KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

GEÏLLUSTREERD DAGBOEK
VAN HET HEDENDAAGS
WERELDGEBEUREN
MET VOORTDUREND BIJGEWERKTE
ALFABETISCHE INDEX

KEESING B.V. UITGEVERSMAATSCHAPPIJ
OPGERICHT 1911
AMSTERDAM - ANTWERPEN

TRANSKEI: TWEEDE COUP IN DRIE MAANDEN

In de internationaal niet erkende republiek Transkei, een van de vier nominaal onafhankelijke zwarte thuislanden in Zuid-Afrika, heeft het leger (TDF) onder bevel van generaal-majoor Bantu Holomisa op 30 december 1987 voor de tweede maal in drie maanden een staatsgreep gepleegd.
In tegenstelling tot de eerste coup. die op 24 september 1987 plaatsvond, beperkte het leger zich dit maal niet tot de afzetting van een aantal ministers. TDF-commandant Holomisa (32) verklaarde op 30 december: ,,Dit is een volwaardige staatsgreep. Het leger heeft de zaken overgenomen." Hij riep de staat van beleg uit, schortte de grondwet op, verbood alle politieke activiteiten en stuurde de ambtenaren tot nader order naar huis. Generaal Holomisa stelde een militaire raad onder zijn leiding in om de .,situatie" voor de burgers van Transkei te ,,normaliseren".
De regering van de pas op 5 oktober gekozen premier Stella Sigcau was wegens ,,corruptie" en .,omkoperij" afgezet. Het hele kabinet, incl. mevr. Sigcau, was op vakantie in het buitenland, aldus de FAZ (2-1-'88).
Op 31 december maakte generaal Holomisa bekend dat de overgang naar het nieuwe bewind zo rustig was verlopen dat de staat van beleg die dag reeds werd opgeheven. Hij kondigde aan stappen naar een ,,rechtmatig gekozen regering" te zullen inleiden, zodra zijn doelstellingen zouden zijn bereikt. Daarbij stelde hij dat een nieuwe regeringsleider op een bijeenkomst van alle politieke partijen zou moeten worden aangewezen. De militaire raad, bestaande uit zes officieren en veertien burgers, zou aan de macht blijven tot de financiële controleurs de beschuldigingen inzake corruptie hadden onderzocht. Volgens de generaal waren er overtuigende bewijzen dat mevrouw Sigcau steekpenningen had aanvaard. Reeds de vorige dag had hij erop gewezen dat het leger dergelijke praktijken bestreed en dat daarom in september al premier George Matanzima en een aantal ministers uit hun functies waren ontheven. In november had Holosima in een intervie met de Volkskrant verklaard: ,,Als je corruptie toelaat, zullen de revolutionaire krachten binnen vijf jaar het land overnemen."

Politieke ontwikkelingen 1976-1986

Het Zuidafrikaanse thuisland Transkei werd op 26 oktober 1976 onafhankelijk. Diezelfde dag werd Chief Manzolwandle Botha Sigcau formeel door het parlement tot president van Transkei gekozen, terwijl Chief Kaiser Matanzima de premier van het nieuwe kabinet werd. (Zie pag. 705-1976)

President Sigcau overleed op 1 december 1978 en op 19 februari 1979 werd Kaiser Matanzima – de enige kandidaat – tijdens een speciale parlementszitting tot president gekozen. Het door hem beheerde ambt van premier werd opgedragen aan zijn broer, Chiei George Matanzima, wiens vorige post van vice-premier werd afgeschaft. George Matanzima nam ook de portefeuille van buitenlandse zaken op zich, welke zijn broer eind juli 1978 had overgenomen van Digby Koyana.
Op 30 mei 1981 maakte premier George Matanzima bekend dat luitenant-kolonel Ron Reid-Daly, de vroegere commandant van de Rhodesische Selous Scouts. waarnemend commandant van de Transkei Defence Force (TDF) was geworden. De chef van Transkei's veiligheidspolitie, generaal-majoor Martin Ngceba. had drie dagen eerder bevestigd dat brigade-generaal Rodney E.G. Keswa, de commandant van de TDF, en kolonel R.H.M. Lugongolo, de stafchef, waren gedetineerd.
Op 24 september 1981 werden de eerste parlementsverkiezingen sinds de onafhankeliikheid gehouden. Van de 75 verkiesbare zetels werden 74 gewonnen door de regerende Transkei National Independence Party (TNIP),terwijl de resterende zetel verworven werd door Caledon Mda. de leider van de Democratic Progressive Party (DPP). Deze oppositiepartij was ontstaan uit een fusie in maart 1979 van de Democratic Party (DP) o.l.v. Chief Sabata Dalindyebo, de New Democratic Party (NDP) o l.v Knowledge Guzana en de Transkei National Progressive Party (TNPP)o.l.v. Mda. De DPP werd aanvankelijk geleid door Chief Dalindyebo tot deze in 1980 Transkei verliet om in ballingschap te gaan.
Op 19 februari 1986 koos het parlement eenstemmig Chief Nyangelizwe Vulindlela Ndamase (65) tot president als opvolger van Chief Kaiser Matanzima, die was afgetreden om volgens een eerdere aankondiging meer tijd te kunnen wijden aan stam- en familiezaken.

Generaal-majoor Bantu Holomisa tijdens een persconferentie in Umtata op 31 december 1987.

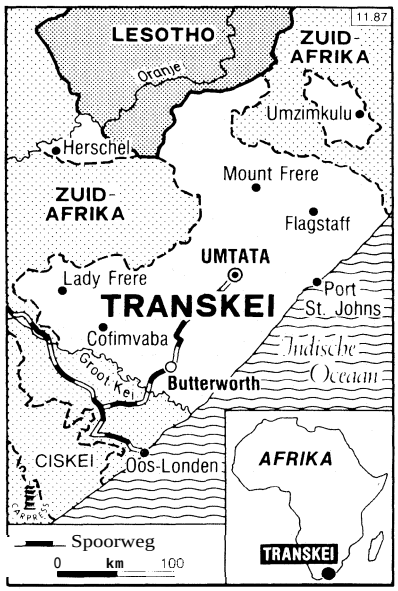
Bij de parlementsverkiezingen van 25 september 1986 bleek de regerende TNIP volgens de officiële resultaten van 17 oktober 1986 met een kleinere meerderheid terug te keren. De DPP o.l.v. Caledon Mda verwierf 2 zetels (+1) en voorts werden 16 onafhankelijke kandidaten gekozen. Vier ministers verloren hun zetels.

Geschil Transkei-Ciskei

In september 1986 en februari 1987 kwam het tot incidenten tussen Transkei en het naburige eveneens onafhankelijk verklaard; thuisland Ciskei.

Transkei en Ciskei zijn slechts gescheiden door de rivier de Kei en een smalle strook land van blanke boeren Allister Sparks berichtte in NRC/H'blad (26-2-'87) o.m.:
,.In strijd met het grondbeginsel van de apartheid dat iedere Zuidafrikaanse stam een eigen .,thuisland" moet krijgen. zijn deze twee stam- of .,thuislanden" allebei bestemd voor de Xhosa stam. Als argument hiervoor voert Pretoria aan dat ze elk afzonderlijk werden bestuurd sinds de oorlogen uit de pionierstijd tussen de blanke kolonisten en inheemse stammen in het begin van de negentiende eeuw. Critici betogen echter dat dit een uitbreiding is van Pretoria's verdeel-en-heers strategie. bedoeld om de sterk gepolitiseerde Xhosa stam, die mensen als Nelson Mandela en andere topleiders van het ANC voortbracht. te verzwakken.
Die tweedeling is echter de bron van het conflict. Transkei's eerste president, opperstamhoofd Kaiser Matanzima, die gepensioneerd is maar achter de schermen zijn invloed sterk doet gelden. nieent dat Ciskei bij zijn grondgebied moet worden gevoegd. en heeft geweigerd het "thuisland" als een afzonderlijke staat te erkennen. Ciskei is slechts een achtste keer zo groot als Transkei. maar politiek veel explosiever dan zijn rurale buurland omdat het een grote arbeidersklasse heeft die in de zwarte woonwijken bij de havenstad East

Weekblad 57ste jaargang No. 2927, pag. 42919-42934

London woont. Stamhoofd Lennox Sebe. de oudste van drie broers, is de president van Ciskei. Voordat hij in 1981 de onafhankelijkheid aanvaardde. verklaarde hij dat hij dit met tegenzin deed, en slechts met de bedoeling zijn aanhang te verzekeren van een wijkplaats waar ze de ellende van de apartheid konden ontvluchten. Sindsdien is hij steeds wreedaardiger geworden in zijn onderdrukking van politieke onvrede.

Aanvankelijk werd hij gesecondeerd door zijn half-broer Charles Sebe. een flamboyante politieman (...). Charles. die ooit voor de Zuidafrikaanse veiligheidspolitie werkte. werd hoofd van politie in Ciskei. Een derde broer, Namba Sebe. werd minister van transport.

De vete begon in 1983. Het eerste teken kwam toen Charles Sebe op last van zijn broer in een van zijn eigen gevangenissen werd gegooid. Zijn zoon Kwambashe. broer Namba. zijn zoon Toni en een ander familielid, Colin Sebe, werden ook gedetineerd. ,,Ciskei begint door zijn Sebes heen te raken". luidde de spottende kop in een zwart dagblad indertijd. Ze werden allemaal beschuldigd van samenzwering om de president omver te werpen. Er waren toespelingen dat Transkei ermee te maken had, en die werden geloofwaardig toen Namba Sebe, op borgtocht vrij, naar Transkei vluchtte waar hem bescherming werd verleend. De anderen werden schuldig bevonden en gevangen gezet. Charles Sebe kreeg (op 15 juni 1984 een gevangenisstraf van) 12 jaar. Kwambashe 26 jaar."

Op 26 september 1986 klommen zes blanke commando's over de muren van Ciskei's Middledrift-gevangenis. Zij baanden zich vechtend een weg naar de cel van Charles Sebe die zij bevrijdden. Een half uur later voerden de commando's een bliksemactie uit in een casino waar zij generaal-majoor Kwane Sebe, de oudste zoon van president Sebe en commandant van een elite-eenheid van de politie, ontvoerden samen met zijn rechterhand, kolonel Zandisile Ngwanya. Verondersteld werd dat de verantwoordelijkheid voor de commandoactie berustte bij de generaal-majoor Ron Reid-Dalv, de commandant van het Transkcisc leger (TDF).

Volgens Allister Sparks werden de verdenkingen ,,versterkt toen Charles en Namba Sebe samen opdoken bij een persconferentie in Transkei en aankondigden dat ze Kmane als gijzelaar zouden vasthouden tot hun eigen zonen uit de gevangenis in Ciskei waren vrijgelaten. Ook eisten ze het aftreden van president Sebe."

..Zuid-Afrika zat zeer in zijn maag met het geruchtmakende optreden van zijn twee 'modelthuislanden'. maar voelde er weinig voor om het idee van hun onafhankelijkheid geweld aan te doen door in te grijpen. Daarom benoemde het de Zuidafrikaanse opperrechter Mr. F.S. Rumpff als bemiddelaar. Bij een opmerkelijke transactie. waarbij de Zuidafrikaanse rechterlijke macht kennelijk meedeed met het gelijkstellen van ontvoerde gijzelaars aan veroordeelde gevangenen. wist Rumpff vorig jaar december (1986) een ,,uitwisseling van gevangenen" te bewrkstellingen waarbij Kwane Sebe en Ngwanya werden geruild tegen Kwambashe. Toni en Colin Sebe

Op 19 februari 1987 voerden naar schatting 23 mannen een gewapende aanval uit op het paleis van president Sebe in de nieuw gebouwde hoofdstad Bisho, naar verluidt om de president in gijzeling te nemen. De paleiswacht wist de aanvallers af te slaan; een van de aanvallers, een zwarte man, werd gedood; de overigen, naar verluidt blanken, wisten te ontkomen. Ciskei beschuldigde Transkei vervolgens van een ,.poging tot staatsgreep". De aanval werd in verband gebracht met een door de Ciskeise autoriteiten op 17 februari uitgevaardigd ultimatum waarin alle burgers van Transkei werd gelast het grondgebied van Ciskei vóór 31 augustus 1987 te verlaten.

In maart 1987 voerde een Zuidafrikaanse regeringsdelegatie o.l.v. minister van buitenlandse zaken Roelof Botha besprekingen met de leiders van beide thuislanden. Ook de Zuidafrikaanse minister van defensie, generaal Magnus Malan, maakte deel uit van de delegatie.

Inmiddels was in Transkei generaal-majoor Bantu Holomisa wegens "verraad" gearresteerd. Volgens sommige berichten gebeurde dat na de mislukte aanval op het paleis van president Lennox Sebe, maar volgens de FAZ (8-4-'87) werd hij reeds in januari 1987 gevangen genomen.

Muiterij in leger Transkei. Uitwijzing blanke militaire adviseurs. Ondertekening veiligheidspact

Op 29 maart 1987 brak een muiterij uit onder officieren van het Transkeise leger (TDF) tegen de blanke militaire adviseurs (oorspronkelijk 27 voormalige Rhodesische Selous Scouts). De officieren vormden een vier leden tellend "actiecomité van Transkei" en eisten o.a. de vrijlating van generaal-majoor Bantu Holomisa, die volgens *Le Monde* (8-4-'87)in de eerste week van april op vrije voeten werd gesteld.

Op 3 april werden 22 blanke adviseurs gearresteerd, o.w. generaal-majoor Ron Reid-Daly, de vroegere commandant van de TDF. Op 5 april werden de 22 uit Transkei uitgewezen wegens deelname aan een putschpoging. aldus een door het Zuidafrikaanse persbureau *Sapa* verspreide verklaring van de Transkeise regering.

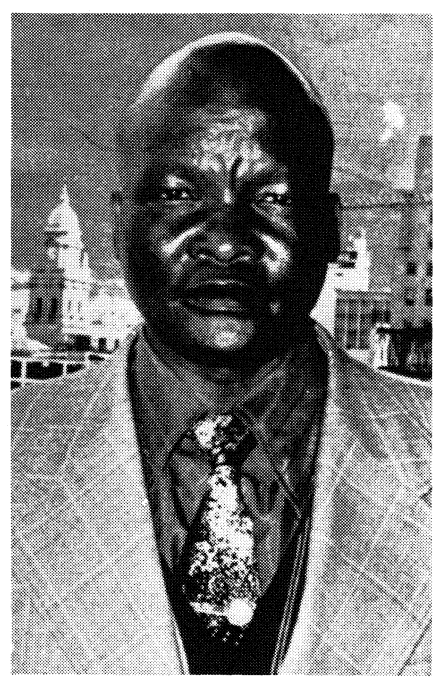
Op 16 april trad generaal Zondwa Mtirara, die als voorstander van de aanwezigheid van de blanke adviseurs gold, als commandant van de TDF af. Hij werd vervangen uoor generaal-majoor Holomisa.

Op 10 april werd in Kaapstad (Zuid-Afrika) een veiligheidspact ondertekend door president P.W. Botha (Zuid-Afrika), president Lennox Sebe (Ciskei) en premier George Matanzima (Transkei). De verdragspartners beloofden elkaar wederzijds de territoriale integriteit en politieke soevereiniteit van hun staten te eerbiedigen en niet toe te staan dat hun respectievelijk grondgebied zou worden gebruikt voor het "beramen, stimuleren of uitvoeren" van daden van agressie of geweld tegen elkaar.

Uitschakeling Kaiser Matanzima

Op 5 mei 1987 verliet oud-president Chief Kaiser Matanzima demonstratief het congres van de regerende Transkei National Independence Party (TNIP). Omstreeks een derde van de afgevaardigden volgde hem. Hij kondigde aan een nieuwe politieke partij te zullen vormen, de Transkei National Party (TNP).

Reeds bij de parlementsverkiezingen van september 1986 had hij bezwaar gemaakt tegen de procedure voor de aanwijzing van TNIP-kandidaten door

George Matanzima

districtcomités. Nu beschuldigde hij de regering van zijn broer George Matanzima van omkoping en corruptie. De premier zou "onder controle (staan) van een kliek van linkse figuren die communistisch geïnspireerd zijn".
Op 8 mei diende premier George Matanzima een amendement op de grondwet in, op grond waarvan een voormalige president geen parlementslid mocht worden Dit amendement werd nog dezelfde dag aanvaard
Op 11 mei werd Kaiser Matanzima door een presidentieel decreet van zijn broer uit de hoofdstad Umtata verbannen naar zijn geboortedorp Qamata (district Bizana). Twee medestanders. die Kaiser Matanzima tot leider en plv. leider van zijn nieuwe partij had benoemd. werden gearresteerd. (De TNP werd pas op 21 september 1987 als politieke partij geregistreerd.)

Eerste staatsgreep (24 sept. 1987)

Op 24 september 1987 zette de TDF onder bevel van generaal-majoor Bantu Holomisa de regering van premier George Matanzima af. Zes ministers en twee onderministers werden gedwongen een tevoren opgestelde ontslagbrief te tekenen. Premier Matanzima vertrok .,met ziekteverlof" naar Port Elizabeth (Zuid-Afrika) en Dumisani Gwadiso (33). minister van sociale zaken en pensioenen, werd tot waarnemend premier benoemd door president Ndamase.
De interventie van het leger volgde op berichten over wijdverbreide corruptie onder regeringsleden incl. premier Matanzima die o.a. betrokken zou zijn geweest bij geheime transacties met de Libanese zakenman Salkim Haj.

De voorgaande weken had een comniissie van onderzoek de malversaties onderzocht in de ministeries van arbeid en energie en daarbij tal van getuigenissen vernomen over corruptiepraktijken, waarbij de Matanzima's betrokken zouden zijn. De meest opzienbarende onthulling kwam van een aannemer die ver-klaarde dat hij George Matanzima een miljoen rand had betaald voor een bouwopdracht van 30 miljoen. Het verslag van een eerder onderzoek naar de gang van zaken op de ministeries van handel, industrie en toerisme was al enige maanden gereed. maar George Matanzima had de publicatie ervan tegengehouden. Volgens dit verslag. dat op 30 september 1987 bij het parlement werd ingediend, zou Transkei ca. 45 mln rand hebben verloren als gevolg van "wettelijke twijfelachtige" richtlijnen. welke voor het grootste deel waren uitgevaardigd door Kaiser en George Matanzima

Op 2 oktober maakte president Ndamase bekend dat George Matanzima formeel als premier was afgetreden.

Op 5 oktober kozen de 400 afgevaardigden van de regerende TNIP eenstemmig mevrouw Stella Sigcau (50) tot premier. Zij was tevoren minister van PTT: haar vader, Botha Sigcau. was Transkei's eerste president.

Mevr. Stella Sigcau

Phillip van Niekerk meldde in de Volkskrant (26-11-'87) over Stella Sigcau o.a.:

,.In een interview zei ze vorige week over haar regering: .,Onzeaandacht is er nu op gericht in eigen huis orde op zaken te stellen." Ze voegde er aan toe dat dit niet alleen betekent dat er een eind zou worden gemaakt aan de corruptie maar dat ook meer burgerlijke vrijheden zouden worden toegestaan. ,.Ik denk niet dat een land het redt zonder dat de wet wordt geëerbiedigd", zei ze.
Vorige week werd de verbanning (binnen de grenzen van het thuisland) opgeheven van elf politieke tegenstanders van het vorige regime. Voor enkelen echter. onder wie Kaiser Matanzima die door zijn broer werd gestraft, geldt de verbanning nog steeds. Sigcau heeft ook bevolen dat allen die vast zitten zonder te zijn berecht, voor de rechter zullen verschijnen.
Een verandering in de houding van de regering van Transkei tegenover het ANC zal wellicht nog belangrijker blijken te zijn. Jarenlang hebben ze als water en vuur tegenover elkaar gestaan en nu heeft Sigcau. die ooit lid is geweest van de jeugdorganisatie van het ANC, gezegd dat een gesprek mogelijk moet zijn ,,als zij bereid zijn met ons te praten" Ze voegde daar met iets van trots aan toe: ..Tenslotte komen de meeste leiders (van het ANC) hier vandaan." Kennelijk doelde ze op het feit dat Mandela. Oliver Tambo, Walter Sisulu en de onlangs vrijgelaten Govan Mbeki uit Transkei afkomstig zijn
Sigcau: ..Wij in Transkei vinden dat er in Zuid-Afrika veranderingen moeten komen – dat die er allang hadden moeten zijn Het moet een verandering zijn waardoor de stemmen van alle Zuidafrikanen worden gehoord. Toen we onze onafhankelijkheid aanvaardden. zagen we dat als een middel om tot een doel te geraken Het stelde ons in staat om. gegeven de Zuidafrikaanse omstandigheden. een niet-raciale staat te worden en onze zaken zelf te behartigen. We vonden daarbij. dat we niet het contact moesten verliezen met onze zwarte broeders die lijden in Zuid-Afrika (. .)"

LATIJNS-AMERIKA

HAÏTI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS MEDIO JULI 1987

In aansluiting op het bericht van pag. 729 e.v.-1987 deden zich op Haïti o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Herstructurering strijdkrachten

Op 18 juli 1987. een dag nadat de strijdkrachten trouw hadden gezworen aan de nieuwe grondwet (pag. 736/3-1987), werd in de Haïtiaanse hoofdstad Port-au-Prince een herstructurering van de strijdkrachten bekendgemaakt. Voortaan zou de president na goedkeuring door de Senaat een opperbevelhebber benoemen, die de rang van luitenant-generaal kreeg en drie jaar in functie bleef met de mogelijkheid tot verlenging. Onder de opperbevelhebber viel een generale staf, bestaande uit een generaal-majoor, die zonodig de opperbevelhebber verving, en vier brigade-generaals. Twee andere generaals kregen de functie van inspecteur-generaal en vleugeladjudant.
De taak van de strijdkrachten werd omschreven als ,,inessentie apolitiek". Behalve voor de verdediging van het land en de bewaking van de grenzen konden de troepen indien nodig ,,op een gegrond bevel van de uitvoerende macht" ook ter ondersteuning van de politie worden ingezet.
Verder werd het land verdeeld in drie militaire regio's - noord, zuid en de hoofdstad - en negen departementen, die overeenkwamen met de negen traditionele geografische departementen.

Voortdurende protesten

Op 20 juli 1987 eisten tussen de 7.000 en 10.000 studenten en scholieren in Port-au-Prince het vertrek van de Nationale Regeringsraad (Conseil national de gouvernement, CNG) onder leiding van lt-gen. Henri Namphy. Tevens scandeerden zij anti-Amerikaanse leuzen als ,,Weg met Reagan". Ook in andere steden vonden demonstraties plaats.

Op 21 juli hielden vrouwen in de hoofdstad betogingen.
Op 22 juli vond in Port-au-Prince opnieuw een manifestatie plaats. Soldaten arresteerden die dag de journalist Jean-Max Blanc.

Op 23 juli vaardigde de CNG een decreet uit dat demonstraties aan banden legde. Voor een demonstratie moest men voortaan 72 uur van te voren toestemming vragen. De organisatoren moesten zich bij de autoriteiten bekendmaken en waren verant-

Lt-gen. Henri Namphy (r.), brigade-generaal William Regala (l.) cn andere Haïtiaanse officieren zweren op 17 juli 1987 trouw aan de grondwet.

woordelijk voor incidenten die zich bij demonstraties voordeden.
Op 23 en 24 juli deden zich in de plaats Jean-Rabel, zo'n 240 km ten noorden van de hoofdstad, gevechten voor tussen vertegenwoordigers van grondbezitters en arme boeren, waarbij, zo meldde het ministerie van voorlichting op 25 juli, ten minste 30 doden vielen en een honderdtal gewonden. Onofficiële schattingen liepen uiteen van enkele tientallen doden tot bijna duizend. Bij de gevechten zouden voormalige Tontons Macoutes (speciale militie van oud-president Jean-Claude Duvalier) zijn betrokken. Zij zouden aan de kant van de grondbezitters hebben gestaan.
Na het bloedbad werd, aldus Le Monde (30-7-1987), ter plekke een onderzoekscommissie gevormd (zie voor het rapport van de commissie verderop) en bezocht een delegatie van de commissie voor Recht en Vrede van de Haïtiaanse bisschoppenconferentie Jean-Rabel.

Op 27 juli hielden 120 Haïtiaanse en buitenlandse religieuzen een mars door Port-au-Prince om uitdrukking te geven aan hun ,,solidariteit" met de strijd van het Haïtiaanse volk voor de vrijheid.
Op 28 juli dreven ordetroepen in de hoofdstad met traangas een stoet van 2.000 scholieren en studenten uiteen die het aftreden eisten van de CNG. De demonstranten beschuldigden de strijdkrachten ervan samen te spannen met de Tontons Macoutes. Ook in andere steden vonden betogingen tegen het bewind plaats.
Op 29 juli kwamen in Port-au-Prince acht tot tien mensen om het leven, toen soldaten begonnen te schieten op een menigte van ongeveer 5.000 mensen, die protesteerden tegen het feit dat de Tontons Macoutes nog steeds actief waren. Verder werd het aftreden van de Nationale Regeringsraad geëist.
Vakbonden en oppositiepartijen hadden de bevolking opgeroepen op die datum tegen het ,,macoutisme'' te protesteren, omdat onder Duvalier elk jaar op 29 juli de oprichting van de Tontons Macoutes was gevierd.
Als reactie op de beschieting riep het coördinatiecomité van de groep van 57 oppositionele partijen en groeperingen op tot een algemene staking ,,totdat een nieuwe orde is ingesteld". De Nationale Regeringsraad, door het comité ,,terroristischen fascistisch" genoemd, was volgens hem verantwoordelijk voor de doden die waren gevallen.
In de nacht van 29/30 juli vielen gewapende personen verscheidene radiostations aan, waaronder Radio Metropole, waarvan de studio werd beschadigd.

Algemene staking

Aan de oproep tot een algemene staking werd op 30 juli op grote schaal gehoor gegeven in Port-au-Prince en verscheidene provinciesteden, behalve in Cap Haïtien, de tweede stad van Haïti, aldus Le Monde (1-8-1987).
Die dag liet een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken weten dat de VS ,,zeer bezorgd" waren over de situatie op Haïti. De Haïtianen werden opgeroepen een einde te maken aan de ,,cyclus van geweld". ,,Respect voor de grondwet en een geslaagde overgang naar een democratisch regime zijn nodig voor een welvarend Haïti", aldus de woordvoerder.

Op 31 juli besloot het coördinatiecomité 's avonds de algemene staking tot nader order op te schorten.
Op 1 augustus kwamen bij incidenten in de hoofdstad ten minste vier mensen om het leven.

Op 31 juli 1987 kreeg Daniel Narcisse, één van de leiders van de groep van 57, opdi-acht binnen 24 uur het land te verlaten, omdat hij zich met binnenlandse aangelegenheden had bemoeid. terwijl hij de Canadese nationaliteit bezat.
Op 3 augustus liet Narcisse. die van Haïtiaanse origine was. weten dat hij zich ,,liever door de fascistische troepen van de Nationale Regeringsraad aal laten doden dan in ballingschap te gaan". Daarna dook hij onder.

Oppositieleider Athis vermoord

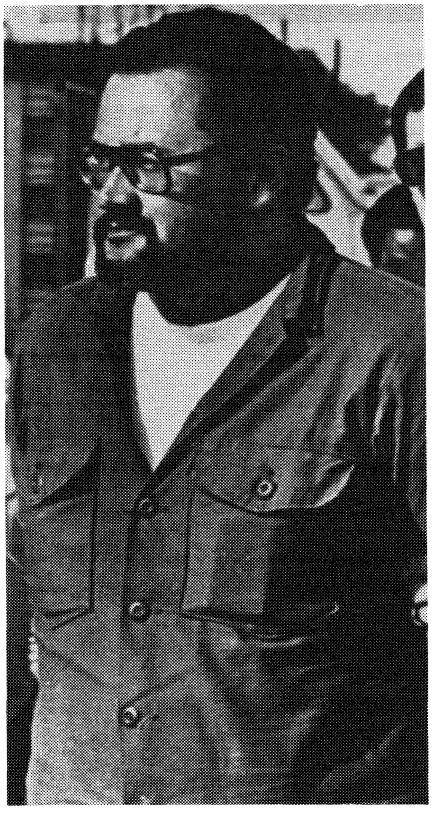
Op 2 augustus 1987 werd de medeoprichter en coördinator van de oppositionele Democratische Beweging voor de Bevrijding van Haïti, Louis Eugène Athis, bij Leogane, zo'n 30 km ten zuidwesten van Port-au-Prince, vermoord. Een groep ongeïdentificeerde mannen viel Athis en twee medestanders aan met kapmessen, stokken en stenen, hen beschuldigend van communisme. Daarna werden de drie lichamen in brand gestoken.
De Democratische Beweging voor de Bevrijding van Haïti behoorde tot het Democratisch Centrum, een coalitie van gematigde partijen.
Een dag later beschuldigde Jean-Claude Bajeux, één van de leiders van de groep van 57, de regering en de strijdkrachten ervan de aanval op Athis te hebben gecoördineerd.
,,We kunnen geen vrije verkiezingen hebben onder deze regering die alle democraten als communisten behandelt", aldus Bajeux. ,,Wat je nu ziet is een komplot om het democratische proces tegen te houden. Het is geen toeval dat verslaggevers, radiostations en democratische leiders recentelijk zijn aangevallen."

In Le Monde van 3 augustus werd gemeld dat de woning van Victor Benoit, een andere leider van de groep van 57, door onbekenden was beschoten.

In Le Monde van 23 september werd gemeld dat François Latortue binnen de Democratische Beweging voor de Bevrijding van Haïti de functie van Athis had overgenomen en zich kandidaat had gesteld voor de presidentsverkiezingen.

Sansaricq begint gewapende actie

Op 3 augustus 1987 nam een groep mannen o.l.v. Bernard Sansaricq, die in het verleden verschillende keren had geprobeerd het regime-Duvalier omver te werpen, de wapens op tegen de Nationale Regeringsraad. De groep had zich gevestigd in de buurt van Jérémie, een stad van 20.000 inwoners in het zuidwesten van Haïti.
Volgens een communiqué van het algemene hoofdkwartier van de strijdkrachten had een tiental personen onder leiding van Sansaricq zich op 1

Een archieffoto uit 1982 van Bernard Sansaricq.

augustus in een hotel in de buurt van Jérémie geïnstalleerd met de bedoeling mannen te ronselen en te trainen voor de omverwerping van de Nationale Regeringsraad.
Nadat de strijdkrachten hier lucht van hadden gekregen, hadden militairen geprobeerd de groep te onderscheppen, waarbij verscheidene soldaten zouden zijn gewond. De groep van Sansaricq was gevlucht naar een naburige plaats, waar zij twee soldaten zou hebben gevangen genomen en een militaire post in brand had gestoken, aldus Le Monde (5-8-1987).

Op 28 augustus zocht Sansaricq zijn toevlucht in de Argentijnse ambassade in Port-au-Prince, waar hij asiel vroeg. Op 1 september verklaarde de Argentijnse minister van buitenlandse zaken dat Sansaricq asiel had gekregen.

Oproep tot kalmte

Op 3 augustus 1987 riep Leslie Manigat, de secretaris-generaal van de centrum-linkse Rassemblement des démocrates nationaux progressistes, voor de televisie op tot een ,,algemene wapenstilstand voor onbepaalde tijd". Verder drong hij aan op de vorming van een politiek bemiddelingscomité, waarvan twee bisschoppen en een dominee deel zouden moeten uitmaken. en op een uitbreiding en herstructurering van de Nationale Regeringsraad.

Vanaf 3 augustus was elke demonstratie in het centrum van Port-au-Prince verboden.

Kieswet

Op 6 augustus 1987 overhandigde de Voorlopige Kiesraad (Conseil électoral provisoire, CEP) de definitieve kieswet officieel aan de Nationale Regeringsraad, aldus Le Monde (1-12-1987). De CEP, die op 15 mei 1987 was gevormd om de verkiezingen te organiseren, bestond uit negen onafhankelijke vertegenwoordigers van diverse sectoren uit de maatschappij (zie voor poging tot beperking van de macht van de CEP in juni 1987 pag. 735/1 e.v.-1987).

Op 13 augustus, zo meldde *Le* Monde (15-8-1987)keurde de regering de kieswet goed.
In *NRC/H'blad* van 2 oktober werd bericht dat de CEP 29 november had vastgesteld als datum voor de presidentsverkiezingen. Wanneer geen enkele kandidaat een meerderheid van stemmen behaalde, zouden de kiezers op 20 december een keuze moeten maken tussen de twee hoogst geëindigden.

Op 29 november zouden tevens parlementsverkiezingen plaatsvinden. Hierbij moesten 77 Afgevaardigden en 27 Senatoren worden gekozen (zie voor tijdschema democratisering pag. 731/1-1987).

Het was de bedoeling dat de nieuwe president op 7 februari 1988, de tweedeverjaardagvan de val van het regime-Duvalier. zou worden beedigd.

Opnieuw algemene staking. Boycot eindexamens

Op 10 augustus 1987 legde een algemene staking het openbare leven in de hoofdstad lam. In de provincie werd op minder grote schaal gestaakt. Verder gaven lyceïsten die dag gehoor aan een oproep van de vakbond voor scholieren tot een boycot van de eindexamens. Volgens Le Monde (12-8-1987) kwam minder dan 10 procent van de scholieren die eindexamen moesten doen, opdagen.

Op 13 augustus was het leven in Port-au-Prince weer normaal.

Gen. *Regala* naar *Washington*

Op 13 augustus 1987 sprak brigadegeneraal William Regala, één van de drie leden van de Nationale Regeringsraad, in Washington met functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, nadat hij de dag daarvoor de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Interamerikaanse aangelegenheden, Elliott Abrams, had ontmoet. Tijdens het bezoek aan Washington werd het geweld van Haïtiaanse militairen tegen demonstranten ter sprake gebracht. aldus *Le Monde* (15-8-1987)

Rapport *onderzoekscommissie over* bloedbad *in Jean-Rabel*

Op 29 augustus 1987 publiceerde de onderzoekscommissie van de regering. aldus Le Monde (2-9-1987), haar rapport over het bloedbad in Jean-Rabel van juli, waarbij meer dan 200 mensen om het leven waren gekomen.
De commissie was tot de conclusie gekomen dat er geen sprake was geweest van een complot tussen Tontons Macoutes en grondbezitters om een broederoorlog tussen boeren te veroorzaken. zoals wel was geopperd.
Zij was van mening dat het drama vooral te wijten was aan ,,de socio-economische ongelijkheid tussen een kleine groep bezitters en een meerderheid van armen die volstrekt beroofd zijn van essentiële goederen en diensten". ,,Curieus is". zo stond in het rapport, ,,dat de kleine elite, die al rijk is, het meest profiteert van de voormalige staatsgrond".

Op 1 september meldde *NRC/H'blad* dat bij de strijd om land in Jean-Rabel volgens de officiële onderzoekscommissie zeker 223 boeren waren gedood, ongeveer 153 meer dan aanvankelijk was aangenomen.

Rooms-Katholieke Kerk wil priester overplaatsen. Vier priesters aangevallen. Bisschoppen waarschuwen progressistische *vleugel* binnen de Kerk

Op 13 augustus 1987, zo meldde persbureau Reuter op 14 augustus, dreven soldaten in Cap Haïtien met traangas een menigte van ongeveer 1.000 mensen uiteen die na afloop van een mis een demonstratie tegen de Nationale Regeringsraad wilden houden. De mis was geleid door Jean-Bertrand Aristide, een priester die in een krottenwijk in Port-au-Prince werkte en tegen de regering gerichte preken hield.
Uit kerkelijke kringen was vernomen, zo vervolgde Reuter. dat de rooms-katholieke autoriteiten Aristide, die geweld als middel ter omverwerping van de Nationale Regeringsraad goedkeurde, uit zijn parochie in Port-au-Prince wilden overplaatsen om zijn invloed te verminderen.
Volgens Le Monde (18-8-1987) hadden de Haïtiaanse autoriteiten al lang geleden op een overplaatsing van Aristide aangedrongen, maar had de Rooms-Katholieke Kerk dit tot dan toe steeds geweigerd.
Minister van voorlichting Gérard Noël had Aristide ervan beschuldigd haat, geweld en revolutie te preken.

De rooms-katholieke priester Jean-Bertrand Aristide tijdens een bijeenkomst in Port-au-Prince op 23 augustus 1987.

Volgens Le Monde van 4 augustus 1987 had Aristide op 2 augustus in een preek gezegd dat het evangelie verzet tegen onwettig geweld toestond. Verder zou hij toen hebben gezegd: ,,Als mij communisten waren, zouden we allen te eten hebben."

Uit protest tegen de voorgenomen overplaatsing van Aristide begonnen, aldus Le Monde (21-8-1987), zeven jeugdige leden van de ,,progressistische kerk" op 14 augustus in de kathedraal van Port-au-Prince met een hongerstaking.

Op 19 augustus aldus ***Le*** Monde (22-8-1987), beëindigden acht jonge mensen in de kathedraal hun hongerstaking ter ondersteuning van Aristide, nadat de kerkelijke autoriteiten hadden besloten de priester niet over te plaatsen.
Op 24 augustus viel een met kapmessen en stokken gewapende groep mensen in Saint-Marc, ongeveer 100 km ten noorden van Port-au-Prince, vier priesters aan, onder wie Aristide, die slechts licht gewond raakte. De drie anderen moesten in een ziekenhuis worden opgenomen. Een lid van de groep die de aanval pleegde, noemde de priesters .,communisten".

Op 2 september waarschuwde de bisschoppenconferentie de progressistische vleugel binnen de Rooms-Katholieke Kerk. In een document stelden de bisschoppen dat ,,de uitdrukking 'volkskerk' niet acceptabel is". Door die uitdrukking ,,introduceert men noodzakelijkerwijs in de Kerk de klassenstrijd, de aanvaarding van geweld en een zekere politieke radicalisatie", aldus de bisschoppenconferentie.
Ten aanzien van het socialisme stond in het document: ,,Er zijn vijftig verschillende vormen van socialisme, maar de meeste zijn geïnspireerd door ideologieën die onverenigbaar zijn met het geloof."
Op 20 augustus had Aristide verklaard: ,,Het socialisme is de enig weg die het voor ieder mogelijk maakt zich te voeden, en rechtvaardigheid, vrijheid en respect te vinden. Zonder socialisme zijn we veroordeeld te sterven als honden, onder de slagen van het imperialisme en zijn plaatselijk lakeien."

Het document van de bisschoppenconferentie was ondertekend door alle bisschoppen van Haïti, inclusief Willy Romélus, de bisschop van Jérémie, die kritisch stond tegenover de Nationale Regringsraad (zie pag. 736/3-1987).
Over de invloed van de Rooms-Katholieke Kerk op Haïti en de rol van mensen als Romélus en Aristide meldde Marcel Bayer in het Utrechts ***Nieuwsblad*** van 28 september 1987 het volgende:

Willy Romélus, bisschop van Jérémie, gaf met zijn uitspraak over het uitroeien van de maniok, een misschien ongewild motto voor de manifestaties en demonstraties in Haiti. De uitroep van Romélus geeft in ieder geval aan hoeveel autoriteit de Rooms-Katholieke Kerk in Haïti nog altijd bezit.
Volgens velen is de Kerk het enige instituut dat de bevolking kan mobiliseren. Sommige priesters, zoals pater Aristide uit Port-au-Prince zijn uitgegroeid tot ware volkshelden. Tot ergernis en woede van de huidige machthebbers en ongerustheid van de conservatieve vleugel binnen de kerk in Haïti.
,,Rache manyàk nou! Ban-m te-a blanch" de nieuwe slogan van de duizenden demonstranten die dagelijks de straten en pleinen van Haiti bevolken. In de oogsttijd staat het voor 'Ruk de maniok uit, zodat hij niet meer op kan komen' Maar nu wordt de uitroep gebruikt als een persiflage op de politieke situatie in Haiti ,dat ze mogen vertrekken om nooit meer terug te komen'. Sinds bisschop Romélus de vergelijking maakte is de beeldspraak nationaal het motto geworden van vernieuwde demonstratie tegen de Nationale Regeringsraad van generaal Henri Namphy.Men spreekt al van de ,Operatie Rache Manyòk'.
Het is niet de eerste keer dat bisschop Romélus aangeeft welke weg men op zou moeten gaan naar een nieuw Haïti. Zo riep hij het volk onlangs via het katholieke radiostation Radio Soleil op ondanks de opoffering door te gaan met de strijd. ,,De overwinning is niet ver meer", riep Romélus uit. Afgezien van het feit dat hij ook duidelijk waarschuwt voor de verleiding van het communisme, ,,we hebben noch behoefte aan communisme noch aan kapitalisme", hebben de uitspraken van de bisschop beroering gewekt binnen de kerkelijke hiërarchie in Haïti. En vooral omdat de bisschop van Jérémie niet de enige is die duidelijk stelling neemt ten opzichte van de politieke werkelijkheid

Kritische geestelijken als bisschop Romélus hebben een uiterst belangrijke rol gespeeld bij de mobilisatie van het volksverzet tegen de dictatuur. Onder meer via de religieuze radiostations, maar ook vanaf de preekstoel. Geestelijken liepen ook voorop bij de straatdemonstraties en gingen openlijk de strijd met het regime aan. De kerk werd de katalysator van het volksverzet en is dat nog altijd. De meest controversiële geestelijke is ongetwijfeld de jonge Haïtiaanse priester Aristide uit Port-au-Prince.
Al in de nadagen van het Duvalier-regime nam hij geen blad voor de mond. Nu is hij ook weer te vinden bij vele demonstraties, waar politici die zich opwerpen voor het presidentschap doorgaans schitteren door afwezigheid om er vervolgens wel politieke munt uit te slaan. Aristide spreekt zich fel uit tegen de huidige regering: ,,Het zijn nog altijd de Duvalieristen die aan de macht zijn. Duvalierisme zonder Duvalier. Er moeten capabele mensen komen die het vertrouwen van het volk genieten. Alleen dan kan een bloedbad voorkomen worden."
Aristide veroordeelt de regeringen van de Verenigde Staten ('zij hebben Duvalier geholpen'), Zwitserland ('dat Duvalier's geld dat toebehoort aan het Haïtiaanse volk geaccepteerd heeft') en Frankrijk ('dat Duvalier asiel verleende'). Aristide die razend populair is, vooral onder de studenten. wijst de beschuldiging dat hij poltiek bezig is resoluut van de hand: ,,De Kerk heeft tot taak in het licht van het evangelie aan te geven hoe de ogen open te houden, niet in slaap gesust te worden en het land te laten afglijden naar het kwaad. Daarom kan de Kerk niet neutraal blijven. Als de kerkelijke hiërarchie dat voorstaat, geloof ik niet dat men een werkelijk inzicht heeft in de praktijk van het evangelie en het werk van Christus. Die heeft altijd de kant van de onderdrukten en armen gekozen. Daar ligt nu ook onze taak: het ontmaskeren van presidentskandidaten die dingen naar de gunst van het volk."

Aristide heeft tijdens de dictatuur lijfelijk de consequenties van z'n opstelling moeten dragen. Hij heeft gevangen gezeten en is gemarteld. Ook nu weer wordt hij bedreigd. Maar hel is, zoals hij zelf zegt ,,de prijs van mijn belofte om de stem te zijn van het volk".
Het bezoek aan Haïti van de paus in maart 1983 betekende een enorme stimulans voor de kritische geestelijken, die zich duidelijk uitspraken tegen de grove schending van de mensenrechten en de algehele verwording van het land onder het Duvalier-regime. De paus beschreef Haïti als een land 'dat verteerd wordt door verdeeldheid, onrechtvaardigheid. extreme ongelijkheid, ellende, honger en vrees' en riep op tot een 'ontwapening van de Haïtiaanse kerk'. Vooral de uitspraak: 'Er moet iets veranderen hier' wekte de woede van de Duvalieristen, die reageerden dat men 'nooit zou toestaan dat Marxistische priesters het communisme in Haiti zouden vestigen'.
Die kreten zijn opnieuw te beluisteren. Maar nu ook binnen de kerk. De tegenpool van bisschop

Romélus in de Haitiaarise bisschoppenconferentie is mrg François Wolf Ligondé, aartsbisschop van Port-au-Pririce. Hij haalde naar. aanleiding van de demonstraties van onlangs. waarbij 23 doden vielen. scherp uit: ..Veel mensen hebben het hoofd verloren: een koude douche zou hun goed doen " In Haïti is men nu bevreesd dat de gespannen situatie in het land de meningsverschillen binnen het episcopaat aanscherpt. Er wordt zelfs al over een scheuring gesproken Ook wordt er gespeculeerd over een mogelijk ingrijpen van het Vaticaan als de radicale koers van sommige geestelijken te ver zou doorschieten. In de kranten wordt een vergelijking gemaakt met het offensief dat er vanuit Rome werd gevoerd tegen de bevrijdingstheologie van de Braziliaan Leonardo Boff.
Binnen de Kerk zelf houdt men zich vooralsnog op de vlakte wat betreft een confrontatie. Romélus: ,,Nietiedereen drukt zich op dezelfde manier uit." Aristide zegt zich van het gevaar bewust te zijn, maar is ervan verzekerd dat het zo'n vaart niet zal lopen. ..Natuurlijk zijn er verschillen van mening, maar niet in die mate dat ei een scheuring plaats zal vinden. Dat zou uitsluitend in het belang zijn van anderen zoals de CNG. de macoutes en de communisten."

Toespraak Namphy tot Algemene Vergadering van de Verenigde Naties

Op 23 september l987 zei het hoofd van de Nationale Regeringsraad, lt-gen. Henri Namphy, in een toespraak tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York: ,.Met de machtsoverdracht op 7 februari 1988 zal de door het Haïtiaanse volk gekozen regering zonder enige inmenging de macht in handen krijgen." Hij zei dat op Haïti inmiddels vrije vakbonden waren ontstaan, er een totale vrijheid van meningsuiting heerste en dat er een aanzienlijk aantal politieke partijen ongehinderd functioneerde.
Buiten het VN-gebouw demonstreerden tegenstanders van de Nationale Regeringsraad.

Op 31 augustus 1987 had een Haïtiaan zich in Boston, Massachusetts, in brand gestoken. In een achtergelaten verklaring schreef hij: ,.Ik wil mijzelf offeren in een brandoffer voor de volledige bevrijding van mijn land."

Presidentskandidaat *Volel* doodgeschoten

Op 13 oktober 1987 werd één van de kandidaten voor het presidentschap, de advocaat Yves Volel van de Rassemblement démocrate chrétien. voor een politiebureau in Port-au-Prince door agenten in burger doodgeschoten. toen hij met journalisten sprak over een client van hem die zonder vorm van proces op het politiebureau werd vastgehouden.

Namphy *opperbevelhebber* van de strijdkrachten

Op 6 november 1987 werd It-gen. Namphy geproclameerd tot opperbevelhebber van de strijdkrachten voor een periode van drie jaar, waarna verlenging mogelijk was. Tijdens de ceremonie verklaarde hij dat ,,voortaan de

Yves Volel. de kandidaat van de Rassemblement Démocrate Chrétien voor de presidentsverkiezingen. Hij werd op 13 oktober 1987 doodgeschoten.

president van de republiek in naam hoofd van de strijdkrachten van Haïti is en hen nooit in persoon leiding geeft. Het effectieve bevel over de strijdkrachten is in handen van een generaal, die als titel opperbevelhebber van de strijdkrachten krijgt."

Voorlopige Kiesraad wijst *12* kandidaten voor *het* presidentschap af. Aanslagen

Op 3 november 1987 brak in Port-au-Prince brand uit in het kantoor van de Voorlopige Kiesraad (CEP). Tevens werd een pand van een lid van de CEP. Emmanuel Ambroise, door vuur verwoest. Gewapende mannen deden een aanval op een departementaal kiesbureau en op het kantoor van de Christen-Democratische Partij van Haïti.
De aanslagen vonden plaats enige uren nadat de CEP op 2 november een lijst had gepubliceerd met de namen van 23 kandidaten die aan de presidentsverkiezingen mochten deelnemen. Twaalf kandidaten, onder wie verscheidene ministers van het regime-Duvalier, waren door de CEP afgewezen.

Volgens een apart grondwetsartikel was iedereen van wie algemeen bekend was dat hij Duvalier steunde. iedereen die ernstig verdacht werd van diefstal van overheidsgeld en iedereen die bekend stond wegens inarteling of moord van politieke gevangenen. voor tien jaar uitgesloten van elk openbaar ambt. Aanhangers van Duvalier waren voor altijd uitgesloten van het ambt van president of parlementslid (pag. 734/2-1987).

Op 4 november vielen volgens radio Soleil onbekenden de woning van Ambroise aan. Verder plunderde een groep burgers en militairen in uniform het veikiezingskantoor van Sylvio Claude de presidentskandidaat van de Christen-Democr atische Partij van Haiti

Op 5 november werd een drukkerij die voor de CEP stembiljetten vervaardigde, ernstig beschadigd door brand. Enige uren later zei een lid van de CEP, Alain Rocourt. niet te zullen wijken voor intimidatie. ,.Wij veranderen onze plannen niet. De algemene verkiezingen zullen, zoals voorzien, op 29 november aanstaande plaatsvinden". aldus Rocourt. Verder zei hij: ,,Wij hebben twee brieven geschreven. op 13 en 26 oktober, aan de Nationale Regeringsraad om bescherming te vragen. Maar tot nu toe heeft dat niets opgeleverd."
Dezelfde dag riep Marc Bazin, de president van de Beweging voor het herstel van de democratie op Haïti en tevens presidentskandidaat. alle democratische krachten op tot een grote demonstratie ter ondersteuning van de CEP en de democratie op 18 november.
Op een bijeenkomst in Pétionville beschuldigde Bazin de van de verkiezingen uitgesloten ,,macoutes" en duvalieristen ervan voor de recente golf aanslagen verantwoordelijk te zijn.
In de nacht van 5/6 november nam een groep met mitrailleurs gewapende personen het kantoor of de woning van de presidentskandidaten Marc Bazin, Grégoire Eugene (Sociaal-Christelijke Partij) en Leslie Manigat (Rassemblement des démocrates nationaux progressistes) onder vuur.
Op 6 november noemde de door de Voorlopige Kiesraad afgewezen presidentskandidaat Clovis Desinor, die onder François Duvalier minister van handel en industrie was geweest, de leden van de CEP op een persconferentie ,,nieuwe ayatollahs" en kondigde

Marc Bazin. leider van de Beweging voor het herstel van de democratie op Haiti tijdens een toespraak tot Haitianen op 5 oktobet 1986

aan dat hij de beslissing van de CEP hem van de verkiezingen uit te sluiten, zou aanvechten.

In de nacht van 9/10 november bestookten personen vanuit een jeep met mitrailleurs de woning van de op 13 oktober doodgeschoten presidentskandidaat Yves Volel.

Op 10 november vroeg de CEP de Nationale Regeringsraad, die volgens de CEP tot dan toe ,,met zwijgen heeft geantwoord", opnieuw om bescherming tegen de ,,duvalieristische macoutes'' en om garanties voor een goed verloop van de verkiezingen.
Verder eiste de Voorlopige Verkiezingsraad de instelling van een onafhankelijke commissie om de aanslagen op de kantoren van de CEP te onderzoeken.

Op 4 november had de Nationale Regeringsraad in een communiqué de aanslag op het kantoor van de CEP van 3 november ,,betreurd'' en de vorming van een onderzoekscommissie aangekondigd. De CEP had hier echter niet zoveel vertrouwen in.
Volgens de Christen-Democratische presidentskandidaat Sylvio Claude waren ,,elementen, gelieerd aan de Nationale Regeringsraad. voor de aanslagen verantwoordelijk''.

In de loop van 22 november verschenen op muren in Port-au-Prince de Creoolse leus: ,,Aba Kep, vive Lamé "(Weg met de CEP, leve het leger"). 's Avonds laat en in de nacht van 22/23 november zaaiden, aldus de Volkskrant (24-11-1987), groepen gewapende burgers, die ,,leve het leger" schreeuwden, terreur in het centrum van de hoofdstad. Een overdekte markthal. le Marché Salomon, werd die nacht in brand gestoken en brandde geheel af. Een man werd doodgeschoten. Ook in de provincie was het onrustig.
In een reactie op de terreur kwamen op 24 november buurtbewakingscomité's in acties. Gewapend met stokken, stenen en kapmessen patrouilleerden zij door de straten.

In de nacht van 24/25 november vielen in Port-au-Prince, aldus *NRC/H'blad* (26-11-1987), volgens de Haïtiaanse radio zes doden. In de volkswijk Carrefour, zo vervolgde de krant, werd een chauffeur van een geblindeerde jeep die zich niet wilde identificeren, door een civiele bewakingspatrouille uit zijn auto gesleurd en onthoofd.
In de krottenwijk Cité Soleil hielden burgerwachten een auto aan waaruit eerder was geschoten. Eén van de daders werd ter plaatse doodgeslagen, de andere werd naar een politiebureau gebracht. Toen duizenden woedende bewoners daarna het bureau dreigden te bestormen, droeg de politie de man over aan de menigte. De man werd onmiddellijk gedood en verbrand. Hetzelfde overkwam een man die in deze wijk op heterdaad werd betrapt toen hij brand wilde stichten. Tot zover *NRC/H'blad.*
Burgers bewaakten die nacht Radio Soleil, een radiostation van de Rooms-Katholieke Kerk, en Radio Lumiere. een progressief protestants radiostation, dat op 20 november het doelwit van een aanval was geweest.
Op 25 november vielen volgens Le Monde (27-11-1987) in de hoofdstad drie doden.
Diezelfde dag zond het ministerie van binnenlandse zaken op de TV een communiqué uit, waarin de buurtbewakingsgroepen ervan beschuldigd werden verwarring te hebben gezaaid. Eraan herinnerend dat het handhaven van de orde ,.de directe en exclusieve verantwoordelijkheid is van de strijdkrachten van Haïti", kondigde het ministerie aan dat ,,op geen enkele manier getolereerd zal worden dat groepen en organisaties zich in de plaats stellen van de strijdkrachten".
De Amerikaanse president Ronald Reagan vroeg die dag in een communiqué de Haïtiaanse regering ,,ervoor te zorgen dat de verkiezingen in alle veiligheid verlopen". De Amerikanen zonden 15 waarnemers naar de verkiezingen en hadden Haïti al bijna vijf miljoen dollar gestuurd om de verkiezingen op poten te zetten.

Behalve de VS hadden Canada, Frankrijk en Venezuela steun gegeven aan de CEP

Eén van de Amerikaanse waarnemers. het Democratische Congreslid Walter Fauntroy, die op 26 november in Haïti aankwam, beschuldigde vroegere medewerkers van het regime-Duvalier ervan de aanstichters te zijn van het recente geweld. In dat verband noemde hij o.m. de namen van Claude Raymond, voormalig chef van de Haitiaanse strijdkrachten, die door de CEP van de verkiezingen was uitgesloten en daartegen bij de rechter in beroep was gegaan, de eveneens van de verkiezingen uitgesloten oud-minister Clovis Desinor en oud-burgemeester van Port-au-Prince Franck Romain.
In de nacht van 25/26 november patrouilleerden soldaten in de straten van Port-au-Prince, zo nu en dan salvo's afvurend vanaf vrachtwagens. 's Morgens werden, aldus Le Monde (28-11-1987), de lijken gevonden van vijf mensen. Dat bracht het aantal doden dat sinds 22 november was gevallen volgens Le Monde op 19.
Op 26 november kwamen in de hoofdstad, zo meldde de Volkskrant (28-11-1987), acht personen om het leven -één Duvalier-aanhanger werd gestenigd door burgerwachten. Verschillende Kerken, mensenrechten- en werkgeversorganisaties riepen die dag op tot kalmte en eerbied voor de grondwet. De Haïtiaanse strijdkrachten werden in de hoogste staat van paraatheid gebracht.

Op 27 november was het rustig in de hoofdstad.

Presidentskandidaten

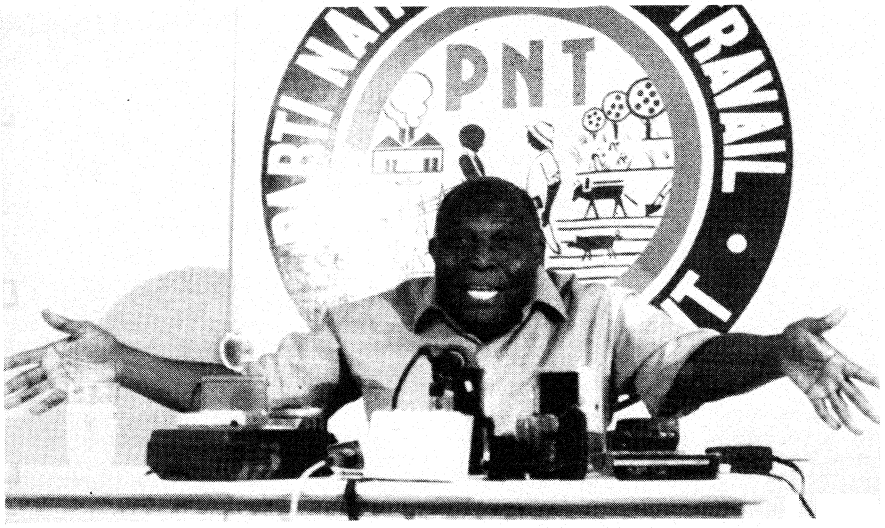
Van de 23 door de CEP goedgekeurde kandidaten voor de presidentsverkiezingen van 29 november werden de volgende vier geacht de meeste kans te hebben op het presidentschap: Sylvio Claude (Christen-Democratische Partij van Haïti), Gerard Gourgue (Nationaal front voor overleg, de nieuwe naam van de groep van 57 oppositionele groeperingen), Marc Bazin (Beweging voor het herstel van de democratie op Haïti) en Louis Déjoie (Agrarische en Industriële Partij).

Andere presidentskandidaten waren: Leslie Manigat (Rassemblement des démocrates nationaux et progressistes), Tomas Desulme -en niet Dezume, zoals abusievelijk op pag. 735/1-1987 is gemeld- (Nationale Partij van de Arbeid), René Théodore (Verenigde Partij van Haïtiaanse Communisten) en François Latortue (Beweging voor de Bevrijding van Haïti).

Over de belangrijkste vier kandidaten merkte correspondent Ferry Versteeg

René Theodore, de secretaris-generaal van de Verenigde Partij van Kaitiaanse Communisten, tijdens een persconferentie in Port-au-Prince op 7 augustus 1987.

Thomas Desulme, de presidentskandidaat van de Nationale Partij van de Arbeid, tijdens een persconferentie op 13 oktober 1987.

in *NRC/H'blad* (27-11-1987) het volgende op:

Sylvio Claude, ex-plattelandsonderwijzer, marktkoopman. prediker van de apostolische kerk en nu presidentskandidaat van de Haitiaanse Christen-Democratische Partij, voorspelt op het winderige dak van zijn partijkantoor in Port-au-Prince: ,,Ik zal zondag met ruime voorsprong winnen. Ik heb de steun van de kiezers en van God."
Zijn talrijke aanhangers noemen hem dan ook ,,de boodschapper van God". Zijn tegenstanders zien hem eerder als een ..tropische Khomeiny".
Vast staat dat Claude van alle (...) presidentskandidaten de meeste ,,naamsbekendheid" heeft. Hij was immers de man die al in 1978 zijn christen-democratische partij oprichtte en de wrake van ex-president Jean-Claude Duvalier jarenlang aan den lijve voelde. Tien keer werd hij gearresteerd en vele keren gemarteld Kortom Sylvio Claude is in het hedendaagse Haïti de voornaamste fakkeldrager van het ..anti-duvalierisme"en dat legt hem politiek geen windeieren. Volgens de laatste peiling van ,,Haïti Opinion", een filiaal van Gallup, leidt hij het uitgebreide kandidatenveld met 24 procent.

Als ik hem vraag naar zijn filosofie. zegt hij met een wijds gebaar: ,,Geen communisme, geen socialisme. geen liberalisme, geen bourgeois" Maar wat dan wel? Claude: ,,Ik beleid de ideologie van het charisma en van de sociale leer van de kerk. Ik ben een anti-communist. maar de rijken zullen meer moeten afstaan. De armen hebben recht op meer eten. fatsoenlijke behuizing, scholing en medische zorg."

Eén van Sglvio Claude's naaste concurrenten is Gerard Gourgue de eigenaar van een middelbare school in de hoofdstad en al onder Duvalier oprichter van de ..Liga voor de mensenrechten". Hij werd pas vorige maand presidentskandidaat van het Nationale front voor overleg, een coalitie van 57 meest centrum-linkse actiegroepen die eveneens ijvert voor een eerlijker verdeling van de nationale koek en Haiti bovendien de Beweging van niet-gebonden landen wil binnenloodsen.
Gourgue kwam bij de laatste opiniepeiling met twintig procent van de stemmen op de tweede plaats, maar omdat hij als laatste in de race sprong. zijn zijn aanhangers ervan overtuigd dat hij ,.de goddelijke boodschapper" Sylvio Claude tijdig zal passeren.
Dezelfde peiling gaf negentien procent aan zowel Marc Bazin als Louis Dejoie. Bazin, tot vorig jaar een directeur van de Wereldbank. voerde de laatste weken met hulp van zijn bliikbaar verreikende campagnefondsen een verwoede strijd via radio en telcaisie. Voor veel niet-Haïtianen geldt hij als de enige kansrijke kandidaat met voldoende capaciteiten voor het presidentsambt. Zijn voornaamste handicap is dat hij voor veel Haïtianen geldt als ,,de man van Washington" en dat is in het huidige nationalistische klimaat geen voordeel Sommige Haïtiaanse periodieken weten zelfs te melden dat de deels uit de Verenigde Staten afkomstige ,,verkiezingscomputers" al ,,pro-Bazin" zijn geprogrammeerd.

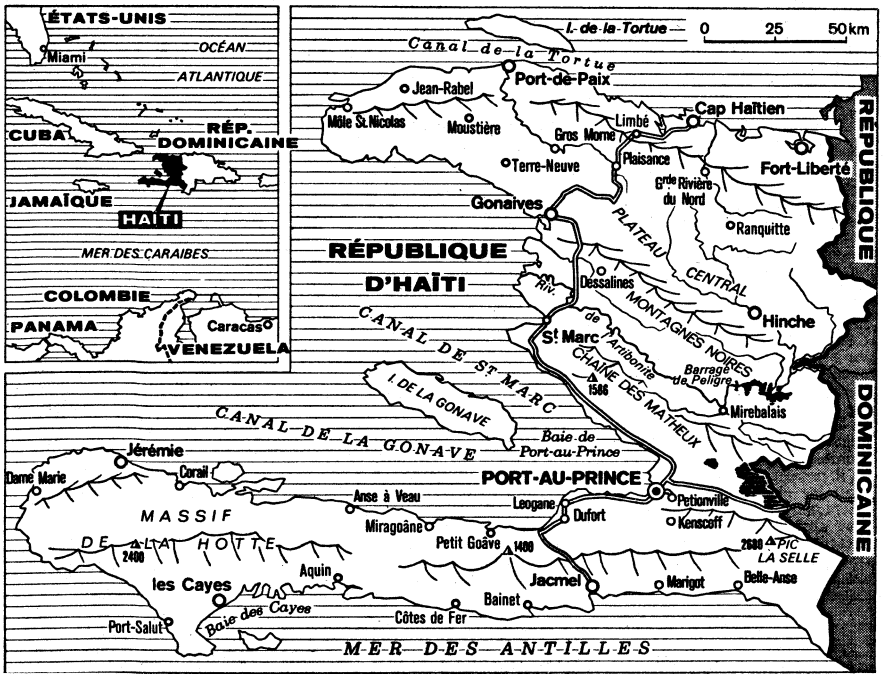
Louis Déjoie II, de enige mulat onder de topkandidaten, teert vooral op de roem van zijn vader die bij de laatste presidentsverkiezingen in 1957 het ondersplt dolf tegen de latere leider François Duvalier. ,,Ti-Loulou", zoals deze gezette en goed geluimde zakenman in de volksmond heet. houdt de Haïtianen voor dat zij nu alsnog wraak op de Duvaliers kunnen nemen door een Déjoie te kiezen

Voorzover deze topkandidaten er wel omlijnde ideologieën op na houden. tonen deze geen belangrijke verschillen. Alle kandidaten voerden voornamelijk campagne buiten Port-au-Prince. Niet alleen omdat daar tachtig procent van het electoraat woont, maar ook omdat de hoofdstad door de terreur van ..duvalieristen" ren riskant terrein werd, zeker voor presidentskandidaten. De hocfdstedelingen moeien zich daarom vooral behelpen met de radio en de televisie
Als geen van de kandidaten zondag (29 nov.) een absolute meerderheid behaalt, waar het naar uitziet, zullen de twee grootste stemmentrekkers op twintig december een beslissende verkiezingsronde moeten uitvechten. Ondanks de gewelddadigheid hebben van de drie miljoen kicsgcrechtigde Haïtianen zich inmiddels 2,2 miljoen laten registreren wat door de verantwoordelijke Voorlopige Kiesraad (CEP)als een groot succes wordt beschouwd...

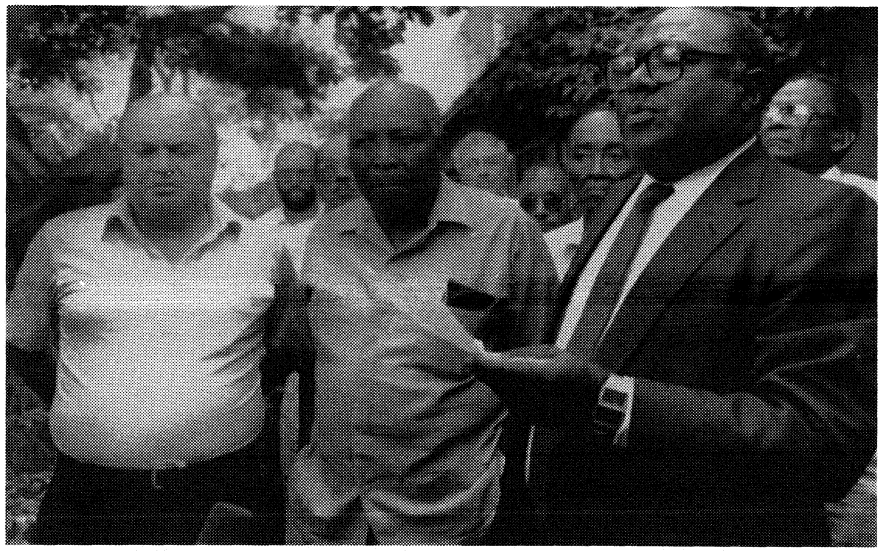
Geweld leidt tot uitstel verkiezingen.
Voorlopige kiesraad ontbonden

Een paar uur nadat de stembureaus op 29 nov. 1987 waren geopend, maakte de voorzitter van de Voorlopige Kiesraad, Ernest Mirville, voor de radio bekend dat de verkiezingen tot nader datum waren uitgesteld wegens een golf van geweld in de nacht en de ochtend. ,,Ondanks de vaste wil van de bevolking te stemmen heeft de CEP besloten de verkiezingen voorlopig uit te stellen. Deze actie werd noodzakelijk door de talrijke ordeverstoringen en gewelddaden uitgevoerd door misdadigers die voor het oog van iedereen straffeloos hun gang konden gaan", aldus Mirville.

In de nacht en de ochtend hadden zich op grote schaal schietpartijen, explosies en branden

(Le Monde 2-2-1986)

Drie kandidaten voor de Haïtiaanse presidentsverkiezingen van 29 november 1987. V.l.n.r.: Louis Déjoie van de Agrarische en Industriele Partij, Thomas Desulme van de Nationale Partij van de Arbeid, en Leslie Manigat van de Rassemblement des démocrates nationaux et progressistes

voorgedaan Vooral radiostations en gebouwen waarin stembureaus waren gevestigd, hadden het moeten ontgelden. In sommige stembureaus werd een waar bloedbad aangericht, zoals in de Ecole Nationale Argentino Bel Garde in Port-au-Prince.

Een Dominicaanse fotograaf werd doodgeschoten en een paar buitenlandse journalisten raakten gewond. In totaal zou het geweld rond de verkiezingen het leven hebben gekost aan zeker 34 mensen.

Later op de dag ontbond de Nationale Regeringsraad van lt-gen. Henri Namphy bij decreet de Voorlopige Kiesraad, omdat deze niet in zijn opdracht zou zijn geslaagd en ,,bemoeienis van buitenlandse machten in de binnenlandse aangelegenheden" had uitgelokt.

Voor de televisie zei Namphy dat hij vastbesloten was zich aan het vastgestelde tijdschema voor democratisering (zie pag. 731/1-1987) te houden en dat op 7 febr. 1988 een nieuwe president zou worden geïnstalleerd.

Op 30 nov. 1987 beschuldigde presidentskandidaat Louis Déjoie in een vraaggesprek voor Radio Metropole de Nationale Regeringsraad en de strijdkrachten ervan in samenwerking met de Tontons Macoutes de gewelddadigheden te hebben georganiseerd.
Presidentskandidaat Sylvio Claude stelde tijdens een interview met een radiozender voor verkiezingen te houden onder toezicht van een multinationale macht, te vormen door de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) of de Verenigde Naties.

VS schorten militaire en economische hulp op

Eén van de Amerikaanse waarnemers op Haïti, Robert White, voormalig ambassadeur in El Salvador. zei op 29 nov. 1987 tijdens een persconferentie in Port-au-Prince: ,,Wij gingen vanmorgen om zeven uur op pad. Al vijf straten verderop werd mijn auto beschoten door Tontons Macoutes."
Van verdere inspectie was toen weinig terechtgekomen. White: ,,De militairen, de Duvalieristen en de Tontons Macoutes werken samen. Ieder was belast met een deel van het karwei om de verkiezingen te torpederen. Er werd bewust geschoten op waarnemers en journalisten."
Op de vraag of de VS verantwoordelijk waren voor de situatie van dat moment, omdat zij Haïti hadden bewapend. zei White: ,,Toen ze op mij schoten had ik de neiging die vraag bevestigend te beantwoorden, maar ik ben hier niet namens de regering-Reagan. Vast staat voor mij wel dat de illusie in Washington dat gen. Namphy een democratisering van Haïti wil, nu definitief aan flarden is en dat de Amerikaanse politiek ten opzichte van dit land drastisch moet worden herzien. De militairen hebben de regering in feite al overgenomen. Hun houding is schandelijk."
Nadat de Voorlopige Kiesraad was ontbonden, maakte een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken bekend dat de VS hadden ,,besloten al hun militaire adviseurs van Haïti terug te trekken en alle militaire hulp evenals alle economische, niet humanitaire, hulpprogramma's op te schorten." Alleen de humanitaire hulp en de betalingen voor de bestrijding van de drugshandel werden voortgezet.

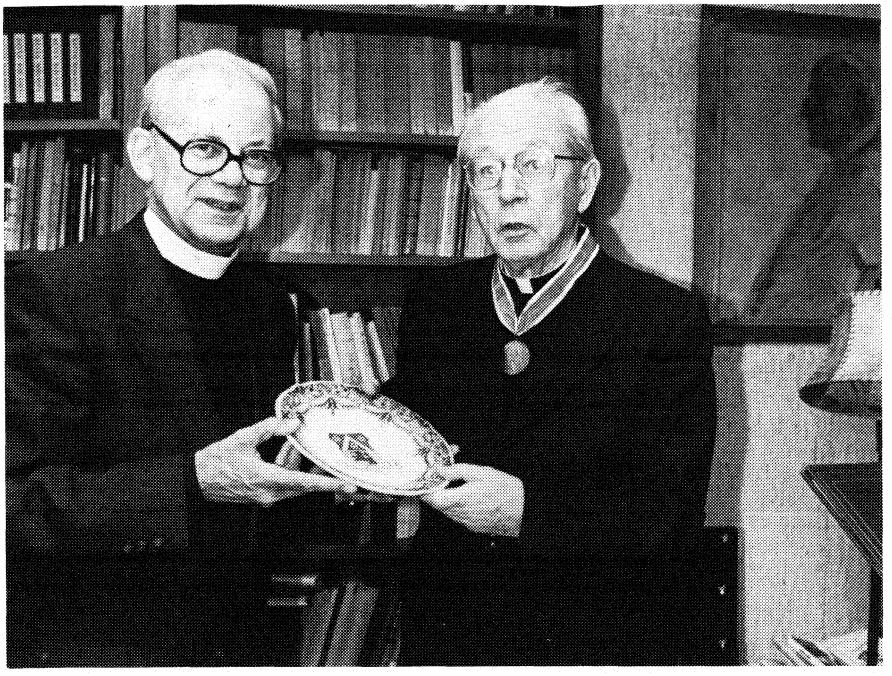
(NRC/H'blad, Volkskrant, Utrechts Nieuwsblad, NZZ, FAZ, The Times, Financial Times).

NECROLOGIEËN

ALFRINK, BERNARDUS JOHANNES (5-'i-1900 Nijkerk - 17-12-1987 Nieuwegein) Nederlands kerkvorst.

Alfrink werd na zijn priesterwijding op 13 aug. 1924 uitgezonden naar Rome voor een studie aan het Bijbelinstituut van de Jezuïeten. Op 5 juni 1930 promoveerde hij in het Vaticaan tot doctor in de bijbelwetenschappen. Terug in Nederland wachtte hem allereerst de zielzorg in Houten en Maarssen Vanaf oktober 1933 vervulde hij een professoraat in de bijbelwetenschap aan het groot-seminarie van het aartsbisdom in Rijnsenburg. Twaalf jaar later, na de Tweede Wereldoorlog, stapte hij over naar de Katholieke Universiteit in Nijmegen voor een leeropdracht in de exegese van het Oude Testament.
In 1951 werd Alfrink benoemd tot hulpbisschop (co-adjutor) op de zetel van het aartsbisdom Utrecht. Mede onder zijn leiding brachten de Nederlandse bisschoppen in 1954 een amendement uit over De katholiek in het openbare leven van deze tijd. Het werd vooral bekend door (herhaling van) sancties tegen socialistische en communistische sympathieën onder de gelovigen, maar was in wezen een oproep om de nieuwe maatschappelijke veranderingen te integreren in een sociaal-religieuze continuïteit en culturele traditie.

In 1955, na de dood van kardinaal de Jong. volgde Alfrink deze op als aartsbisschop van Utrecht.
Het Tweede Vaticaanse Concilie is voor Alfrink de kans van zijn leven geworden. Het werd in januari 1959 door paus Johannes XXIII aangekondigd en kreeg spoedig het stempel opgedrukt van een gelegenheid tot aggiornamento: aanpassing van de kerkelijke leer aan de hedendaagse opvattingen.
Aanvankelijk was de Utrechtse aartsbisschop een van de duizenden kerkbestuurders aan wie voorstellen werden gevraagd voor een agenda van te bespreken onderwerpen. Spoedig zou hij gaan behoren tot de intieme en formele adviseurs van de paus. De weg daarheen leidde langs een benoeming tot kardinaal. op 28 maart 1960, .,mede met het oog op het concilie".
Terwijl het Nederlandse katholicisme. op Rome gericht als het toen nog was. dit pauselijk besluit als een hoog bewijs van erkenning van de eigenwaarde vierde, werd de nieuwe kardinaal twee maanden later opgenomen in de centrale voorbereidingscommissie van het concilie: hij was er een van de bijna honderd. Twee jaar later was hij een van de tien concilievoorzitters.
Alfrinks carrière in deze internationale organisatie werd bepaald door een aantal persoonlijke eigenschappen: zijn talenkennis. zijn plichtsgetrouwheid. zijn gewoonte om elke vergadering grondig voor te bereiden (met de hulp en de werkdrift van enige uitgelezen deskundigen) en zijn vergadertechniek. Alfrink liet weinig aan het toeval over. Zijn concentratie werd mogelijk gemaakt door een streng gevormd intellect en een vermogen om met veel factoren tegelijk rekening te houden. Maar het was niet louter techniek die hem dreef. De Nederlandse kardinaal groeide in zijn overtuiging van het zoeken naar ruimte en verzoening, waarbinnen de Rooms-Katholieke kerk hedendaags zou kunnen worden. Hij was niet zozeer zelf een creatief kerkhervormer. Hij was een bestuurder die tot het inzicht kwam dat een rigoureuze voortzetting van leer en tradities de kerk zou vervreemden van de gang der geschiedenis.
Binnenshuis gaf hij ruimte door met zijn medebisschoppen in 1965 de sancties tegen het socialisme uit het mandement in te trekken. Nog belangrijker was het besluit (op voorstel van de Bredase bisschop De Vet) om het Vaticaans Concilie over modernisering in eigen kring voort te zetten met een Pastoraal Concilie

Kardinaal Alfrink (r.) ontvangt de versierselen behorende bij de Franklin Delano Roosevelt Freedom of Worship Award, die voor hem op 20 sept. 1986 in ontvangst was genomen door bisschop Ernst (l.) van Breda. De onderscheiding was de kardinaal toegekend vanwege grote verdiensten voor de vrijheid van godsdienst.

van de Nederlandse kerkprovincie. Dit kwam in 1967 voor het eerst bijeen en trok in zeven plenaire zittingen (tot 1970) internationale aandacht door een ongewoon democratische meningsvorming.
Op last van Rome werd het Pastoraal Concilie teruggedraaid tot een Landelijk pastoraal overleg met veel minder bevoegdheden. Kort daarna werden de zeer traditioneel georiënteerde priesters Simonis en Gijsen benoemd tot bisschoppen in resp. Rotterdam en Roermond. De Vaticaanse normalisatie schiep tegenstellingen in Nederland. die de ruimdenkende en verzoenende bestuurder ,,het grote verdriet" bezorgden. Zij raakten ..heel je persoon en je ziel". ,.Ik kan niet zeggen. dat ik daar onverschillig onder blijf", aldus Alfrink in 1972 voor de Nederlandse televisie.
Na zijn emeritaat in 1975 verdween Alfrink uit de openbaarheid. Men kon hem nog een keer terugzien, toen in mei 1985 paus Johannes Paulus II voor het oog van de televisie-camera tijdens zijn reis door Nederland zijn vroegere ambtsbroeder in diens rustoord kwam bezoeken.
Opvallend waren in Alfrinks ambt ook zijn ijveren voor de vrede en zijn kritiek op de verspreiding van kernwapens. Hij was in zekere zin een voorganger van de huidige vredesbeweging, al beperkten zijn gepolijste taal en het ontbreken van een actuele besluitvorming de weerklank van zijn woorden. Op het Tweede Vaticaanse Concilie intervenieerde hij ten gunste van de ontspanning en de dialoog met het communisme.
In 1952 werd hij voorzitter van de Nederlandse sectie van de katholieke vredesorganisatie Pax Christi. Twaalf jaar later werd hij benoemd tot internationaal president van die organisatie. In deze functie riskeerde hij in 1968 een conflict met de Katholieke Volkspartij en het toenmalige kabinet. toen Pax Christie zich uitsprak tegen een verhoging van het NAVO-budget na de Russische interventie in Praag.

KOGON, EUGEN (2-2-1903 München, Duitsland - 24-12-1987 Falkenstein. West-Duitsland) Duits publicist en politicoloog.

Eugen Kogon stamde uit een streng-katholieke familie en studeerde economie en sociologie in München, Florence en Wenen.
Hij begon zijn loopbaan in 1927 als redacteur van het conservatieve katholieke weekblad Schönere Zukunft in Wenen. Wegens antinationaalsocialistische activiteiten zat Kogon van maart 1938 tot april 1945 gevangen. onder meer in het concentratiekamp Buchenmald. Na zijn vrijlating stelde hij op verzoek van de geallieerden een rapport samen over de kampen. dat in 1946 resulteerde in het boek Der SS-Staat. Das System der deutschen konzentrationslager. een der eerste en beste analyses over dit onderwerp. Na de oorlog was Kogon de initiator en mede-uitgever van het invloedrijke politiek-culturele weekblad Frankfurter Hefte. Tevens was hij hoogleraar politieke wetenschappen te Darmstadt. In 1949 werd hij de eerste voorzitter van de Europese eenheidsbeweging.

LEVINE, JOSEPH EDWARD (9-9-1905 Boston, Massachusetts, Verenigde Staten – 31-7-1987 Greenwich, Connecticut, Verenigde Staten) Amerikaans filmproducent.
Levine, een ex-handelaar in kleding, begon in de Tweede Wereldoorlog met het goedkoop kopen van derderangs western-films. die in kleine theaters draaiden en vooral in de oorlog veel publiek trok. Zo werd de onsuccesvolle Australische film Walk into paradise door zijn toedoen Walk into hell on the marquee. En een succes.

In de jaren vijfig haalde hij goedkope Italiaanse spektakelstukken naar Amerika, zoals Atilla en Hercules. De laatste film was in een erbarmerlijke conditie. lelijke kleur en geluid. maar er kwamen ook gespierde mannen, mooie vrouwen, een schipbreuk in voor alsmede een draak voor de kinderen. zei Levine. hetgeen hem tot aankoop bewoog. Hij poetste de film op, liet gelijktijdig in 624 bioscopen draaien. Met het geld uit deze spektakelstukken financierde hij meer artistieke films in de VS. als $8^1/_2$ van Fellini en Two Women, naar het boek van Moravia.
Levine produceerde. kocht. importeerde en distribueerde in zijn eentje meer den 500 films. Hij stak reusachtige sommen geld in films. ontdekte filmsterren (Dustin Hoffman) of ijverde voor een Oscar voor Sophia Loren, die speelde in Two Women Hij bevorderde de carrières van Marcello Mastroianni en Mel Brooks.
Leïine is vooral bekend geworden met films als The Graduate. The Producers. The Lion in Winter. Carnal Knowledge, A Bridge too far. The Nightporter en Soldier Blue.

MAMOULIAN, ROUAEN (9-10-1898 Tiflis, Rusland – 4-12-1987 Los Angeles, Verenigde Staten) Amerikaans toneel- en filmregisseur.

Mamoulian studeerde criminologie en theater in Moskou. waar hij onder invloed van Stanislavski stond Tijdens een tournee in 1922 bleef hij in Londen achter Een jaar later begon hij aan een carrière als toneelregisseur in New York. waar hij tot in de jaren vijftig musicals zou blijven ensceneren
In 1929 werd Mamoulian door Paramount gevraagd om Applause te regisseren, een vroege en inventieve geluidsfilm. Zijn drie volgende films, City Streets. Dr Jekyll and Mr. Hyde en de musical Love Me Tonight worden stuk voor stuk beschouwd als hoogtepunten in zijn carrière. Mamoulian regisseerde Marlene Dietrich in Song of Songs en Greta Garbo in Queen Christina en maakte in 1935 de eerste volledige speelfilm in Technicolor (Becky Sharp).
De latere films van Mamoulian worden beschouwd als minder ambitieus. hoewel in ieder geval de musicals Summer Holiday (1948) en Silk Stockings (een remake van Ninotchka met Cyd Charisse en Wim Sonneveld) hier en daar de toets van een meesterhand verraden.
Omdat zijn veeleisende aanpak door de studiochefs als te gekunsteld werd gezien. is Mamoulian nogal eens in conflict geraakt met producenten. Zo werd hij vervangen door Otto Preminger bij de opnamen voor Laura. Ook de regie van Gershwins Porgy and Bess, dat hij wel op Broadway regisseerde. en die van Cleopatra gingen op het laatste moment aan zijn neus voorbij.

MARVIN, LEE (19-2-1924 New York, Verenigde Staten – 29-8-1987 Tucson, Arizona, Verenigde Staten) Amerikaans acteur.

Lee Marvin, de zoon van een reclameman en een mode-journaliste, trad op jeugdige leeftijd als vrijwilliger toe tot het korps mariniers. Tijdens de tweede Wereldoorlog werd hij zwaar gewond bij gevechten in de Stille Oceaan, waarna hij dertien maanden in een ziekenhuis verbleef – een ervaring die volgens sommigen van invloed was op zijn aandeel in enkele oorlogsfilms, waaronder het geruchtmakende bioscoopsucces The Dirty Dozen van Robert Aldrich (1967) en Hell in the Pacific van John Boorman (1968).
Marvin begon zijn carrière als acteur op Broadway, waar hij rollen vervulde in stukken als A Streetcar Named Desire en Billy Budd. Nadat hij in 117 afleveringen van de televisieserie M Squad was opgetreden, maakte hij door toedoen van regisseur Henry Hathaway in 1951 zijn filmdebuut in You're in the Navy Now. Daarna volgden onder meer The Wild One (als tegenspeler van Marlon Brando). The Killers en The Man Who Shot Liberty Valance van John Ford, maar bekendheid kreeg hij vooral door Cat Ballou (1965):een komische western waarin hij te zien was als een dronken cowboy. De rol leverde hem een Oscar op. Tot de films die hij daarna maakte behoren de musical Paint Your Wagon. de gangsterfilm Prime Cut en in 1980 The Big Red One.
Reeds in het begin van de jaren vijftig deed hij zich in The Big Heat van regisseur Fritz Lang kennen als een van de grootste schurken die Hollywood tot dan toe gekend had; de scène waarin hij zijn tegenspeelster Gloria Grahame een pot met hete koffie in het gezicht gooide, wekte bij velen verontwaardiging. Hoewel dergelijke extremc incidenten tot de uitzonderin-

gen behoorden. gaf hij later van een vergelijkbaar gedragspatroon blijk in films als Violent Saturday, The Professionals en vooral Point Blank. een tot de verbeelding sprekende thriller van John Boorman.

MASSON. ANDRÉ (4-1-1896 Balagny. Frankrijk – 28-10-1987 Parijs, Frankrijk) Frans schilder.

André Masson studeerde aan kunstacademies in Brussel en Parijs, alvorens hij tijdens de Eerste Wereldoorlog bij gevechten aan het front zwaar gewond raakte. Na een lange periode van herstel vestigde hij zich in 1922 in Parijs.
Masson voelde zich enige tijd aangetrokken tot het kubisme. maar sloot zich in 1924 aan bij de surrealisten. ,,Voor ons, surrealisten van 1924, was de rede een grote hoer". schreef hij later. Hij ontwikkelde de zogeheten ,,dessin automatique", een manier van werken die door het onderbe uste gestuurd zou worden. In 1929 brak hij met de surrealisten, maar bleef nog wel met hen exposeren. In de jaren dertig reisde hij veel door Duitsland; tijdens de Spaanse Burgeroorlog woonde hij in Spanje en bracht in veel van zijn merken de gruwelijkheden van de oorlog tot uiting.
Na Franco's overwinning keerde Masson terug naar Frankrijk. In 1940 ontvluchtte hij de Duitse bezetting en woonde tot eind 1945 in New York.
Hoofdthema's in Massons werk waren vrouwenfiguren. maar ook voorstellingen van moordpartijen, gewonde mensen of stervende dieren. Met Salvador Dali werd Masson gezien als een van de laatste grote surrealistische schilders.

MEDAWAR, PETER BRIAN (28-2-1915 Rio de Janeiro, Brazilie - 2-10-1987 Londen, Engeland) Brits immunoloog.

Peter Medaway studeerde aan de universiteit van Oxford en was er werkzaam als docent zoölogie. In 1947 werd hij hoogleraar zoölogie aan de universiteit van Birmingham en in 1951 aan het University College in Londen. In 1962 werd hii benoemd tot directeur van het Nationaal Instituut voor Medisch Onderzoek in Londen.
Peter Medawar ontving in 1960, samen met de Australiër Franck Macfarlane Burnet, de Nobelprijs voor Medicijnen voor zijn onderzoek naar het overwinnen van afweerreakties bij weefseltransplantaties. Zijn ontdekkingen golden als revolutionair en leidden uiteindelijk tot de mogelijkheid van orgaantransplantaties.
Medawar publiceerde ook een groot aantal essays en boeken: The uniqueness of the individual, The art of the soluble. A hope of progress, The life science, From Aristotle to Zoos, Advice to a young scientist. Pluto's republic en als laatste Memoirs of a thinking radish (1986), waarin hij onder meer met veel humor schreef over zijn leven als lichamelijk gehandicapte.

MENTEN, PIETER NICOLAAS (26-5-1899 Rotterdam – 14-11-1987 Loosdrecht) Nederlands oorlogsmisdadiger.

Al direct na do Tweede Wereldoorlog werd dc zakenman en kunstverzamelaar Pieter Menten verdacht van hulpverlening aan de vijand en enkele jaren later daarvoor veroordeeld. Daarna beschuldigder; Poolse joden die naar Israël waren gevlucht, Menten van massamoord maar op een uitleveringsverzoek van de Poolse regering ging Nederland niet in. In 1976 kwam de zaak opnieuw in de belangstelling aan de vooravond van een veiling van kunstwerken die Menten zou hebben gestolen van oorlogsslachtoffers.
De veiling werd afgelast en na indringende Kamervragen liet de toenmalige minister van justitie Van Agt een onderzoek instellen.
Menten werd in 1980 door de bijzondere strafkamer van de Rotterdamse rechtbank veroordeeld tot een gevangenisstraf van tien jaar en de maximale boete van 100.000 gulden, wegens oorlogsmisdrijven en misdaden tegen de menselijkheid die hij had begaan als lid van een executieteam in 1941 in het toenmalige Poolse plaatsje Podhorodce. De Hoge Raad bevestigde dat vonnis nadat eerdere vonnissen waren vernietigd.
In 1985 kwam Menten vrij.

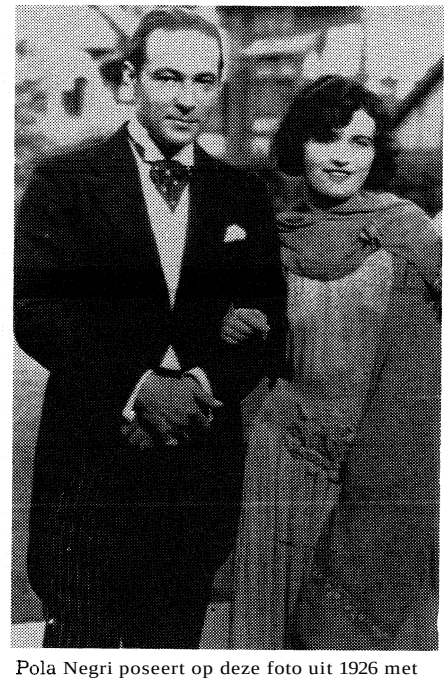
NEDERPELT, CHARLES LODEWIJK (25-8-1920 Den Haag – 8-11-1987 Ankeveen) Nederlands orkestleider en arrangeur

In de jaren dertig was Nederpelt ambtenaar bij Rijkswaterstaat, maar als jazz-pianist had hij in kleine kring al een reputatie opgebouwd. Hij werd in 1941 beroepsmusicus om zich te onttrekken aan tewerkstelling in Duitsland en speelde bijna de hele oorlog in diverse dansorkesten. In het begin van de jaren vijftig werd hij pianist-arrangeur bij de Ramblers van Theo Uden Masman. Hij viel op met zijn op Count Basie geinspireerde swing en speelde de markante akkoorden in het vaste afscheidsnummer Farewell blues. Ramblers-zangeres Jany Bron werd zijn echtgenote.
Mede door de invloed van Nederpelt ging het orkest gaandeweg minder nadruk leggen op de ietwat oubollige shownummers en meer op de strak gespeelde Amerikaanse big band swing.

In 1964 zag de Vara zich gedwongen Theo Uden Masman aan de kant te zetten. hetgeen het einde betekende voor de Ramblers. Charlie Nederpelt. die tijdens ziektes van Masman al regelmatig als orkestleider had ingevallen, kreeg de opdracht een nieuw radiodansorkest te formeren.
Ruim twintig jaar stond Charlie Nederpelt aan het hoofd van het VARA-dansorkest. De veranderende muzikale smaak, de stijgende kosten en de onkomst van elektronische muziek leidden in 1986 tot opheffing van dit orkest.

NEGRI, POLA, off. BARBARA APPOLONIA CHALUPEC (31-12-1894 Janowa. Rusland – 1-8-1987 San Antonio, Texas, Verenigde Staten) Amerikaans filmster.

Pola Negri volgde een opleiding aan het keizerlijk ballet te Sankt Peterburg. en maakte in 1917 haar filmdebuut in Berlijn. Zij speelde er in meer dan tien films, onder meer met regisseur Ernst Lubitsch, voor zij in 1922 naar Hollywood vertrok. Daar schitterde zij in films als Forbidden Paradise (1924), Lily of the dust (1924), Shadows of Paris (1924), A woman of

Pola Negri poseert op deze foto uit 1926 met haar verloofde Rudolph Valentino.

the world (1925). Hotel Imperial (1926) en Barbed wire (1927).
De komst van de sprekende film, eind jaren twintig, betekende een breuk in haar Hollywoodcarrière. Zij keerde terug naar Berlijn. waar zij tot aan het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in Duitse films meespeelde. Haar vertolking van een moederrol in Mazurka zou een favoriet van Adolf Hitler zijn geweest.
Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog keerde zij terug naar de Verenigde Staten, maar haar glorietijd was toen voorbij. In 1964 speelde zij voor het laatst een rol in The Moonspinners van Walt Disney.
Pola Negri werd beschouwd als een der grootste verleidsters op het witte doek en ook in haar privé-leven deed zij er alles aan om die naam waar te maken.

ROSSEL, MARIE-THERESE (01-02-1910 Brussel - 19-06-1987 Brussel) Belgische kranteriuitgeefster.

Geboren als kleindochter van Emile Rossel, die in 1887 de Brusselse krant Le Soir oprichtte, wijdde Marie-Thérèse Rossel haar hele loopbaan aan de krant en de activiteiten van de groep Rossel. Haar vader, Victor Rossel, leidde de krant van 1912 tot 1935 en na de Tweede Wereldoorlog nam Marie-Thérèse Rossel van Lucien Fuss de leiding van de krant over. Zij zat tot haar dood de raad van beheer van de groep Rossel et Compagnie voor.

SCHEYVEN, RAYMOND (26-11-1911 Brussel - 16-01-1987 Brussel) Belgisch politicus

Deze Franstalige christen-democraat was in 1958 minister van economische zaken en daarna tot 1960 belast met de economische en financiële problemen van het toenmalige Belgisch-Kongo. Van 1968 tot 1972 was hij minister van ontwikkelingssamenwerking.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VERZET TEGEN ISRAËLISCHE BEZETTING

Op 9 december 1987 liepen demonstraties in de door Israël bezette Gazastrook uit op een gewelddadige confrontatie tussen Palestijnen en Israëlische militairen. Het bleek het begin te zijn van een periode van aanhoudend Palestijns verzet, vooral in de Gazastrook maar ook op de Westelijke Jordaanoever, tegen de Israëlische bezetting. Bij de gewelddadige confrontaties zijn tot dusver (11 januari 1988) zeker 32 Palestijnen gedood door het Israëlische leger of de Israëlische politie en door joodse kolonisten (twee Palestijnse teenagers). Het Palestijnse persbureau PPS stelde het aantal Palestijnse doden op 34.
Over de achtergronden van het recente geweld werd in de pers uitvoerig bericht.

Correspondent Ad Bloemendaal schreef in *Het* Parool (14-12-'87) o.a.:

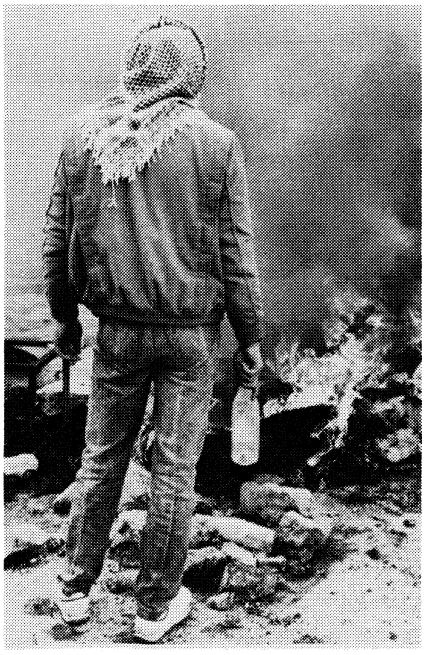
"De onrust van de afgelopen dagen in de Gazastrook en op de Westelijke Jordaanoever heeft in Israël de vraag opgeworpen of er langzamerhand sprake is van een echte volksopstand. Maar weinigen antwoorden volmondig met 'ja.' Een kleine groep ziet in de rellen een begin van een uitgebreide rebellie, de meerderheid beschouwt ze als een piek in het onvermijdelijk van tijd tot tijd oplaaiende geweld.
Premier Shamir, het kabinet en de militaire autoriteiten behoren tot die tweede groep. De ordeverstoringen waarbij zeven Palestijnen om het leven kwamen, zijn geen teken van een rebellie, meent de premier, en de situatie is in het geheel niet uit de hand gelopen. De terreurorganisaties kunnen Israëls veiligheid niet in gevaar brengen en nemen nu maar hun toevlucht tot het aanstichten van rellen. meent Shamir.
Shamirs interpretatie verschilt enigszins van die van zijn adviseurs. De coördinator voor de bezette gebieden, Shmuel Goren, vertelde het kabinet gisteren dat de huidige onrust niet wordt aangesticht door 'de hoofdkwartieren van de terreurorganisaties.' Het zou gaan om een reeks min of meer spontane incidenten op initiatief van plaatselijke groepen. Hij voegde er aan toe dat meestal in deze tijd van het jaar de spanning in de bezette gebieden oploopt. in verband met de herdenking van de VN-beslissingvan november 1947 Palestina te splitsen en 'Fatahdag' op 1 januari. Dat er geen sprake is van een echte opstand blijkt volgens Goren en andere adviseurs uit de omstandigheid dat het dagelijks leven op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook min of meer z'n gewone gang gaat.
Het wekt geen verbazing dat onder de Palestijnse bevolking van de bezette gebieden en van Israël misschien niet zo zeer de overtuiging, maar zeker de hoop groeit dat wat we nu zien. het begin is van een massale opstand. Arabische parlementsleden hebben al gewaarschuwd dat de onrust kan overslaan naar de Arabische bevolkingscentra in Israël. en Zaidan Atshe van de liberale Shinui-partij waarschuwt: "De niet-joden vormen nu al 38 procent van de bevolking van Israël en de bezette gebieden. Als dat ooit 50 procent wordt. zal er vrijwel zeker een burgeroorlog uitbreken naar het model van Cyprus of Libanon."

Zover is het duidelijk nog niet. Maar de huidige onlusten zijn de ernstigste sinds de rellen van eind 1980, begin 1981. Waarom ze precies nu zijn losgebarsten. is een vraag die zich moeilijk laat beantwoorden.
Voor ieder incident is wel een directe oorzaak aan te wijzen: zoekacties van militairen, een auto-ongeluk (op 8 dec. 1987. red. KHA) dat door de Palestijnen wordt gezien als een wraakactie, het gerucht dat een in het hoofd geschoten kind in een Israëlisch ziekenhuis is verwaarloosd. Van betekenis kan zijn dat er onder de Palestijnen grote opwinding is ontstaan na de aanval van vorige maand (op 25 nov. 1987, red KHA) door een Palestijns commando met een deltavliegtuigje, waarbij zes Israëlische militairen om het leven zijn gekomen.

Het verzet is opvallend massaler dan dat van 1980 en een breder scala van de bevolking neemt er aan deel. De Palestijncn. zeker de jongcrcn onder hen, laten zich niet langer !aten afschrikken door het gebruik van cxccssief geweld door de Israëlische grenspolitie. De situatie is dermate uit de hand gelopen, de geruststellende woorden van Shamir ten spijt. dat de para-militaire eenheden niet meer kunnen optreden zonder dat er doden en ernstig-gewonden vallen..."

Correspondent Salomon Bouman gaf in *NRC/H'blad* (23-2-'87) de volgende analyse.

"De afgelopen twee weken is een in Jeruzalem niet voorzien, dramatisch hoofdstuk geschreven in het Israelisch-Palestijns conflict. Met stenen en molotov-cocktails zijn de Palestijnse massa's na twintig jaar Israelische bezetting in de Gazastrook en op de Westelijke Jordaanoever op hun recht van zelfbeschikking gaan staan.

Een met een fles gewapende student van de Bir Zeit universiteit wacht achter een brandende barricade op naderende Israelische soldaten (5 januari 1988).

Het Israelische argument dat de PLO niet de legitieme rechten van het Palestijnse volk kan vertolken. heeft in de dagelijkse botsingen tussen Palestijnen en Israelische soldaten zijn morele betekenis verloren. De Palestijnse opstandelingen in de Gazastrook en op de Westelijke .Jordaanoever hebben dat recht deze weken op de Israëlische bezettingmacht veroverd. Op ongekende schaal hebben Palestijnen van jong tot oud in de bezette gebieden niet in naam van de PLO of op instructies van Yasser Arafat, maar uit wanhoop voor hun vrijheid gevochten Er stonden geen met wapens uitgeruste en geoefende terroristen tegenover Israëlische soldaten, maar Palestijnse jongeren die zich met de borst bloot – daarvan is een getuigenis van een Israelische-Arabische journalist – door voor hen staande Israelische soldaten lieten doodschieten. Israël – ik heb het in de Gazastrook gezien – u-ordt met een authentieke volksopstand geconfronteerd... .
De Palestijnse bevolking heeft in de bezette gebieden de rol van de PLO overgenomen. Dat is het nieuwe van de situatie. Met stenen. brandbommen en metalen staven demoraliseren duizenden Palestijnen het Israelische volksleger en daardoor in een later stadium ook het Israelische volk. Ten minste twintig Palestijnen zijn weliswaar gedood. maar gezien de omvang van de onlusten hadden het er ook honderden kunnen zijn indien het Israëlische leger niet door morele overwegingen werd geremd de opstand bijvoorbeeld op Syrische wijze (zoals in het opstandige Hama waar Syrische eenheden tussen de 10.000 en 20.000 slachtoffers maakten) neer te slaan.
De stenengooiers tarten met de telelvisiecamera's in de nabijheid het Israelische imago Intuïtief begrijpen de Palestijnen dat dàt de Achillespees is van de Israëlische democratie. Die pees is ditmaal gevoeliger geraakt dan tijdens de Libanese oorlog van 1982, omdat Israël nu geen terreurorganisatie bestrijdt, maar het Palestijnse volk.
De poging de opstand met harde hand neer te slaan. is op de langere duur tot falen gedoemd indien de Palestijnen niet gelijktijdig hoop op een politieke oplossing wordt geboden. De zeer scherpe waarschuwing van Reagan aan het adres van Israël en zijn verwijzing naar de noodzaak van een politieke oplossing van het Palestijnse vraagstuk kunnen de Palestijnen kalmeren omdat daar de dieper liggende oorzaak van de uitbarsting ligt. Maar voor president Reagan sprak verklaarde premier Shamir nog dat Israël nooit concessies over het land van Israël – Eretz-Israël – zal doen.
Ook de socialistische partijleider Peres riep gisteren tot nationale eenheid op om vanuit een nationale krachtspositie de Palestijnen op de knieën te brengen. "De aanvaller moet verliezen" is het door vice-premier en minister van buitenlandse zaken Peres gedeelde sentiment van Shamir.

Maar hoe Israël het ook keert of wendt, dergelijke retoriek heeft geen betekenis meer. De situatie is de afgelopen twee weken onomkeerbaar veranderd. Palestijnen hebben het echec van de Israëlische bezettings- en annexatiepolitiek aangetoond.
In wezen wordt het al maanden woedende debat over de demografische problematiek nu op straat uitgevochten. Hoe zal Israël eruit zien als iedere Israëlische jood over een kleine generatie op een Palestijn moet passen? Dit is de logische consequentie van de demografische ontwikkeling in Eretz-Israël (in dit demografisch argument worden de Israelische Arabieren als Palestijnen beschouwd). (...)
Israël moet de rekening van groeiend groot ongenoegen in de wereld en de diaspora en van

Weekblad 57ste jaargang No. 2928, pag. 42935-42950

de bijtende zelfkritiek nog opmaken. De Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook hebben haar de afgelopen twee weken gepresenteerd."

Correspondent Eddo Rosenthal schreef in de Volkskrant (23-12-'87) o.m.:

"Het land strekt zich uit van Libanon in het noorden tot Egypte in het zuiden. en van de Middellandse Zee in het westen tot aan de rivier de Jordaan in het oosten. De drieëneenhalf miljoen Israëli's die er wonen noemen het Groot-Israel. en voor de ruim twee miljoen Palestijnen is dit Palestina Een derde van die Palestijnen is Israeliseh staatsburger en woont binnen de grenzen van de staat Israël. Een derde is Jordaans staatsburger en woont op de door Israël bezette Westelijke Jordaanoever De rest is statenloos en woont in de eveneens bezette Gazastrook.

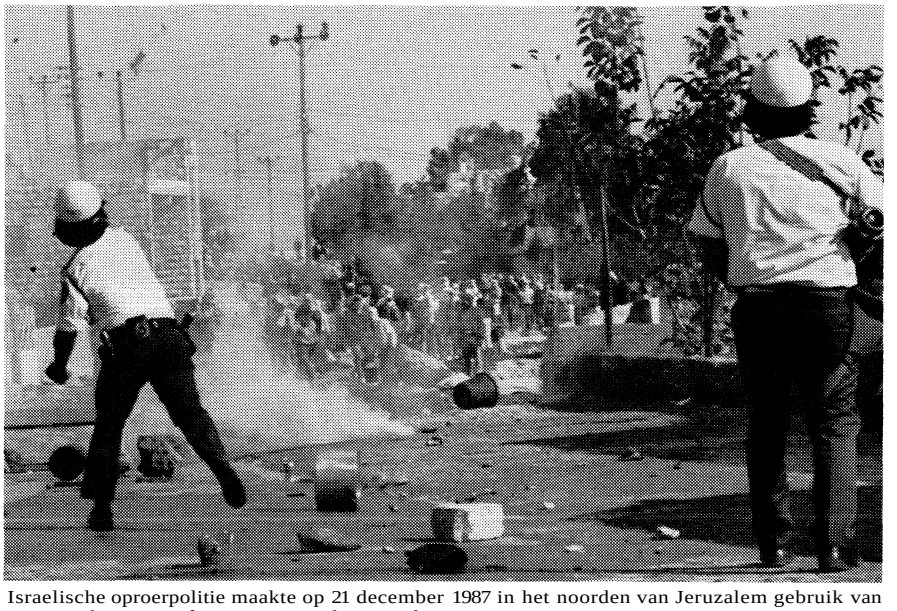
Bijna al die Palestijnen. zowel in Israël als in de bezette gebieden. verlangen naar een eigen onafhankelijk Palestina. Meer dan 75 procent van de joodse Israëli's. zowel in Israël als in de nederzettingen in de bezette gebieden, zijn tegen de stichting van zo'n onafhankelijke Palestijnse staat. Veel Palestijnen vinden dat Israël als joodse staat uit het Midden-Oosten dient te verdwijnen, en dat is de voornaamste reden dat veel Israëli's een Palestijnse staat als een levensgevaarlijke bedreiging beschou en. Een spoedige oplossing voor de tegenstellingen zien de meeste Israëli's niet. en mede daardoor is er een situatie gegroeid waarbij de huidige toestand al meer dan twintig jaar onveranderd voortbestaat.

De Israëli's hebben met deze situatie leren leven en zijn vergeten dat meer dan twee miljoen van de vijfeneenhalf miljoen inwoners van Groot-Israël in voortdurende onvrede leven met de toestand. Meer dan twee miljoen Palestijnen leven onder Israelische heerschappij en worden door de joodse meerderheid beschouwd en behandeld als buitenlanders. Alleen de Palestijnen die binnen de officiele grenzen wonen van de staat Israël hebben stem- en kiesrecht.

De Palestijnse bevolking in de bezette gebieden leeft al twintig jaar onder een Israëlische militaire dictatuur zonder politieke rechten, met een zeer beperkte vrijheid van meningsuiting, zonder het recht op eigen politieke partijen. waarbij het ook verboden is om te demonstreren, en zonder verkiezingen of vakbonden. De meeste Israëli's weten dat allemaal niet, en willen het ook niet weten. Zolang de tienduizenden Palestijnse (gast-)arbeiders maar dagelijks op tijd op hun werk in Israël komen.

Net als aan de vooravond van de Oktoberoorlog in 1973 had Israël zichzelf ook nu weer in slaap gesust. Net als toen, heeft de Israëlische bevolking ook nu weer blindelings geloof gehecht aan de kromme theorieën van zijn politieke leiders. Premier Shamir, een fervent aanhanger van de Groot-Israël-gedachte, blijft streven naar een officiële inlijving van alle bezette gebieden bij zijn herboren bijbelse Land Israël. En vice-premier en minister van buitenlandse zaken Peres, leider van de Arbeiderspartij, denkt nog altijd dat met Jordanië. en zonder de Palestijnen, een oplossing kan worden gevonden voor de Israëlisch-Palestijnse tragedie die al meer dan zeventig jaar voortduurt. (...)

Nu, anno 1987. steken de drie belangrijkste Israëlische regeringsleiders, Shamir. Peres en Rabin opnieuw de koppen diep in het zand. Al twee weken woeden in de bezette gebieden de ernstigste Palestijnse onlusten die Israël ooit heeft gekend en die maandag jonstleden ook nog oversloegen naar de Palestijnse bevolking binnen Israël zelf. Premier Shamir verklaart vrijwel dagelijks dat er niets bijzonders aan de hand is, en dat het hoogstens om een rimpeling gaat in de drieduizend jaar oude joodse geschiedenis.

Israelische oproerpolitie maakte op 21 december 1987 in het noorden van Jeruzalem gebruik van traangas bij een confrontatie met Palestijnse betogers.

De twee leiders van het linkse blok in de regering, de ministers Peres en Rabin. waren tot deze week niet eens in het land, en vonden het overbodig om voortijdig terug te keren. Dat zou hoogstens worden uitgelegd als een succes voor de Palestijnse terroristen en onrustzaaiers, zo luidde de redenering. en ook Peres en Rabin deden alsof er niets bijzonders aan de hand was.

De consternatie in het buitenland over het harde optreden van het Israëlische leger en de oproerpolitie dringt wel door, maar de Israëlische bevolking lijkt er niet door te zijn wakker geschud. (...)

Volgens de Israëlische journalist Yehoeda Litani lijden zijn landgenoten aan hetzelfde verdringingsverschijnsel dat ook voorkomt in Zuid-Afrika en in Noord-Ierland. In bepaalde situaties lijkt een bevolking niet in staat te zijn om een realiteit onder ogen te zien, die te sterk afwijkt van het zelfbeeld dat die bevolking heeft. Daarom zien de Israëli's zichzelf ook nu niet als onderdrukkers van de Palestijnen, en daarom kan premier Shamir na 22 doden en ruim tweehonderd gewonden blijven verkondigen dat er niets bijzonder aan de hand is."

Aantal slachtoffers geweld

Ook vóór 9 december 1987 had het geweld in de bezette gebieden slachtoffers gevergd.

Volgens een mededeling van de Israëlische legerwoordvoerder op 18 november 1986 was het aantal door Israëlische veiligheidstroepen gedode Palestijnen in de bezette gebieden (excl. Oost-Jeruzalem) in één jaar tijd meer dan verdubbeld; het steeg van 7 tot 17. Daarentegen zou het aantal Israëliërs dat het slachtoffer werd van Palestijnse aanslagen sterk zijn verminderd. Er was nu sprake van 2 doden en 44 gewonden tegen 7 doden en 97 gewonden in het voorgaande jaar.

Volgens een op 13 september 1987 gepubliceerd rapport van Meron Benvenisti's "West Bank Data Base Project" waren tussen april 1986 en mei 1987 in de bezette gebieden 22 Palestijnen gedood en 67 gewond, terwijl aan Israëlische ziide 2 doden en 62 gewonden werden geteld. In die periode deden zich 3.150 gewelddadige incidenten voor.

Sindsdien nam het geweld nog toe. Zo werden volgens *The Times* (12-2-'87) sinds 1 oktober 1987 bii diverse incidenten 18 Palestijnen en 9 Israëliërs gedood.

Hieronder volgt in aansluiting op het overzicht van 27 maart 1986 (pag. 205/2 e.v.-'86) een chronologie van het geweld in de periode oktober 1985 t/m januari 1987.

4 oktober 1985 – Een Israëlische man werd dood aangetroffen. Hij bleek tijdens een rit te paard in de buurt van zijn kibboets Sarid (nabij Nazareth) door een schot in het hoofd te zijn vermoord.

5 oktober – In een bos bij Mevo Betar ten zuidwesten Jeruzalem werden de lijken van een Israëlische vrouw en haar vriend gevonden. Naar het sinds **2 oktober** vermiste paar was door honderden militairen, politiemannen en vrijwilligers gezocht. Zij bleken door schoten te zijn omgebracht. De politie schreef de moord toe aan dezelfde "terroristische groep" die in **oktober 1984 en juni 1985** twee Israëlische paren had vermoord. Twee leden van die groep waren reeds gearresteerd en hadden hun aandeel in de moord van **juni 1985** bekend. Op **6 oktober** vielen leden van een Palestijns commando bij Hebron in een hinderlaag van het Israëlische leger; vier Palestijnse guerrillastrijders werden gedood die volgens een legerwoordvoerder deel uitmaakten van een groep die verantwoordelijk was voor de dood van vijf Israëlische burgers gedurende een periode van 17 maanden. Het voorlichtingsbureau van de Israëlische regering meldde dat 15 Israëli's waren "gedood bij **12** verschillende terreuraanslagen" in de periode van begin **oktober 1984** tot eind **september 1985.**

5 november – een Israëliër wordt in de Oude Stad van Jeruzalem verwond door een mes in zijn rug. Op **10 november** deed zich op vrijwel dezelfde plaats een dergelijke aanslag voor. Daarop volgden gevechten tussen joodse kolonisten en Palestijnen.

30 november – Een joodse kolonist werd op de markt in Kalkilya bij een aanval in de nek

gewond Burgemeester Abdel Rahinan Abu Sneini zet een prijs van 1 000 dinar op het hoofd van de Palestijnse dader.
5 december – I e t gedeeltelijk r-erbrande lijk van een vermoorde Israëlische militair werd bij het dorp Mazor (tussen Lod en Petah Tikoa) aangetroffen
9 december – In de vroege morgen komen 8 Israëlische militairen om het leven bij een brand in een kazerne te Shiloh De oorzaak van de brand bleef onduidelijk. maar zowel het DFLP als de "Force 17" van Al Fatah eisten de verantwoordelijkheid voor de actie op.
20 december **1985** – In de buurt van Ramallah werd het "verminkte" lijk gevonden van de Palestijnse journalist Abdel Halim die sinds oktober was vermist
11 januari **1986** – Bij een beschieting van een Israëlische patrouille in Nabloes werd een lid van de Israëlische grenspolitir gedood: een collega raakte gewond.
29 januari – Bij de landbouwnederzetting Mehola op de Westelijke Jordaanoever werden twee Israelische militairen gedood door een Jordaanse soldaat die over de Jordaan was binnengedrongen. Vervolgens werd ook de Jordaanse infiltrant doodgeschoten.
15 februari – Een Palestijn uit de Gazastrook werd door Israelische miiitaireri doodgeschoten
10 maart – Een Palestijn werd in het vluchtelingenkamp Balata op de Westelijke Jordaanoever door Israëlische militairen doodgeschoten, toen hij bij een controle van identiteitspapieren trachtte te ontkomen. In de voorgaande week was in hetzelfde kamp een Palestiinse demonstrant doodgeschoten. toen hij een soldaat trachtte aan te vallen.
19 maart In Khan Yunis in de Gazastrook werden twee Palestijnen door onbekenden doodgeschoten Later werden twee van de moord verdachte Palestijnen opgepakt, terwijl hun woningen in het plaatselijke vluchtelingenkamp met de grond gelijk werden gemaakt
20 maart – Door de explosie van een autobom in de wijk Katamon van Jeruzalem vielen één dode en drie gewonden De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door ..Force 17"
31 maart – Terwijl de 1 Ode viering van de "Landdag" – de herdenking van de dood van zes Israëlische Arabieren op 30 maart 1976 door Israëlische militairen tijdens een protestactie tegen de onteigening van Palestijnse grond in Galilea – zonder incidenten verliep, werd op **31** maart een 18-jarige Palestijn bij Khan Yunis in de Gazastrook door dc Israëlische grenspolitie doodgeschoten. nadat hij een benzinebom naar een Israëlische patrouille had geworpen Op de campus van de universiteit van Bir Zeit bij Ramallah demonstreerden studenten. Israëlischr militairen dreven dc ca. 300 betogers uiteen.
8 april – Bij een aanslag met een Molotow-coctail op een bus iri de wijk Neve Yaacov raakten negen personen gewond. Verdere aanslagen deden zich voor in Haifa en Afula (één gewonde).
12 april – Bij een beschieting van een autobus bij Deir Abu Mshal (Westoever) raakten drie Israëliërs gewond. van wie één ernstig.
27 april – Een Britse toerist werd bij de ingang van het "tuingraf" in Jeruzalem doodgeschoten. De verantwoordelijkheid voor de moord werd opgeëist door de groep van Abu Nidal; het ging om een vergelding voor de Amerikaanse luchtaanval op Libië (zie pag. 614/2 e.v.-'86). Op **29** april werd een aantal leden van een "terreurgroep" gearresteerd; zij zouden hebben bekend de moord op de Britse toerist en die op een Israëlische zakenvrouw (**14 april**) te hebben gepleegd. tevens zouden zij toegegeven bij andere aanslagen een Westduitse toerist (**16** april) en een Amerikaanse jood te hebben verwond.
5 juni – In Nabloes werd een Israëliër verwond door twee schoten in zijn borst, terwijl twee Israëlische vrouwen gewond raakten door een exploderende bom in een suuermarkt in West-Jeruzalem.
14 september – Een Palestijnse vrouw, die een Israëlische militair aanviel, werd door een andere Israelische militair in Nabloes doodgeschoten.
27 september – Een Israëliër uit Ashkelon werd in Gaza door Palestijnen vermoord.
29 september – Een jonge Palestijn werd bij de controlepost Nahal Oz in de Gazastrook door Israëlische soldaten doodgeschoten. nadat hij waarschuwingsschoten had genegeerd.
3 oktober – De gemeenteraad van Ashkelon liet het monument ter nagedachtenis van wijlen koning Mohammed V van Marokko weghalen, dat op **28** september in aanwezigheid van de Israëlische premier Peres was ingewijd. Er waren vijandige manifestaties en verhitte protesten gevolgd naar aanleiding van de moord op een bewoner uit Ashkelon in Gaza. Op **7** oktober werd een tweede Israëlische burger uit Ashkelon in Gaza vermoord. Collega's van het slachtoffer wierpen daarop stenen naar auto's uit de Gazastrook. De inzittenden moesten door de politie worden beschermd.
15 oktober – Na een beëdigingsplechtigheid van nieuwe recruten van de Israëlische Givatibrigade bij de Klaagmuur in het oude centrum van Jeruzalem werden 's avonds drie handgranaten naar de militairen en hun oiiders geworpen. Eén Israëlische burger werd gedood en 68 mensen (militairen en burgers) raakten gewond. De aanslag zou volgens een PLO-woordvoerder in Cairo zijn gepleegd door het PLO-commando "Kamal Adwan". Op **16** en **17** oktober werden drie Palestijnen opgepakt die volgens premier Peres voor de aanslag verantwoordelijk werden gesteld. Zij zouden lid zijn van de fundamentalistische organisatie Hajihad Hamuslimi (islamitische heilige oorlog). Op **8** febr. **1987** werden zij tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld.
19 oktober – Een Palestijnse arbeider van de stadsreinigingsdienst in Ashdod werd met een mes in de rug gestoken.
12 novemher – Een Israëliër werd ir. de binnenstad van Gaza met messteken licht gewond. Dezelfde dag werd bij het dorp Beit Lehiya (ten zuiden van Gaza) een Palestijn door Israelische militairen doodgeschoten, toen deze zonder te stoppen een wegversperring milde passeren.
15 november – Een joodse religieuze student werd in de oude stad van Jeruzalem met messteken vermoord. Kort daarop werden drie jonge Palestijnen uit Jenin gearresteerd, die tijdens een proces de moord bekenden en op **23** december **1986** door het distrietshof van Jeruzalem tot levenslange gevangenisstraf werden veroordeeld. De moord op de student van het in Oost-Jeruzalem gevestigde Yeshiva-instituut "Shuvu Bonim" leidde de volgende dagen (tot **26** november) tot anti-Palestijnse gewelddaden en demonstraties. Eveneens op **15** november werd een Palestijnse longen in een legerkamp bij Nabloes doodgeschoten: hij zou daar wapens en munitie hebben willen stelen.
25 november – De leider van de islamitische gemeenschap in Oost-Jeruzalem, Waqf-voorzitter sjeik Saad Eddin al-Alami. bepleitte de komst van een internationale vredesmacht naar de oude stad om de orde te herstellen en de Palestijnen te beschermen.
4 december – Israëlische militairen openden het vuur demonstrerende Palestijnse studenten van de Bir Zeit universiteit. Twee uit de Gazastrook afkomstige studenten werden doodgeschoten en zeker 12 anderen raakten gewond.
5 december – Israelische militairen schoten een 14-jarige Palestijn in het vluchtelingenkamp Balata bij Nabloes dood. Hij behoorde tot een groep jongeren die met stenen naar een militaire patrouille gooide uit protest tegen de dood van de twee studenten van de Bir Zeit universiteit.
8 december – Een 12-jarige Palestijnse jongen werd door een schot in het hoofd gedood, toen Israëlische militiaren het vuur openden op een groep stenen gooiende Palestijnen bij het Balata-kamp. Voorts kwam een Palestijn bij een incident in Abu Dis nabij Jeruzalem om het leven. Later bleek dat het dodelijke schot door een joodse kolonist was afgevuurd.
8 december – De Veiligheidsraad aanvaardde 's avonds met 14 tegen 0 stemmen een resolutie waarin werd betreurd dat "Israëlische troepen het vuur hebben geopend, wat heeft geresulteerd in het doden en het verwonden van weerloze studenten". De Verenigde Staten onthielden zich van stemming.
9 december – Een 16-jarige Palestijn raakte ernstig gewond toen hij buiten het Bureij-kamp in de Gazastrook in het hoofd werd geschoten door Israëlische militairen.
10 december – Een 16-jarige Palestijnse scholiere raakte in Gaza gewond door een kogel. afgevuurd door een Israëlische militair.
12 december **1986** – Een 76-jarige jood werd bij de Damascuspoort in Oost-Jeruzalem met een mes neergestoken. Hij overleefde de aanslag die door een groep vooraanstaande Palestijnen, o.w. hoofdredacteur Hanna Siniora van Al Fajr en ex-burgemeester Mustafa Natshe van Hebron, in een openbare verklaring op **13** december werd veroordeeld
17 januari **1987** – Bij de Damascuspoort in de oude stad van Jeruzalem werden twee joodse broers met messteken verwond. Nog dezelfde avond en de volgende dag deden zich joodse vergeldingsacties voor.
29 januari – Een jonge Palestijn raakte dodelijk gewond door schoten van een Israëlische politiepatrouille in de Gazastrook.

Verdere protestacties (1985-1986)

Op 10 december 1985 gingen bijna 1.500 Palestijnse gevangenen in Israëlische gevangenissen in hongerstaking tegen de verslechtering van hun

---

GEOGRAFISCHE SPREIDING PALESTIJNSE VLUCHTELINGEN

Volgens de VN-vluchtelingenorganisatie UNRWA waren de Palestijnse vluchtelingen per 30 juni 1987 als volgt gevestigd:

LIBANON (13 kampen)	
In kampen	143.809
Niet in kampen	134.800
TOTAAL	278.609
SYRIE (10 kampen)	
In kampen	75.208
Niet in kampen	182.781
TOTAAL	257.989
JORDANIË (10 kampen)	
In kampen	208.716
Niet in kampen	636.826
TOTAAL	845.542
WESTOEVER (19 kampen)	
In kampen	94.824
Niet in kampen	278.762
TOTAAL	373.586
GAZA (8 kampen)	
In kampen	244.416
Niet in kampen	200.981
TOTAAL	445.397
Totaal in kampen	766.973
Totaal niet in kampen	1.434.150
TOTAAL GENERAAL	2.201.123

detentie-omstandigheden. Volgens de advocate Leah Tzemel zou de hongerstaking al op 6 december zijn begonnen in een gevangenis in Nabloes en vervolgens zijn overgeslagen naar gevangenissen in Jenin, Ashkelon en Hebron. Gevangeniscommissaris Rafi Suissa noemde de klachten van de gedetineerden "belachelijk". Op 12 december 's avonds werd de staking opgeschort.
Op 8 januari 1986 werd een groep Israëlische parlementsleden van de Tempelberg in Jeruzalem verjaagd door honderden islamitische Palestijnen. Het betrof een bezoek van de Knessetcommissie van binnenlandse zaken, welke een onderzoek wilde instellen naar geruchten dat in de z.g. Salomons Stallen onder de Tempelberg illegaal werd gebouwd. Naar verluidt was een tombe opgericht ter nagedachtenis aan de Palestijnen die in de kampen Sabra en Chatila bij Beiroet in 1982 waren omgekomen. Twee parlementsleden van de ultrarechtse Tehiva-partij hadden zich bij de delegatie gevoegd. De moeilijkheden begonnen toen Israëliërs met camera's de ondergrondse vertrekken wilden binnengaan. Daarop zouden de islamitische religieuze bestuurders van de Tempelberg, de Waqf, de "gelovigen" hebben opgeroepen de Tempelberg te verdedigen. Slechts door de tussenkomst van de politie zou zijn voorkomen dat de Israëliërs werden afgetuigd.
Op 14 januari kwam de Knesset-commissie voor een tweede bezoek naar de Tempelberg. Toen rabbijn Eliezer Waldman van de Tehiya-partij bij de toegang tot het gebied een gebed uitsprak, werd dit als een provocatie opgevat. Palestijnse jongeren gooiden stenen en de Israëlische politie antwoordde met traangas. Ook werden 19 personen gearresteerd.
Na een tweedaagse bijeenkomst in Marrakesj besloot het Jeruzalem-comité van de Islamitische Conferentie Organisatie onder voorzitterschap van koning Hassan II van Marokko op 22 januari in verband met de "ontwijding" van de Al-Aqsa moskee contacten aan te knopen met het Vaticaan en de Orthodoxe kerk om hun aandacht te vestigen op de klacht van de moslemwereld.
Op 30 januari maakten de Verenigde Staten in de Veiligheidsraad van hun vetorecht gebruik om een door 13 leden gesteunde resolutie te blokkeren waarin "de provocerende daden" van de Israëlische parlementariërs werden betreurd als "een ernstige hindernis" in het streven naar vrede in het Midden-Oosten.

Eveneens op 30 januari werd een officier van de inlichtingendienst van de Israélische politie in zijn auto bij de Jaffa-poort in de oude stad van Jeruzalem door twee mannen doodgeschoten.

Op 14 februari 1986 demonstreerden meer dan 10.000 Druzen op de door Israël bezette Golan-hoogte t.g.v. de 4de verjaardag van de annexatie door Israël van dit gebied. Tegelijk werd in de Druzische dorpen een algemene staking gehouden. Een demonstratie van Druzen in Majdal Shams tegen de komst van de Israëlische premier leidde op 25 februari tot een gewelddadige confrontatie, waarbij 18 druzen door Israëlische ordetroepen werden gearresteerd. Uiteindelijk werden meer dan 60 arrestaties verricht, aldus The Times (10-3-'86).

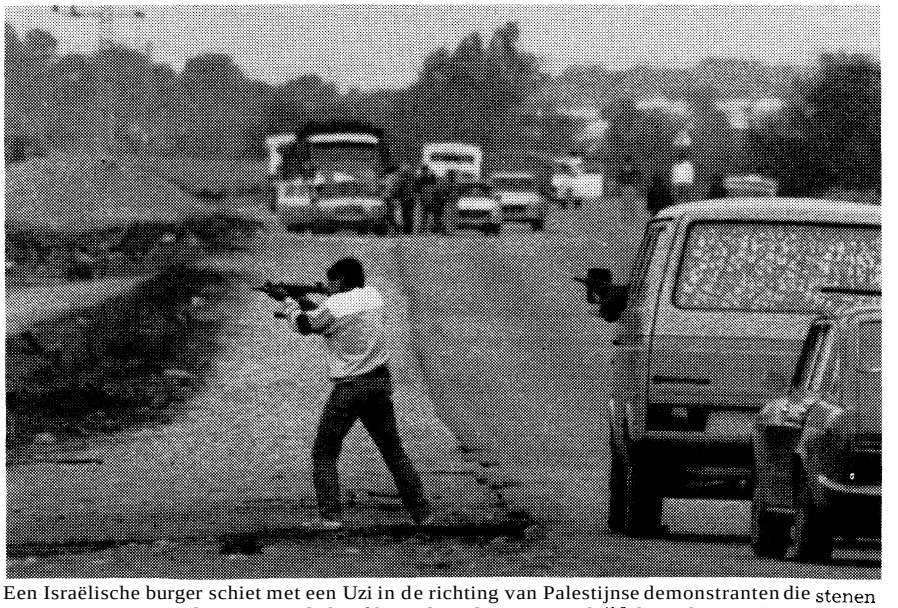
Op 16 april werd de technische hogeschool van Hebron door de Israëlische autoriteiten voor de duur van twee weken gesloten wegens protestacties van studenten. Bij de ontruiming van de campus kwam het tot vechtpartijen waarbij talrijke Palestijnse studenten gewond raakten en 70 van hen werden gearresteerd.
Op 14 mei trokken honderden studenten van de An-Najah universiteit in Nabloes de stad in om te protesteren tegen een voorgenomen mars van joodse kolonisten door het centrum van Nabloes t.g.v. de 38ste verjaardag van de stichting van de staat Israël. De studenten gooiden stenen naar de grenspolitie die tenslotte met scherp schoot. Zeker twee Palestijnse betogers raakten daardoor gewond, terwijl ook twee Palestijnse vrouwen verwondingen opliepen door de rondvliegende stenen. Op 4 juni arresteerde het Israëlische leger op de campus van de An-Najah universiteit 20 Palestijnse studenten.
Op 19 en 20 oktober demonstreerden honderden Palestijnse scholieren in Rafah tegen de Israëlische bezettingspolitiek van de "ijzeren vuist" in de Gazastrook. Op 20 oktober 's avonds werden 153 Palestijnse scholieren in Rafah van huis opgehaald en gearresteerd door de Israëlische politie. zij werden de volgende dag wegens "verstoring van de openbare orde" voorgeleid; 58 van hen werden in verzekerde bewaring gesteld.

Op 29 oktober 1986 betoogden ca. 400 Palestijnse studenten van de universiteit van Bethlehem tegen Israël. Een student werd door schoten van Israëlische militairen gewond; 16 collega's werden gearresteerd en de universiteit werd voor de duur van een week gesloten.

Selectieve deportatie

Nadat Israël op 15 september 1985 reeds 18 Palestijnen naar Jordanië had uitgewezen (pag. 208/3-'86), zette het deze politiek van "selectieve deportatie" in de volgende maanden voort. In oktober werden nog drie Palestijnen naar Jordanië uitgewezen, waarna de legerwoordvoerder op 28 oktober de deportatie van vier andere Palestijnen aankondigde, onder wie twee leden van het Democratisch Front voor de bevrijding van Palestina (DFLP), Ali Abu Hilal en Azami Shaabi.

Op 31 januari 1986 werden drie Palestijnen van de Westelijke Jordaanoever door het Palestijnse leger naar Jordanië uitgewezen. Op 5 februari onder-

Een Israëlische burger schiet met een Uzi in de richting van Palestijnse demonstranten die stenen gooien naar passerende auto's op de hoofdweg door de Gazastrook (16 december 1987). De volgende dag werd bekend dat de man een agent van de Shin Bet, de Israëlische binnelandse veiligheidsdienst, was.

gingen drie andere Palestijnen ditzelfde lot.
Op 22 september 1986 weid de rector van de An-Najah universiteit te Nabloes, Munthir Salah, bij de Israëlische controlepost op de Hoessein-brug over de Jordaan de toegang tot de Westelijke Jordaanoever geweigerd. Hij moest naar Amman terugkeren. waaraan hij zojuist een bezoek had gebracht. Drie dagen eerder hadden de Israëlische autoriteiten zijn werk- en verblijfsvergunning ongeldig verklaard, maar hem wel een bezoekerspasje verstrekt.
Op 28 december 1986 werd Akram Haniyeh, hoofdredacteur van het in Jeruzalem verschijnende Palestijnse dagblad Al Shaab, door Israël uitgewezen en op een vliegtuig naar Zwitserland gezet.

Reeds op 3 november was een uitwijzingsbevel tegen de 33-jarige Haniyeh uitgevaardigd, waarop hij onmiddellijk werd gearresteerd, In het bevel, uitgevaardigd door generaal-majoor Ehud Barak (de commandant van Centraal-Israël), werd Haniyeh ervan verdacht als belangrijke organisator van Al Fatah in bezet gebied verwikkeld te zijn in "vijandige activiteiten", zoals het organiseren van winkelstakingen en demonstraties. Op 11 november schortte het Hooggerechtshof van Israël het uitwijzingsbevel op; generaal Barak kreeg 14 dagen de tijd om zijn bevel te motiveren. Op 26 december zag Haniyeh af van zijn beroep bij het Hooggerechtshof, omdat het tegen hem ingebrachte materiaal geheim werd gehouden ter wille van de staatsveiligheid.

In een verklaring vóór zijn deportatie stelde Haniyeh: "Ik ben het slachtoffer van politieke wraak wegens mijn strijd als een politiek persoon, journalist en schrijver voor het verwezenlijken van de legitieme rechten van mijn volk". Volgens Hanna Siniora, de hoofdredacteur van Al *Fajr,* was het uitwijzingsbevel tegen Haniyeh "een extra teken van de groeiende Israëlisch-Jordaanse samenwerking ten koste van de PLO". Uitwijzing naar Jordanië zou Haniyeh volgens Palestijnse bronnen in Oost-Jeruzalem in levensgevaar hebben gebracht vanwege zijn felle kritiek op het regime van koning Hoessein.
De deportatie werd o.a. veroordeeld door het Internationale Rode Kruis en Engeland (namens de EG) als een schending van de Vierde Geneefse Conventie.
In 1983 en 1986 wees Israël in totaal 37 Palestijnen uit die in de bezette gebieden woonden.
Op 26 januari 1987 werd Mohammed Yusef Dahlan uit Khan Yunis in de Gazastrook uitgewezen wegens zijn directe verantwoordelijkheid in de recente anti-Israëlische manifestaties. Volgens Reuter (14-l-'87) hadden de Israëliërs sinds 1985 elf Palestijnen uitgewezen.

(Voortzetting volgende *aflevering)*

WEST-EUROPA

BELGIË

VERNIEUWING ACV-TOP

Op 1 sept. 1987 is Jef Houthuys aan de top van de christelijke vakbond ACV opgevolgd door Willy Peirens. Tegelijk werd het nationaal comité vrij grondig vernieuwd.
Voorzitter is Willy Peirens en de Waal Robert D'Hondt de algemene secretaris. Van beiden wordt verwacht dat zij meer afstand zullen nemen van de christendemocratische partijen dan Houthuys. Hervé de Cuyper blijft de centrales van het overheidspersoneel en onderwijs leiden. Hij wordt als regeringsvriendelijker beschreven.
De vijf volgende nationale secretarissen zijn allen nieuw: Greta D'Hondt (sociale zekerheid) en André Daemen (individueel en collectief arbeidsrecht). Daemen leidde tot voor kort de mijnwerkerscentrale. Georges Bristol (werkloosheid en Franstalige gemeenschap) en Willy Thys (Waalse zaken). Thys is medestichter van SeP (Solidarité et Progrès), de politieke partij van de Mouvement Ouvrier Chrétien (het Waalse ACW). SeP neemt het op tegen de arbeidersvleugelvan de PSC. Ten slotte is er nog Luk Cortebeeck (Vlaamse gemeenschap en gewest).
Voor de Brusselse regionale zaken is Willy Peirens zelf verantwoordelijk.

WIJZIGING IN VLAAMSE REGERING

Op 20 okt. 1987 werd CVP-gemeenschapsminister Akkermans bevoegd voor de huisvesting, ingevolge een afspraak binnen de partij en meer bepaald het Nationaal Christelijk Middenstandsverbond (NCMV), opgevolgd door zijn partijgenoot Jos Dupré.

Dupré is geboren op 8 juli 1928 te Veerle. Hij is sedert 10 maart 1974 volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Turnhout. Hij is doctor in de rechten en maatschappelijk assistent. Hij startte zijn loopbaan in de journalistiek (de krant ,,DeStandaard") en stapte dan over naar de directie van de Intercommunale Ontwikkelingsmaatschappij der Kempen.
In 1966 zette hij de stap naar de politiek als kabinetsmedewerker van staatssecretaris Urbain op streekeconomie. Na een kort intermezzo als voorzitter van de Economische Raad van de Provincie Antwerpen koos hij in 1974 definitief voor een politieke loopbaan. Van 1977 tot 1983 was hij, naast volksvertegenwoordiger. ook burgemeester van Westerlo.

(Vor.ber pag. 164/1 e.v.-1986)

COLLECTIEVE ARBEIDSOVEREENKOMST VOOR AMBTENAREN

Op 4 nov. 1987 hebben de regering enerzijds en de vertegenwoordigers van de christelijke en liberale overheidsvakbonden, resp. CCOD en VSOA, anderzijds de collectieve arbeidsovereenkomst 1987-1988 voor het overheidspersoneel getekend. De CAO houdt een weddeverhoging in van 12.000 fr. per jaar en de globale kostprijs wordt geraamd op 20 miljard fr.
De socialistische overheidsvakbond ACOD weigerde de CAO te ondertekenen. Het ACOD noemt het protocol onwettig. Volgens de wet op de betrekkingen tussen de overheid en de overheidsvakbonden moet het afwijkende standpunt van het ACOD ook in het protocol opgenomen worden. Het ACOD erkent dat de CAO onbetwistbare positieve punten bevat. Maar door het ten dele herinvoeren van de solidariteitsbijdrage laat men de ambtenaren hun loonsverhoging zelf betalen. Doordat de lagere besturen geen geld bijkrijgen om de loonsverhoging te betalen, zullen zij vaak verplicht zijn personeel af te danken. Dat is niet wat wij onder solidariteit verstaan, aldus het ACOD. dat om die reden het regeringsvoorstel verwerpt.

De tekst van de CAO luidt als volgt:

Protocol met betrekking tot de sociale programmatie 1987-1988

Gelet op het verzoek van de representatieve vakorganisaties om onderhandelingen tot het afsluiten van een algemeen akkoord inzake sociale programmatie voor het personeel van het openbaar ambt voor de periode 1987 en 1988;
Gelet op de beschikkingen van de wet van 19 december 1974 met betrekking tot de bevoegdheid van het Gemeenschappelijk Comité voor alle overheidsdiensten inzake de onderhandelingen met betrekking tot de algemene collectieve overeenkomsten die overeenstemmen met de zogeheten akkoorden inzake sociale programmatie:
Gelet op de opening van de onderhandelingen op 5 maart 1987 en de afsluiting op 29 oktober 1987;
Gelet op de beslissing van de Ministerraad van 5 juni 1987 om vanaf 1 juli 1987 de laagste wedden aan te passen via de verhoging van de annales in de rangen 40 tot en met 43 met 700 fr- en het gewaarborgd minimumloon eveneens met 700 fr-;
Gelet op het voorstel van de Regering ten aanzien van Parlement om dc solidariteitsbijdragen af te schaffen ten belope van de helft vanaf 1 januari 1988 en volledig vanaf 1 januari 1989;
Rekening houdend met de bereidheid om in het Comité voor de nationale, de gemeenschaps- en de gewestelijke overheidsdiensten (Comité B) te onderhandelen over de positieve maatregelen ter bevordering van de werkgelegenhcid (jobcontrole),de bevordering van de mobiliteit en de bestrijding van het absenteisme. na evaluatie van de reeds genomen maatregelen;
zijn de leden van de afvaardiging van de overheid onder leiding van de Eerste Minister en de vertegenwoordigers van de representatieve vakorganisaties voor de jaren 1987 en 1988 overeengekomeri wat volgt:

A. De kwalitatieve eisen morden gerealiseerd volgens de resultaten van de gemengde werkgroepen

1. Een raamakkoord voor de invoering van de nieuwe technologieën.
De Regering zal de principes vervat in het

ontwerp van raamakkoord inzake de invoering van de nieuwe technologieen in het openbaar ambt toepassen. Onder nieuwe technologieën verstaat men ieder nieuw procédé, proces of systeem dat de automatisering en de integratie van de taken inzake organisatie van het werk mogelijk maakt. Het raamakkoord zal van toepassing zijn op alle diensten en instellingen die onder toepassing vallen van de wet van 19 december 1974 tot regeling van de betrekkingen tussen de Overheid en de vakbonden van haar personeel, en die vermeld zijn in bijlage I van het KB van 28 september 1984.

De Regering verbindt zich er toe een aanbeveling tot toepassing van dit raamakkoord te richten tot alle openbare diensten. die niet onder de toepassing van dc wet van 19 december 1974 vallen alsmede aan de provinciale en lokale besturen en aan het gesubsidieerd onderwijs en de PMS-centra.

2. De invoering van het enig statuut
Onder invoering van het enig statuut verstaat men het principe van de aanwerving van definitief personeel en het afschaffen van de aanwerving in precair verband (de tijdelijken en de zogenaamde precaire statuten zoals TWW, enz.). De Regering is bereid om voor de normale werkzaamheden slechts te werven in statutair verband. Voor tijdelijke noden zou de Regering een beroep doen op een pool van ambtenaren of contractuelen
Principieel kan de invoering van het enig statuut als volgt bepaald worden:
- de definitief vacante betrekkingen zullen enkel ingenomen worden door vastbenoemde ambtenaren.
- de tijdelijke betrekkingen (tijdelijke personeelsformatie) evenals de tijdelijk niet-ingenomen definitieve betrekkingen zullen worden ingenomen:
- door vastbenoemde ambtenaren als het om gemene graden gaat die uit de pool voortkomen,
- door contractuelen als het om andere graden gaat. Deze contractuelen kunnen eventueel aangeworven worden in part-time funkties.
Buiten deze personeelsleden zal men niettemin nog hebben
- wettelijke jonge stagiaires;
- werklozen ter vervanging van ambtenaren met loopbaanonderbreking;
- de personeelsleden belast met de schoonmaak of met de bediening in de restaurants;
- het personeel dat nodig is voor de research-programma's;
Deze principes zullen in concreto uitgewerkt worden en onderhandeld worden in het Gemeenschappelijk Comité voor de nationale, de gemeenschaps- en de gewestelijke overheidsdiensten (Comité B).

3 Het toekennen van het educatief verlof

Door de aanpassing van de bestaande regelingen mag het educatief verlof ingevoerd worden.
Hierdoor wordt het recht op betaald educatief verlof uitgebreid:

3.1. In het stelsel van de sociale promotie wordt de bestaande leeftijdsgrens van 40 jaar afgeschaft.

3.2. In de reglementering betreffende het ontbaal en de vorming (KB 18.11.1982) worden de 38-uren vormingsverlof (eigen initiatief van de personeelsleden) opgetrokken tot 60 uren per jaar. Dit verlof wordt niet meer verminderd met het verlof toegekend voor activiteiten georganiseerd of voorgesteld door het bestuur of door de directeur-generaal van de vorming. Ditzelfde verlof is niet meer beperkt tot de helft van de duur van de vormingsactiviteit.

3.3. Onder beroepsactiviteit wordt verstaan elke vormingsactiviteit die in verband staat met het uitgeoefende of in de toekomst uit te oefenen ambt.
De Regering verbindt er zich toe de toepassing, op een geëigende manier, van de aldus gewijzigde reglementering aan te bevelen bij de overheidsbedrijven. de provinciale en lokale overheden, bij het onderwijs en de PMS-centra.

B. Op het vlak van de geldelijkc eisen, worden de volgende maatregelen genomen.

1. Uitbetaling van de vakbondspremie 1985 en 1986.

De Regering bepaalt het bedrag van de vakbondspremie voor 1983 en 1986 op 700 fr-. De uitbetalingsmodaliteiten zullen in een K.B. en een M.B. vastgelegd worden voor einde 1987. In de Financiewet zullen de bepalingen van de artikelen 80 tot en met 83bis van het wetsontwerp nr 864 (zittijd '86-'87) overgenomen worden.

2. Weddeverhogingen.
De wedden en het gewaarborgd minimumloon worden verhoogd met 1000 frank per maand aan de nominale waarde van de maand juli 1988. Deze weddeverhoging gaat in op 1 juli 1988 voor iedereen behalve voor degenen die thans een solidariteitsbijdrage betalen die berekend wordt op basis van de huidige bijdrage-coëfficient 1.9 of 2,7. Voor deze laatste groep wordt deze weddeverhoging toegekend vanaf 1 januari 1990.
Er wordt een overgangsregeling voorzien derwijze dat zij die op basis van de 1,9 of 2,7 coëfficiënt solidariteitsbijdrage betalen, zowel in 1988 als in 1989 een financieel voordeel (wijziging van solidariteitsbijdrage en eventuele weddeverhoging van minder dan 1000 fr-.) genieten dat niet lager is dan het voordeel dat toekomt aan hen die de hoogste wedde hebben in de categorie onderworpen aan de solidariteitsbijdrage van 1.2%.
Voor de berekening van de solidariteitsbijdrage zal geen rekening gehouden worden met voormelde baremaverhoging die in de loop van het jaar 1988 wordt toegekend.
De weddeverhogingen waarvan sprake hierboven, hebben uiteraard een weerslag op de pensioenen via de perekwatie.
De weddeplafonds tot dewelke haard- en standplaatsvergoeding worden toegekend, worden overeenkomstig verhoogd.

3. Indexering van het vakantiegeld.
Vanaf 1988 wordt het forfaitair gedeelte van het vakantiegeld aangepast aan de schommelingen van het indexcijfer van de consumptieprijzen volgens de formule bij dewelke de index van de maand januari van het referentiejaar geëvalueerd wordt ten opzichte van de maand januari van het jaar waarin het vakantiegeld uitbetaald wordt. Als basis wordt het referentiejaar 1987 genomen.

4 Het in aanmerking nemen van legerdienst en ouderschapsverlof voor de berekening van het bedrag van het vakantiegeld en van de eindejaarspremie.
De periode in het referentiejaar tijdens dewelke het personeelslid zijn legerdienst vervult of in ouderschapsverlof is wordt in aanmerking genomen worden voor de berekening van het bedrag van het vakantiegeld en van de eindejaarspremie.

5. De eindejaarspremie
Vanaf 1988 wordt het forfaitair gedeelte van de eindejaarspremie aangepast aan de schommelingen van het indexcijfer van de consumptieprijzen volgens de formule bij dewelke de index van de maand oktober van het referentiejaar geëvalueerd wordt ten opzichte van de maand oktober van het jaar waarin de eindejaarspremie uitbetaald wordt. Als basis wordt het referentiejaar 1987 genomen.
Het forfaitair gedeelte van de eindejaarspremie 1987 is gelijk aan dit van 1986. Het zal volgens dezelfde regelen uitbetaald u-orden als in 1986.

6. De afschaffing van de 4/5 prestaties bij een eerste tewerkstelling bij de overheid

Bij een eerste tewerkstelling bij de overheid wordt het systeem van de 4/5 tewerkstelling afgeschaft. De K.B. van 31 december 1983 nr. 259 betreffende de duur der prestaties der personeelsleden in sommige overheidsdiensten tijdens het eerste jaar na de indienstneming wordt aangepast vanaf op 1 januari 1988.

Wegens de autonomie en de erkende prerogatieven van sommige overheidsbedrijven, de provinciale en de lokale besturen, komt het deze bedrijven en besturen toe alle maatregelen te nemen om de voordelen toe te kennen, die uit onderhavig akkoord voortvloeien, rekening houdend met de bestaande bijzondere toestanden. Niettemin zal de Regering de maatregelen die het gevolg zijn van dit protocol aanbevelen bij de provinciale en lokale besturen, bij de Krijgsmacht alsmede bij alle organismen en overheidsbedrijven waarvan het personeel niet ten laste is van de schatkist.

WEERSLAG OP BRUTO MAANDWEDDEN IN OVERHEIDSDIENSTEN
van weddeverhoging en geleidelijke afschaffing solidariteitsbijdrage (in% van het bruto loon)

Aantal personeelsleden	Bruto maandwedde	Vanaf 1/7/1988	Vanaf 1/1/1989	Vanaf 1/1/1990
5%	34.500 fr.(*)	+ 3,3%	+ 3,3%	+ 3,3%
50%	55.000 fr.(**)	+ 2,3%	+ 2,7%	+ 2,7%
12%	62.000 fr.(**)	+ 2,2%	+ 2,8%	+ 2,8%
10%	69.000 fr.(**)	+ 2,4%	+ 3,3%	+ 3,3%
8%	80.000 fr.(***)	+ 1,4%	+ 2,7%	+ 4,0%
15%	100.000 fr.(**)	+ 1.4%	+ 2,7%	+ 3,7%
	200.000 fr.(***)	+ 1,4%	+ 2,7%	+ 3,2%

(*) Weddeverhoging met 1.000 fr. bruto vanaf 1/7/1988, inbegrepen de verhoging van het gewaarborgd minimum met „700 fr." die inging op 1/7/1987; betaalden voorheen geen solidariteitsbijdrage.
(**) Halvering solidariteitsbijdrage vanaf 1/1/1988; weddeverhoging met 1.000 fr. bruto vanaf 1/7/1988; afschaffine solidariteitsbijdrage vanaf 1/1/1989.
(***) Halvering solidariteitsbijdrage 1/1/1988; afschaffing solidariteitsbijdrage vanaf 1/1/1989; weddeverhoging met 1.000 fr. bruto vanaf 1/1/1990.

DENEMARKEN

ONTWIKKELINGEN M.B.T. REGERING, POLITIEKE PARTIJEN EN PARLEMENT

Sinds de algemene verkiezingen van 10 jan. 1984 (pag. 33 e.v.-1984) deden zich in Denemarken m.b.t. de regering, de politieke partijen en het parlement o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Kabinetswijzigingen. Nieuwe voorzitter Liberale *Partij*

Op 23 juli 1984 maakte premier Poul Schluter bekend dat vice-premier en minister van financiën Henning Christophersen in jan. 1983 deel zou gaan uitmaken van de Europese Commissie als opvolger van Poul Dalsager (zie pag. 4541'3 e.v.-1965). Christophersen zou zijn portefeuille financiën overdragen aan Palle Simonsen, die sociale zaken afstond aan Elsebeth Kock-Petersen, tot op dat moment minister van religieuze zaken. Mette Madsen, een Liberale afgevaardigde in het parlement, werd minister van religieuze zaken.
Tegelijkertijd nam Christophersen, overeenkomstig de voorschriften van de Europese Gemeenschap die leden van de Europese Commissie uitsloten van een officiële nationale functie. ontslag als voorzitter van de Liberale Partij. Op 22 september werd Uffe Ellemann-Jensen, minister van buitenlandse zaken in het kabinet-Schluter, tijdens een buitenge oon partijcongres gekozen tot nieuwe voorzitter van de Liberalen.

Na de verkiezingen van 10 jan. 1984 had Schluter, die sinds sept. 1982 premier was (pag. 682/1 e.v.-1982), zijn centrum-rechtse coalitieregering voortgezet. De regering bestond uit vier partijen: Schluters Conservatieve Volkspartij, de Liberale Partij, de Centrum-Democraten en de Christelijke Volkspartij.

Leider Vooruitgangspartij Glistrup vrijgelaten. Nieuwe partijleider

Op 11 maart 1985 werd Mogens Glistrup, oprichter en leider van de rechtse Vooruitgangspartij, vervroegd uit de gevangenis vrijgelaten. Glistrup was op 22 juni 1983 in hoger beroep door een Hooggerechtshof veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf en een boete wegens belastingontduiking (pag. 37/1-1984). Glistrups partij was tegen belastingen.

Nadat Glistrup bij de verkiezingen van 10 jan. 1984 in het parlement was gekozen, was hij op 16 jan. 1984 op vrije voeten gesteld omdat hij parlementaire onschendbaarheid genoot. Op 6 febr. 1984 besloot het parlement echter de parlementaire onschendbaarheid van Glistrup op te heffen. Vervolgens moest Glistrup zich weer bij de gevangenis melden om de rest van zijn straf uit te zitten.

In KCA van nov. 1987 werd gemeld dat de Vooruitgangspartij onder het nieuwe leiderschap van Pia Kjaersgaard op sommige punten haar beleid had gematigd. Dat zou gelden voor de ontbinding van de Deense strijdkrachten en de terugtrekking uit de NAVO, twee zaken waarvoor de partij had gepleit. Verder wilde de partij samenwerken met de centrum-rechtse coalitiepartijen.

Reorganisatie kabinet

Op 12 maart 1986 reorganiseerde premier Schluter zijn kabinet. dat er daarna als volgt uitzag

Premier - Poul Schluter (Cons.): financiën - Palle Simonsen (Cons.); buitenlandse zaken - Uffe Ellemann-Jensen (Lib.); arbeid - Henning Dyremose' (Cons.): huisvesting - Thor Pedersen* (Lib.); energie - Svend Erik Hovmand* (Lib.); visserij - Lars Gammelgaard* (Cons.): defensie - Hans Engell (Cons.); binnenlandse zaken - Kriud Enggaard+ (Lib.): justitie - Erik Ninn-Hansen (Cons.): industrie - Nils Wilhjelm" (Coris.). economische zaken - Anders Andersen (Lib.): belastingen - Isi Foighel (Cons.): religieuze zaken - Mette Madsen (Lib.): culturele zaken - Hans Peter Clausen* (Cons.); landbouw - Britta Schall-Holberg+ (Lib.); milieu en noordse aangelegenheden - Christian Christensen (Chr. Volksp.); Groenland - Tom Hoeyem (Centrum-Dem.); sociale zaken - Mimi Stilling Jakobsen+ (Centrum-Dem.): transport en openbare werken - Arne Melchior (Centrum-Dem.): onderwijs - Bertel Haarder (Lib.).

* nieuw
\+ gewijzigde portefeuille

Enggaard had vroeger de portefeuille energie in handen gehad. Schall-Holberg binnenlandse zaken en Jakobsen cultuur.

Oprichting partij van de Gemeenschappelijke Koers

Medio 1986 werd de partij van de Gemeenschappelijke Koers gelanceerd De partij stond onder leiding van Preben Møller Hancen de leider van de vakbond voor zeelieden en een r roegere communist De nieuwe groepering was tegen het lidmaatschap van EG en NAVO en streefde ernaar de linkse krachten in het land te verenigen rond een pi ogramma dat de zorgen van de werkende klasse weerspiegelde De partij was voorstander van belastingverlagingen voor lager betaalden en van stringente beperkingen op het gebied van immigratie

Nieuwe minister van transport en openbare werken

Op 13 aug. 1986 diende minister van transport en openbare werken Arne Melchior zijn ontslag in bij premier Schluter. Melchior was door de Deense Rekenkamer scherp gekritiseerd wegens misbruik van overheidsgelden. aldus de *NZZ* (15-8-1986). Zo zou hij zijn zestigste verjaardag op staatskosten hebben gevierd (kosten 36.000 kroon) en zou hij valse rekeningen hebben uitgeschreven voor bij hem thuis gegeven openbare banketten.
Een dag later werd Frode Nør Christensen, die net als Melchior een Centrum-Democraat was, benoemd tot minister van transport en openbare werken.

Mutaties *binnen* de Communistische Partij

Op 13 apr. 1987 overleed in Kopenhagen de voorzitter van de Moskougezinde Communistische Partij van Denemarken, Jorgen Jensen, die de partij sinds 1977 leidde.
Op 20 april kozen de Communisten

Premier Poul Schluter stelt op 12 maart 1986 na een kabinetsreorganisatie zes nieuwe ministers voor. V.l.n.r.: Thor Pedersen, Lars Gammelgaard, Henning Dyremose, Poul Schluter, Nils Wilhjelm, Hans Peter Clausen en Svend Erik Hovmand.

tijdens een buitengewoon congres Ole Sohn, een 32-jarige vakbondsman uit Jutland, tot partijvoorzitter. Tot vicevoorzitter werd Jan Andersen gekozen, die gedurende 18 jaar de metaalbond in Kopenhagen leidde.

In Le Monde van 6 juli 1987 werd gemeld dat Andersen op 46-jarige leeftijd plotseling was overleden.

Vervroegde parlementsverkiezingen

Op 8 sept. 1987 vonden vervroegde verkiezingen plaats voor het 179 zetels tellende parlement, de Folketing.
De beslissing vervroegd naar de stembus te gaan was op 18 augustus bekendgemaakt door premier Poul Schluter. Officieel liep de zittingsperiode van het voor vier jaar gekozen parlement in jan. 1988 af.

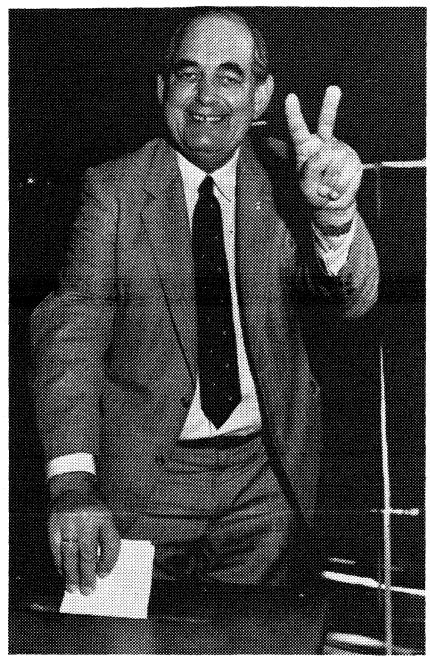
Na de verkiezingen van 8 september was de zetelverdeling in de Folketing als volgt (tussen haakjes de uitslag van 1984):

	1987	
Sociaal-Democraten	54	(56)
Cons.Volkspartij	38	(42)
Social Volkspartij	27	(21)
Liberalen	19	(22)
Radicaal-Liberalen	11	(10)
Centrum-Democraten	9	(8)
Vooruitgangspartij	9	(6)
Chr.Volkspartij	4	(5)
Gemeensch.Koers	4	(–)
Links-Socialisten	0	(5)
Anders	0	(0)
Faereir-eilanden	2	(2)
Groenland	2	(2)

De twee zetels voor de Faerør-eilanden in de Folketing gingen naar de plaatselijke Sociaal-Democratische Partij en de Conservatief georiënteerde Volkspartij. De twee zetels die Groenland in het parlement bezette, werden gewonnen door de Liberaal georiënteerde Atassut-partij en de socialistische Siumut-partij.
De afgevaardigden van de Faereir-eilanden en Groenland onthouden zich traditioneel van stemming wanneer het voortbestaan van de regering in Kopenhagen op het spel staat.

	stemmenpercentages 1987	
Sociaal-Democraten	29,3	(31,6)
Cons.Volkspartij	20,8	(23,4)
Social.Volkspartij	14.6	(11,5)
Liberalen	10,5	(12,1)
Radicaal-Liberalen	6,2	(5,5)
Centrum-Democraten	4,8	(4,6)
Vooruitgangspartij	4.8	(3,6)
Chr.Volkspartij	2,4	(2,7)
Gemeensch. Koers	2,2	(–)
Links-socialisten	1,4	(2,6)
Anders*	3,0	(2,3)

*Behalve de tien genoemde partijen deden nog zes andere politieke groeperingen aan de verkiezingen mee: de Groene Partij, die 1,3 procent van de geldig uitgebrachte stemmen kreeg, de Moskou-gezinde Communistische Partij van Denemarken, die 0,9 procent van de stemmen behaalde. de Gerechtigheidspartij (0,5 procent), de Humanistische Partij (0,2 procent), de Socialistische Arbeiderspartij (minder dan 0,1 procent) en de Marxistisch-Leninistische Communistische Partij van Denemarken (eveneens minder dan 0,1 procent).

Mogens Glistrup, de leider van de Vooruitgangspartij, op 8 september 1987 bij de stembus.

De opkomst bij de verkiezingen was 86,04 procent.
De verkiezingscampagne werd gedomineerd door de economische situatie. Over de Deense economie en Schlüters besluit de verkiezingen te vervroegen, meldde Peter Michielsen in NRCI *H'blad* (19-8-1987) het volgende:

Het is Margaret Thatcher gelukt, eerder dit jaar, het ijzer te smeden toen het heet was. Ze schreef vervroegde verkiezingen uit en won overtuigend (pag. 385 e.v.-1987, red. KHA). Poul Schluter. sinds 1982 premier van Denemarken, hoopt haar dat in september na te doen - op bescheidener schaal. dat zeker, maar met Hetzelfde oogmerk: zijn positie veilig te stellen voor de economische hemel betrekt.
En dus gaan de Denen op 8 september vervroegd naar de stembus om zich uit te spreken over Schlüters minderheidsregering. Eigenlijk staan de parlementsverkiezingen pas in januari 1988 op het programma, maar net als in Engeland heeft in Denemarken een regeringsleider de bevoegdheid verkiezingen te vervroegen. En in de niet geheel onrealistische verwachting dat zijn gesternte nu gunstiger staat dan begin volgend jaar het geval zal zijn heeft de leider van de ,,klavertjevier-coalitie" in Kopenhagen besloten van zijn bevoegdheid gebruik te maken. Nog afgelopen zondag (16 aug.) voorspelde een opiniepeiling dat zijn vierpartijenkabinet samen met de radicaal-liberalen die het in het parlement ondersteunen, op 51 procent van de stemmen kan rekenen, en terwijl de oppositie ,,slechts" tot 49 procent zou komen. Dat is even anders dan Thatchers vooruitzicht, maar in Denemarken liggen de verhoudingen nu eenmaal anders en Schlüter zou voor een 51-49-uitslag wel tekenen.
Schluter, leider van de Deense Conservatieven, leidt een centrum-rechtse coalitie waarin naast zijn eigen partij de liberalen, de centrumdemocraten, en de christen-democraten zijn vertegenwoordigd(...).Dankzij de steun van de radicaal-liberalen heeft het minderheidskabinet zich nu al vijf jaar kunnen handhaven. langer dan enige niet-socialistische regering sinds de jaren twintig.

In dat licht mag de gok van Schluter wat riskant lijken: een licht verlies kan het lot van zijn regering bezegelen en de opiniepeiling van zondag kan nauwelijks geruststellend worden genoemd.
Nu heeft Schluter ook wel enkele troeven in handen. Hij kan op de eerste plaats bogen op een heel behoorlijke economische staat van dienst. De Deense overheidsuitgaven zijn al vijf jaar vrijwel niet gestegen en op 17 augustus kon minister van financiën Palle Simonsen bij de presentatie van de nieuwe begroting met enig recht beweren dat deze regering orde heeft gebracht in dc staatsfinanciën. die onder Schlüters sociaal-democratische voorganger Jørgensen danig in het ongerede waren geraakt. Toen. in 1982, vertoonde de Deense begroting nog een tekort van vijftig miljard kroon, vijftien miljard gulden. Voor 1988 is de begroting met een tekort van slechts 1,6 miljard kroon (rond 480 miljoen gulden) bijna in evenwicht. Dit jaar bedroeg het tekort nog vier miljard kroon. Het tekort op de betalingsbalans wordt volgens Simonsens berekeningen gehalveerd van 34,5 tot 18 miljard kroon (van ruim tien tot 5,4 miljard gulden). De staatsschuld van 418 miljard kroon (rond 126 miljard gulden) blijft op hetzelfde peil. dat wil altijd nog zeggen zo'n vijftien miljard kroon lager dan in 1985. De inflatie is van tien tot vier procent teruggebracht. Simonsen bepleitte op 17 augustus blijvende waakzaamheid ten aanzien van de overheidsuitgaven en een handhaving van de huidige belastingdruk

Het is voor Schluter zaak de verkiezingen te houden voor deze relatief gunstige stand van zaken verandert - dat wil zeggen: voor de winter. De werkloosheid in Denemarken beloopt met 235.000 rond acht procent van de beroepsbevolking. Die zal deze herfst naar verwachting stijgen tot 265.000. De economische groei zal afnemen en de buitenlandse schuld beloopt nu 40 procent van het BNP, 17.000 gulden per capita. De economische groei zakt naar de nullijn en de export stagneert.

Geen wonder dat de oppositionele sociaaldemocraten de vervroeging van de gang naar de stembus onmiddellijk hebben veroordeeld, bij monde van een de weinige woordvoerders die niet, zoals oppositieleider Jeirgensen, aan verre stranden vakantie houden. De begroting, aldus hun deskundige Mogens Camre, verhult een aantal onplezierige waarheden. ,,De regering wil vervroegde verkiezingen voordat de mensen achter die onplezierige waarheden komen." (...)
Er is voor Schluter nog een tweede motief voor een vervroeging van de verkiezingen van januari tot volgende maand: de oppositie is sterk verdeeld en het is maar de vraag of dat in januari nog steeds het geval zal zijn.

Die verdeeldheid is het resultaat van een duidelijke stijging van de aanhang van de Socialistische Volkspartij (SFP). die nu 21 zetels in het parlement heeft en die doorgaans optreedt als junior partner var, de Sociaal-Democraten, (...) de grootste partij in Denemarken. De socialisten scoren met een semi-pacifistisch, tegen de NAVO en de EG gericht programma steeds hoger onder de Deense jeugd. De gestegen aanhang, van 11,5 procent in 1984 tot mogelijk 15 of 16 procent nu, heeft de linkse socialisten meer zelfvertrouwen ten aanzien van de sociaal-democraten gegeven en dat heeft tot eisen en daarmee tot wrijvingen geleid, temeer omdat elke winst van de socialisten vooral ten koste van de sociaal-democraten zal gaan.
Een SFP-parlementariër, Leif Hermann, heeft al een aantal voorwaarden opgesomd waaraan de sociaal-democraten moeten voldoen als ze bij eventueel verlies voor Schluter c.s. prij-, stellen op een coalitie met de SFP. Zo zal het Deense defensiebudget met tien procent omlaag moeten. Denemarken zal zich moeten terugtrekken uit de NPG (nuclear planning group) van de NAVO en het zal belastingen

moeten invoeren op beurstransacties - voorwaarden waar di gematigde sociaal-democraten niets voor voelen

Dat kan betekenen dat zelfs als links in september de verkiezingen wint (wat mogelijk maar niet waarschijnlijk is). er geen levensvatbare coalitie kan worden gevormd In dat geval zouden de Denen opgescheept kunnrn raken met sociaal-democratische minderheidsregeringen, eventueel in de Folketing gedoogd of gesteund door de socialisten Op zich is dat in Denemarken niet bijzonder: aan dit soort constellaties is mrn wel gewend Maar aantrekkelijk is hrt vooruitzicht toch niet. zeker gezien de donkere \volken boven de economische horizon en gezien de wel zeer smalle basis van zo'n regering Hrt denkbeeld is zelfs voor de sociaal-democraten niet aantrekkelijk, aangezien de SFP waarschijnlijk een minder tolerante ..gedoger' za! zijn dan de radicalen het. althans op binnenlands en economisch gebied. ten aanzien van Schlutrr zijn
Schluter gokt erop dat de Denen dit vooruitzicht van politieke instabiliteit zal afschrikken. En tegen de achtergrond van zijn economische successen, die de vergelijking met wat de sociaal-democraten in de jaren voor 1982 hebben gepresteerd ruimschoots doorstaan. lijkt dat geen lichtzinnige gok

De Sociaal-Democratische leider Anker Jørgensen (l.) en zijn opvolger Svend Auken op 10 september 1987.

Schlüter vormt *opnieuw* kabznet *Samenstelling* regerzngsploeg

Op 9 sept. 1987 diende Schluter het ontslag van zijn regering in. omdat de vier regeringspartijen in het parlement nog maar op 70 van de 179 zetels steunde. Vervolgens vroeg koningin Margrethe Schluter een nieuwe centrum-rechtse regering te vormen.
Op 10 september stelde Schluter zijn nieuwe kabinet voor, dat er als volgt uitzag:

Premier - Poul Schluter (Cons.): buitenlandse zaken - Uffe Ellemann-Jensen (Lib.):financiën - Palle Simonsen (Cons.):justitie - Erik Ninn-Hansen (Cons.): economische coördiriatie - Erhard Jakobsen* (Centrum-Dem.);economische zaken - Knud Enggaard+ (Lib.): milieu - Christian Christensen- (Chr.Volksp.); onderwijs en research - Bertel Haarde (Lib.):sociale zaken - Mimi Stilling Jakobscn+ (Centrum-Dem.); kerkelijke zaken - Mette Madsen (Lib.): energie - Svend Erik Hovmand (Lib.);visserij. noordse aangelegenheden - Lars P. Gammelgaard+ (Cons.): arbeid - Henning Dyremose (Cons.):binnenlandse zaken - Thor Pedersen (Lib.)culturele zaken. post en telecommunicatie - Hans Peter Clausen (Cons.): industrie - Nils Wilhjelm (Cons.): transport. openbare werken - Frode Nar Christensen (Centrum-Dem.); fiscale zaken - Anders Fogh Rasmussen* (Lib.): gezondheid - Agnete Laustsen* (Cons.): landbouw - Laurits Tørnaes* (Lib.): defensie - Berndt Johan Collet* (Cons.). huisvesting - Flemming Kofod-Svendsen* (Chr.-Volksp.);

* nieuwe benoeming
\+ gewijzigde portefeuille

Het bureau van de premier was voortaan verantwoordelijk voor Groenland. een portefeuille die in handen was geweest van Erhard Jakobsen

Er waren twee nieuwe portefeuilles gecreëerd: economische coordinatie en gezondheid.

Premier Poul Schluter met zijn zes nieuwe ministers op 10 september 1987, twee dagen na de parlementsverkiezingen. V.l.n.r.: Berndt Johan Collet, Flemming Kofod-Svendsen, Agnete Laustsen, Erhard Jakobsen. Poul Schlüter, Laurits Tørnæs en Anders Fogh Rasmussen.

Jørgensen geeft voorzitterschap Sociaal-Democratische Partij op. *Auken* opvolger.

Op 10 sept. 1987 kondigde de Sociaal-Democratische leider Anker Jørgensen op een partijbijeenkomst in Kopenhagen zijn afscheid als partijleider aan. Hij trok daarmee zijn conclusie uit de resultaten van de parlementsverkiezingen. „We moeten nooit nalaten de stem van de kiezers te respecteren", zo zei J~rgensenHet vertrek moest worden bevestigd op een partijcongres. Jørgensen zei te hopen dat hij als partijleider zou worden opgevolgd door zijn plaatsvervanger Svend Auken.

De op 13 juli 1922 in Kopenhagen geboren Jørgensen, een voormalige havenarbeider, werd in 1964 in de Folketing gekozen. Vier jaar later werd hij voorzitter van de grootste en machtigste vakbond van Denemarken (DASF) In 1972 werd hij premier van een regering die het een jaar uithield. Tijdens het 31ste congres van de Sociaal-Democratische Partij. van 16-19 sept. 1973 in Kopenhagen. werd Jargensen tot partijvoorzitter gekozen. Van 1975 tot 3 sept. 1982 bekleedde hij opnieuw het premierschap

Op 3 oktober kozen de Sociaal-Democraten tijdens een buitengewoon congres in Kopenhagen Svend Auken tot partijleider.

Auken (44) studeerde politieke wetenschappen in Aarhus en Parijs In 1971 werd hij in het Deense parlement gekozen. Van 1977-1982 was hij minister van arbeid onder Jwrgensen.

ALGEMENE VERKIEZINGEN OP DE FÆRØR-EILANDEN

Op 8 nov. 1984 vonden op de Deense Færør-eilanden verkiezingen plaats

voor het 32 zetels tellende parlement (Loegting in de taal van de eilanden en Lagting op zijn Deens) van de eilanden, waarbij de Sociaal-Democratische Partij met acht zetels de grootste partij werd.
Eind december werd vervolgens een nieuwe, uit vier partijen bestaande centrumlinkse regeringscoalitie gevormd, die de bestaande centrumrechtse alliantie die in 1980 was gevormd door de Unie Partij, Volkspartij en de Partij voor Zelfbestuur, verving. De nieuwe coalitie, onder leiding van de sociaal-democraat Atli Dam (van 1970-1980 premier), omvatte de Sociaal-Democratische Partij, de Partij voor Zelfbestuur, de Republikeinse Partij en de Christelijke Volkspartij, Vooruitgangs- en Visindustrie Partij (CPP, PFIP).

Kort voor de verkiezingen had de Progressieve en Visserspartij haar naam veranderd in CPP. PFIP.

Van de kiesgerechtigden ging 86,7% naar de stembus. De verkiezingsuitslag luidde, in vergelijking met die van 8 nov. 1980, als volgt:

	zetels		%	
	1984	1980	1984	1980
Soc.-Dem	8	7	23 4	21,7
Volksp	7	6	21,6	18.9
Unie P	7	8	21.3	23,9
Republ	6	6	19,7	19,0
P v Zelfbest	2	3	8,6	8,4
CPP, PFIP	2	2	5.4	8,2

Pas in de tweede helft van jan. 1985 werd overeenstemming bereikt over de exacte samenstelling van het op grond van de verkiezingsuitslagen gevormde kabinet. Dit zag er als volgt uit:

Premier, visserij – Atli Dam (Soc.-Dem.); industrie – Vilhelm Johannesen (Soc.-Dem.); financiën – Jongerd Purkhus (Republ.); landbouw – Jogvan Durhuus (Republ.); culturele en kerkelijke zaken – Lasse Klein (P. v. Zelfbest.); sociale zaken – Niels Pauli Danielsen (CPP, PFIP).

Op 15 sept. 1987 merkte redacteur Henk Kool in *NRC/H'blad* over de Faerør-eilanden o.m. het volgende op:

De Faerør is in alle opzichten een Europees land, met bijbehorende hoge levensstandaard, ook al hebben geografisch gesproken de Noormannen bij de ontdekking van de eilandengroep in de 13e eeuw ongetwijfeld het gevoel gehad ver over de rand van de wereld verzeild te zijn geraakt.
De huidige bewoners stammen van deze Noormannen af Ze hebben vastgehouden aan de traditie van de walvissenjacht die uit die tijd stamt. De eilandbewoners van de Faernr zouden door een eventuele boycot van al hun visprodukten. die door de Engelse milieugroep Environmental Investigation Agency in verband met de walvisjacht wordt overwogen. diep in hun economisch bestaan worden getroffen.
De bevolking van de Faernr vist veel. Zo'n 1300 miljoen ton per jaar, van heilbot tot makreel. Rond de eilanden is in 1977 een economische 200 mijlszone ingesteld waar de Faerør-bewoners het exclusieve visrecht hebben. Vangstbeperkingen of quota kent men er niet. Integendeel. Soms v-orden contingenten visgebied aan andere landen. waaronder de Sowjet-Unie. verhuurd.
De gezonde economie drijft voor 98 procent op de visvangst. Afgezien van aardappels wordt ei. aan landbouw weinig gedaan. Schapen daarentegen heeft men in overvloed. Ze hebben op het moderne openbare wegennet overal voorrang
Sinds enkele jaren heeft de Faerør-bevolking zeer tegen de zin van vooral Schotland. zich op de zalm en de forel gestort. De zalm wordt in zee gevangen en in verplaatsbare reservoirs in de baaien bewaard. Binnen enkele jaren tijd heeft men kans gezien 4000 ton zalm en forel per jaar te exporteren en het hoofd van de coöperatieve exportmaatschappij, Birgir Danielsen, verwacht dat dit binnen vier jaar met gemak op 10.000 ton gebracht kan worden.

De Schotten zijn daar boos over omdat ze de zalm beschouwen als hun eigendom. Ze hebben, om de zalm vanuit zee stroomopwaarts een ongehinderde doorgang te verzekeren naar de paaigronden. dure infra-structurele maatregelen getroffen.

De toeristenindustrie is onderontwikkeld. De Faernr-bewoners zijn er niet rouwig om. Zij houden van de stilte en beschouwen toeristen al gauw als indringers. Een eenzame fietser uit Duitsland met rugzak en tent op een moderne ligfiets is een bezienswaardigheid. Een handjevol Denen, wat Engelsen. slechts een paar hotels en twee campings. en dan heeft men de toeristenindustrie wel zo'n beetje gehad. Contact met de gesloten autotochtonen wordt nog eens extra bemoeilijkt door het ontbreken van bars of café's.
Alcohol is niet vrij te koop. De bewoners kunnen eens in dc drie maanden een rantsoen importeren of bij de plaatselijke brouwerij. via ingewikkelde procedures op het postkantoor. donker bier kopen.
Toch is alcoholisme een groot probleem. In de hoofdstad Torshavn loopt op zaterdagavond geen man zonder fles over straat. De jaarlijkse feestdag ter gelegenheid van de opening van het parlementaire jaar loop steevast uit op plundering en vernielingen. Niet verbazingwekkend, want afgezien van de prachtige natuur, de visvangst en de wekelijkse voetbalwedstrijd, loert de verveling achter iedere heuvel Het is diezelfde verveling die volgens sommigen de reden is van de wrede walvisjachten die hier volksvermaak nummer één kunnen worden genoemd.(...)

Hoewel de Faerør bij Denemarken hoort, maakt het eilandenrijk geen deel uit van de EG. Bij de toetreding van Denemarken in 1973 heeft tiet parlement van de Faernr zich tegen deelname uitgesproken en is er voor hen een uitzonderingspositie gecreëerd. Als ongebonden land eet de Faerør van twee walletjes: er wordt geen bijdrage aan het lidmaatschap betaald terwijl de export van de vis naar de EG niet wordt belemmerd door een tarief van 18 procent dat wel voor andere niet-EG-staten geldt. Er zijn zo'n 180 moderne visverwerkingsbedrijfjes die verspreid over de eilanden niet opvallen. Birgir Danielsen van de coöperatieve exportmaatschappij zou Nederlandse vissers van harte welkom heten. „Wij kunnen die vis gemakkelijk verwerken en exporteren naar Amerika of naar het Europese vasteland. Zolang ze niet in onze 200 mijlszone rissen zijn ze van harte welkom." Maar directeur-generaal K. Hoydal van het ministerie van visserij in Torshavn tempert het enthousiasme van Danielsen door te wijzen op een streng controle-systeem op de herkomst van de vis dat ook op de Faernr wordt gehanteerd.
Het is juist in deze bedrijfstak dat de Londense milieu-groep EIA de Faernr mil treffen. Al drie jaar lang probeert deze groep de eilandbewoners te bewegen de walvisjacht op de grienden te beperken en uiteindelijk af te schaffen. De plaatselijke autoriteiten voelen daar absoluut niets voor en verdedigen de walvisjacht met hand en tand.

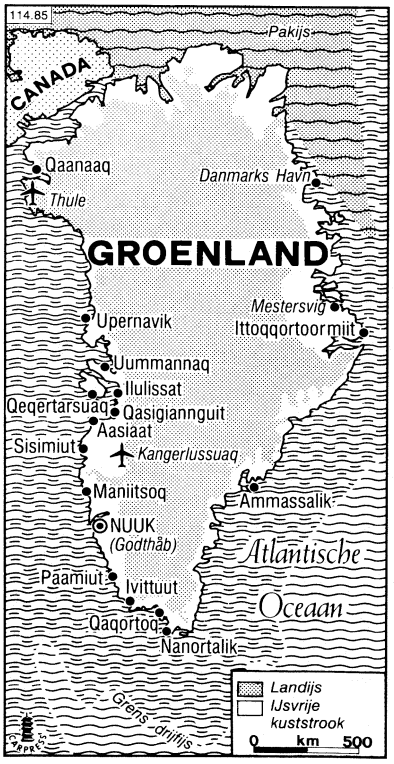
De activiteiten van de milieugroep zijn niet helemaal zonder gevolg gebleven Het gebruik van de ijzeren haak en de handspeer is officieel verboden. Toch mag de sherrif, de leider van de jacht. in voorkomende gevallen toestemming geven voor het gebruik van de haak waarmee de nog levende walvis op het strand wordt getrokken. Dat gebeurt dan ook nog regelmatig. De handspeer wordt niet meer gebruikt

Ook zijn na acties van de EIA sommige baaien gesloten voor de jacht in verband met het ontbreken van een deugdelijk strand waar de zoogdieren snel kunnen worden afgemaakt. Heeft een district voldoende walvissen gevangen om aan de behoefte van de bevolking te voldoen. dan wordt dat district voor de rest van het seizoen gesloten voor de walvisvangst.

De EIA noemt deze veranderingen een verbetering, maar zal niet rusten voordat de jacht op grienden uiteindelijk volledig is stopgezet. De kans dat een boycot succes heeft. moet niet worden uitgesloten. Alleen al de verspreiding van de foto's van de walvisjacht op grote schaal in de Verenigde Staten had tot gevolg dat het regeringsgebouw in Torshavn werd overstelpt met brieven van verontruste Amerikanen. En ook Japan was vorig jaar pas na een dreigende Amerikaanse importbeperking bereidt het moratorium van de Internationale Walvisvangstcommissie te respecteren.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. GROENLAND

Op 10 maart 1984 ging de Landsting, het parlement van Groenland - een Deens eiland dat sinds 1 mei 1979 interne autonomie geniet -, akkoord met de overeenkomst die het vertrek van Groenland uit de Europese Gemeenschappen (EG) regelde (pag.470/

3-1985) Groenland was in 1973 samen met Denemarken tot de EG toegetreden.

Op 23 febr. 1982 had dc bevolking zich bij referendum met 52 procent van de stemmen uitgesproken voor terugtrekking uit de EG. Na goedkeuring door de Landsting werd de overeenkomst, op 13 maart 1984 ondertekend. Sinds 1 febr 1983 maakte Groenland geen deel meer uit van de EG. maar is daarmee geassocieerd als gebied overzee.

Van de 26 parlementsleden op Groenland stemden er 24 voor de overeenkomst: 12 van de regerende sociaaldemocratische partij Siumut (,.Voorwaarts") en 12 van de oppositionele partij Atassut (,,Unie").De twee tegenstemmers waren lid van de Inuit Ataqatigiit (,,Mensen die samenwerken"), een linkse Eskimo-partij, die samenwerkte met de Siumut. Deze partij was wel voor een vertrek uit de EG, maar tegen een geassocieerd lidmaatschap daarvan. Verder wilde zij een volledige onafhankeliikheid van Denemarken.
Diezelfde dag stelde de Inuit Ataqatigiit voor een vertrouwensstemming te houden, omdat de regering niet meer op een meerderheid in het parlement kon rekenen. De mogelijkheid tot het houden van een dergelijke stemming was op Groenland echter niet aanwezig. Toen het eiland in mei 1979 van Denemarken interne autonomie kreeg, was bepaald dat een meerderheidsregering gedurende vier jaar zou aanblijven. Tussentijds aftreden was niet mogelijk.
Om dat wel mogelijk te maken, nam de Landsting op 16 maart unaniem een aantal maatregelen aan en dezelfde dag trad premier Jonathan Motzfeldt af. De premier maakte bekend dat op 6 juni parlementsverkiezingen zouden plaatsvinden.

Kort na de stemming van 10 maart was Lars Chemnitz, de leider van de Atassut, afgetreden en had verklaard dat hij zich niet kandidaat stelde voor de verkiezingen. Hij werd als partijleider opgevolgd door Otto Steenholt.

De parlementsverkiezingen van 6 juni 1984 leverden het volgende beeld op:

	zetels*		%	
	1984	1983	1984	1983
Siumut	11	12	44,2	42,5
Atassut	11	12	43,8	46,9
Inuit Ataqatigiit	3	2	12,0	10,7

*Het aantal zetels in de Landsting kan worden gewijzigd om de exacte stemverhouding weer te geven.

De opkomst bij de verkiezingen was ongeveer 65 procent.
Na de verkiezingen kondigde Motzfeldt, wiens Siumut-partij slechts 98 stemmen meer had gekregen dan de Atassut, aan dat hij zowel met de Atassut als de Inuit Ataqatigiit onderhandelingen zou beginnen over de vorming van een nieuwe regering.
Op 8 juni maakten de Siumut en Inuit Ataqatigiit bekend dat zij opnieuw gingen samenwerken.
In het nieuwe kabinet zaten zeven ministers. één meer dan in het vorige. Voor het eerst maakten twee leden van de Inuit Ataqatigiit deel uit van het kabinet.
Van de zes Siumut-leden in de vorige regeringsploeg keerden er vijf terug. Alleen Agnete Davidsen. die de portefeuille sociale zaken had beheerd. kwam niet terug. Haar portefeuille werd overgenomen door Aqqaiuk Lynge. de leider van de Inuit Ataqatigiit, die verder huisvesting overnam van Moses Olsen. Olsen. in het vorige kabinet minister van economische zaken en huisvesting, behield economische zaken, Josef Motzfeldt, een verre verwant van premier Jonathan Motzfeldt en lid van de Inuit Ataqatigiit. werd benoemd tot minister zonder portefeuille.

Het kabinet zag er als volgt uit:

premier - Jonathan Motzfeldt: handel, industrie en visserij - Lars Emil Johansen; economische zaken - Moses Olsen: kleine dorpen. afgelegen districten, arbeidsmarkt en jeugdzaken - Hendrik Nielsen: onderwijs. cultuur en religieuze zaken - Steffen Heilmann; sociale zaken en huisvesting - Aqqaluk Lynge; minister zonder portefeuille - Josef Motzfeldt.

Op 19 juni 1984 kwam de nieuwe Landsting voor de eerste keer bijeen.

Val regering-Motzfeldt. Vervroegde *parlementsverkiezingen.* Herstel coalitie. Samenstelling nieuwe kabinet-Motzfeldt.

Op 11 maart 1987 viel de regering-Motzfeldt na verhitte debatten waarin Inuit Ataqatigiit-leider Lynge de premier ervan beschuldigde ,,volledig passief' te blijven t.a.v. een nieuw radarsysteem dat werd geïnstalleerd op de Amerikaanse luchtmachtbasis in Thule. Lynge eiste de instelling van een ,,puur Groenlandse" commissie om te onderzoeken of het nieuwe radarsysteem een schending betekende van het uit 1972 daterende ABM-verdrag (,,Treaty on the limitation of anti-ballistic missile systems") tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie.
Verder beweerde hij dat het systeem een onderdeel was van het Amerikaanse SDI-programma (Strategie Defense Initiative). De Deense regering, die verantwoordelijk was voor het beleid van Groenland op het gebied van de buitenlandse politiek, veiligheid, defensie en justitie, steunde Motzfeldts standpunt dat de radar zuiver defensief bedoeld was.

Thule was een van de twee Amerikaanse bases op Groenland dic krachtens een Deens-Amerikaanse overeenkomst een integraal deel vormden van het zg. US Ballistic Missile Early Warning System. dat een sleutelrol speelde bij de controle van het luchtruim boven het Arctische en Noord-Atlantische gebied.

Wapenbeheersingsspeeialisten beweerden dat het ABM-verdrag de installatie van nieuwe ,,early warning" radarsystemen van het voorgestelde type buiten de VS en de Sowjet-Unie niet toestond, maar de VS zeiden dat zij geen nieuwe radarsystemen installeerden. maar oude moderniseerden

Onder een op 1 okt. 1986 tussen Denemarken en de VS van kracht geworden overeenkomst moesten de twee Amerikaanse militaire bases. in Thule (noord-westen)en in Sondre Strömfjord (westen), wat oppervlakte betreft worden teruggebracht van 325.000 tot 166.000 ha en moest het vrijgekomen land worden teruggegeven aan de Inuit (Eskimo's).

De regeringscrisis leidde tot vervroegde parlementsverkiezingen op 26 mei 1987. Van de 37.273 kiesgerechtigden ging zo'n 70 procent naar de stembus. Het resultaat was als volgt:

	zetels	%
Siumut	11	39,8
Atassut	11	40,1
Inuit Ataqatigiit	4	15 3
Issittrup-partii	1	4,5

De Issittrup-partii (Pool Partij). die voor het eerst aan de verkiezingen meedeed. was opgericht door de president van de Federatie van Vissers, Nikolaj Heinrich, en werd gesteund door mensen uit de zakenwereld en de visindustrie die bang waren dat niet voldoende aandacht besteed zou worden aan de belangen van particuliere ondernemingen. In het partijprogramma werd de privatisering van de zich in staatshanden bevindende trawler-vloot geëist (de export van Groenland bestond voor 94 procent uit vis, voornamelijk garnalen)

De Siumut had bij de verkiezingen 300 stemmen minder gekregen dan de Atassut, zodat zij niet langer de grootste partij was. Toen Motzfeldt na de verkiezingen probeerde tot een coalitie te komen met de Atassut, leidde dit tot protesten van de linkervleugel binnen de Siumut. Vervolgens besloot een meerderheid van het partijbestuur dat Motzfeldt niet meer in aanmerking kwam voor het premierschap.

Op 30 mei berichtte de Deense radio dat Lars Emil Johansen, de minister van handel, industrie en visserij, was gekozen tot leider van de Siumut en onderhandelingen zou beginnen met de Inuit Ataqatigiit over de vorming van een nieuwe coalitie.

Motzfeldt, die buiten de hoofdstad Nuuk had vertoefd, keerde onmiddellijk terug en op 1 juni werd gemeld dat dat hij opnieuw partijleider was geworden en onderhandelingen begon met de Inuit Ataqatigiit om te komen tot herstel van de coalitie.

Op 9 juni vormde Motzfeldt een nieuwe regering, die er als volgt uitzag:

Premier - Jonathan Motzfeldt (Siumut);economische zaken - Hans-Pavia Rosing (Siumut); visserij en industrie - Moses Olsen (Siumut); onderwijs en arbeidsmarkt - Jens Lyberth (Siumut);sociale zaken. huisvesting en milieu - Aqqaluk Lynge (Inuit Ataqatigiit): handel, verkeer en jeugdzaken - Josef Motzfeldt (Inuit Ataqatigiit): kleine dorpen en afgelegen districten - Kaj Egede (Siumut).
(NRC/H'blad, Volkskrant. Le Monde, NZZ, The Times, KCA).

IJSLAND

VORMING EN SAMENSTELLING REGERING-PALSSON

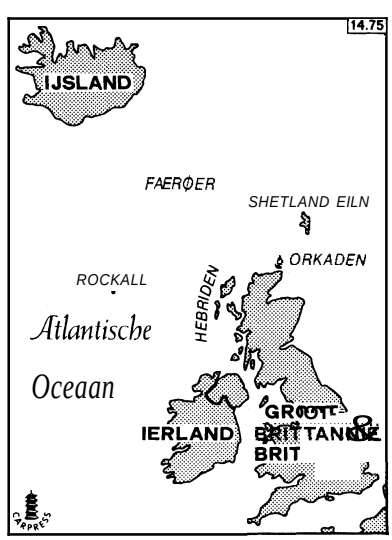
Langdurige onderhandelingen na de op 25 apr. 1987 gehouden parlementsverkiezingen (pag. 377/2-1987) resulteerden in de vorming van een nieuw kabinet, dat uit drie partijen bestond: de Onafhankelijkheidspartij en de Progressieve Partij, die vóór de verkiezingen samen hadden geregeerd, alsmede de Sociaal-Democratische Partij.

Bij de verkiezingen had de Onafhankelijkheidspartij 18 van de **63** parlementszetels gekregen, de Progressieve Partij 13 zetels en de Sociaal-Democratische Partij 10 zetels. De resterende 22 zetels waren gegaan naar de Volksalliantie (acht), de Burgerpartij (zeven). de Vrouwenpartij (zes) en Stefan Valgeirsson. een onafhankelijke kandidaat.

Op 8 juli 1987 beëdigde president Vigdis Finnbogadottir het nieuwe kabinet, dat er als volgt uitzag:

Premier - Thorsteinn Palsson* (Onafh.);buitenlandse zaken - Steingrimur Hermannsson* (Progr.); financiën - Jon Baldvin Hannibalsson (Soc.-Dem.); verbindingen - Matthias Mathiesen* (Onafh.): gezondheid en sociale zekerheid - Gudmundur Bjarnason (Progr.); handel, justitie en religieuze zaken - Jon Sigurdsson (Soc.-Dem.); cultuur en onderwijs - Birgir Isleifur Gunnarsson (Onafh.);industrie - Fridrik Sophusson (Onafh.);visserij - Halldor Asgrimsson*' (Progr.);sociale zaken - Johanna Sigurdardottir (Soc.-Dem.); landbouw - Jon Helgason* (Progr.).

*lid van het vorige kabinet
** zelfde portefeuille als in het vorige kabinet

NECROLOGIEËN

NEKRASOW. WIKTOR PLATONOWITSJ (17-6-1911 Kiem. Sowjet-Unie – 3-9-1987 Parijs. Frankrijk) Russisch schrijver.

Wiktor Nekrasow woonde als kleine jongen in Zwitserland en in Parijs en keerde na de dood van zijn vader in 1917 met zijn moeder terug naar Kiew. Na zijn schooltijd volgde hij korte tijd een opleiding tot architect. maar voelde uiteindelijk meer voor het theater en reisde vier jaar lang door de Sowjet-Unie als acteur en regie-assistent. Tijdens de Tweede Wereldoorlog liep hij in Polen zware verwondingen op.
In 1946 verscheen zijn eerste roman. In de loopgraven van Stalingrad, waarvoor hij een jaar later de Stalin-prijs voor literatuur ontving. Zijn tweede roman. Weer thuis (1954), handelde over de desillusie van een invalide oud-strijder bij zijn terugkeer naar Kiew.
In 1962 raakte Nekrasow uit de gratie na het verschijnen van zijn boek Aan beide zijden van de oceaan, waarin hij de spot dreef met de gewoonte om aan iedere groep Russische toeristen, die naar het Westen reisde, een lid van de geheime politie toe te voegen. In 1968 uitte hij kritiek op de Russische inval in Tsjechoslowakije en ook nam hij het op voor zijn dissidente collega Aleksandr Solzjenitsyn.
In 1972 werd Nekrasow uit de communistische partij gestoten en uit de Schrijversbond gezet. In 1974 verliet hij de Sowjet-Unie en vestigde zich in Parijs.

NORTHROP, JOHN HOWARD (1891 Yonkers, New York. Verenigde Staten - 27-3-1987) Amerikaans biochemicus

Northrop studeerde scheikunde aan de Columbia University en promoveerde in 1915. Een jaar later werd hij tot assistent benoemd aan het Rockefeller Institute for Medical Research. waarvan hij in 1924 lid werd.
Samen met James Sumner en Wendell Stanley ontving Northrop in 1946 de Nobelprijs voor Scheikunde. Northrop en Stanley kregen de prijs voor hun werk op het gebied van de kristallisatie van enzymen in een zeer zuivere vorm.

OORSCHOT, GEERT A. VAN (15-8-1909 Vlissingen – 18-12-1987 Baambrugge) Nederlands uitgever.

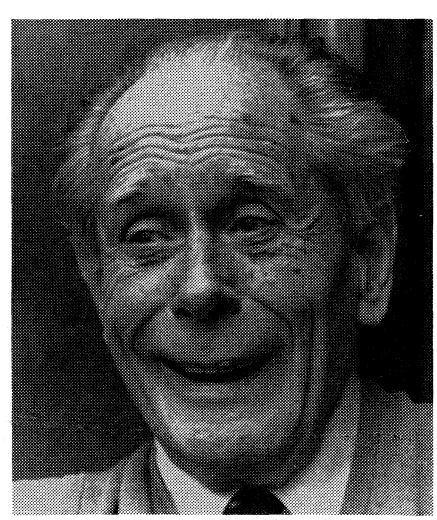
Geert van Oorschot schreef op jonge leeftijd sterk politiek getinte verhalen en gedichten en was, zo schreven tijdgenoten. ..een gevreesd socialistenjong". Zijn weigering om dienst te doen in het Nederlandse leger kostte hem een jaar gevangenisstraf. Dat gebeurde in een periode, eind jaren twintig, waarin hij politiek actief was in de SDAP Later bleef hij zich ook binnen de PvdA roeren, en begin jaren zeventig werd hij lid van DS '70.
Kort na de Tweede Wereldoorlog begon Van Oorschot zijn uitgeverij. Direct in de begintijd al wist hij nieuwe. veelbelovende schrijvers binnen te halen, met werken die zouden gaan behoren tot de klassieken van de Nederlandse literatuur. De Nederlandse literatuur heeft altijd een vaste plek in het literaire fonds van Van Oorschot gehad. Alle grote namen van vlak voor en vlak na de oorlog gaf hij uit. in series als De Witte olifant. maar vooral als verzameld werk. Met de bekende dundrukdelen creëerde Van Oorschot een zeer eigen en zeer bijzonder fonds.
Het meesterwerk was het opbouwen van de Russische bibliotheek. De verzamelde werken van nagenoeg alle belangrijke Russische schrijvers uit de negentiende eeuw verschenen erin, onder meer vertaald door Charles B. Timmer en Karel van het Reve.
Ook tijdschriften gaf Van Oorschot in ruime mate uit. Hij begon met De Baanbreker, in 1948 kwam het vervolg met Libertinage. Vanaf 1950 ging hij verder met Het Pamflet en in 1937 richtte hij Tirade op
In alle bladen figureerde de uitgever zelf. hij niaakte deel uit van de redactie en schreef zijn bijdragen onder verschillende pseudoniemen. Daarnaast schreef hij onder de naam R.J Peskens de boeken Uitgestelde vragen, Twee vorstinnen en een vorst, Mijn tante Coleta en De man met de urn.
Op 20 nov. 1986 mcrd Van Oorschot brnoemd tot eredoctor aan de Katholieke Universiteit Brabant in Tilburg.

OPSOMER. WALTER (baron)(13-10-1904 Lier - 23-05-1987 Antwerpen) Belgisch advocaat cn hoogleraar

Hij studeerde rechten in Leuven en politieke en diplomatieke wetenschappen in Parijs. Van 1930 tot 1950 was hij advodaat aan de balie van Antwerpen, waar hij na de bevrijding de raadsman was van menige door de repressie getroffen Vlaamsgezinde. Later stond hij vooraan in de strijd voor amnestie. Hij was docent aan het Hoger Instituut voor Bouwkunde en Stedebouw en hoogleraar aan de Rijkshandelsschool en aan het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen. Hij was lid van de Cultuurraad voor Vlaanderen en behoorde tot de organisatoren van de Vlaamse Volksbeweging.

PIECK, ANTON (19-4-1895 Den Helder - 24-11-1987 Overveen) Nederlands tekenaar en illustrator

Anton Pieck. die zijn opleiding kreeg aan de Academie in Den Haag, was vanaf 1920 tekenleraar aan het Kennemerlyceum in Bloemendaal. een functie die hij tot zijn pensionering vervulde. Ondanks deze betrekking legde Anton Pieck als tekenaar een enorme productiviteit aan de dag. Met zijn etsen en houtsnedes. maar vooral met zijn illustraties van kinderboeken, bouwde hij een grote reputatie op.
In de oorlog wist hij zijn talent op heel andere wijze ten nutte te maken. Met het vervaardigen van valse persoonsbewijzen leverde hij een bijdrage aan de strijd tegen de Duitse bezetters. Toen Pieck zich na de oorlog ook ging toeleggen op het ontwerpen van kalenders en wenskaarten werd zijn naam pas goed een nationaal en zelfs internationaal begrip. Ondanks de enorme vraag naar zijn tekeningen wist hij de ku-aliteit van zijn oeuvre op een constant peil te houden, zodat de ene ,,Pieck'' nauwelijks voor de andere onderdoet. Anton Pieck ontwierp ook het ,,Sprookjesbos'' in het park de Efteling. Kunstcritici negeerden zijn merk vaak, omdat Pieck zich nooit iets aantrok van de elkaar opvolgende stromingen in de moderne kunst en onverstoorbaar doorging in zijn karakteristie-

ke stijl een geidealisccrd verleden uit de beelden. Pas ter gelegenheid van zijn 85ste verjaardag kreeg hij voor het eerst een tentoonstelling in een officieelmuseum. het Singermuseum in Laren
In sept. 1984 werd in het Veluwedorp Hattem het Anton Picck-museum geopend, dat volledig gewijd is aan zijn persoon en zijn werk.

POEL FRITS VAN DER (15-2-1932 Ginniken - 10-8-1987 Loenen aan de Vecht) Nederlands journalist

Van der Poel trad halverwege de jaren '50 als leerlingjournalist in dienst van het Brahants Nieuwsblad Enige jaren later werd hij voor de Unitas-combinatie (onder meer Het Binnenhof) radio-televisieredacteur te Hilversum. Op 1 oktober 1962 werd hij redacteur van KRO's Brandpunt. Ruim vijf jaar werkte hij voor deze actualiteitenrubriek. In 1968 kreeg Van der Poel bij de KRO zijn eigen talkshow, getiteld ,,Frits van der Poel laat de mensen praten". Na vier afleveringen van deze show werd hij in oktober 1968 op staande voet ontslagen door de KRO, die toen werd geleid door mr. H van Doorn, de latere PPR-minister van CRM.
Vanaf 1 jan. 1969 was Frits van der Poel politiek redacteur van het Vrije Volk. Daarnaast was hij medewerker van VARA's In de Rooie Haan, bestuursvoorzitter van het internationaal perscentrum Nieuwspoort en lid van de parlementaire commissie die de uitbreiding en nieuwbouw van de Tweede Kamer voorbereidde.

PRAAG, JAAP VAN (10-7-1910 Amsterdam - 7-8-1987 Amsterdam) Nederlands voetbalbestuurder.

Jaap van Praag meldde zich op 18-jarige leeftijd aan als spelend lid van Ajax. Hoewel hij naderhand nooit naliet om zijn capaciteiten als snelle rechtsbuiten te benadrukken. kwam hij vooral voor Ajax' vierde, vijfde en zesde elftal uit.
Van Praag. die werkzaam was in de grammofoonplaten-branche en die onder meer voor de VARA-televisie het programma Onbekend talent presenteerde. werd in 1964 voorzitter van het Ajax-bestuur.
Veertien jaar lang bleef Jaap van Praag als voorzitter aan en in die periode beleefde Ajax ongekend grote successen Driemaal kwam de Europa Cup voor landskampioenen naar Amsterdam, één keer stond de wereldbeker in De Meer. Ajax' glorie werd vooral geschreven door Johan Cruijff. Rinus Michels en Jaap van Praag. Op 31 augustus 1978 maakte Van Praag. die zich inmiddels de bijnaam ,,mister Ajax" had verworven. plaats voor zijn opvolger Ton Harmsen. Hij bleef daarna actief in het voetbal als lid van het sectiebestuur betaald voetbal en als commissielid en waarnemer Europa Cup voor de UEFA (Europese Voetbalunie)

PRE. JACQUELINE DU (26-1-1945 Oxford, Engeland - 19-10-1987 Londen. Engeland) Brits celliste

Jacqucline du Pré kreeg op 6-jarige leeftijd haar eerste cellolessen aan een Londense muziekschool. Zij studeerde bij William Pleeth. bij Paul Tortelier in Parijs en bij Mstislaw Rostropowitsj in Moskou. Ze maakte op haar zestiende een glanzend debuut in de Londense Wigmore Hall. cn werd na haar eerste optreden in de Royal Festival Hall (met het celloconcert van Elgar) al gauw één van de favoriete musici van haar generatie. Ze gold al voor haar twintigste als toonaangevend vertolker van de celloconcerten van Doorzjak, Schumann. Elgar en Saint-Saëns. Du Pré trouwde in 1967 met de pianist en dirigent Daniel Barenboim. Met hem trad ze veel op cn samen maakten ze ook veel platen.
In 1971 openbaarden zich de eerste tekenen van een spierziekte, die haar dwong haar zeer succesvolle internationale carrière te beëindigen. Zij bleef wel les geven
In 1976 werd Jacqueline du Pré de Order of the British Empire toegekend en in 1980 werd ze gekozen als ,,Musician of the vear".

Het uitzonderlijke talent, de fraaie verschijning. het ,,muziek-huwelijk" met Barenboim. de ziekte en het onverwoestbare humeur van de celliste werden de ingredienten van een toneelstuk, Duet for one van Tom Kempinski, dat te zien is geweest in Londen (met Frances de la Tour) en op Broadway (met Anne Bancroft). Julie Andrews speelde de hoofdrol in de gelijknamige film van Konchalovsky uit (1986).

REMMELTS, JOAN (12-8-1905 Zwolle - 19-12-1987 Amsterdam) Nederlands acteur en regisseur.

Joan Remmelts maakte na het volgen van de toneelschool in 1929 zijn debuut bij het Hofstadtoneel in Pietje Puck. Twee jaar later ging hij naar het Centraal Toneel, waarvan hij al spoedig, met Marg Dresselhuys, Rie Gilhuys en Cees Laseur, de kern vormde. Hij was ook verbonden aan het Rotterdams Toneel. en aan Comedia, de voorloper van de Nederlandse Comedie. Bij Comedia was hij ook artistiek leider van het gezelschap.

Hoewel hij vooral bekend werd in de sector van de boulevard- en society-komedie, maakte Remmelts mrt zijn schijnbare eenvoud van middelen ook indruk in stukken als De Muiterij op de Caine. Dood van een handelsreiziger. en De Twaalf gezworenen. Hij speelde ook in tientallen televisieprodukties, waarvan de korzelig-melancholieke arts in de bewerking van Van oude mensen de dingen die voorbijgaan een hoogtepunt was.

Ook als regisseur (Mijn zoons, Jeanne van Lorraine, Het versteende woud) zocht Remmelts ernaar de teksten van binnenuit te beleven. Hij verdiepte zich in oosterse wijsbegeerte en werd op gevorderde leeftijd steeds meer de acteur, die met een minieme mimiek een wereld aan weemoed en een mengeling van opstandigheid en berusting kon suggereren.

Remmelts speelde zijn laatste rol in het seizoen 1981-82 in Naar Damascus van Strindberg, als gast bij het Publiekstheater.

SCHIDLOF, PETER (9-7-1922 Wenen. Oostenrijk - 15-8-1987 graafschap Cumbria, Engeland) Brits altviolist.

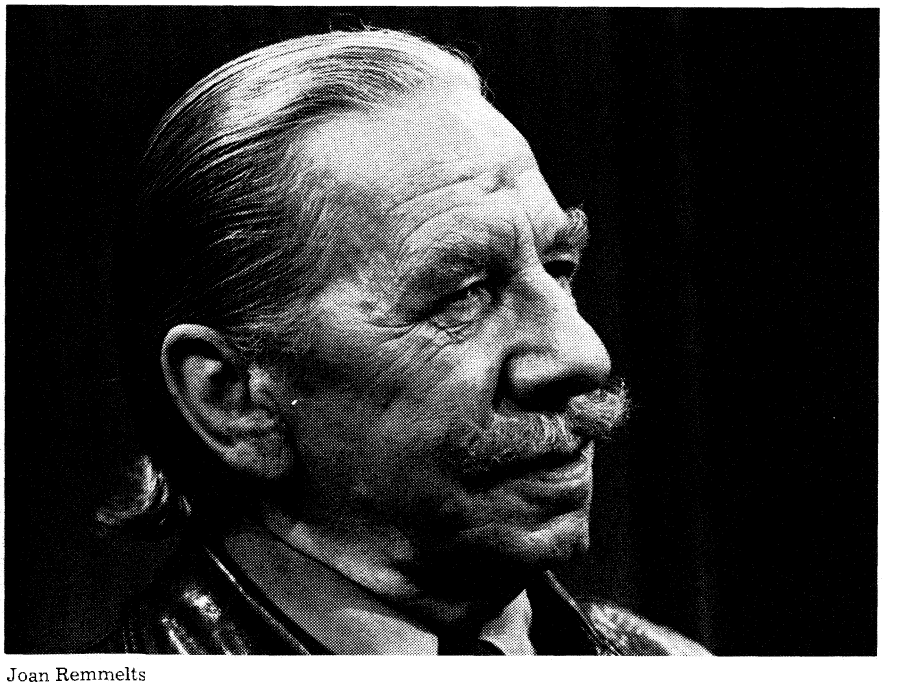
Peter Schidlof. een Oostenrijkse jood, ontvluchtte in 1938 zijn geboorteland voor de nazi's In Engeland leerde hij zijn eveneens gevluchte landgenoten Norbert Brainin en Sigmund Nissel kennen, die net als hij een paar jaar lang in een Brits interneringskamp werden vastgehouden vanwege hun Oostenrijkse nationaliteit.

Samen met de Engelsman Martin Lovett vormden de drie een strijkkwartet, dat voor het eerst optrad op 13 juli 1947 onder de naam Brainin Kwartet. Hun debuut onder de naam Amadeus Kwartet vond plaats op 19 jan. 1948 in de Londense Wigmore H3ll
Na de Tweede Wereldoorlog ging het Amadeus Kwartet dankzij een onnavolgbare Weense benadering van de Weense klassieken al spoedig een centrale plaats innemen in het Londense muziekleven
Volgens Max Rostal, de leermeester van de drie uit Oostenrijk afkomstige Amadeus-spelers was Schidlof m het begin de + ildste en minst beheerste van hen allen. Een temperamentvol musicus bleef Schidlof zijn leven lang, maar tussen zijn al even bewogen medespelers werd hij toch juist bij uitstek een toonbeeld van beheersing. En waar sommige collega's in het vuur van het spel wel eens een steekje lieten vallen. bleef Schidlof als een rots in de branding juist opmerkelijk vorm- en toonvast.
Dat de vier Amadeus-spelers het veertig jaar met elkaar en de Weense klassieken hebben uitgehouden zonder ooit het elementaire plezier in het samenspelen te verliezen, danken zij ongetwijfeld voor een belangrijk deel aan Schidlofs inbreng als mens en musicus.

Het overliiden van Peter Schidlof betekende het einde van het Amadeus Kwartet, dat meer dan 4000 concerten overal ter wereld gaf en dat platen maakte waarvan er miljoenen werden verkocht.

STEMPELS. ALEXANDER (5-2-1912 Utrecht - 22-9-1987 Rotterdam) Nederlands journalist.

Stempels studeerde rechten in zijn geboorteplaats Utrecht en ging daarna direct, in 1935, ondanks sombere adviezen van de toenmalige hoofdredacteur over ,,de armoe" die hem in de

Joan Remmelts

journalistiek zou wachten. werken bij de Nieuwe Rotterdamse Courant. Eerst een jaar als volontair, hij herinnerde daar later bij salarisbesprekingen met zijn redactie wel eens aan. en daarna tot 1940 als binnenlands redacteur. In de oorlogsjarrn wilde hij geen journalist zijn, hij werkte van 1940 tot 1945 als bedrijfsjurist. Zijn belangrijkste journalistieke periode zou na de oorlog komen. vooral als parlementair overzichtsschrijver kreeg hij tussen 1945 en 1938, toen hij hoofdredacteur werd, een grote naam. Zijn kwalitatief en kwantitatief imposante produktie van die eerste twaalf naoorlogse jaren was des te opvallender omdat hij. Europeaan van het eerste uur, tevens zeer geregeld met de pen naar Straatsburg ging en tegelijkertijd ook nog adjuncthoofdredacteur wist te zijn

Stempels was zeker meer een schrijver dan een manager. Als hoofdredacteur was hij niet sterk in veel delegeren en evenmin in snel beslissen, wat niet steeds eengelukkige combinatie bleek. Hij wist zelf ook dat hij van nature eerder een intellectuele solist met een eigen tempo was dan een gedecideerd en besluitvaardig voorman van een redactie.
In 1970 nam Stempels afscheid als hoofdredacteur van de Nieuwe Rotterdamse Courant, vlak voordat deze op 1 oktober fuseerde met het Algemeen Handelsblad.
Stempels bekleedde ook een groot aantal nevenfuncties. Zo was hij voorzitter van de Persraad. de Federatie van Nederlandse journalisten, de Adviescommissie gewetensbezwaren militaire dienst. de Stichting voor toegepaste taalwetenschap. het Genootschap Nederland-Israel. Humanitas en de Nederlandse vereniging van pleegouders Voorts was hij bestuurslid van het Genootschap Onze Taal. lid van de partijraad van de VVD en bestuurslid van het Humanistisch Verbond.
Dit alles belette Stempels niet om ook nog studies te publiceren. zoals De parlementaire geschiedenis van het Indonesische vraagstuk, De Europese smidse (over de EGKS). en Beschermd door anderen (over de kinderbescherming).

TOSH, PETER. off WINSTON HUBERT MACINTOSH (19-10-1944 Church Lincoln, Westmoreland, Jamaica - 11-9-1987 Kingston, Jamaica) Jamaicaans reggaezanger

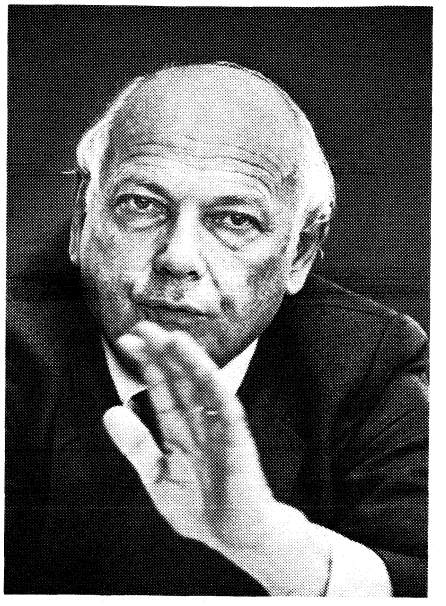
Peter Tosh vertrok op 16-jarige leeftijd naar Kingston, de hoofdstad van Jamaica. waar hij in de sloppenwijk Trenchtown Bob Marley leerde kennen In 1963 richtte hij met Marley en Bunny Wailer de groep The Wailers op. die twee jaar later hun eerste hit hadden in Jamaica met Simmer down. De muziek van de groep was een Jamaicaanse variant van Amerikaanse rock 'n roll en rhythm 'n' blues: ska. Ska ontwikkelde zieh in de loop van de jaren zestig in reggae. met dezelfde ritmische accenten op de tweede en vierde tel (de backbeat). maar beduidend langzamer van tempo.
De internationale doorbraak van The Wailers kwam in 1973, met de op het Engelse Islandlabel uitgebrachte lp's Catch a fire en Burnin'. Cit deze tijd stammen nummers als I shot the sheriff (dat vooral bekend werd in de versie van Eric Clapton) rn Get up, stand up, waarvoor Tosh de tekst schreef Tijdens een Engelse toernee. in 1974. vlak voor de internationale doorbraak van de reggae. verliet Peter Tosh The Wailers en begon hij aan een solocarrière. De titel van zijn eerste soloplaat Legalise It (1976).een oproep aan de Jamaicaanse regering om h t gebruik van marihuana niet langer strafbaar te stellen. leverde hem de bijnaam ..Minister of herb" en enkele weken celstraf op. Peter Tosh was in veel opzichten een rebel. In zijn politieke teksten zette hij zich fel af tegen het onrecht in de wereld. het gezag (waarmee hij regelmatig overhoop lag) en vooral ook de politie Zoals in Mark of the beast uit 1975. een anti-politie-song. die werd geboycot door de Jamaicaansr radio

Zijn grote doorbraak kwam in 1978, toen hij een contract tekende bij Rolling Stones Records. De eerste lp voor dit nieuwe label, Bush Doctor, was tevens zijn succesvolste De van de plaat afkomstige single Don't look back, met een gastrol van Mick Jagger, was een wereldhit. In hetzelfde jaar trad Tosh met zijn groep Word, Sound & Power (met drummer Sly Dunbar en bassist Robbie Shakespearc) op in het voorprogramma van The Rolling Stones. In 1979, op het toppunt van zijn roem in Nederland. was hij hoofdact op het Pinkpopfestival. Na de dood van Bob Marley in 1981 nam de populariteit van reggae langzaam maar zeker af De latere lp's van Peter Tosh kregen buiten Jamaica nauwelijks nog aandacht, hoewel hij in 1983 nog een hit had in Nederland met de single Johnny B. Goode van de lp Mama Africa Het titelnummer van de plaat was een aanklacht tegen het apartheidsregime in Zuid-Afrika. een thema dat opnieuw terugkeerde in Fight apartheid van de in 1987 verschenen lp No nuclair war.
Peter Tosh werd op 11 sept. 1987 bij een roofoverval op zijn woning vermoord.

UYL, JOHANNES MARTEN DEN (9-8-1919 Hilversum - 24-12-1987 Amsterdam) Nederlands staatsman

Joop den Uyl groeide op in een gereformeerd milieu van kleine middenstanders en studeerde economie aan de Universiteit van Amsterdam. In zijn studiejaren keerde hij zich geleidelijk van het geloof af. Maar zijn gereformeerde herkomst bleef duidelijk herkenbaar in zijn persoonlijkheid en karakter. Ook bleef hij steeds een grote belangstelling behouden voor de rol van de kerken in de samenleving.
In de oorlogsjaren ontwaakte Den Uyls interesse voor socialistische denkbeelden. Een door Geert van Oorschot geïnspireerde discussiegroep speelde daarbij een belangrijke rol Daarnaast ontwikkelde hij een uitgesproken literaire belangstelling - een belangstelling die ook van grote betekenis is geweest in de periode van kennismaking met zijn latere vrouw Liesbeth die een gelijkgerichte interesse had.
In de eerste jaren na de oorlog was Den Uyl achtereenvolgens als redacteur werkzaam bij Het Parool en bij Vrij Nederland. Kort na de oprichting van de Partij van de Arbeid in 1946 trad hij als lid toe In de meest brandende politieke kwestie van die jaren - het Indonesië-beleid - behoorde hij tot de radicale vleugel. Hij vond dat het regeringsbeleid te laat en te weinig tegemoet kwam aan een onstuitbaar emancipatieproees.

Den Uyls eigenlijke politieke carrière begon toen hij begin 1949 werd benoemd tot directeur van de Wiardi Brckman Stichting. In die functie kwamen eerst recht de kwaliteiten naar voren die hem gedurende zijn verdere loopbaan zijn blijven kenmerken. Een uitzonderlijke grote belezenheid en veelzijdigheid. mede steunend op zijn vermogen om uit lange vertogen snel het essentiele te halen. Een schijnbaar onuitputtelijke energie - hij kon met weinig uren slaap volstaan Een helder politiek inzicht. Een gelukkig ook een gevoel voor humor dat hem ook in moeilijke situaties niet verliet
De vaste staf van de Wiardi Beckman Stichting was klein; de geldmiddelen zeer beperkt Maar Den Uyl slaagde erin een grote kring van personen om zich heen te verzamelen die bereid waren hun vrije tijd en deskundigheid ter beschikking te stellen van allerlei studiecommissies. Op deze wijze werd de PvdA in staat gesteld een sleutelrol te spelen in de Nederlandse politieke en maatschappelijke discussie.Van de talrijke publikaties die Den Uyl op zijn naam had staan. stamden er twee uit deze tijd: De weg naar de Vrijheid, en Om de kwaliteit van het bestaan.
In 1956 werd Den Uyl voor het eerst in de Tweede Kamer gekozen. In de jaren tussen 1962 en 1965 was hij in Amsterdam wethouder voor publieke werken Hij bleek een stuivende

kracht Achter de Bijlmermeer, de IJtunnel, de vestigingen van IBM en Mobil Oil, maar ook door intense bemoeienis met verkeer en sociale bouw.

In 1965 volgde zijn benoeming tot minister van economische zaken in het kabinet-Cals/Vondeling. Populair was dit kabinet in de eigen gelederen niet. maar de populariteit van Den Uyl steeg. Kort na de val van het kabinet, in de nacht van Schmelzer in oktober 1966. volgde hij Vondeling np als partijleider.

In de oppositiejaren die volgden was voor de PvdA het opkomen van Nieuw Links de belangrijkste ontwikkeling. Den Uyl beschouwde veel ideeën uit die kring als onjuist, onrijp of rondweg gevaarlijk. Tegelijkertijd echter besefte hij dat Nieuw Links geen geïsoleerd verschijnsel was, maar voortsproot uit een veel fundamenteler revolutionair veranderingsproces dat zich in de gehele Westelijke wereld voltrok.
Hij trachtte de integratie van Nieuw Links in de PvdA gestalte te geven door aanhangers van dit stroming een ruime plaats toe te kennen in de schaduwkabinetten vari hel begin van de jaren zeventig en in het door hem geleide kabinet. Anderzijds moest de linkse stroming in de partij aanvaarden dat hij zich hardnekkig bleef verzetten tegen pogingen om het uittreden van Nederland uit de Navo als programmapunt op te nemen.

Toen na de verkiezingen van 1972 de confessionele partijen en de VVD gezamenlijk niet meer over een meerderheid in de Tweede Kamer beschikten, was de vorming van een kabinet zonder de PvdA niet meer mogelijk Zo kwam in mei 1973. dank zij vooral het gewiekste manoeuvreren van Burger als informateur het kabinet-Den Uyl tot stand. waarin naast tien ministers van de progressieve concentratie zes ministers van de KVP en de ARP zitting hadden. rood met een witte rand."
Het ..meest progressieve kabinet dat Nederland ooit gekend heeft" deed veel voor de lage inkomens. terwijl met name op welzijnsgebied en milieu heel wat van de grond kwam. Maar veel energie ging zitten in forse conflicten, benzine-accijns, de generaalsruzie. reactorvaten, Dennendal. VAD. Oosterschelde. Succesvol was de afwikkeling van de onafhankelijkheid van Suriname en de politiek zeer gevoelige Lockheed-affaire rond prins Bernhard. Den Uyl zat overal achteraan. maar irriteerde enorm. En bij velen. in de politieke top en de ambtenarij kon hij niet rekenen op de sterke emotie die hij steevast bij fractiegenoten en eigen medewerkers opriep. een soort verliefde

Een beeld van de herdenkingsbijeenkomst die 30 december 1987 in de Nieuwe Kerk in Amsterdani werd gehouden ter nagedachtenis aan Joop den Uyl. V.l.n.r. Wim Kok. fractievoorzitter van de PvdA. Willy Brandt. voorzitter van de Socialistische Internationale. en PvdA-kamerlid Jan Pronk.

verknochtheid dwars door de vele irritaties heen.
Den Uyl bekroonde zijn premierschap bij de verkiezingen van 1977 met tien zetels winst. Mensen die anders thuisbleven of de Boerenpartij met de CPN afwisselden. stemden massaal op ,,ome Joop"
Toen de schier eindeloze formatie 1977 uiteindelijk leek te leiden tot de vorming van een tweede kabinet-Den Uyl/Van Agt. keurde de partijraad van de PvdA het bereikte onderhandelingsresultaat af. Ongetwijfeld was het voor Den Uyl een zware teleurstelling. dat de PvdA ondanks haar sterke positie aan het slot van de formatie buiten spel kwam te staan en dat het kabinet-Van Agt/Wiegel. ondanks gemor van de linkervleugel van het CDA en een schamele meerderheid van slechts twee zetels. in het zadel bleef. blaar met ongebroken energie nam hij de taak van oppositieleider weer op zich. Hij had de gave om niet geheel op te gaan in de problemen van de dag, maar verder te blikken. Uiteenlopende onderwerpen als het milieuvraagstuk, het feminisme en de Noord-Zuidproblematiek hadden daarbij zijn bijzondere aandacht. terwijl hij zich ook steeds meer in nucleaire vraagstukken ging verdiepen. zoals onder meer bleek uit zijn lidmaatschap van de Palme-commissie.

Opnieuw kwam hij voor hete vuren te staan. Toen zich een reële mogelijkheid voordeed dat het partijcongres 1981 zich zou uitspreken voor het atoomvrij maken van Nederland. deed Den Uyl een stap die hij niet eerder had willen doen. Hij liet weten dat hij dit standpunt niet voor zijn rekening kon nemen omdat de uitvoering daarvan Nederland binnen de Navo in een volkomen uitzichtloos isolement zou brengen. Hij won; het kwam niet tot aanvaarding van dit voorstel. Maar wel was hij bereid te accepteren dat de partij een onvoorwaardelijk neen uit sprak tegen de plaatsing van kruisraketten op Nederlandse bodem - een standpunt dat in de daaropvolgende jaren vergaande consequenties zou hebben voor de positie van de PvdA in het Nederlandse politieke bestel
Een tweede ernstige crisissituatie ontstond toen het beleid van het in 1981 tot stand gekomen kabinet-Van Agt/Den Uyl/Terlouw, en ook het beleid van Den Uyl zelf als minister van sociale zaken en werkgelegenheid. bij de achterban zo'n teleurstelling wekte dat de provinciale verkiezingen van 1982 voor de PvdA het slechtste resultaat opleverden sinds haar oprichting. Toen korte tijd daarna het kabinet beïweek leken verdeeldheid en ontmoediging in de partij de overhand te krijgen. Maar Den Uyl, als zo vaak tevoren ook in deze crisis op zijn best. gaf de moed niet op en wist de eenheid in de gelederen te herstellen Toen in 1982 opnieuw verkiezingen werden gehouden. werden de verliezen meer dan goedgemaakt.

Opnieuw volgden vier jaren oppositie. De verkiezingen van 1986 brachten voor de PvdA de befaamde ,,overwinningsnederlaag". Het behaalde zetelaantal werd alleen in 1971 overtroffen. maar het Lubbers-effect stelde het CDA in staat de PvdA voorbij te streven en de grootste partij tc worden Kort daarna nam Wim Kok. eerder al tot opvolger gekozen en door Den Uyl hogelijk gewaardeerd. het fractievoorzitterschap over.

Consequent heeft Den Uyl zich bij al zijn politieke denken en handelen laten leiden door de belangen van ..de onderkant" van de samenleving, zoals hij het placht te noemen, de zwakkere groepen. Daarbij neigde hij meer naar de bewogenheid van Troelstra en minder naar de bestendigheid en realiteitszin van Drees. Met deze grote sociaal-democraten van weleer kan hij. zeker wat betreft zijn charisma en dadendrang. worden vergeleken

VENTURA, LINO. off. ANGELO BORRINI (14-7-1919 Parma, Italie - 22-10-1987 Saint-Cloud. bij Parijs, Frankrijk) Italiaans-Frans filmacteur

Lino Venturo kwam op achtjarige leeftijd met zijn ouders naar Frankrijk. Hij werkte onder meer als mecanicien en vertegenwoordiger, voordat hij aan een carrière als beroepsworstelaar begon.
Regisseur Jacques Becker ontdekte hem in 1933 als acteur voor een rolletje in Touchez pas au grisbi; vele misdaadfilms zouden volgen. In 1957 bereikte Ventura de status van ster door de hoofdrol in Le gorilla vous salue bien Hij excelleerde vooral in films van Claude Sautet (Classe tous risques, L'arme a gauche) en Jean-Pierre Melville (Le deuxieme souffle. L'armée des ombres.
Op latere leeftijd speelde Ventura steeds minder vaak gangsters en meer personages aan de goede kant van de wet: als politiecommissaris was hij onder meer te zien in Adieu poulet. Cadaveri eccellenti en Garde à vue. Zijn laatste rollen speelde Ventura in 1984. in films als La septième cible en Crnt jours à Palermo
De acteur hield van het type van de eenling, de solitair Bij de keuze van de scenario's lette hij op het verhaal rn of zijn rol iemand was die alleen de verantwoordelijkheid voor zijn daden droeg. Wie zijn filmografie van zeventig films nagaat ziet dat hij graag mannen speelde die enkel aan zichzelf rekenschap van hun daden wilden afleggen

VERHEEZEN. RENE (13-07-1946 Mortsel - 16-10-1987 Amsterdam) Belgisch auteur

In 1985 kreeg hij de staatsprijs voor toneelliteratuur voor zijn stuk De Overtocht.

VERMEIRE. STAF (30-04-1926 Sint-Amandsberg - 20-04-1987 Neeroeteren) Voorvechter in de Vlaamse Beweging

Hij zette zich na WO-11 in voor de her*groepering* van de ontredderde *nationalistische* gelederen, vooral in de jeugdbeweging Eerst stichtte hij de Oranje-Uitgaven. een reeks van historische studies. In 1947 was hij de medeoprichter van het jongerentijdschrift Vive le Gucux. dat later De Blauwvoet werd en het orgaan van het Jeugdverbond der Lage Landen In de late jaren veertig gaf hij Het Gulden Vlies uit. een tijdschrift voor ,.Dietse levensstijl"
Hij was ook actief als nationalistisch jeugdleider. en zetelde enkele jaren in de Jeugdraad van de Katholieke Vlaamse Landsbond Van 1949 tot 1963 zat hij de vereniging Jeugdzorg voor en voor de gezinnen die door de repressie waren getroffen richtte hij te Wakken Huiz Daels-Verschaeve en te Mariaburg-Braschaat de Bi .wvoetburcht op. Hij was lid van het IJzerbedevaartcomité en zette zich vanaf 1963 in voor Europees federalisme.

VREESWIJK CORNELIS (? - 1936 IJmuiden, Nederland 12-11-1987 Stockholm. Zweden) Nederlands-Zweeds dichter en artiest

Cornelis Vreeswijk verhuisde op 12-jarige leeftijd met zijn ouders naar Zweden. Hij maakte er zijn debuut als troubadour. in 1964. De circa 40 platen die hij in de loop van zijn carrière maakte gingen onder meer over de oorlog in Vietnam. vrije liefde en problematische jongeren. Zweden was in het begin geshockeerd door zijn liedjes en deze waren enige tijd verboden voor radio en televisie. Zijn populariteit was echter groot
Ook in Nederland behaalde Vreeswijk enige successen, onder meer met de ballade De nozem en de non. Hii schreef meer dan 450 eedichten. waarvan ongeveer de helft op muziek werd gezet.

WESTERLING. RAYMOND PIERRE PAUL (31-8-1919 Istanbul. Turkije 26-11-1987 Purmerend, Nederland) Nederlands oud-legerkapitein

Raymond Westerling was de zoon van een Nederlandse vader en Turks-Griekse moeder en groeide op in Turkije. Hieraan dankte hij een van zijn bijnamen ,,De Turk".
Tijdens de Tweede Wereldoorlog meldde Westerling zich als vrijwilliger bij de geallieerden en volgde hij een opleiding tot parachutist en commando in Engeland. Hij werkte onder mees bij het Bureau Bijzondere Opdrachten. dat Nederlanders boven het bezette vaderland afwierp om te spioneren en te saboteren. In 1944 was hij korte tijd bij de staf van prins Bernhard en was hij als korporaal bij de Stoottroepen actief in het bevrijde zuiden van Nederland Hij raakte er zwaar gewond aan het hoofd. maar herstelde voldoende om naar Azië gezonden te worden voor de strijd tegen Japan. Op het toenmalige Ceylon kreeg Westerling een guerrillatraining.
In sept. 1945 werd Westerling gedropt boven

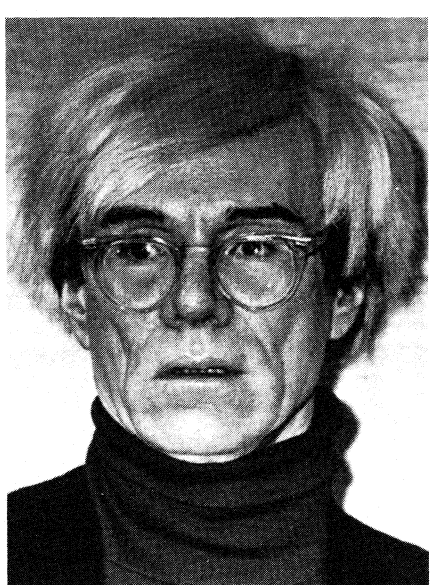
Sumatra. waar hij met een kleine groep vertrouwelingen, onder wie Ambonezen. zijn eigen strijd aanging tegen Indonesische vrijheidsstrijders, die in zijn ogen de Indonesische bevolking terroriseerden.

Hij kwam daarbij regelmatig in botsing met het Britse gezag. dat opdracht had zich niet met de vrijheidstrijd te bemoeien, maar voornamelijk de Nederlandse interneringskampen te beschermen en Britse krijgsgevangenen af te voeren Westerling ontzette onder andere een vrouwenkamp in de buurt van Medan. De Britten bleven klagen over Westerlings eigengereide optredenen zagen kans hem naar Java tc doen overplaatsen.

Daar keeg hij in juli 1946 het commando over het een maand eerder opgerichte Depot Speciale Troepen. met als taak: het recruteren en opleiden van vrijwilligers. afgewisseld met enkele korte acties. In dec. 1946 volgde de opdracht de orde en rust in Zuid-Celebes te herstellen. Hij meende alleen op korte termijn successen te kunnen boeken als hij het standrecht zou invoeren. De plaatselijk commandant ging daarmee akkoord. En toen begon de bloedige pacificatie van Zuid-Celebes. die al snel duizenden Indonesiërs het leven kostten. Volgens Westerling allemaal ,,bewezen'' misdadigers die de bevolking terroriseerden. Toen na enige weken alarmerende berichten over ,,de methode-Westerling" tot Batavia doordrongen eiste goeverneur-generaal Van Mook een diepgaand onderzoek en spoedig daarna het vertrek van Westerling en zijn mannen uit Zuid-Celebes. In maart 1947 keerde Westerling terug naar Java. waar hij zijn oorspronkelijke taak hervatte

Vlak voor de tweede politionele actie in 1948 nam Westerling ontslag uit het leger. Hij vestigde zich in Bandoeng, waar hij een transportbedrijf opzette. Op verzoek \-an dc deelstaat Pasundan. zo beschrijft hij in zijn boek Westerling. de eenling (1981). organiseerde hij een legertje. Dat moest weerstand bieden tegen de Republiek van Soekarno in het geval deze na de soevereiniteitsoverdracht de door de Nederlanders ingestelde deelstaten zou trachten te onderwerpen.

In 1950 deed Westerling in Bandoeng een mislukte poging tot een staatsgreep. Hij wist te ontsnappen naar Singapore. vestigde zich later in Brussel en verhuisde tenslotte naar Nederland. Hij volgde korte tijd een zangstudie voor operazanger en toen hij daarvoor niet geschikt bleek. zocht hij zijn heil in het bedrijfsleven

Andy Waihol. de op 22 februari 1987 overieden Amerikaanse kunstenaar (zie pag 768 2 e v - 1987)

WITTIG, GEORG (16-6-1897 Berlijn, Duitsland - 26-8-1987 Heidelberg. West-Duitsland) Duits chemicus.

Georg Wittig studeerde scheikunde aan de universiteit van Marburg en promoveerde in 1923 Hij doceerde enkele jaren aan deze universiteit en daarna aan de Technische Hogeschool van Braunschweig. de unirersiteitcn van Tubingen en Freiburg en van 1956 tot zijn emeritaat in 1967 aan de universiteit van Heidelberg.

Wittig hield zich bezig met organische fosforverbindingen en kreeg in 1953 bekendheid door zijn ontdekking van een speciale reactie in de organische chemie (de Wittig-reactie), die onder meer kon worden toegepast in de synthese van vitamine A.

In 1969 ontving Georg Wittig, samen met de Amerikaan Herbert Brown, de Nobelprijs voor Scheikunde

WOUTERS, LEO (26-12-1902 Leopoldsburg - 05-07-1987 Gent) Belgisch politicus.

Hij was jarenlang een invloedrijk persoon in het Vlaams-nationalisme. Hij behoorde tot de mede-oprichters van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV)en was aanvankelijk propagandaleider van deze vooroorlogse partij. Later nam hij afstand omdat hij het niet eens was met het programma, dat Vlaanderen binnen een Belgisch federaal verband voorstond. Hij was voorstander van een onafhankelijk Vlaanderen, dat hij op termijn zag in een staat, die alle Nederlandstaligen zou verenigen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij adjunct-commissaris voor prijzen en lonen en generaal-gevolmachtigde voor arbeid.

Na de oorlog werd hij hiervoor niet gestraft, maar wel voor zijn lidmaatschap van het VNV. Hij was jarenlang VU-parlementslid voor Gent en brak met de partij toen deze het Egmontpact ondertekende. Toen ging hij ijveren voor wat later het Vlaams Blok zou worden.

YOURCENAR. MARGUÉRITE. off. MARGUERITE CLEENEWERCK DE CRAYENCOUR (8-6-1903 Brussel. België - 17-12-1987 Bar Harbor, Maine, Verenigde Staten) Frans-Amerikaans schrijfster.

Marguéiite Yourcenar werd, na de vroege dood van haar moeder. grootgebracht door haar vadcr. die zij om zijn zin voor avontuur, zijn weetgierigheid en zijn non-conformisme als een lichtend voorbeeld beschouwde. In haar jeugd woonde zij afwisselend in Lille. Parijs. en Nice en na haar middelbare school studeerde zij zelfstandig klassieke en moderne letterkunde. In de jaren twintig vergezelde zij haar vader op verschillende reizen door Italie.

Na haar vaders dood in 1928 zwierf Yourcenar tien jaar lang door Europa en woonde zij onder meer enige tijd in Griekenland en in Italie. Vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vertrok zij op uitnodiging van de vertaalster Grace Frick naar New York, waar zij tot 1949 als docente aan het Sarah Lawrence College was verbonden. In 1950 kocht zij samen met Grace Frick een huis in het plaatsje Northeast Harbour op Mount Desert Island aan de kust van Maine. Daar schreef zij het belangrijkste gedeelte van haar oeuvre en woonde zij de rest van haar leven In 1P47 nam zij de Amerikaanse nationaliteit aan.

In 1922. toen zij achttien laar was. verscheen Yourcenars eerste publikatie. Le jardin des Chimères. een lang gedicht over Icarus waarin de voor haar latere werk zo typerende preoccupaties met tijd en vergankelijkheid al in de vorm van een dialoog tussen Dedalus en de Dood aanwezig zijn Dit gedicht verscheen onder het pseudoniem Yourcenar (bijna-anagram van Crayencour), een naam die de schrijfster sindsdien altijd, ook in het dagelijks leven. is blijven gebruiken

Het eerste werk waarmee zij bij een groter publiek weerklank vond. was de novelle Alexis ou Ie Traité du vain combat (1929). Hoewel zij in de jaren dertig nog twee andere korte romans. een aantal korte verhalen en gedichten publiceerde, kreeg Marguérite Yourcenar pas in brede kring bekendheid met haar twee grote historische romans. Mémoires d'Hadrien (1951) en l'Oeuvre au noir (1986). Voor L'Oeuvre au noir werd zij in Frankrijk met de Prix Fémina onderscheiden. In de biografieën van haar moeder (Souvenirs Pieux, 1974) en vader (Archives du Nord, 1977) gaf Yourcenar opnieuw blijk van haar grote eruditie en verdragende verbeeldingskracht Ook in deze romans wist zij op overtuigende wijze. in een prachtige. heldere still. het verleden tot leven te brengen. Yourccnars belangrijkste hoofdpersonen - Hadiianus. de Romeinse keizer uit Mémoires d'Hadrien. dc zestiende-eeuwse alchemist, filosoof en medicus Zeno uit L'Oeuvre au noir en Michel de Crayencour, haar vader in het autobiografische Archives du Nord - zijn toegerust met die vermogens en eigenschappen die de schrijfsterzelf het hoogst achtte Zij hebben als voornaamste ideaal het zelfstandig en kritisch gebruik van de rede. Denken is voor hen een passie die hen in staat stelt al hun andere hartstochten te sublimeren. ,,Icdere dag helderder denken dan de vorige dag'. luidt Zeno's devies. Yourcenars hoofdpersonen zijn intelligent. weetgierig en moedig, bereid naar de waarheid te zoeken en ervoor te strijden Ondanks de slechtheid en domheid die zij om zich heen zien. geloven ze in de kracht van de redelijkheid en daarmee vertolken ze een humanistisch geloof in de mens. Hun liefde voor de natuur tenslotte mondt uit in de overtuiging, dat in een wereld die in beweging is niets afloopt en alles steeds in een andere vorm terugkeert. Deze overtuiging stelt hen in staat hun eigen dood met berusting en ..open ogen" tegemoet te treden. Yourcenars personages zijn onbevooroordeeld ruimdenkend en werkelijk vrij.

In 1980 werd Marguérite Yourcenar als eerste vrouw toegelaten tot de Académie française. In 1982 kreeg zij de Erasmusprijs op grond van ..het invoelend vermogen waarmee zij zich hreft weten te verplaatsen in de geest van andere personen en tilden' . op grond ook van een ,,fundamenteel humanistisch geloof in de niens"

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VERZET TEGEN ISRAËLISCHE BEZETTING II

Op 15 januari 1988 werd in de Gazastrook een Palestijn door Israëlische militairen doodgeschoten, nadat hij een Israëlische officier met een mes zou hebben aangevallen. Daardoor steeg het totaal aantal Palestijnen, dat de dood vond bij de op 9 december 1987 uitgebroken onlusten, tot minstens 38. In The Economist (16-1) schreef de correspondent uit Israël o.a.:

.,Vijf weken van massale rellen in de door het Israelische leger sinds 1976 bezette gebieden hebben alle traditionele machten in het gebied ernstig gekortwiekt: Israël, de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO). lokale dignitarissen, de naburige Arabische regeringen. Niemand voorzag het oproer dat gemiddeld één Palestijnse dode per dag heeft geëist en dat zo vele evidente waarheden heeft verbrijzeld: en. zelfs toen het was begonnen. beseften weinigen wat het betekende.

Voor het eerst sinds de Arabische muiterij tegen de Britten in 1936 komen authentieke lokale Palestijnse leiders naar voren. Militant en koppig (is hun optreden), zij verwerpen Israël. verachten Yasser Arafats PLO voor haar falen hun lot te veranderen en richten bittere verwijten aan Jordanië en Egypte wegens het in de steek laten van de Palestijnse zaak.

De nieuwe leiders lijken in het algemeen jonge, onstuimige moslem-radicalen die zowel de politieke banden van de oudere generatie afwijzen als haar vrees voor het Israëlische leger. Die (nieuwe leiders) in de Gazastrook vormen hun groepen naar het voorbeeld van de clandestiene islamitische genootschappen van Egypte. Op de Westelijke Jordaanoever zijn vele activisten onderwijzers, mentors van de rusteloze, gefrustreerde jongeren. Meer dan een half miljoen van de 1.6 miljoen Palestijnen die onder Israëlische bezetting leven zijn tussen de 14 en 35 jaar. Dag in dag uit staan deze jongemannen tegenover Israëlische soldaten van hun eigen leeftijd. Deze opstand van een generatie heeft zijn effect gehad op de 700.000 Arabieren die in het eigenlijke Israël als Israëlische burgers leven, in het bijzonder de armeren die hun leiders onder de lokale communisten vinden. (...)

De nieuwe protestbeweging is ongestructureerd en dat vormt een groot deel van haar aantrekkingskracht. (..)

Tot 9 december kon de PLO geloofwaardig claimen dat zij uit naam van het overwegende Palestijnse gevoelen in de bezette gebieden sprak.

Nu wapperen er weinig Palestijnse vlaggen. Arafats portret is van vele muren verwijderd. Seculiere PLO-slogans zijn vervangen door islamitische strijdkreten als .,intifhada'' (,,werphet juk van het verleden af") en spandoekopschriften in de Iraanse stijl zoals ..Allah helpt degenen die zichzelf helpen". Plotseling lijken de doelstellingen van de PLO betrekkelijk gewoon. Zij zijn vervangen door een sociaal-religieuze revolutie waarover door imams en sjeiks in eenvoudige bedehuizen werd gedroomd - eerst het verwijderen van de Zionisten, dan het omverwerpen van de onvolkomen moslems. (...)

Hoewel zij ogenschijnlijk in het blinde weg te keer gaan hebben de relschoppers in feite vaak duidelijke doelstellingen: het controleren van de hoofdwegen. het bezetten en blokkeren van de belangrijkste kruispunten en vervolgens het verdrijven van het Israëlische leger uit de vluchtelingenkanipen. Tot dusver zijn ze nagenoeg totaal ongewapend geweest...''

Eind 1987 leek een politieke oplossing van het Israëlisch-Arabische conflict geen stap naderbij te zijn gekomen.

Een mogelijke aanzet daartoe, een internationale vredesconferentie onder auspiciën van de Verenigde Naties als inleiding tot direct vredesoverleg, liep vooral stuk op de weigering van de Israëlische premier Yitzhak Shamir met zo'n conferentie in te stemmen.

Ook in de bezette gebieden zelf viel er voor de Palestijnen geen uitzicht op verbetering van hun politieke positie waar te nemen. De .,sluipende annexatie" van de Westelijke Jordaanoever ging onverminderd voort. Terwijl er in 1982 21.000 joodse kolonisten in 81 nederzettingen op de Westoever woonden, waren dit eind 1987 volgens Salomon Bouman in *NRC/H'blad* (2-12-'87) 75.000 kolonisten in 142 nederzettingen.

In de Gazastrook van 43 bij 8 km wonen ruim 600.000 Palestijnen, van wie ca. 230.000 in acht vluchtelingenkampen. Daarmee is het een van de dichtstbevolkte gebieden in de wereld: 1.730 inwoners per km² of 5.440 per vierkante mijl Er wonen tevens ca. 2.200 joodse kolonisten in 18 nieuwe nederzettingen, die omstreeks 8% van het beschikbare land beslaan. Vooral in de Gazastrook won het islamitisch fundamentalisme de afgelopen jaren snel terrein. Volgens Israëlische gegevens waren er in Gaza twintig jaar geleden 75 moskeeën Thans staan er 180 moskeeën terwijl er ook 20 gebedshuizen zijn bijgekomen De islamitische universiteit in Gaza, waar alleen , gelovigen worden toegelaten, telt 4 700 studenten

Sinds 1977 is sjeik Ahmed Yassin de leider van de islamitische organisatie Al Mujamaa (= gemeente). Deze beweging zette een goed georganiseerd netwerk van jeugdclubs, sociale centra en creches op ten dienste van gelovige moslems. Deze instellingen mochten ongehinderd hun gang gaan van de Israeli s die in de veronderstelling verkeerden dat daardoor de invloed van Arafats PLO zou afnemen, aldus de Volkskrant (28-10-'87). Later ontstond de islamitische Jihad. die naar verluidt zou worden geleid door sjeik Abdel Aziz Odeh. De Jihad Islami, die in de Gazastrook sterk was geïnfiltreerd. zou op de Westelijke Jordaanoever en in Oost-Jeruzalem nog nauwelijks wortel hebben geschoten, zo meldde Salomon Bouman in NRCI *H'blad* (14-10-'87). Aan dit bericht werd ook het volgende ontleend:

,,Islamitisch fundamentalisme krijgt echter steeds meer aantrekkingskracht voor de Palestijnen. die door de eindeloos lijkende Israëlische bezetting gefrustreerd raken Seculiere Palestijnen zeggen dat er van deze ontwikkeling een steeds zwaardere sociale druk op hen uitgaat. (...)

Enkele Palestijnen voorspellen dat indien de huidige ontwikkeling doorzet. de Jihad Islami

Een Palestijnse moeder neemt haar zoon over van een Israëlische soldaat die de jongen eerst had gearresteerd wegens het gooien van stenen in het vluchtelingenkamp Al-Amari bij Ramallah (1 januari 1988).

Weekblad 57ste jaargang No. 2929, pag. 42951-42966

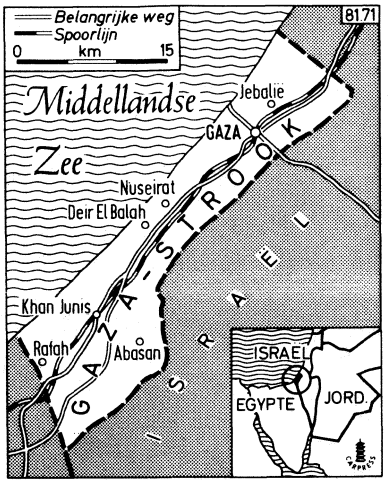
binnen enkele jaren de dominerende factor in bezet gebied kan worden. ,.Als dat gebeurt is er voor mi] in het politieke leven hier geen plaats meer". zegt een invloedrijke PLO-aanhanger. ,,Dan trek ik me in mijn huis en eigen kring terug Want als een man van de wereld kan ik niet in het openbaar in een islamitisch fundamentalistische omgeving functioneren."
Een andere Palestijn, die zich onafhankelijk noemt, zegt doodsbang te zijn voor de opkomst van het islamitisch fundamentalisme". Hij ziet dat als een groot gevaar voor het seculiere karakter van de ,,democratische Palestijnse revolutie." Met een blik op de Gazastrook. waar het islamitisch futidatnrntalisnie de afgelopen jaren snel veld heeft gewonnen. vrezen deze verwesterde Palestijnen dat de Westelijke Jordaanoever en Oost-Jeruzalem binnen een tiental jaren aan de voeten van de imams (geestelijke leiders) zullen liggen. (...)
De Jihad Islami stelt Israël voor een nieuwe opgave op veiligheidsgebied. Omdat volgens Palestijnen en Israelische specialisten Israël op militair niveau de islam als religieus maatschappelijke factor in het Palestijns verzet nog niet voldoende heeft ingecalculeerd zijn van die zijde pijnlijke verrassingen te verwachten."

In aansluiting op het overzicht van 14 januari (pag. 18/3 e.v.) volgt hier een samenvatting van ontwikkelingen en gebeurtenissen in de bezette gebieden sinds januari 1987.

Ontwikkelingen februari - juli 1987

Vanaf 29 januari tot eind juni 1987 kwamen bij diverse acties in de bezette gebieden zeker 7 Palestijnen en 6 Israëliërs om het leven.

Op 9 februari 1987 begon een nieuwe periode van onrust in de door Israël bezette gebieden. Palestijnse scholieren en studenten hielden solidariteitsbetogingen met de door de sjiïtische Amal-militie belegerde Palestijnse kampen in Libanon.
Op 14 februari volgden botsingen met Israëlische militairen, die met stenen werden bekogeld, op de Westelijke Jordaanoever (Hebron, Ramallah) en de Golan-hoogte, waarbij in Hebron tien studenten van de islamitische universiteit werden gearresteerd.
Op 15 februari breidden de onlusten zich uit tot de Gazastrook, waar de toestand gespannen was sinds de uitwijzing van Mohammed Dahlan (zie pag. 21/1).
In Gaza raakten op 16 februari acht Palestijnse jongeren gewond, terwijl diezelfde dag zeven Israëlische militairen verwondingen opliepen toen hun bus met stenen werd bekogeld bij het vluchtelingenkamp Kalandia ten noorden van Jeruzalem. De Israëlische autoriteiten gelastten daarop de sluiting van de Al Azhar universiteit in Gaza, terwijl de plaatsen Nabloes, Ramallah, Bir Zeit en Al-Bireh tot ,,verboden gebied" werden verklaard. De onlusten gingen gepaard met stakingen van Palestijnse winkeliers, maar deze werden door Israëlische militairen gedwongen hun winkels weer te openen.

Op 17 februari werden de Palestijnse universiteiten van Bir Zeit en Bethlehem resp. voor één dag en vier dagen gesloten door de Israëlische militaire commandant. De leiding van de islamitische universiteit te Hebron besloot zelf tot opschorting van de colleges. De An-Najah universiteit bij Nabloes was reeds een week eerder door het Israëlische leger voor een maand gesloten.
Op 18 februari werd een Palestijnse taxichauffeur bij Nabloes door een Israëlische soldaat doodgeschoten, nadat hij op een Israëlische militaire patrouille was ingereden. Twee Israëlische militairen raakten gewond.

Op 22 februari 1987 werd bij de Damascuspoort, een van de toegangspoorten tot de Oude Stad van Jeruzalem, een handgranaat geworpen naar een eenheid van de Israëlische grenspolitie, tijdens het wisselen van de wacht. Twaalf agenten raakten gewond alsook vijf Palestijnse voorbijgangers. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd door diverse Palestijnse organisaties opgeëist.
Op 2 maart werd een Palestijnse student in Nabloes door Israëlische militairen doodgeschoten, toen hij samen met twee andere Palestijnen (die gewond raakten) zou hebben getracht aan een identiteitscontrole te ontsnappen. De schietpartij viel samen met de herdenking van de moord op burgemeester Zaher al-Masri een jaar eerder (pag. 318/1-'87).
Op 8 maart werd een Druzische vrouw door schoten van de Israëlische politie dodelijk verwond tijdens een demonstratie in Bukata t.g.v. de 25ste verjaardag van de machtsovername van de Baath-partij in Syrië. Bij die demonstratie in het door Israël geannexeerde deel van de Golan-hoogte waren ook negen politiemannen gewond geraakt.
Op 26 maart werden de Palestijnse universiteit An-Najah voor twee weken gesloten en die van Bethlehem voor de duur van vijf dagen om ,,onlustente voorkomen". Dezelfde dag begonnen volgens een Palestijnse bron meer dan 1.000 van de 4.100 Palestijnse gedetineerden in Israël een hongerstaking ter verbetering van de omstandigheden in hun gevangenissen. Volgens de gevangenisautoriteiten ging het slechts om enkele honderden gedetineerden in de gevangenissen van Hebron, Jneid en Kfar Yona. Maar op 7 april gaf een Israëlische woordvoerder toe dat 1.700 gedetineerden aan de hongerstaking deelnamen. Solidariteitsdemonstraties van familieleden van de hongerstakers leidden intussen tot botsingen met Israëlische politie en militairen. Op 10 april besloten de 300 hongerstakers in de gevangenis van Hebron hun actie te beëindigen, waardoor er volgens de autoriteiten nog slechts 600 hongerstakers in de gevangenis bij Nabloes over waren.
Op 11 april 's avonds werd bij de Palestijnse stad Kalkilya een brandbom in een auto van een joods kolonistengezin uit de nederzetting Alfei Menashe geworpen; de moeder kwam in de auto om het leven; de vader en vier kinderen raakten deels ernstig gewond. (Een 6-jarige zoon overleed begin juli) Omstreeks 600 gewapende kolonisten trokken daarop naar Kalkilya, waar zij ramen ingooiden alsmede auto's en fruitbomen in brand staken. Op 12 april werd Kalkilya tot gesloten militaire zone verklaard.

In de nacht van 12 op 13 april werden door Israëlische militairen meer dan 100 Palestijnen in bezet gebied opgepakt, o.w. Faisal Husseini, directeur van het Arabisch studiecentrum in Oost-Jeruzalem, en Mahmun Sayeed. ex-hoofdredacteur van het dagblad Al *Fajr*. Deze twee werden samen met zeven anderen in ,,administratieve hechtenis" genomen.
De arrestaties leidden prompt tot protesten. Bij de universiteit van Bir Zeit kwam het Israëlische leger op 13 april 's morgens in actie tegen Palestijnse studenten die wegversperringen oprichtten. Eén student werd doodgeschoten; zeven anderen raakten gewond. Daarop werd de universiteit door het Israëlische militaire bestuur voor de duur van vier maanden gesloten. Sinds de oprichting in 1972 was deze universiteit reeds 11 maal door het militaire bestuur gesloten voor een totale duur van 15 maanden. Ook op 13 april gelastte het Israëlische leger de sluiting van de universiteit van Bethlehem voor de duur van een week, waarop de An-Najah universiteit uit solidariteit zijn deuren voor 5 dagen sloot.

Op 13 april 's avonds beëindigden de laatste Palestijnse gedetineerden hun hongerstaking, nadat zij een brief van de gevangeniscommissaris hadden ontvangen waarin een verbetering van de detentie-omstandigheden werd toegezegd.
Terwijl de onrust in de bezette gebieden aanhield, gingen ook de arrestaties van Palestijnen voort. *The Times* (18-4-'87) meldde dat er sinds de moord op de Israëlische vrouw minstens 799 Palestijnen waren opgepakt, van wie het merendeel na enkele dagen echter weer was vrijgelaten. Maar 73 Palestijnen waren in ,,administratieve hechtenis'' genomen en nog eens 25 hadden stadsarrest.
Op 25 april kwamen twee Israëlische burgers in de Gazastrook door de explosie van een brandbom in hun auto om het leven. Er volgden protesten van joodse kolonisten.
Op 27 april vaardigde generaal Ehud Barak, de commandant van de centrale regio. een deportatie-order uit tegen Marwan Barghouti, de voorzitter van de studentenraad van de universiteit van Bir Zeit.

Op 27 april 1987 maakte de Arabische Raad voor hoger onderwijs een balans op van de universiteitssluitingen. Sinds het begin van het academische jaar was de universiteit van Bir Zeit gedurende 148 dagen gesloten. De An-Najah universiteit verloor 102 werkdagen en de universiteit van Bethlehem 39.

Op 14 mei werd Marwan Barghouti samen met een Palestijnse student uit Nabloes naar Jordanië uitgewezen. Beiden zouden volgens de Israëlische autoriteiten vooraanstaande leden van Al Fatah zijn.
Op 21 mei in de vroege morgen werd in een grot bij Nabloes het lijk gevonden van een 8-jarige joodse jongen uit de nederzetting Elon Moreh. Hij bleek in de voorgaande avond of nacht te zijn vermoord. Voor de drie naburige Palestijnse dorpen werd een uitgaansverbod afgekondigd.
Op 25 mei 's morgens werd een Israëlische burger in de stad Gaza doodgeschoten toen hij uit zijn auto stapte. De vorige dag was in het centrum van de stad een andere Israëlische burger door messteken verwond.
Op 31 mei kondigden Israëlische militairen voor het Palestijnse vluchtelingenkamp Balata bij Nabloes (14.000 inwoners) een uitgaansverbod af, nadat 1.500 ingezetenen voor ondervraging waren opgepakt. De actie hield verband met een recente reeks aanvallen met stenen en benzinebommen op Israëlische militaire voertuigen in de buurt. Er werden 50 arrestaties verricht.
Eveneens op 31 mei werd een jeugdige Palestijn, Ahmed Abdel Fatah Nasser, naar Jordanië uitgewezen. Hij zou een jeugdbeweging van h l Fatah hebben geleid.
Op 5 juni werd een 15-jarige Palestijn door een Israëlische militaire patrouille in Nabloes doodgeschoten. Palestijnse jongeren zouden de patrouille tevoren met stenen hebben bekogeld. Een andere Palestijnse jongen raakte gewond op deze 20ste verjaardag van de Zesdaagse Oorlog.
In de nacht van 6 op 7 juni voerde een groep joodse kolonisten een aanval uit up het Palestijnse vluchtelingenkamp Deheishe bij Bethlehem. De 70 a 100 kolonisten, afkomstig uit Hebron en de nabijgelegen nederzetting Kiryat Arba, kwamen naar eigen zeggen voor een vergeldingsactie, omdat een vrouw uit Kiryat Arba op 5 juni door een vanuit het kamp gegooide steen ernstig letsel in het gezicht had opgelopen. De kolonisten negeerden de orders van de Israëlische militaire patrouille, die hen de toegang tot het kamp verbood. Zij trokken het kamp binnen, vuurden daar in het wilde weg en richtten grote materiële schade aan. Bij de door de Israëlische media als een ,,pogrom'' omschreven overval vielen geen slachtoffers. Dertien kolonisten werden in voorlopige hechtenis genomen. Generaal Amram Mitzna, de commandant van de centrale regio. noemde hun optreden in het openbaar een ,,verachtelijke daad''.

Nadat op 9 juni 's avonds vanuit het kamp Deheishe stenen waren gegooid naar Israëlische voertuigen, trokken Israëlische militairen het kamp binnen om de organisatoren van de incidenten op te sporen.

Op 19 juni maakte generaal Amram Mitzna bekend dat het leger een groep Palestijnen* had gearresteerd op de Westelijke Jordaanoever. De leden ervan werden verdacht in de voorgaande twee jaar zes moordaanslagen te hebben gepleegd, waaronder die op Zafer al-Masri, de burgemeester van Nabloes (op 2 maart 1986, pag. 31811-'87). Volgens de generaal maakte de groep deel uit van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) van George Habache. Nog in mei 1987 zou de groep een mislukte aanslag op de Palestijnse burgemeester van Jenin, Abdallah Lahlouh, hebben gepleegd.
In de nacht van 20 op 21 juni werden in Oost-Jeruzalem twee auto's van Hanna Siniora. de hoofdredacteur van Al *Fajr*, in brand gestoken. De aanslag werd geclaimd door het PFLP. Siniora had op 5 juni bekendgemaakt dat hij bij de Jeruzalemse gemeenteraadsverkiezingen in november 1988 een Palestijnse lijst zou aanvoeren. Het idee van een Palestijnse lijst was geopperd door Sari Nusseibeh, hoogleraar aan de Bir Zeit universiteit. Hoewel Siniora stelde dat deelneming aan de gemeenteraadsverkiezingen beslist niet de erkenning van de Israëlische annexatie van Oost-Jeruzalem inhield, lokte zijn initiatief in Palestijnse kringen meer kritiek dan bijval uit. Die zagen daarin toch een de facto erkenning van de Israëlische soevereiniteit over het Arabische stadsdeel.
In de nacht van 22 op 23 juni verwoestte het Israëlische leger in het dorp Sair bij Hebron de huizen van de families van drie Palestijnen die wegens diverse bomaanslagen tussen oktober 1985 en oktober 1986 waren veroordeeld. Volgens mensenrechtengroepen had het Israëlische leger tijdens de 20-jarige bezetting van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook 1.300 huizen van Palestijnen verwoest. (AP 23-6-'87)
Bij een gewelddadig conflict tussen Palestijnse dorpelingen alsmede joodse en Arabische landhandelaren werd op 28 juni een 70-jarige Palestijn uit Obeidjah bij Hebron dodelijk gewond. Bij de schietpartij, waarover diverse versies de ronde deden, raakten ook vijf dorpelingen en een lid van de Israëlische grenspolitie gewond.

Op 2 juli werd uit politiekringen in Jeruzalem vernomen dat binnen 24 uur vier vermoedelijke leden van het Democratische Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) in preventieve hechtenis waren genomen. Volgens het Israëlische dagblad *Haaretz* was dat lot in de voorgaande twee maanden aan 41 personen ten deel gevallen.
Bij een bomexplosie in een restaurant te Kalkilya (Westoever) raakten op 4 juli vijftien mensen gewond, o.w. negen joden en zes Palestijnen.
Diezelfde dag maakte een legerwoordvoerder in Jeruzalem bekend dat de Palestijnse universiteit van Nabloes voor onbepaalde tijd was gesloten.

Stemmen in Israël vóór evacuatie Palestijnen

Op 5 juli 1987 pleitte generaal b.d. Rehawa Zeewi in het openbaar (de legerradio) voor de evacuatie van alle Palestijnen uit de bezette gebieden (Westelijke Jordaanoever en Gazastrook) naar Arabische staten. Die maatregel zou ,,hetlijden van de Palestijnen beëindigen en het Israël moge-

* Een Israëlisch militair tribunaal veroordeelde op 21 oktober 1987 twee Palestijnen, Muayed Samad (25) en Ahmed Abu Saud (31), tot levenslange gevangenisstraf. Zij werden schuldig bevonden aan de moord op Zafer al-Masri en twee Israëliërs Voorts werden zij schuldig geacht aan vijf pogingen tot moord, waaronder die op de Palestijnse burgemeester van Jenin

lijk maken zonder oorlogen te leven".
Het Israëlische dagblad *Maariv* publiceerde een opiniepeiling over de toekomst van de door Israël bezette gebieden (AP 16-7-'87). Daaruit bleek dat 20,4% van de ondervraagde Israëliërs zich had uitgesproken vóór annexatie van de Westelijke Joraanoever en de Gazastrook alsmede vóór de evacuatie (verdrijving) van de daar levende Palestijnen. Nog eens 19,2% was vóór annexatie van de Westelijke Jordaanoever; de daar levende Palestijnen mochten er blijven wonen zonder echter het Israëlische staatsburgerschap te krijgen. Krap 9% was vóór annexatie van beide gebieden met een volledige juridische gelijkstelling van Palestijnen en Israëliërs. Het handhaven van de bestaande toestand (militair bestuur) werd door 10,7% gewenst.
De Israëlische onderminister van defensie, Michael Dekel (Likoed), stelde op 29 juli voor met Amerikaanse hulp alle Palestijnen uit de bezette gebieden over te brengen naar Jordanië, om daarmee het Arabisch-Israëlische conflict voorgoed op te lossen. Dekel voegde daaraan toe: ,,Ik stel geen gedwongen repatriëring voor, ik stel voor dat de Westerse landen, vooral de Verenigde Staten, over het probleem beginnen te denken en niet slechts wij en de Arabieren." In zijn voorstel zouden de Arabische en Westerse landen de ,,volksverhuizing" moeten financieren. Minister Shimon Peres van buitenlandse zaken (Arbeiderspartij) noemde Dekels idee het produkt van ,,een zieke en verwrongen geest". ,,Ik ken geen Arabieren die vrijwillig zouden evacueren en ik hoop dat er geen joden zijn die hen onder dwang zouden uitwijzen", aldus Peres op 29 juli in de Knesset.

De Tehya-partij en het nederzettingenbeleid

Op 16 juli 1987 kregen de parlementsleden van de ultra-rechtse Tehya-partij van het partijsecretariaat opdracht op 22 juli een motie in te dienen voor het houden van vervroegde verkiezingen. De regering werd verweten onvoldoende waarborgen te hebben gegeven voor de bouw van nieuwe nederzettingen in de bezette gebieden. Socialistische parlementariërs berekenden dat met de Tehya erbij in de Knesset een meerderheid van drie stemmen bestond voor vervroegde verkiezingen. De leider van de Arbeiderspartij, Shimon Peres, wachtte nl. op de kans om vervroegde verkiezingen te houden sinds de regering het in mei niet eens kon worden over zijn voorstel in te stemmen met een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten als inleiding tot direct vredesoverleg (zie pag. 359/1 e.v.-'87).
Maar op 17 juli bereikte premier Shamir een compromis met de Tehya, waarvan de details op 19 juli in een bijeenkomst van de Tehya-parlementsleden en de minister van financiën moesten worden vastgelegd. Op laatstgenoemde datum trok de Tehya haar voornemen in. Partijvoorzitter Yuval Neeman deelde mee dat premier Shamir had beloofd twee nieuwe nederzettingen te bouwen op de Westelijke Jordaanoever, waaronder Avnei Chefetz (tussen Tulkarem en Nabloes). Daarvoor zou $15 mln beschikbaar zijn gesteld. De partij zou de kwestie over twee maanden opnieuw bekijken om te zien of Shamir woord had gehouden.
Nog op 19 juli stuurde Likoed-minister Ariel Sharon (industrie en handel) bulldozers om het infrastructurele werk aan de eerste van de twee nederzettingen te beginnen. Maar minister van defensie, Yitzhak Rabin, van de Arbeiderspartij droeg de grenspolitie op de bulldozers tegen te houden.

Ontwikkelingen juli-augustus 1987

Op 2 augustus werd de commandant van de militaire politie in de Gazastrook, luitenant Ron Tal, doodgeschoten, toen hij in een militair voertuig door het centrum van Gaza reed. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door ,,Force 17" van Al Fatah. Direct na de moord werd voor de Gazastrook een uitgaansverbod afgekondigd. In opdracht van de Israëlische minister van defensie, Rabin, sloot het leger de haven van Gaza af en verbood het inwoners van het gebied tot nader order naar hun werk in Israël te gaan. Militairen begonnen een zoekactie naar de daders van de aanslag en tientallen Palestijnen werden opgepakt. Op 5 augustus werd het uitgaansverbod opgeheven en konden ruim 50.000 inwoners van de Gazastrook weer naar hun werk in Israël.
Op 6 augustus werd in de buurt van Kalkilya (Westelijke Jordaanoever) een molotow-cocktail in een auto van joodse kolonisten uit de nederzetting Alfei Menashe gegooid. Door de explosie raakten de twee inzittenden gewond. Het Israëlische leger kondigde voor Kalkilya een uitgaansverbod af en richtte buiten deze stad wegversperringen op om joodse kolonisten te weerhouden van vergeldingsacties.
Op 13 augustus werd de universiteit van Bir Zeit na een verplichte sluiting van vier maanden heropend.
Op 16 augustus werden een Israëlische soldaat en een hem vergezellende burger verwond door schoten die werden afgevuurd toen zij het vluchtelingenkamp Jabalia in de Gazastrook voorbijreden.
Op 25 augustus maakten Israëlische autoriteiten bekend dat een fundamentalistisch Palestijns zelfmoordcommando op de Westelijke Jordaanoever was ontmanteld. Een 25-jarige vrouw uit Bethlehem had met een auto vol explosieven een zelfmoordmissie in een druk bezochte plaats in Israël moeten uitvoeren. Niet meegedeeld werd hoeveel leden het commando, dat vanuit de Jordaanse hoofdstad Amman zijn instructies kreeg, telde, maar wel werd verklaard dat een van de arrestanten in Pakistan in een kamp van het Afghaanse verzet was opgeleid.
Op 26 augustus werd Faisal Husseini, directeur van het Arabische studiecentrum in Jeruzalem, zonder opgaaf van redenen in voorlopige hechtenis geplaatst. Hij werd op 4 september weer vrijgelaten. Op 12 september werd hij opnieuw gearresteerd en om ,,veiligheidsredenen" voor zes maanden in ,,administratieve detentie" geplaatst.

Aftreden generaal Sneh (september 1987)

Medio september 1987 kondigde generaal Ephraim Sneh, sinds juli 1985 leider van het ,,civiele bestuur voor Judea en Samaria" d.w.z. de Westelijke Jordaanoever, zijn aftreden aan. De 44-jarige Sneh, een militaire arts en zoon van een vroegere leider van de Israëlische Communistische Partij, gaf geen verklaring voor zijn besluit. Hij wilde ook het leger verlaten om in de politiek (Arbeiderspartij) te gaan, aldus The Economist (19-9-'87). Minister van defensie Rabin zei dat Sneh om persoonlijke, niet politieke redenen heenging. Sneh voerde als civiele leider van de Westoever een liberaal ,,verlicht" bezettingsregime (FAZ 22-9-'87). Vooral de gezondheidszorg werd verbeterd; alleen al in 1986 werden de uitgaven verviervoudigd.
Sneh zou volgens de Israëlische pers in conflict zijn geraakt met zijn militaire superieur, de ,,coördinator" van de bestuursactiviteiten in de bezette gebieden, Shmuel Goren. Deze geldt als voorstander van de harde lijn, welke onder minister Rabin als de ,,politiek van de ijzeren vuist" wordt uitgevoerd.
De uiteindelijke aanleiding tot het aftreden van Sneh was vermoedelijk een meningsverschil over het z.g. Herodion-project. Dit beoogde Jeruzalem van water te voorzien door een grondwaterlaag bij de Herodionberg in de buurt van Bethlehem aan te boren. Dit plan stuitte op verzet van de Palestijnse burgemeesters uit de regio, omdat het ten koste van de door de Palestijnse boeren benutte putten zou

gaan en het bovendien de watervoorraden in het gebied onder Israëlische controle zou plaatsen. Niettemin besloot het Israëlische kernkabinet op 26 augustus met het plan door te gaan. Sneh zou zich tegen dit plan hebben verzet, waarop Goren hem van het overleg over deze zaak uitsloot en hem verbood verder in het openbaar stelling hiertegen te nemen. Daarna zou Sneh zijn aftreden hebben aangekondigd. aldus de *FAZ*. (Zie ook pag. 320/ 1-'87)

Op 15 september werd een 12-jarige Palestijnse jongen in het vluchtelingenkamp Balata bij Nabloes doodgeschuten. Verondcrstcld werd dat het dodelijke schot werd afgevuur door een Israëlische militaire chauffeur, wiens auto met stenen werd bekogeld door Palestijnen die betoogden t.g.v.de 5de verjaardag van de moorden in de kampen Sabra en Chatilla.
Op 18 september werd de islamitische hogeschool van Hebron door het Israëlische leger voor twee weken gesloten.

Toenemend geweld *in* Gazastrook. Ontwikkelingen 1 oktober - 8 december *1987*

In bovengenoemde periode kwamen bij diverse acties zeker 14 Palestijnen en drie Israëliërs om het leven, van wie respectievelijk 12 en twee in de Gazastrook.
In de nacht van 1 op 2 oktober werden drie Palestijnen in de Gazastrook door Israëlische militairen doodgeschoten. toen die bij een identiteitscontrole trachtten te ontvluchten.
Bij een vuurgevecht op 6 oktober 's avonds kwamen in de Gazastrook een agent van de Shin Bet en vier gewapende Palestijnen om het leven. (De huizen van deze Palestijnen werden op 29 oktober door het Israëlische leger verwoest) Twee van de Palestijnen behoorden tot de Islamitische Jihad. Voor 8 oktober werd in de Gazastrook een algemene proteststaking uitgeroepen die gepaard ging met gewelddadige botsingen.
Op 10 oktober's avonds werd een jood in de Oude Stad van Jeruzalem neergeschoten. Hij overleed de volgende dag.
Op 11 oktober kwam het op de Tempelberg in Jeruzalem tot botsingen tussen ca. 2.000 Palestijnen en 200 leden van de Israëlische politie. De Palestijnen hadden zich daar verzameld naar aanleiding van berichten dat een groep nationalistische joden, de ,,gelovigen van de Tempelberg", toestemming had gekregen om daar te gaan bidden. Dit bericht was onjuist, maar wel deed de leider van deze groep, Gershon Solomon, pogingen via de Poort van de Marokkanen het Tempelberggebied te betreden. Dit werd tot twee maal toe door een groep van ca. 400 Palestijnen belet. De politie trad tegen deze Palestijnen op, van wie 25 gewond raakten en 12 werden gearresteerd.
Eveneens op 10 oktober vonden in Gaza anti-Israëlische manifestaties plaats. Op de campus van de Islamitische universiteit vonden gevechten met Israëlische militairen plaats, waarbij volgens Palestijnen meer dan 20 gewonden vielen en talrijke arrestaties werden verricht. De universiteit en diverse scholen werden voor drie dagen gesloten.

Op 12 oktober openden Israelische militairen in het centrum van Ramallah het vuur op stenen gooiende Palestijnse jongeren. Een passerende Palestijnse vrouw werd gedood en vier betogers raakten gewond.

Op 14 oktober meldde de Israëlische legerradio dat de laatste dagen minstens 50 Palestijnen in de Gazastrook waren gearresteerd die behoorden tot de lokale fundamentalistische groepering, de Islamitische Jihad, die voor talrijke aanslagen en sabotagedaden in dit gebied verantwoordelijk werd geacht.
In het kader van een grootscheepse razzia van het Israëlische leger werden in de nacht van 25 op 26 oktober in het vluchtelingenkamp Deheishe bij Bethlehem 18 Palestiinen gearresteerd die een leidende rol zouden hebben gespeeld bij de recente onlusten, vooral het gooien van stenen naar Israëlische auto's op de weg tussen Jeruzalem en Hebron die langs het kamp loopt.

Op 28 oktober leidde een studentendemonstratie op de campus van de universiteit van Bethlehem tot een confrontatie met Israëlische militairen die met stenen en molotowcocktails werden bekogeld. De demonstratie was t.g.v.de 31ste verjaardag van de ,,Kfar Kassem''-slachting, waarbij op 29 oktober 1956 door Israëlische militairen 49 bewoners van dit Arabische dorp werden doodgeschoten. Bij het treffen met de Israëlische militairen liepen twee Palestijnse studenten schotwonden op. De universiteit werd op 29 oktober voor de duur van drie maanden gesloten.
Een van de studenten overleed in de nacht van 29 op 30 oktober aan zijn verwondingen. Hij was afkomstig uit het vluchtelingenkamp Aida (bij Bethlehem), waar de volgende avond bij een protestdemonstratie twee Palestijnen door kogels van schietende Israëlische militairen werden verwond. In Bethlehem zelf werd op 31 oktober gedeeltelijk gehoor gegeven aan een stakingsoproep van Al Fatah
Op 2 november, de 70ste verjaardag van de Balfour-declaratie, vonden in de bezette gebieden diverse gewelddadige manifestaties plaats In Nabloes werd een Palestijnse student door een rubberkogel verwond, terwijl in Hebron twee joden door stenen gewond raakten

Op 10 november werd een 17-jarig Palestijns meisje in het dorp Deir-el-Balah (Gazastrook) door een joodse kolonist doodgeschoten. Zij behoorde tot een groep van ca. 50 schoolmeisjes die de minibus van de kolonisten met stenen had bekogeld. Daarop hadden de kolonisten het vuur geopend; zes van hen werden door de politie aangehouden.
De volgende dag vond in Gaza een protestdemonstratie van Palestijnse schoolmeisjes plaats. Een joodse kolonist raakte met zijn auto klem in die demonstratie en werd toen met stenen bekogeld. Hij opende daarop het vuur en verwondde daarbij twee 14-jarige schoolmeisjes.
Op 16 november werd Ahmed Abdel Azis Odeh, een 38-jarige Palestijn uit Gaza, gearresteerd. Hij werd ervan beschuldigd de .,ideologische en geestelijke leider" van de Islamitische Jihad in de Gazastrook te zijn. Verwezen werd naar zijn oproep tot ,,een islamitische revolutie om Palestina te bevrijden". Volgens een AP-bericht in de NZZ (19-11-'87) werd Odeh door de Israëlische militaire autoriteiten uitgewezen, wat inhield dat de uitwijzingsprocedure door een deportatieorder werd ingeleid.
Op 20 november liep het voor drie maanden verstrekte toeristenvisum af van Mubarak Awad, een in Jeruzalem geboren Palestijn die in 1969 in het bezit kwam van de Amerikaanse nationaliteit. De 44-jarige Awad, die in de VS psychologie had gestudeerd, keerde in 1985 naar Jeruzalem terug, waar hij het Palestijns studiecentrum voor geweldloos verzet oprichtte. Als aanhanger van de methodes van Mahatma Gandhi en Martin Luther King riep hij de Palestijnen in de bezette gebieden op tot passief verzet, bijv. door te weigeren Israëlische belastingen te betalen en door Israëlische produkten te boycotten. Het Israëlische ministerie van binnenlandse zaken gelastte Awad drie maal het land uiterlijk op 20 november te verlaten, omdat zijn toeristenvisum niet zou worden verlengd. Hij werd tevens van zijn status als lokaal resident vervallen verklaard vanwege zijn langdurig verblijf (15 jaar) in de VS.
Uit vrees niet meer naar Israël te kunnen terugkeren, weigerde Awad uit

eigen beweging het vliegtuig naar New York te nemen. Hij zocht zijn toevlucht achtereenvolgens in een moskee, een synagoge en een kerk om zijn verwachte deportatie te verhinderen. Het Amerikaanse consulaat in Jeruzalem intervenieerde ten gunste van Awad bij de Israëlische regering, waarop het ministerie van binnenlandse zaken de beslissing Awad te deporteren inslikte (*NRC/H'blad* 24-11-'87).

De 40ste verjaardag van de aanvaarding van de VN-resolutie inzake de verdeling van Palestina in een joodse en een Arabische staat leidde op 29 november 1987 tot protestdemonstraties in de bezette gebieden. Door het optreden van Israëlische militairen tegen Palestijnse betogers raakten die dag zeker vier Palestijnen gewond, waaronder twee in het vluchtelingenkamp Balata bij Nabloes.
Op 6 december werd in het centrum van Gaza een Israëlische handelaar door messteken om het leven gebracht. Onmiddellijk werd een uitgaansverbod afgekondigd. In de voorgaande nacht was in Halhul bij Hebron een langs de weg geplaatste bom ontploft toen de auto van het Tehiya-parlementslid rabbijn Eliezer Waldman uit Kiryat Arba passeerde. De rabbijn en zijn familie kwamen met de schrik vrij. Reserve-generaal Benjamin Eliezer, ex-commandant van de Gazastrook, schreef de jongste aanslag toe aan de fundamentalistische beweging Jihad Islami, ook al was de verantwoordelijkheid voor deze moord opgeëist door ,,Force 17''.

Op 8 december botste een Israëlische vrachtwagen in de Gazastrook op twee busjes met Palestijnse arbeiders. Daardoor kwamen vier Palestijnen om het leven, terwijl vijf anderen gewond raakten Volgens inwoners van het vluchtelingenkamp Jabalia betrof het een vergeldingsactie van de chauffeur van de Israëlische vrachtwagen voor de moord op de Israëlische handelaar. Het ,,incident'' vormde de aanleiding tot protestdemonstraties in de Gazastrook op 9 december die uitmondden in een periode van voortdurende Palestijnse uitingen van verzet tegen de Israëlische militaire bezetting.

Chronologie Palestijns-Israëlische confrontatie *(9* december *1987 - 15* januari *1988)*

Hieronder volgt in chronologische orde een overzicht van de Palestijns-Israëlische confrontatie. Het Israëlisch optreden in die situatie werd internationaal vrijwel algemeen afgekeurd (zie een volgende aflevering), wat de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Shimon Peres, op 15 januari tot de conclusie bracht dat Israël ,,nog nooit eerder zo geïsoleerd is geweest''.

9 december - Bij afzonderlijke incidenten in de Gazastrook werden twee Palestijnen door Israëlische militairen doodgeschoten. De voorgaande nacht werd Radwan Abu Ayash, hoofdredacteur van de Palestijnse krant Al *Awdah*,voor 6 maanden in administratieve hechtenis geplaatst.

10 december - In Nabloes werd een Palestijn door Israëlische militairen doodgeschoten. Het Palestijnse dagblad Al *Fajr* mocht de volgende tien dagen niet worden verspreid in de bezette gebieden.

11 december - Vier Palestijnse demonstranten, o.w. een 11-jarige jongen, werden door Israëlische militairen in het vluchtelingenkamp Balata (bij Nabloes) doodgeschoten.

14 december - Bij nieuwe botsingen tussen Palestijnen en Israelische militairen werd in Khan Yunis (Gazastrook) een Palestijn doodgeschoten. Dezelfde dag overleed in een Israëlisch ziekenhuis een Palestijn die de week tevoren kogelwonden had opgelopen.

15 december - Israëlische troepen schoten in de Gazastrook vier Palestijnse demonstranten dood bij gewelddadige protesten. Een vijfde overleed aan op 12 december opgelopen schotwonden. De onrust sloeg ook over naar het Arabische deel van Jeruzalem, waar de Israëlische minister van handel en industrie, Ariel Sharon, zijn nieuwe woning in de moslemsector van de Oude Stad feestelijk inwijdde, een ,,provocatie'' waartegen ook door leden van de Israëlische Vrede Nu-beweging werd geprotesteerd.

17 december - Een Palestijn overleed aan de verwondingen die hij een dag eerder had opgelopen bij een botsing met het Israëlische leger in de Gazastrook.

18 december - In de Gazastrook werden twee of drie Palestijnen door Israëlische militairen doodgeschoten. Een Palestijn, die op 16 december in de Gazastrook werd getroffen, bezweek in een Israëlisch ziekenhuis aan zijn verwondingen.

21 december - Een algemene staking van de Palestijnen in de bezette gebieden ontving ook massale steun onder de Israëlische Arabieren. Drie Palestijnen werden door Israëlische troepen doodgeschoten, van wie twee in Jenin.
Volgens een Palestijnse bron overleed ook een 18-jarige Palestijn aan zijn eerder, in Gaza opgelopen verwondingen. De zojuist uit de VS teruggekeerde Israëlische minister van defensie Rabin verklaarde: ,,Wij zullen de orde herstellen, zelfs indien het pijn doet.''

22 december - Omsingelde Israëlische militairen schoten in het kamp Jabalia in de Gazastrook een Palestijn dood, terwijl nog twee Palestijnen aan de daags tevoren opgelopen verwondingen zouden zijn overleden. In de volgende nacht begon het Israëlische leger met massale arrestaties in de bezette gebieden.

27 december - Volgens de Israëlische legerradio werden in twee weken tijds 1.038 arrestaties op de Westelijke Jor-

Israëlische gepantserde voertuigen en militaire patrouilles op 12 januari in de verlaten straten van Khan Yunis in de Gazastrook. De Palestijnse bewoners bleven thuis om gevolg te geven aan een oproep tot een algemene staking.

Een Israëlische militair trapt naar een Palestijn in Nabloes (13 januari).

daanoever verricht. Tevens werd begonnen met de toepassing van snelrecht tegen de gearresteerde Palestijnen, door militaire tribunalen. De eerste straffen varieerden van een maand tot een jaar gevangenis plus flinke geldboetes.

29 december - Minister Rabin kondigde in een vraaggesprek met het dagblad Haaretz de uitwijzing van Palestijnse activisten aan.

31 december - Het aantal arrestaties in de bezette gebieden zou zijn opgelopen tot ca. 2.000.

3 januari - In Al Ram bij Jeruzalem werd een Palestijnse vrouw doodgeschoten door een Israëlische grenswacht. Israël vaardigde een uitwijzingsbevel tegen negen Palestijnen uit.

4 januari - Een groep Palestijnse leiders onder wie Hanna Siniora (hoofdredacteur van Al Fajr) besloot op te roepen tot een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid en geweldloos verzet uit protest tegen de Israëlische bezettingspolitiek. De voor 7 januari aangekondigde persconferentie inz. die campagne werd afgelast.

5 januari - Twee Palestijnen werden door Israëlische militairen doodgeschoten in Khan Yunis (Gazastrook) bij een gewelddadige betoging.

7 januari - In het vluchtelingenkamp Mugazi (Gazastrook) werd een Palestijnse jongen door een Israëlische militair doodgeschoten. Meer dan 30 Palestijnen in bezet gebied waren toen in administratieve hechtenis genomen.

8 januari - Een Palestijn werd in het vluchtelingenkamp Bureij bij Gaza door Israëlische troepen doodgeschoten.

9 januari - Het Israëlische leger schoot een Palestijn tijdens een protestdemonstratie in Khan Yunis (Gazastrook) dood.

10 januari - In de Gazastrook werd opnieuw een Palestijn gedood, terwijl een andere Palestijn aan zijn verwondingen overleed.

11 januari - In de Gazastrook werd een Palestijn doodgeschoten door een Israëlische officier. Nabij Beitin (in de buurt van Ramallah)schoot een bekende joodse kolonist een Palestijnse jongen dood. Volgens het Palestijnse persburau PPS overleed ook nog een Palestijn aan zijn op 9 januari in Khan Yunis opgelopen verwondingen.

12 januari - Bij een vechtpartij in de stad Rafah werd een Palestijn doodgeschoten toen hij probeerde met een mes Israëlische soldaten te lijf te gaan.

13 januari - Israël deporteerde vier Palestijnse activisten, hoewel de Veiligheidsraad zich op 5 januari in een unaniem aanvaarde resolutie tegen de uitwijzing had uitgesproken. De vier werden naar de ,,veiligheidszone" in Zuid-Libanon overgebracht, nadat zij van verdere juridische stappen tegen hun uitwijzing hadden afgezien. Dezelfde dag werden twee Palestijnen door Israëlische militairen doodgeschoten resp. in het kamp Jabalia en in Ramallah.

14 januari - Twee Palestijnse hoofdredacteuren, o.w. Hanna Siniora, werden gearresteerd, maar later op borgtocht vrijgelaten.

Elsevier (16-1) citeerde de columnist en filosoof Jizhar Smilansky die over het Palestijnse verzet opmerkte:

,,Dit is geen terreur. dit zijn geen ordeverstoringen, dit zijn geen relletjes, dit is geen ophitsing - dit is een volk dat opstaat. Je moet blind en doof zijn om dit niet te zien en niet te horen. Dit zijn de kinderen van de realiteit die wij gecreëerd hebben. kinderen van de bezetting, de geen-hoop kinderen. de tweede en derde generatie van het begrip ,,gebieden".Dit zijn geen kinderen van de ophitsing van buitenaf, en ook niet degenen met wie wij tot gisteren pleegden te onderhandelen, nu eens met zijden handschoenen. dan weer met blote vuist, en soms onderwezen we hen in de theorie van de democratie en eisten van hen trouw aan wet en orde - en zo niet... Zij zijn het gras van het verlaten veld. de planten van de vluchtelingenkampen, het groeisel langs steden en dorpen in beleg. die geboren werden en opgroeiden onder voortdurende uitbuiting, intimidatie, vernedering en in alle variaties van kracht en in alle schakeringen van het gebrek aan mededogen".

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

ONTWIKKELINGEN M.B.T. HET REGERINGSAPPARAAT

In aansluiting op het bericht van pag. 230/2 e.v.-1987 deden zich sinds voorjaar 1987 m.b.t. het regeringsapparaat de volgende ontwikkelingen voor:

Speciale raadsman gaat *activiteiten* minister van justitie Meese onderzoeken

Op 11 mei 1987 deelde het ministerie van justitie mee dat een speciale raadsman, James McKay, een onderzoek zou instellen naar mogelijk illegale banden tussen minister van justitie Edwin Meese en het defensiebedrijf Wedtech. Zowel Meese als zijn ministerie had om het onderzoek gevraagd.

,,De minister wenst dat deze zaak zo snel mogelijk wordt afgehandeld op een wijze die partijpolitieke uitbuiting uitsluit", aldus een communiqué van het departement.
Het Witte Huis liet die dag weten, dat er geen enkele aanleiding was in verband met het onderzoek Meese uit zijn functie te zetten (zie voor eerdere problemen rond Meese pag. 84/1 e.v.-1985).

De voorzitters van de juridische commissies van het Huis van Afgevaardigden en de Senaat hadden gezegd dat Meese wellicht wetten inzake tegenstrijdigheid van belangen had geschonden door zich niet afzijdig te houden van twee gerechtelijke onderzoeken naar de activiteiten van Wedtech.
Meese had onlangs toegegeven dat hij in 1982, toen hij adviseur van president Reagan was, ten gunste van Wedtech had geïntervenieerd opdat dit bedrijf, dat ervan werd beschuldigd plaatselijke en federale functionarissen te hebben omgekocht, militaire contracten ter waarde van **$32** mln zou krijgen. Meese had vervolgens $60.000 in de onderneming geïnvesteerd.

Op 23 dec. 1987 gaf McKay een verklaring uit waarin stond dat er ,,vooralsnog onvoldoende bewijsmateriaal" was om de minister van justitie voor het gerecht te dagen.

Witte Huis krijgt nieuwe man voor communicatie. Voormalig plaatsvervangend stafchef Deaver schuldig bevonden aan meineed

Op 1 apr.1987 werd Thomas Griscom bij de staf van het Witte Huis benoemd tot assistent voor planning en communicatie. Griscom, die perssecretaris was geweest van Howard Baker (sinds 2 maart 1987 stafchef van het Witte Huis, zie pag. 231/3 e.v.-1987), ,,zalalle communicatie-activiteit van het Witte Huis leiden en verantwoordelijk zijn voor algemene planning" op dat gebied, zo werd gezegd in de verklaring

William Sessions (l.), het nieuwe hoofd van de FBI, op 24 juli 1987, de dag dat president Reagan (m.) hem in die functie benoemde. Rechts minister van justitie Edwin Meese.

waarin de benoeming werd bekendgemaakt. Daaruit bleek, aldus NRCI H'blad (2-4-1987), dat Griscom een bredere verantwoordelijkheid zou hebben dan zijn voorganger Buchanan. Patrick Buchanan had per lmaart 1987 ontslag genomen als directeur voorlichting van het Witte Huis (pag. 231/1-1987).

Op 16 dec 1987 werd Reagans vroegere plaatsvervangende stafchef Michael Deaver door een hof in Washington schuldig bevonden aan meineend bij drie gelegenheden, toen hij werd ondervraagd over zijn activiteiten na zijn aftreden in 1985. Deaver werd ervan verdacht de Ethics-in-Government-Act uit 1978 te hebben overtreden. Deze wet verbood regerings-functionarissen gedurende een jaar na hun aftreden adviezen te geven op grond van hun vroegere functie. Na zijn aftreden was Deaver een pr-bureau begonnen.

Ruder voorzitter SEC als opvolger Shad

Op 17 juni 1987 benoemde president Reagan de 58-jarige hoogleraar rechten David Ruder tot voorzitter van de Securities and Exchange Commission (SEC) als opvolger van John Shad die op 20 maart 1987 was voorgedragen als ambassadeur in Nederland (pag. 217/2 e.v.-1987). De SEC hield toezicht op de naleving van de regels op de effectenbeurs

Op 6 augustus keurde de Senaat met 81 tegen 17 stemmen de benoeming van Ruder goed. Een dag later werd de nieuwe SEC-voorzitter beëdigd.

Ruder stond bekend als een beursexpert. In de jaren zeventig had hij voor een groot advocatenkantoor in Chicago gewerkt. Van 1977-1985 was hij hoofd van de rechtenfaculteit van de Northwestern University in Chicago geweest Ten tijde van zijn benoeming in de SEC was hij hoogleraar rechtswetenschappen aan die universiteit. Verder was hij gedurende vier jaar adviseur van de New York Stock Exchange (effectenbeurs) geweest.

Sessions hoofd FBI

Op 24 juli 1987 maakte president Reagan de benoeming bekend van William Sessions, een rechter in San Antonio (Texas). tot hoofd van het Federale Onderzoeksbureau FBI als opvolger van William Webster, die op 3 maart 1987 was benoemd tot directeur van de Centrale Inlichtingendienst CIA (pag. 216/2-1987).

Op 25 september keurde de Senaat unaniem de kandidatuur van Sessions goed. De beëdiging van Sessions zou op 1 oktober in Washington plaatsvinden, maar werd voor onbepaalde tijd uitgesteld toen Sessions onverwacht in het ziekenhuis moest worden opgenomen wegens een maagzweer.

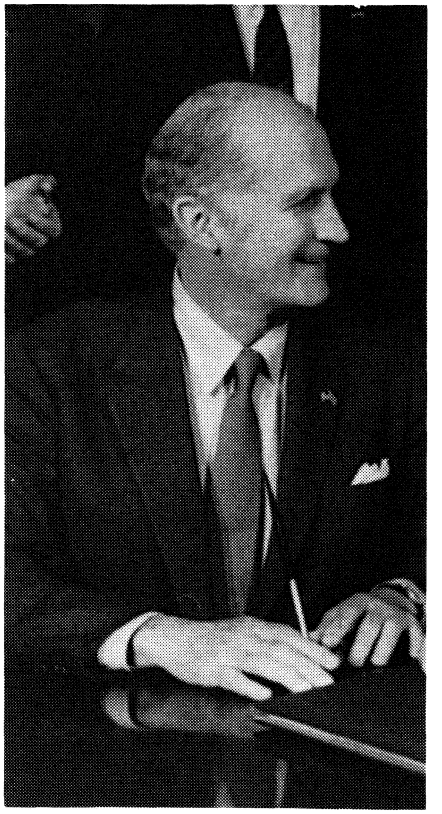
De 57-jarige Sessions was in 1974 door president Gerald Ford tot federaal rechter benoemd. Hij werd beschouwd als een voorstander van de harde lijn op het gebied van de wetshandhaving en was vooral bekend wegens de harde straffen die hij had uitgedeeld aan drugshandelaren en voor de levenslange gevangenisstraf die hij had opgelegd aan de moordenaars van een federale rechter in San Antonio, John Wood.

Minister van handel Baldrige overleden. *Verity* opvolger

Op 25 juli 1987 overleed minister van handel Malcom Baldrige aan verwondingen die hij opliep toen hij trainde voor een rodeo in Californië. Baldrige (geb. op 4 okt. 1922 in Omaha, Nebraska) raakte onder zijn paard toen het dier steigerde en viel. Hij was op 11 dec. 1980 door Ronald Reagan tot minister van handel benoemd (pag. 69/1-1981).

Bij het overlijden van Baldrige tekende *NRC/H'blad* (27-7-1987) het volgende aan:

Wie gaat er nu op zijn 64-ste nog aan rodeo's meedoen? Wie Malcolm Baldrige één keer in levenden lijve heeft gezien begrijpt dat het in zijn geval niet zo onverantwoordelijk was als het leek.
Zelfs in Washington. in een donkerblauw pak. zag Baldrige er uit als de man van .,out west". Hij was lang, had brede schouders en kolenschoppen van handen en geen gram vet op zijn pezige lichaam. Hij had de rustige oogopslag van iemand die de eindeloze prairies heeft afgestaard en sprak het langzame. kauwende Amerikaans van zijn geboortestaat Nebraska. Je kon hem bijna op een grasprietje zien kauwen. Paste er iemand beter in het kabinet van een president die trots was op de pioniersgeschiedenis van Amerika?
Maar Baldrige was veel meer dan een kerngezonde plattelandsjongen. Hij werd in 1922 geboren in de stad Omaha als zoon van de Republikeinse Afgevaardigde in het Congres. In zijn jeugd werkte hij op de ranch, waar hij leerde paardrijden als een cowboy. Hij behoor-

Een foto uit 1985 van de op 25 juli 1987 overleden minister van handel Malcolm Baldrige.

President Ronald Reagan kondigt op 10 augustus 1987 aan dat William Verity (l.) de nieuwe minister van handel wordt.

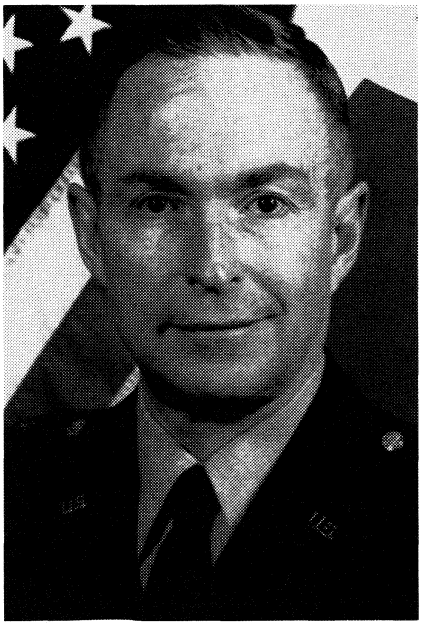
de enige tijd tot de tien beste rodeo-rijders van de Verenigde Staten.
Maar Baldrige studeerde later ook op Yale. één van de oudste en meest Europese van de Amerikaanse universiteiten, waar hij een scriptie schreef over de Engelse middeleeuwse dichter Geoffrey Chaucer. Hij werkte twee jaar als ijzergieter in een staalfabriek in Ohio, waar hij 13 jaar later directeur werd. In 1962 werd hij gevraagd om de baas te worden van Scovill, een fabriek in Connecticut. die onder zijn leiding uitgroeide tot een conglomeraat.

Onder Baldrige veranderde het ,,Department of Commerce" van een statistiekenfabriek tot een beleidscentrum voor handelspolitiek. Hij was een voorvechter voor vrije wereldhandel, maar schuwde sancties niet. Toen bleek dat Japanse fabrikanten hun chips in de VS dumpten overreedde hij het kabinet om (afgelopen april) een strafheffing van 100 procent up Japanse kleurentv's en computers in te voeren.

,,In de privé-sector zijn bedrijven er op ingesteld om dingen te laten gebeuren. De overheid is er op ingesteld om vervelende dingen te voorkomen", zei Baldrige ooit.
Voormalig begrotingsdirecteur David Stockman beschreef Baldrige als iemand met ..weinig begrip van de vrije markt en nog minder bereidheid om er iets over te leren". Baldrige antwoordde: ..Stockman heeft teveel gestudeerd en te weinig ervaren"
In Antioch, Californië. waar Baldrige had zullen deelnemen aan de rodeo. werd zaterdagavond een opgezadeld paard de ring rondgeleid. Dat is het traditionele eerbetoon aan een overleden cowboy, dit keer één die in het zadel sneuvelde.

Op 10 aug. 1987 benoemde president Reagan de gepensioneerde staalindustrieel C. William Verity tot opvolger van Baldrige. De nieuwe minister van handel werd op 19 oktober beëdigd.
Op 13 okt. had de Senaat na vertragingstechnieken van tegenstanders van Verity met 85 tegen 11 stemmen de benoeming van de nieuwe minister van handel goedgekeurd. Senatoren als Alfonso d'Amato (New York) en Jesse Helms (North Carolina) waren tegen Verity. Zij waren van mening dat hij zich niet hard genoeg opstelde tegenover de Sowjet-Unie.

Calvin William Verity (geb. op 26 jan. 1917 in Middletown, Ohio) maakte in het eerste jaar van de regering-Reagan (1981) narm als voorzitter van Task Force on Private Sector Initiatives, een commissie die toezicht hield op deregulatie bij de Amerikaanse overheid en het bijeenbrengen van particuliere fondsen voor sociale programma's. In 1982 trad Verity terug als president-directeur van Armco. een van de grootste staalondernemingen in de VS die. aldus Le Monde (12-8-1987), in 1900 door zijn grootvader was gesticht. Tot in 1984 was hij covoorzitter van de Amerikaans-Russische Raad voor Economie en Handel, in welk orgaan hij pleitte voor uitbreiding van dc handel met de Sowjet-Unie

Generaal William Burns. de opvolger van Kenneth Adelman als hoofd van het Bureau voor Wapenbeheersing en Ontwapening.

Directeur Bureau voor Wapenbeheerszng en *Ontwapening Adelman* opgevolgd door Burns

Op 30 juli 1987 deelde Kenneth Adelman, sinds apr. 1983 directeur van het Bureau voor Wapenbeheersing en Ontwapening ACDA (benoeming op pag. 558/2-1983), mee dat hij half oktober zijn functie wilde neerleggen. ,,Ik wil de zaak verlaten op het moment dat het er zeer rooskleurig uitziet voor het eerste goede wapenakkoord in tien, vijftien jaar", aldus Adelman. Hij had het Witte Huis gezegd dat hij desgewenst nog aanbleef om te assisteren bij een topconferentie in Washington, bedoeld om zo'n akkoord tussen Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow te tekenen (op 8 december ondertekenden beide leiders in Washington het INF-verdrag, zie pag. 801 e.v.-1987).
De scheidende functionaris gaf verder als zijn mening dat een overeenkomst over strategische bewapening en ruimtewapens er onder Reagan niet meer inzat ,,tenzijde Russen dramatisch hun standpunt wijzigen".
Terugblikkend op zijn directeurschap noemde hij het ,,op koers helpen houden" van Reagans veiligheidsbeleid zijn belangrijkste verdienste. Daarnaast toonde hij zich tevreden met de overeenkomstig zijn idee begonnen jaarlijkse rapportage van Russische overtredingen van de verschillende wapenakkoorden. Zijn grootste frustratie was het trage tempo van de wapenbeheersingconderhandelingen geweest. Hij geloofde dat hij alles bereikt had, dat hij had nagestreefd, zo stond in zijn ontslagbrief.

Adelman was van plan regelmatig columns in kranten en tijdschriften te gaan schrijven, lezingen te houden en voor een onderzoeksinstituut in Washington te gaan werken. Verder wilde hij aan de Georgetown University in Washington weer, net als vroeger, colleges over Shakespeare geven.
Volgens de *FAZ* (15-12-1987) legde Adelman in het weekeinde van 12-13 december zijn functie als directeur van het ACDA neer.
Op 7 jan. 1988 benoemde president Reagan gen.-maj. William Burns (55). op dat moment staatssecretaris van buitenlandse zaken voor wapenbeheersing en ontwapening, tot opvolger van Adelman bij het ACDA. Burns ging door voor een pragmatisch militair en was bij de onderhandelingen over het INF-verdrag betrokken geweest.

Beëdiging Greenspan tot voorzitter Fed

Op 11 aug. 1987 werd Alan Greenspan

beëdigd als nieuwe voorzitter van het bestuur van de Federal Reserve (Fed), het stelsel van centrale banken in de VS. Greenspans benoeming in die functie was op 2 juni door president Reagan bekendgemaakt (pag. 369 e.v.-1987). De Senaat had op 3 augustus met 91 tegen twee stemmen de benoeming goedgekeurd.
Greenspan was de opvolger van Paul Volcker. wiens ambtstermijn op 6 augustus officieel was verstreken. Volcker had geen derde termijn van vier jaar als voorzitter willen aanvaarden.

Vertrek minister van verkeer Dole

Op 14 sept. 1987 maakte Elizabeth Dole haar aftreden als minister van verkeer bekend. Zij wilde zich geheel kunnen wijden aan de campagne van haar echtgenoot, Senator Robert Dole, die zich bij de Republikeinen kandidaat zou stellen voor het Amerikaanse presidentschap. Elizabeth Dole sprak van een ,,persoonlijke beslissing", waarover ze niet wilde uitwijden. Senator Dole zei de ,,uiteraard moeilijke beslissing" van zijn vrouw zeer te waarderen. Hij noemde haar een ,,ongeëvenaarde aanwinst" voor zijn campagne.
Elizabeth Dole, op dat moment het enige vrouwelijke lid van het kabinet, was op 5 jan. 1983 door Reagan benoemd (648/2-1983). Zij zou haar departement per 1 okt. 1987 verlaten.

Senator Dole stelde zich op 9 november officieel kandidaat voor het presidentschap.

Beryl Sprinkel trekt zijn ontslag als *voorzitter* van de Raad van Economische Adviseurs in

Op 18 sept. 1987 aanvaardde president Reagan het ontslag van de voorzitter van de Raad van Economische Adviseurs (CEA), Beryl W. Sprinkel, die eind november ,,om persoonlijke redenen" het voorzitterschap wilde neerleggen. Sprinkel wilde een functie aannemen in de particuliere sector. Volgens Sprinkel had president Reagan het ontslag met tegenzin aanvaard. Op 29 november maakte het Witte Huis bekend dat Sprinkel voorlopig zijn functie, die was opgewaardeerd tot kabinetsniveau, zou blijven uitoefenen. Sprinkel had in verband met de onrust op de financiële markten (na de internationale beurskrach van 19 oktober, zie pag. 705 e.v.-1987) besloten zijn ontslag voor onbepaalde tijd in te trekken, aldus het Witte Huis.

De Raad van Economische Adviseurs is een uit drie stafleden van het Witte Huis bestaand orgaan, dat in 1946 door het Congres in het leven was geroepen om er voor te zorgen dat de president kon beschikken over een onafhankelijke en gezaghebbende economische analyse.

Oud-minister van arbeid Raymond Donovan (een foto uit 1984).

Sprinkel was op 21 febr. 1985 tot voorzitter van de Raad benoemd (pag. 427/3 e.v.-1986). De twee andere leden waren Michael Mussa en Thomas Moore (zie pag. 219/2-1987).

Minister van arbeid Brock opgevolgd door An McLaughlin. Vrijspraak voor oud-minister van arbeid *Donovan*

Op 15 okt. 1987 maakte minister van arbeid William Brock bekend dat hij per 1 november het kabinet zou verlaten om leiding te gaan geven aan de verkiezingscampagne van de Republikeinse Senator Robert Dole. Brock had op 29 apr.1985 de portefeuille arbeid overgenomen van Raymond Donovan, die op 15 maart 1985 was afgetreden i.v.m.een aanklacht tegen hem wegens diefstal en fraude (pag. 427/1-1986).

Na een proces van bijna negen maanden was Donovan op 25 mei 1987 in New York vrijgesproken van de beschuldiging dat hij in een periode dat hij onderdirecteur was van het bouwbedrijf Schiavone Construction Co. in New Jersey $ 7,4 mln had verduisterd bij de aanleg van een metrotraject in Manhattan.

Op 3 november benoemde president Reagan Ann D. (Dore) McLaughlin tot minister van arbeid. Zij werd op 17 december in haar nieuwe functie beedigd.

Na de verkiezingsoverwinning van Reagan was Ann McLaughlin (45) zich in 1981 op het ministerie van de schatkist gaan bezighouden met public relations. Drie jaar later had zij dat departement verwisseld voor dat van binnenlandse zaken, waar ze zich met de bescherming van het milieu bezighield. Na onenigheid met minister van binnenlandse zaken Donald Hodel had ze in maart 1987 de regering verlaten.

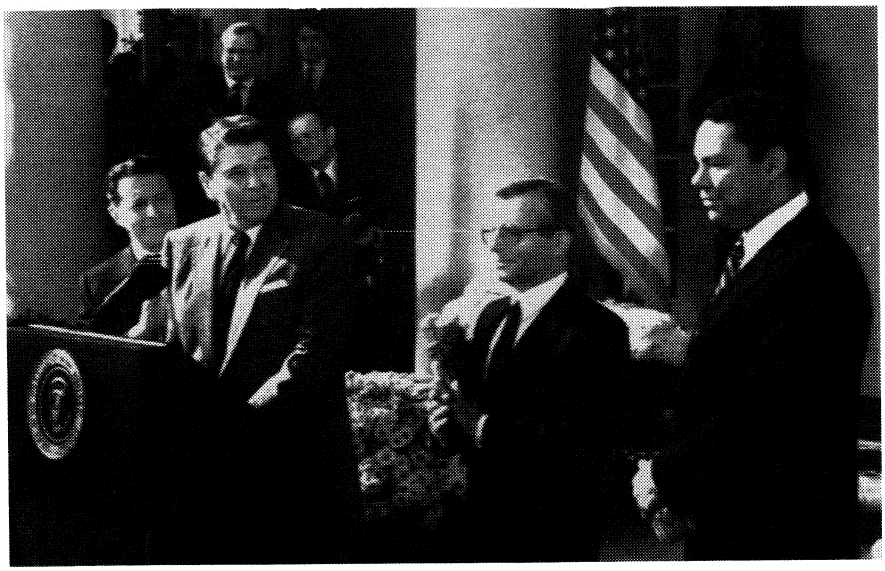
Weinberger stapt op als minister van defensie. Carlucci opvolger. Powell hoofd Nationale *Veiligheidsraad*. Negroponte plaatsvervangend hoofd NSC

Op 5 nov. 1987 maakte president Reagan bekend dat Caspar Weinberger, minister van defensie sinds het aantreden van Reagan in 1981, het kabinet verliet en zou worden opgevolgd door Frank Carlucci, die op 2 dec. 1986 was benoemd tot hoofd van de Nationale Veiligheidsraad (National Security Council, NSC, zie pag. 219/3-1987). Carlucci werd op zijn beurt opgevolgd door zijn plaatsvervanger, lt-gen. Colin Powell.

De president kondigde de wijzigingen aan tijdens een ceremonie in de tuin van het Witte Huis, waarbij hij Weinberger ,,de beste minister van defensie in de geschiedenis van ons land" noemde. Na de ceremonie las Witte Huis-

President Ronald Reagan (l.) kijkt toe hoe Ann McLaughlin op 17 december 1987 tot minister van arbeid wordt beëdigd door rechter Gerard Riley (r.). John McLaughlin. de echtgenoot van Ann, houdt de bijbel vast.

President Ronald Reagan (2de van links) maakt op 5 november 1987 bekend dat Frank Carlucci (m.)de opvolger wordt van minister van defensie Caspar Weinberger (l.) en dat Colin Powell (r.)de plaats zal innemen van Carlucci als hoofd van de Nationale Veiligheidsraad.

woordvoerder Marlin Fitzwater een passage uit de door Weinberger ge*schreven ontslagbrief voor, waarin stond dat er sprake was van ,,gezondheidsproblemen in de familie".*

Over de op 18 aug. 1917 in San Francisco *geboren* Caspar *Willard Weinberger meldde redacteur* Nico *Klein in NRC/H'blad (6-11-1987) het volgende:*

Met het opstappen van de Amerikaanse minister van defensie Caspar Weinberger is niet alleen een van president Reagans belangrijkste assistenten van het politieke toneel verdwenen, maar tevens de laatste .,hardliner" in de hoogste regeringskringen in Washington. Want na het eerdere vertrek van onderminister van defensie Richard Perle (pag. 218/3-1987. red. KHA) en ambassadeur bij de Verenigde Naties Jeane Kirkpatrick (pag. 426/1-1986, red. KHA) en na de dood van de directeur van de Centrale Inlichtingendienst William Casey (op 6 mei 1987, red. KHA) was Weinberger in feite het enig overgebleven kabinetslid dat de kruistocht tegen .,het communistische gevaar" onverbiddelijk voortzette.

Toen Reagan kort na zijn verkiezingszege in 1980 Weinberger uitkoos als leider van het Pentagon wekte dat besluit veel kritiek bij zijn conservatieve aanhang.
Want Weinberger stond nog steeds bekend als .,Cap the Knife", de man die als begrotingsdirecteur van president Nixon op drastische wijze het mes had gezet in de federale uitgaven. Ook al waren het voornamelijk de onder president Johnson tot stand gekomen sociale programma's die het slachtoffer werden van Weinbergers bezuinigingswoede, zo'n man, zo redeneerden Reagans vurigste aanhangers. was stellig niet de geschikste figuur om Reagans verkiezingsbelofte dat hij Amerika zou ,,herbewapenen" in daden om te zetten.

Het pakte anders uit. Weinberger staat nu te boek als de minister die verantwoordelijk is voor de grootste uitbreiding van de defensieuitgaven die de Verenigde Staten ooit in vredestiid hebben beleefd: van 142,6 miljoen dollar aan het einde van de regeerperiode van Jimmy Carter naar 274 miljard dit jaar. Weinberger legde de basis voor dat record tijdens de eerste ambtsperiode van Reagan. toen diens persoonlijke populariteit vrijwel geen grenzen kende en het Congres nog tamelijk meegaand was.

Weinbergers bewind werd ook gekenmerkt door een verhoogde Amerikaanse militaire activiteit in de wereld: de politietaken van de Amerikaanse mariniers in Beiroet in 1982. de invasie van Grenada in 1983, de luchtaanvallen op Libië in 1986 en thans de vergrote Amerikaanse militaire aanwezigheid in de Golf.
Dit alles wil overigens niet zeggen dat de havik Weinberger een voorstander was van het onbeperkt inzetten van Amerikaanse eenheden overal ter wereld. Integendeel: bij de interne debatten over het betrekken van Amerikaanse troewen bii internationale conflicten was hii dikwijls juist een remmende factor. Zo was hij van begin af aan gekant tegen het sturen van de mariniers naar Libanon, en ook keerde hij zich fel tegen een suggestie van minister van buitenlandse zaken George Shultz dat Amerika misschien militaire acties zou moeten ondernemen om het internationale terrorisme de kop in te drukken.

Dat was overigens niet de enige botsing tussen Weinberger en Shultz. Op het punt van de veiligheidspolitiek stonden de beide bewindslieden vrijwel voortdurend tegenover elkaar. Weinberger deelde Reagans diepe wantrouwen jegens de motieven van de Sowjet-leiders. Hij werd niet moe de bondgenoten op te roepen tegen de Sowjet-Unie een verenigd front te vormen en stelde zich te weer tegen elk pleidooi van Shultz om tot wapenbeheersingsafspraken met de Russen te komen.
Aanvankelijk bleek Reagan meer gevoelig voor de adviezen van Weinberger dan voor die van Shultz. Bovendien had Weinberger gemakkelijker toegang tot de president dan zijn collega van het State Department, waarbij ongetwijfeld het feit een rol speelde dat Reagan en Weinberger al eerder nauw met elkaar hadden samengewerkt, eind jaren zestig. toen Reagan gouverneur was van Californië en Weinberger de financiën van deze staat beheerde.
Eind 1985 kwam een wijziging in die driehoeksverhouding Reagan-Weinberger-Shultz. Toen Reagan naar Genève afreisde voor zijn eerste ontmoeting met Sowjet-leider Michail Gorbatsjow - een topgesprek dat vooral tot doel had een doorbraak te forceren in de impasse waarin het Geneefse wapenbeheersingsoverleg tussen beide grote mogendheden verkeerde - lekte in Washington de inhoud uit van een brief waarin Weinberger er krachtig bij Reagan op aandrong niet toe te geven aan de druk van de Russen op dat terrein tot compromissen te komen.
De top leidde weliswaar niet tot spectaculaire resultaten. maar vanaf dat ogenblik riani Weinbergers invloed op het verloop van de debatten over de Oost-West-verhoudingen duidelijk af. Dat bleek met name op de volgende topconferentie. in 1986 in Reykjavik. waar Shultz wel. maar Weinberger niet aanwezig was. hoewel die top vrijwel uitsluitend aan wapenbeheersingsvraagstukken was gewijd.
Sindsdien is Weinbergers ster steeds verder gedaald. Hoewel hij enerzijds nog steeds door Reagans conservatieve achterban werd bejubeld wegens zijn rol bij de versterking van Amerika's militaire macht kreeg hij anderzijds steeds meer kritiek te verduren over zijn beheer van de rniljardenfondsen voor zijn departement Die kritiek gold niet alleen het feit dat toeleveringsbedrijven meenden het zich te kunnen veroorloven bedragen van 640 en 7 400 dollar in rekening te brengen voor het leveren van respectievelijk een toiletpot en een koffiezetapparaat. Veel fundamenteler van aard is het verwijt van deskundigen dat onder Weinbergers leiding voor de strijdkrachten veel meer materieel is aangeschaft dan in de huidige periode van bezuinigingen door personeel kan worden bediend, nog afgezien van het feit dat straks wellicht de fondsen zullen ontbreken om de in gebruik genomen wapens optimaal te onderhouden.

Op *20 november ging de Senaat akkoord* met de *benoeming* van Carlucci *tot minister van defensie. Slechts één* Senator, Jesse Helms, stemde tegen.

De op 18 okt. 1930 in Scranton. Pennsylvania, geboren Frank Charles Carlucci was in 1956 in diplomatieke dienst getreden. Hij werkte achtereenvolgens in Zuid-Afrika, Belgisch Kongo, Zanzibar en Brazilië. Van 1971-1973 had hij een belangrijke functie bij het Office for Management and Budget. In 1973-1974 was hij onderminister van gezondheid, onderwijs en welzijn.

Van 1974-1977 bekleedde hij het ambassadeurschap in Portugal. Onderdirecteur van de CIA was hij van 1977-1981. In 1981 maakte Reagan hem onderminister van defensie, een functie die Carlucci een jaar later opgaf voor een positie in het bedrijfsleven. Carlucci stond bekend als een kundig diplomaat en een pragmaticus.

Diezelfde dag benoemde president Reagan de 48-jarige diplomaat John Negroponte tot plaatsvervangend hoofd van de NSC als opvolger van Powell.

Negroponte was sinds juli 1985 op het ministerie van buitenlandse zaken ,,Assistant Secretary for Oceans and International Environmental and Scientific Affairs". Van okt. 1981 tot juni 1985 was hij ambassadeur in Honduras geweest en had hij een belangrijke rol gespeeld bij de steun aan tegenstanders van het Sandinistische bewind in Nicaragua, de zg. contra's. Voor die tijd had hij de afdeling van de NSC geleid die zich bezig hield met Vietnam, Laos en Cambodja. Sinds het begin van zijn carrière, in 1960 had hij posten bekleed in Hongkong. Saigon, Parijs, Quito en Athene.

Op 22 *november kondigde de* plaats*vervangend onderminister van* defensie Frank C. Gaffney, een expert op het *gebied* van wapenbeheersing, aan dat *hij het Pentagon zou verlaten, nadat de*

nieuwe minister van defensie, Carlucci, hem op 19 november had gezegd dat Gaffneys promotie tot ,,assistant secretary of defense for international security policy" als opvolger van de vertrekkende Richard Perle (pag. 218/3-1987) niet zou doorgaan. Perle zelf had Guffney als zijn opvolger voorgedragen. Ronald Lehman, vroeger onder Weinbeïger verantwoordelijk voor marine, nam de taken van Gaffney over.

Op 14 sept. 1987 had de onderminister van defensie voor het aankoopbeleid. Richard Godwin, zijn ontslag ingediend. In sept. 1986. aldus de Volkskrant (16-9-1987), had president Reagan Godwin benoemd om het aankoopbeleid van het Pentagon in goede banen te leiden. Het ministerie was, zo vervolgde het dagblad. in opspraak geraakt door berichten over buitengewoon hoge rekeningen van wapenfabrikanten.

WIJZIGINGEN BINNEN HET HOOGGERECHTSHOF

Op 26 juni 1987 maakte Lewis F. Powell, een van de negen leden van het Amerikaanse Hooggerechtshof, bekend dat hij zijn functie zou neerleggen. Powell, die op 21 okt. 1971 door president Richard Nixon was benoemd (pag. 27/1-1972), nam om gezondheidsredenen afscheid.
Terugblikkend op zijn ambtsperiode zei hij dat hij binnen het Hof er steeds naar had gestreefd een consensus te bewerkstelligen, waarbij hij uitersten had getracht te vermijden.
Over Powell meldde *NRC/H'blad* (27-6-1987) o.m.:

...De 79-jarige Powell heeft in de afgelopen jaren verscheidene malen dc doorslag gegeven in omstreden zaken door met de meer liberale of vooruitstrevende leden van het Hof mee te stemmen. Onlangs was dat nog het geval bij het handhaven van ,affirmative action' (maatregelen die sollicanten uit minderheidsgroeperingen bevoordelen bij het krijgen van een overheidsfunctie)en eerder toonde hij zich voorstander van het recht op abortus. In beide kwesties was de regering-Reagan zeer teleurgesteld over de beslissing van de opperrechters Het Hooggerechtshof is de hoogste juridische instantie in de Verenigde Staten. Het beslist niet alleen over interpretatiekwesties maar heeft ook de bevoegdheid wetten aan de Grondwet te toetsen ..

Op 1 juli droeg president Reagan de zeer conservatieve Robert Bork, op dat moment rechter bij een gerechtshof van het "District of Columbia, voor als nieuw lid van het Hooggerechtshof.
De president drong er bij de Senaat op aan de benoeming met spoed te bekrachtigen, zodat het Hooggerechtshof op volle sterkte zal zijn wanneer in oktober zijn nieuwe termijn begint".
Op 6 oktober wees de juridische commissie van de Senaat met negen tegen vijf stemmen de benoeming van Bork tot lid van het Hooggerechtshof af en op 23 oktober deed de Senaat met 58 tegen 42 stemmen hetzelfde.
In *NRC/H'blad* (24-10-1987) merkte correspondent Ben Knapen over de benoeming van Bork en de weerstand die dat had opgeroepen o.m. het volgende op:

De Amerikaanse Senaat heeft met 58 tegen 42 stemmen de benoeming van de 60-jarige Robert Bork tot opperrechter in het Hooggerechtshof afgewezen. Dat gebeurde gisteravond na een twee dagen durend debat in de Senaat.
Met de stemming is een einde gekomen aan een heftig politiek debat dat vier maanden lang in de Verenigde Staten heeft gewoed. Het betekent tevens de bezegeling van een nederlaag voor president Reagan, die op 1 juli de conservatieve professor in het staatsrecht had benoemd. Reagan heeft zich de afgelopen weken in bijzonder felle bewoordingen uitgelaten over Borks tegenstanders; hij heeft hen onder andere ,.lynch-gepeupelte" genoemd. De president heeft aangekondigd een nieuwe kandidaat te zoeken ,.die op dezelfde wijze gekwalificeerd is" als Bork.

Tegen Robert Borks benoeming was deze zomer een keur van actiegroepen en burgerrechtscomités in het geweer gekomen. Bork werd door hen niet als een terughoudend rechter beschouwd maar als een man met extreem rechtse denkbeelden en een man die een dermate academische opvatting van de grondwet huldigt dat hij voor de hartstochten en ontspanningen van de samenleving weinig oog zou hebben. In de hoorzittingen voor de juridische commissie van de Senaat wijzigde Bork enkele omstreden opvattingen over het recht van vrouwen en minderheden. maar hij slaagde er niet in een meerderheid van de commissie te overtuigen.
Na het afwijzend advies van de Senaatscommissie had iedereen gedacht dat Bork zich zou terugtrekken, maar tot veler verrassing kondigde hij twee weken geleden (op 9 oktober. red. KHA) aan te willen doorgaan met de procedure. Republikeinse Senatoren die Bork steunden, waren deze week van plan het debat over Bork zo lang mogelijk te rekken teneinde de anti-Bork-be eging en de daarbij behorende Senatoren zoveel mogelijk aan de kaak te stellen. Met name de Democratische Senator Edward Kennedy moest het deze week daarom ontgelden. Maar donderdag (22 okt.) liet Bork weten ..geen behoefte meer te hebben aan nog een tot twee weken debat". en vervolgens ging iedereen in de Senaat akkoord met een stemming. Die viel, zoals werd verwacht. in het nadeel van Bork uit.

Robert Bork. de op 23 oktober 1987 door de Senaat afgewezen kandidaat voor het Hooggerechtshof

Op 14 jan. 1988 trok Bork zich terug uit het gerechtshof van het "District of Columbia".
Op 29 oktober droeg president Reagan een nieuwe kandidaat voor om de plaats van Powell in het Hooggerechtshof in te nemen: Douglas Ginsburg, rechter bij het federale hof van beroep in Washington. Reagan beschreef de 41-jarige Ginsburg als ,,enorm populair bij collega's van alle politieke overtuigingen". Ginsburg stond bekend als een conservatieve jurist. die de taak van de rechterlijke macht wenste te beperken tot een strikte interpretatie van de wet.
De president deed een beroep op de Senaat de bittere strijd die over de benoeming van Bork was losgebrand ditmaal achterwege te laten. ,,Nuis het tijdstip voor de Senaat aangebroken om te tonen dat hij samen met mij de integriteit en onafhankelijkheid van het Amerikaanse rechtssysteem zal verdedigen", aldus Reagan, die er bij de Senaat op aandrong snel met de hoorzittingen over de benoeming van Ginsburg te beginnen.
Op 5 november gaf Ginsburg na vragen van een verslaggever toe dat hij wel eens marihuana had gerookt: ,,Eenmaal als scholier in de jaren zestig, en een paar keer in de jaren zeventig. Het was een vergissing en ik heb er spijt van."
Diezelfde dag gaven president Reagan en minister van justitie Meese verklaringen uit waarin zij zeiden dat zij hun

steun aan de benoeming van Ginsburg onverminderd handhaafden,
Op 7 november trok Ginsburg zijn kandidatuur voor het Hooggerechtshof in. In een verklaring zei Ginsburg dat een rustige uiteenzetting van zijn visie op recht en orde en de taak van de rechterlijke macht onmogelijk was geworden omdat ,.helaas alle aandacht gericht is op ons privé-leven en op dingen die vele jaren geleden gebeurd zijn".

Eerder was al bekend geworden dat Ginsburgs vrouw tijdens haar medische opleiding meerdere malen abortus had uitgevoerd.

President Reagan zei in een verklaring met spijt kennis te hebben genomen van Ginsburgs beslissing. Voorts sprak hij zijn waardering uit voor de ,,onzelfzuchtige" opstelling van zijn kandidaat. die tot de slotsom was gekomen dat .,bij een lange bekrachtigingsprocedure zowel het land als het Hooggerechtshof schade zal oplopen".
De affaire Ginsburg leidde er toe dat tal van Amerikaanse politici geconfronteerd werden met de vraag of zij ooit drugs hadden gebruikt. Twee Democratische presidentskandidaten, Bruce Babbitt en Albert Gore, bekenden dat ook zij wel eens een marihuana-sigaret hadden gerookt.

Het gebruik van marihuana is in de VS verboden, maar vele staten in de VS hadden de straffen op overtreding van dit verbod in de jaren zeventig verzacht Reagans vrouw Nancy hield zich bezig een campagne tegen drugsgebruik onder het motto ,,Just say no".

Op 11 november droeg president Reagan rechter Anthony Kennedy voor als kandidaat voor de vacante zetel in het Hooggerechtshof.

Correspondent Paul Brill in de *Volkskrant* (12-11-1987):

De 51-jarige Kennedy maakt sinds 1975 deel uit van het federale hof van beroep in Sacramento. de hoofdstad van Californie. Daarvoor had hij een advocatenpraktijk en onderhield hij als lobbyist goede contacten met diverse Californische politici, onder wie Ronald Reagan.
In het hof van beroep is Kennedy de auteur geweest van verscheidene vonnissen die op een conservatieve conclusie uitkwamen. maar waarvan de argumentatie een tamelijk onbevangen geest ademde. Zo onderschreef hij in 1980 het recht van de marine om homoseksuelen te ontslaan. Maar hij benadrukte dat daarvoor alleen ,.disciplinaire redenen" kunnen worden aangevoerd. En hij voegde eraan toe: ..Met de uitspraak dat het omstreden ontslag niet strijdig is met de grondwet, is niet gezegd dat het redelijk is. Dat laatste oordeel valt buiten onze bevoegdheid."
Anders dan het geval was met Ginsburg, heeft de FBI ditmaal een grondig antecedentenonderzoek gedaan naar Kennedy. Tevens heeft het Witte Huis zijn licht opgestoken bij leidende Senatoren en zich ervan verzekerd dat deze derde benoeming een goede kans van slagen maakt in de Senaat.

Op 14 december zei de voorzitter van de juridische commissie van de Senaat, Joseph Biden, bij het begin van de hoorzittingen over de benoeming van Kennedy: ,,De geest van confrontatie bij de laatste twee benoemingen is verdwenen. Ik denk dat iedereen in deze commissie uw benoeming gunstig beoordeelt."

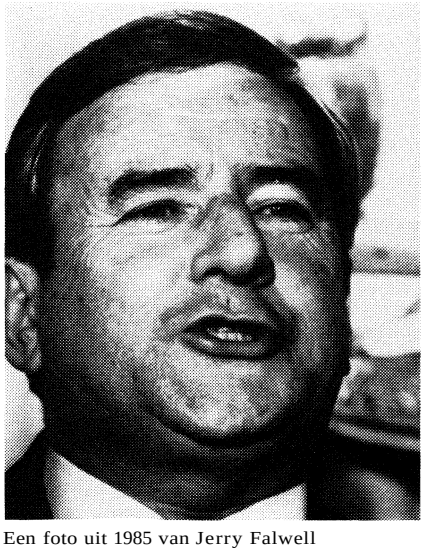
DOMINEE FALWELL TREKT ZICH TERUG UIT DE POLITIEK

Op 3 nov. 1987 maakte dominee Jerry Falwell, die had meegeholpen religieus rechts in de Verenigde Staten tot een machtige politieke beweging te maken, bekend dat hij de politiek ging verlaten. ,,Ik ga mijn leven nu weer wijden aan het prediken van het evangelie", aldus Falwell op een persconferentie in Washington, waarop hij zijn aftreden als voorzitter van de Moral Majority en de Liberty Federation aankondigde.

De Moral Majority was in 1979 opgericht en had tot doel de ,,psychologischebarrière tussen religie en politiek" te slechten. De Liberty Federation was een door Falwell gestichte politieke organisatie.
De Moral Majority was een groot succes. Ze mobiliseerde in 1980 miljoenen kiezers ten gunste van Reagan en ten nadele van een aantal vermaarde liberale Democraten, die bij de verkiezingen van 1980 hun Congreszetel verloren

,,Ik zal niet langer campagne voeren voor kandidaten. Ik zal nooit meer werken voor een kandidaat zoals ik deed voor Ronald Reagan, ik zal niet meer persoonlijk lobbyen voor bepaalde wetgeving", aldus Falwell, die daar wel aan toevoegde dat iedereen via zijn televisie-kerkdiensten kennis zou kunnen blijven nemen van zijn standpunten over politieke en maatschappelijke kwesties

De 54-jarige Falwell zei dat hij nauw betrokken zou blijven bij de Liberty University, die hij stichtte vlak bij zijn kerk in Lynchburg, Virginia.

Een foto uit 1985 van Jerry Falwell

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

CHINA

STUDENTENPROTESTEN IN VERSCHILLENDE STEDEN. CARIPAGNE TEGEN BOURGEOIS-LIBERALISERING. ONTSLAG VAN PARTIJLEIDER HC YAOBANG

Op pag. 82411 e.v.-1987 werd bericht over het Dertiende congres van de Chinese communistische partij. dat van 25 okt.-1 nov. 1987 in Peking werd gehouden. Hierna volgt een verslag van de ontwikkelingen in China sinds medio 1986 (vor.ber.zie pag. 381/2 e.v.-1986).

Studenten demonstreren voor democratische hervormingen

In de Oostchinese stad Hefei, de hoofdstad van de provincie Anhui, werden op 5 en 9 dec. 1986 door zo'n 3000 studenten vreedzame demonstraties gehouden waarin meer democratie werd geëist. Eenzelfde eis kwam naar voren tijdens een demonstratie op 9 december door circa 5000 studenten in Wuhan, de hoofdstad van de provincie Hubei. Waarnemers meldden dat de betogingen waren voortgevloeid uit onvrede onder de studenten over de manier waarop kandidaten voor de plaatselijke verkiezingen werden geselecteerd.

De vice-rector van de universiteit van Natuurwetenschappen en Technologie in Hefei, Fang Lizhi, verklaarde op 14 december dat de eisen van de studenten ,,volledig correct" waren en dat zij grotere zeggenschap zouden krijgen bij de verkiezingen van studentenvertegenwoordigers in het provinciale parlement.
Ook in andere Chinese steden werd door studenten betoogd. Op de Universiteit van Peking werden aanplakbiljetten, waarop meer democratie werd geëist, direct verwijderd.
In de Chinese pers verschenen geen details over de demonstraties, maar in een commentaar in het officiële partijorgaan, het Volksdagblad, werd gesteld dat ,,algemeen kiesrecht, democratie en vrijheid concepten zijn die menselijke behoeften weergeven en niet als bourgeois beschou d dienen te worden".

Sinds medio 1986 werd in Peking in dc media de stelling gepropageerd dat het belangrijkste obstakel tegen succesvolle economische hervormingen in de politieke bovenbouw zat, te weten de irrationele overconccntratic van macht in de communistische partij. In juli en augustus van dat jaar werd aangekondigd dat op het plenum van het centrale partijcomité in september enkele politieke hervormingen zou-

den worden doorgevoerd. Het plenum kwam echter niet verder dan het aannemen van een compromisdocument over socialistische ethica.

De conclusie was dat de conservatieve oppositie politieke hervormingen voorlopig had weten te blokkeren.

Waarnemers zagen in het tolereren van demonstraties door de veiligheidsautoriteiten in steeds meer steden, in de toegeeflijke houding van de lagere overheden en in het *Volksdagbladcommentaar* indicaties dat het studentenactivisme de stilzwijgende instemming had van enkele regeringsleiders, die voorstander waren van beperkte politieke hervormingen.

In Shanghai vonden tussen 19 en 22 december grootscheepse demonstraties plaats, waarbij door tienduizenden studenten werd betoogd voor meer vrijheid en democratie. De studenten zeiden dat de politie daarbij 200 demonstranten had opgepakt en zo'n tien van hen had mishandeld. hetgeen door de autoriteiten werd betwist. Op aanplakbiljetten in de stad werd hun vrijlating geëist en de bestraffing van degenen die voor de mishandeling verantwoordelijk zouden zijn. Andere eisen die op de affiches voorkwamen, waren officiële erkenning dat de protesten wettig waren, en de garantie dat tegen de deelnemers geen actie zou worden ondernomen.

Op 22 dec. maakte radio Shanghai bekend dat met onmiddellijke ingang officiële toestemming moest worden gevraagd voor het houden van demonstraties en bijeenkomsten. Ook andere vormen van protestactiviteit werden als illegaal bestempeld. Ondanks deze waarschuwingen trokken een dag later opnieuw circa 3000 studenten door de straten van de stad.

De demonstraties breidden zich op 23 december voor het eerst uit naar Peking, waar die dag meer dan 3000 studenten van drie universiteiten steun betuigden aan hun demonstrerende mede-studenten in Shanghai en in andere steden. Volgens een bekendmaking van de Pekingse autoriteiten, die op 26 december via de nationale televisie werd uitgezonden, was het voortaan verboden te demonstreren zonder vergunning van de politie. Ondanks dit verbod trokken op 29 december opnieuw circa 3000 studenten door de straten van de hoofdstad. De betoging werd volgens een waarnemer begeleid door 30 politie-auto's, maar de politie kwam niet in actie tegen de demonstranten. De vastbeslotenheid van de autoriteiten om zo nodig ook met harde hand een eind aan de protestmarsen te maken, bleek een dag later, toen enige honderden studenten van de Lerarenopleiding in Peking de straat op wilden gaan, maar door een groot aantal gewapende politiemannen binnen de poorten van de campus werden gehouden.

Op 1 jan. 1987 marcheerden 's avonds ongeveer 1.000 studenten van de Universiteit van Peking in het noordwesten van de stad naar het Tian An Menplein in het centrum uit protest tegen de arrestatie van 24 mede-studenten tijdens een eerder die dag gehouden demonstratie. Tijdens de mars van 15 km. werden leuzen geroepen als ,,Levede democratie'' en ,,Patriottisme is niet illegaal''. De opgepakte studenten werden diezelfde avond op vrije voeten gesteld, nadat zij op het politiebureau waren verhoord en ,,opvoedend'' waren toegesproken.

Door middel van een massale verbranding van exemplaren van het Dagblad van Peking demonstreerden studenten van de Universiteit van Peking op 5 januari hun afkeuring over de volgens hen onware en negatieve berichtgeving in de officiële media over de studentenonrust.

De studenten noemden het ,,Dagblad van Peking''. orgaan van het gemeentelijk comité van de communistische partij, ,,detong en strot van links''. Met links wordt in China bedoeld antimoderne conservatieven en orthodoxe ideologen die zich verzetten tegen de hervormingen van Deng Xiaoping. De krant werd het ..meest stinkende'' van de officiële pers genoemd omdat hij het verst gegaan was in het afschilderen van de studenten als een handjevol naieve misleide jongelingen die opgeruid werden door verdachte. criminele elementen en zelfs geheime agenten van Taiwan. In een muurkrant die op 4 januari weggescheurd werd door een universiteitsfunctionaris, maar waarvan al een kopie gestuurd was aan Deng Xiaoping en het Volksdagblad, werd een beroep op Deng gedaan om binnen tien dagen hun eisen voor democratisering en persvrijheid te steunen en het politieoptreden van de afgelopen dagen af te wijzen.

Het Dagblad van Peking had op 5 januari citaten uit een redevoering van Deng Xiaoping uit 1980 gepubliceerd, waarin deze zei dat studenten anarchie predikten. Overigens verklaarden studenten in Peking dat voorlopig geen demonstraties zouden worden gehouden, in verband met de aanstaande examenperiode.

Het feit dat Deng Xiaoping zich niet rechtstreeks over de golf van onrust had uitgesproken, duidde er volgens waarnemers op dat in de partijtop scherpe verdeeldheid heerste over de aanpak van het probleem. Wel had een aantal conservatieve (,,linkse'')leiders de studenten in kranten en op de televisie in ideologische cliché-bewoordingen veroordeeld. Zij werden onder andere ,,nationale nihilisten'' genoemd wegens hun pleidooien voor Westerse democratie, en najagers van het gif van kapitalistische vrijheid en bedrieglijke bourgeois-democratie.
Welingelichte kringen in de Chinese hoofdstad meldden op 7 januari dat Deng Xiaoping als aanhangsel aan een rapport van het partijsecretariaat over de studentenonrust op 29 dec. 1987 de volgende nota had gestuurd aan de autoriteiten in Peking: ,,Uwtoon moet iets harder zijn. U moet meer standvastigheid ionen. U moet het verschil tussen het negatieve en positieve duidelijk maken. U moet proberen de studenten te begrijpen''.

Afrikaanse studenten demonstreren tegen discriminatie

Meer dan 200 Afrikaanse en Arabische studenten hielden op 8 jan. 1987 een illegale mars door Peking uit protest tegen een op de universiteiten circulerende brief, waarin volgens hen racistische beledigingen stonden. Zij hadden geen goedkeuring voor hun betoging en negeerden oproepen van de politie deze te staken.
De studenten zeiden een brief van de Chinese Studenten Federatie te hebben ontvangen waarin werd aangekondigd dat zij ,,een lesje zullen krijgen'' wegens het slechte gedrag van ,,luierende zwarte studenten''. Volgens de brief ontwikkelde China zich tot een modern land, maar betekende dat niet dat het ,,heel onbeschaafd Afrika zal voeden''. Ook werd kritiek geleverd op het gedrag van Afrikanen tegenover Chinese vrouwen.

De Chinese autoriteiten en de Chinese Studenten Federatie zeiden dat de brief een vervalsing was en een ,,verderfelijke aanval'' op Afrikanen, opgesteld door ,,herrieschoppers" die er echter niet in zouden slagen spanningen tussen Chinezen en Afrikanen te creëren.

Op 6 juni 1986 hadden Afrikaanse studenten eveneens een protestmars in Peking gehouden na een aanval op Afrikanen in de stad Tianjin. Feestvierende Afrikaanse studenten waren daar vijf uur lang belegerd door Chinese collega's, die hen ervan beschuldigden teveel lawaai te maken en hun werk te verstoren.

Campagne tegen *bourgeois*-liberalisering. Ontslag van prominente intellectuelen

Een aantal Chinese kranten, waaronder het Dagblad van Peking, leverde op 9 jan. 1987 forse kritiek op partijleden en intellectuelen, die de recente studentenprotesten zouden hebben aangewakkerd. Het dagblad Guangming citeerde een drie jaar oude toespraak van Deng Xiaoping dat ,,alleleden van de partij hun partijgeest moeten versterken''. De krant zei verder dat er ,,sprakeis van een kleine groep partijleden op het ideologische front, die

zichzelf bijzonder vinden en geen serieuze aanhangers zijn van het socialisme", en stelde dat recente demonstraties door een beperkt aantal studenten in verscheidene steden een ernstige zaak waren, omdat ze lieten zien hoever de verburgerlijking al gevorderd was. Volgens de in Hongkong verschijnende krant Wen Wei Po had Deng ervoor gepleit partijleden die het burgerlijk liberalisme aanhingen uit de partij te zetten.

Op 12 januari maakte het Chinese persbureau *Xinhua* bekend dat Guan Weiyan en Fang Lizhi, respectievelijk rector en vice-rector van de Universiteit voor Natuurwetenschappen en Technologie van Hefei, waren ontslagen wegens hun aandeel in de studentenacties voor meer democratie. Zij zouden de leiding van de communistische partij hebben belasterd en het socialisme zwart hebben gemaakt.
Guan en Fang werden overgeplaatst naar Peking. waar zij een onderzoeksbaan kregen aangeboden.

Fang Lizhi, die tevens een vooraanstaand fysicus was, werd op 17 januari uit de communistische partij gezet. Hij werd beschuldigd van het .,opruien van studenten tot het creëren van onrust, het aanzetten van intellectuelen tot vijandigheden tegenover de partij. het schenden van de vier kardinale principes (het hooghouden van het oppergezag van de communistische partij. de socialistische weg, het marxisme-leninisme/denken van Mao Zedong, en de democratische dictatuur van het volk), en het ijveren voor volledige verwestersing van China".

Enkele weken daarvoor. al na het begin van de studentendemonstraties. was Fang in de media nog geprezen als het type intellectueel dat China nodig had voor zijn modernisering, en als een voorbeeldig communist. Na het escaleren van de demonstraties werd hij tot een ..Chinese Sacharow" gebrandmerkt. die hard aangepakt moest worden.

Partijleider Hu Yaobang afgetreden na *zelfkritiek*

Het persbureau *Xinhua* meldde op 16 jan. 1987 dat Hu Yaobang, de secretaris-generaal van de communistische partij, afstand had gedaan van zijn functie. Hij werd voorlopig vervangen door premier Zhao Ziyang. Uil het bericht van het persbureau bleek dat het Politburo van de partij. aangevuld met andere hoge partijfunctionarissen. die ochtend had vergaderd. Tijdens de bijeenkomst had Hu zelfkritiek geleverd wegens fouten die hij als partijleider had begaan op het punt van belangrijke politieke beginselen, ,,fouten die indruisten tegen het principe van collectief leiderschap in de partij".

De 72-jarige Hu Yaobang was afkomstig uit een arme boerenfamilie in de provincie Hunan. Hij liep up zijn twaalfde weg van huis en nam in 1927 deel aan de eerste boerenopstanden Later sloot hij zich aan bij Mao's guerrilla-leger. streed tegcri de pro-Westerse nationalisten van Tsjiang Kai-shek en de Japanse bezetters en nani deel aan de Lange Mars (1934-1935) van Mao. Hij behoorde tot de 4700 overlevenden van de 100 duizend die aan deze barre tocht door China begonnen.

In 1941 werd hij als propaganda-officies van het 18de Legerkorps in Noordwest-China de ondergeschikte van de politieke commissaris aldaar. de elf jaar oudere Deng Huri ontmoeting luidde het begin in van een nauwe vriendschap en sindsdien liepen hun carrières 46 jaar gelijk op. in goede en slechte tilden Acht laar dienden zij in het Volksbevrijdingsleger, werkten samen in de provincie Sichuan en kwamen na de comniunistischr machtsovername in 1949 in Peking terecht. Hu merd in 1932 leider van de nationale jeugdbeweging eri iri 1956 het jongste lid (41) van het Centraal Comité van de communistische partij
Toen Deng aan het begin van de Culturele Revolutie (1966-1976) merd ,,ontmaskerd" en weggezuiverd als ,,kapitalist", trof Hu als ..contra-revolutionair" hetzelfde lot Toen Deng begin jaren zeventig werd gerehabiliteerd. werd ook Hu weer in genade aangenomen. In 1976 vielen Deng en Hu ten tweede male in ongenade Beiden maakten een jaar later hun come back.
Hu werd in 1981 gekozen tot partijsecretaris. als opvolger van Hua Guofeng. die na de dood van Mao in 1976 werd gekozen tot diens opvolger Toen Deng eenmaal was gerehabiliteerd en zich na een machtsstrijd aan de top had genesteld. schoof hij Hua terzijde ten gunste van zijn vriend Hu Yaobang.
Hu's bewogen politieke leven en zijn vele bezoeken aan het buitenland hebben waarschijnlijk bijgedragen aan zijn relativerende en pragmatische toon. Zo heeft hij er nooit een geheim van gemaakt dat hij een hekel had aan theoretische verhandelingen van linkse dogmatici Toen hem ooit gevraagd werd welke opvattingen van Mao in het kades van de modernisering van China zouden kunnen worden toegepast, zei hij onomwonden: ..Geen enkele".

Willem van Kemenade schreef in het *NRC/H'blad* van 17-1-1987 dat het aftreden van Hu Yaobang niet alleen door de hele oude garde van het Politburo van de partij was geëist. maar ook door een aantal ouderen uit de centrale adviescommissie, die speciaal voor deze gelegenheid erbij gehaald waren, onder anderen de 84-jarige weduwe van premier Zhou Enlai.

Drie van de leden van het zes man tellende permanente comité van het Politburo. te weten Chcn Yun, de 86-jarige voorzitter van de disciplineconimissie, Li Qiannian. het 80-jarige staatshoofd en Peng Zhen. de 85-jarige voorzitter van het nationale volkscongres eisten het vertrek van Hu. met Deng Xiaoping, premier Zhao Ziyang en Hu zelf aan de andere kant.
Onder deze druk zag Deng Xiaoping. die het overigens met een deel van de kritiek op Hu eens was, geen alternatief dan hem te laten vallen in wat heet ..het kasteel offeren om de koning te redden". Deng deed daarmee een Chinese traditie gestand die door zijn voorganger Mao Zedong tot tweemaal toe gepraktizeerd werd. maar Mao liquideerde ook zijn beide troonpretendenten. te weten ex-president Liu Shaoqi in 1969 en maarschalk Lin Biao in 1971.
Hu mag als gezicht reddende troostprijs zijn zetel in het permanente comité van het Politburo behouden, maar dat kan niet voorkomen dat hij een ,,lame duck' zal zijn
Het feil dat premier Zhao Ziyang Hu zal opvolgen ais waarnemend secretaris-generaal betekent toch dat Deng Xiaoping een zeker compromis bedongen heeft. Zhao is evenals Deng en Hu een ondubbelzinnige hervormer, maar hij is veel gepolijster en meer tot compromissen beieid dan de loslippige Hu

Zhao heeft zich sinds hij in september 1980 premier. werd voornamelijk met administratieve en economische hervormingen beziggehouden. terwijl Hu het controversiëlere politieke en ideologische werk deed. Hij heeft daarbij op talrijke lange tenen getrapt cn was allang de schietschijf van de consrrvatieve oppositie. Zonder de bescherming van Deng Xiaoping zou hij dan ook waarschijnlijk ai veel eerder geveld zijn geweest.

Toen in 1981 de militaire schiijver Bai Hua een toneelstuk schreef waarin hij zich afvroeg of het communistische regime het patriottisme van zijn onderdanen wel verdiende. lanceerde het leger een campagne tegen schrijvers die koude rillingen door heel China zond. Hu Yaobang. die net secretaris-generaal geworden was, stak echter zijn nek uit en nam het op voor Bai Hua tot grote toorn van topgeneraals.
Toen Deng Xiaopirig eind 1983 zijn zegen gaf aan een beperkte campagne tegen ..geestelijke verontreiniging" als gevolg van Westerse invloed maakten de ideoloog Hu Qiaomu en de propaganda-directeur Deng Liqun er even een klopjacht op liberale intellectuelen van Het was Hu Yaobang die de campagne intoomde tot Deng Xiaoping stopzetting beval. Drng Liqun werd uit zijn functie ontheven en Hu installeerde zijn eigen protégé. Zhu Houze. als directeur van het propaganda departement. Onder Zhu verruimde het departement de grenzen van tolerantie voor schrijvers en journalisten aanzienlijk met als onvermijdelijk resultaat. .,bourgeois liberalisering"

Eind 1984 was het eveneens Hu Yaobang die achter het ,,grote Marx-debat" dat wil zeggen een liberale herdefiniering van het marxisme. zat Hij moest daarin onmiddellijk een stapje terug doen. maar niettemin was het een nieuw thema op de lange grievenlijst van de conservatieve ideologen tegen Hu Yaobang. De studentendemonstraties waren de laatste druppel, die tot een monsterverbond van alle conservatieve, orthodox linkse en obscuur seniele groeperingen tegen Hu Yaobang geleid heeft. Ditmaal zouden zij zich niet meer door Deng Xiaoping laten koeioneren.

Leiding Academie van Wetenschappen ontslagen

Het persbureau Xinhua meldde op 22 jan. 1987 dat de voorzitter en de vicevoorzitter van de Chinese Academie van Wetenschappen, Lu Jiaxi en Yan Dongsheng, van hun post waren ontheven. Het besluit was volgens Xinhua genomen op een bijeenkomst van het dagelijks bestuur van het Nationale Volkscongres, die op die dag was beeindigd. Een functionaris van de Academie van Wetenschappen verklaarde dat Lu en Yan waren ontslagen vanwege hun gevorderde leeftijd, maar volgens waarnemers wees het gelijktijdig vertrek van de twee op een politieke beslissing.

Tot nieuwe voorzitter van de Academie werd benoemd Zhou Guangzhao, tot dan toe vice-voorzitter van de Vereniging van Natuurkundigen; vice-voorzitter van de Academie werd Teng

Lu Jiaxi, de op 22 januari 1987 ontslagen voorzitter van de Academie van Wetenschappen.

Teng, een chemicus die had gediend als plaatsvervangend hoofd van de afdeling propaganda van de communistische partij.

Hoofd propaganda-afdeling vervangen

Op 3 febr. 1987 werd door een woordvoerder van de communistische partij meegedeeld dat Zhu Houze, hoofd van de propaganda-afdeling van de partij, was ,,overgeplaatst naar een andere post". Zhu, over wiens positie al gespeculeerd was sinds het vertrek van partij-secretaris Hu Yaobang, stond bekend om zijn liberale opvattingen.

Zhu was in juli 1985 benoemd tot hoofd van de propaganda-afdeling, als opvolger van de conservatieve Deng Liqun (zie pag. 317/3-1986), hetgeen in die tijd gezien werd als een overwinning voor de reiormatistische vleugel van de communistische partij.

Tot opvolger van Zhu Houze werd Wang Renzhi benoemd, lid van het Centraal Comité en sinds 1982 adjunct-hoofdredacteur van het theoretische partijblad Hong Qi (Rode Vlag).

De nieuwe propaganda-chef was eind 1983 een van de voortrekkers in de campagne tegen de ,,geestelijke vervuiling". In die campagne. die enkele maanden duurde, stonden vooral Westerse waarden bloot aan kritiek.

De afdeling propaganda controleert alle activiteiten op het gebied van cultuur en de media en zij is verantwoordelijk voor de ideologische opvoeding in het land.

Volgens het Volksdagblad van 22-1-1987 was een nieuw instituut opgericht, dat de media en uitgeverijen moest gaan controleren. Het nieuwe bureau, dat onder verantwoordelijkheid viel van de Staatsraad, moest ,,de principes en de politiek voor het beleid van de media en de uitgeverijen formuleren en de media controleren". Daarnaast moest het bureau de oprichting van nieuwe drukkerijen, kranten en tijdschriften goedkeuren en de uitgaven van illegale geschriften onderdrukken.

Schrijvers uit partij gezet, redacteuren ontslagen

Op 24 jan. 1987 werd door het partijcomité van het Volksdagblad bekend gemaakt dat de vooraanstaande schrijver en journalist Liu Binyan (62)uit de communistische partij was gezet. Volgens het communiqué had Liu de partij belasterd en had hij zelf verklaard twee van zijn boeken, Tussen mensen en demonen en Verdiensten en misdaden, te hebben geschreven om aan te tonen dat de communistische partij gedegenereerd was. Liu, die ook vicevoorzitter was van de schrijversbond, was een van China's bekendste journalisten.

Tien dagen eerder was de Shanghaise schrijver Wang Ruowang eveneens uit de partij gestoten.

In het *NRC/H'blad* van 28-1-1987 schreef Willem van Kemenade naar aanleiding van de royeringen onder meer het volgende:

Met het hernieuwd knevelen van Liu en Wang is het laatste liberale getij in de Chinese literaire en journalistieke wereld dat in januari 1985 begon en het meest hooggestemde was sinds 1949 ten einde. ten minste voor een aantal jaren en wellicht voorgoed. Beiden zijn nu voor de derde keer het slachtoffer geworden van de extreme slingerbewegingen tussen tolerantie en inquisitie die het Chinese politieke en intellectuele leven sinds de vestiging van het communistische regime in 1949 kenmerken. Wegens zijn systematische weigering om het leven onder het socialisme mooier voor te stellen dan het is werd Liu in 1957 tot ,.rechts element" gebrandmerkt en zijn werk als .,giftig onkruid" In het kader van heropvoeding bracht hij vier jaar op het platteland door waarna hij in 1962 zijn werk bij de Chinese Jeugdkrant mocht hervatten om opvoedende geschriften te schrijven over het sociale leven in de Sowjet-Unie. De jaren 1969 tot 1976 vertoefde hij in een zogenaamde ..7 mei kaderschool" voor hervorming door (dwang)arbeid. In oktober 1976. een maand na de dood van Mao, werd hij gerehabiliteerd. maar zonder berouw te tonen publiceerde hij onmiddellijk een bundel geschriften: Over zelfkant en inmenging (van het socialistische systeem).

Liu werd de pionier van de zogenaamde .,lidtekenliteratuur", een nieuw genre dat echter niet verder ging dan korte verhalen die de feodaal-fascistische excessen van het tijdperk-Mao hekelden. Het beroemdste was Liu Binyans verhaal Tussen mensen en demonen, waarin communistische partijkaders worden beschreven als parasiterende wormen die zich volpropten met de vruchten van de arbeid van het volk en zo het socialistische systeem zelf aanvraten. Het verhaal werd alom bejubeld en Liu steeg snel in de literaire hiërarchie en werd aangezocht om ,.speciaal columnist" bij het Volksdagblad te worden om met de passie van een begenadigd schrijver de corruptie in de Communistische Partij te lijf te gaan. Maar dat was onder de liberale hoofdredacteur Hu Jiwei die al eind 1983 tijdens de campagne tegen,,geestelijke verontreiniging" ontslagen werd Liu werd januari '85 niettemin vice-voorzitter van de schrijversbond. Zijn grootste vermetelheid kwam met zijn essay De tweede loyaliteit. waarin hij het idee opperde dat een communist een tweede loyaliteit heeft, die boven blinde gehoorzaamheid aan de partij uitgaat, nam?-lijk loyaliteit aan de idealen. principes en belangen van het volk. Dit boek schond op de meest flagrante wijze het hoogste van Deng Xiaopings ,,vierkardinale principes", namelijk het hooghouden van de opperheerschappij van de partij. Ondanks zijn hartstochtelijke kritiek op die partij bleef Liu Binyan zich ais communist beschouwen

Anders was het met Wang Ruowang. die de afgelopen jaren actief voor liberalisme en kapitalisme ijverde. Zijn botsingen met de autoriteiten in het verleden zijn veel frontaler geweest dan die van Liu. Hij bracht twee periodes niet in hervormingskampen door. maar in de gevangenis en als gevolg van de psychologische folteringen van de "anti-rechtse beweging" werd zijn vrouw Li Ming krankzinnig en stierf zij. Na zijn tweede rehabilitatie in 1979 werd Wang vice-voorzitter van het literair genootschap van Shanghai en bestuurslid van de nationale schrijversbond. Wegens zijn talrijke geschriften. die overigens sinds 1983 niet meer gepubliceerd werden. werd hij de ..vader van bourgeois-liberalisering" genoemd. Sinds zijn werk op de index staat had hij echter een privé-literaire school in Shanghai en hield hij talrijke lezingen voor genootschappen, universiteiten en instituten. Hij herhaalde steeds: ..Beurgeois-liberalisering is precies wat ik wil... als ik geen vrijheid krijg zal ik er voor vechten".

Al in 1985 gingen er stemmen op om Wang uit de partij te zetten en in het theoretische partijorgaan Rode Vlag van september 1986 werd hij openlijk gekritiseerd. Het is dus niets nieuws dat de onverbeterlijke Wang nu uiteindelijk weer aangepakt is. Met de studentenprotesten had dat alleen maar iets te maken in de zin dat hij beschuldigd werd van het aanmoedigen van de studenten om China geheel te verwestersen.

Op 5 febr. 1987 werd bekend dat Liu De, redacteur van een literair tijdschrift in Mianyang in de provincie Sichuan, veroordeeld was tot 7 jaar gevangenisstraf wegens ,,contrarevolutionaire misdaden" en omdat hij de ,,burgerlijkeliberalisatie" had bepleit. Hij zou zich hebben ingezet voor de kapitalistische landen en hun zogenaamde ,,democratie en vrijheid".

Xinhua maakte op 20 februari bekend dat ook de hoofdredacteur van het belangrijke literaire tijdschrift Volksliteratuur, Liu Xinwu, was ontslagen na het publiceren van fragmenten van een roman, die een produkt van bourgeois-liberalisme en van andere ongezonde neigingen werd genoemd.

In het verhaal - van de jonge schrijver Ma Jian - zouden de cultuur en de gewoonten van het Tibetaanse volk belasterd worden.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13. Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

WISSELING VAN DE WACHT OP TAIWAN

De president van Taiwan, Chiang Ching-kuo, is op 13 januari op 77-jarige leeftijd in de hoofdstad Taipei aan een hartaanval overleden. Nauwelijks drie uur na het overlijden van Chiang werd vice-president Lee Teng-hui (65) volgens de regels van de grondwet als president beëdigd.

Chiang Ching-kuo

Chiang Ching-kuo werd op 18 maart 1910 geboren in Fenghua of Chikou in de Chinese provincie Chekiang als eerste zoon van de latere Nationalistische leider Chiang Kai-shek. Hij bezocht scholen in Shanghai en Peking.
Willem van Kemenade berichtte in *NRC/H'blad* (14-1) voorts: ,,In het kader van de eerste door de Komintern bevorderde samenwerking tussen Nationalisten en Communisten vertrok hij (in 1925) als 16-jarige naar Moskou voor studie aan de Sun Yatsen-Universiteit een door Karl Radek gesticht opleidingscentrum voor jonge Chinese communisten. Vele toekomstige communistische leiders, waaronder Deng Xiaoping, waren daar zijn mede-studenten. Chiang vertoonde trotskistische neigingen en zijn landgenoten beschuldigden hem spoedig van anti-Stalinistische wroeterijen. Hij zou tevens in het openbaar zijn vader veroordeeld hebben, maar als dat waar was is die geschiedenis in elk geval zorgvuldig herschreven. De toenemende vijandschap tussen Kwomintang en communisten in China maakte de jonge Chiang steeds meer een doelwit van intriges van Russische en Chinese communistische geheime diensten.
Hij leefde een aantal jaren onder feitelijk huisarrest, maar trouwde niettemin (in 1935) een eenvoudige Siberische vrouw, Faina. In 1937 na het tweede ,,Verenigd Front" van Kwomintang en communisten mocht Chiang terug naar China, waar zijn vader hem zelf opnieuw in de confucianistische klassieken indoctrineerde. Jarenlang moest hij elke dag zijn dagboek aan zijn vader tonen. In de jaren van ondergang van de Kwomintang stak de jonge Chiang gunstig af bij vele corrupte Kwomintang-leiders. Met niets ontziende middelen probeerde hij als economische controleur in Shanghai de massieve corruptie te lijf te gaan, maar het was te laat.

Na de vernederende aftocht naar Taiwan (in 1949) was de jonge Chiang in de beginjaren de man die het eiland veilig moest maken voor de Kwomintang. Als zodanig was hij de beul van alle verdachte sympathisanten met het communisme, maar ook en vooral van activisten voor onafhankelijkheid onder de autochtone eilandbevolking. Een groot deel van de Taiwanezen had gehoopt dat het eiland met Amerikaanse en Japanse hulp een nieuwe onafhankelijke staat kon worden terwijl het door de Kwomintang als bastion voor de herovering van China werd ingericht en zo permanent bij de nog steeds niet voltooide Chinese burgeroorlog betrokken werd.
Gedurende de jaren vijftig was de jonge Chiang het gevreesde hoofd van de geheime politie en het aantal mensen dat op zijn bevel zonder vorm van proces is omgebracht loopt in de vele duizenden. Omstreeks 1960 besloot de toen 72-jarige president Chiang Kai-shek dat opvolging door zijn zoon de beste garantie voor continuïteit en stabiliteit op Taiwan was.
In 1965 werd de jonge Chiang minister van defensie, in 1969 vice-premier en in 1972 premier.
Na zijn dood in 1975 op 87-jarige leeftijd werd Chiang Kai-shek als president opgevolgd door de vice-president (Yen Chia-Kan). In 1978 koos de Nationale Vergadering, in grote meerderheid bestaand uit oude heren die in 1947 op het vasteland gekozen werden, Chiang Ching-kuo tot president.
Met Chiang's dood is een einde gekomen aan de Chiang-dynastie. Zijn enige legitieme zoon die fysiek en intellectueel in staat zou zijn geweest om hem op te volgen, is plaatsvervangend handelsvertegenwoordiger van Taiwan in Singapore. De president stuurde zijn zoon daar twee jaar geleden heen om te voorkomen dat hij een rol zou spelen in de intriges om de opvolging.

Over de persoon en het beleid van Chiang Ching-kuo schreef Van Kemenade het volgende:

In de 10 jaar van zijn presidentschap is Taiwan getransformeerd van een door anti-communistische slogans geobsedeerd, belegerd militair ideologisch bolwerk tot een overgangsdemocratie met een actieve oppositieparti], een nieuw industrieland, en ondanks een vrijwel volledig diplomatiek isolement tot de 13de handelsmogendheid ter wereld met een inkomen per hoofd van de bevolking van 5000 dollar en deviezenreserves van 75 miljard dollar, na Japan de hoogste ter wereld.
Het spectaculaire succes van Taiwan is deels mogelijk geworden door de Amerikaanse hulp gedurende de eerste 15 jaar van het regime, maar is vooral te danken aan de unieke stabiliteit die het overbevolkte eiland (ter grootte van Nederland) met 20 miljoen inwoners onder de familie Chiang genoten heeft. Maar de belangrijkste factor is wellicht geweest de verwezenlijking door de Kwomintang van een traditioneel Chinees ideaal: regeren door een intellectuele elite naar het model van het keizerlijke mandarinaat.
Vele sleutelposities in het regime zijn weliswaar in handen gebleven van reactionaire en sinistere bejaarden, maar daarnaast en vlak eronder behoort een recordaantal van de bewindslieden en leidende bureaucraten tot ,,the best and the brightest" met doctorstitels van vooraanstaande Amerikaanse universiteiten.
In geen ander opzicht is het contrast met het communistische regime op het vasteland, dat zijn intellectuelen diskwalificeerde of liquideerde schrijnender.

President Chiang Ching-kuo (m.) woonde op 11 oktober 1987 een militaire oefening bij in gezelschap van (v.l.n.r.) generaal Hau Pei-tsun (chef van de generale staf), admiraal Liu Ho-chien (opperbevelhebber marine) en generaal Chen Hsin-ling (opperbevelhebber luchtmacht).

Weekblad 57ste jaargang No 2930, pag. 42967-42982

BELGIË

VERKIEZINGSUITSLAGEN PER ARRONDISSEMENT

Bij de parlementsverkiezingen van **13 december** 1987 (niet oktober, correctie pag 817/1-'87) werden de zetels in Kamer en Senaat verdeeld op grond van de volgende uitslagen in de Vlaamse en Waalse arrondissementen alsmede in Brussel

KAMER
Brussel

	1985	1987
CVP	6	5
PSC	2	2
SP	3	3
PS	4	6
PVV	3	3
PRL	7	7
VU	2	2
FDF	3	2
ECOLO	2	2
AGALEV	–	1
RAD-UDRT	1	–
TOTAAL	33	33

SENAAT
Brussel

	1985	1987
CVP	3	3
SP	1	2
PVV	1	1
VU	1	1
PSC	2	1
PS	2	3
PRL	4	3
FDF	1	1
ECOLO	1	1
TOTAAL	16	16

KAMER
Vlaamse Arrondissementen

Arrondissementen	Te verdelen zetels		CVP		SP		PVV		VU		AGALEV		VL-Blok		Andere	
	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87
Antwerpen	2	0	2	0	6	5	5	5	3	3	3	3	2	2	1	2	–	–
Mechelen	6	6	3	3	1	1	1	1	–		1	1	–	–	–	–	–	–
Turnhout	8	8	4	4	2	2	1	1	1	–	–		1	–	–	–	–	–
Provincie Antwerpen	3	4	3	4	1	3	1	2	8	8	5	5	4	4	3	3	1	2
Leuven	9	9	3	3	3	3	2	2	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Hasselt	8	8	3	3	3	3	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Tongeren-Maaseik	8	8	3	2	2	2	1	2	2	2	–	–	–	–	–	–	–	–
Provincie Limburg	1	6	1	6	6	5	5	5	2	3	3	3	–	–	–	–	–	–
Gent-Eeklo	12	12	4	4	3	2	3	4	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–
Sint-Niklaas	4	4	2	1	1	2	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Dendermonde	4	4	2	2	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Aalst	6	6	2	2	2	2	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Oudenaarde	2	2	1	–	–	–		1	1	–	–		1	–	–	–	–	–
Prov. Oost-Vlaanderen	2	8	2	8	1	1	9	7	7	6	7	3	3	1	2	–	–	–
Brugge	5	5	2	3	2	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Veurne-Diksmuide-Oostende	5	5	2	1	1	2	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Roeselare-Tielt	5	5	2	2	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Kortrijk	6	6	2	2	2	2	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Ieper	2	2	2	1	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Prov. West-Vlaanderen	2	3	2	3	1	0	9	6	6	4	5	3	3	–	–	–	–	
Vlaamse Arrondissementen	110	110	43	38	29	29	19	22	14	14	4	5	1	2	–	–		

Waalse Arrondissementen

Arrondissementen	Te verdelen zetels		PCS		PS		PRL		ECOLO		Andere	
	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87
Bergen	5	5	1	1	3	4	1	–	–	–	–	–
Zinnik	4	4	1	1	2	2	–	1	1	–	–	–
Doornik-Aat-Moeskroen	6	6	2	1	2	3	2	2	–	–	–	–
Charleroi	10	10	2	4	5	5	2	1	1	–	–	–
Thuin	3	3	–	–	2	1	1	2	–		–	–
Provincie Henegouwen	28	28	6	7	14	15	6	6	2	–		–
Luik	13	13	2	2	6	7	4	3	1	1	–	
Hoei-Borgworm	3	3	1	1	2	1	–	1	–	–	–	–
Verviers	5	5	2	2	2	2	1	1	–	–	–	–
Provincie Luik	21	21	5	5	10	10	5	5	1	1	–	–
Namen	6	6	2	1	3	4	1	1	–	–	–	–
Dinant-Philippeville	3	3	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–
Provincie Namen	9	9	3	2	4	5	2	2	–	–	–	
Aarlen-Marche-Bastenaken	3	3	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–
Neufchateau-Virton	2	2	1	1	–	1	1	–	–	–	–	–
Provincie Luxemburg	5	5	2	2	1	2	2	1	–	–	–	–
Nijvel	6	6	2	1	2	2	2	2	–	–	–	1
Waalse Arrondissementen	69	69	18	17	31	34	17	16	3	1	–	1

SENAAT
Vlaamse Arrondissementen

Arrondissementen	Te verdelen zetels		CVP		SP		PVV		VU		AGALEV		VL-Blok	
	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87
Antwerpen	10	10	3	2	3	3	2	2	1	1	1	1	_	1
Mechelen Turnhout	7	7	4	4	1	1	1	1	1	1	_	_	_	_
Provincie Antwerpen	17	17	7	6	4	4	3	3	2	2	1	1	_	1
Leuven	5	5	2	1	2	1	1	1	_	1	_	1	_	_
Prov Limburg (Hasselt-Tongeren-Maaseik	8	8	3	3	3	3	1	1	1	1	_	_	_	_
Gent-Eeklo	6	6	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1		_
Sint-Niklaas Dendermonde	4	4	2	1	1	1	1	1		1	_	_	_	_
Aalst Oudenaarde	4	4	1	2	1	1	1	1	1	_		_	_	_
Prov. Oost-Vlaanderen	14	14	5	5	4	3	3	3	2	2	1	1	_	_
Brugge	3	3	1	1	1	1	1	1	_	_	_	_	_	_
Veurne-Diksmuide-Oostende	2	2	1	1	1	1	_	_	_		_	_	_	
Roeselare-Tielt	2	2	2	1	_	1		_	_			_	_	_
Kortrijk-Ieper	4	4	1	1	1	1	1	1	1	1			_	_
Prov. West-Vlaanderen	11	11	5	4	3	4	2	2	1	1	_	_	_	_
Vlaamse Arrondissementen	55	55	22	19	15	15	10	10	6	7	2	3	_	1

Waalse Arrondissementen

Arrondissementen	Te verdelen zetels		PSC		PS		PRL		ECOLO		Andere	
	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87	85	87
Bergen-Zinnik	5	5	1	1	3	3	1	1	_	_	_	_
Charleroi-Thuin	6	6	1	1	3	3	1	1	1	1	_	_
Doornik-Aat-Moeskroen	3	3	1	1	1	1	1	1	_	_	_	_
Provincie Henegouwen	14	14	3	3	7	7	3	3	1	1	_	_
Luik	7	7	1	1	4	4	2	2	_	_	_	_
Hoei-Borgworm	2	2	1	1	1	1	_	_	_	_	_	_
Verviers	3	3	1	1	1	1	1	1	_	_	_	_
Provincie Luik	12	12	3	3	6	6	3	3	_	_	_	_
Prov Luxemburg (Aarlen-Marche Bastenaken-Neufchâteau-Virton	2	2	1	1	_	1	1	_	_	_		_
Prov Namen (Namen-Dinant-Philippeville	4	4	1	1	2	2	1	1	_	_	_	_
Niivel	3	3	_	_	1	1	1	2	_	_	1	_
Waalse Arrondissementen	35	35	8	8	16	17	9	9	1	1	1	_

SAMENSTELLING VAN DE RADEN VAN GEWESTEN EN GEMEENSCHAPPEN, VAN DE PROVINCIERADEN EN DEFINITIEVE SAMENSTELLING VAN DE SENAAT

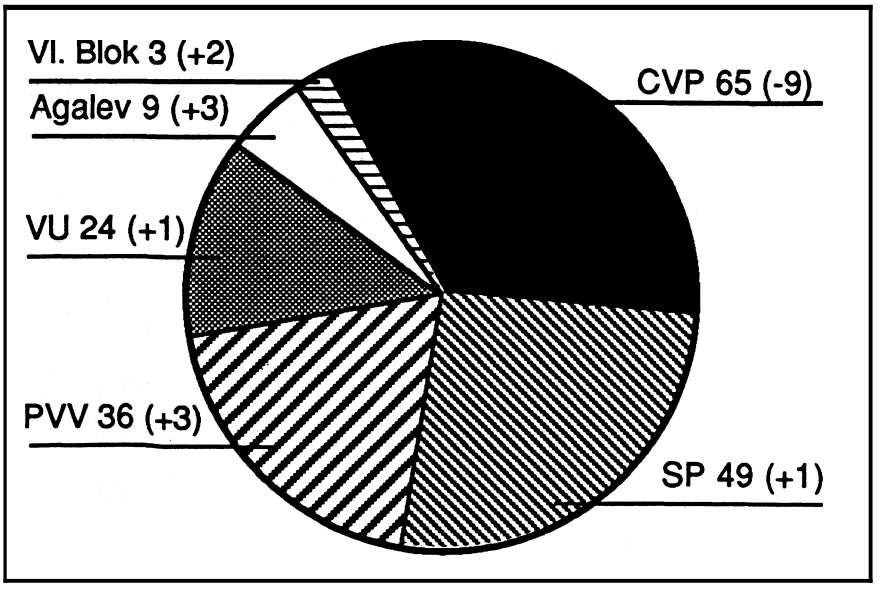
1) De Raden van de deelgebieden

De Vlaamse Raad, waar gewest- en gemeenschapszaken samen worden behandeld, de Waalse gewestraad en de Franse gemeenschapsraad zijn samengesteld uit de volksvertegenwoordigers en de rechtstreeks verkozen senatoren. In alle Raden komt de uittredende meerderheid van christen-democraten en liberalen sterk verzwakt uit de stembusslag. De voortzetting van deze coalitie is alleen nog mogelijk in de Vlaamse Raad.

Te noteren valt dat de VU, ondanks een status quo in Kamer en rechtstreeks verkozen Senaat, toch een zetel wint in de Vlaamse Raad. De winst van een senaatszetel in het arrondissement Leuven en het verlies van de zetel van Toon van Overstraeten in het Waalse arrondissement Nijvel (zie pag. 818/2-

VLAAMSE RAAD

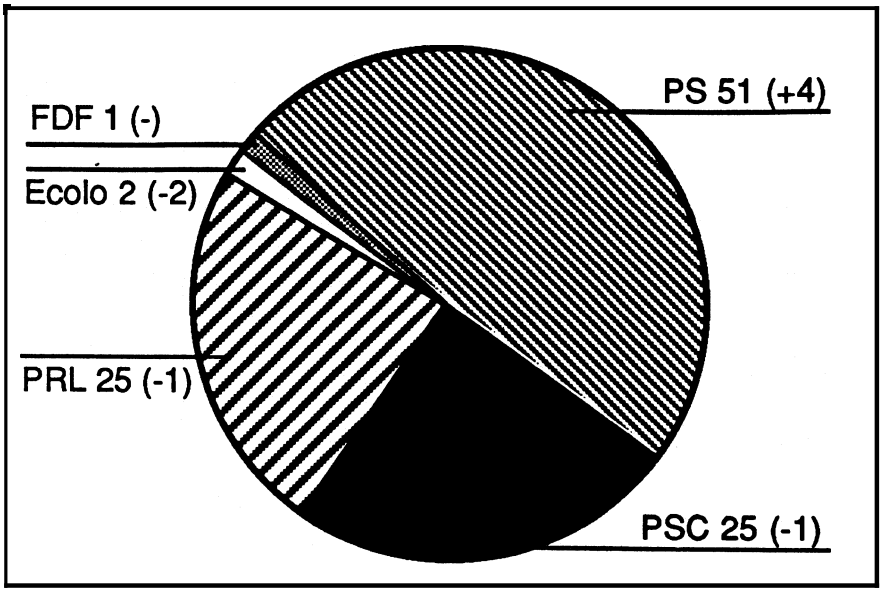
186 ZETELS

1987) zorgt voor het nationale status quo. Maar door het feit dat de VU in Vlaanderen een rechtstreeks verkozen senator meer heeft, wint deze partij een zetel in de Vlaamse Raad.
In de Waalse gewestraad en de Franse gemeenschapsraad heeft de PS een zodanige sterke positie weten te veroveren dat een coalitie zonder deze partij zo goed als onmogelijk is. FDF en Ecolo zitten in elk geval op de wip. hoewel een opnieuw samengaan van Waalse liberalen en christen-democraten problematisch is, gezien de groeiende weerzin van de PSC om met de PRL verder te regeren.

2) Provinciale Raden
De verkiezing van de provinciale raden levert verlies op voor de christen-democraten aan beide zijden van de taalgrens, voor de Waalse liberalen en, verrassend, voor de VU, die in alle Vlaamse provincies, behalve Limburg. stemmen en/of zetels verliest.
In Henegouwen verstevigt de PS haar reeds eerder verworven volstrekte meerderheid.

WAALSE GEWESTRAAD 104 ZETELS

Provincies	Aantal zetels	CVP of PSC	SP of PS	PVV of PRL	VU	AGALEV of ECOLO	FDF	VL.BLOK	Andere	Coalitie
Antwerpen	90	29(− 4)	23(+ 1)	14(—)	10(− 1)	9(+ 2)	–	4(+2)	1(—)	CVP-SP
Limburg	70	25(− 3)	21(+ 1)	8(− 2)	14(+ 2)	2(+ 2)		–	–	CVP-SP
Oost-Vlaanderen	90	31(− 3)	23(—)	21(+ 2)	11(− 1)	4(+ 2)	–			CVP-PVV
West-Vlaanderen	90	36(− 2)	24(− 1)	17(+ 3)	8(− 3)	5(+ 3)		–	–	CVP-SP
Henegouwen	90	20(—)	52(+ 5)	16(− 4)	–	2(− 1)	–			PS
Luik	86	18(− 1)	43(+ 4)	20(− 2)	–	4(—)		–	1(− 1)	PS-PRL
Luxemburg	50	19(—)	14(+ 1)	16(− 2)	–	1(+ 1)			–	PS-PRL
Namen	60	17(− 1)	26(+ 3)	14(− 2)	–	3(—)	–			PRL-PS
Brabant	90	20(− 6)	25(+ 4)	26(− 2)	7(—)	5(+ 4)	7(—)	–	–	PRL-PW-PSC CVP-SP-PS
Rijk	716	215(−20)	251(+18)	152(− 9)	50(− 3)	35(+13)	7(—)	4(+2)	2(− 1)	

3) Provinciale senatoren
De verkiezingen van de 51 provinciale senatoren door de provincieraden is een tegenvaller geworden voor de PVV en de PRL, die beiden een zetel verloren. De uittredende coalitie is dus verder verzwakt. De andere partijen boekten zetelwinst of een status quo.

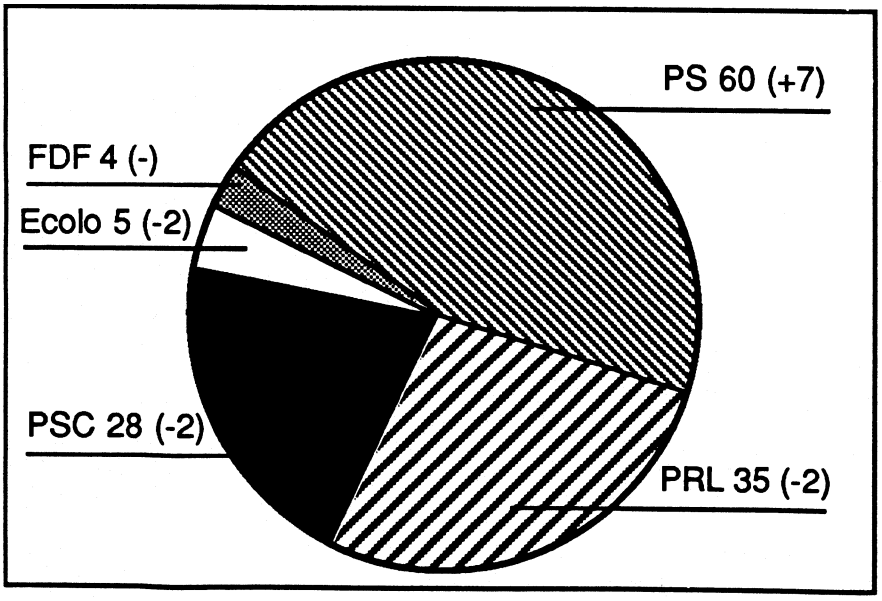
De zetelverdeling is als volgt:

CVP	11	(st. q)
PS	11	(+ 1)
SP	8	(st. q)
PRL	6	(− 1)
PVV	4	(− 1)
PSC	5	(st. q)
VU	4	(+ 1)
Agalev	1	(st. q)
Ecolo	0	(st. q)
FDF	1	(st. q)
Vl.Blok	0	(st. q)

4) De nationale coöptatie van de 26 senatoren:

CVP	6	(st. q)
PS	5	(st. q)
SP	4	(st. q)
PRL	3	(st. q)
PVV	3	(st. q)
PSC	2	(− 1)
VU	1	(st. q)
Agalev	1	(+ 1)
Ecolo	1	(st. q)
FDF	0	(st. q)
Vl.Blok	0	(st. q)

FRANSE GEMEENSCHAP 132 ZETELS

5) Definitieve samenstelling van de Senaat:

CVP	39	(− 3)
PS	36	(+ 3)
SP	29	(+ 1)
PRL	21	(− 2)
PVV	18	(− 1)
PSC	16	(− 2)
VU	13	(+ 1)
Agalev	5	(+ 2)
Ecolo	3	(st. q)
FDF	2	(st. q)
Vl.Blok	1	(+ 1)

(Vor.ber.pag. 817/1 e.v.-1987)

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

CHINA

CAMPAGNE TEGEN BOURGEOIS-LIBERALISERING. VIJFDE ZITTING NATIONALE VOLKSCONGRES. ANTI-CHINESE ONLUSTEN IN TIBET. VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het bericht op pag. 4513 e.v. over de studentenonlusten en de daarop volgende campagne tegen bourgeois-liberalisering volgt hierna een verslag van de verdere ontwikkelingen in China op binnenlands gebied.

Omvang campagne tegen *bourgeois*-liberalisering beperkt. Commentaar

In het *NRC/H'blad* van 24-1-1987 belichtte Willem van Kemenade de achtergronden van de campagne tegen bourgeois-liberalisering en het ontslag van Hu Yaobang.

Ontslag en royement van vooraanstaande academici en een paar dwarsliggende schrijvers, vervanging van de propaganda-directeur van het centrale partijcomité, gedwongen rituele zelfkritiek van studenten die gedemonstreerd hebben, verscherping van censuur geven tezamen het onheilspellende beeld van déja vu: 1957 - anti-rechtse beweging; 1966 - Culturele Revolutie: 1980 - onderdrukking van de Pekingse Lente.
In 1957 waren de intellectuelen en schrijvers rechtse elementen en tijdens de Culturele Revolutie de ,,negende stinkende categorie". De muurkrantbeschrijvers in 1979-1980 waren ,.contra-revolutionairen" en de ,,hoeden" die de academici en schrijvers nu krijgen opgezet zijn die van ,.promotors van bourgeois-liberalisering en totale verwestersing".
Dat mildere etiket is op zichzelf al een hele vooruitgang. maar belangrijker is dat de intellectuelen tijdens vroegere bewegingen ernstig gemaltraiteerd zijn, vaak met dodelijke afloop en dat er in 1979-1980 hele reeksen arrestaties van critici plaatsvonden, gevolgd door langdurige gevangenisstraffen, vaak zonder vorm van proces. Ditmaal zijn er slechts enkele ontslagen met overplaatsing en royementen geweest en er zijn indicaties dat het daarbij zal blijven.

De nieuwe tijdelijk secretaris-generaal van de Communistische Partij. premier Zhao Ziyang zei onlangs tegen Hongaarse bezoekers, dat er slechts enkele figuren gestraft zouden wordeii en dat er zeker geen linkse campagne zou komen. Hongkong-chinese kranten, wier correspondenten wegens hun etnische en linguïstirke affiniteitmeer informatie uit China halen dan de hele wereldpers bij elkaar, rapporteerden gisteren dat de centrale autoriteiten aan alle provincie- en stadsbesturen instructies hebben uitgevaardigd die het ontslaan van universiteitsbestuurders en professoren verbieden. Ook is een nationale conferentie belegd die provincie- en stadsbestuurders moet inprenten om de campagne binnen de perken te houden.
In dit opzicht is het zelfs een vooruitgang in vergelijking met de campagne van eind 1983 tegen ,,geestelijke verontreiniging". Overreed door orthodoxe ideologen had Deng Xiaoping zelf bevel tot die campagne gegeven om de kwalijke effecten van de economische hervormingen en de open deur-politiek te bestrijden. Weldra grepen partijbonzen op lager niveau deze campagne aan om oude vetes te beslechten, zodanig dat Deng Xiaoping na enige maanden stopzetting beval.
Ook de huidig campagne is door Deng Xiaoping zelf bevolen, gedeeltelijk als taktische concessie aan de conservatieven. maar tevens omdat hij het met een deel van de doelstellingen eens is. Voor een communistisch Derde Wereld-land had de vrijmoedigheid en de ongebondenheid de afgelopen twee jaar ongelooflijke vormen aangenomen. Pleidooien voor een meerpartij-en-stelsel in de officiele bladen, vulgaire stuiverromannetjes. pop en softporno in de straten en niets ontziende najagerij van geld en luxe overal waren een nachtmerrie voor de oude garde, waaraan vroeg of laat paal en perk gesteld moest worden.
Voor de vergaande tolerantie was niemand méér persoonlijk verantwoordelijk dan Hu Yaobang. Hu meende dat moderne decadentie minder kwalijk was dan feodale achterlijkheid die vele sectoren van de Chinese samenleving nog rijkelijk domineert. Hij was zeker tegen totale verwestersing. maar via zijn propaganda-directeur liet hij de verspreiding van ideeën daarover toe als tegenwicht tegen feodale ideeen. Voor de toenemende vrijdenkerij op politiek gebied was ook Hu verantwoordelijk, doordat hij zijn steun had gegeven aan het plan van de twee eveneens in ongenade gevallen schrijvers Wang Ruowang en Liu Baiyan om in 1986 de dertigste verjaardag van de ,,Laat honderd bloemen bloeien, laat honderd scholen wedijveren". campagne te herdenken. Die campagne was een uitnodiging aan intellectuelen om kritiek op het communistische regime te leveren, maar het leidde tot een uitbarsting van anti-communistische tirades. Iets soortgelijks. maar in veel beperktere mate is de afgelopen zomer weer gebeurd. Er volgde een eindeloos assortiment artikelen over de voor- en nadelen van alle politieke systemen ter wereld, waarin elke Chinees kon lezen wat hij niet had. Hu zou het fiat voor deze debatten op eigen houtje gegeven hebben. vandaar de beschuldiging van zijn opvolger, op 19 januari. dat hij de principes van collectief leiderschap geschonden had.
De verwijdering tussen mentor Deng en protégé Hu is volgens vele insiders begonnen tijdens de speciale partijconferentie in september 1986. Het falen van deze conferentie om politieke hervormingen door te voeren was de brede oorzaak van de golf van het studentenprotest, maar de theorie dat dit Hu de genadeslag gaf is bij nader inzien oniuist.

De Chinese Communistische Partij bestaat nu uit een conservatieve en een hervormersfactie. Binnen die hervormersfactie was Hu Yaobang de meest liberale frontman en Deng de remmende conservatief, die zich op het gebied van economische hervormingen sterk onderscheidde van de conservatieve factie, maar in zaken als ideologie, orde en discipline ongeveer op dezelfde lijn zat. Vandaar dat Deng de arbiter was en nog is tussen de reformistische avantgarde en de conservatieve oppositie.
Hu Yaobang kon die rol niet overnemen onidat hij veel te ver in liberale richting was doorgeslagen en bovendien door zijn persoonlijke stijl van loslippig. emotioneel optreden in vele kringen niet serieus genomen werd.
Maar er was een nog groter obstakel. Deng Xiaoping heeft jarenlang geprobeerd zijn belangrijke militaire functie van voorzitter van de militaire commissie aan Hu Yaobang over te dragen. maar dit is steeds gestuit op het unanieme verzet van de legertop, laatstelijk tijdens een militaire conferentie vlak voor Kerstmis 1986. Als Hu Deng niet kon opvolgen als voorzitter van de militaire commissie betekende dat dat hij alleen Dengs tweede functie van voorzitter van de Centrale Adviescommissie zou kunnen overnemen. een te smalle basis om als opperste leider te kunnen fungeren. Het logische gevolg was dat Hu moest opstappen en als datum werd afgesproken het 13e partijcongres in september 1987. Door de verhitte gemoederen tijdens de nasleep van de studentenonrust eisten de conservatieven vervolgens dat Hu meteen de zak kreeg.
De aanvankelijke conclusie van commentatoren dat Hu tot zondebok voor het studentenprotest is gemaakt en dat Deng gedwongen werd hem te offeren en daarmee zijn eigen positie heeft verzwakt, is nu op losse schroeven komen te staan. Deng is de beslissende kracht achter de huidige verharding, bepaalt daarvan de reikwijdte en kan die stopzetten als hij het tijdstip daarvoor aangebroken acht.

Buitenlandse journalist uitgewezen

De Amerikaanse journalist Lawrence MacDonald, die als correspondent van het Franse persbureau AFP in Peking werkzaam was, werd op 30 jan. 1987 gedwongen China te verlaten. Als reden voor dit besluit werd gegeven dat MacDonald zich had ingelaten met activiteiten ,,die zich niet verdragen met zijn status als journalist en die schadelijk zijn voor de vriendschap tussen de Chinese en Franse volkeren".

Het Chinese persbureau Xinhua had op 25 januari gemeld, dat in de noordelijke havenstad Tianjin de student Lin Jie was gearresteerd wegens ,,geheime samenspanning met en het doorgeven van informatie" aan de AFP-correspondent. Over de aard van het materiaal werden geen bijzonderheden gegeven. Diplomatieke kringen in Peking gingen er evenwel van uit dat de maatregel te maken had met de berichtgeving over de recente studentenonlusten in China.

Aantal studenten wordt berecht

In een vraaggesprek met het blad Peking Review (23-1-1987)verklaarde de Chinese plaatsvervangend minister van onderwijs, He Dongchang, op 23 jan. 1987 dat de jongeren die tijdens recente studentenbetogingen waren gearresteerd, zouden worden gestraft.

Volgens He kon geen enkele student het houden van demonstraties rechtvaardigen om zijn mening te uiten. Degenen die kleine overtredingen hadden begaan en bereid waren hun gedrag te wijzigen. zouden niet worden vervolgd. Maar de ,,enkele studenten", die zich aan ernstige overtredingen schuldig hadden gemaakt, zoals het vernie-

len van eigendom of het verkopen van vertrouwelijke informatie aan buitenlanders, zouden berecht worden, aldus He.

De plaatsvervangend minister zei ook dat de studenten meer ideologische training moesten krijgen en door arbeid meer in contact met de samenleving moesten worden gebracht. Anderzijds pleitte hij voor meer mogelijkheden voor de studenten om ,,lucht te kunnen geven aan hun opvattingen en hun grieven". ,,Zolang opvattingen. waaronder kritiek, en suggesties over partij en regering op een normale manier worden geuit, zal hen dat niet als een fout worden aangerekend".

Volgens de Pekzng *Review* had de eerste studentendemonstratie op 10 nov 1986 plaatsgevonden in Shanghai, waar door studenten van de Oost-China Universiteit op aanplakbiljetten was geklaagd over de verplichte ochtendgymnastiek, het eten in de mensa's en onderwijshervormingen In totaal zouden zich in veertien steden protestbetogingen en ongeregeldheden hebben voorgedaan

Herziening van de kieswet

Op 28 dec 1986 publiceerde de partijkrant Renmzn Rzbao (Volksdagblad) een vraaggesprek met Wang Hanbin, de secretaris-generaal van het Permanent Comité van het Nationaal Volkscongres, waarin deze een herziening van de kieswet aankondigde betreffende het benoemen en kiezen van kandidaten bij plaatselijke verkiezingen

Voor dorpen en districten gold voortaan de regel dat het aantal kandidaten voor verkiezingen 33 a 100% hoger zou zijn dan het aantal verkiesbare plaatsen. Op provinciaal niveau moest het aantal kandidaten 20 tot 50% hoger liggen dan het aantal zetels. Wang zei dat iedere politieke partij of organisatie van tien of meer personen kandidaten kon leveren voor een voorlopige kandidatenlijst, die 20 dagen voor de verkiezingen werd gepubliceerd. Na een ,,procesvan discussie" zou 5 dagen voor de verkiezingen de definitieve lijst verschijnen. Wang erkende dat in het verleden ,,ondemocratischeen illegale" praktijken waren voorgekomen. Een dag eerder had She Diqing, vicevoorzitter van het comité van het Pekings volkscongres, verklaard dat de verkiezingen voor het stadsbestuur in de eerste helft van 1987 volgens de nieuwe regels zouden worden gehouden.

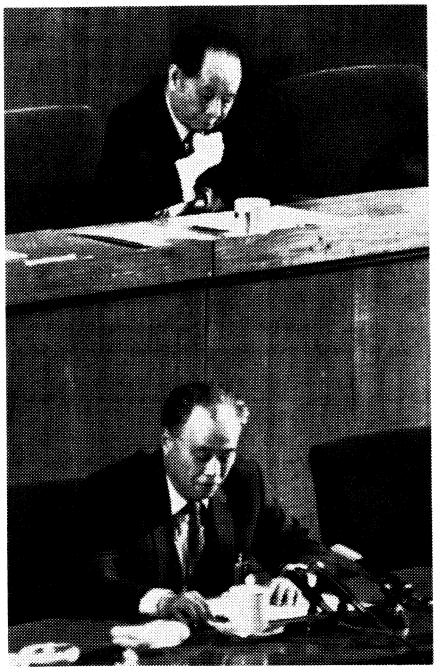
VIJFDE ZITTING VAN HET NATIONALE VOLKSCONGRES

Van 25 maart tot 11 april 1987 vond in Peking de jaarlijkse zitting plaats van het Nationale Volkscongres. Op de eerste zittingsdag hield premier en waarnemend partijleider Zhao Ziyang een twee uur durende rede, waarin hij verslag uitbracht over de politieke en economische toestand en de begroting van 1987 toelichtte. Tevens onderstreepte hij de noodzaak van het ,,elimineren van de hardnekkige invloed van bourgeois-liberalisering", maar zei dat strijdmethodes uit vroeger tijden, zoals het vervolgen en intimideren van mensen, moesten worden vermeden. De nadruk moest liggen op effectiviteit en die zat volgens Zhao in intellectuele overreding en opvoeding in plaats van oversimplistische en ruwe methodes. Met betrekking tot de economie waarschuwde de premier voor grote problemen. Hij benadrukte de noodzaak van hervormingen van het prijssysteem en prijscontrole, maar erkende dat het moeilijk zou zijn zulke hervormingen door te voeren, ,,omdat ze elk huishouden raken".
Onder Zhao's gehoor bevond zich ook de voormalige partijsecretaris Hu Yaobang. Het was voor het eerst dat Hu in het openbaar verscheen sinds hij op 16 jan. 1987 was afgetreden. Hu Yaobang was een dag eerder, tijdens een voorbereidende vergadering van het Volkscongres, gekozen als lid van het presidium van het Volkscongres.

Onder de kop Obstakels voor China's hervormingen schreef *NRC/H'blad*-correspondent Willem van Kemenade op 27-3-1987 een toelichting op de rede van Zhao Ziyang, waaraan het volgende werd ontleend:

Zhao zei dat bet belangrijkste economische succes in 1986 was dat de galopperende economische groei van 1984-1985 - meer dan 20 procent - teruggebracht was tot een verantwoorde 9,1 procent. De oververhitting van die jaren was zo riskant omdat energievoorziening en infrastructuur de produktiegroei absoluut niet konden bijhouden. Zhao beschreef als een van de belangrijkste oorzaken van het uit de hand lopen van de huidige problemen in financiën, investeringen en consumptie, het naast elkaar bestaan van de oude en nieuwe structuren. ,,Veleaspecten van de bestaande structuur zijn afgeschaft, maar het nieuwe economische mechanisme staat nog niet systematisch op poten. Daarom moeten vele hervormingen, die halverwege zijn, afgerond en geperfectioneerd worden".
Als therapie hanteert Zhao een mengsel van enerzijds linkse retoriek, kennelijk als zoethouder voor orthodoxe marxisten en anderzijds de introductie van nog meer marktelementen in de economie. Zhao zei dat de strijd tegen bourgeois-liberalisering resoluut, maar tegelijk met beschaafde en gematigde methoden gevoerd moet worden en dat China ,,een nationale, brede, diepgaande en langdurige campagne tot het opvoeren van de produktie, het beoefenen van zuinigheid, het vergroten in inkomsten en verlagen van uitgaven" moet voeren.
Deze campagne moet een ,,magisch wapen zijn dat de massa mobiliseert, extravagantie en verspilling bestrijdt en de glorieuze traditie (uit het Mao-tijdperk) van opbouw van het land door hard werken en ontbering tot nieuw leven brengt". Als manifestaties van extravagantie waarop een bouwstop moet komen, noemt Zhao onder andere luxehotels en restaurants, kantoorflats en congrescentra. Na deze ideologische hoogstandjes zet Zhao vervolgens onder het thema ,,Verdieping van de hervorming van de economische structuur en verdere opening naar de buitenwereld" de meest controversiële hervormingen die de afgelopen maanden onder conservatieve druk op de lange baan geschoven waren opnieuw op de agenda voor directe actie. Terwijl het permanente comité van het Volkscongres op 20 maart 1987 weigerde een wet die fabrieksdirecteuren onafhankelijk van partijcomité's zou maken in behandeling te nemen, onderstreepte Zhao opnieuw de prioriteit van deze hervorming. Hij zei dat vele fabrieken weliswaar dynamischer geworden zijn, maar dat het nog veel te wensen over laat omdat de decentralisering in sommige departementen en lokaliteiten tegengehouden is. ,,Tenzij wij de voorwaarden creëren voor volledige onafhankelijkheid van management en volledige verantwoordelijkheid voor hun eigen winsten en verliezen, kan ondernemingsgedrag niet aan de eisen van staatsbeleid beantwoorden noch rationeel en tijdig reageren op marktveranderingen" aldus Zhao.

Verder beveelt de premier de vestiging van een veelheid van ,,horizontale banden" tussen ondernemingen aan. Dit komt neer op verdere afbraak van centrale planning en het sluiten van fusies en conglomeraten tussen Chinese staatsondernemingen, die tot dusver alleen bevelen aanvaardden van ministeries en staatsbureaus en zelden met elkaar communiceerden. Dit leidde tot de meest verkwistende doublures omdat elk bedrijf een geïsoleerd autarkisch wereldje op zichzelf is.
Zhao beveelt aan dat bedrijven in elkaar investeren, elkaars aandelen kopen en hun relaties in termen van verantwoordelijkheden, bevoegdheden en belangen standaardiseren. In de financiële sector bepleit Zhao diversificatie van kredietverlening. het opzetten van verzekeringsmaatschappijen - niet als staatsdienst maar als commerciële onderneming - en de concurrentie van allerlei types financiële instellingen middels vrije fluctuerende interestvoet. De rol van grote steden als financiële centra moet verder ontwikkeld worden.
Zhao riep ook op tot het vergroten van binnenlandse markten voor kapitaalgoederen als staal, steenkool, cement en hout die nog grotendeels onder het centraal plan vallen. Regelingen voor indienstneming en ontslag van werknemers en inkomensverdeling moeten verder hervormd worden. Bedrijven moeten in de hele samenleving hun employées recruteren en niet alleen onder hun familieleden en vrienden. Voor iedereen zal voortaan een opzegbare arbeidsovereenkomst gelden, in plaats van de zogenaamde ijzeren rijstkom, dat wil zeggen een gegarandeerd levenslang baantje met laag inkomen, ongeacht arbeidsprestaties of economisch nut.
De staat zal alleen normen voor maximum- en minimumlonen geven en de differentiatie aan de bedrijven overlaten. Voor werklozen zal een uitkeringssysteem geïntroduceerd worden dat de weg moet banen voor het faillissement van onrendabele bedrijven en de afvloeiing van arbeiders.
Een faillissementswet werd in december 1986 na langdurig oponthoud en amenderen door het permanente comité van het Nationale Volkscongres aangenomen, maar het van kracht worden werd afhankelijk gemaakt van de aanneming van de Wet op de hervorming van de ondernemingen. Het permanente comité weigerde vorige week om dat ontwerp in behandeling te nemen.
Dan gaat Zhao opnieuw over op de meest omstreden en riskante hervorming, prijzen. In de nasleep van de golf van studentendemonstraties eind vorig jaar werden prijshervormingen uit vrees voor sociale onrust voor een jaar bevroren, maar niettemin stelt Zhao beperkte maatregelen op het gebied van prijshervormingen voor het komende jaar in het vooruitzicht.

De in januari 1987 ontslagen partijleider Hu Yaobang (boven) luistert tijdens de eerste zittingsdag van het Nationale Volkscongres op 25 maart 1987 naar de redevoering van zijn opvolger, premier Zhao Ziyang.

De premier zegt dat uitstel van hervorming van het irrationele prijzensysteem onverantwoord is. Onder het oude systeem subsidieerde de Staat de prijzen van de meeste goederen, hetgeen tot prijsstabiliteit. maar ook tot goederenschaarste en een enorme last voor de Staat leidde. Sinds een aantal prijzen fluctueren zijn er veel meer en betere goederen beschikbaar en het volk lijkt hiervan wel de lusten maar niet de lasten te aanvaarden. Zhao zei: .,Het volk moet zijn begrip van de noodzaak van prijshervormingen verdiepen en beter in staat zijn om zich aan te passen aan prijswijzigingen in de context van de socialistische consumptie-economie"
De prijshervormingen zullen in 1987 beperkt blijven tot het aanpassen van en versoepelen van controles over prijzen van een klein aantal produkten die niet langer onveranderd kunnen blijven. Zhao beloofde dat de algemene stijging van het prijsniveau lager zal zijn dan die van vorig jaar. Alvorens aan het einde van zijn 20.000 woorden tellende speech over te gaan op het verplichte nummer, de strijd tegen bourgeois-liberalisering, zegt Zhao dat China in 1987 meer gebruik zal maken van buitenlandse leningen voor het financieren van importen van geavanceerde technologie en de bouw van exportindustrieën die import-substituerende goederen produceren.

Begroting 1987

Op 26 maart werden de ruim 2000 afgevaardigden van het Volkscongres toegesproken door minister van financiën Wang Bingqian en door minister van planning Song Ping. Wang Bingqian presenteerde de begroting voor 1987 en liet weten dat er een begrotingstekort werd verwacht van 8,02 miljard yuan (4,4 miljard gulden). Het totaal aan uitgaven werd geraamd op 245,9 miljard yuan. Over 1986 had het tekort op de begroting 7 miljard yuan bedragen, hetgeen volgens Wang te wijten was geweest aan de daling van de olieprijzen en van primaire produkten, en aan toenemende problemen in het verdienen van buitenlandse deviezen

Zowel ininister Wang als minister Song zeiden dat China in 1986 succes had geboekt bij het beperken van de economische wildgroei en het verbeteren van de balans tussen vraag en aanbod en van het levenspeil. Als oorzaken noemde Song betere oogsten, een bloeiende binnenlandse markt, beperkingen op kapitaalsinvesteringen, uitgebreide buitenlandse handel en hervormingen op het gebied van arbeid en financiën. Minister Song onderstreepte dat belangrijke hervormingen zouden worden doorgezet. De rol van de staatsplanbureaus op de produktie zou moeten worden teruggedrongen ten gunste van het marktmechanisme en meer autonomie van de bedrijven. Song zei ook dat in 1987 het verhogen van de produktie, het terugdringen van de overheidsuitgaven, het stimuleren van ondernemingen en het versterken van de landbouw prioriteit zouden hebben.

Beide ministers noemden ook ernstige problemen die dringend moesten worden opgelost. ,,De financiële en economische discipline is overal verslapt", zei minister Song. Wang verklaarde dat op sommige gebieden. zowel bij de overheid als bij de bedrijven, sprake was van verduistering, belastingontduiking, fraude, het achterhouden van winsten, diefstal en corruptie. Die problemen hadden ,,zeer ernstige vormen aangenomen".

Verder kondigden de ministers aan dat alle overheidsuitgaven met 10% zouden worden verlaagd, met uitzondering van prijssubsidies. afbetalingen op buitenlandse leningen, voorzieningen voor invaliden en andere bijzondere fondsen. Ook zouden ter verhoging van de staatsinkomsten nieuwe belastingen worden ingevoerd. bestaande belastingen worden verhoogd en zou meer gebruik gemaakt worden van buitenlandse leningen.

Afsluiting congres; minister van openbare veiligheid ontslagen

Op 11 april 1987 eindigde de vijfde zitting van het Nationale Volkscongres met de goedkeuring van het door Zhao Ziyang aangekondigde programma ter voortzetting van de hervormingen en met de vervanging van vier ministers. Het congres deed overigens een dringend beroep op de regering het begrotingstekort te reduceren, prijsstijgingen te beperken en zuinig en efficiënt gebruik te maken van buitenlandse deviezen. Vooral door conservatieve critici werd gewaarschuwd voor een te sterke economische afhankelijkheid van China van kapitalistische landen
De belangrijkst politieke veranderingen waren het ontslag van de minister van openbare veiligheid, Ruan Chongwu, en de wisseling aan de top van de staatscommissie voor de hervorming van het economische systeem
Over het verslag van Ruari (54), een Russisch en Duits sprekende technocraat en protégé van de in januari 1987 afgezette partijleider Hu Yaobang, was al enige tijd gespeculeerd, onder meer omdat hij niet doortastend genoeg zou zijn opgetreden tegen de golf van studentendemonstraties eind 1986 en begin 1987

Ruan had sinds zijn benoeming tot minister van openbare veiligheid in september 1985 grote aandacht besteed aan de verbetering van het imago van de politie en veel gedaan aan corruptiebestrijding onder het korps en in het algemeen Voor zijn benoeming tot minister was hij partijsecretaris van Shanghai en enkele jaren daarvoor wetenschapsraad op de Chinese ambassade in Bonn

Ruan werd benoemd tot plaatsvervangend minister van de staatscommissie voor onderwijs, hetgeen hierarchisch geen degradatie betekende

Tot opvolger van Ruan werd Wang Fang (66) benoemd, de voormalige partijsecretaris en veiligheidschef van de oostelijke provincie Zhejiang
Premier Zhao Ziyang werd als minister van de staatscommissie voor de hervorming van het economische systeem vervangen door de 49-jarige Li Tieying, minister van elektronica en lid van het Centraal Comité van de communistische partij

Andere wijzigingen betroffen de vervanging van de minister van gezondheid, Cui Yueli, door zijn plaatsvervangend minister Chen Minzhang, en de vervanging van de minister van lichte industrie. Yang Bo, door Zeng Xianlin, vice-voorzitter van de staatsplancommissie voor wetenschap en techniek

Maarschalken Ye Jianying en Liu Bocheng overleden

Op 22 okt. 1986 overleed in Peking Maarschalk Ye Jianying, die tientallen jaren een vooraanstaande politieke en militaire rol in China speelde.

Ye werd in 1897 in de zuidelijke provincie Guangdong geboren als zoon van een rijke zakenman. Hij koos voor een militaire loopbaan en studeerde op zijn twintigste af aan de militaire academie. Hij sloot zich vrij kort daarna aan bij de nationalistische leider Sun Yat-Sen, die oppositie voerde tegen de keizerlijke dynastie en de buitenlandse invloeden in China. In 1924 werd hij instructeur aan de militaire academie van Whampoa.
Daar maakte Ye kennis met de latere premier Zhou Enlai en nam met hem deel aan de eerste communistische opstand in Nanchang in 1927.

De opstand mislukte en Ye vluchtte naar Hongkong. Tussen 1928 en 1931 volgde hij een militaire opleiding in de Sowjet-Unie en maakte enkele reizen in Europa.
Na zijn terugkeer in China sloot Ye zich aan bij de communisten, die inmiddels oorlog voerden tegen de nationalisten onder Chiang Kai-shek. Met Mao Zedong en anderen organiseerde hij de legendarische ,,Lange Mars" (1934-1935), een barre en voor velen dodelijke voettocht van tienduizend kilometer van Zuid-China naar het Noordchinese Yenan, waarmee de communisten uit de omsingeling van de nationalisten ontsnapten

Na de communistische overwinning in 1949 begon zijn lange carrière. Hij was onder andere hoofd van het partij-secretariaat, burgemeester van Peking, burgemeester van Kanton, militair commandant van het district Guangdong, vice-voorzitter van de Centrale Militaire Commissie en minister van defensie. In 1955 werd hij tot maarschalkgepromoveerd. Tijdens de Culturele Revolutie (1966-1976) werd hij het mikpunt van de algemene kritiek op oude kaders en moest hij zijn zetel in het Politburo opgeven. In 1969 werd hij in ere hersteld en mocht hij die post weer bekleden. Tussen 1978 en 1983 was hij feitelijk staatshoofd als voorzitter van het Nationale Volkscongres.
Na de dood van Mao Zedong in 1976 en de val van de Bende van Vier, waarin hij persoonlijk de hand had. noemde hij de Culturele Revolutie ,,een weerzinwekkende catastrofe waaronder iedereen geleden heeft." Maar anderzijds was Ye het oneens met het hervormingsbeleid van Deng. Hij liet zich steeds meer gelden als een remmende factor omdat hij vond dat Deng te veel afstand nam van Mao's erfenis. Ook had hij bezwaren tegen het moderniseren van het Volksbevrijdingsleger (PLA).

In september 1985 trad Ye af als lid van het Politburo. Nog vijf hoge militairen deden hetzelfde, hetgeen werd gezien als een overwinning van de vernieuwers. In het Politburo maakte Ye deel uit van het permanente comité, samen met Deng Xiaoping, partijleider Hu Yaobang, premier Zhao Ziyang, president Li Xiannian en de econoom Chen Yun.

Op 7 okt. 1986 was op 94-jarigeleeftijd maarschalk Liu Bocheng overleden.

De ten gevolge van een oorlogsverwonding als ,,éénogige draak" bekend staande Liu was in 1955 benoemd tot maarschalk en in 1956 lid geworden van het Politburo van de communistische partij. In 1982 had hij zich om gezondheidsredenen uit al zijn functies teruggetrokken.

Na het overlijden van Ye en Liu waren in China nog twee maarschalken in leven: de 87-jarige Nie Rongzhen en de 84-jarige Xu Xiangqian.

Nieuw departement voor ideologie

Het in Hongkong verschijnende tijdschrift *Asia* Week berichtte op 22 mei 1987 dat het Chinese ministerie van staatsveiligheid een nieuw departement ,,voorde ideologie en het denken" in het leven had geroepen. Het ,,Vierde Departement" kreeg als taak onafgebroken te letten op intellectuelen, die openlijk van hun sympathie getuigden voor westerse ideeën en die nauwe contacten met buitenlanders onderhielden, en op personen die een ,,zwevende ideologie" hadden.

Miljoenen illegale boeken in beslag genomen

Het dagblad China Daily meldde op 18 juni 1987 dat de Chinese overheid in januari 1986 de jacht had geopend op de handel in illegale boeken en sinds die tijd al bijna 200 uitgeverijen zonder vergunning en meer dan 40 drukkerijen had opgerold, die onder de naam van bestaande bedrijven werkten door officiele registratienummers te vervalsen. Daarbij waren meer dan tien miljoen illegaal gepubliceerde boeken in beslag genomen en vernietigd. Volgens de krant waren veel boeken pornografisch of ,,reactionair".

Volgens het Staatsbureau voor Media en Publikatie was er veel vooruitgang geboekt tegen de handel in illegale boeken, maar groeide hun aantal nog steeds.
Uitgeverijen moesten dicht na publikatie van werken als Lady Chatterley's Lover van D.H. Lawrence. Maar ondanks het verbod. dat ook gold voor dagbladen met Kung Fu-, liefdes- en misdaadliteratuur, waren dergelijke publikaties nog steeds vrij gemakkelijk verkrijgbaar in particuliere kiosken in Peking en werden ze door miljoenen Chinezen gelezen.
In China verschenen bijna 4.000 dagbladen en periodieken met een oplage van 320 miljoen, aldus China Daily. Verscheidene officiële uitgeverijen waren echter meer populaire en sensationele literatuur op de markt gaan brengen om zo de slechte verkoop van officiële boeken en tijdschriften te compenseren.

Fabriek verdwijnt van instituut na studentenprotest

Ruim 1.000 studenten van het instituut voor financiën en bankwezen in Peking beëindigden na zes dagen hun onderwijsboycot, nadat het stadsbestuur op 15 juni 1987 had toegegeven aan hun eis dat een in het instituut gevestigde sigarettenfabriek zou verdwijnen.

De fabriek was daar ondergebracht in de jaren zestig, toen de universiteit in het kader van de Culturele Revolutie was gesloten. De directie van de fabriek wilde niet van de campus verdwijnen toen het instituut in 1979 werd heropend. De fabriek bezorgde veel overlast en verhinderde de bouw van nieuwe slaapzalen en andere faciliteiten voor de studenten. Nadat het stadsbestuur het besluit de fabriek vóór 30 juni 1987 te verplaatsen had uitgesteld, waren de studenten aan hun boycot begonnen.

Verplichte arbeid voor studenten en afgestudeerden

Volgens een bericht in het dagblad China Daily (15-6-1987) had de regering besloten dat afgestudeerde academici voortaan een jaar verplicht te werk werden gesteld op het platteland of in fabrieken voordat zij een baan kregen toegewezen bij de overheid, in het onderwijs of als wetenschappelijk onderzoeker.

In februari 1987 werd het voor studenten verplicht jaarlijks gedurende een bepaalde periode te werken als fabrieks- of landarbeider of in het leger om, zoals het heette, te leren van de Chinese realiteit. Die maatregel volgde op de golf demonstraties van eind 1986 en begin 1987 en was volgens waarnemers vooral bedoeld om de studenten van de straat te houden.

Zuivering Chinese partij voltooid

Op 28 mei 1987 meldde China Daily dat de zuivering van de communistische partij voltooid was. De zuiveringscampagne. waartoe sterke man Deng Xiaoping eind 1983 de aanzet had gegeven, was enkele maanden daarvoor aan zijn laatste fase begonnen. Deze behelsde het doorlichten van het ledenbestand op het platteland. Bijna 1 miljoen partijafdelingen en 20 miljoen leden waren daarbij betrokken geweest. De campagne was begonnen aan de top van de partij (zie pag. 127/1 e.v.-1986) en verplaatste zich vervolgens naar de lagere partijkaders (zie pag. 254/1 e.v.-1986). Met zijn ,,offensief tegen links" beoogde Deng de weerstand tegen zijn vergaande economische hervormingen en tegen het openen van het land naar de buitenwereld te breken.
In eerste aanleg was de campagne gericht tegen hen, die tijdens de Culturele Revolutie (1966-1976) op machtsposities terecht waren gekomen en tegen personen die zich in die jaren aan mishandelingen hadden schuldig gemaakt.

Ten tijde van de Culturele Revolutie sloten 17 miljoen Chinezen zich bij de partij aan. Voor het merendeel waren het ongeletterde arbeiders en boeren, die gezag verwierven omdat zij blijk hadden gegeven van ,,revolutionaire ijver". Zij beschouwden de hervormingen van Deng Xiaoping, die tijdens de Culturele Revolutie tot twee keer toe in ongenade viel, als een bedreiging voor hun macht en als een verraad aan de communistische idealen van wijlen Mao Zedong.

Tijdens de zuivering hadden alle 44 miljoen leden van de partij een proces van herbeoordeling moeten doormaken, waarbij speciaal gelet was op hun gedrag tijdens de Culturele Revolutie en op hun ideologische zuiverheid.

Volgens Chinezen die goed op de hoogte waren van de gang van zaken binnen de partij, was de procedure een pure formaliteit geweest.

Druk op intellectuelen de partij te verlaten

In de loop van augustus 1987 kregen acht vooraanstaande liberale intellectuelen het bevel ,,vrijwillig" hun lidmaatschap van de communistische partij op te geven. Slechts één van hen gaf aan deze oproep gehoor. In het *NRC/H'blad* van 17-8-1987 lichtte Willem van Kemenade de situatie onder meer als volgt toe:

De 70-jarige dramaturg Wu Zuguang zei dat hij de ,,stompzinnige" beslissing had aanvaard

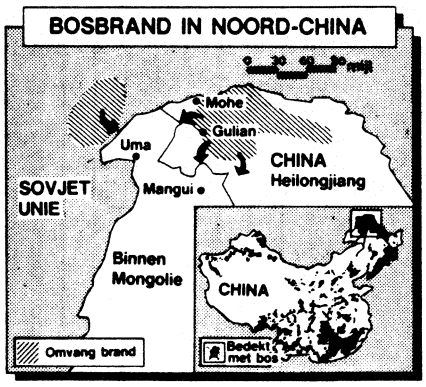
omdat hij de partij niet wilde dwingen hem uit te stoten omdat dat een media-rel zou creeren die slecht zou zijn voor de hervormingen in het land Wu zei verder in een telefonisch interview dat de beslissing ongetwijfeld is goedgekeurd door topleider Deng Xiaoping als een van de manoeuvres in een spel van compromissen met het oog op de komende partijcongres in oktober 1987.
Hij zei dat hij op 1 augustus thuis bezoek kreeg van Hu Qiaomu, een 76-jarig lid van het politbureau die de topideoloog van de orthodoxe vleugel van de partij is. Deze ,,Chinese Soeslow" deelde hem mede dat Wu wegens zijn systematische kritiek op de partij waarvan hij pas in 1981 lid werd. eruit moest, goed- of kwaadschiks. Wu's belangrijkste misstap was zijn openbare kritiek op de campagne tegen ,,geestelijkeverontreiniging" vanwege Westerse bourgoisinvloed eind 1983. Hu Qiaomu en zijn ,,supercommissaris'' Deng Ligun, waren de architecten van deze campagne, die echter door de toenmalige secretaris-generaal van de partij Hu Yaobang na enige maanden in de kiem gesmoord werd. maar dit legde de basis voor Hu Yaobangs eigen ondergang.
Na Hu's ontslag in januari van dit jaar werd de campagne tegen geestelijke verontreiniging hervat onder de naam ,,Strijd tegen bourgois liberalisering"

De meest bekende van de zeven topintellectuelen die weigeren vrijwillig heen te gaan en met royement bedreigd worden, is Wang Ruoshui. Wang is een humanistisch filosoof en werd tijdens de campagne tegen geestelijke verontreiniging ontslagen als hoofdredacteur van het Volksdagblad wegens zijn artikelen over vervreemding onder het socialistische systeem. Hu Qiaomu weerlegde destijds zelf deze artikelen. De Chinese Soeslow gaf toe dat er vervreemding in China bestond maar weet die aan de ,,overblijfselen van een langdurig systeem van uitbuiting voor de bevrijding van 1949" in plaats van aan de intrinsiekc tekortkomingen van het marxisme-leninisme of het wanbeleid van de communistische partij
De derde kandidaat voor royement is Su Shaozhi, directeur van het Instituut voor Marxisme/Leninisme/Denken van Mao Zedong (Mao wordt in China niet als de grondlegger van een isme beschouwd) van de Chinese Academie van Sociale Wetenschappen. Su was de man die in december 1984 het ,,Grote Marxdebat" in China opende met de these dat Marx meer dan 100 jaar geleden stierf en dat zijn leer geen recepten gaf voor de oplossing van China's huidige problemen. Dit alarmeerde de orthodoxe ideologen zodanig dat er binnen enkele dagen een rectificatie op de voorpagina van het Volksdagblad kwam waarin gesteld werd dat het marxisme weliswaar geen oplossingen bood voor ,,alle" maar wel de meeste problemen van de huidige tijd, mits creatief toegepast. Meer recentelijk is Su Shaozhi verweten dat hij te ver ging in zijn pleidooien voor politieke hervormingen, met name inperking van de macht van de communistische partij.
Onder de overige vijf kandidaten voor zuivering zijn Zhang Xianyong, de assistent van Su en verder een literaire criticus en drie hoofdredacteuren van wetenschappelijke publicaties. Op de zuiveringslijst, die het propagandadirectoraat in juni, toen de strijd tegen bourgois liberalisering nog in volle gang was, bekend maakte, stonden oorspronkelijk tien namen. Twee daarvan, die van de leidende liberale politicoloog Yan Jiaqi en de vooraanstaande econoom Yu Guangyuan zijn er nu afgevallen, omdat dit naaste medewerkers van premier en waarnemend secretaris-generaal Zhao Ziyang zijn. Zhao, de leider van de hervormersgroep, decreteerde al in maart en opnieuw in juni dat er geen zuiveringen in het kader van de strijd tegen bourgois liberalisering meer zouden plaatsvinden.
Dat het nu toch gebeurd is betekent dat de orthodoxen onder de bejaarde partijleiders, die in de badplaats Beidaihe ten oosten van Peking schermutselen. toch weer terrein gewonnen hebben. Het is sinds 1979 een telkens terugkerende tactiek van Deng Xiaoping dat hij zijn economische hervormingsprogramma tegen de oppositie van orthodox-linkse en feodale groepen overeind houdt met concessies en offers op cultureel en intellectueel terrein.
De in januari 1987 uitgestoten intellectuelen. astrofysicus Fang Lizhi, journalist Liu Binyan en schrijver Wang Ruowing, hebben geen nadelige gevolgen in hun levensstijl en wetenschappelijk en literair werk van hun royement ondervonden. Fang Lizhi is nu een internationale beroemdheid die sindsdien twee keer internationale conferenties heeft bijgewoond en kritische interviews over de situatie in China aan de iriternatioriale pers gegeven heeft
Lia Binyan doet momenteel onderzoek voor een groot historisch werk over de culturele revolutie en Wang Ruowang heeft onlangs aan een blad uit Hongkong een vernietigend interview over de communistische partij gegeven, waarin hij benadrukte dat China's achterlijkheid louter en alleen aan de partij te wijten is.

Hevige bosbranden in noordoosten van China

Op 6 mei 1987 brak in het noordoosten van China, vlak bij de grens met de Sowjet-Unie, een bosbrand uit, die zich, aangewakkerd door harde winden, over een enorm gebied wist uit te breiden. Pas drie weken later slaagden brandweerlieden en militairen er in de vlammenzee onder controle te brengen nadat op kunstmatige wijze regen was opgewekt. De branden hadden inmiddels aan enkele honderden mensen het leven gekost. Ook waren er enkele honderden zwaargewonden en waren meer dan 60.000 mensen dakloos geworden. Er ging 700.000 hectare bos verloren ter waarde van circa $110 miljoen.
Als oorzaken van het ontstaan van de brand werden genoemd een olielekkage in apparatuur die tijdens het kappen van bomen werd gebruikt, en weggeworpen brandende sigaretten. Het ministerie van bosbeheer maakte op 28 mei in Peking bekend dat 5 personen waren gearresteerd, die ervan verdacht werden de bosbranden te hebben veroorzaakt

Op 1 juni deelde een woordvoerder van de Europese Gemeenschap in Brussel mee dat de Volksrepubliek China van de EG een bedrag van 1,1 miljoen gulden zou krijgen voor hulp aan de slachtoffers van de branden. In verband met de omvang van de ramp had de Chinese regering om internationale hulp verzocht.
Acht nieuwe vuurhaarden, die op 1 juni in de provincie Heilongjiang werden gesignaleerd, waren een dag later onder controle gebracht. Op 11 juni braken er na blikseminslag opnieuw drie branden uit, die in enkele dagen tijd 13.000 hectare bos in de as legden,
Het persbureau Xinhua meldde op 8 aug. 1987 dat de provinciale regering van Heilongjiang 17 plaatselijke functionarissen naar aanleiding van de branden voor het gerecht zou dagen. Tegen acht andere functionarissen werden disciplinaire maatregelen aangekondigd.

(De Volkskrant 16-16-1987)

Rapport Amnesty International veroordeelt martelingen in China

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International publiceerde op 8 sept. 1987 een rapport waarin gesteld werd, dat de politie, de veiligheidsdiensten en partijfunctionarissen in China nog steeds op grote schaal martelen, ondanks pogingen van de regering aan dergelijke praktijken een einde te maken. Amnesty vroeg de regering in Peking de wet zodanig te veranderen dat dergelijke ernstige schendingen van de mensenrechten konden worden voorkomen.
Zowel politieke als gewone gevangenen waren het slachtoffer van martelingen, vernederingen en intimidatie. Het belangrijkste doel van de martelingen was het afdwingen van bekentenissen, aldus Amnesty, dat eraan herinnerde dat China in december 1986 de Internationale Conventie van de Verenigde Naties tegen martelen en onmenselijke en vernederende behandeling ondertekend had.

Hoewel de Chinese overheid officieel een einde aan de martelingen en andere misstanden wilde maken, werden volgens Amnesty de wortels van het kwaad niet aangepakt en bevatte de wetgeving onvoldoende waarborgen. Amnesty adviseerde in haar rapport een reeks fundamentele hervormingen in het Chinese rechtssysteem, zoals het afschaffen van ,.geheime opsluiting" en incommunicado-detentie (arrest zonder contact met de buitenwereld), herstel van de mogelijkheid dat advocaten; artsen en familieleden verdachten konden bezoeken en snelle behandeling van zaken door een rechter. Ook pleitte Amnesty voor een systematisch onderzoek naar klachten over martelingen en zwaardere sancties voor de-

genen die zich aan martelingen hadden schuldig gemaakt.
Een woordvoerder van de politie veroordeelde het Amnesty-rapport op 8 september als ,,pure k aadaardige laster en verzinsels". Een woordvoerster van het Staatsveiligheidsbureau zei dat het rapport .,geen enkele feitelijke basis" had. Maar een regeringswoordvoerder verklaarde die dag dat martelen tegen de wet was en dat overtreders gestraft zouden worden. Ook zei hij dat de regering training van politiefunctionarissen grote prioriteit gaf en trachtte verscheidene gevallen van marteling behandeld te krijgen.
Het *Volksdagblad* had op 7 sept. 1987 gemeld dat het aantal martelingen door de politie en het aantal illegale detenties en valse beschuldigingen in China toenam. In de eerste helft van 1987 waren al meer dan 2000 gevallen aan het licht gekomen, ofwel 13% meer dan in dezelfde periode van 1986. Volgens officiële Chinese statistieken waren sinds de eerste helft van 1983 140 mensen tijdens hun illegale detentie door de politie gedood of gewond.

BLOEDIGE ANTI-CHINESE ONLUSTEN IN TIBET. ROEP OM ONAFHANKELIJKHEID

Eind september 1987 werden door honderden Tibetanen en Tibetaanse ballingen in zowel Tibet als India protestmarsen gehouden. De demonstraties volgden onder meer op de terechtstelling op 24 september van twee Tibetanen in de Tibetaanse hoofdstad Lhasa. Volgens de Chinese autoriteiten betrof het twee misdadigers, maar een woordvoerder van de Tibetaanse ballingen in New Delhi meende dat de terechtgestelden strijders voor de onafhankelijkheid van het tot provincie van China gedegradeerde Tibet waren. De eerste betoging vond op 27 september plaats, toen in Lhasa 21 boeddhistische monniken en 5 anderen de straat opgingen met een Tibetaanse vlag en ,,Tibet wil onafhankelijkheid" schreeuwden. Het Chinese persbureau Xinhua maakte op 30 september melding van de demonstratie.
Een getuige van de betoging vertelde dat door de demonstranten informatie werd uitgedeeld over het bezoek van de in ballingschap levende geestelijke en politieke leider van Tibet, de Dalai Lama, aan de Verenigde Staten. In een toespraak tot een commissie van de mensenrechten van het Amerikaanse congres had deze op 21 september gepleit voor een onafhankelijke status voor Tibet. Hij stelde voor van Tibet een ,,gedemilitariseerde zone van vrede en geweldloosheid'' te maken. In een officiële Chinese reactie daarop werd de Dalai Lama ervan beschuldigd verdeeldheid te zaaien onder het Tibetaanse volk en de andere nationaliteiten in China. Peking uitte ook zijn ongenoegen over het feit dat de Amerikaanse regering de Dalai Lama zijn gang liet gaan.

Tijdens nieuwe ongeregeldheden in Lhasa op 1 okt. 1987 vielen volgens officiële Chinese berichten 6 doden en 19 gewonden. Buitenlandse toeristen schatten het aantal doden op minstens 19, waaronder een groot aantal Tibetanen.

De ongeregeldheden ontstonden toen enkele monniken begonnen te protesteren tegen de arrestatie van de betogers van 27 september. De monniken werden meegevoerd naar het politiebureau. Binnen korte tijd waren daar enkele duizenden mensen samengestroomd die met stenen begonnen te gooien naar de vrachtwagens waarmee de politie versterkingen aanvoerde. Zeker 4 politieauto's werden in brand gestoken. Ook het politiebureau werd later in brand gestoken. en de demonstranten forceerden de deuren om te proberen de monniken te bevrijden. Toen de demonstranten een gebouw verderop in de straat bezetten, begonnen agenten vanaf het dak van het politiebureau te schieten op de menigte. Daarna bestormde de politie het bezette gebouw, aldus ooggetuigen.

Een beeld van de smeulende resten van het politiebureau in Lhasa, dat op 1 oktober 1987 tijdens anti-Chinese betogingen in brand werd gestoken.

In het *NRC/H'blad* van 5-10-1987 lichtte Willem van Kemenade de achtergronden van het geweld in Tibet onder meer als volgt toe:

China Daily valt de Dalai Lama met name aan voor zijn valse voorstelling van de geschiedenis van de relatie tussen Tibet en de rest van China tegenover het Amerikaanse Congres. .,Het dak van de wereld is al honderden jaren een deel van China en is er nooit van gescheiden geweest", zo stelt het blad. De werkelijkheid is echter veel complexer. Tibet heeft door huwelijken meer dan 1000 jaar geleden persoonlijke banden met het Chinese keizerrijk gehad. maar die kregen pas een vaste vorm onder de Qing-dynastie (1644-1911) toen in 1720 een klein Chinees garnizoen in Lhasa gelegerd werd als bescherming tegen de Mongolen.
Naarmate de Qing-dynastie verzwakte, werd Tibet steeds meer de facto onafhankelijk en in de tweede helft van de 19e eeuw werd het een invloedssfeer van Brits-Indie. Toen China in 1911 de republiek uitriep eindigde in Tibetaanse ogen voorgoed de ,,personele unie" met de keizer en verklaarde Tibet zich onafhankelijk, hetgeen echter door geen enkel land de jure werd erkend.

In 1950 besloot het triomfale communistische regime om strategische redenen effectieve controle over Tibet te vestigen door middel van zogenaamde .,vreedzame bevrijding". Met niet-clericale Tibetaanse notabelen werd een overeenkomst gesloten die de interne sociale orde en de goddelijke status van de Dalai Lama volledig in tact zou laten. Door niet te temmen ideologische gedrevenheid gingen de Chinezen niettemin op grote schaal tot communistische hervormingen over, waartegen in 1959 een grote opstand uitbrak. De Dalai Lama vluchtte naar India, waar hij sindsdien een regering in ballingschap leidt. Het China Daily-hoofdartikel van 5-10-'87 zegt hierover: ,,Toen de Dalai Lama zijn vaderland ontvluchtte, was het systeem van lijfeigenschap, een systeem dat totaal geen respect voor mensenrechten had, in de Tibetaanse regionen in zijn laatste stadium". In het volgende stadium zouden de Chinezen de Tibetanen ,.bevrijden" van religieus obscurantisme.
Tijdens de Culturele Revolutie hebben legereenheden en bendes rode gardisten met onbeschrijfelijk fanatisme naar schatting 2.000 kloosters vernield en geplunderd en de kunstschatten op de zwarte markt verpatst. In mei 1980 maakte de toenmalige secretaris-generaal van de communistische partij, Hu Yaobang, een inspectiereis naar Tibet en sprak de schokkende woorden: ,,Het Chinese beleid in Tibet sinds de Culturele Revolutie heeft gefaald het lot van de Tibetanen te verbeteren." Sindsdien wordt er een verzoeningspolitiek gevoerd, waarvan een van de hoofdpunten is om de Dalai Lama terug naar China te verwelkomen maar met het strikte voorbehoud dat hij in Peking gaat residieren en noch religieus. noch politiek leiderschap in Tibet uitoefent.
De 52-jarige Dalai Lama heeft zich veelvuldig op het standpunt gesteld dat hij terug wilde gaan als hij ervan overtuigd kon worden dat zijn volk gelukkig was onder Chinees gezag. Hij heeft nu kennelijk de conclusie getrokken dat

dat ondanks zeven jaar Chinees verzoenings- en hervormingsbeleid niet het geval is en openlijk verklaard dat hij zijn volk beter buiten dan in Tibet kan dienen.
Het is een zware klap voor de mythe van etnische harmonie die China zo graag ophoudt. maar ook voor de ,,open-deur-politiek". Conservatieven in de partijtop zouden de onlusten kunnen gaan gebruiken als wapen om tot gedeeltelijke sluiting van de open-deur te komen op dezelfde manier als de studentenonlusten vorig jaar hebben geleid tot de val van Hu Yaobang en een strijd tegen bourgeois-liberalisering. die sterke anti-westerse trekken heeft.

Op 6 oktober werd door ongeveer 100 mensen, voornamelijk monniken in Lhasa opnieuw een protestmars gehouden. De betogers eisten onder meer de vrijlating van 21 monniken die waren opgepakt gedurende onlusten op 27 september en 1 oktober. Volgens getuigen waren ongeveer 60 deelnemers gearresteerd. De Jokhang-tempel, het voornaamste Tibetaanse heiligdom, en twee andere grote kloosters waren door politie in burger bezet om de monniken te verhinderen verdere demonstraties te organiseren. De monniken van deze kloosters hadden opdracht gekregen binnen te blijven. In Lhasa waren ook overal muurkranten opgehangen met waarschuwingen aan de Tibetanen zich verre te houden van demonstraties.
Volgens een Chinese reiziger uit Tibet was ook een tweede Tibetaanse stad, Xigatse, het toneel geweest van betogingen voor onafhankelijkheid. Deze hadden zich afgespeeld bij het Tashilumpo-klooster, dat lange tijd de residentie was geweest van de Panchen Lama. De Panchen Lama, na de Dalai Lama de hoogste geestelijke leider van de Tibetanen. had zich na de ,,vreedzame bevrijding" door China aan de zijde van het regime in Peking geschaard.
Een welingelichte bron in Chengdu. de hoofdstad van de aan Tibet grenzende provincie Sichuan, meldde dat op 4 oktober 600 man volksmilitie waren overgevlogen van Chengdu naar Lhasa. Volgens hem hadden de autoriteiten bewust gekozen voor de volksmilitie - een para-militaire elite-eenheid - en niet het leger ingezet om een escalatie van de spanningen te voorkomen.
De 37e verjaardag van de invasie van de Chinese troepen in Tibet, op 7 oktober, verliep zonder ongeregeldheden.
De Dalai Lama riep op 7 oktober vanuit zijn Indiase ballingsoord Dharamsala zijn landgenoten op een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid te beginnen tegen de Chinese heerschappij in Tibet. Wel moest dit op vreedzame wijze gebeuren. omdat het boeddhisme geweld afwijst. De 52-jarige Tibetaanse leider zei verder: .,Ik wil het Tibetaanse volk niet ontmoedigen in hun vastbeslotenheid, maar tegelijkertijd wil ik mijn directe contacten met de Chinese regering niet in de waagschaal stellen". Hij zei dat Tibet binnen de Chinese staat kon blijven, als het maar volgens het voor Taiwan voorgestelde principe was van ,,één staat-twee naties".
De Panchen Lama, de op een na hoogste boeddhistische Tibetaanse leider, veroordeelde op 9 oktober de recente onlusten in Lhasa en sprak de vrees uit dat de rellen tot een verharding konden leiden van het Chinese beleid in Tibet. In zijn verklaring, die in het *Volksdagblad* verscheen? vroeg de Panchen Lama om zware straffen voor de aanstichters van de rellen Volgens hem brachten de onlusten de economische vooruitgang in Tibet in gevaar en konden zij tot een nieuwe onderdrukking van het geloof leiden

Buitenlandse journalisten uitgewezen

Alle buitenlandse journalisten, die hadden bericht over de onlusten in Tibet. werden op 8 oktober door Peking ervan beschuldigd de in China geldende journalistieke regels te hebben geschonden en moesten Tibet binnen 48 uur verlaten. Het persbureau *Xinhua* meldde die dag dat de 15 betreffende journalisten Tibet uit moesten omdat zij geen vergunning hadden aangevraagd om te berichten over gebeurtenissen in het gebied. Volgens hun arbeidsovereenkomst waren buitenlandse journalisten officieel hiertoe verplicht, maar werd over het algemeen met deze regel de hand gelicht.

Tibet gesloten voor toeristen

Een officiële Chinese woordvoerster verklaarde op 14 oktober dat China voorlopig geen toeristen meer zou toelaten tot Tibet. Alleen voor toeristen die al een visum voor Tibet hadden of die deelnamen aan een reeds geboekte groepsreis zou een uitzondering worden gemaakt.

Peking had in 1984 voor het eerst toeristen in Tibet toegelaten, in het kader van de open-deur-politiek van Deng Xiaoping.

Duo Gji Cai Rang (l.) en Dan Zhen (r.), twee Tibetaanse afgevaardigden naar de zitting van het Nationale Volkscongres, verdedigen tijdens een persconferentie op 31 oktober 1987 in Peking het Chinese beleid ten aanzien van Tibet.

KOREA (ZUID)

INTERNE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN (JUNI-DECEMBER 1987)

Op 10 juni 1987 wees de regerende Democratische Gerechtigheidspartij (DJP) tijdens een conventie in de hoofdstad Seoel haar voorzitter Roh Tae Woo aan tot officiële kandidaat van de partij voor de indirecte presidentsverkiezingen.
Diezelfde dag startte een brede oppositie een campagne tegen deze procedure. Zij eiste vooral een rechtstreekse verkiezing van de president. Het verzet mondde uit in een steeds gewelddadiger confrontatie tussen demonstranten en oproerpolitie (zie pag. 417 e.v. en 461/3 e.v.-'87).
Mede onder Amerikaanse diplomatieke druk* ontving president Chon Doo Hwan op 24 juni oppositieleider Kim Young Sam voor een drie uur durend

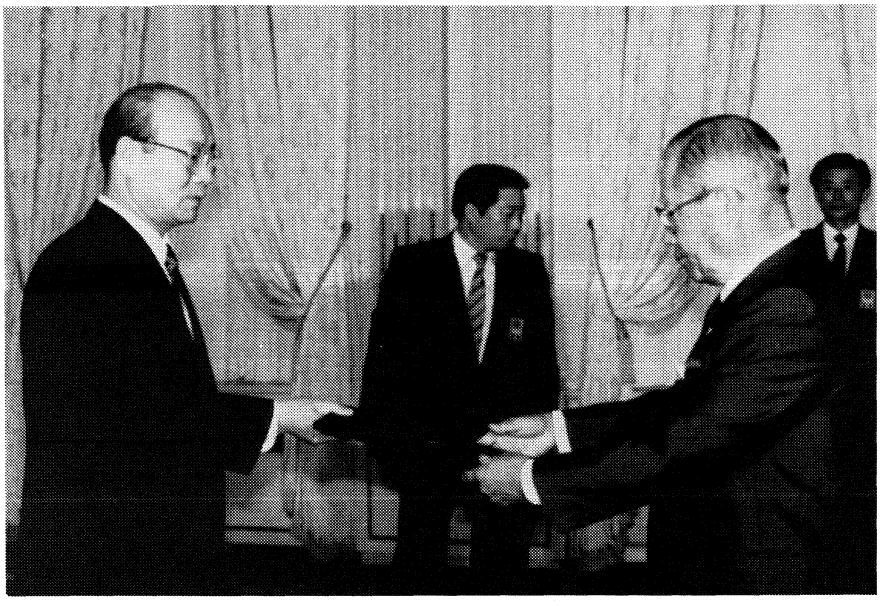
*Op 23 juni arriveerde de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Gaston Sigur, in Seoel. Hij voerde daar o.a. overleg met president Chon Doo Hwan en leden van de Zuidkoreaanse regering en hij bracht ook een bezoek aan Kim Dae Jung, voordat hij op 25 juni weer naar Washington terugkeerde.

gesprek. Na afloop noemde Kim het onderhoud ,,onbevredigend" (zie ook pag. 464/2-'87) en daarom zouden de voor 26 juni geplande landelijke vredesmarsen niet worden afgelast.
Een politiemacht van ca. 60.000 man, waarvan zeker 25.000 man in Seoel, probeerde op 26 juni de vredesmarsen met traangas te verhinderen. Voorts werden talrijke arrestaties verricht - ook Kim Young Sam werd korte tijd vastgehouden - terwijl de dissident Kim Dae Jung, net een etmaal vrij na 78 dagen huisarrest, opnieuw voor 24 uur onder huisarrest werd geplaatst. De vredesmarsen, die door de Nationale Coalitie voor een Democratische Constitutie (NCDC) waren georganiseerd, brachten in minstens 37 steden naar schatting 200.000 mensen op de been. In vele plaatsen kwam het tot heftige botsingen tussen demonstranten en oproerpolitie waarbij echter geen doden vielen.

Volgens een schatting waren van 10-26 juni in heel Zuid-Korea in totaal 2.134 demonstraties gehouden.

Nog op 26 juni 's avonds besloot de regerende Democratische Gerechtigheidspartij (DJP)onderhandelingen te beginnen over een nieuw systeem om de opvolger van president Chon Doo Hwan te kiezen.
Op 29 juni kondigde DJP-voorzitter Roh Tae Woo, de presidentskandidaat van de regeringspartij, in een directe toespraak voor de staatstelevisie een uit acht punten bestaand plan voor politieke hervormingen aan waarin de belangrijkste eisen van de oppositie werden ingewilligd. Hij zou dit plan aan president Chon voorleggen met de aanbeveling het uit te voeren. ,,Machten de punten niet worden geaccepteerd, dan wil ik zeer duidelijk stellen dat ik mij uit al mijn openbare functies zal terugtrekken, ook als kandidaat voor het presidentschap en als voorzitter van de DJP", aldus Roh Tae Woo.
De acht punten behelsden o.a.:

1) Vreedzame wijziging van de regering in februari 1988, na de rechtstreekse presidentsverkiezing onder een nieuwe grondwet die in samenwerking tussen de DJP en de oppositiepartijen zou worden opgesteld.
2) Herziening van het systeem van de presidentsverkiezingen met garanties t.a.v. de vrijheid van de kandidaturen, zonder enige beperking, en het eerlijk verloop van de verkiezingen.
3) Verzoening en nationale eenheid door het uitbannen van elke geest van animositeit en confrontatie in de politieke kringen en alle andere sectoren van de samenleving. Amnestie voor Kim Dae Jung die in al zijn politieke rechten zal worden hersteld zonder rekening te houden met zijn vroegere activiteiten. Vrijlating van alle personen die de laatste dagen zijn gedetineerd, met uitzondering van misdadigers, moordenaars en opruiende elementen.
4) Waarborgen in de nieuwe grondwet betreffende de mensenrechten en de eerbiediging van de habeas corpus.

President Chon Doo Hwan reikt het benoemingsdocument uit aan de nieuwe Zuidkoreaanse premier Kim Chung Yul (r.)tijdens een ceremonie in het presidentiele paleis op 13 juli 1987.

5) Waarborgen inzake de persvrijheid door herziening of afschaffing van de wetten uit 1980. Een verbod voor de regering de pers onder controle te stellen dan wel pogingen daartoe te ondernemen.
6) Decentralisatie van de macht in alle sectoren van de samenleving, met inbegrip van de regio's en de universiteiten.
7) Garanties voor de politieke activiteiten om gezonde activiteiten te ontwikkelen. Daartoe moet een klimaat worden geschapen dat geschikt is voor een dialoog en compromissen.
8) Sociale zuivering om een maatschappij tot stand te brengen die vrij is van geweld en zedeloosheid. door het voeren van een landelijke campagne tegen misdaad en corruptie

Nog op 29 juni 's middags werden 219 gevangenen vrijgelaten die sinds 10 juni in hechtenis zaten.

Op 1 juli deelde president Chon Doo Hwan in een televisietoespraak mee dat hij had besloten ,,Roh's aanbevelingen stuk voor stuk te aanvaarden en maatregelen te nemen om een baanbrekende democratische ontwikkeling en nationale harmonie te bevorderen".
Daarna vonden nog enkele incidentele protestacties van studenten plaats, maar tegelijkertijd brak een massale arbeidsonrust uit die ruim twee maanden aanhield. Er was sprake van bijna 3.000 afzonderlijke arbeidsconflicten, waarover in een volgende aflevering nader wordt bericht.

Op 9 juli kondigde de regering een amnestie af voor 2.335 leden van de oppositie (incl. Kim Dae Jung), die elk in hun volledige politieke rechten werden hersteld.

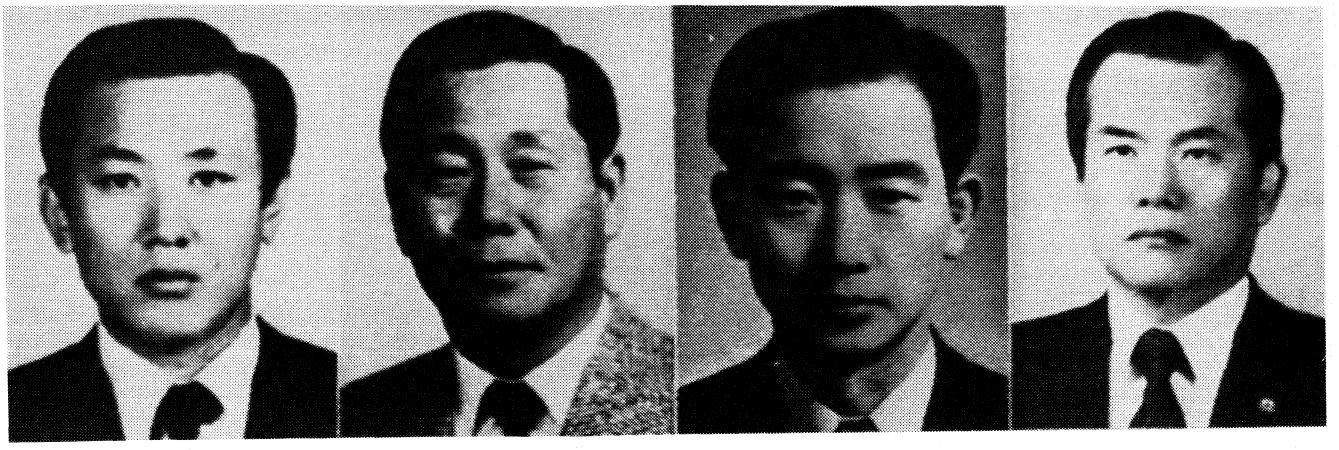
Chon Doo Hwan treedt af als partijleider. Wijziging DJP-leiding

Op 10 juli trad president Chon Doo Hwan af als leider van de regerende Democratische Gerechtigheidspartij (DJP) om zich voor de rest van zijn presidentiële ambtstermijn ,,vanuit een positie boven de partijen" te kunnen wijden aan zijn nationale taak. Hij werd ad interim als partijleider vervangen door DJP-voorzitter Roh Tae Woo. Deze bracht op 14 juli een aantal wijzigingen in de partijleiding aan. Zo werd de voormalige minister van binnenlandse zaken, Chung Suk Mo, benoemd tot secretaris-generaal in plaats van Lee Choon Koo. Voorts werden acht leden van de centrale uitvoerende raad, o.w. vier ex-generaals, vervangen door zes nieuwelingen.
Op 5 augustus werd Roh Tae Woo door de 640 afgevaardigden eenstemmig tot partijleider van de DJP gekozen. Chon Doo Hwan werd toen benoemd tot erevoorzitter van de partij.

Reorganisatie kabinet. Nieuwe premier

Op 13 juli 1987 verving president Chon Doo Hwan premier Lee Han Key en zeven andere ministers die lid waren van de regeringspartij DJP. Bij Lee Han Key, die pas op 26 mei 1987 was benoemd (pag. 424/2-'87), zouden gezondheidsredenen de grond voor zijn ontslag hebben gevormd, maar de vervanging van de overige ministers paste volgens officiële woordvoerders in het streven van de president een politiek ,,neutrale" regering te vormen om tegemoet te komen aan een eis van de oppositie.
De voormalige stafchef van de luchtmacht en minister van defensie, Kim Ching Yul (69), werd de nieuwe premier. De overige posten in het nieuwe kabinet werden als volgt verdeeld:

Vice-premier en minister van economische

Vier van de nieuwe ministers die op i3 juli 1987 werden benoemd: v.l.n.r. Chung Kwan Yong (binnenlandse zaken!, Chung Ho Yong (defensie), Suh Myung Won (onderwijs) en Cho Sang Ho (sport)

planning - Chung In Yong; buitenlandse zaken - Choi Kwang Soo; binnenlandse zaken - Chung Kwan Yong (voorheen regeringszaken); financien - Sa Kong Il; justitie - Chung Hae Chang; defensie - Chung Ho Yong*; onderwijs - Suh Myung Won': sport - Cho Sang Ho*: landbouw en visserij - Kim Chu Ho; handel en industrie - Rha Woong Bae; energie en natuurlijke hulpbronnen - Choi Chang Nak: bouwnijverheid - Lee Kyu Hyo: gezondheid en sociale zaken - Rhee Hai Won: arbeid - Lee Hun Kee; transport - Cha Kyu Hon; verbindingen - Oh Myung*; cultuur en voorlichting - Lee Woong Hee: regeringszaken - Chang Ki Oh*; wetenschap en technologie - Park Keung Shik*; nationale vereniging - Huh Moon Do; eerste staatsminister voor politieke zaken - Lee Jong Ryool*; directeur bureau wetgeving - Kim Chong Keon; directeur agentschap voor patriotten- en veteranenzaken - Kim Keun Soo; directeur agentschap voor nationale veiligheidsplanning - An Moo Hyuk.

* = nieuw

De nieuwe minister van defensie, Chung Ho Yong, was op 26 mei vervangen als minister van binnenlandse zaken. Cho Sang Ho was vicevoorzitter van het Olympische Organisatiecomité. Kim Chu Ho was reeds op 18 mei tot minister benoemd.
Op 14 september trad Chung Kwan Yong wegens gezondheidsredenen af als minister van binnenlandse zaken. Hij werd vervangen door onderminister Lee Sang Hee.

Akkoord DJP-RDP over nieuwe grondwet. Ontwerp door parlement goedgekeurd

Op 31 augustus werden vertegenwoordigers van de twee grootste partijen, de regerende DJP en de oppositionele RDP, het na 19 gespreksrondes eens over een ontwerptekst voor een nieuwe grondwet.

Bij het op 31 juli begonnen overleg waren 130 artikelen geamendeerd.
In de preambule van het ontwerp stond dat ,,de veiligheid, de vrijheid en het geluk van onszelf en onze nakomelingen voor altijd'' moeten worden gegarandeerd. Een door de RDP verlangde verwijzing naar de morele legitimiteit van de opstand van Kwangju in 1980 bleef achterwege, maar wel werd ,,de geest van democratie'' zoals geïllustreerd in de studentenonlusten van 1960 (die tot het aftreden van president Syngman Rhee leidden) in de tekst verwoord en was er ook sprake van het recht van de bevolking om zich tegen dictatuur te verzetten.
Nadrukkelijk werd de politieke neutraliteit van de strijdkrachten in het ontwerp vermeld. Voorts werd een reeks burgerrechten gespecificeerd: de persvrijheid, de vrijheid van vergadering, het recht van habeas corpus, het stakingsrecht alsmede het recht op collectieve onderhandelingen en het organiseren van vrije vakbonden.
De bevoegdheden van de wetgevende macht werden versterkt, zowel wat betreft haar vermogen de acties van de uitvoerende macht te controleren als door het toekennen van onschendbaarheid aan haar leden voor acties die binnen haar terrein waren ondernomen. De wetgevende macht moest ook de benoeming door de president van rechters bij het hooggerechtshof bekrachtigen.
Volgens het ontwerp zal de president direct worden gekozen voor een ambtstermijn van 5 jaar, zonder mogelijkheid tot herverkiezing. De DJP liet haar eis vallen dat de president voor een eenmalige termijn van 7 jaar zou worden gekozen. De RDP wilde een ambtstermijn van 4 jaar, met de mogelijkheid om één keer te worden herkozen. De bepaling volgens welke een kandidaat voor de verkiezingen minstens 5 jaar in het land moest hebben gewoond, werd geschrapt.
Voorts verloor de president zijn huidige bevoegdheid om het parlement te ontbinden. Hij mag voortaan de noodtoestand pas afkondigen als aan een aantal in de grondwet gesteld voorwaarden is voldaan. De RDP zag af van haar eis het ambt van vice-president in te stellen.

Op 2 september kwamen de leider van de twee grootste partijen, Roh Tae Woo en Kim Young Sam, voor een eerste officiële bespreking bijeen. Zij kwamen overeen de directe presidentsverkiezingen uiterlijk op 20 december te houden. Voorts gaven zij hun formele goedkeuring aan de ontwerp-grondwet welke na verder beraad in een speciale parlementscommissie nog dezelfde maand bij het parlement moest worden ingediend.

Op 16 september bereikten de onderhandelaars van DJP en RDP overeenstemming over de laatste geschilpunten, waarna de ontwerp-grondwet op 18 september bij de Nationale Vergadering werd ingediend.
Op 12 oktober werd de ontwerp-grondwet door het parlement goedgekeurd met 254 tegen 4 stemmen.

Verdeeldheid binnen RDP. Kim Young Sam stelt zich kandidaat voor presidentschap

Op 6 augustus bevestigde Kim Dae Jung na een gesprek met Kim Young Sam dat hij zich bij de RDP zou aansluiten om daarmee gevolg te geven aan ,,de wil van het volk''. Op 8 augustus volgde zijn formele toetreding tot de partij, waarvan hij officieel adviseur werd. Nadat Roh Tae Woo (DJP) en Kim Young Sam (RDP) het er op 2 september over eens waren geworden dat de presidentsverkiezingen uiterlijk op 20 december zouden worden gehouden, begon de vraag urgent te worden welke kandidaat de RDP zou aanwijzen, Kim Dae Jung of Kim Young Sam. Op 7 september kwamen beiden overeen een commissie te vormen om de kandidatuurkwestie vreedzaam te regelen. Maar terwijl Kim Young Sam aandrong op de spoedige nominatie van één oppositiekandidaat, wilde Kim Dae Young de nominatie tot eind september uitstellen om te voorkomen dat de regeringspartij een indi-

vidueel doelwit voor zijn aanvallen werd geboden.
Vervolgens demonstreerde Kim Dae Jung zijn populariteit door een toernee buiten Seoel, waarbij hij op 8 september voor het eerst in 16 jaar zijn bakermat Kwangju bezocht. Hij werd daar door een geestdriftige menigte van ruim 250.000 mensen begroet.
Op 21 september kwamen beide Kims overeen tegen het eind van de maand te beslissen wie de presidentskandidaat zou zijn. Maar aanhangers van Kim Dae Jung in de voorbereidingscommissie van de RDP-conventie riepen Kim Young Sam op 23 september voor het eerst formeel op van zijn kandidatuur af te zien, waarop diens aanhangers lieten weten dat Kim Dae Jung maar van zijn presidentiële ambities moest afzien.
Op 29 september kwamen de beide Kims bijeen om te beslissen wie van hen als presidentskandidaat van de RDP zou optreden. Zij bereikten echter geen overeenstemming en weigerden voor elkaar plaats te maken.
Op 8 oktober deelde een woordvoerder van Kim Dae Jung mee dat deze had besloten zich kandidaat te stellen voor de presidentsverkiezingen.
Op 10 oktober maakte Kim Young officieel zijn kandidatuur bekend, met als argument dat de regeringskandidaat Roh Tae Woo in feite reeds een campagne voerde en dat de RDP daarom niet langer met de aanwijzing van zijn kandidaat kon wachten. Op 11 en 16 oktober gaf Kim Dae Jung te kennen dat hij zijn voornemen om presidentskandidaat te zijn niet opgaf. Op 17 oktober begon Kim Young Sam zijn campagne met een bezoek aan zijn bakermat Pusan, waar hij door ruim een miljoen aanhangers werd toegejuicht.
Kim Young Sam bleef naar eigen zeggen streven naar het beleggen van een RDP-conventie vóór 5 november om hem tot officiële presidentskandidaat aan te wijzen.
Een ontmoeting van beide Kims op 22 oktober in Seoel leverde geen compromis op. Geen van beiden wilde voor de ander wijken, aldus *The Times* (23-10-'87).
Op 26 oktober stelde Kim Dae Jung dat het nu te laat was om te beslissen over een verenigde oppositiekandidaat door middel van een partijconventie. Volgens medewerkers zou hij van plan zijn uit de RDP te treden om een eigen politieke partij op te richten.

Nieuwe grondwet bij referendum goedgekeurd

Op 27 oktober vond het referendum over de nieuwe grondwet plaats. De regering had een vrije dag afgekondigd om een hoge opkomst van de 25.6 mln kiesgerechtigden te bevorderen.
Volgens de nog niet officiële uitslag werd de nieuwe grondwet bij een opkomst van 78,2 % met 93,1 % van de uitgebracht stemmen goedgekeurd, waarna president Chon Doo Hwan op 28 oktober tot proclamatie van de constitutie overging, die zo per 25 februari 1988 van kracht moet worden.

Ook *Kim Dae Jung kandidaat presidentschap. Verdere kandidaten. Nieuwe partijen. Campagne*

Op 28 oktober, daags na het constitutionele referendum, kondigde Kim Dae Jung formeel zijn kandidatuur voor het presidentschap aan, waarbij hij bevestigde dat hij een nieuwe politieke partij zou oprichten. De volgende dag maakten 25 politici van de RDP bekend dat zij uit de partij waren getreden om zich bij Kim Dae Jungs eigen formatie, de Partij voor Vrede en Democratie (PPD),aan te sluiten, die formeel op 12 november zou worden opgericht.

Op 30 oktober werd ex-premier Kim Jong Pil tot presidentskandidaat aangewezen tijdens de oprichtingsvergadering van de Nieuwe Democratische Republikeinse Partij (NDRP).

Op 1 november verbleef Kim Dae Jung voor zijn verkiezingscampagne in Pusan. Na een vreedzaam verlopen bijeenkomst werd de volgende nacht door ca. 100 mensen een poging gedaan om het hotel waar Kim verbleef te bestormen. Zij riepen leuzen ten gunste van Kim Young Sam en werden pas na ruim een uur door de oproerpolitie verdreven. Kim Young Sam beschuldigde de regering vervolgens van betrokkenheid bij de overval.
Op 9 november werd Kim Young Sam door zijn RDP tot kandidaat voor de presidentsverkiezingen genomineerd. Hij maakte bij die gelegenheid bekend dat de voormalige stafchef, generaal Chung Sung Hwa, zich bij de RDP had aangesloten en als permanente adviseur zou fungeren.
Op 11 november verwierf mevr. Hong Sook Ja (54) de nominatie van de Sociaal-Democratische Partij als presidentskandidaat.
Op 12 november werd de PPD in Seoel opgericht door ongeveer een derde deel van de voormalige RDP-parlementsleden. De nieuwe partij wees Kim Dae Jung unaniem aan tot presidentskandidaat.
Nog vóór het begin van de eigenlijke verkiezingscampagne bezochten de voornaamste kandidaten elkaars bolwerken. Kim Young Sam was op 15 december in Kwangju, de bakermat van Kim Dae Jung; deze bracht toen een bezoek aan Taegu, de thuisbasis van regeringskandidaat Roh Tae Woo. Beide kandidaten werden met eieren, stenen en flessen bekogeld.
Op 16 november maakte president Chon Doo Hwan formeel bekend dat de presidentsverkiezingen op 16 december zouden worden gehouden. Direct daarop lieten zes kandidaten zich registreren. Behalve Roh Tae Woo, Kim Young Sam, Kim Dae Jung en Kim Jong Pil waren dat volgens A P (16-11-'87) Shin Chong Il (oprichter van de Hanisme-secte) en Kim Sun Chuk. Later werd ook mevr. Hong Sook Ja als kandidaat geregistreerd.

Op 8 september 1987 bracht oppositieleider Kim Dae Jung (l.) voor het eerst in 16 jaar een bezoek aan zijn bakermat Kwangju, waar hij door een enthousiaste menigte van meer dan 250.000 mensen werd begroet.

Op 19 november - de dag ria het begin van de officiële campagne - kondigde de verkiezingscommissie een aantal richtlijnen af voor de strijd om de kiezers Die behelsden o a een verbod van opiniepeilingen

Dezelfde dag sloot Park Hyong Kyu, de voorzitter van de mensenrechtencommissie van de Koreaanse Nationale Raad van Kerken, zich bij een hongerstaking in Seoel aan welke ten doel had de oppositie alsnog tot het opstellen van een presidentskandidaat te bewegen.

Op 23 november werden diverse benzinebommen gegooid naar de verkiezingskaravaan van Roh Tae Woo in de zuidelijke industriestad Masan. De DJP-kandidaat bleef ongedeerd.

Op 24 november trad een nieuwe oppositiekandidaat naar voren, Paek Ki Wan, de vice-voorzitter van de Verenigde Minjung (=massa) Beweging voor Democratie en Vereniging die vooral in kringen van radicale studenten werd bewonderd. Hij wilde op deze manier de oppositie dwingen zich achter één kandidaat te scharen.

Op 29 november waagde Roh Tae Woo zich in het hol van de leeuw, Kwangju. Daar was in mei 1980 een opstand door het leger met geweld neergeslagen (officieel 916 doden, volgens inwoners bijna 2.000). Roh werd door de bewoners voor een van de verantwoordelijken voor het bloedbad gehouden, aldus Le Monde (1-12-'87). De presidentskandidaat en zijn gezelschap werden met allerlei projectielen, waaronder traangasgranaten, bekogeld en moesten hun bijeenkomst afbreken. (Zie ook pag. 354/3 e.v.-180).

Diezelfde dag slaagde Kim Dae Jung erin voor zijn campagne op de Yoido Plaza in Seoel ongeveer een miljoen mensen op de been te brengen.

Op 1 en 4 december beschuldigde Kim Dae Jung de DJP van verkiezingsfraude door oneerlijke en illegale praktijken zoals laster en omkoping. Hij klaagde vooral over ongepast gedrag van de ministers van binnenlandse zaken. defensie, justitie en voorlichting.

Op 7 december werd bericht dat één van de toen in totaal acht kandidaten zich uit de race had teruggetrokken, nl. mevr. Hong Sook Ja die meedeelde dat zij voortaan Kim Young Sam steunde. Zij werd uit haar Sociaal-Democratische Partij gestoten, omdat zij tevoren geen partijfunctionarissen over haar stap had geraadpleegd.

Op 8 december werden de hoofdkwartieren van de PPD en de DRP in Seoel door ca. 900 radicale studenten bezet. Zij eisten dat de oppositie alsnog één kandidaat zou stellen.

Tijdens een conventie van de Democratische Herenigingspartij (RDP) stelde partijleider Kim Young Sam (r.) de voormalige stafchef. generaal Chung Sung Hwa, op 9 november 1987 voor als adviseur van zijn partij.

Ow 10 december verstoorden militante studenten verkiezingsbijeenkomsten van Roh Tae Woo in Kunsan en Chonju, beide in de provincie Cholla - het bolwerk van Kim Dae Jung. Demonstranten gooiden met stenen en gestolen traangasgranaten. Er vielen ruim 100 gewonden en Roh moest in een hotel vluchten.

Dezelfde dag protesteerde voor de tweede maal een jonge student door zelfverbranding tegen het feit dat de oppositie er niet in slaagde met één enkele kandidaat te komen.

In deze turbulente en nerveuze fase van de campagne deden ook geruchten over een mogelijke interventie van het leger de ronde.

Vanuit Seoel meldde redacteur Henri Beunders in *NRC/H'blad* (11-12-'87) o.a.:

,.De regering van president Chon Doo Hwan kwam vanochtend in spoedzitting bijeen en liet daarna weten dat het geweld in Kunsan en Chonju, steden tenzuiden en zuidwestenvan de hoofdstad, .,een directe uitdaging is aan het gezag van de regering" en dat het daarom ,,onvermijdelijk is dat er krachtige maatregelen genomen zullen worden om te zorgen dat de verkiezingen succesvol verlopen". De regering waarschuwt dat ,,alle radicalen die bij geweld betrokken zijn of dat beramen zullen worden gearresteerd en gestraft" (...)

De zenuwachtigheid in de regerings- en de legerkringen komt voort uit het steeds sterker wordende gevoel dat ex-generaal Roh Tae Woo komende woensdag zal gaan verliezen.

Opiniepeilingen zijn verboden. Maar dagbladen en universiteiten, en de campagneleiding van de vier belangrijkste kandidaten, hebben de afgelopen weken toch steekproeven gehouden. Volgens een conservatief dagblad lag begin december Roh Tae Woo nog op kop met 21,2 procent van de 25,8 miljoen kiesgerechtigden gevolgd door Kim Young Sam (17,3 procent), Kim Dae Jung (15,3 procent) en hekkesluiter Kim Jong Pil (4,8 procent). Dat betekende al een neergaande trend voor Roh. en deze werd bevestigd door steekproeven van twee grote kranten en de campagnestart van Roh zelf, telefonisch gehouden onder 1300 mensen in Seoel. ,.Het wordt een nek-aan-nek-race die tot het einde toe spannend zal blijven". zegt een Amerikaanse diplomaat.

Ook de aanhangers van de .twee Kims'zijn niet zeker van de goede afloop.(...)

Gisteren kwamen Kim Young Sam en de onafhankelijke maar kansloze kandidaat Paek Ki Wan bijeen voor overleg over een gezamenlijke oppositiekandidatuur. Zij vroegen Kim Dae Jung mee te doen aan deze onderhandelingen. Kim Dae Jung is hier niet op ingegaan. ,,Gezien zijn ambitie is het zeer onwaarschijnlijk dat hij zich alsnog terugtrekt omwille van de vrede in het land," zegt een politicoloog aan de Nationale Universiteit van Seoel."

Op 12 december trok een grote verkiezingsmanifestatie van de kandidaat van de regeringspartij, Roh Tae Woo, op het Yoido Plaza in Seoel naar schatting een miljoen mensen. Maar niet allen waren daar vrijwillig. De DJP had de zakenwereld de vorige dag tot ,,medewerking" opgeroepen en grote bedrijven en instellingen zouden hun werknemers hebben gesommeerd naar de manifestatie te komen en .,zich in

het voor hun gereserveerde vak te melden". In zijn toespraak riep Roh de beide Kims op één kandidaat te presenteren. Hij beloofde dat het volk na de Olympische Spelen zich in een referendum zou kunnen uitspreken over zijn optreden als president en hij suggereerde bij een negatieve uitslag te zullen aftreden. ,,Ik zal als president nooit interventie of bemoeienis van de militairen in de politiek accepteren", aldus zegde Roh toe.
Op 13 december hield Kim Dae Jung een massabijeenkomst in het Poromaepark te Seoel. Er kwamen zeker een miljoen mensen.
Op 14 december trok de ,,radicale" Paek Ki Wan zijn kandidatuur in, omdat hij er niet in was geslaagd de beide Kims te verenigen. Hij liet de keus over aan de kiezer.
Inmiddels had ook de Nationale Raad van Kerken aan het eind van de voorgaande week besloten geen stemadvies te geven. ,,Als de oppositie één kandidaat had gepresenteerd, dan zou de kerk hem officieel steunen," zo verklaarde secretaris Kim So Yong.

Presidentsverkiezingen door Roh Tae Woo gewonnen

Op 16 december konden ca. 25,8 mln Zuidkoreaanse kiezers aan de eerste vrije en directe presidentsverkiezingen in hun land sinds 1971 deelnemen.

Over de vraag welke kandidaat de meeste kansen had, liepen de schattingen uiteen.
Hans Beynon schreef in de Volkskrant (16-12-'87) o.a.:

,,Toch tekenden zich de laatste weken voor de verkiezingen duidelijker de politieke contouren af van de drie belangrijkste kandidaten.

Regeringskandidaat Roh (55) vertegenwoordigt de gevestigde orde en het conservatieve volksdeel. Hij kan zonder meer rekenen op de militairen en ambtenaren. bij elkaar toch nog zo n miljoen stcmmcn. en op de stemmen van de oudere oorlogsgeneratie en het conservatieve platteland. Duidelijk is dat hij minder kan rekenen op de stemmen van de jongeren. Zeker 58 procent van de kiezers is tussen de 20 en 40 jaar. Deze mensen hebben dus de oorlog (35 jaar geleden) niet, of niet bewust. meegemaakt. De meeste jongeren wonen in de grote steden, zoals in de hoofdstad Seoel, die 6,4 miljoen kiesgerechtigden telt. De aandacht is daarom speciaal gevestigd op deze bevolkingscentra, die de doorslag kunnen geven

Veteraan Kim Dae-Jung (63) kan bogen op het feit dat hij het hardst en het langst heeft gestreden voor herstel van de democratie en daarvoor ook het meest heeft geleden. Iedereen weet dat hij in die strijd heeft vastgezeten, huisarrest heeft gehad, als balling in Japan en de Verenigde Staten heeft gewoond, ter dood veroordeeld is geweest, ontvoerd werd door de Koreaanse inlichtingendienst KCIA uit Japan en onderweg naar Zuid-Koreau in zee zou zijn gegooid als Washington niet op het laatste nippertje tussenbeide was gekomen. De Koreanen die hem veel verschuldigd zijn weten echter ook dat Kim Dae-Jungs kwaliteiten, bestaand uit hardnekkigheid, vasthouden aan principes, onbuigzaamheid en populisme, hem wellicht diskwalificeren voor het ambt van politiek president in een land dat over het algemeen conservatief is.

Kim Young-Sam (59) heeft zijn politieke sporen verdiend als volksvertegenwoordiger en als ijverig strijder voor herstel van de democratie. Ook hij is onder de dictatuur enige tijd van zijn vrijheid beroofd geweest. Kim Young-Sam wordt afgeschilderd als gematigd, een man van het midden, integer maar kleurloos. Zo'n beschrijving maakt hem tot een ideale keus voor de grote middenmoot en de twijfelaars. die democratie willen maar toch geen al te opwindende experimenten...''

De verkiezingsdag (16 december) verliep nagenoeg rustig Er was een zeer grote opkomst bij de stembussen, volgens voorlopige berichten 89,3%.

Nadat 94% van de stemmen was geteld, werd het volgende resultaat bekendgemaakt (The Economist 19-12-'87):

Roh Tae Woo	7.927.981	36,2%
Kim Young Sam	5.964.254	27,2%
Kim Dae Jung	5.776.457	26,4%
Kim Jong Pil	1.741.375	8,0%
Shin Jong I1	481.617	2,2%

De definitieve cijfers van de vorige nacht gaven volgens The Times (19-12-'87) aan dat Roh Tae Woo de verkiezingen gewonnen had met 8,28 mln stemmen (36,6%). Kim Young Sam kwam met 6,34 mln stemmen op de tweede plaats en Kim Dae Jung werd derde met 6,11 mln stemmen.
De uitslag bleek regionaal sterk te verschillen. The Economist meldde:

Kim Dae Jung verwierf in zijn bolwerk Kwangju 95% van de stemmen en in de provincie Zuid-Cholla 90%. Roh Tae Woo kreeg in zijn bakermat Taegu 70%. Daarentegen slaagde Kim Young Sam er in zijn bolwerk Pusan slechts in 56% van de stemmen te verwerven tegen Roh 328. In de betreffende zuidoostelijke provincie Zuid-Kyongsang kreeg Kim Young Sam maar 51% van de stemmen tegen Roh 41%.
De uitslag in de hoofdstad Seoel was verrassend: Kim Dae Jung 32,4%, Roh 29,5% en Kim Young Sam 28,4% (Financial Times 18-12-'87).

Van de drie belangrijkste oppositiekandidaten gaf Kim Jong Pil zijn nederlaag onmiddellijk toe, maar Kim Young Sam en Kim Dae Jung toonden zich diep geschokt over de onverwacht grote marge waarmee Roh Tae Woo de directe verkiezingen had gewonnen. Kim Dae Jung verklaarde op 17 december: ,,Het waren van meet af aan frauduleuze verkiezingen, gemanipuleerd door de regering die alle politieke macht aanwendde, alle verkiezingsfondsen monopoliseerde en in het hele land stemmen kocht, en de media, met name de televisie, misbruikte". Zijn campagne-manager voegde eraan toe:,,Onze partij zal de campagne leiden om de uitslag ongeldig te laten verklaren".

De presidentskandidaat van de regeringspartij, Roh Tae Woo (m.), werd tijdens zijn campagne door lijfwachten met schilden beschermd, zoals tijdens zijn bezoek aan Kimhae op 22 november 1987.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

SHANKAR NIEUWE PRESIDENT SURINAME

Geflankeerd door twee hindoe-priesters en staande tegenover parlementsvoorzitter Jaggernath Lachmon heeft Ramsewak Shankar op 25 januari in Paramaribo de eed afgelegd als president van Suriname. Bij diezelfde gelegenheid werd Henck Arron geïnstalleerd als vicc-president. Shankar neemt het presidentschap over van Fred Ramdat Misier, die sinds 8 febr 1981 waarnemend president (zie voor beëdiging pag. 97/3-1982) is geweest Shankar en Arron waren op 12 januari met algemene sterninen tot resp. president en vice-president van Suriname gekozen door het parlement. de Nationale Assemblée, waarvoor op 25 nov. 1987 verkiezingen waren gehouden.

Lachmon was de leider van de hindoestaanse Vooruitstrevende Hervormingspartij (VHP) en Arron leider van de Creoolse Nationale Partij Suriname (NPS) Deze twee partijen hadden op 2 aug. 1987 samen met de Javaanse partij Kaum Taum Persatuan Indonesia (KTPI) o l v Willy Soemita het „Front voor democratie en ontwikkeling", kortweg Het Front, geproclameerd teneinde gezamenlijk de vei kiezingen in te gaan (pag 661/2-1987). Arron was op 25 febr 1980 als premier afgezet door een groep militairen. onder wie Desi Bouterse. die sindsdien in Suriname de macht in handen had Met het oog op de verkiezingen van 25 nov. 1987 had legeileider Bouterse de Nationaal Democratische Partij (NDP) gevormd De officiële oprichtingsvergadering van de NDP had op 4 juli 1987 plaatsgevonden (pag. 660/3-1987)
Bij de verkiezingen van 25 nov. 1987 had Het Front van de drie „oude" politieke partijen in de 51 zetels tellende Nationale Assemblée 10 zetels behaald en de NDP van Bouterse één zetel. Tien zetels -in de drie oorlogsdistricten Marowijne, Sipaliwini en Brokopondo, waar het junglecommando van Ronnie Brunswijk (zie pag. 828/2 e v -1986) actief was en o m Het Front geen kandidaten had gesteld- waren omstreden.

De tien in die districten gekozen volks\-er tegen\\-ooidiger. werden op 14 dec 1987 tot de Nationale Assemblée toegelaten op voorn-aarde dat er een referendum over deze kwestie zou worden gehouden wanneer de situatie in dat gebied was genormaliseerd
Vervolgens was de zetelverdeling in de Nationale Assemblée als volgt: Het Front 40. de NDP drie. de Progressieve Arbeiders en1 Landbouwers Unie (PALU) vier en de Javaanse partij Pendawa Lima vier
Na de verkiezingsoverwinning van Het Front had de NPS op 3 jan 1988 tijdens ren partijcongres de wens geuit dat Arron vice-president moest worden naast Lachmon als president Lachmon. die op 10 dec 1987 tot voorzitter van de Nationale Assemblée was gekozen, had echter geweigerd het presidentschap op zich te nemen en Shankar naar voren geschoven. Op R januari had het parlement unaniem Shankar en Arron kandidaat voor resp het president- en vice-presidentschap gesteld

Op 19 januari, aldus NRC H blad (20-1-1988), had de Nationale Assemblée de decreten ongedaan gemaakt die de regeringsmacht van het Militaire Gezag (de legerleiding) regelden Volgens de op 30 sept 1987 door de bevolking bij referendum goedgekeurde grondwet (pag 657 e v -1987) wordt de regering gevormd door de president. de vice-president en de raad van ministers (zie pag. 658/1-1987)
Op 23 januari was Desi Bouterse volgens NR C/H'blad (25-1-1988) voor de laatste keer voorzitter van de raad van ministers Overeenkomstig artikel 178 van de nieuwe grondwet had het Militaire Gezag voortaan mede de opdracht „de voorwaarde te garanderen, waardoor het Surinaanise volk een vreedzame overgang naar een democratische en sociaal rechtvaardige maatschappij kiin realiseren en consolideren" Volgens datzelfde artikel is het Militair Gezag hrt vertegenwoordigend en leidinggevend orgaan van het Nationale Leger
Op 1 dec 1987 had het Nationale Leger via een geheime stemming een nieuw vijf leden tellend Militair Gezag gekozen.
Bevelhebber Bouterse had met negentig procent de meeste stemmen gekregen. Stafchef Iwan Graanoogst was overeenkomstig zijn positie van dat moment de tweede man geworden mrt 19 procent Daarna waren kapitein Chas Mijnals, majoor Badressein Sital en majoor R Lew Yen Tai gevolgd Verder waren nog twee plaatsvervangers gekozen Alle militairen vanaf de rang van korporaal hadden een keus kunnen maken uit 18 kandidaten

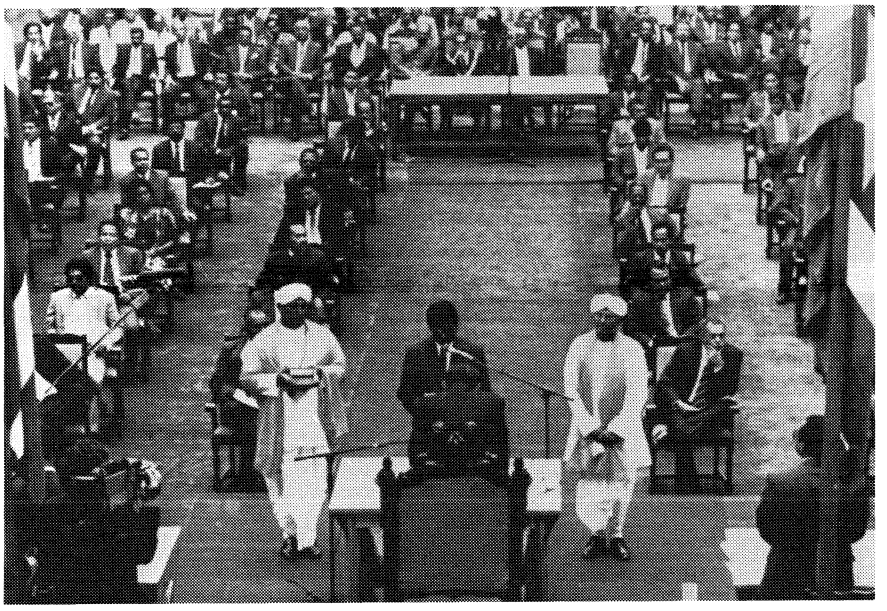
Bij de installatie van Shankar als president van Suriname waren vertegenwoordigers van meer dan 30 landen en organisaties aanwezig. Na een uitnodiging van Suriname leidde oud-minister W. de Gaay Fortman als ambassadeur in speciale dienst een Nederlandse delegatie. De Nederlandse minister van buitenlandse zaken H. van den Broek vond het niet opportuun zelf al aanwezig te zijn bij de beëdigingsplechtigheid. Hetzelfde gold voor zijn collega van ontwikkelingssamenwerking
Over hervatting van de in dec. 1981 door Nederland opgeschorte ontwikkelingssamenwerking (pag. 850/2-1982) wilde Van den Broek pas praten nadat in februari de nieuwe Surinaamse regering haar regeringsverklaring had afgelegd. „Veel zal afhangen van de hechtheid van de democratie, de rechtszekerheid en het respect voor de mensenrechten" in Suriname. aldus de minister (Nederland gaf wel humanitaire hulp).
Shankar zei in zijn inauguratierede over de betrekkingen met Nederland: „Met het oog op de historisch gegroeide culturele en economische relatie met Nederland en de daar aanwezige relatief grote groep van Surinaamse origine. is het onderhouden van goede betrekkingen tussen Nederland en Suriname van grote importantie." De relatie tussen Nederland en Suriname zou er een moeten zijn „met inachtneming van de principes van gelijkwaardigheid en wederzijds respect". aldus de nieuwe president.

„Laat men aan beide zijden van de Oceaan ervan doordrongen zijn dat zich hier een nieuwe generatie aandient die haar opstelling overwegend baseert op de schaduwzijde van een koloniaal verleden, doch haar attitude richt op positieve verwachtingen van een hernieuwde Surinaams-Nederlandse samenwerking. Het behoeft geen betoog dat onze jonge democratie gelegenheid dient te worden geboden zich te ontwikkelen". zo zei Shankar. Over de Surinamers in het buitenland merkte de president op: „Wij doen een oproep aan alle landgenoten overzee

De nieuwe president van Suriname, Ramsewak Shankar (m.). na zijn beediging op 25 januari 1988, samen met vice-president Henck Arron (r.)en bevelhebber Desi Bouterse.

Weekblad 57ste jaargang No 2931. pag. 42983-42998

Een beeld van de inauguratie van de nieuwe Surinaamse president, Ramsewak Shankar (staand in het midden), op 25 januari 1988.

eensgezind op te treden en weer thuis te komen arbeiden aan uitvoering van de opdracht van ons volk deze republiek tot een groot land te maken. De basisvoorwaarde hierbij is: vrede en broederschap. Gewelddadige confrontatie van groepen binnen de bevolking dient vermeden te worden. Geweld als middel ter oplossing van geschillen dan wel ter realisering van wensen kan geen ruimte hebben in een parlementaire democratie."

Shankar kondigde aan dat Suriname betrekkingen met andere staten ,,ongeacht hun ideologie en politieke systeem" zou baseren op de beginselen van het handvest der Verenigde Naties, de Organisatie van Amerikaanse Staten en de Beweging van niet-gebonden landen. Bij het benaderen van wereldproblemen zou niet-gebondenheid het richtsnoer zijn.

Over de installatie van Shankar en Arron merkte correspondent Wim Noordegraaf in de *Volkskrant* (26-1-1988) o.m. het volgende op:

..U bent getuige van onze wil en vastberadenheid onze eigen problemen op eigen wijze op te lossen.' De voorzitter van de Nationale Assemblée. Jaggernath Lachmon, opende maandag (23 jan.) met deze woorden de ..buitengewone plechtige openbare vergadering". waar Ramsewak Shankar en Henck Arron geinstalleerd werden als president en vice-president van Suriname.

Drieduizend aanwezigen, onder wie veel buitenlandse delegaties en diplomaten. zagen hoe de Assemblee onder leiding van Lachmon de plechtigheid geheel volgens protocol afwerkte. De Assemblée-leden hadden plaatsgenomen op het speelveld van de nieuwe sporthal van Paramaribo. Achter hen zaten de demissionaire regering- Wijdenbosch en legerleider Bouterse. Zij waren getuige van de eed van Shankar en Arron: ..Ik zal geen belofte of geschenk aannemen, middellijk of onmiddellijk." Shankar, eerste gekozen burgerpresident van Suriname. sprak vervolgens zijn inauguratierede uit. Daarin noemde hij deverkiezingen, waarbij het Front voor Democratie en Ontwikkeling de overgrote meerderheid behaalde. ..een demonstratie van ons gemeenschappelijk geloof in de rechtsstaat".

De president pleitte voor een normalisering van de betrekkingen met Nederland .,met inachtneming van de principes van gelijkwaardigheid en wederzijds respect". Aan de strijd van het junglecommando van Ronnie Brunswijk, moet volgens Shankar een einde komen: ,,Geweld als middel tot het oplossen van geschillen kan geen ruimte hebben in een parlementaire democratie."

Tijdens de plechtigheid vroeg Assemblée-voorzitter Lachmon een minuut stilte voor ,,al degenen, die hun leven gegeven hebben voor de Republiek Suriname'. Deze formulering was uiterst zorgvuldig gekozen. «m een aanvaring met legerleider Bouterse te voorkomen. Lachmon had zich onlangs de woede van Bouterse op de hals had gehaald, toen hij in de eerste Assemblée-vergadering wel (de op 24-12-1987 overleden, red. KHA) Joop den Uyl (zie pag. 30/2 e.v.-1988. red. KHA) herdacht en niet de militairen van het nationaal leger die gesneuveld zijn in de strijd tegen het junglecommando.

De verstandhouding die de leiders van de oude politieke partijen hebben opgebouwd met de legertop, wordt kennelijk nog niet gedeeld door hun aanhang,. Bij de installatie maandag kon een aanwezige zich na het ,,driewerfhoera voor de president" niet meer inhouden, en riep: ,,Wegmet Bouta" (Bouterse). En ook tijdens de militaire parade die na afloop van de beëdiging werd gehouden, klonken uit het publiek minder beleefde geluiden. Er werd wat onwennig beurtelings geapplaudiseerd en gefloten toen Bouterse samen met Shankar en Arron, het podium betrad. En bij het naderen van de pantserwagen begon het boegeroep.

Na afloop van de plechtigheden reed Shankar, voorafgegaan door een motoragent met loeiende sirene, naar het presidentieel paleis. dat door het nog steeds revolutionaire Surinaams Nieuwsagentschap hardnekkig .,volkspaleis" genoemd blijft worden

Het gaat langzaam. maar Suriname zal veranderen. Maandag werd voor het eerst sinds jaren het eerste couplet van het volkslied weer in het Nederlands gezongen. Een weemoedige Bouterse-aanhanger: ,,Aan die dingen merk je het."

Onder de kop ,,President van Suriname Shankar dwingt respect af als technocraat" merkte redacteur Hans Buddingh in *NRC/H'blad* (12-1-1988) het volgende op:

Ramsewak Shankar was zelf waarschijnlijk nog het meest verrast.toen hij hoorde dat hij president van Suriname zou worden Vorige week droeg de hindoestaanse Vooruitstrevende Hervormingspartij (VHP) hem voor als kandidaat en de Nationale Assemblée wees hem vanmiddag als president aan Op 25 januari wordt Shankar geïnstalleerd.

De 50-jarige in Wageningen opgeleide landbouwingenieur wordt president van de eerste democratisch gekozen regering sinds de militaire coup van 25 februari 1980. Onder zijn leiding begint Suriname aan een nieuwe opbouwfase. nadat het militaire bewind van Desi Bouterse het land in een diepe politieke en economische crisis had gestort.

Shankars kandidatuur volgde. toen VHP-leider Jaggernath Lachmon bleef bij zijn weigering het presidentschap op zich te nemen De drie partijen van het Front voor democratie en ontwikkeling (VHP, NPS en KTPI) hadden al voor de monsterzege bij de verkiezingen van 25 november jongstleden een beroep op hem gedaan. Lachmon maakte de afgelopen veertig jaar alle politieke ontwikkelingen mee en kreeg in zijn land een staatsmanachtige allure Hij leek dan ook de meest aangewezen persoon voor het presidentschap. De 71-jarige politieke veteraan heeft menselijkerwijs gesproken de laatste kans voorbil laten gaan het hoogste politieke ambt in zijn land te bekleden. Lachmon verkoos het voorzitterschap van de Nationale Assemblée.

De VHP-leider heeft altijd al een positie in de tweede linie geprefereerd. Zelfs in 1969 na de val van de toenmalige NPS-leider Jopie Pengel en een grote verkiezingsoverwinning van de VHP liet hij het premierschap over aan een ander. Het zal hem opnieuw niet verhinderen een zeer prominente rol te spelen Naast persoonlijke motieven heeft ook het partijbelang meegespeeld in Lachmons besluit zelf geen president te worden Volgens ingewijden vreest de VHP-leider een interne strijd wanneer nu al zijn opvolging aan de orde komt.De VHP heeft een zwakkere interne structuur dan de (overwegend creoolse) NPS en de partij is altijd voornamelijk een zaak geweest van enkele invloedrijke families.

Lachmon heeft daarom uiteindelijk zelf Ramsewak Shankar als presidentskandidaat naar voren geschoven. Hij zal hem ongetwijfeld blijven influisteren. Zijn posities als onbetwist partijleider en assemblée-voorzitter stellen hem hiertoe in staat Lachmon heeft reeds te kennen gegeven dat de Nationale Assemblee een krachtige volksvertegenwoordiging moet zijn die niet ondergeschikt is aan de regering. Shankar heeft een onbevlekte staat van dienst en wordt gerespecteerd als technocraat. Hij is meer een doener dan een politiek denker Shankar heeft wel enige politieke ervaring. In 1969 was hij ininister van justitie in het zakenkabinet van premier Arthur May, dat na de val van Pengel korte tijd regeerde. In het daarop volgende kabinet-Sedney werd Shankar minister van landbouw,, veeteelt en vissrij In 1971 trad hij af om directeur te worden van het rijstbedrijf Wageningen (West-Surinanie) van de Stichting Machinale Landbouw (SML). Hij gaf deze functie in 1981 op om een eigen rijstbedrijf te beginnen.

Shankars belangrijkste activiteiten liggen op economisch en landbouwkundig gebied. Zijn deskundigheid ei? managerscapaciteit worden alom geprezen Na voltooiing van zijn opleiding in Wageningen studeerde Shankar in 1964

De Nederlandse oud-minister De Gaay Fortman feliciteert op 26 januari 1988 Elfride Alexander-Vanenburg met haar benoeming tot minister van binnenlandse zaken. districtsbestuur en volksmobilisatie in het nieuwe Surinaamse kabinet.

nog een aantal maanden economische planning aan het Institute of Social Studies in Den Haag. Shankar vervulde naast zijn directeurschap van de SML nog talrijke andere functies in het bedrijfsleven. Hij was vice-president van de Landbouwbank en is nu president-eommissaris van deze overheidsinstelling Hij bekleedt voorts commissariaten bij onder meer de Surinaamse Bierbrouwerij en de Fatum-verzekeringsmaatschappij. Vorig laar werd Shankar weer meer betrokken bil het politieke werk in de VHP In september werd hij vice-voorzitter van de nieuw ingestelde adviesraad van de partij Hij zal al deze functies nu moeten opgeven

Shankar (getrouwd en vader van drie kinderen) is ook actief geweest op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking Hij werkte vlak voor de onafhankelijkheid in 1975 mee aan de opstelling van het Meerjarenontwikkelingsplan. En na de onafhankelijkheid was hij vijf jaar lang lid van de Commissie ontwikkelingssamenwerking Nederland-Suriname (Cons)

De nieuwe Surinaamse president heeft niet langer een ceremoniële functie. maar krijgt volgens de nieuwe grondwet vergaande. uitvoerende bevoegdheden Volgens ingewijden in Paramaribo wordt echter door de keuze van een politiek betrekkelijk onbeschreven blad als Shankar de president toch niet zo'n sterke figuur als qedacht. Hij heeft zijn partij zelf al om enige „begeleiding" gevraagd Bovendien kiijgt Shankar als vice-president NPS-leider (en ex-pi emier) Henck Arron naast zich. die op 25 februari 1980 door de militairen werd weggeschoten. De vice-president treedt tevens op als voorzitter van dc ministerraad. zodat Arron na bijna acht laar op zijn oude post terugkeert Arron is er niet de man naar om over zich te laten lopen En anders zou zijn partij dat wel verhinderen De vorming van liet kabinet is feitelijk de eerste taak van de president. maar deze kwestie wordt achter de schermen al geregeld door de leiders van de drie Front-partijen zelf Dr verwachting is dat Shankar en Arron eerder als een gelijkwaardig koppel zullen optreden dan als eeiste en tweede man van Suriname

Samenstelling nieuw kabinet o.l.v. Arron

Op 26 jan. 1988 beëdigde president Shankar een nieuw kabinet, dat onder leiding stond van vice-president Henck Arron en, inclusief deze laatste, 14 leden telde. Daarnaast waren er nog vier onderministers.

In het kabinet nam ook KTPI-leider Willy Soemita zitting. De NPS en VHP hadden aanvankelijk bezwaar gemaakt tegen de kandidatuur van Soemita. omdat deze in de jaren zeventig als minister van landbouw was veroordeeld wegens corruptie. Tenslotte hadden zij echter ingestemd met een ministerspost voor Soemita om politieke problemen te voorkomen. Soemita werd tevens plaatsvervanger van premier Arron.

Voor het eerst in de parlementaire geschiedenis van Suriname zat er een vrouw in de regering. Elfride Alexander-Vanenburg. die minister van binnenlandse zaken, districtsbestuur en volksmobilisatie werd.

Twee ministers uit de vorige regering - de op 7 apr. 1987 geïnstalleerde regering van Jules Wijdenbosch (pag. 660/1-1987)- keerden terug: Subhas Mungra en Henk Alimahorned. Mungra had onder Wijdenbosch de portefeuille financiën en planning beheerd en Alimahomed (en niet Alimahamed. zoals abusievelijk op pag. 660/1-1987 staat vermeld) die van volksgezondheid. President Shankar deelde mee dat op korte termijn nog een ininister zou worden beëdigd: voor regionale of binnenlandse ontwikkeling.

Het kabinet zag er als volgt uit:

Minister-president en planning - Henck Arron (NPS);binnenlandse zaken. districtsbestuur en volksmobilisatie - Elfride Alexander-Vanenburg (NPS); onderwijs. wetenschappen. cultuur. sport- en jeugdzaken - Ronald Venetiaan (NI'S): transport. handel en industrie - W. Grep (NPS). arbeid - Romeo Russel (NPS). buitenlandse zaken - Eddy Sedoc (NPS). openbare werken. telecommunicatie en bouwnijverheid - E. Jankipersadsing (VHP); justitie en politie - Jules Adjodja (VHP).defensie en leger - maj. A Sheikkariem (partijloos); volksgezondheid en milieubeheer - Henk Alimahomed (VHP); financiën - Subhas Mungra (VHP): natuurlijke hulpbronnen en energie - Pertab Radhakishun (VHP); sociale zaken en volkshuisvesting - Willy Soemita (KTPI). landbouw veeteelt en visserij - S. Redjosentono (KTPI).

Verder kwamen er vier onderministers: voor openbare werken. telecommunicatie en bouwnijverheid. voor landbouw, veeteelt en visserij. voor binnenlandse zaken, districtsbestuur en volksmobilisatie, en voor natuurlijke hulpbronnen en energie

Venetiaan was in de op 25 febr. 1980 door de militairen afgezette regering-Arroti minister van onderwijs geweest Grep had een leiding-

Een aantal leden van het nieuwe Surinaamse kabinet na hun beediging op 26 januari 1988. V.l.n.r. in donker kostuum: W. Grep, H. Alimahomed, J. Adjodja, E. Jankipersadsing en P. Radhakishun.

gevende positie bij het staatsrijstbedrijf Wageningen Sedoc was financieel directeur van het Diaconessenziekenhuis in Paramaribo Romeo Russel was de zoon van de voorzitter van de Moederbond. Radhakishun. een zakenman, was premier geweest van 16 juli 1986 (pag.827/3-1986) tot febr. 1987 (pag.659/3-1987)

Shankar en Arron kondigden een corruptie-vrij beleid aan. In het kader hiervan zou het vermogen van de ministers notarieel worden vastgelegd. en zou dit opnieuw plaatsi-inden wanneer de ministers aftraden.

Het kabinet–Arron dat voor de militaire staatsgreep van 25 febr. 1980 regeerde, was enige malen in opspraak gekomen wegens corruptie van nauw bij de regering betrokken personen (pag. 147/3 e.v.-1980).

Arron noemde de formatie van zijn regering ..het begin van een nieuw tijdperk" en benadrukte nog eens. dat het conflict in Oost-Suriname, waar het junglecommando van Brunswijk actief was, ,,op zijn Surinaams" in Suriname zelf opgelost nioest worden, met ,,tact, wijsheid en liefde".

Op 8 jan 1988 had de Nederlandse regering laten weten dat zij bereid was te bemiddelen in het gewapende conflict tussen de Surinaamse regering en het junglecommando. Premier Lubbers zei die dag dat hij daarvoor ,,in beginsel beschikbaar is' als beide partijen daarom vroegen.

Een dag later liet een vertegenwoordiger van het Junglecommando van Brunsuijk in Nederland, Eddy Jozefzoon. weten dat Brunswijk niet onwelwillend stond tegenover een mogelijke bemiddeling van Nederland.
Op 13 januari wees legerleider Bouterse het Nederlandse aanbod te bemiddelen tussen de Surinaamse regering en het junglecommando van de hand. In een toespraak voor militairen in de Memre Boekoe-kazerne kondigde Bouterse aan dat het Nationalr Leger met de strijd tegen Brunswijk doorging totdat ,.delaatste terrorist is opgeruimd"
Volgens Bouterse kon Nederland Suriname slechts hclpcn door te stopper: met hulp aan dc groep-Brunswijk. Het Nationale Leger zou de groep dan in twee weken op de knieën kunnen dwingen, aldus Bouterse. Hij riep zijn manschappen op de op 12 januari gekozen Shankar te respecteren als opperbevelhebber van de strijdkrachten. ,.Gun hem tenminste het voordeel van de twijfel bij het verrichten van zijn taken die in de grondwet omschreven zijn". aldus Bouterse.

VS hervatten hulp aan Surzname. Meer hulp van Brazilië en Venezuela

Na de beëdiging van Shankar tot president van Suriname werd dezelfde dag in de Amerikaanse hoofdstad Washington meegedeeld dat de Verenigde Staten de in dec. 1982 opgeschorte ontwikkelingshulp (zie pag. 851/2-1982) zouden hervatten. De hulp bedroeg $500.000.
Volgens een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken had Suriname voldaan aan de voorwaarden die de VS hadden verbonden aan hervatting van de hulp: het houden van vrije verkiezingen, het opstellen van een grondwet en het vormen van een burgerregering. De $500.000 waren in 1982 beschikbaar gesteld voor de training en opleiding van Surinaamse ambtenaren. Washington was bereid met Suriname opnieuw te praten over de bestemming van het bedrag.
Ook de buurlanden Venezueia en Brazilië reageerden op het herstel van de democratie in Suriname met toezeggingen voor meer hulp.

De Braziliaanse minister van buitenlandse zaken, Roberto Costa de Abreu Sodre zei op 25 januari in een reactie op de beëdiging van de nieuwe Surinaamse president: ..Wij verwelkomen de nieuwe democratie en de nieuwe democratische regering die voortkomt uit de vrije keuze van het Surinaamse volk."
Hij verklaarde dat Brazilië een krediet van $36 mln had verlengd voor de ontwikkeling op het gebied van industrie en telecommunicatie. Daarnaast werd de laatste hand gelegd aan een nieuwe lening van $ 6 mln voor voedsel en medicijnen, en andere goederen waaraan Suriname behoefte had.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

SOCIALE VERZEKERINGEN PER 1 JAN. 1988

Tweede en Eerste Kamer hebben ingestemd met een wetsvoorstel. waarbij in 1988 het minimumloon en de sociale uitkeringen worden bevroren. Als gevolg hiervan zijn de uitkeringen, daglonen en premiepercentages voor de sociale verzekeringen per 1-1-1988 volgens onderstaand overzicht vastgesteld.
Ondanks de bevriezingen stijgen de netto uitkeringen over het algemeen licht als gevolg van een verlaging van de belasting- en premiedruk.
De bevriezing geldt niet voor de kinderbijslag.
De vakantie-uitkering stijgt bij de lopende uitkeringen in alle gevallen als gevolg van het voornemen deze uitkering met terugwerkende kracht tot 1 mei 1987 te verhogen van 7,5 naar 8%.

AOW en AWW
Het AOW-pensioen voor gehuwden en ongehuwd samenwonenden met een volledige toeslag is netto gelijk aan het netto minimumloon
Het netto pensioen voor alleenstaanden komt overeen met 70% van het netto minimumloon.
Eénoudergezinnen hebben recht op een AOW-pensioen van 90% van het bedrag dat twee gehuwde bejaarden samen bruto ontvangen
Het gaat hier om ongehuwde bejaarden met een kind voor wie zij kinderbijslag ontvangen en dat jonger is dan 18 jaar

	bruto maand-uitkering	bruto vakantie-uitkering per maand
AOW		
Gehuwde bejaarden zonder toeslag	f 796,24	f 32.02
Gehuwde bejaarden met toeslag	J' 1.592,48	f 104.04
Alleenstaande bejaarden	,f 1.103,19	f 72.83
Ongehuwde bejaarden met kinderen jonger dan 18 jaar	J' 1.433.23	f 93,64
AWW		
Weduwen met kinderen	f 1.592.48	f 104,04
Weduwen zonder kinderen	j' 1 103,19	f 72.83
Wezen tot 10 jaar	f 353.02	f 23,31
Wezen van 10 tot 16 jaar	f 529,53	f 34,96
Wezen van 16 tot 27 jaar	f 706.04	f 46.61

Kinderbijslag
De prijzen zijn in de periode april 1987 – oktober 1987 gemiddeld met 0.59% gestegen. Als gevolg daarvan zullen de kinderbijslagbedragen per 1 januari 1988 met eenzelfde percentage worden verhoogd.
Daarnaast wordt met ingangvan 1 januari 1988 de kinderbijslag met een extra percentage verhoogd. Dit percentage is niet voor iedere leeftijdsgroep gelijk maar bedraagt gemiddeld 6 procent
In verband met de Wet op de studiefinanciering is het recht op kinderbijslag voor kinderen van 18 tot 27 jaar afgeschaft. Echter, heeft een kind van 18 tot 27 jaar geen recht op studiefinanciering dan kan toch nog recht op kinderbijslag bestaan In dat geval bedraagt de kinderbijslag 100% en is het bedrag van de uitkering gelijk aan dat voor kinderen van 6 t/m 11 jaar.
Zie voor een overzicht van de kinderbijslagbedragen m.i.v. 1-1-1988 tabel A

Verhoging daglonen
Op grond van de voorgenomen verhoging van de vakantietoeslag morden de daglonen die ten grondslag liggen aan uitkeringen die zijn ingegaan voor 1 januari 1988 verhoogd met dc factor 108/107,5.
De verhoging van het dagloon geldt ook voor uitkeringen die zijn berekend naar het minimum- en maximumdagloon.
De verhoging vindt plaats met terugwerkende kracht tot 1 mei 1987. of wanneer men na die datum recht heeft gekregen op een uitkering, tot de ingangsdatum van de uitkering.
In die gevallen waarin het vakantiegeld eenmaal per jaar. in de regel in mei. wordt uitbetaald zal de verhoging van de daglonen in 1988 tot uitdrukking komen. In de andere gevallen vindt een nabetaling plaats
Mensen van wie de uitkering tussen 1 mei 1987 en 1 januari 1988 is beëindigd, komen in beginsel niet in aanmerking voor de verhoging van de vakantietoeslag. Hierop wordt een uitzondering gemaakt voor mensen die na beeindiging van hun uitkering aansluitend recht kregen op een andere uitkering, waarop zij op 1 januari nog recht hebben.
De verhoogde vakantietoeslag over de nog lopende uitkering wordt dan door het uit-

voeringsorgaan verstrekt Ook ontvangt de betrokkene vat? het uitvoeringsorgaan bericht dat de verhoging van het vakantiegeld over de inmiddels beëindigde uitkering kan worden aangevraagd bij de instantie die de oude uitkering uitbetaalde

Minimum-/maximumdaglonen
In een aantal gevallen worden op grond van de overgangswetgeving in het kader van de stelselherziening sociale zekerheid de uitkeringen nog berekend naai het minimumdagloon
Deze minimumdaglonen zijn per I januari 1988:

WW	ƒ 141.51
WWV	ƒ 141.51
Ziektewet	ƒ 131.01

Het maximumdagloon voor de berekening van de WW-, WWV-, WAO- en de Ziektewet-uitkeringen bedraagt per 1 januari 1988: f 263.50

Kopjes op de uitkeringen
Om te voorkomen dat voor bepaalde groepen van uitkeringsgerechtigde alleenstaanden tussen 21 en 27 jaar de uitkering beneden he? relevante sociale minimum daalt. kan een verhoging op de uitkering worden verstrekt Het zogenaamde kopje op de uitkering

Deze kopjesbedragen zijn per I januari 1988 als volgt vastgesteld.

Alleenstaanden	AAW/ WAO	WW	WWV
Van 23 tot 27 jaar	f 65.28	ƒ 65,55	f 70.80
van 22 laar	f 56.44	f 56.69	f 61.22
van 21 laar	f 48.13	f 48,39	f 52.27

Vereveningsbijdragelpremieheffing over uitkeringen per 1 januari 1988
De vereveningsbijdrage op WWV-uitkeringen bedraagt 3,2%, namelijk 1,2% Ziektewetpremie, 0.7% wachtgeldpremie en 1,3% werkloosheidspremie.
Voor de AAW-uitkeringen bestaat de vereveningsbijdrage eveneens uit 3.2%, alsmede uit 13,3% WAO-premie met een premievrije voet van f 91 – per dag
Over Ziektewet- WW- en WAO-uitkeringen worden premies werknemersverzekeringen geheven Daarbii wordt voor de heffing van de wachtgeldpremie en Ziektewetpremie uitgegaan van een gemiddeld percentage Dat gemiddelde bedraagt voor de wachtgeldpremie 0.7% voor zowel de uitkeringsgerechtigde als voor de bedrijfsvereniging De gemiddelde Ziektewetpremie bedraagt 1 2% voor de uitkeringsgerechtigde en 5 75% voor de bedrijfsvereniging
Deze gemiddelden gelden niet wanneer de uitkering via de werkgever aan de uitkeringsgerechtigde wordt betaald In dat geval gelden de percentage? van de betreffende bedrijfstak.

Premiepercentages per 1 januari 1988

	werkgever	werknemer	totaal	maximum inkomen
AOW	–	11.50	11.50	ƒ 65 250.00 per jaar
AWW	–	1.30	1,30	idem
AKW 1)	2,55	–	2,55	idem
AAW 1)	6,20	–	6,20	idem
AWBZ 1)	4,55	–	4,55	idem
WAO L)	–	13,3	13,3	ƒ 263.00 per dag
Wachtgeld-verzekering 3)	0,57	0,57	1,14	idem
Werkloosheids-verzekering 4)	1,30	1,30	2,60	idem
ZW 3)	4,80	1,00	5,80	idem
ZFW 5)	5,10	5,10	10,20	f 162.00 per dag
Vorstverlet 3)	0,29	–	0,29	
VUT 3)	1,05	0,46	1,51	

1) De opslagpremies per 1 januari 1988 zijn als volgt.

AKW	AAW	AWBZ
19,9	48 i	35 B

Het gaat hierbijom de premiepercentages uit bovenstaande tabel, omgerekend in een percentage van de AOW AWW premie. De verschuldigde premiebedragen voor de AKW, AAW en AWBZ worden namelijk afgeleid van het verschuldigde premiebedrag aai? AOW/AWW

2) De franchise of premievrije voet bedraagt f 91.00 per dag

3) Geraamd gemiddelde voor bedrijven. deze premies worden vastgesteld door de besturen van de bedrijfsverenigingen.

4) Voor AOW-uitkeringsgerechtigden. die verzekerd zijn krachtens de verplichte ziekenfondsverzekering geldt een premie van 3.109 over de AOW-uitkering Over het meerdere dient een premie te worden betaald van 10,2%.

5) Loongreris ƒ 49 650.00

AWBZ
De eigenbijdrageregeling verandert per 1 januari 1988 niet. Het minimum ter vrije besteding blijvende bedrag (het zogenaamde zakgeld) wijzigt evenmin. Op jaarbasis is dit voor ongehuwden f 3 785.48 en voor gehuwden f 6.306,52.

WETTELIJK MINIMUM(JEUGD)LOON PER 1 JANUARI 1988

De bruto bedragen van het wettelijk minimum(jeugd)loon blijven per 1 januari en 1 juli 1988 gelijk. Door een verlaging van de loonbelasting zullen de netto bedragen in het algemeen iets hoger uitkomen
De wetteliike minimumvakantiebijslag zal met ingang van 1 mei 1987 worden verhoogd van 7,5 naar 8% van het loon

Voor een werknemer van 23 jaar of ouder blijft het **bruto** minimumloon per 1 januari 1988.
per maand : f 1.987,70
per week : f 458.70
per dag : f 91,74

De bruto minimumjeugdlonen bedragen per 1 januari 1988:

Leeftijd:	% van het minimum-loon van 23-jarigen en ouder	Per maand	Per week
22	85	ƒ 1.689,50	ƒ 389,90
21	72 1/2	ƒ 1.441,10	ƒ 332,60
20	61 1/2	ƒ 1.222,40	ƒ 282,10
19	52 1/2	ƒ 1.043,50	ƒ 240,80
18	45 1/2	ƒ 904,40	ƒ 208,70
17	39 1/2	ƒ 785,10	ƒ 181,20
16	34 1/2	ƒ 685,80	ƒ 158,30
15	30	ƒ 596,30	ƒ 137,60

Voor een 16-jarige is het minimumjeugdloon per 1 januari 1988 bij twee dagen partiële leerplicht en een werkweek van drie dagen ,f 411.48 per maand en ƒ 94.98 prr week

De **netto** mininiumloon- en minimumjeugdloonbedragen kunnen per bedrijfstak verschillen. Dit komt onder andere door verschillen in premieheffing door bedrijfsverenigingen en door andere inhoudingen. De onderstaande netto bedragen geven daarom alleen een globale aanduiding

De netto minimumloonbedragen voor werknemers van 23 jaar en ouder zijn afgerond globaal als volgt.

	Per maand:	Per week:
Belastinggroep I	f 1 404.–	ƒ 324.–
11	f 1.471.–	f 339.–
111	ƒ 1.514.–	ƒ 349 –
IV	ƒ 1.497.–	f 345.–

TABEL A

Kinderbijslagbedragen per kind bij verschillende gezinsgrootten met ingang van 1 januari 1988 (in guldens, per kind, per kwartaal):

	0 t.m 5 jaar	6 t/m 11 18 t'm 27 jaar	12 t m 17 jaar
Gezinnen niet:			
1 kind	212,63	303,75	394,88
2 kinderen	278,89	398,41	517,93
3 kinderen	298,63	426,61	554,59
4 kinderen	326,19	465,98	605,77
5 kinderen	342,71	489,59	636,47
6 kinderen	360,74	515,34	669,94
i kinderen	373,63	533,75	693,88
8 kinderen	389,00	555,71	722,42
9 kinderen	400,97	572,81	744,65
10 kinderen	410,54	586,49	762,44

Voor ongehuwde werknemers van 22 jaar en jonger bedraagt het netto minimumloon globaal:

Leeftijd.	Per maand:	Per week:
22 jaar	f 1.231.–	f 284.–
21 jaar	f 1.065,–	*f* 246.–
20 jaar	f 917,–	*f* 212,–
19 jaar	f 798.–	f 184.–
18 jaar	f 704.–	*f* 162,–
17 jaar	f 624.–	*f* 144.–
16 jaar	f 546.–	f 126.–
15 jaar	*f* 475,–	f 110.–

IOAW-, IOAZ- EN BIJSTANDS-UITKERINGEN PER 1 JANUARI 1988

Voor de uitkeringen uit hoofde van de IOAW, de IOAZ en de bijstand geldt eveneens, dat zij voor 1988 ziin bevroren. Per 1 jan. 1988 gelden de bedragen in navolgend overzicht
Als gevolg van een wijziging van sociale premies en belasting Lijn de bedragen in bijna alle gevallen iets hoger dan in het afgelopen jaar
De vakantie-uitkering is eveneens hoger. als gevolg van het voornemen deze uitkering met terugwerkende kracht tot 1 mei 1985 te verhogen van 7.5 naar 8%.

IOAW/IOAZ

De IOAW is bestemd voor oudere langdurig werklozen die 50 jaar of ouder waren op het moment dat zij werkloos werden en voor gedeeltelijk arbeidsongeschikte werklozen, ongeacht hun leeftijd. De IOAW geldt. nadat de uitkeringsperiode voor de nieuwe werkloosheidsmet is verstreken.
Voor de IOAZ komen oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte ex-zelfstandigen in aanmerking die noodgedwongen hun bedrijf of beroep moeten beeindigen.

De bruto grondslag bedraagt voor

	per maand	vakantie-uitkering per maand
gehuwde en ongehuwde partners	f 1.956,76	f 156.84
éénoudergezinnen	f 1.765.81	f 141.27
alleenstaanden vanaf 27 jaar	f 1.360.61	f 108.83

Op deze bedragen worden inkomsten uit of in verband met arbeid van de merkloze of zelfstandige en zijn of haar partner in mindering gebracht
In tegenstelling tut de bijstandswet wordt geen rekening gehouden met andere inkomsten en met vermogen.
Als geen inkomsten worden afgetrokken zijn de netto uitkeringen gelijk aan 100% van het netto minimumloon voor gehuwde en ongehuwde partners, 90% van het netto minimumloon voor éénoudergezinnen en 70% van het netto minimumloon voor alleenstaanden vanaf 27 jaar.

Bijstand (netto bedragen)

Voor *echtparen* zonder *en* met kinderen is het normbedrag:	per week	per maand
	f 344.35	f 1.492.20
Voor éénoudergezinnen is het normbedrag:	f 309.90	f 1.343.00

Bij gezinnen die met anderen een woning bewonen. vindt een vaste aftrek plaats van f 158,15 per maand.

Het vakantiegeld bedraagt bij echtparen *f* 89,48 per maand en bij éénoudergezinnen *f* 80,53 per maand.

Voor *thuisinwonende (werkloze kinderen)* zijn de normbedragen:	per xveck	per maand
bij 20 jaar	f 100,05	f 433.45
bij 19 jaar	f 79.65	f 345.05
bij 18 laar	f 79.05	f 342.65

Voor *alleenstaanden (niet-woningdelers)* zijn de normbedragen.	per week	per maand
bij 23 jaar en ouder	f 241,05	f 1.044,55
bij 22 jaar	f 208.25	f 902.40
bij 21 jaar	*f* 181.00	*f* 784.30
bij 18-19-20 jaar	*f* 168,40	*f* 729,70

Voor alleenstaanden *(woningdelers)* zijn de normbedragen:	per week	per maand
bij 23 jaar en ouder	f 204.55	f 886,35
bij 22 jaar	f 176.55	f 765.10
bij 18 jar t/m 21 jaar	f 168,40	f 729,70

Het vakantiegeld voor alleenstaanden en thuiswonende kinderen bedraagt per maand:

bij 23 jaar en ouder	f 62,64
bij 22 jaar	f 58,84
bij 21 jaar	f 56.86
bij 20 jaar	f 48.36
bij 19 jaar	f 41.36
bij 18 jaar	f 35.74

Het vakantiegeld wordt eens per jaar. in juni. uitbetaald

Woonkosten
Huurders met een huur tussen ,f 256,67 en f 700,– per maand hebben meestal recht op huursubsidie. Bijstandsontvangers met een eigen huis waarvan de woonkosten tussen f 256.67 en f 700,– per maand liggen. kunnen een toeslag krijgen die gelijk is aan de huursubsidie.
Bij woonkosten boven f 700,– per maand kan hooguit tijdelijk een toeslag worden gegeven.

Verdiensten uit *(deeltijd-)arbeid*
Van het geld dat een bijstandsontvanger verdient. wordt 25% niet van de uitkering afgetrokken.
Voor éénoudergezinnen geldt. dat de eerste f 74.60 van wat de ouder per maand verdient niet wordt afgetrokken

Inwonende kinderen. *onderverhuur en* kostgangers
Op de uitkering van ouders met meerderjarige inwonende kinderen en inwonende kinderen met eigen inkomsten wordt – ongeacht het aantal kinderen – een bedrag van f 36.50 per week of f 158.15 per maand in mindering gebracht.
Dezelfde aftrek geldt voor bijstandsgerechtigden met één onderhuurder.
Voor mensen met één kostganger geldt een aftrek van f 35.40 per week of f 240.– per maand
Heeft men meer dan één onderhuurder of kostganger. dan stelt de gemeente per geval vast welk gedeelte van het kostgeld of de bruto onderhuur wordt aangemerkt als netto inkomsten die op de uitkering in mindering worden gebracht

Van alle *verdiensten samen mag niet meer worden* behouden dan:
f 223.85 per maand voor het hoofd van een éénoudergezin en voor een echtpaar met of zonder kinderen.
f 156.70 per maand voor eeii alleenstaaride van 23 jaar of ouder:
f 65,— per maand voor een thuisinwonende van 20 jaar
voor alleenstaanden beneden de 23 jaai en thuiswonenden onder de 20 jaar gelden andere bedragen.

Eigen vermogen
Niet al het spaargeld behoeft te worden aangesproken, voordat men voor bijstand in aanmerking komt. Het vrij te laten vermogen is:
f 15.700.– voor gezinnen:
f 7.850,– voor alleenstaanden.

Voor mensen jonger dan 65 jaar die een bijstandsuitkering ontvangen en een eigen huis bewonen. geldt een extra vrijlating. Bij hen wordt het vermogen in het huis namelijk nog eens f 15 000,– volledig vrijgelaten en van het meerdere de helft.
De totale vermogensvrijlating is begrensd tot f 75.500.– voor gezinnen en f 67.650,– voor alleenstaanden. (*Ministerie van sociale zaken* en *werkgelegenheid*).

PRIJSINDEXCIJFER GEZINSCONSUMPTIE IN 1987 GEDAALD

Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie is tussen middrn november en midden december 1987 met 0,2% gedaald Dat blijkt uit mededelingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).
Vooral kleding werd goedkoper. Verder werden enkele post-tarieven verlaagd en daalden onder meer autobenzines in prils. Ook liep het prijsindexcijfer van verse groenten terug.
Daarentegen steeg onder meer het prijsindexcijfer van vers fruit.
De gegevens hebben betrekking op de consumptie door werknemersgezinnen met in 1980 een gezinsinkomen beneden de loongrens van de ziekenfondsverzekering
Stelt men voor deze gezinnen het gemiddelde prijspeil van 1980 op 100. dan zijn de prijsindexcijfers van november en december 1987 respectievelijk 123,2 en 122.9, wat neerkomt op een daling van 0.24.
Tussen midden december 1986 en midden december 1987 liep het prijsindexcijfer terug van 123.1 naar 122,9. wat een daling betekent van 0,2%.
Het jaargemiddelde van 1987 bedraagt 122.3 tegen 122.9 voor 1987. Dit komt neer. op een daling van 0.5%.
Het jaargemiddelde 1986 t o v. dat van 1985 steeg nog met 2%. (*Ministerie van economische* taken).

LATIJNS-AMERIKA

HAÏTI

ONTWIKKELINGEN SINDS EIND NOVEMBER 1987

Nadat de algemene verkiezingen van 29 nov. 1987 tot nader datum waren uitgesteld wegens een golf van geweld in de nacht en de ochtend (pag. 13/3 e.v.-1988).deden zich op Haïti o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Verklarzng *van* het *Nationale* front *voor overleg* en de *Beweging voor* het herstel *van* de *democratie* op *Haïti*

Op 1 dec 1987 gaven het Nationaal front voor overleg (de nieuwe naam van de groep van 57 oppositionele groeperingen) en de Beweging voor het herstel van de democratie op Haïti een

verklaring uit, waarin stond dat ..het de nationale en internationale gemeenschap nu duidelijk moet zijn dat de Nationale Regeringsraad (CNG) nooit vrije en eerlijke verkiezingen op Haiti zal toestaan".
De twee groeperingen omschreven de ontbinding van de Voorlopige Kiesraad (CEP) door de Nationale Regeringsraad op 29 novembei (pag 14/1-1988) als een staatsgreep tegen de soevereiniteit van het volk' en eisten het aftreden van de Nationale Regeringsraad.
Het Nationaal front voor overleg stond onder leiding van de mensenrechtenactivist Gerard Gourgue en de Beweging voor het herstel van de democratie op Haïti werd aangevoerd door Marc Bazin. Beide heren, die tot de belangrijkste vier kandidaten voor de presidentsverkiezingen van 29 november hadden behoord (zie pag. 12/3-1988). lieten tevens weten dat zij alleen aan nieuwe verkiezingen zouden deelnemen als de ontbonden Voorlopige Kiesraad weer zou gaan fungeren in haar oude samenstelling.

Vorming van de Groep *van* Bezorgde *Caribische Leiders*

Eveneens op 1 dec. 1987 maakte een groep van acht landen uit het Caribische gebied in Miami (Florida) bekend te willen bemiddelen in de situatie op Haïti. Premier Edward Seaga van Jamaica kondigde namens de acht de vorming aan van de Groep van Bezorgde Caribische leiders.
Seaga zei dat hij de instemming van hoge Haïtiaanse regeringsfunctionarissen en oppositieleiders had gekregen om ,,als brug te dienen" bij onderhandelingen over een akkoord over nieuwe verkiezingen.
De Jamaicaanse premier wilde geen streefdatum voor nieuwe verkiezingen op Haïti noemen. maar zei te hopen dat It-gen. Henri Namphy, het hoofd van de drie leden tellende Nationale Regeringsraad. zich zou houden aan zijn belofte dat op 7 febr. 1988 een nieuwe president zou worden geïnstalleerd (zie pag. 14/1-1988).
Seaga zei dat de groep -bestaande uit Jamaica. de Bahama's. St Lucia, Dominica. St Vincent & de Grenadinen, de Nederlandse Antillen (vijf eilanden), Aruba en Martinique- tegen militair ingrijpen op Haïti was.
De groep van bezorgde premiers was opgezet. nadat een internationale delegatie van waarnemers die op Haïti was geweest om de verkiezingen bij te wonen, de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) had verzocht te overwegen een vredesmacht naar Haiti te sturen. Eén van de delegatieleden Bryan Atwood. had na terugkomst uit

Lt-gen. Henri Narnphy

Haïti in Niami verklaard dat hij op de verkiezingsdag had gezien dat ,,terroristen werden begeleid door militaire voertuigen en dat militaire commandanten bij het begin van de gewelddadige acties niets hebben ondernomen".

Op 10 december vlogen vijf bezorgde Caribische premiers naar Haïti om met Namphy besprekingen te voeren over de verkiezingsprocedures op het eiland. De delegatie bestond uit Seaga, die de groep leidde. John Compton van St Lucia. James Mitchell van St Vincent & de Grenadinen. Henny Eman van Aruba en Don Martina van de Nederlandse Antillen.
Tijdens een gesprek met de vijf Caribische leiders verzekerde lt-gen. Henri Namphy dat het leger tijdens de volgende verkiezingen voor de veiligheid van de kiezers zou zorgen. aldus Le *Monde* (14-12-1987).

Op 9 december had de CNG een nieuwe verkiezingsdatum vastgesteld (zie verderop).

Christen-democraat Sylvio Claude dreigt met *,,totale burgerlijke ongehoorzaamheid''*

Op 2 dec. 1987 waarschuwde Sylvio Claude, de presidentskandidaat van de Christen-Democratische Partij van Haïti. dat hij twee miljoen mensen op straat zou brengen wanneer de Nationale Regeringsraad niet aftrad. Hij dreigde met een algemene staking en ,,totale burgerlijke ongehoorzaamheid" vanaf 3 december tot de CNG was afgetreden.

West-Duitsland schort militaire en ontwikkelingshulp op

Op 2 dec 1987 maakte het Westduitse ministerie van buitenlandse zaken in Bonn bekend dat de Bondsrepubliek had besloten haar militaire en ontwikkelingshulp aan Haïti op te schorten. Voor 1986-1987 had de regering in Bonn voor Haïti 54,3 mln mark uitgetrokken. Met het opschorten van de hulp aan Haïti volgde West-Duitsland het voorbeeld van de VS (pag. 14/1-1988).

Regeringscommissie gaat onderzoek *instellen*

Op 3 dec. 1987 deelde een woordvoerder van de Nationale Regeringsraad volgens de *NZZ* (7-12-1987) mee dat een zes leden tellende regeringscommissie een onderzoek zou gaan instellen naar de redenen van het staken var; de verkiezingen van 29 november.

Bisschoppenconferentie veroordeelt ,,escalatie van het geweld'' in *weigert medewerking aan* de *verkiezingen. Werkgevers ,,verontwaardigd'' over* hit *geweld*

Op 4 dec. 1987 liet de Haïtiaanse Bisschoppenconferentie in een verklaring weten geen medewerking te zullen verlenen aan door de Nationale Regeringsraad georganiseerde verkiezingen. De bisschoppen weigerden iemand af te vaardigen voor een nieuwe Voorlopige Kiesraad en veroordeelden in hun verklaring de afschaffing van de kieswet en de ,,werkelijke escalatie van het geweld".
De Rooms-Katholieke Kerk betuigde haar solidariteit met het Haïtiaanse volk .,bij zijn strijd voor een ware democratie" en veroordeelde de ..lage misdaden" die de laatste dagen waren begaan ,,met medeplichtigheid van de ordetroepen".
Na de veroordeling dooi de bisschoppen van het geweld. gaven. aldus *Le* Monde (8-12). zeven werkgeversorganisaties blijk van hun ..verontwaardiging over de barbaarse daden. de moorden en de slachting van het volk dat vreedzaam gebruik maakte van zijn door de grondwet gegarandeerde stemrecht".

Algemene staking

Op 7 dec 1987 begon een algemene staking van 48 uur waartoe de belangrijkste politieke partijen en verscheidenen vakbonden hadden opgeroepen Aan de oproep werd slechts gedeeltelijk gehoor gegeven

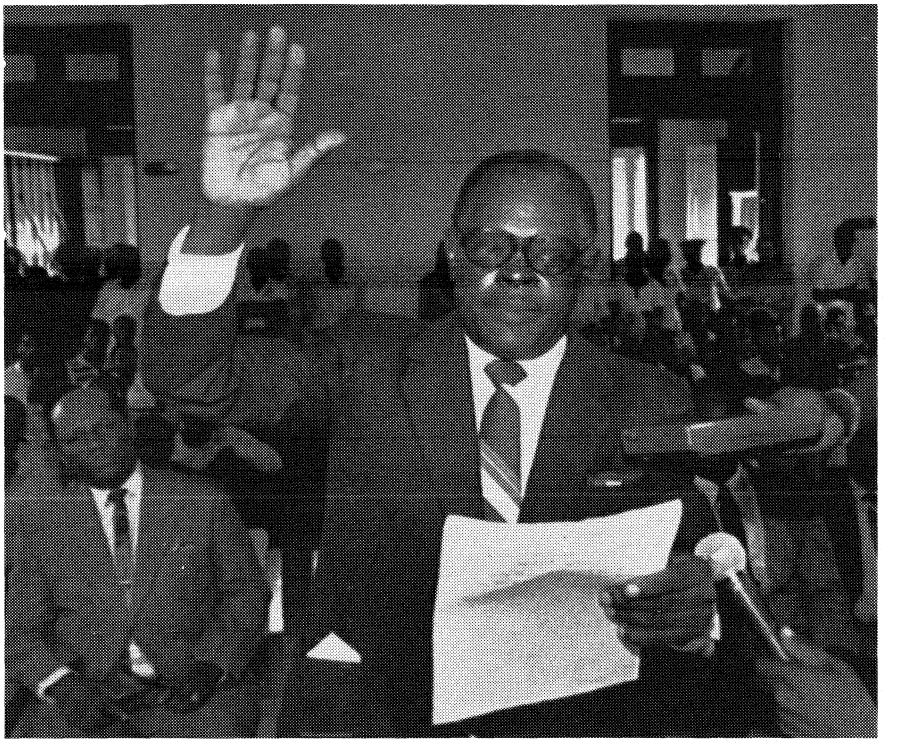
Vergadering OAS ocer *Haïti*

Op 7 dec. 1987 vergaderde de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), in Washington over Haïti. Tijdens de bijeenkoinst verzekerde de Haïtiaanse minister van buitenlandse zaken. Gerard Abraham. dat ,.de strijd voor de democratie zal worden gewonnen".

Volgens Le Monde (9-12-1987) aanvaardden de ministers van buitenlandse zaken van de 31 lidstaten van de OAS een verklaring, waarin .,de gewelddaden worden betreurd · en ..in het bijzonder het verlies van mensenlevens op de verkiezingsdag
De OAS was verder van mening dat het noodzakelijk was het democratische proces weer op gang te brengen en dringt er bij de Nationale Regeiingsraad op aan alle maatregelen te treffen die het volk van Haiti in staat stellen zich via vrije verkiezingen uit te spreken, zonder druk of enigerlei inmenging".

CNG stelt *nieuwe verkiezingssdatum vast en vormt nieuwe kiesraad*

Op 9 dec. 1987 maakte de Nationale Regeringsraad (CNG)bekend dat op 17 jan. 1988 presidents-. parlements- en gemeenteraadsverkiezingen zouden plaatsvinden. In een door de TV uitgezonden communiqué liet de CNG verder weten dat op 11 december een nieuwe Voorlopige Kiesraad (CEP)zou worden samengesteld. De beëdiging van een nieuwe president zou zoals gepland plaatsvinden op 7 febr. 1988, de tweede verjaardag van het vertrek van oud-president Duvalier.
In de uitzending van de staatstelevisie werd gezegd dat de CNG krachtens de grondwet het recht had negen leden voor een nieuwe kiesraad aan te wijzen. De nieuwe raad zou op 12 december worden geïnstalleerd. Op 18 december zouden nieuwe verkiezingsreglementen worden bekendgemaakt.
Vlak voor de aankondiging van de nieuwe verkiezingen hadden drie van de vier belangrijkste presidentskandidaten -Marc Bazin, Gerard Gourgue en Louis Déjoie (Agrarische en Industriële Partij)-gezegd dat zij niet aan de verkiezingen mee zouden doen. ..Democraten kunnen niet aan zulke verkiezingen meedoen". zei Dejoie. die verwees naar de grote invloed binnen het bewind van Duvaiieristen (aanhangers van oud-president Duvalier) en Tontons Macoutes (speciale militie van Duvalier).
De drie zeiden dat zij hun krachten zouden bundelen om te proberen een alternatief te vinden voor verkiezingen onder auspiciën van het militaire bewind.
Op 11 december eisten Bazin. Gourgue, Déjoie en Claude in een gemeenschappelijke verklaring het ,,onmiddellijke aftreden" van de CNG. Zij verklaarden dat zij al onderhandelingen waren begonnen .,teneinde het land een alternatieve regering voor te stellen. die in staat is op harmonieuze wijze een overgang naar de democratie te verzekeren".

De beëdiging van de voorzitter van de nieuwe Voorlopige Kiesraad op Haiti, Jean Gilbert. op 12 december 1987. Links (zittend) Elie Laroche, een ander lid van de Kiesraad.

Op 12 december werd de nieuwe Voorlopige Kiesraad. die onder leiding stond van de jurist Jean Gilbert. beëdigd. De negen leden beloofden bij hun eedsaflegging de grondwet en verkiezingsuitslag te zullen respecteren.

In dc CEP dienden. aldus dc NZZ (15-12) negen instellingen of organen vertegenwoordigd te zijn: de Bisschoppenconferentie. dc Protestantse Kerken. de mensenrechtenorganisaties. de universiteit. de journalistenvereniging. het hoogste gerecht. de bond van nationale cooperaties. de CNG cn de Consultatieve Raad (zie voor instelling daarvan pag 732/1-1987) Volgens de NZZ zouden de eerste zeven geweigerd hebben iemand naai de CEP af te vaardigen, waarna de CNG de open plaatsen had ingevuld.

Frankrijk gaat hulp aan *Haïti verminderen*

Op 15 dec. 1987 kondigde Frankrijk aan dat het van plan was zijn hulp aan Haïti te verminderen als protest tegen de bloedige gebeurtenissen van 29 november.

Op 4 sept. 1987 hadecn vertegenwoordiger van het Franse ministerie van ontwikkelingssamenwerking, Bernard de Montferrand. bekendgemaakt dat de Franse hulp aan Haiti in 1981 op 150 miljoen franc zou uitkomen. waarvan 120 miljoen werd geschonken Het geld was bestemd voor onderwijs, opleiding van ambtenaren en landbouwprojecten. Op 9 december was een vertegenwoordiger van het Franse ministerie van buitenlandse zaken in Port-au-Prince gearriveerd voor besprekingen niet lt-gen Namphy. het hoofd van de CNG. en de drie oppositieleiders Bazin. Déjoie en Courgue Op basis van die besprekingen had de Franse regering besloten haar hulp aan Haiti te verminderen

Oppositie kondigt vorming alternatieve CNG *aan*

Op 16 dec. '87 kondigden Bazin, Gourgue, Déjoie en Claude de vorming van een uit vijf burgers en militairen bestaande regering aan ter vervanging van de CNG. die volgens hen moest aftreden.
In een communiqué verklaarden dc vier oppositieleiders dat de nieuwe regering ..zal bestaan uit persoonlijkheden die strijden voor de democratie. bekend staan om hun onafhankelijkheid. hun professionele instelling en hun ervaring". Die regering moest een nieuwe Voorlopige Kiesraad vormen. die de verkiezingen zou organiseren en diende samen met een ministerieel kabinet te zorgen voor de lopende zaken, totdat er nieuwe president was geïnstalleerd. De vier mannen hadden zich verenigd in een ,.comité van democratische overeenstemming".

Nieuwe kieswet

Op 18 dec. 1987 publiceerde de CNG een nieuwe kieswet. die volgens Le Monde (22-12) 76 artikelen telde. De kieswet beperkte het stemgeheim en maakte controle door journalisten of onafhankelijke waarnemers vrijwel onmogelijk. De kiezers mochten hun stembiljet niet meer zelf in de stembus doen. maar moestrn dat overhandigen

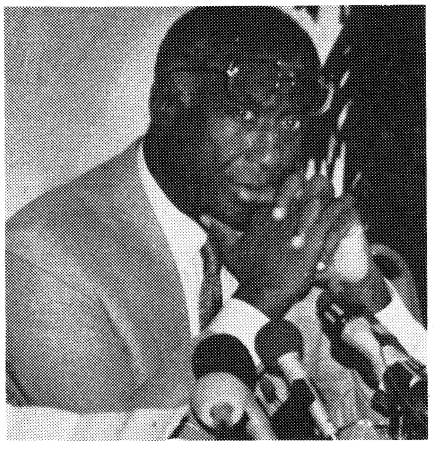
aan een lid van het stembureau Kandidaten moesten hun eigen stembiljetten drukken en verdelen Waarnemers en journalisten hadden geen toegang meer tot de stembureaus. Personen die opriepen tot een boycot van de verkiezingen konden een gevangenisstraf krijgen van max. twee jaar en een geldboete van 200 dollar. Wie het recht van een kandidaat zich verkiesbaar te stellen zonder goede grond betwistte kon worden gestraft met ern gevangenisstraf van max. *28* dagen en een boete van max. 200 dollar.
Op *22* dec. *1987* werd via een decreet bepaald dat kandidaten voor de verkiezingen van 17 jan. 1988 zich tot en met 30 december konden laten registreren. Bezwaren tegen kandidaatstellingen konden tot en met 3 jan 1988 worden ingediend.

Oppositie vraagt buitenland druk uit te oefenen

Op *22* dec. 1987 riepen Bazin, Gourgue. Déjoie en Claude tijdens een gezamenlijke persconferentie andere landen. m.n. de Verenigde Staten, Canada en Frankrijk. op de CNG te pressen tot aftreden. overigens met de toevoeging dat een invasie ..de slechtste oplossing van het probleem" zou zijn. Zij herhaalden dat zij de verkiezingen van 17 jan. 1988 zouden boycotten

Houding Caricom

Op 25 dec. 1987 verklaarde een woordvoerder van de Caricom (Caribbean Community), een samenwerkingsorgaan van 13 landen in het Caribische gebied. dat de Caricorn de Haïtiaanse Nationale Regeringsraad zou vragen de komende verkiezingen te annuleren. Op 30 december deelde John Compton. premier van St Lucia en voorzitter van de Caricom. mee dat hij Haïti om uitstel van de verkiezingen had gevraagd. Verder kondigde hij een spoedconferentie van de Caricom op 4 jan. 1988 aan om een gemeenschappelijk standpunt te bepalen ter bevordering van de democratie op Haïti.
Op 1 jan. 1988 deelde Comptori mee dat de confercritie was uitgesteld tol 6 januari om de premiers van Jamaica en St Vincent & de Grenadinen in de gelegenheid te stellen de bijeenkomst bij te wonen.

Marc Bazin

Reactie VS

OP 27 dcc. 1977 vroegen de Verenigde Staten de Haïtiaanse oppositie zich te verenigen rond één kandidaat ..die zowel voor leger als kiezers aanvaardhaar is".
Op 30 december meldde de *Volkskrant* dat Déjoie sterke kritiek had geuit op de oproep van de VS. Déjoie noemde die oproep ,,dom en onverantwoordelijk". omdat daarmee volgens hem het doel van het aftreden van de Nationale Regeringsraad niet werd gediend.
Déjoie zei dat de oproep van de VS als een ,.truc" moest worden beschouwd ,,om de Haïtianen een nieuw marionettenbewind a la Duvalier te laten slikken".

Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van defensie zei op 4 jan. 1988 dat op 11 januari een oefening van twee weken begon in de Caribische zee ter hoogte van Puerto Rico, 525 km van Haïti.

Conferentie Caricom

Op 6 jan. 1988 vroeg Déjoie tijdens de conferentie van de Caricom op Barbados over Haïti namens de Haïtiaanse oppositie om ,.morele steun".
Verder verzocht hij de 13 lidstaten van de Caricom er bij lt-gen. Namphy op aan te dringen de verkiezingen van 17 januari uit te stellen, omdat die volgens hem niet eerlijk zouden verlopen. ..Ik heb de leiders in regio gevraagd geen enkele uitslag van oneerlijke verkiezingen te erkennen en desnoods een vredesmacht naar Haïti te sturen om eerlijke verkiezingen af te dwingen". aldus Déioie.
Op 7 januari concludeerde de Caricom in een verklaring dat de regering van Haïti in strijd had gehandeld met ,.sommige democratische verkiezingsprincipes" en aat de komende verkiezingen .,ernstigzijn gecompromitteerd en daardoor niet als geloofwaardig kunnen worden beschouwd". Maar aan deze constatering verbond de Caricom geen sancties. Sancties zouden ..de verkeerde mensen" treffen. aldus de Jamaicaanse premier Seaga.
Seaga zei na afloop van de conferentie: .,Als we de deur open willen houden voor een dialoog, dan moeten we die nu niet dichtgooien door een regering niet te erkennen, ook al is die niet onder ideale omstandigheden gekozen."

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

AUSTRALIË

VERVROEGDE PARLEMENTSVERKIEZINGEN. LABOUR WINT VOOR DERDE ACHTEREENVOLGENDE MAAL

Premier Bob Hawke. leider van de Labour Party (ALP).maakte op 27 mei 1984 bekend dat zowel he! Huis van Afgevaardigden als de Senaat op 5 juni zou worden ontbonden en dat op 11 juli algemene verkiezingen zouden worden gehouden. Dit betekende dat de verkiezingen werden vervroegd, aangezien het mandaat van het parlement pas in 1988 afliep.
Als reden voor zijn besluit vei-wees Hawke naar de noodzaak om een eind te maken aan de ,,onzekerheid en instabiliteit" in de nationale situatie. welke veroorzaakt werden door de obstructie van de Senaat tegen diverse regeringsmaatregelen. De Senaat. waarin de ALP geen meerderheid had, verzette zich in het bijzonder tegen wetsvoorstellen om nationale identiteitskaarten in te voeren. Die voorstellen waren eind 1986 en begin 1987 verworpen. Volgens de regering zouden die kaarten een besparing van A$ 900 mln opleveren. doordat zij de kans op fraude bij uitkeringen en belastingontduiking zouden verminderen.

Verkiezingscampagne

Bij de formeel op 23 juni 1987 begonnen verkiezingscampagne stonden de belastingen, in het bijzonder de inkomensbelasting, centraal.
De grootste oppositiepartij, de Liberal Party, had op 10 juni een programma met forse belastingverlagingen onthuld. Het maximum tarief van de inkomstenbelasting zou met 11 % moeten worden verlaagd tot 38%. terwijl de vennootschapsbelasting van 49% tot 42% moest worden teruggebracht. Voorts werd de afschaffing aangekondigd van een aantal belastingen die de regering-Hawke onlangs had ingevoerd, zoals de vermogensaanwasbelasting en de emolumentenbelasting. De vermindering van de inkomsten, die in drie jaar tijds AS 7.3 mrd zou bedragen, zou volgens de partij worden gedekt door niet gespecificieerdr besnoeiingen in de openbare uitgaven en door extra inkomsten welke zouden voortvloeien uit de, dankzij de belastingmaatregelen. verhoogde economische activiteit. Ook werd voorgesteld het tekort op de lopende rekening te beperken door een opbrengst van A$ 4,2 mrd uit de verkoop van openba-

re activa. incl. de nationale luchtvaartmaatschappij Qantas.

Volgens premier Hawke zou elke poging dit programma uit te voeren leiden tot forse besnoeiingen in de bestaande sociale uitkeringen De iniriistrr van de schatkist. Paul Keating stelde dat het Liberale plan het tekort op de lopende rekening tot mogelijk A$ 10 mrd zou doen toenemen Ook zou het de waarde van de Australische dollar onder druk zetten en zo het rentepeil opjagen en uiteindelijli zou het een zware economische depressie ontketenen Bovendien stelde Keating dat het programma verkeerde berekeningen bevatte tot ren bedrag van AZ 1.6 mrd. De Liberale leider. Howard gaf op 21 juni tijdens een persconferentie toe. dat in het oorspronkelijke ontwerp van het plan een „technische vergissing" van A$ 540 mln was opgenomen. maar dit tastte naar zijn zeggen de algehele strategie van het programma niet aan,

Terwijl de leider van de Nationale Party, Ian Sinclair. officieel zijn steun aan Howards belastingpolitiek betuigde. hield de NP-leider van de staat Queensland, Sir Johannes Bjelke-Petersen (zie ook apart bericht hierna). vast aan een uniforme heffing van 25% inzake de inkomsten- en de vennootschapsbelasting. Hoewel voor de uitvoering van die maatregelen in drie jaar tijds AS 18,1 mrd zou moetrn worden bezuinigd, weigerde Sir John aan te geven welke posten door die besparingen zouden worden getroffen.

De campagne van Labour concentreerde zich vooral op een verdediging van de resultaten van het regeringsbeleid. waarbij een beroep op de kiezers werd gedaan de vooruitgang die was geboekt bij het oplossen van de nationale economische problemen niet in de waagschaal te stellen. De voornaamste belofte voor de toekomst betrof een extra kinderbijslag voor gezinnen met lage inkomens. een maatregel waarvan de kosten op A$ 405 mln werden geraamd. Hawke zegde toe dat in 1990 geen Australisch kind meer in armoede zou leven.

In een beschouwing aan de voor avond van de verkiezingen schreef *NRC/H'blad* (10-7-'87) o a

..De geldwereld steunt over het algemeen Hawkes beleid In haar ogen heeft zijn regering al het mogelijke gedaan in de strijd tegen de economische problemen, zoals de inflatie van 10 procent. een buitenlandse schuld van tachtig miljard AUS-dollar. een begrotingstekort dat het komende jaar is berekend op tussen de twee en drie miljard AUS-dollar. een dalende levensstandaard en de zeer hoge rente, nu zo'n 16 procent.
Door van Labor een middenpartij te maken en zijn linkervleugel het zwijgen op te leggen heeft Hawke de oppositie min of meer gedwongen naar rechts op te schuiven. Sommige Laborintellectuelen hebben echter Hawke ervan beschuldigd de partij te hebben gekaapt, en slechts voor de continuïteit dr naam te hebben aangehoudrn.

Verkiezingsuitslag

Bij de verkiezingen van 11 juli 1987 werden de 148 zetels in het Huis door

De leider van de Liberal Party, John Howard. en zijn echtgenote Janette op weg naar het stembureau van Lane Cove (Sydney) op 11 juli 1987.

613 kandidaten betwist. terwijl er voor de 76 Senaatszetels 255 kandidaten waren. (Vor.ber.pag. 79/3 e.v.-'85)
In de Huis van Afgevaardigden vergrootte de ALP zijn zetelmeerderheid, maar in stemmen (eerste voorkeur) ging de partij vergeleken bij de verkiezingen van 1984 1.9% achteruit. De zetelverdediging vergeleken met die van 1984 werd:

	1987	1984
ALP	86	82
Liberal Party	43	45
National Party	19	21

In de Senaat verwierf opnieuw geen van beide blokken een meerderheid. De Australian Democratic Party (ADP) wist zich te handhaven. Bovendien verwierven de Western Australia Anti-Nuclear Party (WAANP). voortgekomen uit de Nuclear Disarmement Party (NDP). de NDP zelf en een onafhankelijke kandidaat elk één zetel. De zetelverdeling in de Senaat - vergeleken met 1984 en juni 1987 - als volgt:

	juli 1987	dec. 1984	juni 1987
ALP	32	34	32
Liberal Party	28	28	28
ADP	7	7	6
National Party	6	5	5
WAANP		–	1
NDP	1	1	–
Onafhankelijken	1	1	3
Vakant	–	–	1

Nieuwe regering

Op 22 juli ~g~~ maak te ~ ~ de samenstelling van zijn nieuwe regering bekend. De structuur ervan was gewijzigd. Terwijl de oude regering bestond uit een ..inner cabinet" van 17 ministers plus 10 andere ministers. was de nieuwe regering samengesteld uit een kabinet van 16 ministers plus 14 junior ministers die niet tot het kabinet behoorden. Deze reorganisatie moest volgens Hawke een besparing van AS 96 mln per jaar opleveren. De portefeuilles waren als volgt verdeeld.

Kabinet: Premier - Bob Hawke: vice-premier en procureur-generaal - Lionel Bowen: industrie. technologie en handel - senator John Button; transport en verbindingen - senator Gareth Evans (voorheen natuurlijke hulpbronnen en energie): schatkist - Paul Keating; plaatselijke bestuur. immigratie en etnische zaken - Michael Young (sinds 16-2-'87 immigratie en etnische zaken. voordien staatsminister met speciale taken); financiën - senator Peter Walsh; buitenlandse. zaken en handel - William (Bill) Hayden (voorheen alleen b z.): industriële betrekkingen - Ralph Willis (voorheen ook werkgelegenheid); werkgelrgcnheid. onderwijs en training - John Dawkins (voorheeri handel). defensie - Kim Beazley; primaire industrie en energie - John Kerin (energie toegevoegd). sociale verzekeringen - Brian Howe; bestuursdiensten - Stewart West (voorheen huisvesting en bouwnijverheid); kunst. sport. milieu. toerisme en territoria - John Brown (voorheen sport. recreatie en toerismo); gerneenschapsdiensten en gezondheid - Neal Blewett (voorheen alleen gezondheid)

Junior ministers: staatsminister met speciale taken - senator Susan Ryan (voorheen lid van het „inner cabinet" en minister van onderwijs); justitie - senator Michael Tate (sinds 16-2-'87 in de regering als staatsminister met speciale taken): consumentenzaken - Peter Staples* wetenschap - Barry Jones; landtransport - Peter Duncan*. plaatselijk bestuur - senator Margaret Reynolds*; handelsbesprekingen - Michael Duffy (voorheen verbindingen); werkgelegenheid. diensten en jeugd - Clyde Holding (voorheen inboorlingenzaken); natuurlijke hulpbronnen - Peter Morris (voorheen transport en luchtvaart); binnenlandse zaken - senator Robert Ray' : milieu en kunst - senator Graham Richardson*: veteranenzaken - Ben Humphreys*; inboorlingenzaken - Gerry

Premier Bob Hawke en zijn echtgenote Hazel juichen na het bekend worden van de verkiezingszege van de Labour Party (11 juli 1987).

hand', defensie. wetenschap en personeel - Ros Kelly*

*= nieuw

Cit het vorige. op 12 december 1984 gevormde kabinet (pag. 80/2-'85) was in de tussenliggende periode één minister. Donald Grimes (gemeenschapsdieiisten). vertrokken. Premier Hawke had op 16 februari 1987 Chris Hurford met die portefeuille belast. waarop deze als minister van immigratie en etnische zaken werd vervangen door staatsminister Michael Young.
In het nieuwe kabinet keerde Hurford niet terug evenmin als vier overige ministers die geen deel van het ..inner cabinet" hadden uitgemaakt. Onder hen was Barry Cohen, de vroegere minister van kunst. erfgoed en milieu. die naar eigen zeggen moest vertrekken. omdat de rechtervleugel van Labour dat eiste.

Naar aanleiding van de verkiezingsoverwinning van Labour onder Bob Hawke schreef Wio Joustra in de Volkskrant (30-12-'87) het volgende:

,, Hawke. een voormalig leider van de overkoepelende vakcentrale ACTC, dicht zichzelf. vooral sinds de partij hem in februari 1983 bijna smeekte om het leiderschap van de huidige minister van buitenlandse zaken. Bill Hayden. over te nemen. even Messiaanse politieke kwaliteiten toe als de minister-president van het oude moederland. Margaret Thatcher
In meer opzichten is de Australische politiek het spiegelbeeld van de Britse. De zittende premier heeft net een - historische - derde verkiezingszege achter de rug. maar hij is ren sociaal-democraat Het electoraal imago van de oppositie wordt grotendeels bepaald door een klein groepje radicalen. maar dan op de uiterste rechtervleugel van het politieke spectrum. En een derde partij - de Australian Democrats die zijn aanhang vooral heeft in de vredesbeweging - tracht zich als coalitiepartner te verzekeren van de gunsten van een van de twee grote partijen. maar dan in de Senaat.
De verrassend grote overeenkomsten in beleid tussen het Europese conservatisme en de Australische sociaal-democratie werden misschien nog het beste geillustreerd door de reactie van de financiële markten op de laatste algemene verkiezingen; in Sydney reageerde de effectenbeurs in juli even nerveus op de mogelijkheid van een conservatieve zege als de beurs van Londen een maand daarvoor op Labours stemhuskansen.
En dat terwijl in Australië de conservatieve liberalen en nationalisten toch duidelijk de traditionele regeringscoalitie vormen. Van 1948 tot de wederopstanding van de nieuwe Messias in 1983 is Labour slechts drie jaar aan de macht geweest. van 1973 tot 1975. onder het bezielende doch economische falende leiderschap van Gough Whitlam.
Na Hawkes zege in juli schreef het politieke weekblad Novoye Vremya in de Sowjet-Unie dat ..de Labourpartijen in Australie en Nieuw-Zeeland openlijk hun traditionele vertrouwen in de arbeidersklasse van zich afwerpen. Zij hebben hun socialistische idealen naar de vergetelheid verbannen. proberen voortdurend de steun te verwerven van het grootkapitaal en richten zich op de belangen van monopolies en transnationale banken en corporaties".

Hawke zal niet echt onder de indruk zijn geraakt van deze ideologische uitbrander. Hij heeft zich als taak gesteld de intern verdeelde Labourpartij tot een eenheid te smeden en hij heeft dat gedaan door een rechtse koers uit te zetten. Deze kan moeilijk worden opgevat als een verschuiving van een gedateerde. marxistische partij naar een sociaal-democratische partij in de Europese stijl
De nieuwe richting hield eerder een erkenning in dat overheidsinterventie in de economie geen deugd op zich is en dat daarmee het traditionele doel van werk voor arbeiders lang niet altijd wordt gehaald Box-endien moest Hawke rekening houden met het veianderde karakter van de achterban. waar de traditionele fabrieks- en havenarbeider grotendeels is vervangen door de onderwijzer en de academicus en waar men zich thans drukker maakt om zaken als milieu. kernwapens en de ontginning van uranium dan om arbeidsvoorwaarden en een kortere werkweek
Omdat de linkse factie in een Australische Labourpartij nimmer onderschat kan worden. vergde de koerswijziging tact en vastberadenheid en een rationele opstelling van de machtige Australische vakbonden. Dat laatste is gelukt onder het duale leiderschap van Simon Crean en Bill Kelty, voorzitter en secretaris van de ACTU. ,,De reconstructie van Australie is niet alleen een taak voor de regering. maar ook voor de vakbonden ', zo verklaart Kelty de zegen van de 3.2 miljoen vakbondsleden over het rechtse Labourbeleid.
Zowel bij regering als bij ACTU is ,,consensus het wachtwoord De verdeeldheid en polarisatie uit liet verleden hebben plaats gemaakt voor ,,een centrale nationale economische cri sociale doelstelling'
Volledige werkgelegenheid is slechts onderdeel van die nationale doelstelling, zoals ook lagere inflatie. een gunstiger betalingsbalans en een evenwichtiger opbouw van de economie. ,,Om die doelstellingen te bereiken staan bij ons industriële herstructurering, efficiëntere produktiemethoden. onderwijs en herscholing en vooral meer produktieve investeringen voorop". aldus de pragmaticus Kelty.
Daarnaast heeft Hawke tot nu tor het geluk aan zijn kant gehad De conservatieve oppositie. een coalitie van liberalen en agrarische nationalisten onder leiding van de weinig charismatische jurist John Howard. is zo zwak en verdeeld dat de ideologische opponenten in de buitenparlementaire Nieuw Rechtsbeweging door het kabinet-Hawke nog hrt meest serieus genomen worden.
Ell die beweging is allerminst ongelukkig met de huidige Labourregering. ..Het gaat er meer om wie de politieke agenda opstelt dan wie de regering vormt". zegt een vooraanstaand lid van de beweging Gerard. Henderson. oud-adviseur van Howard en nu directeur \-an een rechtse denktank. het Institute of Public Affairs in Svdnev. ..En die agenda is sinds de economische crisis vorig jaar begon behoorlijk aan het veranderen Pril-atisering. de dereguleiing van industriele betrekkingen. liet terugdringen van de overheidsgrenzen. meer bezuinigingen, minder belastingen We hebben een Labourregering. maar de agenda wordt opgesteld door Nieuw Rechts" "

CONFLICTEN IN LIBERXL EN NATIONAL PARTY. OPPOSITIE-COALITIE VERBROKEN EN HERSTELD. AFTREDEN SIR JOH BJELKE-PETERSEN

Na de verkiezingen van december 1984 werd de Liberal Party, die samen met de National Party (sinds maart 1983) de oppositiecoalitie vormde. geleid door Andrew Peacock met als plaatsvervanger, diens voornaamste rivaal John Howard (pag.80/2-'85). In augustus 1985 zette Peacock pogingen in het werk om Howard te vervangen, omdat deze categorisch weigerde te verklaren dat hij niet zou streven naar het leiderschap van de partij vóór de volgende algemene verkiezingen.

Howard leider Liberal Party

Op 5 september 1983 moest de Liberale parlementsfractie beslissen. John Moore. Peacocks kandidaat. werd als plaatsvervangend partijleider verslagen door Howard met 38 tegen 31 stemmen. Daarop trad Peacock als partijleider af. Bij de volgende stemming over het leiderschap versloeg Howard zijn enige rivaal. Jim Carlton. met 57 tegen 6 stemmen, hij 7 onthoudingen. Neil Brown werd uit 12 kandidaten tot plaatsvervanger gekozen.

John Winston Howard (geboren op 26 juli 1939) kwam in 1974 in het Federale parlement Op 18 december 1975 werd hij minister van zakenwereld- en consumentenbelangen in de regering van Malcolm Fraser, op 11 juli 1977 werd hij minister voor speciale handelsbesprekingen met de EG Van 18 november 1977 tot maart 1983 trad Howard voor het voetlicht als minister van de schatkist

Peacock met echtgenote

In het op 9 september 1983 door Howard benoemde ,,schaduwkabinet'' werd Peacock woordvoerder voor buitenlandse zaken

Op 23 maart 1987 werd Peacock door Howard uit het schaduwkabinet ontslagen in verband met de publikatie in het blad Sun *News-Pictorial* van gedeelten van een telefoongesprek dat Peacock met de Liberale leider in Victoria. Jeff Kennett, had gevoerd. In dat gesprek hadden beiden in beledigende bewoordingen kritiek geleverd op Howards leiderschap. Het via een autotelefoon gevoerde gesprek was toevallig opgepikt door een radioscanner van de Peni. een actiegroep voor gehandicapten die de illegale tape aan de krant had doorgegeven.

Winst voor Nationale Partij bij verkiezingen in Queensland

Nationale campagne *Bjelke-Petersen*

Inmiddels had de Nationale Partv in Queensland onder leiding van de premier Sir Johannes Bjelke-Petersen (13-1-1911) op 1 november 1986 de parlementsverkiezingen in deze (deel) staat gewonnen De National Partv verwierf met 39 4% van de uitgebrachte stemmen* 48 van de 89 zetels in het nieuwe uitgebreide parlement tegen tevoien 41 van de 8%zetels De ALP kreeg met 41 8% van de stemmen 31 zetels (verlies 1) en de Liberal Part* behaalde 10 zetels (winst 2)

* In Queensland speelt de afbakening van de kiesdistricten een belangrijke rol. omdat die de partijen op het platteland begunstigt. Een stem daar is 2,09 maal meer waard dan een stem in het zuidoosten van de staat. d.w.z in het dichtbevolkte en traditioneel pro-Labour gezinde Brisbane en aan de goudkust.

De regering van Sir Joh (sinds 1968) stond bekend om haar extreme conservatisme. haar economische beleid van . laissez-faire'' en haar. strijd tegen de vakbonden. Vóór de verkiezingen waren tal van beschuldigingen geuit over financien en politieke corruptie Ook de Liberal Party. regeringspartner tot 1983, beschuldigde Sir Joh ervan op grote schaal ..cronvism'' (vriendjespolitiek) te bedrijven.
De verkiezingscampagne van Sir Joh concentreerde zich vooral op de federale regering van Bob Hawke die aanvallen te verduren kreeg wegens o.a. economische incompetentie en steun aan het terrorisme Kort voor de verkiezingen had de National Party binnen vijf dagen nog eens ruim A$ 1 mln voor extra propaganda uitgegeven

Na zijn stembuszege maakte Sir Joh zijn voornemen bekend een ,.aanval op Canberra'' te lanceren om Labourleider Hawke bij de komende federale verkiezingen te verslaan en zelf premier te worden.

In het weekend van 7 februari 1987 presenteerde Sir Joh zich tijdens een politieke bijeenkomst in de staat New South Wales als een ,,messiaans alternatief'' voor de federale oppositieleiders. nl. Ian Sinclair (National Party) en John Howard (Liberal Party). Daarentegen betuigde hij steun aan de vroegere Liberale leider Andrew Peacock als ,,iemand met wie ik kan werken''.

Op 16 februari 1987 keurden 26 federale parlementsleden van de National Party (met inbegrip van de vijf senatoren) een resolutie goed waarin zij Sir Joh's ,,electorale steun binnen Australië'' erkenden en hem vroegen die te gebruiken in een campagne om Labour op federaal niveau te verslaan. Volgens de Financinl Times (17-2-'87) volgde deze ..verzoeningsgezinde'' resolutie op een oproep van Sir Joh aan de parlementariërs hun partijleider Sinclair te laten vallen. De campagne met de slogan ,,Johals premier ter wille van Australië'' beschikte naar verluidt over een strijdkas van ruim A$ 25 mln.

Op 7 maart vonden in het Noord Territorium parlementsverkiezingen plaats welke tevoren door Sir Joh als lakmoestest voor zijn campagne waren omschreven. Wel nu de kandidaten van de National Party. die door Sir Joh werden gesteund. verwierven geen van de 25 zetels. De officiële coalitieregering van Country/Liberal Party bleef, ondanks een verlies van één zetel, met 17 zetels aan het bewind. De uitslag werd als een nederlaag voor Sir Joh gekenschetst door zijn tegenstanders. John Howard noemde diens campagne .,een flop''.
Een bijeenkomst van de federale raad van de National Party in het weekend var. 28 maart resulteerde in een onbesliste confrontatie tussen Sir Joh en Ian Sinclair, aldus The Times (30-3-'87).

Op 1 april deelde premier Hawke mee dat hij geen vervroegde federale verkiezingen wilde uitschrijven.
Op 10 april gelastte de afdeling Queensland van de National Party haar 12 leden in het federale parlement uit de coalitie met de Liberal Party te treden. Zo niet dan zouden zij de steun van de partij bij de federale verkiezingen verliezen. Op 13 april werd bericht dat de 13 parlementsleden de opdracht hadden uitgevoerd en een nieuwe politieke groepering onder leiding van Sir Joh, de ..New National Party''. hadden gevormd. De resterende 14 parlementsleden van de National Party bleven trouw aan Ian Sinclair die verklaarde de coalitie te willen voortzetten.

Einde coalitie

Ondanks uitvoerige onderhandelingen slaagden National en Liberal Party er echter niet in overeenstemming te bereiken over een eensgezind antwoord aan de afvalligen. Vooral de door Sir Joh bepleite invoering van een uniforme heffing van 25% bij de inkomstenbelasting vormde een breekpunt.
Op 28 april werd de coalitie van Liberal Party en National Party formeel geannuleerd. Deze coalitie was sinds het premierschap van Sir Robert Menzies (1949-1966) tot de verkiezingsnederlaag van premier Malcolm Fraser (maart 1983) in Canberra aan de macht geweest met uitzondering van de regeringsperiode van het Labour-kabinet Gough Whitlam (1972-1975) en zij had vervolgens sinds 1983 als oppositie-coalitie gefungeerd.

Nadat premier Hawke op 27 mei 1987 vervroegde algemene verkiezingen per 11 juli had aangekondigd. werden pogingen in het werk gesteld om de samenwerking tussen de oppositiepartijen te herstellen.
Op 3 juni trok Sir Joh Bjelke-Petersen zich uit de verkiezingsstrijd terug na een ontmoeting met de Liberale leider John Howard, waarbij werd overeengekomen dat alle leden van de Liberal en de National Party volledig zouden samen erken bij de komende verkiezingscampagne. In een gezamenlijke verklaring riepen beiden alle Australiërs op ..zich aan te sluiten bij het offensief'' tegen Labour. Maar Sir Joh onthield zich expliciet van steunbetuigingen aan Howard of Sinclair.
Daarentegen verwierf Howard op 3 juni wel de onverdeelde steun van zijn oude Liberale rivaal Andrew Peacock.
Na de verkiezingsnederlaag verklaarde Howard op 12 juli dat de schuld daarvan voor een ,,enormdeel'' bij Sir Joh Bjelke-Petersen berustte. Sinclair had reeds eerder die conclusie getrokken.

Herverkiezing Howard en Sinclair als partijleider

Op 17 juli behield Howard het leiderschap van de Liberal Party door op de eerste bijeenkomst van de nieuwe fractie zijn uitdager Peacock met 41 tegen 28 stemmen te verslaan. Vervolgens versloeg Peacock 12 andere kandidaten. o.w. senator Fred Chaney, in de strijd om de post van plaatsvervangend leider. Hij zegde daarop zijn volledige steun aan Howard toe. Hoewel Peacock toegaf dat hij zijn ambitie inzake het partijleiderschap niet had opgegeven. sloot hij een nieuwe uitdaging van Howard tijdens de komende parlementaire termijn uit.
Op 23 juli werd Sinclair als leider van de National Party herkozen, ondanks de kandidatuur van een parlementslid uit Queensland. Ray Braithwaite. Bruce Lloyd verwierf bij de verkiezing de post van plaatsvervangend leider in plaats van Ralph Hunt, die eerder had verklaard zich niet herkiesbaar te stellen.

Herstel coalitie

Op 6 augustus 's avonds maakten beide partijleiders. Howard en Sinclair, het herstel van de coalitie bekend teneinde een verenigde en agressieve oppositie te voeren tegen de Labour-regering van Bob Hawke. aldus Howard. Sir Joh Bjclke-Petersen liet weten dat hij tegen het partnerschap gekant bleef. maar zich van elke onmiddellijke actie daartegen zou onthouden.

Aftreden Szr Joh na nederlaag in eigen partij

Vervolgens werd Sir Joh geconfronteerd met toenemend verzet binnen zijn eigen partij, de National Party van Queensland. Begin oktober liet hij weten dat hij na een ambtstermijn van 20 jaar op 8 augustus 1988 als premier zou aftreden.
Op 24 november trachtte Sir Joh onverwacht vijf van zijn ministers te ontslaan. onder wie vice-premier Bill Gunn en minister van gezondheid Mike Ahern. Deze weigerden echter af te treden en eisten het aftreden van Sir Joh. Hoewel de gouverneur. Sir Walter Campbell, tegen de vijf ontslagen adviseerde. stemde hij op 25 november met het ontslag van drie ministers. o.w. Ahern, in: de twee overige ministers. o.w. Gunn, behielden hun plaats in het kabinet.
Op 26 november kwam de parlementsfractie van de National Party in Queensland tegen de zin van Sir Joh bijeen. Hij woonde als enige parlementslid de vergadering niet bij waarop hij als partijleider werd afgezet. Vervolgens werd Mike Ahern door de fractie tot nieuwe partijleider gekozen. Ahern en zijn plaatsvervanger Bill Gunn, verzochten de gouverneur vervolgens Sir Joh als premier af te zettrn Deze weigerde dit en verzocht hen Sir Joh te overreden uit eigen beweging af te treden. Mocht deze poging mislukken. dan moest de kwestie volgens de gouverneur door het parlement worden beslist. Nog dezelfde dag weigerde Sir Joh als premier af te treden.
Er dreigde een constitutionele crisis, maar op 1 december. aan de vooravond van een buitengewone parlementszitting. diende Sir Joh alsnog zijn ontslag als premier bij de gouverneur in. Nog geen uur later werd Mike Ahern (45)als premier beëdigd.
In een verklaring stelde Sir Joh: .,De National Party van vandaag is niet de partij die ik vorig jaar naar de verkiezingen leidde. De politiek van de National Party is niet langer die waarmee ik naar het volk ging. Daarom wens ik deze regering niet nog langer te leiden..."

SCHEURING IN NDP

De in juni 1984 opgerichte Nuclear Disarmement Party (NDP) viel tijdens zijn eerste nationale conferentie in april 1983 uiteen. Van de deelnemers aan de conferentie liep naar schatting 20 tot 40 % weg uit protest tegen een beweerde infiltratie in de partij van leden van de Socialist Workers' Party. Onder de dissidenten was het enige parlementslid van de NDP, senator Jo Vallentine (pag. 80/2-'85).
In december 1985 werd gemeld dat de dissidenten een nieuwe partij hadden opgericht, de Nuclear-free Australia Party. die aan de algemene verkiezingen van 11 juli 1987 onder de naam Western Australia Anti-Nuclear Party deelnam.

CHINA

ONTWIKKELINGEN IN TIBET VANAF MEDIO 1983. VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Op pag 58/1 e v werd verslag gedaan van de anti-Chinese onlusten. die in september en oktober 1987 in Tibet hadden plaatsgevonden In onderstaand bericht worden ook de vooi afgaande ontwikkelingen in Tibet belicht

Arrestatzes en executies in Tibet

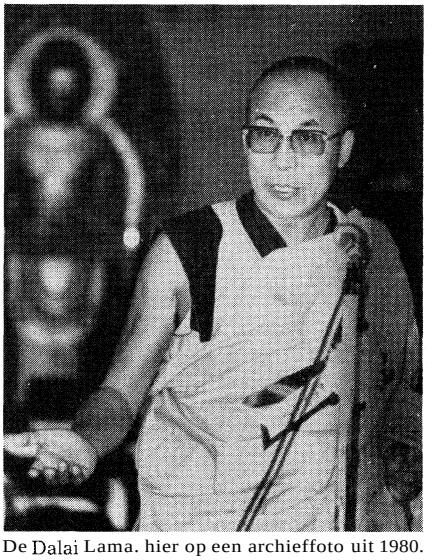
Op 28 sept. 1983 maakte Tsering Dorjee, de Europese afgezant van de Dalai Lama. in het Zwitserse Winterthur bekend. dat de Chinese autoriteiten in de voorafgaande maand 500 mensen hadden gearresteerd. Zij hadden gezegd dat het zwartehandelaren en zwervers bedroeg. maar dat ook ,,politieke activisten" waren opgepakt. Een aantal van deze arrestanten zou ter dood worden veroordeeld.

De Chinese actie zou zijn uitgevoerd na een door de Chinese regering georganiseerd bezoek van journalisten aan Tibet Dezen zouden toen onder meer verzoekschriften van Tibetanen aan de Verenigde Naties hebben meegekregen.

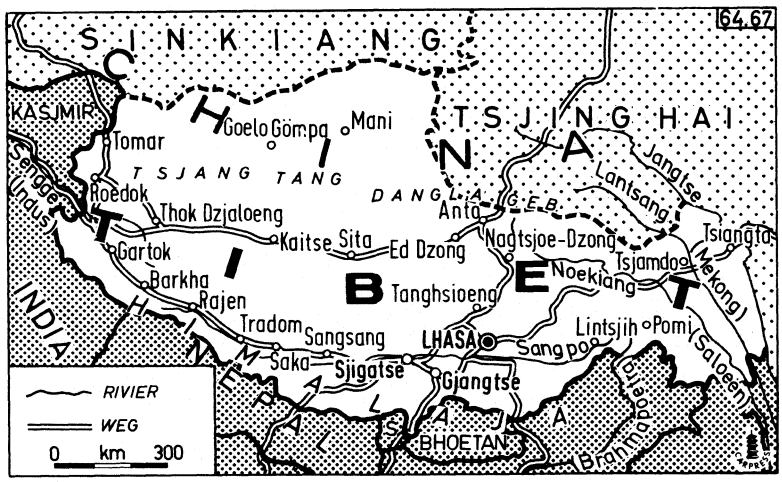
Diplomatieke bronnen in de Tibetaanse hoofdstad Lhasa maakten op 2 okt. 1983 bekend dat op 30 srptember in die stad 6 personen waren terechtgesteld. nadat zij waren veroordeeld wegens moord, diefstal en verkrachting. Voorafgaand aan hun executie waren zij met 20 anderen in open vrachtwagens door de stad gereden, bij wijze van waarschuwing aan de bevolking.
In een reactie op de executie verklaarde Tashi Wongdi, ais woordvoerder van de in ballingschap levende Dalai Lama, op 3 oktober dat de geëxecuteerden politieke activisten u-aren geweest, en dat hij weigerde de Chinese verklaring te accepteren dat het moordenaars en verkrachters betrof. Hij zei dat de executies een negatief effect zouden hebben op de betrekkingen tussen de Dalai Lama en de Chinese autoriteiten.

In mei 1979 had de Dalai Lama publiekelijk verklaard. dat hij de eis voor een onafhankelijk Tibet zou laten vallen als hij er zeker van zou zijn dat de meerderhrid van de Tibetanen gelukkig was onder het Chinese bewind. De Chinese autoriteiten hadden sindsdien drie delegaties van Tibetaanse vluchtelingen toegestaan Tibet te bezoeken.

In een communiqué, dat op 5 dec. 1983 werd uitgebracht door het Tibetaanse jongerencongres in New Delhi. werden de Chinese autoriteiten ervan beschuldigd in de voorafgaande vier maanden in Lhasa meer dan 2600 personen te hebben gearresteerd, en 27 van hen te hebben getxecuteerd. In het communi-

De Dalai Lama. hier op een archieffoto uit 1980.

qué stond ook dat dorpshoofden toestemming hadden gekregen de doodstraf op te leggen, als onderdeel van een campagne tegen Tibetaanse dissidenten. Zij behoefden daarvoor geen toestemming meer te vragen aan de autoriteiten in Lhasa. zoals tot dan toe gebruikelijk was.

Restauratze en *heropening van* kloosters

De eerste secretaris van de communistische partij van China. Yin Fatang, bracht in mei 1984 een bezoek aan het Ganden-klooster, een van de drie grootste in de buurt van Lhasa, en verklaarde bij die gelegenheid dat tegen 1988 meer dan 200 tempels en kloosters in Tibet zouden zijn hersteld en heropend. Ook zouden boeddhistische organisaties ,,zo snel mogelijk" hun activiteiten mogen hervatten. Volgens Yin Fatang waren in de voorafgaande vier jaar 45 kloosters voor het publiek heropend.

In juni 1984 werd door de autoriteiten in Lhasa bekendgemaakt. dat boeren en herders in Tibet voortaan geen belasting in de vorm van vlees. melk, gerst of boter meer aan de staat hoefden te betalen. Boeren mochten voor een periode van minstens 30 jaar beschikken over het land dat hen was toegewezen. Ook zou Tibet geopend morden voos toeristische en handelsbetrekkingen met andere Chinese provincies en met buurlanden als Nepal en India.

Nieuwe partijsecretaris

De eerste secretaris van de communistische partij van Tibet. Yin Fatang, die deze functie sinds 1980 uitoefende. werd in juni 1985 ontslagen. Hij werd opgevolgd door de 54-jarige Wu Jinghua. afkomstig van de Yi-minderheid uit de provincie Sichuan.

Op 1 sept. 1985 werd in Lhasa de twintigste verjaardag gevierd van de aansluiting van Tibet bij China.

Tibet. dat sinds 1950 door de Chinezen was bezet. was op 1 sept 1965 officieel een bestuurlijke eenheid met China gaan vormen

Onder zeer strenge veiligheidsmaatregelen werd ter gelegenheid van de viering een parade afgenomen door hoogwaardigheidsbeklederS, onder wie naast lokale bestuurders de Panchen Lama. na de Dalai Lama de hoogste religieuze leider van Tibet. en China's vice-premier Li Peng.
Enkele dagen voor de festiviteiten hadden de plaatselijke autoriteiten vele geschenken uitgedeeld onder de bevolking, variërend van wekkers tot thee en zijden stoffen. Ook hadden zij aangekondigd dat de televisiezender van Lhasa voortaan ook in het Tibetaans mocht uitzenden en dat niet-Tibetaanse functionarissen in het gebied de Tibetaanse taal zouden moeten leren.

Tibetaans *wordt* weer *officiële voertaal*

Eind juli 1987 werden wijzigingen in de Tibetaanse wetgeving aangebracht, die alle regeringsfunctionarissen ertoe verplichtten per 1 juli 1988 het Tibetaans als belangrijkste voertaal te hanteren. Op die datum zou het Tibetaans een verplicht vak worden op lagere scholen en zouden ook alle andere vakken in deze taal worden onderwezen. Verder zou dan in postkantoren, banken, winkels en rechtbanken ook alleen nog Tibetaans worden gesproken

Een uitzondering gold voor leerlingen van de Han-Chinese nationaliteit, die de lessen in het Chinees mochten blijven volgen

,,Vader van de Chinese *atoombom" overleden*

In Hongkong overleed op 29 juli 1986 Deng Jiaxian (62), de tot dan toe onbekende ,,vader van de Chinese atoombom". De uit de provincie Anhui afkomstige Deng studeerde enkele jaren natuurkunde in de Verenigde Staten en promoveerde er in 1930. Na zijn terugkeer naar China kreeg hij de leiding over een onderzoek. dat leidde tot de ontwikkeling van de eerste Chinese atoombom (1964)en de waterstofbom (1967).

Wisseling aan top Volksbevrijdingsleger

Als stafchef van het Volksbevrijdingsleger werd op 27 nov. 1987 generaal Yang Dezhi (78)opgevolgd door de 61-jarige generaal Chi Haotian, die plaatsvervangend stafchef was geweest. Met de opvolging van Yang Dezhi werd rekening gehouden sinds hij tijdens het 13de partijcongres (zie pag. 824/1 e.v.-1987)uit het Politburo van de partij was verdwenen.

Ook generaal Yu Qiuli, hoofd van de politieke afdeling van het Volksbevrijdingsleger, en generaal Hong Yuezhi. hoofd van de afdeling logistiek. werden die dag met pensioen gestuurd. Tot opvolger van Yu Qiuli werd Jang Baibing benoemd; Hong Yuezhi werd vervangen door Zhao Nanqi.

Chinese bevolking groeit ondanks *één-kind-beleid Minister van geboortenbeperking* ontslagen

Het persbureau Xinhua *(Nieuw* China) deelde op 21 jan. 1988 mee dat de minister belast met geboortenbeperking, Wang Wei, was ontslagen. De Staatscommissie voor gezinsplanning. waar Wang Wei sinds 1983 hoofd van was, zou de alarmerende cijfers over de groei van de bevolking in 1987 verheimelijkt hebben. Volgens het Staatsbureau voor statistiek groeide de bevolking van China sneller dan in de voorafgaande vier jaar, waardoor de

Generaal Chi Haotian, de nieuwe stafchef van het Volksbevrijdingsleger.

doelstelling om in het jaar 2000 de limiet van 1.2 miljard mensen niet te overschrijden, gevaar liep. Tot opvolger van Wang Wei was mevrouw Peng Peiyun benoemd.

In De *Volkskrant* van 21-1-1988 berichtte Caroline Straathof het volgende over de problemen rond de Chinese bevolkingsgroei:

China's streven om het aantal inwoners te beperken tot 1.2 miljard in het jaar 2000 is bezig te mislukken. Het op grote schaal overtreden van de één-kind-regel in combinatie met een nieuwe geboortenexplosie als gevolg van een eerdere geboortengolf begin laren zestig zorgt sinds twee jaar voor een versnelde bevolkingsaanwas. Als de huidige trend doorzet. zo luidt de waarschuwing van vooraanstaande regeringsfunctionarissen. zal de bevolking tegen de eeuwwisseling uit 1.3 miljard nienseri bestaan. waardoor dc voorgenomen economische ontwikkeling in toenemende mate in gevaar komt.

De geboortencijfers zijn al twee jaar lang weer aan het stijgen. nadat ze vanaf 1982 gestadig waren verminderd. van 21.1 babies per 1000 inwoners in 1982 tot 17.8 per 1000 in 1985. In 1986 liep dit cijfer op tot 20.8 en volgens een voorlopige schatting van het Staatsbureau voor Statistiek kwamen er in 1987 21.2 kinderen per 1000 inwoners bij

Gegeven een sterftecijfer dat schommelt rond de 6,6 per 1000 inwoners, is de bevolkingsgroei versneld sinds 1985. De scherpe daling van de bevolkingsgroei tussen 1982 en 1984. van 1,45 procent naar 1.08 procent. is nu weer deels teniet gedaan, omdat dit percentage in 1987 opliep tot 1,24 procent.

Kort na het uitroepen van de één-kind-politiek in 1980 kregen veel gezinnen een tweede kind dat na betaling van een boete gelegaliseerd werd. Maar na 1982 werden de regels strenger toegepast. Geruchten dat dit leidde tot gedwongen abortussen in de laatste maanden van de zwangerschap en moord op meisjes-baby's door ouders die een zoon wilden. oogstten scherpe kritiek van dc Verenigde Staten. Uit protest trok dit land zich in 1985 terug uit het Verenigde Naties Fonds voor Bevolkingsactiviteiten.

De ironie van de Amerikaanse actie was. volgens de huidige vertegenwoordiger van deze organisatie in Peking, prof. Laquian, dat ze de uitvoering van het VN-project voor de lokale produktie van Copper-T spiraaltjes. die veel effectiever zijn dan Chinese voorbehoedsmiddelen. vertraagde .,Dan is het alleen nog een kwestie om vrouwen ervan te overtuigen het spiraaltje te gebruiken. want de kans op ongewenste zwangerschap is dan vrijwel nihil." aldus Laquian.

De Chinese autoriteiten versoepelden de één-kind-politiek in 1984. Dit gebeurde niet zozeer vanwege de Amerikaanse reactie, maar omdat het er rond die tijd naar uitzag dat de doelstelling van de campagne - 1,2 miljard inuoners in het jaar 2000 - binnen bereik lag Bovendien moesten de autoriteiten erkennen dat er nogal wat .,praktische moeilijkheden" bestonden. met name op het platteland waar 80 procent van de bevolking woont en waar gezinnen zich niet altijd beperkten tot één kind.

Op het platteland bleef een grote voorkeur bestaan voor zonen. die ouders een verzorgde oude dag verzekeren en de familielijn in stand houden. Ook bleek dat de toegenomen welvaart van veel boeren als gevolg van de landbouwhervormingen leidde tot een situatie. waar boetes (tussen de vijf en tien procent van het gezinsinkomen) niet langer een afschrikwekkende werking hadden om meer dan één kind te krijgen

Tegelijkertijd kon de extra financiële steun voor één-kind-gezinnen. te betalen door werkeenheden of landbouwcollectieven in plaats van dooi de centrale overheid. niet altijd opgebracht worden in de armere delen van het land.

De sti ategie veranderde. De centrale autoriteiten vaardigden richtlijnen uit. waai door in vele gebieden flexibeler kon worden opgetreden Zij legden meer nadruk op onderwijs dan op geldelijke beloning en boete Op de lange termijn. zo hoopte men. zou een beter opgeleide en meer. welvarende bevolking uit eigen m-11 minder kinderen krijgen. zoals is gebeurd in de Westerse geindustrialiseerde landen.

Momenteel staan dertien provincies een groot aantal uitzonderingen toe op de één-kind-regel. Deze variëren van plaats tot plaats. omdat lokale bevolkingsbureaus kunnen bepalen hoc de centrale richtlijnen precies worden uitgevoerd Uitzonderingen worden bijvoorbeeld gemaakt als een echtpaar een gehandicapt kind krijgt. of wanneer beide ouders enig kind zijn Sommige provincies staan zelfs een tweede kind toe wanneer dc eerstgeborene een meisje is. Minderheden zijn overal uitgezonderd van de één-kind-politiek. behalve degenen die partijlid of overheidsfunctionaris zijn Zij moeten een voorbeeld stellen en mogen maar één kind krijgen.

De versoepeling van de één-kind-politiek is echter uit de hand gelopen. Een vertegenwoordiger van het Verenigde Naties Ontwikkelingsprogramma reisde kort geleden door het land en merkte dat. behalve in de steden. de één-kind-regel vrijwel overal genegeerd wordt. Gezinnen die niet in aanmerking komen voor een tweede kind. ontduiken op grote schaal registratie. Alleen voor stadsbewoners is registratie van belang. omdat deze recht geeft op werk, huisvesting en voedselbronnen.

Problemen met registratie onstonden na december 1984. toen de staat boeren toestond naar stedelijke gebieden te verhuizen mits ze hun eigen graanvoorraad meebrachten. Deze maatregel was bedoeld om overtollige boeren werk te verschaffen in de industrie. maar hij hadeenonvoorzien bijeffect dat zeer schadelijk bleek voor de één-kind-politiek. De plattelandsbevolking werd mobieler. waardoor controle op ieders doen en later verslapte. Steeds meer mensen laten zich niet registreren in hun nieuwe woonplaats. zodat niemand weet hoe groot een gezin is en of er voorbehoedsmiddelen worden gebruikt, waartoe men verplicht is in het kader van de één-kind-politiek Ook is de kans op boetes vrijwel nihil.

Li Honggui. vice-directeur van de Staatscommissie voor Geboortenbeperking. onderken? deze problemen en legt uit dat er weinig tegen te doen is. ..Het is moeilijk om registratie af te dwingen Zelfs al vindt registratie plaats. dan nog kan men misleidende informatie geven, omdat slechts een paar provincies registratiegegevens uitwisselen, " aldus Li

Een recent onderzoek van de Provinciale Commissie voor Geboortenbepcrking in Gansu, waar naar schatting 200 duizend mensen zich niet geregistreerd hebben. bevestigde dat deze bevolkingsgroep de één-kind-politiek op grote schaal negeert. Bij het onderzoek werd onder meer ontdekt dat een vrouw die al een zoon en vier dochters had. een zesde kind verwachtte en dat de meeste vrouwen geen voorbehoedsmiddelen gebruiken.

Door deze wijd verspreide overtredingen van de één-kind-regel is de bevolkingsgroei onlangs weer versneld. een trend die nog wordt versterkt door de geboortengolf die in 1986 is begonnen. In de periode 1962-19'75 werden gemiddeld 25 miljoen baby's per laar geboren, volgens Li Honggui. Hij verwacht dat alleen als gevolg van deze bevolkingsexplosie ongeveer 20 miljoen baby's per jaar geboren zullen worden tot het jaar 2000

De ceritrale autoriteiten beginnen nu toe te geven dat de één-kind-politiek mislukt. waardoor het magische getal van 1,2 miljard inwoners in 2000 geen reele verwachting meer is. Dc directeur van liet Bevolkingscensusbureau van de Staatsraad. Li Chengrui. waarschuwde onlangs dat China in dat jaar 1,3 miljard inwoners zal hebben als de huidige trend niet wordt gekeerd. Ook Li Hoiiggui van de Staatscommissie voor Geboortenbeperking gal toe dat de bevolking tot minstens 1.24 miljard zal toenemen in 2000. zelfs al wordt de één-kind-politiek alsnog succesvol

Het is echter de vraag of deze trend gekeerd kan worden De Staatscommissie voor Geboortenbeperking heeft weliswaar actiepunten voor een strengere aanpak in 1988. maar kan weinig doen omdat de uitvoering in handen ligt van lokale autoriteiten die de zaak niet onder controle hebben. De uitvaardiging van strakkere centrale richtlijnen heeft in deze situatie dan ook geen zin

Strengere controle op registratie is noodzakelijk, maar dit ligt buiten het werkterrein van deze Staatscommissie. De verantwoordelijkheid ligt bij het Ministerie van Openbare Veiligheid en diens locale bureaus

Als oplossing voor de bevolkingsproblematiek blijft China vasthouden aan de lange termijn strategie die gericht is op het creercn van een goed opgeleide en welvarende bevolking. Maar deze strategie zal pas op lange termijn effect hebben. Li Hoiiggui van de Staatscommissie voor Bevolkingsbeperking erkent dat echtparen in de meeste gevallen pas minder kinderen willen wanneer hun inkomen hoger is dan 750 dollar per laar. De welvaart is weliswaar toegenomen sinds 1979. maar het gemiddeld jaarlijks inkoinen van de plattelandsbewoners was nog maar 424 yuan (114 dollar) in 1986, terwijl stadsinw-oners gemiddeld 828 yuan (223 dollar) verdienden. Nog bijna 100 miljoen boereii leven zelfs onder de ai-nioedegreris van 200 yuan per jaar. berichtte de China Daily enkele maanden geleden

Intussen gaat de bevolkingsomvang steeds zwaarder drukken op de economie. Nu al zijn vele sectoren. zoals de transport-. diensten- en eiiergiesector. ontoereikend voor de behoefte van 1.07 miljard mensen Huisvesting is al jarenlang een probleem in de stedelijke gebieden. en zelfs de voedselvoorziening kan niet langer voldoen aan de groeiende vraag zoals blijkt uit de recente herinvoering van rantsoenen voor varkensvlees, eieren en suiker in enkele grote steden.

Niet alleen oni redenen van welvaart en leefbaarheid moet China zijn bevolkingsgroei afremmen. maar ook om economische groei en technologische vernieuwing op langere termijn inogelijk te maken. Slechts twee procent van de werkende bevolking is werkloos volgens het Ministerie van Arbeid en Personeel. Dit cijfer telt echter niet degenen mee die officieel wel een baan hebben. maai door chronische overbemanning in kantoren en fabrieken niets te doen hebben.

De autoriteiten willen voor 1995 nog 100 miljoen boeren van het platteland halen en werk geven in de industrie En elk jaar komen er weer enkele miljoenen schoolverlaters bij Hierdoor zal de economie voorlopig arbeidsintensief blijven, ook in die sectoren die voor hun groei afhankelijk zijn van een hoge mate van automatisering en een efficiënt, afgeslankt u-erknemersbestand

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. OPENING AANDELENBEURS

Op 26 sept. 1986 werd in Shanghai de eerste aandelenbeurs geopend sinds de communistische machtsovername in 1949. Het was de bedoeling dat de handel op deze beurs. die voorlopig beperkt bleef tot de aandelen in twee bedrijven, de weg vrij zou maken voor het starten van een officiële effectenbeurs. Volgens Li Xiangrui, president-directeur van de People's Bank of China, was de tijd nog niet rijp voor een

complete effectenbeurs of andere lange-termijnmarkten. De aan de valutamarkt genoteerde fondsen waren de geluidsapparatuurproducent Shanghai Acoustics Equipment en het industrieconcern Yanzhong. Deze twee bedrijven hadden al in 1984 en 1983 aandelen uitgegeven. die voornamelijk waren gekocht door personeelsleden en bevriende firma's.

Op 5 aug. 1986 had de regering in Shenyang. hoofdstad van de noordoostelijke provincie Liaoning de eerste markt voor de handel in obligaties opengesteld. Naar aanleiding van deze opening schreef Willem van Kemenade in het *NRC/H'blad* van 9-8-1986 onder meer het volgende:

Shenyang is met vier andere steden (Kanton. Wuhan. Chongqing en Changzhou) aangewezen tot experimenteerbases voor bank- en financiële hervormingen. Het obligatie-handelscentrum is een voorloper van de aangekondigde nationale Iinanciele hervormingen die tot doel hebben ondernemers snel aan kasgeld te helpen. dat zij nu bij de conservatieve bureaucratische staatsbanken niet kunnen krijgen Om aan fondsen te komen mochten bedrijven in China sinds begin 1985 obligatieleningen uitschrijven, maai. de obligaties werden alleen verkocht aan werknemers en mochten niet openbaar verhandeld worden.
Daartoe is nu het nieuwe centrum gecreëerd dat onder toezicht staat van de Shenyang Investment & Trust Corporation (SITC) Voor jaar is er voor 150 miljoen yuan (plus minus 100 miljoen gulden) aan obligaties in omloop gebracht en de eerste helft van dit jaar voor 10 miljoen. Investeerders die plotseling kapitaal nodig hebben kunnen naar het centrum gaan en hun obligaties op drie manieren verhandelen
Zij kunnen hun obligaties verkopen aan SITC. De SITC stelt vervolgens de prijs van de obligaties vast aan de hand van een door de Volksbank van China bepaald disconto. de marktsituatie en de tijdslimiet van de obligatie. Vervolgens verkoopt de SITC de obligatie tegen een commissie van 2 procent door
De verkopers kunnen ook zelf de prijs vaststellen en hun obligaties aan SITC overdragen die dan eveneens voor een commissie van 2 procent naar kopers zoekt.
De derde mogelijkheid is dat de bedrijven obligaties vrij op het centrum verkopen waarbij SITC als getuige dient en een commissie van 0.4 procent heft.

De manager van SITC. Meng Tie zei dat het centrum een experiment is ..Als het slaagt zullen we de transactie uitbreiden tot andere effecten zoals schatkistpapier en bedrijfsaandelen." Als het zover komt zou er van een volledige effectenbeurs sprake zijn Het obligatiehandelscentrum heeft het economische hervormingsproces weer een stap verder gebracht. maar om de puriteins-socialistische oppositie de mond te snoeren wordt in theoretische verhandelingen benadrukt dat de maatregel geen terugkeer naar het kapitalisme betekent.

..Een socialistische kapitaalmarkt verschilt wezenlijk van die onder het kapitalisme". schreef economisch theoreticus Yang Peixin onlangs in het Volksdagblad. Als verschillen somde hij op:

- staats-financiele instellingen zullen de leidende rol bij de effectentransacties spelen:
- verschaffers van fondsen zijn geen sociale klasse die leeft van interest cii dividenden, maar zijn boeren, arbeiders. ondernemingen en instellingen;
- China's socialistische kapitaalmarkt is niet geintegreeid in de internationale kapitalistische markt.

Het stedelijke industriële hervormingsproces in China verkeert momenteel in een impasse. niet alleen door gebrek aan fondsen en buitenlandse deviezen. maai. vooral door de bureaucratische. niet-commerciële manier waarop de meeste bedrijven nog geleid worden Zoals Deng Xiaoping de landbouw gedecollectiviseerd heeft en de boeren door vijftienjarige pachtovereenkomsten de eigendomsrechten van de grond heeft gegeven, overwegen de centrale autoriteiten nu bij een aantal industrieen de staat in plaats van elgenaar aandeelhouder te maken Als deze veranderingen wolden doorgevoerd is een grootscheepse handel in aandelen en de oprichting van beurzen over het hele land onvermijdelijk.

Invoering nieuw arbeidssysteem

Op 1 okt. 1986 trad een nieuw arbeidssysteem in werking, dat werknemers niet langer verzekerde van een levenslange baan. Onder het nieuwe systeem konden werknemers hun baan opzeggen na het verlopen van hun contract. en konden werkgevers ontslagvergunningen krijgen voor merknemers die zij lui of incompetent achtten. De nieuwe regelingen golden niet voor werknemers die al een baan hadden bij overheidsinstellingen.

In het oude svsteem. de zogeheten „ijzeren rijstkom" heerste volledige werkgelegenheid. kon niemand ontslagen worden en speelden prestaties nauwelijks een rol bij de beloning Dat betekende dat werknemers er vaak de kantjes vanaf liepen, kinderen de banen van hun ouders konden erven. en er veel onzichtbare werkloosheid heerste. met als gevolgen onderproduktie en ondoelmatigheid

Waarnemers verwachtten dat vakbonden ook een grotere rol kregen toebedeeld in de bescherming van de rechten van werknemers. Tot dan toe waren vakbonden vooral actief bij welzijnsprogramma's en bij het voeren van politieke campagnes van de communistische partij.

Verder zou voor het eerst in de geschiedenis van China een landelijk net worden opgezet voor de sociale zekerheid van werklozen. Contractarbeiders die hun baan zouden kwijtraken door ontslag of faillissement van de werkgever zouden recht krijgen op een uitkering van 50 tot 70% van het laatst verdiende loon. voor een periode van maximaal twee jaar. De staat kreeg de verplichting werklozen te helpen bij het vinden van een nieuwe baan.
Voorts werd een pensioensysteem ingevoerd ter vervanging van het oude systeem. waarin werkgevers verantwoordelijk waren voor de oudedagsvoorziening van werknemers. De gemeente Peking zou in januari 1987 beginnen met een pensinenplan. waarbij alle overheidsbedrijven contributies moesten storten in een algemeen pensioenfonds.

(Voortsetting volgende aflevering)

REGERINGEN EN VERKIEZINGEN

INDOKESIE. De officiële uitslag van de algemene verkiezingen, die op 23 april 1987 werden gehouden (pag. 27.111-'Si). werd op 6 juni 1987 gepubliceerd.
Bij een opkomst van 91.3 % verwierf de regeringspartij Golkar ruini 73% van de stemmen. de Verenigde Ontwikkelingspartij (PPP) kreeg ca. 16% en de Democratische Partij van Indonesie (PDI) ca 11% De verdeling van de stemmen vergeleken met 1982. was als volgt:

	1987	1982
Golkar	62.783.680	48.334 724
PPP	13.701 425	20.871.880
PDI	9.400.000	5.919.702

De verdeling van de 400 gekozen zetels in de Dewan Perwakilan Rakyat, het Huis van Afgevaardigden. werd veigeleken rnet de verdeling van de 364 gekozen zetels in 1982.
Golkar 299 (246), PPP 61 (94) en PDI 40 (24).

NAURU Hammer DeRoburt trad op 1 i september 1986 als president van Nauru ai uit protest tegen vertragingsacties in het parlement bij de goedkeuring van de voorgestelde begroting 1986-1987 DeRoburt was op 18 mei 1968 tot eerste president van Nauiu gekozen.
Onmiddellijk na zijn aftreden vond in het parlement. dat uit 18 onafhankelijke (= partijloze) leden bestond. een stemming plaats. waarbij DeRoburt werd verslagen door Kennan Adeang die met 9 tegen 8 sterninen tot president werd gekozen.
Na een ambtstermijn van 14 dagen werd president Adeang door een motie van wantrouwen in het parlement tot aftreden gedwongen, waarna DeRoburt op 7 oktober 1986 als president werd herkozen.
Op 6 december 1986 vonden algemene verkiezingen plaats Zestien leden van het oude. in 1983 gekozen parlement werden herkozen Het nieuwe parlement koos aanvankelijk Adeang tot president, maar diens regering viel reeds na enkele dagen doordat ziin aanhang in het parlement afbrokkelde. Zo liet zijn minister van financiën. Kinze Clodumar. hem in de steek..
Opnieuw keerde DeRoburt als president terug. Obstructie in het parlement bracht hem ertoe voor 24 januari 1987 nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Op één na alle zittende parlementsleden keerden terug.

Het nieuwe parlement koos DeRoburt niet 11 tegen 6 stemmen tot president Hij vormde vervolgens een uit vijf leden bestaand kabinet. waarin de portefeuilles als volgt waren verdeeld:
Binnenlandse zaken. buitenlandse zaken. eiland ontwikkeling en industrie, openbare diensten en burgerluchtvaart - president Hammer DeRoburt; openbare werken. gemeenschapsdiensten en assistent van de president - Robidok Buraro Detundarno. financien - Kinze Clodumar; gezondheid en onderwijs - Ruben Kun; justitie - Bernard Dowiyogo
Dowiyogo, president van 1976-1978, was in december 1983 met dezelfde portefeuille in het kabinet opgenomen. Detundamo maakte ook deel uit van dit kabinet in tegenstelling tot Clodumar en Kun
Na de herverkiezing van DeRoburt maakte Adeang de vorming bekend van de Democratic Party of Nauru (DPN). Naar zijn zeggen hadden acht parlementsleden zich bij de DPN aangesloten (Vor ber pag. 416/3-'81)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

NIEUWE PRESIDENT VOOR HAÏTI

Op 7 febr. 1988, de tweede verjaardag van het vertrek van de voormalige president van Haïti, Jean-Claude Duvalier, naar Frankrijk (pag. 313/1 e.v.-1986). is in de Haïtiaanse hoofdstad Port-au-Prince een nieuwe president beëdigd, de 57-jarige Leslie Manigat, leider van de Rassemblement des démocrates nationaux progressistes. Manigat, voormalig hoogleraar politicologie, was op 17 januari via omstreden algemene verkiezingen tot president gekozen. Tevens hadden die dag parlements- en gemeenteraadsverkiezingen plaatsgevonden.

Bij de parlementsverkiezingen moesten 77 Afgevaardigden en 27 Senatoren worden gekozen. Volgens The Times (15-1-1988) waren er 195 kandidaten voor de functie van Afgevaardigde en streden 48 personen om een zetel in de Senaat

Bij de beëdiging van Manigat was de vice-president van de Dominicaanse Republiek, het buurland van Haïti, de hoogste buitenlandse gast. De Verenigde Staten waren vertegenwoordigd door hun ambassadeur in Port-au-Prince, Brunson McKinley.
In zijn inaugurele rede zei de nieuwe president te streven naar nationale verzoening en riep hij Washington op de op 29 nov. 1987 opgeschorte militaire en economische hulp (zie pag. 14/1 e.v.-1988) te hervatten.
Hij zei te zullen streven naar ,,vrede. eenheid. werk. vrijheid, recht". Critici die stelden dat hij regeerde bij gratie van de militairen waren, zo zei hij, het slachtoffer geworden van een ,,systematische campagne van desinformatie" in de pers.

Op 7 juni 1986 had lt-gen. Henri Namphy. het hoofd van de drie leden tellende Nationale Regeringsraad (CNG), die na het vertrek van Duvalier de macht had overgenomen (pag.314! 1, 348/3-1986 en 734/3-1987), bekendgemaakt dat in nov. 1987 parlements- en presidentsverkiezingen zouden worden gehouden, waarna op 7 febr. 1988 een nieuw staatshoofd zou worden beëdigd (pag. 731/1-1987).

Om die verkiezingen te organiseren was op 15 mei 1987 een Voorlopige Kiesraad (CEP) gevormd, bestaande uit negen onafhankelijke vertegenwoordigers van diverse sectoren uit de maatschappij (pag. 9/2-1988). Najaar 1987 deelde de CEP mee dat de verkiezingen op 29 nov. 1987 zouden plaatsvinden (pag. 9/2-1988) Een paar uur nadat de stembureaus op 29 november waren geopend, maakte de voorzitter van de CEP echter bekend dat de verkiezingen tot nader datum waren uitgesteld wegens een golf van geweld in de nacht en de ochtend waarbij zeker 34 doden vielen (pag. 13/3 e.v.-1988).

Diezelfde dag ontbond de Nationale Regeringsraad de CEP. omdat deze niet in zijn opdracht zou zijn geslaagd (pag. 14/1-1988).
Op 9 dec. 1987 verklaarde de CNG dat op 17 jan. 1988 presidents-. parlements- en gemeenteraadsverkiezingen gehouden zouden worden (pag. 72/1-1988) Drie dagen later werd een nieuwe. voornamelijk door de CNG samengestelde· CEP geïnstalleerd (pag. 72/2-1988).

De linkse oppositie besloot tot een boycot van de verkiezingen, o.m. omdat zij van mening was dat de CNG medeschuldig was aan het geweld rond de verkiezingen van 29 november, en eiste het aftreden van de CNG (pag. 72/1-1988). Bovendien was zij tegen de nieuwe. op 18 dec. 1987 door de CNG gepubliceerde kieswet (pag. 72/3-1988), die volgens haar zou leiden tot oneerlijke verkiezingen

Tut degenen die de verkiezingen van 17 januari boycotten. behoorden de belangrijkste vier kandidaten voor de presidentsverkiezingen van 29 november, Sylvio Claude (Christen-Democratische Partij van Haitij, Gérard Gourgue (Nationaal front voor overleg). Marc Bazin (Beweging voor het herstel van de democratie op Haïti) en Louis Déjoie (Agrarische en Industriële Partij). alsmede François Latortue. de presidentskandidaat van de Democratische Beweging voor de Bevrijding van Haiti (zie pag. 8/3-1988), die op 4 jan. 1988 had laten weten niet aan de verkiezingen te zullen meedoen

Kandidaten voor de presidentsverkiezingen van 17 januari *1988*. Uitnodiging voor de VN, OAS en EG de verkiezingen bij te wonen. Oproep tot nationale staking

Op 6 jan. 1988 publiceerde de nieuwe Voorlopige Kiesraad een lijst met de namen van 22 personen die zich wel voor de presidentsverkiezingen van 17 januari kandidaat hadden gesteld. Elf daarvan waren door de vorige kiesraad goedgekeurd. Dat waren, aldus *le Monde* (8-1-1988), Leslie Manigat. Gérard Philippe Auguste, Grégoire Eugène, Hubert de Ronceray, Lamartinière Honorat, Frank Joseph, Hugo Noel. Dumas J. Arnold, Dieuveuil Joseph, Hector Estiine en Richard Wladimir Jeanty. Twee kandidaten presenteerden zich volgens Le Monde voor de eerste keer: Paul Antoine Colas en Etienne Rafael.

De overige negen waren door de vorige CEF afgewezen op grond van een artikel in de grondwet dat bepaalde dat aanhangers van Duvalier waren uitgesloten van het ambt van president of parlementslid (zie pag 734/1-1987)
Die negen warcn. zo vervolgde Le Monde, Claude Raymond, Clovis Desinor Alphonse Lahens. Hervé Bover. Jean Théagène, Lesage Chery, Edouard Francisque, Jean Julme en Clement Joseph Charles.
Op 9 januari maakte de CEP echter bekend dat van de 22 presidentskandidaten er 11 waren afgewezen, onder wie acht van de negen ,,Duvalieristen". Van hen mocht alleen Théagene, die onder het regime-Duvalier een weekblad had uitgegeven, aan de presidentsverkiezingen deelnemen. De afgewezen kandidaten konden tegen de beslissing van de CEP in beroep gaan.
Van de 11 afgewezen presidentskandidaten gingen er, zo meldde Le Monde

De presidentskandidaten Leslie Manigat (l.) en Gerard Philippe Auguste (r.)na het uitbrengen van hun stem bij de verkiezingen van 17 januari 1988.

Weekblad 57ste jaargang No. 2932. pag. 42999-43014

(18-1-1988) acht in beroep, hetgeen er toe leidde dat drie minder belangrijke Duvalieristen, onder wie Lahens, alsnog aan de verkiezingen mochten deelnemen. De overige acht werden definitief afgewezen, aldus Le *Monde*.
Onmiddellijk na de bekendmaking van de CEP 11 presidentskandidaten van de verkiezingen uit te sluiten, trof het leger veiligheidsmaatregelen om een herhaling te voorkomen van de golf geweld die was gevolgd op een mededeling van de CEP op 2 nov. 1987 dat 12 presidentskandidaten niet aan de verkiezingen van 29 november mochten meedoen (pag. 11/2-1988).
Op 12 januari maakte de CNG bekend dat o.m. de Verenigde Naties, de Organisatie van Amerikaanse Staten en de Europese Gemeenschappen waren uitgenodigd de verkiezingen bij te wonen.
Op 14 januari riep het ,,comité van democratische overeenstemming", waarin Bazin, Gourgue, Déjoie en Claude zich hadden verenigd (pag. 72/3-1988), op tot een nationale staking op 16 januari om zijn weigering te onderstrepen aan ,,een electorale maskerade" mee te doen.

Onregelmatigheden bij de verkiezingen. Reacties

De algemene verkiezingen van 17 januari 1988 werden gekenmerkt door verwarring, slechte organisatie, fraude en een lage opkomst.
Daarover meldde de Volkskrant (18-1-1988) het volgende:

Soldaten. legervoertuigen en wegversperringen bepaalden zondag (17 januari) het straatbeeld in de hoofdstad Port-au-Prince bij de eerste algemene verkiezingen in Haiti in dertig jaar. De kiezers lieten het goeddeels afmeten Zij gaven daarmee gevolg aan een oproep van de kerken, vakbonden en oppositiekandidaten die de verkiezingen zeiden te beschouwen als ,,eendoor het militaire bewind geensceneerde klucht".
Veel inwoners waren de stad ontvlucht of bleven thuis uit vrees voor een herhaling van de gebeurtenissen op 29 november De verkiezingen die op die dag zouden worden gehouden. werden afgelast nadat aanhangers van de gevluchte dictator Duvalier het vuur openden op wachtenden bij stembureaus. Er vielen minstens 34 doden. Uit angst voor gewelddadigheden bleven gisteren de kerken dicht.
Zondagochtend. toen de stemlokalen al twee uur open waren, hadden zich in de sjieke voorstad van Port-au-Prince slechts 85 kiezers gemeld. Elders in Haïti was dit nauwelijks anders. Pas in de loop van de dag maakten meer kiezers hun opwachting, maar echt druk werd het nergens.
De verkiezingen, waarin een president, een parlement en burgemeesters moeten worden gekozen, werden gekenmerkt door verwarring, slechte organisatie en fraude. Uren na het begin van de verkiezingen waren er in de stembureaus in de sloppen van Port-au-Prince geen verkiezingsfunctionarissen, stembiljetten, stembussen. of inkt om de wijsvinger in te dopen. De inktafdruk moest worden geplaatst op het biljet van de kandidaat naar keuze De kandidaat moest zelf zorgen dat zijn biljetten in de stemlokalen voorradig waren.
Buitenlandse journalisten. die langs de stembureaus in de hoofdstad reden. constateerden dat nergens de stembiljetten van alle presidentskandidaten aanwezig waren. In feite was in de meeste lokalen alleen het kiesbiljet van Leslie Manigat aanwezig. Manigat, die de voorkeur van het leger geniet en bekend staat als pro-Amerikaans. was een vriend en nauwe medewerker van .,Papa Doc'' Duvalier.
Hoewel alleen Haitianen van achttien jaar en ouder stemgerechtigd zijn, toonde een jongen van hooguit twaalf trots de paarse vlek op zijn wijsvinger. Hij zei: ..Ik heb op Manigat gestemd." De inkt bleek gemakkelijk te verwijderen met citroen en water
Verslaggevers hebben gezien hoe bij een ander stemlokaal de aanhangers van Manigat stembiljetten. plus een bankbiljet uitdeelden. Van een geheime stemming was geen sprake. De ingevulde formulieren werden eerst door verkiezingsfunctionarissen geïnspecteerd alvorens ze in de stembus werden gedeponeerd. Vervolgens werd de naam van de kiezer genoemd.
Radiostations in Port-au-Prince meldden zondag dat op het platteland honderden politieke activisten zijn gearresteerd omdat ze hadden opgeroepen tot een boycot van de verkiezingen. Het lijkt erop dat degenen die gisteren hebben gestemd, aanhangers zijn van de vier mannen die de beste kans hebben om president te worden. Dat zijn genoemde Manigat, de landbouwdeskundige Gérard Philippe Auguste, de socioloog Hubert de Ronceray en de advocaat Grégoire Eugène

Op 18 januari bestempelden Bazin en Claude voor de radio de verkiezingen als ,,bedrog" en ,,bedotterij''.
Manigat gaf die dag toe dat er zich bij het stemmen ,,onregelmatigheden" hadden voorgedaan en dat de opkomst in de hoofdstad laag was geweest. Het Haïtiaanse volk had in geen dertig jaar werkelijk democratische verkiezingen gehad en daarom ,,kan men niet verwachten dat alles plotseling perfect verloopt, zoals bijvoorbeeld bij het Britse volk", zo zei Manigat volgens The Times (19-1-1988) tegen verslaggevers.
Op 19 januari zei presidentskandidaat Grégoire Eugene tijdens een persconferentie dat het ongelooflijk was dat er zo duidelijk kon worden gefraudeerd. ,,Wie verkiezingen ten gunste van een kandidaat organiseert. moet dan tenminste niet zo opvallend doen", aldus Eugène. Volgens hem hadden de militairen de stembriefjes voor Manigat verspreid.

Diezelfde dag maakte een woordvoerder van het Witte Huis beken dat de VS een nieuwe regering van Haïti zouden erkennen, hoe deze er ook zou uitzien. De Amerikaanse regering erkende wel dat de verkiezingen niet vrij en democratisch waren verlopen. De militaire en economische steun die na de afgelaste verkiezingen werd stopgezet, werd daarom nog niet hervat.

Op 18 januari had de Canadese minister van buitenlandse zaken. Joe Clark, in een verklaring laten weten dat zijn land absoluut niet van plan was het resultaat van de verkiezingen op Haïti te beschouwen als een .,democratisch oordeel". Daarom zouden de betrekkingen met Haïti worden .,herzien".

Arrestatie Déjoie

Op 20 jan. 1988 werd oppositieleider Louis Déjoie op het vliegveld van Port-au-Prince gearresteerd, toen hij terugkeerde van een reis naar de VS en Canada.

Op 21 januari werd Déjoie beschuidigd van ,,hetaanzetten tot geweld en openbare wanorde". Diezelfde dag deed het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken een dringend beroep op de Haïtiaanse regering Déjoie vrij te laten.
Woordvoerdér Charles Redman zei dat ,,vrijheidvan meningsuiting één van de grondrechten van de mens is. Schending van dit recht zal noodzakelijkerwijs leiden tot verdere verslechtering van de relaties met de VS."
De Haïtiaanse oppositie dreigde met een algemene staking wanneer Déjoie niet binnen 48 uur werd vrijgelaten.
Op 22 januari werd Déjoie voorwaardelijk in vrijheid gesteld.

In Washington had Déjoie gezegd dat het Westen de regering in Port-au-Prince duidelijk moest maken dat het de uitslag van de verkiezingen van 17 januari niet erkende en dat het nieuwe bewind geen legitimiteit bezat Déjoie zei ook namens Claude, Bazin en Gourgue te spreken.
Naar zijn mening diende alle hulp aan Haïti met onmiddellijke ingang te worden gestaakt. met uitzondering van de hulp die de allerarmsten ten goede kwam. Een handelsembargo zou volgens Déjoie al snel tot een volledige ineenstorting van het bewind leiden. Wanneer Venezuela ophield olie naar Haïti te verschepen ,,gaanin Port-au-Prince de lichten uit", aldus Déjoie.

Kritiek van de Kerken op de verkiezingen

Op 23 jan. 1988 veroordeelden vertegenwoordigers van de Rooms-Katholieke en Protestantse Kerk op Haïti de verkiezingen tijdens een demonstratie in Port-au-Prince. Aan de demonstratie namen, aldus de NZZ (26-1-1988), meer dan 2.500 mensen deel, waaronder Déjoie.
De wijbisschop van Port-au-Prince, Joseph Lafontant, las volgens de NZZ een door tien Haïtiaanse bisschoppen ondertekende verklaring voor, waarin de presidents- en parlementsverkiezingen werden gekritiseerd.
De bisschoppen zagen bezorgd in welke afgrond de verkiezingen het land hadden gestort, zei Lafontant. Zij hadden zelf gezien hoe de meerderheid van het volk zich verre van de verkiezingen had gehouden.
Volgens Lafontant was er bij de verkiezingen sprake geweest van manipulaties, van mensen die meer dan één stem uitbrachten, van deelname van kinder-

en en geestelijk gehandicapten, en van analfabeten die niet in staat waren geweest de stembiljetten te lezen.
De bisschop riep op tot gesprekken tussen autoriteiten en oppositie en verzocht de Haitianen niet hun toevlucht te zoeken in geweld Een protestantse dominee liet zich in gelijke bewoordingen uit

Uitslag presidentsverkiezingen

Op 24 jan. 1988 maakte de CEP bekend dat Manigat net genoeg stemmen had gekregen om een tweede ronde te vermijden. Volgens de officiële cijfers kreeg hij 534.080 stemmen. 50.3 procent. De ,,centrum-liberale" socioloog Hubert de Ronceray, een oud-minister die in de oppositie was gegaan, eindigde als tweede en kreeg volgens de officiële uitslag 210.526 stemmen. Derde werd, zo meldde de *NZZ* (27-1-1988), Gérard Philippe Auguste met ongeveer 150.000 stemmen. terwiil Grégoire Eugene met zo'n 97.000 stemmen op de vierde plaats kwam.
Van de ongeveer drie miljoen kiesgerechtigde Haïtianen waren er, aldus de CEP, 1.061.916 naar de stembus gegaan, i.e. een opkomst van 35,32 procent.
,.Ik zal de president van alle Haïtianen zijn, zonder onderscheid of uitsluiting", zei Manigat in een toespraak. Hij riep de tegenstanders van het bewind op een einde te maken aan de stakingen. .,Het succes van de verkiezingen (...) zal het iedereen mogelijk maken elkaar te laten werken met republikeinse discipline nu het leger, dat zijn missie heeft vervuld, zal terugkeren naar de kazerne". aldus de nieuwe president.

Onder de kop ,,Nieuwe president Haïti is allemansvriend" meldde de *Volkskrant* op 26 jan. 1988 o.m. het volgende over Manigat:

Haiti krijgt een nieuwe president die wordt gezien als een nationalist en pragmaticus die op goede voet staat met het leger en de Verenigde Staten. De 57-jarige Leslie Manigat zei zondagavond (24 jan.) in een korte televisietoespraak dat hij ,.de president van alle Haitiancn" wil zijn. Hij noemde zich ,,de man van de verzoening en nationale eenheid".
De Haïtiaanse kiesraad had eerder zondag meegedeeld dat Manigat 50.3 procent, ofwel 534.080 stemmen. heeft gekregen bij d omstreden en massaal geboycotte verkiezingen van 17 januari. In totaal zouden ruim een miljoen stemmen - op een bevolking van vijf miljoen - zijn uitgebracht. Volgens de kiesraad heeft 35 procent van de stemgerechtigden zijn stem uitgebracht, een percentage dat als sterk geflatteerd wordt beschouwd.
Het overgangsbewind van generaal Namphy, dat na het verdrijven van dictator Jean-Claude - Baby Doc - Duvalier in februari 1986 aan de macht kwam. heeft beloofd het bewind over twee weken over te dragen aan een burgerregering Dc verwachtingen dat de verkiezingen de status-quo zouden handhaven, leek kracht te worden bijgezet door dc verkiezing van Franck Romain tot burgemeester van dc hoofdstad Port-au-Prince Romain is een voormalige legerkolonel en politiechef, die in het verleden schoolkinderen zou hebben gedwongen naar de executie van politieke dissidenten te kijken.
Aankomend president Lcslie Manigat trok tijdens de verkiezingscampagne de aandacht met zijn theatrale manier van spieken. ..Ik geloof in democratie Het Haitiaanse volk heeft democratie nodig en verdient democratie en ik zal in geen geval een instrument zijn voor de terugkeer van de dictatuur op Haiti". zei hij zondagavond De nieuwe president beloofde al zijn *energie te zullen* wijden aar: .,het bestrijden van de misère" in het armste land op het westelijk halfrond.
Manigat werd in 1930 ais zoon van een welgestelde familie in Port-au-Prince geboren Hij studeerde in Parijs internationaal recht. In 1960 bracht een studentenstaking verandering in zijn leven. De toenmalige dictator François - Papa Doc - Duvalier. op wie Manigat in 1957 nog had gestemd. beschuldigde hem van oproering. Hij bracht twee maanden in de gevangenis door. Daarna verbleef hij in landen als de Verenigde Staten, Frankrijk, Trinidad cn \-enezuela. In de Venezolaanse hoofdstad Caracas richtte hij de oppositiebevreging Rassemblement des démocrates nationaux progressistes (RDNP) op Enkele maanden na de val van Francois zoon Jean-Claudc Duvalier keerde hij terug naar Haiti.
Het overgangsbewind van generaal Namphy liep echter uit op een mislukking. De Verenigde Staten. Frankrijk en Canada staakten hun economische hulp uit protest tegen het voortdurende geweld. De militairen zagen in Manigat echter de man om Haiti uit dit nieuwe isolement te halen. Manigat had goede relaties met Washington en met sociaal-democratische leiders uit Latijns-Amerikaanse landen en is een goede bekende in de gelederen van de Socialistische Internationale.
Het door het bewind van Namphy op zijn minst gedulde en misschien zelfs in de hand gewerkte geweld van de oude *Duvalier-aanhang*, smoorde een poging op 29 november verkiezingen te houden in bloed. De vier belangrijkste presidentskandidaten riepen op tot een boycot van de nieuwe verkiezingen van 17 januari. Manigat werd door hen veru-eten een opportunist te zijn. Maar dat hinderde hem niet Hij vond dat er voor Haiti geen oplossing bestaat zonder de instemming van het leger. Hij wijst nu de beschuldigingen van de hand dat het leger eerst de verkiezingen van november saboteerde en nu die van 17 januari gefraudeerd heeft...

Reactie VS op *verkiezing* Manigat

Op 25 jan. 1988 zeiden de Verenigde Staten dat Manigat niet op een democratische manier was gekozen, maar tegelijkertijd prezen ze hem als een man met ,,eenlange staat van dienst als tegenstander van dictatuur".

In een verklaring zei het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat de nieuwe regering op Haïti problemen zou hebben met haar geloofwaardigheid omdat de verkiezingen ,.niet volledig vrij en open" waren geweest.
De nieuwe Haïtiaanse president zou snel stappen moeten nemen om ,.een vrij, democratisch systeem" op te bouwen, respect voor de mensenrechten te garanderen en te werken aan de economische ontwikkeling van Haïti, aldus de verklaring.
(*NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, Financial Times*)

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

WERELDWIJDE PRODUKTIE VAN AARDOLIE IN 1986 EN 1987

Op deze plek volgt het jaarlijkse overzicht van de omvang van de wereldwijde produktie van aardolie, opgesplitst naar land en regio van herkomst.
De cijfers hebben betrekking op de jaren 1986 en 1987. Zij zijn ontleend aan de *NZZ* van 23 jan. 1988. Dit dagblad meldt als bron van de gegevens de aflevering van jan. 1988 van het in Londen vrschijnende maandblad Petroleum Economist.

OLIEPRODUKTIE IN 1986 en 1987 (in 1000 ton)

Midden- en Zuid-Amerika	1986	1987
Mexico	137.500	143.500
Venezuela	91.260	90.200
Columbia	15.607	19.000
Trinidad	8.676	8.300
Cuba	939	1.000
Guatemala	310	250
Barbados	78	60
Brazilië	28.880	28.625
Argentinie	21.977	21.250
Ecuador	13.964	8.500
Peru	8.758	8.000
Chili	1.565	1.400
Bolivia	816	800
Suriname	110	125
Totaal	330.440	331.010

West-Europa	1986	1987
Groot-Brittannië	126.987	122.000
Noorwegen	44 609	50.000
Nederland	4.981	4.600
Denemarken	3.622	4.500
West-Duitsland..	4.030	3.800
Frankrijk	2.950	3.300
Italië	2.548	3.300
Spanje	1.858	1.600
Griekenland	1.327	1.250
Oostenrijk	1.116	1.000
Totaal	194.028	195.350

Oost-Europa	1986	1987
Sowjet-Unie	615.000	625.000
Roemenië	10.740	10.500
Joego-Slavië	4.131	4.150
Albanië	3.000	3.000
Hongarije	1.997	2.000
Bulgarije	280	280
Polen	192	190
Tsiechoslowakije	139	150
DDR	60	60
Totaal	635.539	645.330

Noord-Amerika	1986	1987
Verenigde Staten	477.254	460.500
Canada	84.161	87.500
Totaal	561.415	548.000

Midden-Oosten	1986	1987
Saoedi-Arabië	251.305	209.500
Iran	93.370	112.500
Irak	82.665	101.200
Koeweit	71.615	61.000
Aboe-Dhabi	45.885	51.100
Oman	27.540	28.250
Dubai	16.820	18.200
Qatar	16.050	15.000
Syrië	9.660	12.000
Sharjah	3.125	3.100
Turkije	2.392	2.300
Bahrein	2.075	2.000
Ras al-Kaimah	550	500
Noord-Jemen	–	450
Zuid-Jemen	–	250
Totaal	623 052	617.350

Verre Oosten	1986	1987
China	130.650	133.000
Indonesië	65.956	64.100
India	31 146	30.500
Australië	24.185	27.000
Maleisië	24.350	23.500
Broenei	7.393	7.750
Pakistan	2.010	2.400
Thailand	1.425	1.800
Kieuw-Zeeland	1.180	1.225
Birma	850	750
Japan	631	600
Taiwan	150	350
Filippijnen	384	300
Vietnam	40	250
Totaal	290.330	293 525

Afrika	1986	1987
Nigeria	72.805	64.000
Libië	49.725	46.500
Egypte	40.900	45.000
Algerije	27.918	29.500
Angola	14.100	16.500
Kameroen	9.088	8.600
Gabon	8.295	7.900
Kongo	5.606	5.300
Tunesie	5.195	5.000
Zaïre	1.061	1.400
Ivoorkust	1.350	1.200
Benin	350	350
Totaal	236.393	231.250
Totaal merelwijd	**2.916.887**	**2.907.315**

Toelichting

De wereldwijde produktie van aardolie heeft in 1987 vrijwel het niveau bereikt van het daaraan voorafgaande jaar. Dit resultaat is echter het saldo van een aantal tegen elkaar inlopende ontwikkelingen in de verschillende produktielanden.

Op langere termijn gezien is het niveau van de produktie van aardolie ong. terug op het peil van 1981, resp. van 1973, nadat het in de tussenliggende tijd aanzienlijk hoger was geweest.

De globale winning van aardolie bedroeg in 1987 rond 2,907 mrd ton tegenover 2,917 mrd ton en 2,762 mrd ton in de twee voorafgaande jaren. Daarmee ligt de produktie weer om en nabij op het niveau van 1981, toen zij 2,904 mrd ton had belopen, maar altijd nog ong. 10% onder het in 1979 geregistreerde recordniveau van 3,225 mrd ton.

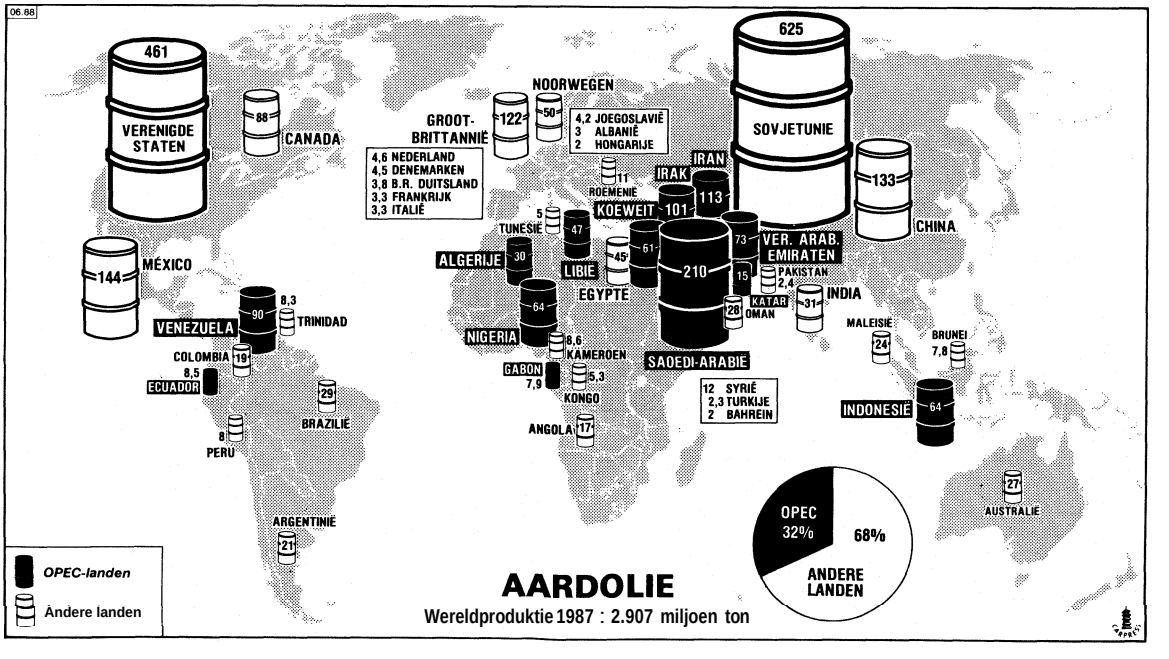
De omvang van de produktie van aardolie in 1987 is ook vergelijkbaar met die van het jaar 1973, d.w.z. met de periode voor de eerste drastische verhoging van de prijs voor aardolie, toen de jaarlijkse produktiegroei bij de 5% lag. In die samenhang moet de groei van de produktie met 5,855 in 1986 in vergelijking met 1985 als een uitzondering worden gezien, die in verband staat met de vermindering met 2,7% van de produktie in 1985 in vergelijking met het voorafgegane jaar.

De teruggang van de produktie in 1987 t.o.v. 1986 met 0,355 komt de facto overeen met een stabiel blijvend niveau van de winning van aardolie. Deze wereldwijde stabiliteit laat echter niet zien, dat er zich in individuele olie producerende landen zeer aanzienlijke veranderingen hebben voorgedaan.

Dat geldt met name voor enkele van de 13 leden van de Organisatie van olie exporterende landen OPEC, waarbij de met elkaar in tegenspraak zijnde produktietendenties in verschillende lidstaten een weerspiegeling vormen van de uiteenlopende opvattingen m.b.t. de kartelpolitiek van de organisatie.

Zo is de omvang van de olieproduktie van Saoedi-Arabië, die in 1986 met niet minder dan 56,5% omhoog was gebracht, in 1987 weer met 16,7% gedaald. Het niveau van 209,5 mln ton in 1987 (tegen 251,3 mln ton in 1986) ligt echter altijd nog 32% boven de in 1985 bereikte laagste stand van 158,3 mln ton.

In deze drie jaren heeft Riad laten zien in welke mate het in staat is de omvang van zijn olieproduktie te vergroten of

te verkleinen, om vervolgens een niveau na te streven, dat het voor zich zelf in het kader van de OPEC voor passend houdt.
Resultaat van dit beleid was de vermindering van de richtprijs voor aardolie van meer dan $30 per vat naar minder dan $10 in 1986. waarna in 1987 een tegenbeweging op gang kwam. waarbij de prijs vrijwel het nagestreefde peil van $18 per vat bereiken kon.
De produktiepolitiek van Saoedi-Arabië werd. zoals blijkt uit de hierboven afgedrukte tabellen, vooral door Koeweit consequent ondersteund, terwijl Aboe-Dhabi en Dubai (die te zamen met Sharjah en Ras al-Kaimah als vier van de zeven Verenigde Arabische Emiraten slechts als één OPEC-lid tellen) zich klaarblijkelijk weinig om de OPEC-quota bekommerden. Dat geldt nog sterker voor de twee contrahenten in de Golfoorlog, Irak en Iran, die ieder in 1987 de olieproduktie met meer dan 20% hebben opgevoerd.
Per saldo is de winning van ruwe olie in de OPEC-lidstaten met 3,1% gedaald tot 882.8 mln ton, hetgeen overeenkomt met een dagelijkse produktie van 17,7 mln vaten, terwijl officieel door de OPEC-leden een plafond was afgesproken van 16,6 mln vaten per dag.
Hiermee is het aandeel van de OPEC in de wereldwijde produktie van aardolie, dat in 1985 bij 28,2% was gedaald tot het laagste niveau sinds de organisatie in 1960 in het leven was geroepen, maar in 1986 was gegroeid tot 31,2%, in 1987 weer licht gedaald tot 30,457
In tegenstelling tot de OPEC-leden hebben in 1987 de staatshandelslanden hun aandeel in de wereldwijde olieproduktie opnieuw vergroot, nl met 1,6% (1986 3%) tot 26,8% (1986 26,3%)
De staten, die niet tot deze beide blokken gehoren, hebben hun aandeel in de globale produktie in 1987 met een produktiestijging van 0,6% tot 1,201 mrd ton verder vergroot tot 41,3% (1986 40%)
Door al deze veranderingen zijn er ook mutaties opgetreden in de wereldranglijst van de groorste olieproducenten
Aan kop staat nog altijd de Sowjet-Unie, die mei een produktiestijging van 1,6% (1986 3%) haar aandeel in de globale produktie vergrootte tot 21,5% (1986 21,1%)

Tegelijkertijd is het aandeel van de VS als gevolg van een produktievermindering van 3,5% (1986 2,395) gedaald tot 15,8% (1986 16,4%).

Het aandeel van Saoedi-Arabië. dat nog altijd op de derde plaats staat, is verder gedaald naar 7,2% (1986 8,6%).
Op de vierde plaats staat Mexico met een groter geworden aandeel van 4,9% (1986 4,796).
China bezet de vijfde plaats met een aandeel van 4,6% (1986 4.5%).
Op de zesde plaats komt Groot-Brittannië waarvan het aandeel in 1987 als gevolg van een produktievermindering van 3,956 was gedaald tot 4,2% (1986 4,4%).
Op de twee volgende plaatsen komen nu, dankzij hun massieve produktievergroting, Iran met 3,957 (1986 3,2%) en Irak met 3,5% (1986 2,8%).
Venezuela is met een onveranderd aandeel van 3,1% naar de negende plaats gedaald.
Op de tiende plaats staat Canada met 3,096 (1986 2,9%).
De aandelen van Nigeria en Indonesië zijn verminderd tot 2,2% elk, vanaf niveaus in 1986 van resp. 2.5 en 2,3%.
Op de volgende plaatsen komen Koeweii mei 2,155 (1986 2,5%), Aboe-Dhabi met 1,8% (1986 1,6%), Noorwegen met 1,756 (1986 1,5%), Libië met 1,6% (1986 1,7%) en Egypte met 1,557 (1986 1,4%), terwijl de lijst van 20 landen (1986 21 landen), die in de wereldwijde produktie van olie een aandeel hebben van minstens 1%, wordt afgesloten met Algerije, Brazilië en India met elk onveranderd een aandeel van één procent.
In 1987 produceerden deze 20 landen gezamenlijk 87,895 van alle aardolie; het percentage van de 21 van 1986 was 88,257,

(Vor.bez. pag. 178/3 e.v. – 1987)

WEST-EUROPA

NEDERLAND

JOOP DEN UPL HERDACHT

Het overlijden op 24 dec. 1987 van voormalig premier en sociaal-democratisch voorman Joop den Uyl (pag. 3012 e.v. – 1988) heeft nadien bij verschillende gelegenheden aanleiding gegeven tot herdenking van de persoonlijkheid van deze Nederlandse staatsman.

Enkele eerste reacties gedurende de kerstdagen van 1987 op het bericht van de dood van Den Uyl waren de volgende:

PvdA-TK-fractieleider Kok noemde hem een ,.democraat in hart en nieren. een man die het gevecht niet schuwde maar die dat altijd deed op het toneel waarop dat behoort te gebeuren: het toneel van de parlementaire democratie". ,,Zonder hem is de partij kaal", zei PvdA-voorzitster Sint.

Premier Lubbers stond stil bij de .,gedrevenheid" van Den Uyl. ..En zo is die strijdbare Joop Den Uyl met zijn vorm van politiek eigenlijk een soort symbool geworden voor voor- en tegenstanders", aldus Lubbers.

CDA-fractievoorzitter De Vries typeerde Den Uyl als een ,,herkenbaar socialist, een markant politicus, een van de grootste van onze tijd". ,,De PvdA heeft een politicus van allure verloren, Nederland een staatsman."
VVD-fractieleider Voorhoeve liet zich in vergelijkbare woorden uit over deze ,,geïnspireerde socialistische politicus"
Fractievoorzitter Van Mierlo van D66, die Den Uyl ook persoonlijk goed heeft gekend, sprak van een verlies voor de politiek in het algemeen.
De voormalige anti-revolutionaire politicus De Gaay Fortman, minister van binnenlandse zaken in het kabinet-Den Uyl en net als de oud-premier van huis uit gereformeerd. roemde hem als een man die ,,wist wat hij waard was en zonder dat te overdrijven toch zeer vasthoudend" was.
Oud-premier Van Agt, minister van justitie in het kabinet-Den Uyl, noemde de de PvdA-er ,,heel dapper in het verdedigen van de rechtsstaat" en zei hem te herdenken ,,in eerbied en genegenheid"
Het gemeentebestuur van Amsterdam prees Den Uyl om het belangrijke stempel dat hij in de jaren vijftig en zestig heeft gedrukt op de sociaal-economische opbouw van de hoofdstad.

In De Volkskrant van 28 dec. herdacht Wim Kok, opvolger van Den Uyl als voorzitter van de fractie van de PvdA in de Tweede Kamer, zijn voorganger in een artikel, waaruit het volgende is geciteerd:

Vanaf 6 november 1956. toen hij voor het eerst als kamerlid werd beëdigd, tot de dag dat hij als kamerlid stierf heeft Den Uyl de Tweede Kamer slechts verlaten om politieke bestuursfuncties te bekleden als wethouder en minister. Door de wijze waarop hij het kamerlidmaatschap vervulde, door zijn waakzaamheid ook als het de rechten en belangen van de Kamer betrof, heeft Den Uyl de parlementaire democratie een dienst bewezen die ons allen aan hem verplicht Ook de beste instituties kunnen slechts gedijen bij de gratie van toegewijde mensen. Geen beter voorbeeld dan de parlementarier Den Uyl.
Voor de mensen wier belangen hem bijzonder ter harte gingen, voor de Nederlandse politiek en voor het parlement betekent het overlijden van Den Uyl een groot verlies.
Op de ruim veertig jarige geschiedenis van de Partij van de Arbeid heeft hij een onmiskenbaar stempel gezet. Door zijn geschriften, vertegenwoordigende functies en leiderschap is de partij van Drees ook de partij van Den Uyl geworden.
Van die bijzondere verantwoordelijkheid was Den Uyl zich goed bewust. Als geen ander heeft hij bijgedragen aan de verwerking van nieuwe inzichten in de sociaal-democratische traditie. die de PvdA in de gelegenheid heeft gesteld onder veranderende omstandigheden de veruit belangrijkste progressieve partij te blijven.

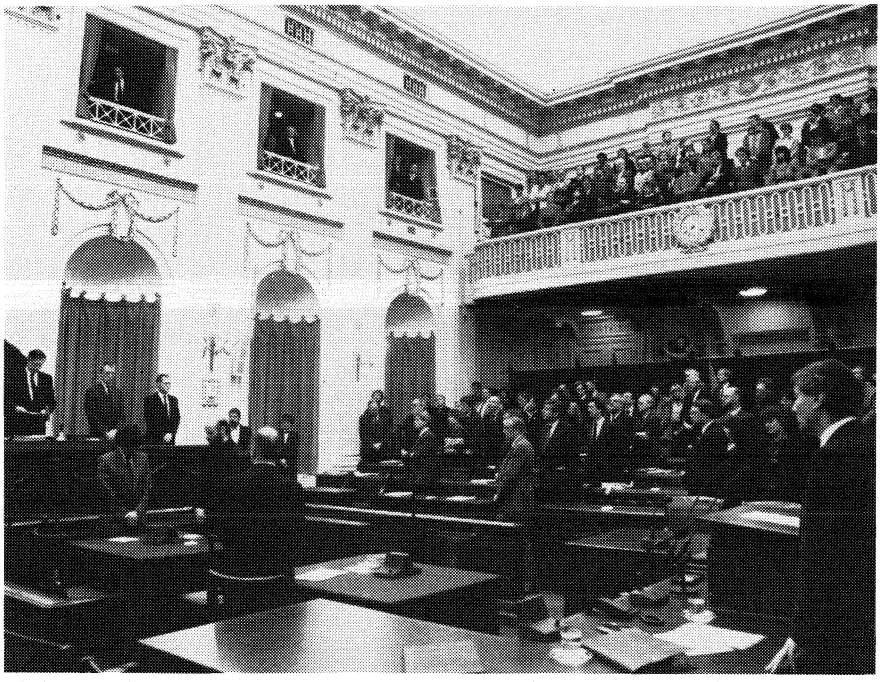
In een rede die hij uitsprak in 1984 ter herdenking van de oprichting van de SDAP in 1894 geeft hij zich daarvan rekenschap: ,.De PvdA beheert de erfenis van de SDAP. van het vrijzinnig liberaal socialisme en van radicaal christelijk denken over de samenleving. Ze heefteerder dan de meeste socialistische partij-

en in Europa de betekenis onderkend van de nieuwe sociale bewegingen. die zich op het gelegde fundament van de verzorgingsmaatschappij hebben ontwikkeld. Ze heeft via de commissie-Mansholt in de jaren 1971 en 1972 zich rekenschap gegeven van de waarschuwingen van de Club van Rome.
Ze heeft de grenzen, te stellen aan de economische groei. erkend en aan de milieubeweging een centrale plaats in program en beleid gegeven. Ze heeft via Tinbergen. De Niet. Ru–gers, Pronk en velen meer. kunnen voortbouwen op de onderkenning die in ,,De weg naar vrijheid" in 1951 werd gegeven van de verplichting ten opzichte van de Derde Wereld als het sociale vraagstuk van de tweede helft van de twintigste eeuw Ze is via de Rooie Vrouwen gedrukt op de gebleven achterstelling van de vrouw en heeft betrekkelijk snel ingrijpende consequenties getrokken voor de organisatie van het economisch bestel om de emancipatie inhoud te geven.
..Het is weinig interessant of de PvdA dit allemaal gedaan heeft uit kracht dan wel uit zwakheid Geïmproviseerd of planmatig. Feit is dat de PvdA de sfeer van het 'après-socialisme' zoals Touraine dat een aantal jaren terug meende te kunnen beschrijven, niet behoeft te vrezen.

Tegelijkertijd. in dezelfde rede, gaf Den Uyl aan voor welke opgave de partij stond met het oog op de toekomst: ,,Maar het is ook waar dat de Nederlandse sociaal-democratie, die zoveel heeft geabsorbeerd, thans het nodige heeft te verknarsen. Ze heeft deel gehad aan een \,erwaarlozing van het produktieoe ondernemen en zich lang meer voor bestedings- dan voor produktievraagstukken geinteresseerd getoond. Ze is als andere socialistische partijen teruggeworpen op een harde confrontatie met de elementaire vraag naar werk en inkomen.
(...) Ze heeft deel gehad aan de uitbreiding van de collectieve sector en is dus mede aansprakelijk voor de taak deze solide te financieren (...) Het is onaanvaardbaar dat in een wereld. waarin nog zovele menselijke behoeften van de hoogste prioriteit onvervuld blijven, een deel van ons produktieve vermogen ongebruikt blijft. (...) Armoede temidden van overvloed. De sociaal-democratie is aan bod ''
Het is maar een illustratie van de wijze waarop Den Uyl de fakkel van de sociaal-democratie die hem in de jaren zestig in handen kwam, brandend heeft gehouden tot op de dag dat hij hem definitief heeft moeten overdragen Een nieuwe generatie zal zich nu van die taak moeten kwijten. Zijn voorbeeld zal bij het volbrengen van die opgave blijven inspireren.

Willy Brandt, voorzitter van de Socialistische Internationale en voormalig bondskanselier van de Bondsrepubliek Duitsland, schreef in het *NRC/H'blad* van 28 dec. over Joop den Uyl o.m. het volgende:

Joop den Uyls doorslaggevende eigenschap was zijn innige overtuiging dat het er juist in moeilijke omstandigheden op aan komt hoopvolle verwachtingen om te zetten in realistische en voor zoveel mogelijk mensen begrijpelijke daden. Dat maakt de samenwerking met hem zo bevredigend.
Hij hield zich verre van starre ideologische standpunten. maar ook van het geloof in schijnbaar geniaal eenvoudige oplossingen in de politiek. dat maakte de gesprekken met hem voor velen uit alle delen van de wereld zo waardevol.
De ervaring leert ons dat we het verst komen als we het bestaande niet negeren maar er kennis van nemen en proberen te bedenken hoe we het waar nodig kunnen verbeteren. Daarbij gaat het er niet alleen om welk beleid we in laatste instantie willen verwezenlijken, maar ook op welke manier we dat doen.

In de Tweede Kamer, die op 19 januari 1988 voor de eerste keer na het kerstreces weer bijeenkwam. werd Joop den Uyl herdacht. De foto iaat de Kamer zien tijdens een toespraak van voorzitter D. Dolman. Boven. in de middenloge. Liesbeth den Uyl, de weduwe van de overleden staatsman.

Joop den Uyl heeft het zichzelf noch zijn vrienden in dat opzicht ooit gemakkelijk gemaakt. Hij kon en wilde zijn afkomst nooit verloochenen als hij met zijn van plichtsbesef doortrokken harndekkigheid zijn doel nastreefde op nationaal en internationaal niveau – af en toe zelfs tegen vrij sterk verzet uit de eigen gelederen in.
Hij was geen technocratische man van de daad: hij had behoefte aan de dialoog en hij zocht het compromis. Hij bleef altijd de zoekende, twijfelend. in een heel positieve zin. Bedachtzaam koos hij zijn weg tussen droom en daad. zich afvragend of concrete beslissingen werkelijk nut hadden voor de gewone mensen. hun gezinnen. de jongeren en de ouden van dagen. Zo zal hij voor velen blijven voortleven, als een vaderfiguur die vertrouwen schonk.
Joop de Cyl had het goed met de mensen voor. Daarvoor komt hem niet alleen blijvend respect maar ook een onvergankelijke dankbaarheid toe.

In de Nieuwe Kerk te Amsterdam vond op 30 dec. een herdenkingsbijeenkomst plaats voor Joop den Uyl, georganiseerd door de PvdA.

Onderstaand verslag van deze bijeenkomst is ontleend aan het *NRC/H'blad* van 31 dec.

Voelbaar was in de Nieuwe Kerk de tegenstelling tussen het politieke establishment binnen en het volk buiten de kerk. tussen de radicaliteit van het emotionele verzet tegen het bespande en het rationele besef dat ook een hervormingsgezinde politiek haar beperkingen kent.

In de anderhalf uur durende plechtigheid in Amsterdam werd de socialistische voorman niet alleen herdacht als politicus. maar vooral als intellectueel leider van zijn partij. En als ..strijdbaar mens". behorend tot de generatie die de crisis van de jaren dertig en de Tweede Wereldoorlog heeft overleefd en daaraan, in de woorden van oud-minister en vriend prof. mr. W.F. de Gaay Fortman (de enige niet-socialist die in de Nieuwe Kerk sprak), een .,gemeenschappelijke opdracht" ontleende.
Binnen in de kerk waren alleen genodigden aanwezig. Behalve de familie, het partijbestuur. de leden van het congrespresidium en de partijraad. socialistische parlementariërs uit Eerste en Tweede Kamer alsmede het Europese parlement en vertegenwoordigers van de afdelingen gaven ook honderden niet-partijgenoten acte de prtsence
Onder hen premier Lubbers en een groot aantal andere leden van het kabinet, de vice-voorzitter van de Raad van State, vele staatsraden, Kamerleden van andere partijen en representanten van vakbeweging. werkgeversorganisaties en overige maatschappelijke organisaties. Koningin Beatrix en prins Claus hadden gezorgd voor een krans van witte chrysanten, de partij voor veel rode tulpen.
Ook al had het merendeel van de leden en de achterban geen toegang tot de plechtigheid – achter dranghekken werden de genodigden op de Dam bij het betreden van de kerk gadegeslagen door de toch toegestroomde belangstellenden, die de bijeenkomst niet via de televisie wilde bijwonen.
Partijvoorzitster Marjanne Sint herdacht Joop den Uyl als een partijleider die de PvdA niet alleen voorging maar ook van haar wilde .,leren" door op ,,alle niveaus te inspireren en de discussie aan tc gaan".
Willy Brandt, de voormalig Bondskanselier, nu voorzitter van de Socialistische Internationale waarvan Den Uyl een der vice-voorzitters was, schetste hem als een ,,pionier"van het progressieve Europa, ook al is dat perspectief vooralsnog teleurstellend gebleven. .,Hij was een nobele Nederlander, een toegewijde internationalist, een betrouwbare kameraad cn een stevige vriend", aldus een in het Engels sprekende Brandt.

Fractievoorzitter Wim Kok, de dichter Bertus Aafjes citerend (,,De weg ertegen, tegen alle wegen in, en dat is van de wijsheid nog maar het begin"), sprak over de dilemma's van de ..radicale inslag van de sociaal-democratie" en de wijze waarop Den Uyl met die spanning omging. .,Het is geen kunst om verworven macht ten eigen bate aan te wenden, evenmin om ver-

wijtend langs de kant te staan. Het is wel een kunst om zich te committeren''. Daarom, zei Kok over zijn voorganger ,,is hij een man van het volk geworden"

En Amsterdams burgemeester Ed van Thijn, als student in de ban geraakt van Den Uyl, schilderde hem als politiek denker: .,Hij was altijd de partij-ideoloog, een ideoloog in beweging. Nooit hebben iri zijn tijd de panelen stil gestaan. Altijd was hij rusteloos op zoek naar het betere. naar vernieuwing. Een onstilbare honger naar nieuwe antwoorden.

Maar wel met een diepgeworteld wantrouwen jegens modeverschijnselen, nieuwlichterij. Altijd in debat, de confrontatie zoekend, de gesprekspartner aftastend, op de proef stellend, uitdagend, tartend. Als jij 'a' zei. zei hij 'b'. Totdat het doel was bereikt: een goed idee was vervangen door een beter idee"

Daarom, aldus Van Thijn. was Den Uyl ,,tegenover rusteloze radicalen de wijze reformist. de man van de kleine stappen" maar werden in het gezelschap van de ,,meer bezonken bestuurderstypes de stappen ai wat groter er; kon de grote omwenteling niet lang meer uitblijven. Todat het echt menens werd. in crisis. Dan markeerde Joop den Uyl de grenzen". Want over de parlementaire democratie en de opdracht om de levensstandaard als eerste prioriteit te blijven beschouwen .,viel met hem niet te marchanderen".

De schrijver en dichter Remco Campert had dat. lezend uit zijn gedicht 'Iemand stelt de vraag' eerder zo verwoord: ,,Verzet begint niet met grote woorden maar met kleine daden (.) Zoals liefde met een blik, een aanraking. iets dat je opvalt in een stem. (...) Jezelf een vraag stellen, daarmee begint verzet en dan die vraag aan een ander stellen".

,,Hij was een strijdbaar mens", zei Saskia Noorman-den Uyl in haar korte dankmoord tot de 2.500 aanwezigen. Dat die strijdbaarheid door menigeen in de partij nog wordt beleefd in klassiek socialistische zin. bleek in de Nieuwe Kerk – voor veel aanwezige partijgenoten was het Amsterdamse koor 'De stem des volks' geen verleden tijd.

Bij de veertigste verjaardag van de PvdA, anderhalf jaar eerder. had Den Uyl zijn geestverwanten nog voorgehouden dat de rode familie zich langzaam maar zeker moest gaan ontdoen van die socialistische symboliek. Op partijcongressen worden de strijdliederen niet meer gezongen.

Zo niet op 30 dec. Het begon met de 'Socialistenmars' (..Kom socialisten sluit de rijen. het rode vaandel volgen mij. het geldt den arbeid te bevrijden. verlossing uit de slavernij... dat is ons heilig iedeaal, aan u oh volk de zegepraal"). ingetogen meegezongen door enkele partijgenoten. die de tekst nog kennen Het eindigde met de Internationale, veel minder beschroomd aangeheven. Staande.

In de Eerste Kamer is Joou den Uyl herdacht op 12 jan. in de eerste vergadering na het kerstreces.

EK-voorzitter Steenkamp hield een toespraak bij het begin van de vergadering, waarin hij o.m. zei:

Geachte medeleden! – Wat is een herkenbare democraat? Als het oude gezegde opgaat 'woorden wekken. maar voorbeelden trekken'. is het beter te vragen: wie is een herkenbare democraat? Dat was Joop den Uyl!

Ik herinner u aan zijn werk tijdens de bezettingsjaren Ik wijs u op zijn voortdurend verzet tegen elke vorm van dictatuur en elke totalitaire staat. Hij had een duidelijke affiniteit met het parlementaire systeem Hij waarschuwde herhaaldelijk als dit systeem ondermijnd werd en hij wees op de betekenis van de wet.

De wet mocht niet verkracht morden, te meer omdat veel wetten juist om wille van degenen. die achter zijn gebleven in de samenleving. tot stand zijn gekomen!

Minister-president, minister. wethouder. twintig jaar de eerste man van zijn partij en steeds weer terug naar het parlement Geen commissaris van de koningin. geen burgemeester van een mooie gemeente of een andere functie. weg van Den Haag. Neen, steeds terug naar de Tweede Kamer. Den Uyl een herkenbare democraat!

Den Uyl werd ziek in Senegal. Dit feit is symbolisch. Zijn leven was helemaal gewijd aan mensen in achterstandsituaties, dichtbij en veraf. Ik heb zelf in mijn politieke leven ervaren. hoezeer men in hem herkende de man die voor ons opkomt. Den Uyl – mag ik dat vanuit mijn politiek achtergrond eens een keer zeggen – een herkenbare sociaal-democraat!

Ministeï-president Lubbers sprak in deze vergadering van de Eerste Kamer o.m. de volgende woorden:

Joop den Uyl – mijnheer de Voorzitter. u zei het al – was deniocsaat in hart en nieren. In de roerige tijden van de jaren zestig wees hij erop dat het laatste het pnlitieke woord in de volksvertegenwoordiging moest vallen. In rustige. naar zijn oordeel soms te rustige tijden. vond hij dat de politiek in diezelfde volksvertegenwoordiging. in datzelfde parlement. juist daar visie tot uitdrukking moest brengen. Want zonder dat, hij citeerde het graag. zonder visie. komt het volk om.

Volgende week zullen we ginds, aan de overzijde. als de Tweede Kamer weer samenkomt. Joop den Uyl daar herdenken. Het is goed dat we het vandaag hier kunnen doen.

Joop den Uyl, de man van het woord. Het woord waarmee hij striemde en bemoedigde. waarmee hij soms polemiseerde, maar altijd mobiliseerde. opdat woorden daden konden worden. Die man van het woord zwijgt nu. Een leven voleind.

Een leven waarbij wij allen, voor- en tegenstanders van zijn politiek, wij allen, stil willen staan. Laat dat een troost zijn voor diegenen die hem het naast stonden. die hem zo zeer en zo lang voor de publieke dienst af hebben gestaan. troost voor hen die hem begeleid hebben in zijn laatste gang.

Herdenken we hem in vrede en dankbaarheid.

De eerste vergadering van de Tweede Kamer in 1988 vond plaats op 19 jan. Hier sprak bij de aanvang voorzitter Dolman ter nagedachtenis van Joop den Uyl.

Uit de rede van voorzitter Dolman is het volgende aangehaald:

De vader van het Huis is dood De vader van het Huis – zo heet, naar Brits voorbeeld, degene die het oudst in jaren was maar ook het langst werkte op het Binnenhof: 31 jaren, met een onderbrekeing van twee jaar als wethouder van Amsterdam

Acht jaar was Joop den Uyl kamerlid, veertien jaar fractievoorzitter, twee jaar minister, ruim vier jaar minister-president. In de laatste halve eeuw kent deze loopbaan, naar lengte en wisseling tezamen, in Nederland zijn gelijke niet

Anderen maakten een langere periode eenzijdiger vol of strandden eerder. Hij was voor niets te lui, te goed of te trots. Niemand heeft de naoorlogse politiek zo doorleefd en in menig opzicht gestempeld (...)

Een vechter als Joop den Uyl is er geen tweede onder ons. Hij vocht met handen en voeten. Aan de interruptiemicrofoon gedroeg hij zich, letterlijk. als een paard dat de baan ruikt. De tegenwoordig? voorzitter nam hij het kwalijk dat de vergaderingen om elf uur eindigden. Na elven wordt het pas spannend. Spannend en vruchtbaar. of het nu gaat om de Weg naar Vrijheid of om ministerraadsbesluiten.

Vechten, dat moet: tegen de andere zijde van de tafel, tegen niaatschappelijke reactie. tegen onwil en onbegrip in de eigen partij Men haait niet de schouders op maar de mouwen Dit merkwaardige mengsel van bescheidenheid en besef van onmisbaarheid gaf hem zo'n lange adem. Als enige stond hij veertig jaar vooraan. Niet modieus: de handtekccing bleef drs.. later dr. J.M. den Uyl. Maar geen ander oogstte het spreekkoor Jopie. Jopie.

Bij zijn zestigste verjaardag publiceerden enkele vrienden het boekje Ministerraad 1989. Dat eindigt als volgt: 'Het vierde kabinet-Den Uyl, dat komt er toch. Er zal wel nog even aangepakt moeten worden. Een 5-urendag? Om je gek te lachen. Vijf uur slaap zullen ze bedoelen.'

Dat vierde kabinet komt er niet De zeventigste verjaardag komt er niet. Mevrouw Den Uyl en de kinderen weten dat bij zeer velen iri en buiten de Kamer een grote leegte achterblijft, Laten wij dan onze plaats vervullen De taak is lang. de tijd is kort.

Minister-president Lubbers, tenslotte. zei in de Tweede Kamer o.m. het volgende:

Den Uyl heeft verantwoordelijkheid gezocht Hij heeft ook de macht gezocht Niet tot meerdere glorie van zichzelf. maar om datgene te realiseren dat hij voor ogen had

In een interview uit 1977 zei hij onder meer: 'Macht is iets dat wordt aangewend. macht sec bestaat niet' En even verder: 'Ik ben niet tegen macht. dat zult u van mij niet horen...alleen: de keerzijde van de macht is de verantwoordelijkheid... macht is verantwoordelijkheid.'

Verant oordelijkheid heeft Den Uyl gedragen. Niet alleen voor dingen die hij in zijn vaandel had geschreven. Ook voor dingen die hij eigenlijk niet wilde maar waarvoor hij kwam te staan

Ik acht het nog steeds een voorrecht dat ik als jong minister in het kabinet-Den Uyl van dichtbij heb kunnen waarnemen hoe hij met ons. zijn collega's in het kabinet worstelde in soms zeer lange discussies om tot een beleidslijn. een standpunt, een beslissing te komen. En hoe hij a l s het besluit eenmaal gevallen was – daar voor stond omdat hij verantwoordelijkheid droeg.

En het waren zware. verreikende beslissingen. waarvoor hij als minister-president kwam te staan. De oliecrisis die we later 'de eerste' oliecrisis zijn gaan noemen maar die toen, in 1973, ons hclc maatschappelijke en cconomische leven op een andere koers heeft gezet; de zaak-Mcntcn; gijzelingen: de Lockheed-affaire in 1976.

Mijnheer de voorzitter. in het boek 'De toekomst onder ogen' is de tekst opgenomen van de rede van Den Uyl, gehouden op 25 augustus 1984 bij de herdenkingsbijeenkomst 90 jaar SDAP/PvdA. Hij zei daarin onder meer dat moet worden erkend dat de sociaal-democratie via het plansocialisme bij de opbouw van de verzorgingsmaatschappij té vaak een té zware wissel heeft getrokken op de overheid.

De kritiek op de té grote rol. die aan de overheid en wetgeving werd toegekend is, aldus Den Uyl, achteraf gezien niet zonder grond geweest. Hij geeft dan aan waarop de tegenbeweging (die naar zijn opvatting een eigen socialistische profilering verdient) zich richt: reorganisatie van de rijksdienst, versterken van de taak en bewerktuiging van de Kamer, uitdunnen van het overleg tussen regering en belangenorganisaties, deregulering waar belangen sterk genoeg zijn zichzelf te verdedigen.

'De staat.' zo besluit Den Uyl deze beschouwing uit 1984, 'schept recht maar is zelf onderworpen aan rechtsregels en daarop toetsbaar en aanspreekbaar. De staat mag zich niet onthouden van bemoeiing met het economisch leven maar zij verdient structureel gewantrouwd te worden omdat zij macht uitoefent. En alle uitoefening van macht moet gecontroleerd worden'.

BAHAMA-EILANDEN

ONTWIKKELINGEN SINDS BEGIN 1985

Sinds begin 1985 deden zich op de Bahama-eilanden o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 350 e.v.-1985):

Algemene verkiezingen

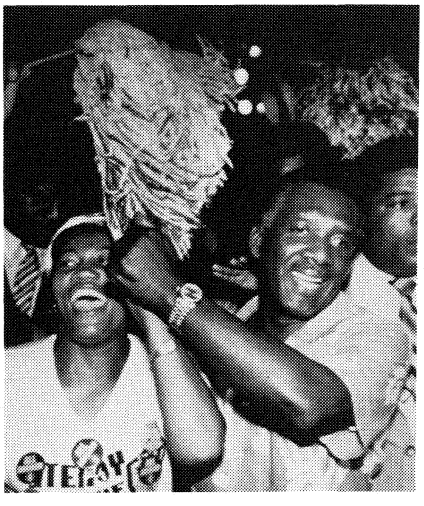
Op 12 mei 1987 verzocht Sir Lynden O. Pindling, die sinds 1967 ,,chief minister" en sinds de onafhankelijkheid in 1973 premier van de Bahama-eilanden was, gouverneur-generaal Sir Gerald Cash het parlement te ontbinden, zodat verkiezingen konden plaatsvinden.

Cash voldeed aan het verzoek, waarna op 19 juni algemene verkiezingen plaatsvonden.

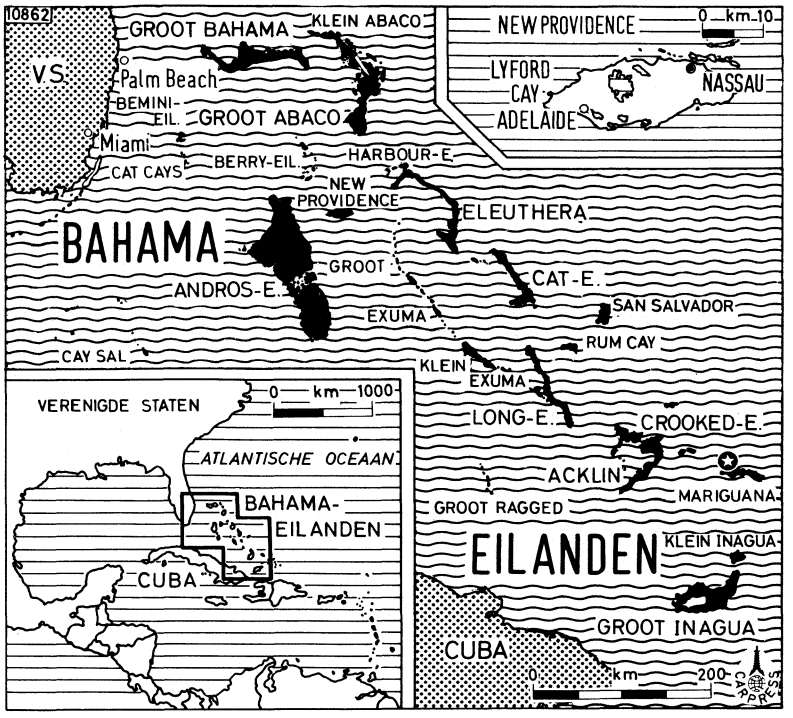
De laatste verkiezingen voor het uit twee Kamers bestaande parlement hadden op 10 juni 1982 plaatsgevonden (pag. 350/2-1985). De Progressive Liberal Party (PLP) van Pindling had toen 32 van de 43 zetels in het House of Assembly behaald en de oppositionele Free National Movement (FNM) de resterende elf. Behalve uit het House of Assembly bestond het parlement van de Bahama-eilanden uit een Senaat. Daarin werden de leden echter niet gekozen, maar benoemd: door de gouverneur-generaal op advies van de premier, door de leider van de oppositie en door de premier.
Bij de verkiezingen van 19 juni 1987 stonden als gevolg van een herindeling van de kiesdistricten in het House of Assembly geen 43 maar 49 zetels op het spel.

Bij de verkiezingen behaalde PLP met ongeveer 53 procent van de stemmen 31 van de 49 zetels. de FNM 16, en onafhankelijke kandidaten twee zetels

Die twee onafhankelijke kandidaten waren Hubert Ingraham en Perry Christie, die op 8 okt. 1984 door premier Pindling waren ontslagen als resp. minister van huisvesting en nationale verzekering en als minister van toerisme (pag. 332 e.v.-1985).

Premier Lynden Pindling tijdens een verkiezingsbijeenkomst op 18 juni 1987, de dag voor de parlementsverkiezingen.

Het verloop van de verkiezingen was omstreden. Een delegatie van Amerikaanse Senatoren, die als waarnemers bij de verkiezingen aanwezig waren, maakte melding van ,,diepgaande administratieve verwarring", die ,,een grote invloed kan hebben" op het verkiezingsresultaat. Toen de eerste verkiezingsresultaten wezen op een grotere winst voor de PLP dan was verwacht (de verwachting was geweest dat beide partijen elkaar niet veel zouden ontlopen), omschreef de FNM de verkiezingen als ,,één massale fraude" en zei dat ze tien zetels, waar haar kandidaten met een zeer kleine marge waren verslagen, zou aanvechten.
Op 22 juni verklaarde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat de verkiezingen, ondanks enige administratieve problemen, eerlijk waren verlopen.

Nieuwe oppositieleider

Na de verkiezingen maakte Kendal Isaacs, sinds maart 1981 leider van de FNM (toen FNDM geheten) bekend dat hij als partijleider zou aftreden. Op 23 juni 1987 koos het Centrale Comité van de FNM Cecil Wallace-Whitfield, die de partij bij de verkiezingen van 1977 had aangevoerd, met algemene stemmen tot leider van de FNM.

Wallace-Whitfield had in 1970 de regering-Pindling verlaten en de FNM opgericht. Van 1970-1972 en van 1975-1981 had hij die partij geleid.

Samenstelling nieuwe *kabinet*-Pindling

Op 29 juni 1987 maakte Pindling de samenstelling van zijn nieuwe kabinet bekend. De portefeuille nationale veiligheid, binnen de vorige regering in handen van Loftus Roker, was vervallen.

Roker was net voor de verkiezingen als minister afgetreden omdat hij kritiek had op het regeringsbeleid. Hij was van mening dat de regering strenger had moeten optreden tegen drugshandel en corruptie.

Livingstone Coakley, die de portefeuille arbeid, sport en gemeenschapszaken had beheerd. keerde in het nieuwe kabinet niet terug. Drie ministers waren nieuw.

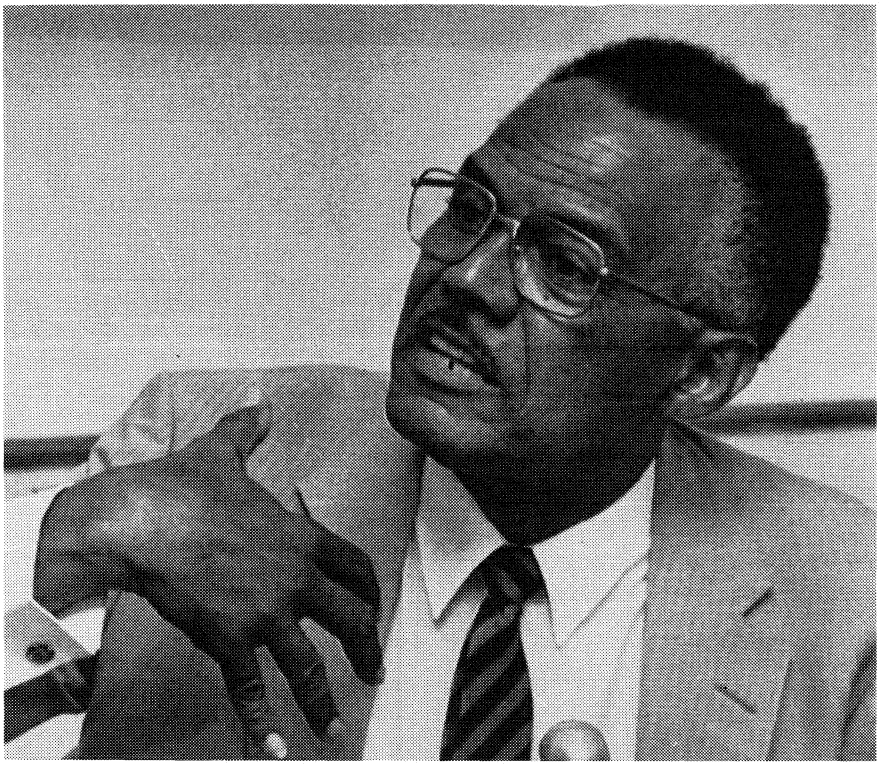
De samenstelling van de nieuwe regeringsploeg was als volgt:

Premier, minister van financiën – Sir Lynden O. Pindling: vice-premier, minister van buitenlandse zaken en toerisme – Clement T. Maynard; onderwijs en justitie – Paul L. Adderley; openbare werken en nutsbedrijven – Darrell Rolle; werkgelegenheid en immigratie – Alfred T. Maycock; jeugd-. sport-. en gemeenschapszaken – Peter Bethel*; gezondheid – Norman Gay; huisvesting en nationale verzekering – George Mackey*; landbouw. handel en industrie – Ervin Knowles*: transport en lokaal bestuur – Philip M. Bethel.

*nieuw

Onder de kop ,,Drugshandel blijft zorg voor herkozen leider Bahama's" meldde correspondent Ferry Versteeg in *NRC/H'blad* (22-6-1987) het volgende:

Het land strekt zich uit over duizenden kilome-

Vice-premier Clement Maynard tijdens een persconferentie op de dag van de parlementsverkiezingen.

ters, het is na de Verenigde Staten en Canada de welvarendste natie van het westelijk halfrond. de hoofdstad is er vernoemd naar een lid van het Oranjehuis en de Amerikaanse ambassadrice verloor er eerder dit jaar haar particuliere parkeerplaats op de internationale luchthaven na een dispuut met de regering.

Het gaat om de Bahama's. een archipel van zevenhonderd eilandjes en duizenden rotspunten. die zich over honderdduizend vierkante mijl uitstrekt voor de kusten van Florida en Cuba. Het land telt slechts een kwart miljoen bewoners – van wie de helft in de hoofdstad Nassau verblijft – en sinds het in 1973 zijn onafhankelijkheid kreeg van Engeland, bleef het politieke leven er stabiel en vitaal.

Zoals afgelopen vrijdag (19 juni) nog bleek toen de al twintig jaar regerende Progressive Liberal Party (PLP) van premier Lynden Pindling er tijdens algemene verkiezingen 31 van de 49 parlementszetels mist te veroveren Het was de vijfde stembuszege van deze charismatische leider die in 1967 – nog onder de hoede van Londen – aan de macht kwam door een blanke minderheidsregering te wippen. Sindsdien wist Pindling afscheidingspogingen. troebelen in zijn partij. studentenonrust, algemene stakingen en aantijgingen over betrokkenheid bij de drugshandel te overleven.

De conservatieve oppositie van de Free National Movement, die zich tevreden moet stellen met 16 parlementszetels. had van de vermeende banden tussen de regerende PLP en de drugshandel haar voornaamste campagnepunt gemaakt. Daarover zei vice-president Clement Maynard van de PLP op 20 juni tijdens een persconferentie in Nassau: ,,De oppositie likt de hielen van Washington en heeft de reputatie van dc natie beschadigd."

Dat premier Pindling en zijn PLP al zo lang de touwtjes in handen hebben. komt niet alleen door de steun die zij krijgen van de meerderheid van ,,Afro-Bahamanen'', maar is ook een gevolg van de rooskleurige economische situatie. De crisis die de rust van het Caribische gebied de afgelopen jaren onbarmhartig teisterde, ging voorbij aan de Bahama's, w a r drie miljoen buitenlandse toeristen jaarlijks één miljard dollar achterlaten en het gemiddelde jaarinkomen per hoofd van de bevolking 7600 dollar beloopt

Andere voorname inkomensbronnen vormen de 356 meest in Nassau gevestigde buitenlandse banken en de drugshandel, die vanuit deze eindeloze archipel nauwelijks valt uit te roeien. Die contrabande belast tevens de relaties tussen het eilandenrijk en de grote buurman, zorgt in Washington voor irritatie en leidt in de Bahama's tot uitbarstingen van anti-Amerikaanse retoriek en nationalisme. Hoewel de Verenigde Staten met de Bahama's meer antidrugsakkoorden hebben gesloten dan met enig ander land – en Amerikaanse drugsjagers bijvoorbeeld toegang hebben tot Bahama's territoriale wateren – schat Washington dat nog altijd veertig procent van de Amerikaanse cocaïne de Verenigde Staten via de archipel bereikt.

In 1983 kwam in Nassau onder Amerikaanse druk een gerechtelijk onderzoek op gang naar vermeende contacten tussen drugshandelaren en politici. Waarna vice-preinier Arthur Hanna en vier ministers de laan uitvlogen (pag. 3.5211-1985). omdat zij hun florissante bankrekeningen niet konden verklaren. Pindling zelf bleef officieel buiten schot. al concludeerde de ondcrzoekscommissic wel dat hij tussen 1977 en 1983 bijna acht keer zoveel had uitgegeven als hij als premier had verdiend

Het afgelopen najaar namen de onderlinge fricties weer toe. toen Washington besloot de Bahama's opnieuw te pressen tot een meer energieke bestrijding van de drugshandel. Vooral de nogal demonstratieve aankomst van de nieuwe Amerikaanse ambassadrice Carol Hallett in een vliegtuig van het anti-drugsbureau DEA zette kwaad bloed in Nassau. En met haar gepeperde uitspraken ontketende zij vervolgens rumoer en protest in he? parlement

Niettemin accepteerde de regering-Pindling afgelopen november een Amerikaans krediet van tien miljoen dollar voor de aankoop van drie helikopters met moderne opsporingsapparatuur, en ging de Koninklijke politiemacht van zijn natie samenwerken met radarstatioiis in Florida Verder verhoogde de PLP-regering haar budget voor drugsbestrijding niet zestig miljoen dollar en stelde zij zwaardere straffen in het vooruitzicht voor drugshandel en consumptie Bovendien zal de regering-Pindling – zo meldt althans de Amerikaanse ambassade in Nassau – weldra een einde maken aan het ,,wassen'' van drugsdollars

(KCA, Financial Times. NRC/H'blad)

MONTSERRAT

ALGEMENE VERKIEZINGEN. DERDE AMBTSTERMIJN VOOR OSBORNE. KABINETSWIJZIGING. ECONOMISCHE SITUATIE

Op 25 aug. 1987 behaalde de People's Liberation Movement (PLM) o.l.v. John Osborne bij algemene verkiezingen op Montserrat vier van de zeven te kiezen zetels in de Wetgevende Raad. De National Development Party (NDP) kreeg twee zetels en de Progressive Democratic Party (PDP) één zetel.

De United National Party, die aan de laatste algemene verkiezingen, op 25 febr. 1983, had meegedaan onder de naam Socialist United Action Front, nam deze keer niet aan de verkiezingen deel.

Bij de verkiezingen van febr. 1983 had de PLM vijf en de PDP de resterende twee zetels in de Wetgevende Raad behaald (pag. 280/3-1986). Montserrat (98 km² en zo'n 12.500 inwoners) is een vrij zelfstandig Brits gebiedsdeel met zelfbestuur (een zg. ,,British dependency'').

De uitslag van de verkiezingen van 25 augustus betekende dat Osborne, ,,chief minister'' van het eiland sinds 1978 (pag. 280/1-1986), als regeringsleider aan een derde ambtstermijn van vijf jaar kon beginnen.

Osborne had in juli 1987 vervroegde verkiezingen uitgeschreven om zich te verzckercn van een mandaat voor het economische beleid van zijn regering.

Kabinetswijziging

Op 3 sept. 1987 werd een Uitvoerende Raad (kabinet) beëdigd die op één wijziging na er net zo uitzag als de vorige. De wijziging betrof minister van onderwijs, gezondheid en gemeenschapsdiensten Annie Dyer-Howe (op pag. 280/3-1986 niet geheel correct aangeduid als M.M. Dyer), die werd vervangen door Vernon Jeffers

Economische situatie

Eind maart 1987 verklaarde Osborne dat de economie van Montserrat in 1986 met 5,1 procent was gegroeid (in 1985 met 4,6 procent), dat de inflatie drie procent bedroeg en de werkloosheid onder de zes procent lag.

(KCA)

MAURITIUS

NASLEEP DRLJGSAFFAIRE. VERVROEGDE PARLEMEEZTSVERKIEZINGEN, WINST VOOR REGERINGSCOALITIE. NIEUW KABINET

Op 3 maart 1987 publiceerde een door de regering benoemde onderzoekscommissie een rapport over de drugsaffaire, waarbij vier parlementsleden van de regeringspartij Mouvement socialiste mauricien (MSM) in december 1985 op het vliegveld Schiphol (Nederland) waren aangehouden (pag. 654/2-'86). In het rapport werd geconcludeerd dat drie van de vier (inmiddels vrijgelaten) parlementsleden - Sattyanand Pelladoah*; Ismael Nawoor en Serge Thomas - en twee collega's met medeweten van hoge politie-officieren, o.w. de voormalige chef van de inlichtingendienst, Harry Mungroosingh, rechtstreeks bij drugssmokkel waren betrokken. Een zesde parlementslid werd in het rapport een medeplichtige genoemd.

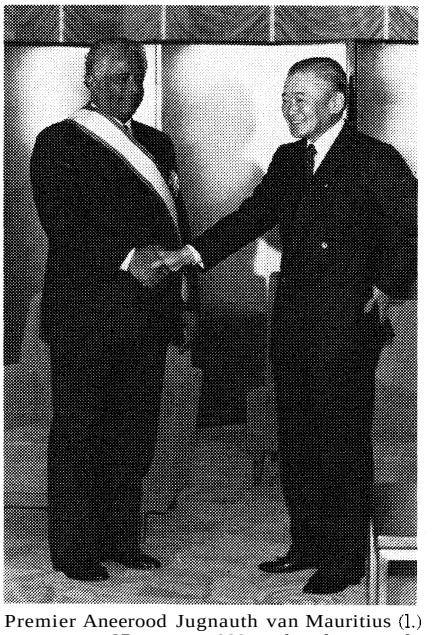
Vervroegde verkiezingen

Doordat de regering weigerde gebruik te maken van de stemmen van de zes beschuldigde parlementsleden bij de behandeling van wetsontwerpen, kwam haar meerderheid in het parlement in gevaar. In die situatie kondigde premier Aneerood Jugnauth op 15 mei 1987 vervroegde verkiezingen aan, nadat hij eerder een desbetreffende eis van de oppositie had verworven (pag. 654/2-'86).

Op 3 juli 1987 werd het parlement ontbonden. Dit was op 21 augustus 1983 gekozen (pag. 572/1-'83), wat inhield dat zijn mandaat pas in 1988 afliep. Maar de regerende Alliancecoalitie van premier Aneerood Jugnauth had sindsdien aan politieke spanningen blootgestaan, zoals bovengenoemde drugsaffaire, waardoor haar positie was ondermijnd. De Alliance bestond uit Jugnauth's Mouvement socialiste mauricien (MSM), de Parti mauricien sociale-démocrate (PMSD), de Mauritius Labour Party (MLP) en de Organisation du peuple rodriguais (OPR).

In februari 1981 had de MLP de coalitie verlaten. wat tot een scheuring van de partij leidde. Een groep parlementsleden. de Rassemblement des travaillistes mauriciens (RTM)met als woordvoerder Beergoonath Ghurburrun. bleef de coalitie trouw (pag. 65313-'86). In augustus 1986 keerde MLP-leider Satcam Boolell in het kabinet terug en werd de RTXI weer in de MLP geintegreerd (pag. 654/3-'86).

De oppositie-coalitie, de Union, bestond uit de Mouvement militant mauricien (MMM) o.l.v. Paul Bérenger en twee kleinere linkse partijen, de Mouvement travailliste démocrate (MTD) en het Front des travailleurs socialistes (FTS). De oppositielijst werd ditmaal niet door de blanke Bérenger aangevoerd, maar door Prem Nababsingh, een hindoe van Indische origine. Deze etnische groepering (ca. 32% van de bevolking) vormde het belangrijkste kiezerspotentieel van de MSM, met als voornaamste element de in het noorden heersende Vaishya-kaste waartoe premier Jugnauth behoort. Daarentegen kwam de MMM-steun vooral uit de Indische moslemgemeenschap (17% van de bevolking), sectoren van de Creoolse gemeenschap (274) en de lagere hindoe-kasten De MLP vertegenwoordigde hogere hindoe-kasten, terwijl de PMSD vooral sterk was binnen de Creoolse gemeenschap

Premier Aneerood Jugnauth van Mauritius (l.) ontving op 27 januari 1988 uit handen van de Japanse premier Noboru Takeshita in diens residentie te Tokio de versierselen behorend bij de Orde van de Rijzende Zon uit erkentelijkheid voor de hulp die de regering van Mauritius bood bij het zoeken naar overlevenden van een vliegramp in de buurt van dit eiland. Een Boeing 747 van de South African Airways stortte op 28 november 1987 ten oosten van Mauritius in de Indische Oceaan. Onder de 159 omgekomen inzittenden waren vele Japanners. Op uitnodiging van de Japanse regering was premier Jugnauth op 25 januari voor een vierdaags bezoek in Tokio aangekomen.

Net als bij voorgaande verkiezingen zouden de etnische factoren een belangrijker rol bij het stemgedrag hebben gespeeld dan politieke of economische kwesties. Vele kiezers. vooral in de dorpen. zullen de parolen van de religieuze of culturele gemeenschappen volgen, zo verwachtte Le Monde (27-8-'87).

Als de Union bij de verkiezingen een driekwart meerderheid zou verwerven – noodzakelijk voor een grondwetsherziening –, dan zou zij een presidentiele republiek invoeren, aldus een verkiezingsbelofte. In dit verband werd MMM-leider Bérenger als kandidaat voor het presidentschap aangeduid. (Zie voor regeringsvoorstel pag. 4312-'84).

Verkiezingsuitslag

Bij de verkiezingen van 30 augustus 1987 streden 359 kandidaten om 62 verkiesbare zetels. De Alliance-partijen verwierven 41 zetels (tegen 43 in 1983) met de volgende verdeling per partij: MSM 26, MLP 9, PMSD 4 en OPR 2. De Union veroverde 21 zetels (tegen 19 in 1983), maar MMM-leider Bérenger werd verslagen. De opkomst bedroeg ca. 75%.
Bij de toewijzing van de overige 8 zetels aan de verslagen kandidaten met de meeste stemmen, onder wie Bérenger niet voorkwam, kreeg de Alliance nog 5 zetels en de Union 3, zodat het nieuwe parlement bestond uit 46 aanhangers van de regering van 24 leden van de oppositie.

Nieuw kabinet-Jugnauth

Op 4 september 1987 maakte premier Jugnauth de samenstelling van een nieuw kabinet bekend waarin de distributie van de portefeuilles ten dele was veranderd. De taken van de 19 kabinetsleden waren nu als volgt verdeeld:

Premier, defensie en binnenlandse veiligheid. binnenlandse zaken. voorlichting. externe verbindingen en verafgelegen eilanden - Aneerood Jugnauth (MSM); vice-premier, werkgelegenheid en toerisme - Sir Gaëtan Duval (PMSD); justitie. procureur-generaal, buitenlandse zaken en emigratie - Sir Satcam Boolell (MLP): financiën - Seetanah Lutchmeenaraidoo (MSM):economische planning en ontwikkeling - Beergoonath Ghurburrun (MLP-RTM); onderwijs. kunst en cultuur - Armoorgum Parsooraman (MSM); handel en scheepvaart - Dwarkanath Gungah (MSM, voorheen planning); energie en verbindingen - Mahyendrah Utchanah (MSM): industrie - Joseph Hervé Duval (PMSD); arbeid en industriele betrekkingen. vrouwenrechten en gezinszorg - mevr. Sheilabai Bappoo (MSM); jeugd en sport - Michael James Kelvin Glover (MLP-RTM); gezondheid - Jagdishmar Gorburdhun (MSM); landbouw, visserij en natuurlijke hulpbronnen - Madun Murlidas Dulloo (MSM); sociale verzekeringen. nationale solidariteit en hervor-

* Pelladoah werd in augustus 1986 door een rechtbank in Haarlem tot zes maanden gevangenisstraf veroordeeld voor het ..onopzettelijk invoeren" van 20 kilo heroine. maar hij werd wegens zijn voorarrest van zeven maanden onmiddellijk na zijn veroordeling in vrijheid gesteld. Zijn drie collega's waren reeds in januari 1986 door de Nederlandse autoriteiten wegens gebrek aan bewijs vrijgelaten
In februari 1987 werd heropening van het onderzoek gelast en op 5 februari 1988 werd Pelladoah door het gerechtshof in Amsterdam bij verstek veroordeeld tot 9 jaar gevangenisstraf. met aftrek van voorarrest, wegens smokkel van heroine (ANP).

ming instellingen - Dineshwar Ramjuttun (MSM); openbare werken - Ramdathsing Jaddoo* (MSM; eiland Rodriques Louis Serge Clair* (OPR); huisvesting. grondbezit en milieu - Ramesh Jeewoolall*(ML); plaatselijk bestuur - Joseph Clarel Desiré Malherbe* (MLP); cooperaties - Viswanath Sajadah* (MLP).

* = nieuw

Sir Satcam Boolell en Seetanah Lutchmeenaraidoo verloren de status van vice-premier. (Zie pag. 654/3-'86).

Economische successen

In 1986 bedroeg de reële groei van het Bruto Nationaal Produkt in Mauritius 7,1%. Voor 1987 werd die groei op 5,5% geraamd, wat ook het gemiddelde jaarlijkse groeipercentage was in de laatste zes', aldus de *Financial Times* (11-8-'87).

Aan dit artikel en aan een overzicht uit dezelfde krant d.d. 6 augustus 1987 werden nog de volgende positieve economische ontwikkelingen ontleend:

1) De werkloosheid is tot meer dan de helft gereduceerd: van 23% aan het eind van de jaren '70 tot 10% in medio 1987. Er worden meer dan 20.000 banen per jaar geschapen. terwijl er minder dan 10.000 schoolverlaters op de arbeidsmarkt komen. Binnen vijf jaar wordt zelfs een tekort aan arbeidskrachten verwacht.
2) De inflatie daalde van 33% in 1980 tot 1.8% in 1986 en ca. 1% in medio 1987.
3) Het begrotingstekort nam af van 14% van het BNP in 1980-81 tot 2,8% in 1986-87.
4) Het tekort op de betalingsbalans. dat in 1981 meer dan 15% van het BNP bedroeg, veranderde in een overschot van ca. 1.4 mrd roepies in 1986, terwijl voor 1987 een overschot van 1.7 mrd roepies werd verwacht.
5) Terwijl het bedrag dat voor aflossing van en rente over buitenlandse schulden moest worden voldaan in het begin van de jaren '80 26% van de opbrengsten uit de export vormde, was dit in 1986 tot 13% gereduceerd.
6) Het toerisme nam sinds 1982 niet bijna 50% toe. In 1987 werden omstreeks 180.000 vakantiegasten verwacht
7) De suikeroogst bereikte in 1986 zijn op één na hoogste opbrengst, nl. 706.840 ton. voor 1987 werd de oogst op 690.000 ton geraamd.

Deze positieve resultaten werden vooral toegeschreven aan het programma van structurele aanpassing dat Mauritius in oktober 1979 in samenwerking met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereldbank had aanvaard. Sindsdien had Mauritius vijf stand-by overeenkomsten met het IMF gesloten, waarvan de laatste - met een looptijd van 18 maanden - in augustus 1986 werd afgerond. Het IMF verklaarde toen dat de economie van Mauritius op een gezonde basis berustte.

Belangrijkste elementen in het economische beleid van de regering waren het loslaten van de traditionele afhankelijkheid van de suikerrietindustrie en het ontwikkelen van de export van andere industrieprodukten. in het bijzonder wollen kleding en andere textiel.

Naast de liberalisering van de buitenlandse handel en het betalingsverkeer droeg vooral het succes van de „export processing zone" (EPZ) tot de groei van de uitvoer bij. De in 1970 ingestelde EPZ is in drie opzichten van vitaal belang: als een magneet om nieuwe buitenlandse investeringen en technologie aan te trekken, als de hoofdbron voor het scheppen van banen en als de voornaamste ontvanger van buitenlandse valuta. Na een trage groei maakte de EPZ vanaf 1982 een snelle expansie door. Per augustus 1987 is het aantal ondernemingen dat onder de EPZ-regels valt toegenomen tot 425. terwijl het aandeel van de daar uitgevoerde industrieprodukten steeg van 30% van de totale export in1982 tot meer dan 55% in 1986. Volgens de EPZ-regels komen industriële exporteurs in aanmerking voor ontheffing van de invoerrechten op benodigde materialen, belasting- en kredietfaciliteiten, meer soepelheid t.a.v. de industriële betrekkingen en - voor buitenlandse ondernemingen - een onbeperkte repatriëring van kapitaal en dividenden.

RWANDA

REORGANISATIE KABINET

Bij een reorganisatie van het kabinet, bekendgemaakt op 9 april 1987, werden drie ministers vervangen. De samenstelling van het kabinet werd daarmee als volgt:

President en defensie - generaal-majoor Juvenal Habyarimana; minister in het bureau van de president - Simeon Ntezilyayo; minister belast met institutionele betrekkingen - Edouard Karemera. binnenlandse zaken en gemeenschapsontwikkeling - Thomas Habanabakize; justitie - Jean-Marie Vianney Mugemana (benoemd op 9-1-'84); openbare diensten en beroepsopleiding - François Habiyakare; economie en financiën - Vincent Ruhamanya*. industrie, mijnbouw en ambachten - Juvenal Uwilingiyimana*; landbouw, veeteelt en bosbouw - Anastase Nteziryayo (benoemd op 9-1-'84): planning - Ambroise Mulindangabo; openbare werken en energie - Joseph Nzirorera: transport en verbindingen - André Ntagerura: lager en voortgezet onderwijs - kolonel Aloys Nsekalije, hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - Charles Nyandwi; jeugd en coöperatieve beweging - Augustin Ndindiliyimana; buitenlandse zalen en internationale samenwerking - François Ngarukiyintwali; gezondheid en sociale zaken - Casimir Bizimungu*.

* = nieuw

Bij de reorganisatievan april 1987 werden twee ministers die reeds vóór 29 maart 1981 lid van het kabinet waren vervangen: Jean Damascène Hategekimana (financiën) en Matthieu Ngirira (industrie, mijnbouw en ambachten; vóór 9 april 1984 economie en handel). Voorts verliet François Muganza, op 9 januari 1984 benoemd tot minister van gezondheid en sociale zaken. het kabinet.

Vijf ministers, die allen reeds vóór 29 maart 1981 deel van het kabinet hadden uitgemaakt, waren bij een op 9 januari 1984 bekendgemaakte reorganisatie vervangen. Onder hen was Charles Nkurunziza (justitie).

(Vor ber par. 367/3-1982).

VEROORDELING SEKTELEDEN. PRESIDENTIËLE AMNESTIE

Ter gelegenheid van de 25ste verjaardag „„ Rwanda's onafhankelijkheid kondigde president Juvenal Habyarimana op 1 juli 1987 een amnestie af. waarbij een derde deel van alle gevangenen gratis kreeg. De president wilde in de eerste plaats de 297 leden van vier verschillende christelijke sekten, die op 24 oktober 1986 door het staatsveiligheidshof tot gevangenisstraffen tussen 4 en 12 jaar maren veroordeeld. op vrije voeten stellen.

Volgens het hof hadden de sekteleden „tot ongehoorzaamheid aangespoord en verboden bijeenkomsten gehouden". Ook hadden zij geweigerd bijdragen te betalen aan de eenheidspartij MRND en deel te nemen aan gemeenschappelijke werkzaamheden. De zwaarste straffen werden opgelegd aan de leiders van de Jehova s Getuigen. De andere betrokken sekten, die geen van alle officieel zijn geregistreerd, waren de Abantu B'Imana, de Abarakone en de Geheelonthoudingsbeweging van Centraal-Afrika.

Nog een derde deel van de in totaal 9.000 gevangenen zou een gedeeltelijke strafvermindering krijgen. Zo zouden doodvonnissen in levenslange gevangenisstraffen worden ge ijzigd.

In het bijzonder zouden alle vrouwen en minderjarigen. die straffen van minder dan 20 jaar uitzaten, worden vrijgelaten, aldus AFP (1-7-'87).

SÃO TOMÉ EN PRINCIPE

REORGANISATIE KABINET. ECONOMISCH HERSTELPROGRAMMA

President Manuel Pinto da Costa voerde op 17 januari 1987 een reorganisatie van het kabinet door, waarbij een aantal nieuwe ministeries werd ingesteld. De president nam de portefeuille van economie en planning in eigen beheer. De overige portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Territoriaal bestuur en defensie - Raul Braganca Neto*; buitenlandse zaken - Guilherme Posser da Costa*; samenwerking - Fradique de Menezes (voorheen ook buitenlandse zaken); handel, industrie en scheepvaart - Carlos Brangaça Gomes (tevoren transport, industrie en scheepvaart); financiën (nieuw) - Prudencio Rita (voorheen buitenlandse handel en gouverneur centrale bank); transport en verbindingen - Tomé Dias da Costa (voorheen defensie. nationale veiligheid en territoriaal bestuur); onderwijs, arbeid en sociale verzekeringen - Celestino Rocha da Costa (voorheen sociale zaken); justitie en openbare zaken - Francisco Fortunato Pires; voorlichting - Joao Feranado Barbosa Neto*; gezondheid - Frederico José Henriques Sequeira (voorheen onderminister sociale zaken); landbouw - Oscar Aguiar Sacramento e Sousa. (Vor. ber. pag. 672/2-'86)

* = nieuw

Guilherme Posser da Costa was tevoren ambassadeur in België.

Onder de ministers die geen post kre-

gen in het nieuwe kabinet was Agostino da Silveira Rita (planning en handel), die gold als een van de voornaamste architecten van het economische herstelprogramma, dat in december 1986 in het kader van een structurele aanpassing met het IMF en de Wereldbank was overeengekomen. Dit programma werd in april 1987 door de regering goedgekeurd en vanaf 1 juli 1987 in uitvoering genomen.

In het kader van dit programma moesten o m. de belastingen op lokale en ingevoerde consumptiegoederen van 13 tot 150% worden verhoogd. subsidies voor lokale produkten worden ingesteld om prijsstijgingen tegen te gaan en loonsverhogingen van 10 a 15% worden toegekend.
Ter ondersteuning van het programma keurde de Wereldbank op 23 juni 1987 kredieten voor Rwanda van in totaal 5.4 mln SDRs goed alsmede een IDA-krediet van 6.1 mln SDRs ten behoeve van de renovatie en ontwikkeling van de cacao-industrie.

VISSERIJ-AKKOORD MET EG

Op 1 juni 1987 werd een visserijakkoord van Sao Tomé en Principe met de EG voor de duur van drie jaar hernieuwd. Volgens dit akkoord mogen EG-staten - in het bijzonder Frankrijk, Portugal en Spanje - in de territoriale wateren van Sao Tomé met 60 schepen op tonijn vissen. De EG betaalt daarvoor een financiële vergoeding van 475.000 Ecu (ca. S 540.000) alsmede een bijdrage van 450.000 Ecu aan een programma voor wetenschappelijke samenwerking op visserijgebied (*AFP/Le* Monde 12-6-'87).

SIERRA LEONE

VERVROEGDE PARLEMENTSVERKIEZINGEN (MEI 1986). NIEUWE MINISTERS. COUPPOGING VERIJDELD. VICE-PRESIDENT MINAH ONTSLAGEN EN TER DOOD VEROORDEELD.

De nieuwe president van Sierra Leone, generaal-majoor Joseph Saidu Momoh (pag. 94/2-'86), kondigde op 29 januari 1986 - drie dagen na zijn officiële inauguratie - aan dat in mei 1986 vervroegde parlementsverkiezingen zouden worden gehouden en dat die ,,vrijen eerlijk" en zonder ,,gewelddadigheid en vandalisme" zouden verlopen. De vorige verkiezingen, die van mei 1982 (pag. 368/3-'82) waren gepaard gegaan met ,,ernstige onregelmatigheden".
Later werd bekendgemaakt dat het nieuwe Huis van Afgevaardigden zou worden uitgebreidvan 85 tot 105 gekozen leden en dat elke zetel door maximaal vijf kandidaten kon worden betwist die allen de goedkeuring van de eenheidspartij All People's Congress (APC)nodig hadden. Voorts zouden 12 zetels worden toegewezen aan gekozen stamhoofden. terwijl 10 zetels zouden worden bezet door kandidaten die door de president waren benoemd.
Nog vóór de verkiezingen werd een aantal kandidaten gediskwalificeerd, omdat in hun districten gewelddadige botsingen hadden plaatsgevonden. Onder deze kandidaten waren minister Sani Sesay (mijnbouw en arbeid) en twee staatsministers.
Nadat op 29 mei de verkiezing van de 12 stamhoofden had plaatsgevonden, werden op 30 mei de afgevaardigden voor de 105 verkiesbare zetels aangewezen. De ca. 2.5 mln kiesgerechtigden konden een keuze maken uit **335** kandidaten.
De verkiezingsdag verliep in het algemeen vreedzaam. maar vervolgens werden bij de uitslagen in 17 kiesdistricten onregelmatigheden geconstateerd. Deze uitslagen werden door de kiescommissie geannuleerd, waarna op 5 juni in de betrokken districten nieuwe verkiezingen werden gehouden.

Na de bekendmaking van de definitieve uitslag bleek dat meer dan de helft van de aftredende afgevaardigden was verslagen, incl. drie ministers uit het kabinet: S.B. Kawusu-Konteh (binnenlandse zaken), A.F. Joe Jackson (onderwijs) en A.G. Sembu-Forna (voorlichting,toerisme en culturele zaken). Ruim 60% van de succesrijke kandidaten deed voor het eerst zijn intrede in het parlement.

Nieuwe ministers

Op 11 juni 1986 reorganiseerde president Momoh het kabinet. Hij benoemde vijf nieuwe ministers, o.w. Sheka Kanu (financiën), Wiltshire Johnson (gezondheid, sociale diensten en jeugd), Eya Mbayo (voorlichting en omroep) en Birch Momdu Conteh (mijnbouw)

Sheka Kanu was op 13 juli 1985 van zijn parlementszetel vervallen verklaard i.v.m. door hem gepleegde onregelmatigheden bij de parlementsverkiezingen van mei 1982 en twee dagen later als minister (van buitenlandse zaken) vervangen (zie pag. 93/1-86).

De vorige minister van financiën, Joe Amara-Bangali, kreeg nu de portefeuille van handel en industrie.

Onlusten

Na het bekendworden van de verkiezingsuitslagen deden zich in het oosten en zuiden van het land ernstige onlusten voor, aldus de FAZ (28-'i-'86). Zo werd in Kono (ca. 500 km van Freetown)het regionale hoofdkwartier van de APC in de as gelegd. Er vonden daar gevechten plaats tussen aanhangers van parlementsvoorzitter Gborie, de winnaar van de verkiezingen, en medestanders van zijn voorganger. Vijftien personen werden gearresteerd. Ook in andere steden deden zich botsingen voor tussen aanhangers van winnaars en verliezers. Versterkingen van politie en leger werden medio juni naar de onrustige steden gestuurd om de orde te herstellen.

Couppoging verijdeld

Op 23 maart 1987 onthulden regeringsfunctionarissen in de hoofdstad Freetown dat troepen die trouw waren aan president Momoh een couppoging hadden verijdeld van hoge politieofficieren en lagere legerofficieren. In de voorgaande nacht was een politiechauffeur gedood bij een vuurgevecht in het westen van Freetown, waar een overval op een militair arsenaal was verijdeld.

Als leider van de couppoging werd plaatsvervangend politiechef Joseph Kai Kai gearresteerd. Volgens persberichten was hij gedegradeerd vanwege fraude bij de parlementsverkiezingen van 30 mei 1986. Hij zou zijn echtgeneote, mevr. Amy Kallon Kai Kai, een voormalige staatsminister van onderwijs, door intimidatie aan een parlementszetel hebben geholpen. Onlangs had een rechtbank haar die zetel ontnomen.

Bij zijn verhoor zou Kai Kai hebben bekend dat een aantal vooraanstaande figuren bij de couppoging was betrokken, onder wie Francis Minah, de eerste vice-president en minister van justitie. Volgens onbevestigde berichten was ook oud-president Siaka Stevens in de zaak verwikkeld. In eerste instantie werden 64 personen aangehouden.

Vice-president *Minah* ontslagen. Wijzigingen in kabinet

Op **3** april 1987 werd Francis Minah uit zijn functies ontheven en vervolgens onder huisarrest geplaatst. Hij werd als eerste vice-president vervangen door Abu Bakar Kamara, die tot dusver tweede vice-president was, terwijl Salia Jusu-Sheriff als tweede vicepresident, met de portefeuille van grondbeheer en milieu, in het kabinet zijn intrede deed. Tegelijk werden nog twee nieuwe ministers benoemd en werden enkele portefeuilles gewisseld. Naast de president en beide vice-presidenten bestond het kabinet toen uit 20 leden met de volgende portefeuilleverdeling:

financiën - Hassan G Kanu (voorheen energie); economische planning en nationale ontwikkeling - Sheka Kanu (voorheen financiën): buitenlandse zaken - Abdul Karim Koroma; onderwijs, cultuur en sport - Moses Dumbuya; handel en industrie - Joe Amara-Bangali.

traiisport en verbindingen - Michael Abdulai: gezondheid. sociale diensten en jeugd - Wiltshire Johnson; voorlichting ei? omroep - Eya Mbayo: landbouw, natuurlijke hulpbronrien en bosbouw - Suffian Kargbo: mijnbouw - Birch Momodu Conteh; binnenlandse zaken - M.I.,. Sidique; openbare werken en arbeid - V J.V. Mambu, energie - Sheku Sesay (voorheen economische planning en nationale ontwikkeling); toerisnie - Abdul Iscandri: staatsminister, leider van het Huis - Harry T. Williams. staatsminister. opperbevelhebber strijdkrachten - brigade-generaal M.S Tarawali; staatsminister, inspecteur-generaal politie - Patrick Johnson. staatsminister voor partijzaken - E.T Kamara: procureur-generaal en justitie - Abdulai Coiiteh*. plattelandsontwikkeling, sociale diensten en jeugd - Musa Kabia*

* = nieuw

Zestien *doodvonnissen*

Na een proces van vier maanden werden op 17 oktober in totaal 18 beklaagden wegens hun rol in de couppoging van 23 maart veroordeeld. Zestien van hen kregen de doodstraf, o.w. de voormalige vice-president Francis Minah. Twee mannen kregen gevangenisstraffen opgelegd. aldus Reuter (18-10-'87). Minah was op 29 april samen met 21 anderen in staat van beschuldiging gesteld.

ECONOMISCHE NOODTOESTAND AFGEKONDIGD. VOORAFGAANDE ONTWIKKELING

Op 2 november 1987 kondigde president Momoh de noodtoestand af om het hoofd te bieden aan een ernstige economische crisis. De regering kampte met een groot gebrek aan geld. wat vooral te wijten zou zijn aan een gemis aan vertrouwen in het nationale bankwezen en aan een daling van de export. Daardoor was zij al maanden niet in staat de ambtenaren te betalen.
Onder de noodtoestand werd een reeks maatregelen afgekondigd tegen speculatie en tegen het hamsteren van geld en eerste levensbehoeften. Zo mochten de burgers voortaan niet meer dan 130.000 leones (ca. $ 6.500) gedurende drie dagen in huis hebben om hen zo te dwingen hun spaargelden bij de banken te deponeren. De politie en de strijdkrachten werden gemachtigd particuliere woningen te betreden om de naleving van de maatregelen te controleren.
Voorts trok president Momoh alle vergunningen voor de export van diamanten en goud in om de centrale bank inclusief met die export te belasten. Sierra Leone verdiende in 1986 ca. S 56 mln met de export van diamanten. maar volgens waarnemers werd ruim 90% van de jaarlijks geproduceerde diamanten over de grenzen gesmokkeld.

Instelling en reorganisatie GGDO

Reeds eerder had de regering pogingen in het werk gesteld meer vat te krijgen op de opbrengsten uit de edele metalen door in juli 1986 op instigatie van het IMF de mdnagementstructuur van het Government Gold and Diamond Office (GGDO) te reorganiseren Aan *Keesing's* Record of World Events (april 1987) werd het volgende ontleend

De GGDO was begin 1986 door president Momoh ingesteld om de staatsrol in de aankoop en export van goud en diamanten over. te nemen. Die functie was eerder uitgeoefend door de in augustus 1984 door de regering opgerichte Precious Minerals Marketing Company (PMMC, zie pag 93 2-'86)
De PMMC en andere maatschappijen. die onafhankelijk van de GGDO bleven exporten, moesten per 1 februari 1986 aan de centrale bank 75% van hun buitenlandse valuta-opbrengsten afdragen in ruil voor buitenlandse valuta: de resterende 25% morsten rij bij banken in Sierra Leone deponeren om de door de mijnindustrie benodigde invoer ie financieren Eveneens per 1 iebruari 1986 was voor alle ingevoerde goederen een specifieke importvergunning nodig.
De directeur en grootste aandeelhouder van de PMMC. de Libanese zakenman Jamil Said hlohammed (zie pag 94/3-'86), werd tevens directeur van de GGDO. Aanvankelijk boekte de GGDO enig succes. maar op 29 juni 1986 noemde de toenmalige minister van financien. Sheka Kanu, de GGDO „ineffectief" als een belangrijk instrument in de regeringsstrategie. De volgende dag trad Mohammed als directeur van de GGDO af. Hij zou de regering vervolgens hebben meegedeeld dat hij van plan was zijn aandeel van 49,9% in de National Diamond Mining Company. waarvan hij samen met de regering via de PMMC mede-eigenaar was. te verkopen en ook van zins was zijn belangen in Sierra Leone Fisheries en de National Petroleum Company van de hand te doen.
De regering benoemde voor de GGDO een nieuwe directie met een voorzitter die onafhankelijk was van de regering en ook van de goud- en diamantindustrie. Voorts werd het GGDO-kantoor overgebracht naar het gebouw van de centrale bank in de hoofdstad Freetown.

Nieuwe IMF-kredzeten. *Herschikking* schuld

Op 14 november 1986 werd een nieuwe kredietovereenkomst tussen het IMF en Sierra Leone bekendgemaakt. Op grond van een standbg-krediet voor een jaar zou Sierra Leone 23.16 mln SDRs ontvangen en in het kader van een structurele aanpassingsfaciliteit voor drie jaar (27,2 mln SDRs) zou het land onmiddellijk de beschikking krijgen over 11.58 mln SDRs.
Als tegenprestatie moest de regering o.a. een stringenter fiscaal en monetair beleid aanvaarden, de resterende subsidies op benzine en rijst afschaffen en het tekort op de betalingsbalans in 1986-87 tot 2% van het Bruto Nationaal Produkt reduceren.

Onmiddellijk na de IMF-bekendmaking stemde de Club van Parijs (Westerse crediteuren) tijdens haar vergadering in de Franse hoofdstad (18-19 november 1986) in met een herschikking van Sierra Leone's verplichtingen inzake zijn buitenlandse schulden over een periode van 10 jaar. Terwijl het bedrag van de schikking niet werd onthuld. bleek uit regeringscijfers dat de totale buitenlandse schuld van Sierra Leone op 30 september 1986 $419.8 mln bedroeg

Begroting 1986-87

De minister van financiën, Sheka Kanu, diende op 29 juni 1986 een ontwerp-begroting voor het financiële jaar 1986-87 (te beginnen op 1 juli) bij het Huis van Afgevaardigden in. Dit ontwerp, dat uitging van een begrotingstekort van 170.8 mln leones (ca. S 14.2 mln), bevatte een aantal door het IMF verlangde maatregelen, incl. het laten zweven van de leone en de geleidelijke afschaffing van de regeringssubsidies op benzine en rijst.
De devaluatie van de leone in februari 1985 (pag. 93/3-'86) was door het IMF onvoldoende geacht. De op 2 juli 1986 ingevoerde zwevende leone verloor onmiddellijk de helft van haar waarde t.o.v. de dollar ($ 1 = Le 12). Medio februari 1987 bleek de koers gedaald tot S 1 = Le 36.
De geleidelijke afschaffing van de subsidies op benzine en rijst leidde tot forse prijsstijgingen: de officiële prijs van een gallon benzine ging omhoog van Le 8 in medio juni 1986 tot Le 55 in medio februari 1987; die van een zak rijst van 50 kg steeg van Le 86 tot Le 340.

Met het oog op de waardevermindering van de leone en dc daarmee gepaard gaande inflatie diende minister Kanu op 10 februari 1987 een herziene begroting 1986-87 in met een geraamd tekort van Le 1.566, 3 mln (ca.$44 mln) ofwel 8% van het Bruto Nationaal Produkt. De nadelige effecten voor de consument van de inflatie en de subsidieverlaging zouden worden gecompenseerd door loon- en salarisverhogingen per 1 februari van gemiddeld 90% en verlaging van de inkomstenbelasting met gemiddeld 20%. Voorts werd in de herziene begroting bepaald dat alle exporteurs voortaan bij binnenlandse banken een deposito in leones moesten storten dat overeenkwam met hun verwachte exportopbrengsten in buitenlandse valuta.

Studentenprotesten

De bezuinigingsmaatregelen van de regering leidden tot omvangrijke studentenprotesten. Tussen 28 januari en 15 maart 1987 werden drie colleges in Freetown door de autoriteiten gesloten, terwijl melding werd gemaakt van heftige botsingen tussen de politie en betogende studenten waarbij zeker één dode viel.
Begin november leidde een staking van verpleegsters tot grote onrust.

CHINA

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het vorige bericht over China (zie pag. 77/2/ e.v.) volgt hierna een voortzetting van het verslag over de ontwikkelingen op econoinisch gebied.

Illegale prijsverhogingen

Begin september 1987 maakte het *Volksdagblad* melding van een onderzoek. dat in de periode van januari 1986 tot en met mei 1987 34.000 gevallen van malversaties bij staatsbedrijven aan het licht had gebracht. Veel bedrijven overtraden op grote schaal het systeem van vastgestelde prijzen en bleken in de genoemde periode voor een totaal bedrag van 90 miljoen dollar illegaal te hebben verkocht. Sommige bedrijven waren volgens het onderzoek zelfs zo ver gegaan. dat ze illegale kartels vormden om hun produkten tegen veel hogere prijzen te verkopen dan door de staat was vastgesteld Volgens de krant moest er harder worden opgetreden tegen bedrijven die zich schuldig maakten aan ,,illegale prijsverhogingen cri illegale heffing van vergoedingen' en moesten de prijswetten verbeterd worden

Verhoging van voedselprijzen

Tijdens een persconferentie op 26 okt. 1987 verklaarde Du Runsheng, hoofd van het onderzoekscentrum voor plattelandsontwikkeling, dat China gedwongen was de voedselprijzen te verhogen in een poging de groeiende onevenwichtigheid tussen de stijgende vraag en het achterblijvende aanbod te beteugelen. ,,Wijzullen belastingen en prijzen verhogen om de consumptie te beheersen. te beginnen met sigaretten. bier, kwaliteitsvlees, garnalen en andere niet-essentiële levensmiddelen", zei Du.

De groeiende voedselconsumptie van het Chinese volk bracht mee dat de regering steeds meer subsidies moest uitkeren voor vlees, groenten en vooral graan. Volgens Du betaalde de regering 20 fen (f 0.10) per kilo graan, die werd geconsumeerd door stadsbewoners. Jaarlijks gaf de regering 12 miljoen yuan (f 6,4 miljard) uit aan voedselsubsidies, hetgeen in 1986 bijna 5% van de totale overheidsuitgaven bedroeg

Du verklaarde dat in de eerstkomende twee jaar niet zou worden overwogen de graanprijzen te verhogen. Prijsverhogingen voor eieren, groenten en gevogelte hadden in 1987 al geleid tot wijdverbreide ontevredenheid, vooral in de steden. Wel zouden de prijzen voor landbouwprodukten verhoogd worden om de boeren te bewegen meer te produceren en meer te investeren in hun land.
Bovendien zouden boeren vanaf 1988 hun grond mogen verpachten aan derden, tegen een prijs waarover vrij kon worden onderhandeld. Het voorstel was bedoeld om grotere, en meer winstgevende boerenbedrijven te creëren en het overschot aan mankracht op het platteland te verminderen. (Ongeveer 800 miljoen van de ruim 1 miljard Chinezen wonen op het platteland). Du legde er de nadruk op dat de grond staatseigendom bleef en dat slechts het gebruiksrecht mocht worden verpacht.

Eerste particuliere bank geopend

In de Zuidchinese stad Shenzhen werd op 28 dec. 1987 de eerste particuliere bank van China geopend. Het persbureau Xinhua meldde die dag dat de nieuwe bank, de Shenzhen ontwikkelingsbank, zelf verantwoordelijk zou zijn voor haar winsten, verliezen en risico's. De bank beoogde spaargeld aan te trekken en leningen te verstrekken aan collectieve bedrijven, niet-gouvermentele instellingen, houders van leasingcontracten en particuliere ondernemers.

Handelstekort *geslonken*

Een woordvoerder van de Chinese Algemene Douane-administratie maakte medio januari 1988 bekend dat het handelstekort in 1987 met ruim tweederde was geslonken. Het tekort bedroeg $ 3.94 miljard. In 1986 incasseerde China een tekort van S 12 miljard op zijn handelsbalans. na een tekort van $ 7.61 miljard in 1985.

De Chinese export profiteerde sterk van de waardestijging van de Japanse yen en de Westduitse mark ten opzichte van de Chinese munteenheid. de renminbi, waarvan de waarde gekoppeld is aan de Amerikaanse dollar.
In totaal bedroeg de Chinese handel in 1987 $ 83,78 miljard. een stijging van 13.5% ten opzichte van het jaar ervoor. De export steeg met 29% tot $ 39,92 miljard, terwijl de importen met 2,2% daalden tot $ 43.86 miljard.

Vooral de export van elektrische apparaten nam in 1987 snel toe: in 1987 werd op dit gebied 50% meer geëxporteerd dan het jaar ervoor.. Ook textiel en kleding gaven een forse stijging van de uitvoer te zien van 30%.

Opvallend was verder dat de export van China voor meer dan 65% uit eindprodukten bestond Deze produkten hadden in het algemeen een hogere waarde dan de grondstoffen, waarvan China voor de export lange tijdafhankelijk was geweest. De gedaalde import was voor een groot deel toe te schrijven aan een streng overheidsbeleid.

ECONORIISCHE BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND. CHINA LID VAN XDB

Op 10 maart 1986 trad de Volksrepubliek China toe tot de Asian Development Bank (ADB).Taiwan, dat in 1966 had geholpen bij het oprichten van de bank, protesteerde hevig tegen de toetreding van China en tegen het feit dat het gedwongen werd zijn naam te veranderen van republiek China in Taipei-China. China werd, na de Verenigde Staten en Japan, de derde grootste aandeelhouder van de ADB.

Versoepeling van investerzngsbeleid

Begin augustus 1986 kondigde premier Zhao Ziyang aan dat de regering van plan was de voorwaarden voor buitenlandse investeringen in China te verbeteren. In een ontmoeting met Westerse diplomaten en zakenlieden verklaarde hij zich bewust te zijn van de ernstige kritiek op het investeringsklimaat in China. Buitenlandse ondernemingen klaagden over hoge kosten, onvoldoende wetgeving en problemen inzake de omwisseling van winsten die in de Chinese valuta waren verdiend.

Op 9 okt. 1986 meldde het dagblad *China Daily* dat de belalstingen voor buitenlandse bedrijven werden verlaagd van 15 naar 10%.
Enkele dagen later werden verdere stappen bekendgemaakt om het klimaat voor buitenlandse investeerders in China te versoepelen.
In het *NRC/H'blad* van 3-12-1986 schreef Willem van Kemenade naar aanleiding van de nieuwe maatregelen onder meer het volgende:

Al jaren kampt het internationale zakenleven in China met ren moeizame bureaucratie. een chronisch tekort aan buitenlandse deviezen. onredelijke belastingen en steeds stijgende loon- en produktickosten. Maar sinds kort zijn er enige lichtpuntjes zichtbaar. Vorige maand vaardigde de Staatsraad nieuwe Voorzieningen voor de aanmelding van buitenlandse investeringen uit. die op zijn minst op papier tegemoet komen aan de ergste grieven van investeerders. Spectaculair is artikel 16 dat alle instanties opdraagt een eerdere Circulaire van de Staatsraad inzake het drastisch beteugelen van lukrake heffing op buitenlandse bedrijven uit te voeren. Lid twee van artikel 16 lijkt een door de centrale autoriteiten aan de internationale zakengemeenschap in China gegeven wapen om alle willekeur en hebzucht van lagere overheden te bestrijden Het luidt: ,.Ondernemingen met buitenlandse investeringen die stuiten op onredelijke heffingen,mogen weigeren die te betalen en kunnen in beroep gaan bij lokale Economische commissies tot het niveau van de Staats-economische commissie toe ''
Hoe deze bepaling in de praktijk zal uitwerken is een open vraag, want de nieuwe regels gelden alleen voor bedrijven die voor meer dan 70% voor de export produceren of ,technologisch geavanceerd zijn'. Maar er is nieuwe hoop dat

er een einde komt aan de grootscheepse gelegaliseerde en clandestiene afpersingspraktijken van lagere Chinese biireaucratische instanties Als gevolg daarvan liggen in China de huren voor slechte kantoorruimten hoger dan die in super-de-luxe wolkenkrabbers in Hongkong of

York Riireaiicraten heffen .geheime' belastingen op grond van niet-bestaande wetten. Ze beloven contracten in ruil voor een Mercedes of buitrnlandse lustreizen of studiebeurzen voor hun kinderen in het Westen De nieuwe bepalingen schaffen in een klap alle subsidies af die een Chinees-buitenlandse joint venture of een volledig buitenlands bedrijf aan de staat moet betalen voor het gebruikmaken van lokale arbeidskrachten. Dat kan de investeerder 70 tot 80% procent op zijn loonkosten sparen, want onder de oude regeling betaalde de investeerder voor een geschoolde werknemer bij voorbeeld achthonderd gulden per maand aan de taat. terwijl de man zelf maar honderd gulden in handen kreeg.

Pacht- en huurprijzen van land en gebouwen zullen aanzienlijk – vaak met *80%* – verlaagd worden. Water. elektriciteit en vervoer zullen verstrekt worden tegen dezelfde tarieven die Chinese staatsbedrijven ervoor betalen. Winsten die naai. het buitenland werden overgemaakt. zullen niet belast worden. Investeerders die hun winsten herinvesteren. zal volledige vrijstelling van belastingen worden verleend. Verder zal buitenlandse bedrijven worden toegestaan onderling hun overschotten en tekorten aan buitenlandse deviezen uit te wisselen. In de praktijk komt het erop neer dat joint venture-hotels die hoge inkomsten in buitenlandse deviezen hebben en grote hoeveelheden lokale valuta nodig hebben voor lonen en proviandering. in beperkte mate als wisselbanken voor andere buitenlandse bedrijven mogen optreden. Volksregeringen op alle niveau's is opgedragen de managementautonomie van bedrijven met buitenlandse investeringen te respecteren. De bedrijven mogen voortaan zelf hun produktieplannen en het loonniveau bepalen. Ook kunnen ze voortaan zonder tussenkomst van ‚staatskoppelbazen' personeel recruteren en ze zijn vrij dat te ontslaan. De nieuwe voorzieningen zijn in buitenlandse zakenkringen in Peking als een positieve stap begroet. Toeh bestaat de indruk dat ze niet ver genoeg gaan om de neergang in de buitenlandse investeringen te stoppen. De eerste negen maanden van *1986* was er een daling van 42% in vergelijking met dezelfde periode van *1988*. De minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel, Zheng Toebin. sprak vorige week de hoop uit dat de nieuwe voorzieningen het getij zullen keren.

Toch zou van een echte kentering pas sprake zijn. als joint ventures grootscheepse toegang tot de binnenlandse markt zouden krijgen en als ze de winst uit die verkopen naar het buitenland zouden kunnen overhevelen. Maar de daling van China's buitenlandse deviezenreserves van *16.7* miljard dollar in *1984* tot ongeveer 10 miljard dit jaar, duurt immers nog steeds voort De voordelen van de nieuwe maatregelen zullen dan ook voorlopig alleen gelden voor bedrijven die China helpen zijn exporten te vergroten.

Hoewel het onmiddellijk effect van de nieuwe maatregelen dus beperkt zal zijn en voor weinig investeerders merkbaar, worden zij toch als een keerpunt beschouwd. Zij markeren namelijk het begin van een nieuwe geestesgesteldheid van China tegenover buitenlandse investeerders. Jarenlang hebben China's staatshandelsbureaucraten, deels door ideologische oogkleppen, deels door onwetendheid omtrent internationale zakenpraktijken gemeend dat als China's deur maar open was, het geld zou binnenstromen. Gewapend met enige marxistische cliché's uit de geschiedenisboekjes over de vroegere uitbuiting van China. hadden zij maar één doel voor ogen: te voorkomen dat kapitalisten opnieuw winst in China zouden maken. Buitenlandse firma's voor van alles en nog wat buitensporige bedragen in rekening brengen. werd dan ook de meest favoriete sport in China. De meeste bedrijven hebben zich sinds 1979 – in de hoop op betere tiiden – bij de neus laten nemen. maar afgelopen zomer is daarin verandering gekomen Veel bedrijven liepen al jaren met hun frustraties te koop. maar één belangrijke investeerder ging uiteindelijk een paar stappen verder. American Motors corporation (AMC) sloot in april zijn joint venture. de Beijing Jeep Corporation, nadat de Chinese partners overeengekomen betalingen in buitenlandse valuta. bestemd voor het importeren van onderdelenpakketten. hadden gestaakt. AMC dreigde met ren demonstratieve aftochi. maar de climax bleef uit. De Chinese partners begonnen met de betaling van achterstallige buitenlandse valuta. BJC hervatte de produktie. exporteerde begin november zijn eerste 21 Cherokee-jeeps en zal dit jaar 9,83% dividend uitkeren. Het AMC-compromis werd na enige maanden Amerikaanse bluf en Chinees schaduwboksen onder persoonlijk toezicht van China's topleiders bereikt.

Op het allerhoogste niveau werd immers ten volle beseft hoe slecht China's investeringsklimaat was en hoe groot de risico's waren voor China's modernisering. Algemeen partijsecretaris Hu Yaobang deed afgelopen zomer tijdens zijn Europese reis een beroep op het westerse bedrijfsleven om China nog even het voordeel van de twijfel te geven. Premier Zhao Ziyang bezwoer lagere overheidsinstanties na een werkbespreking met een groep Westerse zakenlieden in augustus dat China een concurrerend investeringsklimaat moest krijgen. Zo niet, dan zonden de buitenlandse investeerders hun zaken elders gaan doen.

Het Volksdagblad schreef enige weken geleden in een commentaar dat China zich niet kan veroorloven ..al het vlees te nemen en de buitenlanders met de botjes te laten zitten." China Daily, het Engelstalige blad vour buitenlanders. vulde in een hoofdartikel. getiteld ,.Begunstig de buitenlandse investeerder". aan dat Chinese bureaucratie voor Chinese managers al een constante bron van klachten is ..Een beetje hulp bieden aan buitenlanders in een onbekende situatie die nog meer problemen met de bureaucratie hebben. kan men niet als al te genereus beschouwen."

Verschillende grote steden hebben de afgelopen maanden demonstratief speciale programma's bekendgemaakt die het geschokte vertrouwen van het internationale zakenleven in China's businessklimaat moeten verbeteren. Burgemeester Jiang Ze Min van Sjanghai kondigde eind september een programma van acht punten aan dat onder meer bedoeld was om buitenlandse investeerders op grotere schaal naar China's historisch handelscentrum te halen. Ook drukte hij de hoop uit dat de Wereldbank en de commerciele banken meer belangstelling voor de modernisering van deze verwaarloosde stad zouden tonen, onder andere voor een metro. bruggen over de Huang Purivier. vliegveld-faciliteiten, controle over waterverontreiniging. telefooncentrales. de verbetering van fabrieken en de bouw van hotels Het programma vermeldde ook het plan om een speciale servicemaatschappij op te richten die de levering van grondstoffen aan buitenlandse bedrijven zou garanderen. Sjanghai heeft in dit opzicht de slechtste reputatie van alle grote Chinese steden.

De burgemeester van Peking. Chen Xitong, reikte eind november tijdens een speciale ceremonie aan *24* bedrijven certificaten uit die hen het predikaat „technologisch geavanceerd" of „voor export producerend" verleenden. De burgenieester beloofde de ontvangers „steun in hun strijd". als lagere bureaucraten de nieuwe investeringsregels niet prompt iiitvoeren Na de afkondiging van die regels in oktober vroegen veel bedrijven zich namelijk af of zij daar wel een beroep op konden doen Het certificaat geeft nu het verlossende antwoord

Het Chinese ministerie van buitenlandse betrekkingen en handel maakte op 23 jan. 1987 bekend dat de buitenlandse investeringen in 1986 met 50% waren teruggelopen vergeleken met het jaar daarvoor. Woordvoerder Zhou Keren zei dat de investeringen in 1983 nog $ 6,3 miljard bedroegen en in i986 $ 3,3 miljard. Volgens hem werd de daling veroorzaakt door afname van de investeringen in niet-produktieve projecten als hotels, onderhoudsbedrijven en taxi's. China wilde voortaan met name investeringen in technologie en export-bedrijven aanmoedigen. Chu Baotai, een hoge functionaris van het ministerie. zei dat de daling van de investeringen ook te maken had met de strengere controle op kredieten in de eerste helft van 1986.

China krijgt leningen van IMF, Wereldbank, IDA en ADB

In november 1986 kreeg China van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) een lening toegezegd van $ 711 miljoen. China was het IMF nog $ 331 miljoen schuldig van een lening die in 1981 werd verstrekt. Deze hoefde pas in 1991 te zijn afgelost. Een andere. kortlopende lening van $486 miljoen, die tegelijkertijd werd verkregen, was inmiddels afbetaald.

In maart 1987 kreeg China van de Wereldbank en de Internationale Ontwikkelingsassociatie (IDA, een zusterinstelling van de bank, die renteloze leningen met een lange looptijd verstrekt aan de armste landen) leningen van in totaal $ 470 miljoen. Het geld zou vooral worden gebruikt voor financiering van de uitbreiding van de lichte industrie en de modernisering van de gereedschapswerktuigenindustrie in Shanghai.

In maart 1987 werd in de Chinese pers gemeld dat het land een lening van $ 150 miljoen zou ontvangen van de Aziatische Ontwikkelingsbank (ADB). China wilde het geld gebruiken voor de ontwikkeling van de lichte industrie en de textielindustrie, voor technische renovatie en voor het produceren van exportgoederen en goederen die de invoer vervangen.

In oktober 1987 gaf het Chinese ministerie van financiën een obligatielening uit in Frankfurt. De uitgifte van de lening werd verzorgd door de Dresdner Bank en de opbrengst zou worden gebruikt voor de financiering van infrastructurele projecten en voor de betaling van rente over bestaande schulden.

Buitenlandse schuld

Op 28 maart 1987 verklaarde vicepremier Tian Jiyun dat China een buitenlandse schuld had van $ 20,6

miljard en buitenlandse deviezenreserves van ruim $ 10 miljard Tian zei dat ruim eenderde van de schuld ($ 7,6 miljard) langlopende, lage, rentedragende leningen waren en dat buitenlandse investeringen in het totaalbedrag waren opgenomen
Buitenlandse economen meenden dat China Lijn ouitenlandse schuld onderschatte, omdat een aantal provincies tijdens het hoogtepunt van de decentialisatie in 1984 op eigen houtje commerciele leningen had afgesloten Zij schatten de werkelijke schuld tussen de $ 23 en 30 miljard

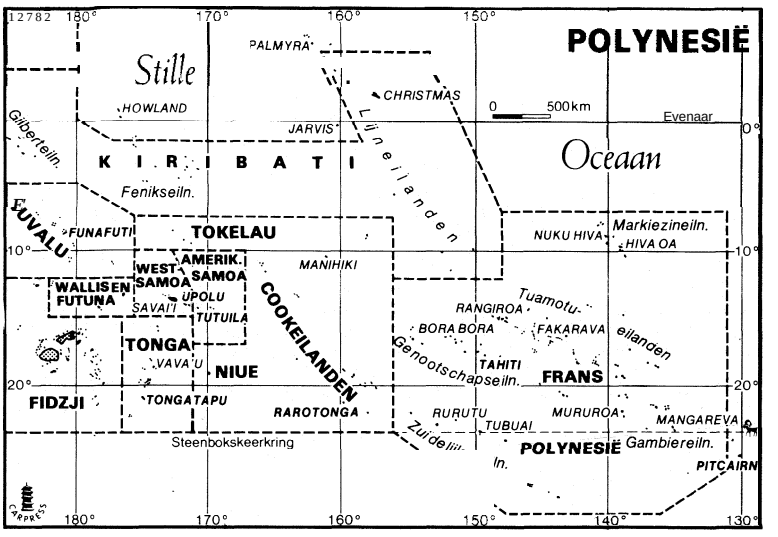
Bouw kerncentrale *bij* Hongkong

Op 23 sept. 1986 werd door China een contract getekend voor de levering van twee kernreactoren door een consortium van Franse en Britse bedrijven. Het contract. waarover 8 jaar was onderhandeld, had een waarde van 18 miljard Franse franken (6,6 miljard gulden). Het Franse bedrijf Framatom zou de twee hogedrukwaterreactoren leveren en het Britse bedrijf Genera1 Electric Company de turbines voor de Chinese kerncentrale die bij Daya Bay (Grote Eendbaai) in de Shenzhen Speciale Economische zone zou worden gebouwd.
De bouw van deze eerste Chinese kerncentrale, die Hongkong en Zuid-China van elektriciteit moest gaan voorzien, zou worden uitgevoerd door de Guangdong Nuclear Power Joint Venture, die voor 75% werd gevormd door de Guangdong Nuclear Investment Company en voor 25% door de Hongkong Nuclear Investment Company. Het project zou worden gefinancierd uit bankleningen. Na de voltooiing van de centrale in 1992 zou Hongkong 70% van de elektriciteit afnemen en met die opbrengst zou China de banken terugbetalen.

In Hongkong was tegen de bouw van de kerncentrale bij Daya Bay, op zo'n 50 km. afstand van de stad. veel verzet gerezen. In augustus 1986 was een protestdelegatie van inwoners van Hongkong naar Peking gereisd om een petitie met ruim 1 miljoen handtekeningen tegen de bouw aan te bieden aan de Chinese autoriteiten.
Het ministerie van kernenergie maakte op 19 aug. 1986 bekend dat China het Internationale Atoomenergie Agentschap (IAEA) zou toestaan de te bouwen kerncentrale te inspecteren.

China sluit *wapenakkoord* met VS

Het Amerikaanse ministerie van defensie maakt op 5 nov. 1986 bekend dat China een wapenakkoord ter waarde van 550 miljoen dollar met de Verenigde Staten had ondertekend. dat voorzag in de levering van geavanceerde radarsystemen en andere elektronische apparatuur voor Chinese F-8 gevechtsvliegtuigen. Het was het grootste militaire contract tussen China en de Verenigde Staten sinds de communisten in 1949 aan de macht kwamen in Peking.
Het Amerikaanse aanbod was op 30 okt. 1986 door China aanvaard na een bezoek van minister van defensie Caspar Weinberger aan China.

Opening steenkoolmijn

Tijdens een bezoek aan China in december 1986 verklaarde Armand Hammer, de voorzitter van de Amerikaanse oliemaatschappij Occidental Petroleum Corporation, plannen te hebben voor een verdrievoudiging van de produktie van de Antaibao-steenkoolmijn, de grootste kolenmijn in China en een van de grootste ter wereld. De mijn was voor 25% eigendom van Occidental (zie ook pag. 221/1/-1986).
Hammer wilde onderhandelen over een vergroting van de produktie, die in september 1987 van start moest gaan, van 15 miljoen ton per jaar tot 45 miljoen ton per jaar.
In september 1987 bracht de 89-jarige Hammer opnieuw een bezoek aan China ter gelegenheid van de opening van de steenkoolmijn. Op 13 september had hij in Peking een ontmoeting van een uur met China's leider Deng Xiaoping. Beide mannen spraken onder meer over de noodzaak het Chinese hervormingsbeleid te versnellen.

NIEUW-ZEELAND

AFTREDEN PREMIER COOK-EILANDEN

Op de Cook-eilanden, sinds 4 augustus 1965 een zelfbesturend gebied in vrije associatie met Nieuw-Zeeland (pag. 846/3-'65), kwam op 4 augustus 1984 een coalitieregering tot stand van de Democratic Party (DP) en de Cook Islands Party (CIP) met DP-leider Sir Thomas Davis als premier (pag.160/3-1983).

In juni 1985 trokken de meeste parlementsleden van de CIP hun steun aan de coalitieregering in, wat leidde tot het aftreden van CIP-leider Geoffrey Henry als vice-premier. Deze werd op die post opgevolgd door Terepei Maoate, een van de vier CIP-leden die de regering bleef steunen.

In 1987 nam de kritiek op de premier toe. Hij werd ervan beschuldigd dat hij de internationale hulp aan de Cookeilanden, die op 2 januari 1987 door de cycloon Sally waren getroffen met als gevolg zware schade op het hoofdeiland Rarotonga, had misbruikt. Ook werd premier Davis verantwoordelijk gesteld voor een verslechtering van de relatie met Nieuw-Zeeland vanwege zijn kritiek op het anti-kernwapenbeleid van de regering-Lange. Binnen zijn eigen partij, de DP, groeide wrevel over zijn leiderschap.
Op 29 juli 1987 trad Sir Thomas Davis als premier af. Hij legde zijn ambt, dat hij sinds 24 juli 1978 had vervuld, neer, nadat een motie van wantrouwen in hem unaniem door de 24 leden van het parlement was aanvaard. Hij werd opgevolgd door Pupuke Robati, tot dan toe voorzitter van het kabinet waarin hij o.m. de portefeuilles van voorlichting, transport, handel en arbeid beheerde.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13, Postbus 1118 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

RAPPORT OORLOGSVERLEDEN WALDHEIM

Op 8 februari heeft een zes leden tellende internationale commissie van historici onder leiding van de Zwitser Hans-Rudolf Kurz een rapport over het oorlogsverleden van de Oostenrijkse president Kurt Waldheim overhandigd aan de Oostenrijkse bondskanselier Franz Vranitzky en vice-kanselier Alois Mock.
In het rapport stond dat Waldheim (geb. 21-12-1918) tijdens de Tweede Wereldoorlog niet persoonlijk betrokken was geweest bij oorlogsmisdaden op de Balkan, maar daar wel meer van af had geweten dan hij had gezegd en er niets tegen had ondernomen.

De affaire-Wildheimbegon in maart 1986 toen Waldheim, die van 1 jan. 1972 tot 1 jan. 1982 secretaris-generaal van de Verenigde Naties was geweest, kandidaat was voor de Oostenrijkse presidentsverkiezingen van 4 mei 1986 (pag. 401 e.v.-1986). Waldheim was op 4 nov. 1985 door de christen-democratische Österreichische Volkspartei (ÖVP) officieel aangewezen als ,,bovende partijen staande'' kandidaat voor het presidentschap.
In de eerste week van maart 1986 publiceerde het Oostenrijkse weekblad Profil een kopie van Waldheims militaire identiteitsbewijs waarop de initialen SA voorkwamen. Waldheim ontkende lid van de SA (Sturmabteilung, de militie van de nazistische partij NSDAP) te zijn geweest.
Profil toonde verder aan dat Waldheim van 1942 tot 1945 als officier van de Duitse Wehrmacht op de Balkan had gediend, terwijl in Waldheims officiële biografie stond dat hij in dec. 1941 aan het Oostfront gewond was geraakt en daarna niet meer voor frontdienst geschikt was geweest.
Het artikel in Profil leidde vervolgens tot andere onthullingen over het oorlogsverleden van Waldheim (pag. 393/2 e.v. en 454/3 e.v.-1986).
Op 4 mei 1986 behaalde Waldheim bij de presidentsverkiezingen met 49,64 procent van de stemmen net geen absolute meerderheid, zodat een tweede ronde noodzakelijk was. Op 8 juni 1986 werd Waldheim vervolgens met 53,9 procent van het totale aantal geldig uitgebrachte stemmen tot president van Oostenrijk gekozen. Precies een maand later werd hij beëdigd voor een ambtsperiode van zes jaar (pag. 8/3-1987).
Op de dag dat Waldheim tot bondspresident werdgekozen, stelde nazi-jager Simon Wiesenthal voor een internationale commissie het militaire verleden van Waldheim te laten beoordelen, iets dat Waldheim op 11 juni toejuichte. ,,Dat kan alleen maar helpen de situatie op te helderen'', aldus de toekomstige president (pag. 458/1 e.v.-1986).
Op 22 juni 1987 maakte de Oostenrijkse minister van buitenlandse zaken Alois Mock bekend dat de gepensioneerde Zwitserse historicus Hans-Rudolf Kurz crin had toegestemd het onderzoek te leiden naar het oorlogsverleden van Waldheim. Mock zei dat Kurz naar eigen goeddunken de andere leden van de commissie mocht kiezen.

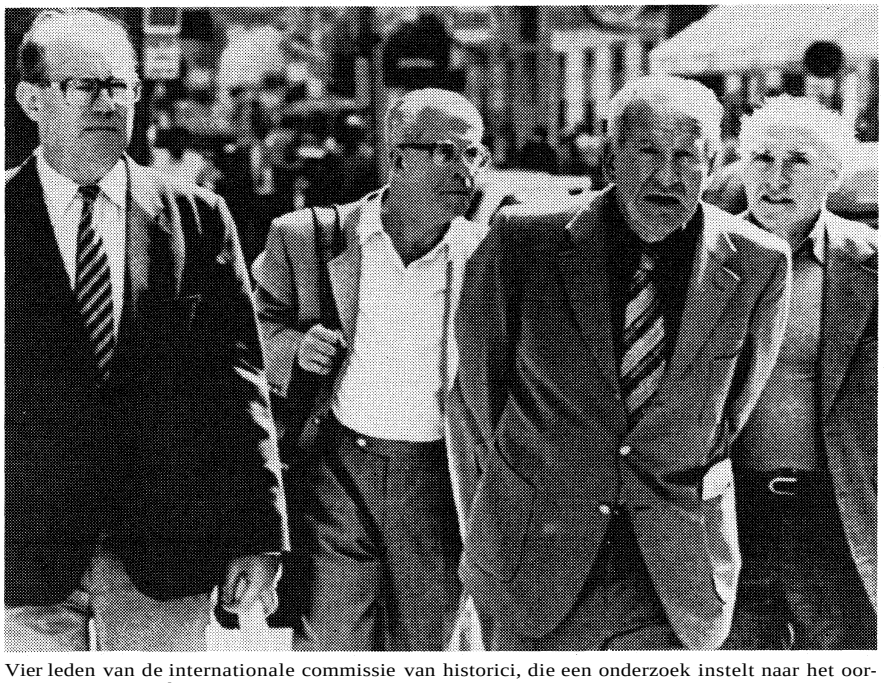
Op 1 sept. 1987 begon de commissie van historici haar onderzoek naar het oorlogsverleden van Waldheim. De commissie bestond uit Hans-Rudolf Kurz (Zwitserland), Manfred Messerschmidt (West-Duitsland),Jehuda Wallach (Israël), Gerald Fleming (Groot-Brittannië),Jean Vanwelkenhuyzen (België) en James Collins (VS). Verder maakte een zevende persoon, Hagen Fleischer (Griekenland), als expert permanent deel uit van de commissie.

Eerste reactie Waldheim. Belangrijkste passages uit het rapport

Op 8 februari zei president Waldheim 's avonds in een vraaggesprek op de televisie dat het rapport een bevestiging vormde van het feit dat hij bij geen enkel misdrijf persoonlijk betrokken was geweest.
,,Weten is geen misdrijf, dat wil ik hier in alle duidelijkheid zeggen. Dan zou men de hele oorlogsgeneratie in deze vorm moeten beschuldigen'', aldus Waldheim. Voor dit weten bestond geen morele medeverantwoordelijkheid, aldus de president.
Op de vraag of Waldheim consequenties aan het rapport zou verbinden, antwoordde de president: ,,Juistomdat het het land is, waarvoor ik me verantwoordelijk voel en omdat ik met een overtuigende meerderheid door het Oostenrijkse volk ben gekozen, zie ik mijn verplichting daarin mijn hele kennis, mijn jarenlange ervaring voor dit land in te zetten. Dat zal ik verder blijven doen.''
Op 10 februari herhaalde de president dat hij in het rapport van de commissie geen aanleiding zag om wat voor stappen dan ook te zetten. ,,Het rapport is een herhaling van bekende feiten'', zo zei Waldheim.

De belangrijkse gedeelten uit het rapport van de internationale commissie van historici luidden volgens *NRC/* H'blad (9-2-1987) als volgt:

Over het mandaat van de commissie:
,,Decommissie heeft haar opdracht als wetenschappelijke arbeid opgevat, niet als tribunaal of als een rechterlijke beoordeling. Het blijft aan de opdrachtgever en de ontvanger van het rapport om die conclusies te trekken, die hun noodzakelijk lijken.''
Over Waldheims houding tegenover het nationaal-socialisme:
.,Een zich bekennen tot het nationaal-socialisme kon bij Waldheim niet vastgesteld worden, Uit de documenten blijkt ondubbelzinnig Waldheims lidmaatschap van twee nationaal-socialistische organisaties die hij na de oorlog zelf genoemd heeft. Alsook duidelijk het plan later lid te willen worden van de NSDAP. Daar er van een wereldschouwelijke voorkeur van Waldheim voor het nationaal-socialisme geen bewijzen zijn. moet geconcludeerd worden dat het hier om verdere aanpassing aan het nationaal-socialistische regime betrof.''
Over Waldheims activiteiten tijdens de oorlog:
,,Ondanks zijn lage rang was Waldheim veel meer dan alleen maar een tweederangs officier op de secretarie. Ook al had hij als ondergeschikt officier geen bevelsbevoegdheid, toch was hij bijzonder goed over de oorlogshandelingen geïnformeerd: dank zij zijn opleiding en zijn kennis, de inzage die hij als tolk in belangrijke bevelen kreeg en in het bijzonder door zijn werk in de centrale berichtendienst van zijn legergroep en zijn plaatselijke aanwezigheid bij de gebeurtenissen. Deze inzage in bevelen hield in een aantal gevallen het op de hoogte zijn van handelingen en maatregelen in,

Vier leden van de internationale commissie van historici, die een onderzoek instelt naar het oorlogsverleden van de Oostenrijkse president Kurt Waldheim, bij de aanvang van hun werkzaamheden op 1 september 1987. V.l.n.r.: de Belg Jean Vanwelkenhuyzen, de Brit Gerald Fleming, de Zwitser Hans-Rudolf Kurz en de Westduitser Manfred Messerschmidt.

Weekblad 57ste jaargang No. 2933, pag. 43015-43030

die in strijd met het oorlogsrecht en de principes van de menselijkheid waren."
Over Waldheims ontkenning ooit van de deportatie van Griekse joden op de hoogte te zijn geweest:
,,De bewering van Waldheim, herhaald op 28 januari 1988 voor onze commissie, geen vermoeden te hebben van het lot dat de joden wachtte, is ongeloofwaardig. Zoals ons uit verschillende, onder ede afgenomen verklaringen bekend is, was dit algemeen bekend (...) Zelfs als Waldheim bepaalde periodes niet in Saloniki was, dan moet hij toch ongetwijfeld gemerkt hebben dat ongeveer 1/4 deel van de inwoners van de stad. ongeveer 50.000 mensen. verdwenen is en dat het aan het einde van de vijftiende eeuw aangelegde grote joodse kerkhof geëgaliseerd werd en verdween. En dat er een joods ghetto tegenover het Centraal Station van Saloniki was ingericht. Dat al deze feiten de Duitse soldaten bekend waren, is door onder ede afgelegde verklaringen bevestigd."
Over Waldheims verblijf en activiteiten op de Balkan komt de commissie niet tot duidelijke conclusies. Het betreft hier zijn deelname aan transporten van gevangenen en vluchtelingen, zoals uit het door Der Spiegel gepubliceerde telegram (zie verderop) zou moeten blijken, en zijn aanwezigheid bij het terechtstellen van gijzelaars. Het rapport: ,,Daar zijn duidelijk verkeerde conclusies getrokken en zijn uitspraken van getuigen niet nauwkeurig genoeg."
Hoe valt het begrip schuld onder de toenmalige omstandigheden te omschrijven en is Waldheim, zo bezien, schuldig?

Het rapport:
,,Bijelkaar genomen komt het beeld naar voren van een nabijheid bij tegen het oorlogsrecht indruisende maatregelen en bevelen, die verschilden naarmate zijn functie in het leger veranderde (...) Heel algemeen kan al door het op de hoogte zijn van het schenden van de mensenrechten op de plaats waar men zelf ingezet is, een zekere schuld ontstaan. Namelijk wanneer de betrefffende door een gebrek aan moed of kracht zijn menselijke plicht verzaakt door niet tegen het onrecht op te treden. (...) De commissie is van geen enkel geval op de hoogte waarin Waldheim zich tegen een maatregel verzet heeft,geprotesteerd heeft of welke tegenmaatregelen dan ook genomen heeft; maatregelen waarvan hij zelf zonder twijfel de onrechtmatigheid inzag. Integendeel, hij heeft herhaalde malen in verband met onrechtmatige gebeurtenisen meegewerkt en daarmee de voltrekking ervan vergemakkelijkt."
De commissie haalt voorbeelden aan van officieren uit de omgeving van Waldheim die de uitvoering van onrechtmatige bevelen geweigerd of afgezwakt hebben. ,,Wieonrechtmatige bevelen uitvoerde of hun uitvoering bevorderde, overtrad ook tijdens de Tweede Wereldoorlog geldende algemene rechtsnormen en maakte zich zo medeschuldig aan onrecht. Wel is het Waldheim ten goede te houden dat hem voor weerstand tegen het onrecht slechts zeer bescheiden middelen ter beschikking stonden(...) Waldheims presentatie van zijn militaire verleden komt in vele opzichten niet overeen met de resultaten van het werk van de commissie. Hij streefde ernaar zijn militaire verleden aan de vergetelheid prijs te geven zodra dit niet meer mogelijk was als onschuldig voor te stellen.
Dit vergeten is volgens de commissie zo fundamenteel, dat zij geen verduidelijkende aanwijzingen voor haar werk van Waldheim kon verkrijgen."

Op 12 februari bevestigde Waldheim nogmaals dat hij er niet over dacht af te treden. Tijdens een interview met het conservatieve dagblad Die *Presse* zei Waldheim niet te zullen wijken voor de druk van een ongeëvenaarde mediacampagne.

Michael Graff maakt op 18 november 1987 tijdens een persconferentie bekend dat hij aftreedt als secretaris-generaal van de OVP.

Aftreden zou volgens hem alleen maar tot een verscherping van de situatie leiden: ,,In de eerste plaats zie ik daarin een ernstige ondergraving van de democratische principes." Over het feit dat de commissie van historici had geconstateerd dat hij goed op de hoogte geweest was van oorlogsmisdaden, merkte hij op: ,,Dat er sprake is geweest van vergeldingsmaatregelen was praktisch alle soldaten bekend die op de Balkan dienst deden. Het kan zijn dat ik als ordonnansofficier hier en daar wat beter op de hoogte was."
Over het probleem van het functioneren van zijn geheugen merkte de president op: ,,Kan men werkelijk na een halve eeuw alle details nog weten, alle plaatsen waar men ingezet is, alle bijzonderheden van de tragische gebeurtenissen?"
Natuurlijk, zo gaf hij toe, had hij zeker niet meer gedaan dan nodig was om de oorlog te overleven. Maar hoe makkelijk is het om vanuit het heden de toenmalige situatie te kritiseren? Gelukkig had de president na die afschuwelijke oorlog de kans om in de meest verschillende functies al zijn kracht in te zetten voor het in vrede samenleven van de volkeren, stelde hij vast.
Van een ballast voor Oostenrijk was geen sprake: ,,Ballast ben ik alleen voor degenen die hier allemaal mee begonnen zijn. De meerderheid wil dat ik aanblijf."
De president was vol vertrouwen dat de situatie in het buitenland rondom zijn persoon zou kalmeren zodra de situatie in Oostenrijk zelf tot rust zou komen. Zijn oplossing voor de huidige crisis: „We moeten ons weer aan het werk van alledag zetten."

Reacties van bondskanselier Vranitzky en vice-kanselier Mock

Bondskanselier Vranitzky zei op 8 februari 's avonds in een eerste reactie tegen de pers dat de historici ,,geen concreet schuldig gedrag" van Waldheim tijdens de Tweede Wereldoorlog hadden vastgesteld. Wel hadden zij ,,kritische opmerkingen gemaakt". Voor eventuele politieke gevolgtrekkingen was het volgens Vranitzky te vroeg, omdat de regering eerst het omvangrijke rapport (zo'n 200 pagina's) moest analyseren.
Vice-kanselier Alois Mock, tevens minister van buitenlandse zaken, sloot zich bij de verklaring van Vranitzky aan, maar zei dat hij ,,getroffen" was door het feit dat de historici ,,buiten hun mandaat om kritische opmerkingen hebben gemaakt".
's Morgens had Mock op een persconferentie gezegd dat hij het rapport alleen zou lezen op de vraag naar persoonlijk schuldig gedrag van Waldheim. ,,Alles waarin de commissie haar mandaat overschrijdt, is zonder relevantie", zo zei hij.

Vranitzky behoorde tot de Sozialistische Partei Österreichs (SPO) en Mock tot de ÖVP. De uit SPO en ÖVP bestaande regering-Vranitzky was op 21 jan. 1987 aangetreden (pag. 50/1-1987). Op 27 juni 1987 had de Weense afdeling van de SPO het aftreden van Waldheim geëist. Op 18 nov. 1987 had de secretaris-generaal van de ÖVP, Michael Graff, wegens een anti-Semitische uitlating ontslag moeten nemen. Gratf had tegenover het Franse weekblad L'Express president Waldheim verdedigd door te zeggen: ,,Zolang niet bewezen is dat Waldheim met eigen handen zes joden gewurgd heeft. is er geen probleem." Deze opmerking had grote beroering veroorzaakt.
Enkele uren na de persconferentie waarop Graff zijn aftreden bekend had gemaakt, diende de loco-burgemeester van Linz, Carl Hödl, zijn ontslag in. Hödl, eveneens lid van de OVP, had op 12 mei in een brief aan Edgar Bronfman, president van het Joodse Wereldcongres (WJC), over diens houding t.a.v. Waldheim o.m. geschreven: ,,Ugedraagt zich als uw geloofsgenoten die 2.000 jaar geleden in een showproces Jezus Christus ter dood veroordeeld hebben, omdat hij de machtigen in Jeruzalem dwarsboomde." De brief was geschreven op briefpapier van de gemeente Linz. Hödl ging in jan. 1988 met vervroegd pensioen.
Op 30 nov. 1987 nam de afdeling Tirol van de SPO een resolutie aan waarin Waldheim het advies kreeg te vertrekken wegens ,,hiaten in zijn geheugen en een slonzige houding jegens de waarheid".
Op 24 december zei minister van binnenlandse zaken Karl Blecha, tevens vice-voorzitter van de SPO, in een vraaggesprek met het conservatieve dagblad Die Presse van mening te zijn dat Waldheim moest aftreden na het eindverslag van de internationale commissie van historici, ook als dit rapport Waldheim vrijpleitte. Blecha zei een toenemend isolement van Oostenrijk te vrezen als gevolg van de zaak-Waldheim.

Persconferentie van de commissie van historici. Kritiek van *oud*-minister van buitenlandse zaken Gruber op samenstelling commissie

Over het mandaat van de commissie zei het Westduitse commissielid Messerschmidt tijdens een persconferentie op 9 februari o.m. het volgende:
,,Wij moesten het oorlogsverleden van de heer Waldheim onderzoeken in het licht van de tegen hem gerichte beschuldigingen. Dat is een wijd spectrum. Tot deze beschuldigingen behoorde ook dat hij mogelijk de waarheid niet gezegd had. Dat noodzaakte tot een algemeen onderzoek naar wat hij in de oorlogsjaren gedaan heeft. Als men dan onderzoekt welke speelruimte een onderofficier heeft om in die omstandigheden op enigerlei wijze zijn protest te laten horen, dan trekt een

historicus vergelijkingen met vergelijkbare situaties. Dat bevalt menigeen nu niet. Menigeen denkt dan te moeten zeggen dat we onze opdracht overschreden hebben. Wij zijn van mening dat we geen centimeter voorbij die opdracht zijn gegaan. We hebben zijn uitspraken over die periode vergeleken met wat ons onderzoek opleverde. Daarom hebben we er groot belang aan gehecht om het protocol van ons vier uur durende gesprek met hem (op 28 januari, red. *KHA*) als bijlage aan ons rapport toe te voegen."

Het Israëlische commissielid Wallach zei op de persconferentie dat hij ,,verbaasd" was over de manier waarop de Oostenrijkse pers had bericht over de bevindingen van de commissie. Oostenrijkse kranten hadden op 9 februari koppen gehad ais ,,Historici vonden geen persoonlijke schuld bij Waldheim" of ,,Alle feiten pleiten Waldheim vrij". ,,Dat is gewoon niet het geval", aldus het commissielid.
Wallach: ,,Waldheim heeft nooit geprotesteerd tegen maatregelen die tegen het oorlogsrecht indruisten. Wij hebben voorbeelden gevonden van mensen die dat in dezelfde omstandigheden wel gedaan hebben.
Stafofficieren, die bepaalde bevelen niet uitgevoerd hebben, die joden en krijgsgevangenen van een wisse dood hebben gered. Al deze Wehrmachtofficieren is geen haar gekrenkt. Zo is er ook geen geval bekend in de Tweede Wereldoorlog waarin een soldaat die weigerde deel te nemen aan de executie van joden of gijzelaars voor de rechter moest verschijnen."

Voorzitter Kurz over het begrip schuld: ,,Wij hebben ons veroorloofd vast te stellen wat schuld is. Schuld hoeft niet alleen schuld in de strafrechtelijke zin van het woord te betekenen. Ik heb ook als mijn persoonlijke mening tegen de president gezegd dat volgens mij van een dergelijke schuld geen sprake is. Maar schuld kan ook uit weten en niet-handelen bestaan. Beide begrippen staan naast elkaar en zijn niet in strijd met elkaar."

In de Volkskrant (10-2-1988) merkte verslaggever Henk Strabbing over het mandaat van de commissie, het standpunt van de regering-Vranitzky, en het rapport zelf het volgende op:

De sleuteltekst kwam van de socialistische kanselier Franz Vranitzky. Vraag op de persconferentie van gisteren (9februari): ,,Waarom lost u de kwestie-Waldheim niet voor eens en altijd op door een breuk in de coalitie?" Vranitzky: ,,Als dit een geval is dat moet worden opgelost, dan zeker niet door een coalitiebreuk." Waarom?,,Datzou niets aan de positie van Waldheim veranderen. Dan wordt er een nieuw parlement gekozen maar geen nieuwe bondspresident."

Conclusie: de socialisten in de Oostenrijkse regering willen Waldheim dolgraag kwijt maar hebben er geen regeringscrisis voor over.
Vice-kanselier Mock van de conservatieve Oostenrijkse Volkspartij (ÖVP): .,Het rapport is niet Gods Tien Geboden. Het is geen onfeilbare waarheid." Mock vindt dat er nogal wat subjectieve meningen van de commissieleden zijn geventileerd. Mock hoort tot degenen die vinden dat de commissie haar opdracht te breed heeft gemaakt.
Er staan daarover t ee teksten op papier die verschillend kunnen worden uitgelegd. Op 4 juli 1987 kreeg de commissievoorzitter (de Zwitserse historicus Hans Rudolf Kurz) van minister van buitenlandse zaken Alois Mock de opdracht (...) te onderzoeken ,,of er sprake is van een persoonlijk schuldig gedrag van dr Kurt Waldheim tijdens zijn oorlogsdiensttijd". Maar de wetenschappers begrepen zelf hun opdracht aldus: ,.Deze onafhankelijke commissie is ingesteld om de feiten te onderzoeken, betreffende de oorlogsdiensttijd van Waldheim en van zijn deelneming in nationaal-socialistische organisaties. De politieke inhoud van zijn disseratie wordt ook onderzocht."
Er waren gistermorgen zelfs onbevestigde geruchten dat Mocks ÖVP het rapport in de nu gepubliceerde vorm wilde verwerpen. Maar kanslier Vranitzky heeft inmiddels de commissie laten weten begrip te hebben voor de gegronde vermoedens dat het rapport onvolledig is en dat er nog steeds documenten kunnen opduiken. Het is niet onmogelijk dat de commissie in een of andere vorm, wellicht beperkter van samenstelling, haar werk mag voortzetten.
Het rapport-Waldheim, zoals dat er nu ligt, is dermate grondig en vernietigend dat drie conclusies naar keuze overblijven. De Oostenrijkse president is een leugenaar, hij lijdt aan ernstig geheugenverlies, of hij heeft een huid van een rhinoceros. In alle drie gevallen mag aan zijn functioneren als staatshoofd hartgrondig worden getwijfeld.
Alle ,,ich hab's nicht gewusst" die de Oostenrijkse president de afgelopen twee jaar heeft verkondigd, worden door de historici meedogenloos ontrafeld. In het rapport figureren vele collega-militairen van de luitenant Waldheim - ook minderen in rang - die wel degelijk wisten wat de Duitse Wehrmacht in de Balkan uitspookte.
Bij de luitenant Waldheim kwamen alle berichten binnen en hij vatte ze handzaam samen voor zijn superieuren. Ook en vooral over deportaties, executies en gevechten. Hij was een zeer goed geïnformeerd officier, aldus de commisie. Maar Waldheim blijft ontkennen. De commissie in haar, juist door het hier volledig ontbreken van commentaar, dodelijke slotwoord: ,,Hij deed zijn best zijn militaire verleden in vergetelheid te laten geraken, en zo gauw dat niet meer lukte, te vergoeilijken. Dit vergeten is naar opvatting van de commissie zo elementair, dat zij geen opheldernde aanwijzingen voor haar arbeid van Waldheim kon krijgen."
De commissie begint haar rapport met een oordeelsvorming over Waldheims persoonlijke instelling tegenover het nationaal-socialisme. De commissie meent dat Waldheim op eigen initiatief lid van de NS-studentenbond is geworden, wat indertijd volstrekt niet nodig maar wel zeer gemakkelijk was. Waldheim zelf beweerde altijd door derden te zijn opgegeven.

De commisie vond een vragenlijst waarin Waldheim de rubriek ,,lidmaatschap" invulde met ,,NSDAP, nog niet mogelijk, want in militaire dienst". Daaruit trekt de commissie de conclusie dat hij na zijn diensttijd NSDAP-lid wilde worden. De commissie: ,,Omdat voor een wereldbeschouwelijk engagement van Waldheim voor het nationaal-socialisme geen bewijzen voor handen zijn, moet geconcludeerd worden dat het daarbij om een verdere daad van aanpassing aan het nationalistisch-socialistische regime gaat." In gewone taal: het is onbewijsbaar dat Waldheim een nazi was.

Waldheims proefschrift (1944) gaat over de ,,Reichsidee bei Konstantin Frantz" (een politiek publicist uit de negentiende eeuw). Waldheim analyseert niet, maar vat citaten samen en vermijdt opvallend een persoonlijke stellingname. Konstantin Frantz was als zoveel Duits-nationale denkers in zijn tijd, een hartstochtelijke antisemiet. Waldheim gaat daar niet op in, hoewel, zo zegt de commissie, ,,dit door nationaal-socialistische hoogleraren zonder twijfel als een positieve geste geïnterpreteerd zou zijn". Maar de commissie, die dan blijkbaar al overtuigd is van het overmatig aanpassingsvermogen van Waldheim, zegt ook: ,,Hierbij is natuurlijk op te merken, dat op het moment van de promotie de aanstaande ineenstorting van het nationaal-socialistische regime al te voorzien was."
Zwaartepunten in het rapport vormen de verschillende plaatsen waar oorlogsmisdaden werden gepleegd en waar Waldheim dienst deed. In Griekenland (Saloniki) zou Waldheim van jodendeportaties niets hebben geweten. De commissie: ,.Hij moet hebben gemerkt dat een vierde ɛn de bevolking plotseling verdwenen was. Dat dit aan Duitse soldaten bekend was, is door getuigenverklaringen bevestigd.,,
De naam Waldheim is ook herhaaldelijk gevallen in verband met wraakacties in Kalavrita. Daar zijn eind 1943 honderden burgers gedood. De commissie zegt dat Waldheim aan het ontstaansproces van het bevel niet kan hebben deelgenomen, maar door zijn paraaf wordt bevestigd, dat hij ervan geweten heeft.
Over Joego-Slavië heeft de commissie ook ontlastende dingen ontdekt. Door de zogenaamde Odluka-actie (ook een wraakoefening) kwam Waldheim in Joego-Slavië op de lijst van de gezochte oorlogsmisdadigers. De commissie meent dat Waldheim met de Odluka-affaire niets te maken kan hebben gehad.
Over het zogenaamde Spiegel-telegram, waarin Waldheim om de deportatie van meer dan vierduizend mensen zou hebben verzocht (zie verderop) zegt de commissie: ,,Als opdrachtgever van de in het telegram vermelde maatregelen kan hij buiten beschouwing blijven. Een rol als boodschapper zou denkbaar zijn."
Waldheim had tegen het onrecht, waar hij dat aanwezig wist, moeten optreden, zegt de commissie en wijst erop dat andere Duitse officieren dat (soms) deden. Maar verzet van Waldheim had aan de loop der dingen niets veranderd, moet ook de commissie toegeven. En ,,voor verzet stonden hem slechts bescheiden mogelijkheden ter beschikking".
De discussies zijn in Oostenrijk nog lang niet voorbij. Nog tijdens de persconferentie van de internationale commissie, gisteravond, werden pamfletten rondgedeeld van politieke organisaties waarin het vertrek van de president werd geëist.
Simon Wiesenthal, die tot nu toe Waldheim min of meer verdedigd had, meent nu: „Hij moet aftieden. Zijn internationale status is niet meer te repareren."
Oud-kanselier Bruno Kreisky heeft zich in niet mis te verstane bewoordingen - ,,het is niet goed voor Oostenrijk dat een leugenaar aan het hoofd van het land blijft staan" - bezorgd getoond over het aanzien van Oostenrijk in het buitenland. De huidige kanselier Vranitzky: ,,Ik deel zijn zorgen." Maar dan gooit hij het in een nieuwe poging tot optimisme over een andere boeg. Het moet kunnen loslopen. ,,Wij hebben geen slecht produkt te verkopen: Oostenrijk. Dus lukt ons dat."

Op 12 februari meldde een verslaggever van de *NZZ* dat de voormalige Oostenrijkse minister van buitenlandse zaken, Karl Gruber (ÖvP), tegenover een Italiaanse televisieploeg kritiek had geleverd op de samenstelling van de commissie van historici. ,,Die Duitser is een socialist en de anderen

zijn van joodse afstamming. Dat zijn natuurlijk óók zijn vrienden niet. Het gaat er alleen maar om dat wij Oostenrijkers niet aan de joden betaald hebben, wat de Duitsers hebben betaald. Waldheim is toch alleen maar een symboolfiguur voor dat alles", aldus Gruber.
Diezelfde dag stuurde bondskanselier Vranitzky een telegram aan de commissieleden met de volgende tekst: ,,De voormalige minister van buitenlandse zaken, Karl Gruber, heeft leden en arbeid van de internationale commissie van historici op een manier gekritiseerd die ik niet weersproken wil laten. Ik stel vast dat de uitlatingen van Gruber geheel voor zijn rekening komen en met de waardering van uw arbeid door de bondsregering niet het geringste van doen heeft. Desondanks wil ik mij als bondskanselier van de republiek Oostenrijk bij u voor de uitlatingen van Gruber verontschuldigen."

,,Spiegel-telegram" blijkt een vervalsing te zijn

Op 10 febr. 1988 maakte een Joegoslavische commissie van historici, archivarissen en andere deskundigen bekend dat het telegram, waarvan het Westduitse weekblad Der Spiegel in zijn nummer van 1 februari een kopie had afgedrukt, ,,zeer waarschijnlijk" een vervalsing was. In het uit 1942 daterende telegram was sprake van de deportatie van 4.224 burgers op last van Waldheim.
De kopie van het telegram, afkomstig van de Joegoslavische historicus Dušan Plenca, was door diens vriend Danko Vasovic voor 50.000 mark aan Der *Spiegel* verkocht. Plenca had de garantie gegeven dat de kopie absoluut betrouwbaar was en dat het origineel in een archief te Belgrado te vinden was. Naspeuringen naar het originele telegram hadden echter niets opgeleverd.
Geconfronteerd met de conclusie van de Joegoslavische commissie gaf Plenca toe dat hij het originele telegram nooit gezien had. ,,Ikleg mij neer bij de conclusie van de commissie", aldus Plenca op 10 februari.

Reactie Wiesenthal

In een interview op de radio verweet nazi-jager Simon Wiesenthal, aldus de NZZ (11-2-1988), Waldheim niet diens gedrag tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar het feit dat Waldheim zich later niet met duidelijke verklaringen had losgemaakt van zijn oorlogsverleden. Volgens Wiesenthal was het nu de taak van de intellectuele elite van Oostenrijk op een of andere manier er voor te zorgen dat Waldheim zijn beslissing aan te blijven, nogmaals zou overdenken. Omdat Waldheim geen misdaden verweten werd, kon hij zonder gezichtsverlies als president aftreden, aldus Wiesenthal.

Bondskanselier Vranitzky overweegt aftreden i.v.m. de affaire-Waldheim

Op 14 febr. 1988 verklaarde bondskanselier Vranitzky in een vraaggesprek voor de Oostenrijkse televisie dat hij zou aftreden wanneer de affaire-Waldheim ook in de toekomst meer dan 60 procent van zijn werktijd in beslag zou nemen, zoals dat tot dan toe het geval was.
Een bondspresident hoort een bindende figuur te zijn en niet iemand die het land verdeelt, aldus de bondskanselier. Hij waarschuwde zijn mede-Oostenrijkers voor de houding: ,,Wat gaat ons het buitenland aan." ,,Wijleven niet op een eiland, maar wij zijn een land dat op grond van zijn grootte en zijn economische mogelijkheden een buitenland nodig heeft om te overleven." Vranitzky kwam met het voorbeeld van een bekende Oostenrijkse architect die onlangs niet aan een wedstrijd in de VS mocht deelnemen. Vervelende opmerkingen van televisieverslaggevers die in het Canadese Calgary de Olympische Winterspelen versloegen, kon men als bijza'ak afdoen maar een feit was wel dat ze gemaakt werden, aldus de bondskanselier.
Vranitzky gaf ook toe dat er op 8 februari ruzie was geweest tussen Waldheim en hem. Waldheim had geëist dat de regering het rapport van de historici zou afwijzen, omdat de commissie haar mandaat zou hebben overschreden. Vranitzky had dat geweigerd omdat dit in de publiciteit volkomen verkeerd zou vallen. Daarop had Waldheim de bondskanselier er op gewezen dat dan het vertrouwen tussen hem en de regering in het gedrang zou kunnen komen. Vranitzky ontkende dat Waldheim zou hebben gedreigd hem te ontslaan.

Op 13 februari had Vranitzky in een vraaggesprek voor de radio gezegd: ,,Het is voor een bondspresident te weinig geen oorlogsmisdadiger te zijn. Tenslotte zijn vele miljoenen geen oorlogsmisdadiger, maar naar hoge politieke functies solliciteren er maar enkelen van die miljoenen. Die begeven zich in de verkiezingsstrijd zeker met een grotere eis aan zichzelf dan het feit dat ze geen oorlogsmisdadiger zijn. Er heeft nog niemand een verkiezingsstrijd gevoerd met de leuze: ,,Stem op mij, want ik ben geen oorlogsmisdadiger."

In *NRC/H'blad* (15-2-1988) meldde redacteur Frits Schaling over de relatie tussen de regering-Vranitzky en Waldheim o.m. het volgende:

..Intussen verscherpt de situatie zich met de dag. Gisteren dreigde bondskanselier Vranitzky al met opstappen omdat hij zijn taak niet naar behoren kan vervullen als 60 procent van zijn tijd in beslag wordt genomen door zijn bemoeienissen met de affaire-Waldheim. De bondspresident heeft constitutioneel het recht om de regering - c.q. Vranitzky - te ontslaan en iemand anders te vragen een nieuwe regering te vormen. Tot nog toe heeft geen enkele naoorlogse Oostenrijkse president een dergelijk paardemiddel gebruikt. De steeds duidelijker wordende constitutionele crisis in Oostenrijk zou er overigens alleen maar door worden verdiept: niet tegen Vranitzky is immers een rapport uitgebracht, maar tegen Waldheim.
Die constitutionele crisis wordt vooral geïllustreerd door het feit dat een Oostenrijkse president vrijwel onafzetbaar is: dat kan alleen als hij de grondwet schendt of als de regering en twee derden van de parlementariërs het eens worden over het houden van een volksstemming over de vraag of de president kan aanblijven. De OVP heeft het daarbij moeilijk (...)
Zij was de eerste om het aan de kaak stellen van Waldheims verleden af te doen als een ,,campagne van zekere kringen in het buitenland", uit haar gelederen zijn ook kiezers afkomstig die bij een referendum vóór Waldheim zullen stemmen: zeker 66 procent van de Oostenrijkers volgens de laatste peilingen (een week geleden overigens nog 72 pct). ...

Toespraak van Waldheim voor radio en TV

Op 15 febr. 1988 zei president Waldheim in een toespraak van vijf minuten voor de Oostenrijkse radio en TV nogmaals dat hij niet zou aftreden. Hij zei dat hij onder de lawine van aanvallen had nagedacht over de vraag of hij ,,dat alles verder zal dragen".

Maar hij was tot de slotsom gekomen dat een staatshoofd niet mocht wijken voor ,,laster, vijandige demonstraties of ongefundeerde veroordelingen".

Op 11 februari had in Wenen een o.m. tegen Waldheim gerichte demonstratie plaatsgevonden voor het gebouw waar het zg. ,,Opernball" werd gehouden. Op dit bal was Waldheim als eregast aanwezig. Drie dagen later was in Wenen nog een demonstratie tegen Waldheim geweest.

In zijn toespraak zei Waldheim: "Het staatsbewustzijn dient sterker te zijn dan datgenen dat ons mag scheiden. Ik wijk niet voor druk van buitenaf." De president zei andermaal dat hij door een overtuigende meerderheid voor zes jaar was gekozen. ,,Een basisbeginsel van de democratie is dat men resultaten van verkiezingen niet naderhand mag corrigeren. Dat is ook een zaak van rechtvaardigheid en eerlijkheid tegenover zijn persoon en van respect voor het hoogste ambt in de staat."

Waldheim legde nogmaals uit hoe het ,,debat" rond zijn persoon was ontstaan in de laatste fase van de verkiezingscampagne voor het presidentschap, nu twee jaar geleden. ,,Mijn aanklagers kwamen uit Oostenrijk en uit het buitenland. Ze deinsden voor niets en geen enkel middel terug. Er werd tegen mij gekonkeld en gelogen. Mijn aanklagers noemden mij een moordenaar, oorlogsmisdadiger en leugenaar. Zonder genade werd ik dag na dag over gebeurtenissen verhoord die zich veertig of meer jaren geleden hebben afgespeeld."

,,Ik heb toen geprobeerd mijn diensttijd, veertig jaar geleden. zo goed het ging te reconstrueren. Veel, te veel bleef open. Dikwijls moest ik omwille van de waarheid zeggen dat ik me iets niet kon herinneren. Of dat ik het niet wist. Mijn aanklagers kwamen met steeds nieuwe beschuldigingen en hebben steeds weer bewijzen beloofd, maar die bewijzen kwamen niet. Ik kon de vuilspuiterij van mijn tegenstanders uiteindelijk slechts met één ding tegemoet treden. Ik heb het toen al gezegd: ik heb een zuiver geweten."

Waldheim wees erop dat hij zelf had voorgesteld een commissie van historici in te stellen die zijn diensttijd tijdens de oorlog zou onderzoeken. Waldheim over het rapport: ,,Ik moet vaststellen dat delen van het rapport niet op feiten stoelen, maar op vermoedens en veronderstellingen. Daarom zijn de daaruit getrokken conclusies niet staande te houden."

.,Maar u, mijn beste medeburgers, kunt het rapport van alle kanten bekijken. U zult daarin het sedert twee jaar gezochte bewijs voor mijn persoonlijke schuld en de betrokkenheid bij ooriogsmisdaden niet vinden. Dat bewijs is er niet."

Waldheim: ..Ik heb in de Tweede Wereldoorlog, in deze vloek voor mijn generatie, oneindig veel leed, vernieling en smart gezien en beleefd. Ik was toen een jongeman van nauwelijks twintig jaar. In 1938, een paar dagen voor Hitlers intocht in Oostenrijk, deed ik aan vertwijfelde acties mee waarmee we ons weerden tegen de ‚Anschluss'. Toen kwam datgene dat ik twee jaar geleden bij vergissing ‚plichtsvervulling' heb genoemd. Ik moest dienst nemen in Hitlers Wehrmacht. Men moet dat zonder illusies en in alle waarheid zien: er waren niet veel mogelijkheden zich aan de oorlogsdienst te onttrekken. In de nationaal-socialistische dictatuur hadden honderdduizenden en uiteindelijk miljoenen geen andere mogelijkheid. Ik heb groot respect voor de helden en martelaars van deze tijd. Maar het waren er, zoals altijd in de geschiedenis, slechts weinigen. Wij anderen, in mijn generatie, zijn in de machinerie van de oorlog ondergegaan in angst en met als doel te overleven."

,,De jaren van de oorlog waren een bittere leertijd waarover ik niet veel gesproken heb en niet veel spreken wilde. Misschien was dat een fout. Maar het was zeker geen strategie van verheimelijking."

,,We waren allemaal blij toen dc oorlog voorbij was en hebben geprobeerd een betere en meer menselijke wereld op te bouwen. Eénlcring heb ik uit deze tijd getrokken: ik wilde meehelpen dat er geen oorlog meer zou komen. Ik wilde voor de vrede werken. Ik mocht dat als ambassadeur, als minister van buitenlandse zaken van ons land doen en tien jaar als secretaris-generaal van de Verenigde Naties."

Waldheim riep zijn landgenoten op zelf te oordelen of hij lering uit deze periode had getrokken. Of hun bondspresident nog steeds de karikatuur was van de jonge luitenant Waldheim, of dat hun bondspresident een man was die tientallen jaren van zijn leven had gewerkt voor gerechtigheid, tolerantie en vrede.

Relatie met het buitenland sinds de beëdiging van Waldheim tot president

Na zijn aantreden als president kwam Waldheim wegens zijn twijfelachtige oorlogsverleden in een internationaal isolement terecht (zie pag. 9/2 e.v.-1987).

Op 10 okt. 1986 vertrok de Israëlische ambasadeur, Michael Elizur, uit Wenen. Zijn werk werd vervolgens overgenomen door de zaakgelastigde Gideon Yarden.

Op 28 oktober deelde bondskanselier Vranitzky na een vergadering van de ministerraad mee dat Oostenrijk zijn ambassadeur in Israël, Otto Pleinert, voor overleg naar Wenen had teruggeroepen.

Op 19 november deelde de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shimon Peres in het parlement mee dat zijn land niet van plan was zijn ambassadeur naar Wenen terug te sturen. ,,We hebben besloten genoegen te nemen met een vertegenwoordiging op laag niveau en we denken niet dat we daarin verandering zullen brengen", zei Peres.

Op 8 december deelde Vranitzky mee dat Oostenrijk zijn ambassadeur zou terugsturen naar Israel om uiting te geven aan zijn wens goede betrekkingen met dat land te onderhouden.

Op 24 apr. 1987 kreeg de Amerikaanse minister van justitie Edwin Meese een 200 pagina's tellend rapport aangeboden van het Office for Special Investigations over het oorlogsverleden van Waldheim en op 27 april nam Meese de beslissing op basis van dit rapport Waldheim te plaatsen op de watchlist van buitenlanders die de VS niet inmogen op grond van hun oorlogsverleden. De Amerikaanse regering legde er op 27 april de nadruk op dat het besluit uitsluitend de persoon van Waldheim gold en de goede betrekkingen met Oostenrijk niet in de weg mocht staan. In een reactie op het besluit van de Amerikaanse regering riep Oostenrijk zijn ambassadeur uit Washington terug voor overleg over deze ,,ernstige en ontstellende zaak voor Oostenrijk".

Op 27 april verklaarde de Oostenrijkse minister van buitenlandse zaken Mock na overleg tegen de pers: ,,De beslissing van de Amerikaanse regering heeft bij ons de grootst mogelijke ontsteltenis teweeggebracht en ik moet de argumentatie die de basis van de beslissing is met de grootste nadruk afwijzen. De toegepaste gerechtelijke procedure is in ieder opzicht in strijd met ons rechtsgevoel. Bij ons is een veroordeling alleen met bewijzen mogelijk. Deze beslissing wordt alleen op grond van verdenking genomen. Er konden in de afgelopen maanden geen bewijzen geproduceerd worden."

President Waldheim zei op 28 april in een verklaring voor radio en TV: ,,Ik heb een zuiver geweten. Gelooft u mij; ik, mijn vrouw en mijn kinderen hadden anders de maanden van beschuldigingen en verdachtmakingen niet kunnen doorstaan."

Op 28 april deelde de Canadese regering mee dat Waldheim wegens zijn oorlogsverleden ,,niet welkom" was in Canada. Het stond de Oostenrijkse president echter wel vrij Canada binnen te komen. In tegenstelling tot de VS vereiste Canada voor zo'n bezoek geen visum.

Op 30 april zei de Oostenrijkse bondskanselier Vranitzky dat hij ondanks de Amerikaanse beslissing Waldheim de toegang tot de VS te ontzeggen, zijn voorgenomen bezoek aan de VS, van 17-24 mei, zou laten doorgaan. ,,Isolatie zal ons niet helpen enig probleem op te lossen", aldus Vranitzky.

Op 2 mei zei Vranitzky op Schiphol, waar hij aankwam voor eer. driedaags bezoek aan Nederland, dat hij er voorstander van was dat historici uit verschillende landen een onderzoek gingen doen naar het oorlogsverleden van Waldheim. Het was volgens Vranitzky van het grootste belang dat de kwestie-Waldheim zo snel mogelijk werd opgelost en dat een einde kwam aan de ,,moeilijke, onaangename situatie waarin we verkeren".

Die dag had Vranitzky een gesprek met premier Lubbers en minister Van den Broek van buitenlandse zaken. Zij wezen de Oostenrijkse bondskanselier op het belang dat er spoedig duidelijkheid kwam in de zaak-Waldheim.

Tijdens zijn bezoek woonde Vranitzky o.m. de opening bij van het Joods Historisch Museum in Amsterdam. Hij was voor de opening uitgenodigd omdat overheid en bedrijfsleven in Oostenrijk f 400.000 hadden bijgedragen aan het museum.

Op 4 mei zei Waldheim voor de Oostenrijkse radio dat ,,het tijd is via gerechtelijke kanalen te antwoorden op de kwaadsprekerij".

Op 7 mei diende de Oostenrijkse president een aanklacht wegens smaad in tegen de president van het Joodse Wereldcongres (WJC), Edgar Bronfman. Deze had op 5 mei tijdens een vergadering van het WJC in Boedapest over Waldheim gezegd: ,,Ik heb genoeg documenten met de initialen of ondertekening van Waldheim gezien om te weten dat hij deel heeft uitgemaakt van de nazi-moordmachine." Verder: ,,Als Waldheim nog een beetje patriottisme bezit, zouden zijn artsen voor hem een reden tot aftreden moeten vinden." Tenslotte had hij gezegd: ,,De misdaden en leugens over zijn verleden zijn zo duidelijk dat het bijna een misdaad tegen de mensheid is iets met die man van doen te hebben."

In een reactie op de aanklacht zei Bronfman op 7 mei tijdens een persconferentie in Boedapest: ,,Ik neem zijn aanklacht niet serieus. Ik neem hem als mens niet serieus. Ik beschouw Oostenrijk serieus."

Op 8 mei verklaarde Vranitzky voor de Oostenrijkse TV dat hij wilde dat van onafhankelijke zijde een commissie werd gevormd die het oorlogsverleden van Waldheim ging onderzoeken. Ver-

der kondigde hij aan dat hij zijn bezoek aan de VS twee dagen zou uitstellen om de Amerikaanse documenten over Waldheim te lezen en om het verslag te horen van een Oostenrijkse commissie over hun bevindingen in Joegoslavische archieven (die commissie, bestaande uit drie Oostenrijkse deskundigen, keerde op 14 mei uit Joegoslavië terug).
Op 18 mei kondigde bondskanselier Vranitzky aan dat hij in de VS bezwaar zou maken tegen het Amerikaanse besluit Waldheim op de watchlist te plaatsen. ,,Ikzal niet aarzelen uitdrukking te geven aan onze gevoelens over dit besluit en over het feit, dat het gebruik dat een supermacht heeft gemaakt van zijn politieke manoeuvreerruimte de belangen van een klein land niet heeft gediend'', aldus Vranitzky aan de vooravond van zijn vertrek naar Washington.
Op 19 mei gaf Waldheim in een TV-rede toe dat hij ,,eenfout'' had gemaakt door niet eerder openlijk over zijn verleden tijdens de Tweede Wereldoorlog te spreken. Maar hij bleef er bij, dat hij ,,alleen maar zijn plicht'' had gedaan tijdens de oorlog en zich niet schuldig had gemaakt aan misdadige activiteiten. ,,Als president en als de mens Waldheim'' sprekend zei hij verder nog, dat hij niet van plan was af te treden.

Volgens Waldheim had het onderzoek van de drie Oostenrijkse experts in Belgrado nu definitief aangetoond dat er helemaal niets van de beschuldigingen over kon blijven dat hij bij oorlogsmisdaden op de Balkan betrokken was geweest. Een delegatie uit de VS, die op 15 mei in Wenen het watchlist-besluit had toegelicht, had ook geen enkel belastend document voorgelegd, zo betoogde de president.

Over de hem zo veelvuldig nagedragen opmerking over zijn ,,pflichterfüllung'' tijdens de nazi-tijd zei hij nu daarmee bedoeld te hebben het niet in staat zijn tot een vrije beslissing in een situatie van dwang. Daaruit was de plicht ontstaan na de oorlog de strijd tegen racisme, fanatisme, en intolerantie op te nemen en de ergste slachtoffers van de nazi-terreur te beschermen: ,,Ik heb zelf gepoogd dit als diplomaat te realiseren vooral bij de VN'', aldus Waldheim.

Tijdens zijn bezoek aan de VS bracht Vranitzky de ontsteltenis in zijn land over het watchlist-besluit tot uitdrukking. Toen bleek dat dit besluit onherroepelijk was, benadrukte Vranitzky de noodzaak van blijvende vriendschappelijke betrekkingen tussen Oostenrijk en de VS.
Op 11 juni 1987 lichtte een speciale afgezant van de Oostenrijkse regering, Fritz Molden, in Den Haag het Oostenrijkse standpunt in de kwestie-Waldheim toe. In een door hem aan het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken overhandigd memorandum stond dat Waldheim in de oorlog noch een nazi was geweest, noch een oorlogsmisdadiger en dat er na een jaar zoeken geen enkel document was gevonden dat in dat opzicht voor hem belastend was.

Op 16 juni eisten Oostenrijkse diplomaten in Washington dat de VS Waldheim van de watchlist zouden schrappen. Na een zitting van het Oostenrijkse kabinet zei minister van buitenlandse zaken Mock dat Oostenrijk de eis ten gunste van Waldheim had ingediend omdat er geen bewijzen waren voor de beschuldigingen dat Waldheim zich op de Balkan had schuldig gemaakt aan oorlogsmisdaden.

Op 25 juni 1987 bracht Waldheim een officieel bezoek aan het Vaticaan, waar paus Johannes Paulus II hem in audiëntie ontving. ,,Waldheim is door het volk democratisch gekozen. Daarom moet de Heilige Stoel, wanneer Waldheim in zijn hoedanigheid van president van de Oostenrijkse republiek een bezoek aan de paus aanvraagt, op dat verzoek ingaan vanwege de betrekkingen met dat land'', aldus een communiqué van het Vaticaan waarin verder herinnerd werd aan Waldheims twee ambtstermijnen als secretaris-generaal van ,de Verenigde Naties tijdens welke hij ,,missies van groot belang voor de vrede heeft uitgevoerd''.

Op 17 juni had het WJC over het bezoek van Waldheim aan het Vaticaan verklaard: ,,Het is een tragedie voor het Vaticaan en een trieste dag voor de joods-christelijke betrekkingen''. Het WJC herinnerde eraan dat Waldheim ,,niet de eerste omstreden persoon is die in audiëntie door de paus is ontvangen''.
Op 18 juni las een woordvoerder van het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken een officiële verklaring voor, waarin werd gezegd dat de beslissing van het Vaticaan Waldheim te ontvangen de joodse wereld en de staat Israël had verbaasd. Israël vroeg zich af wat de redenen hiervoor waren en veroordeelde de beslissing
Andere afwijzende reacties kwamen van joodse organisaties elders in de wereld.
Tijdens het bezoek van Waldheim aan de paus was de Amerikaanse ambassadeur bij het Vaticaan, Frank Shakespeare, ,,buiten de stad''. De VS werden vertegenwoordigd door een lager geplaatste functionaris van de ambassade. De Nederlandse ambassadeur was ook niet aanwezig op de ontvangst die ter ere van het bezoek van Waldheim door het Vaticaan werd gegeven. De hoofden van de Britse en Westduitse diplomatieke vertegenwoordigingen bij het Vaticaan waren op vakantie, zo werd meegedeeld. Terwijl president Waldheim door de paus werd ontvangen, vond buiten op het St Pietersplein een demonstratie plaats. Eén van de demonstranten was nazi-jaagster Beate Klarsfeld.
Op 31 augustus voerde een aantal joodse leiders overleg met de Vaticaanse commissie voor de betrekkingen met het jodendom en op 1 september ontving de paus de joodse leiders in zijn buitenverblijf in Castel Gandolfo. Met beide initiatieven probeerde het Vaticaan de toegenomen spanning tussen het jodendom en het katholicisme te verminderen.

Op 27 juni vaardigde de Oostenrijkse minister van binnenlandse zaken Karl Blecha een verordening uit voor de politie om krachtig op te treden tegen

De Oostenrijkse president Kurt Waldheirn biedt paus Johannes Paulus II op 25 juni 1987 in het Vaticaan een gesigneerd portret van zichzelf aan. Naast Waldheim zijn echtgenote Elisabeth.

neo-nazistische activiteiten, ,,met name tegen antisemitische betogingen of het uitdelen van pamfletten" en de bestaande wetten strikt te handhaven. Blecha's maatregel was een reactie op een brief van de leider van de joodse gemeenschap in Wenen, Paul Grosz, die op 26 juni had geschreven dat de controverses rond de audiëntie van Waldheim bij de paus hadden geleid tot een toename van het aantal anti-Semitische incidenten in Oostenrijk. Grosz had een aantal incidenten opgesomd.

Op 1 juli begon Waldheim een officieel bezoek van vier dagen aan Jordanië, waar hij ontvangen werd door koning Hoessein, die hem op 4 maart 1987 had uitgenodigd. ,,We geven niets om de controverse over president Waldheim", zo zei de Jordaanse minister van informatie (op 10 febr. 1988 arriveerde koning Hoessein voor een officieel staatsbezoek in Oostenrijk).
Op 8 juli 1987 zei de Oostenrijkse minister van buitenlandse zaken Alois Mock dat Waldheim door de Westduitse president Richard van Weizsacker was uitgenodigd voor een ,,ontmoeting tussen buren" en dat er uitnodigingen lagen van Iran, Irak, Syrië, Libië, Egypte, de Verenigde Arabische Emiraten, Oeganda en Hongarije. Diezelfde dag arriveerde Sowjet-premier Nikolaj Ryzjkow in Wenen voor een officieel bezoek van vier dagen.

Op 13 aug. 1987 kwam een witboek over Waldheim uit, samengesteld door zijn zoon Gerhard. Het honderden pagina's tellende geschrift was in het Engels gesteld en zou over alle officiële Oostenrijkse vertegenwoordigingen in het buitenland worden verspreid voor ,,intern gebruik", om aanvallen op Waldheim beter te kunnen pareren.
Eén van de conclusies van het witboek was: ,,De beschuldigingen tegen de bondspresident zijn deel van een zorgvuldig geplande campagne."
Op 29 september deelde de Oostenrijkse minister van buitenlandse zaken Mock in Washington mee dat de regering van de VS het verbod had opgeheven op deelname van Amerikaanse ambassadeurs aan recepties ter ere van president Waldheim.
Op 11 febr. 1988 maakte een woordvoerder van het Joegoslavische ministerie van buitenlandse zaken bekend dat zijn land de affaire-Waldheim niet langer als een zuiver binnenlandse aangelegenheid van Oostenrijk beschouwde.
De laatste twee jaar had de Joegoslavische regering het standpunt ingenomen dat de affaire-Waldheim een interne Oostenrijkse aangelegenheid was.

WEST-EUROPA

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

DEELSTAATVERKIEZINGEN IN BREMEN EN SLEESWIJK-HOLSTEIN

Op 13 sept. 1987 zijn er verkiezingen gehouden voor de regionale parlementen van Bremen en Sleeswijk-Holstein – in Bremen de Burgerschaft en in Sleeswijk-Holstein de Landdag.
In beide verkiezingen verloor de christen-dcrnocratische CDU een flink deel van haar aanhang; in Bremen was de achteruitgang 9,901, en in Sleeswijk-Holstein 6,4%.
De sociaal-democratische SPD bleef stabiel; zij behield haar absolute meerderheid in Bremen en werd in Sleeswijk-Holstein grootste partij.
De FDP in Sleeswijk-Holstein had voor de verkiezingen verklaard een coalitie met de CDU te willen vormen, als de CDU haar absolute meerderheid zou verliezen. Na de verkiezingen bleken CDU en FDP te zamen over precies de helft, 37, van de 74 zetels in de Landdag van Sleeswijk-Holstein te beschikken.
In Bremen ging één van de zetels in de 100 zetels tellende Burgerschaft naar de rechts-extremistische Deutsche Volks-Union.
De FDP slaagde er in na vier jaar afwezigheid weer in beide parlementen terug te keren. In Bremen kwam zij op 10 procent en in Sleeswijk-Holstein op 5,2.
In Bremen verdubbelden de Groenen hun percentage (nu 10,2), in Sleeswijk-Holstein bleven ze met 3,9 procent onder de 5-procents kiesdrempel.

De uitslag van de verkiezingen in Bremen en Sleeswijk-Holstein luidde aldus:

Burgerschaft Bremen

	1987		1983	
	%	zetels	%	zetels
Opkomst	75,5		79,6	
SPD	50,5	54	51,3	58
CDU	23,4	25	33,3	37
Groenen	10,2	10	5,4	5
FDP	10,0	10	4,6	--
DVU	3,4	1	--	--

Landdag Sleeswijk-Holstein

	1987		1983	
	%	zetels	%	zetels
Opkomst	76,6		84,8	
CDU	42,6	33	49,0	39
SPD	45,2	36	43,7	34
Groenen	3,9	--	3,6	--
FDP	5,2	4	2.2	--
SSW	1,5	--	1,3	1

De CDU van bondskanselier Helmut Kohl heeft eerder in 1987 verlies geleden bij deelstaatsverkiezingen in Rijnland-Palts, waar zij haar absolute meerderheid verloor en ook slechts met steun van de FDP weer een regering kon vormen.
Voorts verloor de CDU in Hamburg, waar de SPD als grootste partij een coalitie formeerde met de liberale FDP.
In een eerste reactie voor de Westduitse televisie gaf bondskanselier Kohl toe een ,,gevoelige nederlaag" te hebben geleden. Hij weet het verlies vcoral aan het ,,niet goed overkomen" van de politiek van de regering in Bonn.
Vooral getroffen door de nederlaag in Sleeswijk-Holstein is Kohls minister van financiën, Gerhard Stoltenberg, die CDU-voorzitter in de deelstaat is. In een situatie waarin onder Stoltenbergs leiding een zware belastingverlagingsoperatie moet worden uitgevoerd, komt deze verzwakking van de minister de CDU zeer ongelegen, enerzijds tegenover de liberale coalitiepartner FDP en anderzijds tegenover de Beierse zusterpartij CSU.
Stoltenberg noemde als een van de belangrijkste factoren voor het verlies de voorpublikatie van een artikel in het weekblad Der Spiegel van 14 stipt., waarin een medewerker van Sleeswijk-Holsteins minister-president Barschel deze ervan beschuldigt opdracht te hebben gegeven zijn SPD-tegenkandidaat Björn Engholm te laten bespioneren door een privé-detective.

Oorzaken nederlaag CDU. *Affaire-Barschel* in Sleeswijk-Holstein

Het *NRC/H'blad* van 14 sept. 1987 bevatte een beschouwing over de mogelijke oorzaken van de nederlaag van de CDU bij de verkiezingen in Bremen en Sleeswijk-Holstein. Daarin werd ook ingegaan op de problemen, waarin de CDU-premier van Sleeswijk-Holstein, Uwe Barschel, verkeerde.
Het volgende is aan dit artikel ontleend.
In hoeverre zijn de zware verliezen van de christen-democratische CDU bij deelstaatverkiezingen in Sleeswijk-Holstein toe te schrijven aan plaatselijke en in hoeverre aan nationale factoren en tendenzen? Voor het laatste pleit het feit dat de verliezen in de lijn liggen die in Hamburg en Rijnland-Palts als was gebleken.

Traditionele CDU-stemmers, in het bijzonder in de agrarische sector, zijn thuisgebleven of hebben op de liberale FDP gestemd. Zij vinden dat de CDU niet hard genoeg optreedt tegen het Brusselse landbouwbeleid.

Daarmee is, nationaal gezien, slechts een deel van het verlies te verklaren. Een ander deel wordt verklaard door een tweede trend, die bij de Bondsdagverkiezingen in januari 1987 zichtbaar werd: de Westduitse kiezers hebben een toenemend vertrouwen in de veiligheidspolitiek van de liberalen, terwijl als gevolg van een aarzelende houding op dat terrein binnen de CDU en een duidelijk tegengas door Strauss' CSU men op dat terrein niet precies weet wat de christen-democraten willen.

Kohls beslissing om de Pershings-1A van de Bundeswehr af te schaffen, is blijkbaar te laat gekomen.

De winst van de liberale FDP is derhalve voor een belangrijk deel toe te schrijven aan de politiek van de liberale minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher. De FDP-man in Bremen, Klaus Jager, kon zelf op 13 sept. de 10 procent voor zijn partij ook niet anders verklaren dan met een verwijzing naar Genscher.

Bondskanselier Kohl zal op het punt van vrede en veiligheid nog meer in Genschers richting moeten overhellen, zoals hij na de Bondsdagverkiezingen ook heeft gedaan. Dat brengt hem in conflict met de Beierse zusterpartij CSU van Franz Josef Strauss.

In de voorafgegane maanden, met felle discussies tussen CDU en CSU over asielverlening voor veertien Chilenen die in hun land de doodstraf te wachten staat en over Kohls besluit de Pershings af te schaffen, hebben de christen-democraten een verdeelde indruk gewekt, die ongetwijfeld op 13 sept. een rol heeft gespeeld bij de verkiezingen in de beide deelstaten.

Er zijn echter ook aanzienlijke plaatselijke factoren aan te wijzen voor het verlies van de CDU.

In de eerste plaats in Bremen. De jonge SPD-burgemeester Klaus Wedemeier geniet een zeer grote persoonlijke populariteit. Bij opiniepeilingen kort voor de verkiezingen was gebleken, dat wanneer hij en CDU-man Metz als enigen tegenover elkaar hadden gestaan, Wedemeier 71 procent van de stemmen had gekregen.

De slechte economische situatie met een hoge werkloosheid in Bremen wordt niet het SPD-bewind ter plaatse aangewreven, dat voor de vijfde keer met absolute meerderheid kan verder regeren, maar veel meer aan te weinig steun uit Bonn. In dezelfde opiniepeiling vond 80 procent dat Bonn aan Bremen meer steun moest geven.

Ten slotte lijkt het waarschijnlijk dat de rechts-extremistische Deutsche Volks-Union haar meeste stemmen onder de CDU-aanhangers heeft gekregen. De partij kreeg 3,4 procent van de stemmen. Dat is weliswaar onder de vijf-procents kiesdrempel, maar de plaatselijke kieswet bepaalt dat men in het parlement van de ,,deelstaat" Bremen al vertegenwoordigd wordt wanneer men in een van de beide steden Bremen of Bremerhaven boven de 5 procent komt. In Bremerhaven kreeg de DVU 5,5 procent.

De partij wordt gesteund door de Nationaal-Democratische Partij Duitsland. de NPD, die in de jaren zestig in het hele land verkiezingssuccessen behaalde en waar veel oud- en neo-nazi's politiek onderdak vinden.

In Sleeswijk-Holstein heeft een Noordduits ‚Watergate' een rol gespeeld. Een dag voor de verkiezingen meldde het weekblad *Der Spiegel,* dat een detective-bureau SPD-man Engholm had laten bespioneren, met het doel bewijzen te verzamelen over diens vermeende homoseksualiteit en over zijn belastingaangifte. Engholm, die getrouwd is en kinderen heeft, zou tegelijkertijd een ,,losbandig leven met vrouwen" hebben geleid.

In de uitgave van 14 sept., waarvan op 12 sept. een voorbericht werd verspreid, drukt het blad een beëdigde verklaring af van een van minister-president Uwe Barschels persmedewerkers, Reiner Pfeiffer.´ Daarin verklaart deze persoonlijk van de CDU-minister-president opdracht te hebben gekregen een detective-bureau Engholm te laten bespioneren.

Bovendien zou Barschel hem een brief hebben gedicteerd waarin de SPD-man van belastingontduiking werd beschuldigd. De minister-president had daarbij gebruik gemaakt van vertrouwelijke gegevens van de belastingdienst.

Het bericht heeft op 12 en 13 sept. een grote rol in de discussie in de Bondsrepubliek gespeeld.

Barschel noemt de verklaring van zijn medewerker ,,een leugen". Hij heeft tegen Pfeiffer en tegen *Der Spiegel* een aanklacht bij de justitie ingediend en hij wil voorts een parlementaire enquêtecommissie een officieel onderzoek laten instellen.

Van SPD-zijde is erop aangedrongen dat Barschel vooreerst geen nieuwe regering (samen met de FDP) vormt, maar als demissionair minister-president aanblijft, totdat de kwestie definitief is opgehelderd.

Blijkt de beschuldiging ongegrond dan kan de 42-jarige CDU-man verder regeren met het uiterst wankele aantal van 37 van de 74 zetels.

Kan Reiner Pfeiffer zijn beschuldiging waarmaken, dan zal Barschel moeten aftreden en zou de CDU er afgezien van enkele zware nederlagen ook nog de last van een ongehoord schandaal bij hebben.

Pfeiffer heeft op 13 sept. voor beide Duitse tv-netten zijn beschuldigingen bevestigd.

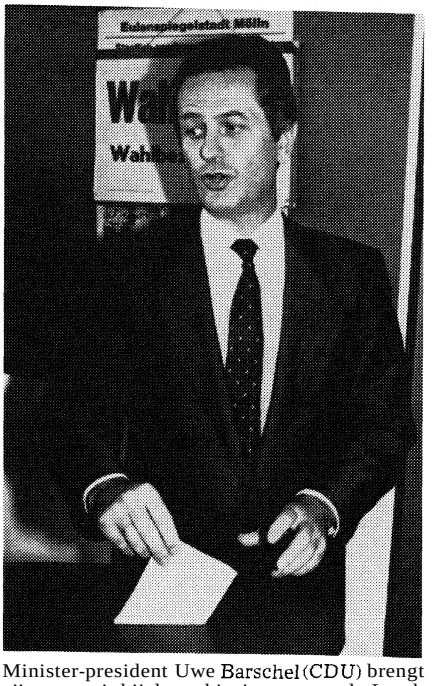
Op 19 sept. maakte het *NRC/H'blad* aldus de stand van zaken op in de affaire-Barschel:

Al enige tijd voor de verkiezingen van 13 sept. doken in de regionale media in de deelstaat berichten op dat SPD-man Engholm, wiens kansen in opiniepeilingen steeds hoger werden aangeslagen, werd geschaduwd.

Politiemannen hadden eens twee in een gehuurde auto zittende ‚verdachte' figuren aangesproken, die voor het huis van een burgemeester stonden waar Engholm op bezoek was.

Vanzelfsprekend werd onmiddellijk gesuggereerd, dat hier wel de CDU de hand in het spel zou hebben. *Der Spiegel* wist te melden dat de beide mannen detectives waren geweest van het bureau Harry Piel in Bremerhaven. Zij zouden worden betaald door de baas van het cosmetische bedrijf Schwarzkopf, Karl Josef Balhaus, een goede vriend van Barschel.

De feiten waren nog niet hard en opwindend genoeg om echt opschudding te veroorzaken. Maar dat veranderde door de beëdigde verklaring van de 48-jarige Reiner Pfeiffer. Hij had ,,persoonlijk van Barschel" opdracht gekregen het detective-bureau in te schakelen, de minister-president had hem ook zelf een anonieme brief aan de belastingdienst gedicteerd met beschuldigingen over Engholm en hij had

Minister-president Uwe Barschel (CDU) brengt zijn stem uit bij de verkiezingen voor de Landdag van Sleeswijk-Holstein op 13 september.

tenslotte Pfeiffer opdracht gegeven een afhoor-microfoontje op te duiken om in zijn telefoon-apparaat te stoppen. De volgende dag zou een veiligheidsinspectie worden gehouden, waarbij het ding zou worden ‚ontdekt'. De schuld zou dan aan de SPD worden gegeven. Dat alles althans volgens de versie-Pfeiffer, die zijn beschuldigingen inmiddels herhaaldelijk voor de tv heeft herhaald en die in de avond van 17 sept. in een live-gesprek met het tweede net zijn secretaresse bij Barschels persdienst, Jutta Schröder, had meegebracht. Zij bevestigde het verhaal van de afhoor-microfoon. De telefoongesprekken daarover had zij gevolgd, zei ze.

Een complicerende factor bij deze verklaring is dat Pfeiffer en zijn secretaresse inmiddels ,,een bijzondere relatie" zijn aangegaan, zoals dat in juristen-Duits heet.

Pfeiffer was bij zijn collega's al vele jaren bekend om zijn mateloze ambitie om op te vallen. Dat lukte hem geregeld met artikelen, waarin het hele en halve waarheden bekende personen werden neergesabeld.

Pfeiffers aandacht richtte zich daarbij vooral op de ,,kameraden" van de SPD. die hij – zo schrijft hij in een brief waarin hij zichzelf in 1986 in Hannover aanbeval – graag ,,aufs Kreuz legt".

Zijn agressieve methoden kostten hem zijn baan bij achtereenvolgens de persafdeling van VFW-Fokker, als woordvoerder van de Bremer CDU-fractievoorzitter Neumann en als hoofdredacteur van het met de CDU verbonden dagblad Weser Kurier.

Kan een leugenaar de waarheid spreken? Die vraag gonst door de Bondsrepubliek. En zo nee, hoe kan de minister-president zo'n dubieuze figuur op zijn pers-afdeling aanstellen? En bovendien: welke motief zou Pfeiffer hebben om Barschel te beschuldigen?

Vanuit Barschels kanselarij wordt gemeld, dat de minister-president Reiner Pfeiffer een uitbrander had gegeven over een artikel van hem in de CDU-verkiezingskrant, waarin werd beweerd dat de SPD voor sex met kinderen was. Daarbij was twijfel uitgesproken over een verlenging van Pfeiffers tijdelijke arbeidscontract.

Voor de sociaal-democraten is de zaak intussen duidelijk: zij eisen Barschels aftreden, omdat hij politiek verantwoordelijk is voor de daden van Pfeiffer, ongeacht of hij er van wist.

Barschel zelf heeft besloten met alle middelen terug te vechten. Op 18 sept. presenteerde hij negen beëdigde verklaringen: één van hemzelf en acht van zijn naaste medewerkers, waarin op alle punten Pfeiffers beweringen worden tegengesproken. Tegen Der *Spiegel* is hij een civielrechtelijke procedure begonnen: de minister-president wil van het blad een ,,aanzienlijke" schadevergoeding.

SPD-lijstaanvoerder in Sleeswiik-Holstein Biörn Engholm met echtgenote Barbara

Uwe *Barschel* treedt af als minister-president

Minister-president Uwe Barschel van Sleeswijk-Holstein heeft op 25 sept. op een persconferentie meegedeeld, dat hij zijn ambt zou neerleggen.

Als waarnemend minister-president zou optreden zijn plaatsvervanger tot dan, Henning Schwarz.

Barschel zei, dat hij tot 2 okt. aan zou blijven en op die dag zijn ambt aan Schwarz zou overdragen.

Hij nam hiermee, zo verklaarde Barschel, de politieke verantwoordelijkheid op zich voor de daden, die Pfeiffer had begaan vanuit diens plek in de staatskanselarij. Barschel bleef er echter bij, dat Pfeiffer zijn daden verricht had zonder zijn (Barschels) medewerking en medeweten.

Eerste aanwijzingen, dat *Barschel* onwaarheden sprak. Justitie vraagt opheffing Barschels parlementaire onschendbaarheid

In de middag van 7 okt., op de dag dat een officiële enquêtecommissie uit het deelstaatparlement met haar verhoren begon, werd bekend dat Barschel al heel lang op de hoogte was van een poging om via een anonieme aanklacht bij de belastingdienst SPD-man Engholm als financieel onbetrouwbaar aan de kaak te stellen. Tot dan toe had hij met ,,plechtige verklaringen" en een ,,erewoord" ontkend zijn persmedewerker Reiner Pfeiffer opdracht te hebben gegeven deze aanklacht in te dienen.

Tot begin sept. zei hij zelfs niets van de zaak te hebben geweten.

Op 7 okt. onthulde zijn partijvriend en minister van financiën Roger Asmussen dat de minister-president persoonlijk al in februari bij een staatssecretaris had geïnformeerd hoe het met de aanklacht stond.

De justitie heeft na die mededeling, die voor de CDU in Kiel en Bonn als een schok kwam, 's avonds op 7 okt. nog officieel bij het deelstaatparlement om opheffing van Barschels parlementaire onschendbaarheid gevraagd. Gebruik in de Bondsrepubliek is dat dit wordt ingewilligd.

Volgens Barschels inmiddels ontslagen persmedewerker Pfeiffer heeft de minister-president hem zelf de inhoud van de anonieme aanklacht aan de belastingdienst gedicteerd. Vervolgens had Barschel, aldus Pfeiffer, ook nog een briefje aan zichzelf gedicteerd – alsof deze van dezelfde anonieme aanklager kwam – waarin op de aanklacht werd gewezen. Dan kon hij er in de openbaarheid tenminste iets mee doen.

Pogingen van Pfeiffer – volgens eigen zeggen in opdracht van Barschel – om een rechtse kiezersgroep die een gevaar

voor de CDU dreigde te worden in diskrediet te brengen, slaagden. Met telefoontjes, waarin hij zich uitgaf als verslaggever van Bild-Zeitung speelde Pfeiffer de leiders van die groepering zodanig tegen elkaar uit, dat de groep uiteenviel en bij de verkiezingen nauwelijks nog stemmen kreeg. Vanuit zijn vakantieoord in Portugal maakte Pfeiffer een week eerder nog bekend, dat Barschel en hij een serieus plan hadden voor een in scène gezette overval op Barschel. Pfeiffer zou de minister-president enkele dagen voor de verkiezingen in een bos aan een boom vastbinden met een bord van de Rote Armee Fraktion om de nek. Als slachtoffer van terrorisme hoopte Barschel op medeleven van de kiezers.

Barschel dood aangetroffen

Een verslaggever van het weekblad Stern heeft in de middag van 11 okt. Uwe Barschel dood aangetroffen in een hotelkamer in Geneve.
Barschel lag geheel gekleed op zijn rug in de met water gevulde badkuip van de hotelkamer. Volgens verklaringen van de politie werd niets verdachts aangetroffen in de kamer; er waren geen sporen van geweld.
De 43-jarige Uwe Barschel was getrouwd – met Freya von Bismarck – en had vier kinderen in de leeftijd van 4 tot 9 jaar.
De dood in een hotelkamer in Geneve van CDU-man Uwe Barschel uit Sleeswijk-Holstein heeft aan de reeks ongerijmdheden in deze affaire weer enkele toegevoegd.
Als het zelfmoord zou zijn – de doodsoorzaak van hartstilstand of collaps van de bloedsomloop, zoals volgens het persbureau DPA in het autopsierapport staat, sluit dat niet uit – komt de vraag op hoe Barschel tot zoiets kon overgaan, nadat hij tevoren zijn vrouw nog telefonisch had gemeld dat na een ontmoeting met een informant zijn ‚zaak' er goed voorstond.
Daags daarna – op 11 okt. – zou hij een tweede ontmoeting met die informant hebben.
Als het een natuurlijke dood is, hoe kwam Uwe Barschel dan ruggelings en geheel gekleed, overigens zonder sporen van geweld, in een met water gevulde badkuip terecht?
Na zijn aftreden als minister-president van Sleeswijk-Holstein op 2 okt. was de 43-jarige Barschel met zijn vrouw en enkele kinderen op vakantie naar de Canarische eilanden gegaan, waar hij in het huis van een vriend verbleef, een grote aannemer uit Berlijn, Rolf Lechner.
Op 8 okt. had hij telefonisch contact met zijn advokaat Erich Samson, die op 11 okt. voor de tv verklaarde ,,de beste kansen" te hebben gezien voor Barschel om ,,zonder persoonlijke schuldaantijgingen" tevoorschijn te komen uit de affaire die in de Duitse media als ‚Waterkantgate' bekend staat.
Barschel en zijn advocaat hielden dat vertrouwen, ondanks enkele dramatische ontwikkelingen in de dagen daarvoor. CDU-minister van financiën Roger Asmussen in Sleeswijk-Holstein verklaarde dat Barschel op de hoogte was geweest van een anonieme beschuldiging van belastingfraude tegen zijn SPD-tegenstander Björn Engholm.
De justitie verzocht daarop het deelstaatparlement om opheffing van Barschels parlementaire onschendbaarheid, de CDU in de deelstaat sommeerde hem op 9 okt. om zijn parlementszetel op te geven en om onmiddellijk van vakantie terug te keren. Op 12 okt. moest hij voor de parlementaire enquêtecommissie verschijnen die de zaak uitzoekt.
In de middag van 10 okt. om tien over drie was Barschel in Genève geland, onderweg terug naar Kiel. Hij zou – dat zeggen behalve reporters van het weekblad Stern ook de *Kieler Nachrichten* en Barschels vrouw Freya – in deze stad een man ontmoeten met de schuilnaam ‚Roloff', die hem ontlastend materiaal wilde overhandigen. Waarom die ontmoeting in Geneve moest plaatsvinden, is raadselachtig.

Op 10 okt. zou Barschel met de man hebben gesproken waarbij deze hem een foto had getoond van Barschels inmiddels ontslagen persmedewerker Reiner Pfeiffer samen met een onbekende tweede persoon.
Na afloop van dat gesprek belde Barschel zijn vrouw Freya op Gran Canaria op. Hij maakte een ,,opgeluchte indruk", verklaarde zij naderhand. Zij sloot naderhand zelfmoord ook ,,volledig" uit.
Barschel was er nu zeker van dat er een komplot tegen hem werd gesmeed. De volgende dag zou de betreffende informant hem nog meer ontlastend materiaal – waaronder foto's – overhandigen.
Hoe en op welke wijze Barschel daarbij in contact heeft gestaan met *Stern*-reporters is onduidelijk. Vast staat dat Stern-reporter Sebastian Knauer, die in hetzelfde hotel Beau Rivage aan de boulevard langs het meer verbleef, de zaak niet vertrouwde toen Barschel niet kwam opdagen om naar zijn tweede afspraakmet zijn informant te gaan. Knauer klopte herhaaldelijk op Barschels hotelkamerdeur. Toen er geen antwoord kwam, ging hij naar binnen; de deur was niet afgesloten. In de badkamer vond hij het levenloze lichaam van Uwe Barschel.
In Kiel moesten CDU-deelstaatvoorzitter, tevens minister van financiën in Bonn, Gerhard Stoltenberg en fractievoorzitter Klaus Kribben zich op 12 okt. verdedigen tegen het verwijt wellicht aan de dood van Barschel te hebben bijgedragen door hem te laten vallen, zoals op 9 okt. is gebeurd.
De CDU, zei Eike Barschel in Geneve, had zijn broer ..door een vonnis-vooraf gedemonteerd en hem tot Einzelgänger gedegradeerd". Stoltenberg zei dat men steeds de noodzakelijke ‚fairness' tegenover Barschel in acht had genomen
De parlementaire enquêtecommissie in Sleeswijk-Holstein, die de kwestie van de campagne tegen SPD-man Engholm onderzoekt, heeft de hoorzittingen een week opgeschort, tot na de begrafenis van Barschel.

Doodsoorzaak Barschel: medicijnen

De politie in Geneve deelde op 14 okt. mee, dat in de maag van Uwe Barschel vijf verschillende medicijnen zijn aangetroffen, waaronder een slaapmiddel en een kalmerend middel.
Hoewel zelfmoord door de vondst van de medicijnen waarschijnlijker werd, had men op dat moment nog niet kunnen vaststellen, of de dosis dodelijk was.
Bovendien blijven de omstandigheden mysterieus. In kamer **317** van het hotel Beau Rivage aan het Meer van Genève, waar Stern-reporter Sebastian Knauer Barschels lichaam in de middag van 11 okt. om half één vond, zijn geen verpakkingen gevonden van slaapmiddelen en andere medicijnen, wel een nog gevuld doosje pillen tegen depressies.
En als het zelfmoord is, hoe is het dan te verklaren dat de politicus met zijn kleren aan in een met water gevulde badkuip lag? In het autopsierapport staat dat hij niet is gevallen. Barschel, zo heeft heel Duitsland op de door Stern gepubliceerde foto inmiddels kunnen zien, een badstof doek om zijn rechterhand, waarmee hij zijn hoofd lijkt te ondersteunen. Het hoofd steekt boven water uit, maar de haren zijn nat.
Waarom, zo luidt een verdere vraag, is zijn bed onbeslapen? In de avond van 10 okt. even na zeven uur heeft Barschel – de telefooncomputer heeft dat geregistreerd – geprobeerd zijn buiten Genève wonende broer te bereiken. Iets later heeft hij bij de etageservice een fles Beaujolais besteld.
De dood is de volgende morgen om elf uur ingetreden. Het is mogelijk, zo gaf onderzoeksrechter Claude-Nicole Nardin op 14 okt. toe, dat de lijkverstijving door het warme water wat is

vertraagd, maar dat kan niet zo lang zijn, dat dit het onbeslapen bed verklaart,.
Een moord, zoals Barschels vrouw Freya en broer Eike beweren, wordt door de voorlopige resultaten van het onderzoek echter minder waarschijnlijk. Men heeft geen sporen van geweld gevonden; de medicijnen zijn hem ook niet opgedrongen, noch is een injectienaald gebruikt.
De geheimzinnige persoon, genaamd ‚Robert Rohloff', die Barschel in Genève in de middag van 10 okt. zou hebben ontmoet, is spoorloos. Ook de taxichauffeurdie Barschel van de luchthaven naar de stad bracht heeft zich niet gemeld.
Op 31 nov. is in Genève het eindrapport bekendgemaakt van de autopsie: Uwe Barschel is op 10 oktober gestorven door een ,,zeer zware medicijnenvergiftiging". In zijn lichaam werden vijf soorten medicijnen gevonden; alleen de slaappillen die hij had ingenomen waren al voldoende geweest om de dood te veroorzaken.

Contacten van Pfeiffer met SPD

Op het andere toneel van deze ‚Politkirmi', de 250.000 inwoners tellende havenstad Kiel, was de verwarring op een toppunt toen op 14 okt. bekend was geworden dat ook de SPD bij de affaire Barschel/Pfeiffer is betrokken.
Het bleek, dat al ten minste twee maanden voordat Pfeiffer naar Der Spiegel liep en de hele zaak opbiechtte, hij bij de SPD-woordvoerder Klaus Nilius is geweest. Hoewel deze alle details kreeg, ondernam hij niets. Later voerde SPD-voorzitter Gunther Jansen een gesprek met Pfeiffer. Ook hij zweeg. Zelfs lijsttrekker Björn Engholm werd niet geïnformeerd. Althans, dat beweert deze. In CDU-kring gelooft men hem niet en de liberale FDP eist zijn aftreden.
Bij Barschels ‚partijvrienden' van de CDU is de verwarring vergroot door woedende reacties vanuit de achterban op het feit dat partijbestuur en fractie op 9 okt. Barschel knalhard lieten vallen, zonder hem zelfs te horen. Daarvoor stelt men voorzitter Gerhard Stoltenberg verantwoordelijk, als minister van financiën een van de steunpilaren van het kabinet-Kohl.
Extra pijnlijk is, dat hij nu van Uwe Barschels vrouw niet het woord mag voeren op de plechtige dienst in de Ratzeburger Dom ter ere van de overledene.

Nieuwe verkiezingen in *Sleeswijk*-Holstein

Alle in de Landdag van Sleeswijk-Holstein vertegenwoordigde partijen zijn het er in het weekend van 17-18 okt. over eens geworden niet over te gaan tot de verkiezing van een nieuwe minister-president. In het voorjaar van 1988 zouden nieuwe verkiezingen worden gehouden.
Over een datum voor die verkiezingen was men het toen nog niet eens geworden; de CDU wilde deze in juni laten vallen, terwijl de SPD al in maart de burgers naar de stembus wilde roepen. Over deze zaak werd een akkoord bereikt op 1 dec. De verkiezingsdatum werd toen vastgesteld op 8 mei 1988.

Reiner Pfeiffer met het exemplaar van Der Spiegel, dat zijn onthullingen bevatte over het optreden van Uwe Barschel tegen de oppositiepartijen in Sleeswijk-Holstein.

Pfeiffer voor enquêtecommissie: *Barschel* wilde *Engholm* met AIDS compromitteren

Op 23 okt. stond Reiner Pfeiffer voor de enquêtecommissie van de Landdag in Kiel.
Uit zijn verhoor werd o.m. duidelijk, dat Pfeiffer begin 1987 het bericht heeft proberen te verspreiden dat Barschels politieke tegenstander Björn Engholm (SPD)met AIDS was geïnfecteerd. Hij deed dat, naar eigen zeggen, in opdracht van de minister-president.

Pfeiffer meldde zich in februari telefonisch bij Engholm als ,,dokter Wagner". Hij zei dat een ten dode opgeschreven AIDS-patiënt hem had verteld gemeenschap met Engholm te hebben gehad. ,,DokterWagner" raadde Engholm aan zich zo snel mogelijk aan een test te onderwerpen.
Pfeiffer wilde vervolgens een bericht over Engholms vermeende AIDS-infectie in de wereld brengen, waarna de SPD-man ten minste zou moeten toegeven een test te hebben laten uitvoeren.
Daags na Pfeiffers telefonade stuurde minister-president Barschel een persbericht de wereld in waarin stond dat de beste bescherming tegen AIDS ,,trouw in de relatie" was.
Het plan mislukte doordat het boulevardblad *Bild* de via een collega van Pfeiffer toegespeelde informatie niet vertrouwde. Bild-hoofdredacteur Gerhard Mumme, die de ontvangst ervan bevestigt, zei op 23 okt. dat het hem in handen gespeelde artikel ,,zeer onvolledig en absoluut z akzinnig" was geweest.
Pfeiffer kon de zaak niet verder vervolgen doordat hij zelf begin mei drie weken wegens een liesbreuk in een ziekenhuis moest doorbrengen en Barschel later in de maand zwaar gewond raakte bij een vliegtuigongeluk.

Tussenbericht CDU-fractie kritisch *jegens Barschel. Eerste CDU-man in* enquêtecommissie treedt af

Leden en medewerkers van de CDU-fractie in de Landdag van Sleeswijk-Holstein gaven op 4 novween persbericht uit, waarin zij een tussenstand opmaakten van wat het justitiële en parlementaire onderzoek naar doen en laten van Barschel tot dan had opgeleverd.
Zij stelden hierin, dat Barschel ettelijke malen was betrapt op het spreken van onwaarheden. Weliswaar waren zij ook op zoek geweest naar materiaal, dat Barschel zou ontlasten, maar zij waren er niet in geslaagd dat te vinden. Dit bericht leidde tot veel kritiek aan de basis van de partij. Deze kritiek bracht Trutz graaf Kerssenbrock, de eerste man van de CDU-leden van de enquêtecommissie, ertoe zijn lidmaatschap van deze commissie neer te leggen.

Leugens van *Barschel* aangetoond

Uwe Barschel heeft gelogen. Twee van zijn voormalige vertrouwelingen hebben op 30 nov. eerdere. onder ede afgelegde verklaringen ingetrokken.
Door hun nieuwe verklaringen geldt nu als bewezen, dat Barschel in voortdurend overleg met zijn persmedewerker Reiner Pfeiffer een maandenlange lastercampagne tegen zijn SPD-tegenstander Björn Engholm heeft gevoerd, waarbij zelfs werd getracht het bericht te verspreiden dat deze aan AIDS leed.
De twee medewerkers. de tweede man van de persafdeling Herwig Ahrendsen en Barschels secretaresse Brigitte Eichler, hadden volgens eigen zeggen ,,onder zware druk" van Barschel en ,,uit overdreven loyaliteit" hun baas willen beschermen.
„Wilt u dan misschien, dat de SPD aan de macht komt?' had Barschel zijn secretaresse toegebeten, toen deze aarzelde een door hemzelf opgestelde plechtige verklaring te ondertekenen

waarmee ze haar baas had ontlast. Die scene speelde zich enkele dagen na de deelstaatverkiezingen van 13 september af.
Door de verrassende actie van Eichler en Ahrendsen staat nu vast dat de 43-jarige minister-president, die tot dan toe een politieke bliksemcarrière had gemaakt, in de verkiezingsstrijd zèlf de hand had in de bespioneringscampagne tegen zijn tegenstander Engholm.
Brigitte Eichler had weliswaar de haar voorgelegde schriftelijke verklaring niet getekend, maar naderhand wel mondeling voor zowel justitie als enquêtecommissie voor haar chef gelogen, ook na diens dood.
Ahrensen zei ook na Barschels dood te hebben gezwegen, omdat spreken op dat moment op ,,een soort verraad" had geleken.
Reiner Pfeiffer had beweerd dat enkele dagen voor de verkiezingen Barschel het plan had opgevat een afluistermicrofoontje in zijn eigen telefoon te verstoppen. Bij een ‚routine-controle' zou dat dan worden ontdekt, waarna de schuld aan de SPD kon worden gegeven. Pfeiffer had opdracht gekregen zo'n microfoontje op te duiken, waarbij hij op 8 september drie keer door Barschel tot spoed was gemaand. Barschel zwoer naderhand plechtig niets van een microfoontje te weten, bovendien zelden contact met Pfeiffer te hebben onderhouden en helemaal niet op 8 september.
Die verklaring was tot dan toe gesteund door Ahrensen, die beweerde dat hij het was geweest die Pfeiffer op 8 september belde om hem een standje te geven over een artikel in de verkiezingskrant, waarin de SPD als voorstander van seks met kinderen werd aangeklaagd.

Op 30 nov. liet Ahrendsen zijn advocaat verklaren dat het toch Barschel was die met Pfeiffer had gesproken.
Brigitte Eichler voegde daar voor de enquêtecommissie aan toe dat Barschel zelf opdracht had gegeven een telefooncontrole uit te voeren op 9 september. De minister-president ontkende steeds te hebben geweten dat er een controle zou plaatsvinden.
Frau Eichler bevestigde bovendien wat de telefooncomputer van de PTT ook al had gedaan, namelijk dat Barschel en Pfeiffer veel vaker contact hadden – op elk uur van de dag – dan Barschel toegaf. Tijdens een reeks ontmoetingen broedden zij hun plannen uit om Engholm te doen bespioneren, om in de wereld te brengen dat de SPD-man een ,,losbandig seksueel leven" leidde en aan AIDS leed, om een ontvoering van Barschel, compleet met een brief van de Rote Armee Fraktion, in scene te zetten. Dat laatste plan werd niet uitgevoerd, omdat Barschel na een vliegtuigongeluk maanden in het ziekenhuis lag.
De justitie heeft verklaard dat er op zekere dag drie teams van verschillende detectivebureaus voor Engholms huis in Lübeck rondhingen. Een van de teams werd betaald door Barschels vriend Karl Josef Ballhaus van het cosmeticabedrijf Schwarzkopf. Ballhaus heeft zich inmiddels ‚.tijdelijk" uit zijn zaak teruggetrokken.

Eindverslag enquêtecommissie

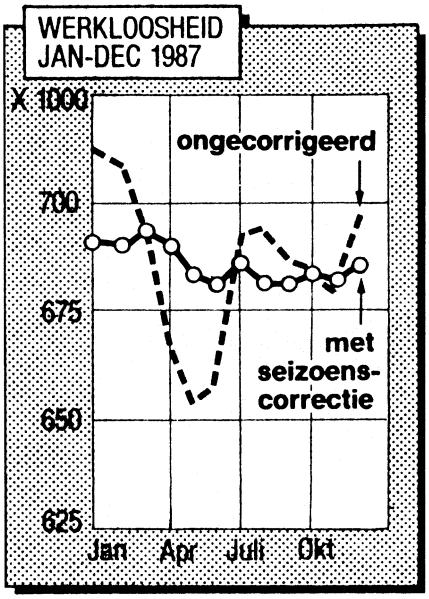
De enquêtecommissie uit de Landdag van Sleeswijk-Holstein, die opheldering in de Barschel-affaire moest brengen, heeft op 5 febr. eindverslag uitgebracht.
De commissie kwam tot de conclusie, dat de inmddels overleden minister-president Uwe Barschel deel had gehad aan vuile trucs van Reiner Pfeiffer, ervan had afgeweten en ertoe opdracht had gegeven.
In samenhang met deze conclusie deed de commissie een aantal aanbevelingen tot wijziging van de constitutie van Sleeswijk-Holstein, waarbij de machtspositie van de regering en i.h.b. de minister-president verkleind moest worden.
Ook deed de commissie voorstellen om tot een duidelijker scheiding te komen van de werkzaamheden van partij en regering, over de structuur van de staatskanselarij en tot versterking van de parlementaire controle.

NEDERLAND

IN 1987 DALING WERKLOOSHEID MET 25.200

De officiële werkloosheid is vorig jaar gedaald met 25.200 personen. Dat is de helft van het aantal dat premier Lubbers had willen bereiken. In het regeerakkoord staat als hoofddoelstelling dat de werkloosheid in deze kabinetsperiode moet dalen met 200.000 personen, dat is gemiddeld 50.000 personen per jaar.
Eind december waren er 685.000 personen zonder werk.

Gedurende de maand december van het vorig jaar zijn volgens de gegevens van de arbeidsbureaus ruim 75.000 personen werkloos geworden en hebben 58.000 mensen het werklozenbestand verlaten.
Dat betekent dat ten opzichte van eind november het totale aantal werklozen is toegenomen met ruim 17.000 personen. De stijging deed zich alleen bij mannen voor (19.400), het aantal werkloze vrouwen daalde met 2300.
Deze stijging in december, kan grotendeels worden toegeschreven aan de invloed van de winter op de landbouw en de bouwnijverheid wanneer in deze sectoren minder werk wordt verzet. Na correctie voor deze seizoensinvloed

stijgt de werkloosheid met 3300 personen, 2500 mannen en 800 vrouwen.
De stijging van de voor het seizoen gecorrigeerde werkloosheid in december doet zich bij mannen vooral voor onder landbouwpersoneel, metaalbewerkers, bouwvakkers, chauffeurs e.d.
Naar leeftijd bezien stijgt de werkloosheid bij alle leeftijdsgroepen, met uitzondering van de jongeren onder 23 jaar.
Zuid-Holland en Utrecht zijn de provincies waar de werkloosheid na seizoencorrectie het meest is toegenomen.
In 1987 waren gemiddeld 428.700 mannen werkloos, een daling van 24.800 ten opzichte van het gemiddelde niveau van 1986.
Bij de vrouwen was het gemiddelde werkloosheidsniveau in 1987 256.800 een daling van 400 ten opzichte van het gemiddelde niveau in 1986.
In procenten daalde de werkloosheid in 1987 met 3,6 (5,5 procent bij mannen en 0,2 procent bij vrouwen).
Het aantal vacatures (niet voor seizoen gecorrigeerd) bedroeg in december 1987 21.500, dat is een daling met 3500 ten opzichte van november 1987.

OVERSLAG IN HAVEN ROTTERDAM IN 1987 MET 2,8% GEDAALD

De overslag van goederen in de Rotterdamse haven is in 1987 in tonnen gemeten met 2,8% afgenomen tot 250,3 mln ton. Voor 1988 verwacht Rotterdam door de zwakke dollar nog minder internationale handel.

Dit zei op 31 dec. 1987 de Rotterdamse wethouder voor haven en economische zaken, drs. R. den Dunnen, in een toespraak voor de Havenvereniging Rotterdam.

Tonnage is een grove manier om de bedrijvigheid in de haven te meten, vooral sinds bedrijven proberen hun produkten steeds kleiner en handzamer te maken. Dat merkte ook Den Dunnen nog eens op. Maar in de Rotterdamse haven is tonnage nog steeds de enige beschikbare maat. Of de afname van het tonnage ook heeft geleid tot slechtere resultaten voor de havenbedrijven valt pas te zien als de jaarverslagen uitkomen.

ALGEMEEN

DIPLOMATIEKE ACTIVITEITEN

In aansluiting op het overzicht van pag. 353 e.v.-1987 volgt hieronder een samenvatting van de diplomatieke activiteiten en initiatieven in het Midden-Oosten sinds medio mei 1987. Die actie was enerzijds gericht op het beleggen van een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten (Arabisch-Israëlisch conflict), anderzijds op een verzoening tussen Syrië en Irak (Golfoorlog).

Verder beraad inzake internationale vredesconferentie

Op 13 mei 1987 bleken diepgaande meningsverschillen tussen de coalitiepartners in de Israëlische regering - de Likoed van premier Yitzhak Shamir en de Arbeiderspartij van vice-premier en minister van buitenlandse zaken Shimon Peres - het plan tot het beleggen van een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten vooralsnog te blokkeren. (pag. 359/2-'87).
Wel maakte de Amerikaanse ambassadeur in Israël, Thomas Pickering, op 21 mei bekend dat Egypte, Jordanië en de Verenigde Staten het eens waren geworden over een aantal elementen m.b.t. de voorgestelde vredesconferentie (pag. 359/1-'87), nadat Jordaanse functionarissen reeds op 8 mei hadden gemeld dat koning Hoessein zowel met Syrië als met de Sowjet-Unie overeenstemming had bereikt over hun deelneming aan zo'n conferentie.
Hoewel minister Peres volgens premier Shamir ,,in het buitenland niet langer namens de (Israëlische) regering over een internationale conferentie" kon spreken, stelde Peres dit onderwerp tijdens een driedaags bezoek aan de Verenigde Staten (15-17 mei) toch ter discussie o.a. bij ontmoetingen met zijn Amerikaanse ambtgenoot George Shultz en de Sowjet-ambassadeur Juri Dubinin (pag. 360/1-'87).
Peres' streven naar een internationale vredesconferentie ontving steun van zijn Franse ambtgenoot Jean-Bernard Raimond, die van 31 mei - 2 juni een bezoek aan Israël bracht.
De situatie in het Midden-Oosten werd voorts op 3 juni besproken tijdens een ontmoeting van de Egyptische president Hosni Mubarak met de Jordaanse koning Hoessein in Jordanië.
Van 15-17 juni bracht de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Hans van den Broek, een bezoek aan Israël, waar hij o.a. door minister Peres werd ontvangen. Van den Broek had op 16 juni in Oost-Jeruzalem een twee uur durende ontmoeting met negen Palestijnse vertegenwoordigers uit de bezette gebieden, o.w. Mustafa Natshe (ex-burgemeester van Hebron), Sari Nusseibeh (lector aan de Bir Zeit universiteit) en de advocaat Fayez Abu Rahmeh. Aan het slot van zijn bezoek riep Van den Broek Israël op tot een vredesinitiatief.
Op 22 juni arriveerde de Israëlische minister Peres in Londen voor een reeks bezoeken aan West-Europa.

Peres in West-Europa. Overleg met Mubarak in Genève

Op 23 juni werd Peres in Londen ontvangen door de Britse premier Maryaret Thatcher die hem steunde in zijn streven naar een internationale vredesconferentie. Op 24 en 25 juni volgden in Parijs ontmoetingen met resp. president Mitterrand en premier Chirac van Frankrijk die eveneens hun steun betuigden.
Op 27 juni had Peres in Bern een gesprek van ruim drie uur met de Zwitserse Bondspresident Pierre Aubert, die de bereidheid van zijn land bekrachtigde als gastheer van een internationale conferentie te fungeren.
Op 28 en 29 juni verbleef de Israëlische minister in Bonn voor besprekingen van Westduitse leiders, incl. Bondspresident Von Weizsacker en Bondskanselier Kohl, van wie hij eveneens steun voor een internationale vredesconferentie kreeg.
Op 9 juni had minister Peres in Genève een ontmoeting van twee uur met de Egyptische president Mubarak, waarna werd bekendgemaakt dat de Egyptische minister van buitenlandse zaken, Esmat Abdel Meguid, binnen twee weken een officieel bezoek aan Israël zou brengen. Peres en Mubarak spraken beiden met VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar die op 9 juli in Genève de zevende voltallige conferentie van de UNCTAD opende (pag. 467/2-'87), terwijl Mubarak de volgende dag ook nog een onderhoud had met de eveneens in Genève verblijvende Franse president Mitterrand.

Koning *Hoessein* zet bemiddeling tussen Syrië en Irak voort. Overleg in Londen

Op 24 en 25 juni verbleef de Jordaanse koning Hoessein in de Syrische hoofdstad Damascus voor een nieuwe poging om Syrië en Irak met elkaar te verzoenen (zie pag. 361/1/1-'87). Over zijn besprekingen met de Syrische president Assad werden geen bijzonderheden gemeld.
Nadat koning Hoessein vanaf 26 juni een vierdaags officieel bezoek aan Turkije had gebracht, arriveerde hij op 30 juni in de Iraakse hoofdstad Bagdad.
Op 12 juli bracht de Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh, een brief van president Assad voor diens Iraanse ambtgenoot Ali Khamenei mee bij zijn onverwachte komst in Teheran. Volgens het Iraanse persbureau *IRNA* hernieuwde de Syrische minister de belofte van zijn regering Iran in de Golfoorlog te steunen.
Op 13 juli besprak koning Hoessein de mogelijkheden tot het bijeenroepen van een internationale Midden-Oostenconferentie in Londen met de Britse premier Margaret Thatcher, die op 15 juli hetzelfde thema met koning Hassan II van Marokko behandelde. Kort daarvoor had mevr. Thatcher deze kwestie ook besproken met de Egyptische minister van buitenlandse zaken Meguid.

De Egyptische minister van buitenlandse zaken. Esmat Abdel Meguid. ontving op 22 juli 1987 in de residentie van ambassadeur Mohammed Bassiouni in Herzlia een aantal Palestijnse leiders uit de bezette gebieden. V.l.n.r. Elias Freij (burgemeester Bethlehem), Rashad A'Shawwa (ex-burgemeester Gaza), ambassadeur Bassiouni, minister Meguid en Hikmet al-Masri (president An-Najah universiteit in Nabloes).

Meguid in Israël

Van 20-22 juli bracht de Egyptische minister van buitenlandse zaken Meguid een bezoek aan Israël. Het was toen ruim vijf jaar geleden dat een Egyptische minister van buitenlandse zaken in Israël verbleef (Kamal Hassan Ali in juni 1982). Meguid voerde o.a. besprekingen met zijn Israëlische collega Peres en premier Shamir. Knesset-voorzitter Shlomo Hillel, besloot op 20 juli om de officiële ontvangst van de Egyptische gast te boycotten, omdat deze niet de Knesset in het eigen gebouw in Jeruzalem zou bezoeken. Ook de Israëlische ministers van landbouw en toerisme zegden op het laatste moment een ontmoeting met Meguid af. Deze ontving op 22 juli in de residentie van de Egyptische ambassadeur in Herzlia 12 Palestijnse persoonlijkheden uit de bezette gebieden.
Bij zijn overleg met de Egyptische gast hield premier Shamir aan zijn bezwaren tegen de voorgestelde internationale vredesconferentie vast. Wel kwam hij met een soort alternatief, een regionale miniconferentie, waaraan zou moeten worden deelgenomen door Jordanië, Egypte, Israël. de Verenigde Staten en Palestijnse vertegenwoordigers die geen banden onderhouden met de PLO. Bovendien stelde de premier Meguid voor om de in 1982 gestrande besprekingen over Palestijnse autonomie te hervatten. Maar Meguid betoogde dat er geen alternatief voor een internationale vredesconferentie met inbegrip van de Sowjet-Unie bestond. Overigens bleven ook tussen Meguid en Peres verschillen van opvatting over de Palestijnse vertegenwoordiging naar een internationale conferentie bestaan.
Op 30 juli zond premier Shamir een boodschap aan de Egyptische president Mubarak, waarin hij een bijeenkomst van Israël, Egypte en Jordanië voorstelde.

Missie Hill

Op 10 augustus voerde de Israëlische premier Shamir in Jeruzalem een eerste gesprek van bijna twee uur met Charles Hill, die als speciale afgezant van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz naar Israël was gekomen om Shamir te overreden zijn verzet tegen een internationale conferentie op te geven. Op 12 augustus volgde een tweede gespreksronde zonder dat concrete resultaten werden gemeld.

Diplomatieke actie Jordanië. Herstel betrekkingen met Libië

Op 13 augustus bracht de Iraakse minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz een boodschap van zijn president Saddam Hoessein in Amman over aan de Jordaanse koning Hoessein.
Op 22 augustus voerde de Jordaanse premier Zeid Rifai in Damascus overleg met zijn Syrische ambtgenoot Abdel Raouf al-Kasm. Op 1 september had koning Hoessein zelf in Damascus een gesprek met president Assad, waarna hij op 3 september in Alexandrië een ontmoeting had met de Egyptische president Mubarak. Daarbij zouden zowel de resultaten van zijn bezoek aan Damascus als de kwestie van een internationale vredesconferentie zijn besproken.
Op 11 september had de Jordaanse koning in Londen een onderhoud met de Britse premier Thatcher.
Op 23 september maakte het Jordaanse persbureau *Petra* bekend dat tijdens een door de koning voorgezeten kabinetszitting was besloten tot herstel van de diplomatieke betrekkingen met Libië, welke op 22 februari 1984 door Jordanië waren verbroken nadat de Jordaanse ambassade in Tripoli in brand was gestoken (zie pag. 783/3-'84). Het besluit paste in het Jordaanse streven de Arabische solidariteit te versterken met het oog op de buitengewone Arabische topconferentie die op 8 november in Amman zou worden geopend, aldus het perscommuniqué.
Op 24 september had koning Hoessein in de Noordsyrische havenstad Latakia opnieuw een ontmoeting met president Assad.

Peres in VS. Ontmoeting met Sjewardnadze en *Wu* Xueqian. Aankondiging bezoek Shultz. Positie joodse organisaties in de VS

Op 21 september arriveerde de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Peres, in de Verenigde Staten om in het kader van de 42ste zitting van de Algemene Vergadering van de VN ontmoetingen te hebben met buitenlandse collega's. Tevoren had premier Shamir hem te verstaan gegeven dat hij noch de Algemene Vergadering noch enigerlei regering mocht mededelen dat Israel een internationale vredesconferentie steunde.
Op 23 september had Peres in New York een langdurig onderhoud met zijn Sowjet-ambtgenoot Sjewardnadze. Woordvoerder Gerasimow meldde vervolgens dat er geen enkele wijziging in de Sowjet-houding was. Naar zijn zeggen kon een internationale vredesconferentie ,,niet plaatsvinden zonder de deelneming van de Palestijnen''. Daarmee doelde hij volgens een latere toelichting op de PLO ,,of op de mensen die door de PLO zijn erkend''.
Voorts zou Sjewardnadze hebben voorgesteld ,,belangenbureaus'' van beide landen in Tel Aviv en Moskou te openen, ,,interest-sections'' zonder diplomatieke status, maar dit aanbod was door Peres naar eigen zeggen (4 oktober) verworpen. Hij verlangde het aanknopen van ,,volledige diplomatieke betrekkingen''.
Op 30 september had Peres in New York ook een ontmoeting van de Chinese minister van buitenlandse zaken, Wu Xueqian. Dit was de eerste ontmoeting van de ministers van buitenlandse zaken van beide staten sinds de stichting van Israël in 1948.
Inmiddels had het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken op 28 september bekendgemaakt dat minister Shultz op 18 oktober een bezoek aan Israël zou brengen, mogelijk gevolgd door bezoeken aan Jordanië en Egypte, alvorens hij op 22 oktober naar Moskou zou gaan.
Met betrekking tot de Amerikaanse aankondiging merkte Salomon Bouman in *NRC/H'blad* (29-9-'87) o.m. op:

,,Israëlische diplomaten gingen er tot gisteren van uit dat de Verenigde Staten tot de presidentsverkiezingen in 1988 geen diplomatieke activiteit in het Israelisch-Arabische geschil zouden ontplooien.
Wegens het hardnekkige verzet van premier Shamir tegen een internationale vredesconferentie werd er in Jeruzalem van uitgegaan dat de Republikeinse regering de belangrijke Amerikaanse joodse stem zou ontzien en zich niet aan het idee van een internationale vredesconferentie zou vertillen. Maar openlijke verdeeldheid in de Amerikaanse joodse gemeenschap over de internationale vredesconferentie zou thans minister Shultz in de kaart spelen.
Het Amerikaanse Joodse Congres, een belangrijke Amerikaanse joodse organisatie, sprak zich vorige week (22 september) openlijk voor een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten uit. Met deze openlijke opstelling werd de Amerikaans-joodse traditie gebroken om af te zien van het innemen van standpunten in de Israelische binnenlandse politiek.
Hoewel niet wordt verwacht dat premier Shamir onder zware Amerikaanse druk komt te staan, geeft minister Shultz aan de Israelische publieke opinie wel een sterk signaal af nu voorstander van het beleggen van een internationale vredesconferentie te zijn.
In de binnenlandse politieke verhoudingen betekent dit dat Shultz thans geheel of gedeeltelijk de positie van de socialistische minister van buitenlandse zaken Peres over het beleggen van een internationale vredesconferentie met Sowjet-deelneming onderschrijft.(...)
De verrassende ontwikkkeling in de Amerikaanse diplomatie volgt op het onderhoud dat Peres vorige week met minister Sjewardnadze in New York voerde. Volgens in de Israelische media geventileerde berichten over de ontmoeting is er sprake van een wezenlijke verandering van de Sowjet-houding ten aanzien van een internationale vredesconferentie. Moskou zou niet langer staan op een exclusieve rol van de PLO in een dergelijke conferentie maar het idee van een Palestijnse vertegenwoordiging in Jordaans verband aanvaarden. Bovendien zou Moskou niet langer vasthouden aan het idee dat de vredesconferentie bindende oplossingen kan formuleren indien de partijen niet tot overeenstemming komen.''

Op 30 september deed minister Peres in een toespraak tot Amerikaanse joodse

leiders in New York een oproep zijn voorstel voor een internationale vredesconferentie te steunen en zo in het interne Israëlische debat over het vredesproces stelling te nemen. Dit initiatief van Peres werd door premier Shamir als een onvergeeflijke blunder gekwalificeerd. De premier schreef een brief aan Morris Abraham, de voorzitter van het forum van de presidenten van Amerikaanse joodse organisaties, waarin hij stelde dat uitsluitend Israëliers die bereid zijn hun leven voor de veiligheid en het voortbestaan van de staat Israël in te zetten het recht hebben over deze zaken uit te spreken. Daarop wees Morris Abrahams de oproep van Peres vande hand, maar andere Amerikaans-joodse leiders, o.w. Alexander Schindler, spraken hun steun daaraan uit.

Shultz in Israël, Saoedi-Arabië *en* Egypte. Gesprek met koning *Hoessein* in Londen

Op 16 oktober arriveerde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, in Israël voor een nieuwe missie in het Midden-Oosten dat hij sinds mei 1985 niet meer had bezocht. Hij voerde op 16 en 18 oktober zowel met premier Shamir als met minister van buitenlandse zaken Peres drie afzonderlijke gesprekken, terwijl hij tevens een ontmoeting had met minister van defensie Yitzhak Rabin.
Op 17 oktober (sabbat) bracht Shultz een kort bezoek aan Saoedi-Arabië, waar hij in Jedda door koning Fahd werd ontvangen voor een gesprek over de Golf-crisis.
Op 18 oktober bleek dat het overleg van Shultz met de Israëlische regeringsleiders weinig had opgeleverd. De Amerikaanse minister zei zelf: ,,Ik kan niet zeggen dat we vooruitgang hebben geboekt." Bij een toespraak in het Weizmann Instituut te Rehovot leverde Shultz die dag indirect kritiek op de ,,immobiliteit" van Shamir: ,,Degenen die geen nieuwe ideeën willen onderzoeken, degenen die oude ideeën verwerpen, hebben een verplichting iets anders te bieden dan handhaving van de status quo." Een internationale vredesconferentie was volgens Shultz als paraplu voor rechtstreekse Israëlisch-Jordaanse besprekingen wel een aanvaardbare formule, maar er moest z.i. ook naar andere wegen worden gezocht.
Een op 18 oktober beraamde ontmoeting met Palestijnse vertegenwoordigers uit de bezette gebieden in Jeruzalem vond geen doorgang, omdat geen van de tien uitgenodigde Palestijnen verschenen. Zij gaven daarmee kennelijk gevolg aan een oproep van de PLO Shultz te boycotten uit protest tegen de sluiting van het PLO-kantoor te Washington.
Op 19 oktober verbleef Shultz in Cairo waar hij o.a. met de Egyptische president Mubarak sprak.
Nog diezelfde avond en ook op 20 oktober voerde hij in Londen besprekingen met de Jordaanse koning Hoessein en de Britse minister van buitenlandse zaken Geoffrey Howe.
De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Richard Murphy, bracht op 21 oktober in Jeruzalem verslag uit van de besprekingen die minister Shultz met president Mubarak en koning Hoessein had gevoerd.

Nieuw *Amerikaans* voorstel? Shamir handhaaft verzet tegen internationale conferentie

Op 21 oktober deelde een hoge Israëlische functionaris, aldus de New York Times, mee dat Israël, Jordanië en de Verenigde Staten een nieuw voorstel bespraken voor vredesoverleg inzake het Midden-Oosten. Op grond daarvan zouden Israël en Jordanië rechtstreekse vredesbesprekingen beginnen onder gezamenlijk toezicht (,,paraplu") van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie. Volgens het voorstel zou een Palestijnse delegatie deel moeten uitmaken van de Jordaanse afvaardiging. Syrië zou worden uitgenodigd om afzonderlijke onderhandelingen met Israël te beginnen, eveneens onder auspiciën van de VS en de SU.
Het nieuwe voorstel zou door de Amerikaanse minister Shultz op tafel zijn gelegd in zijn gesprekken met de Israëlische bewindslieden Shamir en Peres. Na zijn vertrek uit Israël zou Shultz de Egyptische president Mubarak en de Jordaanse koning Hoessein erover hebben ingelicht. Volgens de Israëlische functionaris had koning Hoessein het voorstel niet verworpen, maar er ook nog niet mee ingestemd. Hoewel Shamir elke internationale conferentie bleef verwerpen, was hij ermee akkoord gegaan dat Shultz zijn compromis-voorstel aan koning Hoessein en de Sowjet-Unie voorlegde.
Maar de woordvoerder van premier Shamir omschreef het bericht in de New York Times op 22 oktober als ,,desinformatie". Ontkend werd dat de premier zijn standpunt t.a.v. een Sowjet-betrokkenheid bij het vredesproces had gewijzigd.
Premier Shamir handhaafde zijn verzet tegen een internationale vredesconferentie. Tegenover de Franse premier Jacques Chirac, die van 1-3 november een officieel bezoek aan Israël bracht (als eerste Franse premier), kenschetste Shamir zo'n conferentie als ,,een anti-Israëlische propagandamanifestatie".

Sowjet-missie in Midden-Oosten

Tijdens het verblijf van Shultz in het Midden-Oosten brachten de Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken, Joeri Worontsow, en Wladimir Poljakow, leider van de sectie Midden-Oosten in het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, bezoeken aan Egypte, Jordanië en Syrië, waar zij gesprekken voerden met de betrokken ministers van buitenlandse zaken alsook met de presidenten Mubarak en Assad (NZZ 22-10-'87)

Buitengewone Arabische topconferentie in Amman

Op 8 november 1987 opende koning Hoessein van Jordanië een buitengewone topconferentie van àe 21 leden van de Arabische Liga in de Jordaanse hoofdstad Amman. Vijf staatshoofden ontbraken: kolonel Moammer Kadhafi van Libië, koning Fahd van Saoedi-Arabië, koning Hassan II van Marokko. de nieuwe president van Tunesië Zine El Abidine Ben Ali en president Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya van Mauretanië. Zij lieten zich echter wel vertegenwoordigen.

Kolonel Kadhafi had op 2 november scherpe kritiek op de aanstaande top geuit, omdat deze naar zijn zeggen was ,,gedicteerd door de Verenigde Staten om Iran te bestrijden en opdat de Arabieren de Amerikaanse belangen verdedigen die voor het eerst door de Golfoorlog ernstig zijn bedreigd". Niettemin werd Libië vertegenwoordigd door zijn tweede man, majoor Abdessalam Jalloud.
Koning Fahd liet zich vervangen door kroonprins Abdallah Ibn Abdel Aziz die eerder pogingen in het werk had gesteld om Syrië met Irak te verzoenen.

De buitengewone topconferentie (zie o.a. pag. 342/2-'87) was op initiatief van de Jordaanse koning Hoessein tot stand gekomen om een Arabisch front tegen de Islamitische republiek Iran op te bouwen (NZZ 9-11-'87), maar de Syrische president Hafez Assad had in dit front de eerste bres geslagen door zijn weigering een tot de Golfoorlog beperkte agenda te aanvaarden. Nadat de organisatoren ermee hadden ingestemd ook het Arabisch-Israëlische conflict op de agenda te plaatsen, zegde Assad zijn deelneming toe.
In zijn openingstoespraak bekrachtigde koning Hoessein zijn geloof ,,in het belang van het herstel van de Arabische solidariteit en in de noodzaak gemeenschappelijke Arabische stappen te ontwikkelen". ,,Onze enige hoop bestaat erin een gemeenschappelijke houding te vinden en onze eigen sterkte te ontwikkelen. Dan zullen wij in staat zijn de uitdagingen en de bedreiging van onze nationale veiligheid aan de Golf, in Palestina en in Libanon het hoofd te bieden" aldus de Jordaanse koning.

M.b.t.de Iraaks-Iraanse oorlog merkte hij op: ,,Wij beschouwen deze oorlog als bedreiging van de veiligheid van de hele regio, van de Arabische orde en zelfs van de wereldvrede... (Wij moeten) met alle middelen trachten vrede tussen de beide islamitische buren Irak en Iran te stichten alsmede het Golfgebied weer tot de oase van veiligheid te maken die het vroeger was."

In de slotpassage van zijn toespraak stelde koning Hoessein: ..Het Arabisch-Israëlische conflict is het centrale thema van de Arabieren. (...) Jordanië, Syrië en Libanon betalen met hun energie en hun hulpbronnen direct de prijs voor de expansionistische zionistische confrontatie en de voortdurende bezetting." Maar alle Arabieren ervaren dagelijks de tragedie van deze bezetting. ,,Dezebinding aan onze nationale zaak moet onze betrekkingen en onze politiek op alle niveaus bepalen".

Na de eerste conferentiedag meldde de Jordan *Times* dat er tussen president Hafez Assad van Syrië en president Saddam Hoessein van Irak in aanwezigheid van koning Hoessein een gesprek van drie uur was gevoerd. Voorts trachtten koning Hoessein en de leiders van de Golfstaten een ontmoeting tussen Assad en president Amin Gemayel van Libanon te arrangeren.

De 21 delegaties kwamen op 9 november twee maal in besloten plenaire zitting bijeen. De Iraakse president Saddam Hoessein stelde de vergadering voor de boycot tegen Egypte te beëindigen en dit land weer op te nemen in de Arabische Liga. Ook de zes Golfstaten zouden daarop hebben aangedrongen, aldus de Jordan *Times*.

's Avonds organiseerde koning Hoessein een bijeenkomst van acht Arabische leiders, o.w. Assad en Saddam Hoessein, waardoor de vooruitzichten op een Iraaks-Syrische verzoening werden verbeterd, aldus de Algerijnse minister van buitenlandse zaken Taleb Ibrahimi.

Op 10 november volgden nog twee bijeenkomsten tussen Assad en Saddam Hoessein. Zij zouden hebben afgesproken om ,,geschillen uit de weg te ruimen" en zij zouden ,,destopzetting hebben gelast van de propaganda tegen elkaar in hun officiële media".

Dezelfde dag vonden twee ontmoetingen plaats tussen koning Hoessein en PLO-leider Yasser Arafat. Volgens laatstgenoemde was overeengekomen dat beiden een nieuwe poging zouden wagen om hun vredesinspanningen t.a.v. de Palestijnse kwestie te coördineren.

Slotcommuniqué Arabische top

Op 11 november werd de buitengewone Arabische topconferentie besloten met de publikatie van een gemeenschappelijk slotcommuniqué waarin o.a. de volgende zaken aan de orde kwamen:

IRAAKS-IRAANSE OORLOG. ,,Deleiders uitten hun bezorgdheid over het voortduren van de oorlog en betuigden hun ongenoegen over het feit dat het Iraanse regime de oorlog hardnekkig voortzet en met zijn provocaties en dreigementen tegen de staten van de Arabische Golf doorgaat. De conferentiedeelnemers veroordeelden Iran, omdat het een deel van het Iraakse grondgebied heeft bezet en daarmee talmt de resolutie 598 van de Veiligheidsraad van de VN te aanvaarden. Zij nodigden Iran uit deze resolutie conform de volgorde van de operationele paragrafen te aanvaarden en daaraan gevolg te geven, en (zij) riepen de internationale gemeenschap op haar verantwoordelijkheid na te komen en actieve pogingen te ondernemen opdat het Iraanse regime op de vredesoproepen reageert. (Zie pag. 593/1-'87)

De conferentiedeelnemers betuigden hun solidariteit met Irak en het feit dat het de VN-resolutie 598 heeft aanvaard en positief heeft geantwoord op alle vredesinitiatieven. Zij betuigden ook hun solidariteit en steun bij de bescherming van het grondgebied en de territoriale wateren van Irak alsmede bij de verdediging van zijn legitieme rechten.

De leiders bespraken de ontwikkelingen in het Golfgebied en de ernstige consequenties welke voortvloeien uit de Iraanse dreigementen, provocaties en agressiedaden.

KOEWEIT EN SAOEDI-ARABIË. De conferentie verklaarde zich solidair met Koeweit in de strijd tegen de agressie van het Iraanse regime en veroordeelde de bloedige en misdadige incidenten, die door Iraniërs in de heilige moskee van Mekka zijn begaan.

De conferentiedeelnemers zullen Koeweit bij alle maatregelen steunen die het heeft getroffen voor de bescherming van zijn staatsgebied en zijn territoriale wateren alsmede voor zijn veiligheid en stabiliteit. Zij steunen Koeweit bij het afweren van de dreigingen en agressiedaden van het Iraanse regime.

De conferentiedeelnemers zegden ook hun volledige steun toe aan Saoedi-Arabië en de door dit (land)getroffen maatregelen om een gepaste atmosfeer te scheppen voor de'hadj', opdat de pelgrims in vrede en ootmoed hun riten kunnen volbrengen, en om alle overvallen op de heilige moskee te voorkomen alsook elke kwetsing van de gevoelens van de moslems. De leiders betoogden dat zij tegen ongeregeldheden in de heilige plaatsen zijn, waardoor de veiligheid van de pelgrims kan worden bedreigd en de soevereiniteit van Saoedi-Arabië kan worden geschonden.

Zij riepen de islamitische landen en regeringen op dit standpunt over te nemen en zich te kanten tegen de valse praktijken die onverenigbaar zijn met de islamitische leer.

ARABISCH-ISRAËLISCH CONFLICT. Op de conferentie hield men zich ook bezig met het Arabisch-Israelische conflict en de daarmee samenhangende ontwikkelingen op Arabisch en internationaal terrein. De deelnemers stelden opnieuw vast dat het Palestijnse probleem de eigenlijke oorzaak van dit conflict is en dat de vrede in het Midden-Oosten alleen kan worden bereikt, wanneer alle bezette Arabische gebieden, en vooral Jeruzalem, worden herkregen alsook wanneer de nationale en onvervreemdbare rechten van het Palestijnse volk worden hersteld en alle aspecten van het Palestijnse probleem worden opgelost.

De conferentiedeelnemers stelden vast dat de versterking van de capaciteiten en mogelijkheden van de Arabieren, de vergroting van hun eigen sterkte, de versterking van hun solidariteit en de concrete unificatie van hun standpunten wezenlijke factoren zijn om het hoofd te bieden aan het Israëlische gevaar dat de totale Arabische natie bedreigt alsmede haar existentie en toekomst schaadt en bedreigt.

In het kader van hun steun aan vreedzame bemoeienissen en initiatieven ter verwezenlijking van een rechtvaardige en duurzame vrede in het Midden-Oosten, welke internationale legitimiteit geniet en overeenstemt met de VN-resoluties èn waarvan de grondslag moet zijn de herwinning van alle bezette Arabische en Palestijnse gebieden alsook van de onvervreemdbare nationale rechten van het Palestijnse volk, bepleiten de leiders het bijeenroepen van een internationale vredesconferentie onder auspiciën van de VN en met gelijkgerechtigde deelneming var, alle betrokken partijen, met inbegrip van de PLO, de enige en legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk, alsook van de permanente leden van de VN-Veiligheidsraad.

Zij doen dit, omdat deze internationale conferentie het enige geschikte middel is voor het bijleggen van het Arabisch-Israëlische conflict in het kader van een vreedzame, rechtvaardige en alles omvattende oplossing. De leiders betuigden hun grote bewondering en waardering voor het Palestijnse volk in de bezette gebieden. zij schatten zijn standvastigheid, strijd en vasthouden aan zijn land naar waarde en zij hernieuwden hun verbintenis dit volk te steunen.

LIBANON. De leiders bespraken de Libanese crisis en haar tragische gevolgen voor het Arabisch-Libanese broedervolk. Zij uitten hun bezorgdheid over de nationale eenheid van Libanon, zijn Arabische karakter en de integriteit van zijn staatsgebied. Bovendien bekrachtigden zij hun wil Libanon te steunen bij het overwinnen van zijn crisis en bij het herstel van soevereiniteit en welvaart.

INTERNATIONAAL TERRORISME. De leiders hielden zich ook bezig met het vraagstuk van het internationale terrorisme, ongeacht zijn oorsprong, en zij bekrachtigden hun geloof in de rechtvaardigheid van de strijd van de volken voor onafhankelijkheid, soevereiniteit en herwinning van hun vrijheid en legitieme rechten.

SOLIDARITEIT. De leiders zijn de overtuiging toegedaan dat de voorwaarden, eisen en omstandigheden voor de Panarabische veiligheid alleen door een onbeperkte solidariteit kunnen worden vervuld, welke het hele Arabische thuisland omvat en de mobilisatie van de capaciteiten en hulpbronnen van de Arabische natie voor de verwezenlijking van de Panarabische doelstellingen mogelijk maakt. De leiders geloven ook in de eenheid van verwachtingen, doelstellingen en opvattingen inzake de gevaren die de Arabische existentie en toekomst in de zin van boze en vijandige intenties bedreigen.

EGYPTE. Zij hebben daarom besloten dat diplomatieke betrekkingen tussen een lidstaat van de Arabische Liga en de Arabische republiek Egypte een soevereine aangelegenheid zijn, waarover elke staat afzonderlijk conform zijn constitutie en zijn wetten moet beslissen.

VATICAAN: De topconferentie bepaalde haar standpunt tegenover de historische betrekkingen tussen de beide godsdiensten, de islam en het christendom, welke in Jeruzalem, het symbool van de vrede, zijn belichaamd. Zij besprak bovendien het optreden van Israël en zijn aan het licht getreden chantagepogingen. De topconferentie roept de lidstatenop de dialoog met het Vaticaan te intensiveren, teneinde zijn steun te winnen.

Koning Hoessein kreeg als voorzitter van de topconferentie opdracht ,,namensde Arabische leiders" met het Vaticaan contact op te nemen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij cn Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

AKKOORD OP EG-TOP

De regeringsleiders van de EG-lidstaten en de president van Frankrijk, tezamen vormend de Europese Raad, hebben drie bijeenkomsten in de periode van eind juni 1987 tot medio febr. 1988 nodig gehad om besluiten te nemen, die de toekomst van de Europese Gemeenschappen veilig konden stellen.

Op de eerste van de drie topbijeenkomsten, die op 29 en 30 juni 1987 in Brussel werd gehouden, bleken de deelnemers niet in staat enigerlei besluit te nemen (pag. 433 e.v. - 1987).
Daarna kwam het gezelschap nog twee maal bijeen, op 4 en 5 dec. 1987 in Kopenhagen en op 11 en 12 febr. 1988 in Brussel.
Op deze laatste bijeenkomst, tot het houden waarvan in Kopenhagen besloten was, toen daar ook al geen resultaten konden worden geboekt, werd volledige overeenstemming bereikt over een pakket van maatregelen, waarmee het landbouwbeleid gesaneerd en de financiering van de EG verzekerd moest worden.
Aan de besluiten ten grondslag lag een plan van de voorzitter van de Europese Commissie, de Fransman Jacques Delors, dat hij voor het eerst had gepresenteerd voor het Europese Parlement in een vergadering op 18 febr. 1987.

Voorstellen Commissievoorzitter

De filosofie achter de reorganisatieplannen is grofweg de volgende. De Europese Gemeenschap heeft sinds 1973 successievelijk zes nieuwe leden van zeer verschillend pluimage in de gelederen opgenomen zonder dat de basis van de communautaire samenwerking is meeveranderd. Of nu Groot-Brittannië, Ierland, Griekenland, Denemarken, Spanje of Portugal er bijkwamen - de EG bleef een club van boter, kaas en eieren.
Maar langzamerhand ging de EG zich ook met andere zaken bezighouden. Op aandrang van Groot-Brittannië werd gekeken naar de financiële druk van het gemeenschappelijke landbouwbeleid; op voorstel van West-Duitsland en Frankrijk werd besloten tot een vorm van monetaire samenwerking; Denemarken is de motor geweest achter coördinatie van milieupolitiek en Ierland, Griekenland, Spanje en Portugal hebben de noodzaak tot coördinatie van regionaal beleid van de grond gekregen.

Al deze zaken zouden uiteindelijk moeten uitmonden in de totstandbrenging van één grote economische ruimte: de interne markt waarin goederen, diensten, werknemers en kapitaal met ingang van 1 januari 1993 vrij moeten kunnen circuleren.
Deze ontwikkeling naar een ,,Gemeenschap zonder grenzen" heeft zijn beslag gekregen in de Europese Akte die eind 1985 werd aangenomen (pag. 55/3 e.v.-1986).
Daarmee stonden de principes vast en was de juridische basis geschapen voor het nemen van besluiten in de ministerraden. Sommige besluiten kunnen sindsdien eenvoudiger worden genomen.
De volgende stap is nu aan de orde. En die betreft de aanpassing van de financiële structuur van de Gemeenschap aan de uitdagingen die eraan komen.
In februari 1987 heeft de Europese Commissie het wlan-Delors ten doow gehouden. De gedachtengang is dat de economische. sociale en wolitieke pluriformiteit in de EG sinds de toetredingen zozeer is toegenomen, dat de verwezenlijking van de interne markt alleen dichterbij kan komen indien de druk van het landbouwbeleid op de EG-begroting drastisch wordt verminderd.
De Commissie meent dat de landbouwuitgaven moeten dalen van de huidige 70 procent tot iets meer dan 30 procent van de EG-begroting in 1992.
Om die landbouwuitgaven naar beneden te krijgen, dient vooral een halt te worden toegeroepen aan de stijging van de garantieuitgaven. Dat zijn betalingen van de EG aan de boeren die op de EG-markt hun produkten afzetten tegen gegarandeerde prijzen.
Het betreft weliswaar alleen produkten waarvoor een EG-marktordening geldt, maar helaas zijn dat ook de produkten waarvan al teveel is geproduceerd.
In plaats van steun aan boeren die het moeilijk hebben, geeft de EG het overgrote deel van haar geld uit aan boeren die grootschalig voor de koelhuizen en voorraadschuren produceren. De belastingbetaler draait op voor de kosten van opslag van produkten die die consument niet eens wil hebben.
In 1984 kostten de EG-voorraden nog 3 miljard Ecu (toen 7,5 miljard gulden), eind 1987 was dat 7 miljard (16,5 miljard gulden).
De discussie concentreert zich op een Commissie-voorstel over de instelling van ,,automatische stabilisatoren". Dat is een systeem waarbij automatische prijsdalingen moeten worden toegepast indien de toegestane pro-

Het ,,familieportret" van de deelnemers aan de EG-top van 11 en 12 februari 1988 in Brussel.
Eerste rij v.l.n.r. de Italiaanse premier Giovanni Goria, de Deense premier Poul Schluter, de Britse premier Margaret Thatcher, de Franse president François Mitterrand. de voorzitter van de Europese commissie Jacques Delors, bondskanselier Helrnut Kohl van West-Duitsland en de Belgische premier Wilfried Martens.
Tweede rij v.l.n.r. de Italiaanse minister van buitenlandse zaken Giulio Andreotti (verdekt achter premier Goria), de Nederlandse premier Ruud Lubbers, de Belgische minister van buitenlandse zaken Leo Tindemans, de Deense minister van buitenlandse zaken Uffe Ellemann-Jensen. de Britse minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe en (geheel rechts, verdekt achter premier Martens) de Westduitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher.

Weekblad 57ste jaargang No. 2934, pag. 43031-43046

duktie van een bepaald produkt wordt overschreden. Hierover zijn de partijen het zeer oneens.

Het onderdeel over de stabilisatoren houdt verband met het tweede hoofdstuk. Dat betreft allerlei manieren om de EG-begroting in de hand te houden. Het gaat om jaarlijkse afspraken over de toegestane stijging van zowel het landbouwdeel als de overige delen.

Hierbij spelen minstens drie vragen: hoe snel mogen de landbouwuitgaven meestijgen, wat valt onder de landbouwnorm en in hoeverre moet er ruimte gemaakt worden voor ,,buitengewone omstandigheden'', zoals schommelingen in de wisselkoers of klimatologische rampen?

Het derde hoofdstuk gaat om de bijdragen van de landen. De Europese Commissie denkt in 1992 ongeveer 57,6 miljard Ecu (135 miljard gulden) nodig te hebben voor al haar beleid, tegen 38 miljard Ecu (89 miljard gulden) in 1987. Het lijken enorme bedragen, maar de stijging komt overeen met slechts 1,2 procent van het gezamenlijke BNP tot 1,4 procent van dat BNP.

Tot nu toe wordt het grootste deel van de contributie berekend op basis van 1,4 procent van de BTW-grondslag, maar de Commissie wil dat gedeeltelijk aanvullen met een BNP-grondslag.

Ten vierde moet worden gekeken naar de zogenoemde structuurfondsen, oftewel het Regionaal en het Sociaal Fonds. De Commissie wil dat die fondsen geleidelijk worden verdubbeld, en wel van de huidige 7 miljard Ecu (16,4 miljard gulden) tot 14 miljard Ecu (33 miljard gulden).

Last but not least komt de Britse bijdrage aan de orde. De luxueuze terugbetalingsregeling die de Britten op de top in Fontainebleau (zomer 1984, pag. 417 e.v.-1984) kregen toegeschoven, duurt zolang het daar tegelijkertijd afgesproken contributiestelsel (1,4 in plaats van 1 procent BTW) loopt. Dat laatste loopt af en dus moet het eerste worden aangepast. Ietsje minder compensatie, zoals de Commissie voorstelt, mag niet van de Britten.

Hierna volgen de posities van de verschillende delegaties. Alleen de enigszins afgeronde opvattingen zijn weergegeven.

Commissievoorstellen en standpunten *lidstaten*

Stabilisatoren

Er moeten produktie-afspraken gemaakt worden voor overschotprodukten die de EG veel te veel geld kosten. De belangrijkste overschotprodukten zijn granen, oliehoudende zaden en eiwithoudende gewassen (erwten, tuin- en veldbonen). Verder moeten suiker, zuivel, wijn, tabak, geite- en schapevlees, groente en fruit worden aangepakt.

Produktie-ontmoediging moet worden bereikt door de invoering van automatische dalingen van de garantieprijzen, zodra de produktieplafonds worden overschreden. Dit noemt de Commissie ,,automatische stabilisatoren''.

Voor granen stelt de Commissie een plafond van 153 miljoen ton voor, voor koolzaad 4 miljoen ton (was 3,5), zonnebloemolie 1,9 miljoen ton (was 1,7)

VOORSTANDERS:

Europese Commissie: heeft het plan zelf voorgesteld, maar gaat wellicht ,,glijden'' om een politiek akkoord mogelijk te maken. Dreigt bij uitblijven van een akkoord hetzelfde effect te willen binnenhalen door aanpassingen van de garantieprijzen voor het komende seizoen. Hoe minder stabilisatoren, hoe lager de prijsvoorstellen zullen zijn.

Groot-Brittannië: eist ,,wettelijk afdwingbare, strikte en controleerbare'' stabilisatoren ,,over de gehele linie''. Zo niet, geen nieuwe eigen middelen voor de EG.

Nederland: zie Groot-Brittannië.

TEGENSTANDERS:

West-Duitsland: wil zijn 750.000 boeren geen automatische prijsverlagingen opleggen indien de produktie uit de hand loopt. In plaats daarvan stellen de Duitsers voor correctie via medeverantwoordelijkheidsheffing en beloning voor boeren die grond vrijwillig braak laten liggen (set-aside). Geen quota per produkt, maar per land. De graanproduktie kan 10 miljoen ton hoger.

Frankrijk: eerst moet een akkoord bestaan over de hoogte van de landbouwbegroting, dan pas praten over stabilisatoren. Geen automatisme: prijsdalingen nooit hoger dan produktiviteitsstijging, jaarlijks bij de prijzenronde vast te stellen.

Stabilisatoren niet per afzonderlijk produkt vaststellen, maar in grote groepen (grandes cultures). Bij de 155 miljoen ton granen optellen: 2 miljoen ton die de VS naar Spanje en Portugal mogen uitvoeren plus de graanvervangers die de VS aan de EG leveren. Totale drempel wordt dan 160 miljoen ton.

Laat graantelers elk seizoen een medeverantwoordelijkheidsheffing betalen, die later wordt verrekend. Frankrijk laat zich leiden door de verkiezingen van mei 1988.

Begrotingsbeheer

Het gaat om vier elementen die de EG-begroting elk jaar weer bedreigen. In de eerste plaats de vraag of en in hoeverre de landbouwuitgaven mogen stijgen. Tot nu toe nam men als uitgangspunt dat de groei van de landbouwuitgaven lager moest zijn dan de groei van de eigen middelen van de EG.

Vooruitlopend op een vernieuwing van het eigen middelenstelsel moet er nu overeenstemming gevonden worden over ,,een'' percentage van groei van het EG-BNP.

Het tweede element is de basis waar men van uitgaat: de werkelijke behoeften voor 1987 of een bepaald vast bedrag, bijvoorbeeld 27 miljard Ecu.

Ten derde moet beantwoord worden of afschrijving van de bestaande en toekomstige voorraden (kosten 7 miljard Ecu) meteen in de begroting moet (om ze na afschrijving er weer uit te halen - wat niet lukt) of er meteen buiten gelaten moet worden.

De standpunten ten aanzien van deze drie elementen zijn als volgt.

POSITIES:

Groot-Brittannië: stijging landbouwuitgaven maximaal 60 procent van de stijging van het BNP, afschrijving van de voorraden buiten de begroting. Als uitgangspunt voor de begroting moet een vast bedrag genomen worden.

Nederland: zie Groot-Brittannië, maar uitgangspunt mag 27 miljard Ecu zijn.

West-Duitsland: stijging met 60 procent is ok, startpunt 27 miljard Ecu.

Frankrijk: stijging met 60 procent is wat weinig,"startpunt ,,een bedrag''.

Griekenland, Spanje, Portugal: stijging minstens gelijk aan die van het BNP, werkelijke behoeften zijn maatgevend

Het vierde aspect betreft de opvang van ,,bijzondere omstandigheden''. Denemarken suggereert in zijn ontwerpconclusies voor de top van Kopenhagen, dat overschrijding van het plafond voor de garantie-uitgaven zou moeten worden toegestaan indien het landbouwbeleid als gevolg van een daling van de dollar ten opzichte van de Ecu in reële termen meer dan 500 miljoen Ecu gaat kosten.

Volgens Denemarken zou ook het gedrag van een niet-EG-land op de wereldmarkt (dumping) een aanleiding kunnen vormen tot overschrijding van het landbouwplafond.

POSITIES:

Groot-Brittannië: liever geen enkele bijzondere omstandigheid, maar als het dan moet alleen een dollardaling.

Nederland: zie Groot-Brittannië.

West-Duitsland: zie Groot-Brittannië

Frankrijk: iets meer flexibiliteit, maar niet te veel afstand van de Duitse positie.

Spanje, Portugal, Griekenland: zoveel mogelijk flexibiliteit.

Eigen middelen

De discussie spitst zich toe op de vraag hoe groot de financiële behoefte van de EG in 1992 is en of die behoefte gedekt moet worden met o.a. een ,,vierde'' eigen middel.

Tot nu toe heeft de EG er drie: BTW-grondslag, douanerechten en landbouwheffingen.

De Europese Commissie heeft voorgesteld daaraan een ,,BNP-sleutel'' toe te voegen. Dat vierde eigen middel is voor de EG aantrekkelijk omdat de grondslag daarvan sneller groeit dan de BTW.

Bovendien kan je met de BNP-formule rekening houden met zaken als investeringen en uitvoer.

Het doel van de Commissie is tweeledig: in de eerste plaats wordt beter rekening gehouden met de relatieve welvaart van de landen en in de tweede plaats kan door toevoeging van de BNP-sleutel de Britse compensatie worden verminderd.

VOORSTANDERS:

De landen die minder hoeven te betalen zijn voor. Indien een gecombineerd BTW/BNP-systeem voor 1988 wordt toegepast, zouden Griekenland, Frankrijk, Ierland, Luxemburg, Nederland, Portugal en Groot-Brittannië minder hoeven te betalen.

TEGENSTANDERS:

De landen die meer moeten gaan betalen zijn tegen. Voor 1988 zouden dat zijn: België, Denemarken, West-Duitsland, Spanje en Italië.

Structuurfondsen

De Commissie zoekt een verdubbeling in de jaren tot 1992.

Frankrijk stelt voor de fondsen te concentreren op Spanje, Portugal, Griekenland en Ierland, waarbij de eerste twee genereuzer dan de anderen zouden moeten worden behandeld.

Voor Spanje en Portugal zou de concentratie neerkomen op een verdubbeling, voor de anderen op wat minder.

De Commissie eist een verdubbeling.

VOORSTANDERS

Spanje en Portugal: zijn voor verdubbeling en laten de concentralie-gedachte ,,op zich af komen''. Ter wille van de zuidelijke solidariteit zullen zij het aanbod onder protest aanvaarden.
Frankrijk: heeft het voorgesteld

TEGENSTANDERS:

Italië: wordt in het voorstel volstrekt gepasseerd.
Griekenland en Ierland: een verdubbeling is het minste.
Europese Commissie: zie Griekenland en Ierland.

VOORBEHOUD:

Nederland: concentratie-gedachte is goed, maar kosten zijn nog onduidelijk.
Groot-Brittannië: een stijging van maximaal 35 procent is ,,genereus''.
West-Duitsland: zie Groot-Brittannië.

Britse bijdrage

Wegens een lage relatieve welvaart en een afwijkende landbouwstructuur krijgen de Britten jaarlijks tweederde van hun EG-contributie teruggestort.
De Europese Commissie wil die regeling permanent maken en van de betaling de vier armste landen (Portugal, Griekenland, Ierland en Spanje) uitzonderen.
De Britse compensatie wordt beschouwd als sluitstuk van de onderhandelingen.

VOORSTANDER:

Europese Commissie: heeft het voorgesteld. Is bereid de vier armste landen te laten meebetalen indien de structuurfondsen worden verdubbeld.

TEGENSTANDERS:

Groot-Brittannië: gaat niet weg zonder een afspraak die evenveel opbrengt als de bestaande regeling. De Commissie-voorstellen komen op minder uit en dus zijn de Britten tegen. Mevrouw Thatcher wordt in staat geacht de top hierop te laten stuklopen, mochten alle andere dossiers in een veilige haven zijn geloodst.
Nederland: wil van de regeling af. Een eventuele nieuwe regeling moet dus aflopend zijn en alle landen moeten meebetalen.
West-Duitsland. de regeling is achterhaald.
Frankrijk: de regeling is belachelijk.

Top in Kopenhagen zonder conclusies; verdaagd tot febr. 1988. Wel politieke verklaringen

De Europese top, die op 4 en 5 dec. 1987 in Kopenhagen werd gehouden, is in de avond van 5 dec. onderbroken en verdaagd tot 11 febr. 1988.
De Europese regeringsleiders en president Mitterrand besloten hiertoe, nadat was gebleken, dat geen politieke wil aanwezig was om op dat moment knopen door te hakken over reorganisatie van de EG.
De verdaging van de Kopenhaagse top betekent dat de EG voor 1988 nog steeds geen begroting heeft. Per 1 januari 1988 moet de EG daarom werken met een speciaal systeem waarbij in beginsel geen ruimte is voor nieuwe uitgaven. Op die manier zou de EG nog enkele maanden op eigen kracht vooruit kunnen.
Er is na afloop van de bijeenkomst geen communiqué verschenen. De meeste deelnemers brachten naar buiten dat hier en daar flinke vooruitgang was geboekt.

De Britse premier Thatcher zei dat de ,,tijd die we in Kopenhagen hebben doorgebracht goed is besteed'' en premier Lubbers zei dat hij en zijn collega's ,,overde top van de berg problemen'' heen zijn.
Bondskanselier Kohl, die de ,,carnavals-top'' in februari in Brussel moet voorzitten, zei dat de Westduitse delegatie nog ,,hard moet werken om verdere toenadering'' te bereiken. ,,Maar ik ben er zeker van dat het zal lukken'', aldus Kohl.
De deelnemers aan de top hebben geen slotverklaring over de communautaire problemen uitgegeven, omdat de top strikt genomen nog niet is afgesloten. Wel zijn politieke verklaringen over het Midden-Oosten, de Oost-West-betrekkingen en Afghanistan verspreid.

De Franse president Mitterrand was een van de deelnemers die een meer persoonlijk commentaar gaf. ,,Wehebben geen vooruitgang geboekt in de analyse van de problemen. De analyse kenden we al. Hier hadden we die moeten omzetten in concrete acties. Het is niet redelijk en niet waardig voor bijeenkomsten van zo'n groot belang om geen besluiten te nemen'', zei Mitterrand.
Hij voegde eraan toe dat ,,alles vastzit'' op een gebrek aan politieke bereidwilligheid. ,,Europa kan en mag niet afwezig zijn terwijl anderen over het lot van de wereld beslissen'', zei de president in verband met de ontmoeting tussen president Reagan en partijleider Gorbatsjow van 8 - 10 dec. 1987.

De Deense premier Schluter, die de top voorzat, zette hier en daar vraagtekens bij het besluit de besprekingen te verdagen tot februari. ,,De EG staat op 11 februari nog veel meer onder druk dan nu het geval is. Dat we er deze keer niet uitgekomen zijn, is nog geen ramp, maar we zitten er niet heel ver vanaf. Het is van het grootste belang dat we Kopenhagen niet met ruzie hebben verlaten''.
Jacques Delors, voorzitter van de Europese Commissie, zei ,,verontrust'' te zijn door het ,,ontbreken van inzet en hartstocht''. Met het oog op de Franse verkiezingen in mei 1988 zei Delors dat hij ,,als Fransman'' de voorkeur had gegeven aan besluiten in Kopenhagen. Waarnemers menen dat de bewegingsruimte van de Franse regering gedurende de verkiezingscampagnes van de komende maanden steeds verder zal afnemen.
Premier Lubbers zei dat hij de tweede dag in een vroeg stadium van de discussie had voorgesteld de zaak op te breken en ergens in januari verder te gaan. Dat is dus twee maanden geworden.
Ook president Mitterrand en bondskanselier Kohl zeiden dat ze vergelijkbare voorstellen hadden gedaan. ,,Je kan dit onderwerp niet tot juni laten liggen'', luidt de redenering van Lubbers. Eind juni wordt de reguliere halfjaarlijkse top gehouden in het Noordduitse Hannover.
De optimistische delegaties motiveren hun zonnige kijk door te wijzen op de principe-afspraken die in Kopenhagen zijn gemaakt.
Zo stellen de regeringsleiders vast dat de landbouwpolitiek meer ,,kostendrukkende elementen'' moet gaan bevatten.
Voor de Bondsrepubliek is belangrijk dat de voorstellen over stimulering van braaklegging van graanoppervlakten erkend wordt als één van de instrumenten om de landbouwuitgaven onder controle te krijgen. ,,Wij zijn blij dat het niet alleen hoeft te komen van prijsdalingen'', zei minister Genscher opgelucht.
Verder bouwen de regeringsleiders voort op de conclusies die eerder in 1987 op de top in Brussel werden bereikt. Zo is men het eens dat de structuurfondsen (regionaal en sociaal fonds) ,,duidelijk'' verhoogd moeten worden, dat er een nieuw systeem van berekening van de contributie moet worden ontwikkeld waarbij ook het bruto nationaal produkt van een land basis van berekening wordt en dat er strakke regels moeten worden geformuleerd voor het beheer van de EG-begroting.

Inhoud politieke verklaringen van Kopenhagen

Eén van de onderwerpen van politieke aard, waarover de top van Kopenhagen een verklaring uitgaf, was de Golfoorlog tussen Iran en Irak. De EG-landen achten het voor de internationale gemeenschap onaanvaardbaar, als er geen gehoor zou worden gegeven aan de resolutie, waarin de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties een staakt-het-vuren eist in dit conflict (pag. 593 e.v.-1987).
De Veiligheidsraad wordt opgeroepen maatregelen te treffen om de uitvoering van de desbetreffende resolutie (met als nummer 598) te bevorderen. Dat betekent volgens minister Van den Broek (buitenlandsezaken) dat de Veiligheidsraad als het lopende gesprek van VN-secretaris-generaal Perez de

Cuellar met de strijdende partijen op niets uitloopt een nieuwe bindende resolutie moet aannemen die in het treffen van sancties voorziet.
Het is voor het eerst dat de Europese Gemeenschap zich op deze wijze wil uitspreken over de Golf-oorlog.
De ministers van buitenlandse zaken spraken zich verder uit voor een spoedige terugtrekking van Sowjet-troepen uit Afghanistan. Conferentie-kringen zeggen dat de bewindslieden daarbij het eind van 1588 als uiterste datum willen bestemmen.
Ze dringen daarnaast gezamenlijk aan op spoedige inwerkingtreding van het Verdrag voor uitbanning van kernraketten voor de middellange en kortere afstand (INF).Hiermee willen ze in de Verenigde Staten, met name bij het Congres, iedere twijfel wegnemen dat er in Europa verschil van mening over deze door de Amerikaanse president Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow te tekenen overeenkomst zou bestaan.

Op de agenda van de ministers stond niet het terrorisme. Voor de top werd verwacht dat de Britse premier Thatcher dit onderwerp op de Europese Top ter sprake zou brengen nadat ze indirect felle kritiek had geuit op het akkoord tussen Frankrijk en Iran over vrijlating van twee in Libanon gegijzelde Fransen en het uit Frankrijk laten vertrekken van de ambassade-tolk Wahid Gordji. De Britse premier zou in Kopenhagen haar visie nog eens willen onderstrepen dat concessies doen om gijzelaars vrij te krijgen averechts werkt. Het zou juist nieuwe ontvoeringen uitlokken.
In plaats daarvan had ze op 4 dec. in de marge van de Top over deze kwestie een ontmoeting met de Franse premier Chirac, waarin volgens een Franse woordvoerder ,,bepaalde misverstanden" over de omstandigheden waaronder de twee Fransen werden vrijgelaten uit de weg werden geruimd.
Chirac sprak daarbij zijn verbazing uit over de campagne die de Britse pers over deze zaak had gevoerd en zei dat Frankrijk voor de vrijlating aan Iran geen geld had betaald en ook geen wapens had geleverd.
Thatcher aanvaardde Chiracs uitleg en beiden spraken uit dat hun regeringen nauw zullen samenwerken bij de bestrijding van het terrorisme.

Bilateraal overleg voor top in Brussel. Mitterrand en Chirac in Londen, gevolgd door *Helmut* Kohl

Aan de voortzetting van de Europese top in febr. in Brussel is bilateraal overleg tussen verschillende lidstaten van de EG voorafgegaan.
De voornaamste van deze tweezijdige bijeenkomsten waren een bezoek aan Londen van de Franse president Mitterrand en minister-president Chirac op 29 jan., waar zij, ieder apart, een onderhoud hadden met premier Thatcher, op 2 febr. gevolgd door de EG-voorzitter in het eerste halfjaar van 1988, de Westduitse bondskanselier Kohl.
In het Frans-Britse gesprek kwamen ook andere dan EG-onderwerpen aan de orde.
Zo is o.m. gesproken over een nauwere samenwerking tussen Frankrijk en Engeland op militair gebied.
Het onderzoek naar de mogelijkheid om gezamenlijk een nieuwe kruisraket te ontwikkelen die elk land afzonderlijk voor zijn nucleaire afschrikking zou kunnen gebruiken, gaat door. Dat zijn de Franse president Mitterrand en de Britse premier Thatcher, blijkens hun verklaring na afloop van de top-ontmoeting in Londen; overeengekomen.
In een afzonderlijke ontmoeting sprak mevrouw Thatcher ook met de Franse premier Chirac.
De ontmoeting van de regeringsleiders was onder meer een voorbereiding op het overleg van Europese regeringsleiders over de financiële problemen van de Europese Gemeenschap. Over de vraag hoe de geldverslindende en overschotcreërende landbouwproblematiek moet worden opgelost blijven Fransen en Britten van mening verschillen.
President Mitterrand, die in het voorjaar met verkiezingen te maken heeft, zei dat het Franse standpunt meer naar het Duitse dan naar het Britse blijft neigen, waardoor de basis van een mogelijke oplossing van het dispuut niet gelegd kon worden.
In een interview met het Franse weekblad *L'Express* dat op de ochtend van de ontmoeting verscheen bepleitte mevrouw Thatcher een nauwere samenwerking op het gebied van defensie tussen Engeland en Frankrijk, maar binnen het kader van de NAVO. Haar oproep kwam een week na het sluiten van een Frans-Duits verdrag dat voorziet in een gezamenlijke verdediging van beide landen in geval van oorlog.
Volgens diplomatieke kringen in Londen is Groot-Brittannië benauwd dat Frankrijk ook andere landen, zoals Italië en Spanje, bij een dergelijke samenwerking zou willen betrekken.
Premier Thatcher hecht er vóór alles aan de Verenigde Staten niet voor het hoofd te stoten door een substructuur binnen de NAVO te laten ontstaan.
Beide leiders lieten na afloop van hun ontmoeting weten voor handhaving van Amerikaanse troepen in Europa te zijn, maar tegelijkertijd verder te willen werken aan de eigen Europese ondersteuning (European pillar) daarvan.
Gevraagd naar een eventuele voorkeur voor de ontwikkeling van een nieuwe kruisraket met de Fransen of met de Amerikanen, zei mevrouw Thatcher op die vraag niet te willen antwoorden.
In het interview met *L'Express* had ze de mogelijkheid van samenwerking met de Amerikanen op dit gebied zelf naar voren gebracht.
In het gesprek tussen bondskanselier Kohl en premier Thatcher op 2 febr. hebben beide regeringsleiders in een sfeer van demonstratieve hartelijkheid geprobeerd hun geschillen over de Europese landbouwpolitiek bij te leggen. Beide staatslieden spraken na hun ontmoeting in Londen over ,,enige vooruitgang", maar waarschuwden, dat zij nog steeds zeer uiteenlopende opvattingen koesterden over de manier, waarop bezuinigd moest worden. Bij de presentatie van het resultaat van hun bespreking, deden zowel Thatcher als Kohl duidelijk hun best elkaar hartelijk te bejegenen.
In de Britse pers is bericht over de slechte persoonlijke verhouding tussen de twee staatslieden, die ongeveer zou zijn samen te vatten als ,,zij vindt hem een boer" en ,,hij vindt haar een baas".
Kanselier Kohl ging zo ver dat hij sprak van ,,Margaret die de problemen op haar gebruikelijke charmante manier uiteenzette", waarop premier Thatcher antwoordde dat de besprekingen ,,positief en constructief" waren geweest, maar ,,charmant, dat zou een beetje al te ver gaan".
De beide staatslieden namen nog vóór de middag afscheid van elkaar. Voor de gezamenlijke lunch, waarvan premier Thatcher na afloop van de Engels-Franse topontmoeting nog sprak, was kennelijk geen gelegenheid meer.

EG-top in Brussel levert resultaat op

De EG-top van 11 en 12 febr. in Brussel heeft, tegen de verwachting in, laat in de nacht van 12 op 13 febr. een akkoord opgeleverd.

President Mitterrand en de twaalf premiers bereikten overeenstemming over het beter in de hand houden van de landbouwuitgaven, het drastisch verhogen van de uitgaven voor de structuurfondsen, een begrotingsplafond voor 1992 - wanneer de interne markt moet zijn voltooid - en de invoering van een nieuwe financieringsbron voor de Gemeenschap die mede is gebaseerd op het Bruto Nationaal Produkt en daarom beter dan de Belasting op de Toegevoegde Waarde de relatieve welvaart van een land weerspiegelt.
Evenals zijn collega's toonde premier Lubbers zich op 12 febr. ,,opgelucht".

Minister Van den Broek sprak over ,,een kwalitatieve sprong voorwaarts" in de Europese samenwerking. Voor de eerste maal in de geschiedenis van de Europese eenwording, aldus de minister, is een poging gedaan om voor een periode van vijf jaar tot duidelijke afspraken te komen, en tot een ,,zeer ambitieus" programma voor het op orde stellen van zaken.

Het akkoord zal van de boeren ,,zware offers" vragen. Hoe veel het Nederland zal kosten, wilde de minister niet zeggen. Het zal wel ,,behoorlijk veel extra geld" vergen, ,,meer dan in de meerjarenramingen is gereserveerd".
De eerste dag was nauwelijks sprake van onderhandelingen, al werd in Britse kring het herhalen van reeds vele malen eerder uiteengezette standpunten aangemerkt als een onderdeel van het onderhandelingsproces.
Na afloop van de onderhandelingen op de eerste dag - die tegen de gewoonte in ook na het diner werden voortgezet - zat alles, in de woorden van minister Van den Broek, nog ,,muurvast". Op grond van wat de eerste dag ten berde was gebracht, stelde het Duitse voorzitterschap een ,,papier' samen waarmee de status lang, vooral door woordvoerders van Thatcher, in twijfel werd getrokken.
Aan het einde van de dag bleek het echter toch de contouren te omvatten van wat op 12 febr. als een ,,overall compromis" werd overeengekomen.
Het grootste gedeelte van de tweede dag ging heen aan bilaterale gesprekken, vooral van bondskanselier Kohl en Commissievoorzitter Delors met de Franse premier Chirac, met Lubbers, en later ook met premier Thatcher.
Het optreden van premier Chirac gedurende de laatste uren van de conferentie - over prijsbeheersing voor andere landbouwprodukten dan granen en oliehoudende zaden zoals schapevlees en wijn - maakten Nederland en het Verenigd Koninkrijk zo wantrouwend, dat zij slechts onder voorbehoud akkoord gingen met het slotcompromis.
Het voorbehoud houdt in, dat de Algemene Raad, dus de ministers van buitenlandse zaken, in hun vergadering van 22 februari de besluiten die hun collega's eerder over deze andere produkten hebben genomen, zullen bekrachtigen.

Premier Chirac gebruikte zelfs obscene uitdrukkingen tegen zijn Britse collega Thatcher en ging niet in op het verzoek van voorzitter Helmut Kohl om in de microfoon zijn excuses aan te bieden.
Premier Thatcher op haar beurt noemde de Franse houding in de landbouwbesprekingen ,,belachelijk" en .,krankzinnig".
De onenigheid betrof de Franse eis om bezuinigingen van zeven minder belangrijke agrarische produkten (wijn, olijfolie, schapevlees) te laten goedkeuren door de ministers van buitenlandse zaken die in de loop van februari in Brussel bij elkaar komen. ,,Waarommoeten we wachten ? Die ministers zijn nu hier. Dit is ongelooflijk", stelde Thatcher.
De Nederlandse en Britse delegaties besloten daarop vast te leggen dat indien ook maar één van de ,.kleine" overschotprodukten op *22* febr. ter discussie zou worden gesteld het gehele pakket naar de prullenbak zou worden verwezen.
Over dit relatief minimale onderdeel is bijna drie uur plenair onderhandeld. Na tweeënhalf uur zei een Britse diplomaat: ,,Ik zie geen wezenlijke verandering van standpunten, ik zie een wezenlijke verspilling van tijd".
Mevrouw Thatchrr zelf zei op de persconferentie, waar ze verslag uitbracht over het bereikte resultaat: .,We hebben enige van onze belangrijkste doeleinden gerealiseerd." Maar van de gebruikelijke voldoening over het eigen gelijk was dit keer, gezien de Britse concessies, geen sprake.
Met een verwijzing naar de Franse delegatie. die geprobeerd zou hebben haar te bedriegen door haar een onduidelijk. handgeschreven document te laten ondertekenen, zei ze bitter: ,.Zoiets kan alleen een Fransman voor elkaar krijgen. Mannen - ik heb ze nooit begrepen". Over het compromis: ,,We moeten er rekening mee houden dat er twaalf van ons zijn die gemeenschap uitmaken".

Het compromis van Brussel betekent dat kan worden begonnen met het in de praktijk brengen van het .,drieluik" van Delors, en dat de voltooiing van de interne markt tegen *1992* - het realiseren van een vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal - een stap dichterbij is gekomen.
In de aanhef van het compromis - ditmaal uitzonderlijk kort en vrij van hooggestemde verklaringen- heet het dat de Europese eenheid door het in werking treden van de Europese Akte ,,een nieuwe impuls" heeft gekregen. De voltooiing van de interne markt zal de groei losmaken die nodig is voor het Europese concurrentievermogen en voor de economische en sociale cohesie van de lidstaten. Daarom moet het vermogen van de Gemeenschap om handelend op te treden, worden versterkt".
Het beter in de hand houden van de landbouwuitgaven, die ongeveer tweederde van het totaal uitmaken, is jarenlang een heet hangijzer geweest.
Aan de vooravond van de presidentsverkiezingen in Frankrijk in april/mei, waarvoor premier Chirac zich kandidaat heeft gesteld, en deelstaatverkiezingen in Sleeswijk-Holstein en Baden-Wurttemberg, was de Franse en Duitse bereidheid om besluiten te nemen die de boeren in hun inkomen zouden treffen, vrij gering.
Om de bittere pil voor met name de Bondsrepubliek wat te vergulden, had de Europese Commissie ideeën geventileerd over een ,,set-aside" regeling, het braak leggen van landbouwgrond, als aanvulling op de eerder voorgestelde ,,stabilisatoren" automatische prijsverlagingen als de produktie een bepaalde limiet overschrijdt. Voor granen had de Commissie deze zogenaamde garantiedrempel eerst op *155* miljoen ton per jaar gesteld. Het Verenigd Koninkrijk, dat aanvankelijk aan deze hoeveelheid wilde vasthouden, en Nederland, dat bereid was tot desnoods *158* miljoen ton te gaan, legden zich in Brussel ten slotte neer bij de door de Bondsrepubliek en Frankrijk gewenste hoeveelheidvan 160 miljoen ton, omdat naar hun oordeel voldoende maatregelen waren genomen om buitensporige stijging van de uitgaven tegen te gaan.
De hoeveelheid van *160* miljoen ton geldt voor de vier jaar tot en met 1991/92. Teneinde de uitgaven binnen de begrote grenzen te houden, zal aan het begin van elk marktjaar een extra medeverant oordelijkheidsheffing van ten hoogste drie percent worden geheven.
Als aan het einde van het marktjaar blijkt dat de garantiedrempel niet of met minder dan drie percent is overschreden, zal de extra medeverantwoordelijkheidsheffing geheel of gedeeltelijk worden terugbetaald.

Als de garantiedrempel wordt overschreden, zal de interventieprijs met drie percent per jaar worden verminderd. Aanvankelijk wilden de Bondsrepubliek en Frankrijk de prijsverlaging pas laten ingaan als de overschrijding ten minste een percent zou bedragen.
Duidelijk ten behoeve van vooral de kleine boeren in de Bondsrepubliek - en over wat klein is zal nog moeten worden onderhandeld - is een bepaling opgenomen, dat ,.kleine producenten" zullen worden vrijgesteld van de gewone en de extra medeverantwoordelijkheidsheffing. De Commissie zal hierover voorstellen doen wanneer zij deprijzenvoor het landbouwjaar 1988/89 aan de landbouwministers voorlegt.
Tegen die tijd komen ook voorstellen ter tafel over het gebruik van granen in zogenaamde mengvoeders en eventuele aanpassing van het interventiesysteem.
Premier Lubbers becijferde in Brussel met het meerekenen van de twee percents-prijsverlaging die de Landbouwraad eerder is overeengekomen, de verlaging op veertien percent, ,.nogal fors".

Eveneens .,nogal fors" zijn naar Nederlands oordeel de bezuinigingen in de sector oliehoudende zaden en eiwitrijke produkten.
Voor de vier komende jaren, vanaf 1988/89, zijn de volgende garantiedrempels overeengekomen: koolzaad 4,5 miljoen ton (voor een Gemeenschap van tien. Spanje en Portugal uitgezonderd), zonnebloempitten 2,0 miljoen ton (EG van tien), soja *1,3* miljoen ton en eiwithoudende gewassen *3.5* miljoen ton.
Nederland meende dat bij overschrijding van deze drempels met één percent een prijsverlaging met *0.50* percent voor elk percent overschrijding zou moeten worden doorgevoerd. Frankrijk en de Bondsrepubliek stonden een verlaging met 0,40 percent voor. Het compromis was een prijsverlaging met 0,45 procent voor elke percent overschrijding van de garantiedrempel in 1988/89, en met 0,50 percent voor elke percent in de drie daaropvolgende jaren.
De werkelijke verlaging komt volgens de premier gezien de oogstverwachtingen, neer op acht à negen percent volgend jaar, en elf a twaalf percent daarop.
Nadrukkelijk ter aanvulling van de landbouwstabilisatoren werd een voor de EG-landen verplichte, maar voor de boeren vrijwillige, braakleggingsregeling overeengekomen, waarvan in bepaalde regio's kan worden afgeweken. Boeren die voor ten minste vijf jaar eenvijfde van hun land laten braakliggen ontvangen een premie van ten minste *100* en ten hoogste *600* Ecu per hectare. Het laten braakliggen van ten minste dertig percent levert bovendien een vrijstelling op van de medeverantwoordelijkheidsheffing voor de eerste *20* ton.
De bijdrage van de Gemeenschap aan deze regeling komt voor de helft uit de afdeling garantie en voor de helft uit de afdeling oriëntatie van het Landbouwfonds. Het aandeel van de Gemeenschap in de premie is vijftig percent voor de eerste *200* Ecu, vijf en twintig percent voor de daaropvolgende *200* tot *400* Ecu, en vijftien percent voor de daaropvolgende *400* tot *600* Ecu.
Wanneer landbouwland wordt gebruikt voor weidegrond of voor de teelt van bepaalde eiwitrijke gewassen, zal een premie worden toegekend die ongeveer de helft is van die welke voor het volkomen braak laten liggen wordt verstrekt.
In het kader van het terugdringen van de landbouwproduktie met andere middelen dan de stabilisatoren ging de top ook akkoord met een soort VUT-regeling voor boeren, die de EG-landen zelf naar verkiezing mogen toepassen.
Op basis van Commissievoorstellen zouden de ministers hierover, ,,tezamen met de besluiten over de stabilisatoren en de set-aside regeling" tegen *1* april moeten beslissen.
Op voorstel van het Duitse voorzitterschap was begonnen met een bespreking van het probleem van de fondsen, de uitgaven voor in de eerste plaats het Sociaal- en Regionaal Fonds die, naar het oordeel van de Commissie, in *1992* zouden moeten zijn verdubbeld.
Vooral de armere landen, Spanje en Portugal, Griekenland en Ierland, hadden laten blijken veel van deze fondsen te verwachten. In de hoofdsteden van deze landen zijn meermalen stemmen opgegaan, volgens welke de armere lidstaten hun medewerking aan het voltooien van de interne markt afhankelijk zouden moe-

ten stellen van de mate waarin de noordelijke, over het algemeen rijkere, lidstaten bereid zouden zijn de kloof tussen arm en rijk in de Gemeenschap te overbruggen.
Het zijn immers de rijke, geïndustrialiseerde landen die het meest zullen profiteren van het wegnemen van de belemmeringen voor het vrij verkeer.
Het vaststellen van prioriteiten voor de activiteiten van de fondsen lokte met name in Griekenland verwijten uit, dat de rijkere landen probeerden de armere landen tegen elkaar uit te spelen.
Er zijn namelijk vijf doelstellingen geformuleerd. waaraan de eerste het bevorderen van de ontwikkeling en structurele aanpassing van de minder ontwikkelde regio's is, de tweede het ontwikkelen van streken, grensstreken, en stedelijke gemeenschappen die ernstig hebben geleden van industriële teruggang, en de derde het bestrijden van de langdurige werkloosheid. De vierde is het bestrijden van jeudgwerkloosheid, de vijfde, tegen de achtergrond van de hervorming van het gemeenschappelijke landbouwbeleid, de aanpassing van de landbouwstructuren en het bevorderen van plattelandsgebieden.
In Brussel werd aanvankelijk gesproken over een jaarlijkse verhoging met 1,1 of 1,3 miljard Ecu, op bassis van een bedrag van 7,2 miljard in 1987, van 7,7 miljard Ecu in '88 of 7,7 miljard Ecu in '89. Dit zou leiden tot een verhoging met ten minste 43 percent, tot 11 miljard Ecu in 1992, en ten hoogste met 73 percent, tot 12,9 miljard in 1992.
Wat tenslotte werd overeengekomen, werd door premier Lubbers aangeduid als ,,toch nog fors'', een verhoging met 80 a 85 percent in de periode tot 1992, en een streven om in 1993 tot een verdubbeling te komen.
Maar de bijdragen van de fondsen voor regio's die vallen onder de eerste prioriteit zullen tegen 1992 al zijn verdubbeld. De Commissie zal er voor zorgen dat de hulp voor deze regio's de armste gebieden ten goede komt.
Sommige armere landen meenden dat zelfs een verdubbeling niet genoeg zou zijn om, zoals het in communautair jargon wordt aangeduid, de cohesie van de Gemeenschap te versterken. De rijkere landen stond over het algemeen een stijging met 50 a 60 percent voor ogen.
Volgens het compromis van Brussel zal het voor het financiële jaar 1988 gevoteerde bedrag van 7,4 miljard Ecu wordenverhoogd met nogmaals 400 miljoen, en met jaarlijks 1,3 miljard Ecu in de periode 1989192, waardoor in dat jaar een totaal van 13 miljard Ecu wordt bereikt.
Hierin zijn ook de 100 miljoen Ecu per jaar begrepen, die gedurende vijf jaar zullen worden aangewend voor de uitvoering van een moderniseringsprogramma dat de Europese Commissie te zamen met de Portugese regering heeft opgesteld. Dit programma voorziet in uitgaven van 1 miljard Ecu in de vijf jaren na 1988.
Zeer lang is gesproken over wat in het kader van de begrotingsdiscipline werd aangeduid als de ,,slope'' het percentage waarmee de landbouwuitgaven van de Gemeenschap mogen stijgen.

Volgens Nederland zou dit niet meer mogen zijn dan 60 percent van de jaarlijkse stijging van het Bruto Nationaal Produkt van de EG. Naar Franse opvatting dienden de landbouwuitgaven met eenzelfde percentage als het BNP te stijgen - een ,,slope'' van 100 percent dus- terwijl bondskanselier Kohl een percentage van 70 tot 80 voor ogen stond.
Ook over het uitgangspunt had men het lange tijd niet eens kunnen worden: 22 miljard Ecu, zoals Nederland aanvankelijk wilde, of 27,5 miljard, zoals in de vorige top, van Kopenhagen, leek te zijn overeengekomen.
Wat ten slotte uit de bus kwam, was een jaarlijkse stijging van de afdeling garantie van het Landbouwfonds met ten hoogste 80 percent van de stijging van het BNP, uitgaande van een bedrag van 27,5 miljard Ecu in 1988.
De werkelijke stijging zal echter ,,slechts'' 74 percent bedragen, omdat een bedrag van 200 miljoen Ecu voor de set-aside regeling zal worden afgetrokken.
Het opruimen van de landbouwoverschotten, dat dit jaar een bedrag van 1,2 miljard Ecu en in de periode 198911992 1,4 miljard Ecu per jaar zal vergen, is buiten de richtlijnen voor de (landbouw)begrotingsdiscipline gehouden.
Met het argument dat zij niet verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor het ontstaan vallen Spanje en Portugal buiten de regeling voor het opruimen van de overschotten. Ook werd overeengekomen dat de periode voor het uitkeren van overschotten aan lidstaten door de Commissie met een halve maand tot twee en een halve maand zal worden verlengd.

Nederland en het Verenigd Koninkrijk stelden zich op het standpunt, dat een monetaire reserve voor buitengewone omstandigheden van 1 miljard Ecu slechts zou moeten dienen voor het opvangen van verliezen die het gevolg zijn van schommelingen in de dollarrekeneenheid koers, met een franchise van 400 miljoen Ecu.
Als koerswijzigingen een voordeel zouden opleveren, zouden die ook in de monetaire reserve moeten worden gestort.
Andere landen meenden echter, dat de reserve ook moet kunnen worden gebruikt voor het opvangen van de gevolgen van problemen die buiten de Gemeenschap ontstaan, zoals het dumpen van landbouwgoederen op de wereldmarkt. Om aan hun verlangens tegemoet te komen - en tevens om niet-EG-landen een waarschuwing te geven - werd als bijvoegsel bij het compromis over de monetaire reserve een verklaring gepubliceerd, waarin zo nodig met repressailles wordt gedreigd.
Met een verwijzing naar de OESO-vergadering van 13 mei 1987 en de Economische top van Venetië (van 8-10 juni 1987) zeggen de Europese staats- en regeringsleiders dat de maatregelen die de EG sinds 1984 en thans in Brussel heeft genomen om produktie en landbouwuitgaven in de hand te houden, tegemoet komen aan het streven om de markt een grotere rol te laten spelen en het aanbod beter af te stemmen op de vraag.
Maar de Europese maatregelen ,,kunnen slechts ten volle effect sorteren als op internationaal vlak de andere producenten eveneens een dergelijke discipline in acht nemen''. Als zij dit niet doen, of hun internationale verplichtingen zodanig verwaarlozen dat dit een duidelijke weerslag heeft op de wereldmarkt, dan behoudt de EG-raad zich het recht voor om tegenmaatregelen te nemen.
Nederland, zo deelde minister Van den Broek mee, heeft in de notulen een voetnoot laten opnemen, dat het niet gehouden is aan eventuele toekomstige voorstellen van de Europese Commissie, als deze, met een beroep op de verklaring, ,,een protectionistisch karakter zouden dragen''. Met kwade wil zou aan de verklaring een protectionistische uitleg kunnen worden gegeven. Italië, aldus de minister, onderschreef het Nederlandse standpunt. Hij hoopte overigens, dat ook de Verenigde Staten de conclusie zullen trekken, dat zij zich moeten beheersen.
Wat betreft de begrotingsdiscipline voor de niet-verplichte uitgaven wordt verwezen naar de top van juni 1987 in Brussel: zij geldt voor zowel betalings- als vastleggingskredieten en is bindend voor alle bij de uitvoering betrokken instellingen.
Tot 1992 moet de Gemeenschap toekomen, niet met de 1,4 percent van het communautaire BNP zoals de Commissie had voorgesteld, maar met 1,3 percent. Deuitgaven, voor 1988 geraamd op 44,1 miljard Ecu, waarvan 27,5 miljard Ecu voor de landbouw, zullen in 1992 zijn gestegen tot 52,7 miljard Ecu, waarvan 29,6 voor de landbouw.
Het bedrag van 52,7 miljard, aldus premier Lubbers, is gebaseerd op een economische groei van één percent per jaar. Het derde eigen middel bestaat uit 1,4 percent van de BTW, het vierde wordt berekend aan de hand van het verschil tussen de som van het BNP en van de BTW heffingsgrondslagmet een maximum van 55 percent van het BNP. Volgens premier Lubbers schept het nieuwe eigen middel voor Nederland geen speciale problemen.
De compensatie voor wat het Verenigd Koninkrijk volgens Thatcher ,,te veel'' betaalt aan de Gemeenschap, een onderwerp dat uitsluitend de laatste uurtjes van de top ter sprake kwam, wordt niet veranderd. Wel zal zij, aldus premier Lubbers, door het nieuwe financieringssysteem, ,,een fors stuk'' naar beneden gaan.
De top van Fontainebleau. niedio '84, besloot tot een compensatie van het Verenigd Koninkrijk met tweederde, uitgaande van het verschil tussen het aandeel van het Verenigd Koninkrijk in de BTW en de hem toevloeiende gelden. Het BTW-aandeel zal nu worden vervangen door datgene wat het Verenigd Koninkrijk aan het derde en vierde eigen middel bijdraagt. De compensatie van het Verenigd Koninkrijk zal, zo blijkt uit de slotverklaring, volgens de reeds bekende regels worden verdeeld. De Duitse bijdrage wordt met eenderde verminderd, en voor de bijdragen van Spanje en Portugal geldt de tegemoetkoming die bij de toetreding werd overeengekomen.
Zeer tot genoegen van Nederland, dat vreesde onevenredig zwaar te worden gestraft vanwege het belang van de haven van Rotterdam voor de Gemeenschap als geheel, werd overeengekomen dat de EG-landen de zogenaamde perceptiekosten, tien percent van de traditionele eigen middelen. als vergoeding voor het innen mogen behouden.

Consequenties van de besluiten van Brussel. Interne markt per 31-12-1992

Het *NRC/H'blad* van 17 febr. bevatte een beschouwing over de consequenties van de in Brussel genomen besluiten, i.h.b. voor wat betreft de realisering van de interne markt per **31** dec. 1992.
Het volgende is daaraan ontleend.

Het belangrijkste gevolg van de gebeurtenissen van afgelopen week is dat de EG in volle vaart verder kan werken aan de totstandkoming van de interne markt waar 323 miljoen mensen zich vrij zullen kunnen bewegen, vestigen, studeren, werken, geld lenen, huizen kopen en fiscaal kunnen weten waar ze aan toe zijn. De versnelling mag nu gerust twee standen hoger worden gezet.

In de eerste plaats is daarvoor nu de ruimte omdat de Brusselse diplomaten hun zakrekenmachines nu ook voor andere zaken mogen gebruiken dan voor het calculeren van uitsluitend begrotingsposten.

In de tweede plaats moet de EG de afspraak nakomen die is gemaakt op de Europese top in Milaan (juni 1985). Daar werd vastgelegd dat de interne markt voor 1993, dus uiterlijk 31 december 1992, een feit moet zijn.
Voor tegenvallers is in het Europese diplomatieke verkeer alle ruimte en daarom houden realisten het erop dat de afbraak van fysieke, technische en fiscale belemmeringen tussen de twaalf EG-landenvóór 1995 moet zijn voltooid.
De bëeindiging van nationale bescherming en onderlinge plagerijen zouden de consument en de wereldhandel naar schatting jaarlijks 17,5 miljard gulden kunnen opleveren. Die besparingen zijn onder andere mogelijk door de wegvallende kosten van het invullen van formulieren en van wachttijden aan de grenzen.
Om een voorbeeld te geven: een vrachtwagen die van New York naar Los Angeles rijdt, haalt gemiddeld 67 kilometer per uur maar een truck van Kopenhagen naar Rome haalt gemiddeld

slechts 20 kilometer. de snelheid van een postkoets.
Maar om 1993 of 1995 te halen, dienen de messen geslepen en de mouwen te worden opgestroopt. Om de interne markt te realiseren zijn in totaal 325 besluiten nodig. Daarover moeten evenveel voorstellen komen.
Op dit moment heeft de Europese Commissie, in het bijzonder Lord Cockfield (commissaris verantwoordelijk voor de interne markt) *203* voorstellen ingediend. Daarvan zijn er *67* helemaal goedgekeurd, zijn er 6 gedeeltelijk doorgesleept en hebben 11 een eerste lezing overleefd.
De goedgekeurde besluiten klinken niet erg opwindend. Zij betreffen bijvoorbeeld kwaliteitsnormen voor hogedrukvaten. de uren waarop grasmaaimachines gebruikt mogen worden of maatregelen. zoals begin deze maand genomen, om de luchtvervuiling van dieselmotoren te verminderen en enkele prijsvoorschiften van voorverpakte produkten Over dit soort zaken morden zelfs ministers het vrij gauw eens.
Maar het echte werk moet nog komen. En dat bestaat grofweg uit zes terreinen: openstelling van de markt voor overheidsopdrachten en dan vooral voor telecommunicatie (goed voor 10 procent van het Europese bruto nationaal produkt), harmonisering van technische normen - zodat overal stekkers ook in stopcontacten passen - van apparatuur. veiligheidseisen, etiketteringsvoorschriften. wederzijdse erkenning van diploma's, harmonisering van het Europese vennootschapsrecht, vrijmaking van het kapitaalverkeer en het verzekeringswezen en harmonisering van (indirecte) belastingen en accijnzen.
De besluitvorming is sedert de Europese Akte enigszins vereenvoudigd: sinds de inwerkingtreding in juli 1987 mag een aantal besluiten met betrekking tot de interne markt met gekwalificeerde meerderheid worden genomen. Vroeger was daarvoor nog eenstemmigheid nodig.
Het succes van de jongste top betekent dus dat alle retoriek en mooipraterij over ,,de" interne markt nu "even" in daden moeten worden omgezet. Daarbij moet in de komende maanden en jaren antwoord worden gegeven op een paar principiële vragen.

Groot-Brittannie lijkt niet te willen ingaan op afschaffing van de nul-tarieven bij de BTW - iets wat de Europese Commissie eist. De Bondsrepubliek is niet happig op aanpassing van nationale technische normen omdat Bonn de eigen normen als de beste van Europa beschouwt. Anderen moeten zich dus maar aan de Duitsers aanpassen. Denemarken wordt langzamerhand zeer nerveus over de gevolgen van allerlei maatregelen betreffende het milieu. Ook vragen de Denen zich af wat een en ander zal betekenen voor de handel met de andere Scandinavische landen.
En Spanje. Griekenland en Portugal stellen zich nog aarzelend op omdat zij zich nog in een overgangsperiode voor aanpassing aan de EG-wetgeving bevinden. Zij eisen dus allerlei extra maatregelen, bijvoorbeeld extra financiële tegemoetkoming, voordat zij de hyper-concurrerende industrieën uit het Europese Noorden op hun markten kunnen ontvangen.
Bij deze landen wringt vooral de vrijmaking van de dienstensector. De moeizame onderhandelingen over een minimale liberalisering van de burgerluchtvaart liggen nog vers in het geheugen

Frankrijk en Italie staan aarzelend tegenover vrijmaking van het kapitaalverkeer. De Belgische staatssecretaris Paul de Keersmaecker legde laatst de vinger op de pijnlijke plek door erop te wijzen dat iemand die met 500 gulden op zak alle EG-landen aandoet zonder één cent uit te geven bijna de helft kwijt is aan wisselkoersverschillen en omwisselingskosten.
Frankrijk is weliswaar het meest enthousiaste EG-land wat betreft de interne markt maar is aan de andere kant onwrikbaar in de eisen voor een harde aanpak van derde (niet-EG)landen. De Fransen willen het wegvallen van interne grenzen compenseren met verhoging en versteviging var: de buitenmuur van de EG De Bondsrepubliek en Groot-Brittannië verzetten zich op hun beurt tegen deze tendens.

Dat verzet moet nog wel meer inhoud krijgen omdat de EG tot vandaag een protectionistische reputatie heeft hoog gehouden. De EG heeft de invoer van textielprodukten uit vooral Derde Wereldlanden vastgesteld in de zogeheten multi-vezelovereenkomsten. De invoer van auto's en motorfietsen uit Japan wordt beperkt door Italië. Groot-Brittannie en Frankrijk. Verder zijn er staal- en melkquota's.
Ook zal moeten worden bekeken hoe de Europese commissie verder denkt te werken met de Europese fusiemetgeving na 1993. Het ligt immers voor de hand dat zich concentraties gaan voordoen die zich ook buiten de EG-grenzen kunnen gaan uitstrekken. Afgelopen twee jaar zijn bijna *70* belangrijke intra-Europese samenwerkingsverbanden opgezet. maar niemand zegt dat de EG bij het fusieverschijnsel de uiterste buitengrens is.
Op korte termijnlijkt grote behoefte te bestaan aan informatie over de gevolgen van die interne markt.
Een onderzoek van de Belgische minister Maystadt (economische zaken) wijst uit dat 42 procent van de ondervraagde Belgische bedrijven geen prioriteit toekent aan voorbereiding op 1993.
Een recent onderzoek van de Nederlandse Herstructureringsmaatschappij Nehem heeft uitgewezen dat vooral niet-exporterende bedrijven volstrekt niet weten wat hen overkomt. Zestig procent van dit soort bedrijven in Nederland meent dat opheffing van de grensbelemmeringen geen invloed zal hebben op de eigen concurrentiepositie.
De Britten en de Fransen hebben de interne markt ,,ontdekt". In Frankrijk wordt via Minitel informatie gegeven over de gevolgen van de interne markt voor elke bedrijfstak, worden bijeenkomsten met ondernemers georganiseerd en zijn op de televisie spots over het Europa van 1993 te zien.
De Europese Commissie blijft evenmin achter en richt 39 adviescentra voor het midden- en kleinbedrijf op. Twee daarvan komen in Nederland terecht.

Het onderzoeksbureau DRI News Services heeft uitgerekend dat het bruto binnenlands produkt van de EG in 1995 in het geval van een gedeeltelijke realisering - exclusief harmonisering van de accijnzen - slechts 0,3 procent hoger zal liggen dan berekeningen die de interne markt geheel buiten beschouwing laten.
Het onderzoeksbureau toont zich pessimistisch over de mogelijkheden om tot een voldoende belastingharmonisering te komen. Indien die harmonisering niet van de grond komt, behouden de nationale overheden nog teveel mogelijkheden om zich fiscaal tegen de nadelige gevolgen van concurrentievergroting teweer te stellen. aldus een van de vooronderstellingen. DRI verwacht dat Europese terughoudendheid bij protectionistische besluiten zal leiden tot een grotere invoer- dan uitvoerstijging, waardoor veel van de economische vruchten van de eenwording aan landen van buiten de EG zullen toevallen.
Tegen 1995 zou de interne markt wel kunnen zorgen voor 300.000 nieuwe arbeidsplaatsen.
Veel onderzoekers wijzen op de noodzaak om ook werk te maken van uitbreiding van de monetaire samenwerking en van coördinatie van economische politiek. Etienne Davignon, voormalig Europees Commissaris en de laatste weken nogal in het nieuws wegens zijn werkzaamheden bij de belegerde Generale Maatschappij van België. zei kort geleden: ,,Ik geloof er niets van dat je een échte interne markt kan hebben zonder een gemeenschappelijke monetaire politiek."

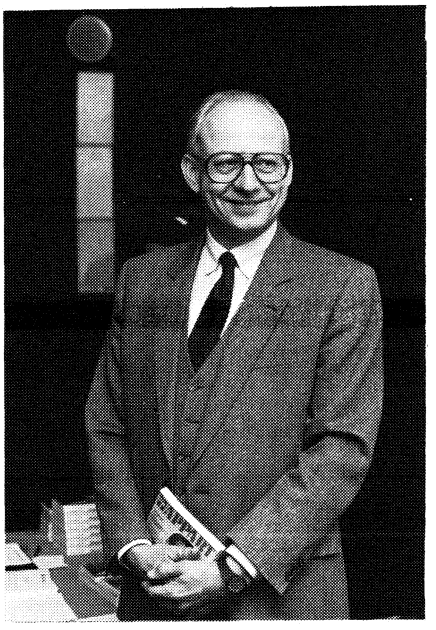
BELGIË

STROEF FORMATIEBERAAD VAN NATIONALE REGERING. VLAAMSE REGERING, FRANSE GEMEENSCHAPSREGERING EN WAALSE GEWESTREGERING VRIJ VLOT GEVORMD

Het formatieberaad voor de vorming van de nationale regering was op 14 februari 1988, twee maanden na de parlementsverkiezingen van 13 dec. 1987 (pag. 817/1 e.v. - 1987) nog niet op gang gekomen. Zelfs de pogingen om het terrein te verkennen werden gekenmerkt door grote politieke spanningen en conflicten.
Het bleef voor de Vlaamse christen-democraten onmogelijk te praten met de Waalse socialisten, ,,de partij van José Happart"; de Waalse christen-democraten uitten openlijk hun allergie voor de liberalen en voorzitter Deprez sprak zelfs een veto tegen hen uit; bij de Vlaamse christen-democraten bleef de weerzin om met de socialisten coalitie te sluiten fundamenteel, ook voor de vorming van de Vlaamse regering; de Vlaamse socialisten reageerden bijzonder boos en emotioneel op hun uitsluiting uit het formatieberaad voor de vorming van de Vlaamse regering en weigerden nog te praten over de vorming van een nationale regering; de liberalen bleven hameren op de noodzaak het economisch, financieel en budgettair herstelbeleid verder te zetten en stelden dat ,,een regering met de socialisten de terugkeer betekent van het beleid met de ongedekte cheques".
In deze conflictuele context kwamen wel de Gewest- en Gemeenschapsregeringen tot stand, maar kwam er hoegenaamd geen schot in de vorming van de nationale regering.
Dat was voor politieke waarnemers en commentatoren aanleiding om enerzijds het onomkoombare van het Belgische nationaliteitenvraagstuk te benadrukken, of anderzijds erop te wijzen dat de structuur van de deelregeringen als voorlopig dient te worden beschouwd.

Spitaels informateur

Op 18 dec. 1987 belastte de koning PS-voorzitter Guy Spitaels met een informatie-opdracht. Hij werd van Vlaamse zijde meteen op de korrel genomen omdat hij Nederlandsonkundig is en van Waalse socialistische zijde werd korzelig gereageerd omdat CVP-voorzitter Swaelen uitsluitend in het Nederlands met de informateur sprak.

PS-voorzitter Guy Spitaels

Op 4 jan. 1988 overhandigde Spitaels zijn eindverslag aan de koning en werd hij op eigen verzoek van zijn opdracht ontlast. Op een persconferentie verklaarde hij dat een coalitie van socialisten en christen-democraten aan de huidige noodwendigheden beantwoordt, rekening houdt met de verkiezingsuitslag en kan steunen op een meerderheid in de twee gemeenschappen en de drie gewesten.
Zonder ze aan te bevelen en hoewel die over een krappe parlementaire meerderheid beschikt, vermeldde Spitaels ook de mogelijkheid van een coalitie van christen-democraten en liberalen, ,,omdat deze bijval vindt bij sommige vertegenwoordigers van de partijen van de aftredende meerderheid", zei hij.
Hij zei dat zijn gesprekspartners asymmetrische formules (bv. PS in de meerderheid en SP niet, of CVP in de meerderheid en PSC niet), een alliantie van socialisten en liberalen of een drieledige regering (socialisten, christen-democraten en liberalen) afwijzen of onstabiel noemen.

Onderhandelingsopdracht voor Willy Claes

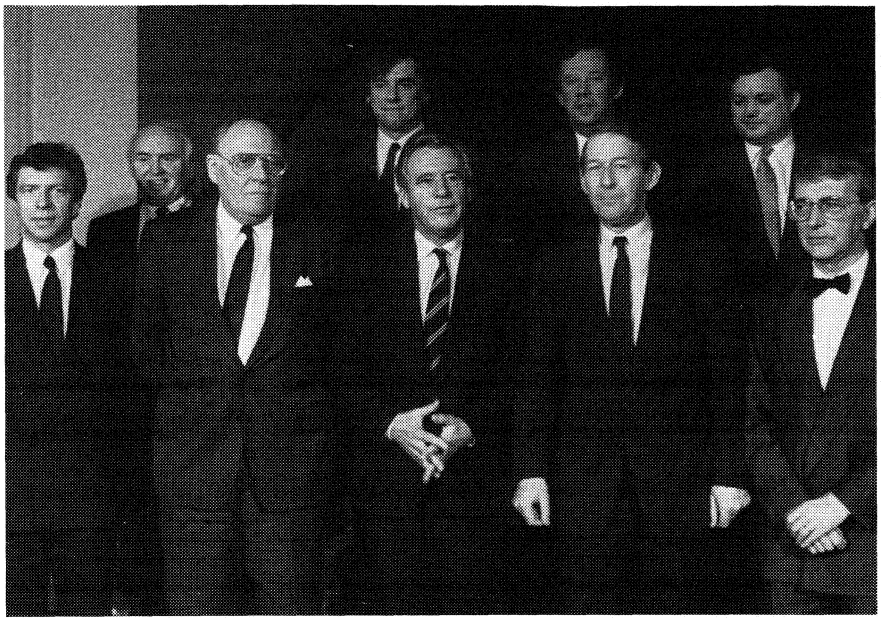
Op 4 januari belastte het staatshoofd minister van state Willy Claes (SP) met een onderhandelingsopdracht. Hij moest verslag uitbrengen over de inhoud van een regeerprogramma en over de regeringsformules die een dergelijk programma kunnen verwezenlijken.
Volgens de mededeling van het Paleis moet het verslag twee elementen bevatten: een overeenkomst die een oplossing biedt voor bepaalde communautaire problemen (nvdr: de kwestie-Voeren) en die de voorbereiding van de staatshervorming moet mogelijk maken; zoeken naar een beleid dat beantwoordt aan de eisen van het ogenblik inzake de begroting, de strijd tegen de werkloosheid en de armoede en de voorbereiding op de open EG-markt in 1992.
Na een verkennende ronde, waarin Claes moest vaststellen dat voor om het even welke ..symmetrische" regeringsformule er steeds een lege stoel is omdat partijen van een of andere formule niet willen weten, deed de onderhandelaar op 14 jan. toch een poging om christen-democraten en socialisten rond de tafel te krijgen onder de vorm van ,,duo-gesprekken", eerst tussen SP en PSC en vervolgens tussen CVP en PS.
Tegelijk gaf de PSC te kennen bereid te zijn te praten over de vorming van een rooms-rode coalitie op nationaal vlak. Als waarschuwing tot de PS, die alleen met Ecolo en FDF onderhandelingen was begonnen voor de vorming van de Waalse Gewestregering en de Franse Gemeenschapsregering, liet de PSC verstaan daarbij betrokken te willen worden.
Deelname van SP en PSC aan de onderhandelingen voor de gewest- en gemeenschapsregeringen werd een formele eis nog vóór het overleg dat onderhandelaar Claes op 21 jan. wou organiseren tussen CVP, SP, PS en PSC en waarop hij een aantal van zijn voorstellen zou toelichten.
Deze vergadering werd echter afgelast nadat de CVP unaniem ,,neen" had gezegd op het ultimatum van de SP om betrokken te worden bij het formatieberaad van de Vlaamse regering. Dit betekende meteen ook het einde van de opdracht van onderhandelaar Willy Claes.
Op 22 jan. gaf Claes zijn opdracht terug. Op een persconferentie lichtte hij zijn voorstellen – met uitzondering van deze over de kwestie-Voeren – toe ,,om te vermijden dat men zou zeggen dat de onderhandelaar de moed niet had zijn programma voor te leggen en om demagogische praatjes te voorkomen, als zouden de socialisten geen zin voor verantwoordelijkheid hebben en niet in staat zijn regeringsverantwoordelijkheid te dragen".
De meest opvallende punten kunnen als volgt worden samengevat: beperking van het begrotingstekort 1989 tot 7% van het BNP; jaarlijks 10.000 bijkomende gesubsidieerde arbeidsplaatsen; verhoging van de minimum-uitkeringen; geen uitsluiting van langdurig werklozen; belastinghervorming voor lage en middelgrote inkomens uit arbeid; rondetafelconferentie over industriebeleid; de abortuskwestie is een zaak van het parlement; opschorting van de verlenging van de legerdienst; geen nieuwe kerncentrales meer; geen verhoging van de pensioenleeftijd van de vrouw; geleidelijk optrekken van de overheidsinvesteringen; versterking van de structuur van de ziekenfondsen.
Op 22 jan. belastte het staatshoofd minister van sociale zaken Dehaene (CVP) met een informatie-opdracht.

De gewest- en gemeenschapsregeringen

Op 7 januari besliste het partijbureau

Caricaturist Alidor vergelijkt de taak van PS-voorzitter Guy Spitaels gedurende diens informatie-opdracht met de werken van Sint-Christoffel.

De Vlaamse regering. Eerste rij v.l.n.r. Theo Kelchtermans. Louis Waltniel, Gaston Geens. Jan Lenssens en Jos Dupré. Tweede rij v.l.n.r. Hugo Weckx, Patrick Dewael, Ward Beysen en Paul Breyne.

van de PS unaniem onderhandelingen aan te knopen met het FDF en Ecolo met het oog op het vormen van een meerderheid in de Waalse Gewestraad en de Franse Gemeenschapsraad.
Dezelfde dag wisselden CVP en PVV onderhandelingsnota's uit over de vorming van de Vlaamse regering en gaven CVP-voorzitter Swaelen en PVV-voorzitster Neyts te kennen de vaste wil te hebben de onderhandelingen tot een goed einde te brengen.
Deze partijen gingen voorbij aan de oproep van onderhandelaar Willy Claes om geen gesprekken te voeren over de vorming van de deelregeringen vóór de aanvang van het nationaal formatieberaad.
Op de algemene raad van de SP van 9 jan. zei voorzitter Van Miert dat zijn partij de deelname aan de nationale regering en de Vlaamse regering aan elkaar blijft koppelen, zoniet komt er niets in huis van de grondwetsherziening en van de federalisering van het onderwijs, waarschuwde hij.
In de nacht van 25 op 26 jan. bereikten CVP en PVV een akkoord over het regeerprogramma van de Vlaamse regering. SP-voorzitter Van Miert reageerde 's anderendaags bijzonder verbolgen en zei dat ,,het nachtelijk akkoord klaarblijkelijk is bedoeld om de politieke crisis op nationaal vlak nog te bemoeilijken. In plaats van de opdracht van ‚mijnenveger' Dehaene te vergemakkelijken, hebben CVP en PVV een hele nacht lang mijnen gelegd", aldus Van Miert.
Op 27 jan. schreef de SP-voorzitter in een brief aan informateur Dehaene dat hij niet meer wil uitgenodigd worden voor onderhandelingen of gesprekken, indien de informateur hem niet de schriftelijke garantie kan geven dat de Vlaamse socialisten aan de Vlaamse regering zullen deelnemen, volgens hun politieke sterkte en met een behoorlijke eigen inbreng in het regeerakkoord. ,,Ingeval we de garantie niet krijgen op een volwaardige aanwezigheid in de Vlaamse regering, is elke verdere samenwerking onmogelijk, ook op het vlak van de grondwetsherziening. Zonder die garantie wensen we zelfs niet meer uitgenodigd te worden", aldus Van Miert.
Ondanks kritiek van het ACW, vooral op het te liberaal gekleurde cultuurbeleid, keurde de partijraad van de CVP op 30 jan. het Vlaams regeerakkoord goed met 159 stemmen tegen 1, bij 7 onthoudingen. Het PVV—congres keurde het akkoord unaniem goed.
De Vlaamse regering bestaat uit 6 CVP'ers en **3** PVV'ers:

Gaston Geens (CVP), voorzitter, bevoegd voor economie en externe betrekkingen;
Louis Waltniel (PVV). vice-voorzitter, financiën en begroting:
Jan Lenssens (CVP), gezin, welzijnszorg en gezondheidszorg;
Theo Kelchtermans (CVP), vorming, tewerkstelling en openbaar ambt;
Patrick Dewael (PVV). cultuur,
Jos Dupré (CVP). KMO, landinrichting en leefmilieu;
Hug Weckx (CVP). onderwijs, Brusselse zaken en voorzitter van de cultuurcel;
Ward Beysen (PVV), binnenlandse zaken en ruimtelijke ordening;
Paul Breyne (CVP), huisvesting.

De Vlaamse regering werd op **3** feb. door de Vlaamse Raad beëdigd.
Jean Pede (PVV) is voorzitter van de Vlaamse Raad.

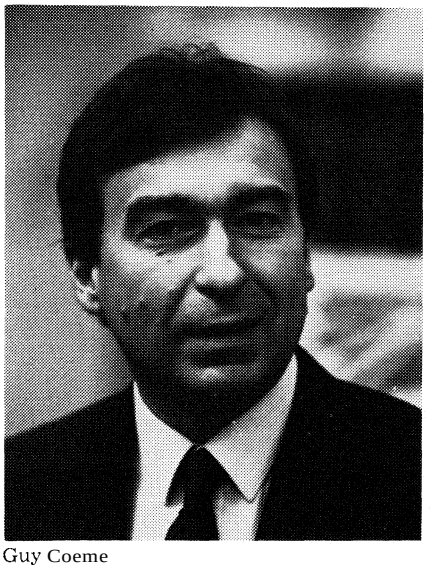
Op 29 jan. bereikten PS, PSC en FDF een regeerakkoord voor de Waalse Gewestregering en de Franse Gemeenschapsregering. Ecolo had afgehaakt omdat het van de andere partners geen bevredigende antwoorden kreeg op vragen over het mediabeleid, de zetel van de Waalse Gewestraad en de voogdij over de gemeenten.
De Waalse Gewestregering telt **3** PS'ers en **3** PSC'ers:

Guy Coëme (PS). minister-president, bevoegd voor waterbeleid, landelijke renovatie. natuurbehoud, personeel en administratie;
Amand Dalem (PSC), begroting, financiën en huisvesting;
André Cools (PS), iokaie besturen en gesubsidiëerde werken;
Albert Liénart (PSC), ruimtelijke ordening en nieuwe technologieën;
Philippe Busquin (PS). economie, KMO's en werkgelegenheid,
Guy Lutgen (PSC), leefmilieu, landbouw en energie.

Valmy Féaux (PS) zit de Waalse Gewestraad voor.
De Waalse Gewestregering werd op 12 feb. door de Waalse Gewestraad, die te Namen zetelt. beëdigd.
De Franse gemeenschapsregering telt 2 PS'ers en **1** PSC'er:

Philippc Moureaux (PS), minister-president, bevoegd voor cultuur, audio-visuele sector, infrastructuur, patrimonium. personeel en begroting;
Jean-Picrre Grafé (PSC). onderwijs, vorming, sport, toerisme en externe betrekkingen;
Robert Urbain (PS), sociale zaken, gezin, gehandicapten, OCMW en gezondheidszorg.

De Franse Gemeenschapsraad wordt voorgezeten door Antoinette Spaak (FDF).
De Gemeenschapsregering werd op 2 feb. door de Raad beëdigd.

Guy Coeme

Philippe Moureaux

Biografieën

Jos Dupré werd in 1928 te Veerle geboren. Hij studeerde eerst aan de sociale school van Heverlee en later rechten aan de KU Leuven. Hij volgde nog een postuniversitaire opleiding criminologie en bekwaamde zich door zelfstudie in de economie.

Hugo Weckx werd in 1935 in Vilvoorde geboren en studeerde rechten en notariaat aan de KU Leuven. waarna hij zich te Brussel als advocaat vestigde. Hij is vanaf de oprichting de voorzitter van de Nederlandse cultuurcommissie van Brussel.

Ward Beysen werd in 1941 te Mortsel geboren. Hij studeerde aan de Rijksnormaalschool van Lier Nederlands en geschiedenis en gaf tot 1974 les. Dan ging hij werken voor de liberale federatie van jeugdtehuizen.

Antoinette Spaak

Paul Breyn werd in 1947 in Ieper geboren en studeerde rechten en politieke en sociale wetenschappen, waarna hij als jurist een loopbaan opbouwde in de studiedienst van het ACV.

Guy Coeme werd te Borgworm geboren in 1946 en is bij de Waalse socialisten de rijzende ster aan het firmament. Hij is licentiaat in de politieke wetenschappen.

André Cools werd in 1927 te Flemalle-Haute geboren en zetelt sedert 1958 in de Kamer. Hij was minister van begroting, vice-premier en minister van rconomische zaken. voorzitter van de PS en voorzitter van de Waalse Gewestraad.

Jean-Pierre Grafé werd in 1932 in Luik geboren. Hij is doctor in de rechten en advocaat bij het hof van beroep van Luik.

Antoinette Spaak werd in 1928 te Etterbeek geboren. Zij was achtereenvolgens Kamerlid, lid van het Europees parlement en opnieuw Kamerlid. Tussen 1977 en 1983 leidde zij het FDF.
Voor de biografische gegevens van Gaston Geens, Jan Lenssens, Philippe Moureaux, Robert Urbain, Philippe Busquin en Valmy Féaux zie pag. 23/2 e.v. - 1982.
De biografie van Guy Lutgen: pag. 79913 - 1985.
De biografische gegevens van Louis Waltniel, Theo Kelchtermans, Patrick Dewael, Jean Pede, Amand Dalem en Albert Liénard vindt men op pag. 16413 ev. - 1986.

NEDERLAND

BEZOEK MINISTER VAN DEN BROEK AAN POLEN

Minister Van den Broek van buitenlandse zaken heeft van 30 aug. - 1 sept.1987 een bezoek aan Polen gebracht.
De minister arriveerde op 30 aug. met het vliegtuig in Krakau, waarna hij een herdenkingsbezoek bracht aan de voormalige concentratiekampen Birkenau en Auschwitz.
Op 31 aug. voerde minister Van den Broek in Warschau overleg met zijn Poolse ambtgenoot Marian Orzechowski.

De eerste dag van de besprekingen die minister Van den Broek in Warschau voerde, verliep volgens de minister in een vriendelijke en openhartige sfeer.
Hij en zijn collega Orzechowski stonden lang stil bij de grote economische problemen van Polen. De schuld van 35 miljard dollar drukt zwaar en de economische herstructurering komt niet echt van de grond, ook al omdat de bevolking niet gemotiveerd is om met de regering samen te werken en eerst een aantal politieke eisen ingewilligd wil zien.
Dat leidt, in de ogen van Van den Broek, tot onoverkomelijke problemen om de economie nieuwe impulsen te geven. De verwachtingen die het Poolse volk heeft, zo zei hij, zijn nauwelijks te honoreren.
Orzechowski legde de nadruk op het feit dat de Polen een aantal barrières in het verkeer tussen Oost en West opgeheven willen zien. Uit alle gesprekken proefde de Nederlandse minister ,,een honger naar contacten met West-Europa".
Van den Broek zou graag zien dat Nederland meer uitwisselingen mogelijk maakt, maar eerder had hij erop gewezen dat het Nederlandse ministerie van onderwijs terughoudend is met het vertrekken van beurzen aan Oosteuropeanen.
Over de ontwikkelingen in de Sowjet-Unie waren de Poolse gesprekspartners positief. Zij zien in de hervormingen die Gorbatsjow heeft aangekondigd een stimulans voor hun eigen politieke en economische plannen.

Onderhoud met kardinaal Glemp

In de ochtend van 1 sept. heeft de Nederlandse minister in Gniezno een uur lang gesproken met de Poolse primaat, Jozef kardinaal Glemp. Voor het gesprek had de minister onverwacht een lange reis moeten maken.

Na afloop zei de minister dat Glemp zeer bezorgd is over de situatie in Polen, vooral door de sfeer van moedeloosheid die in het land heerst, waardoor de bevolking niet de motivatie kan opbrengen om haar economische lot te verbeteren, aldus de minister.
Van den Broek werd 's ochtends op 1 sept. verrast door het feit dat hij 250 kilometer buiten Warschau moest vliegen om Glemp te ontmoeten. Hij keerde 's middags naar Warschau terug om met onder andere Lech Walesa, de leider van de verboden vakbond Solidariteit, te spreken,
De Poolse regering had zich gestoten aan het uitlekken van de uitnodiging van Van den Broek aan Walesa.
Dat leidde tot problemen bij het programma van het bezoek. Op 31 aug. bleek plotseling dat kardinaal Glemp naar zijn eigen bisschopsstad Gniezno was vertrokken, het oude centrum van de Poolse katholieke kerk.

Minister Van den Broek moest toen aan zijn Poolse gastheren een helikopter van het leger vragen om zijn afspraak met de kardinaal te kunnen nakomen.
Voor de middag van 1 sept. had Van den Broek belangrijke leden van Solidariteit zoals Walesa, Bujak, Geremek en Onyszkiewicz op de Nederlandse ambassade uitgenodigd, omdat hij zich zo breed mogelijk wil oriënteren over de huidige toestand in Polen en vooral vragen heeft over de wijze waarop de nationale verzoening tot stand kan komen.
Zijn Poolse gastheren verhulden niet dat zij de privé-wensen van minister Van den Broek wel wat veelgevraagd vonden en als onderdeel van hun campagne om dit duidelijk te maken resideerde kardinaal Glemp plotseling in de stad Gniezno.

In de middag van 1 sept. vond in de Nederlandse ambassade in Warschau het aangekondigde gesprek plaats tussen minister Van den Broek met vertegenwoordigers van Solidariteit, onder wie Lech Walesa, de voormalige leider van de verboden vakvereniging. Walesa was daartoe speciaal uit Gdansk naar Warschau gereisd.

Na afloop van het gesprek drukte Walesa bij het hek van de residentie van de Nederlandse ambassadeur zijn dankbaarheid uit dat hij voor het eerste een minister uit West-Europa had kunnen spreken.
Hij legde de nadruk op het feit dat Solidariteit niet in staat van oorlog met de Poolse regering wil verkeren. ,,Wat wij in Polen nodig hebben", zei Walesa, ,,zijn revolutionaire veranderingen, maar het moet gebeuren op een vreedzame manier. Op een manier dat niemand wordt uitgesloten en alle menselijke talenten worden gebruikt".
.,We zien dat een paar maatregelen van de regering in de goede richting gaan, maar de

Zittend, v.r.n.l.: minister Hans van den Broek, Lech Walesa en Janusz Onyszkiewicz. Staand: (r.) prof. dr. Bronislaw Geremek en (l.) Zbigniew Bujak.

moeilijkheid is, dat het zo langzaam gaat. Met de aarzelende manier waarop het gebeurt, zien we de resultaten pas over tweehonderd jaar."
Walesa zei geen speciaal verzoek aan de Nederlandse minister te hebben gedaan. ,,Wat wij hem wel vroegen is begrip voor de Poolse situatie en de werkelijkheid van de problemen. Als we dat begrip ontmoeten en iedereen ziet in wat onze nationale en internationale vraagstukken zijn, dan kunnen wij aan een oplossing daarvan werken."
Walesa zag niet direct een rol voor Nederland bij de strijd van Solidariteit: ,.Polen ligt in Europa en wat wij nodig hebben is samenwerking en begrip in heel Europa. Polen zou een partner moeten zijn op gelijke voet met de andere Europese landen. Dat willen wij bereiken."

Op de laatste dag van zijn bezoek heeft minister Van den Broek de belangrijkste Poolse woordvoerder op het terrein van buitenlandse zaken, Jozef Czyrek, niet kunnen spreken. De ontmoeting werd afgelast nadat Van den Broek Lech Walesa en andere leden van de verboden vakbond Solidariteit had ontvangen.
Czyrek is voorzitter van de commissie buitenland van de Sejm, het Poolse parlement, lid van het Politburo en secretaris van het Centraal Comité. Hij wordt in Polen beschouwd als de tweede man na generaal Jaruzelski, die op vakantie was.
Al eerder had de Poolse regering laten blijken niet ingenomen te zijn met de privégesprekken die de minister met onder andere kardinaal Glemp had gevoerd.
Een woordvoerder van *Interpress,* het staatsorgaan voor publiciteit, gaf na de officiële persconferentie aan het slot van het bezoek te kennen dat hij zeer ingenomen was met het feit dat Van den Broek niet had gerept over zijn onderhoud met de leden van Solidariteit. ,,Kennelijkn, aldus de zegsman van *Interpress,* ,,hebben hun woorden weinig indruk gemaakt op de minister."

Minister Van den Broek beklemtoonde aan het einde van zijn bezoek aan Polen dat de gesprekken met de regering in alle openheid zijn gevoerd.
Het was hem in het gesprek met kardinaal Glemp opgevallen dat de leider van de Poolse kerk grote zorgen had over de moedeloosheid waarin het Poolse volk op dit moment verkeert.
Gewezen op de bloei van de kerk, had de Nederlandse minister gevraagd of Poolse priesters de Nederlandse katholieke kerk niet zouden kunnen bedienen. Glemp had de vraag ontweken.
Minister Van den Broek wil in Nederland nagaan hoe de culturele banden met Polen kunnen worden versterkt.
Het was hem tijdens de reis opgevallen dat alle gesprekspartners hem wezen op de gezamenlijke verantwoordelijkheid om het Europese erfgoed en de historische banden te verzekeren. Vele Polen spraken hun beduchtheid uit over een te groot isolement.

MINISTER VAN DEN BROEK IN HONGARIJE

Aansluitend aan zijn bezoek aan Polen bezocht minister Van den Broek op 2 en 3 sept. 1987 de Hongaarse hoofdstad Boedapest. Hier had de minister in de ochtend van 3 sept. een onderhoud met de Hongaarse partijleider Janos Kadar.
Kadar liet in dit gesprek blijken van mening te zijn, dat de EG Hongarije te karig behandelt. Voor de economische hervormingen, die hij in eigen land wil doorvoeren, rekent hij op meer concessies uit het Westen.

Om de Hongaarse bevolking na jaren van grotere consumptie en meer welvaart een nieuwe soberheid bij te brengen, vraagt hij om hulp van het Westen om zo een politieke stabiliteit in eigen land te kunnen handhaven.

Kadar is van mening dat er goede vooruitgang wordt geboekt bij de onderhandelingen over raketten voor de middenlange afstand in Genève. Een mogelijk akkoord nog in 1987 noemde hij historisch. ,.Het is voor het eerst sinds Hiroshima dat over werkelijke nucleaire wapenvermindering overeenstemming wordt bereikt", zei Kadar.
Hij deelde de mening van minister Van den Broek dat na een INF-akkoord andere overeenkomsten kunnen volgen. Wapcnvermindering, aldus de Nederlandse minister. is geen doel op zichzelf. maar zal moeten worden gevolgd door werkelijke politieke ontspanning.
Van den Broek heeft partijleider Kadar geen toezeggingen kunnen doen op economisch terrein, omdat de handelsovereenkomst tussen de EG en Hongarije, waarover nog steeds druk wordt onderhandeld, een zaak is van de Twaalf en niet van Nederland alleen.
Hongarije heeft een beroep op Nederland gedaan om de economische betrekkingen aan te halen. De Hongaarse regering wil het voor Westerse bedrijven aantrekkelijker maken om in Hongarije te investeren.
Ook in Hongarije is men ervan overtuigd, aldus minister Van den Broek na afloop van de besprekingen, dat de hervormingen in de Sowjet-Unie onomkeerbaar zijn en dat in vergelijking met eerdere jaren de nieuwe openheid er garant voor staat dat het proces van verandering kan worden volgehouden.
De Hongaarse minister van buitenlandse zaken verwacht dat de mensenrechtenconferentie (die door Moskou is voorgesteld in het kader van de naleving van de Akkoorden van Helsinki, pag. 677/2-1987) kan doorgaan en dat de Westerse bezwaren zullen worden weggenomen.
Het Westen wil dat bij zo'n conferentie openheid gegarandeerd is en dat groepen die zich met mensenrechten bezighouden, gehoord zullen kunnen worden. ,,Als die bezwaren inderdaad wegvallen dan is dat een mooi kaarsje op de tafel van de glasnost". aldus Van den Broek die schrok van zijn eigen beeldspraak.

AKKOORD MINISTER NIJPELS - FABRIKANTEN OVER GIF IN SPUITBUSSEN

Minister Nijpels (milieubeheer) en de fabrikanten van spuitbussen hebben op 5 jan. 1988 in Den Haag een overeenkomst getekend om het gebruik van schadelijke chloorfluorkoolwaterstoffen (cfk's), zoals drijfgas in spuitbussen, voor de Nederlandse markt in 1990 grotendeels te beëindigen.

Van cfk's is vastgesteld dat ze de beschermende ozonlaag rond de aarde aantasten Het gat in de ozonlaag boven de Zuidpool wordt aan de toepassing van deze gassen toegeschreven (zie ook pag 635/3e v -1987) Ook dragen ze bij aan het broeikaseffect, waardoor de zeespiegel dreigt de stijgen
Krachtens de afspraak zullen over twee jaar in 95 procent van de spuitbussen de cfk's vervangen zijn door onschadelijke gassen als propaan en butaan

ROEMENIË

WIJZIGINGEN BINNEN REGERING EN PARTIJ SINDS FEBRUARI 1987. VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Op pag 86/1 e.v.-1987 werd voor het laatst verslag gedaan van de politieke en economische ontwikkelingen in Roemenië. Hierna volgt een overzicht van de mutaties binnen de regering en de communistische partij, die sindsdien hebben plaatsgevonden.

Hoge partijfunctionarissen ontslagen

Tjdens een zitting van het Centraal Comité vande Roemeense communistische partij, die op 24 en 25 maart 1987 in Boekarest werd gehouden, werden Alexandrina Gainuse en Iosif Banc uit het Uitvoerend politiek comité van de partij gezet en werd Banc tevens ontslagen als secretaris van het Centraal Comité van de partij.
Gainuse was begin februari 1987 al ontslagen als minister van lichte industrie en opgevolgd door mevr. Lina Ciobanu. Haar ontslag werd door waarnemers gezien als een teken van ergernis over de tekortschietende export.

Op last van president Nicolae Ceausescu was Rocmcnië in 1980 begonnen met een poging binnen tien jaar zijn hele buitenlandse schuld af te betalen. Om dit doel te bereiken werd alles uitgevoerd wat uitgevoerd kon worden, hetgeen ten koste ging van de bevoorrading van de eigen bevolking.

Gainuse had kennelijk nog te veel consumptiegoederen voor de binnenlandse markt bestemd en te weinig bijgedragen aan de export.
Iosif Banc, als partijsecretaris verantwoordelijk voor de landbouw, die een belangrijke bijdrage diende te leveren aan de geforceerde export, werd officieel ,,om gezondheidsredenen" ontslagen.
Een verdere wijziging betrof het voorzitterschap van het Centraal College, het partijorgaan dat verantwoordelijk is voor de partijdiscipline. Miu Dobrescu werd ontheven van deze functie en werd vervangen door Nicolae Constantin.
Miu Dobrescu was op 5 febr. 1987 benoemd tot voorzitter van de Centrale Raad van het algemeen verbond van vakverenigingen, als opvolger van Lina Ciobanu.

Verdere mutaties

Op 15 april 1987 berichtte het Roemeense persbureau Agerpres dat Nicolae Ibanescu was benoemd tot vicepremier. Hij kwam in de plaats van de tot voorzitter van het Centraal College benoemde Constantin.
Het partijblad Scinteia maakte op 7 mei bekend dat Marin Nedelcu als minister van machinebouw was vervangen door Serban Teodorescu.

Opeenvolging van regeringswijzigingen

Op 3 sept. 1987 werd het ministerie voor mijnbouw, oliewinning en geologie, waar Ioan Folea de leiding over had, in drie afzonderlijke departementen verdeeld: het ministerie voor mijnbouw zou voortaan geleid worden door Marin Stefanache, het ministerie voor oliewinning door Nicolae Amza, en Ioan Folea werd minister van geologie.

Sinds het aan de macht komen van Nicolae Ceausescu in 1965 u-aren de drie ministeries aan voortdurende veranderingen onderhevig geweest. In 1971 werden ze samengevoegd, in 1981 gesplitst, in 1986 opnieuw samengevoegd en nu weer gesplitst. De reden voor de wijzigingen was steeds dezelfde: het verbeteren van de effectiviteit.

Het ministerie voor chemische industrie en het ministerie voor petrochemische industrie, die sinds augustus 1985 twee verschillende departementen vormden, werden weer samengevoegd. Ion Nicolae, tot dan toe ambassadeur van Roemenië in de Sowjet-Unie, kreeg de leiding over het nieuwe ministerie.
In de periode tot 12 sept. 1987 werden nog meer regeringsfunctionarissen ontslagen.
De drie vice-premiers die van hun functie werden ontheven, waren Dimitrie Ancuta, Ion Petre en Aneta Spornic. Zij werden vervangen door Stefan Andrei, tot dan toe secretaris van het Centraal Comité van de partij, Ion Constantinescu, tot dan toe minister-staatssecretaris bij de Staatsplancommissie, en Lina Ciobanu, tot dan toe minister van lichte industrie.
De voorzitter van de Staatsprijzencommissie, Ion Patan, werd ontslagen en (eind september) in die functie opgevolgd door Decebal Urdea, tot dan toe plaatsvervangend minister van financiën. De minister van zware industrie Mihai Moraru werd opgevolgd door zijn plaatsvervangend minister Gheorghe Dinu (niet de ontslagen minister van chemische industrie met diezelfde naam); Richard Winter werd als minister van houtindustrie en bouwmaterialen opgevolgd door zijn plaatsvervangend minister Gheorghe Constantinescu, en Maria Flucsa werd de nieuwe minister van lichte industrie.
Op 29 september besloot het Uitvoerend politiek comité de minister van elektrische energie, Ioan Avram, en Gheorghe Petrescu, vice-premier verantwoordelijk voor de energiesector, uit hun functie te ontslaan. Het comité noemde het werk in deze sector ,,volkomen onbevredigend".
Twee dagen later werd de secretaris van het centraal partijcomité Constantin Radu benoemd tot vice-premier in de plaats van Petrescu; Petre Fluture werd de nieuwe minister van elektrische energie.

Barbu Petrcscu werd die dag benoemd tot minister-staatssecretaris bij de Staatsplancommissie, en Gheorghe Cazan werd als minister-staatssecretaris bij buitenlandse handel en internationale economische samenwerking vervangen door Constantin Stanca.

Nieuwe ontslagen vielen op 3 okt. 1987, toen de minister van technische en materiële voorzieningen, Petre Preoteasa, werd vervangen door Ioan Petre, de voormalige vice-premier, en Alexandru Necula als minister van elektronische industrie werd vervangen door Nicolae Vaidescu.

De minister van justitie, Gheorghe Chivulescu, werd die dag ontslagen en opgevolgd door zijn plaatsvervangend minister Maria Bobu.
Gheorghe Homostean, die sinds september 1978 minister van binnenlandse zaken was geweest, werd in deze functie vervangen door Tudo Postelnicu, tot dan toe minister-staatssecretaris bij dit ministerie en hoofd van de staatsveiligheidsdienst, de Securitate. Tot opvolger van Postelnicu bij de Securitate werd generaal Iulian Vlad benoemd, tot dan toe plaatsvervangend minister van binnenlandse zaken. Het was voor het eerst in 22 jaar dat deze positie weer door een generaal werd bekleed.

Regeringswijzigingen kwamen in Roemenië veelvuldig voor. Vóór 1980, toen de Roemeense economie in een crisis raakte, werden die wijzigingen veelal gezien als pogingen van president en partijchef Nicolae Ceausescu te verhinderen dat ministers zich, door te lang op hun post te blijven, een machtsbasis verschaften. Na 1980 kregen de periodieke regeringswijzigingen volgens waarnemers meer het karakter van het zoeken naar zondebokken voor de economische malaise. Hoewel het beleid in Roemenië vóór alles door Ceausescu werd bepaald, werd de ministers in hun voortdurende stoelendans de verantwoordelijkheid opgedrongen als het beleid niet bleek te werken.

Mutaties binnen de partij

Op 5 okt. 1987 werden tijdens een plenum van het Centraal Comité van de communistische partij Stefan Andrei en Constantin Radu in verband met hun benoeming tot vice-premier ontheven van hun functie van partijsecretaris. De vier vacatures in het secretariaat, ontstaan door het verdwijnen van Andrei, Radu, Iosif Banc (in maart 1987), en door het overlijden van Petru Enache (in augustus 1987), werden op 5 oktober opgevuld door Ion Radu, Con-

stantin Mitea, Radu Balan en Gheorghe Tanase.

Het plenum verkoos tevens vice-premier Nicolae Ibanescu en Ion Radu tot kandidaat-leden van het Uitvoerend politiek comité.
De in september ontslagen vice-premier Gheorghe Petrescu en minister Ioan Avram werden uit het Centraal Comité gezet.

Ceausescu levert kritiek op bedrijfsleven

Het persbureau Agerpres maakt op 6 okt. 1987 bekend dat partijleider Nicolae Ceausescu tijdens het plenum van het Centraal Comité stevige kritiek had geleverd op de leiders van de belangrijkste takken van industrie. Ceausescu stelde daarbij dat de produktie van de eerste drie kwartalen van 1987 onder hei niveau van het plan waren gebleven, voornamelijk op het gebied van mijnbouw, oliewinning, de chemische en de metaalverwerkende industrie. de machinebouw en de produktie van goederen die voor export waren bestemd. De fouten weet hij aan ,,ernstige tekortkomingen bij het management van de bedrijven en bij de nationale economische planning".

Minister van financiën ontslagen

Op 5 dec. 1987 meldde Agerpres dat de minister van financiën, Alexandru Babe, ontslag had gekregen wegens ,,het niet nakomen van zijn verplichtingen". Babe was drie dagen eerder in het partijblad Scinteia bekritiseerd, omdat hij gefaald had een lagere rente te bedingen op de lopende lening van Roemenië bij de Wereldbank. Hij werd opgevolgd door Gheorghe Paraschiv, de voormalige plaatsvervangend minister van buitenlandse handel en internationale economische samenwerking.

Volgens het artikel in S c i n t e i a overwogen de Roemeense autoriteiten, die de Wereldbank nog S 1,9 miljard schuldig waren, de terugbetaling van de schulden voorlopig stop te zetten uit protest tegen de ,,woekerrentes" van de bank. De problemen kwamen voort uit het valutarisico dat de Wereldbank verbond aan haar voorwaarden voor leningen, waardoor schommelingen van de wisselkoersen voor rekening kwamen van het land dat bij de bank een lening aanging. De verplichtingen die Roemenië aan de bank had, waren daardoor sinds 1980 bijna 50% groter geworden, aldus het blad.

Promotie voor *Nicu Ceausescu*

Op 21 okt. 1987 berichtte het Joegoslavische persbureau *Tanjug* dat Nicu Ceausescu, de zoon van president en partijleider Nicolae Ceausescu, benoemd was tot partijsecretaris van de provincie Sibiu, in het zuiden van Transylvanië.

Nicu Ceausescu (37) had in dec. 1983 de leiding gekregen over de Communistische Jeugdbond (UTC), waardoor hij ambtshalve tevens lid werd van de ministerraad.
In 1982 was hij van kandidaat-lid van het Centraal Comité van de partij gepromoveerd tot volledig lid en tijdens het 13de partijcongres in november 1984 was hij verkozen tot kandidaat-lid van het Citvoerend politiek comité.

Nieuwe beperkingen op energieverbruik

Op 11 nov. 1987 werden door de autoriteiten nieuwe beperkingen afgekondigd op het energieverbruik. De bevoorrading van de gezinnen en niet-produktieve consumenten als universiteiten, theaters en ministeries, werd vanaf die datum verlaagd met 30%. Voor het gemiddelde Roemeense huishouden betekenden de nieuwe maatregelen een verlaging van 47 naar 35 kilowatt per maand. In het hele land werden inspecteurs ingezet om het verbruik te controleren. Iedereen die de limiet met meer dan 5% overschreed, moest de helft van de teveel verbruikte energie als boete betalen; bij een verbruik van meer dan 10% boven de norm bedroeg de boete 200%. Wie ook dat niveau overschreed werd geheel van de energievoorziening afgesloten.

Felle protesten tegen regeringsbeleid

In de industriestad Brasov werd op 15 nov. 1987 door arbeiders massaal gedemonstreerd tegen het bewind van Ceausescu. Tijdens de felle onlusten die zich daarbij voordeden, werden twee politieagenten gedood.
In het *NRC/H'blad* van 25 nov. 1987 schetste Harold Muller de toedracht en de achtergronden van de gebeurtenissen.

Het arbeidersprotest van 15 november in Brasov, industriecentrum in de Karpaten, is om meer dan een reden spectaculair: wegens de omvang (10- tot 15.000 demonstranten), het politieke karakter (‚Doodt Ceausescu' en ‚Weg met de Partij' werd er geroepen), en het geweld dat werd gebruikt: de betogers drongen het partijhoofdkwartier en het stadhuis binnen, doodden twee politiemannen, plunderden en stichtten brand.
De demonstratie, zo hebben in Wenen aangekomen ooggetuigen gemeld. begon in de vrachtwagenfabriek Steagul Rosu (Rode Vlag) waar arbeiders, bijeen om gezamenlijk voor regionale en plaatselijke raden te gaan stemmen, te horen kregen dat er op hun salaris zou worden gekort omdat ze de plancijfers niet hadden gehaald.
Na een verhitte discussie wierpen de arbeiders een vrachtauto van de politie omver en vormde zich een stoet die opmarcheerde naar het centrum, voorafgegaan door ongeveer duizend vrouwen en kinderen. Onderweg sloten burgers van Brasov, op weg van of naar stembureaus, zich bij de stoet aan. De leuzen hadden aanvankelijk betrekking op de voedselschaarste en de een week eerder aangekondigde energiebeperking maar werden geleidelijk .,politieker™, gericht tegen Ceausescu en de partij.
De politie was in dit stadium van de demonstratie aanwezig maar deed niets. Ze flankeerde de betogers en beperkte zich tot overleg met walkie-talkies. Ze greep pas in toen in het centrum de vlam in de pan sloeg en men aan het plunderen ging. Toen verschenen vrachtwagens met soldaten in khaki uniformen en met machine geweren om de betogers te verspreiden.
Het protest was niet het eerste. wel het omvangrijkste van deze aard. In februari kwam het tot een protest van vijfduizend studenten in de Moldavische hoofdstad Iasi. Ze hielden een protestbijeenkomst bij het standbeeld van Alexander Ioan Cuza, de eerste vorst van het verenigd-c Roemenië, en eisten een betere verwarming van hun onderkomen en beter voedsel in hun kantines. Ze kregen prompt hun zin en de rector en wat lokale leiders werden ontslagen.
Wie de daling van de levensstandaard in Roemenië vergelijkt met die in Polen of Joegoslavië komt tot onthutsende conclusies: een vergelijking is nauwelijks mogelijk en overal in Oost-Europa. zelfs in het door crisis en misère geplaagde Polen, zelfs in Albanië, lijken de levensomstandigheden paradijselijk vergeleken met die in Roemenië.

In Roemenië hebben reizigers melding gemaakt van hongeroedeem bij kinderen, van mensen die in de winter sterven aan onderkoeling, van ouden van dagen die als ze ziek worden niet meer worden geholpen.
In Roemenié zijn levensmiddelenrantsoenen jaar in jaar uit verder teruggebracht tot een peil dat men in een Pools armenhuis ontoereikend zou vinden: vlees eten de Roemenen vrijwel nooit, melk, eieren en vis zelden, brood is op de bon of helemaal niet meer te krijgen, spijsolie, meel, suiker, zeep en wasmiddelen zijn luxeprodukten, en volgens het rantsoeneringsprogramma van mei kan de Roemeen maar eens in de 7 1/2 jaar een jas en eens in de 6 jaar een broek kopen.
Geld is in het Roemenië van nu maar weinig meer waard: men is weer overgegaan tot ruilhandel, als in de middeleeuwen. Met de energie die de huishoudens deze winter per maand krijgen kun je, zegt een Roemeen die deze week in Wenen aankwam, ,,een week lang de ijskast aanhouden en nog twee avonden een lamp". Als men al een ijskast heeft. want in mei werd de bevoorrading met ijskasten met een kwart verminderd, die met stofzuigers zelfs met honderd procent: die zijn niet meer te koop. In Roemenië kan een krant de lezers vertellen dat in de stallen van de varkensfokkerij een constante temperatuur van 28 graden heerst; voor de Roemeense huiskamer is veertien graden in de winter het officieel vastgestelde maximum. In de meeste woningen kwam het kwik de afgelopen winter nauwelijks boven de zeven graden. Varkens hebben het anno 1987 in Roemenië warmer dan mensen.
En dat terwijl Roemenië het rijkste land van Oost-Europa is. Het heeft kolen, olie. gas en witte steenkool en de meest vruchtbare grond: dit is de voormalige graanschuur van Oost-Europa. De schaarste is dan ook voor alles het gevolg van de oekaze van Ceausescu, die in 1980 besloot de buitenlandse schuld van Roemenië, toen elf miljard dollar, versneld, namelijk tot 1990, af te betalen door de import te beperken en de export te vergroten. Sindsdien wordt alles uitgevoerd wat Roemenië voortbrengt, tot en met het voedsel van het volk. De schuld is inmiddels gehalveerd.
Voor een belangrijk deel, zo vermoeden waarnemers in Wenen, wordt de schaarste bewust vergroot. Een voorbeeld: in 1985 verbruikten de huishoudens 6,4 procent van de elektriciteitsproduktie; de rest was voor de industrie, vooral dc energieverslindende chemische en petrochemische industrie die Ceausescu in de jaren zeventig uit de grond heeft gestampt. Dit jaar is, zeker na de beperkingen van deze maand, dat percentage nog gedaald. Men kan natuurlijk op 6,4 procent van het totaal besparen, maar economisch kan die besparing nooit zinvol zijn of gewicht in de schaal leggen en in elk geval is de prijs buitensporig. Veel waarnemers gaan er dan ook van uit dat Ceausescu, machiavellist bij uitstek, de schaarste vergroot om de bevolking bezig en bezorgd te houden:

wie het. en dat geld voor de meesten, elke dag alleen maar druk heeft met het bijeenschrapen van een beetje eten en wie elke dag vol angst – de boetes zijn fors – zijn elektriciteits- en gasmeter in de gaten moet houden, die komt niet toe aan protest. laat staan aan georganiseerd protest.

Dat de protesten beperkt zijn gebleven tot de incidenten van Brasov en Iasi – afgezien van individuele uitingen van ongenoegen in de vorm van aanplakbiljetten. protestbrieven en verklaringen – ligt aan meer redenen. Een daarvan is de angst. De geheime politie, de Securitate. is niet alleen de meest efficiënte geheime dienst van het blok, maar ook de hardhandigste. Het doet er voor de Securitate niet toe of individuen of grote groepen protesteren: de behandeling is dezelfde. Iedereen weet wat er met de mijnwerkers is gebeurd die in 1977 in de Jiu-vallei tegen Ceausescu opstonden: ze zijn, duizenden in getal, gevangen gezet of door overplaatsing naar andere delen van het land geïsoleerd. Sommige leiders zijn verdwenen – voorgoed

Maar de angst is niet de belangrijkste reden. De belangrijkste is de politieke cultuur, die in Roemenië verschilt van die in andere Oosteuropese landen. De Roemenen hebben eeuwenlang geleerd zich heel weinig aan te trekken van de regimes die hen regeerden. Of het nu de Turken waren of hun Roemeense zetbazen, de bojaren. prinsen en hospodaren, de latere koningen of het huidige bewind, de Roemenen, fatalisten. pragmatici bij uitstek, hebben zich eeuwenlang. in de wetenschap dat ze van hun regimes niets goeds te verwachten hebben, geoefend in een vorm van ,,autonoom'' gedrag waarin lippendienst wordt bewezen aan de regeerders maar in het verborgene sluipwegen worden gezocht die een menswaardig bestaan mogelijk maken. Dat doen ze nog steeds – en daarom overleven ze niet alleen, ze vinden vaak hun leven niet onverdraaglijk waar andere volken dat wel zouden vinden: een vorm van levenskunst die aan de ene kant corruptie en principeloosheid in de hand werkt maar aan de andere kant mooie staaltjes van inventiviteit en privé-initiatief oplevert. De Roemenen zijn, afgezien van enkele relatief beperkte boerenopstanden, nooit echt tegen hun heersers opgestaan – en toch hebben ze, eeuwenlang omringd door vijandig gezinde buren en eeuwenlang geregeerd door boze regimes, alles overleefd. Ze zullen ook Ceausescu overleven.

De tweede belangrijke reden waardoor de protesten beperkt zijn gebleven is daar nauw aan verwant. De Roemenen kunnen zich in het Roemenië van vandaag autonoom gedragen omdat het land een boerencultuur heeft en pas sinds een of twee generaties werkelijk is geïndustrialiseerd en geurbaniseerd. Dat betekent dat de stedeling, die het meest te lijden heeft van Ceausescu's schaarstebeleid, veelal nog familie op het platteland heeft die hem af en toe een kip of wat groenten kan toestoppen, in ruil voor produkten die op het platteland schaars zijn, zoals brood en olie. Vrienden en connecties zijn hier, als enige vehikel bij de verdeling van schaarse goederen, nog onontbeerlijker dan elders

Zo overleeft de Roemeen. Of Roemenië overleeft is nog maar de vraag. Want het exporteer-of-ik-schiet-beleid is rampzalig voor 's lands industrie. Sinds 1980 geldt een importbeperking, die de invoer van machines en onderdelen niet ongemoeid heeft gelaten. Daardoor loopt de Roemeense industrie, die al in de jaren zeventig met verouderde apparatuur werkte, een steeds grotere technologische achterstand op. Nu al is die industrie nauwelijks nog concurrerend. In 1990, als de schulden zijn afbetaald en de importbeperkingen worden opgeheven – als ze dan worden opgeheven – zal van de industrie weinig meer over zijn en is Roemenië verder van huis dan in 1980. Dan zullen de Roemenen eerst moeten beginnen met de invoer op grote schaal van machines, onderdelen en moderne technologie. Met als gevolg dat de met veel leed afbetaalde schulden weer gauw in de miljarden zullen belopen

In welingelichte kringen in Boekarest werd op 29 nov. 1987 vernomen, dat de Staatsplancommissie had besloten meer levensmiddelen beschikbaar te stellen voor de grote industriële centra van het land. Daarbij zou Brasov, de stad waar op 15 november duizenden arbeiders betoogden tegen de grote tekorten en tegen het bewind, een voorkeursbehandeling krijgen.

Reizigers, die een week na de onlusten in Brasov waren geweest bevestigden dat op 22 november honderden studenten in deze stad een protestbijeenkomst hadden gehouden uit solidariteit met de arbeiders. Een aantal van hen was gearresteerd. Van de op 15 november gearresteerde arbeiders zouden er nog velen vastzitten; de schattingen liepen uiteen van 40 tot 200. Volgens reizigers werd door politiemannen gepatrouilleerd bij de universiteit en bij de belangrijkste openbare gebouwen in de stad, zoals het stadhuis en het partijhoofdkwartier.

Roemeense pers bevestigt onlusten

Het persbureau Agerpres maakte op 2 december voor het eerst melding van de onlusten in de stad Brasov, zonder dat daarbij werd ingegaan op de omvang en de oorzaak van de ongeregeldheden. Ook werd geen datum genoemd. Agerpres schreef dat de managers van de vrachtwagenfabriek waar de onlusten begonnen, waren ontslagen, dat een aantal arbeiders juridisch werd vervolgd en dat ,,elementen'', die betrokken waren geweest bij de ,,wanorde'' in Brasov, werden overgeplaatst naar andere delen van Roemenië. Het persbureau meldde niet om hoeveel mensen het ging.

De directeur, zijn plaatsvervangers en andere leidinggevende kaders van de fabriek waren door het ,,arbeiderscollectief'' ontslagen wegens ,,ernstige tekortkomingen'' en zouden eveneens juridisch worden vervolgd. Volgens Agerpres had de fabriek plan- en exportcijfers niet gerealiseerd, liet de kwaliteit van de afgeleverde vrachtwagens tc wensen over, werd er te weinig aandacht besteed aan de discipline, en had de leiding de wet overtreden ,,metbetrekking tot de uitbetaling van salarissen''.

Nieuwe protestacties

Verdere protestacties deden zich voor op 2 en 3 dec. 1987 in de stad Timisoara, waar enkele honderden studenten van de universiteit naar het stadscentrum liepen, onder het roepen van leuzen tegen het bewind van Ceausescu. Ook eisten zij brood en vlees en riepen ,,lang leve Brasov''.

Westerse diplomaten in Boekarest bevestigden op 12 dec. 1987 een incident dat zich begin december in die stad had voorgedaan. Rond het standbeeld van Lenin op de Piata Scinteia, niet ver van het centrum, waren autobanden in brand gestoken en op de sokkel waren de woorden ,,Geef ons ons land terug'' geschilderd.

Werknemers krijgen bonus

Na een bijeenkomst van het Uitvoerend politiek comité van de communistische partij op 11 dec. 1987 kregen alle bedrijven de opdracht hun werknemers een extra uitkering toe te kennen. Als gevolg daarvan zouden de laagstbetaalden in december 15% meer loon krijgen en de beter betaalden 10%.

Nationale partijconferentie

Op 7 dec. 1987 begon in Boekarest een driedaags nationale conferentie van de communistische partij. De conferentie, die in de regel elke vijf jaar werd gehouden – halverwege de periode tussen twee partijcongressen – was twee keer uitgesteld, de laatste keer volgens waarnemers in verband met de onlusten in Brasov.

In zijn 4 uur durende openingsrede achtte partijleider Ceausescu het uitgesloten dat in Roemenië economische en politieke hervormingen zouden moeten plaatsvinden zoals die van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow. ''Het is moeilijk te begrijpen hoe de problemen van economische ontwikkelingen kunnen worden overgelaten aan de grillen van vraag en aanbod, hoe projecten kunnen worden waargemaakt door zogenaamd marktsocialisme'', merkte Ceausescu op. Hij gaf toe dat de produktie- en handelsstreefcijfers in de eerste twee jaar van het vijfjarenplan 1986-1990 niet waren gehaald en schreef dat toe aan de opeenhoping van ''een aantal zeer ernstige tekortkomingen in het regelmatige produktieproces''. Hij kritiseerde de ''verzwakking van de geest van verantwoordelijkheid, strijdbaarheid, goede organisatie, van de revolutionaire houding tegenover arbeid''. De partij moest daarom ''antwoorden en nieuwe richtingen'' vinden voor de oplossing van nationale en internationale problemen. De partijleider beloofde de arbeiders dat zij in de twee jaar vanaf 1988 10% loonsverhoging zouden krijgen.

In zijn slottoespraak tot de circa 4000 afgevaardigden op de conferentie gaf Ceausescu toe dat Roemenië te kampen had met een ''gecompliceerde'' binnenlandse situatie. Dit was echter geen reden om de koers te verleggen. Op de partijconferentie was volgens hem de ''juistheid van het plan 1986-1990 unaniem erkend''.

Ceausescu verklaarde verder dat de 22 miljoen Roemenen in 1988 1 miljoen

runderen zouden consumeren. 8 miljoen schapen, 7,5 miljoen varkens van staatsboerderijen en 5 miljoen varkens uit het bezit van particulieren. Daarbij kwam nog een "onbegrensde hoeveelheid gevogelte".

Volgens waarnemers in Boekarest waren uit de cijfers geen conclusies te trekken, omdat Roemeense statistieken vrijwel altijd gemanipuleerd werden; zelfs als deze hoeveelheden ter beschikking van de bevolking werden gesteld was het, volgens de waarnemers, altijd nog de vraag welk deel van de bevolking daarvan profiteerde: de nomenklatoera of de gewone burgers. Niettemin hielden de cijfers naar hun idee een vergroting van de vleesproduktie voor de bevolking in.
Volgens officiële cijfers consumeerden de Roemenen in 1987 34 kilo vlees per hoofd van de bevolking. In de praktijk was vlees echter vrijwel niet te koop en als het er als was ging het meestal om varkenskoppen en -poten cn om vet.

Op de laatste dag van de conferentie werd ook de promotie goedgekeurd van 20 kandidaat-leden van het Centraal Comité van de communistische partij tot volledige leden. Ioan Toma, die in okt. 1987 de leiding over de Communistische Jeugdbond (UTC) had overgenomen van Nicu Ceausescu, de zoon van de partijleider, werd benoemd tot volledig lid van het CC, zonder eerst kandidaat-lid te zijn geweest.

Partijtop belooft uitbreiding voedselaanbod

Het Uitvoerend politiek comité van de communistische partij gaf op 21 dec. 1987 een communiqué uit waarin beloofd werd de voedselsituatie te verbeteren. In 1988 zouden de bevolking per hoofd 70 kilo vlees en 15 kilo vis ter beschikking worden gesteld. Ook werden in het communiqué beloften gedaan ten aanzien van een verbetering van de bevoorrading met andere schaarse consumptiegoederen, als melk en melkprodukten, aardappelen, groenten en fruit.
Het Uitvoerend politiek comité bekrachtigde op 21 december ook een eerdere beslissing van partijleider Ceausescu om de provinciale autoriteiten verantwoordelijk te stellen voor de voedselbevoorrading in hun gebied en om ze de bevoegdheid te geven de bestemming van eventuele overschotten te bepalen.
Volgens het communiqué was in 1987 in Roemenië 31,7 miljoen ton graan geoogst. Westerse waarnemers twijfelden sterk aan dit cijfer, mede vanwege de grote droogte in Roemenië dat jaar.

Geen nieuwe kredieten in 1988

Op 28 dec. 1987 werd na een bijeenkomst van het Uitvoerend politiek comité van de partij bekend gemaakt dat in 1987 een overschot op de handelsbalans werd bereikt als gevolg van grotere export. Het comité had daarom besloten "niet langer zijn toevlucht te nemen tot enige vorm van krediet".
Volgens het bericht van het persbureau Agerpres zou Roemenië door het verhogen van de produktie voor de export, het kapitaliseren op reserves en het incasseren van schulden van andere landen aan Roemenië, voldoende fondsen kunnen vrijmaken om tegemoet te komen aan de afbetaling van zijn schulden en tegelijkertijd de geplande importen te verzekeren.

Oppositiegroep opgericht

Het Oostenrijkse persbureau *Kathpress* maakte op 17 maart 1987 melding van de oprichting van een oppositionele groep in Roemenië, de Roemeense Democratische Actie (RDA), die wilde ijveren voor een "pluralistische democratie" in het land.
Volgens Kathpress had RDA een manifest van 40 pagina's opgesteld, waarin werd opgeroepen tot een "terugkeer naar de traditionele geestelijke waarden van het christendom in Roemenië".
De RDA, waarvan niet bekend was hoeveel aanhangers zij had, verweet de orthodoxe kerk in Roemenië "al te grote inschikkelijkheid jegens het atheïstische communistische systeem".

Prominent partijlid waarschuwt voor politieke crisis

Silviu Brucan, een hooggeplaatst lid van de communistische partij, overhandigde op 27 nov. 1987 een verklaring aan het Amerikaanse persbureau *UPI*, waarin hij stelde dat de arbeidersonlusten in Brasov duidden op een crisis in de betrekkingen tussen de communistische partij en de arbeidersklasse. "De arbeidersklasse accepteert het niet langer als een gehoorzame dienaar te worden behandeld. Het onlangs uitgevaardigde decreet over het energieverbruik vraagt de arbeiders in feite zelfmoord te plegen door in hun slaapkamers dood te vriezen."
Volgens Brucan hadden de autoriteiten nu de keuze tussen een massale onderdrukking en een eerlijke poging met de gelegitimeerde klachten van de arbeiders in het reine te komen. Een keuze voor onderdrukking zou kunnen leiden tot een totaal isolement, niet alleen van het Westen, maar ook van de Oosteuropese landen, aldus Brucan.
Hij vergeleek de toestand in zijn land met die in Polen begin jaren tachtig, waar massale stakingen van arbeiders hadden geleid tot de opkomst van het vakverbond Solidariteit. Silviu Brucan was in de jaren vijftig ambassadeur van Roemenië in de Verenigde Staten en bij de Verenigde Naties geweest, en daarna hoofdredacteur van het partijblad Scinteia en hoofd van de televisie. Sindsdien was hij werkzaam als hoogleraar sociale wetenschappen aan de universiteit van Boekarest.

Uit brieven van een vriend van Brucan werd in januari 1988 bekend dat Brucans huis 24 uur per dag werd bewaakt door 4 militiamannen, dat de straat waar hij woonde was afgezet, en dat sinds het verschijnen van zijn verklaring geen bezoekers, zelfs geen familieleden. bij hem werden toegelaten.

Vlugschriften tegen regime

Het Oostenrijkse blad Die *Presse* meldde op 23 dec. 1987 exemplaren van vlugschriften in handen te hebben gekregen, die in Roemenië de ronde deden.
In de door de oppositiegroep ADR ondertekende vlugschriften werden de Roemenen opgeroepen op 27 december in 94 steden deel te nemen aan betogingen tegen het bewind. De betogingen werden omschreven als "een referendum over de werkelijke populariteit van het regime".

Arrestatie van opposanten

De Liga voor de Verdediging van de Mensenrechten in Roemenië maakte in Parijs bekend dat aan de vooravond van de nationale partijconferentie, die van 14-16 dec. 1987 in Boekarest werd gehouden, zeker vier opposanten waren opgepakt. Het betrof de ingenieur Nicolae Stancescu, de architect Ion Fistioc, de musicus Florian Rusu en de voormalige politicus Ion Puiu, de voorzitter van de in 1947 verboden Nationale Boerenpartij.

Westerse diplomaten in Boekarest hadden gemeld dat eind november in Roemenië een aantal mensen was gearresteerd of onder huisarrest was geplaatst na het geven van een interview aan een Franse televisiemaatschappij. Van hen werden de voormalige universiteitsmedewerkster Doina Cornea en haar zoon Leontin Iuhas. die op 19 november waren opgepakt, op 24 december vrijgelaten. Twee dagen later werden tijdens een huiszoeking alle manuscripten en alle vertaalwerk van mevr. Cornea in beslag genomen. Een van de andere arrestanten, Radu Filipescu, werd op 26 december op vrije voeten gesteld.
De schrijver Dan Petrescu, die op 5 febr. 1988 was gearresteerd naar aanleiding van een interview aan het Franse blad Libération, werd op 14 februari weer vrijgelaten.

In het op 27 januari verschenen interview had Petrescu de Roemeense leiders "barbaren" en "schoften" genoemd, die de crisis in Roemenie, welke hij omschreef als "de morele vernedering van een heel volk", kunstmatig in stand hielden om het volk beter onder de duim te kunnen

houden. Naar zijn mening zou de situatie niet verbeteren als Ceausescu van het toneel zou verdwijnen, omdat teveel leden van de nomenklatoera van het huidige systeem profiteerden.

Meer kritiek op Ceausescu

Op 6 jan. 1988 kreeg het Franse persbureau AFP een kopie toegestuurd van een brief, die een vroegere Roemeense partijfunctionaris op 16 aug. 1987 aan partijleider Nicolae Ceausescu had gericht. Karoly Kiraly, die in de jaren zeventig in ongenade viel na kritiek op het economische beleid en de discriminatie van de Hongaarse minderheid in Roemenië, riep de partijleider daarin op tot fundamentele beleidswijzigingen om het land te redden van de economische ondergang. Hij verweet Ceausescu dronken te zijn geraakt door de enorme lofuitingen aan zijn adres. "U wordt vergoddelijkt maar U krijgt leugens te horen, U wordt gevleid en in bekoring gevoerd, terwijl het land vervalt".
Kiraly had een kopie van zijn schrijven naar Ion Maurer gestuurd, die van 1961 tot 1974 premier van Roemenië was geweest. In een reactie had Maurer laten weten het volkomen eens te zijn met Kiraly's analyse, met uitzondering van de passage, waar deze er zijn vertrouwen over uitsprak, dat Ceausescu weer orde op zaken zou kunnen stellen.

Rapport Amnesty International

Op 8 juli 1987 werd door de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een 27 pagina's tellend rapport gepubliceerd waarin Roemenië werd beschuldigd van voortdurende ernstige schendingen van de mensenrechten. Volgens A.I. schonden de autoriteiten "vooral het recht op vrije meningsuiting, het recht het land te verlaten, het recht op een eerlijk proces en het recht gevrijwaard te blijven van foltering of een andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling". Mensen werden vaak tijdens een voorarrest al zwaar mishandeld.

Sinds 1980 was er drie keer een ruime amnestie verleend, de laatste keer in juni 1986. Desondanks kon volgens de organisatie niet gesproken worden van een verbetering van de situatie, aangezien op elke amnestie, die voor net merendeel van de politieke en religieuze gevangenen gold, een nieuwe arrestatiegolf volgde.

Omvangrijke amnestie

Ter gelegenheid van de 70ste verjaardag van Nicolae Ceausescu (26 jan. 1988) werd een omvangrijke amnestie afgekondigd, waarvan naar schatting 20.000 gevangenen zouden profiteren. Volgens het partijblad Scinteia werden doodvonnissen omgezet in gevangenisstraffen van 20 jaar.

Gevangenen die straffen uitzaten van 10 tot 20 jaar, zagen hun straftijd gehalveerd en korter gestraften kwamen vrij.

In tegenstelling tot vorige amnestieën ontbraken ditmaal beperkende voorwaarden. Vroeger kwamen recidivisten, voortvluchtigen mensen die waren veroordeeld wegens verkrachting, het plegen van illegale abortus en het aannemen van steekpenningen, niet voor amnestie in aanmerking.
Ook ontbrak de gebruikelijke passage dat vrijgelaten gestraften bij recidivisme het kwijtgescholden deel van hun straf alsnog moesten uitzitten.
Waarnemers verwachtten dat door de amnestie ook politieke gevangenen zouden vrijkomen, zoals de circa 60 arbeiders die na de opstand van Brasov waren veroordeeld tot straffen van maximaal drie jaar, en de Roemenen die waren gesnapt bij pogingen hun land te ontvluchten.

Verjaardag Roemeense leider Ceausescu; pers vervalst gelukwensen buitenlandse staatshoofden

Het Centraal Comité van de communistische partij kwam op 26 jan. 1988 in Boekarest bijeen ter gelegenheid van de 70ste verjaardag van president en partijleider Nicolae Ceausescu.
De Roemeense leider werd daarbij veel lof toegezwaaid en onder meer "de meest prominente persoonlijkheid in de Roemeense geschiedenis" en "de held onder de helden van de natie" genoemd. In zijn antwoord op die lof gaf Ceausescu toe dat er "fouten" waren gemaakt, die echter niet te wijten waren aan zijn beleid, maar aan het falen van "zekere partijkaders" die dat beleid ten uitvoer moesten brengen. Hij sprak zijn vertrouwen uit in de mogelijkheid "een moderne industriële samenleving" op te bouwen en de onafhankelijkheid van zijn land te bewaren.

Ceausescu kreeg van een aantal Oosteuropese landen onderscheidingen, die traditioneel worden toegekend aan leiders die een kroonjaar te vieren hebben.
De Sowjet-Unie verleende hem de Orde van Lenin, Tsjechoslowakije kwam met de Orde van de Witte Leeuw (met ketting) en de Bulgaren vereerden hem met de Orde van Dertien Eeuwen Bulgarije (met sjerp).

De Roemeense pers stond al een tijdje in het teken van de verjaardag van de Conducator (Leider) en die van zijn vrouw Elena, die begin januari jarig was. De vele felicitaties aan het echtpaar werden als elk jaar uitgebreid in de pers afgedrukt. Lumea, een weekblad van het Roemeense ministerie van buitenlandse zaken, publiceerde een verzonnen gelukwens van de Britse koningin Elizabeth II, die onder meer als volgt luidde: "Wij in Groot-Brittannië zijn onder de indruk van de vastbeslotenheid waarmee u uw onafhankelijkheid kracht bijzet en over de consequente manier waarop Roemenië een duidelijke positie heeft gehandhaafd en een belangrijke rol in internationale zaken speelt. U persoonlijk, meneer de president, bent een staatsman van wereldniveau met alom erkende bekwaamheid, ervaring en invloed". De Roemeense ambassadeur in Londen, Stan Soare, werd aldaar op 22 januari op het matje geroepen. Hij kreeg op het Britse ministerie van buitenlandse zaken te horen dat Groot-Brittannië de zogenaamde verjaardagswens als "een belediging voor hare majesteit" beschouwde.

Ook een telegram van de Zweedse koning Carl Gustaf werd vervalst in het blad Lumea afgedrukt. Volgens de tekst van het telegram prees de Zweedse koning Ceausescu als "het symbool van de vooruitgang van Roemenië in de laatste decennia" en loofde hij "de spectaculaire economische ontwikkeling" van het land. Volgens een woordvoerder van het Zweedse ministerie van buitenlandse zaken waren deze opmerkingen "geleend" uit een toespraak die Carl Gustaf in 1980 had gehouden, toen de omstandigheden in Roemenië heel anders waren. De koning had Ceausescu wel een ander telegram gestuurd, waarvan de volledige tekst luidde: "Aanvaardt mijn hartelijke felicitaties en gelukwensen voor uw 70ste verjaardag".

Ook Spanje en België protesteerden bij Roemenië vanwege het vervalsen van gelukwensen aan de jarige president.

Historisch stadsdeel Boekarest door sloop verwoest

Door Pierre Nasturel, een Frans historicus van Roemeense afkomst, werd begin 1988 een gedetailleerd rapport gepubliceerd waaruit bleek dat in de voorafgaande vier jaar ten minste 24 historische kerken en kloosters in het centrum van Boekarest waren gesloopt om plaats te maken voor een groots nieuwbouwproject. Acht andere kerken waren in die periode verplaatst. Alle gesloopte kerken en kloosters bevonden zich in de historische wijk Uranus, die op last van Ceausescu met de grond gelijk was gemaakt om de bouw mogelijk te maken van een enorm staats- en regeringscentrum, dat in neo-klassicistische stijl werd opgetrokken rond een Boulevard van de Overwinning van het Socialisme.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

PRESIDENTSVERKIEZINGEN OP CYPRUS

Op 21 februari is de partijloze zakenman en miljonair Yorgos Vassiliou tijdens een tweede verkiezingsronde met 51,63 procent van de geldig uitgebrachte stemmen tot president van Cyprus gekozen voor een ambtsperiode van vijf jaar. Zijn rivaal Glafkos Klerides, de kandidaat van de rechtse Democratische Concentratie, kreeg 48,73 procent van de stemmen.

Een tweede verkiezingsronde was noodzakelijk geworden nadat in de eerste ronde, op 14 februari, geen enkele presidentskandidaat een absolute meerderheid had behaald. De twee kandidaten met de meeste stemmen waren doorgegaan naar de volgende ronde.

Op 14 februari was Klerides met 33,3 procent van de stemmen eerste geworden en Vassiliou met 30,1 procent tweede. Spyros Kyprianou, die sinds de dood van aartsbisschop Makarios in 1977 president van Cyprus was en tot de centrum-rechtse Democratische Partij behoorde. was met 27.3 procent van de stemmen op de derde plaats geëindigd, terwijl de socialist Vassos Lyssarides met 9,2 procent vierde was geworden.

Na de parlementsverkiezingen van 8 dec. 1985 (pag. 744/2-1987) was Lyssarides op 30 dec. 1985 voorzitter van het 56 Grieks-Cyprioten tellende Huis van Afgevaardigden geworden. De 24 Turks-Cyprioten namen geen zitting in het Huis. Op 15 nov. 1983 hadden de Turks-Cyprioten in het noordelijke deel van Cyprus eenzijdig de onafhankelijke Turkse Republiek Noord-Cyprus (TRNC) uitgeroepen, die echter alleen door Turkije werd erkend (pag. 753 e.v.-1903).

De TRNC streefde naar een federatie van twee gelijkwaardige staten op Cyprus: een Grieks-Cypriotische staat in het zuiden van het eiland en eenTurks-Cypriotische staat in het noorden. Onderhandelingen hierover waren onder president Kyprianou in een impasse geraakt (zie pag. 778 e.v.-1987).

Tussen het Turks-Cypriotische noordelijke deel en het Grieks-Cypriotische zuidelijk deel van het eiland bevindt zich een bufferzone van 217 km lengte. waarvan het grootste deel wordt gecontroleerd door een vredesmacht van de Verenigde Naties, de United Nations Force in Cyprus (UNFICYP). De breedte van de bufferzone varieert van zeven kilometer tot een paar meter in het oude centrum van Nicosia.

De Turks-Cyprioten hadden niet aan de presidentsverkiezingen van 14 en 21 februari deelgenomen.

Vassiliou werd gesteund door de communistische Progressieve Partij van het Werkende Volk (AKEL) en de Liberale Partij van oud-minister van buitenlandse zaken Nikos Rolandis.

Toen uit de eerste verkiezingsronde bleek dat Lyssarides geen kans maakte op het presidentschap, besloten ook de socialisten Vassiliou te steunen.

Rolandis had op *20* sept. 1983 als minister van buitenlandse zaken ontslag genomen ..om gewetensredenen" en omdat hij met president Kyprianou van mening verschilde over het beleid (pag. 743/1-1987). Op 20 sept. 1986 had hij de vorming bekendgemaakt van de Liberale Partij, die rechts van het midden stond.

Van de ongeveer 360.000 kiesgerechtigde Grieks-Cyprioten ging 95 procent in elk van beide rondes naar de stembus. Stemmen op Cyprus is verplicht. Volgens Le *Monde* (23-2-1988) waren in de tweede ronde 25.000 blanco stembiljetten ingeleverd.

De verkiezingen verliepen rustig. Ter voorkoming van gewelddadigheden op de verkiezingsdag gold vanaf de middag voor de verkiezingen tot de middag na de verkiezingen o.m. een alcoholverbod.

Op 22 februari zei de nieuwe president Vassiliou in een toespraak op de televisie dat het doel van zijn regering ,,het vormen van solide bases" zou zijn ,,voor een hereniging van het Cypriotischevolk". ,,Wijhebben de wil en de kracht voor het nationale probleem een rechtvaardige en uitvoerbare oplossing te vinden, die is gebaseerd op een terugtrekking van de Turkse troepen en kolonels, de terugkeer van de vluchtelingen naar hun huizen en de eerbiediging van de fundamentele vrijheden en rechten van de mens", zo verklaarde Vassilioii volgens Le Monde (23-2-1988).

Ten aanzien van de Turks-Cyprioten zei hij, aldus diezelfde Le Monde: ,,Wij beschouwen onze Turks-Cypriotische landgenoten als burgers van de Republiek Cyprus, en wij gaan hun oprechte medewerking vragen om de sfeer van vertrouwen te herstellen die nodig is voor de oplossing van het nationale probleem."

Vassiliou, die zijn succes een ,,overwinning van het volk en van de democratie" noemde, verklaarde: ,,Er is geen sprake van een winnaar of een verliezer. Wij moeten allen verenigd voortgaan in de strijd Cyprus te redden ".

Verder beloofde hij dat ,,terwijl we onze doelen meedogenloos zullen nastreven, we flexibel zullen zijn in onze methodes", aldus The Times (23-2-1988).

Verkiezingscampagne

Zowel Klerides als Vassiliou hadden in hun campagne de noodzaak van ,,na-

V.l.n.r. de presidentskandidaten Spyros Kyprianou. Glafkos Klerides, Vassos Lyssarides en Yorgos Vassiliou

Weekblad 57ste jaargang No. 2935, pag. 43047-43062

tionale eenheid" benadrukt. Beiden beloofden zich bij de onderhandelingen over de toekomst van Cyprus flexibeler op te stellen dan Kyprianou had gedaan.

Klerides had verder beloofd dat in zijn regering alle partijen zouden zijn vertegenwoordigd in evenredigheid met hun sterkte in het parlement.

Vassiliou achtte dit een onwerkelijke constellatie. Hij wilde als president onmiddellijk de Nationale Raad in ere herstellen, een adviserend lichaam waarin alle partijen waren vertegenwoordigd.

Na de eerste verkiezingsronde waarschuwde Klerides op 15 februari de kiezers voor Vassiliou. ,,Vassiliou is politiek onervaren en hij is volledig afhankelijk van de communisten. Wilt u een nieuw politiek avontuur, stem dan op Vassiliou", aldus Klerides.

Op 13 febr. 1983 was Spyros Kyprianou mede dankzij de steun van de communisten (met wie hij in apr. 1982 een akkoord had gesloten) als president van Cyprus herkozen voor een nieuwe ambtsperiode van vijf jaar. (pag. 113/1-1983). Op 22 dec. 1984 had Kyprianou een einde gemaakt aan de samenwerking met de communisten (pag. 74311 e.v.-1987).

Portret Vassiliou

Onder de kop ,,Een onbeschreven blad" schetste correspondent Frans van Hasselt in *NRC/H'blad* (22-2-1988) het volgende beeld van Vassiliou:

,,Je kunt het probleem-Cyprus niet in 24 uur leren", kreeg de nieuwe president Vassiliou smalend te horen van zijn tegenstander Glafkos Klerides in het kader van de afgelopen verkiezingscampagne. Hij werd voor politiek onervaren uitgemaakt, maar voor veel Grieks-Cyprioten moet dat juist een punt in zijn voordeel zijn geweest. Vassiliou is politiek een onbeschreven blad, waar dus ook nog geen fouten op staan. Zijn carrière is voor het overige tot nu toe een succesverhaal waarvan zijn kiezers hopen dat het zich in de politiek zal voortzetten en het eiland ten goede zal komen. Vassiliou werd in 1931 geboren in de havenstad Famagusta, die nu onder Turkse controle staat. Zijn vader was daar oogarts, zijn moeder tandarts - beiden waren kopstukken in de, tot de onafhankelijkheid van 1960 illegale, communistische AKEL. Na zijn schoolopleiding in Cyprus studeerde hij aan de universiteiten van Genève, Wenen en Boedapest. In Londen legde hij zich vervolgens toe op marktonderzoek en economische programmatisering.

Met twee kostuums en 2000 boeken keerde hij in 1962 terug naar Cyprus, waar hij het bureau voor marktonderzoek voor het Nabije Oosten KEMA oprichtte, dat spoedig uitgroeide tot het grootste en meest gerenommeerde in dit deel van de wereld, Het heeft nu kantoren in elf landen en een totale staf van 250. Hij doet ook opinieonderzoek - de KEMA voorspelde voor zijn eigen directeur 56 procent in de tweede ronde van de verkiezingen, bijna 5 procent te veel. hetgeen Vassiliou vooral als wetenschapper moet verdrieten.

Vassiliou werd voor de Grieks-Cyprioten ook een begrip met zijn economische praatjes op de televisie, waarin hij de regering-Kyprianou niet spaarde. Tussen de bedrijven door werd hij zelf miljonair, voornamelijk via de computerbusiness. Van de communistische inzichten moet hij langzamerhand zijn vervreemd, al bleef de - in Cyprus verre van proletarische - partij hem goedgezind. Toen een andere Cypriotische miljonair, de frisdrankenkoning Rolandis, leider van een nieuw liberaal partijtje. hem het afgelopen jaar lanceerde voor het presidentschap en de AKEL zich hierbij aansloot, kwam dit voor de meesten zeer onverwachts.

Vassiliou zegt geen willoos werktuig van de communisten te zullen worden. Anders dan de AKEL toont hij zich voorstander van de Cypriotische douane-unie met de EG.

Vassiliou, een liefhebber van skieën en westerns, pakte zijn campagne Amerikaans aan en trad bij verkiezingsbijeenkomsten bij voorkeur op samen met zijn vrouw Androula, een advocate, en een of meer van zijn drie kinderen. In televisiedebatten kon hij zijn tegenstanders vloeren zodra het gesprek kwam op de Cypriotische economie, die zich volgens hem te sterk in de schulden heeft gestort, te hevig drijft op het toerisme en onvoldoende is voorbereid op de volgende eeuw. Er moet nu eindelijk ook eens een Cypriotische universiteit komen. zo zegt hij, en wel drietalig: Engels, Grieks en Turks. Daarmee zou ook een eind kunnen komen aan de braindrain van het eiland.

Al deze en vele andere ideëen bracht Vassiliou op een open prettige manier over het voetlicht. met als enige visuele handicap dat zijn ondertanden steeds zo vervaarlijk bloot komen.

Yorgos Vassiliou en zijn echtgenote op 21 februari 1988 bij de stembus.

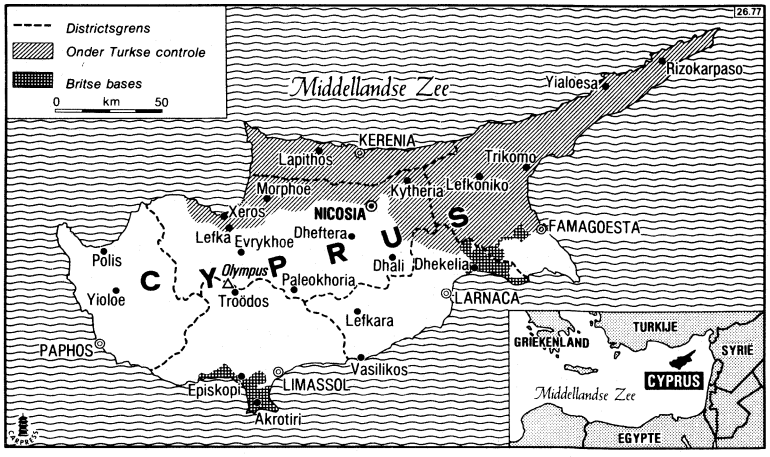
Turks-Cypriotische leider Denktash wil Vassiliou spreken ,,als gelijke". Beëdiging Vassiliou tot president

Op 22 febr. 1988 nodigde de Turks-Cypriotische leider Rauf Denktash, die op 9 juni 1985 in het noordelijk deel van Cyprus was gekozen tot president van de TRNC, Vassiliou uit voor een ontmoeting, liefst in het hotel Ledra Palace in de bufferzone tussen het noorden en zuiden van Cyprus. Het zou een kenningsmakingsbijeenkomst moeten zijn, aldus Denktash, zonder agenda en op voet van gelijkheid.

Vassiliou verklaarde die dag de uitnodiging nog niet te hebben ontvangen. Wanneer met ,,gelijkheid" werd bedoeld dat beiden als president zouden aantreden, dan zou van de onderneming geen sprake kunnen zijn, zo zei hij.

Vanaf 28 februari, waarop in Nicosia de beëdiging van de nieuwe president zou plaatsvinden, zou Denktash als leider van de Turks-Cypriotische gemeenschap welkom zijn in het presidentiële paleis voor een kopje koffie, aldus Vassiliou.

Op 28 februari werd Vassiliou in het parlement in Nicosia beëdigd als president van Cyprus. In zijn toespraak kondigde de nieuwe president aan een ontmoeting te zullen nastreven met de Turkse president Turgut Özal.
(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, Financial Times).

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

BEZOEK DDR-LEIDER ERICH HONECKER AAN BONDSREPUBLIEK DUITSLAND

DDR-leider Erich Honecker heeft van 7 - 11 sept. 1987 een bezoek gebracht aan de Bondsrepubliek Duitsland. Het was de eerste keer, dat de staats- en partijleider van de DDR een bezoek bracht aan de Bondsrepubliek.

Twee keer eerder waren de voorbereidingen voor een reis van de medio 1987 16 jaar in de DDR aan de macht zijnde Honecker dicht bij verwerkelijking. Beide Keren werden ze in een laai. stadium afgezegd, de laatste keer in 1984 (pag. 579/2 e.v.-1985).
Dat gebeurde, nadat in een wekenlange campagne in de Sowjet-pers het ,,revisionisme" en het militarisme van de Bondsrepubliek zodanig aan de kaak waren gesteld, dat Honecker wel moest beslissen om niet te gaan.

Als aanleiding voor de afzegging werd destijds een opmerking van CDU/CSU-fractieleider Alfred Dregger genomen, die zei dat de Bondsrepubliek ,,niet zat te wachten" op een bezoek van de DDR-leider.
Dregger wilde op 15 juli 1987 nadat tegelijkertijd in Bonn en in Oost-Berlijn Honeckers reis was bekendgemaakt, geen commentaar geven. Het duurde ook meer dan drie uur, voordat de woordvoerder van de CDU er iets over wilde zeggen. Honecker was ,,welkom", zei hij.
Daarentegen was men bij de oppositie van de SPD enthousiast. Partij- en fractieleider Hans-Jochen Vogel zei dat het bezoek gelegenheid biedt om de ,,systeem-openende samenwerking tussen de beide Duitse staten te verdiepen en verdere verbeteringen te bereiken voor de levensomstandigheden van de mensen".

Minister Wolfgang Schauble, Kohls rechterhand in de bondskanselarij, die aan Westduitse zijde de afspraak met Honecker bekend maakte, zei dat er geen voorwaarden aan het bezoek verbonden zijn. Hij voegde eraan toe: ,,Dit bezoek is bepaald geen normale gebeurtenis. Het is een gebeurtenis die ongetwijfeld vele en verschillende gevoelens wekt bij vele Duitsers in beide delen van ons vaderland".

Spionnenruil vóór Honeckers bezoek

De DDR en de Bondsrepubliek hebben op 12 aug. 1987. voorafgaand' aan Honeckers bezoek aan West-Duitsland, spionnen uitgewisseld.
West-Duitsland droeg drie agenten over aan de Oostduitse autoriteiten en kreeg voor hen twee in de DDR veroordeelde spionnen terug.

De hoofdpersoon bij de uitwisseling was Manfred Rotsch. een luchtvaartingenieur die dertig jaar lang voor de KGB heeft gespioneerd en die als afdelingshoofd bij Messerschmidt-Bölkow-Blohm veel bijzonderheden over het gevechtsvliegtuig Tornado hreft verraden.
Hij heeft zijn Sowjet-opdrachtgevers tevens veel kunnen vertellen over de Westduitse activiteit op het gebied van kuristrnanen. De 63-jarige Rotsch heeft slechts dertien maanden uitgezeten van de gevangenisstraf van 8½ jaar waartoe hij in 1986 werd veroordeeld.
De andere twee Oosteuropese agenten die naar de DDR werden gestuurd waren volgens Westduitse bronnen tamelijk onbelangrijk Klaus Schmidt en Wolfgang Klautzsch. zaten gevangenisstraffen van twee en drie jaar uit wegens spionage voor de DDR.
Voor dit drietal kreeg Bonn twee gevangenen in ruil terug. De belangrijkste van hen was de 52-jarige Oostduitse arts Christa-Karin Schumann. Zij was de vriendin van de Oostduitse admiraal Winfried Baumann die in 1979 werd gearresteerd en later u-egens spionage ter dood werd veroordeeld en geëxecuteerd. Schumann kreeg levenslang.
Het tweetal was aangehouden op het moment waarop het de koffers pakte om naar West-Duitsland uit te wijken.

De Westduitsers hebben jarenlang vergeefs getracht de ernstig zieke Schumann vrij te krijgen en hebben zich volgens waarnemers tenslotte gedwongen gezien voor die vrijlating een zeer hoge prijs te betalen in de persoon van Rotsch.
De vijfde gevangene die bij de ruil betrokken was, was Wilhelm Wilms, een lid van de Westduitse contraspionagedienst die in de DDR was gearresteerd en veroordeeld.

Verloop van Honeckers bezoek

Met een toestel van Interflug, de Oostduitse luchtvaartmaatschappij, die normaal niet in West-Duitsland mag landen, is Erich Honecker om 10 uur 's ochtend op 7 sept. 1987 op de luchthaven Keulen/Bonn aangekomen.

De belangstelling in de wereld voor Honeckers vijfdaagse reis is bijzonder groot. In Bonn hebben zich 2400 journalisten aangemeld, van wie 1700 uit het buitenland, in het bijzonder uit Amerika, Engeland en Frankrijk.
Ook vanuit de Sowjet-Unie wordt Honeckers bezoek door een groot contingent journalisten gevolgd.

Het Sowjet-partijblad Prawda schreef op 6 sept. in een commentaar dat deze reis nog eens aantoont dat het bestaanvan twee ,,onafhankelijke en gelijkberechtigde" Duitse staten een ,,onveranderbaar feit" is. Dit feit ,,roept weerzin op in bepaalde Westduitse kringen", aldus de Prawda.
De politieke realiteiten eisen echter dat Bonn deze ,,ballast van achterhaalde voorstellingen" overboord gooit en onvoorwaardelijk betrekkingen met de DDR aangaat zoals die in het internationale recht gelden.

Op het vliegveld Keulen/Bonn werd Honecker begroet door minister Wolfgang Schauble, rechterhand van bondskanselier Kohl en chef van de bondskanselarij. Bij de ontvangst stond een erewacht van de Bundeswehr opgesteld.

Erich Honecker is behalve secretarisgeneraal van de communistische partij (SED) in zijn land ook voorzitter van de Staatsraad, welke functie hem gelijkstelt met een staatshoofd, Protocollair gesproken legt hij echter geen staatsbezoek af, maar is hij als staatshoofd op ,,officieel werkbezoek" in de Bondsrepubliek.
Daarom is zijn gastheer ook niet president Von Weizacker, maar bondskanselier Kohl, die Honecker in de ochtend van 7 sept. onmiddellijk na diens aankomst op het vliegveld in zijn ambtswoning in Bonn ontving. Daarbij werd de erewacht geïnspecteerd en werden door de militaire kapel de voiksiiederen van de beide Duitse staten gespeeld,

In rechtse politieke kring en door DDR-vluchtelingen in de Bondsrepubliek is in de voorafgegane weken, overigens niet zeer sterk, geprotesteerd tegen dat ceremonieel. Officieelwordt het DDR-staatsburgerschap door de Bondsrepubliek niet erkend; in de Westduitse grondwet staat de opdracht naar hereniging te streven.
In de onderhandelingen voorafgaand aan het bezoek is de behandeling als staatshoofd door Oost-Berlijn echter als voorwaarde gesteld.
Bij het in een laat stadium door Honecker afgezegde bezoek in 1984 was daar nog geen sprake van. In Bonn is de veranderde status van het bezoek sindsdien - het staat protocollair nu ongeveer gelijk met dat van Sowjet-leider Brezjnew in 1981 - verdedigd met de veel grotere reisvrijheden die de DDR-burgers de voorafgegane drie jaren hebben gekregen.
In 1985 mochten, afgezien van gepensioneerden, slechts 66.000 DDR-burgers op familiebezoek naar de Bondsrepubliek. In 1986 waren dat er al 500.000 en in 1987 zal het aantal uitkomen op circa 900.000 waarbij nog ruim één miljoen gepensioneerden en andere uitkeringstrekkers komen.

Intussen zijn ook de schietautomaten aan de DDR-zijde van de grens afgeschaft, echter nog niet het bevel aan de grenssoldaten om op vluchtelingen te schieten. Afschaffing van dit ,,schietbevel" is dan ook een van de voornaamste eisen op het terrein van ,,menselijkeverlichtingen", die Kohl aan Honecker zal stellen.
Voor de tijd van het bezoek, zo heeft een gevluchte DDR-grenssoldaat onthuld, zal er overigens niet op vluchtelingen worden geschoten.
Tot een van de finesses van het protocol behoort dat bij de ontvangst door de bondskanselier op 7 sept. minister van buitenlandse zaken Genscher niet aanwezig was. Daarmee brengt Bonn tot uitdrukking dat het zijn relaties met de DDR niet gelijkstelt met die van andere staten: de DDR is voor de Bondsrepubliek geen buitenland.

Bij de gesprekken in de bondskanselarij tussen de beide delegaties is Genscher dan ook niet aanwezig; wèl aanwezig is de Westduitse minister voor Duits-Duitse betrekkingen, Dorothee Wilms.
Er is ook een gesprek gearrangeerd tussen mevrouw Wilms en de DDR-minister van buitenlandse zaken, Oskar Fischer. Fischer heeft via Westduitse media al laten weten slechts uit beleefdheid naar mevrouw Wilms te gaan, ,,want ik heb met haar niets te bespreken".
De tegenprestatie is dat Fischer één keer op het ministerie van buitenlandse zaken door Genscher voor een gesprek wordt ontvangen.

Kohl en Honecker bevestigen eigen *standpunten m.b.t. Duitse vraagstuk in tafelredes*

In de avond van 7 sept. bood bondskanselier Kohl zijn Oostduitse gasten in de Redoutezaal in Bad Godesberg een officieel diner aan.
Zowel de bondskanselier als Staatsraadvoorzitter Honecker hield bij deze gelegenheid een tafelrede, waarbij ieder vasthield aan de eigen opvatting t.a.v. het vraagstuk van de Duitse deling.
Bondskanselier Kohl zei o.m.:

,,De mensen in Duitsland lijden onder de deling. Ze lijden door een muur die hun letterlijk in de weg staat en die hen afstoot. Als wij afbreken wat mensen verdeelt, doen wij recht aan het niet te verbergen verlangen van de Duitsers: ze willen bij elkaar komen, omdat ze bij elkaar horen."
Niet alleen de DDR-partijleider en Staatsraadvoorzitter Honecker, voor wie deze zinnen zo ongeveer het fundament onder zijn staat weghaalden, liet door niets blijken dat hij Kohls woorden had gehoord. Ook de andere aanwezigen bestudeerden het tafelzilver.
De Oostduitsers omdat het duidelijk blijk geven van ongenoegen over deze zinnen een diplomatiek incident tot gevolg zou kunnen hebben. De Westduitsers omdat zelfs een gering applaus als een demonstratief gebaar tegenover een bevriend staatshoofd had gegolden. Alleen al het woord ,,Duitsland" is bijna een provocatie.

Honecker kreeg zijn revanche.

In zijn tafelrede nam hij nog eens elke illusie over een Duitse hereniging weg. ,,Uitgangspunt voor een constructieve, niet alleen voor beide staten nuttige politiek kunnen slechts de realiteiten zijn, namelijk de existentie van twee van elkaar onafhankelijke en soevereine Duitse staten met een verschillende sociale orde en behorend tot verschillende bondgenootschappen."
En om helemaal elk misverstand weg te nemen zei Honecker nog eens wal hij vaker heeft gezegd: ,,Socialisme en kapitalisme kan men net zo min mengen als water en vuur."
De sfeer was zó geladen dat het nauwelijks verbazing zou hebben gewekt als een van de beide leiders was opgestaan en de zaal had verlaten. Dat gebeurde uiteraard niet. vooral omdat alle aanwezigen tevoren hadden geweten dat het zo zou gaan bij het diner op deze eerste dag van het vijfdaagse bezoek van Honecker aan de Bondsrepubliek.
Tegenover elkaar, maar meer nog tegenover de aanwezige camera's, moesten Honecker en Kohl hun uitgangspunten wel even duidelijk uitspreken. Niemand mocht denken dat zij hun beginselen verloochenen in ruil voor politiek gewin.

Honecker suggereerde dat hij slechts om één reden naar de Bondsrepubliek was gekomen: om de wereldvrede te dienen. Die is nu eenmaal gebaat bij buurlanden voor wie ,,redeen realisme" voorop staan en die een groot belang hechten aan een ..politieke dialoog".
Wat hij niet vermeldde was dat hij zo langzamerhand wel moest gaan, onder druk van zijn bevolking, die meer vrijheden wil, vooral om te reizen, en omdat hij de voortgaande deviezenstroom uit de Bondsrepubliek nodig heeft.
Kohl op zijn beurt deed het voorkomen alsof zijn enig belang bij de ontvangst van de DDR-leider de grotere vrijheden zijn die de DDR-burgers daardoor zouden kunnen krijgen en in feite al hebben gekregen.
Dat een nuchtere, vriendelijke houding tegenover de DDR electoraal niet slecht valt, zoals uit een reeks opiniepeilingen blijkt, is iets wat de bondskanselier minder beklemtoonde.

DDR-president en SED-partijleider Erich Honecker (l.) en bondskanselier en CDU-voorzitter Helmut Kohl applaudisseren, terwijl ministers uit de beide Duitse staten op 8 september 1987 een drietal onderlinge akkoorden ondertekenen.

En dus keek hij ook in de ochtend van 7 sept. wat stug toen Erich Honecker bij de bondskanselarij arriveerde en samen met zijn gastheer de beide volksliederen - 'Hymnen' stond er in het protocol, niet ,,Nationalhymnen" - aanhoorde en vervolgens op de maten van de Pruisische defileermars de erewacht inspecteerde.

De besprekingen tussen Helmut Kohl en Erich Honecker werden op 8 sept. afgesloten.
Op het einde van die dag gaf Erich Honecker in hotel Bristol een contradiner aan zijn Westduitse gastheren, waar de sfeer minder gespannen was dan een dag eerder.
Helmut Kohl heeft een uitnodiging van Erich Honecker om naar de DDR te komen aanvaard. Het bezoek zal waarschijnlijk nog in de loop van 1988 plaatsvinden. In Westduitse delegatiekringen werd zelfs gesproken van regelmatig terugkerende Duits-Duitse topconferenties.

In het gemeenschappelijke communiqué, dat in het algemeen in vage en weinig concrete termen over de toekomst van de onderlingen betrekkingen sprak - en daarmee tegelijkertijd niets uitsloot - stond, dat men een relatie wil van ,,goede buren, op basis van gelijkberechtigdheid".
Men respecteert enerzijds elkaars onafhankelijkheid en zelfstandigheid ,,in interne en externe aangelegenheden", terwijl anderzijds als doel wordt gesteld ,,verdere verbeteringen en vergemakkelijkingen" van het wederzijdse reis- en bezoeksverkeer.

Tijdens het verblijf van Honecker in Bonn hebben ministers uit beide Duitse regeringen akkoorden ondertekend over technologie, milieu en stralingsbescherming.

Reis van Honecker door de Bondsrepubliek

Van 9 - 11 sept. heeft Erich Honecker een reis door de Bondsrepubliek gemaakt.
Op 9 sept. was Honecker in Noordrijnland-Westfalen, waar hij in de ochtend in Keulen een ontmoeting had met ruim 300 vertegenwoordigers van het Westduitse bedrijfsleven, vervolgens in Dusseldorf de lunch gebruikte met minister-president Johannes Rau van deze deelstaat, in de middag een bezoek bracht aan het geboortehuis van Friedrich Engels in Wuppertal en aan het eind van de middag een ontvangst bijwoonde in de villa-Hugel in Essen, het vroegere bezit van de familie Krupp.
De volgende dag, 10 sept., was Honecker eerst in Rijnland-Palts, waar minister-president Bernhard Vogel hem in Trier vergezelde bij een bezoek aan het geboortehuis van Karl Marx. Aansluitend reisde Honecker door naar Saarbrucken, waar minister-president Oskar Lafontaine hem rondleidde door de protestantse Ludwigskirche.

In de namiddag van 10 sept. was Honecker in zijn geboortedorp in Saarland, Wiebelskirche, in de gemeente Neunkirchen. Hier bezocht hij zijn zuster Gertrud Hoppstatter.

In de avond van 10 sept. vond in het Bürgerhaus van Neunkirchen een ontvangst plaats ter ere van Honecker, waar de Oostduitse Staatsraadvoorzitter, in afwijking van de geprepareerde tekst, o.m. de volgende woorden sprak:

,,De Duitse Democratische Republiek is actief lid van het Warschaupact, de Bondsrepubliek is vast ingebed in het Atlantisch bondgenootschap. Dat onder deze voorwaarden de grenzen niet zo zijn zoals ze zouden moeten zijn, is heel begrijpelijk.
Maar ik geloof dat als wij verder werken in overeenstemming met het communiqué dat wij nu in Bonn hebben ondertekend en in verbinding daarmee tot verdere vreedzame samenwerking komen, dan zal ook de dag komen dat grenzen ons niet meer scheiden, maar dat grenzen ons verenigen, zoals de grens tussen de Duitse Democratische Republiek en de Volksrepubliek Polen ons verenigt."

De laatste dag van zijn verblijf in de Bondsrepubliek bracht Erich Honecker door in de Beierse hoofdstad Munchen.
Voor hij in de middag terugkeerde naar Oost-Berlijn gaf Honecker het volgende oordeel over de betekenis van zijn bezoek aan West-Duitsland: ,,Een succes voor een politiek van redelijkheid en realisme, een voordeel voor de mensen en voor de vrede".
Zes uren was hij nog de gast van de Beierse minister-president Strauss.
Het bezoek aan Beieren vormde een opvallende afsluiting van de eerste reis van een DDR-staats- en partijleider aan de andere Duitse staat. Strauss en zijn Beierse christen-democraten (CSU) hebben zich in 1972 uit alle macht verzet tegen het verdrag tussen de sociaal-liberale regering Brandt/Scheel en de DDR over een normalisering van de betrekkingen.
Strauss achtte dat ,,Grundlagenvertrag" dat als basis diende voor Honeckers bezoek, ongrondwettig. Hij kreeg echter geen gelijk van het Constitutionele hof in Karlsruhe.
Op 11 sept. begroetten de Beierse leider en Erich Honecker elkaar alsof ze oude vrienden waren. Zelfs toen tijdens het diner Strauss Honecker opriep de Muur af te breken, het prikkeldraad weg te halen en het bevel in te trekken om op vluchtelingen te schieten, knikte Honecker welwillend op het moment dat de CSU-leider er aan toevoegde, dat het nu allemaal niet meer zo erg was als een paar jaar geleden.

De Beierse leider vond dat Honeckers uispraak van daags tevoren, dat de grens tussen de beide Duitse staten niet zo is zoals hij zou moeten zijn en dat er wellicht een tijd komt dat deze grens niet meer scheidt maar verenigt, ,,een hoopvol teken dat in de niet al te verre toekomst de grens tussen Oost- en West-Duitsland net zo zal zijn als die tussen ons en Oostenrijk".

Erich Honecker (l.) met de Beierse minister-president en CSU-voorzitter Franz-Josef Strauss, nadat Honecker op 11 september 1987 in Munchen zijn handtekening had geplaatst in het gastenboek van de Beierse regering.

In Bonn had bondskanselier Kohls woordvoerder Ost op deze uitspraak van Honecker gereageerd met de opmerking, dat de DDR zich bewoog in de richting ,,die wij als de juiste ervaren"

In het speciale Westduitse ministerie voor Duits-Duitse betrekkingen werd Honeckers uitspraak inmiddels echter een ,,lokmiddel" genoemd.
Het tekent de enigszins tegenstrijdige reacties in de Bondsrepubliek op Honeckers afgesloten bezoek, dat de leidster van datzelfde ministerie, minister Dorothee Wilms, Honeckers uitspraak in zijn geboorteplaats Neunkirchen nu juist weer als ,,van groot politiek gewicht" omschrijft.

Erich Honecker herhaalde op 11 sept. in Beieren zijn uitspraak niet. In zijn uiterst korte tafelrede verwees hij vooral naar zijn snelle bezoek - per helicopter uit München - aan het terrein van het voormalige concentratiekamp Dachau. In dat kamp zaten veel verzetsstrijders - ook uit Nederland.

Honecker zelf was een van de jonge leiders van het communistische verzet; bijna tien jaar zat hij in de gevangenis tijdens het naziregime. Voormalig Wehrmachtkapitein Strauss begeleidde Honecker niet naar Dachau; dat liet hij over aan zijn plaatsvervanger minister Hillermeier.

Commentaar

Citaten uit niet-Duitse perscommentaren op het bezoek van Honecker aan de Bondsrepubliek leveren het volgende beeld op:

In *The Wall Street Journal* van 8 sept. 1987 schreef correspondent Thomas F. O'Boyle vanuit Bonn het volgende:

Erich Honecker is hartelijk verwelkomd; na een afwezigheid van 39 jaar is hij weer terug in zijn geboorteland en de pers is er bijna hysterisch over. Zelfs Franz-Josef Strauss heeft zich over zijn bezwaren heenaezet en zal met Honecker lunchen. Wat zijn–die raadselachtige Duitsers van plan?
Sinds Willy Brandt in 1970 in Warschau de omgebrachte Joden herdacht, is het vooruitzicht van betere betrekkingen met Oost-Europa voor de Duitsers van groot psychologisch belang geweest. Dat gevoel is nog sterker geworden na de top in Reykjavik. die twijfel heeft doen rijzen aan de Amerikaanse bereidheid om Duitsland te verdedigen en een discussie over een alternatieve buitenlandse politiek te weeg heeft gebracht.
Eén alternatief is volgens sommige Duitsers een meer agressieve Ostpolitik, een ander is nauwere samenwerking met Frankrijk. En hoewel geen van beide een reeël alternatief is, is het Duitse vertrouwen in de VS dermate geschaad dat ze het onderwerp zijn van een serieus debat
Zo heeft Kohl onlangs de formatie voorgesteld van een Duits-Franse brigade en zullen nog deze maand de grootste gezamenlijke militaire oefeningen tot dusverre van de beide landen plaatsvinden. Tegelijkertijd is de voorzichtige dialoog met Oost-Berlijn op gang gebracht, die door het bezoek van Honecker ongetwijfeld zal worden uitgebreid.
Dat bezoek heeft volstrekt niets te maken met Duitse hereniging. De Russen zouden dat nooit toestaan en nog maar 7% van de Westduitsers gelooft dat dat in hun leven zal gebeuren.

Twintig jaar geleden was dat nog 28%. De regering bewijst weliswaar nog lippendienst aan het herenigingsideaal, maar beschouwt het niet langer als een serieus doel. De nadruk ligt op het intensiveren van de banden tussen de beide Duitslanden en dat verklaart ten dele het hartelijke onthaal voor Honecker.
Duitsland is in zekere zin een land met jeugdtrauma's. Het is van zijn wortels afgesneden en zoekt een identiteit. De schuldgevoelens concentreren zich op de 17 miljoen Oostduitsers, met wie de Westduitsers tot elke prijs menselijke contacten willen blijven onderhouden. Oost-Duitsland heeft Westerse valuta en technologie nodig en hoopt ongetwijfeld sympathie voor de Sowjet-Unie te wekken.
Het warme welkom voor Honecker is ook een manifestatie van nieuwe Duitse assertiviteit. Jonge Duitsers wijzen de verantwoordelijkheid voor het verleden af en Kohl pleegt zichzelf te omschrijven als de eerste na-oorlogse bondskanselier en roept op tot patriotisme. Die nieuwe assertiviteit blijkt ook duidelijk in Brussel, waar de Bondsrepubliek vaker dan tot dusverre voor haar eigen belangen opkomt en uit de hardnekkige weigering om de nationale economie te stimuleren.
Dat een land voor zichzelf opkomt is normaal. Wat in het geval van Duitsland niet normaal is, is dat het niet langer onvoorwaardelijk achter Europese integratie staat. Men richt zich in toenemende mate op de eigen souvereiniteit, wellicht omdat die sinds 1945 zo beperkt is geweest. Dit leidt tot een zoeken naar alternatieven voor het Atlantische bondgenootschap.

The Financial Times van 10 sept. 1987 bevatte, onder de kop De gevolgen van Honeckers bezoek, een hoofdartikel, waaruit het volgende is aangehaald:

Het was tevoren al duidelijk dat Honeckers bezoek aan de Bondsrepubliek geen fundamentele veranderingen teweeg zou brengen. Dat was trouwens ook de bedoeling niet en het had ook niet eens gekundvia een bilaterale ontmoeting in afwezigheid van hun bondgenoten en supermacht-mentoren. De zogeheten Duitse kwestie staat zo centraal in de gehele Oost-West verhouding, dat een herhalen door Honecker en Kohl van hun geijkte standpunten geen verrassing opleverde.
Kohl herhaalde nog eens dat zijn land naar hereniging streeft, zoals de Westduitse grondwet verplicht, en Honecker beklemtoonde dat Bonn het bestaan van beide Duitse staten moet erkennen. Deze bekende uitspraken dienden de bondgenoten van resp. de NAVO en het Warschaupact, bij wie het idee van een sterk verenigd Duitsland niet populair is, gerust te stellen.
Toch betekent dit niet dat het eerste bezoek van een Oostduitse leider aan Bonn vruchteloos en een tijdsverspilling is geweest. Het bezoek demonstreerde vooral nieuw realisme over en weer in de houding van beide Duitse staten, die vanwege hun verbitterde relatie vaak perioden van spanning in na-oorlogs Midden-Europa hebben veroorzaakt. Men doet Kohl wellicht onrecht als men stelt dat zijn uitlatingen over Duitse hereniging lippendienst waren, maar wel is het zeker dat men in Bonn dat doel voorlopig niet realiseerbaar acht.

Door Honecker als officiële gast te ontvangen, heeft Kohl de DDR vrijwel als aparte staat erkend, ook al zal Bonn nooit tot formele erkenning overgaan, omdat het beginsel van de ene Duitse staat in de grondwet verankerd is. De ontvangst die Honecker, compleet met volksliederen en nationale vlaggen, is bereid miste echte warmte, maar voor de Oostduitse leider met zijn gekrenkte trots, die zo lang in quarantaine is gehouden, moet ze als balsem zijn geweest. Men kan op zijn minst stellen, dat de toekomstige betrekkingen tussen Bonn en Oost-Berlijn er door kunnen worden vergemakkelijkt.

LATIJNS-AMERIKA

ECUADOR

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds aug. 1984 deden zich in Ecuador o.m. *de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag.* 331/3 *e.v. en* 344/3 *e.v.-1984):*

Febres beëdigd tot president. Peñaherrera vice-president

Op 10 *aug. 1984 vond de beëdiging plaats van Leon* Febres *Cordero* Rivadeneira *tot president van Ecuador en van Blasco Peñaherrera* Padilla *tot vice-president. Hun ambtsperiode bedroeg vijf jaar.*

Op 29 jan. 1984 waren in Ecuador verkiezingen gehouden voor een president, een vice-president, een parlement en voor bestuurders op provinciaal niveau en gemeentelijk niveau (pag. 333/3-1984). Omdat geen van de negen kandidaten voor het presidentschap die dag een absolute meerderheid wist te behalen, was er een tweede verkiezingsronde nodig, die op 6 mei werd gehouden en door Leon Febres Cordero Rivadeneira werd gewonnen (pag. 334/1-1984). Febres, een zakenman, was-lid van de Sociaal-Christelijke Partij (PSC). Zijn kandidatuur werd gesteund door een centrum-rechtse coalitie, het Front van Nationale Wederopbouw (FRN), dat speciaal ten behoeve van de verkiezingen was gevormd en uit zeven partijen bestond.

In zijn inaugurele rede beloofde president Febres *dat een ,,markt-economie" en nieuwe buitenlandse investeringen het land uit zijn economische crisis zouden halen. ,,We gaan deze strijd winnen", aldus* Febres *nadat hij het ambt had overgenomen van zijn voorganger, de christen-democraat* Osvaldo *Hurtado* Larrea.
De nieuwe president, die campagne had gevoerd met de leus ,,brood, banen en huizen" zei: ,,We zullen onze beloften nakomen." Hij zei dat Hurtado hem een ,,stuiptrekkend" land had achtergelaten. Maar hij zei: ,,We zullen de problemen oplossen zonder een gemakkelijke uitweg te nemen en zonder staatsinterventie." Hij waarschuwde dat het ,,particuliere bedrijfsleven moet begrijpen dat het de zwaarste taak toevalt" wilde het land herstellen. Oud-president Hurtado hekelde in zijn afscheidsrede ,,de laksheid van de geïndustrialiseerde wereld en meer in het bijzonder van de particuliere banken" tegenover de hoge rentestand en de f 21 mrd bedragende buitenlandse schuld. Hij vergeleek de schuld met ,,een Griekse tragedie, waarbij alle acteurs weten hoe die afloopt, maar niemand iets doet om het fatale einde af te wenden". Hij meende al met al echter dat hij het land achterliet ,,met een versterkt democratisch systeem, een economie die zich krachtig aan het herstellen is en belangrijke verbeteringen op sociaal gebied".

Parlementsvoorzitter Raul Baca Carbo hangt de nieuwe Ecuadoriaanse president, Leon Febres Cordero Rivadeneira. de presidentiele sjerp om tijdens diens beediging op 10 augustus 1984.

Diezelfde dag (10 augustus) trad een door Febres *benoemd kabinet aan, dat er als volgt uitzag:*

Regering en politie (binnenlandse zaken) - Luis Robles Plaza; buitenlandse zaken - Edgar Teran Teran (PC); financiën en openbaar krediet - Francisco Swett Morales; landbouw en veeteelt - Marcel Laniado de Wind; natuurlijke hulpbronnen en energie - Xavier Espinosa: industrie, handel en integratie - Xavier Neira Menendez; arbeid en menselijke bronnen - Fransico Diaz Garaycoa; sociaal welzijn - Jorge Egas Peña; onderwijs, cultuur en sport - Camilo Gallegos Domingucz (PLR); volksgezondheid - Virgilio Macias; openbare werken en verbindingen - Alfredo Burneo Burneo; defensie - gen. b.d. Luis Piñeiros Rivera; secretaris-generaal van het openbaar bestuur - Joffre Torbay.

(PC: Conservatieve Partij, behorend tot het Front voor Nationale Wederopbouw; PLR: Liberale Radicale Partij, eveneens behorend tot het Front)

Verder werd Raul Clemente Huerta Rendon, *een leider van de PLR en presidentskandidaat in 1978, benoemd tot president van de Nationale Monetaire Raad. Carlos Julio Emanuel werd benoemd tot algemeen manager van de Centrale Bank. M.i.v. 18 aug. 1984 oefende vice-admiraal Santiago* Coral *Teran de functie uit van algemeen commandant van de marine.*

Nieuwe parlementsvoorzitter. Definitieve uitslag parlementsverkiezingen

Op 9 aug. 1984 werd Raul Baca Carbo, de secretaris-generaal van de oppositionele partij Democratisch Links (ID) en voormalig parlementsvoorzitter, gekozen tot voorzitter van het uit één Kamer bestaande parlement, de Ca-

mara de Representantes. Vice-voorzitter werd Carlos Feraud Blum van de Democratische Partij (PD).

Na de parlementsverkiezingen van 29 jan. 1984 was de zetelverdeling in de 71 leden tellende Carnara de Representantes als volgt: Democratisch Links (ID) 24, Sociaal-Christelijke Partij (PSC)9, Concentratie van Volkskrachten (CFP) 7, Radicaal Alfaristisch Front (FRA) 6, Democratische Partij (PD)5, Liberale Radicale Partij (PLR) 4, Volksdemocratie (DP) 4, Democratische Volksbeweging (MDP) 3, Ecuadoriaanse Roldosistische Partij (PRE) 3, Breed Links Front (FADI) 2, Conservatieve Partij (PC) 2, Nationale Revolutionaire Partij (PNR) 1, en Socialistische Partij van Ecuador (PSE) 1.
Met haar 24 zetels was Democratisch Links sterker in het parlement vertegenwoordigd dan het Front voor Nationale Wederopbouw dat slechts over 16 parlementszetels beschikte (PSC 9, PLR 4, PC 2 en PNR 1).
Op 10 juli 1984 vormden Democratisch Links. de Democratische Partij, de Socialistische Partij van Ecuador, het Brede Linkse Front, de Volksdemocratie, de Democratische Volksbeweging en de Ecuadoriaanse Roldosistische Partij een alliantie onder de naam Progressief Democratisch Front of Progressief Blok. Te zamen beschikten deze partijen in het parlement over 42 leden, al stemden er in de maanden augustus en september slechts 37 van hen voor oppositionele moties

Eind juli 1984 kondigden de leiders van twee kleine. niet in het parlement vertegenwoordigde partijen, de Nationale Partij van Ecuador en de Republikeinse Beweging, de vorming aan van de Nationale Republikeinse Partij.

Confrontatie in het parlement tussen regeringsgezinde minderheid en oppositionele meerderheid

Het machtsevenwicht binnen het 71 leden tellende parlement, waarin 37 afgevaardigden voortdurend in de oppositie waren en 29 de regering steunden, leidde tot een verslechtering van de betrekkingen binnen het wetgevende orgaan, en resulteerde in beschuldigingen van parlementsvoorzitter Baca dat de regering opzettelijk pogingen deed ,,de democratische instellingen te vernietigen en een autoritair regime op te leggen".
Regeringsgezinde afgevaardigden verstoorden in augustus en september 1984 parlementszittingen op verschillende manieren. Zo werden geweren afgeschoten, microfoonkabels doorgesneden, en traangasbommetjes gebruikt.

Oppositionele groeperingen verklaarden dat de regering de wetgevende macht in diskrediet probeerde te brengen om de weg vrij te maken voor de sluiting van het parlement en voor een de facto burgerlijke dictatuur.
In een reactie hierop beschuldigde president Febres de oppositie van een samenzwering en op 25 september verwierp hij een voorstel van de oppositie het electoraat via een referendum zich te laten uitspreken over een mogelijke ontbinding van het parlement. De oppositie had het referendum voorgesteld in de veronderstelling dat zij de steun zou krijgen van de bevolking.

In de confrontatie tussen president en oppositie stond de verkiezing van 16 rechters voor het Hooggerechtshof centraal.
Op 24 aug. 1984 bepaalde het parlement met 37 tegen 34 stemmen dat recente constitutionele hervormingen, volgens welke de ambtsperiode van rechters werd teruggebracht van zes tot vier jaar, van toepassing waren op het Hooggerechtshof in zijn bestaande vorm. Dat betekende dat de rechters van het hof die in 1979 waren benoemd, hun ambtstermijn hadden voltooid, een punt dat werd betwist door regeringsgezinde parlementsleden die vonden dat de constitutionele hervormingen geen terugwerkende kracht hadden.
Twee dagen later schaarden het Radicale Alfaristische Front (zes zetels) en de Concentratie van Volkskrachten (zeven zetels), die gewoonlijk de regering steunden, zich achter een voorstel van de oppositie tot het instellen van een commissie die toezicht moest houden op de verrichtingen van de rechters.
Op 2 oktober koos het parlement nieuwe rechters. Aan de verkiezing werd echter de legale status ontnomen doordat president Febres de publikatie van het verkiezingsresultaat in het Ecuadoriaanse Staatsblad verbood. Volgens de president was de verkiezing van de rechters het gevolg van een illegale resolutie in het parlement, die op een onjuiste interpretatie van de grondwet was gebaseerd.
Op 6 oktober bepaalden de nieuw gekozen rechters dat de president niet ,,de bevoegheid" had ,,resoluties van het parlement op te schorten". Het enige orgaan dat dat volgens hen wel had, was het Tribunal de Garantias Constitucionales (het Tribunaal voor Grondwettelijke Garanties). Dit tribunaal, bestaande uit vertegenwoordigers van de uitvoerende, wetgevende en juridische macht, alsmede van universiteiten en vakbonden, was sinds het aantreden van de regering-Febres nog niet bijeengekomen wegens de politieke moeilijkheden.
De in 1979 benoemde president van het Hooggerechtshof Carlos Pozo, was van mening dat de interpretatie van het parlement juist was, maar de andere in 1979 aangestelde rechters waren het daar niet mee eens.
Op 8 oktober gelastte president Febres de verwijdering van de pas gekozen rechters. Op bevel van het ministerie van binnenlandse zaken ontzegde de politie de nieuwe rechters de toegang tot het Hooggerechtshof, waarna de vroegere rechters hun plaats weer innamen. Vervolgens vestigden de nieuwe rechters zich in het parlementsgebouw, zodat er sprake was van twee Hooggerechtshoven.

Op 9 oktober kwamen in Guayaquil twee mensen om het leven toen regeringsaanhangers een mars onderschepten die was georganiseerd door een pas opgericht ,,Front voor de verdediging van de democratie". Het Front had zich tot doel gesteld het principe van de scheiding der machten te verdedigen.

Op initiatief van het Nationaal Vakverbond van Journalisten kwamen president Febres en parlementsvoorzitter Baca op 16 oktober bijeen en besloten een commissie in te stellen van vier leden (twee van elke kant) om ,,een weg te vinden die het meest toegankelijk is en het dichtst bij de grondwet blijft, teneinde de confrontatie tussen de twee machten van de Ecuadoriaanse staat te beëindigen". Als gevolg hiervan schortte het parlement voorlopig zijn werkzaamheden op

Op 30 oktober lag een ontwerp-akkoord klaar om getekend te worden. De president schortte de besprekingen over het akkoord echter op, toen het oppositionele Progressieve Democratische Front een nationale staking voor de dag daarop ondersteunde.

Het Verenigde Arbeiders Front (FUT) had tot de algemene staking opgeroepen. Doel was ,,de verdediging van de democratie", het afwijzen van de economische maatregelen van de regering en een verhoging van de lonen.
De staking werd gesteund door alle grote studentenfederaties en vakbonden. In de hoofdstad Quito gaf naar schatting 80 procent van de arbeiders aan de stakingsoproep gehoor. Elders lag het percentage lager.

Tussen 8 en 15 nov. 1984 voerden president Febres en parlementsvoorzitter Baca opnieuw besprekingen, die resulteerden in een overeenkomst op 14 december, toen het parlement het ontslag van beide Hooggerechtshoven accepteerde. Op 19 december werd het geschil definitief geregeld tijdens een buitengewone parlementszitting waarop 16 rechters, inclusief regeringsgezinden, werden benoemd ter vervanging van degenen die ontslag hadden genomen.
Op 28 december werd Gonzalo Cordova, die twee keer voorzitter was geweest van Democratisch Links, tijdens de eerste plenaire zitting van het Hooggerechtshof met algemene stemmen gekozen tot president van het hof.

Zeven parlementariërs verlaten de oppositie

Begin juni 1985 liepen vijf parlementariërs van het onafhankelijke Radicale Alfaristische Front en twee van de oppositionele partij Democratisch

De twee parlementsleden die op 22 augustus 1983 met elkaar slaags raakten.

Links officieel over naar het regeringskamp, Avarroes Bucaram Saxida van de regeringsgezinde Concentratie van Volkskrachten en Iwan Castro van het Radicale Alfaristische Front werden vervolgens gekozen tot resp. nieu e voorzitter en vice-voorzitter van het parlement, waarin president Febres nu voor het eerst op een meerderheid steunde.
Op 22 aug. 1985 raakten twee afgevaardigden in het parlement na een verschil van mening slaags met elkaar.

Op 7 mei 1985 was een lid van de Concentratie van Volkskrachten in het parlementsgebouw doodgeschoten door een vroegere parlementariër van die partij, die zich had aangesloten bij de Volksdemocratie.
Op 10 april was de plaatsvervangend leider van de Ecuadoriaanse Roldosistische Partij, German Zambrano Santana, vermoord.

Kabinetswijziging

Op 5 aug. 1985 wijzigde president Febres zijn kabinet. Jorge Egas Peña stond zijn portefeuille sociaal welzijn af aan nieuwkomer Ernesto Velasquez en nam arbeid en menselijke bronnen over van Francisco Diaz Garaycoa, die het kabinet verliet.

Guerrillastrijders ontvoeren bankier

Op 7 aug. 1985 ontvoerden vijf leden van de Ecuadoriaanse guerrillabeweging ,,Alfaro Vive, Carajo!'' en de Columbiaanse guerrillagroep ,,Beweging van de 19de april" (M-19)in Guayaquil een vooraanstaand Ecuadoriaans bankier, Nahim Isaias Barquet.
In ruil voor de vrijlating van de bankier eisten de guerrillastrijders een losgeld van $ 5 mln (later teruggebracht tot $ 1 mln),een veilige aftocht naar een vliegveld, een vliegtuig om hen naar een door de M-19 gecontroleerd gebied in Columbia te vliegen, en de vrijlating van 50 Ecuadoriaanse guerrillastrijders.
Op 1 september schoten veiligheidstroepen één van de vijf ontvoerders dood. Toen de politie op 2 september het huis bestormde waar de bankier werd vastgehouden, werden de andere vier guerrillastrijders gedood. Tevens overleed de bankier aan kogelwonden die hij tijdens de bestorming had opgelopen.
Isaias was eigenaar van de op één na belangrijkste bank van het land, de Filanbanco, een belangrijk aandeelhouder in de Republic National Bank in Miami (Florida)en één van de rijkste mannen van Ecuador.

President Febres zei op een persconferentie dat de regering maximale aandacht zou geven aan de strijd tegen het terrorisme. Hij bepleitte een wetswijziging die het mogelijk maakte ontvoerders die schuldig werden bevonden aan moord te veroordelen tot levenslange gevangenisstraf.

De guerrillagroep ,,Alfaro leeft (krachtterm)" was genoemd naar Eloy Alfaro, een liberale leider die in 1912 overleed na het organiseren van een rebellie tegen een conservatieve regering.
Op 4 mei 1984 was gemeld dat gewapende leden van de groep het kantoor van het nieuwsagentschap ANE waren binnengedrongen met een oproep tot de kiezers bij de komende presidentsverkiezingen op Rodrigo Borja Cevallos, de kandidaat van Democratisch Links. te stemmen.
Op 2 nov. 1984 was bericht dat ongeveer 50 leden van ,,Alfaro leeft" de gebouwen van de hoofdstedelijke krant Hoy hadden aangevallen, twee personen in gijzeling hadden genomen en de publikatie van een proclamatie hadden gelast.
Op 10 jan. 1985 had een bom in de hoofdstad Quito twee mensen gedood. Volgens officiële verklaringen bevonden zich in het huis waar de explosie had plaatsgevonden wapens en literatuur van ,,Alfaro Vive, Carajo!''.
Op 5 juni 1985 had de guerrillagroep een radiostatio in Quito bezet om een tegen de regering gerichte boodschap uit te zenden. De dag daarop had de groep in Quito het bureau van de regeringsgezinde Liberale Radicale Partij aangevallen.

Eind sept. 1985 werd de vorming van een nieuwe politie-eenheid ter bestrijding van het terrorisme aangekondigd.
In 1986 werd in de pers een paar keer de dood van vooraanstaande guerrilleros van Alfaro Vive gemeld.
Op 4 januari werd de tweede man van de guerrillabeweging, Fausto Basantes Borja, gedood tijdens een botsing met de politie, die hem probeerde te arresteren bij de luchtmachtbasis Mariscal Sucre bij Quito
Op 1 oktober meldde minister van binnenlandse zaken Robles de dood van drie guerrillastrijders, van wie er één later werd geïdentificeerd als Jose Luis Flores, tijdens een vuurgevecht bij een huis van Alfaro Vive.
Op 27 oktober werd bekendgemaakt dat de leider van de guerrillabeweging. Ricardo Arturo Jarrin, de dag ervoor in een vuurgevecht met de politie was gedood. De man opende het vuur toen drie agenten hem in een woonwijk in Quito sommeerden te stoppen, aldus de officiële verklaring.

Nieuwe guerrillagroepering. Ontvoering

Op 22 jan. 1986, zo meldde AFP, gaf een nieuwe guerrillagroepering, die zich ,,Montoneros Patria Libre" (MPL) noemde (Montoneros Vrij Vaderland) een communiqué uit, waarin zij opriep tot een ,,consolidatie van een oppositioneel front dat een einde zal maken aan het autoritaire systeem".
Op 20 mei ontvoerde de groep Enrique Echeverria, een lid van het Tribunaal van Grondwettelijke Garanties, en eiste de berechting van president Febres wegens ,,het schenden van de grondwet".
Op 25 mei werd Echeverria ongedeerd vrijgelaten. De guerrillastrijders gaven zich over in ruil voor de belofte dat zij een eerlijk proces zouden krijgen.

Militaire rebellie

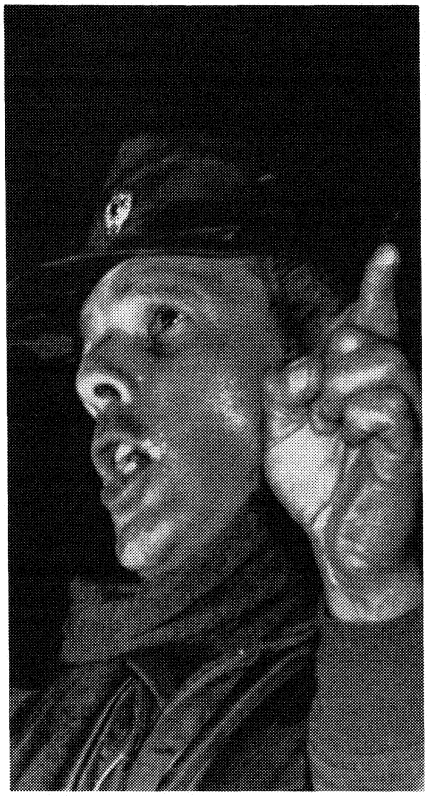
Op 7 maart 1986 werd gen. Frank Vargas Pazos, de stafchef van de strijdkrachten en commandant van de luchtmacht, door president Febres ontslagen wegens ,,insubordinatie", nadat hij om het ontslag had gevraagd van zowel minister van defensie Luis Piñeiros Rivera, als legeropperbevelhebber gen. Manuel Albuja, die zich volgens hem hadden schuldig gemaakt aan verduistering van overheidsgelden. Later die dag bezette hij de luchtmachtbasis in Manta, in de provincie Manabi, 430 km ten zuidwesten van Quito.

Op 8 maart verklaarde Vargas dat hij niet van plan was een staatsgreep te plegen. Op 11 maart namen Piñeiros en Albuja ontslag en gaf Vargas zich over.

Vervolgens werd de laatste onder huisarrest geplaatst op de luchtmachtbasis Mariscal Sucre bij Quito, in afwachting van zijn verschijnen voor de krijgsraad.
Op 13 maart werd Vargas echter bevrijd door luchtmachtofficieren die hem trouw waren gebleven. Hij nam de macht op de luchtmachtbasis over en riep de bevolking op de president af te zetten en een nieuwe, uit burgers en militairen bestaande regering te vormen. Hij beschuldigde de president ervan zich niet aan vroegere afspraken te hebben gehouden.
De regering ontkende dat en reageerde op de nieuwe rebellie met de afkondiging van de noodtoestand in de provincies Pichincha en Manabi. Hierdoor werd het mogelijk berichten over de ïebeiiie te censureren.
Op 14 maart bestormden zo'n 2.000 militairen, gesteund door 20 tanks, de luchtmachtbasis Mariscal Sucre, arresteerden gen. Vargas en plaatsten hem onder strenge bewaking in een militair kamp. Bij de 90 minuten durende strijd die op de bestorming volgde, werden volgens de regering vier mensen gedood en negen gewond. Behalve Vargas werden 200 opstandige militairen en 200 burgers gearresteerd, zo verklaarde de regering.
Op 15 maart benoemde president Febres een commissie van generaals om de beschuldigingen van verduistering te onderzoeken. Drie dagen later besprak het parlement de beschuldigingen tijdens een speciale zitting.
Op 20 maart werd gen.-maj. b.d. Medardo Salazar Navas benoemd tot minister van defensie als opvolger van gen. Piñeiros en gen. Jorge Azanza werd benoemd tot algemeen commandant van de strijdkrachten en hoofd van het gezamenlijk opperbevel ter vervanging van gen. Albuja.
Op 7 maart was brig.-gen. Jorge Andrade Zevallos aangesteld als stafchef van de strijdkrachten en commandant van de luchtmacht in de plaats van gen. Vargas.
Op 23 september wees president Febres een door het parlement aan Vargas verleende amnestie van de hand.

Tussentijdse parlementsverkiezingen. Referendum

Op 1 juni 1986 behaalden de partijen die tegen president Febres waren bij tussentijdse parlementsverkiezingen een duidelijke meerderheid in het parlement. Van de 59 zetels die bij deze verkiezingen op het spel stonden, behaalde het Front voor Nationale Wederopbouw, bestaande uit regeringsgezinde partijen, met 35,5 procent van de stemmen er 17, terwijl de samenwerkende oppositionele centrum-linkse en marxistische partijen met 55,5 procent van de stemmen 35 zetels kregen.

Generaal Frank Vargas Pazos tijdens een toespraak op de luchtmachtbasis Mariscal Sucre bij Quito in de nacht van 13/14 maart 1986.

In totaal kon de regering in het parlement nu rekenen op de steun van 27 afgevaardigden, terwijl de centrum-linkse en marxistische partijen beschikten over in totaal 43 zetels.

Behalve 59 parlementsleden, moesten er 512 leden in provinciale en gemeenteraden worden gekozen.

De 17 parlementszetels voor het Front voor Nationale Wederopbouw waren afkomstig van de volgende partijen: Sociaal-Christelijke Partij 13 zetels, Liberale Radicale Partij drie zetels en Conservatieve Partij één zetel.
De regering konverder nog rekenen op de steun van één parlementslid van de Democratische Partij, van drie parlementariërs van de Concentratie van Volkskrachten, en van twee parlementsleden van het Radicale Alfaristische Front. Voorts beschikte zij nog over vier parlementszetels die pas in 1988 vernieuwd moesten worden: twee van de Sociaal-Christelijke Partij, één zetel van de Concentratie van Volkskrachten en één van het Radicale Alfaristische Front.
De 35 zetels die het linkse oppositieblok bij de tussentijdse verkiezingen had behaald, waren over de volgende partijen verdeeld: 14 voor Democratisch Links. zes voor de Volksdemocratie. vier voor de Ecuadoriaanse Roldosistische Partij, drie voor de Democratische Volksbeweging, twee voor het Brede Linkse Front en zes voor-de Socialistische Partij. Verder beschikte de linkse oppositie nog over acht parlementszetels die pas in 1988 vernieuwd moesten worden: drie van Democratisch Links, twee van de Volksdemocratie, één van de Ecuadoriaanse Roldosistische Partij, één van de Democratische Volksbeweging en één van het Brede Linkse Front

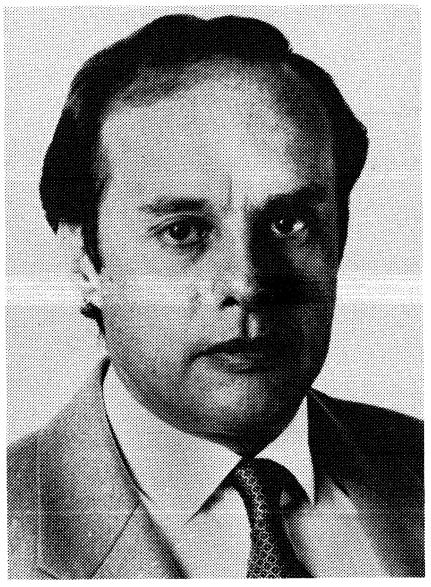
Tenslotte was er bij de tussentijdse verkiezingen nog één kandidaat gekozen van de partij Volk, Verandering en Democratie.
De opkomst bij de verkiezingen was ongeveer 76 procent.
De oppositiepartijen in het nieuwe parlement maakten bekend dat zij het in juli 1984 gevormde Progressieve Democratische Front zouden hervormen.

Eveneens op 1 juni 1986 vond een referendum plaats over een voorstel dat het onafhankelijke kandidaten mogelijk maakte zich bij verkiezingen kandidaat te stellen. President Febres had hiervoor campagne gevoerd. Met 57,8 tegen 25,2 procent van de geldig uitgebrachte stemmen werd het voorstelverworpen. De resterende stembiljetten waren ongeldig

Kabinetswijzigingen

Nadat het voltallige kabinet medio mei 1986 was afgetreden, kondigde president Febres op 6 juni de vorming van een nieuwe regering aan, waarin vijf nieuwkomers zaten.
Alberto William Dahik Garzozi verving Frances Swett Morales als minister van financiën en openbaar krediet. Patricio Quevedo Teran nam de plaats in van Joffre Torbay als secretarisgeneraal van het openbaar bestuur. Marco Lara werd minister van voorlichting en Cesar Rodriguez Baquerizo nam de portefeuille openbare werken en verbindingen over van Alfredo Burneo Burneo. Tenslotte werd Luis Andrade minister van onderwijs en cultuur, een post die vacant was geweest sinds het overlijden van Camilo Gallegos Dominguez op 25 april bij een vliegtuigongeluk.
De overige ministers hielden dezelfde portefeuille als in het vorige kabinet. Federico Arteta werd benoemd tot president van de Nationale Monetaire Raad.
Kort na zijn benoeming werd Andrade als minister van onderwijs en cultuur vervangen door Iwan Gallegos Dominguez, de broer van de overleden Camilo Gallegos.
Op 27 september werd Dahik de eerste minister onder president Febres die via een resolutie van het parlement werd ontslagen. Met **39** tegen 21 stemmen en zeven stemonthoudingen besloot het parlement dat Dahiks economische beleid de armen schaadde en dat hij daarom moest aftreden. Eind oktober werd Dahik vervangen door Domingo Cordovez.

Op 10 jan. 1987 nam Edgar Teran Teran ontslag als minister van buitenlandse zaken. Twee dagen later werd hij opgevolgd door Rafael Garcia Ve-

Edgar Teran Teran

lasco, die ambassadeur van Ecuador bij de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) was geweest.

President *Febres vrijgelaten* na gijzeling op luchtmachtbasis

Op 16 jan. 1987 gijzelden luchtmachteenheden president Febres na een vuurgevecht op de luchtmachtbasis Tauro, zo'n 330 km van Quito. Tevens namen zij minister van defensie Salazar, luchtmachtcommandant Andrade en ander overheidspersoneel in gijzeling. De luchtmachteenheden eisten de invrijheidstelling van de sinds de militaire rebellie van maart 1986 gevangen zittende gen. Frank Vargas Pazos en het aftreden of ontslag van president Febres.

Nadat Febres de invrijheidstelling van Vargas had gelast, werd de president 11 a 12 uur na zijn gijzeling vrijgelaten. Vóór zijn vrijlating verscheen president Febres voor de televisie om mee te delen dat tegen zijn ontvoerders geen stappen werden ondernomen. Hij was tot dit besluit gekomen ,,als eerste bewijs aan de vrede die in het land moet heersen en voor de handhaving van een democratisch regime''. Vicepresident Peñaherrera legde op 16 januari tijdens een persconferentie in Quito uit dat de president de ontvoerders tegemoet was gekomen omdat hij verder bloedvergieten wilde voorkomen.

De rebelle ende luchtmachtmilitairen veroordeelden in een radio-uitzending het economische beleid van de president en beschuldigden hem van ,,onrecht en machtsmisbruik'' en van schendingen van de mensenrechten. Zij verklaarden ook dat alle commandanten van de strijdkrachten zouden moeten worden ontslagen en dat het ,,constitutionele proces'' doorgang moest vinden teneinde te verzekeren dat in 1988 geplande verkiezingen zouden plaatsvinden.

Op 17 januari werd bekendgemaakt dat president Febres en de andere gegijzelden waren vrijgelaten. Kort na zijn vrijlating zei de president dat hij Vargas amnestie had gegeven ,,om de levens te redden van mijn ongeveer 40 begeleiders''. Hij gaf toe dat hij bang was geweest. ,,Ik dacht dat ze me zouden doden. Ik huilde. Ik schaam me er niet voor het te zeggen'', aldus de president.

Uit zijn avontuur trok Febres de conclusie dat de democratieën in Latijns-Amerika nog altijd werden bedreigd door de militairen. Niettemin zei hij ervan overtuigd te zijn dat de democratie in Ecuador nu versterkt was en dat hij zijn ambtstermijn tot het einde zou uitzitten.

Oppositieleiders uitten op 17 januari scherpe kritiek op de concessies van Febres aan de ontvoerders. In sept. 1986 had de president nog zijn veto uitgesproken over een door het parlement aan Vargas verleende amnestie. Tot hij zelf gegijzeld werd, had Febres zich herhaaldelijk voorstander getoond van een harde lijn in onderhandelingen met ontvoerders.

Op 18 januari zei gen. Vargas vanuit een schuilplaats dat hij pas na zijn vrijlating van de gijzeling van de president had gehoord. Hij voegde er aan toe dat hem asiel was aangeboden in Venezuela, maar dat hij had besloten in Ecuador te blijven en zich kandidaat te stellen voor de in 1988 te houden presidentsverkiezingen.

Op 19 januari verklaarden functionarissen van een militaire rechtbank dat men de aanklacht van insubordinatie tegen Vargas had laten vallen, maar dat er nog wel een aanklacht van omkoperij tegen hem liep.

Parlement vraagt president *Febres* af te treden

Op 20 jan. 1987 kwam het parlement in spoedzitting bijeen, nadat de oppositie onder leiding van Democratisch Links had gevraagd om een debat over de gijzeling van president Febres op 16 januari.

Op 21 januari nam het parlement een resolutie aan waarin de president ervan werd beschuldigd zijn gijzeling te hebben uitgelokt, doordat hij op 23 sept. 1986 zijn veto had uitgesproken over een door het parlement aan gen. Vargas verleende amnestie.

President Febres had op 19 januari gezegd dat de luchtmachteenheden hem tijdens zijn gijzeling hadden mishandeld en met de dood hadden bedreigd. Volgens hem getuigde het van de "grootste ironie dat het parlement een speciale zitting heeft bijeengeroepen om het gedrag te analyseren van een persoon die ontvoerd is, van hem die het slachtoffer is geworden van een weerzinwekkende daad".

Op 23 januari nam het parlement met 38 tegen 29 stemmen een resolutie aan waarin er bij president Febres op aan werd gedrongen af te treden ten gunste van vice-president Peñaherrera.

Het parlement was er niet in geslaagd een tweederde meerderheid te krijgen die nodig was om een afzettingsprocedure tegen Febres in gang te zetten.

In de resolutie werd de president beschuldigd van schending van de mensenrechten, het aan mensen ontnemen van hun stemrecht, agressie jegens het parlement en het weigeren parlementsbesluiten te bekrachtigen, waarbij met name werd gewezen op het presidentiële veto ten aanzien van de amnestie voor Vargas.

De oppositie stelde verder dat vertegenwoordigers van de strijdkrachten tijdens een ontmoeting met parlementsvoorzitter Andres Vallejo, op 19 januari, hadden gedreigd het parlement te sluiten wanneer dit een afzettingsprocedure tegen Febres zou beginnen. Hierna had Democratisch Links, waartoe Vallejo behoorde, van verdere actie tegen Febres afgezien. Op 20 januari had Vallejo's perssecretaris laten weten dat de partij een confrontatie met de militairen had vermeden omdat zij vrede wenste nu de presidentsverkiezingen van 1988 in zicht waren.

Op 23 januari noemde president Febres de door het parlement aanvaarde resolutie "irrelevant en ondemocratisch". Verder miste de resolutie volgens hem alle "gerechtelijke en morele waarden".

Berechting van de bij de gijzeling van *Febres* betrokken luchtmachteenheden

Op 22 jan. 1987 verklaarde procureur-generaal Guillermo Moran Morbioni dat hij een onderzoek ging instellen naar de gijzeling van Febres en dat ondanks de belofte van Febres dat tegen zijn ontvoerders geen stappen zouden worden ondernomen, hij zich persoonlijk niet gebonden achtte door woorden die waren geuit "terwijl een pistool op de borst van president Febres was gericht".

Op 27 januari maakte minister van defensie Salazar bekend dat de bij de gijzeling betrokken militairen voor de krijgsraad zouden komen.

Op 21 juli veroordeelde de krijgsraad 58 luchtmachtmilitairen. Van hen kre-

gen er 17 een gevangenisstraf van elk 16 jaar wegens het organiseren van de gijzeling. De andere 41 werden schuldig *bevonden aan diverse vormen van medeplichtigheid en veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van zes maanden tot acht jaar. Verder werden 36 luchtmachtmilitairen vrijgesproken.*
Diezelfde dag zei gen. Vargas *dat hij handtekeningen ging inzamelen voor een verzoek om amnestie voor de veroordeelde militairen.*

Nieuwe luchtmachtcommandant. Wijzigingen binnen het kabinet

Op 28 jan. 1987 nam gen. Jorge Andrade Zevallos *ontslag als commandant* van *de* luchtmacht. Een *dag* later *benoemde president* Febres *gen. Angel* Flores *tot* opvolger van Andrade.

Op 20 maart trad minister van industrie, handel en integratie Xavier Neira Menendez af. Zijn portefeuille werd overgenomen door Ricardo Noboa Bejarano.
Minister van financiën Domingo Cordovez *nam op 23 juni om persoonlijke redenen ontslag. Zijn plaats binnen het kabinet werd op 24 juni opgevuld door Rodrigo Espinosa.*

Cordovez had in mei voor een parlementaire commissie moeten verschijnen, nadat hij had toegegeven als plaatsvervangend minister van financiën geld te hebben aangenomen van een internationaal ontwikkelingsagentschap

APRE en PSE vormen alliantie. Aankondiging datum presidentsverkiezingen

Op 31 aug. 1987 werd bekendgemaakt dat de Ecuadoriaanse Revolutionaire Volksalliantie (APRE) – die deel uitmaakte van het Front voor Nationale Wederopbouw (FNR)– en de Socialistische Partij van Ecuador (PSE) een alliantie hadden gevormd ten behoeve van presidentsverkiezingen van 1988. Tot de samenwerking was besloten tijdens een ontmoeting van de toekomstige presidentskandidaten van de twee partijen, gen. Vargas *van de APRE en Enrique Ayala van de PSE.*

Op 1 april had Vargas in het openbaar verklaard dat hij een eventueel verzoek van politieke sectoren zich bij de komende presidentsverkiezingen kandidaat te stellen niet zou "afwijzen". Een dag later hadden zowel de APRE als het marxistische Brede Linkse Front (FADI) aangeboden zijn kandidatuur te steunen.
Op 17 mei had radio Quito gemeld dat gen. Vargas was beschoten tijdens een politieke bijeenkomst ter ondersteuning van zijn kandidatuur.

Op 4 oktober werd meegedeeld dat de presidentsverkiezingen zouden plaatsvinden op 31 jan. 1988.

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, KCA)

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

18DE ZITTING PNC. POLITIEKE RESOLUTIE. VERKIEZING UITVOEREND COMITÉ. RELATIE MET ARABISCHE STATEN

Van 20-26 april 1987 werd in *Algiers de 18de zitting van de Palestijnse Nationale Raad (PNC) gehouden. Deze stond in het teken van het herstel van de Palestijnse eenheid, waartoe een aanzet was gevormd door de verzoening van Yasser Arafats Al* Fatah *met twee linkse groeperingen, het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina* (PFLP) van Georges Habache *en het Democratisch Front voor de Bevrijding* van Palestina (DFLP) van Nayef *Hawatmeh (zie pag.* 289/1'87).
In het kader van die verzoening was op 19 april het akkoord van Amman, dat PLO-leider Yasser Arafat *op* 11 *februari 1985 met de Jordaanse koning* Hoessein *had gesloten, formeel door de PLO opgezegd, (pag.* 289/3-'87).
Op 25 april werd de politieke resolutie voorgelezen en bij hamerslag door de PNC bekrachtigd. De voornaamste passages uit deze resolutie waren:

,,Uitgaande van het Palestijnse Nationale Handvest en in overeenstemming met de besluiten van vorige zittingen van de Nationale Raad bekrachtigen wij de volgende grondslagen van de nationale Palestijnse arbeid in het kader van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO), de enige legitieme vertegenwoordiging van het Palestijnse volk:

I. OP PALESTIJNS VLAK

1. Wij houden vast aan de onvervreemdbare nationale rechten van het Arabisch-Palestijnse volk op terugkeer naar het vaderland, zelfbeschikking en de oprichting van een onafhankelijke staat op de nationale Palestijnse bodem met Jeruzalem als hoofdstad.
2 Wij bevestigen dat de PLO de enige legitieme vertegenwoordiging van ons volk is en verwerpen de overdracht van volmachten, het optreden van plaatsvervangers of de deelneming van derden aan de Palestijnse vertegenwoordiging alsmede het scheppen van alternatieven voor de PLO.
3. Wij houden vast aan de onafhankelijkheid van de PLO en verwerpen alle vormen van bevoogding, beperking, annexatie of inmenging in de interne aangelegenheden alsmede de vorming van alternatieven voor de PLO.
4. Wij bekrachtigen de voortzetting van de strijd in al zijn vormen - de gewapende strijd, de strijd van de massa's en de politieke strijd – om onze nationale doelstellingen te bereiken en de Palestijnse en Arabische gebieden van de Israëlische bezetting te bevrijden.(...)
5. Wij blijven de resolutie 242 van de Veiligheidsraad verwerpen en beschouwen die niet als basis voor de oplossing van het Palestijnse vraagstuk. omdat zij het Palestijnse vraagstuk slechts als vluchtelingenprobleem behandelt en de onvervreemdbare nationale rechten van het Palestijnse volk negeert.
6. Wij bekrachtigen dat wij alle oplossingen en plannen verwerpen en bestrijden die de liquidatie van het Palestijnse vraagstuk ten doel hebben. waaronder de akkoorden van Camp David. het plan-Reagan, het autonomie-plan en het plan tot ,,bestuurlijke verdeling" in al zijn vormen.
7. Wij houden vast aan de resoluties van de Arabische topconferentie inzake het Palestijnse vraagstuk, in het bijzonder de resoluties van de topconferentie van Rabat in 1974. Het Arabische vredesplan van Fes uil 1982, dat op de buitengewone topconferentie van Casablanca in 1985 werd bekrachtigd. wordt als grondslag voor de Arabische politiek op internationaal vlak beschouwd, om een oplossing voor het Palestijnse vraagstuk te vinden en de bezette gebieden te her innen.
8.(...) De PNC zegt zijn steun toe aan het bijeenroepen van een internationale conferentie in het kader en onder auspiciën van de Verenigde Naties, waaraan de permanente leden van de Veiligheidsraad alsmede alle bij het conflict bctrokker. partijen in de regio. inclusief de PLO, op gelijkgerechtigde basis moeten deelnemen.
De Raad beklemtoont de noodzaak dat de internationale conferentie volledige rechtsgeldige bevoegdheden moet hebben ! .)
9. De Raad bekrachtigt de bevordering van de eenheid van alle nationale krachten en instellingen in het bezette vaderland onder leiding van de PLO en de ontwikkeling van samenwerkingsvormen tussen deze krachten in hun strijd tegen de zionistische vijand, de Israëlische politiek van de ijzeren vuist, de autonomieplannen, de ,,bestuurlijke verdeling", de politiek van de voldongen feiten, het z.g. ontwikkelingsplan en tegen alle pogingen een kunstmatig alternatief voor de PLO te scheppen, met inbegrip van de benoeming van stads- en gemeenteraden. De Raad bevestigt de steunverlening aan de standvastigheid van ons volk, vertegenwoordigd door zijn nationale krachten en instellingen.
10. De Raad zegt toe de acties te intensiveren om de toestand in onze vluchtelingenkampen in Libanon te verbeteren en de eenheid van ons volk onder leiding van de PLO te versterken. De Raad betoogt dat hij aan de rechten van ons volk in Libanon vasthoudt ten aanzien van verblijf, arbeid, bewegingsvrijheid en aan zijn recht op politieke en sociale activiteiten. De Raad verwerpt alle pogingen ons volk te verdrijven en te ontwapenen en bekrachtigt het recht van ons volk tegen de zionistische vijand te strijden en zichzelf te verdedigen en te beschermen alsmede zijn vluchtelingenkampen overeenkomstig het akkoord van Cairo en zijn aanhangsels die de betrekkingen tussen de PLO en de Libanese republiek regelen. De Raad beklemtoont de samenwerking met de Libanese broeders en hun nationale krachten in het verzet tegen de Israëlische bezetting in Libanon. (...)

II. OP ARABISCH VLAK

1. De Raad verlangt de versterking van de Arabische solidariteit op basis van de resoluties van de Arabische topconferenties (...)
2) De Raad verlangt de versterking van de bondgenootschappelijke betrekkingen met de krachten van de Arabische bevrijdingsbeweging op basis van de verwezenlijking van de doelstellingen van de gemeenschappelijke Arabische strijd tegen imperialisme en zionisme (...)
3. De Raad verlangt de ondersteuning van de strijd van het Libanese volk en zijn nationale krachten tegen de Israëlische bezetting van Zuid-Libanon en vòòr de eenheid van Libanon, zijn Arabische karakter, zijn onafhankelijkheid alsmede de versterking van het Libanees-Palestijnse patriottische bondgenootschap.
Speciaal besluit:
De PNC geeft uiting aan zijn (...) hoogachting voor het Libanese broedervolk en bekrachtigt de voortzetting van de alliantie met de heldhaftige Libanese Nationale Beweging onder leiding van broeder Walid Joumblatt en de andere leiders van nationale en islamitische krachten, waarmee wij hebben gestreden tegen de zionistische invasie en belegering van Beiroet en

waarmee wij blijven strijden voor de bevrijding van de Libanese bodem van de zionistische bezetting(...)
4. De Raad bevestigt zijn bevoegdheid om naar aangepaste betrekkingen tussen de PLO en Syrië te streven op basis van de doelstellingen van de anti-imperialistische en anti-zionistische strijd (...) alsmede op basis van gelijkheid en wederzijds respect, tencindc tot nauwe patriottische Arabische en Palestijns-Syrische betrekkingen te komen.
5. De Raad beklemtoont de noodzaak naar een beëindiging van de Iraans-Iraakse oorlog te streven (...). De Raad verwelkomt de Iraakse vredesinitiatieven (. .) en schaart zich aan de zijde van het broederlijke Irak bij de verdediging van zijn land en elk ander land dat is blootgesteld aan agressie en buitenlandse invasie. De PNC veroordeelt de bezetting van Iraakse gebieden door Iran en de Amerikaans-Israëlische samenwerking, welke via de Amerikaanse en Israëlische wapenverkopen ertoe bijdraagt de oorlog te verlengen.
6. De PNC bekrachtigt de bijzondere betrekkingen welke het Palestijnse en Jordaanse volk broederlijk met elkaar verbinden.(...). De Raad beklemtoont dat elke toekomstige relatie met Jordanië moet zijn gebaseerd op de confederatie van twee onafhankelijke staten. (...)
7. De PNC bekrachtigt de historische rol van Egypte en zijn grote volk in het kader van de Arabische strijd tegen de zionistische vijand, met het oog op de offers van het Egyptische broedervolk en zijn heldhaftige leger bij de verdediging van het Palestijnse volk en zijn nationale rechten (...De Raad) waardeert de Panarabische en internationale positie van Egypte en het belang van zijn terugkeer in de Arabische gelederen.
De PNC besluit het uitvoerend comité op te dragen de grondslagen van de Palestijns-Egyptische betrekkingen vast te stellen overeenkomstig de successieve PNC-resoluties, in het bijzonder die van de 16de zitting. Die behelsden de posities en richtlijnen van de Palestijnse strijd, waaronder op de eerste plaats het recht op zelfbeschikking, terugkeer en stichting van een onafhankelijke Palestijnse staat alsmede de erkenning van de PLO als enige legitieme vertegenwoordiging van het Palestijnse volk (...).

III. OP INTERNATIONAAL VLAK

1. De Raad beklemtoont de versterking van de bondgenootschappelijke betrekkingen met de internationale bevrijdingsbeweging (...)
8. De Raad bekrachtigt de noodzaak de betrekkingen met de democratische Israëlische krachten te intensiveren, welke de strijd van het Palestijnse volk tegen de Israëlische bezetting en expansie bij de verwezenlijking van zijn nationale rechten (...) steunen en welke de PLO als enige legitieme vertegenwoordiging van het Palestijnse volk erkennen. De Raad veroordeelt alle zionistische pogingen, bevorderd door het Amerikaanse imperialisme, om de joodse burgers uit een aantal landen in de wereld te laten emigreren naar het bezette Palestina en (de Raad) roept alle oprechte krachten op deze propagandacampagne en haar schadelijke effecten te bestrijden..."

Egypte sluit PLO-kantoren

In de vroege morgen van 23 april had PLO-leider Arafat een boodschap ontvangen van de Egyptische president Hosni Mubarak, waarin deze met represailles tegen de PLO en tegen de Palestijnen in Egypte zou hebben gedreigd als in de definitieve versie van de politieke resolutie m.b.t. Egypte werd verwezen naar de resolutie van de 16de PNC uit februari 1983 (zie pag. 24511-'83).
Aan deze voor het PLO-bestuur bindende resolutie werden officiele contacten van de PLO met de Egyptische regering verboden, zolang deze zich aan de ,,politiek van Camp David" hield. De relatie die de PLO met Egypte zou aangaan was volgens deze resolutie afhankelijk van de mate waarin Egypte meer afstand zou nemen van de akkoorden van Camp David.

Mubaraks boodschap, die gepaard ging met een steeds anti-Palestijnser toon in de Egyptische media, was voor Arafat reden om te proberen ,,deovereengekomen licht anti-Egyptische resolutie van de PNC nog verder af te zwakken, aldus Michael Stein in NRCI H'blad (27-4-'87).Deze manoeuvre van Arafat leidde bijna tot een nieuwe breuk met het PFLP van Habache en het DFLP van Hawatmeh. Het DFLP beschuldigde Arafat er bovendien van woordbreuk te hebben gepleegd door het in de ,,verzoeningsdialoog'' van Algiers op 19 april bereikte akkoord over de ,,organisatorische hervormingen", met inbegrip van de Centrale Raad als een soort tussenparlement, niet na te komen. (Zie pag. 28912-'87). Mede dank zij een urenlange bemiddeling van Algerije's ,,tweede man", Cherif Messaadia, en van de Sowjet-ambassadeur in Algiers, Wassili Taratoesja, werd een breuk voorkomen. Habache en Hawatmeh bleken te hebben gewonnen: De door Egypte gewraakte verwijzing naar de 16de zitting van de PNC bleef in de politieke resolutie staan. Ook het punt van de Centrale Raad bleek niet langer een juridisch probleem.
Nadat de Egyptische waarnemers-delegatie de bijeenkomst van de PNC had verlaten uit protest tegen de ,,vijandige" resolutie, maakte de Egyptische minister van buitenlandse zaken, Esmat Abdel Meguid, op 27 april bekend dat zijn regering de sluiting van alle 14 ,,belangrijke" PLO-kantoren in Egypte had gelast.
In een toespraak op 30 april in Cairo zei de Egyptische president Mubarak dat hij nog hardere maatregelen tegen de PLO zou nemen als deze doorging met het ,,belasteren" van Egypte. Tegelijk verklaarde hij ,,hetgrootste respect" te hebben voor Yasser Arafat. ,,Arafat is een prima man. Ik weet precies onder welke druk hij staat", aldus Mubarak. De president bracht in herinnering hoe Egypte voor de Palestijnen offers had gebracht toen het Arafat en zijn aanhangers beschermde bij hun vlucht uit Tripoli (Libanon) tegen door Syrië gesteunde dissidenten, terwijl Israël de PLO-schepen tot zinken wilde brengen (december 1983, pag. 733/3 e.v.-'84).

Verkiezing uitvoerend comité. Hereniging PLF

Op 25 april werd een nieuw uitvoerend comité van 15 leden gekozen met Yasser Arafat opnieuw als voorzitter. De taakverdeling binnen het comité werd tijdens zijn eerste bijeenkomst in Tunis (13-17 mei) overeengekomen. De leden met hun functies waren:

Yasser Arafat (Al Fatah) - voorzitter, militaire zaken: Farouk Kaddoumi (Al Fatah) - leider politieke departement; Mahmud Abbas (Al Fatah) - nationale zaken; Mohammed Milhem (onafhankelijk) - aangelegenheden bezette gebieden; bisschop Iliya Khuri (onafhankelijk) - zonder portefeuille: Joweid al-Ghosscin (onafhankelijk) - voorzitter Palestijnse Nationale Fonds; Mahmoud Abul Abbas, beter bekend als Abu Abbas (PLF) - zonder portefeuille; Abdel Rahim Ahmad (ALF) - arbeid en volksorganisaties; Abdul Razzaq al-Yahya (onafhankelijk) - onderwijs en economie; Jamal al-Surani (onafhankelijk) - secretaris; Yasser Abd Rabbo (DFLP) - voorlichting; Abu Ali Mustapha al-Zibri (PFLP) - gerepatrieerden; Soleiman Najab (PCP) - sociale zaken; Mahmud Darwish (onafhankelijk) - voorzitter opperste cultuurraad: Abdullah Hourani (onafhankelijk) - culturele zaken. (Vor.ber.pag. 411/2-'85).

Naast vertegenwoordigers van Al Fatah, het DFLP en het PFLP waren in het uitvoerend comité ook leden opgenomen van het pro-Iraakse Arabische Bevrijdingsfront (ALF),het Palestijnse Bevrijdingsfront (PLF)en de Palestijnse Communistische Partij (PCP).
De verkiezing van Abu Abbas in het uitvoerend comité stuitte aanvankelijk op verzet van het DFLP vanwege de rol van Abu Abbas bij de kaping van de Achille Lauro (pag. 238/2 e.v.-'86). In zijn plaats stelde het DFLP de leider van de pro-Syrische PLF-factie, Talaat Yacoub (pag. 238/3-'86), kandidaat. Maar op 26 april 's avonds laat maakte Arafat bekend: ,,Ik kan hierbij meedelen dat het conflict in het PLF is bijgelegd, dank zij de bemiddeling van onze broeder, de Algerijnse vice-premier Mohammed Cherif Messaadia. Broeder Abul Abbas blijft lid van het uitvoerend comité van de PLO en broeder Talaat Yacoub wordt secretaris-generaal van het PLF."
Na een reeks bijeenkomsten tussen de leiders van de facties in het PLF (27-30 juni) werd een overeenkomst over hereniging van het PLF bereikt, met Yacoub als secretaris-generaal en Abu Abbas als zijn plaatsvervanger.

Verdere contacten PLO met Arabische staten

EGYPTE. Tijdens zijn eerste bijeenkomst in Tunis besloot het uitvoerend comité in mei een speciale commissie onder leiding van Yasser Arafat in te stellen om ,,de evolutie van de betrekkingen tussen de PLO en Egypte te volgen en te trachten die te normaliseren". Voorts werd ,,waardering"uitgesproken voor ,,derol van Egypte en zijn president en voor de Egyptische offers bij de verdediging van de Palestijnse zaak". Deze verklaring, die volgde op een bemiddelingsactie van de

Koeweitse minister van buitenlandse zaken, werd door een PFLP-woordvoerder in Damascus veroordeeld als ,,een schending van PNC-resoluties". De PLO-vertegenwoordiger in Cairo had op 21 mei een onderhoud met Osama al-Baz, Mubaraks adviseur, aan wie hij een boodschap van Arafat voor de Egyptische president overhandigde.

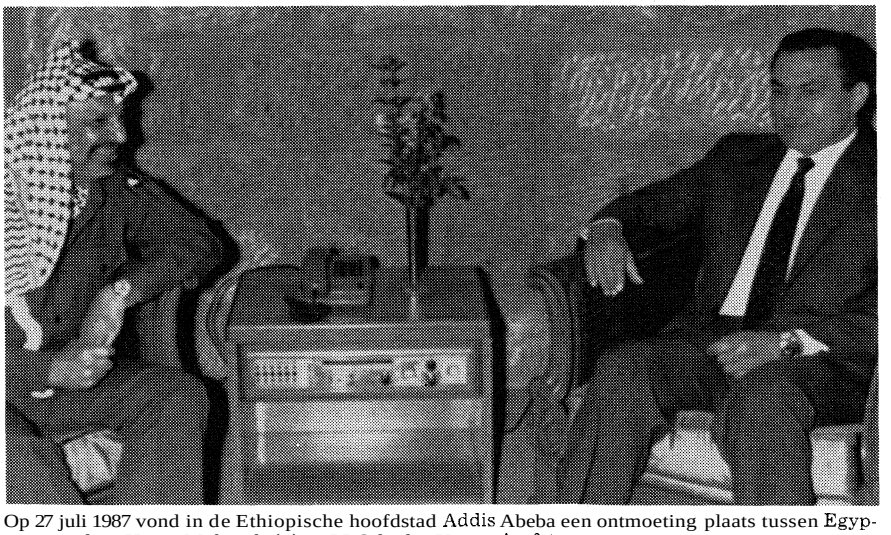
SYRIË. Inmiddels had president Hafez Assad van Syrië PFLP-leider Georges Habache op 5 mei voor een onderhoud van drie uur ontvangen. Het was hun eerste ontmoeting sinds september 1986. Habache was door het uitvoerend comité ,,volledig gemachtigd de Palestijns-Syrische relaties met het Syrische leiderschap te bespreken", aldus Palestijnse en Syrische bronnen. Hoewel president Assad aan het slot van zijn bezoek aan Moskou (23-25 april 1987) in een gezamenlijke verklaring met Sowjet-leider Gorbatsjow uiting had gegeven aan zijn ,,goedkeuring van de pogingen van de PLO tegenstellingen binnen haar gelederen te verzoenen", had de Syrische president sindsdien gezwegen over de verzoening van Habache en Hawatmeh met Arafat. Op 27 april zouden de in Algiers aanwezige afgevaardigden van PFLP en DFLP de boodschap hebben gekregen dat de Syrische autoriteiten hun terugkeer naar Damascus ,,voorlopig niet op prijs stelden". Terwijl DFLP-leider Hawatmeh nog niet naar Damascus was teruggekeerd, zouden diverse DFLP-leden uit de Syrische hoofdstad zijn uitgewezen of bij hun terugkeer van de PNC-zitting te Algiers zijn teruggestuurd, aldus Le Monde (25-5-'87).

JORDANIË. Op 23 mei hadden twee leden van het uitvoerende comité, Mohammed Milhem en Abdul Razzaq al-Yahya, in Amman een onderhoud met de Jordaanse koning Hoessein.

MAROKKO. Op 21 mei bood Khaled el-Hassan, de voorzitter van de Commissie voor buitenlandse betrekkingen van de PNC, ,,openbare excuses" aan Marokko aan voor de aanwezigheid van Mohammed Abdelaziz, president van de Arabische Democratische Republiek van de Sahara en secretaris-generaal van het Frente Polisario, tijdens de PNC-zitting te Algiers. Zijn aanwezigheid was niet in overeenstemming met de wil en de bedoeling van de PLO, aldus El-Hassan die liet doorschemeren dat het initiatief ertoe van de Algerijnse regering was uitgegaan. Marokko had zich over deze zaak zeer ontstemd getoond en koning Hassan II had op 21 april een boycot door Marokko afgekondigd van alle bijeenkomsten waarop in naam van Palestina door PLO-vertegenwoordigers zou worden gesproken.

Ontmoeting Arafat-Mubarak. Heropening PLO-kantoor in Cairo

Op 27 juli vond een ontmoeting plaats tussen PLO-leider Arafat en de Egyptische president Mubarak in de Ethiopische hoofdstad Addas Abeba, waar beiden de opening van de jaarlijkse topconferentie van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE), bijwoonden. Arafat omschreef deze eerste ontmoeting sinds het conflict over de PNC-resolutie als ,,meer dan een verzoening" Mubarak ontmoette Arafat vervolgens nog twee maal, alvorens hij op 29 juli in Cairo terugkeerde.
Op 29 november gaf de Egyptische regering de PLO toestemming haar hoofdkantoor in Cairo te heropenen. De minister van buitenlandse zaken, Esmat Abdel Meguid, deelde de beslissing aan de PLO-vertegenwoordiger in Cairo, Zohdi Kodra, mee.

Op 27 juli 1987 vond in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba een ontmoeting plaats tussen Egyptes president Hosni Mubarak (r.) en PLO-leider Yasser Arafat.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

MALEISIË

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN SINDS AUGUSTUS 1986

Sinds de algemene verkiezingen van begin augustus 1986 hebben zich in Maleisië o.a. devolgende politieke ontwikkelingen voorgedaan.

Veroordeling MCA-leider door hooggerechtshof in Singapore. Nieuwe MCA-leider

Dato Tan Koon Swan trad op 27 augustus 1986 formeel af als voorzitter van de Malaysian Chinese Association (MCA), de op een na grootste partij in het regerende Nationale Front, die hij sinds 24 november 1985 had geleid (pag. 529/3-'86).
Hij was de vorige dag (26 augustus 1986) door het hooggerechtshof in Singapore veroordeeld tot 2 jaar gevangenisstraf en een boete van $ 500.000 wegens illegale aandelentransacties in verband met de ineenstorting in november 1985 van het in Singapore gevestigde bedrijf Pan Electric Industries (zie pag. 530/1-'86).

Rechter Lai Keu, Chai zei in zijn uitspraak: "Het publieke belang eist simpelweg dat de beschuldigde een straf krijgt die niet alleen past bij de begaande misdaad maar ook als afschrikking kan werken voor anderen die soortgelijke daden kunnen begaan. Het vergrijp trof het hart van de integriteit, reputatie en vertrouwen van Singapore als handelsstad en financieel centrum." Dato Tan ging tegen het vonnis in beroep, maar de rechter weigerde hem in afwachting van de behandeling van dit beroep tegen betaling van een borgsom in vrijheid te stellen.
Tan Sri Abu Talib Osman, de procureur-generaal van Maleisië, deelde op 26 augustus mee dat Dato Tan zijn op 3 augustus 1986 gewonnen parlementszetel kon behouden, omdat noch het misdrijf noch het vonnis in Maleisië had plaatsgevonden.

Het Centrale Comité van de MCA aanvaardde het ontslag van Dato Tan op 3 september 1986 en benoemde tegelijk Datuk Ling Liong Sik tot nieuwe voorzitter van de MCA. Datuk Ling, tot dan toe plaatsvervangend voorzitter, was tevens minister van transport in de federale regering. Op 11 juli 1987 meldde de Maleisische televisie dat hij zijn post als voorzitter van de MCA bij de bestuursverkiezingen had behouden. Bij die gelegenheid werd Datuk Kok Wee Kiat tot vice-voorzitter gekozen.

Op 4 februari 1988 werd Dato Tan Koon Swan door een rechtbank in Kuala Lumpur veroordeeld tot een gevangenisstraf van 30 maanden en een boete van 1 mln ringgit (£ 225.000) wegens misdadige schending van vertrouwen. Hij bekende dat hij 23 mln ringgit had onttrok-

ken aan de Multi-Purpose Holdings, waarvan hij managing director was, om Pan Electric Industries te redden.
Tan Koon Swan was op 26 december 1987 na het uitzitten van zijn gevangenisstraf in Singapore vrijgelaten, maar op 28 december in Kuala Lumpur (opnieuw) in staat van beschuldiging gesteld.

Positie USNO in Sabah

De United Sabah National Organization (USNO), de voornaamste oppositiepartij in Sabah en vertegenwoordiger van de moslem-belangen, besloot tijdens een buitengewoon congres op 29 november 1986 een fusie aan te gaan met de United Malays National Organization (UMNO), de grootste partij binnen de federale regeringscoalitie, het Nationale Front, waarvan ook de regeringspartij in Sabah, de Parti Bersatu Sabah (PBS), deel uitmaakte. De secretaris-generaal van de USNO, Datuk Abdul Hamid Tun, verklaarde dat de fusie de belangen van de inheemse bevolking zou waarborgen en de nationale integratie zou bespoedigen. Op 30 november 1986 won de PBS een traditionele USNO zetel bij een tussentijdse verkiezing voor het deelstaatparlement. (Zie pag. 53013-'86)
Op 8 december 1986 maakte UMNO-leider Datuk Seri Mahathir Bin Mohamed (tevens premier van Maleisië) op een bijeenkomst van de opperste raad van de UMNO bekend dat er "technische problemen" m.b.t. de status van de USNO-vertegenwoordigers in het deelstaatparlement van Sabah waren gerezen en dat de fusie "zorgvuldig" moest worden bestudeerd. Een bepaling in de grondwet van Sabah hield in dat leden van het parlement automatisch hun zetel verloren als zij uit de partij traden waarvoor zij waren gekozen.
Op 7 februari 1987 ratificeerde de opperste raad van de UMNO de vorming van een UMNO-afdeling Sabah, waarvoor het lidmaatschap open stond voor USNO-leden en andere "Bumiputras" (inheemse bewoners) in Sabah. Dit was in overeenstemming met een naar verluidt eind 1986 bereikt akkoord tussen UMNO en USNO, op grond waarvan de UMNO basisorganisaties van de USNO zou opnemen zonder dat de USNO formeel zou worden ontbonden.
Tun Mustapha Daruk Harun, de voormalige USNO-voorzitter die die op 25 april 1986 zijn vertrek uit de politiek had aangekondigd, won op 18 april 1987 bij tussentijdse verkiezingen zowel een zetel in het federale parlement als in het deelstaatparlement van Sabah. Beide zetels waren in februari 1987 na de dood van zijn zoon, Datuk Hamid Mustapha, vakant geraakt.
Bij een volgende tussentijdse verkiezing, op 19 september 1987, verloor de USNO opnieuw een zetel in het deelstaatparlement aan de PBS.

Vervroegde verkiezingen in *Serawak*

Op 12 maart 1987 werd het parlement van de Oostmaleisische deelstaat Serawak, dat in december 1983 voor 5 jaar was gekozen, ontbonden. nadat 28 van de 48 parlementsleden op 10 maart in een telegram het aftreden van premier Datuk Abdul Taib Mahmud hadden geëist

Onder de 28 rebellen waren 10 leden van de partij van Datuk Taib Mahmud, de Parti Pesaka Bumiputra Bersatu (PPBB), terwijl de overige 18 afkomstig waren uit de drie andere coalitiepartijen van het regerende Nationale Front: de Chinese Sarawak United People's Party (SUPP), de Sarawak National Party (SNAP) en de Parti Bansa Dayak Sarawak (PBDS). De rebellie werd geleid door Tun Abdul Rahman Yakub, een oom van Datuk Abdul Taib Mahmud en voormalig premier van Serawak (1971-1981). Er was sprake van een familievete.
Na de parlementsontbinding stootte de premier de PBDS uit het Nationale Front van Serawak, maar de partij bleef wel lid van het federale Nationale Front.

De Maleisische verkiezingscommissie bepaalde op 19 maart dat de vervroegde verkiezingen in Serawak op 15 en 16 april 1987 zouden worden gehouden en dat de verkiezingscampagne slechts negen dagen mocht duren. Deze besluiten hadden volgens waarnemers ten doel raciale spanningen te beperken. Er was namelijk sprake van een opkomende Dajak-nationalisme, aldus de Financial Times (14-3-'87). Van de 1,5 inwoners van Serawak bestaat een derde deel uit Dajakkers, 30% uit Chinezen, 20% uit Maleiers en de rest uit andere inheemse groepen. De Dajakkers verlangden een premier van hun eigen ras en keken daarbij naar het naburige Sabah, waar de Kadazans erin geslaagd waren een van hun eigen vertegenwoordigers op de post van de regeringsleider te krijgen (zie pag. 53013-'86).

De verkiezingen van 15 en 16 april resulteerden in een overwinning voor de drie-partijencoalitie van het Nationale Front, dat echter met 28 van de 48 zetels zijn tweederde meerderheid verloor. Vergeleken met de situatie vóór de ontbinding van het parlement werd de zetelverdeling als volgt:

Nationale Front: PPBB 14 (17), SUPP 11 (11) en SNAP 3 (7). Oppositie: PBDS 15 (7), PERMAS 5 (0) en onafhankelijken 0 (6). De Persatuan Rakyat Malaysian Sarawak (PERMAS) was door de rebellen opgericht om aan de verkiezingen deel te nemen. PERMAS — leider Tun Abdul Rahman Yakub verloor zijn zetel in het kiesdistrict Matu Daro.

Op 20 april werd een nieuw kabinet onder leiding van premier Datuk Abdul Taib Mahmud beëdigd. De PBDS, geleid door Datuk Leo Moggie Inok (minister van energie, telecommunicatie en posterijen in de federale regering), bleef in de oppositie.

Herverkiezing Mahathir als UMNO-voorzitter

Van 24-26 april 1987 werd in Kuala Lumpur het 38ste algemene congres van de United Malays National Organization (UMNO), de voornaamste partij binnen het regerende Nationale Front. gehouden, Op de eerste dag van dit congres werd de partijleiding gekozen.
Volgens de traditie werd de fungerende UMNO-voorzitter, als hij zich herkiesbaar stelde, zonder tegenkandidaten in zijn ambt bevestigd. Maar dit maal was er sprake van een openlijke uitdaging van het leiderschap.
Bij de verkiezing op 24 april verwierf Datuk Seri Mahathir bin Mohamed (61), voorzitter van de UMNO sinds 1981 en tevens premier van Maleisië, 761 stemmen, terwijl op zijn uitdager, Tengku Razaleigh Hamzah (50), de minister van handel en industrie, 718 stemmen werden uitgebracht. Mahathir werd zo met 51,45% van de uitgebrachte stemmen voor een derde ambtstermijn van 3 jaar verkozen.
Zijn "running mate" Encik Abdul Ghafar Baba (vice-premier, minister van nationale en plattelandsontwikkeling en voorts secretaris-generaal van het Nationale Front) werd met 51,39% van de uitgebrachte geldige stemmen tot plaatsvervangend voorzitter van de UMNO gekozen. Hij versloeg met 739 tegen 699 stemmen Datuk Musa Hitam, die na zijn aftreden als vice-premier en minister van binnenlandse zaken in maart 1986 als plaatsvervangend UMNO-voorzitter was aangebleven (pag. 530/3-'86).

Op 24 april werden ook drie vice-voorzitters gekozen:
1) Wan Mochtar Ahmed, de premier van de deelstaat Trengganu, die in de strijd om de partijleiding geen van beide partijen had gesteund; 2) Datuk Abdullah bin Haji Ahmad Badawi, de minister van defensie, die de uitdagers steunde; en 3) Encik Anwar Ibrahim, de minister van onderwijs, die als bondgenoot en kroonprins van Mahathir gold. Anwar Ibrahim was op 23 april afgetreden als leider van de UMNO-jeugdbeweging en in die functie vervangen door Datuk Najib Abdul Razak, de minister van cultuur, jeugd en sport.
Voorts koos het congres een opperste raad van 25 leden, van wie 11 voor het eerst zitting namen. Volgens de Far Eastern Economic Review (7-5-'87) waren 17 raadsleden bondgenoten van Mahathir, terwijl de overige 8 aanhangers waren van Tengku Razaleigh Hamzah of Datuk Musa Hitam.

Aftreden en ontslag anti-Mahathir ministers. Reorganisatie kabinet

Op 30 april maakte premier Mahathir bin Mohamed bekend dat hij het daags tevoren ingediende ontslag had aanvaard van de ministers Tengku Razaleigh Hamzah (handel en industrie,

Tengku Razaleigh Hamza, de uitdager van premier Mahathir bin Mohamed bij de strijd om het voorzitterschap van de UMNO op 24 april 1987.

met onmiddellijke ingang) en Dato Rais bin Yatim (buitenlandse zaken, per 7 mei). Voorts deelde hij mee dat hij met ingang van 7 mei drie andere ministers had ontslagen samen met vier onderministers, die allen in de strijd om het UMNO-leiderschap het koppel Razaleigh-Musa hadden gesteund.
De ontslagen ministers waren: Datuk Abdullah bin Haji Ahmad Badawi (defensie); Datuk Shahrir bin Abdul Samad (sociale diensten); en Datuk Abdul Ajib Ahmad (minister in het bureau van de premier).

Op 19 mei reorganiseerde premier Mahathir het kabinet. In het 24 leden tellende kabinet werden vijf nieuwe ministers benoemd, van wie vier voorheen onderminister waren. Mahathir behield de portefeuille van binnenlandse zaken en nam de sinds juli 1986 vakante portefeuille van justitie in eigen beheer. Het ministerie van federaal gebied werd opgeheven.
De samenstelling van het kabinet werd:

Premier, minister van binnenlandse zaken en justitie – Datuk Seri Mahathir bin Mohamed; vice-premier, minister van nationale en plattelandsontwikkeling – Encik Abdul Ghafar Baba; transport – Datuk Ling Liong Sik; openbare werken – Datuk Samy Vellu: primaire industrie – Dato Lim Keng Yaik: defensie – Tengku Ahmad Rithaudeen (voorheen voorlichting): energie, telecommunicatie en posterijen – Datuk Leo Moggie Inok; handel en industrie – Datin Paduka Rafidah Aziz (voorheen openbare ondernemingen): gronden en regionale ontwikkeling – Datuk Sulaiman bin Haji Daud: landbouw – Datuk Sanusi bin Junid: wetenschap, technologie en milieu – Datuk Amar Stephen Yong; onderwijs – Encik Anwar Ibrahim; buitenlandse zaken – Datuk Abu Hassan Omaï (voorheen federaal gebied); financien – Encik Daim Zainuddin: gezondheid – Datuk Chan Siang Sun; arbeid – Datuk Lee Kim Sai; jeugd en sport – Datuk Najib Abdul Razak (voorheen tevens cultuur); huisvesting en plaatselijk bestuur – Ng Cheng Kiat: voorlichting – Datuk Mohammed Rahmat"; toerisme en cultuur – Datuk Haji Sabbaruddin Chik* (voorheen onderminister van financiën): openbare ondernemingen – Datin Napsiah Omar* (voorheen onderminister van huisvesting); sociale diensten – Datuk Mustaffa Mohammed* (voorheen onderminister van openbare werken); ministers in het bureau van de premier – Kasilah Gadam en Datuk Mohamad Yusof Noor* (tevoren onderminister in dit bureau).

* = nieuw

Klacht bij hooggerechtshof ingediend

Eind juni 1987 dienden 12 UNNO-leden bij het hooggerechtshof een klacht tegen Mahathir bin Mohamed in waarbij de resultaten van de bestuursverkiezingen van 24 april 1987 werden betwist, omdat die met illegale methoden tot stand zouden zijn gekomen.

Volgens de klacht was het congres ten onrechte bijgewoond door omstreeks 78 afgevaardigden die zich tevoren niet bij hun plaatselijke UMNO-afdeling hadden laten registreren.

De Far Eastern *Economic* Review (8-10-'87) meldde dat de UMNO een commissie van vijf leden had ingesteld om de beweringen van de 12 te onderzoeken. De *NZZ* (21-10-'87) sprak van een verzoeningscommissie die een buitengerechtelijke oplossing moest zoeken.

Brandstichting in moskeeën. Drie arrestaties

Op 30 en 31 augustus 1987 stichtten onbekenden branden in vijf moskeeën in de deelstaat Pahang. Hoewel de daders niet werden gearresteerd, kwam een stroom geruchten op gang. De verdachten werden gezocht onder extremistische moslems, illegale christelijke immigranten uit Indonesië en communistische rebellen.
Terwijl het misdrijf volgens de autoriteiten "noch religieus, noch politiek, noch raciaal" van aard was, waarschu de minister van onderwijs Anwar Ibrahim echter dat de rassenspanningen in Maleisië spoedig weer de omvang van vóór de rellen van mei 1969 dreigden te bereiken en dat het gevaar van een nieuwe uitbarsting van geweld beslist tot de mogelijkheden behoorde (*NZZ* 21-10-'87).

Op 25 september werd Syed Jaafar Alsagoff, de uitgever van het pro-Iraanse magazine Al-Quds, krachtens

Premier Mahathir bin Mohamed van Maleisië (links) voor de opening van het UMNO-congres op 24 april 1987

de binnenlandse veiligheidswet (ISA) gearresteerd, toen hij zijn magazine, dat geen Maleisische publikatievergunning had, in de hoofdstad Kuala Lumpur verspreidde. Op 26 en 27 september werden nog twee arrestaties krachtens de ISA verricht.

Conflict over benoemingen op Chinese lagere scholen

Eind september benoemde de minister van onderwijs; Anwar Ibrahim, nieuwe leerkrachten op een aantal Chinese lagere scholen. Deze onderwijzers misten echter "een Chinese opvoeding" en spraken niet "de moedertaal", het Mandarijn-Chinees, waarin de kinderen op de scholen les krijgen. Dat gebeurde volgens de NZZ (21-10-'87) omdat er onvoldoende Mandarijnsprekende kandidaten waren.
De machtige Chinese onderwijslobby, Dong Jiao Zong, zag hierin een aantasting van "het karakter van de Chinese scholen". "De onderwijzers kunnen niet goed op onze scholen functioneren als ze geen Mandarijn spreken", zo werd gesteld. De Chinese onderwijsbeweging verweet de minister dat hij met de benoeming van de onderwijzers het Chinese taalonderwijs de nek wilde omdraaien. De regeringspartij MCA verklaarde dat "zij geen uitverkoop houdt van Chinese grondrechten". De MCA riep vervolgens samen met de grootste oppositiepartij, de Democratic Action Party (DAP, welke door de stedelijke Chinezen wordt beheerst), op tot een boycot van de Chinese scholen.

Het optreden van de MCA werd bekritiseerd door de grootste regeringspartij, de overwegend Maleise UMNO. De jongerenbeweging van de UMNO wakkerde het etnische vuurtje nog verder aan door een verhitte anti-Chinese demonstratie door de straten van Kuala Lumpur te leiden, aldus Dickvan de Peijl in *NRC/H'blad* (6-11-'87). Ook verlangde de jongerenbeweging het aftreden van de MCA-minister van arbeid, Lee Kim Sai (The Times 29-10-'87). Tevens kondigde zij voor 1 november een grootscheepse manifestatie aan t.g.v. het 41-jarig bestaan van de UMNO.

Arrestatiegolf. Verschijningsverbod kranten

Op 28 oktober maakte de inspecteur-generaal van de politie, Haniff Omar, bekend dat in de voorgaande 48 uur op grond van de ISA 55 personen waren gearresteerd, o.w. de oppositieleider in het parlement, Lim Kit Siang van de Democratic Action Party (DAP). Voorts kregen drie kranten m.i.v. 29 oktober een verschijningsverbod opgelegd: de liberale Engelstalige Star waarin ex-premier Tunku Abdul Rahman (84) een column schreef; de Chineestalige Sin Chew Jit Poh en het Maleistalige weekblad Watan. Ook werden alle openbare bijeenkomsten verboden.
De volgende dagen werden nieuwe arrestaties verricht, zodat het aantal gedetineerde personen op 6 november in totaal 93 bedroeg. Daarna liep dit aantal nog geleidelijk op tot 106.
Onder hen waren verdere vertegenwoordigers van de oppositie zoals Karpal Singh (vice-voorzitter en parlementslid van de DAP), Chandra Muzaffar (voorzitter van de in Penang gevestigde actiegroep voor sociale hervormingen Aliran) en Halim Srahat (leider van de jeugdbeweging van de islamitische oppositiepartij PAS), maar ook leden van regeringspartijen zoals Chan Kit Chee (een vice-voorzitter van de MCA) en Ong Tin Kim (parlementslid van de regeringspartij Gerakan, met een Chinese signatuur).

Nog op 28 oktober verklaarde premier Mahathir bin Mohamed dat de rassenspanningen tussen Maleiers en Chinezen tot een "explosieve" situatie hadden geleid. Hij stelde daarvoor de DAP verantwoordelijk, maar leverde ook kritiek op sommige leden van de regeringspartijen UMNO en MCA. "Het land kan zich geen nieuwe rassenrellen veroorloven", zo zei de premier in een door de radio uitgezonden toespraak tot het parlement. Hij doelde daarmee op de rellen van mei 1969, waarbij tussen de 300 en 500 doden vielen.
Maleisiës eerste premier, Tunku Abdul Rahman, verklaarde op 29 oktober: "Maleisië dreigt een dictatuur te worden." Voorts merkte hij op: "De arrestaties zijn een aantasting van de democratie, de regering treedt de grondwet met voeten."

Op 20 november werden 11 van de 106 gedetineerden vrijgelaten, omdat zij geen bedreiging meer vormden voor de nationale veiligheid. Onder hen was Chan Kit Chee (MCA).Vervolgens werden nog 44 van deze gevangenen vrijgelaten, zodat op 27 december nog 51 in detentie verbleven.
Die dag bevestigde premier Mahathir bin Mohamed dat Lim Kit Siang en Karpal Singh (DAP)na 60 dagen hechtenis nog twee jaar zouden worden gedetineerd. Maleisische autoriteiten bevestigden volgens de Financial Times (31-2-'87) dat in totaal 33 critici voor twee jaar waren gedetineerd, maar de politie weigerde hun namen te onthullen.
Onder de inmiddels vrijgelaten personen waren Chandra Muzaffar (Aliran) en Halim Srahat (PAS).

UMNO tot "illegale" organisatie verklaard. Oprichting nieuwe partij

Op 4 februari 1988 verklaarde het hooggerechtshof in Kuala Lumpur dat de regeringspartij UMNO een "illegale" organisatie was omdat zij 30 partijafdelingen had die niet officieel waren geregistreerd. Als één afdeling niet is geregistreerd, dan is de hele partij illegaal, zo meende opperrechter Harun Hashim. Tegelijk verwierp hij de petitie van de (inmiddels) 11 UMNO-leden om de interne partijverkiezing van 24 april 1987 ongeldig te verklaren.

Waarnemend DAP-leider Lee Lam Thye eiste vervolgens het aftreden van premier Mahathir, omdat deze niet langer "het legale of morele gezag had om te regeren". Maar Mahathir, die weigerde tegen de uitspraak van het hooggerechtshof in beroep te gaan, liet weten dat hij aan zou blijven, omdat hij over een meerderheid van individueel gekozen afgevaardigden in het parlement beschikte.
Op 7 februari kondigden twee voormalige premiers, Tunku Abdul Rahman en Tun Hussein Onn, aan dat zij van plan waren een nieuwe partij, UMNO Malaysia '88, op te richten en te laten registreren.
Op 9 februari overlegde premier Mahathir in Johore Baru met de koning van Maleisië, sultan Mahmood Iskandar van Johore.
De koning drong er op 14 februari bij zijn volk in een TV-uitzending op aan Mahathir bin Mohamed te steunen. "Trouw en samenwerking moeten worden geboden aan de premier en zijn kabinet ter wille van vrede en harmonie.. om chaos te voorkomen", aldus de koning. Later die dag ontving Mahathir in Kuala Lumpur ook steunbetuigingen van ruim 600 parlementsleden (ook uit de deelstaten) van zijn coalitie. De actie van de twee voormalige premiers leek een averechts effect te krijgen, aldus de Financial Times (16-2).
Op 16 februari maakte premier Mahathir de registratie van een nieuwe politieke partij, Umno Baru (Nieuwe Umno) geheten, bekend. De leden van de oude partij zouden zich opnieuw moeten inschrijven, waarbij het kriterium voor toelating trouw jegens de partij was.
Op 21 februari zat Mahathir de eerste bijeenkomst van de Opperste Raad van de Umno Baru voor.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

NAVO-TOPCONFERENTIE

In het NAVO-hoofdkwartier in Brussel heeft op 2 en 3 maart een topconferentie van de NAVO-lidstaten plaatsgevonden. Van de delegaties uit de 16 NAVO-landen werden er twee geleid door een staatshoofd: De Amerikaanse president Reagan en zijn Franse ambtgenoot Mitterrand stonden aan het hoofd van de vertegenwoordiging van hun land. De overige 14 afvaardigingen werden geleid door de ministerpresidenten, terwijl ook de Franse premier Chirac aan de bijeenkomst in Brussel deelnam.

Tot het beleggen van de bijeenkomst was op 13 jan. opgeroepen door de Britse premier Margaret Thatcher, die daarmee de ,,eenheid en solidariteit'' van het NAVO-bondgenootschap wilde onderstrepen, voordat president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow elkaar later in 1988 in Moskou opnieuw ontmoeten.

Premier Thatcher deed deze oproep in een toespraak ter gelegenheid van het honderdjarige bestaan van de buitenlandse correspondentenvereniging in Londen.

Zij zei, dat Westerse vastberadenheid en de ,,doortastendheid" van Gorbatsjow hadden bijgedragen aan het tot stand komen van het INF-akkoord, het akkoord over de afschaffing van de middellange afstandsraketten.

Nu de supermachten dit jaar in Moskou zullen trachten overeenstemming te bereiken over halvering van hun strategische kernwapens mag ,,het Westen op dit cruciale moment niet verslappen", aldus Thatcher.

De Britse premier zei te hopen dat ,,de NAVO-bondgenoten die geen lid zijn van de geïntegreerde militaire structuur, hun militaire samenwerking met NAVO-bondgenoten zullen uitbreiden", een verwijzing naar Frankrijk en Spanje, die dat hebben geweigerd.

De premier zei verder, kennelijk met het oog op de plannen voor een Frans-Duitse brigade, dat een bilateraal militair samenwerkingsverband tussen Westeuropese landen heel nuttig kan zijn.

Op 18 jan. werd in Brussel door medewerkers van NAVO-secretaris-generaal Lord Carrington bekend gemaakt, dat in de eerste week van maart in Brussel een NAVO-topconferentie gehouden zou worden.

Conflict VS – Bondsrepubliek over modernisering kernwapens voor korte afstand

Kort voor het begin van de NAVO-top kwam een tot dan sluimerend conflict aan de oppervlakte tussen de Bondsrepubliek Duitsland en de VS over het vraagstuk van de modernisering van kernwapens voor de korte afstand.

De Amerikaanse minister van defensie, Frank Carlucci, liet op 7 febr., op een tweedaagse bijeenkomst in Munchen van militaire deskundigen en politici uit de Westelijke wereld, weten, dat de NAVO moet doorgaan met de plannen tot modernisering van korte-dracht-kernraketten in Europa, waartoe de NAVO in 1983 in het Canadese Montebello had besloten (pag. 215/2 e.v.-1984).

Veel Westduitse politici vrezen echter dat door modernisering de kansen worden ondermijnd op verdere verdragen over wapenbeheersing en dat daarmee de antiraketbeweging in de Bondsrepubliek nieuw leven zal worden ingeblazen.

Bondskanselier Helmut Kohl waarschuwde Amerikaanse politici en strategen op 6 febr. dan ook geen militaire strategieën te ontwikkelen die een kernoorlog tot Duitsland zouden kunnen beperken. De NAVO moet volgens Kohl hoge prioriteit geven aan beperking van de resterende kernraketten in Europa, na uitvoering van het akkoord over verwijdering van de middellange-afstandsraketten (INF).

Letterlijk zei Kohl in München: ,,Om de NAVO-strategie volledig effectief te doen zijn is het essentieel dat we niet aanvaarden dat er gebieden binnen het NAVO-territorium bestaan die een geografisch beperkt nucleair risico lopen. Derhalve is een strategie, gericht op het beperken tot Europa van de nucleaire afschrikking voor ons onaanvaardbaar."

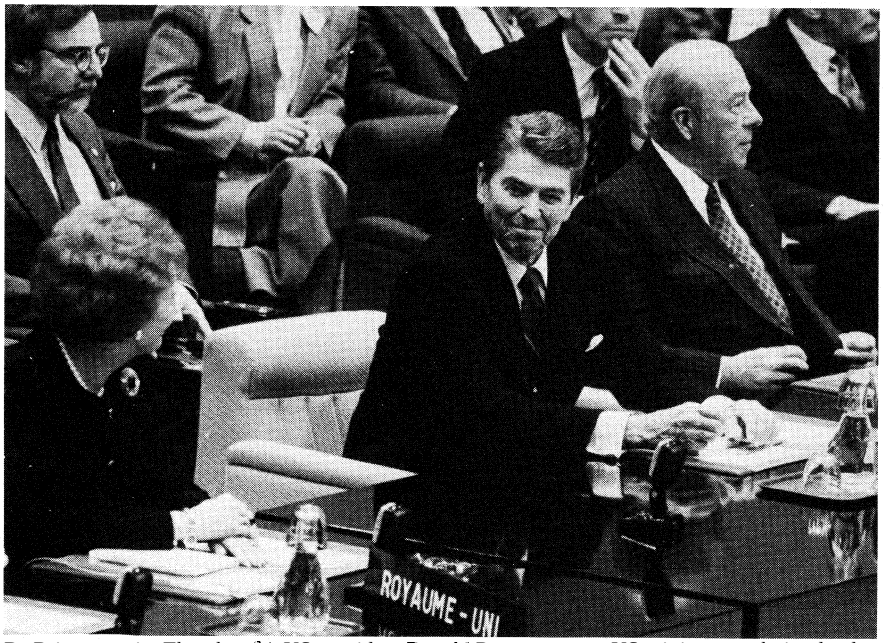
Tijdens de conferentie bleken er behalve op het punt van de korte-dracht-kernraketten ook wat chemische wapens betreft verschillen van mening te bestaan tussen de Westduitsers en de Amerikanen.

De Amerikaanse ambassadeur in de Bondsrepubliek, Richard Burt, lange tijd een van Reagans adviseurs op gebied van ontwapening, verwierp op vrij scherpe wijze Kohls stelling dat Duitsland een groter risico loopt door de resterende, kleinere kernwapens.

,,Dat is een zeer contra-produktieve mythe", aldus Burt, die naar zijn mening anti-nucleaire sentimenten in West-Europa zou kunnen stimuleren.

Voormalig onderminister van defensie van de VS, Richard Perle. vond dat het tijd werd dat Europa de harde realiteit" aanvaardt dat verificatie van een eventueel akkoord over vernietiging van kortedrachts-kernwapens uitgesloten is. Over een dergelijk akkoord moet naar zijn mening dan ook niet onderhandeld worden.

Kohl werd eveneens tegengesproken door Frankrijks minister van defensie André Giraud, die de kernraketten onder 500 kilometer reikwijdte de

De Britse premier Thatcher (l.), VS-president Ronald Reagan (m.) en VS-minister van buitenlandse zaken George Shultz bij de aanvang van de NAVO-topconferentie op 2 maart in Brussel.

Weekblad 57ste jaargang No 2936, pag 43063 43078

,,sleutelelementen'' noemde in een Europees veiligheidssysteem. ,,Als de dag van een algemene ontwapening zou komen zijn kernwapens de laatste wapens die moeten worden afgeschaft, en dan ook nog het laatst in Europa.''
Bondskanselier Kohl zei verder dat een wereldwijd verbod van chemische wapens de hoogste prioriteit in zijn regering heeft. Door de Verenigde Staten, waar president Reagan juist een week eerder toestemming heeft gegeven voor de produktie van nieuwe, binaire chemische wapens, worden de onderhandelingen hierover vertraagd. Washington vreest dat verificatie van een dergelijk verbod niet mogelijk is.
Kohl zei daarover in München: ,,Er moeten nog gecompliceerde verificatieproblemen worden opgelost, maar dat mag niet tot fundamentele twijfel leiden over de verifiëerbaarheid van een akkoord over deze wapens.''
Hij pleitte voor praktische en voor iedereen aanvaardbare voorstellen; een nieuwe onderhandelingsaanpak door het Westen achtte hij niet noodzakelijk. Beide zijden moeten zich naar zijn mening flexibel opstellen om een conventionele balans te bereiken en een vermindering van het aantal van de resterende kernwapens tot een gelijk plafond.

Fanse president Mitterrand annonceert deelname aan NAVO-top

De Franse president Mitterrand heeft op 16 febr. aangekondigd, dat hij aan de NAVO-top van begin maart zou deelnemen. Het was voor het eerst in 22 jaar, dat een Frans staatshoofd bij een dergelijke bijeenkomst aanwezig zou zijn.
Mitterrand zei, dat de NAVO-top ,,zeer belangrijk'' zou worden, omdat daar de ontwapeningspolitiek van de NAVO-landen zou worden gedefiniëerd.

Premier Jacques Chirac liet enkele uren na de bekendmaking door de president weten, dat hij ,,natuurlijk'' de topconferentie in Brussel zou bijwonen. In zijn aankondiging relativeerde de premier het belang van die bijeenkomst: ,,Ik geloof niet, dat deze top erg belangrijk is'', aldus Chirac.

Britse premier Thatcher bepleit modernisering korte afstandsraketten

De Britse premier Margaret Thatcher heeft op 17 febr. de NAVO-landen opgeroepen tot modernisering van het nucleaire arsenaal, gezien de bedreiging, die er van de Sowjet-Unie uitgaat voor de eenheid van het Westerse bondgenootschap.
Mevr. Thatcher deed haar oproep bij haar eerste officiële bezoek aan het NAVO-hoofdkwartier in Brussel.
,,Je kunt niet afschrikken met verouderde wapens'', zo zei Thatcher op een persconferentie nadat zij de ambassadeurs bij de NAVO in een besloten bijeenkomst had toegesproken. ,,Je stuurt, als bondgenootschap, niet je troepen het veld in met wapens die minder goed zijn dan die waarmee ze geconfronteerd worden. Modernisering is deel van de afschrikking, het is een deel van de verdediging. Het is totaal en uitermate absurd om de modernisering van kernwapens te scheiden van de modernisering van iets anders.''

Ondanks de hervormingen van Sowjetleider Gorbatsjow was de buitenlandse politiek van de Sowjet-Unie volgens Thatcher nog steeds een ,,ernstige bedreiging''.
,,Hun centrale doel is het scheiden van West-Europa van de Verenigde Staten, het oplossen van de eenheid van de NAVO en het verminderen van de verdediging van het bondgenootschap. Een gedenuclear iseerd Europa zou hun doeleinden wonderwel uitkomen.''
Een van de doelen van Thatchers bezoek aan Brussel was, zo zei zij, om de Britse visie op ontwapeningspolitiek naar voren te brengen voor de top van 2 en 3 maart. ,,Onzeeerste prioriteit is de organische verbinding te behouden tussen Europa en de VS. Ten tweede moeten we doorgaan onze mensen te overtuigen van de noodzaak een sterke defensie en adequate niveaus van defensie-uitgaven te handhaven om ervoor te zorgen dat we een technologische voorsprong op het Warschaupact behouden.''

Bondskanselier Kohl in Washington. Meningsverschil modernisering toegedekt

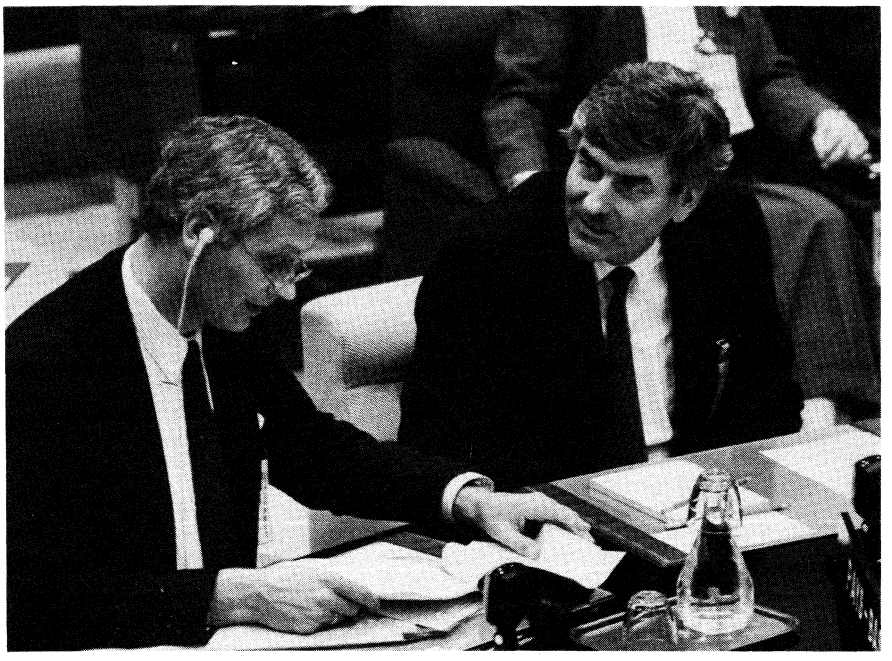
Bondskanselier Helmut Kohl van West-Duitsland heeft van 17-19 febr. een bezoek gebracht aan Washington. In de besprekingen, die hij daar heeft gevoerd, zijn de meningsverschillen tussen de VS en de Bondsrepubliek over de modernisering van nucleaire gevechtsveldwapens voorlopig toegedekt.

Bondskanselier Kohl noemde de kwestie op 19 febr. ,,geen groot thema''. Hij zei, op een afsluitende persconferentie, dat de modernisering pas aan de orde is in 1994 of 1995 ,,en het is nu pas 1988''.
Niemand hoeft, aldus de bondskanselier, bang te zijn, dat ,,wij uiteindelijk troepen met inferieur materiaal willen uitrusten''.
Kohl bestreed het bestaan van een Westduitse uitzonderingspositie in het bondgenootschap: ,,wij ondersteunen alle gezamenlijke NAVO-initiatieven. De NAVO is nu voor ons belangrijker dan ooit'', aldus Kohl.
President Reagan zei na afloop van het bezoek van Kohl: ,,Alleen een sterk Westen kan een positieve invloed hebben op de manier, waarop de Sowjet-Unie omspringt met andere landen en met het eigen volk''.

Verzekeringen Reagan jegens Europa

In een ,,Toespraak tot Europa'' heeft president Reagan op 23 febr. de volkeren in Europa de verzekering gegeven, dat de VS hun strijdkrachten in de NAVO op sterkte en paraat zullen houden, terwijl zij tezelfdertijd voortgaan met het streven naar ontwapeningsakkoorden met de Sowjet-Unie.
,,Ons doel is niet een Europa zonder kernwapens, tanks of legers'', zo zei Reagan via Worldnet, de satelliet-TV van het Amerikaanse voorlichtingsbureau, ,,maareen Europa zonder oorlog. Een Europa zonder oorlog is wat wij vandaag hebben en dat is wat we willen behouden''.
Het lot van de Amerikanen is volgens Reagan gekoppeld aan dat van de Europeanen en een aanval op één van de bondgenoten zou een aanval op alle bondgenoten zijn.
,,Simpel gezegd, een aanval op München is hetzelfde als een aanval op Chicago''.
De president sprak vanuit de Kaartenkamer op de eerste verdieping van het Witte Huis, dezelfde die president Roosevelt tijdens de Tweede Wereldoorlog gebruikte voor vergaderingen over strategie.
Reagan stond stil bij de bezorgdheid die is gewekt door de verwijdering van middellange-afstandraketten waarover hij in december 1987 met Sowjetpartijleider Gorbatsjow een akkoord heeft bereikt. ,,Sommigen maken zich zorgen over de koppeling tussen de Amerikaanse en Europese pijlers van de NAVO. Is, nu deze wapens weg zijn, zo vragen zij zich af, de vrede nog wel zeker? Welnu, ik kan zeggen dat het antwoord 'ja' is.''
Reagan wees erop dat ongeveer 4.000 Amerikaanse kernwapens en zo'n 300.000 Amerikaanse soldaten in Europa blijven.

Het doel van de NAVO-top op 2 en 3 maart zou zijn de eenheid van het bondgenootschap die heeft geleid tot het INF-verdrag met Moskou te vieren en ,,om ons af te vragen, wat verder?''
De Amerikaanse president beloofde dat de eerste prioriteit van nieuwe onderhandelingen met de Sowjet-Unie zou moeten zijn ,,omhet conventionele vermogen voor een verrassingsaanval en grootschalige offensieven'' van het Warschaupact 'te elimineren'.

De Nederlandse delegatie op de NAVO-top in Brussel. Minister Van den Broek van buitenlandse zaken (l.) en premier Lubbers.

President Mitterrand tegen modernisering

De Franse president François Mitterrand heeft interviews gegeven aan het Franse dagblad Ouest-France en het Amerikaanse weekblad News and *World* Report, die in de genoemde bladen zijn gepubliceerd op 29 febr.
De president heeft hierin zijn kritiek uiteengezet op de NAVO-strategie van het ,,aangepaste antwoord''. Hij legde er de nadruk op, dat de Europese veiligheid meer gebaat is bij voortgang op de weg van de ontwapening dan bij modernisering van bepaalde categorieën kernwapens.
,,Nu de twee blokken voor het eerst sinds de Tweede wereldoorlog aan een ontwapeningsproces zijn begonnen, zou extra bewapening paradoxaal zijn, en ongepast. Laten we proberen een evenwicht te bereiken op het laagst mogelijke niveau''.
En: ,,De eerste noodzaak, voor de Europese veiligheid, zijn onderhandelingen over het conventionele troepenevenwicht''.
Naar aanleiding van het debat binnen de NAVO tussen de voorstanders van afschaffing van in Europa gestationeerde kernwapens voor de korte afstand (met een meerderheid van de Duitsers met name) en de voorstanders van modernisering van die wapens zei Mitterrand: ,,Ik meen te hebben begrepen dat er een zekere afspraak bestond tussen de Amerikaanse president en de Westduitse bondskanselier om die kwestie niet in antagonistische bewoordingen aan de orde te stellen''.
Vervolgens richtte de Franse president zich tegen de door de NAVO gehanteerde strategie van het 'aangepaste antwoord'. ,,Niet in Reykjavik werd de geloofwaardigheid van de Amerikaanse afschrikking aangetast, maar in de tijd dat de zogenoemde strategie van het aangepaste antwoord, 26 jaar geleden, werd geformuleerd en, 21 jaar geleden, door de NAVO werd aangenomen.
Die strategie klopt inhoudelijk niet meer helemaal met de theorie van de afschrikking. Ontwapening en afschrikking zijn complementair. Afschrikking is bedoeld om oorlog te voorkomen; ontwapening om de risico's van een oorlog te verkleinen. Dat valt samen''.

Bij de opmerking dat de Amerikanen zonder het 'aangepaste antwoord' het risico lopen dat ze Washington of New York voor Berlijn moeten verruilen, wat voor velen onaanvaardbaar is, antwoordde Mitterrand: ,,Die analyse was voor generaal de Gaulle aanleiding om te kiezen voor een autonome Franse nucleaire strategie. Want het is zeer begrijpelijk dat de Verenigde Staten niet op eigen bodem de gevolgen van een kernoorlog willen dragen.
Maar afschrikking is alleen doelmatig indien geen van beide partijen een oorlog durft te ontketenen, uit vrees voor de gevolgen voor zichzelf. Zodra die vrees wegvalt wordt een oorlog mogelijk. De strategie zal dan, net als in beide wereldoorlogen, nog slechts een strategie van het slagveld zijn, en dat lijkt me rampzalig''.
Het akkoord van Washington voor de afschaffing van de middellange-afstandsraketten houdt volgens Mitterrand geen 'ontkoppeling' in van de Verenigde Staten en Europa. ,,Maar de strategie van de het aangepaste antwoord zou daar wel toe kunnen leiden. Het probleem van de Verenigde Staten tegenover Europa is een belangrijk, maar tevens eenvoudig politiek probleem. Ofwel ze beschouwen Europa als een onmisbaar onderdeel van hun eigen veiligheid, als een noodzakelijke factor in het evenwicht in de wereld, ofwel ze doen dat niet. Ze vinden dat ze een mondiale rol hebben te vervullen, of ze wijzen die rol af. De keuze is aan de Verenigde Staten. Ik geloof nog steeds in de Amerikaanse solidariteit, maar ik zeg wel graag waar het op staat'.

Verkluringen van de NAVO-top

De NAVO-topconferentie is op 2 maart geopend door secretaris-generaal Lord Carrington, die er in zijn toespraak de nadruk op legde, dat het Westerse bondgenootschaw een sterke defensie moet handhaven tegen de Sowjet-Unie.
,,Het bondgenootschap zal niet op zijn lauweren rusten'', aldus Carrington. ,,Een akkoord, dat sommige wapens vermindert en, inderdaad, een nieuwe Sowjet-leider, die bereid is bepaalde spanningen te verminderen, nemen, hoe belangrijk ook, op zichzelf het militaire vermogen en het potentieel van de Sowjet-Unie niet weg''.
De eerste dag van de topconferentie werd afgesloten met een gemeenschappelijke verklaring van de deelnemers over wapenbeheersing op conventioneel gebied.
Hierin staat o.m., dat tienduizenden wapens van het Warschaupact, waaronder tanks en artillerie, uit Europa zullen moeten verdwijnen.
Deze ,,in grote mate asymmetrische reducties'' van de Sowjet-Unie en haar bondgenoten worden door leiders van de NAVO-landen noodzakelijk geacht om een einde te maken aan de ,,conventionele onevenwichtigheid'' tussen het Atlantische bondgenootschap en het Warschaupact.
In de eerste verklaring van Brussel werd verwezen naar de verklaring van Halifax. In deze stad in Canada hadden de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO-landen op 29 en 30 mei 1986 vergaderd (pag. 726/3 e.v.-1986). Zij hadden toen een werkgroep ingesteld, die tot taak heeft zich bezig te houden met conventionele wapenbeheersing ,,van de Atlantische Oceaan tot de Oeral''. De ministers hadden bij die gelegenheid ,,koene nieuwe stappen'' op dit terrein aangekondigd.

Die uitdrukking is verdwenen uit de verklaring van Brussel, die geheel wordt beheerst door de traditionele visie op de militaire machtsverhoudingen tussen Oost en West in Europa.

Zo wordt vastgesteld dat het Warschaupact als gevolg van de vooruitgeschoven opstelling van Sowjettroepen beschikt over het vermogen om een verrassingsaanval en grootscheepse offensieve acties uit te voeren. De NAVO ,,heeftzo'n vermogen niet en wil dat ook niet hebben", zo wordt hieraan toegevoegd. In de verklaring wordt uitgegaan van ct-n duidelijke superioriteit van Oostelijke zijde als het gaat om conventionele bewapening.
Hoewel de verklaring ten doel heeft het NAVO-beleid op het gebied van conventionele wapens te formuleren, wordt er op verschillende plaatsen ook in verwezen naar de kernwapens binnen het bondgenootschap. Zo vindt men de noodzaak terug van de ,,mix'' van conventionele en nucleaire middelen voor de afschrikking in de nabije toekomst.
De nucleaire component binnen de NAVO-strijdkrachten komt ook aan de orde in punt zeven van de Brusselse verklaring, waarin met zoveel woorden wordt gezegd dat de NAVO geen .,uitholling" van haar ,,nucleaire afschrikkingscapaciteit" zal toestaan in onderhandelingen over conventionele stabiliteit in Europa. Kernwapens. waarbij vooral aan SNF-systemen voor de korte afstand moet worden gedacht, vormen in deze ingewikkelde formulering geen automatisch wisselgeld bij onderhandelingen over zo'n conventioneel evenwicht.
Die zelfde formulering laat de modernisering van SNF echter wel open.

Na afloop van de eerste plenaire zitting van de top toonden premier Lubbers en minister van buitenlandse zaken Van den Broek zich tevreden. De Nederlandse premier legde enige nadruk op ontwikkelingen in de Sowjet-Unie die het proces van wapenbeheersing tussen Oost en West positief beïnvloeden. Dergelijke observaties ontbreken echter geheel in de NAVO-verklaring van 2 maart, maar volgens Lubbers was dit op zichzelf begrijpelijk.
Deze verklaring gaat zeer specifiek over problemen van conventionele bewapening en onevenwichtigheden daarin, aldus de premier. Maar in het algemene slotcommuniqué dat op 3 maart na afloop van de top wordt uitgereikt, verwacht hij wel dat er aandacht gegeven zal worden aan de recente ontwikkelingen in de Sowjet-Unie op velerlei gebieden.
De Westduitse bondskanselier Kohl legde er in zijn verklaring op I maart nog eens de nadruk op dat er ,,op dit moment" geen noodzaak bestaat voor ,,geïsoleerde besluitvorming" inzake de modernisering van SNF-kernwapens. Kohl pleitte opnieuw voor het ,,Gesamtkonzept'' en vond daarbij in ieder geval ook Lubbers aan zijn zijde. Wat tenslotte de interventie van de Franse president Mitterrand betreft, werd door deelnemers aan de top gezegd, dat deze zich hoffelijk en collegiaal had getoond. ,,Buitengewoon constructief" noemde Lubbers de bijdrage van Mitterrand terwijl het minister Van den Broek was opgevallen dat de Franse president ongelimiteerde steun had uitgesproken voor het Amerikaans-Russische INF-verdrag over middellange afstandsraketten.
In de slotverklaring van de NAVO-topconferentie, die op 3 maart werd uitgegeven, is een verbale oplossing gevonden voor de omstreden kwestie van de modernisering van de kernwapens in Europa. die overblijven na het verdwijnen van de middellange-afstandsraketten (INF).
In de tekst wordt gezegd, dat de afschrikkingsstrategie van het bondgenootschap gebaseerd blijft op ,,een juiste combinatie van voldoende en effectieve nucleaire en conventionele strijdkrachten, die waar nodig up to date zullen worden gehouden".
Er kan dus gemoderniseerd worden, liet de Britse premier Thatcher onmiddellijk weten.
Er is geen noodzaak om onmiddellijk tot modernisering over te gaan, zo concludeerde de Westduitse Bondskanselier Kohl – en premier Lubbers – na het lezen van de Brusselse slotverklaring.
Lord Carrington, de secretaris-generaal van de NAVO, liet desgevraagd weten dat de uitdrukking modernisering voor vele misverstanden dreigde te zorgen. In het Canadese Montebello besloot de NAVO in 1983 om vele honderden kernwapens in Europa naar de schroothoop te verwijzen en de resterende nucleaire wapensystemen voor de korte afstand te moderniseren (pag. 215/2 e.v.-1984).
Na het INF-akkoord van eind 1987 kreeg het moderniseringsdeel van het Montebello-besluit echter een nieuwe politieke lading. Was modernisering van de korte-afstandsraketten (SNF) niet een manier om ,,compensatie" te krijgen voor het wegvallen van de INF-raketten? Zou West-Europa – en dan met name de Bondsrepubliek – niet volgeplempt worden met nieuwe kernwapens als de ,,verlengde" Lance-raket?

Kortom, dit soort aan het begrip modernisering opgehangen misverstanden, aldus Lord Carrington, wilde menig NAVO-regeringsleider of staatshoofd vermijden in Brussel. Vandaar dat gekozen werd voor de woorden ,,up to date houden waar nodig."

Premier Lubbers bleek na afloop zeer ingenomen met deze formulering ,.Waar nodig" sloeg immers niet alleen op het tijdstip waarop tot kwalitatieve verbeteringen van het SNF-arsenaal zou moeten worden overgegaan, maar ook op het inhoudelijke aspect van wapenverbetering De formule laat de ruimte open om alsnog uit te maken welke kernwapens in de SNF-categorie nu wel of niet gemoderniseerd dienen te worden.

Die keuze kan gemaakt worden als de NAVO het onderling eens is geworden over een totaalconcept voor zijn veiligheidsbehoeften: dat wat nodig geacht wordt voor een geloofwaardige verdediging op een lager bewapeningsniveau
Dit streven naar ,,lagerebewapeningsniveaus" staat tot grote tevredenheid van de Nederlandse delegatie in de slotverklaring.
In de slotverklaring worden ook de vier punten van de NAVO-ministerraad van Reykjavik van juni vorig jaar (pag. 772/2 e.v.-1987) herhaald.

Het zijn de volgende uitgangspunten voor een wapenbeheersings- en ontwapeningspolitiek van het bondgenootschap:

- Een vermindering met vijftig procent van de arsenalen strategische aanvalswapens van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie.
- De wereldwijde eliminatie van chemische wapens
- Het bereiken van een stabiel en veilig peil van conventionele strijdkrachten door het opheffen van onevenwichtigheden in heel Europa.
- Het bereiken van tastbare en verifieerbare reducties van Amerikaanse en Sowjet-kernraketten voor de kortere afstand. leidend tot gelijke plafonds, in samenhang met het bereiken van een conventionele balans, en de wereldwijde verwijdering van chemische wapens.

Zowel de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz als premier Lubbers toonden zich na afloop onder de indruk van de discussie op het top-overleg. ,,Democratie in de etalage" aldus Shultz.
Lubbers legde er enige nadruk op. dat de verschillende NAVO-partners ieder vanuit hun eigen nationale achtergrond de nadruk hadden gelegd op zowel het open oog houden voor de noodzaak van een geloofwaardige defensie als op ,,het positief inspelen op recente ontwikkelingen in de Sowjet-Unie."
Maar wat toch opviel in Brussel was dat, na een verklaring van president Reagan waarin hij opnieuw de Amerikaanse bereidheid tot het handhaven van Amerikaanse troepen en kernwapens in Europa bevestigde. de daarop volgende vragen aan minister Shultz niet gingen over de NAVO-top en Europa.
Wat doet Washington verder inzake Panama, was de eerste vraag. Shultz legde uitgebreid uit, dat een bevriezing van Panamese tegoeden in de Verenigde Staten een serieuze optie is.
Hoe gaat het verder in het Midden-Oosten. was de volgende vraag. Shultz herhaalde het standpunt van Washington inzake de legitieme rechten van de Palestijnen.
Pas toen kwam een vraag over de moderniseringsformule in de slotverklaring, die volgens Shultz ,,redelijk helder" was. Had bondskanselier Kohl niet immers onlangs in Washington zelf gezegd, dat ook hij wilde dat zijn twee zoons in de Bundeswehr over up to date bewapening konden beschikken?
Lubbers gaf aan dat vooral de Westduitse regering een ontwikkeling naar grotere ontspanning in Centraal-Europa wil bevorderen. Hij zei zich hierbij te hebben aangesloten. Lubbers zei te hopen dat het mogelijk zal zijn 'als het ware gaten in de muur te boren' en de gevolgen van de 'onnatuurlijke verdeling van Europa tc verminderen'.
Lubbers was niet de enige regeringsleider die zich zeer positief uitliet over wat hij noemde de 'serieuze' discussie 'met een positieve ondertoon'. Bondskanselier Kohl sprak van 'menselijk overtuigende discussies'. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken betitelde de topconferentie als een 'ontroerende gebeurtenis'.
In een verklaring voor de pers verzekerde president Reagan dat 'Amerikaanse troepen in Europa zullen blijven, onder welke regering (in Washington) dan ook'
De Westduitse bondskanselier Kohl verklaarde dat de NAVO-landen het erover eens zijn dat 'geen geisoleerde beslissing over modernisering op handen is'.

De Britse premier Thatcher, die had aangedrongen op snelle besluitvorming over modernisering van de korte-afstandswaperis, hield echter voet bij stuk Thatcher: De Duitse vertaling voor up to date houden is modernisering."

Commentaar

In ***Het*** Parool van 4 maart werd in een hoofdartikel het volgende commentaar geleverd op het verloop van de NAVO-topconferentie:

Gemakkelijk hadden de zestien leiders van de NAVO-lidstaten het niet, daar in Brussel, maar het eindresultaat van de top is toch nog onverwacht succesvol geweest: de slotverklaring biedt voor elk wat wils. De scheidende president Reagan oogstte lof voor zijn INF-verdrag en zijn streven naar reducties van strategische wapens. Hij kreeg verder een mandaat voor zijn komende ontmoeting met de Sowjet-leider Gorbatsjow.
Bondskanselier Kohl hoeft zijn electoraat (nog) niet te belasten met het vooruitzicht van gemoderniseerde korte-drachtwapens. terwijl de alliantie het Duitse volk paait met haar streven tot beeindiging van de 'onnatuurlijke deling' van Europa. Premier Thatcher werd bediend inzake haar dualistische opvatting dat er enerzijds goed zaken te doen is met de Gorbatsjow van de 'glasnost'. maar dat de Sowjets aan de andere kant steeds bezig blijven met het versterken van hun militaire apparaat. En voor de kleinere landen, zoals Denemarken en Nederland, stond de verklaring bol van vredespraat.
De NAVO-leiders bekommerden zich wijselijk niet om de details van hun strategie in het nieuwe tijdperk na het INF-akkoord. Vandaar dat de kwestie van modernisering van de overblijvende tactische kernwapens vakkundig werd omzeild. Het woord 'modernisering' werd niet eens gebruikt. Nu heet het 'waar nodig up to date houden' (niet hetzelfde als to update, moderniseren), hetgeen de Duitsers in hún vertaling reeds afzwakten tot 'op het vereiste kwaliteitsniveau houden'
De aanwezigheid van de Franse president op de top moet positief worden beoordeeld. Het was de eerste keer sinds generaal De Gaulle zijn land in 1966 uit de militaire structuur van de alliantie terugtrok dat het Franse staatshoofd ook vóór het eten bij de beraadslagingen was. Zelfs als het Mitterrand en zijn cohabiterende premier Chirac te doen is geweest om de gunst van het electoraat – ze willen president blijven of worden – heeft hun aanwezigheid in Brussel bijgedragen aan de notie dat de chronisch verdeelde Westerse alliantie toch met één stem kan spreken.
De Europese lidstaten van het bondgenootschap hebben met deze top de verzekering gekregen dat het Amerika ernst blijft met de verdediging van het oude continent. Moskou wee' nu dat toekomstige voorstellen betreffende 'nul-opties' alleen dan succes hebben als het bereid is mee te werken aan een nieuwe strategische balans in Europa. De NAVO-strategie van het 'aangepaste antwoord' staat voorlopig nog vast als een huis.
Er is echter ook een sombere kanttekening bij het relatieve succes van de Brusselse top te maken. De Weense onderhandelingen over 'asymetrische reducties' aan vooral Russische kant van de 'conventionele' wapens gaan een moeilijke tijd tegemoet. Want nu komt het erop aan hoe je de militaire sterkte van de twee machtsblokken definieert en weegt. Hoe is kwaliteit af te meten aan kwantiteit? Hoe de 'defensieve' taak van de legers van de NAVO te vergelijken met de offensief/politieke opdracht van de strijdkrachten van het Warschaupact? Dat is nog wel een graadje moeilijker dan appels met peren vergelijken. zo leren ons enkele recente rapporten die de door de NAVO steeds beweerde superioriteit van het Warschaupact relativeren.

WEST-EUROPA

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

SPD-CONGRES BEKRACHTIGT AFTREDEN WILLY BRANDT ALS PARTIJVOORZITTER. VERKIEST HANS-JOCHEN VOGEL TOT OPVOLGER.

De sociaal-democratische SPD heeft op 14 juni 1987 een buitengewoon partijcongres gehouden, waarop het op 23 maart van dat jaar getroffen besluit van partijvoorzitter Willy Brandt om af te treden (pag. 209 e.v. - 1987) werd bekrachtigd, evenals de verkiezing van Hans-Jochen Vogel, de voorzitter van de SPD-fractie in de Bondsdag, tot zijn opvolger.
Onderstaand verslag van dit SPD-congres is ontleend aan het *NRC/H'blad* van 15 juni 1987.

Emoties bespeurde men wel op het buitengewone partijcongres van de SPD in de Beethovenhaile in Bonn. Tijdens de bijna twee uren durende afscheidsrede van Willy Brandt kon men vele tranen over wangen zien glijden. In het bijzonder gebeurde dat op de momenten dat de 73-jarige politicus, die 23 jaar lang de SPD heeft geleid. zèlf met door ontroering toegeknepen stem over zijn betrokkenheid bij de partij sprak.
Maar ook tijdens de tien minuten durende staande ovatie na afloop van de rede. En nog eens toen hij later met algemene stemmen tot ere-voorzitter werd gekozen een speciaal voor hem bedachte functie. Een heel kordon congresgangsters klom op het podium om Brandt bloemen en kussen te brengen.
Met uiteindelijk bijna driftige gebaren om toch vooral te gaan zitten, trachtte Brandt een einde aan de huldiging te maken. De aanwezigen, aangevuurd door de man die naderhand tot zijn opvolger zou worden gekozen. Hans-Jochen Vogel, wilden niet ophouden.
En bovendien, hoe zou men dat ook kunnen op een moment dat de gehuldigde, met zijn goed ontwikkelde gevoel voor drama. een roos uit een boeket plukt en omringd door elkaar bijna molesterende fotografen en cameralieden de zaal inloopt en zijn vrouw Brigitte omhelst.
Het bewustzijn, dat hier een tijdperk ten einde ging. hing als een zware deken over de zaal; die spanning moest worden ontladen. Veel congresgangers konden nu trouwens ook hun schuldgevoelens wegklappen over het feit dat zij de staatsman Brandt zo waren afgevallen toen deze enkele maanden te voren een Griekse jonge vrouw die geen partijlid was als perswoordvoerster van de partij had willen aanstellen.
Die zaak leidde tot zijn vervroegde aftreden, omdat de partij dat niet accepteerde. En nu, achteraf, was dat eigenlijk zo'n kleinigheid geweest, meer eigenlijk een afreageren van het feit dat het de partij zo slecht was gegaan de laatste tijd
Had men er maar aan gedacht, las men in de ogen van de klappers, dat dezelfde Willy Brandt de SPD in 1972 bij de Bondsdagverkiezingen naar 45.8 procent had gevoerd, het beste resultaat tot dan toe na de oorlog. Had men zich maar weer eens gerealiseerd, dat Brandt in 1971 de Nobelprijs voor de vrede had gekregen, dat hij een idool was voor jonge mensen, een onvermoeibaar strijder voor vrede en mensenrechten.
Brandt zelf sprak die gevoelens fijntjes aan: .,Sommige mensen schenen mij de rol van zondebok van dienst te hebben toegedacht. Daartoe was ik niet gekozen en ik was er ook niet toe bereid. Ik heb mijn fouten gemaakt. Ik heb niet steeds alles bedacht wat bedacht had kunnen worden. Dat spijt me. Maar dat is het dan ook wel."
Een deemoedige Brandt stond op 14 juni 1987 dus niet op het podium in de Beethovenhalle. Integendeel, veel niensen uit de partij die hem tijdens de affaire rondom de Griekse woordvoerster hadden geschreven, kregen een standje. Wat zij schreven was raak ,,zo beangstigend" geweest ,,dat zich alles in mij verzet tegen een weergave ervan." Van openheid naar de wereld was hier geen sprake geweest, eerder van kleinburgerlijkheid.

Het nieuwe leidende trio van de SPD na het aftreden van Willy Brandt als partijvoorzitter. De nieuw-verkozen voorzitter Hans-Jochen Vogel (m.) geflankeerd door zijn plaatsvervangers Johannes Rau (r.).minister-president van Noordrijnland-Westfalen, en Oskar Lafontaine. minister-president van Saariand.

Ondanks de emoties en ondanks schuldgevoelens over de aanleiding waren de congresgangers niet bedroefd over Brandts vertrek. Dat was óók duidelijk. Wie zich daarover verwonderde werd door Brandt zelf geïnformeerd. Uit de brieven die hij de laatste tijd had gekregen was een wezenlijk sterkere steun voor zijn vertrek gebleken ,.dan menigeen vermoed zal hebben".
De leden achtten de tijd rijp voor een wisseling van de wacht. En Brandt zelf was het daar mee eens: ,,Wanneer iets niet meer voldoet dat lang voldaan heeft. wanneer uit een personele kwestie een kapitale en zelfs staatsaffaire wordt en een invloedrijke minderheid van afgevaardigden de formatie verlaat, dan wordt het op mijn dienstleeftijd tijd om de bladzijde om te slaan."
Na de beperkte zelfkritiek, na de terughoudende afrekening met de tegenstanders binnen de partij, kwam de goede raad voor de toekomst. In de eerste plaats is dat: zelfvertrouwen. ,,Men moet het geluk - lees: het succes - ook willen. Men moet de masochistische neigingen waarvan mensen van links niet zonder grond worden beschuldigd binnen de perken houden.
Wij mogen niet toelaten dat men ons uit de eigen rijen de kelder in praat. En wij moeten de succesvollen onder ons hun succes niet kwalijk nemen. En zege is niet noodzakelijkerwijs bedenkelijk voor een sociaal-democraat."
Brandts concrete raad voor de SPD bestond uit enkele korte punten: vrijheid gaat vóór de vrede, een moderne volkspartij behoort een gezond begrip voor vooruitgang te hebben. voor groei en technologische vernieuwing, de staat kan en mag niet alles regelen en verder: zonder politieke steun uit het midden is de weg terug naar de macht afgesneden, maar dat ,midden' mag niet worden geïdentificeerd met een harmoniestreven dat in feite tot onbeweeglijkheid leidt.
Ten slotte, hield Brandt de congresgangers voor, moeten sociaal-democraten hun gestoorde verhouding tot macht wijzigen. Want om de macht in Bonn, daar gaat het uiteindelijk om; in de regeringsverantwoordelijkheid kan men veel meer veranderen dan in de oppositie. ,,Macht kan het karakter misvormen, onmacht doet dat naar mijn waarneming niet minder."

Voor discussie liet het buitengewoon partijcongres zich geen tijd: zonder discussie werd Hans-Jochen Vogel, tot dan toe alleen fractievoorzitter, tot Brandts opvolger gekozen. Dat gebeurde eensgezind: van de 423 stemmen waren slechts 9 tegen; tien mensen onthielden zich.
Dat was anders bij de keuze van een nieuwe vice-voorzitter, op de plaats die door het opschuiven van Vogel was vrijgekomen. Het congres koos volgens plan de Saarlandse minister-president Oskar Lafontaine; hij kreeg echter 62 stemmen tegen en dat was veel. De andere vice-voorzitter bleef de minister-president van Noordrijnland-Westfalen, Johannes Rau.

Hans-Jochen Vogel wondt er in een slotrede geen doekjes om: de partij verkeert in een miserabele toestand en de verantwoordelijkheid daarvoor draagt iedereen die een functie bekleedt.
Zelfdiscipline, hard discussiëren om de beste oplossingen, maar afzien van persoonlijke aanvallen, dat waren zijn opdrachten.

En iedereen weet dat de 61-jarige onvermoeibare Vogel daarvoor zelf het beste voorbeeld zal geven. Geliefd is hij niet in de sociaal-democratische partij, wel hogelijk gerespecteerd wegens zijn werkdrift, zijn organisatietalent en zijn moraal.

Op 3 febr. 1926 werd Hans-Jochen Vogel geboren in Göttingen als zoon van een hoogleraar in landbouwivetenschappen. Het gezin verhuisde later naar Beieren, waar Vogel na een korte dienstplicht in de Wehrmacht en twee jaar krijgsgevangenschap (1943-1945) rechten ging studeren. Tot en met zijn promotie verliep alles ,,cum laude".

Via een ambtelijke loopbaan in Munchen werd hij ten slotte in 1960 op 34-jarige leeftijd tot burgemeester gekozen. Hij won de verkiezingen met een royale 66% meerderheid. In de Bondsrepubliek gold hij enkele jaren lang als de meest voortvarende burgemeester. Hij liet in Munchen bouwen en verbouwen en zorgde als eerste voor een verkeersplanning waarin de autostroom uit het centrum werd geweerd.
Met de tram ging hij naar zijn kantoor en zorgde zo ook voor de nodige publiciteit.
In München werd hij tevens geconfronteerd met de studentenonlusten en ontpopte hij zich als een man van recht en orde. die gemakkelijk de gummiknuppel inzette. Deze houding bracht hem ook in een bittere confrontatie met de linkervleugel van zijn partij in de stad. Vooral nieuwe SPD-leden uit de studentenbeweging van 1968 die hij ook terugblikkend nog ,,ijskoude aanhangers van een orthodoxie" noemt, maakten hem het leven zuur. In 1972 gaf hij er in Munchen de brui aan en kwam naar Bonn.

Twee jaar later werd hij minister van justitie in het eerste kabinet-Schmidt en hij bleef dat tot jan. 1981. De laatste jaren in Bonn verwijderde Vogel zich echter meer en meer van zijn eigen imago. Hij bleef weliswaar de perfecte jurist maar begon zich intensiever bezig te houden met discussie over een SPD-beginselprogramma en werd bedaagder.
Als actief katholiek die ,,als archimedische punt in mijn leven het gegeven ziet dat God de heer van de geschiedenis is", begon hij zich ook te mengen in kerkelijke vredes- en milieudebatten.
In de partij ontpopte hij zich geleidelijk tot een integrerende factor en hield Helmut Schmidt voor: ,,Met politiek-economiche theorieën kunnen de vragen van een kritische jeugd niet naar tevredenheid worden beantwoord".
Groot respect verwierf hij bij Helmut Schmidt in sept. 1980. toen de Duitse bisschoppen vanuit hun katholieke overtuiging tot de conclusie meenden te moeten komen dat Franz-Josef Strauss beter bondskanselier kon worden.

Als antwoord op de beruchte herderlijke brief dicteerde Vogel nog vanuit zijn auto door de telefoon een SPD-reactie waarin met citaten uit de bijbel en uit pauselijke encyclieken met deze bisschoppelijke bemoeienis op theologisch gefundeerde wijze de vloer werd aangeveegd.

In West-Berlijnpropageerde hij als burgemeester (hij was dat vier maanden van jan. - mei 1981) een zg. ,,Berlijnsekoers" van voorzichtige houding tegenover de nieuwe kraakbeweging. In lezingen en opstellingen gaf hij blijk van een open oor voor de nieuwe jeugdbeweging en hun politieke uitlaatklep, de Groenen. Hij sprak over een ,,opening naar de nieuwe sociale bewegingen". De Groenen beschouwt hij niet als een politieke partij maar als een nog vage beweging die ,,tussen gasvorm en vloeibaarheid ligt", maar hij heeft sympathie voor de Groenen. Zij zijn hemelsbreed verwijderdvan de krampachtig orthodoxe tegenstanders van vroeger. meent hij.
Wel eist hij dat de Groenen zich allereerst duidelijk tegen geweld uitspreken en de parlementaire democratie accepteren, voordat zij voor zijn SPD aanvaardbaar kunnen worden Zijn ervaring in West-Berlijn met Groene medeparlementariërs vindt hij in grote lijnen positief. Zij hebben leven in de brou erij gebracht en ,,onderscheiden zich aangenaam van de starheid van sommige daar nog zittende betonkoppen".
De veranderde Hans-Jochen Vogel heeft trekjes van een prediker. ook in zijn langzame. ernstige gebaren. Afgezien van het feit dat hij praktisch alle internationale ervaring mist, ontbreekt het hem ook aan een charismatische uitstraling. ,,Hij lacht alleen wanneer het op de kalender staat" zo spot een vooraanstaand sociaal-democraat over Vogel, die bij de Bondsdagverkiezingen van 6 maart 1983 optrad als lijstaanvoerder van de SPD en sinds 29 maart 1983 optreedt als voorzitter van de Bondsdagfractie van de SPD.

RAINER BURCHHARDT KORTE TIJD SPD-WOORDVOERDER

Het presidium van de SPD heeft op 29 juni 1987 Rainer Burchhardt benoemd tot nieuwe woordvoerder van de partij in de plaats van Margarita Mathiopoulos, wier benoeming in maart 1987 door de toenmalige partijvoorzitter Willy Brandt tot diens aftreden had geleid (pag. 209 e.v. - 1987).

Rainer Burchhardt (42) was op het moment van zijn benoeming bij de SPD correspondent van de ARD (het eerste Westduitse TV-station) in Genève.

Zijn benoeming ging in op 1 okt. 1987. Tot die tijd werd het ambt van SPD-woordvoerder waargenomen door de vroegere FDP-politicus Günter Verheugen.

Op 1 febr. 1988 heeft Burchhardt het presidium van de SPD laten weten, dat hij per 31 maart 1988, bij het aflopen van zijn proeftijd bij de partij, zijn verbintenis met de SPD wilde beëindigen om opnieuw ARD-correspondent in Genève te worden.

GEMEENSCHAPPELIJKE VERKLARING SPD EN SED

De in de DDR regerende communistische partij SED en de Westduitse sociaal-democratische oppositiepartij SPD hebben op 27 aug. 1987 in een gezamenlijk document gevraagd om een grotere openheid in het debat tussen Oost en West.
Oost en West, zo stellen beide partijen, kunnen door concurrentie van elkaar leren, elkaar tot hervormingen aansporen en het gevaar van een kernoorlog verkleinen.

De verklaring werd op 27 aug. 1987 gelijktijdig in Oost-Berlijn en Bonn openbaar gemaakt. Ze is het resultaat van gesprekken die de voorafgegane drie jaar zijn gevoerd tussen een speci-

ale commissie van de Westduitse SPD en door leden van de Oostduitse partij-academie voor economische wetenschappen.
Rolf Riesig, lid van de Oostduitse academie, zei op 27 aug. in Oost-Berlijn dat de verklaring ,,van historisch belang" voor beide landen kan zijn. Tien jaar geleden, aldus Riesig, zou een dergelijke verklaring nog ,,ondenkbaar" zijn geweest.
In het document wordt geconstateerd dat .,beide partijen zich moeten voorbereiden op een langdurige periode ivaarin ze naast elkaar bestaan" en dat ,,geen van beide zijden het bestaansrecht van de andere kan ontkennen".
De geografische en ideologische grenzen echter sluiten een ,,naast elkaar bestaan en een gezamenlijke veiligheid" niet uit. ,,Onze hoop kan niet gevestigd zijn op de afschaffing van het ene systeem door het andere. Die hoop is erop gericht dat beide systemen in staat zijn hervormingen door te voeren en te concurreren, waardoor de wil tot hervormingen binnen het andere systeem wordt versterkt."

In het document staan overigens passages die kunnen worden geïnterpreteerd als impliciete kritiek op de Oostduitse partij op het politieke debat in de DDR. ,,Open debat over de concurrentie tussen beide systemen, hun successen en hun mislukkingen, hun voor- en hun nadelen moet binnen elk van beide systemen mogelijk zijn," zo wordt gesteld.

Het document werd op 28 aug. in volledige vorm gepubliceerd.
Waarnemers zien het als een poging van beide partijen, de strijdbijl te begraven. De Duitse communisten en socialisten hebben een geschiedenis van vaak bittere rivaliteit en vijandschap die teruggaat tot de Eerste wereldoorlog.
Die vijandschap droeg sterk bij tot het relatieve gemak waarmee Hitler in 1933 aan de macht kwam en werd na de oorlog nog versterkt door de wijze waarop in de Sowjet-bezettingszone, de latere DDR, de socialisten door de communisten werden ,,opgerold" door middel van een fusie waaruit de huidige Oostduitse communistische partij, de SED, voortkwam.

Het document is dan ook de eerste gezamenlijke verklaring van Duitse sociaal-democraten en Duitse communisten sinds 1919.
Het document lijkt tevens neer te komen op een signaal dat de Westduitse sociaal-democraten binnen de afzienbare toekomst geen rekening meer houden met een hereniging van de beide Duitslanden.

OOST-EUROPA

ROEMENIË

KWESTIE HONGAARSE MINDERHEID LEIDT TOT VERSLECHTERING ROEMEENS-HONGAARSE BETREKKINGEN

Op pag. 87/3 e.v.-1987 werd voor het laatst bericht over de positie van de Hongaarse minderheid in Roemenië en de rol die deze speelde in de betrekkingen tussen Roemenië en Hongarije. Sindsdien had deze kwestie geleid tot een verdere vertroebeling van de relaties tussen beide landen.

Aan een analyse van de situatie door Harold Muller in het *NRC/H'blad* van 21-2-1987 werd het volgende ontleend:

Roemenië telt vele minderheden, maar alleen de Hongaren (1,7 miljoen volgens Roemeense statistieken. ruim 2 miljoen volgens de Hongaren) en de Duitsers (36.000) zijn rekenkundig van belang. Ze wonen in Zevenburgen (Transylvanië), dat tot het eind van de Eerste Wereldoorlog deel uitmaakte van het Hongaarse koninkrijk binnen de Habsburgse dubbelmonarchie en in 1920 aan Roemenië werd toegewezen. In 1940 viel het per Wiener Schiedsspnich toe aan de Hongaren en in 1944 verwisselde het wederom van eigenaar.
De afgelopen eeuw hebben beide landen in de periode waarin ze hier de dienst uitmaakten de eigen bevolkingsgroep bevoordeeld. Voor 1920 had de Roemeense minderheid er weinig te vertellen, na 1920 vond een actieve roemenisering van het gebied plaats en tussen 1940 en 1944 poogden de Hongaren die al magyariserend ongedaan te maken. Naarmate het probleem door stijgende Hongaarse ergenis minder verhuld wordt besproken, neemt ook de polemiek over de wandaden van de tegenpartij in het verleden fellere vormen aan. Boekarest en Boedapest slaan elkaar graag met de gruweldaden van de ander om de oren: een debat tussen zwarte potten en zwarte ketels. want beide landen hebben boter op het hoofd; in Transylvanië is, naarmate nationalisme en de drang naar onafhankelijkheid toenamen, dus ruwweg sinds de tweede helft van de 19de eeuw, stéédS gediscrimineerd, door elke heersende macht.
De Roemeense partij begon na de oorlog haar heerschappij in dit deel van het land met een veelbelovende tolerantie, vooral als gevolg van de sterke aanwezigheid van leden van diverse minderheden in de partijtop. In 1952 werd zelfs een autonoom gebied voor de Hongaren geschapen. De ommekeer kwam tussen 1952 en 1957, toen de partijleiding werd geroemeniseerd. In 1960 werden de grenzen van het Hongaarse autonome gebied gewijzigd, waardoor het percentage Hongaren daalde van 77 naar 62 procent. In 1968 werd het autonome gebied helemaal afgeschaft.
Sinds die tijd is het de Roemeense Hongaren gestaag slechter gegaan. Hun rechten zijn steeds verder uitgehold en het beeld van dit moment is tamelijk deprimerend. Er zijn Hongaarstalige scholen, boeken, kranten en theaters en in de politiek zijn de Hongaren ruwweg proportioneel vertegenwoordigd (al wordt daarmee steeds meer de hand gelicht), maar veel van zulke statistieken vertroebelen het beeld.
Een eigen universiteit hebben de Hongaren allang niet meer: hun universiteit in Cluj (Koloszvar) is gefuseerd met de Romeenstalige.
Het aantal Hongaarstalige studenten mag niet meer dan vijf procent bedragen en alle toelatingsexamens vinden plaats in het Roemeens Hongaarse scholen worden kunstmatig klein gehouden. waardoor veel Hongaarse kinderen op Roemeenstalig onderwijs zijn aangewezen; kleine Hongaarse scholen fungeren als annex van Roemeense. Aardrijkskunde en geschiedenis mogen alleen door Roemenen worden onderwezen. Het aantal Hongaarse leerboeken staat, vooral op technisch gebied, in geen verhouding tot het aantal Roemeenstalige, Hongaarstalige kranten berichten zelden of nooit over Hongarije; culturele bladen worden in oplage en omvang verminderd en, als ze .,te klein" u-orden. opgenomen in Roemeenstalige tijdschriften en gereduceerd tot een paar Hongaarse bladzijden. Roemeense Hongaren krijgen mondjesmaat toestemming familie in Hongarije op te zoeken en hun Hongaarse familieleden worden aan de grens aan allerlei chicanes als lange wachttijden, extra heffingen op Hongaarse produkten of weigering van toegang onderwerpen. De Hongaren mogen hun culturele kopstukken niet herdenken en hun kerkhoven worden verwijderd. Ze krijgen geen of vrijwel geen literatuur uit Hongarije. De Hongaarstalige radio- en televisieprogramma's zijn afgeschaft en de radiostudio's in Cluj-Napoca, Tirgu Mures en Timisoara (Temesvar) gesloten.

De achterstelling is een stelselmatige, want het is uiteindelijk de bedoeling dat de minderheden verdwijnen. Roemenië is in partijchef Ceausescu's concept een homogeen Roemeense staat waarin de minderheden ,,meewonend" zijn, dus althans op lange termijn geen gegarandeerd apart plaatsje onder de Roemeense zon hebben en ooit moeten opgaan in die ene Roemeense bevolking.
Om die assimilatie te bereiken beschikt Boekarest over effectieve wapens. Door de industrialisatie is een toevloed van Roemeense arbeidskrachten naar de gebieden van de minderheden mogelijk geworden. In Hongaarse dorpen verrezen fabrieken, waarvoor arbeidskrachten werden opgetrommeld. Die nieuwkomers waren Roemenen. Voor hun kinderen verrezen scholen die veelal al snel groter werden dan de bestaande Hongaarstalige school, die vervolgens als annex bij de Roemeense werd gevoegd. Op basis van dat scenario hebben veel Hongaarse dorpen hun specifieke karakter verloren: lokale meerderheden werden er minderhcdcn.
Parallel daaraan heeft Boekarest het wapen van dc werktoewijzing gebruikt om de Hongaren, met name de cultuurdragende intellectuclcn, zoveel mogelijk uit Transylvanië te verwijderen. Veel banen worden in Roemenië tocgcwczen. Talrijke leden van de Hongaarse minderheid krijgen banen in Moldavië en Walachije, ver van Transylvanië. Vrijkomende functies worden in Transylvanië veelal door Roemenen ingenomen.
Hongaarse bezwaren hebben in praktische termen niets uitgehaald en politiek zijn de betrekkingen tussen beide landen tot onder het vriespunt gedaald. Voor de Roemenen is het lot van de Hongaarse minderheid onbespreekbaar, want geen probleem.

De Hongaarse minister van cultuur, Bela Köpeczi, verklaarde eind maart 1987 in een interview met het Franse persbureau *AFP* het probleem van de Hongaarse minderheid in Roemenië openlijker aan de orde te willen stellen "omdat de situatie van de van origine Hongaarse Roemenen recentelijk is verslechterd en Hongarije er niet in is geslaagd het probleem langs diplomatieke kanalen met Roemenië te regelen".
Als voorbeelden van de verslechtering

van de situatie van de Hongaarse minderheid noemde Köpeczi: "De toevloed van Roemenen van Hongaarse afkomst die zich in Hongarije willen vestigen, de inperking van het Hongaarstalige onderwijs en de algemene atmosfeer van onderdrukking met betrekking tot het gebruik van de (Hongaarse)taal, de systematische verspreiding van (Hongaarse) intellectuelen over het hele land en de roemenisering van historische monumenten". De Roemenen hadden een invoerverbod afgekondigd voor 102 Hongaarse kranten en tijdschriften, waaronder het Hongaarse partijorgaan.
De tot dan toe door Hongarije betrachte terughoudendheid en de discrete diplomatie hadden volgens Köpeczi geen resultaat gehad. Hij sprak van een "verkilling" van de betrekkingen tussen beide landen.
De minister zei dat Hongarije in zijn koerswijziging niet zozeer rekende op de publieke opinie in het algemeen, als wel op de "medewerking van de diverse internationale instanties waarvan we morele en juridische steun verwachten". Hij noemde daarbij met name het Europese veiligheidsoverleg.

Op de Weense veiligheidsconferentie had Hongarije in maart 1987 een Canadese resolutie gesteund, waarin gevraagd werd om betere bescherming van minderheden. Het was voor het eerst dat in het Helsinki-proces een lidstaat van het Warschaupact een NAVO-land steunde op het gebied van de mensenrechten.

Naar het oordeel van waarnemers gingen de Hongaren tot een openlijker aanpak over onder druk van de binnenlandse publieke opinie, die zeer gevoelig was ten aanzien van de volksgenoten in Roemenië. Vooral de intellectuelen verweten de overheid te weinig te doen ter verdediging van de Hongaarse Roemenen.
Eind 1986 was in Hongarije het boek "Geschiedenis van Transylvanië" verschenen, dat werd uitgegeven door de Hongaarse Academie van Wetenschappen. In het voorwoord van het boek, dat ondanks de hoge prijs direct was uitverkocht, had minister Köpeczi geschreven dat Transylvanië "nog steeds deel uitmaakt van de Hongaarse cultuur".

De Roemeense leider Nicolae Ceausescu hield op 5 febr. 1988 een rede, waarin hij Hongarije waarschuwde zich met zijn eigen zaken te bemoeien alvorens Roemenië te kritiseren vanwege de behandeling van de Hongaarse minderheid. Ceausescu zei dat de betrekkingen van Roemenië met de meeste Oosteuropese bondgenoten "over het algemeen" goed waren, maar voegde daaraan toe dat "we dat niet kunnen zeggen over de relaties met Hongarije". Hij verweet de Hongaren inmenging in de Roemeense aangelegenheden.
De uitlatingen van Ceausescu werden door waarnemers gezien als een reactie op de steeds scherper wordcnde kritiek van Hongaarse zijde op de behandeling van de Hongaarse minderheid in Roemenië. De belangrijkste woordvoerder van de Hongaarse communistische partij op het gebied van de buitenlandse politiek, Matyas Szurös, had in een interview met de Hongaarse radio op 25 jan. 1988 gesteld, dat Hongarije zich het recht voorbehield op te komen voor de Hongaarse minderheid in Roemenië. Het Roemeense beleid toonde volgens hem aan dat "Boekarest nog niet werkelijk bereid is onze partner te zijn".

Ook was in Hongarije gemeld dat het aantal leden van de Hongaarse minderheid in Roemenië dat zich permanent in Hongarije wilde vestigen, sterk was toegenomen. Het land had circa 6000 van zulke vluchtelingen; zij bevonden zich formeel illegaal in Hongarije maar werden niet onder druk gezet om naar Roemenië terug te keren.

SOWJET-LEIDER MICHAIL GORBATSJOW BEZOEKT ROEMENIË

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow arriveerde op 25 mei 1987 in Roemenië voor een driedaags bezoek aan dit land. Hij werd daarbij vergezeld door zijn vrouw Raïsa en door Wadim Medwedew, die als secretaris van het Centraal Comité van de CPSU verantwoordelijk was voor de betrekkingen met de landen van het Warschaupact.
In een tafelrede op de eerste avond van zijn verblijf oefende Gorbatsjow voorzichtige kritiek uit op de samenwerking tussen Roemenië en de Sowjet-Unie, die hij op sommige onderdelen "zwak ontwikkeld" noemde. Ook merkte hij op dat "kwaliteitscriteria een steeds grotere rol gingen spelen" in de economische produktie, hetgeen volgens waarnemers een duidelijke toespeling was op de slechte kwaliteit van de Roemeense export-produkten.
Ceausescu beperkte zich in zijn antwoord ertoe te wijzen op de diepgaande veranderingen die de Roemeense maatschappij in de voorafgaande 40 jaar had ondergaan. Hij zei dat Roemenië de reorganisatie van de Sowjetmaatschappij met belangstelling volgde en wenste Gorbatsjow steeds grotere successen op die weg.
Op 26 mei hield Gorbatsjow in het congrespaleis in Boekarest een rede tot enkele duizenden partijleden, waarbij hij stelde dat democratisering van de maatschappij de "enige weg" was om de noodzakelijke hervormingen door te voeren. Deze hervormingen moesten diepgaand en radicaal zijn en verder gaan dan louter cosmetische veranderingen. "Het is ons doel de mensen bekend te maken met de democratie en voorwaarden te scheppen die ieder individu de kans geven zijn creatieve vermogens zo goed mogelijk te ontplooien. De mens moet zich niet slechts een radertje in de staatsmachine voelen", aldus de Sowjet-leider in zijn rechtstreeks door de Roemeense radio en televisie uitgezonden toespraak.
Hij zei verder dat "open en brede informatie" een "essentieel deel van democratisering" was. Ook zei hij te weten dat Roemenië een aantal ernstige problemen moest zien op te lossen en dat er moeilijkheden bestonden, die hun weerslag hadden op het dagelijkse leven van allen. Maar de Sowjet-Unie was volgens hem van oordeel dat het Roemeense volk er in zou slagen de problemen op te lossen.

Ceausescu prees in zijn rede de prestaties van zijn land op economisch en sociaal gebied. Hij legde veel nadruk op de noodzaak van "het respecteren van het recht van elk land te beslissen over zijn eigen ontwikkelingsmodellen, uitgaande van zijn eigen specifieke omstandigheden".
Ten aanzien van de kwestie van ontwapening waren beide leiders het eens. Gorbatsjow sprak zich uit vóór het door Roemenië en Bulgarije ingediende voorstel van de Balkan een kernwapenvrije zone te maken.

Roemenië weigert journalisten toegang

Zes Westerse journalisten, die naar Boekarest waren gereisd om het bezoek van Gorbatsjow te verslaan, kwamen niet verder dan de luchthaven. Hun komst naar Roemenië werd ongewenst genoemd en zij werden gelijk teruggestuurd.

Dissident Puiu opgepakt

In kringen van Roemeense ballingen in Parijs werd in juni 1987 bekend, dat de 69-jarige Roemeense dissident Ion Puiu op 20 mei 1987 was gearresteerd wegens het opstellen van een memorandum aan Sowjet-leider Gorbatsjow

Puiu was een voormalig lid van de niet meer bestaande Boerenpartij. Hij had meerdere malen gevangen gezeten, onder andere van 1947 tot 1964. In 1957 had hij in de gevangenis van Aiud een staking georganiseerd, die 27 dagen had geduurd.
Puiu had herhaaldelijk in brieven aan buitenlandse politici, onder wie de Amerikaanse vicepresident George Bush en minister van buitenlandse zaken George Shultz. gewezen op schendingen van de mensenrechten in Roemenië.
In febr. 1983 eiste Puiu in een brief aan Nicolae Ceausescu respectering van de Roemeense grondwet en deed hij een reeks voorstellen voor politieke en economische decentralisatie, een

hervorming van de vakbonden en een dialoog met vertegenwoordigers van de partijen die na de Tweede Wereldoorlog door de communisten waren verboden. In datzelfde jaar stichtte Puiu een vereniging ter bescherming van de mensenrechten; alle leden van de groep werden binnen korte tijd opgepakt en wegens "parasitisme" veroordeeld.
Hij tekende ook het manifest, dat in oktober 1986 werd opgesteld door 122 intellectuelen uit Polen, Tsjechoslowakije. Hongarije, de DDR en Roemenië ter herinnering aan de dertigste verjaardag van de opstand in Boedapest.

VN-FUNCTIONARIS BOTA VRIJGELATEN

Liviu Bota, Roemeniës hoogstgeplaatste VN-functionaris, keerde in februari 1988, na een gedwongen verblijf van ruim twee jaar in Boekarest, terug naar zijn woonplaats Genève. Bota, die werkzaam was als directeur van het ontwapeningsinstituut van de Verenigde Naties, Unidir, was in december 1985 "voor consultatie" teruggeroepen naar de Roemeense hoofdstad (zie ook pag. 90/3 e.v.-1987).Daar kreeg hij een vorm van huisarrest opgelegd: hem werd alleen toegestaan zijn scherp bewaakte woning te verlaten voor een dagelijkse gang naar het VN-informatiecentrum.

Bota's echtgenote en zijn dochter waren in Genève achtergebleven. Samen met het personeel van Unidir stelden zij verwoede pogingen in het werk Bota vrij te krijgen. Ook VN-secretarisgeneraal Perez de Cuellar had geprobeerd zijn ondergeschikte te laten terugkeren.

Talloze interventies in VN-fora, zowel in Genève als New York, hadden niets uitgehaald. Een door Westerse landen tijdens de Algemene Vergadering eind 1986 ingediende resolutie, bedoeld om Bota's vrijlating af te dwingen, werd door Roemenië met behulp van het Oostblok en enkele niet-gebonden landen zodanig geamendeerd, dat de uiteindelijke versie geen enkele stem vóór verwierf
Er werd nooit een aanklacht tegen Bota ingediend, hoewel hij door de Roemeense VN-afgezant in New York, Teodor Marinescu, werd beticht van spionage-activiteiten. Wel kreeg Bota een hoge functie op het ministerie van buitenlandse zaken aangeboden, die hij echter weigerde te aanvaarden zolang hij in dienst was van de VN.

Bota was na zijn terugkeer in Genève niet in staat een reden voor de hele affaire te geven. Tijdens een persconferentie op 12 febr. 1988 sprak hij van een "vergissing van bureaucratische aard".

Een woordvoerster van de VN deelde mee, dat Bota een nieuwe directeursfunctie zou krijgen, aangezien zijn vorige baan inmiddels door een ander was overgenomen.

Andere *"verdwijningen"* van VN-diplomaten

Over de "verdwijning" van een andere VN-diplomaat, Mazilu, in augustus 1987 werden tegenstrijdige verklaringen gegeven. Van de kant van het ministerie van buitenlandse zaken in Boekarest werd meegedeeld dat Mazilu een hartaanval had gehad. Woordvoerder Dan van de Roemeense VN-vertegenwoordiging in Genève ontkende dit echter en zei dat Mazilu aan "overspannenheid" leed. Mazilu was een van de 26 experts van de subcommissie voor de rechten van de mens, een adviserend orgaan van de VN.
Enkele jaren eerder was een Roemeens topambtenaar bij de UNESCO, de in Parijs gevestigde VN-organisatie voor onderwijs, wetenschap en cultuur. "verdwenen" in Roemenië voordat zijn contract bij de VN beëindigd was.

ROEMENIE VERLIEST HANDELSCONCESSIES VERENIGDE STATEN

Het ministerie van buitenlandse zaken in Washington maakte op 26 febr. 1988 bekend dat Roemenië had laten weten niet langer prijs te stellen op de MFN-status, de status van meestbegunstigde handelspartner van de Verenigde Staten. De Roemeense regering zou niet omverlenging van de status vragen, als deze op 2 juli 1988 afliep.

Het Roemeense persbureau Agerpres gaf op 27 februari een verklaring uit, waarin deze mededeling slechts ten dele werd bevestigd. In de verklaring werd gewezen op de voorwaarden van het Jackson-Vanik-amendement, die het Amerikaanse Congres elk jaar opnieuw verbindt aan de toekenning van de MFN-status. (Volgens deze voorwaarden komt een land in aanmerking voor handelconcessies wanneer het bepaalde mensenrechten, met name het recht op vrije emigratie, garandeert).
Roemenië "kan die benadering niet langer accepteren, aangezien ze een schending is van de principes en normen van de internationale betrekkingen, het commercieel verdrag en de regels van de GATT (Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel), waarvan beide landen deel uitmaken".
In de verklaring werd de Amerikaanse regering echter verweten geen bilateraal overleg te hebben gevoerd over "alle problemen betreffende de toekenning van de MFN-status" alvorens bekend te maken dat die vanaf begin juli vervalt.

Volgens waarnemers viel uit de tekst van de Roemeense verklaring af te lezen dat de Amerikaanse bekendmaking de Roemenen had verrast.
Het besluit betekende dat de importtarieven in de Verenigde Staten voor Roemeense produkten vanaf 3 juli 1988 met 10% zouden worden verhoogd. Ook kon Roemenië dan geen beroep meer doen op exportkredieten. De Roemeense export naar de Verenigde Staten bedroeg in 1987 circa $ 800 miljoen. Het land importeerde voor zo'n $ 200 miljoen uit de Verenigde Staten.
Het verlies dat Roemenië zou gaan lijden na het stopzetten van de handelsconcessies werd door deskundigen geschat op ruim $ 200 miljoen per jaar. Het land genoot de speciale handelsstatus sinds 1975.

Op 6 febr. 1988 had de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken. John Whitehead, in Boekarest een 3 uur durende ontmoeting gehad met president Nicolae Ceausescu
Na afloop had Whitehead zich teleurgesteld getoond over het feit dat hij er niet in was geslaagd het Roemeense staatshoofd duidelijk tc maken, hoe zwaar men in de Verenigde Staten hechtte aan mensenrechten en individuele vrijheden. De president had geweigerd bepaalde onderwerpen, zoals dat van mensenrechten te bespreken.
(NRC/H'blad, De Volkskrant, Le Monde. The Times. Financial Times, NZZ. FAZ, Radio Free Europe).

TSJECHOSLOWAKIJE

MILOS JAKES VOLGT HUSAK OP ALS PARTIJLEIDER

Tijdens een zitting van het Centraal Comité van de Tsjechoslowaakse Communistische Partij (CPTsj) op 17 dec. 1987 werd Milos Jakes unaniem gekozen tot secretaris-generaal van de partij. Hij volgde in deze functie de 74-jarige Gustav Husák op, die sinds april 1969 aan het hoofd had gestaan van de CPTsj. Husák bleef wèl staatshoofd en lid van het Politburo van de partij.

In het *NRC/H'blad* van 18-12-1987 beschreef correspondent Peter Michielsen de nieuwe partijleider aldus:

Wat de Tsjechoslowaakse bevolking denkt van Milos Jakes, de nieuwe partijleider, is niet duidelijk en zal ook nog wel even onduidelijk blijven. Maar er lopen enkele honderdduizenden voormalige leden van de Tsjechoslow-aakse communistische partij rond die hem dezer dagen niet direct zullen associëren met prestavba, de Tsjechoslowaakse variant van Gorbatsjows perestrojka. Zij namelijk zijn na 1970 wegens een al te groot enthousiasme voor de idealen van de Praagse Lente uit de partij gezet – door Milos Jakes.
Jakes heeft geen reputatie: een van de kenmerken van deze wat onopvallende, nu 65-jarige Tsjech is zijn low profile gedurende de twintig jaar waarin hij meedraait in de partijtop van Tsjechoslowakije. Een onbekende, een typische partijbureaucraat zonder eigen gezicht: een – althans tot nu toe – trouwe uitvoerder van partijrichtlijnen eerder dan een ontwerper van partijbeleid. Opgevallen is Jakes zelden sinds hij tien jaar geleden secretaris van het Centraal Comité werd, of sinds hij zes jaar geleden zijn intrede deed in het partijpresidium: een opportunist in een land waar opportunisme sinds het eind van de Praagse Lente een must is geweest voor iedereen die in welk opzicht dan ook, in welke sector dan ook en in welk beroep dan ook vooruit wil komen.
Dat gebrek aan reputatie wekt het vermoeden dat Jakes als opvolger van de Grote Normalisator Gustav Husák een compromisfiguur en

De nieuwe Tsjechoslowaakse partijleider Milos Jakes tijdens zijn eerste toespraak tot het Centraal Comité op 17 december 1987.

mogelijk ook een overgangsleider is: een compromisfiguur tussen de door premier Strougal geleide stroming in de leiding die voorstander is van radicale hervormingen, een echte prestavba, en de conservatieven rond Vasil Bilak die vasthouden aan een extreme vorm van ideologische zuiverheid in politiek en economie. Van Jakes staat alleen vast dat hij een goed vriend van de Sowjet-Unie is. Hij was met Husák de eerste Tsjechoslowaakse leider die door Gorbatsjow werd ontvangen, de enige die ruim baan kreeg in de Prawda. Hij was begin dit jaar toen de partijleiders een maand lang op allerlei bijeenkomsten allerlei sectoren van de Tsjechoslowaakse samenleving informeerden over de in december aangenomen hervormingen, ook de enige onder hen die een duidelijk verband legde tussen de prestavba en de perestrojka.

De nieuwe partijleider is afkomstig uit het zuiden van Bohemen. Hij werd op 12 augustus 1922 geboren in Ceske Chalupy. Hij werd opgeleid tot elektricien en werkte twaalf jaar lang in de Bata-schoenfabriek. Partijlid is Jakes sinds 1945. Tussen 1947 en 1955, toen hij in Moskou aan de partijhogeschool ging studeren, klom hij op in de communistische jeugdbeweging. Na zijn terugkeer naar Tsjechoslowakije werkte Jakes in het Centraal Comité om in 1966 onderminister van binnenlandse zaken te worden en twee jaar later door te breken: hij werd midden in de Praagse Lente hoofd van de belangrijkste controlecommissie van de partij, een functie die hij tot 1977 bekleedde. Als zodanig had hij de supervisie over de partijpersonele aspecten van de normalisatie, de Grote Zuivering. Eenderde van alle partijleden werd onder zijn leiding aan de kant gezet. In 1977 deed Jakes zijn intrede in het secretariaat van het Centraal Comité waar hij de verantwoordelijkheid over het landbouwbeleid kreeg. Vier jaar later volgden zijn kandidaat-lidmaatschap en enkele maanden later zijn volledige lidmaatschap van het partijpresidium (Politburo).

Jakes vocht vorig jaar een verbitterde interne strijd uit tegen premier Strougal. De inzet van de strijd geeft een aardig beeld van Jakes' hervormingszin. Strougal wenste een onderzoek naar de slechte resultaten in de economie; Jakes wilde dat onderzoek tegenhouden. Het kwam tot een forse ruzie, waarbij Strougal zelfs woedend uit een zitting van het Politburo wegliep. Jakes won, het onderzoek kwam er niet. Strougal – en daarmee de prestavba – verloor.

Van dezelfde correspondent verscheen in het *NRC/H'blad* van 19-12-1987 het volgende portret van de afgetreden partijleider Husák:

Gustav Husák, realist te Praag, heeft zich teruggetrokken. Hij blijft staatshoofd en lid van het Politburo, maar de vergetelheid waarin hij verdwijnt zal waarschijnlijk weinig minder groot zijn dan die waarin Ulbricht verdween toen hij in 1971 zijn partijleiderschap op moest geven.

Er is de afgelopen jaren heel wat afgescholden op dr. Gustav Husák: de quisling van Praag, de knecht van Brezjnew, de boeman van de normalisatie. Husák is de man die de idealen van een socialisme met een menselijk gezicht begroef en de cultuur van zijn land de nek omdraaide, de peetvader van een honderdduizendvoudig Berufsverbot. Is Husák niet de man die tallozen heeft aangedaan wat hem was aangedaan: jaren cel op een onzinnige aanklacht? Is Husák niet de verrader van een revolutie waar hij zelf achter stond, de apologeet van een bezetting die hij zelf had veroordeeld? Tsjechoslowakije is geen land maar een situatie, heeft een waarnemer geschreven. Een Biafra van de geest. En was dat soms niet het werk van deze dr. Gustav Husák?

Het zijn morele oordelen die men niet kan tegenspreken en die toch net iets te makkelijk, iets te eenzijdig zijn omdat ze betrekking hebben op een land en een situatie en een man die men met morele criteria alleen niet kan beoordelen. Husák heeft duizenden een Berufsverbot opgelegd, maar misschien is een Berufsverbot wel beter dan eenzame opsluiting. Hij heeft, de kille rekenaar in het Hradcin, duizenden naar de gevangenis gestuurd, – maar drie of zeven jaar cel is beter dan levenslang, of de strop. Hij heeft de Tsjechoslowaakse cultuur geruïneerd – maar niet geëlimineerd: emigratie van cultuurdragers is beter dan liquidatie en de Tsjechoslowaakse literatuur is nog altijd samizdat en geen kampliteratuur. De wandaden van Husák, in hoeverre waren het de wandaden van Brezjnew, logische uitvloeisels van het eenmaal – in Moskou – genomen besluit de Praagse Lente te smoren? Aldus is Husák eerder een tragische plaatsbekleder dan een boeman, eerder een opportunist dan een dictator, eerder een gevangene dan een soeverein leider geweest: zetbaas te Praag.

Hij kan er ook op wijzen – en heeft dat ook wel gedaan. verhuld – dat allen die in 1968 hoog spel hebben gespeeld en verloren dank zij hem hun nek en hun vrijheid hebben gered, hetgeen hem, Husák, veertien jaar eerder op het nippertje respectievelijk niet was gelukt. De Dubceks en de Hájeks werden noch opgehangen noch opgesloten. Hij kan er zelfs op wijzen dat. hoe groot ook zijn persoonlijk verraad, het vasthouden aan Realpolitik voorkeur kan genieten boven morele overwegingen en dat ook hij daarvoor zijn prijs heeft betaald. in de vorm van verloren vriendschappen en verlies van respect en prestige. Wie gaat graag als quisling de geschiedenis in?

De carrière van de Tsjechoslowaakse partijchef (sinds 1969) is niettemin geen fraai voorbeeld van morele voortreffelijkheid geweest en het is achteraf vreemd te beseffen dat zijn benoeming tot opvolger van Dubcek in 1969 het luidst werd toegejuicht door diens meest uitgesproken aanhangers. Husák had immers de Praagse Lente ondersteund en de invasie veroordeeld. Hij was bovendien een slachtoffer van het stalinisme en als zodanig een vermeende garant: de invasie zou onder hem niet ontaarden in een heksenjacht.

Dat bleek alras een misrekening: de hardste juichers werden als eersten ontslagen en berecht.

,,Er komen geen grote processen," zo beloofde Husák bij zijn aantreden. Maar er kwamen wel veel kleine. En vooral: er kwam een massale zuivering onder al diegenen die zich hadden geïdentifeerd met het socialisme met een menselijk gezicht. Honderdduizenden verloren hun werk: filosofen, politici, hoogleraren, economen, journalisten, schrijvers, artsen – een hele wetenschappelijke, politieke en culturele elite ging werken als ijsverkoper, stoker of nachtwaker. Of ze emigreerden, een brain drain op een schaal die het naoorlogse Europa nog niet had meegemaakt.

Over Tsjechoslowakije daalde een stilte. Wie niet emigreerde en werd weggezuiverd zuiverde zichzelf weg: men trok zich terug in het privéleven. Husák werd ,,de president van het vergeten" (Kundera), het hoofd van een dode, brakke vijver midden in Europa, een ,,Biafra van de geest" (Aragon).Er gebeurde niets meer in Tsjechoslowakije: het openbare leven stierf af, werd overgelaten aan lieden die zijn geselecteerd op partijtrouw, niet op capaciteiten, kennis, originaliteit of inzet.

En bij dit alles is Husák zonder twijfelde meest intelligente leider geweest die het land sinds 1948 heeft gehad, een koele rekenaar met een scherp politiek instinct. Hij verdedigde elke nieuwe etappe in het gehate normalisatiebeleid als het onder moeilijke omstandigheden best bereikbare resultaat, het maximaal haalbare met het oog op de druk uit Moskou en het gekonkel van de dogmatici. Niet hij werd dan ook de meest gehate onder de nieuwe leiders: die eer kwam hardliners als Indra en Bilak toe. Husák is geen boeman, eerder een man die men in Praag met meewarige onverschilligheid beziet.

De Slowaak Husák, in 1913 geboren, sluit zich tijdens zijn rechtenstudie in 1933 bij de partij aan. In de oorlog werkt hij ondergronds. Hij wordt herhaaldelijk gearresteerd maar niet berecht. In 1941 zet het Slowaakse regime, marionet van de Duitsers, een ,,oriëntatiereis" naar veroverd Sowjet-gebied op touw voor ,,onverbeterlijke bolsjewiekenvrienden". Men wil hun het paradijs van de arbeider met eigen ogen laten zien en hen van hun dwaalleer genezen. Advocaat Husák wordt gedwongen mee te gaan.

Hij voelt zich na de reis gedwongen de Moskouse kameraden in een brief zijn uitstapje toe te lichten. Drie jaar later is hij een van de leiders van de Slowaakse opstand: na de bevrijding wordt hij minister.
De stalinistische heksenjacht die in 1948 op gang komt kost in 1931 ook Husák de vrijheid hij wordt van ,.activiteiten tegen de staat" beschuldigd. Een van de bewijzen is zijn .,excuusbrief" van 1941. die brief. zo blijkt dan, was een vurig pleidooi voor de annexatie van Slowakije door de Sowjet-Unie, gelardeerd met anti-semitische opmerkingen.
Van de vele hoge slachtoffers van de zuiveringen is Husák de enige die geen bekentenis aflegt. Hij wordt gemarteld maar zwicht niet en het proces moet herhaaldelijk worden uitgesteld. Als het plaatsvindt, zijn zowel Stalin als diens Praagse plaatsbekleder, Gottwald. dood. Dat redt Husák: hij ontloopt de galg en krijgt op 24 april 1954 levenslang.
In mei 1960 komt Husák vrij. Hij houdt zich als bouwvakker en landarbeider in leven alvorens hij de Academie van Wetenschappen te gaan werken. Hij wordt gerehabiliteerd, maar pas in 1968, als Dubcek hem vice-premier maakt. weer tot de politiek toegelaten.
Als in augustus de Sowjet-invasie een eind maakt aan de Praagse Lente, zegt Husák op het buitengewone partijcongres: .,Ik sta volledig achter Dubceks concept. Ik zal hem volledig steunen. Ik zal ofwel naast hem staan, of ik zal vertrekken." Maar vertrokken is Husák pas negentien jaar later

Gelukwens van Gorbatsjow

De nieuwe Tsjechoslowaakse partijleider ontving enkele uren na zijn verkiezing een gelukwens van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow. Deze schreef in zijn boodschap onder meer erop te vertrouwen dat onder Jakes' leiding het Centraal Comité van de CPTsj "de verdere ontwikkeling en vernieuwing van het socialisme op Tsjechoslowaakse bodem, de herstructurering van het economische mechanisme en de democratisering van het openbare en politieke leven van het land zal verzekeren". In de vertaling van de felicitatie, die op 18 december in het partijblad Rude *Pravo* verscheen, was het woord "vernieuwing" vervangen door "versterking".

Mutaties binnen de partij

Op 19 maart 1987, de laatste dag van een zitting van het Centraal Comité van de CPTsj, werd Josef Korcak op eigen verzoek ontheven van zijn lidmaatschap van het presidium van het Centraal Comité. Hij werd vervangen door Ladislav Adamec.

Een ander lid van het presidium van het Centraal Comité, Karel Hoffman, werd verkozen tot secretaris van het Centraal Comité, en tot lid van het partijsecretariaat.

Miroslav Zavadil, tot dan toe ambassadeur voor Tsjechoslowakije in de Sowjet-Unie, werd eveneens verkozen tot lid van het secretariaat. Zavadil was de dag ervoor Karel Hoffman opgevolgd als voorzitter van de Centrale Raad van Vakverenigingen.

LATIJNS-AMERIKA

ECUADOR

BRAND OP DE GALAPAGOS-EILANDEN

Op 14 maart 1985 kondigde de Ecuadoriaanse regering de noodtoestand af op Isabela, het grootste eiland van de Galapagos-archipel zo'n 1.040 km uit de kust van Ecuador, waar een op 28 februari begonnen brand de 644 eilandbewoners en unieke flora en fauna bedreigde.
Volgens officiële bronnen was de brand ontstaan toen een groep jagers naliet een kampvuur behoorlijk te doven. Het vuur kreeg kans zich snel uit te breiden door een al maanden durende droogte.
Eind maart braken op de naburige eilanden Santa Cruz en San Cristobal kleinere branden uit.

Op 17 april zei majoor Raul Gomez, leider van de genietroepen die de brand op Isabela probeerden te bestrijden, op de Ecuadoriaanse televisie dat de brand op dat eiland was geblust.

Over de gevolgen van de brand op Isabela meldde de bioloog Rob Glastra, die als natuurgids op de Galapagos-eilanden werkzaam was geweest, in *NRC/H'blad* (25-4-1985) o.m. het volgende:

De langdurige bosbrand die de Galapagos-eilanden onlangs in het nieuws bracht, lijkt nu eindelijk bedwongen. De brand en de pogingen tot redding van verscheidene diersoorten hebben de indruk gewekt dat op de Galapagos-eilanden sprake was van een omvangrijke ramp. Deze indruk is echter bezijden de waarheid.
De archipel ontleent haar bekendheid vooral aan het bezoek van Charles Darw-in, die er tijdens zijn reis rond de wereld in 1835 vijf weken doorbracht. Het waren onder andere de unieke flora en fauna op deze eilanden die hem er later toe brachten zijn theorie over ,,Evolutie door Natuurlijke Selectie" te ontwikkelen.
Het gebied, dat in 1959 door de Ecuadoriaanse regering tot nationaal park is verklaard. geldt als een van de best beheerde natuurreservaten in de Derde Wereld. Het toerisme dat sedert de zeventiger jaren gestaag is gegroeid. heeft nog geen aantoonbaar effekt op de natuur van de eilanden gehad. De twintigduizend bezoekers per jaar zijn nog altijd even onder de indruk van de ongewone tamheid van de dieren.
Een aantal gebeurtenissen. met de brand als meest recente, heeft in de laatste jaren in natuurbeschermingskringen bezorgdheid gewekt. De brand vond plaats op het grootste eiland, Isabela, dat ongeveer een zevende van het oppervlak van Nederland beslaat. Het eiland wordt gevormd door vijf vulkanen, tot 1700 meter hoog en met kraterdiameters tot tien kilometer. Het vuur heeft rond een van deze vulkanen, de Sierra Negra (,.zwarte berg"), gewoed en tot nu toe zo'n 40 duizend hectare verwoest, bijna een tiende van Isabela. Het vuur is ontstaan door aktiviteiten van boeren of jagers in een zone die buiten het nationale park ligt. Rond vier procent van het totale oppervlak, verdeeld over vier eilanden, is namelijk in 1959 buiten het nationale park gehouden omdat hier mensen woonden of omdat het land voor landbouw en veeteelt gebruikt werd

Terecht heeft deze bosbrand voor beïorgdheid over de gevolgen voor de planten- cn dierenwereld gezorgd. Deze gevolgen zijn echter niet zo dramatisch als in sommige berichten wordt gesteld. Het getruifen gebied. voor een groot deel tot het reservaat behorend, had zijn natuurlijk karakter namelijk al gedeeltelijk verloren. Door de mens geintroduceerde en daarna verwilderde dieren hebben ook in Zuid-Isabela in de loop der tijd schade aangericht. Varkens, honden en ratten maken het de beroemde reuzelandschildpadden moeilijk door hun eieren en jongeren te eten.

Dezelfde honden. dankzij campagnes inmiddels vrijwel uitgeroeid. hadden de landleguanen in deze streek gedecimeerd. Voor fruitteelt geintroduceerde guavebomen zijn ook verwilderd en deze hebben hier grote delen van de oorspronkelijke hooglandvegetatie verdrongen.

Eeuwenlange jacht door piraten. walvisvaarders en de lokale bevolking had het aantal reuzeschildpadden op de archipel al tot 15 duizend gereduceerd. De Sicrra Negra-ondersoort. een van de elf overlevende, was tot rond 500 exemplaren teruggebracht. Een luchtbrug heeft tientallen schildpadden van de vuurdood gered en met het indammen van de brand lijkt het voortbestaan van de Sierra Negra-populaties verzekerd.

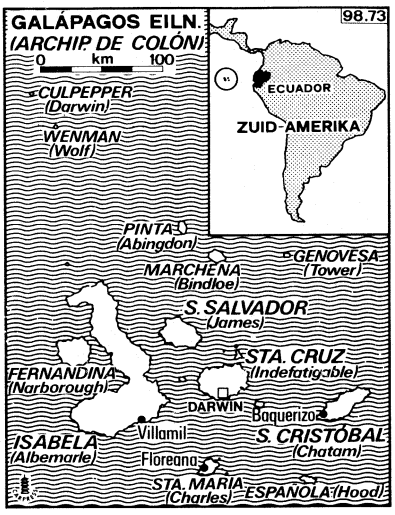
De beroemde zeeleguanen. de enige hagedissen ter wereld die zich in zee met algen voeden en die zich verder op kale lavarotskusten ophouden, lopen geen direkt gevaar. Ongetwijfeld zijn sommige kleinere reptielen en jongen en eieren van enkele zeevogelsoorten aan het vuur ten prooi gevallen, maar deze soorten komen evenals de zeeleguaan ook op andere Galapagos-eilanden voor.

De landvogels, zoals de bekende Darwinvinken, waren nauwelijks aan het broeden ten gevolge van voedselgebrek door de aanhoudende droogte Volwassen vogels kunnen uiteraard naar veilige gebieden buiten de vuurzone vliegen. De flamingo's, die tot de Caribische soort behoren, zijn naar meertjes op andere eilanden getrokken. Gezien hun geringe totale aantal op de Galapagos, rond 500. zou het verlaten van hun nesten een slag voor de jaarlijkse aanwas betekenen.

De Hawaïaanse stormvogel, een vogelsoort die op Hawaï vrijwel is uitgestorven. is op de Galapagos nog niet zeldzaam, maar de aantallen nemen de laatste jaren sterk af. Deze soort had vermoedelijk een broedkolonie in het getroffen gebied. Van de planten lijkt een van de veertien Scalesia-soorten door de brand direkt bedreigd, omdat deze alleen in Zuid-Isabela op grotere hoogte voorkomt. Scalesia's zijn net als de Darwinvinken op de Galapagos vanuit één stamgroep tot een groot aantal unieke soorten geëvolueerd.

Ondanks aanzienlijke schade zal aan geen enkele soort door de bosbrand de genadeslag zijn toegediend. De gevolgen zouden op de meeste andere eilanden of in Noord-Isabela, qua landschaps- en natuurschoon veel kwetsbaarder gebieden, ernstiger zijn geweest. Toeristen bezoeken het Sierra Negra-gebied zeer zelden, want het ligt buiten de voor jachten en passagiersschepen gebruikelijke routes.

Het westen van de Galapagos is met gemiddeld iedere twee tot drie jaar een vulkaanuitbarsting geologisch een van de meest aktieve gebieden ter wereld. Ongetwijfeld zal in het verleden gloeiende lava ooit bosbranden hebben veroorzaakt. Men neemt zelfs aan, dat de ondersoort van de reuzelandschildpad op het meest westelijke eiland Fernandina in het begin van de eeuw ten gevolge van vulkanisme is uitgestorven.

Het vuur heeft zich dankzij een uitzonderlijke droogte snel kunnen verspreiden. In heel 1984 is bij het Darwin-onderzoekscentrum op het eiland Santa Cruz nauwelijks een derde van de normale hoeveelheid neerslag gemeten, die voor het droge laagland gemiddeld 350 millimeter per jaar bedraagt en grotendeels tussen januari en april valt. In de rest van het jaar verliezen hier de meeste planten hun bladeren.

Het droge klimaat hangt nauw samen met twee koele oceaanstromen, de Humboldtstroom vanuit het zuiden en de Cromwellstroom vanuit het westen. Vanaf enkele honderden meters hoogte op de vulkaanhellingen neemt de neerslag in normale jaren met sprongen toe en cactussen en andere droogteplanten maken plaats voor een altijd groene zone met varens en struiken die door mossen en orchideeën zijn begroeid. Ook deze hogere zones hebben het nu vele maanden zonder de gebruikelijke mist en motregen moeten stellen. De droge lucht hangt nauw samen met lage zeewatertemperaturen van 23 graden of minder. Dit voorkomt het opstijgen van de onderste luchtlaag en daarmee de vorming van regenwolken boven zee.

De ironie wil dat de droogte van de laatste tijd volgt op een ongekend natte periode, toen tussen november 1982 en juli 1983 El Niño toesloeg (de naam verwijst naar ,,Het Kind" Christus, omdat het verschijnsel zich rond kerstmis aandient). In de maanden rond de jaarwisseling stijgt de temperatuur van het zeewater in het gebied tussen Ecuador, Peru en de Galapagos altijd enkele graden en tevens neemt dan de regenval toe.

Iedere vijf tot vijftien jaar stijgen temperatuur en niveau van de zee echter boven normaal en men spreekt dan van een El Nino jaar. In 1982-1983 was dit verschijnsel zo sterk, dat hevige regens de kustgebieden van Ecuador en Peru maandenlang onder water zetten en de Galapagos een ongewoon groen en weelderig aanzien gaven.

Het hoge zeeniveau spoelde in Californië huizen de zee in en het gemiddeld vijf graden warmere zeewater was zo voedselarm, dat de zee bijna geen leven meer bevatte. Van de Peruaanse visindustrie, eens de meest produktieve ter wereld, bleef weinig over. De hoeveelheid plankton rond de Galapagos liep tot een twintigste terug, vissen trokken weg of stierven en viseters, zoals zeevogels en zeeleeuwen, verloren bijna al hun jongen door gebrek aan voedsel. De bezorgdheid van biologen over het lot van deze diergroepen verdween, toen het klimaat zich in de tweede helft van 1983 herstelde en het nieuwe, koele zeewater zo voedselrijk was. dat deze soorten zich weer volop aan de voortplanting gingen wijden. Dit herstel was even spektakulair als El Niño zelf.

Het El Niño-verschijnsel valt mogelijk te verklaren uit het periodiek oostwaarts stromen van enorme massa's warm oppervlaktewater. Overheersende passaatwinden uit het oosten en de draaiing van de aarde zouden in een aantal jaren water in het westen van de Stille Oceaan opstuwen tot de druk daar te groot wordt. In 1983 was het klimaat echter in grote delen van de aarde van streek. De zogenaamde Jetstream, een sterke wind die op vijf kilometer hoogte rond de aarde waait, volgde destijds een ongewone baan. Ook de uitbarsting van een vulkaan in Zuid-Mexico, El Chichon, in maart 1982 is door sommigen met de klimaatsveranderingen in verband gebracht. De eruptie produceerde evenveel as als Mount St. Helens in de Verenigde Staten in 1980, maar dit keer werden zwavelrijke verbindingen tot diep in de stratosfeer gestoten, tot 38 kilometer hoog.

Naast El Nino en de recente brand hebben politieke ontwikkelingen in Ecuador onlangs voor opschudding gezorgd. Na de verkiezingen werd in augustus 1984 de conservatieve Leon Febres Cordero als nieuwe president beëdigd. Al snel deden geruchten de ronde over wilde plannen die de nieuwe direkteur van het department voor toerisme, tevens hoofd van INGALA (een instituut met grote bevoegdheden op de Galapagos) zou hebben om de eilanden voor massatoerisme geschikt te maken.

Deze ex-hotelmanager vond dat de bescherming van de natuur werd overdreven, dat het nationale park ingekrompen moest worden omdat niet alle eilanden wetenschappelijk belangrijk waren en dat de plaatselijke bevolking tekort werd gedaan. De direkteur wilde de toeristische infrastruktuur verbeteren met wegen, grote hotels en meer schepen. Het aantal toeristen moest toenemen tot 125 duizend per jaar, vijf keer de huidige wettelijke limiet. De direkteur van INGALA ging volkomen voorbij aan eerder gedane studies over de toeristische draagkracht van de eilanden en aan de kennis en ervaring van de nationale parkdienst en het internationale beheerde Darwinccntrum.

Na een paginalang artikel in het Franse Le Monde over zijn plannen ontstond eind vorig jaar in Ecuador zelf een levendige publieke discussie. De regering zweeg echter en het was onduidelijk hoever de invloed van INGALA reikte. Internationale protesten van bij het Darwincentrum betrokken instellingen en binnenlandse kritiek vanuit dc pers, reis- en natuurbeschermingsorganisaties en ook van de lokale bevolking lijken de gevaren nu bezworen te hebben. De president van Ecuador heeft later verklaard dat de omstreden plannen geen basis voor de regeringspolitiek vormen.

BUITENLANDSE ONTWIKKELINGEN

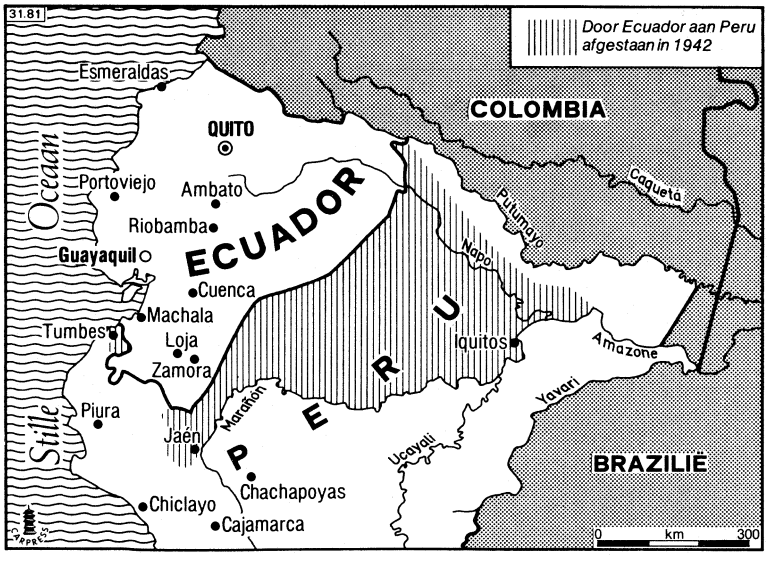
Sinds de verkiezing van de conservatief Leon Febres Cordero Rivadeneira tot president van Ecuador, op 6 mei 1984, deden zich m.b.t.de buitenlandse politiek van dat land o m. de volgende ontwikkelingen voor:

Betrekkingen met Peru

Op 11 mei 1984 zei de Peruaanse premier Sandro Mariategui dat Peru geen grensconflict had met Ecuador, omdat de grens een ,,natuurlijke geografische afscheiding" was tussen Peru en Ecuador, zoals wettelijk was vastgesteld in het protocol van Rio de Janeiro van 1942.

Het protocol van Rio de Janeiro werd op 29 januari 1942 getekend na zware druk op Ecuador van de Verenigde Staten, Brazilië, Argentinië en Chili, die de eenheid tussen de Zuidamerïkaanse landen met het oog op de Tweede Wereldoorlog bewaard wilden zien.
Het ,,opgedrongen" verdrag met het indertijd militair veel sterkere buurland Peru. heeft in Ecuador diepe frustratie nagelaten. Ecuador heeft steeds pogingen gedaan om de grensafbakening te doen herzien. In 1951 verklaarde Ecuador het verdrag van nul en gener waarde, omdat het onder dwang zou zijn opgelegd.
Sedertdien hebben de respectieve regeringen van Ecuador niet nagelaten om te wijzen op de aanspraken die zij op het gebied van de linker Amazone-oever maken. Op officiële kaarten wordt het omstreden gebied nog altijd als Ecuadoriaans territorium aangegeven.

Peru is van mening dat het protocol van Rio de Janeiro een definitief einde aan de kwestie heeft gemaakt. De regering in Lima heeft erop gewezen dat het grondgebied al sedert de in werkingtreding van de grondwet in 1829 van Peru is. Peru is na de 19e eeuwse amputaties van grondgebied (aan Chili en Brazilië) geenszins van plan aan de Ecuadoriaanse eisen tegemoet te komen. Het grensgeschil was door

De Spaanse premier Felipe Gonzalez Marquez (r.) en de Ecuadoriaanse president Leon Febrcs Cordero Rivadeneira tijdens hun gezamenlijke persconferentie op 10 november 1986 in Quito

Ecuador in de jaren zestig reeds voorgelegd aan de Verenigde Naties en de Organisatie van Amerikaanse Staten, echter zonder resultaat. Bezit van het gebied betekent voor Ecuador toegang tot de Amazone en daarmee tot de Atlantische Oceaan, maar de ontdekking van aanzienlijke oliereserves in het betwiste gebied heeft een extra scherpe dimensie aan de zaak gegeven.

Medio december zei de Peruaanse ver-. tegenwoordiger bij de VN. Javier Arias Stella, dat Peru ,,met geen van zijn vijf buren een controverse" had. De Ecuadoriaanse minister van buitenlandse zaken Edgar Teran Teran verklaarde echter dat Ecuador een eerlijke en eerzame oplossing verwachtte inzake het geschil over een afgelegen gebied in de Condor bergen.

President *Febres* naar Cuba

Nadat de Ecuadoriaanse president Leon Febres Cordero Rivadeneira begin april 1985 een privé-bezoek aan de Verenigde Staten had gebracht, arriveerde hij op 14 april in Cuba voor een bezoek van twee dagen. Het was het eerste officiële bezoek van een Ecuadoriaanse president aan Cuba sinds de Cubaanse revolutie van 1959, aldus de NZZ (17-4-1985). Volgens het Cubaanse persagentschap Prensa *Latina* werd Febres op de luchthaven van Havana begroet door de Cubaanse leider Fidel Castro.

Op 15 april zouden de besprekingen tussen beide heren zijn gegaan over de verschillen in opvatting ten aanzien van de situatie in Centraal Amerika en over de problemen met betrekking tot de buitenlandse schuld,

Op 27 jan. 1984 waren de diplomatieke betrekkingen met Cuba op volledig ambassadeursniveau hersteld, nadat zij in maart 1981 tot het niveau van zaakgelastigde waren teruggebracht wegens een incident waarbij Cubaanse veiligheidstioepen de Ecuadoriaanse ambassade in Havana hadden bestormd.

Handelsovereenkomst met Venezuela

Tijdens een persconferentie op de laatste dag van een officieel bezoek van zes dagen aan Venezuela medio nov. 1985 kondigde president Febres de ondertekening aan, op 18 november, van een handelsovereenkomst tussen de twee landen met de mogelijkheid van een uitbreiding van de handel tussen beide landen van minder dan $ 1 mln in 1984 tot zo'n $47 mln in 1986.

Bezoek van de Spaanse premier Gonzalez

De Spaanse premier Felipe Gonzalez Marquez verklaarde op 9 nov. 1986 in de Ecuadoriaanse hoofdstad Quito dat zijn land had besloten binnen de Europese Gemeenschappen er naar te streven dat West-Europa de samenwerking met de Spaanssprekende landen zou uitbouwen en verdiepen. Een sterkere Europese aanwezigheid in Latijns-Amerika zou volgens hem de stabiliteit in de regio verbeteren.

Van 9-16 november bezocht Gonzalez drie Latijns-Amerikaanse staten. Na zijn bezoek aan Ecuador arriveerde hij op 11 november in de Peruaanse hoofdstad Lima en op 13 november in Cuba.

Tijdens zijn bezoek aan Ecuador voerde premier Gonzalez besprekingen met president Febres over de handel tussen beide landen en op 10 november beschreven de twee leiders in een gezamenlijke verklaring het bezoek als positief, zowel in politiek opzicht als op het gebied van de economische samenwerking.
Diezelfde dag werden drie samenwerkingsakkoorden ondertekend die Spanje $ 77 mln zouden kosten.

SENEGAL

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN. VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

Op 28 februari werden in Senegal presidents- en parlementsverkiezingen gehouden. Terwijl bij de vorige verkiezingen, die van 27 februari 1983 (pag. 240-'83), de regerende Parti socialiste (PS) en 10 van de 13 oppositiepartijen om de 120 zetels in de Nationale Vergadering hadden gestreden, stelden nu zes van de in totaal 17 partijen kandidaten voor het parlement. President Abdou Diouf, de kandidaat van de PS. had in de strijd om het presidentschap nu drie tegenstanders tegen vier in 1983.
Aan deze verkiezingen gingen o.m. de volgende ontwikkelingen vooraf.

Nieuwe *parlementsvoorzitter*

De Nationale Vergadering aanvaardde op 15 maart 1984 een resolutie welke de ambstermijn van haar voorzitter van 5 jaar tot 1 jaar beperkte. Tegen deze resolutie, die met 89 van de 111 stemmen werd aanvaard, stemden de acht afgevaardigden van de oppositionele Parti démocratique sénégalais (PDS), die meenden dat het om "een afrekening tussen clans van de regeringspartij" ging. Volgens de *NZZ* (14-4-'84) had Jean Collin, de secretarisgeneraal van de regering, kennelijk gebruik gemaakt van enig ongenoegen in de partij over de ambtsuitoefening door parlementsvoorzitter Habib Thiam, zijn tegenstander, om een beperking van diens mandaat te kunnen bereiken.
Op 11 april 1984 nam Thiam ontslag als parlementsvoorzitter maar ook als parlementslid en eerste nationale secretaris van de Parti socialiste (PS), belast met internationale betrekkingen.

In april 1983 had Thiam reeds het ambt van premier moeten afstaan en in januari 1984 was ook de door hem beheerde post van plaatsvervangend secretaris-generaal van de PS afgeschaft. (Zie pag. 24012-'83).

Daouda Sow, fractievoorziter van de PS in de Nationale Vergadering, werd op 12 april 1984 in Thiams plaats tot parlementsvoorzitter gekozen. Hij werd vervolgens steeds voor één jaar herkozen.

Nieuwe staatssecretarissen

Kort na de kabinetsreorganisatie van 2 januari 1986 (pag. 43213-'86) werden op 10 februari 1986 twee nieuwe bewindslieden benoemd: 1) Mbaye Diouf

als staatssecretaris op het ministerie van plattelandsontwikkeling, belast met veeteelt, in plaats van Mamadou Souleymmane Diallo, die de regering om gezondheidsredenen verliet; en 2) Moussa Touré als staatssecretaris op het departement van economie en financiën, een nieuwe post.

Proces Casamance-separatisten

Op 4 januari 1986 deed het staatsveiligheidshof van Senegal uitspraak in een proces tegen 105 separatisten uit Casamance. Deze hadden sinds 18 november 1985 terechtgestaan wegens gewelddadige incidenten die zich in december 1983 in deze zuidelijke provincie hadden voorgedaan (zie pag. 234/3-'84).
Het hof sprak 69 beklaagden vrij. Cherifo Bassene werd schuldig bevonden aan bedreiging van het staatsgezag en de territoriale integriteit van Senegal; hij kreeg de zwaarste straf, levenslange dwangarbeid. De overige 35 beklaagden werden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 2 tot 15 jaar. Tijdens het proces hadden de beklaagden de hun ten laste gelegde feiten ontkend. Bovendien stelden zij dat de door hen afgelegde bekentenissen tijdens het vooronderzoek door martelingen waren afgedwongen.
Na een clandestiene bijeenkomst van de separatistische beweging ,,Mouvement des forces démocratiques Casamance'' (MFDC) op 22 oktober 1986 in het dorp Tionck-Essil werd opnieuw een groot aantal separatisten gearresteerd.
Op 8 april 1987 werd vanuit Dakar vernomen dat 92 van de 152 gedetineerden, die in staat van beschuldiging waren gesteld, begin die maand in voorlopige vrijheid waren gesteld. ***(Le*** Monde 11-4-'87).
Op 22 december 1987 werd abt Augustin Diamacoune Senghor, die op 12 december 1983 tot 5 jaar gevangenisstraf was veroordeeld (pag. 235/1-'84) na een clementiemaatregel van president Abdou Diouf was vrijgelaten. De abt werd als inspirator van de MFDC beschouwd.

Congres PDS. Aanklacht tegen partijleider Wade

De voornaamste oppositiepartij, de Parti démocratique sénégalais (PDS), hield van 15-17 januari 1987 zijn vierde nationale congres in de hoofdstad Dakar. Secretaris-generaal Abdoulaye Wade, die het voorgaande jaar als economisch adviseur van de regering van Soedan buitenlands had vertoefd, kondigde in zijn openingstoespraak aan dat de PDS de presidents- en parlementsverkiezingen van 1988 zou boycotten, tenzij er ,,minimum garanties'' werden gegeven dat die eerlijk zouden verlopen. De regering had naar zijn zeggen met de vorige verkiezingen, die van februari 1983, geknoeid (zie pag. 240/1-'83).

Op 11 februari 1987 werd Wade in staat van beschuldiging gesteld wegens belediging van het staatshoofd door het verspreiden van valse berichten. Hij had in een interview met het Senegalese magazine *Promotion* meer dan een jaar tevoren beweerd dat het presidentiële vliegtuig was gebruikt bij smokkeloperaties. Zonder de president persoonlijk te noemen, had hij het ,,gekonkel'' van diens familie aan de kaak gesteld. Na de aanklacht werd Wade tegen borgtocht vrijgelaten. (Eerder verbleef hij van 16-24 april 1985 en van 23-30 augustus 1985 in arrest.)

Op 13 februari hielden elf (van de 15) oppositiepartijen een gemeenschappelijke persconferentie in Dakar. Zij bevestigden hun voornemen om een ,,gecoördineerd verzet'' te organiseren tegen de politiek van president Diouf die volgens hen gekenmerkt werd door ,,geweld en agressie''. Zij verweten de president op het internationale vlak vooral zijn houding in de affaire Tsjaad, d.w.z. zijn ondubbelzincige veroordeling van het optreden van de Libische leider Kadhafi in Tsjaad. Wade verklaarde bij de gelegenheid dat de eenheid van de oppositie ,,in feite was verwezenlijkt'', maar dat de vorm voor een gemeenschappelijke actie nog moest worden gevonden. De wet verbood immers coalities* van partijen en gemeenschappelijke kandidaten.
Overigens hadden zich in 1985 en 1986 afsplitsingen van de PDS voltrokken.

1) Mamadou Fall, een voormalig parlementslid voor de PDS die ,,wegens tweedracht zaaiende activiteiten'' uit de partij gestoten was, vormde in februari 1980 een nieuwe partij, de Union démocratique sénégalaise (UDS). Deze ,,progressief nationalistische'' partij werd medio 1985 erkend.
2) Begin november 1985 werd gemeld dat het parlementslid Serigne Diop en twee andere partijleden uit het politieke bureau van de PDS waren gestoten, omdat zij een splintergroep binnen de partij zouden hebben gevormd.

* Tijdens een persconferentie op 24 juli 1985 hadden leiders van vijf linkse oppositiepartijen de vorming van een informele alliantie bekendgemaakt. Naast de PDS namen aan die Alliance démocratique sénégalaise (ADS) de volgende partijen deel: 1) Ligue démocratique - Mouvement pour le parti des travailleurs (LD - MPT); **2)** Mouvement révolutionnaire pour la démocratie nouvelle (MRDN) of And-Jëf; **3)** Organisation socialistes des travailleurs (OST); en 4) Union pour la démocratie populaire (UDP). De ADS werd voorgezeten door Abdoulaye Bathily, een leider van de LD-MPT. Medio september 1985 werd echter gemeld dat de autoriteiten de activiteiten van de ADS hadden verboden op grond van de kieswet die een coalitie van partijen uitsloot.

Vervolgens verliet Diop de partij met een paar aanhangers (NZZ 11-4-'87) en riep hij de z g. PDS-bis in het leven.
3) Op 10 juni 1986 maakte Fada N'Diaye, plaatsvervangend PDS-leider, zijn uittreden uit de partij en uit de Nationale Vergadering bekend.

Ook had zich een scheuring voorgedaan in de Rassemblement nationale démocratique (RND), die bij de parlementsverkiezingen van 27 februari 1983 één zetel had gewonnen. De partij had de zetel (van Cheikh Anta Diop) niet bezet uit protest tegen de beweerde verkiezingsfraude. In juni 1983 werd Babacar Niang, plaatsvervangend secretaris-generaal van de RND, wegens ,,verdeeldheid zaaiende activiteiten'' uit de partij gestoten. Hij richtte een nieuwe partij op, de Parti pour la libération du peuple (PLP) en bezette in april 1984 de vakante parlementszetel. Diop overleed op 7 februari 1986 in Dakar.

Staking aan universiteit van Dakar

Op 22 januari 1987 riepen de studenten van de universiteit van Dakar een algemene staking voor 24 uur uit, die de volgende dag voor onbepaalde tijd werd verlengd. De studenten protesteerden tegen de vertraging bij de uitbetaling van hun beurzen en tegen de slechte kwaliteit van hun voeding en huisvesting. Voor een verbetering van hun leefomstandigheden hadden de studenten aan de universiteit van Dakar ook reeds van begin maart tot medio mei 1984 gestaakt.
Nog op 22 januari 1987 kwam het tot felle gevechten tussen studenten en militairen. Volgens geruchten kwamen daarbij drie studenten om het leven, maar dit werd door de regering ontkend. Er waren 27 gewonden, onder wie één zwaargewonde, aldus de regering.

Begin februari begonnen onderhandelingen tussen de minister van onderwijs, Iba der Thiam, en de studentenvertegenwoordiging CED, maar er rees een conflict over de deelneming aan het overleg door docentenbonden. De studenten waren daartegen. Daarop werden opnieuw militairen op de campus ingezet en op 16 februari kondigden de studenten een staking voor 48 uur af. Op 19 februari sloot de regering de universiteitswoningen en -restaurants voor de studenten die vóór de middag hun staking niet hadden beëindigd.
Na nieuwe onderhandelingen in het volgende weekend werd op 24 februari een 8 punten tellend akkoord bereikt tussen de regering en de CED. Op grond daarvan zou een commissie worden ingesteld die moest onderzoeken of er wel of geen betogers waren gedood. De regering zou de medische kosten

van gewonde studenten vergoeden alsook de materiele schade
Op 25 februari werden de colleges aan de universiteit hervat Het leger trok zich van de campus terug

Politiekorps ontbonden. Minister ontslagen

Op 13 april 1987 begon een landelijke staking van politiemannen uit protest tegen de veroordeling op 10 april van twee politiemannen tot 2 jaar gevangenisstraf. die in 1983 een van beroving verdachte man zouden hebben doodgemarteld. Voorts eisten de stakers een verbetering van hun arbeidsomstandigheden.
Op 14 april kwam het in de hoofdstad Dakar tot vechtpartijen tussen stakende politiemannen en de gendarmerie. Daarbij vielen meerdere gewonden. In de loop van de avond greep president Abdou Diouf in: hij schorste het hele nationale politiekorps en ontsloeg de minister van binnenlandse zaken, Ibrahima Wone. Deze werd ad interim vervangen door Jean Collin, sinds januari 1981 staatsminister en secretaris-generaal van het bureau van de president. De geschorste politiemannen moesten hun wapens inleveren en tot nader order thuisblijven.
Op 15 april stemde de Nationale Vergadering in met de ontbinding van het nationale politiekorps, waarmee alle 6.265leden werden ontslagen. Minister Collin zei dat het massa-ontslag ,,pijnlijk maar noodzakelijk" was.
Kort daarop werd de directeur van de openbare veiligheidsdienst van Senegal, Sadibou N'Diaye, ontslagen. Op 5 mei werd N'Diaye dood aangetroffen in zijn auto bij het vliegveld van Dakar.

Herschikking schulden. *IMF*-kredieten

Nadat Senegal op 14 maart 1984 de gedeeltelijke herschikking van zijn buitenlandse schuld had afgesloten (pag. 235/1-'84), ondertekenden de elf crediteuren van de club van Parijs op 18 januari 1985 een akkoord over de herschikking van schulden tot een bedrag van ca. $100 mln.

Het betrof de aflossingen en rentebetalingen die verschuldigd waren in de periode 1 januari 1985 - 30 juni 1986 plus de achterstallige betalingen over het tweede halfjaar van 1984. Alle betalingen werden over vijf jaar gespreid na een opschorting van vier resp. drie jaar. Senegals totale schuld aan de crediteuren van de Club van Parijs was medio 1984 geraamd op $470 mln.

Het Internationale Monetaire Fonds (IMF) had op 16 januari 1985 zijn goedkeuring gegeven aan een nieuw standby krediet van 76,6 mln SDRs ter ondersteuning van het economische en financiële herstelprogramma van de regering, eveneens voor de periode 1 januari 1985 - 30 juni 1986. Dit was de vierde overeenkomst met het IMF in drie jaar tijds. Het vorige krediet van 63 mln SDRs over 12 maanden was op 18 september 1984 geëxpireerd.

Ibrahima Wone, Senegals minister van binnenlandse zaken. in zijn kantoor te Dakar op 14 april 1987 vlak vóór zijn ontslag.

Bij zijn beoordeling van Senegals economische situatie stelde het IMF in janurri 1985 dat het aanpassingsprogramma voor 1984 volledig was uitgevoerd en dat de financiële doelstellingen daarvan waren bereikt, ondanks de nadelige gevolgen van de ernstige droogte. De uitvoer van niet-traditionele produkten, zoals vis en fosfaat, was toegenomen en de exportprijzen voor aardnoten - een van Senegals belangrijkste uitvoerprodukten - waren gestegen.
In overeenstemming met de voorwaarden van het IMF was de regeringspolitiek gericht op het terugdringen van de staatsinterventie in de agrarische sector. Begin januari 1985 werd bekendgemaakt dat drie staatslandbouworganisaties zouden worden opgeheven of gestroomlijnd. De boerencoöperaties zouden voortaan een grotere rol vervullen bij de distributie van zaaigoed en kunstmest en bij de agrarische planning.

Op 10 november 1986 verleende het IMF Senegal kredieten voor in totaal 74 mln SDRs. Daarvan was 34 mln in de vorm van een standby krediet voor één jaar en 40 mln als structurele aanpassingsfaciliteit (SAF) voor drie jaar. Nog diezelfde maand stemde de Club van Parijs in met een nieuwe herschikking van Senegals schulden.

In het kader van het ontwikkelingsplan 1985-1989 streefde de regering naar een reële groei van het Bruto Nationaal Produkt (BNF) met 4%, een terugdringen van de inflatie van 9% tot 7% en een vermindering van het tekort op de lopende rekening van 13% van het BNP (in november 1986) tot 9%

Op 31 maart en 1 april 1987 vond in het kantoor van de Wereldbank te Parijs de tweede zitting van de consultatieve groep voor Senegal plaats. Bij die gelegenheid zegden de donorlanden Senegal hulp ter waarde van $1.8 mrd voor de komende drie jaar toe.
Over 1986 werden gunstige economische resultaten gemeld: de inflatie was teruggebracht tot 6,2% het begrotingstekort tot 3,3% van het BNP en de economische groei werd geraamd op 4,6%.
Op 18 november 1987 stemde de Club van Parijs opnieuw in met de herschikking van een deel van Senegals schulden. De betaling van het niet-gespecificeerde bedrag werd gespreid over 16 jaar, inclusief een aflossingsvrije periode van 6 jaar. De totale buitenlandse schuld bedroeg toen $ 3 mrd, aldus Le Monde (20-11-'87). De minister van financiën, Mamadou Touré, had in april verklaard dat de aflossing van schulden in het lopende begrotingsjaar 50% van Senegals begrotingsreserves opslorpte en 27%van de opbrengsten uit de export.

Verkiezingscampagne. Incidenten

Aan de presidentsverkiezingen in Senegal op 28 februari 1988 namen de volgende vier kandidaten deel:
1)president Abdou Diouf (52), secretaris-generaal van de regerende Parti socialiste (PS), die sinds januari 1981 als staatshoofd aan de macht is. De leider van de machtige islamitische Mouriden-broederschap, El Haj Lahat Mbacké, had zijn aanhangers opgedragen op Diouf te stemmen.
2) de advocaat Abdoulaye Wade (61), leider van de Parti démocratique sénégalais (PDS), die reeds twee maal tevergeefs - in 1978 tegen Leopold Senghor en in 1983 tegen Diouf - een gooi naar het presidentschap had gedaan.
3) de advocaat Babacar Niang (58)van de marxistische Parti pour la libération du peuple (PLP).
4) de econoom Landing Savane (41) van de maoistische Mouvement révolutionnair pour une démocratie nouvelle (MRDN) of And-Jëf.

Voor de gelijktijdige parlementsverkiezingen hadden zes van de 17 politieke partijen kandidaten aangemeld. Daaronder waren de PS, PDS en PLP, maar niet de MRDN.

Voornaamste thema in de verkiezingscampagne was het economische beleid van de regering, dat in samenwerking met het IMF en de Wereldbank gericht is op een striktere controle van de

regeringsuitgaven en een bevordering van de particuliere sector. Dat ging gepaard met bezuinigingen waardoor de landbouwsubsidies werden verlaagd en onrendabele staatsbedrijven worden afgestoten. Dit leidde tot forse prijsverhogingen -bij een geleide loonpolitiek - en talrijke ontslagen. De strikte aanwervingsstop in de overheidssector verbitterde de studenten, die ook hun ongenoegen over de bezuinigingen bij het onderwijs tot uiting brachten.
Wade beloofde bij een stembusoverwinning de rijstprijs te verlagen van 160 tot 60 francs CFA per kilo.
Voorts leverde de oppositie scherpe kritiek op de kieswet van 1982 die haar zou benadelen. Zij verlangde o.a. de volgende wijzigingen: een betere controle op de identiteit van de kiezers, het verplichte gebruik van stemhokjes om een geheime stemming te waarborgen, toelating van oppositievertegenwoordigers in de stemlokalen en stopzetting van de voorkeursbehandeling van de PS in de staatsmedia. Maar president Diouf weigerde de kieswet te veranderen. Wel beschikte de oppositie tijdens de officiële campagne elke avond over een uur zendtijd op de televisie.

Op 18 februari trokken honderden lyceisten door de straten van Dakar onder het roepen van Wade's verkiezingsleus „Sopi" (verandering). De volgende dag waren 25 van de 26 lycea in Senegal in staking.

Op 21 februari maakte de minister van verbindingen Djibo Ka. bekend dat aan het eind van de voorgaande week drie „Libische agenten" waren gearresteerd, toen zij met wapens en explosieven het land binnenkwamen In verband met deze zaak werd op 24 februari gemeld dat Ahmed Khalifa Niasse, bijgenaamd de „ayatollah van Kaolack", was verhoord (zie ook pag. 76113-'80).

Op 25 februari kwam het in Thiès tot botsingen tussen PDS-aanhangers en ordetroepen waarbij diverse gewonden vielen. De volgende dag werden daar nieuwe botsingen gemeld. terwijl president Diouf in dezelfde stad een waarschuwing tot de oppositie richtte. Hij wilde van de kiezerseen mandaat om „het onkruid te verwijderen'

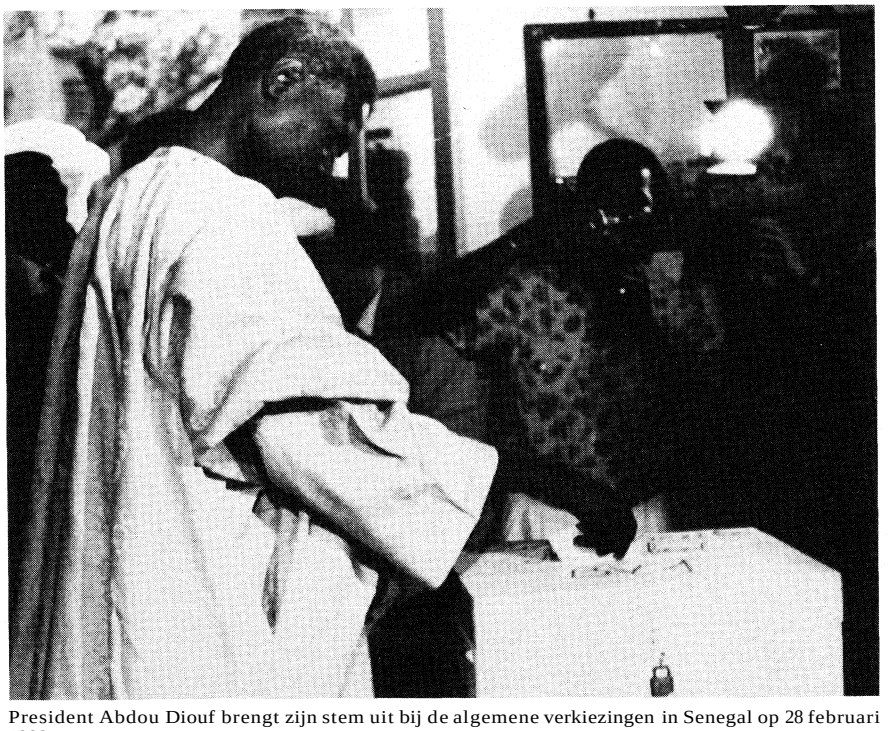
Nog op de verkiezingsdag beschuldigde de oppositie de PS van stembusfraude. Volgens Mahadou Diop (PDS) hadden vele aanhangers van de president getracht meer dan één stem uit te brengen. Presidentskandidaat Niang (PLP) beschuldigde de PS van het uitgeven van gestolen registratiekaarten.

Onlusten na verkiezingen. Noodtoestand uitgeroepen

Terwijl de verkiezingen op 28 februari nagenoeg rustig verliepen, werd 's avonds melding gemaakt van enkele incidenten in de wijk Medina en andere volkswijken van de hoofdstad. Nog diezelfde avond kondigde de regering een samenscholingcverbod af voor het hele land. De scholen en de universiteit in de regio Dakar werden tot nader order gesloten.
Nadat president Diouf op 29 februari's morgens de verkiezingsoverwinning had opgeëist, trokken studenten en aanhangers van de PDS in Dakar de straat op om tegen de beweerde fraude bij de stembus te protesteren. De oproerpolitie omsingelde de universiteit van Dakar en viel daar studentenwoningen binnen. Naar verluidt zouden 13 studenten zijn gearresteerd. In het noorden van Dakar leverde de oproerpolitie slag met studenten en jeugdige PDS-aanhangers die met stenen gooiden en barricades opwierpen van brandende autobanden. De oproerpolitie dreef hen met traangas en wapenstokken uiteen. Rond het middaguur riep de regering wegens de „ernstige onlusten" de noodtoestand uit voor de regio Dakar, terwijl ook een avondklok (21.00 tot 6.00 uur) werd afgekondigd.
Op 29 februari 's avonds werd oppositieleider Abdoulaye Wade gearresteerd samen met twee andere PDS-functionarissen, o.w. Ousmane Ngom. In de loop van de nacht werd ook de secretaris-generaal van de marxistische Parti pour l'indépendance et le travail (PIT), Amath Dansokho, gearresteerd. In totaal waren volgens officiële cijfers 260 mensen aangehouden. Voorts werd Abdoulaye Bathily, de secretaris-generaal van de communistische Ligue démocratique, op 1 maart 's avonds in zijn woning ondervraagd, maar hij werd op 2 maart weer vrijgelaten. Inmiddels was het in Dakar sinds 1 maart 's morgens weer rustig.

Verkiezingsuitslagen

Volgens de op 3 maart gepubliceerde officiële uitslag bedroeg de opkomst bij de verkiezingen van 28 februari 58,5%.
De presidentsverkiezingen werden gewonnen door president Abdou Diouf (PS) met 73,2% van de uitgebrachte stemmen. Op hem waren 828.301 van de 1.131.468 stemmen uitgebracht.
PDS-leider Abdoulaye Wade verwierf 291.869 stemmen (25,8%), terwijl de beide overige kandidaten, Babacar Niang (PLP) en Landing Savane (MRDN), samen 11.298 stemmen kregen (1%).
Van de 120 zetels in de Nationale Vergadering verwierf de PS er 103. Met 17 zetels werd de PSD de enige oppositiepartij in het parlement. In 1983 hadden deze twee partijen resp. 111 en 8 zetels veroverd.
Wade, die als parlementslid herkozen werd, boekte vooral goede resultaten in de zuidelijke provincie Casamance (47%)en in Dakar (43%tegen 54%voor Diouf).

President Abdou Diouf brengt zijn stem uit bij de algemene verkiezingen in Senegal op 28 februari 1988.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13. Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

OMSTREDEN STEMBUS IN BANGLADESH

Op 3 maart 1988 werden in Bangladesh parlementsverkiezingen gehouden. Aan deze verkiezingen werd deelgenomen door de Jatiya Party van president Hossain Mohammed Ershad en door de Gecombineerde Oppositiepartij (COP) van Abdur Rab, een verbond van 73 partijen dat over het algemeen loyaal tegenover het regime-Ershad stond. Er waren in totaal 955 kandidaten voor de 281 verkiesbare zetels in het 300 leden tellende parlement. Tevoren waren reeds 18 Jatiya-kandidaten gekozen verklaard wegens gebrek aan tegenkandidaten. In één district waren de verkiezingen uitgesteld, nadat een kandidaat was neergeschoten (The Times 3-3).

De verkiezingen werden geboycot door een coalitie van 21 oppositiepartijen, met als voornaamste de Awami Liga o.l.v. sjeik Hasina Wazed en de Bangladesh Nationalist Party (BNP) o.l.v. Begum Khaleda Zia. Aan de vorige parlementsverkiezingen van mei 1986 (zie pag. 569/1-'86) had de Awami Liga wel deelgenomen, terwijl de BNP die verkiezingen ook toen had geboycot.
Bij gevechten tijdens de verkiezingen van 3 maart kwamen volgens de minister van binnenlandse zaken, Mohammed Abdul Matin, vijf mensen om het leven. Maar politiekringen maakten melding van 13 doden en zeker 200 gewonden.

Volgens regeringsfunctionarissen bedroeg de opkomst ondanks de boycotoproepen en enkele incidenten omstreeks 50%. Maar andere bronnen meldden dat de opkomst bijzonder laag was en waarschijnlijk niet boven de 10% zou uitkomen.

Op 6 maart maakte de verkiezingscommissie de uitslag van 279 van de 300 kiesdistricten bekend. Op grond daarvan verwierf de Jatiya Party 238 zetels, de COP 15 zetels en twee kleine groeperingen elk 2 zetels, terwijl de overige 22 zetels door onafhankelijken waren gewonnen. In 10 districten moest opnieuw worden gestemd en in 11 districten werd een hertelling van de stemmen gelast.

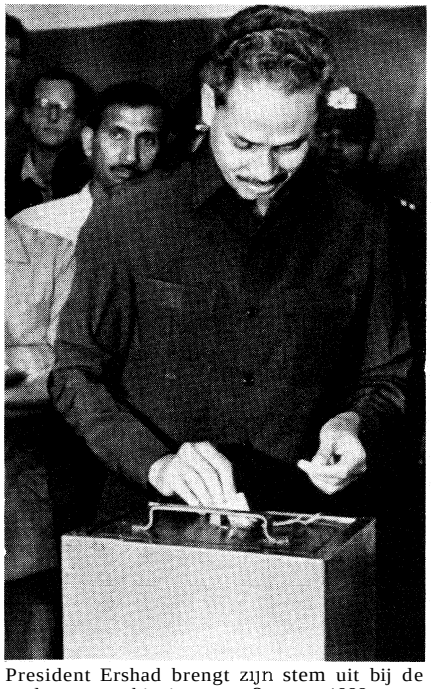
Aan de parlementsverkiezingen waren o.m. de volgende ontwikkelingen voorafgegaan.

Ershad voorzitter Jatiya Party

Nadat president Ershad op 28 augustus 1986 als stafchef van het leger was afgetreden (hij werd opgevolgd door generaal-majoor M. Atiqur Rahman), maakte hij op 1 september zijn voornemen bekend om zich bij de regerende Jatiya Party aan te sluiten. Deze partij was op 1 januari 1986 vooral op instigatie van de president gevormd. Op 2 september 1986 werd Ershad tot voorzitter van de Jatiya Party gekozen.

Presidentsverkiezingen (oktober 1986)

Op 15 oktober 1986 vonden de presidentsverkiezingen plaats. Er waren 12 kandidaten. Naast president Hossain Mohammed Ershad, die op 17 september formeel door de regerende Jatiya Party kandidaat was gesteld. genoten slechts twee van de overige kandidaten enige politieke bekendheid: 1) de 80-jarige Maulana Mohammadullah Hafizi Huzur, leider van de islamitische Khilafat Andolon en ook reeds kandidaat bij de presidentsverkiezingen van 15 november 1981 (pag. 210/2-'82); en 2) luitenant-kolonel b.d. Sayed Farook Rahman, een van de drie leiders van de coup van 15 augustus 1975, waarbij president Mujubur Rahman werd gedood (volgens Sayed Farook Rahman in zijn opdracht), die na de coup van 3 november 1975 naar Libië was uitgeweken en pas in 1985 in Bangladesh was teruggekeerd. (Zie pag. 205/3-'76).
De twee voornaamste oppositiegroeperingen, aangevoerd door Begum Khaleda Zia van de Bangladesh National Party (BNP) en sjeik Hasina Wazed van de Awami Liga (dochter van sjeik Mujibur Rahman), hadden besloten de als ,,schijnvertoning" gekenschetste verkiezingen te boycotten. Zij weigerden mee te werken aan wat volgens president Ershad ,,een overwinningsmars naar de democratie" moest worden. Begum Khaleda en sjeik Hasina waren op 13 oktober onder huisarrest geplaatst en werden pas na de verkiezingen in vrijheid gesteld
Op 20 oktober verklaarde de kiescommissie Ershad formeel tot winnaar van de presidentsverkiezingen. Hij was volgens de commissie gekozen met 21.795.337 stemmen (83,6% van de geldige stemmen), terwijl 54.23% van de 47.912.000 kiesgerechtigden had gestemd. Mohammadullah Huzur werd tweede met 1.510.456 stemmen en Sayed Farook Rahman derde met ruim 1 mln stemmen. De oppositie sprak van een massaal stembusbedrog. In feite zou ,,niet meer dan 1%" van de kiesgerechtigden zijn stem hebben uitgebracht. Journalisten en diplomaten raamden de opkomst op 10 a 15%.
Op 23 oktober 1986 legde president Ershad de eed af voor een ambtstermijn van vijf jaar. De volgende dag benoemde hij een nieuw kabinet, waarin alle 35 leden van de op 9 juli 1986 gevormde regering (pag. 569/2-'86) hun posten behielden.

President Ershad brengt zijn stem uit bij de parlementsverkiezingen op 3 maart 1988

Vrijwaringswet door parlement goedgekeurd. Staat *van* beleg opgeheven (10 november 1986)

Op 10 november 1986 keurde het parlement met 223 tegen 0 stemmen een amendement op de grondwet goed, waarmee alle wetten en acties van Ershads bewind sinds de invoering van de staat van beleg en de opschorting van de grondwet op 24 maart 1982 werden gelegaliseerd. Door die grondwetsherziening werd president Ershad gevrijwaard van gerechtelijke vervolging wegens zijn beleid als hoofdbestuurder van de staat van beleg.
Voor de grondwetsherziening was een tweederde meerderheid in het 330 zetels tellende parlement nodig, waarin de regerende Jatiya Party sinds 26 augustus 1986 over 208 zetels beschikte. Uiteindelijk stemden ook 13 afgevaardigden van de oppositie en 2 onafhankelijke parlementsleden vóór het amendement.
Aan de stemming was een algemene staking van 6 uur voorafgegaan, die was uitgeroepen door Begum Khaleda Zia van de BNP. De andere oppositiealliantie rond de Awami Liga van sjeik

Weekblad 57ste jaargang No. 2937, pag. 43079-43094

President Ershad ondertekent de proclamatie inzake de opheffing van de staat van beleg in aanwezigheid van een aantal leden van het kabinet.

Hasina Wazed alsook de Jamaat-i-Islami boycotten de parlementszitting. Bij de universiteit van Dhaka deden zich gevechten voor tussen de politie en protesterende studenten. Daarbij vielen zeker één dode en ruim 100 gewonden.
In een televisietoespraak op 10 november 's avonds maakte president Ershad de opheffing van de staat van beleg bekend. Voorts stelde hij de opgeschorte grondwet weer in werking.
Daarop liet sjeik Hasina weten dat haar Awami Liga de volgende zitting van het parlement, dat na de stemming voor onbepaalde tijd op reces was gegaan, weer zou bijwonen. Daarmee kondigde zij een opheffing van de op 10 juli ingestelde boycot (pag. 569/3-'86) aan.

Benoeming vice-president. Wijzigingen kabinet

Op 30 november 1986 benoemde president Ershad de minister van wetten en justitie, A.K.M.Nurul Islam, tevens tot vice-president. Voorts benoemde hij zes nieuwe ministers, terwijl een aantal oude ministers (pag. 569/2-'86) met andere taken werd belast of werd vervangen. De wijzigingen betroffen de volgende portefeuilles:

binnenlandse zaken - vice-premier M.A. Matin (voorheen verbindingen); havens, scheepvaart en riviervervoer - vice-premier Kazi Zafar Ahmed (voorheen handel); financiën (tevoren beheerd door Ershad) - M. Syeduzzaman* (voorheen presidentieel adviseur); planning - vice-luchtmaarschalk A.K. Khandker*; onderwijs - Mahbubur Rahman*; arbeid en mankracht - Abdur Rashid*; jute - It.-kol. Zafar Imam'; verbindingen - Matiur Rahman*; openbare werken - Shafiqul Ghani Swapan (voorheen burgerluchtvaart en toerisme); textiel - Sunil Gupta (voorheen jeugd en sport); grondbeheer enlandhervorming - A.K.M.Mayeedul Islam (voorheen havens, scheepvaart en riviervervoer); handel - generaal-majoor Mohammed Abdul Munim (voorheen landbouw); landbouw - Mirza Ruhul Amin (voorheen grondbeheer en landhervorming); zonder portefeuille - generaal-majoor Mahmudul Hasan (voorheen binnenlandse zaken).

* = nieuw

Vijf ministers werden vervangen: Mominuddin Ahmed (onderwijs), M.A. Sattar (arbeid en mankracht), Hashmuddin Ahmed (jute en textiel), vice-luchtmaarschalk K.M. Aminul Islam (openbarewerken) en generaal-majoor Mohabbat Jan Chowdhury (voedselvoorziening).

Voor de portefeuilles van voedselvoorziening, burgerluchtvaart en toerisme alsook jeugd en sport werden geen nieuwe ministers benoemd. Wel werden vier staatsministers en vijf onderministers benoemd.

Mevr. Mamata Wahab, de schoonzuster van wresident Ershad. trad af als onderminister van gezondheid

Amnestie

T.g.v. de 15de verjaardag van de capitulatie van de Pakistaanse troepen in de onafhankelijkheidsoorlog van Bangladesh kondigde president Ershad op 15 december 1986 een amnestie voor ca. 2.500 gevangenen af. De vorige dag waren reeds 203 personen vrijgelaten, die wegens agitatie tegen de regering onder de staat van beleg waren gedetineerd.

Op 28 mei 1987 liet president Ershad 209 gevangenen incl. politieke gedetineerden, vrij krachtens een amnestie t.g.v. de islamitische feestdag Id el-Fitr.

De vrijlating van 303 gevangenen, incl. politieke gedetineerden, werd op 3 augustus 1987 door de president gelast.

Protestacties oppositie. Wetsontwerp inzake plaatselijk bestuur omstreden

Op 24 januari 1987 vond de opening van de winterzitting van het parlement plaats. Zoals was aangekondigd door sjeik Hasina Wazed, die begin januari was herkozen als voorzitter van de Awami Liga, zou de door haar partij geleide oppositie-alliantie van acht partijen haar boycot van het parlement (sinds juli 1986) opheffen. Omstreeks 100 parlementsleden van de oppositie verschenen in het parlement, maar zij liepen demonstratief weg toen president Ershad zijn toespraak begon.
Dezelfde dag leidde Begum Khaleda Zia, voorzitter van de BNP en leider van de alliantie van zeven oppositiepartijen (welke de parlementsverkiezingen van mei 1986 had geboycot, zie pag. 337/1-'86), een illegale protestmars door Dhaka, waarbij het aftreden van president Ershad en de ontbinding van het parlement werden geëist. Begum Khaleda en 30 BNP-functionarissen werden door de politie voor korte tijd gearresteerd. Bij straatgevechten tussen politie en demonstranten vielen zeker 200 gewonden.
Op 16 februari werd het openbare leven in Dhaka en 17 andere steden vrijwel verlamd door een algemene staking (hartal) uit protest tegen het sociaal-economische beleid van de regering. De staking werd niet alleen gesteund door de Awami Liga en de BNP (en de door hen geleide allianties), maar ook door de marxistisch-leninistische alliantie van vijf partijen en de fundamentalistische Jamaat-i-Islami. Een soortgelijke ,,hartal'' vond ook op 30 juni plaats.

Op 12 juli volgde een algemene staking van 24 uur, die was uitgeroepen door de bond van transport- en industriearbeiders SKOP uit protest tegen de regeringsplannen om de economie te privatiseren. De staking viel samen met protesten tegen een wetsontwerp dat die morgen binnen enkele minuten door het parlement was goedgekeurd. Dit ontwerp verleende de strijdkrachten het constitutionele recht zitting te nemen in de gewestelijke raden van de 64 districten. De oppositie, die het parlement tijdens de behandeling van het wetsontwerp demonstratief had verlaten, stelde dat het deel uitmaakte van een ,,geleidelijke militarisering van het gehele bestuur''. Volgens The Times (13-7-'87) namen naar schatting 2 mln arbeiders aan de staking deel. Bij een treffen in Dhaka tussen oproerpolitie en demonstranten raakten omstreeks 100 personen (incl. 20 poli-

tiemannen) gewond, terwijl van 35 arrestaties melding werd gemaakt.

Op 13 juli duurde de algemene staking voort, nu op instigatie van de oppositie uit protest tegen de wet inzake de districtsraden. The Times (14-7-'87) maakte melding van ruim 200 gewonden en 100 arrestaties.
Sjeik Hasina eiste op 14 juli intrekking van de omstreden wet. Voorts riep zij president Ershad ultimatief op tegen middernacht op 18 juli af te treden. Mocht hij aan deze eis geen gevolg geven, dan zou de gecombineerde oppositie op 22 juli een algemene staking van 54 uur uitroepen om de president tot aftreden te dwingen.
Ershad reageerde niet en de algemene staking vond doorgang van 22-24 juli. Zij ging gepaard met gewelddadige botsingen tussen politie en betogers, straatgevechten tussen voor- en tegenstanders van de regering en andere incidenten in Dhaka, maar ook in Chittagong, Khulna en Sirajganj. Op 24 juli deelde de politie mee dat er tijdens de staking ca. 700 gewonden waren gevallen, incl. 100 onder de politie, en omstreeks 300 arrestaties waren verricht. Volgens diverse persberichten echter werden op **23** juli in Dhaka ook vijf demonstranten doodgeschoten, terwijl volgens The Times (24-7-'87) diezelfde dag in zuidelijk en centraal Bangladesh nog vier doden vielen.
Sjeik Hasina kondigde op 24 juli tijdens een persconferentie in Dhaka aan dat de oppositiepartijen tot verdere acties zouden overgaan als president Ershad niet binnen een maand aftrad. Op 30 juli leidde sjeik Hasina een mars van 20.000 aanhangers naar het kantoor van de president, maar de toegangsroute werd gebarricadeerd door ca. 2.000 leden van de oproerpolitie. Daarop riep zij een nieuwe staking voor 2 augustus uit.
Maar die staking van 21 oppositiepartijen werd afgelast, nadat president Ershad het omstreden wetsontwerp op **1** augustus naar het parlement had teruggestuurd met het verzoek alsnog een gedetailleerde discussie aan het ontwerp te wijden. Volgens een verklaring werd de staking geannuleerd wegens de overstromingen die het land na weken van zware moessonregens troffen.

Zware overstromingen

Vanaf begin augustus 1987 werd het noorden van Bangladesh getroffen door zeer hevige moessonregens die leidden tot de zwaarste overstromingen in 40 jaar. Op 24 augustus werd gemeld dat reeds 550 mensen om het leven waren gekomen, niet alleen door de overstromingen maar ook aan de gevolgen van buikziekten (diarree en dysenterie) en slangebeten. Omstreeks 17 mln mensen hadden toen op de een of andere manier van de overstromingen te lijden; 1,5 mln waren dakloos geworden.
Vanaf 24 augustus nam de wateroverlast in het zuidoosten van het land toe. Op 25 en 26 augustus werd ook de hoofdstad Dhaka door zware overstromingen getroffen, terwijl door een storm in de Golf van Bengalen tientallen visserschepen werden verwoest.

Op 8-9 september werd het noorden door een tweede goif overstromingen getroffen. Het aantal doden als gevolg van diarree en cholera nam toen snel toe.
Eind september had vooral het district Svlhet (in het noordoosten) met nieuwe overstromingen te kampen.
Over de gevolgen van de overstromingen berichtte Hans Beynon in de Volkskrant (1-10-'87):
,,Meer dan 1400 mensen kwamen om het leven - onderverdeeld in 458 die bedolven raakten in hun huisjes of slangebeten niet overleefden, en ongeveer negenhonderd die verdronken of stierven aan de gevolgen van buikziekten als diarree en dysenterie. Het ministerie van Gezondheid schat dat er 700.000 mensen zijn besmet door het drinken van vuil water of het eten van bedorven voedsel. Daarmee zijn de dodencijfers dus alweer achterhaald op het moment dat zij worden gepubliceerd.
De natuurramp trof vijftig van de 64 districten. In totaal werden 27.511.368 mensen op een of andere manier het slachtoffer - dat wil zeggen: bijna eenderde van de totale bevolking - en gingen 61.672 stuks vee verloren. In twee maanden werden 1.007.975 woningen weggespoeld of totaal vernield, en 1.357.906 beschadigd. De materiële schade - huizen, gebouwen, vee, gewassen, wegen, dijken, enzovoort - wordt geschat op veertig miljard taka of zo'n 2,5 miljard gulden.
De schade aan graan wordt geschat op drie miljoen ton: 300 duizend ton door de droogte en meer dan 2,7 miljoen ton door het water. Het betekent dat zo'n 3,5 miljoen ton graan moet worden ingevoerd om de bevolking te kunnen voeden."
Tegen oktober hadden ruim 40 landen, internationale organisaties en particuliere instanties Bangladesh hulp ter waarde van ca. $90 mln toegezegd, in de vorm van geld, voedsel en medicijnen. De minister van financiën, M. Syeduzzaman, maakte op 20 september plannen bekend voor een herstelprogramma. Een tijdelijke belastingverhoging zou daarvoor 1,15 mrd taka moeten opbrengen.

Vorming *Freedom* Party

Op 3 augustus 1987 maakten twee van de drie leiders van de coup van 15 augustus 1975, lt.-kol. Sayed Farook Rahman (kandidaat bij de presidentsverkiezingen van oktober 1986) en lt.-kol. Khandaker Abdur Rashid, de vorming van een nieuwe politieke partij bekend, de Freedom Party.

De z g. ,,majoors" leken aan te sturen op een confrontatie met de Awami Liga De leider van deze partij. sjeik Hasina Wazed, had herhaaldelijk geëist dat de voormalige coupleiders alsnog in Bangladesh zouden worden berecht voor de moord op haar vader, sjeik Mujibur Rahman. Op 15 augustus volgden botsingen tussen aanhangers van beide partijen. Terwijl die dag voor de Awami Liga als dag ter nagedachtenis aan sjeik Mujibur gold, proclameerde de Freedom Party die tot 12de verjaardag van de ,,augustus revolutie".

Reorganisatie kabinet

Op 10 augustus 1987 ontsloeg president Ershad een vice-premier en vier ministers: Kazi Zafar Ahmed (vicepremier en minister van havens, scheepvaart en riviervervoer), generaal-majoor Mahmudul Hasan (zonder portefeuille), Abdur Rashid (arbeid en mankracht), Shafiqul Ghani Swapan (openbare werken) en mevr. Rabia Bhuiyan (sociale zaken en vrouwenaangelegenheden). Ook werden een staatsminister en drie onderministers vervangen.
Slechts één nieuwe minister werd benoemd, M. Mahbubuzzaman, tevoren een adviseur van de president. Voorts werden enkele portefeuilles gewisseld. Na deze reorganisatie waren de ministersposten als volgt verdeeld:

Premier en minister van PTT - Mizanur Rahman Chowdhury; vice-premier en minister van industrie - Moudud Ahmed; vice-premier en minister van binnenlandse zaken - M.A. Matin; hulp en rehabilitatie - generaal-majoor Shamsul Huq; handel - generaal-majoor Mohammed Abdul Munim; plaatselijk bestuur, plattelandsontwikkelingen coöperaties - Shah Moazzam Husayn; irrigatie, waterstaat en vloedcontrole - Anisul Islam Mahmud; grondbeheer en landhervorming - Sirajul Hossain Khan (voorheen visserij en veeteelt): energie en minerale rijkdommen - Anwar Hussain: buitenlandse zaken - Humayan Rashid Chowdhury; gezondheid en gezinsplanning - Salahuddin Kader Chowdhury; havens, scheepvaart en riviervervoer - A.K.M. Mayeedul Islam (voorheen grondbeheer en landhervorming); visserij en veeteelt - Mirza Ruhul Amin (voorheen landbouw): religieuze zaken - Maulana M.A. Mannan: textiel - Sunil Gupta: arbeid en mankracht - Anwar Zahid (voorheen voorlichting): financiën - M. Syeduzzaman; planning - vice-luchtmaarschalk A.K. Khandker: onderwijs - Mahbubur Rahman; jute - Lt.-kol. Zafar Imam: verbindingen - Matiur Rahman: landbouw - M. Mahbubuzzaman*.

* = nieuw

Voor de portefeuilles van openbare werken en van sociale zaken en vrouwenaangelegenheden werden geen nieuwe ministers benoemd.

De premier van Bangladesh, Mizanur Rahman Chowdhury.

President Ershad, die reeds de portefeuilles van defensie, establishment en reorganisatie beheerde, nam ook de portefeuille van voorlichting over.
Op 20 november 1987 werd Shah Moazzam Husayn, de minister van plaatselijk bestuur, plattelandsontwikkeling en coörperaties, tevens tot (derde) vice-premier benoemd.

De ontslagen vice-premier Kazi Zafar Ahmed. vertegenwoordiger van de z.g. China lobby in het kabinet. was naar verluidt betrokken geweest bij een schandaal betreffende de illegale verscheping van suiker naar Bangladesh.

,,Beleg *van* Dhaka"

Op 22 oktober kondigden drie oppositie-allianties plannen aan om op 10 november - de eerste verjaardag van de opheffing van de staat van beleg - ruim 2 mln mensen bijeen te brengen voor een symbolisch ,,beleg van Dhaka". Die allianties waren: a) de acht partijen o.l.v. de Awami Liga; b) de zeven partijen o.l.v. de BNP; en c) vijf marxistisch-leninistische partijen met als een van de belangrijkste de Bangladesh Workers Party.
In de periode tot 10 november werd een groot aantal aanhangers van de oppositie - de cijfers liepen uiteen van 1.200 tot 5.000 personen - door de politie gearresteerd, onder wie minstens twaalf prominente leiders. Bij herhaalde botsingen tussen de politie en aanhangers van de oppositie in de grote steden raakten ruim 200 mensen gewond, terwijl ook melding werd gemaakt van zeker vier doden.
Op 28 oktober kwamen sjeik Hasina en Begum Khaleda voor het eerst sinds maart 1986 samen. Zij kwamen overeen hun politieke geschillen tijdelijk te laten rusten, aldus de Financial Times (2-11-'87).
Op 7 november gelastte de regering de sluiting van de Universiteit van Dhaka voor een week, na een botsing tussen aanhangers van de Awami Liga en de Freedom Party.
Op 8 november kondigde de regering een verbod op samenscholingen van meer dan vijf personen af. Voorts werden 6.000 man politie en paramilitaire eenheden ter versterking van de 10.000 man sterke ordetroepen aangevoerd. Het vervoer naar Dhaka werd nagenoeg stilgelegd.
Op 10 november wisten ca. 4.000 demonstranten door te dringen tot het plein tussen de Baitul Makaram (Dhaka's grootste moskee) en het regeringssecretariaat (met de kantoren van de president en de ministers). Zij riepen: ,,Wij hebben één punt, één eis - Ershad moet gaan." Uiteindelijk liep de situatie daar uit op een gewelddadige confrontatie tussen betogers en politie.
's Avonds meldde het ministerie van binnenlandse zaken dat bij onlusten die dag drie mensen waren gedood. Maar sjeik Hasina maakte melding van 12 doden, terwijl Begum Khaleda het aantal doden op zes stelde.
Terwijl sjeik Hasina (Awami Liga), Begum Khaleda (BNP) en Abbas Ali Khan (Jamaat-i-Islami) in opeenvolgende persconferenties claimden dat de gezamenlijke actie een doorslaand succes was geweest, verklaarde vice-premier en minister van binnenlandse zaken M.A. Matin op 11 november dat de campagne een mislukking was geweest. ,,De mythe is geëxplodeerd dat de eenheid van twee dames deze regering ten val zal brengen", aldus Matin. Naar zijn zeggen was 94% van de regeringsambtenaren de voorgaande dag op zijn werk geweest, ondanks de pogingen van de oppositie dit te verhinderen.

Nog op 10 november kondigden de drie bovengenoemde oppositieleiders voor het hele land nationale stakingen op 11 en 12 november aan. Maar op 11 november werden sjeik Hasina en Begum Khaleda voor een maand onder huisarrest geplaatst.
Niettemin gingen stakingen en gewelddadige protesten de volgende weken door. Na een incident op 12 november waarbij twee politiemannen werden gedood, kregen politieke en paramilitaire eenheden de volgende nacht opdracht onmiddellijk op oproerkraaiers en andere wetsovertreders te schieten. Op 13 november kondigde president Ershad ,,zeer stringente maatregelen" aan om verdere protesten de kop in te drukken. Wat betreft een dialoog met de oppositie merkte Ershad op dat zijn deur ,,altijd open" stond en dat hij ,,altijd beschikbaar (was) voor een dialoog". Voor 14 en 15 november kondigde de oppositie een algemene staking van 8 uur per dag (6.00 - 14.00 uur) af. Deze staking werd vervolgens met twee dagen (16 en 17 november) verlengd. Talrijke gewelddadige incidenten vonden plaats.
Inmiddels stelde de regering ook pogingen in het werk om de impasse via onderhandelingen te doorbreken. Volgens de Financial Times (18-11-'87) hadden twee ministers op 16 en 17 november ontmoetingen met sjeik Hasina en Begum Khaleda om over mogelijke concessies van de regering te spreken. Deze zou bereid zijn de bevoegdheden van het parlement en van de premier uit te breiden. Inmiddels kondigde de oppositie op 17 november een algemene staking voor 48 uur op 21 en 22 november aan. Op 17 november werd gemeld dat Begum Khaleda (BNP) de suggesties van de regering in een negatieve reactie ondubbelzinnig had verworpen, maar dat de Awami Liga van sjeik Hasina zich bereid zou hebben verklaard tot een bespreking van de modaliteiten (*Financial Times* 19-11-'87).
Op 20 november sprak president Ershad te Dakha in het openbaar over de mogelijkheid de parlements- en presidentsverkiezingen, die voor 1991 op het programma stonden, te vervroegen, als de oppositie haar campagne beëindigde en een dialoog met de regering startte.
Op 22 november meldden oppositiebronnen dat sjeik Hasina en Begum Khalida geweigerd hadden ministers, die zich aan hun deur vervoegden, te ontmoeten.
Voor 23 en 24 november werd vervolgens een algemene staking van 6 uur per dag afgekondigd. Op 24 november volgde een oproep tot een nieuwe algemene staking van 72 uur, ingaande op 29 november om 6.00 uur.
Volgens niet-officiële berichten, aldus *The* Times (25-11-'87), waren toen sinds het begin van de oppositiecampagne 25 doden, 1.445 gewonden en 2.373 arrestaties gemeld. Dezelfde dag kondigde de regering de instelling van speciale tribunalen aan om personen te berechten die van bomaanslagen en brandstichting werden verdacht.
Eerder die week zei de minister van voorlichting, Anwar Zahid, dat de stakingen Bangladesh bijna $ 50 mln per dag kosten door verlies aan produktie en uitvoer.
Op 25 november kondigde de politiechef van Dhaka, Nasrullah Khan, een verbod voor 30 dagen van alle bijeenkomsten, marsen en demonstraties in de hoofdstad af. Het verbod werd uitgevaardigd nadat de politie eerder

die dag in Dhaka omstreeks 20 oppositie-activisten had gearresteerd. o.w. Syed Istiaq Ahmed, een voormalige procureur-generaal van Bangladesh.

Afkondiging noodtoestand

Op 27 november kondigde president Ershad voor heel Bangladesh de noodtoestand af, omdat de ,,binnenlandse veiligheid en het economische leven'' van het land werden bedreigd. Tegelijk werd voor de hoofdstad Dhaka en diverse andere steden (w.o. Chittagong en Khulna) een uitgaansverbod voor 36 uur afgekondigd. Voorts werden de zes universiteiten van Bangladesh gesloten.
Krachtens de noodtoestand werden a) alle ,,fundamentele rechten'' opgeschort; b) alle stakingen verboden voor de duur van 2 maanden plus alle publieke marsen, demonstraties en bijeenkomsten; en c) de publikatie van nieuws over en commentaren op verboden activiteiten door een verbod getroffen. Op overtreding van de bepalingen van de noodtoestand stond een gevangenisstraf van maximaal 3 jaar.
In een door radio en televisie uitgezonden toespraak tot de natie verdedigde president Ershad op 28 november de proclamatie van de noodtoestand als een poging om ,,het democratisch stelsel, de nationale economie, sociale vrede en politieke stabiliteit te handhaven''. Tegelijk verklaarde hij zich bereid ,,redelijke gesprekken - met de oppositie-partijen apart of gezamenlijk - (te houden) over alle kwesties van nationaal belang, over de huidige situatie, met het doel een bevredigende oplossing te vinden''. De regering had er volgens Ershad geen bezwaar tegen vóór 1991 verkiezingen te houden. Maar er moest dan via onderhandelingen een akkoord worden bereikt over de datum en de procedure. Maar Ershad zou niet buigen voor welke ,,ondemocratische druk'' dan ook om af te treden.
Inmiddels waren na de afkondiging van de noodtoestand bijna 2.500 personen gearresteerd, aldus een officiële mededeling op 30 november. Onder de arrestanten van 27 november was Mirza Gholam Hafiz, oud-parlementsvoorzitter en waarnemend voorzitter van de Bangladesh Nationalist Party (BNP).

Vanuit Indiase bronnen werd melding gemaakt van botsingen tussen betogers en politie, waarbij op 29 november door politie-optreden vijf doden en ruim 350 gewonden zouden zijn gevallen in zeven steden van Bangladesh. De regering van Bangladesh bevestigde op 30 november dat twee mensen door de politie waren gedood.

Nog op 30 november werden vier oppositieleiders vrijgelaten, o.w. Mirza Gholam Hafiz, om ,,een passende sfeer te scheppen voor een dialoog tussen de regering en de oppositie'', aldus vicepremier Matin. In de volgende dagen werden nog negen oppositieleiders op vrije voeten gesteld.

Ontbindzng parlement

Nadat de fundamentalistische Jamaat-i-Islami op 3 december het aftreden van zijn 10 vertegenwoordigers in het parlement had bekendgemaakt en ook twee onafhankelijke parlementsleden waren afgetreden, leek ook de Awami Liga bereid dit voorbeeld te volgen.
In die situatie werd het parlement op 6 december door president Ershad ontbonden. Volgens de grondwet moesten binnen 90 dagen nieuwe verkiezingen plaatsvinden, maar daarover liet de president zich niet uit.

Eveneens op 6 december trad de hoofdredacteur van het regeringsdagblad Dainik *Bangla*, Shamsur Rahman. af uit protest tegen de beperking van de persvrijheid onder de noodtoestand.
Op 7 december werd het openbare leven in Dhaka en vijf andere steden verlamd door een staking van 12 uur die door de oppositie was uitgeroepen. 's Avonds kondigde president Ershad aan dat hij spoedig de noodtoestand zou opheffen en nieuwe verkiezingen zou uitschrijven. Ook het huisarrest van de twee voornaamste oppositieleiders, sjeik Hasina Wazed en Begum Khalida Zia, zou binnenkort worden opgeheven. Diezelfde dag werd Ataus Samad, een correspondent van de BBC die op 23 november was gearresteerd, vrijgelaten.
Op 9 december raakte de minister van textiel, Sunil Gupta. bij een bomaanslag in Dhaka gewond.
Op 10 december stelde de regering 19 politieke gevangenen in vrijheid, onder wie sjeik Hasina Wazed en Begum Khaleda Zia. Na haar vrijlating verklaarde sjeik Hasina dat haar partij, de Awami Liga, aan de komende verkiezingen zou kunnen deelnemen als die ,,onder een interim regering'' werden gehouden. Maar zij sloot deelneming aan de verkiezingen uit als president Ershad op zijn post bleef. Ook ontkende zij tijdens haar huisarrest besprekingen met welke regeringsleider ook te hebben gevoerd.

Op 12 december werd het kantoor van de BBC in Dhaka gesloten en werd de BBC-correspondent Phil Jones uitgewezen, omdat deze Britse omroep vijandige propaganda zou hebben verspreid.
Volgens Le Monde (12-12-'87) waren er officieel sinds 25 november 5.013 arrestaties verricht.

Op 15 december gelastte president Ershad de vrijlating van 436 politieke gevangenen t.g.v. de 16de verjaardag van de onafhankelijkheid van Bangladesh.

Op 20 december werden nog eens zes oppositieleiders in vrijheid gesteld.
Met een reeks kleine bomaanslagen begon op 22 december een tweedaagse algemene staking tegen de regering, die door 22 oppositiegroepen was uitgeroepen om president Ershad tot aftreden te dwingen.
Op 29 december volgde een algemene staking van 8 uur. Volgens persberichten werd aan deze stakingsoproep maar gedeeltelijk gevolg gegeven.

Op 28 oktober 1987 kwamen de twee voornaamste leiders van de oppositie in Bangladesh. sjeik Hasina Wazed (l.) en Begum Khaleda Zia (r.), voor het eerst sinds maart 1986 bijeen om de plannen voor een symbolisch ,.beleg van Dhaka'' te bespreken.

Verkiezingsdatum vastgesteld. Oppositie blijft bij boycot. Uitstel parlementsverkiezingen tot **3** maart

Op 1 januari 1988 kondigde de regering aan dat de parlementsverkiezingen op 28 februari zouden worden gehouden. President Ershad riep de oppositie op haar boycot te staken. Maar hij weigerde af te treden. ,,De enige manier waarop mijn regering kan worden verwijderd is door een nederlaag bij de stembus'', aldus Ershad.
Op 3 januari lieten de 20 samenwerkende oppositiepartijen weten niet aan verkiezingen onder het bewind van Ershad te zullen deelnemen. Die waren een ,,farce''. De oppositiepartijen kondigden een voortzetting van de protestacties aan.
Nadat de twee voornaamste oppositieallianties, geleid door de Awami Liga en de BNP, voor 20 januari (de deadline voor de indiening van de nominatiedocumenten bij de verkiezingscommissie) een algemene staking hadden uitgeroepen, stelde president Ershad de parlementsverkiezingen op 18 januari uit tot 3 maart. Dezelfde dag verwierp de verenigde oppositie een suggestie van president Ershad om nieuwe presidentsverkiezingen te houden. Zij hield vast aan haar eis dat Ershad eerst de macht moest overdragen aan een neutrale overgangsregering.
In de volgende weken zette de oppositie haar stakingsacties voort: Voor 6 februari werd de 22ste staking (sinds 10 november 1987) uitgeroepen. Tegelijk escaleerde het geweld. Zo werden in Chittagong op 24 januari 15 mensen door de politie doodgeschoten.

Lokale verkiezingen

Op 10 februari werden in Bangladesh lokale verkiezingen gehouden. Deze zouden oorspronkelijk over een week worden gespreid, maar de vrees voor een uitbarsting van geweld had de autoriteiten ertoe gebracht de verkiezingen op één dag te concentreren.
Er waren ruim 135.000 kandidaten voor de posten van ca. 4.000 burgemeesters en 39.000 raadsleden in de dorpsraden (,,parishads'') van 64 districten. Die kandidaten mogen officieel geen politieke partijen vertegenwoordigen en daarom werden deze verkiezingen ook niet door de oppositie geboycot.
De campagne en de verkiezingsdag zelf werden gekenmerkt door massaal geweld. Volgens politie- en ziekenhuisbronnen vergde dit op 10 februari 152 mensenlevens en omstreeks 8.000 gewonden. Er werden minstens 200 arrestaties verricht. Volgens het dagblad Sangbad moest door het geweld het stemmen in ruim 3.000 stemlokalen worden gestaakt (The Times 12-2).

Periode vóór parlementsverkiezingen

Ook in de laatste weken vóór de parlementsverkiezingen zette de verenigde oppositie van 21 partijen haar campagne tegen president Ershad voort. Op 13 februari vond de 23ste staking plaats. In dat weekend werden volgens de politie drie mensen gedood, terwijl meer dan 350 gewond raakten. Op 16 en 17 februari werden minstens 20 prominente oppositie-activisten gearresteerd, o.w. Begum Sajeda Chowdhury, de secretaris-generaal van de Awami Liga.

Op 2 maart ontploften in de hoofdstad Dhaka en andere steden honderden bommen bij het begin van een algemene staking van 36 uur die de parlementsverkiezingen van **3** maart zou moeten verstoren. De autoriteiten hadden inmiddels 9.000 militairen ingezet om de 300.000 leden van de politie en paramilitaire eenheden te assisteren bij het bewaken van de 22.302 stembureaus om aanslagen en andere sabotage-acties te voorkomen.

Gedurende de aanloop tot de parlementsverkiezingen zijn honderden mensen gedood en duizenden gewond geraakt, aldus Henk Thomas in de Volkskrant (3-3). Hij stelde voorts o.m.:

,,Om de schijn van een democratische confrontatie te wekken en een eenzame triomfmars te voorkomen, heeft het bewind-Ershad de fusie van 73 (van de ongeveer tweehonderd) geregistreerde partijtjes in de Gecombineerde Oppositiepartij gelast. Deze coalitie, die overigens al tekenen van ontbinding vertoont, heeft als enige tegenkandidaten naar voren geschoven. Naar verluidt zijn deze .,rivalen'' eveneens Ershad-aanhangers.
Ondanks de doden, de gewonden, de vernielingen en de aanhoudende geleverde bewijzen dat Ershad, behalve van het leger en een kleine burgerlijke elite. geen enkele steun geniet van de Bengaalse bevolking, heeft de voormalige generaal hardnekkig aangestuurd op de verkiezingen. De 52-jarige Ershad lijkt het contact met de werkelijkheid enigszins verloren te hebben (...)
Niettemin heeft Ershad, behalve het leger, nog twee machtige medestanders die de instorting van zijn bewindvoorkomen. De belangrijkste is het buitenland dat miljarden guldens aan ontwikkelingshulp verstrekt (...)
De tweede ,,vriend'' van Ershad is de oppositiecoalitie die wordt geleid door twee vrouwen die minder geïnteresseerd lijken in de toekomst van Bangladesh dan in het vereffenen van schulden uit het bloedige verleden. De eerste is sheik Hasina, de dochter van de eerste president Mujibur Rahman en leider van het Awami Verbond. De tweede is Begum Khaleda Zia van de Nationalistische Partij Bangladesh en weduwe van president Ziaur Rahman. Behalve wrok hebben de twee vrouwen, die samen 21 partijen leiden, geen duidelijke en beslist geen eensgezinde opvattingen over de economische en politieke toekomst van Bangladesh.
De 50 miljoen stemgerechtigde inwoners van Bangladesh hebben geen keuze. Ze willen Ershad niet en de oppositie biedt geen perspectief. Ze zijn bang voor het geweld, sluiten vandaag naar alle waarschijnlijkheid hun nering, gaan niet naar hun werk en zeker niet naar de stembus.''

WEST-EUROPA

NEDERLAND

PARLEMENTAIRE ENQUÊTE BOUWSUBSIDIES

Op 8 maart heeft de Parlementaire Enquêtecommissie Bouwsubsidies haar eindverslag aan de Tweede Kamer aangeboden

De commissie was door de Tweede Kamer op 26 nov. 1986 met algemene stemmen ingesteld.
Zij had de opdracht een onderzoek in te stellen ''(...) naar de totstandkoming en toepassing van subsidieregelingen voor woningbouwprojecten van beleggers en andere instellingen op het terrein van de volkshuisvesting, meer in het bijzonder naar de uitgeoefende controle op de op grond van deze regelingen verstrekte subsidies''.

Voorgeschiedenis

De voorgeschiedenis van de enquête begon enkele maanden voor nov. 1986. Op 19 augustus 1986 verscheen in de Volkskrant een bericht dat het Rijk aanzienlijke bedragen te veel aan subsidies zou hebben betaald voor woningbouwprojecten van het Algemeen burgerlijk pensioenfonds. Naar aanleiding daarvan stelden de Kamerleden Hummel, Van Rey en Paulis op 22 augustus 1986 een tiental vragen aan de staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, mr. G.Ph. Brokx.

De staatssecretaris berichtte de Kamer per omgaande niet in staat te zijn deze vragen binnen de gebruikelijke termijn van drie weken te beantwoorden. Als reden daarvoor voerde hij aan dat de procureur-generaal te 's-Hertogenbosch en de hoofdofficier van justitie te Maastricht hadden besloten tot een zogenaamd oriënterend feitenonderzoek met betrekking tot de subsidieverlening inzake een beperkt aantal woningbouwprojecten van het ABP.

De daarop volgende dagen kwam een stroom van perspublikaties op gang over onjuiste opgaven van stichtingskosten door beleggers en wetenschap daarvan bij ambtenaren van het Ministerie van VROM. Vooral vanwege deze perspublikaties gaf de staatssecretaris op 1 september 1986 een voorlopig antwoord op een deel van de hem gestelde Kamervragen.
In een brief gaf hij tevens een schets van het in de afgelopen decennia gevoerde beleid ten aanzien van de subsidiëring van premiehuurwoningen door beleggers. Ook deelde hij mee enkele extra maatregelen te zullen treffen met

betrekking tot de controle van stichtingskosten van beleggerswoningen.
Over deze brief voerden de Commissie voor de Rijksuitgaven en de Vaste Commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening reeds de volgende dag overleg met de staatssecretaris. Alle woordvoerders hadden behoefte aan meer informatie over de verstrekking van rijkssubsidies ten behoeve van woningbouwprojecten van beleggers. ook andere dan het ABP, en mogelijke onregelmatigheden daarbij. De woordvoerder van de PvdA-fractie, de heer Hummel. verklaarde bij deze gelegenheid dat zijn fractie niet wilde uitsluiten dat het in de toekomst wenselijk of noodzakelijk zou zijn een onderzoek in te stellen op grond van de Wet op de Parlementaire Enquête. De woordvoerder van de CDA-fractie, de heer Paulis. verklaarde dat zijn fractie alle feiten in deze kwestie wilde leren kennen en zich daarbij bij voortduring zou beraden op de middelen die daartoe kunnen leiden, geen enkel uitgezonderd. Buiten het verband van de commissievergadering had VVD-woordvoerder Van Rey overigens reeds eerder de mogelijkheid van een parlementaire enquête geopperd. (*Volkskrant* d.d. 20 augustus 1986).
Mede op basis van documenten die door de staatssecretaris op 5 en 12 september waren toegezonden stelden de commissies op 17 september 389 schriftelijke vragen aan de staatssecretaris. De staatssecretaris beantwoordde de meeste van deze vragen op 3 oktober. Zijn antwoorden gingen vergezeld van een nota, waarin enkele aspecten van de subsidiëring van huurwoningen, met name die van beleggers, werden behandeld.
Tijdens de algemene politieke en financiële beschouwingen in de daarop volgende week werd de kwestie van de subsidiëring van woningbouwprojecten door een aantal fractievoorzitters ter sprake gebracht. Daarbij kwam ook de vraag aan de orde hoe de Kamer de «ABP-VROM-affairex mogelijkerwijs verder zou kunnen onderzoeken.
Op 8 oktober zond de heer Alders (PvdA) namens zijn fractie een notitie aan de woordvoerders van de overige fracties. Daarin formuleerde hij een aantal vragen betreffende een mogelijk parlementair onderzoek. Op maandag 13 oktober 1986 werd deze notitie formeel ter kennis gebracht van de Commissie voor de Rijksuitgaven en de Vaste Commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

Een belangrijk element in deze notitie vormde de overweging dat een parlementair onderzoek juist vanwege de mogelijke samenloop met een strafrechtelijke procedure tegen het ABP het beste vorm zou kunnen krijgen in een onderzoek op grond van de Wet op de Parlementaire Enquête. Artikel 24 van de Wet op de Parlementaire Enquête bepaalt dat verklaringen voor een enquêtecommissie afgelegd nimmer als bewijs in rechte kunnen gelden en biedt daarmee getuigen die ook betrokken zijn in een strafrechtelijk onderzoek een bescherming die een «gewoon»parlementair onderzoek niet kan bieden. zo werd in de notitie gesteld.
Overigens zou het parlementair onderzoek zich moeten richten op de politieke en beleidsmatige aspecten van de subsidiëring van beleggerswoningen en juist niet op de strafrechtelijke aspecten, zodat in beginsel een goede afbakening van beide onderzoeken mogelijk zou zijn.
Op 18 oktober 1986 zond de staatssecretaris de Kamer een «... tussentijdse evaluatie (...) in het licht van de nog te volgen procedure.» In deze brief gaf hij een uiteenzetting op enkele hoofdpunten met betrekking tot de subsidiëring van de beleggersbouw en formuleerde hij enkele beleidsvoornemens.
Eveneens op 15 oktober zond de minister van Binnenlandse Zaken, drs. C.P. van Dijk, de Kamer een rapport van het accountantskantoor Dijker en Doornbos inzake de toepassing door het ABP van de subsidieregelingen 1986 en 1975.
De minister van Justitie, mr. F. Korthals Altes, stuurde de Kamer op dezelfde dag een exemplaar van een rapport van de Rijksrecherche, uitgebracht aan de procureur-generaal te 's-Hertogenbosch, over de toepassing van de subsidieregeling 1986. Beide rapporten werden toegezonden ter vertrouwelijke kennisneming.

Op 16 oktober 1986 kwamen de Commissie voor de Rijksuitgaven en de Vaste Commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening in een openbare vergadering bijeen om zich te beraden over de verder te volgen procedure. De commissies kwamen daarin, op voorstel van de fracties van PvdA, VVD en D'66, unaniem tot de conclusie dat het wenselijk was een onderzoek in te stellen als bedoeld in de Wet op de Parlementaire Enquête. Een subcommissie werd belast met het voorbereiden van een voorstel hiertoe dat door de beide commissies aan de Kamer zou worden voorgelegd.
Ook op 16 oktober, zo bleek later, zond de voorzitter van de CDA-fractie in de Tweede Kamer, dr. B. de Vries, een persoonlijke en vertrouwelijke brief aan de ministerpresident. waarin hij als zijn opvatting gaf
«... dat het twijfelachtig is of iemand, die in de komende tijd regelmatig vereenzelvigd zal worden met een beleid, dat ruimte liet voor ontoelaatbare praktijken van beleggers, voldoende politiek gezag zal behouden om beleidsmatig en in het verkeer met beleggers orde op zaken te stellen.
Dat alles overwegend meen ik dat Gerrit er – zowel politiek als persoonlijk – wijs aan zou doen de weg vrij te maken voor een andere bewindspersoon op deze post.»
Het uitlekken van deze brief en de uitkomsten van het daarop volgende beraad in de CDA-fractie. deden de staatssecretaris op 22 oktober besluiten zijn ontslag te vragen.
Dit ontslag werd op 23 oktober verleend. Diezelfde dag werd daarover in de Kamer een debat gevoerd.

Vervolgens werd bij KB van 27 okt. 1986 drs. E. Heerma (CDA), tot dan staatssecretaris van economische zaken, uit dit ambt eervol ontslag verleend en werd hij benoemd tot staatssecretaris van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer.

Op 30 okt. 1986 is mevr. Y.M.C.T. van Rooy (CDA) beëdigd tot staatssecretaris van economische zaken, als opvolger van drs. E. Heerma.

Mevrouw Van Rooy werd op 4 juni 1951 geboren te Eindhoven. Zij deed in 1970 eindexamen aan het Jeanne d'Arc Lyceum in Maastricht (gymnasium A), waarna zij een half jaar kunstgeschiedenis studeerde in Rome en een half jaar Engels in Londen. Vervolgens studeerde zij rechten aan de Rijks Universiteit in Utrecht.
In 1977 studeerdezij af, waarna zij een half jaar werkte als stagiaire bij de Europese Commissie in Brussel.
In 1978 trad mevrouw Van Rooy in dienst als stafmedewerker bij het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW), waar zij zich vooral bezighield met kwesties inzake Europese integratie. handelspolitiek, exportbevordering en overheidsaankoopbeleid.
In 1984 werd zij gekozen tot lid van het Europese Parlement, als lid van de christendemocratische fractie. Binnen het Europese Parlement was mevrouw Van Rooy lid van de commissie Externe Economische Betrekkingen en plaatsvervangend lid van de commissie Economische en Monetaire Zaken en Industriebeleid en van de commissie Rechten van de Vrouw.

Mevr. Y. M. C. T. van Rooy, staatssecretaris van economische zaken.

Ex-staatssecretaris G. Ph. Brokx in de gastenloge van de Tweede Kamer op **23** oktober 1986. tijdens het debat in de Kamer over zijn aftreden.

Voor het CDA. waarvan zij sinds 1978 rechtstreeks lid is, maakte mevrouw Van Rooy deel uit van verschillende commissies en werkgroepen, vooral op dc tcrrcincn van internationale en Europese politiek.

Instelling enquêtecommissie. Leden

Op **5** november 1986 bracht de subcommissie verslag uit aan de (Vaste) Commissies voor de Rijksuitgaven en voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. De subcommissie stelde voor de in te stellen enquêtecommissie een breed geformuleerde opdracht te geven, maar in de toelichting bij de opdracht de aanbeveling op te nemen het onderzoek te beperken tot de premiehuursector.

In de vergadering van de (Vaste) Commissies voor de Rijksuitgaven en voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening op 12 november over het voorstel van de subcommissie pleitte de heer De Beer (VVD)er namens zijn fractie voor deze beperking ongedaan te maken zodat woningwetwoningen op dezelfde wijze in het onderzoek betrokken konden worden als premiehuurwoningen. De overige fracties spraken zich daartegen uit.

De commissies besloten vervolgens unaniem tot indiening van het voorstel tot instelling van een parlementaire enquête.

In het plenaire debat op 26 november 1986 bleek eveneens een grote mate van eensgezindheid. De noodzaak van een parlementair onderzoek stond voor de woordvoerders van alle fracties vast.

Als redenen voor een onderzoek op grond van de Wet op de Parlementaire Enquête werden vooral aangevoerd: de omvang en aard van de problematiek, de noodzaak niet alleen bewindslieden en ambtenaren maar ook particuliere belanghebbenden in het onderzoek te betrekken, de mogelijkheid die de Wet op de Parlementaire Enquête biedt personen onder ede te horen en de samenloop met strafrechtelijke onderzoeken naar gedeeltelijk dezelfde feiten.

Alle fracties konden zich vinden in de voorgestelde formulering van de onderzoeksopdracht. De meningen bleven echter verdeeld over de wenselijkheid de woningwetsector als zodanig in het onderzoek te betrekken.

Direkt aansluitend op het debat volgde het unanieme besluit tot instelling van een enquêtecommissie en ging de Voorzitter van de Kamer over tot de benoeming van 9 leden, elk met een plaatsvervanger:

Leden:

K.G. de Vries (PvdA), S.C. Weijers (CDA), J.F. Scherpenhuizen (VVD), D.J.K. Tommel (D'66), J.F.B. van Rey (VVD), R.P. Hummel (PvdA), J.G.M. Alders (PvdA), A.W. Paulis (CDA) en P.J. Biesheuvel (CDA).

Plaatsvervangende leden:

Mevr. E.L. Herfkens (PvdA), G. van Muiden (CDA), J.T. van den Berg (SGP), mevr. M.B.C. Beckers-de Bruijn (PPR), A.J. te Veldhuis (VVD), A.P.W. Melkert (PvdA), W.A.F.G. Vermeend (PvdA), mevr. H. Tegelaar-Boonacker (CDA) en G.H. Terpstra (CDA).

In de daarop volgende schorsing van de plenaire vergadering koos de commissie tot haar voorzitter het lid K.G. de Vries, tot haar eerste ondervoorzitter het lid S.C. Weijers en tot haar tweede ondervoorzitter het lid J.F.B. Van Rey. Door de griffier van de Kamer was de heer R. Elkerbout aangewezen als griffier van de commissie. Nog diezelfde middag kwam de commissie bijeen voor haar eerste werkvergadering.

Opdracht, werkwijze

De kamer gaf de commissie een ruim geformuleerde opdracht, maar sloot zich in meerderheid aan bij de aanbevelingen het eigenlijke terrein van het onderzoek te beperken. Overeenkomstig deze aanbevelingen heeft de commissie haar onderzoek in hoofdzaak beperkt tot drie subsidieregelingen, te weten:

a. de Beschikking Geldelijke Steun Particuliere Huurwoningen 1986 (Regeling-'68);
b. de Beschikking Geldelijke Steun Huurwoningen 1975 (Regeling-'75);
c. de in 1980 afgekondigde bijzondere regeling voor de omzetting van koopwoningen in premiehuurwoningen (de zogenaamde OKH-regeling; MG 80-20).

De commissie onderzocht de totstandkoming van deze regelingen, de daarin in de loop der tijd aangebrachte wijzigingen, de toepassing ervan in de premiehuursector en de daarop uitgeoefende controle.

Vanzelfsprekend is zij daarbij ook gestuit op problemen die niet uitsluitend van belang zijn voor de genoemde regelingen, zoals bijvoorbeeld de organisatie van de beleidsvorming en -uitvoering, het karakter en de kwaliteit van de regelingen op het gebied van de volkshuisvesting, de systematiek van financiering en subsidiëring, het begrotingsbeleid en de toerekening van grond- en bouwkosten.

Vanaf het begin van baar werkzaamheden is de commissie zich ervan bewust geweest dat, hoezeer ook berichten over mogelijke onregelmatigheden bij de toekenning van woningbouwsubsidies de aanleiding voor haar instelling hebben gevormd, het niet haar taak kon zijn opsporing te doen naar mogelijk strafbare handelingen. Opsporing en vervolging van strafbare feiten zijn in het Nederlandse staatsbestel bij uitsluiting een zaak van de politie respectievelijk het Openbaar Ministerie. De ruime bevoegdheden die de Wet op de Parlementaire Enquête aan een commissie van onderzoek geeft, brengen daarin geen verandering. Een enquêtecommissie is niet een buitengewoon opsporingsorgaan. Artikel 24 van de Wet op de Parlementaire Enquête bepaalt zelfs met zoveel woorden dat behoudens in het geval van meineed «... verklaringen voor een commissie van onderzoek, of op hare vordering afgelegd. nimmer als bewijs in rechte kunnen gelden hetzij tegen degene door wie zij afgelegd zijn hetzij tegen derden.»

De commissie heeft haar onderzoek gericht op de politieke en beleidsmatige aspecten van de subsidiering van premiehuurwoningen. Zij heeft zich voor alles ten doel gesteld alle in dit verband van belang zijnde feiten en achtergronden zo volledig en nauwkeurig mogelijk te onderzoeken.

De commissie begon haar werkzaamheden met de bestudering van de relevante documenten.

Nadat zij deze studie had afgesloten, vonden openbare verhoren plaats van

personen, die door de commissie waren opgeroepen als getuigen/deskundigen. Deze verhoren werden gehouden in de periode van 31 aug. t.e.m. 5 nov. 1987 en op 23, 23 en 26 nov. 1987.
Na afsluiting van de verhoren heeft de commissie zich gezet aan de formulering van haar eindrapport, dat op 8 maart 1988 aan de Tweede Kamer is aangeboden

Eindrapport

In haar eindrapport kwam. de commissie tot de conclusie, dat het departement van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer ernstig tekort geschoten is bij de uitvoering en toepassing van de subsidieregelingen voor woningbouwprojecten van beleggeers.
Over de vraag wat wel en wat niet was toegestaan bij het opgeven van stichtingskosten heeft het departement, aldus de commissie, een zodanige onduidelijkheid laten bestaan, dat grote voorzichtigheid is geboden, wanneer men gebruikers van de regelingen terzake laakbaar gedrag verwijt.
De commissie doet in haar rapport een beperkt aantal aanbevelingen.
Tegelijk met het rapport verscheen een aantal studies van externe deskundigen en drie boekdelen met verslagen van de openbare verhoren.
Omtrent de drie door haar onderzochte subsidieregelingen (zie hiervoor) kwam de commissie tot de volgende conclusies:

De regeling-'68 en de rcgcling-'75 waren beide gebaseerd op een duidelijke politieke keuze over doelstelling en inrichting van de subsidiesystemen voor huurwoningen. Over beide regelingen heeft interdcpartementaal overleg plaatsgevonden en zijn adviesorganen gehoord. Door het kabinet is met de Tweede Kamer over de systematiek van beide regelingen. voordat zij van kracht werden, overleg gevoerd.
Tijdens de voorbereiding van de wijziging van de Regeling-'75 in 1980 is de toenmalige staatssecretaris er ambtelijk uitdrukkelijk op gewezen dat deze wijziging inhield. dat voortaan bij duurdere huurwoningen hogere stichtingskosten tot hogere subsidies zouden leiden De voordien in de subsidieregelingen ingebouwde rem op de stijging van stichtingskosten ging door deze wijziging verloren en de regeling werd gevoeliger voor fraude.
De Raad voor de Volkshuisvesting (RAVO) is over deze belangrijke wijziging van het subsidiesysteem ten onrechte niet geraadpleegd. Het feit dat de wijziging is aangebracht moet als een verkeerde beslissing worden aangemerkt. Aan de Kamer is deze principiële wijziging van het karakter van de subsidieregeling niet als zodanig gemeld. De kamerleden die ervan op de hoogte waren. hebben er in de debatten ten onrechte geen aandacht aan geschonken.
De OKH-regeling, die van een geheel ander karakter is dan de Regelingen-'68 en -'75, is in 1980 in een klimaat van paniek tot stand gekomen. De RAVO is ten onrechte over deze maatregel niet geraadpleegd.
De Kamer heeft de gedachte van een omzetting van premiekoopwoningen in premiehuurwoningen mede geïnspireerd maar heeft zich onvoldoende in de modaliteiten van de omzetting verdiept.

Bij de voorbereiding van de onderscheiden regelingen is weinig aandacht besteed aan de noodzaak om misbruik en oneigenlijk gebruik te voorkomen.
Wat betreft de Regeling-'68 zijn in 1967 duidelijke u-aarschuwingen terzijde gelegd. Wel heeft met betrekking tot een belangrijke kostenpost (de centrale verwarming) een aanpassing van de regeling plaatsgevonden. Aan dit aspect is ook in beide Kamers aandacht besteed
Het is opmerkelijk dat deze wijziging van de regeling niet heeft geleid tot het besluit om ook op andere mogelijke manipulaties met stichtingskosten te letten
Dc aandacht voor de budgettaire consequenties van de onderscheiden regelingen is zeer verschillend geweest.
Bij de introductie van de Regeling-'68 waren minister en Kamer graag bereid op ruime schaal subsidies ter stimulering van de bouw ter beschikking te stellen. Aan de budgettaire aspecten op langere termijn is weinig of geen aandacht besteed.
Bij de introductie van de Regeling-'75 is in het interdepartementaal overleg en in het overleg met de Kamer wel veel aandacht geschonken aan de financiele consequenties op langere termijn.
De budgettaire consequenties van de OKH-regeling op langere termijn zijn op het departement niet berekend. De Kamer heeft er geen aandacht aan besteed.

Uitvoering, toepassing en controle
De uitvoering van de regelingen door het departement en de toepassing door de gebruikers is in de praktijk sterk bepaald geweest door het feit dat in de premiehuursector niet of nauwelijks werd gecontroleerd en getoetst.
In 1982 wordt het departement door de Nota-Post geattendeerd op mogelijke gevolgen van het niet toepassen van een prijs-kwaliteitstoets op premiehuurwoningen van beleggers.
In 1983 blijkt dat het achterwege laten van deze toetsing in de non-profitsector ruimte heeft gelaten voor ontoelaatbare praktijken.
De toenmalige staatssecretaris beslist naar aanleiding daarvan om een prijs-kwaliteitstoets in te voeren voor premiehuurwoningen van non-profitinstellingen, maar nadrukkelijk niet voor die van beleggers. Dit besluit verklaart hij later met het argument dat het Rijk voor beleggerswoningen geen garanties afgeeft en dus geen risico's loopt. Daarom achtte hij destijds ingrijpen in het marktmechanisme onjuist.
Het is echter duidelijk dat de risico's voor het Rijk bij het verlenen van subsidies voor premiehuurwoningen van beleggers na dit besluit onverminderd blijven voortbestaan.
Verdere gedachtenwisseling op het departement, mede naar aanleiding van rapporten van de Accountantsdienst, leidt er uiteindelijk toe dat eerst per 1 januari 1986 aan beleggers wordt gevraagd bij de eindafrekening van een project een accountantsverklaring over te leggen. Zo'n verklaring geeft echter geen inzicht in de kosten-kwaliteitsverhouding van de betreffende woningen.

In 1986 geeft de Algemene Rekenkamer mede naar aanleiding van de rapporten van de departementale accountantsdienst te kennen niet in te zien. waarom voor de marktsector een andere vorm aan controle moet worden gekozen dan voor de sociale sector. Het argument dat meer controle beleggers zou afschrikken, acht de Rekenkamer weinig overtuigend.
Ook de commissie is van mening dat niet valt in te zien waarom in 1983 voor de marktsector niet dezelfde vorm van controle en toetsing is gekozen als voor de sociale sector. In het licht van de toen wop het departement bekende problematiek acht zij de toen genomen beslissing onverant oord.
Eerst op 1 januari 1987 is door de invoering van de kosten-kwaliteitstoets een verantwoorde oplossing tot stand gekonien.

Het door het departement achterwege laten van controle en toetsing bij de uitvoering van de regelingen gedurende zovele laren en het laten voortbestaan van onduidelijkheid over de juiste invulling van het begrip stichtingskosten, vormen naar het oordeel van de commissie de belangrijkste verklaring voor de onzorgvuldige praktijk die zij bij het toekennen van subsidies heeft vastgesteld.
Over de vraag wat wel en wat niet was toegestaan bij het opgeven van stichtingskosten heeft het departement een zodanige onduidelijkheid laten bestaan dat grote voorzichtigheid is geboden wanneer men gebruikers van de regelingen terzake laakbaar gedrag verwijt.
Het feit dat de premiehuursector niet of nauwelijks werd gecontroleerd en getoetst alsmede de moeizame verandering van het beleid terzake tot 1987, zijn in belangrijke mate bepaald door de opvatting dat controle en toetsing bij de toepassing van de regelingen beleggers zouden kunnen afschrikken om in de premiehuursector te bouwen Het departement vond het belangrijker beleggers niet af te schrikken dan om subsidies zorgvuldig uit te keren.
Veel van datgene mat als een onjuiste en onbedoelde uitvoering en toepassing van de regelingen kan worden beschouwd. is in dit licht de prijs die door het departement min of meer bewust is betaald voor de participatie van de beleggers in de bouw.
De keuze voor een bepaalde wijze van financiering van het moningbouwprogramma heeft voor de overheid de afhankelijkheid van beleggers bij de realisatie van het woningbouwprogramma nog vergroot.
Het departement heeft de risico's van het ontbreken van toezicht op NWI's te laat onderkend en te lang gedraald om deze te ondervangen.
In de uitvoeringspraktijk is door het departement niet altijd voldoende aandacht besteed aan de plicht van de overheid om waar mogelijk belanghebbenden gelijk te behandelen.
Hierbij valt te denken aan het feit dat het toestaan van het opvoeren van een kostenpost van 1%voor renteverlies tijdens de bouw onder de Regeling-'68 nooit algemeen bekend is gemaakt
Andere voorbeelden bieden sommige toepassingen van de Regeling-'68 na 1 januari 1976, de extra subsidieverlening aan enkele fondsen in 1979 en onduidelijkheden in de OKH-regeling wat betreft de omzetting van vrije-sectorwoningen en de werkingsduur van de regeling

De Kamer heeft wat betreft de uitvoering en toepassing van de regelingen vooral oog gehad voor de aantallen huizen die werden gerealiseerd.

Tot het begin van de jaren tachtig is niets gebleken van een effectieve controle door de Departementale Accountantsdienst, de centrale Accountantsdienst en de Algemene Rekenkamer op de wijze van uitvoering van de regelingen. Pas daarna treedt enige verbetering op. Dit loopt parallel met meer belangstelling voor controle bij de Tweede Kamer.

Aanbevelingen
De commissie wil op grond van haar bevindingen de Kamer een beperkt aantal aanbevelingen doen.

*I **Regelgeving***
De commissie heeft vastgesteld dat zeer verschillende opvattingen (hebben) bestaan over het rechtskarakter van de door haar onderzochte subsidieregelingen. Daarbij gaat het met name om de vraag of deze regels algemeen verbindende voorschriften dan wel beleidsregels zijn. Bovendien blijken de opvattingen over de gevolgen die aan het rechtskarakter moeten worden verbonden uiteen te lopen.
De commissie beveelt aan dat het kabinet bevordert dat over het rechtskarakter van regelgeving en over de rechtsgevolgen die daaraan moeten worden verbonden, voorzover

daarover onduidelijkheid zou kunnen bestaan bij bewindspersonen en ambtenaren, op zo kort mogelijke termijn volstrekte helderheid wordt geschapen.
De commissie beveelt aan dat de (sub-)delegatie van wetgeving bij de subsidiering in de volkshuisvesting wordt teruggedrongen door de uitgangspunten van het subsidiebeleid in wetgeving in formele zin vast te leggen.

2 Controle
De commissie constateert dat met betrekking tot het door haar onderzochte beleidsgebied de contrrlr op uitvoering en toepassing van de geldende regelingen ernstig is tekort geschoten. Naar haar indruk is de leiding van het departement van VROM zich hiervan thans bewust.
De commissie beveelt aan dat de Kamer de terzake te nemen maatregelen nauwlettend volgt.
De commissie heeft grote tekortkomingen vastgesteld in de financiële administratie van het departement. Zij meent dat de minister van financiën op grond van de Comptabiliteitswet terzake een grotere rol moet spelen door het geven van voorschriften en het houden van toezicht op de naleving daarvan.
De commissie beveelt aan dat de Kamer met de minister van financiën overlegt over de mate van zijn bemoeienis met de inrichting van de financiële administraties op de departementen.
Dc commissie stelt vast dat de organisatie. taakafbakening en taakuitvoering van de Departementale Accountantsdienst, de Centrale Accountantsdienst en de Algemene Rekenkamer niet toereikend zijn geweest om een redelijke controle op de uitvoering van de subsidieregelingen te verzekeren. Zij constateert ook dat (recente) rapportages van de Centrale Accountantsdicnst en de Algemene Rekenkamer in menig opzicht een echo zijn van de bevindingen van de Departementale Accountantsdienst.
De commissie beveelt aan dat Kamer en kabinet zich nader beraden over de effectiviteit van het controlebestel.
Daarbij dient grotere helderheid over taken en bevoegdheden van de verschillende controle-instanties te worden geschapen, zodat hun controle en verslaglegging daarop kunnen worden afgestemd.

Bij dit overleg moet de Algemene Rekenkamer worden betrokken. Dit is ook nodig omdat naar het oordeel van de commissie overwogen moet worden of ook bij de rijksoverheid behoefte bestaat aan een controle zoals deze door een externe accountant bij particuliere bedrijven wordt uitgeoefend en onder welke voorwaarden deze controle zou kunnen worden gerealiseerd.

De commissie beveelt aan dat de Kamer nader overleg voert met de Algemene Rekenkamer over de criteria die de Rekenkamer hanteert bij de selectie van onderwerpen voor haar controle, bij het voorleggen van vragen aan ministers en bij haar rapportage aan de Kamer.
Bij dit laatste verdient met name aandacht de rapportage van de Algemene Rekenkamer over bevindingen in het kader van het onderzoek naar de rechtmatigheid van gedane uitgaven.
De commissie is van mening dat de Kamer beter behoort te worden ingelicht over door de Rekenkamer geconstateerde onrechtmatigheden bij de toepassing van (gedelegeerde) regelgeving.

3 Begrotingssystematiek
De commissie heeft vastgesteld, dat het thans in de Comptabiliteitswet neergelegde begrotingssysteem ertoe leidt dat ten onrechte geen onderscheid wordt gemaakt tussen subsidie-uitgaven enerzijds en leningen, die na verloop van tijd met een rentevergoeding worden terugontvangen, anderzijds.
De commissie meent dat het noodzakelijk is in de begroting onderscheid te maken tussen onomkeerbare uitgaven als subsidies enerzijds en kapitaaluitgaven zoals rendabele leningen en investeringen anderzijds.

Leden van de parlementaire enquêtecommissie bouwsubsidies poseren op 26 november 1986, kort na hun benoeming in de commissie voor de camera.
Staande v.l.n.r. mevr. G. H. Terpstra (CDA), G. van Muiden (CDA), J. T. van den Berg (SGP), P. J. Biesheuvel (CDA), mevr. E. L. Herfkens (PvdA), D. J. K. Tommel (D'66), A. J. te Veldhuis (VVD), A. P. W. Melkert (PvdA) en R. P. Hummel (PvdA).
Zittend v.l.n.r. A. W. Paulis (CDA). J. F. B. van Rey (VVD), voorzitter K. G. de Vries (PvdA) en griffier R. Elkerbout.

De commissie beveelt aan dat de Kamer met het kabinet terzake overlegt en daarbij de mogelijke herinvoering van de kapitaaldienst bereikt.

4 Subszdiesysteem
De commissie stelt vast dat een uniform subsidiesysteem voor huurwoningen onvoldoende rekening houdt met de verschillen in doelstelling bij de onderscheiden initiatiefnemers. Een uniform systeem moet noodzakelijkerwijs rekening houden met de rendementsbehoefte van de beleggers die slechts een beperkt deel van de woningproduktie voor hun rekening nemen.
De commissie beveelt aan het accent te verleggen van een uniform subsidiesysteem naar meerdere subsidie-instrumenten, die uitgaan van een dynamische wijze van calculeren. De door de commissie wenselijk geachte indeling in een marktsector en een sociale sector maakt deze differentiatie mogelijk.
In de marktsector is de primaire functie van de subsidie het mobiliseren van het aanbod. Voor deze sector gaat de voorkeur van de commissie uit naar bijdragen-ineens of meerjarige bijdragen met een beperkte looptijd. Daarbij moeten met betrekking tot de beschikbaarheid van de gesubsidieerde woning voor de huursector voorwaarden worden gesteld.
In de sociale sector is het een verantwoordelijkheid van de overheid dat voldoende woningen beschikbaar komen en blijven tegen aanvaardbare huren die aansluiten op de huren in de bestaande voorraad. De primaire functie van de subsidie is hier de beïnvloeding van de hoogte van de huren.
De subsidie fungeert bovendien als een buffer die met name de effecten van renteschommelingen op de huur vermindert. Gelet op de wenselijkheid dat deze woningen in principe voor de huursector beschikbaar blijven, is een langdurige relatie tussen overheid en exploitant nodig.
In de sociale sector kan naar de mening van de commissie de subsidiering op verschillende wijzen plaatsvinden.
Enerzijds kan gekozen worden voor een systeem als het huidige waarin de subsidie gedurende een lange reeks van jaren wordt uitgekeerd. Indien het dkp-systeem – wellicht in aangepaste vorm – voor deze sector zou worden gehandhaafd, meent de commissie dat de looptijd van de financiele relatie van de overheid met de exploitant die thans vijftig jaar bedraagt, zou moeten worden verkort.
Anderzijds kan ook in de sector eventueel gekozen worden voor bijdragen-ineens of, wat waarschijnlijker is, voor meerderjarige bijdragen met een beperkte looptijd, waarbij aan de subsidie de voorwaarde wordt verbonden dat de woning gedurende lange tijd voor de sociale sector beschikbaar blijft Tijdens deze periode kunnen de gevolgen van tussentijds optredende rentefluctuaties worden opgevangen door conditionele objectsubsidies.

De commissie beveelt de Kamer aan met het kabinet te overleggen over de mogelijkheid om elk jaar in de begroting zo nauwkeurig mogelijk aan te geven welke financiele consequenties van subsidieregelingen op grond van de aangegane verplichtingen, in het licht van een aantal mogelijke veronderstellingen op middellange en lange termijn, moeten worden aangenomen.

5. Bewindspersonen en *ambtelijk* apparaat
Ministers zijn tegenover de Kamer volledig verantwoordelijk voor het door hen gevoerde beleid en voor het functioneren van het onder hen ressorterende departement. Op dit uitgangspunt valt naar de mening van de commissie niet af te dingen.

De commissie heeft vastgesteld dat verschil van inzicht bestaat over de mate waarin bewindspersonen bemoeienis willen en moeten hebben met de gang van zaken op hun departement.
Geconstateerd is dat zij van belangrijke gegevens daaromtrent (bijvoorbeeld accountantsrapporten, directieverslagen) niet of in onvoldoende mate kennisnamen.
Ook is vastgesteld dat belangrijke informatie niet aan hen werd doorgegeven (bijvoorbeeld over een onderzoek van de Algemene Rekenkamer).

De commissie beveelt aan dat bewindspersonen bij hun aantreden duidelijke afspraken maken met en instructies geven aan de secretaris-generaal over de informatie die aan hen zal worden voorgelegd en over de wijze waarop deze moet worden verschaft.
De secretaris-generaal moet naar de mening van de commissie ten opzichte van de bewindspersonen verantwoordelijk zijn voor het naleven van deze afspraken door het ambtelijk apparaat.
De commissie ziet het management van het departement als de eerste taak van de secretaris-generaal. De commissie beveelt aan dat dit in diens functie-omschrijving tot uitdrukking wordt gebracht.

6 De Tweede Kamer
De commissie heeft vastgesteld dat de Tweede Kamer zich intensief met het volkshuisvestingsbeleid heeft bezig gehouden. De uitvoering van dat beleid is echter in overwegende mate beoordeeld in het licht van de bouwproduktiecijfers
Controle op de wijze van uitvoering van de regelgeving heeft nauwelijks plaatsgevonden.
De commissie realiseert zich dar het onvermijdelijk is dat de details van de dagelijkse uitvoering en toepassing van subsidieregels en -beleid zich aan het gezichtsveld van de Kamer onttrekken.
De commissie beveelt aan dat de Kamer zich daaromtrent van tijd tot tijd door middel van een onderzoek op de hoogte stelt. Al naar gelang het onderwerp moet hiervoor de meest geëigende onderzoeksvorm worden gekozen.
De commissie is van mening dat voor haar onderzoek de parlementaire enquête een noodzakelijk en bruikbaar instrument was.

Enkele reacties

Een overzicht van enkele reacties op het verslag van enquêtecommissie bouwsubsidies geeft het volgende beeld:

Oud-staatssecretaris Brokx kan weer terugkeren in een publieke functie. CDA-fractieleider De vries is van oordeel dat Brokx inmiddels weer 'benoembaar' is. De Vries meent dat het rapport van de enquêtecommissie bouwsubsidies aangeeft dat Brokx fouten heeft gemaakt, maar vindt dat hij als ,.goede bestuurder" gekwalificeerd is voor een bestuurlijke post.
Daarmee komt de weg vrij voor een benoeming van Brokx tot burgemeester van Tilburg. Brokx zelf bevestigde op 8 maart al dat hij heeft gesolliciteerd naar deze post.
CDA-fractieleider De Vries houdt overigens vast aan zijn opvatting dat Brokx door-gemaakte fouten niet terug kan keren als staatssecretaris op Volkshuisvesting.
Deze opvatting wordt bestreden door minister van binnenlandse zaken Van Dijk. De conclusie van de parlementaire enquêtecommissie dat Brokx onverantwoord heeft gehandeld, betekent volgens de minister niet dat Brokx niet meer kan functioneren. Voor Van Dijk kan Brokx zowel staatssecretaris worden, als burgemeester dan wel commissaris van de koningin. Hij zegt dat in een interview met het weekblad Elsevier van 12 maart.
De kleine fracties in de Tweede Kamer komen tot harde conclusies over het optreden van de verschillende bewindslieden.
Zo beoordeelt de SGP-fractie de handelwijze van met name minister Gruiiters als 'onaanvaardbaar'. ,,Een minister of staatssecretaris die zichzelf niet houdt aan de regels door hemzelf uitgevaardigd ondermijnt de rechtsstaat en schokt het vertrouwenvan de burger in de overheid", aldus de SGP.
GPV-er Schutte onderschrijft de conclusie van de enquêtecommissie dat de handelwijze Gruijters als 'ontoelaatbaar' moet worden beschouwd. Schutte vindt verder dat het de toenmalige staatssecretaris Brokx moet worden 'aangerekend' dat jarenlang door onvoldoende controle en onzorgvuldige toepassing van regels honderden miljoenen guldens ten onrechte zijn uitgekeerd.
De PPR-fractie meent dat de enquêtecommissie 'onevenwichtig' en 'vrijblijvend' is gebleven waar het gaat om een oordeel over de rol van de opeenvolgende bewindslieden. Kamerlid Van Es (PSP) meent daarentegen dat het rapport bevestigt dat oud-staatssecretaris Brokx ,,grove fouten" heeft gemaakt.
President F.G. Kordes van de Algemene Rekenkamer legt zich neer bij de conclusie van de enquêtecommissie dat de controle van de Rekenkamer op de uitvoering van de subsidieregelingen ontoereikend is geweest.
Hij spreekt in een eerste reactie van een ..hard oordeel". maar wil dit niet bestrijden.
Kordes onderstreept wel dat het oordeel slaat op vroegere activiteiten van de Rekenkamer en de werkwijze inmiddels op een aantal punten is aangepast
De aanbeveling van de enquêtecommissie dat de Tweede Kamer door de Algemene Rekenkamer beter behoort te worden ingelicht over misbruik van subsidieregelingen is volgens Kordes achterhaald. Hij accentueert dat voor de medewerkers sinds enige tijd een speciale instructie geldt om alert te zijn op oneigenlijk gebruik en misbruik van regelingen. Deze instructie is juist op aandringen van het kabinet in het kader van de fraudebestrijding doorgevoerd.

Onder de kop "Nuttige enquête" schreef het *NRC/H'blad* op 8 maart in een hoofdartikel het volgende:

Krijgt CDA-fractieleider De Vries zijn gelijk nu de parlementaire enquëtecommissie bouwsubsidies haar conclusies heeft gepubliceerd? ook het vlot en overzichtelijk geschreven rapport van de enquêtecommissie kan geen volledig antwoord op deze politieke vraag geven. De Vries dwong immers najaar '86 de geestverwante staatssecretaris Brokx van Volkshuisvesting tot aftreden om te voorkomen dat deze als .,aangeschoten wild" een martelgang van vijftien maanden in de schaduw van de enquête zou moeten doormaken. Wat dat betreft heeft hij dat gelijk al bij voorbaat gehaald.
Politieke conclusies over de rol van Brokx als verantwoordelijk bewindsman zijn straks aan de opdrachtgever van de enquêtecommissie: de Tweede Kamer als geheel.
De lezers van het rapport zullen nu een oordeel over de personen willen uitspreken die een hoofdrol hebben gespeeld in het tot op het bot ontrafelde subsidiedrama. Brokx is ontegenzeggelijk zo'n hoofdpersoon en de conclusie over zijn handelen en dat van de onder ziin politieke verantwoordeliikheid opererende ambtenaren kan niet anders dan afkeurend zijn. Het rapport van de enquëtecommissie biedt op veel plaatsen voldoende materiaal voor een dergelijk oordeel. Conclusie: eerherstel voor de oud-staatssecretaris zit er niet in. Datzelfde geldt, in versterkte mate, voor een politicus uit een nog grijzer verleden, oud-minister van volkshuisvesting Hans Gruijters (D66). Zijn handelen krijgt van de enauêtecommissie de toevoeging ,,ontoelaatbaar" mee. Minister Gruijters heeft zich teveel als koopman op de woningmarkt bewogen en dat is een rol die de overheid niet past. In afwijking van zelfgestelde regels gaan loven. bieden, afdingen, met kleine visjes grote vangen, daar dient de overheid zich verre van te houden.
Integendeel, zij dient de helderheid van regels en de algemene rechtszekerheid bij de toepassing ervan te bevorderen. En, nog een les uit de jaren zeventig, als de gestelde regels het gewenste resultaat niet mogelijk maken dient ,,de politiek" met die regels niet de hand te lichten maar die regels voor ieder zichtbaar te veranderen.
Een parlementaire enquête is vaak mede een vereffening van een uitstaande historische rekening. De tamelijk comfortabele rol van een achterom kijkende commissie van bejubelde strenge reken- cn zedenmeesters, heeft bij de hoofdpersonen van het over twintig jaar uitgesmeerde subsidiedrama wel kwaad bloed gezet
Oordelen met de maatstaven van nu over de problemen van toen is gemakkelijk, zo kunnen degenen oordelen die destijds tegen het spook van de woningnood vochten. Zeker. het respect voor de huisvesters van een volk blijft onveranderd overeind. En er is – overeenkomstig de wens van datzelfde volk en zijn parlementariërs – veel en vaak relatief goedkoop gebouwd. Maar de daarbij gebruikte methoden en middelen mogen en moeten aan een hedendaagse toets worden onderworpen. Al was het maar omdat huidige en toekomstige generaties meebetalen voor de beslissingen die destijds zijn genomen.
Een schokkende enquête in de zin van blootgelegde schandalen is de enquéte bouwsubsidies niet. De kracht van het parlementaire onderzoek ligt vooral in de preciese ontleding van foutief bestuur en financiele zorgloosheid. Ook de overheid van nu staat dagelijks aan dit sooi-t risico's bloot. De aanbevelingen van de enquêtecommissie zijn daarom van direct nut en geldig op een wijder terrein dan alleen dat van de volkshuisvesting. Ook dat resultaat van de enquête is een van de verdiensten van de kundige commissievoorzitter Klaas de Vries en de zijnen.
Opnieuw is met een enquéte het zwaarste parlementaire middel gehanteerd, en opnieuw is gebleken hoe effectief dat kan zijn, al had de meeverantwoordelijke rol van het toenmalige parlement wat duidelijker naar voren kunnen worden gebracht. Bovendien: meer dan in het geval van de recente RSV-enquête, waar een nog fungerend minister als Van Aardenne een van de hoofdpersonen was. is het de commissie-De Vries gelukt buiten de actuele politieke touwtrekkerij te blijven. Dat hebben de commissie en ,,de politiek" in zekere zin mede te danken aan de fractievoorzitter van het CDA die ..zijn" staatssecretaris al vooraf naar de zijlijn haalde.

(Verslag enquêtecommissie bouwsubsidies, Nederlandse Staatscourant, NRC/H'blad)

EG

AKKOORD SPANJE – GROOT-BRITTANNIË OVER LUCHTHAVEN

GIBRALTAR MAAKT WEG VRIJ VOOR LIBERALISATIE LUCHTVAART IN EG

De ministers van buitenlandse zaken van Spanje en Groot-Brittannië, Fernandez Ordonez en Sir Geoffrey Howe hebben op 2 dec. 1987 in Londen een akkoord bereikt over een gezamenlijk gebruik van de luchthaven van Gibraltar.

Het Spaans-Britse conflict over het vliegen op Gibraltar, de Britse kroonkolonie, waarop Swanje aanspraak maakt, was de laatste hinderpaal voor een afspraak binnen de EG voor een zekere mate van liberalisatie van het luchtverkeer binnen de EG.

De ministers van verkeer van de EG-landen hadden hierover op 24 juni 1987 een beginselakkoord bereikt. maar de aanvaarding ervan werd geblokkeerd door het conflict over Gibraltar.

Volgens het akkoord van 2 dec. kunnen passagiers voor Spanje. die op Gibraltar landen, voortaan gebruik maken van een aparte terminal en hoeven zij niet meer langs de Britse douane

VERENIGDE STATEN

ONTWIKKELINGEN MET BETREKKING TOT DE PRESIDENTSVERKIEZINGEN VAN 1988

In aansluiting op het bericht van pag. 234/1-1987, waarin melding wordt geniaakt van de kandidatuur van een aantal Democraten en Republikeinen voor het Amerikaanse presidentschap, deden zich m.b.t.de in 1988 in de VS te houden presidentsverkiezingen o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Democratische gouverneur Dukakis kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap

Op 16 maart 1987 kondigde de Democratische gouverneur van Massachusetts, Michael Dukakis, in Boston de vorming van een voorbereidingscomité aan, een stap die alle kandidaten zetten voordat zij formeel hun kandidatuur voor het presidentschap bekend maken. Zijn formele kandidaatstelling zou later plaatsvinden tijdens een rede in het wetgevend orgaan van zijn staat.
Dukakis (geb. 3-11-1933 in Brookline, Massachusetts), zoon van een Griekse immigrant, nam zijn besluit nadat een andere gouverneur uit het noordoosten van de VS, Mario Cuomo, op 19 februari had meegedeeld dat hij niet van plan was in 1988 het presidentschap na te streven (pag. 234/2-1987).
Gouverneur Dukakis, die al lange tijd werd geïdentificeerd met de vooruitstrevende vleugel van de Democratische partij, hoopte de steun te krijgen die Cuomo anders zou hebben ontvangen.

Tot op dat moment hadden twee Democraten zich formeel kandidaat gesteld voor het Amerikaanse presidentschap: Richard Gephardt op 23 febr. 1987 een Bruce Babbitt op 10 maart (pag. 234/1-1987). Babbitt trok zich op 18 febr. 1988 uit de verkiezingsstrijd terug (zie verderop).
In juli 1988 zullen de Democraten op een nationale partijconventie in Atlanta bepalen wie hun kandidaat voor de presidentsverkiezingen wordt.

Op 30 september belegde Dukakis een persconferentie, waarop hij meedeelde dat zijn campagneleider John Sasso verantwoordelijk was geweest voor het laten maken en verspreiden van een videoband die aantoonde dat de Democratische presidentskandidaat Joseph Biden een tekst had uitgesproken die bijna letterlijk was overgenomen uit een televisiespot van de Britse Labourleider Neil Kinnock (zie verderop). Biden had op 23 september zijn kandidatuur voor het presidentschap ingetrokken.
In verband met deze kwestie namen Sasso en Paul Tully, de politieke directeur van de campagne van Dukakis, ontslag.

Kandidatuur van de Republikeinse Afgevaardigde Kemp

Op 6 apr. 1987 maakte Jack Kemp, Republikeins Afgevaardigde uit de staat New York, bekend dat hij wilde meedoen aan de race om het Amerikaanse presidentschap. Hij was de derde Republikein die zich in de verkiezingsstrijd wierp. Kemp, een voormalig prof-voetballer, gold als ideoloog van nieuw rechts in Amerika.

Op 16 sept. 1986 had Pierre S. du Pont IV zich als eerste Republikein kandidaat voor het presidentschap gesteld en op 24 maart 1987 was Alexander Haig de tweede geweest (pag. 23411-1987).
President Reagan mocht zich krachtens het 22ste amendement van de grondwet niet voor een derde ambtstermijn kandidaat stellen.
Medio aug. 1988 zullen de Republikeinen tijdens een nationale partijconventie in New Orleans beslissen wie hun kandidaat voor de presidentsverkiezingen wordt.

Democratische Senator Simon in de race voor het presidentschap

Op 9 april 1987 kondigde de Democratische Senator Paul Simon (Illinois) de vorming van een voorbereidingscomité aan. Verder zei hij dat hij van plan was zich medio mei formeel in de race om het presidentschap te storten.
Op 20 mei meldde *NRC/H'blad* dat Simon zijn kandidatuur had bekendgemaakt.
Simon behoorde tot de ,,liberale" vleugel van de Democratische Partij. Hij was op 6 nov. 1984 in de Senaat gekozen (pag. 754/3 e.v.-1984). Eerder had hij deel uitgemaakt van het Huis van Afgevaardigden.

Republikeins oud-Senator Laxalt staakt de strijd

Op 29 apr. 1987 maakte de Republikeinse oud-Senator Paul Laxalt, die in 1976, 1980 en 1984 de verkiezingscampagne van Ronald Reagan had geleid, de vorming van een voorbereidingscomité bekend.
Op 26 augustus verklaarde Laxalt echter niet aan de presidentsverkiezingen te zullen meedoen omdat hij niet in staat was genoeg geld voor zijn campagne bijeen te brengen.

Democratische presidentskandidaat Gary Hart in opspraak

Met naast zich zijn vrouw Lee en zijn dochter Andrea maakte de Democratische ex-Senator Gary Hart op 13 apr. 1987 in een natuurreservaat nabij Denver bekend dat hij zou meedingen naar het Amerikaanse presidentschap.
Het was de tweede keer dat Hart, een advocaat, een gooi deed naar het hoogste ambt in de Amerikaanse politiek. In 1984 had de toen betrekkelijk onbekende Hart het afgelegd tegen de meer gevestigde politicus Walter Mondale, die meer steun kreeg van het Democratische partij-apparaat.
Op 8 mei trok Hart zich echter terug als gegadigde voor de presidentskandidatuur van zijn partij, nadat hij in opspraak was gekomen wegens een relatie met een fotomodel. Donna Rice.

Op 3 mei had de Miami Herald met het bericht geopend dat Hart de nacht van 1 op 2 mei had doorgebracht met een vrouw die niet zijn echtgenote was. Op 4 mei bleek dat die vrouw Donna Rice was. Vijf verslaggevers hadden tijdens de bewuste nacht de wacht gehouden bij Harts buitenhuis in Washington en de dame pas de volgende avond zien vertrekken. Na aanhoudende negatieve publiciteit over deze kwestie had Hart besloten de verkiezingsstrijd te staken.

Over de affaire-Hart meldde correspondent H.M. van den Brink in *NRC/H'blad* (8-5-1987) o.m. het volgende:

De ineenstorting van Harts campagne heeft zich in duizelingwekkende vaart voltrokken. Afgelopen zondag (3 mei) werd nog bekendgemaakt dat hij in New Hampshire, waar in maart 1988 de eerste voorverkiezingen worden gehouden, zijn voorsprong op de rivalen verder had vergroot. Maar diezelfde dag publiceerde de Miami Herald het bericht dat Hart de nacht van 1 op 2 mei had doorgebracht in gezelschap van een 29-jarig fotomodel met acteerambities. Hart bestreed het bericht, maar de krant hield vol dat haar artikel op waarheid berustte.
Na zich maandag (4 mei) niet in de openbaarheid te hebben vertoond lanceerde de kandidaat op 5 mei een felle aanval op de verslaggevers die zijn gangen waren nagegaan. Hij noemde hun berichtgeving een poging tot ,,karaktermoord" en verweet hun dat zij hun surveillance onnauwkeurig hadden uitgevoerd; het meisje, met wie hij geen ,,persoonlijke verhouding" zou hebben gehad, had na een kort bezoek zijn woning via een achteruitgang verlaten.
Inmiddels was echter bekend geworden dat hij met deze Donna Rice en twee vrienden ook al eens een korte cruise naar de Bahama's had ondernomen. Televisiejournaals lieten op 7 mei een amateurfilmpje zien van het vrolijke gezelschap aan boord van het jacht ,,Monkey Business".

Op 6 mei zette Hart zijn campagne voort in New Hampshire samen met zijn vrouw Lee, die zich de voorgaande dagen niet in de openbaarheid had vertoond. Hij beloofde ,,door te vechten" maar beklaagde zich erover dat hij belegerd werd door journalisten die niet over politieke thema's maar uitsluitend over het schandaal wilden praten. Tijdens een bijzonder pijnlijke persconferentie werd hem gevraagd of hij wel eens overspel had gepleegd. Hart weigerde daarop een antwoord te geven. Zijn echtgenote zei dat niemand zich daarover zorgen hoefde te maken als zij het ook niet deed.
Steeds meer invloedrijke commentatoren gaven inmiddels als hun mening te kennen dat ze de campagne van Gary Hart als afgelopen beschouwden. Opiniepeilingen wezen uit dat het aanzien van de kandidaat zeer ernstig geschaad was. Een enquete van de New York Times die eerder had uitgewezen dat Hart zou winnen als hij het nu tegen de Republikein George Bush zoumoeten opnemen bleek bij een herhaling gisteren het omgekeerde resultaat op te leveren.
Het publiek was volgens diezelfde peiling zeer

goed geïnformeerd over de affaire. en dat was ook geen wonder want ze bleef een prominente plaats innemen in kranten en nieuwsuitzendingen en geen televisiekomiek liet zirh de afgelopen dagen de kans ontgaan om een paar dekselse grappen ten koste van Gary Hart te maken.

Het werven van fondsen voor de verkiezingskas stokte door de ongunstige publiciteit vrijwel geheel. Extra pijnlijk was het dat buiten de naaste omgeving van de kandidaat vrijwel niemand het in het openbaar voor hem opnam. Vooraanstaande Democratische politici onthielden zich van commentaar of spraken hun verbazing uit over het roekeloze gedrag van Hart, die overigens door het partij-establishment altijd als een buitenstaander werd beschouwd. Zelfs politieke l-rienden die nog kort geleden hun steun voor zijn kandidatuur hadden uitgesproken bewaarden nu een gegeneerd stilzwijgen.
Naar verluidt besioot Hart woensdagavond (6 mei) laat zijn campagne te beëindigen toen hij werd geconfronteerd met de mogelijkheid van nieuwe beschuldigingen die olie op het vuur zouden gooien.

De Washington Post had namelijk even tevoren gegevens overlegd waaruit bleek dat hij vorig jaar nog een andere buitenechtelijke verhouding had gehad. De krant verzocht om een vraaggesprek naar aanleiding van deze gegevens, maar dit werd niet toegestaan. In plaats daarvan belde Hart de volgende ochtend een van zijn stafleden en zei: ,,We gaan naar huis."

Voor het gebouw van de Washington Post had zich gisteravond een kleine menigte verzameld van Hart-getrouwen, koeriers en televisieverslaggevers die in de veronderstelling verkeerden dat de krant van de komende dag details over deze nieuwe relatie en de naam van de betrokken vrouw zou bevatten. De Post bleek echter te volstaan met de vermelding dat zij Hart be ijsmateriaal had overhandigd betreffende een ,,recente liaison" tussen hem en ,,een vrouw uit Washington met wie hij een langdurige relatie had". De TV-reporters melddden dit teleurstellende resultaat nadat de eerste kranten van de persen waren gerold direct aan de kijkers thuis.
De affaire-Hart heeft in de afgelopen dagen niet alleen een discussie op gang gebracht over zijn karakter, maar ten minste evenzeer over het gedrag van de pers. Uit dezelfde enquêtes waaruit verontrusting ten aanzien van Harts integriteit sprak kwam ook steeds weer naar voren dat ongeveer tweederde van de Amerikanen vindt dat de media niets te maken hebben met het seksuele gedrag van politici en zich van naspeuringen op dat gebied dienen te onthouden. De Miami Herald verweerde zich door er op te wijzen dat Hart zelf als reactie op aanhoudende berichten over buitenechtelijke escapades journalisten had uitgenodigd om hem te volgen. Hij voorspelde dat ze zich daarbij zeer zouden vervelen. Ben Bradlee, hoofdredacteur van de Washington Post, zei dat bij uitsluitend over de door zijn staf vergaarde informatie met Hart had willen spreken en nimmer van plan was geweest namen of details te publiceren.
(...)

Niemand, ook Gary Hart niet, meent overigens dat het karakter van een presidentskandidaat niet aan een openbaar onderzoek mag worden onderworpen. Aan de orde is slechts hoever men daarbij mag gaan. Dat het onderzoek in het geval van Hart wel bijzonder diepgaand is geweest en zo snel zulke ver strekkende gevolgen heeft gehad is waarschijnlijk te verklaren uit het feit dat het charaeter-issue bij hem al langer speelde. Hart presenteerde zich in zijn eerste poging de presidentskandidatuur te veroveren. in 1984, als een man van nieuwe ideeën en een fris geluid. Zijn campagne leed toen ernstig schade door de onthulling dat hij zijn naam had veranderd – hij heette vroeger Hartpence – en ooi? zijn leeitijd verkeerd had opgegeven (pag. 793/1-1984. red. KHA). Hij werd destijds gezien als een intelligente maar tegelijkertijd gesloten en raadselachtige figuur.
In de publiciteit die deze nieuwe poging begeleidde werd ook steeds weer de vraag ,,wie is Gary Hart?" gesteld en in vraaggesprek na vraaggesprek door een afwerende geïnterviewde onbeantwoord gelaten. Voeg dit bij de bestaande geruchten over zijn ontrouw en het schandaal lag zo goed als klaar om geboren te worden. Toen het eenmaal daar was. miste Hart de slagvaardigheid om er snel een einde aan te maken; zijn ontkrnningen werden als gedraai ervaren.

Op 8 mei zei Hart op een korte persconferentie in Denver: ,,Ik zelf werd het voornaamste politieke thema van mijn campagne. Dat wil ik niet en dat mag ookniet." Hij riep zijn medewerkers en aanhangers op zich te blijven inzetten voor ,,de idealen die in jullie harten branden".
Hij noemde het verder dringend noodzakelijk dat er een ander selectiesysteem voor de vervulling van het presidentschap kwam, waarbij kandidaten niet gedurende maanden of zelfs jaren beroofd werden van elke privacy. Hart gaf toe ,,fouten, zelfs grote fouten" te hebben gemaakt.,,,maar geen slechte dingen" te hebben gedaan.

Op 8 september ontkende Hart in het ABC-programma Nightline geruchten dat hij zich opnieuw kandidaat wilde stellen voor de presidentsverkiezingen. ,,Ik ben geen kandidaat, dit is geen proefballon", aldus Hart in het eerste uitvoerige vraaggesprek sinds zijn afscheid op 8 mei.
Hart gaf toe dat hij in de 29 jaar van zijn huwelijk – onderbroken door twee scheidingen – zijn vrouw ontrouw was geweest. Hij weigerde echter te zeggen of hij met Donna Rice een verhouding had gehad.

Op 15 dec. 1987 kondigde Hart in Concord, de hoofdstad van New Hampshire, zijn terugkeer in de verkiezingsstrijd aan en liet zich, twee dagen voor het verstrijken van de termijn, inschrijven in het kiesregister. Hart stelde zijn kandidatuur in aanwezigheid van zijn vrouw Lee en omringd door een grote schare journalisten. ,,Ik heb besloten mijn politieke campagne te hervatten en het volk te laten beslissen. Ik ben terug in de race", zo zei Hart.
Verder verklaarde hij: ,,Ik heb een gevoel voor nieuwe richtingen, nieuwe ideeën die ons land nodig heeft." Hart zei dat zijn vrouw Lee en zijn kinderen John en Andrea ,,geheel achter deze stap staan, omdat wij in onszelf en in het Amerikaanse volk geloven".
Hart benadrukte dat hij geen geld had en geen nationale verkiezingsorganisatie. maar wel de macht van zijn ideeën. Volgens hem had geen van de andere Democratische presidentskandidaten zich geprofileerd als vooraanstaand figuur en vertegenwoordigde geen van hen zijn ,,nieuwe˘ politieke ideeën.

Op 28 december. aldus The Times (29-12-1987), besloot de federale verkiezingscommissie dat Hart in aanmerking kwam voor geld van de overheid voor zijn nieuwe verkiezingscampagne. Het besluit maakte de weg vrij voor een bedrag van $100.000 uit de Amerikaanse schatkist voor Harts campagne, aldus The Times.

Op 20 jan. 1988 berichtte de Miami *Herald* dat Hart zich mogelijk had schuldig gemaakt aan onregelmatigheden bij de financiering van zijn campagne. Volgens het blad zou Hart van een van zijn geldschieters meer geld hebben aangenomen dan was toegestaan.

De krant schreef dat de video-producent Stuart Karl uit Hollywood de regels voor bijdragen aan de presidentscampagne had overschreden door het salaris van een van Harts medewerkers voor zijn rekening te nemen. Verder zou Hart gebruik hebben mogen maken van Karls privé-vliegtuig. De krant zei te vermoeden dat Karl, die een fortuin maakte met een fitnessvideo van Jane Fonda en videofilms voor Playboy, ook in de campagne van 1984 meer geld aan Hart had gegeven dan wettelijk was toegestaan. Volgens de wet mocht een particulier ten hoogste 1.000 dollar aan één kandidaat schenken en mochten bedrijven niet mensen op hun loonlijst zetten die voor één van de kandidaten werkten.

Een woordvoerster van de federale verkiezingscommissie, die toezicht hield op de bijdragen aan de kandidaten, zei dat er nog geen klacht tegen Hart was ingediend. ,,Alswe een klacht binnenkrijgen, zullen we de zaak onderzoeken", zo zei ze.
Hart zelf zei zich niet bewust te zijn van onregelmatigheden. ,,Ikheb begrepen dat er vragen worden gesteld over de bijdragen van een van mijn aanhangers. Ik heb vrienden van mij gevraagd de zaak te onderzoeken en mij te vertellen wat er is gebeurd of niet is gebeurd", aldus de Democraat.

Democratische Senator *Biden* trekt zich terug als presidentskandidaat na in opspraak te *zijn* geraakt

In een bericht d.d. 9 juni 1987 meldde de NZZ (11-6-1987)dat de Democratische Senator Joseph Biden op het station in Wilmington (Delaware) zich officieel kandidaat had gesteld voor de presidentsverkiezingen van 1988.
De op 20 nov. 1942 in Scranton (Pennsylvania) geboren Biden was sinds 1972 lid van de Senaat voor Delaware en begin 1987 voorzitter van de Senaatscommissie voor justitie geworden.
Op 23 september trok Biden tijdens een persconferentie in Washington zijn

kandidatuur in. De Senator was de week daarvoor in grote moeilijkheden gekomen nadat bekend was geworden dat hij herhaaldelijk plagiaat had gepleegd in toespraken.
In zijn toespraken waren zonder bronvermelding hele passages voorgekomen uit redevoeringen van John en Robert Kennedy en Hubert Humphrey. Verder had Biden op 23 augustus in Iowa zonder bronvermelding en met kleine aanpassingen een passage gebruikt uit een televisiespot van de Britse Labour-leider Neil Kinnock, waarin deze zijn maatschappelijke achtergrond schetste.
Een bijkomende onthulling was dat Biden 23 jaar eerder als rechten-student was gezakt voor een scriptie, omdat hij daarin een groot deel van een artikel uit een juridisch tijdschrift had overgenomen. Als klap op de voorpijl meldde het weekblad Newsweek in zijn editie van 28 september dat de Senator tijdens een campagne-optreden in Claremont, New Hampshire, had gelogen over zijn universitaire verrichtingen.

Tijdens dat optreden had Biden o.m. gezegd dat hij was ,,geëindigd bij de beste helft" van zijn klas, terwijl hij volgens Newsweek als 76ste uit een groep van 85 was geëindigd.
Biden verklaarde op 23 september tijdens een persconferentie dat het al zijn tijd en energie zou vergen zijn,,fouten'' te herstellen en zijn campagne weer op het rechte spoor te zetten -en dan was er nog altijd de kans dat hij daarin niet zou slagen. ,,Tegelijkertijd wordt het uiterste van me gevraagd om het hoofd te bieden aan president Reagans poging het Hooggerechtshof een aanzien te geven dat naar mijn oprechte mening schadelijk is voor dit land."
Biden doelde daarmee op de benoeming van Robert Bork tot lid van het Hooggerechtshof (pag. 44/2-1988), waarover de Senaatscommissie van justitie sinds de week daarvoor hoorzittingen hield.
Eind september bleek de campagneleider van de Democratische presidentskandidaat Dukakis, John Sasso, verantwoordelijk te zijn geweest voor het verspreiden van een videoband die aantoonde dat Biden een tekst had uitgesproken die bijna letterlijk was overgenomen uit de televisiespot van Kinnock.
Op 30 september belegde Dukakis een persconferentie, waarop hij meedeelde dat nader onderzoek had uitgewezen dat Sasso de videoband had laten samenstellen en verspreiden. Dukakis zei dat hij de handelswijze van zijn campagneleider afkeurde en dat hij Biden telefonisch zijn verontschuldigingen had aangeboden.

Democratische Senator Gore kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap

Op 29 juni 1987 meldde Senator Albert Gore (Tennessee) zich officieel aan als gegadigde voor de presidentskandidatuur namens de Democratische partij. In een toespraak wees Gore (39) er op dat het Amerikaanse volk 27 jaar eerder het tot dan toe oudste staatshoofd (Dwight Eisenhouwer) verving door het jongste (John F. Kennedy). Omdat Reagan inmiddels de meest bejaarde president was, werd het tijd voor een herhaling van die keuze, aldus Gore.

De Senator uit Tennessee is de zoon van een Congreslid, kreeg zijn opleiding aan Harvard, werkte voor Eugene McCarthy, vocht in Vietnam, was zes jaar journalist en acht jaar lid van het Huis van Afgevaardigden. Hij omschreef zichzelf als een man van het midden en beloofde op 29 juni dat hij het ,,respectvoor de wet, de waarheid en het gezond denken" zou terugbrengen in het Witte Huis. Zijn vrouw Tipper was bekend als initiatiefneemster van een actiegroep die onzedelijke rockteksten en video's wilde laten verbieden.
Gore werd gesteund door een groep financieel Leer draagkrachtige Democraten die zich onder de naam Impac hadden verenigd om sanien eén kandidaat naar voren te schuiven.

Democratische Senator Nunn doet geen gooi naar het presidentschap

Op 27 aug. 1987 maakte Senator Sam Nunn, een conservatieve Democraat uit Georgia, bekend dat hij geen gooi zou doen naar het presidentschap van de Verenigde Staten. Die dag maakte hij een einde aan maanden van speculatie met de bekendmaking dat hij niet zou proberen de nominatie van zijn partij te krijgen, omdat zijn werk in de Senaat en familie-omstandigheden hem daar geen ruimte voor lieten.
Nunn was voorzitter van de Senaatscommissie voor de strijdkrachten. Hij had grote invloed binnen de Senaat in def ensie-aangelegenheden.

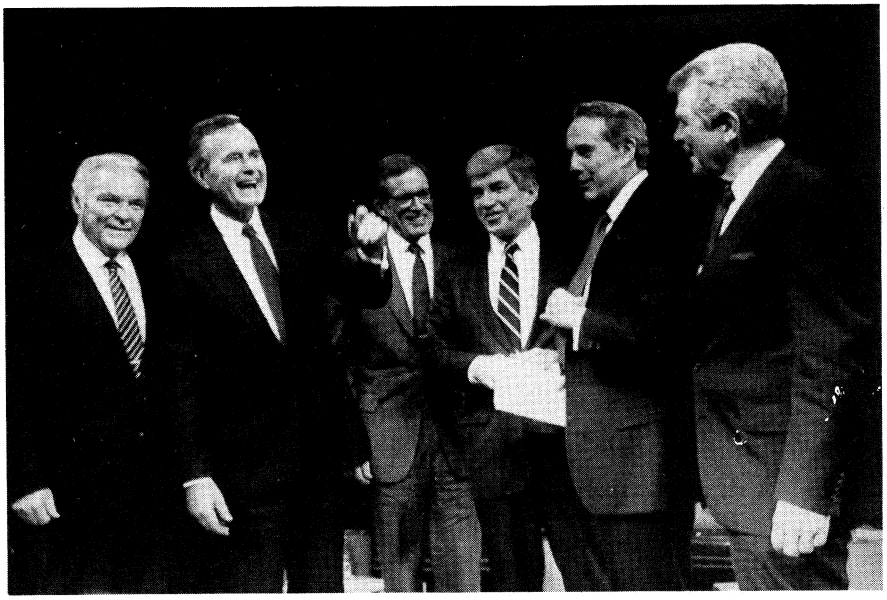
In een brief aan zijn aanhangers schreef Nunn: ,,Ik heb besloten niet mee te doen aan de race in 1988 om het presidentschap. Mijn nieuwe verantwoordelijkheid als voorzitter van de commissie voor de strijdkrachten van de Senaat heeft zwaar gewogen bij deze beslissing. Ik ken mezelf redelijk goed, en ik ben tot de conclusie gekomen dat als ik zou proberen president te worden en ook mijn verplichtingen in de Senaat na te komen, ik uiteindelijk geen van beide goed zou doen. Met een zoon op de middelbare school en een dochter aan de universiteit, ben ik ook bezorgd over de gevolgen voor mijn familie van een campagne voor het presidentschap."

Republikeinse kandidaat Robertson in opspraak

Op 15 sept. 1987 zei de televisiedominee Marion ,,Pat"Robertson dat hij op 1 oktober het startsein zou geven voor zijn campagne voor het presidentschap.
Robertson, die de uiterste rechtervleugel van de Republikeinse Partij vertegenwoordigde, zei dat meer dan drie miljoen handtekeningen ter ondersteuning van zijn kandidatuur waren verzameld, en dat hij al $ 10 mln aan bijdragen had ontvangen.

De politieke boodschap van de dominee, wiens Christian Broadcasting Network (CBN) een omzet van $ 200 mln haalde, was de volgende: het gaat niet goed met Amerika door het voortsluipende zedenverval. De oplossing ligt in een terugkeer naar God en een christelijke regering.

Robertson, die volgens eigen zeggen op zijn 26ste was wedergeboren toen hij God ontdekte, zei ook met zijn kandidatuur gehoor te geven aan een opdracht van God.

De zes Republikeinse presidentskandidaten op 28 oktober 1987. nadat zij in Houston twee uur met elkaar hadden gedebatteerd. V.l.n.r.: Alexander Haig, George Bush, Pierre du Pont, Jack Kemp, Robert Dole en Pat Robertson.

Vijf Democratische presidentskandidaten. V.l.n.r.: Paul Simon, Albert Gore. Richard Gephardt. Bruce Babbitt en Michael Dukakis

Op 1 oktober stelde Robertson zich kandidaat voor de Republikeinse nominatie voor het Amerikaanse presidentschap, ,,Dit zal geen campagne zijn van een kleine, goed georganiseerde minderheid. Het zal een campagne zijn om de harten van het Amerikaanse volk te veroveren", aldus Robertson, staande voor het huis in een wijk in de binnenstad van New York waar hij 27 jaar geleden als jonge dominee korte tijd had gewoond.
In zijn toespraak stipte Robertson zijn bekende thema's aan zoals ,,degrootste crisis waarmee ons land vandaag wordt geconfronteerd is de neergang van de familie-eenheid".
Ook zei hij: ,,Wemoeten het ouderwetse concept van morele zelfbeperking en onthouding voor het huwelijk weer invoeren."

Op 8 oktober gaf Robertson in een vraaggesprek met de Washington Post toe dat zijn eerste zoon, in tegenstelling tot wat hij steeds beweerd had, al tien weken na zijn huwelijk het levenslicht zag. Hij bevestigde desgevraagd dat hij niet op 22 maart 1954 was getrouwd, maar pas in augustus dat jaar, tien weken voor de geboorte van zijn eerste kind. Robertson vertelde dat hij de werkelijke huwelijksdatum altijd geheim gehouden had om zijn familie te ,,beschermen". Verder wees hij erop dat hij zijn leven pas later ,,aan Jezus had gewijd".
In *NRC/H'blad* (9-10-1987) merkte correspondent Ben Knapen over Robertson o.m. het volgende op:

(...) Pat Robertson predikt een politiek programma van morele integriteit en is pas betrekkelijk recent politiek actief geworden. In zijn autobiografie uit 1972 beschrijft hij hoe God hem herhaaldelijk influisterde predikant te blijven en niet in de politiek te gaan. ,,De Heer weigerde mij de vrijheid te geven", aldus Robertson destijds. In een nieuwe uitgave van het boek blijkt deze passage echter te zijn verdwenen. Vragen hierover bleken hem deze zomer al te irriteren en op zeker moment vertelde hij dat Gods positie in politieke zaken was veranderd.
Gods woord heeft het leven van de presidentskandidaat vaker gestuurd, soms in detail. Zo schrijft Robertson dat bij onderhandelingen over nieuwe studioapparatuur God de knoop hielp doorhakken. ,,Ik wachtte", schrijft de predikant in zijn boek, ,,en toen sprak de Heer: .Ga niet hoger dan 2.5 miljoen dollar' ". En zo geschiedde,
Dit vooriaar raakten religieuze televisiestations in opspraak door financiële malversaties en enkele seksuele schandalen. Pat Robertson had hiermee niets van doen. maar de schenkingen aan CBN liepen wei dramatisch terug en hij zag zich genoodzaakt allerlei diensten te schrappen en 470 man te ontslaan.

Pat Robertson is al eerder gedwongen geweest kleine correcties op zijn verleden aan te brengen. Zo stond in een eerste biografisch overzicht van zijn verkiezingsstaf dat de kandidaat een academische studie (kunstgeschiedenis) had gevolgd aan de Universiteit van Londen. Later werd de passage veranderd in: ,,Hij studeerde korte tijd aan de Universiteit van Londen." Verwacht wordt dat in een volgende oplage van het biografisch stencil zal staan: ,,Hij volgde een zomercursus op de campus van de Universiteit van Londen."

In toespraken in Iowa had Robertson gezegd dat hij lid was van de raad van bestuur van de Bank van Virginia. Dat bleek een ruime interpretatie van zijn advieswerk voor een plaatselijk bijkantoortje van deze bank in geval van lokale liefdadigheidsacties en dergelijke.

De Republikeinse kandidaat zei op 8 oktober dat er geen ,,patroon van bedrog" uit zijn geschriften en toespraken mag worden gereconstrueerd, maar dat hij in het vervolg meer acht zal slaan op ,,kleine onzorgvuldigheden". Wat zijn huwelijksdatum betreft zegt Robertson eigenlijk niet te hebben gelogen ,,omdat wij altijd 22 maart als huwelijksdag hebben beschouwd, omdat mijn zoon op die dag werd verwekt". Hij noemde het verder ,,schandalig dat de pers zo in mijn gezinszaken binnendringt".
De echtgenote van de kandidaat zei op 8 oktober teleurgesteld te zijn over het nieuws, omdat het haar gezin in verlegenheid brengt. Maar, aldus Adelia Robertson, ,,ik was er al bang voor dat het bekend zou worden toen mijn echtgenoot zich kandidaat stelde voor het presidentschap"

Geen kandidatuur voor Democratische Afgevaardigde Pat Schroeder

Op 28 sept. 1987 deelde Patricia Schroeder, een lid van het Huis van Afgevaardigden uit Colorado, mee dat zij om persoonlijke redenen niet zou meedingen naar de Democratische nominatie voor het presidentschap.

Schroeder, die de laatste paar maanden in feite als volwaardig presidentskandidaat had geopereerd, maakte haar besluit bekend op een politieke bijeenkomst in haar woonplaats Denver.

Democraat Jackson stelt zich kandidaat *voor* de *presidentsverkiezingen*

Op 10 okt. 1987 maakte de zwarte dominee en mensenrechtenactivist Jesse Jackson in Raleigh (North Carolina) officieel bekend dat hij wilde meedingen naar de Democratische nominatie voor het Amerikaanse presidentschap. Het was de tweede maal dat Jackson probeerde door zijn partij kandidaat gesteld te worden bij de presidentsverkiezingen. In 1984 had hij ook een gooi naar het presidentschap gedaan.
In een toespraak pleitte Jackson voor economische gerechtigheid en moraal op het gebied van de buitenlandse politiek. ,,Nu is het tijd voor moedig leiderschap en voor een nieuwe richting", zo zei hij.
Hij beloofde als president op de defensie-uitgaven te zullen korten, maar de verdedigingskracht te handhaven. Op de welgestelden en de zakenwereld deed hij een beroep meer belasting te betalen en het creëren van banen buiten de VS te staken.
Op 16 november verzocht Jackson de Amerikaanse geheime dienst om bescherming nadat hij herhaaldelijk bedreigingen had ontvangen van de Ku Klux Klan, een extreem-rechtse, racistische organisatie in de VS.

Republikeinse vice-president Bush kandidaat voor het Witte Huis

Op 12 okt. 1987 stelde vice-president George Bush zich in Houston (Texas) officieel kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap. In een hotel aldaar zei Bush de ,,vrijheidsstrijders in de wereld te willen helpen" en hij noemde daarbij o.a. de Nicaraguaanse contra's en het Afghaanse verzet.
Bush, sinds begin 1981 vice-president onder president Reagan, noemde Reagan ,,een groot president" en zei o.m. ,,Ik wil me sterk maken voor een nieuwe harmonie, een grote tolerantie en een hernieuwd besef dat dit land is gegrondvest op samenwerking. Ik wil geen kruistocht leiden, mijn ambities zijn misschien minder dramatisch,

maar ze zijn niet minder oprecht gemeend." En tegen de Hispanics in de zaal in Houston zei Bush in het Spaans: ,,Onze partij is jullie partij: we zijn allemaal familie."
Verder verklaarde hij ervan overtuigd te zijn dat hij de beste man was voor het presidentschap.

Correspondent Paul Brill schetste in de Volkskrant (13-10-1987) o.m. het volgende beeld van Bush, die op 12 juni 1924 in Milton, Massachusetts, werd geboren:

Angstvalligheid en gebrek aan persoonlijkheid zijn typeringen die vaak gehoord worden als het over Bush gaat. Kennelijk is ook hijzelf zich daarvan bewust, en dat is er wellicht de reden van dat hij af en toe een wat krampachtige stoerheid aan de dag legt - en dan prompt een stommiteit begaat.

In de campagne van 1984, toen Geraldine Ferraro zijn directe tegenstander was, maakte hij vaak de indruk van iemand die zich geen houding weet te bepalen. Gelukkig voor hem werd dat destijds overschaduwd door Ferraro's belastingperikelen. Zelf zegt hij nu dat hij in 1984 soms ,,te opvliegend" was.
Een recent voorbeeld van een stommiteit is het ,,grapje" dat hij zich (op 2 okt, red. KHA) tijdens een Europese reis veroorloofde over de kwaliteit van de Amerikaanse automobielindustrie. Naar aanleiding van het feit dat bij een Russische militaire oefening geen enkele tank mechanische problemen kende, merkte Bush op dat de betreffende Sowjet-mecaniciens zeer welkom zouden zijn in Detroit. Die uitlating zette daar kwaad bloed (. .).

Het sterkste wapen dat Bush tot zijn beschikking heeft, is zijn bestuurlijke ervaring. Sinds hij in 1966 zijn intrede deed in de politiek, heeft hii een grote varieteit aan oubliekе functies afgewerkt: Congreslid, ambassadeur bij de Verenigde Naties, voorzitter van de Republikeinse partij, zaakgelastigde in de Chinese Volksrepubliek, CIA-direkteur, en tenslotte zeven jaar lang plaatsvervanger van president Reagan. In zijn toespraak van gisteren benadrukte hij zijn vice-presidentiële ervaring en presenteerde hij zich als kampioen van de stabiliteit.

George Bush, die 42 jaar getrouwd is en vijf kinderen heeft, (...) heeft zich kort na de Tweede Wereldoorlog gevestigd in Texas waar hij een fortuin heeft gemaakt in de olie-industrie. Gezien het belang van het Zuiden in de verkiezingen van volgend jaar komt die Texaanse achtergrond hem ook goed van pas, al zijn er nogal wat Texanen die hem altijd zijn blijven zien als een Oostkust-immigrant.

Op 25 jan. 1988 liep een interview met George Bush in het CBS-journaal uit op een scherpe woordenwisseling tussen de vice-president en nieuwspresentator Dan Rather. De reacties op het incident wekten de indruk dat het voor Bush achteraf een goede zaak was geweest.

Kandidatuur Republikeinse leider Senaat Dole

Op 9 nov. 1987 stelde de Republikeinse leider in de Senaat, Robert Dole (geb. op 22 juli 1923 in Russell, Kansas), zich officieel kandidaat voor het Witte Huis. Dole deed dit in zijn geboorteplaats.

Dole, al 26 jaar actief in de nationale politiek, gold op dat moment na vice-president Bush in het Republikeinse kamp als de tweede grote kanshebber voor het Amerikaanse presidentschap. ,,Ikkan als president van de Verenigde Staten dingen veranderen", zo zei hij. ,,In 1976 en 1980 had de Amerikaanse kiezer behoefte aan een president van buiten, maar ik geloof dat Amerikanen nu zoeken naar iemand die het klappen van de zweep in de politiek van Washington kent."
Dole was in 1976 al eens kandidaat voor het vice-presidentschap onder Gerald Ford en voerde vier jaar later campagne voor de Republikeinse kandidatuur, die toen door Reagan werd gewonnen.
Zijn eerste politieke prioriteit als presidentskandidaat was het terugdringen van het begrotingstekort.
Over Dole's opvattingen meldde *NRC*/H'blad (10-11-1987) o.m. het volgende:

Dole combineert uitgesproken conservatieve programmapunten, bijvoorbeeld op het gebied van de Midden-Amerika-politiek. met gematigde opvattingen over sociale kwesties. Hij hamert in toespraken steeds op zijn bescheiden afkomst (dit in tegenstelling tot de ,,gouden lepel''-jeugd van Bush) en op zijn gevoeligheid voor de onderkant van de samenleving. Als jonge regionale bestuurder stempelde Dole ooit nog de sociale uitkering voor zijn vader af, zoals hij eens half in tranen heeft gezegd.
Bob Dole had geen gemakkelijke jeugd, maar wist een middelbare-schoolopleiding te voltooien. Daarna ging hij onder de wapenen. en in 1945 werd hij als tweede luitenant in Italië ernstig gewond.
Sedertdien is zijn rechterarm verlamd. Na de oorlog studeerde hij rechten; hij kwam in de politiek van Kansas terecht en deed als lid van het Huis van Afgevaardigden in 1961 zijn intrede in de nationale politiek. Zeven jaar later werd hij Senator en in 1971 leidde hij op verzoek van de toenmalige president Richard Nixon de Republikeinse partij.
De campagne van Dole heeft de laatste weken aan vaart gewonnen. Zijn - tweede - echtgenote is de populaire gewezen minister van transport Elizabeth Dole. die een maand geleden haar ministerie verliet omvolledig voor haar echtgenoot campagne te voeren (pag. 42/1-1988, red. KHA). Vervolgens trad ook de minister van arbeid, William Brock, af om chef-staf van Dole's campagne te worden (pag. 42/2-1988, red. KHA). Tegelijkertijd namen de donaties voor de campagnekas van Dole toe. al loopt hij nog altijd enkele miljoenen dollars achter op Bush.
De zwakke plek van Dole is zijn geringe charisma. Dole is een betrekkelijk cynische, door de wol geverfde politicus, die moeite heeft om een visie van een ,,Robert-Dole-Amerika'' uit te dragen.
In vorige campagnes had hij bovendien te kampen met wat inmiddels de..hatchet-factor is gaan heten: Dole oogde en sprak als iemand die zonder moeite de rol van huurmoordenaar in een gangsterfilm zou kunnen krijgen.
Tegen dit beeldprobeert Dole zich in de huidige race te verzetten, wat recentelijk nog leidde tot een nogal gekunstelde pose van harmonie in een debat met andere Republikeinse kandidaten. Tegelijkertijd probeert Dole zichzelf echter aan het publiek voor te stellen als een man die geen dagdromen wil verkopen. Hij hamert op zijn competentie, houdt het kiezerspubliek voor dat Amerika offers zal moeten brengen. ,,We hebben zeven jaar op de pof geleefd", aldus Dole, ,,en er is geen gemakkelijke weg terug."

Haig geeft strijd om presidentschap *op*

Op 12 febr. 1988 trok de Republikein Haig zich terug uit de race om het presidentschap. Peilingen en de uitslag die week in de staat Iowa, waar op 8 februari tijdens partijvergaderingen een informele raadpleging van de kiezers (een zg. ,,caucus'') had plaatsgevonden, ,,hebben duidelijk gemaakt dat Al Haig niet de Republikeinse kandidaat zal worden in 1988'', aldus Haig in een toespraak die dag in Manchester (New Hampshire).
In zijn afscheidstoespraak voor een kleine schare aanhangers gaf Haig het advies op de Republikeinse Senator Robert Dole te stemmen. Haig: ,,Dole is de beste man om ons land in de jaren negentig te helpen."

Democraat Babbitt en Republikein Du Pont zetten punt achter hun verkiezingscampagne

Op 18 febr. 1988 beëindigden de Democraat Babbitt en de Republikein Du Pont hun verkiezingscampagne. Zij hadden daartoe besloten na voor hen tegenvallende resultaten bij de caucus in Iowa op 8 februari en bij voorverkiezingen (,,primary'') in New Hampshire op 16 februari.

In Iowa was Babbitt bii de Democraten met negen procent van de stemmen op de vijfde plaats terechtgekomen en Du Pont bij de Republikeinen met zeven procent eveneens op de vijfde plaats. In New Hampshire was Babbitt met vijf procent van de stemmen zesde geworden en Du Pont met tien procent vierde.

Bush werd in New Hampshire eerste bij de Republikeinen, terwijl bij de Democraten Dukakis de eerste plaats veroverde.

Republikein Kemp trekt zich terug uit de race om het Witte Huis

Op 10 maart 1988 gaf de Republikein Kemp de strijd om het presidentschap op, omdat hij in de voorverkiezingen tot dan toe geen enkel resultaat van betekenis had geboekt.

Na de beslissing van Kemp de strijd te staken, waren er nog drie Republikeinse presidentskandidaten over: Bush, Dole en Robertson. Bij de Democraten waren nog zes kandidaten over: Dukakis, Gephardt. Simon, Jackson, Gore en Hart.
(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde. NZZ, FAZ, The Times, Financial Times, Time)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N.0165-3660

CONTINUÏTEIT EN VERANDERING IN INDONESIE

Op 10 maart heeft het 1.000 leden tellende Volkscongres de 66-jarige president Soeharto eenstemmig herkozen voor een vijfde ambtstermijn van vijf jaar. Soeharto, die zich op 20 oktober 1986 op dringend verzoek van de regeringspartij Golkar tot een nieuw mandaat bereid had verklaard, was sinds zijn nominatie op 2 maart de enige kandidaat.
Op 11 maart koos het Volkscongres bij acclamatie de bijna 61-jarige Sudharmono, voorzitter van de Golkar, tot vice-president als opvolger van Umar Wirahadikusumah. Dat gebeurde nadat zijn (enige) uitdager. de 59-jarige John Naro, voorzitter van de Verenigde Ontwikkelingspartij (PPP), zich op het laatste moment had teruggetrokken.

Discussie over vice-presidentschap

Tot 2 maart was er geen kandidaat voor het vice-presidentschap. Volgens de grondwet van 1945 had president Soeharto het recht zijn plaatsvervanger aan te wijzen, maar hij had dit tot dan toe niet gedaan.
Het vice-presidentschap, doorgaans een ceremoniële post, kreeg extra gewicht door geruchten dat Soeharto niet van plan zou zijn de volle vijf jaar van zijn nieuwe ambtstermijn uit te dienen. In dat geval wordt de vice-president zijn opvolger.

Op 2 maart droeg de regeringspartij Golkar zijn voorzitter, generaal b.d. Sudharmono, voor als kandidaat voor het vice-presidentschap. Volgens de fractievoorzitter van Golkar was Sudharmono genomineerd na een reeks ontmoetingen tussen partijfunctionarissen en president Soeharto.
De keuze van Sudharmono bleek echter op verzet in het leger te stuiten. Vele officieren zouden hem als een sympathisant van links beschouwen. De legerkrant Suara Karya citeerde op 7 maart een aantal topofficieren, o.w. de zojuist benoemde opperbevelhebber van de strijdkrachten, generaal Try Sutrisno. Zij suggereerden dat personen die ten tijde van de mislukte staatsgreep van 30 september 1965 banden hadden met de voor die coup-poging mede verantwoordelijk gestelde communistische partij PKI, niet geschikt waren voor het ambt van vice-president. Sudharmono was in die tijd militair advocaat en verscheidene van zijn medewerkers werden in de jaren na 1965 gedetineerd op verdenking van ,,linkse sympathieën''. Ook werd Sudharmono ervan verdacht nauw te hebben samengewerkt met de voormalige president Soekarno. In 1965 ,,had hij heel wat tijd nodig om partij te kiezen'', aldus een criticus.

Op 7 maart had president Soeharto volgens IHT (10-3) een bijeenkomst met zes generaals over deze kwestie. Zij zouden de president de suggestie hebben gedaan de zittende vice-president Umar Wirahadikusumah te handhaven. De militaire factie zou zelf twee andere kandidaten hebben geopperd, nl. generaal Try Sutrisno en parlementsvoorzitter Kharis Suhud.
Eveneens op 7 maart droeg de islamitische Verenigde Ontwikkelingspartij (PPP) haar voorzitter John (Jailani) Naro, formeel voor als kandidaat voor het vice-presidentschap. Dit leek op een breuk met de traditie op grond waarvan ook de vice-president ,,bij consensus'' wordt gekozen. Naro's optreden werd beschouwd als een voorzichtige poging om liberale hervormingen te bewerken, aldus The Times (11-3).
Direct na de herverkiezing van president Soeharto vond op 10 maart in het Volkscongres een incident plaats. Brigade-generaal Ibrahim Saleh, een van de 100 militairen in het parlement, liep naar het podium, greep de microfoon en riep ,,interruptie, interruptie''. Daarna zei hij: ,,Wij Indonesische soldaten die in God geloven en eerlijkheid en rechtvaardigheid verdedigen, hebben geruchten gehoord dat de nominatie van de vice-president niet eerlijk en correct is verlopen. Wij menen dat er bepaalde dingen zijn gebeurd die tegen ons geweten indruisen.'' Kort daarop werd hij door ordebewakers uit de zaal weggevoerd. De minister van voorlichting, Harmoko, gaf opdracht niets over het gebeuren te publiceren. maar het officiële persbureau Antara verstrekte 's avonds wel een beknopt bericht over de interventie van Saleh.
Nog op 10 maart distantieerde generaal Benny Murdani. de kort tevoren afgetreden opperbevelhebber van de strijdkrachten, zich van de uitspraken van generaal Saleh. Naar zijn zeggen gaven diens woorden niet de officiële opvatting van de militairen weer.
Pas op 11 maart 's morgens trok Naro in opdracht van zijn partij zijn kandidatuur voor het vice-presidentschap in, nadat PPP-functionarissen de vorige nacht president Soeharto hadden geraadpleegd.
Daarop volgde de verkiezing van Sudharmono bij acclamatie, maar de bijval was relatief matig. Niet alleen de PPP-factie, maar ook de meerderheid van de militaire afgevaardigden reageerden niet en zaten onbewogen in de zaal, aldus de NZZ (13/14 maart).

Op 11 maart 1988 werd Sudharmono (l.) beedigd als vice-president van Indonesie. Achter hem (in het midden) staat de aftredende vice-president Umar Wirahadikusumah.

Eveneens op 11 maart werd president Soeharto beëdigd voor een vijfde ambtstermijn en legde Sudharmono de eed af als vice-president.

Wijzigingen in militaire top. Snelle promotie Try Sutrisno

The Times (10-3) vestigde de aandacht op de bliksemsnelle opgang van generaal Try Sutrisno. Volgens een mededeling op 18 juni 1986 was de toen nog 51-jarige luitenant-generaal benoemd tot stafchef van het leger in plaats van generaal Rudini (56), die deze post sinds maart 1983 had bezet (zie pag. 162/2-'83).
Eind april 1987 werd Try Sutrisno bevorderd tot viersterren-generaal, de hoogste militaire rang.

Op 10 februari 1988 kondigde generaal Benny Murdani (55) zijn aftreden aan als opperbevelhebber van de strijdkrachten (sinds maart 1983, pag. 704/3-'83) ten gunste van generaal Try Sutrisno. Murdani was die dag door president Soeharto van zijn vervanging in kennis gesteld, wat kennelijk een verrassing was omdat zijn mandaat als opperbevelhebber nog in oktober 1987 met een jaar was verlengd. Wel bleef Murdani naar eigen zeggen leider van KOPKAMTIB, het nationale veiligheidsbureau.

Weekblad 57ste jaargang No. 2938. pag. 43095-43110

Op 22 februari werd luitenant-generaal Edi Sudradjat (49), een Soendanees uit West-Java, geïnstalleerd als nieuwe stafchef van het leger en op 29 februari droeg generaal Murdani formeel het opperbevel van de strijdkrachten over aan generaal Sutrisno.

Try Sutrisno is de eerste stafchef en opperbevelhebber van de post-'45 generatie, d w.z. de officieren die niet betrokken waren bij de onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië. Hij genoot ren genie-opleiding en studeerde in 1972 af aan de staf- en commandoschool in Bandung. Van 1974-1978 was Sutrisno persoonlijk adjudant van president Soeharto.

Hoewel Murdani's aflossing kort vóór de aanwijzing van de kandidaat voor het vice-presidentschap viel, werd aangenomen dat hij daarvoor niet in aanmerking kwam omdat hij katholiek is, wat in het overwegend islamitische Indonesië een politieke handicap zou zijn.

Dubbelrol strijdkrachten in wet vastgelegd

Op 22 februari 1988 keurde het parlement unaniem twee wetsontwerpen goed waarin de dubbelrol van de Indonesische strijdkrachten, de zogenaamde ,,Dwi Fungsi", werd vastgelegd. Dit houdt in dat de strijdkrachten naast hun militaire taak ook een politieke en sociaal-economische rol vervullen. Tevoren was drie maanden over de wetsontwerpen gedebatteerd, wat tot het aanbrengen van 228 amendementen had geleid, aldus de Financial Times (22-2).

Volgens de voorzitter van de parlementscommissie, Arnold Baramuli, was een derde van de wetten gewijzigd door amendementen van critici die meenden dat de voorstellen de strijdkrachten te veel macht gaven. De minister van defensie, generaal Poniman, zei op 19 februari dat de wetgeving bedoeld was om de ,,Dwi Fungsi''-doctrine te codificeren voor de nieuwe generatie militairen. De nieuwe wetgeving maakte het ook mogelijk om de pensioengerechtigde leeftijd van officieren boven de rang van kolonel met vijf jaar uit te stellen tot 60 jaar teneinde de overgang van de Soeharto-generatie van ,,vrijheidsstrijders" naar de huidige generatie van beroepsmilitairen te versoepelen.

Over de ,,Dwi Fungsi''-doctrine was in kringen rond de Indonesische strijdkrachten (Abri)de discussie opgelaaid, aldus Joost Oranje in *NRC/H'blad* (15-2). Hij berichtte o.a.:

,,Een nog invloedrijke groep generaals buiten dienst vindt dat dit principe, dat de militairen in Indonesië behalve landsverdediging ook verantwoordelijkheid voor de sociaal-politieke opbouw van het land toedicht, in de toekomst wat minder strikt moet worden opgenomen.

Het moment om een debat over dit gevoelige onderwerp uit te lokken is tactisch gekozen. over een maand wordt president Soeharto als staatshoofd herbenoemd en zal er een nieuw kabinet moeten worden geformeerd. Binnen deze regeringsploeg. zo vinden de oudere officieren, zal meer plaats moeten worden ingeruimd voor burgers.

In het Indonesische bureaucratisch apparaat is het leger op dit moment ruim vertegenwoordigd. Niet alleen een aantal ministers. ook veel gouverneurs, dorpshoofden en parlementsleden zijn afkomstig uit de Abri. Deze zaak wordt regelmatig ter discussie gesteld in het blad ,,Teknologi & Strategi Militer'' (TSM) Dit zeer luxe uitgevoerde tijdschrift bevat (...) ook regelmatig artikelen van als intellectueel bekendstaande hoge officieren. Het gaat dan onder andere om de generaals b.d. Sayidiman Suryohadiprojo (oud-gouverneur van het nationaal defensie-instituut, een soort militaire denktank) en Hasnan Habib (in de zeventiger jaren als assistent chef staf verantwoordelijk voor het benoemingenbeleid voor officieren).

Deze generaals bepleiten controversiële kwesties als een moderner en professioneler leger dat staatszaken voor een groot deel zou moeten overlaten aan de burgers. En generaal Sayidiman lanceerde laatst het idee om de samenstelling van het Indonesisch leger te veranderen. In plaats van een strenge selectie van beroepsmilitairen, zoals dat nu het geval is zou er algemene dienstplicht moeten komen De legertop reageerde giftig op het plan. Een dienstplicht zou ,,de voorhoedefunctie van Abri, die immers boven iedereen staat, doen verwateren"

De meest invloedrijke figuur binnen de club van ,,TSM-officieren'' is de voorzitter van de redactieraad: generaal Soemitro.

Na een machtsstrijd binnen het leger werd hij in 1974 afgezet. Hij weigerde een ambassadeurspost in Londen. hield zich een aantal jaren op de vlakte, maar acht de tijd nu blijkbaar weer rijp om een aantal van zijn vooruitstrevende ideeën voor het voetlicht te werpen.

De Indonesische pers springt daar gretig op in: een pleidooi van Soemitro voor meer dynamiek in de Indonesische politiek werd een paar weken geleden zelfs op de voorpagina van de grootste krant Kompas afgedrukt (...)

Hij pleit voor een meer teruggetrokken rol van de Abri: ,,In het nieuwe kabinet. dat in maart zal worden samengesteld, moeten veel meer burgers op bestuursposten terechtkomen. De essentie van democratie is competitie, laten we die competitie dan ook aanwakkeren door een goede stroming binnen de drie bestaande politieke partijen te ontwikkelen. Er moet een beter kadersysteem voor burgers worden opgebouwd. In het verleden heeft het Indonesische leger altijd een belangrijke functie gehad in het waarborgen van de stabiliteit, maar ik denk dat nu de tijd gekomen is dat we economische ontwikkeling en stabiliteit moeten gaan scheiden.

Het leger moet zich de komende jaren beginnen terug te trekken. Burgers van de jonge generatie moeten de kans krijgen om openlijk te discussiëren en verantwoordelijkheid te nemen. Ik vind zelfs dat de president na Soeharto best een burger kan zijn", aldus Soemitro, die overigens wel plaats ziet voor militairen op ,.vitale posten". zoals de voorzitter van het parlement of de president van het Hooggerechtshof.

Abri-vertegenwoordigers binnen het systeem vinden dat Soemitro veel te hard van stapel loopt. Een van hen is admiraal Soedomo, minister van arbeid en in de jaren zeventig plaatsvervangend chefstaf. Hij wil wel meer burgers inschakelen in het bestuurlijke apparaat maar waarschuwt voor het verwateren van de Dwi Fungsi. .,Juist omdat legervertegenwoordigers meedoen in het landsbestuur blijft de Indonesische politiek dynamisch. Het is moeilijk om civielen te vinden die ervaring hebben en capabel zijn om bepaalde posten in te nemen. Die eigenschap zullen de civielen de komende jaren moeten gaan ontwikkelen; dan zal de uitvoering van de Dwi Fungsi wellicht veranderen. Maar het principe dat het leger een dubbelrol heeft zal in Indonesie nooit verdwijnen". (...)

De huidige uitlatingen komen van generaals die niet direct actief meer zijn in het leger. Zij hopen met hun ideeën de generatie jonge officieren te bereiken die de revolutie tegen de Nederlanders niet meer heeft meegemaakt.

Het gaat dan vooral om een aantal jonge generaals waarvan de meesten begin jaren '60 zijn afgestudeerd aan de militaire academie in Magelang Verschillende officieren van deze lichting hebben inmiddels de leiding gekregen van diverse regionale commandocentra in het land. Van een aantal van hen, zoals het hoofd van de Kostrad (strategischreservecommando) in Jakarta, generaal Rajaguguk, de commandant van Midden-Java, generaal Setiana en zelfs de assistent van de nu afgetreden opperbevelhebber Murdani. Teddy Rusdi. wordt gezegd dat zij een progressieve denkwijze hebben.

Zij zouden openstaan voor meer participatie van burgers in het landsbestuur en wel voelen voor een leger dat zich vooral concentreert op militaire zaken..."

Nieuw kabinet

Op 21 maart 's avonds presenteerde president Soeharto ren nieuwe regering van 38 leden, het vijfde ontwikkelingskabinet. Hij droeg enkele van zijn coördinerende taken over aan de nieuwe vice-president Sudharmono. Op 19 posten in het kabinet werden wisselingen doorgevoerd. (Vor.ber.pag. 7041 3-1983 en 277/2-1987)

Op het ministerie van buitenlandse zaken werd Mochtar Kusumaatmadja (sinds maart 1978 formeel in functie) vervangen door Ali Alatas (55), sinds 1983 ambassadeur van Indonesië bij de Verenigde Naties.

Op defensie volgde oud-opperbevelhebber generaal Benny Murdani generaal Poniman (sinds maart 1983) op.

De voormalige stafchef van het leger, generaal Rudini, werd minister van binnenlandse zaken in plaats van Soepardjo Rustam.

Radius Prawiro (59), tot dusver minister van financiën, werd nu coördinator-minister voor economische, financiële en industriële zaken alsmede ontwikkelingscontrole. Hij verving Ali Wardhana. die naar verluidt wegens zijn slechte gezondheid aftrad.

Johannes B. Sumarlin, tevoren staatsminister van nationale ontwikkelingsplanning en voorzitter van de Bappenas (raad voor nationale ontwikkelingsplanning), volgde Prawiro als minister van financiën op.

De portefeuille van mijnbouw en energie, sinds 1978 beheerd door Subroto, werd nu opgedragen aan Ginandjar Kartasasmito, voormalig hoofd van de investeringsraad.

Het ambt van secretaris van de regering, dat voorheen door Sudharmono werd vervuld, werd toevertrouwd aan Moerdiono, die de voorkeur van de militairen zou genieten.

BELGIË

SAMENSTELLING KAMER EN SENAAT

De nieuwe Kamer en Senaat (zie pag. 50 e.v.) zijn als volgt samengesteld:

Kamerleden

1) Provincie ANTWERPEN
- Arrondissement Antwerpen:
CVP : Leo Tindemans. Wivina Demeester-De Meyer, Jos Ansoms. Marc Van Peel, Frans Cauwenberghs.
Agalev : Mieke Vogels, Hugo Van Dienderen.
SP : Marcel Colla. Leona Detiège, Jos Van Elewijck, Lode Hancké, Olga Lefeber.
PVV: Ward Beysen. Etienne de Groot. Dirk van Mechelen.
Vlaams Blok: Gerolf Annemans. Filip Dewinter.
VU: Hugo Schiltz, Hugo Coveliers, Herman Lauwers.

- Arrondissement Mechelen:
CVP: Luc van den Brande, Paul Hermans, Freddy Sarens.
SP: Jean van der Sande.
PVV: Maurice Van Houtte
VU: Herman Candries.

- Arrondissement Turnhout:
CVP: Hugo van Rompaey, Jan van Looy. Jos Dupré, Annie Leysen.
Agalev: Jos Geysels.
SP: Jef Sleeckx, Wies Beckers.
PVV: Willy Taelman.

2) Provincie BRABANT
- Arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde:
Ecolo: Xavier Winkel, Henri Simons.
CVP: Jean-Luc Dehaene, Paul de Keersmaecker, Eric van Rompuy, Hugo Weckx, Félicien Bosmans.
Agalev: Wilfried De Vlieghere.
SP: Karel van Miert, Edgard Coppens, Victor Vanderheyden.
PVV: Annemie Neyts-Uyttebroeck, Francis Vermeiren. Willy Cortois.
PS: Philippe Moureaux, Léon Defosset, Eric Tomas, Charles Piqué, André Degroeve. Sébastien de Raet.
VU: Vic Anciaux, Daan Vervaet.
PRL: François-Xavier de Donnea, Roger Nols, Georges Mundeleer, Edouard Klein, Armand De Decker, Jacques Pivin, Willem Draps.
PSC-APB: Jean-Louis Thys, Robert Hendrick.
FDF: Antoinette Spaak, Georges Clerfayt.

- Arrondissement Leuven:
CVP: Mark Eyskens, Jos Bosmans, Trees Merckx-Van Goey.
SP: Louis Tobback, Frank Vandenbroucke, Annie Duroi-Vanhelmont,
PVV: Rik Daems, Paul Vandermeulen
VU: Luk Vanhorenbeek.

- Arrondissement Nijvel:
PRL: Louis Michel, Serge Kubla
PS: Valmy Féaux, Léon Walry.
PSC. Gérard Deprez (*)
FDF: André Lagasse.

3) Provincie LIMBURG
- Arrondissement Hasselt:
CVP: Luc Dhoore, Georges Beerden, Edgard Vandebosch.
SP: Willy Claes. Eddy Baldewijns, Jan Verheyden.
PVV: Freddy Vreven.
VU: Johan Sauwens.

- Arrondissement Tongeren-Maaseik:
CVP: Theo Kelchtermans, Chris Moors.
SP: Louis Vanvelthoven, Viktor Peuskens.,
PVV: Patrick Dewael, Pieter Berben.
VU Jaak Gabriëls. Frieda Brepoels.

4) Provincie OOST-VLAANDEREN
- Arrondissement Gent-Eeklo:
CVP: Wilfried Martens. Johan de Roo. Tony van Parys, Jnhan van Hecke.
Agalev: Wilfried van Durme.
SP: Gilbert Temmerman. Luc van den Bossche.
PVV: Guy Verhofstadt, Emile Flamant, André Denys. Roland Deswaene.
VU: Paul van Grembergen.

- Arrondissement Dendermonde:
CVP: Jan Lenssens, René Uyttendaele.
SP: Norbert de Batselier.
PVV: Frans Verberckmoes.

- Arrondissement Sint-Niklaas:
CVP: Miet Smet.
SP: Freddy Willocks, Magda van Geertsom-De Meyer
VCJ. Nelly Maes.

- Arroridissenicnt Oudenaarde:
Agalev: Jozef Cuyvers
PVV: Herman de Croo.

- Arrondissement Aalst:
CVP: Hubert van Wambeke, Lisette Nelis-Van Liedekerke.
SP: Marc Galle. Lacques Timmermans.
PVV: Willy van Renterghem.
VU: Jan Caudron

5) Provincie WEST-VLAANDEREN
- Arrondissement Brugge:
CVP: Daniël Coens, Manu Desutter. Marie-Paule Kestelyn-Sierens.
SP: Pierre Chevalier.
PVV. Jacques Devolder.

- Arrondissement Veurn-Oostende-Diksmuide:
CVP: Cyriel Marchand.
SP: Alfons Laridon, Marcel Gesquiere.
PVV: Marcel Decoster
VU: Julien Desseyn

- Arrondissement Roeselare-Tielt:
CVP: André Bourgeois, Rik Vankeirsbilck
SP: Roger van Steenkiste.
PVV: Louis Bril.
VU: Jean-Pierre Pillaert.

- Arrondissement Kortrijk:
CVP: Marc Olivier, Antoon Steverlynck
SP: Gilbert Bossuyt, Eric Derycke.
PVV: André Kempinaire.
VU: Paul Vangansbeke.

- Arrondissement Ieper:
CVP: Paul Breyne.
PVV: Marc Mahieu.

6) Provincie HENEGOUWEN
- Arrondissement Bergen:
PS: Robert Urbain. Yvon Biefnot, Yvon Harmegnies. Elio Di Rupo.
PSC: Albert Liénard.

- Arrondissement Zinnik:
PS. Colette Burgeon, Jean-Paul Vancrombruggen.
PSC: René Jerôme.
PRL: Emile Dubois.

- Arrondissement Doornik-Aat-Moeskroen:
PS: François Dufour, Jean-Pierre Perdieu. Jacques Leroy.

PSC Jean-Pierre Detremmerie
PRL Andre Bertouille Denis D Hondt

- Arrondissement Charleroi:
PRL: Etienne Knoops.
PS: Philippe Busquin, Jean-Pol Henry. André Baudson. Jacqucs Collart, Marc Harmegnies.
PSC: Philippe Maystadt, Philippe Laurent, Anne-Marie Corbisier-Hagon, Philippe Charlier

- Arrondissement Thuin.
PRL: Daniël Ducarme, Paul Henrotin
PS: Willy Burgeon.

7) Provincie LUIK
- Arrondissement Luik:
PRL: Jean Gol, Jean Defraigne, Marcel Neven
PS: André Cools, Alain van der Biest, Laurette Onkelinkx. Jean Mottard, Pierre Tasset, Michel Daerden. Charles Janssens.
PSC: Jean-Pierre Grafé. Georges Flagothier (*).
Ecolo: José Daras.

- Arrondissement Hoei-Borgworm:
PSC: Alfred Léonard.
PS: Guy Coëme.
PRL: Pierre Hazette.

- Arrondissenient Verviers
PRL: André Damseaux.
PS: Yvan Ylieff, Jean-Marie Happart.
PSC: Melchior Wathelet, Albert Gehlen.

8) Provincie LUXEMBURG
- Arrondissement Aarlen-Bastenaken-Marche:
PRL: Louis Olivier.
PS: Jacques Santkin.
PSC: Charles-Ferdinand Nothomb.

- Arrondissement Neufchâteau-Virton:
PSC: Joseph Michel.
PS: Guv Charlier.

9) Provincie NAMEN
- Arrondissement Namen:
PRL: Charles Poswick.
PS: Bernard Anselme, Robert Denison, Claude Eerdekens, Roger Bastin (*).
PSC: Pierre Beaufays.

- Arrondissement Dinant-Philippeville:
PRL: Charles Cornet d'Elzius.
PS: Roger Delizée.
PSC: Michel Lebrun.

Senatoren

1) Provincie ANTWERPEN
- Arrondissement Antwerpen:
CVP: Frank Swalen, Herman Suykerbuyk.
Agalev: Ludo Dierickx.
SP: Joz Wijninckx, Marcel Schoeters, Jos de Bremaeker.
PVV: Jacky Buchmann, Jozef Bosmans.
Vlaams Blok: Karel Dillen.
VU: Oktaaf Meyntjens

- Arrondissement Mechelen-Turnhout:
CVP: Guido Verhaegen, Robert van Rompaey, Jos de Seranno, Jozef van Eetvelt.
SP: Hugo Adriaensens.
PVV: Arnold van Aperen.
VU: Walter Luyten.

2) Provincie BRABANT
- Arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde:
Ecolo: Jean-François Vaes.
CVP: Jos Chabert, Georges Cardoen, Mia Panneels-van Baelen.
SP: Roger De Wulf, Robert Garcia.
PVV: Jan Bascour.
PS: François Guillaume, Roger Lallemand, Serge Moureaux.
PSC-APB: Edouard Poullet.
VU: Jef Valkeniers.
PRL: Henri Simonet. Paul Hatry, Jacques Vandenhaute.
FDF: Georges Désir.

- Arrondissement Leuven:
CVP: Gaston Geens.

(*) Kamerleden die hun plaats aan opvolgers afstonden:
- PSC-voorzitter Gérard Deprez verkiest verder Europees parlementslid te blijven en nam ontslag als lid van de kamer van volksvertegenwoordigers. Hij werd opgevolgd door André Antoine.
- De PSC'er Flagothier nam in Luik ontslag als lid van de kamer ten voordele van Paul-Henri Gendebien (ADW). Flagothier werd provincieel gecoöpteerd.
- In Namen nam de PS'er Roger Bastin, die als leraar geen politiek verlof kon krijgen. ontslag als lid van de kamer van volksvertegenwoordigers te voordele van eerste opvolger Albert Gilles.

Agalev: Guido Janzegers.
SP: André Schellens.
PVV Georges Sprockeels.
VU: Roger Blanpain.

- Arrondissement Nijvel:
PRL: Charles Aubecq. Lucien Glibert.
PS: Jacques Marchal.

3) Provincie LIMBURG
- Arrondissement Hasselt-Tongeren-Maaseik:
CVP: Firmin Aerts. Lambert Kclchtermans, Maurice Didden.
SP: Guy Moens. Henri Knuts, Alfons Op 't Eynde.
PVV. Eloi Vandersmissen.
VU: Rik Vandekerckhove.

4) Provincie OOST-VLAANDEREN
- Arrondissement Gent-Eeklo:
CVP: Adhemar Deneir, Antoon van Nevel.
Agalev: Eric Gryp.
SP: Willy Seeuws.
PVV: Jean Pede.
VU: Robert van Hooland.

- Arrondisscmcnt Dendermonde-Sint-hTiklaas:
CVP: Etienne Cooreman.
SP: Prosper Matthys.
PVV: Octaaf van den Broeck.
VU: Walter Peeters.

- Arrondissement Oudenaarde-Aalst:
CVP: Paula D'Hondt-van Opdenbosch, Elie Bockstal.
SP: Herman De Loor.
PVV. Louis Waltniel.

5) Provincie WEST-VLAANDEREN
- Arrondissement Brugge
CVP: Johan Weyts.
SP: Willem Content.
PVV: Julien Vandermarliere.

- Arrondissement Veurne-Diksmuide-Oostende:
CVP: Maria Vandenbussche-Tyberghien.
SP: Georges Mommerency.

- Arrondissement Roeselare-Tielt:
CVP: Roger Vannieuwenhuyze.
SP: Robert Vanlerberghe.

- Arrondissement Kortrijk-Ieper:
CVP: Paul Deprez.
SP: Eric Pinoie.
PVV: Jacques Laverge.
VU: Michel Capoen.

6) Provincie HENEGOUWEN.
- Arrondissement Bergen-Zinnik:
PRL: Pol Boël.
PS: Edgard Hismans, Willy Taminiaux, Jean Gevenois.
PSC: Pierre Mainil.

- Arrondissement Doornik-Aat-Moeskroen:
PRL: Arnaud Decléty
PS: Guy Spitaels.
PSC: Pierre Lenfant.

- Arrondissement Charleroi-Thuin.
PRL: Jacqueline Mayence-Goossens.
PS: Théo Toussaint, René Borremans, Nestor Pécriaux.
Ecolo: Denise Nelis.
PSC: Fernand Antoine.

7) Provincie LUIK
- Arrondissement Luik:
PRL: Philippe Monfils, Janine Delruelle-Ghobert.
PS: Jean-Maurice Dehousse. Freddy Donnay, Gaston Paque, Gustave Hofman.
PSC: Michel Hansenne.

- Arrondissement Hoei-Borgworm:
PS: Robert Collignon.
PSC: Yves de Seny.

- Arrondissement Verviers:
PRL: Joseph Houssa.
PS: André Grosjean.
PSC: Pierre Wintgens.

8) Provincie LUXEMBURG
- Arrondissement Aarlen-Marche-Bastenaken-Neufchâteau-Virton:
PSC: Guy Lutgen.
PS: Elie Dcworme.

9) Provincie NAMEN:
- Arrondissement Namen-Dinant-Philippeville:
PRL: Jean Barzin.
PS: Jean Poulain, Robert Belot.
PSC: Amand Dalem.

De rechtstreeks verkozen Kamerleden en Senatoren zetelen in de Vlaamse Raad, de Franse Gemeenschapsraad en de Waalse Gewestraad, naargelang het arrondissement waarin zij zijn verkozen of, wat Brussel-Halle-Vilvoorde betreft, de taal waarin zij de eed hebben afgelegd.

Provinciale senatoren (51)

- ANTWERPEN
CVP: Frans Vanderborght, Paul Akkermans. Jos Vanroy.
SP: Karel Verschueren, Isodore Egelmeers.
PVV: Alois de Backer.
VU: Oktaaf Meyntjens.
Agalev: Magda Aelvoet.

- BRABANT
CVP: Achiel Diegenant, Yran Ottenbourgh
SP: Maxim Stroobant.
PVV: Edgard Peetermans.
VU: Hans de Belder.
PS: Robert Hotyat. Alberto Borin.
PRL: Jean-Pierre de Clippele. Hcrvé Hasquin
PSC: Raymond Langendries.
FDF: Claude Desmedt.

- LIMBURG
CVP. Alex Arts.
SP: André Kenzeler.
VU: Laurens Appeltans.

- OOST VLAANDEREN
CVP: Walter Claeys. Ferdinand de Bondt, Clément Prieels.
SP: Orphale Crucke. Paul Pataer.
PVV. Georges Antheunis.
VU: André Geens.

- WEST-VLAANDEREN
CVP: Andries Vanhaverbeke, Ferdinand Ghesquière.
SP: Maurice Bourgeois, Jan Leclerq.
PVV: Willy Declerck.

- HENEGOUWEN
PS: Daniël Delloye. Roger Henneuse. Claudette Coorens. Maurice Lafosse.
PRL: Charles Petitjean.
PSC: Pierre Falise (behoort tot de ADW-strekking - Alliance Democratique Wallonne - van Paul- Henri Gendebien, tot groot ongenoegen van de traditionele PSC'ers).

- LUIK
PS: France Truffaut. Henri Mouton, Guy Mathot.
PRL: Alfred Evers.
PSC: Georges Flagothier.

- LUXEMBURG
PS: Guy Larcier.
PRL: Jean Bock.
PSC: Jean-Marie Evrard

- NAMEN
PS: Jean Leclerq.
PRL: Guy Saulmont.
PSC: Andre Bouchat.

Nationaal gecoöpteerde senatoren *(26)*

CVP en PSC dienden een gemeenschappelijke lijst in.

- CVP: Ward Leemans, Bob Gijs. Herman van Rompuy, Nora Staels-Dompas, Max Smeers, Carlo de Cooman.
- PSC: Etienne Cerexhe, Huberte Hanquet.

PS, SP, Agalev en Ecolo dienden een gemeenschappelijke lijst in.

- SP. Lisette Lieten-Croes. Andre Hoisbeke, René Swinnen, Fred Erdman.
- PS: Charles Minet, Yves de Wasseige. Jeanine Blomme. Maurice Bayonet, Bernard Eicher.
Agalev: Cecile Hernie.
Ecolo: Paul Lannoye.

- PRL: Tony Duquesne, Robert Hcnrion, Pierre Clerdent.
- VU: Frans Baert.
- PVV: Rene Noerens. Herman van Thillo, Lucienne Herman-Michielsens.

In tegenstelling tot een afspraak, gaf de VU zijn stemmenoverschot niet integraal aan de PVV. De vierde PVV-kandidaat, namelijk Valeer Vautmans, kabinetschef van minister van openbare werken Olivier, werd daardoor niet verkozen, terwijl de CVP een zesde senator kon coöpteren. De PVV verweet de VU woordbreuk. De VU-leiding voerde aan dat afgesproken was dat de VU-senatoren voor alle veiligheid één stem meer op Frans Baert zouden uitbrengen dan strikt nodig was.
(Vor.ber.pag. 817/1 e.v.-1987 en 5011 e.v.-1988).

NEDERLAND

WET OP DE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN IN WERKING GETREDEN

Met ingang van 1 februari 1988 is de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in werking getreden. De wet is opgenomen in Staatsblad 1987, nr. 635.
De nieuwe wet komt in de plaats van het koninklijk besluit van 5 augustus 1972. dat tot dusver diende als grondslag voor het functioneren van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in ons land.
Op aandrang van de Tweede Kamer is aan deze diensten een wettelijke basis gegeven.
De diensten waarop de wet betrekking heeft zijn:
de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD),
de Militaire Inlichtingendienst (MID) (een samenvoeging van de afzonderlijke diensten voor de drie krijgsmachtonderdelen)
en de Inlichtingendienst Buitenland (IDB).
De wet omschrijft de taken van de diensten en geeft de regels voor hun organisatie, werkwijze, beheer en samenwerking.
Met de totstandkoming van de wet wordt tevens een wettelijke basis geboden voor de - bij het optreden van de diensten soms noodzakelijke - inbreuken op de persoonlijke levenssfeer. Deze wettelijke basis is vanaf 17 februari 1988, vijf jaar na de inwerkingtreding van de herziene Grondwet, grondwettelijk vereist.
Ter gelegenheid van de invoering van de wet is een brochure verschenen, getiteld ,,Hoezo, BVD?", waarin informatie over het werk van deze dienst wordt gegeven.

TSJECHOSLOWAKIJE

JAKES VOORZITTER NATIONALE FRONT. SOWJET-LEIDER GORBATSJOW IN TSJECHOSLOWAKIJE. MOEIZAAM BEGIN HERVORMINGEN. OMVANGRIJK CORRUPTIESCHANDAAL

Op pag. 153/3 e.v. werd bericht over de verkiezing van Milos Jakes tot secretaris-generaal van de CPTsj.

Jakes voorzitter Nationale Front

Volgens een mededeling van het persbureau *Ceteka* had president Gustav Husák op 3 febr. 1988 ook zijn functie van voorzitter van het Nationale Front overgedragen aan Milos Jakes. Deze wisseling lag in de lijn der verwachting, aangezien de secretaris-generaal van de CPTsj altijd aan het hoofd stond van dit overkoepelend orgaan. waar alle partijen en massa-organisaties onder vielen.

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow bezoekt *Tsjechoslowakije*

Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow bracht van 9-11 april 1987 een bezoek aan Tsjechoslowakije. Gorbatsjow en zijn vrouw Raïsa werden op het vliegveld van Praag begroet door de Tsjechoslowaakse partijleider Gustav Husak, premier Lubomir Strougal en partijideoloog Vasil Bilak. Bij het Hradcany-paleis in het centrum van de stad werd Gorbatsjow opgewacht door een menigte van vele duizenden mensen.

Het bezoek, dat oorspronkelijk drie dagen eerder zou plaatsvinden, was uitgesteld wegens een "lichte verkoudheid" van Gorbatsjow. aldus Sowjet-bronnen. Het uitstel had geleid tot speculaties over meningsverschillen tussen de Tsjechoslowaakse en de Sowjet-autoriteiten over het hervormingsbeleid van Gorbatsjow.

In een tafelrede verklaarde de Russische leider op 9 april ervan overtuigd te zijn dat de positieve veranderingen in alle levenssferen van de Sowjet-Unie ook overeenstemden met de belangen van andere landen van het socialisme. "Als onze ervaringen op een of andere manier van nut kunnen zijn voor het broederland Tsjechoslowakije, zijn wij natuurlijk blij", zo zei hij. Hij maakte tegelijkertijd duidelijk volledig vertrouwen te hebben in partijleider Husak.
Op 10 april hield Gorbatsjow een toespraak in het Praagse cultuurpaleis, waarin hij onder meer verklaarde dat "de zelfstandigheid van elke partij, haar verantwoordelijkheid ten aanzien van het volk, het recht problemen op eigen wijze op te lossen voor ons onvoorwaardelijke uitgangspunten zijn". Het belangrijkste deel van zijn rede was echter gewijd aan een nieuw Sowjet-ontwapeningsinitiatief ter vermindering van het aantal kernwapens voor de korte afstand.
Na een bezoek van een dag aan Bratislava, de hoofdstad van Slowakije, vertrok Gorbatsjow op 11 april, een dag eerder dan gepland, naar Moskou. Er werd geen uitleg gegeven voor de verandering van het programma.

Michail Gorbatsjow werd op de eerste dag van zijn bezoek aan Praag (9-4-1987) door een enthousiaste menigte begroet. Rechts van hem de Tsjechoslowaakse president Gustav Husak. Links Gorbatsjows echtgenote Raisa.

Beide landen spraken hun tevredenheid uit over het resultaat van het bezoek. Gorbatsjow liet in een verklaring weten dat het bezoek, vooral wat betreft "de verdere versterking van onze eenheid, vriendschap en samenwerking" succesvol was. De Tsjechoslowaakse leiders zeiden "de herstructurering en de versnelling van de maatschappelijke ontwikkelingen" in de Sowjet-Unie te steunen.

Politieke leiders van 1968 schrijven Gorbatsjow

De voormalige Tsjechoslowaakse partijleider Alexander Dubcek had Sowjet-leider Michail Gorbatsjow kort voor diens bezoek aan Praag een brief geschreven, waarin hij de zin van de hervormingen van 1968 uiteen had gezet. De mededeling over de brief werd op 3 mei 1987 gedaan in Praag door Milan Hübl, ooit een prominent medestander van Dubcek.

In de brief had Dubcek een analyse gegeven van de toestand in Tsjechoslowakije in de jaren zestig. Hij was daarbij met name ingegaan op de hervormingsperiode die liep van januari 1968. toen hij aan het bewind kwam. tot de invasie van de troepen van het Warschaupact in augustus van dat jaar. Dubcek wees er in zijn brief op dat de huidige leiding in Praag tijdens Gorbatsjows bezoek een "eenzijdig" beeld van de situatie van 1968 zou presenteren.
De tekst van de 5 pagina's tellende brief was niet openbaar gemaakt. Volgens Hubl had Gorbatsjow er "zeker" kennis van genomen voordat hij naar Praag kwam.

Hübl verklaarde dat, behalve Dubcek, nog 19 andere leiders van 1968 zich in brieven tot de Sowjet-leider hadden gewend. Onder hen bevonden zich Josef Spacek, oud-lid van het Politburo en oud-secretaris van het Centraal Comité. de drie oud-ministers Jiri Hajek, Vladimir Kadlec en Ludmila Jankovcova, en Jaroslav Sabata, oud-partijleider van Zuid-Moravië. De laatste vier hadden Gorbatsjow duidelijk gemaakt dat zij zijn hervormingsmodel in de Sowjet-Unie ondersteunden en bereid waren deel te nemen aan een nieuwe poging in Tsjechoslowakije hervormingen op gang te brengen.

Open brief van Charta 77

De burgerrechtenbeweging Charta 77 richtte begin april 1987 een open brief aan Gorbatsjow waarin zij vroeg om terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Tsjechoslowakije en om ontmanteling van Sowjet-raketten op Tsjechoslowaaks grondgebied. In de brief stelde Charta dat de aftocht van

de Sowjet-troepen "een stap is die de situatie in Tsjechoslowakije en Europa positief kan beïnvloeden" en "een bijdrage kan leveren tot de diverse ontwapeningsonderhandelingen".

Ook zou de terugtrekking aantonen dat glasnost (openbaarheid), democratie, respect voor de mensenrechten en de wil tot vrede meer waren dan louter leuzen.

Volgens de schatting van waarnemers waren in Tsjechoslowakije sinds augustus 1968 80.000 Sowjet-militairen gelegerd. Indertijd werd beloofd dat de buitenlandse troepen zouden worden teruggetrokken zodra de situatie in Tsjechoslowakije genormaliseerd zou zijn. maar die belofte was nooit nagekomen

Gorbatsjow bedankt Tsjechoslowaken

In de Tsjechoslowaakse partijkrant Rude *Pravo* verscheen op 14 april 1987 een door Gorbatsjow ondertekende mededeling, waarin hij zijn dank uitsprak voor de "vele brieven van burgers van Tsjechoslowakije en van organisaties van het land" die hij had ontvangen. Deze "uiterst oprechte en zeer menselijke" brieven, waarin "unaniem" steun werd betuigd aan de politiek van de CPSU, toonden volgens de Sowjet-leider het internationale belang aan van "waar wij mee bezig zijn".

Hervormingen komen moeizaam op *gang*

Tijdens een tweedaagse zitting van het Centraal Comité van de CPTsj werd door partijleider Gustav Husak op 18 maart 1987 een redevoering gehouden, waarin hij zijn steun uitsprak voor de hervormingen in de Sowjet-Unie en zei dat deze nieuwe koers een "aanmoediging en inspiratie" voor Praag betekende. Hij bepleitte een "reconstructie" van het economische stelsel en "democratisering" van de samenleving. Husak zei dat de partij zich zou buigen over de mogelijkheid van geheime verkiezingen voor partijposten en voor de leiders van staatsondernemingen. Deze laatsten zouden door de werknemers van het bedrijf kunnen worden gekozen. Ook wees hij erop dat het partijpresidium groot belang hechtte aan "open informatie"

Westerse analytici in Praag zeiden in een commentaar op de uitspraken van Husak dat deze weinig verplichtingen schiepen. De toespraak werd in eerste instantie gezien als een poging de rijen te sluiten ter voorbereiding op het bezoek van Gorbatsjow in april 1987.

Op 10 febr. 1987 had partijideoloog Vasil Bilak in een toespraak tot een partijcomité in Praag gezegd, dat Tsjechoslowakije de hervormingskoers van Sowjet-leider Gorbatsjow niet zou kopiëren. Volgens hem waren er Tsjechoslowaken die de veranderingen in de Sowjet-Unie wilden misbruiken om hun eigen anti-socialistische en tegen het volk gerichte activiteit te verhullen.

Premier Lubomir Strougal drong op 13 april 1987 in een toespraak tot arbeiders in de Boheemse stad Most openlijk aan op de invoering van hervormingen naar het voorbeeld van de Sowjet-Unie. "Als wij ons niet op tijd ontdoen van bepaalde nutteloze vooroordelen, verzwijging en terughoudendheid, als wij geen vooruitgang boeken in de democratisering van onze maatschappij en diegenen geen kans geven die het beste met dit land en deze maatschappij voorhebben, maken we een fatale fout", aldus Strougal.

In een toespraak in Brno op 21 juni 1987 sprak Bilak, die bekend stond als de leider van de conservatieve en dogmatischevleugel binnen de CPTsj, zich uit voor een "herstructurering" van de Tsjechoslowaakse economie. Bilak zei dat "nieuwe omstandigheden" nodig waren om een betere planning en beter management te garanderen en om "de democratie te verdiepen". "We leven in een tijd waarin deze stappen onvermijdelijk zijn, niet omdat de huidige koers incorrect zou zijn, maar omdat we voortgang maken en sneller vooruit willen". Bilak tekende daarbij aan dat in de eerste 5 maanden van 1987 door 36% van de bedrijven de geplande produktiecijfers niet waren gehaald.

In het *NRC/H'blad* van 23 sept. 1987 stelde correspondent Peter Michielsen dat de autoriteiten in Praag 17 jaar lang niets wilden weten van hervormingen in de zin van stroomlijning van de economische organisatie, omdat deze teveel herinnerden aan de gebeurtenissen tijdens de Praagse Lente van 1968. Aan zijn analyse over de ontwikkelingen sinds die tijd en over mogelijke nieuwe hervormingen werd het volgende ontleend:

In 1980 kwam het bewindmet wat eufemistisch genoemd werd een 'reeks maatregelen'; het woord hervorming was taboe. De centrale planning werd iets versoepeld, er kwam iets meer concurrentie en er werd voorzichtig gesuggereerd dat de centrale leiding beter moest luisteren naar de producenten om de planning beter af te stemmen op de realiteit. Maar het centrum bleef wel alles regelen. De 'maatregelen' haalden uiteindelijk weinig uit, want ze beoogden niet de problemen aan te pakken die de bron van de stagnatie vormen: de verstoring van het marktevenwicht, het gebrek aan modernisering en de ondoelmatigheid in planning en management.

De leiding in Praag heeft na 1970 vier fouten gemaakt. Ze heeft met het badwater van de Praagse Lente ook het kind van de economische hervormingen weggegooid. zonder dat daar een realistische reden voor bestond. Ze ontketende een investeringsfestijn dat resulteerde in kostbare produktie waar niemand behoefte aan had: uitbreiding in plaats van modernisering. Verder zette ze ten tijde van de oliecrisis alles op de kaart van de kostbare kernenergie in plaats van (ook) op die van de energiebezuiniging, hetgeen de investeringslast nog groter maakte.

En tenslotte hield men die fouten uit angst voor de smaak en geur van de Praagse Lente te lang vol, langer dan politiek nodig of economisch verantwoord was. Daarom produceert Tsjechoslowakije meer gesubsidieerde chemische produkten, staal en zware machines dan het kwijt kan. De waarde van alle onverkoopbare produkten die op de binnenplaatsen en in de magazijnen liggen weg te rotten of te roesten, liep in 1986 op tot 550 miljard kroon, 200 miljard gulden. Daarom is Tsjechoslowakije de grootste energieverspiller in Europa en verbruikt het meer staal per eenheid produkt dan waar ook ter wereld, drie keer zoveel als de VS en West-Duitsland. de helft meer dan de DDR.

Na 1970 ging de Tsjechoslowaakse leiding een ongeschreven sociaal contract aan met het volk. In ruil voor een stijgende levensstandaard zou het volk elke politieke aspiratie opgeven. Het contract werkte, want Tsjechoslowaken maken zich al jaren uitsluitend zorgen over hun consumptieniveau, hun honderd kilo ham en salami per jaar, hun vakantiereis en hun tweede huis. Ze stellen zich tevreden met een behoorlijk salaris en een laat-me-met-rust-mentaliteit in een algemeen klimaat waar middelmatigheid en onopvallendheid de norm zijn en onverschilligheid en apathie heersen, maar de consument lang is verwend.

Een dergelijk contract is echter duur en kan niet eeuwig werken. Het hééft in Tsjechoslowakije een tijd gewerkt. Twintig jaar lang is een consumptiecultuur opgebouwd ten koste van de modernisering van de industrie, en is het systeem opgerekt. Nu is de rek eruit. De prijssubsidies die de verwenning van de consument financierden, hebben geleid tot begrotingstekorten die in een paar jaar zijn verachtvoudigd. Van al die verouderde fabrieken die met verouderde machines te dure spullen maken die niemand nodig heeft, blijf 37 procent onder de plancijfers en maakt tien procent verlies. De Tsjechoslowaakse elektronica, een speerpuntindustrie, wordt internationaal verdrongen door die uit Taiwan en Zuid-Korea, Singapore en Hongkong.

De machthebbers in Praag weten dat natuurlijk. Maar ze weten ook dat de modernisering ofwel ten koste moet gaan van de consument ofwel met geleend geld moet worden gerealiseerd. Het eerste alternatief betekent een eenzijdige opzegging van het sociaal contract en opent de deur naar conflicten en ontevredenheid. Het tweede maakt van Tsjechoslowakije een schuldenland.

Als extensieve groei niet meer mogelijk is, zo willen de economische wetten, komt groei nog voort uit kwaliteitsverbetering, vermindering van verspilling en technische vooruitgang. Maar die vereisen hervormingen in de vorm van vrijheid van handelen en initiatief voor arbeiders, managers en wetenschappers, meer eigen verantwoordelijkheid, meer eerbied voor marktprincipes en meer motivering van menselijk kapitaal. En die hervormingen wilde Praag vermijden.

De afgelopen twee jaar heeft Praag voorzichtig geëxperimenteerd met de ongebruikelijke vraag of men kon moderniseren zonder te hervormen. Het bewind zocht de oplossing van het probleem vooral in meer socialistische wedijver, een synoniemvoor harder werken. De stalinistische superkompel Stachanov werd uit de mottenballen gehaald, als een oude ikoon. Er werd geschermd met materiële prikkels. Die poging heeft niets opgeleverd. Althans: niet genoeg.

Harder werken is nu eenmaal niet hetzelfde als stroomlijnen. Prikkels hangen samen met produktienormen, maar die normen worden al jaren niet meer nageleefd. het hele normensysteem is volgens het partijblad Rude Pravo „een chaos": er bestaan normen waar ze niet horen en niet waar ze wel horen. Van de tweeduizend norm-specialisten in Tsjechoslowakije verandert twintig procent jaarlijks van baan. een

illustratie van hun frustratie. Alle prikkels ten spijt heeft kwaliteit als criterium kwantiteit niet kunnen vervangen. Er bestaat geen zinvolle oplossing zonder structuren te wijzigen. Dat besef heeft geleid tot een debat, eerst in de achterkamers van economen en ideologen, later meer openbaar en tegenwoordig zelfs elke dag in elke krant. Maar ook het debatteren zijn de Tsjechoslowaken ontwend en dus heeft het debat niet veel opgeleverd. Elke suggestie voor hervormingen is te lang neergesabeld door ideologische waakhonden, die zich verbergen achter platitudes en clichés.

Nu, anno 1987, gaat het roer dan eindelijk om: de ,,grootste interventie in de economie sinds 1948'' komt eraan. Op kousevoeten.

In juli werd een ontwerpwet op de staatsbedrijven aangenomen. De wet mnet in november definitief worden geformuleerd en pas geleidelijk maar ,,op zijn laatst in 1989'' van kracht worden. Het doel: een geleidelijke eliminering van .,extreme inflexibiliteit en starheid'' (aldus vice-premier Rudolf Rohlicek) en een versterking van de zelfstandigheid van de bedrijven. Handelsorganisaties krijgen grotere invloed op het prijsbeleid, in 1988 worden geselecteerde ondernemingen betrokken bij experimenten met ,,nieuwe principes van managementsmechanismen''. Bedrijven gaan zelf beslissen wat ze met hun geld doen, zij krijgen vrijheid van investeren en worden zelffinancierend. De staat beperkt zich tot het plannen op lange termijn, het bewaken van de economische prioriteiten en van internationale verplichtingen. Alleen in belangrijke sectoren komen nog voorgeschreven produktiehoeveelheden voor.

Andere nieuwtjes betreffen de verkiezing van managers en directeuren door het personeel en een verruiming van de particuliere sector, die tot nu taboe is. Vanaf 1988 kunnen particulieren van de staat restaurants en kleine winkels huren: een grote stap met kleine gevolgen, want het toezicht blijft streng en lokale overheden bepalen het plafond van de operaties. En wie in Oost-Europa is overgeleverd aan de grillen van lage bureaucraten heeft zelden reden tot juichen.

Praag benadert de bedrijfshervorming met de grootst mogelijke voorzichtigheid. De wet wordt pas over maanden en in etappes doorgevoerd: Tsjechoslowakije hijst dan wel de vlag van de perestrojka, maar het is, afgezien van Roemenië, wel de Oosteuropese hekkesluiter als het om handelen gaat Pas in de jaren negentig wil men overgaan tot aanvullende hervormingen van het prijs- en belastingsysteem.

Het enige gebied in de economie waar de angst voor hervormingen geen, of slechts een kleine rol heeft gespeeld, is de landbouw. Hier kreeg in januari de enige zinvolle hervorming van de laatste zeventien jaar zijn beslag. De boeren kregen de vrijheid zelf te bepalen wat en hoe ze produceren Er zijn enkele marktelementen ingevoerd en subsidies geelimineerd die ondoelmatige bedrijven lang overeind hebben gehouden en tot overproduktie hebben geleid. Landbouwcoöperaties hebben nog maar twee leveringsminima waar ze zich aan moeten houden: voor graan en slachtvee. Voor de rest zijn ze vrij. De staat garandeert de aankoop van de hele oogst, een deel tegen vaste, de rest tegen marktprijzen.

Als morgen Gustav Husak alle Tsjechen en Slowaken zou kunnen of willen mobiliseren rond het nieuwe beleid, zou de Tsjechoslowaakse perestrojka wellicht een kans van slagen maken. Maar de tijd waarin wie dan ook in Tsjechoslowakije kan worden gemobiliseerd is voorbij. Bovendien is Husak, de President van de Normalisatie, er de man niet naar om tot opofferingen op te roepen.

De achillespees van Husaks 'interventie' ligt in de motivering: ze komt voor alles tot stand onder druk van buiten, waaraan met zeer veel onwil gevolg wordt gegeven. De hervormingsgezinde vleugel in Praag is zwak, vooral politiek. De enige voorstander van hervormingen die Tsjechoslomakije-deskundigen in de leiding kunnen ontdekken, is premier Lubomir Strougal, de man die zijn best doet maar telkens weer door zijn grote tegenspeler, chef-ideoloog Vasil Bilak, wordt teruggefloten: een Praags rollenspel dat de buitenwereld al jaren amuseert.

De vraag is of men wel kan hervormen met een bureaucratisch apparaat dat, nog meer dan elders in Oost-Europa, jarenlang uitdrukkelijk is geselecteerd op gehoorzaamheid, het afwijzen van risico's en een afkeer van alles wat zweemde naar veranderingen. Kan men hervormen met een apparaat dat anno 1987 zijn ondergeschikte medemens nog voor alles beoordeelt op daden en uitspraken van hemzelf, eventueel van zijn ouders. in 1968. negentien jaar geleden?

En vooral: kan men hervormen met een bevolking die jarenlang tevreden is gehouden met een mooi consumptiepeil en die de noodzaak nu niet inziet een tot háár volle tevredenheid functionerend sociaal contract te verbreken?

Volk en bewind hebben geen last van elkaar maar ook geen boodschap aan elkaar. Wat heeft het in zo'n [illegible] dan voor zin waarheden te verkondigen? Hoe kan men hervormen als het volk niet reageert? Hoe kan het volk reageren als het niet luistert?

In een interview met Westduitse journalisten sprak de Tsjechoslowaakse premier Lubomir Strougal zich op 21 jan. 1988 uit voor "radicale hervormingen" en leverde hij kritiek op alle politieke leiders in zijn land, die er sinds het begin van de jaren zestig niet in waren geslaagd economische hervormingen door te voeren.

Strougal zei dat hervormingen in de communistische wereld niet de uitvinding van Sowjet-leider Gorbatsjow waren, maar dat men in Tsjechoslowakije al in 1958 met hervormen was begonnen. Tien jaar later, in 1968, liepen die hervormingen stuk op "bepaalde politieke barrières". Na "jaren van stagnatie" hadden de hervormingsgezinden in Praag nu opnieuw de overhand gekregen, aldus de premier.

Omvangrijk corruptieschandaal

In de Slowaakse hoofdstad Bratislawa eindigde op 30 juni 1987 een corruptieproces tegen hoge functionarissen van het Noordslowaakse district Dolni Kubin. De hoofdverdachte van het proces, Stanislav Babinski werd veroordeeld tot 14½ jaar gevangenisstraf. Negen andere beklaagden kregen straffen variërend van 1 tot 8 jaar.

Babinski was tot zijn arrestatie directeur van een groot consumptiegoederenbedrijf in Dolni Kubin. Hij voorzag invloedrijke personen van dure meubels en van schaarse goederen als buitenlandse drank, kaviaar, schilderijen van bekende kunstenaars, bontjassen, e.d. Ook organiseerde hij jachtpartijen en feestjes, waarbij prostituées aanwezig waren.

Onder degenen die van de diensten van Babinski profiteerden bevonden zich de Tsjechoslowaakse minister van buitenlandse zaken Bohuslav Chnoupek, de Slowaakse premier Peter Colotka, Elena Litvajova, lid van het Slowaakse partijbestuur, een aantal Slowaakse ministers en andere hoge functionarissen in de partij, de regering en de staatsveiligheidsdienst. De meesten van hen betaalden Babinski in de vorm van tegenprestaties op politiek gebied of met investeringen in het district Dolni Kubin.

Begin september 1987 werd bekend dat het Slo aakse hooggerechtshof de straf tegen Babinski verzwaard had. De duur van de straf beleef hetzelfde. maar deze moest onder zeer streng regime worden uitgezeten.

Rude *Pravo* berichtte op 22 febr. 1988 dat wegens betrokkenheid bij het corruptieschandaal de eerste plaatsvervangend minister van binnenlandse zaken van Slowakije, Jan Kovac, was ontslagen en uit de partij was gezet. Hetzeifde overkwam Stanislav Dudasek, lid van het Slowaakse Centraal Partijcomité. Elf andere hoge functionarissen, onder wie enkele ministers kregen een reprimande.

ONTWIKKELINGEN ROND CHARTA 77

Op pag. 19/3 e.v.-1987 en 58/2-1987 werd bericht over ontwikkelingen betreffende de burgerrechtenbeweging Charta 77 over de periode november 1978 tot januari 1987. Hierna volgt een overzicht van de gebeurtenissen sinds die tijd.

Op 20 mei 1987 werd bekend dat de 26-jarige Petr Pospichal, een activist voor burgerrechten en ondertekenaar van Charta 77, door de autoriteiten was vrijgelaten. Pospichal was op 22 jan. 1987 in Brno gearresteerd op beschuldiging van het leggen van contacten met het verboden Poolse vakverbond Solidariteit. Uit protest tegen zijn arrestatie waren in verschillende steden in Tsjechoslowakije door leden van Charta 77 hongerstakingen gehouden.

Rapport over toestand in gevangenissen

Eind augustus 1987 werd door Charta 77 een rapport gepubliceerd over de omstandigheden waaronder mensen in Tsjechoslowakije gevangen worden gehouden. Volgens de 12 schrijvers van het rapport, die uit eigen ervaring konden spreken, waren de strafinrichtingen smerig, oud en overbevolkt. Naar schattingen van Charta zaten er in Tsjechoslowakije meer dan 45.000 mensen gevangen, van wie bijna 5.000 om politieke redenen. Politieke gevangenen werden volgens het 160 pagina's tellende rapport meer dan anderen in isolement geplaatst en vrijwel volledig van de buitenwereld afgesloten. Godsdienstige gevangenen werden extra gediscrimineerd.

Met de hygiene en de sanitaire voorzieningen was het in de gevangenissen treurig gesteld. De medische verzorging liet veel te wensen over, onder meer door een chronisch tekort aan medicijnen. Zelfmoordpogingen en gevallen van zelfverminking kwamen herhaaldelijk voor. Ook waren homoseksueel geweld, prostitutie en drugsverslaving aan de orde van de dag en raakten gevangenen ondervoed. aldus het rapport.

Herdenking Tomas Masaryk

Ongeveer 200 aanhangers van Charta 77 hielden op 13 sept. 1987 voor het eerst in het tienjarig bestaan van de beweging een openbare bijeenkomst, toen zij de 50ste verjaardag herdachten van de sterfdag van Tomas Masaryk, de stichter van Tsjechoslowakije, bij diens graf in Lany (bij Praag).
De filosoof Ladislav Hejdanek hield een toespraak, waarin hij zei dat de strijd van Charta voor de mensen- en burgerrechten werd gevoerd ,,in de geest van Tomas Masaryk", die hij een van de grootste persoonlijkheden uit de Tsjechoslowaakse geschiedenis en een groot Europeaan noemde. Hejdanek uitte scherpe kritiek op de Tsjechoslowaakse autoriteiten wegens het negeren van de sterfdag van Masaryk en drong aan op een eerherstel voor iedereen die door het regime was uitgesloten van ,,toegangtot het geestelijke en culturele leven" van het land.
Tijdens de plechtigheid werden de deelnemers gefilmd door politiemannen in burger. De politie greep echter niet in.

De staatsman en geleerde Tomas Masaryk was de meest prominente ijveraar voor autonomie en onafhankelijkheid van Bohemen, Moravië en Slowakije in de laatste *20* jaar van het bestaan van de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie. Toen Tsjechoslowakije in 1918 als onafhankelijke staat werd gevestigd. werd Masaryk de eerste president van het land; hij bleef dit tot 1935, twee jaar voordat hij op 87-jarige leeftijd stierf.

Op 14 september werd Masaryk door het Tsjechoslowaakse partijblad Rude *Pravo* en door het Slowaakse partijblad Pravda herdacht met artikelen, waarin zijn staatkundige rol werd geprezen maar waarin zijn anti-communistische denkbeelden werden gehekeld.

Manifestatie t.g.v. Dag van de Rechten van de Mens

Ondanks het verbod van de autoriteiten om te demonstreren kwamen op 10 dec. 1987 meer dan 1000 mensen in Praag naar het centrale plein van de oude stad om de Dag van de Rechten van de Mens te vieren. De politie was massaal aanwezig, maar greep alleen in toen betogers probeerden op het standbeeld van Jan Hus te klimmen. Uit luidsprekers op het plein schalde luide popmuziek, waardoor het niet mogelijk was toespraken te houden.
Charta 77 had formeel een verzoek ingediend om die dag een manifestatie te mogen houden. Bovendien had men om politiebescherming gevraagd om het gebruikelijke argument van de autoriteiten, dat onofficiële manifestaties tot problemen leidden in verband met de veiligheid van de deelnemers, voor te zijn. Het verzoek, dat was ondertekend door de drie Charta-woordvoerders Libuse Silhanova, Jan Litomisky en Jozef Vohryzek, de toneelschrijver Vaclav Havel, door oud-woordvoerster Anna Sabatova en door Ladislav Lis. vice-voorzitter van de Internationale Federatie voor Mensenrechten, was afgewezen. De meest prominente chartisten werden op 10 december door de politie verhinderd hun huizen te verlaten en aan de manifestatie deel te nemen.

Op *22* nov. 1987 had de politie een inval gedaan in de Praagse woning van Charta-woordvoerster Libuse Silhanova, waar op dat moment een vergadering plaatsvond. Twaalf aanwezigen onder wie de vroegere minister van buitenlandse zaken Jiri Hajek, en oud-woordvoerders Jiri Dienstbier, Rudolf Battrk, Anna Sabatova en Vaclav Benda, werden meegenomen voor verhoor. Allen werden later op de dag weer vrijgelaten.
Het optreden van de politie had waarnemers verrast. aangezien aanhangers van Charta regelmatig in privé-woningen bijeenkwamen zonder dat daar actie tegen ondernomen werd. Uit opmerkingen van politiemannen was aanwezigen bij de inval echter gebleken. dat men vreesde dat een demonstratie voor 10 december werd voorbereid.

Woordvoerders voor 1988

Charta 77 maakte begin januari 1988 de namen bekend van de drie woordvoerders die in 1988 de contacten van Charta naar buiten toe zouden behartigen. Het waren Stanislav Devaty, Milos Hajek en Bohumir Janat.
De 35-jarige Devaty was computerdeskundige op een landbouwcoöperatie in zijn geboortestad Gottwaldov. De 38-jarige Janat was filosoof, maar werkte als stoker. Hajek (66)was hoogleraar geschiedenis en tijdens de Praagse Lente in 1968 directeur van het Instituut van de Geschiedenis van het Socialisme. In 1970 was hij ontslagen en was zijn instituut in het kader van de normalisatie gesloten.
De woordvoerders van Charta verifieerden onder meer alle teksten van de beweging en ondertekenden deze gezamenlijk, een methode die erop gericht was vervalsingen en provocaties te voorkomen.

Politie verhindert forumdiscussie

Charta 77 had op 17 jan. 1988 in Praag een forumdiscussie willen houden met deelnemers uit het hele land. De circa 65 mensen die daarvoor in een restaurant bijeen waren gekomen, werden echter na korte tijd door de politie weggestuurd. Enkelen van hen werden verhoord.
Op 28 nov. 1987 had een soortgelijke bijeenkomst plaatsgevonden, zonder dat de politie tussenbeide was gekomen.
Op de ochtend van 17 januari en op de twee voorafgaande dagen waren meer dan 20 aanhangers van Charta in hun woningen opgepakt en door de politie verhoord. Onder hen bevonden zich Petr Uhl, Jaroslav Sabata, Vaclav Benda, Ladislav Lis en woordvoerders Milos Hajek en Stanislav Devaty.
Tijdens de verhoren kreeg Stanislav Devaty te horen dat hij ontslagen was en dat hij zich binnen 48 uur moest melden bij een nieuwe werkgever in Poprad, in het uiterste oosten van het land. Milos Hajek werd bedreigd met gevangensstraf.
Aan de arrestanten werd ook gevraagd of ze van plan waren de sterfdag van Jan Palach te herdenken, de student die zich op 17 jan. 1969 in het centrum van Praag in brand had gestoken uit protest tegen de Sowjet-invasie in augustus 1986 (zie pag. 155/3 e.v.-1969).
Op 19 januari waren alle opgepakte chartisten weer op vrije voeten.

LEIDERS JAZZ-SECTIE VEROORDEELD

In Praag begon op 10 maart 1987 het proces tegen vijf leden van de onafhankelijke culturele organisatie Jazz Sectie. De vijf, Karel Srp, Josef Skalnik, Vladimir Kouril, Tomas Krivanek, Cestmir Hunat, waren op 2 sept. 1986, samen met Milos Drda en Vlastimil Drda, gearresteerd op beschuldiging van illegale commerciële activiteiten. Karel Srp, de voorzitter van de groep, en secretaris Vladimir Kouril hadden sinds hun arrestatie in hechtenis gezeten; de overige vijf waren in afwachting van het proces op vrije voeten gesteld (zie pag. 23/1 e.v.-1987 en 58/3-1987).
In verband met de gezondheidstoestand van Milos Drda en zijn vader Vlastimil Drda was het proces tegen hen uitgesteld.

De Sectie was in 1971 op wettige wijze gevormd om jazz en jazz-musici te steunen, en was uitgegroeid tot een organisatie die concerten sponsorde en niet-conformistische literatuur uitgaf. Uiteindelijk hadden de autoriteiten in oktober 1984 het bevel gegeven de Sectie op te heffen, hetgeen volgens de groep onwettig was omdat daarvoor een tweederde meerderheid van de circa *7000* leden nodig was.

Tijdens het proces kregen enkele Westerse journalisten en vertegenwoordigers van mensenrechtenorganisaties toegang tot de rechtszaal. Ook de Tsjechoslowaakse schrijver Vaclav Havel werd de status van waarnemer verleend.

Vladimir Kouril, secretaris van de onafhankelijke culturele organisatie Jazz Sectie, (m.)tijdens het proces tegen een aantal leden van de groep op 11 maart 1987.

In de hal van het gerechtsgebouw waren enkele honderden mensen verzameld, die de verdachten bij aankomst en vertrek toejuichten.
Op 11 maart werd Karel Srp veroordeeld tot 16 maanden gevangenisstraf; Vladimir Kouril kreeg 10 maanden. Josef Skalnik kreeg 10 maanden voorwaardelijke gevangenisstraf met een proeftijd van drie jaar; Krivanek en Hunat kregen 8 maanden voorwaardelijk en een proeftijd van twee jaar.

Volgens de rechtbank hadden de leiders van Jazz Sectie zich na het verbod van de organisatie in 1984 schuldig gemaakt aan illegale economische activiteit en daarmee omgerekend per persoon 62.000 kronen (13.400 gulden) verdiend. Dergelijke particuliere economische activiteit was verboden zonder speciale toestemming van de overheid en strafbaar als de winst groter was dan 5.000 kronen (900 gulden) De totale omzet van Jazz Sectie sinds 1984 beliep volgens de rechtbank 1,7 miljoen kronen. De verdedigers van de beklaagden hadden aangevoerd, dat winst noch een oogmerk noch een resultaat was geweest en dat Jazz Sectie altijd in de rode cijfers had geopereerd.

Waarnemers meenden dat de vonnissen tegen de leiders van de groep redelijk mild waren uitgevallen. omdat de beklaagden ook zes jaar gevangenisstraf hadden kunnen krijgen. Volgens hen waren de straffen vermoedelijk het resiiltaat van een compromis tussen de verschillende vleugels in de partijleiding, de dogmatici en conservatieven enerzijds en de voorstanders van een bescheiden liberalisering in de politiek en de economie anderzijds. Ook het feit dat Sou'jet-leider Michail Gorbatsjow, die zich in eigen land voorstander had getoond van een liberalisering in de kunst, in april 1987 een bezoek zou brengen aan Praag. was volgens de waarnemers niet los te zien van de relatieve mildheid van de vonnissen.

Op 12 mei 1987 werden de straffen waartoe de vijf leiders van Jazz Sectie waren veroordeeld door een Praagse rechtbank in hoger beroep bevestigd.

Jazz Sectie wil legale status

Op 16 maart 1987 werd bekend dat de leiding van Jazz Sectie een brief had gestuurd naar president en partijleider Gustav Husak, naar het Centraal Comité van de CPTsj, de ministeries van justitie en cultuur en het officiële persbureau Ceteka waarin gevraagd werd om legalisering van de status van de organisatie. De Sectie wilde als legale organisatie culturele werken kunnen verspreiden, die niet verboden waren maar die ook niet werden geaccepteerd door de officiële uitgeverijen.

Petitie voor meer vrijheid in de kunst

Meer dan 1000 Tsjechoslowaken tekenden een petitie, waarin zij de regering vroegen de vervolging van nonconformistische kunstenaars stop te zetten en Karel Srp, de voorzitter van Jazz Sectie, vrij te laten In de petitie, die medio september 1987 werd toegestuurd aan de ministeries van binnenlandse zaken en cultuur en aan het parlement, vroegen de ondertekenaars ook om opheffing van de vervolging van punks en de legalisrring van Jazz Sectie en van de Vereniging van Vrienden van de Verenigde Staten Zij verweten de autoriteiten dat dezen formeel rockmuziek hadden toegelaten en het principevan, glasnost' (openbaarheid) aanhingen, maar dat ze in de praktijk rockconcerten verboden, punks arresteerden en mishandelden en bestuursleden van Jazz Sectie absurde" straffen oplegden

HERDENKING PRAAGSE LENTE. ALEXANDER DUBCEK IN HET NIEUWS

Het Tsjechoslowaakse partijblad Rude *Pravo* publiceerde op 4 jan. 1988 een artikel waarin het feit werd herdacht dat 20 jaar daarvoor, op 5 jan. 1968, Aleksandr Dubcek was gekozen tot partijleider, als opvolger van Antonin Novotny.

Het aantreden van Dubcek markeerde het begin van een proces van vernieuwing en hervorming op economisch. politiek, sociaal en ideologisch gebied, dat bekend werd onder de naam Praagse Lente en dat vaak is omschreven als socialisme met een menselijk gezicht. Aan dit proces werd abrupt een einde gemaakt door de invasie van troepen van het Warschaupact op 20 en 21 aug. 1968. Dubcek werd in 1969 afgezet en leidde sindsdien een teruggetrokken leven in Bratislava.

Volgens Rude *Pravo* waren met Dubcek ,,rechtse krachten" aan de macht gekomen, die ,,deontmanteling van het socialisme" wensten. Het commentaar onderstreepte nog eens dat de invasie van het Warschaupact gerechtvaardigd was en dat de koers van de daaropvolgende normalisatie door partijleider Gustav Husak juist was geweest.
Het artikel maakte ook duidelijk, dat degenen die een parallel zagen tussen het hervormingsbeleid van Sowjet-leider Gorbatsjow en dat van Dubcek het geheel bij het verkeerde eind hadden. De bewering dat zulke overeenkomsten bestonden was volgens het blad ,,een grove, doorzichtige en schaamteloze leugen".

Ook het Sowjet-persbureau Tass keerde zich op 5 jan. 1988 in een commentaar tegen ,,Westersecomnientatoren" die ,,valse parallellen" trokken tussen Gorbatsjows perestrojka (herstructurering) en de Praagse Lente van Dubcek. Diens ,,rechtse opportunistische leiding" was indertijd niet in staat de

leuzen voor democratie en vernieuwing te vertalen in een realistisch programma van economische en sociale verandering, aldus Tass.

Voormalige leiders roepen op tot hervormingen

Door een aantal voormalige Tsjechoslowaakse leiders werd op 6 jan. 1988 een verklaring uitgegeven waarin zij onder meer opriepen tot een vernieuwing van het socialisme in de geest van de Praagse Lente. De **43** ondertekenaars, onder wie de voormalige ministers Jiri Hajek, Vladimir Kadlec en Ludmila Jankovcova, de vroegere plaatsvervangende partijleider Venek Silhan en oud-parlementsvoorzitter Cestimir Cisar, trokken in hun brief een parallel tussen de huidige hervormingen in de Sowjet-Unie en die van 1968 in Tsjechoslowakije. Zij stelden dat ,,dezogenaamde normalisatie" van de jaren zeventig een Tsjechoslowaakse variant was van de stagnatie in de Sowjet-Unie onder Leonid Brezjnew en zij vroegen om ,,afschaffingvan alle vormen van onderdrukking en van de discriminatie van degenen die eervol de hervormingen (van 1968) hebben verdedigd". De ondertekenaars boden aan mee te werken aan een herstructurering van de Tsjechoslowaakse samenleving, die naar hun mening zou moeten neerkomen op ,,diepgaanderevolutionaire veranderingen".

Dubcek betuigt steun aan beleid Gorbatsjow

Op 10 jan. 1988 verscheen in *l'Unita*, het blad van de Italiaanse communistische partij, een uitvoerig interview met de voormalige partijleider Aleksandr Dubcek. In het over 4 volle pagina's gepubliceerde interview verklaarde de 66-jarige Dubcek geen spijt te hebben over zijn beleid tussen januari en augustus 1968. Hij zei in Gorbatsjow hervormingsbeleid - perestrojka - belangrijke parallellen te zien met wat hij zelf 20 jaar eerder had getracht te bewerkstelligen, met name op het gebied van de economische stroomlijning en de democratisering van de samenleving. Perestrojka is onvermijdelijk, aldus Dubcek.

Sinds hij in juni 1970 uit de partij was gestoten had Dubcek naar eigen zeggen ,,hetleven geleid van een gevangene op een bewaakte wandeling in een beperkt gebied". Hij had, tot zijn pensioen, in Bratislava als opzichter voor het ministerie van bosbouw gewerkt. Pas na het bezoek van Sowjet-leider Gorbatsjow aan Praag was de bewaking door de geheime politie opgeheven en waren zijn ,,beschermengelen" verdwenen.

Dubcek zei dat zijn enige ambitie was ,,het herstel van de politieke eer van mijzelf en mijn kameraden".

Reactie op uitspraken Dubcek

In een reactie op de uitspraken van Aleksandr Dubcek in *l'Unita* verspreidde het Tsjechoslowaakse persbureau *Orbis* op 19 jan. 1988 een commentaar, waarin gezegd werd dat Dubcek 20 jaar geleden ,,grove politieke fouten" had gemaakt en ,,terecht" was uitgesloten van het politieke leven, en dat er geen kans meer was dat hij daarin terugkwam.

De voormalige Tsjechoslowaakse partijleider Alexander Dubcek (l.) ontmoet Renzo Foa, verslaggever van het Italiaanse dagblad l'Unita, in Praag in december 1987.

LATIJNS-AMERIKA

ARGENTINIË

ONTWIKKELINGEN M.B.T. HET PRESIDENTSCHAP, DE REGERING EN HET PARLEMENT

Sinds de algemene verkiezingen van 30 okt. 1983 (pag. 737 e.v.-1983) deden zich in Argentinie m.b.t.het presidentschap, de regering en het parlement o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Beëdiging van *Alfonsin* als president Argentinië. Militaire Junta heft zichzelf op. Samenstelling nieuwe kabinet

Op 30 nov. 1983 koos een 600 leden tellend kiescollege Raul Alfonsin Foulkes, de presidentskandidaat van de Radicale Burgerunie (UCR, Union Civica Radical), tot president van Argentinië en diens partijgenoot en ,,running mate" Victor Martinez tot vicepresident.
Nadat het parlement deze verkiezing op 7 december formeel had bekrachtigd, werden Alfonsin en Martinez op 10 december geïnaugureerd.
Op 5 december had de militaire junta, bestaande uit de commandanten van de drie krijgsmachtonderdelen (gen. Christino Nicolaides, brig.-gen. Augusto Jorge Hughes en vice-adm. Ruben Oscar Franco), tijdens een bijeenkomst formeel besloten zichzelf op te heffen. Verder had zij gen. Reynaldo Benito Antonio Bignone, die sinds 1 juli 1982 president van Argentinië was, aangewezen als waarnemend president totdat Alfonsin op 10 december het presidentschap op zich zou nemen.

De definitieve uitslag van de verkiezingen van 30 okt. 1983 luidde als volgt:

	stemmen	%	leden voor het kiescollege
UCR	7.659.530	52,0	317
MNJ	5.936.556	40,0	259
PI	344.434	2,5	2
MID	170.878	1,2	2
Anders	667.841	4.3	20

(MNJ:Movimiento Nacionalista Justicialista, de Peronisten; PI: linkse Partido Intransigente. de ,,onplooibaren'', een afsplitsing van de UCR; MID: Movimiento de Integracion y Desarrollo, Beweging van Integratie en Ontwikkeling, beter bekend als Desarrollistas)

In het 254 leden tellende Huis van Afgevaardigden had de UCR 129, de MNJ 111, dc PI dric en andere partijen de resterende 11 zetels veroverd. In de 46 leden tellende Senaat had de UCR 18 en de MNJ 21 zetels gekregen, terwijl de overige zetels naar andere partijen waren gegaan.
Van de 24 provinciale gouverneursposten die bij de verkiezingen op het spel hadden gestaan (er waren **22** provincies cn twee districten: Groot Buenos Aires en Vuurland), waren er zeven gewonnen door de UCR en 11 door de MNJ.

Raul Alfonsin Foulkes (l.) en Victor Martinez tijdens hun beediging tot respectievelijk president en vice-president van Argentinie op 10 december 1983.

Op 10 december werd tevens het nieuwe kabinet beëdigd waarvan de samenstelling al op 8 november door Alfonsin was bekendgemaakt (pag. 740/1-1983). Het zag er als volgt uit:

Buitenlandse zaken - Dante Caputo; binnenlandse zaken - Antonio Troccoli; economische zaken - Bernardo Grinspun; defensie - Raul Borras; onderwijs en justitie - Carlos Alconada Aramburu: openbare werken en diensten - Roque Carranza: volksgezondheid - Aldo Neri; arbeid - Antonio Mucci; secretaris-generaal t.b.v. de president - German Lopez.

Verder werd Enrique Garcia Vazquez benoemd tot gouverneur van de Centrale Bank en Hugo Gobbi, tot op dat moment speciaal vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, tot onderminister van buitenlandse zaken voor de Falklandeilanden en het Beagle-kanaal.

Raul Alfonsin werd op 26 maart 1926 in het dorpje Chascomus, zo'n 100 km ten zuiden van Buenos Aires, geboren. Zijn vader was een geimmigreerde Spaanse winkelier. Raul koos al vroeg voor de politiek. Na zijn studie rechten zette hij een eigen praktijk op in zijn geboorteplaats. waar hij in 1950 ook lid werd van de gemeenteraad. In 1951 en 1938 werd hij gekozen tot afgevaardigde van zijn partij in het regionale parlement van Buenos Aires. In 1963 deed Alfonsin zijn intrede in de landelijke politiek als vice-voorzitter van de Radicale Burgerunie in het Huis van Afgevaardigden. Binnen deze centrumpartij vertegenwoordigt Alfonsin de linkervleugel. Hij ageerde vasthoudend tegen de Radicale leider Ricardo Balbin, die hij verweet teveel te willen samenwerken met de Peronisten. De Radicalen, aldus Alfonsin, moesten zich duidelijk van de Peronisten onderscheiden en hun massa-aanhang uit het begin van de eeuw herwinnen. Hiertoe stichtte Alfonsin in 1972 de beweging ,.Vernieuwing en verandering" binnen de partij.
In datzelfde jaar verloor hij de strijd om het partijleiderschap van Balbin. maar na diens dood in 1981 rees zijn ster. Toen de militairen na de nederlaag in de Falkland-oorlog verkiezingen uitschreven, was Alfonsin een der eersten die op de voorgrond trad.

Na zijn beëdiging in het parlement riep Alfonsin zijn landgenoten op tot eenheid om ,,honderd jaar vrede en welvaart" te bereiken, maar waarschuwde dat Argentinië op dat moment in ,,een jammerlijke en in sommige gevallen catastrofale" toestand verkeerde.
,,Sommige problemen zullen niet onmiddellijk opgelost kunnen worden", aldus de nieuwe president, ,,maar de publieke immoraliteit is afgelopen. Hij onderstreepte dat er nu een ,,fatsoenlijke regering" aan de macht kwam, die het als een van haar eerste taken zag de strijdkrachten ondergeschikt te maken aan het civiele bestuur, na bijna acht jaar militair regime.
Alfonsin verklaarde dat de veiligheid van de staat niet gebaseerd mocht zijn op de onveiligheid van de inwoners en dat zijn regering een volledige naleving van de mensenrechten zou garanderen en het repressieve apparaat zou ontmantelen.
,,De democratie kan niet gebouwd worden op dubbelzinnigheid, door te doen alsof er hier niets is gebeurd." In dat kader zou de op 23 sept. 1983 door het militaire bewind afgekondigde amnestiewet (pag. 825/2 e.v.-1983) worden ingetrokken en zou justitie opdracht krijgen ,.te vermijden dat de schuldigen vrijuit gaan".
De nieuwe president kondigde aan dat de strijdkrachten zich zouden moeten beperken tot defensieve taken en zich verre dienden te houden van welke relatie ook met de binnenlandse politiek. In het komende jaar zou het aantal dienstplichtige soldaten drastisch worden verminderd ,,met als uiteindelijk doel het afschaffen van de dienstplicht".
Alfonsin zei verder dat hij zou proberen Argentinië op de ,,moeilijke weg van economisch herstel" voor te gaan en zei te willen heronderhandelen over terugbetaling van de buitenlandse schuld (op dat moment zo'n $ 40 mrd) en betalingsvoorwaarden te zullen nastreven die meer in overeenstemming waren met de mogelijkheden van Argentinië.
Ten aanzien van het buitenlandse beleid zei de president dat zijn regering ,,steun zal geven aan de aspiraties van de ontwikkelingslanden en de universele handhaving van de mensenrechten" en zou meewerken aan internationale maatregelen om het milieu te beschermen, het internationale terrorisme te bestrijden en het vreedzame gebruik van de ruimte en atoomkracht te verzekeren.
Hij verklaarde dat in het geschil met Chili over het Beagle-kanaal ,,we het pauselijke voorstel accepteren als onderhandelingsbasis" en dat bij de kwestie van de Malvinas (Falklandeilanden), South Georgia en de South Sandwich-eilanden ,,het volledig herstel en de definitieve integratie van deze eilanden in ons soeverein grondgebied ons onverzettelijk doel is en altijd zal zijn".
Het aantreden van Alfonsin werd bijgewoond door o.m. de premiers van Spanje, Italië, Frankrijk en Portugal, een aantal Latijns-Amerikaanse leiders en de Amerikaanse vice-president George Bush.
Ook present was Maria Estela (,,Isa-

De voormalige Argentijnse president Isabel Martinez de Peron kort na haar aankomst in Argentinië op 9 december 1983.

bel") Martinez de Peron, voormalig president van Argentinië (1974-1976) en weduwe van gen. Juan Peron, die na een uitnodiging van Alfonsin op 9 december vanuit Spanje in Argentinië was aangekomen. Op 16 december vertrok zij weer naar Spanje, waar ze sinds juli 1981 verbleef.

Na haar aankomst in Argentinië riep Isabel Martinez de Peron in een korte toespraak de Argentijnen op alle ,,noodzakelijke offers" te brengen om militaire staatsgrepen in de toekomst te voorkomen.

Kabinetswijzigingen

Op 9 maart 1984 nam onderminister van buitenlandse zaken Gobbi ontslag na ,,persoonlijke verschillen" met belangrijke kabinetsleden, en m.n. minister van buitenlandse zaken Dante Caputo. Hij werd opgevolgd door Jorge Sabato.
Op 24 april trad minister van arbeid Mucci af. Zijn portefeuille werd overgenomen door Juan Manuel Casella.
Eind oktober verliet Casella het kabinet. Zijn plaats werd ingenomen door Hugo Barrionuevo, een vertegenwoordiger van de vakbeweging die als bemiddelaar was opgetreden bij recente besprekingen over een hervorming van de vakbeweging.
Op 18 febr. 1985 dienden minister van economische zaken Grinspun en gouverneur van de Centrale Bank Garcia hun ontslag in na onenigheid over het economische beleid.

Grinspun en Garcia hadden kort daarvoor langdurige onderhandelingen succesvol beëindigd met internationale banken over herschikking van de buitenlandse schuld van inmiddels S48 mrd. Ze waren er in geslaagd miljardenleningen van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) los te krijgen.
Inmiddels waren nieuwe onderhandelingen noodzakelijk geworden omdat Argentinië er niet in was geslaagd de inflatie te beteugelen. De inflatie was in 1984 gestegen tot 776 procent.
Binnen de regerende Radicale Burgerunie bestond grote onenigheid over het economische beleid van Grinspun. Er was vooral kritiek op het feit dat Grinspun er niet in was geslaagd de inflatie in te dammen en een sociaal pact met de vakbeweging en het bedrijfsleven uit te werken. terwijl er al maanden werd onderhandeld.

Op 19 februari benoemde president Alfonsin de staatssecretaris voor planning, Juan Sourrouille, tot opvolger van Grinspun en Alfredo Concepcion, tot dan toe staatssecretaris voor binnenlandse handel, tot gouverneur van de Centrale Bank. Op binnenlandse handel werd de plaats van Concepcion ingenomen door Julio Mendez.
Op 1 maart kondigde minister van economische zaken Sourrouille aan dat er een strikt bezuinigingsbeleid zou worden gevoerd om het land uit de problemen te halen die waren ontstaan door de inflatie van 776 procent per jaar.
Een strak monetair beleid, loon- en prijsafspraken en beperking van de overheidsuitgaven waren de middelen waarmee de strijd zou worden gevoerd. De export moest worden vergroot om na een lange periode van stagnatie weer economische groei te bereiken.

Op 13 maart werd Grinspun benoemd tot nieuwe staatssecretaris voor planning. President Alfonsin zei dat aan de benoeming de voorwaarde verbonden was dat Grinspun zich niet zou bemoeien met het departement van Sourrouille.

Op 25 mei 1985 overleed minister van defensie Borras. Twee dagen later werd hij opgevolgd door Roque Carranza, tot op dat moment minister van openbare werken en diensten. een portefeuille die op 11 juni in handen kwam van Roberto Tomasini.

Tussentijdse verkiezingen

Op **3** nov. 1985 werd via tussentijdse verkiezingen de helft van de zetels in het Huis van Afgevaardigden vernieuwd. Verder moesten 97 provinciale Senatoren worden gekozen, 307 provinciale afgevaardigden en ongeveer 6.000 gemeenteraadsleden.
Met 43,5 procent van de stemmen boekte de UCR in het Huis één zetel winst. In 20 van de 24 kiesdistricten behaalde ze de overwinning. De Peronisten verloren met 34,5 procent van de stemmen tien zetels.
Na de verkiezingen zag de zetelverdeling in het 234 leden tellende Huis van Afgevaardigden er als volgt uit:

	1985	1983
UCR	130	129
MNJ	101	111
PI	6	3
UCD	3	2
PDC		1
Anders	12	8

(UDC: Union del Centro Democratica. de liberale Unie van het Democratisch Centrum: PDC: Partido Democrata Cristiano, de Christen-Democratische Partij)

Van de 18,7 mln kiesgerechtigden ging meer dan 84 procent naar de stembus.

Reorganisatie ministerie van economische zaken.
Kabinetswijzigingen

Eind dec. 1985 reorganiseerde president Alfonsin het ministerie van economische zaken. Hij voegde de onderdelen industrie en buitenlandse handel van dat ministerie bij elkaar en vormde verder een direct onder het staatshoofd ressorterende afdeling voor de controle van staatsbedrijven.
Op 27 december werd Roberto Lavagna beëdigd als hoofd van het nieuwe ,,supersecretariaat" voor buitenlandse handel en industrie. terwijl Marcelo Kiguel hoofd van de afdeling voor de controle van staatsbedrijven werd.
Net als minister van economische zaken Sourrouille, een partijloze techneut, behoorde Lavagna niet tot de UCR van Alfonsin, aldus de NZZ (28-12-1985). Lavagna was lid van de vernieuwingsbeweging van de Peronistische partij.
Op 8 febr. 1986 overleed minister van defensie Carranza. Drie dagen later werd bekendgemaakt dat defensie was overgenomen door German Osvaldo Lopez, de secretaris-generaal t.b.v. de president, een functie die in handen kwam van Carlos Becerra.
Op 19 april trad minister van volksgezondheid Neri af. Hij werd vervangen door Conrado Storani.
Op 2 juni verliet minister van defensie Lopez het kabinet Zijn staatssecretaris, Horacio Jaunarena, volgde hem op 6 juni op
Lopez zei dat hij was afgetreden wegens politieke meningsverschillen met minister van binnenlandse zaken Troccoli over het verrichten van een onderzoek naar de kidnapping in juli 1985 van een rijke industrieel, Osvaldo Sivak.

Op 24 juni werd Julio Raul Rajneri benoemd tot nieuwe minister van on-

derwijs en justitie als opvolger van Alconada.
Begin juli nam minister van openbare werken en diensten Tomasini ontslag. Hij werd vervangen door Pedro Augusto Trucco.
Op 24 maart 1987 nam Barrionuevo ontslag als minister van arbeid. Zijn portefeuille werd op 31 maart overgenomen door een vakbondsleider, Carlos Alderete.

Tussentijdse verkiezingen

Op 6 sept. 1987 vonden opnieuw tussentijdse verkiezingen plaats. Op het spel stonden 127 Huis-zetels, het gouverneurschap in 21 van de 22 provincies en in Groot Buenos Aires (op 2 augustus had Carlos Gomez Centurion. die tot een provinciale partij behoorde, bij een tussentijdse verkiezing het gouverneurschap in de noordelijke provincie San Juan behouden) en bijna 11.000 posten op provinciaal en gemeentelijk niveau.

De regerende UCR kreeg 37,9 procent van de stemmen en verloor 13 van haar 130 zetels in het Huis, terwijl de Peronisten met 41,5 procent van de stemmen vier zetels winst boekten.
De zetelverdeling in het Huis was nu als volgt:

	1987	1985
UCR	117	130
MNJ	105	101
PI	5	6
UCD	7	3
PDC	3	2
PAL	4	3
Anders	13	9

(PAL: Pacto Autonomista-Liberal, Liberaal Autonoom Pact)

Van de 19,4 mln kiesgerechtigden ging meer dan 83 procent naar de stembus. Bij de verkiezingen voor het gouverneurschap in de 21 provincies en Groot Buenos Aires wist de UCR slechts drie gouverneursposten te behouden (in Cordoba, Rio Negro en Groot Buenos Aires). Zes posten raakte zij aan de Peronisten kwijt (de provincies Buenos Aires, Mendoza, Entre Rios, Chubut, Misiones en Tucuman, waar de gouverneur door een kiescollege werd gekozen), waardoor de MNJ nu in 16 provincies een gouverneur had.
In de provincie Buenos Aires, waar 37 procent van het electoraat was geconcentreerd, behaalde Antonio Francisco Cafiero met 45,7 procent van de stemmen de overwinning op Juan Manuel Casella van de UCR die 38,7 procent van de stemmen kreeg.

Cafiero, een leider van de vernieuwingsgroep binnen de Peronistische partij, was van 1952-1953 minister van buitenlandse zaken geweest onder gen Juan Peron en in 1975-1976 minister van economische raken cn de schatkist onder Isabel Martinez de Peron

Reorganisatie kabinet

Na de verkiezingsnederlaag van de UCR benoemde president Alfonsin vijf nieuwe ministers, die op 16 sept. 1987 werden beëdigd. Het kabinet zag er nu als volgt uit:

Buitenlandse zaken en religie - Dante Caputo: binnenlandse zaken - Enrique Nosiglia*; economische zaken - Juan Vital Sourrnuille; defensie - Jose Horacio Jaunarena: onderwijs en justitie - Jorge Sabato*; openbare werken en diensten - Rodolfo Terragno*: volksgezondheid en sociale actie - Ricardo Rarrios Arechea*; arbeid en sociale zekerheid - Ideler Tonelli*:secretaris-generaalt.b.v. dcpresident - Carlos Becerra.

* = nieuw

ONTWIKKELINGEN BINNEN DE STRIJDKRACHTEN

Sinds het aantreden van burgerpresident Raul Alfonsin Foulkes, op 10 dec. 1983, deden zich binnen de strijdkrachten o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Door militaire regime aangenomen amnestiewet ongedaan gemaakt

Op 27 dec. 1983 ondertekende president Alfonsin wet no. 23.040, die de door het militaire regime op 23 sept. 1983 afgekondigde ,,wet voor nationale pacificatie" (of amnestiewet) ongedaan maakte (zievoor die wet pag. 825/ 2-1983).
De nieuwe wet, die door het Huis op 16 december en door de Senaat op 22 december was aangenomen, bepaalde dat de amnestiewet in strijd was met de grondwet en ,,elke jurisdictie om criminele, civiele. bestuurlijke of militaire aansprakelijkheid die voortkomt uit respressieve en terroristische activiteiten te beoordelen" mist.
De nieuwe wet had tot gevolg dat tegen veel hoge officieren gerechtelijke procedures in gang werden gezet wegens hun rol in de zg. ,,vuileoorlog" tegen de linkse ,,subversie" onder het militaire regime (1976-1983).Dit leiddesoms tot spanningen tussen militairen en regering.

Herstructurering milztaire top

Op 14 dec. 1983 maakte president Alfonsin een aantal militaire benoemingen bekend. Gen. Julio Fernandez Torres werd voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven. gen. Jorge Hugo Arguindeguy (voordien hoofd logistiek) stafchef van de landmacht, schout-bij-nacht Ramon Antonio Arosa stafchef van de marine en gen. Teodoro Guillermo Waldner stafchef van de luchtmacht (de functie van opperbevelhebber van een krijgsmachtonderdeel was afgeschaft).
Deze benoemingen resulteerden automatisch in het pensioen van de officieren die bij de p omoties waren gepasseerd, zodat het aantal actieve generaals binnen de landmacht terugliep van 60 tot 18, terwijl binnen de marine 17 admiraals verdwenen en binnen de luchtmacht twee generaals.

Voortaan waren de militaire commandanten verantwoording schuldig aan de minister van defensie. Verder wilde Alfonsin ernst maken met de grondwettelijke functie van opperbevelhebber van de strijdkrachten die hem als president toekwam.

President Alfonsin (m.) en zijn kabinet op 16 september 1987, toen vijf nieuwe ministers werden beëdigd. V.l.n.r.: Ricardo Barrios Arechea (met bril). Jorge Sabato, Rodolfo Terragno (achter Alfonsin), Ideler Torielli. Juan Sourrouille (met bril) en Enrique Nosiglia. die de eed aflegt.

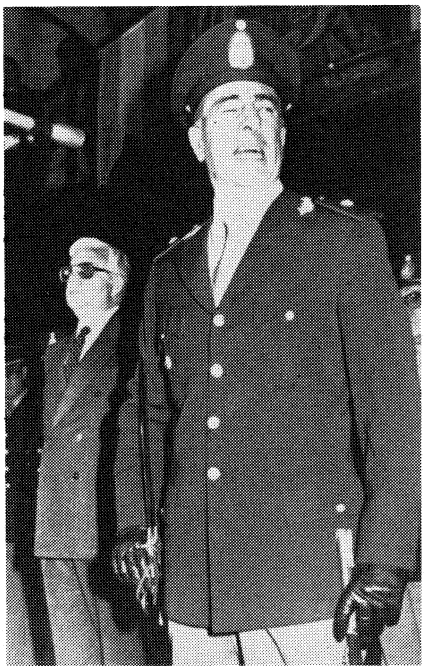

President Alfonsin feliciteert op 16 december 1983 gen. Julio Fernandez Torres met diens benoeming tot voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven.

Op 16 december vond de installatie van de nieuwe commandanten plaats.

Op 27 apr. 1984 deelde minister van defensie Borras mee dat 21 brigadegeneraals van de luchtmacht met pensioen waren gestuurd samen met een groot aantal hooggeplaatste functionarissen in militaire dienst.
Eind juni werd gemeld dat binnen de top van de landmacht een poging had plaatsgevonden stafchef Arguindeguy te verwijderen en militaire officieren gaven later toe dat bepaalde hoge officieren hadden geprobeerd Arguindeguy te "destabiliseren".
Vanwege dit verlies aan vertrouwen nam gen. Arguindeguy op 4 juli ontslag. Hij werd opgevolgd door zijn plaatsvervanger, gen. Ricardo Pianta, die op 5 juli werd beëdigd.
Verder gaf president Alfonsin opdracht gen. Pedro Mansilla, de commandant van het derde legerkorps die de grootste tegenstander van Arguindeguy zou zijn geweest, te ontslaan, terwijl twee andere generaals in actieve dienst, gen. Julian Capañegra en gen. Mario Camissa, eveneens werden vervangen. Bovendien moest de inspecteur-generaal van de landmacht, gen. Braulio Sanchez Avalos, opstappen.
Op 11 juli liet het ministerie van defensie weten dat gen. Raul Federico Schirmer was benoemd tot plaatsvervangend stafchef van de landmacht als opvolger van Pianta. Gen. Hector Rios Ereñu volgde Mansilla op als commandant van het derde legerkorps.
Op 4 maart 1985 verzocht het ministerie van defensie gen. Julio Fernandez Torres af te treden als voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven. Vervolgens vroeg het ministerie gen. Ricardo Pianta, de stafchef van de landmacht, het voorzitterschap van Fernandez over te nemen

De commandant van het derde legerkorps, gen. Hector Rios Ereñu, nam de functie van Pianta bij de landmacht over.

Gen Ricardo Pianta tijdens zijn beediging als stafchef van de landmacht op 5 juli 1984 Naast hem minister van defensie Raul Borras

Pianta weigerde echter voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven te worden, nadat de meeste generaals zich tegen zijn benoeming hadden uitgesproken en gaf er de voorkeur aan met vervroegd pensioen te gaan.
Op 8 maart werd brig.-gen. Teodoro Guillermo Waldner beëdigd als voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven. Stafchef van de luchtmacht, de functie die Guillermo vanaf 16 dec 1983 had bekleed, werd gen. Ernesto Crespo.
Het was de eerste keer in de Argentijnse geschiedenis dat het voorzitterschap van de gezamenlijke chefs van staven niet werd vervuld door een generaal van de landmacht.

President *Alfonsin* ontsnapt aan bomaanslag in hoofdkwartier derde legerkorps. Aftreden commandant van dat korps. Mutaties binnen de *landmacht*

Op 19 mei 1986 maakte de politie een bom onschadelijk in het hoofdkwartier van het derde legerkorps in Cordoba, kort voordat president Alfonsin daar een toespraak-zou houden.
Op 26 mei trad de commandant van het derde legerkorps, gen. Anibal Ignacio Verdura, af.
Op 28 mei maakte de stafchef van de landmacht, gen. Rios, verscheidene wijzigingen in de top van de landmacht bekend. Gen. Leopoldo Hector Flores werd de nieuwe commandant van het derde legerkorps. Verder volgde gen. Juan Carlos Medrano Caro, de directeur van de vijfde afdeling (planning), gen. Flores op als directeur-generaal van de generale staf van de landmacht. Als directeur planning werd gen. Medrano opgevolgd door gen. Roberto Felipe Dominguez, wiens post van directeur van de derde afdeling (operaties) werd overgenomen door kol. Isidro Bonifacio Caceres.
Gen. Rios verklaarde op 28 mei verder dat een beslissing over mogelijke wijzigingen binnen het derde legerkorps pas genomen zou worden nadat een volledig onderzoek was afgesloten.
Begin sept. 1986 werd melding gemaakt van het aftreden van de commandant van het tweede legerkorps, gen. Jorge Gorleri. Hij werd vervangen door gen. Ernesto Alais.

Militaire opstanden

Op 15 apr. 1987 weigerde majoor Ernesto Guillermo Barreiro voor de rechtbank in Cordoba te verschijnen om zich te verantwoorden voor beschuldigingen dat hij onder het militaire regime de mensenrechten had geschonden. De majoor zocht vervolgens zijn toevlucht in een kazerne in Cordoba, waar op 16 april een opstand

uitbrak van militairen die Barreiro steunden.

Uit solidariteit met de opstandige majoor bezette 1t.-kol. Aldo Rico. bevelhebber van het 18de infanterieregiment, op 17 april de militaire academie Campo de Mayo, 32 km van Buenos Aires.

Rico eiste een amnestie voor officieren die van schendingen van de mensenrechten onder het militaire regime werden beschuldigd en eiste het ontslag van 23 generaals, onder wie gen. Rios, de stafchef van de landmacht (deze had kritiek op de berechting van zijn militairen, maar eiste toch dat ze voor de rechter zouden verschijnen).

In de nacht van 17/18 april maakte de regering bekend dat na twee dagen een einde was gekomen aan de rebellie in Cordoba. De rebellen hadden zich overgegeven en Barreiro was gevlucht.

Op 19 april vloog president Alfonsin per helikopter naar de militaire academie, die was omsingeld door troepen van het tweede legerkorps, en sprak met de muitende militairen. Daarop besloten ook deze rebellen zich over te geven.

Voor zijn vertrek naar de militaire academie had president Alfonsin in een toespraak tot tienduizenden Argentijnen van het balkon van zijn paleis gezegd dat hij persoonlijk de overgave van de militairen in de academie zou bewerkstelligen.

Diezelfde dag ondertekenden vooraanstaande politici, zakenlieden. vakbondsleiders en leden van professionele en andere organisaties een "Democratisch Pact", waarin zij beloofden de democratie te verdedigen. In het pact werd erkend dat niet alle van schendingen van de mensenrechten beschuldigde militairen in gelijke mate voor hun daden verantwoordelijk waren geweest.

Op 20 april aanvaardde president Alfonsin het ontslag van gen. Rios. Een dag later benoemde hij gen. Jose Dante Caridi, tot op dat moment inspecteur-generaal, tot stafchef van de landmacht en gen. Fausto Marcelo Gonzalez tot diens plaatsvervanger. Caridi werd op 23 april beëdigd.

Op 21 april begonnen twee noordelijke regimenten, in de steden Salta en Tucuman, een opstand om te protesteren tegen de benoeming van Caridi. De muiters in Salta gaven volgens *NRC/H'blad* (22-4-1987) nog diezelfde dag hun actie op nadat hun beroep op mede-officieren zich bij hun rebellie aan te sluiten grotendeels onbeantwoord was gebleven.

De rebellen in Tucuman staakten die dag hun verzet, aldus *NRC/H'blad* (22-4-1987), nadat twee commandanten daar plotseling van hun functie waren ontheven.

De naam van Caridi kwam voor op de zwarte lijst die op 1 april door organisaties voor de mensenrechten was overhandigd aan de Senaat. De organisaties hadden gevraagd geen promotie toe te kennen aan mensen die op de lijst stonden, zolang nog een onderzoek naar hun rol in de "vuile oorlog" liep.

Op 29 april maakte het Federale Hof van Beroep in La Plata bekend dat het had besloten een dagvaarding tegen Caridi i.v.m.schendingen van de mensenrechten, voor onbepaalde tijd uit te stellen.

Op 13 juli werd gen. Gonzalez, als plaatsvervangend stafchef van de landmacht vervangen door brig.-gen. Miguel Wenceslao Abatte.

Op 27 september deelden officieren van het in La Tablada, een voorstad van Buenos Aires. gelegerde derde regiment infanterie 's avonds mee dat zij de kazerne niet meer zouden verlaten uit protest tegen de op 25 september door Caridi gelaste overplaatsing van hun commandant, lt-kol. Daïio Fernandez Maguer. Volgens de rebellerende officieren was Fernandez over-. geplaatst wegens zijn sympathie voor de militaire muiterij van medio april. De maatregel zou in strijd zijn met een belofte dat tegen officieren die deze muiterij hadden gesteund, geen sancies zouden worden genomen. Alleen lt-kol. Aldo Rico zou worden berecht.

Nadat Caridi van de insubordinatie had gehoord, begaf hij zich naar La Tablada om met de betreffende officieren te praten. Dit had tot gevolg dat de rebellie op 28 september werd gestaakt.

Diezelfde dag gaf de landmacht een kort communiqué uit, waarin stond dat Fernandez als commandant was vervangen door lt-kol. Gustavo Gonzalez Sas.

Op 30 september, aldus de *Financial **Times*** (1-10-1987), werden i.v.m. de insubordinatie van 27 september zes officieren, onder wie Fernandez, gearresteerd wegens "ongedisciplineerd gedrag".

President Alfonsin feliciteert luchtmachtgeneraal Teodoro Guillermo Waldner na diens beediging tot voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven op 8 maart 1985.

SEYCHELLEN

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. SPPF-CONGRES. VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

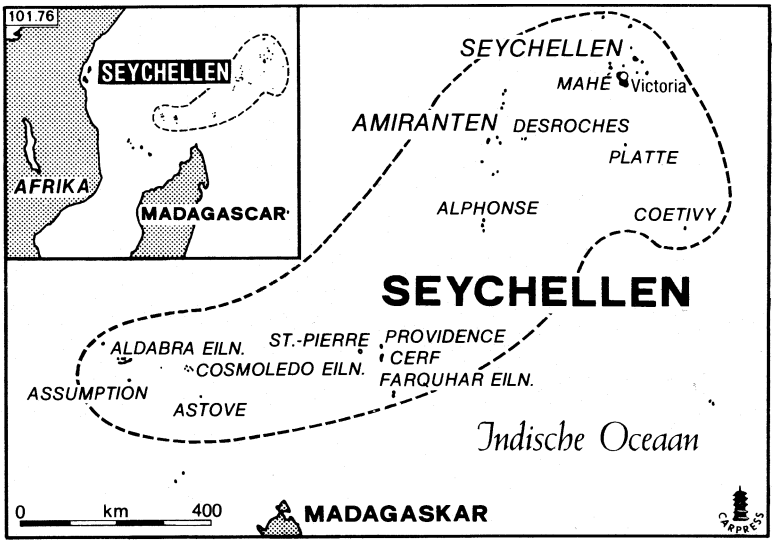
Op 5 december 1987 vonden op de Seychellen parlementsverkiezingen plaats. Er waren 36 kandidaten. allen behorend tot de officiële eenheidspartij Seychelles People's Progressive Front (SPPF), voor de 23 verkiesbare zetels in de Volksvergadering. In 10 kiesdistricten was slechts één kandidaat.
Van de in totaal 43.051 kiesgerechtigden brachten 28.410 (bijna 66%) hun stem uit. Zeven van de negen leden van het oude parlement, die zich herkiesbaar hadden gesteld, behielden hun zetel. Zestien nieuwelingen werden gekozen en de overige twee leden van de Volksvergadering werden door president Albert René benoemd. (Vor.ber. pag. 31/1-'84).
Op 9 december werd de nieuwe Volksvergadering door de zojuist benoemde voorzitter, Francis MacGregor, beedigd.

SPPF-congres

Tijdens zijn jaarlijkse congres (10-12 december 1987) besloot het SPPF het partijcongres voortaan eens in de drie jaar te beleggen, om de partij-organisaties meer tijd te bieden voor een volledige uitvoering van de congresresoluties.
Op de tweede dag van het congres werd president René unaniem herkozen als secretaris-generaal. Voorts werd een Centraal Comité van 14 leden gekozen met een mandaat van drie jaar. Daarin bleef majoor James Michel als plaatsvervangend secretaris-generaal na René de tweede man. Er waren drie nieuwe leden: Patrick Berlouis, Conrad Shamlaye en mevr. Simone Testa. Alle ministers behielden hun plaats in het Centraal Comité.

Berichten over verijdeld *komplot*

Op 12 september 1986 werd in Saint-Denis (Réunion) vernomen dat op de Seychellen een samenzwering was verijdeld die zou zijn beraamd door de minister van defensie en jeugd, kolonel Ogilvy Berlouis, en enige legerofficieren. In Londen verklaarde de daar in ballingschap verblijvende secretaris-generaal van de oppositionele Seychelles National Movement (SNM*), Paul Chow, dat de samenzweerders een staatsgreep hadden beraamd tijdens de afwezigheid van president Albert René, die de topconferentie van de niet-gebonden landen in Harare (Zimbabwe) van 1-7 september 1986 bijwoonde.
Maar de president werd kennelijk gewaarschuwd. Hij zag op het laatste moment af van een voorgenomen bezoek aan Nairobi (Kenia)en vloog met een speciaal vliegtuig van Air India rechtstreeks naar Victoria, de hoofdstad van de Seychellen.
Tijdens de zitting van de ministerraad op 10 september zou de president het ontslag van minister Ogilvy Berlouis hebben verlangd, dat de volgende dag officieel via de radio werd bekendgemaakt, aldus Le Monde (15-9-'86). Eveneens op 10 september zou de president drie legerofficieren hebben ontslagen, nl. de majoors Rolly Marie, Phillip Lucas en Raymond Bonte.
Op 14 september verliet Berlouis de Seychellen met onbekende bestemming. Hij bezocht vervolgens twee maal Londen, waar hij op het ministerie van buitenlandse zaken werd ontvangen en ontmoetingen had met leden van de Seychelse oppositie, aldus Le Monde (27-12-'86). Berlouis was een van de organisatoren van de coup van 5 juni 1977 die een eind maakte aan het regime van president James Mancham en René aan de macht bracht.

* Gérard Hoareau, voorzitter van de SMN sinds november 1984, werd op 29 november 1983 vlak bij zijn woning in de Londense wijk Edgeware door een onbekende man neergeschoten. Hij overleed op weg naar het ziekenhuis.
Hoewel de moord niet werd opgelost, bleek uit het onderzoek dat Hoareau was afgeluisterd. In verband daarmee werden op 19 februari 1987 twee Britse privé-detectives door een rechtbank in Londen tot gevangenisstraffen veroordeeld. Zij zouden zijn gehuurd door een andere Britse privé-detective. Ian Withers, die als veiligheidsagent voor de Seychelse regering werkte en op de Seychellen woont. Hij wordt door Scotland Yard gezocht om te worden ondervraagd in verband met de moord op Hoareau (The Times 28-7-'87).

Reorganisatie kabinet

Op 19 september 1986 reorganiseerde president René het kabinet, waarbij hijzelf de portefeuille van defensie op zich nam. De indeling van de diverse portefeuilles werd ge ijzigd en drie nieuwe ministers werden benoemd. De samenstelling van het kabinet werd als volgt:

Regeringsleider. opperbevelhebber strijdkrachten, minister van defensie, bestuur, planning, buitenlandse zaken, financiën en juridische zaken - president Francc-Albert René; onderwijs, voorlichting en jeugd - majoor James Michel (jeugd toegevoegd): gezondheid en sociale diensten - Joseph Belmont (voorheen arbeid en sociale zaken), binnenlandse zaken (nieuw) - mevr. Rita Sinon*; arbeid - Jeremie Bonnelame*;nationale ontwikkeling - Jacques Hodoul; politieke organisaties (nieuw) - Esme Jumeau (voorheen gezondheid); transport en toerisme - Ralph Adam'.

* = nieuw
Rita Sinon werd zo de eerste vrouw in het kabinet.
(Vor.ber.pag. 544/2-'85 en 30413-'83)

BERICHTEN OVER MILITAIRE AANWEZIGHEID SU

Volgens diverse persberichten zou president René na de ontdekking van het komplot van september 1986 de Sowjet-Unie om militaire bijstand hebben verzocht. De Financial Times (7-11-'87) meldde dat volgens leden van Amerikaanse inlichtingendiensten 50 a 100 Russen als persoonlijke lijfwachten van de president optraden.

Roger Scruton had reeds in The Times van 28 juli 1987 bericht dat de Sowjet-Unie op de Seychellen over permanente faciliteiten beschikte voor het bijtanken van marineschepen.
W

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

DE KOERDEN EN DE GOLFOORLOG

Aan het noordelijke front in de Golfoorlog startte Iran op 14 niaart een nieuw offensief in de buurt van Suleimaniya. Fajr 10. Daaraan werd ook deelgenomen door Koerdische guerrillastrijders van de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK). die in januari 1985 de strijd tegen de Iraakse regeringstroepen hadden hervat. Nog op 15 maart meldde een woordvoorder van de PIJK dat de stad Halabja, ten oosten van het stuwmeer van Derbendikhan. was veroverd. Op 17 maart deelde het officiële Iraanse persbureau *Irna* mee dat twee Koerdische steden; Halabja en Khormal. in handen van de Iraanse troepen waren gevallen. Fen Iraakse militaire woordvoeder verklaarde die dag dat ,,het Iraakse leger Halabja en Khormal heeft ontruimd": naar zijn zeggen was Iran bezig Halabja te „verwoesten".

Maar zowel een PUK-woordvoeder als het persbureau *Irna* meldden die dag dat Irak de normaal 70.000 inwoners tellende stad Halabja met chemische wapens had gebombardeerd. Op 20 maart maakte de Iraanse minister van buitenlandse zaken, Velayati, bekend dat 5.000 Koerdische burgers waren gedood en 4.000 gewond bij Iraakse gifaanvallen op Halabja, Khormal en Dujaila. Halabja was op 16 maart door een chemisch bombardement getroffen.

De gruwelijke gevolgen van dit bombardement werden vanaf 23 maart bevestigd door buitenlandse journalisten die door een Iraanse helikopter naar Halabja waren over gevlogen.
De *Standaard* (25-3) schreef o.a.:

,,Het is niet de eerste maal dat Irak ervan wordt beticht gifgas te gebruiken in zijn 7,5 jaar oude oorlog met Iran. In maart 1984, toen er hevig gevochten werd om de Majnoon-eilanden in het zuiden van Irak, beschuldigde Teheran Bagdad eveneens van het gebruik van die verboden wapens. Slachtoffers ervan werden naar verschillende Europese landen, waaronder België, gevoerd voor behandeling. Het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken achtte het toen bewezen dat Irak inderdaad chemische wapens had ingezet.
Een onderzoekscommissie van de Verenigde Naties bevestigde dat er chemische stoffen vanuit de lucht waren gedropt, maar zij wees Irak niet aan als de schuldige. Ook de Veiligheidsraad deed dit niet toen hij op 30 maart 1984 het gebruik van chemische wapens veroordeelde.
(Zie pag. 212/1-1985)
Irak ontkende formeel dat het gifgas had ingezet. maar de autoriteiten in Bagdad zegden wel dat ze zich het recht voorbehielden om de ,,Iraanse agressie met alle mogelijke middelen te stoppen". De meeste waarnemers nemen aan dat Bagdad de chemische wapens ook gebruikte om latere grootscheepse Iraanse offensieven in de richting van de zuidelijke Iraakse havenstad Basra in 1985. '86 en '87 te stoppen. En volgens de jongste nieuwsbrief van de Internationale federatie voor de rechten van de mens (FIDH) begon Irak vanaf april vorig jaar ook gifgas te gebruiken tegen de Koerden in het noorden en het oosten van het land.
De Koerden in Irak. evenals die in Iran en ook in Turkije. hebben van het uitbreken van de Golfoorlog in september 1980 gebruik gemaakt om hun strijd voor autonomie of (in het Turkse geval) onafhankelijkheid. te hervatten..."

Over de positie van de Koerden in de Golfoorlog wordt in onderstaand overzicht nader bericht.

Bundeling Koerdisch *verzet* in Irak

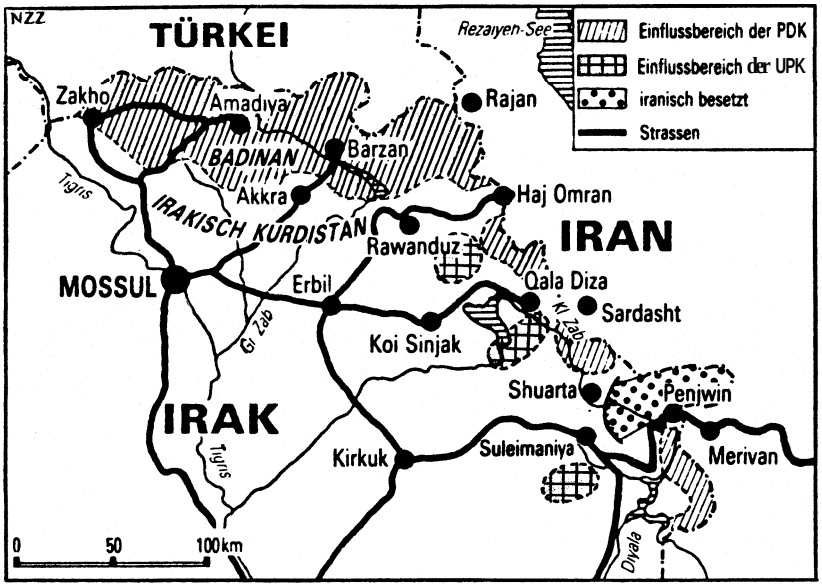
Na de Iraanse revolutie van 1979 zocht de Koerdische Democratische Partij (KDP)van Irak contact met de nieuwe machthebbers in Teheran door tussenkomst van Idris Barzani. Daarnaast begon de KDP zich meer te richten op de pro-Iraanse landen in de Arabische wereld. De KDP vond in Syrië een goede bondgenoot, aldus Fuad Hussein in de Volkskrant (6-2-'87). Verschillende organisaties binnen de PLO volgden het Syrische voorbeeld en sloten een politiek van vriendschap met de KDP. De Libische leider Kadhafi verklaarde dat de Arabieren de Koerden moesten steunen in hun strijd voor een onafhankelijk Koerdistan. Ook boekte Idris Barzani succes met de vorming van een brede alliantie van verschillende Iraakse oppositiegroepen. Zo slaagde hij erin om zowel met de ,,atheïstische" Communistische Partij van Irak als met de Organisatie van de Islamitische Oppositie samen te werken.
Maar de andere grote Koerdische organisatie in Irak, de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) onder leiding van Jalal Talabani, volgde aanvankelijk een tegengestelde koers. Op initiatief van de leider van de Iraanse Koerden. Abdel Rahnian Ghassemlou, begonnen in november 1983 onderhandelingen tussen de PUK en de Iraakse regering van president Saddam Hoessein. Op 4 december 1983 kwam Jalal Talabani een staakt-het-vuren overeen met Saddam Hoessein.(Zie pag. 191/3 e.v.-1984).

Maar op 15 januari 1985 maakte de PUK bekend dat de onderhandelingen met het Iraakse bewind waren mislukt en dat de PUK had besloten ,,degewapende strijd met alle mogelijke middelen te hervatten" (pag. 235/1-1985).
Hoewel al in januari 1985 melding was gemaakt van een toenadering tussen de PUK en de ,,barzanisten" (KDP) alsmede de Iraakse communisten (pag. 236/1-'85), werd pas op 8 november 1986 tussen de PUK en de KDP in de Iraanse hoofdstad Teheran een overeenkomst gesloten.

Inmiddels hadden de aanhangers van Talabani in oktober 1986 voor het eerst in samenwerking met de Iraanse ,,pasdarans" een commando-operatie tegen de olie-installaties van Kirkoek uitgevoerd, aldus Le Monde. (23-10-'87). (Zie ook pag. 59212-'87).

Doden in de straten van Halabja. Volgens het Iraanse persbureau Irna werd deze foto in de periode 16-18 maart 1988 gemaakt.

De invloedszones van de Koerdische Democratische Partij (KDP of PDK) en de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK of UPK) volgens NZZ (28-8-1986).

Op 11 november 1986 rechtvaardigde Talabani in een toespraak de samenwerking met Iran: ,,Iran wenst alle Iraakse oppositiekrachten te verenigen, omdat zijn doel is zelfbeschikking voor het Iraakse volk."
Op 24 december 1986 kwamen alle belangrijke Iraakse oppositiepartijen in Teheran bijeen om over de toekomst van Irak te praten. Idris Barzani, de leider van de KDP-delegatie, verklaarde dat het in het belang van het Koerdische volk was als het toekomstige politieke systeem in Irak door de Iraki's zelf zou worden bepaald: een systeem met volledige politieke vrijheid voor alle partijen in de Iraakse samenleving. In zijn rede bedankte hij de Iraanse leiders voor hun steun aan de strijd van de Iraki's tegen het regime van Saddam Hoessein.
Begin 1987 werd bericht dat zowel de KDP als de PUK contacten legden met de in Syrië gevestigde (Turkse) Koerdische Arbeiderspartij (PKK).

Iraaks-Turkse militaire samenwerking. Turkse luchtaanvallen op Koerdische doelen in Noord-Irak. Protest Iran

Op 15 augustus 1986 voerden 10 F-4 Phantom jachtbommenwerpers van de Turkse luchtmacht bombardementen uit op drie vermeende schuilplaatsen van Koerdische guerrillastrijders net over de grens in het noorden van Irak bij Duhuk. Volgens de Turkse minister van binnenlandse zaken, Yildirim Akbulut, kwamen bij de actie 150 a 200 ,,opstandelingen" om het leven; Koerdische bronnen maakten melding van ca. 200 slachtoffers onder de burgerbevolking.

Van Turkse zijde werd meegedeeld dat het bombardement een represaille was voor de dood van 12 Turkse militairen die op 11 augustus in een hinderlaag van Koerdische separatisten (leden van de Koerdische Arbeiderspartij PKK of Apocular) bij de stad Uludere in het zuidoosten van Turkije waren omgekomen. Vastgesteld was dat de daders naar Irak waren gevlucht. Er werd op gewezen dat het Turkse optreden ,,in het kader van een overeenkomst met Irak" plaatsvond.

Irak en Turkije hadden op 14 oktober 1984 een overeenkomst gesloten welke veiligheidstroepen van beide landen het recht gaf bij de achtervolging van .,subversieve groepen" vijf kilometer op elkaars grondgebied door te dringen en daar voor een periode van maximaal drie dagen te blijven. zonder voorafgaande aankondiging. Het bombardement van 15 augustus 1986 was de eerste door de autoriteiten toegegeven grensoverschrijdende operatie sinds de totstandkoming van dit akkoord. (Ziepag. 235/3-'85).

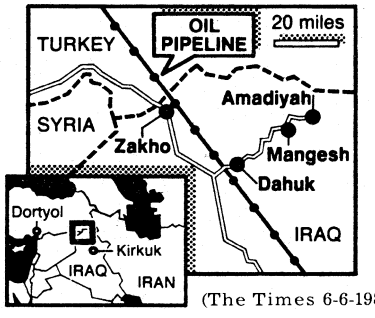
Volgens de NZZ (28-8-'86) zetten de Turkse veiligheidstroepen hun acties in het grensgebied ook na 15 augustus voort. De sterkte van deze troepen in de Koerdische gebieden van Turkije werd met 150.000 man aangegeven. Maar de Turkse premier Turgut Ozal ontkende op 23 augustus dat er verdere grensoverschrijdende operaties hadden plaatsgevonden.
Tegen de Turkse operatie op Iraaks grondgebied werd door Iran via officiële kanalen en in de media scherp geprotesteerd. Het verweet Turkije dat dit land in de oorlog tussen Iran en Irak de Iraakse kant koos. De NZZ wees er in dit verband op dat de gebieden aan de Iraakse kant van de grens voor een belangrijk deel door de Koerdische guerrillastrijders van Massoud Barzani werden beheerst, die vanuit Teheran worden gesteund. Reeds in mei 1986 zou Turkije Iran hebben laten weten dat het tegen Barzani zou optreden, als diens strijders de hoofdweg van Mosoel naar Turkije en de oliepijpleiding daarlangs zouden bedreigen.

Overigens bestond tussen Iran en Turkije sinds november 1984 een akkoord over de bestrijding van Koerdische organisaties. Maar dit sloot grensoverschrijdende acties uit. In januari 1985 verzekerde de Iraanse premier Mir Hossein Moussavi Turkije dat zijn regering het binnendringen van Koerdische guerrillastrijders op Turks grondgebied wilde verhinderen, aldus de NZZ (zie pag. 269/1-'85).

Idris Barzani overleden. Militaire acties Iraakse Koerden

Idris Barzani, de tweede man in het leiderschap van de Koerdische Democratische Partij (KDP), overleed op 31 januari 1987 in Oromiyeh (Iraans Koerdistan) na een hartaanval. Sinds de dood van hun vader Mustafa Barzani op 2 maart 1979 (pag. 858/3-'79) had Idris samen met zijn jongere broer Massoud de KDP geleid.
Hij was verantwoordelijk voor het politieke beleid. Idris bekleedde een sleutelpositie in het onderhouden van de betrekkingen tussen de Koerden en de Iraakse islamitische oppositie enerzijds en tussen de KDP en de Iraanse regering anderzijds, aldus Fuad Hussein in de Volkskrant (6-2-'87).

Na de alliantie van PUK en KDP werden de Koerdische guerrillastrijders (peshmerga's) actiever. De *Volkskrant* (25-4-'87) meldde: ,,De oliestad Kirkoek is het doelwit geworden van de PUK. Er werden verschillende aanvallen gedaan op olie-installaties en militaire en overheidsinstellingen rond deze stad, terwijl de KDP-strijders de stad Zakho op de grens met Turkije hebben bestookt. Zakho is een strategische plaats, omdat de olie uit Kirkoek via een pijpleiding langs deze stad naar Turkije loopt. Bovendien gaan de meeste importgoederen, in deze stad

(The Times 6-6-1986)

over de grens .. (Tevens was in Zakho het hoofdkwartier van dr 11de divisie van het Iraakse leger gevestigd)

Bij eerdere operaties had de KDP op 13 mei 1986 de stad Mangcsh bij Mosoel veroverd, terwijl KDP-strijders ook een tijdlang Dihok belegerden Volgens officsele Iraakse berichten zou Mangesh na drie dagen door Iraakse regeringstroepen zijn heroverd. Begin september zou de PUK een aanval op de plaats Mawat (vlakbij de grens snet Iran) hebben gedaan. Over het resultaat van de actie deden tegenstrijdige berichten de ronde.

Nieuwe Turkse *luchtaanval* op Noord-Irak

Op 4 maart 1987 kwam de Turkse luchtmacht opnieuw boven Irak in actie. Toen voerden 30 vliegtuigen luchtaanvallen uil op negen vermeende schuilplaatsten van Koerdische guerrillastrijders in drie gebieden van Noord-Irak (Sirat, Era en Alanis). Volgens persberichten werden zeker 100 Koerden gedood; ook zouden honderden dorpelingen verwondingen hebben opgelopen.
De Turkse staatsminister Hasan Celal Güzel deelde nog diezelfde dag mee dat de operatie reeds op 25 februari door de regering was goedgekeurd maar wegens de weersomstandigheden in de regio was uitgesteld. De operatie had niets met de ooi-log tussen Irak en Iran te maken. Het was een vergeldingsactie voor de dood op 22 februari van 14 burgers in het dorp Tasdelen bij Uludere (in de Turkse provincie Hakkari). Die veertien. waaronder drie dorpsbewakers of ,,korucu'', waren omgekomen bij een aanval van „Separatistische bandieten", waarschijnlijk leden van de PKK.

Volgens de Wiener Zeitung werd de PKK in 1978 opgericht door de toenmalige student Abdullah Ocalan. Zij telde inmiddels enkele honderden gewapende aanhangers. die hoofdzakelijk in Syrie werden opgeleid. waar ook Ocalan zou verblijven. Sinds 1980 voerde de PKK vanuit het Iraakse grensgebied een systematische guerrilla tegen het Turkse leger in (Turks) Koerdistan. Daarbij zou de PKK naar eigen zeggen ca. 1.400 Turkse militairen bij gevechten hebben doodgeschoten. Volgens Turkse statistieken echter zouden in de voorgaande drie jaren bij 433 overvallen 211 mensen zijn gedood, met inbegrip van 133 militairen. Voorts zouden, aldus Turkse bronnen, sinds 1984 in totaal 242 Koerdische rebellen zijn gedood en 531 gevangengenomen.
De Financial Times (5-3-'87) meldde vanuit Ankara dat bij aanvallen van de PKK op gendarmerieposten en huizen van dorpsbewakers in de voorgaande 2 1/2 jaar (sinds augustus 1984) zeker 586 mensen, waaronder guerrillastrijders. waren gedood. De door de Turkse regering betaalde dorpsbewakers werden door de PRK als collaborateurs beschouwd Volgens de Turkse autoriteiten werden in de voorgaande maand in totaal 34 dorpsbewoners door Koerden gedood (AP/AFP 4-3-'87).

Nog op 4 maart beklemtoonde een woordvoerder van het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken dat zijn land Turkije herhaaldelijk had gewezen op ,.de noodzaak om Iraks territoriale integriteit te waarborgen" Die mocht ,,ondergeen rnkelc voorwaarde aan agressie worden onderworpen"

Betroklcenheid Syrië *bij* Koerdische *infiltratie in* Turkije

Koerdische separatisten voerden op 7 maart 1987 een aanval uit op het dorp Acikyol in de provincie Mardin (Zuidoost-Turkije) dat op ca 2 km van de grens met Syrië verwilderd ligt Er werden twee huizen met handgranaten bestookt en met mitrailleurs beschoten Daarbij werden het dorpshoofd, zijn vrouw en zes kinderen gedood, aldus het Turkse ministerie van buitenlandse zaken

Dit maakte op 8 maart tevens bekend dat het de Syrische ambassadeur in Ankara had ontboden voor een verzoek aan zijn regering het grensgebied met Turkije ,,beter te controleren". (Syrië stond Turkse troepen niet toe op zijn grondgebied acties tegen Koerden te ondernemen.). Op 11 maart deelde het ministerie mee dat Syrië Turkije had verzekerd dat het maatregelen zou nemen langs de gemeenschappelijke grens (877 km) om infiltratie van Koerdische guerrillastrijders in Turkije te voorkomen.

De Syrische premier Abdel Raouf al-Kasm had tijdens zijn bezoek aan Turkije (3-5 maart 1986, pag. 30/2-'87) zijn Turkse ambtgenoot Turgut Ozal verzekerd dat Syrië niet zou toestaan dat zijn grondgebied zou worden gebruikt voor acties over de grens. Daarna werden de kampen van Koerden in Syrië verder van de grens verplaatst en werden drie gezochte mannen aan Ankara uitgeleverd. aldus diplomatieke bronnen in de Turkse hoofdstad (Volkskrant 10-3-'87)

PUK beschuldigt Irak van gebruik chemische wapens tegen Koerden (april-oktober 1987). Deportaties en executies. Iraanse offensieven

Een niet bij naam genoemde leider van de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) meldde tijdens een reis door Europa, aldus de Volkskrant (23-4-'87) dat het Iraakse leger op 15 en 16 april 1987 Koerdische dorpen in Irak met chemische wapens had bestookt. Alleen al in het dorp Balisan zouden 130 mensen zijn gewond of gedood. Meer dan de helft van de slachtoffers behoorde tot de ,,peshmerga's'' (guerrillastrijders) van de PUK; de overigen waren dorpsbewoners. Ook de dorpen Haledan, Jargaloe, Kanitoe, Awaje en Chinare in de buurt van de stad Dukan zouden met chemische wapens zijn bestookt; daarbij zouden tientallen slachtoffers zijn gevallen, aldus de PUK-leider. Naar zijn zeggen hadden de peshmerga's de laatste weken bij een offensief tegen het Iraakse leger veel gebieden heroverd, waaronder de strategisch belangrijke bergen Goizje en Azmar, in de buurt van de stad Suleimaniya.
Tevens werd melding gemaakt van verzet van Koerdische dorpelingen tegen de deportaties. Nadat de Iraakse regering duizenden Koerden uit de oliegebieden van Kirkoek en Khanaqin naar het zuiden van Irak had gedeporteerd, zouden nu (april 1987) de Koerden uit de provincie Duhok aan de beurt zijn.
Andere beschuldigingen aan het adres van de Iraakse regering waren reed.; op 26 februari 1987 door Amnesty *International* geuit

Deze mensenrcchtenorganisatie meldde dat in oktober 1985 in de stad Suleimaniya een @"p van 300 Koerdische kinderen en jongeren door de Iraakse geheime dienst was gevangen genomen als represaillemaatregel, omdat hun ouders zich schuldig zouden hebben gemaakt aan tegen het Iraakse regime gerichte politieke activiteiten. Een aantal van deze 300 longeren - naar verluidt 100 - werden gemarteld en gedood (begin 1987). Amnesty meldde ook de namen te hebben van 29 mensen tussen de 17 en 23 jaar die de voorgaande maand zonder vorm van proces in Bagdad waren terechtgesteld. De lijken van sommige slachtoffers vertoonden tekenen van marteling.

Zoals eerder bericht (pag. 595/1-'87) hadden geregelde Iraanse troepen in de nacht van 13 op 14 april 1987 een offensief, Kerbala 10, gelanceerd aan het noordelijke front bij de Iraanse grensstad Sardasht.

Op 28 april claimde Irna dat de Iraanse troepen in drie dagen 115 vierkante mijl grondgebied hadden veroverd met 80 dorpen in Iraaks Koerdistan. Volgens radio-Teheran waren de Iraanse militairen het gebied binnengetrokken om de Koerden daar te beschermen tegen aanvallen van Irak met chemische wapens, waarbij volgens KDP-leider Sammy Abdorrahman 90 burgers waren omgekomen.
Het Iraanse persbureau Irna meldde op 14 mei dat de bewoners van drie Koerdische plaatsen in Irak - Halabja, Seyed Sadegh en Sur - in de nacht van 12 op 13 mei in opstand waren gekomen tegen de plaatselijke Iraakse garnizoenen. Met steun van Koerdische guerrillastrijders en ca. 1.000 muitende Iraakse militairen zouden diverse Iraakse militaire bases zijn veroverd.

Op 18 mei maakte de PUK melding van gevechten tussen haar eenheden en Iraakse regeringstroepen bij Suleimaniya en Arbil. Volgens de Iraanse staatsradio (23-5-'87) zouden 500 soldaten van een Iraakse bataljon in de buurt van Arbil met hun wapens en uitrusting naar opstandige Koerden zijn overgelopen. Ook zouden meer dan 5.000 Koerden uit Irak naar Iran zijn gevlucht.
De *NZZ* (12-6-'87) bevatte een verkla-

ring van de PUK met beschuldigingen aan het adres van Irak:
1) Op 12 mei zouden Iraakse regeringstroepen zijn begonnen met de deportatie van Koerden uit de omgeving van Halabja naar woestijngebieden bij de grens met Jordanië. De artillerie was ingezet om lokale protesten de kop in te drukken, met als gevolg 17 doden en 70 gewonden. De namen werden vermeld van 8 Koerdische burgers die op 12 mei op de weg van Suleimaniya naar Sordash waren doodgeschoten. Bovendien zouden 200 personen zijn gearresteerd, terwijl talrijke bewoners richting Iran zouden zijn gevlucht.
2) Op 24 mei zouden Iraakse regeringstroepen gifgas hebben ingezet tegen de dorpen Gurkan, Tomar en Tamari op 20 km van Kirkoek. Daarbij zouden talrijke burgers zijn gedood of gewond. Bij een eerdere gifgasaanval op het dorp Shcikh Wisan in de vrovincie Arbil zouden 31 met name genoemde personen zijn omgekomen.

(Drie Iraakse Koerden, die tijdens een bombardement op 27 mei in de provincie Arbil met chemische wapens brandwonden hadden opgelopen, werden in een kliniek te Lyon opgenomen, aldus Le Monde d.d. 22 juni 1987.)

In de nacht van 17 op 18 juni begonnen Iraanse troepen met steun van Koerdische verzetsstrijders operatie Fath 6 in Iraaks Koerdistan ten noorden van Arbil (pag.630/1-'87). Later die maand volgden de Iraanse offensieven Nasr 4 en Nasr 5 aan het noordfront.
Op 29 juni bevestigde Iran dat zijn troepen bij een nieuw offensief - Fath 7 - de plaats Halabja in Iraaks Koerdistan hadden bezet (pag. 630/2-'87).
Medio juli schreef de Turkse krant Milliyet op grond van Amerikaanse berichten dat Irak omstreeks 100 Koerdische dorpen in de buurt van Kirkoek had ontruimd en de bewoners naar gebieden bij de grenzen met Saoedi-Arabië en Jordanië had overgebracht. Reden voor de hervestiging was de Iraakse vrees voor sabotage-acties tegen de oliepijpleiding tussen Kirkoek en Yumurtalik (aan de Turkse Middellandse Zeekust). Inmiddels had PUK-leider Jalal Talabani de Turkse regering via zijn plaatsvervanger laten weten dat de PUK het optreden van de PKK op Turks gebied veroordeelde en ook niet met de PKK samenwerkte.
In afwijking van het bericht in Milliyet meldde het persbureau *KNA* (13-7-'87) dat de Iraakse regering van plan was tot aan de herfst omstreekst een miljoen Koerden uit honderden dorpen uit het hele grensgebied met Iran over te brengen naar het zuiden van Irak.
In de periode van 20 juli t/m 16 augustus maakten Iraanse bronnen melding van diverse operaties in Iraaks Koerdistan (pag. 630/2/3/-'87).
Op 23 augustus beschuldigde een KDP-woordvoerder Irak opnieuw van het gebruik van chemische wapens en wel bij aanvallen op 28 Koerdische dorpen, waarbij in vier maanden 117 inwoners om het leven zouden zijn gekomen. De woord-voerder meldde voorts dat de KDP toen 15.000 guerrillastrijders in het veld had die van Iran wapens en logistieke steun ontvingen. Zij werkten aan de grens niet samen met het Iraanse leger.

Iraanse troepen begonnen in augustus een nieuwe penetratie van grensgebieden welke in handen waren van Iraakse Koerden die door Teheran werden bewapend en gesteund. Tegen het eind van die maand detineerden de Turkse autoriteiten 95 Iraanse Revolutionaire Gardisten die door Turkije* trokken om zich bij de Koerdische guerrillastrijders in het noorden van Irak aan te sluiten, aldus de *Financial* Times (4-9-'87).
Op 9 september deelde de ,,Gesellschaft für bedrohte Völker" in Göttingen (BR Duitsland) op basis van PUK-inlichtingen mee dat de Iraakse luchtmacht sinds 3 september meer dan 40 plaatsen ten noorden en oosten van Suleimaniya met mosterdgas en met de zenuwgassen tabun en sarin had gebombardeerd. Deze mededeling werd door de Iraakse ambassade in Bonn tegengesproken.
Maar volgens Koerdische bronnen, w.o. plaatsvervangend PUK-leider Nav Shervan, zouden Iraakse vliegtuigen in de laatste maanden diverse dalen in Iraaks Koerdistan met mosterdgas hebben bestookt om de dorpsbewoners te verdrijven. Tientallen mannen, vrouwen en kinderen zouden daarbij zijn omgekomen, terwijl ruim 300 mensen zware brandwonden zouden hebben opgelopen (NZZ 12-9-'87).
Volgens Nav Shervan hadden 32 vliegtuigen chemische bommen op 20 nederzettingen in het dal van Balisan afgeworpen. KDP-leider Massoud Barzani stelde in een oproep tot de VN dat bij een gifgasaanval op het dorp Sheikh Wazzan in de buurt van de Dukan-dam 33 vrouwen, kinderen en bejaarden waren omgekomen (NZZ 12-9-'87).
In een beroep op de VN-secretarisgeneraal meldde PUK-leider Jalal Talabani dat de Iraakse luchtmacht op 3 september mosterdgas had uitgeworpen op het gebied van Jafati (tussen Suleimaniya en Kirkoek). Daarvan waren honderden Koerdische burgers het slachtoffer geworden (NZZ 19-9-'87).
Op 16 september claimde Massoud Barzani dat 1.000 Koerdische guerrillastrijders op 14 september de stad Kani Masi hadden veroverd en daarbij ruim 400 Iraakse militairen en functionarissen gevangen hadden genomen. Maar op 20 september maakte een KDP-woordvoerder bekend dat Kani Masi werd ontruimd. Tegelijk meldde Iran dat in Iraaks Koerdistan een nieuw offensief met de naam Zafar (Zege) was begonnen.

Op 9 oktober berichtte radio-Teheran dat de vorige dag bij Sumar aan het noordelijke front omstreeks 100 mensen waren omgekomen en talrijke anderen gewond waren geraakt door een Iraakse aanval met chemische wapens.

Iraakse ,,politiek van *verbrande* aarde"

De guerrilla in Iraans Koerdistan werd officieel de bondgenoot van Teheran en haar commando-operaties, die de logistieke steun van de pasdarans genieten, werden steeds frequenter en doeltreffender, aldus Le Monde (23-10-'87). Het Franse dagblad schreef voorts:
Tegenover dat toenemende gevaar ondernam Bagdad ,,vanaf mei 1987 een reeks zuiveringsexpedities in Koerdistan met het doel de peshmerga's van de steun onder de lokale bevolking te beroven. Honderden dorpen en gehuchten, gelegen langs de voornaamste doorgaande wegen, werden systematisch met de grond gelijk gemaakt. De Iraakse militairen hebben zich bijzonder meedogenloos getoond door de huizen van de dorpsbewoners op te blazen of met bulldozers te verwoesten. Die bewoners werden tevoren manu militari naar de door de regeringstroepen gecontroleerde gebieden overgebracht. Een groot aantal van de verplaatste personen werd opnieuw gegroepeerd in de buurt van Arbil en Kirkoek, vooral in een kamp gelegen tussen Arbil en Mossoel. Anderen werden over een nog grotere afstand verplaatst. in de buurt van de grenzen met Jordanië en Saoedi-Arabië, in woestijngebieden. Sommige van deze aldus van hun bewoners ontdane dorpen zijn door de luchtmacht vernietigd en andere, die moeilijk toegankelijk waren, zijn met fosforbommen bestookt om de bewoners te dwingen de plaatsen te verlaten.
Deze zuiveringsoperaties, die in wezen ten doel hadden de veiligheid van de doorgaande wegen te verzekeren en bijkomstig bepaalde zones te

* In de nacht van 18 op 19 augustus voerden ca. 80 Koerdische guerrillastrijders - vrijwel zeker van de PKK - een aanval uit op het Koerdische dorp Kilickaya in het zuidoosten van Turkije (provincie Siirt). Daarbij werden 25 dorpelingen gedood en raakten zeker 30 gewond. Onder de doden waren twee dorpswachters (Reuter, AP)

,,ontkoerdiseren'', welke van bijzonder strategisch belang werden geacht, zijn sindsdien met tussenpozen voortgezet. Zij hebben er evenwel niet toe geleid de Koerdische beweging te breken, die, met steun van de Iraniërs, de guerrilla-acties heeft opgevoerd. ondanks het steeds frequenter gebruik van chemische wapens door de Iraakse luchtmacht. (...)

Om aan die situatie het hoofd te bieden heeft Bagdad als versterking verscheidene brigades van de presidentiële garde naar de Koerdische regio gestuurd, d.w.z. elite-eenheden die in uitzonderlijke omstandigheden worden gebruikt.

De strengheid van de rep essie. en vooral haar gebrek aan doeltreffendheid. hebben zelfs binnen de leidende Iraakse klasse opschudding verwekt. Izzat Ibrahim. de Iraakse vice-president. heeft zich heftig tegen deze voortvarende methodes gekant. waarbij hij een nieuwe; ,,humaner" taktiek voorstelde om de rebellie te bedwingen. Men sprak in augustus (1987) van een ,,mini" regeringscrisis, toen Ibrahim zich opzettelijk uit het openbare leven terugtrok om beter zijn afkeuring te demonstreren.

Volgens sommige, niet bevestigde inlichtingen is Ali Hassan Majid. die in maart tot gevolmachtigde voor de Koerdische regio werd benoemd, ontslagen. Majid, een neef van president Saddam Hoessein en titularis van de sleutelpost van binnenlandse veiligheid, schijnt de voornaamste architect te zijn geweest van de politiek van de verbrande aarde. Dat zou de voorlopige opschorting van de zuiveringsoperaties verklaren, die inmiddels eind september schijnen te zijn hervat, zij het op een beperktere schaal...'' Aldus Jean Gueyras in Le Monde.

Ook de NZZ (7-3-1988) wijdde een artikel aan de ,,vergeten oorlog in Iraakse Koerdistan". Daaraan werd het volgende ontleend: De ,,Gesellschaft fur bedrohte Völker" schat dat meer dan 3.000 Koerdische dorpen sinds 1975/76 van de aardbodem zijn verdwenen, d.w.z. per regio tussen de 60 en 80% van alle dorpen. Van de Koerdische stambevolking van aanvankelijk omstreeks 2,5 miljoen zou ruim een half miljoen naar het Iraakse zuiden zijn gedeporteerd.

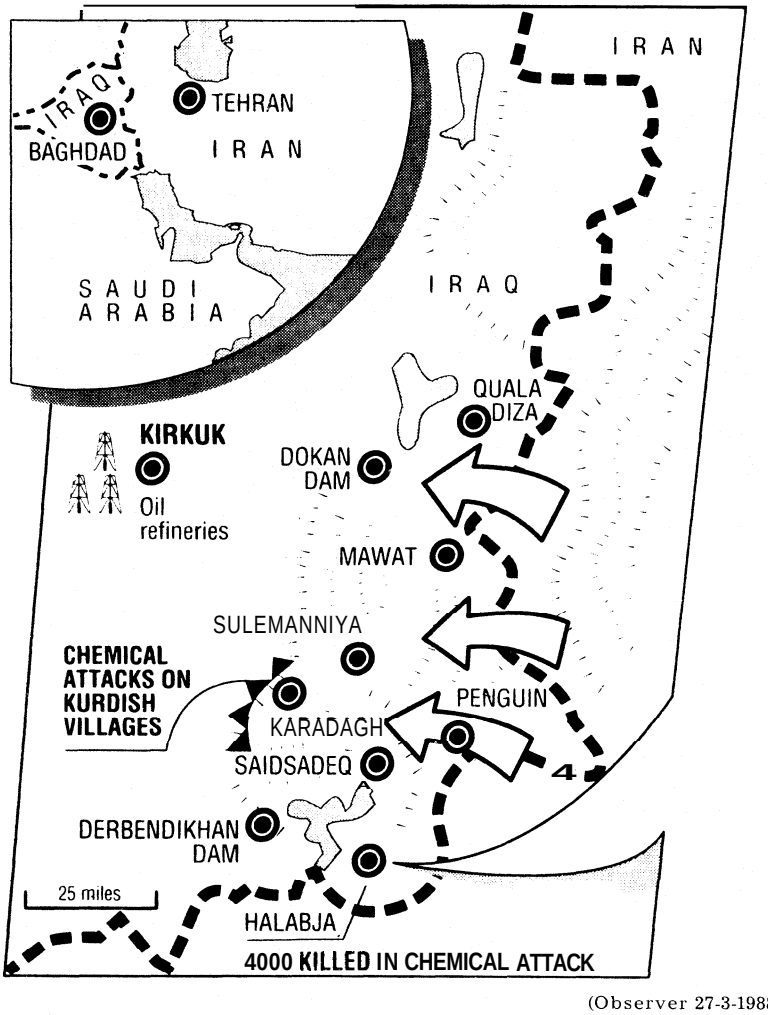
The Middle East uit Londen gaat van nog aanzienlijk hogere aantallen uit. Tussen 350.000 en 500.000 mensen zijn over de Iraanse grenzen gevlucht, onder wie ook duizenden Koerdische parsen. 20.000 a 40.000 van de eertijds ca. 120.000 Assyrische christenen zouden hun toevlucht hebben gevonden in de grote Iraakse steden, van waaruit velen naar alle delen van de wereld zijn geëmigreerd.

In de uiterst moeilijke toestand voor het verwerven van informatie acht de NZZ vooral de berichten van Amnesty International en de ,,Gesellschaft fur bedrohte Völker" betrouwbaar, omdat de meerderheid van de bronnen een zeer hoge consistentie laat zien. Hoofdzakelijk op grond van deze berichten meldde de NZZ over de ,,politiek van de verbrande aarde": Regelmatig werden en worden oogsten en ook hele dorpen met napalm vernietigd; alleen al in 1987 zijn tegen de 700 dorpen verwoest. Van april tot oktober hebben vliegtuigen op ca. 200 dorpen gifgas-aanvallen uitgevoerd met duizenden slachtoffers.

Een neef van Saddam Hoessein, Majid. verklaarde in juni 1987 in een decreet grote delen van de Koerdische gebieden tot ,,doodszones'', waarin niemand zich mocht ophouden. Aan alle personen tussen 15 en 70 jaar, die daar toch werden aangetroffen ,,wordt de doodstraf voltrokken", aldus het decreet. Daaronder vielen alle qua veiligheid bedreigde dorpen - nederzettingen waarin zich .,saboteurs, aanhangers van Iran, verraders van Irak en soortgelijke personen bevinden".

In een grensstrook van 40 km breedte en 250 a 300 km lengte is thans geen civiel leven meer aan te treffen. Niettemin zou het Iraakse leger buiten de grote steden niet meer dan 30 à 50% van het hele gebied waarop de Koerden aanspraak maken stevig onder controle hebben.

In hetzelfde artikel wees de NZZ erop dat de PUK. de KDP en drie kleine partnerorganisaties zich in de herfst van 1987, mede op instigatie van Teheran, aaneengesloten hadden in het Nationale Democratische Front. (De Financial *Times* van 4 september 1987 had reeds bericht dat alle vijf Iraakse Koerdische partijen zich in juli 1987 in een frontorganisatie hadden verenigd die zou streven naar een Koerdische staat in confederatie met een toekomstige democratisch-gekozen Iraakse regering.)Dit Front had vooral ten doel een militaire coördinatie tot stand te brengen tussen de diverse guerrilla-eenheden, welke in totaal tussen de

(Observer 27-3-1988)

15.000 en 25.000 strijders zouden tellen.
Een eerste belangrijk militair succes van het samenwerkende Koerdische verzet werd in januari 1988 geboekt: in de buurt van de hoofdstad van de autonome regio, Arbil, werd de zomerdependance van het Iraakse regime. Sari Rash, ingenomen.

Nieuwe executies

Op 25 februari 1988 berichtte Amnesty International dat in november en december 1987 in Irak honderden mensen waren terechtgesteld, voor het merendeel Koerden en andere politieke gevangenen. Alleen al in de twee laatste dagen van december zouden in de Abu-Ghraib gevangenis in een buitenwijk van Bagdad zeker 150 gevangenen zijn geëxecuteerd. Amnesty beschikte over de namen van 116 slachtoffers in de leeftijd van 14 tot 73 jaar.

Ontvoering buitenlanders

Op 13 februari 1987 werden twee ingenieurs, een Westduitser en een Turk, werkzaam voor het Turkse bouwbedrijf Enka, uit hun huis op het bouwterrein bij Suleimaniyah ontvoerd door de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK).

Op 26 maart 1987 werd vanuit Bonn gemeld dat de Westduitser onlangs was vrijgelaten en weer bij zijn firma werkte.

Op 12 oktober eiste de PUK de verantwoordelijkheid op voor de ontvoering van drie Italiaanse technici in Noord-Irak uit protest tegen ,,de Italiaanse hulp aan het Iraakse regime en de Italiaanse militaire aanwezigheid in de wateren van de Golf''. De ontvoeringen hadden medio september en begin oktober plaatsgevonden. De drie Italianen werden in het weekend van 28 februari 1988 vrijgelaten zonder dat duidelijk werd of Italië in ruil daarvoor concessies had gedaan

Nieuwe Iraanse offensieven in het noorden

In de periode van november 1987 - maart 1988 maakte Iran melding van de lancering van acht succesvolle offensieven of operaties aan het noordelijke front: Nasr 8 (21 november) bij Mawat; Nasr-9 (22 november) in het gebied van Hajj Omran; Zafar 5 (9 januari) in het gebied van Dohuk; Beit al-Muqaddas 2 (15 januari) bij Mawat; Zafar 6 (24125 februari) richting Kirkoek; Zafar 7 (12113 maart) in het gebied van Suleimaniya; Beit al-Muqaddas 3 (14 maart) ten noorden van Suleimaniya; en Fajr 10 (14 maart) bij Halabja.

WEST-EUROPA

EG

AKKOORD EG-MINISTERS OVER VRIJMAKING LUCHTVERKEER

Op pag. 17113 – 1988 is melding gemaakt van een akkoord tussen Spanje en Groot-Brittannië over een gezamenlijk gebruik van de luchthaven van Gibraltar, waarmee de weg was vrijgemaakt voor de EG-ministers van verkeer om een principe-akkoord over liberalisatie van het luchtverkeer binnen de EG in werking te doen treden. De ministers hebben hiertoe besloten op 7 dec. 1987.

Over het Spaans-Britse akkoord inzake Gibraltar kan nog worden gezegd, dat ervan deel uitmaakt het besluit tot hervatting van de veerdienst tussen Gibraltar en de nabij gelegen Spaanse stad Algeciras.
Bij de ondertekening van het akkoord op 2 dec. 1987 in Londen onderstreepte de Britse minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe, dat de Britse soevereiniteit over Gibraltar volledig gehandhaafd blijft.
Zijn Spaanse collega Fernandez Ordonez wees er op, dat in het akkoord staat. dat Spanje de Britse soevereiniteit over Gibraltar niet erkent.

Als gevolg van het EG-besluit van 7 dec. 1987 is de luchtvaart in Europa m.i.v. 1 jan. 1988 aan minder strakke regels gebonden.

Volgens de Europese Commissie zal echter de consument voorlopig nog niet veel merken van deze liberalisatie.
Volgens de overeenkomst van 7 dec. kunnen bepaalde vliegtarieven 45 tot 65 procent goedkoper worden ten opzichte van de nu gehanteerde prijzen voor zogenoemde economy *class*-tickets.
Aan dit soort tarieven zijn echter sterk beperkende voorwaarden verbonden. In de praktijk zal er niet veel veranderen, omdat deze tarieven ook nu al in veel gevallen worden toegepast, aldus een luchtvaartdeskundige in Brussel.
Voorts spraken de twaalf transportministers af, de hoeveelheid beschikbare stoelen op een route niet langer meer gelijkelijk te verdelen tussen twee nationale luchtvaartmaatschappijen, maar afwijkingen van vijf procent toe te staan. Ook dit komt reeds nu in de praktijk voor.
Met ingang van 1 oktober 1989 mag de onderlinge verhouding verder afwijken: 60-40 procent. En dat is een echte vooruitgang, aldus de eerder genoemde deskundige.
Het EG-luchtvaartakkoord voorziet ook in een beperkt recht voor een nationale luchtvaartmaatschappij van een EG-lidstaat om passagiers te vervoeren tussen twee punten in andere EG-lidstaten, de zogenoemde fifth *freedom* rights.

De bepalingen gelden niet voor vliegtuigen met 70 stoelen of minder die passagiers vervoeren tussen een grote, nationale luchthaven en regionale luchthavens in andere landen. Dit soort luchtverkeer zal mogen opereren buiten de door EG-landen onderling en bilateraal afgesloten luchtvaart-akkoorden.

De Deense voorzitter van de Transportraad. verkeersminister Frode Christensen. zei op 7 dec. na afloop van de vergadering, dat het pakket maatregelen met ,,volledige instemming van de raad en zonder lange discussie'' was aangenomen

Zijn Nederlandse collega Smit-Kroes vertelde echter dat de besprekingen ,.keihard'' waren en ..niet aangenaam''.

Het heeft de EG-transportministers jaren gekost voordat overeenstemming kon worden bereikt over het pakket maatregelen, dat van minister Smit-Kroes de kwaiificatie ,.minimaal'' meekrijgt.

Aanvankelijk was het de bedoeling van het Deense voorzitterschap de maatregelen op 1 april 1988 te laten ingaan. Maar door een krachtige lobby van onder andere de Nederlandse delegatie werd dit in een compromiseindvoorste1 vervroegd tot 1 januari.

Het akkoordgeldt tot 30 juni 1990. Dan zullen de ministers opnieuw (verdergaande) maatregelen moeten nemen voor de duur van 2.3 jaar. Eind 1992 moet in de Europese gemeenschap de interne markt van kracht zijn, waardoor ook het luchtverkeer geen concurrentiebeperkende regels zal kennen.
Woordvoerders van de Europese Commissie, het 'dagelijks bestuur' van de EG, toonden zich gematigd optimistisch over het akkoord van de transportministers. Transportcommissaris Clinton Davis sprak van ,.een eerste fase'' in de richting van ,,meer competitie'' tussen de luchtvaartmaatschappijen.

Zijn collega Peter Sutherland (mededinging) waarschuwde, dat de overeenkomst ,,geen wonderen met zich meebrengt''. Sutherland, die binnen de sterk gereguleerde Gemeenschap met zijn directoraat-generaal voor de mededinging een guerrilla voert voor meer ondernemingsvrijheid, wordt alom gezien als een van de krachten die het nu bereikte akkoord in de hand heeft gewerkt.
De Ier maakte er geen geheim van liever een andere, verdergaande overeenkomst te hebben gezien, maar zei liever dit eenstemmige besluit te hebben dan liberalisatie door ,,confrontatie''.

COÖRDINATIE VISUMVERLENING

Onderdanen van landen die op een lijst van 50 staten staan, zijn m i v 1 jan 1988 verplicht een visum aan te vragen om de EG binnen te komen
Dit besluit hebben de ministers van binnenlandse zaken en van justitie van de EG-landen op 9 dec 1987 genomen
De lijst geldt voor de twaalf EG-landen gezamenlijk Iedere afzonderlijke lidstaat kan daarnaast nog landen aanwijzen waarvan onderdanen ook een visum moeten hebben om toegelaten te worden.
De coördinatie tussen de Twaalf op het gebied van het visabeleid is vooral gericht op de totstandkoming van een vrije interne EG-markt eind 1992
Verder spraken de ministers af dat regeringen van EG-lidstaten hun visapolitiek niet mogen wijzigen zonder andere lidstaten daarover vooraf te consulteren.

De Twaalf zullen bovendien de voorwaarden waarop visa worden verstrekt coördineren. Ze besloten uitgebreid informatie uit te wisselen om misbruik van het asielrecht te vermijden en, op de langere termijn, om dit recht te harmoniseren.
Er zal een onderzoek worden ingesteld naar het visa-beleid van de verschillende lidstaten, waarover op een latere ministersbijeenkomst verslag zal worden uitgebracht.
Tenslotte werd een akkoord bereikt over de toepassing van een snel werkend informatiesysteem dat beter in staat stelt het gevecht aan te gaan tegen het gebruik van valse paspoorten en visa.

Daarnaast hebben de bewindslieden in het kader van hun zogeheten Trevi-overleg informatie uitwisseld om geweld in de stadions ter gelegenheid van de komende Europese voetbalkampioenschappen in West-Duitsland te voorkomen. zo zei de Deense minister van justitie, Erik Ninn-Hansen, die het overleg voorzat.
Ze kwamen wat het drugsbeleid betreft overeen om een gemeenschappelijk netwerk van 'verbindings-officieren' in derde landen op te zetten. Nederland heeft dergelijke functionarissen al, onder andere in een aantal Aziatische en Latijnsamerikaanse landen
Over de bedreiging door het terrorisme werkten de ministers een geheim document uit waarin de huidige situatie wordt geanalyseerd.

Het rapport zal de ministers van buitenlandse zaken van de EG worden aangeboden, die er in het kader van de Europese Politieke samenwerking over zullen spreken.

STRALINGSNORMEN VOOR VOEDSEL VASTGESTELD

De ministers van buitenlandse zaken van de EG hebben op 14 dec. 1987 een regeling vastgesteld voor de maximale grenswaarden van radio-activiteit van voedingsmiddelen.
Tegelijkertijd is overeenstemming bereikt over een rampenplan indien zich in de toekomst rampen met kerncentrales zouden voordoen.
De regeling voor radio-actieve straling heeft een geldigheidsduur van twee jaar.
Afgesproken is dat het stralingsniveau van met cesium besmette melk maximaal 370 becquerel en dat voor de overige voedingsmiddelen maximaal 600 becquerel mag bedragen.
Deze zogenoemde ,,post-Tsjernobyl-verordening" geldt tot 1 januari 1990. Zij is genoemd naar de ramp met de kerncentrale in het Russische Tsjernobyl, op 26 april 1986. Toen raakte ongeveer 1 procent van de voedingsmiddelen in de EG radio-actief besmet.
De regeling is tot stand gekomen onder druk van Frankrijk. Spanje en Groot-Brittannië. Zij hebben met succes gepleit voor een soepeler toepassing in de toekomst.
West-Duitsland heeft met o.a. Nederland tot het laatst toe geprobeerd strengerenormen dan de nu overeengekomen af te dwingen. De laatste groep werd echter overstemd.
Ook werd een akkoord bereikt over een .,rampenplan" in geval van een nieuwe kernramp waarbij mogelijk veel meer voedingsmiddelen zouden worden besmet. In dit plan wordt rekening gehouden met besmetting van bijvoorbeeld 10 procent van de voedingsmiddelen in de EG.
Er zijn voor die gevallen maximumwaarden vastgesteld voor straling van cesium, jodium, strontium en plutonium.
De waarden gelden niet voor vloeibare voedingsmiddelen. Voor die laatste categorie zal de Europese Commissie in het eerste halfjaar van 1988 met voorstellen op tafel komen.
Het akkoord over de verordening en het rampenplan is van belang om te voorkomen dat de interne handel in de EG spaak zou lopen.
De regeling die enkele maanden na de ramp in Tsjernobyl werd getroffen, was per 31 oktober 1987 afgelopen. De ministers hebben die regeling daarna steeds voor enkele weken verlengd, omdat geen akkoord mogelijk bleek.
Indien de regeling definitief niet zou worden verlengd waren de landen gerechtigd geweest nationale maatregelen te treffen waarbij ook bijvoorbeeld grenscontroles zouden worden ingevoerd. Daarmee zou een groot deel van de handelsvoordelen van de EG zijn opgeofferd.

QUOTA VISVANGST 1988 VASTGESTELD

De EG-visserijministers hebben op 16 dec. 1987, na twee dagen en een nacht vergaderen, de quota voor de visvangst voor het jaar 1988 vastgesteld.
Er is sprake van vermindering van de vangstquota voor makreel. kabeljauw. wijting. tong en haring.
Spanje. Portugal en Frankrijk moesten afstand doen van hun recht om te vissen op kabeljauw in delen van het westen van de Atlantische Oceaan, waar volgens wetenschapsmensen overbevissing dreigt.
Daartegenover overreedden ze de andere EG-landen om samen met hen de Europese Commissie op te roepen tot het openen van besprekingen met Noorwegen over hogere kabeljauwquota in de Pool-zee.
Groot-Brittannii; kreeg geen toestemming om scholen makreel te achtervolgen die oostelijk trekken naar wateren bij Noorwegen, waar de Britten niet mogen vissen. Maar Londen kreeg de verzekering dat de Europese Commissie deze kwestie opnieuw zal bekijken.
Ierland verzette zich tegen het Britse verzoek met als argument dat elke inbreuk op de regels de principes van het gemeenschappelijk visserijbeleid zou aantasten en zodoende een gevaarlijk precedent zou scheppen.
Een voorstel van de Europese Commissie om de visstand te beschermen door netten met een grotere maaswijdte te gebruiken voor treilers in de Duitse Bocht, haalde het niet. Bij grotere mazen kunnen meer jonge vissen ontsnappen.
Denemarken. Nederland, West-Duitsland en België zagen hierin echter een discriminerende maatregel die hun vissers op kosten zou jagen.
Volgens een woordvoerder van de Europese Commissie gaan de uiteindelijke afspraken minder ver dan de oorspronkelijke Commissievoorstellen.
De beperking van de quota geldt vooral makreel. kabeljauw. wijting, tong en haring, maar voor soorten als schelvis en schol, die minder bedreigd worden door overbevissing werden de quota verhoogd.

Van de voor de visserij belangrijkste vissoorten mogen in 1988 de volgende hoeveelheden gevangen worden: haring 502.900 ton, sprot 121.500 ton, kabeljauw 345.465 ton. schelvis 214.430 ton. wijting 163.770 ton, makreel 426.240 ton, schol 215.055 ton en tong 29.560 ton. Verder mag er in 1988 nog 624.000 ton blauwe wijting worden gevangen en 185.000 ton horsmakreel Voor die twee vissoorten bestaan er voor de lidstatrn geen quota. Dat betekent dat alle vissers uit de gehele Gemeenschap van die soorten net zoveel mogen vangen als ze kunnen, tot de totale vangsthoeveelheid is bereikt en de visserij op die soorten wordt gesloten.
De hoeveelheden vis welke de Nederlandse vissers in 1988 (voornamelijk in de Noordzee) mogen vangen zijn. 79.290 tori haring. 17 440 ton kabeljauw. 1.320 ton schelvis, 6 720 ton wijting. 34.720 ton makrccl. 76.730 ton schol en 10.230 ton tong.
Om de tong is veel te doen geweest De Europese Commissic wilde de vangst van deze vissoort flink beperken. Maar daar was veel verzet tegen. vooral van de zijde van Neder-

land , België en Frankrijk. Tong is voor Nederlandse vissers een belangrijke vissoort. Ongeveer 30 procent van de visserijopbrengst komt uit tong

De Europese Commissie wilde dat er in 1988 in de Noordzee niet meer dan 11.000 ton tong gevangen zou worden tegen 14.000 ton in 1987. tenslotte werd de vangsthoeveelheid in de Noordzee gehandhaafd op die van 1987.

Door een ruil niet het Verenigd Koninkrijk hreft minister Gerrit Rraks weten te bereiken dat de Nederlandse vissers volgend jaar in de Noordzee 10.300 ton schol extra kunnen vangen. Braks was na afloop van de Raad dan ook niet ontevreden over het resultaat

Tijdens de Visserijraad is ook de uitbreiding van de Britse territoriale wateren uitvoerig ter sprake gekomen. Tijdens de internationale zeerechtconferentie is bepaald dat de 'basislijn' vanwaar een territoriale grens wordt gemeten, aangepast kan xvorden. Dat maakt dat kleine eilandjes, soms tamelijk ver uit de kust en die alleen bij laag water droogvallen voortaan als 'basislijn' gebruikt kunnen worden. Dat kan een forse uitbreiding van de territoriale wateren betekenen.

Door die nieuwe manier van meten is de grens van de Britse territoriale wateren, sinds 1 oktober 1987 soms meer dan vier mijl verder in zee komen te liggen. Vissersschepen uit andere EG-landen zijn door de Britten al uit die 'nieuwe' territoriale wateren verjaagd Het Verenigd Koninkrijk had aangekondigd met ingang van 1 januari 1988 harde maatregelen te zullen nemen.

In de Raad heeft het Verenigd Koninrijk zich nog eens op het standpunt gesteld dat de 'nieuwe berekeningswijze' van de territoriale wateren volledig in overeenstemming is met het internationale recht. Maar de Britse regering wenst zich toch ook te houden aan het gemeenschappelijke visserijbeleid dat, toen het werd opgezet. rekening hield met 'historische rechten' van vissers uit andere landen.

Daarom hebben de Britten in de Raad de toezegging gedaan dat ze geen maatregelen zullen nemen tot het moment dat juridische meningsverschillen uit de weg zijn geruimd.

Minister Braks heeft in de Raad een 'bijvangst'-probleem aangesneden Soms komt het voor dat de vangst op een bepaalde vissoort nog niet gesloten is maar dat met die vissoort dan ook andere vis wordt opgehaald die niet langer meer gevangen mag worden. In zo'n geval wil de bewindsman de vangst stil kunnen leggen, hoewel het quotum nog niet is uitgeput. In de Raad is nu bevestigd dat de lidstaten tot zo'n politiek de bevoegdheid hebben

Braks heeft in de Raad voorts de binnenkort in Nederland uit te voeren stelselmatige controle op het aanlanden van vis toegelicht. Hij heeft erop aangedrongen dat men elkaar zoveel mogelijk zal informeren over het aan land brengen van vis door buitenlandse vissers.

NEDERLAND

INVESTERINGSSUBSIDIES VOOR BEDRIJFSLEVEN (WIR) ONVERHOEDS AFGESCHAFT

Het kabinet heeft op 26 febr. onverhoeds besloten de investeringssubsidies voor het bedrijfsleven (WIR, Wet investeringsrekening) af te schaffen.

Vooruitlopend op deze afschaffing, die bij wet dient te gebeuren, heeft het kabinet per beschikking de verleende investeringspremie m.i.v. 29 febr. verlaagd van 12,5% naar 0%.

Om dat te kunnen doen is er op zaterdag 27 febr. een speciale editie van de Staatscourant gedrukt, waarin de betrokken beschikking is opgenomen.

Het kabinet heeft het besluit genomen, nadat uit de februari-nota van het ministerie van financiën, waarin de stand van zaken m.b.t. de realisering van de begroting wordt opgemaakt, was gebleken, dat in 1987 aan WIR-uitgaven ruim f 8,7 mrd was geregistreerd. Dat was f 3,9 mrd meer dan de begroting van de WIR voor dat jaar aangaf.

Het tekort in het WIR-fonds was daarmee opgelopen tot f 11 mrd.

De februari-nota was onderwerp van beraadslagingen in de kabinetsvergadering van 26 febr.

Na afloop van deze vergadering zei premier Lubbers op de gebruikelijke persconferentie, dat er tussen de betrokken ministers op 27 febr. nog overleg over de WIR zou plaatsvinden. De premier zei, dat het daarbij ging om "technische aanpassingen". Definitieve conclusies over de WIR waren naar zijn zeggen niet getrokken, "wat niet wil zeggen, dat de WIR geen andere aanwending kan krijgen. Ieder moment kan de WIR weer aan de orde komen", aldus Lubbers, nadat de beslissing al was gevallen.

Alleen de kleinschaligheidstoeslag voor investeringen tot ruim f 1 mln blijft gehandhaafd.

Voor zijn woorden op de persconferentie bood premier Lubbers op 27 febr. via het *ANP* zijn excuus aan. De minister van financiën had hem opgedragen niets te zeggen over de beslissing om te voorkomen, dat ondernemers een dag langer in de gelegenheid zouden zijn om alsnog een investeringsprogramma voor WIR-premie aan te melden.

Sinds de jaren vijftig kent Nederland investeringsstimulansen. Het begon met de vervroegde afschrijving in 1950, daarna kwam de investeringsaftrek in 1933 en in 1978 werden beide verruild voor de WIR.

Sindsdien is bijna 50 miljard gulden aan WIR-premies uitgekeerd, bijna vier maal zoveel geld als was gemoeid met de al een kwart eeuw bestaande oude belastingfaciliteiten.

De WIR wordt verrekend met de belasting. Het bedrag dat beschikbaar is komt uit een fonds, dat wordt gevoed door een vijfde van de belastingopbrengst (vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting). Volgens de wet moet er structureel evenwicht zijn tussen de voeding en de uitgavenstroom van het fonds.

Leden van de tweede Kamer die in 1984 verontrust vragen stelden over een tekort van up dat moment nog slechts enkele miljarden, werden door de minister van economische zaken afgescheept met het antwoord dat het tekort geen materiële betekenis had. Intussen staat het fonds f 11 miljard in het rood dat ten laste is gebracht van het financieringstekort van de overheid.

Met alleen de stem van 'klein links' tegen keurde de tweede Kamer op 23 mei 1978 de Wet op de Investeringsrekening goed. De PvdA, inmiddels naar de oppositie verhuisd. ging schoorvoetend akkoord, omdat ze vond dat de WIR was 'uitgekleed', maar de oude faciliteiten vond ze nog slechter (pag. 393/3 e.v.-1978).

Toeslagen kregen ondernemers als ze investeerden in zwakke regio's, in groeikernen en groeisteden, in grote projecten van meer dan f 40 miljoen, in kleine projecten van minder dan f 1 miljoen en vanaf 1980 ook op investeringen in energiebesparing en milieuvriendelijke technieken.

Van al deze toeslagen heeft alleen de kleinschaligheidstoeslag het overleefd. Van een zeer kostbaar instrument om de maatschappij te hervormen was de WIR van lieverlee veranderd in een doodgewone, maar miljardenverslindende belastingaftrek.

Overigens is het de bedoeling, dat de middelen, die door de afschaffing van de WIR vrijkomen, in hun geheel het bedrijfsleven ten goede blijven komen.

Reacties

Alle grote fractiesin de Tweede Kamer steunen het besluit van het kabinet de WIR af te schaffen. Ook van de zijde van de vakbeweging is de stap van het kabinet toegejuicht.

Alleen de werkgeversorganisaties uitten felle kritiek op het stopzetten van de WIR.

CDA-fractievoorzitter De Vries zei dat het voor zijn fractie vaststond dat ,,het zo niet langer kon" met de WIR. De regeling ging volgens hem onbeheersbare trekken vertonen.

Ook de kleinste regeringsfractie. de VVD, is het eens met het kabinetsbesluit. Fractievoorzitter Voorhoeve sprak van ,.een erg verstandig besluit"

Over de besteding van de gelden zijn de coalitiepartners echter verdeeld. Het CDA geeft de voorkeur aan een verlaging van de werkgeverspremies, terwijl de VVD het meest voelt voor een verlaging van de vennootschapsbelasting.

Zowel VVD als CDA vinden het juist dat de kleinschaligheidstoeslag blijft bestaan. Volgens beide fracties is dit goed voor de werkgelegenheid in het midden- en kleinbedrijf

Ook de grootste oppositiepartij, de PvdA, gaat akkoord met het verdwijnen van de WIR. ,,De afgelopen jaren heeft de fractie verschillende keren voorgesteld de WIR-gelden anders te besteden omdat met de vele miljarden guldens die jaarlijks met de WIR gemoeid zijn onvoldoende werkgelegenheid wordt gecreëerd", aldus een verklaring van de PvdA.

Ook de PvdA vindt dat de WIR-miljarden moeten worden gebruikt voor het verlagen van de werkgeverspremies zodat arbeid goedkoper wordt.

De fractie van D'66 meent dat het vrijkomende geld behalve aan het verlagen van premies ook moet worden gebruikt voor scholing.

De vakcentrale FNV vindt dat naast een verlaging van de werkgeverslasten moet worden gedacht aan overheidsinvesteringen in de infrastructuur.Ook zouden bepaalde bezuinigingen kunnen worden voorkomen nu het geld van de WIR beschikbaar is.

De christelijke vakcentrale CNV staat op het standpunt dat een deel van het geld kan worden gebruikt voor het eigen plan om jaarlijks vijf procent van de beroepsbevolking bij te scholen.

De christelijke werkgeversorganisatie NCW noemt de afschaffingvan de WIR ,,in flagrante strijd" met de belofte in het regeerakkoord dat de investeringsregeling deze kabinetsperiode gehandhaafd zou blijven.

De grootste organisatie van ondernemers in het midden- en kleinbedrijf KNOV constateert dat het kabinet ,,met deze miljardenoverval" in een klap de beloofde zekerheiden tot 1990 van het regeerakkoord wegneemt.

De zeven werkgeverscentrales die samenwerken in de Raad van Centrale Ondernemersorganisaties (RCO) hebben afgesproken de komende tijd gezamenlijk op te treden in het overleg met het kabinet over de alternatieve aanwending van de WIR-miljarden.

Volgens de grootste werkgeverscentrale, het VNO, komt er door afschaffingvan de WIR ƒ 4,9mrd beschikbaar, waarvan het grootste deel zou moeten worden gebruikt voor een verlaging van de vennootschapsbelasting van 42% naar maximaal 35%

Overleg kabinet met werkgevers- en werknemersbonden over besteding WIR-geld

In de avond van **3** maart hadden vakbeweging en werkgeverscentrales afzonderlijke gesprekken gevoerd met het kabinet over mogelijke toekomstige bestedingen van het WIR-geld.
Premier Lubbers zei op 4 maart, na het kabinetsberaad, n.a.v. deze gesprekken, dat hij vond, dat de werkgevers te veel terugvroegen in ruil voor de afschaffing van de -WIK-subsidies.
Het pakket met alternatieven dat de werkgevers hebben ingediend, heeft op hem de indruk gewekt 'overmaat' te zijn en een ,,duidelijkte ruim gesneden kostuum'', zo zei hij.
Volgens Lubbers is er voor de werkgevers niet meer dan vier miljard gulden beschikbaar. Het verlanglijstje dat zij hebben gedeponeerd kost echter f 4,9 miljard.
De werkgevers verklaarden dat de getallen die beide partijen hanteren nog eens in een werkgroep zouden worden bestudeerd.
Maar Lubbers zei dat in die werkgroep niet wordt bekeken of de werkgevers te veel vragen, maar in welke mate.
Lubbers stelde dat het kabinet op 26 febr. had besloten vier miljard gulden ter beschikking te stellen aan het bedrijfsleven. ,,Eenhoger bedrag zou een nieuw kabinetsbesluit vergen'', aldus Lubbers, die verder zei dat het 'gebruikelijk' is dat men altijd meer vraagt.

Van de f 4.2 miljard die met de WIR was gemoeid, heeft het kabinet reeds 250 miljoen gereserveerd voor scholing. De premier zei de indruk te hebben dat deze bestemming bij de werkgevers ,,niet controversieel'' was.
De werkgevers hebben voorgesteld de WIR-miljarden ten dele te gebruiken voor het overhevelen van de kinderbijslagpremie (die nu nog volledig voor rekening van de werkgevers komt) naar de schatkist. Volgens hun berekingen kost dit de overheid netto 1.8 miljard gulden.
Daarnaast willen zij een verlaging van de vennootschapsbelasting van 42 naar **33** procent gecombineerd met soortgelijke maatregelen voor ondernemers die onder de inkomstenbelasting vallen. Dit kost rond de 2.5 miljard gulden.
Voorts vragen zij nog om het handhaven van de kleinschaligheidstoeslag (kosten f 500 miljoen) en f 100 miljoen voor de land- en tuinbouw.
De vakbeweging is ook voor het overhevelen van de kinderbijslagpremie naar de schatkist, maar tegen het verlagen van de vennootschapsbelasting.
FNV, CNV en MHP bepleitten het verlagen van de BTW op ambachtelijke diensten. meer overheidsinvesteringen en extra geld voor scholing en technologiebeleid.
.,Erworden verlangens op elkaar gestapeld met als gevolg dat het kabinet keuzes moet maken'. aldus Lubbers
Hij zei verder dat het kabinet niet voor 15 maart een besluit zal nemen over de besteding van de WIR-miljarden. Lubbers maakte duidelijk dat de beslissing zal worden genomen in samenhang met het oplossen van de overige sociaal-economische problemen, waarover het kabinet op korte termijn knopen wilde doorhakken.
Over die besprekingen zei de premier dat het een ..heel moeilijk'' geheel is. Volgens hem is het voor sommige collega-ministers .,mentaal moeilijk'' aan de ene kant te praten over noodzakelijke ombuigingen en aan de andere kant de aanwending van vier miljard gulden. ,,Het is toch een stukje belasting''. aldus Lubbers, die overigens nog eens herhaalde dat de WIR-miljarden niet zullen worden gebruikt voor het stoppen van gaten in de begroting
Hij zei verder nog dat het besluit om de WIR af te schaffen pas in de loop van de 26ste febr. is genomen en dat er geen sprake was van een vooropgezer plan. Lubbers: ..Het had heel weinig gescheeld of we hadden de WIR laten voortbestaan''
Het kabinet heeft ook nog gesproken over de mogelijkheid de WIR-premie te verlagen van 12,5 naar 10 procent Eén van de nadelen van deze variant was echter dat de steeds terugkerende discussie over de WIR zou blijven voortbestaan, zo maakte Lubbers duidelijk.

Spoedclaims op WIR op laatste moment

Veel bedrijven hebben op zondag 28 febr., een dag voordat de WIR-premie op 0% gesteld zou zijn, investeringsplannen aangemeld om nog voor een premie in aanmerking te komen.
Minister De Korte van economische zaken meldde op 17 maart aan de tweede Kamer, dat het kabinet f 1 mrd had gereserveerd om aan de aanspraken op WIR-premie van het laatste moment te kunnen voldoen.
De minister sprak in de Tweede Kamer van een ''ruime reservering'' van f 500 mln voor 1988 en f 500 mln voor 1989 om te voorkomen, dat telkens weer nieuwe overschrijdingen aan de Tweede Kamer gemeld moesten worden.
Pas aan het eind van 1988 is met zekerheid te zeggen hoeveel de aanvragen direkt voor de afschaffing van de basispremies de staat precies hebben gekost, aldus De Korte.

Afschaffing WIR-premie uitgelekt?

Het is mogelijk, dat het kabinetsbesluit tot afschaffing van de WIR naar het bedrijfsleven is uitgelekt.
De directeur van het elektronicabedrijf Geveke in Amsterdam, A.H.J. Risseeuw, zei op 21 maart op een persconferentie dat hij op vrijdag 26 februari om twaalf uur was gebeld door zijn ,.fiscale en juridische adviseurs'' met de boodschap ,,datde WIR er dit weekeinde uit gaat''.
Geveke, dat onder andere grote computerprojecten verzorgt, heeft toen snel enkele grote klanten gebeld van wie orders te ver achten waren.
Nog op 10 maart hadden minister De Korte van economische zaken en staatssecretaris Koning van financiën in een mondeling overleg met de vaste commissies van economische zaken en van financiën uit dc Tweede Kamer ontkend, dat op hun departementen gelekt zou zijn naar grote accountantskantoren.
Bovendien sprak De Korte tegen, dat de overschrijdingen bij de WIR de reden waren om de basistarieven van de WIR op nul te stellen.
Tot verbazing van de Kamerleden zei De Korte dat hij al sinds oktober 1987 .,in het grootste geheim'' met enkele collega-ministers gesproken had over een andere aanwending van de WIR-gelden.
,,Indecember zei u nog in de Kamer dat u pal achter de WIR stond. u heeft dus al die tijd theater gespeeld'', meende het PvdA-Kamerlid Vermeend. ,,Onthullend en onheilspellend''. zo karakteriseerde zijn collega Kombrink (PvdA) het optreden van De Korte.
De Korte verwierp deze aantijging. ,,Zolang er geen besluit lag over een andere besteding, stond ik erachter'', zo verdedigde hij zich. ,,Welk besluit dan?'', vroeg Vermeend. De Korte: ,,Het besluit dat 4,2 miljard gulden beschikbaar zal blijven voor het bedrijf sleven.''
Vrijwel alle fracties wezen op uitlatingen van andere ministers dat de WIR-premies zijn afgeschaft vanwege de enorme overschrijdingen. De Korte bestreed dit. ,,Anders was er immers wel gesproken over consolidatie van de overschrijdingen'', aldus de bewindsman.
Over het 'lek' zei De Korte dat hij over het voornemen op vrijdag 27 februari de basispremies af te schaffen met niemand op EZ had gesproken. ,,Ik hoef dus ook niet na te gaan waar het lek op EZ zat.''
Volgens Koning was op financiën slechts .,in zeer kleine kring'' het voornemen aan de orde geweest.
Dat ondernemers anticipeerden op een mogelijk besluit kwam volgens Koning doordat de Februarinota was uitgelekt waarin nieuwe overschrijdingen bij de WIR werden gemeld. ,,Het was ondernemers bekend dat de WIR op de tocht stond.''
De Korte zei dat het besluit was genomen om met de belasting- en premiedruk niet achter te blijven bij het buitenland. ,,Ik hoor dit nu voor het eerst, dit is een geheel nieuw argument'', meende CDA-Kamerlid Van Iersel.
Volgens Koning is door de gewijzigde registratie van de voorlopige aanslagen pas eind dit jaar 75 a 80 procent van de WIR bekend en kan dan pas blijken of er door ondernemers nog gauw van de WIR is gebruik gemaakt.

De Korte gaf als rekenvoorbeeld, ,,om de verhoudingen aan te geven", dat bij een anticipatie van 2 miljard gulden aan extra investeringen, niet meer dan 250 miljoen gulden aan extra WIR hoeft te worden uitgekeerd.

Na aanvankelijk verzet van minister De Korte onderzoek naar mogelijk lek

Op vijf departementen zal worden onderzocht of er eind febr. ambtelijke lekken zijn geweest, waardoor bedrijven nog maatregelen konden treffen, voordat de WIR-premie op nul werd gesteld.
Dit heeft minister De Koning in de avond van 22 maart gezegd in het TV-programma Den Haag Vandaag, na ruggespraak eerder op de avond met premier Lubbers.
In de middag van 22 maart had minister De Korte in de Tweede Kamer nog verklaard "niet op voorhand bereid" te zijn tot een breed opgezet onderzoek.
In antwoord op vragen van het Kamerlid Vermeend (PvdA) en anderen verklaarde De Korte nog geen aanleiding te zien tot een onderzoek op het ministerie van economische zaken, daar de ambtelijke medewerkers op dit departement niet bekend konden zijn met de ministeriële beschikking op grond van het besluit van de ministerraad over de WIR.
De ambtenaren van EZ behoefden volgens De Korte immers niet bij het opmaken van de beschikking aanwezig te zijn.
Aanleiding voor de vragen van Vermeend was het bericht dat het elektronicabedrijf Geveke in Amsterdam tevoren op de hoogte was.
Staatssecretaris Koning (financiën) toonde zich op 22 maart in hetzelfde Kamerdebat wel bereid een onderzoek in te stellen bij zijn departement, al verwachtte hij niet dat er iets uit zou komen.
Weliswaar was op financiën een kleine groep ambtenaren op de hoogte van de beschikking, maar de staatssecretaris zei ervan uit te gaan dat er hier geen lekken waren, gezien de traditie van financiën: ook van devaluaties en revaluaties kwam nooit iets ontijdig naar buiten.
Kamerlid Van Amelsvoort (CDA) noemde de antwoorden van de minister en de staatssecretaris onsamenhangend en adviseerde de minister van economische zaken de eer aan zichzelf te houden.

De fractieleider van de PvdA, Kok, noemde het onbegrijpelijk dat de regering in verband met eventuele voorkennis van de afschaffing van de WIR met twee monden sprak: ,,Dit mag niet — dit kan niet."
Als, vroeg Kok, ambtenaren van financiën van de voorgenomen afschaffing van de WIR wel lucht konden hebben, waarom zouden dan ambtenaren van economische zaken deze conclusie niet kunnen trekken?
Aan het slot van het Kamerdebat suggereerde Pronk (PvdA) een overleg tussen de minister van economische zaken en de minister-president. De Korte verklaarde daartoe zeker bereid te zijn.
In de loop van de avond kondigde hij een verbreding van het onderzoek aan; hierbij zouden economische zaken, financiën, algemene zaken, sociale zaken en binnenlandse zaken — de vijfhoek — worden betrokken.
De minister, die bleef volhouden dat zijn ambtenaren van de besluitvorming niet op de hoogte waren, verklaarde naderhand in de wandelgangen van de Kamer geruchten te hebben vernomen en dat daarom zou zijn besloten tot verbreding van het onderzoek,

Jusitiëel onderzoek naar mogelijk lek

Minister Korthals Altes van justitie heeft de procureur-generaal bij het gerechtshof in Den Haag verzocht de rijksrecherche een oriënterend onderzoek te laten instellen naar mogelijke voorwetenschap omtrent het kabinetsbesluit de basispremies van de WIR op nul te stellen.
Ook ministers zullen in het onderzoek worden betrokken.
Dit schreven minister De Korte en staatssecretaris Koning op 25 maart in een brief aan de Tweede Kamer.
In eerste instantie wordt het onderzoek gericht op ondernemers. Daarbij gaat het om de juistheid van berichten dat reeds voor het verschijnen van de Staatscourant van zaterdag 27 februari 1988 ,,in den lande wetenschap bestond omtrent het feit en het tijdstip met ingang waarvan de WIR-premie op nul procent gesteld zou worden". Indien deze berichten juist blijken, zal het onderzoek worden gericht op de ,,bron van die wetenschap".
Behalve ministers, zullen verder ambtenaren en anderen, werkzaam op de boven genoemde vijf ministeries worden betrokken in het onderzoek.

KABINETSSTANDPUNT INZAKE RAPPORT COMMISSIE-DEKKER M.B.T. STRUCTUUR EN FINANCIERING GEZONDHEIDSZORG

In het kabinet is op 4 maart de besluitvorming afgerond over de voorstellen van de commissie-Dekker op het terrein van de structuur en de financiering van de gezondheidszorg.
Op 7 maart hebben de bewindslieden van WVC een uitvoerige nota, getiteld "Verandering verzekerd", aan de Tweede Kamer toegezonden, waarin de voornemens van het kabinet worden uiteengezet.
Voortbouwend op eerdere, voorlopige, kabinetsreacties van 5 juni en *3* nov. 1987 heeft het kabinet hiermee zijn definitieve standpunt bepaald over het op 26 maart 1987 uitgebracht rapport van de commissie-Dekker (pag. 278/2 e.v.-1987).
Het kabinet heeft up hoofdlijnen besloten de voorstellen van de commissie-Dekker over te nemen en reeds in 1988 een begin te maken met de stapsgewijze invoering daarvan.

Basisverzekering
vanaf 1988 zullen belangrijke veranderingen in het verzekeringsstelsel worden aangebracht. Uiteindelijk (in 1992) zal dat leiden tot een systeem van een basis- en aanvullende verzekering.
Het basispakket zal het overgrote deel van de voorzieningen op het terrein van de gezondheidszorg (ziekenhuis. huisarts. specialist, enz.) en de maatschappelijke dienstverlening (bejaardenoorden. gezinszorg, vormen van thuiszorg, enz.) gaan omvatten.
Tot het aanvullende pakket, dat bijna 15% van de totale kosten van de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening zal omvatten, zullen onder meer gaan behoren. de geneesmiddelen, fysiotherapie en tandheelkundige hulp voor verzekerden boven de 18 jaar.

Basispakket:

huisarts
preventieve zorg
kraamzorg
specialist
ziekenhuis
tandheelkunde (tot 18 jaar)
kunst- en hulpmiddelen
gehandicapten
sterilisatie en abortus
thuiszorg (awbz)
bejaardenzorg (awbz)
gezinszorg (awbz)
psychiatrische hulp (awbz)

Aanvullend pakket:
geneesmiddelen
fysiotherapie
klasseverpleging
logopedie
tandheelkunde (boven 18 jaar)

De financiering van de basisverzekering zal plaatsvinden via deels een inkomensafhankelijke premie en deels een nominale premie.
De inkomensafhankelijke premie zal worden geïnd via de belastingdienst en worden gestort in een Centrale kas van waaruit het geld volgens nader te bepalen verdeelsleutels zal worden verdeeld over de zorgverzekeraars.
De nominale premie betaalt de verzekerde rechtstreeks aan de verzekeraar.
In 1992 zal er geen verschil meer zijn tussen ziekenfondsen en particuliere verzekeraars. Er zal dan nog maar één type verzekeraar zijn en deverzekerden zijn geheel vrij in hun keuze van verzekeraar. De verzekeraar zal in beginsel verplicht zijn ieder te accepteren.
Premieverschillen als gevolg van verschillen in de hoogte van het vrij gekozen eigen risico buiten beschouwing latend, dient een verzekeraar aan al zijn verzekerden een gelijke nominale premie in rekening te brengen (verbod op premie-differentiatie)
Wel kan de hoogte van de nominale premie tussen verzekeraars verschillen. Daarin is juist

w

één van de belangrijkste concurrentie-elementen ir. het nieu e stelsel gelegen.
De aanvullende verzekering zal geheel worden gefinancierd uit nominale preinies.

Marktwerking
Het kabinet streeft naar een beperking van de overheidsregelgeving in de gezondheidszorg en tegelijkertijd naar een versterking van dc marktwerking en de zelfregulering in de zorg. Langs deze weg zijn nl. de flexibiliteit, doelmatigheid, keuzevrijheid, eigen verantwoordelijkheid en subsitutie beter te bevorderen. dan via een weg van centrale sturing door de overheid.

De marktwerking dient echter niet als oplossing gezien te worden voor álle knelpunten in de zorgsector. Ei zal daarom overheidsregelgeving noodzakelijk blijven t.a.v. belangrijke elementen als de kwaliteit van de zorg en de opbouw van het basispakket.
Verschuivingen in de richting van meer marktwerking doen zich voor in elk van de drie hoofdrelaties in de zorgsector: tussen verzekeraars en verzekerden. tussen aanbieders en vragers van zorg, maar het meest in de relatie tussen verzekeraars en aanbieders van de zorg. Meer en meer zal het de verantwoordelijkheid van verzekeraars en aanbieders worden om via overeenkomsten te komen tot afspraken over volume. prijs en kwaliteit van de zorg.

Raamwet
Het Kabinet komt tot deze ingrijpende veranderingen om daarmee ook op lange termijn een duurzaam en betaalbaar stelsel van zorg te kunnen handhaven.
Elementen daarvan zijn een verbetering van de mogelijkheden tot substitutie, een betere afstemming tussen de gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening, een vergroting van de doelmatigheid en eigen verantwoordelijkheid in de zorgsector, een vergroting van de solidariteit in de premieheffing en een vermindering van de overheidsregelgeving.

Het kabinet is voornemens in 1989 bij de Tweede Kamer een ontwerp van een (raam)wet in te dienen waarin de structuur van het toekomstige verzekeringsstelsel is vastgelegd.

Stapsgewijze benadering
Het kabinet heeft gekozen voor een geleidelijke aanpak. Uit het bij de nota gevoegde invoeringsschema blijkt dat nog dit jaar een belangrijk begin wordt gemaakt met de uitvoering van de kabinetsvoorstellen.
Volledige realisatie van de plannen – en daarmee van de basisverzekering – zal worden bereikt in 1992.
Door te kiezen voor een geleidelijke herziening van het verzekeringsstelsel is het mogelijk de jaarlijkse inkomenseffecten aanzienlijk te matigen.
Ook betekent invoering in 1992 dat het mogelijk is eerst een voor iedere burger gelijke wijze van premieheffing tot stand te brengen alvorens de basisverzekering te introduceren. Dat maakt het proces in wettechnisch en uitvoeringstechnisch opzicht aanzienlijk eenvoudiger en realistischer dan de aanvankelijk beoogde invoering in 1990.

Veranderingen in de premieheffing
Het voorgaande betekent dat ziekenfondsverzekerden, die thans vrijwel volledig een procentuele premie betalen. geconfronteerd zullen worden met een toenemend nominaal premiegedeelte.
Particulier verzekerden. die thans een volledige nominale premie betalen. zullen een toenemend procentueel premie-gedeelte verschuldigd zijn Concreet houdt dit in dat ziekenfondsverzekerden naast de premie naar inkomen een vast bedrag verschuldigd zullen zijn dat in de loop van de tijd toeneemt (f 430,- per volwassene in 1990).
Tengevolge van de daarmee parallel plaatsvindende uitbreiding van de AWBZ gaan particulier-verzekerden een hogere procentuele premie betalen
Vanaf 1990 zal dat geschieden via de "Oortsystematiek". waardoor de premieheffing volksverzekeringen en bclastingheffing zullen zijn geïntegreerd.

Uitbreiding AWBZ
De uitbreiding van de AWBZ met gezondheidszorgvoorzieningen beloopt in 1990 in totaal f 4.2 miljard. Daarnaast vindt uitbreiding van AWBZ plaats met voorzieningen op het terrein van de maatschappelijke dienstverlening tot een bedrag van in totaal f 1.8 miljard in 1990.
Deze veranderingen betekenen dat de ziekenfondsverzekering in 1990 f *2.6* miljard kleiner is geworden en de particuliere verzekering *f* 1.4 miljard.
Daarmee correspondeert premieverlaging.

Tarievenheleid
De rol van de overheid in het tarievenbeleid zal worden beperkt. Dat zal onder. andere betekenen omzetting van vaste tarieven in maximumtarieven. beperking van de werkingssfeer van de Wet Tarieven Gezondheidszorg en uitwerking van mededingingsregelgeving.

Planning en bouw
Parallel aan de veranderingen in het verzekeringsstelsel, zal eveneens het planning- en bouwbeleid worden aangepast. Concreet betekent dat ondermeer vereenvoudiging en beperking van de werkingssfeer van de Wet Ziekenhuisvoorzieningen en op termijn intrekking van de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg.

Kwaliteit
Op het gebied van de kwaliteit van de zorg zal naast de Wet Beroepen in de Individuele gezondheidszorg afzonderlijke regelgeving voor de kwaliteit van de zorg verleend vanuit instellingen tot stand komen.
Tevens zal via een aantal wettelijke regelingen de positie van de patiënt verbeterd worden

Adviesstructuur
De adviesstructuur op het gebied van de zorg zal eveneens wijzigingen ondergaan. Het eindbeeld is daarbij in deze fase nog niet nauwkeurig aan te geven. Dat zal mede afhangen van de precieze uitwerking van de veranderingsvoorstellen op het gebied van de structuur en financiering.
Belangrijke overwegingen bij de veranderingen in de adviesstructuur zijn: beperking van het aantal adviestaken, betere taakverdeling tussen de adviesorganen. zo veel mogelijk scheiden van de advies- en overlegfuncties. tot stand brengen aan een evenwichtiger samenstelling van de adviesorganen en beperking van de wettelijke plicht tot het vragen van advies.

Betekenis kabinetsbesluit ziektekostenverzekering

Situatie in 1992

1 Invoering basisverzekering en aanvullende verzekering
2. Opheffing verschil ziekenfonds- en particulier verzekerden.
3. Gelijke premieheffing voor iedereen

Periode van 1988 **tot 1990**

Pakket
- uitbreiding Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten.
- verkleining ziekenfondspakket.
- verkleining pakket particuliere ziektekostenverzekeringen.

Premzes
- verhoging inkomensafhankelijke AWBZ-premie.
- gedeelte van de ziekenfondspremie in vaste bedragen per gezinslid.
- verlaging inkomensafhankelijke ziekenfondspremie.
- verlaging premies particuliere verzekeringen.

Inkomensgevolgen in 1990 t.o.v. 1988
- 0 à 0,5% koopkrachtachteruitgang voor gehuwde werknemers zonder kinderen op minimumniveau (met kinderen 1 a 1,5%)
- 1 a 2% koopkrachtachteruitgang voor bepaalde groepen ambtenaren en alleenstaanden met hoge inkomens.
- 0,5 a 2% koopkrachtvoortuitgang voor alleenstaanden met lage inkomens.
- 0 a 4% koopkrachtvooruitgang voor gehuwde zelfstandigen en particulier verzekerde bejaarden met lage inkomens.
- 0 h 2% koopkrachtvooruitgang voor gehuwde rijksambtenaren met lage inkomens.

Compensatie *inkomensgevolgen*
- Bij de begroting 1990 wordt bezien of. en zo ja. op welke wijze de grootste koopkrachtnadelen voor bepaalde groepen kunnen worden beperkt.

Reacties

Hierna volgen enkele eerste reacties op de nota Verandering verzekerd.

De PvdA-fractie in de Tweede Kamer noemt een aanvullende pakket van 15 procent in de ziektekostenverzekering ,,onaanvaardbaar".
Niet alleen vanwege de inkomensgevolgen, ,.maar ook vanuit het belang van de patiënt die toegang moet hebben tot alle noodzakelijke voorzieningen". aldus de grootste oppositiepartij
De PvdA wijst er op dat het aanvullende pakket waarvoor een vast bedrag aan premie moet worden betaald, een aantal essentiele voorzieningen bevat zoals geneesmiddelen, fysiotherapie en tandheelkunde voor volwassenen. De socialisten staan op het standpunt dat deze voorzieningen in het basispakket thuishoren.
Ook hebben zij er bezwaar tegen dat geen grenzen worden gesteld aan het te nemen eigen risico voor het basispakket. ..Dat zal leiden tot ongewenste gevolgen voor mensen met lage inkomens, die door financiële nood gedwongen trachten de nominale premie te ontwijken door een onverantwoord hoog eigen risico te nemen".
De PvdA juicht het toe dat er een verbod komt op het hanteren van aan leeftijd gebonden premies. Ook de acceptatieplicht voor verzekeraars komt tegemoet aan de opvattingen van de PvdA.
Het CDA volstaat vooralsnog met een summiere reactie. Volgens de christen-democraten heeft het kabinet een ,,serieuze analyse" gemaakt van de inkomensgevolgen die de stelselherziening met zich meebrengt.

Het CDA herhaalt nog eens te zullen blijven vasthouden aan compensatie van de negatieve inkornensgevolgen voor mensen met lage inkomens en gezinnen met kinderen.
De VVD signaleert dat het kabinet nadrukkelijk heeft gekozen voor meer marktwerking. ,.Dehuidige overregulering dreigde de volksgezondheid meer en meer te verstikken, aldus de VVD.

De ziekenfondsen en particuliere ziektekostenverzekeraars hebben instemmend gereageerd op het kabinetsbesluit in 1992 een basisverzekering voor iedereen in te voeren.
De Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen blijft zich wel verzetten tegen de inkomensgevolgen van de plannen.
Voorts vinden de ziekenfondsen dat het basispakket meer moet bevatten dan het kabinet voorstelt.
De particuliere verzekeraars, verenigd in het KLOZ. herkennen in het kabinetsstandpunt een flink aantal elementen waar zij eerder voor hebben gepleit. (Ministerie *van* WVC, Witte Kamerstukken, Staatscourant, *NRC/H'blad)*

(Vor. ber. pag. *27812* e.v.-1987)

ARGENTINIË

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Sinds het aantreden van de regering-Alfonsin, op 10 dec. 1983 (zie pag. 737 e.v.-1983 en pag. 186/3 e.v.-1988), deden zich in Argentinië op partijpolitiek gebied o.m. de volgende ontwikkeling voor:

Pact tussen regering en oppositiepartijen

Op 29 apr. 1984 kondigde president Alfonsin aan dat de regering op 7 mei besprekingen zou gaan beginnen met vertegenwoordigers van de oppositiepartijen. Die laatste datum werd echter veranderd in 21 mei teneinde Maria Estela ("Isabel") Martinez de Peron in de gelegenheid te stellen vanuit Spanje in Argentinië terug te keren om zich aan het hoofd van de Peronistische delegatie te stellen. Isabel, die sinds juli 1981 in Spanje verbleef, was formeel voorzitter van de Peronistische partij.

Isabel Martinez de Peron, president van Argentiniëvan 1 juli 1974 (a.i.vanaf 29 juni 1974) tot 24 maart 1976 toen zij door militairen werd afgezet, was de weduwe van gen. Juan Domingo Peron, die van 4 juni 1946 tot 22 sept. 1955 en van 12 okt. 1973 tot 1 juli 1974 staatshoofd was geweest.

De op 8 okt. 1895 in Lobos (provincie Buenos Aires) geboren Juan Peron, was op 1 juli 1974 in Buenos Aires overleden, waarna Isabel, zijn derde echtgenote en op dat moment vice-president, hem als president was opgevolgd.

Op 18 mei besloot het Huis van Afgevaardigden gerechtelijke uitspraken tegen Isabel Martinez de Peron uit de tijd van het militaire bewind ongeldig te verklaren.
Op 20 mei arriveerde Isabel Martinez de Peron in Buenos Aires. Een dag later zei ze tegen president Alfonsin dat de regering kon rekenen op de Peronisten "voor alles dat het lot van onze natie betreft".
Op 7 juni eindigden de besprekingen met de ondertekening door de regering, de Peronisten en 14 andere partijen van een pact, waarin beloofd werd het democratische systeem te verdedigen. In het pact stondverder dat de ondertekenaars elke poging een gekozen regering omver te werpen zouden beschouwen als "een misdaad tegen het vaderland". Verder benadrukten zij dat "nationale eenheid en consensus essentiële voorwaarden zijn voor het oplossen van de huidige moeilijkheden en problemen die in de toekomst kunnen ontstaan".
Het pact werd niet getekend door de linkse Partido Intransigente, de Communistische Partij van Argentinië, het pas gevormde Linkse Volksfront, en de liberale Unie van het Democratisch Centrum.
Toen Isabel Martinez de Peron op 8 juni op het punt stond naar Madrid terug te keren, werd in het vliegtuig waarmee ze zou reizen een bom ontdekt. Niemand eiste de verantwoordelijkheid voor het incident op.

Scheuring in de Peronistische partij

Op 4 febr. 1985 werd een scheuring binnen de Peronistische partij (off. Movimiento Nacionalista Justicialista, MNJ, geheten) bevestigd. toen de "vernieuwers" binnen de partij een eigen congres hielden in Rio Hondo, 770 mijl ten noordwesten van Buenos Aires, nadat zij in dec. 1984 van een officieel congres van de MNJ waren weggelopen.
Tot de dissidenten, die werden geleid door Senator Raldo Britos. behoorden de meeste Peronistische parlementsleden en provinciale leiders. De breuk was ook zichtbaar bij de vakbeweging en de jeugd- en vrouwenafdeling van de partij.
In Rio Hondo verwierpen de 366 "vernieuwers" (van de in totaal 683 afgevaardigden naar het nationale partijcongres) het in december gekozen partijbestuur en kozen een eigen voorlopige nationale raad om de partij bij de tussentijdse verkiezingen van 3 nov. 1985 (pag. 188/2-1988) te vertegenwoordigen.
Verder besloten zij de partijstatuten zodanig te wijzigen dat bestuursleden direct konden worden gekozen.
Zij eisten dat de besluiten van het partijcongres van dec. 1984 en van een daaropvolgend congres, dat op 1 febr. 1985 in Buenos Aires was gehouden, ongedaan werden gemaakt.

Op 1 februari had het officiële partijcongres (de zg. "oficialistas") Jose Maria Vernet (gouverneur van de provincie Santa Fe) gekozen tot eerste vice-president, en Lorenzo Miguel (leider van de vakbondsgroep van "62 organisaties") tot tweede vice-president. Herminio Iglesias, partijleider in de provincie Buenos Aires, was bij die gelegenheid secretaris-generaal van de partij geworden.

De Argentijnse president Raul Alfonsin Foulkes en oud-president Isabel Martinez de Peron op 21 mei 1984.

Op 21 februari werd bekendgemaakt dat Isabel Martinez de Peron was afgetreden als partijleider (zij was in februari zowel door de vernieuwers als de officiële partij als partijleider herkozen). In een brief, die als datum 4 februari droeg, kondigde zij haar "onherroepelijke aftreden" aan en wenste zij de partij verder veel succes.

Op 26 mei bepaalde een rechter dat de nationale raad van de vernieuwers legaal was.
Teneinde de breuk binnen de MNJ te lijmen, werd op 6-7 juli in Santa Rosa (provincie La Pampa) een "eenheidscongres" gehouden. Tijdens dit congres werd Isabel Martinez de Peron, die niet aanwezig was, als partijleider herkozen en veroverden "oficialistas" sleutelposities in het partijbestuur dankzij een afgenomen steun in de provincies voor de vernieuwers en sterk lobbyenvan de "62 organisaties". Senator Vicente Leonidas Saadi werd gekozen tot eerste vice-president, Jorge Triaca tot tweede en Senator Alberto Rodriguez tot derde vice-pre-

sident. Iglesias werd herkozen als Secretaris-generaal van de partij.
Met het oog op de tussentijdse verkiezingen van 3 nov. 1985 vormden de Peronisten op 23 augustus het Justicialistische Bevrijdingsfront (Frente Justicialista de Liberation, Frejuli), dat zijn naam ontleende aan het front dat in 1973 Juan Peron aan de macht had gebracht.

Het Frejuli omvatte de volgende partijen: de Peronisten (MNJ), de Beweging van Integratie en Ontwikkeling (MID), het Brede Linkse Front (Frente de Izquierda Popular, FIP). het Authentieke Socialisme (Socialismo Autentico). de Socialistische Confederatie (Confederacion Socialista). de Volksunie (Union Popular, CP), de Principistische Burgerunie (Union Civica Principista. UCP), de Constitutionele Nationalistische Beweging (Movimiento Nacionalista Constitucional, MNC), de Onafhankelijkheidspartij (Partido de la Independencia, PI), de Arbeidspartij (Partido Laborista. PL), de Republikeinse Confederatie (Confederacion Republicana, CR) en het Revolutionair Nationaal Front (Frente Nacional Revolucionario. FNR).

Nadat de Peronisten, en m.n. de "oficialistas", bij de tussentijdse verkiezingen van 3 nov. 1985 een voor hen teleurstellend resultaat hadden behaald, trad Senator Vicente Leonidas Saadi af als eerste vice-president van de partij.
Op 12 dec. 1985 maakten de tweede en derde vice-president van de partij, resp. Triaca en Rodriguez, het aftreden bekend van secretaris-generaal Iglesias.
Op 21 december besloten de vernieuwers binnen de partij een eigen, 15 leden tellend, bestuur te benoemen.
In maart 1986 namen Carlos Saul Menem (gouverneur van La Rioja), Carlos Grosso (leider van de Peronisten in de hoofdstad Buenos Aires) en Antonio Francisco Cafiero (zie pag. 189/1-1988) gezamenlijk het leiderschap op zich van de vernieuwers binnen de partij.

Vier Communistische leiders uit de partij gezet

Op 26 mei 1986 meldde het persbureau Noticias Argentinas dat vier leiders van de Communistische Partij van Argentinië (Partido Comunista de Argentina, PCA), Ruben Iscaro, Irene Rodriguez, Fernando Nadra en Oscar Arevalo, uit de partij waren "verwiiderd". omdat zij een verkiezingsalliantie met de trotskistische Beweging naar het Socialisme (Movimiento al Socialismo, MAS) hadden afgewezen en een anti-F'eronistische houding hadden aangenomen. In febr. 1987 werd gemeld dat het Centrale Comité had besloten Iscaro en Arevalo uit de partij te zetten, omdat zij hadden geprobeerd een "Democratische Communistische Partij" te vormen.

Op 8 nov. 1986 besloot de PCA op de laatste dag van haar 16de congres het partijleiderschap te vernieuwen. Er kwam een nieuw nationaal secretariaat, waarvan secretaris-generaal Athos Fava deel uitmaakte, alsmede de secretaris voor organisatorische aangelegenheden, Jorge Preyra. Andere functies werden bekleed door Ernesto Salgado, Luis Heller en Patricio Etchegaray.
Ook besloot het congres het aantal leden van de politieke commissie van de partij te reduceren van 17 tot 12.

Op 4 november had Fava de congresleden een rapport van het Centrale Comité overhandigd, waarin stond dat "de vorming van een Nationaal en Sociaal Bevrijdingsfront (Frente de Liberacion Nacional y Social, FLNS) de belangrijkste taak van de partij was. Doel van het FLNS was de verwezenlijking van "een anti-imperialistische en anti-oligarchische volksrevolutie". Volgens Fava moest ook de "grote massa van Peronistische arbeiders" zich bij het FLNS aansluiten.

Antonio Francisco Cafiero op 6 september 1987 de dag dat hij tot gouverneur van de provincie Buenos Aires werd gekozen

Oprichting Agrarische Beweging

Op 7 dec. 1986 werd een nieuwe oppositiepartij opgericht, de Agrarische Beweging, die onder leiding stond van de Peronistische Afgevaardigde Raul Druetta. De nieuwe partij wilde "alle mensen samenbrengen die vóór boerenprodukten tegen eerlijke prijzen zijn en tegen speculatie".

Vorming van een Breed Bevrijdingsfront

Op 9 juni 1987 vormden 12 partijen, waaronder de Cominunistische Partij van Argentinië en de Humanistische Partij, een alliantie onder de naam Breed Bevrijdingsfront om bij verkiezingen een alternatief te bieden voor de regerende Radicale Burgerunie en de Peronisten.

VENEZUELA

ONTWIKKELINGEN MET BETREKKING TOT DE REGERING

Sinds het aantreden van president Jaime Lusinchi en zijn nieuwe kabinet op 2 febr. 1984 (pag. 366/2 e.v.-1984), deden zich in Venezuela binnen de regering o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Het kabinet van Lusinchi, die tot de sociaaldemocratische partij Democratische Actie (Accion Democratica. AD) behoorde, was het resultaat van de op 4 dec. 1983 in Venezuela gehouden algemene verkiezingen (pag. 347/1 e.v. en 366/2 e.v.-1984). Het was als volgt samengesteld:

Binnenlandse zaken - Octavio Lepage Barreto; buitenlandse zaken - Isidro Morales Paul: financiën - Manuel Azpurua Arreaza; defensie - gen. Humberto Alcalde Alvarez; ontwikkeling - Hector Hurtado Navarro: onderwijs - Ruth Lerner de Almea; gezondheid - Luis Manuel Manzanilla; landbouw en veeteelt - Felipe Gomez Alvarez: arbeid - Simon Antoni Pavan; transport en verbindingen - Juan Pedro del Moral; justitie - Jose Manzo Gonzalez: energie en mijnbouw - Arturo Hernandez Grisanti; milieu en natuurlijke hulpbronnen - Orlando Jose Castejon; stedelijke ontwikkeling - Rafael Martin Guedez: voorlichting en toerisme - Armando Duran; jeugdzaken - Milena Sardi de Selle; secretaris t.b.v. de president - Simon Alberto Consalvi.
Staatsministers. Luis Raul Matos Azocar - president van Cordiplan (bureau voor staatsplanning); Carlos Rafael Silva - president van het FIV (Venezolaans Investeringsfonds); Ignacio Iribarren Borges - cultuur; Luis Manuel Carbonell - wetenschap en technologie: Manuel Perez Guerrero - internationale economische zaken; Carmelo Lauria Lesseur - gouverneur van het federale district Caracas.

Op 28 juni 1984 werd schout-bij-nacht Andres Eduardo Brito Martinez beëdigd als minister van defensie, nadat gen. Humberto Alcalde Alvarez het kabinet had verlaten.

De nieuwe minister van defensie, die voordien secretaris van de Raad voor Nationale Veiligheid en Defensie was geweest, beloofde de structuur van de strijdkrachten te reorganiseren en zich te houden aan de noodzakelijke bezuinigingen.

Op 17 december 1984 vroeg president Lusinchi minister van voorlichting en toerisme Armando Duran af te treden, omdat die er niet in was geslaagd een rechtstreekse televisiereportage te verzorgen van de herdenking van de 154ste verjaardag van de dood van gen. Simon Bolivar. Durans portefeuille werd voorlopig overgenomen door staatsminister voor cultuur Ignacio Iribarren Borges.

Op 17 jan. 1983 kondigde de president van Cordiplan, Luis Raul Matos Azocar, zijn aftreden aan uit onvrede over het economische bezuinigingsbeleid van de regering. De verantwoordelijkheid voor Cordiplan werd eerst overgenomen door minister van ontwikkeling Hector Hurtado Navarro en later door Leopoldo Carnevalli.

Op 6 maart 1985 trad het voltallige kabinet af om president Lusinchi in de gelegenheid te stellen zijn ministersploeg te reorganiseren. Op 13 maart werd bekendgemaakt dat de reorganisatie was voltooid en dat het kabinet er nu als volgt uitzag:

Binnenlandse zaken - Octavio Lepage Barreto: buitenlandse zaken - Simon Alberto Consalvi; financiën - Manuel Azpurua Arreaza; defensie - schout-bij-nacht Andres Eduardo Brito Martinez; ontwikkeling - Hector Hurtado Navarro: onderwijs - Luis Manuel Carbonell; gezondheid - Otto Hernandez Pieretti: landbouw en veeteelt - Felipe Gomez Alvarez; arbeid - Simon Antoni Pavan; transport en verbindingen - Juan Pedro del Moral; justitie - Jose Manzo Gonzalez; energie en mijnbou - Arturo Hernandez Grisanti: milieu en natuurlijke hulpbronnen - Juan Francisco Otaola; stedelijke ontwikkeling - Rafael Martin Guedez; voorlichting en toerisme - Ignacio Iribarren Borges; jeugdzaken - Milena Sardi de Selle; secretaris t.b.v.de president - Carmelo Lauria Lesseur.
Staatsministers: Leopoldo Carnevalli - president van Cordiplan: Carlos Rafael Silva - president van het FIV: Ignacio Iribarren Borges - cultuur; Julio Arends -wetenschap en technologie; Manuel Perez Guerrero - internationale economische zaken; Miguel Angel Contreras Laguada - gouverneur van het Federale district Caracas; Leopoldo Sucre Figarella - president van het Venezolaanse bureau voor de regio Guyana.

Op 24 oktober overleed minister van staat voor internationale economische zaken Perez in Caracas.

Nadat het voltallige kabinet zijn ontslag had ingediend, maakte president Lusinchi op 8 jan. 1986 de vorming van een nieuw team bekend. Minister van ontwikkeling Hurtado stond zijn portefeuille af aan Jose Angel Ciliberto en volgde Carlos Rafael Silva op als president van het FIV (Fondo de Inversiones de Venezuela). De portefeuille milieu en natuurlijke hulpbronnen kwam in handen van Guillermo Colmenares Finol. Cesar Quintana Romero verving Rafael Martin Guedez als minister van stedelijke ontwikkeling.

De portefeuille jeugdzaken ging van Milena Sardi de Selle naar Virginio Olivo de Celli en Paulina Gamus volgde Ignacio Iribarren Borges op als staatsminister voor cultuur

Verder was er een ministerie voor de promotie van basisprodukten en coördinatie van staatsindustrie gecreëerd, dat werd gerund door Hernan Anzola Jimenez, voordien plaatsvervangend minister van energie, die nu de rang van staatsminister kreeg.

Op 30 juni 1986 werd Jose Rafael Cardozo Grimaldi beëdigd als minister van defensie nadat schout-bij-nacht Andres Eduardo Brito Martinez met ontslag was gegaan.

Op 2 sept. 1986 trad Octavio Lepage Barreto af als minister van binnenlandse zaken, omdat hij een verkiezingscampagne wilde beginnen. Hij wilde door zijn partij, de AD, worden voorgedragen als kandidaat voor de in 1988 in Venezuela te houden presidentsverkiezingen.

Binnen het kabinet werd zijn plaats ingenomen door Jose Angel Ciliberto, wiens portefeuille ontwikkeling werd overgenomen door Augusto Mirabel Bustillos, tot op dat moment gouverneur van de staat Miranda.

In apr. 1987 werd Mirabel binnen het kabinet vervangen door Hector Meneses, tot dan toe plaatsvervangend minister van financiën, terwijl Modesto Freitas president van Cordiplan werd als opvolger van Leopoldo Carnevalli.
Luis Manuel Carbonell stond zijn portefeuille onderwijs af aan Pedro Cabello Poleo, voordien president van het Instituut voor Nationale Waterwerken.
Vice-adm. Andres Eduardo Brito Martinez, de vroegere minister van defensie, werd benoemd tot presidentieel adviseur voor zaken die met de zee, rivieren en meren te maken hadden.

Op 26 okt. 1987 wisselden de president van het FIV, Hector Hurtado Navarro, en de minister van financiën, Manuel Azpurua Arreaza, van portefeuille. Verder werd Francisco Montbrun minister van gezondheid als opvolger van Otto Hernandez Pieretti. Carlos Croes werd benoemd tot hoofd van het Centrale Inlichtingenbureau (OCI) en kreeg de rang van staatsminister.

Na verdere kabinetswijzigingen. die op 11 jan. 1988 werden gemeld, zag het kabinet er als volgt uit:

Binnenlandse zaken - Jose Angel Ciliberto; buitenlandse zaken - German Nava Carrillo; financiën - Hector Hurtado Navarro; defensie - gen. Eliodoro Guerrero-Gomez; ontwikkeling - Hector Meneses; onderwijs - Pedro Cabello Poleo: gezondheid - Francisco Montbrun; landbouw en veeteelt - Wenceslau Mantilla: arbeid - Simon Antoni Pavan; transport en verbindingen - Juan Pedro del Moral; justitie - Jose Manzo Gonzalez; energie en mijnbouw - Arturo Hernandez Grisanti; milieu en natuurlijke hulpbronnen - Guillermo Colmenares Finol: stedelijke ontwikkeling - Cesar Quintana Romero; jeugdzaken - Virginia Olivo de Celli; secretaris-generaal t.b.v.de president - Carmelo Lauria Lesseur.

Staatsministers: Modesto Freitas - president van Cordiplan; Manuel Azpurua Arreaza - president van het FIV; Jose Francisco Sucre Figarella - cultuur: Julio Arends - wetenschap en technologie; Leopoldo Sucre Figarella - president van het Venezolaanse bureau voor de regio Guyana; vice-adm. Andres Eduardo Brito Martinez - presidentieel adviseur voor zaken die te maken hadden met de zee, rivieren en meren; Carlos Croes - hoofd van het Centrale Inlichtingenbureau.

KANDIDATEN VOOR DE PRESIDENTSVERKIEZINGEN VAN EIND 1988

Op 11 okt. 1987 koos de regerende Accion Democratica Carlos Andres Perez Rodriguez die van 1974-1979 president van Venezuela was geweest, tot kandidaat voor de in 1988 te houden presidentsverkiezingen. Perez kreeg 66 procent van de stemmen en zijn rivaal Octavio Lepage Barreto, die op 2 sept. 1986 was afgetreden als minister van binnenlandse zaken, 34 procent.

De campagne om de partijvoordracht werd gekenmerkt door een open strijd tussen Lepage die werd gesteund door de Venezolaanse president Jaime Lusinchi, en Perez, die door de steun van belangrijke vakbondsleiders de overwinning behaalde.

In de *Financial* Times van 23 nov. 1987 werd gemeld dat de oppositionele So-

ciaal-Christelijke Partij (Copei) haar secretaris-generaal, de jurist Eduardo Fernandez. had aangewezen als presidentskandidaat. Op een partijcongres in Caracas versloeg Fernandez met 67,4 procent van de stemmen zijn belangrijkste tegenstander Rafael Caldera Rodriguez. de kandidaat van de Copei voor de presidentsverkiezingen van 4 dec. 1983 en president van Venezuela van 1969-1974.

Op 1 juni 1987 was een vooraanstaand lid van de AD, Atilio Ravicini, gedood. toen hij door zes personen werd aangevallen. De politie in de staat Lara had de zaak in onderzoek.

In *NRC/H'blad* (8-1-1988) meldde correspondent Ferry Versteeg over de strijd om de presidentskandidatuur o.m. het volgende:

Venezuela is het land van de vrijwel permanente verkiezingscampagnes. Luttele dagen nadat Jaime Lusinchi eind 1983 namens de sociaal-democratische Accion Democratica zijn tegenstander Rafael Caldera van de christen-democratische Copei versloeg bij presidentsverkiezingen, begonnen in deze twee partijen alweer de discussies en het touwtrekken over Lusinchi's opvolging eind 1988.

Sommige partijleiders e-i electorale autoriteiten ondernamen pogi ,gen deze eeuwige en kostbare politieke carrousel te doorbreken en de campagneperioden drastisch te beperken. Zonder resultaat.

De afgelopen maanden. ruim een jaar voordat eind 1988 de echte presidentsverkiezingen plaatsvinden, bereikte het electorale rumoer nieuwe hoogten, toen de partijen hun uiteindelijke presidentskandidaten moesten produceren. Vooral de uitbundige campagne in de boezem van de Accion Democratica - die sinds het einde van de dictatuur in 1958 vier van de zes presidenten mocht leveren - deed al denken aan algemene verkiezingen. Tegenover elkaar stonden de 65-jarige Carlos Andres Perez, een van energie barstende figuur die van 1974 tot 1979 al president was, en de minder kleurrijke partijbons Octavio Lepage. Samen investeerden zij meer dan duizend krantepagina's aan advertenties in hun pogingen de kandidatuur in de wacht te slepen, maakten zij lange tournees door het land en waren zij niet weg te slaan van het tv-scherm.

Daarbij putte Perez voordeel uit het heimwee van veel Venezolanen naar de overvloedige jaren zeventig, toen de olie-inkomsten recordhoogten bereikten en zelfs mensen uit de middenklasse af en toe in Miami gingen winkelen. In die jaren streelde de populistische en charismatische president Perez de nationale trots door buitenlandse belangen in de olie- en mineralensectoren te nationaliseren en tegelijkertijd grootscheepse aluminium- staal-, energie- en olieprojecten te entameren. die vandaag tot veler verbazing redelijk blijken te werken. De dynamiek van toen krijgt nu extra glans omdat Venezuela het sinds 1979 moest stellen met twee tamelijk saaie presidenten. die ook nog moesten regeren in tijden van teruglopende oliebaten.

Daar stond tegenover dat Perez destijds door zijn personalistische. autocratische en soms naar corruptie riekende regeerstijl veel vijanden maakte, ook in zijn Accion Democratica. Tot die vijanden behoort ongetwijfeld de huidige president Lusinchi.
Hoewel Perez in vrijwel alle opiniepeilingen het hoogst scoort, verzette de president zich niet hand en tand en met veel (regerings)geld, tegen diens ambities en plaatste zijn volle gewicht achter de kandidatuur van Octavio Lepage

Tevergeefs, iiaar op 11 oktober jongstleden bleek Toen kozen 33.000 van de 50.000 partijgedelegeerden voor Perez Om blijvende schade aan de partijeenheid te voorkomen. kreeg Jaime Lusinchi vanuit de partijtop de raad eieren voor zijn geld te kiezen en Perez te steunen. Naar verluidt gaat de president daarmee akkoord mits zijn vriendin en particuliere secretaresse Blanca Ibanez. alias Blanquita. parlementslid wordt. Wat haar onschendbaarheid zal bezorgen.

Volgens Venezolaanse politieke analisten kan Ibañez dit in de toekomst wellicht gebruiken, want zij begeleidt Lusinchi niet alleen in bed. maar ook in zijn presidentiële arbeid. Zozeer zelfs dat zij een vrouwelijke Raspoetin wordt genoemd. die er belangrijke besluiten en benoemingen wist door te drukken. Zo schopte haar professor het tot directeur van de justitiele politie.
Intussen vervolgt Carlos Andres Perez zijn reizen door Venezuela en dc wereld - onder meer als vice-president van de Socialistische Internationale. Hij licht politieke leiders en zaken-tycoons in over zijn toekomstplannen en straalt het elan uit van een man die zich zeker weet van de overwinning later dit jaar. Dan zal hij de strijd aanbinden tegen elf andere kandidaten. van wie alleen die van de christen-democratische Copei serieus valt te nemen.
Ook in Copei-kring was de strijd om de presidentskandidatuur hevig. De 71-jarige ex-president en mede-partijoprichter Rafael Caldera nam het daar op tegen zijn voormalige protégé Eduardo Fernandez, de 47-jarige secretaris-generaal van de Copei. Beiden richtten pijlen op het sociaal-democratische ,.wanbeleid" van president Jaime Lusinchi, maar ontzagen elkaar evenmin Caldera beklemtoonde met een schuin oog naar Fernandez dat Venezuela nu meer dan ooit behoefte heeft aan ervaring en eerlijkheid.
Fernandez pleegde op zijn beurt een soort ..vadermoord" door te waarschuwen tegen aderverkalking in de politiek en bood de Venezolanen ,,een echte verandering en nieuwe modellen van ontwikkeling" Eduardo Fernandez, die door zijn aanhangers El Tigre (de tijger) wordt genoemd, trok afgelopen november aan het langste eind.
Hoewel de sociaal-democraat Perez vooralsnog de populairste politicus van het land blijft en hij de aanstaande verkiezingen vanuit Olympische hoogten afschildert als een nuttige formaliteit, is de christen-democraat Eduardo Fernandez, volgens politieke commentatoren in Caracas, niet op voorhand kansloos. Zijn populariteitscurve schoot sinds november omhoog. Bovendien rekent de Copei-leider erop dat de matige resultaten van president Lusinchi's economische beleid de verkiezingsprestaties van diens partijgenoot Perez in december aanstaande negatief zullen beïnvloeden.
Ook de vooraanstaande econoom Maza Zavala houdt daar rekening mee: ,,Als de inflatie en de werkloosheid op de huidige hoge niveaus blijven. kunnen de kiezers de Accion Democratica daarvoor straffen." De economische malaise, die goeddeels wordt veroorzaakt door de lagere olieprijs, leidde eind vorig jaar zelfs tot ernstige studentenrellen in vijf Venezolaanse steden, waarbij drie doden en tientallen gewonden vielen.
De kans dat links Venezuela deze malaise in december aanstaande zal uitbuiten. is overigens nihil. Ondanks langdurige pogingen de versnipperde krachten te bundelen schoven drie linkse partijen eind 1987 toch drie kandidaten naar voren. De enige met een nationale statuur is Teodoro Petkoff van de ,,Beweging naar het socialisme". Petkoff draait als parlementariër al vele jaren vreedzaam mee in het gevestigde politieke bedrijf. Toch maakt zijn verleden als linkse guerrillastrijder hem niet bij uitstek geschikt om Venezuela's feitelijke twee-partijenstelsel te doorbreken.

ZAÏRE

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 6 september 1987 vonden verkiezingen plaats vooi de Nationale Wetgevende Raad (parlement) Het aantal zetels was van 310 tot 210 teruggebracht Er waren 1 075 kandidaten die allen behoorden tot de eenheidupai tij Mouvement populaire de la revolution (MPR) In Zaïre geldt een opkomstplicht
De autoriteiten hadden een reeks maatregelen genomen orn onregelmatigheden bii de verkiezingen te vermijden Die waren wel voorgekomen bij de jongste lokale verkiezingen in juli mrt als gevolg dat de uitslag daarvan ongeldig was verklaard Op 6 september moesten de stemlokalen onmiddellijk na afloop van de verkiezingen dienst doen als telbuieaus De stemmen weiden geteld in aanwezigheid van een getuige van elke kandidaat en van waarnemers van de MPR Verstoringen van enige omvang werden niet gemeld aldus verkiezingsfunctionarissen (AP, AFP)

DEEL OPPOSITIE VORMT REGERING-IN-BALLINGSCHAP. AKKOORD VAN GBADOLITE. UPDS-LEIDER TSHISEKEDI TERUG IN KINSHASA.

Op 8 september 1987 maakte een woordvoerder van de Zaïrese oppositiepartij PDSC (Parti démocratique et socialiste du Congo), Leonard Mulopo, in Genève (Zwitserland) bekend dat dertien oppositiebewegingen in het Zwitserse Bex een regering-in-ballingschap hadden gevormd ,.met als enige doel de dictator (bedoeld Mobutu) met alle middelen ten val te brengen". Premier van die regering was Jerry Mahele van de Mouvement National Congolais (MNC).

De dertien partijen hadden een document ondertekend waarin zij zich verplichtten de democratie in Zaïre te herstellen. Daaraan was niet meegewerkt door de Union pour la démocratie et le progrès social (UDPS). omdat deze gemene zaak met het Mobuturegime had gemaakt, aldus Mulopo.

Akkoord *van Gbadolite.* Vertrek *Tshisekedi*

In juni 1987 had president Mobutu leidende figuren van de UDPS ontmoet in zijn residentie-stad Gbadolite. Die waren uit de gevangenis overgebracht. aldus *NRC/H'blad* (11-1-'88). Tijdens die ontmoeting werd overeengekomen dat de UDPS positief zou meewerken in het kader van het regime, en meer

inspraak zou krijgen binnen de eenheidspartij MPR. Conform dit ,,akkoord van Gbadolite", waarvan de tekst nooit officieel is bekendgemaakt, werden drie prominente UDPS-leden, o.w. oud-minister Ngalula, in het Centrale Comité van de MPR opgenomen. Daarin zou vervolgens zijn gesproken over een mogelijke grondwetsherziening, waarbij de bepaling dat de Staat en de Partij één zijn wellicht zou worden geschrapt, aldus Manu Ruys in De Standaard (14-1-'88).
Maar de secretaris-generaal van de UDPS, oud-minister Etienne Tshisekedi Wa Mulumba, die op 17 januari 1986 door het staatsveiligheidshof te Kinshasa tot 18 maanden gevangenisstraf was veroordeeld (pag.287/1-'87), vertrok na zijn vrijlating naar het buitenland. Hij reisde rond in West-Europa (incl. België), de Verenigde Staten en Senegal, waarbij hij heel wat politieke en andere contacten legde (o.m. met Amerikaanse Congresleden) en zich soms laatdunkend en kritisch uitliet over het beleid van Mobutu.

Terugkeer Tshisekedi

Op 8 januari 1988 keerde Tshisekedi in Kinshasa terug om naar eigen zeggen een overgangsregering te vormen met hemzelf als premier. ,,Mobutu mag alleen nog ceremonieel president zijn", zo verklaarde Tshisekedi bij zijn vertrek van de Brusselse luchthaven Zaventem.
De volgende dagen nam Tshisekedi contact op met zijn politieke vrienden. Ook bracht hij verslag uit aan UDPS-voorzitter Kibassa Maliba, die volgens Le Monde (19-1) eveneens tot het Centrale Comité van de MPR was toegetreden

Op 17 januari 's morgens verzamelden duizenden Zaïrezen zich in Kinshasa bij de Kasavubu-brug voor een illegale openbare bijeenkomst van de UPDS. Toen Tshisekedi daar het woord wilde nemen, greep de politie in. Volgens de UPDS vielen daarbij drie doden en tientallen gewonden en werd Tshisekedi samen met een honderdtal UDPS-aanhangers gearresteerd. Het officiële persbureau AZAP meldde alleen de arrestatie van Tshisekedi wegens ,,aantasting van de staatsveiligheid en de openbare orde", die in verband daarmee voor het staatsveiligheidshof zou moeten verschijnen. Van officiële Zaïrese zijde werd ontkend dat er doden waren gevallen.

Op 19 januari maakte AZAP bekend dat het openbare onderzoek tegen Tshisekedi was opgeschort, omdat deze sinds zijn opsluiting ten prooi was gevallen aan ,,een heftige en verontrustende agitatie". Daarom zou hij aan een psychiatrisch onderzoek worden onderworpen.
Dit onderzoek werd uitgevoerd door een medisch team van het neuropsychopathologisch centrum van Kinshasa. In zijn rapport concludeerde dit team, aldus een bekendmaking van AZAP op 6 februari, dat Tshisekedi kenmerken vertoonde van ,,een verwarde persoonlijkheid", wat o.a. tot uiting kwam door een ..chronisch delirium" en ,,grootheidswaanzin". Daarop schortte het staatsveiligheidshof de gerechtelijke procedure tegen Tshisekedi op om hem in staat te stellen psychiatrische zorg te ontvangen.
Op 18 februari maakte de Zaïrese minister van burgerrechten, Nimy Mayidika Ngimbi, in Genève bekend dat Tshisekedi in het psychiatrisch hospitaal van Kinshasa was opgenomen wegens ,,tekenen van geestelijke ontsporing". Hij zou daar twee maanden in observatie moeten blijven, aldus de minister.

In de nacht van 11 op 12 maart werd Tshisekedi in vrijheid gesteld. Hij mocht naar zijn woning in Kinshasa terugkeren, waar hij nu door zijn eigen arts wordt verzorgd, aldus De *Standaard* (14-3).

(Vor.ber.pag. 28711-1987)

REORGANISATIE KABINET. NIEUWE PREMIER. KARL-I-BOND TERUG OP BUITENLANDSE ZAKEN

Op 7 maart 1988 bracht president Mobutu Sese Seko belangrijke wijzigingen aan in de samenstelling van de Nationale Uitvoerende Raad (kabinet). Sambwa Pida Nbagui werd benoemd tot eerste staatscommissaris (premier) als opvolger van Mabi Mulumba (sinds 22 januari 1987), die de regering verliet maar zijn zetel in het Centrale Comité van de eenheidspartij MPR behield.

Sambwa Pida Nbagui was met enkele onderbrekingen van 1970 tot 1985 gouverneur van de centrale bank. Op 5 juli 1985 werd hij minister van planning. Op 29 juli 1987 meldde het Zaïrese persbureau AZAP dat Sambwa tot vice-premier was benoemd met onder zijn directe verantwoordelijkheid de volgende vijf gedelegeerde ministers: Malumba Lukoji (planning). Kinzonzi Mvutukidi Ngindu (financiën), Kamitatu Masamba (begroting), Nyembo Shabani (economie en industrie; tevoren minister van financiën) en Tambwe Mwamba (voorheen minister van staatsinvesteringen).

De nieuwe regering telt twee vicepremiers: Nyembo Shabani (nu belast met economie en financiën) en Nimy Mayidika Ngimbi (belast met politiek, administratie en sociale zaken; voorheen minister van burgerrechten).
Nguza Karl-I-Bond, voormalig premier en minister van buitenlandse zaken, die in juli 1986 tot ambassadeur in Washington was benoemd (pag. 287/2-'87) werd nu opnieuw minister van buitenlandse zaken. Hij verving mevr. Ekila Lyonda (sinds 22 januari 1987) die met de portefeuille van voorlichting werd belast in plaats van Mandungu Bula Nyati. Deze werd nu minister van territoriaal bestuur (binnenlandse zaken) en decentralisatie. Op financiën kwam de veteraan Kamitatu Massamba. Kibangula Kia Makongo werd minister van het nieuwe departement van stedebouw en huisvesting.
Volgens het persbureau AZAP zal de nieuwe regering zich bij voorrang inzetten voor het economisch, financieel en monetair herstel. President Mobutu had de internationale financiële wereld laten weten dat Zaïre niet langer bereid is een netto-uitvoerder van kapitalen te zijn, aldus AZAP, en dat het zijn inkomsten gaat mobiliseren, wat ook een herstructurering inhoudt van de staatsondernemingen. (AFP; De Standaard 9-3)

(Vor.ber.pag. 256/1-1987)

AKKOORD MET IMF. HERSCHIKKING SCHULDEN

Op 17 mei 1987 bereikte Zaïre een overeenkomst met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) waarbij het kredieten voor een totaal van 282,1 mln SDRs kreeg toegekend. Daarvan was 100 mln SDRs in de vorm van een standby krediet voor 12 maanden en 136,8 mln SDRs in het kader van een structurele aanpassingsfaciliteit (SAF), terwijl de rest als compensatie voor forse exportverliezen diende.
Op 22 mei 1987 verleende de Club van Parijs (Westerse donorlanden) Zaïre 15 jaar uitstel van betaling (incl. een aflossingsvrije periode van 6 jaar) voor een deel van zijn buitenlandse schuld, t.w. een bedrag van $846 mln.
Tegelijk kreeg Zaïre van de consultatieve groep van de Wereldbank voor de komende twee jaar $ 1,48 mrd aan steun toegezegd na tweedaags beraad in Parijs.
Volgens de toenmalige Zaïrese minister van planning, Sambwa Pida Nbagui, waren zijn gesprekspartners gevoelig gebleken voor het argument dat Zaïre zonder financiële steun ,,op weg gaat naar zelfmoord". Hij stelde dat zijn land tot 1990 $ 1,8 mrd aan deviezenhulp nodig heeft. In 1986 moest 26% van Zaïres exportdeviezen aan het voldoen van zijn schuldenverplichtingen worden besteed. (Reuter; *NZZ* 25-5-'87).

(Vor.ber.pag. 256/3-1987)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ETNISCHE ONLUSTEN IN TRANSKAUKASUS

Op 22 febr. 1988 verscheen de partijleider van de Sowjet-republiek Armenië, Karen Demirtsjan, op de Armeense televisie met een oproep aan de bevolking tot kalmte. In verschillende Armeense steden werd toen al enkele dagen massaal gedemonstreerd. In de hoofdstad Jerevan vonden deze demonstraties plaats op het grote plein voor de opera.

De betogingen waren begonnen toen de autoriteiten in Abovjan, circa 9 kilometer buiten Jerevan, een fabriek van synthethisch rubber wilden openen terwijl een zelfde fabriek in Jerevan, die gesloten had zullen worden, nog volop in bedrijf was. Volgens de demonstranten vormden de fabrieken een bedreiging voor de gezondheid en tastten ze de Armeense historische monumenten aan.

Bij de demonstranten hadden zich andere betogers gevoegd, die eisten dat het autonome gebied Nagorno-Karabach, dat vroeger deel had uitgemaakt van Armenië, weer bij deze republiek zou worden ingelijfd. Het betreffende gebied, dat 4.400 vierkante kilometer groot was en 160.000 inwoners telde, was in 1921 door Stalin bij de republiek Azerbajdzjan gevoegd, maar werd nog voor ruim 80% door Armeniërs bewoond. Demirtsjan liet in zijn oproep weten dat over de kwestie van de fabrieken gepraat zou kunnen worden, maar dat er geen sprake zou zijn van een wijziging van de grenzen.

Op de daaropvolgende dagen kwamen in Jerevan opnieuw honderdduizenden mensen op de been om te betogen voor inlijving van Nagorno-Karabach. Volgens dissidente bronnen had het leger strategische punten in de stad bezet om de toestand onder controle te houden.

Partijleider Nagorno-Karabach ontslagen

Op 24 febr. 1988 werd de partijleider van het autonome gebied Nagorno-Karabach wegens ,,tekortkomingenop zijn werk" ontslagen. De partijleider, de Rus Boris Keworkow, werd van zijn functie ontheven tijdens een partijvergadering in Stepanakert, de hoofdstad van het gebied. Hij werd vervangen door de Armeniër Genrich Pogosjan.

In Nagorno-Karabach was het al weken onrustig. Volgens Sergej Grigorjants, uitgever van het onofficiële blad Glasnost,waren de onlusten begonnen, nadat de Sowjet-autoriteiten in januari een petitie van 73.000 Armeniërs voor de terugkeer van Nagorno-Karabach hadden afgewezen. Hierna was op 20 februari een buitengewone zitting gevolgd van de sowjet (deelparlement) van de regio, waar met 110 stemmen voor, 117 tegen en 13 onthoudingen een motie was aangenomen voor gebiedsherziening.

Achtergronden van het conflict

In het *NRC/H'blad* (23-3-1988) schreef correspondente Laura Starink de volgende toelichting bij de achtergronden van het conflict:

Transkaukasie. sinds februari het toneel van heftige twisten tussen Armeniers en Azerbajdzjani. is al eeuwen een roerig gebied. Niet alleen wonen er vele volkeren met zeer uiteenlopende tradities - Armeniërs. Azeri. Georgiërs, Tataren. Koerden en een groot aantal kleinere volkeren -. ook loopt er een religieuze scheidslijn door het gebied, tussen de christelijke Armeniers en Georgiers en de islamitische Azerbajdzjani of Azeri.

De val van het tsarenrijk in 1917 opende voor de Kaukasische landen de weg naar de onafhankelijkheid. Aanvankelijk dachten ze die nog gezamenlijk te bewandelen. in april 1918 vormden Armenië, Azerbajdzjan en Georgië een onafhankelijke Trauskaukasische Federale Republiek. Maar al een maand later viel die republiek in drie delen uiteen en op 30 oktober 1918 riep Armenië formeel zijn onafhankelijkheid uit.

De relatie tussen het Armeense bewind van de Dasjnaken - een nationalistische partij die in ballingschap nog steeds bestaat - en de eveneens onafhankelijke buren Georgië en Azerbajdzjan (waar de pro-Turkse Moesafat-partij aan het bewind was) waren uiterst slecht In 1918 waren de Armeniers al enkele jaren het middelpunt geweest van golven van geweld. Toen de Turken in 1915-1916 honderdduizenden Armeniërs vermoordden, vonden ook in het Azerbajdzjaanse Bakoe anti-Armeense pogroms plaats. In maart 1918 joegen de Armeniërs op hun beurt een paar duizend Azeri over de kling. Toen in september 1918 de Turkse legers met steun van de Azerbajdzjaanse moesafatisten Bakoe innamen werden volgens de Sowjet-historicus Joeri Poljakow in drie dagen tijd dertigduizend mensen gedood. voornamelijk Armeense arbeiders

Tussen de uitroeping van de Armeense onafhankelijkheid in oktober 1918 en december 1920. toen de Vrede van Gumru werd getekend, voerde Armenië oorlog tegen alle drie zijn buren: Turkije, Georgië en Azerbajdzjan. Die tegen de Turken was de belangrijkste. Met behulp van de Britten, hun belangrijkste be-. schermheren, veroverden de Armeniers Kars en deden ze een poging het Frans-Armeense invasieleger in Trabzon aan de Zwarte Zee te bereiken. Dat werd door de Turken verhinderd. Zij zetten in september 1920 een tegenaanval in, heroverden Kars en dwongen de jonge Armeense staat tot de vrede van Gumru (Alexanderpo!. nu Leninakan) i-an 2 en 3 december 1920. waarbij Armenië de veroverde gebieden moest afstaan, moest erkennen dat Turkije geen Armeense minderheid heeft en Nachitsjevan moest opgeven. Dit gebied. ingeklemd tussen Armenië en Turkije, zou een autonoom Turks gebied worden Een dag na de vrede van Gumru greep een linkse coalitie in Jerevan de macht en werd de Armeense Sowjet-republiek uitgeroepen. Die ging overigens in maart 1922 op in de Transkaukasische Sowjet-republiek.

In 1919 en 1920 werd door de Armeniërs ook oorlog gevoerd tegen Azerbajdzjan, voor alles om de Armeense enclave Karabach, dat in de loop van die oorlog werd veroverd maar later weer moest worden opgegeven. Toen in Azerbajdzjan op 28 april 1920 de Sowjet-republiek werd uitgeroepen maakte Karabach daar deel van uit. Op 1 december 1920 echter vaardigde het Revolutionaire Comité van de Sowjet-Republiek , geleid door Nariman Narimanov, een verklaring uit waarin ten aanzien van Nagorno-Karabach werd bepaald dat de bevolking, grotendeels Armeens. zelf mocht beslissen bij welke republiek de enclave zou worden ingedeeld.

Tot zo'n vorm van zelfbeschikking is het niet gekomen. Op 12 juni 1921 besloot de raad van volkscommissarissen (de regering) van Sowjet-Armenië dat Karabach deel zou uitmaken van Armenië. Negen dagen later verklaarde Azerbajdzjan zich tegen dat besluit. Daarop kwam op 4 juli in Tbilisi het Kaukasus-bureau van het

Beeld van een demonstratie in Jerevan op 24 februari 1988

Weekblad 57ste jaargang No 2940, pag 43127 43142

Karen Demirtsjan, de partijleider van de Armeense Sowjet-republiek.

Centraal Comité van de partij bijeen, onder leiding van Stalin, volkcommissaris (minister) van nationaliteiten. Ter discussie stond de toekomst van Nagorno-Karabach. Er werden twee resoluties in stemming gebracht. Volgens de eerste bleef Karabach deel uitmaken van Azerbajdzjan. de tweede wees Karabach toe aan Armenië. De eerste resolutie kreeg drie stemmen, waaronder die van Narimanov, de tweede resolutie kreeg er vier, waaronder die van belangrijke politici als Ordzjonikidze en Kirov. Stalin nam geen deel aan de stemming. Nagorno-Karabach kwam dus bij Armenië

Een dag later echter kwam het Kaukasus-bureau opnieuw bijeen, opnieuw met Stalin erbij. Besloten werd nu, ,,uitgaande van de noodzaak van nationale vrede tussen moslims en Armeniers en van de economische band tussen Opper- en Neder-Karabach" om Nagorno- (Opper) Karabach binnen de grenzen van de Azerbajdzjaanse socialistische sowjet-republiek te laten, met dien verstande dat het uitgebreide provinciale autonomie krijgt."

Waarom het Kaukasus-bureau zich bedacht is onduidelijk, even onduidelijk als Stalins rol in de besluitvorming en als de invloed van de Turken. In maart 1921 werd bij het Verdrag van Kars de Turks-Russische grens vastgesteld. Daarbij werd bepaald dat de provincie Nachitsjevan aan Azerbajdzjan zou worden toegewezen. Nachitsjevan ligt geografisch ingeklemd tussen Armenië en Turkije. Het had (bij de vrede van Gumru) de status van autonoom gebied gekregen, maar werd in Kars bij Azerbajdzjan gevoegd. Dat is op zich ongebruikelijk. De Sowjet-Unie kent naast vijftien unierepublieken een groot aantal ,,autonome" republieken, die staatkundig onder een van de unierepublieken vallen en slechts weinig echte autonomie kennen. Gewoonlijk liggen zij in de unierepublieken waar zij bij horen. Dat het in Nachitsjevan nu rustig is komt omdat het merendeel van de Armeense bevolking er inmiddels is weggetrokken.

De Armeniërs hebben twee verklaringen voor de ommekeer van 5 juli 1921 waarbij Karabach alsnog aan Azerbajdzjan werd toegewezen. Volgens de eerste zou dit een concessie zijn aan de Turken. De Sowjet-Unie had grote sympathie voor de bevrijdingsstrijd van Mustafa Kemal (Atatürk) en was daarom bereid aan de Turkse (pro-Azerbajdzjaanse)verlangens tegemoet te komen Daarbij speelde uiteraard ook de toegang tot de Bosporus een rol: vriendschap met de nieuwe Turkse leiders zou die toegang vergemakkelijken.

Volgens de tweede versie is hier sprake geweest van Stalins verdeel-en-heers politiek. Hij wilde de republieken verzwakken door ze op te zadelen met binnenlandse nationaliteiten-problemen. Het lijkt echter niet erg aannemelijk dat Stalin in 1921 al over zoveel macht beschikte.

Dat Stalin een hekel had aan de Armeniers tonen zij aan met behulp van een brief van hem aan Lenin, gedateerd op 12 februari 1921. Stalin zegt hierin: ,,Ikben gisteren pas te weten gekomen dat Tsjitsjerin (volkscommissaris voor buitenlandse zaken) de Turken werkelijk een stompzinnige eis heeft gestuurd over evacuatie van Van, Mush en Bitlis (Turkse provincies met een grote Turkse meerderheid) ten gunste van Armenië. Die Armeense imperialistische eis kan niet de onze zijn. We moeten Tsjitsjerin verbieden Turkije nota's te sturen die gedicteerd worden door de nationalistische hardnekkigheid van de Armeniërs.

De autonome provincie Nagorno-Karabach werd uiteindelijk op 7 juli 1923 opgericht. als onderdeel van Azerbajdzjan. Het gebied telde in 1970 162.000 inwoners, van wie 123.000 Armeniërs en 37.000 Azeri.

De Azeri, die een Turkse taal spreken, behoren tot de minst gerussificeerde van alle moslim-Turkse volkeren van de Sowjet-Unie. 75 procent van de Azeri is shi'it. Voor de revolutie waren er 2000 moskeeën in Azerbajdzjan; er zijn er nog zestien over. Sinds 1928 hebben de Kaukasische shi'ieten weinig contact meer met hun religieuze centra in Irak en Iran. Zij hebben geen eigen ayatollahs, maar de grote religieuze feesten zijn zeer populair en worden door iedereen gevierd. De progressieve, radicale intelligentsia van Azerbajdzjan is traditioneel altijd sterk op Turkije gericht geweest. En die band met Turkije is precies wat de Armeniërs op de Azeri tegen hebben.

Gorbatsjow vraagt *kalmte*

Op 26 februari werd voor de radio en televisie van Armenië en Azerbajdzjan een oproep voorgelezen van Sowjet-leider Gorbatsjow, waarin hij de bevolking van beide gebieden maande de kalmte te bewaren. Het aanwakkeren van onrust en van wantrouwen van het ene volk tegenover het andere kon de oplossing van problemen alleen maar bemoeilijken, zo zei hij. Hij erkende dat er ,,onopgeloste kwesties in de Sowjet-samenleving zijn", maar deed een beroep op allen de tradities van vriendschap tussen de verschillende volkeren hoog te houden. De partijleider beloofde dat tijdens een van de komende zittingen van het Centraal Comité van de CPSU ,,wegen zullen worden vastgesteld voor het oplossen van verschillende sociaal-economische, culturele en andere problemen".

Gorbatsjows oproep werd in Armenië en Azerbajdzjan voorgelezen door resp. Wladimir Dolgich en Georgi Razoemowski, twee kandidaat-leden van het Politburo die vanuit Moskou samen met hun collega Pjotr Demitsjew naar Transkaukasië waren gestuurd om orde op zaken te stellen. Ook de plaatsvervangend procureur-generaal van de Sowjet-Unie, Aleksandr Katoesew, was naar Azerbajdzjan gekomen om zich van de situatie op de hoogte te stellen.

In Jerevan was die dag opnieuw door enkele honderdduizenden mensen betoogd. De demonstranten waren met treinen, bussen en vliegtuigen uit alle delen van Armenië naar de hoofdstad gekomen. De betogingen hadden een vreedzaam verloop.

Armeniërs schorten acties op. *Twee* doden in *Azerbajdzjan*

Aan de manifestatie in Jerevan kwam op 27 februari een eind, nadat het organisatiecomité de demonstranten op het Operaplein had opgeroepen de acties een maand op te schorten.

Twee vooraanstaande Armeniërs, de bejaarde dichteres Silva Kapoetikjan en de schrijver Zori Balajan, brachten de menigte verslag uit van het geprek dat zij de dag ervoor gevoerd hadden met partijleider Michail Gorbatsjow in Moskou. Volgens Balajan zou Gorbatsjow veel begrip hebben getoond voor de problemen in Nagorno-Karabach en had hij een ,,rechtvaardige oplossing" beloofd. De Sowjet-leider zou hebben toegegeven dat in officiële verklaringen in verband met de demonstranten ten onrechte het woord ,,extremisten" was gebruikt en dat deze benaming ,,geen onderdeel meer uitmaakt van het officiële taalgebruik".

De plaatsvervangend procureur-generaal van de Sowjet-Unie, Aleksandr Katoesew, verklaarde op 27 februari voor radio Bakoe dat bij botsingen tussen Azerbajdzjani en Armeniërs twee doden waren gevallen in een deel van Azerbajdzjan dat grensde aan Nagorno-Karabach.

Doden bij pogroms tegen Armeniërs in Soemgait

Op 28 febr. 1988 vonden in de Azerbajdzjaanse stad Soemgait, een industriecentrum aan de Kaspische Zee, ernstige ongeregeldheden plaats, die met name onder het Armeense deel van de bevolking talloze slachtoffers eisten. De berichtgeving over de gebeurtenissen kwam traag op gang.

Het Sowjet-persbureau Tass meldde op 29 februari dat een ,,groep vandalen" in Soemgait de rellen had aangesticht en dat er sprake was van ,,plundering en geweld". Er waren maatregelen genomen om de toestand te ,,normaliseren", aldus Tass. Over een eventueel verband tussen de rellen en de wrijvingen tussen Armeniërs en Azeri - de grootste bevolkingsgroep in Azerbajdzjan - van de voorafgaande weken werd geen mededeling gedaan.

De woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken, Gennadi Gerasimow, deelde op 1 maart mee dat

in de stad Soemgait een avondklok was ingesteld (tussen 8 uur 's avonds en 7 uur 's ochtend) en dat door het leger gepatrouilleerd werd. Gerasimow had het over ,,ontwikkelingen in Armenië en Azerbajdzjan die ongerustheid oproepen".
Een dag later bevestigde Gerasimow dat bij de incidenten in Soemgait mensen waren omgekomen. Hij noemde geen cijfer.
Een woordvoerder van de Azerbajdzjaanse televisie verklaarde op 2 maart dat de rellen waren veroorzaakt door ,,jonge Azerbajdzjaanse straatschenders", wier familieleden uit de Armeense plaats Kafan naar Soemgait waren gevlucht in verband met de massale betogingen in Armenië.

Op 4 maart maakte *Tass* bekend dat op 28 februari in Soemgait 31 doden waren gevallen, onder wie ook bejaarden en vrouwen. Gezegd werd dat de slachtoffers tot verschillende nationaliteiten behoorden. Volgens Tass waren de schuldigen gearresteerd en werden zij gestraft. Armeense zegslieden spraken van veel meer slachtoffers.
Waleri Senderow, een Moskouse dissident, deelde buitenlandse persbureaus op 8 maart mee, dat de laatste schattingen over de aantallen slachtoffers uitkwamen op circa 180 doden en rond de 1.000 gewonden. Verder zou niet alleen in Soemgait, maar ook in de Azerbajdzjaanse stad Kirovabad gedurende enkele dagen een uitgaansverbod van kracht zijn geweest.
De plaatsvervangend procureur-generaal van de Sowjet-Unie, Aleksandr Katoesew, verklaarde in een vraaggesprek met de Azerbajdzdjaanse krant *Bakinski Rabotsji* medio maart dat in Soemgait op 28 februari ,,grootscheepse onlusten plaatsvonden, die gepaard gingen met pogroms, brandstichting en andere gruweldaden". De procureur zei dat de meeste relschoppers minderjarigen waren, die opgehitst werden door misdadige elementen, en dat de zaak volledig uit de hand was gelopen. Volgens hem waren nog niet alle schuldigen gearresteerd.

Een woordvoerder van de Armeense Volksbeweging (de politieke tak van de Armeense terroristische beweging Asala) verklaarde op 15 maart in Athene, dat bij de onlusten in Azerbajdzjan 350 tot 400 Armeniërs waren omgekomen.

Armeniërs demonstreren in Moskou

Op 8 maart verzamelden zich op het Armeense kerkhof in Moskou enkele honderden Armeniërs voor een rouwbijeenkomst naar aanleiding van de gebeurtenissen in Soemgait, die door hen werden omschreven als een ,,genocide".

Op 13 maart kwamen op het kerkhof opnieuw enkele honderden Armeniërs bijeen. De bijeenkomst was georganiseerd door een Moskou's comité van Armeniërs, dat contact onderhield met het Comité Karabach dat in de republiek Armenië de betogingen leidde.
Veel aanwezigen uitten kritiek op de officiële berichtgeving in de Sowjetmedia, waar omvang noch toedracht van de gebeurtenissen in Transkaukasië duidelijk was belicht. Het Moskouse comité besloot op 20 maart een demonstratie te houden voor het hoofdkwartier van de partijkrant Prawda, uit protest tegen het ontbreken van ,,glasnost" (openbaarheid) in de berichtgeving.
Op 20 maart was de straat voor het hoofdkwartier van de *Prawda* door de politie afgesloten. Toen de Armeniërs zich daarop naar het Armeense kerkhof begaven, bleek dit alleen nog voor nabestaanden open te zijn.

Partijtop beraadt zich over situatie in *Transkaukasus*

Op 9 maart werd op een speciale vergadering van het Centrale Comité van de CPSU door de partijsecretarissen van de republieken Armenië en Azerbajdzjan, Karen Demirtsjan en Kjamran Bagirow, verslag uitgebracht van de demonstraties en ongeregeldheden in hun gebieden. Ook de vier hoge Moskouse politici, die eerder naar de Kaukasus waren gestuurd, namen aan de bijeenkomst deel. evenals Sowjetleider Michail Gorbatsjow, president Andrej Gromyko, premier Nikolaj Ryzjkow, en Jegor Ligatsjow, de tweede man in het Politburo.
Volgens het persbureau Tass was tijdens de vergadering vastgesteld dat de situatie ,,weer naar zijn normale bedding terugkeert", hoewel ,,bepaalde problemen" blijven bestaan. Gorbatsjow had gesteld dat prioriteiten waren gelegen in een ,,consequente doorvoering van de leninistische principes van de nationaliteitenpolitiek" en de ,,versteviging van de vriendschap tussen Azerbajdzjani en Armeniërs". Het Politburo had het secretariaat van het Centrale Comité opgedragen de problemen in de omstreden provincie Karabach te bestuderen en aanbevelingen te doen.
Op 18 maart werd door leden van het Politburo opnieuw overleg gevoerd met leidende Armeniërs en Azerbajdzjani. Jegor Ligatsjow had die dag bovendien een onderhoud met afgevaardigden van Armeense bedrijven uit Nagorno-Karabach.
Op 17 maart had de afdeling van de communistische partij in dat gebied zich uitgesproken voor aansluiting bij Armenië, nadat een maand eerder de plaatselijke sowjet zich al voor een dergelijke stap had uitgesproken.

Burgemeester en partijleider Soemgait ontslagen

De Azerbajdzjaanse radio maakte op 17 maart bekend dat de burgemeester en partijleider van de stad Soemgait van hun functie waren ontheven, omdat zij niet in staat waren gebleken het hoofd te bieden aan de ongeregeldheden van 28 februari. Partijleider Moeslim Zade was volgens het bericht opgevolgd door Salech Gadzjijew, die sinds 1986 premier was geweest van

Nachitsjevan (een Azerbajdzjaanse enclave binnen Armenië). Als opvolger van burgemeester Tawakkoela Jagoeb Ogly Mamedow was E. Eminbeili benoemd.

Sowjet-berichtgeving veroorzaakt nieuwe demonstraties in Armenië

In de partijkrant Prawda verscheen op 21 maart 1988 een uitvoerig artikel over de gebeurtenissen in Transkaukasië, waarin fel werd uitgehaald naar het Armeense verlangen naar inlijving van Karabach bij Armenië, en naar het Comité Karabach, dat in februari honderdduizenden mensen in Jerevan voor deze eis op de been bracht. Volgens het artikel werd gestreefd naar ,,nationaal isolement en afzondering". De organisatoren,,vervangen echte, consequente democratisering van de maatschappij door een democratie van meetings en van de straat, waarin emoties en hartstochten de eerste plaats innemen". De gedisciplineerdheid van de demonstraties verklaarde de Prawda uit de ,,lang doordachte, zorgvuldig voorbereide organisatie van volksonrust". De Prawda leverde ook kritiek op de partijleiding van Azerbajdzjan, die de sociaal-economische ontwikkeling van Nagorno-Karabach had verwaarloosd. Na het verschijnen van de Prawda in Jerevan verzamelden zich enkele duizenden mensen bij het centrale persgebouw in de stad om tegen het artikel te protesteren. Een van de drie ondertekenaars van het artikel, de Armeniër Joeri Arakeljan, las voor de menigte een telegram voor aan de hoofdredacteur van de Prawda, waarin hij zich distantieerde van het artikel, en eiste dat de Prawda hem zuiverde van de schande die hem was aangedaan.

Ook op 22 maart demonstreerden duizenden mensen in Jerevan en eisten hereniging met Nagorno-Karabach.
Het Comité Karabach had op 19 maart in Jerevan een massale bijeenkomst georganiseerd, waarop onder meer was besloten de Armeense eisen voor een hereniging met Karabach voor te leggen aan het Internationale Hof van Justitie in Den Haag.

Presidium Opperste Sowjet wijst verzoek om hereniging af

Het presidium van de Opperste Sowjet, het hoogste staatsorgaan in de Sowjet-Unie, bepaalde op 23 maart 1988 dat de territoriale grenzen van Armenië en Azerbajdzjan niet zouden worden gewijzigd. Het was ,,ontoelaatbaar" volgens het presidium, dat men ,,ingewikkelde nationaal-territoriale vraagstukken probeert op te lossen door druk op de organen van de staatsmacht".

Het presidium, waarvan Andrej Gromyko de voorzitter was en dat verder bestond uit circa 40 leden van de Opperste Sowjet, beriep zich op artikel 81 van de grondwet, waarin stond dat de rechten van de unierepublieken gegarandeerd werden door de federatie, de USSR.

Het presidium was in een speciale zitting bijeengekomen om de kwestie Nagorno-Karabach en de onlusten in Armenië en Azerbajdzjan te bespreken Aan de zitting \ver-d deelgenomen door partijleider Gorbatsjow en andere leden van het Politburo. Een dag eerder hadden de presidiums van alle unierepublieken, op de twee republieken na, resoluties aangenomen waarin een beroep werd gedaan op het presidium van de USSR om een einde te maken aan de onrust

Volgens de door het presidium aangenomen resolutie konden het voortduren van de spanningen en herziening van de grenzen ,,niet te voorziene gevolgen" hebben. De partijorganisaties van Armenië en Azerbajdzjan kregen de opdracht de oorzaak van de nationalistische uitbarstingen ,,diepgaand te onderzoeken" en ,,iedere nationalistische en extremistische manifestatie tegen te gaan". Verder werd besloten dat maatregelen zouden worden genomen ter bevordering van de economische, sociale en culturele ontwikkeling van het autonome gebied Nagorno-Karabach.

Politburo wil versnelde economische ontwikkeling in *Karabach*

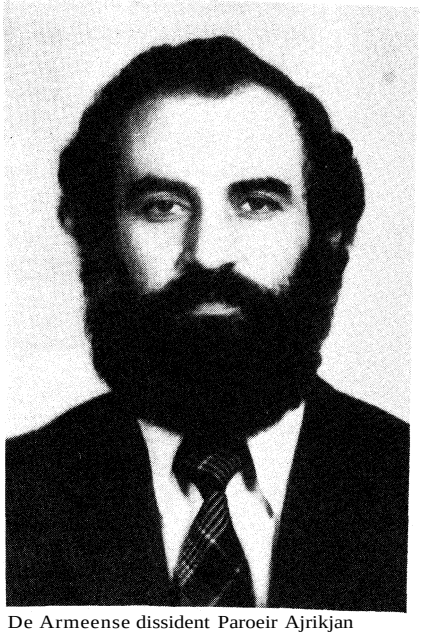
Door het Politburo werd op 24 maart een plan aangenomen, dat in de komende 8 jaar moest zorgen voor een versnelling van de economische ontwikkeling in Nagorno-Karabach. De produktie zou in deze periode met 50% worden verhoogd en de infrastructuur zou worden verbeterd. Het plan behelsde onder meer een uitbreiding van de bouw van woningen, ziekenhuizen, scholen en culturele instellingen. Ook het aantal televisie-uitzendingen en de boekenproduktie in de Armeense taal zouden worden uitgebreid. Het Politburo gaf verder de opdracht de opvoeding van de bevolking ,,in de geest van internationalisme, broederlijke vriendschap en wederzijdse hulp" te stimuleren en ,,uitingen van nationalisme of gebrek aan respect voor nationale gevoelens van leden van uiteenlopende etnische groepen" te bestrijden.

Comité Karabach verboden. Legerversterkingen naar Jerevan

De krant *Sowjetskaja* Armenija publiceerde op 23 maart een besluit van het Centrale Comité van de Armeense partij, waarin het veiligheidsapparaat en de partijorganisatie opdracht kregen om eventuele nieuwe betogingen te verhinderen en het actiecomité Karabach te ,,neutraliseren", omdat het ,,tegen de belangen van het volk handelde".
Verder werd bekendgemaakt dat voor het houden van demonstraties tien dagen tevoren toestemming aan de gemeente moest worden gevraagd.
Volgens zegslieden in Jerevan waren op 24 maart meer dan 100 vliegtuigen met soldaten naar de Armeense hoofdstad gevlogen en werd in de straten van de stad door gewapende soldaten gepatrouilleerd. Volgens de zegslieden was het rustig en deden zich geen rellen of betogingen voor.

Arrestatie van *activisten*

In de nacht van 24 en 25 maart werden vier leden van de Armeense Unie voor Nationale Zelfbeschikking in Jerevan gearresteerd. Het waren Paroeir Ajrikjan, Movses Gordisjan, Gevork Mirzojan en Mechak Gabreljan.
Ajrikjan, een voorstander van afscheiding van Armenië van de Sowjet-Unie, die in totaal 17 jaar gevangen had gezeten wegens nationalistische propaganda, had in Moskou de buitenlandse pers op de hoogte gehouden van de gebeurtenissen in de zuidelijke republieken. Op 22 maart was hij daar opgepakt en de volgende dag op een vliegtuig naar Armenië gezet.
Een woordvoerder van de onafhankelijke persclub Glasnost, Lew Timofejew, verklaarde in Moskou dat Ajrikjan in staat van beschuldiging was gesteld wegens het verspreiden van valse informatie en het belasteren van de staat. Het was volgens hem voor het eerst sinds maanden dat een Sowjetburger werd aangeklaagd op grond van

De Armeense dissident Paroeir Ajrikjan

het beruchte artikel 190-1; bovendien werd in juridische kring gediscussieerd over afschaffingervan.

,,Stil" protest in Jerevan. Stakingen in Karabach. Uitgaansverbod in Soemgait opgeheven

Op 26 maart liep de termijn van één maand af die de Armeniërs de Sowjetleiding hadden gegeven om een oplossing te vinden voor de kwestie Nagorno-Karabach. In verband met het verbod op demonstraties en de aanwezigheid van grote aantallen soldaten en politiemannen in Jerevan, had het inmiddels door de autoriteiten illegaal verklaarde Comité Karabach de inwoners van Jerevan opgeroepen de stad die dag te veranderen in een ,,dode stad" en uit protest niet de straat op te gaan. Aan de oproep werd massaal gehoor gegeven.

Op 27 maart berichtten de Sowjetmedia dat de dag ervoor in Nagorno-Karabach in vrijwel alle bedrijven het werk was neergelegd. Ook op 28 maart werd er op grote schaal gestaakt uit protest tegen de afwijzing van de eis om het gebied bij Armenië te voegen. De krant *Izwestija* meldde dat in Stepanakert, de 33.000 inwoners tellende hoofdstad van de provincie, arbeiders die dag wegbleven uit de fabrieken en scholieren uit de scholen. Werkwilligen werden op het busstation door stakers tegengehouden en moeders hielden hun kinderen thuis van de kleuterscholen. De enige fabrieken waar werd gewerkt waren de melk- en de broodfabriek.

Op 28 maart 1988 schreef de Prawda dat de economie in Nagorno-Karabach, maar ook deels in de republiek Azerbajdzjan, in de problemen was gekomen als gevolg van het wegblijven van mensen van hun werk in februari en in maart.
Waarnemers noemden het feit dat er in de officiële pers verslag werd gedaan van een staking uit politieke onvrede zonder precedent in de Sowjet-Unie, ook al werd het woord staking niet gebruikt.
Volgens de Prawda stonden op 27 maart bij het station van Stepanakert bijna honderd wagons te wachten om gelost te worden, en was het transport van olie en industriële produkten uit Karabach naar andere bestemmingen in de Sowjet-Unie onmogelijk.
De krant meldde ook dat het ontwikkelingsplan voor Karabach pas in werking kon worden gesteld als ,,de machines draaien, de wagons gelost worden en het werk op het land voortgaat".
(*NRC/H'blad, De Volkskrant, NZZ, FAZ, Financial Times, The Times, le Monde, Radio Free Europe).*

WEST-EUROPA

NEDERLAND

SOCIAAL-ECONOMISCH EN FINANCIEEL BELEID TOT 1990

Op 14 maart heeft het kabinet overeenstemming bereikt over de hoofdlijnen van het sociaal-economische en financiële beleid voor de jaren tot 1990. Dit gebeurde na maandenlang overleg en touwtrekken, waarbij soms een crisisachtige sfeer ontstond.
In het samenstel van maatregelen slaagt het kabinet erin de afsprakenin het regeerakkoord over een daling van het financieringstekort van de overheid en het gelijk houden van de druk van belastingen en premies in 1990 te halen, vooral door extra bezuinigingen van f 3,4 mrd.
Dit lukt niet voor de afspraak de werkloosheid in 1990 terug te brengen tot 500.000. Het kabinet mikt nu op een aantal van 565.000.
In het pakket bevindt zich een garantie, dat de meeste mensen met een laag inkomen er niet in koopkracht op achteruit zullen gaan.

Op een persconferentie noemde premier Lubbers op 14 maart de voorstellen ,,sociaal gemotiveerd". ,,Het gaat om een samenhangend pakket, dat je niet zomaar uit elkaar kunt halen", aldus de premier.
De meest in het oog springende bezuinigingen zijn:

- het minimumloon en de daaraan gekoppelde uitkeringen gaan voor mensen van 23 jaar tot en met 26 jaar met 15 procent omlaag.

- werklozen komen een half jaar eerder in de bijstand terecht;

- minder kinderbijslag voor ouders wier kinderen buiten de EG wonen;

- lagere studiebeurzen;

- minder geld voor defensie en ontwikkelingshulp;

Het akkoord houdt ook een enorme lastenverschuiving in voor burgers en bedrijven, waarbij het kabinet bijna tien miljard gulden te verdelen had.
Die ruimte was er door een belastingmeevaller en door het besluit de WIR op te heffen, allerlei aftrekposten af te schaffen en de vermogensaftrekte schrappen.

De tien miljard gaan op aan:

- een verlaging van de vennootschapsbelasting van 42 tot 35 procent voor winsten boven 250.000 gulden en tot 40 procent voor het eerste kwart miljoen winst (1,8 miljard);

- het handhaven van de kleinschaligheidstoeslag, een premie voor kleine investeringen (700 miljoen);

- het schrappen van de verplichting voor werkgevers om kinderbijslagpremie te betalen in combinatie met een verlaging van de rijksbijdrage voor het ziekenfonds (2,9 miljard);

- lagere tarieven bij de vereenvoudiging van het belastingstelsel volgens het voorstel van de commissie-Oort: voor de verlaging van de eerste tariefschijf in de loon- en inkomstenbelasting van 40% naar 35% is 2,8 miljard beschikbaar; 1,5 miljard is bestemd voor een verlaging van de tarieven waar mensen die meer dan 60 mille verdienen mee te maken krijgen; er komt een tweede schijf met een ,,toptarief" van 60 procent (Oort:70 procent);

- extra geld voor scholing (250 miljoen);

Op de persconferentie van 14 maart zei premier Lubbers verder nog, dat het kabinet geen aanleiding ziet de strijd tegen de werkloosheid op hoofdlijnen anders aan te pakken.
Het kabinet stelde zich bij zijn aantreden in 1986 ten doel het aantal werklozen in vier jaar met 200.000 te verminderen tot minder dan een half miljoen. Sanering van de overheidsfinanciën, loonkostenmatiging en een uitgebreid scholingsprogramma moesten daartoe bijdragen.
De meest recente berekening en wijzen echter uit dat het aantal werklozen in 1990 hooguit zal dalen tot zo'n 565.000.
Lubbers legde sterk de nadruk op het belang dat het kabinet aan matiging van de loonkosten hecht en hij maakte duidelijk dat het kabinet juist daarom zijn uiterste best doet de koopkracht van de mensen met de laagste inkomens op peil te houden.
Het kabinet houdt er ernstig rekening mee dat het nog meer geld voor die koopkrachtgarantie moet uittrekken dan nu in de plannen is opgenomen. Zo zijn de gevolgen van de voorgenomen herziening van het stelsel van ziektekostenverzekeringen niet in de berekeningen verwerkt.
,,In dat geval zijn er geen extra bezuinigingen nodig. Dat geld halen we uit een hopelijk nieuwe meevaller of desnoods uit een lastenverzwaring," zei Lubbers.
Het besluit van het kabinet maximaal 1 miljard gulden extra voor het handhaven van de koopkracht uit te trekken

zonder compenserende bezuinigingen elders is een forse concessie van minister Ruding van financiën.
De minister heeft zijn collega's de afgelopen maanden namelijk voortdurend herinnerd aan de afspraak in het regeerakkoord dat het tekort van de overheid zonder verhoging van belastingen en premies in vier jaar moest dalen tot 5,25 procent van het nationale inkomen.
Alle plannen van het kabinet passen in dat beeld, behalve die mogelijke extra uitgave van 1 miljard voor de koopkracht.
Dat de ministers het met elkaar eens werden, is volgens Lubbers vooral te danken aan de meevallende economische ontwikkeling. Het Centraal Planbureau (CPB) dacht daar een paar maanden geleden veel somberder over en dat was voor Ruding reden om voor ten minste f 6,5 miljard aan extra bezuinigingen te eisen.
Het kabinet heeft nu met instemming van Ruding besloten dat f 3,4 miljard aan extra bezuinigingen meer dan genoeg is.

● Ruim een miljard van die bezuinigingen wordt gevonden in de sociale zekerheid. Zo wil het kabinet f 400 miljoen besparen door het terugdringen van het ziekteverzuim tot het peil van 1987. Volgens Lubbers is dat vooral een zaak van werkgevers en vakbeweging.
Het aantal wachtdagen in de Ziektewet wordt in elk geval verhoogd van twee tot drie.

● Op de AAW en de WAO denkt het kabinet f 150 miljoen te kunnen besparen. De werkgevers moeten dan wel meer gedeeltelijk arbeidsongeschikten in dienst nemen dan zij nu doen. Stok achter de deur is het al eerder door het kabinet geuite dreigement dat het de werkgevers anders zal verplichten een vast percentage gehandicapte werknemers in dienst te nemen.

● Het kabinet haalt verder het oude voorstel van stal voor de invoering van het woonlandbeginsel in de kinderbijslag (f 150 miljoen). Dat houdt in dat ouders wier kinderen buiten de EG verblijven een aan de levensstandaard van dat land aangepaste kinderbijslag krijgen.
Ouders met kinderen in Turkije en Marokko gaat dat veel geld kosten.
De Tweede Kamer blokkeerde dit voorstel twee jaar geleden met het argument dat dit tot discriminatie zou leiden. De EG staat toepassing van het woonlandbeginsel binnen het gebied van de EG namelijk niet toe.

● Nog eens f 150 miljoen bespaart het kabinet door de duur van de zogeheten vervolguitkering na de NWW te halveren. Werklozen krijgen nu na het verlopen van de duur van de NWW nog een jaar een niet op neveninkomsten getoetste minimumuitkering voordat zij in de bijstand belanden. Dat wordt dus een half jaar.

● Het kabinet dient verder opnieuw het eerder verworpen voorstel in om het minimumloon en de daaraan gekoppelde uitkeringen voor mensen van 23 tot en met 26 jaar met 15 procent te verlagen tot het niveau dat nu al geldt voor 22-jarigen.
Volgens Lubbers gebeurt dat vooral omdat dat 10.000 banen extra zal opleveren.

Dat scheelt bovendien f 200 miljoen plus nog eens f 350 miljoen. vanwege de goedkopere bijstandsuitkeringen voor werkloze jongeren van 23 tot en met 26.

● Minister Deetman van onderwijs moet zelf opdraaien voor de extra kosten van de studiefinanciering (f 500 tot f 550 miljoen). Dat leidt onvermijdelijk tot een verlaging van de beurzen.
Het plan van de minister om alle studenten een OV-kaart voor het openbaar vervoer te geven is in elk geval geen cadeautje.

● Deetman moet verder f 50 miljoen besparen via een vermindering van het aantal kleine scholen.
Ook denkt het kabinet f 200 miljoen (de helft) te kunnen besparen op de wachtgelden voor werkloze onderwijzers en leraren. Hen wacht een taak bij talloze scholingsprogramma's en cursussen.

● Het kabinet heeft verder besloten de begrotingen van defensie en ontwikkelingssamenwerking dit keer niet te ontzien. In het regeerakkoord staat dat dat alleen onder uitzonderlijke omstandigheden mag gebeuren. Aan die voorwaarde is volgens Lubbers voldaan, door de enorme extra lasten die de EG ons land oplegt. In de periode 1986-1992 gaat het daarbij om 3 à 4 miljard gulden, aldus Lubbers.
Defensie moet f 270 miljoen inleveren. Dat betekent een beperking van de groei van de ,,operationeelgevoelige'' uitgaven tot 1 procent in plaats van 2 procent. Van de geraamde 2 procent groei van de overige uitgaven blijft helemaal niets over.

● Minister Bukman van ontwikkelingssamenwerking moet f 75 miljoen per jaar inleveren, doordat hij een nu nog door WVC betaalde rekening voor de opvang van asielzoekers op zijn begroting krijgt. Dat is lastig, want we moeten ook de hulp aan Suriname weer hervatten, zei Lubbers.
Pleister op de wonde is dat Bukman rond f 150 miljoen meer te besteden krijgt door de meevallende groei van het nationale inkomen. De afspraak is nu eenmaal dat voor ontwikkelingssamenwerking 1,5 procent van dat nationale inkomen wordt uitgetrokken.

● Op volkshuisvesting wordt f 300 miljoen bezuinigd. Eigenlijk is dat te weinig, maar er is daar al heel wat overhoop gehaald, zei Lubbers. Afgesproken is wel dat vooral staatssecretaris Heerma zijn best zal doen om nog wat extra's te vinden.
Hoe hij dat voor elkaar wil krijgen mag hij vertellen in de nog uit te brengenn nota over het huur- en subsidiebeleid in de jaren negentig.

● De bezuinigingen op economische zaken en WVC (elk f 50 miljoen) moeten nog worden ingevuld. Verkeer en waterstaat draagt ook f 50 miljoen bij door reders die schepen laten bouwen minder steun te geven.

● Gemeenten en provincies worden voor f 100 miljoen aangeslagen en de ambtenaren en trendvolgers voor f 200 miljoen.
Dat laatste bedrag is volgens Lubbers beperkt om te voorkomen dat er al te veel geruzie ontstaat met de ambtenarencentrales over de beschikbare ruimte. Het gaat daarbij onder meer om de doorwerking van de verlaging van het minimumloon voor 23- tot en met 26-jarigen.

● Het tweede belangrijke onderdeel van de plannen van het kabinet betreft een enorme verschuiving van lasten voor burgers en bedrijven.
Het kabinet is daarbij volgens Lubbers maximaal tegemoet gekomen aan de wensen van werkgevers en vakbeweging. Voor de werkgevers is er de gevraagde verlaging van de vennootschapsbelasting en voor de vakbeweging de verlaging van de werkgeverspremies.

Meest opvallend is het besluit van het kabinet de toptarieven in de loon- en inkomstenbelasting fors te verlagen. Dat kost f 1,5 miljard, maar dat bedrag wordt de mensen die die toptarieven betalen op een andere manier weer afgepakt, zei Lubbers.
Het kabinet wil namelijk bijna f 2,8 tot f 2,9 miljard binnenhalen door het schrappen van aftrekposten en het repareren van mazen in de belastingwetten. Zeker de helft van dat bedrag wordt opgebracht door mensen die meer dan f 60 mille per jaar verdienen, aldus Lubbers.

Reactie CDA negatief

Het CDA heeft grote bezwaren tegen belangrijke onderdelen van het kabinetsakkoord over bezuinigingen en belastingverlaging.
De grootste regeringsfractie verwerpt een aantal bezuinigingen op het terrein van de sociale zekerheid en wijst de voorgestelde verlaging van de hoogste belastingtarieven af.
Fractievoorzitter De Vries sloot op 14 maart niet uit dat hij desnoods met steun van de PvdA-fractie de plannen zal proberen te wijzigen.
De VVD-fractie stemt in hoofdlijnen wel in met de kabinetsplannen.

De Vries acht de in zijn ogen ,,harde'' maatregelen in de sociale zekerheid in strijd met ,,de rust op het sociale front'' die het kabinet bij zijn aantreden heeft aangekondigd.
De Vries heeft ook grote twijfels over de gevolgen van het voorgestelde pakket voor de koopkracht van de laagste inkomensgroepen.
Het kabinet gaat er vanuit dat de koopkracht kan worden gehandhaafd, maar de fractieleider van het CDA vreest dat de plannen voor een nieuw ziektekostenstelsel samen met de plannen voor belastingvereenvoudiging negatief zullen uitpakken voor lagere inkomensgroepen.
Hij noemde het onwaarschijnlijk dat het CDA het pakket ongewijzigd zal aanvaarden.
De fractieleider van het CDA toonde zich ,,ongelukkig'' met de voorgestelde verlaging van de toptarieven in de belastingen. Hij vindt de verlaging van de hoogste belastingtarieven ,,scheef'' in verhouding tot de beperkte afschaffing van aftrekposten.
Tegenover de scherpe kritiek van de grootste regeringsfractie staat globale instemming van de VVD.
De kleinste regeringsfractie toont er waardering voor dat door het beleidspakket de afspraken over terugdringing van het financieringstekort en stabilisering van de collectieve lastendruk worden gehaald.
De VVD kan zich verder ook vinden in de verlaging van de belastingtarieven.
De PvdA-fractieleider Kok kritiseerde de beperkte terugdringing van de werkloosheid die uit de plannen van het kabinet volgt. Hij stelde vast dat het kabinet er niet in slaagt de doelstelling van 500.000 werklozen te halen.
De oppositieleider signaleerde voorts een ,,verdergaande scheeftrekking'' van de inkomensverdeling'' en voorziet een aantasting van de koopkracht voor de laagstbetaalden. De belastingverlaging leidt er volgens hem toe ,,dat mensen met een vet inkomen er meer van profiteren dan mensen met een smalle beurs''.
De PvdA heeft verder de ,,grootst mogelijke bezwaren'' tegen de bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking en op de studiefinanciering. Kok vindt dat een deel van de belastingmeevaller gebruikt moet worden om deze terreinen te ontzien.
De werkgeversorganisaties tonen zich tevreden, zij het dat zij de bezuinigingen te gering vinden.
De werknemersorganisaties hebben scherpe kritiek, vooral op de bezuinigingen op de sociale zekerheid.

Minister Ruding en VVD-fractievoorzitter Voorhoeve hebben op 15 maart reeds de handschoen opgenomen. Zij waarschuwen het CDA voor een bikkelharde confrontatie in het Kamerdebat dat in de week van 28 maart over de kabinetsplannen wordt gehouden.
Minister Ruding zei op 15 maart voor de radio dat het CDA niet moet proberen bepaalde elementen in het pakket maatregelen uit het geheel los te weken en te verwerpen. ,,Dan krijgen we echt gedonder," aldus de minister. ,,Het is een harde zaak voor het hele kabinet. We hebben unaniem tot dit pakket besloten."
VVD-fractievoorzitter Voorhoeve vindt het ,,riskant" voor de CDA-VVD-samenwerking om te morrelen aan een pakket dat bedoeld is de doelen van het overeengekomen regeerakkoord zo veel mogelijk te realiseren.
Voor minister Ruding zijn de op 14 maart afgesproken bezuinigingen overigens niet de laatste van deze kabinetsperiode. Op 15 maart kondigde hij aan dat de ,,komende maanden" het kabinet moet besluiten over bezuinigingen op een aantal zogenoemde open-einde-regelingen. De minister gaf niet aan welke hij op het oog had, maar het gaat hierbij ondermeer om de individuele huursubsidie, de studiefinanciering, de bijstandsuitkeringen en de werkloosheidsuitkeringen.

Kerngegevens 1986-1992

	1986	1987	1988	1988/1990	1988/1992
VERONDERSTELLINGEN	mutaties in procenten per jaar				
Volume wereldhandel (ongewogen)	4	4 1/2	4 1/2	5	5 1/2
Concurrerende uitvoer (dubbel herwogen, excl. energie)	2 1/2	5 1/4	4 3/4	4 3/4	5 1/4
Prijspeil goedereninvoer (in gld)	–17	–6	–3/4	1/2	3/4
Concurrerend uitvoerprijspeil (in gld) (dubbelherwogen, excl. energie)	–9	–6	–1/2	3/4	3/4
Loonkosten p.e.p. in de verwerkende industrie in het buitenland (in gld)	–4 1/2	–4	–1 1/2	1 1/2	1 1/4
Effectieve koers van de gulden t.o.v. concurrenten op buitenl.markten	8 1/2	6	3	1 1/4	1 1/4
t.o.v leveranciers	11	7	4	1 1/4	1 1/4
Koers van de dollar (niveau)	2,45	2,03	1,80	1,78	1,74
Volume materiële overheidsbestedingen	1	1 1/2	1/2	1	1/4
Volume investeringen in woningen	3 1/2	5 1/4	0	3/4	1 1/4
Arbeidsduur in bedrijven	–1	–1/2	–1/2	–1/2	–1/2
RESULTATEN					
Loonsom per werknemer in bedrijven	2	2 1/2	2 1/4	2 1/4	2 1/4
Idem, in de marktsector	2 1/2	2 3/4	2 1/2	2 1/2	2 1/4
Volume particuliere consumptie	3	3 1/2	1 1/2	2	2
Volume bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	12	3	0	1 1/2	4 1/2
Volume goederenuitvoer	1	6	3 1/2	5	5
Idem, excl. energie	1/2	7	4	5 1/4	5 1/2
Volume goedereninvoer	3	6 1/2	2 1/4	4	4 3/4
Produktievolume bedrijven	2 1/2	1/2	1 1/2	2 1/4	2 1/2
Reëel nationaal inkomen	2 1/2	1 1/4	1	2	2
Prijspeil particuliere consumptie	0	0	1	3/4	3/4
Prijspeil goederenuitvoer	–15	–8	–1 3/4	1	
Idem. excl. energie	–7	–5 1/4	–1 1/4	1/2	1/2
Arbeidsproduktiviteit in bedrijven (incl. zelfstandigen)	1/2	1	1	1 1/2	1 3/4
Reëel vrij beschikbaar inkomen (modale werknemer, incl. incidenteel)	3 1/2	2 3/4	1 3/4	2	1 3/4
Loonkosten p.e.p. in de ver erkende industrie	1 3/4	3/4	–3/4	–1 1/4	–1 1/2
	Niveaus in jaar				
	1986	1987	1988	1990	1992
Besparingen van gezinnen[h]	13,7	13,3	12,6	12	12
Saldo lopende rekening van de betalingsbalans (mld gld)	12,2	7	7	12	13
Werkgelegenheid (100 arbeidsjaren)	4670	4735	4755	4803	4865
Gereg.werkloosheid (1000 pers)[g]	710	685	665	585	535
Arbeidsink.quote (bedrijven)[c]	82,5	83	83,5	84	83.5
Financieringstekort Rijk (kasbasis)[d e]	6,4	7,7	6.7	4,7	4
Belastingdruk (kasbasis)[d]	28,7	30	30	29,5	29
Niet-belastingmiddelen aardgas binnenl.	2,6	1,4	1,1	1	1.1
Sociale premiedruk[d]	21,8	22,7	22,7	22,7	22,1
Totale collectieve druk[f]	53,1	54	53.8	53,2	52,1

[a] Contractuele uren per arbeidsjaar:
[b] In % van het beschikbaar inkomen;
[c] Gecorrigeerd voor aardgas e.d.;
[d] In % van het netto nationaal inkomen tegen marktprijzen;
[e] Inclusief gedebudgetteerde bedragen; excl. vervroegde aflossingen van Woningwetwoningen;
[f] vergelijkbare cijfers cf. definitie regeerakkoord; 1986: 52:6; 1987: 53,7; 1988: 53,4; 1990: 52,3; 1992: 51,2.
[g] vervuilde cijfers.

CENTRAAL-ECONOMISCH PLAN VOOR 1987

Het kabinet Lubbers haalt zijn doelstelling de werkloosheid in 1990 terug te dringen tot onder de 500.000 niet. Het aantal werklozen zal volgens de jongste ramingen van het Centraal planbureau in i990 uitkomen op ongeveer 565.000 personen.
Directeur De Ridder van het Centraal Planbureau maakte dit cijfer op 15 maart bekend bij de presentatie van het Centraal Economisch Plan (CEP). Hierbij is rekening gehouden met het pakket maatregelen waarover het kabinet op 14 maart overeenstemming bereikte.

Volgens CPB-directeur De Ridder kan de werkloosheid alleen nog verder worden teruggedrongen door middel van ,,veel papieren maatregelen".
Het streefcijfer van het kabinet verdwijnt helemaal uit het zicht als de economische ontwikkeling verder tegenvalt dan nu is voorzien. In dat geval is er sprake van een werkloosheidsbestand van 630.000 mensen in 1990 dat in 1992 zal zijn gereduceerd tot 580.000.
In deze laatste cijfers van het Planbureau, die in het Centraal Economisch Plan staan, zijn de recente kabinetsbeslissingen nog niet verwerkt.
De gemiddelde werkloosheid zal dit jaar op 665.000 personen uitkomen. Hierbij gaat het Planbureau ervan uit dt de werkgelegenheidsplannen van de overheid nog dit jaar in totaal 23.000 extra arbeidsplaatsen zullen opleveren.
Het Planbureau vindt het overigens hoog tijd dat met nieuwe werkloosheidscijfers wordt gewerkt omdat de huidige door de arbeidsbureaus verstrekte gegevens een vertekend beeld tonen.
Het werkelijke werkloosheidscijfer zat in 1987 tussen de 400.000 en 450.000, aldus het Planbureau.

CPB-directeur De Ridder uitte voorts tijdens de presentatie van het CEP kritiek op het kabinetsbesluit tot afschaffing van de WIR-investeringspremie (pag. 20011 e.v.-1988).
,,Zuiverafgezet tegen de gevolgen voor de economische groei is het afschaffen van de WIR niet de meest verstandige oplossing", aldus De Ridder.
Verlaging van de vennootschapsbelasting en overheveling van de kinderbijslagpremies van de werkgevers naar het Rijk, bekostigd uit de f 4,2 mrd

vrijkomende WIR-gelden, zullen voor de werkgelegenheid minder gunstig zijn dan een voortbestaan van de WIR-regeling.
De Ridder rekende voor dat 1 gulden investeringspremie voor 67 cent extra investeringen uitlokt. Een verlaging van de vennootschapsbelasting met één gulden leidt volgens de berekeningen van het Planbureau echter maar tot een km-artje aan extra investeringen. ,,De WIR was duidelijk verbonden met investeringen, verlaging van de vennootschapsbelasting is een veel globalere maatregel", aldus De Ridder.
Dat de afschaffing van de WIR op de korte termijn wel gunstig uitpakt voor de werkgelegenheid, heeft te maken met de premieverlaging voor de werkgevers die wordt veroorzaakt door de verschuiving van de kinderbijslagpremie.

Lagere werkgeverspremies leiden tot een vergroting van de werkgelegenheid met 12 tot 13.000 personen, terwijl afschaffen van de WIR 9000 banen kost.
Maar het positieve effect ebt na een paar jaar weg. De Ridder: ,,Het verlagen van de premies heeft een tijdelijk effect op de werkgelegenheid en de WIR een gedurig effect".
De CPB-directeur zei dat de WIR-subsidie jaarlijks zorgt voor 0,25 tot 0,5 procent extra economische groei

Dat ondanks de nadelige effecten op termijn toch gekozen is voor het afschaffen van de WIR heeft volgens De Ridder te maken met ,,de politici" van wie de horizon nu eenmaal niet verder gaat dan hooguit vier jaar. ,,Men kijkt naar maatregelen die binnen één kabinetsperiode het meeste effect sorteren."
De CPB-directeur kritiseerde verder de geringe bereidheid van het kabinet te investeren in de infrastructuur. Volgens hem zouden de middelen hiervoor gevonden kunnen worden door verschuivingen aan te brengen in het totale uitgavenpakket van de overheid. Volgens De Ridder dreigen de problemen met de infrastructuur ten koste van de economische groei te gaan. ,,De economische crisis verzandt dan in een file bij de Brienenoordburg", aldus De Ridder.

De gevolgen van de dalende dollar voor het Nederlandse exporterende bedrijfsleven zijn vooralsnog beperkt gebleven. Toch moet men rekening blijven houden met ,,zwaar weer".
Toen de val van de dollar in het laatste kwartaal van 1987 dramatische vormen begon aan te nemen werd alom verwacht dat de Nederlandse uitvoer hier grote schade van zou ondervinden. Het Nederlandse produkt zou in de ,,dollar-gebieden" relatief te duur worden.
Het Centraal Planbureau signaleert ,,enig verlies" van Nederlandse marktaandelen, maar noemt dit verlies in het licht van de verhoudingsgewijs ,,forse" waardevermeerdering van de gulden ,,zeer bescheiden".
Doordat bedrijven veelal genoegen hebben genomen met minder winst in plaats van prijsverhogingen, is het Nederlandse produkt qua prijs niet al te ver met die van de concurrenten uit de pas gaan lopen.
Voorts meent het Planbureau dat Nederlandse goederen ook een betere naam in het buitenland hebben weten op te bouwen. ,,De export-performance lijkt aan kracht te hebben gewonnen", aldus het nationale rekeninstituut. Daarbij moet dan volgens het CPB vooral worden gedacht aan produkt- en procesvernieuwing.
De koers van de gulden neemt dit jaar ten opzichte van concurrenten in het buitenland met drie procent toe. Een half jaar geleden, bij de presentatie van de voorlopige ramingen voor 1988 in de zogeheten Macro Economische Verkenning van het Planbureau. werd nog rekening gehouden met een toeneming van één procent.

De particuliere consumptie nam in 1987 in Nederland met 3,5 procent toe. Het accent van de uitbreiding van de bestedingen lag ,,wederom bij duurzame goederen en vakanties in het buitenland", aldus het Planbureau.
Maar voor dit jaar ligt een terugval in het groeitempo in de lijn der verwachtingen, zo valt in het Centraal Economisch Plan te lezen.
De toename van het besteedbaar inkomen zal minder groot zijn dan in 1987 als gevolg van onder andere een grotere prijsstijging, namelijk 1 procent tegen een prijsstabilisatie het afgelopen jaar.
Ook de koersval van de aandelen zorgt voor negatieve effecten op het inkomen.
Bij de bedrijfsinvesteringen voorziet het Planbureau eveneens een vertraging in de groei: na een uitbreiding van drie procent in 1987 moet voor dit jaar rekening worden gehouden met nulgroei.
In de internationale economie zijn grote klappen tot nu toe uitgebleven. Het Planbureau zegt dat .,niettegenstaande de nieuwe tegenvallers" veroorzaakt door de lagere dollar en de fors gedaalde aandelenkoersen, de korte termijn vooruitzichten voor de internationale conjunctuur ,,niet wezenlijk verschillen" van die van een half jaar geleden.
Dit is vooral te danken aan het krachtiger verloop van de conjunctuur in de industrielanden gedurende de tweede helft van 1987 en de grotere vraag naar produkten door de grondstofwroducerende landen.
Beide elementen hebben vooralsnog ,,een beduidende vertraging in de economische groei weten te voorkomen", aldus het Centraal Planbureau dat hieraan toevoegt dat dus ook de ,,schade vooralsnog beperkt blijft".
Toch waarschuwt het Planbureau dat zich na enkele jaren van een ,,relatief voorspoedige economische ontwikkeling" nu .,zwaarder weer" voor onze economie aankondigt. Of om de beeldspraak in het Centraal Economisch Plan aan te houden: ,,De economische tegenwind in de vorm van een naar historische maatstaven gerekend lage tot een zeer lage waarde van de dollar is beduidend toegenomen en daarenboven lijkt de economische groei in de geïndustrialiseerde landen aan kracht in te boeten".
Deze ontwikkeling werd ook al in de Macro Economische Verkenning van september 1987 voorzien, maar heeft inmiddels ,,aan scherpte gewonnen", aldus het Planbureau.
De computers van het bureau hebben een ,,scenario" geproduceerd met de gevolgen voor de Nederlandse economie als de risico's die in de huidige internationale (betalingsbalans) verhoudingen besloten liggen, ook allemaal werkelijkheid worden.
Het gaat hierbij overigens om een zuiver theoretische berekening waarbij de recente besluiten van het kabinet, bijvoorbeeld om de WIR af te schaffen nog niet zijn meegenomen.
Ook de op 14 maart aangekondigde extra bezuinigingen en belastingverlaging is niet in de door het kabinet voorgestelde vorm in het model verwerkt.
In de zogeheten ,,onzekerheidsvariant" gaat het Planbureau er onder andere van uit dat de koersval van de aandelen een veel groter negatief effect heeft dan aanvankelijk werd aangenomen. Er is niet alleen sprake van vermogenseffecten maar ook van vertrouwens- en financieringseffecten.
Verder is als veronderstelling aangenomen dat de dollar verder daalt tot f 1,40 vanwege het blijvende tekort op de Amerikaanse handelsbalans.
Bovendien is als uitgangspunt genomen dat het eerder geformuleerde budgettaire en monetaire beleid van de Verenigde Staten als gevolg van de genoemde ontwikkelingen kan worden verscherpt.
Dit alles leidt tot een situatie waarbij de produktiegroei in de Verenigde Staten redelijk op peil blijft (1,5 a 2 procent) maar die in de overige industrielanden in eerste instantie vertraagt tot net boven de 1 procent per jaar.

Voor Nederland leidt deze onzekerheidsvariant tot 630.000 werklozen in 1990 in plaats van de geraamde 535.000 en in 1992 tot 580.000 in plaats van 535.000 werklozen.
Het financieringstekort van de overheid komt in dat gevalniet uit op 6,1 procent in 1990, maar op 7,9 procent en in 1992 niet op 5,3 maar op 6,3 procent.
Het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans zal, mocht de onzekerheidsvariant waarheid worden, drastisch teruglopen. Geen overschot van f 12 miljardin 1990 wat het gevolg zou zijn van een ,,normale" ontwikkeling, maar van f 4 miljard en in 1992 geen overschot van f 13 miljard, maar van f 3,5 miljard.
De conclusie van het Planbureau is dat een tegenvallende economische ontwikkeling zich zo snel in een oplopend financieringstekort en een hogere premiedruk zal vertalen, dat ,,mogelijkheden tot lastenverlichting achter de horizon dreigen te verdwijnen".
Vandaar dat het eerste hoofdstuk van het Centraal Economisch Plan dan ook besluit met de woorden: ,,Met dit vooruitzicht van een onzekere toekomst blijft continuering en mogelijk zelfs intensivering van beleid dat zich richt op het wegwerken van deze knelpunten eens te meer geboden."

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

ACHT JAAR VOOR SPIONNE MARGARETHE HÖKE

De 51-jarige Margarethe Höke, die gedurende meer dan tien jaren op het secretariaat van de Westduitse president voor de Russische geheime dienst KGB heeft gespioneerd, is op 31 aug. 1987 in Dusseldorf tot acht jaar gevangenisstraf veroordeeld.
De officier van justitie had elf jaar geëist, de verdediging achtte zes jaar voldoende voor de vrouw, die alles heeft bekend.
De spionage-activiteit, van Margarethe Höke, is een van de zwaarste gevallen in de geschiedenis van de Bondsrepubliek. Zij had inzicht in de acten en notities die de ministers aan de president stuurden, zij kon de geheime berichten lezen van de ambasadeurs, evenals de verslagen van de Westduitse veiligheidsraad.

In het bijzonder tijdens de jarenlange discussies over de plaatsing van Pershings en kruisraketten moeten de Russen op die manier een duidelijk inzicht hebben gehad in de overwegingen en strategieën van de Bondsrepubliek en van de NAVO.
Margarethe Höke is voor de KGB gaan spioneren, omdat zij van een KGB-officier was gaan houden wiens taak bestond uit het aanwerven van vrouwelijke spionnen in de Bondsrepubliek. Jarenlang was hij haar contactman; zij ging door met spioneren toen de man al lang was vervangen.
De veroordeelde heeft de strafmaat intussen geaccepteerd, waarmee de eerste hindernis voor een latere spionnenruil uit de weg is geruimd.
De arrestatie van Margarethe Höke had plaatsgevonden in de nacht van 24 op 25 aug. 1985 (zie pag. 647/2 e.v.-1985).

KARL LEHMANN, BISSCHOP VAN MAINZ, NIEUWE VOORZITTER WESTDUITSE BISSCHOPPENCONFERENTIE

De Westduitse bisschoppenvergadering heeft op 22 sept. 1987 een liberaal gekozen als voorzitter voor de opvolging van de conservatieve kardinaal Joseph Hoeffner. De 80 jaar oude Hoeffner heeft zich in juli 1987 om gezondheidsredenen teruggetrokken uit zijn ambt. Hij is op 16 okt. 1987 overleden (pag. 846/3-1987)
De bisschoppen kwamen op 22 sept. voor hun herfstzitting bijeen en kozen professor Karl Lehmann, de bisschop van Mainz, als opvolger van Hoeffner voor de eerstvolgende zes jaar.
De 51 jaar oude Lehmann, die de afgelopen twee jaar al als waarnemer van Hoeffner heeft gefunctioneerd, studeerde filosofie en theologie aan de universiteit van Freiburg en in Rome. Na in 1963 priester te zijn gewijd werd hij in 1983 benoemd tot bisschop van Mainz.
Bisschop Lehmann geldt als een dynamische, krachtige, zelfbewuste persoonlijkheid die open staat voor andere meningen. In 1984 zei hij bijvoorbeeld tijdens een oecumenische bijeenkomst in Frankfurt dat harde doctrinaire beslissingen uit het verleden theologisch ,,niet in steen gebeiteld'' zouden moeten blijven.
De keuze voor Lehmann wordt gezien als een verrassing. Getipt als opvolger van Hoeffner was steeds de aartsbisschop van München, kardinaal Friedrich Wetter. (Reuter).

HARM DOST VRIJ NA VONNIS WESTDUITSE RECHTBANK

Op 30 okt. 1987 heeft de rechtbank in Dusseldorf de 39-jarige uit Arnhem afkomstige Nederlander Harm Dost veroordeeld tot één jaar en negen maanden gevangenisstraf wegens verkoop van hasj aan Westduitsers in Nederland en medeplichtigheid aan invoer van hasj in de Bondsrepubliek Duitsland.
Dat was korter dan de tijd, die Dost in voorarrest had doorgebracht (vanaf nov. 1984). Hij werd na de uitspraak onmiddellijk vrijgelaten en uitgeleverd aan Nederland.
De rechtbank bepaalde tevens dat de tijd die Dost langer in voorarrest heeft gezeten dan de straf die hem is opgelegd moet worden vergoed door de Duitse staat. De officier van justitie had zes jaar hechtenis geëist.
De rechtbank in Dusseldorf veroordeelde Dost in aug. 1986 tot tien jaar cel. Dat vonnis werd in hoger beroep door het Hof in Karlsruhe in juli 1987 vernietigd omdat ten onrechte gebruik was gemaakt van dossiers die door de Nederlandse politie en justitie aan de Duitse justitie ter beschikking waren gesteld.
De rechtbank verwierp op 30 okt. 1987 de verweren die door de verdediging tegen de vervolging van Dost in de Bondsrepubliek waren aangevoerd. Volgens de advocaten is de uitlevering van Dost door Spanje aan de Bondsrepubliek in november 1984 onder valse voorwendselen tot stand gekomen.
De rechtbank bepaalde echter dat de Spaanse uitleveringsinstanties niet zijn misleid door de Duitse justitie.
,,We verkeerden in een frusterende positie'', zei voorzitter M. Zimmermann van de strafkamer die in okt. 1987 de zaak-Dost behandelde in een toelichting op het vonnis. ,,Van Nederlandse zijde kregen we geen enkele rechtshulp. Dat hadden de Nederlandse justitie-autoriteiten verboden. En Karlsruhe had ons het weinige bewijsmateriaal dat we hadden, namelijk de Nederlandse dossiers, uit handen geslagen''.
De verklaringen van de 27 getuigen die de rechtbank opnieuw hoorde werden door Zimmermann vrijwel allemaal afgedaan als ,,onvoldoende'', ,,ongeloofwaardig'' of ,,onbetrouwbaar".
Van de circa honderd kilogram hasj, waarvan de rechtbank in 1986 bewezen achtte dat Dost de leverancier was, bleef zo, aldus Zimmermann, niet meer dan twee tot tien kilogram hasj aan wettig en overtuigend bewezen transacties over.
Dost heeft steeds veel kritiek geleverd op de houding van de Nederlandse regering tijdens zijn vervolging in de Bondsrepubliek. Nu zegt hij: ,,Het feit dat ze rechtshulp hebben geweigerd heeft achteraf toch meer uitgehaald, dan ik had gedacht. Er was dan wel een dreigement met een kort geding voor nodig en we hebben er ook hoger beroep voor aan moeten tekenen, maar uiteindelijk heeft het toch gewerkt''.
Op de principiële onderdelen heeft de Arnhemmer ook dit nieuwe proces verloren. Dost: ,,Het heeft me bevreemd dat Zimmermann nauwelijks in is gegaan op de uitleveringskwestie, het feit dat ik in de Bondsrepubliek ben vervolgd voor dingen die ik in Nederland zou hebben gedaan en dan bovendien nog eens ben vervolgd voor zaken die in Nederland al aan een rechter ter beoordeling waren voorgelegd''.
Op deze onderdelen refereerde de rechtbank zich volledig aan het hof in Karlsruhe, dat de uitlevering correct vond, de vervolging rechtmatig achtte en het verweer van de dubbele bestraffing verwierp.
Dost: ,,Het blijft toch een merkwaardige zaak, dat de Duitsers hun wetgeving zo in kunnen richten, dat ze in kunnen grijpen in Nederlandse aangelegenheden, ook als ze daar iemand voor in Spanje moeten oppakken, zoals mij in november 1984 overkwam.
Ik blijf van mening dat dit soort praktijken in strijd is met het internationale volkenrecht en ik vind dan ook dat Nederland de Bondsrepubliek voor het Internationaal gerechtshof in Den Haag moet aanklagen wegens inbreuk op binnenlandse aangelegenheden.''
Dost wil de juridische strijd ook in de Bondsrepubliek voortzetten door zijn vervolging voor te leggen aan het Bundesverfassungsgericht, het hoogste Duitse rechtsorgaan.
,,Zolang West-Duitsland de toepassing van het universaliteitsbeginsel, waarop mijn vervolging berust, niet verandert, vecht ik door. Want wat ze met mij hebben aangedaan, kan morgen een ander overkomen en dan duurt het weer drie jaar voordat hij of zij in de procedure net zo ver is als ik nu. Allemaal tijdverlies. Dat is de reden van mijn stijfkoppigheid''. (*NRC/H'blad*).

DRIE MARINESCHEPEN NAAR MIDDELLANDSE ZEE. VERVANGEN VS-SCHEPEN NAAR DE GOLF

De marine van de Bondsrepubliek heeft eind vorig jaar drie schepen in de Middellandse Zee gestationeerd. Zij opereren onder de NAVO-marinecommandant Zuid (ComNavSouth) in Napels.
Het zijn de torpedobootjager Mölders (337 koppen), het fregat Niedersachsen (204) en het verzorgingsschip Freiburg (80); zij nemen de plaats in van drie Amerikaanse schepen die naar de Perzische Golf zijn gedirigeerd.
Het besluit is op 8 okt. 1987 definitief

genomen door de regering. Eerder spraken geruchten in Bonn al van de stationering. Begin okt. is er tussen de ministeries van defensie, buitenlandse zaken en de bondskanselarij echter nog intensief overlegd, omdat de Duitse wet gezien het recente oorlogsverleden strenge eisen stelt aan het stationeren van strijdmachtonderdelen buiten het Duitse gebied.
Derhalve acht men het uitgesloten dat de Bondsrepubliek, zoals als Nederland en België, schepen naar de Golf zou sturen.
De drie Westduitse marineschepen namen eerst deel aan een oefening van 14 oktober tot 16 november met Italiaanse, Portugese, Amerikaanse en af en toe ook Griekse en Turkse schepen in de Middellandse Zee. Vanaf half december werden ze onder bevel van de NAVO-commandant gesteld.

SPD-FDP-COALITIE IN HAMBURG

De sociaal-democratische SPD en de liberale FDP hebben op 15 aug. 1987 in Hamburg een akkoord bereikt over de vorming van een coalitieregering in deze stad/deelstaat. Het was de eerste regeringscoalitie van deze samenstelling in de Bondsrepubliek sinds de machtswisseling in Bonn in 1982.
Met het akkoord kwam een einde aan drie maanden van pogingen om een regering te vormen met verschillende partijen na de verkiezingsuitslag van 17 mei, waarbij de SPD wel de meeste zetels won, maar geen absolute meerderheid kreeg (pag. 347/1 e.v.-1987).
Voordat de nieuwe coalitie in Hamburg op 2 september in functie kon treden moesten de SPD en FDP – die elkaars tegenstanders zijn op nationaal niveau – nog de formele goedkeuring krijgen van hun partijcentrales in Bonn.
Voordat de coalitie met de FDP tot stand kwam heeft de SPD, onder leiding van de Hamburgse burgemeester Klaus van Dohnanyi pogingen gedaan om een regering te vormen met de CDU en met de Groenen. Maar die besprekingen strandden op regionale politieke verschillen.
In het verleden zijn deelstaatregeringen vaak gevormd door partijen die op landelijk niveau elkaars tegenstanders waren en de FDP was daarbij meestal de partij die de doorslag gaf. De laatste SPD/FDP-coalitie in de deelstaat Hessen viel in 1982 uiteen.
Nadat op 15 aug. een eind was gekomen aan de coalitie-onderhandelingen, die meer dan 160 uren in beslag hebben genomen, sprak zowel SPD-leider Von Dohnanyi als FPD-voorzitter Ingo von Munch over ,,pijnlijke concessies" die beide partijen hadden moeten doen.
Grote struikelblok bij de onderhandelingen bleek de tegenstelling te zijn over de HEW, de Hamburgse elektriciteitscentrale, en de Hamburgse gasfabriek, die de FDP wilde privatiseren. De HEW is voor ongeveer 72 procent staatseigendom, de gasfabriek voor honderd procent. *(Reuter,* AFP).

BEIERSE MINISTER-PRESIDENT FRANZ-JOSEF STRAUSS BEZOEKT MOSKOV. ONDERHOUD MET GORBATSJOW

De Beierse minister-president en voorzitter van de christelijk-sociale CSU, Franz-Josef Strauss, heeft van 28-30 dec. 1987 een bezoek gebracht aan Moskou.
Het bezoek vond plaats op uitnodiging van de staatscommissie voor buitenlandse handel in de Sowjet-Unie. Deze invitatie was op 24 dec. in München binnengekomen.
Van de Beierse delegatie in Moskou maakten, naast de minister-president, verder o.m. deel uit de CSU-fractievoorzitter in het Beierse parlement Gerold Tandler, de leider van het CSU-deel van de CDU/CSU-fractie in de Bondsdag in Bonn Theo Waigel, de leider van Strauss' kanselarij in München Edmund Stoiber en de hoofdredacteur van de CSU-gezinde krant *Bayernkurier,* Wilfried Scharnagl.

Op 29 dec. had Strauss in het Kremlin een onderhoud met Sowjet-partijleider Gorbatsjow, dat twee en een half uur duurde, twee maal zo lang als er van Sowjet-zijde in eerste instantie voor was uitgetrokken.
Aansluitend bracht Strauss op een persconferentie verslag uit over het verloop van dit gesprek.

De conservatieve Duitse politicus beschreef de ontmoeting als ,,vriendschappelijk, ontspannen, deels zelfs vrolijk, met grappen en anekdotes". ,.Ik had zo iets in geen geval verwacht", zei Strauss na afloop. Hij verliet het Kremlin ,,met de aangenaamste gevoelens".
De Beierse minister-president en voorzitter van de christen-democratische regeringspartij CSU, die in de Sowjet-Unie bijna dertig jaar als de personificatie van de slechte Duitser geldt en die in de Sowjet-media tot voor enkele weken nog wegens zijn verzet tegen het INF-akkoord werd afgeschilderd als 'revanchist', 'reactionair' en 'militarist', is voor het eerst in Moskou.
In het Sowjet tv-journaal werd Strauss op 29 dec. beschreven als ,,ervaren politicus en economisch expert"
In Bonn ziet men de hartelijke ontvangst in het Kremlin, die twee keer zo lang duurde als was voorzien, als een onmiskenbaar signaal van dc Sowjet-leider dat hij de betrekkingen met de Bondsrepubliek, in het bijzonder de economische en technologische, snel wil verbeteren.
In de persoon van Franz-Josef Strauss, die tevens commissaris is van grote Beierse ondernemingen als Siemens, BMW en de lucht- en ruimtevaartindustrie MBB, heeft Gorbatsjow daarbij een machtig pleitbezorger weten te verwerven, die in het bijzonder in staat is bezwaren van conservatieve zijde tegen nauwere relaties met Moskou te ontkrachten
Strauss kon na afloop niet verbergen sterk van de .,ongedwongen en zeer zelfbewuste" Sowjet-leider onder de indruk te zijn geraakt.
Ook Strauss' oordelen over de Sowjet-politiek waren ineens veel milder. Over 'perestrojka,, het door Gorbatsjow begonnen hervormingsproces, had de Beierse leider zich tot dan toe tamelijk schamper uitgelaten. Op 29 dec. zei hij tijdens een gesprek met Westduiste journalisten dat de gedachtengangen van Gorbatsjow, wiens oplossing van economische problemen uitwerking heeft op militair terrein, ,,voor ons zeer interessant zijn en waard om in overweging te nemen rn op te volgen" Deze man. aldus Strauss, ..kan men slechts het allerbeste wensen".

Ook het in Washington tussen Reagan en Gorbatsjow gesloten INF-akkoord is steeds door Strauss afgedaan als iets dat op zichzelf niet tot meer veiligheid in Europa leidt, gezien het verdere Russische wapcnoverwicht en de aard van het communistische denken, dat op wereldheerschappij uit is.
Na het gesprek met Gorbatsjow kon men uit Strauss' mond optekenen: ,,Herr Gorbatsjow heeft zoveel problemen in de Sowjet-Unie zelf en bij zijn bondgenoten, dat naar mijn mening over een voor ons vandaag niet afzienbare tijd aan enigerlei militaire confrontatie niet te denken valt."
Als de doelstellingen ten aanzien van de wereldrevolutie tot het verleden behoren, aldus Strauss, .,dan kan ik, zonder mijzelf daarbij geweld aan te doen, zeggen dat wij op de drempel van een nieuw tijdperk" staan.
De CSU-leider, wiens liefste wens om nog eens minister van buitenlandse zaken te kunnen zijn inmiddels definitief is vervlogen, presenteert zichzelf graag als de man die anderen in denken ver vooruit is. ontwikkelingen het eerste ziet.
In dat licht moet men ook zijn mededeling beoordelen, die in de Westduitse media een prominente plaats krijgt, namelijk dat de Sowjet-Unie het vasthouden van de Bondsrepubliek aan de eenheid van de Duitse natie, weliswaar op dit moment in twee staten, ,,niet langer tegenspreekt".
Men mag aannemen, dat Gorbatsjow heeft gezwegen toen Strauss het punt van de 'ene natie' opvoerde.
Wel zou de Sowjet-leider, volgens Strauss, hebben herhaald wat hij in juli ook tegen president Weizsacker had gezegd, namelijk dat er twee Duitse staten zijn. maar dat het aan de geschiedenis overgelaten moet worden hoe die situatie er over honderd jaar uitziet (pag. 451/2 e.v.-1987).In Strauss' ogen heeft Moskou echter ,,de these van twee Duitse naties blijkbaar laten vallen".
Een achtergrond voor de vriendelijke houding van Gorbatsjow tegenover Strauss, die als een soort kwartiermaker wordt gezien voor een ontmoeting in 1988 tussen Gorbatsjow en Kohl, levert het Westduitse *Handelsblatt.* De Duitse export naar de Sowjet-Unie is in 1987 met circa 25 procent gedaald, volgens indrukken van Duitse handelsvertegenwoordigers in Moskou. vooral als gevolg van deviezenproblemen aan Sowjet-zijde.
In het economisch hervormingsproces, dat vooral is gericht op grotere efficiëntie, heeft men meer dan ooit hoogwaardige Duitse produkten nodig.

Moskou zou in het komende jaar willen proberen gunstige voorwaarden te verkrijgen voor sterkere contacten, in het bijzonder op technologisch terrein. Strauss wordt daarbij in staat geacht soepele regelingen te bewerkstelligen voor produkten die op de Cocom-lijst van strategisch gevoelige goederen staan en waarvoor een uitvoerverbod naar Oostblok-landen geldt.

SOWJET-MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN SJEWARDNADZE IN BONN

Sowjet-minister van buitenlandse za-

ken Eduard Sjewardnadze heeft op 18 en 19 jan. 1988 een bezoek aan Bonn gebracht.

In de Westduitse hoofdstad heeft Sjewardnadze een pleidooi gehouden voor de vernietiging van alle tactische kernwapens in Europa Dat is naar zijn mening "in het hoogste belang van alle Europeanen".

Dergelijke wapens kunnen immers uitsluitend tegen Europese staten worden ingezet. staten die zich op de raaklijn tussen de beide bondgenootschappen bevinden. aldus Sjewardnadze in een tafelrede

Hij stelde voor bij onderhandelingen over vermindering van conventionele strijdkrachten in Europa speciaal over wapens te spreken die zowel conventioneel als nucleair gebruikt kunnen worden.

Naderhand zou dan ,,de nucleaire component zelf'' aan de orde kunnen komen, ,,zonder de zaak echter op de lange baan te schuiven".

Moskou, aldus de minister, is bereid over conventionele wapenvermindering te praten en is voorstander van een wereldwijd verbod op chemische wapens.

De prioriteit die Sjewardnadze geeft aan vernietiging van wapens die zowel conventioneel als nucleair gebruikt kunnen worden, ligt voor de hand.

Als kruisraketten en Pershings-2 volgens het INF-akkoord zijn verdwijnen, zijn de enige kernwapens waarmee men vanuit West-Europa de Sowjet-Unie nog kan bereiken vliegtuigen, zoals de Nederlandse F-16's, die zowel met gewone als kernbommen kunnen worden uitgerust.

Sjewardnadze's voorstel voor vernietiging van alle tactische kernwapens weerlegt een bewering van de Beierse leider Strauss. die na een bezoek in Moskou zei dat Gorbatsjow geen derde nul-optie wilde bij deze kernwapens onder 500 kilometer reikwijdte, op welk terrein de Russen een groot overwicht hebben.

Het voorstel is in tegenspraak met de opvatting van NAVO-landen als Engeland, Frankrijk en Amerika, die voorlopig geen denuclearisering van Europa willen en die zelfs pleiten voor een modernisering van nog resterende raketten in het bereik tot 500 kilometer.

Ook minister Genscher beperkte zich op 18 jan. in zijn antwoord op Sjewardnadze tot een pleidooi voor een aanzienlijke en controleerbare vermindering van het aantal kernraketten voor korte afstand, ,,tot gelijke bovengrenzen". Genscher vertegenwoordigt daarmee het formele regeringsstandpunt; uit zijn omgeving is bekend dat de FDP-minister persoonlijk géén bezwaar tegen een derde nul-optie heeft. Dat geldt eveneens voor bepaalde rechtse kringen binnen de CDU, geleid door fractievoorzitter Alfred Dregger.

De Sowjet-Unie wil zich voorts ,,opnieuw bezinnen" op de betrekkingen tussen staten in de wereld.

Dat betekent bijvoorbeeld niet dat Bonn zijn positie in de maatschappelijke ordening en in het Atlantisch bondgenootschap zou moeten herzien. Maar. aldus Sjewardnadze, gemeenschappelijke inspanningen met als doel stabiele betrekkingen zouden ook Europa en de wereld dienstbaar zijn.

Genscher zei in dit verband dat het Duitse volk in een Europese vredesorde zijn gelijkwaardige plaats moet innemen en zijn zelfbeschikkingsrecht als alle andere volkeren moet kunnen verwerkelijken.

Tijdens een rede voor tweehonderd Westduitse industriëlen had Sjewardnadze eerder op 18 jan. gepleit voor opheffing van de wat hij noemde ,,vervloekte Cocomregels". Dat zijn de beperkings- en verbodsregels die in NAVO-landen gelden voor de uitvoer van strategisch relevante produkten naar het Oostblok.

Volgens de minister belemmeren de Cocomlijsten de ontwikkeling van economisch-technische samenwerking tussen de Sowjet-Unie en de Bondsrepubliek. Een gemeenschappelijke schoenfabriek zou niet kunnen worden gebouwd omdat de machines niet naar de Sowjet-Unie mogen worden uitgevoerd. Tu-intig contracten met Duitsland zijn verder mislukt door de Cocom-beperkingen, over dertig wordt naar zijn zeggen nog onderhandeld

De voorzitter van de 'Oost-commissie' van de Duitse industrie. Otto Wolff van Amerongen, bij wie Sjewardnadze te gast was, pleitte er voor om, afgezien van produkten die met defensie te maken hebben, de Cocom-regels te liberaliseren.

Moskou heeft in zijn streven deze Cocombeperkingen op te heffen inmiddels ook een andere bondgenoot: de conservatieve Beierse leider Strauss. Na zijn recente hloskou-reis zei deze dat de Cocom-regels langzaam overbodig worden. Sjewardnadze had op 18 jan. ook een gesprek met Strauss.

Op 19 jan. had minister Sjewardnadze een onderhoud met bondskanselier Kohl. Hierin wees de Sowjet-minister een uitdrukkelijke invitatie van de bondskanselier aan Sowjet-partijleider Gorbatsjow af om in de eerste helft van 1988, wanneer de Bondsrepubliek voorzitter van de EG is, een bezoek aan Bonn te brengen.

Minister Sjewardnadze gebruikte op 19 jan. tijdens een persconferentie in Bonn als verklaring daarvoor de gebruikelijke diplomatieke frase van de ,,volleagenda's" bij beide partijen. Pas in de tweede helft van dit **jaar zal** een beslissing worden genomen over een ontmoeting tussen de beide politici. Wanneer dat ongeveer zal zijn is onduidelijk, terwijl bovendien niet zeker is dat de ontmoeting in Bonn plaatsheeft; het kan ook nog Moskou worden. De niet mis te verstane afzegging door Gorbatsjow aan de CDU-regeringsleider is pijnlijk voor de kanselier. daar hij zijn uitnodiging nog kort tevoren publiekelijk had bevestigd.

Westduitse politici als president van Weizsäcker, minister van buitenlandse zaken Genscher en zelfs de conservatieve Beierse leider Strauss heeft Gorbatsjow in de afgelopen tijd zeer vriendelijk ontvangen. Helmut Kohl zit voorlopig kennelijk nog op de strafbank voor een interview in oktober 1986 in het Amerikaanse blad *Newsweek*, waarin hij Gorbatsjow op één lijn stelt met Adolf Hitlers propaganda-minister Goebbels.

Letterlijk zei Kohl toen: ,,Ik ben niet gek, ik beschouw hem (Gorbatsjow) niet als een liberaal. Hij is een moderne communist die weet wat public relations zijn. Goebbels, die een van de verantwoordelijken was voor de misdaden in de Hitlertijd, was ook een expert in public relations."

Kort daarop 'bevroor' het Sowjet-Politburo de betrekkingen met de Bondsrepubliek. hetgeen in de praktijk vooral tot gevolg had dat enkele reeds uitgenodigde Duitse ministers weer werden afbesteld.

Zijn besprekingen met Genscher werden op 19 jan. door Sjewardnadze uitvoerig geloofd. Zij waren ,,in de hoogste mate nuttig en succesvol" geweest. De beide ministers hebben een consultatieakkoord gesloten, waarin staat dat ze elkaar ten minste één keer per jaar zullen ontmoeten.

Voorts worden consulaten-generaal uitgewisseld in Kiew en Munchen.

Tijdens de afsluitende persconferentie op 19 jan. herhaalde Sjewardnadze zijn daags tevoren tijdens een tafelrede gedane aanbod voor ,,een volledige vernietiging van alle tactische nucleare wapens". Hij liet het aanbod volgen door een soort praktisch compromis-voorstel.

Als nog niet iedereen in het Westen daar rijp voor is, aldus deministei', zou men in Wenen ..er op z'n minst mee kunnen beginnen bij onderhandelingen over vermindering van strijdkrachten en conventionclc wapens de kwestie van de dragers van wapens met een dubbel doel tc bespreken".

In een tweede, afzonderlijke fase, die , niet op lange baan geschoven mag worden". kan men dan over de nucleaire component als geheel onderhandelen aldus de Soujet-minister

Kohl *eerst naar* Moskou

Op 13 maart werd gelijktijdig in Bonn en in Moskou bekend gemaakt, dat bondskanselier Kohl eerst komende herfst een officieel bezoek aan Moskou zal brengen, voordat partijleider Gorbatsjow in de eerste helft van 1989 een tegenbezoek aan Bonn zal brengen.

Formeel-protocollair gesproken was Gorbatsjow aan de beurt voor een reis naar Bonn, waar hij nog niet was geweest. Bondskanseiier Kohl had in 1983 een officieel bezoek aan Moskou gebracht en was daar ook in 1984 en 1985 t.g.v.de begrafenisplechtigheden van de partijleiders Andropow en Tsjernenko.

VERKIEZINGEN IN BADEN-WÜRTTEMBERG. CDU BEHOUDT ABSOLUTE MEERDERHEID

In de deelstaat Baden-Wurttemberg zijn op 20 maart verkiezingen gehouden voor het parlement, de Landdag.

Ondanks stemmenverlies slaagde de CDU er in de absolute meerderheid te behouden.

Alle in het parlement zittende partijen verloren stemmen.

Twee extreem-rechtse partijen, de Republikeinen (1 procent) en de Nationaal-democratische partij Duitsland. (2,1 procent), waarin veel nazi-sympathisanten zijn verzameld, kwamen als enige met winst – niet voldoende voor een zetel – uit de verkiezingen, samen met een radicaal milieupartijtje.

CDU-minister-president Lothar Spath (50), al acht jaren aan het bewind, kan alleen verder blijven regeren. Hij kreeg 49,1 procent van de stemmen, een verlies van 2,8 procent. Door het kiessysteem in de deelstaat is 48 procent al genoeg voor een absolute meerderheid in zetels: 66 van de 125.

De sociaal-democratische SPD, die de vorige keer 32,4 procent haalde, verloor nog verder terrein: 32 procent (42 zetels).

De Groenen gingen van 8 naar 7,9 procent (10 zetels) en de liberale FDP van 7,2 naar 5,9 procent (7 zetels).

Bij een groter verlies had voor de hand gelegen dat de CDU een coalitie met de liberalen, naar het voorbeeld van Bonn, had gevormd.

Lothar Spath heeft er echter geen twijfel over laten bestaan de liberalen,

Baden-Wurttemberg, Landdag

Opkomst	1988 %	zetels	1984 %	zetels
Opkomst	71,8		71,2	
CDU	49,1	66	51,9	68
SPD	32,0	42	32,4	41
Groenen	7,9	10	8,0	9
FDP	5,9	7	7,2	8
Republikeinen	1,0	—	0,0	—
NPD	2,1	—	0,0	—
ÖDP	0,6	—	0,5	—
Overige	0,6	—	0,5	—

die al 22 jaar in de oppositie zijn, niet goed genoeg te achten voor regeringsverantwoordelijkheid in de 9,2 miljoen inwoners tellende deelstaat.
In zijn omgeving werd gezegd dat hij de voorkeur had gegeven aan een 'grote coalitie' met de SPD, waarvan lijsttrekker Dieter Spöri de belastingsdeskundige is van de SPD-Bondsdagfractie.

Opiniepeilingen in de voorafgegane weken hadden op een groter verlies voor de CDU en enige winst voor de SPD gewezen. Dat de trend voor Spath in de laatste dagen nog ten goede is gekeerd, is wellicht het gevolg van het feit dat hij zich nog sterker dan voordien tegen de politiek van Bonn heeft gekeerd, vooral regionale thema's besprak en het als zijn persoonlijke verdienste noemde dat Baden-Württemberg de laagste werkloosheid (5,5 procent) in het hele land (gemiddeld 9,9 procent) heeft.

Analyse, commentaar

De correspondent in Bonn van het *NRC/H'blad* schreef n.a.v. de verkiezingsuitslag in Baden-Württemberg in de krant van 21 maart een beschouwing, waaruit het volgende is aangehaald.

Lothar Spath, de 50-jarige minister-president van Baden-Wurttemberg, heeft gisteren door voor de derde achtereenvolgende keer de verkiezingen in zijn deelstaat te winnen zijn positie als concurrent en alternatief voor bondskanselier Helmut Kohl aanzienlijk versterkt
De CDU-man is op dit moment praktisch de enige binnen de christen-democratische partij die de zittende leider zou kunnen bedreigen. Hoewel hij te slim is om zich daarover in het openbaar uit te laten, weten mensen in Spaths omgeving dat hij zeker over de ambitie beschikt om nog eens bondskanselier te worden.
Ondanks zijn verlies van 2,8 procent en zijn verlies ook van een absolute meerderheid aan stemmen (van 51,9 in 1984 naar 49,1 procent nu) heeft hij in zetels zijn absolute meerderheid behouden en kan hij alleen blijven regeren. Zijn kleine verlies geldt als politieke winst; hij is de enige CDU-minister-president die niet gedwongen is een coalitie met de liberale FDP te vormen.
De CDU staat er al geruime tijd slecht voor in de kiezersgunst. Bij de Bondsdagverkiezingen vorig jaar verloor zij binnen de coalitie terrein tegenover de liberale FDP.
Ook in de deelstaten Rijnland-Palts en Sleeswijk-Holstein verloor de CDU het afgelopen jaar haar meerderheid.
In Bremen en Hamburg slaagde zij er niet in de SPD-regeringen te bedreigen.
In Rijnland-Palts regeert de CDU nu ook met de FDP en in Sleeswijk-Holstein wordt in mei opnieuw gestemd als gevolg van het schandaal rondom CDU-minister-president Uwe Barschel, die op onoirbare wijze had geprobeerd zijn SPD-tegenstander in diskrediet te brengen en daarna zelfmoord heeft gepleegd.

Als gevolg van dat schandaal is Kohl een belangrijke concurrent binnen de partij kwijtgeraakt, minister van financien Gerhard Stoltenberg, die tevens voorzitter is van de CDU in Sleeswijk-Holstein.
Stoltenberg heeft in de affaire-Barschel te lang verklaringen van de minister-president gedekt, waarvan hij had kunnen weten dat het leugens waren.
Bovendien heeft de minister de belastingverlagingen met totaal 50 miljard mark onvoldoende als een succes van de regeringspolitiek weten te verkopen en reageerde hij naar de zin van de industrie in oktober te traag op de beurscrisis.
In de ogen van politiek succesvolle christen-democratische leiders als Spath, de Beier Franz Josef Strauss en ook de minister-president van Hessen, die er begin vorig jaar in slaagde het SPD-bewind in deze deelstaat via verkiezingen af te zetten, maken Kohl en zijn kabinet een te weinig overtuigende indruk.
Kohl mocht zich van Spath in de verkiezingsstrijd in Baden-Wurttemberg nauwelijks laten zien. daar dit nadelig zou kunnen zijn voor de uitslag. Kohl kan in de komende tijd rekenen op meer oppositie van Spath en Strauss tegen zijn politiek, in het bijzonder ten aanzien van de plannen voor verdere belastingverlagingen.
Behalve de CDU-partij is het bijzondere strijdperk daarvoor de Bondsraad, een soort Eerste Kamer waarin de deelstaten de dienst uitmaken.
Als de CDU in mei de nieuwe verkiezingen in Sleeswijk-Holstein verliest en niet in de regering terugkeert – dan is Kohl van Strauss' CSU en ook van Spath afhankelijk, voor een meerderheid in de Bondsraad.
Dit parlementaire orgaan kan alle wetten en plannen tegenhouden; bovendien heeft het een vergaand recht op initiatiefwetgeving, waarvan men in de praktijk veel gebruik maakt.

Lothar Spath

Een andere conclusie uit de verkiezing in Baden-Wurttemberg is dat de SPD er niet in geslaagd is een overtuigend alternatief te bieden voor kiezers uit het burgerlijke kamp.
Door deze uitslag is binnen de sociaal-democratische partij de positie versterkt van de Saarlandse minister-president Oskar Lafontaine. Deze heeft in de afgelopen weken voorstellen gedaan die de partij meer zouden losmaken van de vakbeweging en de SPD weer geschikt zouden kunnen maken voor regeringsverantwoordelijkheid in Bonn.

Lafontaine, die tevens vice-voorzitter van de SPD is. heeft het taboe in het linkse kamp doorbroken dat hoge looneisen en werkloosheid niets met elkaar te maken hebben. Hij heeft voorgesteld bij werktijdverkorting ook met minder loon genoegen te nemen, opdat het vrijkomende geld voor inzet van werklozen gebruikt kan worden.

In vakbondskring en binnen de werknemersvleugel van de partij wordt hem dat ernstig kwalijk genomen.
In het SPD-presidium heeft men vorige week geprobeerd een soort compromis te formuleren waarin Lafontaine enerzijds niet ongelijk wordt gegeven, maar waarin anderzijds staat dat eerst de regering en de werkgevers maar eens iets fundamenteels tegen de werkloosheid moeten doen.
Van SPD-leiders in bijvoorbeeld Hamburg en Nedersaksen heeft Lafontaineechter veel steun gekregen. Een gematigder opstelling in het bijzonder op economisch terrein, zoals de consequentie is van Lafontaines voorstellen, wordt als enige mogelijkheid gezien meer stemmen van burgerlijke kiezers te winnen.
In Baden-Wurttemberg heeft de SPD met haar 'oude' beleid zelfs nog verloren in een situatie waarin de CDU minder stemmen kreeg. Aanhangers van de Lafontaine-lijn binnen de SPD achten zich in hun opvatting gesterkt door een opiniepeiling onder stembusgangers in Baden-Wurttemberg. Daaruit bleek dat van de SPD-stemmers niet minder dan 40 procent vindt dat Spath minister-president moest blijven.
De stemmenwinst in de deelstaat is naar uiterst rechts gegaan, naar de Republikeinen, die 1 procent (46.899 stemmen) kregen, en naar de NPD, de partij die veel aanhang heeft onder oud-nazi's. Met 2,1 procent van de stemmen heeft de partij geen zetels weten te verwerven in het deelstaatparlement, maar het stemmental is met 101.815 opmerkelijk hoog, minder echter dan waarop men in die kring zelf op had gerekend.
De NPD heeft in Baden-Wurttemberg vele jaren een kwijnend bestaan geleid, nadat men in 1968 zelfs omstreeks tien procent van de stemmen wist te vergaren.
De Republikeinen, die ook nog succes boekten bij verkiezingen in Beieren anderhalf jaar geleden, trachten een alternatief te vormen voor de NPD en voor rechtse CDU-kiezers.
De liberale opmars van het afgelopen jaar is in Baden-Wurttemberg, de bakermat van de FDP, die daar in 1952 nog 18 procent boekte. tot staan gekomen. Het Genscher-effect geldt weliswaar nog steeds, maar de plaatselijke kandidaten moeten ook enigszins serieus te nemen zijn. Voor Walter Döring, een uiterst jonge en yuppie-achtige gymnasiumleraar, gold dat blijkbaar niet.
Opiniepeilingen hadden zijn partij in de afgelopen maanden resultaten van boven de 10 procent gegeven. Die cijfers golden echter de partij, niet de lijsttrekker.

De Groenen hebben zich ondanks voorspellingen in de Westduitse media ongeveer weten te handhaven. Het opvallende daaraan is dat zij in Baden-Wurttemberg eigenlijk nauwelijks een politieke rol van betekenis hebben gespeeld: hun aanhang is nun desondanks grotendeels trouw is gebleven. Ook de voortdurende ruzies tussen fundamentalisten en realisten hebben blijkbaar weinig invloed op de Groene kiezers.

MEXICO

ONTWIKKELINGEN MET BETREKKING TOT HET PRESIDENTSCHAP, DE REGERING EN DE POLITIEKE PARTIJEN

Sinds de algemene verkiezingen van 4 juli 1982 (pag. 449 e.v.-1982) deden zich in Mexico m.b.t. het presidentschap, de regering en de politieke partijen o.m. de volgende ont ikkelingen voor:

De la Madrid Hurtado beëdigd als president van Mexico

Op 1 dec. 1982 werd Miguel de la Madrid Hurtado beëdigd als president van Mexico voor een ambtstermijn van zes jaar. Hij nam het presidentschap over van Jose Lopez-Portillo y Pacheco, die sinds 1 dec. 1976 staatshoofd was geweest. Zowel De la Madrid als Lopez-Portillo waren lid van de Partido Revolucionario Institucional (PRI). De PRI was, zij het aanvankelijk niet onder die naam, onafgebroken aan de macht sinds 1929. De la Madrid was op 4 juli 1982 door de Mexicanen tot president gekozen (pag. 449-1982).
De nieuwe president beloofde de corruptie in het openbare leven te bestrijden en stappen te ondernemen ter verlichting van de economische crisis waarin het land verkeerde.

Bij de algemene verkiezingen van 4 juli 1982 had de PRI alle 64 Senaatszetels gewonnen en 299 van de 300 direct door de kiesdistricten te kiezen zetels in het Huis van Afgevaardigden (de resterende zetel ging naar de rechtse Partido Accion Nacional, PAN). De overige 100 zetels in het Huis van Afgevaardigden -dat in totaal 400 leden telde- waren naar evenredigheid verdeeld over de geregistreerde partijen die bij de direkte verkiezingen minder dan een bepaald aantal zetels hadden behaald. Van die 100 zetels gingen er 54 naar de PAN, 17 naar de linkse Partido Socialista Unificado de Mexico (PSUM), 11 naar de Partido Popular Socialista (PPS), 10 naar de Partido Socialista de los Trabajadores (PST) en acht naar de rechtse Partido Democrata Mexicano (PDM).

Samenstelling kabinet

Slechts één lid van het vorige kabinet - minister van financiën en openbaar krediet Jesus Silva Herzog Flores, die op dat moment betrokken was bij onderhandelingen met het Internationale Monetaire Fonds- keerde in de ministersploeg van De la Madrid terug.

Silva Herzog Flores had die portefeuille overgenomen van de op 16 maart 1982 afgetreden David Ibarra Muñoz (pag. 451/2-1982).

De op 1 dec. 1982 benoemde regering zag er als volgt uit:

Binnenlandse zaken - Manuel Bartlett Diaz; buitenlandse zaken - Bernardo Sepulveda financiën en openbaar krediet - Jesus Silva Herzog Flores; defensie - gen. Juan Jose Arrevalo Gardoqui; marine - adm. Miguel Angel Gomez Ortega; begroting en planning - Carlos Salinas de Gortari: industrie, natuurlijke hulpbronnen en ontwikkeling - Francisco Labastida Ochoa; handel en verkeer - Hector Hernandez Cervantes; landbouw, en waterrijkdommen - Horacio Garcia Aguilar; verbindingen en transport - Rodolfo Felix Valdez; onderwijs - Jesus Reyes Heroles; huisvesting en openbare werken - Marcelo Javelly Girard; gezondheid - Guillermo Soberon Acevedo; arbeid en sociale zekerheid - Arsenio Farell Cubillas; agrarische hervorming - Luis Martinez Villacana; toerisme - Antonio Enriques Savignac; visserij - Pedro Ojeda Paullada; justitie - Sergio Garcia Ramirez; procureur-generaal van het Federale District - Victoria Adata de Ibarra; thesaurier-generaal (een nieuwe portefeuille) - Francisco Rojas Gutierrez.

Jesus Silva Herzog

Verder werd Ramon Aguirre Velazquez benoemd tot burgemeester van Mexico City als opvolger van Hank Gonzalez. Mario Ramon Beteta nam de leiding van de staatsoliemaatschappij Pemex over van Julio Moctezuma Cid, die sinds juni 1981 hoofd van de Pemex was geweest. Tot gouverneur van de Bank van Mexico werd Miguel Mancera Aguayo benoemd als opvolger van Carlos Tello Macias.

Diverse portefeuilles gewijzigd

Kort na de inauguratie van De la Madrid Hurtado werden diverse portefeuilles gewijzigd. Het ministerie van industrie, natuurlijke hulpbronnen en ontwikkeling, dat in handen was van Francisco Labastida Ochoa, veranderde in het ministerie van energie, mijnbouw en staatsindustrieën.
Handel en verkeer, een portefeuille die Hector Hernandez Cervantes beheerde. werd voortaan verkeer en industriële ontwikkeling, Het departement van huisvesting en openbare werken van Marcelo Javelly Girard veranderde in het departement van stedelijke ontwikkeling en ecologie.
De portefeuille verbindingen en transport van Rodolfo Felix Valdez werd voortaan verbindingen en openbare werken.

Meer *inspraak* voor leden PRI *bij* de *selectie* van *kandidaten* voor lokale *verkiezingen* Congres PRI *Nieuwe* partijpresident

Op 4 maart 1984 maakte president De La Madrid bekend dat de leden van de PRI meer zeggenschap zouden krijgen bij de selectie van PRI-kandidaten voor lokale verkiezingen. Voortaan konden plaatselijke partijleden een kandidaat voor het burgemeesterschap kiezen vanaf een lijst die was opgesteld door de partijleiding in de betreffende staat.
Tijdens een van 24-26 aug. 1984 gehouden congres ging de PRI akkoord met het houden van districtsvergaderingen in de staten voor de selectie van kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen.
Verder kozen de congresleden Irma Cue de Duarte tot secretaris-generaal van de partij en besloten zij tot de oprichting van een Nationale Raad voor Vrouwenparticipatie.
Op het congres beschuldigden linkse partijleden de partijleiding ervan politiek naar rechts op te schuiven.
Begin okt. 1986 werd Adolfo Lugo Verduzco, een Senator en kandidaat van de PRI voor het gouverneurschap van de staat Hidalgo als president van de PRI vervangen door Jorge de la Vega Dominguez, die van president De la Madrid de speciale opdracht had gekregen de aantrekkelijkheid en geloofwaardigheid van de partij nieuw leven in te blazen.

PMT officieel erkend als politieke partij

In juli 1984 werd de in 1974 opgerichte Mexicaanse Arbeiderspartij (PMT) officieel erkend als politieke partij. Om deze status te behouden moest de partij bij de komende tussentijdse verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden, die in juli 1985 zouden plaatsvinden, ten minste 1,5 procent van de stemmen behalen. Volgens partijleider Herberto Castillo telde de PMT zo'n 100.000 leden.

Tussentijdse en andere verkiezingen

Op 7 juli 1985 werden tussentijdse verkiezingen gehouden, waarbij alle 400 zetels in het Huis van Afgevaardigden, het gouverneurschap in zeven

President Miguel de la Madrid Hurtado op 7 juli 1985 in Mexico City bij de stembus

staten en 845 burgemeestersposten op het spel stonden.
De verkiezingsuitslag, die door oppositionele groeperingen en enige buitenlandse waarnemers werd betwist omdat er sprake zou zijn geweest van fraude, werd op 15 juli door het Nationale Kiescollege bekendgemaakt. Op 30 augustus kwam de definitieve verkiezingsuitslag.
De regerende PRI kreeg een gouverneur in alle zeven staten (Campeche, Colima, Guanajuato, Queretaro, San Luis Potosi, Nuevo Leon en Sonora), 289 van de 300 rechtstreeks te kiezen parlementszetels en bijna alle 845 burgemeestersposten.
Van de resterende 11 rechtstreeks te kiezen parlementszetels veroverde de PAN er negen en de regeringsgezinde Partido Autentico de la Revolucion Mexicana (PARM) twee.

Van de 100 parlementszetels die naar evenredigheid werden verdeeld over de partijen die bij de directe verkiezingen minder dan 60 zetels hadden behaald, ginger er 32 naar de PAN, 12 naar de PDM, zeven naar de PARM, 12 naar de PSUM, 12 naar de PST, 11 naar de PPS, zes naar de Partido Revolucionario de los Trabajadores (PRT) en zes naar de Partido Mexicano de los Trabajadores (PMT).
De opkomst bij de verkiezingen lag net boven de 50 procent. De PRI behaalde 64,8 procent van de geldig uitgebrachte stemmen, de PAN 16,2 procent en de PSUM 3,1 procent.

Op 2 aug. 1985 gebruikte de politie in Monterrey, de hoofdstad van de staat Nuevo Leon, traangas en wapenstokken om een einde te maken aan een demonstratie tegen verkiezingsfraude waaraan zo'n 30.000 aanhangers van de PAN deelnamen. Het was het vierde protest in die stad van de oppositie sinds de bekendmaking van het verkiezingsresultaat (in brede kring was de verwachting geweest dat de PAN het gouverneurschap in Nuevo Leon en Sonora zou winnen).
Tijdens relletjes die volgden op de beëdiging van Jorge Treviño (PRI) als gouverneur van Nuevo Leon raakten 22 demonstranten gewond.

Op 6 juli 1986 werd in de staten Chihuahua, Durango, Michoacan en Zacatecas o.m. een nieuwe gouverneur gekozen. De PRI eiste de overwinning op, maar volgens de PAN en onafhankelijke en internationale waarnemers was er bij de verkiezingen sprake van grootscheepse fraude.
Uit protest daartegen en in een poging de verkiezingsuitslag geannuleerd te krijgen begonnen de Rooms-Katholieke Kerk, kleine winkeliers en onafhankelijk links vooral in Chihuahua een campagne van burgelijke ongehoorzaamheid.

Op 26 okt. 1986 vonden in de staat Sinaloa verkiezingen plaats voor o.m. het gouverneurschap. Volgens de op 3 november bekendgemaakte officiële uitslag behaalde oud-minister Francisco Labastida Ochoa (PRI) de overwinning.
De uitslag werd betwist door de PAN, die verklaarde dat uit tellingen en opiniepeilingen op stembureaus was gebleken dat haar kandidaat voor het gouverneurschap, Manuel Clouthier, de verkiezingen zou winnen.
Op 22 febr. 1987 werd Victor Manuel Liceaga Ruibal van de PRI gekozen tot gouverneur van de staat Baja California Sur. Volgens PRI-functionarissen kreeg hij 70 procent van de uitgebrachte stemmen.
Bij op 5 juli 1987 gehouden verkiezingen werd Mario Ramon Beteta (PRI), de vroegere directeur-generaal van Pemex, gekozen tot gouverneur van de staat Mexico.

Volgens de door de regering gedomineerde kiescommissie had Beteta meer dan 30 procent van de stemmen gekregen, maar oppositiepartijen zeiden dat hij slechts 10-20 procent had gescoord.

In febr.1987 was Francisco Rojas Gutierrez, de thesaurier-generaal, benoemd tot directeur-generaal van Pemex als opvolger van Beteta, die, nadat hij kandidaat voor het gouverneurschap van Mexico was geworden, ontslag had genomen. Nieuwe thesaurier-generaal werd Ignacio Pichardo Pagaza.

Eind oktober verklaarde de PRI in de staat Coahuila dat haar kandidaat Eliseo Mendoza Barrueto, de vroegere voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, daar de verkiezingen voor het gouverneurschap had gewonnen.
De president van de PAN, Luis H. Alvarez, verklaarde dat hij een formeel verzoek zou indienen voor het annuleren van de verkiezingsuitslag.

Kabinetswijzigingen

Op 21 apr. 1986 nam Alfredo del Mazo Gonzalez het ministerie van energie, mijnbouw en staatsindustrieën over van Francisco Labastida Ochoa, die door de PRI was aangewezen als kandidaat voor de gouverneursverkiezingen in de staat Sinaloa van 26 okt. 1986.

Op 17 juni werd minister van financiën en openbaar krediet Jesus Silva Herzog Flores vervangen door Gustavo Petricioli Iturbide, tot op dat moment hoofd van de staatsontwikkelingsbank Nacional Financiera. Silva Herzog zei dat hij aftrad om ,,redenen van persoonlijke aard".
De wijziging vond plaats op het moment dat Mexico bezig was met onderhandelingen over de buitenlandse schuld en tegen de achtergrond van ernstige economische moeilijkheden.

Op 20 juni plaatste de officiële regeringskrant El Nacional op de voorpagina een redactioneel commentaar, waarin Silva Herzog werd beschuldigd van inefficiëntie, zwakheid, gebrek aan solidariteit met zijn collega's en mislukking bij de uitvoering van het regeringsbeleid.
Op het commentaar volgde een verklaring van het bestuur van de PRI, waarin stond dat binnen de centrale regering geen plaats was voor ,,zwakke personen of mensen met een persoonlijke ambitie".

Nieuwe president voor de PAN
Clouthier kandidaat voor het presidentschap

OP 21 febr. 1987 werd bericht dat Luis H. Alvarez was gekozen tot president van de Partido Accion Nacional (PAN) als opvolger van Pablo Emilio Madero.

Alvarez was op 1 juli 1986 toen hij burgemeester van Chihuahua City was enige tijd in hongerstaking gegaan Daarmee had hij willen bereiken dat op 6 juli 1986 in de staat Chihuahua eerlijke verkiezingen zouden worden gehouden

OP 23 november werd Manuel Clouthier, een rijke landeigenaar uit de staat Sinaloa en één van 's lands vooraanstaande zakenlieden, benoemd tot kandidaat van de PAN voor het

Vijf linkse partijen vormen Mexicaanse Socialistische Partij

Fusie van twee andere linkse partijen

Op 29 maart 1987 vormden vijf linkse politieke partijen de Partido Mexicano Socialista (PMS). De vijf partijen waren de PSUM, de PMT en drie kleinere groeperingen, die niet waren geregistreerd: de Unidad de la Izquierda Comunista (UIC, Eenheid van Communistisch Links), de Partido Patriotico Revolucionario (PPR)en de Movimiento Revolucionario del Pueblo (MRdelP, Revolutionaire Beweging van het Volk).
Pablo Gomez Alvarez, secretaris-generaal van de PSUM, en Herberto Castillo, president van de PMT, wezen er op dat de versnippering van de linkse

Carlos Salinas de Gortari. de kandidaat van de regerende Institutionele Revolutionaire Partij (PRI) voor de in juli 1988 in Mexico te houden presidentsverkiezingen.

organisaties hun invloed had verminderd en zeiden dat zij hoopten nu de grootste oppositionele macht te worden.
Op 30 juni 1987 werd gemeld dat de Federale Verkiezingscommissie met de registratie van de PMS akkoord was gegaan.
Op 6 september werd Castillo tijdens een voorverkiezing in het gehele land uit vier kandidaten gekozen tot kandidaat van de PMS voor de presidentsverkiezingen van 1988. Aan de verkiezing, die ook voor niet-partijleden open stond, hadden zo'n 300.000 mensen deelgenomen.

Op 3 mei 1987 maakte EI Dia, een krant in Mexico City, melding van een fusie tussen de Revolutionaire Arbeiderspartij (PRT) en de Liga van Marxistische Arbeiders.

Vorming Democratische Stroming (CD) binnen de PRI leidt tot problemen. CD-leider Cardenas afgewezen als presidentskandidaat PRI. Nieuwe secretaris-generaal. Salinas kandidaat voor het presidentschap

Eind 1986 vormden Cuauhtemoc Cardenas, een vroegere gouverneur van de deelstaat Michoacan en zoon van gen. Lazaro Cardenas (president van Mexico van 1934-1940), en Porfirio Muñoz Ledo, voormalig president van de PRI en permanent vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties, een dissidente factie binnen de PRI onder de naam Democratische Stroming (Corriente Democratica, CD).
Medio jan. 1987 werd meer dan de helft van het 30 leden tellende Nationale Uitvoerende Comité (CEN) van de PRI uit functie gezet. Tegelijkertijd werd Humberto Lugo Gil secretaris-generaal van de partij als opvolger van Irma Cue de Duarte.
Nadat de leden van de CD tijdens een van 2-4 maart 1987 gehouden congres van de PRI hadden gevraagd om democratisering en modernisering van de partij, alsmede om fundamentele veranderingen in de houding van de regering tegenover de buitenlandse schuld van het land en andere economische kwesties? verzocht partijpresident Jorge de la Vega Dominguez de dissidenten de partij te verlaten.
Op 9 maart 1987 stelde Cardenas in een publikatie dat de ,,anti-democratische excessen en onverzoenlijkheid, het normale gedrag van de hoogste partijechelons, een obstakel zijn voor elke waardige en respectvolle samenwerking met hen".
Een dag later liet het Nationaal Uitvoerend Comité van de PRI in een instructie aan partijleden weten dat Cardenas had besloten ,,niet verder met de partij sarnen te werken" en gaf te kennen Cardenas' ontslag te accepteren.
Enkele uren later liet Cardenas weten dat hij binnen de PRI actief wilde blijven om te strijden voor een ,,redding van het partijprincipe".

Op 22 juni gaf de PRI haar leden opdracht de CD niet langer te erkennen.
Begin juli verklaarde Cardenas dat hij van plan was te streven naar de kandidatuur van zijn partij voor het presidentschap. Een door de CD daartoe ingediende petitie werd echter op 21 september door de PRI afgewezen.

Op 4 oktober werd minister van begroting en planning Carlos Salinas de Gortari tijdens een partijcongres aangewezen als kandidaat voor de presidentsverkiezingen van juli 1988.

Op 5 oktober verliet Salinas het kabinet. Een dag later werd zijn portefeuille overgenomen door Pedro Aspe Armello.

Salinas was de keus van president De la Madrid. Hij was één van de zes kandidaten uit wie gekozen kon worden. Op 13 augustus waren de namen van de zes presidentskandidaten voor het eerst in de geschiedenis van de partij openbaar gemaakt, nadat de Democratische Stroming een open strijd had geëist waarin een gekozen congres de presidentskandidaat zou kiezen. Traditie was dat de vertrekkende president de kandidaat aanwees.

Salinas aanvaardde de benoeming met de woorden: ,,Ik behoor tot een nieuwe generatie, de generatie van de nationale vernieuwing, de generatie die Mexico aan het moderniseren is." Hij zei te willen streven naar een ,,Mexicaanse economie, die sterker moet staan in het buitenland en betere mogelijkheden moet bieden om te sparen, te investeren en werkgelegenheid te scheppen, een economie ook met stabiele prijzen".
Over de buitenlandse schuld zei Salinas: ,,We hebben geleerd dat we met welsprekendheid niets kunnen oplossen, maar dat we met ferm onderhandelen de zware schuldenlast zo veel mogelijk kunnen beperken."

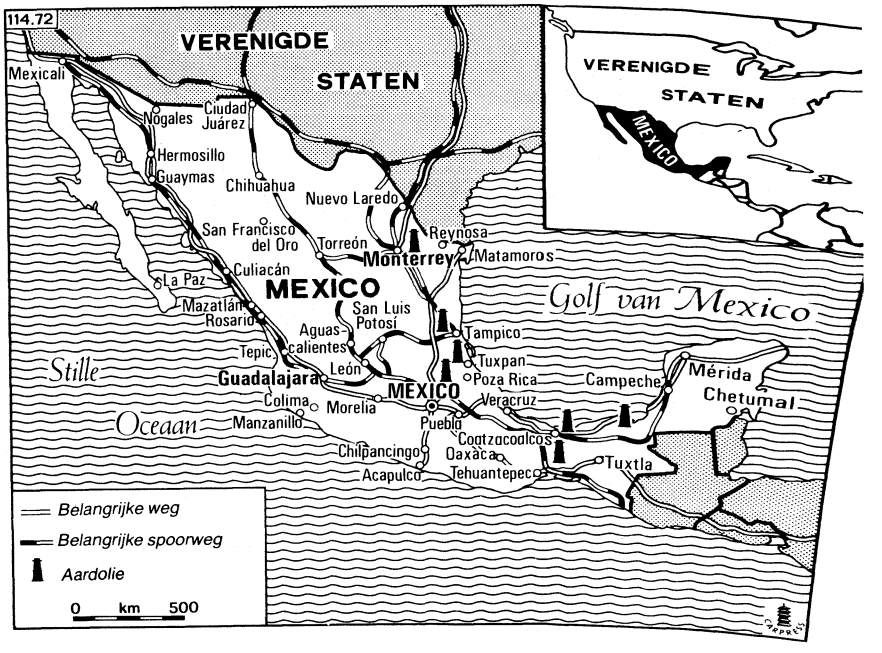
Op 8 november riep het congres van de PRI Salinas formeel uit tot kandidaat voor het presidentschap.
In een toespraak tot het congres beloofde Salinas eerlijke verkiezingen. .,We zullen alle overwinningen van de oppositie respccteren. Maar we zullen elk van onze overwinningen, één voor één, verdedigen", aldus de presidentskandidaat.
Rond 24 oktober had Salinas in de staat Sonora gezegd: ,,Sommigestaten in het noorden hebben partij-overwin-

ningen gezien die de lokale bevolking niet tevreden hebben gesteld." Verder: ,, Moderne politiek vereist schone verkiezingen en ik verwerp de oude stelling van ‚alle prijzen binnenhalen'."

In *NRC/H'Blad* (5-10-1987) meldde correspondent Ferry Versteeg over de presidentskandidatuur van Salinas het volgende:

De 39-jarige econoom Carlos Salinas de Gortari, Mexico's huidige minister van begrotingszaken en planning, wordt over ruim een jaar de man die de Mexicanen voor zes jaar met vrijwel onbeperkte volmachten zal regeren.
Formeel werd de jeugdige en briljante Salinas gisteren aangewezen door de al bijna zestig jaar regerende Revolutionaire Institutionele Partij (PRI) om volgend jaar als haar kandidaat deel te nemen aan de presidentsverkiezingen. Maar in het ondoorzichtige en centralistische Mexicaanse politieke systeem is in werkelijkheid de ,,dedazo" - vingerwijzing - van de zittende president doorslaggevend en werd Salinas geselecteerd door president Miguel de la Madrid, na consultaties met de voornaamste stromingen in de regerende partij
Wie eenmaal de PRI-presidentskandidatuur in de wacht weet te slepen is nagenoeg verzekerd van het presidentschap. Want sinds haar oprichting in 1929 verloor de PRI nog nooit een verkiezing voor een president of zelfs een deelstaatgouverneur
Salinas' uitverkiezing komt als een verrassing voor veel Mexicanen, die de minister van energie Alfredo del Mazo of diens collega voor binnenlandse zaken Manuel Bartlett de laatste tijd meer kans gaven. Carlos Salinas de Gortari verzekerde gisteren op het hoofdkantoor van de PRI in Mexico-stad dat hij een eind wil maken aan Mexico's langdurige economische crisis. Ook beloofde hij de huidige politiek van economische sanering en hervorming voort te zetten.

De hyperintelligente Salinas, die volgens medewerkers beschikt over een hoogwaardige computer tussen beide oren, gold na 1982 als een van de voornaamste architecten van het Mexicaanse economische beleid. Dat was onder andere gericht op sanering en liberalisering volgens de orthodoxe richtlijnen van het Internationale Monetaire Fonds en op voortgaande afbetaling van de 105 miljard dollar belopende buitenlandse schuld. Deze politiek leidde er echter toe dat de bevolking de afgelopen vijf jaar de helft van haar reële inkomen moest inleveren en was onder de bevolking weinig populair. Carlos Salinas is voor veel Mexicanen dan ook een weinig populaire politicus.
Na veel tegenslagen zijn er de laatste tijd niettemin aanwijzingen dat het vorig jaar door Salinas gelanceerde ,,Planvoor stimulering en groei" (Pac) vruchten begint af te werpen. Hoewel de inflatie over 1987 een recordhoogte van 130 procent zal bereiken zijn de deviezenreserves dit jaar tot de eveneens historische hoogte van bijna 16 miljard dollar opgelopen en begint de economie geleidelijk uit het dal te kruipen.
Carlos Salinas geldt al acht jaar lang als een van president De la Madrids meest naaste en intieme medewerkers. En met zijn keuze voor Salinas neet de huidige president zich vrijwel verzekerd van voortzetting van het huidige economische beleid.
Salinas' nogal verrassende uitverkiezing wordt ongetwijfeld betreurd door de met de PRI gelieerde officiële vakbeweging, die liever de minister van energie Del Mazo als toekomstig president had gezien. En in het PRI-apparaat, dat steeds meer in de schaduw raakt van de gigantische overheidsbureaucratie, waarin technocraten als De la Madrid en Salinas de toon aangeven, gold de geharde ,,partijman" en minister van binnenlandse zaken Bartlett als populairste kandidaat.

In de straf georganiseerde en gedisciplineerde PRI-geleaeren pleegt elk ongenoegen over de presidentiele ,,dedazo" echter snel te worden doorgeslikt en verteerd. En zelfs Salinas' grootste tegenstanders binnen de gevestigde orde zullen weldra laten weten dat de nieuwe kandidaat realiteitszin paart aan revolutionaire bevlogenheid en unieke eigenschappen bezit om de natie verder op te stoten in de vaart der volkeren.
Carlos Salinas de Gortari werd in 1948 geboren. Na zijn economie-studie aan Mexico's nationale universiteit behaalde hij graden in de politieke economie en de bestuurlijke wetenschappen aan de Harvard-universiteit. In de PRI bracht Salinas het tot directeur van het wetenschappelijke partij-bureau en mocht hij in 1981 De la Madrids verkiezingscampagne mede op poten te zetten. In de federale bureaucratie maakte hij als beschermeling van president De la Madrid een bliksemcarrière. Vooral nadat minister van financien Silva Herzog, mede door inspanningen van Salinas, vorig jaar in ongenade viel werd de jeugdige minister van planning de onbet iste architect van het financieel-economische beleid.
Al de komende dagen krijgt Salinas het razend druk. Want uit alle delen van het land zullen politici naar zijn kantoor snellen om hem te complimenteren en te informeren naar hun toekomst. Anderen zullen uren aan de telefoon zitten om na te gaan of er vergeving in zit voor het feit dat zij op ,,verkeerdepaarden" als Del Mazo of Bartlett hebben gewed. Carlos Salinas zal volgend jaar namelijk besluiten over de bezetting van honderden politieke topposities. En van die honderden kandidaten zijn weer vele duizenden lagergeplaatsten afhankelijk. Een massale stoelendans dus, die het bestuurlijke apparaat geruime tijd lam pleegt te leggen.

Weldra zal ook de imposante electorale machine van de PRI in werking treden Niet omdat er in PRI-kringen enige twijfel bestaat over Salinas' verkiezingskansen, maar om Mexicanen tot in de verste uithoeken bekend te maken met de naam, het gezicht en de stem van de man die hen van eind 1988 tot eind 1994 als een moderne ,,Azteken-keizer" zal regeren.
Want de president in Mexico is een soort ,,legale dictator" met vrijwel onbeperkte volmachten, die niet alleen de staat maar ook het openbare leven van de natie beheerst en die door de media met eerbied wordt behandeld.

Als een Mexicaanse president aan zijn entourage vraagt hoe laat het is, zo luidt een oude Mexicaanse grap, dan luidt het antwoord: ,,Zo laat n maar wilt, meneer de president." Tijdens zijn campagne zal Salinas' ster gestijgen en die van de zittende president De la Madrid navenant dalen. Toch zal Salinas zich volgens traditie tot zijn ambtsaanvaarding eind 1988 onthouden van directe kritiek op zijn voorganger En tijdens de vele honderden spreekbeurten die hem te wachten staan zal hij zich beperken tot vage beloften en revolutionaire algemeenheden.
De oppositie, die niet alleen door de PRI wordt getolereerd maar zelfs aangemoedigd onder het parmantige motto ,,wie tegen ons is, steunt ons", maakt geen schijn van kans. De PRI, die steunt op een brede coalitie van vakbonden, boerenbewegingen en ,,populaire" organisaties is als enige partij in alle kiesdistricten aanwezig en is ook als enige bij machte in elk stembureau waarnemers te stationeren.
Vijf linkse partijtjes, die eerder dit jaar samengingen in de nieuwe Mexicaanse Socialistische Partij, kozen vorige maand op democratische wijze Herberto Castillo als presidentskandidaat. Maar links slaagde er tot nu toe niet in de brede onvrede onder de bevolking te kanaliseren.

Cardenas wordt de kandidaat *van de PARM* voor *de presidentsverkiezingen*

Op 12 okt. 1987 kondigde CD-leider Cardenas aan dat hij om het presidentschap wilde strijden met Carlos Salinas de Gortari. Hij accepteerde vervolgens een aanbod van de Partido Autentico de la Revolucion Mexicana (PARM) -in 1954 opgericht door een ontevreden factie binnen de PRI- kandidaat van die partij te worden voor de komende presidentsverkiezingen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VOORTDURENDE STRIJD IN ANGOLA

Op 24 maart 1988 maakte de Angolese verzetsbeweging UNITA (Uniao Nacional para a Independencia Total de Angola) de vorming van een "voorlopige regering" bekend in haar hoofdkwartier te Jamba. UNITA-leider Jonas Savimbi werd president. vicevoorzitter Jeremias Chitunda premier en brigade-generaal Pedro Ngueve Chingunji minister van buitenlandse zaken.

UNITA voert sinds 1975 strijd met de Angolese regering in Luanda, d.w.z. het bewind van de MPLA-PT (Movimento Popular de Libertaçao de Angola – Partido do Trabalho), van president José Eduardo dos Santos.

In die strijd wordt UNITA vooral gesteund door Zuid-Afrika en de Verenigde Staten en de Angolese regering door Cuba en de Sowjet-Unie.

Tot dusver liep elk diplomatiek overleg stuk op de vraag wat tegenover het vertrek van de ca. 40.000 Cubaanse militairen uit Angola moest staan.

Phillip van Niekerk schreef in de Volkskrant (19-3) daarover o.a. het volgende:

„Alle partijen (zowel de Amerikanen als de Angolezen. zowel de Zuidafrikanen en de verzetsbeweging UNITA als de Cubanen zelf) zijn het immers eens dat de Cubanen weg moeten – maar er gaapt een diepe kloof tussen de opvattingen over de prijs die daarvoor moet worden betaald

De Cubanen hebben zich bereid verklaard naar huis te gaan als ook Zuid-Afrika zich terugtrekt uit Angola, als Pretoria en Washington hun steun aan de UNITA staken en als Zuid-Afrika gevolg geeft aan VN-resolutie 433 (van 1978) en onafhankelijkheid verleent aan Namibië.

In een interview met de Washington *Times* gaf president P.W. Botha deze week te kennen dat er Zuidafrikaanse troepen in Angola zouden blijven zolang de Cubanen er ook nog waren. Dat is een heel verschil met Pretoria's vroegere uitgangspunt – toen er geen Zuidafrikanen waren in Angola–dat Namibië niet onafhankeiijk zou worden zolang de Cubanen zich niet uit Angola terugtrokken.

Daarmee bevestigde Botha wat al langer werd vermoed: namelijk dat Pretoria niet bereid is VN-resolutie 435 in Namibië ten uitvoer te leggen, omdat de SWAPO waarschijnlijk als overwinnaar uit het strijdperk zou treden als er vrije en eerlijke verkiezingen zouden worden gehouden.

Nadat het Namibiës onafhankelijkheid jarenlang heeft tegengehouden met het argument dat eerst de Cubaanse troepen uit Angola moesten verdwijnen, moet Pretoria nu een nieuw excuus zoeken om in Namibië te kunnen blijven.

Het vertrek van de Cubanen is echter niet de enige eis die Zuid-Afrika aan Angola stelt. Minister van Defensie generaal Magnus Malan heeft te kennen gegeven dat Zuid-Afrika graag zou zien dat UNITA een plaats in de Angolese regering zou krijgen – of ariders de hele regering zou vormen.

Niet lang geleden kwam Malan met een rechtstreeks aanbod aan de Sowjet-Unie Als de Russen bereid maren hun handen af te trekken van de bevriende regering in Luanda (zoals ze dat ook in Afghanistan van plan waren). dan zou Zuid-Afrika niet zeuren over de noodzaak van een pro-Zuidafrikaans bewind in Angola. Moskouliet daarop weten dat de enige overeenkomst tussen Afghanistan en Angola was dat beide namen met een A beginnen. Toen een van de vice-voorzitters van de Opperste Sowjet in december in Tanzania op bezoek was. had die trouwens al gezegd dat dc oorlog in Afrika niet moest worden afgeschilderd als een machtsconflict tussen Oost en West, maar dat het alleen ging om de afschaffing van de apartheid. i .)

Voor Pretoria is de strijd pas voorbij als de Sowjet-Unie, Cuba en Angola er allemaal mee instemmen dat de UNITA deel uitmaakt van een ..neutrale" regering van nationale eenheid en de Cubaanse troepen zich terugtrekken zonder dat Namibië zijn onafhankelijkheid heeft.

Maar zelfs als in dielaatste eis wordt bewilligd. kunnen de kwestie-Angola en de kwestie-Namibië niet van elkaar worden losgekoppeld. Een ..neutraal" Angola zou de doodslag toebrengen aan de onafhankelijkheidsstrijd van de SWAPO, want de Namibische verzetsbeweging heeft de meeste van haar bases in het zuiden van Angola..."

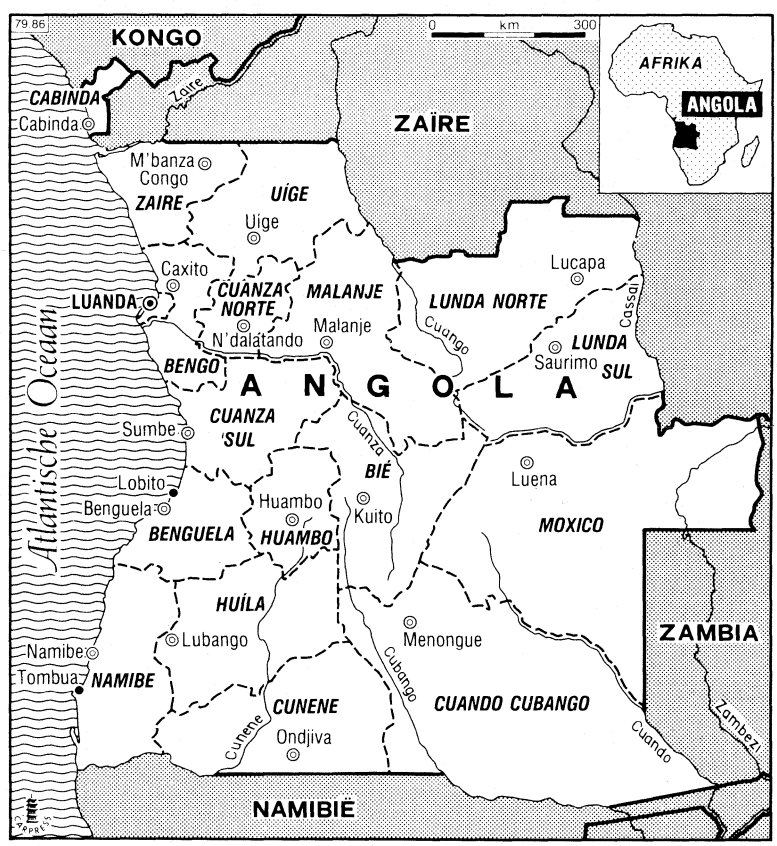
Het eerste deel van een overzicht over de strijd in Angola volgt hieronder.

Uitvoering akkoord van Lusaka

Terugtrekking Zuidafrikaanse troepen uit Zuid-Angola pas in april 1985 voltooid

Op 16 februari 1984 vonden in de Zambiaanse hoofdstad Lusaka tripartite besprekingen plaats tussen delegaties van Zuid-Afrika. Angola en de Verenigde Staten. Tijdens die bijeenkomst bereikten Zuid-Afrika en Angola overeenstemming over de instelling van een gemeenschappelijke bestandscommissie (JMC) om toezicht te houden op de troepenscheiding in Zuid-Angola. d.w.z. de terugtrekking van alle Zuidafrikaanse troepen uit dat gebied (volgens schattingen ca. 1.000 man). Die terugtrekking moest volgens het oorspronkelijke tijdschema naar verluidt op 31 maart 1984 zijn voltooid.

Wat Zuid-Afrika betreft was er toen volgens de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken R.F. Botha in het Namibisch-Angolese grensgebied een bestand van kracht. Naar zijn zeggen was met Angola afgesproken dat zich geen SWAPO-strijders of Cubanen in de door Zuid-Afrika ontruimde delen van Zuid-Angola zouden ves-

Weekblad 57ste jaargang No 2941 pag 43143 43138

tigen. Anderzijds stipuleerde het ongeschreven akkoord volgens zegslieden dat Zuid-Afrika zijn logistieke en andere steun aan UNITA vanuit Namibië zou beëindigen. (Vor.ber.pag. 113/2/3-1984).

Op 21 februari bevestigde de Angolese minister van binnenlandse zaken, luitenant-kolonel Alexandre Rodrigues, dat met de terugtrekking van de Zuidafrikaanse troepen een begin was gemaakt.

Maar kort daarop werd de ontruiming van Zuid-Angola door Zuid-Afrika vertraagd. Zuidafrikaanse autoriteiten weten dit aan voortdurende SWAPO-activiteiten (o.a. zouden guerrillastrijders via de reeds ontruimde gebieden Namibië binnentrekken), terwijl Angolese autoriteiten Zuid-Afrika beschuldigden van een doelbewuste vertragingstactiek om UNITA-elementen in staat te stellen vanuit Namibië in Angola door te dringen.

Medio oktober 1984 werd bericht dat de Zuidafrikaanse troepenterugtrekking in Ngiva tot staan was gekomen, terwijl er sinds 16 februari 60 schendingen van het akkoord van Lusaka waren geregistreerd.

Maar op 17 april 1985 tenslotte werden de laatste Zuidafrikaanse militairen (ca. 450 man) uit Zuid-Angola teruggetrokken. Zij ontruimden de grenspost Santa Clara (Angola) met bestemming Oshikango (Namibië). Er werd echter gemeld dat ca. 60 Zuidafrikaanse militairen bij militairen van het Angolese regeringsleger (FAPLA) bleven ter bescherming van de dam in Caluque (aan de Angolees-Namibische grens) die van essentieel belang was voor het functioneren van de hydro-elektrische centrale van Ruacana.

De Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken. R.F. Botha, verklaarde op 15 april 1985 dat de SWAPO-operaties in het betrokken gebied waren bedwongen, waardoor een permanente terugtrekking mogelijk werd. Maar Botha waarschuwde dat alle toekomstige SWAPO-aanvallen zouden worden bestreden "met welke middelen maar nodig zijn".

Op 13 mei waarschuwde zijn collega van defensie, generaal Magnus Malan, dat het Zuidafrikaanse leger opnieuw eenheden Angola binnen zou zenden, als de FAPLA er niet in slaagde SWAPO-activiteiten in Angola en Namibië te beteugelen.

Op 16 mei 1985 werd de gemeenschappelijke bestandscommissie (JMC) ontbonden.

UNITA-activiteiten (februari *1984* - **mei** *1985)*

Ook in bovengenoemde periode zette de Angolese verzetsbeweging UNITA (Uniao Nacional para a Independencia Total de Angola) onder leiding van Jonas Savimbi haar sabotage-acties tegen economische doelen en aanvallen op burgerdoelen voort met het uitgesproken doel een politieke oplossing te forceren, d.w.z. om de UNITA in een Angolese regering van nationale eenheid te doen opnemen.

Reeds op 2 november 1983 had de UNITA een offensief gelanceerd om de noordoostelijke provincies Lunda Norte en Lunda Sul onder controle te krijgen en om te penetreren in de provincie Luanda (het gebied rond de hoofdstad). Daarnaast ontvoerde de UNITA herhaaldelijk buitenlandse werknemers in Angola die later vaak werden vrijgelaten, waarbij het in hoofdzaak om het verwerven van internationale publiciteit zou gaan. Enkele van de voornaamste incidenten waren:

Op 24 februari 1984 claimde de UNITA 46 Portugese, 15 Filippijnse en 16 Britse staatsburgers gevangen te hebben genomen bij een aanval van 800 a 1.000 guerrillastrijders op de mijnstad Kafunfo (Lunda Norte). De gijzelaars werden over een afstand van 800 mijl (waarvan 300 te voet) overgebracht naar het UNITA-hoofdkwartier in Jamba (in de zuidoostelijke provincie Cuando-Cubango). Eind april werd een groep van 90 gijzelaars vrijgelaten, o.w. de 46 Portugezen en de 15 Filippino's. Op 13 mei volgde de vrijlating van de 16 Britten. Op 22 juni werden ook de laatste van de 66 Tsjechoslowaakse gijzelaars in vrijheid gesteld die sinds 12 maart 1983 gevangen werden gehouden (toen zij bij een aanval van de UNITA op het hydro-elektrische complex van Alto Catumbela in de provincie Benguela werden meegenomen).

Op 27 maart 1984 beweerde UNITA de kuststad Sumbe, de hoofdstad van de provincie Cuanza Sul, te hebben veroverd. Bij die gelegenheid zouden 500 Angolezen. 62 Cubanen. 12 Bulgaren en 7 Russen zijn gedood alsook 5 Italiaanse technici. Volgens het Angolese persbureau Angop waren in Sumbe acht mensen gedood bij een guerrilla-aanval op een buitenwijk: de aanvallers waren verdreven met achterlating van 30 doden. maar zij hadden 12 gevangenen meegenomen. (Deze werden begin november 1984 vrijgelaten.)

UNITA eiste ook de verantwoordelijkheid op voor de explosie van een autobom bij een militair tehuis in Huambo op 18 april. Volgens UNITA waren onder de ruim 200 doden twee Russische en 37 Cubaanse legerofficieren. maar volgens Angop had de explosie van de bom in de hoofdstraat van Huambo 24 doden gevergd.

Bij een UNITA-aanval op een regeringspost in Quibala (Cuanza Sul) werden op 12 juni elf buitenlanders gevangen genomen (Amerikanen, Columbianen en Portugezen). Eind juni werden in dezelfde plaats nog eens 2 priesters en 12 nonnen gegijzeld. (Op 8 september werden 25 gijzelaars vrijgelaten, onder wie een aantal priesters en nonnen.)

Op 12 juli 1984 werd voor het eerst melding gemaakt van een UNITA-actie in de Noordwestangolese enclave Cabinda: door een tijdbom werd schade aangericht aan een oliepijpleiding van Gulf Oil in Chimbolo.

Voorts eiste de UNITA de verantwoordelijkheid op voor het leggen van mijnen in de haven van Luanda waardoor op 29 juli 1984 t ee vrachtschepen werden beschadigd. Volgens de Angolese autoriteiten was dit incident het werk van een Zuidafrikaanse commando-eenheid.

Exploderende bommen op het spoorwegemplacement van de havenstad Benguela richtten eind september 1984 aanzienlijke schade aan onder het daar aanwezige rollend materieel.

Op 8 oktober 1984 werd een aantal hoogspanningskabels en elektriciteitsmasten bij Dondo (ca. 160 km ten zuidoosten van Luanda) verwoest. met als gevolg dat de elektriciteitsvoorziening van de hoofdstad 48 uur uitviel. Angop meldde onderbrekingen van de stroomvoorziening in Luanda tussen 23 en 30 november 1984. Ook op 21/22 maart en eind juni 1985 werden stroomonderbrekingen in Luanda gesignaleerd die aan sabotage werden toegeschreven.

Op 29 december 1984 voerden ca. 1.500 UNITA-strijders een aanval uit op de diamantmijnen van Kafunfo (Lunda Norte). Op 31 dec. trokken zij zich terug, met 22 buitenlandse gijzelaars: 17 Filippino's. 3 Britten en twee bemanningsleden van een Amerikaans ?transporttoestel. Dezegijzelaars werden op 14 maart 1985 in Jamba vrijgelaten tegelijk met 5 gevangengenomen Portugese mijnwerkers. Volgens de Angolese regering hadden de rebellen bij hun aanval 200 burgers gedood, terwijl UNITA melding maakte van de dood van 130 Angolese soldaten.

In een begin januari 1985 uitgegeven verklaring meldde de Angolese regering dat in 1984 in de provincie Huambo meer dan 3.000 guerrillastrijders waren gedood. Eind 1984 was een UNITA-offensief tegen de provinciehoofdstad van Huambo door regeringstroepen afgeslagen: daarbij waren ruim 150 rebellen gedood en bijna 100 gevangengenomen. aldus de Angolese regering.

Op 4 maart 1985 claimde de UNITA op 27 febr. een Boeing 737 bij de start vanaf het vliegveld van Lubango te hebben neergeschoten. Daarbij zouden alle 26 inzittenden, onder wie hoge regeringsfunctionarissen en militairen, zijn omgekomen. Dit bericht werd tegengesproken door de Angolese luchtvaartmaatschappij TAAG. Wel meldde de TAAG dat op 1 maart een Boeing 737 op het vliegveld van Lubango "schade" had opgelopen wegens een "technische" storing bij de start; bij dit incident was geen enkel slachtoffer te betreuren geweest.

In een op 19 maart 1985 in Lissabon uitgegeven verklaring meldde de UNITA bij drie verschillende acties in de eerste helft van maart (o.a. in de provincie Moxico) in totaal 107 Angolese en 20 Cubaanse militairen te hebben gedood. Op 14 april claimde UNITA nog eens de dood van 181 Angolese en 4 Cubaanse militairen bij acties in drie noordelijke provincies en in de provincie Benguela.

Op 11 mei 1985 berichtte de UNITA vanuit Lissabon dat haar troepen de voorgaande dag de diamantmijn van Luo (provincie Lunda Norte) hadden veroverd. Bij die actie werd een Britse technicus gevangengenomen. Deze werd begin augustus samen met drie in 1984 gevangengenomen Portugezen vrijgelaten. waarna de vier op 7 augustus in Johannesburg (Zuid-Afrika) arriveerden.

Op 26 mei werd een Franse geestelijke in een hinderlaag bij Malanga gedood. Daarbij werd een Ierse missionaris gewond en 11 dagen door een UNITA-eenheid vastgehouden tot hij werd vrijgelaten.

Begin juni 1985 deelde de Angolese majoor Eusebio Ferreira, plv. commandant van Angola's vierde militaire zone, het persbureau Angop mee dat het Angolese leger in de eerste vijf maanden van 1985 meer dan 400 UNITA-strijders in de provincies Huambo en Bie had gedood en omstreeks 100 rebellen had gevangengenomen. Naar zijn zeggen hadden regeringstroepen ca. 3.000 dorpelingen bevrijd die "in onmenselijke omstandigheden" onder UNITA-controle leefden.

Zuidafrikaanse operaties in enclave Cabinda

Op 22 mei 1985 maakte radio-Luanda bekend dat een patrouille van het Angolese leger de vorige dag een eenheid van het Zuidafrikaanse leger in de enclave Cabinda had verrast. De Zuidafrikaanse "saboteurs" troffen voor-

UNITA-leider Jonas Savimbi (l.) met andere commandanten in het CNITA-hoofdkwartier te Jamba (Zuidoost-Angola).

bereidingen om de olie-installaties van Gulf Oil in Malongo te verwoesten. Twee leden van het Zuidafrikaanse commando waren gedood en één, kapitein Wynand du Toit, was gevangengenomen.

Op 23 mei gaf de opperbevelhebber van het Zuidafrikaanse leger, generaal Constand Viljoen, toe dat een eenheid Zuidafrikaanse militairen betrokken was bij "inlichtingen inwinnende operaties" in noordelijk Angola met betrekking tot opleidingskampen van het ANC en de SWAPO alsmede "Russische surrogaat" troepen die de stabiliteit van Zuid-Afrika en Angola bedreigden. Hij verklaarde tevens dat het contact met een "klein element" van de Zuidafrikaanse eenheden was verbroken.

Op 28 mei zei kapitein Du Toit tijdens een persconferentie in Luanda dat hij reeds vanaf 1982 aan diverse sabotageacties in Angola en Mozambique had deelgenomen. Het negen man sterke Zuidafrikaanse commando onder zijn bevel moest zes olieopslagtanks in Malongo vernietigen (met een capaciteit van 1,68 mln vaten) en de verantwoordelijkheid daarvoor bij de UNITA leggen, aldus Du Toit. Generaal Malan herhaalde op 28 mei in het parlement dat de Zuidafrikanen op een verkenningsmissie waren en suggereerde later dat Du Toit was gemarteld om een valse bekentenis af te leggen.

Het incident in Cabinda leidde tot een formeel protest in Pretoria van de Amerikaanse ambassadeur in Zuid-Afrika, Herman Nickel en tot een veroordeling door de Veiligheidsraad in een op 20 juni unaniem goedgekeurde resolutie (567/1985).

Opheffing Clark-amendement door Amerikaans Congres

De Amerikaanse Senaat sprak zich op 11 juni 1985 met 63 tegen 34 stemmen uit voor opheffing van het z.g. Clark-amendement. Op 10 juli sloot het Huis van Afgevaardigden zich met 236 tegen 185 stemmen hierbij aan. Het betrokken amendement, genoemd naar de vroegere Democratische senator Dick Clark, dateerde uit 1976 en verbood alle Amerikaanse hulp aan de UNITA, zowel militaire als financiële. Het was destijds aangenomen door een Congres dat de manoeuvreerruimte van de president zoveel mogelijk wilde beperken – de CIA had tevoren geheime militaire hulp aan UNITA geleverd – opdat de Verenigde Staten niet opnieuw betrokken zouden raken in avonturen zoals Vietnam.

Een woordvoerder van het Amerikaanse State Department, Robert Snialley, liet echter op 11 juli weten dat Washington "geen enkele beslissing" had genomen wat betreft eventuele hulp aan UNITA. Volgens waarnemers moest het Congresbesluit inzake de opheffing van het Clark-amendement kracht bijzetten aan het Amerikaanse streven om het vertrek van de Cubaanse troepen uit Angola te bewerken.

Op 13 juli 1985 deelde de Angolese regering mee dat zij alle contacten met de Verenigde Staten over de conflicten in zuidelijk Afrika had afgebroken. Woordvoerder Smalley verzekerde op 15 juli dat de Amerikaanse regering vasthield aan het beginsel van oplossingen door onderhandelingen voor die conflicten. Hij meende dat het Angolese besluit "de deur niet sloot voor een regeling via onderhandelingen".

Nieuwe Zuidafrikaanse *invallen in* Zuid-Angola. Zuid-Afrika erkent steun aan UNITA.

Eind juni 1985 deelde Generaal Viljoen mee dat 61 SWAPO-opstandelingen waren gedood bij achtervolgingsoperaties tot ca. 20 km diep in Angola. Daarbij was één Zuidafrikaanse militair gedood en een ander gewond geraakt. De operaties hielden verband met een toegenomen SWAPO-activiteit in noordelijk Namibië. waar op 28 juni drie verschillende SWAPO-acties hadden plaatsgevonden, aldus generaal Viljoen, waaronder een aanval op een legerbasis in Ovamboland.

Op 4 september zei generaal George Meiring, de bevelhebber van de Namibische troepen (SWATF),dat een Zuidafrikaanse commando-eenheid bij een bliksemactie om ontvoerde kinderen te redden in het voorgaande weekend ca. 10 km diep op Angolees gebied was doorgedrongen

Op 16 september 1985 begon de eerste grootscheepse Zuidafrikaanse militaire operatie in Angola sinds april 1985. Generaal Viljoen deelde die dag mee dat een "follow-up" operatie werd uitgevoerd door Zuidafrikaanse en Namibische troepen in Zuidwest-Angola, als antwoord op een recente toename van SWAPO-activiteiten. Op 18 september meldde het Zuidafrikaanse militaire hoofdkwartier dat de deelnemende troepen (ca. 500 man) tot taak hadden leden van het 8ste bataljon (400 a 800 man) van de SWAPO op te sporen en te vernietigen. De troepen werden daarbij gesteund door vliegtuigen t.b.v. "intensieve verkennings- en onderzoeksvluchten".

Maar de Angolese regering beschuldigde Zuid-Afrika er op 18 september van de invasie in Angola te zijn begonnen om de druk van de Angolese regeringstroepen op de UNITA te verminderen. Zuidafrikaanse vliegtuigen hadden de vorige avond Angolese troepen bij Mavinga in de zuidoostelijke provincie Cuando Cubango gebombardeerd. Daarbij waren zes Angolese militairen gedood. Die troepen namen deel aan een offensief tegen UNITA dat medio juli was begonnen (zie afzonderlijk bericht).

Op 19 september 's avonds kondigde generaal Viljoen aan dat zijn troepen zich "in fasen" voor het einde van het weekend in Namibië zouden terugtrekken. Zij waren er reeds in geslaagd "de logistieke lijnen" van SWAPO te ontwrichten en grote hoeveelheden wapens en munitie te vernietigen.

Op 20 september veroordeelde de Vei-

ligheidsraad in een unaniem aanvaarde resolutie (571/1985) Zuid-Afrika wegens zijn "weloverwogen, voortdurende en aanhoudende invallen" in Angola en wegens zijn gebruik van het "internationale grondgebied van Namibië" als springplank voor het plegen van destabilisatie in Angola.
De Raad eiste de onvoorwaardelijke terugtrekking van alle Zuidafrikaanse troepen uit Angola en verlangde een schadevergoeding. Een commissie van onderzoek zou naar Angola worden gestuurd om de schade als gevolg van het Zuidafrikaanse optreden op te nemen.

Eveneens op 20 september gaf Zuid-Afrika bij monde van minister Magnus Malan van defensie voor het eerst openlijk toe dat het UNITA "materiële, humanitaire en morele" hulp verleende. Die bijstand was reeds "een aantal jaren" verstrekt en zou niet worden gestaakt tot alle buitenlandse troepen uit Angola waren teruggetrokken. De Zuidafrikaanse regering zou niet toestaan dat UNITA, een belangrijke bondgenoot in de strijd tegen de "communistische agressie", zou worden verslagen, aldus Malan.

Op 22 september meldde Zuid-Afrika dat de terugtrekking van de troepen uit Angola was voltooid. De bevelvoerende officier, generaal-majoor George Meiring, zei dat de operatie beperkt was gebleven tot een gebied bij Nehome en Evadale, d.w.z. ongeveer 100 km binnen Angola. De eigen troepen hadden geen verliezen geleden; 15 SWAPO-leden waren doodgeschoten en 49 waren gevangengenomen. Bovendien waren vier munitie-opslagplaatsen ontdekt; de voorraden waren in beslag genomen. Aldus generaal Meiring.

Volgens een op 18 oktober 1985 uitgegeven verklaring van de veiligheidstroepen in Windhoek (Namibie) waren sinds begin 1985 in totaal 538 SWAPO-"terroristen" gedood Eerder had Le Monde (13-T-'85) de volgende aantallen gedode SWAPO-leden vermeld: 1.268 in 1982. 918 in 1983 en 584 in 1984.
Medio september had SWAPO-leider Sam Nujoma verklaard dat de PLAN-troepen (militaire vleugel van de SWAPO) "in de voorbije zeven maanden" 11 Zuifafrikaanse militaire bases in het noorden van Namibië hadden vernietigd, ruim 400 militairen hadden gedood en meer dan 3.000 sabotage-acties hadden uitgevoerd.

Angolees regeringsoffensief tegen UNITA (augustus-september 1985)

Vanaf medio juli 1985 trokken de Angolese regeringstroepen (FAPLA) zich samen voor een groot offensief tegen UNITA. Dit bestond uit twee operaties. Operatie 1 (met 4 brigades) begon op 29 juli in Luena. De regeringstroepen rukten vandaar op langs de Benguelaspoorweg naar de stad Cazombo (in de provincie Moxico) die op 19 september op UNITA-troepen werd veroverd. De tweede operatie (met 5 brigades) werd op 13 augustus vanuit Menongue gelanceerd. Vandaar trokken de regeringstroepen naar Cuito Cuanavale. waar zij zich in twee kolonnes splitsten voor een aanval op Mavinga (ca. 230 km ten noordwesten van het UNITA-hoofdkwartier in Jamba). Op ca. 23 km ten noordwesten van Mavinga vond van 27-29 september een driedaagse veldslag plaats. Op 29 september begonnen de regeringstroepen daar aan hun terugtocht over de rivier de Lomba naar Cunjamba.
Over tal van details gaven berichten van de Angolese regering en UNITA tegenstrijdige versies.

UNITA-leider Jonas Savimbi hield op 21 september een persconferentie in Jamba, waarvoor hij 22 buitenlandse en Zuidafrikaanse journalisten uit Johannesburg had laten overkomen. Hij zei dat zijn troepen op ca. 200 km ten noorden van Jamba een halt hadden toegeroepen aan het offensief van de Angolese regeringstroepen die actief door Russische militaire adviseurs werden geholpen. Hij erkende dat hij op 20 september opdracht had gegeven tot ontruiming van de basis Cazongo "na zware napalmbombardementen op burgers, landbouwinstallaties en ziekenhuizen". Maar hij ontkende de mededeling in een Angolees regeringscommuniqué uit Luanda dat hij 1.000 man had verloren. Volgens Savimbi waren tot dusver 150 UNITA-strijders gedood en 630 gewond, terwijl er 1 078 Angolese en 41 Cubaanse militairen waren gesneuveld.
Op 27 september stelde een woordvoerder van de FAPLA dat bij het offensief tegen UNITA 1.368 guerrillastrijders waren gedood. Voorts meldde Angop dat Savimbi zijn hoofdkwartier naar Zuid-Afrika had moeten terugtrekken, maar dit bleek niet het geval.
Op 1 oktober bevestigde het Angolese ministerie van defensie dat vliegtuigen van de Zuidafrikaanse luchtmacht op 30 september bij Mavinga een aanval – de derde in 2 weken – op Angolese troepen hadden uitgevoerd waarbij meer dan 50 Angolese militairen waren gedood. Ook hadden de Zuidafrikanen zes Angolese helikopters vernietigd. Nog dezelfde dag werd in een Zuidafrikaans militair communiqué gemeld dat UNITA zes Sowjet MI-25 helicopters had neergeschoten.

Op 7 oktober 1985 liet Savimbi opnieuw een groep buitenlandse en Zuidafrikaanse journalisten overkomen. Die bezochten het slagveld aan de oevers van de rivier de Lombe en werden door Savimbi in een ondergrondse bunker in Mavinga te woord gestaan.

(The Times 9-10-1985)

Een van de journalisten. Allister Sparks, meldde in *NRC/H'blad* (9-10'85) dat de oevers van de Lomba bezaaid waren met lijken en uitgebrande pansterwagens, wat duidelijk maakte dat er sprake was geweest van een grote conventionele veldslag. Hij schreef voorts o.a.:

"Niets wees op de aanwezigheid van Zuidafrikaanse troepen in de omgeving, en het is ook niet erg waarschijnlijk dat die er zijn: een dode of gevangen genomen Zuidafrikaanse soldaat in gevechtstenue zou te veel problemen geven.
Waarschijnlijker is dat Zuid-Afrika een eenheid zwarte, Portugees sprekende commando's, het zgn. Bataljon 32, naar Jamba heeft gestuurd om UNITA-strijders uit hun hoofdkwartier te ontzetten. Dat geloven sommige westerse militaire waarnemers, maar het werd eveneens door Savimbi ontkend.
Ook viel niet na te gaan of de Angolese aanval onder bevel van Russische officieren stond. Savimbi zei dat zijn troepen hun uiterste best hebben gedaan om een Rus gevangen te nemen. maar daarin niet zijn geslaagd. Ook Cubaanse gevangenen werden niet getoond.
Wat de kansen deed keren in de veldtocht moet de concentratie van de voorheen verspreid opererende guerrillatroepen nabij de rivier de Lomba zijn geweest, bedoeld om de opmars van het regeringsleger tot staan te brengen.
Savimbi hield door dik en dun vol dat Zuid-Afrika hem niet had geholpen bij het uitvoeren van die concentratie. en zei dat hij dat had klaargespeeld door een aantal guerrilla's uit andere gebieden terug te trekken, zoals de uitloper Cazombo, die westelijk Zaïre in steekt en waar het Angolese leger ook een offensief heeft gelanceerd"
Bij die gelegenheid deelde Savimbi de betrokken iournalisten mee dat de FAPLA-troepen bij Mavinga omstreeks 4.600 man telden en door Mig-gevechtstoestellen en MI-25 gevechtshelicopters werden gesteund. De UNITA-strijders (ca. 5.500 man) hadden omstreeks 2.300 man van de regeringstroepen gedood bij een verlies van 410 doden en 822 gewonden aan de kant van UNITA. aldus Savimbi. Onder de gedode tegenstanders waren minstens 9 Russische en 38 Cubaanse adviseurs. Voorts maren 17 vliegtuigen neergeschoten, incl. 5 MI-25 gevechtshelicopters. 79 voertuigen vernietigd en 52 voertuigen buitgemaakt, zo meldde de UNITA-leider.
Hij verklaarde dat de Sowjet-betrokkenheid bij de jongste offensieven zonder weerga was. De UNITA had "in de laatste vier weken meer hoogontwikkelde uitrusting uit Zuid-Afrika, Arabische staten en, indirect, uit Europa ontvangen dan in de voorgaande 10 jaren". Voorts erkende hij dat Zuidafrikaanse medische teams gewonde UNITA-strijders te velde verzorgden.

Op 7 oktober veroordeelde de Veiligheidsraad in een unaniem aanvaarde resolutie (574/1985) Zuid-Afrika wegens zijn jongste luchtaanvallen op doelen in Angola.

Eveneens op 7 oktober werd de Portugese journalist Benjamin Formigo, buitenland-redacteur van het weekblad Expresso uit Lissabon, te woord gestaan door Angolese militaire commandanten. Deze stelden dat de zware verwoestingen en grote aantallen slachtoffers bij het slagveld aan de Lomba veroorzaakt waren door Zuidafrikaanse luchtaanvallen die tussen

28 september en 3 oktober waren uitgevoerd.

Allister Sparks vergeleek Formigo's aantekeningen met zijn eigen bevindingen (The Observer 13-10-'85). Hij vroeg zich af of de schade die hij had waargenomen – in het bijzonder omstreeks 20 op één plaats vernietigde trucks – het gevolg was van luchtaarivalleri of acties van UNITA-strijders, die beschikten over mortieren en raketten. Een door hem geraadpleegde militaire specialist achtte het onwaarschijnlijk dat een aanval met mortieren of raketten door grondtroepen een dergelijke schade kon aanrichtten. Volgens die specialist leek het meer op een luchtaanval met napalm.

De FAZ-correspondent in Johannesburg berichtte op 13 november 1985: "Zeker schijnt thans. ook wanneer Pretoria het nooit heeft toegegeven, dat Savimbi de Zuidafrikaanse luchtmacht te hulp heeft geroepen en dat pas het ingrijpen daarvan de zware Sowjet-tankkolonnes tot staan heeft gebracht."

VN-onderzoek

Op 23 oktober 1985 besloot de op 20 september door de Veiligheidsraad ingestelde commissie van onderzoek een tiendaagse reis door de Angolese provincies Cubene. Huila en Cubando Cubango.
De commissie kreeg van de Angolese luchtmachtcommandant, kolonel Henrique teles Carreira "Iko", te horen dat de jongste Zuidafrikaanse militaire aanvallen in het zuidoosten van Angola een schade van ruim $ 50 mln hadden aangericht. De commissie raamde de schade op $36 mln, aldus Le Monde (19-12-'85).

Verdere militaire operaties. Zuidafrikaanse "preventieve invallen" (november 1985 – augustus 1986)

Op 14 november 1985 meldde het opperbevel in Windhoek dat Zuidafrikaanse troepen de vorige dag Angola waren binnengevallen bij de achtervolging van een SWAPO-eenheid die een plaats in het noorden van Namibië had aangevallen. Bij die operatie over de grens waren zeven guerrillastrijders gedood en acht gevangengenomen.
Van medio december 1985 tot medio januari 1986 werd opnieuw melding gemaakt van Zuidafrikaanse invallen in Angola, waarbij onduidelijk bleef of alle Zuidafrikaanse troepen weer uit Angola werden teruggetrokken.

Het Mozambikaanse persbureau AIM meldde, aldus Le Monde (19-12-'85) dat het Zuidafrikaanse leger opnieuw Angola was binnengevallen en tot op 7 km ten zuiden van Ngiva (40 km vanaf de grens met Namibië) was doorgedrongen. Bovendien zou het Buffalobataljon (zwarte huurlingen) het dorp Chiede hebben bezet. Ook waren er berichten over de bezetting van de dorpen Namacunde en Dirico door Zuidafrikaanse troepen.

Op 19 december 1985 bevestigde het Zuidafrikaanse persbureau Sapa dat Zuidafrikaanse troepen het voorgaande weekend diep in het zuiden van Angola waren doorgedrongen en daar minstens zes SWAPO-strijders zouden hebben gedood. Terwijl Sapa van een "klein contingent" sprak. berichtte het Angolese persbureau Angop op 22 december dat vier Zuidafrikaanse bataljons op 15 december 100 km diep in de zuidwestelijke provincie Cunene waren opgrrukt. Bij gevechten met de Zuidafrikanen waren drie Angolese soldaten gedood, aldus Angop. Naar verluidt vond dit treffen op 14 december bij Ruacana plaats.
Op 6 januari 1986 deelde het opperhevel in Windhoek mee dat Zuidafrikaanse troepen bij de achtervolging van SWAPO-leden in Angola vier guerrillastrijders hadden gedood Op 9 januari meldde een Angolees legerwoordvoerder dat Zuidafrikaanse troepen bij hun inval in het vorige weekend in Mupa (150 km van de grens) twee Angolese militieleden hadden ontvoerd.
Op 10 januari verklaarde de Angolese president Eduardo Dos Santos dat drie Zuidafrikaanse bataljons met pantservoertuigen en luchtsteun in de provincie Cunenc operreerden. Op 12 januari berichtte Angop dat gemengde eenheden van Zuidafrikaanse militairen en UNITA-strijders operaties uitvoerden in de zuidoostelijke provincie Cuando Cubango.

Terwijl UNITA-leider Jonas Savimbi vanaf 29 januari 1986 een tiendaags bezoek aan de Verenigde Staten bracht (zie hieronder), meldde UNITA op 10 februari in Lissabon dat haar strijders op 8 februari de stad Camabatela in de provincie Cuanza Norte hadden veroverd. Daarbij zouden 170 Angolese militairen en 35 Cubanen zijn gedood. Op 3 maart maakte UNITA bekend dat bij de verovering van de diamantstad Andrade in het noordoosten van Angola op 1 maart meer dan 150 buitenlandse werknemers waren gevangengenomen. Voorts werd een grote hoeveelheid diamanten buitgemaakt, waarop de stad na een dag werd ontruimd. Op 15 maart werden 176 buitenlandse gijzelaars door UNITA in Zaïre vrijgelaten; zij waren in afwijking van de UNITA-aankondiging en het gebruik niet naar Jamba overgebracht. Op 21 maart arriveerden deze gijzelaars, naar toen bleek 194 mensen, in de Portugese hoofdstad Lissabon.

Op 6 april meldde Angop dat de Angolese luchtmacht een Zuidafrikaans Hercules C-130 transportvliegtuig op 3 april had neergeschoten boven de provincie Bie. Het toestel zou met twee andere transportvliegtuigen van het zelfde type bezig zijn geweest met een dropping van militair materieel voor UNITA. Een tweede Hercules zou een treffer hebben gekregen. Het bericht werd door de Zuidafrikaanse legerwoordvoerder in Pretoria categorisch ontkend. Maar in het weekend van 13 april beweerde de Angolese stafchef, generaal Antonio dos Santos Franca, dat in de neergeschoten Hercules Amerikaanse wapens waren aangetroffen.
Op 14 april meldde UNITA vanuit Lissabon dat haar strijders op 5 april de kuststad Musserra in Noord-Angola hadden ingenomen. Daarbij waren 81 Angolese en 3 Cubaanse soldaten gedood.
In mei 1986 nam de gevechtsactiviteit in Angola toe.
Het Angolese ministerie van defensie beschuldigde Zuid-Afrika ervan sinds begin mei met troepen uit Namibië in Angola te zijn doorgedrongen en daar belangrijke posities te hebben bezet om UNITA-eenheden te steunen. De Zuidafrikanen hadden ook Angolese troepen aangevallen. Naar verluidt penetreerden de Zuidafrikaanse troepen. gesteund door helikopters en pantserwagens, in de provincies Cunene en Namibe.
Op 5 juni 's morgens vroeg werd de Zuidangolese haven Namibe (vroeger Moçamedes) aangevallen. Volgens Angop zou een Zuidafrikaans oorlogsschip, bewapend met Israëlische Scorpion-raketten, drie olietanks hebben beschoten (waarvan twee werden verwoest), terwijl kikvorsmannen onderwatermijnen zouden hebben bevestigd aan de romp van drie koopvaardijschepen in de haven (waarvan één zonk).
Nadat de Sowjet-Unie op 8 juni Zuid-Afrika voor de "gevaarlijke en vergaande consequenties" van dergelijke acties gewaarschuwd had, ontkende het Zuidafrikaanse leger op 10 juni verantwoordelijk te zijn voor de aanval op Namibe. Een resolutie van de Veiligheidsraad, waarin Zuid-Afrika voor de aanval werd veroordeeld, werd op 18 juni door veto's van de VS en Engeland getroffen.
Inmiddels waren de Angolese regeringstroepen op 27 mei met steun van Cubaanse eenheden (in totaal ca. 20.000 man) een offensief tegen UNITA begonnen, aldus UNITA-mededelingen van 2 juni. Dit offensief bestond uit drie speerpuntoperaties tegen UNITA-steunpunten in het oosten en zuidoosten van Angola. Op 4 juni erkende UNITA dat zij de stad Cangumbe (provincie Moxico) na drie dagen strijd op 4 juni had moeten prijsgeven.
Op 9 juni meldde UNITA ook zware gevechten bij Longa in de provencie Cuando Cubango. Op 4 augustus claimde UNITA zes helikopters te hebben neergeschoten bij een luchtaanval (1 augustus) op UNITA-stellingen bij Munhango (provincie Bie).
In de nacht van 9 op 10 augustus voerde UNITA naar eigen zeggen een aanval uit op de stad Cuito Cuanavale, een strategische voorpost van het Angolese leger in de zuidoostelijke provincie Cuando Cubango. Daarbij zouden radarinstallaties, luchtafweergeachut en artillerie zijn vernield. Maar het Angolese persbureau Angop meldde op 12 augustus dat drie Zuidafrikaanse ba-

taljons (w.o. het 32ste Buffalo-bataljon), met steun van pantserwagens en zware artillerie, op 10 en 11 augustus aanvallen op Cuito Cuanavale hadden uitgevoerd. Die aanvallen waren afgeslagen.
Bovendien maakte Angop melding van Zuidafrikaanse patrouilles in de provincie Cunene die optrokken naar de steden Cahama, Mupa en Mulondo. Volgens UNITA werden door regeringstroepen en Cubanen voorbereidingen getroffen voor een groot offensief tegen de stad Mavinga.
Op 14 augustus deelde Angop mee dat de regeringstroepen al vier dagen stand hielden tegen de aanvallen van Zuidafrikaanse troepen op Cuito Cuanavale. Zuid-Afrika noemde deze berichten propaganda, bedoeld om de successen van UNITA te maskeren.

Op 21 augustus beschuldigde UNITA-leider Savimbi de Russen ervan "chemische wapens tegen onze infanterie" te gebruiken. De Angolese regering weigerde op deze beschuldiging in te gaan.
Ondanks de tegenstrijdige berichtgeving stond het volgens Internationales Afrikaforum (4/1986) vast dat het jongste offensief van de regeringstroepen tegen belangrijke UNITA-stellingen moest worden gestaakt. Janny Groen schreef in de Volkskrant (6-9-'86) o.a.:

,,Luanda kan, vanwege de overweldigde steun die UNITA ontvangt, een succesvol offensief in zuidoost-Angola wel vergeten. Mede op advies van de tweeduizend in Angola aanwezige Russische adviseurs en hun Cubaanse counterparts heeft Luanda besloten zich nu militair te concentreren op het vruchtbare centrum van het land en op de strategische Benguela-spoorlijn, die van de haven Lobito naar de kopermijnen in Zambia en Zaire loopt."

Amerikaanse hulp aan UNITA

Na de intrekking door het Amerikaanse Congres van het z.g. ''Clark-amendement" in juni/juli 1985 sprak de Amerikaanse president Reagan zich op 22 november 1985 in een interview uit ten gunste van geheime hulp aan UNITA. Bij het Congres lagen toen twee voorstellen ter tafel: het ene van de Democratische afgevaardigde Claude Pepper om $ 27 mln aan humanitaire bijstand te geven, het andere van de Republikeinse afgevaardigde Mark Siljander om een zelfde bedrag aan militaire hulp beschikbaar te stellen. Maar de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, was tegen elke vorm van hulp, openlijk of geheim, militair of humanitair, aldus Sytze van der Zee in *NRC/H'blad* (27-11-'85). Overigens had de Amerikaanse regering voor het verlenen van geheime hulp geen toestemming van het Congres nodig; zij moest haar plannen alleen melden aan de twee inlichtingencommissies van het Congres.
Op 10 december 1985 verwierp de Amerikaanse Senaat met 58 tegen 39 stemmen een voorstel van de Republikeinse senator Malcolm Wallup om $50 mln niet nader omschreven hulp te verlenen aan UNITA.
Op 30 januari 1986 ontving president Reagan UNITA-leider Savimbi in het Witte Huis. Hij verzekerde hem dat de VS naar de beste manier zochten om voor UNITA "zeer behulpzaam" te zijn. De Amerikaanse regering bleek vervolgens te hebben besloten UNITA geheime militaire steun te bieden.
Chester Crocker, de onderminister van buitenlandse zaken voor Afrikaanse aangelegenheden, bevestigde op 18 februari 1986 voor de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen: "Er zijn bepaalde besluiten genomen om zowel morele als materiële steun te verlenen." Indirect liet hij weten dat de Amerikaanse regering begonnen was met de levering van luchtdoel- en anti-tank-raketten. Met die geheime militaire steun zou een bedrag van $15 mln zijn gemoeid, afkomstig uit CIA-fondsen.
De Angolese radio omschreef dit besluit de volgende dag als een Amerikaanse "oorlogsverklaring".
Eind maart 1986 stelde de Amerikaanse regering het Congres op de hoogte van de voorgenomen levering van Stinger-luchtafweerraketten aan UNITA.
Op 17 september 1986 verwierp het Huis van Afgevaardigden met 229 tegen 186 stemmen een voorstel van de inlichtingencommissie om de hulp aan UNITA te onderwerpen aan een goedkeuring van het Congres. Dit betekende steun aan de regering-Reagan om haar geheime hulp aan UNITA voort te zetten.

Dood stafchef UNITA

Op 10 oktober 1986 kwam de stafchef van UNITA, brigade-generaal Joaquim Chendovava, bij een verkeersongeluk in de buurt van Mavinga om het leven, aldus een UNITA-bericht van 7 november 1986. Hij werd vervangen door brigade-generaal Demostenes Amos Chilingutila, tot dan toe chef van de speciale operaties.

Nieuwe militaire acties. (november *1986* -februari *1987)*

Op 14 november 1986 maakte generaal-majoor George Meiring, de opperbevelhebber van de Namibische troepen (SWATF), bekend dat Zuidafrikaanse troepen de vorige dag een "preventieve" aanval hadden gelanceerd tegen een guerrillabasis van de SWAPO in de Angolese provincie Cunene. Daarbij waren 39 guerrillastrijders en twee Zuidafrikaanse soldaten gedood. Volgens een Zuidairikaanse verklaring betrof het doel een opleidingsbasis van "terroristen" ter voorbereiding van infiltratiepogingen in Namibië tijdens het regenseizoen.
Op 15 november voerde SWAPO een aanval uit op een Zuidafrikaanse militaire basis in Eenhana (Noord-Namibië). Volgens SWAPO zou die basis volledig zijn verwoest en zouden 18 Zuidafrikaanse militairen zijn gedood.
Een SWATF-woordvoerder gaf toe dat de basis was aangevallen, maar ontkende dat er slachtoffers waren.
Eveneens in november 1986 verklaarde de Angolese kolonel Antonio dos Santos Franca "Ndalu" dat UNITA-strijders bezig waren met het openen van een nieuw front in Angola's noordelijke provincies Zaire en Uige, dat vanuit het buurland Zaïre kon worden bevoorraad. Als reactie op de toegenomen strijd waren de Angolese regeringstroepen in de provincies Soyo en Cabinda versterkt, aldus "Ndalu" (NYT, Volkskrant 20-11-'86).
Begin januari 1987, tijdens het regenseizoen, werd melding gemaakt van UNITA-operaties in het noorden en oosten (de provincies Lunda Norte en Moxico). Tevens nam de guerrilla-activiteit van SWAPO in Namibië toen toe.
Op 25 januari 1987 drongen SWATF-eenheden bij de achtervolging van SWAPO-strijders in Zuid-Angola door. Zij raakten slaags met Angolese regeringstroepen bij Mongua (ca. 75 km van de grens met Namibië).

Heropening Benguela-spoorweg voorgesteld

Een vertegenwoordiger van het Lonhro-concern in Zambia zei op 23 januari 1987 in Lusaka dat het concern onderhandelingen met de Angolese regering was begonnen over een heropening van de Benguela-spoorweg, die Zaïre met de Angolese havens Lobito en Benguela verbindt. Die 2.000 km lange spoorweg, die voor de helft door Angola loopt, was wegens de guerrilla-acties in de praktijk sinds 1976 gesloten.
Na een aanvankelijk negatieve reactie van UNITA verklaarde Savimbi op 26 maart echter dat UNITA het gebruik van die spoorweg door de Angolese regering niet zou verhinderen, mits die niet zou worden benut voor het transport van militairen of militaire uitrusting. Daartoe zou UNITA de treinen moeten kunnen inspecteren, een eis die door de Angolese president Dos Santos werd verworpen.

(Voortzetting volgende aflevering)

NEDERLAND

DEBAT TWEEDE KAMER OVER VOORGENOMEN SOCIAAL-ECONOMISCH EN FINANCIEEL KABINETSBELEID TOT 1990

De Tweede Kamer heeft op 28, 29 en 30 maart gedebatteerd over de kabinetsvoornemens m.b.t. het sociaal-economische en financiële beleid tot 1990. zoals die door premier Lubbers op 14 maart waren geannonceerd (pag.213/2 e.v.-1988).

Alternatieven door *oppositie* voorgesteld

Bij de aanvang van het debat op 28 maart kwam de oppositionele PvdA bij monde van fractievoorzitter Wim Kok met alternatieven voor het voorgestelde kabinetsbeleid.
De PvdA stelde o.m. voor de arbeidskosten op minimumniveau met tien procent te verlagen; hiervoor zou een deel van de vrijgekomen WIR-gelden (afschaffing WIR pag. 200/1 e.v.-1988) gebruikt kunnen worden.
Verder wees de PvdA de voorgestelde bezuinigingen in de sociale zekerheid en op ontwikkelingssamenwerking van de hand.

PvdA-fractieleider Kok verweet het kabinet het voorstellenpakket met een ,,krampachtigheid te verdedigen die velen ook buiten de Tweede Kamer woedend maakt". Hij hekelde de ,,autoritaire toon" en vergeleek het kabinet met een raad van bestuur die heeft beslist. ,,De CDA-fractie mag opzitten en pootjes geven", aldus Kok.

De PvdA wil niet dat de nettolonen op minimumniveau worden verlaagd. De verlaging van de arbeidskosten moet dus worden gezocht in een verdere verlaging van de werkgeverspremies.
Fractieleider Kok stelde voor de kosten op minimumniveau met tien procent te verlagen en een aflopend percentage voor de lonen die daar vlak boven liggen. Dit kost volgens hem één miljard gulden.
Het geld zou kunnen worden gevonden door de vennootschapsbelasting minder te verlagen dan het kabinet heeft voorgesteld. De verlaging zou beperkt kunnen blijven tot 42 procent voor bedrijven met winsten tot 250.000 gulden (kabinet: 40 procent) en 39 procent voor ondernemingen met winsten boven dat bedrag (kabinet: *35* procent).
De PvdA steunt het kabinetsplan om een deel van de WIR-miljarden te gebruiken voor het verschuiven van de kinderbijslagpremie van de werkgevers naar de schatkist. Ook dit leidt tot een verlaging van de arbeidskosten.
Kok hield opnieuw een pleidooi voor extra overheidsinvesteringen, waarmee volgens hem een hogere economische groei kan worden gerealiseerd dan nu is voorzien. .,Voor dit doel mag het financieringstekort iets minder snel dalen", aldus Kok.
Voorts zou het kabinet ,,het voortouw moeten nemen om het inaatschappelijke en politieke draagvlak te versterken voor een gefaseerde invoering van in ieder geval ren werkweek van door de bank genomen 36 uur", waar Kok nog aan toevoegde dat dit op langere termijn ,,geen eindpunt" hoeft te zijn.
Daarnaast moeten de mogelijkheden voor scholings- en ouderschapsverlof worden uitgebreid.
Zware kritiek uitte hij op de belastingvoorstellen van het kabinet. Kok: ,,Ik kan niet anders dan concluderen dat de regering de trukkendoos opentrekt om een ongegeneerde denivellering door te voeren."
Hij noemde het opvallend dat de nieuwe belastingtarieven ..heel precies zijn ingevuld", maar de fiscale maatregelen om de verlaging te betalen. nog niet.
In dit verband wees hij op de 1.250 miljoen die nodig is voor het handhaven van de koopkracht van de minima. waarvan het kabinet zegt dat dit bedrag moet worden gevonden uit belastingmeevallers en nadere fiscale maatregelen. Kok bestempelde dit als ,.een ongedekte cheque".
Volgens de PvdA-fractieleider moet er wat worden gedaan aan de ,.onrechtvaardige verdeling" van de aftrekposten. Hij wees erop dat de vier procent hoogste inkomensgroepen een kwart van de ongeveer 60 miljard aan aftrekposten voor hun rekening nemen.
Daar kan verandering in komen als alle aftrekposten. met uitzondering van de verwervingskosten onder het laagste tarief worden gebracht. ,.Dat betekent dat hetzelfde bedrag aan aftrek voor alle belastingbetalers een gelijk voordeel oplevert", aldus Kok.

Ook D66-fractievoorzitter Van Mierlo stelde op 28 maart een andere verdeling van de aftrekposten voor.
Hij keerde zich tegen de voorgestelde verhoging van het huurwaardeforfait, die volgens hem ,,remmend' zal werken op het eigen woningbezit. In plaats daarvan zou kunnen worden gedacht aan het afschaffen van de aftrekbaarheid van rente op consumptieve leningen, aldus Van Mierlo.
Als alternatief voor de introductie van het woonlandbeginsel in de kinderbijslag kwam hij met het voorstel de progressie uit het kinderbijslagsysteem te halen.

Regeringspartijen CDA en VVD opereren eensgezind

Anders dan de eerste reacties van de regeringspartijen CDA en VVD op de kabinetsvoorstellen (pag. 214/3 e.v.-1988) zouden doen vermoeden opereerden de twee fracties gedurende het debat eensgezind.
Het CDA verzette zich in eerste instantie tegen de belastingverlaging voor de topinkomens en de bezuinigingen in de sociale zekerheid.
De VVD wilde de belastingplannen op onderdelen wijzigen.
CDA-fractievoorzitter Bert de Vries hield vast aan zijn eerder geuite bezwaren, noemde het belastingvoorstel onevenwichtig en de ingrepen in de sociale zekerheid "in strijd met verkiezingsbeloften".
De Vries toonde een "positieve gezindheid", maar hij verlangde, dat het kabinet de plannen dan wel aanpast.

De kritiek van de twee regeringsfracties spitste zich toe op de volgende punten:

CDA:
- Tegen verkorten van de werkloosheidsuitkering. waardoor werklozen eerder in de bijstand komen.
- Twijfels over het woonlandbeginsel in de kinderbijslag,
- Tegen verlenging van het minimumloon tot en met werknemers van 26 jaar.
- Tegen verlaging van de toptarieven in de belasting. als de kosten daarvan niet volledig door dezelfde inkomensgroepen worden gedragen.

*Tegen een verlaging van de rijksbijdragen aan de ziekenfondsen met 300 miljoen gulden.

VVD:
- Vraagtekens bij verkorten van de werkloosheidsuirkering
- Twijfels bij verlenging minimum jeugdloon.
- Vraagtekens bij verdere beperking aftrekmogelijkheid woon-werk verkeer.
- Vraagtekens bij het hanteren van twee tarieven in de vennootschapsbelasting.

Daarnaast hebben de twee regeringsfracties diverse alternatieven voor bepaalde voorstellen, dan wel geheel nieuwe plannen naar voren gebracht.
Zowel fractievoorzitter De Vries van het CDA als VVD-fractievoorzitter Voorhoeve gaf steun aan de omvang van het ombuigingspakket en gaf daarmee dus aan geen gaten te willen slaan.
Kort samengevat enkele van de alternatieven.

CDA:
- Beperking van de verlaging van de vennootschapsbelasting tot 36 in plaats van 35 procent.
- Behalve de invoering van een derde wachtdag in de ziektewet, zoals het kabinet wil, nog een vierde wachtdag.
- Strenger aanpakken van bedrijven die verhoudingsgewijs veel werknemers de WAO in laten gaan
- Drastisch beperken van de bijstandsuitkering aan jongeren tot 27 jaar.

VVD:
- Verdergaande belastingverlaging voor de middeninkomens tussen de 50.000 en 90.000 gulden per jaar.
- Beperking van diverse fiscale aftrekposten en constructies, waardoor een bedrag van 500 miljoen vrijkomt.
- Beperken van de bijstandsuitkering aan jongeren, onder andere door ze niet meer leeftijdsafhankelijk te maken.
- Bedrijven verplichten meer WAO-ers in dienst te houden of te nemen.
- Extra steunmaatregelen (300 miljoen) voor de landbouw.
- Verkoop van 15.000 tot 20.000 woningwetwoningen per jaar

Standpunten van de fracties tijdens het debat

	Algemeen oordeel	Verlaging belasting hogere inkomens	Verlaging minimum inkomens-/uitkeringen tot 27 jaar	Half jaar eerder in de bijstand	Verlaging kinderbijslag in buitenlandse werknemers	Bezuinigen op defensie en ontwikkelingshulp	Suggesties
CDA Regeringspartij	De regering heeft op bekwame wijze een aantal knopen doorgehakt en lijnen voor de toekomst uitgezet. Dat is een 'niet geringe prestatie'. Een aantal bijstellingen is echter noodzakelijk.	Verlaging toptarieven betalen uit afschaffing van aftrekposten. Belastingverlaging ook voor lage inkomens. Het kabinet moet aangeven hoe zij dat wil betalen. Laagste tarief winstbelasting moet naar 36 procent, niet naar 35 procent om rijksbijdrage aan ziekenfonds te kunnen handhaven.	Kabinet moet verlaging minimumloon heroverwegen. Verlaging heeft nauwelijks effect op werkgelegenheid, grens van 27 jaar is willekeurig, loon komt beneden sociale mininum te liggen. Verlaging uitkering voor jongeren die nog nooit gewerkt hebben, wel acceptabel. Groter verschil tussen loon en uitkering is beste voor werkgelegenheid.	Tegen. Maatregel levert geen stimulans om te gaan werken. Gaat bovendien in tegen de belofte om de uitkeringen ongemoeid te laten.	De regering moet nagaan of invoering van het woonlandbeginsel strijdig is met internationale verdragen. Als het Europese hof zich heeft uitgesproken, moet de regering met voorstellen komen. De gedachte om de hoogte van de kinderbijslag af te stemmen op de kosten van het levensonderhoud is niet onredelijk.	De opvang van asielzoekers moet voortaan door het ministerie van ontwikkelingssamenwerking worden betaald. De uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking lijden hier slechts weinig onder. Bezuinigen op defensie is acceptabel. De omvang van de krijgsmacht zal kleiner moeten, maar de gevechtskracht moet op peil blijven.	Introductie van vierde wachtdag in de Ziektewet. Zoeken van mogelijkheden om te bevorderen dat werknemers minder snel in de WAO terechtkomen. Kritisch kijken naar ondernemingen die veel mensen laten afvloeien naar de WAO.
PvdA	De plannen van de regering rammelen aan alle kanten. De rijken verdelen de welvaart, de armen de narigheid. De werkgelegenheid is niet gediend met de plannen. Het kabinet heeft haar belofte van rust op het uitkeringsfront gebroken. Het kabinet-Lubbers is uitgeregeerd; het is tijd voor een andere koers in Nederland.	Belastinghervorming niet gebruiken om inkomensverschillen te vergroten. Kabinet vertelt niet hoe zij belastingverlaging laagste inkomens wil betalen. Tarieven winstbelasting niet naar 40 en 35 maar naar 42 en 39 procent. Verlaging werkgeverspremies beter voor bestrijding werkloosheid dan verlaging winstbelasting.	Verlaging minimumloon onacceptabel. Jongeren worden dan gestraft voor feit dat er geen werk is. Verlaging uitkering is eenzijdige maatregel om werkgelegenheid te stimuleren. Meer scholing is prachtig, maar er moet wel werk zijn.	Belofte van rust op het uitkeringsfront is omgeslagen in 'strafexercitie' tegen uitkeringsgerechtigden. Kabinet spreekt borrelpraat als het zegt dat de maatregel een stimulans voor werklozen is om werk te aanvaarden. Maatregel is onaanvaardbaar.	Invoering van het woonlandbeginsel is discriminerend en daarom onacceptabel. De Turkse en Marokkaanse werknemers met kinderen die in hun geboorteland wonen, zijn de dupe van deze maatregel.	Bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking zijn niet te accepteren.	Verbeteren werkgelegenheid door verlaging werkgeverspremies, arbeidsduurverkorting, stichting van arbeidspools, verlenging van het zwangerschapsverlof en invoering van ouderschaps- en scholingsverlof. Extra investeringen voor wegen, spoorwegen en milieu. Meer (aangepast) werk voor gehandicapten en WAO-ers.
VVD Regeringspartij	Akkoord met hoofdlijnen maar wil meer aktie. Voorgestelde pakket is minimaal; kabinet moet voor 1 miljard meer ombuigen. Bezuinigingen op sociale zekerheid zijn 'zwaktebod'. Extra investeringen in infrastuctuur en milieu broodnodig.	Verlaging toptarief aan de lage kant. Belastingdruk op midden-inkomens moet lager. Het 52 procents-tarief moet naar 50 procent. Verlaging winstbelasting uitstekend. Geen maatregelen om inkomensverschil tussen werkenden en niet-werkenden te verkleinen.	Verlaging minimumloon is 'zwaktebod'. Recht op minimumloon koppelen aan jaar werkervaring of afmaken van een opleiding. Korting op uitkering wel goed. Uitkeringen niet of nauwelijks laten stijgen met leeftijd. Groter verschil tussen loon en uitkering is stimulans om werk te zoeken.	Verkorting vervolguitkering is acceptabel maar levert weinig geld op. Bezuinigingen in de sociale zekerheid mogelijk door het aantal mensen met een WAO-uitkering te beperken.	Geen bezwaren tegen invoering woonlandbeginsel.		Door beperking aftrekposten, nieuwe fiscale maatregelen en verkoop woningwetwoningen 1 miljard binnenhalen en besteden aan infrastructuur, landbouw (als compensatie voor verlies wir), milieu en belastingverlaging. Bezuinigen in sociale zekerheid door aantal mensen met WAO-uitkering terug te dringen.
D66	Bij alle aandacht voor Europa is het pijnlijk dat het kabinet niet investeert in infrastructuur en milieu. Het pakket van het kabinet is ambitieus, maar onvolledig.	Vereenvoudiging belastingstelsel is goed maar mag niet leiden tot grotere inkomensverschillen. Kabinet moet lagere tarieven voor lage inkomens garanderen. Verlaging winstbelasting is goede zaak.	Jeugdlonen zijn in acht jaar al 36 procent gedaald. Verschil tussen juridische- (18 jaar) en economische (27 jaar) zelfstandigheid van jongeren 'doet ridiculul aan'. Verlaging loon en uitkering slechte zaak.	Vervolguitkering niet bekorten. Ongewenst dat jongeren snel na het intreden van de werkloosheid afhankelijk van een partner worden.	De kinderbijslag is een verkregen recht. Onrechtvaardig om er plotseling in te gaan snoeien.	Bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking onbespreekbaar. Met tegenzin akkoord met korting defensie.	Investeren in wegen, spoorwegen en milieu. Een andere berekening van de belastingvrije voet, waardoor mensen met hoge inkomens meer belasting moeten betalen.
SGP	In het pakket ontbreken extra overheidsinvesteringen om de werkgelegenheid te stimuleren.	Verlaging hoogste belastingtarief kan inderdaad opwegen tegen minder ruime regels voor aftrekposten.	Gezinsonvriendelijk: een kostwinnaar onder de 27 jaar moet een gezin kunnen onderhouden, zonder een toeslag uit de bijstand.		Bespreekbaar, mits het niet in strijd blijkt met nationale en internationale afspraken.	Elke bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking onaanvaardbaar. Defensie: geen bezuinigingen op bewapening.	Een gedeelte van de wir-gelden en belastingmeevallers moet gebruikt worden voor een verbetering van de bereikbaarheid van de randstad.
PPR	Bijstelling beleid is noodzakelijk, maar kabinet maakt verkeerde keuzen. Werkloosheid, milieu en zorgsector schreeuwen om steun.	Geen verlaging vennootschapsbelasting en toptarieven. Geld hiervoor (ruim drie miljard gulden) naar milieu en gezondheidszorg.	Onaanvaardbaar. Levert geen banen op, alleen besparing in de bijstand.	Dit brengt geen rust op het sociale-zekerheidsfront, zoals beloofd door het kabinet.	Truc om internationale afspraken over gelijke behandeling te omzeilen.	Geen uitholling van ontwikkelingsgelden. Defensie: wel bezuinigen op wapens, niet op salarissen.	Milieutoeslag uit wir terug. Voor behoud koopkracht 700 mln extra. Wel gratis openbaar vervoer studenten, geen lagere basisbeurs.
PSP	Kabinet begeeft zich op 'bookmakersniveau'. De effecten van de plannen (bijv. bestrijding werkloosheid) zijn hoogst onzeker.	In plaats van verlaging toptarieven hogere minimum-inkomens. Aftrek hypotheekrente aanpakken, bestaat alleen in Nederland en Griekenland.	Tegen. Dat 'uitstel' van het minimumloon tot 27 jaar tienduizend werklozen zou schelen (indruk van het kabinet), is volstrekt onzeker.	Verhoging van de minimuminkomens is nu urgent.	Dit voorstel raakt maar weinig kiezers. Het is duidelijk dat de buitenlandse werknemers in de gevarenzone zitten.	Geen bezuinigingen op ontwikkelingshulp. Derde wereld mag geen slachtoffer zijn. Aan defensie wordt nog steeds teveel besteed.	Selectief teruggeven wir-gelden, bijvoorbeeld voor voorzieningen kinderopvang. Eigen voorstel voor belastingverlaging minima.
GPV	Het kabinet biedt een aantal verbeteringen, maar gaat te veel te werk als een boekhouder. Aan werkloosheidsbestrijding gebeurt te weinig.	Belastingmeevaller moet gebruikt worden voor investeringen in infrastructuur, milieu en andere overheidstaken.	Onaanvaardbaar: Het loon van een volwassen werknemer moet voldoende zijn om zichzelf en zijn gezin te onderhouden.	De vervolguitkering moet helemaal afgeschaft worden, om handhaving van het minimumloon voor 23- tot 27-jarigen te financieren.	Buitenlandse werknemers betalen premie, daarom niet acceptabel. Maatregel niet effectief, omdat gezinsherenigingen zullen toenemen.	Bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking is 'niet uit te leggen' aan de Derde wereld. Het regeerakkoord verbiedt korten op defensie.	Op emancipatiebeleid kan bezuinigd worden. De koopkrachtstijging van de modale inkomens kan via beperking van huursubidies.
RPF	Pakket maatregelen van kabinet is noodzakelijk, maar kritiek op onderdelen.	Verlaging toptarieven aanvaardbaar, mits volledig betaald uit te schrappen aftrekposten. Koopkracht minima handhaven.	Beperkte verlaging bespreekbaar, wel rekening houden met gevolgen voor kostwinners.	Niet voor kostwinners.	Geen bezwaren tegen invoering.		Bijdrage EG minder hoog. Belasting tweeverdieners verhogen. Bezuinigen op volkshuisvesting. Minder subsidies. Fellere fraudebestrijding.

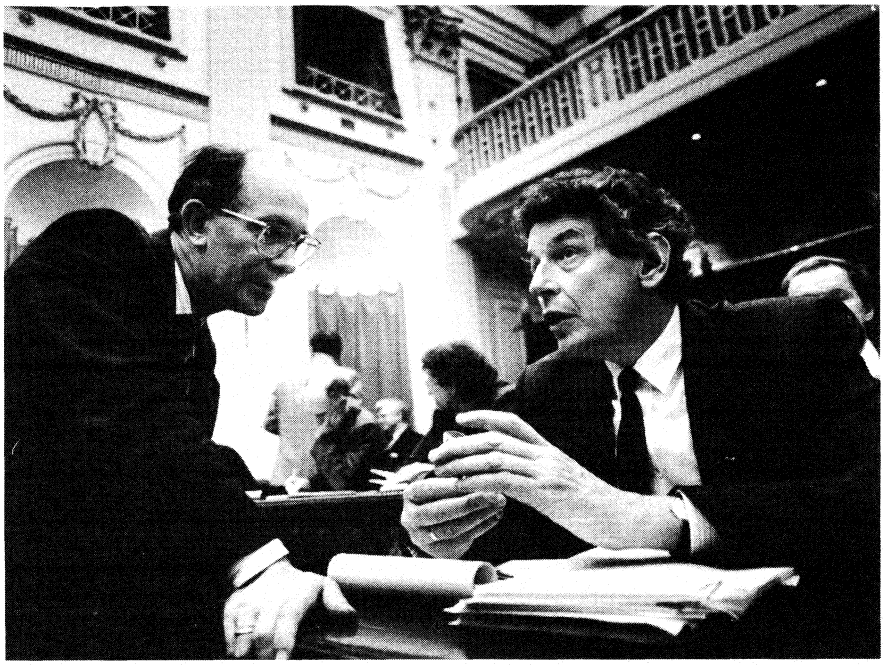
(Trouw, 29-3-1988)

● Extra investeringen in infrastructuur en t.b.v. het milieu.

Antwoord regering. Enkele tegemoetkomingen aan kritiek Tweede Kamer

Het kabinet heeft de Tweede Kamer op 29 maart geantwoord. In dit antwoord is het de Tweede Kamer op twee punten tegemoetgekomen.
Er wordt afgezien van de bezuiniging op de werkloosheidswet, die werklozen eerder in de bijstand brengt.

En de verlaging van de belastingtarieven wordt zo ingevuld, dat de hoogste inkomens er niet extra op vooruitgaan. Uitgangspunt bij de vereenvoudiging van het belastingstelsel is, dat de netto-inkomensverhoudingen ongewijzigd blijven.

CDA-TK-fractievoorzitter Bert de Vries (l.) voert overleg met zijn PvdA-collega Wim Kok op 29 maart. gedurende het debat over de kabinetsplannen m.b.t. het sociaal-ecoriomische en financiële beleid tot 1990.

Met zijn toezegging inzake de uitwerking van de belastingvereenvoudiging nam premier Lubbers één van de kritiekpunten van CDA-fractievoorzitter De Vries weg. De Vries had deze plannen ..onevenwichtig" genoemd.
Maar volgens Lubbers is er slechts sprake van ,,een misverstand". Hij sloot zich aan bij VVD-fractievoorzitter Voorhoeve die in zijn bijdrage stelde dat de vereenvoudiging van het belastingstelsel ,,inkomensneutraal" moet verlopen.
Lubbers sprak overigens de verwachting uit dat het schrappen van aftrekposten, waaruit het kabinet de verlaging van tarieven wil financieren, juist voor mensen met hogere inkomens tot een verslechtering kan leiden.
Tegelijk erkende hij dat hogere inkomens, die nu weinig aftrekposten hebben, er door de verlaging van de tarieven straks op vooruit gaan..,Hoger in het inkomensgebouw zullen er positieve en negatieve effecten zijn", aldus de minister-president.
De bezuiniging op de Werkloosheidswet, aardoor werklozen een half jaar eerder in de bijstand zouden belanden, is van de baan. Lubbers toonde zich bereid ,,in gemeen overleg" met de Tweede Kamer te zoeken naar een alternatieve bezuiniging die 150 miljoen gulden oplevert.
Het kabinet blijft wel vasthouden aan het woonlandbeginsel in de kinderbijslag. Lubbers zei echter dat het kabinet de kinderbijslag voor in het buitenland wonende kinderen niet ,,onverhoeds" wil beperken.
De Vries keerde zich tegen het halveren van de vervolguitkering met een beroep op het regeerakkoord waarin staat dat er deze kabinetsperiode ,,verbeteringennoch verslechteringen" in de werknemersverzekeringen zullen worden aangebracht. Lubbers erkende dat De Vries hier ,,een formeel punt' heeft.
,,Het is een onvervreemdbaar recht van de fractievoorzitter van een regeringspartij te zeggen: dit doe ik niet. En dan houdt het op", aldus Lubbers.
,,Het mag niet zo zijn dat het systeem van uitkeringen de facto leidt tot berusting", aldus Lubbers in zijn antwoord.
PvdA-fractieleider Kok bestreed in een interruptiedebat de versie van de premier. Hij zei dat hierdoor jongeren worden ,,gestraft", omdat de samenleving niet in staat is werk en passende scholing te bieden.
Volgens Lubbers is er echter wel degelijk een verband tussen de hoogte van de uitkering en het berusten in de situatie van werkloosheid. Lubbers: ,,Ik zeg niet dat iedere 24-jarige die niet werkt hetzelfde inkomen moet hebben als een student. Maar of het een rechtvaardiging is voor de verschillen van nu. 300 gulden per maand, betwijfel ik in hoge mate."
Het plan van VVD-fractievoorzitter Voorhoeve jaarlijks 15.000 tot 20.000 woningwetwoningen te verkopen, zal volgens Lubbers door het kabinet zorgvuldig worden bekeken.
Hij erkende dat het geen doel op zich moet zijn van de woningbouwcorporaties de woningen te behouden Maar Lubbers vroeg zich wel af of alle te verkopen woningen ook daadwerkelijk geld zullen opleveren. ,,Er zijn belangrijke complexen woningen waar geen boekwinst, maar verlies dreigt", zei hij.
Volgens Voorhoeve kan de verkoop van woningwetwoningen de schatkist jaarlijks 500 miljoen opleveren. Hij wil dit geld gebruiken voor investeringen in onder andere de infrastructuur en het milieu.
Lubbers vroeg zich af of het wenselijk is het volkshuisvesting-geld te gebruiken voor investeringen op andere terreinen. maar zegde toe ook dit nader te zullen bekijken.
Het kabinet blijft vasthouden aan de voorgestelde verlaging van de vennootschapsbelasting van 40 naar 35 procent. Lubbers wees voorstellen van PvdA en CDA om de verlaging te beperken van de hand.
De PvdA wil ria een beperktere verlaging 1 miljard gulden vrijmaken om de arbeidskosten op het minimumniveau verlagen. De oppositie verwacht dat deze maatregel een beter effect heeft op herstel van werkgelegenheid.
Lubbers zei echter dat een herkenbare verlaging van de vennootschapsbelasting nodig is om het economisch klimaat in de concurrentie met het buitenland te stimuleren.
De premier verwierp het voorstel van het CDA af te zien van verlaging van de rijksbijdrage aan het ziekenfonds met 300 miljoen.
De CDA-fractie wil deze 300 miljoen financieren door de verlaging van de vennootschapsbelasting te beperken tot *36* procent. Volgens het CDA leidt het verlagen van de rijksbijdrage aan het ziekenfonds, zoals het kabinet wil, tot hogere loonkosten en stijging van het belastbaar inkomen van de werknemers.
Lubbers wees de CDA-fractie erop dat zij buiten beschouwing laat dat het kabinet voortaan de kinderbijslagpremie voor zijn rekening neemt. Deze premie wordt nu nog betaald door werkgevers.
Het kabinet houdt vast aan een bezuiniging van 150 miljoen gulden op Ontwikkelingssamenwerking Volgens de premier komen er geen lopende uitgaven in de verdrukking als de opvang van asielzoekers, die nu nog wordt betaald door het departement van WVC, voor rekening komt van Ontwikkelingssamenwerking.
,,Hooguit kan je zeggen dat je andere nuttige dingen niet kan doen", aldus Lubbers. Hij benadrukte overigens dat het budget voor Ontwikkelingssamenwerking de komende twee jaar als gevolg van de ,,goede ontwikkeling" van de economie hoger uitvalt.

Resultaten debat, moties

Eén van de uitkomsten van het TK-debat was, dat de uitkeringen voor werkloze jongeren tot 27 jaar zullen worden verlaagd met gemiddeld ruim f 200 per maand. Voor de groep van 135.000 jonge werklozen, die nog nooit of slechts heel kort vast werk hebben gehad, worden aparte uitkeringsbedragen ontworpen, die veel lager zijn dan de bijstand.
Hierover zijn het kabinet en de regeringsfracties CDA en VVD het op 30 maart, op de laatste dag van het TK-debat, eens geworden.

Met het kabinet zijn CDA en VVD van mening dat het verschil tussen de uitkeringen die studenten krijgen op basis van het studiefinancieringsstelsel, en de bijstand voor jongeren moet worden teruggebracht. Dit levert een bezuiniging van 350 miljoen gulden op.

De achterliggende gedachte is dat door een forse verlaging van de uitkering werkloze jongeren worden geprikkeld betaald werk te zoeken of zich te laten scholen met het oog op een baan.
Het kabinet had aanvankelijk voorgesteld het minimumjeugdloon te verlengen tot en met werknemers van 26 jaar. De aan het minimumjeugdloon gekoppelde bijstandsuitkeringen zouden dan eveneens dalen.
Maar het kabinet besloot op aandringen van de regeringsfracties af te zien van het later laten ingaan van het volwassenen-minimumloon Dit

betekent dat ook de bijstandsuitkeringen intact blijven.
CDA en VVD vinden echter dat de uitkeringen voor de meeste werkloze jongeren tot 27 jaar wel omlaag kunnen. Vandaar hun door het kabinet overgenomen voorstel om een aparte uitkeringsregeling te ontwerpen voor werkloze jongeren die ,,noggeen arbeidsverleden hebben opgebouwd in de zin van de nieuwe werkloosheidswet''
In het pakket van het kabinet zat al reeds het voorstel om de uitkering van werkloze jongeren meer af te stemmen op die van studenten. Hier was 200 miljoen gulden voor ingeboekt. Daar komt nu nog de 150 miljoen gulden bij die een verlaging van het minimumloon zou hebben opgeleverd aan de kant van de bijstandsuitkeringen.
Het kabinet studeert nog wel op de mogelijkheid van een aan het arbeidsverleden gekoppeld minimumjeugdloon voor werknemers tussen de 23 en 27 jaar.
Het kabinet gaat de uitstroom van gedeeltelijk arbeidsongeschikten naar de WAO beperken. Een motie waarin het kabinet wordt uitgenodigd met werkgevers en werknemers concrete maatregelen te treffen, werd op 30 maart met alleen de stemmen tegen van PSP en PPR aangenomen.
Het kabinet gaat ervan uit dat de uitgaven in de sociale zekerheid hierdoor met 200 tot 250 miljoen kunnen worden beperkt.
Er wordt onder meer aan gedacht bedrijven die tekort schieten bij het plaatsen of behouden van gedeeltelijk arbeidsongeschikten een heffing op te leggen, aldus premier Lubbers.
Minister Ruding (financiën) herhaalde zijn bezwaren tegen het voorstel van VVD-fractievoorzitter Voorhoeve het belastingtarief voor de middeninkomens te beperken tot 50 in plaats van 52 procent.
Ruding wilde er echter geen halszaak van maken en ging ervan uit dat de zaak verder bekeken zal worden als de concrete wetsvoorstellen er zijn. ,,Een compromis waarbij we op 51 procent uitkomen is misschien het beste'', aldus Ruding.
Een motie van Voorhoeve waarin de 50 procent staat genoemd. kreeg op 30 maart bij de stemming een meerderheid.
De Kamer heeft door het aanvaarden van een motie van CDA-fractievoorzitter De Vries uitgesproken dat de kosten van een verlaging van de hoge belastingtarieven door dezelfde inkomensgroep zullen moeten worden opgebracht. Dit kan via het beperken van aftrekposten en andere fiscale faciliteiten.

De resultaten van het TK-debat, in de vorm van door de Tweede Kamer aangebrachte wijzigingen in de kabinetsvoorstellen, waren de volgende:

- Jongeren van 23 tot en met 26 jaar blijven recht houden op het minimumloon voor volwassenen. De voorgenomen verlenging van het minimumjeugdloon voor deze leeftijdsgroep gaat niet door.
Het kabinet gaat bekijken of jongeren die nog geen drie jaar hebben gewerkt naar rato een lager minimumloon kunnen krijgen.

- Er komt een speciale uitkeringsregeling voor werkloze jongeren tot 27 jaar die nog niet eerder hebben gewerkt. Hun bijstandsuitkering zal worden verlaagd met gemiddeld 200 gulden per maand.

- Het plan om werklozen een half jaar eerder naar de bijstand te sturen is van de baan.

- De beperking van kinderbijslag voor ouders waarvan de kinderen in een land buiten de EG wonen, gaat voorlopig niet door. Er komt eerst een grondige studie naar onder meer de juridische aspecten.

- De verlaging van de belastingtarieven voor de hoogste inkomens zal door dezelfde categorie moeten worden betaald via beperking van voor hen geldende aftrekposten en andere fiscale faciliteiten.

- Als de belastingvereenvoudiging in 1990 een feit is. zal er sprake zijn van nog maar drie tarieven: 35 procent (waarin is begrepen de AOW. AWW, AWBZ en AAW-premie), 50 procent en 60 procent.

- Mocht de koopkracht voor de laagste inkomens in gevaar komen, dan zal het tarief van 35 procent worden verlaagd.

- De regering moet plannen uitwerken met als uitgangspunt de verkoop van 15 tot 20.000 woningwetwoningen aan de huurders.
De opbrengst komt in een fonds ten behoeve van infra-structuur, milieu-investeringen en bouw voor collectieve voorzieningen.

- De landbouw krijgt 100 miljoen extra voor het oplossen van de mestproblemen en investeringen in de akkerbouw. Het geld komt beschikbaar door een verschuiving van de kleinschaligheidstoeslag van de vennootschapsbelasting naar de inkomstenbelasting,

- De terugtrekking van 300 miljoen gulden rijksbijdrage aan de Ziekenfondswet, waardoor de premie voor werkgevers en werknemers licht zou stijgen, gaat niet door.

- De uitstroom van gedeeltelijk arbeidsongeschikten naar de WAO zal worden beperkt. Het kabinet gaat er vanuit dat de uitgaven voor de arbeidsongeschiktheidsregelingen hierdoor met 200 tot 250 miljoen gulden kunnen worden verminderd.

Deze wijzigingen zijn volgens premier Lubbers ,,het logische gevolg van het open en reëel overleg dat ook het kabinet wilde''.
Aan het eind van het driedaagse debat concludeerde Lubbers dat het kabinet geen averij heeft opgelopen.
Ook de leiders van de regeringsfracties CDA en VVD, De Vries en Voorhoeve, toonden zich tevreden.
Oppositielieder Kok vond echter dat het debat tot verkeerde keuzes en 'open einden' heeft geleid, kabinet en coalitie zijn daarmee ,,in een drassige bodem terecht gekomen''.
Van Mierlo (D66) zei dat het debat is geëindigd in verwarring en onzekerheid. Hij vergeleek de confrontatie tussen het kabinet en de regeringsfracties met de in de 17de eeuw geleverde zeeslagen met Engeland. Als de kruitdamp het zicht voor beide partijen volledig had belemmerd, ging ieder weer naar huis en verklaarde zichzelf tot winnaar.
Volgens de premier is de balans van het overleg 'ronduit positief'.

De Vries stelde vast dat het overleg tot ,,belangrijke bijstellingen en verbeteringen'' heeft geleid.
Voorhoeve: ,,De coalitie is niet verzwakt, maar versterkt uit het debat naar voren gekomen''.
Lubbers zei dat niet uit 'lankmoedigheid' of 'bestuurswijsheid' maar uit respect voor de meerderheidsopvatting van het parlement ervan is afgezien het minimumloon pas bij 27 jaar toe te kennen. Lubbers was 'prettig verrast' door het CDA/VVD-voorstel om de uitkering voor werkloze jongeren die nog niet hebben gewerkt, te verlagen.
Volgens de premier zijn de hoofddoelen van het kabinet door de wijzigingen van de Kamer niet aangetast, maar is er ,,inzekere zin sprake van een versterking van het beleidspakket''. Uitvoering daarvan kan ertoe leiden ,,dat de kracht van de economie terugkomt'' en de werkgelegenheid zich gunstig ontwikkelt.
Kok verweet het kabinet dat de werkgelegenheidsdoelstelling alleen nog ,,een papieren doelstelling'' is. Hij nam het kabinet kwalijk dat het geen pogingen doet ,,de pas te versnellen'' nu er door belastingmeevallers mogelijkheden zijn meer te doen aan terugdringing van de werkloosheid.
(*NRC/H'blad,* Trouw, De Volkskrant, Handelingen)

TIJDELIJKE VOORZIENING GEMEENTELIJKE WERKGELEGENHEIDSINITIATIEVEN VOOR JONGEREN MET HALF JAAR VERLENGD

De tijdelijke voorziening gemeentelijke werkgelegenheidsinitiatieven voor jongeren wordt met een half jaar verlengd tot 1 januari 1989.
Op grond van deze regeling kunnen gemeenten financiële steun krijgen om jongeren tot en met 20 jaar aan tijdelijk werk te helpen.
Verlenging van de tijdelijke voorziening is noodzakelijk, omdat het Jeugdwerkgarantieplan (JWG), dat op de tijdelijke voorziening aansluit, niet voor 1 januari 1989 in werking kan treden. Het was aanvankelijk de bedoeling op 1 juli 1988 te starten met het JWG. De vertraging is onder meer ontstaan doordat adviezen later werdenuitgebracht dan aanvankelijk werd verondersteld Doel van het JWG wordt te zijner tijd alle jongeren tot en met 20 jaar een garantiebaan te bieden. wanneer zij na een half jaar zoeken nog geen werk hebben gevonden.
Minister De Koning van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft de gemeenten op 23 dec. 1987 per circulaire ingelicht over de verlenging van de tijdelijke voorziening.
Vooruitlopend op de invoering van het JWG is in maart 1987 een tijdelijke voorziening getroffen. Gemeenten kunnen hiervan vrijwillig gebruik maken. De regeling voorziet in een subsidie voor de loonkosten van jongeren die een garantiebaan krijgen. Ook wordt subsidie gegeven door de kosten die gemoeid zijn met de uitvoering van de regeling. Gesubsidieerd worden tijdelijke banen van 19 uur per week in de collectieve sector, gedurende een half jaar.
Het is de bedoeling dat het eind van de tijdelijke voorziening en de start van het JWG samenvallen. Zo kunnen jongeren met een tijdelijke baan, wanneer de tijdelijke voorziening afloopt, aansluitend gebruik maken van het JWG.
Nu het JWG niet voor 1 januari 1989 van start kan gaan, dreigde een gat te vallen in deze aanpak van de jeugdwerkloosheid. Door verlenging van de tijdelijke voorziening wordt dit nu voorkomen.
In het kader van de tijdelijke voorziening kunnen bovenop de in 1987 al gerealiseerde 4000 garantiebanen volgend jaar 4000 extra banen worden gecreeerd.

PANAMA

ONTWIKKELINGEN SINDS BEGIN AUGUSTUS 1987

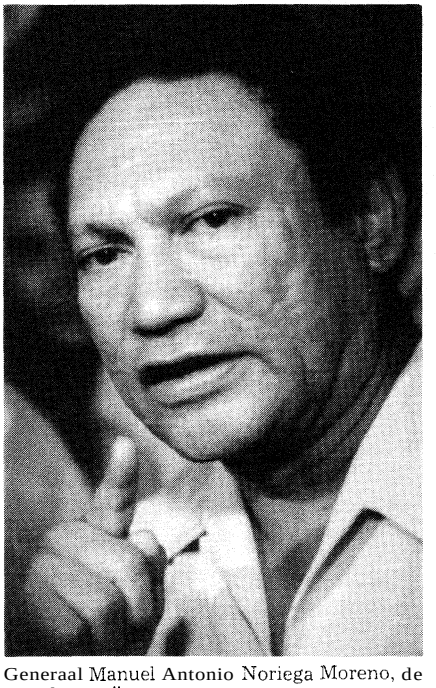
In aansluiting op het bericht van pag. 529 e.v.-1987 ontwikkelde de situatie in Panama zich als volgt:

Op 6 juni 1987 had kol Roberto Diaz Herrera, die tot 1 juni. toen hij met vervroegd pensioen ging, als stafchef van de defensiemacht tweede man binnen de strijdkrachten was geweest onder de .,sterke man" van Panama, gen. Manuel Antonio Noriega Moreno, deze laatste beschuldigd van 1) fraude bij de verkiezingen van 1984: 2) een samenzwering met It.-kol. Wallace Nutting, van 1979 tot 1983 hoofd van het Amerikaanse Zuidelijke Commando, de CIA en anderen om een bom te plaatsen in het vliegtuig. waarin Noriega's voorganger. brig.-gen. Omar Torrijos Herrera, was omgekomen toen het in juli 1981 neerstortte. 3) het ,.organiseren" van de moord op oppositieleider Hugo Spadafora, wiens lijk op 14 sept. 1985 was gevonden; en 4) van betrokkenheid bij het smokkelen van drugs.
De beschuldigingen tegen Noriega waren niet nieuw, maar het was voor het eerst dat zij uit militaire kring werden gelanceerd.
De verklaringen van kol. Diaz veroorzaakten een golf van ongeregeldheden en protestacties in m.n. Panama-Stad, waarbij werd aangedrongen op het aftreden van gen. Noriega en de burgerregering van president Eric Arturo Delvalle Henriques, die op 28 sept. 1983 de opvolger was geworden van de op 6 niei 1984 gekozen Nicholas Ardito Barletta (pag. 337-1984).
Ardito, op 11 okt. 1984 als president geïnstalleerd voor een ambtsperiode van vijf jaar. was wegens meningsverschillen binnen de regeringscoalitie in de nacht van 27/28 sept. 1985 afgetreden (pag. 657-1985). Delvalle was toen eerste vice-president

Oppositie eist via acties vertrek van gen. Noriega

Op 17 aug. 1987 mislukte een algemene staking van 24 uur, waartoe de oppositionele Nationale Burgerkruistocht had opgeroepen. Volgens de NZZ (20-8-1987) bleef slechts zo'n 20 procent van de winkels, banken en bedrijven in Panama-stad gesloten, terwijl het openbare leven bijna normaal verliep. De oppositie eiste een andere militaire leiding, de beëindiging van repressieve militaire maatregelen, herstel van de persvrijheid en vrije verkiezingen.
Diezelfde dag eisten ongeveer 5.000 mensen in Panama-stad het ontslag van gen. Noriega en de vrijlating van in juli gearresteerde oppositieleiders. Net voor de demonstratie had president Delvalle het op 7 juli uitgevaardigde demonstratieverbod (pag. 536/1-1987) opgeheven,
Op 20 augustus traden anti-oproereenheden, de zg. Dobermans, met traangas en schoten hagel op, toen jongeren, en met name studenten, in Panama stad tegen Noriega wilden gaan betogen.
Op 21 augustus vonden in de hoofdstad opnieuw demonstraties tegen Noriega plaats. Demonstranten staken afval en auto's in brand, richtten barricades op en blokkeerden het verkeer. De politie greep niet in.
Na een anti-regeringsdemonstratie van studenten in de hoofdstad op 24 augustus, omsingelde oproerpolitie op 25 augustus de universiteit.
Op 26 augustus demonstreerden meer dan 1000 mensen, onder wie veel journalisten, in Panama-stad tegen de sluiting van oppositionele kranten en radiozenders (pag. 536/3-1987).
Tegelijkertijd trad de politie in de universiteitswijk met traangas en schoten hagel op tegen studenten die stenen hadden gegooid naar auto's van overheidsdienaren.
Op 1 september aldus *Le Monde* (3-9-1987) deelde president Delvalle in het parlement mee dat het op 26 juli afgekondigde publikatieverbod voor de kranten *La Prensa*, El *Extra* en *El Siglo* (pag. 536/3-1987) zou worden opgeheven. Hij waarschuwde er echter voor dat ,,misbruik van persvrijheid" niet zou worden getolereerd.
Op 2 september gingen zo'n 100.000 ambtenaren in staking. Zij eisten hogere lonen en wilden dat 70 werknemers die waren ontslagen na protesten, weer in dienst werden genomen.
Op 3 september namen ongeveer 20.000 docenten deel aan een mars door de hoofdstad. Zij eisten o.m. het vertrek van Noriega en democratie.

Onder de kop ,,Protest raakt economie meer dan Noriega'' meldde correspondent Ferry Versteeg in *NRC/H'blad* (22-10-1987) het volgende

Generaal Manuel Antonio Noriega Moreno, de ,,sterkeman" van Panama

Al vier maanden duren nu de protestacties cn betogingen tegen Panama's ..sterke man" generaal Manuel Antonio Noriega. Nog vrijwel dagelijks trekken studenten, vrouwengroepen of bankemployés met witte protestdoeken door de hoofdstraten van Panama-stad. terwijl de politieke turbulentie de positie van Panama als het voornaamste financiele centrum van Latijns-Amerika verder aanvreet. Maar de de facto regerende generaal. die de burgerpresident Eric Delvalle in een figurantenrol dwingt, blijkt niet weg te branden
Hij weet zich nog altijd verzekerd van de steun van zijn 20.000 man sterke Panamese defensiemacht, die belangen heeft in circa zestig procent van 's lands commerciële bedrijven en wier officieren onder Noriega's supervisie vermogens verdienen.
Vanuit deze vooralsnog onaangetaste machtsbasis blijft de generaal fel van zich afbijten. Hij dwong de voornaamste leiders van de tegen hem gerichte .,Nationale Burgerkruistocht" ondergronds en sloot de oppositiekranten wegens ,,antipatriottische agitatie". Noriega gooide verder een tiental buitenlandse correspondenten het land uit wegens ,,tendentieuze berichtgeving" en heeft Washington beticht van ,,de krachtigste lastercampagne die de beschaafde wereld ooit aanschouwde".
De troebelen begonnen begin juni toen generaal Noriega zijn tweede man kolonel Diaz Herrera ontsloeg. waarna deze hardop zei wat het gros van de Panamezen al lang voor zeker hield. namelijk dat de generaal was betrokken bij corruptie. verkiezingsfraude. politieke moord en andere louche praktijken. Dat Noriega sindsdien alle agitatie weerstond heeft behalve met de voortdurende cohesie van zijn defensiemacht ook te maken met het feit dat het protest een overwegend middenklasse-karakter behield, terwijl de generaal redelijke relaties wist te handhaven met de officiële vakbeweging.
Daar komt bij dat het bedrijfsleven, dat aanvankelijk het voortouw nam bij het anti-Noriega-protest, zich meer op de achtergrond houdt nu de economische gevolgen van de politieke crisis steeds ernstiger worden. En ten slotte weet Panama's ,,sterke man" ondanks alles nog steeds een gevoelige nationalistische snaar te raken met beschuldigingen dat de Amerikanen graag een meer plooibare regering zouden installeren om te voorkomen dat het Panama Kanaal op 31 december 1999 geheel Panamees wordt.

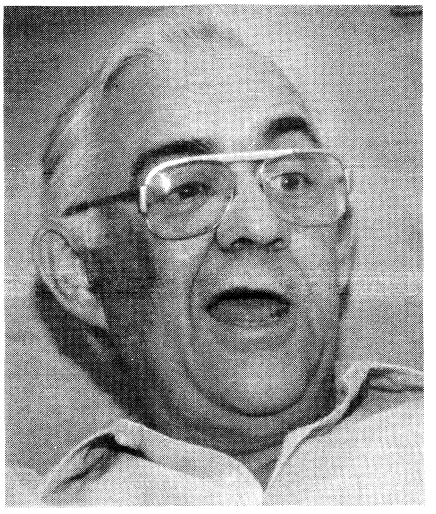
Uit een recente opiniepeiling blijkt dat 42 procent van de Panamezen twijfelt aan de uiteindelijke Amerikaanse bereidheid om afstand te doen van deze strategische waterweg. Meer dan voor betogers moet generaal Noriega vrezen voor de snel verslechterende economie. Is politieke instabiliteit nooit goed voor een volkshuishouding, in een land als Panama, dat zich in vijftien jaar opwerkte tot een van de belangrijkste financiele centra in de wereld. is dat zorgwekkend.
,,Deze economie is goeddeels gebaseerd op gevoelige financiele dienstensectoren en is daarom sterk afhankelijk van vertrouwen. Dat wordt met de dag meer ondermijnd en daar komt geen verandering in zolang de politieke problemen niet worden opgelost", zegt een Latijns-Amerikaanse diplomaat in Panama-stad
In Panama vestigden zich sinds 1970 zo'n 130 buitenlandse financiële instellingen. waaronder zestig commerciele banken, zelfs uit verre oorden als Zuid-Korea en India. De grootste aantrekkingskracht vormde de Panamese economie, die is gebaseerd op de Amerikaanse dollar en de aanwezigheid van een van 's werelds belangrijkste vaarwegen. De tot voor kort stabiele Panamese overheid maakte de zaken nog aantrekkeliiker door naar Zwitsers voorbeeld het bankgeheim in te voeren cn lage

belastingen te heffen over leningen en andere transacties.

Tijdenlang was het land ook een ,,dorado" voor drugsbaronnen en viel in luxueuze bars in Panama-stad te vernemen: ,,Je verbouwt coca in Bolivia. je maakt er cocaine van in Columbia, je regelt de verkoop in Panama, je levert de handel af in Amerika en je krijgt tot slot betaald in Panama."
Of dat nog steeds geldt is overigens sterk de vraag. In mei kondigde de Panamese regering onder zware Amerikaanse druk een wet af waarbij bankrekeningen waarop drugsdollars zouden zijn grparkeerd. kunnen worden bevroren en onderzocht.
Toen de politieke crisis vier maanden geleden in Panama uitbrak. beliepen de tegoeden bij buitenlandse banken daar naar schatting veertig miljard dollar. Sindsdien is volgens directeur Mario de Diego van de Panamese Bankcommissie ,.tussen 1.9 en 2,7 miljard dollar" naar het buitenland afgevloeid. Minister van buitenlandse zaken Jorge Abadia sprak medio augustus echter al over 3,2 miljard, terwijl bankierskringen het nu houden op ten minste vier miljoen dollar, ofwel tien procent van de totale buitenlandse tegoeden.
Omdat de meeste buitenlandse banken zich niet bezighouden met plaatselijke kredietverlening vallen de directe gevolgen van deze kapitaalvlucht nog mee, al derft de regering wel de nodige belastinggelden. Anders ligt het met de kapitaalvlucht van Panamese banken, die naar deskundigen schatten tot nu toe dertien tot vijftien procent van het totale deposito beliep. Deze vlucht, die verscheidene lokale banken met de rug tegen de muur heeft gedrukt, veroorzaakte een scherp afnemende kredietverlening. En samen met de algemene onzekerheid leidde dat tot scherp dalende investeringen en consumptie. De Panamese Kamer van Koophandel schat dat de handel sinds juni met veertig procent is ingezakt. De aanschaf van duurzame consumptiegoederen is met gemiddeld dertig procent gekelderd, de toeristen blijven weg en volgens de directeur van een televisiestation daalde het advertentieaanbod met zestig procent. Het begrotingstekort zal dit jaar de 300 miljoen dollar waarschijnlijk overschrijden, en vorige maand moest Panama voor de tweede keer in korte tijd voor drie maanden uitstel van betaling over zijn 3,8 miljard dollar belopende buitenlandse schuld vragen
Ex-minister van handel Rafael Mezquita houdt echter goede moed. Hij constateert dat belangrijke economische sectoren, zoals de landbou en de Kanaalzone, niet door het tumult worden geraakt en dat de buitenlandse banken met een zekere mate van politieke onrust leren leven. Een Amerikaanse bankier meent echter: ,,Wij hebben tot het einde van dit jaar de tijd om orde op zaken te stellen. Als de crisis langer duurt zal het moeilijker worden om de schade te herstellen."
In kringen van het anti-Noriega-verzet wordt erkend dat voortdurende onrust meer economische schade zal veroorzaken. ,,Natuurlijk zal dat de economie aantasten". aldus Carlos Gonzalez, een zegsman van de Nationale Burgerkruistocht. .,Maar wij zullen een prijs moeten betalen om de dictatuur omver te werpen en wij betalen liever deze prijs dan een prijs in bloed."

Twintig leden van de oppositie gearresteerd

Op 19 okt. 1987 verbood president Delvalle een demonstratie van de Nationale Burgerkruistocht die op 22 oktober moest plaatsvinden. Volgens Delvalle droeg de demonstratie een ,,illegaal karakter gezien de grondwettelijke normen".

De op 26 februari 1988 afgezette vice-president Roderick Esquivel.

Op 20 oktober arresteerde de politie, aldus Le Monde (22-10-1987), *16 leden van de oppositionele Volksactiepartij* (PAPO). *De 16 werden verdacht van het beramen van aanslagen. Tevens nam de politie, zo vervolgde Le Monde vier leden van de* Christen-Democratische Partij *(PDC) in hechtenis die zich met een ,,subversief plan" zouden hebben beziggehouden.*
Op 22 oktober zette de regering de oproerpolitie in toen de oppositie ondanks het verbod toch demonstreerde.

Liberalen verlaten regeringscoalitie

Op 28 okt. 1987 verliet de Nationale Liberale Partij (PLN) van vice-president Roderick Esquivel de regeringscoalitie teneinde deel te nemen aan de strijd om snelle democratische hervormingen. Als vice-president zou hij echter in functie blijven, aldus Esquivel.
In een verklaring van de Liberalen stond dat de zittende regering haar verplichting tot democratisering niet was nagekomen en dat er daarom geen reden meer was de regeringsalliantie voort te zetten. Leden van de PLN mochten voortaan ook geen hoge regeringsposten *meer aannemen.*
Op 22 oktober hadden veiligheidsbeambten het kantoor van Esquivel in het gebouw van de staatsbank Banco Nacional verzegeld, nadat zij het op 21 oktober hadden ontruimd. Als reden voor de maatregel was bezuiniging aangevoerd. De medewerkers van Esquivel *waren ontslagen.*

Parlement wil dat VS militaire steunpunten bij Panama Kanaal opgeven. Sluiting kantoren Internationale Agentschap voor Ontwikkeling

Op 24 nov. 1987 nam het parlement een niet bindende resolutie aan waarin de Verenigde Staten werden verzocht hun militaire steunpunten bij het Panama Kanaal op te geven. Bovendien stond in de resolutie dat Amerikaanse militairen niet meer tot Panama toegelaten moesten worden.
Het parlement verweet de VS met een ,,systematische agressie" de regering in Panama omver te willen werpen.

Op 2 december bevestigde het Amerikaanse ministerie var, *buitenlandse zaken dat de Panamese regering de Amerikaanse ambassade in Panama had gevraagd binnen tien dagen de kantoren van het Internationale Agentschap voor Ontwikkeling in Panama-stad te sluiten.*

Algemene kwijtschelding van straf. Voormalig kolonel Diaz veroordeeld en uitgewezen

Op 16 dec. 1987 kondigde president Deivalle een ,,algemene kwijtschelding van straf" af per 23 december. De president benadrukte echter dat die kwijtschelding niet gold voor oud-kol. Roberta Diaz Herrera, *die na zijn beschuldigingen tegen* Noriega *op 27 juli 1987 was gearresteerd (pag. 536/3-1987).*
Op 23 december werd Diaz tot vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens ,,misdaden tegen de staat" en daarna het land uitgewezen. Regeringsfunctionarissen zeiden op 25 december dat Diaz op een vliegtuig naar Venezuela was gezet.

Zeven persorganen mogen weer functioneren

Op 29 dec. 1987, aldus Le Monde (31-12-1987), *keurde het parlement een wetsvoorstel goed, waardoor de volgende zeven persorganen weer konden gaan functioneren: de dagbladen El Siglo, La Prensa en El Extra, het weekblad Quiubo en de radiostations KW Continente, Mundial en Sonora. Nadat president Delvalle het wetsvoorstel op 5 jan. 1988 had ondertekend, werd het op 15 januari in het Panamese Staatsblad gepubliceerd.*
Op 8 januari waren volgens de NZZ (12-1-1988) wetsbepalingen van kracht geworden, waardoor het mogelijk werd boetes en gevangenisstraffen van maximaal twee jaar op te leggen voor het publiceren of citeren in de pers van krenkende en beledigende uitingen.

Bezoek van gen. Noriega aan Dominicaanse Republiek leidt tot speculaties over aftreden van de generaal

Op 10 jan. 1988 keerde gen. Noriega *in Panama terug van een privébezoek aan de Dominicaanse Republiek dat op 9*

januari was begonnen. Volgens een militaire woordvoerder had Noriega in Santo Domingo zijn dochter bezocht die met een Dominicaanse generaal was getrouwd.
Noriega's terugkeer maakte een einde aan speculaties over een definitief vertrek van de .,sterke man", die onder toegenomen Amerikaanse druk zou zijn opgestapt. In Panama Stad waren mensen op 9 januari de straat opgegaan om het vertrek van Noriega te vieren.

Op 7 januari was in Washington bekend geworden dat een hoge functionaris van het Amerikaanse ministerie van defensie. Richard Armitage, eind december in Panania had gesproken met Noriega. Zegsman Charles Redman van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken bevestigde het bezoek van Armitage en omschreef het doel als ,,het tot uitdrukking brengen van de zorg van de Amerika-nse regering over de ontwikkelingen in Panama gedurende de laatste zes maanden".

Aanklachten tegen *Noriega* in de VS. Reactie Panama

Op 5 febr. 1988 stelde twee federale aanklagers in de VS, in Miami en Tampa, gen. Noriega in staat van beschuldiging wegens betrokkenheid bij drugshandel.
In Miami werd Noriega beschuldigd van het verlenen van hulp bij de smokkel van cocaïne van Columbia naar de VS, waarvoor hij $ 4,6 mln had ontvangen. Volgens de aanklacht in Tampa was Noriega betrokken bij de invoer in de VS van meer dan een half miljoen kilo marihuana. Aan de aanklacht van de rechtbank in Miami was een onderzoek van een jaar voorafgegaan.
De beschuldigingen tegen Noriega waren voor een groot deel gebaseerd op verklaringen van één van zijn vroegere medewerkers, Jose Blandon, die medio januari als consul-generaal van Panama in New York was ontslagen.

In een op 7 februari door het Amerikaanse televisienet CBS uitgezonden interview zei Noriega dat de aanklachten tegen hem in de VS voortvloeiden uit zijn weigering mee te werken aan een Amerikaanse invasie van Nicaragua. Ook een afwijzing door hem van een Amerikaans verzoek om tegenstanders van de Nicaraguaanse regering, zg. contra's, te mogen trainen in Panama zou een rol hebben gespeeld.
Het plan voor een Amerikaanse invasie in Nicaragua zou hem op 17 dec. 1985 zijn voorgelegd door John Poindexter, toen hoofd van de Amerikaanse Nationale Veiligheidsraad.
Op 7 februari riep Panama zijn diplomaten in de VS terug voor overleg. Het ging daarbij om de Panamese ambassadeur in de VS, Juan Sosa, VN-ambasadeur Jorge Ritter, alsmede 's lands vertegenwoordiger bij de in Washington zetelende Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), Roberto Leyton. Verder mochten alle Panamese militairen die aan trainings- en onderwijsprogramma's in de VS deelnamen, naar hun land terugkeren.

Op 8 februari eiste Noriega in een televisietoespraak het vertrek van de 10.000 Amerikaanse militairen uit Panama en sluiting van de 14 bases van het Amerikaanse Zuidelijke Commando in zijn land. ,,De bases op ons grondgebied vormen een belemmering voor onze sociale. economische, politieke en juridische ontwikkeling". aldus de generaal.
Op 9 februari verklaarde een functionaris van het Amerikaanse ministerie van defensie. ,,Het ministerie houdt zich volledig aan het verdrag van Carter en Torrijos. Volgens dat verdrag blijven de VS daar tot 1999."
Op 15 febr. 1988 maakte de regering bekend dat drie leden van een Amerikaanse televisieploeg het land waren uitgezet omdat ze het Panamese recht hadden geschonden. De journalisten waren 13 februari op een vliegtuig naar Miami gezet.

Volgens een verklaring van de regering bleef Panama open staan voor alle media, maar zou de regering ,,krachtig en onbuigzaam" blijven optreden tegen een journalistieke benadering die ,,nadelig is voor de Panamese belangen".

Ontmoeting tussen Amerikaanse onderminister Abrams en Delvalle

Op 17 febr. 1988 had de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Interamerikaanse aangelegenheden, Elliott Abrams, in Miami een ontmoeting met president Delvalle. Daarbij zou Delvalle hebben voorgesteld dat de VS de aanklachten tegen Noriega zouden laten vallen in ruil voor diens aftreden. De VS zouden echter niet op hei voorstel zijn ingegaan.

President Delvalle en vice-president Esquivel afgezet. Minister van onderwijs *Solis* waarnemend president

Op 25 febr. 1988 kondigde president Delvalle in een door radio en TV uitgezonden toespraak het ontslag aan van gen. Noriega als hoofd van de strijdkrachten. Hij benoemde kol. Marcos Justines, die sinds 1 juni 1987 stafchef van de strijdkrachten was (pag. 533/1-1987), tot opvolger van Noriega.
Delvalle zei dat hij Noriega had verzocht vrijwillig af te treden zodat een onderzoek kon worden ingesteld naar diens betrokkenheid bij drugshandel. Noriega had dit geweigerd. ,.Er rest mij geen ander alternatief dan gebruik te maken van de bevoegdheden die de grondwet mij geeft, en generaal Noriega van zijn opperbevel te ontheffen", aldus Delvalle.
Justines weigerde echter de post van Noriega over te nemen. De militairen lieten via radio en TV weten achter Noriega te staan en eisten het aftreden van Delvalle.
's Avonds laat kwam het parlement in spoedzitting bijeen en kort na middernacht nam het een resolutie aan die bepaalde dat president Delvalle en vice-president Esquivel waren afgezet wegens .,schending van de grondwet".
Minister van onderwijs Manuel Solis Palma werd gekozen iot vooriopig opvolger van Delvalle.

Van de in totaal 67 parlementsleden hadden er volgens Le Monde (27-2-1988) 38. allen behorend tot pro-Noriega partijen, voor de resolutie gestemd. Volgens de FAZ (27-2-1988) en de NZZ (29-2-1988) was de oppositie bij de parlementszitting niet aanwezig geweest

Op 26 februari legde Solis ten overstaan van de parlementsvoorzitter de eed af als ..minister belast met het presidentschap". Panamese functionarissen zeiden dat Solis de ambtstermijn van Delvalle die in okt. 1989 afliep, zou volmaken en de titel waarnemend president zou voeren.
Nadat hij de eed had afgelegd. zei Solis

Manuel Solis Palma op het balkon van het presidentieie paleis in Panama-stad na zijn beëdiging tot waarnemend president van Panama op 26 februari 1988. Naast hem Jilma Noriega de Jurado, de burgemeester van de Panamese hoofdstad.

in een rede tot het parlement dat ,,vrede,de territoriale integriteit en het democratiseringsproces'' in het land in gevaar werden gebracht door een ,,lastercampagne tegen ons land en zijn instellingen'' via ,,propaganda en plannen uitgebroed door het (Amerikaanse) ministerie van buitenlandse zaken''. Hij benadrukte echter dat hij geen confrontatie met de Verenigde Staten wilde.
Waarnemend president Solis ging direct over tot een aantal nieuwe benoemingen van vertrouwelingen op ministeries en in diplomatieke dienst.
Minister van buitenlandse zaken Jorge Abadia Arias lichtte op 27 februari buitenlandse diplomaten in over de nieuwe situatie. Hij verdedigde de vervanging van Delvalle door Solis als legitiem. De VS werden ervan beschuldigd een destabiliseringscampagne te voeren tegen Panama, zijn regering, zijn leger en gen. Noriega.
De ,,leugenachtige aantijgingen en beledigingen'' zouden tot doel hebben de Amerikaanse controle over het Panama Kanaal te behouden. Abadia stelde voor 1989 eerlijke presidentsverkiezingen in het vooruitzicht.
Op 1 maart, aldus The Times (2-3-1988), werd een door Solis benoemd kabinet beëdigd.

Delvalle duikt onder

Delvalle vernam het nieuws van zijn afzetting in zijn woning, in gezelschap van o.m. de Amerikaanse ambassadeur Arthur Davis. In een verklaring aan het Columbiaanse radiostation Caracol, dat in Panama ontvangen werd, zei hij ,,dat het parlement niet de bevoegdheid heeft mij af te zetten zoals het heeft gedaan''. Hij vroeg de Latijns-Amerikaanse landen ,,de regering die mij probeert te vervangen en die ontsproten is uit een grap'' niet te erkennen.
Op 27 februari zei Delvalle in Panama Stad dat hij de leiding zou nemen over een burgerlijke verzetsgroep tegen de regering. Hij zei daarbij ,,de volledige steun te hebben van de Verenigde Staten''. Diezelfde dag dook hij onder.
Op 29 februari meldde *NRC/H'blad* dat de Panamese ambassadeur in Washington, Juan Sosa, die Delvalle trouw was gebleven en daarom was ontslagen, had laten weten: ,,President Eric Arturo Delvalle is in Panama Stad ondergedoken bij een Panamese familie en onvindbaar.''

Reacties VS en Latijns-Amerika op het afzetten van Delvalle

Op 26 febr. 1988 verklaarde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken: ,,Wij blijven president Delvalle erkennen als president van Panama.''
De Amerikaanse president Reagan zei in Washington: ,,Wij geloven dat er grenzen zijn aan wat we kunnen doen. Wij zijn niet bereid tot een militair optreden.''

Dezelfde dag betuigde de Nicaraguaanse president Daniel Ortega Saavedra zijn ,,steun zonder reserve'' aan gen. Noriega, de strijdkrachten en het volk van Panama en bood hun de ,,actieve solidariteit'' van zijn land aan.
Op 28 februari zond de Panamese televisie een interview met de Cubaanse president Fidel Castro uit, waarin deze een pleidooi hield voor de onafhankelijkheid van Panama en van de ,,positieve nationalistische rol'' van de Panamese defensiemacht. ,,Ik verdedig Noriega niet, ik verdedig de soevereiniteit van Panama'', aldus Castro.
Venezuela zegde zijn steun aan Delvalle toe en zei te hopen ,,dat Panama snel een echte democratie krijgt''.
De Salvadoraanse president Jose Napoleon Duarte stuurde Delvalle een telegram waarin stond: ,,Democratisch El Salvador steunt uw moedige beslissing (Noriega te ontslaan, red.).''
Op 27 februari schaarde ook de vaste raad van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) zich achter Delvalle.

Rechtse oppositie roept op tot algemene staking

Op 26 febr. 1988 riep de Nationale Burgerkruistocht de bevolking op tot een algemene staking voor onbepaalde tijd vanaf 29 februari om de ,,val van het militaire regime'' te bewerkstelligen. Aan de stakingsomroep werd op 29 februari slechts gedeeltelijk gehoor gegeven.

Op 3 maart besloot de oppositie de staking op te schorten. Volgens Aurelio Barria, één van de leiders van de Nationale Burgerkruistocht en president van de Kamer van Koophandel, zou als gevolg van die dag door de VS aangekondigde maatregelen (zie verderop) een gebrek aan contant geld de komende dagen de economie van Panama verlammen.

Oppositieleider Arias op vliegtuig naar *Costa* Rica gezet. Oppositionele media gesloten

Toen de christen-democratische oppositieleider Ricardo Arias Calderon op 27 febr. 1988 vanuit de Verenigde Staten in Panama-stad terugkeerde, werd hij door veiligheidsagenten aangehouden en op een toestel naar Costa Rica gezet. Daar verklaarde hij dat Panama nu ,.in de greep is van een dictatuur die alle maskers heeft laten vallen.'' Arias: ,,Het ernstige is dat deze dictatuur, die bezit heeft genomen van mijn land, in handen is van narcotica-militairen.''
Op 24 maart keerde Arias zonder problemen vanuit de Verenigde Staten in Panama terug. Na zijn terugkeer zei hij dat hij er naar zou streven Noriega ten val te brengen.

Op 29 februari meldde de Volkskrant dat kritiek op Noriega in Panama zelf onmogelijk was geworden. Twee TV-stations, aldus de Volkskrant was het zwijgen opgelegd, de kranten La *Prensa,* Quiubo, El Extra en El Siglo konden niet uitkomen en de radiostations KW Continente, La Exitosa, Chiriqui en Mundial waren gesloten.

Toenemende Amerikaanse druk leidt tot liquiditeitscrisis bij Panamese banken

Op 1 maart 1988 plaatsen de VS Panama op een lijst met landen die niet hadden meegewerkt aan de bestrijding van drugshandel. Dat stelde de VS o.m. in staat tegen Panamese hulpaanvragen te stemmen bij internationale instellingen als de Wereldbank en het Internationale Monetaire Fonds (IMF).
Op 3 maart maakte Washington bekend dat de Amerikaanse regering gehoor wilde geven aan een oproep van Delvalle betaling van het geld voor gebruikmaking van de zone bij het Panama Kanaal ($80 mln per jaar, waarvan $ 6,5 mln per 15 maart betaald moest worden) te staken. Verder waarschuwde de regering-Reagan Amerikaanse banken die over Panamese tegoeden beschikten, geen geld over te maken naar het regime van gen. Noriega (de Panamese tegoeden in de VS bedroegen zo'n $ 50 mln).
In haar waarschuwing aan de banken benadrukte de Amerikaanse regering dat Delvalle president van Panama bleef en dat de banken in wettelijke moeilijkheden zouden komen wanneer ze geld zouden overmaken op Panamese rekeningen die niet in handen waren van wettelijke vertegenwoordigers van Delvalle.
Op 4 maart omschreef gen. Noriega de Amerikaanse maatregelen als ,,de zoveelste daad van Noordamerikaanse agressie tegen een klein en zwak land als Panama''.
Diezelfde dag gaf de Panamese regering alle banken in het land opdracht te sluiten. In een communiqué werd geen tijdslimiet voor de maatregel genoemd, maar wel gezegd dat de banken dicht bleven ,,tot de huidige crisissituatie is genormaliseerd''. De Nationale Bankcommissie liet die dag weten dat

door een ,,ongewone" vraag naar dollars voor de banken onvoldoende geld was overgebleven om ,.normaal te kunnen functioneren".

Over de financiële situatie in Panama meldde correspondent Jan Keulen in de *Volkskrant* (5-3-1988) het volgende:

Meer dan de. inmiddels beëindigde, algemene staking van de oppositie lijkt de financiële paniek en een schreeuwend tekort aan kasgeld het regime van generaal Manuel Antonio Noriega in het nauw te brengen. Een belangrijke Zwitserse en een aantal Japanse banken besloten al hun poorten definitief te sluiten en andere banken konden hun klanten geen dollars meer uitbetalen

Directe aanleiding tot de economische noodtoestand was dat de bankrekeningen van de Panamese staat in de Verenigde Staten - met een totale waarde van zo'n vijftig miljoen dollar - werden bevroren. Dit gebeurde nadat de vroegere Panamese ambassadeur in Washington Juan Sosa. die trouw bleef aan de afgezette president Eric Delvalle. een kort geding had aangespannen waarin de legitimiteit van de nieuwe regering van president Solis Palma, werd betwist. Het beëindigen van de geldstroom uit de Verenigde Staten dreigt het bankroet van de Panamese regering te veroorzaken.

De munteenheid in Panama is de balboa die volstrekt gelijk geschakeld is aan de dollar. Niet alleen zijn de balboa en de dollar even veel waard. de dollar is ook geaccepteerd als wettig betaalmiddel in Panama. Er zijn alleen muntjes in omloop van vijf, tien en vijfentwintig ,,balboacenten", de rest van het geld is Amerikaans. Volgens Mario de Diego. directeur van de Panamese Nationale Bankcommissie is het gebruik van Amerikaans geld en de afwezigheid van Panamees papiergeld ,,deoorzaak van het succes van het Panamese bankwezen".

Dat bankwezen is een van de pijlers van de Panamese economie. Er zijn 118 internationale banken in Panama. afkomstig uit dertig landen. De operaties van die banken spelen zich maar voor een klein gedeelte af in Panama zelf, meer dan negentig procent is ,,offshore". De directeur van de ABN-vestiging in Panama vergelijkt de bankoperaties met het Panama Kanaal. ,,Het geld wordt door Panama gekanaliseerd. Technisch gesproken heeft het land er zelf niets te mee te maken. Er wordt alleen gebruik gemaakt van het feit dat Panama een strikt bankgeheim kent en dat het geldverkeer hier totaal vrij is."

Voorwaarde voor het gesmeerd lopen van het systeem is dat de rekeninghouders vertrouwen hebben in Panama. Bij het uitbreken van de politieke crisis, een half jaar geleden, trokken veel particulieren, banken en Latijns-Amerikaanse regeringen hun geld terug uit Panama. Volgens gegevens van de Nationale Bankcommissie werden van juni tot september 1987 7,6 miljard dollar uit Panama teruggetrokken. Eind vorig jaar kwam een deel van het geld terug, maar na de vervanging van Delvalle door Solis Palma werd 'er opnieuw veel geld - hoeveel is nog onbekend - teruggetrokken.

Hoe el veel van die transacties totaal buiten Panama omgaan - de doorsluizing door Panama is een papieren- of computerzaak - hebben de banken natuurlijk ook kasgeld nodig. Duizenden internationale bedrijven hebben hun juridische hoofdkantoor in Panama. er is een bloeiend internationaal verzekeringswezen en de enorme vrijhaven van Colon. De procedure is dat als de banken dollars nodig hebben, ze deze bestellen bij de Nationale Banken van Panama. Deze Nationale Bank heeft een rekening bij de Republic National Bank in New York. De Republic National Bank weigerde vorige week echter geld over te maken naar Panama. na de gerechtelijke stappen van de Delvalle-aanhangers. Het gevolg is een enorm kastekort bij banken in Panama.

Bij sommige banken kan men slechts bedragen opnemen tot twintig dollar en andere banken bleven gesloten ..Als de politieke crisis aanhoudt zal het voor veel banken aantrekkelijker zijn uit te wijken naar Miami of naar een van de Caribische eilanden", verzekert een buitenlands bankdirecteur in Panama-Stad, ,,enlaten de Panamezen zich niet vergissen. de banken die weggaan komen niet meer terug"

De bevriezing van rekeningen van de Panamese staat in de Verenigde Staten heeft de regering ook in problemen gebracht Zo moeten op korte termijn salarissen aan de ambtenaren uitbetaald worden voor een bedrag van twintig miljoen dollar. Goed ingelichte kringen in Panama zeggen dat de regering nog slechts over reserves beschikt tussen de zeventig en honderd miljoen dollar. Daar komt bij dat de oppositionele Burgerkruistocht, als strijdmethode van burgerlijke ongehoorzaamheid, de bevolking oproept geen belasting te betalen. Verder heeft Panama een grote buitenlandse schuld van 4,8 miljard dollar. Met zijn bevolking van 2.300.000 personen betekent dat dat Panama de hoogste schuld per hoofd van de bevolking in Latijns Amerika heeft.

Op 7 maart protesteerden pensioentrekkers in Panama-stad tegen het feit dat ze hun pensioen-cheques niet konden innen. Vervolgens kregen ze toch hun geld.

Op 8 maart vond in de hoofdstad een door de Nationale Burgerkruistocht tegen Noriega georganiseerde demonstratie plaats. De politie greep in en verrichtte arrestaties.

Op 9 maart stond de Nationale Bankcommissie toe dat de banken weer gedeeltelijk open gingen. Met onmiddellijke ingang, aldus de *NZZ* (11-3-1988), mochten de nationale en internationale banken weer inieg accepteren en geld overmaken. Het verstrekken van contant geld was echter nog steeds niet toegestaan.

Op 14 maart demonstreerden duizenden ambtenaren in Panama-Stad tegen het uitblijven van hun salaris. Zij eisten contante uitbetaling van hun salaris en geen voedselpakketten. De regering was die dag begonnen de ambtenaren, die hun salaris-cheques niet konden inwisselen, van voedselpakketten te voorzien.

Ook in de dagen die volgden vonden protesten van ambtenaren plaats.

Oppositie en Delvalle willen ,,regering van natzonale verzoening"

Op 7 maart 1988 sloten de oppositie en Delvalle een overeenkomst, waarin werd opgeroepen tot de vorming van een ,,regering van nationale verzoening", bestaande uit vertegenwoordigers van ,,alle politieke partijen en levende krachten in het land". Deze regering moest de democratische instellingen in het land herstellen, ,,met de strijdkrachten overleggen over hun legitieme taak" en er voor zorgen .,dat de Verenigde Staten hun verplichting tot (...) samenwerking met Panama nakomen".

Panama beschuldigt VS van voorbereiden militaire *interventie*

Op 8 maart 1988 beschuldigde de Panamese minister van buitenlandse zaken, Jorge Abadia Arias, de VS van een schending van het verdrag van het Panama Kanaal uit 1977 en van het voorbereiden van een militaire interventie. Op dat moment hield de VS in Panama militaire oefeningen.

Volgens de minister hadden de VS die maand Panama ,.eenzijdig" meegedeeld dat er militaire oefeningen in Panama zouden plaatsvinden. terwijl volgens het verdrag over het Panama Kanaal in zo'n geval gezamenlijk overleg diende plaats te vinden. Abadia noemde de oefeningen een ,,voorspel tot een militaire invasie". ,,Wij willen de wereld duidelijk maken dat wij niet met deze manoeuvres hebben ingestemd", aldus de minister.

Onenigheid onder diplomaten in het buitenland

Het afzetten van Delvalle leidde in diverse landen tot ruzie tussen Panamese diplomaten over de vraag wie het land vertegenwoordigde.

De Panamese ambassadeur in Washington, Juan Sosa, die was ontslagen omdat hij zijn vertrouwen in Delvalle had uitgesproken, bleef in het ambassadegebouw zitten en weigerde plaats te maken voor een nieuwe ambassadeur.

Op 7 maart 1988 reden vertegenwoordigers van de Panamese ambassadeur in Londen, Guillermo Vega, 's avonds met een Land Rover dwars door de glazen deur van het Panamese consulaat naar binnen om het gebouw vervolgens te bezetten. Zij wilden dat consul Eduardo Arango, die in tegenstelling tot de ambassadeur geen aanhanger van Noriega was, opstapte. Arango was op 4 maart op last van Noriega ontslagen.

Op 9 maart verliet de consul-generaal in Los Angeles, Santiago Torrijos, een neef van de vroegere Panamese leider Omar Torrijos Herrera, zijn post. Hij zei dat hij niet langer de politieke beslissingen van de zittende regering kon goedkeuren en dat hij Delvalle steunde.

Diezelfde trad de Panamese ambassadeur in Mexico, Emilia Arosemena Vallarino, af. Zij verklaarde dat ze ,,niet langer akkoord kan gaan met de politieke gebeurtenissen die zich in mijn land afspelen".

Op 11 maart werd de Panamese ambassadeur in Brussel uit zijn functie ontheven omdat hij had geweigerd de

nieuwe regering in Panama te erkennen.

Sancties VS. Panama gelast lid Amerikaanse ambassade het land te verlaten

Op 11 maart 1988 gaf het Witte Huis in Washington een presidentiële verklaring uit waarin stond dat de VS de politieke crisis in Panama met groeiende bezorgdheid gadesloegen. ,,De president meent dat generaal Noriega zijn land het beste dient door gehoor te geven aan het bevel van president Delvalle zijn functie van opperbevelhebber ter beschikking te stellen", aldus de verklaring. Zolang de democratie niet was hersteld, konden de VS ,.de zaken niet op hun gewone beloop laten".
De Amerikaanse president had besloten de $ 6,5 mln die per 15 maart betaald moest worden in het kader van het verdrag over het Panama Kanaal voorlopig op een geblokkeerde bankrekening te zetten. De gelden kwamen pas vrij als ,,degrondwettelijke orde in Panama is hersteld". Tevens werd Panama vervallen verklaard van handelsvoordelen die het kreeg onder een speciaal systeem dat voor Derde Wereld-landen was opgezet en werd de deelname van Panama aan het Caribbean Basin Initiative (CBI)opgeschort. Dankzij die deelname werd een aantal Panamese exportprodukten in de VS niet met invoerrechten belast.
Tenslotte had de president de immigratiedienst en douane opdracht gegeven ten aanzien van Panamese burgers extra op hun hoede te zijn om ,,drugshandelaars en geldsmokkelaars op te kunnen pakken".

Op 14 maart maakte de Panamese regering bekend dat Terence Kneebone, hoofd voorlichting van de Amerikaanse ambassade in Panama, het land binnen 48 uur moest verlaten, omdat zijn ,,functies in Panama niet in overeenstemming waren met het diplomatieke werk".
Een dag later zei woordvoerder Charles Redman van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat zijn land weigerde het Panamese bevel tot vertrek van Kneebone uit te voeren. Redman wees er op dat het uitwijzingsbevel niet was ondertekend door Delvalle, in de ogen van Washington het wettige staatshoofd van Panama.

Militaire couppoging mislukt. Afkondiging noodtoestand

Op 16 maart 1988 zond één van de weinige radiostations die nog in de lucht waren, Radio *Verbo*, een communiqué van de strijdkrachten uit waarin stond dat in de vroege ochtenduren van die dag een couppoging tegen gen. Noriega was mislukt.
,,Een op zichzelf staande kleine kliek van officieren" had geprobeerd de generaal van zijn functie als opperbevelhebber te ontheffen. Dit was door ,,loyale officieren, aspirant-officieren, en troepenonderdelen" verhinderd, zo stond in het communiqué.
De samenzwering tegen Noriega zou zijn geleid door het hoofd van de militaire politie, majoor Leonidas Macias.
De couppoging had plaatsgevonden in het militaire hoofdkwartier in Panama-stad. Na de verijdelde staatsgreep ging Noriega direct naar het hoofdkwartier om te laten zien dat hij de macht nog steeds in handen had. Hij liet weten dat de opstand was neergeslagen zonder bloedvergieten en beschuldigde de Verenigde Staten ervan de groep officieren tot de staatsgreep te hebben aangespoord. ,,De officieren zijn opgeleid in de VS en de Amerikanen hebben hen opgejut de eed aan het vaderland te verraden", aldus Noriega in een verklaring.
Op 17 maart deelde een woordvoerder van de strijdkrachten mee dat de officieren die de staatsgreep hadden voorbereid vervroegd met pensioen werden gestuurd. Het hoofd van de militaire inlichtingendienst, kol. Bernardo Barrera, had ook zijn ontslag moeten nemen.
Verder stelde de Panamese regering die dag openbare diensten onder militair toezicht. Dat gebeurde nadat op 16 maart in de hoofdstad de elektriciteit was uitgevallen als gevolg van stakingen. Tot in de ochtenduren van 17 maart had Panama-stad, aldus de FAZ (18-3-1988), zonder licht, TV, telexverbindingen en bijna zonder telefoon gezeten. Ook zaten mensen zonder water.
,,Hetabrupte lamleggen van deze diensten bedreigt de openbare orde op ernstige wijze en brengt de gezondheid en de veiligheid van de meerderheid van de Panamezen in gevaar", aldus het op 16 maart afgekondigde decreet waarin het militaire toezicht werd geregeld.
Volgens de beschikking waren de volgende diensten onder controle van een Nationale Raad voor Veiligheid en Defensie gebracht: elektricitieit, aquaducten, telecommunicatie, havens en spoorwegen, nationale loterij, postkantoren en bevolkingsregister.
Op 18 maart zond de nationale radio een verklaring uit, waarin werd meegedeeld dat de regering de noodtoestand had afgekondigd. Dat was gedaan om maatregelen te kunnen nemen ,,voor de handhaving van de openbare orde en het terugdringen van interne en externe aanvallen tegen de nationale economie".
Panama heeft de afgelopen weken bloot gestaan aan een aanval op zijn economie door de Verenigde Staten, samen met de binnenlandse politieke sectoren die de regering met geweld willen overnemen", aldus de verklaring.
Door het uitroepen van de noodtoestand. zo werd gezegd. werd erkend dat er ,,een situatie van onverklaarde oorlog bestaat tegen de republiek Panama, met ernstige consequenties voor de economische activiteit, de openbare financiën en alle structuren van het nationale leven".

Onderhandelingen met de VS over vertrek *Noriega* mislukt

Op 19 maart 1988 liepen onderhandelingen in Panama tussen Noriega en een Amerikaanse delegatie onder leiding van de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Centraal-Amerika William Walker op een mislukking uit, toen de Panamese strijdkrachten na twee gespreksrondes Amerikaanse voorstellen als ,,onaanvaardbaar en anti-Panamees" van de hand wezen.
Volgens de FAZ (21-3-1988) hadden de Amerikanen Noriega aangeboden af te zien van een verzoek tot uitlevering wanneer Noriega definitief uit Panama zou vertrekken en bijv. in Spanje in ballingschap zou gaan. Swanje had laten weten Noriega te zullen opnemen als ,,deze zelf om asiel vraagt".

Op 20 maart riep de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, Noriega op af te treden en het Spaanse asielaanbod te aanvaarden. ,,Wat Noriega moet doen, is vertrekken en wel zo snel mogelijk, voordat de mogelijkheid naar Spanje te gaan, verdwijnt", aldus Shultz.

Noriega zou bereid zijn als opperbevelhebber te vertrekken

Op 21 maart 1988 deelde waarnemend president Manuel Solis via radio en TV mee dat gen. Noriega had beloofd op een ,,geschikt moment" vóór de in mei 1989 te houden vrije verkiezingen af te treden.
Solis zei dat het van de resultaten van een ,,nationale dialoog" zou afhangen of Noriega daadwerkelijk zou aftreden. Hij nodigde alle politieke krachten in Panama uit aan de dialoog deel te nemen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

CHINEES VOLKSCONGRES VERJONGD

Van 23 maart-13 april 1988 werd in Peking de voorjaarsbijeenkomst gehouden van het Nationale Volkscongres, het Chinese parlement. Tot de belangrijkste taken van het plenum behoorden de formele besluitvorming aangaande personele wisselingen binnen de leidende staats- en regeringsorganen, en de goedkeuring van een reeks economische hervormingswetten. Centraal stond daarbij de wet op staatsondernemingen. die beoogde de functies van partijorganen en directies in bedrijven strikt te scheiden.

Medio maart was het Centrale Comité van de communistische partij bijeengekomen voor een vierdaagse zitting, waarop de agenda voor de komende parlementszitting werd doorgenomen.

Zhao dringt aan op meer openheid en snellere hervormingen

In een toespraak tot het Centrale Comité op 15 maart riep partijleider Zhao Ziyang op tot een verdergaande openheid in partij- en staatszaken als voorwaarde voor een betere dialoog en consultaties tussen regime en volk.

Hij zei onder meer dat het volk de waarheid moest worden verteld over belangrijke kwesties inzake de maatschappelijke stabiliteit en dat het beleid diende te worden uitgelegd middels een brede dialoog om zo de steun en medewerking van de bevolking te krijgen.

Zhao wijdde uitvoerig uit over de plannen tot ontwikkeling van de Chinese kuststrook tot een uitgestrekt gebied met een ongehinderd groeiende exportindustrie. Hij wilde daarbij in vergaande mate gebruik maken van buitenlandse expertise en management, maar conservatievere elementen in de topieiding hadden bedenkingen tegen deze hernieu de "exploitatie", die de kloof tussen de kust en verder landinwaarts gelegen gebieden zou vergroten.

Zhao was echter van mening dat de plannen niet alleen de ontwikkeling van de kustgebieden, maar ook de modernisering van het binnenland zouden versnellen. Bovendien zouden ze een stimulans betekenen voor de hervorming van de systemen van buitenlandse handel, het bank- en financiële systeem, het wetenschaps- en technologiebeleid, de prijzenstructuur en het management van bedrijven.

Premier Li Peng opent Volkscongres

Tijdens de openingsdag van de eerste zitting van het zevende Nationale Volkscongres op 25 maart werd door waarnemend premier Li Peng aan de circa 2900 gedelegeerden verslag uitgebracht over de politieke en economische situatie.

In het *NRC/H'blad* van 23-3-1988 wijdde correspondent Willem van Kemenade het volgende verslag aan de rede van Li:

De Chinese waarnemend premier Li Peng heeft aan de eerste zitting van het nieuw gekozen zevende Nationale Volkscongres een rapport over het werk van de regering voorgelegd dat een xveerspiegeling is van de meer conservatieve stroming in de Chinese communistische partij Maar het kan niet als een vertraging of koerswijziging in het herrormingsproces worden aangemerkt.

Li heeft voor de Komende zittingsperiode van het congres van vijf laar tien hoofdtaken aangekondigd waarvan 'de eerste is de graanproduktie te verhogen tot 500 miljoen ton per jaar tegen het eind van deze eeuw. Dat vereist een gemiddelde verhoging van *8* miljoen ton per jaar. Li zegt dat de produktie van meer winstgevende gewassen. zoals katoen, plantaardige oliegewassen, suiker. zijde, etcetera. zeker niet moet worden verwaarloosd. maar dat graan voorop moet komen.

Door de produktievrijheid van boeren sinds het begin van de hervormingen in 1978 is er de laatste jaren inderdaad een terugloop in de graanproduktie geweest en met name conservatieve leiders als de oude economische tsaar Chen Yun hebben daar vanaf 1985 al op gehamerd. Li wordt als een discipel van Chen Yun beschouwd Hij stelt ook dat de plattelandsindustrieen. waarin steeds meer boeren gaan merken. minder prioriteit dan de graanproduktie moeten krijgen. Li onderstreept verder de voorrang die basisindustrieen als energie, met name elektriciteit, olie en mijnbouw moeten krijgen boven een te snelle groei van de consumptiegoederenindustrieën. die vaak toch niet op volle toeren kunnen draaien wegens het energietekort.

De tweede grote taak in het regeringsprogramma nieuwe stijl van Li is versnelling van de hervormingen in wetenschap, technologie en onderwijs, Li, die gedurende het congres zal worden bevestigd als de nieuwe premier, roept op om de professionele activiteit van wetenschappers en technici meer toe te spitsen op economische ontwikkeling en onderzoeksresultaten sneller tc vertalen in produktie. ..Wij moeten de technologiemarkt gestaag verbeteren, de commercialisering van prcstatics krachtiger stimuleren en directe samenwerking tussen onderzoekscentra en ondernemingen bevorderen" aldus Li.

Toegevend dat er nog grote afgelegen gebieden nauwelijks onderwijs kennen zegt Li dat er ccri negenjarige leerplicht ingevoerd moet wordcn als de lokale omstandigheden het toestaan. Li bepleit meer wedijver in het hoger onderwijs en wil het beleid om studenten naar het buitenland t sturen geenszins inperken ,,Wij moeten voor langere tijd doorgaan met het sturen van studenten naar het buitenland. Wij moeten ons werk op dit gebied verbeteren en toezicht op hen houden".

Volgens onofficiele Chinese bronnen in Peking bedoelt Li hiermee dat er minder studenten naar Amerika zouden moeten worden gestuurd en meer naar andere Europese landen In een groot land als Amerika hebben de grote groepen Chinese studenten zich immers in toenemende mate als een overzeese oppositiepartij gemanifesteerd. In Europa zouden zij meer versnipperd zijn en wellicht beter onder controle kunnen worden gehouden.

Li's derde hoofdtaak is hervorming van het management van ondernemingen. Op dit punt beveelt hij aan om meer concurrentie in de selectie van managers te introduceren en openbare ,,wervingscampagnes'' en democratische verkiezingen van fabrieksdirecteuren te houden. alles met het doel om de macht van partijfunctionarissen over bedrijven in te perken.

Li noemt prilshervormingen een ondersteunende maatregel van de hervormingen in de ondernemingen. Op dit punt bepleit hij deregulatie en aanpassingsmaatregelen. maar aangezien de levensstandaard van groepen stadsbewoners de afgelopen jaren is verminderd moet er toch doorgegaan worden met het geven van prijssubsidies

China's waarnemend premier Li Peng tijdens zijn openingsrede op 25 maart 1988 tot het zevende Nationale Volkscongres.

Weekblad 57ste jaargang No. 2942, pag 43159-43174

Op de vierde plaats op Li's lijst staat een schaalvergroting in de open deur-politiek, dat mil zeggen versnelling van de ontwikkeling in de kustgebieden. de speciale economische zones en het eiland Hainan in de Zuidchinese Zee. Het eiland Hainan zal tijdens het congres tot China's 30ste provincie worden verklaard en daar zullen buitenlandse investeerders nog meer een preferentiele behandeling krijgen dan in de eerder opgerichte speciale economische zones.

Li's overige maatregelen hebben betrekking op het verbeteren van doelmatigheid en discipline in het regeringsapparaat cn het creeren van een geavanceerde socialistische cultuur en ideologie. Zijn aanbevelingen op dit punt gaan niet verder dan pleidooien voor socialistisch initiatief en creativiteit. patriottisme en het aanmoedigen van een geest van nationale toewijding en ambitie. Het begrip strijd tegen bourgeois liberalisering dat vorig jaar het politieke toneel in China maanden heeft gedomineerd ontbreekt volledig in zijn 56 pagina's tellende rapport.

De enige orthodoxe paragraaf in Li's rapport is zijn vermaan aan schrijvers en artiesten om zich onder de massa's en hun dagelijks geploeter te begeven en in hun kunstuitingen het rijzende getij van hervorming en opbouw tot uiting tc brcngcn om zo de aspiraties van het volk en zijn wil om moedig voorwaarts te gaan aan te wakkeren.

Begroting 1988

Op 26 maart verklaarde minister van financiën Wang Bingqian ten overstaan van het Volkscongres dat de groei van de Chinese economie in 1988 7.5% zou bedragen. Het tekort op de begroting zou over 1988 voor het tweede achtereenvolgende jaar circa 8 miljard yuan (4.3miljard gulden) belopen. Voor defensiedoeleinden was op de begroting 2,6% meer uitgetrokken dan in 1987, hoewel deze post op de totale begroting gedaald was van 8,6 naar 8,1%.

Reorganisatie ministeries en staatsraadcommissies

Op 28 maart, tijdens de derdevoltallige bijeenkomst van het Congres, werd door staatsraad Song Ping een voorstel ingediend om het aantal ministeries en commissies onder de staatsraad (kabinet) drastisch te verminderen en te hergroeperen.

Volgens het voorstel zouden 14 ministeries en commissies worden afgeschaft en worden ondergebracht in 10 nieuwe "superministeries". Song verklaarde dat in het kader van de reorganisatie, die in de loop van drie maanden zou moeten worden uitgevoerd, het totale aantal werknemers van de 45 ministeries (50.000) met 10.000 zou worden verminderd.

Song Ping zei dat de tekortkomingen van het bestaande systeem, zoals vermenging van regerings- en ondernemingstaken, te rigide micromanagement en onvoldoende mscrocontrole, overlapping en overbezetting, lage efficiëntie e.a., onhoudbaar waren geworden. Hij noemde hervorming van de regeringsstructuur een belangrijk onderdeel van de plannen tot algehele hervorming van de politieke structuur, waaronder ook democratisering viel.

Een van de nieuw in te stellen ministeries was het ministerie van arbeid, dat het nationale beleid ten aanzien van arbeid, werkgelegenheid. lonen, sociale verzekeringen en voorzieningen. fabrieksveiligheid e.d. zou voeren. Verder kwam er een ministerie van materialen. dat op de efficiënte distributie van van staatswege verstrekte materialen moest toezien en de gigantische verspilling moest tegengaan.

De ministeries van spoorwegen, verbindingen en luchtvaart zouden tot een groot ministerie van transport worden samengevoegd. Een nieuw ministerie van energie zou de overheidstaken op het gebied van mijnbouw. petroleum en kernenergie op zich nemen. Daarnaast zoudenvoor olie-industrie, mijnbouw, energie en spoorwegen staatsbedrijven worden opgericht, die als zelfstandig opererende economische eenheden volledig verantwoordelijk zouden zijn voor eigen winsten en verliezen.

Tijdens de behandeling van een ander agendapunt die dag, de verkiezing van 156 nieuwe leden voor 7 speciale commissies van het Nationale Volkscongres, werden door enkele afgevaardigden kritische opmerkingen geplaatst betreffende de samenstelling van sommige commissies en de (hoge) leeftijd van de genomineerde leden. Zo maakte afgevaardigde Huang Xunxing bezwaar tegen het feit dat een 89-jarige historicus kandidaat was gesteld voor het voorzitterschap van de Commissie voor onderwijs, cultuur en volksgezondheid. "Hij is te oud en moet meer tijd hebben om rust te nemen", aldus Huang.

Het was voor het eerst dat gedelegeerden tijdens een parlementszitting in de gelegenheid waren gesteld het woord te nemen en kritiek te leveren. Dit paste volgens waarnemers binnen het beleid van meer discussie en grotere openheid, dat door de Chinese leiders werd nagestreefd, en waar door partijleider Zhao Ziyang de term "toumingdu" (doorzichtigheid) aan was verbonden.

Op 5 april verklaarde staatsraad Song Ping tijdens een parlementszitting dat. in tegenstelling tot hetgeen een week eerder was besloten. de ministeries van spoorwegen, verbindingen en luchtvaart niet zouden worden samengevoegd. De beslissing was volgens een commentaar van het persbureau ***Nieuw*** *China* genomen, nadat de standpunten van afgevaardigden hierover waren gehoord.

Wetsvoorstellen ter stimulering buitenlandse investeringen

Het Nationale Volkscongres boog zich op 31 maart over twee nieuwe wetsvoorstellen, die erop gericht waren de buitenlandse zakenwereld te stimuleren tot meer investeringen in China.

Aan een artikel van correspondente Caroline Straathof in De Volkskrant van 2-4-1988, dat handelde over de twee voorstellen werd het volgende ontleend:

De Staatsraad diende donderdag een motie in om Hainan. een eiland in de Zuidrhinese Zee ter grootte van Zwitserland met een bevolking van zes miljoen, de tweevoudige status van provincie en Speciale Econoinische Zone toe te kennen met een grotere mate van autonomie dan vergelijkbare regio's in Zuidoost-China. Het eiland Hainan valt nu nog onder de jurisdictie van de provincie Guang Dong. maar zal na goedkeuring van de motie direct onder de centrale regering ressorteren. Liang Xiang. de vice-voorzitter van de voorbereidingsgroep voor de oprichting van de provincie Hainan. zei gisteren dat de provincie het laboratorium zal worden voor politieke en economische hervormingen. Hainan mag onder meer zijn eigen wetten formuleren in overeenstemming met de nationale wetgeving en zal een onafhankelijke pers toestaan.

Op de vraag in welk opzicht Hainan zal verschillen van de andere Speciale Economische Zones antwoordde hij: ..Het economisch model in Hainan zal verschillen van het model elders in China. maar zal ook anders zijn dan het kapitalistische systeem in Hongkong. De belangrijkste component van de economische structuur worden de joint ventures en bedrijven die voor honderd procent buitenlands eigendom zijn." Voorts sprak hij van de .,drie vrijheden": vrijheid van het binnenkomen en vertrek van buitenlanders, kapitaal en goederen.

De motie van de Staatsraad dient twee doelen, zo hebben buitenlandse waarnemers opgemerkt. De eerste is om een geisoleerd experiment met vergaande economische en politieke hervormingen uit te voeren. De tweede is om Taiwan te tonen dat China een eiland binnen zijn grenzen kan laten functioneren met een grote mate van zelfstandigheid. Dit houdt een impliciete belofte in dat ook Taiwan deze status kan krijgen als het zich weer verenigt met het vasteland.

Of dit beleid snel tot resultaat zal leiden, wordt echter betwijfeld in buitenlandse zakenkringen. Het eiland is een van de minst ontwikkelde gebieden van China dat een chronisch tekort heeft aan energie, transport- en communicatiefaciliteiten. Liang Xiang gaf gisteren toe dat buitenlandse investeerders nog een aarzelende houding aannemen tegenover Hainan. Hij zag dat niet als een probleem, omdat Hainan nog tijd nodig heeft om orde op zaken te stellen.

Het tweede wetsvoorstel betreft contractuele joint ventures. Deze zijn een belangrijke vorm van buitenlandse investeringen geworden. China staat sinds 1979 joint ventures toe om buitenlands kapitaal, technologie en westerse bcdrijfsvoeringstechnieken aan te trekken.

Volgens officiële statistische gegevens van het ministerie van Buitenlandse Economische Betrekkingen en Handel (Mofert) keurde China tot eind 1987 5193 contractuele joint ventures goed met een totale investeringswaarde van 12,2 miljard Amerikaanse dollar. Dit is ongeveer de helft van het totale aantal buitenlandse investeringen.

,,Dit wordt de eerste wet voor contractuele joint ventures Tot nu toe bestonden er slechts ‚neibu' (interne) reguleringen binnen Mofert, waarvan de inhoud onbekend was bij buitenstaanders. De reguleringen verschilden ook per regio. Nu worden ze gestandaardiseerd en openbaar. Buitenlandse bedrijven zullen zeer tevreden zijn met de nieuwe wet, omdat ze aangeeft welke mate van flexibiliteit er bestaat

om een contract op te stellen". aldus een vertegenwoordiger van een Amerikaans adviesbureau in Peking.
I-Iet wetsvoorstel bepaalt onder meer dat dr voorzitter van de Raad van Bestuur van de joint venture een werknemer van de buitenlandse zakenpartner kan zijn. In de praktijk was dit voorheen vrijwel altijd iemand van de Chinese partij. Een contractuele joint venture wordt gerechtigd om leningen af te sluiten bij Chinese banken of andere finaneiele instellingen en de hulp in te roepen van de betrokken autoriteiten wanneer er een tekort bestaat aan buitenlandse deviezen Ook komt een dergelijk samenwerkingsproject nu officieel in aanmerking voor voorkeursregelingen betreffende belasting.
,,De wet sluit aan bij de nieuwe strategie om de kustgebieden te ontwikkelen tot exportzones. In de praktijk worden contractuele joint ventures vooral gebruikt voor samenwerking in produktiebedrijven die voor China aantrekkelijk zijn. omdat ze nieuwe technologie introduceren en speciaal op export zijn gericht. Deze vorm van buitenlandse investeringen past dus uitstekend in de op export gerichte produktiezones", aldus de Amerikaanse adviseur.
Buitenlandse investeringen waren vorig jaar aanzienlijk hoger dan in 1986. toen China uiterst voorzichtig was met het aangaan van nieuwe verplichtingen tegenover buitenlandse investeerders. In dat jaar voerde Peking een stabiliserend beleid om de schade van het economische topjaar 1985, een oververhitte economie en uitgeputte buitenlandse valutareserves, te herstellen. De stroom van buitenlandse investeringen was vorig jaar niettemin een tegenvaller voor China, dat eind 1986 22 reguleringen had uitgevaardigd ter verbetering van het investeringsklimaat. In 1987 werden 2.230 contracten voor buitenlandse investeringsprojecten getekend, 732 meer dan in 1986, maar nog ver beneden het totaal van 3.073 in 1985.

Yang Shangkun nieuwe president. Verdere benoemingen

Het Nationale Volkscongres koos op 8 april generaal Yang Shangkun tot president van China, als opvolger van Li Xiannian. Yang was ook lid van het Politburo van de communistische partij.
Tot nieuwe vice-president werd Wang Zhen (79) gekozen, eveneens een militair. Hij volgde in deze functie generaal Ulanhu op.
In het *NRC/H'blad* van 9-4-1988 schetste Willem van Kemenade het volgende portret van de nieuwe president:

Met de verkiezing van Yang Shangkun tot president van China is het principe van verjonging dat de laatste grote bijeenkomsten van partij- en staatshiërarchie gedomineerd heeft opnieuw geweld aangedaan. Yang is volgens officiële bronnen 81, maar volgens andere biografieën is hij 84.
Er zijn gewichtige redenen voor deze uitzondering. Yang is de militaire plaatsvervanger van Deng Xiaoping en bekleedde de functies van permanent vice-voorzitter en secretaris-generaal van de militaire commissie van de partij, waarvan Deng nog steeds de voorzitter is. Op het Dertiende Partijcongres vorig jaar november werd de nieuwe secretaris-generaal van de partij, ex-premier Zhao Ziyang tot ,,eerste vice-voorzitter" van de militaire commissie boven Yang gekozen om tot uitdrukking te brengen dat de strijdkrachten het leiderschap van Zhao bekrachtigden. in tegenstelling tot dat van de met name door de militairen versmade afgezette leider Hu Yaobang.

Waarnemend premier Li Peng (l.) en president Yang Shangkun brengen op 9 april 1988 hun stem Ult.

Om Zhao in staat te stellen zelfstandig gezag over de militairen uit te oefenen is Yang nu uit de top van de militaire commissie getreden en als beloning voor hem en het leger is hij met de persoonlijke imprimatur van Deng Xiaoping bevorderd. Veel groot substantieel belang heeft de promotie echter niet. Het presidentschap is in China een puur ceremoniële functie en de titel in het Chinees (guojia zhuxi = is staatsvoorzitter) drukt dat ook uit in tegenstelling tot een president die hoofd aan de uitvoerende macht (Zong-tong) is.
Volgens de Grondwet speelt het staatshoofd een rol in hoge benoemingen. tekent hij wetten en ontvangt hij ambassadeurs. Yang zal echter een extra taak krijgen, namelijk de overkoepelende verantwoordelijkheid voor alle herenigingsactiviteiten ten aanzien van Taiwan. Yang is evenals Deng Xiaoping afkomstig uit de grote centrale provincie Sichuan en studeerde vanaf 1927 aan de Sun Yat-sen Universiteit in Moskou, waar hij een klasgenoot van Chiang Ching-kuo, de onlangs overleden president van Taiwan was.
In het leger vervulde hij politieke en propaganda-functies. Een veldcommando heeft hij nooit gehad. In de jaren vijftig was hij plaatsvervangend secretaris-generaal van de communistische partij onder Deng Xiaoping. In 1965 werd hij nog vóór Deng Xiaoping een van de eerste vier topslachtoffers van de Culturele Revolutie op beschuldiging van ,,samenspanning met andere Sowjet-revisionisten tegen voorzitter Mao".
Volgens aanklachten van Rode Gardisten zou hij geheime microfoons in Mao's vertrekken geplaatst hebben.
Na zijn rehabilitatie in 1978 werd hij plaatsvervangend gouverneur van de zuidelijke provincie Guangdong en vervolgens burgemeester van Kanton. In 1982 werd hij nummer twee onder Deng Xiaoping in de centrale militaire commissie. Om hem internationale bekendheid te geven bracht hij vorig laar aan het hoofd van een belangrijke delegatie een bezoek aan de Verenigde Staten waar hij indruk maakte door zijn relatieve jeugdigheid en charmerende persoonlijkheid. ..Hij is een leuke vent. Iedereen mag hem. Er is geen betere kandidaat beschikbaar", zei een lid van het Nationale Volkscongres vorige week in de wandelgangen,

Eveneens op 8 april vond de verkiezing plaats van de hervormingsgezinde Wan Li (71) tot voorzitter van het Permanente Comité van het Volkscongres, dat belast was met de lopende zaken tussen de jaarlijkse vergaderingen van het voltallige congres. Wan volgde de oude revolutionair en ideoloog Peng Zhen (86) op, die van zijn positie in het parlement gebruik had gemaakt om geestverwanten te verzamelen en oppositie te voeren tegen de economische herstructurering, met name tegen de vermindering van centrale planning.
Sterke man Deng Xiaoping werd op 8 april herkozen als voorzitter van de Centrale Militaire Commissie van de regering, een lichaam dat in 1982 in het leven werd geroepen om het uitvoerend militair beleid over te nemen van haar tegenhanger in de partij. Dit plan werd echter nooit uitgevoerd, waardoor de Militaire Commissie van de partij, waarin Deng Xiaoping eveneens het voorzitterschap bekleedde, de uiteindelijke zeggenschap over het leger in handen hield. Beide commissies waren overigens qua bezetting vrijwel identiek.

De herverkiezing van Deng Xiaoping gaf volgens Waarnemers aan, dat deze het nog te vroeg achtte om de post af te staan aan zijn opvolger

Zhao Ziyang. Partijleider Zhao. zelf geen militair. werd in november 1987 benoemd tot vicevoorzitter van de Centrale Militaire Commissie van de partij. waardoor voldaan werd aan de voorwaarde dat politieke macht ook macht over het leger inhield en de strijdkrachten geen concurrerend machtscentrum vormden. zoals onder partijvoorzitter Mao Zedong (1949-1976)
Westerse militaire waarnemers verwachtten dat Zhao over enige tijd de functie van secretar.is-generaal van deze commissie over zou nemen van Yang Shangkun. en eventueel een vice-voorzitterschap zou gaan bekleden in de Centrale Militaire Commissie van de regering.

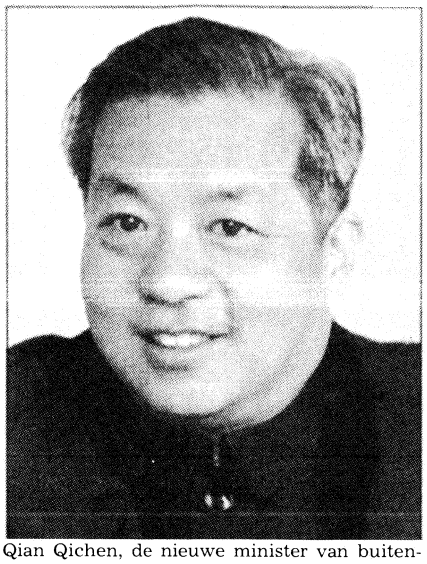
De 59-jarige Li Peng werd op 9 april definitief benoemd tot premier. Hij bekleedde deze functie al sinds november 1987, als waarnemend opvolger van Zhao Ziyang (zie pag. 826/3 e.v.-1987).
De afgetreden president Li Xiannian werd gekozen tot voorzitter van het nationale comité van de Politiek Raadgevende Conferentie van het Chinese Volk. Hij volgde in deze functie Deng Yingchao op. de weduwe van premier Zhou Enlai, die zich terugt ok uit het politieke leven.

Nieuwe, verjongde staatsraad, nieuwe ministers van buitenlandse zaken en defensie

Op 12 april koos het Chinese parlement een nieuwe, verjongde regering, de staatsraad, waarvan de samenstelling volgens waarnemers zodanig was, dat het hervormingsbeleid vrijwel zeker zou worden voortgezet.
De nieuwe staatsraad was kleiner dan de vorige. hetgeen overeenstemde met het beleid van politieke herstructurering. Het aantal vice-premiers was teruggebracht van 5 naar 3, het aantal staatsraden van 11 naar 9, en het aantal ministers van 45 naar 41.
De samenstelling van de nieuwe staatsraad was als volgt:

Premier: Li Peng;
vice-premiers: Yao Yilin. Tian Jiyun, Wu Xueqian:
staatsraden: Li Tieying, Qin Jiwei, Wang Bingqian, Song Jian, Wang Fang, Zou Jiahua. Li Guixian. Chen Xitong. Chen Junsheng;
secretaris-generaal van de staatsraad: Chen Junsheng.

Onder de 41 ministers bevonden zich 10 nieuwkomers, waaronder minister van buitenlandse zaken Qian Qichen, en minister van defensie Qin Jiwei.
Qian Qichen (60) was sinds 1982 plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken geweest en had aan het hoofd gestaan van de Chinese delegatie bij de besprekingen met de Sowjet-Unie over een normalisering van de bilaterale betrekkingen. Zijn voorganger, Wu Xueqian, was benoemd tot vice-premier.
De nieuwe minister van defensie, de 73-jarige generaal Qin Jiwei, was tot dan toe militair commandant van het

Qian Qichen, de nieuwe minister van buitenlandse zaken.

district Peking geweest en gold als een nauwe medewerker van Deng Xiaoping.
Een andere nieuwkomer was Li Tieying, die aan het hoofd kwam te staan van het ministerie van onderwijs.
Verder werd premier Li Peng benoemd tot voorzitter van de commissie voor herstructurering van de economie, en werd Yao Yilin de nieuwe voorzitter van de staatsplancommissie.
De 50-jarigeLi Guixian werd benoemd tot het nieuwe hoofd van de centrale bank. Li, die tot dan toe partijsecretaris van de provincie Anhui was geweest, volgde mevrouw Chen Muhua op, die de bank sinds maart 1985 had geleid.
Het parlement nam op 12 april eveneens twee grondwetswijzigingen aan, waardoor de zich snel ontwikkelende privé-sector in de economie wettelijk erkend werd als een "aanvulling op de socialistische staatseconomie" en recht op bescherming kreeg, en waardoor de commerciële verhandeling mogelijk werd gemaakt van het gebruiksrecht van grond.

Afsluiting parlementszitting

Tijdens de slotzitting van het parlement op 13 april 1988 stemden alle afgevaardigden, op 3 na, in met het rapport van premier Li Peng.
Tijdens een persconferentie na afloop van de zitting verklaarde de premier dat er geen sprake was van onenigheid tussen hem en partijleider Zhao Ziyang over het tempo van de hervormingen, zoals door buitenlandse journalisten was gesuggereerd. Hij maakte duidelijk de hervormingsdrang van Zhao Ziyang te delen en diens plannen voor een snelle ontwikkeling van het zuidelijke eiland Hainan en de kustgebieden te ondersteunen.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

VIERDE NOTA RUIMTELIJKE ORDENING

Minister Nijpels van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer heeft op 17 maart de vierde nota ruimtelijke ordening gepresenteerd. Aan een persbericht van het ininisterie van VROM ontleend is de volgende samenvatting van deze nota.

Waarom een Vierde nota over de ruimtelijke ordening?
Hoewel we de toekomst niet kunnen voorspellen, hoogstens kunnen verkennen. staat de regering voor de taak, vooruit te kijken naar de 21e eeuw. In een zo vroeg mogelijk stadium moeten strategieen worden uitgestippeld, en keuzes gemaakt.
In de Vierde nota over de ruimtelijke ordening geeft de regering aan op welke wijze zij in haar ruimtelijk beleid de belangrijkste maatschappelijke veranderingen tegemoet wil treden. Dit geldt zowel voor de internationale positie van Nederland als de dagelijkse leefomgeving van de Nederlanders.
Om tijdig het debat met samenleving en volksvertegenw-oordiging aan te gaan over het ruimtelijk beleid van de toekomst, wordt tot het jaar 2015 vooruitgekeken. Met beleidsmaatregelen kan echter niet zo lang worden gewacht "Nederland in 2015. Daar wordt nu aan gewerkt" is dan ook het motto van deze nota.
De Vierde nota is geen blauwdruk. waarin precies staat aangegeven wat er overal moet gebeuren. De rijksoverheid kan zich het beste richten op de grote lijnen, zodat provincies, gemeenten, bedrijven, organisaties en particulieren daarop in kunnen spelen.

De nota is selectief: zij beperkt zich tot die elementen waarvoor het bestaande beleid gewijzigd of aangevuld moet worden.
In de Vierde nota wordt veel vaker dan vroeger op veranderingen geanticipeerd door verbetering van de kwaliteit. en minder door uitbreiding van de kwantiteit.
Een andere accentverschuiving geldt de samenwerking tussen de rijksoverheid en andere instanties. Meer dan in het verleden wordt uitgegaan van de eigen verantwoordelijkheid van provincies en gemeenten.
Ook wordt veel waarde gehecht aan samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven. De wil om tot zo'n samenwerking te komen groeit. Diverse vormen van publiek-private samenwerking komen tot stand. Maatregelen die bijdragen aan het gericht investeren zullen in de toekomst een belangrijk instrument worden

Maatschappelijke veranderingen
De komende 25 jaar krijgen de Nederlanders te maken met een aantal ingrijpende veranderingen. De toenemende internationalisering is voor Nederland, in het bezit van een distributiesector die aanspraak kan maken op de status van internationaal schakelpunt, erg belangrijk. Er wordt naar gestreefd in 1992 een interne markt zonder grenzen te hebben binnen de gehele EG. Dit schept kansen, maar betekent ook dat Nederland harder met andere landen moet concurreren als vestigingsplaats voor op de EG-markt opererende bedrijven.
Een belangrijk uitgangspunt van het Ruimtelijk ontwikkelingsperspectief is het streven naar concentratie op internationaal kansrijke economische mogelijkheden.
Sterke kanten van de Nederlandse economie zijn: transport en distributie, zakelijke dienstverlening, hoogwaardige landbouw en agro-industrie, assemblage, en kennis-intensieve industrie

Ook de routes van de wereldhandel worden verlegd. Per werelddeel zal de goederenstroom gekanaliseerd morden via een handvol mainports, zeer centraal gelegen (lucht)havens Rotterdam en Schiphol nemen in de ontwikkeling naar mainports een stevige. maar niet onbedreigde positie in.
In de Rotterdamse haven wordt voor 2010 een forse verdere groei van het aan- en afgevoerd tonnage verwacht. Vooral het containervervoer zal sterk aan belang winnen. Een steeds groter deel van het transport naar het achterland zal plaatsvinden over de weg. Het containervervoer biedt goede mogelijkheden om wegtransport te combineren met binnenvaart en treinvervoer. Hierbij worden de containers in inland terminals in het achterland overgeladen.
Schiphol neemt binnen West-Europa de vijfde plaats in wat betreft passagiersvervoer, en de vierde in het vrachtvervoer. Voor het jaar 2000 wordt een verdubbeling van het goederenvervoer en een verdrievoudiging van het aantal reizigers verwacht. Maar Schiphol is kwetsbaar doordat het moet blijven steunen op een omvangrijke thuismarkt. Een goede bereikbaarheid over de weg en per spoor is van levensbelang.

De verwachte economische ontwikkeling geeft minder groei van de traditionele zware industrie te zien, maar wel een enorme toename van het aantal karitoren. Groei zal vooral plaatsvinden in de dienstensector. Nu al is meer dan de helft van de werkgelegenheid daar te vinden.
In het lage groei-scenario van het Centraal Planbureau (CPB) loopt dat op tot ongeveer zeventig procent in 2010
De dienstensector zal ook steeds verder doordringen in de industrie. Het onderscheid tussen grote delen van de industriele en de dienstensector zal – zowel naar de aard van het werk als naar de ruimtelijke vormgeving - verder vervagen Industriele processen zullen meer en meer een plaats kunnen krijgen tussen 'kantoorachtige' activiteiten.

Volgens de CPB-scenariostudies tot 2010 behoort een forse stijging van de welvaart zeker tot de mogelijkheden. Zelfs volgens het lage groei-scenario nemen het werkelijk beschikbare inkomen per werknemer en het reëel nationaal inkomen per hoofd van de bevolking tot 2010 met zo'n veertig procent toe.
Op de arbeidsmarkt bestaan voorlopig nog onevenwichtigheden. Bij een matige economische groei moet volgens de verkenning van het CPB ook de komende decennia rekening worden gehouden met een hoge werkloosheid. Vooral in de grote steden van het Westen bestaat een overschot aan laag opgeleid personeel. Bij een matige economische groei moet ook voor de komende 25 jaar volgens het CPB rekening worden gehouden met een blijvend hoge werkloosheid.
Tegelijkertijd kampen de steden met een tekort aan hoger geschoold personeel Vooral in de intelligentie-intensieve groei-sectoren zal de kwaliteit van de beroepsbevolking meer en meer een vestigingsplaatsfactor van belang worden.
Binnen de beroepsbevolking zal een grotere verscheidenheid ontstaan naar werkuren. naar vorm van arbeidscontract en naar pensioenleeftijd. Meer werk zal in deeltijd worden verricht Het aantal tweeverdieners zal toenemen.
Rekening moet worden gehouden met een zekere verdere groei van de informele economie, als bron van aanvullend inkomen naast de formele economie.
Het aandeel van vrouwen dat betaalde arbeid verricht zal toenemen van 33 procent nu naar ongeveer 45 procent in 2010. Daarmee blijft de deelname van vrouwen aan het formele arbeidscircuit in Nederland vergeleken met andere landen nog steeds aan de lage kant

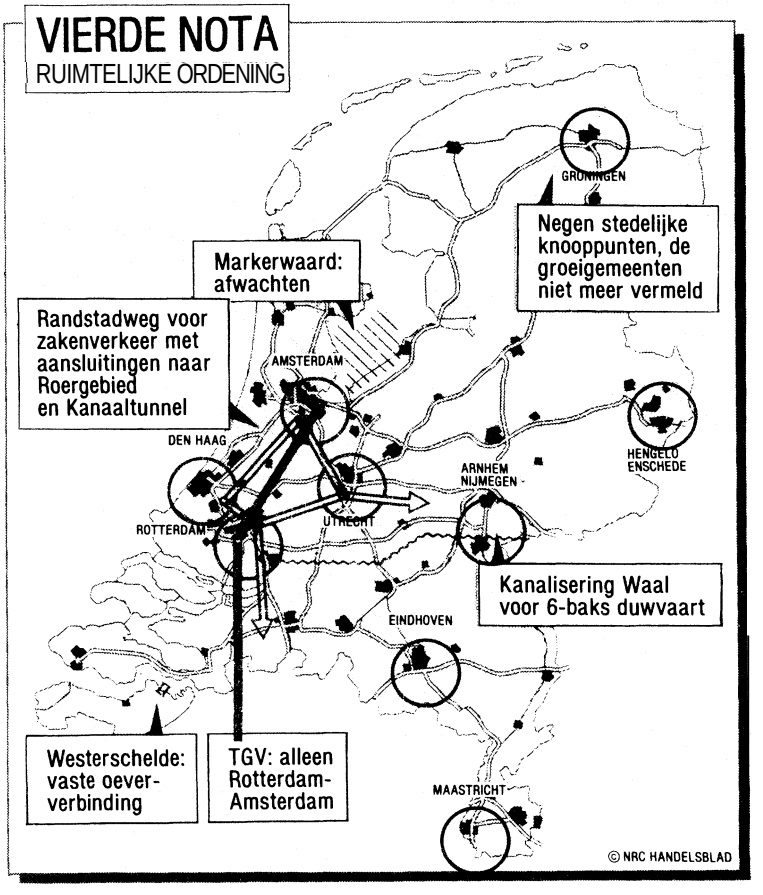
De komende 25 laar zullen forse veranderingen in de bevolking plaatsvinden. Deze eeuw komt er nog een miljoen Nederlanders bij, zodat in 2000 het totaal 15,6 miljoen zal bedragen. Daarna zal een dalende tendens zichtbaar worden
Ook de samenstelling van de bevolking zal veranderen. Een op de drie Nederlanders zal in 2015 ouder zijn dan 55 jaar. Nu is dat nog een op de vijf. Tegelijkertijd zal het aantal jongeren dalen.
Er zal een groeiende verscheidenheid in samenlevingsvormen te zien zijn. Steeds nieer Nederlanders maken deel uit van een- en trveepersoonshuishoudens. In 2015 zal de helft van de bevolking in zulke huishoudens leven

Een van de belangrijkste maatschappelijke veranderingen van de huidige en de komende tijd is de voortgaande individualisering. Mensen worden zelfstandiger. en onafhankelijker in hun keuzes Resultaat is een grotere verscheidenheid in leefstijlen. Dit heeft gevolgen op velerlei gebied. zoals de woninginarkt en de recreatie.
Mannen en vrouwen zullen in de arbeidsorganisatie, maar ook daarbuiten. in veel opzichten 'gelijker' worden.

De technologische vernieuwing zal grote invloed hebben op de organisatie van arbeid en produktie
De daadwerkelijke produktie van specifieke onderdelen zal steeds meer door toeleveranciers geschieden. Ook op het gebied van de dienstverlening is een trend tot uitbesteding waarneembaar, Dit zal leiden tot nog hogere eisen op het gebied van infrastructuur en distributiekanalen.
De technologische ontwikkeling zal de factor "afstand" een andere betekenis geven. Technisch wordt werken op afstand. "tele-werk", een reele mogelijkheid De produktie kan dan plaatsvinden in "tele-woningen", of in kleinschalige werkverbanden. waarna het resultaat via geautomatiseerde communicatie wordt afgeleverd
Naai. verwachting zal dit niet leiden tot minder zakelijk en privé personenverkeer Persoonlijke contacten blijven een belangrijke rol spelen, en de technologisclie vooruitgang schept daar de tijd voor

Momenteel zijn er ruim 4.6 miljoen in Nederland. maar verwacht wordt dat er steeds meer auto's bil zullen komrn In 2010 zullen het er i a 8 miljoen zijn. Daardoor dreigt het gevaar dat de doorgaande wegen. die nu al vaak door files verstopt dijn. helemaal zullen dichtslibben. en dat de binnensteden onbereikbaar worden
Vooruitberekeningen laten zien dat het autoverkeer in de Randstad. zonder ingrijpende maatregelen. in 1995 volledig vast zal zitten. Daarnaast tast het toenemende autogebruik de kwaliteit van het leefmilieu aan en kan de verkeersonveiligheid aanzienlijk toenemen.

Veranderingen in de dagelijkse leefomgeving
Nederland kenmerkt zich door een grote mate van verscheidenheid. zowel op economisch als op ruimtelijk gebied. Behoud en zo nodie versterking van de ruimtelijke verscheidenheid is een belangrijk doel van de regering. en vormt één van de vijf hasiswaarden die zij essentieel acht voor de dagelijkse leefomgeving van de Nederlanders
In sociaal opzicht neemt de verscheidenheid toe. Vergeleken met nii zal de dagelijkse leefomgeving van de Nederlanders in de 21e eeuw een zeer gevarieerd en beweeglijk beeld opleveren De mensen zullen hoge eisen stellen aan de kwaliteit van hun omgrving. Daarbij moet de rijksoverheid in de eerste plaats waken over de reeds genoemde basiswaarden
Zo mogen de zuiverheid van het milieu en het onderhoud van woningen en voorzieningen niet beneden een bepaalde waarde dalen.
De overheid moet ook zorgen dat Nederlanders

zich in redelijke mate veilig kunnen voelen op straat. Vermeden moet worden dat bepaalde groepen – zoals bejaarden, minderheden en lagere inkomensgroepen – geïsoleerd raken.
De herkenbaarheid van steden en landschappen mag niet verloren gaan: de overheid dient ervoor te waken dat grauwe eenvormigheid niet de overhand krijgt.
Naast het veiligstellen van deze basiswaarden wordt in de Vierde nota op zes onderdelen van de dagelijkse leefomgeving voorgesorteerd:

De woningbouw moet worden afgestemd op de maatschappelijke veranderingen. Gebeurt dat niet. dan dreigt in bepaalde categorieën woningen leegstand. en gaat de kwaliteit van steden en dorpen achteruit. Het beleid blijft dan ook gericht op bundeling van de verstedelijking.
De overheid zal het bouwen van vrije-sectorwoningen en woningwetwoningen in en om de steden bevorderen. Ook zal veel aandacht worden besteed aan het renoveren van naoorlogse woonwijken.
Een groot deel van de woningbouw zal door particulieren moeten worden gerealiseerd. In het volkshuisvestingsbeleid zal de nadruk worden gelegd op de vraag naar woningen die niet door de markt wordt gedekt.
Het beleid van de regering is gericht op vernieuwing van de steden. Dit houdt in dat er minder aan stadsuitbreiding wordt gedacht, maar meer wordt gedaan met het bestaande stedelijk gebied.
Het rijk verplicht zich tot een stimulerende rol bij het tot stand brengen van een internationaal concurrerend vestigingsmilieu in de drie grote steden. De regering zal een aantal stadslokaties aanmerken als herstructureringsprojecten van nationaal belang. Daarbij wordt gemikt op toplokaties voor kantoren, de bouw van duurdere woningen voor de hogere inkomensgroepen, hoogwaardige winkelvoorzieningen en toeristische attractiepunten Mogelijkheden in deze richting dienen zich aan in of nabij de binnensteden van de drie grote agglomeraties.
De drie grote steden krijgen een voorkeursbehandeling bij de vestiging van onderwijsvoorzieningen. culturele voorzieningen en bedrijfsvestigingen van internationale betekenis.

Pleinen, parken en de rest van de openbare ruimte in de steden raken steeds meer in de greep van vervuiling en onveiligheid. Steeds meer auto's staan in de weg. De regering wil plannen ondersteunen voor een beter functioneren van de openbare ruimte. Een strenger parkeerbeleid maakt daar deel van uit.
Aan de periferie van de steden wil de regering een betere aansluiting bevorderen tussen het groen van de stad en dat van het omringende platteland.

Bereikbaarheid en leefbaarheid zijn essentiële voorwaarden voor het functioneren van de steden. De sterk groeiende automobiliteit bedreigt dat functioneren ernstig in de Randstad en delen van Noord-Brabant, Limburg en Gelderland. Delen van de dagelijkse leefomgeving zullen in de toekomst niet goed meer kunnen functioneren indien de geleiding van de mobiliteitsontwikkeling achterwege blijft.

Krachtige maatregelen zijn nodig om in de toekomst de bereikbaarheid van de steden te garanderen. Om Nederlands positie als belangrijk doorvoerland voor de toekomst veilig te stellen, wijst de regering voor iedere vervoersoort enkele hoofdtransportassen aan.
Voor de binnenvaart gaat het om de Waal en de Schelde-Rijtiverbinding. Wit het goederenvervoer per spoor betreft zullen de lijnen Rotterdam-Utrecht-Arnhem en Rotterdam-Breda-Venlo speciale aandacht krijgen.
Voor het personenvervoer per spoor wil de regering komen tot een net van zeer snelle treinverbindingen: de Intercity-plus. Amsterdam, Rotterdam en zo mogelijk ook Schiphol zullen worden aangesloten op een eventuele Hogesnelheidslijn.

De grootste groei van het vervoer zal zich in het wegverkeer voltrekken De regering zal een beperkt aantal hoofdroutes reserveren voor het (internationale) doorgaande zakenverkeer.
Door een beleid van rerkeersbeïnvloeding zal het woon-werkverkeer van deze routes worden geweerd. Het belangrijkste werktuig daarbij zal prijsbeinvloeding zijn. zo nodig door middel van electronische tolheffing.
Het woon-werk verkeer wordt een alternatief geboden in de vorm van hoogwaardige openbaar vervoer-voorzieningen die in en om de steden zullen worden aangelegd Bij het plannen van nieuw woonwijken zal veel belang worden gehecht aan goede aansluitingen op het openbaar vervoer.

De verdere stijging van produktie en consumptie kan leiden tot nog meer vervuiling en nog meer verspilling van grondstoffen en energie
Ook de hoeveelheden afval zullen nog zeer aanzienlijk stijgen
Hergebruik van in Nederland geproduceerd bouw- en sloopafval levert nu al een jaarlijkse besparing van ongeveer dertig miljoen gulden op. en eenzelfde bedrag geldt voor oud papier. Bij schroot en non-ferronietalen is de jaarlijkse besparing nog veel groter: in beide gevallen ongeveer 400 miljoen gulden.

Op dit moment wordt van de totale hoeveelheid afval, de mestoverschotten en het baggerslib niet meegerekend, jaarlijks 47 miljoen ton gestort. Maximaal hergebruik zou deze hoeveelheid terug kunnen brengen tot 10 miljoen ton in het jaar 2000: bij minimaal hergebruik zal deze hoeveelheid echter oplopen tot 52 miljoen ton in dat jaar.
Het is daarom nodig zorgvuldig om te gaan met grondstoffen, energie en afval. Voorop staat een aanpak van de problemen op regionale schaal. Daarbij is aandacht nodig voor het gebruik van eigen bronnen en moet gestreefd worden naar het beperken en het hergebruik van afval.

Agrarische veranderingen zullen grote delen van het landelijk gebied een ander aanzien geven De algemene internationalisering doet zich ook in de agrarische sector gelden. De ontwikkrling naar een meer open landbouwmarkt en de toenemende gerichtheid op wereldmarktprijzen zullen de noodzaak van een efficiente bedrijfsvoering nog verder vergroten. Dat kan leiden tot veranderingen in het agrarisch grondgebruik. Bij de inrichting van gebieden moet dan ook meer dan vroeger flexibiliteit worden ingebouwd.

De econumische en technologische ontwikkelingen in de landbouw kunnen leiden tot een verdergaande regionale specialisatie. Door het groter worden van het aantal schakels tussen produktie en consumptie kunnen centrumgebieden ontstaan voor "agribusiness".
Door de voortgaande specialisatie zullen boerenbedrijven in de toekomst sterker van elkaar verschillen dan nu het geval is In bijvoorbeeld de tuinbouw en de intensieve veehouderij bestaat een trend naar intensiever grondgebruik. Hierdoor dreigt "verrommeling" van het landschap en milieuvervuiling (door mestoverschotten)
Aan de andere kant zal een intensiever agrarisch gebruik van de grond ruimte vrijmaken voor natuurbehoud en recreatie.
In andere sectoren bestaan juist mogelijkheden voor een extensiever gebruik van het land. waardoor waardevolle landschappen behouden kunnen worden.
Dit is bijvoorbeeld het geval in de uiterwaarden van de grote rivieren, waar door de natuurlijke begrenzingen minder efficiënt geproduceerd kan worden dan elders.
Ook in de rundveehouderij. waar vanwege de EG-melkquotering een inkrimping van het aantal koeien per bedrijf in de lijn ligt. kan extensivering in bepaalde gevallen een oplossing bieden.

Voor bepaalde delen van het landelijk gebied kan volstaan worden met een actieve handhaving van de ruimtelijke structuur. Voor andere delen is een actief aanpassings- of zelfs vernieuwingsbeleid nodig. afhankelijk van de mate waarin de ruimtelijke structuur moet worden aangepast aan nieuwe vormen van gebruik
In het algemeen is het een taak van provincies en gemeenten om uit deze mogelijkheden te kiezen.

Nederland en internationale veranderingen
Als Nederland zijn huidige positie in internationaal rconomisch opzicht wil handhaven. moeten er op nationaal niveau nu al keuzes worden gemaakt.
De regering heeft haar voorstellen samengevat in het Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief. Dit perspectief bestaat uit zeven onderdelen:

Versterking *van* stedelijke knooppunten.
Vanwege de schaalvergroting, maar ook om de concurrentieslag met buitenlandse steden te kunnen doorstaan. moet bij de vestiging van belangrijke voorzieningen gekozen w-orden. Samen met het bedrijfsleven zal de overheid de investeringsbeslissingen op elkaar afstemmen. Gebeurt dit niet, dan dreigt het gevaar van versnippering en achteruitgang in kwaliteit.
Door dit bundelingsbeleid neemt het aantal steden dat het hoogste niveau kan bieden af. Stedelijke knooppunten waar een regionale bundeling van voorzieningen tot stand kan komen, zijn naar het oordeel van de regering Anisterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht. Groningen. Enschede-Hengelo, Arnhem-Nijmegen, Eindhoven en Maastricht/Heerlen.
Hct beleid van de regering zal vooral gericht worden op de landsdelige voorzieningen voor gezondheidszorg, cultuur, hoger onderwijs en onderzoek.
Daarnaast zal de versterking van de stedelijke knooppunten betrekking hebben op de telecommunicatie en op een verbetering van de verkeers- en vervoersvoorzieningen.

Regio's op eigen kracht.
Naast de versterking van de stedelijke knooppunten doen zich mogelijkheden voor om eigen economische kansen te benutten. Voor die delen van Nederland die buiten het economisch kerngebied liggen. schept het wegvallen van economische landsgrenzen bijzondere mogelijkheden. met name als aansluiting mogelijk is op nabijgelegen buitenlandse economische concentraties.
Het Noorden en deels ook Oost-Nederland bevinden zich wat dit betreft in een minder gunstige positie dan Zuidoost- en Zuidwest-Nederland. Laatstgenoemde gebieden zullen ook gemakkelijker aansluiting vinden bij de zuidwaartse verplaatsing van het economisch centrum van Europa.
Voor Zuidoost-Nederland wordt een ontwikkelingsplan voorzien ten behoeve van de regio Aken-Maastricht-Heerlen-Luik. Daarbij kan het belang van het vliegveld Maastricht Airport verder worden uitgebouwd.

In Zuidwest-Nederland komt een vaste oeververbinding over de Westerschelde. gefinancierd door particuliere investeerders. Bekeken wordt of door deze verbinding de industriële ontwikkeling bij de zeehavens in het gebied bevorderd kan worden.
In Noord-Nederland zal een samenwerking tot stand u-orden gebracht tussen de steden Groningen en Leeuwarden en zal verder bijzondere zorg worden besteed aan het gehied Groningen-Assen-Drachten. Daarbij zal de luchthaven Eelde een belangrijker functie krijgen
Verder wordt bekeken of er verbetering kan worden gebracht in de spoorwegverbinding Groningen-Duitsland. en in de Scandinaviëroute voor het weg- en waterverkeer.

De *Stedenring* Centraal *Nederland.*
Het economisch kerngebied van Nederland is de laatste jaren uitgedijd. De op de Europese

niarkt gerichte handel en de top van de zakelijke en commerciele dienstverlening waren vroeger hoofdzakelijk in de Randstad te vinden Zij hreidrn zich nu uit over de provincies Gelderland tot aan Arnhem en Nijmegen. en Noord-Brabant, tot aan de Brabantse stedenrij Deze steden vormen, samen met de vier grote steden in de Randstad, de Stedenring Centraal Nederland.
De kracht van het gebied ligt in zijn uitstekende verbindingen. Langs de transportassen Rotterdam-Antwerpen en Rotterdam-Ruhrgebied is de bedrijvigheid in het wegvervoer sterk vcrtcgenwoordigd. De as Utrecht-Den Haag blijkt aantrekkelijk voor groothandelsvestigingen
Mogelijkheden voor recreatie cn toerisme liggen in de Centrale Open Ruimte van het economisch kerngebied: iri het Groene Hart en in het Rivierengebied langs de oevers van Maas en IJssel
De Waal blijft in de eerste plaats internationale transportroute.

De *Randstad.*
Hoofdkantoren en dienstverlenende bedrijven zullen zich in een beperkt aantal metropolen concentreren. In West-Europa zullen alleen Parijs en Londen daartoe behoren. De Nederlandse Randstad concurreert met de middenmoot: Brussel. Frankfurt, München, Genève en Dusseldorf
Met name de drie grote steden Amsterdam. Den Haag en Rotterdam zullen meer en meer beschouwd worden als één stad. een 'decentrale inetropool'
De Randstad zal niet zo grootschalig worden als buitenlandse concurrenten, maar gezien het toenemend belang dat wordt gehecht aan een gunstig woon- en werkklimaat kan dit wel eens een voordeel blijken.
De verspreide ligging van de Randstad biedt ook de mogelijkheid tot taakverdeling. De vestigingsvoorwaarden voor internationale concerns en handelshuizen. en voor dienstverlening aan het internationale bedrijfsleven, zijn vooral gunstig in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Amsterdam staat wat al deze voorzieningen betreft bovenaan. Op de Europese kapitaalmarkt is Amsterdam een belangrijk centrum.
Voor internationaal georienteerde distributiebedrijven en de daaraan verbonden dienstverlening is Rotterdam een aantrekkelijke vestigingsplaats. Den Haag vult Rotterdam hierin goed aan doordat het over een woonmilieu met internationale allure beschikt. Utrecht heeft zich ontwikkeld tot een nationaal centrum van commerciele en niet-commerciele dienstverlening.
De Randstad is vanouds het brandpunt van de Nederlandse economie, maar in de Randstad doen zich ook de grootste problemen voor van werkloosheid, verval van woonwijken. criminaliteit en milieuvervuiling.
Het milieu in het Rijnmondgebieden in de regio Amsterdam-Noordzeekanaal zal met voorrang worden aangepakt.
De regering overweegt, speciaal ten behoeve van het doorgaand zakelijk verkeer en het internationale goederenvervoer de bestaande infrastructuur zodanig aan te passen dat een Doorstroomroute ontstaat. Deze weg zal zich kenmerken door een gering aantal op- en afritten en electronische instrumentatie. Bij de op- en afritten ontstaan mogelijkheden voor bedrijfsvestiging De Doorstroornroute loopt van Rotterdam via Den Haag en Schiphol naar Amsterdam en vervolgens verder naar Utrecht.

Nederland Waterland.
Water is het kenmerk bij uitstek van Nederland. Zelfs midden in de Randstad, in het Groene Hart, domineert het water van plassen. sloten en kanalen.
Het Groene Hart maakt deel uit van een natuur/toeristisch-recreatieve as die van het Fries-Overijsselse merengebied via het IJsselmeer en het Groene Hart naar het Deltagebied loopt.
Een andere 'natte' natuur/toeristisch-recreatieve as doorsnijdt Nederland in oost-westrichting via het Rivierengebied.
Nederland als waterland is een toeristisch-recreatief produkt. dat verder ontwikkeld kan worden. In samenwerking met de betrokken provincies en gemeenten zal het rijk een ontwikkelingsperspectief voor het Groene Hart uitwerken. Daarin komen toeristisch-recreatieve voorzieningen aan bod, met name doorgaande vaarroutes tussen IJsselmeer en Delta.
Daarnaast zal hier de nadruk liggen op natuurontwikkeling in de vorm van kerngebieden en verbindingszones.
Ook voor het Rivierengebied wil de regering samen met de andere overheden de Vierde nota gezamenlijk uitwerken.
Nederland is rijk aan water, maar het gevaar bestaat dat schoon water schaars wordt. Behalve door technologische maatregelen mil de regering deze dreiging keren door het laten ontstaan van 'natte' natuurgebieden. Zo bestaan in het oostelijk deel van het Groene Hart mogelijkheden voor de aanleg van moerasgebieden. die een rol kunnen spelen bij de waterzuivering,

Behoud en vernieuwing van het landelijk gebied.
De veranderingen die zich voordoen in de landbouw hebben een sterke invloed op het landelijk gebied. Op sommige plaatsen moet het landschap vernieuwd worden. om de natuurlijke waarde veilig te stellen.
Elders zal het landelijk karakter aangepast moeten w-orden om aan natuur en milieu. toerisme. recreatie en agrarisch gebruik afgewogen kansen te bieden
Voor enkele gebieden moeten speciale maatregelen worden getroffen:
De Hollandse en Friese veenweidegebieden zullen hun open cn waterrijke karakter zoveel mogelijk moeten bewaren. waarbij behoud van de natuurlijke waarde en agrarisch gebruik op elkaar worden afgestemd.
In Oost-Brabant. Noord-Limburg en de Gelderse Vallei, waar veel intensieve veehouderij voorkomt, zal het landschap vernieuwd moeten worden. Daarbij moet onder andere plaats ontstaan voor mestopslag en -verwerkingsinstallaties. Deze gebieden krijgen voorrang bij de milieusanering.
Voor het totale gebied van Oost-Brabant. Midden-Brabant en de Noordelijke Maasvallei streeft de regering naar een nadere uitwerking van het ontwikkelingsperspectief te zamen met de andere overheden.
In Noord-Drenthe, Twente. de Achterhoek en Zuid-Limburg worden de mogelijkheden bekeken om de kwaliteil van het landschap te versterken.

Ondersteunend milieubeleid.
Goed "voorsorteren" voor de 21e eeuw maakt een actieve opstelling van de rijksoverheid op milieugebied nodig. Een ondersteunend. gebiedsgericht milieubeleid vormt dan ook het sluitstuk van het ruimtelijk ontwikkelingsperspectief. Dit beleid zal zowel gericht zijn op het wegnemen van bestaande bedreigingen als op het voorkómen van nieuwe.

TABEL: Positie Amsterdam, Rotterdam en Den Haag in Europese verband.
(werkzame personen **x** 1000)

	Industrie	Handel	Financiën	Kwartair	Totaal
Amsterdam Rotterdam Den Haag	188	377	178	306	1049
Brussel Antwerpen	252	255	135	360	1002
Frankfurt	560	351	150	248	1309
Parijs	406	443	185	812	1845
Londen	656	820	558	1247	3281

Bron: Economisch-Technologische Dienst voor Noord-Holland. 1986/1987.

TABEL: Verdeling buitenlandse ondernemingen, Nederlandse toponderneminge n, enkele topvoorzieningen en internationaal telefoonverkeer over de vier grote stadsgewesten

Stadsgewesten	Buitenlandse ondernemingen (vestigingen)			Nederlandse toponderneminge n (vestigingen)	Internationale scholen	Vier- en vijfsterren hotels	Aandeel in het internationaal telefoonverkeer van en naar Nederland
	Industrie	Handel	Diensten				
Amsterdam	42	237	137	120	4	38	34%
Rotterdam	28	110	79	49	2	10	19%
Den Haag	26	85	47	45	5	16	15%
Utrecht	4	61	9	21	–	7*	4%

* Alleen viersterrenhotels
Bronnen: Geografisch Instituut Rijksuniversiteit Utrecht, 1984.
Geografisch Instituut Rijksuniversiteit Utrecht en Stichting Research voor Beleid, 1987. Nederlands Economisch Instituut, 1987, Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. 1987, Verenigingen voor Vreemdelingenverkeer, 1987.

De vervuiling van water, bndem en lucht zal worden teruggedrongen. Het algemeen milieubeleid zal u-orden verweven met een beleid dat zich richt op de specifieke problemen van bepaalde gebieden

Voorlichting en inspraak; de Planologische Kernheslissing.
De Vierde nota doorloopt de procedure van de Planologische kernbeslissing. Deze procedure. voortvloeiend uit de Wet op de ruimtelijke ordening, houdt in dat de regering een beleidsvoornemen tot onderwerp maakt van inspraak overleg en advies. Ten behoeve van ren goede gedachtenwisseling wordt de bevolking uitvoerig voorgelicht over de inhoud ervan.
Aan de discussie zullen alle mogelijke organisaties. instanties en verenigingen deelnemen. Van overheidszijde valt de nadruk op provincies en vooral gemeenten. Maar ook woningbouwverenigingen, landbouworganisaties, beleggers, vervoersorganisaties, bouwbedrijven, milieu-organisaties. vrouwengroepen. bejaardenorganisatics, toeristische verenigingen en organisaties van werkgevers en werknemers hebben belang bij de toekomstige ruimtelijke ordening.

Vanaf 17 maart 1988 ligt de tekst van de Nota drie maanden lang voor een ieder ter inzage. Tot uiterlijk 17 juli 1988 kan iedereen schriftelijk reageren. Het adres: Centraal Punt Inspraak: Postbus 97611; 2309 GA Den Haag.
Het Centraal Punt Inspraak verzamelt de reacties en maakt er een samenvatting van. Deze samenvatting wordt gebundeld in een rapport dat naar de regering wordt gestuurd.
De regering zal verder bestuurlijk overleg voeren met de provincies, de VNG en de Unie van Waterschappen en vraagt de Raad van advies voor de ruimtelijke ordening om een advies.
Uiterlijk 17 december 1988 wordt de tekst van de regeringsbeslissing over de Vierde nota ter goedkeuring aangeboden aan het parlement. In deze tekst geeft de regering aan op welke wijze zij met de resultaten van inspraak, overleg en advies rekening heeft gehouden

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

BEGROTING 1988

Het Wrstduitse kabinet is het op 1 juli 1987 eens geworden over de begroting voor 1988.

De begroting voorziet in uitgaven van 275 miljard mark. een stijging van 2,4 procent ten opzichte van de begroting van 1987
Het financieringstekort stijgt van 26 miljard mark in 1987 tot 29.3 miljard mark in 1988.
Ook over de omstreden subsidies voor de stadsvernieuwing werd overeenstemming bereikt. De komende drie jaar mag de minister van volkshuisvesting. Oscar Schneidcr, jaarlijks 660 miljoen mark voor dit doel uitgeven Daarmee heeft Schneider een overwinning behaald op zijn collega Stoltenberg die niet verder wilde gaan dan 330 miljoen mark per jaar.
Minister van arbeid Norbert Blum geeft in 1988 het meeste geld uit. Zijn begroting voorziet in uitgaven van 60.2 miljard mark. 2,2 procent meer dan in 1987
De defensieuitgaven stijgen met 2.1 procent tot 51,6 miljard mark
Als gevolg van de subsidies voor het consortium van vliegtuigbouwers Airbus Industrie, evenals van subsidies voor bedreigde economische sectoren zoals de kolen- en staalindustrie. stijgen de uitgaven van het ministerie aan economische zaken het snelst. Minister van economische zaken Martin Bangemann geeft in 1988 met 6.4 miljard mark 15.1 procent meer uit dan in 1987
Ook de begroting voor landbouw kent een snellere stijging dan het gemiddelde De landbouwbegroting bedraagt in 1988 8.5 miljard mark. 7.4 procent meer dan in 1987.
Voor sociaal beleidvoor de boeren is 4.9 miljard mark uitgetrokken
Verder heeft het kabinet bevestigd dat het onverkort vasthoudt aan de plannen voor de grote belastinghervorming in 1990 en de belastingverlaging in 1988.
Stoltenberg waarschuwde wel dat het kabinet tevens moet vasthouden aan strenge grenzen voor de uitgaven. Alleen dan zijn de geplande belastingverlagingen mogelijk. aldus de minister.

Belastinghervorming en- verlaging

Over de plannen tot hervorming en verlaging van de belastingen, die in de begroting voor 1988 zijn opgenomen. verschafte het *NRC/H'blad* van 29 okt. 1987 meer gegevens.
Het volgende is aan dit artikel ontleend.

„Een van de grootste financiële operaties van deze eeuw" pleegt bondskanselier Helmut Kohl te zeggen wanneer hij het over de belastinghervorming heeft. die de christen-liberale regering aan het uitvoeren is.
De uitspraak past in zijn behoefte om aan te tonen. dat zijn kabinet met grootse zaken bezig is en beter met geld weet om te gaan dan de sociaal-democraten. In zijn directe omgeving is men het met de kanselier eens. En ook de liberalen gaan prat op het project. Met de sociaal-democraten, met wie zij tot 1982 een coalitie vormden. hadden zij dit nooit voor elkaar gekregen
Uit de rest van de maatschappij zijn de reacties op de plannen – in het bijzonder op de derde en omvangrijkste fase - nogal negatief. ook in ondernemerskringen waar dit kabinet steeds op warme steun kon rekenen.
De oorzaak kan in enkele. simpele termen worden bescrhreven: het kabinet-Kohl wil niet opnieuw de indruk wekken alleen de beterbetaalden en het bedrijfsleven te ontlasten.
Dat gevoel werd opgeroepen toen minister Stoltenberg van financiën in de herfst van 1986 probeerde het hoogste belastingtarief van 56 procent naar 51 procent te verlagen. waarmee hij zelfs in eigen gelederen zoveel kritiek oogstte dat het plan tandenknarsend moest worden opgegeven.

Dus worden nu ook allerlei privileges in de beter betaalde sfeer ingetrokken. Tegelijkertijd profiteren toch in absolute getallen de mensen met hogere salarissen meer van de belastingverlagingen dan lagere en geschoolde arbeiders en heet het project derhalve in linkse kringen 'asociaal'
Van vakbonden tot industriële organisaties van zelfstandigenclubs tot banken en verzekeringen. dagelijks verschijnen hun vertegenwoordigers met bezorgde trekken om de ogen op de beeldschermen De 'Steuerreform' is verkeerd, vinden zij. in het bijzonder uiteraard het deel dat onaangenaam is voor hun cliëntele.
De kritiek is zo massief geweest, dat in ondernemerskring tot voorzichtigheid in eigen rijen is gemaand: het plan moet uiteraard wel kunnen doorgaan Een belastingverlaging van totaal ruim 64 miljard mark is niet te versmaden, al was het maar om de verwachte koopkrachtverhogende werking ervan.
In regeringskring heeft men eerst beduusd en naderhand verongelijkt op de kritiek gereageerd. Hclmut Kohl en zijn ministers Stoltenberg en Bangemann (economische zaken) zijn dagelijks in de weer het plan te verdedigen. Helmut Kohl blijft erbij: uiteindelijk zal per gezin per jaar circa f 1000 minder belasting worden betaald
Het woord 'belastinghervorming' is overigens wat misleidend: het gaat vooral om de genoemde verlaging in drie fasen met totaal ruim 64 miljard mark op jaarbasis. waarvan ruim 18 miljard wordt gefinancierd door lagere overheidssubsidies
Aan echte hervormingen zit er niet zoveel in: de gezinnen worden ontlast (meer kinderbijslag voor lager betaalden. hogere kinderaftrek). de tarieven van loon- en inkomstenbelasting gaan naar beneden. waarvan uiteraard in de eerste plaats de mensen profiteren die veel belasting betalen. en een reeks subsidies wordt verminderd.
Dat laatste treft. zoals verderop duidelijk wordt, arbeiders zowel als miljonairs.
Het meest hervormende is een structurele ontlasting van de middengroepen: de parabolische curve in de progressiviteit van de tarieven, waarbinnen de middengroepen verhoudingsgewijs het meeste betalen. wordt veranderd in een lineaire: de ..ellende" van de oplopende tarieven wordt over alle inkomensgroepen gespreid.
Uit een rekenvoorbeeld van het ministerie van financien wordt duidelijk. dat een gezinshoofd dat van 38.000 naar 48 000 mark per jaar gaat. van deze meerverdienste op dit moment 39.3 procent belasting moet betalen en vanaf 1990 nog maar 27 procent.
Demaatregel komt zowel de liberale FDP als de CDU van Kohl goed van pas in hun jacht op de middengroepen. in het bijzonder op de nieuwe .,technologische élite"
Omdat dit negatieve reacties zou kunnen opleveren bij de boeren heeft men voor hen ook wat gedaan: zij zijn vrijwel de enige groepering die bij de vermindering van overheidssubsidies niets hoeft in te leveren. Bij de Bondsdag- en een reeks achtereenvolgende deelstaatverkiezingen waren veel boeren thuisgebleven ten nadele van CDU/CSU.

De belastingverlagingen worden in drie fasen uitgevoerd. De eerste is op 1 januari 1986 ingegaan. Met een bedrag van circa 11 miljard mark werden vooral de gezinnen - de troetelkinderen van de christen democraten - geholpen. meer kinderbijslag. meer kinderaftrek. makkelijker studiebeurzen.
De tweede fase. die de overheid 14 miljard kost, gaat op 1 januari 1988 in: de kinderaftrek wordt nog eens verhoogd en de tarieven van loon- en inkomstenbelasting gaan algemeen omlaag.
In de derde fase. die vanaf 1 januari 1990 geldt. vindt de operatie ontlasting middengroepen plaats Kosten van die fase: 39.2 miljard mark per jaar, waarvan echter 18,2 miljard wordt teruggehaald in de vorm van geschrapte subsidies En nog eens 4.3 miljard denkt minister Stoltenberg terug te krijgen door een bronbelasting op rente-inkomsten.
Dc beide laatste maatregelen worden het hardst bediscussieerd en gekritiseerd. De regering heeft een „foltercatalogus" met 42 subsidieregelingen gepubliceerd die worden ingetrokken: afschaffing van 1200 mark zelfstandigenaftrek (winst voor de staat 140 miljoen mark). minder mogelijkheden milieubeschermende investeringen af te trekken (700 miljoen), minder afschrijving voor research (225 miljoen), verhoging privé-aandeel in de bedrijfswagen van zelfstandigen van 25 naar *35* procent (100 miljoen), afschaffing van 1,50 mark subsidie voor maaltijden voor werknemers in bedrijfskantines (1 miljard), enzovoorts.
Een voorgenomen maatregel, die niet eens zoveel geld oplevert (200 miljoen), geeft regelrechte ruzies tot gevolg gehad, in het bijzonder in christen-democratische kring. Eindelijk heeft Stoltenberg het namelijk gewaagd de zogeheten „jaarwagens" aan te pakken.
De Duitse autofabrieken verkopen per jaar circa 170.000 wagens aan hun eigen medewerkers, die daar een korting van gemiddeld 22

procent op krijgen. Na een jaar mogen zij deze wagens verkopen. Wie een grote middenklasser heeft gekocht. kan als hij goed op de lak heeft, gepast, daar wel 10 000 mark aan verdienen Belastingvrij. Daar wil het kabinet nu een einde aan maken: 2400 mark is vrij, de rest geldt als inkomen. Voor een geschoolde werknemer bij Daimler-Benz kan dat een inkomstendaling van 4000 mark per jaar betekenen Het pikante aan deze affaire is, dat de werknemers die het het meest treft namelijk die bij Mercedes in Stuttgart, in CDU - deelstaat Baden-Wurttemberg wonen. En daar worden in het voorjaar. van 1988 verkiezingen gehouden (pag 219/3 e.v.-1988).

CDU-minister-president Lothar Späth, tevens vice-voorzitter van de nationale CDC heeft zich woedend in het openbaar tegen de plannen gekeerd. Nog pikanter is. dat Helmut Kohl weinig neiging heeft om Spath te hulp te snellen. want deze gewiekste Zuidduitser is na de demontage van Gerhard Stoltenberg in de Barschel-affaire in Sleeswijk-Holstein (pag. 103/3 e.v.-1988) nog de enige die Kohls positie als partijleider zou kunnen bedreigen.
Als Spath zijn absolute meerderheid verliest, kan hij altijd nog - net als Kohl – met de liberalen regeren. maar hij heeft dan wel een politieke deuk opgelopen.
De maatregel die in financiele kring het hardst aankomt. is die van de bronbelasting van 10 procent op rente-inkomsten. officieel een .,kapitaal-opbrengstbelasting" genoemd. Het plan is om de banken die de rente uitbetalen. deze tien procent direct te doen inhouden Het geld wordt vervolgens anonieni aan de staat overgemaakt. Daarmee voorkomt men - voor de liberalen was dat een breekpunt – dat het bankgeheim wordt ondermijnd.
Het probleem voor de rentetrekkers is dat zij nu in veruit de meeste gevallen hun rente helemaal niet opgeven. Zouden zij dat wèl doen. dan wordt de betaalde tien procent verrekend. Die neiging zal wel gering blijven. hetgeen in de praktijk betekent dat veel kapitaalbezitters nu ineens tien procent van hun rente-opbrengst nioeten afdragen.
De kapitaalbezitters hebben steun gekregen van een van de hoogste financiele experts in het land. Bundesbank-president Karl Otto Pöhl. De regeling leidt volgens hem tot stijgende rente. een gespleten kapitaalmarkt en kapitaalvlucht en daardoor uiteindelijk tot ,.verzwakking van de Bondsrepubliek als financieel centrum"
Pöhl twijfelt bovendien of de geschatte 4.3 miljard mark er wel uitkomt. En zo niet, wat dan? In liberale kring is men bang dat Stoltenberg dan eenvoudig het percentage zal verhogen
Stoltenbergs ministerie schat echter dat jaarlijks minstens 7 miljard mark aan de schatkist wordt onthouden als gevolg van niet-opgegeven rente.
Uit een op 28 okt. 1987 gepubliceerd onderzoek blijkt. dat dit bedrag nog wel eens veel hoger zou kunnen liggen. Experts hebben berekend. dat er jaarlijks circa 85 miljard mark aan rente in de Bondsrepubliek wordt uitbetaald. Slechts een fractie daarvan wordt op het belastingbiljet ingevuld.
Het kabinet voelt zich sterk genoeg om de maatregelen door te zetten: het kabinet is eensgezind, de coalitiepartijen staan er achter. niets staat uitvoering in de weg.
Het enige dat de mooie plannen zou kunnen ondermijnen, is een loonexplosie. De vakbonden hebben aangekondigd. dat zij de subsidies die de arbeiders worden afgepakt. via CAO-onderhandelingen weer zullen terughalen. De ontlasting van het bedrijfsleven wordt dan gevolgd door nieuwe belastingen en de actie kan van voren af aan beginnen.

De Bondsdag heeft de begroting voor 1988 op 27 nov. 1987 goedgekeurd met 228 tegen 157 stemmen.

Begrotingstekort loopt op tot 40 *mrd* mark door *verval* dollar

Op 7 jan. 1988 werd duidelijk. dat het tekort op de Westduitse begroting voor 1988 ruim 10 mrd mark hoger zou uitvallen dan bij de behandeling in de Bondsdag in nov. 1987 nog werd gedacht.
Toen de Bondsdag op 27 nov. 1987 de begroting goedkeurde werd een tekort verwacht van ruim 29 mrd mark: op 7 jan. werd het vrijwel zeker, dat het tekort zou uitkomen op 40 mrd mark. De voornaamste oorzaak voor deze tegenvallende ontwikkeling was het dalen van de koers van de dollar.
Het bedrag van 40 mrd mark werd op 7 jan. genoemd door de begrotingsexpert van de CDU/CSU-fractie, Manfred Carsten, die in zijn becijfering werd gesteund door zijn fractievoorzitter Alfred Dregger.
De grootste tegenvaller als gevolg van de zwakke dollar ontstaat door het wegvallen van vrijwel de gehele winst van de centrale Deutsche Bundesbank. waarvoor 6 miljard op de begroting staat.
De Bundesbank had door massale dollar-steunaankopen de voorafgegane maanden op 31 december 1987 50 miljard dollar in kas.
Dit bedrag werd, zoals de wet voorschrijft, in marken geboekt naar de laagste stand van 1,5815 mark. Op 31 december 1986 was de koers nog 1.7275 mark, waaruit een afschrijvingsverlies van rond 7 miljard mark ontstaat.
Alleen al in de maand december bedroeg dit verlies 2.5 miljard mark: per Pfenning dollarkoersdaling verliest de Bundesbank 500 milioen mark.
De extra stijging van het begrotingstekort betekent een zware slag voor de politiek van minister Stoltenberg die in 1982 aantrad met de bedoeling de begrotingstekorten sterk terug te dringen, zoals die tijdens de sociaal-liberale coalitie waren ontstaan.
SPD-Bondsdaglid en oud-minister Hans Hpel heeft het aftreden van Stoltenberg geëist, wiens politiek hij nu ,,volkomen ongeloofwaardig" noemt.
De laatste SPD-minister van financiën, Manfred Lahnstein, werd in 1981 vanuit CDU/CSU-kring hard geattaqueerd toen hij voor 1982 een begroting met een tekort van 37 miljard mark indiende. Vanuit de CDU werd destijds zelfs een klacht ingediend bij het Constitutionele Hof: het hoge tekort zou in strijd. met de grondwet zijn. Stoltenberg had voor 1988 het tekort willen beperken tot 24 miljard mark: geringere belastinginkomsten dwongen hem er al toe bijna 6 miljard meer krediet voor dit jaar op te nemen. Daar lijkt nu dus nog eens 10 miljard te zullen bijkomen.

SPD-begrotingsexpert Dieter Spöri noemde de geldende begroting van Stolteilberg met het tekort van bijna 30 miljard een ..sprookjesboek". De ..dramatische stijging" heeft naar zijn mening tot een ,,vertrouwenscrisis'' geleid.
De SPD. zei Spöri. zal niet op haar beurt ook naar het Constitutionele Hof lopen, maar hij wees de regering ei- wel op, dat het tekort wettelijk niet mag uitstijgen boven de 34 miljard mark aan investeringen die in de begroting zijn opgenomen.

Afgezien van het wegvallen van de winst van de Bundesbank krijgt Stoltenberg te maken met de volgende tegenvallers:

- door de slechtere economische situatie dalen de beiastinginkomsten met een niet te overzien bedrag;

- de bijdrage aan de EG zal eerder 5 miljard bedragen dan de begrote 3 miljard.

- de voor dit jaar geschatte 2.5 miljard aan opbrengsten uit privatisering van staatsdeelnames zijn een illusie geworden als gevolg van de sterke koersdalingen;

- het Airbus-concern. dat zijn opbrengsten uit vliegtuigverkopen gecalculeerd heeft op een dollarkoers van 2 mark zal verder gesteund moeten worden:

- de stijging van de werkloosheid met nog eens 120 000 naar gemiddeld circa 2.5 miljoen mensen kost de staat extra geld

Volgens de begrotingsdeskundigen in zowel de regeringspartij als hij de oppositie zal minister Stoltenberg nog in het voorjaar met een gewijzigde begroting moeten komen

Persconferentie minister Stoltenberg

Minister Stoltenberg van financiën heeft op 7 jan. in de middag, na kabinetsberaad in de ochtend, een persconferentie gegeven, waarin hij aankondigde. dat in 1989 een aantal verbruiksbelastingen zal worden verhoogd, dat subsidies zullen worden afgeschaft en dat de uitgaven van de overheid strak zullen worden gereguieerd. Op die manier wilde de minister de tegenvaller van 10 mrd mark opvangen.
Deze maatregelen wilde Stoltenberg nog niet in 1988 treffen om geen negatief effect te be erkstelligen bij de pogingen de economische groei in stand te houden. Bij de voorgenomen lastenverzwaringen zal in ieder geval een verhoging van de belasting op olie en benzine zijn. Over andere voornemens wilde de minister zich nog niet uitlaten.
Noodgedwongen zal Stoltenberg de extra 10 mrd mark in 1988 op de kapitaalmarkt moeten lenen.

De ministeries zullen zich voor dit jaar nauwkeurig aan de 275 miljard uitgaven moeten

houden. oin te voorkomen dat het tekort nog hoger oploopt. Tijdens een kabinetsvergadering in de ochtend van 7 jan. hebben de ministers daartoe duidelijke toezeggingen gedaan
Tijdens die vergadering werden geen bezwaren ingebracht tegen Stoltenbergs besluit om de voor 1990 geplande derde fase van de belastingverlaging, die ook deels uit vermindering van subsidies moet worden gefinancierd, toch door te laten gaan, om in deze regeringsperiode geen verhoging van de BTW (14 en 7 procent) door te voeren en om geen grote conjunctuurstimulerende maatregelen te nemen. die de staat veel geld kosten
Over dat laatste bestond onenigheid. nadat minister van economische zaken Bangemann (FDP)in interviews had gezegd dat dit zonodig wèl zou gebeuren
Een tekort van 40 miljard is het hoogste in de geschiedenis van de Bondsrepubliek. Voor CDU-minister Stoltenberg, die als bezuinigingsman in het kabiner is gehaald. maakt dat deze zaak extra pijnlijk.
Vermindering van het tekort, dat in de laatste begroting van de sociaal-liberale regering van Helmut Schmidt 37 miljard bedroeg, werd van het begin af aan als een christelijke plicht gepresenteerd. om toekomstige generaties niet te belasten. In de verkiezingsstrijd van 1980, toen Helmut Schmidt voor de laatste keer won. mengden de kerken iri het land zich zelfs in de politieke discussie met uitspraken in die richting
Stoltenberg moet nu snel met een herziene begroting komen, waarin de extra kredietopname ook formeel als uitzondering moet worden vastgelegd, omdat volgens de Westduitse grondwet het tekort niet hoger mag zijn dan het bedrag dat aan investeringen op de begroting staat. Voor 1988 is dat 34 miljard

PROGNOSES EN VERWACHTINGEN M.B.T. ECONOMISCHE ONTWIKKELING IN 1988

In de Bondsrepubliek Duitsland bestaat een aantal instellingen op economisch-wetenschappelijk terrein, die op het eind van het jaar verwachtingen en prognoses publiceren t.a.v. de economische ontwikkelingen in het volgende jaar.
In 1987 verscheen het eerste van deze rapporten op 2 nov. Vijf leidende economische instituten vroegen in hun rapport om stimulerende maatregelen.

Zij voorspellen. ondanks de beurzencrisis, voor West-Duitsland een economische groei in 1988 van 2 procent.
De binnenlandse vraag zal toenemen met 2,5 procent (in 1987 3 procent) en de export zal opnieuw 3,5 procent stijgen.
De conclusie is dat ook in 1988 het overschot op de Westduitse handelsbalans onverminderd hoog zal blijven (in 1987 circa 100 miljard Dmark) en de kans gering blijft dat de Amerikaanse export iets meer lucht krijgt.
In een reactie op het rapport zei minister Bangemann van economische zaken dat de Bondsrepubliek al een lage rentevoet heeft. Tegelijkertijd verweet hij de Verenigde Staten een wisselvallig valutabeleid. ,,Bij een dergelijke jojo-politiek, kan men eigenlijk niet zeggen dat men zich als raadgever kwalificeert''. aldus de FDP-minister.
Bangemann verzette zich met deze uitspraken ook tegen een oproep van plaatsvervangend SPD-fractieleider Wolfgang Roth om de rentevoet te verlagen.
De Bondsrepubliek, aldus Roth, is als dominerende economische macht in Europa verplicht de leiding op zich te nemen van een expansieve economische politiek.
In Roths ogen betekent dit vooral dat Europa en Japan de afzetmogelijkheden voor Amerika moetrn vergroten door een sterke economische expansie. Anders kunnen de Amerikanen hun afzetkansen alleen vergroten door de dollarkoers nog verder te laten dalen en door protectionistische maatregelen te nemen.
Bangemann heeft intussen steun gekregen van de president van het belangrijke verbond van spaarbanken in de Bondsrepubliek. Helmut Geiger. Ook hij vindt dat er geen aanleiding bestaat de rentevoet te verlagen. De Bundesbank heeft al massaal geld in de markt gesluisd, onder andere om de dollar te steunen. en de rente voor termijngeld is al verlaagd.
De vijf economische instituten in Munchen, Berlijn, Kiel, Hamburg en Essen verwachten in hun rapport. dat de stijgende economische lijn in de Bondsrepubliek geen terugslag zal ondervinden van de beurzencrisis.
De opwaartse krachten hebben zich juist weer verstevigd na een terugslag in vraag en produktie die in de herfst van 1986 inzette. Voor 1987 verwacht men een stijgingspercentage van de economie van 1,75 procent. In het voorjaarsrapport was men over dat percentage verdeeld: enkele instituten spraken van 2, andere van 1 procent groei.
Bij de werkloosheid is opnieuw geen teruggang te verwachten. ,.Ook in het zesde jaar van de conjuncturele opwaartse trend is de werkloosheidsontwikkeling bedrukkend hoog''

Op 23 nov. zagen meerdere publikaties het licht. waarin uitspraken werden gedaan over de economische ontwikkelingen in de Bondsrepubliek.

In de eerste plaats betrof dit het jaarrapport van de belangrijkste economische adviesraad - de ,,vijf wijzen'' - waarover de Westduitse regering beschikt De adviseurs voorspellen voor 1988 in de eerste plaats iets niét: namelijk geen economische crisis als gevolg van de ineenstorting van de aandelenmarkt en de zakkende dollarkoers.
De economie blijft groeien, maar nog slechts met 1.5 procent; en dat is ,,te vlak'' om nog uitwerking op de werkgelegenheid te hebben, zodat het aantal werklozen in 1988 zelfs met minimaal 70.000 zal toenemen (op een totaal in nov. 1987 van 2.28 miljoen)
De kern zit zoals meestal in de trend. Drie weken eerder voorspelden de vijf belangrijkste economische instituten nog een economische groei van 2 procent voor 1988 en een werkloosheidsdaling van 40.000. De vraag kan dus opkomen wat er drie weken later - wanneer beurs- en dollarcrisis opnieuw enkele weken langer hun uitwerking hebben getoond - zal worden voorspeld.
De ministers Bangemann (economische zaken) en Stoltenberg (financiën)moeten de kans op een negatief effect door deze prognose ook hebben gevoeld. Op 23 nov. kwamen zij met een zelden vertoonde gemeenschappelijke verklaring, waarin zij .,ook'' een economische groei ,,mogelijk'' achten. die boven die van de adviesraad uitgaat. Met deze correctie stellen de beide ministers in feite het hele rapport op losse schroeven.

De ministers verbinden trouwens een voorwaarde aan die meer optimistische voorspelling. Een beter economisch resultaat, schrijven zij, is vooral dan mogelijk wanneer ,,in het kader van een nauwe internationale samenwerking op het terrein van economische en valuta-politiek naar een versteviging van het vertrouwen op de markten wordt toegewerkt''.
Het paradoxale aan die uitspraak is, dat Washington, Londen er, Parijs de Westduitse regering nu juist verwijten ten aanzien van die internationale samenwerking eerder remmend dan stimulerend op te treden.
Een expansieve economische en monetaire politiek van de Bondsrepubliek zou de positieve impulsen kunnen ondersteunen die uitgaan van de eerste resultaten in Amerika bij terugdringing van het begrotingstekort.
Maar voor Stoltenberg is de angst voor inflatie en vergroting van zijn eigen begrotingstekort vooralsnog te groot. Er zit toch al stijging in dat tekort. vooral als gevolg van onvoldoende dekking bij het project belastingverlaging.
De centrale Deutsche Bundesbank maakte op 23 nov. bekend, dat in het bijzonder de deelstaten meer geld hebben uitgegeven (4 procent) dan was geraamd.
Voor 1988 staat een nieuwe fase belastingverlaging op het plan. Dagelijks neemt de scepsis toe over de gedeeltelijke dekking daarvan door vermindering van subsidies.
Van Stoltenberg wordt niet aangenomen, dat hij in die situatie zijn bezuinigings- en krap geld-politiek nog verder op losse schroeven zet door expansieve plannen ter stimulering van de wereld-economie.
Het besluit van de Bundesbank op 24 nov. om de rente voor de zogenoemde waardepapierpensioenskredieten van 3,5 naar 3.25 procent te verlagen, is voor hem goedkoper Voor de banken is deze verlaging vanzelfsprekend interessant, maar de definitieve waarde ervan wordt bepaald door de hoeveelheid geld. die de Bundesbank voor deze 28 dagen lopende kredieten beschikbaar stelt.
De praktijk van de afgelopen tijd toont aan dat de kredietbehoefte van de banken op dit punt met slechts een kwart wordt gehonoreerd.
Tenslotte werd op 23 nov. aangetoond, dat de binnenlandse vraag in de Bondsrepubliek - die immers de Amerikaanse export ten goede zou kunnen komen - weliswaar stijgt, maar de Westduitse export riet zo snel.
De flauwte in de export eerder in 1987 zo berichtte de Bundesbank in haar k artaalrapport, is overwonnen.
In het derde kwartaal werden 4 procent meer exportorders geboekt dan in het tweede kwartaal. vergeleken bij het derde kwartaal 1986 zelfs plus 5,5 procent. De stijging van de binnenlandse vraag is eveneens 5,5 procent.
De verwarring wordt dan tenslotte nog vergroot door het volgende feit. Wie veronderstelde, dat het vierde kwartaal, waarin immers de beurscrisis valt, wel slechter uit zal vallen, wordt door prognoses uit het bedrijfsleven zèlf tegengesproken.
Het economisch instituut Ifo in Munchen heeft een enquête gehouden bij de industrie. Resultaat: het merendeel is optimistisch over de resultaten voor het eerstvolgende halfjaar. Ondanks dollarkoersverliezen worden de exportkansen zelfs aanzienlijk hoger geacht dan in september.

Op 16 dec. publiceerden nog eens verschillende economisch-wetenschappelijke instellingen conjunctuurprognoses, waarin sombere voorspellingen worden gedaan.

Het Keulse Institut der Deutschen Wirtschaft (IW). dat met de werkgeversorganisatie is gelieerd, voorspelt voor 1988 .,stagnatie''
Een groep van 27 tegen de SPD aanleunende economen, verenigd in de Kocheler Kreis, ziet een ,,recessie'' op Duitsland afkomen.
Het Deutsche Institut fur Wirtschaftsforschung (DIW) in Berlijn neemt dalende exporten en stijgende importen waar.
Het Hamburgse HWWA-Institut für Wirtschaftsforschung heeft als prognose ,.een duidelijk geringere groei''.
Nog redelijk positief is het Munchener Ifo-Institut für Wirtschaftsforschung. dat verwacht dat het met de daling van de investeringen nog wel zal meevallen.
Dit instituut voorziet zelfs in het eerste half jaar nog een stijging van de investeringen met 2 procent, in het bijzonder op het terrein van bureaumachines en computers, en minder op het terrein van grotere machinerieën.

Op middellange termijn blijft de economische ontwikkeling evenwel overschaduwd door de onevenwichtige toestand in de wereldeconomie. zodat voor 1988'1989 een teruggang van de investeringen onvermijdelijk is
De opwaardering van de D-mark tegenover de dollar niet 20 procent in de voor Duitsland belangrijkste U'esteuropese afzetmarkten zal volgens het Berlijnse DIW tot teruglopende exporten leiden
Voor 1987 berekent het instituut echter nog een overschot op de betalingsbalans van circa 80 miljard mark.

Het Keulse IW komt tot een ongeveer gelijkluidcnde conclusie: het voorspelt voor 1988 een daling van het overschot tot 70 miljard. De perspectieven. aldus de Keulse economen. zullen slechts ddn verbeteren als het op nationaal en internationaal niveau snel tot ..vertrouwenwekkende' maatregelen komt.
Het Hamburgse instituut acht een hogere staatsschuld in de Bondsrepubliek in 1988 onvermijdelijk
Echt ingrijpen in de economie door middel van conjunctuurpolitieke maatregelen. vinden de Hamburgers pas dan noodzakelijk als een .,cumulatieve neergang" dreigt. Dat is nu nog niet hrt geval, financieel-politiek moet men er echter voor ..klaarstaan", aldus het instituut.
Het pleit er overigens voor nu al te beslissen de voor 1990 voorgenomen derde fase van de belastingverlaging (eerste en tweede fase respectievelijk 1986 en 1988) een jaar te vervroegen.
Op dat laatste dringt ook een groep van 33 economen. onder wie enkele Nobelprijswinnaars uit dertien landen aan. Zij stellen bovendien dat de omvang van die verlaging moet warden vergroot.
In een rapport pleit deze internationale groep bovendien voor invoering van bijzondere afschrijvingen op investeringen. vermindering van de loonkosten en nog verdergaande belastingverlagingen als subsidies voor landbouw en industrie werkelijk worden ingekrompen.
Aan een duidelijke prognose over het economische groeicijferwagende meeste institutenzich niet meer. Alleen het Hamburgse HWWA-instituut voorspelt voor 1988 nog een groei van 1,5 procent van het nationaal produkt. Dat is even hoog als enkele weken eerder de economische adviesraad van de regering opgaf.

STAND WERKLOOSHEID DEC. 1987

Het aantal werklozen in West-Duitsland is in december 1987 ten opzichte van de voorgaande maand met ruim 175.000 toegenomen tot 2,308 miljoen. Het werkloosheidspercentage steeg daardoor scherp van 8,5 tot 9.2 het hoogste niveau sinds maart van het vorige jaar.
De forse stijging van het aantal werklozen is grotendeels toe te schrijven aan seizoensinvloeden. maar als daarvoor wordt gecorrigeerd resteert altijd nog een toenemingmet 19.000 tot 2,262 miljoen.

HANDELSBALANS 1987: RECORD-OVERSCHOT

De Westduitse handelsbalans is in 1987 afgesloten met record-overschot van 113.8 mrd mark Dat is 2,8% meer dan het overschot van 112,6 mrd mark uit 1986, dat al een record was

De Bondsrepubliek voerde voor 408,8 miljard mark in een daling van 1 2 procent De uitvoer bedroeg 524,6 miljard, een daling van 0,3 procent
Het invoervolume steen in 1987 met 5 procent. hrt exportvolume met 2.4 procent
Bondskanselier Kohl. die op 11 jan. 1988 tijdens een persconferentie kort op deze cijfers inging. constateerde daaruit, dat de Bondsrepubliek hiermee een bijdrage heeft geleverd aan het meer in evenwicht brengen van de wereldhandel
Naar zijn berekening zou in volume uitgedrukt de import met 10 miljard mark meer zijn gestegen dan de export.
Dat in geld uitgedrukt het overschot op de betalingsbalans desondanks groter is geworden. is het gevolg van een prijsdaling van 6 procent op invoerprodukten tegenover een prijsdaling van exportprodukten van slechts 2.6 procent.
Van belang in dit verband is de handel met de Verenigde Staten en me? Japan.
De leveringen van Duitse ondernemingen aan Amerika liepen in geld uitgedrukt niet 10 procent terug, in volume met 7,3 procent.
De import uit de VS steeg met 5 procent, in volume zelfs met bijna 14 procent. Totaal had de export naar de VS een waarde van 45.4 miljard mark. terwijl de import uit de VS 23,3 miljard mark bedroeg. een overschot van 22.1 miljard mark
Tegenover Japan heeft de Bondsrepubliek haar tekort weten te verkleinen.
De uitvoer naar Japan steeg nominaal met 19,1 procent. reëel met 17,6 procent. de import uit Japan steeg nominaal met 4.3 en reëel met 7,4 procent.
Uit Japan werd voor 23,1 miljard mark ingevoerd. naar Japan voor 9,4 miljard geëxporteerd Dat leverde een defieiet van 13,7 miljard op.
De meeste produkten leverde de Bondsrepubliek ook in 1987 weer aan de EG-landen.
Er ging voor een bedrag van 277,5 miljard mark naar deze handelspartners. dat is 52,9 procent van alle Westduitse export.
In totaal ging 85.9 procent van de Duitse export naar westelijke landen (inclusief EG).
Van alle Westduitse invoer was 82,9 procent afkomstig uit Westelijke landen. waarvan 52,6 procent uit EG-landen.
In de handel met de andere EG-landen bedraagt het overschot voor de Bondsrepubliek 62.5 miljard mark.
De invoer uit de OPEC-landen daalde met 17 procent naar 10.2 miljard mark, de uitvoer naar de OPEC-landen daalde zelfs met 22.3 procent tot 12.7 miljard mark

PRIJSONTWIKKELING IN 1987

Over de ontwikkeling van de prijzen in West-Duitsland gedurende 1987 werden op 11 jan. 1987 cijfers bekend gemaakt.
De inflatie bedroeg 0,2 procent in 1987.
Volgens president Egon Hölder van het Statistische Bundesamt bestaat voorlopig geen gevaar, dat aan deze prijsstabiliteit iets verandert.
De sterkste prijsstijgingen (+ 1.9 procent) deden zich het afgelopen jaar voor bij goederen voor persoonlijke uitrusting zoals kleding, diensten en huisvesting.
De sterkste prijsdaling (- 1,3 procent) werd geregistreerd bij huren en energiekosten. Wat dat laatste betreft daalden in de Bondsrepubliek de prijzen voor aardolie met 6,2 procent, benzine met 6,6 procent, diesel met 10.2 procent en huisbrandolie met 5.8 procent

LATIJNS-AMERIKA

PERU

ONTWIKKELINGEN MET BETREKKING TOT DE REGERING

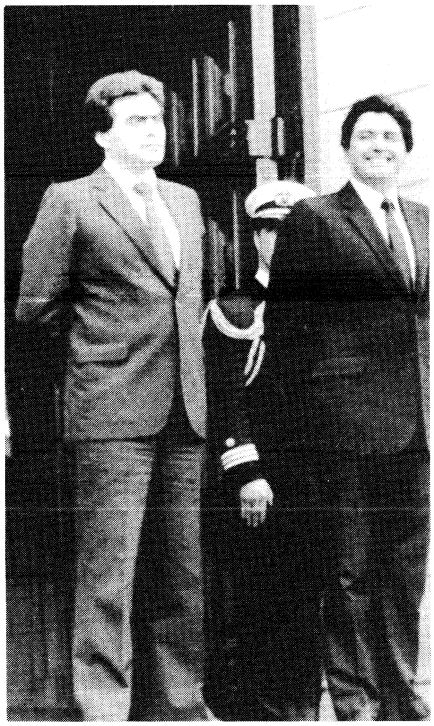
Sinds de beëdiging, op 28 juli 1983, van Alan Garcia Perez als president van Peru (pag. 301-1986) deden zich in dat land m.b.t.de regering o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Garcia behoorde tot de Alianza Popular Revolucionaria Ainericana (APRA).een behoudende sociaal-democratisch getinte partij, die bij de verkiezingen van 14 apr. 1985 107 van de 180 zetels in de Kamer van Afgevaardigden had behaald (pag. 458/2 e.v.-1985 en pag. 301/1-1986).
Bij die verkiezingen was Garcia gekozen tot president voor een ambtsperiode van vijf jaar (pag. 473/1 e.v.-1985).
Medio juli 1983 had het nationale congres van de APRA Garcia gekozen tot partijpresident, een nieuw gecreëerde functie. Luis Negreiros Criado en Armando Villanueva del Campo, een oud-partijleider, waren toen samen secretarisgeneraal van de APRA geworden.

Wijzigingen binnen het kabinet

In dec. 1985 volgde Manuel Romero Caro, president van de staatshoudstermaatschappij Conade, Cesar Atala Nazzal op als minister van industrie. handel, toerisme en integratie. Atala werd ambassadeur in de Verenigde Staten.
Op 7 jan. 1986 nam minister van landbouw Mario Barturen Dueñas ontslag, nadat hij was gekritiseerd wegens een tekort aan produkten als rundvlees, kip, aardappelen en rijst. Zijn portefeuille werd een dag later overgenomen door R. Morales Bermudez, een zoon van gen. Francisco Morales Bermudez, die van 1975-1980 president van Peru was geweest.
Op 25 juli maakte president Garcia bekend dat hij zijn kabinet had gewijzigd. Ten behoeve van die wijziging had de voltallige regering haar ontslag ingediend.
Carlos Blancas Bustamante stond zijn portefeuille arbeid en sociale betrekkingen af aan Orestes Rodrigues Campos en nam justitie over van Luis Gonzalez Posada Izaquirre. die op 30 juni was afgetreden.
Visserij ging van Jose Palomino Roedel naar Javier Labarthe en marine van vice-adm. Julio Pacheco Concha naar vice-adm. Willy Harm Esperanza. De overige ministers keerden op hun oude post terug.
Het kabinet,dat op 27 juli aantrad, zag er nu als volgt uit:

Premier. economische zaken en financiën - Luis Alva Castro; buitenlandse zaken - Alan Wagner Tizon; binnenlandse zaken - Abel Salinas Izaquirre: justitie - Carlos Blancas Bustamante; oorlog - een. Jorge Flores Torres; marine - vice-adm. Willy Harm Esperanza:

De Peruaanse president Alan Garcia Perez (r.) en de op 30 juni 1986 afgetreden minister van justitie Luis Gonzalez Posada Izaguirre.

luchtmacht - gen. Jose Guerra Lorenzetti: gezondheid - David Tejada de Rivero: arbeid en sociale betrekkingen - Orestes Rodrigues Campos; huisvesting - Luis Bedoya Velez; landbouw - R. Morales Bermudez; energie en mijnbouw - Wilfredo Huaita Nuñez; visserij - Javier Labarthe; industrie. handel, toerisme en integratie - Manuel Romero Caro; onderwijs - Grover Pango Vildoso; transport en verbindingen - Jose Murgia Zannier.

Reorganisatie strijdkrachten leidt tot vorming ministerie van defensie. Mutaties binnen de luchtmacht na verzet tegen de reorganisatie

Ondanks verzet van de militairen ondertekende president Garcia op 1 apr. 1987 een wet die een reorganisatie van de strijdkrachten mogelijk maakte. De wet, die op 26 mei door de Senaat was goedgekeurd, bevatte de basis voor een samenvoeging van de ministeries van oorlog, marine en luchtmacht tot één ministerie van defensie. Onder dit ministerie vielen voortaan de gezamenlijke chefs van staven.
Volgens president Garcia zou één ministerie beter in staat zijn militaire operaties te coördineren en zou het wapenaankopen efficiënter maken.
Op 2 april ontsloeg president Garcia de opperbevelhebber van de luchtmacht en voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven, lt.-gen. Luis Abram Cavallerino, omdat deze zich openlijk had verzet tegen de vorming van het nieuwe ministerie van defensie.
Uit protest tegen het ontslag weigerden luchtmachtofficieren in Las Palmas, ten westen van Lima. en in La Joya, zo'n 90 km ten zuiden van de hoofdstad, op 4 april hun barakken te verlaten

Abram was op 17 sept. 1985 gen. Cesar Enrico Praeli opgevolgd als opperbevelhebber van de luchtmacht en voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven.

Op 6 april werd de stafchef van de luchtmacht. lt-gen. Pablo Varela Novella beedigd als nieuwe opperbevelhebber van de luchtmacht Op 2 jan. 1988 volgde zijn beëdiging tot voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven.
Als nieuwe stafchef van de luchtmacht werd gen. Perci Velar op 7 april 1987 geïnstalleerd op de luchtmachtbasis in Las Palmas.

Op 10 april meldde *NRC/H'blad* over het verzet van de militairen tegen de nieuwe wet het volgende:

President Alan Garcia lijkt de ernstigste dreiging van een militaire coup te hebben doorstaan sinds de democratie in 1980 hersteld werd in Peru. Een hoofdrolspeler in de onrust van de afgelopen twee weken, voormalig luchtmachtcommandant luitenant-generaal Luis Abram Cavallerino. is gisteren formeel aangeklaagd wegens insubordinatie.
Garcia kwam vorige week onder zware druk nadat hij een wet had getekend die de drie onderdelen van de strijdkrachten, traditioneel onafhankelijk, onder één ministerie van defensie brengt. Hierdoor zit er ook maar één militair in het kabinet, terwijl de drie onderdelen daarvóór ieder hun eigen minister hadden. In het parlement is fel gedebatteerd over deze wet, en vanuit de strijdkrachten kwam forse kritiek. Cavallerino werd vorige week donderdag (2 april) plotseling ontslagen, naar president Garcia later uitlegde omdat hij openlijk tegen de wet had gelobbyd. Onmiddellijk hierna gonsde het woord ,,coup"door Lima. Luchtmachtofficieren kwamen bijeen op de bases in het land en eisten dat Cavallerino's ontslag ongedaan werd gemaakt.
En toen tot twee keer toe straaljagers over het presidentiële paleis waren gevlogen, besloot de Eegering tot verduisteringsmaatregelen in het grootste gedeelte van de hoofdstad, werden er tanks rondom het paleis gezet en bewaakte paramilitaire politie de afgesloten stratenin de directe omgeving van Garcia's ambtswoning. Garcia verscheen op de televisie om de bevolking op te roepen kalm te blijven en te verklaren dat hii niet zou onderhandelen met de luchtmacht.
De president kreeg hierin de steun van de twee andere strijdmachtonderdelen. Hoge marineofficieren zouden een belangrijke rol hebben gespeeld in de pogingen hun collega's van de luchtmacht tot inkeer te brengen.

Maandag (6 april) staakten de luchtmachtofficieren hun verzet en woonden zij de installatie van een nieuwe commandant bij
Waarnemers wijzen er echter op dat nog onduidelijk is of de strijdkrachten zich nu hebben neergelegd bij de instelling van een ministerie van defensie. In het debat over de betreffende wet hebben gepensioneerde officieren gezegd dat de regeringspartij probeert het leger te politiseren en in haar macht te brengen met politieke benoemingen op sleutelposities. De regering zegt echter dat de benoemingen en de instelling van één ministerie voor alle strijdmaehtonderdelen bedoeld is om de effectiviteit te vergroten.
Volgens militaire bronnen bestond er vooral binnen de luchtmacht onrust over deze plannen omdat volgens de wet ook de budgetten van de drie onderdelen worden gecombineerd. De luchtmacht moet zo de aanzienlijke winsten uit de verhuur van vliegtuigen aan particuliere bedrijven, met de marine en de landmacht delen.

Premier Alva afgetreden. Larco opvolger. Samenstelling kabinet eind juni 1987. Minister van defensie beëdigd

Op 22 juni 1987 nam Luis Alva Castro tegen de zin van president Garcia en een groot deel van de leiding van de APRA ontslag als premier en minister van economische zaken en financiën. Vervolgens dienden ook de andere leden van het kabinet hun ontslag in, zoals de Peruaanse wet vereiste.
Over het aftreden van premier Alva merkte *NRCIH'blad* (24-6-1987) het volgende op:

Vrijwel direct nadat de Peruaanse premier Luis Alva Castro zijn ontslag heeft aangeboden is gisteren (23 juni) het hele kabinet afgetreden. Het aftreden van Alva Castro past in een strijd tussen hem en president Alan Garcia om de leiding van de centrum-linkse APRA (Amerikaanse Revolutionaire Volksalliantie).
Het aftreden van het kabinet waarvan vermoedelijk veel ministers zullen terugkeren, heeft geleid tot speculaties over een minder strak economisch beleid.
President Garcia is volgens waarnemers verrast door het aftreden maandagavond (22 juni) van Alva Castro, die zijn beslissing ,,onherroepelijk" noemde. De afgetreden premier verloor de strijd met Garcia om de nominatie van de APRA als presidentskandidaat in 1985.
Daarna heeft hij zich proberen te profileren als opvolger van Garcia, die volgens de grondwet geen tweede opeenvolgende ambtstermijn mag vervullen. Zijn aftreden hing al enige tijd in de lucht, en wordt gezien als een poging zich te distantiëren van de regering op een moment dat deze zich gesteld zietvoortoenemende economische en politieke problemen: stakingen, de groeiende zelfverzekerdheid van de guerrillabewegingen, de verslechterende relaties met de linkse oppositiepartij Verenigd Links sinds het aftreden van haar leider Alfonso Barrantes (zie verderop). De vertrekkende premier zal terugkeren naar het Congres (begin juni was hij voorgedragen als parlementsvoorzitter, red. KHA).
Alva was als minister van financien en economie medeverantwoordelijk voor het besluit om de afbetalingen op de buitenlandse schuld te beperken tot tien procent van de inkomsten uit export. Sommige diplomaten in Lima verwachten dat de nieu e regering de staatsrol in de economie zal vergroten en een expansionistischer economisch beleid zal voeren.

Op 26 juni 1987 benoemde president Garcia een nieuwe premier, Guillermo Larco Cox, die op 29 juni samen met zijn kabinet werd beëdigd.
De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier, minister t.b.v. de president - Guillermo Larco Cox: economische zaken en financiën - Gustavo Saberbein Chevalier; buitenlandse zaken - Alan Wagner Tizon*: binnenlandse zaken - Jose Barsallo Burga; justitie - Carlos Blancas Bustamante*; oorlog - gen. Jorge Flores Torres*;marine - vice-adm. Willy Harm Esperanza*; luchtmacht - gen Jose Guerra Lorenzetti*; gezondheid - Ilda Urizai-: arbeid

en sociale betrekkingen - Orestes Rodrigues Campos*; huisvesting - Luis Bedoya Velez*; landbouw - R. Morales Bermudez*; energie en mijnbouw - Abel Salinas Izaquirre: visserij - Javier Labarthe*: industrie, handel toerisme en integratie - Manuel Romero Caro*: onderwijs - Mercedes Cabanillas: transport en verbindingen - gen. b.d. German Parra Herrera.

* geen verandering

In een toespraak tijdens de beëdigingsplechtigheid erkende president Garcia dat het vertrou en in zijn regering was weggeëbd. De groeiende inflatie en een stijgend financieringstekort waren volgens hem debet aan de ,,matheid en vermoeidheid" binnen het 17 leden tellende kabinet.
Op 13 september nam Manuel Romero Caro ontslag als minister van industrie, handel, toerisme en integratie omdat hij het niet eens was met een op 28 juli door president Garcia aangekondigde nationalisatie van alle particuliere banken en particuliere instellingen op financieel en verzekeringsgebied.
Romero's portefeuille werd op 28 september overgenomen door Alberto Vera La Rosa, tot op dat moment president van de in staatshanden zijnde offshore exploratiemaatschappij Petromar.
Op 14 okt. 1987 werd de opperbevelhebber van de landmacht, gen. Enrique Lopez Albujar, beëdigd als minister van defensie.
In de NZZ van 20 febr. 1988 werd gemeld dat president Garcia de jurist Gonzalo Durant Aspillaga had benoemd tot minister van justitie als opvolger van Carlos Blancas Bustamante die uit protest tegen de geplande nationalisering van het bankwezen was afgetreden.

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Sinds juli 1985 deden zich in Peru op partijpolitiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Guillermo Larco Cox. sinds 29 juni 1987 premier van Peru.

Reorganisatie Chrzstelijke Volkspartij na gemeenteraadsverkiezingen

Eind nov. 1986 gaf de president van de conservatieve Christelijke Volkspartij (Partido Popular Cristiano, PPC), Luis Bedoya Reyes, alle nationale leiders van de PPC opdracht hun ontslag in te dienen. Dit was nodig voor een reorganisatie van de top van de partij nadat op 9 nov. 1986 gemeenteraadsverkiezingen waren gehouden.

De gemeenteraadsverkiezingen waren gewonnen door de regerende APRA. Verenigd Links (Izquierda Unida. IU) had haar positie als leidende oppositiepartij geconsolideerd.
In de strijd om het burgemeesterschap van de hoofdstad Lima. waar éénderde van de bevolking was geconcentreerd, versloeg APRA-kandidaat Jorge del Castillo, op het nippertje de zittende burgemeester, Alfonso Barrantes Lingan. een onafhankelijke Marxist die door IU als kandidaat was voorgedragen. Barrantes, sinds 1 jan. 1984 burgemeester van Lima, was bij de presidentsverkiezingen van 14 apr. 1985 de belangrijkste tegenstander van Garcia geweest.
Verenigd Links was echter van mening dat Barrantes met drie procent verschil had gewonnen van Del Castillo en ging tegen de verkiezingsuitslag in beroep bij een provinciaal tribunaal. Zij beschuldigde de APRA ervan op de verkiezingsdag campagne te hebben gevoerd, hetgeen verboden was. en fraude te hebben gepleegd.
Het provinciaal tribunaal wees op 10 november echter een verzoek van Verenigd Links het verkiezingsresultaat ongeldig te verklaren van de hand. waarna de partij op 12 november in beroep ging bij het nationale verkiezingstribunaal.
Tenslotte werd Del Castillo in jan. 1987 tot winnaar uitgeroepen door een regeringscommissie, die was aangesteld om de aanklachten van de oppositie te onderzoeken.
De campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen ging gepaard met geweld. Op 8 november werd Angelica Quintana Salvador. een kandidaat van de APRA voor de gemeenteraad van Huancayo, 210 km ten oosten van Lima, doodgeschoten.
Verder zouden twee functionarissen van de APRA zijn vermoord in Chupamarca. in het departement Huancavelica. De aanslagen werden toegeschreven aan de Maoïstische guerrillabeweging Sendero Luminoso (Lichtend Pad). die had gezegd de verkiezingen te zullen saboteren

Barrantes *vertrekt* als *leider* van *Verenigd Links*

Op 31 mei 1987 trad Alfonso Barrantes Lingan af als leider van Verenigd Links, een functie die hij sinds het ontstaan van de coalitie. in 1980, had bekleed. Hij verklaarde wel binnen de partij actief te zullen blijven.
Barrantes, volgens de FAZ (5-6-1987) een niet-dogmatische marxist, was door dogmatisch linkse partijen binnen zijn coalitie beschuldigd van een ,,reformistische afwijking". Hij zou te zeer op de lijn van president Garcia zitten.

Drze rechtse *partijen* verenzgen *zich* zn *Democratisch* Front

In de Financial Times van 1 febr. 1988 werd gemeld dat de Christelijke Volkspartij (PPC), de Volksactie (Accion Popular, AP) en een beweging die zich Vrijheid noemde, zich hadden verenigd in een Democratisch Front (Frente Democratico, Fredemo) om kandidaten in het veld te brengen voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1989 en de presidentsverkiezingen van 1990.

De beweging Vrijheid was ontstaan uit protest tegen de op 28 juli 1987 door president Garcia aangekondigde nationalisatie van het bankwezen. Initiatiefnemer was de schrijver Mario Vargas Llosa. die de bevolking wilde mobiliseren tegen wat hij het begin van de totalitaire staat noemde.

TRINIDAD & TOBAGO

ONTWIKKELINGEN MET BETREKKING TOT DE REGERING, HET PARLEMENT, DE POLITIEKE PARTIJEN EN HET PRESIDENTSCHAP

Sinds de algemene verkiezingen van 15 dec. 1986, die werden gewonnen door de National Alliance for Reconstruction (NAR), een coalitie van gematigde partijen o.l.v. Arthur R.N. Robinson (pag. 17 e.v.-1987), deden zich in de republiek Trinidad & Tobago o.m. de volgende ontwikkelingen voor m.b.t. de regering, het parlement, de politieke partijen en het presidentschap:

Bij de verkiezingen had de NAR met *67.3* procent van de stemmen *33* van de *36* zetels in het Huis van Afgevaardigden behaald cn de People's National Movement (PNM). die sinds 1956 aan de macht was geweest, met 31.1 procent van de stemmen de resterende drie zetels. De opkomst lag boven de 63 procent. het hoogste percentage in meer dan 20 jaar.
Na de overwinning van de NAR nam Robinson het premierschap over van George Chambers (PNM). die vanaf *30* maart 1981 de regering had geleid.

Samenstelling kabinet

Het na de verkiezingen door Robinson gevormde kabinet (zie pag. 18/1 e.v.-1987) zag er als volgt uit:

Premier. minister van financien en economie - Arthur Robinson: procureur-generaal en wettelijk? aangelegenheden - Selwyn Richardson; voedselproduktie, exploitatie van de zee en bosbouw - Lincoln Mgers: onderwijs - Clive Pantin; energie - Kelvin Ramnath: buitenlandse zaken, immigratie internationale handel en toerisme - Basdeo Panday; gezondheid, welzijn en vrouwenzaken - Emmanuel Hosein; industrie en ondernemingen - Kenneth Gordon; arbeid, werkgelegenheid en arbeidsreserve - Albert Richards. nationale veiligheid - Herbert Atwell; planning en herstel Winston Dookeran; jeugdzaken. sport. cultuur en scheppende kunst - Jennifer Johnson; bouw. nederzettingen en infrastructuur - John Humphrey.

Pantin, Gordon en Atwell waren lid van de (benoemde) Senaat.
Richardson had kort voordat premier Chambers op 9 nov. 1986 de verkiezingsdatum had bekendgemaakt de PNM verlaten. Vervolgens was hij voor de NAR in het Huis gekozen.

Nieuwe leider PNM

Na de verkiezingen nam Chambers, die zijn zetel in het Huis was kwijtgeraakt, de verantwoordelijkheid voor de nederlaag van zijn partij op zich en diende zijn ontslag in als partijleider. Hij ging er echter mee akkoord aan te blijven totdat een opvolger was gevonden.
Patrick Manning, de vroegere minister van energie en natuurlijke hulpbronnen, werd benoemd tot leider van de oppositie in het parlement en werd vervolgens op 8 febr. 1987 tijdens een speciale partijconventie gekozen tot leider van de PNM.

Nieuwe president

Op 19 maart 1987 werd Noor Hassanali als president van Trinidad & Tobago beëdigd voor een ambtsperiode van vijf jaar. Een kiescollege, bestaande uit parlementsleden, had hem medio februari tot president gekozen.
Hassanali nam het presidentschap over van Ellis Clarke, die vanaf 31 juli 1976 die functie had bekleed en op 13 maart 1987 was afgetreden.

Wijzigingen binnen het kabinet

Op 29 nov. 1987 deelde premier Robinson mee dat hij zijn kabinet had gereorganiseerd. Minister van bouw, nederzettingen en infrastructuur John Humphrey werd ontslagen en zijn portefeuille werd verdeeld over twee nieuwkomers: Carson Charles, die minister van bouw en infrastructuur werd, en Pamela Nicholson, die verantwoordelijk werd voor nederzettingen.

Toerisme ging van Panday naar Kenneth Gordon, die tevens de portefeuille industrie en ondernemingen bleef beheren. Minister van nationale veiligheid Herbert Atwell kreeg immigratie erbij, voordien in handen van Panday. Kelvin Ramnath stond zijn portefeuille energie af aan Albert Richards, die al verantwoordelijk was voor arbeid, werkgelegenheid en arbeidsreserve, en werd minister van openbare nutsbedrijven, voordien de verantwoordelijkheid van Humphrey.
Het ministerie van gezondheid, welzijn en vrouwenzaken. in handen van Emmanuel Hosein, verdween. Daarvoor in de plaats kwam er een ministerie van gezondheid, waarvan Hosein minister werd, en een departement van gemeenschapsontwikkeling, welzijn en vrouwenzaken, dat onder beheer kwam van Gloria Henry.
In totaal telde het kabinet nu 15 ministers, twee meer dan het vorige.
Op 1 jan. 1988 werd gemeld dat het kabinet met nog een lid was uitgebreid: Brinsley Samaroo, die minister voor verbetering van lokaal bestuur en decentralisatie werd.

Op 8 febr. 1988 ontsloeg premier Robinson drie critici van zijn beleid: de ministers Basdeo Panday en Kelvin Ramnath, alsmede ,,junior minister" Trevor Sudama (zie pag. 18/1-1987). De drie behoorden tot het United Labour Front (ULF), één van de vier partijen binnen de NAR.

De NAR bestond uit vier partijen die in aug. 1984 hadden besloten te gaan samenwerken: het ULF o.l.v. Panday, de Organization for National Reconstruction (ONR).het op Tobago gevestigde Democratic Action Congress (DAC) van Robinson, en de kleine Tapia House Movement.

De drie hadden Robinson verweten het advies van ministers in de wind te slaan en hadden kritiek gehad op de manier van leidinggeven van de premier. Panday had in het openbaar gezegd dat hij niet door de premier was geconsulteerd bij zaken als ambassadeursbenoemingen.
Na zijn ontslag zei Panday dat hij opgelucht was dat hij niet langer deel uitmaakte van het kabinet omdat hij als minister ,,nietskon zeggen wanneer de dingen fout gingen".
Als minister van buitenlandse zaken en internationale handel werd Panday opgevolgd door Sahadeo Basdeo. Minister van nederzettingen Pamela Nicholson kreeg de portefeuille openbare nutsbedrijven van Ramnath erbij.
Verder werd Bau Tewari benoemd tot minister zonder portefeuille.

Basdeo Panday

Het kabinet zag er nu als volgt uit:

Premier, minister van financien en economie - Arthur Robinson: voedselproduktie, exploitatie van de zee. bosbouw - Lincoln Myers; onderwijs - Clive Pantin; buitenlandse zaken en internationale handel - Sahadeo Basdeo; gezondheid - Emmanuel Hosein; industrie, ondernemingen en toerisme - Kenneth Gordon; energie. arbeid. werkgelegenheid en arbeidsreserve - Albert Richards: nationale veiligheid en immigratie - Herbert Atwell; planning en herstel - Winston Dookeran: jeugdzaken, sport, cultuur en scheppende kunst - Jennifer Johnson; bouw en infrastructuur - Carson Charles; procureur-generaal en wettelijke aangelegenheden - Selwyn Richardson: gemeenschapsontwikkeling, welzijn en vrouwenzaken - Gloria Henry; nederzettingen, openbare nutsbedrijven - Pamela Nicholson; verbetering van lokaal bestuur en decentralisatie - Brinsley Samaroo: minister zonder portefeuille - Bau Tewari.

RAPPORT OVER DRUGSMISBRUIK. MAATREGELEN REGERING

Op 3 febr. 1987 gaf de nieuwe regering o.l.v. Robinson het rapport over de drugshandel dat de regering-Chambers niet in de openbaarheid had willen brengen (zie pag. 18/3-1987) vrij. Het rapport was opgesteld door een officiële commissie van onderzoek die in apr. 1984 was ingesteld en onder voorzitterschap stond van Garvin Scott, een gepensioneerd rechter van een Hof van Beroep. Opdracht van de commissie was de aanwezigheid van drugsmisbruik en daarmee verband houdende officiële corruptie te onderzoeken.
In het rapport stond dat het cocaïnegebruik in het land ,,explosief is toegenomen" en dat de politie in gebreke was gebleven bij het ,,nemen van de noodzakelijke stappen... om het probleem op te lossen".
Onder degenen die in het 119 pagina's tellende rapport werden beschuldigd van betrokkenheid bij drugshandel of het gebruik van verdovende middelen waren twee ministers uit het vorige kabinet, vijf magistraten en 53 politiemensen.
In een parlementair debat dat op de publikatie van het rapport volgde, beschuldigde premier Robinson zijn voorganger Chambers ervan niets te hebben ondernomen toen de commissie

met haar bevindingen was gekomen (begin 1986) Hij beloofde dat maatregelen zouden worden genomen om de rechtsorganen in het land waakzamer te maken als onderdeel van een ,,nationale kruistocht ' tegen drugsmisbruik

Hij verklaarde ook dat er wetgeving zou komen die confiscatie van bezit dat verkregen was door opbrengsten van de drugshandel mogelijk maakte en verzekerde dat alle in het rapport genoemde functionarissen van hun functie waren ontheven.
Later werd bericht dat in maart een anti-corruptie wet van kracht was geworden, alsmede een wet voor de vorming van een ,,integriteitscommissie''. Voortaan zou toezicht worden gehouden op de financiële transacties van parlementsleden en hoge ambtenaren. Verder mocht iemand die een openbaar ambt bekleedde geen informatie gebruiken of doorgeven die persoonlijk voordeel opleverde.
Op 10 maart kondigde het ministerie van nationale veiligheid een tweedaagse amnestie af voor het inleveren van drugs en illegale wapens.

BENOEMING VAN COMMISSIE TOT HERZIENING VAN DE GRONDWET

Op 9 mei 1987 werd gemeld dat procureur-generaal Richardson de benoeming had bekendgemaakt van, een commissie tot herziening van de grondwet van Trinidad & Tobago. De commissie stond onder voorzitterschap van Sir Isaac Hyatali, een vroegere opperrechter.
De vorming van de commissie kwam nadat de regering er niet in was geslaagd een grondwetswijziging door te voeren, die alle door de president benoemde personen aan het einde van de ambtsperiode van die president verplichtte op te stappen.
Aanleiding tot het voorstellen van de grondwetswijziging vormde de benoeming in maart 1987 van verscheidene Senatoren en ambtenaren door de vertrekkende president Clarke die, zo zei Robinson; dat had gedaan zonder de regering te raadplegen.
Na protesten op grote schaal werd de grondwetswijziging ingetrokken en de commissie benoemd om alle aspecten van de grondwet te bekijken met het oog op toekomstige wijzigingen.

ECONOMISCHE SITUATIE

Bij de presentatie in het Huis van Afgevaardigden van de begroting voor 1987 waarschuwde premier Robinson op 23 jan. 1987 voor de ernstige economische problemen waarin het land verkeerde, maar hij benadrukte dat de regering vastbesloten was economisch herstel te bereiken. Daarbij diende een toename van de nationale schuld, inflatie of een devaluatie van de munt vermeden te worden.
Robinson zei dat de totale buitenlandse schuld eind 1986 TT$ 7,4 mrd had bedragen en teruggebracht moest worden. Gebeurde dit niet dan zou het land in zijn schulden verstrikt raken en afhankelijk worden van het Internationale Monetaire Fonds (IMF).
Om aan extra inkomsten te komen verhoogde de regering de indirecte belastingen, verlaagde zij de ministerssalarissen met vijf procent, schafte zij een toelagevoor de 57.000 ambtenaren af en verminderde zij de subsidie aan 67 ondernemingen die geheel of gedeeltelijk in staatshanden waren. De regering stelde een wisselkoers vast van US$ 1 = TT$ 3,60.
De belastingvrije voet voor de inkomstenbelasting ging daarentegen omhoog. De heffing op boeken en kranten werd afgeschaft.
In de laatste week van maart stond de regering prijsverhogingen van tussen 30 en 50 procent toe voor een groot scala van essentiële voedselprodukten. Kort voor de aankondiging daarvan had de regering de afgeschafte toelage voor laagbetaalde ambtenaren hersteld, na een serie demonstraties in de hoofdstad Port of Spain.

In juli 1987 maakte de regering bekend dat een heffing van 12 procent op goederen afkomstig van acht van de 13 lidstaten van de Caricom (Caribbean Community) was afgeschaft. De maatregel kostte de schatkist naar schatting TT$ 15 mln.
De Caricom-lidstaten waren overeengekomen voorlopig voor 12 maanden wederzijds actie te ondernemen ter bevordering van de handel binnen de Caricom. De acht betrokken lidstaten waren Jamaica, Antigua & Barbuda, Grenada, Montserrat, St Kitts-Nevis, St Vincent en de Grenadinen, Guyana en Dominica.
Op 27 november werd gemeld dat de gouverneur van de Centrale Bank van Trinidad & Tobago, Euric Bobb, zijn ontslag had ingediend. Hij zou met de premier van mening hebben verschild over de behandeling van de buitenlandse valutareserve van de bank die was gedaald van US$ 531,6 mln in juli 1986 tot $ 214,9 mln tegen juli 1987.

In 1987 daalde het Bruto Nationale Produkt (BNP) volgens regeringscijfers met 2,3 procent, een negatieve groei voor het vijfde achtereenvolgende jaar. De werkloosheid zou de 20 procent hebben bereikt en het begrotingstekort kwam eind 1987 uit op TT$ 1.2 mrd. terwijl in de begroting

Premier Arthur Robinson

voor 1987 was uitgegaan van een overschot van TT$ 300 mln.
Op 8 jan. 1988 presenteerde premier Robinson een begroting van TT$ 7,9 mrd voor 1988 en introduceerde nieuwe belastingen op commerciële telefoonrekeningen, elektriciteit en inkomens als onderdeel van een plan voor het verkrijgen van nieuwe inkomsten. Robinson kondigde ook aan dat een beroep zou worden gedaan op het IMF teneinde het begrotingstekort terug te dringen.

BUITENLANDS BELEID

Op 23 juli 1985 ging de republiek Trinidad & Tobago diplomatieke betrekkingen aan met Zuid-Korea en op 23 jan. 1986 met Noord-Korea.

Op 4 sept. 1986 werd een overeenkomst met Canada getekend, waarbij een vier jaar durend programma werd opgesteld dat voorzag in trainingsmogelijkheden in Canada voor zeelieden van Trinidad & Tobago.

Tijdens een driedaags staatsbezoek aan Trinidad & Tobago van de Venezolaanse president Jaime Lusinchi, van 12-14 sept. 1986, werden akkoorden getekend over de handel tussen beide landen, staalproduktie, zeegrenzen en milieuverontreiniging. Een verder pakket maatregelen, waaronder samenwerking ter vermindering van de drugshandel, werd op 27 maart 1987 aangekondigd.

Op 16 okt. 1987 gingen Trinidad & Tobago en de DDR diplomatieke betrekkingen met elkaar aan.

MIDDEN-OOSTEN

IRAK

ONTSLAG MINISTERS

Op 2 augustus 1987 maakte het Iraakse persbureau INA bekend dat twee ministers, Saadoun Shaker (binnenlandse zaken) en Hassan Ali Nassar (handel), krachtens een presidentieel decreet van hun functies waren ontheven om zich uitsluitend te wijden aan hun taken in de Baath-partij. Deze beslissing was volgens INA genomen op 22 juli tijdens een bijeenkomst van het regionale Baath-commando, waarvan beiden deel uitmaakten. In het betrokken bericht werd niet over hun opvolgen in de regering gerept.
Maar Le Monde (23-10-'87) meldde dat Saadoun Shaker als minister van binnenlandse zaken was vervangen door Samir Mohammed Abdel Wahab el-Sheikhly. Volgens dit blad was de ,,ontslagen" minister beschuldigd van laksheid.

Le Monde mees daarbij op een toenemende onveiligheid, ernstige verstoring van de openbare orde en een alarmerende criminaliteit in Bagdad. Als voorbeeld werd genoemd de explosie van drie autobommen in augustus. De ontploffing van één van die bommen, in de buurt van het ministerie van arbeid, resulteerde in een twintigtal doden en bijna dertig gewonden. Hoewel die aanslagen van officiële zijde aan islamitische elementen werden toegeschreven, werden zij in de volksmond het merk van militante Koerden genoemd.

Op 22 september werden twee ministers ontslagen: Hisham Hassan Tawfiq (financiën) en Kassem Ahmed Taki al-Uraibi (sinds 23 maart 1987 zware industrie).
De twee ministers werden vervangen door resp. Hikmat Omar Mukhailaf en Abdul Tawab Abdullah al-Mulla (DPA 25-9-'87).
In de voorgaande drie jaar waren de volgende mutaties binnen de regering gemeld:

Op 2 oktober 1984 werd de staatsminister van buitenlandse zaken, Hamid Alwan al-Jebouri. bij decreet door president Saddam Hoessein van zijn functie ontheven wegens ,.nalatigheid en slordigheid". De volgende dag werd een staatssecretaris op dit departement bij presidentieel decreet ontslagen. Radio-Teheran meldde op 17 oktober, met als bron Iraakse ballingen in Iran, dat de twee voormalige bewindslieden in Irak zouden zijn terechtsgesteld, maar dit werd niet door een andere bron bevestigd.
Hikmat Ibrahim al-Azzawi. een voormalige minister van economie en buitenlandse handel. werd op 11 oktober 1984 benoemd tot gouverneur van de centrale bank in plaats van Hassan al-Najafi.
Op 25 juli 1985 werd Samir Mohammed Abdul Wahhab, lid van het regionale Baath-commando en oud-burgemeester van Bagdad. benoemd tot minister van hoger onderwijs en etenschappelijk onderzoek. Deze portefeuille was sinds december 1983 ad interim beheerd door Abdul Qadir Izz ad-Din. de minister van onderwijs. als vervanger van Abdul Raazak Qasim al-Hashimi

Op 10 augustus 1986 werd Aziz Saleh Hassan al-Numan benoemd tot minister van landbouw en landbouwhervorming als opvolger van Sadik Abdel Latif Yunis (sinds juni 1982). Dezelfde dag werd Nouri Fayçal Shahir als minister van jeugd vervangen door Abdel Fattah Mohammed Amin. een vroegere minister van plaatselijk bestuur. Shahir had op 11 juni 1986 zijn ontslag ingediend

Op 17 februari 1987 volgde de benoeming van Hatem Abdel-Rashid tot minister van industrie. Hij nam de plaats in van de in december 1986 overleden Tarik Hamad al-Abdallah. die minister van lichte industrie was geweest. De minister van zware industrie (voorheen industrie en mineraien) Sobhi Yasin Khodeir. werd op 23 maart 1987 benoemd tot adviseur van de president en vervangen door Kassem Ahmed Taki al-Uraibi. tot dan toe minister van oliezaken. De staatssecretaris op dit departement. Issam Abdel Rahim ai-Jalabi. werd tot minister bevorderd Mohammed Hamza al-Zubaidi werd minister van transport en verbindingen in plaats van Abdel Jabbar Abdel Rahim al-Assadi.
(Vor.ber.pag. 671/1/3-1983 en 181/2-1984)

UITBREIDING REGIONAAL BAATH-COMMANDO

De regerende Arabische Socialistische Baath-partij koos tijdens de 9de buitengewone zitting van de regionale conferentie op 11 juli 1986 president Saddam Hoessein opnieuw tot regionaal secretaris.
Het ledental van het regionale commando - het hoogste orgaan van de partij - werd uitgebreid van 15 tot 17. Alleen Naim Haddad, die op 31 oktober 1984 als parlementsvoorzitter was vervangen (pag. 800/1-'84), kreeg geen plaats in het nieuwe regionale commando. De andere 14 aftredende leden werden herkozen. Voorts werden drie nieuwe leden aangewezen: Latif Nasif Jasim (minister van cultuur en voorlichting). Ali Hassan Majid (een neef van president Saddam Hoessein) en Kamel Yassin. Onder de drie gekozen kandidaat-leden was Adnan Daoud Seleman (minister van plaatselijk bestuur).

EXECUTIES EN DOODVONNISSEN VOORMALIGE FUNCTIONARISSEN

Op 12 september 1986 meldde het Libanese dagblad Al Safir dat ex-parlementsvoorzitter Naim Haddad onlangs was terechtgesteld samen met andere vermeende tegenstanders van het regime, onder wie een aantal hoge legerofficieren. Dit bericht werd in Le Monde (5-11-'86) door de Iraakse ambassadeur in Frankrijk ontkend.

Wel maakte de Iraakse televisie op 2 oktober bekend dat een voormalige staatssecretaris van oliezaken, Abdel Moneim Hassan Alwan, en zes zakenlieden wegens economische corruptie ter dood waren veroordeeld en eerder die dag waren opgehangen. Zij hadden naar verluidt het afsluiten van contracten voor buitenlandse bedrijven vergemakkelijkt in ruil voor steekpenningen en op die manier verscheidene miljoenen dollars opgestreken. De doodvonnissen waren op 19 augustus uitgesproken en bij presidentieel decreet op 31 augustus bekrachtigd. Het was voor het eerst sinds jaren dat Irak executies wegens dit soort delicten bekendmaakte.
Op 29 december 1986 werd de ex-burgemeester van Bagdad, Abdel Wahab Latif al-Mufti, samen met vier anderen door het .,tribunaal van de revolutie" schuldig bevonden aan corruptie en ter dood veroordeeld.
Al-Mufti was op 22 juni 1986 als burgemeester (sinds 1983) ontslagen en toen beschuldigd van ,,incompetentie" en ,,wanbeheer van de openbare fondsen" bij de grote genie- en infrastructuurwerken welke onder zijn verantwoordelijkheid waren uitgevoerd. Onder de vier overige beklaagden waren drie ingenieurs die in dienst waren van de staatsorganisatie voor bruggen en wegen. Allen zouden smeergelden en commissies van verscheidene buitenlandse firma's, die in Irak werkten, hebben ontvangen in ruil voor inlichtingen over belangrijke nog uit te voeren projecten.
De doodvonnissen werden bekrachtigd in een presidentieel decreet dat op 16 februari 1987 in Bagdad werd gepubliceerd. Niet bericht werd of de vonnissen metterdaad zijn voltrokken.
In een rapport van Amnesty International uit april 1987 werden cijfers vermeld over alle executies in Irak sinds 1984: 65 in 1985, 76 in 1986 en 37 in de eerste drie maanden van 1987. (Zieook pag. 19513 en 19811)

BERICHT OVER MISLUKTE AANSLAG OP PRESIDENT

Bij een moordaanslag op president Saddam Hoessein zouden volgens The *Observer* (10-5-'87) in een buitenwijk van Mosoel (Noord-Irak) op 9 april 1987 tien lijfwachten van de president en zes guerrillastrijders van de islamitische Da'wa-partij zijn gedood. De president bleef ongedeerd bij deze aanslag, de zevende die door de Da'wa-partij op hem zou zijn gepleegd. Als bron noemde het Britse zondagsblad sjeik Mohammed al-Asfi, een van de leiders van de in Teheran gevestigde Da'wa-partij die de voorgaande week een kort bezoek aan Engeland had gebracht.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

AFGHANISTAN-AKKOORD ONDERTEKEND

In het Palais des Nations te Geneve zijn op 14 april 's middags door de ministers van buitenlandse zaken van Afghanistan en Pakistan en die van de garantiemogendheden, de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten, de documenten ondertekend van het Afghanistan-akkoord dat de terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan regelt en de neutrale status van Afghanistan garandeert.
Dit akkoord kwam tot stand door bemiddeling van de Verenigde Naties, die bij de ondertekeningsceremonie vertegenwoordigd waren door secretaris-generaal Perez de Cuellar en bemiddelaar Diego Cordovez.
Het akkoord bestaat uit vier documenten of protocols alsmede een "memorandum of understanding" als bijlage bij protocol IV:

I) Een bilateraal akkoord tussen Afghanistan en Pakistan over de beginselen van wederzijdse betrekkingen, in het bijzonder over niet-inmenging en non-interventie. Dit werd ondertekend door de Afghaanse en Pakistaanse ministers van buitenlandse zaken, resp. Abdol Wakil en Zain Noorani.
II) Een verklaring over internationale garanties. ondertekend door de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz en zijn Sowjet-ambtgenoot Edoeard Sjewardnadze.
III) Een bilateraal akkoord tussen Afghanistan en Pakistan over de vrijwillige terugkeer van vluchtelingen, ondertekend door Afghanistan en Pakistan.
IV) Een akkoord over de onderlinge relatie (tussen de drie documenten en het tijdschema) voor een regeling van de situatie met betrekking tot Afghanistan. Dit akkoord werd ondertekend door Afghanistan, Pakistan, de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten.

Akkoord I bestaat uit drie artikelen.

Artikel I bepaalt dat de "betrekkingen tussen de ... partijen zullen worden onderhouden iri strikte naleving van de beginselen van niet-inmenging en non-interventie door staten in de aangelegenheden van andere staten".
In artikel II verplichten beide partijen zich onder andere:
- elkaars soevereiniteit, politieke onafhankelijkheid, territoriale integriteit. nationale eenheid, veiligheid en neutraliteit respecteren, evenals de nationale identiteit en tiet culturele erfgoed van elkaars volkeren:
- het recht van elkaar respecteren om een eigen politiek. economisch, cultureel en maatschappelijk systeem te bepalen, internationale relaties te ontwikkelen en de soevereiniteit uit te oefenen over de natuurlijke hulpbronnen, in overeenstemming met de wil van het volk en zonder ingrijpen, inmenging. subversies, dwang of bedreiging van buitenaf in enigerlei vorm;
- zich onthouden van elke bedreiging mei of gebruik van geweld, en vooral elkaars grenzen niet te schenden, om de politieke, maatschappelijke en economische orde van de ander niet in gevaar te brengen. het politiek systeem of de regering van de ander niet omver te werpen of te veranderen;
- garanderen dat het eigen grondgebied niet in enigerlei vorm zo gebruikt wordt dat de stabiliteit van de buurstaat in gevaar wordt gebracht:
- zich onthouden van iedere gewapende interventie, ondermijning, militaire bezetting die tegen de ander is gericht.
- verhinderen dat op het eigen grondgebied de training, uitrusting, financiering eri recrutering plaatsvindt van huurlingen die vijandige actie tegen de ander ondernemen;
- geen overeenkomsten of afspraken mei andere staten maken die bedoeld zijn om zich te mengen in de interne of externe aangelegenheden van de ander;
- alle hulp tegenhouden aan terroristisch? groepen, saboteurs of agenten die tegen de ander zijn gericht.
- de aanwezigheid op het eigen grondgebied verhinderen van individuen en politieke. etnische en andere groepen in kampen, bases of anderszinds, die ten doel hebben om wanorde of onrust te zaaien op het grondgebied van de andere partij

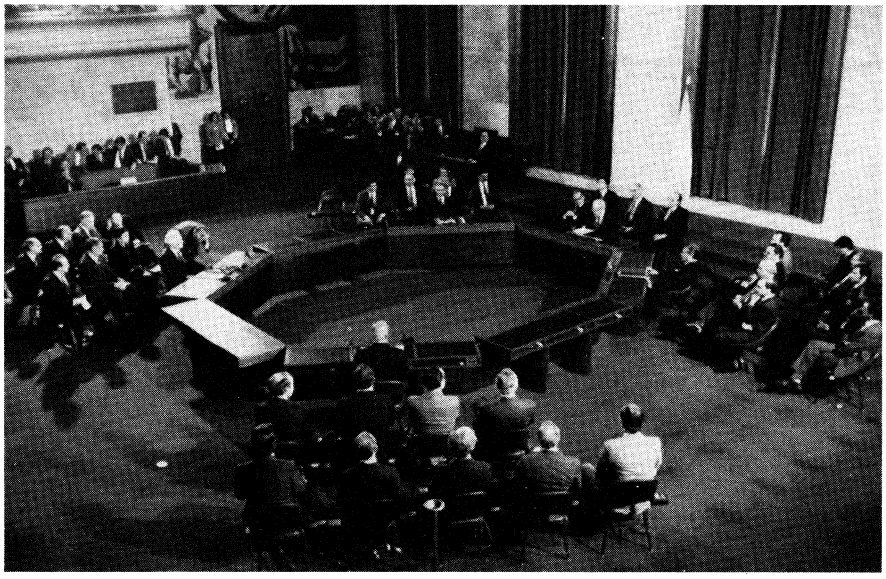
Artikel III bepaalt: "Het onderhavige akkoord zal op 15 mei 1988 in werking treden."

Akkoord II houdt in:

,,Deregeringen van de USSR en de VS, die hun steun betuigen aan het sluiten door Afghanistan en Pakistan van een politiek akkoord via onderhandelingen. dat beoogt hun betrekkingen te normaliseren en betrekkingen van goede nabuurschap te bevorderen,
– verplichten zich om zich steeds te onthouden van elke vorm van inmenging en interventie in de interne aangelegenheden van de republiek Afghanistan en de islamitische republiek Pakistan en om de verplichtingen te respecteren die zijn vervat in het bilaterale akkoord tussen de republiek Afghanistan en de islamitische republiek Pakistan, in het bijzonder wat betreft de niet-inmenging en non-interventie;
– roepen alle andere staten op net zo te handelen."

Akkoord III bestaat uit zeven artikelen. Daarin werd o.m. vastgesteld:

Artikel I – Alle Afghaanse vluchtelingen in Pakistan zal de gelegenheid worden geboden vrijwillig naar hun vaderland terug te keren in overeenstemming met de regelingen en voorwaarden van het oriderhavige akkoord.
Artikel II – De regering van Afghanistan zal alle nodige maatregelen treffen om de volgende voorwaarden voor de vrijwillige terugkeer van vluchtelingen te waarborgen: a) alle vluchtelingen zal worden toegestaan in vrijheid naar hun vaderland terug te keren;
e) alle terugkerenden zullen dezelfde rechten en privileges, met inbegrip van de vrijheid van religie. genieten en dezelfde verplichtingen en verantwoordelijkheden hebben als alle andere burgers van de republiek Afghanistan genieten, zonder enige discriminatie.
Artikel III – Pakistan zal de vrijwillige, ordelijke en vreedzame repatriering van alle Afghaanse vluchtelingen op zijn grondgebied bevorderen en het verplicht zich binnen zijn mogelijkheden bij de repatriering alle noodzakelijke hulp te verlenen.
Artikel IV – Ten behoeve van de organisatie, coördinatie en supervisie van de operaties. waarmee de repatriëring van de Afghaanse vluchtelingen moet worden uitgevoerd, zullen in overeenstemming met de gevestigde internationale praktijk gemengde commissies worden gevormd.
Artikel V – Die commissies zullen de punten voor de grensovergang vaststellen en de noodzakelijke doorgangscentra inrichten.
Artikel VI – Op verzoek van de betrokken regeringen zal het VN-Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen (UNHCR) met hen samenwerken en bijstand verlenen bij de procedure van de vrijwillige terugkeer van vluchtelingen.

Een overzicht van de ondertekeningsceremonie inzake het Afghanistan-akkoord op 14 april 1988 in Geneve. V.l.n.r. de delegaties van de Sowjet-Unie, Afghanistan, de Verenigd-e Naties; Pakistan en de Verenigde Staten (op de rug gezien).

Weekblad 57ste jaargang No. 2943. pag. 43175-43190

De Afghaanse minister van buitenlandse zaken, Abdol Wakil, ondertekent het Afghanistan-akkoord op 14 april 1988 in Geneve.

Artikel VII – Het onderhavige akkoord zal op 15 mei 1988 in werking treden. De in de artikelen IV en V vastgelegde regelingen zullen voor een periode van 18 maanden van kracht blijven. Na die periode zullen de partijen de resultaten van de repatriëring beoordelen en zo nodig verdere regelingen overwegen.

Akkoord IV bestaat uit zeven paragrafen. De voornaamste zijn:

5) (De vier delen van het akkoord) zullen op 15 mei in werking treden. In overeenstemming met het tijdschema, dat tussen de USSR en de republiek Afghanistan werd overeengekomen, zal er een terugtrekking in fasen van de buitenlandse troepen plaatsvinden, welke zal beginnen op de dag van de bovengenoemde inwerkingtreding. Een helft van de troepen zal worden teruggetrokken vóór 15 augustus 1988, en de terugtrekking van alle troepen zal binnen negen maanden zijn voltooid.
6) De in paragraaf 5 vastgelegde interrelatie is overeengekomen om effectief het doel van een politieke regeling te bereiken. Zo zal er vanaf 15 mei 1988 geen inmenging en interventie in enigerlei vorm in de aangelegenheden van de partijen plaatsvinden. De internationale terugkeer van de vluchtelingen naar hun vaderland zal beginnen en binnen de (...) vastgestelde periode zijn voltooid. De terugtrekking van de buitenlandse troepen in etappes zal beginnen en binnen de in paragraaf 5 voorziene periode zijn beëindigd.
Het is daarom van wezenlijk belang dat alle verplichtingen, voortvloeiend uit de overeengekomen instrumenten als onderdelen van de regeling, strikt worden nagekomen en dat alle stappen, vereist om een volledige naleving ... te waarborgen, getrouw worden uitgevoerd.
7) Om vermeende schendingen te beoordelen (...) zullen vertegenwoordigers van Afghanistan en Pakistan bijeenkomen wanneer dat nodig is.
Een vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN zal de partijen zijn goede diensten verlenen..
Het "memorandum of understanding" omlijnt de taken en het mandaat van Unimag, het VN-team van waarnemers dat op de uitvoering van het akkoord moet toezien. De secretaris-generaal van de VN benoemt een hoge officier,die aan het hoofd zal staan van twee kleine eenheden, de ene in Kaboel en de andere in Islamabad. Deze eenheden bestaan elk uit vijf officieren (afkomstig uit bestaande VN-operaties) en een beperkte civiele staf. Uit die twee eenheden worden twee inspcctieteams gevormd die op de grond moeten vaststellen dat er geen schending van de regelingen plaatsvindt.

(*NRC/H'blad* 14-4; Volkskrant en The Times 15-4: Le Monde en FAZ 16-4).

Reacties

De ondertekening van het akkoord is ,,een doel waar de wereld lang naar heeft uitgezien", zei de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz na aankomst in Geneve. ,,Het zal de Afghanen het recht teruggeven hun eigen toekomst te bepalen op basis van hun eigen politieke ideeën en tradities", aldus Shultz.
De Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze zei na zijn aankomst in de Zwitserse stad dat hij een beroep zou doen op het Afghaanse volk het akkoord te gebruiken om de oorlog te beëindigen. Hij noemde het akkoord "van waarlijk historische betekenis". ,,We zijn het volledig eens met diegenen die de Genève-akkoorden beschouwen als het eerste voorbeeld van een vreedzame oplossing van regionale conflicten op basis van de principes van nieuw politiek denken"
Sowjet-leider Gorbatsjow vergeleek het Afghanistan-akkoord met het INF-akkoord ter verwijdering van middellange-afstandswapens dat hij eind vorig jaar in Washington samen met president Reagan ondertekende.

De Amerikaanse president Reagan heeft op 13 april in een toespraak tot Amerikaanse krantenredacteuren gezegd te verwachten dat de Afghaanse verzetsstrijders hun gevecht tegen het bewind in Kaboel zullen voortzetten, ondanks het akkoord. Het Afghaanse verzet, dat geen deel uitmaakte van de Geneefse onderhandelingen. heeft al aangekondigd de wapens niet te zullen neerleggen na de ondertekening van het akkoord. Volgens de Amerikaanse president komt de afwijzing door het verzet voort uit een ,,verkeerd begrip" van het Geneefse akkoord.
Reagan onderstreepte dat hij de mujaheddin niet in de steek zal laten. ,,Er is niets in het akkoord dat ons verhindert de verzetstrijders te steunen zolang zij deze steun nodig hebben en zolang de Sowjet-Unie doorgaat de Afghaanse strijdkrachten van wapens te voorzien via de marionetten-regering die zij achterlaat", aldus de president.

De Afghaanse president Najibullah verklaarde op 14 april dat zijn land, na de ondertekening van de akkoorden van Genève, een onafhankelijk en niet-gebonden land is geworden.
Het Afghaanse verzet heeft het akkoord echter verworpen en acht zich niet gebonden de strijd te staken. Ook weigert het deel te nemen aan de verkiezingen of een coalitieregering met het bewind in Kaboel. In een interview in Islamabad met een verslaggever van het persbureau AFP, benadrukte de leider van de Afghaanse Alliantie, Gulbuddin Hikmatyar, dat de terugtrekking van de Sowjet-troepen de eerste fase is naar een volledige overwinning van de mujaheddin. Hij zei te verwachten dat het verdwijnen van de Sowjets waarschijnlijk zal leiden tot een vrijwel onmiddellijke ineenstorting van het bewind-Najibullah en de vorming van een representieve islamitische regering.

Aan een beschouwing van Joris Cammelbeeck in de Volkskrant van 16 april werd nog het volgende ontleend:

Vooralsnog zal de toestand in Afghanistan na voltooiing van de terugtrekking van de 115 duizend Sowjet-militairen, binnen negen maanden, ogenschijnlijk terug bij af zijn: een goddeloos minderheidsbewind in Kaboel belaagd door een veelheid van islamitische verzetsgroepen die allen uit zijn op de ondergang van het regime van Najibullah. De leider van de Afghaanse verzetsalliantie, Hikmatyar, heeft daar in een reactie op Genève geen misverstand over laten bestaan.

De mededeling van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz dat de weg nu vrij is voor een onafhankelijk en niet-gebonden Afghanistan dat zijn eigen lot kan bepalen, maakt geen indruk op het verzet. Tussenoplossingen. zoals de door president Najibullah nagestreefde coalitieregering in het kader van een nationale verzoening, worden door het verzet categorisch verworpen.
Over de uitkomst van de machtsstrijd is op dit moment weinig te zeggen. De Afghaanse burgeroorlog, die woedt sinds de val van koning Zahir Shah in 1973 en de coup van Daoud in april 1978. zal voortduren. Of zoals vertegenwoordigers van alle ondertekenende partijen in de wandelgangen van het Palais des Nations toegaven, het akkoord voorziet in een voortduren van de burgeroorlog minus de aanwezigheid van het Rode Leger en de Sowjet-luchtmacht (...).

Wat de gevolgen voor Pakistan van ,,Genève" zullen zijn, hangt af van het verdere verloop van de oorlog in Afghanistan. Het voorstel van Islamabad om in Kaboel een overgangsregering te vormen, bestaande uit het verzet en een minderheid van de zittende communistische regering, leed schipbreuk. Op die manier hoopte Pakistan het voor een groot deel van de drie miljoen Afghaanse vluchtelingen aantrekkelijk te maken te repatriëren.
Zolang de strijd voortduurt zullen de vluchtelingen, die het in Pakistan materieel beter hebben dan ooit, hun biezen niet pakken. Velen hebben zich in de Pakistaanse samenleving zo succesvol geïntegreerd dat er vorig jaar in de havenstad Karachi heftige ongeregeldheden uitbraken tussen Afghanen en andere concurrerende minderheden op de overvolle arbeidsmarkt. Op voorwaarde niet met name genoemd te worden, willen Pakistaanse functionarissen wel kwijt dat de kans op een massale terugkeer van de vluchtelingen er helemaal niet in zit.
Aan een gedwongen vertrek valt niet te denken, zo menen zij. Elke poging zal een averechts effect hebben op de zwaar bewapende Afghanen in de kampen. die in feite een staat binnen de staat vormen..."

(Voortzetting volgende aflevering)

HONGARIJE

BINNENLANDSE POLITIEKE EN ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN VANAF MEDIO 1986

Op pag. 531/3 e.v.-1986 werd voor het laatst bericht over de binnenlandse en buitenlandse politieke ontwikkelingen in Hongarije. Hierna volgt een verslag van de gebeurtenissen die zich sindsdien hebben voorgedaan.

Mutaties binnen de economische top. Benoeming *nieuwe* premier en nieuw staatshoofd. Verdere wijzigingen *binnen partij en regering*

Op 30 dec. 1986 maakte het Hongaarse persbureau MTI de vervanging bekend van enkele sleutelfiguren op het gebied van het financieel-economische beleid. Istvan Hetenyi werd als minister van financiën opgevolgd door Peter Medgyessy. Lajos Faluvegi werd in zijn functievan voorzitter van het Nationale planbureau opgevolgd door Laszlo Marothp. De door het aftreden van Faluvegi vrijgekomen positie van vicepremier werd ingenomen door Frigyes Berecz. Laszlo Ballai volgde Jozsef Szakali op als voorzitter van de centrale controlecommissie.

Laszlo Ballai, die tot dan toe aan het hoofd had gestaan van de economische afdeling van de communistische partij. was op 29 december in die functie vervangen door Miklos Nemeth.
Tijdens een zitting van de Orszaggyüles, het Hongaarse parlement, op 25 juni 1987 werd Karoly Nemeth, tot dan toe plaatsvervangend partijleider, verkozen tot voorzitter van de Staatsraad en daarmee tot staatshoofd. Hij volgde in deze functie Pal Losonczi op, die met pensioen ging na sinds 1967 president te zijn geweest.

Karoljj Grosz, partijleider van de hoofdstad Boedapest, werd die dag benoemd tot minister-president. Zijn voorganger in die functie, György Lazar, was twee dagen eerder tijdens een zitting van het Centrale Comité van de communistische partij (HSAP) verkozen tot plaatsvervangend partijleider. Het parlement verving gen. Lajos Czinege als vice-premier door Istvan Horvath.

NRC/H'blad-correspondent Peter Michielsen beschreef op *23* juni 1987 de nieuwe prcmirr aldus:

Hij is energiek, pragmatisch. ambitieus, een doordouwer en een doener en hij maakt van zijn hart geen moordkuil. Károly Grósz, vandaag vermoedelijk premier van Hongarije en een steeds belangrijker kandidaat voor de opvolging van partijchef Kádár. zal als zodanig waarschijnlijk een meer prominente rol in de Hongaarse politiek gaan spelen dan zijn ietwat teruggetrokken voorganger Lázar de afgelopen jaren heeft gedaan. Waar Lázar als uitvoerder van het partijblad op de achtergrond opereerde, zal de Si-jarige Grósz openlijker en omgeven door meer publiciteit aan dat beleid schaven.
De uit Miskolc afkomstige Grósz geldt als een kandidaat voor Kádárs opvolging sinds hij in december 1984 partijchef van Boedapest werd en daarmee 's lands grootste partijafdeling (220.000 leden, eenvijfde van het totaal) ging leiden. Voor die tijd was hij. van huis uit drukker, hoofdredakteur van een provinciale krant, partijsecretaris van radio en tv (1961-68) souschef van de agitpropafdeling van het Centraal Comité (1968-73), partijchef van de provincie Fejer (1973-74), hoofd agitprop (1974-79) en partijchef van de provincie Borsod: een typische apparatschik. Hij werd in 1980 lid van het Centraal Comité en in 1985 lid van het Politburo.
In Boedapest heeft Grósz zich ontpopt als een kundige, zij het dogmatische technocraat met veel gevoel voor wat er leeft onder de bevolking en met het hart op de tong. De Hongaarse hervormingen hebben de aigelopen jaren geleid tot aanzienlijke inkomens- en welvaartsverschillen tussen degenen die in de geliberaliseerde economie kunnen profiteren van de geboden kansen en de zwakkeren die dat niet kunnen. Grósz heeft getoond voor dat probleem een open oog te hebben, meer dan de meeste van zijn collega's in de top Het komt. alle openheid in Hongarije ten spijt. nog niet al te vaak voor dat topleiders zich in het openbaar, zoals Grósz heeft gedaan, bezorgd tonen over sociale spanningen en de stemming van de bevolking, de inflatie,de ,,corruptie en omkopingspraktijken in de collectieve en staatssector" en het probleem van de zwakkeren om zich te handhaven in een situatie waarin de inkomens uit elkaar groeien. Die bezorgdheid - en zijn openhartigheid - hebben Grósz in Hoe--pest een onmiskenbare populariteit opgeleverd.
Aan de andere kant is Grósz, hoewel .,doener" eerder dan theoreticus, geen liberaai. in de vroege jaren zeventig behoorde hij tot de partijvlcugel die de hervormingen te ver vond gaan en een pauze afdwong die tot 1979 zou duren en tot problemen leidde waar Hongarije nog steeds zeer u-range vruchten van plukt. De hervormingen vormen voor Grósz nu geen punt meer. maar hij wil ze wel tot de economie beperkt houden. ze uitvoeren onder nauwgezet partijtoezicht en ze niet uitbreiden tot het politieke vlak. Hongarije, vindt hij, moet politiek niet hervormen. alleen de bestaande instituties efficiënter maken.
Grósz conservatisme blijkt ook uit zijn lof voor de verworvenheven van het socialisme in de periode vóór de opstand van 1956. Tussen 1945 en 1956 immers werd, ,.ondanks enorme fouten". de basis gelegd voor het socialisme dat de Hongarenvandaag kennen. Aan de andere kant baarde hij vorig jaar opzien door te vertellen dat hij in 1955 en 1956. toen de wandaden van het stalinisme in de openbaarheid kwamen, zo teleurgesteld was dat hij twee keer op het punt heeft gestaan uit de partij te stappen. Alleen zijn vader, ,,politiek rijper dan ik". weerhield hem daarvan.
De opstand heeft trouwens zijn carrière bijna ruw beeindigd. De longe, naieve Grósz, fulltime partijman al. werd vermalen in de chaos. Hij werd hoofdredacteur van een blad enkele uren voordat het buiten zijn medeweten een reeks. later als ,,verraderlijk" bestempelde eisen publiceerde. zoals uittreding uit het Warschaupact en het vertrek van de Sowjet-troepen. Vervolgens werd hij partijchef van Borsod in een situatie waarin er geen partij meer bestond, waarin vrienden, chefs en ondergeschikten zich van de partij (en hem). afkeerden en waarin Boedapest alleen tegenstrijdige instructies doorgaf.
Hoewel hij zich inzette voor door de volkswoede bedreigde leden van de partij en geheime politie en voor omsingelde Sovjetsoldaten kreeg hij later alle in Borsod gemaakte fouten op zijn brood; het heeft nog lang geduurd voordat hij van alle blaam werd gezuiverd en hij van zijn kant weer vertrouwen kreeg in het vermogen van de partij zich te herstellen. Grósz later: ,,Ikheb me vaak vergist, maar nooit een excuus gezocht voor die fouten. Zeggen dat ik deed wat ik vond dat toen juist was is immers geen excuus."
De benoeming tot premier betekent voor Grósz het uur van de waarheid. Als hij faalt als de man die 's lands economie saneert kan hij zijn ambities voor het partijleiderschap wel vergeten. Of de Hongaren daar blij mee moeten zijn is nog de vraag, want iemand als Grósz zou oplossingen wel eens (mede) in de sfeer van meer discipline en in het algemeen een straffere wind kunnen zoeken.

Karoly Grosz (staand) werd tijdens de parlementszitting van **25** juni 1987 benoemd tot minister-president. Naast hem zit het nieuwe staatshoofd. Karoly Nemeth. Op de tweede rij rechts: partijleider Janos Kadar.

Het Centraal Partijcomité benoemde

Janos Hoos, de voorzitter van het Nationale Planbureau.

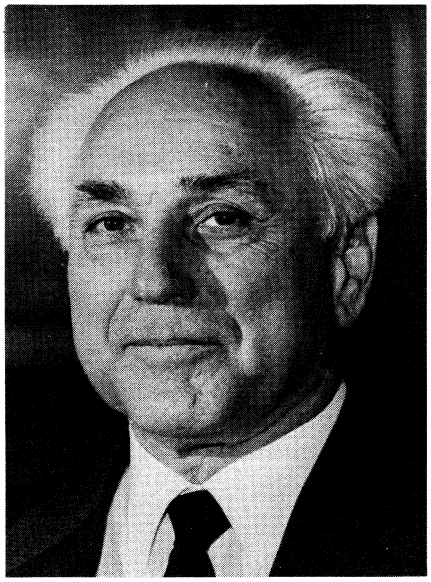
op 23 juni Ferenc Havasi tot partijleider van Boedapest. Havasi's functie als secretaris voor economie van het Centrale Comité ging naar zijn plaatsvervanger Miklos Nemeth.
Janos Berecz, als secretaris van het Centrale Comité verantwoordelijk voor ideologie en cultuur. werd samen met vice-premier Judit Csehak volledig lid van het Politburo, terwijl Pal Losonczi en Istvan Sarlos hieruit verdwenen.
Istvan Horvath verdween uit het secretariaat van het Centrale Comité; tot nieuwe secretarissen werden György Fejti en Janos Lukacs benoemd.
Het parlement hechtte tijdens een gesloten zitting op 16 dec. 1987 goedkeuring aan een reorganisatie van de ministerraad. die enkele dewartementen en staatsorganen samenvoegde tot drie grote ministeries en die het aantal vicepremiers terugbracht van vijf tot twee. De vier vertrekkende vice-premiers, Judit Csehak, Frigyes Berecz. Laszlo Marothy en Istvan Horvath, kregen elk de leiding over een departement. Vicepremier Jozsef Marjai behield zijn post en tot nieuwe vice-premier werd Peter Medgyesse benoemd, die sinds december 1986 minister van financiën was geweest.
Medgyessy (45) kreeg bovendien de leiding over de nieuw gevormde economische plancommissie, die in de plaats kwam van het staatsplanbureau, de economische controlecommissie en de commissie voor internationale economische betrekkingen. Jozsef Marjai kwam aan het hoofd te staan van het nieuwe ministerie van handel, dat was samengesteld uit de voormalige ministeries van binnenlandse en van buitenlandse handel.

De andere wijzigingen betroffen de uitbreiding van het ministerie van volksgezondheid met een aantal maatschappelijke taken, en de vorming van een ministerie van milieubescherming en waterbeheer.
De samenstelling van het kabinet zag er na de wijzigingen als volgt uit:

Premier - Karoly Grosz;
vice-premier en minister van handel – Jozsef Marjai; vice-premier en voorzitter van de economische plancommissie – Peter Medgyessy: landbouw en levensmiddelenindustrie - Jeno Vancsa; bouwnijverheid en stadsontwikkeling - Laszlo Somogyi; onderwijs en cultuur - Bela Köpeczi; defensie - gen. Ferenc Karpati; milieubescherming en waterbeheer - Laszlo Marothy: financiën – Miklos Villanyi; buitenlandse zaken - Peter Varkonyi; industrie - Frigyes Berecz: binnenlandse zaken - Istvan Horvath; justitie - Imre Markoja; volksgezondheid en sociale zaken – Judit Csehak; vervoer en posterijen - Lajos Urban; voorzitter van de commissie voor technische ontwikkeling - Pal Tetenyi; voorzitter van de centrale controlecommissie - Laszlo Ballai; voorzitter van het nationale planbureau - Janos Hoos.
Nieuwkomers in het kabinet waren Miklos Villanyi en Janos Hoos. Istvan Horvath was al eerder minister van binnenlandse zaken geweest (1980-1985); in april 1985 had Janos Kamara deze post van hem overgenomen.
(Voor de kabinetssamenstelling van januari 1985 zie pag 522/1-1986).

Maatregelen ter herstructurering economie

Van 16-19 sept. 1987 boog het Hongaarse parlement zich over een door de regering ingediend plan voor economische en politieke hervormingen, die de stagnerende economie van het land uit het slop moesten halen. De voorgestelde maatregelen waren op 2 juli 1987 goedgekeurd door het Centrale Comité van de HSAP.
Tijdens de presentatie van de voorstellen op 16 september verklaarde premier Karoly Grosz tegenover de afgevaardigden dat de partijleiding verantwoordelijkheid droeg voor het stagneren van de economie en dat de politieke sfeer in Hongarije verslechterd was. ,,Belangrijkegroeperingen in de maatschappij hebben geen duidelijk zicht op de toekomst. Soms wordt getwijfeld aan de waarde van het socialisme". aldus de premier. die pleitte voor meer bestuurlijke openheid en voor meer toezicht van het parlement op de regering.

Minister van financiën Miklos Villanyi.

Zowel Grosz als partijleider Kadar zeiden dat naast internationale ontwikkelingen als de oliecrisis van 1974, ook fouten in eigen land de oorzaken waren van de heersende problemen.
De buitenlandse schuld van Hongarije bedroeg op dat moment bijna f 19 miljard, ongeveer evenveel als de exportinkomsten van het land gedurende een periode van 2 jaar. De voorstellen van de regering behelsden onder meer een forse vermindering van het begrotingstekort van 47 miljard forint (circa f 2 miljard), en vermindering van de steun aan het bedrijfsleven. Verder wilde de regering, als eerste in een Oosteuropees land, een inkomstenbelasting invoeren en een op Westerse leest geschoeide BTW.
De voorgestelde maatregelen werden in grote meerderheid door het parlement goedgekeurd. Daarbij leverde de stemming over het invoeren van de belastinghervormingen een door waarnemers als .,vurig" omschreven debat op. Verschillende afgevaardigden dienden amendementen in en uiteindelijk stemden 10 van de 352 gedelegeerden tegen de fiscale maatregelen en onthielden er 21 zich van stemming.
Voorafgaand aan de stemming had minister van financiën Peter Medgyessy de afgevaardigden gewezen op de vitale betekenis van de fiscale maatregelen voor de herstructurering van de Hongaarse economie, die nodig was om te kunnen concurreren met het buitenland. ,,Radicale aanpassing van het financiële systeem, de hervormingen van het belastingstelsel en het prijsbeleid zijn van doorslaggevend belang voor het proces van economische hervormingen in Hongarije", aldus de bewindsman.
In het *NRC/H'blad* van 16 sept. 1987 schreef Peter Michielsen de volgende toelichting bij de nieuwe maatregelenen:

Hongaren gaan in januari 1988, als eerste Oosteuropeanen, inkomstenbelasting betalen. De maatregel, aangekondigd als onderdeel van het saneringsprogramma van premier Károly Grósz, is twee jaar voorbereid door minister van financiën Péter Medgyessy. zelf belastingspecialist.
Tot dusverre betalen de Hongaren op persoonlijke titel geen of vrijwel geen belasting: van de staatsinkomsten is 85% afkomstig uit de belastingen die door de bedrijven worden betaald.

De Hongaren die voor eigen rekening in de tweede economie werken worden wel persoonlijk aangeslagen via een ingewikkeld systeem waarin elke sector anders wordt belast, maar dat zet voor de staatskas niet veel zoden aan de dijk en is ook geen grote aanslag op het persoonlijk inkomen. Het levert alleen maar veel nodeloze bureaucratische rompslomp op. Dat wordt nu radicaal anders. Het huidige belastingsysteem is een onding met steeds kwalijker gevolgen. Goedlopende bedrijven zien 50 tot 90 % van hun winst in de staatskas verdwijnen en worden in de praktijk dus bestraft voor hun doelmatigheid. Slechte bedrijven worden uit de staatskas gesubsidieerd en dus ,,beloond" voor slecht werk. Een dergelijk systeem is niet alleen economische onzin maar ontneemt de overheid tot op zekere hoogte ook de mogelijkheid te zien welke bedrijven en bedrijfstakken naar behoren functioneren en welke niet, vormt voor managers geen aansporing om efficiënt te werken en drijft ook de prijzen op in de sectoren waar de zaken goed lopen. want belastingen worden doorberekend.

De regering tracht nu het mes te zetten in dit systeem. Ze wil geleidelijk de subsidiëring van verliesgevende bedrijven staken en de winst van sterke bedrijven niet langer afromen. Een eerste stap is de invoering van de persoonlijke inkomstenbelasting.

In theorie mag de Hongaarse loontrekker er daarbij netto niet op achteruit gaan. Met andere woorden: de brutolonen gaan straks omhoog met het bedrag dat de werknemer aan belasting moet betalen en eigenlijk betaalt het bedrijf dus die belasting. Maar dat is slechts theorie. want de bepaling heeft alleen betrekking op de directe lonen, niet op de premies die een flink deel uitmaken van een gemiddeld inkomen en ook niet op zaken als winstdeling. In de praktijk zal de Hongaarse loontrekker er volgend jaar dus toch aanzienlijk op achteruit gaan, volgens sommige berekeningen zelfs 14%. Voor de bedrijven heeft het nieuwe systeem ingrijpende gevolgen. Aan de ene kant zijn ze aan loongelden meer kwijt, aan de andere kant zien ze zich verlost van het huidige ingewikkelde belastingsysteem. Alleen bedrijven die nu belastingvrijdom genieten - en dat zijn er nogal wat - gaan erop achteruit. Belangrijker is echter dat het systeem wordt gesaneerd.
Het gemiddeld jaarloon in Hongarije bedraagt op het ogenblik 78.400 forint (een forint is ongeveer vier cent). De inkomstenbelasting wordt maximaal 60% voor inkomens van 600.000forint en meer. Tot 48.000 forint blijven inkomens onbelast, tussen 49.000 en 66.000 forint wordt 20% belasting betaald en vervolgens tot 90.000 forint 25%.

Voor werknemers in de staatssector geldt een belastingvrije voet van 60.000 forint. Inkomsten uit spaargeld en aandelen worden belast met 10 tot 20%. Er wordt geen belasting geheven op inkomens uit privéstukjes grond en gepensioneerden hoeven geen inkomstenbelasting te betalen over hun pensioen, wel over hun bijverdiensten. In totaal telt Hongarije zes miljoen mensen met een inkomen, van wie er 4,8 miljoen in loondienst werken. Van hen zullen er 3,5 miljoen belasting gaan betalen.
Met het nieuwe systeem hoopt de regering een aantal vliegen in één klap te vangen. Niet alleen krijgt ze een duidelijker beeld van de doelmatigheid van de bedrijven en komt er een eind aan de praktijk waarbij via het belastingstelsel goedlopende bedrijven worden bestraft en slechtlopende beloond. De belasting op bedrijfswinst wordt niet afgeschaft, wel drastisch verlaagd.
De regering wil tevens bereiken dat de arbeidskosten in de staats, coöperatieve en privésector worden gelijkgetrokken, dat de tweede economie minder aantrekkelijk wordt, dat financiële lasten beter worden gespreid, dat tot nu toe onbelaste inkomens worden belast en dat er een eind komt aan de groei van de zogenoemde derde economie (het illegale circuit).
Die derde economie heeft al een omzet die wordt geschat op tachtig tot honderd miljard forint per jaar, een kwart van het nationaal inkomen: fooien en smeergelden. illegale transacties, corruptie en zwart merk. En tenslotte biedt het nieuwe systeem de regering de mogelijkheid begrotingstekorten (spectaculair gestegen tot 43,8 miljard forint) af te wentelen op de Hongaarse werknemers en een koppeling aan te brengen op belasting en inflatie.
Het nieuwe systeem betekent dus slecht nieuws voor de loontrekkers die zich in de jaren zeventig in de tweede economie hebben gestort. Die tweede economie is de laatste jaren steeds belangrijker geworden. 600.000 Hongaren hebben een tweede baan. anderhalf miljoen anderen verdienen bij. Ze worden daar doorgaans niet rijk van. Met hun inkomsten kunnen ze het al jarenlang geleidelijk uitgeholde consumptieniveau op peil houden, van een verbetering is hoogstens bij een minderheid sprake. Voor deze 2.1 miljoen Hongaren is het een bittrrr pil dat dit bescheiden extra-inkomen vanaf januari wordt belast en dat ze dus nog harder zullen moeten werken om evenveel te verdienen.
Zéér slecht nieuws is de inkomstenbelasting voor de rijken. Er zijn in Hongarije 300.000 gezinnen met een tweede huis, een auto en een behoorlijke bankrekening. Van hen is 5 tot 10% echt rijk: zij hebben onroerend goed, antiek. juwelen en bankrekeningen van honderdduizenden forint. Dat geld is doorgaans afkomstig uit de derde economie.
Zij worden nu aangepakt met een onderzoek naar de herkomst van het geld waarmee ze dergelijke bezittingen hebben aangeschaft voor zover die niet corresponderen met hun officiële inkomen. Het onderzoek betreft voorlopig iedereen die afgelopen twee jaar een huis, buitenhuis of villa heeft gekocht of zich een auto heeft aangeschaft voor meer dan drie miljoen forint.
Meer slecht nieuws voor de Hongaarse consument is een tweede maatregel die in januari 1988 van kracht wordt: Hongarije voert dan BTW in. Veertig procent van alle produkten blijft onbelast. Voor sommige goederen zal het tarief 15% gaan bedragen, voor de meeste 25%. Als gevolg van deze maatregel zal de inflatie. nu officieel 7 tot 9, maar in werkelijkheid rond 20%, in een klap met 6% worden opgedreven. Algemeen wordt gevreesd dat de inflatie volgend jaar de grens van 50% kan overschrijden. De regering heeft de bevolking lang voorbereid op de twee maatregelen. De essentie van het bezuinigingsprogramma is al maanden bekend en de media en de politici hebben het al heel lang over weinig anders. Dat mag ook wel, want de pil is bitter.
De Hongaren hebben - met hard werken - lang kunnen genieten van een relatief hoog levenspeil. De hoge inflatie en andere economische problemen, zoals een gestegen buitenlandse schuld, hebben daar binnen enkele jaren verandering in gebracht. Het levenspeil van de meeste Hongaren is snel gedaald en naar schatting 40% van de bevolking bevindt zich aan of zelfs onder het bestaansminimum. De stemming in Hongarije is navenant slecht en de invoering van BTW en inkomstenbelasting hebben algemeen tot een lichte vorm van paniek geleid.
Nog wordt die slechte stemming ,,slechts" vertaald in sociale malaise als sterk gestegen echtscheidings-, criminaliteits- en zelfmoordcijfers, alcoholisme en stress. Van politieke ontevredenheid is nog weinig te bespeuren. Maar de desillusie is algemeen. En niemand weet precies waar de pijngrens ligt - vandaar de voorzichtigheid.

Prijsverhogingen

Met ingang van 20 juli 1987 werden de prijzen van levensmiddelen en brandstoffen met gemiddeld 20% verhoogd. Meel en brood werden resp. 19 en 16% duurder. De prijzen van kolen, stookolie en elektriciteit gingen met resp. 23, 29 en 18% omhoog. Bovendien stegen rookwaren, superbenzine en diesel gemiddeld 20% in prijs.
In verband met de prijsstijgingen zouden de sala issen met 3% verhoogd worden en werden voor dc armste lagen van de bevolking speciale maatregelen in het vooruitzicht gesteld. Zo zouden onder meer de pensioenen worden opgetrokken en zou de kinderbijslag worden verhoogd. Tevens werd het niveau van studiebeurzen naar boven aangepast en zouden de uitkeringen voor zwangerschapsverlof worden bijgesteld.
In een toespraak tot arbeiders op 22 juli verklaarde partijleider Janos Kadar dat de prijsverhogingen niet voorkomen hadden kunnen worden. ,,Ze waren nodig omdat de consumptie de produktie al lang heeft ingehaald en het begrotingstekort ondraaglijk is geworden". De komende etappe van de stroomlijning van de economie zou voor de Hongaren nog ,,een beetje moeilijker" worden, zo voegde Kadar daaraan toe.

De jeugdorganisatie van de HSAP, 900.000 leden sterk, stuurde op 22 juli het Centrale Comité een document toe, waarin zij de partij opriep welzijnsprogramma's te verbeteren en het politieke debat te verbreden door er meer sociale organisaties bij te betrekken. In het document werd gepleit voor wettelijke garanties voor het voortbestaan op lange termijn van het vrije ondernemerschap en voor een verhoging van de kinderbijslag om de gevolgen van de prijsverhogingen voor kinderrijke en jonge gezinnen te beperken. Ook wenste de jeugdorganisatie dat jongeren meer kans op een eigen woning kregen en dat zij voorrang kregen bij de verdeling van werk, aangezien met name jongeren zwaar getroffen werden door het bezuinigingsbeleid en door de eliminering of sanering van slecht lopende bedrijven.

Omstreden Donauproject wordt aangepast

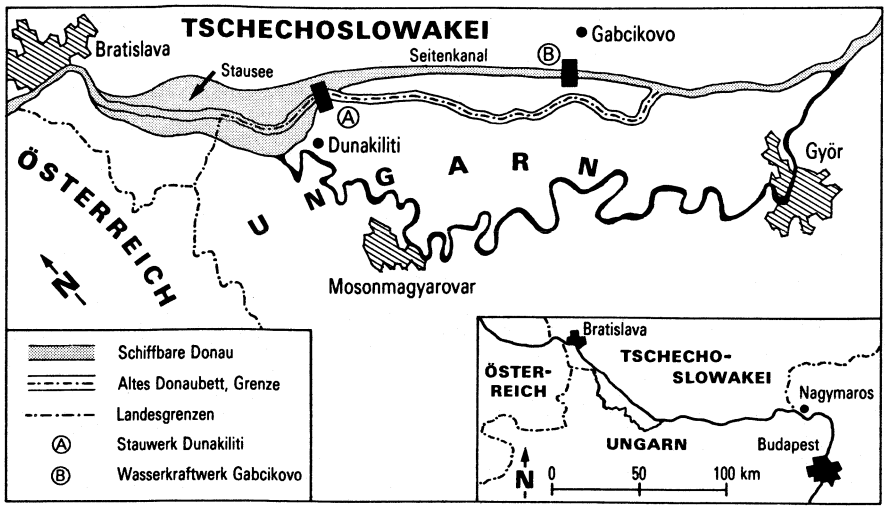
Op 5 dec. 1986 kondigde de Hongaarse regering een aantal technische wijzigingen aan in het waterkrachtproject van Nagymaros-Gabcikovo.
Regeringswoordvoerders Reszö Banyasz verklaarde die dag dat de regering het ,,investeringsprogramma heeft aangepast, met inachtname van wijzigingen die nodig zijn voor de bescherming en ontwikkeling van het milieu". Volgens de woordvoerder veranderde er principieel niet veel, maar kon door de toepassing van nieuwe technieken worden tegemoetgekomen

aan een aantal milieutechnische bezwaren tegen het project.
Het gezamenlijke Tsjechoslowaaks-Hongaarse miljardenproject, dat voorzag in de bouw van stuwdammen ter regulering van de loop van de Donau en van waterkrachtcentrales, had in Hongarije geleid tot een grotere bewustwording ten aanzien van het milieu en tot de opkomst van een onafhankelijke milieubeweging (zie ook pag. 534/2 e.v.-1986).
Tegenstanders van het project waren van mening dat de bouw onder meer zou leiden tot de vernietiging van een groot deel van de Hongaarse drinkwaterreserves, en onherstelbare veranderingen zou aanbrengen in een historisch landschap.

Op 13 mei 1987 werden in Boedapest 9 Oostenrijkse milieuactivisten, onder wie 3 parlementariërs van de Groenen (Vereinte Grune Osterreichs) gearresteerd en enkele uren vastgehouden. Zij maakten deel uit van een groep van 20 Oostenrijkers die in het Centrum van Boedapest vlugschriften uitdeelden, waarin geprotesteerd werd tegen de deelname van hun land aan het Nagymaros-Gabcikovo-project. Oostenrijk was financieel bij dit project betrokken.
Een maand later, op 18 juni, vond een nieuwe protestactie plaats, toen de Oostenrijkse ambassade in Boedapest bezet werd door 6 leden van de Oostenrijkse milieugroep Aktion Global 2000.

Censurerende maatregelen tegen schrijvers; onenigheid binnen Schrijversbond

Begin augustus 1986 verklaarde onderminister van cultuur György Vajda in een interview met het dagblad *Magyar Nemzet* dat de autoriteiten de schrijver Istvan Csurka een publikatieverbod hadden opgelegd en de verschijning hadden stopgezet van het literaire blad Tiszataj.
Volgens Vajda had Csurka Hongaarse wetten ontdoken door enkele essays in de Verenigde Staten te publiceren. Bovendien zou hij tijdens een uitgebreide reis door de Verenigde Staten, Canada en West-Duitsland ,,Hongaarse belangen geschonden hebben en een verwrongen beeld gegeven hebben van het openbare leven in Hongarije en van de Hongaarse geschiedenis van de laatste 30 jaar".
De verschijning van Tiszataj was stopgezet in afwachting van een onderzoek tegen de redactie, die ,,fouten" had gemaakt.
Tijdens het congres van de Schrijversbond, dat op 29 en **30** nov. 1986 werd gehouden werd een nieuw bestuur gekozen, waar nog maar enkele partijgetrouwe leden zitting in hadden.

(NZZ 12-1-1987)

In de loop van januari 1987 zeiden circa 30 schrijvers, voor het merendeel partijleden, hun lidmaatschap van de Schrijversbond op.
In het *NRC/H'blad* van 28-1-1987 schreef correspondent Peter Michielsen onder meer het volgende over de onrust in de Hongaarse literaire wereld:

De betrekkingen tussen de Schrijversbond en het bewind zijn al geruime tijd gespannen. De regering klaagt dat's lands auteurs de culturele directieven van de partij aan hun laars lappen en dat de bond in gebreke blijft bij het afdwingen van meer volgzaamheid. Dat de bond daartoe zo weinig geneigd is, heeft mede te maken met het feit dat de leiding bij het laatste congres, in 1981, voor het eerst in geheime stemming is gekozen. Sinds dat jaar vormen in het bestuur de partijgetrouwe schrijvers een minderheid.

In de loop van 1986 is de partij herhaaldelijk handelend opgetreden tegen zondaars. Istvan Csurka, van wie in januari al een toneelstuk was verboden, werd een publikatieverbod van onbepaalde duur opgelegd nadat hij zijn bewind in het buitenland had gehekeld en er een boek had gepubliceerd. Om die laatste reden mocht ook Sándor Csoori niet meer publiceren. Het literaire blad Tiszatáj uit Szeged. het meest prestigieuze van het land, werd verboden nadat het zich al te kritisch had uitgelaten over de culturele mishandeling van de Hongaren in Roemenië. De schrijver van dat artikel, Gáspár Nagy, secretaris van de Schrijvershond, werd ook al met een publikatieverbod getroffen en moest bovendien zijn bestuursfunctie in de bond opgeheven. En tenslotte werd het eerste nummer van een ander literair tijdschrift, Liget, vernietigd omdat het stelde dat het trauma van 1956 de Hongaren aanzienlijk dieper heeft getroffen dan men van overheidswege steeds heeft willen toegeven.
Als gevolg van al deze ingrepen schortte de Schrijversbond al ver voor het congres alle banden met de regering op. De bond negeerde ook de oproep van de partij een veroordeling uit te spreken over leden (onderwie Csoori. Csurka en Györy Konrád) die met dissidenten uit Polen, Tsjechoslowakije en de DDR het inmiddels befaamde ,,Hongarije-Manifest" hadden ondertekend.

Het was dus met meer dan normale aandacht dat men naar het congres van eind november toeleefde. En dat congres werd een fiasco. Regering en partij hadden hun hoogste bonzen afgevaardigd om de schrijvers de les te lezen: János Berecz, partijsecretaris verantwoordelijk voor ideologie en cultuur, minister van cultuur Béla Köpecsi, zijn plaatsvervanger György Vajda en nog een tweede partijsecretaris, Lenárd Pál.

Maar de schrijvers lieten zich de les niet lezen. Vooral de toespraak van Berecz viel verkeerd. Hij koos de tactiek van dreigementen. De Schrijversbond, zei hij, wordt ontbonden als de leden zich niet gedragen en rebellen zullen op een ,,andere" toon worden toegesproken als ze niet naar ,,beleefde" argumenten willen luisteren. ,,Departij zal u niet opnieuw een periode van vijf jaar toestaan zoals die welke nu afloopt", aldus Berecz.
Dat lieten de leden van het enige echt democratische instituut in Hongarije zich niet zeggen en dat gold zelfs voor partijgetrouwe schrijvers. Berecz kreeg van zo'n ,,loyalist"te horen dat al in 1956 de schrijvers de stemming van de bevolking beter hebben beoordeeld dan de partij en de partijsecretaris moest door de al jaren verboden schrijver István Eörsi worden herinnerd aan Rosa Luxemburgs uitspraak dat vrijheid van denken ook moet gelden voor andersdenkenden. Het congres verzandde in ruzie. De vertegenwoordigers van het bewind dreigden de functie van de gekozen voorzitter te vervangen door die van een benoemd secretariaat dan wel de hele bond op te heffen.
Toen het op de (opnieuw geheime) verkiezing van een nieuw bestuur aankwam, namen de vierhonderd aan ezige schrijvers wraak. De belangrijkste partijkandidaten voor bestuurszetels werden niet gekozen. Het aantal partijleden binnen het 71 leden tellende bestuur zakte tot onder de tien (het aantal ,,loyalisten"onder hen is nog kleiner) en pas na lang onderhandelen werden compromisfiguren gevonden voor de functies van voorzitter en secretaris van de bond.
Het regime kwam gehavend uit de strijd. De blamage was zo pijnlijk dat in tegenstelling tot vorige gelegenheden de pers het congres zelfs geheel doodzweeg. Maar, zoals György Konrád het na het congres uitdrukte, ,,de bond is voor de schrijvers minder belangrijk dan voor het regime en zijn imago", en Boedapest moest dus wel genoegen nemen met de bittere pil. Het gaat de schrijvers, zei Konrád. niet om een rebellie om de rebellie. ,,Deschrijvers willen het regime niet uitdagen. Ze willen slechts hun rechten verdedigen: het recht op culturele autonomie en op een directe en eerlijke relatie met hun publiek: die relatie is onze levensader."
Na de nederlaag van eind november hebben veel partijgetrouwe schrijvers hun conclusies getrokken: sinds het congres hebben zij een ware uittocht uit de bond op gang gebracht. In januari 1987 gaven tenminste 27 prominente schrijvers en literaire critici hun lidmaatschap

op, onder wie Sándor Fekete (hoofdredakteur van het blad Uj Tukor, Ferenc Juhász, Magda Szabo, István Nemeskurthy (de directeur van het filminstituut die een belangrijke bijdrage heeft geleverd tot de afrekening met het stalinistische verleden), Antal Végh. László Gyurkó (de officiële biograaf van partijleider Kádár),'s lands meestgelezen schrijver György Moldova en Imre Bata. De weglopers, bepaald niet de minsten in het literaire leven van het land, beklaagden zich over het optreden van ,,agressief oppositionele groepen'' binnen de bond, over de ,,onwil'' van die groepen om een dialoog met de regering aan te gaan en over de verkiezing van ,,tweederangs'' schrijvers in het bondsbestuur. De bond, aldus de weglopers, wijkt af van de partijlijn en laat zich voor het karretje van ,,Westerse propagandamedia'' spannen

Tegen dergelijke verwijten kunnen de nonconformistische schrijvers zich moeilijk verdedigen, want er bestaat nauwelijks een partijlijn. Hongarije is een relatief open land waar de media dagelijks reppen van de hoognodige democratisering op vrijwel elk gebied. Aan de andere kant probeert de partij die democratisering vooral beperkt te houden tut de economische sector, al wordt dat natuurlijk niet zo gesteld. Dat schept politieke onzekerheid, die nog wordt vergroot door de steeds actueler vraag wanneer partijchef Kádár opstapt en wie hem opvolgt.

De uittocht (en het vooruitzicht op de oprichting van een rivaliserende, partijgetrouwe bond) plaatst de Schrijversbond voor een dilemma dat bedreigender is dan een verbod of een gedwongen ontbinding. Uitholling van binnen immers isoleert de meerderheid van overblijvende schrijvers en dwingt hen tot een keuze: voor of tegen hun bond en uiteindelijk voor of tegen hun eigen schrijverschap - en broodwinning.

Daar komt bij dat veel joodse schrijvers zich nog op een andere manier benard voelen. Op het schrijverscongres zijn door sommige ,,hervormers'' onweersproken anti-semitische opmerkingen gemaakt. Voor sommige joodse schrijvers waren die dissonanten zo ernstig dat ze uittreding uit de bond overwegen. De uittocht der orthodoxen brengt de hervormingsgezinde joodse schrijvers in een lastig pakket: met uittreding scharen ze zich in een kamp waar ze zich bepaald niet thuis voelen

En tenslotte staat ook het bewind voor een dilemma. János Fekete, de meest prominente ,,uittreder'' heeft al te kennen gegeven een rivaliserende bond te willen stichten als de partij daar toestemming voor geeft. Als die afkomt, kent Hongarije twee Schrijversbonden, een hoogst ongebruikelijke en een hoogst ongewenste situatie. De ontwikkelingen op het literaire front in Hongarije worden met de dag delicater.

Op 31 jan. 1987 verklaarde minister van cultuur Bela Köpecsi in het partijblad Nepszabadsag de leiding van de Schrijversbond niet langer te beschouwen als representatief orgaan van het gehele Hongaarse literaire leven.

Op 2 februari werd de oprichting van een schrijversvakvereniging aangekondigd. De voorzitter van deze organisatie, mevrouw Erzsebet Galgoczi, trok zich op 1 okt. 1987 echter terug uit deze functie uit protest tegen de verhoging van belastingen voor kunstenaars. Zij beschuldigde de regering ervan haar belofte te hebben gebroken.

Verjaardag Hongaarse opstand 1956

Aan de dertigste verjaardag van de Hongaarse opstand van 1956 werd door de autoriteiten op 23 okt. 1986 geen officiële herdenking gewijd. Wel werd rond die datum een serie radioprogramma's uitgezonden, waarin politieke leiders onder meer verhaalden over hun herinneringen aan de gebeurtenissen van 1956.

Volgens getuigen waren er korte tijd kransen en nationale vlaggen te zien aan de voet van een monument, waar mensen zich bij het uitbreken van de opstand verzameld hadden.

De opstand, die op 23 okt. 1956 uitbrak en die op 4 november van dat jaar door Sowjet-troepen bloedig werd neergeslagen, werd door een aantal dissidenten binnenskamers herdacht. Volgens één van hen, Miklos Haraszti, had de politie in de voorafgaande weken een groot aantal mensen gewaarschuwd geen openbare herdenkingen op touw te zetten, omdat dat ,,ernstige consequenties'' zou kunnen hebben.

Oproep van Boedapest; *gezamenlijke* acties Oosteuropese dissidenten

Op 19 okt. 1986 publiceerden 122 dissidenten uit Hongarije, Tsjechoslowakije, de DDR en Polen een gemeenschappelijke verklaring, waarin zij de publieke opinie in de wereld opriepen de Hongaarse opstand van 1956 te herdenken. Het was voor het eerst dat dissidenten in Oost-Europa op deze schaal tot een gezamenlijke actie overgingen.

De dissidenten beschreven de officieel als ,,contra-revolutie'' te boek staande Hongaarse opstand als een ,,revolutie, een gemeenschappelijke erfenis en een bron van inspiratie''.

Zij trokken een parallel met de opstand van Oost-Berlijn in 1953, de Praagse Lente van 1968 en de beëindiging van het legale bestaan van de onafhankelijke Poolse vakbond Solidariteit in december 1981. Al deze democratische bewegingen werden met geweld onderdrukt, ,,ofweldoor Sowjet-interventie, ofwel door binnenlands militair geweld'', aldus de verklaring.

De dissidenten gaven toe dat het leven in Hongarije de afgelopen 30 jaar gemakkelijker was geworden, maar, zo stelden zij, de principiële eisen van de revolutionairen van 1956 waren nooit ingewilligd.

,,Wij verklaren vastbesloten te zijn te strijden voor politieke democratie in onze landen, voor pluralisme, gebaseerd op de principes van zelfbestuur, voor een vreedzame hereniging van een verdeeld Europa en haar democratische integratie en voor de rechten van de minderheden'', schreven de ondertekenaars, die elkaar in de verklaring steun beloofden in de pogingen om in de vier landen ,,een betere, vrije en fatsoenlijke'' samenleving te bereiken.

Onder de ondertekenaars van de verklaring bevonden zich 54 Hongaren, in de meeste gevallen leden van de onofficiële democratische oppositie en van de milieugroep Donau Cirkel. De bekendsten van hen waren György Konrad, Miklos Haraszti en Laszlo Rajk. De enige ondertekenaar die zich in het Westen bevond was de Hongaar György Krasso, die na een familiebezoek aan Engeland in 1986 geen toestemming had gekregen naar zijn land terug te keren.

De Polen waren met 28 dissidenten vertegenwoordigd, onder wie Jacek Kuron en Adam Michnik. Onder de 16 Oostduitsers die de verklaring hadden ondertekend bevonden zich de vredesactivisten Ralph Hirsch. Bärbel Bohley en Gerd Poppe.

De meesten van de 24 Tsjechoslowaakse ondertekenaars waren actief in Charta 77 en het VONS (Comité der Verdediging van Ten Onrechte Vervolgden). De bekendsten onder hen waren Jiri Hajek, Vaclav Havel, Jiri Dienstbier, Vaclav Benda, Petr Uhl en Vaclav Maly.

Op 22 okt. 1986 maakte de Roemeense balling Ion Ratiu bekend dat drie van zijn landgenoten zich bij de Oproep van Boedapest hadden aangesloten. De drie Roemenen, Corneliu Coposu, Ion Puiu en Nicolae Carandino, waren allen oud-leiders van de Boerenpartij die in 1947 door het communistische regime werd verboden. Volgens Ratiu hadden de drie de East European Cultural Foundation gebeld met het verzoek hun namen op de lijst te plaatsen. Deze in Londen gevestigde organisatie had de handtekeningenactie gecoördineerd. De drie Roemenen hadden Ratiu uitdrukkelijk verzocht duidelijk te maken dat zij ,,veel bewondering hebben voor de Hongaren die 30 jaar geleden zo heldhaftig voor hun vrijheid hebben gevochten''.

Het Hongaarse partijblad Nepszabadsag veroordeelde op 25 okt. 1986 de Oproep van Boedapest als ..zinloos en onnodig''. Volgens de krant was ,,het nieuwe'' aan de verklaring dat ,,de Hongaarse ondertekenaars 68 buitenlandse principekameraden bereid hebben gevonden het schriftstuk met hen te ondertekenen''. ,,Wij hebben deze ongeïnviteerde verdedigers niets te vertellen; wat in 1956 in Hongarije is gebeurd, is onze zaak'', aldus het blad.

In februari 1988 werden door Oosteuropese dissidenten opnieuw gezamenlijke acties op touw gezet, waarmee zij protesteerden tegen het beleid van de Roemeense leider Nicolae Ceausescu en tegen de arrestatiegolf van andersdenkenden in de DDR.

In maart 1988 werd door meer dan 400 dissidenten uit de Sowjet-Unie, Hongarije, Tsjechoslowakije, Polen, de DDR en Joego-Slavië een petitie

gestuurd naar de Europese Veiligheidsconferentie. In Wenen. De 438 ondertekenaars (onder wie 299 Hongaren) pleitten in het document voor erkenning van het recht op dienstweigering. ,,Het is een schande voor ons hele werelddeel dat er zelfs na het nationaal-socialisme en het stalinisme en het kwaad van de Tweede Wereldoorlog nog regeringen zijn die het recht van individuen om hun eigen geweten te volgen niet erkennen", aldus de petitie.
Volgens de Hongaarse andersdenkende schrijver Miklos Haraszti zaten er in de 7 landen van het Warschaupact en in Joego-Slavië in totaal rond 400 mensen gevangen wegens dienstweigering op godsdienstige of politieke gronden. De meerderheid van hen zou graag een vorm van sociale dienstplicht vervullen, maar daarvoor ontbraken de mogelijkheden.
Overigens werd in Hongarije en in Polen overwogen dergelijke mogelijkheden te scheppen. De Hongaarse autoriteiten bestudeerden een voorstel van de katholieke kerk in die richting en ook in Polen werd naar een alternatief voor de dienstplicht gezocht.

Oprichting Democratisch Forum

Op 27 sept. 1987 werd tijdens een vergadering van zo'n 150 vooraanstaande schrijvers en economen te Lakitelek, 80 km. ten zuiden van Boedapest, een nieuwe beweging opgericht, die de naam Democratisch Forum kreeg.
Volgens het eerste manifest van de beweging had deze tot doel de openbare meningsvorming over maatschappelijke vraagstukken te bevorderen. Het Forum werd daarbij nodig geacht, omdat in het bestaande bestel van politieke en maatschappelijke organisaties de mogelijkheid tot uiting van zelfstandige, onafhankelijke gezichtspunten niet werd gewaarborgd.
Een van de sprekers tijdens de vergadering was Imre Pozsgay, de secretaris-generaal van het Patriottisch Volksfront, de overkoepelende organisatie wier belangrijkste taak het organiseren van de verkiezingen was. Deze verklaarde in een interview dat op 14 nov. 1987 verscheen in Magyar *Nem*zet, het dagblad van het Patriottisch Volksfront, dat de bijeenkomst in Lakitelek nuttig en progressief was geweest, hoewel hij het niet eens kon zijn met alles wat er gezegd was.
Op 30 jan. 1988 organiseerde het Democratische Forum zijn eerste openbare bijeenkomst in het Jurtha-theater in Boedapest. Onder de circa 500 deelnemers aan de bijeenkomst bevonden zich bekende ,,andersdenkenden" als György Konrad, Miklos Haraszti en Janos Kiss, maar ook prominente niet-dissidente juristen en hoogleraren, en schrijvers als Gyula Fekete, de vicevoorzitter van de Schrijversbond.

Veel sprekers leverden die dag scherpe kritiek op de autoriteiten en riewen de aanwezigen op de tegenstanders van hervormingen te bestrijden.

Volgens de organisatoren van het forum zouden er nog veel meer sympathisanten zijn gekomen, als de HSAP haar leden niet had gewaarschuwd weg te blijven van de bijeenkomst.

In een slotverklaring, die door alle aanwezigen, op zeven na, werd goedgekeurd, werd gesteld, dat de ernstige politieke crisis en de groeiende sociale spanningen in Hongarije een radikale hervorming van het communistische systeem onvermijdelijk maakten. Volgens de tekst moest er een einde komen aan het bestaande ,,niet te controleren machtsmonopolie" en had Hongarije een democratisch gekozen parlement nodig, dat verantwoording schuldig was aan de kiezers.
Het Forum bepleitte een nieuwe kieswet, de verkiezing van een nieuw parlement en de opstelling van een nieuwe grondwet, waarin de relatie tussen staat en partij duidelijk moest worden omschreven en die een opsomming van persoonlijke en politieke rechten moest bevatten en deze ook moest garanderen. Het parlement moest continue bijeen zijn (in plaats van vier maal twee dagen per jaar). De partij moest wetsvoorstellen bekendmaken, het recht van parlementsleden om te interpelleren en voorstellen in te dienen erkennen, vertrouwensstemmingen institutionaliseren, fractievorming, geheime verkiezingen en geheime stemmingen toestaan en notulen en verslagen publiceren.
Deze aanbevelingen werden door het Forum naar de officiële media gestuurd met het verzoek ze te publiceren. Gebeurde dat niet, dan zouden ze in de onofficiële pers en in het buitenland gepubliceerd worden.

In een commentaar op 5 febr. 1988 oordeelde het regeringsblad Magyar *Hirlap* dat de verklaring niets nieuws bevatte en dat de meeste kwesties die erin aan de orde kwamen, ,,al geruime tijd" het onderwerp van openbare discussie vormden.

Op 6 en 21 maart 1988 vonden in Boedapest opnieuw bijeenkomsten plaats van het Democratisch Forum. Beide waren gewijd aan de positie van de Hongaarse minderheden in landen als Roemenië en Tsjechoslowakije. Ook kwam de positie van de naar schatting 10.000 Roemeense vluchtelingen in Hongarije aan de orde.

Hongaren uiten onvrede

Op 15 maart 1988 werd door circa 10.000 personen in Boedapest een demonstratieve tocht gehouden ter herdenking van het feit dat de Hongaren 140 jaar eerder in opstand waren gekomen tegen de Habsburgers. De politie greep niet in.
De demonstranten, die spandoeken meedroegen met teksten als ,,Persvrijheid", ,,Echtehervormingen" en .,Vrijheid van vergadering". werden onder meer toegesproken door de filosoof Gaspar Tamas. Deze herinnerde aan de drie revoluties die de Hongaren hadden meegemaakt - in 1848, de opstand tegen de Habsburgers, in 1918, het uitroepen van een radenrepubliek en in 1956, toen ze in verzet kwamen tegen de Sowjet-overheersing -, waarbij steeds was gestreden om ,,rechtvaardigheid en nationale vrijheid". Deze doelen waren volgens hem nog steeds niet bereikt. ,,Wij willen vreedzame veranderingen door middel van verkiezingen. De tijd van zelfgekozen regeringen is voorbij. Leve de oppositie en de Hongaarse vrijheid", aldus Tamas.
Enkele uren voor het begin van de demonstratie waren acht dissidenten gearresteerd op beschuldiging van het beramen van ordeverstorende activiteit en korte tijd door de politie vastgehouden. Het betrof Gabor Demszky van de ondergrondse uitgeverij AB, Tamas Molnar van de bond van avantgardekunstenaars ,,Onbekend", Ottilia Solt, die een organisatie voor hulp aan armen leidde, de schrijver Miklos Haraszti, Jenö Nagy, mede-uitgever van het ondergrondse blad Demokrata, György Gado, hoofdredakteur van het ondergrondse blad De Hongaarse Jood, en twee minder bekende dissidenten, Sandor Racs en Robert Palinkas.

Een week eerder, op 8 maart, had de politie huiszoekingen gehouden bij 5 dissidenten, Gabor Demszky, Jenö Nagy, György Gado, Peter Bokros en Peter Grawatch. Bij deze actie werden schrijfmachines, een fotokopieerapparaat, boeken en honderden exemplaren van ondergrondse bladen in beslag genomen.
Volgens een artikel van Hella Rottenberg in De Volkskrant van 17-3-1988 duidde de betoging van 15 maart op de ernst van de politieke en economische crisis in Hongarije.

In 1987 kwamen al tweeduizend mensen op 15 maart bijeen rond het standbeeld van de nationale vrijheidsheld, Sándor Petöfi, om met een duidelijke verbinding naar het heden de Hongaarse opstand van 1848 te herdenken. De oppositie roept al sinds 1973 op de 15de maart, die ook officieel wordt herdacht, op eigen wijze te vieren, maar daar werd tot vorig jaar nauwelijks op gereageerd. De oppositie vormde in Hongarije in de jaren zeventig en de eerste helft

van de jaren tachtig een kleine en geïsoleerde groep. Maar in toenemende mate vinden de dissidenten gehoor. ook bij mensen die tot het establishment moeten worden gerekend. Of beter gezegd, steeds minder heeft dat establishment het gevoel dat de problemen in Hongarije kunnen worden opgelost als men loyaal en binnenskamers de autoriteiten van advies dient.

Allereerst roerden zich de schrijvers. die eind 1986 een bestuur kozen waarmee de partij zich niet kon verenigen. De partij eiste dat haar leden onmiddellijk uit de schrijversbond traden en een nieuwe, gezagsgetrouwe organisatie stichtten. Het merendeel van de schrijvers/ partijleden gehoorzaamde daaraan echter niet. Een tweede invloedrijke groep, die zich steeds onafhankelijker gaat gedragen, wordt gevormd door journalisten. Ze voelen zich sterk gefrusteerd onidat ze niet vrijelijk kunnen zeggen wat ze willen en omdat, ondanks alle verdeeldheid in de maatschappij, de massamedia een schijn van eenheid moeten ophouden. In 1987 stelde een groep journalisten een memorandum op, waarin om een nieuwe perswet werd gevraagd, die de bemoeienis van de overheid en de partij drastisch zou inperken.
En dan zijn er economen die niet langer genoegen nemen met hun rol van onderzoekers en individuele regeringsadviseurs. Ze stellen zich vaker als groep op met een eigen, radicaal hervormingsprogramma. Hun adviezen worden hen lang niet altijd in dank afgenomen, zoals bleek toen een onderzoeksinstituut van het ministerie van Financiën werd opgedoekt, nadat de medewerkers vergaande voorstellen hadden geformuleerd
Deze voorstellen werden vervolgens. voorzien van de handtekeningen van honderd economen, gepubliceerd door het Patriottisch Volksfront. Dat was tot in het recente verleden een massaorganisatie die zich braaf schikte naar de wensen van de partij. Volksfrontleider Imre Pozsgay is een voorstander van radicale veranderingen. Hij is openlijk in gesprek getreden met de oppositie, hij wil dat maatschappelijke groepen vertegenwoordigd worden in het parlement en dat de partij haar bemoeienis met de dagelijkse gang van staats- en economische zaken stopt

Het optreden van Pozsgay kan niet los worden gezien van de interne crisis in de communistische partij. Niemand schijnt langzamerhand nog te weten wat het standpunt is van de partij over wat dan ook. Er zijn pure verlammingsverschijnselen rond de opvolging van de 75-jarige Janos Kádár. De algemene verwachting is dat Kádár zich dit jaar als partijleider terugtrekt. Vorig jaar al hadden intimi, naar verluidt, er bij de bejaarde leider op aangedrongen dat hij opstapte, maar hij liet zich niet dwingen. In de publieke opinie wordt Kádár geïdentificeerd met de rampzalige economische toestand en politieke malaise. Naarmate de protesten luider klinken, wordt zijn vertrek urgenter.

Als opvolger komen in aanmerking premier Karoly Grosz, partij-ideoloog Janos Berecz en de eerder genoemde Poszgay. Als er zoiets als programma's onderscheiden kunnen worden, staats Grosz voor eenversterking van de rol van de regering, Berecz voor een vernieuwing van de partij en Pozsgay voor meer macht aan het parlement en pluralisme.
Als er in één Oosteuropees land de overtuiging bestaat dat economische en politieke hervormingen hand in hand moeten gaan, is het Hongarije wel. Telkens liep (en in sommige gevallen loopt) het land voorop bij het invoeren van vernieuwingen in het economische systeem. Telkens zijn die veranderingen gestuit op halfslachtige uitvoering en de dominante rol van de partij.

(NRC/H'blad, De Volkskrant, Trouw, NZZ, Financial Times, Le Monde, The Times, Radio Free Europe. KHA).

AFRIKA

ANGOLA

DIPLOMATIEKE ONTWIKKELINGEN (MAART 1984 - MEI 1987)

De voortdurende strijd in Angola (pag. 225 e.v.) ging vergezeld van allerlei diplomatieke ontwikkelingen die zowel de positie van Angola als die van Namibië tot inzet hadden. Daarbij stond de vraag centraal welke prijs door wie voor het vertrek van de Cubaanse troepen uit Angola moest worden betaald.

President Dos *Santos* op Cuba. Voorwaarden Cubaanse terugtrekking

De Angolese president, José Eduardo dos Santos, bracht van 17-20 maart 1984 zijn eerste bezoek aan Cuba sinds 1980. Hij voerde besprekingen met president Fidel Castro over o.a. de eventuele terugtrekking van de Cubaanse troepen uit Angola. In een op 20 maart uitgegeven gezamenlijk communiqué werden aan die terugtrekking de volgende voorwaarden verbonden.:

a) de eenzijdige terugtrekking van de Zuidafrikaanse troepen uit Angola; b) de ,,scrupuleuze toepassing" van de resolutie 435 (1978) van de VN-Veiligheidsraad over onafhankelijkheid voor Namibië; c) de beëindiging van alle daden van directe agressie of bedreiging met agressie tegen Angola door Zuid-Afrika, de Verenigde Staten of ,,hun bondgenoten"; en d) de stopzetting van alle hulp aan UNITA of elke andere dissidente groep in Angola.

Positie Savimbi

UNITA-leider Jonas Savimbi riep tijdens een persconferentie in Jamba op 27 april 1984 president Eduardo dos Santos op besprekingen te beginnen over de instelling van een coalitieregering van nationale eenheid met zowel de UNITA als de regeringspartij MPLA-PT. Als aan zijn eis niet werd voldaan, zou de guerrilla tot de stedelijke gebieden worden uitgebreid. Bovendien stelde Savimbi dat de vredespogingen tussen Angola en Zuid-Afrika in gevaar zouden komen als zijn organisatie niet bij de onderhandelingen over de onafhankelijkheid van Namibië werd betrokken.
Begin mei 1984 vonden in Kaapstad besprekingen plaats tussen Savimbi, de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken R.F. Botha en Chester Crocker, de Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse aangelegenheden, zo werd begin augustus 1984 onthuld. Minister R.F. Botha had op 21 mei 1984 in Lusaka (Zambia) een ontmoeting met de Angolese minister van binnenlandse zaken, Manuel Alexandre Rodrigues, die hij daar ook reeds op 25 april 1984 had gesproken.

Amerikaanse bemiddeling

Er volgde een periode van Amerikaanse bemiddelingsacties door onderminister Chester Crocker en diens assistent Frank Wisner. Hun voornaamste gesprekspartners waren de Zuidafrikaanse minister R.F. ,,Pik" Botha en de Angolese minister Manuel Alexandre Rodrigues.

Hun contacten verliepen chronologisch als volgt:

25-28 mei 1984 - Crocker bezoekt zuidelijk Afrika. Hij ontmoet Pik Botha in Pretoria (25 mei) en voert vervolgens overleg in Lusaka met president Kenneth Kaoenda van Zambia en Rodrigues.
12 juni 1984 - Crocker ontmoet Pik Botha in Rome.
2 juli 1984 - Nieuwe ontmoeting van Pik Botha en Rodrigues in Lusaka.
26 juli 1984 - Wisner heeft op de Kaapverdische eilanden een ontmoeting met Rodrigues.
28 augustus 1984 - Crocker begint nieuw bezoek aan Afrika met een verblijf op de Kaapverdische Eilanden, waar hij overlegt met de minister van buitenlandse zaken Silvino da Luz. Op 31 augustus volgt in Pretoria een ontmoeting met Pik Botha, waarna Crocker op 2 september doorreist naar Zambia en Tanzania.
6-7 september 1984 - Angolees-Amerikaanse besprekingen in Luanda (volgens Angolese boodschap van 20 november 1984).
9 oktober 1984 - Tekst van Angolees-Cubaans document gepresenteerd (dezelfde bron).
15 oktober 1984 - De woordvoerder van het Amerikaanse State Department, John Hughes, deelt mee dat Wisner in Luanda verblijft voor besprekingen met de Angolese president Dos Santos. Op 18 oktober keert Wisner naar Washington terug.
31 oktober - 1 november 1984 - Crocker ontmoet Pik Botha op de Kaapverdische eilanden om de door hem overgebrachte nieuwe Angolese voorstellen te bespreken.

Voorstellen Angola. Tegenvoorstellen Zuid-Afrika

In een toespraak op 11 november 1984 in Uige t.g.v. de 9de verjaardag van Angola's onafhankelijkheid onthulde president Eduardo dos Santos details van de nieuwe Angolese voorstellen.

Hij noemde vier hoofdelementen uit een ,,algemeen akkoord": 1) Terugtrekking van de resterende Zuidafrikaanse troepen uit Zuid-Angola. 2) Beëindiging van alle vormen van steun aan UNITA en ontmanteling van haar bases in Namibië. **3)** Uitvoering van Veiligheidsraadresolutie 435 (1978, waardoor Namibië onder auspiciën van de Verenigde Naties zijn onafhankelijkheid verkrijgt; en 4) Terugtrekking van de Cubaanse troepen uit Angola in fasen, zodra de VN-vredesmacht in Namibië is gelegerd en de

Zuidafrikaanse troepen daar tot 1.500 man infanterie zijn gereduceerd.
De bijzonderheden van de voorgestelde terugtrekking van 20.000 Cubaanse militairen binnen drie jaar werden vermeld in een boodschap van het Angolese staatshoofd aan de secretaris-generaal van de VN, welke op 20 november 1984 door de Angolese VN-ambassadeur in New York werd overhandigd. Deze boodschap werd in de vorm van een advertentie gepubliceerd in The Times van 24 november 1984. Daaraan werd het volgende ontleend:

I. De Cubaansc trocpcn in het zuiden van Angola:
1) Binnen 24 maanden na de komst van de VN-Vredesmacht zullen de 15.000 Cubaanse militairen in het zuiden van Angola worden teruggetrokken. In die periode zullen geen Cubaanse troepen de 16de breedtegraad (160 km van de grens met Namibië) overschrijden.
2) De resterende Cubaansc troepen in het zuiden van Angola, omstreeks 5.000 man, zullen in het derde jaar - tussen de 32ste en 36ste maand - worden teruggetrokken. Reeds vanaf het begin van het derde jaar zullen geen Cubaanse troepen de 13de breedtegraad (ruim 500 km van de grens met Namibië) overschrijden
II. De overige Cubaanse troepen in Angola.
1) Deze troepen hebben niets van doen met de verdediging van het zuiden van Angola noch met Namibië of Zuid-Afrika. Zij zullen nimmer de 13de breedtegraad overschrijden. Overeenkomstig een t.z.t.door Angola en Cuba overeen te komen tijdschema zullen zij uit Angola worden teruggetrokken, wanneer Angola's integriteit van veiligheid volledig zijn gegarandeerd.
2) Een deel van deze troepen is gelegerd in Cabinda (1.350 km van de grensrivier met Namibië) en een ander deel in Luanda en omgeving (945 km van de grensrivier).
3. Andere Cubaanse eenheden kunnen worden gelegerd in noordelijke en oostelijke provincies alsook op strategische punten ten noorden van de 13de breedtegraad om, samen met de Angolese regeringstroepen (FAPLA), de territoriale integriteit van Angola te verdedigen tegen agressie uit het noorden en noordoosten en wel in het bijzonder tegen aanvallen op Cabinda.
De sterkte van deze overige Cubaanse troepen werd op 10.000 man geraamd.

President Dos Santos verklaarde dat de Angolese voorstellen een ,,categorische verwerping van (de) koppeling'' betekenden, omdat zij de voorwaarde inhielden dat Zuid-Afrika de eerste stap naar de onafhankelijkheid van Namibië moest zetten alvorens er enige Cubaanse troepen zouden worden teruggetrokken.

Voordat met die terugtrekking kon worden begonnen moest volgens West Africa (3-12-'84) aan de volgende Angolese voorwaarden zijn voldaan:
a) de terugtrekking van alle Zuidafrikaanse troewen. de stowzetting van Zuidafrikaanse agressie tegen Angola en de beëindiging van steun van buitenaf aan UNITA :b) instelling van een staakt-het-vuren tussen de SWAPO en Zuid-Afrika. en het begin van de uitvoering van resolutie 435; c) de inkrimping van de Zuidafrikaanse grondtroepen in Namibië tot 1.500 man en de terugtrekking van de Zuidafrikaanse luchtmacht uit Namibië; en d) de legering van een VN-vredesmacht zoals omschreven in resolutie 433.

Zuid-Afrika reageerde op de Angolese voorstellen met een reeks tegenvoorstellen die aan de Amerikaanse bemiddelaar Chester Crocker werden overhandigd, toen deze op 15 en 16 november in Pretoria besprekingen voerde met o.a. de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken Pik Botha en zijn collega van defensie Magnus Malan.

Van 18-20 november overlegde Crocker met de leiders van Zambia, de SWAPO, Zimbabwe en Mozambique

Na de publikatie van de Angolese voorstellen werden op 26 november zowel in de Zuidafrikaanse pers als door minister Pik Botha details van de Zuidafrikaanse tegenvoorstellen onthuld. De voornaamste waren:
- De hele Cubaanse troepenmacht moest binnen een periode van 12 weken, nadat Zuid-Afrika was begonnen met de uitvoering van het VN-onafhankelijkheidsplan voor Namibië, zijn teruggetrokken. Reeds binnen 6 weken moest het aantal Cubaanse militairen tot 12.000 zijn gereduceerd en binnen 9 weken tot 8.000. Aan het eind van die 12 weken zou Zuid-Afrika's militaire aanwezigheid in Namibië tot 1.500 man zijn teruggebracht.
- Een gezamenlijke vredescommissie, die ongehinderd binnen Angola zou mogen rondreizen, moest toezicht houden op de Cubaanse terugtrekking en die verifiëren, waarbij nadrukkelijk werd gesteld dat de Cubanen niet door een andere ,,surrogaat strijdmacht'' mochten worden vervangen. Bovendien moest het aantal Oostduitse Sowjet-Russische en andere communistische adviseurs in Angola worden verminderd, waarbij de Zuidafrikaanse regering van hun aanwezigheid in kennis moest worden gesteld.

Op 7 december 1984 werden de Zuidafrikaanse tegenvoorstellen door de z.g. frontlijnstaten tijdens een bijeenkomst in Arusha (Tanzania) verworpen, zo meldde premier Mugabe (Zimbabwe) in een op 8 december gepubliceerd interview in de Sunday Mail.
Van 8-12 februari 1985 verbleef Crocker opnieuw in Zuid-Afrika. Hij sprak met minister Pik Botha in Pretoria (8-9 februari) en met president P.W. Botha en andere Zuid-Afrikaanse ministers alsmede met UNITA-leider Savimbi in Kaapstad (11-12 februari).

Nadat hij op de Kaapverdische eilanden een Angolese regeringsdelegatie had ontmoet, voerde Crocker op 21 en 22 maart 1985 in Kaapstad besprekingen met Pik Botha over een Amerikaans schriftelijk compromisvoorstel (plan-Crocker). Beide partijen zou zijn verzocht daarop begin april 1985 te antwoorden. Maar de Angolese regering liet weten dat de jongste reeks ontmoetingen geen positieve resultaten had opgeleverd.
De terugtrekking van de Zuidafrikaanse troepen uit Angola, die volgens het akkoord van Lusaka (16 februari 1984) op 31 maart 1984 had moeten zijn voltooid, werd uiteindelijk op 17 april 1985 officieel afgesloten (zie ook pag. 226/1-'88).

Tripartite beraadslagingen in Moskou

Volgens radio-Moskou vonden in maart 1985 in de hoofdstad van de Sowjet-Unie tripartite beraadslagingen plaats waaraan werd deelgenomen door de Sowjet-ministers van buitenlandse zaken en defensie, de Angolese minister van binnenlandse zaken, luitenant-kolonel Manuel Alexandre Rodrigues ,,Kito'' en het Cubaanse Politburolid Jorge Risquet Valdes Saldaña. Er werd vastgesteld dat alleen de bereidheid de legitieme belangen van het Angolese volk te erkennen tot een reële verbetering van de verhoudingen in de regio konden leiden.

Impasse

Na het Cabinda-incident van 21 mei 1985 (pag. 226/3-'88) werden de indirecte besprekingen tussen Angola en Zuid-Afrika tot nader order opgeschort.
Op 30 mei 1985 besprak Crocker de toestand in zuidelijk Afrika met zijn Sowjet-collega Wladillin Wasew in de Franse hoofdstad Parijs.
Na de opheffing van het z.g. Clark-amendement door het Amerikaanse congres (pag. 227/2-'88) deelde de Angolese regering op 13 juli 1985 mee dat zij alle contacten met de Verenigde Staten over de conflicten in zuidelijk Afrika had afgebroken.

Tijdens een bijeenkomst in de Amerikaanse ambassade te Wenen op 8-9 augustus 1985 sprak Crocker, o.a. vergezeld van Robert McFarlane (toen nog Reagans adviseur voor Nationale Veiligheid), met de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha. Daarbij kwam echter, naar verluidt. vooral de interne ontwikkeling in Zuid-Afrika zelf aan de orde.
Op 9 september keerde de Amerikaanse ambassadeur in Zuid-Afrika, Herman Nickel, op zijn post in Pretoria terug, nadat hij op 14 juni voor ,,consultaties'' naar Washington was teruggeroepen na een Zuidafrikaanse commando-actie in het buurland Botswana op vermeende ANC-schuilplaatsen.

Dos *Santos* opnieuw naar Cuba

Tijdens een nieuw bezoek aan Cuba, van 24-26 oktober 1985, besprak de Angolese president Dos Santos met zijn Cubaanse ambtgenoot Fidel Castro het Zuidafrikaanse beleid jegens Angola en andere buurlanden alsook het probleem van de buitenlandse

schuld van ontwikkelingslanden. Vóór zijn bezoek was een protocol getekend inzake, economische, wetenschappelijke en technische samenwerking tussen de regeringen van Angola en Cuba.

Bilateraal overleg Angola - Verenigde Staten (november 1985 en januari 1986). Amerikaanse steun aan UNITA

Eind november 1985 werd het overleg tussen Angola en de Verenigde Staten hervat. De Amerikaanse onderminister Chester Crocker sprak op 27 en 28 november in de Zambiaanse hoofdstad Lusaka met de Angolese minister van binnenlandse zaken, Manuel Alexandre Rodriques ,,Kito''. In een verklaring van het Amerikaanse State Department werd gesteld dat zij ,,hun pogingen zullen voortzetten om een vreedzame oplossing van de belangrijkste vraagstukken met betrekking tot zuidelijk Afrika te bereiken". Naar verluidt kwam Crocker met een compromis-voorstel: 80% van de Cubaanse troepen zou binnen een jaar uit Angola vertrekken en de rest in het daarop volgende jaar (Anthony Lewis in de Volkskrant van 28-1-1986). Beide onderhandelaars verklaarden na afloop dat zij ,,nuttige" besprekingen hadden gevoerd en dat het overleg in drie weken in de Angolese hoofdstad Luanda zou worden voortgezet. Minister Rodrigues deelde mee dat hij de eventuele Amerikaanse steun aan UNITA ter sprake had gebracht. Crocker had hem verzekerd dat die hulp ,,slechts een intentie van enige Congresleden en niet een regeringsbeslissing" was.

Op 8 en 9 januari 1986 vonden in Luanda verdere besprekingen plaats tussen Crocker en de Angolese president Dos Santos. Vervolgens bracht Cracker van 12-14 januari ook een bezoek aan Zuid-Afrika, waar hij op 13 januari een gesprek had met president P.W. Botha en andere functionarissen. Volgens Anthony Lewis (28-1) hadden de Angolese leiders tijdens de recente besprekingen laten doorschemeren dat zij met Crockers compromis-voorstel akkoord konden gaan als Zuid-Afrika een definitieve datum voor de uitvoering van het Namibië-plan vaststelde. Zuid-Afrika zou eindelijk akkoord kunnen gaan met een terugtrekking uit Namibië, mits Angola het Amerikaanse voorstel m.b.t. het vertrek van de Cubanen aanvaardde.

Maar volgens de NZZ (30-1-'86) keerde Crocker kennelijk weer met lege handen naar Washington terug.

Na de ontvangst van UNITA-leider Jonas Savimbi door president Reagan in het Witte Huis op 30 januari 1986 besloot de Amerikaanse regering UNITA geheime militaire steun te bieden. Dit werd op 18 februari door Chester Crocker bevestigd (zie pag. 230/2-'88). Dit besluit werd niet alleen door de Angolese radio, maar ook door president Kenneth Kaoenda van Zambia als een ,,oorlogsverklaring" aan Angola beschouwd.

In een interview te Lusaka (NRC/H'blad 4-3-'86) zei Kaoenda dat het Amerikaanse besluit bovendien de impasse waarin de procedure voor de onafhankelijkheid van Namibië verkeerde zou versterken, omdat het de Angolese regering op deze manier onmogelijk werd gemaakt om de naar schatting 30.000 à 35.000 Cubaanse militairen op zijn grondgebied naar huis te sturen. Angola had de Cubanen nodig om zich tegen aanvallen van UNITA en Zuid-Afrika te beschermen. ,,De regering Reagan heeft het nu onmogelijk gemaakt dat aan haar eigen voorwaarde (het vertrek van de Cubaanse troepen) wordt voldaan", aldus de Zambiaanse president.

Op 18 maart 1986 stelde de Angolese president Dos Santos in een brief aan de secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar, dat Angola ,,diep verontwaardigd" was over de toenemende militaire steun van de Amerikaanse regering aan UNITA. Dos Santos verzocht de secretaris-generaal de rol van onderhandelaar in zuidelijk Afrika op zich te nemen, omdat de Verenigde Staten ,,hun geloofwaardigheid als bemiddelaar" hadden verloren.

De Angolese president verwees naar een tot dusver geheim akkoord, de ,,Mindelo Act" uit januari 1984, dat voorzag in de stopzetting van agressiedaden tegen Angola en een beëindiging van Amerikaanse steun aan UNITA. Dit document, door een Amerikaanse functionaris omschreven als een ,,memorandum of understanding", was ondertekend door de Amerikaanse assistent onderminister voor Afrikaanse aangelegenheden, Frank Wisner, en de Angolese onderminister van buitenlandse zaken, Venancio de Moura, tijdens een ontmoeting in Mindelo op de Kaapverdische eilanden. (Zie ook pag. 142-1984).

Zuidafrikaans voorstel *i.z.* uitvoering onafhankelijkheidsprocedure Namibië door Angola verworpen. Missie Wisner

Inmiddels had de Zuidafrikaanse president P.W. Botha op 4 maart 1986 bekendgemaakt dat zijn regering bereid was het VN-plan voor de onafhankelijkheid van Namibië, zoals vervat in Veiligheidsraadresolutie 435 (1978), uit te voeren. Hij stelde 1 augustus 1986 voor als datum voor het begin van de procedure.

Tijdens een persconferentie op dezelfde dag deelde de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha, mee dat de datum van 1 augustus was vastgesteld ,,om het mogelijk te maken voor (de Angolese regering) voor de dag te komen met meer concrete voorstellen" inzake de terugtrekking van de Cubaanse troepen uit Angola, die een voorwaarde voor de uitvoering van het VN-plan bleef.

Op 8 maart liet de Angolese regering weten dat zij het Zuidafrikaanse voorstel verwierp. Zij noemde de Zuidafrikaanse voorwaarde een ,,inopportuun voorwendsel" om Namibiës onafhankelijkheid verder te vertragen.
In de loop van maart maakte de Amerikaanse assistent onderminister voor Afrikaanse aangelegenheden, Frank

De Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse aaneeleeenheden. Chester Crocker ir.). tijdens een gesprek met de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R. F. ..Pik" Botha, op 14 januari 1986 in Kaapstad.

Wisner, een rondreis door landen in zuidelijk Afrika, met uitzondering van Angola. Over de toekomst met Namibië sprak Wisner op 13 maart in Kaapstad met minister R.F. Botha. die deze kwestie naar verluidt reeds medio februari te Genève tijdens een geheime ontmoeting met de Amerikaanse onderminister Chester Crocker had besproken.

Crocker had op 6 maart eveneens in Genève opnieuw met zijn Sowjet-collega Wladillin Wasew overlegd over de situatie in zuidelijk Afrika.

Dos *Santos* in Moskou. Savimbi in Kaapstad

Aan het slot van een vijfdaags officieel bezoek aan de Sowjet-Unie door de Angolese president Dos Santos werd op 10 mei 1986 in Moskou een communiqué uitgegeven waarin de Sowjet-Unie haar toezegging bekrachtigde de regering in Luanda bij de ,,verdediging van de onafhankelijkheid, soevereiniteit en territoriale integriteit van Angola" behulpzaam te zijn.
De verklaring herinnerde op dit punt aan de beraadslagingen van 27 januari 1986 in Moskou tussen de Sowjet-Unie, Angola* en Cuba, waarbij de Sowjet-Unie en Cuba hadden toegezegd vastberaden verzet te zullen bieden tegen de agressieve aanslagen op de soevereiniteit en territoriale integriteit van de volksrepubliek Angola. De Sowjet-Unie en Angola waren nu bereid gemeenschappelijke en gecoördineerde acties te ondernemen bij de verdediging van het Afrikaanse land met het oog op de ,,toenemende agressiviteit" van Washington en Pretoria. Beide staten wezen de Zuidafrikaanse poging beslist van de hand om Namibië's onafhankelijkheid te koppelen aan een terugtrekking van de ,,Cubaanse internationalisten uit de volksrepubliek Angola". Voorts waren de Sowjet-Unie en Angola van mening dat de vrede in de regio pas na de afschaffing van het apartheidssysteem kon intreden.

President Dos Santos was ook reeds eind februari 1986 in Moskou om het 27ste congres van de CPSU bij te wonen (pag. 193 e.v.- '86).

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow en president Dos Santos ondertekenden op 7 mei een akkoord over de samenwerking tussen de CPSU en de MPLA voor een periode van twee jaar (1986-1988).

UNITA-leider Jonas Savimbi keerde op 6 mei naar zijn hoofdkwartier in Jamba (Zuidoost-Angola) terug na tweedaagse besprekingen in Kaapstad met Zuidafrikaanse leiders, o.w. president P.W. Botha, minister van buitenlandse zaken R.F. Botha en minister van defensie Magnus Malan.
In juni 1986 verklaarde president Botha dat hij, omdat er geen vooruitgang was geboekt in de kwestie van de Cubaanse troepen, niet zou overgaan tot de aangekondigde uitvoering van het Namibië-plan.

Verklaringen Dos *Santos* en Savimbi

Op 18 augustus 1986 verklaarde de Angolese president Dos Santos dat hij een ontmoeting met president Reagan zou toejuichen om de spanningen tussen Angola en de Verenigde Staten te verminderen. Hij was bereid daarvoor naar de VS te vliegen, maar president Reagan was ook in Angola welkom. Tegelijk sprak Dos Santos de wens uit diplomatieke betrekkingen tussen Angola en de VS aan te knopen.
Op 31 augustus zei UNITA-leider Jonas Savimbi de strijd onmiddellijk te zullen staken als het bewind in Luanda zich in ,,een officiële en ondubbelzinnige verklaring" tot onderhandelingen bereid verklaarde. Hij liet zelfs doorschemeren dat er serieus overleg gaande was tussen UNITA en MPLA.

De Financial Times (25-6-'86) bevatte een bericht uit de nieuwsbrief Africa Confidential. Daarin werd melding gemaakt van een bijeenkomst in Londen eerder die week tussen Afonso van Dunem, de Angolese minister van buitenlandse zaken, en Tito Chingunji, de derde man in de UNITA-hiërarchie. Zij hadden verkennende besprekingen gevoerd over de manier waarop een dialoog op gang kon worden gebracht. Dit bericht werd op 25 juni door de Angolese regering ,,categorisch" ontkend, maar de uitgever van Africa Confidential hield vol dat het accuraat was.

Castro in Angola

Op 10 september 1986 besloot de Cubaanse president Fidel Castro een vierdaags bezoek aan Angola. Diezelfde dag deelde hij in een toespraak te Luanda mee dat er toen 40.000 Cubanen in Angola waren, zowel burgers als militairen. Hij wilde niet zeggen hoeveel militairen er onder de Cubanen waren. Maar hij verzekerde dat als de apartheid in Zuid-Afrika verdween en Namibië onafhankelijk werd, het niet meer nodig was ,,datook maar één enkele Cubaanse soldaat in Angola blijft".

Dos *Santos* in Kaapverdië. Voorwaarden voor dialoog met VS en Zuid-Afrika

Op 23 september 1986 zei de Angolese president Dos Santos aan het eind van zijn vierdaags bezoek aan Kaapverdië in Praia dat hij zijn Kaapverdische ambtgenoot Aristides Pereira had uiteengezet hoe Angola tot de oplossing van de conflicten in zuidelijk Afrika kon bijdragen. Een belangrijke stap daarbij was de uitvoering van VN-resolutie 435 zonder koppeling aan de terugtrekking van de Cubaanse troepen uit Angola.

Wel had de Angolese regering de mogelijkheid van een gedeeltelijke terugtrekking van de in Zuid-Angola gelegerde Cubaanse soldaten voorgesteld. De tegenpartij, d.w.z. de VS en Zuid-Afrika, had daarop niet positief gereageerd, maar door versterkte steun aan de UNITA-bandieten of militaire overvallen een grotere vijandigheid jegens Angola getoond.
,,Wij hebben de wens geuit de dialoog te hervatten, maar wij moeten minimale voorwaarden stellen, opdat deze dialoog positief en constructief wordt, en wij moeten die koppelen aan de beëindiging van de inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van de volksrepubliek Angola Wat de VS betreft hebben wij steeds verklaard dat een gebaar van goede wil zou bestaan uit de beëindiging van hun openlijke steun aan de UNITA-elementen. (...) Het aanknopen van diplomatieke betrekkingen tussen Angola en de VS zou een belangrijke bijdrage tot dit doel (nl. het onderhouden van vriendschappelijke en stabiele betrekkingen met het Amerikaanse volk) zijn. Wij hebben daarvoor nooit voorwaarden vooraf gesteld en zijn thans nog van mening dat dit de eerste stap in het kader van de volledige normalisering van de relatie tussen Angola en de VS moet zijn." Aldus Dos Santos.
De Angolese voorwaarden voor de hervatting van de dialoog met Zuid-Afrika waren volgens de Angolese president: 1. De hernieuwde bekrachtiging van de wens de meest urgente problemen van de regio, in het bijzonder de onafhankelijkheid van Namibië, op te lossen; en 2. een beëindiging van de inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van de volksrepubliek Angola.

Savimbi in Straatsburg en Parijs. Dos *Santos* verwerpt dialoog

Op 22 oktober 1986 bracht UNITA-leider Savimbi een bezoek aan het Europese parlement te Straatsburg op uitnodiging van 103 rechtse parlementsleden. In een toespraak riep hij op tot vredesbesprekingen tussen UNITA en de Angolese regering in Luanda.
Vervolgens bezocht hij Parijs, waar hij o.a. ontvangen werd door de voorzitter van de Franse Nationale Vergadering, Jacques Chaban-Delmas; de secretaris-generaal van de gaullistische RPR, Jacques Toubon; en de Franse minister van cultuur en verbindingen, François Léotard (25 oktober), in zijn hoedanigheid van secretaris-generaal van de Republikeinse Partij (PR). Tegen de ontvangst door Chaban-Delmas en Léotard werd door de Angolese ambassadeur in Parijs formeel geprotesteerd.
Op 29 oktober onthulde Savimbi dat hij in Parijs ook een ontmoeting had gehad met de Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse aangelegenheden Chester Crocker.

In een rede t.g.v. de 11de verjaardag

*Volgens Internationales Afrikaforum 2/1986 werd Angola vertegenwoordigd door de ministers van defensie en binnenlandse zaken, resp. kolonel Pedro Maria Tonha en luitenant-kolonel Manuel Alexandre Rodrigues.

van Angola's onafhankelijkheid verwierp president Dos Santos op 12 november 1986 in Malange een dialoog met UNITA: ,,De volksrepubliek Angola heeft reeds bij diverse gelegenheden verklaard dat zij niet zal onderhandelen met de marionetten van de UNITA, omdat Angola een onafhankelijke staat is en niets moet delen. Alle verkapte of openlijke bemiddelingspogingen in deze richting zijn slechts tijdverspilling."

Ontmoeting *Crocker-Rodrigues*

Op 6 april 1987 vond in Brazzaville een informele ontmoeting plaats tussen de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Crocker en de Angolese minister van binnenlandse zaken Rodrigues, en wel op initiatief van de Kongolese president Sassou Nguesso, die toen tevens voorzitter van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) was. Overeengekomen werd de officiële besprekingen tussen beide regeringen over de problemen van zuidelijk Afrika te hervatten.
Overigens herhaalde de Cubaanse minister van buitenlandse zaken, Isidore Malmierca Peoli, tijdens een bezoek aan Zimbabwe op 13 april 1987 dat de Cubaanse troepen op volle sterkte in Angola zouden blijven tot Namibië onafhankelijk werd.

Akkoord over heropening *Benguela*-lijn. Nieuwe eis Savimbi

Op 16 april 1987 werd tijdens een bijeenkomst in Luanda van de staatshoofden van Angola, Mozambique, Zaïre en Zambia overeengekomen de Benguela-spoorweg te herstellen (zie pag. 230/3-'88). Volgens president Kenneth Kaoenda van Zambia zou de reparatie ca. S 280 mln kosten en twee jaar vergen, maar de eerste treinen zouden binnen zes maanden kunnen rijden.
Op 30 april tekenden de presidenten van Angola, Zaïre en Zambia tijdens een topconferentie in Lusaka een formeel akkoord over de heropening van de Benguela-lijn.
Maar UNITA-leider Savimbi bleek t.a.v. sabotage-acties tegen de spoorlijn een slag om de arm te houden. Hij gebruikte de spoorlijn als hefboom om de Angolese regering te dwingen met hem te onderhandelen. Op 9 mei 1987 riep hij de regering in Luanda op tot onderhandelingen over de instelling van een neutrale zone langs de spoorlijn. Zo niet, dan zou hij de poging om de spoorlijn weer in bedrijf te nemen verhinderen.

MILITAIRE EN DIPLONIATIEKE ONTWIKKELINGEN (VANAF MEI 1987)

Medio mei begint in Angola het droge seizoen en daarmee het jaargetijde van verhoogde militaire activiteit.
Op 12 mei 1987 meldde de Washington Post dat de Sowjet-Unie haar wapenleveranties aan de Angolese regering sterk had opgevoerd. De waarde van die leveranties werd geraamd op $ 1 mrd. Sinds begin 1987 zouden honderden Russische vliegtuigen zware wapens en oorlogsmaterieel van Luanda naar Huambo hebben overgebracht. Voorts zou Cuba* zijn contingent met 2.000 man hebben versterkt tot 39.000 man.
UNITA maakte melding van enkele succesvolle aanvallen, zoals op 12 mei in Maquela do Zombo, in de noordelijke provincie Uige.
Op 5 juni vielen Zuidafrikaanse territoriale troepen uit Namibië (SWATF) volgens hun nieuwe commandant, generaal-majoor Willie Meyer (sinds januari 1987), bij de achtervolging van ca. 20 SWAPO-strijders een basis van het Angolese leger (FAPLA) in Anhance (op 50 km van de grens met Namibië) aan. Daarbij zou een onbekend aantal Angolese militairen zijn gedood samen met alle SWAPO-strijders.
Op 12 juni berichtte de NYT op grond van mededelingen van Amerikaanse regeringsfunctionarissen dat de regering Reagan het Congres had laten weten dat zij opnieuw voor minstens $ 15 mln aan militaire uitrusting (incl. Stinger-luchtdoelraketten) naar UNITA zou zenden. Die geheime hulp werd betaald uit de CIA-begroting. Volgens UNITA zouden met de Stingers meer dan 40 Angolese vliegtuigen zijn neergeschoten.
Op 29 juni keerde de Amerikaanse piloot Joseph Longo samen met een delegatie van het Amerikaanse Congres uit Angola in de VS terug. Hij was op 21 april met zijn vliegtuig bij Otchindjau in de Angolese provincie Cunene neergeschoten en was sindsdien op verdenking van spionage gevangengehouden. Hij werd als gebaar van goede wil aan de Congresdelegatie tijdens haar bezoek aan Luanda overgedragen.
Eveneens op 29 juni meldde het Angolese persbureau Angop dat Zuidafrikaanse gevechtsvliegtuigen de stad Ingiva (de hoofdstad van de Angolese provincie Cunene) hadden gebombardeerd. Twee Zuidafrikaanse infanterie-bataljons, gesteund door pantserwagens en helikopters, omsingelden Ngiva en bereidden een aanval op de stad voor, aldus Angop. Een Zuidafrikaanse legerwoordvoerder in Johannesburg weigerde dit bericht te bevestigen of te ontkennen. In een op 22 juli te Lissabon ontvangen bericht meldde Agop dat de twee bataljons zich het voorgaande weekend uit de omgeving van Ngiva naar Namibië hadden moeten terugtrekken.

Op 4 juli voerde UNITA naar eigen zeggen een succesvolle aanval uit op een militair konvooi bij Cuito Cuanavale. Daarbij zouden 36 regeringssoldaten en 12 Cubanen zijn gedood en 23 voertuigen (incl. twee tanks) zijn vernietigd. Ook zou een Suchoi-22 zijn neergeschoten. De stad Cuito Cuanavale was volgens The Times (4-7-'87)tijdens het regeringsoffensief van 1986 heroverd, maar het gecombineerde Cubaans-Angolese garnizoen had zich sindsdien zelden buiten de verdedigingsgordel rond de stad gewaagd.

Nieuw overleg Crocker

De Angolese staatsminister voor de produktieve sector, luitenant-kolonel Pedro de Castro van Dunem ,,Loi'', die als tweede man in het MPLA-regime werd aangeduid, vertrok op 9 juni 1987 vanuit Parijs naar Washington voor overleg met de Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse aangelegenheden Chester Crocker ter voorbereiding van diens komst naar Luanda.
Op 2 juli sprak Crocker in de Amerikaanse ambassade te Londen met de Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken Anatoli Adamisjin over Angola en Namibië.

Op 15 en 16 juli voerde Crocker in Luanda besprekingen met de Angolese minister van buitenlandse zaken Afonso van Dunem ,,Mbinda''. Na afloop zei de Angolese onderminister van buitenlandse zaken, Venancio de Moura, dat Angola dit maal niet naar de onderhandelingstafel was gegaan ,,om nieuwe ideeën naar voren te brengen". Het had dit reeds herhaalde malen gedaan, vooral met het programma van november 1984. ,,Angola heeft nieuwe ideeën vernomen en zal zijn houding ten aanzien daarvan op de normale diplomatieke weg uiteenzetten", aldus De Moura.
Na zijn terugkeer in de VS omschreef Crocker op 22 juli zijn gesprekken in Luanda echter als ,,zonde van de tijd". Naar zijn zeggen stond Angola ,,onder immense druk" van de Sowjet-Unie en Cuba om een militaire overwinning op UNITA te behalen. Zolang Angola niet iets substantieels had te bieden, ,,heeft

*De Cubaanse brigade-generaal Rafael del Pino Diaz, die op 28 mei 1987 naar de VS uitweek, verklaarde daar bij zijn ondervraging dat er sinds 1976 in Angola ca. 10.000 Cubaanse militairen zijn gesneuveld. UNITA-leider Savimbi had in 1986 gesteld dat er tot 1984 in Angola 6.200 Cubanen waren gedood. Volgens Amerikaanse bronnen zouden sinds 1975 ca. 300.000 Cubanen in Angola hebben gediend. (AP 16-6-'87).

het geen zin bijeenkomsten te beleggen, alleen om wille van de ontmoeting", aldus Crocker.

Dos *Santos* op Cuba. Nieuwe voorstellen

Van 30 juli - 3 augustus 1987 bracht de Angolese president Dos Santos opnieuw een bezoek aan Cuba, waar hij diverse gesprekken met president Fidel Castro had. In een op 3 augustus uitgegeven gemeenschappelijk communiqué verklaarden Cuba en Angola zich bereid ,,gezamenlijk" met de Verenigde Staten de besprekingen voort te zetten die in juli in Luanda waren hervat. Beide landen hadden besloten ,,hun gemeenschappelijke positie flexibeler te formuleren met het constructieve doel een rechtvaardige en eervolle regeling te vinden welke Namibië de onafhankelijkheid, Angola de veiligheid en alle staten van zuidelijk Afrika de vrede brengt". Angola en Cuba bevestigden hun standpunt dat de Cubaanse troepen in Angola pas stapsgewijs konden worden teruggetrokken, als Zuid-Afrika zijn troepen in Namibië tot 1.500 man had teruggebracht.

Op 5 augustus werd in Luanda bekendgemaakt dat de Angolese regering de VS een ,,globaal" compromisvoorstel ter oplossing van de bestaande problemen en voor de vestiging van een duurzame vrede in de regio had voorgelegd.

Een week later werden vier voorwaarden geformuleerd 1) Terugtrekking van de Zuidafrikaanse troepen uit Zuid-Angola; 2) beëindiging van de Zuidafrikaanse agressiedaden; 3) eerbiediging van de soevereiniteit en territoriale integriteit van Angola; en 4) uitvoering van VN-resolutie 435. Onder deze voorwaarden was Angola bereid tot een stapsgewijze terugtrekking van de Cubaanse troepen. Onder punt **3)** viel ook de stopzetting van elke vorm van buitenlandse hulp aan UNITA. De flexibiliteit, van deze voorstellen bleek, aldus de Angolese regering, uit de bereidheid grotere contingenten Cubaanse troepen achter de 13de breedtegraad terug te trekken binnen kortere periodes dan in de voorstellen van november 1984 was voorzien.

Zuidafrikaanse acties in Angola. Optreden UNITA

Op 28 juli 1987 deelde het Zuidafrikaanse opperbevel in Windhoek mee dat 190 ,,terroristen" (SWAPO-strijders) en Angolese militairen waren gedood bij een ,,follow-up" operatie in Zuid-Angola van Zuidafrikaanse veiligheidstroepen. Volgens politie-brigade-generaal Eimbeck, aldus de FAZ (30-7-'87), had de territoriale strijdmacht (SWATF) op 25 juli bij de grens met Angola sporen van ruim 100 SWAPO-strijders ontdekt. Die waren over een afstand van ca. 85 km op Angolees gebied gevolgd, waarna bij het dorp Ndova een gewapend treffen had plaatsgevonden.

De *NZZ* (31-7-'87) meldde dat de Angolezen de laatste weken in het zuiden van hun land weer aanzienlijke troepeneenheden hadden samengetrokken, waartoe ook Cubanen en Russische militaire adviseurs behoorden, kennelijk voor een nieuw offensief tegen het bolwerk van UNITA–leider Savimbi in het zuidoosten van Angola. Volgens de NZZ viel het moeilijk vast te stellen of de Zuidafrikanen dit maal in Angola waren om SWAPO-strijders te achtervolgen dan wel of zijn Savimbi te hulp moesten komen.

Eind augustus meldde UNITA dat Angolese regeringstroepen een groot offensief waren begonnen. De vijf brigades, gesteund door een Cubaanse brigade, zouden onder bevel van Russische officieren staan, zo werd in een door Savimbi ondertekend communiqué gesteld.

Andere UNITA-communiqués maakten melding van succesvolle gevechten in het centrum en noorden van Angola (25-27 juli) en in de centrale provincie Bie (31 augustus).
Op 8 september deelde UNITA mee dat bij gevechten in Porto-Quipere (ca. 20 km ten oosten van Luanda) de vorige dag drie Zweedse ontwikkelingswerkers gevangen waren genomen. (Op 14 oktober meldde het Zweedse ministerie van buitenlandse zaken dat het lijk van een van de drie ontvoerde Zweden op drie mijl van de plaats van de ontvoering was gevonden. De twee andere Zweden werden op 1 december vrijgelaten en aan Zweedse regeringsvertegenwoordigers overgedragen.)

Bij een aanval van de Zuidafrikaanse luchtmacht op de stad Xangongo (provincie Cunene) werden op 8 september ,,een aanzienlijk aantal" burgers gedood of gewond, aldus het Angolese persbureau Angop (10-9). Het bombardement zou zijn gevolgd op Zuidafrikaanse troepenbewegingen in de Angolese provincies Cunene en Cuando-Cubango.

Crocker in Luanda

Op 8 en 9 september 1987 verbleef de Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse aangelegenheden, Chester Crocker, in de Angolese hoofdstad Luanda. Hij voerde besprekingen met de onderminister van buitenlandse zaken Venancio de Moura en met president Dos Santos. Volgens het Amerikaanse State Department wilde de Angolese regering Crocker opheldering geven over een voorstel inzake de terugtrekking van de Cubaanse troepen, dat begin augustus bij de ontmoeting van Dos Santos met de Cubaanse leider Fidel Castro was geformuleerd. De Angolese minister van buitenlandse zaken, Afonso van Dunem ,,Mbinda", bevestigde op 13 september dat Angola nu bereid was de 20.000 Cubaanse militairen uit Zuid-Angola binnen twee jaar terug te trekken in plaats van binnen drie jaar. Maar zowel de Verenigde Staten als Zuid-Afrika eisten het vertrek van alle Cubaanse troepen (ca. 37.000 man) uit heel Angola.

Dos *Santos* in West-Europa

Van 21 september - 1 oktober 1987 verbleef de Angolese president José Eduardo dos Santos in West-Europa voor bezoeken aan Frankrijk (21-23/9), België (23-25/9), Italië (26/9) en Portugal (27/9-1/10).

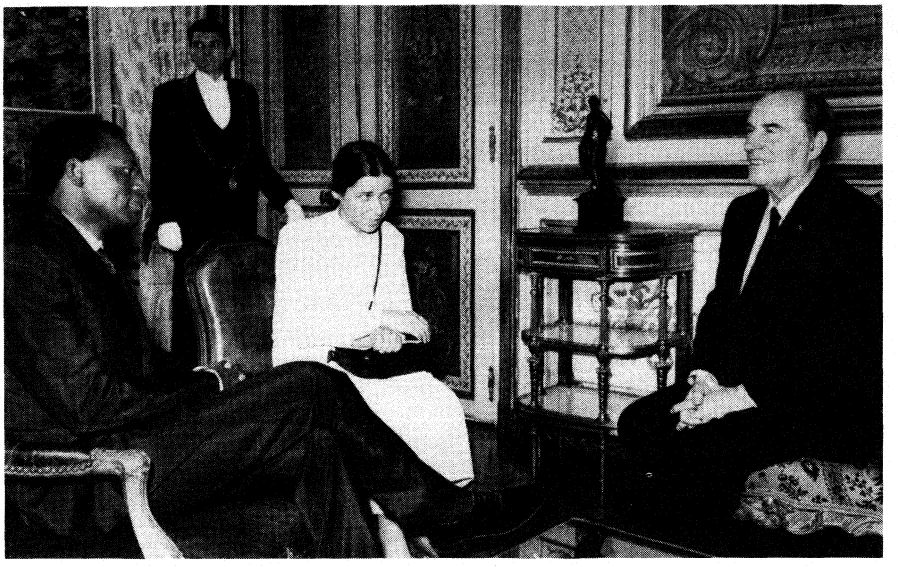
Bij zijn driedaagse officiële bezoek aan Frankrijk - hij was daar eerder in oktober 1981 en september 1984 - sprak Dos Santos o.a. met president Mitterrand en premier Chirac over de situatie in zuidelijk Afrika en over bilaterale samenwerking. Frankrijk zegde toe het streven van Angola naar een IMF-lidmaatschap te steunen. Voorts werden met Aérospatiale besprekingen gevoerd over de levering van nieuwe helikopters. Volgens een in 1985 getekend contract zou Angola 25 toestellen krijgen, maar er was slechts een tiental geleverd wegens financiële problemen. Hoewel Dos Santos te kennen gaf dat hij geen Franse militaire hulp verlangde (Le Monde 24-9), zou er volgens Britse bronnen een militair samenwerkingsakkoord tot stand zijn gekomen.

In Brussel voerde Dos Santos besprekingen met de Belgische regering, de EG-commissie en de gouverneur van de Société Générale (met laatstgenoemde speciaal over een mogelijke heropening van de Benguela-spoorlijn, waarin deze maatschappij 90% van de aandelen bezit). Voorts had Dos Santos een ontmoeting met de Amerikaanse onderminister Chester Crocker.

In Rome sprak de Angolese president met Italiaanse regeringsvertegenwoordigers, terwijl hij ook een ontmoeting met de paus had.

Het bezoek van Dos Santos aan Portugal was het eerste van een Angolese president aan het vroegere moederland sinds de onafhankelijkheid in 1975. Robert Bosschart berichtte in de *Volkskrant* (2-10) o.m.:

,,Belangrijker dan het officiële protocol bij de aankomst van president Dos Santos, zijn formele toespraak tot het parlement van Lissabon en zijn ontmoetingen met alle politieke leiders, was dan ook het zakelijke gedeelte van dit staatsbezoek.
Zo kreeg Dos Santos een rondleiding langs het grote petrochemische complex bij de haven van Sines, honderd kilometer ten zuiden van Lissabon. Daar kwam tegelijkertijd de eerste lading

De Angolese president José Eduardo dos Santos (l.) tijdens een ontvangst door de Franse president François Mitterrand op 15 oktober 1981 in het Elysée te Parijs.

aardolie uit Angola aan. Luanda en Lissabon hebben een akkoord gesloten voor de levering van tienduizend vaten aardolie per dag; de tegenwaarde wordt gebruikt voor Portugese export naar Angola. Bovendien wordt overwogen om, aangezien Portugal de installaties van Sines nog steeds niet voor hun volle capaciteit gebruikt, de rest aan het Angolese staatsbedrijf Sonangel uit te huren voor raffinaderij en opslag.
Verder bracht Dos Santos een bezoek aan een diamantbedrijf in Lissabon. Portugal hoopt een voortrekkersrol te spelen in de heropleving van de diamantindustrie van Angola, dat in het koloniale tijdperk de vierde diamantexporteur op de wereldranglijst was. Ten slotte hielden de Angolaanse president en zijn gevolg besprekingen met zakenlieden in Oporto, de grote handelshaven van Portugal.
Al werd er van officiële zijde vooral nadruk gelegd op de economische inhoud van dit staatsbezoek, het is duidelijk dat de succesvolle reis van Dos Santos een harde politieke klap betekent voor de UNITA-lobby in Portugal. Onder de talrijke Portugese ,,kolonialen'' die bij de onafhankelijkheid van Angola in november 1975 terugkeerden naar het moederland, genoot de UNITA een belangrijke steun. Dit was ook merkbaar aan groepen betogers, die de straat op trokken met portretten van de UNITA-leider Savimbi, en spandoeken waarop onder anderen te lezen stond ,,Weg met de Russen en Cubanen uit Angola''...''

Angolees regeringsoffensief (september-oktober 1987). Rol Zuid-Afrika

Medio september 1987 kwam een nieuw offensief van de Angolese regeringstroepen (FAPLA) tegen UNITA op gang. Volgens de militaire correspondent van het Zuidafrikaanse dagblad *The Cape Times* (*NRC/H'blad* 1-10) was dit offensief opgesplitst in twee pantserkolonnes. De ene was op weg richting Mavinga in het zuidoosten waar UNITA's enige landingsbaan ligt, de tweede volgde de Benguela-spoorweg naar het noorden.

Op 21 september claimde UNITA meer dan 300 Angolese en Cubaanse militairen te hebben gedood tijdens gevechten op 19 en 20 september bij Mavinga.

Op 30 september berichtte de Zuidafrikaanse krant Star dat minstens drie bataljons Zuidafrikaanse troepen op twee plaatsen het zuidoosten van Angola waren binnengedrongen om UNITA te helpen bij het terugslaan van het Angolese regeringsoffensief. Enkele Zuidafrikaanse eenheden zouden posities hebben ingenomen tot 200 km over de grens. Zuidafrikaanse troepen zouden op een gemotoriseerde Angolese kolonne zijn gestuit, waarop bij het toen volgende gevecht ongeveer 160 Angolezen zouden zijn gedood.
In een verklaring van het Zuidafrikaanse leger werd gemeld dat Zuidafrikaanse Mirage-gevechtsvliegtuigen MPLA-kolonnes onder Russische leiding hadden vernietigd die op 20 september naar Mavinga oprukten, aldus correspondent Jo-Ann Bekker uit Johannesburg in *NRC/H'blad* (1-10).

Op 2 oktober gaf UNITA-leider Jonas Savimbi in een ondergrondse bunker in Mavinga zijn versie van de strijd aan journalisten. Naar zijn zeggen begon de grote slag daar op 13 september, toen ruim 18.000 Angolese regeringsmilitairen o.l.v. Russische commandanten (onder bevel van generaal Konstantin Sjagnowitsj) het offensief van twee kanten inzetten, nl. vanuit Cuito Cuanavale en Luena (aan de Benguelalijn). Zij werden gesteund door Mig-23 gevechtsvliegtuigen, Sukhoi-22 jachtbommenwerpers en 150 tanks (T-55 en T-54), aldus Savimbi. Deze troepen overrompelden drie UNITA-bataljons en staken de rivier de Lomba op ca. 50 km ten noorden van Mavinga over. Vervolgens hadden UNITA-strijders de aanvallers weten terug te drijven over de Lomba, tot op ca. 14 mijl ten noorden van de rivier.

Op 3 oktober gaf de Zuidafrikaanse minister van defensie, Magnus Malan, voor het eerst toe dat Zuidafrikaanse troepen in Angola opereerden. Hij zei dat zijn land ,,een beperkte militaire aanwezigheid in Angola handhaaft''. Maar Zuid-Afrika verleende aan UNITA slechts ,,morele, materiële en humanitaire steun'', aldus Malan. Dat was naar zijn zeggen in het belang van Zuid-Afrika, omdat UNITA ,,in de frontlijn tegen Sowjet-expansionisme'' stond. UNITA-leider Savimbi had de vorige dag een directe rol van de Zuidafrikanen bij de strijd langs de Lomba ontkend. Maar een eventuele Zuidafrikaanse operatie in Cuito Cuanavale kon zonder ziin medeweten hebben plaatsgevonden.

In de loop van het weekend van 3-4 oktober werden volgens een UNITA-communiqué uit Lissabon 116 Angolese militairen en vier Russische militaire adviseurs gedood. Sinds het begin van de gevechten in juli zouden ruim 1.000 Angolese militairen, 20 Cubanen en 4 Russen om het leven zijn gekomen, terwijl aan UNITA-zijde 18 doden en 67 gewonden werden gemeld.

Op 4 oktober berichtte het Angolese persbureau Angop dat vier Zuidafrikaanse bataljons van 1 tot 4 oktober aanvallen op de Angolese troepen bij de Lomba-rivier hadden uitgevoerd en daarbij ,,zware verliezen aan mensen en materieel (hadden) geleden''.

Op 22 oktober meldden diplomatieke bronnen in Johannesburg dat UNITA het offensief van de Angolese regeringstroepen tegen Mavinga had afgeslagen. Daarbij zouden Zuidafrikaansemobiele 155 mm G5-kanonnen, met een bereik van maximaal 40 km, een beslissende rol hebben gespeeld. Bovendien hadden de Stingerluchtafweerraketten, die de VS aan UNITA hadden geleverd, de Angolese luchtmacht kennelijk afgeschrikt, zodat deze zelden aanvallen op geringe hoogte had uitgevoerd. Volgens de diplomaten zouden twee Zuidafrikaanse bataljons aan de strijd hebben deelgenomen, waaronder het Buffalo-bataljon

Eveneens op 22 oktober meldde Angop dat de Zuidafrikaanse luchtmacht in de periode van 9 tot 20 oktober wel 41 maal het Angolese luchtruim had geschonden, waarbij 16 Zuidafrikaanse toestellen zouden zijn neergeschoten.
Op 1 november stelde Angop dat Angolese regeringstroepen in de voorgaande twee maanden zeker 100 Zuidafrikaanse militairen hadden gedood en bijna 30 Zuidafrikaanse toestellen hadden neergehaald. Volgens het persbureau waren de regeringstroepen erin geslaagd de opmars van UNITA te stoppen en een Zuidafrikaanse aanval af te slaan.

Op 2 november berichtte de Washington Post dat UNITA ,,belangrijke hoeveelheden''

militair materieel op het Angolese leger had buitgemaakt, waaronder tientallen tanks en gepantserde personeelsvoertuigen alsook enkele luchtdoelraketten (SAM-8 en SAM-13).

Verdere Zuidafrikaanse operaties in Angola

Op 2 november maakte de Zuidafrikaanse minister Malan in Johannesburg bekend dat een ,,preventieve aanval'' op een SWAPO-basis in Zuid-Angola was uitgevoerd. Daarbij waren op 31 oktober ruim 130 SWAPO-strijders gedood, terwijl aan de zijde van de Zuidafrikaanse troepen (SADF en SWATF) 12 doden waren gevallen.
Malan deelde niet mee waar de strijd zich had afgespeeld, maar volgens The Times (4-11) werd aangenomen dat dit in de buurt van Cuvelai was geweest, op ca. 93 mijl ten noorden van de Zuidafrikaanse basis van Oshikati (Namibië).
Op 11 november gaf de chef van de Zuidafrikaanse strijdkrachten, generaal Jannie Geldenhuys, voor het eerst toe dat Zuidafrikaanse troepen ,.onlangs gedwongen'' waren geweest tot ,,een beperkte actie'' tegen de ,,surrogaat-strijdkrachten'' uit Cuba en de Sowjet-Unie. Hij voegde daaraan toe: ,,De Angolese troepen, gesteund door Rusland en Cuba, proberen wanhopig zich meester te maken van de provincie Cuando-Cubango, in het zuiden van Angola, en vormen zo een zeer reële bedreiging voor de positie van UNITA in dat gebied.'' Volgens Geldenhuys hadden de Russen en Cubanen zich in de strijd gemengd, nadat de Angolese regeringstroepen een ernstige nederlaag tegen UNITA hadden geleden. Inmiddels waren die Angolese troepen gehergroepeerd voor een offensief tegen de provincie Cuando-Cubango.
Geldenhuys liet volgens *NRC/H'blad* (12-11) doorschemeren dat de Zuidafrikanen de gecombineerde troepenmacht van Cuba en de SU zelfstandig hadden bevochten en niet dienden als ruggesteun voor UNITA-strijders.
Dezelfde dag meldde de stafchef van de Angolese troepen, generaal Antonio dos Santos Franca ,,Ndalu'' dat er in de voorgaande twee maanden 230 Zuidafrikaanse soldaten waren gesneuveld. Hij schatte dat Zuid-Afrika ,,30.000 a 35.000 man'' d.w.z. twee hele brigades in Zuid-Angola had ingezet. Volgens diplomatieke bronnen ging het om het 61ste bataljon (uitgerust met G-5 kanonnen) en het 32ste Koevoet-bataljon (Angolese huurlingen), d.w.z. om enkele honderden Zuidafrikaanse soldaten.
Op 12 november gaf de Zuidafrikaanse minister van defensie, Magnus Malan, zijn versie van de strijd. Naar zijn zeggen waren de Angolese regeringstroepen door UNITA verslagen en ,,op de vlucht'', toen Moskou besloot rechtstreeks tussenbeide te komen. Malan zei dat dit ,,Zuid-Afrikadwong tot een duidelijke beslissing: de nederlaag van dr. Savimbi te accepteren of de Russische agressie te stuiten.''

Eveneens op 12 november werd in een militair communiqué uit Pretoria bericht dat vier Zuidafrikaanse dienstplichtigen op 9 november waren gesneuveld bij een ,,beperkteactie'' tegen een Angolese brigade. gesteund door Cubanen, die daardoor gedwongen werd zich terug te trekken.
Nog dezelfde dag zei UNITA-leider Savimbi in Jamba ,,hoogst verbaasd'' te zijn over Malans verklaring dat Zuidafrikaanse troepen zijn UNITA-eenheden te hulp waren gekomen. Hij erkende dat Zuid-Afrika UNITA ,.tot op zekere hoogte'' had geholpen, maar deze hulp omvatte geen grondtroepen noch luchtsteun. De overwinning van UNITA was op eigen kracht behaald.
Volgens UNITA waren er sinds het begin van het regeringsoffensief op 10 juli in totaal 1.984 Angolese militairen gedood en 4.948 gewond. Voorts waren 27 Russische en 21 Cubaanse militairen gedood. De eigen verliezen bedroegen 155 doden en 662 gewonden, aldus UNITA.
Een woordvoerder van het Sowjetministerie van buitenlandse zaken, Joeri Gremitsjkich. ontkende op 12 november in Moskou dat de Sowjetmilitairen in Angola direct aan militaire acties deelnamen. De militaire adviseurs van de SU beperkten zich ertoe Angolezen bij de bediening van apparatuur te helpen, aldus de Sowjetwoordvoerder.

Op 13 november meldde het Zuidafrikaanse hoofdkwartier de dood van nog eens vijf Zuidafrikaanse soldaten bij gevechten met een Angolees-Cubaanse divisie in de provincie Cuando-Cubango. Daarmee kwam het totaal aantal doden onder de Zuidafrikaanse troepen in de voorbije twee weken op 23.

Op 14 november onthulde minister Malan dat de Zuidafrikaanse president P.W. Botha ,.zeer onlangs'' een bezoek van 26 uur aan het oorlogsgebied in Zuid-Angola had gebracht om zijn betrokkenheid en persoonlijke verantwoordelijkheid voor de legeracties in Angola te benadrukken. Volgens Malan hadden nog drie andere ministers Angola bezocht, o.w. ,,Pik" Botha (buitenlandse zaken).

Op 15 november verklaarde de Angolese president Dos Santos dat er ruim 3.000 Zuidafrikaanse militairen aan de zijde van UNITA in Zuid-Angola vochten. Bovendien werden 31.000 militairen samengetrokken in het noorden van Namibië langs de grens met Angola.

Op 16 november meldden militaire bronnen in Johannesburg dat Zuidafrikaanse troepen verwikkeld waren in ,,zuiveringsoperaties'' in zuidelijk Angola tegen zich terugtrekkende Angolese en Cubaanse troepen. Het doel van deze operatie was die troepen te beletten zich in te graven rond de stad Cuito Cuanavale (provincie Cuando-Cubango) om zo in staat te zijn het offensief tegen Mavinga te hervatten zodra het korte regenseizoen, dat net begon, weer over was. Daar sneuvelden op 16/17 november twee Zuidafrikaanse soldaten.

Op 17 november maakte het Zuidafrikaanse leger bekend dat een piloot was vermist, nadat zijn Impala-vliegtuig bij een nachtaanval op SWAPO-strijders in Zuid-Angola op 15 november was neergestort. Eerder was het verlies van een Mirage toegegeven.
Volgens Zuidafrikaanse schattingen (Financial Times 18-11) hadden de Angolese regeringstroepen (FAPLA) tussen 13 juli en 3 november in totaal 3.037 doden en omstreeks 10.000 gewonden hebben geleden. Nog eens 590 man zouden zijn verloren in de tien dagen tot 13 november, toen de Zuidafrikaanse troepen naar eigen zeggen hun ,,beperkte steun'' aan UNITA begonnen. De SADF meldde toen 19 doden in de strijd tegen FAPLA en 14 tegen SWAPO.
Daarentegen stelde de Angolese stafchef, generaal Antonio dos Santos Franca in een interview met het Mozambikaanse persbureau AIM het aantal doden aan FAPLA-zijde op 242 tegen 606 aan de kant van UNITA en 230 onder de Zuidafrikaanse troepen.

Veiligheidsraad eist terugtrekking Zuid-Afrika uit Angola

Op 25 november eiste de Veiligheidsraad in een resolutie unaniem de onvoorwaardelijke terugtrekking van alle Zuidafrikaanse troepen uit Angola. Bovendien veroordeelde de Raad Zuid-Afrika wegens zijn voortdurende en versterkte agressie.
In de resolutie werd een melding gemaakt van een aanbod van Zuid-Afrika, gedaan op 23 november, om zijn troepen vóór 9 december terug te trekken mits ook alle andere buitenlandse troepen uit Angola werden teruggetrokken.

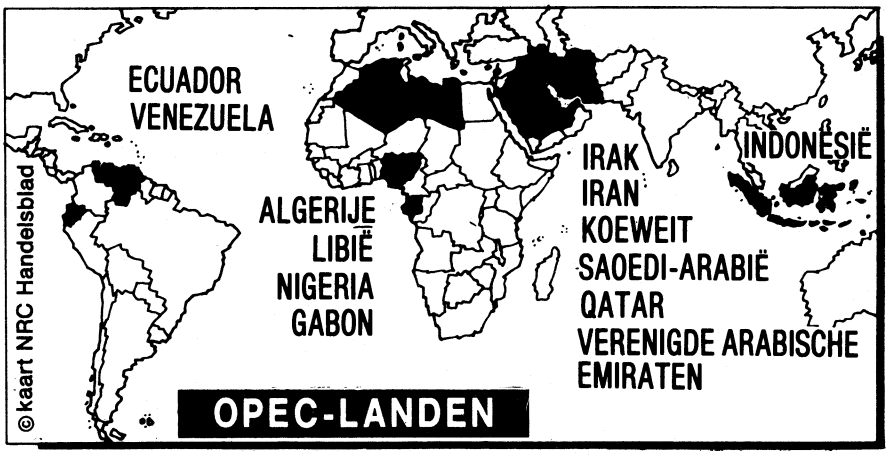
Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam -- Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

OVERLEG OPEC – ONAFHANKELIJKEN

Op 26 en 27 april 1988 heeft in Wenen overleg plaatsgevonden tussen een delegatie van de Organisatie van olie-exporterende landen OPEC en vertegenwoordigers van zes olieproducerende staten, die niet bij de OPEC zijn aangesloten.
De bedoeling van de bijeenkomst was, dat de OPEC en de niet-OPEC-landen afspraken zouden maken over beperking van de olieproduktie om op die manier de prijzen op een hoger niveau te kunnen stabiliseren.

Nadat in de winter 1987 - 1988 de prijzen voor ruwe olie op de internationale vrije markt ver daalden onder de in december 1987 door OPEC vastgestelde richtprijs van 18 dollar per vat, werd meer dan ooit duidelijk dat de OPEC er alleen niet meer in slaagt de markt naar haar hand te zetten.
Door groot aanbod, een zachte winter en een mede daardoor veroorzaakte lage vraag naar olie, werd de markt door olie overspoeld. Het ene na het andere OPEC-land week af van de richtprijs en verstrekte forse kortingen om zijn klanten maar niet te verliezen.
In maart 1988, toen de prijs tot onder de 15 dollar was ingezakt, stak een groep niet bij OPEC aangesloten olieproducenten op initiatief van Mexico en Egypte verontrust de koppen bij elkaar om te kijken wat er - eventueel in samenwerking met OPEC - te ondernemen viel om tot een hogere prijs te komen.
In april kwam de prijzencommissie van OPEC bijeen om hetzelfde probleem te bekijken. Het resultaat was dat de commissie - waarin zitting hebben de ministers van olie van Nigeria, Venezuela, Indonesië, Algerije en Saoedi-Arabië - besloot zeven olieproducenten van buiten OPEC uit te nodigen om te komen praten over ,,methodes van samenwerking".
Uitgenodigd werden China, Maleisië, Columbia, Oman, Angola, Mexico en Egypte.
Geen invitatie kregen belangrijke olieproducenten als de Sowjet-Unie, de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Noorwegen.
Van de zeven niet-OPEC-staten, die door OPEC voor overleg waren uitgenodigd, zag alleen Columbia af van aanvaarding van de invitatie.
Inmiddels heeft er koortsachtig diplomatiek vooroverleg plaatsgevonden, want alle betrokkenen realiseren zich dat een mislukking van het Weense overleg (en de voltallige OPEC-ministers vergadering die in aansluiting daarop zal worden gehouden) een sterk negatief effect zal hebben op de prijzen, die voorafgaand aan het overleg weer zijn gestegen tot zo'n 17 dollar per vat.
Het enige resultaat waar de markt positief op zal reageren is een substantiële produktiebeperking, bijvoorbeeld van vijf procent.
Mexico heeft al laten weten bereid te zijn tot een produktiebeperking van vijf procent, althans, als de andere olie producerende landen zich dezelfde beperking opleggen.
Noorwegen, dat als waarnemer bij de Weense besprekingen zal zijn. heeft op 24 april als teken van goede wil laten weten zijn beperking van de produktiegroei met 7,5 procent nog een half jaar voort te zetten.
En onafhankelijk van de Amerikaanse regering kondigde Texas verassenderwijs aan ook bereid te zijn - in overleg met OPEC - zijn produktie te beperken, en wel met tien procent.
Kent Hance, een van de drie leden van de Texas Railroad Commission, het orgaan dat toezicht houdt op de olieproduktie in de zuidelijke staat, verklaarde hierover al contact te hebben gehad met OPEC-voorzitter Lukman.
Het Amerikaanse ministerie van energie mag al jaren verkondigen niets van een manipulatie van de markt te willen weten, minister John S. Herrington mag een week eerder nog verklaren dat het overleg van OPEC en niet-OPEC-landen tot mislukken is gedoemd, in de staat Texas, die door de ingezakte olieprijs zwaar is getroffen, wordt daar kennelijk anders over gedacht.
,,We produceren liever 90 procent van onze huidige hoeveelheid voor een prijs van 20 dollar per vat, dan 100 procent voor dertien dollar", aldus Hance. Hij zou voor de bijeenkomst van OPEC en niet-OPEC-landen de status van waarnemer hebben aangevraagd.
Maar al deze verklaringen van goede wil kunnen niet verhullen dat er tussen de OPEC-landen onderling enkele fundamentele verschillen van mening bestaan. Het belangrijkste is wel - afgezien van de politieke twisten die voortkomen uit de Golf-oorlog - de onenigheid over het doel, dat moet worden nagestreefd: het garanderen van een stabiele. aantrekkelijke prijs. of het vasthouden of zelfs uitbreiden van het marktaandeel.

Het nastreven van een hoge prijs mag vanzelfsprekend lijken, een aantal landen onder aanvoering van Saoedi-Arabië heeft vooral oog voor de nadelen.
Hoge prijzen maken het zoeken naar en exploiteren van olievelden buiten de OPEC-landen weer aantrekkelijker, en vormen zo een bedreiging voor OPEC's marktaandeel.
Sinds 1980 heeft OPEC met lede ogen moeten toezien hoe de olieproduktie van niet-OPEC-landen voor export naar de niet-communistische wereld, met 25 procent is toegenomen tot ruim 28 miljoen vaten per dag.
De produktie van de OPEC-landen schrompelde in dezelfde periode met dertig procent ineen tot 17 a 18 miljoen vaten per dag.
OPEC-landen met grote oliereserves zijn bereid op de korte termijn het nadeel van een lage prijs te accepteren, als ze zich daarmee op de lange termijn kunnen verzekeren van een belangrijke rol op de internationale energiemarkt.

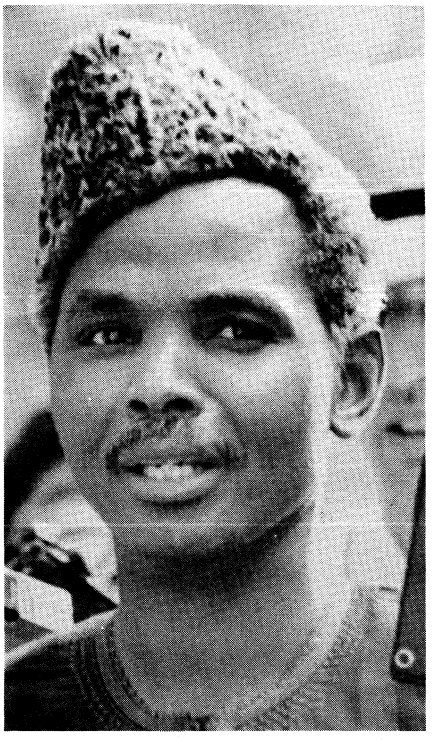
(NRC/H'blad 25-4-1988)

Weekblad 57ste jaargang No 2944 pag 43191-43206

Bovendien redeneren deze landen dat hoge prijzen op de korte termijn erg moeilijk te handhaven zijn, doordat de produktiebeperkingen die er een voorwaarde voor zijn slecht worden nageleefd.
Het risico van het loslaten van een bepaalde bodemprijs bleek echter eind 1985 en begin 1986, toen OPEC trachtte haar marktaandeel d.m.v. een prijzenoorlog terug te winnen. In enkele maanden daalde de prijs van een vat ruwe olie van meer dan dertig dollar tot minder dan tien dollar.
OPEC zette wel iets meer olie af, maar de stijging was lang niet zo spectaculair als de prijsdaling dramatisch was - en rampzalig voor alle olieproducenten.
Landen met betrekkelijk kleine oliereserves en een dringende behoefte aan contanten (zoals bijvoorbeeld Iran), streven naar hoge prijzen en maken zich minder zorgen over het verlies op termijn van klanten. Zij vinden dat de produktie hiertoe moet worden beperkt.
Maar hier is het probleem dat zodra de prijzen omhoog gaan de verleiding - met name voor landen die om contanten verlegen zitten - erg groot is om te gaan overproduceren, waardoor er een overaanbod ontstaat, men kortingen gaat verstrekken om toch nog iets te verkopen, en de prijzen weer inzakken.
De verdeeldheid van OPEC heeft in het verleden geleid tot halfslachtige besluiten. Zoals de richtprijs van 18 dollar waartoe in december 1987 werd besloten. Deze prijs bleek niet hoog genoeg om in de nijpende behoefte aan deviezen van de meeste OPEC-landen te voorzien, en niet laag genoeg om de vraag naar OPEC-olie op te schroeven.
Als de in Wenen uitgenodigde landen die geen lid zijn van de OPEC bereid blijken hun produktie (naarschatting 8 miljoen vaten per dag) te beperken, en OPEC zelf zou ook het produktieplafond van 15,06 vaten per dag (waar twaalf van haar dertien lidstaten zich in december 1987 toe verplichtten) verlagen, dan zullen de deelnemers tevreden zijn.

Aanbod niet-OPEC-landen

De aan het overleg in Wenen deelnemende niet-OPEC-staten hebben zich op 26 april bereid verklaard met de OPEC samen te werken bij het ondersteunen en verhogen van de olieprijs.
De zes landen hebben aangeboden hiertoe hun olie-export in de maanden mei en juni te verlagen met vijf procent, naar schatting 200.000 vater per dag.
Als voorwaarde hebben ze wel gesteld dat de OPEC een verhoudingsgewijs even grote beperking doorvoert van

Rilwanu Lukman, olieminister van Nigeria en voorzitter van de OPEC.

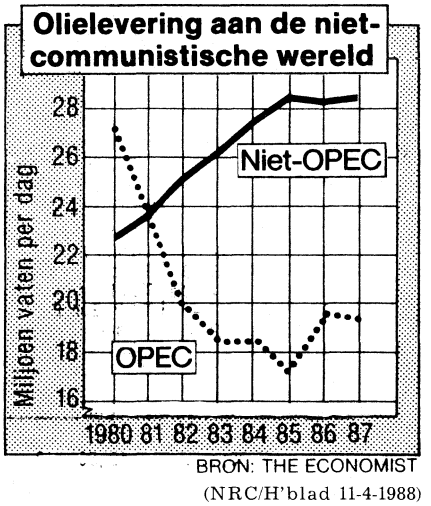
haar olieaanbod op de wereldmarkt - wat neer zou komen op een vermindering van de export met zo'n 750.000 vaten per dag.
In totaal zouden op de internationale oliemarkt dan een miljoen vaten per dag minder worden aangeboden.
OPEC werd op de conferentie vertegenwoordigd door de ministers van olie van Nigeria, Algerije, Indonesië, Koeweit, Saoedi-Arabië en Venezuela.
Op de internationale vrije oliemarkt is op 27 april lauw gereageerd op het aanbod van de groep niet-OPEC-landen.
De Amerikaanse markten waren op 26 april weliswaar iets gestegen, maar sloten voor het bekend worden van het nieuws.
In Europa was het op 27 april rond het middaguur rustig op ongeveer de slotkoers van New York. ,,Er blijft nog een groot aantal onzekerheden'', aldus een Rotterdamse handelaar. ,,De bal is nu bij OPEC. De vraag is, wat gaat OPEC doen''.
De voorzitter van de OPEC, de Nigeriaanse minister van olie Rilwanu Lukman, reageerde positief op het aanbod van de onafhankelijke producenten. Hij sprak tegenover journalisten van ,,een zeer goed begin'' van het overleg.
Lakman wilde niet ingaan op de mogelijke gevolgen voor OPEC van het besluit van Saoedi-Arabië van 26 april de diplomatieke banden met Iran te verbreken - beide belangrijke lidstaten.
Mexico, dat optreedt als een van de initiatiefnemers van de groep niet-OPEC-landen, liet op 26 april weten net als OPEC op korte termijn te willen terugkeren naar een prijs van ongeveer 18 dollar.
De andere onafhankelijke producenten zouden in de vergadering met OPEC soortgelijke verklaringen hebben afgelegd.
,,Ondanks onze verscheidenheid zijn we er in geslaagd een gemeenschappelijke basis te vinden'', aldus de Mexicaanse minister olie en energie Fernando Hiriart Balderrama. ,,We moeten erkennen dat (...) er nog veel landen overtuigd moeten worden (...) dit is het begin van een nieuwe fase van samenwerking tussen een groot aantal olieproducerende landen.''
Twee landen staan al dicht bij OPEC en OPEC's nieuwe bondgenoten. Brunei is in Wenen niet vertegenwoordigd, maar volgens een lid van de Mexicaanse delegatie zou dit land wel bereid zijn aan de exportbeperking van vijf procent mee te doen. Noorwegen volgt de besprekingen als waarnemer en staat positief tegenover het stabiliseren van de olieprijzen op een hoger niveau.
De Noren hebben altijd gezegd dat ze zich niet aan afspraken met andere landen willen binden, maar op 24 april lieten ze wel weten dat ze de beperking van de produktiegroei met 7,5 procent die ze begin 1987 invoerden, het komende haifjaar nog zullen voortzetten.
De grootste olieproducent ter wereld, de Sowjet-Unie, was niet bij het overleg vertegenwoordigd. Maar, aldus een delegatielid, ,,we hebben contact met de Russen gehad en hopen dat binnenkort weer met ze te hebben.''
Ook Groot-Brittannië, de grootste olieproducent op de Noordzee, staat geheel buiten de plannen.
De Verenigde Staten, in grootte de tweede producent ter wereld, verkeren in een merkwaardig parket. De regering Reagan is net als de regering Thatcher vurig aanhanger van het vrije marktbeginsel en tegenstander van het manipuleren (lees opdrijven) van de prijs door het aanbod kunstmatig te beperken.
De Amerikaanse minister van energie, John S. Herrington, heeft in de week voor het Weense overleg zijn uiterste best gedaan het overleg van OPEC en niet-OPEC-landen al bijvoorbaat als kansloos af te schilderen. Samenwerking zou ,,tot mislukken gedoemd'' zijn.
De Venezolaanse minister van olie Arturo Hernandez Grisanti reageerde op 26 april fel op deze ,,agressieveaanvallen'' van Herrington.

,,Deze bijeenkomst is niet tegen wie dan ook gericht, ook niet tegen de Verenigde Staten", aldus Hernandez Grisanti. ,.Wij proberen alleen een bepaald prijsniveau te herstellen. En ik geloof niet dat dit in strijd is met het nationale belang van de Verenigde Staten. Want de Verenigde Staten hebben de hoogste produktiekosten, hun bewezen oliereserves zijn al drie a vier jaar afgenomen, en de produktie is sinds 1985 een miljoen vaten per dag lager. De stabilisering van de oliemarkt die OPEC nastreeft is in het belang van iedereen, ook van de Verenigde Staten."
Elders in Wenen hield zich op dat moment een invloedrijke Amerikaan beschikbaar voor gesprekken met OPEC, die het volkomen met Hernandez Grisanti eens. en met Herrington oneens was.
Kent Hance is een van de drie leden van de Texas Railroad Commission, het orgaan dat toezicht houdt op de olieproduktie in Texas (ruim 2 miljoen vaten per dag).
Texas is door de lage en schommelende olieprijs zwaar getroffen, en Hance heeft laten weten er best voor te voelen in overleg met OPEC minder op de markt te brengen als daarmee de prijs kan worden opgeschroefd.
Hance voerde in Wenen al gesprekken met verschillende delegaties.
Dat hij daarmee dwars tegen het beleid van de Amerikaanse federale regering in gaat lijkt hem weinig te deren. ,,Ik heb de ministeries van energie en buitenlandse zaken hier twee weken geleden een brief over gestuurd. Maar ze hebben me niet geantwoord.
De Texas Railroad Commission heeft van de jaren twintig tot de jaren zeventig de internationale olieprijzen bepaald, en we willen de OPEC daar nu graag weer in bijstaan."

Concrete resultaten afhankelijk van OPEC-overleg

De stemming was goed - en dat is één van de twee belangrijkste resultaten van het tweedaagse overleg, in Wenen, tussen een commissie van de Organisatie van olie-exporterende landen (OPEC)en zes onafhankelijke olieproducerende landen over de stabilisering van de olieprijs. ,,Het is lang geleden dat de stemming bij OPEC zo goed is geweest", liet een lid van Venezolaanse delegatie zich op 27 april ontvallen.
Het andere - meer concrete - resultaat is dat de onafhankelijke groep heeft aangeboden ter ondersteuning van de prijzen de komende twee maanden vijf procent minder olie te exporteren. De OPEC moet dan wel een vergelijkbaar gebaar maken.

In de avond van 28 april komt een voltallige OPEC-ministersvergadering bijeen om zich over het voorstel te buigen. Dan zal blijken of de uitstekende sfeer niet vooral te danken was aan de omstandigheid dat van OPEC slechts een groepje van zes ministers aan de besprekingen deelnam.
Als op 28 april de olieministers van alle dertien OPEC-landen om de tafel schuiven, spelen, naast de zakelijke verschillen van inzicht, de veel ernstiger politieke spanningen een rol.
De oorlog tussen Iran en Irak bemoeilijkt het functioneren van de OPEC al sinds het begin van de Golf-oorlog en daar komen nu de steeds verder toegenomen spanningen bij tussen Koeweit en Iran (na de recente vliegtuigkaping) en tussen Saoedi-Arabië en Iran (na het verbreken van de diplimatieke betrekkingen).
Hoe zinvol het beraad met de zes niet-OPEC-landen is geweest. kan pas worden vastgesteld als blijkt of de OPEC het eens kan worden over een antwoord op het aanbod van deze groep buitenstaanders.
Officieel komen de OPEC-landen slechts in een zogeheten consultatieve zitting bijeen, maar al ze produktie- of exportbeperkende maatregelen willen nemen, is het voldoende om het overleg het predikaat buitengewone zitting te verlenen.
Volgens een officiële verklaring hebben de zes niet-OPEC-landen als voorwaarde aan hun twee maanden durende exportbeperking van vijf procent verbonden dat de OPEC hier een ,,verhoudingsgewijs vergelijkbaar" gebaar tegenover stelt.
Want deze landen hebben geen zin alleen op te draaien voor het in evenwicht brengen van vraag en aanbod; en tegelijk klanten kwijt te raken aan de OPEC. Het garanderen van ,,een stabiele oliemarkt is de verantwoordelijkheid van iedereen (lees: alle producenten) en de lasten daarvan moeten dan ook verdeeld worden", schrijven ze in hun slotverklaring.
Maar is de OPEC wel bereid haar exportvolume, dat de afgelopen acht jaar al met dertig procent is teruggelopen, nog verder te beperken - ook al is het in overleg met enkele niet-OPEC-producenten en slechts voor een korte periode? Het zal een bittere pil zijn voor de lidstaten die nu al veel moeite hebben zich neer te leggen bij hun exportquota.

(NRC/H'blad 11-4-1988)

In december 1987 besloot de OPEC tot een produktieplafond van 15,06 miljoen vaten per dag voor twaalf van de dertien landen.
Evenals in het voorgaande jaar weigerde Irak deze overeenkomst te ondertekenen, omdat het gezien de oorlog met Iran meende recht te hebben op meer dan de 1,5 miljoen vaten per dag die het toegewezen zou krijgen.

Nu produceert Irak 2,4 miljoen vaten per dag precies de overproduktie van bijna een miljoen vaten per dag die OPEC en niet-OPEC-landen nu met zoveel moeite uit de markt proberen te nemen.
Met andere woorden: als OPEC in eigen huis orde op zaken had kunnen stellen en alle leden in het gareel had kunnen houden, was de hele excercitie met niet-OPEC-landen en de eventuele exportbeperking niet nodig geweest.
De oliediplomaten van de OPEC kunnen hun tanden stuk bijten op de nogal vage formulering ,,verhoudingsgewijs vergelijkbaar", de voorwaarde die de niet-OPEC heeft gesteld aan een maatregel van OPEC.
Is een plechtige belofte van de OPEC om zich nu - na een lange traditie van overschrijdingen - toch echt aan het produktieplafond van 15,06 miljoen vaten per dag te houden. .,verhoudingsgewijs vergelijkbaar" met een exportbeperking van de niet-OPEC-landen?

Via deze goocheltruc wist de Indonesische minister van olie Ginandjar Kartasasmita onlangs te melden dat OPEC zonder produktieverlaging (verlaging van het produktieplafond) toch een verlaging van de produktie met 300.000 vaten per dag kon bewerkstelligen. Of de niet-OPEC-landen met dergelijke handigheidjes genoegen zullen nemen is nog niet duidelijk.
Zeker is wel dat de olieprijs uiterst kwetsbaar is. Een gebaar van OPEC dat zal leiden tot samenwerking met de groep niet-OPEC-landen die aan het overleg in Wenen deelnam, kan dan voor meer stabiliteit zorgen.

Een maatregel voor twee maanden is betrekkelijk bescheiden. Niettemin spreken de betrokken niet-OPEC-landen al van ,,het begin van een nieuwe fase van samenwerking", dat een vervolg moet krijgen in ,,voortdurend contact op welk niveau maar wenselijk is". Het zal vooral aankomen op vertrouwen - vertrouwen tussen de zes niet-OPEC-landen en OPEC, en vertrouwen tussen de OPEC-landen onderling. Zolang dat er niet is blijft over iedere mooie afspraak de schaduw hangen van quota-schendingen, kortingen op de officiële richtprijs en - zoals het in de slotverklaring van de niet-OPEC-landen heet, andere ,,destructieve commerciële praktijken".

OPEC bereikt geen akkoord over produktiebeperking. Golfstaten liggen dwars

OPEC heeft van 28 april tot 1 mei in Wenen vergaderd over de uitkomsten van het overleg tussen de OPEC- en de niet-OPEC-staten over mogelijke produktiebeperking van olie ter ondersteuning van de prijs.

Op 1 mei bleek, dat de ministers uit de OPEC-staten geen overeenstemming konden bereiken. Daarmee hadden zij een kans voorbij laten gaan om samenwerking te bereiken met een groep olieproducerende landen, die geen lid zijn van de OPEC.

Een meerderheid van de lidstaten van de OPEC bleek in de nacht van 29 op 30 april bereid tot een produktiebeperking van 300.000 vaten per dag (twee procent), voor de maanden mei en juni. Het voorstel, dat afkomstig was van de Algerijnse minister van olie Belkacem Nabi, kreeg meteen de steun van Ecuador, Gabon, Indonesië, Iran, Libië, Nigeria en Venezuela.
Maar de Arabische Golf-staten Saoedi-Arabië, Koeweit, de Verenigde Arabische Emiraten en Qatar, spraken zich na een dag bedenktijd tegen het voorstel uit.

Irak heeft zich in december 1987 niet aangesloten bij de produktie-afspraken en is dan ook niet betrokken bij een aanpassing daarvan.

De vier dwarsliggers onder aanvoering van Saoedi-Arabië deden in de avond van 30 april een tegenvoorstel waarbij OPEC haar produktie slechts zou beperken met 183.000 vaten per dag, gelijk te verdelen over alle lidstaten.
Dit zou betekenen dat OPEC haar produktie absoluut gezien weliswaar evenveel terugbrengt als de groep niet-OPEC-landen, maar dat het aanbod van deze groep om vijf procent minder te exporteren door OPEC slechts beantwoord zou worden met een produktiebeperking van ruim 1 procent.
Bovendien zouden alle OPEC-landen hun produktie in dit voorstel moeten terugbrengen met 14.000 vaten per dag - voor de reuzeproducent Saoedi-Arabië een reductie van 0,35 procent, maar voor kleine producenten als Ecuador een aanzienlijk gevoeliger teruggang (9,59 procent). Het tegenvoorstel werd verworpen door de acht lidstaten die het Algerijnse plan steunden.

In de avond van 1 mei kwamen de ministers nog een keer bijeen om te proberen de impasse te doorbreken. Maar niet alle lidstaten waren evenzeer doordrongen van het belang de slappe oliemarkt een positief signaal te geven, door een overeenkomst te sluiten en daarmee in te gaan op het aanbod van de niet-OPEC-landen.

De Saoedische minister van olie Hisham Nazer vindt dat OPEC sinds het eind van de jaren zeventig al genoeg van haar marktaandeel heeft verloren aan andere producenten; de OPEC-produktie daalde in die periode van 30 tot 18 miljoen vaten per dag, de Saoedische produktie van 9,9 naar 4,3 miljoen vaten per dag.
Nazer toonde zich dan ook tevreden met het uitblijven van afspraken over produktiebeperkingen in Wenen. ,,Het is een erg gelukkige afloop", aldus Nazer.
De Libische olieminister Fawzi Shashuki liet echter weten: ,,Ik zou veel gelukkiger zijn geweest als we erin geslaagd waren het nu eens te worden over produktiebeperking".

Op 2 mei rond het middaguur werd Brent-olie uit de Noordzee voor levering in juni in een nerveuze markt verhandeld voor $16 tot $16,20 per vat, bijna een dollar lager dan de slotprijs van 29 april.

De verdeeldheid binnen OPEC is te groot om het onderling echt eens te kunnen worden over het te voeren beleid, laat staan dat met anderen overeenstemming kan worden bereikt.
De oorlog tussen Iran en Irak heeft de organisatie in twee kampen verdeeld. Alle pogingen om de politieke spanningen buiten de in beginsel economische besprekingen te houden, zijn tot mislukken gedoemd.
De olie en het geld dat met de export ervan verdiend wordt, zijn te belangrijk om geen rol te spelen in de strategische overwegingen van de betrokken landen.

De oorlogseconomie van Iran heeft een hogere prijs hard nodig, en niet toevallig zijn de Arabische Golfstaten die Irak steunen zo fel gekant tegen een produktiebeperking die zo'n prijsverhoging zou kunnen bewerkstelligen.
Daarnaast is OPEC sterk verdeeld over de vraag of het beleid gericht moet zijn op een zo hoog mogelijke prijs, dan wel op het vasthouden van het marktaandeel waarbij een tijdelijk lagere prijs voor lief genomen moet worden.
De landen met de grootste reserves, en met name Saoedi-Arabië, zijn voorstander van de laatste politiek. Landen met grote behoefte aan geld op korte termijn, in de eerste plaats Iran, streven de eerste beleidslijn na.
Het gevolg van deze ,,tweeslachtigheid binnen OPEC", zoals de Indonesische ex-voorzitter van OPEC, Subroto, het noemde. is dat er onhoudbare compromisbeslissingen worden genomen en dat OPEC slecht functioneert.
Het gebaar van goede wil dat acht van de dertien OPEC-landen wilden maken naar de groep niet-OPEC-landen, was vooral van symbolische waarde. De voorgestelde exportbeperking strekte zich slechts uit over twee maanden, bedroeg niet meer dan *200.000* vaten per dag (in een wereldmarkt waar de totale consumptie 49,2 miljoen vaten per dag bedraagt) en naleving ervan zou niet makkelijk te controleren zijn geweest.
Belangrijke olieproducenten als de Sowjet-Unie, de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Noorwegen waren niet bij de afspraken betrokken.
Bovendien ging het om een beperking van export, en niet van de produktie, zodat sceptici verwachtten dat de produktie gewoon door zou gaan om op een later moment toch nog op de markt gebracht te worden.
Maar niettemin had een overeenkomst binnen OPEC om met de groep buitenstaanders in zee te gaan, een ,,psychologische waarde" kunnen hebben, zoals een oliedeskundige het uitdrukte, die voor de markt in de komende doorgaans slappe maanden van belang had kunnen zijn.
Nu het daar niet van is gekomen, zal OPEC wat minder gemakkelijk kunnen roepen dat ze het stabiliseren van de markt alleen niet af kan. Ze zal eerst met een nieuw, geloofwaardig beleid moeten komen, waarmee haar eigen lidstaten weer vertrouwen krijgen in het nut van afspraken.
De tegenslag die het mislukken van het overleg voor OPEC is, mag overigens niet verhullen dat OPEC op lange termijn de oliemarkt en de hele energiesector zeker beslissend zal bepalen. Van alle bewezen oliereserves in de wereld, bevindt 76 percent zich in OPEC-landen.
Ook de kracht van de nu zo verdeelde organisatie moet niet onderschat worden: in 1986, toen de olieprijzen in een half jaar waren gekelderd van *30* tot 9 dollar per vat, heeft de organisatie bewezen ondanks alle verschillen toch in staat te zijn effectieve maatregelen te nemen. Het jaar 1987 gaf immers een betrekkelijk stabiele olieprijs van rond de 18 dollar te zien.

(FAZ 21-4-1988)

BELGIË

DE STRIJD OM DE GENERALE MAATSCHAPPIJ VAN BELGIË

De strijd om de macht over de Generale Maatschappij van België, de grootste holding van België, is voorlopig beslecht in het nadeel van de Italiaanse ondernemer Carlo de Benedetti en zijn latere Belgische medestander André Leysen, van de Gevaert-Holding. die aanvankelijk de zijde van de Generale Maatschappij had gekozen.

Op de buitengewone algemene vergadering van 14 april slaagde de groep rond gouverneur Lamy, en vooral de verzekeringsmaatschappij AG, erin met de hulp van de Franse Compagnie de Suez alle bestuursmandaten in de wacht te slepen.

Half juni 1987 begon de geheimzinnige handel 'in reserve-aandelen van de Generale Maatschappij. In financiële kringen heerste de grootste onzekerheid over wat aan de hand was en niet alleen de Generale Maatschappij, maar heel België kwam in de internationale belangstelling te staan. Algemeen luidde het dat de overname van de Generale gelijk zou staan met de overname van België.

De Generale Maatschappij werd in 1822, voor de onafhankelijkheid van België, opgericht door koning Willem onder de benaming Algemene Nederlandse Maatschappij ter begunstiging van de Volksvlijt. Het doel was de industrialisering van de zuidelijke Nederlanden als aanvulling op het handeldrijvende noorden. Na de onafhankelijkheid van België in 1830 werd de benaming Société Générale de Belgique. In 1975 kreeg de maatschappij opnieuw een Nederlandse benaming.

Tot aan de oprichting van de Nationale Bank van België was ze niet alleen handelsbank, maar ook emissiebank. Zij gaf dus bankbiljetten uit en was tevens de kassier van de staat. De Generale overleefde moeiteloos alle internationale crisissen en twee wereldoorlogen. Problemen kwamen er pas in het begin van de jaren zestig met de onafhankelijkheid van Kongo, de crisis in de steenkoolsector en later de staalnijverheid en textielsector.

Het beleid dat de regeringen-Marteris voerden ter stimulering van de beurs en het risicodragend kapitaal deed de Generale weer financieel vrijer ademen. Op korte termijn investeerde zij grote bedragen in wat toekomstgerichte sectoren worden genoemd, vooral Belgische en Nederlandse maatschappijen die gespecialiseerd zijn in grondstoffenhandel Meteen ook deed de holding zijn intrede in de telecommunicatie. met name Alcatel, de gezamenlijke onderneming van het Amerikaanse ITT en het Franse CGE, de media en de financiele dienstverlening. In dit verband bezit de Generale sedert 1986 de helft van het kapitaal van Dillon Kead. de Londense dochteronderneming van een van de oudste investeringsbanken van New York.

In meer dan honderd Belgische bedrijven bepaalt de Generale vandaag het beleid en zij participeert in het kapitaal van meer dan duizend binnen- en buitenlandse ondernemingen. In de non-ferrosector heeft zij nog steeds een leidinggevende rol op wereldvlak. Zij domineert de Belgische energiesector, zij controleert de grootste bank van België, met name de Generale Bank. en heeft een stevige voet in de verzekeringswereld, de cementnijverheid, de scheepvaart en de sectoren papier, diamant, wapens en munitie, electronica, spoorwegmateriaal, chemie.

De geheimzinnige handel in de reserve-aandelen van de Generale, waarvan op korte termijn meer dan een half miljoen van eigenaar veranderden, werd dan ook van zeer nabij gevolgd door de hele financiële en industriële wereld in binnen- en buitenland, Beursmakelaars gisten naar de koper en de namen werden genoemd van het Japanse makelaarskantoor Nomura, de Japanse holding Sumitomo, de Italiaanse industrieel De Benedetti, die via zijn Franse holding Cerus reeds een participatievan 1% had in de Generale, de Franse overnamespecialist Bernard Tapie, de Britse industrieel Lord James Hanson, de Franse verzekeringsmaatschappij UAP en de groep Worms.

Eind juli 1987 was het kapitaal vertegenwoordigd door 27 miljoen aandelen, die op de beurs elk 4.080 fr. waard waren. De beurswaarde van de Generale Maatschappij bedraagt dus ongeveer 110 miljard fr..Ongeveer 10% van de aandelen waren in vaste handen: de verzekeringsmaatschappijen AG, Royale Belge en Assubel, de Mutuelle Solvay, de Boerenbond, koningshuizen en kerkelijke instellingen. Naast deze vaste aandeelhouders waren er de beleggingsfondsen, die ongeveer 6% van het kapitaal bezaten, maar geen stemrecht hadden. Voor het overige bezat een groep Vlaamse zakenlui een vrij aanzienlijke participatie, die geraamd werd op 10%. Maar het merendeel van de aandelen van de Generale was in handen van tienduizenden gezinnen.

Half augustus 1987 werd met het Franse CGE en het Japanse Sumitomo een akkoord bereikt, waarbij beide in fasen tot het kapitaal van de Generale zouden toetreden. Een week later kocht de Franse groep Dumenil-Leble 750.000 aandelen en nam daarmee een participatie van **3%.** De Generale wees op het belang van de aanwezigheid van drie buitenlandse stabiele aandeelhouders.

Begin september tekenden de vennootschap Artois-Piedboeuf Interbrew en de Franse groep Lazard in op een kapitaalverhoging van 1,8 miljard met respectievelijk 475.000 aandelen en 1,025 miljoen aandelen.

Op de buitengewone algemene vergadering van 8 september 1987 ging de Generale over tot een kapitaalsverhoging ten belope van 20 miljard om zich te wapenen tegen ongewenste overnamepogingen

De buitengewone algemene vergadering van de Generale Maatschappij van België koos op 14 april te Brussel 12 nieuwe bestuurders. Carlo de Benedetti (r.) en André Leysen (1.1krcgcn niet voldoende stemmen om te worden gekozen.

Uiteenzetting van Gouverneur Lamy

Gouverneur René Lamy deelde de buitengewone algemene vergadering van 8 september 1987 o.m. het volgende mee:

,,Wij zijn op deze Buitengewone Algemene Vergadering bijeengekomen om beslissingen te nemen die voor de toekomstige ontwikkeling van de Generale Maatschappij van belang zijn

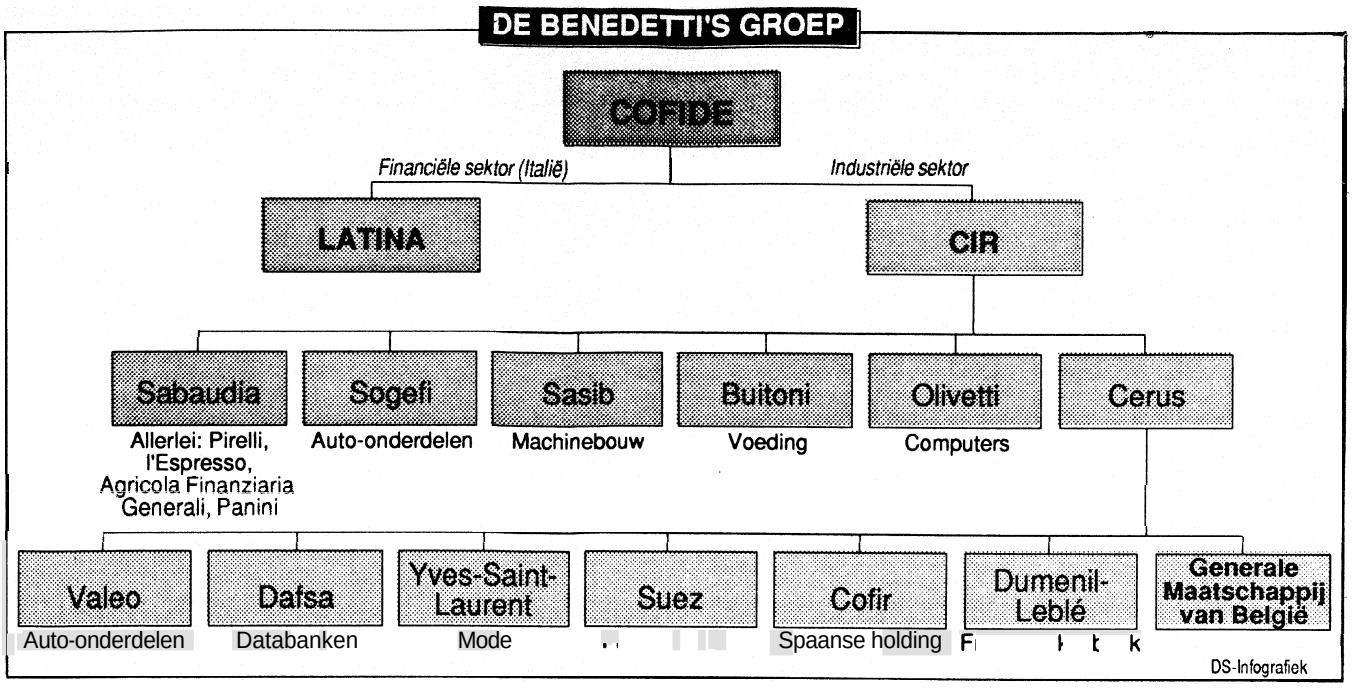
en de leden van de Raad danken u omdat u zo talrijk bent gekomen om uitspraak te doen over de daartoe voorgestelde resoluties.
In de eerste plaats betreft het een kapitaalsverhoging door de uitgifte van aandelen, die voor de huidige aandeelhouders zullen worden gereserveerd. Die uitgifte zal geschieden in de verhouding van één nieuw aandeel voor tien oude; zij zal in oktober aanstaande worden uitgevoerd.
Thans kan men met redelijke zekerheid schatten dat die uitgifte uw Maatschappij een bijkomend eigen vermogenvan zowat 9 miljard frank zal opleveren. Wij menen in ons verslag van deze Vergadering te hebben aangetoond dat een inbreng van nieuwe middelen onontbeerlijk is voor de voortzetting van de financieringsverrichtingen die de specialiteit zijn van een maatschappij als de onze, indien zij het fundamentele evenwicht van haar balans wil handhaven.

Wij vragen u ook, en voor de vierde maal, een aanvullende kapitaalverhoging goed te keuren die bestemd is voor het personeel van de Generale Maatschappij van België en voor de directiekaderleden van onze geaffilieerde vennootschappen. Zij zou betrekking hebben op 50.000 reserve-aandelen, uitgegeven tegen dezelfde inschrijvingsprijs als die welke voor de aandeelhouders zal worden bepaald. Er wordt u voorgesteld, voor dat bescheiden aantal reserve-aandelen afstand te doen van uw voorkeurrecht dat in onze statuten is bepaald.
De wederaanleg van het toegestane kapitaal is de derde belangrijke beslissing waarover u zich zult moeten uitspreken. Overeenkomstig de wet en de statuten komt het erop aan, uw Raad ertoe te machtigen, het maatschappelijke kapitaal in de strikte zin in één of meer malen tijdens een periode van vijf jaar vanaf heden, ten belope van 20 miljard frank te verhogen.
Dit voorstel is het logische gevolg van de voor het eerst op 7 mei 1985 door de Vergadering van aandeelhouders genomen beslissing, de Generale Maatschappij van een toegestaan kapitaal te voorzien. Het is ook gerechtvaardigd door het tempo waarin uw Raad tot dusver deze mogelijkheid heeft benut.
Beschikken over een toegestaan kapitaal is vandaag de dag onoritbeerlijk voor een doeltreffend beheer van handelsvennootschappen; dank zij dat middel kan men het kapitaal soepel en snel verhogen en dus gelegenheden tot investering of tot inzameling van nieuwe fondsen, die zich in het zakenleven geregeld voordoen, aan te grijpen.
Zoals in ons verslag is vermeld, hebben wij in november 1985 en in januari 1987 reeds van dat middel gebruik gemaakt, in de eerste plaats om tot de Europese kapitaalmarkt toegang te krijgen - wat destijds een première was - en vervolgens om warrants of inschrijvingsrechten te koppelen aan een lening in DM die door een van onze dachtermaatschappijen werd uitgegeven. Die twee verrichtingen, welke binnen een zeer korte tijdsspanne werden uitgevoerd, hebben het beschikbare saldo van het toegestane kapitaal tot 3,550 miljard verminderd, wat een ruim voldoende rechtvaardiging is voor de wederaanleg ervan, en ook voor het bedrag van 20 miljard frank, voor vijf jaar, dat u word voorgesteld. Over twee jaar werd immers nagenoeg 6,5 miljard opgenomen op het aanvankelijk door uw Vergadering toegestane kapitaal van 10 miljard.
De afgelopen dagen hebben wij het toegestane kapitaal, in een andere samenhang, benut voor een fractie van het nog beschikbare saldo, met name ten belope van 1.878 miljoen frank; over de afstand van het voorkeurrecht van de aandeelhouders, ingegeven door het belang van de maatschappij, verstrekten wij uitleg in een bijzonder verslag dat, zoals de wet voorschrijft, ter Griffie van de Handelsrechtbank is gedeponeerd.
Het is u wel bekend dat een van de oogmerken die wij nastreven, bestaat uit de samenstelling van een trouw, vriendschappelijk, coherent hoewel gediversifieerd aandeelhouderschap. Ik vermeld hier het essentiële argument ervan. Wij hebben in die zin ondubbelzinnige verklaringen afgelegd zodra er praktische maatregelen waren genomen om de kapitaalbronnen te internationaliseren waaruit de Generale Maatschappij kon putten. De eerste concrete maatregelen om stabiele aandeelhouders in het buitenland aan te trekken. dateren reeds van verscheidene maanden geleden. Het zijn de omstandigheden van de afgelopen weken en ons streven naar de voortzetting van een beleid - wat niet betekent dat dit laatste onwrikbaar vast staat of versteend is - die ons ertoe hebben aangezet, in snel tempo enkele stappen op die weg te zetten. Er werd uitdrukkelijk melding van gemaakt in het persbericht dat amper acht dagen geleden werd verspreid. (...)
De wederaanleg van dat toegestane kapitaal, welke volkomen natuurlijk in de lijn ligt van de expansie van de zaken van uw Maatschappij, is niet gericht tegen de belangen van de aandeelhouders, van wie wij trouwens de opdrachthouders zijn, en wier vertrouwen wij wensen te blijven genieten. Vroeger werden in elk afzonderlijk geval maatregelen genomen opdat de bestaande aandelen geen vermogensverwatering zouden ondergaan; dat zal evenzeer het geval zijn in de toekomst. Er zal van het voorkeurrecht slechts worden afgeweken indien het belang van de vennootschap zulks vereist, op grond van de omstandigheden die aan elke verrichting eigen zijn.
Het is onze bedoeling, van de mogelijkheid die u ons opnieuw zou geven, bij voorrang gebruik te maken voor de inzameling van kapitalen onder gunstige voorwaarden, of nog voor het scheppen van relaties en het realiseren van verwervingen overeenkomstig de grote lijnen van de strategische ontwikkeling van uw Maatschappij. Want die ontwikkeling, die uw belangen bevordert, is ons allereerste doel. Indien nodig zullen wij echter niet aarzelen om het toegestane kapitaal aan te wenden om aandelen bij bevriende entiteiten te plaatsen, teneinde de structuur van het aandeelhouderschap nog te verstevigen. Niet dat wij ons zouden willen onttrekken aan de censuur van een algemene vergadering van aandeelhouders. Maar wij zijn de mening toegedaan dat het een van de taken van onze functie is, het door u goedgekeurde beleid voort te zetten en tegelijk te voorkomen dat men op vijandige wijze de hand legt op een geheel van belangen dat onbetwistbaar gewichtig is voor ons land en voor de gewesten waaruit het bestaat of, met andere woorden, voor een nog geïndividualiseerd gedeelte van Europa.(...)

Ten slotte, dames en heren, verwacht u van mij wellicht enige commentaar over de omvangrijke transacties die in juni en juli jongstleden de markt van het reserve-aandeel op de Beurs van Brussel hebben gekenmerkt. Ik zal trachten, aan die wens van u te voldoen, op het gevaar af, u teleur te stellen, omdat, zoals u bekend is, het overgrote deel van ons kapitaal verdeeld is in aandelen aan toonder, en ook om dat wij de identiteit niet kennen van de partijen die betrokken zijn bij de transacties welke iedere dag op reserve-aandelen worden uitgevoerd.
Bovendien verplicht de Belgische wetgeving een belangrijke aandeelhouder nog steeds niet, zich bekend te maken, noch aan de directie van de Maatschappij, noch aan de instellingen die de beurs controleren. In dat opzicht tasten wij dus in het absolute duister. Indien een aandeelhouder zich niet bekend maakt, meer in het bijzonder door de deponering van zijn effecten met het oog op een algemene vergadering, hebben wij geen enkel middel om hem te identificeren,en wij trachten het trouwens ook niet te doen.
De toeneming van het volume der transacties op de reserve-aandelen lijkt ons verband te houden, zowel met de kenmerken van onze Maatschappij zelf als met die van een beursmarkt welke geleidelijk aan internationaal wordt.
De jongste tien jaar is de Generale Maatschappij qua beurskapitalisatie ruim tienmaal groter geworden. Zij werd zodoende een behoorlijk grote maatschappij, die de belangstelling van de buitenlandse institutionele beleggers waard is; de ter beurze verhandelde volumes zijn groter, en het papier is mobieler dan vroeger het geval was.
De aandacht van die beleggers kon worden getrokken door het feit dat de activiteiten van onze Maatschappij, in de lijn van een vooraf bepaald beleid, steeds internationaler zijn: aldus is zij zowel aanwezig in het consortium voor de Kanaalttunnel als in Alcatel NV, de vennootschap die de activiteiten van CGE en van ITT op het gebied van de telecommunicaties groepeert. Zij nam deel aan privatiseringsverrichtingen in Frankrijk. Zij nam een belang in een Spaanse vennootschap, samen met de Groep de Benedetti. Ten slotte ontplooide zij een drukke activiteit in de City.
Bovendien heeft de Generale Maatschappij reeds tweemaal een beroep op de internationale kapitaalmarkt gedaan. Zoals u bekend is, zijn wij eveneens voornemens, ons resenre-aandeel ook in het Verre Oosten bekend te maken.
Dat alles heeft tot gevolg gehad dat financiële analisten de mening hebben geuit dat het reserve-aandeel, in de huidige omstandigheden en in vergelijking met wat andere markten qua stabiliteit en rentabiliteit te bieden hebben, een goede belegging was. Sommigen onder hen hebben ons aandeel, zoals trouwens ook de aandelen van andere Belgische maatschappijen, voor de aankoop aanbevolen.
Daar de kopers vaak institutionele beleggers zijn, gaat het telkens om vrij aanzienlijke bedragen; zij konden een opvallende weerslag op de Beurs uitoefenen, wat op de markten een meesleepeffect had. Terloops zij erop gewezen dat het reserve-aandeel op halflange termijn niet van de Belgische index der termijnwaarden is afgeweken.

Onder die nieuwe aandeelhouders hebben sommigen zich voor uw Raad van Bestuur bekendgemaakt. Wij verwelkomen hen dan ook heden op deze vergadering. Wij danken hen voor het vertrouwen dat zij in de Generale Maatschappij stellen en wij zullen ons best doen om hen niet te ontgoochelen.
Natuurlijk hebt u in de pers ook heel andere verklaringen gelezen, minder prozaïsche dan die welke ik u zojuist gaf. Ik van mijn kant kan ze noch bevestigen, noch ontkennen, omdat ik niet over betrouwbare informatie beschik; de verantwoordelijkheid ervoor berust bij hen die ze hebben geformuleerd. Er is er slechts één die ik ten stelligste kan logenstraffen: namelijk dat uw Raad, rechtstreeks of onrechtstreeks, in die stijging van de koersen de hand zou hebben gehad."

De buitengewone algemene vergadering gaf toestemming tot de kapitaalsverhoging, maar voor het eerst was er kritiek vanwege sommige aandeelhouders. Er werd op gewezen dat het de zesde kapitaalsverhoging is in vier jaar. Waarom heeft de directie nooit activa afgestoten om kapitaal vrij te maken? Dat zou kapitaalsverhoging overbodig hebben gemaakt en zou de koers van het aandeel ten. goede zijn gekomen. Er werd op gewezen dat het reserve-aandeel in 1973 3.500 fr. kostte. Veertien jaar later bedraagt de koers slechts 3.800 fr. of een stijging met slechts 8%. Dat is minder dan de inflatie over die periode. Ten slotte werd erop gewezen dat de vijandige aankopen het bewijs zijn van slecht beheer, want enkel slecht geleide

maatschappijen zijn de uitverkoren slachtoffers van ,,piraten". Internationaal staat de Generale nergens en in haar portefeuille zitten deelnemingen die dat niet waard zijn, zoals Fabrique Nationale (FN), Gechem, Cuivre et Zinc, Brugeoise et Nivelle (BN). Acec, Carbochim en Vieille Montagne. Een aandeelhouder drong aan op de vervanging van de top van de Generale door jonge managers ,,die de toekomst voor zich hebben", waarop gouverneur Lamy zeer boos werd en de spreker het woord ontnam.

Na deze buitengewone algemene vergadering keerde de rust weer rond het reserve-aandeel van de Generale. Maar in de eerste helft van januari 1988 laaide de handel weer op en zowel op de beurs als erbuiten werden honderdduizenden reserve-aandelen verhandeld. In de loop van januari versnelde deze handel gestadig tot een zeer hoog tempo werd bereikt en beursmakelaars gewaagden van een blitzoffensief.

Er kwamen bovendien barsten in de verdedigingsmuur, die de directie in september rond de Generale had opgetrokken. Op 15 januari was het reserve-aandeel 3.250 fr. waard en waren de Frans-Amerikaanse zakenbank Lazard (4.01%), de Belgische verzekeringsmaatschappijen AG (3,33%) en Royale Belge (3,03%), de Franse groep Dumenil-Leblé (2,94%), de Belgische groep Artois-Piedboeuf (1,86%), de Franse holding van De Benedetti (0,98%) en de Belgische verzekeringsmaatschappij Assubel (0.92%) de grootste (bekende) aandeelhouders.

Op de buitengewone algemene vergadering van september bleek dat de ,,vrienden van de Generale" slechts 20% van het kapitaal vertegenwoordigden, wat betekent dat 80% van de aandelen onder het publiek is verspreid en snel van eigenaar kan veranderen. De aandeelhoudersstructuur van de Generale was dus zeer kwetsbaar.

De in september opgetrokken verdedigingsmuur bestond uit een toegestaan kapitaal, waardoor de raad van bestuur eensklaps 15,9 miljoen nieuwe aandelen kon uitgeven zonder voorkeurrecht voor de bestaande aandeelhouders.

Bankcommissie

Maar in haar jaarverslag gaf de Bankcommissie ondubbelzinnig te kennen tegen de uitgifte van nieuwe aandelen gekant te zijn in geval een openbaar bod op een onderneming wordt uitgebracht. Dat was een eerste scheur in de onneembaar geachte burcht die de Generale was geworden. En de gevolgen bleven niet lang uit.

Nadat hij de avond tevoren gouverneur Lamy op de hoogte had gebracht, maakte Carlo de Benedetti, voorzitter van het Italiaanse Olivetti en van de Franse holding Cerus, zich op 18 januari publiek bekend als de koper van de miljoenen reserve-aandelen.

Hij verklaarde 18,6 % van de aandelen van de Generale Maatschappij in handen te hebben en wou via een openbaar bod op nog eens 15% de controle over de holding verwerven.

Als tegenzet besloot de raad van bestuur van de Generale 16 miljoen nieuwe aandelen uit te geven om de onafhankelijkheid van de Generale te bewaren en het beslissingscentrum in België en in Belgische handen te houden. ,,Indien De Benedetti met vriendschappelijke bedoelingen met ons was komen praten, dan zouden we zeker zaken hebben gedaan. We zijn trouwens met hem geassocieerd in zijn Spaanse maatschappij. Hij heeft met ons geen voorafgaande consultatie gepleegd, hoewel we hem regelmatig hebben ontmoet", aldus gouverneur Lamy op een persconferentie. Het naar buiten treden van de top van de Generale was nog ongewoner dan Eyskens' tussenkomst op de Brusselse beurs.

De notering van de Generale-aandelen op de beurs werd inderdaad voor 48 uren geschorst op verzoek van minister van financiën Mark Eyskens. Een dergelijk verzoek is zeer uitzonderlijk. Eyskens zei dat het vermoeden bestond dat de recente aankopen op de beurs in feite een onregelmatig openbaar bod waren, die de doorzichtigheid van de aandelenmarkt verstoorden.

In Parijs verklaarden Carlo de Benedetti van Cerus en Jacques Letertrevan de zakenbank Dumenil-Leblé dat zij hun gezamenlijke participatie in de Generale op 18,6% hadden gebracht en dat zij hun deelneming verder wilden optrekken. De Benedetti ondernam reeds stappen bij de Bankcommissie om een openbaar bod te doen op een deel van de nog uitstaande reserveaandelen. Hun plannen pasten in de opbouw van een grote Europese hol-

ding in het vooruitzicht van de Europese eenheidsmarkt met ingang van 1993. Sterke man achter de hele operatie is Carlo de Benedetti, die ook de belangrijkste aandeelhouder is geworden in Dumenil-Leblé. De holding Cerus werd in de helft van 1986 opgericht als werkinstrument voor de Europese activiteiten van De Benedetti. Hij beklemtoonde dat hij de controle over de Generale wilde verwerven, waarna hij bereid was een deel van zijn participatie af te staan aan Belgische bondgenoten. Hij noemde echter twee voorwaarden: De Benedetti wil de belangrijkste aandeelhouder zijn, die de strategie en het management bepaalt en ten tweede wil hij de Belgische bondgenoten zelf kiezen. Hij weerlegde de bewering van gouverneur Lamy als zou hij de controle over de Generale willen verwerven. Hij zei alleen de belangrijkste aandeelhouder te willen zijn.

Loopbaan De Benedetti

Carlo de Benedetti is *53* jaar oud. Hij nam begin van de jaren zeventig een hoge vlucht. In 1972 bracht hij het door zijn vader opgerichte familie-bedrijf voor de produktie van metalen buizen onder in de firma Gilardini, die hij in vier jaar tijd uitbouwde tot de grootste Italiaanse producent van auto-onderdelen. Gianni Agnelli vroeg hem in 1976 directeur te worden in zijn autoconcern Fiat. De Benedetti aanvaardde en ruilde zijn participatie in Gilardini voor een belang van 6% in Fiat. Hij bleef precies honderd dagen bij Fiat en het is nooit duidelijk geworden waarom hij opstapte. Hij verkocht zijn aandelen opnieuw aan Fiat en met een deel van de opbrengst verwierf hij de controle over de Compagnia Industriale Reunite (CIR). Hij maakte er snel een conglomeraat van dat actief is op vele gebieden.

Hij verwierf pas echte internationale bekendheid toen hij in 1978 een participatie nam in Olivetti en er meteen afgevaardigd bestuurder werd. Sedert 1983 is hij voorzitter van Olivetti. Binnen enkele jaren vormde hij de noodlijdende fabrikant van schrijfmachines om tot Europa's grootste informatica-en buroticaconcern. Eind 1983 sloot hij een akkoord met de American Telegraph & Telephone (AT&T), waarbij AT&T een belang nam van 25% in Olivetti, met de mogelijkheid dat na vier jaar op te voeren tot ten hoogste 40%.

Voorts werd De Benedetti ook actief in financiele sectoren en verzekeringsmaatschappijen. Sluitsteen van zijn imperium is de overkoepelende holding Cofide (Compagnia Finanziaria de Benedetti). De industriele participaties vallen onder de sub-holding CIR en zijn gegroepeerd rond vier grote bedrijven: Olivetti, Buitoni (voeding), Sasib (machinebouw, engeneering) en Valeo (auto-onderdelen). Tussen CIR en Valeo zit zijn Franse holding Cerus, waarlangs hij zijn participatie in de Generale Maatschappij heeft opgebouwd.

De uitbouw van het hele netwerk gebeurde de jongste jaren zo snel dat zelfs gespecialiseerde waarnemers moeite hebben om de rode draad door de operaties te ontdekken.

1987 had het jaar van de consolidatie van het imperium van De Benedetti moeten worden. Het werd integendeel een indrukwekkend jaar op het vlak van nieuwe participaties. Eind augustus had Olivetti al tien aankopen, joint-ventures of minderheidsparticipaties verricht. Buitoni had in Frankrijk en Italie drie bedrijven opgekocht. Valeo realiseerde een overname, Sasib kocht vier bedrijven op en Sabaudia nam een participatie in een papierbedrijf.

In mei 1987 was hij samen met gouverneur Lamy in New York op de vergadering van de internationale adviesraad van de Morgan Bank.

Hij heeft er Lamy verteld dat een groep beleggers hem 10% van de reserve-aandelen van de Generale Maatschappij had aangeboden De Benedetti: ,,Ik vroeg hem wat ik moest doen. Na een uur bedenktiid zei Lamy me dat voorstel te laten voor wat het is omdat de directie niet gelooft dat een dergelijk blok bestaat en omdat bovendien het aandeelhouderschap gestabiliseerd is. Welnu ik heb deze zomer gemerkt dat er van een stabiel aandeelhouderschap helemaal geen sprake was. Toen we met Cerus in december 1987 gesprekken aanknoopten met de zakenbank Dumenil-Leblé, stelden we vast dat ze een belang van 3,5% had in de Generale. Van toen af is alles bliksemsnel gegaan''.

Handelsrechtbank

Op 19 januari verbood voorzitter Jean-Louis Duplat van de Brusselse Rechtbank van Koophandel de Generale Maatschappij haar maatschappelijk kapitaal te verhogen. Dat verbod had de rechter om 1 uur 's ochtends uitgevaardigd op verzoek van de holding Cerus. De kapitaalsverhoging ten belope van 40 miljard fr. (12 miljoen aandelen, ondergebracht in de vennootschap Sodecom) zou immers de participatie van De Benedetti van 18,6% tot 12% reduceren.

Rechter Duplat stelde dat van de mogelijkheid van een kapitaalsverhoging geen gebruik mag worden gemaakt als er een openbaar aankoopbod is of als dat aangekondigd is. Gouverneur Lamy wist zondagavond (17 januari) van De Benedetti dat er een openbaar bod zou komen en door zondagavond ijlings nog het kapitaal te verhogen ging de Generale in tegen de richtlijnen van de Bankcommissie.

Duplat voerde ook aan dat er geen aanwijzingen waren dat de aankopen van Cerus op de beurs op vrijdag 15 januari (dag waarop de Benedetti de meeste reserve-aandelen kocht) een onregelmatig bod vormden. Duplat verbood de Generale nog perscommuniqués uit te geven voordat die zijn goedgekeurd door de Bankcommissie.

De top van de Generale legde het vonnis van de handelsrechter naast zich neer omdat het te laat kwam en de kapitaalsverhoging al volledig was doorgevoerd toen de deurwaarder met het bevelschrift aanbelde.

De Benedetti noemde de kapitaalsverhoging met 40 miljard absurd.

,,Het kan toch niet dat men op één avond een oweratie van die omvang beslist zonder te weten bij welke partners die nieuwe aandelen geplaatst kunnen worden. Dergelijk initiatief is allesbehalve doorzichtig en past niet in een marktsysteem'', aldus De Benedetti.

Op 20 januari 's avonds vaardigde rechter Duplat een nieuw bevelschrift uit dat de Generale Maatschappij en haar dochtervennootschap Sodecom verbood de nieuwe aandelen van de kapitaalsverhoging werkelijk af te staan en te leveren aan de intekenaars. Tevens verbood hij de nieuwe aandelen in te schrijven in het register van de aandelen op naam en schortte hij de maatschappelijke rechten op die aan de nieuwe aandelen zijn verbonden. onder meer het stemrecht.

Eerder op de dag had de Bankcommissie de kapitaalsverhoging indirect goedgekeurd. In een communiqué werd gezegd dat de Bankcommissie ten minste vijftien dagen op voorhand op de hoogte moet worden gebracht van een gepland bod tot overname van een deel of de totaliteit van de aandelen van een onderneming. Daarbij moet een dossier worden ingediend. Pas wanneer de Bankcommissie dat dossier heeft onderzocht en goedgekeurd, mag het bod aangekondigd en uitgebracht worden. Vermits dat nog niet is gebeurd was er nog geen sprake van een openbaar bod, toen de Generale besloot haar kapitaal te verhogen, aldus de Bankcommissie.

Op 22 januari tekende de Generale Maatschappij verzet aan tegen de bevelschriften van rechter Duplat.

Op een persconferentie bestempelde gouverneur Lamy het optreden van De Benedetti als imperialistisch. ,,Wijwillen niet gekoloniseerd worden'', zei hij.

Bij de hervatting van de beursnotering op 22 januari was er uiteraard massale belangstelling voor de Generale-aandelen, waarvan er 474.000 werden verhandeld.

Stand van het aandeelhouderschap op 22 januari, meegedeeld door de Generale:

	aandelen	%
Sodecom	12.000.000	29,88
Dumenil-Leblé	?	5,75
Cerus	?	5,47
Beleggingsfondsen	1.493.706	3,72
Groep Lazard	1.127.500	2,81
Groep AG	1.031.955	2,57
Royale Belge	941.173	2,34
Gevaert-holding	563.000	1,40
Artois-Piedboeuf	475.000	1,18
CGE	367.786	0,91
Assubel	314.315	0,78
Belgische Boerenbond	216.089	0,54
Bekende institutionelen	663.993	1,65

De gegevens over Dumenil-Leblé en Cerus zijn gebaseerd op verklaringen van De Benedetti. Voor Dumenil-Leblé moeten volgens De Benedetti nog warrants toegevoegd worden, zodat het aantal reserve-aandelen op 783.000 komt.

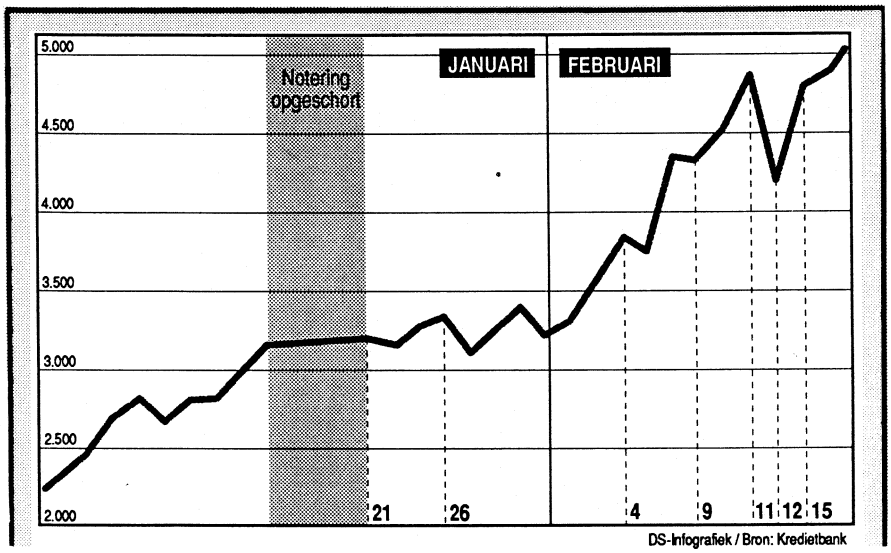
Gevaert-holding

Op 25 januari deelde Gevaert-voorzitter André Leysen mee dat de NV Gevaert zich mengde in het overnamedebat.

In overeenstemming met de directie van de Generale Maatschappij was hij bereid het leiderschap te nemen van een groep, die zich tot doel stelt acht tot

tien miljoen aandelen van het nieuw geplaatste kapitaal van de Generale over te nemen. Die groep zou Belgische en Europese partners bevatten.
Hierbij werd ervan uitgegaan dat de aandelen stemgerechtigd zullen zijn: dat de structuren van de Generale zullen worden aangepast om tot een duidelijker scheiding te komen tussen de dagelijkse leiding van de vennootschap en het toezicht erop; dat de inbreng van Vlaamse partners in het kapitaal een duidelijke weerslag zal vinden in de leiding; dat een versnelde opening naar een Europese samenwerking in het vooruitzicht van 1993 zal worden doorgevoerd.
De Gevaert-holding was dus bereid 24 miljard fr. op tafel te leggen (10 miljoen aandelen waarvan 2,411 fr. per aandeel moet worden volgestort) en zich tot 33,5 miljard te verbinden, want de aandelen worden geplaatst tegen 3.350 fr. per stuk. Leysen zei hiermee voor de Belgische verankering van de Generale te willen zorgen.
Dit initiatief van Leysen zorgde dadelijk voor communautaire reacties, met die van de doorgaans gematigde PS-burgemeester van Charleroi, Jean-Claude Van Cauwenberghe, als hevigste. .,Wanneer het prioritair Vlaamse engagement van Leysen zich doorzet in de beslissing van de Generale, verkies ik duidelijk een Italiaanse De Benedetti boven een Vlaamse De Benedetti", zei hij.
Het Vlaams Economisch Verbond (VEV) stelde dat de Generale niet in buitenlandse handen mag overgaan.

Dat kan echter worden belet als de holding zelf niet sterk staat. Zij kan volgens het VEV alleen sterk worden als er iets fundamenteels gebeurt naar Vlaanderen toe. De Generale moet daarbij zelf haar verantwoordelijkheden opnemen, aldus het VEV.
De voorzitter van het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO), Philippe Bodson, verheugde zich echter over Leysens initiatief. Indien hij in zijn opzet slaagt, zal De Benedetti niet de enige stabiele aandeelhouder zijn. Het is beter twee belangrijke aandeelhouders te hebben dan één. Pas dan kan men spreken van een Europese holding. In het andere geval riskeert de Generale louter een filiaal te worden binnen de groep van De Benedetti, in plaats van een Europese holding, aldus Bodson.
Op 2 februari hield de Bankcommissie het bod van De Benedetti op een deel van de uitstaande reserve-aandelen van de Generale voorlopig tegen, in afwachting van een definitieve uitspraak van de rechtbank over de kapitaalsverhoging en tot er meer duidelijkheid zal heersen over het aandeelhouderschap, na de massale transacties op de beurs. Cerus uitte zijn verwondering over deze beslissing van de bankcommissie.
Op 3 februari verkocht een groep van Vlaamse beleggers 2,5 tot 4 miljoen aandelen aan de Franse holding Compagnie Financiere de Suez tegen een prijs van 4.000 fr. per aandeel. Suez, in wiens raad van bestuur zowel De Benedetti, als Lamy zetelen, staat aan de kant van de leiding van de Generale.
s' Anderdaags deelde Suez mee dat zij een participatie van 10% in de Generale had verworven ,.om bij te dragen tot de oplossing van het conflict".
De Benedetti van zijn kant diende een klacht in tegen ,,diegenen die bij de transactie van dinsdagnacht 2 februari betrokken waren en waarbij vier miljoen reserve-aandelen buiten de beurs werden verhandeld".
Op 7 februari deelde de Vlaamse handelsbank NV Lessius mee een belangrijke participatie genomen te hebben in de Generale en wierp zich daarmee op als een van de stabiele aandeelhouders in de belegerde holding. Over die participatie werden geen preciese cijfers meegedeeld.
Op 8 februari deelde Leysen mee dat hij de leiding had genomen van een ,,entente" van Belgische aandeelhoudersgroepen van de Generale, die samen 23 procent van de aandelen bezitten (Gevaert, ABB, Royale Belge, AG, Artois-Piedboeuf, Lessius, Nagelmackers, Prevoyance Sociale en Onderlinge Maatschappij der Openbare Besturen). Deze groep steunt, samen met de raad van bestuur van de Generale, het strategische plan dat de maatschappij moet omvormen tot een grote Belgische holding met een Europese roeping.
Op 9 februari kreeg De Benedetti van de Bankcommissie toch toestemming om tussen 15 februari en 4 maart een openbaar bod te doen op 15 % van de reserve-aandelen van de Generale, tegen 4.000 fr voor de gewone reserve-aandelen die dividendgerechtigd zijn, tegen 3.900 fr. per aandeel voor de andere en 4.050 fr per aandeel met fiscaal voordeel. De commissie kwam hiermee terug op haar vorige beslissing, omdat het weinig waarschijnlijk was nog nauwkeuriger inlichtingen te krijgen over het aandeelhouderschap van de Generale en omdat het mogelijk was dat het beroep tegen het vonnis van handelsrechter Duplat pas later wordt behandeld.
In de nacht van 10 op 11 februari bereikte de leiding van de Generale, van Suez en André Leysen een akkoord om samen de holding te leiden. Deze groep vertegenwoordigd de 47,5 % van de aandelen en dacht nog enkele vrienden te kennen waarmee een absolute meerderheid kon worden bereikt. In de raad van bestuur zou zo een Belgische meerderheid zijn. De Benedetti deed van zijn kant een voorstel tot pariteit in de toekomstige raad van bestuur van de Generale.
Maar het akkoord Leysen-Suez werd niet door alle Belgische aandeelhouders goedgekeurd. Leysen beschouwde daarop zijn mandaat als woordvoerder van de Belgische entente als beëindigd.
Op 17 februari kocht Cerus het pakket aandelen dat Dumenil-Leblé in de Generale bezat en bracht daarmee zijn direct belang op 18,6%. s' Anderdaags

Evolutie van de prijs van het reserve-aandeel van de Generale op de beurs van Brussel. Later werd een piek bereikt van 8.060 fr per aandeel en buiten de beurs werd zelfs 9.000 fr per aandeel geboden.

verkocht de verzekeringsmaatschappij Royale Belge zijn participatie van 3,75% aan de Banque Generale de Luxembourg, een dochter van de Generale Bank. Algemeen werd aangenomen dat De Benedetti hiermee een mogelijke bondgenoot verloor.
Op 24 februari had zich een nieuwe Frans-Belgische groep gevormd rond Suez en ditmaal de verzekeringsmaatschappij AG. Op een persconferentie zeiden de woordvoerders dat deze groep 52% van de Generale-aandelen bezat. Aan Belgische zijde waren dat de ABB, Artois-Piedboeuf, Lessius, bank Nagelmackers, Mecaniver, AG, Imofo, Electrowatt en een Luxemburgs aandeelhouderssyndicaat. Aan Franse kant bestond de groep uit Suez, CGE en de groep Lazard.
Op 25 februari verdubbelde Cerus haar bod op de Generale: 8.000 fr. voor een gewoon aandeel, 8.050 voor een aandeel met fiscaal voordeel en 7.900 voor aandelen die pas vanaf januari stemgerechtigd zijn. Dit bod sloeg op 7% van de aandelen i.p.v. de oorspronkelijke 15%. Cerus moest deze stap zetten nadat de notering van de Generale-aandelen op de beurs tot meer dan 7.000 fr. per aandeel was opgelopen.
's Anderdaags werd een indicatieve koers genoteerd van 8.060 fr. Tegen deze prijs werden geen orders uitgevoerd omdat de kloof tussen vraag en aanbod te groot was.
Om die reden besliste het noteringscomité van de beurs de notering van het reserve-aandeel voor onbepaalde tijd te schorsen. Anderzijds vroeg de Bankcommissie De Benedetti mee te delen door welke groepen hij in zijn overnamepoging wordt gesteund.

Leysen kiest zijde De Benedetti

Tijdens het weekeinde van 27 februari koos André Leysen de zijde van De Benedetti. De Gevaert-holding en Cobepa richtten samen met De Benedetti een holding op, die over 16 % Generale-aandelen zei te beschikken. Toen dit bekend werd steeg op de beurs de koers van de aandelen van Gevaert en Cobepa met 12%. Maurice Lippens van AG, de nieuwe woordvoerder van de verdedigers van de Generale tegen De Benedetti, was verbijsterd over de beslissing van André Leysen. Volgens hem had Leysen beloofd geen partij te kiezen zonder de directie van de Generale daarover eerst in te lichten. Leysen verklaarde aan het persbureau *Reuter* dat het ogenblik voor een algemene overeenkomst was aangebroken.
Op 1 maart deblokkeerde het Hof van Beroep van Brussel de nieuwe aandelen van de Generale. De 12 miljoen aandelen van de kapitaalsverhoging kregen daardoor hun maatschappelijke rechten, met als belangrijkste het stemrecht, terug. Het Hof was van oordeel dat de kapitaalsverhoging, die bedoeld is om de continuïteit van de bestaande aandeelhoudersstructuur te verzekeren, niet indruist tegen het maatschappelijk belang van de vennootschap.

In het raam van het toegestane kapitaal in België is de kapitaalsverhoging bovendien het enige verdedigingsmiddel tegen een vijandelijke overname, Het Hof gaf toe dat de kapitaalsverhoging een groot aantal vormgebreken vertoont, maar zei ,,dat ze nu eenmaal is doorgevoerd en de nietigheid is nog niet uitgesproken. Als de rechter ten gronde later misschien oordeelt dat de kapitaalsverhoging nietig is. geldt die nietigheid pas vanaf het moment van de uitspraak."
Meteen begon het touwtrekken rond de 12 miljoen nieuwe aandelen. Gevaert maakte aanspraak op 10 miljoen aandelen, krachtens de optie die de holding had genomen toen Leysen nog de woordvoerder was van de entente om de Generale te verdedigen tegen Cerus. Volgens de Generale gold die afspraak niet meer sedert het uiteenvallen van die entente.

Generale-directeur Etienne Davignon gaf op een persconferentie volgend overzicht van de aandeelhoudersstructuur:

1) Participaties in het niet-verruimde kapitaal: Cerus en bondgenoten hebben 40,67%, met inbegrip van 2,2% van Gevaert plus een miljoen warrants die nog niet in aandelen zijn omgezet en waarmee de participatie met 3% kan worden verhoogd. Suez heeft 27%. De Belgische groep bezit 16%, CGE 570, Gaz et Eaux 4% en niet gebonden anderen 7,334. Als alle warrants worden uitgeoefend heeft de meerderheidsgroep rond Suez en AG iets meer dan 50%.
2) Participaties in het verruimde kapitaal: Cerus en bondgenoten vallen terug op 28,53%, Suez op 18,93%, CGE op 3,5%, Gaz et Eaux op 2,896, de Belgische groep op 11,22% en de niet geïdentificeerde anderen op 5,14%. Sodecom, dat 12 miljoennieuwe aandelen bezit, heeft een participatie van 29,88%.
3) De aandeelhoudersstructuur van Sodecom: Suez 34,1196, AG 17,04%, Banque Générale du Luxembourg 14,7770, Imofo (An-Hyp) 4,75%, Mécaniver (Belgische filiaal van het Franse BSN) 2,338%, Royale Belge 14,664 en Electrafina (voor de helft Generale en de andere helft de holding Brussel-Lambert) 12,29%.

Inmiddels had minister van economische zaken Maystadt de betrokken partijen gevraagd rond de tafel te gaan zitten om een akkoord uit te werken. Cerus, Cobepa en Gevaert reageerden hierop positief, maar Lippens van AG repliceerde prompt dat hij het moeilijk vindt rond de tafel te zitten met mensen die de Generale nog steeds aanvallen met een overnamebod.

Op 7 maart maakte De Benedetti een aantal van zijn volgers bekend, op verzoek van de Bankcommissie. Philips en Nestlé treden toe tot zijn holding Europa 1992, naast Cerus, Cobepa en Gevaert.

Voorts zijn er de Amerikaanse zakenbank Odyssey Partners, de Zwitserse banken Banque Financière de la Cité en Compagnie de Banque et d'Investissement, de Australische verzekeringsmaatschappij FAI. Deze groep zei 47,01 % van de reserve-aandelen van de Generale te bezitten.

Op 10 maart vroegen De Benedetti en zijn volgers de bijeenroeping van een buitengewone algemene vergadering om verslag te horen over de toepassing van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen; om de mogelijkheid om nog eens 4 miljoen nieuwe aandelen uit te geven op te heffen; om de statuten te wijzigen; om het aantal bestuurders vast te leggen en om Carlo de Benedetti, André Leysen en Pierre Scohier aan te stellen als bestuurders.
De overnamestrijd sprak de financiële reserves van de betrokken partijen gevoelig aan. Op 18 maart verkocht De Benedetti Buitoni aan Nestlé voor 45 miljard fr. In 1987 boekte de Generale een netto-winst van 4,14 miljard fr., wat 20% minder is dan in 1986.
De bedrijfstop van Suez deelde op 7 april in Parijs mee dat het gevecht om de Generale ook de winst van de holding zal aantasten. Suez moest 6,2 miljard Franse fr. uitgeven om een belang van 29% in de Generale op te bouwen.

In de nacht van 13 op 14 april, net voor de buitengewone algemene vergadering, werd in het Brusselse hotel Amigo nog een laatste poging gedaan om de rivaliserende blokken te verzoenen. Deze poging faalde, volgens Generale-directeur Davignon, omdat De Benedetti een bijzondere rol bleef opeisen in de raad van bestuur en het uitvoerend comité.

Nieuwe bestuurders

Ingevolge technologische moeilijkheden en het uitvallen van de telcomputer, verliep de vergadering op 14 april zeer chaotisch. Uit een met de hand uitgevoerde telling bleek 's avonds laat dat de 12 door de Frans-Belgische meerderheid voorgedragen nieuwe kandidaten-bestuurders werden verkozen. Het gaat om zes vertegenwoordigers van Suez (Renaud de la Genière, Gérard Worms, Bernard Egloff, Patrick Ponsolle, Antoine Jeancourt-Galignani, een vertegenwoordiger van Suez International) en de Belgen

Maurice Lippens, Philippe Bodson, Jean Van Marcke en Piet Van Waeyenberge. Voorts zetelen nog de Fransman François de Laage de Meux (CGE) en de Luxemburger Georges Faber (Arbed en Sidmar) in de verruimde raad van bestuur.
De Benedetti, André Leysen en Pierre Scohier werden niet verkozen.

NEDERLAND

WETSVOORSTEL ONDERSTEUNT PLANNEN VOORTZETTEN PENSIOENOPBOUW WERKLOZEN

Het zal in de toekomst mogelijk worden voor het Fonds Voorheffing Pensioenverzekering (FVP) om financiële bijdragen te verstrekken voor vooïtzettiiig van de pensioenopbouw van werkloze werknemers.
Dit blijkt uit een wetsvoorstel van staatssecretaris De Graaf van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en minister Smit a.i. voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer dat op 18 jan. 1988 aan de Tweede Kamer is aangeboden.
Het wetsvoorstel past in het beleid om de gevolgen van de pensioenbreuk te verlichten. Pensioenbreuk treedt op wanneer de pensioenopbouw wordt gestaakt als gevolg van verandering van baan of werkloosheid.
Met het aangeboden wetsvoorstel wordt een bijdrage geleverd aan de ver ezenlijking van uitgewerkte plannen van de Stichting van de Arbeid. De Stichting van de Arbeid bood het kabinet in juni 1987 een notitie aan, waarin de plannen van de Stichting tot aanwending van de middelen uit het FVP voor de voortzetting van de pensioenopbouw voor werklozen, uiteengezet werden.
Het FVP is per 1 januari 1973 ingesteld na afspraken tussen sociale partners en overheid. In ruil voor bevriezing van de kinderbijslag voor het eerste kind over 1973 tot en met 1973 is toen het daarmee gemoeide bedrag in het bij wet ingestelde fonds gestort dat was bedoeld om de kosten te drukken van een wettelijke aanvullende pensioenfondsvoorziening voor werknemers.
Het fonds wordt beheerd door werkgevers en werknemers .
Het vermogen bedraagt zo'n 3 miljard gulden: de rentebaten bedragen thans 230 miljoen gulden per jaar.
Uit de memorie van toelichting op het wetsvoorstel blijkt dat de Stichting van de Arbeid, wat betreft voor het fonds te stellen regelen. heeft geadviseerd voor het voortzetten van pensioenopbouw in aanmerking te laten komen werklozen vanaf 40 jaar die een uitkering krachtens met name de Werkloosheidswet hebben.
Voor wat betreft de voortzetting van het nabestaandenpensioen dient geen leeftijdsgrens te gelden.
De belanghebbenden krijgen recht op een uitkering voor de voortzetting van hun pensioenvoorziening. Deze uitkering wordt uitbetaald aan het uitvoeringsorgaan, dat verplicht is die uitkering om te zetten in pensioenaanspraken.

WIJZIGING WONINGDELERSREGELING IN DE BIJSTAND

De zogenoemde woningdelersregeling in de Algemene Bijstandswet zal met ingang van 1 mei 1988 niet meer van toepassing zijn wanneer hulpbehoevende mensen worden verzorgd door niet-familieleden die met hen de woning delen.
Tot nu toe kon alleen een uitzondering op de woningdelersregeling worden gemaakt wanneer hulpbehoevenden worden verzorgd door naaste familie.

Staatssecretaris De Graaf van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft op 26 jan. 1988 besloten tot deze bijstelling van de woningdelersregeling, waarmee hij tegemoet komt aan een motie van de Tweede Kamer.

Sinds 1 juni 1985 bestaat bij de verlening van bijstand onderscheid tussen woningdelers en niet-woningdelers. Een woningdeler is iemand die met anderen op niet-commerciële basis een woning bewoont, waardoor de woonkosten kunnen worden gedeeld. De uitkering van een woningdeler is per maand ongeveer f 158,-- lager dan van iemand die geen woningdeler is.
In mei 1986 werd een evaluatierapport over de woningdelersregeling aangeboden aan de Tweede Kamer. Mede naar aanleiding van deze evaluatie wordt de regeling op enkele punten bijgesteld.
Voor sommige mensen kan dat betekenen dat zij niet langer als woningdeler worden aangemerkt en een hogere uitkering krijgen
Overigens hoeven de aanpassingen voor de betrokkenenniet altijd tot een andere uitkering te leiden. Tal van gemeenten hanteren de nu doorgevoerde bijstellingen namelijk al.
Met ingang van 1 mei 1988 worden hulpbehoevenden met een bijstandsuitkering die door een medebewoner worden verzorgd, uitgezonderdvan de woningdelersaftrek. Een belangrijke voorwaarde daarbij is dat men de verzorging echt nodig heeft en zonder deze hulp zou zijn aangewezen op een bejaarden- of verpleegtehuis of op intensieve beroepsmatige hulp aan huis.
Hulpbehoevenden met een bijstandsuitkering die door een familielid in de eerste of tweede graad worden verzorgd, konden ook in het verleden al in aanmerking komen voor vrijstelling van de woningdelersaftrek. Indien deze vrijstelling echter niet werd verleend. zal de uitkering worden herzien met terugwerkende kracht tot de inwerkingtreding van de woningdelersnorm.

Mensen met een bijstandsuitkering die een hulpbehoevende verzorgen, worden eveneens in alle gevalen uitgezonderd van de woningdelersaftrek. Voorwaarde is dat zij niet met anderen dan de hulpbehoevende de woning delen.
Ook voor verzorgers geldt dat de uitkering met terugwerkende kracht kan worden herzien wanneer het gaat om de verzorging van naaste familie.
Vanaf 1 mei 1988 gelden vaste grenzen voor de woningdelersaftrek voor uitkeringsgerechtigden met inwonende kinderen van 18 tot en met 20 jaar. Tot dusver vindt geen aftrek plaats wanneer het inkomen van die kinderen niet veel meer is dan de bijstandsnorm.
In de bijgestelde regeling vindt geen woningdelersaftrek plaats wanneer een 18-jarig kind niet meer verdient dan f 430,-- per maand. Voor 19- en 20-jarigen zijn deze bedragen respectievelijk f 438,-- en f 546,--. Wanneer de kinderen iets meer verdienen dan deze bedragen, vindt gedeeltelijke woningdelersaftrek plaats.
In de woningdelersregeling wordt voorts een uitzondering gemaakt voor ouders met kinderen die een studiebeurs ontvangen. Het inwonen van deze kinderen mag niet leiden tot een woningdelersaftrek op de uitkering van de ouders. Deze eerder gedane toezegging van de staatssecretaris wordt nu in de regeling opgenomen.
Veel gemeenten passen de meeste wijzigingen reeds toe. Indien een herziening van de uitkering toch noodzakelijk is, dan zal de gemeente dat zoveel mogelijk doen aan de hand van de beschikbare gegevens. Wanneer dat niet mogelijk is. zullen betrokkenen zelf om herziening van hun uitkering moeten vragen.

AFRIKA

ANGOLA

MILITAIRE EN DIPLOMATIEKE ONTWIKKELINGEN (VANAF NOVEMBER 1987)

In aansluiting op het overzicht van pag. 269 e.v. volgt hier een samenvatting van de belangrijkste militaire en diplomatieke ontwikkelingen sinds eind november 1987.

Zuid-Afrika verwerpt eis Veiligheidsraad

De Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, Pik Botha, verwierp op 26 november de eis van de Veiligheidsraad inzake de onvoorwaardelijke terugtrekking van alle Zuidafrikaanse troepen uit Angola. Die eis was vervat in een op 25 november aanvaarde resolutie (pag. 272/3-'88) waarin geen melding werd gemaakt van een eerder Zuidafrikaans aanbod de troepen vóór 9 december terug te trekken mits ook alle andere buitenlandse troepen uit Angola werden teruggetrokken. Volgens Botha zou Zuid-Afrika zijn troepen pas terugtrekken ,,als alle andere buitenlandse troepen en militaire adviseurs werden teruggetrokken of als Zuid-Afrika's legitieme veiligheidsbelangen niet langer direct in gevaar worden gebracht" door de Russische en Cubaanse militairen.
Botha nodigde VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar uit persoonlijk naar zuidelijk Angola te komen om zelf de omvang van de Sowjet-Cubaanse militaire aanwezigheid daar te constateren. Volgens Botha vormden de Zuidafrikaanse troepen in Angola minder dan 5% van de 25.000 militairen die door UNITA en de Angolese regering waren ingezet, d.w.z. dat er ca. 1.250 Zuidafrikaanse militairen waren.

Berichten over Amerikaanse hulp aan UNITA via Zaïre

Een UNITA-officier, kapitein Sebastiao Francisco Lameira, die op 12 november 1987 bij Cuito Cuanavale gevangen genomen was, verklaarde op 2 december in Luanda dat op de luchtmachtbasis Kamina (Zaïre) UNITA-leden door Amerikaanse instructeurs geoefend werden in het gebruik van Stinger-luchtdoelraketten.
Tijdens een interview in een ziekenhuis te Luanda ongeveer een week later (IHT 16-12) gaf hij bijzonderheden over de wijze waarop de Amerikaanse hulp aan UNITA werd geleverd. Lameira had naar eigen zeggen in april en mei als bevoorradingsofficier van UN-

ITA gewerkt in Luiana, bij de grens met Zambia. Daar waren 's nachts regelmatig Hercules-transportvliegtuigen met Amerikaanse bemanning geland, waaruit onder supervisie van 10 Amerikanen explosieven, luchtdoelraketten en (TOW) anti-tankraketten waren gelost. Iedereen wist dat de vliegtuigen van de luchtmachtbasis Kamina in de Zairese provincie Shaba kwamen, aldus Lameira, die daar zelf in 1976 en 1977 zou hebben gewerkt.
In het IHT-verslag wees James Brooke (*NYT*) erop dat president Mobutu Sese Seko van Zaïre herhaaldelijk had gezegd dat Kamina niet werd gebruikt om Angolese guerrillastrijders te bevoorraden of te trainen, maar Angolese en Westerse diplomaten in Luanda geloofden niettemin dat de Amerikaanse hulp aan UNITA via Zaïre liep. Een Belg, die Kamina onlangs had bezocht, verklaarde tegenover de FAZ (21-12) dat de Amerikaanse leveranties via deze basis in oktober en november waren opgevoerd.

Militair intermezzo

Op 5 december maakte generaal Geldenhuys bekend dat de Zuidafrikaanse troepen waren begonnen met hun terugtrekking uit Angola na ,,het voltooien van bepaalde taken die in het belang van Zuid-Afrika'' waren. Een deel van de troepen zou voor Kerstmis thuis zijn.
Deze mededeling volgde op een bericht van het Mozambikaanse persbureau AIM (4-12) over de ,,recente aankomst'' in Luanda van ,,een aanzienlijk aantal verse Cubaanse troepen''. Volgens AIM had een regeringsbron in de Angolese hoofdstad onthuld dat de 50ste Cubaanse divisie op weg was naar het zuiden van Angola en dat het bevel over de Cubaanse troepenmacht was o-?ergenomen door generaal Arnaldo Ochoa Sanchez, de man die ook in 1975 het Cubaanse contingent had aangevoerd.
De Angolese stafchef, Dos Santos Franca, had op 4 december tegenover AIM verklaard: ,,Als Zuid-Afrika op 10 december niet is teruggetrokken, dan rest Angola geen andere keus dan de Zuidafrikaanse posities aan te vallen''. Hij deelde tevens mee dat de Zuidafrikaanse troepen zo dichtbij Cuito Cuanavale waren gekomen dat zij de basis daar konden beschieten, wat inhield dat de Zuidafrikanen meer dan 300 km in Angola waren opgerukt.
Op 9 december deelde het Angolese persbureau Angop mee dat Zuidafrikaanse troepen waren gesignaleerd die in noordelijke richting trokken, ,,wat erop lijkt te duiden dat de invasietroepen niet gereed zijn voor een terugtocht''. Volgens Angop was het Angolese opperbevel ervan overtuigd dat de Zuidafrikanen nog steeds uit waren op de verovering van Cuito Cuanavale. Zij ,,proberen een doorbraak in Cunene te forceren om contact te maken met de oorlogszone in het oosten, met het uiteindelijke doel Cuito Cuanavale en het vliegveld aldaar te bezetten'', aldus het persbureau.
Op 10 december verklaarde de Angolese president Dos Santos dat hij in antwoord op Zuid-Afrika's voortdurende bezetting van zuidelijk Angola de Cubaanse troepen nu gemachtigd had hun patrouille-activiteit tot de grens met Namibië uit te breiden en gevechten met de Zuidafrikanen aan te gaan (IHT 22-12).
Op 15 december arriveerde een VN-waarnemersteam in Angola om na te gaan of de Zuidafrikaanse troepen uit Angola waren teruggetrokken. Op 21 december berichtte secretaris-generaal Perez de Cuellar aan de Veiligheidsraad dat de Zuidafrikaanse regering had geweigerd een tijdschema voor de terugtrekking van haar troepen bekend te maken.

Op 22 december veroverden UNITA-strijders de plaats Muhango aan de Benguela-spoorlijn. Dit werd op 26 december door een Westers televisieteam bevestigd.
Op 29 december meldde Angop dat Zuidafrikaanse vliegtuigen in de periode tussen 20 en 27 december minstens twaalf maal dorpen in Zuid-Angola hadden aangevallen. Bij een van die aanvallen, op dorpen in de buurt van Cuito Cuanavale, zou op 26 december een Zuidafrikaans vliegtuig zijn neergeschoten, maar dit werd door een militaire woordvoerder in Pretoria ,,categorisch ontkend''.
Op 6 januari 1988 verklaarde het Cubaanse Politburolid, Jorge Risquet, tegenover Zweedse journalisten dat er toen omstreeks 40.000 Cubaanse militairen in Angola waren. Die stonden onder Cubaans bevel en opereerden zowel in het noorden als het zuiden van Angola. Hun voornaamste taak was een nieuwe Zuidafrikaanse invasie te verhinderen. Daarbij bleven zij minimaal 250 km van de grens met Namibië verwijderd, aldus Jorge Risquet.

Slag om Cuito Cuanavale

Op 15 januari 1988 meldde het Angolese persbureau Angop dat Angolese regeringstroepen hevige gevechten leverden met een Zuidafrikaanse troepenmacht van 6.000 man die, gesteund door vliegtuigen en verreikende arterillerie, probeerde de luchtmachtbasis bij Cuito Cuanavale in te nemen. Dezelfde dag stelde UNITA in een te Lissabon uitgegeven verklaring dat haar eenheden het offensief bij de vliegbasis uitvoerden.
Zuidafrikaanse militaire woordvoerders ontkenden de Zuidafrikaanse betrokkenheid bij de strijd, maar Westerse diplomaten bevestigden dat Cuito Cuanavale sinds begin januari door Zuidafrikaanse lange-afstandskanonnen (G-5 en G6) was bestookt.
Op 20 januari berichtte het Mozambikaanse persbureau AIM dat Cubaanse gevechtsvliegtuigen op 15 januari massale aanvallen hadden uitgevoerd op de Zuidafrikaanse posities bij Cuito Cuanavale. Het persbureau citeerde Cubaanse bronnen in Luanda, die zeiden dat dit de eerste confrontatie tussen Cubanen en Zuidafrikanen was. De interventie was vooral gericht tegen de lange-afstandskanonnen die de voorgaande week dagelijks 70 a 200 (155 mm) granaten op de stad zouden hebben afgevuurd.
Op 22 januari deelde Angop mee dat Angolese troepen de Zuidafrikaanse opmars naar Cuito Cuanavale tot staan hadden gebracht, maar op 23 januari claimde UNITA dat de regeringstroepen de vorige dag uit de stad waren gevlucht en dat haar eenheden Cuito Cuanavale waren binnengetrokken.
Deze claim van UNITA bleek onjuist. De omsingelde FAPLA-eenheden waren op tijd door Cubaanse elitetroepen versterkt, aldus Die Zeit (22-4).
Op 26 januari meldde een UNITA-woordvoerder te Lissabon nogmaals dat ''de regeringstroepen en hun Cubaanse bondgenoten Cuito Cuanavale op vrijdag (22 januari) hadden ontruimd na de verwoesting van de (luchtmacht)basis'', maar op dezelfde dag verklaarde een Angolese regeringswoordvoerder dat de stad ''nog steeds in onze handen is''. Angolese en Cubaanse gevechtsvliegtuigen zouden, vanaf de luchtmachtbasis Menongue opererend. de Zuidafrikaanse troepen, die de stad aan de oostzijde tot op een kilometer waren genaderd, hebben verdreven.
Van 14 tot 26 januari zouden Zuidafrikaanse troepen, gesteund door Mirage-gevechtsvliegtuigen, meer dan 40 aanvallen in de provincies Cuando Cubango, Huila en Cunene hebben uitgevoerd, aldus een Angolese militaire woordvoerder op 29 januari in Luanda.

Crocker opnieuw in Luanda

Van 27-29 januari 1988 verbleef de Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse aangelegenheden, Chester Crocker, opnieuw in de Angolese hoofdstad Luanda, waar zich toen ook het Cubaanse Politburolid Jorge Risquet bevond. Crocker sprak met leden

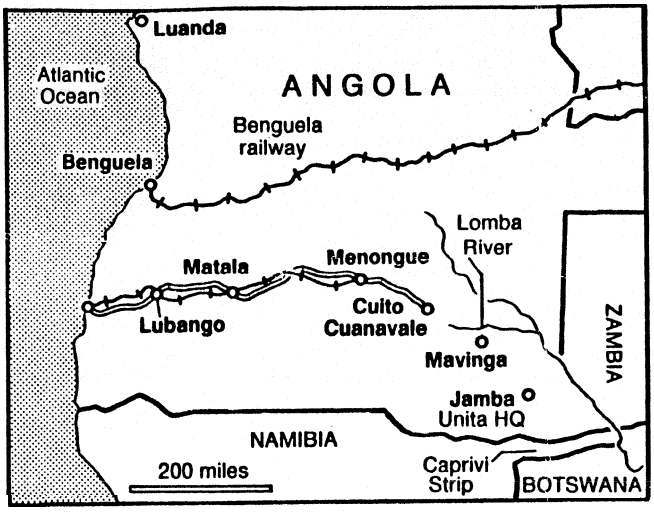
van de Angolese regering en Cubaanse vertegenwoordigers (o.w. Jorge Risquet) over de uitvoering van Veiligheidsraadresolutie 435 (1978) inzake de onafhankelijkheid van Namibië. Bij zijn vertrek werd in een communiqué van het Angolese ministerie van buitenlandse zaken meegedeeld dat er bij het overleg "nieuwe elementen" naar voren waren gebracht die door beide partijen zouden worden bestudeerd met het oog op de voortzetting van de onderhandelingen.

Op 1 februari maakte de woordvoerder var, het Amerikaanse State Department, Charles Redman, in Washington bekend dat Angola en Cuba zich voor het eerst bereid hadden verklaard alle Cubaanse troepen uit Angola terug te trekken in het kader van een globale regeling in zuidelijk Afrika. Volgens Redman zou Angola nu met concrete voorstellen over een tijdschema voor de terugtrekking moeten komen.

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken. George Shultz, zei op 2 februari dat het wachten nu is op zo'n "concreet en realistisch" tijdschema, "zodat we dit voorstel kunnen overbrengen aan de Zuidafrikanen".

Zijn Zuidafrikaanse ambtgenoot, Pik Botha, die Crocker verweet de Zuidafrikaanse regering niet te hebben geraadpleegd (Financial Times 3-2), verklaarde op 2 februari dat pas wanneer alle Cubaanse troepen daadwerkelijk naar huis worden gestuurd, Zuid-Afrika zal beginnen een plan op te stellen voor de onafhankelijkheid van Namibië. De "cruciale factor" bleef volgens Botha het tijdschema van de terugtrekking van de Cubaanse troepen. N.a.v. Crockers bezoek hadden de Angolese autoriteiten voor het eerst toegegeven dat er 40.000 Cubaanse militairen in hun land verbleven, aldus Botha. Hij merkte voorts op: "U kunt er met een gerust hart van uitgaan dat er wel een paar duizend meer zitten dan die 40.000. Wij willen een terugtrekking te goeder trouw, zodat de Cubanen geen bedreiging kunnen vormen door de macht van wapens of intimidatie".

Aan de terugtrekking van het al dan niet complete Cubaanse contingent uit Angola verbond Cuba een aantal prealabele voorwaarden. Deze waren volgens een artikel d.d. 4 februari in Granma, het orgaan van de Cubaanse communistische partij: stopzetting van de Amerikaanse en Zuidafrikaanse hulp aan de UNITA-rebellen; terugtrekking van de Zuidafrikaanse troepen uit het zuidoosten en zuiden van Angola; uitvoering van VN-resolutie 435 over de onafhankelijkheid van Namibië; en internationale garanties om nieuwe agressiedaden tegen Angola te voorkomen. ,,Als een akkoord op deze voorwaarden kan worden bereikt, dan zullen Angola en Cuba bereid zijn een begin te maken met een progressieve terugtrekking van het Cubaanse militaire contingent", aldus Granma.

Een overzicht van het recente strijdtoneel rond de stad Cuito Cuanavale (The Times 1-3-1988).

Op 12 februari wees de Angolese regering officieel een Zuidafrikaans aanbod inzake een regionale conferentie, met inbegrip van UNITA, van de hand. Zij verklaarde zich echter bereid ,,contacten langs indirecte weg voort te zetten".

UNITA-leider Savimbi deelde in zijn hoofdkwartier te Jamba mee dat vooraanstaande Angolese ministers en diplomaten in januari in het buitenland besprekingen met hoge UNITA-officieren hadden gevoerd, zo meldde de *FAZ* (16-2).

Op 18 februari arriveerde de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Perez de Cuellar, in Luanda voor overleg met de Angolese regering.

Voortzetting Zuidafrikaanse militaire interventie

Het Angolese persbureau Angop meldde op 5 februari via Lissabon dat de Zuidafrikaanse luchtmacht bombardementen rond Cuito Cuanavale bleef uitvoeren. Daarbij zouden op 27 februari twee Zuidafrikaanse Mirages zijn neergeschoten. Voorts werd melding gemaakt van gevechten tussen Angolese regeringstroepen en UNITA-eenheden bij Cuemba in de centrale provincie Bie.

Op 15 februari maakte het Angolese ministerie van defensie bekend dat 7.000 Zuidafrikaanse militairen op 14 februari nieuwe aanvallen hadden uitgevoerd op Angolese posities ten oosten van Cuito Cuanavale, in de provincie Cuando-Cubango.

Op 16 februari deelde de Zuidafrikaanse opperbevelhebber, generaal Jannie Geldenhuys, mee dat in het voorgaande weekend vier blanke Zuidafrikaanse militairen waren gesneuveld bij de strijd in het zuidoosten van Angola. Het aantal Zuidafrikaanse doden sinds begin november 1987 kwam daarmee op 33, aldus Le Monde (18-2).

Geldenhuys gaf toe dat de door hem op 5 december 1987 aangekondigde Zuidafrikaanse terugtrekking langzamer verliep dan verwacht omdat ,,eerder bereikte operationele voordelen in de campagne ter ondersteuning van UNITA niet zomaar konden worden opgegeven om dit proces te bespoedigen". Maar sinds het afgelopen weekeind had UNITA volgens Geldenhuys ,,daverende successen geboekt" en was het Angolese regeringsleger (FAPLA) bezig aan ,,een wanordelijke terugtocht", waarbij het trachtte ,,een wanhopige laatste verdedigingsstelling te organiseren".

Op 20 februari voerde de Zuidafrikaanse luchtmacht volgens een communiqué van generaal Geldenhuys bombardementen uit op twee SWAPO-doelen in zuidelijk Angola (resp. bij Lubango en Ngiva) als vergelding voor de bomaanslag op een bank in Oshakati (Noord-Namibië) op 19 februari, waarbij zeker 18 doden en 31 gewonden vielen. Zuid-Afrika had deze aanslag onmiddellijk toegeschreven aan de SWAPO, maar deze organisatie had reeds op 19 februari elke verantwoordelijkheid ontkend.

Op 22 februari deelde het Zuidafrikaanse opperbevel te Pretoria mee dat een Zuidafrikaans gevechtvliegtuig op 20 februari bij een aanval op Cubaanse en Angolese troepen in zuidoostelijk Angola was neergeschoten en dat de piloot, majoor Edward Every, werd vermist. Tegelijk werd melding gemaakt van nieuwe lucht-

aanvallen op SWAPO-doelen bij Ngiva.
Op 26 februari verklaarde het Angolese ministerie van defensie dat door Zuidafrikaanse luchtaanvallen en artilleriebeschietingen op vier steden in zuidelijk Angola - Cuito Cuanavale, Ongiva, Cuvelai en Mulondo - in de voorgaande week honderden burgers waren gedood. Ook zou de Zuidafrikaanse luchtmacht op 25 februari bombardementen op het gebied rond Lubango hebben uitgevoerd. Tussen 21 en 24 februari waren drie Zuidafrikaanse Mirages neergeschoten in de provincies Cunene en Cuando-Cubango, aldus de Angolese verklaring. Deze berichten werden door het Zuidafrikaanse ministerie van defensie als ,,pure propaganda'' afgedaan.
Maar op 28 februari gaf een Zuidafrikaanse legerwoordvoerder toe dat op 25 februari twee Zuidafrikaanse militairen in zuidoostelijk Angola waren gedood.
Eveneens op 28 februari bracht een groep buitenlandse journalisten op uitnodiging van de Angolese regering een bezoek aan Cuito Cuanavale. Jan Raath van The Times meldde dat Zuidafrikaanse lange-afstandsartillerie de beschieting van de omgeving van de stad tijdens het bezoek voortzette. Hij nam in Cuito Cuanavale slechts Angolese regeringsmilitairen waar; Cubaanse militairen vormden de achterhoede tot op omstreeks een mijl van de stad. Cubaanse militairen op de weg van Menongue naar Cuito Cuanavale meldden dat daar op 20, 24 en 25 februari zware gevechten waren geleverd. Raath constateerde dat de uitrusting en het moreel van de verdedigers in orde waren.

Zuid-Afrika stelt directe dialoog met Sowjet-Unie voor. Door Moskou verworpen

Op 5 maart opperde de Zuidafrikaanse minister van defensie, generaal Magnus Malan, in Kaapstad het voorstel rechtstreeks met de Sowjet-Unie te gaan praten over een politieke regeling voor Angola.
Naar aanleiding van de recente verklaring van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow - dat de vestiging van een ,,vrije,niet-gebonden en neutrale regering in Kaboel'' de basis kan vormen van een oplossing voor Afghanistan - liet Malan doorschemeren dat een soortgelijke regeling voor Angola op een positieve reactie van Zuid-Afrika kon rekenen. ,,Wij streven niet naar een pro-Zuidafrikaanse regering in Luanda. Maar dan moet de Sowjet-Unie ook duidelijk verklaren dat zij niet geïnteresseerd is in een pro-Sowjet regering in Luanda.'' Volgens Malan wilde Zuid-Afrika met de Sowjet-Unie spreken over een ,,niet-gebonden en neutraal Angola'', dat berustte op een interne politieke regeling tussen MPLA en UNITA.
In Malans voorstel was geen rol weggelegd voor de Verenigde Staten. Ook werd geen melding gemaakt van Namibië of UNITA-leider Savimbi, aldus de Financial Times (7-3).
Volgens een commentaar van de Zuidafrikaanse radio betekende Malans verklaring dat de toekomst van Angola een zaak tussen Zuid-Afrika en de Sowjet-Unie.is geworden.

Op 9 maart werd Malans voorstel door de Sowjet-Unie verworpen. Woordvoerder Gennadi Gerasimow verklaarde: ,,De situatie in Angola en die in Afghanistan zijn totaal verschillend. Het enige wat beide landen gemeen hebben is dat hun naam met een A begint.'' Volgens Gerasimow ging Malan voorbij aan ,,deessentiële kwesties: de apartheid, de inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van buurlanden - in het bijzonder Angola - en het Namibische probleem''. ,,De kern van het probleem ligt daar en niet in de aard van de regering in Angola'', aldus de Sowjet-woordvoerder.

Overleg tussen Zuid-Afrika en Angola? Cubaans-Angolees tijdschema aan VS overhandigd

De *Sunday* Times uit Johannesburg meldde op 13 maart dat Zuid-Afrika en Angola de voorgaande week geheime besprekingen hadden gevoerd met het oog op een beëindiging van de oorlog in zuidelijk Angola. Westerse diplomaten bevestigden op 13 maart dat afgevaardigden van beide landen op een onbekende plaats in zuidelijk Afrika met elkaar om de tafel zaten. Kort daarvoor had de Angolese staatsminister voor de produktieve sector, Pedro de Castro van Dunem ,,Loi'', tijdens een persconferentie in Lissabon te kennen gegeven dat ,,detijd is aangebroken voor directe besprekingen met Pretoria''. In de Angolese hoofdstad Luanda werd echter verklaard dat men niets wist van overleg met Pretoria.

Ook op 13 maart verklaarde UNITA-leider Jonas Savimbi in zijn hoofdkwartier te Jamba dat Zuid-Afrika uit was op directe onderhandelingen met de Angolese regering. Savimbi had dit tijdens een bliksembezoek aan Kaapstad op 11 maart te horen gekregen van de Zuidafrikaanse president P.W. Botha, die hem voorts zou hebben verzekerd dat Zuid-Afrika hem (Savimbi) niet in de steek zou laten. De UNITA-leider had ook met de Zuidafrikaanse minister van defensie, Magnus Malan, gesproken.
Eveneens op 13 maart maakte radio-Luanda bekend dat Cuba en Angola bij hun overleg met een Amerikaanse delegatie in Luanda van 9-11 maart een tijdschema voor de terugtrekking van de Cubaanse troepen uit Angola hadden ingediend. Dat schema voorzag in ,,de terugtrekking van Cubaanse troepen uit het zuiden (van Angola) naar het gebied ten noorden van de 13de breedtegraad en het geleidelijke vertrek van de troepen naar Cuba tot hun terugtrekking is voltooid'', aldus de Angolese radio.
Volgens Le Monde (16-3) hadden een Angolese delegatie o.l.v. Fernando José França van Dunem (de minister van justitie) en een Cubaanse delegatie o.l.v. Rodolfo Puente Ferro (lid van het CC) op 12 maart nieuwe voorstellen overhandigd aan Larry Napper van het Amerikaanse State Department. Volgens het Angolese ministerie van buitenlandse zaken (13-3) hadden Angola en Cuba de Verenigde Staten ook voorgesteld dat Angola, Cuba, Zuid-Afrika en de SWAPO de crisis in zuidelijk Afrika gezamenlijk moesten bijleggen (FAZ 15-3).
In een interview, dat op 14 maart in de Washington Times werd gepubliceerd, stelde de Zuidafrikaanse president P.W. Botha dat Zuid-Afrika zijn troepen niet uit Angola zou terugtrekken, zo lang daar Cubaanse troepen waren gelegerd.

Ontmoeting *Crocker-Botha* en *Crocker-Adamisjin*

Op 14 maart had de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. ,,Pik'' Botha, in Genève een ontmoeting met de Amerikaanse onderminister Chester Crocker. Bij deze eerste ontmoeting in twee jaar (pag. 268/1) kwamen de nieuwe Angolese voorstellen ter sprake.
Na afloop van de twee gespreksrondes zei minister Botha dat de Angolese regering geen gedetailleerde voorstellen had gedaan en ook geen duidelijk tijdschema had opgesteld. Hij wilde de aantallen terug te trekken militairen in exacte tijdschema's zien vastgelegd. ,,De Cubanen moeten zo snel mogelijk van ons continent verdwijnen omdat ze er niets te zoeken hebben'', aldus Pik Botha. Bovendien meende hij dat er internationaal toezicht moest komen op het vertrek van de Cubanen.
Volgens het Amerikaanse State Department leken de nieuwe Angolese voorstellen ,,nietsnieuws op te leveren t.v.a. de sleutelkwestie ... van de terugtrekking van de Cubaanse troepen''.
Bij zijn terugkeer in Zuid-Afrika verklaarde minister Botha op 16 maart dat de vrede in Angola nog lang niet in zicht is.

Maar van Cubaanse en Angolese zijde kwamen vervolgens optimistischer berichten.

Omstreeks 21 maart berichtte het Cubaanse partijblad Granma dat de Angolese president Dos Santos en het Cubaanse Politburolid Jorge Risquet het erover eens waren dat twee bijeenkomsten tussen Cuba, Angola en de Verenigde Staten te Luanda in de voorbije dagen ,,positief" waren verlopen. Die hadden ..nieuwe belangrijke definities van de Angolese en Cubaanse positie in de onderhandelingen over een politieke oplossing in zuidwestelijk Afrika" opgeleverd
Op 22 maart zei Lopo do Nascimento. lid van het CC van de MPLA- PT. tijdens een bijeenkomst van de Raad voor Internationale Samenwerking in Harare (Zimbabwe) dat een akkoord tussen Angola. Zuid-Afrika, Cuba en de SWAPO ..rijp voor ondertekening" was. ,,Tenslotte", aldus Do Nascimento. .,zien u-e licht aan het eind van de tunnel".

Minister Pik Botha (The Times 24-3) noemde de uitspraken van Angolese zijde een poging om ,,verwachtingen te wekken" dat een akkoord nabij is, voordat enige reële voortgang is geboekt ,,over het belangrijkste element van een akkoord, namelijk het tijdschema voor de terugtrekking van de Cubaanse troepen".
Botha merkte nog op: ,,Ik zeg niet dat een akkoord onmogelijk is, maar dat we op het moment nog zeer ver van zo'n akkoord af zijn."

Op 22 maart had de Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse aangelegenheden, Chester Crocker, in Washington opnieuw een ontmoeting met zijn Sowjet-collega Anatoli Adamisjin (zie ook pag. 269/3).

Nieuwe strijd om Cuito Cuanavale. Mededelingen Geldenhuys

Op 26 maart meldde het Angolese persbureau Angop dat een offensief van Zuidafrikaanse troepen tegen Cuito Cuanavale na een week was afgeslagen. De gevechten zouden op 23 maart in het voordeel van Angola zijn beslecht. Daarbij zouden 18 Zuidafrikaanse militairen zijn omgekomen en vier tanks zijn vernietigd.
Op 4 april gaf een Zuidafrikaanse legerwoordvoerder in Pretoria toe dat er ,,tien dagen geleden" in Zuidoostelijk Angola een tank was vernietigd. Maar er waren geen militairen gesneuveld, aldus deze woordvoerder.
De bevelhebber van het Zuidafrikaanse leger, generaal Jannie Geldenhuys, erkende op 18 april tegenover militaire correspondenten in Pretoria dat de terugtrekking van de Zuidafrikaanse troepen uit Angola langzamer verliep dan was voorzien.
Die troepen waren er bij de slag om Cuito Cuanavale slechts in geslaagd ,,dekansen te verminderen" dat Angolese regeringstroepen in staat zouden zijn dit jaar een nieuw offensief tegen UNITA te lanceren. Overigens verklaarde de Zuidafrikaanse stefchef, generaal Jan van Loggerenberg, dat het nooit de bedoeling van het Zuidafrikaanse leger was geweest Cuito Cuanavale in te nemen. Maar dit werd door militaire experts betwijfeld.
Volgens generaal Geldenhuys waren er nooit meer dan 3.000 Zuidafrikaanse militairen in Angola geweest en waren er thans ,,aanzienlijk minder". Sinds mei 1987 waren er 31 blanke Zuidafrikaanse militairen gesneuveld en 90 gewond geraakt. (Het aantal gesneuvelde zwarte Zuidafrikanen bleef onvermeld.).Het Angolese leger had minstens 4.768 man aan doden verloren. Het Zuidafrikaanse leger had een gevechtsvliegtuig, een verkenningstoestel en drie tanks verloren; de Angolese regeringstroepen 14 gevechtsvliegtuigen, 8 helikopters, 94 tanks en 372 voertuigen. Aldus de mededelingen van generaal Geldenhuys.

Volgens Michael Stuhrenberg in Die Zeit (22-4) werd het tot dusver laatste Zuidafrikaanse offensief op 23 maart gestaakt. Sindsdien beperkte de strijd bij Cuito Cuanavale zich tot artillerieduels.

In de FAZ (29-3) werden enkele uit Angola teruggekeerde Zuidafrikaanse soldaten geciteerd die een privébezoek aan de Bondsrepubliek brachten. Volgens hun zeggen zouden de tegenstanders van het Zuidafrikaanse leger in het huidige regenseizoen over betere wapens en uitrusting beschikken. Een nieuwe Sowjetraket met een hitte zoekende kop zou met succes tegen vliegtuigen en pantserwagens (,,rattles") van Zuid-Afrika zijn ingezet. Onder dekking van die nieuwe raketten zouden Migvliegtuigen aanvallen uitvoeren. Voor een ordelijke terugtocht had Zuid-Afrika luchtdekking nodig, maar die was door de nieuwe raketten riskant geworden. ,,Enkele honderden" Zuidafrikaanse gevechtsvoertuigen zouden in de modder zijn blijven steken, terwijl de tegenstanders over amfibievoertuigen met acht wielen beschikten.

Verder overleg

Op 28 en 29 april voerde de Amerikaanse onderminister Chester Crocker in Londen besprekingen met zijn Sowjet-ambtgenoot Anatoli Adamisjin.
Op 29 april werd gelijktijdig in Londen en Washington aangekondigd dat vertegenwoordigers van Angola, Cuba, Zuid-Afrika en de Verenigde Staten elkaar op 3 en 4 mei in Londen zullen ontmoeten om te spreken over een globale oplossing van het Angolese conflict.
Een woordvoerder van de Amerikaanse ambassade in Londen stelde: ,,De ontmoeting beoogt de inspanningen voort te zetten t.a.v.een akkoord dat de onafhankelijkheid van Namibië, door uitvoering van VN-resolutie 435, insluit en t.a.v. het vertrek van alle buitenlandse troepen uit Namibië en Angola."
Sowjet-onderminister Adamisjin zei na zijn gesprekken met zijn Amerikaanse collega Crocker dat Moskou het vier-partijenoverleg steunt, maar daar zelf geen actieve rol heeft te spelen. ,,Wij zien in zuidelijk Afrika de ontwikkeling van een politieke dynamiek die een regeling van conflicten in Angola en Namibië kan opleveren". Op de vraag of hij de mogelijkheid zag van een terugtrekking van de Cubaanse troepen uit Angola antwoordde Adamisjin: ,,Wij vinden het een logische benadering wanneer eerst de externe voorwaarden worden geschapen voor de regeling van interne problemen."

Kosten *oorlog*

De 13 jaar durende oorlog in Angola heeft dit land, volgens de Financial Times (21-9-'87), $12 mrd en 60.000 doden gekost. Daarnaast zijn er grote aantallen gewonde en verminkte soldaten, 150.000 vluchtelingen en meer dan 600.000 mensen die van het platteland naar de steden zijn uitgeweken. Van de voorheen 8 mln inwoners zijn 2 mln verdreven, gevlucht en ontworteld, aldus de FAZ (11-4-'88).Volgens dit blad moet Angola voor elke Cubaanse soldaat 200 dollar per maand betalen.
De land- en mijnbouwproduktie is sterk verminderd. Zo daalde de koffieproduktie van 215.732 ton in 1974 tot 37.700 ton in 1987. Alleen de olieproduktie in Cabinda blijft stijgen: 2,4 mln ton in 1986, 4,1 mln ton in 1987 (*The* Times 4-3-'88).
De buitenlandse schuld nam in 1987 toe tot $ 4 mrd; tweederde daarvan zijn schulden aan de Sowjet-Unie.

(Vor.ber.pag. 225 e.v. en 265/2 e.v.)

TWEEDE NATIONALE CONGRES MPLA-PT. WIJZIGINGEN IN REGERING. VERKIEZINGEN

De regeringspartij Movimento Popular de Libertaçao de Angola - Partido do Trabalho (MPLA-PT) hield van 2-9 september 1985 haar tweede nationale congres in de hoofdstad Luanda, waar ook het eerste nationale congres (14-19 januari 1985) had plaatsgevonden.
Tijdens het tweede congres werd president José Eduardo dos Santos als partijvoorzitter herkozen voor een nieuwe ambtstermijn van 5 jaar. Voorts werd een nieuw Centraal Comité gevormd van 75 leden en 15 alternatieve leden (niet stemgerechtigd). Paulo Teixeira Jorge (ex-minister van buitenlandse zaken, zie hieronder) en Henrique Teles Carreira ,,Iko" (ex-minister van defensie en inmiddels chef van de luchtmacht) werden gedegradeerd van volwaardig lid tot alternatief lid. Bij de

samenstelling van het nieuwe CC vond een opvallende verjonging plaats, aldus de NZZ (13-12-'85).
Op 12 december 1985 koos het CC een nieuw politburo van 11 leden en 2 alternatieve leden:

José Eduardo dos Santos, Afonso van Dunem ,,Mbinda''*, lt.-kol. Antonio dos Santos ,,Ndalu'', lt.-kol. Francisco Magalhaes Paiva ,,Nvunda'', kolonel Juliao Mateus Paulo ,,Dino Matross'', Kundi Paihama, lt.-kol. Manuel Alexandre Rodrigues "Kito", Pascoal Luvualu, lt.-kol. Pedro de Castro dos Santos van Dunem ,,Loi'',* kolonel Pedro Maria Tonha ,,Pedale'' en Roberto Antonio de Almeida; Antonio Jacinto do Amaral Martins en mevr. Maria Mambo Café (alternatieve leden).

* = nieuw.

Diverse leden van de ,,oude garde'' verloren hun plaats in het politburo, onder wie Lucio Lara, majoor Evaristo Domingos ,,Quimba'' (minister van landbouw), Joao Luis Neto ,,Xieto'' en Ludi Kissassunda. Lara, Domingos en Neto bleven wel volwaardig lid van het CC.

Op 18 januari 1986 werd de samenstelling en taakverdeling van het secretariaat van het CC bekendgemaakt. De acht posten werden als volgt verdeeld:

Kader en organisatie - president Dos Santos; ideologie - Roberto Antonio de Almeida; buitenlandse betrekkingen - Afonso van Dunem; economische en sociale zaken alsook produktie -mevr. Maria Mambo Café; agrarische politiek - Santana André Pitra ,,Petroff''; staatsorganen en juridische instanties - kolonel Juliao Mateus Paulo; jeugd en sociale organisaties - Paulo Miguel Junior; bestuur en financiën - Jacinto Venancio Sempora.

Wijzigingen in kabinet

Sinds de kabinetsreorganisatie van 20 maart 1981 (pag. 224/3-'81) waren talrijke wijzigingen in de regering bekendgemaakt. Na een serie mutaties in februari 1986 (3, 6 en 22 februari) was de samenstelling van het kabinet als volgt:

Staatsminister voor de produktieve sector, minister van olie en energie - lt.-kol. Pedro de Castro van Dunem ,,Loi''*; staatsminister voor de economische en sociale sector - mevr. Maria Mambo Café *; staatsminister voor inspectie en controle - Kundi Paihama*; planning - Antonio Henriques Silva* (voorheen onderminister van planning); defensie - kolonel Pedro Maria Tonha ,,Pedale'' (sinds 8-7-'80); buitenlandse zaken - Afonso van Dunem ,,Mbinda'' (sinds 8-3-'85); justitie - Fernando José França van Dunem* (voorheen onderminister van buitenlandse zaken); onderwijs - Augusto Lopes Teixeira ,,Tutu'' (sinds 20-3-'81); gezondheid - Antonio José Ferreira Neto (sinds 3-6-'83); financiën - Augusto Teixeira de Matos (sinds 15-8-'82); buitenlandse handel - Ismael Gaspar Martins (sinds 15-8-'82; tevoren financiën); binnenlandse handel - Adriano Pereira dos Santos Junior (sinds 15-8-'82); industrie - Henrique de Carvalho Santos; transport en verbindingen - Manuel Bernardo de Sousa (sinds 11-12-'83); arbeid en sociale zaken - Diogo Jorge de Jesus*; landbouw - majoor Evaristo Domingos ,,Quimba'' (sinds 11-12-'83); binnenlandse zaken - lt.-kol. Manuel Alexandre Rodrigues ,,Kito'' (sinds 8-7-'80); bouwnijverheid en huisvesting - Jorge Henriques Varela de Melo Dias ,,Flora'' (sinds 20-4-'83); visserij - Emilio José Guerra (sinds 7-11-'79).

* = nieuw

Onder de ministers die in de voorgaande periode waren vervangen of ontslagen bevonden zich:
Paulo Teixeira Jorge, die op 21 oktober 1984 om ,,operationele redenen'' uit zijn functie van minister van buitenlandse zaken (sinds november 1976) was ontheven. Nadat deze post ad interim door president Dos Santos was beheerd, werd Afonso van Dunem ,,Mbinda', CC-secretaris voor buitenlandse betrekkingen, op 8 maart 1985 tot minister van buitenlandse zaken benoemd.
Lopo Fortunato Ferreira do Nascimento, die begin februari 1986 het kabinet verliet, waarin hij sinds 15 augustus 1982 minister van planning was. Voordien was hij premier (1975-1978), minister van binnenlandse handel (1977-1978) en minister van buitenlandse handel (1979-1982).
Kolonel Juliao Mateus Paulo ,,Dino Matross'', die op 22 februari 1986 werd ontslagen als minister van staatsveiligheid. Hij was op 12 december 1981 op die post benoemd als opvolger van de toen ontslagen Kundi Paihama die begin februari 1986 in het kabinet terugkeerde als staatsminister voor inspectie en controle. Fernando da Piedade Dias dos Santos, voorheen onderminister van binnenlandse zaken, werd na het ontslag van kolonel Paulo als onderminister van staatsveiligheid beëdigd, met rechtstreekse verantwoordelijkheid aan de president.

Nieuwe provincie commissarissen

Begin februari 1986 werd de zojuist vervangen minister van planning Lopo de Nascimento benoemd tot commissaris van de provincie Huila en leider van de 5de militaire regio.
Op 6 april 1986 werden zes provinciecommissarissen ontslagen, o.w. Kundi Paihama (Benguela) - 7de militaire regio) en Ludi Kissassunda (Malanje - 9de militaire regio). Vijf commissarissen werden benoemd: Paulo Teixeira Jorge (Cuanza Norte), majoor Joao Manuel Gonçalves Lourenço (nu Benguela, voorheen Moxico), Jaime Baptista Ndonje (Moxico - 3de miltiaire regio), Marcolino Moço (Bie) en luitenant-kolonel Monakapui (Huambo). (Le Monde 8-2 en 10-4-'86).
Op 24 maart 1987 werd Cristovao Domingos Francisco da Cunha beëdigd als commissaris van de provincie Luanda in plaats van Mariano Garcia Puku.

Parlementsverkiezingen

Eind 1986 vonden in Angola voor de tweede maal parlementsverkiezingen plaats. Die waren sinds 1983, toen het mandaat van de in 1980 gekozen Nationale Volksassemblée was afgelopen, uitgesteld.

Op bijeenkomsten van op lokaal niveau gekozen volksvertegenwoordigers werden de afgevaardigden voor de 8 provinciale volksassemblées (nu 100 per assemblée) gekozen uit kandidatenlijsten die door provinciale kiescommissies waren opgesteld.
Op bijeenkomsten van die provinciale afgevaardigden werd gestemd over de kandidatenlijst voor de Nationale Volksassemblée. waarvan het aantal afgevaardigden van 228 tot 289 was uitgebreid en waarvan het mandaat van 3 tot 5 jaar was verlengd. Deze kandidaten, allen lid van de MPLA- PT, waren aangewezen door de permanente commissie van de Volksassemblée.

Op 30 januari 1987 opende president Dos Santos de eerste zitting van het nieuwe parlement. Daarin zaten 42 vrouwen. Meer dan de helft van de afgevaardigden bestond uit de vertegenwoordigers van arbeiders en boeren.

Verdere wijzigingen in kabinet

Op 19 november 1986 werd Jorge Henriques Varela de Melo Dias ,,Flora'' als minister van bouwnijverheid en huisvesting vervangen door Joao Henriques Garcia, een lid van het CC van de MPLA-PT.
Tegelijk werd de minister van financiën, Augusto Teixeira de Matos, ontheven van zijn functie als gouverneur van de centrale bank van Angola, die hij sinds 27 december 1982 naast zijn ministersambt had vervuld. Plaatsvervangend gouverneur Antonio Inacio werd ad interim met het gouverneurschap belast.
Op 22 maart 1987 werd Manuel Bernardo de Sousa als minister van transport en verbindingen vervangen door Carlos Antonio Fernandes, tot dan toe staatssecretaris van samenwerking.
Op 8 mei 1987 werden twee ministers van hun post ontheven - Ismael Gaspar Martins (buitenlandse handel) en Adriano Pereira dos Santos Junior (binnenlandse handel) - wegens ,,nalatigheid'' en ,,gebrek aan ijver'' bij de uitoefening van hun ambt.
Op 16 december 1987 meldde The Times op grond van een AFP-bericht uit Lissabon dat de staatsminister voor de economische en sociale sector, mevr. Maria Mambo Café, was ontslagen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

CONFRONTATIE IN NIEUW-CALEDONIE

In het Franse overzeese territorium Nieuw-Caledonië voert het overgrote deel van de oorspronkelijke Melanesische bewoners, de Kanaken, sinds jaren actie voor de onafhankelijkheid. Maar zij vormen met 43% van de bevolking een minderheid. De Europeanen en geassimileerden – kolonisten van Franse afkomst (Caldoches) en Franse immigranten van jongere datum – vertegenwoordigen ca. 37% van de bevolking, terwijl de resterende 20% bestaat uit ,,etnische import" uit naburige eilanden (Wallis, Tahiti) en uit Azië (Java). Deze groepen zijn grotendeels tegen onafhankelijkheid.

In 1985 leek een vorm van onafhankelijkheid binnen het bereik van de Kanaken te komen. De Franse socialistische regering van premier Laurent Fabius – met als speciale vertegenwoordiger Edgard Pisani – besloot Nieuw-Caledonie in 1989 zelfstandigheid te geven binnen een verband met Frankrijk.

Peter van Dijk schetste de verdere ontwikkeling in *NRC.H'blad* (12-9-1987) als volgt:

..Regionale raden met bevoegdheden en geld werden opgericht, als oefeningen in bestuur voor de Kanaken, die drie van de vier regio's gingen leiden, begonnen werd met landhervorming, een Kanaakse nikkelmaatschappij werd opgericht, de ambtenarij werd geopend voor Kanaken, kortom de socialisten probeerden de autochtone bevolking snel klaar te stomen voor zelfstandigheid.

Aan dit alles kwam een eind toen Jacques Chirac de verkiezingen van maart 1986 won. Bernard Pons, beloond voor zijn noeste partijwerk, werd minister voor overzeese gebiedsdelen en begon alles snel terug te draaien. Het bureau voor de landhervormingen werd van naam en opdracht veranderd (een blanke heeft nog altijd gemiddeld 365 hectare, een Kanaak 15 hectare), de regionale besturen werden hun bevoegdheden en geld ontnomen, de belofte van zelfstandigheid werd veranderd in een referendum..."

Dit referendum, dat door het overkoepelende Front de libération nationale kanak et socialiste (FLNKS) werd geboycot, leverde op 13 september 1987, in aanwezigheid van zo'n 6.000 man Franse troepen, een overgrote meerderheid aan stemmen op voor handhaving van de banden met de Franse republiek.

Vervolgens werd op 22 januari 1988 een nieuw autonomiestatuut voor Nieuw-Caledonie afgekondigd. De datum voor de regionale verkiezingen krachtens dit statuut werd bepaald op 24 april, de dag waarop tevens de eerste ronde van de Franse presidentsverkiezingen plaatsvond.

Tmee dagen voor die verkiezingen, die door het FLNKS werden geboycot, werden op 22 april door een FLNKS-..commando" vier Franse gendarmes gedood op het eiland Ouvéa, terwijl 27 andere gendarmes werden gegijzeld. Op 25 april werden elf gijzelaars vrijgelaten en op 26 april nog één.

Maar op 27 april werd de commandant van de Franse elite-eenheid GIGN, Philippe Legorjus, met zeven andere gendarmes tijdens een zoekactie op Ouvéa overvallen en gegijzeld, waarmee het totaal aantal gijzelaars op 23 kwam.

Op 5 mei bestormde een elite-eenheid van het Franse leger een grot op Ouvéa waar de Kanaken hun gijzelaars vasthielden. De 23 gijzelaars werden bevrijd, maar 19 Kanaken en 2 Franse commando's vonden de dood.

Hieronder volgt het eerste deel van een overzicht over de ontwikkelingen m.b.t. Nieuw-Caledonië sinds oktober 1985.

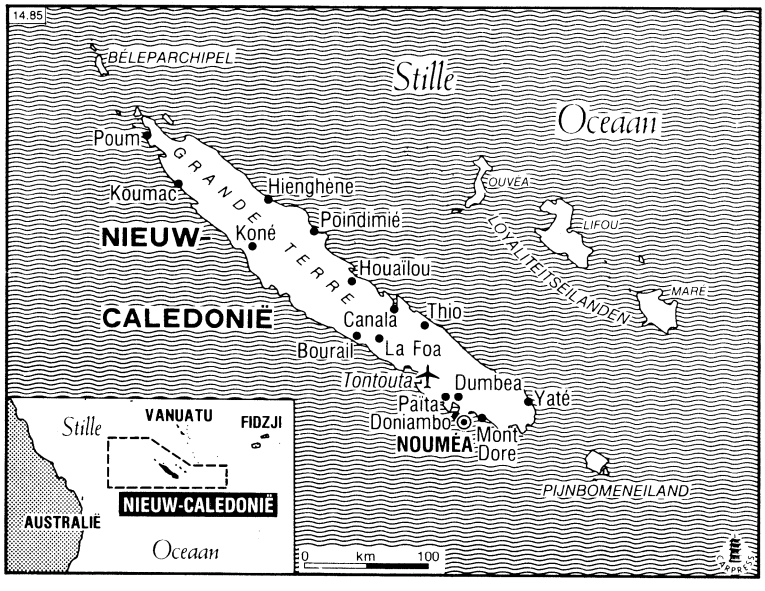
Vierde FLNKS-congres. Schorsing *Uregei*

Het FLNKS hield op 16 en 17 november 1985 zijn vierde congres. (Het derde vond in mei 1985 plaats, zie pag. 68013-'85). Het FLNKS bekrachtigde zijn verbondenheid aan de zaak van de onafhankelijkheid, maar verklaarde zich tevens bereid te blijven deelnemen aan het politieke proces dat door de aanvaarding van het plan-Fabius (pag. 67211-'85)in gang was gezet. Wel werd bericht dat vertegenwoordigers van enkele kleinere facties binnen het Front onvrede hadden geuit over de vermeende dominerende positie van de Union calédonienne (UC) o.l.v. Jean-Marie Tjibaou.

Op 15 maart 1986 besloot het politieke bureau van het FLNKS Yann Celene Uregei, secretaris-generaal van het FULK (Front uni de libération kanake - een van de meest radicale partijen in het FLNKS), te schorsen als ,,minister van de buitenlandse betrekkingen in de regering van Kanaky'' (pag.645/2-'85).

De schorsing hield volgens *le* Monde (6-3-'86)verband met Uregei's voornemen later die maand in Libië een internationale ,,conferentie van bevrijdingsbewegingen" bij te wonen.

Eind april 1986 deelde Uregei mee dat het FULK had besloten deel te nemen aan een ,.internationale strijdmacht". waarvan de oprichting door de conferentie in Libië was besloten, om ..te vechten tegen kolonialisme, racisme, imperialisme, apartheid en andere vormen van oppressie". Het visum van de FLNKS-vertegenwoordiger in Canberra, John Peu, die Uregei naar Libië had vergezeld, werd vervolgens door de Australische regering ingetrokken.

Weekblad 57ste jaargang No 2945. pag 43207-43222

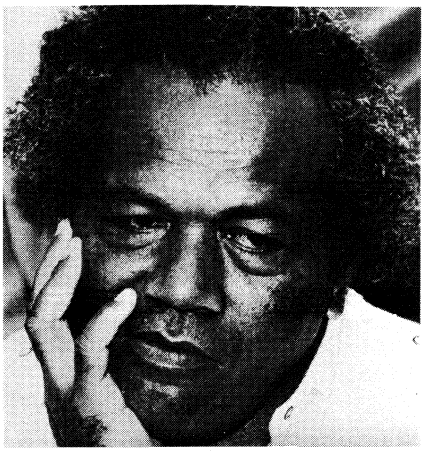
Herziening Franse politiek na optreden regering-Chirac

De verkiezingen voor de Franse Nationale Vergadering op 16 maart 1986 werden in Nieuw-Caledonië ,,passief geboycot'' door het FLNKS. Bij een opkomst van omstreeks 50% werden de twee verkiesbare zetels met 89% van de uitgebrachte stemmen gewonnen door de kandidaten van de RPCR (Rassemblement pour la Calédonie dans la République), Jacques Lafleur en Maurice Nenou-Pwataho. De overige stemmen gingen o.a. naar de ,,Vérité fraternité vivre français (een splintergroep van het Front national van Jean-Marie Le Pen).

Op 4 april 1986 kondigde de nieuwe Franse regering van premier Jacques Chirac aan dat zij binnen een jaar in Nieuw-Caledonië een referendum wilde houden over de kwestie van de onafhankelijkheid. Voorts was de centrum-rechtse regering voornemens recht en orde in dit Franse overzeese territorium te herstellen alsmede een omvangrijk investeringsprogramma uit te voeren.

De nieuwe Franse minister van overzeese departementen en territoria, Bernard Pons (RPR), bracht van 29 april - 2 mei 1986 zijn eerste bezoek aan Nieuw-Caledonië sinds zijn ambtsaanvaarding. Tevoren had hij in Parijs besprekingen gevoerd met de twee afgevaardigden, Lafleur en Nenou, en met de Franse Hoge Commissaris in Nouméa, Fernand Wibaux, die voorlopig nog in functie bleef.

In zijn plan tot ,,bescherming van de democratie'', dat minister Pons op 30 april aan het territoriale congres presenteerde, handhaafde hij de indeling in vier regio's (krachtens de wet van 23 augustus 1985), waarvan er drie aan de Kanaken waren toegevallen bij de verkiezingen van 29 september 1985 (zie pag. 683/1-'85). De regionale raden zouden een beperkte verantwoordelijkheid blijven behouden voor lokale projecten van openbare werken en voor culturele zaken, maar de effectieve politieke en economische macht zou aan de Franse Hoge Commissaris in Nouméa worden overgedragen. Door afschaffing van de fiscale decreten van november 1985, waardoor de opbrengsten van diverse lokale belastingen naar de regio's vloeiden, werden deze van hun financiële middelen beroofd. Volgens Philip Freriks in de Volkskrant (19-2-'87) probeerde de regering-Chirac de regionale verdeling ongedaan te maken door de geldkraan dicht te draaien. Bovendien werden vrijwel alle ambtenaren die de regionale besturen ter beschikking waren gesteld als experts, door de regering naar Frankrijk teruggestuurd.

De leider van het FLNKS, Jean-Marie Tjibaou

Op 2 mei 1986 leidde Tjibaou een delegatie van de voorzitters van de drie door Kanaken geleide regionale raden (Noord, Centrum en Loyauté-eilanden) voor een bezoek van drie weken naar Frankrijk om daar tegen de nieuwe politiek van de regering-Chirac te protesteren. Op 15 mei werd deze delegatie door de Franse president Mitterrand ontvangen.

Wetsontwerp *i.z.* Nieuw-Caledonië door Frans parlement goedgekeurd. Montpezat nieuwe Hoge Commissaris

Op 21 mei 1986 werd het wetsontwerp inzake Nieuw-Caledonië, gebaseerd op het plan-Pons. door het Franse kabinet goedgekeurd ,,onder sterk voorbehoud'' van president Mitterrand.

Nog dezelfde dag werd het wetsontwerp bij de Senaat ingediend die het op 10 juni - na aanvaarding van enkele amendementen - bij handopsteken goedkeurde. De socialisten en communisten verklaarden zich tegen de tekst. Op 9 juli volgde de goedkeuring door de Nationale Vergadering met 318 tegen 246 stemmen.

Op 23 juli benoemde het Franse kabinet een nieuwe Hoge Commissaris in Nieuw-Caledonië, Jean Montpezat, als opvolger van Fernand Wibaut, die Nieuw-Caledonië op 1 augustus zou verlaten.

Initiatief South Pacific Forum

Tijdens de 17de bijeenkomst van het South Pacific Forum, die van 8-11 augustus 1986 in Suva (Fiji) plaatsvond, werd unaniem door de 13 lidstaten (incl. Australië en Nieuw-Zeeland) een resolutie goedgekeurd om Nieuw-Caledonië opnieuw op te nemen in de VN-lijst voor niet-zelfbesturende gebieden. Tot dan toe hadden Australië en Nieuw-Zeeland zich tegen een dergelijk besluit verzet.

In een op 25 augustus verleend interview aan de IHT (gepubliceerd op 27 augustus) onthulde de Australische premier Bob Hawke dat hij kort voor de bijeenkomst in Suva een brief van zijn Franse ambtgenoot Chirac had ontvangen waarin deze hem had gevraagd zijn invloed aan te wenden om te voorkomen dat de kwestie Nieuw-Caledonië bij de dekolonisatie-commissie van de VN terecht kwam. Hawke noemde het een ..tragedie" dat Frankrijk ,,hetsocialistische plan'' (Fabius) ,,lijkt te laten varen''. Hij sprak van dc ,,enorme verantwoordelijkheid'' die Frankrijk had om te vermijden dat de kwestie Nieuw-Caledonië tot een ,,uitbarsting van geweld en een bloedbad' leidde

Vijfde FLNKS-congres. Herbenoeming *Uregei*

Van 15-17 augustus 1986 hield het FLNKS zijn vijfde congres, dit maal op het eiland Lifou. Bij de discussies ging het vooral over de participatie in de regionale instellingen. De meerderheidspartij UC onder leiding van Jean-Marie Tjibaou verdedigde de voortzetting van het regionale experiment door het FLNKS binnen de drie regio's die het controleerde (Noord, Centrum en Loyauté-eilanden), ondanks de beperking van hun bevoegdheden door de Franse regering. ,,De regio's vormen een ontwikkelingswerktuig voor de herovering van de economische macht'', aldus de UC-leiding.

Daarentegen verlangden twee andere partijen binnen het FLNKS, de Union progressiste mélanésienne (UPM) en het Front uni de libération kanake (FULK), de onmiddellijke terugtrekking uit de regionale instellingen. Volgens hen waren de door de vorige Franse regering aangegane verplichtingen door de nieuwe wet (Pons) op losse schroeven komen te staan. Het congres uitte scherpe kritiek op de regering-Chirac, die ervan beschuldigd werd eens te meer te zijn geweken voor de pressie van koloniaal rechts.

Maar de afgevaardigden spraken opnieuw hun vertrouwen uit in de gekozen afgevaardigden om ,,hetreeds in de regio's begonnen werk te voltooien''. Het uiteindelijke doel bleef de onafhankelijkheid. Beslissend was de houding van de Franse regering t.a.v. de modaliteiten van het komende referendum. ,,Als de voorwaarden van het referendum niet in de richting van de onafhankelijkheid gaan, dan trekken wij ons uit de regio's terug en zullen wij het referendum boycotten'', aldus Tjibaou.

Het congres herstelde Uregei in zijn functie van minister voor buitenlandse betrekkingen van de ,,voorlopigeregering van Kanaky'', wat als een gebaar in het belang van de eenheid binnen het FLNKS werd beschouwd.

Overigens liet minister Pons op 20 augustus weten dat hij voorstander van de ontbinding van deze ,,voorlopige

regering" was, omdat die naar zijn zeggen kon worden beschouwd ,,als een de facto beweging die ten doel had de integriteit van het nationale territorium te bedreigen".

Bezoek Chirac aan Nieuw-Caledonië. Kritiek op Australische premier

Op 29 en 30 augustus 1986 bracht de Franse premier Chirac een bezoek aan Nieuw-Caledonië,
Tijdens de eerste dag van zijn bezoek hield Chirac een openbare toespraak in de hoofdstad Nouméa, waarin hij aandrong op verzoening tussen de verschillende gemeenschappen. ,>Niemand kan voor zichzelf het recht opeisen het lot van allen te bepalen. Maar niemand moet van de dialoog worden uitgesloten", aldus de premier. Hij her nnerde eraan dat alle Caledoniërs, en niet alleen de Kanaken, zich binnen een jaar over hun toekomst moesten uitspreken. De modaliteiten van dit referendum waren onderwerp van onderhandelingen die volgens Chirac ,,open (stonden) voor allen die bereid waren daaraan bij te dragen". Voorts kondigde Chirac een sociaal ontwikkelingsprogramma voor een jaar aan. waarvoor een bedrag van ca. 370 mln francs zou worden uitgetrokken.
De Franse premier richtte zich ook tot de landen van de zuidelijke Pacific. Naar zijn zeggen wenste Frankrijk de politieke dialoog met alle staten van de zuidelijke Pacific te ontwikkelen en

Na zijn bezoek aan Nieuw-Caledonic verbleef de Franse premier Jacques Chirac op 1 september 1986 op het eiland Wallis, maar hem een traditionele ontvangst met bloemenkransen en alang-alang gras ten deel viel.

Dick Ukeiwé, de voorzitter van het territoriale congres van Nieuw-Caledonic. in gesprek rnct de Franse president François Mitterrand (r.).

daarbij wilde het ook over alle kwesties spreken die de ontwapening betroffen. Overigens meende Chirac dat uit het recente besluit van het South Pacific Forum ,,een zeer slecht begrip" van de situatie in Nieuw-Caledonië en van de bedoelingen van de Franse regering bleek.

Eveneens op 29 augustus voerde Chirac besprekingen met een RCPR-delegatie (Jacques Lafleur, Maurice Nénou, Dick Ukeiwé en Jean Leques) en met een FLNKS-afvaardiging (Jean-Marie Tjibaou, Yeweiné Yeweiné en Léopold Jorédié). Volgens Tjibaou toonde de premier zich bereid tot besprekingen over de modaliteiten van het referendum. Tegelijk herinnerde Tjibaou eraan dat het FLNKS ,,niet zal deelnemen aan een referendum dat niet zal uitlopen op de onafhankelijkheid" en dat een debat over een autonomiestatuut hem niet interesseerde, want ,,de autonomie behoort tot het verleden, de archeologie".
Op 30 augustus deelde Chirac mee dat hij de 32 burgemeesters van Nieuw-Caledonië voor een gesprek in Parijs zou uitnodigen.

Later werd bericht dat Chirac in een gesprek met de Australische consul-generaal in Nouméa, John Dauth, op 29 augustus de opmerkingen van de Australische premier Hawke tegenover de IHT als .,zeer stom" had gekenschetst en voorts had gezegd dat hij (Chirac) een regeringswisseling in Canberra (na de parlementsverkiezingen van 1987) zou begroeten.

De Australische premier Hawke verklaarde zich op **31** augustus verrast over het feit dat Chirac was afgeweken van ,,de normale wijze van dialoog tussen regeringsleiders van bevriende landen". Maar Hawke voegde daaraan toe dat hij niet van plan van was ,,op dezelfde wijze te antwoorden".

Vrijlating Caldoches. Tjibaou in Parijs. Incident in Thio

Op 1 oktober 1986 werden acht Caldoches, die hadden bekend te hebben deelgenomen aan de wegversperring en schietpartij bij Hienghene waar op 5 december 1984 tien Kanaken (o.w. twee broers van FLNKS-leider Tsjibaou) waren gedood (zie pag. 645/3-'85), zonder proces vrijgelaten.

De rechter van onderzoek, François Semur. had op 29 september uitgesproken dat de acht beklaagden uit ,,legitieme zelfverdediging" hadden gehandeld en dat de slachtoffers .,agressors" en ,,terroristen" waren. Volgens de zeven overlevenden van de schietpartij echter waren de slachtoffers ongewapend en waren diverse gewonden a bout portant doodgeschoten.
Op het optreden van rechter Semur werd scherpe kritiek geleverd. Hij had geweigerd een reconstructie van het misdrijf toe te laten en hij had zich uitsluitend gebaseerd op het getuigenis van de beklaagden, zonder rekening te houden met het getuigenis van de overlevenden, aldus Jean-Pierre Deteix (Liga van Mensenrechten).
Vervolgens maakte de openbare aanklager in Nouméa geen gebruik van zijn recht binnen 24 uur in beroep te gaan. zodat de acht werden vrijgelaten. Later ging hij wel in beroep en op 20 november bepaalde het hof van appel dat zeven van de acht beklaagden (niet een minderjarige van 15 jaar) alsnog moesten terecht staan. Maar omdat geen datum voor het proces werd vastgesteld, bleven de zeven tegen borgtocht op vrije voeten.

De leiding van het FLNKS riep zijn volgelingen herhaaldelijk op niet in te gaan op deze ,,gerechtelijke provocaties".
Uit ,,verontwaardiging" en uit ,,algemeen verzet tegen de regeringspolitiek" besloten de vijftien burgemeesters die tot het FLNKS behoorden op **3** oktober niet met de overige burgemeesters van Nieuw-Caledonië in de tweede helft van die maand naar Parijs

te gaan op uitnodiging van premier Chirac. Op 6 oktober werd te Parijs meegedeeld dat die burgemeestersbijeenkomst zeker niet voor medio november zou plaatsvinden.
Op 10 november bekrachtigde de Union calédonienne (UC), de meerderheidspartij binnen het FLNKS, aan het slot van haar drie dagen durende 17de congres haar bereidheid ,,de dialoog met de Franse regering voort te zetten'', UC- en FLNKS- leider Tjibaou arriveerde vervolgens op 12 november in Parijs.

Op 15 november organiseerde de RCPR, de partij van Jacques Lafleur, een manifestatie in de woonplaats van haar leider, de mijnstad Thio. Er volgden botsingen met aanhangers van het FLNKS, waarbij een 14-jarige blanke jongen werd doodgeschoten en omstreeks 12 mensen gewond raakten.
FLNKS-leider Tjibaou noemde het incident een provocatie met het oogmerk schade toe te brengen aan de onderhandelingen die hij toen in Parijs voerde. Minister Pons repte daarentegen van ,,een onaanvaardbare reactie op de regeringspolitiek van een dialoog in het territorium (welke) aantoonde dat het FLNKS van zins was het eiland door terreur te regeren''. Premier Chirac zegde de voor 17 november afgesproken ontmoeting met Tjibaou af.
Maar Tjibaou werd op 19 november wel door president Mitterrand ontvangen en hij had diverse ontmoetingen met minister Pons. Tussen Tjibaou en Pons bleken o.m. grote meningsverschillen te bestaan over de vraag wie aan het komende referendum zou mogen deelnemen. De minister stelde, aldus Le Monde (19-11-'86, dat allen mochten deelnemen ,,die sinds zes maanden in Nieuw-Caledonië wonen''. Maar volgens Tjibaou ging het referendum alleen de Kanakcn aan. Hij stelde o.a. dat het Handvest van de VN ,,het recht op onafhankelijkheid van de gekoloniseerde volken erkent'' en ,,de gekoloniseerden zijn de Kanaken, niet de Fransen'', aldus Tjibaou.
Vervolgens vertrok de FLNKS-leider naar New York om een debat over Nieuw-Caledonië in de Algemene Vergadering van de VN te volgen.

Resolutie Algemene Vergadering VN. Verslechtering relatie *Frankrijk*-Australië

Op 1 december 1986 begon de Algemene Vergadering van de VN een debat over een voorstel van 31 landen, waaronder twee lidstaten van het South Pacific Forum, om Nieuw-Caledonië weer op te nemen op de lijst van niet-zelfbesturende gebieden. Op 2 december werd de desbetreffende resolutie met 89 tegen 24 stemmen bij 34 onthoudingen door de Algemene Vergadering aanvaard (zie pag. 32913-'87). De resolutie bevestigde ,,het onvervreemdbare recht van het volk van Nieuw-Caledonië op zelfbeschikking en onafhankelijkheid''. Onder de voorstemmers waren Australië en Nieuw-Zeeland.
De Franse minister van binnenlandse zaken. Charles Pasqua, zei dezelfde dag dat Frankrijk geen rekening zou houden met de resolutie. Minister Pons liet weten dat de VN-resolutie de politiek van zijn regering niet zou veranderen.

Op 5 januari 1987 deelden Australische regeringskringen mee dat de Franse regering alle onderlinge ministersbezoeken tussen beide landen ,,tot nader order'' had opgeschort uit vergelding voor de beweerde steun van Australië aan de onafhankelijkheid van Nieuw-Caledonië, in het bijzonder de Australische rol bij de stemming in de Algemene Vergadering van de VN op 2 december 1986 (zie hierboven). De volgende dag werd de diplomatieke actie bevestigd door Frankrijk, dat Australië hiervan reeds op 19 december in kennis zou hebben gesteld.
Op 9 januari werd de Australische ambassadeur in Parijs meegedeeld dat de Australische consul-generaal in Nieuw-Caledonië, John Dauth (in functie sinds mei 1986), door Frankrijk ,,persona non grata'' was verklaard, omdat zijn gedrag ,,strijdig met het diplomatieke gebruik'' was. Dauth moest Nieuw-Caledonië binnen een maand verlaten. Volgens Dauth had de Franse minister voor overzeese territoria, Pons, hem onlangs in een radio-interview beschuldigd van ,,inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Frankrijk''. De Australische minister van buitenlandse zaken. Bill Hayden, noemde de Franse maatregel op 11 januari ,,eenzijdig en ongerechtvaardigd''.

Aankondiging referendum. Pons in Nieuw-Caledonië. Wetsontwerp Franse regering

Op 9 december 1986 arriveerde de Franse minister van overzeese gebieden, Bernard Pons, in Nouméa om de onderhandelingen over de modaliteiten van het referendum voort te zetten. Na een eerste onderhoud met een FLNKS-delegatie gaf Pons toe dat de discussie geblokkeerd was. Hij meende dat hij - op initiatief van de PRCR - ,,een grote concessie'' had gedaan door ermee in te stemmen de deelnemers aan het referendum te beperken ,,tot de Caledoniërs die meer dan drie jaar in het territorium wonen''. Maar de grens van drie jaar werd door FLNKS-woordvoerder Yeweiné Yeweiné onvoldoende geacht. Aan het slot van Pons' bezoek op 11 december bleek de impasse tot een breuk te hebben geleid: het politieke bureau van het FLNKS besloot president Mitterrand en premier Chirac te vragen minister Pons te vervangen.
Tjibaou bevestigde op 12 december na zijn terugkeer in Nouméa dat het FLNKS met de Franse regering zou blijven onderhandelen, maar niet meer met Pons.
Op 7 januari 1987 kondigde minister Pons aan dat het referendum over zelfbeschikking in Nieuw-Caledonië eind juli of begin augustus 1987 zou plaatsvinden.
Op 3 februari arriveerde minister Pons voor verder overleg in Nieuw-Caledonië. Hij sprak met allerlei vertegenwoordigers, w.o. stamhoofden, maar niet met het FLNKS. Ook een ontmoeting met de leider van de gematigde onafhankelijkheidspartij LKS (Libération kanake socialiste). Nidoish Naisseline, vond geen doorgang. Kort voor zijn vertrek op 10 februari zei Pons nog de ,,representativiteit'' van het FLNKS te betwijfelen en hij voegde daaraan toe: ,,Het FLNKS is geen verplichte gesprekspartner.'' Overigens had FLNKS-leider Tjibaou reeds op 21 januari in een brief president Mitterrand gevraagd tussenbeide te komen om een impasse te vermijden.
Op 18 februari besprak het Franse kabinet het wetsontwerp inzake de organisatie van het referendum. Het besliste dat allen die meer dan drie jaar ingezetene van Nieuw-Caledonië zijn aan de volksstemming konden deelnemen. Daarbij zou slechts worden gevraagd ja of neen te zeggen tegen de onafhankelijkheid.

President Mitterrand sprak nog dezelfde dag zijn ,,ontstemming'' over het kabinetsbesluit uit. ,,Een democratische procedure maakt alleen maar kans als de burgers gelijkelijk gerespecteerd worden en naar de gemeenschappen gelijkelijk geluisterd wordt'' zo liet hij in een presidentiële verklaring weten. Daar was volgens Mitterrand geen sprake meer van nu de regionale autonomie niet verder werd ontwikkeld en de nieuwe grond- en cultuurpolitiek niet werd vervolgd en er een ,,breuk in de dialoog tussen de regering en een belangrijk deel van de Melanesische gemeenschap'' was opgetreden, wat de ,,bestaande spanningen doet toenemen en het uur van de noodzakelijke verzoening vertraagt'', aldus de president, die sprak van ,,een ernstige historische vergissing''.

Yeweiné Yeweiné (2de van links) tijdens een vreedzame mars door de straten van Nouméa op 26 augustus 1987 teil gunste van onafhankelijkheid voor Nieuw-Caledonië.

Goedkeuring referendumwetsontwerp door Frans parlement

Op 15 april 1987 keurde de Franse Nationale Vergadering in eerste lezing het wetsontwera inzake het referendum in Nieuw-Caledonië met 325 tegen 249 stemmen goed. Onder de voorstemmers waren de regeringspartijen RPR en UDF alsook het uiterst rechtse Front national. De vraag bij het referendum luidde nu: ,,Wenst u dat Nieuw-Caledonië deel blijft uitmaken van de Franse republiek of wenst u dat Nieuw-Caledonië onafhankelijkheid krijgt?"
Op 5 mei werd het wetsontwerp door de Senaat goedgekeurd met 229 tegen 80 stemmen bij 8 onthoudingen. Daarna volgde op 6 mei de definitieve goedkeuring door het parlement.

FLNKS besluit tot boycot

Tijdens het zesde FLNKS-congres, dat op 28 en 29 mei 1987 bij Ponerihouen aan de oostkust werd gehouden, werd besloten het referendum te boycotten. In principe zou een geweldloze campagne worden gevoerd.
Op 9 augustus maakte het FLNKS bekend dat het een op 6 augustus door minister Pons afgekondigd demonstratieverbod zou negeren.
Op 22 augustus vonden in Nouméa gewelddadige botsingen met de politie plaats, toen ca. 300 FLNKS-aanhangers een vreedzame sit-down protestactie hielden. De demonstranten werden door oproerpolitie o.a. met traangas verdreven. Omstreeks 20 personen raakten gewond en 15 werden gearresteerd. Op 23 augustus werden zes FLNKS-leden wegens illegale samen scholing veroordeeld tot 15 dagen elk. Op 26 augustus vond in het centrum van Nouméa opnieuw een vreedzame betoging van het FLNKS plaats.

Van 30 augustus tot 11 september duurde de officiële campagne voor het referendum. Daaraan werd slechts door drie partijen deelgenomen: de RPCR van Jacques Lafleur, het Front national en de LKS. Laatstgenoemde steunde de boycot, maar nam aan de campagne deel om te profiteren van de zendtijd op de officiële radio.
Intussen had de Franse president Mitterrand op 26 augustus tijdens een kabinetszitting zijn ongenoegen geuit over de aanpak van de campagne door de regering-Chirac.

Uitslag referendum

Volgens de officiële uitslag (14-9)werd aan het referendum van 13 september 1987 door 59,10% van de stemgerechtigde bevolking deelgenomen. Het aantal geregistreerde stemgerechtigden bedroeg 85.022 en daarvan hadden 50.250hun stem uitgebracht. Er waren 49.453 geldige stemmen geteld, waarvan 48.611 vóór handhaving van Nieuw-Caledonië in de Franse republiek (98,30%) en 842 vóór onafhankelijkheid (1,70%).
De opkomst varieerde sterk. Van 81% in het door de Caldoches (kolonisten) beheerste zuiden tot 45%in de centrale regio, 33% in het noorden en **13%** in Hienghene waar FLNKS-leider Tjibaou burgemeester was.

(Voortzetting volgende aflevering)

GEMENEBEST

TOPCONFERENTIE

Van 13 - 17 okt. 1987 heeft in het Canadese Vancouver de tweejaarlijkse bijeenkomst plaatsgevonden van de staatshoofden en regeringsleiders van de landen van het Gemenebest.

Van de 49 lidstaten hadden 44 een delegatie naar Vancouver gezonden. Naoeroe en Tuvalu hebben binnen het Gemenebest een bijzondere status, waardoor zij niet gerechtigd zijn aan de topconferentie van het Gemenebest deel te nemen; Vanuatu had geen afvaardiging gestuurd; en in Fiji had kolonel Sitiveni Rabuka na zijn tweede staatsgreep van 25 sept. 1987 (pag. 646/1 e.v.-1987) het land op 7 okt tot republiek uitgeroepen (pag. 647/1-1987), waarmee hij het land in feite buiten het Gemenebest had geplaatst. De situatie in en van Fiji was een belangrijk onderwerp van gesprek op de bijeenkomst in Vancouver. Hetzelfde gold voor de vraag hoe het Gemenebest moest optreden tegen het Zuidafrikaanse apartheidsbewind.

Aan het begin van het vijfdaagse topoverleg in Vancouver drongen de premiers van India en Canada er bij de overige deelnemers op aan de campagne tegen Zuid-Afrika te verscherpen, terwijl de Britse premier Thatcher vasthield aan haar verzet tegen economische sancties.
Op de conferentie zei de Indiase premier Gandhi in een emotioneel betoog dat verder praten met de Zuidafrikaanse regering zinloos is. ,,De enige manier om zonder een vreselijk bloedbad de apartheid te vernietigen is het opleggen van sancties", aldus Gandhi.
Zijn voorstel , dat werd onderschreven

Lid van het Gemenebest zijn de volgende staten:

Verenigd Koninkrijk. Antigua en Barbuda, Australië, Bahamas, Bangladesh, Barbados, Belize, Botswana, Broenei, Dominica, Fiji*, Gambia, Ghana, Grenada, Guyana, India, Jamaica, Canada, Kenya, Kiribati, Lesotho, Malawi, Maleisië, Malediven, Malta, Mauritius, Naoeroe, Nieuw-Zeeland, Nigeria. Papoea Nieuw-Guinea, Salomon Eilanden, Zambia, Seychellen, Sierra Leone, Zimbabwe, Singapore, Sri Lanka, St Kitts-Nevis, St Lucia, St Vincent en de Grenadinen, Swaziland, Tanzania, Tonga, Trinidad en Tobago, Tuvalu, Oeganda, Vanuatu, West-Samoa en Cyprus.

* Kolonel Sitiveni Rabuka heeft op 7 okt. 1987 Fiji tot republiek uitgeroepen, waarmee het lidmaatschap van het Gemenehest in feite is vervallen (pag. 647/1-1987).

door de Canadese premier Mulroney en verscheidene andere Gemenebestleiders, werd onmiddellijk verworpen door Thatcher, die zei dat de leden van het Gemenebest hun aandacht dienen te besteden aan hulp aan de zogenaamde Frontlijnstaten in zuidelijk Afrika opdat die economisch onafhankelijk van Zuid-Afrika worden, en aan financiële hulp om essentiële spoorlijnen en wegen in stand te houden in landen als Mozambique die het hoofd moeten bieden aan toegenomen Zuidafrikaanse agressie.

,,Het heeft geen zin om te pronken met onze meningsverschillen", aldus Thatcher, wier regering Zuid-Afrika al beperkte sancties heeft opgelegd, maar weigert verdere economische actie te ondernemen.

De Indiase premier zei dat buiten het Gemenebest de indruk groeit dat deze groep van landen, die samen meer dan een kwart van de wereldbevolking vormen, het apartheidsvraagstuk op een laag pitje heeft gezet.

De Indiase premier drong in zijn rede ook aan op een terugkeer van een burgerbewind in Fiji, na de militaire staatsgreep van 25 september in deze eilandengroep in het zuiden van de Stille Oceaan waarbij een door de kleine meerderheid van Indiërs gedomineerde gekozen regering werd omvergeworpen. ,,We eisen het herstel van democratie, eensgezindheid en burgerbewind in Fiji. Elk advies om niet in actie te komen zou een bespotting vormen van al wat het Gemenebest voorstaat", zei Gandhi.

Gandhi zei dat de leider van de coup, kolonel Sitiveni Rabuka, het Gemenebest heeft ,,geschokt" met zijn ,,aanmatigende verwerping van elke democratische waarde".

Hij zei dat Rabuka's standpunt ,,onaanvaardbare raciale boventonen" bevat en dat de nieuwe leider probeert te ,,heersen door middel van vrees en niet met de wet". Verwacht wordt dat Gandhi tijdens de conferentie er bij de deelnemers op zal aandringen tot economische sancties tegen Rabuka's regime te besluiten.

Op 14 okt. hebben de deelnemers aan de Gemenebesttop een commissie van ministers van buitenlandse zaken benoemd, die moest bestuderen op welke wijze de landen van het Gemenebest druk kunnen uitoefenen op Zuid-Afrika, opdat dit land een eind maakt aan het apartheidsbeleid.

In Vancouver zei de Canadese minister van buitenlandse zaken Clark dat de commissie vóór het einde van het topoverleg verslag moest uitbrengen aan de premiers en staatshoofden. Van de commissie maken deel uit de ministers van Canada, Groot-Brittannië, Australië, Tanzania, Zimbabwe, Zambia, Nigeria, India en Guyana.

De studiegroep werd gevormd nadat het duidelijk was geworden dat de deelnemers aan het topoverleg van de 49 leden omvattende organisatie niet in staat waren het eens te worden over nieuwe economische sancties tegen Pretoria.

De Gemenebestleiders besloten af te zien van hardere sancties toen bleek dat de Britse premier Thatcher haar verzet tegen dergelijke maatregelen niet wilde opgeven.

Clark zei dat de commissie. die hij zal voorzitten, mogelijke nieuwe sancties zal overwegen evenals voorstellen voor hulp aan Zuid-Afrika's zwarte buurlanden.

Hoewel sinds de opening van het topoverleg op 13 okt. vrijwel voortdurend over de kwestie Zuid-Afrika is gesproken is, volgens verscheidene deelnemers de druk om tot nieuwe strafmaatregelen te komen aanzienlijk verminderd sinds de vorige topconferentie van het Gemenebest, die van 16 - 22 okt. 1985 in Nassau werd gehouden.

Ook daar stond mevrouw Thatcher geïsoleerd in haar verzet tegen sancties, maar uiteindelijk stemde ze toen in met een afgezwakt pakket strafmaatregelen tegen Zuid-Afrika.

De topconferentie van de landen van het Gemenebest is op 17 okt. geeindigd zonder dat de deelnemers er in zijn geslaagd de kloof tussen Groot-Brittannië en zijn vroegere kolonies ten aanzien van Zuid-Afrika te overbruggen.

De Britse premier Margaret Thatcher weigerde de andere regeringsleiders en presidenten te volgen bij hun oproep tot hardere sancties tegen Zuid-Afrika en werd om haar houding door verscheidenen deelnemers aan het overleg scherp gekritiseerd.

Na afloop van de conferentie in Vancouver, zei de Indiase premier Rajiv Gandhi in antwoord op een vraag van verslaggevers waarom de leiders niet nadrukkelijker hadden geprobeerd Thatcher te dwingen tot wijziging van haar standpunt: ,,We wilden er onze tijd niet aan verspillen".

Thatcher stemde wel in met financiële hulp aan de zogenaamde frontlijnstaten in zuidelijk Afrika die proberen aan hun afhankelijkheid van Zuid-Afrika te ontkomen.

De Canadese premier Brian Mulroney, die de conferentie voorzat, zei dat de andere landen de strafmaatregelen tegen Zuid-Afrika waartoe op de vorige topconferentie twee jaar eerder in Nassau was besloten zullen intensiveren terwijl ze intussen ook grotere wereldwijde steun voor de sancties zullen zien te krijgen.

De secretaris-generaal van het Gemenebest, Shridath Ramphal, zei dat de groep landen er in was geslaagd de druk op Pretoria te handhaven ondanks de beweringen van Britse zijde dat er een afnemende belangstelling is voor nieuwe sancties.

Premier Thatcher noemde op 17 okt. op een persconferentie de belangrijkste guerrillagroep die de Zuidafrikaanse regering bestrijdt een ,,terroristische organisatie" omdat deze groepering had gewaarschuwd dat zij wellicht aanvallen zal lanceren op Britse bedrijven.

Thatcher richtte haar kritiek op het in Zuid-Afrika verboden Afrikaanse Nationale Congres (ANC), waarvan vertegenwoordigers in 1986 nog spraken met hoge Britse functionarissen.

Thatchers opmerking kwam een dag nadat de woordvoerder van het ANC voor buitenlandse zaken. Johnstone Makatini, tegen het persbureau *Reuter* had gezegd dat het Britse verzet tegen nieuwe sancties tegen Zuid-Afrika Britse belangen in dat land voor de zwarte nationalistische beweging tot legitieme doelwitten maakt.

,,Dit toont aan wat voor een typisch terroristische organisatie ze zijn", zo zei Thatcher tegen verslaggevers. ,.Ik heb mijn hele leven tegen terrorisme gevochten en als meer mensen het terrorisme zouden bestrijden zou het er niet zijn".

Premier Gandhi drukte zijn verbazing uit over Thatchers opmerkingen. Hij wees erop dat op de Gemenebesttop in Nassau een akkoord was ondertekend waarin Zuid-Afrika wordt opgeroepen zijn verbod op het ANC op te heffen. ,,Wij zijn niet van mening dat het ANC een terroristische organisatie is", aldus Gandhi.

Naast de kwestie-Zuid-Afrika hebben de deelnemers aan de top zich vooral beziggehouden met de militaire staatsgreep in Fiji van kolonel Sitiveni Rabuka.

De Gemenebestleiders zeiden in hun slotcommuniqué dat Fiji een nieuw verzoek om toetreding tot de organisatie kan indienen, maar dat het gebied pas weer lid kan worden als alle lidstaten daarmee instemmen.

Verscheidene leiders hebben inmiddels al gezegd dat zij een nieuw lidmaatschap zullen tegenhouden totdat Rabuka de democratische principes weer heeft ingevoerd.

De volgende topconferentie van het Gemenebest zal in 1989 in Maleisië worden gehouden.

OESO

EUROPEES BELASTINGVERDRAG

Op een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van de landen van de Raad van Europa op 25 nov. 1987 in Straatsburg is goedkeuring gehecht aan de tekst van een multilateraal belastingverdrag, dat was opgesteld door de Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling, OESO.

Het ,,verdrag voor wederzijdse administratieve steun over belastingzaken" moet leiden tot een

betere internationale samenwerking in de strijd tegen de belastingontduiking.
Het verdrag voorziet in de uitwisseling van bijzonderheden over ondernemings- en persoonlijke belastingen, de versnelde inwilliging van verzoeken om meer informatie over belastingen in gevallen dat belastingfraude wordt vermoed. en de bijstand bij invordering.
Vooral de vergemakkelijking van de uitwisseling van belastinggegevens tussen de deelnemende staten blijkt een teer punt.
Luxemburg, Liechtenstein, Cyprus en Zwitserland, landen die bekend staan om hun gunstige belastingklimaat. zien het verdrag als een aantasting van de privacy.
Malta meent zelfs dat het verdrag een schending is van de mensenrechten. en wil het laten toetsen door de mensenrechtencommissie van de Raad van Europa.
Malta wilde het verdrag ook weer op de agenda laten zetten van de conferentie van ministers van buitenlandse zaken van de Raad van Europa, die op 25 nov. 1987 in Straatsburg werd gehouden
De Maltese klacht werd echter niet in behandeling genomen door de ministersconferentie. Hiermee is de laatste hindernis voor het belastingakkoord van de baan.

Het verdrag staat vanaf 25 januari 1988 open voor alle lidstaten van de Raad van Europa, dat zijn alle Europese landen die niet deel uitmaken van het Oostblok, met uitzondering van de ministaatjes Andorra, Monaco, San Marino en Vaticaanstad.
Ook de niet-Europese OESO-leden Australië, Canada, Japan, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten kunnen het verdrag tekenen.
Als multilateraal belastingverdrag is het Raad van Europa-OESO-verdrag niet uniek. Het Benelux-invorderingsverdrag geldt al vanaf 1954, en de Scandinavische landen zijn sinds 1973 gebonden aan een conventie voor wederzijdse bijstand.
De lidstaten van de Europese gemeenschap wordt aanbevolen hun nationale wetgeving aan de EG-richtlijnen van 1977 en 1979 over belastingzaken aan te passen.
Nieuw aan het Raad van Europa-OESO-verdrag is echter dat het de verplichtingen tussen de landen die het verdrag mede ondertekenen in één keer regelt, en tevens een aantal onderwerpen meer in detail regelt. Het kan een aanvulling vormen voor de reeds bestaande bilaterale verdragen. of een invulling voor nog niet bestaande akkoorden tussen twee landen.
Uniek is ook de ongewone samenwerking tussen de OESO en de Raad van Europa. Deze is voortgekomen uit de preoccupaties van beide organisaties met belastingkwesties aan het eind van de jaren zeventig.
De Raad besloot naar aanleiding van een in 1978 door de Raad georganiseerd colloquium over belastingontduiking in samenwerking met de OESO een verdrag op te stellen Hiermee werd het politieke initiatief en de juridische samenwerking van de Raad gevoegd aan de fiscaal-technische expertise van de OESO.

Er ontspon zich een procedureel pingpongspel tussen Straatsburg en Parijs (de standplaatsen van de Raad en de OESO) om het project door twee ambtelijke molens te loodsen.
Eerst liet de OESO een verdrag opstellen door haar comité voor fiscale zaken.
Dit ontwerp werd vervolgens behandeld door de algemene juridische commissie van de Raad.
Het comité van ministers van de Raad keurde het ontwerp in 1985 goed, in juli 1986 volgde het fiat van de OESO.
Tenslotte werd in 1987 het ontwerp als verdrag aanvaard door de Raad van Europa op 25 juni en door de OESO op 8 oktober.
Het verdrag zal vanaf 25 januari 1988 voor ondertekening door leden van de twee organisaties openstaan.
De opstellers van het verdrag zeggen in eerste instantie niet een geperfectioneerd supranationaal anti-belastingfraudesysteem te beogen. maar een overkapping van het bestaande netwerk van bilaterale cn multilaterale akkoorden.
Zo blijven voor EG-statcn die het verdrag onderschrijven de EG-richtlijnen van kracht
Voorts kunnen twee staten die aan het verdrag deelnemen kiezen of zij gebruik willen maken van de verdragsbepalingen of van reeds bestaande bilaterale afspraken.
Het verdrag zou dan vooral gevolgen hebben voor landen die nog geen onderling belastingakkoord hebben.
Toch zijn de ondernemersorganisaties niet gerustgesteld. Het BIAC, een adviescomité van industrie- en zakenleven bij de OESO heeft hun bezwaren verwoord.
Die betreffen met name de informatie-uitwisseling, die als ern bedreiging voor de geheimhouding van gegevens en de concurrentiepositie van bedrijven wordt gezien.
De OESO is geen adequate instantie om coördinerend op te treden, en er is geen arbitragecommissie die eventuele geschillen kan oplossen.
Het BIAC geeft de voorkeur aan de vertrouwde bilaterale akkoorden.
Een lid van de juridische commissie van de Raad erkent het probleem van de privacy van gegevens, maar meent dat dit ook niet afdoende geregeld is in de bestaande akkoorden. Daarom zal dit probleem opgevangen moeten worden door de nationale wetgeving van elk deelnemend land, vooral waar het de meldingsplicht van de overheid aan de belastingbetaler over informatie-overdracht betreft.
In Nederland is dit al geregeld in de Wet Internationale Bijstandsverlening die gevolg geeft aan de EG-richtlijnen.
De verwachting van de opstellers is dat ondertekening van het verdrag andere staten ertoe zal nopen soortgelijke maatregelen in hun wetboeken op te nemen. Dit is al geregeld in onder meer West-Duitsland en Zwitserland. en kort geleden werd in Canada de .Charta voor de rechten van de belastingbetaler' opgesteld.
Een hof van arbitrage is volgens de Raad daarom overbodig omdat een individu of bedrijf dat zich benadeeld voelt door informatie-uitwisseling, voor de rechtbank in eigen land kan procederen. Het verdrag voorziet dan ook slechts in een consultatief comité onder de hoede van de OESO.
Na 25 januari zal de ondertekening door de verschillende landen, onder meer door de eventuele aanpassingen in de nationale wetgevingen, nog enige tijd op zich laten wachten.
De Verenigde Staten en de Scandinavische landen zijn voorstanders van het verdrag, en Frankrijk en Groot-Brittannië zullen waarschijnlijk ook meedoen.
West-Duitsland heeft zich steeds fel tegen het verdrag gekeerd. In december 1986 is op verzoek van Bonn de aanvaarding van het verdrag door de Raad van Europa uitgesteld.
Druk van Amerikaanse zijde heeft de Bondsrepublick er uiteindelijk van kunnen weerhouden het verdrag met een veto weg te vagen.
Luxemburg, Liechtenstein, Portugal en Zwitserland zullen het verdrag evenmin ondertekenen.
Nederland heeft nog geen standpunt ingenomen. Een discussie in de Tweede Kamer over het verdrag is toegezegd.

ECONOMISCHE VOORUITZICHTEN VOOR 1988 EN 1989

Op 22 dec. 1987 heeft de OESO de ,,Economic Outlook'' voor 1988 en 1989 gepubliceerd.
In deze economische vooruitzichten komt de OESO tot de conclusie, dat de invloed van de beurskrach van 19 okt. 1987 (pag. 705 e.v.-1987)op de wereldeconomie beperkt is gebleven. In plaats van een aanvankelijk verwachte groei van de economie van 2,5% in 1988 en 1989 lijkt volgens de OESO nu een groei van 2% waarschijnlijker.
Zonder verdere beleidsmaatregelen zal het vertrouwen op de financiële markten echter niet worden hersteld, hetgeen kan leiden tot een hogere rente en een economische recessie.
Opmerkelijk is de ongewoon duidelijke taal, waarin de OESO-economen kritiek uitoefenen op het economische beleid van de Bondsrepubliek Duitsland.

Eerst stellen zij vast dat het .,deinschatting van de OESO en de meeste andere waarnemers'' is dat de groei van de Westduitse economie tijdens de rest van de jaren tachtig lager uitvalt dan mogelijk is.
Vervolgens spoort de OESO de Bondsrepubliek aan om de belastingverlagingen van 1990 te vervroegen en bovendien een tijdelijke lastenverlichting door te voeren.,Ook zouden tal van subsidies en regels moeten worden afgeschaft, aldus de OESO.
Nog vóór de publicatie van het OESO-rapport kwam de Westduitse OESO-delegatie met een reactie. Daarin wordt gesteld dat .,vanuit het Westduitse gezichtspunt de huidige economische situatie geen verdere maatregelen vereist''.
Volgens de OESO is extra actie wel noodzakelijk omdat West-Duitsland. dat een groot handelsoverschot heeft, in staat is om de vraag te stimuleren.
Over de recent door Bonn genomen maatregelen schrijft de OESO dat de invloed daarvan nog moet worden geëvalueerd (zie verder).
Het Westduitse bruto nationale produkt zal volgens de OESO in 1988 met slechts 1,5 procent groeien, en in 1989 zelfs met niet meer dan 1,25 procent. Dit vergeleken met een gemiddelde groei van 2 procent in de VS en ruim 3 procent in Japan.
De Nederlandse economie zal volgens de OESO nog minder groeien dan de Westduitse: 1 procent in 1988 en 1,25 procent in 1989 (tegen gemiddels 2 procent in 1985-1987).
Volgens de OESO leidt het vermogensverlies als gevolg van de beurskrach ertoe dat de consumptie in de VS in 1988 1 procent lager uitvalt dan anders mogelijk zou zijn geweest. In 1989 is dit effect alweer uitgewerkt.
In Europa en Japan is het effect van de beurskrach veel kleiner, omdat daar veel minder particulieren aandelen bezitten. Wel remt de lagere consumptie in de VS de Europese en de Japanse export.
De OESO gaat bij haar prognoses uit van een constante dollarkoers van f 1,86. Wel worden de gevolgen berekend voor het theoretische geval dat de dollar, per 1 januari 1988, plotseling weer zakt tot f 1,58.
Het effect op de economische groei van de VS, Europa en Japan blijkt vrij beperkt.
Het tekort op de lopende rekening van de Amerikaanse betalingsbalans, dat in de basisprognose daalt van 156 miljard dollar in 1987 via 134 miljard in 1988 tot 105 miljard dollar in 1989, valt in deze simulatie in 1988 wat hoger en in 1989 wat lager uit.
De overeenkomst tussen het Amerikaanse Congres en het Witte Huis over reducering van het begrotingstekort in de komende twee jaar met 76 miljard dollar is ,.een stap in de goede richting'', maar verdere maatregelen zijn nodig.
Het Japanse stimuleringsbeleid van de binnenlandse vraag kan tot nu toe als .,adekwaat'' worden bestempeld.
De terugdringing van het Amerikaanse begrotingstekort speelt een sleutelrol in de toekomstige ontwikkelingen, zo staat in het rapport. Dit tekort daalde in het boekjaar 1987 (dat eindigde op 30 september van dat jaar) met

ongeveer 70 miljard dollar tot 148 miljard dollar.

Het Witte Huis en het Congres kwamen onder druk van de crisis op de financiële markten op 20 november overeen in de komende twee jaar het tekort nog eens terug te dringen met respectievelijk 30 en 46 miljard dollar, maar volgens de OESO is dit niet voldoende.

De organisatie meent dat het tekort in de komende twee jaar desondanks zal uitkomen op ongeveer 150 miljard dollar per jaar. omdat de economische groei lager zal zijn dan de drie procent, waarvan de Amerikaanse overheid bij haar berekeningen uitgaat.

.,In dit licht gezien zouden de budgetverminderingen die op 20 november werden overeengekomen, moeten worden gevolgd door verdere maatregelen", schrijft de OESO.

Ook de Japanse overheid moet volgens de OESO actief blijven. vooral op het gebied van stimulering van de binnenlandse vraag en het verminderen van importbeperkingen.

De al eerder genomen maatregelen op dit gebied hebben volgens de OESO echter al een aanwijsbare gunstige uitwerking gehad op de consumptieve bestedingen in Japan. Deze namen toe van 3,8 procent in 1985 tot 4,25 procent in 1987.

Volgens de OESO zullen bij een onmiddellijke terugkeer naar stabiele omstandigheden de effecten van de crisis op de financiële markten beperkt kunnen blijven.

De groei van de economie zou slechts een jaar of twee verzwakken, terwijl tegelijkertijd de inflatie zou kunnen afnemen en de internationale onevenwichtigheden iets kleiner zullen worden.

Volgens de World Economic Outlook zal de groei van de Amerikaanse economie in de komende twee jaar teruglopen van 2.75 procent in 1987 tot 2,5 procent in 1988 en slechts 1.75 procent in 1989.

De groei van de Japanse economie zal veel hoger blijven liggen: voor 1988 wordt uitgegaan van 3,5 procent en voor 1989 van 3 procent. In 1987 groeide de Japanse economie ongeveer 3.5 procent.

West-Duitsland scoort daarentegen veel lager. In 1987 was de economische groei al laag met 1,5 procent, en deze tendens zal zich in 1988 voortzetten, terwijl de OESO voor 1989 zelfs verwacht dat de groei slechts 1,25 procent zal bedragen

De OESO voorziet voor Europa als geheel in 1988 een economische groei van 1,75 procent. In 1989 zal die groei iets kleiner zijn, namelijk 1.5 procent. In 1987 groeit de economie van de Europese OESO-landen met 2,25 procent.

In het rapport wordt geschreven dat de crisis vooral zijn weerslag zal hebben op de particuliere consumptie in de Verenigde Staten.

Het aandelenbezit onder kleine particuliere beleggers is daar groot. en de OESO heeft berekend dat de grote koersval er daarom toe zal leiden dat de groei van de particuliere consumptie in de VS zal dalen tot ongeveer 1 procent per jaar in 1988 en 1989. In 1986 was dat nog 4,2 procent en in 1987 2 procent.

De afnemende consumptie in de VS zal gevolgen hebben voor de exportmarkten van de andere OESO-landen

Vooral Canada en Japan, die voor hun export sterk afhankelijk zijn van de Verenigde Staten, zullen hun exporten zien verminderen, aldus het rapport.

Maar ook Europa zal de gevolgen voelen van verminderde exporten. Volgens de OESO zal de situatie op de lopende rekening van de gezamenlijke Europese OESO-landen tussen 1985 en 1989 verslechteren met ongeveer 20 miljard dollar.

,,Dit zou een welkome ontwikkeling zijn als het grootste deel van deze aanpassing zich zou concentreren in die landen die ongebruikelijk grote overschotten hadden in het midden van de jaren tachtig, toen de dollar aan zijn daling begon", zo schrijft de OESO.

Volgens de organisatie zou Nederland een van de aangewezen landen zijn om zo'n reducering van zijn overschot te ondergaan.

Terwijl de exportmarkten van de andere OESO-landen in het algemeen zullen imkrimpen. zal door de sterk gedaalde dollarkoers de export van de VS toenemen. Hierdoor zal het grote tekort op de handelsbalans en de lopende rekening van de VS - een van de grote

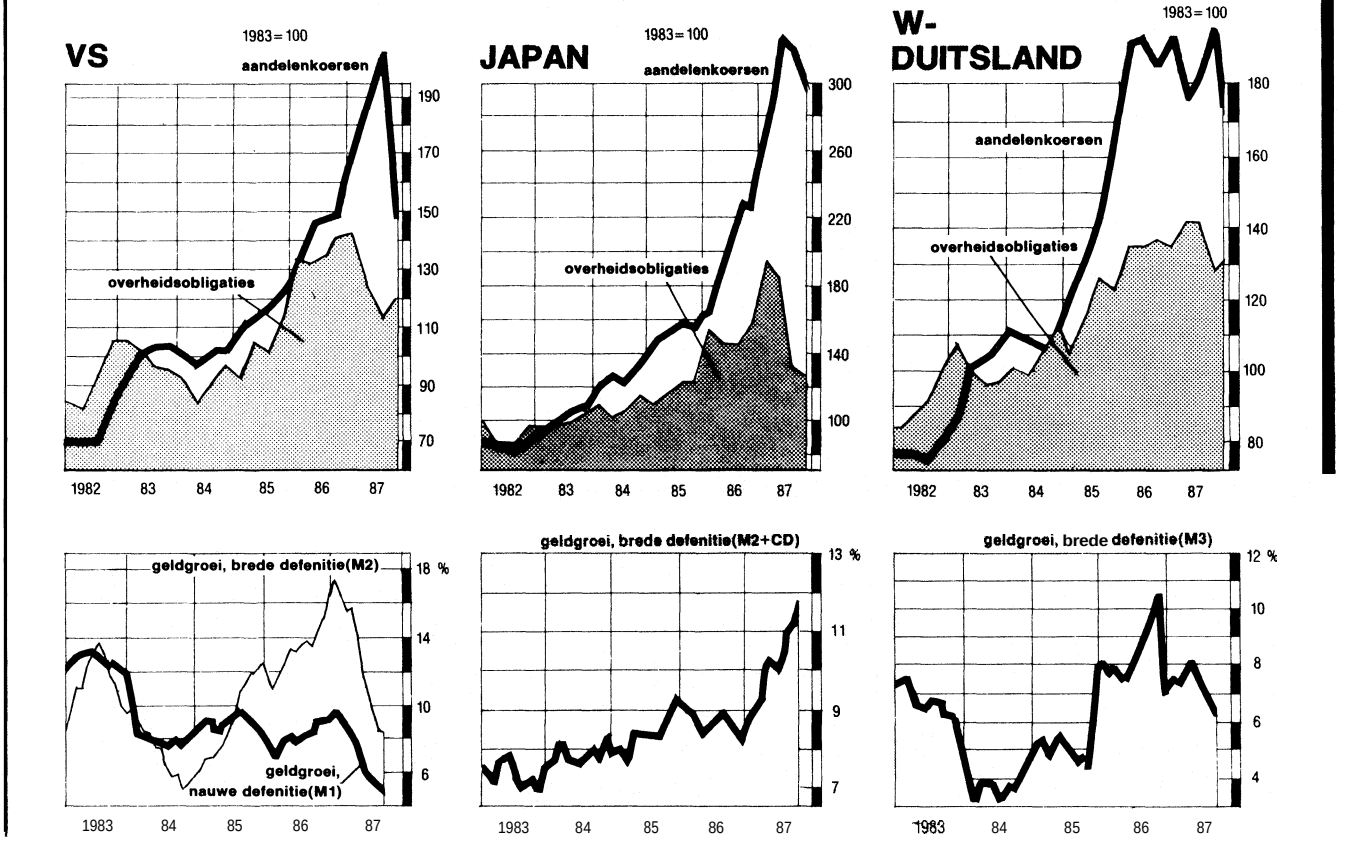
	1987			1988			1989		
	bnp	infl.	l.r.*	bnp	infl.	l.r.	bnp	infl.	l.r.
VS	2 3/4	3	−156	2 1/2	3 1/2	−134	1 3/4	3 3/4	−105
Jap.	3 1/2	−1/4	86	3 1/2	1	81	3	1 1/2	79
W.-Dtsl.	1 1/2	2 1/2	44	1 1/2	1 3/4	41	1 1/4	1 3/4	32
Ned.	1 3/4	−1	3	1	3/4	2 3/4	1 1/4	1	2 3/4

* Lopende rekening in miljarden dollars

Bron: **OESO**

OVERHEIDSOBLIGATIES, GELDGROEI IN DE VS, JAPAN EN W-DUITSLAND

BRON OECD **GRAFIEKEN** NRC **HANDELSBLAD**

onevenwichtigheden in de wereldeconomie op dit moment, die tevens de aanzet gaf tot de crisis op 19 oktober - afnemen.
De OESO schat dat het tekort op de Amerikaanse lopende rekening zal dalen van 156 miljard in 1987 tot 105 miljard in 1989.

Volgens de OESO is de grotere concurrentiekracht van de Amerikaanse exporteur - het resultaat van dc sterk gedaalde dollarkoers - al duidelijk zichtbaar in de veranderende structuren in dc wereldhandel. Vooral Europese en Japanse exporteurs hebben een marktaandeel verloren aan de Verenigde Staten.
In 1987 vertraagde de groei van de wereldhandel tot 3 à 3,5 procent. In 1988 en 1989 zal dit percentage ongeveer gelijk blijven.
De OESO verwacht dat de ontwikkelingslanden gezamenlijk in 1987 en in 1988 voor het eerst na lange tijd weer een klein overschot boeken op hun lopende rekening. Dit is vooral tc danken aan een sterke terugdringing van de importen, vooral in de olieproducerende landen, en een gedeeltelijk herstel van de prijzen voor olie en grondstoffen.
De opkomende industrielanden in Azië - Taiwan, Hongkong. Singapore en Zuid-Korea - zullen hun gezamenlijk overschot op de lopende rekening in 1988 en 1989 waarschijnlijk stabiliseren op ongeveer 30 tot 35 miljard dollar.
Doordat de economie minder snel groeit zal de werkloosheid toenemen, zo schrijft de OESO verder.
De organisatie raamt de gemiddelde werkloosheid in het OESO-gebied op 8,25 procent van de beroepsbevolking in 1989, ongeveer een half procent meer dan zij voorzag voordat de beurscrisis ontstond. In 1987 en 1988 bedraagt de werkloosheid acht procent.
Voor het eerst sinds 1982 zal de werkloosheid in Noord-Amerika weer groeien (zes procent in 1988 en 6.5 procent in 1989), terwijl de werkloosheid in Europa en Japan kan stijgen tot een recordpeil. hoewel het percentage in het laatstgenoemde land nog wel erg laag is.
Europa steekt met werkloosheidspercentages van elf in 1988 en 11,25 in 1989 ongunstig af, vooral in vergelijking met Japan, waarvoor de OESO drie en 3,25 procent opgeeft.

In de tweede helft van 1987 is de gemiddelde werkloosheid in de 24 landen van de OESO iets kleiner geworden, vooral door de vermindering in Noord-Amerika.

Analyse oorzaken beurskrach. Monetair beleid

De koersval in oktober 1987 op de internationale aandelenbeurzen werd voorafgegaan door een koersval van de obligaties vanaf maart/april.

De obligaties, schrijft de OESO in haar prognoses voor 1988 en 1989, werden goedkoper omdat de beleggers het vertrouwen in de dollar verloren, zodat ze huiverig werden om op lange termijn te beleggen.

De koersval van de obligaties leidde vanzelfsprekend tot een hoger effectief rendement.

Deze stijging van de lange rente, met name in juli-september, wordt veelal beschouwd als een oorzaak van de beurskrach. schrijft de OESO.

De OESO-economen constateren dat in 1987 in alle belangrijke OESO-landen de lange rente eerder steeg dan de korte rente. Zij noemen dit verschijnsel ,,een opmerkelijke breuk met het traditionele patroon waarbij de lange rente de trend var: de korte rente volgt".

Tijdens de vorige periode van dollarzwakte, in 1977-1979, stond de dollar onder druk als gevolg van korte termijn-kapitaalsstromen.
De Federal Reserve, het stelsel van centrale banken in de VS, controleerde de kurte termijnrente, en toen die werd verhoogd. werd de val van de dollar tot staan gebracht.
In januari-oktober 1987 daarentegen was er volgens de OESO sprake van een directe relatie tussen de dollarkoers en de lange rente.
Toen de lange rente in september opnieuw omhoog ging hadden de monetaire autoriteiten geen andere keus dan ook de korte rente te laten stijgen.
De OESO wijt de ,,nervositeit" bij de beleggers aan een ,,overreactie" op nieuws. Die overreactie werd gestimuleerd door de globalisering van financiële activiteiten en de vooruitgang van de informatietechnologie
De OESO rekent er nu up dat de koersval van de dollar van eind oktober/begin september, plus de maatregelen die in de VS en Europa zijn genomen, de beleggers ertoe zullen brengen de huidige dollarkoers te beschouwen als ,.consistent met de onderliggende economische verhoudingen".
Dat zou betekenen, aldus nog steeds de OESO. dat de beleggers bereid zijn de verwachte tekorten op de lopende rekening van de Amerikaanse betalingsbalans te financieren tegen de huidige dollarkoers en de huidige rentevoeten.
De OESO constateert met instemming dat de monetaire autoriteiten onmiddellijk na de beurskrach aan de vraag naar liquiditeiten hebben voldaan.
Zij waarschuwt dat de huidige groeicijfers van de geldhoeveelheid weinig zeggen over het inflatiegevaar ,,vanwege verschuivingen in de geldvraag als gevolg van de huidige financiële verstoringen".
Niettemin moet worden voorkomen dat de verruimde geldgroei de inflatie en de inflatieverwachtingen aanwakkert. Dat moet gebeuren via een ,.pragmatisch en flexibel beleid".

Daarbij is. aldus nog steeds de OESO .,minder ruimte om het monetaire beleid af te stemmen op wisselkoersoverwegingen".
Met andere woorden: het monetaire beleid in de VS, Japan en West-Duitsland alléén kan de val van de dollar niet keren.
Toch is. aldus de OESO een gecoördineerd monetair beleid meer dan ooit gewenst, want ,,wisselkoersen geleidelijk en ordelijk te laten veranderen is even belangrijk als het handhaven van wisselkoersen."
De OESO schat dat gedurende januari-november 1987 de centrale banken wereldwijd voor meer dan 100 miljard doiiar hebben geïntervenïeerd op de wisselmarkten.
Het Amerikaanse tekort op de lopende rekening werd in het eerste halfjaar voor liefst 40 procent gefinancierd met officieel geld, tegen 20 procent in 1986 en bijna nul in de voorgaande jaren.
De OESO schat dat in het derde kwartaal particuliere beleggers weer een groter deel van het Amerikaanse betalingstekort hebben gefinancierd.
Overigens merkt de OESO hierbij op dat om diverse redenen (financiering via de Euromarkt, gekoppeld aan de vervanging van bankkrediet door obligaties) het deel van het Amerikaanse tekort dat door buitenlandse centrale banken wordt gefinancierd waarschijnlijk groter is dan uit deze cijfers blijkt.

Westduitse reactie op kritiek OESO

De reactie van de Westduitse OESO-delegatie, dat ,,vanuit Duits gezichtspunt de huidige economische situatie geen verdere maatregelen vereist", is typerend voor de houding van de regering in Bonn tegenover de beurs- en dollarcrisis.

Bonn vindt dat het de afgelopen jaren tegenover de wereldeconomie zijn plicht heeft vervuld, met een bezuinigingsprogramma op overheidsuitgaven, met een inflatie van vrijwel nul, met een ondersteuning van de dollarkoers met tientallen miljarden en met een programma voor belastingverlaging van totaal ruim 50 miljard mark. ,,De Bondsrepubliek heeft zijn toezeggingen gehouden", zei kanselier Kohl in een gesprek met Die Welt. ,,Alsallen, om maar een voorbeeld te noemen, net als wij tijdig hun begrotingstekort hadden verkleind, zouden we nu een stuk verder zijn".
Elke suggestie om door middel van werkgelegenheidsprogramma's zowel de werkloosheid te doen dalen als de binnenlandse vraag te doen stijgen, wordt van de hand gewezen.
Dergelijke programma's, aldus minister van financiën Stoltenberg steeds, hebben de vorige regering handenvol geld gekost, de inflatie en de staatsschuld omhooggedreven en nauwelijks effect gesorteerd.

Sinds de ,,zwarte maandag" van de beurscrisis heeft de Bundesbank het bankdisconto op de laagste stand sinds de oorlog gebracht: 2 1/2 procent, en ook de geldmarktrentes verlaagd.
Daarnaast heeft men een stimuleringsprogramma voor de economie opgezet, dat er op neer komt dat gemeenten en kleine bedrijven gedurende tien jaren rentesubsidie op geldleningen krijgen.
Meer wil Bonn niet doen. De achtergrond is vooral, dat men geen behoefte heeft als sterkste Westeuropese economie voortdurend het gelag te moeten betalen voor wat men als fouten en tekortkomingen van anderen - in het bijzonder de Amerikanen - ziet.
Stoltenberg heeft e1 toch al moeite mee een brok van zes miljard mark meer begrotingstekort (totaal 30 miljard) te moeten doorslikken dan hij had gewild. omdat de gemeenten veel meer verplichtingen op zich hebben genomen dan ze hadden gemogen.
Mede daarom voelt hij er niets voor de derde fase van de belastingverlaging eerder in te voeren dan in 1990.

Een voorspelde verkleining van het overschot op de handelsbalans van 80 miljard (geschat) in 1987 naar 70 miljard in 1988 wordt gepresenteerd als weer een bijdrage aan de verbetering van het evenwicht in de wereldeconomie.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

HOORZITTING FOSFAATNOTA

Op 28 jan. 1988 is de fosfaatnota van minister Nijpels (milieubeheer), mede ondertekend door zijn collega Smit-Kroes (verkeer en waterstaat), zwaar bekritiseerd tijdens een hoorzitting in de Tweede Kamer.
De bewindslieden hadden de nota gepubliceerd op 10 dec. 1987.
Diverse organisaties en industrieën kwamen met een waslijst van kritiek. Ze onderschreven weliswaar de strekking van het stuk – beperking van de fosfaatbelasting in Nederlandse oppervlaktewateren –, maar vonden de voorgestelde maatregelen om dat doel te bereiken onjuist, eenzijdig dan wel onvoldoende.
Vertegenwoordigers van TNO waarschuwden bovendien voor het gebruik van sommige stoffen die fosfaat in wasmiddelen kunnen vervangen. Vooral polycarbonzuren kregen in dit verband een slechte aantekening, omdat ze niet of nauwelijks afbreekbaar zijn en wellicht ook toxische eigenschappen hebben. ,,Het risico bestaat dat de lozing van dit soort persistente stoffen een nieuw milieuprobleem oproept", zei TNO-medewerker J.F. de Kreuk.
Hij vond dat er over de fosfaatvervangers nog te weinig bekend is om een algeheel verbod op het gangbare middel nu al te rechtvaardigen.
Ook de ,,waskracht" van sommige vervangers zou te kort schieten. ,,Er zijn meer wasbeurten nodig. Waardoor het textiel sneller slijt", aldus De Kreuk.

Inhoud nota

Fosfaten worden aan het waspoeder toegevoegd om, zoals dat heet, ,,de vuilvermijdering te versterken en vergrauwing te voorkomen".
Via de riolering komen ze in het oppervlaktewater terecht, waar ze bijdragen aan de eutrofiëring, een vorm van overbemesting, die de bloei van algen sterk bevordert. Overmatige algenbloei, zoals in Nederland veelvuldig voorkomt. maakt het water troebel en kan irritaties aan huid en slijmvliezen veroorzaken.
Bij het afsterven van de algen aan het eind van de zomer kan bovendien het water zo veel zuurstof verliezen, dat massale vissterfte optreedt. Er zijn ook gevallen bekend van koeien die dood gingen nadat ze met de ,,groenesoep" uit sloot of vaart waren gedrenkt.
In de fosfaatnota van minister Nijpels staan verscheidene maatregelen aangekondigd om deze vervuiling in te dammen.
Dit jaar wordt bijvoorbeeld in overleg met provincies en waterschappen een plan uitgewerkt om de rioolwaterzuiveringsinstallaties uit te rusten met een zogenaamde derde trap, die het afval ater nagenoeg fosfaatvrij maakt. Men wil gefaseerd te werk gaan. Tot 1992 richt men zich op die gebieden die het meest kwetsbaar zijn voor eutrofiëring en bijbehorende algengroei. onder andere het IJsselmeer. Daarna moet de defosfatering verder gaan, ook om te voldoen aan internationale afspraken over halvering van de lozingen in Rijn en Noordzee.
Een ander, sterk in het oog springendonderdeel van de nota betreft een afspraak tussen Nijpels en de wasmiddelenindustrie.
Die heeft op 30 november vorig jaar een overeenkomst (convenant) getekend om het gebruik van fosfaatvrije wasmiddelen actief te stimuleren. De fabrikanten gaan zich inspannen om het ,, fosfaatvrije marktaandeel" eind dit jaar op 40 tot 50 procent te brengen. De totale hoeveelheid fosfaat in waspoeder moet dan tot 5000 ton zijn gedaald.

Kritiek *industrie*

Op 28 jan. tijdens de hoorzitting bleek dat de industrie bepaald niet van harte met de regeling heeft ingestemd, het leek eerder of de overeenkomst haar door de strot is geduwd.
R. Mulder. vicevoorzitter van de Nederlandse vereniging van zeepfabrikanten, legde het zo uit: ,,Wij vonden dit convenant het minst schadelijk van de voorliggende opties", daarmee doelend op andere maatregelen die dreigden. een heffing op fosfaathoudende middelen of zelfs een verbod.
Hij voerde aan dat de fosfaatbelasting in onze binnenwateren voor slechts zeven procent aan de waspoeders te wijten is, zodat in zijn conclusie het probleem voor 93 procent onopgelost blijft. ,,Nu de vaandeldrager is geveld, is er uitzicht op het leger", aldus Mulder, die met dat ,,leger" alle andere fosfaatbronnen op het oog had, in het bijzonder de grote rivieren, de landbouw en menselijke faecaliën.
Maar het convenant is getekend ,.en dus", zei Mulder, ,,zal onze vereniging de overccnkornst loyaal naleven".
Nijpels verklaart in zijn nota dat na 1990 in Nederland geen fosfaat meer in wasmiddelen zal worden toegepast. Kan dat wel? luidde een vraag van de Kamerleden.
Volgens Mulder is die termijn ruimschoots haalbaar gezien alle ,.fosfaatvrije" aanbiedingen die fabrikanten doen. Aan de consument zal het ook niet liggen. Wel stelde hij prijsverhogingen in het vooruitzicht.
Fosfaatproducent Hoechst te Vlissingen was op het Binnenhof vertegenwoordigd om Nijpels' nota zo mogelijk nog harder aan te vallen, ,,Het gaat ons". zei directeur H.P. van Heel, ,,nietom de discussie milieu tegenover werkgelegenheid, maar om de toekomst van onze onderneming versus een eenzijdige en te weinig effect sorterende maatregel, te weten een fosfaatverbod in wasmiddelen".
Hij verwachtte. net als zijn voorganger, alle heil van de derde trap bij de rioolwaterzuivering en attendeerde speciaal op de zogenaamde korrelreactor, die fosfaten bindt aan zandkorrels, waardoor weer een bruikbare grondstof ontstaat. vergelijkbaar met fosfaaterts
Dit systeem – ,,recycling in optima forma", aldus Van Heel – is overigens nog in ontwikkeling. Wanneer de operationele fase kan intreden, is moeilijk te zeggen.
Namens de Unie van waterschappen trok voorzitter J IJff sterk in twijfel of de benodigde zuiveringscapaciteit tijdig gereed zal komen. Er zijn financiële en ook bestuurlijke hindernissen.
Defosfatering in heel Nederland geeft extra jaarlijkse lasten van circa 200 miljoen gulden. maar de vraag is of alle waterschapsbesturen hun ingelanden een extra heffing willen opleggen. Bovendien verwachtte hij ernstige moeilijkheden bij de afzet van zuiveringsslib.
Ook de milieubeweging had kritiek op de nota, hier verwoord door L. Reijnders van de stichting Natuur en Milieu. Hij vond dat er veel te weinig aandacht wordt geschonken aan het terugdringen van fosfaten uit landbouwmest (ook een grief van IJff) en de beperking van industriéle en ongezuiverde lozingen door campings, woonboten en verspreide bebouwing.

OOST-EUROPA

JOEGO-SLAVIË

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN OP POLITIEK EN ECONOMISCH GEBIED

Eind november 1986 werd voor het laatst bericht over een aantal ontwikkelingen in Joego-Slavië op politiek en economisch gebied (zie pag. 662/3 e.v., 718/1 e.v. en 744/2 e.v.-1986). Hierna wordt verslag gedaan van de ontwikkelingen die zich sindsdien hebben voorgedaan.

Het Agrokomerc-schandaal

Op 26 aug. 1987 berichtte het Joegoslavische persbureau *Tanjug* dat de grote agro-industriële handelsmaatschappij Agrokomerc het middelpunt bleek te zijn van een miljoenenschandaal, dat het grootste werd genoemd in de naoorlogse geschiedenis van het land.

Aan een verslag over dit schandaal van correspondent Peter Michielsen in het *NRC/H'blad* van 5-9-1987 werd het volgende ontleend:

Het kon ook haast niet uitblijven in een land in crisis, met een uit de hand gelopen inflatie, veel stakingen, een achteruit hollende levensstandaard, sociale ontevredenheid en een steeds groter politiek vacuum moeten op zekere dag de schandalen aan het licht komen. In Joego-Slavië, waar de economische en sociale crisis Europa's ingewikkeldste Gordiaanse knoop opleveren, is dat schandaal er deze week gekomen.
Het schandaal heet Agrokomerc. naar het bedriif dat het heeft veroorzaakt Agrokomerc. een agro-industriële handelsmaatschappij met dertienduizend werknemers, is gevestigd in het Bosnische Velika Kladusa en is eigendom van de staat.

Het bedrijf heeft de afgelopen jaren met behulp van een eigen bank voor het lieve bedrag van tussen 600 miljoen en één miljard gulden ongedekte waardepapieren - voornamelijk schuldbewijzen - uitgegeven en daarmee het hele monetaire en banksysteem in Joegoslavie aan het wankelen gebracht. De ,,waardepapieren zonder waarde" werden geaccepteerd door de Bank van Bihac, die ze. gegarandeerd en wel, gebruikte in transacties met 62 andere banken in vier Joegoslavische deelrepublieken.
De meeste van die banken hebben dermate grote stapels waardeloze waardepapieren van Agrokomerc in hun kluizen dat ze eigenlijk failliet zouden moeten gaan.
Het is des te pijnlijker dat de miljardenisaude werd gepleegd door een bedrijf dat tot ver buiten de deelrepubliek Bosnië een reputatie had hoog te houden: Agrokomerc was een modelbedrijf, bekend van reclamespotjes op de tv. Een fors deel van die reputatie berustte op het feit dat dit bedrijf zich (dankzij de valse schuldbewijzen) in kon laten met economische activiteiten op ander dan agro-industrieel gebied. Zo bouwde Agrokomerc wegen en bruggen en gebouwen en tweede huizen voor wie dat kon betalen. Dat maakte van Agrokomerc lang een gezonde en trotse oase in Joegoslavie, een paradepaardje in een land in crisis. Dat al die mooie activiteit op fraude was gebaseerd maakte deze week de pil des te bitterder.

De vestiging van Agrokomerc in Velika Kladusa.

Bitter is ook het puinruimen juridisch, economisch en politiek. Inmiddels zijn arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen 92 mensen, die worden verdacht van een reeks misdrijven: machtsmisbruik, het uitgeven van ongedekte waardepapieren, economische misdaden, het bewust accepteren van ongedekte waardepapieren en/of financieel wanbeheer. Het aantal daadwerkelijk verrichte arrestaties beperkt zich voorlopig tot twee, die van de financiële directeur van het bedrijf (tevens directeur van de eigen bank) en zijn plaatsvervanger.

Het onderzoek. waarbij in recordtijd al 347.724 onregelmatigheden en wetsschendingen zijn geconstateerd. concentreert zich verder vooral op het doen en laten van Fikret Abdic. algemeen directeur van Agrokomerc. Deze Abdic staat bekend als een kundige zakenman die Agrokomerc groot heeft gemaakt. Hij staat ook bekend als een prominent politicus: hij zit niet alleen in het Bosnische Centraal Comité maar ook in het federale parlement. En daar begint de fraude van Agrokomerc de politiek te raken. Want het is, en daar wordt in de Joegoslavische pers geen geheim van gemaakt, onmogelijk dat een bedrijf met de omvang van Agrokomerc op zo grote schaal fraude heeft kunnen plegen zonder actieve of passieve steun vanuit de politiek.

Tot dusverre is het onderzoek in die richting beperkt gebleven tot de lokale politiek. De Bosnische partijleiding heeft een onderzoek gelast naar de verantwoordelijkheid van de plaatselijke overheid en het plaatselijke zakenleven en heett opdracht gegeven Abdic uit de partij te zetten wegens ,,hetschenden van de partijpolitiek, gebrek aan technisch-bureaucratische verantwoordelijkheidszin, het schenden van grondwettelijke en wettelijke normen en principeloos gedrag". Abdic is daar heel boos over want, zo heeft hij gezegd. ,,iedereen in Joegoslavië doet wat Agrokomerc heeft gedaan: het zoeken naar fondsen voor grote projekten." Hetgeen weinig goeds belooft voor de economische toekomst van het land.
Ook economisch heeft de zaak grote gevolgen. Allereerst is er de vraag wat er met Agrokomerc en vooral de 13.000 werknemers moet gebeuren. Hoe moeilijk in Joego-Slavie. dat een miljoen werklozen telt. wordt gedaan met het sluiten van bedrijven blijkt wel uit het feit dat de bedrijfswet, die bepaalt dat verliesgevende bedrijven dicht moeten, onlangs voor de vierde keer is uitgesteld omdat een consequente toepassing van de wet. en dus de sluiting van chronisch onrendabele bedrijven. 1,6 miljoen mensen hun baan zou kosten.

Ook voor het bankwezen heeft het schandaal grote consequenties. De Bank van Bihac heeft sinds 31 augustus niet meer geopereerd. hetgeen voor tienduizend werknemers in stad en omgeving de onaangename consequentie had dat ze hun salaris niet kregen. Elfhonderd van hen gingen prompt in staking, zesduizend anderen overwogen deze week hetzelfde te doen tot de raad van bestuur van de bank na een motie van wantrouwen aftrad

Problematischer is de vraag hoe het faillissement van een groot aantal banken te voorkomen. 63 banken hebben - naar wordt gezegd op aanraden van hoge politici - waardepapieren van Agrokomerc geaccepteerd: 57 van hen bevinden zich in moeilijkheden. Als zij failliet gaan is de economische schade voor het hele land niet te overzien. Als zij niet failliet gaan moeten de verliezen worden gedekt: de enige instantie die dat kan doen is de staat. bijvoorbeeld door de geldkraan nog verder open te zetten. Het gevolg: nog meer inflatie en nog meer instabiliteit.

Inmiddels is voorgesteld de met de Agrokomerc-fraude gemoeide bedragen tot kortlopende kredieten met een rente van 107 procent te verklaren. Dat zou de banken wellicht redden. Dat voorstel echter sluit op bezwaren van al degenen die vrezen dat bij zo'n sanering het hele schandaal in de doofpot verdwijnt.

Op 8 sept. 1987 werd Fikret Abdic, de algemeen directeur van het Bosnische bedrijf Agrokomerc gearresteerd, nadat het parlement in Belgrado zijn parlementaire onschendbaarheid had opgeheven. Abdic, die op dat moment de zesde arrestant was in de affaire, werd ervan beschuldigd het sociale systeem van het land ,,op contrarevolutionaire wijze" in gevaar te hebben gebracht.

Op 8 september werd in Belgrado bepaald dat de 63 banken. die het slachtoffer van de fraude van de Agrokomerc-directie waren geworden, elk afzonderlijk een rechtszaak tegen het bedrijf moesten beginnen om schadevergoeding te verkrijgen. Dit betekende volgens waarnemers dat Belgrado niet bereid was in te gaan op de suggestie van de banken om de gedekte waardepapieren van Agrokomerc om te zetten in kredieten. De banken hadden dit voorgesteld om aan eenmogelijk faillissement te ontkomen.

Verder werd die dag bepaald dat de banken elk afzonderlijk een procedure moesten beginnen tegen de bank van Bihac, die de ongedekte waardepapieren had gegarandeerd, en tegen het accountantnkantoor in Velika Kladusa, de vestigingsplaats van het bedrijf. Volgens het persbureau Tanjug hadden de bank van Bihac en het accountantsbureau al sinds december 1986 afgeweten van de fraude bij Agrokomerc.

Tijdens een bijeenkomst van het partijbestuur van de republiek Bosnië op 12 september nam Hamdija Pozderac, vice-voorzitter van het presidentieel college (en daarmee vice-president van Joego-Slavië) ontslag in verband met de Agrokomerc-affaire. Volgens het sinds Tito's dood geldende roulatieschema zou Pozderac in mei 1988 president van Joego-Slavië geworden zijn. Hij verklaarde niets met het schandaal te maken te hebben, maar zich door de ophef rond zijn persoon genoodzaakt te zien af te treden.

Het partijbestuur van Bosnië liet op 14 september weten dat Hakija Pozderac, een invloedrijk politicus in Bosnië en broer van de als vice-president afgetreden Hamdija Pozderac, ,,politiek verantwoordelijk" was voor het financiële schandaal rond het bedrijf Agrokomerc. Het partijbestuur verweet hem nauw betrokken te zijn geweest bij het beleid van het bedrijf en gelastte een onderzoek naar zijn activiteiten.
Hoewel Hakija Pozderac doorging voor een van de meest invloedrijke politici van Bosnië, had hij geen officiële functies meer. Wel was hij nog lid van de Raad van de Federatie, een lichaam van gerespecteerde politici dat een adviserende taak had. De algemeen directeur van Agrokomerc, Fikret Abdic, had aanvankelijk gezegd dat hij in zijn zakelijke transacties de steun had gehad van de gebroeders

Hamdija Pozderac. de afgetreden vice-president van Joego-Slavië

Pozderac, maar had deze verklaring later ingetrokken.
Het persbureau *Tanjug* meldde op 15 september dat de Bosnische autoriteiten ook stappen zouden ondernemen tegen Jure Pelivan, de directeur van de Bosnische Nationale Bank. Deze zou zich schuldig hebben gemaakt aan nalatigheid bij het accepteren van schuldbewijzen van Agrokomerc.
In Slovenië, aldus Tanjug, had het partijbestuur het ontslag geëist van de directeur van de Joegoslavische Nationale Bank en de federale minister van financiën, Svetozar Rikanovic.
Op 15 september diende Metod Rotar, de directeur van de Ljubljanska Banka en een van de meest bekende bankiers van Joego-Slavië, zijn ontslag in. Zijn bank was als gevolg van de aankoop van ongedekte schuldbewijzen van Agrokomerc in grote moeilijkheden geraakt. Het ontslag van Rotar werd bekendgemaakt na een vergadering van het Sloveense partijbestuur met een groot aantal directeuren van getroffen banken.
De Joegoslavische minister van financiën, Svetozar Rikanovic, wiens aftreden was geëist door de partijleiding van de deelrepubliek Slovenië, verklaarde op 16 september in het parlement dat de vervanging van hemzelf en andere hoge federale autoriteiten ,,voor sommige mensen een schone droom" zou zijn, maar geen problemen zou oplossen. De federale regering en het economische systeem konden volgens Rikanovic niet verantwoordelijk worden gesteld voor de enorme fraude bij Agrokomerc, hoewel het daarbij ,,niet alleen om een economisch maar ook om een politiek schandaal gaat".
Sinds het bekend worden van het schandaal was er in de Joegoslavische pers geregeld op gewezen dat het uitgeven van ongedekte schuldbewijzen bij veel bedrijven schering en inslag was, ook al gebeurde dat doorgaans op minder grote schaal dan bij Agrokomerc.

In het Servische Cuprija was ontdekt dat het bedrijf Pomoravlje Promet voor 3,1 miljoen dollar ongedekte kredietbrieven had uitgegeven en in het Kroatische Varazdin waren 7 werknemers van 2 verschillende bedrijven gearresteerd wegens het uitgeven van ongedekte schuldbewijzen voor een bedrag van 156 miljoen dollar.

Op 22 september werd het faillissement uitgesproken over de bank van Bihac, de bank die de schuldbewijzen van Agrokomerc had gedekt. Burgers en firma's, die geld bij deze bank hadden uitstaan, zouden dat via een andere bank terugkrijgen.
Begin oktober werd de secretaris-generaal van de Joegoslavische geldmarkt, Vladimir Krsulj, gearresteerd. Krsulj was op de hoogte geweest van de uitgave van ongedekte schuldbewijzen door Agrokomerc, maar had de getroffen banken hier niet over ingelicht.

In Velika Kladusa werden op 21 okt. 1987 zeven voormalige directeuren van Agrokomerc-onderdelen veroordeeld tot straffen, variërend van een half tot drie jaar. Bovendien mochten zij na het uitzitten van hun straf vijf jaar lang geen directeursfunctie bekleden. De zeven werden veroordeeld wegens valsheid in geschrifte. Een van hen was Rasim Pozderac, ex-directeur van een kalkoenboerderij en familielid van de al eerder in opspraak geraakte broers Hamdija en Hakija Pozderac.

Op 6 november traden twee hoge Bosnische functionarissen, Munir Mesihovic en Ivica Blazevic, af in verband met het Agrokomerc-schandaal. Beiden waren lid van het republikeinse staatspresidium, het collectieve staatshoofd van de deelrepubliek Bosnië. Mesihovic, die tot mei 1987 voorzitter was geweest van het staatspresidium, ontkende overigens iets van het schandaal te hebben afgeweten. Hij zei net zo min iets met de miljardenfraude te maken te hebben gehad als enig ander lid van de Bosnische leiding.

Het persbureau Tanjug meldde op 23 november dat de invloedrijke politicus Hakija Pozderac uit de partij was gezet vanwege zijn betrokkenheid bij het Agrokomerc-schandaal. De 68-jarige Pozderac, die minister van economie van Joego-Slavië was geweest, was na zijn pensionering nog veel invloed blijven uitoefenen op de politiek in Bosnië.

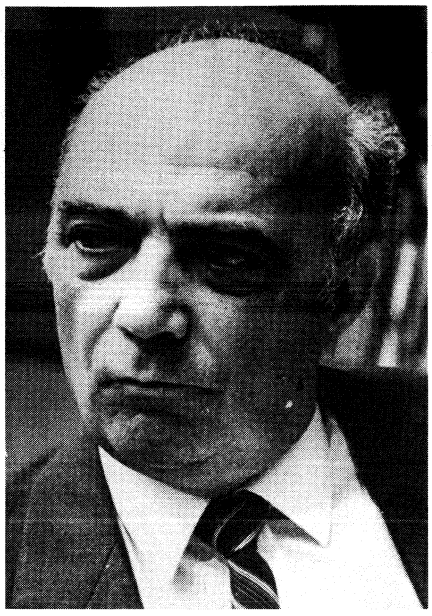
Hamdija Pozderac, de in september 1987 afgetreden vroegere vice-president van Joego-Slavie, overleed op 6 april 1988. Politieke kringen, die de familie goed kenden, zeiden dat de 64-jarige Hamdija Pozderac door het Agrokomerc-schandaal geestelijk en lichamelijk gebroken was.

Mojsov president van Joego-Slavië

Op 15 mei 1987 werd de Macedonische politicus Lazar Mojsov (67) gekozen tot president van Joego-Slavië voor de periode van één jaar. Vice-voorzitter van het collectief staatspresidium werd de uit Bosnië-Herzegovina afkomstige Hamdija Pozderac.

Nieuwe partijvoorzitter

Op 30 juni 1987 koos het presidium van het Centrale Comité van de Joegoslavische Bond van Communisten Bosko Krunic (afkomstig uit de provincie Vojvodina) tot nieuwe partijvoorzitter voor de periode van één jaar. Krunic volgde in deze functie Milanko Renovica op, uit de republiek Bosnië-Herzegovina.

Bosko Krunic werd op 30 juni 1987 gekozen tot nieuwe partijvoorzitter.

Benoeming nieuwe vice-president

Op 29 dec. 1987 werd Raif Dizdarevic gekozen tot lid van het collectieve staatspresidium in de plaats van Hamdija Pozderac; hij werd daardoor tevens vice-president van het staatspresidium en de opvolger van president Lazar Mojsov in mei 1988. Dizdarevic was sedert 1984 minister van buitenlandse zaken geweest.
Tot opvolger van Dizdarevic op de post buitenlandse zaken werd op 4 febr. 1988 Budimir Loncar benoemd, die tot dan toe plaatsvervangend minister op dit departement was geweest.

Nieuwe stafchef volksleger

Op 24 sept. 1987 werd bekend dat generaal Steven Mirkovic benoemd was tot stafchef van het volksleger. Hij volgde gen. Zorko Canadi op die met pensioen was gegaan.

Nieuwe loonmaatregelen veroorzaken golf van stakingen

Het Joegoslavische parlement aanvaardde op 26 febr. 1987 een pakket economische maatregelen van de regering, dat onder meer voorzag in een vaststelling en bevriezing van de lonen op het gemiddelde niveau van het laatste kwartaal van 1986. Daarnaast voorzag het pakket in de beperking van de binnenlandse bestedingen en van investeringen, die niet direct betrekking hadden op de produktie. Volgens premier Branko Mikulic was deze wettelijke ,,interventie" nodig met het oog op de ,,zeer ongunstige economische situatie".
De nieuwe loonmaatregelen leidden in

het hele land tot een golf van stakingen. Een maand na de afkondiging van de bevriezingen van de lonen hadden meer dan 11.000 Joegoslaven gestaakt in 70 illegale ,,werkonderbrekingen''. Veel bedrijven hadden in de eerste twee maanden van 1987 aanzienlijke loonstijgingen doorgevoerd, maar hadden door de nieuwe maatregelen de salarissen met tussen de 20 en 30% moeten verlagen.
Op een persconferentie op 17 maart 1987 verklaarde minister van financiën Svetozar Rikanovic dat de maatregelen niet bedoeld waren om de lonen te verlagen, maar ook de lonen in overeenstemming te brengen met de produktiviteit.
Minister van arbeid Janko Obocki voerde aan dat er een eind moest komen aan de praktijk dat er meer werd uitgegeven dan er werd verdiend. De nominale lonen waren volgens Obocki in 1986 met 108,2% gestegen, wat neerkwam op een reële stijging van 10,1%, hoewel de produktiviteit met maar 0,9% was gestegen. Hij wees er verder op dat bedrijven, die na het eerste kwartaal van 1987 een groei van de produktiviteit konden aantonen, de lonen overeenkomstig konden laten stijgen.

Op 19 maart kondigde de federale regering aan dat de prijzen van een groot aantal industriële en consumptie-artikelen zouden worden vastgelegd op het niveau van 31 dec. 1986 en zouden worden bevroren voor een periode van 90 dagen.
De prijzen van benzine, huishoudgas en diesel stegen op 21 maart met resp. 16, 25 en 14%.
Op 24 maart kondigde premier Mikulic enkele wijzigingen aan van de omstreden loonwetten, waardoor voor een aantal staatsbedrijven uitzonderingen mogelijk waren op de ingrijpende maatregelen.
De Joegoslavische pers meldde die dag op grond van officiële cijfers van de overheid dat sinds 20 maart in 68 bedrijven was gestaakt wegens korting op de salarissen.
Ook in de maanden april en mei vond nog een groot aantal stakingen plaats, met name in de republieken Kroatië en Servië.

Op 11 juni 1987 kwam een eind aan de langste staking in de geschiedenis van Joego-Slavië.

De 1400 mijnwerkers, die op 8 april in het Kroatische Labin het werk hadden neergelegd. accepteerden uiteindelijk het voorstel van de directie hun lonen met 35 à 40% te verhogen. Een week eerder hadden de stakers gedreigd in hongerstaking te gaan als de directie hun lonen niet zou verdubbelen. Wel namen, conform de eisen van de stakers. diverse leden van de directie hun ontslag.

Nieuwe faillissementswet

Op 1 juli 1987 werd een wet aangenomen, die het mogelijk maakte verlieslijdende bedrijven failliet te verklaren. Hoewel de wet pas eind september in werking zou treden, werden in de loop van augustus al 4 bedrijven in de republiek Montenegro opgeheven.
Begin september waren als gevolg van de nieuwe wet al meer dan 5.000 personen hun baan kwijtgeraakt.

Buitenlandse schulden

Het persbureau *Tanjug* maakte op 31 maart 1987 bekend dat Joego-Slavië een akkoord had bereikt met de Westerse crediteurlanden, die zich verenigd hadden in de Club van Parijs. Het akkoord was het resultaat van onderhandelingen tussen een Joegoslavische deiegatie onder leiding van de minister van financiën Svetozar Rikanovic en 16 Westerse landen met vorderingen op Joego-Slavië.
Volgens *Tanjug* had het akkoord betrekking op de tweede fase van een meerjarige herstructurering van de Joegoslavische schuld, gebaseerd op een overeenkomst die in mei 1986 werd ondertekend en die voorzag in meer toezicht op de economie door het Internationale Monetaire Fonds (IMF).
Voorafgaande aan de onderhandelingen had *Tanjug* laten weten dat gesproken zou worden over uitstel van betaling voor S 1,6 miljard aan schulden die in 1987 moesten worden terugbetaald, en $ 3,5 miljard aan schulden, die in 1988 vervielen. De totale buitenlandse schuld van Joego-Slavië bedroeg $ 19,7 miljard. Ruim 70% daarvan was het verschuldigd aan commerciële banken.

Op 3 juli 1987 bereikten Dusan Vlatkovic, de directeur van de Joegoslavische centrale bank, en Fulvio Dobrich, functionaris van Manufacturers Hanover Trust Bank uit New York en belangrijkste onderhandelaar voor de circa 600 schuldeisende banken, een overeenkomst over uitstel tot september van betaling voor schulden ten bedrage van $245 miljoen. Joegoslavië had het bedrag tussen 30 juni en 14 juli moeten betalen, maar had laten weten niet op tijd aan deze schuldverplichting te kunnen voldoen.

Op 20 sept. 1987 verklaarde premier Branko Mikulic dat zijn land opnieuw een moratorium van drie jaar wenste op de aflossing van zijn buitenlandse schuld. Het uitstel was volgens hem nodig om de Joegoslavische economie produktiever en export-gerichter te maken. Hij zei dat zijn land een eerder moratorium van drie jaar op schuldaflossing, dat in 1986 afliep, niet volledig tot eigen voordeel had benut.
,,Als we opnieuw een bevredigende regeling met de buitenlandse crediteuren treffen, dan moeten we een eigen programma van economische hervormingen opstellen, anders geraken we in een nog ernstiger crisis'', aldus de premier. Volgens hem was de helft van de buitenlandse schuld veroorzaakt door slechte investeringen en veel te hoge uitgaven.
Vice-premier Janez Zemljaric verklaarde op 7 dec. 1987 in een toespraak tot het Centrale Comité in Belgrado, dat Joego-Slavië voor de ,,economische ineenstorting'' staat als het niet tot nieuwe afspraken zou komen met zijn crediteuren over de buitenlandse schuld.
Joego-Slavië besteedde 46% van zijn valuta-inkomsten aan de betaling van rente en aflossing. Volgens een recent economisch saneringsplan van de regering moest dat percentage na overleg met de crediteuren worden teruggebracht tot 25%.

Volgens Zemljaric had Joego-Slavië in de voorafgaande vier jaar $ 14,3 miljard - tussen 7 en 10% van het bruto nationaal produkt - betaald aan aflossing en rente. Toch was de schuld in die vier jaar nauwelijks afgenomen. ,,Met een jaarlijkse economische groei van 1 tot 3% is het duidelijk dat een voortzetting van de terugbetaling van de schuld in het huidige tempo in de onmiddellijke toekomst zal leiden tot een totale ineenstorting'', aldus de vice-premier.
Tijdens het debat in het Centrale Comité werden suggesties van diverse economen voor de afschaffing van het arbeiders-zelfbestuur en de doorvoering van een volledige markteconomie van de hand gewezen.
Op 14 december besloot de federale regering het IMF om hulp te vragen bij de aflossing van zijn buitenlandse schuld.

In mei 1986 had Joego-Slavië een 6,5 jaar durende overeenkomst met het IMF beëindigd en toen te kennen gegeven geen directe banden met het IMF meer te willen.

Maatregelen tegen de inflatie

Het parlement besloot op 5 okt. 1987 de federale begroting van 1987 met 55% te verhogen, van 1,9 miljard dinar tot 3,04 miljard dinar (912 miljoen gulden). De maatregel werd genomen ter compensatie van de sterke inflatie.

Premier Branko Mikulic presenteerde op 19 okt. 1987 in het parlement een economisch saneringsprogramma, dat voorzag in hogere belastingen, terughoudendheid op het loon- en prijsfront en een verlaging van de afbetaling van de buitenlandse schuld. Met die maatregelen wilde de regering greep krijgen op de economische crisis in het land.

Joego-Slavië kampte met een inflatie van 123%, een buitenlandse schuld van $20 miljard, een forse werkloosheid en een daling van de arbeidsproduktiviteit.

Mikulic beloofde een grondige revisie van het belastingsysteem, waarbij vooral de hoge inkomens, de rente op spaargelden en de tweede banen het zouden moeten ontgelden. Ook de belasting op bezit ging omhoog. Met de terughoudendheid op het gebied van de lonen en prijzen moest deze maatregel de vraag drukken en een eind maken aan de op hol geslagen inflatie.

Waarnemers vreesden dat de maatregelen de latente sociale spanningen in Joego-Slavië zouden verhogen, omdat de daling van de levensstandaard, die al grote segmenten van de samenleving hard had getroffen. zou doorzetten

Mikulic kondigde tevens de invoering van een progressieve inkomstenbelasting aan. Hij verklaarde dat de regering met de maatregelen ook de omvangrijke ,,grijze economie" wilde aanpakken, die zich onttrok aan controle van de regering.
Verder riep de premier op tot eliminering van verliesgevende bedrijven en een beëindiging van de subsidiëring van dergelijke bedrijven, maar hij gaf geen concrete maatregelen aan om dat te bereiken.

De aangekondigde maatregelen ondervonden veel kritiek, vooral van de regeringen van Servië. Kroatië en Slovenië.
Op 14 november hechtte het federale parlement zijn goedkeuring aan het programma, hoewel alle Sloveense en een aantal Kroatische afgevaardigden tegen stemden.

De regering maakte op 14 november bekend dat als onderdeel van de nieuwe economische maatregelen de lonen en prijzen tot juni 1988 bevroren zouden worden op het niveau van 1 okt. 1987. Voor een aantal goederen en diensten werden echter eerst nog prijsverhogingen doorgevoerd. alvorens de bevriezingen in zouden gaan.
De maatregelen leidden in het hele land tot grote hamsterwoede. Ook braken in verschillende delen van het land stakingen uit en deden zich protestdemonstraties voor.
Op 16 november devalueerde de dinar met 24,6% ten opzichte van de Westerse munteenheden. Volgens de president van de Joegoslavische centrale bank was de devaluatie nodig om de verhogingen van de productenprijzen te compenseren.

SPANNINGEN IN KOSOVO.
MACHTSSTRIJD AAN SERMSCHE TOP

Op 26 juni 1987 werd in Belgrado een speciaal plenum gehouden van het Centrale Comité van de Bond van Communisten, dat geheel gewijd was aan de hoog opgelopen spanning in de autonome provincie Kosovo naar aanleiding van de discriminatie van Serviërs en Montenegrijnen door de Albanese meerderheid in het gebied. Het plenum bracht, na een debat van 17 uur, een resolutie uit waarin werd opgeroepen tot ,,krachtige oppositie" tegen nationalisme en separatisme onder de Albanese bevolking van Kosovo. Op 25 juni was Ismail Bajra, de voorzitter van een van de kamers van het parlement van Kosovo, afgetreden. Bajra, die zelf in het ziekenhuis lag, liet in het parlement een verklaring voorlezen waarin hij zei af te treden wegens ,,de moeilijke toestand" in Kosovo.

„Het lijkt erop dat ik word beschouwd als een van de mensen die het meest de schuld krijgen van de huidige situatie. Het feit dat ik aftreed betekent niet dat ik enige verantwoordelijkheid aanvaard die me objectief niet toevalt". aldus Bajra.
Het persbureau *Tanjug* meldde op 25 juni dat een groep van 18 oorlogsveteranen een klacht had ingediend tegen een aantal voormalige leiders in Kosovo, onder wie Bajra en Fadil Hoxha, voormalig lid van het Joegoslavische staatspresidium. De Albanese leiders of oud-leiders werden in de klacht beschuldigd van verraad, het spioneren voor Albanië en het geven van een vals beeld van Kosovo.

In het *NRC/H'blad* van 2-7-1987 schreef correspondent Peter Michielsen de volgende toelichting op de situatie:

Woorden. bittere woorden soms, waren er genoeg. vorige week in Belgrado, tijdens de speciale zitting van het Centraal Comité van de Liga van Communisten over de situatie in Kosovo. zeventien uur vol woorden. Maar veel verder kwam men niet, tijdens dit plenum, dat toch bedoeld was om de spanningen in Kosovo te helpen verminderen. Het enige concrete resultaat dat uiteindelijk uit de bus kwam was een oproep aan de leiding in het autonome gebied Kosovo. eens iets te ondernemen tegen het explosieve geboortencijfer onder de etnische Albanezen, dat met 27 per duizend in oners zesmaal hoger ligt dan dat in Servië. Een nobele oproep, dat wel, maar ook een die niet direct en evenmin op korte termijn bijdraagt tot een vermindering van de spanning.
Dat vonden ook de enkele duizenden Serviërs en Montenegrijnen die vanuit Kosovo naar Belgrado waren getrokken om bij het gebouw van het federale parlement voor hun rechten te demonstreren. Toen ze zich begonnen te roeren, maakten de leden van het Centraal Comité haastig een eind aan hun debat. Buiten dreef de politie de betogers bijeen. pakte hen in bussen en reed hen linea recta terug naar waar ze vandaan kwamen: Kosovo. Het kwam niet tot rellen. Nog niet. Het kwam wel tot dreigementen: boos, teleurgesteld en verbitterd, in de steek gelaten door hun partij, hun Servische volksgenoten in Belgrado en zelfs hun eigen ,,te carrièristische" voormannen zwoeren de betogers zich in het vervolg gewapenderhand teweer te zullen stellen tegen de intimidatie en de terreur van de Albanese meerderheid in Kosovo.
En daarmee dreigt Kosovo in een nieuw stadium te komen: dat van het geweld, nu niet meer, zoals in 1981, van de Albanese bevolking tegen de eigen en de Servische overheid, maar dat van de Servische en Montenegrijnse minderheid tegen een steeds meer opdringende, steeds radicaler Albanese meerderheid.

Sinds de bloedige onderdrukking van de opstand van 1981 is Kosovo roerig gebleven. Enerzijds is op grote schaal huisgehouden onder Albanezen die werden verdacht van separatistische activiteit Tenminste duizend van hen zitten langdurige gevangenisstraffen uit Anderzijds hebben maatregelen die sinds 1981 zijn genomen ter verbetering van de economische situatie. weinig uitgehaald, vooral omdat men er in Belgrado en Kosovo van uit is gegaan dat met binnenlandse ontwikkelingshulp. geld dus, alles te regelen valt en niemand de problemen van Kosovo met enige vorm van visie te lijf is gegaan.
Kosovo is het armenhuis van Jocgo-Slavië gebleven. een onderontwikkeld gebied met een schrikwekkend hoge werkloosheid cn een schrikwekkend lage levensstandaard, een broedplaats van extremistisch gedachtengoed. een kruitvat.
Het is nauwelijks verwonderlijk dat dc 1.2 miljoen zielen tellende Albanese bevolking van Kosovo zich sinds de bloedige onlusten van 1981 en zonder veel uitzicht op een verbetering van de situatie, heeft geradicaliseerd. Het is ook nauwelijk verwonderlijk dat de verbittering zich keert tegen de 200.000 Servische en Montenegrijnse buren in eigen land. die economisch. cultureel en sociaal veelal beter af zijn. Die minderheden hebben de afgelopen jaren heel wat te verwerken gekregen. Er zijn in Kosovo Serviërs en Montenegrijnen vermoord. er zijn huizen van leden van deze minderheden in brand gestoken, vrouwen verkracht, kinderen mishandeld, vee is de ogen uitgestoken. graven zijn geschonden, mensen bedreigd. De schuldigen werden maar zelden gepakt, want volgens de Serviërs werken de Albanese nationalisten en de leiding in Kosovo onder een hoedje in hun streven naar een ,,etnisch zuiver Albanees Kosovo".

In 1986 verlieten 3200 leden van de minderheden Kosovo in de eerste drie maanden van 1987 nog eens 500 in totaal hebben sinds 1981 22.000 Servische en Montenegrijnse inwoners van Kosovo hun biezen gepakt. Bijna de helft van alle gemeenten in Kosovo telt geen Servische of Montenegrijnse inwoners meer.
De regering van Kosovo heeft, de beweringen over collaboratie met extremisten ten spijt, getracht de exodus tot staan te brengen, onder andere door de verkoop van onroerend goed van leden van de ene etnische groep aan leden van de andere te verbieden en door vertrokken Serviers en Montenegrijnen vergaande hulp (een arbeidsplaats, een woning) te bieden als ze naar Kosovo terugkeren. Zulke maatregelen hebben in enkele honderden gevallen succes gehad. maar aan de andere kant de verbittering onder de Albanezen van wie er 120.000 géén werk en tienduizenden géén woning hebben, alleen nog maar aangewakkerd.
Sinds vorig jaar accepteren de Serviers en Montenegrijnen de intimidatie en terreur van de Albanezen niet langer. Tachtigduizend Serviers ondertekenden de inmiddels beruchte .petitie 2011'. waarin ze stelden in Kosovo met uitroeiing te worden bedreigd en eisten dat het Servisch officiële taal moest worden en dat vluchtelingen uit Albanië moesten worden weggestuurd, omdat die allemaal als spionnen door Tirana waren gestuurd om de onrust aan te wakkeren. Later kwam het tot protestmarsen naar Belgrado en, in april 1987, tot massabetogingen. Servische partijfunctionarissen, zoals partijleider Slobodan Milosevic, wierpen daarbij olie op het vuur door eenzijdig te stellen dat ,,de Albanese nationalisten" geen respect hebben voor wet, orde, gezag en gelijkheid en

door - nog onverstandiger - de Serviërs en Montenegrijnen op te roepen in Kosovo te blijven. omdat ,.dit uw land is".
Ook de Servische pers heeft met een hetze tegen de Albanese leiding van Kosovo een flinke duit in het zakje gedaan en de confrontatie opgedreven. Albanese leiders, zoals Fadil Hoxha, van 1945 tot vorig jaar de belangrijkste leider van Kosovo, zijn uitgemaakt voor spionnen van Albanië en voor collaborateurs in de oorlog. Een van hen, de voorzitter van het parlement van Kosovo, Ismail Bajra, trad eind vorige maand uit protest tegen de hetze af.

Ook de partijchef van Kosovo. de pas 39-jarige Azem Vlasi, is weinig bespaard gebleven. Hem worden uitlatingen in de mond gelegd die hij nooit heeft gedaan Toen Vlasi de Serviers opriep niet voor elk wissewasje bij Belgrado aan de bel te trekken, heette het in sommige Servische bladen dat hij de Serviers voor ,,lafaards" had uitgemaakt en toen hij de Serviers vroeg of ze soms allemaal wilden vertrekken hem de uitspraak toegeschreven dat in Kosovo de rust snel weerkeert ,,als de Serviërs eenmaal weg zijn".

Noch de Albanezen, noch de Serviërs en Montenegrijnen kunnen met hun problemen in Belgrado op veel meer dan begrip rekenen. Zolang de Servische leiding voortdurend boze volksgenoten uit Kosovo over de vloer krijgt, zal zij zich op het standpunt blijven stellen dat. zoals de ideoloog van de partij Suvar onlangs stelde ,.het grootste deel van de Albanese bevolking is doortrokken van het idee van een Groot-Albanie". Aan de andere kant kan Belgrado de benarde Serviërs en Montenegrijnen weinig werkelijke hulp bieden zonder de problemen aan te wakkeren

Voor het probleem-Kosovo bestaan geen pasklare oplossingen. De meest gehoorde Albanese oplossing - een etnisch zuiver Kosovo - is even ireëel als de meest gehoorde Servische - een integratie van Kosovo in een Groot-Servie. De Joegoslavische federatie garandeert elk volk gelijke kansen en gelijke rechten. De Albanezen van Kosovo wensen haar aan die garantie te herinneren en dat zullen ze blijven doen zolang in Kroatië en Servie Europa eindigt en in Kosovo de Derde Wereld begint. En zolang de garantie niet wordt nageleefd, lopen de 200 000 Serviers en Montenegrijnen in Kosovo het risico het kind van de rekening te worden. Belgrado kan daar weinig aan veranderen. Het heeft zich tot dusverre beperkt tot dringende verzoeken aan de Albanezen en Serviërs - volledig verschillende volkeren met een volledig verschillende taal en cultuur - in vrede met elkaar te leven. Dat is mooi, maar weinig, zeker in een land waar zelfs Slavische broeders elkaar nogal eens met overgave bestrijden.

In het *NRC/H'blad* van 12-10-1987 belichtte Patricia Koza onder meer de achtergronden van de spanningen in Kosovo.

Kosovo's naoorlogse problemen begonnen in 1968 toen de wrok onder de Albanezen wegens de Servische overheersing van het politieke, het partij- en veiligheidsapparaat, een uitweg zocht in wijdverbreide demonstraties. Als reactie bepaalde de Joegoslavische regering toen dat de universiteit van Pristina een bolwerk van de Albanese cultuur moest worden, ze breidde de contacten met Albanië uit en benoemde etnische Albanezen op belangrijke regerings- en partijposten.
Maar dit beleid versterkte het zelfbewustzijn van een generatie jonge mensen en luidde daarmee zijn eigen ondergang in. In maart 1981 kwam het in Kosovo opnieuw tot een explosie. Er werden zo'n 30.000 man militairen en politie te hulp geroepen ter bestrijding van de rellen die op initiatief van studenten waren begonnen en werden aangewakkerd door extremisten die een eigen republiek Kosovo eisten en zelfs een unie met het stalinistisch-geregeerde buurland. Albanië propageerden
Tientallen mensen - volgens Albanese bronnen meer dan honderd - werden gedood. en gedurende verscheidene maanden heerste in Kosovo de staat van beleg. De rellen werden gevolgd door golven van zuiveringen, waarbij tientallen hoge provinciale en partijfunctionarissen werden verwijderd in een poging de nationalistische sentimenten uit te roeien. De grens met Albanië ging dicht en er werden zo'n 2000 mensen voor politieke misdrijven veroordeeld.

Nu, zes jaar later. richten partijfunctionarissen hun aandacht op de rechterlijke macht. en worden rechters beschuldigd van een te grote soepelheid jegens Albancztn die wegens misdaden tegen Serviers en Montenegrijnen terecht moeten staan.
Deze maand zal er een onderzoek worden afgerond dat moet uitwijzen of er rechters ,.moeten worden ontslagen wegens het niet opvolgen van de (partij)richtlijnen", aldus Renji Kolgeci, een lid van het presidium van de communistische partij van Kosovo en de tweede man naast Vlasi.
.,Het belangrijkste idee is dat beide culturen meer bekendheid moeten krijgen - allereerst om de hermetische geslotenheid van de Albanese cultuur af te breken". zegt Vojislav Micovic, een Servische (partij)expert op het gebied van Kosovo in Belgrado. ,.Want juist die geslotenheid vormt een uitstekende voedingsbodem voor nationalistische en separatistische aspiraties. Daar willen we een eind aan maken. Maar het zal niet eenvoudig zijn."

Waarschuwingen van militaire leiders

Admiraal Branko Mamula, de federale minister van defensie richtte zich op 23 sept. 1987 met een scherpe waarschuwing tot de Bond van Communisten, die hij ervan beschuldigde de controle over de situatie in het land zozeer te hebben verloren, dat de crisis ,,de integriteit van het land en het maatschappelijk stelsel bedreigt".

De verklaring van de minister van defensie was de scherpste in een reeks van uitspraken van Joegoslavische militaire leiders sedert ongeveer een maand. Eerder hadden hoge officieren al geëist dat er harde maatregelen werden genomen in de provincie Kosovo en hadden zij hun ongenoegen geuit over ,,aanvallen op het leger" in sommige Joegoslavische kranten.
Zinspelend op de talloze meningsverschillen in de top van de Joegoslavische partij, waarschuwde Mamula dat deze ,,allerminstin staat is zijn rol te vervullen. Integendeel, zij wordt steeds meer van het toneel verdrongen en genegeerd".
Volgens Mamula had ook het Joegoslavische leger voortdurend te maken met nationalistische activiteiten.

Hij maakte in dat verband melding van een incident op 3 september, toen een etnisch-Albanese soldaat. Aziz Kelmendi, in een kazerne in de Servische stad Paracin vier andere soldaten doodde toen hij in het wilde weg begon te schieten en daarna de hand aan zichzelf sloeg.
Volgens Mamula was dat incident onderdcel van een wijdvertakte samenzwering binnen het leger en had het niet voorkomen kunnen worden omdat het de daad was van een ,,in hoge mate geïndoctrineerde nationalist"
Mamula zei dat er in de periode sinds 1981 216 illegale groepen met 1435 leden binnen het leger waren ontdekt, die massale vergiftiging van voedsel en drinkwater, diefstal van wapens, gewapende opstand en het vermoorden van officieren beraamd hadden.

Veroordeling etnisch-Albanezen

Volgens het persbureau Tanjug werden op 18 jan. 1988 negen soldaten, behorend tot de Albanese minderheid in de provincie Kosovo, door een militaire rechtbank in Skopje veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 18 maanden tot 8 jaar wegens ,,vijandige activiteiten en propaganda".
De negen waren ervan beschuldigd een ondergrondse organisatie op touw te hebben willen zetten die tot doel had van Kosovo een onafhankelijke deelstaat van Joego-Slavië te maken. De organisatie zou uiteindelijk streven naar aansluiting van Kosovo bij het buurland Albanië. Verder zouden de negen volgens de akte van beschuldiging hun fiat hebben gegeven aan de moord op 4 rekruten in de kazerne van Paracin op 2 sept. 1987 door de jonge dienstplichtige Aziz Kelmendi (zie boven).
Op 28 jan. 1988 werden in Nis (Servië) nog eens acht soldaten medeplichtig bevonden aan het drama van Paracin en veroordeeld tot gevangenisstraffen van 2 tot 15 jaar.

In de Servische pers was na het bloedbad in september direkt verband gelegd tussen de misdaad en de situatie in het door een meerderheid van Albanezen bewoonde Kosovo. Als bewijs van Kelmendi's verbondenheid met de nationalistische en separatistische beweging werd aangevoerd dat hij in 1983 geprobeerd had naar Albanië te vluchten,
Begin december, toen de gebeurtenis in de vergetelheid was geraakt, maakte het leger bekend dat acht soldaten uit Paracin aangeklaagd waren wegens medeplichtigheid. Uit de aanklacht kon worden opgemaakt dat Kelmendi niet langer gezien werd als de neurotische, contactgestoorde persoonlijkheid die hij tot dan toe was geweest. maar als de zelfverzekerde leider van een achttal misdadigers. De beklaagden werden in de Servische pers afgeschilderd als fanatieke nationalisten. De buitenlandse pers werd bij het proces gemeerd.

Partijchef Belgrado ontslagen

De partijsecretaris van de stad Belgrado. Dragisa Pavlovic, werd op 25 sept. 1987 ontheven van zijn functie als lid van het presidium van het Centrale Comité van de Servische partij. Het presidium van de Servische partij, dat werd voorgezeten door Slobodan Milosevic, had om het vertrek van Pavlovic gevraagd, nadat deze het beleid van de partij aan de orde had gesteld met

betrekking tot de Albanese bevolking in Kosovo. Pavlovic beschuldigde daarbij de pers en een gedeelte van de Servische partijleiding ervan het Servische nationalisme aan te moedigen en het opkomen van felle anti-Albanese sentimenten te bevorderen.
Tijdens de bijeenkomst van het Centrale Comité bleken binnen de Servische partijleiding grote meningsverschillen te bestaan tussen de conservatieven, die voorstanders waren van een krachtiger optreden tegen de Albanese minderheid in Joego-Slavië en die zich rond Milosevic hadden gegroepeerd, en liberalen zoals Pavlovic, die verzameld waren rond Ivan Stambolic, de president van de Servische republiek.

Vrouwen demonstreren; oproerpolitie naar Kosovo; Hoxha uit de gratie

In diverse steden en dorpen van Kosovo werd medio oktober door duizenden Servische en Montenegrijnse vrouwen betoogd tegen Fadil Hoxha, de vroegere vice-president van Joego-Slavië en decennia lang de onomstreden leider van Kosovo. Aanleiding tot de demonstraties was een opmerking, die Hoxha ruim een jaar daarvoor gemaakt had, maar die recentelijk door de pers was opgerakeld.

Hoxha had toen naar aanleiding van de talloze aanrandingen van Servische vrouwen door Albanese mannen gesteld, dat dit probleem mede werd veroorzaakt door het ontbreken van prostituées in Kosovo, en aangezien men nooit Albanese vrouwen zou vinden die dat beroep zouden willen uitoefenen. moesten er maar Servische prostituées worden aangevoerd of moest men toleranter staan tegenover het gedrag van Servische diensters in de cafés van Kosovo.

Hoxha, die inmiddels gepensioneerd was maar nog steeds veel invloed had in Kosovo, was in de voorafgaande weken heftig gekritiseerd in de Joegoslavische pers wegens zijn beleid in het verleden en wegens vermeende bescherming van landverraders tijdens de Tweede Wereldoorlog.
Het Joegoslavische collectieve presidentschap stuurde op 25 oktober een speciaal detachement oproerpolitie naar Kosovo nadat de onrust in verband met de demonstraties was toegenomen. In een verklaring van het uit 9 mensen bestaande staatspresidium werd gezegd dat in Kosovo ,,het gevaar bestaat voor verdere verslechtering van de situatie die de veiligheid van Joego-Slavië ernstig in gevaar zou kunnen brengen".
Volgens het persbureau *Tanjug* was de beslissing van het presidentschap gebaseerd op de wet die het toestond om in elk deel van het land te interveniëren om de constitutionele orde te handhaven .

Op 27 oktober werden Fadil Hoxha alle privileges, die voortkwamen uit zijn vroegere functies, ontnomen. Hij verloor daarmee zijn kantoor in het regionale parlement, zijn limousine met chauffeur en zijn lijfwacht en politiebescherming voor zijn huis in Pristina, de hoofdstad van de provincie Kosovo.

Een week eerder hadden de Joegoslavische autoriteiten de eerste stappen genomen om Hoxha en 13 andere etnisch-Albanese politici in Kosovo te ontslaan van hun posten en uit de partij te stoten vanwege hun steun aan het Albanese nationalisme.

Servische president *vervangen*

De president van de republiek Servië, Ivan Stambolic, werd tijdens een vergadering van het collectieve staatspresidentschap van Servië op 14 dec. 1987 van zijn functie ontheven en vervangen door Petar Gracanin, voormalig stafchef van het Joegoslavische leger.

In de officiële bekendmaking werd gezegd dat de 51 jaar oude Stambolic was vervangen omdat de openbare kritiek op hem het normaal functioneren van het Servische presidium moeilijk had gemaakt. Stambolic was er eerder van beschuldigd de partijlijn tegenover het Albanese nationalisme in Kosovo te hebben gedwarsboomd.

In het *NRC/H'blad* van 7 dec. 1987 schreef Peter Michielsen over de machtsstrijd aan de Servische top, waar Stambolic het slachtoffer van werd. Het volgende werd hieraan ontleend:

In Servië, de belangrijkste Joegoslavische deelrepubliek. waart ,,het spook van het stalinisme'' rond. Dat althans schreef onlangs Bogdan Bogdanovic, voormalig burgemeester van Belgrado, in een brief aan het Servische Centraal Comité.
Bogdan Bogdanovic werd tot voor kort algemeen gerespecteerd als architect en hoogleraar. De brief heeft dat grondig veranderd: er kwam in de media een lawine van kritiek los, die veelal in dermate denigrerende en onsmakelijke termen was gesteld dat Bodganovic' bewering er alleen maar mee werd onderstreept. Hij werd onder andere uitgemaakt voor ,,eenintellectueel wijf dat naar haar verkrachting verlangt", en dat was niet eens de meest beledigende terminologie.
De neersabeling van Bogdanovic is maar een kleine stroomversnelling in een machtsstrijd die Servië nu al een jaar in haar greep houdt en die elders in Joego-Slavië met spanning wordt gevolgd.
Hoofdpersonen in dit politieke steekspel zijn de Servische president Ivan Stambolic en zijn vroegere secretaris, Slobodan Milosevic, nu partijchef van Servië. Milosevic belichaamt een uiterst orthodox en dogmatisch soort socialisme; velen in Belgrado aarzelen niet hem ronduit een stalinist te noemen en hem corruptie en machtswellust te verwijten of zelfs publiekelijk te twijfelen aan zijn verstandelijke vermogens, verwijzend naar het feit dat zijn vader, zijn oom en zijn broer zelfmoord hebben gepleegd.

Zijn tegenspeler Stambolic wordt vaak van het etiket liberaal voorzien. In feite is hij dat alleen in vergelijking met Milosevic: een liberaal in Sloveense of Kroatische zin is Stambolic allerminst. Het waren nog onlangs zijn protégé's die in Belgrado verhinderden dat een symposium over socialistische vernieuwing werd gehouden, alleen omdat daar de Tsjechoslowaakse ,,dubcekist'' Mlynar aan zou deelnemen.

De strijd tussen deze twee heeft zich sinds januari 1987 geconcentreerd rond het probleem Kosovo. Begin 1987, toen in deze autonome provincie de spanningen tussen de Albanezen enerzijds en de Servische en Macedonische minderheid anderzijds hoog waren opgelopen. togen beiden naar Kosovo. Stambolic nam er een verzoenende houding aan en trachtte de ruzie zoveel mogelijk te sussen. Zijn rivaal Milosevic daarentegen las de Albanese meerderheid fors de les en beloofde de Serviërs en Macedoniërs dat hij tot hun volle tevredenheid voor hun belangen zou opkomen.
Sindsdien is het beleid in Kosovo een toetssteen geworden waaraan in Servië ieders loyaliteit wordt afgemeten; de voorstanders van een hard, nationalistisch en ,,Groot-Servisch" optreden ten aanzien van de Albanezen hebben zich in het kamp van Milosevic geschaard, de gematigden en de verzoeners zijn achter Stambolic gaan staan.

In het spel om de macht hebben de ultranationalisten van Milosevic sindsdien geen kans voorbij laten gaan om het probleem-Kosovo te misbruiken en aan te wakkeren. Ze werden daarbij geholpen door enkele goed van pas komende gebeurtenissen. Een daarvan was de algemene verontwaardiging in Servië over het bloedbad dat een geestelijk gestoorde Albanese soldaat op 3 september in de kazerne van het stadje Paracin onder zijn slapende Servische collega's aanrichtte. Een andere was de waarschuwing van minister van defensie Mamula aan de partijleiding dat de eenheid van het leger wordt bedreigd door Albanees extremisme en een derde gebeurtenis die de conservatieven in de kaart speelde was de onrust die onder de Serviërs in Kosovo uitbrak naar aanleiding van een opmerking van een vroegere Albanese partijchef over Servische vrouwen. Dat die opmerking een jaar na dato aan de vergetelheid werd ontrukt en, aangedikt en uit zijn verband gerukt, onder vette koppen in de Servische pers verscheen onderstreept het feit dat het probleem-KOSOVO dit jaar in hoge mate is gemanipuleerd om Milosevic's onverhulde streven naar macht te dienen en in de Servische top een scheiding der geesten te forceren. Kosovo is geen inzet maar alibi van een ordinaire machtsstrijd.

Eind november lanceerde het partijbestuur van Belgrado een felle aanval op Stambolic zelf. Het wijddc in de beste stalinistische tradities, namelijk ,,op verzoek" van talrijke niet nader geïdentificeerde lokale organisaties, een bijeenkomst aan de houding van Stambolic ten tijde van de val van Dragisa Pavlovic in september en kwam tot de voorspelbare conclusie dat de president misbruik heeft gemaakt van zijn positie en heeft gezondigd tegen partijprincipes. Zijn houding, aldus het partijbestuur, was ,,moreel en politiek onverenigbaar" met zijn functie. En passant werd drie van zijn medestanders in het Centraal Comité aangeraden zo spoedig mogelijk op te stappen Een van hen was Bogdan Bogdanovic.

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Kecsing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13. Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

NIEUWE REGERING IN BELGIË

Op 9 mei heeft de centrum-linkse regering-Martens VIII de eed afgelegd in de handen van de koning. Dat gebeurde nadat formateur Jean-Luc Dehaene op 27 april tegen de verwachting in een akkoord had weten te bereiken over de kwestie-Voeren; nadat hij tijdens het weekeinde van de eerste mei de resterende knelpunten had kunnen wegwerken; en nadat op donderdag 5 mei de congressen van CVP, SP, VU. PS en PSC (beide Waalse partijen niet zonder zware interne tegenkanting) het regeerakkoord hadden goedgekeurd.

De eedaflegging kwam 204 dagen na de val van de regering-Martens VI (zie pag. 68911 e.v.-1987) en 148 dagen na de parlementsverkiezingen van 13 december 1987 (zie pag. 817/1 e.v.-1987). De nieuwe regering beschikt in Kamer en Senaat over een meerderheid van twee derden, die vereist is voor de verwezenlijking van het ambitieuze programma inzake de hervorming van de staat: federalisering van het onderwijs en de bijhorende nieuwe regeling voor de financiering van de gewesten en de gemeenschappen, het statuut van Brussel en de kwestie-Voeren, met de eraan gekoppelde regeling voor enkele gemeenten met een bijzonder taalstatuut.
De PS, die José Happart, burgemeester van Voeren, in de eigen rangen had binnengehaald voor de Europese verkiezingen van 17 juni 1984 (zie pag. 41213 e.v.-1984) en er electorale munt uit had geslagen, moest kiezen tussen de burgemeester van Voeren of deelneming aan de macht. Na ruim zes jaar oppositie, koos PS-voorzitter Spitaels voor regeringsdeelname.

Informatie *Dehaene:* Wantrouwen wegwerken

Op 22 januari 1988 werd Jean-Luc Dehaene door de koning belast met een informatie-opdracht (vor. ber. pag. 11913 e.v.-1988). Hij stond voor veel problemen.
Hij moest rekening houden met een aantal veto's, want een voortzetting van de aftredende meerderheid van christen-democraten en liberalen was niet mogelijk omwille van een veto van de PSC tegen de liberalen en een driepartijenregering van christen-democraten, socialisten en liberalen werd alleen door de CVP goed bevonden. Hij moest het wantrouwen van de CVP ten aanzien van de socialisten voldoende wegwerken om het gesprek mogelijk te maken en nadien gaande te houden. Hij moest de afkeer van de PSC voor de VU en een verregaande federalisering van het land weten te bedwingen. Hij moest een oplossing vinden voor de eis van SP en later ook de VU om deel uit te maken van de Vlaamse regering en moest op 26 januari de woede van beide partijen opvangen, toen CVP en PVV toch een Vlaams regeerakkoord sloten zonder SP en VU (zie pag. 120/3 e.v.-1988).
Hij moest een meerderheid van twee derden zien te vinden om een staatshervorming door ie voeren. Hij moest SP en PSC helpen hun angst voor ideologische „minorisering" te overwinnen naar aanleiding van de federalisering van het onderwijs. Hij moest een statuut voor de hoofdstad uitwerken, dat voor Vlaanderen. Wallonië, de Franstalige en de Vlaamse Brusselaars aanvaardbaar is. Hij moest een oplossing vinden voor de kwestie-Voeren, de rechtstreekse aanleiding tot de regeringscrisis en de vervroegde parlementsverkiezingen.
In deze context werd de kans van slagen van de informateur vrij algemeen zeer gering genoemd en was er sprake van een minderheidsregering of een zakenkabinet in afwachting van nieuwe verkiezingen.
Op 7 maart bereikte informateur Dehaene een akkoord inzake de toetreding van SP en VU tot de Vlaamse regering. Het bepaalt dat de Vlaamse regering vanaf 18 oktober 1988 proportioneel wordt samengesteld (volgens de getalsterkte van de partijen in de Vlaamse Raad). De bevoegdheidspakketten die voor elk lid van deze regering gewaarborgd zijn, zullen opnieuw gedefinieerd worden overeenkomstig de overdracht van nieuwe bevoegdheden. Het parlement zal de wijziging van de bijzondere wet op de staatshervorming van 8 augustus 1980 (zie pag. 551/2-'80) voor het reces goedkeuren. Tegelijk zullen. naast de federalisering van het onderwijs (grondwetsartikel 59bis), een aantal bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen worden overgedragen.
Tevens zal een nieuwe tekst worden opgesteld voor de grondwetsartikelen 17 (waarborgen voor de vrijheid van onderwijs) en 107ter (bevoegdheid van het Arbitragehof om wetten en decreten, die in strijd zijn met grondwetsartikel 17 te vernietigen). Dit moet voor het reces gebeuren. Na de vakantie en voor het einde van het jaar moeten de uitvoeringswetten op het Arbitragehof en de financiering van de gewesten en de gemeenschappen worden goedgekeurd. De Vlaamse Raad zal bij decreet

Jean-Luc Dehaene

Weekblad 57ste jaargang No. 2946, pag. 43223-43238

een Autonome Raad voor het Rijksonderwijs oprichten.

Tussen CVP, SP en VU wordt bovendien overeengekomen wat volgt:

- In de regel zal de proportioneel samengestelde executieve ernaar streven over het geheel van de materies die tot haar bevoegdheid behoren bij consensus te beslissen. CVP, SP en VU zullen in dat kader aan de PVV voorstellen een regeerakkoord te sluiten voor het volledig bevoegdheidsdomein van de Vlaamse executieve. In elk geval zal de executieve over de Autonome Raad van het Rijksonderwijs bij consensus beslissen.
- Bij ontstentenis van een globaal akkoord en onverminderd de regel dat gestreefd wordt naar een consensus, zullen CVP, SP en VU een akkoord sluiten voor de nieuwe over te dragen bevoegdheden. SP en VU nemen akte van het akkoord dat CVP en PVV hebben gesloten voor de zaken die thans tot de bevoegdheid van de Vlaamse executieve behoren.
- Maatregelen zullen worden genomen om tot 18 oktober 1988 de SP en de VU bij de werking van de executieve te betrekken.

Aan de PVV zal dus worden gevraagd een nieuw Vlaams regeerakkoord te sluiten over alle bevoegdheden van de Vlaamse regering. Als de PVV weigert, zullen CVP, SP en VU een eigen akkoord sluiten over de nieuwe bevoegdheden. In dat geval zullen er twee Vlaamse regeerakkoorden bestaan.

De PVV verweet de CVP een drievoudige woordbreuk: het Vlaamse regeerakkoord, gesloten voor een periode van 4 jaar, wordt tot 6 maanden teruggebracht: de bevoegdheidsverdeling wordt gewijzigd; de samenstelling van de Vlaamse regering wordt veranderd.

Half maart raakten de onderhandelingen zo goed als in het slop omwille van moeilijk te overbruggen tegenstellingen inzake de financiering van gewesten en gemeenschappen, de verdere federalisering van de staat, de noodzaak het budgettaire saneringsbeleid van de regeringen - Martens V en VI voort te zetten, de kwestie-Voeren, die in een ieders geest bleef spoken, en nieuwe knelpunten, zoals de bouw van een 8ste kerncentrale, abortus en de supersnelle trein.

Op 21 maart zette de koning de onderhandelaars enigszins onder druk door Dehaene te vragen ,,in de komende dagen een eindverslag uit te brengen over zijn opdracht".

Dehaene formateur

Op 24 maart bracht Dehaene zijn eindverslag uit over zijn informatie-opdracht, die zodoende beëindigd werd. De onderhandelende partijen reageerden verrast op deze mededeling van het paleis. De koning startte echter nieuwe raadplegingen en belastte op 27 maart Dehaene met de vorming van een nieuwe regering.

De kwestie-Voeren

Op 9 april bleek voor het eerst aan de onderhandelingstafel dat PS-voorzitter Spitaels niet onvoorwaardelijk achter José Happart stond. Spitaels nam afstand van Happarts verklaringen aan de krant *Het Belang van Limburg*.

Happart zei dat ,,deenige goede oplossing voor Voeren een tweetalig statuut is, zowel voor de burgers, als voor de mandatarissen. De logische consequentie daarvan is dat Voeren onttrokken wordt aan de Limburgse en Vlaamse voogdij en rechtstreeks onder nationale voogdij valt. PS-voorzitter Spitaels zal aan de onderhandelingstafel op het kasteel van Hertoginnedal geen enkele andere regeling aanvaarden", aldus Happart.

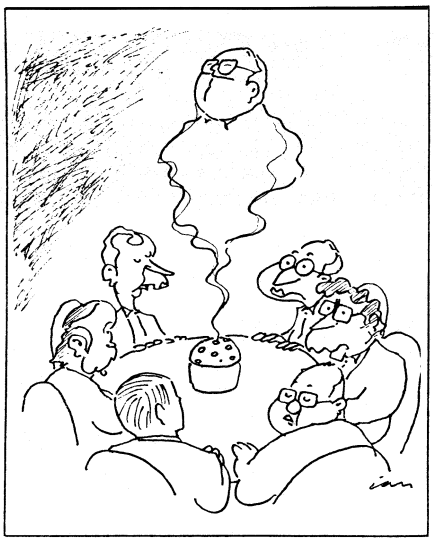
Op 15 april (daags na het beslechten van de strijd om de Generale Maatschappij van België, (zie pag. 277 e.v.) kwam er in het formatieberaad een doorbraak inzake de financiering van de gewesten en de gemeenschappen en de overdracht van nieuwe bevoegdheden

Op 16 april liep het (gevreesde) congres van de door José Happart gestichte beweging ,,Wallonië,région d'Europe'' te Charleroi met een sisser af. De sprekers hielden zich zodanig op de vlakte dat hun toespraken bijna geen inhoud meer hadden en de slottoespraak van Happart zelf duurde amper tien minuten en werd slechts twee maal door applaus onderbroken. De politieke secretaris van de PS was er niet om de partijgenoot te steunen, maar om hem in de gaten te houden.

Op 19 april lekte (voortijdig) uit dat aftredend premier Wilfried Martens ,,op verzoek van hogere kringen" bereid was terug te komen als premier op drie voorwaarden; 1) Er mag geen breuk zijn in het budgettair en sociaal-economisch beleid. 2) Het akkoord over de staatshervorming moet volgens het overeengekomen schema worden uitgevoerd. 3) De uiteindelijke oplossing voor Voeren moet zijn goedkeuring kunnen wegdragen.

De voorzitters van PS, SP, PSC en VU waren verrast door deze, wat genoemd werd, ,,joker van de CVP". De PS zag daarin echter wel een element van politieke stabiliteit, hoewel beklemtoond werd dat de partij alleen met formateur Dehaene onderhandelde.

Op 20 april sloten de drie Vlaamse partijvoorzitters een front: wat voor een van hen onaanvaardbaar is, zal dat voor de andere voorzitter eveneens zijn.

De aankondiging van de terugkeer van Wilfried Martens als premier, gezien door Ian in La Libre Bclgiquc.

Op 21 april ontsloeg de PS de Luikenaar Jean-Maurice Dehousse als onderhandelaar en verving hem door André Cools. Hem werd verweten te uitgesproken Retour-à-Liège-stellingen (dus standpunten van José Happart) te verdedigen. Op het bureau stemde Dehousse en een vertegenwoordiger van de PS-jongeren tegen de basisvoorstellen van de formateur inzake Voeren en de randgemeenten rond Brussel. De 33 overige leden van het bureau stemden voor die tekst, ,,alseen aanvaardbare gespreksbasis, waarin de Franstaligen zich nog te weinig terugvinden".

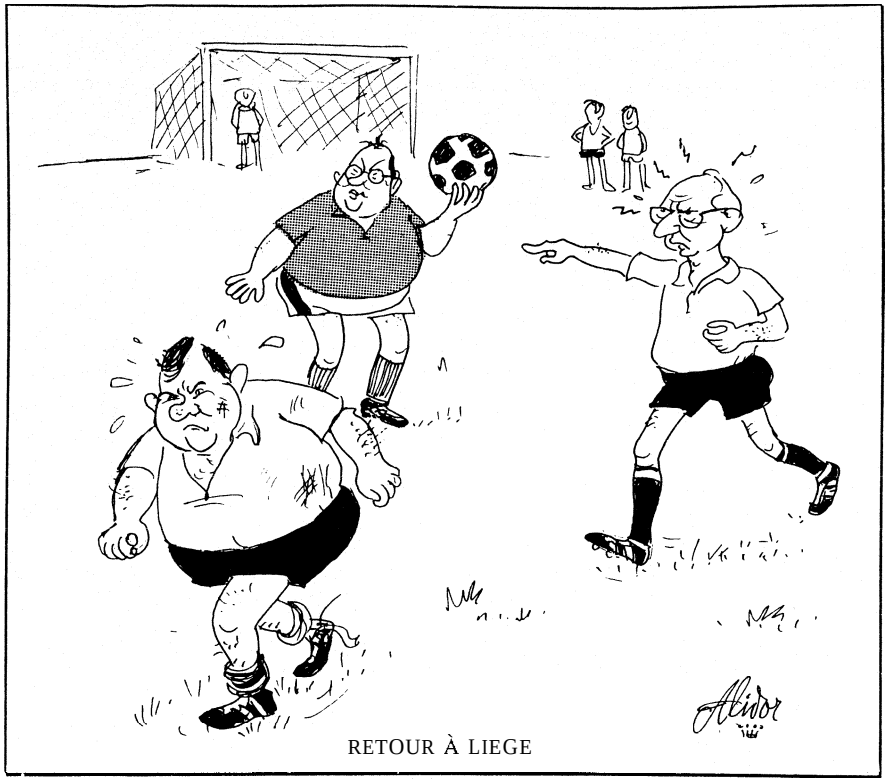
In de loop van de namiddag verspreidde Dehousse een mededeling waarin gezegd werd ,,dat het voor de eerste maal in het PS-bureau tot een scheiding was gekomen". Hij wees erop dat in de tekst van Dehaene niets is overgebleven van de Waalse eisen en dat het plan daarom helemaal moest worden verworpen.

Prompt zette voorzitter Spitaels Dehousse als onderhandelaar buiten de deur. Het is in de jongste decennia immers niet meer voorgekomen dat een lid van het PS-bureau openlijk uit de biecht klapte en beslissingen van de partij aanvecht.

Dezelfde dag verspreidde ook PS-kamerlid Jean-Marie Happart, broer van José, een mededeling waarin hij zich ,,inhoge mate ongerust maakt over het verloop van de onderhandelingen over Voeren".

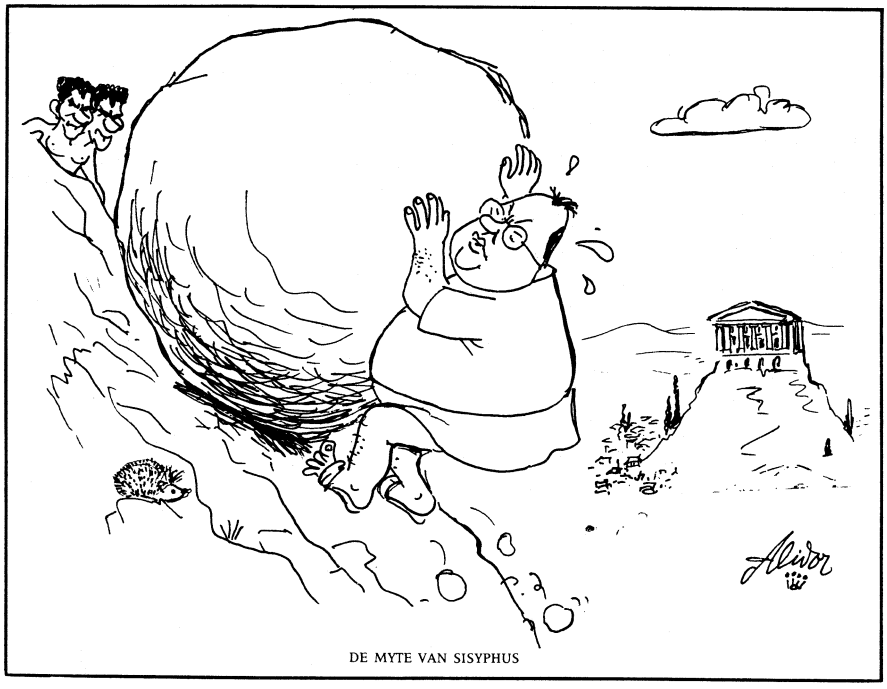
Op 23 april raakte het formatieberaad opnieuw in het slop over de kwestie-Voeren en de koppeling van dit pro-

bleem aan de taalgrensgemeente aan de andere kant van het land, namelijk Komen.
Nadat over Voeren-Komen uiteindelijk toch een voorakkoord was bereikt, nam PS-voorzitter Spitaels in de namiddag van 27 april ontslag als leider van de PS-delegatie. Hij werd vervangen door de Brusselaar Philippe Moureaux. Spitaels nam het niet dat José Happart openlijk kritiek bleef leveren op het verloop van de onderhandelingen en zijn partijgenoten aanspoorde ,,neen te zeggen aan het hooghartige, arrogante en agressieve Vlaanderen". Tevens wou Spitaels (naar wat hij later, na het PS-congres, waarop het regeerakkoord werd goedgekeurd. verklaarde) de garantie hebben dat het ,,ja" aan het akkoord van zijn partijgenoten ondubbelzinnig zou zijn. Spitaels trok zich volkomen terug en hield zelfs geen redevoering op 1 mei, het feest van de arbeid.
Het PS-bureau vergaderde onder de leiding van ondervoorzitter Christian D'Hoogh en bevestigde zijn vertrouwen in Spitaels. Het voorakkoord over Voeren werd goedgekeurd, maar er waren twee tegenstemmers en vier onthoudingen. Daarna begon binnen de PS de operatie waarbij volledig afstand werd genomen van José Happart, die binnen de PS in vrije val van het voetstuk tuimelde waarop de partij hem zelf had geplaatst. Tijdens een meer dan drie uren durende (naar verluidt dramatische) confrontatie op het hoofdkwartier van de PS hebben de PS-onderhandelaars Happart ingelicht (niet geraadpleegd) over de draagwijdte van het akkoord.
Op 29 april meldde De *Standaard* dat bij het formatieberaad een formele afspraak was gemaakt om het departement van binnenlandse zaken in handen te geven van een Nederlandstalige en om nooit meer de benoeming van José Happart als burgemeester van Voeren ter ondertekening aan de koning voor te leggen.

De uitsluiting van Jean-Maurice Dehousse uit de delegatie van PS-onderhandelaars (Alidor in De Standaard).

De traditionele 1-meifeesten verliepen in Luik en Charleroi bijzonder woelig. In Luik werd gescholden en getierd. Philippe Moureau en André Cools werden er het spreken belet, waarop Moureaux uitriep ,,Menheeft een Poolse 1 mei aangekondigd, maar we beleven nu een fascistische 1 mei". De op zichzelf al zeer ontvlambare Cools maakte een toespeling op de toespraak die José Happart hield toen hij tot de PS toetrad en sprak van ,,een rendez-vous met de geschiedenis". Cools riep: ,,Ik heb nooit een afspraak gehad met de geschiedenis. Ik zal dan ook geen historische hoorndrager zijn. U gedraagt zich als integristen. Dit is een islamitische 1 mei. U maakt van 1 mei een manifestatie van het onmogelijke".
In Charleroi was het rustiger, hoewel onderhandelaar Philippe Busquin toch zeer populair in het arrondissement, regelmatig door gejouw werd onderbroken. De in zijn stad zeer geliefde burgemeester Van Cauwenberghe keurde het akkoord af en noemde het een aanslag op het grondbeginsel van de Waalse aanhorigheid en vooral op de rechten van de verkozenen. ,,Watwe winnen aan een verregaande gewest-

Dehaene vs. de tweelingbroers José en Jean-Marie Happart (Alidor in De Standaard).

vorming, wordt ruimschoots ingeboet aan waardigheid", zei hij.
Op de avond van 1 mei noemde Spitaels, in een interview voor de *RTBf*, het akkoord een Waalse overwinning. ,,Eris een betekenisvolle wijziging van het Voerstatuut. De Franstaligen kunnen voortaan hun rechten verdedigen voor tweetalige kamers van de Raad van State. De Franstalige schepenen zijn in Voeren en de randgemeenten rond Brussel ongenaakbaar geworden. De Waalse gouverneurs kunnen de gouverneur van Limburg in toom houden. De Franstaligen in Voeren krijgen stemrecht in Wallonië. Als de Franstaligen in Voeren van de Vlamingen niet voldoende middelen krijgen naar aanleiding van een te sluiten verdrag tot bescherming van de minderheden, kunnen het Waalse gewest en de Franse gemeenschap ter hulp snellen. Brussel wordt een volwaardig derde gewest. De nationale solidariteit speelt in het voordeel van Wallonië. Neen, het is niet juist dat in de PS aan de ene kant alleen woordbrekers en afvalligen staan (nvdr: de onderhandelaars), en aan de andere kant de zuivere aartsengel (nvdr: José Happart)", aldus Spitaels, die beklemtoonde dat de Franstaligen hebben gewonnen.

Op 5 mei keurden de partijcongressen van CVP, SP, VU, PSC en PS het regeerakkoord goed, en wel als volgt:

- CVP 664 stemmen (voor 91,2%), 41 tegen, 23 onthoudingen;
- SP 343 voor (95,3%), 13 tegen, 4 onthoudingen;
- VU 526 (voor 86,9%), 47 tegen, 32 onthoudingen;
- PS 337 voor (60%), 206 tegen, 19 onthoudingen;
- PSC 352–voor (63,6%), 119 tegen, 39 onthoudingen.

Zoals uit de stemmingen blijkt, verliepen de congressen van PS en PSC vrij verdeeld. Het PSC-congres had vooral kritiek op de verregaande federalisering van het land en op de regeling voor Voeren en de koppeling met Komen. Gewezen PSC-minister van binnenlandse zaken Joseph Michel onthield zich zelfs bij de stemming ,,uit gewetensnood, want ik blijf trouw aan de ontwerptekst over Voeren van oktober 1987 en ik kan niet begrijpen dat men op gemeentelijk vlak de democratie vervangt door politiek".
Op het PS-congres stemden de volgende federaties in meerderheid tegen het regeerakkoord: Luik (een nederlaag voor Cools ten aanzien van Dehousse), Charleroi (een nederlaag van Busquin ten aanzien van Van Cauwenberghe), Zinnik en Thuin. In Waals-Brabant was de meerderheid voor het akkoord zeer nipt (56%). In de andere federaties was ze vrij comfortabel.

Regering-Martens VIII

De op 9 mei beëdigde regering-Martens VIII bestaat uit de volgende 19 ministers en 13 staatssecretarissen:

Ministers:

- *WILFRIED MARTENS* (CVP): eerste minister
- *PHILIPPE MOUREAUX* (PS): vice-premier, minister van het Brusselse Gewest en Institutionele Hervormingen
- *WILLY CLAES* (SP): vice-premier. minister van Economische Zaken. het Plan en Onderwijs
- *JEAN-LUC DEHAENE* (CVP): vice-premier. minister van Verkeerswezen en Institutionele Hervormingen
- MELCHIOR WATHELET (PSC): vice-premier, minister van Justitie en Middenstand
- *HUGO SCHILTZ* (VU): vice-premier. minister van Begroting en Wetenschapsbeleid
- *LEO TINDEMANS* (CVP): minister van Buitenlandse Betrekkingen
- *PHILIPPE MAYSTADT* (PSC): minister van Financiën
- *ROBERT URBAIN* (PS): minister van Buitenlandse Handel
- *MICHEL HANSENNE* (PSC): minister van Openbaar Ambt
- *FREDDY WILLOCKX* (SP): minister van PTT
- *PHILIPPE BUSQUIN* (PS): minister van Sociale Zaken
- *GUY COEME* (PS): minister van Landsverdediging
- *PAULA D'HONDT* (CVP): minister van Openbare Werken
- *LOUIS TOBBACK* (SP). minister van Binnenlandse Zaken, Modernisering van de Openbare Diensten. de Nationale Wetenschappelijke en Culturele Instellingen
- *YVAN YLIEFF* (PS): minister van Onderwijs (F)
- *ANDRE GEENS* (VU). minister van Ontwikkelingssamenwerking
- *ALAIN VAN DER BIEST* (PS): minister van Pensioenen
- *LUC VAN DEN BRANDE* (CVP): minister van Arbeid en Tewerkstelling

Staatssecretarissen:

- *ELIE DEWORME* (PS): staatssecretaris voor Energie, toegevoegd aan Willy Claes
- *PIERRE MAINIL* (PSC): staatssecretaris voor Middenstand en Oorlogsslachtoffers, toegevoegd aan Melchior Wathelet
- *PAUL DE KEERSMAEKER* (CVP): staatssecretaris voor Europese Zaken en Landbouw, toegevoegd aan Leo Tindemans
- *JEAN-LOUIS THYS* (PSC): staatssecretaris voor het Brusselse Gewest, toegevoegd aan Philippe Moureaux
- *MIET SMET* (CVP): staatssecretaris voor Leefmilieu en Maatschappelijke Emancipatie, toegevoegd aan Wilfried Martens
- *ANNE-MARIE LIZIN* (PS): staatssecretaris voor Europa 1992, toegevoegd aan Robert Urbain
- *JEF VALKENIERS* (VU): staatssecretaris voor het Brusselse Gewest, toegevoegd aan Philippe Moureaux
- *ROBERT DELIZEE* (PS): staatssecretaris voor Volksgezondheid en Gehandicaptenbeleid. toegevoegd aan Philippe Busquin
- *LEONA DETIÈGE* (SP): staatssecretaris voor Pensioenen, toegevoegd aan Alain Van der Biest.
- *MARCEL COLLA* (SP): staatssecretaris voor Wetenschapsbeleid, toegevoegd aan Hugo Schiltz
- *LUC VAN DEN BOSSCHE* (SP): staatssecretaris voor Onderwijs. toegevoegd aan Willy Claes
- *HERMAN VAN ROMPUY* (CVP): staatssecretaris voor Financicn. toegevoegd aan Philippe Maystadt; staatssecretaris voor KMO, toegevoegd aan Melchior Wathelet
- *NORBERT DE BATSELIER* (SP): staatssecretaris voor Institutionele Hervormingen, toegevoegd aan Jean-Luc Dehaene.

Verdeling per partij:

* CVP: 5 ministers en **3** staatssecretarissen
Ministers: Martens. Dehaene, Tindemans, D'Hondt, Van den Brande
Staatssecretarissen: De Keersmaeker, Smet. Van Rompuy
* PS: **6** ministers en **3** staatssecretarissen
Ministers Moureaux, Urbain, Busquin, Coëme, Ylieff Van der Biest
Staatssecretarissen: Deworine, Lizin. Delizee
* SP: **3** ministers en 4 staatssecretarissen
Ministers: Claes, Willockx. Tobback
Staatssecretarissen: Detiège, Colla, Van den Bossche. De Batselier
* PSC: **3** ministers en **2** staatssecretarissen
Ministers: Wathelet, Maystadt, Hansenne
Staatssecretarissen: Mainil. Thys
* VU: **2** ministers en **1** staatssecretaris
Ministers Schiltz, Geens
Staatssecretaris: Valkeniers

HET REGEERAKKOORD (Samenvatting)

I. SOCIAAL-ECONOMISCH VERNIEUWINGSBELEID

Er moet dus verder gestreefd worden naar een versterking van de economische groei. met nadruk op het arbeidsintensief karakter ervan. Daarom zal de Regering de initiatieven steunen om te komen tot een Europees groei- en werkgelegenheidsbeleid en haar politiek in een dergelijk beleid inpassen om op die wijze sanering van de onevenwichten en bevordering van de groei te combineren. Ook inzake economische groei moet ons land immers in de toekomst opnieuw het tempo van onze belangrijkste handelspartners kunnen aanhouden.
De verschillende studierapporten die recent over de sociaal-economische situatie van ons land gepubliceerd werden, onderlijnen telkens, naast de prioritaire bekommernis om de werkgelegenheid, dat volgende problemen remmen, zetten op een normale economische ontwikkeling:
- de omvang van het overheidstekort. die nog steeds van aard is om het sneeuwbaleffekt inzake de intrestlasten op de overheidsschuld te voeden,
- de zeer grote spanning tussen bruto-arbeidskost en netto-arbeidsinkomen, die aan de bron ligt van heel wat ontwijkingspogingen en verlies aan economische activiteit,
- de structuur van het produktie-apparaat, die nog teveel geconcentreerd is in deelsectoren die internationaal door een tragere vraagontwikkeling zijn gekenmerkt.
Het regeringsbeleid zal deze problemen ten gronde aanpakken en daarenboven de economische en sociale structuren van ons land voorbereiden op de fundamentele uitdagingen die samenhangen met enerzijds de eenmaking van de Europese markt tegen 1992 en anderzijds de belangrijke demografische verschuivingen van de komende decennia (...)

A. TEWERKSTELLINGSBELEID
Ter ondersteuning van een globale benadering van het werkgelegenheidsbeleid is er vanuit de structuur van de werkloosheid duidelijk behoefte aan een specifiek tewerkstellingsbeleid Hierbij moet meer aandacht gaan naar het probleem van dc structurele werkloosheid en de betere doorstroming van de jongeren naar de arbeidsmarkt.
De inspanningen voor de jongeren zullen worden verder gezet en geïntensifieerd. De jonge werkzoekenden moeten zo snel mogelijk ingeschakeld worden in de arbeidsmarkt teneinde te voorkomen dat zij langdurig werkloos wor-

den Hierbij staat een groter aanbod van jobs alsmede de vorming en opleiding van jongeren centraal. Bovendien moet voor de werkloze jongeren tijdig worden ingegrepen om na te gaan welke hun reële tewerkstellingskansen zijn.
Ook voor de langdurig werklozen moeten de inspanningen morden vcrdcr gczct en versterkt (o.m. door een grotere selectiviteit) Voor deze werklozen moeten er rcële kansen blijven bestaan op een herinschakeling in het arbeidsproces. Deze inspanningen moeten inzondcrhcid rekening houden met de hoge langdurige werkloosheid van vooral vrouwen en laaggeschoolden.
Inzake dc jongerentewerkstelling dient overwegend een inspanning te worden gevraagd van de private sector, terwijl langdurig werklozen de helangrijkste doelgroep moeten zijn in het kader van de tewerkstellingsprogramma's.

B. BEGROTINUSBELEID

1 Het begrotingsbeleid van de nieuwe regering zal ertoe leiden dat via uitgavenbeperkingen het financieringstekort stelselmatig vermindert om zo op termijn het sneeuwbaleffect op de rentelasten te stuiten. Een omvangrijke inspanning zal geleverd worden in het begin van de legislatuur. zodat voor 1989 het netto te financieren saldo van de Schatkist teruggebracht wordt tot 7 procent van het B.N P

2 Vermits het vandaag onmogelijk is een min of meer nauwkeurige raming te maken van de internationale economische omgeving waarmee we in de jaren 1990-1991 zullen geconfronteei-d worden, zou het onvoorzichtig en economisch weinig verantwoord zijn om reeds nu voor die periode een objectief te formuleren voor het N.T.F.S.netto te financieren saldo) in % van het B.N.P Nochtans kunnen voor het begrotingsbeleid op langere termijn verschillende objectieven gecombineerd morden, nl.:
- het netto te financieren saldo,
- het saldo exclusief rentelasten;
- de evolutie van de uitgaven exclusief rentelasten;
- de evolutie van de fiscale en parafische druk.
In de periodena 1989 zal de begrotingssanering worden verder gezet door een dubbele norm te respecteren:
- de stijging van het geheel der uitgaven exclusief rentelasten zal niet hoger mogen liggen dan het inflatiepercentage;
- het nominaal tekort mag in geen enkel jaar hoger uitvallen dan het jaar tevoren.

3. Om deze doelstellingen te realiseren zullen volgende principes integraal worden gerespecteerd:
- geen enkele uitgavencategorie of departement zal aan de besparingsinspanning ontsnappen:
- nieuwe initiatieven kunnen enkel in overweging genomen worden wanneer ze gefinancierd worden via verschuivingen in de uitgaven, nadat die met het noodzakelijke besparingsbedrag verminderd zijn;
- de fiscale hervorming moet ook voor ieder jaar afzonderlijk integraal gecompenseerd worden binnen het geheel van de fiscaliteit;
De begrotingssanering is één wan de essentiële beleidslijnen van het sociaal-economisch beleid en dient in samenhang met de andere objectieven te worden gerealiseerd Bij de uitwerking ervan moet de vrij aring en bevordering van de economische groei en tewerkstelling centraal staan; de verhoging van de koopkracht voor de gezinnen die voortvloeit uit de fiscale hervorming, de selectieve relance en de sociale correcties, zal hiertoe bijdragen.

4 Bij de opstelling van de begroting 1989 zal de inspanning die noodzakelijk is om het tekort voor dat jaar terug te brengen tot 7% van het BNP, precies berekend worden. Op basis van de op vandaag beschikbare gegevens. kan gesteld worden dat een globale inspanning van om en bij de 80 miljard noodzakelijk zal zijn. De omvang van deze inspanning zal moeten verhoogd worden met het bedrag van de supplementaire uitgaven die zullen voortvloeien uit nieuwe initiatieven. (..)

5.1. In de sociale cel zal er in de mate van het mogelijke naar gestreefd worden om de uitgaven voor 1989 globaal te behouden op het nominale peil voorzien voor 1988: de uitgavenbeperking zal prioritair gebeuren via een herziening van mechanismen die een belangrijke groei van de lasten veroorzaken (bv. door het systematisch invoeren van een enveloppefinanciering in het kader van de ziekteverzekering). door het wegwerken van sociaal minder verantwoorde cumulaties, door het bannen van misbruiken; de solidariteit tussen zieken en gezonden bij de niet-actieven zal verstrekt worden. mits de legale en extra-legale voordeIcn op gelijke wijze worden in rekening genomen en zonder te raken aan de koopkracht van dc laagste uitkeringen (...)

5.2. De personeelsuitgaven in de openbare sector, met inbegrip van het onderwijs, zullen gedrukt worden door een grote selectiviteit aan de dag te leggen inzake contractverlengingen en aanwervingen ter compensatie van natuurlijke afvloeiingen. Deeltijdse arbeid en loopbaanonderbeking zullen verder worden gepromoveerd. Bij dit alles zal rekening gehouden worden met de wijzigingen in maatschappelijke behoeften. o.m. ten gevolge van de denatalitcit. Tegelijkertijd zal de praktijk inzake mobiliteit van het personeel verbeterd worden.(...)

5.3. Voor het geheel van de andere lopende uitgaven inclusief aankoop van militair materieel en transferten naar de overheidsbedrijven, zullen dc uitgaven voor 1989 het nominale peil dat voorzien is voor 1988 niet mogen overschrijden.

5 4. Hetzelfde zal gelden voor de ordonnanceringen inzake kapitaaluitgaven. Een selectieve relance-inspanning via verhoging van de kapitaaluitgaven zal worden gefinancierd via verschuivingen binnen de begroting en via de uitwerking van diverse, alternatieve financieringsmechanismen. Ook herschikkingen kunnen worden overwogen om de gevolgen van deze uitgaven op dc werkgelegenheid te maximaliseren.

5.5. De regels die de middelen voor het gemeente- en provinciefonds vastleggen, zullen worden gerespecteerd.

6. De intrestuitgaven zullen de marktconforme wijze en in overleg met de financiële sector worden beperkt met 20 a 25 miljard o.m. door de schuldherschikkingsopcratic van 1986 te actualiseren, rekening houdend met de rentedaling die zich sedertdien heeft voorgedaan.

7. Nieuwe initiaticven zullen worden uitgewerkt om de niet-fiscale ontvangsten met 8 à 11 miljard tc stijven.(...)

C. DE FISCALE HERVORMING

1. De regering zal nog voor het parlementaire reces van 1988 een wetsontwerp indienen tot grondige hervorming van de fiscaliteit. Deze hervorming zal er in de eerste plaats op gericht zijn om de fiscale druk op de arbeidsinkomens te verlichten en tegelijkertijd de personenbelasting meer huwelijks-, gezins- en kindvriendelijk te maken.

2. Inhoudelijk zal deze hervorming vijf krachtlijnen hebben:

2.1. De inkomens van man en vrouw zullen volledig afzonderlijk belast worden via het stelsel van de decumiil.

2.2 Wanneer in een gezin één van de echtgenoten niet over een eigen bedrijfsinkomen beschikt, zal aan die echtgeno(o)t(e) een huwelijksquotiënt worden toegekend gelijk aan 30% van het inkomen van de buitenshuiswerkende echtgeno(o)t(e). Dit gedeelte van 30%, berekend op de eerste inkomensschijf van 900.000 F. wordt afzonderlijk en tegen het eigen tarief belast.
Ook indien beide echtgenoten een bedrijfsinkomen verwerven zal dit huwelijksquotiënt gelden wanneer dit gunstiger uitvalt dan de afzondcrlijkc belasting.

2.3. Het van belasting vrijgesteld minimum wordt voor ieder van de gehuwden opgetrokken tot 130.000 F en voor alleenstaanden tot 165.000 F

2.4 Dit minimum wordt daarenboven in functie van het aantal kinderen ten laste als volgt verhoogd:
35.000 F voor het eerste kind
55.000 F voor het tweede kind
112.500 F voor het derde kind
125.000 F voor het vierde en de volgende kinderen.

2.5 Het aantal marginale tarieven wordt in de definitieve fase verminderd tot 7 . 25, 30, 40, 45, 50, 52,5, 55.
De tarieven boven de 50% laten toe de opbrengst van de bijzondere solidariteitsbijdrage op de hoogste inkomens te recupereren en bijgevolg de bijzondere bijdrage zelf af te schaffen.

3. Deze maatregelen zullen worden gespreid over 4 jaren. De eerste fase zal betrekking hebben op de belasting van de inkomens van 1989 (aanslagjaar 1990);(...)

4. Deze hervorming mag noch in de definitieve noch in de intermediaire fasen oorzaak zijn van een toename van het overheidstekort. De vermindering van de ontvangsten die voortvloeit uit de vijf vermelde krachtlijnen, moeten dan ook door andere fiscale maatregelen gecompenseerd worden.(...) Het geheel van de compensaties ingevolge schrapping van fiscale uitgaven moet 45 à 55 miljard opleveren.
Het gedeelte dat betrekking heeft op de vennootschapsbelasting zal maximaal 25 miljard bedragen.(..)
De basisprincipes van de belastingheffing op vervangingsinkomens zullen niet aangetast worden.(...)

D. DE BELGISCHE ECONOMIE VOOR 1992

Over het twistpunt concurrentievermogen zegt het akkoord wat volgt:
Het concurrentievermogen van een land vormt een dynamisch en complex probleem waarbij een groot aantal kwantitatieve en kwalitatieve factoren komen kijken.(...)
De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven dient jaarlijks verslag uit te brengen over de evolutie van de concurrentiepositie in zijn diverse bepalende factoren.
Met het oog op de vrijwaren van de concurrentiepositie zal de Regering jaarlijks, op basis van voormeld verslag, na overleg met de sociale partners, het concurrentievermogen evalueren.

Om tengevolge van deze evaluatie of in buitengewone omstandigheden van externe aard, de maatregelen te kunnen nemen die noodzakelijk zijn om de kost van de verschillende produktiefactoren. zoals omschreven in 1.1., binnen bepaaldelimieten te houden, zal de Regering onmiddellijk na haar aanstelling bij het Parlement een ontwerp van kaderwet betreffende het concurrentievermogen indienen, waarin de wettelijke normen, de buitengewone omstandigheden. de domeinen waarop en de instrumenten waarmee de Regering kan optreden, de modaliteiten van het sociaal overleg en de parlementaire controle, precies worden omschreven.
Rekening houdend met de vooropgestelde

Europese eenheidsmarkt enerzijds en met de diversiteit van de tendensen, structuren en modaliteiten van de collectieve onderhandelingen binnen de Lid-staten anderzijds, is de regering ervan overtuigd dat in een gemeenschappelijk Europees belang een gestructureerd gchcel van fundamcntclc sociale basisrechten dient bepaald, die aan de sociale gesprekspartners een stabiele en gemeenschappelijke basis verschaft van waaruit zij kunnen onderhandelen om een reële sociale dimensie van de interne markt te waarborgen. De regering zal dan ook geen enkele inspanning in die zin uit de weg gaan.(...)

Over het twistpunt „Energiebeleid" zegt het akkoord wat volgt.
Rekening houdend met het resultaat van de in het Parlement lopende besprekingen. zal de Regering het beheerscomité voor electriciteitsondernemingen vragen zo vlug mogelijk een nieuw uitrustingsplan 1988-1997 op te stellen. Dit plan zal verschillende alternatieve scenario's bevatten, zowel wat betreft de evolutie van de vraag. als wat betreft het aanbod. Aangaande de vraag zullen de verschillende scenario's het geraamd effect bevatten van een politiek voor een rationeel energieverbruik.
Wat betreft het aanbod zal een brede waaier van scenario's worden opgemaakt, waarbij voorrang zal worden verleend aan scenario's die een nieuwe nucleaire eenheid in België uitsluiten.
Ter maximalisering van het energetisch rendement en ter minimalisering van de milieuhinder zal hierbij bijzondere aandacht worden verleend aan nieuwe technieken en aan de gecombineerde produktie en de gedecentraliseerde opwekking van electriciteit.
Elk scenario zal worden geëvalueerd op basis van volgende criteria: totale directe kost per geproduceerde kilowattuur - hierin begrepen de kosten voor onderzoek, de verwerking en stockage van het nuclear afval en de ontmanteling van kerncentrales - de veiligheid van de uitbating, de effecten op het milieu, de industriele gevolgen. de diversificatie in de bevoorrading alsook de prijs voor de consumenten.
Op basis van dit nieuw uitrustingsplan en van de adviezen en aanbevelingen van de consultatieve organen zal de Regering dienen te beslissen op welke wijze het best wordt voorzien in de eventueel bijkomende behoefte aan electriciteit, daarbij o.m. rekening houdend met de mogelijkheden die kunnen geschapen worden door de Europese eenheidsmarkt na 1992.

6.5. Rekening houdend met de besluiten van de parlementaire Tsjernobyl-commissies zal de Regering op maximale wijze de veiligheid van de burger verzekeren. Nu reeds wil de Regering volgende initiatieven nemen:

6.5.1. De werking van de Dienst voor bescherming tegen ioniserende stralingen, bij de administratie van Volksgezondheid en Leefmilieu. en de Dienst voor technische veiligheid van kerncentrales, bij de administratie voor Tewerkstelling en Arbeid, zal meer doeltreffend worden gemaakt. Met dit doel zal hun coördinatie worden verbeterd en hun functionering versoepeld; ze zullen beschikken over een nationaal immissie-emissiemeetnet verbonden met buitenlandse netten en over voldoend hoog gekwalificeerd personeel. In dit opzicht zal maximaal beroep worden gedaan op het bestaande wetenschappelijk potentieel. o.m. bij het SCK, het IRE en het IHE.
Zowel de exploitatiekosten als de nodige investeringsuitgaven van deze diensten zullen worden gefinancierd door middel van de retributies aan het Fonds voor Ioniserende Stralingen, zonder dat de verkoopprijs van de kilowattuur aan de verbruiker mag worden verhoogd.

6.5.2. Om de maximale onafhankelijkheid van de organismen belast met de controle en de veiligheid van de kerncentrales te verzekeren, zal de Regering hun vergoedingssysteem opnieuw evalueren. meer bepaald om hun verantwoordelijkheid te verhogen en hun initiatiefrecht veilig te stellen. Meer algemeen zal de Regering het probleem onderzoeken van de rol en de verantwoordelijkheid van derden die prestaties verrichten in kerninstallaties.

6.5.3. De Regering zal waken over een neutrale en objectieve voorlichting van de bevolking omtrent alle effecten van de aanwending van kernenergie en de werking van de noodplannen van toepassing bij een ernstig ongeval en een nucleair ongeval in het bijzonder; daarbij zal de nadruk liggen op de beschermende maatregelen die de bevolking zelf kan nemen.
De Regering zal tevens de noodplannen opnieuw evalueren en maatregelen nemen opdat de nodige mankracht, infrastructuur en materieel ter beschikking zou zijn om ze operationeel en efficiënter te maken.

6.5.4. De Regering zal het probleem van de ontmanteling van de tot het patrimonium van de Overheid behorende kerninstallaties onderzoeken. De Regering zal tevens waken over de verbetering van de regeling voor de verwerking en de opslag van radioactief afval.

6.6. Binnen de perken van haar bevoegdheden zal de regering het beleidsondersteunend onderzoek in de energiesector bevorderen en herorienteren naar o.a. de veiligheids- en gezondheidsaspecten van de diverse energiesectoren, alsook naar het probleem van het nucleair afval en de ontmanteling van de kerninstallaties. (. .)

Over het twistpunt „Supersnelle Trein (SST)" zegt het akkoord wat volgt.
De Regering zal de Internationale besprekingen omtrent de Belgische deelname aan een Europees-Supersnelle-Treinproject (SST) verder zetten op volgende basis:

- de SST moet één geheel vormen, dat geïntegreerd in het Europees net, de Franse en de Duitse grens verbindt via een halte in Brussel en te Luik, en de Franse en de Nederlandse grens via een halte te Brussel en te Antwerpen.

- de Regering zal in overleg met de Gewesten voorafgaandelijk een Milieu Effecten Rapport (MER) opstellen.

- de SST moet optimaal verbonden worden met het binnenlandse net en bijdragen tot de verbetering ervan: dit houdt de modernisatie en de electrificatie van verschillende bestaande lijnen in.

- de eigenlijke SST. inclusief zijn ecologische meerkost, zal gefinancierd worden op basis van zijn rendabiliteit, zonder weerslag op de Rijksbegroting.

- de Gewestexecutieven zullen worden betrokken bij het concept en de realisering van het project

- de SST zal deels op eigen bedding worden uitgebouwd met een capaciteit tot 300 km/u en deels op de bestaande bedding, waarvoor de capaciteit dient aangepast ten einde een zo hoog mogelijke snelheid te bereiken. Voor de gedeelten op bestaande bedding die zowel dienstig zijn voor de SST als voor het binnenlandse net, zal de investeringskost omgeslagen worden tussen het eigenlijke SST-project en het binnenlandse net gefinancierd via de Rijksbegroting, volgens een te bepalen verdeelsleutel. De Regering zal na akkoord van het bevoegde Gewest bepalen waar een eigen bedding zal worden aangelegd en waar de bestaande bedding zal worden gevolgd.

- de N.M.B.S. zal worden betrokken bij de onderhandeling, het concept en de realisering.

- de Regering zal waken over de effectieve participatie van de Belgische industrie aan de realisatie van het project, alsook aan de verbinding met het binnenlandse net door een verbetering van de lijnen. (...)

II. INSTITUTIONELE EN ADMINISTRATIEVE HERVORMINGEN

A. STAATSHERVORMING

Een nieuwe fase in de hervorming van de Staat.

Vandaag is een nieuwe aanpassing van de staatsstructuren aan de gewijzigde opvattingen en behoeften terzake noodzakelijk. Daarom zal de Regering parallel met het sociaal-economisch vernieuwingsbeleid in samenwerking met het parlement een nieuwe fase in de hervorming van de Staat doorvoeren. Dc Regering is vastbesloten om zeer spoedig via een grondwetswijziging en een wijziging van de wetten tot hervormingen der instellingen van 8 en 9 augustus over te gaan tot een gevoelige verruiming van de bevoegdheden en tot een aanpassing van het financieringssysteem van de Gemeenschappen en Gewesten.(..)
Tevens zal de eigenheid en de legitimiteit van Gemeenschappen en Gewesten worden versterkt door de rechtstreekse verkiezing van hun raden en de afschaffing van het dubbel mandaat van lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en lid van de raden. Tegelijkertijd zal het tweekamerstelsel worden aangepast.(...)
De hervorming van 1980 heeft geen definitieve gestalte gegeven aan de Belgische Staatshervorming. Zo wordt het statuut van het hoofdstedelijk gewest Brussel nog steeds geregeld door de gecoördineerde wet van 20 juli 1979 tot oprichting van voorlopige gewest- en gemeenschapsinstellingen. Sinds 1980 zijn de diverse politieke standpunten ten aanzien van de Brusselse problematiek sterk geëvolueerd. De Regering acht het ogenblik dan ook gekomen om in het kader van de nieuwe fase van de staatshervorming een volwaardig statuut uit te werken voor het hoofdstedelijk gewest.(...)

1.1. De bevoegdheden van de Gemeenschappen
De Regering zal aan het Parlement voorstellen aan de Gemeenschappen volgende bevoegdheden over te dragen:
1. De samenstelling. de bevoegdheid, de werking en het toezicht op de gedecentraliseerde diensten, instellingen en ondernemingen van de Gemeenschap.
2. Het administratief en geldelijk statuut van het door de Gemeenschap tewerkgesteld personeel, met inachtneming van de bij een wet, aangenomen met bijzondere meerdcrhcid, vastgestelde algemene principes die gelden voor heel het openbaar ambt.
3. Binnen het raam van hun bevoegdheden:
- het sluiten van verdragen na voorafgaandelijke informatie van de nationale regering.
- de vertegenwoordiging bij sommige internationale instellingen. De nationale regering regelt deze vertegenwoordiging, in akkoord met de gemeenschappen. Voor de voorbereiding van onderhandelingen en beslissingen en voor de opvolging van beslissingen op Europees vlak met betrekking tot gemeenschapsaangelegenheden zal een gestructureerd overleg worden georganiseerd tussen de gemeenschappen en de nationale overheid.
4. Onderwijs met inbegrip van het universitair onderwijs.
Met het oog hierop zal de Regering onmiddellijk na haar installatie de in bijlage I gevoegde ontwerpen tot herziening van de artikelen 17, 59bis en 107ter van de Grondwet bij het Parlement indienen. Aan het Parlement zal worden gevraagd deze ontwerpen voor eind juli 1988 aan te nemen.
Teneinde de wet van 28 juni 1983 houdende de inrichting, de bevoegdheid en de werking van het Arbitragehof aan het gewijzigde artikel 107ter van de Grondwet aan te passen, zal de Regering ten laatste bij het begin van de parlementaire zitting 1988-89 een wetsontwerp indienen. Het Parlement zal worden verzocht om dit alleszins voor de effectieve toepassing op het einde van het jaar van het herziene artikel 59bis van de Grondwet, aan te

nemen. Met inachtneming van de zelfstandigheid van dc Vlaamse Genieenschap zal de Vlaamse Raad worden verzocht om in uitvoering van het nieuw artikel 17 van de Grondwet eveneens voor het einde van het jaar een decreet over de Autonome Raad vuor het Rijksonderwijs aan te nemen. De communautarisering van het onderwijs zal daarna eifectief in werking treden op 1.1.1989,na de goedkeuring van de wet betreffende de financiering van de Genieenschappen. Krachtens het nieuwe artikel 59bis, § 6 zal deze wet met een bijzondere meerderheid moeten worden aangenomen.
De Regering zal een voorstel uitwerken met betrekking tot de elementen van het wetenschappelijk onderzoek die verbonden zijn met de onderwijsbevoegdheid.
5. De handelsreclame op radio en tv.
6. Sommige technische aspecten inzake frequentiebeheer en kabeldistributie, voor zover dit technisch mogelijk is. Zoniet zullen deze bevoegdheden worden uitgeoefend door samenwerking tussen de nationale overheid en de Gemeenschappen.
i. De steun aan de geschreven pers.

1.2. *De bevoegdheden van* de Ge-westen
De bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen zal worden gewijzigd met het oog op de toewijzing aan de Gewesten van de bevoegdheid inzake:
1. De samenstelling. de bevoegdheid, de werking en het toezicht op de gedecentraliseerde diensten, instellingen en ondernemingen van de Gewesten.
2. Het administratief en geldelijk statuut van het door het gewest tewerkgesteld personeel. met inachtneming van de bij een wet, aangenomen met bijzondere meerderheid. vastgelegde algemene principes die gelden voor heel het openbaar ambt.
3 Het gemeentefonds en het hulpfonds tot financieel herstel van de gemeenten.
4. Het provinciefonds, met uitzondering van de provincie Brabant.
5. Binnen het raam van hun bevoegdheden:
- het sluiten van verdragen. na voorafgaandelijke informatie van de nationale regering.
- de vertegenwoordiging bij sommige internationale instellingen. De nationale regering regelt deze vertegenwoordiging, in akkoord met de Gewesten. Voor de voorbereiding van onderhandelingen en beslissingen en voor de opvolging van beslissingen op Europees vlak niet betrekking tot gewestelijke aangelegenheden en met betrekking tot het landbouwstelsel zal een gestructureerd overleg worden georganiseerd tussen de gewesten en de nationale overheid.
6. De algemene en sectoriële normen betreffende de bescherming van het leefmilieu en de lozingsvoorwaarden voor het afvalwater. Deze bevoegdheid is exclusief zo er Europese normen zijn uitgevaardigd. Bij afwezigheid van Europese normen, kan de nationale overheid in deze domeinen nationale normen uitvaardigen. Tegelijkertijd zal een regeling worden getroffen voor het probleem van de afdwingbaarheid van de Europese richtlijnen t.a.v.Gewesten en Gemeenschappen.
7 Het opslaan van afval
8. Het economisch beleid met inachtneming van het algemeen normatief kader ter vrijwaring van de monetaire eenheid en een economische unie.
Dit houdt o.m. in dat de uitzonderingen op de gewestelijke bevoegdheden vermeld in artikel 5, § 1, VI, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 met betrekking op de nationale sectoren, de subsidies aan de commissies voor kunstambachten en het waarborgfonds bij de Nationale kas voor beroepskrediet worden opgeheven.
Behoren dus uitdrukkelijk tot de gewestelijke bevoegdheid: de expansie-innovatie- en herstructureringspolitiek, het openbaar industrieel initiatief, de NIM uitgezonderd.
Inzake landbouw zullen de gewestelijke bevoegdheden herschikt worden met het oog op het vormen van ruimere en homogene bevoegdheidspakketten. In ieder geval zullen de Gewesten worden betrokken bij de aanduiding van de consultatieve en beheersorganen van de instellingen en de Fondsen met betrekking tot het landbouwbeleid en de uitvoering van het landbouwbeleid.
Met betrekking tot het energiebeleid, wordt het rationeel energieverbruikbeleid en gewestelijke aangelegenheid. Inzake energiedistributie en de nieuwe energiebronnen zal worden nagegaan in welke mate de in de bijzondere wet van 8.8.1980 ingeschreven beperkingen op de gewestelijke bevoegdheid kunnen worden verminderd of opgeheven. De Gewesten zullen betrokken worden bij de opstelling van het nationaal uitruitingsplan van de electriciteitssector.
Tot de gewestelijke bevoegdheden behoren eveneens het afzet- en exportbeleid en het wetenschappelijk onderzoek in het kader van het economisch beleid. Deze aangelegenheden vormen bij uitstek het domein waarin samenwerking tussen de Gewesten en tussen deze en de nationale Regering aangewezen is. Daarenboven zal de Regering nagaan welke instrumenten van het exportbeleid en het wetenschappelijk onderzoek (niet inbegrip van het luik landbouw in IWONL) om operationele redenen tot de nationale bevoegdheid moeten blijven behoren en hoe de gewesten aan het beheer daarvan kunnen deelnemen.
9. Infrastructuur en verkeer (*): de wegen, de waterwegen, de havens, de dijken. de grote waterbouwkundige werken. het zeewezen, de binnenvaart. de koopvaardij, het stads- en streekvervoer, de uitrusting en exploitatie van regionale luchthavens en vliegvelden, de veerdiensten.
10 Plaatsing van werklozen. De overdracht van deze bevoegdheid inpliceert de overdracht van financiële middelen.
11. Monumenten en landschappen.
12. De organisatie van het gewoon administratief toezicht op de gemeenten. intercommunales en provincies.

1.3. Wanneer de opsplitsing van een netwerk het algemeen belang zou schaden, zullen de instellingen die afhangen van het Ministerie van Verkeerswezen, blijven afhangen van de nationale overheid. maar de Regering zal onderzoeken of de gewesten moeten worden betrokken bij de aanduiding van de beheersorganen van deze instellingen. Dit zal inzonderheid van toepassing zijn op de N.M.B.S. de R.L.W., de R.M.T., de Post, de R.T.T. en SABENA. Omgekeerd, zal de Regering onderzoeken of de nationale overheid niet moet worden betrokken bij de aanduiding van de beheersorganen van sommige gewestelijke instellingen.
De Regering zal eveneens onderzoeken of de gewesten moeten worden betrokken bij de aanduiding van de beheersorganen van sommige kredietinstellingen.

1.4. Aan de nationale biculturele en wetenschappelijke instellingen zal een ruime beheersautonomie worden verleend. De gemeenschappen zullen worden betrokken bij de aanduiding van de beheersorganen. Op nationaal vlak ressorteren de instellingen onder de Minister bevoegd voor wetenschapsbeleid, die eveneens de resterende nationale bevoegdheden inzake onderwijs uitoefent. De Minister wordt terzake bijgestaan door een administratieve dienst

1.5. De exclusieve bevoegdheden van de nationale overheid zullen evenals die van de Gemeenschappen en Gewesten expliciet worden toegewezen.
De residuaire bevoegdheid komt toe aan de deelgebieden, hetzij aan de Gemeenschappen, hetzij aan de Gewesten, in functie van de aard van de bevoegdheden die hun respectievelijk zijn toegekend en, in geval van conflict, aan de Gewesten.
Een residuaire bevoegdheid kan echter aan de nationale overheid worden toevertrouwd, hetzij ten gevolge van een akkoord onder dc deelgebieden. hetzij ten gevolge van een beslissing van de Kamer en Senaat bij dubbele meerderheid.
Met betrekking tot de impliciete bevoegdheden, blijven de bepalingen van artikel 10 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 van toepassing. Deze zullen nu ook gelden voor de nationale overheid

1.6. In afwachting van de nieuwe fase in de staatshervorming zal de vorming van 1980 volledig en versneld worden uitgevoerd. inzonderheid inzake:
- herstructurering van de administratie
- de herstructurering van sommige parastatalen en wetenschappelijke instellingen
- de overdracht van roerende en onroerende goederen
- de eigen thesaurie van Gemeenschappen en Gewesten
- de volledige uitvoering van een aantal bevoegdheden van Gewesten en Gemeenschappen. (...)
Hierover zal de regering onmiddellijk na haar installatie overleg plegen met de Executieven van de Gemeenschappen en de Gewesten.

2. Toekomstige financiering van de Gewesten en de Gemeenschappen
Zoals in andere federaal gestructureerde landen, zal het financieringssysteem voor de Gemeenschappen en Gewesten steunen op de principes van financiële verantwoordelijkheid en van omkeerbare solidariteit.
Voor de Duitstalige Gemeenschap zal een specifiek systeem worden uitgewerkt.

2.1. De Gewesten

2.1.1. De Gewesten zullen in de toekomst beschikken over eigen gewestelijke belastingen en over de opbrengst van een samengevoegde belasting, met name de personenbelasting, waarop zij additionele aanslagvoeten kunnen heffen. Deze laatste belasting zal niet alleen de nodige middelen moeten leveren voor de financiering van alle nieuwe bevoegdheden van de Gewesten, maar tevens de thans bestaande dotaties vervangen als financieringsinstrument voor de bevoegdheden die reeds vroeger aan de Gewesten zijn overgedragen.

2.1.2. Het solidariteitsmechanisme gaat uit van de reële draagkracht van de diverse Gewesten. Hierbij zal de gemiddelde belastingopbrengst per inwoner in vergelijking met het rijksgemiddelde, het objectief en als dusdanig omkeerbaar criterium zijn: per procentpunt verschil zal een vast bedrag per inwoner toegekend worden.

2.1.3. Om vanuit de bestaande situatie naar dit nieuwe financieringssysteem toe te groeien wordt een overgangsperiode ingebouwd In de overgangsperiode van tien jaar zal bij de berekening van de niiddeleri voor de Gewesten, verwezen worden naar het huidige uitgavenniveau per Gewest.

2.1.4. Vervolgens zullen in het definitieve systeem de middelen voor de financiering van het geheel van nieuwe en reeds overgedragen bevoegdheden. gezamenlijk als één geheel be-

(*) Wat de overheveling van de bevoegdheid inzake waterwegen betreft, zullen de aspecten van veiligheid en functionaliteit worden onderzocht. In dat kader zal eveneens aandacht worden geschonken aan de problematiek gesteld door de noodzakelijke werken in de territoriale wateren en in het continentaal plat. Met betrekking tot de overdracht van de regionale luchthavens zal eveneens worden onderzocht welke maatregelen die tot de nationale bevoegdheid inzake luchtverkeer blijven behoren, de rendabiliteit van die luchthavens hinderen en hoe ze kunnen worden aangepast.

paald worden en uitsluitend evolueren in functie van de eigen dynamiek van de personenbelasting in ieder gewest, eveneens rekening houdend met het solidariteitsmechanismc.

2.1.5. De overdracht van belangrijke nieuwe bevoegdheden, in een moeilijke budgettaire context, maken het echter noodzakelijk dat de Gewesten ook een deel op zich nemen van de begrotingssanering waarvoor de nationale overheid geplaatst is.
Daarom zullen de Gewesten slechts een deel ontvangen van de middelen die overeenstemmen met het huidige uitgavenniveau.

2.2. De *Gemeenschappen*
De financiering van de Gemeenschappen zal gebaseerd zijn op gedeelde belastingen, zowel voor de oude als voor de nieuwe bevoegdheden.
Naast het reeds gedeelde kijk- en luistergeld zullen de gemeenschappen kunnen beschikken over een gedeelte van de personenbelasting; de belasting geïnd in Brussel wordt verdeeld volgens het criterium 80 F - 20 N.
Deze middelen vervangen de bestaande dotaties volgens dezelfde regeling als voor de Gewesten. Na de overgangsfasezullen ook deze middelen zich ontwikkelen volgens een eigen dynamiek.
Voor de onderwijsuitgaven zal een gedeelte van de BTW aan de Gemeenschappen worden toegewezen, en worden verdeeld op basis van de bestaande verhoudingen der leerlingen, nl.. 57,27 N - 42,73 F. Na 10 jaar wordt het percentage aangepast aan de reële verdeling, vastgesteld aan de hand van objectieve criteria.
De verschillen met de huidige situatie die uit deze verdeling voortvloeien zullen eveneens in een overgangsperiode van tien jaar worden weggewerkt.
De uitgaven m.b.t. de studenten van vreemde nationaliteit aan de universiteiten blijven ten laste van de nationale begroting.
De globale BTW-middelen die aan de Gemeenschappen worden toegewezen worden jaarlijks geïndexeerd en aangepast aan de evolutie van het aantal inwoners jonger dan 18 jaar in de Gemeenschap waar de daling het geringste is.

2.3. Eigen thesaurie en begroting
De uitbouw van een eigen thesaurie voor de Gemeenschappen en Gewesten is het sluitstuk van een financieringsstelsel op basis van eigen financiele verantwoordelijkheid. Dit moet dan ook prioritair worden uitgewerkt
Binnen het kader van de algemene nationale normen zal aan de Gewesten en de Gemeenschappen autonomie worden toegekend inzake de budgettaire presentatie en boekhouding De organisatie van het Rekenhof zal aangepast worden aan de nieuwe staatsstructuur.

2.4. Dit financieringsmechanisme zal worden vastgelegd in een wet gestemd bij bijzondere meerderheid.

3. Afschaffing van het dubbel mandaat en hervorming van het tweekamerstelsel
De Regering zal in samenwerking met het Parlement een regeling uitwerken om het dubbel mandaat van lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en lid van een Raad af te schaffen zonder dat dit tot een inflatie van mandatarissen leidt. Parallel daarmee dient ook het tweekamerstelsel te worden hervormd.
Daarbij zal worden gesteund op volgende uitgangspunten:
1. De leden van de Raden en de Kamer van Volksvertegenwoordigers worden rechtstreeks en in die hoedanigheid verkozen. Het mandaat van lid van de Raad is onverenigbaar met dat van lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.
2. De Raden worden verkozen voor een periode van 5 laar. De verkiezingen worden gelijktijdig gehouden met de verkiezingen van het Europese Parlement. De eerste rechtstreekse verkiezing van de Raden valt echter samen met de parlementsverkiezingen. Er zal worden onderzocht of ook het nationaal parlement voor een vaste periode van eventueel vijf jaar kan worden verkozen en of het systeem van de constructieve motie van wantrouwen ook op de nationale regering kan worden van toepassing gemaakt.
3. De bevoegdheid inzake politieke controle van de Regering of de Executieve en inzake begrotingen berust bij één assemblée. Wat de nationale overheid betreft is dit de Kamer van Volksvertegenwoordigers.
4. Wat de hervorming van de Senaat betreft zijn twee opties mogelijk. In een eerste opvatting is de Senaat een emanatie van de Raden, samengesteld uit dezer leden, met een wetgevende bevoegdheid die is beperkt tot de herziening van de Grondwet, de institutionele wetgeving en eventueel de wetten betreffende aangelegenheden die complementair zijn aan de bevoegdheidsdomeinen van de Gemeenschappen en Gewesten.
In een tweede opvatting is de Senaat, in het verlengde van de ,,Statenkamers'' in federale staten, het bindteken tussen de nationale Kamers en de Raden. Dit zou tot uiting komen in een beperkte samenstelling van de Senaat met ruimere bevoegdheden dan in de eerste opvatting.
In beide gevallen bestaat de Senaat uit twee taalgroepen en behoudt hij zijn bevoegdheid in verband met de monarchie en de voordracht van kandidaten voor het Hof van Cassatie, het Arbitragehof en de Raad van State evenals de bevoegdheid om de regering uitleg te vragen zonder er evenwel een politieke sanctie aan te kunnen binden.
De Regering zal haar standpunt ter zake in samenspraak met het Parlement bepalen. (...)

4. *Samenwerking,* ooerleg, bevoegdheids- en belangenconflicten
Het regelen van de bevoegdheidsconflicten is krachten art. 107ter van de Grondwet toevertrouwd aan het Arbitragehof.
Door herziening van artikel 107ter zal de bevoegdheid van het Arbitragehof worden uitgebreid tot de toetsing van wetten en decreten aan de artikelen 6, 6bis en 17 van de Grondwet.
Tevens zal worden bepaald dat elke belanghebbende (onverminderd de mogelijkheid en prejudiciële vraag te laten stellen) binnen het bevoegdheidsdomein van het Arbitragehof rechtstreeks bij dit Hof een beroep kan instellen tot nietigverklaring van een wet of een decreet. In art. 107ter zal tevens een bepaling worden ingelast dat een wet de toetsingsbevoegdheid van het Arbitragehof kan uitbreiden tot andere artikelen van de Grondwet.
Bovendien zal worden gepreciseerd dat de wetten bedoeld in artikel 107ter van de Grondwet moeten worden aangenomen met de in artikel 1, laatste lid van de Grondwet bepaalde meerderheid.
De beslissingen van de Raad van State en van de hoven en rechtbanken die weigeren een prejudiciële vraag te stellen aan het Arbitragehof moeten gemotiveerd worden en zullen het voorwerp kunnen uitmaken van hoger beroep in geval ze zich steunen op art. 15, § 2, c van de wet van 28 juni 1983 houdende inrichting van het Arbitragehof.
Wanneer voor de Raad van State in een verzoek tot nietigverklaring van een handeling van een administratieve overheid de schending van de artikelen 6, 6bis of 17 van de grondwet wordt ingeroepen, is de bevoegde kamer ertoe gehouden om, op vraag van de verzoeker en alvorens ten gronde uitspraak te doen, aan de algemene vergadering van de afdeling administratie hierover een prejudiciële vraag te stellen.

5. ***Het*** hoofdstedelijk gewest
Het statuut van het hoofdstedelijk gewest Brussel wordt op dit ogenblik nog steeds geregeld door de gecoördineerde wet van 20 juli 1979 tot oprichting van voorlopige gewest- en gemeenschapsinstellingen.
De Regering acht het ogenblik gekomen om in het kader van de Grondwet en van de nieuw op te zetten staatsstructuren een volwaardig statuut uit te werken voor het hoofdstedelijk gewest Brussel. Dit statuut moet uitgaan van de belangrijke rol die Brussel te spelen heeft als hoofdstad van het land, als ontmoetingsplaats en hoofdstad van de Gemeenschappen, als Europees en internationaal centrum.
Met het oog op de Europese eenheidsmarkt van 1992 moet een statuut worden uitgewerkt dat Brussel toelaat, in het voordeel zowel van België als van Vlaanderen en van Wallonië, als van de Brusselaars deze troeven maximaal uit te spelen.
Hierbij dient zoveel mogelijk gestreefd naar vereenvoudigde, efficiënte en doorzichtige structuren, waarin de gelijkwaardige betrokkenheid van de beide gemeenschappen in het beleid wordt verzekerd.

1. Er is voor het Brussels hoofdstedelijk gewest een Raad en een Executieve hierna genoemd ,,Brusselse hoofdstedelijke Raad'' en .,Brusselse hoofdstedelijke Executieve'', die voor het tweetalig gebied Brussel-hoofdstad bevoegd zijn voor het geheel van de gewestelijke aangelegenheden bedoeld in artikel 107quater van de Grondwet onder de voorwaarden en op de wijze bepaald bij wet. Zij oefenen tevens de bevoegheden uit van de organen van de agglomeratie Brussel.(1)

2. De Brusselse hoofdstedelijke Raad wordt om de vijf jaar (zoals het de regel zal zijn voor de verkiezingen voor gewest- en gemeenschapsraden en voor het Europees parlement) verkozen uit eentalige lijsten. (2) Vooraleer tot de zetelverdeling tussen de verschillende lijsten over te gaan, worden de zetels over de taalgroepen verdeeld in verhouding tot het aantal stemmen behaald door respectievelijk het geheel van de nederlandstalige en van de franstalige lijsten (3.)

3. De verkozenen op de nederlandstalige lijsten vormen de Nederlandse taalgroep. De verkozenen op de franstalige lijsten vormen de Franse taalgroep.

4. In de Raad is de alarmbelprocedure van toepassing:
1. Behoudens voor de begrotingen kan een met redenen omklede motie, ondertekend door ten minste drie vierde van de leden van een taalgroep van de Raad en ingediend voor de eindstemming in openbare vergadering, verklaren dat de bepalingen. die zij aanwijst in een ontwerp of voorstel van ordonnantie, verordening of besluit van de Raad. de betrekkingen tussen de gemeenschappen ernstig in het gedrang kunnen brengen.
2. In dit geval wordt de procedure in de raad opgeschort en de motie verwezen naar de Brusselse hoofdstedelijke Executieve, die binnen dertig dagen daarover een gemotiveerd advies geeft en eventueel het ontwerp of voorstel amendeert.
3. Het gemotiveerd advies van de Brusselse hoofdstedelijke Executies wordt aan de Raad bezorgd. Deze stemt over de amendementen, die de Executieve eventueel voorstelt en ver-

(1) De financiële problematiek van de agglomeratie Brussel zal voorafgaandelijk worden geregeld in het kader van een saneringsplan.
(2) De Raad zal voldoende leden tellen om op alle vlakken representatief te zijn. In principe zal de eerste verkiezing van deze Raad samen vallen met de Europese verkiezingen van juni '89.
(3)Wanneer overgegaan wordt tot rechtstreekse verkiezing van alle Raden en tot de hervorming van de Senaat zullen sommige leden van dc Raad eveneens zetelen, in de raad van hun respectieve Gemeenschap en, in voorkomend geval, van de Senaat.

volgens over het geheel van het ontwerp of voorstel
4 Deze procedure kan door de leden van een taalgroep slechts eenmaal worden toegepast ten aanzien van een zelfde ontwerp of voorstel

5. De Brusselse hoofdstedelijke Raad regelt:
a) de gewestelijke aangelegenheden bij ordonnantie (1). De ordonnantie kan geldende wetsbepalingen opheifen. aanvullen, wijzigen en vervangen;
b) de andere aangelegenheden bij verordening.

6. Er wordt een samenwerkingscommissie opgericht waar gemeenschappelijke initiatieven van de nationale overheid en van het Brussels hoofdstedelijk gewest kunnen worden besproken die betrekking hebben op de uitbouw en de bevordering van de hoofdstedelijke functie van Brussel. Ze wordt samengesteld uit een gelijk aantal leden van de Ministerraad en van de Brusselse hoofdstedelijke Executieve enerzijds en uit een gelijk aantal Nederlandstaligen en Franstaligen anderzijds. Deze gemeenschappelijke initiatieven kunnen ook leiden tot een gemeenschappelijke financiering met extra inbreng vanuit de nationale begroting.
Ter vrijwaring van de hoofdstedelijke en internationale functieran Brussel Iran de Koning bij een in Ministerraad overlegd besluit, ordonnanties en verordeningen van de hoofdstedelijke Raad van de Executieve inzake ruimtelijke ordening, infrastructuur en verkeer. schorsen

In dat geval wordt het probleem voorgelegd aan de samenwerkingscommissie. Als deze geen akkoord bereikt binnen zestig dagen. kan de Ministerraad de schorsing voor een nieuwe periode van zestig dagen verlengen.
Tijdens deze tweede schorsingsperiode wordt het probleem voorgelegd aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De Kamer kan binnen de termijn van de schorsing bij meerderheid in de twee taalgroepen de betwiste beslissing vernietigen. Gaat de Kamer niet over het vernietiging binnen die periode dan krijgt de beslissing uitwerking.
Indien de Ministerraad van oordeel is dat het Brussels hoofdstedelijk gewest in het kader van zijn bevoegdheden inzake ruimtelijke ordening, infrastructuur of verkeer. bepaalde maatregelen zou moeten nemen ter bevordering van de hoofdstedelijke en internationale functie van Brussel dan legt hij die voor aan de samenwerkingscommissie. In geval van akkoord voert de Executieve van het hoofdstedelijk gewest de door de Commissie genomen beslissing uit. De lasten die er uit voortvloeien kunnen leiden tot een gemeenschappelijke financiering. Indien het overleg in deze samenwerkingscommissie niet tot een akkoord leidt kan de Regering aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers vragen om ze met dubbele meerderheid goed te keuren. In dit geval worden de lasten verbonden aan die maatregelen integraal door de nationale overheid gedragen.

7. De Brusselse hoofdstedelijke Executieve zal aan de werkzaamheden van het Orerlegcomité deelnemen volgens overeen te komen modaliteiten.

8. De Brusselse hoofdstedelijke Executieve is samengesteld uit vijf leden. De voorzitter uitgezonderd. telt deze twee leden verkozen uit de Nederlandse en twee leden verkozen uit de Franse taalgroep van de Raad.
Indien ingevolge een politiek akkoord een lijst wordt voorgedragen met de kandidaat-voorzitter en de kandidaat-leden, die ondertekend is door een meerderheid van de raad, dan zijn de voorgedragen kandidaten verkozen. De voordragende meerderheid moet tevens een meerderheid van iedere taalgroep vertegenwoordigen. Indien geen lijst kan morden ingediend. wordt de voorzitter gekozen door de voltallige raad en verkiest iedere taaigroep uit zijn midden twee leden.
De Executieve moe: het vertrouwen krijgen van de Raad vooraleer ze haar bevoegdheden volledig kan uitoefenen.
Op voorstel van de Executieve zal de raad onder zijn leden drie gewestelijke Staatssecretarissen (1) verkiezen waarvan tenminste één van elke taalgroep. Zij worden toegevoegd aan een lid van de Executieve van dezelfde taalgroep. maar maken geen deel uit van de Executieve. Zij kunnen de vergadrringen van de Executieve geheel of gedeeltelijk bijwonen.
De Brusselse hoofdstedelijke Executieve beslist collegiaal en bij consensus. (2) Indien over de bevoegdheidsverdeling van de gewestelijke materies geen consensus kan worden bereikt, kiest ieder lid zijn bevoegdheden uit vijf gelijkwaardige bevoegdheidspakketten vastgelegd hij wet (3) De voorzitter heeft de eerste keuze
Daarna kiest afwisselend een lid van elke taalgroep, te beginnen met een lid behorend tot de grootste taalgroep.
De agglomeratiebevoegdheden worden in drie evenwaardige pakketten verdeeld. De eerste keuze hoort toe aan het eerste lid van de Executieve behorend tot de talrijkste taalgroep (de voorzitter uitgezonderd). De tweede keuze aan het eerste lid van de minst talrijke taalgroep. Het derde pakket komt toe aan het tweede lid van de talrijkste taalgroep.

9. Het financieringssysteern voor het Vlaamse en het Waalse Gewest geldt eveneens voor het Brussels hoofdstedelijk gewest.

10. Op de eigen administratieve diensten en op de parastatalen van het hoofdstedelijk gewest is (zoals nu reeds het geval is voor het Ministerie van het Brusselse Gewest en voor de Brusselse parastatalen) de taalwetgeving van de centrale diensten van de Staat van toepassing. Voor het personeel van de agglomeratie Brussel dat door het hoofdstedelijk gewest wordt overgenomen. zal een overgangsregeling worden vastgesteld inzake personeelsstatuut, geldelijk statuut en taalstatuut.

11. De administratieve diensten belast met unicommunautaire aangelegenheden behouden een eentalig statuut. Dit geldt meer bepaald voor de administratie van de NCC en de FCC.

12. Voor de organen van de parastatalen instellingen van het hoofdstedelijk gewest gelden de bepalingen opgenomen in artikel 7. § 3 tot 9 van de wet van 28 december 1984 tot afschaffingof herstructurering van sommige instellingen van openbaar nut.

12bis. De Gewestelijke Economische Raad voor Brabant (G.E.R.B.)zal worden opgeheven. Her personeel zal worden overgeheveld naar de ministeries van de verschillende Gewesten. In afwachting van de installatie van de hoofdstedelijke Raad, zal de Executieve een Economische Raad voor Brussel oprichten.

13. De Nederlandse en de Franse taalgroep van de Brusselse hoofdstedelijke Raad hebben, elk voor hun gemeenschap, dezelfde bevoegdheden als de andere inrichtende machten inzake voorschoolse. naschoolse, culturele, onderwijs- en persoonsgebonden aangelegenheden, onder toezicht van respectievelijk de Vlaamse en de Franse Gemeenschap, zoals thans de Nederlandse Cultuurcommissic (NCC) en de Franse Cultuurcommissie (FCC) in wier plaats zij treden (wijziging van artikel 108ter van de Grondwet). De gemeenten behouden integraal hun bevoegdheid inzake onderwijs (1).
De Vlaamse Gemeenschapsraad en de Franse Gemeenschapsraad kunnen hen bij raamdecreet reglementerende en uitvoerende bevoegdheid delegeren.
De verordenende bevoegdheid wordt uitgeoefend door de taalgroepen van de Brusselse hoofdstedelijke Raad.
De leden van de hoofdstedelijke Executieve die deel uitmaken van de Nederlandse en de Franse taalgroep van de Raad. de voorzitter uitgezonderd. vormen respectievelijk het College voor de Vlaamse gemeenschapsaangelegenheden en het College voor de Franse gemeenschapsaangelegenh den
Het Brusselse lid van de Vlaamse Executieve en het Brusselse lid van de Franse Gemeenschapsexecutieve wonen met raadgevende stem de vergaderingen bij respectievelijk van het College voor de Vlaamse gemeenschapsaangelegenheden en van het College voor de Franse gemeenschapsaangelegenheden. Zij wonen eveneens met raadgevende stem de vergaderingen bij van het hierna vermelde verenigd College.
De taalgroepen van de Brusselse hoofdstedelijke raad vormen samen de Verenigde Vergadering
Het Verenigd College is samengesteld uit de leden van het College voor de Vlaamse gemeenschapsaangelegenheden en uit de leden van het College voor de Franse gemeenschapsaangelegenheden. Het beslist collegiaal en bij consensus.
De voorzitter van de Brusselse hoofdstedelijke Executieve zit het Verenigd College voor met raadgevende stem.
De Verenigde Vergadering en het verenigde College zijn bevoegd voor de bicommunautaire aangelegenheden en, zoals thans de Vereiiigde Commissies van NCC en FCC. voor de bevoegdheden van de taalgroepen wanneer het gaat om zaken van gemeenschappelijk belang (1).
De ordonnanties en de verordeningen van de Verenigde Vergadering worden bij dubbele meerderheid genomen.
Het Verenigde College fungeert eveneens als overleg- en cordinatieorgaan tussen de beide gemeenschappen. zodat in het beleid inzake persoonsgebonden aangelegenheden een maximale coherentie kan worden bereikt en desgevallend gezamenlijk initiatieven op cultureel vlak kunnen worden ontplooid.
Voor de bicommunautaire aangelegenheden zal een aangepast financieringssysteem worden uitgewerkt. (2) De financieringsmiddelen voor de Vlaamse en voor de Franse gemeenschapsaangelegenheden in Brussel worden respectievelijk beschikbaar gesteld door de Vlaamse Raad en de Franse Gemeenschapsraad.
De Brusselse hoofdstedelijke Executieve zal een gecoordineerd immigratiebeleid voor Brussel opstellen.

14. Op lokaal vlak

---

(1) Zoals voor bijzondere machtenbesluiten kunnen de hoven en rechtbanken de ordonnantie toetsen aan de grondwet en aan de habilitatiewet.

(1) Hun statuut is te vergelijken met de staatssecretarissen op nationaal vlak.
(2) Consensus in de zin van art. 69 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980.
(3) De bevoegdheden van de gewestelijke staatssecretarissen vloeien voort uit de delegaties van bevoegdheden van het lid waaraan zij zijn toegevoegd.

(1) Art. 21 van de wet van 21 augustus 1987 tot wijziging van de wet houdende organisatie van de agglomeraties... dat de mogelijkheid tot overdracht van het beheer van instellingen aan de NCC, FCC en de Verenigde Commissies voorziet, zal worden herzien.

(1) De bevoegdheden en de verenigde vergadering zullen expliciet in de Grondwet worden gedefinieerd
(2)Een deel van de thans nationaal beschikbare middelen zal naar de Gemeenschappen worden overgedragen: in de mate dat bepaalde thans bicommunautaire instellingen voor een unicommunautair statuut zouden opteren.

14.1. De Executieve zal het administratief toezicht uitoefenen op alle gemeenten van het tweetalig gebied Brussel-hoofdstad, de stad Brussel inbegrepen.

14.2. O.C.M.W.'s
Telt de O.C.M.W.-raad geen Nederlandstalig lid dan wordt het eerste niet verkozen Nederlandstalige kandidaat-gemeenteraadslid als volwaardig lid aan de O.C.M.W.-raad toegevoegd.
Als het vast bureau van het O.C.M.W. geen Nederlandstalig lid telt, dan woont een Nederlandstalig O.C.M.W.-lid de vergaderingen van het vast bureau bij met raadgevende stem.

14.3. Schepencollege
Wanneer in gemeenten met één of meerdere Nederlandstalige gemeenteraadsleden in het kader van coalitie-akkoorden één of meerdere Nederlandstalige schepenen worden verkozen, kan de gemeenteraad beslissen om het aantal schepenen met één eenheid te verhogen.
In de gemeenten zonder een Nederlandstalig gemeenteraadslid heeft het Nederlandstalig lid van de O.C.M.W.-raad het inzagerecht dat artikel 69 van de gemeentewet toekent aan de gemeenteraadsleden.

6. Gemeenten *met* een *speciale taalregeling*

6.1. De taalgrens, zoals vastgelegd in artikel 3bis van de Grondwet en in de artikelen 3 tot 6 van de gecoordineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, evenals de taalwetten blijven ongewijzigd.

6.2.1. Onverminderd hun bevoegdheden in het tweetalig gebied Brussel-hoofdstad zijn de Vlaamse en de Franse Gemeenschap respectievelijk bevoegd in het Nederlands en in het Frans taalgebied. De Duitstalige gemeenschap is bevoegd in het Duits taalgebied

6.2.2. De territoriale gelding van de decreten, genomen bij toepassing van artikel 59bis, § 3, van de Grondwet, blijft ongewijzigd. In artikel 59bis, § 4, van de Grondwet wordt een derde lid toegevoegd om te bepalen dat de taalregeling die op de in artikel 59bis, § 4, 2de lid, bedoelde gemeenten van toepassing is, slechts kan worden gewijzigd met een wet aangenomen met de in artikel 1, laatste lid van de Grondwet bepaalde meerderheid.

6.3.1 Het grondgebied van het Vlaamse Gewest valt samen met het Nederlands taalgebied; dat van het Waals Gewest met het Frans en het Duits taalgebied; dat van het Brusselse hoofdstedelijk Gewest valt samen met het tweetalig gebied Brussel-hoofdstad.

6.3.2. De Gewesten zullen ook voor de gemeenten met bijzondere taalregeling bevoegd zijn voor de uitoefening van het gewoon administratief toezicht. De nationale overheid blijft echter bevoegd voor het gewoon administratief toezicht op de gemeenten van de Duitstalige Gemeenschap. De organisatie van het gewoon administratief toezicht blijft nationaal geregeld voor de gemeenten Komen-Waasten, Voeren en de zes randgemeenten.

6.3.3. De gemeente Voeren en de gemeente Komen-Waasten behoren respectievelijk tot de provincie Limburg en Henegouwen.
Volgende bijzondere regeling is echter van toepassing wat betreft de organisatie van het administratief toezicht. In deze beide gemeenten worden de bevoegdheden van de bestendige deputatie in de hierna vermelde aangelegenheden uitgeoefend door de gouverneur.
Inzak? de tuchtprocedure ten aanzien van mandatarissen van de gemeente en het O.C.M.W.,het zenden van een bijzondere commissaris naar de gemeente en het O.C.M.W., het benoemen van een burgemeester buiten de raad en de geschillen met betrekking tot gemeenteraadsverkiezingen en verkiezingen van de raad voor maatschappelijk welzijn alsook, in geval van vernietiging of afkeuring van gemeentelijke beslissingen in het kader van het gewoon administratief toezicht met uitzondering van deze met betrekking tot de niet-eerbiediging van de taalwetgeving, neemt de gouverneur van de betrokken provincie een beslissing, na overeenkomstig advies van het college van provinciegouverneurs (de vice-gouverneur inbegrepen). De gouverneur legt een voorstel van beslissing aan het college voor. Dit schort de termijnen op, Het college geeft het advies bij meerderheid van stemmen. In geval van staking van stemmen wordt het advies als negatief beschouwd.
In de gevallen waarin dit in de wet is voorzien kan tegen de beslissingen van de gouverneur beroep worden aangetekend bij de bevoegde gewestelijke Executieve door de gemeente of door het benadeelde personeelslid.

6.4.In afwijking van artikel 2 van de gemeentewet worden in Komen-Waasten en Voeren. en in de zes randgemeenten, de schepenen rechtstreeks verkozen door de gemeenteraadskiezers, en wordt het college proportioneel samengesteld op de volgende wijze:
De hoogste quotienten bekomen in toepassing van artikel 56 van de gemeentekieswet, ten belope van het aantal schepenen dat te begeven is, bepalen aan welke lijst een mandaat toekomt. De eerste kandidaat van de lijst met het hoogste aantal stemmen bekomt het mandaat van eerste schepen, de lijst met het tweede hoogste quotiënt dat van tweede schepen en zo verder.
Aan welke kandidaat van de lijst het mandaat wordt toegewezen, wordt bepaald door de volgorde van de aanwijzing van de kandidaten zoals voorgeschreven door artikel 57 van de gemeentekieswet.
Ten einde de samenwerking tussen de verschillende politieke partijen in de hand te werken zal de wet voorzien dat het college in afwijking van artikel 89 van de gemeentewet bij consensus beslist. Bij ontstentenis van consensus wordt de zaak voorgelegd aan de gemeenteraad.
De burgemeester wordt benoemd door de Koning volgens de thans geldende procedure. In artikel 107 van de gemeentewet zal worden voorzien dat, in geval nog geen burgemeester werd benoemd en in afwachting van deze benoeming, het ambt van burgemeester wordt waargenomen door een schepen of een gemeenteraadslid dat hiertoe wordt aangeduid door een meerderheid in de gemeenteraad.

6.5. In Komen-Waasten, Voeren en de zes randgemeenten wordt tevens aan elk van de kandidatenlijsten voor de gemeenteraadsverkiezingen een lijst toegevoegd met kandidaten voor de raad voor maatschappelijk welzijn. De mandaten voor de raad voor maatschappelijk welzijn worden aan de verschillende lijsten toegekend met toepassing van artikel 56 van de gemeentekieswet op het stemcijfer dat elke lijst heeft behaald voor de gemeenteraadsverkiezingen. De mandaten worden toegewezen aan de kandidaten van elke lijst in volgorde van hun voordracht.
In afwachting van artikel 27 van de organieke wet op de O.C.M.W.'s wordt de oprichting van een vast bureau verplicht. De mandaten worden op dezelfde wijze toegewezen als uiteengezet voor de toewijzing van de mandaten van de raad. Het vast bureau beslist bij consensus. Bij ontstentenis van consensus wordt de zaak voorgelegd aan de raad voor maatschappelijk welzijn.

In afwijking van artikel 25 van de organieke wet op de O.C.M.W.'s wordt de voorzitter benoemd door de Gemeenschapsexecutieve op voordracht van een meerderheid van de O.C.M.W.-raad. In dat artikel 25 zal worden voorzien dat, in geval nog geen voorzitter werd benoemd en in afwachting van deze benoeming, het ambt van voorzitter wordt waargenomen door een lid dat hiertoe wordt aangeduid door een meerderheid in de raad.

6.6. Bij wet wordt bepaald dat alle mandatarissen van de gemeente en het O.C.M.W. van de taalgrensgemeenten en van de zes randgemeenten, van de taal van het taalgebied waarin de gemeente gelegen is de kennis moeten hebben die nodig is om het bedoeld mandaat uit te oefenen. De wet stelt een vermoeden in dat door het feit van hun verkiezing of benoeming zij de bedoelde taalkennis bezitten.
Ten aanzien van de rechtstreeks verkozenen is dit vermoeden onweerlegbaar. Ten aanzien van diegenen die tot burgemeester of O.C.M.W.-voorzitter worden benoemd, of dit ambt krachtens artikel 107 van de gemeentewet of artikel 25 van de organieke wet op het O.C.M.W. waarnemen, kan dit vermoeden, voor die ambten, worden weerlegd op verzoek van respectievelijk een gemeenteraadslid of een O.C.M.W.-raadslid.
Het vermoeden is echter onweerlegbaar ten aanzien van diegenen die tussen 1 januari 1983 en 1 januari 1989 bedoelde ambten gedurende een ononderbroken periode van drie jaar hebben uitgeoefend.
Het hierboven bedoeld verzoek wordt ingediend bij de afdeling administratie van de Raad van State binnen een termijn van zes maanden te rekenen vanaf de dag van de benoeming. De Raad van State doet uitspraak, met voorrang boven alle andere zaken, binnen zestig dagen te rekenen vanaf de ontvangst van het verzoekschrift.
Indien de Raad van State ten aanzien van een burgemeester of een O.C.M.W.-voorzitterbeslist dat het vermoeden van taalkennis is weerlegd, dan wordt de benoeming vernietigd.
Tot de algehele vernieuwing van respectievelijk de gemeenteraad of de O.C.M.W.-raad, kan de betrokkene niet oonieuw tot het bedoelde ambt worden benoemd, noch het waarnemen in toepassing van artikel 107 van de gemeentewet of artikel 25 van de organieke wet op het O.C.M.W.
Indien de Raad van State ten aanzien van diegenen die in toepassing van artikel 107 van de gemeentewet het ambt van burgemeester of in de toepassing van artikel 25 van de O.C.M.W.-wet het ambt van voorzitter waarneemt, beslist dat het vermoeden van taalkennis is weerlegd, wordt het ambt van burgemeester of van voorzitter vanaf de dag van de kennisgeving van het arrest waargenomen door een ander lid in de volgorde vermeld in respectievelijk artikel 107 of artikel 25 (zoals gewijzigd overeenkomstig punt 6.4 en 6.5.)
Er zal wettelijk worden bepaald dat de miskenning van bovenstaande bepalingen een grove nalatigheid vormt in de zin van artikel 56 van de gemeentewet of artikel 22 van de organieke wet op het O.C.M.W.

6.7. Voor de verkiezingen voor het Europees parlement kan een kiezer uit Komen zijn kiesrecht uitoefenen in een gemeente van het kiesarrondissement Ieper: een kiezer uit Voeren kan zijn kiesrecht uitoefenen in een gemeente van het arrondissement Verviers.
De bovenvermelde regeling geldt eveneens voor de parlementsverkiezingen doch niet voor gemeenschaps- en gewestraden in geval deze rechtstreeks verkozen worden.(..)

Voorts handelt het regeerakkoord over klassieke thema's als het openbaar ambt, de versterking van de politieke democratie, de kwaliteit van het leven (leefmilieu, onderwijs, gezinsbeleid en ethische problemen.
Een eventuele wijziging van de artikelen 348 en 353 van het strafwetboek inzake abortus wordt overgelaten en het parlement, met eerbiediging van de gewetensvrijheid van eenieder. Deze politiek delicate kwestie wordt echter uitgesteld tot het einde van het jaar en het re-

geerakkoord bepaalt dan ook dat de meerderheidsfracties over dat onderwerp overleg zullen plegen tot het einde van het jaar. Deze overlegperiode is gebonden aan het feit dal de regering de minister van justitie zal opdragen de nodige initiatieven te nemen teneinde het noodzakelijke klimaat te scheppen voor een sereen debat.
Voorts handelt dit hoofdstuk over emancipaticbcleid, de veiligheid van de burger en justitie.)
Het akkoord bevat ook een hoofdstuk over het buitenlands beleid (Europese integratie, vrede en veiligheid (dc militaire aankopen worden onderworpen aan een plan op middellange termijn. dat rekening houdt met de budgettaire mogelijkheden, met de reële behoeften van landsverdediging cn de regionale verdeling van de grote programma's sedert 1983), ontwikkelingssamenwerking, menselijke waardigheid en fundamentele rechten. buitenlandse handel, de buurlanden (verstcviging van Benelux. aanmoediging van grensoverschrijdende samenwerking).

BIJLAGEN BIJ HET REGEERAKKOORD OVER DE FEDERALISERING VAN HET ONDERWIJS EN DE FINANCIERING VAN DE GEWESTEN EN DE GEMEENSCHAPPEN

I. VOORSTEL GRONDWETSHERZIENING ONDERWIJS

1. Artikel 17
§ 1. ,,Het onderwijs is vrij; elke preventieve maatregel is verboden; de bestraffing van misdrijven wordt alleen door de wet of het decreet geregeld.
De Gemeenschap waarborgt de keuzevrijheid van de ouders.
De Gemeenschap richt neutraal onderwijs in. De neutraliteit houdt onder meer in de eerbied voor de filosofische, ideologische of godsdienstige opvattingen van de ouders en de leerlingen.
De scholen ingericht door openbare besturen bieden, tot het einde van de leerplicht, de keuze aan tussen onderricht in een der erkende godsdiensten en de niet-confessionele zedenleer."

§ 2. .,Zo een Gemeenschap als inrichtende macht bevoegdheden wil overdragen aan een of meer autonome organen. kan dit slechts bij decreet, aangenomen met een tweederde meerderheid."

§ 3. ,.Iedereen heeft recht op onderwijs, met eerbiediging van de fundamentele rechten en vrijheden. De toegang tot het onderwijs is kosteloos tot het einde van de leerplicht.
Alle leerlingen. onderworpen aan de leerplicht, hebben ten laste van de Gemeenschap recht op een religieuze of morele opvoeding."

§ 4 ,.Alle leerlingen of studenten, ouders, personeelsleden en onderwijsinstellingen zijn gelijk voor de wet of het decreet. De wet en het decreet houden rekening met objectieve verschillen, waaronder de eigen karakteristieken van iedere inrichtende macht, die een aangepaste behandeling verantwoorden."

§ 5. .,De inrichting, erkenning of subsidiëring van het onderwijs door de Gemeenschap wordt geregeld door de wet of het decreet."

2 Artikel 59bis, § 2, 2"
§ 2. ,,Degemeenschapsraden regelen. ieder wat hem betreft, bij decreet:
1° De culturele aangelegenheden;
2" Het onderwijs, met aansluiting van:
a) De bepaling van het begin en het einde van de leerplicht;
b) De minimale voorwaarden voor het uitreiken van de diploma's;
c) Het pensioenstelsel

De nieuwe bepaling van § 2, 2" treedt in werking op dezelfde datum als de wet, bedoeld in § 6 van dit artikel.

3. Artikel 107ter
- § 1 - ongewijzigd
- § 2 ,.Er bestaat voor geheel België een Arbitragehof. waarvan de samenstelling. de bevoegdheid en de werking door de wet worden bepaald. Dit Hof doet. bij wege van arrest. uitspraak over:
1° de in § 1 bedoelde conflicten;
2° de schending door een wet, een decreet of een in artikel 26bis bedoelde regel, van de artikelen 6, 6bis en 17:
3" de schending door een wet, een decreet of een in artikel 26bis bedoelde regel, van de artikelen die de wet bepaalt.
Het Hof wordt gevat hetzij door cenicder die doet blijken van een belang. hetzij door een rechtscollege ten prejudiciële titel.
De wetten bedoeld in het eerste lid en in het tweede lid, 3°, moeten worden aangenomen met de meerderheid bepaald in artikel 1. laatste lid".

Overgangsbepaling
,,Tot de inwerkingtreding van de in § 2, eerste lid, bedoelde wet aangenomen overeenkomstig § 2, vierde lid, blijft de wet van 28 juni 1983 houdende de inrichting, de bevoegdheid en de werking van het Arbitragehof van toepassing".

MEMORIE VAN TOELICHTING OVER ONDERWIJS

De wijziging van de artikelen 17, 59bis, § 2 en 107ter vormen logisch en politiek één geheel. Het doel van de wijziging is de Gemeenschappen zoals voor het cultuurbeleid maximaal de bevoegdheid toe te kennen voor het onderwijsbeleid. Niet alleen zullen zij hierdoor een eigen beleid kunnen ontwerpen aangepast aan de eigen situaties en verzuchtingen, maar daarenboven zullen zij in staat gesteld worden om een globaal en coherent beleid inzake onderwijs en voortdurende vorming te voeren.
Tevens zal hierdoor de omvang van de bevoegdheden van de Gemeenschappen enorm toenemen.
Voorwaarde voor deze ingrijpende hervorming is dat eerst de waarborgen, die sinds dertig jaar werden geboden door het nationale schoolpact en de nationale schoolpactcommissie, vervangen werden door afdwingbare grondwettelijke garanties.
Hiertoe moeten de basisprincicpen van het schoolpact vertaald worden in een grondwettelijke tekst en gevoegd worden bij de waarborgen. die nu reeds vervat zijn in artikel 17.
Daarenboven moeten de grondwettelijke beginselen, vervat in artikel 17, afdwingbaar worden. De bevoegdheid van het Arbitragehof zal uitgebreid worden zodat het wetten of decreten, die strijdig zijn met de beginselen van artikel 17, kan vernietigen.

1. Artikel 17.
In artikel 17, zoals in artikel 59bis, § 2, wordt de term ,,onderwijs" in zijn ruime betekenis begrepen en omvat hij dus ook het universitair onderwijs en de P.M.S.-centra.

§ 1. 1) De eerste alinea van artikel 17 wordt behouden met de jurisprudentie die errond groeide, met name:

- de vrijheid van openbare besturen andere dan de Staat of de Gemeenschappen en van private personen om onderwijs in te richten en er onder meer vrij het karakter of de pedagogische methodes van te bepalen; private personen kunnen daarenboven de strekking van hun onder\\-ijs vrij bepalen; deze alinea waarborgt tevens de autonomie van de vrije universitaire instellingen, wat betreft hun beheer en organisatie, het onderwijs en onderzoek, en het begrotingsbeleid.
- de vrijheid van de ouders of studenten om zelf een school te kiezen. Dit impliceert dat zij onder redelijke voorwaarden, die in objectieve criteria moeten vertaald worden, een school naar hun keuze ter beschikking moeten hebben.

Hierbij wordt onder meer maar niet uitsluitend gedacht aan de voorzieningen voor niet-confessionele en confessionele vrijekeuzescholen.
Deze betekenis van ,,het onderwijs is vrij" wordt nader geëxpliciteerd in de nieuw ingevoegde bepaling:
,,DeGemeenschap waarborgt de keuzevrijheid van de ouders."

2) Tegenover de vrijheid van oprichting van scholen, onder meer scholen gebaseerd op een welbepaalde godsdienstige of filosofischeovertuiging, staat het recht van de Gemeenschap neutraal onderwijs in te richten. Deze bepaling moet de Gemeenschap toelaten ervoor te zorgen dat een neutraal onderwijsaanbod verzekerd wordt, onder meer om de vrije keuze te waarborgen. De notie ,neutraliteit" wordt ten dele omschreven in de tekst zelf. ,,Ondermeer" verwijst naar een verdere omschrijving in volgende zin.
Het neutraal onderwijs beperkt zich niet tot onderricht maar beoogt eveneens de opvoeding van de gehele persoonlijkheid van de leerling.
Een neutrale school eerbiedigt alle filosofische. ideologische en godsdienstige opvattingen van de ouders die er hun kinderen aan toevertrouwen.
Zij gaat uit van een positieve erkenning en waardering van de verscheidenheid van meningen en houdingen en legt de nadruk op de gemeenschappelijke waarden.
Dergelijk onderwijs wil de jongeren helpen en voorbereiden om in deze maatschappij binnen te treden met een persoonlijk oordeel en engagement. Slechts in deze geest zullen controversiële problemen behandeld worden.
De uitwerking van dergelijke neutraliteit hangt nauw samen met het opvoedingsproject en de pedagogische methodes. Ze zal dan ook op uiteenlopende wijze kunnen evolueren in de Gemeenschappen.
De academische vrijheid van de universitaire instellingen blijft uiteraard gewaarborgd.
Er moet gezocht worden naar aangepaste waarborgen opdat het personeel. betrokken bij het opvoedingsproject, dergelijke visie en onderwijsproject onderschrijven. Een engagementsverklaring kan hierbij een element zijn.
In afwachting van de uitwerking van dergelijke waarborgen zal de resolutie 15 van het schoolpact van 1958 verder strikt toegepast worden.

§ 2. De voorgestelde tekst voorziet uitdrukkelijk dat een Gemeenschap - na de wijziging van artikel 59bis, 2, 2°, van de Grondwet - bevoegdheden als inrichtende macht van het huidige rijksonderwijs kan overdragen aan een of meerdere autonome organen. Zowel voor de goedkeuring als voor de wijziging van dit decreet is een tweederde meerderheid nodig.
De Vlamingen denken aan een overdracht aan een Autonome Raad voor het Rijksonderwijs en lokale scholenraden, die democratisch samengesteld worden uit mensen die gehecht zijn aan dit onderwijs en waarin de ideologische en filosofische verscheidenheid binnen de Vlaamse Gemeenschap tot uiting komt.
De Franstaligen zijn wel voorstander van een ruime decentralisatie maar willen de prerogatieven van de Minister als inrichtende macht van het Rijksonderwijs behouden.

§ 3. 1) Voor het eerst wordt het sociaalcultureel recht op onderwijs in de Grondwet ingeschreven.
De uitoefening van het recht op onderwijs moet verzoend worden met andere fundamentele rechten en vrijheden. Vandaar de toevoeging aan de eerste zin.

De leerplicht impliceert het leerrecht en dus

ook de kosteloosheid van de toegang tot het leerplichtonderwijs
Het Schoolpact en de Schoolpactwet bepalen dat het door het Rijk ingerichte of gesubsidieerde basis- en secundair onderwijs kosteloos zijn. Geen enkel rechtstreeks noch onrechtstreeks schoolgeld mag geïnd worden.
Voor het kleuter- en lager onderwijs, ,, met inbegrip van de vierde graden" (het toenmalig leerplichtonderwijs) impliceert deze kosteloosheid het kosteloos verstrekken van leerboeken en schoolbehoeften.
Reeds in 1958 stelde men de uitbreiding van de overheidstussenkomst ter dekking van de studiekosten. in het vooruitzicht, ook voor het secundair (en zelfs het post-secundair) onderwijs, echter ,,in de mate der financiele mogelijkheden"
In die geest moet de voorgestelde bepaling begrepen worden. Jongeren nioeten toegang hebben tot het onderwijs op basis van hun aanleg en wensen. Financiële remmingen moeten daarbij maximaal uit de weg geruimd worden, zowel bij het begiii als tijdens de studies.
In ieder geval is een rechtstreeks of onrechtstreeks schoolgeld verboden. Voor didactische materialen en bepaalde activiteiten kan er eventueel wel een bijdrage worden gevraagd, maar deze mag de kostprijs van de noodzakelijke en geleverde goederen of prestaties niet overschrijden.
Daarenboven moet alles in het werk gesteld worden, om de reele toegang van jongeren. ongeacht de sociale status van de ouders, tot het voor hen geschikte onderwijs mogelijk te maken.

2. Alle jongeren die vol- of deeltijds leerplichtig zijn, hebben recht op morele of religieuze opvoeding, ten laste van de Gemeenschap en dus binnen het lessenrooster.
Officiële scholen bieden tot het einde van de leerplicht de keuze aan tussen onderricht in een der erkende godsdiensten en de niet-confessionele zedenleer. Deze grondwettelijke bepaling laat de mogelijkheid open, dat een Gemeenschap bij decreet zou bepalen of in het door haar ingericht onderwijs deze keuze een verplichting is.

§ 4. 1) ,,Wet" en ,,Decreet" u-orden hier in materiële zin gebruikt en slaan op alle algemeen geldende, normatieve bepalingen. die uitgaan van een der overheidsorganen.
Dat alle leerlingen of studenten, ouders, personeelsleden en onderwijsinstellingen gelijk zijn voor de wet of het decreet, is dan ook een bindende richtlijn. niet alleen voor wetten en decreten, maar ook voor alle besluiten en beslissingen die krachtens of in uitvoering van een wet of decreet worden getroffen.
De onderwijsmaterie is zo complex dat ze talrijke besluiten vergt, in uitvoering van wettelijke of decretale bepalingen. De bepalingen van paragraaf 4 zouden dan ook zinledig zijn, indien de grondwettelijke bescherming enkel op wetten of decreten in de formele zin van het woord zou slaan. Wanneer een grondwettelijke bepaling beperkingen aan de beoordelingsvrijheid van de wetgevende of de decretale macht oplegt, is het evident dat ook de uitvoerende macht door deze bepalingen gebonden is. Anders redeneren zou het miskennen zijn van het basisbeginsel dat ieder uitvoeringsbesluit zijn rechtsgrond moet vinden in een grondwetsconforme wet of decreet.

2) Deze bepaling is geïnspireerd op tal van bepalingen uit de schoolpacttraditie en voornamelijk op het derde hoofdstuk ,,gelijkheid" uit het schoolpactprotocol van 4 april 1973.

De wens om de draagwijdte van artikel 17 uit te breiden naar het universitair onderwijs heeft aanleiding gegeven tot het verruimenvan enkele termen uit het protocol van 1973:
- "leraars" werd vervangen door ,,personeelsleden".

Overigens is in het hoofdstuk 3 van het protocol van 4 april 19'73 niet alleen sprake van onderwijzend personeel in de enge zin, maar ook van hulpopvoedend en administratief personccl.
- ,,scholen" werd vervangen door ,,onderwijsinstellingen", wat beter alle onderwijsniveaus dekt.
Daarenboven wordt overeengekomen dat ook de P.M.C.-centraonder de toepassing van artikel 17 vallen en mede vervat zijn in de meer algemene term: ,.onderwijsinstellingen". Dit is in overeenstemming met de aanhcf van de resoluties van het schoolpact van 1958 (,,Bijde vestiging van het stelsel der centra voor school- en beroepsoriëntering zal men zich door dezelfde resoluties laten leiden.") In het protocol van 1973 vindt men een gelijkaardige bepaling.
Daarentegen worden met de term ,.onderwijsinstellingen" niet de internaten bedoeld.

3) Het eerste lid van de § 4 formuleert de gelijkheid, naar analogie met de gelijkheid van de Belgen (art.6). De jurisprudentie is eensgezind van oordeel dat gelijkheid betekent dat ,,gelijken gelijk en ongelijken ongelijk behandeld u-orden". De criteria van ongelijke behandeling moeten objectief, nietwillekeurig en relevant zijn.
Het tweede lid expliciteert deze interpretatie: de wet en het decreet zullen rekening houden met objectieve verschillen, voor zover deze een aangepaste behandeling verantwoorden.

a) Een der objectieve verschillen worden in de tekst zelf vermeld, namelijk ,.de eigen karakteristiekenvan iedere inrichtende macht", en met name de verschillende natuur van de diverse inrichtende machten: de Gemeenschap, andere openbare besturen en vrije feitelijke of rechtspersonen.
Uiteraard slaat de voorwaarde ,,die een aangepaste behandeling verantwoorden" op alle objectieve verschillen en dus ook op ,,de eigen karakteristieken van iedere inrichtende macht". Deze kunnen maar leiden tot een verschillende behandeling, in zoverre zij objectieve verschillen zijn die relevant zijn voor deze behandeling en er tussen beide een redelijke verhouding bestaat.

Bij wijze van voorbeeld:
- een school van de Gemeenschap heeft eigen verplichtingen: zo kan zij geen leerlingen weigeren, enz.
- in het Rijksonderwijs is de Gemeenschap tegelijkertijd diegene die financiert en die onderwijs inricht: in het andere onderwijs subsidieert de Gemeenschap een andere instantie die zelf onderwijs inricht. Dit kan bij voorbeeld gevolgen hebben voor de techniek van financiering van de scholenbouw: in het ene geval is de Gemeenschap immers bouwheer en eigenaar, in het andere geval niet.
Zo ook betaalt de Gemeenschap een wedde aan een eigen personeelslid, in de andere onderwijsnetten een weddetoelage aan een andere inrichtende macht (zelfs als de effectieve betaling rechtstreeks aan het personeelslid gebeurt).
- de rechtspositie van het personeel, waarmee een vrije inrichtende macht een arbeidscontract afsluit, kan nooit identiek zijn aan het statuut van het personeel van het rijksonderwijs, noch aan dat van het personeel van gemeenten en provincies.

b) Er zijn ook eigen kenmerken van scholen, die een objectieve reden kunnen zijn voor verschillende financiële behoeften: o.m. het onderwijsniveau, de onderwijsvorm. de afstand tussen scholen van eenzelfde net, het aanbieden van de keuze tussen onderwijs in een der erkende godsdiensten of de niet-confessionele zedenleer. Er is ook de geografische en sociologische inplanting: een school ver van alle collectieve voorzieningen, een school met veel migrantenkinderen...
Van groot belang voor de behoefte per leerling is ook de grootte van de school en haar indeling: naast variabele kosten per leerling is er ook een vaste kost. Welnu, de instandhouding van kleine scholen of vestigingen, vooral van het onderwijs van de Gemeenschap, kan noodzakelijk zijn om een voldoende onderwijsaanbod en alleszins de vrije keuze te verzekeren.

c) leerlingen en hun ouders: bij voorbeeld kunnen studietoelagen worden toegekend in verhouding tot het inkomen.

d) sommige inrichtende machten of onderwijsinstellingen kunnen de financiering door de Gemeenschap gemakkelijker aanvullen. met openbare of private middelen. Zolang en in de mate zij eigen middelen kunnen toevoegen aan deze financiering. moet hiermee rekening gehouden worden in de globale afweging van wat gelijke behandeling is.

Besluit: Gelijkheid kan en mag dus alleen met grote omzichtigheid beoordeeld worden. Zoals in artikel 6 gaat het om de toepassing van gelijke regels op gelijke situaties. Objectieve verschillen - en alleen deze - rechtvaardigen en noodzaken een verschillende overheidsbehandeling aangepast aan en in verhouding tot deze verschillen.

§ 5. De inrichting, erkenning en subsidiëring van onderwijsinstellingen worden geregeld bij de met of het decreet.
Op die wijze wordt de oorspronkelijke bedoeling van de grondwetgever geactualiseerd: essentiële beschikkingen inzake onderwijs moeten door verkozen organen vastgelegd worden. Uitvoerende organen kunnen slechts optreden, in relatie tot dergelijke beschikkingen.

2. Artikel 59bis, § 2
Bij de redactie van het nieuwe artikel werden lessen getrokken uit de ervaring met het artikel 59bis, § 2. 2" van 1970.
In de lijn van de algemene krachtlijnen inzake de hervorming der instellingen wordt gestreefd naar ,,homogene bevoegdheidsblokken". Met uitzonderingen moet in dergelijke tekst omzichtig worden omgesprongen

1) Het argument om het begin en het einde van de leerplicht nationaal te bepalen, is dubbel. Enerzijds is er de nieuw voorgestelde bepaling van artikel 17.
.,De toegang tot het onderwijs is kosteloos tot het einde van de leerplicht". Anderzijds zijn de decreten in Brussel slechts toepasselijk op instellingen, niet op personen.
Het einde van de leerplicht bedoelt het ogenblik waarop de leerplicht algeheel vervalt (voltijdseén deeltijdse leerplicht). In de huidige wetgeving is dit in de regel het einde van het schooljaar dat eindigt in het jaar waarin de jongere 18 jaar wordt."

2) De gelijke waarde van de diploma's of eindgetuigschriften zal meer en meer door de Europese Gemeenschap worden geregeld. In afwachting daarvan zou het onzinnig zijn binnen de Belgische Federale Staat de gelijkwaardigheid van de diploma's, nu uitgereikt in het ene of het andere taalstelsel, op de helling te zetten.
Met de ,,minimale voorwaarden voor het behalen van diploma's" zijn de voorwaarden bedoeld, die werkelijk bepalend zijn voor de waarde en dus ook de gelijkwaardigheid van de diploma's: dit zijn enkel de grote indelingen van het onderwijs in niveaus, leidend tot de uitreiking van diploma's en eindgetuigschriften, alsook de minimale globale duur die aan elk van deze niveaus moet worden besteed.
- Met onderwijsniveaus worden bedoeld:
kleuter- en lager onderwijs:
secundair onderwijs;
hoger onderwijs van het korte type;
hoger onderwijs van het lange type;
universitair onderwijs.
- de notie ,,minimale globale duur" per onderwijsniveau is de resultante van het aantal

studiejaren. het aantal weken per jaar en het aantal uren per week.
Deze duur kan uitgedrukt worden in een globaal aantal uren of kredietpunten en eventueel ook in een minimum aantal jaren.
De notie ,,globale duur" bedoelt de Gemeenschappen toe te laten eenzelfde diploma te laten behalen hetzij door voltijds onderwijs. hetzij door deeltijds onderwijs gespreid over een langere periode (b.v. centra voor deeltijds leren. onderwijs voor sociale promotie, open hoger onderwijs en het modiilair onderwijs in het algemeen).
,,Minimaal" betekent dat elke Gemeenschap wel hogere eisen mag stellen, maar niet mag dalen beneden de nationaal vastgelegde drempel.
- De toelatingsvoorwaarden moeten door elke Gemeenschap vastgelegd worden. mede in functie van de visie en plannen van elke Gemeenschap betreffende vormen van open hoger onderwijs
- Uiteraard worden met ,,diploma's" ook en zelfs vooral de academische graden bedoeld.

3) ,,Wedden":
Artikel 87, § 3 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 heeft voor het ooenbaar ambt geopteerd voor een nationaal administratief en geldelijk statuut.
De toestand voor de onderwijssector ligt echter verschillend.
Zo de .,wedden" nationaal zouden blijven. dan wordt de autonomie grotendeels uitgehold, en komt men opnieuw in een systeem van concurrerende en overlappende bevoegdheden.
"Wedden" dekt immer het geheel van de bezoldigingsregeling met inbegrip van de prestatieregeling van de leerkrachten. Twee van de drie parameters. die de personeelskost bepalen (omkaderingsnormen, prestaties, weddeschalen) zouden nationaal blijven. De Gemeenschap zou slechts vat hebben op één van de drie factoren, die haar personeelsbudget bepalen.
Welnu de personeelsuitgaven bedragen in de Gemeenschaps- en Gewestbegrotingen ongeveer 5 pct. De onderwijsbegrotingen zijn voor 85 pct. personeelsuitgaven (wedden) en het onderwijsbeleid is dus in grote mate ,,personeelsbeleid"
Daarenboven is het geldelijk statuut nauw verbonden met het administratief statuut, met de bekwaamheidsbewijzen van het personeel (wie mag welk vak geven in welk jaar?),en met de (klassseringvan de) vakken. Op dat punt zijn de Gemeenschappen reeds vele jaren onherroepelijk uit mekaar gegroeid.
Een verschillend administratief statuut is bij voorbeeld noodzakelijk, om in Vlaanderen bevoegdheden inzake aanstellingen en benoemingen te kunnen toekennen aan lokale schoolraden en de centrale Autonome Raad, terwijl in het Franstalig onderwijs deze bevoegdheden aan de Minister zouden blijven toekomen.
Daarom bekomen de Gemeenschappen de volle bevoegdheid voor het ganse personeelsbeleid.

t) Iedere Gemeenschap bepaalt binnen haar financiële enveloppe autonoom hoeveel personeelsleden zij in het Onderwijs in dienst zal nemen of laten nemen, en aan welke wedde. Dit mag echter niet leiden tot een begin van verbreking van de nationale solidariteit inzake sociale zekerheid.
Daarom blijft het pensioenstelsel van het onderwijspersoneel een nationale bevoegdheid. De nationale administratie der pensioenen zal de pensioenen van het onderwijspersoneel blijven berekenen, op basis van een wettelijk geregeld mechanisme, en uitbetalen.

5) De nieuwe tekst van 59bis, § 2, 2" verzekert samen met het huidig artikel 59ter, § 2, 3°, ipso facto dat de bevoegdheden inzake onderwijs tegelijk toegekend worden aan de drie Gemeenschappen, met inbegrip van de Duitstalige Gemccnschappen.

6) In andere federale staten als de Duitse Bondsrepubliek en Zwitserland worden aangelegenheden van gemeenschappelijk belang meer geregeld door conventies en overleg tussen de Länder en Kantons dan door een ingrijpen van de Bondsregering.
Ook in Belgic zullen een aantal onderwijsmateries nuttig voorwerp kunnen uitmaken van overleg en samenwerking tussen de drie Gemeenschappen. zoals in dc grondwet reeds voorzien

3. Artikel 107ter
1) De voorkoming van de ,,bevoegdheidsconflicten" (§ 1), thans geregeld in de gecoördineerde wetten op de Raad van State, blijft ongewijzigd verder van toepassing.

2) De regeling inzake het Arbitragehof (§ 2) ondergaat enkele substantiële wijzigingen:

1° Wegens zijn fimdamentele rol in de Belgische Staatsordening. inzonderheid de verhoudingen tussen de Staat. de Gemeenschappen en de Gewesten, ligt het in de rede de uitvoeringswet op het Arbitragehof aan te nemen met een gekwalificeerde meerderheid.
Om de voor de handliggende redenen van continuïteit wordt in de overgangsbepaling gepreciseerd dat tot aan deze omvorming van de thans bestaande gewone wet van 28 juni 1983, evenals haar aanpassing aan de andere nieuwe bepaling van artikel 107ter, § 2. deze wet van 28 juni 1983 verder van toepassing blijft.

2" De toetsingsbevoegdheid van het Arbitragehof blijft, zoals in het verleden. beperkt tot de metten, de decreten en de in artikel 26bis bedoelde regelen. Wat de handelingen van de administratieve overheden betreft, blijft de huidige toestand ongewijzigd. M.b.t. de eenvormige interpretatie van de grondwetsartikelen die door het Arbitragehof kunnen worden getoetst, zullen zich geen bijzondere problemen stellen:
a) een koninklijk besluit of een besluit van een Executieve moet ter uitvoering van een wet of een decreet worden genomen: de rechtscolleges zullen die toetsen aan de wet of het decreet;
b) een koninklijk besluit of een besluit van een Executieve, dat in overeenstemming is met de wet of het decreet maar strijdig is met de artikelen 6, 6bis en 17 van de Grondwet: in dat geval zijn er twee hypothesen te onderscheiden (cfr. arrest van het Hof van Cassatie van *20* april 1950, inzake Waleffe):
ofwel is de wil van de wet- of decreetgever duidelijk: in dat geval mogen de rechtscolleges het koninklijk besluit of het besluit van de Executieve niet toetsen aan de Grondwet, want anders zouden zij onrechtstreeks de met of het decreet aan de Grondwet toetsen, hetgeen hen verboden is; wel zouden zij omtrent de conformiteit van de wet of het decreet met de artikelen 6, 6bis of 17 van de Grondwet een prejudiciële vraag aan het Arbitragehof kunnen stellen:
ofwel is de wil van de wet- of decreetgever onduidelijk: in dat geval gaan de rechtscolleges uit van het vermoeden van overeenstemming van de wet of het decreet met de Grondwet, en is de ongrondwettigheid van het koninklijk besluit of het besluit van de Executieve een teken dat zij buiten de grenzen van de wet of het decreet zijn genomen.

Tevens zal inzake de toetsing van overheidsakten aan de artikelen 6, 6bis of 17 van de Grondwet binnen de afdeling administratie van de Raad van State een procedure van prejudiciële vragen worden ingesteld, gericht aan de algemene vergadering van deze afdeling.
Om evenwel de toetsingsbevoegdheid van het Arbitragehof via de préjudiciële vragen efficiënter te maken, zal in de uitvoerings et worden bepaald dat het rechtscollege, dat meent dat het antwoord op de voor hem opgeworpen préjudiciele vraag niet noodzakelijk is om uitspraak te doen (thans artikel 15, § 2,tweede lid. c, van de wet van 28 juni 1983). zijn beslissing terzake moet motiveren en dat tegen zijn weigering een rechtsmiddel zelfs afzonderlijk. kan worden aangewend (wijziging van artikel 18. tweede lid van de thans bestaande wet van 28 juni 1983).

3° De normen waaraan het Arbitragehof de wetten, de decreten en de in artikel 26bis bedoelde regelen kan toetsen. worden uitgebreid:
a) vooreerst gaat het. zoals thans reeds het geval is. om de regels die door of krachtens de Grondwet zijn vastgesteldvoor het bepalen van de onderscheiden bevoegdheid van de Staat. de Gemeenschappen en de Gewesten (§ 2. tweede lid. 1"):
b) vervolgens wordt. rncde in het licht van de herziening van artikel 17 van de Grondwet. de toetsingsbevoegdheid van het Arbitragehof uitgebreid tot dit Grondswetsartikel, evenals tot de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet (§ 2, tweede lid. 2"): de toetsing van de wetten, de decreten en de in artikel 26bis bedoelde regelen. ook wanneer deze een louter formeel karakter hebben (bv. begrotingswet of begrotingsdecreet) aan deze Grondwetsartikelen zal derhalve niet beperkt blijven tot het probleem van de bevoegdheidsverdeling. maar zal totaal zijn en derhalve de ganse inhoud van deze Grondwetsartikelen betreffen:
c) tenslotte wordt de uitbreiding van de inhoudelijke toetsing aan andere dan de voormelde grondwetsartikelen mogelijk gemaakt. met dien verstande dat het aan de uitvoeringswet toekomt te bepalen welke artikelen hiervan - bijvoorbeeld in functie van hun herziening - in aanmerking komen. Om evidente redenen dient zulke beslissing door de wetgever met gekwalificeerde meerderheid te worden genomen.

4" Inzake de vraag wie zich tot het Arbitragehof kan wenden. zal in de uitvoeringswet het systeem van zowel de beroepen tot vernietiging als van de prejudiciële vragen worden behouden. Het beroep tot vernietiging zal voortaan evenwel kunnen worden ingesteld op verzoek van eenieder die doet blijken van een belang. Zoals hierboven gesteld (2°), zal ook het systeem van de préjudiciele vragen worden verstrengd. Het is vanzelfsprekend dat het een en het ander een invloed kan hebben op de samenstelling en de werking van het Arbitragehof.

TOEKOMSTIGE FINANCIERING VAN DE GEMEENSCHAPPEN EN DE GEWESTEN TECHNISCHE NOTA

Zoals in andere federaal gestructureerde landen. zal het financieringssysteem voor de Gemeenschappen en Gewesten steunen op de principes van financiele verantwoordelijkheid en van omkeerbare solidariteit.
Het definitief financieringssysteem zal een evenwicht creëren tussen deze principes:
- de Gewesten moeten de verantwoordelijkheid dragen voor het evenwicht tussen de uitgaven die verband houden met de hun toegewezen bevoegdheden en de evolutie per Gewest van de overgedragen fiscale middelen:
- een ware omkeerbare solidariteit moet verlopen via een definitief mechanisme, dat rekening houdt met de reële draagkracht van de Gewesten en de evolutie van deze draagkracht in de tijd, in vergelijking met het nationale gemiddelde;
- de harmonieuze overgang van het huidige stelsel naar een nieuw financieringsstelsel. gebaseerd op de hierboven uiteengezette principes, maakt een in de tijd afnemend overgangsmechanisme noodzakelijk.

1. De toekomstige financiële middelen van de Gewesten

1.1. Definitief financieringssysteem
In dedefinitieve fase, d.w.z. na de overgangspe-

riode, zullen de Gewesten beschikken over fiscale middelen en eventueel over een nationale solidariteitstussenkomst.

1.1.1. Fiscale middelen

1.1.1.1. Gewestelijke belastingen
Volgende belastingen worden gewestelijke belastingen waarover de Gewesten volledige bevoegdheid krijgen inzake normering, inning en opbrengst:
- de belasting op de spelen en de weddenschappen;
- de belasting op automatische ontspanningstoestellen;
- de onroerende voorheffing:
- de openingsbelasting op de slijterijen van gegiste dranken;
- het registratierecht op de overdracht van onroerende goederen (1);
- het successierecht;
Na integrale ristornering wordt de verkeersbelasting eveneens een eigen belasting van het Gewest (2).

1.1.1.2. Samengevoegde belasting
Onder samengevoegde belastingen wordt verstaan een nationale belasting geheven op een uniforme wijze over het gehele grondgebied, waarop de Gewesten additionele aanslagvoeten kunnen heffen.
Afgezien van de gewestelijke belastingen zal het definitieve financieringssysteem van de Gewesten gebaseerd zijn op één samengevoegde belasting met name de personenbelasting; deze zal niet alleen de nodige middelen moeten leveren voor de financiering van alle nieuwe bevoegdheden van de Gewesten, maar tevens de thans bestaande dotaties vervangen als financieringsinstriiment voor de bevoegdheden die reeds vroeger aan de Gewesten zijn overgedragen.
Ieder Gewest zal kunnen beschikken over het toegewezen percentage van de opbrengst inzake personenbelasting in het betrokken Gewest. De ontvangsten inzake personenbelasting stijgen echter in normale omstandigheden tegen een tempo dat ruimschoots hoger is dan de gemiddelde groei van de rijksmiddelen, en de gemiddelde groei van de overgedragen uitgaven. Daarom is het noodzakelijk dat de aan de Gewesten toegewezen belastingen niet zouden evolueren volgens de eigen groeimechanismen van de personenbelasting, om te vermijden dat het nationale begrotingsbeleid in het gedrang zou komen. Het is daarentegen wel aangewezen een constante groeiverhouding te bewaren tussen de globale rijksmiddelen en de aan de Gewesten toegewezen personenbelasting.
Daarom zal het toe te wijzen percentage van de opbrengst der personenbelasting, in de definitieve fase (na de overgangsperiode) ieder jaar zodanig vastgesteld worden dat in geen van de gewesten de totale middelen afkomstig van deze samengevoegde belasting jaarlijks meer zouden stijgen dan de inflatie, verhoogd met een wettelijk vastgelegd gedeelte van de reële BNP-groei.

1.1.2. De nationale solidariteitstussenkomst
Het solidariteitsmechanisme zal uitgaan van de reële draagkracht van de diverse Gewesten. Concreet zullen de Gewesten waarvan de gemiddelde belastingsopbrengst per inwoner beneden het rijksgemiddelde ligt, een compensatie ontvangen van de nationale overheid; deze compensatie wordt berekend in functie van het aantal procentpunten dat het gewestelijk gemiddelde afwijkt van het nationale gemiddelde. Deze nationale solidariteitstussenkomst bedraagt 468 F (franks van 1988, jaarlijks geïndexeerd) per inwoner en per procentpunt verschil in vergelijking met het nationale gemiddelde.

1.2. Het financieringsmechanisme in de overgangsperiode tot en met het elfde jaar
Het bedrag van de middelen die een Gewest door het hierboven mechanisme zal verwerven voor de financiering van de nieuw overgedragen bevoegdheden, wijkt af van wat thans inzake die bevoegdheden door de nationale overheid voor dat Gewest wordt uitgegeven; ook de middelen die via datzelfde mechanisme de dotaties en de financiering van het Gemeentefonds vervangen, wijken af van de actuele bedragen per Gewest.
Er is dan ook tijdens een overgangsfase een mechanisme nodig om deze afwijkingen progressief af te bouwen.
Vanaf het eerste jaar van de overgangsfase wordt het solidariteitsprincipe toegepast zoals het beschreven is in punt 1.1.2. Het overgangsmechanisme heeft betrekking op de samen gevoegde belasting.

1.2.1. De evolutie van het huidige uitgavenniveau per gewest
Er wordt uitgegaan van de verdeling der uitgaven over de gewesten zoals zij thans feitelijk wordt vastgesteld in de betrokken begrotingen en zoals zij thans voortvloeit uit de wettelijke regelingen inzake de bestaande dotaties en het gemeentefonds.
Voor de bepaling van dit uitgavenniveau per Gewest in de overgangsperiode worden de basisbedragen jaarlijks aangepast aan de inflatie.

1.2.2. De bepaling van het toewijzingspercentage en de overgangscorrectie
Voor de berekening van het jaarlijks te bepalen toewijzingspercentage en van de overgangscorrectie, wordt het (geïndexeerde) uitgavenniveau (cfr. 1.2.1.) voor ieder Gewest als vertrekbasis genomen.

1.2.2.1. Lopende uitgaven, zonder dotaties en gemeente- en provinciefonds
- ieder jaar wordt het globale uitgavenniveau voor de drie gewesten samen, verminderd met de nationale solidariteitstussenkomsten (cfr. 1.1.2.) uitgedrukt als een percentage van de totale nationale ontvangsten inzake de personenbelasting van het Rijk. Aan ieder Gewest wordt een theoretische toewijzing toegekend die gelijk is aan dat percentage toegepast op de ontvangsten inzake personenbelasting in het Gewest.
- Per Gewest wordt vervolgens het verschil (tekort of overschot) tussen het (geïndexeerde) uitgavenniveau en de aldus bepaalde theoretische toewijzing (inbegrepen de nationale solidariteitstussenkomst) berekend. Dit tekort of overschot wordt in de loop van de overgangsperiode op degressieve wijze toegevoegd aan of afgehouden van de theoretische toewijzing.

In het eerste jaar gebeurt aldus een correctie die de tekorten en de overschotten volledig neutraliseert. In het tweede en het derde jaar wordt hetzelfde nominaal bedrag als overgangscorrectie toegekend, respectievelijk afgehouden.
Vanaf het 4de tot en met het 10de jaar wordt dit nominale bedrag in gelijke delen afgebouwd.
Vanaf het 11de jaar wordt geen overgangsfinanciering meer toegekend of afgehouden op de theoretische toewijzingen. In dat jaar wordt voor het laatst de berekening gemaakt op basis van iiet huidige (geïndexeerde) uitgavenniveau.Vanaf het twaalfde jaar komt men dan in de definitieve fase waarin de evolutie van de middelen niet langer meer berekend wordt in functie van het geïndexeerde uitgavenniveau. maar wel in functie van de eigen evolutie der rijksmiddelen.

1.2.2.2. Investeringsuitgaven
- Voor de investeringsuitgaven zal rekening gehouden worden met:
a) de spreiding in de tijd van de ordonnanceringen: er wordt uitgegaan van een spreiding over 3 jaar telkens ten belope van 1/3 van de vastlegging.
b) de financiering met leningen waardoor de financiële last wordt gespreid in de tijd.
- De lasten die verband houden met ordonnanceringen en leningen voortvloeiend uit vastleggingen die vóór de overdracht van de bevoegdheden lastens de nationale begroting gebeurden, blijven ten laste van deze begroting.
- De Gewesten doen, zoals de nationale overheid, een beroep op leningen voor de financiering van de ordonnanceringen die resulteren uit hun vastleggingen.
Deze leningen moeten zonder staatswaarborg aangegaan worden: bij het bepalen van de middelen die naar de Gewesten worden overgeheveld, wordt rekening gehouden met de intrest- en aflossingslasten van deze leningen.

- Om deze middelen op een evenwichtige wijze in de tijd te spreiden, wordt een beroep gedaan op de techniek van ,,vasteannuïteit", berekend voor leningen met een looptijd van 10 jaar en met een intrestvoet. die jaarlijks wordt vastgelegd in functie van deze van de eerst uitgegeven staatslening en van toepassing blijft op het leningsvolume van dat jaar.
- Deze techniek laat toe tijdens de overgangsperiode voor ieder Gewest jaarlijks de middelen te bepalen die nodig zijn om de annuïteiten ten laste te nemen die voortvloeien uit een voortzetting van het huidig investeringsniveau.
- Op de aldus bepaalde noodzakelijke middelen per jaar, wordt vervolgens de techniek toegepast, die voor de lopende uitgaven werd beschreven in punt. 1.2.2.1.
- De middelen voor de lopende uitgaven en de investeringsuitgaven worden samen uitgedrukt als één toewijzingspercentage; ook de overgangscorrectie wordt bepaald en toegekend voor de lopende en de investeringsuitgaven samen.

1.2.2.3. Voor de bestaande dotaties en het gemeente- en provinciefonds
- Jaarlijks wordt voor ieder Gewest het (geïndexeerde) uitgavenniveau uitgedrukt als een percentage van de personenbelasting in het betrokken Gewest. Het hoogste percentage dat uit deze berekeningen resulteert wordt weerhouden.
Aan ieder der Gewesten wordt een bedrag toegewezen dat gelijk is aan het vastgestelde percentage toegepast op de ontvangsten van de personenbelasting in het Gewest.
- Voor de Gewesten die daardoor een bedrag toegewezen krijgen dat groter is dan het huidige (geïndexeerde) uitgavenniveau, wordt een overgangscorrectie toegepast; deze correctie werkt dit verschil in het eerste jaar weg ten belope van 100%, in het tweede jaar ten belope van 90%, enz. Vanaf het tiende jaar worden de inkomsten volledig op basis van het vastgestelde percentage toegekend.
- Het elfde jaar wordt voor het laatst de berekening gemaakt op basis van het huidige (geïndexeerde) uitgavenniveau. Vanaf het twaalfde jaar komt men dan in de definitieve fase waarin de evolutie van de middelen niet langer meer berekend wordt in functie van het geïndexeerde uitgavenniveau, maar wel in functie van de eigen evolutie der middelen.
Van dan af worden de middelen voor de financieringvan het geheel van nieuwe en reeds vroeger overgedragen bevoegdheden, gezamenlijk als één geheel bepaald.

1.2.2.4. Schuldproblematiek
Het hierboven geschetste schema levert aan de Gewesten voor de financiering van de lopende uitgaven een bedrag op, dat overeenstemt met de uitgaven voor de betrokken bevoegdheden. De Gewesten zouden zo hun lopende uitgaven volledig kunnen financieren door lopende inkomsten, wat thanss in de nationale begroting slechts ten belope van 85,7% gebeurt (algemene toelichting 1988).

(1j Dit geldt vanaf het ogenblik dat het registratierecht voor 100% wordt geristorneerd.
(2) Inzake verkeersbelasting blijft de nationale overheid in akkoord met de Gewesten, bevoegd voor de vaststelling van de belastbare materie, de heffingsgrondslag, de tarieven en de vrijstellingen.

Daarom wordt ervan uitgegaan dat ook de gewesten een beroep kunnen doen op leningfinanciering voor 14,3 % van hun lopende uitgaven. Op dezelfde wijze als voor de investeringsuitgaven, wordt ook hier bij het berekenen van het (geïndexeerde) uitgavenniveau in de overgangsperiode, rekening gehouden met de ,,vaste annuïteiten'' die voortvloeien uit dergelijke leningfinancieringen.
Wanneer deze annuïteiten volledig worden meegerekend voor de bepaling van het huidige (geïndexeerde) uitgavenniveau van de Gewesten in de overgangsperiode, blijft de nationale eenheid integraal de gevolgen van het bestaande schuld dragen. Daarom worden de annuïteiten (inbegrepen deze m.b.t. de investeringsuitgaven) slechts voor 85,7 R ingerekend in het huidige (geïndexeerde) uitgavenniveau.

Deze deelname van de Gewesten in de schuldaflossing, mag echter niet verdeeld worden in functie van het huidige uitgavenniveau, aangezien er in de overgangsperiode gestreefd wordt naar een verdeling van de middelen onder de Gewesten volgens de verdeling van de ontvangsten inzake personenbelasting. Daarom moet in de overgangsperiode het bedrag aan annuïteiten dat per Gewest niet wordt toegekend (14.3%) berekend worden in functie van de verdeling der ontvangsten inzake personenbelasting.
Aangezien de Gewesten thans beschikken over het volledige bedrag der dotaties, gebeurt de beschreven beperking van de toegekende annuïteiten niet voor de middelen die de huidige dotaties vervangen.

2. De financiering van de Gemeenschappen
De Gemeenschappen zullen over drie categorieën gedeelde belastingen beschikken.

2 1. Het kijk- en luistergeld blijft een gedeelde heffingvoor de Gemeenschappen. Dit betekent dat de normering bij de nationale overheid blijft, terwijl de opbrengst van deze ontvangsten voor Brussel wordt vastgesteld op 80% F en 20 % N.

2.2. De financierings van het onderwijs
- Bij de berekening van de in het eerste jaar aan elke Gemeenschap over te dragen financiële middelen met betrekking tot het onderwijs wordt uitgegaan van de bedragen vermeld in de begrotingen voor het jaar 1987 zoals bij het Parlement werden ingediend; deze bedragen worden door beide begrotingen met eenzelfde percentage verhoogd, rekening houdend met de gevolgen van beslissingen die sedertdien getroffen werden en met de normale aanpassingen in het bijblad. Er wordt echter abstractie gemaakt van de bedragen die betrekking hebben op studenten van vreemde nationaliteit in het universitair onderwijs; deze blijven ten laste van de nationale begroting.
- Bedragen die nog verschuldigd zijn m.b.t. de periode vóór de overdracht. blijven ten laste van de nationale begroting.
- Voor de bepaling van dit bedrag in de toekomst wordt het jaarlijks geïndexeerd en aangepast aan de evolutie van het aantal inwoners jonger dan 18 jaar in de Gemeenschap waar de daling het geringste is.
- Het aldus bepaalde jaarlijks bedrag wordt uitgedrukt als een percentage van de globale B.T.W.-ontvangsten, dat wordt geaffecteerd voor de financiering van de onderwijsuitgaven der Gemeenschappen.
- De verdeling van dit bedrag over de Gemeenschappen gebeurt de volgende tien jaar in functie van het huidig aantal leerlingen (57,27% N - 42,73 % F). Na 10 jaar wordt het percentage aangepast aan de reële verdeling, vastgesteld aan de hand van objectieve criteria.
- Aangezien de verdeling van het globale bedrag volgens deze percentages niet overeenstemt met het huidige niveau der beide onderwijsbegrotingen, wordt ook hier de overgangscorrectie toegepast die beschreven is voor de lopende uitgaven (buiten dotaties en gemeentefonds) bij de Gewesten (zie 1.2.2.1).
Het tekort of overschot in het lste jaar wordt volledig toegekend of afgehouden; dezelfde nominale correctie gebeurt voor het 2de en 3de jaar. Vanaf het 4de tot en met het 10de jaar wordt dit nominale bedrag in gelijke delen afgebouwd. Vanaf het 11de jaar wordt geen overgangscorrectie meer toegekend of afgehouden.

2.3. De bestaande dotaties
De bestaande dotaties worden vervangen door een financieringsmechanisme gebaseerd op de verdeling van de ontvangsten inzake personenbelasting; de verdeling van deze ontvangsten voor Brussel wordt vastgelegd op 80% F - 20 % N.
Het financieringsmechanisme in de overgangsperiode is identiek aan het mechanisme dat wordt toegepast voor de dotaties aan de Gewesten.
Uitgaande van de totale middelen die ieder Gemeenschap aldus in het 11de jaar na de overdracht verwerft, zal vanaf het 12de jaar het definitieve financieringsmechanisme worden toegepast dat werd uiteengezet voor de Gewesten.

3. Eigen thesaurie en begroting
De uitbouw van een eigen thesaurie voor de Gemeenschappen en Gewesten is het sluitstuk van een financieringsstelsel op basis van eigen finaneiele verantwoordelij kheid. Dit moet dan ook prioritair worden uitgewerkt.
Binnen het kader van de algemene nationale normen zal aan de Gewesten en de Gemeenschappen autonomie worden toegekend inzake de budgettaire presentatie en boekhouding. De organisatie van het Rekenhof zal aangepast worden aan de nieuwe staatsstructuur.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

NIEUW-CALEDONIE

ONTWIKKELINGEN SINDS REFERENDUM

In aansluiting op het artikel van 12 mei 1988 (pag. 289 e.v.) volgt hier een samenvatting van de belangrijkste gebeurtenissen m.b.t. Nieuw-Caledonië sinds het referendumvan 13 september 1987.

Volgens Tjibaou zou de uitslag van het referendum niets veranderen aan het verlangen van het autochtone bevolking naar onafhankelijkheid. ,,Het probleem blijft, er zit geen centimeter beweging in.'' Volgens schattingen van het FLNKS had slechts 16,8% van de kiesgerechtigden Kanaken voor handhaving van de band met Frankrijk gestemd;

South Pacific Forum over referendum

Daags na dit referendum hield de ,,Melanesian Spearhead Group'' van het South Pacific Forum op 14 september 1987 een spoedbijeenkomst in Honiara, de hoofdstad van de Solomon eilanden. De ministers van buitenlandse zaken van Papoea Nieuw-Guinea, Vanuatu en de Solomon eilanden gaven een gezamenlijke communiqué uit, waarin zij opriepen tot internationale druk om een eind te maken aan het Franse bewind in Nieuw-Caledonië,

Zij betuigden namens hun regeringen en volken ,,totale solidariteit met de Kanaken in hun voortdurende strijd voor vrijheid en onafhankelijkheid in Nieuw-Caledonië''. De regering van Papoea Nieuw-Guinea dreigde nog dezelfde week tot erkenning over te gaan van de voorlopige regering van de Kanaken, de ,,regering van Kanaky''*. Ook Australië** en Nieuw-Zeeland spraken zich ten gunste van onafhankelijkheid voor Nieuw-Caledonië uit. Zij veroordeelden het referendum omdat het volgens hen geen echte stemming over zelfbeschikking was en het evenmin zou bijdragen tot een toekomst waarin Kanaken en kolonisten konden samenwerken. De Australische premier, Bob Hawke, zei op 14 september dat de opkomst van 59% ,,niet voldoende (was) om enigerlei bewering van Frankrijk te steunen dat het nu een autoriteit bezit die de kwestie zal regelen''.

Premier Chirac *in* Nouméa. Verklaring Mitterrand. Reactie *Tjibaou*

Op 17 september 1987 arriveerde de Franse premier Jacques Chirac in Nieuw-Caledonië. Hij sprak in de hoofdstad Nouméa een menigte van 30.000 mensen toe met de boodschap: ,,Nieuw-Caledonië is Frankrijk.'' Hij kondigde een nieuw autonomie-statuut aan, waarbij de (Franse) staat zich het recht voorbehield de harmonische coëxistentie van de diverse maatschappelijke groepen door bemiddeling te waarborgen, en ook het recht had te zorgen voor het behoorlijk functioneren van de instellingen van Nieuw-Caledonië. Die instellingen moesten op elk niveau de participatie van elke burger, in het bijzonder van leden van de minderheid, garanderen. De bevoegdheden van de regio's moes-

* Op 26 augustus 1987 was Yann Celene Uregei, de leider van het FULK, ontslagen als de ,,minister van buitenlandse betrekkingen'' in deze regering. Hij had een groep van 20 jonge FULK-leden geleid welke in juli een bezoek aan Tripoli (Libië) had gebracht en hij had Libische hulp toegejuicht. Ook had hij opgeroepen tot gewapende strijd (zie ook pag. 289/3).

** Als vervanger van de persona non grata verklaarde John Dauth had Australië op 8 iuni 1987 David O'Leary tot consul-generaal in Nieuw-Caledonië benoemd. Maar deze was systematischgenegeerd, aldus The Times (19-g-'87).

ten opnieuw worden gedefiniëerd en versterkt. Chirac verklaarde zich bereid de afgebroken dialoog tussen alle politieke stromingen weer op gang te brengen, maar hij waarschuwde degenen die de dialoog afwezen.
Eveneens op 17 september waarschuwde de Franse president François Mitterrand in een televisie-interview voor de ,,dramatische" gevolgen van ,,een statuut dat de Nieuwcaledoniërs in hun huidige situatie laat (...) als men de diepe ongelijkheden van het koloniale type in stand houdt".

,,Men moet zich voor ogen houden dat de Nieuwcaledoniërs van Europese afstamming niet zullen kunnen leven zonder de Kanaken en dat de Kanaken niet zullen kunnen leven zonder de Nieuwcaledoniërs van Europese afstamming (. .) Zij moeten samenleven." Zolang er een ongelijke en onrechtvaardige verdeling van de grond en de rijkdom bestaat. zal Nieuw-Caledonië in een situatie van het koloniale type leven. aldus Mitterrand. Hij gaf daarvan de volgende voorbeelden: 1.500 bewoners van Europese afstamming bezitten meer dan twee maal zoveel grond als 35.000 Kanaken; van de 2 800 functionarissen in Nieuw-Caledonië zijn slechts 96 Kanaken; op 1.600 onderwijzers en leraren zijn slechts 44 Kanaken; en naast 66% Europese leerlingen zijn er maar 13% Kanaakse leerlingen.

FLNKS-leider Jean-Marie Tjibaou noemde Chiracs toespraak op 18 september een ,,oproeptot de dialoog met de stok". Wat betreft het toekomstige statuut verklaarde hij: ,,Uwautonomie gaat ons niet meer aan."

Twee gendarmes gedood

Op 30 september 1987 werden twee Franse gendarmes, Gérard Berne en Aimé Robert, in de commune Koné aan de westkust doodgeschoten. Zij waren bezig met een onderzoek naar de moord op de gendarme Rémy Maréchal, die op 28 april 1987 in hetzelfde gebied was gedood.
De burgemeester van Koné, de Kanaak Paul Napoaréa, werd op 1 oktober in staat van beschuldiging gesteld, omdat hij geen aangifte had gedaan inzake de verblijfplaats van de vermeende moordenaars, en op 11 november veroordeeld tot 6 maanden gevangenisstraf (waarvan 3 maanden voorwaardelijk).

Bezoek Pons

Op 2 oktober arriveerde de Franse minister van overzeese departementen en territoria (DOM-TOM), Bernard Pons, in Nieuw-Caledonië om te overleggen over het toekomstige autonomiestatuut. De leider van de LKS, Nidoish Naisseline, weigerde Pons te ontmoeten en het FLNKS bleef de minister boycotten.
Op 6 oktober presenteerde Pons het ontwerp van het statuut in Nouméa. Volgens Le Monde (7-10-'87) handhaafde de minister het beginsel van de regionale indeling van Nieuw-Caledonië, maar wijzigde hij de afbakening van de bestaande regio's. Zo zou de Zuid-regio worden uitgebreid met de communes van Yaté en het eiland Pins; de regio's Noord en Centrum zouden worden afgeschaft en vervangen door een (uitgebreid) regio West en een regio Oost, terwijl de Loyauté-eilanden &, afzonderlijke regio zouden blijven. Deze regio's zouden ,,nieuwe bevoegdheden" krijgen om de onderlinge verschillen tussen de regio's te beperken.

Vrijspraak *voor* beklaagden in Hienghene-proces

Op 19 oktober 1987 begon voor het gerechtshof in Nouméa het proces tegen zeven beklaagden (Caldoches), die volgens een beslissing van het hof van appel van 20 november 1986 (zie vorige aflevering) terecht moesten staan voor de moord op 10 Kanaken in Hienghène op 5 december 1984.
De zeven beklaagden werden op 29 oktober vrijgesproken. De jury concludeerde dat zij uit zelfverdediging hadden gehandeld.

Melanesiër doodgeschoten

Op 6 november werd een 18-jarige Melanesiër (Kanaak) door gendarmes in de commune Mont-Dore (in de omgeving van Nouméa) doodgeschoten. De gendarmes stelden daar een onderzoek in naar diverse misdrijven (diefstallen, vandalisme). Later die dag vonden felle botsingen plaats tussen Melanesische jongeren en de ordetroepen, waarbij twee gendarmes gewond raakten.

Nieuw autonomiestatuut

Op 3 november 1987 keurde het Territoriale Congres van Nieuw-Caledonië het Franse wetsontwerp inzake een nieuw autonomiestatuut voor het gebied met 80 tegen 46 stemmen goed. De gekozen FLNKS-leden weigerden aan het debat deel te nemen.
Op 4 november volgde de goedkeuring door de Franse ministerraad, ondanks bezwaren van president Mitterrand.

Op 23 november begon het debat in de Franse Nationale Vergadering, dat het statuut op 25 november met 289 tegen 283 stemmen (socialisten, communisten en Front national) goedkeurde.

Inmiddels had de iuridische commissie van de Nationale Vergadering enkele wijzigingen in het ontwerp aangebracht om tegemoet te komen aan de bezwaren van de RPCR. waarvan de leider, RPR-afgevaardigde Jacques Lafleur, stelde dat het wetsontwerp te veel rekening hield met de uoorstanders van de onafhankelijkheid. Zo werd artikel 40 afgeschaft, dat een tweederde meerderheid vereiste voor alle belangrijke beslissingen door de uitvoerende raad. Een amendement werd aangebracht waarin het mandaat van de leden van 4 naar 5 jaar werd uitgebreid. De raad zou uit tien leden bestaan: een met absolute meerderheid (van het Congres) gekozen voorzitter, vijf naar evenredigheid gekozen leden en de vier voorzitters van de regio's
Het Territoriale Congres zou bestaan uit 48 gekozen regionale vertegenwoordigers: 7 voor de Loyauté-eilanden, 9 voor de regio Oost, 11 voor de regio West en 21 voor de regio Zuid. Door de nieuwe regionale indeling werd verwacht dat de RPCR de controle over twee regio's (Zuid en West) zou uitoefenen, terwijl zij tot dan toe slechts één regio (Zuid) beheerste.

In de nacht van 14 op 15 december keurde de Franse Senaat met 219 tegen 80 stemmen het nieuwe statuut goed, na enkele wijzigingen in de financiële bepalingen. Zeventien senatoren onthielden zich van stemming en twee (waaronder Senaatsvoorzitter Alain Poher) namen niet aan de stemming deel.

Vertrek Montpezat

Krachtens een besluit van de Franse ministerraad van 10 november 1987 werd Jean Montpezat, de Hoge Commissaris in Nieuw-Caledonië, benoemd tot Hoge Commissaris in Frans-Polynesië als opvolger van Pier Angeli, die op 27 oktober naar Parijs was teruggeroepen.
Tegelijk benoemde de ministerraad Clément Bouhin tot Hoge Commissaris in Nieuw-Caledonië.

Arrestatie Yeweiné en vrijlating

Op 22 december 1987 werd de vicevoorzitter van het FLNKS, Yeweiné Yeweiné, gearresteerd op verdenking van ,,uitlokking tot doodslag en mishandeling". Hij had geweigerd zich te melden bij de rechter-commissaris toen deze hem officieel in staat van beschuldiging wilde stellen. Tijdens het congres van de UC (de belangrijkste groepering in het FLNKS), dat op 13 en 14 november in Yaté was gehouden, was Yeweiné o.m. opgeroepen tot verzet tegen de ,,bezettingsgroepen'', waarmee hij de 6000 Franse militairen bedoelde. Ook partijleider Tjibaou werd van dezelfde feiten beticht en ook hij had geweigerd (op 16 december) zich bij de justitie te melden. Ook had Tjibaou zich fel gekant tegen ,,collaborateurs" onder de Kanaken.
Op 24 december vonden op de Loyauté-eilanden, waar Yeweiné voorzitter van de regionale raad was, demonstraties en gewelddadige incidenten plaats.
Op 28 december werd Yeweiné in vrijheid gesteld, in opdracht van het hof van appel.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

REGERING-MIKULIC MAG AANBLIJVEN

Op 14 mei 1988 overleefde de regering van premier Branko Mikulic in het Joegoslavische parlement een motie van wantrouwen, die was ingediend door de delegaties van de republieken Slovenië en Kroatië. Het was voor het eerst in de geschiedenis van Joegoslavië dat een regering werd bedreigd met een motie van wantrouwen. Beide kamers van het parlement, de federale kamer en de kamer van republieken en provincies, weigerden echter met een ruime meerderheid (resp. met 125 tegen 64 stemmen en met 64 tegen 23 stemmen) om over het vertrouwen in de regering te stemmen.

De Slovenen en Kroaten verweten Mikulic, die in mei 1986 als premier was aangetreden, een falend beleid in het bestrijden van de economische crisis in het land. Hij trachtte volgens hen alle problemen via administratieve maatregelen op te lossen en gaf economische hervormingen geen kans.

Mikulic gaf toe dat de economische situatie in Joego-Slavië de laatste twee jaar was verslechterd, maar stelde daarvoor de republieken en provincies verantwoordelijk. ,,In de hoofdsteden van de republieken en provincies is men niet bereid geweest de in Belgrado overeengekomen politiek uit te voeren", aldus de premier. In zijn toespraak van ruim een uur weet Mikulic de economische en politieke crisis van zijn land aan ,,een inefficiënt, gedateerd en onbuigzaam systeem". Hij verwierp echter onmiddellijk politieke hervormingen als middel om de crisis te bezweren, hoewel hij een debat over alternatieve politieke systemen wegens ,,deernst van onze situatie uiteindelijk niet te stuiten achtte.

Het parlement gaf op 14 mei zijn goedkeuring aan een regeringsprogramma dat gericht was op bezuinigingen van de overheid, controle op de lonen en economische hervormingen. De maatregelen moesten leiden tot een verlaging van de inflatie, die inmiddels 160% bedroeg, tot onder de 100% en een verhoging van de produktiviteit en de export. De lonen mochten tot eind 1988 niet meer stijgen dan 120% en de prijzen, die vanaf oktober 1987 bevroren waren, zouden geleidelijk worden vrijgegeven.

De Joegoslavische bedrijven kregen opnieuw de mogelijkheid zelfstandig te beschikken over een deel van de deviezen, verkregen door export, en buitenlandse ondernemingen kregen gunstiger voorwaarden aangeboden wanneer zij zouden investeren in Joegoslavische bedrijven. Zij zouden in de toekomst ook de mogelijkheid krijgen te investeren in Joegoslavische banken.

Volgens correspondent Theo Engelen van het *NRC/H'blad* (16-5-1988) kon uit de toezeggingen van Mikulic in het parlement worden opgemaakt dat in bedrijven waar meer dan 50% buitenlands kapitaal geïnvesteerd was, het arbeiderszelfbestuur niet langer van toepassing zou zijn.

Het regeringsprogramma was volgens dit commentaar in feite een ,,dictaat" van het Internationale Monetaire Fonds (IMF), dat bezuinigingen en hervormingen had geëist als voorwaarde voor de herprogrammering van de Joegoslavische schuld van $20 miljard. De nieuwe overeenkomst met het IMF had op 15 mei ondertekend moeten worden, maar dit was uitgesteld tot eind mei in verband met de onzekere uitslag van het parlementaire debat.

Aan een artikel in De Volkskrant van 17-5-1988 over de problemen, waar de regering Mikulic op korte termijn een oplossing voor moest zien te vinden, werd het volgende ontleend:

Bij de burgers zal Branko Mikulic zeker niet geliefd worden. Er dreigen thans drastische loonsverlagingen van rond 20 procent en bij bedrijven die verlies lijden, kunnen de lonen zelfs met 30 procent worden verlaagd. Volgens een op 15 mei aangenomen wet zullen de lonen verlaagd worden als de inflatie de 95 procent overschrijdt. Dit laatste zal vrijwel zeker gebeuren. De inflatie bedraagt nu al meer dan 150 procent. terwijl er nota bene een prijsstop is. Deze zal waarschijnlijk over twee weken worden opgeheven, waarna de inflatie zeker met een krachtige sprong zal stijgen. Als de lonen, waarvan de burgers toch al niet kunnen leven. worden verlaagd. dreigen er sociale onrust en stakingen uit te breken.

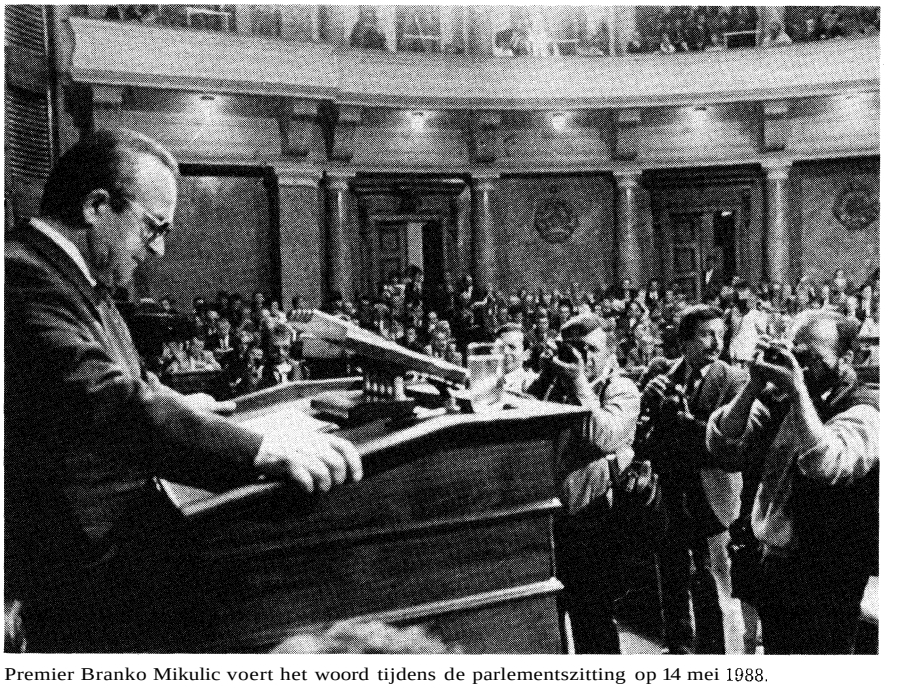
De Bond van Communisten heeft reeds eind april gewaarschuwd voor een verdere beperking van de inkomens. Denkbaar is dat de regering bij stakingen voor meer loon toegeeft - wat tot nu toe steeds het geval is geweest - waardoor het hervormingsprogramma opnieuw wordt afgezwakt.

De regering zit tussen twee vuren. Enerzijds moet sociale onrust onder alle omstandigheden worden vermeden, anderzijds zijn er de verplichtingen uit het verdrag met het IMF (Internationale Monetaire Fonds), dat het dringend noodzakelijke geld moet lenen.

De parlementsbesluiten berusten op een in maart gesloten verdrag over een krediet van 420 miljoen dollar. Joegoslavië heeft zich ertoe verplicht meer markteconomie te introduceren Zo zullen nog deze maand 60 procent en voor het einde van het jaar 70 procent van de prijzen worden vrij gelaten. Belgrado heeft verder toegezegd het importeren te vergemakkelijken de dinar drastisch te devalueren en een valutamarkt te openen.

Volgens eerste schattingen zal een vrijgeven van de prijzen leiden tot prijsverhogingen met 80 tot 90 procent. Bij de door de staat gecontroleerde prijzen voor voedingsmiddelen en energie worden verhogingen verwacht van tussen de 30 en 60 procent De consumenten vrezen dat gezien de monopoliepositie van talrijke bedrijven prijsverhogingen met meer dan 100 procent geen utopie zijn. De regering wil door meer concurrentie de prijzen drukken. Zij wil daartoe artikelen uit het buitenland importeren. maar de deviezen voor deze importen ontbreken nog.

De regering bevindt zich in een race tegen de

Premier Branko Mikulic voert het woord tijdens de parlementszitting op 14 mei 1988.

Weekblad 57ste jaargang No. 2949. pag. 43239-43254

tijd. Ze heeft zo snel mogelijk een overbruggingskrediet van 500 miljoen dollar nodig. De helft van dit bedrag heeft de Bank voor Internationale Betalingen (BIB) in Bazel toegezegd. De andere helft hoopt men te krijgen van westerse landen, vooral van de Bondsrepubliek en Amerika. De vraag of de Joegoslaven erin slagen deze 500 miljoen dollar bij elkaar te krijgen, is beslissend voor de bereidheid van het IMF 420 miljoen dollar ter beschikking te stellen. Pas daarna zal het .,grote geld" gaan stromen van de zestien westerse regeringen en 500 westerse banken, waarvan Mikulic in totaal 1.4 miljard dollar .,vers geld" hoopt te kunnen lenen.

Verder is er nog het probleem van de grondwetswijziging die moet leiden tot een efficiënter functioneren van de centrale overheid en tot het bevorderen van buitenlandse investeringen. Deze grondwetsherziening, die aanvankelijk in november 1987 zijn beslag had moeten krijgen, wil Mikulic nu in september 1988 doorvoeren. De Slovenen liggen echter dwars. Zij zijn doodsbang dat een versterking van de centrale overheid zal leiding tot een Servische overheersing.

In de Bond van Communisten heerst onenigheid over de partijconferentie die al verschillende keren werd uitgesteld en die nu van 29 tot 31 mei zal worden gehouden. Een dogmatische groep. die meer staatscontrole wil, bestrijdt een liberale groep. die pluralisme en meer marktekonomie verlangt. Tot schrik van de Bond van Communisten is in Slovenië het politieke pluralisme al begonnen. Hier werd enkele dagen geleden de eerste partij gesticht die niets met de communisten te maken heeft. Duizend boeren vormden de Sloveense Boerenbond en de Bond van Sloveense Jonge Boeren die beide duidelijk politieke verlangens koesteren.

Nieuwe minister van defensie

Op 15 mei werd generaal Veljko Kadijevic benoemd tot minister van defensie in de plaats van admiraal Branko Mamula, die met pensioen ging.

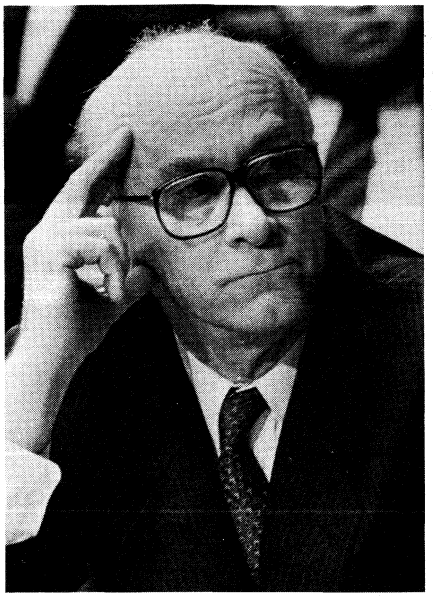
Mamula had de politieke leiders van Joego-Slavië in de voorafgaande maanden herhaaldelijk gewaarschuwd voor de mogelijke consequenties van een verergering van de economische sociale, politieke en morele crisis in het land. Hij had onder meer gezegd dat ,,gewapende buitenlandse agressie" een van de gevolgen kon zijn.

Dizdarevic nieuwe president

De 61-jarige Raif Dizdarevic, de voormalige minister van buitenlandse zaken van Joego-Slavië, nam op 15 mei 1988 het presidentschap over van Lazar Mojsov. Theo Engelen schreef in het *NRC/H'blad* van 17-5-1988 het volgende portret van hem:

Dizdarevic is afkomstig uit Bosnië. Hij is een etnische moslim - moslims worden in Joegoslavië als een volk, een van de vele nationale minderheden, beschouwd - en afkomstig uit een familie van diplomaten en journalisten die al voor de oorlog een belangrijke rol speelde in het politieke leven van Bosnië en Joegoslavië. In 1943 sloot hij zich aan bij de partizanenbeweging en twee jaar later werd hij lid van de partij

Zoals veel politici in Joegoslavië startte Dizdarevic zijn carrière in de staatsveiligheidsdienst. In 1951, na zes jaar dienst als ,,soldaat van de revolutie", ging hij de diplomatieke dienst in. Hij werkte op de ambassades in Sofia, Moskou en Praag. Na een korte onderbreking

President Raif Dizdarevic begon zijn ambtsperiode van één jaar op 15 mei 1988.

als internationaal secretaris van de vakbondsfederatie werd Dizdarevic daarna onderminister van buitenlandse zaken, lid van het Centraal Comité in Bosnië, vakbondsleider in die deelrepubliek en lid van het federale parlement. In 1984 volgde zijn benoeming tot minister van buitenlandse zaken.

Ondanks zijn ervaringen in de diplomatieke dienst is Dizdarevic er niet in geslaagd de buitenlandse politiek uit de crisis te halen waarin die terecht kwam na de dood van Tito. Voorstellen om diplomatieke betrekkingen aan te knopen met Israel of voor een meer op Europa georiënteerde politiek wees hij van de hand. Tijdens zijn ministerschap heeft hij niet de durf gehad de platgetreden paden van de Joegoslavische buitenlandse politiek te verlaten en nieuwe initiatieven te nemen.

In 1987 moest vice-president Hamdija Pozderac aftreden wegens zijn betrokkenheid bij de affaire-Agrokomerc, het bedrijf waarvan de directie met hulp van hoge politici een aantal banken voor honderden miljoenen guldens heeft opgelicht. Pozderac's plaats in het staatspresidium als vertegenwoordiger van Bosnië werd ingenomen door Dizdarevic. De leden van het staatspresidium, vertegenwoordigers van de zes republieken en twee autonome provincies en de partijvoorzitter, vervullen elk een jaar lang de functie van president.

Die functie is voornamelijk van protocollaire betekenis. Van Dizdarevic wordt verwacht dat hij hoge gasten de hand schudt, lintjes doorknipt en op staatsbezoek gaat. Gezien zijn ervaring als diplomaat zal hem dat geen al te grote problemen opleveren. Het is dc affaire-Agrokomerc die hem kopzorgen bezorgt. In het proces tegen de directie van Agrokomerc en een aantal politieke functionarissen is zijn naam genoemd door de hoofdaangeklaagde Fikret Abdic als een van de mensen die politiek verantwoordelijk zou zijn voor de miljardenroof. Tot nu toe is Abdic nog niet met concrete bewijzen gekomen tegen de huidige Joegoslavische president. Maar in dit proces, dat naar verwachting drie maanden zal duren. acht men verrassingen niet uitgesloten.

Partijconferentie Slovenië, kritiek uit Belgrado van de hand gewezen

Op 22 en 23 april 1988 werd in de Sloveense hoofdstad Ljubljana een conferentie gehouden van de communistische partij van de republiek Slovenië. De aanwezigen spraken zich daarbij in overgrote meerderheid uit voor ,,fundamentele hervormingen" en ,,democratisering van de partij en de samenleving". ,,In plaats van het argument van de macht moet de partij in haar politieke werk de macht van het argument gebruiken", aldus een van de besluiten. Ook vond men dat privé-initiatief moest worden gestimuleerd en de grijze economie gelegaliseerd, en dat de burgerlijke vrijheden moesten worden gerespecteerd.

De 240 afgevaardigden gaven bijna zonder uitzondering hun goedkeuring aan de politieke lijn van de Sloveense partijleiding en wezen alle verwijten en verdachtmakingen die deze de voorafgaande weken ten deel waren gevallen van de hand.

Met name partijleider Milan Kucan was al enige tijd het onderwerp van felle kritiek van partijfunctionarissen en pers buiten Slovenië. Men verweet hem dat de partij de politieke ontwikkelingen in Slovenië niet meer in de hand had, waardoor ,,contrarevolutionairen" en ,,betaalde huurlingen van de CIA" de kans kregen ongestoord hun gang te gaan. De hetze richtte zich zowel op de pluriformiteit en de relatieve openheid van de Sloveense pers, als meer in het algemeen, op het liberale beleid van de Sloveense leiding. Zo werden kritische artikelen in de Sloveense pers, die betrekking hadden op het Joegoslavische leger, uitgelegd als een ,,speciale oorlog tegen Joegoslavië" en ,, een aanval op het politieke systeem met het doel Joego-Slavië te vernietigen".

Eind maart 1988 besloot de openbare aanklager van Joego-Slavië om twee Sloveense journalisten in staat van beschuldiging te stellen wegens hun kritiek op het leger.

Franci Zavrl, hoofdredacteur van het jeugdblad *Mladina* had in dit blad scherpe kritiek geuit op de verkoop van Joegoslavische wapens aan Ethiopië en had minister van defensie Branko Mamula een ,,handelsreiziger in de dood" genoemd; Andrej Novak van het weekblad *Teleks* had onder meer geschreven dat Mamula dienstplichtige soldaten had ingeschakeld voor het bouwen van zijn zomerhuis. Beiden zouden worden vervolgd wegens ,,het beschadigen van de reputatie van Joego-Slavië".

Een woordvoerder van het openbaar ministerie in Belgrado verklaarde dat de zaak tegen de twee was overgenomen van de justitie in Ljubljana, omdat die ,,gefaald[m] had. De Sloveense procureur-generaal, die al eerder ver-

klaard had in de praktijk niet meer tot vervolging te willen overgaan bij zogenaamde verbale delicten, had de beschuldiging tegen Novak laten vallen en die tegen Zavrl verzacht.

Oorlogsmisdadiger Artukovic overleden

De oorlogsmisdadiger Andrija Artukovic, bijgenaamd ,,slachter van de Balkan", overleed op 16 jan. 1988 in het ziekenhuis van de gevangenis van Zagreb.

Artukovic was op 14 mei 1986 door de rechtbank van Zagreb veroordeeld tot executie door een vuurpeloton, maar ontsnapte aan dit lot omdat hij ziek was en de Joegoslavische wet het verbood executies te voltrekken op zieke veroordeelden.
(Vor.ber.pag. 745/1 e.v.-1986).

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow bezoekt *Joego-Slavië*

Van 14-18 maart 1988 bracht Sowjetleider Michail Gorbatsjow een officieel bezoek aan Joego-Slavië. In Belgrado werd Gorbatsjow, die in het gezelschap was van zijn vrouw Raisa, een enthousiast welkom bereid. Hij stapte in het centrum enkele malen door het cordon van veiligheidsagenten heen om handen te schudden.
's Avonds begon hij zijn besprekingen met president Lazar Mojsow en partijleider Bosko Krunic. Ze werden na afloop als ,,substantieel en hartelijk" omschreven. De besprekingen concentreerden zich vooral op de economische betrekkingen tussen beide landen, op de Joegoslavische ervaringen met het systeem van arbeiderszelfbestuur en economische decentralisatie en op het Joegoslavische beleid van niet-gebondenheid.

Op de tweede dag van zijn bezoek zei Gorbatsjow in zijn toost tijdens een officieel diner dat Oost- en West-Europa langzamerhand minder wantrouwig tegenover elkaar stonden. Naar aanleiding van wat hij noemde ,,de pogingen om met aanvullende wapens de ontwapening te compenseren" hekelde Gorbatsjow echter ook de Westerse pers, die volgens hem veel ,,lawaai" maakte over ,,hoe de Sowjet-Unie een wig drijft tussen de VS en de andere leden van het NAVO-blok". ,,Wij zijn alleen tegen het dieper worden van de verdeling van het continent. We streven ernaar om een Europees huis te bouwen dat voor de mensen werkelijk geriefelijk is". De Sowjetleider riep op tot een geleidelijke voortgang in de richting van een ,,gemeenschappelijke Europese Markt". Er was volgens hem nu een historische kans om de verdeling van Europa te boven te komen.

De Joegoslavische president Lazar Mojsov (r.) ontving Sowjet-leider Michail Gorbatsjow op 14 maart 1988 in het Witte Paleis in Belgrado.

Eerder die dag had Gorbatsjow bezoeken gebracht aan het graf van de in 1980 overleden Joegoslavische leider Josip Broz Tito en aan het Vredespark in Belgrado. In het herdenkingscentrumvoor Tito zei hij daar niet alleen te komen ,,wegens een gevoel van diep respect", maar ook ,,omdat het de plicht van mijn partij is".

In 1948 leidde een ideologische breuk tussen Jozef Stalin en Tito ertoe dat Joego-Slavië uit de Cominform (Communistische wereldbeweging) werd gegooid en Tito werd gebrandmerkt als handlanger van het imperialisme.

In 1955 ondertekenden Sowjet-premier Nikolaj Boelganin en Tito een verklaring in Belgrado waarin het recht van Joego-Slavië op gelijkheid en zelfbeschikking werd erkend. Een jaar later werd in Moskou een soortgelijk akkoord ondertekend door Tito en partijleider Nikita Chroesjtsjow, waarin de betrekkingen tussen de communistische partij van de Sowjet-Unie en de Joegoslavische communistenbond werden geregeld.

Tijdens een toespraak in de Skupstina, het Joegoslavische parlement, deed Gorbatsjow op 16 maart enkele voorstellen om de spanning in het Middellandse Zeegebied, dat hij omschreef als ,,eenvan de meest explosieve gebieden in de wereld", te verminderen. Hij beschuldigde in zijn toespraak de NAVO van pogingen haar zuidflank aanzienlijk te versterken om de ontmanteling van middellange afstandswapens te compenseren en verklaarde eerdere Sowjet-voorstellen voor een vermindering van de spanningen in dit gebied aan te willen vullen met een drietal voorstellen: per 1 juli 1988 moest een plafond worden gesteld op het aantal schepen van de Amerikaanse en Sowjet-marine in dit gebied; beide landen moesten elkaar vooraf op de hoogte brengen van verplaatsingen van hun marineschepen en van manoeuvres in het gebied en wederzijds waarnemers uitnodigen; en de landen rond de Middellandse Zee en ,,andere belangstellende landen" moesten regels opstellen om de veiligheid van de scheepvaart te garanderen.

Gorbatsjow bracht in zijn toespraak ook een eerbetoon aan de partizanen van Tito en aan de ,,militantebroederschap" tussen beide landen, die in 1945 in een verdrag werd bezegeld. Hij onderstreepte dat Stalin een fout had gemaakt toen hij Joego-Slavië uit de Cominform zette. ,,Tegen het leiderschap van Joego-Slavië werden ongefundeerde beschuldigingen geuit. Dat conflict bracht grote schade toe aan zowel Joego-Slavië als de Sowjet-Unie, als aan het socialisme in het algemeen".

De Sowjet-Unie had een jaar eerder voorgesteld haar marine-eenheden uit de Middellandse Zee terug te trekken als de VS hetzelfde zouden doen met hun marine. Washington had dit voorstel afgewezen.

Waarnemers meenden dat de voorstellen van Gorbatsjow weinig nieuws behelsden. De VS zouden bij terugtrekking uit de Middellandse Zee weinig voordeel hebben. Washington beschikte over verscheidene marine-bases in de regio, terwijl de Sowjet-Unie zich tevreden moest stellen met slechts enkele faciliteiten voor scheepsonderhoud in Syrië en Joegoslavië. Een terugtrekking van beide vloten werd in NAVO-kringen dan ook gezien als een destabiliserende ontwikkeling.

Na een verblijf van een dag in de republiek Slovenië, waar de Sowjetleider belangstelling toonde voor tele-

communicatie en robottechniek, sloot hij zijn bezoek af met een korte reis naar Dubrovnik. Daar werd op 18 maart 1988 door beide landen een gezamenlijke verklaring ondertekend, waarin de Sowjet-Unie onder meer het grote belang erkende van het Joegoslavische systeem van zelfbestuur. ,,De twee partijen zijn van mening dat de ontwikkeling van het socialistische zelfbestuur, de specifieke trekken van elk land onverlet gelaten, van het grootste belang is. Het garandeert het echte gezag van het volk en de vrijheid van het individu en is een betrouwbare garantie tegen welke administratief-bureaucratische vervormingen van het socialisme dan ook, tegen dogmatisme en voluntarisme".
In de verklaring werd verder vastgesteld dat ,,niemand een monopolie op de waarheid heeft". ,,Communistische, arbeiders-, socialistische, sociaal-democratische, nationale bevrijdings- en andere progressieve partijen en bewegingen", zo luidde de verklaring, hadden het onvervreemdbare recht om onafhankelijk te beslissen over hun eigen weg van sociale ontwikkeling.
,,De twee kanten verklaren dat zij niet de bedoeling hebben hun concepten van sociale ontwikkeling aan iemand op te dringen", zo ging de verklaring verder. ,,Het succes van elke weg naar het socialisme wordt beproefd door de socio-politieke praktijk en bevestigd door de resultaten van sociale vooruitgang".

Beide landen hechtten in de verklaring ook speciaal belang aan het respecteren van internationale verdragen die ,,agressie verbieden, alsook het schenden van grenzen, het veroveren van buitenlands gebied, elk dreigement of gebruik van geweld, en elke bemoeienis met de binnenlandse aangelegenheden van andere landen onder welk voorwendsel dan ook".
Tussen beide landen werd ook een uitbreiding van de bilaterale handelsbetrekkingen overeen gekomen. Er werd een langlopend programma voor economische samenwerking tot het jaar 2000 ondertekend.

De Sowjet-Unie was Joego-Slavië's belangrijkste handelspartner. In de im- en export tussen de beide landen werd jaarlijks tussen de 10 en 12 miljard gulden omgezet. Een obstakel in de handelsbetrekkingen vormde het feit dat Joego-Slavië aanzienlijk meer uitvoerde naar de Sowjet-Unie dan het in dat land verkocht. In 1987 bedroeg dat verschil circa 2,5 miljard gulden.
De Joegoslaven hadden Sowjet-premier Nikolaj Ryzjkow uitgenodigd te komen praten over hoe dit handelsoverschot kon worden weggewerkt.

(NRC/H'blad, De Volkskrant, NZZ, The Times, Financial Times, Le Monde, FAZ, Der Spiegel, Radio Free Europe).

INTERNATIONALE ZAKEN

UNESCO

FEDERICO MAYOR NIEUWE SECRETARIS-GENERAAL

De Spanjaard Federico Mayor Zaragoza is op 7 november 1987 voor een termijn van zes jaar gekozen als nieuwe directeur-generaal van de UNESCO, de VN-organisatie voor onderwijs, wetenschap en cultuur.

De 53-jarige biochemicus kreeg in de Algemene Vergadering van de organisatie in het hoofdkwartier in Parijs de steun van 143 afgevaardigde;] bij zeven tegenstemmen en twee onthoudingen. Mayor was op 17 oktober na langdurige en heftige debatten in de Uitvoerende Raad van de UNESCO met dertig stemmen voor en 20 stemmen tegen kandidaat gesteld voor de post van directeur-generaal als opvolger van de Senegalees Amadou Mahtar M'Bow, die het ambt al twee termijnen had bekleed en kandidaat was voor een derde termijn.

Voorgeschiedenis. Vertrek VS, Groot-Brittannië en Singapore uit UNESCO

De UNESCO beoogt als internationale organisatie de volkeren op het gebied van onderwijs, wetenschap en cultuur te laten samenwerken, maar de periode-M'Bow heeft uitsluitend tweedracht en haat gezaaid.
M'Bow beschuldigt het Westen daarvan de oorzaak te zijn en het Westen, de VS voorop, wijst de vinger naar M'Bow.

De ideologische vijandelijkheden begonnen met de discussies en conferenties over een Nieuwe wereldorde van informatie, in de ogen van Westerse regeringen een voorstel tot manipulatie en censuur van de pers.
Ook het handelen van M'Bow werd doelwit van kritiek. Hij bestuurde de UNESCO chaotisch, reisde op kosten van de organisatie (een dagvergoeding van 1000 gulden, naast een belastingvrij salaris van 66.000 gulden per maand, auto en woning vrij) de wereld af om campagne te voeren voor zijn herverkiezing en zijn kandidatuur voor de Nobelprijs, op het dak van het UNESCO-gebouw liet M'Bow een riante flat bouwen, hij gaf om stemmen te kopen kleine Afrikaanse landen grote beurzen en hij wijdde slechts 100 dagen per jaar aan het hoofdkwartier, de rest van de tijd reisde hij en verteerde veel geld. Kortom: ver ijten van nepotisme, zelfverheerlijking, de decadentie van de macht.
President Ronald Reagan kreeg genoeg van M'Bow en de VS verlieten op 31 december 1984 de UNESCO. Daarmee vertrok ook 25 procent van de begroting.
De Engelsen en Singapore volgden Amerika een jaar later en zo vertrok nog eens 5 procent van het budget. De UNESCO was een vleugellamme failliete organisatie geworden.
M'Bow probeerde nog een proces tegen de Verenigde Staten, maar creëerde een nieuw schandaal. Zijn Franse advocaat Karel Vasek constateerde chaos en tegenwerking van de directeur-generaal en nam ontslag, zeggend dat M'Bow absoluut niet tegen kritiek kon.
Ook de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Hans van den Broek, dreigde september 1986 in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de organisatie te verlaten als de omstreden directeur-generaal niet zou opstappen.
De Westerse wereld en ook veel ontwikkelingslanden slaakten een zucht van verlichting toen M'Bow op 6 oktober 1986 liet weten geen derde termijn te ambiëren.
M'Bow zag echter kans terug te keren op verzoek van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid als populair kandidaat van de ontwikkelingslanden en bij gebrek aan een sprekend alternatief.
De zwaarste concurrent van M'Bow voor de post van directeur-generaal was in eerste instantie de Pakistaan Yaqub Khan, een militair met diplomatieke allures. Hij was voor zijn land ambassadeur in Parijs, Moskou en Washington en minister van buitenlandse zaken. Een polospeler, die acht talen vloeiend spreekt.
Maar Khan is vooral de kandidaat van de VS en dat is voor een aantal Latijns-Amerikaanse landen reden genoeg vierkant tegen hem te zijn.
Khan's kandidatuur wordt gesteund door Nederland, Frankrijk en andere Westerse landen. Een andere en vermoedelijk goede kandidaat was de Spanjaard Federico Mayor Zaragoza, van 1978 tot 1981 plaatsvervangend directeur-generaal van de UNESCO, daarna minister van onderwijs in zijn land.

Een tiental Nobelprijswinnaars heeft de kandidatuur van de biochemicus Mayor gesteund, maar zijn kansen waren aanvankelijk gering, omdat vele landen vinden dat Azië aan de beurt is en het Westen traditioneel verdeeld stemt in dit soort kwesties van benoemingen op internationaal topniveau.
De andere kandidaten komen uit Joego-Slavië, Portugal, Indonesië, Jamaica, Bulgarije en Ecuador.

Stemmingen in Uitvoerende Rand over *kandidaatstelling*

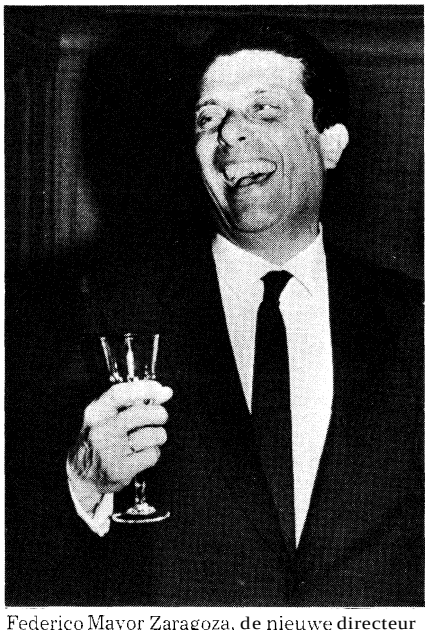
In de eerste helft van oktober 1987 hebben in de 51 leden tellende Uitvoerende Raad van de UNESCO vijf stemrondes plaatsgevonden over de voordracht aan de Algemene Vergadering van een kandidaat-directeur-generaal
In de eerste en de tweede ronde van deze stemmingen, op 7 en 8 oktober, kreeg M'Bow elke keer 18 van de 50 uitgebrachte stemmen De aanhang van Yaqub Khan ging van 16 naar 12 stemmen, cn die van Federico Mayor steeg van zes naar negen stemmen Op de Bulgaarse kandidaat Nikolai Todorow werden beide keren zes stemmen uitgebracht

Op 9 oktober maakte Yaqub Khan bekend, dat hij zich uit de race terugtrok. Hij drong er bij de Raad op aan steun te geven aan de best geplaatste kandidaat uit de Derde Wereld, waarop Frankrijk zijn steun voor Khan omzette in steun voor M'Bow. Dit kwam Frankrijk te staan op stevige kritiek uit de andere EG-lidstaten.
Op 13 oktober vond de derde stemronde plaats.
Hierin verwierf M'Bow 23 stemmen, Mayor 18, Todorow vijf. de Indonesiër Soedjatmoko drie en mevr. Sheila Solomon uit Jamaica, kandidaat gesteld door Trinidad en Tobago, één stem.
Bij de vierde stemronde op 14 oktober daalde de aanhang van M'Bow naar 21 stemmen, steeg die van Mayor naar 19 en kreeg Todorow vier stemmen.
Onder de regels van de UNESCO moet een vijfde stemronde de laatste zijn, waarin alleen gestemd kan worden over de twee kandidaten met de meeste stemmen. Al voor deze stemronde plaatsvond werd bekend, dat de leden van het Sowjet-blok in de Raad, die tot dan op Todorow hadden gestemd, steun zouden verlenen aan Mayor.
Toen dat duidelijk geworden was, trok M'Bow zich op 17 oktober terug als kandidaat.
Hij deed dit in een brief aan de Raad, waarin hij de Westerse landen ervan beschuldigde het proces van besluitvorming ,,verpest te hebben door te dreigen met uittreding en het niet betalen van contributie'' wanneer hij gekozen zou worden.
Door het opgeven van M'Bow was er voor de vijfde ronde nog één kandidaat over gebleven: Federico Mayor.
Op aandrang van de leden van de Raad uit de Derde Wereld werd de procedure nu zo gewijzigd, dat in de vijfde en laatste stemronde ook kon worden gestemd over één kandidaat. De vijfde stemronde vond plaats in de vroege ochtend van 18 oktober. Hierin werd Mayor door de Raad kandidaat gesteld met 30 tegen 20 stemmen.

Algemene *Vergadering*

De Algemene Vergadering van de UNESCO vond plaats van 20 oktober - 21 november 1987. Zoals in de aanhef gemeld, verkoos zij op 7 november Federico Mavor Zaragoza tot directeur-generaal.
Zijn ambtsperiode is ingegaan op 14 november.

Federico Mayor Zaragoza is op 27 januari 1934 te Barcelona geboren.
Hij heeft de reputatie een gematigd persoon te zijn met een speciaal talent om tegengestelde meningen met elkaar te verzoenen.
Mayor. een Catalaan die opvalt door zijn geraffinccrdc elegantie. spreekt e s schrijft vloeiend Frans en Engels en kent de UNESCO uitstekend. Van 1978 tot 1981 was hij een van de waarnemende directeuren-generaal naast M'Bow, bij wie hij later. in 1983, terugkeerde als speciaal adviseur.
Afgestudeerd aan de universiteit van Madrid in de farmacie werd Mayor in 1963 benoemd tot hoogleraar biochemie aan de universiteit van Grenada. waar hij van 1968 tot 1972 rector was.
In 1977 begon Mayor zich bezig te houden met de Spaanse politiek, als lid van de Unie van het democratisch centrum, de partij van de toenmalige premier Adolfo Suarez.
Van 1981 tot '82 fungeerde hij als minister van onderwijs in Spanje.
Op het ogenblik is hij lid van het Europees parlement voor de Spaanse conservatieven.
Vroegere collega's bij de UNESCO herinneren zich Mayor als een prettige man om mee samen te werken, een vredelievende figuur en een groot humanist.
In een rede die hij in 1984 hield in Californië zei Mayor al dat de terugkeer van de VS en Groot-Brittannie naar de UNESCO absoluut noodzakelijk zou zijn om de principes van universaliteit van de organisatie te herstellen.
Pogingen om een nieuw soort UNESCO zonder die landen te scheppen zou een ,,kettingreactie'' veroorzaken die het hele VN-systeem in gevaar zou brengen, zo waarschuwde hij toen.
Mayor streeft dan ook naar radicale hervormingen die moeten leiden tot een beter management van de UNESCO en het schrappen van nutteloze en geld verslindende projecten.
Mayor wil de bureaucratie bij de UNESCO vooral proberen te doorbreken door decentralisatie van UNESCO-functies naar niet-gouvernementele organisaties buiten het VN-systeem.

Federico Mavor Zaragoza, de nieuwe directeur generaal van UNESCO

Over het verdere verloop van de Algemene Vergadering van de UNESCO meldde het VN-Forum. een publicatie van de Nederlandse Vereniging voor de Verenigde Naties, in het nummer van april 1988 nog het volgende:

Het was orivermijdelijk dat de Algemene Vergadering (AV)van vorig najaar vooral beheerst werd door de kwestie van de opvolging van M'Bow.
Toch ontkwam de AV er niet aan lopende zaken af te handelen. Op een agenda die zo'n 100 punten omvatte, sprongen - naast de opvolgingskwestie - enkele andere zaken eruit: het begrotingstekort van de lopende periode 1986-87, het programma en de begroting voor 1988-89, de hervormingen en de voorbereiding op het derde Middellange Termijnplan (MLTP).

Terugblikkend is het interessant om te zien dat M'Bow, bij zijn presentatie van de ontwerp-begroting voor 88-89, deze voorgesteld had als een overgangsbegroting, omdat ze samenviel met de derde en laatste fase van het lopende tweede middellange-termijnplan.
Naar zijn opvatting bevatte de begroting een aantal nieuwigheden die goed van pas zouden komen bij het opzetten van het derde plan voor de middellange termijn (1984-1989).
Deze nieuwigheden hadden betrekking op een grotere gedetailleerdheid van de programma's, die uniek zou zijn voor de VN, op een nieuwe onderverdeling in functies en ,modaliteiten van actie'*) hetgeen tevens zou bijdragen tot een beter inzicht in de begroting, én op een grotere concentratie door het aantal subprogramma's terug te brengen naar 143.
Met deze aangepaste ontwerp-begroting was M'Bow vooruitgelopen op de discussies over hervormingen binnen de UNESCO. In de debatten ging dan ook bijzondere aandacht uit naar de noodzaak van een voortzetting van het hervormingsproces zoals dat in 1985 in gang was gezet.
De daarmee verband houdende veranderingen hadden betrekking op de stafomvang, de invoering van automatisering, evaluatie, decentralisatie en voorlichting.

Deze discussie sloot aan op de beraadslagingen over het zogenaamde derde MLTP, zeg maar het UNESCO-regeerakkoord voor de jaren 1990-1996. De voorbereidingen voor de opstelling van het plan waren al begonnen, want zoiets vraagt natuurlijk enige tijd.
Er bestond binnen de UNESCO nogal wat onvrede over de rol van die termijnplannen in

*) Een classificering naar modaliteiten van actie bestond reeds: studies en onderzoek, conferenties. publicaties, cursussen. studiebeurzen, subsidieverlening en het verlenen van diensten.
Aan deze indeling werd nu het onderscheid naar een achttal functies toegevoegd, naar gelang het beoogde doel van de programma's: bevordering van kennis; verzamelen, verspreiden en uitwisselen van informatie: normering; bewustmaking; scholing: beleidsvorming, planning en project-identificatie; deelneming in de uitvoering van activiteiten en lidstaten; en de programmering, coordinatie en evaluatie van programma-activiteiten.
Door de modaliteiten van actie te koppelen aan functies kon tegelijk een inzicht verkregen worden in de toewijzing van de middelen over de verschillende soorten activiteiten

het verleden. Deze zouden het pad geëffend hebben voor allerhande activiteiten, waardoor de UNESCO juist zo omstreden was geworden. Er was de lidstaten dus wel wat aan gelegen om ervoor te zorgen dat er duidelijke beleidslijnen voor de komende jaren zouden worden uitgestippeld.

De UNESCO had teveel aangepakt en was zodoende buiten haar boekje gegaan: dat had geleid tot overlapping van werkzaamheden met andere organisaties en ook tot .over-politisering'. het te vaak op de agenda plaatsen van .oneigenlijke' politieke onderwerpen die niet tot het werkterrein van de UNESCO zouden behoren
Al deze kritiek had zich toegespitst op onderwerpen als vrede en veiligheid. informatie (de befaamde ,Nieuwe Wereld Informatie- en Communicatieorde'), en kwesties van mensenrechten.
In de debatten werd dan ook aangedrongen op een afslanking van de werkzaamheden onder het motto ,doless, but better' en ,lower volume, higher quality'.
Ook Mayor wees op de noodzaak de inspanningen te concentreren op de essentiële doeleinden, op de ,kritieke massa', zoals hij het uitdrukte. Dat betekent dus het wegsnijden van al het overbodige.
Deze discussie zal nu de komende tijd worden voortgezet: op het hoofdkwartier en in de hoofdsteden.
Op de eerstvolgende Algemene Vergadering in 1989 wordt definitief beslist over de inhoudvan het derde MLTP. In die tussentijd moet door alle betrokkenen grondig worden nagedacht over een meer op hervorming toegesneden invulling van de plannen voor de jaren negentig.
Het verloop van de Algemene Vergadering lijkt eengunstig uitgangspunt te biedenvoor Mayor. Zijn eigen verkiezing is bepalend geweest voor die gang van zaken. Er was sprake van opluchting, zowel bij lidstaten als onder het UNESCO-personeel, over het vertrek van M'Bow. Dc komst van Mayor bood weer enig perspectief. ,Zonder haast, maar ook zonder vertraging zal ik het moderniseringsproces in beweging zetten dat we allen verwachten en willen', zo zegde hij toe bij zijn inhuldiging als directeur-generaal.
Hij sloot zich aan bij de pleidooien voor een concentratievan de inspanningen op een aantal wezenlijke doelstellingen.
Hij onderscheidde in dat verband een aantal vraagstukken die volgens hem - conform de UNESCO-constitutie- prioriteit verdienden: bevordering van het alfabetisme (in brede zin, dus naast lezen en schrijven ook leren omgaan met de moderne leermiddelen); bescherming van het milieu en het culturele erfgoed; wetenschappelijke en technologische samenwerking vooral ten dienste van de minst ontwikkelde landen en culturele ontwikkeling.
Over de financiële positie van de UNESCO zei hij: ,Ik meen dat het niet overdreven is te stellen dat nooit eerder in de geschiedenis van de UNESCO een directeur-generaal zijn ambtsperiode is begonnen met zulke ernstige budgettaire beperkingen'.
Hij wees erop dat de begroting door het vertrek van enkele lid-staten al gekort was met 30 procent en bovendien had de Algemene Vergadering ingestemd met een begrotingstekort van meer dan 12 miljoen dollar, zodat er sprake was van ,negatieve groei', en niet van nulgroei.
Dat tekort zou moeten worden opgevangen door bezuinigingsmaatregelen en een stroomlijning van het Secretariaat.

Om de gevolgen van koersschommelingen op te vangen zouden de lidstaten, zo was overeengekomen, voortaan hun contributie betalen deels in Franse francs *(55%)* en overigens in dollars. Ook drong hij aan op de instelling van een ,noodfonds'.
De elementen van ,eenheid in doelstelling, concentratie en terugkeer naar een gezonde begroting' beschouwde Mayor op zichzelf al onderdelen van het hervormingsproces.
Met de verkiezing van Mayor zijn de moeilijkheden voor de UNESCO niet achter de rug. Het is een misvatting te menen dat alle problemen waren opgehangen aan de persoon M'Bow. M'Bow heeft Mayor een fikse erfenis achtergelaten.
,Onze problemen zijn nooit opgehangen aan de persoon M'Bow. maar veeleer aan de structuur, de programma's en de begroting van de organisatie', aldus luidde het officiële Amerikaanse standpunt (dat gesteund wordt door de Britten). Er zal dus over een breed front hervormd moeten worden.
Veel zal daarbij afhangen van de inzet van Mayor zelf. Maar ook is een actieve betrokkenheid van de lidstaten een onmisbare voorwaarde voor een inspanning die niets minder behelst dan een ,wedergeboorte'.
Mayor heeft er inmiddels blijk van gegeven in te zien hoe belangrijk een onafhankelijk en gemotiveerd Secretariaat is, hoe de bevoegdheden van de bestuurlijke organen zich tot elkaar verhouden. hoe de begroting beperkingen oplegt aan de verlangens omtrent de taakstelling van de UNESCO. hoe een grotere concentratie van programma's een duidelijker prioriteitstelling bevordert, en hoe belangrijk het is op betrekkelijk korte termijn duidelijk te maken dat het menens is met het treffen van maatregelen.
De discussie over de uitvoering van hervormingen zal zich vermoedelijk toespitsen op de inhoud van het derde MLTP. Dat wordt de echte vuurproef.

VERENIGDE NATIES

ARCHIEF COMMISSIE OORLOGSMISDADEN OPENGESTELD

Op 23 november 1987 is het archief van de commissie oorlogsmisdaden van de Verenigde Naties in New York voor het algemene publiek opengesteld.
De eersten, die hiervan gebruik maakten, waren zes ambtenaren van het Amerikaanse ministerie van justitie.
Het archief werd in de periode 1943 - 1947 in Londen samengesteld door een speciale commissie en in 1948 aan de Verenigde Naties overgedragen.
De commissie heeft beschuldigingen over oorlogsmisdaden onderzocht, die zouden zijn gepleegd in dienst van Duitsland en Japan. Het archief bevat de namen van bijna 40.000 vermeende oorlogsmisdadigers, verdachten en getuigen.
Tot 23 november 1987 hadden slechts de regeringen van de 17 lidstaten van de commissie oorlogsmisdaden toegang tot het archief. Zij konden alleen de dossiers van specifiek genoemde individuen opvragen.
Sinds 23 november 1987 hebben regeringen vrijwel onbeperkt toegang tot het archief en kunnen ook individuele onderzoekers en instituten bij de VN-vertegenwoordiging van hun land een verzoek indienen om tot het archief te worden toegelaten.

Jarenlang was het bestaan van het archief vrijwel vergeten, totdat in maart 1986 het Joods Wereldcongres ontdekte, dat één van de dossiers betrekking had op Kurt Waldheim, van 1972 - 1982 secretaris-generaal van de Verenigde Naties en sinds 8 juni president van Oostenrijk (affaire-Waldheim pag. 393/2 e.v.,401/1 e.v. en 455/3 e.v. 1986 en pag. 9711 e.v. - 1988). Sindsdien hebben de Israëlische regering en joodse pressiegroepen een intensieve campagne gevoerd voor algemene openstelling van het archief, tot VN-secretal.is-geiieraal Javier Perez de Cuellar daartoe op 9 november 1987 toestemming gaf.

Vermiste stukken teruggevonden

Ambtenaren van de VN hebben het grootste deel van 463 dossiers over oorlogsmidaden, die op 8 december 1987 vermist bleken te zijn, weer achterhaald, zo bleek op 11 december.
De meeste stukken zaten in ongemerkte dozen die in andere VN-archieven zouden zijn terechtgekomen.
Archivarissen ontdekten al in de zomer van 1986 dat er stukken ontbraken, maar gaven dit niet door aan hogere instanties.
Pas op 8 december 1987 kwam de zaak in de openbaarheid toen een journalist van de New York Post als eerste particulier toegang kreeg tot het archief.
De dossiers zijn waarschijnlijk aan het eind van de jaren veertig weggeraakt toen ze werden geïnventariseerd.

Eén van de vermiste archiefstukken, het dossier van Gestapo-chef Heinrich Himmler, blijkt in 1946 naar Neurenberg te zijn gestuurd voor het proces van de geallieerden tegen nazi-misdadigers. Waarschijnlijk ligt het sinds die tijd in het stadsarchief van Neurenberg.

Secretaris-generaal Perez de Cuellar, die zei ,,geschokten pijnlijk verrast'' te zijn, gelastte een onderzoek naar het onbreken van de dossiers. Op 11 december meldde assistent secretaris-generaal Richard Foran - de Canadese VN-functionaris die dit onderzoek uitvoerde - in een vijf pagina's tellend rapport dat nu alle dossiers, op acht na, terecht zijn.
Twee van de acht zijn afkomstig uit de Verenigde Staten, de overige uit Polen.
Over wie en wat deze dossiers gaan is niet bekend.
Foran zei dat over de ontbrekende dossiers inlichtingen zijn gevraagd aan de VS, Polen en aan de beheerders van de archieven over de processen in Neurenberg in het Internationaal Gerechtshof in Den Haag.
Uit een eerder verschenen rapport was al gebleken dat de veiligheidsmaatregelen bij het VN-archief ontoereikend waren.

WHO

MINISTERIËLE CONFERENTIE OVER AIDS

Op 27 en 28 januari 1988 heeft in Londen een door de Wereld Gezondheidsorganisatie WHO georganiseerde internationale conferentie op ministerieel niveau plaatsgevonden, die was gewijd aan de ziekte AIDS.
Van de Nederlandse delegatie naar deze conferentie maakte o.m. deel uit Hans Moerkerk, secretaris van de Nationale Commissie AIDS Bestrijding.
In het *NRCIH-blad* van 3 februari heeft Hans Moerkerk verslag uitgebracht over de conferentie. Aan dit verslag is het volgende ontleend:

Op een conferentie waar ministers van volksgezondheid uit 148 landen bijeen zijn. is het onmogelijk de politiek buiten de deur te houden. Dit is tijdens de internationale AIDS-conferentie in Londen, op een steenworp afstand van Westminster Abbey, duidelijk gebleken
Het begon al met de openingstoespraak van prinses Ann, die eigenhandig een aantal veranderingen had aangebracht in de door de Britse secretary of state for health geschreven speech. Door het moraliserende karakter van deze veranderingen rees even de vraag of het Britse Koninklijk Huis soms de trendsetter van een repressieve aanpak van het AIDS-probleem wil worden.
Er waren ook diverse ministers die AIDS in een politiek kader plaatsten, zoals die van Bulgarije, die nog in de veronderstelling verkeert dat echte socialisten zo gezond van geest en lichaam zijn dat AIDS aan hen voorbij zal gaan. Of die van China, die fijntjes herinnerde aan de beroemde Muur, vroeger zo effectief om schadelijke invloeden van buiten te weren.
En het Vaticaan plaatste ‚de straf van boven' in historisch perspectief en kwalificeerde en passant het condoom nog even als een immoreel hulpmiddel.
Ondanks deze kleine wanklanken kan men het resultaat van de conferentie, zoals dat in de slotverklaring werd geconcretiseerd, een succes noemen. Een succes dat vooral te danken is aan de grote inspanning van de Wereld Gezondheid~Organisatie (WHO) om met een bruikbaar document uit de bus te komen.

Slotverklaring

Vijf hoofdpunten van de slotverklaring van de conferentie verdienen vermelding.
Ten eerste beschouwt men AIDS primair als een volksgezondheids-probleem.
Verder wordt het non-discriminatie beginsel uitdrukkelijk genoemd.
Ten derde acht men het noodzakelijk om alle betrokkenen, inclusief risicogroepen en patiënten, bij de uitvoering van preventie-activiteiten te betrekken.
Als vierde hoofdpunt worden de media als belangrijk communicatiemiddel gebruikt voor zakelijke en niet-moraliserende informatieoverdracht.
Ten slotte krijgt de zogenoemde ‚global strategy' van de WHO ondersteuning hetgeen vooral voor Derde-wereld landen de mogelijkheden van effectieve bestrijding vergroot.
Met dit programma schaarden de 148 landen zich achter de uitspraken van de Raad van Ministers van de EG (15 mei 1987) en de Raad van Europa (26 november 1987) en zo zal de ‚verklaring van Londen' van 1988 zonder bezwaar kunnen worden aanvaard in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.
Dat neemt niet weg dat theorie en praktijk kunnen botsen, zoals bleek uit het voornemen van de EG om toe te laten Europese ambtenaren te gaan testen. Ook onze nationaie trots Philips bleek zich. even, weinig aan te trekken van alle mooie uitgangspunten.
En hoewel restricties in het internationaal reizigersverkeer in deze conferentie weinig bijval kregen, zullen Oostblok-landen, de Verenigde Staten en een aantal Aziatische landen hun eerder bekend geworden plannen op dit gebied rustig doorzetten.
Ook is het onwaarschijnlijk dat seropositieven in de werksfeer niet zullen u-orden uitgesloten. In sommige landen, waaronder Groot-Brittannië. is het ongevraagd testen intussen al routine geworden.
De praktijk zal zich ook weinig gelegen laten liggen aan de verheven uitspraken die de Londense conferentie heeft gedaan over mensenrechten en menselijke waarden, begrippen die op allerlei manieren kunnen worden geïnterpreteerd
Arabische landen bijvoorbeeld verklaarden bij herhaling dat de Islam de mogelijkheid biedt om aan het begrip discriminatie een geheel andere inhoud te geven dan in de Westerse wereld gebruikelijk is.
Ondanks de grote eendracht die in Londen werd gedemonstreerd mag men daarom van de conferentie op korte termijn niet te veel effect verwachten.
Op lange termijn daarentegen biedt het resultaat van de conferentie uitzicht op een weloverwogen en rustige aanpak van het AIDS-probleem.
Bij veel landen is nu wellicht een begin gemaakt met een leerproces dat AIDS-bestrijding zich op de ziekte dient te richten en niet op de slachtoffers; dat AIDS geen onderscheid maakt tussen ras, leeftijd, geslacht, leefstijl of seksuele voorkeur; en dat AIDS niet louter met de wet in de hand kan worden uitgeroeid. De bestrijding van de ziekte zal ook een moeizaam proces van educatieve acties moeten doormaken.
Het besef dat dit mogelijk is, werd tijdens de conferentie duidelijk gedemonstreerd. De intensieve wijze waarop prostituées in Nairobi tot condoomgebruik worden gebracht en de goed georganiseerde wijze waarop in Oeganda in korte tijd een infrastructuur is opgezet die effectieve beïnvloeding van de bevolking mogelijk maakt - het moeten voor veel Derde-wereld landen eye-openers zijn geweest.
Natuurlijk stonden Nederland, Denemarken en Noorwegen in de belangstelling.
Deze landen zijn vroeg begonnen met goed opgezette preventieprogramma's en dus in staat de eerste positieve resultaten te melden. Hierbij gevoegd de onconventionele methoden, zoals het verstrekken van schone spuiten (een voorbeeld dat nu eindelijk in New York wordt gevolgd) en de aandacht is snel getrokken.
Maar een waarschuwing is hier niet misplaatst: pas tegen 1990 zal Nederland in staat zijn vast te stellen of al die activiteiten, vooral gericht op risicogroepen, hebben geleid tot een daling van de nu nog gestaag stijgende curve.
De toespraak van staatssecretaris Dees was terecht rustig van toon en wars van juichkreten. Ook de nadruk op een internationale aanpak gaf al aan dat Nederland geenszins de pretentie heeft de ziekte alléén te gaan bestrijden.

Het pleidooi van Dees om AIDS met open ogen tegemoet te treden en zijn waardering voor de positieve steun van Nederlandse homoseksuelen bij de AIDS-bestrijding, kregen daarmee een zakelijk tintje dat respect afdwong.
Dat steekt gunstig af tegen de onmacht die bijvoorbeeld onze Zuiderburen bevangt zodra het over AIDS gaat, en tegen de behoedzaamheid waarmee de Westduitse regering moet opereren om de op hol geslagen ‚lands'-regering van Beieren in toom te houden, of tegen de bekrompen houding van de Zweden die alleen nog maar kunnen denken in termen van de wet.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

DEBAT TWEEDE KAMER OVER UNESCO. LUBBERS GEEFT UNESCO TWEE JAAR VOOR HERVORMING

De UNESCO krijgt van Nederland twee jaar de tijd om de ook door Nederland bepleite hervormingen in eigen kring door te voeren.
Die ruimere tijd alvorens uit te maken of Nederland zijn lidmaatschap handhaaft is een bewijs van goed vertrouwen in de nieuwe directeur-generaal van de UNESCO, Federico Mayor.
Premier Lubbers gaf dit op 20 okt. 1987 in de Tweede riamer te kennen ais waarnemend minister van buitenlandse zaken, van onderwijs en van cultuur.
Op initiatief van TK-lid A.P.W. Melkert (PvdA) werd toen een spoeddebat gehouden over de Nederlandse opstelling tegenover de UNESCO.
Minister Brinkman van WVC sprak op 21 okt. in zijn toespraak tot de Algemene Vergadering van de UNESCO zijn tevredenheid uit over de nominatie van Mayor, na het dertienjarige bewind van M'Bow.
Na de installatie van M'Bow op 14 nov. heeft Nederland Mayor schriftelijk van zijn wensen op de hoogte gebracht.
In het TK-debat van 20 okt. sprak premier Lubbers over: ,,geen politieke eenzijdigheid, een effectief management, een doorzichtige begroting en een op kwaliteit gericht personeelsbeleid".

De conclusie van Melkert dat voor de UNESCO ,,dus de kogel door de kerk en dus het mes van tafel is" voor het Nederlandse lidmaatschap, in tegenstelling tot eerdere uitlatingen van minister van buitenlandse zaken Van den Broek, ging Lubbers evenwel iets te ver.
Volgens Lubbers heeft ook Van den Broek niet te vroeg met juichkreten willen komen. Eerst moeten de gewenste hervormingen enigermate in zicht komen, alvorens het Nederlandse dreigernent de UNESCO de rug toe te keren van tafel is. Van den Broek heeft niet op de man maar op de organisatie gespeeld, aldus Lubbers.
De premier erkende de grote huiver die Nederland heeft gekweld over de herverkiezing van M'Bow die tot 17 okt. een reële mogelijkheid was: ,,Herverkiezing van M'Bow zou de UNESCO verder in het slop hebben geholpen."
VVD-woordvoerder F. Bolkestein gaf in het spoeddebatje onverbloemd blijk van innige tevredenheid over het aanstaande vertrek van M'Bow.

,,Het is goed dat hij is verdwenen, M'Bow heeft zijn laatste tango in Parijs gedanst. Hij beschouwde de UNESCO als een Afrikaans dorp waarvan hijzelf stamhoofd was. De UNESCO is de afgelopen twintig jaar doordrenkt geweest van anti-westers beleid, dat moet nu eens veranderen."
Lubbers toonde zich niet ongevoelig voor de suggestie van PvdA-er J.P. Pronk om een constructie te bestuderen die het onmogelijk moet maken dat iemand na een periode van vijf of zes jaar nog eens kan worden herkozen in dergelijke functies.

MINISTER VAN DEN BROEK OVER DOOR ISRAËL BEZETTE GEBIEDEN

Minister Van den Broek van buitenlandse zaken heeft op 1 febr. 1988 een brief aan de Tweede Kamer gezonden, waarin hij de visie van de regering uiteenzet op de situatie in de door Israël bezette gebieden (Westelijke Jordaanoever en Gazastrook), i.h.b. op het oplaaiende Palestijnse verzet tegen de Israëlische bezetting (pag. 17 e.v. en 33 e.v.-1988).

Het volgende is uit deze brief geciteerd:

De regering is verontrust over de recente gewelddadige ontwikkelingen in deze gebieden, waarvan naar haar opvatting de diepere oorzaak is gelegen in het ontbreken van perspectief op een politieke oplossing van het Arabisch-Israëlische conflict. De regering is van mening dat een vreedzame oplossing daarvan thans meer dan ooit geboden is.
De uitgangspunten van het Nederlandse beleid blijven de erkenning van het bestaansrecht van Israël binnen veilige en erkende grenzen enerzijds en die van de legitieme rechten van het Palestijnse volk anderzijds. Deze uitgangspunten zijn ook in EPS–kader vastgelegd in de verklaring van Venetië. De regering blijft het gebruik van geweld afwijzen. Zij meent dat alleen aanvaarding door alle betrokken partijen van de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad zal kunnen leiden tot onderhandelingen, die kunnen leiden tot de zo noodzakelijke politieke oplossing.
De regering onderschrijft de conclusie uit het rapport van de Secretaris-Generaal van de VN aan de Veiligheidsraad van 21 januari jl. dat een hernieuwde inspanning van de internationale gemeenschap dringend nodig is om een effectief onderhandelingsproces te bevorderen. Met de Twaalf. steunt zij het streven naar een internationale vredesconferentie voor het Midden-Oosten, die uitzicht kan bieden op de noodzakelijke onderhandelingen tussen de rechtstreeks betrokken partijen Zij zal zich hiervoor blijven inspannen.
Wat de bezette gebieden betreft, heeft de regering steeds de opvatting gehuldigd dat de bepalingen van het Haagse landoorlogreglement van 1907 en van de Vierde Geneefse Conventie van 1949 van toepassing zijn. Het Israëlische standpunt is dat men formeel de toepassing van de Vierde Geneefse Conventie op de bezette gebieden niet aanvaardt. maar wel be eid is om ,,de facto" te handelen in overeenstemming met de humanitaire bepalingen van de Conventie. De Veiligheidsraad van de VN heeft sinds 1967 in vele resoluties bevestigd dat de Vierde Geneefse Conventie van toepassing is op de door Israël bezette gcbicdcn. De regering onderschrijft deze opvatting en heeft recentelijk nog een beroep gedaan op Israël om deze conventie te aanvaarden en na te leven.
Bij het bedwingen van de onlusten zijn reeds 34 doden onder de Palestijnen gevallen en vele honderden gewonden. Er werden ongeveer 1750 arrestaties verricht. Het harde optreden van de Israëlische militairen bij het herstellen van de orde, waarbij geschoten werd op stenengooiende betogers en ook vrouwen en jonge kinderen werden getroffen, heeft internationaal kritiek uitgelokt.
Zoals bekend, heeft de regering zowel bilateraal als in EPS verband tegenover de Israëlische regering haar verontrusting uitgesproken over de recente ontwikkelingen in de bezette gebieden. Na de gemeenschappelijke demarche van de Twaalf van 18 december jl. heb ik naar aanleiding van de aanhoudende onlusten, en in overeenstemming met de unanieme oproep van de Veiligheidsraad van 5 januari jl., op 6 januari de Israelische regering door tussenkomst van haar ambassadeur verzocht terug te komen op haar besluit een aantal Palestijnen te deporteren en aangedrongen op meer terughoudendheid in het militairc optrcdcn. Een zelfde verzoek is op 12 januari door de Twaalf gedaan.

Op 13 januari ging Israël niettemin over tot uitzetting van een viertal Palestijnen naar Libanon. Nederland ondersteunt resolutie 608 van de Veiligheidsraad van 14 januari, waarin deze maatregel werd afgekeurd en op Israël een nieuw beroep werd gedaan van verdere deportaties af te zien. Intussen duren de onlusten voort.
De regering is van mening dat thans als eerste stap beeindiging over en weer van de gewelddadigheden geboden is. Zij verwelkomt in dit verband het voorstel van president Muharak om tot een afkoelingsperiode te komen. De regering doet een beroep op alle betrokken partijen om mede te werken aan maatregelen, die kunnen leiden tot een verbetering van de situatie op de korte termijn en daarmede tevens een gunstig klimaat kunnen scheppen voor de zo noodzakelijke vredesonderhandelingen.
De regering zal zich intussen blijven inzetten voor een verbetering van de levensomstandigheden in de bezette gebieden. Zij heeft met belangstelling kennis genomen van de voorstellen in het rapport van de SGVN om de activiteiten van UNRWA in de bezette gebieden uit te breiden. Nederland. dat één van de belangrijke donoren van UNRWA is. heeft reeds toegezegd nieuwe concrete verzoeken tot verlenging van noodhulp ten behoeve van de Palestijnse vluchtelingen in welwillende overweging te zullen nemen.
Ook zal Nederland zich blijven inspannen voor de economische ontwikkeling en emancipatie van de bezette gebieden. Met de Europese Commissie is in beginsel overeengekomen dat Nederland. zodra de situatie zulks weer zal toelaten, een nieuwe technische missie naar de Gazastrook zal zenden ter bevordering van rechtstreekse exporten van met name citrusvruchten naar de Arabische en Europese markten.
Hoewel zulke inspanningen gericht op verbetering van de levensomstandigheden in de bezette gebieden nodig zijn en het vredesproces kunnen bevorderen, wil de regering er nogmaals op wijzen dat naar haar opvatting een politieke regeling een duurzame oplossing zal kunnen brengen.

VOORGENOMEN BEZOEK PREMIER LUBBERS EN MINISTER VAN DEN BROEK AAN ISRAËL UITGESTELD

Op 13 april heeft de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) een mededeling doen uitgaan, waaruit bleek. dat een voorgenomen bezoek van premier Lubbers en minister Van den Broek aan Israël voorlopig niet zou plaatsvinden.
De mededeling van de RVD luidde aldus:

Wegens afwezigheid van de Israëlische minister van Buitenlandse Zaken op de oorspronkelijk gereserveerde bezoekdata in de derde w ek van mei heeft de Israëlische regering voorgesteld, het bezoek van minister-president Lubbers en minister Van den Broek aan Israël te verschuiven naar 29-31 mei
Aan de Israëlische regering is medegedeeld dat deze nieuwe data niet conveniëren wegens verhindering van de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken.
Gegeven de omstandigheden is van Nederlandse zijde aan de Israëlische regering voorgesteld, in gezamenlijk overleg te zoeken naar een ander geschikt tijdstip, dat zodanig zal worden gekozen dat het bezoek optimaal kan bijdragen aan de wederzijds beoogde versterking van de bestaande betrekkingen tussen Nederland en Israël

In de derde week van mei brengt de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Shimon Peres een onverwacht bezoek aan Washington.
Op de door Israël voorgestelde nieuwe data is minister Van den Broek in New York.
Premier Lubbers was uitgenodigd om in mei 1988 naar Israël te komen en daar de viering van het 40-jarige bestaan van de staat Israël mee te maken door – toen nog – premier Shimon Peres, toen deze op 19 en 20 jan. 1986 in Den Haag was (pag. 333/1-1987).
De huidige Israëlische premier Shamir, tevens aanvoerder van de Likoedpartij, en de socialistische minister van buitenlandse zaken Peres verschillen ernstig van mening over de aanpak van de onlusten in de bezette gebieden (pag. 17 e.v.- en 33 e.v.-1988) en ook over de wenselijkheid van een vredesregeling alsmede de manier, waarop die tot stand gebracht moet worden.
De Nederlandse bewindslieden waren stellig van plan beide genoemde kwesties aan de orde te stellen tijdens hun bezoek aan Israël, maar dan wel, gezien de verdeeldheid in de Israëlische regering, bij zowel de premier als de minister van buitenlandse zaken.

INSTEMMING VAN TWEEDE KAMER MET INF-CONTROLEVERDRAGEN

Het was geen spannend debat, maar het had wel enige historische waarde: hoogstwaarschijnlijk voor de laatste maal boog de Tweede Kamer zich op 16 maart over 'de plaatsing van kruisraketten in Nederland'.
De Kamer stemde unaniem in met een serie van drie verdragen die Nederland met de Sowjet-Unie zal sluiten. Daarmee kan het hoofdstuk kruisvluchtwapens worden afgesloten.
Alleen in theorie kan de Amerikaanse

Senaat roet in het eten gooien door het Amerikaans-Russische INF-verdrag over de verwijdering van middellange afstandswapens uit Europa niet te ratificeren. Maar daar houdt niemand rekening mee.

De Kamerleden gingen in het laatste debatje maar niet meer al te diep in op de vraag 'aan wie het nu te danken is dat de kruisraketten er in Nederland toch niet zijn gekomen' Hooguit waren er enkele pesterijtjes over en weer
Het PvdA-Kamerlid Van Traa wil dat minister Van Eekelen van defensie een herdenkingsbordje bij de vliegbasis Woensdrecht plaatst. ,,Hier kwamen géén kruisraketten".
De CDA-er Frinking zal de kosten van zo'n gedenkplaatje echter rrsoluut van dc begroting van defensie schrappen
En het VVD-Kamerlid Ploeg liet nog maar eens weten: ,,Het INF-verdrag is er gekomen dankzij de solidariteit binnen de NAVO en niet via eenzijdige ontwapeningsmaatregelen die sommige andere partijen wilden". Van Traa ging rr maar niet meer op in.
De Kamer sloot met het debat een periode van tien jaar af waarin de plaatsing van kruisvluchtwapens regelmatig op de agenda stond.
De naam van het tijdens de niassale vredesmarsen vervloekte wapen viel waarschijnlijk voor het eerst in 1978 in het Nederlandse parlement, een jaar vóór het omstreden NAVO-dubbelbesluit (plaatsen en praten).
Eind 1978 kwam in een vergadering van dc defensiecommissie het probleem van de '*German launched cruse missiles*' aan de orde. de in K'est-Duitsland op te stellen Amerikaanse kruisraketten
De drie verdragen met de Sowjet-Unie waarmee de discussie in het Nederlandse parlement nu is afgerond. vloeien voort uit het INF-verdrag.
Nederland maakt het via deze overeenkomsten mogelijk dat Russische inspecteurs. als ze dat willen, naar de vliegbasis Woensdrecht komen om te controleren of het INF-verdrag wordt nageleefd. Dertien jaar lang verplichten de plaatsingslanden. zowel in Oost als West. zich tot het toelaten van dergelijke controles.
Een eventuele inspectie door de Sowjet-Unie wordt in de verdragen tot in de kleinste details geregeld om op voorhand elk meningsverschil uit te bannen.
Een Russische inspectieploeg moet een controle van Woensdrecht melden bij de Verenigde Staten en vervolgens per vliegtuig op Schiphol landen. De begeleiding van de Russen is in handen een '*in-country escort*', een ploeg van ongeveer tien Amerikanen waaraan drie of vier Nederlandse ambtenaren zijn toegevoegd.
Vastgelegd is dat de Russen in Nederland per bus naar Woensdrecht reizen Nederlandse ambtenaren moeten er voor zorgen dat de Sowjet-inspecteurs na landing op Schiphol 'binnen negen uur' op Woensdrecht staan. Dar is ondanks de file-problemen voor ons land niet te krap. Maar deze merkwaardig lange tijdsduur is waarschijnlijk letterlijk overgenomen uit de soortgelijke inspectieverdragen die grotere landen moeten afsluiten. ,,Er is in elk geval tijd genoeg om even langs de bollenvelden te rijden", merkte het GPV-Kamerlid Schutte op 16 maart op.
De inspectieperiode duurt 24 uur. Desgevraagd mogen inspectieteams daar acht uur aan vastplakken.
Minister Van Eekelen (defensie) deelde op 16 maart alvast mee dat journalisten een eventuele inspectie niet mogen bijwonen. Dat zou het werk van het team kunnen belemmeren. Pers en publiek worden wel tijdig op de hoogte gebracht van een eventuele komst van de Russen.
De VVD zit een beetje in de inaag met de vraag wat de Russen nu allemaal mogen bekijken op Woensdrecht.
Wat de nieuwe toekomst is voor de basis is nu nog niet duidelijk, Er bestaat een plan om de voor. de opslag van kruisraketten gebouwde bunkers te bestemmen tot commandocentrum voor de luchtverdediging van de havens Rotterdam en Antwerpen
Ploeg is bezorgd dat Sowjet-militairen maar al te graag een blik werpen op de communicatieapparatuur die daar dan moet worden geplaatst.
Minister Van Eekelen vindt dat niet zo'n probleein: ,,Dan zal men die apparatuur moeten afdekken. Bovendien mag het inspectieteam volgens het verdrag alleen bekijken of er inderdaad geen kruisraketten liggen en verder niks"
De overeenkomsten waarmee de Sowjet-Unie bepaalde rechten krijgt op Nederlands grondgebied, betekenen op geen enkele manier een inbreuk op de soevereiniteit van ons land, benadrukte minister Van den Broek van buitenlandse zaken in het debat. Nederland sluit die verdragen vrijwillig, de positie van de inspecteurs is vergelijkbaar met die van buitenlandse diplomaten in ons land, luidt zijn redencring.
Wat dat betreft gaf het verdrag met de Verenigde Staten. waarin de plaatsing van kruisraketten werd geregeld. grotere grondwettelijke problemen. Toen werd afstand gedaan van het Nederlands bcslissingsrecht om bepaalde \\apens op zijn grondgebied wel of niet in te zetten.
Dat laatste omstreden verdrag kan worden opgezegd na de ratificatievan het INF-akkoord in de Amerikaanse Senaat.
Dr Amerikaanse militairen op Woensdrecht gaan volgens minister Van Eekelen in september van 1988 naar huis. Waarna de Russen mogen komen als ze dat willen.
Ploeg had op 16 maart nog een waarschuwing op zak ,,Moge de aanwezigheid in Nederland van Russische militairen in uniform beperkt blijven tot deze inspecteurs"

BEZOEK MINISTER VAN DEN BROEK AAN BULGARIJE

Op 8 en 9 maart heeft minister Van den Broek van buitenlandse zaken een bezoek gebracht aan Bulgarije.
Het bezoek was onderdeel van een reeks bezoeken van de Nederlandse minister aan Oosteuropese landen. Eraan voorafgegaan waren eind aug.-begin sept. 1987 visites aan Polen en Hongarije (pag. 122/2 e.v.-1988), terwijl in de tweede helft van april 1988 nog een bezoek aan Tsjechoslowakije zou volgen.
In Sofia heeft minister Van den Broek besprekingen gevoerd met zijn Bulgaarse collega Petar Mladenotv. In de besprekingen werd duidelijk, dat de Bulgaarse regering iedere vorm van modernisering van de na het INF-akkoord resterende kernwapens van de NAVO afwijst.
Ook bleek de Bulgaarse regering zich gestoten te hebben aan de toon van de verklaring van de NAVO-topconferentie van 2 en 3 maart (pag. 145 e.v.-1988, verklaring pag. 147/3 e.v.-1988).In die verklaring sprak de NAVO over onevenwichtigheden in de conventionele bewapening in Europa en werd van het Warschaupact verlangd, dat het tienduizenden aanvalswapens, vooral tanks en artillerie, zou verwijderen.

De Bulgaarse regering liet wel weten de intentie te hebben het pad van wapenvermindering in Europa te blijven volgen

Nederland heeft er bij de besprekingen in Sofia op gewezen dat de NAVO een minimum aan defensie-middelen op peil moet houden en dat dat in het Warschaupact, zij het met een minder grote openheid. ook gebeurt. Dat laatste werd volgens minister Van den Broek niet door de Bulgaren weersproken.
Zij verheugen zich over het feit dat binnen het Warschaupact meer consultaties worden gehouden en standpunten worden afgestemd.
De Bulgaren verwachten dat het proces van wapenoerniindering zal worden voortgezet en vroegen Nederland er binnen de NAVO aan te werken dat dat proces niet wordt verstoord,
Van den Broek wees zijn Bulgaarse collega erop dat Nederland in Wenen bij de Conventionele Stabiliteits Besprekingen (CST) de vermindering van lanceerbuizen voor nucleaire artillerie wil inbrengen.
Op de eerste dag van het bezoek hebben de twee ministers een verdrag ondertekend voor de bescherming van investeringen
Zij besloten ook om onderhandelingen te beginnen over een verdrag dat dubbele belastingheffing uitsluit. Bulgarije ziet graag dat Nederlandse bedrijven daar investeren. De behoefte aan inwisselbare valuta is groot.
Minister Van den Broek kreeg uit de eerste gesprekken de indruk dat Bulgarije druk bezig is met economische hervormingen en decentralisatie van verantwoordelijkheden. Nu de staat zich in ruimere mate terugtrekt uit het bestieren van de economie is de behoefte aan samenwerking met andere landen vooral uit West-Europa. groter.
Minister Mladenow hield een pleidooi voor het verder openstellen van de grenzen van de EG voor Bulgaarse produkten
Klachten waren er van de kant van de Bulgaren over de culturele betrekkingen. Zij vinden dat er te weinig mogelijkheden zijn. Minister Van den Broek antwoordde dat er in Nederland wordt bezuinigd en dat drie ministeries de internationale culturele betrekkingen behartigen Hij heeft de Bulgaren toegezegd om bij terugkeer in Nederland te zien of de culturele betrekkingen hergewaardeerd kunnen worden.
Bij het onderhoud heeft minister Van den Broek ook over de schending van de rechten van de Turkse minderheid in Bulgarije gesproken. (zie hierover pag. 407/2 e.v -1985). Beide ministers zagen het als positief dat aan de vooravond van de eind februari gehouden Balkan-conferentie Turkije en Bulgarije hebben besloten om in een aparte werkgroep het lot van de Turkse minderheid. die eind 1984 verregaand in haar vrijheid werd beknot. te gaan verlichten.

MINISTER VAN DEN BROEK IN ATHENE

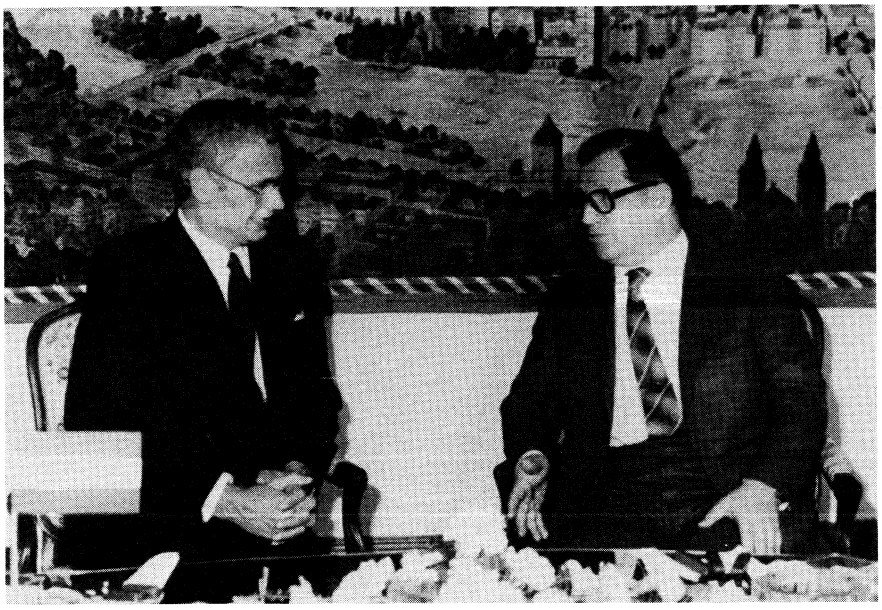
Aansluitend aan zijn bezoek in Bulgarije heeft minister Van den Broek de 10de maart doorgebracht in Athene, waar hij gesprekken voerde met premier Papandreou en met de Griekse plaatsvervangende minister van buitenlandse zaken Karolos Papoulias.

De rijkere landen van de NAVO zullen onder ogen moeten zien dat bondgenoten als Griekenland moeite hebben met de financiering van hun defensie-inspanningen. Daarom is Nederland bereid om aan Griekenland Northrop-F5-vliegtuigen te leveren tegen een niet te hoge prijs.
De inspanningen aan de zuidflank van de NAVO zijn van strategisch groot belang en de toenadering die Griekenland en Turkije onlangs hebben gezocht heeft een positieve uitstraling op NAVO en EG.

Dat zei minister Van den Broek na zijn onderhoud met de Griekse premier Papandreou.
Van den Broek verwacht dat het Griekse kabinet binnen enkele maanden een beslissing zal nemen over de aankoop van vier Nederlandse M-fregatten. Hij kon niet zeggen of dat een positieve beslissing wordt.
Griekse waarnemers wijzen op de hoge kosten van de aanschaf, die anderhalf miljard gulden zouden belopen. Zij menen dat het verbeterde klimaat in de relatie tussen Griekenland en Turkije de Griekse regering zou kunnen bewegen om van de order af te zien.
Zou het tussen Griekenland en Turkije vorig jaar tot oorlogshandelingen zijn gekomen dan was de ontwikkeling van de twee landen tientallen jaren achteropgeraakt, aldus minister Van den Broek.
Na de moedige stap tot toenadering in Davos enkele weken eerder tussen de Griekse en Turkse premiers zal er nog een lange weg nodig zijn voor de dialoog. Van den Broek meent dat de andere landen van de NAVO die ontwikkeling tussen Griekenland en Turkije moeten steunen.
Griekenland wordt in de tweede helft van dit jaar voorzitter van de EG. In zijn gesprek met premier Papandreou sprak minister Van den Broek de hoop uit dat Griekenland als voorzitter uitvoering geeft aan de beslissingen van de succesvolle EG-top van februari (pag. 113 e.v.-1988).
Nu in Brussel oplossingen zijn gevonden voor de versterking van de structuurfondsen voor de ontwikkeling van de armere streken van de EG. kan ook Griekenland zich meer inzetten voor de voltooiing van de interne markt tegen 1992.
Ook de voortzetting van de contacten die zijn gelegd op de eerste Balkanconferentie tussen zes Balkanstaten eind februari in Belgrado kan de Griekse economie stimuleren en zorgen voor een grotere stabiliteit in de regio aldus minister Van den Broek.
Bilaterale kwesties met Nederland ziin er nauwelijks. Nederland heeft de landingsrechten van de KLM in Thessaloniki ter sprake gebracht, die vorig jaar aan de Nederlandse luchtvaartmaatschappij werden ontnomen. Minister Van den Broek verwacht dat er een oplossing voor het geschil komt nu aan de Griekse maatschappij Olympic Airways nieuwe voorstellen zijn gedaan.
Binnen niet al te lange tijd zullen de ministers van verkeer van de twee landen elkaar ontmoeten om over de landingsrechten van de KLM verder te onderhandelen.

Griekenland wil lid worden van de Westeuropese Unie (WEU),het politieke samenwerkingsverband van de zes eerste EG-lidstaten samen met het Verenigd Koninkrijk. Maar in het gesprek dat minister Van den Broek, de huidige voorzitter van de WEU, met plaatsvervangend minister Papoulias had, werd niet gerept over het 'platform' van de WEU dat in oktober vorig jaar in Den Haag werd aangenomen (pag. 81113 e.v.-1987).

Daarin zeggen de zeven Westeuropese landen dat een mengeling van nucleaire en conventionele wapens nodig is voor de verdediging van Europa.
Wil een land toetreden tot de WEU. hetgeen alleen op uitnodiging van de zeven kan gebeuren. dan zal het zich achter dit platform moeten opstellen.
Griekenland neemt een uitzonderingspositie in als het om nucleaire wapens gaat. De WEU verkeert met het Griekse verzoek in een dilemma.
Aan de ene kant willen de EG- en NAVO-partners Griekenland zoveel mogelijk bij het gezamenlijke Europese beleid betrekken en kan binnen de WEU de samenwerking op politiek en veiligheidsterrein in Europa gestalte krijgen.
Aan de andere kant zullen de leden van de WEU die zich verplichten elkaar bijstand te verlenen ten tijde van spanning en geweld uit moeten gaan van dezelfde militaire opvattingen.

Minister Van den Broek van buitenlandse zaken (l.) in gesprek met de Tsjechoslowaakse premier Lubomir Strougal.

MINISTER VAN DEN BROEK IN TSJECHOSLOWAKIJE

Op 21 en 22 april 1988 was minister Van den Broek van buitenlandse zaken in Praag, waar hij besprekingen voerde met de Tsjechoslowaakse premier Strougal en zijn collega van buitenlandse zaken Chnoupek.
Minister Van den Broek had in deze gesprekken de indruk opgedaan, dat de Tsjechoslowaakse autoriteiten niet huiveren hervormingen door te voeren. Maar naar zijn mening vraagt de regering tijd en onderkent zij de weerstanden, vooral bij de bureaucratie.
Volgens de Nederlandse minister roept de Tsjechoslowaakse regering op tot een "herijking van de spiritualiteit" en roept zij de burgerij op om zich minder sceptisch op te stellen t.a.v. de vooral economische hervormingen.
Daarbij zou nadruk gelegd moeten worden op bestrijding van de criminaliteit, alsmede op gezinsverantwoordelijkheid en arbeidsethos.
In zijn tafelrede op 21 april betreurde minister Van den Broek, dat de geschiedenis een scheiding in Europa heeft teweeggebracht.

Hij noemde het de roeping van politici de versperringen weg te nemen. Hij vertrouwde erop dat de landen, die zo'n grote gemeenschappelijke culturele erfenis hebben, daarin ook zouden slagen.
,,Over mensenrechten". aldus Van den Broek, .,valt nu te praten zonder dat het in Oost-Europa meteen als inmenging wordt gezien"
Hij onderstreepte het feit dat de veiligheid in Europa ook wel een 'menselijke dimensie' heeft en hield een pleidooi voor de fundamentele rechten van de burgers t.a.v. individuele vrijheid en godsdienstvrijheid.
Eerder had zijn gastheer, Boluslav Chnoupek, het Westen onder de neus gewreven dat na een historisch akkoord over de vernietiging van een hele categorie nucleaire wapens (INF) niet verder moet worden gewerkt aan de militarisering van de ruimte in de vorm van SDI.
Ook sprak hij zijn bezorgdheid uit over ,,de stemmen die in het Westen opgaan om na het elimineren van raketten compensatie te zoeken door andere wapensystemen, ook nucleaire. aan te schaffen".
Chnoupek vroeg om meer en frequenter politiek overleg met Den Haag.
Hij vindt dat op het gebied van onderwijs, wetenschap en cultuur de mogelijkheden voor uitwisseling bijlange na niet worden benut. Van den Broek moest het met hem eens zijn, maar wees hem tegelijkertijd op de bezuinigingen in Nederland.

Op 22 april had minister Van den Broek in de ochtend een onderhoud met de Tsjechoslowaakse president Gustav Husak.
Daarna ontving de minister in het woonhuis van de eerste secretaris van de Nederlandse ambassade in Praag, drs. H.D. Knook, negen vertegenwoordigers van de dissidente organisaties Charta '77 en Jazz Sectie. Onder hen bevond zich Vaclav Havel, winnaar van de Erasmusprijs in 1986.

Havel wilde een interview voor zijn ondergrondse krant, maar de Nederlandse minister vroeg hem nog even stil te staan bij de affaire rond de uitreiking van de Erasmusprijs eind 1986.
Aanvankelijk wilde minister Van den Broek toen dat bij die uitreiking van de prijs niet over de activiteiten van de oppositionele groepering Charta '77 zou worden gesproken om het Nederlandse staatshoofd dat bij de uitreiking van die prijs aanwezig zou zijn niet te betrekken bij een controverse in buitenlandse aangelegenheden. Maar Kamer en kabinet oordeelden anders en de rede van Havel werd

tenslotte zonder censuur. hetgeen ook gebruikelijk is in het Westen, uitgesproken (pag. 830/3 e.v.-1986).

Minister Van den Broek nam in de salon van de villa van de Nederlandse diplomaat nog eens de moeite om de Tsjechische schrijver uit te leggen dat het louter een kwestie van protocol was geweest.
Maar Vaclav Havel had dat allang begrepen en hij verheugde zich over het feit dat hij en acht andere ,,andersdenkenden" zo ruim en ongestoord de gelegenheid hadden gehad om de Nederlandse minister op de hoogte te brengen van hun visie
Hij en oud-minister van buitenlandse zaken en mede-oprichter van Charta '77, Jiri Hajek, zagen de ontmoeting als een legitimering van hun engagement Een internationale echo van hun activiteiten kan op den duur door het huidige regime riiet worden misverstaan, zo meenden zij
Veel lof was er voor dit Nederlandse initiatief en voor de terughoudendheid van de gastheren. Havel meent dat deze regering eventuele hervormingen niet werkelijk zal kunnen uitvoeren. De leiders van het laad, zo zei hij na afloop, hebben 20 jaar lang na de Praagse lente het volk vervolgd. Hoe kunnen zij nu het vertrouwen opeisen van een bevolking die zij zo lang hebben geknecht?
Economische hervormingen kunnen in zijn ogen alleen succes hebben als ze samengaan met grotere individuele vrijheden voor de burgers. Daarvan bespeurt hij weinig.
Hij gaf aan dat de sanienleving geen vertrouwen kan hebben in politieke leiders die zoveel jaren niet voor de belangen van het volk zijn opgekomen. Hij verwacht op de lange duur wel vooruitgang. Maar wanneer dat zal zijn en hoe, is ook voor hem een vraag.
Dit regime zal het in zijn ogen niet lukken omdat er geen echte band met de gemeenschap bestaat.
Druk van buitenaf blijft noodzakelijk en daarom moeten bezoekers uit het Westen niet verslappen in hun aandacht voor de positie van groepen als Charta'77
Havel is niet beducht voor de politie al houdt hij er rekening mee dat ze heni in zijn niet direct literaire activiteiten willen volgen en daarover op zeer willekeurige monienten willen ondervragen
Jiri Hajek, de oud-minister van buitenlandse zaken en mede-oprichter van Charta'77. was het opgevallen dat de groep .,andersdenkenden" zo ontspannen bijeen had kunnen komen. Dat zal, zo zei hij. ons werk kunnen vergemakkelijken. ,,Het is goed dat bezoekers uit een ander deel van hetzelfde Europa ons weten te vinden en ons daardoor stimuleren". aldus Hajek.

Aan het slot van zijn verblijf in Praag had minister Van den Broek een gesprek met ka dinaal Tomasek. leider van de katholieke kerk in Tsjechoslowakije. Tegenover de pers wilde de minister niet ingaan op hetgeen in dit gesprek was besproken. Hij schetste het dilemma, waar de kerk zich voor geplaatst ziet in een situatie, waarin de staat een vergaande controle uitoefent op de leiders van de kerk en hun uitvoerders.

Minister Van den Broek herhaalde zijn opvatting dat vrijheid van godsdienst onder de fundamentele rechten van de mens gerangschikt dient te worden
Zijn Tsjechoslowaakse gastheren werden echter niet moe te herhalen dat bestaande nationale wetten over de relatie tussen kerk en staat voorgaan op wensen en wetgeving van internationale organen en verdragen in dat kader gesloten

LATIJNS-AMERIKA

ECUADOR

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 134/2 e.v.-1988 deden zich in Ecuador o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Wijzigingen binnen het kabinet

Op 6 jan. 1988 meldde DPA dat minister van financiën Rodrigo Espinosa (benoeming op pag. 139/1-1988) om ,,persoonlijke redenen" was afgetreden. Financien werd overgenomen door Espinosa's adviseur Eduardo Cabezas, adus DPA.

Op 28 januari kondigde minister van binnenlandse zaken Luis Robles Plaza voor de televisie zijn aftreden aan. Hij werd opgevolgd door de partijloze zakenman en advocaat Heinz Möller.

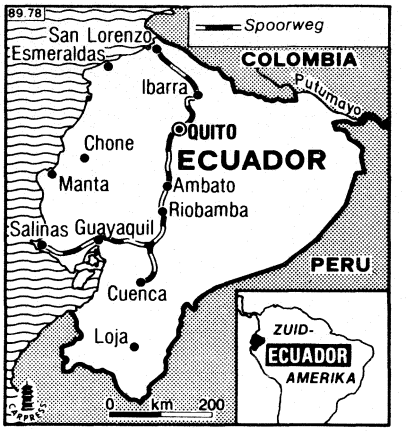
In de herfst van 1987 had het parlement besloten dat Robles, die als minister van binnenlandse zaken verantwoordelijk was voor de politie, moest aftreden wegens schendingen van de mensenrechten door de politie. De minister had, gesteund door president Leon Febres Cordero Rivadeñeira, de beslissing van het parlement echter naast zich neergelegd en was aangebleven. Uit protest tegen het aanblijven van de minister had de linkse oppositie vervolgens opgeroepen tot een algemene staking op 28 oktober, hetgeen had geleid tot het uitroepen van de noodtoestand door president Febres op 27 oktober. Febrcs noemde de staking ,,illegaal". De noodtoestand was op 29 oktober weer opgeheven.

Het constitutionele hof had tegen Robles en Febres een proces aangespannen wegens aanmatigend optreden. De voorzitter van het hof had Robles een ,,misdadiger" genoemd en hem minachting van het parlement verweten.

Borja winnaar presidentsverkiezingen

Op 31 jan. 1988 waren 4,67 miljoen kiesgerechtigde Ecuadorianen (op een bevolking van zo'n 9,5 mln) verplicht naar de stembus te gaan om een president, een vice-president, 71 parlementsleden en bestuurders op provinciaal en gemeentelijk niveau te kiezen.

Aan de strijd om het presidentschap namen tien kandidaten deel. De belangrijkste vijf daarvan waren 1) Rodrigo Borja Cevallos van de centrumlinkse partij Democratisch Links (ID). 2) Abdala Bucaram van de centrumlinkse Ecuadoriaanse Roldosistische Partij (PRE), 3) de door president Febres (die zelf niet herkiesbaar was) gesteunde Sixto Duran Ballen van de centrum-rechtse Sociaal-Christelijke Partij (PSC), 4) Jamil Mahuad Witt van de linkse Volksdemocratie (DP) en 5) voormalig luchtmachtgeneraal Frank Vargas Pazos (ziepag. 136/3 e.v.-1988).

Volgens het AdG (31-1-1988) was Vargas de kandidaat van de Patriottische Volksaktie (UPP) en steunde hij op een verbond tussen de Socialistische Partij van Ecuador (PSE). de Ecuadoriaanse Revolutionaire Volksalliantie (APRE)en de communistische Nationale Bevrijding (LN).

● Borja, een advocaat en hoogleraar strafrecht, was in 1978 en 1984 ook al kandidaat voor het presidentschap geweest. In dat laatste jaar had hij met miniem verschil verloren van Febres. Nadat hij politieke wetenschappen en rechten hadgestudeerd, was hij in 1962 voor het eerst in het parlement gekozen. In 1970 richtte hij Democratisch Links op. In datzelfde jaar en in 1979 was hij opnieuw tot Afgevaardigde gekozen.

Borja was een tegenstander van het neo-liberale en pro-Amerikaanse beleid van Febres. Hij wilde het buitenlandse investeerders wat minder gemakkelijk maken, meende dat Ecuadors buitenlandse schuld van $9 mrd niet te betalen was en wenste ook de in 1985 verbroken diplomatieke betrekkingen met Nicaragua te hervatten.

Volgens de Financial Times (12-5-1988) behaalde Borja's partij bij de parlementsverkiezingen van 31 januari 30 van de 71 parlementszetels en kon de partij verder nog rekenen op steun van de Volksdemocratie, die, aldus de NZZ (4-2-1988), over ten minste acht zetels beschikte

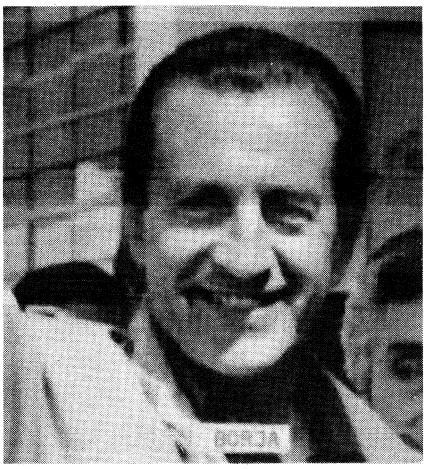
● Bucaram, eveneens een advocaat, was in 1984 tot burgemeester van de havenstad Guayaquil gekozen. maar had zijn ambtstermijn niet volgemaakt, omdat hij in opspraak kwam wegens malversaties en belediging van de strijdkrachten en zijn toevlucht zocht in Panama. Daar kwam hij in de gevangenis wegens drugshandel. In aug. 1987 was hij vanuit Panama in Ecuador teruggekeerd.

Door zijn snor leek Bucaram op Hitler. In een interview met het Spaanse dagblad El Pais zei Bucaram dat zo'nsnor .,sexier" was. Hij voegde er aan toe: ,.Aande ene kant bewonder ik Hitler zeer, maar aan de andere kant veroordeel ik hem ook. Wat betreft zijn concepten en ideeën denk ik dat hij bloeddorstig en gedegenereerd was. Maar dat betekent niet dat zijn intellectuele kwaliteiten op het gebied van organisatie niet zijn te bewonderen, want de Nationaal Socialistische Partij is onbetwistbaar de grootste politieke organisatie geweest die ooit in de geschiedenis van dc mensheid is gevormd."

De vijf andere presidentskandidaten waren Angel Duarte van de Concentra-

President Leon Febres Cordcro Rivadeñeira

Rodrigo Borja Cevallos

Abdala Bucaram

tie van Volkskrachten (CFP), Jaime Hurtado van het marxistische Verenigd Links (IU), Carlos Julio Emanuel van het liberale Radicale Alfaristische Front (FRA), Guillermo Sotomayor van de Republikeinse Partij (PRE) en Miguel Albornoz van de Liberale Radicale Partij (PLR).

Bij de presidentsverkiezingen behaalde Borja 21 procent van de geldig uitgebracht stemmen en Bucaram 15 procent. Derde werd Duran, terwijl Vargas op de vierde plaatst eindigde en Mahuad op de vijfde.

Omdat geen van de kandidaten een absolute meerderheid had behaald, was een tweede ronde noodzakelijk tussen de twee best geplaatste kandidaten. Deze ronde werd op 8 mei gehouden.

Onder de kop ,,Rodrigo Borja favoriet bij verkiezingen in Ecuador" merkte correspondent Ferry Versteeg in *NRC/H'blad* (7-5-1988) het volgende op over de verkiezingscampagne van Borja en Bucaram:

Na een turbulente verkiezingscampagne waarbij niet alleen politieke opvattingen maar ook drinkgewoonten en geslachtsdelen van kandidaten tot onderwerpen van dispuut werden, gaan zo'n 4,5 miljoen Ecuadorianen morgen naar de stembus om een opvolger te kiezen voor de conservatieve president Febres Cordero. Volgens de laatste opiniepeilingen maakt de 52-jarige centrum-linkse advocaat Rodrigo Borja als kandidaat van Democratisch Links de meeste kans. Hij zou kunnen rekenen op 46 tot 48 procent van de stemmen.

Zijn tegenstander is de flamboyante en eveneens gematigd linkse 36-jarige Abdala Bucaram, die de Ecuadoriaanse Roldosistische Partij leidt en die zou kunnen rekenen op 26 tot 28 procent van de stemmen. Beide politici scoorden afgelopen januari tijdens een eerste verkiezingsronde het hoogst, en wie morgen het beslisscndc tweegevecht wint, wordt op 10 augustus president.

Borja. die de hoofdstad Quito als zijn voornaamste basis beschouwt, wordt als een redelijk eerlijke en in ieder geval zeer ervaren politicus beschouwd, maar kampt met een zeker gebrek aan charisma.

Zijn uit Libanon stammende tegenstander Abdala Bucaram, die grote populariteit geniet in de havenstand Guayaquil, waar hij destijds als efficiente burgemeester triomfen vierde, geldt als een populist van het zuiverste water. Hij kwam in januari verrassend naar voren en moet het vooral hebben van zijn uitstraling, spraakwater en agressiviteit.

Bij gebrek aan opvallende politieke verschillen tussen de beide kandidaten werd de verkiezingsstrijd meer een duel tussen Quito en Guayaquil en vooral ook tussen twee zeer uiteenlopende persoonlijke stijlen. Zo verweet de volkse Bucaram de voormalige hoogleraar in de rechten Borja dat hij ,,geen passie, haat, vreugde of verdriet wekt". ,,Hij is een saaie man met waterig sperma", zo waarschuwde de exburgemeester aan Guayaquil het kiezersvolk. ,,Abdala", zoals hij zichzelf steeds noemt, ,,is anders". Hij is een man van passie die geen middelmatigheid kent. Hij is een man met grote ballen."

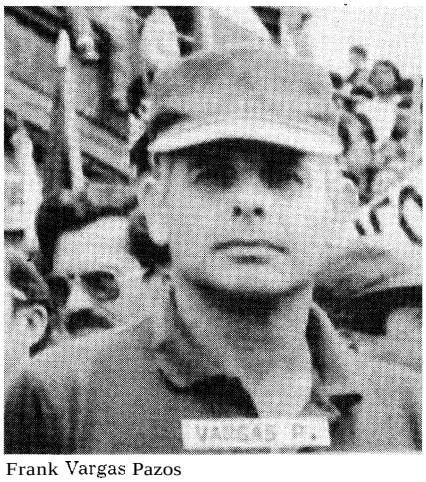
Tijdens een van zijn laatste televisie-optredens toonde Abdala Bucaram de kijkers twee flessen whisky en zei bezorgd: ,.Zie hier Borja's dagconsumptie." De gereserveerde Rodrigo Borja negeerde de meeste aantijgingen en noemde zijn tegenstander slechts ,,een populistische paljas". Maar ook hij schuwde de persoonlijke aanval niet. Zo citeerde Borja met regelmaat uit een recent interview van Bucaram met het Spaanse blad El Pais, waarin deze Hitler kenschetste als ,,een organisatorisch genie".

Intussen blijft de vraag wat Ecuador van de beide gematigd linkse kandidaten kan verwachten. Een vraag die vooral leeft bij het nerveuze bedrijfsleven, dat de afgelopen jaren gewend raakte aan president Febres Cordero's neo-liberale beleid, dat de exportsector grote voordelen bood, de vrije marktwetten respecteerde en geen beperkingen stelde aan het verloop van wisselkoersen of rentetarieven. Borja en Bucaram spraken zich beiden uit tegen voortzetting van dat neo-liberale model, maar hielden zich verder op de vlakte.

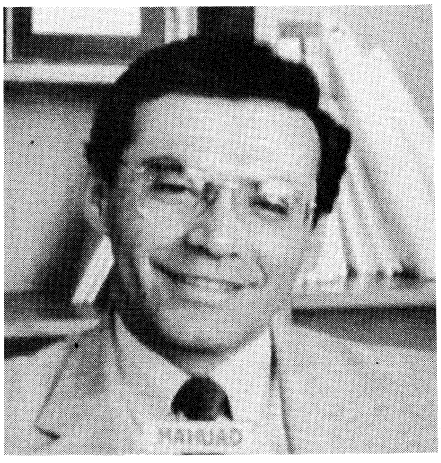
Rodrigo Borja liet weten dat het huidige economische beleid moet worden gecorrigeerd, maar dat deze correctie de corruptie en niet de produktie zal raken. Ook verzekerde hij de

Sixto Duran Ballen

Frank Vargas Pazos

Jamil Mahuad Witt

ondernemers dat hij niet van plan is bedrijven te nationaliseren
Abdala Bucaram bracht tijdens zijn campagne evenmin veel concreets op tafel Hij betuigde het nationale en internationale bedrijfsleven evenzeer zijn respect, stelde een snel einde van de huidige economische inzinkingen in het vooruitzicht en beperkte zich voor het overige tot populistische en zeer ruimhartige voorstellen. Zo beloofde hij alle Ecuadorianen een paar nieuwe schoenen. verlaging van de elementaire kosten van levensonderhoud en een verdubbelingvan het minimum maandloon tot 55 dollar. ,,Ik ben de man van de onderdrukten", riep de kandidaat uit Guayaquil geregeld uit, en hij voegde daar soms aan toe: ,,Op mij stemmen is hetzelfde als het bekrassen van een Mercedes." Hoewel deze suggestie hem door de gevestigde orde niet in dank werd afgenomen neinen veel Ecuadorianen dit verbale geweld met een forse korrel zout. Bucaram is zelf immers een kapitalist in hart en nieren die luxe en luxe auto's niet schuwt. Vast staat dat zijn eenvoudige en directe taal goed overkomt bij de armere bevolkingsdelen, waar zijn populariteit snel groeit.

Bucarams voornaamste handicap blijft zijn verknipte relatie met de strijdkrachten. waar zijn gespierde taal slecht viel. Zo verzekerde hij twee jaar geleden dat militairen alleen maar goed zijn om te marcheren en derhalve geen recht hebben op de helft van het nationale budget. Waarna hij door de strijdkrachten werd aangeklaagd wegens aantasting van de militaire eer en snel moest uitwijken naar Panama. Pas eind vorig jaar durfde Abdala terug te keren om zich direct in de verkiezingscampagne te storten.

Dat deze vete tussen Bucaram en de militairen nog niet geheel is verteerd bleek uit de recente opiniepeilingen. Meer dan 60 procent van de ondervraagden zei voor een militaire staatsgreep te vrezen als de onstuimige kandidaat morgen als president wordt gekozen. Luis Proano, directeur van het onafhankelijke Centrum voor sociaal onderzoek in Quito, meent derhalve: ,,Veel mensen zullen voor Rodrigo Borja stemmen, lang niet altijd omdat zij hem mogen, maar omdat zij bang zijn voor Abdala Bucaram."

Op 8 mei werd Borja winnaar van de tweede ronde. Volgens The Times (10-5-1988) kreeg hij 1.601.195 stemmen (48 procent), terwijl Bucaram 1.364.389 stemmen (40 procent) behaalde.
Borja zal op 10 aug. 1988 het presidentschap overnemen van Leon Febres Cordero Rivadeñeira, die sinds 10 aug. 1984 staatshoofd was. Zijn ambtsperiode bedraagt vier jaar.

De nieuwe president, die zich omschreef als een ,,pragmatisch socialist zoals de Spaanse premier Felipe Gonzalez", zei op 8 mei dat hij de betrekkingen met Nicaragaua wilde verbeteren. "Ik wil dat Ecuador dichter staat bij onze Latijns-Amerikaanse vrienden dan bij de regering in Washington", aldus Borja.
Verder kondigde hij hervormingen aan. ,,Ik wil het particuliere ondernemerschap respecteren, maar tegen de oligarchie zal ik de strijd aanbinden", zo zei hij. (*NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde, NZZ, The Times, Financial Times, *AdG)*

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

FIJI

ONTWIKKELINGEN SINDS PROCLAMATIE REPUBLIEK. KONINGIN ELIZABETH NIET LANGER STAATSHOOFD. BENOEMING PRESIDENT EN BURGERREGERING

Op 25 september 1987 vond in Fiji voor de tweede maal dat jaar een militaire staatsgreep plaats onder leiding van kolonel Sitiveni Rabuka. Deze proclameerde Fiji op 7 oktober 1987 tot republiek. (Vor.ber.pag. 641 e.v.-'87). Nog dezelfde dag werd de Fiji-dollar opnieuw gedevalueerd (eerder op 29 juni, zie pag. 644/3'87) en wel met 15,25% tot een nieuwe pariteit van S 1 = F$ 1,506.

Benoeming uitvoerende raad

Op 7 oktober 1987 benoemde kolonel Sitiveni Rabuka een 19 leden tellende uitvoerende raad (kabinet) waarin de portefeuille als volgt waren verdeeld (The Times 9-10-'87):

Binnenlandse zaken en commissie openbare diensten - kolonel Sitiveni Rabuka: buitenlandse zaken en burgerluchtvaart - Filipe Bole: financien - Ratu Josua Cavalcou; economische ontwikkeling, planning en industrie - Isimeli Bose: gezondheid en sociale zaken - Apenisa Kurusaqila; grond en minerale rijkdommen - Sakeasi Butadroka; huisvesting en stadszaken - Livai Nasilivatha; Indische zaken - mevr. Irene Jai Narayan: werkgelegenheid en industriële betrekkingen - Taniela Veitata: Fijizaken - Ratu Meli Vesikula; jeugd en sport - lit.-kol. Ilaisa Kacisolomone; vrouwenzaken en cultuur - mevr. Adi Litia Cakobau, bosbouw - Ratu Sir Josaia Tavaiqia; plattelandsontwikkeling - majoor Apolosi Buivakaloloma; procureur-generaal en justitie - Kelemedi Bulewa; onderwijs - Ratu Filimone Ralogaivau; primaire industrie - Apisai Tora; verbindingen, openbare werken en transport - Viliame Gonelevu; staatsminister voorlichting - Ratu Inoke Kubuabola.

Op 9 oktober werd de uitvoerende raad, in afwezigheid van mevr. Narayan, beëdigd. Er waren toen nog twee leden toegevoegd:

David Pickering (toerisme en energie) en ds Tomasi Raikivi (sociale zaken. overgenomen van Kurusaqila).

Filipe Bole was eerder vertegenwoordiger van Fiji bij de VN; Josua Cavalevu was ambassadeur van Fiji bij de EG.
Zeker tien leden van de raad onderhielden banden met de nationalistische Taukei-beweging, onder wie Taniela Veitata, Ratu Meli Vesikula, mevr. Adi Litia Cakobau (dochter van Fiji's eerste gouverneur-generaal), Apisai Tora, Ratu Inoke Kubuabola en ds. Tomasi Raikivi. Sakeasi Butadroka stelde in de jaren '70, als leider van de Fijian Nationalist Party, de gedwongen ,,repatriëring'' van de Indische gemeenschap voor.
De enige vertegenwoordiger van de Indische gemeenschap, mevr. Irene Jai Narayan, was in 1986 overgestapt van de National Federation Party (NFP) naar de Alliance Party van Sir Kamisese Mara.

Pas op 19 oktober aanvaardde mevr. Narayan haar portefeuille. Toen ook werd Ahmed Ali (van Indische afstamming) tot minister zonder portefeuille benoemd.

Rabuka belooft verkiezingen

Op 9 oktober, bij de beëdiging van de uitvoerende raad, beloofde kolonel Rabuka zijn landgenoten dat hij binnen een jaar verkiezingen zou doen houden.

Gouverneur-generaal Ganilau dient ontslag in. Koningin Elizabeth treedt af als staatshoofd

Inmiddels werd bericht dat de gouverneur-generaal, Ratu Sir Penaia Ganilau, die in zijn officiële residentie (Government House) door Rabuka-getrouwe troepen van de buitenwereld was geïsoleerd, geweigerd had de nieuwe regering (uitvoerende raad) te erkennen. Wel verzekerde Rabuka dat Ganilau niet met geweld uit zijn residentie zou worden gezet, maar hij zou door het regerende bewind worden genegeerd.
Op 12 oktober echter verklaarde Ganilau in een interview met de BBC dat de grondwet van 1970 ,,zodanig moet worden veranderd dat de oorspronkelijke bewoners, de Fijiërs, hun belangen voldoende zien gewaarborgd".
Tevoren had de voormalige premier, Ratu Sir Kamisese Mara, op 9 oktober in Londen een ontmoeting gehad met de particuliere secretaris van koningin Elizabeth, Sir William Heseltine. nadat de koningin geweigerd had hem voor een onderhoud te ontvangen.
De acties van Ganilau en Mara hadden volgens waarnemers ten doel te trachten Fiji binnen het Gemenebest te houden. Maar Buckingham Palace gaf geen reactie.

Op 14 oktober deelde Ganilau de koningin mee dat zijn ,,inspanningen om een constitutionele regering in Fiji te handhaven tevergeefs zijn gebleken" en dat hij op termijn geen ander ,,alternatief kon zien" dan ,,met onmiddellijke ingang" te worden ontheven van zijn post als gouverneur-generaal, Ganilau's verzoek werd formeel op 15 oktober ingewilligd. Daarmee erkende de koningin, aldus een woordvoerder

van het paleis, dat ,,zij niet langer staatshoofd van Fiji is''. In een begeleidende verklaring stelde koningin Elizabeth het te betreuren ,,dat een einde komt aan de trouw van Fiji aan de kroon, zonder dat het volk van Fiji de gelegenheid krijgt zijn mening te geven over het voorstel''.

In een reactie betuigde kolonel Rabuka zijn dankbaarheid jegens Ganilau voor het ,,hoffelijk opgeven'' van zijn post, waarbij hij te kennen gaf dat hij Ganilau tot eerste president van de nieuwe republiek Fiji wilde voordragen. Voorts zei Rabuka alles in het werk te zullen stellen ,,om vrede en harmonie te waarborgen onder de mensen van alle rassen en religies die in Fiji leven''. Tevens sprak hij de hoop uit dat de leiders van het Gemenebest Fiji's lidmaatschap van deze organisatie niet zouden annuleren.

Fiji uit Gemenebest. Maatregelen naburige staten

Tijdens de bijeenkomst van de staatshoofden en regeringsleiders van het Gemenebest in Vancouver (pag. 293/3 e.v.)werd op 16 oktober een verklaring over Fiji uitgegeven. Daarin werd gesteld dat Fiji's lidmaatschap van het Gemenebest was vervallen met het optreden van de republiek (het aftreden van koningin Elizabeth als staatshoofd) op 15 oktober. Als Fiji een republikeinse grondwet zou aanvaarden, kon het een verzoek om hertoetreding tot het Gemenebest indienen, aldus de verklaring. Daarvoor was echter een unanieme goedkeuring van alle lidstaten nodig.

Op 19 oktober maakte Nieuw-Zeeland bekend dat het een reeks sancties tegen Fiji afkondigde. De strafmaatregelen behelsden een stopzetting van elke militaire samenwerking met Fiji en een aanzienlijke vermindering van de economische hulp aan dit land. De subsidieregeling, waaronder Nieuw-Zeeland de prijs van suiker uit Fiji steunde, zou niet worden verlengd, wanneer die in maart 1988 afliep. Volgens ramingen zouden deze maatregelen Fiji omstreeks NZ$ 10 mln per jaar kosten. Australië riep zijn Hoge Commissaris terug en schortte zijn hulpprogramma voor Fiji op, aldus The Times (23-10-'87).Toen werd verwacht dat het luchtverkeer tussen Australië en Fiji per 1 november zou worden gestaakt als gevolg van een actie van de betrokken Australische vakbonden.

Op 5 november kondigde de regering van Papoea Nieuw-Guinea als eerste staat de diplomatieke erkenning van het nieuwe regime (sinds 25 september) in Fiji aan. Premier Paias Wingti drong aan op een spoedige terugkeer naar een burgerbewind, waarbij hij zijn steun toezegde aan een hertoetreding van Fiji tot het Gemenebest.
De Volkskrant (6-11-'87) meldde dat vakbonden in Australië en Nieuw-Zeeland een boycot van Fiji hadden opgeheven.

Maatregelen onder militaire bewind

Op 14 oktober werden alle acht rechters van het Opperste Gerechtshof ontslagen, omdat zij weigerden de eed van trouw af te leggen aan het nieuwe regime.
In het 12de decreet van kolonel Rabuka, uitgevaardigd op 24 oktober, werden fundamentele burgerrechten uit de grondwet van 1970 opgeschort. De militaire autoriteiten kregen het recht de bewegingsvrijheid en de vrijheid van woonplaats te beperken. Immuniteit werd verleend t.a.v. aanklachten wegens moord voor elke militair die iemand doodde bij een poging tot arrestatie, bij het neerslaan van civiele onlusten, bij het beletten van een ontsnappingspoging en bij elk ander crimineel vergrijp. Voorts werden politieke bijeenkomsten en vakbondsactiviteiten verboden. Ook de vrijheid van meningsuiting werd opgeschort: kranten en radio-uitzendingen bleven aan militaire censuur onderworpen.
Ondanks de censuur verschenen berichten over regelmatig voorkomende schendingen van de mensenrechten. Er was sprake van gevallen van verkrachting en van vernieling van eigendommen onder leden van de Indische gemeenschap door leden van de strijdkrachten of de Taukei-beweging, Ook zouden gedetineerden onder militaire bewaking zijn gemarteld.
Volgens een NZZ-bericht d.d. 27 oktober waren tot dan toe officieel bijna 60 arrestaties om politieke redenen bekendgemaakt, waarbij de meeste arrestanten van Indische afstamming waren.
Op 28 oktober benoemde kolonel Rabuka zeven nieuwe rechters bij het Opperste Gerechtshof; alleen de voorheen door Sir Timoci Tuivaga bezette post van Chief Justice bleek vakant. Drie van deze nieuwe rechters waren van Indische afkomst, twee waren Melanesiërs en twee Europeanen. Tegelijk werd gemeld dat enkele beperkingen t.a.v. vakbondsactiviteiten waren versoepeld.
Op 3 november zeiden leiders van de Indische gemeenschap dat 4.000 ethnische Indiërs Fiji hadden verlaten sinds Rabuka's eerste staatsgreep (14 mei 1987).
The Times (12-11-'87) berichtte dat slechts vier van de zeven pas benoemde rechters waren beëdigd. De aangezochte Chief Justice John Williarns verscheen niet bij de beëdigingsceremonie. Hij zou zowel de benoemingsprocedure hebben afgekeurd als een deel van de benoemde opperrechters.

Bevordering Rabuka

Op 12 november werd kolonel Rabuka bevorderd tot de rang van brigadegeneraal. Hij kondigde aan dat de sterkte van het leger zou worden gereduceerd van 5.000 tot 3.000 man.
Voorts werd de op 25 september ingestelde avondklok met onmiddellijke ingang opgeheven.

Aftreden Rabuka na benoeming van Ganilau tot president

Op 5 december trok de militaire leider. brigade-generaal Sitiveni Rabuka, zich terug als staatshoofd. Hij ontbond de uitvoerende raad en benoemde in zijn laatste decreet de vroegere gouverneur-generaal, Ratu Sir Penaia Ganilau, formeel tot eerste president van de republiek Fiji. Rabuka beloofde steun en trouw aan de nieuwe president, maar hij voegde daaraan toe dat hij zou blijven strijden voor zijn politieke doel, nl. de bescherming van de rechten van de autochtone Fijiërs. Ook maakte hij in een radiotoespraak duidelijk dat er geen algemene verkiezingen zouden worden gehouden voordat een nieuwe grondwet was afgekondigd, waarin een permanente Melanesische meerderheid in elke toekomstige legislatuur (parlement) zou zijn gegarandeerd.

Ganilau zei in een radiotoespraak tot de bevolking dat zijn voornaamste doel was ,,eenterugkeer tot de parlementaire democratie en het herstel van de banden met Hare Majesteit de koningin''. Hij had met zijn benoeming tot president ingestemd, nadat hij had geconstateerd dat een ontwerp voor een nieuwe grondwet ,,fair'' was voor alle rassen op Fiji en de politieke rechten van de etnische Fijiërs beschermde.

Vorming burgerregering-Mara

Nog op 5 december benoemde president Ganilau Ratu Sir Kamisese Mara tot premier. Mara, die dit ambt reeds meer dan 16 jaar had vervuld (tot april 1987), werd belast met de vorming van een nieuwe regering.
Hij benoemde op 9 december een 21 leden tellend kabinet dat de volgende dag door president Ganilau werd beedigd. Het bestond uit 17 Melanesiërs, twee vertegenwoordigers van de Indische gemeenschap en twee leden van Europese afstamming. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier en minister van buitenlandse zaken en openbare dienstEr Ratu Sir Kamisese Mara;

Ratu Sir Kamisese Mara (r.)legde op 10 december 1987 in Suva de eed af als eerste premier van de republiiek Fiji. Links de president van Fiji, Ratu Sir Penaia Ganilau.

binnenlandse zaken, nationale jeugd en legerreserve - brigade-generaal Sitiveni Rabuka*; Fiji-zaken - kolonel Vatiliai Navunisaravi; financiën en economische planning - Josefata Kamikamica; onderwijs - Filipe Bole*; primaire industrie - Viliame Gonelevu*; handel - Berenado Vunibobo; gezondheid - Apenisa Kurusaqila*; verbindingen, openbare werken en transport - Apisai Tora*; procureur-generaal en justitie - Sailosi Kepa; toerisme, burgerluchtvaart en energie - David Pickering*; jeugd en sport - kolonel Ilaisa Kacisolomone*; plattelandsontwikkeling en -huisvesting - kolonel Apolosi Buivakaloloma*; Indische zaken -mevr. Irene Jai Narayan*;bosbouw - Ratu Sir Josaia Tavaiqia*; energie en industriële betrekkingen - Taniela Veitata*; coöperaties en nationaal marktorgaan - Iswari Bajpai; vrouwenzaken en sociale zaken - mevr. Finau Tabakaucoro: huisvesting en stadsontwikkeling - Tomasi Vakatora; grond en minerale rijkdommen - Ratu William Tonganivalu; voorlichting - Charles Walter.

* - leden uitvoerende raad

Van de 21 kabinetsleden hadden 13 voor de Alliance Party in het parlement gezeten. De National Federation Party en de Labour Party waren niet vertegenwoordigd. Wel telde het kabinet vier legerofficieren.

Het aantal vertegenwoordigers van de Taukei-beweging was tot vijf gereduceerd. De twee voornaamste woordvoerders, Ratu Meli Vesikula en ds Tomasi Raikivi, kregen geen plaats in het nieuwe kabinet.

Terwijl een Taukei-factie o.l.v. Raikivi haar volledige steun aan premier Mara toezegde, betwistte een andere factie o.l.v. Vesikula de legitimiteit van de nieuwe regering, met als argument dat deze zonder consultatie van de Opperste Raad van Stamhoofden was gevormd. Er werd bericht dat Vesikula onderhandelingen was begonnen met het doel een verenigd politiek front te vormen met de Fijian Nationalist Party o.l.v. Butadroka, die evenmin een zetel in het nieuwe kabinet had gekregen.

Bij de vorming van de regering-Mara werden de in oktober benoemde rechters van het Opperste Gerechtshof van hun ambt ontheven om de instelling van een onafhankelijke rechterlijke macht door de nieuwe regering te vergemakkelijken. Op 18 januari 1988 werd bericht dat Chief Justice Timoci Tuivaga zijn post als hoogste rechter weer had ingenomen.

Begroting 1988 ingediend

Op 17 december diende de minister van financiën en economische planning, Josefata Kamikamica, de ontwerp-begroting voor 1988 in. De uitgaven werden op F$ 421 mln geraamd en de inkomsten op F$ 342 mln. De minister beklemtoonde dat het tekort moest worden beperkt, wilde Fiji het welvaartspeil van vóór de beide staatsgrepen weer bereiken. De belasting op benzine, sigaretten, tabak, bier en alcoholische dranken werd met 2% verhoogd. Ook werd een heffing van 2% ingesteld op de belangrijkste uitvoerprodukten. De departementen kregen opdracht de lopende uitgaven met 30% te verminderen, en de ambtenarissensalarissen werden met 15% gekort.

Kort vóór de ontbinding van het militaire bewind had minister Isimeli Bose gewaarschuwd voor een record begrotingstekort gedurende 1987 van F$ 99 mln.

Op 7 januari 1988 deelde de gouverneur van de nationale bank, Savenaca Siwatibau, mee dat de buitenlandse valutareserve toen F$ 200 mln bedroeg, wat overeenkwam met de waarde van vijf maanden invoer.

Naar zijn zeggen was de economie van Fiji in de laatste acht maanden van 1987 met 11% gekrompen. en hij verwachtte een verdere contractie met 6% in 1988, tenzij het peil van de buitenlandse investeringen aanzienlijk toenam.

Bij de beoordeling van de economische situatie werden vooral de nadelige effecten van de staatsgrepen op het toerisme en de suikerindustrie als oorzaken van het begrotingstekort genoemd.

Amnestie

Op 5 februari 1988 verleende regering van Fiji vrijwaring van vervolging aan personen die beschuldigd waren van ..politieke delicten" tegen de staat tussen april en oktober 1987.

Ontwikkeling buitenlandse betrekkingen

Op 21 december 1987 meldde de Financial Times dat Air New Zealand de geregelde vluchten op Fiji, na een onderbreking van 7 maanden, zou hervatten.

Op 19 januari 1988 besloot de Australische regering haar criteria voor erkenning van regeringen te wijzigen in die voor erkenning van staten. Volgens The Times (5-3) benoemde Australië Robert Cotton tot zijn eerste ambassadeur bij de republiek Fiji in het kader van een normalisering van de betrekkingen.

Inmiddels was brigade-generaal Ratu Epeli Nailatikau, voormalig opperbevelhebber van de strijdkrachten in Fiji en schoonzoon van premier Mara, benoemd tot ambassadeur in Londen als opvolger van Hoge Commissaris Sailosi Kepa (The Times 12-2'88).

Op 29 maart voerde premier Mara in Londen besprekingen met de Britse regering. Hij werd ontvangen door premier Thatcher en minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe. Daarbij werd gesproken over het herstel van Fiji's banden met de kroon en met het Gemenebest. Op 30 maart had premier Mara een ontmoeting met Sir William Heseltine, de particuliere Secretaris van koningin Elizabeth. Geen concrete resultaten werden bekendgemaakt.

Op 5 april werd premier Mara in Parijs ontvangen door de Franse premier Jacques Chirac.

PAPOEA NIEUW-GUINEA

MINISTERSWISSELINGEN. PARLEMENTSVERKIEZINGEN. NIEUW KABINET-WINGTI. VORMING REGERING VAN NATIONALE EENHEID MISLUKT

Na de vervanging van Michael Somare door Paias Wingti als premier van

Papoea Nieuw-Guinea op 21 november 1985 (pag. 432/1-'86) werd een coalitieregering-Wingti gevormd die steunde op de volgende vijf partijen: People's Democratie Movement (PDM) o.l.v. Wingti; National Party (NP)o.l.v. Iambakey Okuk; People's Progress Party (PPP) o.l.v. Julius Chan: Papua Besena; en elementen van de United Party (UP) die geweigerd hadden de coalitie van hun partij met Somare's Pangu Pati te steunen o.l.v. Paul Torato. (Zie pag. 32/2-'87).

Op 12 december 1986 voerde Wingti voor het eerst een omvangrijke reorganisatie van zijn kabinet door. Die resulteerde, vergeleken met de portefeuilleverdeling van november 1985, in de volgende veranderingen:

Vice-premier en minister van handel cn industrie - Sir Julius Chan (voorheen minister van financien en nationale planning); gezondheid en administratieve diensten - Albert Kipalan (gezondheid toegevoegd): burgerluchtvaart. toerisme en cultuur - mevr. Nahau Rooney (burger)luchtvaart toegevoegd); milieu en natuurbescherming - Toni Muliap (vóór aug. 1986 minister van politie, daarna van milieu en natuurbescherming), bosbouw - Paul Torato (voorheen grondbeheer en fysische planning); buitenlandse zaken - Ted Diro (voorheen bosbouw); grondbeheer en fysische planning - Avusi Tanao (vóór aug 1986 milieu en natuurbescherming; daarna politie): mineralen en energie - John Kaputin*; politie - Micah Wes (voorheen gezondheid): financien en nationale planning - Galeva Kwarara (voorheen handel en industrie): transport - Legu Vagi (voorheen buitenlandse zaken): visserij - Neville Bourne (voorheen transport); landbouw en veeteelt - Gai Duabane*

* = nieuw

De op 14 november 1986 overleden Iambakey Okuk werd als leider van de NP eerst opgevolgd door Stephen Tago en later door Michael Mel. Zijn ministerspost (primaire industrie) werd afgeschaft.

Op 2 april 1987 werd de portefeuilleruil van drie ministers bekendgemaakt:

Politie - Paul Torato; bosbouw - Avusi Tanao; en grondbeheer en fysische planning - Micah Wes.

Parlementsverkiezingen

Tussen 13 juni en 4 juli 1987 vonden parlementsverkiezingen plaats. De 109 zetels werden betwist door 1.513 kandidaten.

De verkiezingen gaven aanleiding tot talrijke beschuldigingen van fraude. Zo werden 2,7 mln stemmen uitgebracht, terwijl het aantal stemgerechtigden op 1,9 mln werd geraamd. In drie districten werd de verkiezing uitgesteld, omdat kandidaten voor de stemming waren overleden.

Medio juli werden de stembusresultaten bekendgemaakt. Op basis van de voorkeur die door de succesvolle kandidaten op het stembiljet was aangegeven, werd de zetelverdeling als volgt:

	Nieuw	Oud	1982
Pangu Pati	26	37	51
PDM	18	20	–
PPP	5	13	14
MA	7	4	8
NP	12	11	13
LNA	**3**	5	–
PAP	6	3	7
UP	1	7	9
MIG	4	–	–
PP	**3**	2	–
Andere	–	1	**3**
Onafh.	21	6	4
Vakant	**3**	–	–

MA = Melanesian Alliance; LNA = League of National Advancement (pag. 32/3-'87); PAP = People's Action Party, opgericht op 4 dcc. 1986; MIG = Morobe Independence Group; PP = Papua Party, voortzetting van de Papua Besena.

Wingti opnieuw premier

Na de bekendmaking van de verkiezingsuitslag eiste oud-premier Michael Somare, de leider van de Pangu Pati, onmiddellijk de overwinning op. Zijn partij had 14,7% van de uitgebrachte stemmen verworven. Zowel Somare als Wingti trachtten in de volgende drie weken de basis te leggen voor een nieuwe coalitieregering. De situatie was ondoorzichtig door het grote aantal onafhankelijke kandidaten dat was verkozen en door de kennelijke bereidheid van vele andere parlementsleden van partij te wisselen.

Toen het nieuwe parlement op 5 augustus 1987 bijeenkwam, bleek hoe de kaarten waren verdeeld. Wingti werd tot premier gekozen met 54 tegen 51 stemmen. Hij verwierf de steun van 12 onafhankelijken, drie leden van de NP en parlementsleden van de PDM, PPP, PAP, UP en PP.

Wingti noemde zijn nieuwe regering ,,een solide team" dat corruptie zou bestrijden en ,,onbevreesdverscheidene criminelen zaken", waarbij leden van de oppositie waren betrokken, aan de kaak zou stellen.

Maar reeds op 6 augustus kwam de positie van Ted Diro, de leider van de PAP en een van Wingti's belangrijkste steunpilaren, in het geding. Voor een gerechtelijke onderzoekscommissie, die door de regering eerder in 1987 was ingesteld om beschuldigingen over corruptie in de bosbouw na te gaan, werd in een getuigenis gesteld dat Diro bij een groot financieel schandaal was betrokken. Diro weigerde gevolg te geven aan eisen van de oppositie om af te treden. Hij zou de beschuldigingen aanvechten die naar zijn zeggen politiek gemotiveerd waren.

Samenstelling nieuw kabinet-Wingti

Op 13 augustus 1987 werden de portefeuilles in het nieuwe kabinet door Wingti als volgt verdeeld:

Premier - Paias Wingti; vice-premier en minister van handel en industrie - Sir Julius Chan; administratieve diensten - Aron Noaio*; landbouw en veeteelt - Gai Duabane; burgerluchtvaart, toerisme en cultuur - Hugo Berghuser*; verbindingen - Gabriel Ramoi; defensie - James Pokasui*: onderwijs en buitenlandse zaken a.i. - Aruru Matiabe (voorheen onderwijs), milieu en natuurbescherming - Perry Zeipi*; bosbouw - Tom Horik*; huisvesting (nieuw) - Tom Amaiu*; gezondheid - Timothy Ward*; binnenlandse zaken - Eserom Burege*; justitie -Albert Kipalan (voorheen gezondheid en administratieve diensten): arbeid en werkgelegenheid - Masket Iangalio"; grondbeheer en fysische planning - Kala Swokim*; mineralen en energie - John Kaputin; politie - Legu Vagi (voorheen transport);provinciale zaken - Jacob Lemeki (voorheen openbare diensten);openbare diensten - Dennis Young*: financiën en nationale planning - Galeva Kwarara; openbare werken en bevoorrading - Aita Ivarato*; visserij - Alan Ebu": minister zonder portefeuille - Ted Diro (voorheen buitenlandse zaken).

* = nieuw

Regeringsmeerderheid bedreigd. Vorming regering van nationale eenheid mislukt

Begin september 1987 werd de parlementaire meerderheid van de regering-Wingti bedreigd. Bij tussentijdse verkiezingen voor twee van de drie vakante zetels was één zetel gewonnen door de oppositie, terwijl de andere zetel door een onafhankelijke kandidaat werd veroverd.

Oppositieleider Somare kondigde toen aan dat hij bij de eerst mogelijke gelegenheid zou pogen de regering ten val te brengen. Deze werd vooralsnog beschermd door de bepaling in de grondwet die het de oppositie verbiedt een motie van wantrouwen tegen de regering in te dienen binnen de eerste zes maanden van haar bestaan.

De Financial Times (22-4-'88) meldde dat de parlementszitting de voorgaande week was geschorst, toen de oppositie op het punt stond een motie van wantrouwen in te dienen.

Maar op 20 april kwamen oppositieleider Somare en premier Wingti overeen hun geschillen bij te leggen in het belang van de stabiliteit en pogingen in het werk te stellen om een regering van nationale eenheid te vormen. Op 21 april begonnen beiden besprekingen over de toewijzing van een beperkt aantal portefeuilles aan hun aanhangers. Op 23 april berichtte The Times echter dat de pogingen om een regering van nationale eenheid te vormen waren mislukt.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

EINDE VAN HET TIJDPERK-KADAR

Van 20-22 mei 1988 werd in Boedapest - voor het eerst sinds 1957 - een nationale conferentie gehouden van de Hongaarse communistische partij (HSAP), welke volgens de openingswoorden van plaatsvervangend partijleider György Lazar gewijd was aan verkiezingen voor de centrale partijorganen en aan de noodzaak van politieke en verdere economische hervormingen.

Op de eerste dag van de conferentie werd een speciaal comité gekozen dat aanbevelingen moest doen voor de verkiezingen van een nieuw Centraal Comité, dat op zijn beurt twee dagen later een nieuw partijsecretariaat en een nieuw Politburo moest kiezen. Daarbij zou dan tevens de kwestie van een eventuele opvolging van partijleider Janos Kadar aan de orde komen.
Bij de talrijke bijeenkomsten van de basiscellen van de partij, waarop de afgevaardigden van de partijconferentie werden gekozen, was in de voorafgaande maanden veelvuldig aangedrongen op het aftreden van Kadar, die van veel kanten verantwoordelijk was gesteld voor de economische malaise en voor het uitblijven van politieke hervormingen.
Janos Kadar richtte zich op de eerste conferentiedag tot de 990 afgevaardigden met een rede, waarin hij kritiek uitoefende op het functioneren van de partij en enkele voorstellen tot verbeteringen deed. Hij waarschuwde echter voor onzekerheid en ideologische desoriëntatie in de partijgelederen en somde daarbij drie fundamentele uitgangspunten op!
Ten eerste diende elke politieke hervorming te zijn gericht op versterking van het socialistische systeem en afwijzing van "alle aspiraties in de richting van bourgeois-democratie en anarchie of utopische ideeën, die de socialistische werkelijkheid van het hedendaagse Hongarije ontkennen". Als tweede leidraad gaf hij de conferentie mee dat meer socialisme meer democratie betekende, maar dat meer democratie ook meer verantwoordelijkheid inhield. Ten derde diende de partij voor ogen te houden dat de taken van partij-, staats- en maatschappelijke organisaties "duidelijker gescheiden" moesten worden.
Kadars 50 minuten durende toespraak werd door zowel Hongaarse functionarissen als Westerse waarnemers gekarakteriseerd als zeer ouderwets in stijl en inhoud.

Ingrijpende personele wijzigingen in partijtop. Grosz *volgt* Radar op als partijleider

Aan het slot van de driedaagse conferentie, op 22 mei, werd Janos Kadar, die 32 jaar leider was geweest van de Hongaarse communistische partij, in deze functie vervangen door premier Karoly Grosz. Kadar kreeg die dag tijdens een gesloten zitting van het Centrale Comité de speciaal voor hem gecreëerde ere-functie van voorzitter van de partij. Grosz werd met algemene stemmen gekozen tot secretarisgeneraal van de HSAP en behield zijn positie als premier.
Kadar verloor zijn plaats in het Politburo van de partij, maar bleef lid van het 108 leden tellende nieuwe Centrale Comité. Het Politburo en het Centrale Comité werden ingrijpend gewijzigd. Met Kadar verdwenen nog zeven van de twaalf overige leden van het Politburo en van hen kwamen er zes niet terug in het Centrale Comité. Alleen Kadar en György Aczel werden in het Centrale Comité herkozen.
De samenstelling van de leidende partij-organen zag er na de conferentie als volgt uit:

Partijvoorzitter: Janos Kadar.
Secretaris-generaal: Karoly Grosz.
Leden van het Politburo: Janos Berecz. Judit Csehak. Karoly Grosz. Csaba Hamori. Pal Ivanyi*, Janos Lukacs*. Miklos Nemeth*. Rezso Nyers*, Imre Pozsgay*, Istvan Szabo, mevr. Ilona Tatai*.
Secretarissen van het CC: Janos Bererz, György Fejti. Janos Lukacs. Miklos Nemeth, Lenard Pal, Matyas Szuros.

* nieuwe leden

Onder de weggezuiverde leiders bevonden zich Sandor Gaspar, de leider van de Hongaarse vakbonden, Ferenc Havasi, die in de jaren '70 en '80 de supervisie had over de economische hervormingen, en György Lazar, de plaatsvervangende partijleider. Zij werden vervangen door zes nieuwkomers, onder wie twee uitgesproken hervormers: Reszö Nyers, in de jaren '60 bekend als de architect van de economische hervormingen maar in 1973 aan de kant gezet, en Imre Pozsgay, leider van het Patriottisch Volksfront en pleitbezorger voor vergaande politieke veranderingen.

Volgens waarnemers had Kadar zich tot het laatst toe verzet tegen zijn aftreden als partijleider. Pas toen bleek dat een groot deel van zijn aanhangers niet herkozen werd in het Centrale Comité en dus geen invloed meer kon uitoefenen bij de verkiezing van het Politburo en de secretarisgeneraal, had hij het Centrale Comité verzocht hem in verband met zijn leeftijd niet te herkiezen als partijleider.

Op de partijconferentie werd tevens een document aangenomen waarin een vergroting van de autonomie van het parlement werd bepleit. Ook moest er een wet komen die het houden van referendums mogelijk zou maken en werd gepleit voor een grotere "sociale openheid". In het document werd echter ook gewaarschuwd tegen onafhankelijke initiatieven van partijleden en tegen factievorming.

Een onderonsje op de laatste dag van de partijconferentie tussen de vertrekkende partijleider Janos Kadar (r.) en zijn opvolger Karoly Grosz.

Weekblad 57ste jaargang No. 2948, pag. 43255-43270

In het *NRC/H'blad* schreef Peter Michielsen op 24-5-1988 naar aanleiding van de machtswisseling het volgende achtergrondverhaal:

In een nooit eerder vertoonde demonstratie van democratie heeft de Hongaarse partij zich ontdaan van haar leider en van de hele oude garde in het Politburo en het Centraal Comité. De partijconferentie in Boedapest is spectaculair geworden. een ,,nacht der lange messen". Maar het werd niet uitsluitend een afrekening met de leiders die de 'nieuwe wind' in Hongarije niet meer begrepen, het werd ouk een nacht waarin verwachtingen zijn gewekt. En die zullen de nieuwe partijleider Károly Grósz en zijn team nog heel wat problemen en conflicten opleveren.

De ware opstand waarvan Kádár en zijn getrouwen het slachtoffer zijn geworden is niet uit de lucht komen vallen.

Naarmate in de loop van de jaren tachtig de hervormingen voortschreden werd steeds duidelijker dat ze alleen konden slagen als er radicaal werd ingegrepen en werd ook steeds duidelijker dat dat niet gebeurde: hervormingen werden met verve afgekondigd, maar strandden veelal op gebrek aan doortastendheid bij de implementiatie. Men hoopte ze tot de economie beperkt te kunnen houden, maar schrok zelfs daar terug voor vergaande besluiten, die tot loondifferentiatie, werkloosheid en vooral sociale conflicten zouden leiden. Men aarzelde nogal eens de eigen besluiten in de praktijk te brengen uit vrees dat vergaande veranderingen onbeheersbare gevolgen zouden krijgen.

De gevolgen van de halfslachtigheid: de hervormingen misten hun doel, de economie raakte steeds verder in het slop, de levensstandaard daalde, de bevolking kreeg steeds meer het gevoel dat men het daarboven ook niet meer wist en dat de gewone - onmondige - burger het kind van de rekening werd en de onzekerheid nam toe, zowel in als buiten de partij, zowel in de burelen van de managers als in de huiskamers van de gewone Hongaren.

Het kwam tot een vertrouwenscrisis die zich als een olievlek verspreidde. Alleen al vorig jaar hielden 46.000 partijleden het voor gezien en traden 300.000 Hongaren uit de officiële vakbond. De consensus waarop Kádárs bewind zoveel jaar heeft gedreven raakte uitgehold. Het uitgesproken parlementslid Zoltan Király: ,.Bij verkiezingen zou de partij niet meer stemmen krijgen dan in Frankrijk de communisten bij de presidentsverkiezingen: 6,7 procent.··

Diverse omstandigheden brachten die vertrouwenscrisis in een stroomversnelling: het politieke bewustzijn, in de jaren zeventig nog nauwelijks voorhanden. nam toe toen in Moskou Gorbatsjow aan de macht kwam en toen in Hongarije een nieuwe generatie mondig werd. De generatie die in de jaren zestig en zeventig genoegen nam met het halve ei dat Kádár aanbood heeft gezelschap gekregen van een generatie van ongeduldigen.

Tegen die veranderende achtergrond begon Kádár, de hervormer van weleer, op een Brezjnewist te lijken. Voor hem waren democratie en pluralisme, waarom steeds harder werd geroepen, anathema: dat was een Rubicon waar hij niet over wilde. En nog lang heeft hij zich tegen de critici teweer kunnen stellen. Toen in het Centraal Comité midden 1987 om zijn aftreden werd geroepen, slaagde hij er nog in de kroonprinsen tegen elkaar uit te spelen. De partijchef van Boedapest, de doortastende Grósz, werd premier en, als man die de impopulaire besluiten moest nemen, opgezet om tezijnertijd te worden afgeschoten. Ideoloog Berecz werd als tegenwicht voor Grósz lid van het Politburo en de chef economie, Havasi, werd gedegradeerd. Kádár bleef de baas: de onmisbare. Niemand werd weggezuiverd, maar iedereen werd in een ongunstige positie gemanoeuvreerd.

Imre Pozsgay, de secretaris-generaal van het Patriottisch Volksfront, werd op 22 mei 1988 in het Politburo gekozen.

Nog in maart regeerde Kádár bij het plenum het Centraal Comité met ijzeren hand, al vlogen de spetters er bij het debat van af. En al kwam het Centraal Comité tot de conclusie dat structuren gewijzigd moeten worden, al erkende het voor het eerst dat de partij verantwoordelijk is voor de crisis, al gaf het toe dat teleurstelling en pessimisme toenemen, het weigerde de consequenties te trekken. Kádár bagatelliseerde de wartijconferentie van vorige week bij voorbaat: ,,Het veranderen van de politieke structuur kost veel tijd. Alleen het volgende partijcongres kan toekomstige actie uitstippelen." En dat partijcongres vindt in 1992 plaats.

Sterker: het Centraal Comité maakte in maart een ruk naar rechts en besloot geen politieke pluriformiteit toe te staan en het partijleden niet toe te staan privémeningen te verkondigen.

De zege van de conservatieven kreeg zelfs gestalte in een beperking van de ruimte voor economische hervormingen: volledige werkgelegenheid bleef een ,,doel" en werkloosheid dus een taboe; er zouden marktelementen worden ingevoerd, maar geen geldliberalisering, dus geen handel in aandelen en geen verandering in de eigendomsverhoudingen: ,:Staats- en coöperatief eigendom blijven bepalend in ons economisch systeem."

Als klap op de vuurpijl stootte de partij in april vier leden uit, die zich al te nadrukkelijk achter de roep om politiek pluralisme hadden geschaard, onder wie het bovengeciteerde parlementslid Zoltan Kiraly. Het partijblad *Nepszabadsag:* ,,Diepgaande veranderingen brengen het gevaar met zich mee dat individuele communisten onzeker kunnen raken en dingen doen die in strijd zijn met principes van de partijlijn. De partij is geduldig met zulke mensen, maar dat geduld moet niet worden misbruikt. Als een debat wordt afgesloten moet een communist - zelfs als hij niet overtuigd is - privéstandpunten niet langer openlijk uiten. Wie dat toch doet laat de competente organen van de partij geen andere keus dan over te gaan tot de ernstigste sanctie: uitstoting."

Het was Kádárs grote fout: de uitstoting van de vier, bedoeld om grenzen aan te geven en te intimideren, werd ontvangen met een storm van kritiek. Hele partijcellen rebelleerden en sommige eisten zelfs het aftreden van het Centraal Comité. De oppositie kreeg de wind in de zeilen. Vorig jaar hadden kritische intellectuelen al het Democratisch Forum gevormd, een onofficiële organisatie waar openlijk over de problemen werd gesproken. Op 30 april volgde de oprichting van het Netwerk voor Vrije Initiatieven, een overkoepelende organisatie van onofficiële groepen, eerste stap op weg naar een politieke oppositie, en op 14 mei kwam het zelfs tot de eerste vrije vakbond van het blok sinds de verdwijning van Solidariteit. De ontwerpvoorstellen voor de partijconferentie, die na maart in de partijcellen werden besproken, werden zo fel en algemeen gehekeld, dat chef-ideoloog Berecz ze terug moest nemen en wijzigen, zonder daarbij overigens de basisprincipes aan te tasten.

Het zijn vooral nieuwe organisaties als het Democratisch Forum en Netwerk die de afgelopen maanden het verlangen om vergaande politieke hervormingen hebben verwoord met eisen voor een democratische grondwet waarin de burgerrechten gegarandeerd worden, het herstel van de controle van het parlement op de regering, vrijheid van vereniging en vergadering, pers- en vakbondsvrijheid. Maar ook het Volksfront, een overkoepelende massa-organisatie onder supervisie van de partij, kwam met vergaande eisen: het kiessysteem moet worden gewijzigd. er moet een rcferendumwet komen. staats- en partijverantwoordelijkheden moeten worden gescheiden. ,,Het vertrouwen van de bevolking kan alleen worden hersteld als ze garanties krijgt dat er een vorm van democratische controle komt op de macht," aldus het Volksfront. En zelfs in de hoogste partijtop werd aangedrongen op Kádárs vertrek.

Te laat hebben Kádár en zijn getrouwen de kracht van het verlangen naar verandering onderkend. Waarschijnlijk is al vorige week tijdens een stormachtige zitting van het Politburo besloten dat Kádár zou opstappen. Maar zondag nog heeft hij gehoopt het te kunnen redden. Het kwam tot nooitgedachte scènes: Kádár, de man die vroeger zijn gehoor amuseerde met grapjes over zichzelf, greep nu woedend naar de microfoon om afgevaardigden af te blaffen.

Het eind was bitter: Kádár verdween als partijchef, verdween zelfs uit het Politburo en werd getroost met het partijvoorzitterschap: een titel eerder dan een functie. Met hem verdwenen uit het Politburo zijn trouwe luitenants: vakbondsleider Sándor Gáspár, staatshoofd Károly Nemeth, vice-partijchef György Lázár, Kádárs secretaris Miklos Ovari, de partijchef van Boedapest Ferenc Havasi, vie-premier László Márothy en György Aczel. Onder de zes nieuwkomers twee prominente hervormers, Reszö Nyers, architect van de hervormingen in de jaren zestig, die in 1973 tijdens een comeback van conservatieven aan de kant werd gezet, en Imre Pozsgay, leider van het bovengenoemde Volksfront en krachtig voorstander van vergaande politieke hervormingen.

Of de partij, met dit nieuwe Politburo en onder een nieuwe leider, beter zal reageren op de 'nieuwe geest' in Hongarije is nog de vraag. Het Politburo mag in meerderheid bestaan uit 'echte' hervormers (in tegenstelling tot de 'halfslachtigen' rond Kádár), niet iedereen is dat in gelijke mate. Mensen als Grósz en Berecz zijn het afgelopen jaar - de eerste wegens de tegenwerking binnen de partij tegen de hervormingen in de praktijk, de tweede onder druk van de kritiek van de basis - opgeschoven naar de anti-Kádárvleugel. Van nature is Grósz nauwelijks en Berecz géén 'echte' hervormer. En ze zijn geen voorstander van politiek pluralisme, laat staan van een twee- of meerpartijstelsel.

Berecz in maart: ,,Onssysteem is ontwikkeld in een tijd toen we het van boven opbouwden en de nadruk lag op centrale planning en centrale leiding. De economische hervorming heeft dat systeem onder spanning gezet. De opeenhoping van problemen gaf aan dat de andere kant van de socialistische democratie moest worden ontwikkeld, de pogingen tot zelfbestuur en zelforganisatie. De bevolking moet kunnen opkomen voor haar belangen. De leidende rol

van de partij moet worden getransformeerd. er moet meer ruimte komen voor de soevereiniteit van vertegenwoordigende lichamen."
De Ieidrndr rol van de partij moet worden getransformeerd. niet gedeeld en zeker niet afgeschaft. Grósz vorige maand tegen Der Spiegel: .,De partij blijft de leidende rol spelen, ze beperkt hoogstens die rol. Ze blijft de richting bepalen waarin de samenleving zich beweegt."In hoeverre de nieuwe leiding daarmee de ontevredenheid van het volk en zijn verlangen naar meer inbreng kan intomen is dè vraag voor de toekomst. Het begin stemt sceptisch: zondag werd niet alleen Kádár weggestuurd; cr werd ook een document aangenomen waarin de rnogelijkheid van nieuwe politieke partijen werd afgewezen en meer partijdiscipline werd geëist.

Van dezelfde correspondent verscheen in het *NRC/H'blad* van 24-5-1988 het volgende portret van de aan de kant gezette partijleider Kadar:

János Kádár. de op 22 mei, getroost met een mooie maar weinig zeggende eretitel, na dertig jaar trouwe dienst met pensioen gestuurde Hongaarse partijleider, was misschien niet de meest complexe Oosteuropese leider. Hij was wel de man met de meeste gezichten, de meeste levens: van kansarm en onwettie kind uit een uithoek van de dubbelmonarchie bracht hl] het tot minister, van minister tot gevangene van Hongarijes eigen Stalin, van gevangene tot partijchef, van partijchef tot verrader van de revolutie en van verrader tot vader des vaderlands.
Kádár was partizaan en vervalser van verkiezingen. hij was gefolterd en hij was premier, hij verried zijn beste vriend en hij werd verraden. hij verried een revolutie maar hij werd ook Oost-Europa's enige partijchef die heeft kunnen bogen op een werkelijke populariteit En ook al is die populariteit de laatste jaren zover uitgehold dat de partij hem heeft weggestuurd, de geschiedenis zal zich hem toch vooral blijven herinneren door zijn historische'Wie niet tegen ons is is voor ons. een uitspraak uit 1961, vijf jaar na het grote drama, toen de weerzin tegen hem en alles wat hij vertegenwoordigde nog algemeen was.
Kádár heeft in zijn laatste jaren gebrek aan durf en visie tentoongespreid. Doch niet die gebreken bepalen zijn plaats in de geschiedenis. maar de grote verzoening van de jaren zestig en zeventig waarvan hij de architect is geweest.
De levensloop van Kádár weerspiegelt de geschiedenis van Hongarije zelf: de ontmanteling van Hongarije na de Eerste wereldoorlog werd na het intermezzo van de radenrepubliek van Béla Kun gevolgd door Horthy's dictatuur, de Tweede wereldoorlog. de Duitse bezetting en het fascisme van de Pijlkruisers, het stalinisme, het drama van 1956 en tenslotte de trage, trage verzoening, het eerste rustige vaarwater.
Geboren werd Kádár in 1912 in Fiume (nu Kijeka), als buitenechtelijke zoon van een Slowaakse dienstmeid en een Hongaarse soldaat die de benen neemt als zij zwanger raakt Na de geboorte trekt ze naar Hongarije en op zijn vierde werkt János als varkenshoeder. later als krantenbezorger.
In 1928 wint hij op school een schaakwedstrijd. De eerste prijs is de Anti-Duhring van Friedrich Engels, een wat buitenissige prijs voor een kinderwedstrijd in een rechtse dictatuur. maar wel een die Kádárs belangstelling wekt. Drie jaar later wordt hij lid van de communistische jeugdorganisatie, nog een jaar later partijlid. Het is de tijd waarin admiraal Horthy de scepter zwaait. een dictatuur waarin het bestaan van een communist zich vooral in de illegaliteit afspeelt.
Kádár zit vier jaar gevangen en gaat na het uitbreken van de oorlog in het verzet In 1942 wordt hij lid. in 1943 secretaris van het Centraal Comité. Hij organiseert de partizanenstrijd, schrijft, drukt en verspreidt ondergrondse literatuur en onderhoudt contact met Tito's partizanen. In 1944 valt hij in handen van de Gestapo, maar voordat die hem naar Mauthausen kan overbrengen, ontsnapt hij
De bevrijding brengt de partij legaliteit en Kádár macht: hij wordt organisator van de 'nieuwe' politie in Boedapest. partijleider van de hoofdstad. Politburolid en zelfs vice-partijchef. Hij wordt ingezet bij de pas in tweede instantie geslaagde poging de verkiezingsuitslag door intimidatie en vervalsing te beïnvloeden. Een studiereis naar Roemenië. waar men dit karwei in één keer had geklaard, heeft pas in 1947 het gewenste resultaat.
Een jaar later is Kádár minister van binnenlandse zaken en aldus chef van de geheime politie. Als zodanig maakt hij de breuk met Tito en de golf van zuiveringen van 'titoïsten' mee, treedt zelf als initiator van arrestaties op. In Hongarije is László Rajk. zijn beste vriend, de grote zondebok. Hij wordt opgepakt en gemarteld, maar bekent niets. Wanhopig. en bang voor Stalins wraak. stuurt partijchef Rákosi Kádár op hem af. In de cel haalt deze in een dramatisch gesprek zijn vriend over alle 'misdaden' te bekennen. in ruil waarvoor zijn leven zal worden gespaard.
Rajk zwicht. Hij wordt berecht, ter dood veroordeeld en, ondanks Kádárs belofte. geexecuteerd. Op last van Rákosi woont Kádár de executie bil. Rajks laatste woorden zijn voor Kádár: .,Je hebt me verraden."
In 1931 wordt Kádár zelf vermalen in de terreur. Hij wordt beschuldigd van spionage. verraad en titoïsme en zwaar gefolterd. ,.De gevangenissen van de jaren dertig en de Gestapo waren verschrikkelijk," zou hij later zeggen, ,,onder Rákosi waren ze nog veel en veel erger." Kádár bekent en krijgt vier jaar eenzame opsluiting.
Na Stalins dood komt Kádár vrij Het verraad van Rajk drukt op zijn geweten. Hij zoekt Rajks weduwe op en vraagt haar vergeving. En ze belooft hem die ook – als hijzelf het geheim van Rajks proces en zijn eigen rol openbaar maakt. Maar dat was te veel gevraagd. dat heeft Kádár nooit gedaan.
Twee jaar later rchter. in 1956. is hij het zelf die er ongewild toe bijdraagt dat het verhaal bekend wordt. Na het 20ste partijcongres in Moskou, waarop Stalin is veroordeeld. gaan in Boedapest stemmen op om Rákosi aoor Kádár te vervangen. Deze opent in het Centraal Comité de aanval op de partijchef door de bestraffing te eisen van de schuldigen aan Rajks dood. Het is een riskante eis – tè riskant. Want Rákosi haalt een bandrecorder voor de dag en laat het hele Centraal Comité het afgeluisterde gesprek in de gevangenis horen waarin Kádár de gevangen Rajk overhaalt nooit begane misdaden te bekennen. Kádár luistert verpletterd mee. Een week later weet heel Boedapest van zijn rol.
De truc redt Rákosi niet. In juli treedt hij af ten gunste van Erno Gerö. Kádár wordt lid van het Politburo en CC-secretaris. Op 25 oktober, na het uitbreken van de opstand, wordt Gerö aan de kant gezet en wordt Kádár partijleider. Drie dagen later prijst deze op de radio .,deglorieuze opstand" van ,,communistische schrijvers, journalisten. studenten, leden van de Petöfikring, arbeiders, boeren en strijders die onder Rákosi's tyrannie op valse aanklachten gevangen hebben gezeten," bezield als ze zijn van ..ı%-aarlijk patriottisme en geloof in het socialisme"
We schrijven dan 28 oktober 1956. Kádár stemt als lid van de regering-Nag? voor diens voorstel om het politiek pluralisme te herstellen en het Warschaupact te verlaten. Hij verzekert de Sowjet-ambassadeur. ene Joeri Andropow. dat hijzelf zich bij de strijd tegen de Russen zal aansluiten als die tegen de revolutie zouden optreden.
En dan, op 1 november. uren voordat Nagy de Hongaarse neutraliteit verkondigt, verdwijnt Kádár. Hij sluit zich bij de Russen aan en bestempelt op 3 november de ,.glorieuze revolutie" als contrarevolutie. De opstand wordt neergeslagen en Kádár keert in Boedapest terug als een verrader, die de revolutie van zijn volk in bloed heeft helpen smoren Nagy wordt in 1958 ter dood veroordeeld. Weer wordt Kádár, nu door de Russen. gedwongen de executie bij te wonen, weer staat hij aan de galg van een vroegere vriend.
Het zijn jaren van haat en van zuivering Duizenden worden opgepakt. Maar het zijn geen jaren van terreur à la Rákosi, massale wraak of foltering – eerder jaren waarin Kádár wanhopig werft om vertrouwen.
Het realisme en pragmatisme die Kádár in 1956 bewogen. bepaald door de Hongaarse belangen op lang? termijn. brengen hem in de jaren zestig

Een archieffoto van Janos Kadar uit 1980

tot een beleid van verzoening. ,,Wat kan cr voor reden zijn om mensen de partij in te sleuren die geen overtuigde communisten zijn? Er zijn honderdduizend mensen die geen marxisten zijn. maar die ons respecteren omdat we een wettige orde en een normale atmosfeer hebben geschapen. Zij zijn met ons." Een verzoek om respect: meer dan respect heeft Kádár de Hongaren zelden gevraagd en al kreeg hij het in 1961 niet, de tijden zijn veranderd en in de jaren zestig en vooral zeventig heeft Kádár de verrader van 1956. meer dan alleen respect gekregen. Kádár werd in die jaren de garantie van een relatief tolerant. een redelijk stabiel. een redelijk cmatigd bewind.

Het tij kan keren en het is gekeerd. voor János Kádár. Hij is gestruikeld over zijn onvermogen de politieke consequenties te trekken uit zijn eigen hervormingsmodel. Naarmate de roep om meer politieke vrijheden en politieke hervormingen aan kracht won. werd duidelijker waar zijn grenzen lagen.

Economisch was Kádár een pragmaticus. politiek eerder een conservatief: er bleven ideologische grenzen die hij niet wenste te overschrijden. En zo verdween hij op 22 mei: de architect van een onpretentieus soort socialisme, gebaseerd op de rede en redelijkheid, binnen bepaalde, door hemzelf bepaalde grenzen, een verlichte communist, uiteindelijk toch nog geveld door de jonge rebellen die de stemming in het land en de aard van de hervormingen beter begrijpen dan hij

Chroesjtsjow heeft Kádár onpretentieuze socialisme ooit neerbuigend afgedaan als goelasjsocialisme. Maar Kádár heeft, in tegenstelling tot zijn voorgangers en vele collega's elders, zijn ideologie nooit als heilleer gepresenteerd. als eeuwig en historisch antwoord op alle vragen van de samenleving, als een collectie slogans of een catalogus van beloften.

Hongarije is een land van discussie geworden. Dat alleen al is lang uniek gebleven in Oost-Europa. Dat alleen al is een historische prestatie van de verzoener Kádár, de normalisator die succes had. Dat de grenzen van de jaren zestig en zeventig niet die van dc jaren tachtig en negentig kunnen zijn, is langzaam tot de Hongaren doorgedrongen. Maar dat maakt Kádárs historische prestaties niet kleiner.

Gelukwensen van Gorbatsjow

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow stuurde de nieuwe Hongaarse partijleider op 22 mei een telegram, waarin hij hem in warme bewoordingen feliciteerde met zijn promotie. Het Russische partijblad Prawda was op 23 mei zeer lovend over Grosz. Hij werd geprezen voor zijn rol bij de vernieuwing van de Hongaarse partij, het socialisme in Hongarije en bij de "versterking van de leidende rol" van de partij.

Het blad drukte ook het telegram af dat Gorbatsjow aan Kádár had gestuurd en waarin hij deze een vooraanstaand lid van de communistische beweging noemde, en een waarachtige vriend van de Sowjet-Unie.

Grosz waarschuwt voor illusies

In een uitgebreid interview, dat op 24 mei verscheen in het regeringsblad Magyar Hirlap. beloofde de nieuwe partijleider Karoly Grosz ingrijpende economische veranderingen, maar hij waarschuwde dat men zich geen illusies moest maken. "Dertig jaar van spanningen kunnen niet van de ene op de andere dag worden opgeheven. Velen denken dat hervormingen alles veranderen, maar alleen werk veranderde toestand. Beslissingen die wij nu nemen, werpen pas over jaren vruchten af", aldus Grosz .Voor het teweegbrengen van veranderingen waren volgens hem ook politieke veranderingen noodzakelijk.

Grosz legde er in het interview de nadruk op in de komende maanden eerst zijn taken als premier te zullen voltooien. Vóór eind 1988 hoopte hij een aantal wijzigingen in de samenstelling van de regering te hebben doorgevoerd. en daarna te worden opgevolgd door een nieuwe premier.

Nieuwe jeugdbeweging

Op 30 maart 1988 werd door 37 studenten en jonge intellectuelen de Federatie van jonge democraten (FIDESZ) opgericht, als alternatief voor de communistische jeugdbeweging KISZ. die in enkele maanden tijd 100.000 ontevreden leden had zien vertrekken.

Ondanks pogingen tot intimidatie van de politieke telde de federatie enkele weken na de oprichting al ongeveer 1200 leden.

Oprichting Netwerk voor vrije initiatieven

Op 1 mei 1988 werd in Boedapest een overkoepelende beweging van onafhankelijke groeperingen opgericht met het doel de weg te effenen voor een werkelijke politieke oppositie. De nieuwe organisatie, Netwerk voor vrije initiatieven, wilde volgens de organisatoren "onafhankelijk van de staatsmacht van de samenleving een autonome politieke kracht maken".

De beweging wilde tot een uitwisseling van informatie komen tussen onofficiële groepen die in de voorafgaande maanden in Boedapest en in de provincie waren ontstaan en die gemeen hadden dat ze ijverden voor een vergroting van de democratie. "Door een standpunt in te nemen wil Netwerk ertoe bijdragen dat meningen over politieke kwesties van nationaal belang worden verspreid, die afwijken van de officiële versie", aldus de organisatoren. Onder de leden van Netwerk bevonden zich dissidenten, maar ook partijgetrouwe intellectuelen.

De in september 1987 opgerichte onafhankelijke groepering Democratisch Forum liet weten zich niet bij de nieuwe organisatie aan te willen sluiten. Een woordvoerder van het circa 700 leden tellende Democratisch Forum, Csaba Kiss, verklaarde op 1 mei dat leden van zijn organisatie individueel lid konden worden van Netwerk en dat toekomstige samenwerking tussen Netwerk en Democratisch Forum niet uitgesloten was.

(Vor.ber. pag. 259/1 e.v.).

WEST-EUROPA

NEDERLAND

JAARVERSLAG NEDERLANDSCHE BANK OVER 1987

Op 26 april 1988 is het jaarverslag over 1987 van De Nederlandsche Bank verschenen.

De president van De Nederlandsche Bank, dr. W.F. Duisenberg, schrijft in dit verslag o.m., dat het kabinet ernstig tekort schiet in het saneren van de overheidsfinanciën. Nederland voldoet wat zijn begrotingsbeleid betreft niet aan de internationale spelregels en loopt uit de pas met vrijwel alle EG-landen.

De combinatie van ombuigingsmoeheid en toenemende roep om lastenverlichting vormt een grote bedreiging voor verdere terugdringing van het financieringstekort. ,,We zijn er niet in geslaagd in de achter ons liggende ,,vette jaren" de financiële situatie bij de overheid wezenlijk te verbeteren", zei Duisenberg in een toelichting op het jaarverslag.

Duisenberg berekent dat het financieringstekort van de totale overheid (rijk en lagere overheden) in 1987 met 9,2 procent nauwelijks één procent lager lag dan in 1982.

Het is nog steeds twee keer groter dan ons land zich op langere termijn kan veroorloven

Andere Europese landen, zoals Zweden en Denemarken, hebben veel radicaler hun tekorten verminderd. ,,We bevinden ons met België en Italië in de laagste klasse". zei Duisenberg.

De Nederlandsche Bank heeft kritiek op het gebruik van belastingmeevallers voor nieuwe uitgaven. het opvangen van financiële tegenvallers en belastingverlaging.

Lastenverlichtingen moeten worden gefinancierd uit extra bezuinigingen. want het terugdringen van het overheidstekort moet absolute voorrang houden.

,,Nederland bevindt zich nog volop in de gevarenzone en heeft zichzelf veroordeeld tot een nog jaren durend saneringsproces, waarvan de pijn cumuleert en de acceptatiegraad vermindert, zonder dat aan de sanering kan worden ontsnapt", aldus het jaarverslag. De buffer ontbreekt om tegengas te geven nu het naar verwachting ,,economisch zwaarder weer" wordt.

Zelfs als de tekortdoelstelling van het kabinet in 1990 wordt gehaald (5,25 procent van het nationale inkomen), zal de financieringsbehoefte van de overheid stijgen van 43 miljard dit jaar tot 70 miljard in 1993. ,,De wal die het schip van staat dan zou keren, komt dan wel erg dicht bij. Beter ware het zelf tijdig van koers te veranderen."

De Nederlandsche Bank signaleert ook een aantal positieve ontwikkelingen. De inflatie is voor het tweede achtereenvolgende jaar verwaarloosbaar, de betalingsbalans vertoonde vorig jaar ,,een aanmerkelijk evenwichtiger beeld" met een overschot van 7 miljard gulden en het aantal nieuwe banen groeit in Nederland harder dan in alle andere Europese landen.

De hardnekkige werkloosheid is een gevolg van het grote aantal mensen dat zich nieuw op de arbeidsmarkt meldt.

Ook de vermogenspositie van het bedrijfsleven is sterk verbeterd.

Per saldo is daardoor het vertrouwen in de gulden volledig gehandhaafd, aldus Duisenberg. Hij zei dat ,.nooit twijfel over de gulden mag bestaan. En ook geen twijfel dat de gulden en de Duitse mark onverbrekelijk verbonden zullen zijn".

Vorig jaar boekte De Nederlandsche Bank een nettowinst van 1,25 miljard gulden tegen 1,98 miljard in 1986. Hiervan komt 1,16 miljard toe aan de staat, tegen 1,88 miljard in 1986.

Winstherstel bedrijfsleven ten einde

Aan het winstherstel van het bedrijfsleven is voorlopig een einde gekomen. Het financieringsoverschot van het bedrijfsleven, dat in de eerste helft van de jaren tachtig was opgelopen tot 10 a 15 miljard gulden, is weer gedaald en sloeg in 1987 op transactiebasis zelfs om in een verlies.
Dat staat in het jaarverslag over 1987 van De Nederlandsche Bank.
Door deze terugkeer tot meer normale omstandigheden - vóór 1981 was een financieringstekort voor het bedrijfsleven een structureel verschijnsel - moet een toenemend beroep op externe financiering worden gedaan. Het bedrijfsleven zal daarbij geleidelijk meer en meer worden geconfronteerd met de kapitaalbehoefte van de staat.
De daling van het financieringssaldo trad op als gevolg van een gestegen investeringsniveau bij een naar verwachting ongeveer gelijkblijvend winstniveau.
Ondanks deze daling bleef het beroep op externe financiering in het binnenland in 1987 met ruim twee miljard gulden vrijwel onveranderd.
Het beroep op lang bankkrediet nam toe met 7,4 miljard gulden terwijl anders dan in voorgaande jaren ook weer meer kort bankkrediet werd opgenomen.

Daarentegen loste het bedrijfsleven in 1987, net als in 1986, per saldo af op de binnenlands kapitaalmarkt. Dit betrof vooral onderhandse leningen. Het beroep op de openbare kapitaalmarkt was met ruim een miljard vrijwel onveranderd. Wel was binnen het openbare beroep van een verschuiving sprake van aandelen naar obligaties.

Het saldo van het kapitaalverkeer van bedrijven met het buitenland stabiliseerde zich in 1987.
Een sterke toeneming van de afvloeiing van lang kapitaal van Nederlandse bedrijven, die vooral samenhing met sterk gestegen directe investeringen in het buitenland, werd gecompenseerd door een eveneens sterk toegenomen direct beroep op buitenlandse kapitaal.

Steun aan koers dollar kostbare zaak

De Nederlandsche Bank heeft in 1987 naar schatting voor een bedrag van een half miljard dollar deelgenomen aan interventies tot steun aan de wisselkoers van de dollar. Ook op de termijnmarkt heeft de centrale bank dollars aangekocht, die in het genoemde bedrag niet zijn inbegrepen.

De centrale banken van de westerse landen, Japan en de vier Aziatische ,,tijgers" (Korea, Taiwan, Hongkong en Singapore) hebben vorig jaar meer dan $ 120 miljard aan dollarreserves verzameld. Een groot deel hiervan betrof ondersteuning van de koers van de Amerikaanse dollar
Uit het jaarverslag van de Bank blijkt dat De Nederlandse dollarreserves vorig jaar met één miljard dollar zijn toegenomen tot $ 4,8 miljard.
Helpt De Nederlandsche Bank op deze manier om het Amerikaanse begrotingstekort te financieren? President Duisenberg sprak dat tegen. ,,Dat is geen motief voor ons", zei hij in een toelichting op het verslag. ,,Het is onze opdracht mee te helpen aan de stabiliteit van de wisselkoersen. Dat is ook in ons eigen belang."
Ook de Nederlandse reserves aan D-marken (plus 1,9 miljard DM), Japanse yens en Ecu (plus 0,9 miljard Ecu) namen vorig jaar toe, tot een totaal aan reserves van f 29,7 miljard, f 4,4 miljard méér dan in 1986

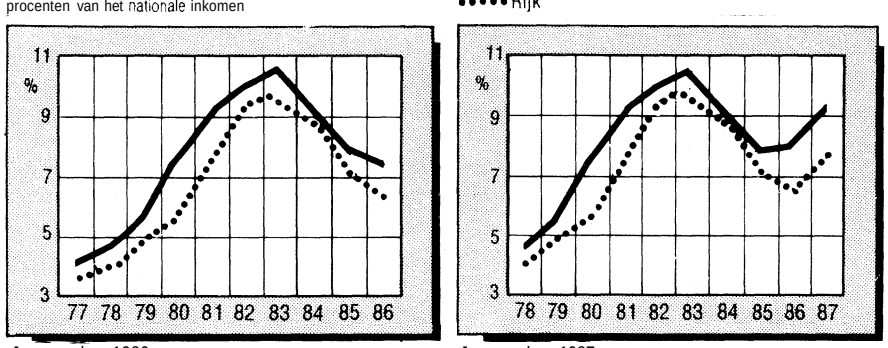
Duisenberg zei dat met opzet gestreefd was naar een vergroting van de reserves ,,om eventuele schokken te lijf te kunnen gaan in een wereld van snelle kapitaalbewegingen".
De steun aan de dollar is een duur grapje, want over heel 1987 is de dollar ten opzichte van de gulden effectief 15 procent in waarde gedaald.
De Nederlandsche Bank beklemtoont dat ze zich bij de inspanningen tot stabilisatie van de wisselkoers niet laat leiden door motieven van koerswinsten of -verliezen.
Niettemin had de koersdaling van de dollar, gekoppeld aan de toegenomen hoeveelheid dollarreserves, omgerekend in guldens aanzienlijke gevolgen.
Vorig jaar werden de dollarreserves van de Nederlandsche Bank op f 2 miljard minder gewaardeerd. Daarnaast werd de Nederlandse goudvoorraad in 1987 3,2 miljard gulden lager gewaardeerd.
In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Duitse Bundesbank brengt de Nederlandse centrale bank de winst of het verlies op koersverschillen van de officiele reserves niet ten laste van de balans. Deze staan vermeld in de Weekstaat op een aparte rekening ,,Waarderingsverschillen goud en deviezen".
Ten opzichte van 1986 nam deze post af met bijna 5 miljardgulden van 30,6 tut 25,8 miljard. In 1984, toen de dollar naar zijn hoogste koers opliep, bevatte de post Waarderingsverschillen nog een bedrag van f 40 miljard.
De lagere rente en de dollardaling vormden de belangrijkste oorzaak voor het lagere resultaat van de centrale bank over 1987. In 1986 leverde de rente op buitenlandse vorderingen nog f 1,6 miljard op; vorig jaar 912 miljoen gulden.

Spaargeld verdwijnt naar buitenland

Vorig jaar zijn **2,3** miljoen briefjes van duizend gulden extra in omloop gekomen (2,3 miljard gulden), zo blijkt uit het jaarverslag van De Nederlandsche Bank.
In het jaarverslag wordt opgemerkt dat deze ontwikkeling samenhing met de vlucht van spaargelden uit Nederland in reactie op de fiscale informatieplicht van de banken.

President Duisenberg zei ,,alle begrip" te hebben voor het kabinetsbesluit dat de banken de rente-inkomsten van hun cliënten moeten opgeven aan de fiscus. Maar hij signaleerde dat de bekendmaking van deze maatregel heeft geleid tot een veel geringere stijging van de spaartegoeden dan in voorafgaande jaren het geval was.
De bank schat dat de besparingen in 1987 hierdoor vijf miljard gulden minder zijn toegenomen. Twee miljard gulden, zo wordt verondersteld, is over de grens verdwenen. ,,Naar ik hoop is dit een eenmalig effect", aldus Duisenberg.
De Rabo schat volgens hem het bedrag op zes miljard en de NMB op aanzienlijk minder dan vijf miljard.
Dat het spaargeld nu op een andere manier wordt bewaard, wil niet zeggen dat het er niet meer is, aldus Duisenberg. Het oorspronkelijk bij de banken gespaarde geld kan volgens hem heel goed ‚wit' verdiend zijn, maar het is ‚zwart geld" geworden nu spaarders zich onttrekken aan de fiscus.

FINANCIERINGSTEKORT OVERHEID
procenten van het nationale inkomen

Het financieringstekort van de overheid ontwikkelt zich slechter dan gedacht. In het jaarverslag over 1986 presenteerde De Nederlandsche Bank nog een grafiek die een neerwaartse trend toonde. Die trend heeft, zo blijkt uit de rechter grafiek. niet plaatsgevonden. Dat was vooral een gevolg van het oplopende tekort bij de lagere overheden. In 1987 is het tekort weer verder opgelopen, zowel bij het rijk als bij de lagere overheden, waardoor de lijn van het totale tekort terug is op het niveau van begin 1981. Gegevens ontleend aan de Jaarverslagen Nederlandsche Bank 1986 (links) en 1987 (rechts). (NRC/H'blad, 26-5-1988)

De **strukturele** tegenvallers

	Regeer-akkoord **1986**	Eind **1986**	**Nu**
Groei wereldhandel per jaar	5,5%	4 7'	5 %
Dollarkoers	f 2,25	f 2,19	f 1,89
Olieprijs per vat	$25	$ 18	$15
Rentepercentage	3,5 à 4	6,3	6,0
Financieringstekort van de lagere overheid (7'nat ink)	0,2%	1,0%	1,5%

Overigens zijn de betrokken spaarders ,,niet alleen de rijken onder ons''. Ook kleine spaarders hebben hun geld van de bank gehaald en thuis ergens verstopt.

Samenvatting, conclusies

De gulden is sterk en de inflatie is nul. Veel meer kan een centrale bank zich niet wensen, zeker niet in een verslag dat terugblikt op een jaar vol crisis. De eerste helft van 1987 wilde niemand meer dollars kopen en moesten centrale banken van de rijke landen de 120 miljard dollar opnemen die de Amerikanen nodig hadden om het tekort op hun betalingsbalans te dekken.

In februari van dat jaar weigerde Brazilievoortaanrente op zijn buitenlandse schuld te betalen en leek de sudderende schuldencrisis tot een climax te komen.

In oktober kwam daar nog eens de beurskrach overheen.

Dat alles is - voorlopig - met een sisser afgelopen en het jaarverslag van De Nederlandsche Bank over 1987 ademt dan ook op de meeste onderdelen een sfeer van tevredenheid. Onder het hoofdje ,,Prioriteiten voor de komende jaren'' schrijft president dr. W.F. Duisenberg dat het consolideren van de uitgangspositie hoge prioriteit verdient

Maar De Nederlandsche Bank is zich er van bewust dat de Hollands monetaire en economische glorie vooral te danken is aan het buitenland, waar de economische groei al vijf jaar meevalt. Binnenlands kunnen we alleen bogen op de al sinds 1982 heersende loonmatiging.
Op haar eigen werkterrein is De Nederlandsche Bank geholpen door de Bondsrepubliek. De kracht van de gulden kan niet los worden gezien van de Duitse plannen om bronbelasting op rentebetalingen in te voeren, waardoor beleggen in D-marken minder aantrekkelijk oogt.
In het jaarverslag wordt daar niet uitgebreid op ingegaan, maar niet voor niets verklaarde minister Ruding van financiën eind vorig jaar bij een bezoek aan Saoedi-Arabië omstandig dat Nederland geen plannen heeft om bronbelasting in te voeren.
De Duitse aankondiging en de beurskrach hebben de Nederlandsche Bank ook nog in een ander opzicht geholpen.
Vorig jaar om deze tijd maakte Duisenberg zich grote zorgen om de exorbitante kapitaalexport. Nu is Nederland relatief aantrekkelijker grworden. Veertig procent van het openbare deel van de in 1987 uitgegeven staatsleningen werd gekocht door buitenlanders (of via de beurs van Londen door Nederlandse beleggingsinstellingen) hetgeen meer is dan voorheen, zo meldt de Bank voor het eerst
En sinds de krach beleggen Nederlanders liever niet meer te ver van huis. Dat is dus een zorg minder.
Maar de overheid slaagt er ook in jaren van voorspoed niet in de uitgaven terug te dringen en het financieringstekort te verkleinen. Dat is een vast punt van kritiek van De Nederlandsche Bank, maar dit jaar is die kritiek, hoewel voorzichtig geformuleerd, toch scherper.
Veelzeggend is dat deze materie vorig jaar besproken werd onder het hoofdje ,,Financieringstekort''. Dit jaar heet het hoofdstuk: ,,Financieringsproblematiek van de overheid''.
,,Bedacht moet worden dat de wel zeer bescheiden reductie van het financieringstekort sinds 1982 (toen het eerste kabinet-Lubbers aantrad) verwezenlijkt is in een opgaande conjunctuur'', schrijft Duisenberg in zijn voorwoord.

In 1982 bedroeg het totale tekort van het Rijk en de lagere overheden, ontdaan van vertekenende invloeden, 10,1 procent van het nationaal inkomen. In 1987 is het gestegen van 7.9 (1986) tot 9,2 procent.
Dat is meer dan De Nederlandsche Bank vorig jaar nog verwachtte, want die voorzag toen nog voor 1986 een tekort van 7,4 procent en voor 1987 van 8,5 procent.
Daarmee presteert de Nederlandse overheid niet alleen internationaal gezien zeer slecht, maar zal het in de toekomst nog moeilijker worden orde op zaken te stellen, vooral omdat mag worden verwacht dat zwaarder economisch weer voor de boeg ligt.
Vorig jaar al schreef Duisenberg dat de aannamen van het regeerakkoord te optimistisch waren en dat extra bezuinigingen van 5 tot 10 miljard nodig zijn om het financieringstekort in 1990 op een aanvaardbaar niveau te krijgen.
,,Het valt niet uit te sluiten dat ook die uitspraak nog te optimistisch is geweest'', zo schrijft hij nu.
En zelfs àls dat alles mocht lukken, zijn wij er nog niet. Dit jaar moet de overheid 45 miljard gulden op de kapitaalmarkt lenen. Zelfs als het financieringstekort zo sterk wordt teruggebracht als in het Regeerakkoord staat, dan moet de overheid in 1995 nog altijd een beroep van 70 miljard gulden op de kapitaalmarkt doen.
Dat is wat je noemt ,,financieringsproblematiek'' en het voorspelt weinig goeds voor investeerders of huizenkopers, omdat zo'n stijgend beroep van de overheid de rente wel op moet drijven; al zegt Duisenberg dat niet letterlijk.
,,Het zal duidelijk zijn dat voor het dekken van een dergelijke financieringsbehoefte vermindering van het vertrouwen in ons land ernstige gevolgen zou kunnen hebben voor de rente'', schrijft hij wel.
Menselijkerwijs gesproken zal de overheid het nog moeilijker krijgen dan hier boven geschetst. Want bijna alle veronderstellingen van het regeerakkoord van twee jaar geleden ogen nu reeds lachwekkend.
Het regeerakkoord rekent met een dollar van f 2,25 en een olieprijs van $ 25 per vat. Door de daling van dollar en olieprijzen is een vat olie in guldens gerekend nu minder dan de helft van de prijs uit het regeerakkoord waard, dus daar gingen onze aardgasbaten.
De rente zagen de opstellers van het regeerakkoord dalen tot 3,5 a 4 procent. In die mening worden zij door geen enkele deskundige meer gesteund. En de lagere overheden zouden maar een tekort van 0,25 procent van het nationaal inkomen mogen hebben, intussen door Financiën bijgesteld tot een half procent. Maar vorig jaar is het tekort van de lagere overheden met ruim 50 procent opgelopen tot anderhalf procent van het nationale inkomen, dus daar is ongemerkt weer 2 miljard gulden verdwenen.

Tijdens zijn toelichting op het jaarverslag zei Duisenberg dat het tekort van de totale overheid structureel 4 a 5 procent van het nationale inkomen zou mogen bedragen.
,,Alsde lagere overheden structureel een tekort hebben van 1,5 procent, moet het tekort van het rijk terug naar 3 procent. Haalt het kabinet zijn tekortdoelstelling voor het rijk in 1990 (5,25 procent) dan moet daar in de volgende kabinetsperiode de dus nog 2,25 procent van af.''
Alléén de groei van de wereldhandel van nu 5 procent wijkt niet al te veel af van de 5,5 procent, voorzien in het regeerakkoord.
Vorig jaar voorzag Duisenberg trouwens nog een verslechtering van de Nederlandse export, die achteraf niet heeft plaats gevonden. De export groeide in 1987 met 6,5 procent.
De dank zij de meevallende conjunctuur ontstane meevallers in de belastingbaten - in wezen een buffer voor ongunstiger tijden - zijn weggestreept tegen structurele tegenvallers bij de uitgaven schrijft Duisenberg.
Slechts een kniesoor zou opmerken dat deze kritiek wel als mosterd na de maaltijd komt nu net de vrijgekomen WIR-gelden en enkele meevallers weer zijn uitgegeven.
Gezien de nadruk op vermindering van het financieringstekort zou men verwachten dat De Nederlandsche Bank niet te spreken is over het recente kabinetsbesluit om de vrijgekomen WIR-gelden opnieuw te bestemmen voor het bedrijfsleven. Maar zo ligt dat niet. Duisenberg met Lubbers in het kabinet- en Uyl indertijd de geestelijke vader van de WIR, stelt in het jaarverslag bijna weemoedig vast ,,dat de WIR aan zijn eigen succes moet zijn overleden''.
Hij is niet erg gelukkig met het moment waarop de WIR is gesneuveld (,,juistnu de investeringsvooruitzichten somberder zijn'') maar wel gelukkig dat het bedrag wordt teruggesluisd naar het bedrijfsleven. ,,Ik zou zelf-Ook gekozen hebben om het niet aan terugdringing van het financieringstekort ten goede te laten komen, maar te gebruiken voor lastenverlichting.''
Anderzijds stelt Duisenberg ,,toch wel met zorg'' vast dat het kabinet belastingmeevallers gebruikt om financiële tegenvallers weg te strepen, nieuwe uitgaven te financieren en de belasting te verlagen. Volgens hem moet terugdringing van het financieringstekort absolute voorrang krijgen.
,,Als je alles tegelijk wilt, zul je nog meer moeten ombuigen, ergens anders kan het niet vandaan komen.''
Een ernstige bedreiging voor de gezondmaking van de overheidsfinanciën acht hij de toenemende bezuinigingsmoeheid in combinatie met een in steeds breder kring levend verlangen naar lastenverlichting.
Duisenberg wijst hiermee het kabinetsbesluit om in 1990 twee miljard van de belastingmeevaller te gebruiken voor de verlaging van de loon -en inkomstenbelasting keihard van de hand. Het kabinetsargument dat Nederland aansluiting zoekt bij de Europese trend naar belastingverlaging vindt in zijn ogen maar halve genade.
Meevallers moeten wat hem betreft ten goede komen aan het financieringstekort, belastingverlaging moet uit extra bezuinigingen worden gefinancierd.
De Nederlandsche Bank heeft met een harde gulden zonder inflatie het eigen monetaire straatje mooi op orde. Dat geldt volgens Duisenberg niet voor de overheidsfinanciën.
Internationaal steken het begrotingstekort, de collectieve uitgaven en de collectieve lastendruk steeds ongunstiger af.,,Nederland loopt

uit de pas met vrijwel alle EG-landen". Ons land houdt zich niet aan de internationale spelregels.
Dat breekt Nederland straks op als de binnengrenzen van de EG verdwijnen. Anders dan wel wordt gedacht bevindt ons land zich nog volop in de gevarenzone. ,,De wal die het schip van staat dan zou keren, komt wel erg dichtbij. Beter ware het zelf tijdig van koers te veranderen", aldus de bankpresident.

FRANKRIJK

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE REGERING-CHIRAC EN DE NATIONALE VERGADERING

In aansluiting op het bericht van pag. 209 e.v.-1986 over de verkiezingen voor de Nationale Vergadering (Franse Tweede Kamer) op 16 maart 1986 en de vorming van een centrum-rechts kabinet door Jacques Chirac vier dagen later, deden zich in Frankrijk binnen de regering en de Asemblée Nationale (Nationale Vergadering) o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Aanvulling kabinet

Op 25 maart 1986 breidde premier Chirac zijn op 20 maart 1986 gepresenteerde regering (pag. 210/3 e.v.-1986) uit met drie leden: George Chavanes (UDF-CDS) werd gedelegeerd minister voor handel en ambachten, Michèle Barzach (RPR) gedelegeerd minister voor gezondheid en Jean-Jacques Descamps (UDF-PR) staatssecretaris voor toerisme.

De UDF (Unie voor de Franse Democratie, Union pour la Démocratie Française) is een samenwerkingsverband van zes centrum-rechtse partijen, waaronder het Centrum van Sociaal-Democraten (CDS, Centre des Démocrates Sociaux), de Republikeinse Partij (PR, Parti Républicain), de Radicale Partij (Parti Radical) en de kleine Sociaal-Democratische Partij (PSD, Parti Social-Démocrate).
De neo-gaullistische RPR (Rassemblement pour la République) is de partij van premier Chirac (zie voor akkoord tussen RPR en UDF pag. 18413 e.v.-1986).

In totaal telde het kabinet nu 41 leden: 20 van de RPR, 17 van de UDF (zeven van de PR, zeven van het CDS, twee Radicalen en één van de PSD) en vier partijlozen (Giraud, Raimond, Guillaume en Malhuret).
Het centrum-rechtse kabinet moest samenwerken met de centrum-linkse president François Mitterrand, wiens zevenjarige ambtstermijn in 1988 afliep. Een dergelijke vorm van samenleven wordt in het Frans ,,cohabitation" genoemd. Van 1981-1986 was er een linkse, voornamelijk socialistische regering aan de macht geweest.

Chaban-Delmas gekozen tot voorzitter Assemblée Nationale

Eveneens op 25 maart 1986 werd Jacques Chaban-Delmas aangewezen als kandidaat van de RPR voor het voorzitterschap van de Assemblée Nationale, hoewel oud-president Valéry Giscard d'Estaing (UDF-PR) van mening was dat de post in handen van een lid van de UDF moest komen. Premier Chirac hield echter vast aan de kandidatuur van zijn partijgenoot.

Een beeld van de openingszitting van de Assemblée Nationale op 2 april 1986

Op 2 april werd Chaban-Delmas tijdens de openingszitting van het nieuwe parlement gekozen tot voorzitter. In een eerste ronde kwam hij drie stemmen tekort voor een absolute meerderheid zodat een tweede ronde noodzakelijk was om gekozen te worden.

Van de 561 ingeleverde stembiljetten in de eerste ronde waren er 14 blanco of ongeldig, waardoor de absolute meerderheid uitkwam op 274 stemmen. Chaban-Delmas kreeg 271 stemmen, de socialist André Labarrère 207, Yannick Piat van het extreem-rechtse Front National *36* en de communist Guy Ducoloné *33* stemmen
Van de 563 stembiljetten in de tweede ronde waren er negen blanco of ongeldig, waardoor de absolute meerderheid uitkwam op 278 stemmen Chaban-Delmas behaalde dit keer 282 stemmen, Labarrère 205. Piat 34 en Ducoloné *33* stemmen

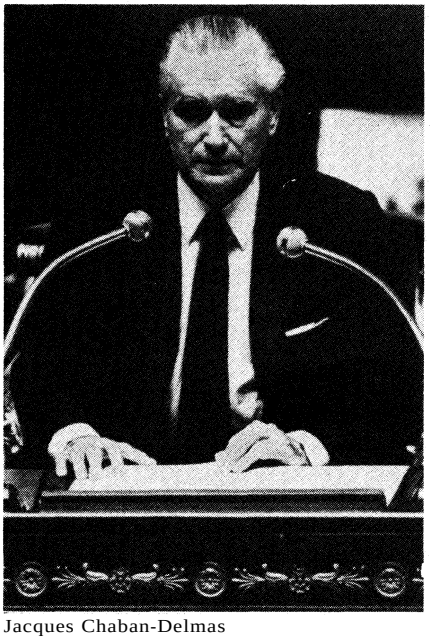
Sinds 1946 was Chaban-Delmas afgevaardigde en burgemeester van Bordeaux. Hij was twee maal eerder voorzitter van de Assemblée Nationale: van 1958-1969 en van 1978-1981. Tijdens de Tweede Wereldoorlog speelde hij een belangrijke rol in het verzet.

Volgens Le Monde (4-4-1986) telde de socialistische fractie o.l.v. Pierre Joxe bij de opening van de nieuwe, 577 zetels tellende Assemblée Nationale 196 leden plus 16 ,,apparentés" (geestverwanten). de RPR-fractie o.l.v. Pierre Mesmer 147 leden plus acht geestverwanten, de UDF-fractie o.l.v. Jean-Claude Gaudin 114 leden plus 17 ,,apparentés", de fractie van het Front National o.l.v. Jean-Marie Le Pen 35 leden en de communistische fractie o.l.v. André Lajoinie 32 leden plus drie geestverwanten. Tenslotte waren er negen niet-gebonden Afgevaardigden. onder wie viif behorend tot ..divers rechts':

De nieuwe centrum-rechtse meerderheid (RPR-UDF) van premier Chirac telde dus 286 leden, i.e. drie te weinig voor een absolute meerderheid. zodat zij aangewezen was op dc steun van vijf leden van ,,divers rechts".

Kabinetswijziging

Op 19 aug. 1986 bracht premier Chirac enige wijzigingen in zijn kabinet aan. De portefeuille van Camille Cabane, die als gedelegeerd minister op het departement van economie, financiën en privatisering belast was met de privatisering, verdween en Cabane werd als gedelegeerd minister op het

Jacques Chaban-Delmas

bureau van de premier verantwoordelijk voor bestuurlijke hervorming.
Bernard Bosson, als staatssecretaris op het ministerie van binnenlandse zaken belast met de ,,collectivités locales'', werd gedelegeerd minister op buitenlandse zaken met als portefeuille Europese zaken.
Gérard Longuet, als staatssecretaris op het ministerie van industrie, Post en Telecommunicatie. en toerisme verantwoordelijk voor Post en Telecommunicatie, behield zijn portefeuille, maar werd in plaats van staatssecretaris gedelegeerd minister.
Verder waren er twee nieuwkomers: Jacques Boyon (RPR) en Yves Galland (UDF-Rad.).Boyon werd benoemd tot staatssecretaris t.b.v. de minister van defensie en Galland tot gedelegeerd minister op het departement van binnenlandse zaken met verantwoordelijkheid voor de ,,collectivités locales''.
In het Franse Staatsblad (,,*Journal* Officiel'') van 23 oktober werd gemeld dat Hervé de Charette, die als gedelegeerd minister op het bureau van de premier was belast met overheid en planning, tevens verantwoordelijk werd voor sociale economie.

Devaquet stapt op na verzet tegen zijn wetsontwerp inzake het hoger onderwijs. Kabinetswijziging

Op 20 jan. 1987 onderging het kabinet-Chirac nieuwe wijzigingen. Op onderwijs werd Jacques Valade (RPR) gedelegeerd minister voor onderzoek en hoger onderwijs als opvolger van Alain Devaquet, die op 6 dec. 1986 zijn ontslag had ingediend bij premier Chirac.

Devaquet -wiens naam stond achter een wetsontwerp inzake het hoger onderwijs waarvan de behandeling in het parlement op 28 nov. 1986 was begonnen- had besloten op te stappen, nadat minister van onderwijs René Monory op 5 dec. 1986 voor de TV had gezegd dat Devaquet niet langer verantwoordelijk was voor de hervorming van de universiteiten en dat enige omstreden punten in het wetsontwerp voorlopig werden opgeschort. Monory zei dat hijzelf zich met de hervorming van de universiteiten zou gaan bezighouden.

Op 27 november waren 200.000 studenten en lyceisten in Parijs en bijna 400.000 in de provincie begonnen met demonstraties tegen het wetsontwerp van Devaquet. In de nacht van 5/6 december overleed een student, Malik Oussekine. in het Quartier Latin, nadat hij door politie-agenten was toegetakeld. Op 8 december deelde premier Chirac mee dat de hervorming van de universiteiten van de baan was.

Verder werd Jean Arthuis, tot op dat moment staatssecretaris t.b.v. de minister van sociale zaken en werkgelegenheid, benoemd tot staatssecretaris t.b.v. de minister van staat, tevens minister van economie, financiën en privatisering, met verantwoordelijkheid voor consumptie en concurrentie.

Kleine reorganisatie kabinet

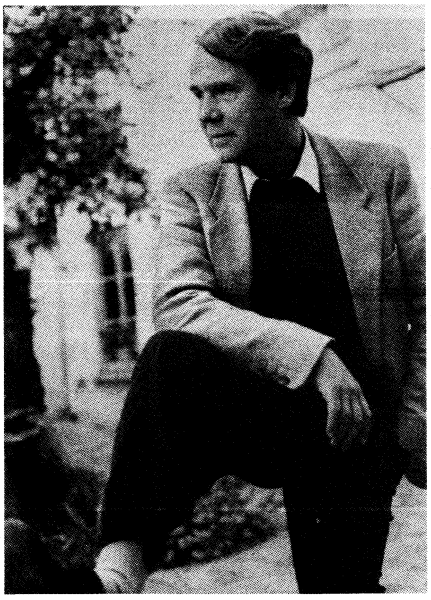
Op **23** juni 1987 nam Philippe de Villiers (UDF-PR), staatssecretaris t.b.v. de minister van cultuur en communicatie, ontslag omdat hij in de Assemblée Nationale de zetel wilde gaan bezetten van de op 1 juni overleden Vincent Ansquer, RPR-Afgevaardigde voor Vendée.
Deze stap resulteerde in een kleine reorganisatie van het kabinet op 28 september. Hierbij werd André Santini (PSD), tot dusver staatssecretaris voor gerepatrieerden, bevorderd tot gedelegeerd minister op het ministerie van cultuur en communicatie met verantwoordelijkheid voor communicatie.
Camille Cabana, die als gedelegeerd minister op het bureau van de premier verantwoordelijk was voor bestuurlijke hervorming, werd tevens verantwoordelijk voor de gerepatrieerden.

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Sinds de algemene verkiezingen van 16 maart 1986 deden zich in Frankrijk op partijpolitiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor.ber.op pag. 179/3 e.v.-1986):

PCF
Op 24 en 25 maart 1986 kwam het Centrale Comité (CC) van de Franse Communistische Partij (PCF) bijeen om de balans op te maken van de verkiezingen van 16 maart.
Onder de kop ,,Franse communisten houden vast aan oude beleid'' meldde correspondent Philip Freriks in de Volkskrant (27-3-1986) over de uitkomsten van het beraad het volgende:

De leiding van de Franse Communistische Partij (PCF) heeft zichzelf lof toegezwaaid na de weliswaar nog .,zwakke''. maar niettemin ,,veelbelovenderesultaten'' bij de algemene en regionale verkiezingen van 16 maart. Het op de PCF uitgebrachte aantal stemmen daalde voor het eerst sinds het begin van de jaren dertig tot onder de magische grens van 10 percent. In de Nationale Vergadering heeft de partij met 35 afgevaardigden evenveel zetels als het extreem-rechtse Nationale Front.
De leiding zag in de stembusuitslag niettemin aanleiding voor optimisme en vooral ook de bevestiging van de juistheid van haar analyse, zoals in de afgelopen dagen bleek tijdens de achter gesloten deuren gehouden vergadering van het Centraal Comité. Volgens de partijleiding had de tijdens het 25ste congres uitgestippelde lijn (zie pag. 183/3-1986, red. KHA) geleid tot winst Het aantal op de PCF uitgebrachte stemmen steeg inderdaad. maar percentueel verloren de communisten toch weer wat terrein In tien jaar werd de score van de PCF gehalveerd
In de met vijf onthoudingen aangenoinen eindresolutie van het Centraal Comité werd harde kritiek geleverd op de zogenoemde ,,vernieuwers'', die de neiging hebben eerder te spreken van een verkiezingsramp dan van veelbelovende resultaten. In een in Le Monde verschenen oproep eisten 450 vernieuwers dat ..een 26-ste congres'' bijeen geroepen zou worden. Dat zou moeten leiden tot een algehele ,.vernieuwing in de diepte''

Pierre Juquin

Vooral de vroegere woordvoerder van de partij, Pierre Juquin, moest het ontgelden. Hij werd in de eindresolutie met naam en toenaam genoemd als iemand van wie ..het gedrag tijdens de verkiezingscampagne wordt betreurd en afgekeurd''. In de afgelopen maanden had hij zijn kritiek op de partijleiding niet onder stoelen of banken gestoken. Juquin is van mening dat de PCF zijn geloofwaardigheid goeddeels is kwijt geraakt door zijn goedkeuring van de inval van de Sowjet-troepen in Afghanistan en de voortdurende anti-socialistische campagne. ,,De leiding wil een Linkse Unie, maar doet niets om die weer te herstellen'', zo leidde kort gezegd zijn kritiek.
De sfeer in de ,,bunker˘ van het door de vermaarde architect Niemeyer ontworpen gebouw van de PCF aan het Place du Colonel Fabien werd omschreven als .,ijzig˝.Een van de leden van het Centraal Comité meende dat de partij reeds voor 1981 - het jaar dat links aan de macht kwam - op het punt stond zich tot de sociaal-democratie te bekeren
Hoewel de leiding geen krimp heeft gegeven en nog altijd de macht binnen de partij in handen lijkt te hebben, wil dat niet zeggen dat de vernieuwers zijn geneutraliseerd. Uit een groot aantal afdelingen komen dissidente berichten. Vrijwel de volledige redactie van het theoretische maandblad Révolution ondertekende de oproep van de vernieuwers.
Een burgemeester in midden-Frankrijk plaatste zichzelf .,buiten de partij tot nader orde'' en in het departement Aisne eisten 75 plaatselijke ..gekozenen'' van de PCF de organisatie van een buitengewoon congres. Volgens een van de getrouwen van Juquin, ook een burgemcester, ..sluit de leiding zich op in haar getto en gaat ze jacht maken op de dissidenten''.

Op 12 mei 1986 maakte de secretarisgeneraal van de PCF, Georges Marchais, voor het CC bckcnd dat ,,het totaal uitgesloten is'' dat hij kandidaat zou zijn voor de in 1988 te houden presidentsverkiezingen. Hij zei dat het .,een persoonlijke beslissing'' betrof die al lang geleden is genomen''.

In Le Monde van 14 juni 1986 eisten 3.000 communisten het bijeenroepen van een buitengewoon congres.

Op 16 en 17 juni hield het CC een vergadering over de ..betrekkingen van de partij met de intellectuelen van alle disciplines". Marchais kondigde op 17 juni aan dat het CC ,,sancties ten aanzien van Pierre Juquin" zou nemen. Tijdens de eerste bijeenkomst van het CC in 1987, op 26 en 27 januari, dienden twee vooraanstaande CC-leden hun ontslag in uit protest tegen het feit dat Marchais op 14 januari de ,.vernieuwers" binnen de partij .,liquidateurs" had genoemd. Claude Poperen trad op 26 januari af en oud-minister Marcel Rigout op 27 januari. In *NRC/H'blad* (27-1-1987) meldde Peter van Dijk over de verdeeldheid binnen de PCF o.m. het volgende:

,,Claude Poperen, hervormer en invloedrijk criticus van de Franse communistische leider Georges Marchais, heeft gisteren al zijn functies in de partij neergelegd Sinds het vertrek van Jeanette Vermeersch-Thorez in 1968 is een dergelijk politiek drama in de Franse communistische partij (PCF) niet meer voorgekomen. Met dit ontslag en ongetwijfeld dat van een ander belangrijk partijlid verkeert de partij in openlijke crisis.
Claude Poperen (56, broer van Jean. de nummer twee van de socialistische partij) was lid van het Centrale Comité van de PCF en van het politieke bureau Al na de grote verkiezingsnederlaag van de communisten in 1984 (Europese verkiezingen) kwam Poperen, sinds de oorlog lid van de partij, met kritiek op Marchais. Hij diende gisteren zijn ontslag in tijdens de eerste vergadering van het Centrale Comité dit jaar. Aanleiding tot het ontslag is een venijnige opmerking van Marchais. bijna twee weken geleden voor de televisie. Marchais zei in een interview dat de ,,renovateurs'' van de PCF ,,liquidateurs" waren. Een dergelijke veroordeling heeft de zwaarte van een heksenverklaring door de inquisitie. Liquidateurs zijn leden die de communistische partij kapot willen maken.
Vooral sinds het teleurstellende verkiezingsresultaat van maart vorig jaar (...) vragen vele leden van de partij om een buitengewoon congres, dat tot een nieuwe politieke lijn zou moeten leiden
Marchais is rabiaat tegen en het lijkt erop dat hij aan een schoonmaak bezig is om de partij verenigd en orthodox de presidentsverkiezingen in te laten gaan. Presidentsverkiezingen, waaraan hij overigens zelf niet mee zal doen, de partij moet dit jaar zijn opvolger als partijleider en presidentskandidaat aanwijzen.
Tot de hervormers. binnen de partij, die toenadering zoeken tot de socialisten en een bredere electorale basis willen. behoren behalve Poperen leden als oud-minister Marcel Rigout, oud-minister Anicet Le Pors, Pierre Juquin, Felix Daniette, Claude Llabres.

Een protestbrief van de zieke Rigout werd de aanleiding tot het ontslag en de crisis, Rigout, eveneens lid van het Centrale Comité, eiste dat zijn brief gisteren tijdens de vergadering werd voorgelezen.
Iedereen kon dus horen dat Rigout het vertikte om door Marchais als liquidateur aangemerkt te worden. dat een gezonde partij tegen gezonde kritiek moest kunnen en als dat niet geaccepteerd kon worden hij op zou stappen.
Het Centrale Comité stelde vervolgens een antwoord samen dat er op neer kwam dat de hervormers een sociaal-democratische partij nastreefden en dus de revolutionaire essentie van de PCF vernietigden. Kortom. geen haarbreed opzij Vier leden weigerden dit antwoord te ondertekenen. waaronder Poperen (...)

I-let vertrek van Poperen is een zware slag voor do partij, want hij vertegenwoordigde niet de intellectuelen, maar hei hart van de partij, de arbeiders van Renault, vrijwel het laatste electoraat van de partij die steeds verder in de marge van het Franse politieke leven verdwijnt Poperen was jaren als Renault-arbeider actief en zijn vrouw werkt nog steeds in Billancourt

Op 20 mei 1987 accepteerde het Centrale Comité André Lajoinie, een vertegen oordiger van de orthodoxe vleugel binnen de partij, als kandidaat van de PCF voor de presidentsverkiezingen van 1988.
Op 13 juni wees de nationale conferentie van de PCF Lajoinie officieel aan als presidentskandidaat. Dit leidde er toe dat Pierre Juquin op 24 juni ontslag nam uit het Centrale Comité. Hij bleef wel lid van de partij. ,,Datzal ik zo lang mogelijk blijven, ik hoop mijn hele leven", aldus Juquin op 25 juni.
Op 14 oktober werd Juquin echter uit de partij gezet nadat hij twee dagen daarvoor had bekendgemaakt dat ook hij zich kandidaat stelde voor de verkiezingen om het presidentschap van Frawkrijk.
Het was voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog dat een rivaal zich tegenover de officiële kandidaat had opgesteld. De uitstoting van Juquin was daardoor onvermijdelijk geworden. Na het royement van Juquin werden ook andere vernieuwers uit de partij gezet.
Van 2-6 dec. 1987 vond in Saint-Ouen (Seine-Saint-Denis) het 26ste congres van de PCF plaats. Tijdens dit congres werden de laatste vernieuwers, onder wie Felix Damette, uit de partijorganen gestemd en werd Georges Marchais met 99,05 procent van de stemmen voor de zevende keer als secretaris-generaal herkozen. Van de 1 694 gedelegeerden stemden er 1.678 op Marchais.

MRG
Tijdens een op 23-26 okt. 1986 in Avignon gehouden buitengewoon congres van de Beweging van Links Radicalen (Mouvement des Radicaux de Gauche, MRG) schaarden de gedelegeerden zich achter partijpresident François Doubin, die autonomie van de MRG ten opzichte van de Socialistische Partij voorstond.
Tijdens een op 10-11 jan. 1987 in Montpellier gehouden congres van de MRG werd Doubin als partijpresident herkozen.
Op 31 jan. 1987 vormde een minderheidsfactie binnen de MRG, onder wie Michel Crépeau en Roger-Gérard Schwartzenberg, een nieuwe organisatie onder de naam ,,Libertés pour demain'' (Vrijheden voor morgen).

CDS
Op het zesde congres van het Centre des Démocrates Sociaux (CDS), van 7-9 nov. 1986 in Metz, werd Pierre Méhaignerie herkozen als partijpresident en Jacques Barrot als secretaris-generaal (zie voor het vijfde congres pag. 188/1-1986).

RADICALE PARTIJ
Tijdens het van 28-30 nov. 1986 gehouden 86ste congres van de Radicale Partij werd André Rossinot herkozen als partijpresident, maar werd zijn

Twee vooraanstaande leden van de Franse Communistische Partij net voor de opening van het 26ste congres van hun partij op 2 december 1987 in Saint-Ouen. Links André Lajoinie, de officiële kandidaat van de communisten voor de presidentsverkiezingen van 1988, en rechts Georges Marchais, de secretaris-generaal van de partij.

toenadering tot Chirac en de RPR betwist.

PS

Op 28-29 juni 1986 hielden de socialisten in Pré-Saint-Gervais een nationale conventie om zich te beraden op te toekomst. Tijdens de bijeenkomst werd het accent gelegd op de onmiddellijke politieke strijd, ten koste van het debat over modernisering van de partij.
Partijleider Lionel Jospin kondigde de vorming aan van een Nationale Raad van Links (Conseil National de la Gauche) teneinde ,,aan de zijde van vooraanstaande socialisten persoonlijkheden bijeen te brengen van diverse richtingen (...) die de politiek van rechts afwijzen en de condities voor een toekomstige (verkiezings)-overwinning voorbereiden".
In de Volkskrant (1-7-1986) meldde correspondent Philip Freriks over de conventie van de Parti Socialiste (PS) o.m. het volgende:

Een oververhitte gymnastiekzaal in de Parijse voorstad Pré-Saint-Gervais diende het afgelopen weekeinde als zweetkamertje voor het 500 leden tellende kader van de Franse Socialistische Partij, dat zich drie maanden na de verloren parlementsverkiezingen van 16 maart afvroeg hoe de herovering van de macht te verwezenlijken.
Dat zulks met presidentsverkiezingen over achttien maanden of minder tot de mogelijkheden behoort. werd door geen van de coryfeeën, onder wie twee voormalige premiers en talrijke oud-ministers, in twijfel getrokken. De alom gemanifesteerde eendracht en het ontbreken van oorlogszuchtige taal moest trouwens het bewijs leveren voor de bewering dat de PS niet is teruggekeerd tot een ,,oppositiecultuur", maar gelouterd door vijf jaar regeringsverantwoordelijkheid weet wat uitoefening is van de macht.

Al in de nadagen van vijf jaar overwegend socialistisch bewind, werd alom beweerd dat de Franse PS zich dan ook niet alleen in dagelijks woordgebruik maar ook zwart op wit diende te ontdoen van een al te belast verleden van glorieuze klassenstrijd en roodgekleurd arbeiderspathos. Kortom, de onuitgesproken breuk met het marxisme tijdens het laatste congres in Toulouse, door Jacques Delors omschreven als een ,,klein Bad Godesberg" naar voorbeeld van het historische SPD-congres in 1959 in het desbetreffende kurort, zou openlijk tot beginselprogramma moeten worden verheven. In de tegenwoordige terminologie heet dat ,,modernisering"om toch maar vooral te bewijzen dat de Franse socialisten verder wensen te gaan dan een Noordeurooese sociaal-democratie op pantoffels.
Wie echter tijdens het afgelopen weekeinde in de intimiteit van het socialistisch stoombad een doorslaggevende aanzet tot ideologische heroriëntatievan de Parti Socialiste had verwacht, kwam bedrogen uit. Het woord ,,modernisering" kwam vaak ter sprake, maar vooral in het licht van een zo doelmatig mogelijke verkiezingsstrategie.
De uitkomst was dan ook het besluit om een Nationale Raad voor Links (Conseil National de la Gauche) in het leven te roepen. Bij een dergelijke ,,soepele" structuur zouden zich naar eenheid strevende communisten van het type als de dissident Pierre Juquin. linkse radicalen en door de wat al te reactionaire Chirac afgeschrikte centrum-democraten kunnen aansluiten om zich op het beslissende moment te scharen achter de linkse, lees socialistische, presidentskandidaat.
Wie die kandidaat moet zijn werd angstvallig door de potentiële kandidaten in het midden gelaten. Partijleider Jospin had op zijn beurt van het ,,kasteel" (bijnaam voor het presidentiële Elyséepaleis) de boodschap gekregen om het kader dringend te vragen niet elke week te herhalen dat Mitterrand nog altijd de beste socialistische kandidaat is. ,,Als je een president hebt en een reelbeluisterde president, dan breng je hem niet terug tot de omvang van een kandidaat."(..)

Op 13 okt.1986 zei president Mitterrand in Caylus over de in 1988 te houden presidentsverkiezingen: ,,Ik ben geen kandidaat, want ik ben de president. Ik heb mijn taak vervuld en ik heb niet de ambitie dat voor altijd vol te houden. Alle overwegingen brengen me er toe te zeggen: nee, ik ben niet van plan het te zijn. Zullen er elementen komen die me doen zeggen: nee, dat is een vergissing? Dat veronderstel ik niet. Hoeveel tijd hebben we daar nog voor? In principe 17 maanden."

Op 14 oktober bevestigde de socialist Michel Rocard dat hij wilde meedoen aan de presidentsverkiezingen van 1988. Hij benadrukte dat de ,,Fransen nooit twee mandaten (van zeven jaar) aan een president hebben gegeven".

Van 3-5 apr. 1987 hield de PS in Lille een congres, dat overeenkomstig de wens van partijleider Jospin vooral een demonstratie van eenheid was.

Dankzij een akkoord tussen de stromingen en aanhangers van de diverse mogelijke presidentskandidaten werd op het congres geen strijd gevoerd over verschillende resoluties. Al op 8 februari was een zogenoemde ,,synthese" tot stand gekomen. Bovendien was ai eerder besloten dat dit congres geen beslissing zou nemen over een eventuele socialistische presidentskandidaat.
In *NRC/H'blad* (6-4-1987) ging correspondent Peter van Dijk nader in het congres:

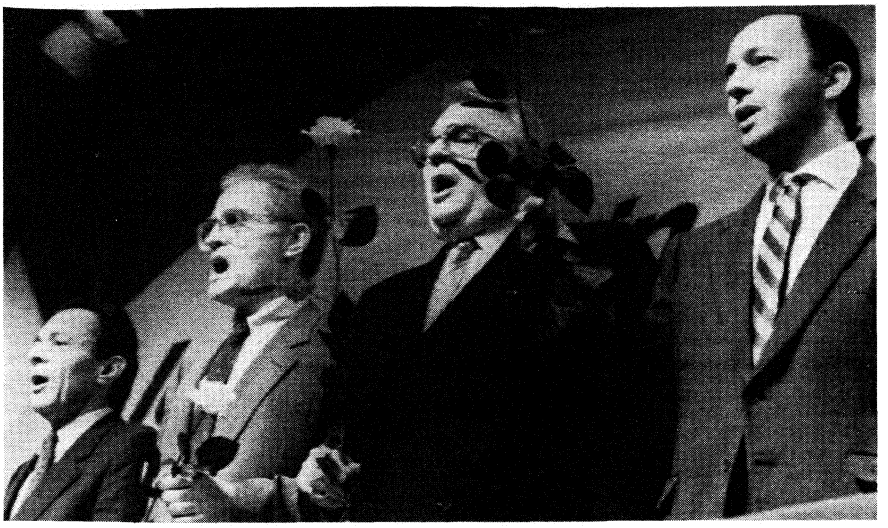
,,De Socialistische Partij van Frankrijk zit in een lastig parket. De allerbeste kandidaat, die het hoogste scoort in de opiniepeilingen, heet François Mitterrand en is op dit moment president van Frankrijk. Mitterrand dankt zijn populariteit aan zijn rustige en wijze stijl van optreden in de ,,cohabitation" met rechts. af en toe vergezeld van kleine ironische terechtwijzingen aan de overijverige premier Chirac.
Mitterrand heeft inmiddels een aantal keren laten weten dat hij niet opnieuw een termijn als president ambieert, maar ook dat hij zijn mening kan wijzigen in het belang van het land. Alle 5.000 socialistische gedelegeerden die vanaf vrijdagochtend (3 april) tot zondagmiddag in de jaarbeurshallen van Lille congresseerden, behalve troonpretendenten Michel Rocard en Laurent Fabius, hoopten dat het landsbelang Mitterrand zal verleiden. Iedere spreker, kon rekenen op een donderend applaus. Mitterrand is na zes jaar presidentschap een socialistische halfgod geworden
En iedereen begrijpt dat Mitterrand nu nog geen kandidaat voor volgend jaar kan zijn om een ordinaire tegenstander van de kandidaten Jacques Chirac en Raymond Barre te worden. Zijn aureool dankt hij aan zijn baan, hoe langer hij de onpartijdige arbiter over de grondslagen van de natie en de democratie speelt, hoe groter zijn populariteit. De president zei het vorig week heel kort maar fijntjes: ,,Ik ben de president en de anderen zijn kandidaten, dat maakt verschil." Ook gisteren (5 april) legde hij zijn kameraden in een presidentiële boodschap zijn speciale positie uit: ,,Het is mijn plicht het recht van iedereen te verzekeren, boven de partijen en persoonlijke voorkeuren."
De tactiek van Mitterrand verlamt zijn partij. Michel Rocard, na Mitterrand veruit de populairste socialistische ooliticus in het land. heeft wel geprobeerd zijn partij te verleiden om los van Mitterrands bedoelingen, een kandidaat te kiezen, maar die poging is stuk gelopen op de ,.olifanten", zoals de socialistische bonzen betiteld worden, Lionel Jospin, Pierre Mauroy en Pierre Bérégovoy. Jospin herhaalde zondag nog eens in zijn slotspeech: ,,Het is nog niet de tijd om vast te stellen wie onze kandidaat, of vicekandidaat zal zijn."
Het was door de vaagheid van Mitterrand al voor het nationale congres bekend dat niet gestemd zou worden over een socialistische presidentskandidaat. Het doel was vooral een demonstratie te geven van eenheid, die tot uitdrukking kwam in een nationale ,,motie van oriëntatie", ondertekend door alle olifanten.
Uit de zaterdag aangenomen motie blijkt dat de Franse Socialistische Partij de sociaal-democratische lijn van het kabinet-Fabius doortrekt: de mogeliikheid van nieuwe nationaiisaties is niet uitgesloten, maar geen doel op zichzelf. een pact met de communisten is wel uitgesloten, de ondernemingsgewijze produktie wordt als bron van economische groei gezien, technologie moet gestimuleerd worden, de verschillen met de regering-Chirac komen vooral tot uitdrukking op zedelijke terreinen als respect voor de medemens, paspoorten- en uitwijzingsbeleid, pluralisme van pers.

De ideologische modernisering van de partij blijkt ook uit de degradatie van de nummer 2 van de PS, de linkse Jean Poperen. Lionel Jospin had publiekelijk heel wat meningsverschillen met Poperen uitgevochten en hem in naam van de gewenste eenheid een onbelangrijke post in het partijbestuur toegedacht. Poperen hield de eer aan zichzelf en nam zaterdag afscheid met een bezielde toespraak: ,,Moet men de verschillen vergeten? Nee, men moet er naar luisteren, zo niet en men is ongeduldig en verbitterd dan hoort men uiteindelijk niets meer dan de stilte." Lang applaus. Het was niet Joswins mooiste moment.

Op 29 aug. 1987 maakte de socialistische oud-minister Jean-Pierre Chevènement bekend dat hij van plan was zich kandidaat te stellen voor de presidentsverkiezingen als Mitterrand dat niet zou doen

Op 16-17 jan. 1988 stelde de nationale conventie van de PS in Parijs een verkiezingsprogramma vast voor de presidentsverkiezingen. Daarin werd het begrip van de vijf „E's" ingevoerd. De E's stonden in het Frans voor socialistische prioriteiten als werkgelegenheid (emploi), onderwijs (education), Europa en milieu (environnement).

Op 22 maart 1988 verscheen Mitterrand op de TV in het journaal van acht uur en antwoordde op de vraag van de verslaggever of hij opnieuw kandidaat zou zijn voor het presidentschap: ,,Ja."
Op de vraag waarom Mitterrand aanstuurde op een tweede mandaat zei de

De socialistische oud-premiers Laurent Fabius (r.) en Pierre Mauroy (2de van rechts), secretaris-generaal Lionel Jospin (2de van links), en Michel Rocard tijdens het zingen van de ..Internationale" aan het einde van het congres van de Socialistische Partij op 5 april 1987 in Lille.

president: ,.Weet U, de laatste maanden heb ik veel geluisterd naar redevoeringen van diverse personen. En in al die geluiden zie ik een risico voor het land terug te vallen in de ruzies en verdeeldheid die het zo vaak hebben ondermijnd. Wel, ik wil dat Frankrijk verenigd is, en dat zal het niet zijn wanneer het in handen komt van intolerante geesten, partijen die alles willen, clans of bendes. Dat zal het niet meer komen -en op dat eerste punt sta ik- ,want men heeft in Frankrijk vrede voor de burgers nodig als men wil dat het land klaar is voor de tijd die komen gaat (...)."

,,Ik zeg dat Frankrijk niet meer verenigd zal zijn wanneer persoonlijke belangen, die van nature egoïstisch zijn, het land domineren met het risico dat de sociale structuur in stukken wordt gereten en dat de sociale samenhang, die correspondeert met de noodzakelijke nationale samenhang, wordt belemmerd. Dan zeg ik: men heeft sociale vrede nodig, men heeft vrede voor de burgers nodig", zo vervolgde Mitterrand.

Op een vraag over zijn leeftijd antwoordde Mitterrand (71): ,,Ik zal u bekennen: ik zou liever tien jaar jonger zijn." Hij wees er echter op dat hij vier jaar jonger was dan generaal De Gaulle toen die zich in 1963 kandidaat stelde en werd gekozen.

Over eventuele ,,hernationalisaties" zei de president dat hij dacht dat de Europese eenwording in 1992 zoveel energie van de Fransen zou kosten dat er geen ruimte overbleef voor een ,,strijd over nieuwe nationalisaties".

Op 23 maart veroordeelde de centrumrechtse premier Chirac -die zich op 16 jan. 1988 kandidaat had gesteld voor het presidentschap- in een reactie op de boodschap van Mitterrand de ,,agressiviteit van de socialistische kandidaat". Hij zei van mening te zijn dat Mitterrand niet het recht had zich te verheffen tot waarborg voor de burgerlijke vrede.

Die mening werd gedeeld door Raymond Barre. die op 8 febr. 1988 zijn kandidatuur voor het presidentschap had bekendgemaakt. Barre, die geen lid van een partij was, werd gesteund door de UDF.

Op 27 maart gaven de socialisten tijdens een buitengewone zitting van de nationale conventie hun steun aan de kandidatuur van Mitterrand.

Over steun van niet-politici aan Mitterrand merkte correspondent Peter van Dijk in *NRC/H'blad* (6-4-1988) o.m. het volgende op:

In feite lag het begin van Mitterrands tweede kandidatuur bij een actie van artiesten en intellectuelen eind vorig jaar. De president weigerde een tweede termijn, tenzij .,uitzonderlijke omstandigheden" hem daartoe zouden verleiden. Renaud. de zanger van de generatie van 1968. van de revolutionaire ,,soixante-huitards". begon de verleidingsactie van Tonton (oompje, red. KHA) Mitterrand omstreeks Sinterklaas in Le Matin .,Tonton laisse pas béton" (zoiets als: Tonton stel ons niet teleur). Een paar dagenlater volgde Globe, een aangenaam opgemaakt links maandblad, met een actie .,Ne nous quitte pas" (Verlaat ons niet). Ondertekenaars van de oproep o.a. de voetballer Dominique Rocheteau, de schrijvers Jean Lacouture, Marguérite Duras, Michel Tournier, Française Sagan, de zangers Charles Trenet en Barbara, de filmsterren Michel Piccoli, Stéphane Audran.

Zij gaven ook uitleg van hun voorkeur Voetballer Rocheteau schreef: ,,Mitterrand heeft liefde in zijn blik." Jean Lacouture, die een veelbezongen biografie over de Gaulle schreef: ,,Ik wens dat het Frankrijk van Mitterrand, vastbesloten in principes, open. tolerant, gericigd naar gelijkheid, gehandhaafd blijft." Michel Tournier noemde Mitterrand de ,,meest iiterairc van alle presidenten"

De journalist Dominique Jamet ten slotte schreef. ..De huidige president verenigt alle kwaliteiten, deugden cn wijsheid in zich die een land zich maar wensen kan." Reden voor zijn baas, Philippe Tesson, hoofdredacteur-directeur van het zeer rechtse dagblad Le Quotidien de Paris, om hem op staande voet te ontslaan. Jamets boekje ,,Pour moi, c'est lui" met het profiel van Mitterrand hangt nu uitdagend in iedere kiosk.

Mitterrand kan van alle kandidaten op de meeste publicitaire steun van articsten en intellectuelen rekenen. Filmster Gérard Depardieu betaalde 22 december een paginagrote advertentie in Le Parisicn met de tekst. ,.Mitterrand of nooit". Foto van de populaire filmster en de zin. ..Het is zover. ik ga voor dc eerste keer stemmen "

Eind januari verscheen een nieuwe lijst in de dagbladnn inet de nanien van 250 vrouwen. schrijfsters en actrices, waaronder Annie Girardot en Juliette Greco.

Mooie bijval kreeg Mitterrand van Pierre Bergé. als president-directeur van Yves Saint-Laurent een klinkende naam in de wereld van mondain Parijs. Berge adverteerde 1 i maart, nog voor Mitterrands officiële kandidatuur. paginagroot in alle kranten. ,,Van alle politici lijkt hij mij de enige die ons zonder risico kan leiden naar dc poorten van he? jaar 2000."

Yves Saint-Laurent is voor de helft eigendom van Bergé en St-Laurent tezamen en voor de andere helft van de Italiaan De Benedetti. Diens directeur voor Frankrijk. Alain Minc, schrijver-manager. verklaart ook al publiekelijk Mitterrand te zullen steunen.

Op 7 april kwam Mitterrand met een 50 velletjes tellende ,,Brief aan alle Fransen", waarin hij zich bezon op Frankrijk en de toekomst van het land. De brief -die een ,,overpeinzing" (,,reflexion") was en geen ,,programma" omdat dat ,,de zaak van de partijen is"- werd in een groot aantal Franse dagbladen gepubliceerd.

Over de inhoud van de brief schreef Philip Freriks in de *Volkskrant* (8-4-1988) o.m. het volgende:

...Het schrijven van de president is overigens nauwelijks een programma te noemen. Het is meer een in bijna vertrouwelijke termen gestelde overdenking over verleden, heden en toekomst. ,,Een gezamenlijke overpeinzing zoals dat wel voorkomt ,,en famillie' 's avonds rond de tafel", aldus Mitterrand. De overmijdelijke beloften hebben de vorm aangenomen van ,.richtlijnen" waartoe de eenmaal herkozen president een aanzet zal geven. Van gedetailleerde voorstellen is geen sprake meer. Het ,.regelen van het dagelijkse bestaan" is niet de taak van de president, maar van het kabinet, zo schrijft Mitterrand.

Dat neemt niet weg dat hij het onderwijs tot absolute prioriteit verheft, dat er een wettelijk ,,minimuminkomen" moet worden ingevoerd en dat wat hem betreft de vermogensbelasting in ere wordt hersteld. Mitterrand geeft de voorkeur aan ,,solidariteit" boven .,individualisme" als het gaat om handhaving van het collectieve verzorgingsniveau zoals dat in Frankrijk georganiseerd is via de nationale volksverzekering. Het ,.ballet van naastingen en privatiseringen" wenst Mitterrand te beëindigen en de loonkosten moeten omlaag. Dat geldt ook voor de btw. en de ondernemingen moeten fiscaal geholpen worden zoals ook de kandidaat Barre dat heeft voorgesteld.

Ten aanzien van extreem-rechts schrijft Mitterrand: .,Ik bezweer u om de racistische ontsporingen van ons te verwijderen. De immigranten vertegenwoordigen zeven procent van de bevolking. Niet meer dan in 1930."

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde).

SAOEDI-ARABIE

VERBREKING DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET IRAN NA CONFLICT OVER HAJ

Op 26 april 1988 verbrak Saoedi-Arabië zijn diplomatieke betrekkingen met Iran. De Iraanse zaakgelastigde in Riad kreeg opdracht het land binnen een week te verlaten samen met al zijn medewerkers en hun gezinnen. Volgens de officiële Saoedische bekendmaking had Iran in zijn ,,vijandige houding" volhard en pogingen ondernomen ,,de fundamentele belangen van het Wahabitische koninkrijk te schaden". Voorts was sprake van de bedreiging door Iran van het scheepsverkeer met Saoedische havens en in het algemeen van de vrije scheepvaart in de Golf. Ook was er een opmerking over misbruik van religieuze rechten met het doel opstand en onenigheid te provoceren, waarbij verwezen werd naar de onlusten van 1987. Een Saoedische functionaris verklaarde nog dat zijn land alle betrekkingen met Iran had verbroken, d.w.z. ook de handelsrelaties en de economische betrekkingen.

Volgens perscommentaren vormde het jongste conflict om de Haj, de islamitische pelgrimstocht naar Mekka, de aanleidmg tot de breuk. Tijdens de 17de ministersbijeenkomst van de Islamitische Conferentie Organisatie (ICO), die van 21-25 maart in Amman werd gehouden, hadden de deelnemers - uitgezonderd de Iraanse vertegenwoordiger die uit protest wegliep - hun instemming betuigd met een aantal Saoedische maatregelen inzake de Haj. Zo wilde Saoedi-Arabië het aantal pelgrims via een quotastelsel beperken en het houden van demonstraties verbieden.
De Saoedische minister van voorlichting, Ali ibn Hassan al-Shaer, verklaarde begin april in Egypte dat de contingenten pelgrims van de diverse landen overeenkomstig het aantal van hun inwoners zouden worden vastgesteld. Zo zouden Egypte en Iran elk ca. 50.000 pelgrims naar de heilige plaatsen mogen sturen.

Maar de Iraanse leider, Ayatollah Khomeiny, liet op 11 april weten: ,,Als God het wil zullen dit jaar 150.000 pelgrims uit Iran naar de Haj gaan" om te demonstreren tegen ,,de ongelovigen, Amerika en Israël". ,,Het is onmogelijk dat onze pelgrims ter Haj gaan, maar niet demonstreren tegen de wereld-arrogantie", aldus Khomeiny.
Daarop gaf Saoedi-Arabië te kennen niet meer dan 45.000 Iraanse pelgrims te zullen toelaten.
De Saoedische maatregelen hielden verband met de moeilijkheden die Iraanse pelgrims in 1985 en 1986 hadden veroorzaakt en met de gewelddadigheden in 1987 waarbij meer dan 400 mensen, in meerderheid Iraniërs, om het leven kwamen

Incidenten *1985-1986*

Nadat zich sinds de Iraanse revolutie van 1979 al elk jaar incidenten met Iraanse pelgrims tijdens de Haj hadden voorgedaan, besloten de Saoedische autoriteiten in juli 1985 het Iraanse contingent van 150.000 tot 100.000 mensen te beperken. Iran deelde op 25 juli 1985 mee zich niet aan die limiet te zullen houden, waarop Saoedi-Arabië weigerde de eerste twee toestellen met Iraanse pelgrims in de nacht van 28 op 29 juli op het vliegveld van Jedda te laten landen. De volgende dag dreigde Iran alle vluchten te zullen annuleren, waarna Saoedi-Arabië er alsnog mee instemde 150.000 Iraanse pelgrims toe te laten. Iraanse media maakten vervolgens melding van demonstraties van Iraanse pelgrims in Medina (13 augustus) en Mekka (22 augustus 1985) tegen de super-machten, waarbij de Saoedische politie niet ingreep.
Op 8 augustus 1986 werden 113 Iraanse pelgrims bij hun aankomst in Jedda voor de Haj gearresteerd. Volgens het Iraanse persbureau *Irna* had de Saoedische politie deze pelgrims opgepakt, omdat zij ,,portretten van imam Khomeiny en islamitische literatuur bij zich hadden". Maar volgens Saoedische verklaringen vond de arrestatie van de Iraniërs ,,om veiligheidsredenen" plaats. Op 25 augustus eiste de Iraanse premier Mir Hossein Moussavi de vrijlating van deze Iraanse pelgrims die vervolgens werden uitgewezen. Pas op 2 augustus 1987 bevestigde Saoedi-Arabië officieel dat de Iraanse pelgrims hadden getracht 51 kilo explosieven mee te smokkelen

Nieuwe titel koning Fahd

Op 26 oktober 1986 maakte koning Fahd van Saoedi-Arabië bekend dat zijn officiële titel voortaan was ,,Bewaker van de twee Heilige Plaatsen" (Mekka en Medina) of ,,Chadim al Haramain al Sharifain". Naar verluidt was de Iraanse leider, Ayatollah Khomeiny, zeer ontstemd over deze nieuwe titel.

Bloedbad in Mekka (31 juli 1987)

Aan de Haj van 1987 namen ca. 154.000 Iraanse pelgrims deel die met alle andere pelgrims door de Iraanse leider Khomeiny op 28 juli 1987 waren opgeroepen in Mekka een ,,afwijzingsmars" te houden tegen de ,,heidenen en afvalligen van de wereld-arrogantie, onder aanvoering van de criminele USA". Die mars kwam op 29 juli ter sprake tijdens een bijeenkomst van de supervisor van de Iraanse pelgrims, hojatoleslam Moselmin Mahdi Karroubi, met de Saoedische minister van pelgrimszaken, Abdul Wahhab Ahmad Äbdul Wasi, in Mekka.
Op 31 juli 1987 raakten Iraanse pelgrims in Mekka, vlak bij de Grote Moskee, in gevecht met Saoedische veiligheidstroepen. De gevechten en de daarmee gepaard gaande paniek vergden honderden doden.
Volgens een Saoedische verklaring van 2 augustus werden 402 mensen gedood (275 Iraanse pelgrims, 85 Saoedi's en 42 andere buitenlanders) en raakten 649 mensen gewond (incl. 303 Iraniërs).
Maar volgens een Iraanse mededeling van 11 augustus waren er alleen al 322 Iraniërs gedood, terwijl nog 142 Iraniërs werden vermist. Op 16 augustus verklaarde de directeur van de Iraanse Halve Maan, Vahid Dastguerdi, dat 412 Iraanse pelgrims waren gedood; de stoffelijke resten van 322 waren aan Iraanse autoriteiten overgedragen en 90 verbleven nog in Saoedische lijkenhuizen. Bovendien werden volgens Dastguerdi nog 50 andere Iraanse pelgrims vermist.

Radi-Teheran meldde op 19 oktober dat de laatste 55 nog niet geïdentificeerde lijken van Iraanse pelgrims op het vliegveld van Teheran aan vertegenwoordigers van de Iraanse leiding, o.w. Karroubi, waren overgedragen.

Over de gebeurtenissen in Mekka op 31 juli gaven Saoedi-Arabië en Iran zeer uiteenlopende versies. Carolien Roelants berichtte in *NRC/H'blad* (21-8-'87) o.m. het volgende:

Volgens de Saoedische versie van de gebeurtenissen, waren de Iraanse pelgrims uit op een nieuwe bezetting van de heilige plaats van de islam, de Grote Moskee in Mekka, waar zij imam Khomeiny hadden willen uitroepen als leider van alle moslims in de wereld. Tienduizenden demonstrerende Iraanse pelgrims, onder wie volgens Riad, ook Revolutionaire gardisten, blokkeerden de straten naar de moskee. Andere pelgrims, die er genoeg van kregen in de hete zon te moeten wachten, raakten met de Iraniërs slaags waarop de Saoedische veiligheidsdiensten ingrepen. Er ontstond paniek en mensen werden onder de voet gelopen. Maar op geen enkel moment hadden de Saoedische politiemannen het vuur geopend.
Maar in Teheran wordt deze versie met kracht betwist. Jazeker. de Iraanse pelgrims hadden eedemonstreerd in weerwil van een Saoedisch verbod. Zij hadden ,,Dood aan Amerika", ,,Dood aan Israël" geschreeuwd. Maar wie daarover viel, had de Koran niet goed gelezen: dit maakt deel uit van verloochening van de ongelovigen", en is als zodanig door de Koran geïnspireerd.
Deze vreedzame en ongewapende pelgrims werden vervolgens door de Saoedische politie aangevallen. Zij gooiden met stenen naar hen,

zei de vroegere islamitische scherprechter Khalkhali bij zijn terugkeer uit Mekka. En als de stenen op waren. brachten ambulances nieuwe voorraden. Uiteindelijk werden de pelgrims ingesloten en gingen de Saoediërs met stokken en vuurwapens tekeer. ,,We hebben videobanden van de mars die bewijzen dat de Saoediërs vuurwapens gebruikten". aldus Khalkhali. ,,Meer dan 50.000 kogels werden op de pelgrims afgevuurd". ,.De politie heeft ook gas gebruikt en op ambulances geschoten". zei bij voorbeeld parlementsvoorzitter Rafsanjani. Dat zijn de officiële standpunten. Uit getuigenverklaringen van teruggekeerde pelgrims (..) komt een beeld naar voren dat nog het dichtst bij de Saoedische lezing staat. Toen de tienduizenden Iraanse demonstranten, leuzen schreeuwend en spandoeken en portretten van Khomeiny torsend, in de straat naar de Grote Moskee waren aangekomen. werden zij vanuit gebouwen met stenen en flessen bekogeld door inwoners van Mekka. Andere pelgrims, woedend dat zij in de hitte van rond de vijftig graden celsius werden gedwongen te wacht-n, raakten met hen slaags en de Saoedische politie greep in - uiterst hardhandig. De wahabitische Saoediers hebben geen enkele liefde voor de sji'itischc Iraniërs, die zij bijna als ketters beschouwen.

Het geluid van geweervuur dat door sommige pelgrims is gehoord kan van afvuren van het traangas afkomstig zijn. Het lijkt onwaarschijnlijk dat de Iraniërs vuurwapens hadden, daarvoor was de controle van de pelgrims en met name de Iraniërs te streng, daarover zijn de teruggekeerde pelgrims het eens Misschien is er geschoten door in paniek geraakte Saoedische agenten, die door Iraanse betogers werden belaagd.
Door het hardhandig optreden van de Saoediërs ontstond er paniek. Men sloeg massaal op de vlucht, en daarbij werden talloze mensen onder de voet gelopen. Tijdens een normaal verlopende Haj vinden al enkele tientallen mensen op die manier de dood. Het is bepaald niet uitgesloten dat onder deze omstandigheden enkele honderden doden vallen ¨

Aanvallen op ambassades *van* Koeweit en *Saoedi-Arabië in* Teheran. Verdere Iraanse *reacties*

Nadat het nieuws over de Iraanse doden op 1 augustus 1987 Iran had bereikt, vielen in Teheran grote menigten de ambassades van Koeweit en Saoedi-Arabië aan die vervolgens werden geplunderd. Hoewel volgens Iraanse autoriteiten de aanvallen, door verwanten van de pelgrims, ongeorganiseerd verliepen, Iiadden de diplomaten van beide ambassades kennelijk een waarschuwing vooraf ontvangen, want zij waren vóór de aanvallen vertrokken, met uitzondering van vier Saoediërs.

Een Koeweitse woordvoerder zei op 2 augustus dat telefoontjes naar de Koeweitse ambassade werden beantwoord door een man die beweerde dat het gebouw nu een kantoor van de Hezbollah (Partij van God) was.

Ook de Franse ambassade in Teheran werd op 1 augustus aangevallen, maar dit gebouw werd niet bestormd en de schade bleef beperkt. Volgens het Iraanse persbureau *Irna* demonstreerden de aanvallers hun ,,haat jegens de Franse regering wegens haar steun aan reactionaire Arabische regimes".
Op 2 augustus hielden omstreeks een miljoen Iraniërs in Teheran protestbetogingen tegen de dood van de Iraanse pelgrims. Die dag was officieel tot ,,dag van haat" uitgeroepen.
De menigte werd o.a. toegesproken door parlementsvoorzitter Hashemi Ali Akbar Rafsanjani. Enerzijds riep hij uit: ,,God,wreek het bloed van onze martelaren". Anderzijds nodigde hij .,alonze vrienden in de hele wereld" uit zich voor te bereiden ,,om deze misdaad op gepaste wijze en met een islamitisch doel te wreken". Men moest ,,de controle over de heilige plaatsen ontnemen aan het bedoezelde bestaan van de Wahabieten, die straatschenders" en hen beroven van ,,degeweldige rijkdom onder de bodem van het Arabische schiereiland die eigendom is van de islamitische wereld. Die rijkdom moet worden gebruikt (...) voor de grootheid van de islamitische wereld in de strijd tegen de heidenen, het bijgeloof en de arrogantie", aldus Rafsanjani.
De parlementsvoorzitter beschuldigde de Amerikaanse regering van verantwoordelijkheid voor de ,,massamoord". Andere Iraanse leiders riepen op tot aanvallen op Amerikaanse doelen in de Golf en tot ,,ontworteling" van de Saoedische heersers. De menigte, die portretten van koning Fahd van Saoedi-Arabië verbrandde, reageerde met leuzen als ,,Dood aan de Saoedische dynastie!" en ,,Als imam Khomeiny ons ertoe machtigt, zal Fahd niet levend blijven!''.
Radio Teheran kondigde aan dat revolutionaire gardisten vanaf 4 augustus drie dagen lang oefeningen zouden houden in de Golf, de Straat van Hormoez en de Golf van Oman in het kader van Operatie Martelaarschap (zie pag. 62811-'87).
In het Libanese Baalbek organiseerden de Hezbollah en de Iraanse ,,pasdarans" op 2 augustus een protestbetoging van 10.000 personen. In West-Beiroet werden binnen 24 uur drie aanvallen gepleegd op Saoedische doelen, incl. op 2 augustus 's avonds een dynamietaanslag op de voormalige Saoedische ambassade die sinds 1984 was gesloten.

Confrontatie in Mekka: Iraanse pelgrims tegen Saoedische politie.

Reacties andere Arabische staten

Met uitzondering van Libië, dat op 2 augustus bij monde van leider Kadhafi opriep tot ,,islamitische internationalisering" van de heilige plaatsen in Saoedi-Arabië met het oog op ,,de misdaad" in Mekka, betuigden de Arabische staten in het openbaar hun steun aan het Saoedische regime. Volgens de Saoedische radio was koning Fahd opgebeld door de Syrische president Assad die zijn leedwezen over de incidenten in Mekka uitsprak. Ook PLO-leider Arafat betuigde zijn steun aan het Saoedische optreden.

Iraans-Saoedische confrontatie (augustus 1987)

Nog op 1 augustus arriveerde een Iraanse delegatie in Saoedi-Arabië, waar werd verwacht dat zij verontschuldigingen zou aanbieden voor de rellen in Mekka en de aanval op de Saoedische ambassade. Maar toen bleek dat de delegatie alleen kwam om een onderzoek in te stellen naar wat Saoedi-Arabië beschouwde als zaken die ,,inbreuk maakten op de veiligheid van de pelgrims en de soevereiniteit van het koninkrijk'', kon zij de volgende dag onverrichterzake naar Teheran terugkeren. De delegatieleden werden persona non grata verklaard.

Op 3 augustus richtte de Iraanse leider Ayatollah Khomeiny zich in een door radio-Teheran uitgezonden boodschap tot de supervisor van de Iraanse pelgrims in Mekka, Karroubi. Hij zei dat een oplossing gevonden moest worden voor het beheer van de heilige plaatsen omdat ,,de laffe en redeloze wahabistische dynastie niet in staat is heiligeplaatsen van Mekka te bewaken''. En hij voegde daaraan toe dat ,,deze laffe en ongelovige wahabieten altijd een dolk in de rug van de moslems zijn geweest''. Bovendien was bewezen dat ,,het Saoedische vorstenhuis de knecht is van de Verenigde Staten en tegen de islam is'', aldus de verklaring van Khomeiny.

Op 4 augustus zei de Saoedische koning Fahd in zijn eerste reactie op het geweld in Mekka zonder Iran te noemen: ,,Wij zijn vastbesloten ons vaderland en onze heilige plaatsen te verdedigen met alle middelen'' tegen ,,de machinaties van de wraakzuchtigen''. De koning veroordeelde de ,,vijanden van de islam'' die trachtten de eenheid te vernietigen ,,door tweedracht te zaaien, door rancunes te voeden en afsplitsingen aan te moedigen''. Wat betreft de houding van Saoedi-Arabië merkte hij op: ,,Wij slaan volstrekt geen acht op campagnes die tegen ons worden gevoerd (...). Wij willen ons verheffen boven trivialiteiten, ons haasten goed te doen en ons wijden aan verzoening en het slaan van bruggen.''

Op 6 augustus werd het Saoedische politie-cordon rond de Iraanse ambassade in Riad en het consultaat in Jedda opgeheven, dat volgens een Saoedische woordvoerder was ingesteld om ze ,,te beschermen tegen de woede van Saoedische burgers''.
Eveneens op 6 augustus werden drie van de vier Saoedische diplomaten die sinds 1 augustus in Teheran werden vermist - nadat zij door betogers werden meegevoerd - in vrijheid gesteld.

De vierde Saoedier, Mosaid al-Ghamdi, overleed op 17 augustus in een hospital te Teheran aan de verwondingen die hij had opgelopen toen hij op 1 augustus uit een ambassaderaam was gevallen of gesprongen.

Later werd Al-Ghamdi in Westerse persberichten geïdentificeerd als een inlichtingenofficier die, kort vóór de gebeurtenissen van 31 juli, had gewaarschuwd voor een Iraans komplot om een opstand te ontketenen onder de sjiitische moslems in de Oostelijke Provincie van Saoedi-Arabië.

In een op 17 augustus gepubliceerd interview deelde de Saoedische zaakgelastigde in Teheran, Marwan Bashir al-Romi, mee dat de Saoedische ambassade in de Iraanse hoofdstad, welke de vorige dag door de Iraniërs was ontruimd, spoedig zou worden heropend.
Ook op 17 augustus meldde het Iraanse persbureau Irna dat Karroubi de vorige avond met zes van zijn medewerkers in Mekka was gearresteerd. Zij waren vervolgens uitgewezen en op een vliegtuig naar Teheran gezet.

Op 25 augustus belegde de Saoedische minister van binnenlandse zaken, prins Nayef ibn Abdel Aziz, voor speciaal uitgenodigde buitenlandse journalisten in Jedda een zeldzame persconferentie. Hij bevestigde de Saoedische versie van de gebeurtenissen in Mekka en deed een felle uitval naar de Islamitische Republiek Iran: ,,Het koninkrijk hoopt dat met de hulp van Allah een overheid in Iran wordt verwijderd die haar volk onderdrukt en vele duizenden de dood instuurt.'' Tegelijk waarschuwde prins Nayef: ,,Wij zijn vastbesloten in de toekomst alle ongepaste handelingen tijdens de pelgrimstocht te verhinderen. Wie in het kader van de Haj hierheen komt, zal alle steun krijgen die de staat ten dienste kan stellen. Maar wie hier komt met de bedoeling strafbare feiten te plegen, moet de schuld (voor de gevolgen) alleen bij zichzelf zoeken.''

Aanslagen op Saoedische doelen (maartlapril 1988)

Nadat de discussie over de Haj in het voorjaar van 1988 weer was opgelaaid, vonden diverse aanslagen op Saoedische doelen plaats.
Op 28 maart werd een bomaanslag gepleegd op de petrochemische fabriek van Sadaf (een joint venture van Shell en Sabic) in Jubail. De explosie beschadigde een opslagtank en veroorzaakte brand, aldus de Financial Times (27-4). Volgens dit blad werden andere bommen aangetroffen bij olie-installaties, waaronder de exportraffinaderij van Shell-Petromin, eveneens in Jubail.

Bovendien ontploften bommen bij de kantoren van de Saoedische luchtvaartmaatschappij Saudia in Tokio, Karachi (10/11 april) en Frankfurt (17/18 april), waarbij het kantoor in Karachi werd verwoest en drie mensen zwaar gewond raakten.

Op 27 april explodeerde een bom in het kantoor van Saudia in Koeweit. Een bewaker raakte gewond en het gebouw werd zwaar beschadigd

Ontwikkelingen sinds de breuk

Op 3 mei beschuldigde Iran Saoedi-Arabië ervan het Iraanse consulaat in Jedda te hebben aangevallen en de aanwezige diplomaten met geweld te hebben weggevoerd. Maar op 4 mei meldde Iran dat al zijn diplomaten uit Saoedi-Arabië waren teruggekeerd, nadat zij daar een ,,barbaarse'' behandeling hadden ondergaan. Saoedi-Arabië stelde echter dat alle Iraniërs ,,met hun bezittingen in een rustige, serene atmosfeer vertrokken'' waren.

Eveneens op 4 mei maakte het Iraanse persbureau Irna bekend dat in Teheran een Saoedische spion was gearresteerd.

Op 6 mei deelde een woordvoerder van het Turkse ministerie van buitenlandse zaken in Ankara mee dat Turkije met een Iraans verzoek had ingestemd om de belangen van Iran in Saoedi-Arabië te vertegenwoordigen, als dit land daarmee akkoord ging.

RELATIES MET VS. PROBLEMEN OVER AMERIKAANSE WAPENLEVERANTIES. GESCHIL OVER CHINESE RAKETTEN

Nadat de Amerikaanse regering op 16 februari 1985 het Congres had meegedeeld dat zij van plan was Saoedi-Arabië een geavanceerd waarschuwingssysteem voor de luchtverdediging van ca. $250 mln te leveren (pag. 478/1-'85), stelde president Reagan op 12 maart 1986 het Congres formeel in kennis van het voornemen Saoedi-Arabië een wapenpakket ter waarde van $354 mln te leveren. Dit pakket omvatte 800 luchtdoelraketten van het type Stinger, 1.700 lucht-lucht-raketten van het type Sidewinder en 100 Harpoon-raketten (tegen schepen).

In de tussenliggende periode had de regering-Reagan in september 1985 onder druk van het Congres een plan moeten intrekken om Saoedi-Arabië wapens ter waarde van $ 1,1 mrd te leveren met inbegrip van F-15 gevechtsvliegtuigen.

President Reagan zou in een persoonlijke boodschap koning Fahd hebben verzekerd dat hij zijn persoonlijke invloed zou aanwenden om de goedkeu-

ring van het Congres te verkrijgen voor dit nieuwe, gereduceerde pakket.

Op 6 april had vice-president Bush tijdens een bezoek aan Saoedi-Arabië een onderhoud met koning Fahd. Hij verklaarde die dag dat de voorgestelde wapenverkoop ,,essentiëel'' was ,,voor het Amerikaanse'') nationale belang'' en voor Saoedi-Arabië's ,,defensie en stabiliteit''. Op 8 april werd het desbetreffendevoorstel formeel bij het Congres ingediend,

Maar op 6 mei 1986 verwierp de Senaat de voorgestelde verkoop in een resolutie die met 73 tegen 22 stemmen werd aanvaard. Eenzelfde resolutie werd op 7 mei door het Huis van Afgevaardigden met 356 tegen 62 stemmen goedgekeurd. Up 21 mei sprak Reagan zijn veto over het Congresbesluit uit, nadat Saoedi-Arabië reeds op 20 mei zijn bestelling van de Stinger-raketten had geannuleerd. President Reagan hoopte het gereduceerde pakket van $265 mln alsnog door het Congres goedgekeurd te krijgen.

Op 5 juni kwamen de tegenstanders van dit plan in de Senaat net één stem tekort om de tweederde meerderheid (67 stemmen) te verzamelen die voor het ongedaan maken van Reagans veto nodig was. De uitslag was 66 stemmen vóór en 34 tegen en daarmee kreeg de president toestemming de Sidewinder- en Harpoonraketten te leveren. Daarmee zou volgens het oorspronkelijke plan pas in 1989 een begin worden gemaakt.

Op 18 juni 1986 deelde president Reagan het Congres mee dat Saoedi-Arabië voldeed aan de voorwaarden voor de levering van vijf AWACS-radarvliegtuigen. Die voorwaarden waren door het Congres gesteld bij zijn instemming met de leverantie in oktober 1981 (zie pag. 505 e.v.-'82).

Zij behelsden dat a) de toestellen niet tegen Israël u-erden gebruikt: b) dat alle ermee verworven inlichtingen ter beschikking van de VS werden gesteld; c) dat zij alleen door Saoedische piloten zouden worden gevlogen: en d) dat zij altijd binnen het Saoedische luchtruim zouden opereren.

De eerste van de vijf AWACS-toestellen vertrok op 30 juni 1986 uit de VS. De overige zouden vóór 31 maart 1987 moeten zijn afgeleverd.

Op 2 juni 1987 werd bericht dat de regering-Reagan het Congres formeel op de hoogte had gesteld van haar voornemen om Saoedi-Arabië 1.600 Maverick-raketten te leveren voor de bestrijding van tanks vanuit de lucht, ter waarde van S 360 mln. Maar op 11 juni trok de regering dit voorstel weer in vanwege de vele bezwaren in het Congres.
Eerder had zij. op 21 mei, haar plan laten varen het Congres in kennis te stellen van haar voornemen om Saoedi-Arabië 12 F-15 gevechtsvliegtuigen te leveren ter waarde van $400 mln, om beschadigde of verongelukte toestellen te vervangen.

Tegenstanders van de verkoop van de F-15 leverden kritiek op het feit dat de Saoedièrs niet waren ingegaan op een Amerikaanse verzoek de Iraakse Mirage te onderscheppen die op 17 mei een raketaanval had uitgevoerd op het Amerikaanse fregat Stark in de Golf (pag. 598/2-'87). Bij het verzet tegen de Maverick-leverantie speelde ook een rol dat Saoedi-Arabié weinig toeschietelijk was de Verenigde Staten de logistieke steun te verlenen die nodig was voor het escorteren van Koeweitse tankers onder Amerikaanse vlag (zie pag. 62112 e.v.-'87), in het bijzonder grondfaciliteiten voor Amerikaanse vliegtuigen. Bovendien werd aangevoerd dat het Saoedische militaire potentieel een bedreiging voor Israël zou vormen.

Op 17 augustus 1987 werd vanuit Washington gemeld dat de regering-Reagan overwoog een pakket wapens ter waarde van $1.4 mrd aan Saoedi-Arabië te leveren. Tot dit pakket zouden 1.600 anti-tankraketten van het type Maverick en 12 a 14 gevechtsvliegtuigen van het type F-15 behoren. De betreffende voorstellen zouden aan het Congres worden voorgelegd, als dit op 9 september van reces terugkwam.

In een op 25 september bij het Witte Huis bezorgde brief verzochten 64 senatoren president Reagan af te zien van de ,,nieuwe en. naar ons oordeel, ongegronde wapenleveranties'' aan Saoedi-Arabië. Op 8 oktober maakte Robert Dole, de voorzitter van de Republikeinse fractie in de Senaat, bekend dat president Reagan nu afzag van de levering van de 1.600 Maverick-raketten (met een waarde van $360 mln), maar de rest van het pakket ($ 1 mrd) handhaafde, waaronder de levering van 12 F-15's (stuk voor stuk, alleen als vervanging), , M-60 tanks en andere artillerie-uitrusting.

Aankoop Chinese raketten. Reacties Israël en VS

Op 18 maart 1988 meldde de Washington Post dat Saoedi-Arabië in China middellange-afstandsraketten van het type CSS-2 had gekocht met een maximaal bereik van 3.500 km.

Het Saoedische persbureau SPA bevestigde op 19 maart de aankoop van deze raketten die waren bedoeld om de heilige plaatsen van de Islam beter te kunnen verdedigen. Verzekerd werd dat de raketten in geen geval met kernkoppen waren uitgerust. Op 21 maart werd de rakettenverkoop door het Chinese ministerie van buitenlandse zaken bevestigd, maar ook van deze zijde werd het aantal raketten niet vermeld.
Volgens persberichten waren de Saoediërs bezig met de bouw van een raketbasis op ca. 100 km ten zuiden van Riad bij Al-Kharj.
Israël toonde zich direct bezorgd over de aanschaf door Saoedi-Arabië van de CSS-2 raketten. Premier Shamir, die op bezoek in de VS was, zou volgens Israëlische kranten tegenover Amerikaanse regeringsfunctionarissen hebben gezegd dat de raketten onmiddellijk moesten worden verwijderd. Minister Yitzhak Modai zei op 20 maart voor radio-Israël: ,,Natuurlijk kan Israël raketten met een dergelijk bereik en van dit type niet tolereren.'' Yossi Ben Aharon. directeur-generaal van Shamirs bureau. wees erop dat ,,Israël een reputatie heeft verworven dat het niet wacht tot een potentieel gevaar actueel wordt''. waarmee hij doelde op de Israëlische luchtaanval van 7 juni 1981 op een Iraakse kernreactor in aanbouw (zie pag. 385 e.v.-'81).

Syrië (21 maart), Jordanië en Egypte waarschuwden vervolgens dat elke aanval op Saoedi-Arabië als een aanval op hun land zou worden beschouwd.
Op 23 maart zei de woordvoerder van het Witte Huis, Charles Redman, dat de Verenigde Staten ,,hun ongerustheid geuit'' hadden over de Israëlische verklaringen. ,.Wij geloven niet dat zij nuttig zijn'', aldus Redman.
Op 25 maart waarschuwde de Amerikaanse president Reagan Israël tegen een eventuele preventieve luchtaanval op Saoedische raketbases. Amerikaanse functionarissen zeiden verzekeringen op het hoogste niveau van Saoedi-Arabië te hebben ontvangen dat de raketten geen kernkoppen hadden of zouden krijgen.

Terugroeping Amerikaanse ambassadeur uit Saoedi-Arabië

Op 1 april deelde het Amerikaanse State Department mee dat ambassadeur Hume Horan uit Riad - waar hij sinds sept. 1987 in functie was - was teruggeroepen. Horan zou naar verluidt koning Fahd hebben beledigd toen hij in opdracht van Washington bezwaar maakte tegen de Saoedische aankoop van Chinese raketten, maar het Saoedische persbureau SPA ontkende dat Horans vervanging was geëist.
Inmiddels hadden 32 senatoren er bij de regering-Reagan op aangedrongen verdere wapenverkopen aan Saoedi-Arabië te heroverwegen. tenzij de raketten werden teruggetrokken.

Op 4 april zei een Arabische diplomaat in Amman dat Saoedi-Arabië Amerikaanse deskundigen zou toelaten om de raketten uit China te inspecteren in ruil voor een Amerikaanse garantie dat Israël de raketten niet aanvalt.

Tot opvolger van Hume Horan benoemde president Reagan, aldus Le Monde (15-4), Walter Cutler als ambassadeur in Saoedi-Arabië. Deze had die post ook reeds van 1984 tot 1987 bezet.

Op 26 april deelde een officiële Saoedische woordvoerder mee dat Saoedi-Arabië had besloten het non-proliferatieverdrag (tegen de verspreiding van kernwapens) te tekenen. Een week eerder had de Amerikaanse minister van defensie Carlucci de Sacediërs daartoe uitgenodigd om de Israëlische vrees weg te nemen en tegelijk het Amerikaanse Congres gerust te stellen. In een brief aan minister van buitenlandse zaken Shultz hadden 58 senatoren van 187 leden van het Huis van Afgevaardigden aangedrongen op uitstel of annulering van de Amerikaanse wapenverkopen aan Saoedi-Arabië.

Maar op 28 april stelde de regering-Reagan het Congres formeel in kennis van haar voornemen Saoedi-Arabië een nieuw contingent wapens ter waarde van $825 mln te leveren. Daaronder viel reserve-materieel voor de AWACS, 200 Bradley-pantserwagens en 4.460 anti-tankraketten van het type Tow-II. Die leveranties dienden de nationale veiligheid van de VS (incl. de Amerikaanse marine in de Golf) en moesten Saoedi-Arabië beschermen tegen de bedreiging door Iran.

RELATIES MET ENGELAND EN FRANKRIJK. TORNADO-ORDER EN ANDERE WAPENLEVERANTIES

Na vijf jaar onderhandelen werd begin september 1985 een principe akkoord bereikt over een Saoedische mammoetorder voor de Britse wapenindustrie. Het akkoord (memoraridum of understanding) werd op 26 september 1985 in Londen ondertekend door de ministers van defensie van beide landen, prins Sultan ibn Abdel Aziz en Michael Heseltine. Het voorzag in de levering van 132 militaire toestellen met een waarde van £ 3 a 4 mrd: 48 Tornado IDS gevechtsvliegtuigen, 24 Tornado ADV jagers, 30 Hawk lestoestellen en 30 Zwitserse PC9 Pilatus ,,turbo-prop'' lestoestellen.

Op een persconferentie verklaarde minister Heseltine dat een deel van de betaling in de vorm van olie zou geschieden. Volgens persberichten was dit deel ongeveer de helft. Tijdens het

Koning Fahd ibn Abel Aziz van Saoedi-Arabië

voorafgaande overleg zou de Britse regering ermee hebben ingestemd deel te nemen in een aantal industriële en technologische projecten in Saoedi-Arabië.

Volgens berichten uit Washington (17 sept. 1985) had Saoedi-Arabië het akkoord pas afgerond, nadat het de instemming van de Amerikaanse president Reagan had verkregen. Het akkoord werd veroordeeld door de Israëlische regering met als argument dat de vliegtuigen een bedreiging voor de Israëlische veiligheid vormden.

De Tornado-order betekende een tegenslag voor de Franse vliegtuigindustrie die de Mirage-2000 had willen leveren. Volgens de Washington Post (15-9-'85) vieldekeuze op het Britse toestel, nadat Frankrijk had geweigerd te aanvaarden dat de helft van de betaling voor de vliegtuigen in olie zou geschieden.
Een bericht in The Observer (20-10-'85) dat Engeland smeergeld ter waarde van S 420 mln aan leden van de Saoedische koninklijke familie had betaald, werd door Saoedische en Britse regeringswoordvoerders ontkend.

Op 17 februari 1986 werd het definitieve verdrag over de verkoop door Engeland van 132 militaire toestellen aan Saoedi-Arabië in Riad ondertekend door prins Sultan, de Saoedische minister van defensie, en Colin Chandler, de leider van de Britse Defence Export Services Organisation. Volgens de *Financial Times* (18-2-'86) zou de order (nu met een waarde van £ 5 mrd) vrijwel geheel in olie worden voldaan, volgens afspraken waarbij Shell, BP en Aramco waren betrokken.
Op 6 mei 1986 besprak de Britse minister van defensie, George Younger, tijdens een driedaags bezoek aan Saoedi-Arabië met zijn ambtgenoot prins Sultan Saoedische voorstellen voor Britse investeringen om de kosten van de vliegtuigaankopen, nu aangeduid als het Al-Yamamah project, te compenseren.

De besprekingen over mogelijke componenten van deze compensatie-investeringen werden voortgezet tijdens volgende bezoeken van Britse ministers aan Saoedi-Arabie: Paul Channon (handel en industrie) van 16-19 januari 1987 en George Younger van 8-10 februari 1987.
Tijdens de eerste zitting van een gemeenschappelijke ,,offset committee'' op 9 maart 1987 zouden de Saoediërs erop hebben aangedrongen dat Engeland 35% van de totale kosten van het project in hoogwaardige technologische industriesectoren in Saoedi-Arabië zou herinvesteren.

Het Al-Yamamah project kwam ook ter sprake tijdens een staatsbezoek dat koning Fahd van 24-27 maart 1987.
Uiteindelijk werd, aldus de Financial Times (22-10-'87), in Riad een akkoord (memorandumof understanding) getekend door beide ministers van defensie, prins Sultan en George Younger. Op grond daarvan zou de Britse regering Britse investeringen in Saoedi-Arabië aanmoedigen in joint ventures voor een waarde van £ 500 a 600 mln. Gestreefd zou worden naar een equivalent van 35% van de waarde van de Britse component in de door British Aerospace geleverde goederen. Dat zou neerkomen op 40% van de waarde van de Tornado's en 50% van de waarde van de Hawk-toestellen.

Koning Fahd in Frankrijk. Geen marine-order

Koning Fahd van Saoedi-Arabië bracht op 15 en 16 april 1987 een staatsbezoek aan Frankrijk. Dit land hoopte nu op een Saoedische order van ca. 23 mrd francs voor de bouw van acht onderzeeërs van het type Agosta en de aanleg van een onderzeebasis aan de Rode Zeekust. Ook de Bondsrepubliek Duitsland, Engeland, Italië en Nederland trachtten die order binnen te halen. Tegen de Franse verwachting in viel tijdens het bezoek van de koning geen beslissing.

De Financial Times (26-11-'87) berichtte dat Saoedi-Arabië acht mijnenjagers in West-Europa wilde kopen. Het had offertes gevraagd van Engeland, Italië en een Frans-Nederlands-Belgische consortium voor een contract met een mogelijke waarde van £ 250 a 300 mln.
Voorts wilde Saoedi-Arabië 350 tanks aanschaffen. Le Monde (9-2-'88) meldde dat de Franse AMX-40 en de Britse Challenger in de race om deze order waren afgevallen. Op de definitieve lijst stonden nog twee kandidaten: De Amerikaanse M1 Abrams en de Braziliaanse EE-T1 Osorio.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

RONALD REAGAN IN MOSKOU

Van 29 mei tot 2 juni was de Amerikaanse president Ronald Reagan in Moskou, waar hij voor de vierde maal een topontmoeting had met de secretaris-generaal van de communistische partij van de Sowjet-Unie, Michaïl Gorbatsjow.
Ronald Reagan, die zowel in 1980 als in 1984 tot president was verkozen op een scherp anti-communistisch programma, heeft daarmee meer persoonlijke contacten gehad met de eerste man van de Sowjet-Unie dan enig van zijn voorgangers.
In nov. 1985 vond in Genève de eerste top Reagan-Gorbatsjow plaats (pag. 765 ev.-1985); voor de tweede maal spraken beide staatslieden met elkaar in okt. 1986 in Reykjavik op een geïmproviseerde bijeenkomst (pag.689 e.v.-1986); en de derde samenkomst van hen beiden werd in dec. 1987 in Washington gehouden (pag. 801 e.v.-1987).
Op deze laatste ontmoeting ondertekenden Reagan en Gorbatsjow het INF-verdrag - de overeenkomst, waarbij voor het eerst sinds het begin van het nucleaire tijdperk de twee supermogendheden het erover eens werden een hele categorie kernwapens af te schaffen; alle te land geplaatste wapensystemen. die kernbommen kunnen vervoeren over een afstand van 500 tot 5.000 km. zullen worden vernietigd onder strenge controle van de tegenpartij.
M.b.t. de vierde topontmoeting tussen president Reagan en secretaris-generaal Gorbatsjow bevatte het *NRC/H'blad* van 14 april een voorbeschouwing door de correspondent van deze krant in Washington, waarin deze stelde, dat geen mens acht jaar geleden had durven veronderstellen dat Ronald Reagan ooit nog eens in Moskou in het openbaar zou verschijnen, tenzij op de dag na de ineenstorting van het bolsjewisme.
De voorbeschouwing vervolgt dan aldus:
De reis wordt een van de laatste grote gebeurtenissen op het gebied van de buitenlandse politiek van Ronald Reagan. Twee maanden later zijn de Democratische en Republikeinse gegadigden voor de opvolging van Reagan definitief bekend en houdt de verkiezingsstrijd de Amerikaanse politiek volledig in zijn greep. Reagan wordt geacht van dat moment af vooral het podium te beklimmen oni er zijn trouwe vice-president als opvolger aan te bevelen.
Mag Moskou derhalve slechts het decor leveren voor historische beelden of vallen er voor beide partijen nog andere resultaten te behalen dan symbolische? Over het algemeen worden de kansen op een akkoord over de strategische bewapening eind mei niet zo hoog aangeslagen. De tijd ervoor is te kort en de materie te ingewikkeld
President Reagan heeft dit zelf al enkele keren aangeduid en eraan toegevoegd dat er desnoods nog een volgende top komt om bij het sluiten van de markt zo'n akkoord ter vermindering van de strategische kernbewapening met 30 tot 50 procent te kunnen ondertekenen.
Zo'n suggestie voor een extra top lijkt een slag in de lucht dan wel een doekje voor het bloeden.
Toch is het idee van een laat akkoord niet helemaal een luchtkasteel. Ook de politieke risico's zijn geringer dan negen jaar geleden, toen president Carter met zijn SALT-11-verdrag vastliep op groeiende tegenzin en een conservatiever wordend klimaat in eigen land. De politieke en ideologische toon van het Amerikaanse Congres zal na de verkiezingen niet zo sterk afwijken van wat het tegenwoordige parlement laat horen. Amerika staat niet aan de vooravond van een ideologische uitzwenker naar links of naar rechts. Hooguit is er op defensiegebied een praktische uitzwenker naar links : er wordt bezuinigd op defensie omdat het aan dollars ontbreekt voor voortzetting van het beleid.
En wat Reagans opvolgers betreft geldt niet veel anders. Het wordt of George Bush of een Democraat en in beide gevallen hoeft president Reagan niet te vrezen voor afbraak-politiek in de Amerikaans-Russische verhoudingen.
Met andere woorden: een akkoord op het laatste nippertje over de strategische be apening, bijvoorbeeld in augustus of september, heeft een grotere kans om door een volgende Amerikaanse regering en het Congres te worden omarmd, dan erdoor te morden vermorzeld.
Een klein gilde van pragmatische ambtenaren en adviseurs werkt gestaag aan zo'n akkoord,
De maandelijkse ontmoetingen tussen de ministers Shultz en Sjewardnadze hebben voor routine en regelmaat gezorgd in het overleg tussen Russen en Amerikanen.
Dit gilde, onder leiding van routiniers als Max Kampelman, Paul Nitze en George Shultz zelf, heeft deze maanden het rijk in Washington even voor zich alleen.
De tegenstanders van akkoorden met de Sowjet-Unie zijn grotendeels aan de burelen van de macht ontvallen en ,,de jonge Turken" van een volgend president zijn nog niet in de buurt. De verleiding om iets te verwezenlijken is hier dan ook groot en de Sowjet-onderhandelaars werken volgens be-

V.l.n.r. Raisa Gorbatsjow, Ronald Reagan. Michaïl Gorbatsjow en Nancy Reagan (geheel rechts de Russische tolk) na aankomst van de Reagans in het Kremlin.

Weekblad 57ste jaargang No 2949. pag. 43271-43286

trokkenen meer dan alleen plichtmatig

er reusachtig.
't de Ame-
end met
ne, het Con-
gam".

Nuchter beschouwd is het Strategische Defensie Initiatief geen probleem meer. Het SDI-programma van Reagan was veel te hoog gegrepen en ebt geleidelijk weg tot een nuttig maar beperkt programma ter verdediging van raketsilo's en commandocentrales. Democratische presidentskandidaten vinden dat genoeg, en waarschijnlijk vindt dat ook Republikeins kandidaat Bush, wiens gewoonlijk fletse woordkeuze nog vlakker wordt wanneer SDI ter sprake komt.

Van de beoogde 26 miljard dollar voor SDI heeft het Congres de laatste vijf jaar amper de helft gefiatteerd. Weliswaar bevindt zich inmiddels in de kelders van het Pentagon een indrukwekkend coördinatiecentrum. maar het hoofd-planning van SDI, Richard Bleach, geeft ruiterlijk toe dat vóór 1993 geen beslissing kan worden genomen over ook maar een zeer beperkt afweerschild in de ruimte.

De Sowjet-Unie, voor wie een SDI-programma in het verleden steeds een struikelblok was, wil echter niet helemaal vertrouwen op een verder verschrompelen van SDI. De stemming kan altijd omslaan en Amerikaanse bedrijven uit het militair-industriële complex zullen bij elke gelegenheid extra onderzoeks-dollars trachten aan te boren.

Derhalve ondertekende Gorbatsjow in Washington een verklaring waarin de Sowjet-Unie weliswaar de suggestie wekt met SDI te kunnen leven, maar waar Moskou -precies als de Democratische meerderheid in het Amerikaanse Congres - het SDI-onderzoek aan de beperkingen van het anti-raket-verdrag ABM uit 1972 onderwerpt.

De Amerikaanse regering tekende dezelfde verklaring in de - juiste - veronderstelling dat er ruimte tot rekkelijke interpretatie en tot verder SDI-onderzoek overbleef, maar is inmiddels tot de - even juiste - politieke conclusie gekomen dat zij in een 2 tegen 1-minderheidspositie is gemanoeuvreerd; Gorbatsjow en een meerderheid van het Congres aan de ene, president Reagan en zijn geslonken SDI-schare aan de andere kant.

Een uitweg voor de Amerikaanse regering zou zijn om toe te geven dat president Reagan met zijn Star Wars in 1983 te vroeg naar de sterren heeft gegrepen. Dit wordt echter uitgesloten geacht.

Het ging Reagan om een toekomstperspectief en in abstracte zin is het idee dat een land zichzelf tegen aanvallen beschermt nog altijd populair.

Een praktischer uitweg is dan ook om SDI als beginsel te handhaven, maar het plan zo hoog ,,op te hangen" dat weliswaar iedereen het ziet, maar er ook ,,onderdoor kan lopen".

Een beperkt test-programma binnen de richtlijnen van het anti-raket-verdrag (ABM), zoals de gematigde Democratische senator Sam Nunn heeft voorgesteld, komt dicht in de buurt.

Evenals Gorbatsjows suggestie om een gezamenlijke lijst van geoorloofde SDI-proeven op te stellen.

In elk geval lijkt SDI te worden wat het van het ministerie van buitenlandse zaken altijd al had moeten zijn en van het Pentagon nooit had mogen worden: onderdeel van een bespreekbaar pakket.

De politieke ingewikkeldheid van principe en prestige ten aanzien van SDI weegt waarschijnlijk niet op tegen de technische ingewikkeldheid van een strategisch wapenakkoord zelf.

Bij de laatste ontmoeting tussen Shultz en Sjewardnadze vlogen doldrieste en futuristische verificatieschema's over tafel en op bepaalde momenten had het overleg meer weg van brain-storming die hoort bij een pril begin, dan van contract-besprekingen in de fase van de kleine lettertjes.

Het maakt de kans op een verdrag in mei bijzonder klein en de kans op een laat akkoord tijdens een extra-top niet veel groter. Met die indruk verliet Sjewardnadze eind maart ook Washington.

Desondanks schaven ambtenaren in Washington en Genève ijverig aan paragrafen en alinea's in de hoop nog iets groots tot stand te brengen voordat zij met Reagan het veld moeten ruimen.

En de Reagans? Het einde van Reagans presidentschap komt voelbaar dichterbij. In de week voor 14 april hebben de Reagans een villa van vrienden in Bel Air aan de westkust bekeken en aanvaard op een steenworp afstand van waar Elizabeth Taylor, Burt Bacharach en Zsa Zsa Gabor wonen.

Voordat de Reagans zich aan de nadagen van hun vroegere leven overgeven, is er politiek gesproken nog maar één daad van historische reikwijdte mogelijk en dat is zo'n ingewikkeld ontwapeningsakkoord tussen de oude Reagan en de jonge Gorbatsjow.

Met niets liever dan dat zouden de Reagans afreizen naar Bel Air.

Problemen over interpretatie INF-bepalingen

Tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie zijn meningsverschillen gerezen over de interpretatie van enkele verificatie-bepalingen in het INF-verdrag dat voorziet in de verwijdering van de kernwapens voor de middellange afstand.

De woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken Redman heeft dat op 29 april bevestigd. Dit zou tot gevolg kunnen hebben dat de Amerikaanse Senaat het verdrag niet goedkeurt voor eind mei als president Reagan naar Moskou gaat voor topoverleg met Sowjet-leider Gorbatsjow.

Volgens Redman hebben Russische deskundigen bij besprekingen over de verificatiebepalingen standpunten ingenomen die minder ver gaan dan de bepalingen in het INF-verdrag. En dat kunnen we niet accepteren, zo zei Redman.

De meningsverschillen hebben betrekking op de omvang van containers, voertuigen en andere voorzieningen die Amerikaanse inspecteurs zouden kunnen controleren en de mate van toegang die hun verleend zal worden bij de inspectie van bases en wapenfabrieken in de Sowjet-Unie.

Senator Robert Byrd, de leider van de Democraten in de Senaat, zei op 29 april dat de Sowjet-Unie terug komt op controle-afspraken.

Het plenaire debat in de Senaat over het INF-verdrag kan volgens hem op 11 mei beginnen als alle nog resterende problemen over de interpretatie van de verdragsbepalingen zijn opgelost.

Senator Nunn waarschuwde dat de meningsverschillen moeten zijn opgelost voordat het Senaatsdebat begint.

Plenair debat in Senaat over *goedkeuring* INF-verdrag uitgesteld

Het soepele ritme van het goedkeurings-proces van het INF-akkoord in de Amerikaanse Senaat is onverwachts verstoord.

Op 11 mei had de behandeling van het Amerikaans-Russische akkoord ter verwijdering van middellange-afstandswapens in de voltallige zitting van de Senaat moeten beginnen, maar de Senaat heeft de behandeling in overleg met het Witte Huis uitgesteld.

De presidentiële woordvoerder Fitzwater noemde het uitstel ,,een wijze en verstandige gang van zaken".

President Reagan overlegde op 10 mei met Republikeinse leiders uit de Senaat, waarbij werd verzekerd dat de kink in de kabel dit keer geen politiek steekspel tussen de Democratische Senaatsmeerderheid en de Republikeinse president mocht worden.

Tot het uitstel is besloten omdat de Sowjet-Unie op enkele technische vragen geen bevredigend antwoord heeft gegeven en op enkele andere punten

een andere interpretatie aan de tekst van het akkoord geeft dan volgens de Amerikaanse kant was afgesproken.
Over de draagwijdte van de meningsverschillen wordt uiteenlopend geoordeeld.
Volgens het Witte Huis gaat het om details die in het overleg tussen de ministers van buitenlandse zaken op 11 en 12 maart in Genève gemakkelijk uit de wereld zouden kunnen worden geholpen.
De Democratische voorzitter van de Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten, David Boren, zei daarentegen: ,,Wij hebben alarmerende aanwijzingen dat de Sowjet-Unie zich wel eens zou kunnen losmaken van wat volgens ons heel duidelijke taal in het akkoord is met betrekking tot inspecties ter plekke".
Een hoge ambtenaar van het State Department hield het er op 10 mei op dat het een ,,beetje uitproberen van de Russen vlak voor de top" is en dat de hobbel in Geneve zou worden genomen.
De zaak was in de nacht van 8 op 9 mei in een stroomversnelling geraakt nadat de Sowjet-ambassadeur in Washington, Joeri Doebinin, de antwoorden had overhandigd op een aantal technische vragen die in de loop van de commissiebehandeling van het akkoord in de Senaat waren gerezen.
De antwoorden, waarop minister van buitenlandse zaken Shultz een week tevoren nog bij de ambassadeur had aangedrongen teneinde het ratificatieproces niet te vertragen, stelden op vier punten teleur:

- De Verenigde Staten staan erop dat inspecteurs gebouwen en voertuigen mogen betreden die te klein zijn om een hele SS-20-raket te herbergen, maar groot genoeg voor rakettrappen. De Sowjet-Unie ontkent een dergelijke afspraak. De kwestie is vooral relevant voor de inspectie van de assemblagefaciliteit van Wotkinsk.
- De Verenigde Staten menen dat inspecteurs alle gebouwen binnen de in het aanhangsel van het verdrag gemarkeerde gebieden mogen inspecteren. De Sowjet-Unie daarentegen zegt dat alleen de zwart gemarkeerde gebouwen binnen zo'n sector voor inspectie toegankelijk zijn.
- Beide landen verschillen van mening over de soorten inspectieapparatuur die de inspecteurs mogen meenemen.
- De Sowjet-Unie eist dat zij Westduitse Pershing I A raketten die in de VS zijn opgeslagen mag inspecteren.

De Verenigde Staten houden vast aan hun oude standpunt dat de Pershing I A buiten het verdrag valt.
Nadat de meningsverschillen in de nota van de Sowjet-ambassadeur waren bevestigd volgde op 9 mei overleg tussen adviseur voor nationale veiligheid Colin Powell en chef-staf van het Witte Huis Howard Baker aan de ene kant en leiders van de Senaat aan de andere kant.
Het gevolg was dat in gezamenlijk overleg tot uitstel van behandeling werd besloten.
Commissie-voorzitter David Boren zei na afloop van het overleg: ,,Dit is geen probleem tussen het Witte Huis en de Senaat, maar tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie."
Tot voor kort had de Amerikaanse regering nog geklaagd over de traagheid van de Senaat bij de behandeling van het INF-akkoord en had president Reagan de technische vragen beschouwd als een potentiële bedreiging voor tijdige ratificatie - dat wil zeggen vóór de Amerikaans-Russische top van 29 mei.
De antwoorden van de Sowjet-ambassadeur en het overleg van 9 mei herstelden echter de eenheid van handelen weer tussen uitvoerende en wetgevende macht in Washington. Adviseur Colin Powell noemde het uitstel van behandeling ,,geen slecht resultaat".
De eenheid van handelen tussen Senaat en Witte Huis is van belang om na een eventuele opheldering van zaken in Genève alsnog tot een vlotte afwikkeling van het akkoord te kunnen komen. Enkele senatoren speelden namelijk met de gedachte om de president met het INF-akkoord te dwarsbomen voor het geval hij zijn dreigement zou uitvoeren en een veto zou uitspreken over een heel andere, politiek gevoelige wet, de handelswet.
Een dergelijke koppeling tussen handelswetgeving en INF-akkoord zou de ratificatie kunnen vertroebelen en vertragen.
De handelswet werd twee weken eerder door een Senaatsmeerderheid aangenomen, maar in de wet is een omstreden bepaling opgenomen die werkgevers verplicht om werknemers twee maanden vóór een bedrijfssluiting op de hoogte te stellen.
Reagan heeft een veto over deze wet aangekondigd.
Volgens verscheidene senatoren gaat het bij INF om technische kwesties die op zichzelf gemakkelijk kunnen worden opgelost.
De Republikeinse senator William Cohen noemde het ,,eerlijk gezegd wat verrassend en verwarrend waarom zij (de Russen) het risico willen lopen het verdrag te verpesten".
De Democratische meerderheidsleider in de Senaat, Robert Byrd, wiens stern bij het vaststellen van de agenda het zwaarst weegt, oordeelde op 10 mei: ,,INF is slechts op een laag pitje gezet totdat de regering en de Sowjet-Unie de gerezen problemen uit de weg hebben geruimd. Wij doen zaken met de Sowjet-Unie en willen haar geen sluipwegen in het verdrag geven om de zaak te belazeren."

Ministers *Shultz en Sjewardnadze* bereiken oplossing voor gerezen problemen

De ministers van buitenlandse zaken van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie, Shultz en Sjewardnadze, hebben op 12 mei in Geneve, na twee dagen van overleg, ,,volledige overeenstemming" bereikt over onduidelijkheden in het INF-verdrag voor de ontmanteling van de categorie korte- en middellange-afstandswapens.
Twee extra documenten completeren het INF-verdrag, dat al in december is ondertekend, maar waarvan de Amerikaanse Senaat de goedkeuring heeft opgeschort.
Met hun overeenstemming compenseren beide ministers het uitblijven van een overeenkomst over halvering van de arsenalen strategische wapens bij het Geneefse START-overleg, dat in een impasse verkeert.
De Amerikaanse INF-onderhandelaar Maynard Glitman en de adviseur voor de nationale veiligheid Colin Powell zijn op 12 mei, onmiddellijk na de afsluiting van het zeven uur durende overleg in Genève, afgereisd naar Washington om de Senaat in te lichten. Shultz zei te hopen dat ,,nu alle vragen naar behoren en tot volle tevredenheid van beide partijen zijn beantwoord" de Senaat het INF-verdrag nog zal goedkeuren vóór de topontmoeting tussen president Reagan en partijleider Gorbatsjow op 29 mei in Moskou. ,,Ik hoop nu voor de laatste keer over INF te hebben gesproken bij deze ministeriële ontmoetingen", zei Shultz.
Ook zijn ambtgenoot Sjewardnadze zei dat het INF-verdrag ,,dezeeerste vuurproef" met glans heeft doorstaan. Hij had de vele vragen over INF niet verwacht, maar, zei hij lakoniek, ,,het is nu eenmaal de prijs die wij betalen voor ons wederzijds wantrouwen".
Het eerste addendum bij het verdrag, een diplomatieke notitie, ondertekend door beide delegatieleiders bij de ontwapeningsbesprekingen in Geneve, Max Kampelman en Viktor Karpow, komt tegemoet aan de sceptici in de Senaat, die zich afvragen of het INF-verdrag ook toekomstige wapens, zoals lasers, dekt.
Het tweede document, een technisch memo, te ondertekenen door de INF-onderhandelaars Glitman en Nikolai Tsjerbow, is bedoeld om op negen punten de hiaten te vullen bij de

inspectie van INF-raketbases op elkaars grondgebied. De Amerikanen waren vooral bezorgd over de inspectie van speciale houders, zogenaamde cannisters, die delen van raketten kunnen bevatten, en over de inspectiemiddelen, waartoe ook camera's behoren. Bovendien was onduidelijk in hoeverre Amerikaanse inspecteurs grootte en gewicht mogen controleren van projectielen die de produktiefaciliteiten nabij de plaats Wotkinsk verlaten.
De Russen waren vooral benieuwd of zij de opslagruimten mogen inspecteren van in West-Duitsland te ontmantelen Pershing 1A raketten, die zijn voorzien van Amerikaanse kernkoppen.
Bij wijze van concessie zullen beide partijen volstaan met inspecties die minder ver gaan, maar in ruil hiervoor zullen ze gedetailleerde gegevens uitwisselen over aantallen en de ligging van de opslagruimten.
Volgens minister Shultz is nu de weg vrijgekomen voor ,,een interessante en indrukwekkende'' topontmoeting in Moskou.
Naar hij verwacht zullen Reagan en Gorbatsjow stappen ondernemen om het START-overleg te activeren.
Beide leiders zullen tevens een protocol ondertekenen voor de verificatie van het in 1976 ondertekende, maar nooit geratificeerde atoomproefverdrag. Aan dit document van 160 pagina's wordt de laatste hand gelegd.

Positieve reacties in Senaat

Vooraanstaande Amerikaanse senatoren hebben op 13 mei de resultaten van de Sowjet-Amerikaanse besprekingen over het INF-verdrag gekarakteriseerd als ,,positief''.
Leiders van Senaatscommissies kregen op 13 mei een briefing over het overleg in Genève van Colin Powell, Reagans adviseur in de Nationale Veiligheidsraad, en ontwapeningsonderhandelaar Maynard Glitman.
,,Debijeenkomst was positief en goed'', zo zei Robert Byrd, de leider van de Democratische meerderheid, na afloop van de lunchontmoeting.
Volgens Byrd kan het ratificatiedebat beginnen, nadat drie Senaatscommissies de akkoorden hebben onderzocht en formeel goedgekeurd.
De Republikeinse leider Bon Dole meende dat Byrds besluit om het debat over ratificatie van het INF-verdrag uit te stellen omdat het leek dat de Sowjet-Unie terugkwam van bepaalde regelingen voor de inspectie ,,een zeer constructieve rol'' had gespeeld.
,,Ik ben optimistisch dat we vooruit kunnen gaan'', zei de Democratische senator Claiborne Pell, de voorzitter van de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen.
En John Warner, een vooraanstaande Republikein in de Senaatscommissie voor de strijdkrachten meende dat de Sowjet-Unie erin had toegestemd om haar standpunt te wijzigen op alle punten die door de Amerikaanse partij naar voren waren gebracht.
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, zei op 13 mei in Brussel dat het INF-verdrag aan kracht had gewonnen door de laatste puntjes op de i die hij met zijn collega Sjewardnadze in Genève heeft gezet.
Shultz heeft op 13 mei de ambassadeurs van de NAVO-landen geïnformeerd over de kleine lettertjes van het verdrag waardoor een hele categorie middellange-afstandsraketten niet een reikwijdte van 500 tot 5000 km zal worden ontmanteld.

Goedkeuring Senaat *voor* INF-verdrag

De Amerikaanse Senaat heeft in de avond van 27 mei met overweldigende meerderheid het verdrag tussen de VS en de SU over de verwijdering van kernraketten voor de middellange afstand (INF) goedgekeurd.

Deze ratificatie kwam twee dagen voor het begin van de vierde topontmoeting tussen de Amerikaanse president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow, die in Moskou zal worden gehouden.
De Senaat aanvaardde het verdrag met 93 tegen vijf stemmen, ruim boven de meerderheid van tweederde die vereist is voor de ratificatie van de overeenkomst.
De tegenstemmen waren afkomstig van vier Republikeinen en een Democraat. Twee Democraten, voorstanders van het akkoord, waren niet in staat hun stem uit te brengen.
De uitslag van de stemming is een duidelijke overwinning voor Reagan in liet laatste jaar van zijn presidentschap.
Verwacht wordt dat de grote meerderheid in de Senaat ook gunstig zal uitwerken op de pogingen van de president om nog voordat hij in januari terugtreedt een akkoord voor vermindering van de strategische kernbewapening.
In een eerste reactie verklaarde Reagan ,.zeer tevreden'' te zijn dat de ratificatie ,,op tijd'' is voltooid. Hij nodigde de leiders van de Democratische en Republikeinse fracties in de Senaat, Robert Byrd en Robert Dole, uit om op 1 juni aanwezig te zijn bij de uitwisseling van de ratificatie-oorkonden in Moskou.
Er is nooit aan getwijfeld dat de Senaat zijn goedkeuring aan het INF-verdrag, dat voorziet in de eliminering van een gehele categorie wapens, zou onthouden.
Maar behoudende senatoren uit Reagans eigen Republikeinse partij voerden onder leiding van Jesse Helms, een felle campagne tegen het akkoord. Daardoor werd het twijfelachtig of de ratificatieprocedure nog vóór de top in Moskou zou kunnen worden afgerond.
Reagan had gewaarschuwd dat de ont-

De senatoren Bob Dole (l.), aanvoerder van de Republikeinse minderheid in de Senaat, en Robert Byrd, leider van de Democratische meerderheid, spreken op 27 mei telefonisch met president Reagan in Helsinki om de president te verwittigen van de goedkeuring door de Senaat van het INF-verdrag.

Achter hen v.l.n.r. de senatoren William S. Cohen. Claiborne Pell, Richard G. Lugar. Alan K. Simpson, Alan Cranston. Sam Nunn. John K. Warner. Paul S. Sarbanes en David L. Boren.

moeting met Gorbatsjow onder druk zou komen te staan als de Senaat het verdrag niet op tijd zou kunnen goedkeuren

Goedkeuring door Opperste *Sowjet*

In de Sowjet-Unie heeft het Presidium van de Opperste Sowjet in een korte bijeenkomst op 28 mei eenstemmig zijn goedkeuring gegeven aan het INF-verdrag.

President Reagan bezoekt *Helsinki* Toespraak *over mensenrechten in* de SU

President Reagan is op 25 mei uit Washington vertrokken met bestemming Helsinki. Hij zou enige dagen in de Finse hoofdstad acclimatiseren alvorens door te reizen naar Moskou.

Op 27 mei heeft de Amerikaanse president in Helsinki een rede gehouden over mensenrechten in de Sowjet-Unie.
Op deze rede is in de SU met verontwaardiging gereageerd. Volgens Sowjet-persbureau Tass heeft Reagan niet het recht ,,de Sowjet-Unie de les te lezen''.
De Amerikaanse president zei dat, hoewel de hervormingen van Sowjet-partijleider Gorbatsjow ,,nieuw en goed'' zijn, het Kremlin nog steeds niet voldoet aan internationale standaards voor menselijke vrijheid.
Twee dagen voor zijn bezoek aan Moskou verklaarde Reagan dat de ,,Sowjet-praktijk nog niet in overeenstemming is'' met de verplichting die de USSR is aangegaan onder de zogeheten Slotakte van Helsinki, die 13 jaar geleden tussen **35** landen van Oost en West werd getekend.
De president sprak voor een gehoor van twaalfhonderd mensen in dezelfde zaal van de Finlandiahal waar in 1975 de ondertekening van deze overeenkomst plaats had.
,,Dertien jaar na ondertekening van de slotakte valt moeilijk te begrijpen waarom gevallen van verdeelde gezinnen en huwelijken die niet kunnen worden gesloten nog steeds op de agenda van besprekingen tussen Oost en West moeten staan, of waarom Sowjetburgers die willen emigreren daarbij afhankelijk zijn van quota's en willekeurige bepalingen'', aldus Reagan.
,,En wat moeten wij denken van de voortdurende onderdrukking van diegenen die hun geloof in de praktijk willen brengen?'', zo vroeg hij zich af.

Reagan riep Gorbatsjow op de waarden in de praktijk te brengen die de Westeuropese beschaving en de daarvan afgeleide Amerikaanse samenleving kenmerken.
Hij stelde verder voor van Berlijn een pan-Europees centrum voor communicatie, vergaderingen en reizen te maken
Volgens het Sowjet-persbureau Tass heeft Reagan .,aan de leiders en het volk van de Sowjet-Unie Amerikaanse recepten voorgeschreven''
Een officiële woordvoerder zei verwijzend naar Reagans toespraak: ,.Als dit een voorbeeld is van wat we volgende week kunnen verwachten. dan kan dat een hoop problemen opleveren''.
Een andere zegsman onderstreepte dat de Amerikaanse president achter loopt: ,,De dingen die hij opmerkte zijn alle thema's waarover we zelf op dit moment openlijk discussiëren''.

Verloop bezoek Reagan aan Moskou. Eerste gesprek met *Gorbatsjow* ,,tumultueus''

President Reagan en partijleider Gorbatsjow zijn op 29 mei bij hun eerste ontmoeting in Moskou in aanvaring gekomen over de kwestie van de mensenrechten. Het tweede gesprek in de ochtend van 30 mei stond in het teken van de wapenbeheersing.
Doorbraken bij de strategische wapenbeheersing worden in Moskou niet verwacht, al noemde Gorbatsjow een vijfde top met Reagan, later dit jaar, ter ondertekening van een akkoord ,,zeer wel mogelijk''.
Reagans stafchef, Howard Baker, karakteriseerde de eerste bijeenkomst tussen de twee leiders 's middags op 29 mei als ,,tumultueus''.
President Reagan had hierin meteen het thema van de mensenrechten in de Sowjet-Unie aangesneden. Hoewel de Sowjet-autoriteiten sedert de top in Washington per maand gemiddeld ruim duizend joodse emigranten laten vertrekken zijn er nog duizenden die op een visum wachten.
Sowjet-woordvoerder Gennadi Gerasimow zei 's avonds op 29 mei: ,,Wij stellen het niet op prijs dat iemand van buiten ons hier voorhoudt hoe wij moeten leven''. Volgens Gerasimow heeft Reagan .,geen concreet idee over de stand van zaken betreffende de mensenrechten in de Sowjet-Unie, omdat zijn positie op het verleden, niet op het heden is gebaseerd''.
Een botsing in het begin van de vierde topontmoeting tussen Reagan en Gorbatsjow had zich aan de vooravond van de bijeenkomst al aangediend, nadat Reagan zich vanuit Helsinki kritisch over de mensenrechten had uitgelaten en Moskou hierop kribbig had gereageerd.
Een van de vijf ontmoetingen tussen de twee - die van de middag van 30 mei - werd door de Russen afgezegd, naar verluidt omdat Gorbatsjow geprikkeld was over een gesprek dat Reagan op 30 mei voerde met enkele honderden dissidenten in de Amerikaanse ambassade.
Sowjet-woordvoerder Gerasiinow zei zonder concrete verwijzing naar deze ontmoeting met dissidenten: .,Er is hier veel veranderd: de Verenigde Staten hebben problemen en wij ook, maar het is beter er zakelijk zonder sensatie over te spreken.''
Afgezien van deze botsing is het eerste bezoek van een Amerikaanse president aan de Sowjet-Unie in veertien jaar op de eerste dag hartelijk verlopen.
De Sowjet-leiders hebben de vlaggen niet in groot formaat uit de kast gehaald om Reagan te ontvangen. maar ze hebben zich ingespannen om een vriendelijke entourage te scheppen.
De bloembakken zijn gevuld, de facades van gebouwen zijn opnieuw geschilderd en de Russische media berichten uitvoerig en welwillend over het bezoek.
De Prawda trok op 30 mei het grootste deel van de voorpagina uit voor de berichtgeving over het bezoek, al werd de aandacht van veel Moskovieten getrokken door een intrigerende collectie ingezonden brieven op dezelfde voorpagina over de komende bijzondere partijconferentie.
Even na 2 uur Moskou-tijd op 29 mei was de Air Force met aan boord het echtpaar Reagan geland op het vliegveld Wnoekowo. De 77-jarige president werd verwelkomd door het 78-jarige staatshoofd van de Sowjet-Unie, Andrei Gromyko.
Na een rit naar het Kremlin werden Nancy en Ronald Reagan in het Kremlin door Gorbatsjow ontvangen.
In hun welkomstwoord beklemtoonden beide leiders de vorderingen die sedert de eerste top in 1985 in Genève zijn gemaakt.
Gorbatsjow: ,,Dit is de vierde ontmoeting en hardnekkige stereotypen en vijandbeelden zijn over en weer verminderd. U bent hier in het land waarover u zo vaak hebt gesproken. Het is beter één keer te zien dan honderd keer te horen, zo luidt een Russisch spreekwoord''.
Terwijl Reagan met Gorbatsjow naar de belendende Catharinazaal liep voor hun eerste gesprek, riep een Amerikaanse verslaggever naar de president hoe het nu voelde in het centrum van het rijk van het kwaad?'' Reagan: ,,Just fine''.
Na het eerste gesprek stapten de president en Nancy op weg naar de Amerikaanse residentie - hun logeeradres - onderweg onverwachts uit in de Arbat, een recentelijk opgeknapte winkel- en wandelpromenade, waar Moskovieten en toeristen graag flaneren.

Enkele tientallen passanten juichten het echtpaar daar toe.
Het gesprek in de ochtend van 30 mei concentreerde zich op het wapenoverleg. Hier worden. vooralsnog, weinig concrete resultaten verwacht.
Gestreefd wordt naar het sluiten van een strategisch wapenakkoord. START, waarbij de langeafstandsbewapening met 50 procent wordt verminderd. Een aantal horden voor zo'n akkoord is het laatste jaar al genomen. Enkele serieuze kwesties zijn echter gebleven.
- Moeten vanaf zee gelanceerde kruisraketten in een akkoord worden ondergebracht? De VS vinden van niet. Zij willen deze wapens niet opgeven en voelen bovendien weinig voor inspectie van hun onderzeeërs.
- Hoe kan een akkoord worden geverifieerd? In tegenstelling tot het INF-akkoord waar een hele wapencategorie wordt afgeschaft, blijven er bij START wapens bestaan, zodat het inspectieregime veel inge ikkelder wordt.
- SDI. Reagan houdt vast aan een strategisch defensieschild in de ruimte, terwijl de Sowjet-Unie experimenten in het kader van SDI beperkt wil houden. Hier werkt de tijd echter in het voordeel van de Russen, omdat zowel de technische stand van zaken als de politieke ontwikkeling in de VS al wijzen op een verdere vertraging van het hele SDI-programma. Reagans onwrikbaarheid staat derhalve op een steeds wankeler wordende basis.

Even na het middaguur op 30 mei bezocht Reagan het middeleeuwse Danilow-klooster, de zetel van het orthodoxe patriarchaat.

Gesprek Reagan met dissidenten

De Sowjet-autoriteiten hadden 's avonds op 30 mei veel kritiek op de ontvangst van dissidenten door president Reagan in de middag van die dag. Het journaal van de Sowjet-TV gaf een kort beeldverslag van de ontmoeting en liet het volgen door een afkeurend commentaar.
Sowjetwoordvoerder Gerasimow noemde de ruim tachtig dissidenten en refuseniks, die voor de bijeenkomst met Reagan in de residentie van de Amerikaanse ambassadeur waren uitgenodigd, ,,niet het beste deel van het Sowjet-publiek, eerder het tegendeel.''
Als woordvoerder van de dissidenten waren drie personen opgetreden, te weten Sergej Kowaljew. lid van de Glasnost-groep, Joeli Kosjarowski, namens dissidente joden en Gleb Jakoenin, een priester die geruime tijd gevangen heeft gezeten. De dissidenten gaven toe dat er positieve ontwikkelingen zijn, maar stelden dat er nog veel schort aan de eerbiediging van de mensenrechten in de Sowjet-Unie.
President Reagan zei in een korte toespraak eveneens een ,,hoopvolle periode te zien voor jullie natie''. Maar, aldus Reagan onder applaus van de aanwezigen, ,.ik hoop voor jullie en jullie land dat de dag spoedig mag komen waarop niemand bang hoeft te zijn voor gevangenschap enkel en alleen omdat hij of zij een mening in woord of geschrift heeft geuit:'
's Avonds op 30 mei waren Reagan en zijn gezelschap te gast in het Kremlin voor een gala-diner.
's Ochtends op 31 mei had president Reagan een derde bespreking met partijleider Gorbatsjow.
Daarna volgde een gedachtenwisseling met Russische schrijvers en kunstenaars en in de loop van de middag zou de Amerikaanse president studenten van de universiteit van Moskou toespreken. De president zou het hier onder meer hebben over het belang van uitwisselingsprogramma's.

Lichte vooruitgang bij wapenoverleg

In het derde gesprek tussen Reagan en Gorbatsjow in de ochtend van 31 mei hebben de VS en de SU een bescheiden vooruitgang geboekt bij de verwezenlijking van hun strategische wapenakkoord START.
De vorderingen bij de START-onderhandelingen concentreren zich op de verificatie van mobiele, op land geplaatste raketten en van kruisraketten aan boord van vliegtuigen. ,,Het is niet honderd procent rond, maar we maken goede vorderingen'', zei een hoge Amerikaanse ambtenaar in Moskou.
Geen vorderingen werden gemaakt op het twistpunt van SDI en bij de vanaf zee te lanceren kruisraketten. ,,Deze top in Moskou is onderdeel van een hele reeks besprekingen en er is nog een hele weg te gaan voordat we een START-akkoord hebben'' aldus de Amerikaanse zegsman.
Tot voor kort hadden de Amerikanen mobiele raketten altijd willen verbieden omdat deze wapens niet te controleren zouden zijn door de tegenpartij. Inmiddels heeft het Pentagon zelf geld gereserveerd voor een mobiele MX-raket en hebben beide landen nu enkele principes voor verificatie aanvaard.
Wat betreft de kruisraketten aan boord van bommenwerpers hebben onderhandelaars enkele richtlijnen vastgesteld om de telling van zulke wapens te vergemakkelijken. ,,Deze kwestie is niet opgelost, maar er is enige vooruitgang''. aldus een Amerikaanse betrokkene.

Ministers Shultz en *Sjewardnadze* ondertekenen akkoorden

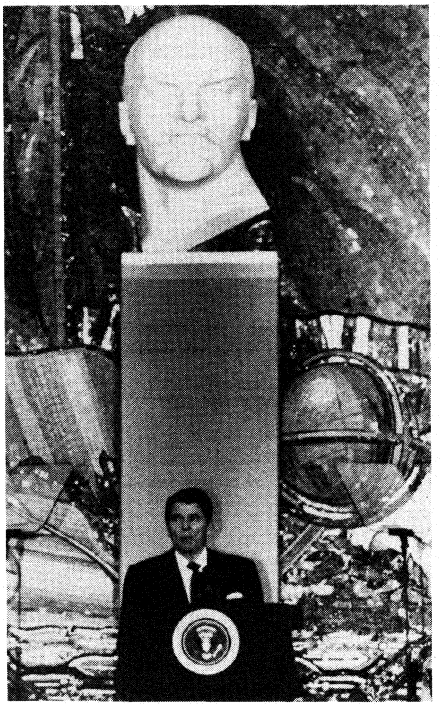
De ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenden op 31 mei een aantal technische akkoorden.
Daaronder bevinden zich twee belangrijke overeenkomsten op weg naar een START-verdrag.
Het ene regelt de melding van een controle op kernproeven, het andere voorziet in waarschuwing vooraf in geval van proeven met intercontinentale ballistische raketten.

Toespraak Reagan aan universiteit van Moskou

In een toespraak op de universiteit van Moskou op 31 mei hield president Reagan studenten voor dat de Sowjet-Unie vrijheid nodig heeft om de aansluiting te vinden bij de technologische revolutie in de wereld.
In wat in het algemeen als Reagan

Ronald Reagan, Michail Gorbatsjow, Andrei Gromyko en Anatoli Dobrynin kijken toe, wanneer op 31 mei de ministers Shultz en Sjewardnadze de akkoorden tussen de VS en de SU ondertekenen.

Ronald Rcagan gedurende zijn toespraak tot Sowjet-studenten, aan de voet van een buste van Lenin.

beste toespraak in Moskou wordt beschouwd zei de president dat ,,vooruitgang niet kan worden verordonneerd".
De sleutel tot de technologische of informaticarevolutie is ,,vrijheid van denken, vrijheid van informatie, vrijheid van communicatie", aldus de Amerikaanse president voor een enthousiast gehoor."
Reagan sprak over microchips die de wereld uit de economie van de industriële revolutie naar een nieuw tijdperk tillen. Hij wees ook in dit verband op de economische opkomst van Azië.
Impliciet gaf Reagan te kennen dat de Sowjet-Unie de boot mist wanneer de samenleving niet verandert. Reagan: ,,De wereld kijkt vandaag vol verwachtingen naar tekenen van verandering, naar stappen voor grotere vrijheid in de Sowjet-Unie. Wij kijken en hopen terwijl we positieve veranderingen zien."
Reagan koos in het hervormingsdebat in de Sowjet-maatschappij duidelijk partij voor Gorbatsjows koers: ,,Ik weet dat er sommigen in uw samenleving zijn die vrezen dat veranderingen slechts wanorde en strubbeling teweeg brengen (...) maar soms is vertrouwen nodig."
In de ochtend van 31 mei had president Reagan ruim een uur lang met de Sowjet-leider gesproken.
Daarna hadden de beide leiders geruime tijd over het Rode Plein gewandeld, waarbij de gastheer als gids was opgetreden.

Lunch met *vertegenwoordigers* cultureel leven *SU*

Tijdens een lunch voor een select gezelschap uit het culturele leven in het Centrale Schrijvershuis wees Reagan op 31 mei opnieuw op het belang van vrijheid van meningsuiting.
Hij sprak de hoop uit dat ,,Kankerpaviljoen" van de in 1974 verbannen Aleksander Solzjenitsyn in de Sowjet-Unie zal verschijnen.
Een van de gasten, de hoofdredacteur van het literaire tijdschrift *Novy Mir*, Sergej Zalygin, zei later dat dat zou gebeuren zonder overigens een precieze datum van publikatie te noemen.

Contra-diner in ambassade VS

Bij het tegendiner, 's avonds op 31 mei in de Amerikaanse residentie Spaso House, onderstreepten Gorbatsjow en Reagan de verschillen die ondanks een verbetering van de betrekking tussen beide landen blijven bestaan.
Gorbatsjow: ,,Wij zien hoe weinig overeenkomst er bestaat tussen wat er in ons en uw land gebeurt, in twee zeer verschillende maatschappijen, gebaseerd op zeer verschillende waarden".
Reagan: ,,We weten dat we in zaken van groot belang diepgaand van mening zullen blijven verschillen."

Uitwisseling ratificatie-documenten INF-verdrag

President Reagan en partijleider Gorbatsjow hebben op 1 juni de ratificatiedocumenten voor het INF-verdrag uitgewisseld.
Dertig dagen na deze uitwisseling treedt nu het verdrag in werking.
Tijdens deze plechtigheid had president Reagan veel lof voor zijn gesprekspartner voor diens inspanning ter verwezenlijking van het INF-akkoord: die is ,,van beslissende betekenis" geweest.

Persconferentie Gorbatsjow en Reagan

Op 1 juni, de laatste dag van de topontmoeting van Gorbatsjow en Reagan in Moskou, hebben zij, ieder apart, persconferenties gegeven

Op zijn persconferentie heeft Gorbatsjow zijn teleurstelling geuit over de bescheiden resultaten van de top. ,,Er had meer kunnen worden bereikt", verklaarde hij ronduit. ,,Ik denk dat wij een kans gemist hebben een belangrijke stap te zetten naar geciviliseerde internationale verhoudingen", voegde hij er even later aan toe.

Gorbatsjow liet blijken meer sympathie en zelfs solide steun te hebben verwacht voor de hervormingen in de Sowjet-Unie. ,,De Amerikaanse regering heeft geen juist begrip van de mensenrechtensituatie in de Sowjet-Unie en van de ontwikkelingen die in ons land gaande zijn op het punt van de democratie".
Gorbatsjow sprak in de perszaal van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken. Vlak om de hoek, in de balzaal van de residentie van de Amerikaanse ambassadeur, probeerde Reagan een uur later de kritiek te pareren. Zoals hij ook al in zijn toespraak voor de Moskouse universiteit te kennen had gegeven, was het allerminst zijn bedoeling geweest de Sowjet-hervormingen te dwarsbomen, zo zei hij. ,.Mijn opzet was niet om te ontmoedigen. Ik wilde alleen maar een realistisch geluid laten horen."
Het dispuut zal nog wel enige tijd voortduren. Reagan mag in West-Europa het verwijt weerleggen dat hij zich in Moskou, vooral de eerste dagen, opstelde als een kruisvaarder voor de mensenrechten. Gorbatsjow is kwetsbaar voor de argumenten van tegenstanders in zijn land, die beweren dat verdere concessies aan het Westen uit den boze zijn omdat die toch niet worden gehonoreerd.

De Sowjet-Unie en de Verenigde Staten gaan door met een START-verdrag, dat moet voorzien in halvering van hun strategische kernwapens. Maar terwijl partijleider Gorbatsjow na afloop van de topconferentie verklaarde dat hij een START-akkoord nog dit jaar mogelijk achtte, was president Reagan aanzienlijk voorzichtiger: ,,Ik kan in alle eerlijkheid niet aankondigen dat er nog dit jaar een START-akkoord wordt gesloten", aldus Reagan.
De Amerikaanse president liet tijdens zijn persconferentie duidelijk weten niets te voelen voor een tijdslimiet om te komen tot een START-verdrag: ,,Ik wil een goed verdrag", aldus Reagan, die de problemen inzake de verificatie, de controle op de naleving van een START-verdrag, ,,buitengewoon gecompliceerd" noemde.
Hij zei wel zijn opvolger te zullen aanraden door te gaan met het bereiken van zo'n verdrag.
Opvallend was vooral de reactie van partijleider Gorbatsjow op het resultaat van de bijeenkomst in Moskou.
Hij benadrukte in zijn persconferentie van bijna twee uur het belang van de top als een ,,realistische dialoog" waarin ,,politiek als de kunst van het mogelijke" de boventoon had gevoerd. Maar tegelijkertijd verborg hij zijn teleurstelling niet over het uitblijven van concrete resultaten. ,,Er was veel meer mogelijk geweest", aldus de secretaris-generaal.
Dat ,,veel meer" had niet zozeer betrekking op een START-akkoord. Uit de ontwerptekst voor zo'n akkoord, die

in de slotverklaring van Moskou werd opgenomen, blijkt dat de supermachten het bijna eens zijn over de halvering van de strategische kernarsenalen en over de plafonds die er voor de verschillende wapensystemen ter zee, te land en in de lucht moeten gelden.
Maar de verificatie en de koppeling met SDI en het ABM-verdrag - dat strikte beperkingen oplegt aan Reagans SDI-project - kunnen nog vele maanden moeizame onderhandelingen vergen.
Gorbatsjows teleurstelling had vooral betrekking op andere agendapunten. De ,,regionalekwesties" bijvoorbeeld.
De secretaris-generaal noemde het recente Afghanistan-akkoord, waarin de terugtrekking van de Sowjet-troepen uit dat land wordt vastgelegd (pag. 257 e.v.-1988) een overeenkomst waarvan het belang niet beperkt blijft tot Afghanistan zelf.
Hij verwees naar de dood van Sowjet-militairen die week bij Kandahar en liet duidelijk blijken dat hij ervan uitgaat dat ook de andere verdragspartijen (Pakistan, de Verenigde Staten) zich aan de Afghanistan-afspraken zullen houden

De Sowjet-Unie zal reageren als men zich niet aan die afspraken houdt, zo klonk het wat dreigend in de perszaal van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken.
Volgens Gorbatsjow gaat het bij de regeling van regionale geschillen op topbijeenkomsten om het vinden van een ,.belangen-balans".
Dat geldt voor Afghanistan, Cambodja (Sowjet-lof voor de terugtrekking van een aantal Vietnamese troepen aldaar), Angola en zeker ook voor het Midden-Oosten.
Gorbatsjow blijft voorstander van een internationale conferentie als basis voor een regeling van het conflicten-complex in dat gebied.
Maar hij verklaarde tot tweemaal toe dat bij zo'n regeling ook rekening moet worden gehouden met de veiligheidsbelangen van Israël. Hij sprak zich eveneens uit voor een hervatting van de diplomatieke betrekkingen met Israël als zo'n vredesproces eenmaal op gang zou komen.
De kloof tussen Reagan en Gorbatsjow - die overigens beiden lovende woorden spraken over de ,,verdieping" van hun persoonlijke verstandhouding - kwam echter het duidelijkst naar voren bij de agendapunten mensenrechten en conventionele wapenreductie in Europa.
Zonder Reagan met name te noemen sprak Gorbatsjow over ,,propagandastunts" die op het punt van de mensenrechten zouden worden uitgevoerd.
Ook verweet hij de Amerikanen onvoldoende op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen op dat punt in de Sowjet-Unie.
President Reagan vertelde van zijn kant het verhaal van de stoep-slaapster in New York, die zich bij de rechter had beklaagd over haar gedwongen opname in een tehuis voor daklozen. De vrouw had die zaak gewonnen en daarmee het recht afgedwongen om op de stoep te blijven slapen. ,,Wij leven in een vrij land", aldus Reagan.
De Amerikaanse president legde verder uit dat één op de acht Amerikanen wortels in het huidige Oost-Europa heeft en dat dit gegeven mede verklaarde waarom iedere Amerikaanse president het zich niet kan veroorloven om zich niets aan te trekken van wat er in die landen gebeurt. ,,Voor de vrijheid van spreken, van reizen, van godsdienst zal ik altijd blijven opkomen", aldus Reagan.
Het probleem van de troepenverminderingen en conventionele wapenreducties in Europa was volgens Gorbatsjow onvoldoende au sérieux genomen door de Amerikanen.
Wij hebben concrete voorstellen gedaan voor a-symmetrische reducties, aldus de secretaris-generaal. Daar is geen antwoord op gekomen.
Reagan bracht het probleem terug tot de constatering dat een half miljoen Sowjet-troepen die uit Centraal-Europa teruggetrokken worden, nog altijd .,tamelijk dichtbij" blijven, terwijl eenmaal teruggetrokken Amerikaanse eenheden door de Atlantische Oceaan van Europa gescheiden zouden blijven.
Op een vijfde top tussen Reagan en Gorbatsjow heeft niemand zich vastgelegd.
De Sowjet-secretaris-generaal acht zo'n vijfde top mogelijk als er een START-akkoord kan worden gesloten.
Reagan verklaarde dat een top ook kan plaatsvinden om andere redenen dan een START-akkoord. Een crisis bijvoorbeeld. Maar dat zei hij er niet met zoveel woorden bij.

Slotverklaring

De Verenigde Staten en de Sowjet-Unie hebben in een gezamenlijke ontwerp-tekst voor een strategisch wapenakkoord ,,uitgebreideen belangrijke gebieden van overeenstemming" vastgelegd.
Dat staat in de slotverklaring die op 1 juni aan het eind van de ontmoeting tussen president Reagan en partijleider Gorbatsjow is gepubliceerd. ,,Belangrijk aanvullend werk" is echter nog nodig voordat een START-akkoord kan worden ondertekend.

Geen overeenstemming is bereikt over het Strategisch Defensie Initiatief.

In de verklaring van Washington 10 december vorig jaar hadden de twee landen afgesproken om het anti-raketverdrag ABM na te leven dat zo'n strategische defensie lijkt te verbieden.
Over de interpretatie van dit ABM-verdrag zijn de Sowjet-Unie en de Amerikaanse regering het echter niet eens en dit meningsverschil is ook in Moskou niet uit de weg geruimd
De delegaties van de beide landen keren op 12 augustus terug naar Genève voor een volgende ronde van ontwapeningsbesprekingen.
Zij zullen onder meer details uitwerken van afspraken die in Moskou zijn gemaakt over de verificatie van mobiele raketten en vanuit de lucht gelanceerde kruisraketten.
De slotverklaring spreekt in dit verband over .,de verwezenlijking van substantiele. toegevoegde gemeenschappelijkheid".
Volgens de Amerikaanse onderhandelaar Paul Nitze .,zoeken we naar middelen om te verifiëren".
Geen toenadering werd bereikt bij de kruisraketten aan boord van schepen.

REGIONALE CONFLICTEN
De slotverklaring wijst op .,ernstige meningsverschillen in de beoordeling van de oorzaken van regionale spanningen, en over de manieren om deze op te lossen".
Desondanks zijn de leiders ,,overeengekomen dat deze meningsverschillen geen obstakel hoeven te vormen voor constructieve interactie tussen de VS en de USSR".
In een toelichting op dit punt zei de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Rozanne Ridgway dat de beide landen ernaar streven om voor 29 september een uitweg te vinden uit het conflict rond Namibië Op die dag is de VN-resolutie 435. die oproept tot een onafhankelijk Namibië. precies tien jaar oud.
Ridgway: ,,Er is enige aanwijzing dat we het hier op belangrijke punten eens zijn".
Een akkoord over Namibië zou gepaard moeten gaan met ,,volledige terugtrekking" van Cubaanse troepen uit het aangrenzende Angola.

MENSENRECHTEN
De slotverklaring staat vrij uitvoerig stil bij de mensenrechten
Er wordt gesproken over de noodzaak tot vrije uitwisseling van personen en informatie.
..De leiders bespraken de mogelijk instelling van een forum dat regelmatig deelnemers uit alle geledingen van de beide samenlevingen bijeen zou brengen."
Volgens onderminister Ridgway is de ,,dialoog over de mensenrechten kwalitatief veranderd" en uitvoeriger dan voorheen in een document opgenomen.

CONVENTIONELE WAPENS
Hier blijven de meningsverschillen onverminderd bestaan. Bovendien betreft het hier besprekingen niet enkel tussen de twee supermogendheden, maar tussen de leden van de beide bondgenootschappen.
Er is nog geen mandaat voor de onderhandelingen in Wenen uitgewerkt. Zo'n mandaat is, in de woorden van minister van buitenlandse zaken Shultz, ook afhankelijk van ,,hetgedrag op het gebied van de mensenrechten".
Snelle akkoorden zijn daar volgens hem echter niet te verwachten, want de beide bondgenootschappen zijn in het tellen van de troepen en het meten van krachtsverhoudingen nog ver van elkaar verwijderd

'COEXISTENTIE'
Partijleider Gorbatsjow had voorgesteld om in de inleiding van de slotverklaring de term ,,vreedzame coëxistentie" op te nemen.
Op zijn persconferentie op 1 juni zei Gorbatsjow dat hij de tekst aan Reagan had laten zien en dat deze zich er in eerste instantie in had kunnen vinden. Twee dagen later was Reagan teruggekomen met de mededeling dat het begrip er niet in mocht
Nu staat er in de slotverklaring dat de beide leiders ,.gelovendat de dialoog zal voortduren.

omdat deze is gebaseerd op realisme en is gericht op het bereiken van concrete resultaten".
Volgens onderminister Ridgway werd de term ,,vreedzame coëxistentie'' verworpen omdat ,,wij ervaring hebben met dit soort taai in het verleden, het is onnauwkeurig en we zijn de laatste jaren bewust afgebleven van woorden met een dubbele betekenis".

Vertrek VS-delegatze *uit* Moskou. *President* Reagan *naar* Londen *Minister* Shultz naar Brussel

De Amerikaanse delegatie heeft op 2 juni Moskou verlaten.
President Reagan en zijn vrouw zijn toen naar Londen gevlogen, waar de president nog dezelfde dag premier Thatcher op de hoogte bracht van het verloop van de besprekingen in Moskou.
Minister Shultz is op 2 juni naar Brussel gegaan om daar in de NAVO-Raad de overige bondgenoten te informeren.
Op **3** juni hield president Reagan in de Guildhall in Londen een toespraak, waarin hij o.m. zei, dat de besprekingen, die hij had gevoerd met Michail Gorbatsjow, de weg hadden geplaveid voor een nieuw tijdperk in de Oost-West betrekkingen en een START-akkoord over halvering van de strategische nucleaire raketten binnen handbereik hadden gebracht.
Onder Reagans gehoor in de Guildhall bevond zich o.m. premier Thatcher.
Mevrouw Thatcher prees Reagan 's avonds op 2 juni aan het eind van een diner dat zij te zijner ere gaf in haar ambtswoning als iemand die de geschiedenis zou ingaan als ,,een van de grootste Amerikaanse presidenten".
De topconferentie in Moskou karakteriseerde de Britse premier, die geldt als de vurigste aanhanger van Reagan in het Westen, als een ,,enorm succes".
Mevrouw Thatcher toonde zich met name verheugd over het krachtige standpunt dat Reagan had ingenomen met betrekking tot het vraagstuk van de rechten van de mens en over zijn ontmoeting op straat met Moskovieten, omdat ,,het Russische volk het daardoor in de toekomst moeilijk zou vinden de VS te zien als een bedreiging".
Reagan zei op **3** juni dat in de ontwapeningsbesprekingen die hij met Gorbatsjow - ,,eenserieuze man die streeft naar serieuze hervormingen" - had gevoerd ,,tastbare vooruitgang" is geboekt in de richting van een akkoord ter vervolging van het geratificeerde INF-verdrag.
Reagan zei onder de indruk te zijn van de warmte die hij in de Sowjet-hoofdstad had ervaren en van de omvang van de hervormingen. .,Voor degenen van ons die vertrouwd zijn met de naoorlogse periode is dit alles een aanleiding het hoofd in verwondering te schudden". zo zei de Amerikaanse president.
Reagan is op **3** juni 's middags tegen drie uur met zijn vrouw Nancy vertrokken naar de VS.
In Brussel sprak op 2 juni secretaris-generaal Lord Carrington van de NAVO ,,over respect, groeiend vertrouwen en wederzijdse sympathie" tussen de twee leiders. ,,Dezepersoonlijke band voorspelt, naar we hopen, veel goeds voor verdere vermindering van de spanning in de internationale sfeer", zo zei Carrington in een redevoering tot het koninklijke instituut van internationale betrekkingen in Brussel.
,,Dezaken bewegen in een goede richting", zei de Franse president Mitterrand in Evian waar hij een ontmoeting had met de Westduitse bondskanselier Helmut Kohl.
De Westduitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher meende dat het belang van de top in Moskou veel verder reikt dan de vraagstukken van wapenbeperking.
,,Door.deze top heeft de Amerikaans-Russische relatie een nieuwe stabiliteit, een nieuw perspectief gekregen", zo zei Genscher in Brussel waar hij en andere hoogwaardigheidsbeklеders van NAVO-landen over de topconferentie werden ingelicht door de Amerikaanse minister George Shultz van buitenlandse zaken.
Shultz gaf een optimistisch oordeel over de top en zei dat de supermachten een aanzienlijke afstand hadden afgelegd in hun verhouding sinds Reagans eerste ontmoeting met Gorbatsjow in Genève in november 1985. ,,Het is een niet te ontkennen en duidelijk waarneembaar feit dat de verhouding nu veel beter is dan ten tijde van de eerste topconferentie", zo meende Shultz.

Ronald Reagan en Margaret Thatcher voor 10 Downing Street.

De Nederlandse minister Van den Broek zei dat de top ,,een grote mate van continuïteit en consistentie" in de Oost-Westbetrekkingen had gebracht. Dat maakte het voor de supermachten mogelijk, zo zei Van den Broek, om geleidelijk in de richting van meer ontwapening te werken.
Lord Carrington legde er de nadruk op dat de verbetering in die betrekkingen vooral aan Gorbatsjow te danken is.

,,De vooruitgang in Oost-Westbetrekkingen en de invloed daarvan op de publieke opinie heeft het moeilijker gemaakt om steun te krijgen voor defensie-uitgaven", zo meende Carrington.
,,Wanneer de heer Gorbatsjow glimlacht en ons vertelt dat er geen beren meer zijn in de Sowjet-Unie dan wordt het moeilijker de publieke opinie te overtuigen dat wat er ook verdwijnt, de kanonnen, de tanks, vliegtuigen en schepen van de Sowjet-produktielijnen blijven rollen in precies hetzelfde tempo als tevoren."

Gorbatsjow over mensenrechten in *Sowjet*-Unie

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow heeft op 2 juni het mensenrechtenbeleid van de Sowjet-Unie verdedigd en gezegd op dit gebied ,,van niemand advies te accepteren".
Hij reageerde daarmee, enkele uren na het vertrek van president Reagan, op diens verwijten tijdens de top in Moskou.

Gorbatsjow zei in een toespraak tot vredesactivisten in de Swerdlow-zaal in het Kremlin dat er op het gebied van de mensenrechten incidenteel schendingen van de normen zijn, maar dat die geen correct beeld geven van de situatie.
,,We zullen geen enkel advies accepteren over hoe we onze zaken moeten regelen. We hebben niemands model nodig en we hebben niemands waarden nodig", aldus Gorbatsjow.,
In zijn toespraak tot de vredesactivisten uit de VS en tien andere landen zei Gorbatsjow dat hij het gevoel had een antwoord te moeten geven op de nadruk die president Reagan tijdens zijn verblijf in Moskou op het punt van de mensenrechten heeft gelegd.
De problemen die Reagan aansneed ,,bestaan inderdaad" aldus de Sowjet-leider. ,,Maar dat kenmerkt de toestand nog niet. We stellen ons land zeker niet voor als een perfecte maatschappij, maar de problemen geven geen allesomvattend beeld van de Sowjet-samenleving. Ik heb de president ook verteld dat we ons eigen oordeel hebben over de toestand van de mensenrechten in zijn eigen land."

INTERNATIONALE ZAKEN

OESO

ECONOMISCHE VOORUITZICHTEN BETER DAN EERDER VERWACHT

De OESO, de Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling, heeft op 29 april 1988 haar raming voor de economische groei in de 24 aangesloten industrielanden verhoogd.
In dec. 1987 ging de OESO nog uit van een groei van 2,25% voor dit jaar (pag. 29512 e.v.1988), maar dit cijfer is bijgesteld naar 3%.

De nieuwe raming is iets hoger dan die van het Internationale Monetaire Fonds (IMF). Eerder in april liet het fonds weten dat het een groei in de industrielanden verwacht van 2,8 procent.
Voor de beurscrisis van oktober vorig jaar (pag.70511e.v.-1987) ging het IMF nog uit van een economische groei van 2,6 procent.
De OESO heeft haar raming herzien omdat is gebleken dat de gevolgen van de beurscrisis veel minder ernstig zijn dan zich aanvankelijk liet aanzien. Zowel in Europa als in de Verenigde Staten en Japan zal de economie sterker groeien dan eerst werd verwacht.
Eerder werd in Washington bekendgemaakt dat de economie van de VS in het eerste kwartaal van dit jaar op jaarbasis met 2,3 procent is gegroeid.
De OESO maakt zich wel zorgen over de groei van de binnenlandse vraag in de VS. Deze vraag is in de eerste drie maanden van dit jaar toegenomen met 1,8 procent op jaarbasis, even zeer als de toeneming in 1987.

OESO-functionarissen vragen zich af of de VS wel in staat zijn het tekort op hun handelsbalans te verkleinen als ze er niet in slagen een rem te zetten op de binnenlandse vraag.

HERVORMING MICRO-ECONOMISCH BELEID BEPLEIT

Voor de Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling (OESO)staat vast dat efficiënte, dynamische nationale economieën onontbeerlijk zijn om een gezonde en evenwichtige wereldeconomie te kunnen creëren.
Om dit te bereiken moeten de 24 aangesloten rijke industrielanden vergaande aanpassingen aanbrengen in hun staathuishoudingen.
Dat blijkt uit het rapport ,,Vooruitgang en prioriteiten in de hervorming van micro-economisch beleid" dat de OESO heeft opgesteld voor de ministervergadering die 18 en 19 mei wordt gehouden.
Het rapport is gepubliceerd op 16 mei.
Opvallend bij deze opvatting is dat de accentverschuiving van internationaal naar nationaal beleid als stimulans van de wereldeconomie in een tijd komt w-aarin steeds vaker blijkt dat internationale afspraken niet of nauwelijks aan hun doel beantwoorden.
Het wordt steeds moeilijker de wisselkoersen tussen de afgesproken marges vast te houden, en ook op handelspolitiek terrein laten de afspraken nogal eens te wensen over.
Weliswaar leidde het overleg tussen de vijf rijkste industrielanden (de Verenigde Staten, Japan, Groot-Brittannië, Frankrijk en West-Duitsland), in het najaar van 1985 (pag. 70312 e.v.-1985) tot de beoogde daling van de dollar - maar het handelsevenwicht dat daarmee werd nagestreefd heeft tot nu toe steeds op zich laten wachten.
Het vertrouwen van de internationale financiële markten in de kracht van internationale afspraken is hierdoor behoorlijk aangetast. Wat dat betreft is het niet verwonderlijk dat de OESO-landen proberen de aandacht te verleggen naar ,,structurele aanpassingen in het micro-economische beleid", een terrein waarop reeds enige beweging is te bespeuren.

Volgens onderzoekingen van de OESO hebben maatregelen van nationale overheden als belastinghervorming, liberalisering van de financiële markten, privatisering, het terugdringen van subsidies aan landbouw en industrie, en flexibilisering van de arbeidsmarkt in een aantal gevallen al tot positieve gevolgen voor de economie geleid. Vast staat, dat in vrijwel alle OESO-landen, de bevolking al op de een of andere manier met deze aanpassingen in aanraking is gekomen.
Het feit is dat deze veranderingen in het nationale beleid nu het grote aandachtspunt zijn geworden, kan erop duiden dat de industrielanden proberen de internationale samenwerking in een ander jasje te steken.
Overigens werden al tijdens de ministersvergadering van de OESO van 1987 micro-economische beleidslijnen onder de loep genomen: de agrarische subsidies. De ministers bereikten toen overeenstemming over de geleidelijke afbraak van prijssubsidies in de landbouw, zij het dat ieder land dit naar eigen inzicht tot stand zou mogen brengen.
De Westduitse minister van economische zaken Martin Bangemann stelde toen tevreden vast dat de eensgezindheid op de bijeenkomst duidelijk een blijk van vertrouwen in de wereldeconomie was.
Maar over de aanpak van dc op dat moment buitengewoon zwakke dollar, en de naar beneden bijgestelde groeiverwachtingen na een slecht eerste kwartaal in 1987, werd slechts hier en daar gesproken. Een gemeenschappelijk standpunt werd niet opgesteld.
Bovendien wordt het werkelijke overleg over afbraak van landbouwsubsidies gevoerd in de GATT (Algemene Overeenkomst over tarieven en handel). En daar werd al enige maanden vóór de ministersvergadering van de OESO gesproken over afbraak van die subsidies.

Dit alles betekent overigens niet dat de OESO internationaal overleg - waarvan zij zelf immers deel uitmaakt - helemaal aan de wilgen wil hangen. Integendeel. In het rapport voor de ministersvergadering legt de organisatie er de nadruk op dat een overheid alleen een goed draaiende economie in haar land tot stand kan brengen, als de internationale situatie dat mogelijk maakt.
Er bestaat dus een uiterst belangrijke wisselwerking tussen nationaal - micro-economisch – en internationaal – macro-economisch-beleid, zo zet de organisatie uiteen.
In de eerste plaats. zo wordt gesteld, is er het ,.demonstratie-effect". Als een land bepaalde hervormingen doorvoert, dan worden deze later gemakkelijker ook in andere landen geaccepteerd. Men is immers al enigzins bekend geworden met het idee.
In de tweede plaats is het makkelijker voor de overheden aan te dringen op hervormingen, als zij daarbij kunnen verwijzen naar de internationale context, waar dergelijke veranderingen ook al in gang zijn gezet.
In de derde plaats, zo redeneert de OESO, zullen veel groepen die nu subsidies eisen en hun rechten baseren op het feit dat concurrenten elders ze ook krijgen, geen poot meer hebben om op te staan als via internationaal overleg overeenstemming kan worden bereikt over terugdringing van deze subsidies.
Het internationale beleid als boeman en herder voor het nationale micro-economische beleid.
Natuurlijk blijft de vraag, in hoeverre deze strategie in staat zal zijn het aanzien van internationaal overleg weer op te vijzelen. Wat dat betreft lijkt toch de tussentijdse vergadering van de Uruguayronde, het GATT-overleg over liberalisering van de wereldhandel een belangrijker graadmeter. Deze vergadering zal in dec. 1988 in Montreal gehouden worden.

Als de ministers daar niet in staat zullen zijn overeenstemming te bereiken over ten minste een aantal basispunten voor een vrijer handelsverkeer, dan zal het vertrouwen in internationaal overleg ongetwijfeld tot een nulpunt dalen. Ongeacht hoe eensgezind de ministers tijdens deze vergadering ook zullen zijn over het belang van coördinatie van micro-economisch beleid.
In het rapport wordt een aantal terreinen genoemd waar de betrokken landen volgens de OESO al op de goede weg zijn - zij het nog niet ver genoeg.
Zo zijn al veel landen ertoe overgegaan belasting te verlagen of hebben zij plannen daartoe opgesteld. Ook bedrijven betalen in veel landen aanzienlijk minder belasting dan vroeger, schrijft de organisatie. Concluderend stelt zij: ,,Dit is stimulans voor werken, sparen en investeren."
Ook de financiële markten zijn door hervormingen al aanzienlijk vrijer geworden, volgens de OESO.
De belemmeringen in het internationale kapitaalverkeer zijn voor een belangrijk deel opgeheven, banken hebben steeds meer toegang tot buitenlandse markten en door het opheffenvan binnenlandse reguleringen zijn banken veel meer gaan concurreren. Hierdoor zijn meer financiële diensten ter beschikking gekomen, terwijl de kosten van de diensten in veel gevallen zijn verlaagd, aldus het rapport.
De OESO heeft ook een goed woord over voor de aanpassingen in de arbeidsmarkt, waar veel landen de laatste jaren naar toe hebben gewerkt.

Uitkeringen zijn verlaagd en onder het minimumloon gesteld om werklozen te stimuleren om werk te zoeken.
Voorwaarden aan lonen, werkuren en andere arbeidsvoorwaarden zijn flexibeler geworden.
Scholings- en herscholingsprogramma's zijn opgezet om werklozen weer aan het werk te krijgen.
,,Deze aanpassingen hebben zichtbare gevolgen gehad door de werkloosheid onder jongeren en langdurig werklozen te reduceren", meldt de organisatie.

SAOEDI-ARABIE

ECONOMISCHE ONTWIKKELING 1983-1988. VIERDE ONTWIKKELINGSPLAN. BEGROTINGEN. DEVALUATIES. BELASTINGPLAN INGETROKKEN

Sinds begin 1985 werd de economie van Saoedi-Arabië geconfronteerd met een daling van de olieprijs en een beperking van de olieproduktie. De prijs van ruwe olie daalde van $ 28 per vat (medio 1985) lot minder dan $10 (begin1986); na een prijsstijging tot ca. $ 18 (begin 1987) volgde een nieuwe daling tot minder dan S 14 per vat (medio maart 1988). Dat leverde moeilijkheden op bij het opstellen van de prognoses, die op voortgaande economische groei waren gebaseerd. Zo gingen het vierde ontwikkelingsplan voor de jaren 1985-1990 en de begroting voor het fiscale jaar 1985-1986, dat op 22 maart 1985 begon, uit van een ongewijzigde olieprijs van $ 28 per vat.

Het ontwikkelingsplan, dat op 21 maart 1985 werd bekendgemaakt, voorzag in uitgaven van SR 1.000 mrd, waarvan SR 687,5 rnrd was bestemd voor civiele ontwikkelingsprojecten en de rest voor militaire uitgaven.

Bij dit plan werd er vanuit gegaan dat het Bruto Nationaal Produkt zou toenemen van SR 284 mrd in 1984 tot SR 354,9 rnrd in 1990. In het algemeen moest de bemoeienis van de staat met de economie worden teruggedrongen
Vier zaken kregen in het plan de nadruk: 1) een beter gebruik van de energievoorraden en een grotere toepassing van alternatieve energiebronnen; 2) diversificatie bij alle produktieaktiviteiten; 3) vermindering van het aantal buitenlandse arbeidskrachten met 600.000: en 4) meer speelruimte voor de particuliere economische sector door reorganisatie van de bevoegdheden binnen het ontwikkelingsproces.
Een grote betekenis werd ook aan de verdere ontwikkeling van de landbouw toegekend: nieuwe irrigatiesystemen, maatregelen tegen erosie, eigen mestproduktie en uitbreiding van ontziltingsinstallaties.

Begroting *1985-1986*

De begroting 1985-1986 voorzag in uitgaven van SR 200 mrd, waarvan SR 64 rnrd voor defensie en veiligheid. Ook de ontvangsten werden begroot op SR 200 rnrd - waarvan SR 148,9 rnrd uit olie-inkomsten -, hoewel de ontvangsten in het voorgaande begrotingsjaar 1984-1985 slechts SR 166,9 rnrd hadden bedragen en daarmee 22% lager uitkwamen dan was begroot. Dit had geresulteerd in een tekort van bijna SR 46 mrd.
De uitgaven voor 1985-1986 werden met ca. SR 14 mrd beperkt, zodat die slechts 65% van die in 1981-1982 bedroegen.

Nadat in 1984 de koers van de riaal t.o.v. de dollar al zeven maal was verlaagd (met een totale devaluatie van 2,3%), werd de riaal op 10 juni 1983 met 1 % gedevalueerd. De koers werd $ 1 = SR 3.65.
De Saoedische olie-inkomsten bleven fors dalen: van $ 110 mrd in 1981 tot $43 mrd in 1984. In augustus 1985 werd geraamd dat de olie-inkomsten dat jaar minder dan $30 mrd zouden bedragen, terwijl het tekort op de Saoedische betalingsbalans toen op $ 20 mrd werd geschat

Geen begroting *1986-1987*

In die situatie besloot de Saoedische regering op 10 maart 1986 de begroting voor het fiscale jaar 1986-1987, dat op 13 maart 1986 begon, niet in te dienen. Gezien de ,,huidige situatie'' op de oliemarkt'', d.w.z. de onzekerheid over de ontwikkeling van de olieprijs en de olie-inkomsten. zou de publikatie van de begroting met vijf maanden worden uitgesteld. De maandelijkse uitgaven van de regeringsdepartementen zouden worden beperkt tot één twaalfde deel van hun totale uitgaven voor het begrotingsjaar 1985-1986, zo deelde koning Fahd in een TV-toespraak mee.

Volgens een op 20 april 1986 gepubliceerd rapport van het Saoedische Monetaire Agentschap (SAMA) waren de Saoedische olie-inkomsten in het fiscale jaar 1984-1985 tot SR 119 rnrd gedaald (SR 145 mrd in het voorgaande jaar). waarmee zij 21% beneden de begrote ontvangsten van SR 150,9 mrd bleven.
Op 1 juni 1986 werd de riaal t.o.v. de dollar met 2.7% gedevalueerd. De koers werd $ 1 = SR 3,75.
Op 4 augustus 1986 maakte de regering bekend dat, in het licht van de voortdurende onzekerheid over de olie-inkomsten voor 1986-1987 geen begroting meer zou worden vastgesteld, en dat het nieuwe begrotingsjaar op 31 december 1986 zou beginnen.

Begroting *1987*

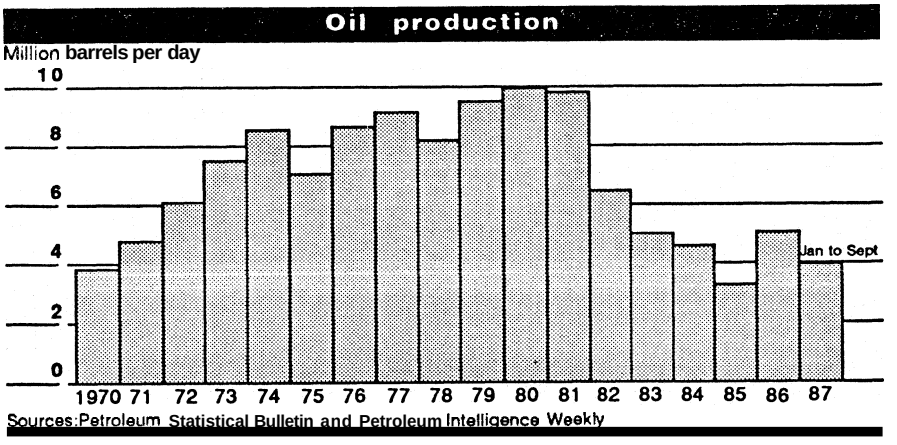
Toen werd de begroting 1987 gepresenteerd, met een geschat tekort van SR 52,7 rnrd De uitgaven werden geraamd op SR 170 mrd (waarvan SR 60,8 rnrd voor defensie) en de ontvangsten op SR 117.3 rnrd (waarvan SR 65,2 mrd uit olie-inkomsten) Dat betekende dat het aandeel van de olie in de totale ontvangsten tot 55,6% was gereduceerd (tegen 77% in 1985-1986)
Omdat de werkelijke uitgaven in 1985-1986 op SR 181 rnrd waren uitgekomen, was er bij de begrote uitgaven voor 1987 sprake van een besnoeiing met 6%
Om het begrotingstekort te dekken moest de regering haar oliedollar-reserre aanspreken, die op $ 90 rnrd werd gr-schat. Overigens zou het feitelijke tekort op de begroting 1985-1986 zijn opgelopen tot SR 70 mrd.
Volgens voorlopige cijfers waren de olie-inkomsten in 1985-1986 tot SR 61,2 mrd gedaald, waarmee zij ca. 59% beneden de begrote ontvangst bleven.

Begroting *1988*. Aangekondigde belasting voor buitenlanders ingetrokken

Op 30 december 1987 maakte koning Fahd in een TV-toespraak bekend dat Saoedi-Arabië SR 30 mrd ($8 mrd) wilde lenen door de verkoop van obligaties om het grootste deel van het tekort op de begroting van 1988 te dekken. De rest zou worden gefinancierd uit de reserves van het land, die toen op ruim $70 mrd werden geraamd.
De op 31 december 1987 gepresenteerde begroting voor 1988 vertoonde een tekort van SR 35,9 mrd. De uitgaven werden geraamd op SR 141,2 rnrd (waarvan SR 50,8 mrd voor defensie), wat neerkwam op een verlaging met 16,9% t.o.v. de begroting voor 1987. Van de geschatte ontvangsten van SR 105,3 rnrd zou SR 69 rnrd uit olie-inkomsten moeten bestaan.

Op 3 januari 1988 kondigde koning Fahd de invoering van een tijdelijke inkomstenbelasting voor buitenlanders af. Een dergelijke belasting met een maximumheffing van 30% was in 1975 afgeschaft.
De nieuwe belasting, die volgens onderminister Saleh al-Omair van financiën en nationale economie op 21 januari moest ingaan, zou buitenlandse werknemers in Saoedi-Arabië tussen de 5% en 30% van hun inkomen gaan kosten. Bij jaarinkomens van SR 6.000 tot SR 16.000 zou 5% moeten worden betaald, terwijl voor inkomens boven de SR 66.000 een heffing van 30% zou gelden. De belasting zou niet alleen over de salarissen worden geheven, maar ook over allerlei voorzieningen zoals huizen, auto's, vergoeding voor kinderonderwijs en vliegtickets om vakanties thuis te kunnen doorbrengen. Voorts zou een belasting tussen de 25% en 45% worden geheven op buitenlandse bedrijven, incl. buitenlandse partners in joint ventures.

Na het bekend worden van dit belastingplan rees een stroom van protesten. Ook lieten duizenden buitenlanders, hoog gekwalificeerde werknemers, weten vóór 21 januari te willen vertrekken. De kans bestond dat de overgrote meerderheid van de buitenlandse topfunctionarissen - mogelijk 30.000

(Financial Times 13-4-1988)

Amerikanen, 25.000 Britten en 3.000 Westduitsers - het land zou verlaten.
Op 5 januari meldde het Saoedische persbureau SPA dat koning Fahd de annulering van de aangekondigde belasting voor buitenlanders had gelast. Op 18 januari werd ook de aangekondigde verhoging van invoerrechten op kranten en medicamenten geannuleerd, terwijl de voorgenomen verhoging van de tarieven voor staatsdiensten opnieuw zou worden bestudeerd.

Bruto Nationaal Produkt

Op 1 juni berichtte de Financial *Times* op grond van een SAMA-rapport dat de oliesector van Saoedi-Arabië in 1987 met 30% tot het BNP had bijgedragen, terwijl het aandeel van de oliesector in 1977 nog 55% bedroeg. Daarentegen nam het aandeel van de particuliere sector in het BNP toe van 30% in 1977 tot 49% in 1987. De exportopbrengsten uit de niet-olie sector stegen van SR 118 mln in 1977 tot SR 7,9 mrd in 1987.

Volgens een bericht van Andres Gowers in de *Financial Times* (13-4-'88) daalde het BNP in 1986 met 12% na een daling met 13% in 1985.

OLIEMINISTER YAMANI ONTSLAGEN. VERDERE MUTATIES

Sjeik Ahmed Zaki Yamani, minister van olie en minerale rijkdommen sinds maart 1962, werd op 29 oktober 1986 zonder opgaaf van redenen uit zijn functie ontheven. Hij werd ad interim vervangen door Hisham Nazer, de minister van planning.

Abdul Hadi Taher, gouverneur van de staatsoliemaatschappij Petromin sinds 1962, werd op 16 december 1986 door koning Fahd ontslagen.
In een op 24 december 1986 in Riad gepubliceerd koninklijk decreet werd Hisham Nazer definitief tot minister van olie en minerale rijkdommen benoemd, terwijl hij tot nader order ook minister van planning bleef.
Volgens de Financial *Times* (6-7-'87) was Jamal Jawa, waarnemend gouverneur van Petromin sinds het vertrek van Taher, in de voorgaande tien dagen afgetreden en vervangen door Ali Ibrahim al-Rubaishi, een voormalige plaatsvervangende gouverneur.

Over de achtergronden van Yamani's vertrek en zijn rol in de wereldoliepolitiek berichtte Ben Greif in *NRC/H'blad* (30-10-'86 en 31-10-'86) o.a.:

„Yamani bepaalde vanaf *1962* het gezicht en het lot van de OPEC, de in *1960* opgerichte Organisatie van olie exporterende landen Yamani een technocraat die in tegenstelling tot veel Saoedische autoriteiten geen deel uitmaakte van de koninklijke familie heeft er veel toe bijgedragen dat zijn land uitgroeide tot het machtigste olieland. Hij was de architect van het Arabische olie-embargo in de jaren 1973/74 dat vooral was gericht tegen de VS en Nederland, als steunpilaren en vrienden van Israël Later, toen de olieboycot eenmaal was opgeheven. heeft Yamani zich. althans verbaal. voorgoed gedistantieerd van het gebruik van het oliewapen. In een interview met de Italiaanse journaliste Oriana Falachi in *1975* zei hij zelfs dat hij „niets zozeer haatte als het gebruik van olie voor het bereiken van politieke doeleinden".
In de jaren zeventig, na de eerste oliecrisis, is Yamani - zowel in eigen land als in OPEC-verband - erin geslaagd de macht van de multinationale olie-industrieën drastisch terug te dringen. In Saoedi-Arabië verloren de grote oliemaatschappijen net als in de overige OPEC-staten stapsgewijs de controle en het beheer over de olieproduktie.
Maar behalve die geleidelijke nationalisatie van de oliebronnen werd de periode na *1973* ook gekenmerkt door explosief stijgende olieprijzen. En hoewel Yamani aanvankelijk het streven naar hogere olieprijzen van harte ondersteunde (met zijn OPEC-collega's meende ook hij dat de verbruikers vele decennia veel te weinig hadden betaald voor olie. terwijl die voor veel landen de enige grondstof en inkomstenbron vormde) heeft hij in latere jaren binnen de OPEC vooral een matigende invloed gehad.
Al voor de tweede oliecrisis (die uitbrak na de Iraanse revolutie in *1979)* was Yamani ervan overtuigd dat de olieprijzen te veel naar boven waren doorgeschoten. Als een van de weinigen pleitte hij in de jaren vlak voor en na *1980* voor een gematigde prijspolitiek en zag hij in dat (te) dure olie deze energiegrondstof geleidelijk uit de markt zou prijzen Hij onderkende de schade die de hoge olieprijzen toebrachten aan de wereldeconomie en hij vreesde dat de toen al iors op gang gekomen tendens tot energiebesparing en vervanging van olie door andere bronnen op den duur zouden kunnen leiden tot het wegvallen van de inkomsten van veel olieproducerende landen.
Zijn gematigde opstelling jegens de olie-importerende landen kwam Yamani herhaaldelijk op felle kritiek te staan van de extremisten onder de olieproducenten. Vooral de ,.haviken" Iran, Libië en Algerije schilderden Yamani nogal eens af als lakei van het Amerikaanse en Westerse iniperialisme.
Desondanks wist Yamani door zijn gedetailleerde kennis van zaken en zijn beheerste en diplomatieke optreden tot het laatste toe zijn sleutelpositie binnen de OPEC te handhaven.
Maar ook Yamani heeft niet kunnen verhinderen dat. mede als gevolg van de te duur geworden olie. OPECs invloed en greep op de wereldmarkt geleidelijk begon te tanen. Voorzag OPEC op het toppunt van haar macht in *1979* ongeveer in tweederde van de olievoorziening van de Westerse wereld. vandaag bedraagt OPECs aandeel nog slechts zo'n 30 procent In december *1985* heeft Yamani, samen met zijn collega's uit de buurlanden Koeweit. de Emiraten en Qatar geprobeerd het tij voor de olieorganisatie te keren

De Saoedische olieminister was de grote man achter de nieuwe strategie om de olieprijzen niet langer te verdedigen door het beperkt houden van de produktie Alle inspanning zou worden gericht op het terugveroveren van een .,rechtvaardig marktaandeel". De gevolgen van deze ingrijpende beleidswijziging waren desastreus. de olieprijs daalde in enkele maanden van rond de *30* dollar per vat tot een dieptepunt van circa *9* dollar in juli van dit jaar". *(1986).*

„Veel oliedeskundigen menen dat Yamani nu zelf het slachtoffer is geworden van dit hem eigenlijk door zijn eigen achterban opgedrongen beleid. Zij zien in hem de zondebok. die moet verdwijnen omdat zijn politiek Saoedi-Arabie en de andere olieproducerende landen miljarden dollars aan olieinkomsten heeft gekost. Nu Yamani er de afgelopen maand (oktober 1986) tijdens het langdurige OPEC-

Sjeik Ahmed Zaki Yamani (m.) tijdens een OPEC-vergadering op 30 januari 1985 te Geneve. Links voor hem de Algerijnse minister van energie en petrochemische industrie. Belkacem Nabi.

beraad in Genève niet in slaagde een nieuwe, vaste olieprijs van tenminste 18 dollar te bereiken kreeg hij van de Saoedische koning Fahd de bons. Maar goed beschouwd vroegen de Saoedische prinsen. die miljoenen oliedollars hun neus voorbij zagen gaan, van Yamani het onmogelijke. Aan de ene kant moest hij zorgen voor een stijging van de olieproduktie en tegelijk werd een hogere prijs geëist. Tegenover de Wall Street Journal merkteeenvan Yamani's vricndcn dan ook op: ,,Zij vroegen hem absolute nonsens te zeggen."

In een op 28 maart 1988 gepubliceerd boek,,Yamani: the inside story" stelde de Amerikaanse auteur Jeffrey Robinson dat Yamani was ontslagen, omdat koning Fahd vond dat Yamani te belangrijk werd en omdat de koning heel anders dacht over het te voeren oliebeleid.

Koning Fahd wilde met het oog op de schatkist Yamani tot een andere strategie brengen. Hij eiste zowel een hogere produktie als een olieprijs van $ 18 per vat en gaf Yamani opdracht dit voorstel tijdens de OPEC-vergadering in oktober 1986 te verdedigen. Toen Yamani onverholen tegensputterde, kon hij een week later zijn koffers pakken, aldus Robinson.

(Zie ook pag. 230/1-1986 en pag. 273 e.v.1988).

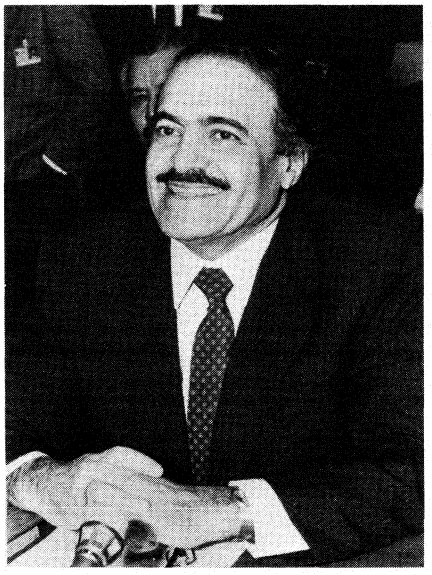
Mutatie hoger onderwijs. Portefeuille verdeling kabinet

Op 17 januari 1987 werd de minister van onderwijs, Abdul Aziz al Abdullah al Khuwaiter, tevens belast met de portefeuille van hoger onderwijs. Deze was sinds kort, door het overlijden van sjeik Hassan ibn Abdullah al Shaikh, vakant.
De overige ministersportefeuilles waren toen als volgt verdeeld.

Premier - koning Fahd ibn Abdel Aziz: kroonprins, eerste vice-premier en commandant van de nationale garde - prins Abdallah ibn Abdel Aziz: tweede vice-premier, minister van defensie en burgerluchtvaart - prins Sultan ibn Abdel Aziz: openbare werken en huisvesting - prins Miteb ibn Abdel Aziz; binnenlandse zaken - prins Nayef ibn Abdel Aziz: buitenlandse zaken - prins Saoed al-Faisal; oliezaken. minerale rijkdommen en planning - sjeik Hisham Nazer: arbeid en sociale zaken - Muhammed al-Ali al-Fayiz; verbindingen - sjeik Hoessein Ibrahim al-Mansouri; financiën en nationale economie - Muhammad Ali Abdul Khail; voorlichting - Ali ibn Hassan al-Shaer: industrie en elektriciteit - Abdul Aziz Abdullah al-Zamil; handel - Sulaiman Abdul Aziz al Sulaim: justitie - sjeik Ibrahim ibn Muhammad ibn Ibrahim al Shaikh; Haj-zaken en religieuze bezittingen - sjeik Abdul Wahhab Ahmad Abdul Wasi; gemeente- eri plattelandszaken - sjeik Ibrahim ibn Abdullah al Angari; landbouw en water - Abdul Rahman ibn Abdul Aziz ibn Hasan al Shaikh; gezondheid - Faisal ibn Abdel Aziz al Hujaylan; PTT - Alawi Darwish Kayyal; ministers zonder portefeuille - Abdel Hadi Taher en Fayez Badr; staatsministers - sjeik Muhammad Ibrahim Masoud, Muhammad Abdel Latif Milham, Abdullah Mohammed al-0mran en Omar Abdul Qader Faqih.

Nazer president Aramco

Op 9 april 1988 meldde Le Monde dat koning Fahd olieminister Hisham Nazer tot president van de oliemaatschappij Aramco had benoemd als opvolger van de Amerikaan John Kelberer, die Aramco tien jaar had voorgezeten en nu plaatsvervangend voorzitter werd.
De activa van Aramco waren in 1980 door de regering van Saoedi-Arabië overgenomen, maar de aandelen van de in Delaware (VS)geregistreerde maatschappij zijn in handen van vier Amerikaanse oliemaatschappijen - Mobil, Texaco, Exxon en Chevron.

Hisham Nazer, de opvolger van sjeik Yarnani als minister van olie en minerale rijkdommen in Saoedi-Arabie.

VERTREK PAKISTAANSE TROEPEN

Op 2 december 1987 maakte het officiële Saoedische persbureau bekend dat de Pakistaanse troepen, die in Saoedi-Arabië dienden voor de militaire en technische opleiding van Saoedische militairen, nog in december naar Pakistan terug zouden keren, omdat het betreffende contract tussen de regeringen van beide landen was afgelopen.
Over de terugtrekking van de troepen was op 2 december gesproken door koning Fahd en de Pakistaanse premier Mohammed Khan Junejo, die in Saoedi-Arabië op bezoek was. Beide partijen zouden zijn overeengekomen het contract niet te verlengen, aldus Pakistaanse bronnen.
Over de Pakistaanse troepen in Saoedi-Arabië - hun aanwezigheid was tevoren door de Saoediërs ontkend - berichtten correspondenten uit Islamabad het volgende. Er zouden tegen de 13.000 Pakistan in het koninkrijk hebben gediend. Naast officieren, instructeurs en technici met individuele contracten waren er complete militaire eenheden, waaronder een tankafdeling van 5.000 man en een contingent technische hulptroepen van 1.000 man. Deze eenheden, die Saoedische uniformen hadden gedragen, zouden nu naar Pakistan terugkeren, terwijl de meeste individuele militairen zouden blijven (NZZ 7-12-'87). De Financial Times (4-12-'87) raamde het aantal Pakistaanse militairen op omstreeks 10.000
In Riad werden speculaties tegengesproken dat de Pakistaanse troepen mogelijk door militairen uit andere staten, zoals Egypte, Marokko of Bangladesh zouden worden vervangen.

WEGENER BELAST MET LEIDING ANTI-TERREUREENHEID

Op 28 maart 1988 werd een overeenkomst getekend op grond waarvan de Westduitser Ulrich Wegener per 1 juni in Saoedi-Arabië voor drie jaar het commando zou overnemen over een 2.000 man sterke anti-terreureenheid.

Wegener was de oprichter van de GSG 9. de Westduitse anti-terreureenheid die in 1977 de gijzelaars uit een Lufthansa-vliegtuig in Mogadishu (Somalia) bevrijdde (zie pag 675/3 e.v.-'77). Sinds 1981 was hij commandant van het ,,Grenzschutskommando West" in Bonn. Bij de opbouw van de Saoedische eenheid wordt Wegener geassisteerd door zes man van de ,,Bundesgrenzschutz''. Reeds in april 1982 was tussen de regeringen van Saoedi-Arabië en de Bondsrepubliek een samenwerkingsovereenkomst gesloten inzake politie en grensbewaking (FAZ 29-3-'88).

RELATIE MET SOWJET-UNIE

De Saoedische minister van oliezaken, Hisham Nazer, bracht van 20-22 januari 1987 een bezoek aan Moskou. Het was het eerste bezoek van een Saoedische minister aan de Sowjet-Unie sinds 1982. Nazer werd o.a. ontvangen door premier Ryzjkow en minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze. Sowjet-woordvoerder Gerasimow wees op het belang van normale betrekkingen met Saoedi-Arabië. Weliswaar onderhielden beide landen diplomatieke betrekkingen, maar die waren niet ,,geformaliseerd" door het ontbreken van ambassades, sinds Riad in 1938 de diplomatieke betrekkingen had opgeschort. Volgens Gerasimow betekende het bezoek van Nazer ,,eenwending" in de bilaterale relatie.
Minister Nazer, die officieel als vertegenwoordiger van de OPEC in Moskou was, kreeg te horen dat de Sowjet-Unie haar olie-uitvoer nog wat wilde beperken om het OPEC-streven naar een stabilisatie van de olieprijs te steunen (*NZZ* 24-1-'87).

Op 28 januari 1988 arriveerde de Saoedische minister van buitenlandse zaken, prins Saoed al-Faisal, in Moskou met twee boodschappen van koning Fahd voor Sowjet-president Gromyko.

De ene boodschap ging over de situatie in de door Israël bezette gebieden, de andere over de Golfoorlog tussen Iran en Irak. Terwijl prins Saoed al in december 1982 in Moskou was geweest als lid van delegatie van de Arabische Liga (het Comité van Zeven, pag. 241/2-'83), kwam hij nu alleen - d.w.z. zonder vertegenwoordigers van andere landen - als afgezant van de Samenwerkingsraad van de Golf (GCC). Prins Saoed voerde op 29 januari besprekingen met zijn Sowjet-ambtgenoot Sjewardnadze. Hij had tevoren laten weten dat daarbij ook vraagstukken inzake de bilaterale betrekkingen aan de orde zouden worden gesteld. Een Tass-commentator had ,,krachten in Saoedi-Arabië en vooral buiten het land" ervan beschuldigd te trachten het Arabische koninkrijk van de Sowjet-Unie te blijven ,,isoleren". Daarbij werden ,,absurde" argumenten gebruikt zoals de ideologische onverenigbaarheid van het socialistische systeem van de Sowjet-Unie met dat van Saoedi-Arabië, aldus de commentator. Overigens merkte deze tevens op dat de standpunten van de Sowjet-Unie en de GCC m.b.t.een beëindiging van de Iraaks-Iraanse oorlog en de garantie van een veilig scheepvaartverkeer in de Golf ,,verwant of identiek" waren. Nadere bijzonderheden over de besprekingen van de Saoedische minister werden niet vermeld.

Wel was eind december 1987 bericht dat de Sowjet-Unie 300.000 ton graan uit Saoedi-Arabië had gekocht.
Op 22 februari verliet Wladimir Poljakow, de directeur van de sectie Midden-Oosten van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, Riad na een bezoek van 24 uur. Poljakow werd ontvangen door kroonprins Abdallah ibn Abdel Aziz. die hij een boodschap voor koning Fahd overhandigde, en door minister van buitenlandse zaken prins Saoed al-Faisal. Volgens Sowjet-diplomaten kwamen bij de besprekingen drie thema's aan de orde: voorstellen inzake de terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan, vredesinitiatieven inzake het Midden-Oosten (Israëlisch-Arabisch conflict) en pogingen tot beëindiging van de Iraaks-Iraanse oorlog.
Vóór zijn komst naar Riad had Poljakow Syrië, Jordanië en Egypte bezocht.
Volgens de NZZ (29-2) had de Sowjet-Unie wat Afghanistan betreft de Arabische staatshoofden, in het bijzonder koning Fahd, verzocht hun invloed op Pakistan aan te wenden teneinde dit land ertoe over te halen zijn eis inzake de vorming van een overgangsregering vóór het vertrek van de Sowjet-troepen uit Afghanistan in te trekken. Wat het Midden-Oosten betreft zou de Sowjet-Unie de Arabieren hebben gewaarschuwd tegen de missie van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz. Inzake de Iraaks-Iraanse oorlog zou de Sowjet-Unie een beëindiging daarvan hebben bepleit op basis van VN-resolutie 598; Moskou was ook ,,niet tegen" een volgende VN-resolutie die een wapenembargo zou opleggen.

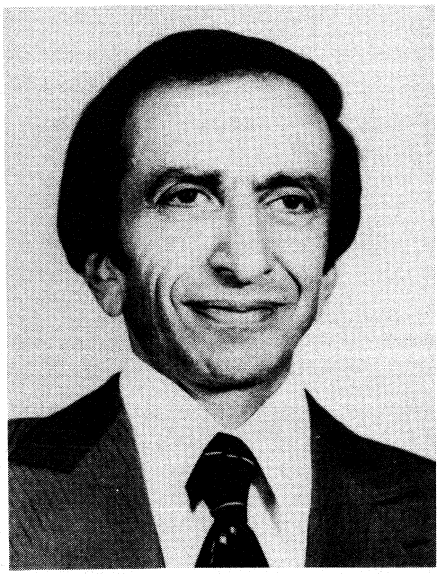
Sowjet-afgezant Wladimir Poljakow (r.) in gesprek met de Jordaanse premier Zeid Rifai tijdens zijn verblijf in Amman op 17 februari 1988.

SYRIË

NIEUWE PREMIER. ECONOMISCHE PROBLEMEN

Op 31 oktober 1987 aanvaardde president Hafez Assad het ontslag van de regering van premier Abdel Raouf al-Kasm die dit ambt sinds 9 januari 1980 had vervuld
In februari 1987 had premier Al-Kasm een campagne gelanceerd om het bestuur te zuiveren en de economie te saneren. Sinds de zomer kreeg het parlement toestemming kritiek uit te oefenen op de tekortkomingen van de Syrische staatseconomie (NZZ 3-11-'87). Vele staatsambtenaren werden wegens nalatigheid en corruptie aangeklaagd; bijna 1.000 zouden zijn ontslagen en een deel van hen zou zijn berecht en bestraft.
De kritiek van het parlement richtte zich ook op ministers die van onachtzaamheid werden beschuldigd. Tegen vier van hen werden moties van wantrouwen ingediend en door het parlement aanvaard. Op grond daarvan traden op 26 juni 1987 de ministers van landbouw en bouwnijverheid (resp. Mahmoud al-Kourdi en Riad Baghdadi) af; Al-Kourdi werd gearresteerd. Eind oktober 1987 moesten nog twee ministers hun ontslag indienen, die van bevoorrading en industrie (resp. Riyad Haj Khalil en Ali Trabulsie).
Al-Kasm was in 1980 speciaal benoemd om de economische problemen van Syrië aan te pakken, maar die economie was steeds slechter gaan functioneren. De ontevredenheid onder de bevolking nam toe, toen de prijzen sterk stegen en vele primaire levensbehoeften op de markten schaars werden of geheel ontbraken. De NZZ schreef voorts:

> Het wezenlijke probleem is erin gelegen dat de staat tracht de prijzen te controleren om de inflatiedruk te beheersen. Maar dit heeft al jaren lang geleid tot het voorkomen van parallelle markten voor vrijwel alle levensmiddelen en gebruiksartikelen. Op de zwarte markt was alles, van vruchten tot auto's en machine-onderdelen voor de industrie, eenvoudig en ook in betere kwaliteit verkrijgbaar dan op de door de staat gecontroleerde markten. Deze goederen werden meestal het land binnengesmokkeld en zij waren duidelijk duurder. De prijzen ervan waren afgestemd op de dollarprijzen van de zwarte-deviezenmarkt.
> Sinds begin 1987 had de staat gepoogd de parallelmarkt te onderdrukken door verscher-

Abdoul Raouf al-Kasm, premier van Syrie van 9 januari 1980 – 31 oktober 1987.

ping van de deviezencontroles en door het verordenen van straffen tot 25 jaar gevangenis voor illegale deviezenhandel. Daarmee werd bereikt dat de zwarte markt ondergronds werd en wegens het verhoogde risico en het gebrek aan dollars nog duurder werd dan tevoren. De anti-corruptiecampagne van de regering moet tegen deze achtergrond worden gezien.
In het parlement, in de economische wereld en in regeringskringen bestaat een voortdurende discussie over de vraag of men de parallelle markten tenminste voor de goederen van het dagelijks gebruik moet vrijgeven, zoals dit in de jaren '70 het geval was. Die discussie wordt gecompliceerd door het feit dat in Syrië een permanente schaarste aan deviezen heerst. De voorstanders van controle beroepen zich op de noodzaak om deviezen te sparen, zodat deze niet ontbreken om de behoeften van het leger en de staatsondernemingen te dekken.

De afgetreden premier Al-Kasm leek niet in ongenade te zijn gevallen. Hij werd benoemd tot leider van het Nationale Veiligheidsbureau, dat functioneert als verbindingsorgaan tussen de leiding van de Baath partij en de diverse Syrische veiligheidsdiensten

Nieuwe regering onder Al-Zohbi

Nog op 31 oktober 1987 benoemde president Assad de 52-jarige Mahmoud al-Zobhi, die sinds 1981 parlementsvoorzitter was, tot premier. Deze presenteerde op 1 november zijn nieuwe regering, die evenals de vorige uit 35 ministers bestond. Onder hen waren 16 ministers uit het oude kabinet die hun portefeuille behielden en 5 die een andere portefeuille kregen.

De sleutelposten, uitgezonderd binnenlandse zaken, bleven in dezelfde handen: generaal Mustapha Tlass (vice-premier en minister van defensie, Salim Yassin (vice-premier voor economische zaken), Farouk el-Chareh (buitenlandse zaken) en Mohammed Imadie (economie en buitenlandse handel).
Er waren 14 nieuwe ministers aan wie o.a. de volgende portefeuilles werden toevertrouwd.

Financiën - Khaled al-Mihyani; olie en minerale rijkdommen - Antanious Habib; voorlichting - Mohammed Salman; plaatselijk bestuur - Ahmed Diab (voorheen leider Nationale Veiligheidsbureau)

Andere portefeuilles kregen o.a.:

Binnenlandse zaken - Mohammed Harba (voorheen plaatselijk bestuur); staatsminister regionale zaken - Yassin Rajjouh (voorheen voorlichting): staatsminister buitenlandse zaken - Nasser Kaddour (voorheen onderminister op dit departement); landbouw en landbouwhervorming - Mohammed Ghabbash (voorheen binnenlandse zaken).

Van de 36 kabinetsleden (incl. de premier) behoren 21 tot de Baath partij en 8 tot het Nationale Progressieve Front dat door de Baath wordt beheerst.

(Vor.ber.pag.463/3-1985)

NASLEEP HINDAWI-AFFAIRE. BETREKKINGEN MET EG-STATEN EN VS

Op 24 oktober 1986 verbrak Engeland de diplomatieke betrekkingen met Syrië wegens beweerde betrokkenheid van de Syrische regering bij de mislukte aanslag op een El Al-vliegtuig op 17 april 1986. In verband daarmee was de Jordaniër Nezar Hindawi eerder op 24 oktober tot 45 jaar gevangenisstraf veroordeeld.
Op 27 oktober 1986 betuigden elf EG-staten (Griekenland niet) in een verklaring te Luxemburg solidariteit met de opstelling van Groot-Brittannië. Zij besloten Syrië te confronteren met de bewijslast op basis waarvan de Britse regering Syrië van officiële betrokkenheid bij de aanslag beschuldigde.
Op 29 oktober besloot de Westduitse regering haar ambassadeur in Damascus voorlopig niet te vervangen, nadat

Minister van buitenlandse zaken. Farouk el-Cllareh

de Amerikaanse regering reeds op 24 oktober had besloten haar ambassadeur uit Damascus terug te roepen. (zie pag. 721 e.v.-1986)
Ook de regering van Canada riep haar ambassadeur terug (24 oktober). Dit voorbeeld werd gevolgd door de regeringen van Oostenrijk en België (3 november).

Sancties EG en VS

Op 10 november 1986 keurden de ministers van buitenlandse zaken van de EG-staten, met uitzondering van Griekenland, tijdens een zitting in Londen een reeks sancties tegen Syrië goed. De voorzitter van de ministerraad, de Britse minister Sir Geoffrey Howe, maakte de volgende maatregelen bekend: 1)Een verbod op nieuwe wapenverkopen aan Syrië; 2) opschorting van bezoeken op hoog niveau aan Syrië en door Syrische functionarissen aan de EG; 3) controle op de activiteiten van de diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen van Syrië met de daaruit voortvloeiende passende maatregelen; en 4) het verscherpen van de veiligheidsmaatregelen t.a.v. de aankomst en het vertrek van Syrische vliegtuigen in de EG.
De Griekse minister van buitenlandse zaken, Theodoros Pangalos, zegde toe dat zijn land zich overeenkomstig het EG-programma zou gedragen, ook al kon het dit formeel niet steunen.

In zijn verklaring merkte minister Howe o.m. op: ,,Niemand moet de geringste twijfel erover hebben dat wij eenstemmig het internationale terrorisme veroordelen en vastbesloten zijn dit in al zijn vormen te bestrijden. Wij willen Syrië een zo duidelijk mogelijke boodschap overbrengen, om het te zeggen dat wat gebeurd is volledig onaanvaardbaar is. (...) Wij zullen... alle beschikbare middelen gebruiken om de Syrische autoriteiten ertoe te brengen hun verklaringen te concretiseren, waarin het internationale terrorisme wordt veroordeeld. In het bijzonder roepen wij hen op elke vorm van steun te staken aan groepen, die ondubbelzinnig in terroristische acties zijn verwikkeld, en elke hulp aan hen te beëindigen. Onze besluiten dienen een specifiek doel. wij verwachten van de Syrische autoriteiten een constructief antwoord...''

Op 14 november 1986 kondigde de Amerikaanse president Reagan een reeks sancties tegen Syrië af wegens de ,,voortgezette ondersteuning van het internationale terrorisme'' door dit land. Daaronder vielen de volgende maatregelen: a) uitbreiding van de controle op de export van alle goederen die op de lijst inzake nationale veiligheid voorkwamen, met inbegrip van een verbod op de verkoop van alle vliegtuigen, helikopters en reserve-onderdelen alsmede computers; b) het schrappen van alle programma's van de Amerikaanse Export-Import Bank; c) beëindiging van de Amerikaans-Syrische luchtvaartovereenkomst van

1947; en d) stopzetting van de verkoop van vliegtickets in de VS ten behoeve van de Syrische luchtvaartmaatschappij SAA.
Bovendien zouden de VS hun ambassadepersoneel in Damascus verder inkrimpen en voorlopig geen bezoeken van hoge functionarissen over en weer meer afspreken. Tevens wenste de Amerikaanse regering dat de in Syrië opererende Amerikaanse oliemaatschappijen dit land verlieten.

Volgens Charles Redman, woordvoerder van het State Department, zochten de VS geen confrontatie met Syrië. De aangekondigde sancties hadden veeleer een symbolisch karakter met het oogmerk Svrië tot een gedragswijziging te bewegen.

Veroordeling *Hasi* en Salameh. Westduitse sancties tegen Syrië. Syrische tegenmaatregelen

Op 17 november 1986 begon in West-Berlijn een proces tegen twee Jordaniërs, Ahmad Hasi (een broer van Nezar Hindawi) en Farouk Salameh, die ervan beschuldigd werden op 29 maart 1986 een aanslag te hebben gepleegd op het bureau van de ,,Deutsch-Arabische Gesellschaft" in Berlijn-Kreuzberg (zie pag. 722/2-'86). Hasi en Salameh bekenden hun betrokkenheid bij deze aanslag. Maar Hasi deelde mee dat zijn eerdere bekentenis over Syrische medeplichtigheid via drugs en psychologische pressie was verkregen. Salameh daarentegen bevestigde details van een eerdere verklaring m.b.t. Syrië

Volgens de bij het proces gepresenteerde stukken had Salameh Hasi in 1979 ontmoet. toen hij in West-Berlijn een gevangenisstraf wegens een drugsdelict uitzat. De twee mannen zouden, aldus Salameh, later door Hindawi zijn overreed zich aan te sluiten bij een door hem beraamde ,,strijdorganisatie'' tegen de VS en Israël. Nadat in juli 1985 was gebleken dat Libië daarvoor geen geld beschikbaar stelde, waren Hindawi en Salameh in januari 1986 naar Damascus gereisd Daar hadden zij de plaatsvervangende chef van de inlichtingendienst van de Syrische luchtmacht. kolonel Haitham Said - ook bekend als ,,Abu Ahmed" -, ontmoet. Salameh had een brief voor Hasi gekregen met instructies voor de aanslag op de ,,Deutsch-Arabische Gesellschaft". welke de Syriërs wilden zien uitgevoerd als ,,bewijs'' van de effectiviteit van Hindawi's organisatie.
Hasi had tijdens zijn eerdere bekentenis verklaard dat hij van de Syrische ambassade in Oost-Berlijn telefonisch de opdracht had gekregen de bom voor de aanslag daar op te halen. Hij had dat gedaan en ,,Abu Ahmed" had hem de bom in een diplomatenkoffer overhandigd. De naar West-Berlijn gesmokkelde bom weigerde twermaal te exploderen. Daarop was een Syrische specialist van de ambassade gekomen om bij de detonatie te helpen, aldus Hasi's oorspronkelijke verklaring. De Syrische ambassade ontkend echter elke betrokkenheid bij de aanslag.

Op 26 november veroordeelde de rechtbank Hasi en Salameh wegens deze aanslag tot 14 resp. 13 jaar gevangenisstraf.

Op 27 november kondigde de Westduitse regering n.a.v. dit vonnis een reeks sancties tegen Syrië af: 1) Tot nader order werd geen nieuwe ambassadeur in Damascus benoemd. (De ambtstermijn van de vorige was op 16 november afgelopen.) 2) Drie Syrische ambassadeleden werden uitgewezen. 3) De staf van de Syrische militaire missie werd van vier tot twee leden beperkt. 4) De Westduitse ontwikkelingshulp aan Syrië werd bevroren. 5) Syrische dienstdocumenten werden niet meer erkend.
Op 28 november riep Syrië zijn ambassadeur uit Bonn terug. Het wees drie Westduitse diplomaten uit en gelastte een beperking van de staf van de Westduitse militaire missie in Damascus.

Herstel Westeuropese contacten met Syrië

Op 15 februari 1987 erkende het Britse ministerie van buitenlandse zaken dat het zijn diplomatieke vertegenwoordiging te Damascus in januari had opgewaardeerd. Toen was een eerste secretaris benoemd tot chef van de Britse sectie in de Australische ambassade die sinds 30 oktober 1986 de Britse belangen in Syrië behartigde. Op korte termijn zou ook een hogere Syrische diplomaat de Syrische belangen in de Libanese ambassade te Londen behartigen. Ontkend werd dat deze wijzigingen iets te maken hadden met de verdwijning van de Anglicaanse afgezant Terry Waite in Beiroet op 20 januari 1987.
Op 20 februari 1987 vernam Le Monde in Bonn dat de Westduitse regering een verzoek tot goedkeuring voor een nieuwe ambassadeur in Damascus bij de Syrische regering had ingediend. Dit werd in verband gebracht met onderhandelingen over twee Westduitse gijzelaars, Alfred Schmidt en Rudolf Cordes, die in januari in Beiroet waren ontvoerd.

In maart 1987 volgden bezoeken aan Damascus van Henri Servant (een afgezant van de Franse premier Chirac) en van een Franse economische delegatie. Voorts keerde de Canadese ambassadeur naar Syrië terug.
In de week na 15 maart 1987 bracht een hoge functionaris van het Belgische ministerie van buitenlandse zaken (België was toen EG-voorzitter) een bezoek aan Syrië om Syrische functionarissen een toelichting te geven op de EG-verklaring van 23 februari 1987 ter ondersteuning van een internationale conferentie over het Midden-Oosten (pag. 354/1-'87).

Op 13 juli 1987 besloten de EG-ministers van buitenlandse zaken in Kopenhagen dat alle EG-staten, behalve Engeland, hun contacten ,,op hoog niveau" met Syrië zouden herstellen in het kader van een nieuw Europees vredesinitiatief inzake het Midden-Oosten. Geen overeenstemming werd bereikt over de opheffing van de andere sancties. Volgens de EG verleende de Syrische regering klaarblijkelijk geen steun meer aan de groep van Abu Nidal. (Die had haar hoofdkwartier in Damascus moeten verlaten.) Tevoren had de Westduitse regering reeds besloten financiële hulp aan Syrië ten bedrage van DM 144 mln vrij te geven.

Op 6 september besloot EG-commissaris Claude Cheysson een in opdracht van de EG ondernomen bezoek aan Damascus, waar hij o.m. met president Assad had gesproken. De EG wilde, aldus Cheysson, een normalisering van de relatie die thans door beide partijen als goed werd gekenschetst.

Herstel contacten VS-Syrië. Walters in Damascus

Op 25 juni 1987 deelden Amerikaanse regeringsfunctionarissen mee dat president Reagan de voorgaande week zijn Syrische ambtgenoot in een brief had voorgesteld besprekingen te openen over een verbetering van de betrekkingen tussen beide landen. Reagans aanbod om een afgezant te sturen as door Assad aanvaard.

Op 6 en 7 juli 1987 verbleef de Amerikaanse VN-ambassadeur, Vernon Walters, in Damascus voor besprekingen met de Syrische president Assad, waarbij vooral het lot van de inmiddels 10 Amerikaanse gijzelaars in Libanon aan de orde kwam. De recentste daarvan was de journalist Charles Glass die op 17 juni in Beiroet was ontvoerd. Volgens Walters waren die gesprekken ,,ergnuttig, erg succesvol en erg hartelijk" verlopen.
Op 18 augustus volgde de ,,ontsnapping" van Glass, waarna president Reagan de Syrische regering in een brief bedankte voor haar inspanningen om de vrijlating van Glass te bewerkstelligen.
Op 2 september keerde de Amerikaanse ambassadeur in Syrië, William Eagleton, op zijn post in Damascus terug.
Op 11 september stelde de Amerikaanse regering de Amerikaanse oliemaatschappijen ervan in kennis dat zij niet meer tegen hun aanwezigheid in Syrië gekant was.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

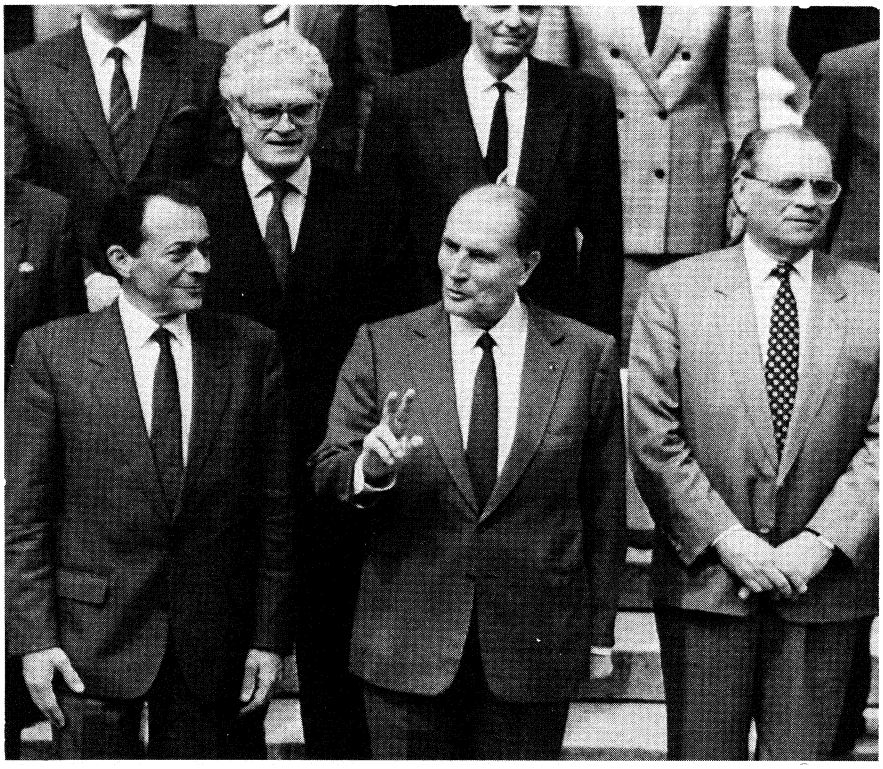
GEEN ABSOLUTE MEERDERHEID IN FRANKRIJK

Op 5 en 12 juni zijn in Frankrijk verkiezingen gehouden voor de 577 leden tellende Assemblée Nationale (Nationale Vergadering, Franse Tweede Kamer). In 575 kiesdistricten (555 in Frankrijk en 20 overzee) moest via het meerderheidssysteem één persoon in de Nationale Vergadering worden gekozen. In Frans Polynesië (twee zetels) ging men op een ander tijdstip naar de stembus.
Wanneer in een kiesdistrict geen van de kandidaten in de eerste ronde een absolute meerderheid behaalde, mochten de kandidaten die meer dan 12.5 procent van de stemmen hadden behaald, doorgaan naar de tweede ronde. maar zij waren daartoe niet verplicht. Zij konden ook besluiten zich terug te trekken ten gunste van een andere kandidaat.

In 1986 had de centrum-rechtse regering aan premier Jacques Chirac het door de socialisten in 1985 binnen het districtenstelstel ingevoerde systeem van evenredige vertegenwoordiging (pag 218/3-1986) weer vervangen door het meerderheidssysteem dat sinds 1958 in Frankrijk was gehanteerd.
De regering-Chirac was na de verkiezingen voor de Nationale Vergadering van 16 maart 1986 - die volgens het systeem van evenredige vertegenwoordiging waren gehouden (pag. 209 e.v.-1986)- op 20 maart 1986 aan de mach: gekomen
Van 1981-1986 had links geregeerd op 21 mei 1981 was de socialist François Mitterrand president van Frankrijk geworden voor een ambtsperiode van zeven jaar.

Het waren vervroegde verkiezingen die het gevolg waren van op 24 april en 8 mei gehouden presidentsverkiezingen waarbij president Mitterrand was herkozen en Jacques Chirac was verslagen (zie hierna)

De na de presidentsverkiezingen door Mitterrand benoemde regering o.l.v. de socialist Michel Roard (zie hierna) had een meerderheid in de Assemblée Nationale nodig om haar beleid te kunnen uitvoeren. Via verkiezingen hoopte de regering die meerderheid te bereiken. Resultaat van de verkiezingen was echter dat geen van de partijen een absolute meerderheid behaalde, een unicum in de geschiedenis van de Vijfde Republiek (zie voor de partijpolitieke ontwikkelingen in Frankrijk sinds de verkiezingen van 16 maart 1986 pag. 343 e.v.-1988 en verderop in dit nummer onder Frankrijk).

President François Mitterrand (m.) en het nieuwe kabinet onder leiding van Michel Rocard (links vooraan) op de trappen van het Elysée-paleis in Parijs na de eerste kabinetszitting op 13 mei 1988. Naast Mitterrand minister van staat voor economie, financien en begroting Pierre Bérégovoy. Op de tweede rij minister van staat voor nationaal onderwijs, onderzoek en sport Lionel Jospin (met bril).

Presidentsverkiezingen (24 april er, 8 mei 1988). Tweede ambtstermijn voor Mitterrand

Op 7 apr. 1988 maakte de Constitutionele Raad bekend dat er negen kandidaten waren voor de op 24 april te houden eerste ronde van de presidentsverkiezingen: de (centrun;)-links? François Mitterrand (PS. zie pag. 346 e.v.-1988). de neo-gaullistische Jacques Chirac (RPK),de centrum-rechtse Raymond Barre (UDF), de orthodoxe communist André Lajoinie (PCF, zie pag. 344/2 e.v.-1588). de communistische vernieuwer Pierre Juquin (pag. 344/2 e.v.-1988) de extreein-rechtse Jean-Marie Le Pen (FN). de op het milieu gerichte Antoine Waechter (Les Verts). de trotskistische Arlette Laguiller (Lutte Ouvrière) en de trotskistische Pierre Boussel (MPPT: Mouvement pour un parti des travailleurs. Beweging voor een partij van arbeiders).
Op 24 april vond de eerste ronde van de presidentsverkiezingen plaats. Drie dagen later maakte de Constitutionele Raad de officiële uitslag bekend. Deze zag er als volgt uit:

	aantal stemmen	%
Mitterrand	10.367.220	34,09
Chirac	6.063 514	19,94
Barre	5.031 849	16,54
Le Pen	4 375.894	14,39
Lajoinie	2.055.995	6,76
Waechter	1.149.642	3,78
Juquin	639.084	2,10
Laguiller	606.017	1,99
Boussel	116.823	0,38

Van de in totaal 38.128.507 kiesgerechtigden (in Frankrijk en overzee) gingen er 31.027.972 (81.38 procent) naar de stembus. Het aantal blanco of ongeldige stembiljetten bedroeg 621.934 (2 procent).
Verder annuleerde de Conseil Constitutionnel de resultaten van 12 stembureaus: drie in Nieuw-Caledonië, één in Guadeloupe en acht in departementen in Frankrijk zelf.
Op 24 april riep Raymond Barre zijn aanhangers op in de tweede ronde op Chirac te stemmen. De communistische dissident Pierre Juquin verklaarde na de eerste ronde dat. nu hij uitgeschakeld was voor de tweede ronde, hij Mitterrand steunde.
Op 30 april verklaarde minister van binnenlandse zaken Charles Pasqua (RPR) in het blad *Valeurs Actuelles* o.m. dat „het Front National zich in essentie op dezelfde waarden beroept

Weekblad 57ste jaargang No. 2950, pag. 43287-43302

als de partijen van de meerderheid'', een uitlating waardoor de RPR en de UDF onder grote druk kwamen te staan.

Op 1 mei riep Jean-Marie Le Pen zijn aanhangers op in de tweede ronde onder geen beding op Mitterrand te stemmen.

Op grond van de verkiezingsuitslag van 24 april gingen Mitterrand en Chirac door naar de tweede ronde, die op 8 mei werd gehouden. Volgens het ministerie van binnenlandse zaken, aldus Le Monde (10-5-1988), zagen de resultaten van de tweede ronde er als volgt uit (Polynesië niet meegerekend).:

	aantal stemmen	%
Mitterrand	16 676.335	54,02
Chirac	14.192.937	45.97

Van de 38.061.919 kiesgerechtigden in de tweede ronde gingen er 32.039.012 (84,17 procent) naar de stembus. Het aantal blanco of ongeldige stembiljetten bedroeg 1.169.740 (3,65 procent).
Op 21 mei werd president Mitterrand in het Elysée beëdigd voor een tweede ambtstermijn van zeven jaar.

Kabinet-Chirac treedt af. Rocard benoemd tot nieuwe premier. Samenstelling regering-Rocard

Op 10 mei 1988 bood Chirac het ontslag van zijn centrum-rechtse kabinet aan en dezelfde dag benoemde president Mitterrand Michel Rocard tot premier.
Rocard kreeg de opdracht een kabinet samen te stellen dat zou getuigen van ,,openingen vereniging'' in een poging tot toenadering met het centrum.
Op 12 mei presenteerde Rocard een kabinet, bestaande uit een premier. vier ministers van staat, 14 ministers en acht gedelegeerde ministers. Een dag later completeerde hij zijn team met 15 staatssecretarissen.
Uit de samenstelling van de regering bleek dat de opening naar het centrum niet of nauwelijks was gelukt. Het grootste deel van het kabinet bestond uit veteranen van de Socialistische Partij.
De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier - Michel Rocard (PS), minister van staat voor nationaal onderwijs, onderzoek en sport - Lionel Jospin (PS); minister van staat voor voorzieningen en huisvesting - Maurice Faurc (MRG); minister van staat voor buitenlandse zaken - Roland Dumas (PS): minister van staat voor economie, financien en begroting - Pierre Bérégovoy (PS).

Ministers:
justitie - Pierre Arpaillange; defensie - Jean-Pierre Chevènement (PS); binnenlandse zaken - Pierre Joxe (PS); industrie, buitenlandse handel en ruimtelijke ordening - Roger Fauroux Europese zaken - Edith Cresson (PS) transport - Louis Mermaz (PS); overheid en bestuurlijke hervormingen - Michel Dusafour (CDF-Rad.)sociale zaken en werkgelegenheid - Michel Delebarre (PS); samenwerking en ontwikkeling - Jacques Pelletier (UDF): cultuur en communicatie - Jack Lang (PS): land- en bosbouw - Henri Nallet (PS).post. telecommunicatie en ruimte - Paul Quilès (PS);zee - Louis Le Pensec (PS). betrekkingen met het parlement - Jean Poperen (PS)

Gedelegeerde ministers:
t.b.v. de premier belast met de overzeese departementeil en territoria (DOM-TOM) - Olivier Stirn (PS); t.b.v. de minister van staat voor nationaal onderwijs, onderzoek en sport belast met onderzoek - Hubert Curien (PS), t.b v. de minister van staat voor buitenlandse zaken - Edwige Avice (PS), t.b.v. de minister van industrie, buitenlandse handel en ruimtelijke ordening belast met ruimtelijke ordening van omschakeling - Jacques Chérèque; t b v. de minister van industrie. buitenlandse handel en ruimtelijke ordening - François Doubin (MRG); t.b.v de minister van sociale zaken belast met het gezin, rechten van de vrouw, solidariteit en gerepatrieerden - Georgina Dufoix (PS); t.b.v. dc minister van sociale zaken belast met gezondheid en sociale bescherming - Claude Evin (PS);t.b.v.de minister van cultuur en communicatie belast met de communicatie - Catherine Tasca.

Staatssecretarissen:
planning - Lionel Stoléru (UDF);milieu - Brice Lalonde; t.b.v de premier - Tony Dreyfus: oud-strijders - Jacques Mellick (PS). technisch onderwijs - Robert Chapuis (PS);sport - Roger Bambuck; consumptie - Véronique Neiertz (PS); huisvesting - Philippe Essig: grote werken - Emile Biasini; francofonie - Thierry de Beaucé; territoriale collectiviteiten - Jean-Michel Boucheron (PS), transport - Georges Sarre (PS); vakopleidingen - André Laignel (PS); sociale plaatsing - Bernard Kouchner; bejaarden en gehandicapten - Catherine Trautman (PS).

Portret Rocard

In *NRC/H'blad* (11-5-1988) schetste correspondent Peter van Dijk het volgende portret van de op 23 aug. 1930 in Courbevoie geboren Rocard:

Michel Rocard (57), de nieuwe socialistische premier van Frankrijk, is een van de interessantste politici van het land. Gehaat door de ouderwetse links-geborneerde socialistische partijganger, geliefd bij de gemiddelde Fransman en eeuwig trouw aan zijn eigen principes Die komen neer op: zelf een mening vormen en er eerlijk voor uit komen, geen concessies doen aan partijdiscipline, en verantwoordelijkheid nemen en geven. In Rocards wereldbeeld staat het individu voorop en de organisatie achteraan, een opvatting die hem dikwijls in conflict heeft gebracht met zijn partij.

Rocard werd in 1930 geboren in een welgesteld protestants gezin Zijn vader was docent natuurkunde aan de prestigieuze Ecole normale supérieure en mede verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het Franse atoomwapen. Ook zijn moeder zat in het onderwijs. Michel bezocht de nette scholen van Parijs, uiteraard de École alsacienne, de topschool voor protestantse kinderen, verder door verhuizingen Lycée Montaigne en Lycée Louis-Ie Grand, voor Parijzenaars bekende tempels van de klassieke Franse intellectuele opleiding en geheide wegen naar een grote carrière. Van nature een rebel, koos Michel Rocardniet de exacte wetenschappen, zoals zijn vader wenste, maar Sciences-Po en de Ecole nationale d'administration, maar wel allemaal conform het ,,bcbg''-patroon (bon chique, bon genre).

De eerste keer dat Rocard publiekelijk blijk gaf van een onafhankelijke geest was toen hij als hoog ambtenaar van financien min of meer toevallig ingelicht werd over het gebruik van napalm door de Fransen tegen Algerijnse burgers. Rocard zette zijn carrière op het spel en schreef een rapport, dat in de bureauladen verdwijnt Maar ook toen al was de Parijse overheid een grote zeef en twee kranten publiceerden zijn bevindingen. Een groot nationaal en internationaal schandaal barstte los en de jonge Rocard ontliep alleen maar ontslag dankzij het feit dat minister Michelet bekende de bron van het lek te zijn

In zijn jongste boek ,,Le Coeur a l'ouvrage'' schrijft Rocard: ,,Onmiddellijk werd 100 miljoen franc beschikbaar gesteld voor de ergste nood, maar toen al waren tienduizenden burgers. mannen. vrouwen en kinderen vermoord door deze operatie. Vergeleken met deze absurde en monsterlijke misdaad, begaan door een handvol verantwoordelijken, kwamen de persoonlijke gevolgen mij onbelangrijk voor.'' Dat is Rocard ten voete uit.
Pas in 1974 sloot hij zich aan bij de nieuwe Socialistische Partij (PS), die François Mitterrand drie jaar tevoren had gesticht. Rocard stapte over, na het verkiezingssechec in 1973 van zijn Parti socialiste unifié (PSU), de nonconformistische linkse partij van Pierrc Mendes France, zijn politieke leraar en vriend. In de PS van Mitterrand verzette hij zich al meteen tegen samenwerking met de communisten. En Rocard bleef tegendraads. Toen de partij sprak van .,gelijkheid', had hij het over ,,nieuwe verdeling'', ,.democratisering'' werd in zijn mond ,,verantwoordelijkheid''.
Conventionele socialisten als Joxe, Mermaz, Chevenement kregen schoon genoeg van de vrijdenker. Tegenover het nationalisatieprogramma van Mitterrand stelde hij de kreet: ,.Leve het winstprincipe''. Hij gaf in 1980 de volgende verklaring voor deze ketterij. ,,Het probleem is de hypocrisie te verjagen. Iedereen weet dat de privé-onderneming de bron van rijkdom is, maar in het openbaar mag een socialist dat niet zeggen.''

Rocard bedankte in 1985 als minister van landbouw in het kabinet-Fabius, omdat hij het niet eens was met de invoering van het proportionele kiesstelsel (pag. 218/3 e.v -1986, red. KHA). Tegen deze achtergrond is het begrijpelijk dat toen Pierre Mauroy afgelopen januari tegen de socialistische afgevaardigden zei: ,,Als Mitterrand zich niet kandidaat stelt, is Michel Rocard zijn beste vervanger''. de zaal in het geheel niet juichte maar doodstil bleef.
Het tekent de huidige situatie dat Mitterrand dit ,,enfant terrible'' van de socialisten als premier heeft benoemd. De partijbasis heeft niets meer te vertellen, het Franse socialisme wordt sinds 8 mei jl. van boven af geleid. En Mitterrand heeft met de benoeming van Rocard een duidelijk gebaar naar het politieke centrum gemaakt. Rocard is met zijn onafhankelijke vlugge geest van partijpolitiek oogpunt uit gezien de minst socialistische van alle socialisten.
Economisch is hij goed geschoold als oud-lid van een soort Rekenkamer. Hij was minister van planning en later van landbouw. Arme boeren in Aveyron krijgen bij hem geen poot aan de grond: ,,Fabrieken hierheen brengen, met subsidies, dat helpt niet. Over vijf jaar staan ze te roesten. U moet zelf initiatieven nemen en anders verhuizen''. zei hij tijdens zijn campagne van dit jaar. Een vakbondsbons uit de landbouw als minister aanstellen, zoals Chirac deed met Guillaume, noemt Rocard idiotie. ,,Dankan je net zo goed Henri Krasucki van de communistische vakbond CGT minister van arbeid maken.''

Rocard was éénmaal presidentskandidaat. in 1969, voor de PSU. Hij haalde toen 3.66 procent van de stemmen, maar dat was nog de tijd van de grote versplintering; de socialist Defferre haalde 5,06 procent. Twee keer liep Rocard

Mitterrand voor de voeten als een soort voorkandidaat. in 1981 en dit jaar
In zijn campagne van dit jaar roerde Michel Rocard al de thema's van Mitterrand aan: onderwijs. belasting op de grote fortuinrn ten bate van de allerarnisten. .,Europa",een levendig bedrijfsleven en vooral sociale harmonie. De slotwoorden van ..Le coeur à l'ouvrage" luiden. ,,Frankrijk heeft nu een gemeenschappelijke adem nodig. een stralende hoop."
De nieuwe premier is een hyperintelligente socialist met een wijdopen geest en daarom Mitterrands man voor een opening naar rechts

Aankondiging parlementsverkiezingen

Op 13 niei 1933 zei Rocard op zijn eerste persconferentie als premier dat hij spoedig parlementsverkiezingen wilde en dat president Mitterrand daarover die dag een beslissing zou kunnen nemen. .,De regering heeft een stabiele parlementaire meerderheid nodig". zei Rocard. ,,Ik meen dat we niet moeten treuzelen,"
De premier zei dat president Mitterrand die morgen beraadslagingen beëindigde met vooraanstaande Franse politici. ,,Daarna zal hij beslissen of hij al of niet het parlement ontbindt", aldus Rocard.
De premier zei dat de tijd drong en dat er belangrijke internationale vraagstukken waren. zoals ontwapening en het bouwen van een verenigd Europa, waarin Frankrijk een rol moest spelen. ,.We kunnen dat niet doen met een regering die van de ene dag op de andere haar meerderheid kan verliezen. De regering heeft een stabiele parlementaire meerderheid nodig". aldus Rocard.

Op 14 mei maakte president Mitterrand in een korte TV-toespraak bekend dat hij de Nationale Vergadering even tevoren had ontbonden en dat op 5 en 12 juni vervroegde parlementsverkiezingen zouden plaatsvinden.
Mitterrand zei dat hij tot ontbinding van de Assemblée Nationale had besloten nadat premier Rocard hem had laten weten dat hij ,,ondanks zijn inspanningen niet in staats was de stevige en stabiele parlementaire meerderheid te verenigen die elke regering nodig heeft voor de verwezenlijking van haar beleid".
De president constateerde dat de door hem gewenste opening naar het politieke midden niet was gelukt. Dus had hij de ,,plicht" de dienovereenkomstige ,.gevolgtrekkingen" te maken.

RPR en *UDF* unrmen *verkiezingsalliantie onder* de *naam Union* du Rassemblement et du *Centre (URC)*

Op 17 mei 1988 maakten de RPR en UDF bekend dat zij onder één naam de verkiezingen zouden ingaan In elk kiesdistrict zou een gezamenlijke kan-

Raymond Barre

didaat aantreden onder de noemer Union du Rassemblement et du Centre (URC).
Met de verkiezingsalliantie hoopte centrum-rechts zich te verzekeren van een meerderheid in de Assemblée Nationale bij de komende parlementsverkiezingen.

Verkiezingen voor de Assemblée Nationale

Op 5 juni 1988 behaalde de URC in de eerste ronde 40.44 procent van de stemmen, de socialisten 37,54 procent, de communisten 11,31 procent en het Nationale Front 9.78 procent. De opkomst was 65,75 procent. Nog nooit in de geschiedenis van de Derde, Vierde en Vijfde Republiek waren zo weinig mensen naar de stembus gegaan om een volksvertegenwoordiging te kiezen.
Ten opzichte van de verkiezingen van 16 maart 1986 voor de Nationale Vergadering, toen de socialisten 31,04 procent behaalden, gingen de socialisten er op vooruit, maar toch waren ze niet tevreden. Ze hadden een beter resultaat verwacht. Met 37,54 procent waren ze onder de URC uitgekomen.
De RPR en UDF, samenwerkend in de URC, hadden in 1986 samen bijna 41 procent behaald. Zij bleven op 5 juni dus ongeveer op hetzelfde niveau.
De communisten, in 1986 uitgekomen op 9,78 procent, herstelden zich. Het extreem-rechtse Nationale Front, dat in 1986 9,65 procent van de stemmen had gekregen behaalde minder stemmen dan zij had verwacht, na de 14,39 procent die partijleider Le Pen in de eerste ronde van de presidentsverkiezingen had gekregen.

Na de eerste ronde werd alles in het werk gesteld om de kiezers die waren thuisgebleven te mobiliseren. Verder trokken in kiesdistricten kandidaten zich terug ten behoeve van een andere kandidaat.
Wanneer bijvoorbeeld zowel een uiterst rechtse kandidaat als een centrum-rechtse kandidaat aan de tweede ronde zou meedoen, bestond , als gevolg van het meerderheidssysteem (de kandidaat met de meeste stemmen wint). de kans dat een kandidaat van dc socialisten met de overwinning ging strijken.
Op 6 juni beloofden de communisten in de meeste kiesdistricten hun kandidaten terug te trekken die in de eerste ronde achter een socialist waren geëindigd en adviseerden hun kiezers op de linkse geestverwant te stemmen. De socialisten deden hetzelfde met hun kandidaten die achter een coinmunist waren geëindigd.

Diezelfde dag kondigde Le Pen aan bereid te zijn al zijn kandidaten terug te trekken die op 5 juni achter een kandidaat van de URC waren geëindigd als de URC hetzelfde deed in de districten waar extreem-rechts boven centrum-rechts was uitgekomen.
Op 7 juni maakte de leider van de URC in Marseille en omgeving, Jean-Claude Gaudin (UDF), bekend dat in het departement Bouches-du-Rhône (16 kiesdistricten, waaronder Marseille)

Jean-Marie Le Pen

acht kandidaten van de URC die op 5 juni slechtere resultaten hadden bereikt dan een kandidaat van het Nationale Front, zich terugtrokken en dat hetzelfde gold voor acht kandidaten van extreem-rechts die achter een URC-kandidaat waren geëindigd.
Zo had Le Pen op 5 juni in het achtste kiesdistrict van Bouches-du-Rhône. een deel van Marseille. 13.213 stemmen (32,83 procent) gekregen en UCR-kandidaat Raymond Gola (RPR) 3,850 stemmen (14,53 procent). Gola trok zich terug en Le Pen ging door naar de tweede ronde, waarin hij het moest opnemen tegen de socialist Marius Masse, die in de eerste ronde 14.792 stemmen (36,75 procent) had behaald. Over het akkoord met het Front National bestond binnen de URC verdeeldheid. Zo noemde Simone Veil (UDF) op 9 juni het akkoord een ,,tactische vergissing" en zei dat wanneer ze de keus had tussen een lid van het Front National cn cn socialist, ze de socialist zou kiezen. Datzelfde zei Jean-Pierre Pierre Bloch (UDF). een kandidaat van de UCR in Parijs. Verder sprak oud-minister Michel Noir (RPR) zijn teleurstelling uit over het akkoord tussen extreem-rechts en de UCR. Andere gematigd rechtse leiders hielden zich op de vlakte. Zo verklaarde Raymond Barre (UDF) op 8 juni dat hij ,,bezorgd" was.
Volgens oud-president Valéry Giscard d'Estaing was het akkoord simpelweg het gevolg van het ,,huidige electorale systeem en niet van een persoonlijke keus".

Na de tweede verkiezingsronde, op 12 juni, beschikten de socialisten en hun geestverwanten volgens voorlopige uitslagen over 276 zetels in de Assemblée Nationale en de URC met haar geestverwanten over 271 zetels (UDF 130, RPR 128 en divers rechts 13). Centrum-links noch centrum-rechts had dus de absolute meerderheid van 289 zetels behaald.
De communisten kregen 27 zetels, terwijl het Nationale Front niet verder kwam dan één zetel. Deze kwam in handen van Yann Piat in het derde kiesdistrict van het departement Var. De opkomst was volgens Le Monde (14-6-1988)70,26 procent.
Volgens Le Monde (17-5-1988) was de zetelverdeling in de op 14 mei ontbonden Nationale Vergadering de volgende geweest: socialisten en geestverwanten 214 (201 + 13); RPR met geestverwanten en UDF met geestverwanten 290 (149 + 9 en 116 + 16); communisten en geestverwanten 35 (32 + 3); Nationaal Front 32; niet ingeschreven 6: 3 divers rechts, 2 voormalige FN-leden en een oud-socialist.

WEST-EUROPA

FRANKRIJK

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 34412 e.v.-1988 deden zich in Frankrijk sinds de verkiezingen van 16 maart 1986 (pag. 209 e.v.-1986) nog o.m. de volgende ontwikkelingen op partijpolitiek gebied voor:

Lutte Ouvrière

Op 7 juni 1987 deelde Arlette Laguiller, die de trotskistische organisatie Lutte Ouvrière leidde. tijdens het drie dagen durende 17de feest van haar partij mee dat zij kandidaat was voor de Franse presidentsverkiezingen. Het was de derde keer dat zij voor het presidentschap beschikbaar was.

De Groenen

Van 8-10 nov. 1986 hielden de Groenen (,,Les Verts") in Parijs hun jaarlijkse bijeenkomst. Daarop werd een door de vier woordvoerders van de partij (Didier Anger, Jean Brière, Yves Cochet en Guy Marimot) gepresenteerde tekst, waarin gepleit werd voor een opening naar andere bewegingen of partijen toe, verworpen.
Op 10 november werden vier nieuwe woordvoerders gekozen: Andrée Buchmann. Antoine Waechter, Michel Delore en François Berthoud.
Tijdens de op 21 en 22 nov. 1987 in Parijs gehouden algemene vergadering van de Groenen werd een motie verworpen die pleitte voor een .,gelegenheidsalliantie" met de socialisten. Presidentskandidaat Antoine Waechter riep op tot eenheid binnen de partij.

Antoine Waechter, de presidentskandidaat van De Groenen.

FN

Op 26 apr. 1987 maakte de leider van het extreem-rechtse Front National (FN),Jean-Marie Le Pen, in La Trinité-sur-Mer (Morbihan) bekend dat hij zich kandidaat stelde voor de presidentsverkiezingen van 1988. Le Pen verklaarde dat ,,het vaderland in groot gevaar verkeert en dat de Franse geruineerd, overspoeld en onderworpen dreigen te worden". Vandaar, aldus Le Pen. ,,dat ik heb besloten me te mengen in het beslissende gevecht over de toekomst van Frankrijk".
Het FN was vooral actief tegen de aanwezigheid van immigranten, vooral uit Noord-Afrika, in Frankrijk. Bij de algemene verkiezingen van 16 maart 1986 had het Front National bijna tien procent van de stemmen behaald.
Op 6 mei verklaarde Le Pen in het TV-programma ,,L'heure de vérité" dat hij ,,de essentiële kwaliteiten" bezat voor het presidentschap. Verder zorgde hij voor grote opschudding door strenge afzondering uit de maatschappij te bepleiten van aids-patiënten. Ook deed hij een aanval op het aids-beleid van de regering-Chirac, die hij intellectueel terrorisme en desinformatie verweet.
Le Pen bepleitte in de uitzending internering van aids-patiënten in ,,sidatoriums" (sida is het Franse woord voor aids). Minister van gezondheid Michele Barzach beschuldigde hij van het verspreiden van leugens door in voorlichtingscampagnes te stellen dat condooms bescherming boden tegen besmetting met het aids-virus. De ziekte zou kunnen worden overgebracht door ,,transpiratie, trarien en speeksel", aldus Le Pen, die aids-patienten ,,de hedendaagse lepralijders" noemde.
In een reactie op de uitlatingen van Le Pen zei minister Barzach op 7 mei dat het ,,onverantwoordelijk is om van een ziekte een politieke strijd tc maken" en zij veroordeelde de door le Pen verstrekte informatie. Op 13 mei toonde zij zich in de Assemblée Nationale verontrust over de ,,overdrijvingen" en de ,,demagogie" van Le Pen.
Op 14 mei schreef de minister van buitenlandse handel, Michel Noir, in een artikel in *Le Monde*. dat het de ,,plicht"was van politici zich te verzet-

ten ,,tegen tiet propageren van ideeën door extreem-rechts zelfs als zij daardoor de verkiezingen zouden verliezen Het artikel leidde tot veel opschudding binnen de centrum-rechtse meerderheid en m n binnen de RPR, de partij van Noir en premier Chirac. Een deel van de meerderheid sloot namelijk met het oog op verkiezingen eventuele akkoorden met het Front National niet uit.

Premier Chirac weigerde zich in de strijd te mengen en verklaarde op 18 mei: ,,Moi, je travaille'' (Ik werk)

Op 19 mei gaf premier Chirac Noir te verstaan dat deze beter het zwijgen ertoe kon doen of anders zou moeten opstappen en daarna zei hij tegen zijn ministers dat voor hen hetzelfde gold. Chirac zei dat hij de ideologie van het Front National afwees. maar benadrukte dat het electoraat van die partij niet moest worden ,,afgestoten".

Na een toernee langs de Franse stranden, die op 15 juli in Ajaccio begon en op 14 augustus in Duinkerken eindigde, deed Jean-Marie Le Pen op 17 augustus in *le* Point Jacques Chirac, Raymond Barre en François Léotard een voorstel tot overleg.

Op 13 sept. 1987 verklaarde Le Pen in het radioprogramma ,,Grand Jury RTL-Le Monde" dat het bestaan van gaskamers in nazistische concentratiekampen een ,.detailpunt" was .,in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog".

Over de uitlatingen van Le Pen schreef correspondent Philip Freriks in de Volkskrant (16-9-1987) het volgende:

De extreem rechte leider Jean-Marie Le Pen heeft opnieuw opschudding veroorzaakt. Hij verklaarde dat de gaskamers en de manier waarop zes miljoen joden zijn omgekomen slechts ..een detail-kwestie in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog" is

Hevig verontwaardigde reacties waren niet alleen afkomstig van joodse organisaties. maar ook van de kardinaal van Parijs. de voorzitter van de Nationale Vergadering en de staatssecretaris voor de rechten van de mens Vrijwel alle kranten wijdden gisteren hun conimentaar aan de affaire die algemeen wordt gezien als openlijk steun van Le Pen aan de theorieën van . revisionistische'' historici als Robert Faurisson of Henri Roques

..Beiden trekken het bestaan van de gaskamers en vooral de systematische moord op de joden in twijfel wegens gebrek aan bewijs Le Pen heeft zijn masker afgeworpen'', aldus het linkse ochtendblad Le Matin Als er sprake is van een .,ontmaskering dan heeft men vergeten dat de beweging van Le Pen van meet af aan de racistische en antisemitische obsessies van exti-fen-rechts in Frankrijk niet zich heeft meegedragen". aldus het avondblad Le Monde

Le Pen deed zijn uitlatingen tijdens een radio-interview Toen hem gevraagd werd wat hij van de theorieën van Faurisson en Koques vond, antwoordde hij...De geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog fascineert me Ik stel nie een aantal vragen Ik zeg niet dat de gaskamers niet hebbrnbestaan Ik heb ze zelf niet kunnen zien Ik heb de kwestie niet speciaal bestudeerd Maar ik geloof dat het een detail-kwestie in dc geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog is." ..Zes miljoen doden een detail-kwestie'?",vroeg één van de journalisten verbijsterd.

Le Pen: ..Zes miljoen doden? Hoezo?"

De journalist drong aan en Le Pen vervolgde: , De vraag die gesteld is. luidt of die niensen al dan niet gedood zijn."

,,En dat is een detail-kwestie?'', herhaalde de journalist voor de derde maal.

..Jawel. zeker". antwoor dde Le Pen. ..Het is een detail-kwestie van de oorlog. Wilt u mij zeggen dat dat de geopenbaarde waarheid is waarin iedereen moet geloven? Dat het gaat om een morele verplichting? Ik zeg dat er historici zijn die over die zaken debatteren ''

De staatssecretaris voor de rechten van de mens, Claude Malhuret oordeelde dat I e Pen vooral in politiek opzicht gestraft dient te worden. Hij duidde daarmee op de dubbelzinnige houding van de regeringspartijen die bij volgende verkiezingen de steun van de kiezers van Le Pen niet kunnen ontberen. willen ze links verslaan.

Met name de jongere generatie van ministers in de centrum-rechtse regering-Chirac is van mening dat de conservatieve partijen hun ..ziel niet moeten verkopen voor een paar stemmen meer". aldus Malhuret Een ondubbelzinnige keus hebben de regeringspartijen tot nu toe niet durven maken.

Op 18 september zei Le Pen in de Assemblée Nationale dat hij het slachtoffer was van intellectueel terrorisme en hij beschuldigde de .,pro-immigranten lobby" ervan ,,dit proces in hekserij" te hebben georganiseerd. Le Pen zei dat zijn opmerking over de gaskamers als een detail in de geschiedenis uit zijn verband was gerukt. ,.Ik heb niets anders bedoeld dan dat de gaskamers een deel van het geheel uitmaakten", zo verklaarde hij.

De FN-leider veroordeelde zowel het nationaal-socialisme als het communisme en zei dat hij ..hield van alle kinderen van Frankrijk. ook van de joden".

Op 1 okt. 1987 namen de parlementsleden van het Front National tijdens studiedagen op het eilandje Porquerolles voor de Zuidfranse kust met algemene stemmen een resolutie aan waarin zij zich solidair verklaarden met Le Pen.

,,De afgevaardigden van het Front National nemen stelling tegen de misleidende campagne die tegen Jean-Marie Le Pen gevoerd wordt en zij verklaren zich solidair met de voorzitter en de leider van de beweging", aldus de resolutie.

In een tweede resolutie besloten de afgevaardigden de opening van de najaarszitting van de Assemblée Nationale op 2 oktober te boycotten uit protest tegen de kritiek van Assemblée-voorzitter Chaban-Delmas op de omstreden uitlatingen van Le Pen. Dit besluit betekende dat de fractie niet het risico liep geconfronteerd te worden met een minuut stilte in de Assemblée Nationale op 2 oktober voor de slachtoffers van de nazi's uit protest tegen de uitlatingen van Le Pen.

Le Pen zelf kondigde op 1 oktober aan dat hij minister van binnenlandse zaken Charles Pasqua voor de rechter wilde slepen omdat de minister had opgeroepen geen steun te geven aan Le Pens inschrijving als presidentskandidaat.

In de nacht van 9/10 oktober namen leden van het Nationale Front tijdens een debat in de Assemblée Nationale over drugsbestrijding hun toevlucht tot verbaal geweld en lichamelijke bedreiging, toen parlementariers van andere partijen probeerden te verhinderen dat Front-leden van de stemmachines van niet-partijgenoten gebruik maakten

Het debat werd door slechts een handjevol parlementsleden bijgewoond, Rij een zoveelste stemming over de procedure renden de FN-afgevaardigden van bank tot bank om de sleutels om te draaien voor de elektronische stemmachine. In de Nationale Vergadering is stemmen voor anderen mogelijk. Het is voldoende om de sleutel in de lessenaar van het afwezige lid om te draaicn. De ere-code wil dat alleen partijgenoten zulks doen. Die code werd door het Nationale Front doorbroken.

Op 12 oktober verklaarde Le Pen over het gedrag van zijn fractie in het parlement: ,,Wat het Front National heeft willen doen, is protesteren tegen de afwezigheid van 99 procent van de afgevaardigden van de meerderheid en links bij een wet die de openbare vrijheden raakt." ,,De waarheid is dat het FN de democratie heeft willen verdedigen", zo zei hij.

Op 6 dec. 1987 strandde een vliegreis van Le Pen naar de Franse Antillen (Martinique, Guadeloupe en Guyana) op protesten van een aantal linkse en extreem-linkse partijen en onafhankelijkheidsbewegingen in dat gebied. Zonder zijn bezoeken te hebben afgelegd. keerde Le Pen terug naar Parijs, waar hij op 7 december arriveerde.

Le Pen was met een groep rechtse parlementariers uit Frankrijk. Engeland. Griekenland en Italië vertrokken naar de Franse departementen in het Caribische gebied.

Maar op hlartinique. Le Pens eerste etappe. liadderi linkse partijen en vakbonden opgeroepen tot een demonstratie tegen de racistische ideeën van Le Peri. Zo'n 3.500 demonstranten waren naar het vliegveld gekomen. Enkele honderden mensen liadderi de landingsbaan bezet Na vier mislukte landingspogingen moest het lijntoestel niet Le Peri en zijn gevolg uitwijken naar Guadeloupe.

Maar ook hier hadden demonstranten tegen Le Pen zich verzameld op het vliegveld Het vliegtuig kon wel landen. maar bleef met gesloten deuren op de landingshaan staan. De passagiers. die inmiddels hadden ontdekt wat de oorzaak was van het oponthoud. keerden zich toen ook tegen Le Pen. Uiteindelijk konden zij het toestel verlaten, maar Le Pen en zijn gezellen weigerden uit te stappen Hij storid erop in Martiniqiie te worden afgezet. 'ia vier uur onderhandrlrn mrt de autoriteiten van Guadeloupe keerde Le Pen en de zinnen echter in hetzelfde vliegtuig terug naai Parijs

UDF

Op 4 sept. 1986 sprak het politieke bureau van de Union pour la Démocratie Française (UDF) zich uit voor de kandidatuur van één persoon voor de presidentsverkiezingen van 1988.

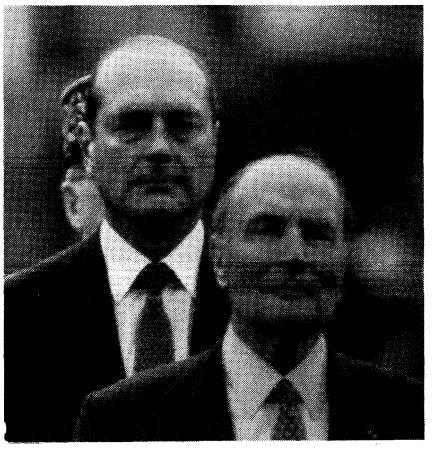
De UDF bestond uit de volgende zes groeperingen en partijen: het Centrum van Sociaal-Democraten (CDS. Centre des Démocrates Sociaux), de Republikeinse Partij (PR. Parti Républicain), de Radicale Partij (Parti Radical), de Sociaal-Democratischt. Partij (PSD, Parti Social-Démocrate) en de clubs Perspectives en Réalités

Op 11 febr. 1987 maakte oud-president Valéry Giscard d'Estaing (UDF-PR)in het televisieprogramma ,,L'heure de vérité" bekend dat hij geen kandidaat zou zijn bij de komende presidentsverkiezingen. ,,Ikheb al gediend, het is de beurt aan anderen en ik hoop dat ze succes hebben, ik zal geen kandidaat zijn voor de presidentsverkiezingen", aldus Giscard, die van 1974–1981 staatshoofd was.
De oud-president kondigde aan dat als de regering-Chirac niets zou ondernemen hij het volgende voorjaar in het parlement een initiatief zou beginnen voor een referendum over verkorting van het presidentschap.
De ambtstermijn van een Franse president bedraagt zeven jaar, twee jaar langer dan een volle regeerperiode, hetgeen tot het probleem kan leiden dat na vijf jaar presidentschap de oppositie de regeringsverantwoordelijkheid verovert, zoals op dat moment in Frankrijk het geval was: een in 1981 gekozen centrum-linkse president (Mitterrand). die moest samenwerken met een in 1986 gevormd centrum-rechts kabinet (de regering-Chirac).

Het voorstel van Giscard de duur van de presidentiële ambtsperiode terug te brengen leidde tot vijandige reacties van vooraanstaande personen binnen de partij van premier Chirac (de neogaullistische RPR) en van ,,barristes" (aanhangers van oud-premier Raymond Barre).

Raymond Barre was geen lid van een partij maar werd tot de UDF gerekend.

Op 13 februari verklaarde premier Chirac in Toulouse dat hij niet met een hervorming zou gaan beginnen waardoor de meerderheid verdeeld zou kunnen raken.
Op 7 april werd Giscard d' Estaing gekozen tot president van de commissie van buitenlandse zaken in de Assemblée Nationale.
Op 1 juni 1987 verklaarde minister van cultuur en communicatie François Léotard (UDF-PR) in een door Le Point gepubliceerd interview dat hij niet uitsloot dat hij zich kandidaat zou

President François Mitterrand (vooraan) en premier Jacques Chirac op 8 mei 1988.

stellen voor de komende presidentsverkiezingen. Hij zei van zichzelf dat hij ,,noch een aanhanger van Chirac noch van Barre was".
In een reactie op deze verklaring zei premier Chirac op 2 juni dat Léotard moest ,,kiezen tussen het uitoefenen van zijn ministeriële functies en een militante rol binnen de beweging waartoe hij behoort". Hierop zei de minister dat hij op 6 juni zijn beslissing zou laten weten in Fréjus, waar de PR haar tiende verjaardag zou vieren.

Behalve minister was Léotard secretaris-generaal van de Republikeinse Partij.

Op 6 juni verklaarde Léotard tegenover partijgenoten: ,,Ik ben secretarisgeneraal van een politieke groepering van de meerderheid, dat blijf ik. Ik ben minister van de regering, dat blijf ik. Ik heb mijn vrijheid van spreken, die houd ik."
Op 7 juni antwoordde premier Chirac dat hij ,,gaarne inging op die wens, constaterend dat Léotard wilde ,,datde regering succes had en de meerderheid won".

Op 23 sept. 1987 maakte Léotard in ,,L'heure de Vérité" bekend dat hij geen kandidaat zou zijn voor de in 1988 te houden presidentsverkiezingen. Hij zei dat zijn partij, de PR, de ,,meest liberale" kandidaat zou steunen.
Op 26 jan. 1988 sprak het politieke bureau van de UDF zijn steun uit voor de kandidatuur van Raymond Barre voor de komende presidentsverkiezingen, nadat alle groeperingen binnen de UDF zich ten gunste van Barre hadden uitgesproken: de clubs Perspectives et Réalités op 14 januari, de CDS en de PSD op 16 januari, de Radicale Partij op 17 januari en de PR op 23 januari tijdens een nationale partijconventie in het Zénith te Parijs.
Op 8 februari maakte Barre in Lyon zijn presidentskandidatuur bekend. In een ongeveer vijf minuten durende verklaring zei Barre tot de Fransen o.m.: ,,Binnendrie maanden kiest u uw nieuwe president. U doet dat in een moeilijke periode. U ziet de toekomst niet zo goed, u verkeert in twijfel. De werkloosheid houdt aan. Onze economie schept geen banen. Het is een feit: tijdens de zevenjarige presidentiële ambstperiode die ten einde loopt, is Frankrijk er ten opzichte van zijn concurrenten op achteruitgegaan."
,,Entoch, de krachten van vernieuwing zijn in ons. Onze jeugd is dynamisch en genereus. Veel ondernemingen, met hun kader, hun hoofd- en handarbeiders staan open voor internationale competitie."
,.Wijstaan op het kruispunt van wegen. Als uw keus mocht leiden tot een terugkeer naar het socialistische systeem, waarvan u de fouten en mislukkingen niet kunt vergeten, dan zal na de achteruitgang het verval komen. Onderschat de inzet niet."
,,Ik, van mijn kant, leg me niet neer bij het verval van mijn land. Het is tijd een einde te maken aan de valse schijn. Het is tijd een nieuw uitgangpunt te nemen."
,.Daarom heb ik besloten kandidaat te zijn voor het presidentschap van de republiek. Bij het nemen van mijn beslissing had ik van te voren alle vertrouwen dat velen van u mij steunen."
,,Ukent mij. Zoals iedereen heb ik mijn kwaliteiten en fouten. Maar ik ben geen specialist in gedraai. Ik heb nooit de werkelijkheid verbloemd. Ik heb altijd met loyaliteit gehandeld. Ik ben een man van de opening. Ik heb niet de geest van een partij. Ik wil een onpartijdige staat die ten dienste staat van allen."
Op 13 februari kreeg Barre de steun van de nationale raad van de UDF.

Op 29 maart presenteerde Barre op een persconferentie zijn verkiezingsprogramma onder de titel ,,Plan voor Frankrijk", dat hij becijferde op 130 mrd franc uitgesmeerd over vijf tot zeven jaar.
Nadat hij zich had uitgesproken voor een ,,sterkFrankrijk binnen een machtig Europa" formuleerde hij vijf aandachtspunten voor de komende zeven jaar: onderwijs, werkgelegenheid, solidariteit, participatie van alle Fransen in het leven van de natie, en een ,,onpartijdige staat".
Verder zei hij dat hij zou vasthouden aan de koers die hij had uitgezet voor zijn verkiezingscampagne. Twee UDF-ministers hadden hun kandidaat op 28 maart verweten dat hij te zacht was. Volgens opiniepeilingen liepen de kansen van Barre op het presidentschap terug.

RPR

Op 23-24 mei 1987 hield de neo-gaullistische RPK (Rassemblement pour la République) in Parijs een nationale bijeenkomst, die door ongeveer 30.000 partijleden werd bijgewoond.
Tijdens deze ,,assises nationales" verheerlijkte premier Jacques Chirac, die op 24 mei als partijpresident werd herkozen. de unie van de meerderheid (desamenwerking tussen RPR en UDF) en waarschuwde hij zijn partijgenoten voor de stellingen van extreem-rechts.

Op 16 jan. 1988 maakte Chirac in Parijs bekend dat hij zich kandidaat stelde voor de komende presidentsverkiezingen. In een verklaring van zo'n drie minuten voor radio en TV, maakte hij, vanachter zijn bureau in ,,L'Hôtel Matignon" (de officiële ambtswoning van de Franse eerste minister) zijn ambities aan de Fransen bekend.
Chirac zei dat hij ,,het noodzakelijke herstel van ons land" dat hij in maart 1986 was begonnen, wilde voortzetten. ,,De taak was niet gemakkelijk en dat wist ik. Maar we hebben gewerkt en op veel gebieden succes gehad. De voorwaarden zijn er om een nieuwe etappe af te leggen", aldus Chirac. Het ,,sterke, genereuze en stralende Frankrijk" dat hem voor de ogen stond, was geen ,,Frankrijkvan ideologieën", maar een Frankrijk dat ,,trouwis aan zijn verleden en vertrouwen heeft in de toekomst".
Chirac kondigde aan dat hij in de komende weken zijn toekomstplannen zou ontvouwen . Hij bleef niettemin premier en zou pas ,,na 17.00 uur", zoals hij het uitdrukte op campagne gaan.

Op 24 januari gaf een buitengewoon congres van de RPR met 99,7 procent van de stemmen zijn steun aan de kandidatuur van Chirac, die bij dezelfde gelegenheid aftrad als partijpresident om zijn imago als kandidaat-president ,,van alle Fransen" te vervolmaken.

Behalve premier was Chirac (geb. 29-11-1932 te Parijs) burgemeester van Parijs. In 1981 was Chirac als presidentskandidaat in de eerste ronde van de presidentsverkiezingen uitgeschakeld.

Op 6 maart zei Chirac in het televisieprogramma ,,Questions a domicile" dat hij niet opnieuw zou samenwerken met president Mitterrand wanneer deze werd herkozen.

Op 20 maart namen 100 000 personen in het hippodroom van Vincennes deel aan een ,,grotenationale bijeenkomst" van de RPR ter ondersteuning van Chirac
(*NRC/H'blad, Volkskrant,* Le *Monde*)

OOST-EUROPA

DDR

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS MEDIO 1986

Op pag. 490/1 e.v.-1986 werd bericht over de verkiezingen op 8 juni 1386 voor de Volkskammer, het Oostduitse parlement.
De nieuwe Volkskammer kwam op 16 juni 1986 in een eerste zitting bijeen en herkoos Horst Sindermann als voorzitter en Gerald Götting als vice-voorzitter. Willi Stoph werd herkozen als premier en Erich Honecker als voorzitter van de Nationale Defensieraad en van de Staatsraad.
Op 17 juni keurde het parlement Stoph's voorstel voor een ongewijzigde ministerraad goed.

Rolf Kersten, minister van zware industrie en machinebouw, overleed op 29 juni en werd op 10 juli opgevolgd door Hans-Joachim Lauck.

De samenstelling van de ministerraad zag er op 10 juli 1986 als volgt uit:

Premier: Willi Stoph.
Eerste vice-preniiers: Werner Krolikowski. Alfred Neumann.
Vice-premiers: Manfred Flegel, Hans-Joachim Heusinger, Gunther Kleiber, Wolfgang Rauchfuss. Hans Reichelt, Gerhard Schurer, Rudolph Schulze, Horst Sölle, Herbert Weiz.
Leden: burgemeester van Oost-Berlijn - Erhard Krack, permanent vertegenwoordiger in de COMECON - Gunther Kleiber, staatssecretaris voor arbeid en lonen - Wolfgang Beyreuther. hoofd van het prijsbureau - Walter Halbritter, president van de staatsbank - Horst Kaminsky, voorzitter van het staatsverdragshof - Manfred Flegel, voorzitter van de staatsplancommissie - Gerhard Schurer. staatssecretaris voor de staatsplancommissie - Wolfgang Gress, staatssecretaris voor de staatsplancommissie - Heinz Klopfer, voorzitter van het comité van de arbeiders- en boereninspectie - Albert Stief. hoofd van het bureau voor jeugdzaken - Hans Sattler.
Ministers: landbouw, bosbouw en levensmiddelenindustrie - Bruno Lietz; chemische industrie - Gunther Wyschofsky; kool en energie - Wolfgang Mitzinger; bouwnijverheid - Wolfgang Junker; cultuur - Hans-Joachini Hoffmann, defensie - Heinz Kessler; regionale industrie en levensmiddelenindustrie - Udo-Dieter Wange; elektrotechniek en elektronica - Felix Meier; milieubeheer en watervoorziening - Hans Reichelt; financiën - Ernst Höfner: buitenlandse zaken - Oskar Fischer; buitenlandse handel - Gerhard Beil; bouw van machines, landbouwmachines en voertuigen - Gerhard Trautenhahn; geologie - Manfred Bochmann; glas- en ceramische industrie - Karl Grunheid: gezondheidszorg - Ludwig Mecklinger: zware machinebouw en toerusting - Hans-Joachim Lauck, binnenlandse zaken - Friedrich Dickel; justitie - Hans-Joachim Heusinger; lichte industrie - Werner Buschmann; werktuigbouw - Rudi Georgi; materiaalbeheer - Wolfgang Rauchfuss; ertswinning, metallurgie en kalium - Kurt Singhuber; posterijen en telecommunicatie - Rudolph Schulze: volksopvoeding - Margot Honecker; wetenschap en technologie - Herbert Weiz; staatsveiligheia - Erich Mielke; handel en bevoorrading - Gerhard Briksa: verkeer - Otto Arndt: hoger en beroepsonderwijs - Hans Joachim Bohme

Economische resultaten *1986* en *1987*

Neues Deutschland, het officiële orgaan van de Oostduitse communistische partii, publiceerde in haar uitgave van 19 jan. 1987 de economische resultaten van 1986.
Het nationale inkomen was dat jaar met 4,3% gestegen (het geplande percentage was 4,4), terwijl de industriële produktie groeide met 4,3%. Het was voor het eerst dat de groei in het nationale inkomen uitsluitend was te danken aan een verhoging van de arbeidsproduktiviteit, die 4,5% bedroeg. Over de behaalde plancijfers in de landbouwsector werden geen cijfers verstrekt, maar volgens het blad had 1986 een recordoogst van 11.700 ton graan opgeleverd.
Op 11 jan. 1988 werden de cijfers over 1987 bekendgemaakt. De stijging van her nationale inkomen bedroeg in 1987 4% (volgens het plan had deze 4,5% moeten bedragen), en was opnieuw volledig te danken aan de verhoging van de arbeidsproduktiviteit. De industriële produktie was gegroeid met 3,7%.

Geen economische *hervormingen*

In het *NRC/H'blad* van 12-9-1986 stelde correspondent Peter Michielsen dat de Oostduitse autoriteiten zich - met name door de frontlijnpositie van het land - angstvallig hoedden voor het doorvoeren van economische hervormingen en de sociale spanningen die daarmee gepaard konden gaan.

De DDR, zo heeft partijchef Honecker in 1985 gezegd, is .,geen terrein voor experimenten". En het moet gezegd: de DDR slaagt er goed in zich economisch te redden zonder het pad van de orthodoxie te verlaten.
De Oostduitse economie is een success-story die zeldzaam is geworden De groei ligt al jaren - alleen 1982 was een uitzondering - tussen vier en vijf procent per jaar. In Europa doet geen land dat de DDR na. Zelfs na het recordjaar 1984, het beste uit de geschiedenis. groeide in 1983 de industriële produktie met 8,8 procent, er werd een recordoogst van de velden gehaald, voor het derde opeenvolgende jaar werd een handelsoverschot met het Westen bereikt en niet alleen de dollarschuld aan het Westen (nu 6.3 miljard dollar, tegen 11,7 miljard in 1981), ook de roebelschuld aan de Sowjet-Unie slonk aanzienlijk.
De eerste helft van dit jaar werden die successen geprolongeerd: het nationaal inkomen steeg met 4,3 procent, de industrieproduktie met 8,6, de produktiviteit met 7,4 procent. Er werden 105.000 woningen gebouwd, waaronder de 2½-miljoenste sinds de DDR in 1971 de woningnood ging aanpakken. Vooral in de ,,speerpuntindustrieën" (microelektronica, computertechnologie) werden goede resultaten geboekt. Het exportoverschot bedroeg 1.8 miljard mark.
Maar niet alles is rozengeur en maneschijn. Er zijn problemen en ze knellen geleidelijk meer. De investeringen stagneren Het straffe bezuinigingsbeleid waaraan de DDR een groot deel van de successen te danken heeft laat het investeringsbeleid niet onaangetast. In 1985 werd in dat kader nog 62 miljard mark uitgegeven. dit jaar niaar 1,1 miljard mark méér. een daling van de groei. Buveridien dreigen door

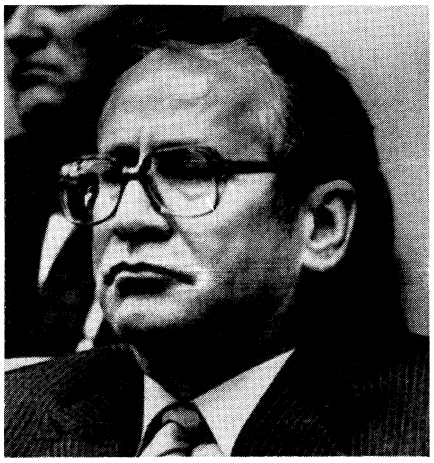
een eenzijdige concentratie op nieuwe technologie sectoren als landbouw, woningbouw en dienstensector het kind van de rekening te worden. Zelfs in de industrie komen er problemen: meer dan een kwart van de machines is ouder dan vijf jaar en dat is te oud om de Oostduitse industrie een veilig gevoel te geven. Een tweede knelpunt is gelegen in de eisen van de Sowjet-Unie, Moskou wenst niet alleen kwalitatief betere produkten voor zijn grondstoffen en ter afbetaling van de roebelschuld, het mil ook dat die hele schuld in 1990 is verdwenen. Dat betekent dat de wederzijdse handel met jaarlijks zeker zes procenr (nu vier) moet toenemen en dat het handelsoverschot in 1990 moet zijn verdubbeld. Dat gaat ten koste van de Westhandel.
Een derde zorgenkind is het levenspeil. Om ontevredenheid te voorkomen houdt de DDR als enige land in Oost-Europa nog steeds de prijzen van veel consumptiegoedrren kunstmatig laag: dank zij royale subsidies zijn talrijke voedingsmiddelen, openbaar vervoer en een reeks andere produkten nog even goedkoop als in 1960. Een crèche kost 55 pfennig per kind per dag - de staat legt er 7.50 mark per plaats per dag bij. Zelfs een bezoek aan de opera wordt grotendeels door de staat betaald: de kostprijs bedraagt 48 mark, de consument betaalt er 12. Maar het wordt wel steeds moeilijker de Oostduitse consument op deze schaal tegemoet te komen. In 1986 wordt voor prijssubsidies weer dertien procent meer uitgegeven dan in 1985. De staat heeft dit jaar 46,2 miljard mark. twintig procent van het budget. over voor de tevredenheid van zijn consumenten.
Helaas is de consument niet werkelijk tevreden te stellen. Menige Oostduitser acht het volstrekt vanzelfsprekend dat hij voor zijn broodje nog steeds vijf pfennig betaalt, evenveel als twintig jaar geleden. Sterker: hij wil meer. hij eist kwaliteit. De gemiddelde Oostduitser krijgt per maand 1100 mark bruto. met het salaris van zijn vrouw kan hij maandelijks netto over 1650 mark beschikken. Dat is niet zoveel. Hij kijkt elke dag naar de Westduitse televisie en hem ontgaat niet dat hij consumptief nog heel wat in te halen heeft Dat de staat op elke honderd mark die hij aan voedingsmiddelen uitgeeft 78 mark subsidie betaalt - daar heeft die consument geen boodschap aan. net zo min als aan zijn gratis onderwijs, zijn gratis gezondheidzorg, zijn lage huur (vijf procent van zijn salaris). royale moederschapcverloven en goedkope vakantieverblijven. Tenslotte zijn hem dat soort rechten toegezegd toen hem indertijd de geestelijke vrijheden van de parlementaire democratie zijn onthouden
Het besef dat de eerste prioriteit de bevrediging van de consument moet zijn, zit er diep in. in de DDR. Met een zekere zelfvoldaanheid wordt geroepen dat hier (ondertoon: anders dan elders in Oost-Europa) de burger van nu de vruchten van het socialisme moet kunnen plukken. Maar men beseft ook dat ras het moment nadert waarop de gemiddelde Oostduitser een heel onaangename boodschap moet morden meegedeeld: zijn levensstandaard kan alleen groeien als hij zelf harder werkt.
Nu werkt die Oostduitser naar Oosteuropese begrippen al hard: harder, langer en tot op hogere leeftijd dan waar ook in Oost-Europa Men hoeft in Polen en in de andere Oosteuropese landen het oor niet lang te luisteren te leggen om de klaagzang over die fanatieke Pruisen op te vangen of te vernemen dat het Marxisme natuurlijk toch een Duits-Russische ideologie is die de Duitsers op het lijf is geschreven.

Maar hard genoeg werkt de Oostduitser niet Het is hem ook grondig afgeleerd en tenslotte behoren fabrieken als gezelligheidsverenigingen en carrieres zonder ellebogenwerk tot de grondrechten van het socialisme. Dat zal binnen afzienbare tijd tot problemen leiden.
Efficiency wordt in de DDR groot geschreven. maar vooral door het bewind Men is trots op de voorsprong die op vrijwel elk terrein bestaat in vergelijking met de Oosteuropese partners. maar de vergelijking met de Westerse helft van de gedeelde natie wordt nog ruimschoots verloren en een technologische achterstand van een paar jaar is niet zomaar in te lopen. Zelfs na alle energiebezuinigingen (een kwart van alle investeringen gaat op aan energiebezuinigingen) wordt aan elke eenheid produkt altijd nog twintig procent meer energie besteed dan aan deze zijde van de Muur. Niet voor niets moet de arbeidsproduktiviteit in de microelektronica tijdens het huidige vijfjarenplan met zeshonderd procent omhoog. Niet voor niets moet veertig procent van de totale werkende bevolking, zo schat men in Oost-Berlijn, binnen vijftien jaar worden omgeschoold.
Er ligt dus een catalogus van problemen. De concurrentiepositie in de wereld wordt moeilijker; Moskou eist meer en betere waar maar weigert meer olie te leveren; de Oostduitse consument wil ook graag meer en betere waar, en vooral niet duurder dan gisteren, want tien jaar wachten op een Trabant van veredeld bordkarton is niet zijn idee van welvaart: het milieu gaat intussen bij gebrek aan middelen letterlijk in rook op, echt hervormen mag niet, en dan wil de DDR ook die eenentwintigste eeuw nog als een van de tien eerste industriestaten ter wereld binnenstappen.
Dat alles werpt een donkere schaduw over het succesverhaal van de economische groei, temeer omdat een recept ontbreekt: de schaduwzijde van het koploperschap. Er zijn tijden geweest. zegt de Oostduitse econoom braaf. dat de DDR een trouwe leerling van de Sowjet-Unie was Die tijden zijn voorbij, mant ,,wezijn nu allemaal leerlingen, er zijn geen leraren meer." Dat is niet waar: de leraren zijn alleen niet meer in het eigen blok te vinden. In dat blok moet de DDR, of het dat nu toegeeft of niet. toch automatisch als technologische voorman de zwakkere broers op sleeptouw nemen. Het is een prijs van het succes die Oost-Europa's beste planners en organisatoren nog niet helemaal hebben opgelost

In een als ,,fundamenteel" aangekondigde rede van partijleider Erich Honecker tot de regionale partijleiders in de DDR op 7 febr. 1987, werd volgens waarnemers duidelijk dat de Socialistische Eenheidspartij van Duitsland (SED)haar koers niet wilde opgeven en geen heil zag in hervormingen, zoals deze werden nagestreefd door Sowjet-leider Michail Gorbatsjow. Volgens Honecker waren de in 1970 in de DDR begonnen fundamentele veranderingen in de leiding, planning en economische verantwoording juist gebleken.

De opbouw van het socialisme. zo stond in de rede, ,,is een permanent proces van een scheppend zoeken naar de beste oplossingen". Daarbij moet elk land uitgaan van ..zijn ontwikkelingsstand en zijn speciale situatie, hetgeen natuurlijk met zich meebrengt dat er ook verschillen bestaan in de aanpak van de problemen". De socialistische democratie in de DDR zou door niets kunnen worden vervangen, aldus de partijleider.

In een rede tot het 11e congres van de Vrije Duitse Vakbondsfederatie op 23 april 1987 in Berlijn liet Honecker er geen twijfel over bestaan dat hij niet van plan was enige hervormingen in de DDR door te voeren. Hij wijdde een groot deel van zijn 70 minuten durende toespraak aan de economische successen die zijn land had geboekt geduren-

Een archieffoto uit 1985 van Markus Wolf, die op 5 februari 1987 ontslag nam als hoofd van de staatsveiligheidsdienst (Stasi).

de de 15 jaar waarin hij aan de macht was. ,,Wijwillen deze koers met succes voortzetten. De DDR heeft een efficiënt functionerend systeem van economische en sociale planning", aldus Honecker. Volgens de partijleider waren de economische hervormingen, zoals voorgestaan door Gorbatsjow. in de DDR al lang geleden doorgevoerd.

Hoofd inlichtingendienst Wolf vertrekt

Markus Wolf kreeg op 5 febr. 1987 op eigen verzoek ontslag als plaatsvervangend minister van staatsveiligheid en als hoofd van de inlichtingendienst Stasi. Vanwege zijn ,,zeer grote verdiensten" werd hij onderscheiden met de Karl Marx-orde, de hoogste Oostduitse onderscheiding.
De 64-jarige opleider van meesterspionnen kon bogen op enkele opzienbarende successen op het gebied van de spionage. Zijn grootste succes boekte Wolf met Günter Guillaume, die hij recruteerde en opleidde voordat deze de topadviseur van de toenmalige Westduitse bondskanselier Willy Brandt werd. De arrestatie van Guillaume in 1974, nadat hij jarenlang Westerse topgeheimen aan Oost-Berlijn had kunnen doorgeven, dwong Brandt tot aftreden. Een andere door Wolf opgeleide agent was Hans-Joachim Tiedge, een van de hoofden van de Westduitse contraspionage, die in 1985 werd ontmaskerd als dubbelspion.
Het Westduitse blad Die Welt meldde op 22 juni 1987 dat gen. Werner Grossmann Wolf was opgevolgd als hoofd van de inlichtingendienst.

Algemene amnestie; afschaffing van de doodstraf

Op 17 juli 1987 kondigde de Staatsraad een algemene amnestie af voor alle gevangenen, met uitzondering van oor-

logsmisdadigers, moordenaars, spionnen en mensen die veroordeeld waren wegens misdaden tegen de menselijkheid De amnestie gold ook voor het geschatte aantal van 2 000 politieke gevangenen
Levenslange gevangenisstraf werd omgezet in 15 jaar Tevens werd de doodstraf afgeschaft
De amnestie werd afgekondigd ter gelegenheid van de 38e verjaardag van de Duitse Democratische Republiek op 7 okt 1987 en gold voor gevangenen die vóór 7 okt 1987 rechtsgeldig veroordeeld waren De maatregel werd van kracht tussen 12 okt en 12 dec 1987
Het decreet, dat getekend was door partijleider Erich Honecker bepaalde dat de vrijgelaten gevangenen weer in het normale arbeidsproces zouden worden opgenomen Plaatselijke raden kregen opdracht op deze herintegratie toe te zien Bij eerdere amnesties in de DDR, in oktober 1972 en september 1979 kwamen resp 25 351 en 21 928 mensen vrij In 1979 kregen voorts 2 087 politieke gevangenen toestemming naar het Westen te reizen
Volgens het persbureau ADN had de doodstraf in de geschiedenis van de communistische staat een sleutelrol gespeeld bij het straffen van nazimisdadigers en personen die misdaden tegen de menselijkheid hadden begaan. De doodstraf was in de DDR al vele jaren niet meer uitgevoerd, schreef ADN, en bovendien was het aantal misdaden de laatste jaren sterk afgenomen, als gevolg waarvan de DDR een land was ,.met een van de laagste misdaadcijfers ter wereld."

In regeringskringen in Bonn werd de amnestie gezien in het licht van het komende bezoek (in september 1987) van partijleider en staatshoofd Erich Honecker aan de Bondsrepubliek (zie pag. 131/1 e.v.).

Beperking schietbevel grenswachten

Volgens een in juli 1987 naar West-Duitsland gevluchte grensbewaker was het Oostduitse Schiessbefehl. het bevel om gericht te schieten op vluchtelingen, bij bijzondere gelegenheden aan de zonegrens van Berlijn opgeheven. Bij gebeurtenissen als bijv. de bezoeken van de Amerikaanse president Ronald Reagan, de Franse president François Mitterrand en de Britse koningin Elizabeth II aan West-Berlijn in mei en juni 1987, en het begin van de Tour de France eind juni en begin juli in West-Berlijn, was het de grenswachten uitdrukkelijk verboden op vluchtelingen te schieten. Zij hadden de opdracht gekregen slechts van hun vuurwapen gebruik te maken tegen deserteurs uit eigen gelederen of wanneer hun eigen leven gevaar liep Ter compensatie waren in deze perioden de patrouilles van grenswachten overdag versterkt en s nachts verdubbeld
Volgens Westduitse gegevens hadden sinds de bouw van de muur in 1961 188 Oostduitsers hun vlucht met de dood moeten bekopen Van hen kwamen er 77 aan de grens in Berlijn om het leven
Politieke partijen hadden er bij de Westduitse regering al enige weken op aangedrongen, dat bij het bezoek van Honecker aan de Bondsrepubliek in september 1987 de intrekking van het schietbevel zou worden geëist

Popconcerten in West-Berlijn leiden tot rellen in Oost-Berlijn

Op de avonden van 6, 7 en 8 juni 1987 ontstonden aan de Oostberlijnse kant van de Muur, bij de Brandenbiirger Tor, rellen die het karakter kregen van politieke demonstraties Aanleiding tot de rellen waren drie popconcerten aan de westkant van de Muur in het kader van het 750-jarig bestaan van de stad De concerten werden gehouden voor het Rijksdaggebouw, op circa 300 meter afstand van de Brandenburger Tor
Tijdens het concert van David Bowie op 6 juni hadden enkele honderden Oostduitse jongeren zich verzameld bij de Muur. Toen de Volkspolizei wilde verhinderen dat zij de grensafscheiding te dicht naderden, werd door jongeren met stenen en flessen naar de politie gegooid. Volgens ooggetuigen werden tijdens de twee daaropvolgende avonden, toen werd opgetreden door de groepen Eurythmics en Genesis, zeker 80 jongeren gearresteerd. Zij scandeerden leuzen als De Muur moet weg, Wij willen vrijheid, en Weg met de politiezwijnen. De ruim 3.000 popfans, die zich op deze avonden bij de Muur hadden verzameld. werden uiteindelijk door charges van de politie verdreven
De Westduitse regering diende op 9 juni een officieel protest in hij de DDR, nadat bekend was geworden dat bij de botsingen tussen politie en popfans de dag ervoor vier Westduitse correspondenten door veiligheidsagenten waren geslagen en geschopt.

Dissidenten opgepakt, veroordeeld en over grens met West-Duitsland gezet, kerken steunen dissidenten

Bij de jaarlijkse officiële ,,strijddemonstratie" in Oost-Berlijn ter herdenking van de moord op de socialistische revolutionairen Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg werden op 17 jan. 1988 ruim honderd onofficiële demonstranten opgepakt. Zij wilden zich bij de officiële mars voegen met borden met citaten van Rosa Luxemburg. zoals ,,Vrijheidis altijd de vrijheid van de andersdenkende" en ,,Democratie betekent beweging", maar werden voortijdig ingesloten door leden van de staatsveiligheidsdienst en afgevoerd in politiewagens. Kerkelijke bronnen meldden een dag later dat nog 65 demonstranten vast werden gehouden.

De arrestanten waren voornamelijk leden van onafhankelijke vredes- en milieugroepen. Onder hen bevonden zich de bekende zanger van protestliederen Stephan Krawczyk, twee initiatiefnemers van de organisatie Kerk van onderen, Vera Wollenberger en Herbert Misslitz. en drie medewerkers van de Milieubibliotheek, Bert Schlegel, Till Böttcher en Andreas Kalk.

Misslitz en Wollenberger hadden in november 1987 samen met anderen in de protestantse Zionskerk demonstratieve bijeenkomsten georganiseerd nadat de staatsveiligheidsdienst een actie had ondernomen tegen de Milieubibliotheek in de kelder van de pastorie en

Een beeld van de demonstratie op 17 januari 1988 ter herdenking van de moord op de revolutionairen Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg

tegen de daar gedrukte publikatie Milieubladen

Van de op 17 januari opgepakte dissidenten werden er 54 een week later rechtstreeks vanuit de gevangenis naar de grens met West-Duitsland gebracht en samen met hun familieleden de grens overgezet. Van hen hadden allen ten minste één keer een officiële aanvraag ingediend om de DDR te verlaten Met hun deelname aai? de demonstratie hadden zij hun aanvraag willen ondersteunen.

De enige vrijgelatene, die niet de grens werd overgezet, was Herbert Misslitz. Op 25 januari werd de toneelregisseuse Freya Klier, de echtgenote van Stephan Krawczyk. gearresteerd. Enkele dagen eerder had zij een via de Westduitse televisie uitgezonden verklaring voorgelezen. waarin zij alle kunstenaars in de Bondsrepubliek opriep niet in de DDR op te treden zolang haar man gevangen zat.

Drie leden van de actiegroep Vrede en Mensenrechten, waartoe ook Krawczyk en Klier behoorden, werden die dag eveneens gearresteerd.Het waren de schrijver Wolfgang Templin en zijn vrouw Regina en de schilderes Bärbel Bohley.

Volgens een kerkelijke vertegenwoordiger was een aantal van de arrestanten inmiddels veroordeeld tot vrijheidsstraffen variërend van enkele maanden tot één jaar. De beklaagden waren schuldig bevonden aan ,.samenscholing".

Volgens *NRC/H'blad*-correspondent Rob Meines duidde het optreden van de DDR-autoriteiten erop dat zij een eind wilden maken aan de groei van onafhankelijke vredes- en milieugroepen die zich steeds meer gingen beroepen op de hervormingsvoorstellen van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow. Aan een artikel van deze correspondent over de betrokkenheid van de Evangelische kerken bij deze kwestie (29-1-1988) werd het volgende ontleend:

In toenemende mate worden Evangclischc kerken in de DDR, ook buiten Oost-Berlijn. verzamelplaatsen voor mensen die meer recht op vrijheid van meningsuiting verlangen. Avond aan avond vinden in Oostberlijnse kerken bidstonden plaats, waaraan tot duizend mensen deelnemen. Hetzelfde gebeurt dagelijks in Jena en Leipzig en zeker deze week in Schwedt, Postdam. Spremberg, Cottbus. Weimar en Zwickau. Daarbij wordt gebeden voor de jongeren die op 17 januari met eigen leuzen aan een officiele demonstratie wilden deelnemen en daarbij werden gearresteerd

In de Galilea-kerk in Oost-Berliin waren op 27 januari 's avonds ruim 800 mensen aanwezig. Een van de voorgangers. voorzitter Manfred Becker van de Evangelische synode van Berlijn-Brandenburg, riep de staat op eindelijk ,,zichzelf te verlossen" van de ,,categorie van harde vijandelijkheidsbetuigingen"

Daarna roerde hij het punt aan, waar het in de DDR politiek op dit moment precies om gaat en dat ook de huidige golf van jongerenprotest verklaart. veel hoop in de DDR is gesteld op Sowjet-partijleider Gorbatsjow aldus Becker. ..Ook in ons land staan glasnost en perestrojka op de agenda". zei hij onder luide bijval van de kerkgangers.

De Evangelische kerk is voor oppositionelen de afgelopen jaren een soort toevluchtsoord geworden In de kerkelijke gebouwen kunnen milieu- en vredesgroepen vergaderen. daar staan de stencilmachines waarop blaadjes worden gedrukt als Umweltblätter en Grenzfall In ongenade gevallen en uit de partij gezette protestzangers als de nu gearresteerde Stephan Krawczyk en zijn eveneens opgepakte vrouw Freya Klier gingen al twee jaar met het liederenprogranima ..Passen. Parolen" door het land, alleen optredend in kerkelijke gebouwen. In elke andere ruimte was hen de toegang ontzegd. In totaal werden hun avonden bezocht door 80.000 mensen.

Hoewel kerkelijke autoriteiten een escalatie van de huidige botsing tussen staat cn kerkelijke jongeren trachten te voorkomen. aarzelen zij niet te laten weten waar hun solidariteit naar uitgaat Bij het proces op 27 januari tegen de 35-jarige Vera Wollenberg, tegen wie een dag later een half jaar gevangenisstraf werd uitgesproken wegens ..samenscholing". zat afgezien van haar man als enige in de rechtszaal de Evangelische bisschop Gottfried Forck, als een levend signaal voor de autoriteiten dat de kerk Vera Wollenberger steunt De kerk betaalt ook haar advocaat. de uit Rostock afkomstige Wolfgang Schnur. In hoeverre deze kerkelijke zegen van invloed is op het vonnis valt moeilijk na te gaan De officier had acht maanden geëist wegens ,,rellenschopperij"; de rechter koos het minder zware ,,samenscholing".

Vera Wollenbergers persoonlijke ontwikkeling is trouwens typisch: in 1985 werd ze uit de communistische partij gezet. Omdat er niets anders was om naar toe te gaan. kwam ze. hoewel atheiste, bij de Evangelische kerk terecht, waar ze een van de oprichtsters werd van de organisatie ,.Kerk van onderen". Voor emigratie voelde zij niets.

Met andere nu gearresteerde vrienden van Vera Wollenberger is het net zo gegaan. en ook zij weigeren vrijwillig de DDR te verlaten: het echtpaar Krawczyk, Wolfgang Templin cn zijn vrou Regina, kerkelijk medewerker Ralph Hirsch, de schilderes Bärbel Bohley en Werner Fischer. Zij worden beschuldigd van ,,landverraderlijke activiteit"

Op 1 februari werden de drie gearresteerde medewerkers van de Milieubibliotheek, Schlegel, Böttcher en Kalk. veroordeeld tot een halfjaar gevangenisstraf wegens ,,samenscholing".

Op 2 februari werden Stephan Krawczyk en Freya Klier, die inmiddels beschuldigd waren van ,,landverraderlijke activiteiten", vrijgelaten. Samen met de inmiddels veroordeelde Bert Schlegel en Ines Scygullon reisden zij diezelfde dag naar de Bondsrepubliek. Volgens de Oostduitse advocaat Wolfgang Vogel, een vertrouweling van Erich Honecker, zouden alle personen die tijdens en na 17 januari gearresteerd waren, eveneens op vrije voeten worden gesteld.

Op 3 februari legden Stephan Krawczyk en zijn vrouw in het Westduitse Bielefeld een korte verklaring af. waarin zij duidelijk maakten tegen hun zin uit de DDR geëmigreerd te zijn. ,,Wij hebben de DDR niet vrijwillig verlaten. Onze wens om onmiddellijk vrijgelaten te worden en in de DDR te blijven is niet ingewilligd. Onze alternatieven waren of gevangenisstraffen van twee tot twaalf jaar vanwege de verschrikkelijke beschuldiging dat we landverraders zouden zijn of de onmiddellijke emigratie naar de Bondsrepubliek Duitsland. In deze extreme noodsituatie hebben wij een emigratieverzoek ingediend. Een vrije beslissing om te blijven of te gaan kun je alleen buiten de gevangenismuren nemen", aldus Krawczyk. Het echtpaar eiste terug te kunnen keren naar de DDR om hun werk als kunstenaars van dat land voort te kunnen zetten. Bovendien eisten zij de onmiddellijke vrijlating van hun vrienden in de DDR.

De 31-jarige Krawczyk, die al twee jaar niet meer in openbare gelegenheden had mogen optreden en voor zijn concerten was aangewezen op kerkelijke ruimtes. was in de DDR steeds meer gaan gelden als opvolger van de elf jaar eerder uit het land gezette dichter-zanger Wolf Biermann, die eveneens een symboolfiguur was voor alle oppositionelen in het .land

In een commentaar op de recente problemen met oppositionele groepen in de DDR schreef het partijblad Neues *Deutschland* op 3 februari dat bekende journalisten van de Frankfurter *Allgemeine Zeitung*, de Suddeutsche Zeitung en Die Welt, die ,,op de loonlijst van de Westduitse inlichtingendiensten staan", onder meer tot taak hadden een interne oppositie in de DDR op touw te zetten. Volgens het blad zochten de journalisten geschikte mensen voor het organiseren van oppositie in de DDR: ze voorzagen deze mensen van voldoende middelen, ondersteunden hen ideologisch en zetten hen aan tot tegen de staat gerichte activiteiten. Op deze wijze zouden ook Stephan Krawczyk, Freya Klier en vijf andere, van ,,landverraderlijke activiteit" beschuldigde personen ,,gestuurd" zijn door anti-socialistische krachten in het Westen. Het was ook geen toeval, aldus het blad, dat verscheidene Westerse journalisten steeds tijdig op de plaatsen waren waar iets stond te gebeuren ,.als bepaalde krachten een of andere provocatie wilden beginnen".

Op 5 februari werden opnieuw vier dissidenten uit de gevangenis ontslagen en naar de Bondsrepubliek gestuurd. De vier, Wolfgang Templin, Regina Templin, Werner Fischer en Barber Bohley, hadden hun paspoorten mogen behouden. Op 7 februari werd in kerkelijke kringen in Oost-Berlijn bekend gemaakt dat ook Andreas Kalk en Till Böttcher van de Milieubibliotheek op vrije voeten waren gesteld.

Op 8 februari werd Vera Wollenberger, de laatste dissident die nog gevangen

zat wegens de poging tot demonstreren op 1 januari vrijgelaten en met haar echtgenoot en twee kinderen over de grens met West-Duitsland gezet

Oosteuropese *dissidenten eisen vrijlating arrestanten*

In een open brief. die op 4 februari werd gepubliceerd. riepen meer dan 250 dissidenten uit Polen, Tsjechoslowakije, de Sowjet-Unie, Hongarije en Joego-Slavië de Oostduitse leider Erich Honecker op tot vrijlating van gevangen activisten voor de mensenrechten en tot stopzetting van het beleid van gedwongen emigratie van andersdenkenden naar West-Duitsland. Volgens de ondertekenaars. die zich ,,burgers met een democratische overtuiging" noemden, waren de politiek andersdenkenden gearresteerd voor niets anders dan het opkomen voor hun rechten. .,Zij bevinden zich in de gevangenis omdat zij zich niet hebben kunnen verzoenen met de onderdrukking, met politiegeweld. van de democratische vrijheden. De leiding van partij en staat in de DDR heeft met de arrestaties de Slotakte van Helsinki. die de DDR heeft ondertekend, geschonden" (zie ook pag. 263/2 e.v.).

Protestbetoging in Dresden

In Dresden werd op 13 febr. 1988 door ongeveer 400 mensen een demonstratie gehouden met leuzen als De Muur moet weg, en Wij willen alleen vrijheid. De betoging vond plaats tijdens een massale plechtigheid ter herdenking van het Brits-Amerikaanse bombardement van 13 febr. 1935 op de stad, waarbij tenminste 33.000 mensen om het leven kwamen. Aan de herdenkingsplechtigheid werd volgens de Oostduitse autoriteiten door 100.000 mensen deelgenomen.
De circa 400 betogers verzamelden zich na afloop van een herdenkingsmis in het centrum van Dresden. Er deden zich enige vechtpartijen met de politie voor toen demonstranten vergeefs probeerden vijf gearresteerde mede-betogers te bevrijden.

Nieuwe arrestatiegolf

Volgens kerkelijke woordvoerders in de DDR hadden de autoriteiten op 5 maart 1988 op verscheidene plaatsen in het land ongeveer 200 mensen gearresteerd. De arrestatiegolf zou in de eerste plaats oppositionelen betreffen en mensen die een uitreisaanvraag hadden ingediend. Een deel van hen werd een dag later weer vrijgelaten.
Waarnemers meenden dat de arrestaties mogelijk verband hielden met de viering op die dag van de 117de geboortedag van Rosa Luxemburg, een van de oprichters van de Duitse communistische partij. en niet de vrees voor een herhaling van de gebeurtenissen op 11 januari, toen de moord op Luxemburg herdacht werd (zie boven).

Honecker spreekt met Bond *Evangelische Kerken; politie* treedt op tegen *kerkgangers*

Op 6 maart 1988 vond een twee uur durend onderhoud plaats tussen bisschop Werner Leich, de voorzitter van de Bond van Evangelische Kerkeri in de DDR. en staats- en partijleider Erich Honecker. Het persbureau *ADN* sprak van een ,.constructieve, zakelijkc en vrijmoedige gedachtenwisseling", maar vermeldde niet Leichs kritiek, dat de staat ..geen bereidheid tot dialoog" toonde tegenover vragen die uit de maatschappij werden gesteld Evenmin werden door ADN een reeks verzoeken vermeld. die de bisschop aan Honecker had overgebracht. zoals het vaststellen van duidelijke emigratieregelingen. de publikatie van criteria voor bezoeksreizen naar het Westen. de invoering van alternatieve dienstplicht, gelijke kansen voor iedereen in het voortgezet en universitair onderwijs, de bereidheid tot dialoog met milieubeschermers, en de verkoop van serieuze Westerse kranten in de DDR.
De Bond publiceerde op 7 maart de volledige tekst van hetgeen bisschop Leich tegen Honecker had gezegd. Daaruit bleek dat de kerken de goede verstandhouding met het staatsapparaat niet wilden verstoren, maar dat zij verbolgen waren over de weigering van de autoriteiten om in te gaan op vragen die uit de maatschappij werden gesteld. Volgens Leich was de kerk in de voorafgaande tijd gedwongen geweest ,,plaatsvervangendvoor staat en maatschappij" bepaalde maatschappelijke kwesties te behandelen, omdat .,de eigenlijke geadresseerden geen bereidheid tot dialoog te kennen gaven". De kerk, zo had hij tegen Honecker gezegd, zou niet schromen een verdere ,,openhartige dialoog" met de staat te voeren.
Op 6 maart 1988 trad de politie op tegen kerkgangers bij de Evangelische Sophienkirche in Oost-Berlijn. Veiligheidsmensen in burger en in uniform zetten alle straten rondom de kerk af en registreerden de namen van de kerkgangers. Een onbekend aantal personen werd de doorgang verboden en enkelen werden meegenomen voor verhoor.
Het machtsvertoon vond plaats op de tiende verjaardag van een fundamenteel onderhoud tussen Honecker en de toenmalige voorzitter van de Bond van Evangelische Kerken, Albrecht Schönherr. Daarbij waren belangrijke afspraken gemaakt over de taken die de kerken en de staal en partij in de samenleving hadderi (zie pag. 230/2 e.v.-1979).

Rabbijn geeft functie op

De Amerikaanse rabbijn Isaac Neumann, die zich op 24 sept 1987 in Oost-Berlijn gevestigd had om voor de joodse gemeenschap in de DDR te werken, kondigde op 2 mei 1988 aan voortijdig naar de Verenigde Staten terug te keren, omdat zijn merk hem in de DDR onmogelijk werd gemaakt
Het waren volgens hem niet de autoriteiten die hem problemen in de weg hadden gelegd. maar enkele leden van het administratief bestuur van de nog geen 200 leden tellende joodse gemeenschap in Oost-Berlijn. Zij hadden zijn post onderschept en verhinderd dat mensen die telefonisch met hem wilden praten hem konden bereiken. Neumann verklaarde bovendien gefrustreerd te zijn door anti-semitische en anti-Israelische gevoelens die in de officiële Oostduitse pers tot uiting kwamen.

De in Polen geboren Neumann, die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn hele familie verloor, overleefde zelf vier concentratie-kampen en emigreerde na de oorlog naar de Verenigde Staten. waar hij in 1958 rabbijn werd
Het persbureau ADN wees in een commentaar op Neumanns vertrek diens bewering als zou hij gehinderd zijn bij het uitvoeren van zijn werk scherp van de hand. Volgens het persbureau ging het bij de meningsverschillen tussen Neumann en de joodse gemeenschap louter om opvattingen betreffende het geestelijk heil van de gelovigen en niet om een politieke kwestie.

De aanstelling van Neumann in Oost-Berlijn, 22 jaar na de dood van zijn voorganger, werd door waarnemers gezien als een poging van de Oostduitse autoriteiten de betrekkingen met de joodse gemeenschap te normaliseren, en om verwijten ten aanzien van de pro-arabische houding van de DDR en zijn scherpe kritiek op de politiek van Israel te kunnen ontkrachten.

Volgens joodse kringen in Oost-Berlijn zou Neumanns functie tijdelijk worden waargenomen door de 71-jarige, uit Chicago afkomstige rabbijn Ernst Lorge, totdat een jongere opvolger werd gevonden.

HONECKER BEZOEKT FRANKRIJK

De Oostduitse leider Erich Honecker bracht van 7-9 januari 1988 een officieel bezoek aan Frankrijk. Het was voor het eerst dat een leider van de DDR de hoofdstad bezocht van een van de drie Westerse bezettingsmogendheden van Berlijn. Honeckers bezoek was een tegenbezoek na dat van de toenmalige premier Laurent Fabius aan de DDR in juni 1983.

Honecker werd op 7 januari in Parijs verwelkomd door president François Mitterrand, met wie hij diezelfde dag nog een onderhoud had. De Oostduitse president sprak zich daarbij uit voor een snelle afschaffing van kernwapens voor de korte afstand. Ook zei hij er voorstander van te zijn een moratorium af te kondigen voor de modernisering van deze categorie kernwapens. De Franse president liet duidelijk weten dat dit voorstel een ,,averechtse werking kan hebben" en dat hij het daarom ,,voorbarig" vond. Hij zei niets voor zo'n moratorium te voelen omdat dit zou ingaan tegen het Franse streven delen van zijn nucleaire strijdmacht te moderniseren.
In het anderhalf uur durende onderhoud zei Mitterrand tegen zijn Oostduitse gast dat er eerst een verdergaande vermindering van de strategische kernwapens moest komen voordat de aantallen kernwapens voor de korte afstand werden gereduceerd. Mitterrand zei tevens dat ,.voortgang in ontwapening moet worden verbonden met dc ontwikkeling van burgerlijke vrijheden in Oost-Europa". Wie echt vrede wil, moet ook in staat zijn vertrouwen te wekken". aldus Mitterrand.

Tiidens een maaltiid die Honecker werd aangeboden in het stadhuis van Parijs op 8 januari. riep premier Jacques Chirac, tevens burgemeester van de hoofdstad, de Oostduitse leider op de Berlijnse Muur af te breken. ..Wij willen geen Europa vol met prikkeldraad of een Europa dat is opgedeeld in compartimenten", aldus Chirac. ,,De Muur deelt Europa in twee delen en ik vind dat die Muur op een dag moet verdwijnen, net als nutteloze en belachelijke versterkingen die onze steden in de Middeleeuwen moesten beschermen". Honecker ging tijdens het diner niet op de opmerkingen van de premier in.
De gesprekken onder vier ogen tussen Honecker en Chirac werden door leden van de Oostduitse delegatie als ,,openhartig" omschreven. Volgens hen had Honecker daarbij verklaard dat de Muur bleef bestaan ,,zolang de omstandigheden die in 1961 hebben geleid tot de bouw aanwezig blijven".
Honecker sloot zijn driedaagse verblijf in Frankrijk af met een bezichtiging van het kasteel van Versailles. In een slotverklaring zag hij zijn bezoek onder meer als een bijdrage tot een klimaat van ontspanning en vertrouwen. Mitterrand noemde het bezoek een .,stap in de richting van verzoening tussen Fransen en Duitsers. alle Duitsers, waar zij zich ook maar bevinden".
NRC/H'blad, De Volkskrant, NZZ, The Times, Der Spiegel, Le Monde, **KHA).**

MIDDEN-OOSTEN

LIBANON

ONTVOERING EN GIJZELING BUITENLANDERS

Tussen begin januari 1987 en begin mei 1988 zijn in Libanon 13 individuele buitenlanders ontvoerd Er waren begin 1987 bovendien nog 14 buitenlanders in gijzeling die in de periode sinds maart 1985 waren ontvoerd.
Van deze 27 buitenlanders kwamen sindsdien (tot 5 mei 1988) bij verschillende gelegenheden in totaal 11 op vrije voeten, van wie vijf reeds vóór april 1986 waren ontvoerd. Bij die 11 vrijgekomen gijzelaars ging het om vijf Fransen, twee Saoediers. een Zuid Koreaan. een Westduitser en een man van Italiaans-Libanese nationaliteit.
De overige 16 ontvoerde buitenlanders worden nog gevangen gehouden. Onder hen zijn 10 Amerikanen en 2 Britten, terwijl de overige 4 tot verschillende nationaliteiten behoren:

Amerikanen:

- Terry Anderson (40).sinds 16 maart 1985.
- Thomas Sutherland (56).sinds 9 juni 1985
- Faik Wareh, sinds 29 juni 1986
- Frank Reed (55), sinds 9 september 1986.
- Joseph Cicippio (57), sinds 12 september 1986.
- Edward Tracy (57).sinds 21 oktober 1986
- Alann Steen (46), sinds 24 januari 1987
- Jesse Turner (47), sinds 24 januari 1987.
- Robert Polhill (56).sinds 24 januari 1987.
- lt-kol Richard Higgins, sinds 17 februari 1988.

Andere nationalzteiten.

- Alberto Molinari (68). Italiaan. sinds 11 september 1985.
- Brian Keenan (36), Ier. sinds 11 april 1986
- John MacCarthy (31), Brit. sinds 17 april 1986.
- Rudolf Cordes (54), Westduitser. sinds 17 januari 1987.
- Terry Waite (48).Brit. sinds 20 januari 1987
- Mithileshwar Singh (60). Indiër met Amerikaanse verblijfsvergunning. sinds 24 januari 1987.

In aansluiting op het overzicht van 4 december 1986 (pag. 769 e.v.-'86)volgt hier een samenvatting van de voornaamste ontwikkelingen sindsdien in de gijzelaarsaffaire.

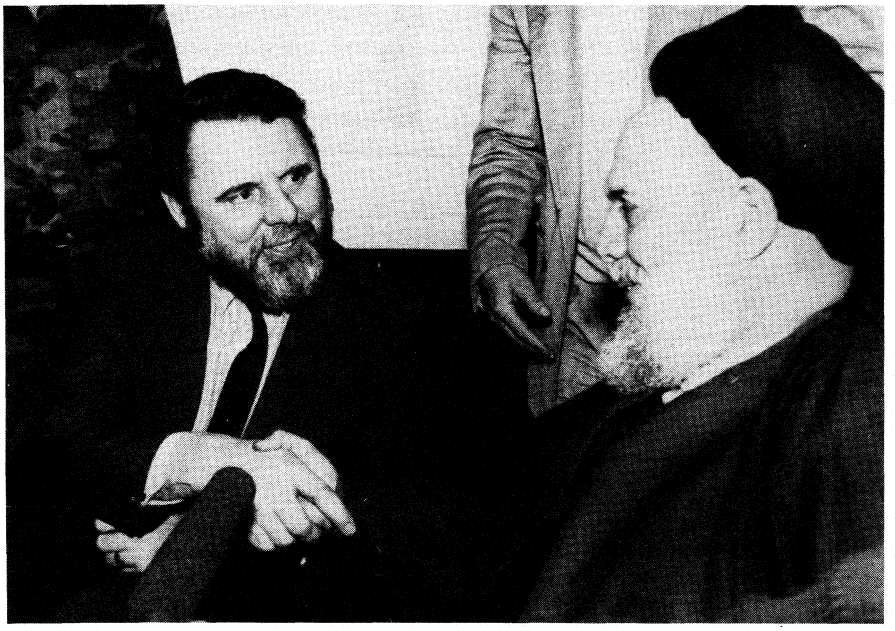
Vrijlating Fransman Cornéa

Nadat op 11 november 1986 twee Fransen, Marcel Coudari en Camille Sontag, door de ,,Organisation de la justice révolutionnaire" (OJR)in vrijheid waren gesteld (pag. 771/1 en 774/3-1986), werden nog 18 buitenlanders als gijzelaars aangemerkt (zie pag. 770/1-'86). Drie van hen waren echter volgens mededelingen van hun vermoedelijke ontvoerders terechtgesteld.
Van de overige 15 gijzelaars. van wie werd aangenomen dat zij nog in leven waren, werd één, de Fransman Aurel Cornéa (pag. 773/1-'86), op 24 december 1986 in vrijheid gesteld. eveneens door de OJR.
Bij zijn begroeting van Cornéa op het vliegveld Orly bedankte de Franse premier Jacques Chirac op 25 december 1986 achtereenvolgens de Algerijnse autoriteiten. de Palestijnse ,.verantwoordelijken", de Syrische autoriteiten en Libanon. Met de voor het eerst vermelde Palestijnen werd volgens diverse bronnen de PLO van Yasser Arafat bedoeld. Het trok de aandacht dat Chirac in zijn dankbetuiging Iran oversloeg, hoewel nog vlak vóór de vrijlating een Franse delegatie in Teheran verbleef voor nieuwe onderhandelingen over het Frans-Iraanse financiële geschil.

Cornta maakte deel uit van de vier man sterke ploeg van het Franse TV-station Antenne 2 die op 8 maart 1986 in Beiroet was ontvoerd (pag. 773/1-'86) Twee van zijn collega's, Georges Hansen en Philippe Rochot, waren reeds op 20 juni 1986 door de OJR vrijgelaten: de vierde, Jean-Louis Normandin, bleef gevangene van de OJR. De overige Franse gijzelaars werden vastgehouden door de Islamitische Jihad Chirac wees erop dat vijf Franse gijzelaars in de voorbije zes maanden waren vrijgelaten. d.w.z. sinds zijn ambtsaanvaarding als premier (zie ook pag. 773/3-'86)

Terry Waite en negen andere buitenlanders ontvoerd (januari 1987)

Op 12 januari 1987 arriveerde Terry Waite, de speciale afgezant van de Anglicaanse aartsbisschop Robert Runcie, opnieuw in West-Beiroet voor een poging de vrijlating van Westerse gijzelaars in Libanon te bewerkstelligen.
De volgende morgen (13 januari) werd de Franse journalist Roger Auque (31) voor zijn woning in West-Beiroet ontvoerd. Een collega die hem vergezelde wist te ontsnappcn. Beide journalisten keerden juist terug van een bezoek aan het Riviera-hotel waar Auque foto's van Terry Waite had genomen.
Van 14-19 januari voerde Waite besprekingen met een aantal islamitische politieke en religieuze leiders. onder wie sjeik Mohammed Hussein Fadlallah, de geestelijke leider van de Hezbollah. Hij werd. althans aanvankelijk, begeleid door zwaar bewapende militieleden van de Progressieve Socialistische Partij (PSP) van Walid Joumblatt. Op 20 januari 's avonds ,.verdween" Waite. Hij was het laatst in het gezelschap gezien van Adnan Mroue, een sjiitische academicus van de Amerikaanse Universiteit van Beiroet. Nog op 20 januari sprak Waite tegenover *The Times* van een ontwikkeling .,in de goede richting", waardoor hij nog wat langer moest blijven.

Terry Waite (l.) wordt begroet door sjeik Mohammed Hussein Tadlallah (r.). de geestelijke leider van de Hezbollah. in diens woning in een zuidelijke voorstad van Beiroet tijdens hun ontmoeting op 16 januari 1987.

Aanvankelijk melde de PSP-militie dat Waite geheime besprekingen voerde met de ontvoerders van Amerikaanse gijzelaars, d.w.z. leden van de Islamitische Jihad, maar op 27 januari groeide de vrees dat ook Waite was ontvoerd, mede nadat het Koeweitse persbureau Kuna die morgen had bericht dat Waite ,,onderhuisarrest" was geplaatst ,,omdruk uit te oefenen op de partijen die hem naar Libanon hebben gestuurd om te onderhandelen over vrijlating van gijzelaars".
Inmiddels waren behalve Auque sinds Waite's terugkeer in Libanon nog acht buitenlanders ontvoerd: twee Saoediërs (zie hieronder), twee Westduitsers. drie Amerikanen en een Indiër.

Ontvoering Cordes en Schmidt. Affaire-Hamadei

Op 17 januari 1987 werd de Westduitser Rudolf Cordes (53). vertegenwoordiger van Hoechst in Beiroet. kort na zijn aankomst in de Libanese hoofdstad ontvoerd. Op 20 januari volgde de ontvoering van een tweede Westduitser. de Siemens-technicus Alfred Schmidt (47).
Volgens berichten in de Westduitse pers (w.o. Der Spiegel 2-2-'87) zouden Cordes en Schmidt in drie brieven. die op 24 januari door een tussenpersoon in Bonn waren afgeleverd, hebben bevestigd dat hun ontvoerder.: hen wilden vrijlaten in ruil voor Mohammed Ali Hamadei
Deze Libanees was op 13 januari op het vliegveld van Frankfurt gearresteerd wegens het vervoer van springstof in zijn handbagage. In de VS was tegen Hamadei een arrestatiebevel uitgevaardigd wegens zijn vermeende deelneming aan de kaping van de Boeing 727 van de Amerikaanse luchtvaartmaatschappij TWA (14-30 juni 1985, zie pag. 133 e.v.-'87). Op 16 januari kondigde de Amerikaanse regering aan dat zij de uitlevering van Hamadei aan de VS verlangde. waarop een woordvoerder van de Westduitse justitie liet weten dat uitlevering alleen kon plaatsvinden als Washington garandeerde dat Hamadei niet zou worden terechtgesteld.

Op 26 januari arresteerde de Westduitse politie Ali Abbas Hamadei. een broer van Mohammed Ali Hamadei, op het vliegveld van Frankfurt, kort na zijn aankomst vanuit Beiroet. Ali Abbas Hamadei. die met een Westduitse vrouw was getrouwd. kreeg in 1984 het Westduitse staatsburgerschap

Volgens persberichten van eind januari was een derde broer, Abdel Hadi Hamadei. chef van de veiligheidsdienst van de Hezbollah.
In een intervieuw met DPA op 3 februari noemde de leider van de Islamitische Amal. Hussein Mussavi. de ontvoering van Cordes en Schmidt ,,noodzakelijk", hoewel beide ..onschuldige mensen" waren. om een uitlevering van de ,.strijder" Mohammed Ali Hamadei aan de Amerikanen te verhinderen. Hij bestreed echter dat de Hezbollah in de ontvoering van beide Westduitsers verwikkeld was of deze vasthield.

Ontvoering Amerikanen
Amerikaanse vlootoperaties
Waarschuwingen IJLP en OJR

Op 24 januari 1987 werden vier stafleden van het particuliere Beirut University College (BUC) op de universiteitscampus door mannen in politie-uniformen ontvoerd. Het betrof drie Amerikanen - Alann Steen, Jesse Turner en Robert Polhill - alsmede de Indiër (met een Amerikaanse verblijfsvergunning) Mithileshwar Singh.
De verantwoordelijkheid voor hun ontvoering werd opgeëist door zowel de .,IslamitischeJihad voor de bevrijding van Palestina" (IJLP) als de ,,Organisatie van verdrukten der aarde" die in de loop van 21 maanden een twaalftal Libanese joden had gegijzeld en de verailtwoordelijkheid voor de terechtstelling van zeven van hen had opgeëist..
In verband met de recente ontvoeringen verlengde de Amerikaanse regering op 27 januari de stationering van het vliegdekschip John F. Kennedy bij de Zesde Vloot in de Middellandse Zee. Zijn vervanger, het vliegdekschip Nimitz, was al in de Middellandse Zee aangekomen en voer verder in oostelijker richting dan oorspronkelijk het plan was. Op 28 januari verklaarde de Amerikaanse regering paspoorten van Amerikanen ongeldig voor bezoeken aan Libanon, waarmee in feite een verbod werd uitgevaardigd op reizen naar dit land.
Op 29 januari dreigde de IJLP de vier gijzelaars te doden als de Amerikanen een aanval op Beiroet zouden uitvoeren. De verklaring ging vergezeld van een foto van Robert Polhill.
Op 31 januari dreigde de IJLP de vier gijzelaars te doden tenzij Israël binnen een week 400 Palestijnse gevangenen vrijliet. Israël weigerde daarop in te gaan.
Op 4 februari werd de Amerikaanse vlooteenheid voor de Libanese kust versterkt met 1.900 mariniers. afkomstig van de Spaanse basis Rota, tot 3.800 mariniers. De vloot zelf bestond toen uit 22 oorlogsschepen en 10 hulpschepen. Maar een militaire interventie in Libanon werd door Amerikaanse zegslieden onwaarschijnlijk genoemd.
Op 5 februari 's avonds werd de omvang van het Amerikaanse eskader voor de Libanese kust beperkt. Zeven schepen en 1.900 mariniers vertrokken in westelijke richting. Volgens diplomatieke bronnen hield deze Amerikaanse maatregel verband met verzet van een aantal Westeuropese bondgenoten tegen een eventuele militaire operatie.
Op 6 februari waarschuwde de OJR de VS tegen elke militaire agressie die het leven van de gijzelaars in gevaar zou

Een op 29 januari 1987 verspreide polaroidfoto van de Ameiikaanse gijzelaar Robert Polhill

brengen en Frankrijk tegen wapenleveranties aan Irak, welke de positieve resultaten van zijn politiek in de gijzelaarsaffaire te niet zou doen. Bij het communiqué waren polaroid-foto's gevoegd van de Amerikaanse gijzelaar Joseph Ciccipio en zijn Franse lotgenoot Jean-Louis Normandin. Volgens eigen zeggen hield de OJR ook de Amerikaan Edward Tracy vast.

Op 8 februari herhaalde de IJLP zijn dreigement de vier gijzelaars te executeren tenzij Israël vóór middernacht 400 Palestijnse gevangen vrijliet. Reeds op 7 februari had Amal-leider Nabih Berri op een persconferentie in Damascus aangeboden een in oktober 1986 gevangengenomen Israëlische piloot vrij te laten in ruil voor de 400 Palestijnse gevangenen als de IJLP tegelijk de vier academici vrijliet.

Nog op 8 februari verklaarde de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Shimon Peres: ,,Israël kan niet en wil niet onderhandelen onder druk van een ultimatum." Maar ,,alsiemand een suggestie heeft, dient hij zich op ordentelijke wijze tot Israël te wenden dat hem op ordentelijke wijze zal antwoorden", aldus Peres, die daarmee volgens waarnemers de deur op een kier zette voor geheime onderhandelingen.

Eveneens op 8 februari claimde de OJR in een verklaring dat Terry Waite een miniatuurzender in zijn lichaam had verborgen om zo de locatie van de ontvoerders van de gijzelaars te traceren. Bij de verklaring was een foto van de Amerikaanse gijzelaar Tracy gevoegd.

Op 9 februari kort voor middernacht maakte de IJLP bekend dat zij de ,,executie" van de vier academici ,,tot nader order uitgesteld" had, mede in verband met enkele ,,positievepunten" in de verklaring van Peres.

Op 10 februari zond de IJLP een lijst naar het Internationale Rode Kruis met de namen van 310 Libanese sjiieten en van 90 Palestijnen, o.w. drie Fatahleden die waren veroordeeld wegens een aanslag bij de klaagmuur in Oost-Jeruzalem in oktober 1986.

Op 13 februari meldde de IJLP dat het zijn voorstel inzake een gevangenruil had opgeschort wegens ,,dekoppigheid van de Amerikaanse regering". De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Schulz had Israël in de nacht van 11 op 12 februari gezegd niet met terroristen over uitwisseling van gevangenen te onderhandelen.

Op 15 februari verklaarde PSP-leider Walid Joumblatt voor het eerst openlijk ervan overtuigd te zijn dat de Britse bemiddelaar Terry Waite door de Hezbollah werd vastgehouden. Hij hoopte dat de Hezbollah op zijn oproep tot vrijlating van Waite zou reageren.

Syrische troepen in West-Beiroet. Nieuw ultimatum OJR

Op 22 februari trokken Syrische troepen het islamitische West-Beiroet binnen na een week van felle gevechten tussen de sjiitische Amal-militie (van Nabih Berri) en de PSP-militie met haar linkse bondgenoten. Maar de Syrische commandant, brigade-generaal Ghazi Kanaan, zei op 26 februari dat zijn militairen geen militaire operatie zouden uitvoeren om buitenlandse gijzelaars te bevrijden. (Zie pag. 145/1-'87).

Op 3 maart werd door de Libanese krant Al Safir onthuld dat de aartsbisschop van Canterbury, Robert Runcie. in een brief aan sjeik Mohammed Hussein Fadlallah, de geestelijke leider van de Hezbollah, ,,enkeledagen tevoren" had gevraagd om verdere hulp bij het bewerkstelligen van de vrijlating van Terry Waite, zijn vermiste afgezant.

Op 12 maart dreigde de OJR in een te West-Beiroet bezorgde verklaring de gegijzelde Fransman Normandin binnen 48 uur terecht te stellen als de Franse premier Chirac niet voór die tijd een aantal ,,ophelderingen" verschafte over recente verklaringen van de Franse president Mitterrand over de gijzelaars in Libanon en de Franse wapenhulp aan Irak. Die eis werd op 13 maart door de persoonlijke woordvoerder van Chirac verworpen.

Op 15 maart deed sjeik Fadlallah een beroep op de OJR Normandin niet terecht te stellen. Hij stelde dat het ,,verboden" was een onschuldige te doden, ,,omdatmen het niet eens is met de president van zijn land".

Op 17 maart meldde de OJR dat de executie van Normandin met een week was uitgesteld als gevolg van het verzoek van hoge sjiïtische geestelijken en ,,geheime beloftes van de Franse regering aan de betrokken partijen".

Op 24 maart bevestigde OJR het doodvonnis van Normandin zonder daaraan een termijn te verbinden.

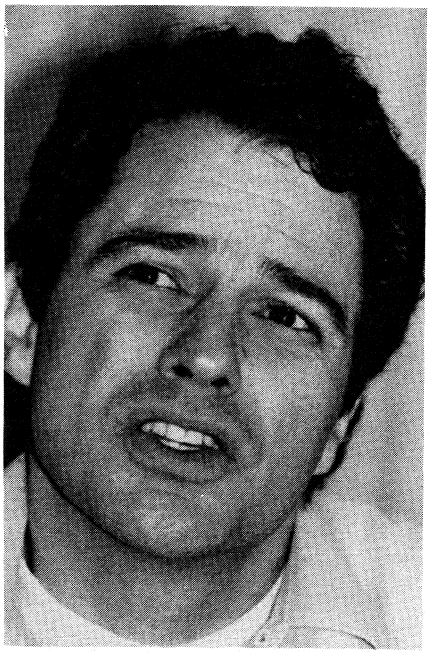
Vrijlating twee Saoediërs

Op 18 maart 1987 werd de Saoedische diplomaat Bakr Lamanhouri, die op 12 januari 1987 in West-Beiroet was ontvoerd, vrijgelaten. Hij werd aan de pers voorgesteld in een woning van Nabih Berri, de leider van de sjiïtische Amal-militie. Behalve Berri, die weigerde zich over de identiteit van de ontvoerders uit te laten, waren op de persconferentie ook aanwezig brigade-generaal Ghazi Kanaan, de chef van de Syrische militaire inlichtingendienst in Libanon, en Rafiq Hariri. de in Libanon geboren Saoedische zakenman.

Op 20 maart 1987 volgde de vrijlating van nog een Saoediër, Khaled Deeb, die op 26 januari 1987 in Beiroet was ontvoerd. Deeb verklaarde tijdens een persconferentie in Syrische militaire hoofdkwartier niet te weten door wie hij was vastgehouden. De verantwoordelijkheid voor zijn vrijlating werd gedeeld door Syrische militairen en de Amal, vertegenwoordigd door Akel Hamiye.

Ontvoering Charles Glass. Na twee maanden vrij

Op 17 juni 1987 werden de Amerikaanse journalist Charles Glass en de Libanees Ali Osseiran (zoon van de minister

De Amerikaanse journalist Charles Glass tijdens een persconferentie op het Londense vliegveld Gatwick op 19 augustus 1987.

van defensie Adel Osseiran) samen met de chauffeur van hun auto ontvoerd in Ouzai, vlak ten zuiden van Beiroet. Glass, een vroegere correspondent van de Amerikaanse TV-maatschappij ABC in Beiroet, was de eerste buitenlander dit in dit deel van Libanon werd ontvoerd sinds Syrische troepen op 22 februari 1987 het islamitische West-Beiroet waren binnengetrokken

De Syrische autoriteiten verlangden onmiddellijk de vrijlating van de drie gijzelaars. Er was zelfs sprake van een ultimatum. maar dat werd op 23 juni door generaal Ghazi Kanaan ontkend. Syrië oefende druk uit op sjeik Mohammed Hussein Fadlallah, de geestelijke leider van de Hezbollah. Deze organisatie was o.a. door minister Adel Osseiran voor de ontvoering verantwoordelijk gesteld.

Op 24 juni werden Ali Osseiran en zijn chauffeur bij Sidon vrijgelaten, maar Glass bleef in gijzeling.

Op 25 juni veroordeelde radio-Damascus de ontvoerders als ,,terroristen" met wie zou worden ,,afgerekend". Op 28 juni meldde Al Ahd, het orgaan van de Hezbollah, dat deze pro-Iraanse beweging niet voor de ontvoering van Glass verantwoordelijk was. Op 1 juli werd de verantwoordelijkheid hiervoor opgeëist door een tot dan toe onbekende groep. de ,,Organisatie voor de verdediging van het vrije volk", die in een communiqué liet weten dat Glass een ,,spion" was. Op een videoband, die op 7 juli bij een persbureau in West-Beiroet werd bezorgd, las Glass een verklaring voor waarin hij meedeelde voor de CIA te werken, wat onmiddellijk categorisch door de Amerikaanse regering werd ontkend.

Op 18 augustus kwam Glass in de vroege ochtend het Summerland hotel in West-Beiroet binnen, waar hij vertelde dat hij aan zijn slapende bewakers was ontsnapt. Hij werd vervolgens door Syrische militairen naar Damascus overgebracht, waar hij door minister van buitenlandse zaken Farouk el-Chareh aan de Amerikaanse zaakgelastigde werd overgedragen.

Het officiële Syrische persbureau Sana meldde: ,,Deontvoerders vergemakkelijkten Glass' ontsnapping zodat ze niet zouden worden achtervolgd en belegerd door Syrische troepen. Ze wilden het doen voorkomen alsof ze niet bogen voor Syrische druk." President Reagan bedankte president Assad in een persoonlijke boodschap voor de Syrische hulp bij de begeleiding van Glass (zie ook pag. 368/3).

Op 19 augustus suggereerde de Iraanse parlements-voorzitter Rafsarijani in een interview met een Amerikaans TV-station dat Iran zou kunnen helpen bij de vrijlating van Amerikaanse en andere buitenlandse gijzelaars in Libanon als de Verenigde Staten druk op Israël en Koeweit zouden uitoefenen om hun sjïitische gevangenen los te laten. Deze suggestie werd door een Amerikanse regeringswoordvoerder van de hand gewezen, maar de Israëlische premier Shamir liet weten dat ziin regering een dergelijk voorstel op zijn merites zou bestuderen.

Op 28 november 1987 arriveerden Roger Auque (l.) en Jean-Louis Normandin op het Parijse vliegveld Orly, nadat zij de vorige dag door hun ontvoerders in Beiroet waren vrijgelaten. Uiterst rechts de Franse premier Jacques Chirac.

Italiaanse functionaris

Op 31 augustus werd een functionaris van de Italiaanse ambassade in Libanon, Joseph Khoury, die zowel de Italiaanse als de Libanese nationaliteit bezat, ontvoerd. Hij werd echter vijf dagen later ongedeerd vrijgelaten.

Vrijlating Schmidt. Verdere ontwikkelingen in *affaire-Hamadei*

De Westduitse technicus Alfred Schmidt werd op 7 september 's morgens vroeg in de buurt van het Summerland-hotel door zijn ontvoerders aan de Syrische geheime dienst overgedragen. Hij werd overgebracht naar Damascus. waar hij door de Westduitse ambassadeur werd afgehaald.

De Westduitse minister van buitenlandse zaken Genscher bedankte op 8 september in een verklaring de Syrische president Assad. de Iraanse parlementsvoorzitter Rafsanjani en de ministers van buitenlandse zaken van beide landen voor hun bemoeienissen inzake de vrijlating van Schmidt. Genscher verzocht de twee regeringen ook voor de vrijlating van de tweede Westduitse gijzelaar, Rudolf Cordes, pogingen in het werk te stellen.

Berichten dat voor de vrijlating van Schmidt een hoog losgeld was betaald – er was zelfs sprake van $5 mln – werden zowel door de Westduitse regering als door Siemens tegengesproken. Ook ontkende de Westduitse regering beloften aan de ontvoerders – de Strijders voor de vrijheid (die als een onderdeel van de Hezbollah werden beschouwd) – te hebben gedaan zoals een toezegging om de gebroeders Hamadei vrij te laten.

Wel had de Bondsregering op 22 juni 1987 besloten Mohammed Ali Hamadei niet uit te leveren aan de Verenigde Staten, ondanks Amerikaanse verzoeken.

De Amerikaanse minister van justitie, Edwin Meese, werd op 23 juni in Bonn van dit besluit in kennis gesteld. waarbij hem werd toegezegd dat Mohammed Ali Haniadei in de Bondsrepubliek zou morden berecht niet alleen wegens het bezit van explosieven maar ook wegens het kapen van een Amerikaans vliegtuig en de moord op een Amerikaanse staatsburger. Op 6 juli werd Mohammed Ali Hamadei voor moord en vliegtuigkaping in staat van beschuldiging gesteld.

Op 9 juli werd zijn oudere broer. Abbas Ali Hamadei, formeel beschuldigd wegens betrokkenheid bij de ontvoering van de twee \Vestduitse gijzelaars in Libanon en wegens het bezit van explosieven.
Inmiddels hadden de ontvoerders van Schmidt en Cordes op 8 juli voor het eerst publiekelijk van zich laten horen. In een te West-Beiroet afgeleverde verklaring van de ..Strijders voos de vrijheid" gaven de ontvoerders te kennen geheime onderhandelingen met de U'estduitse regering te willen hervatten na het besluit van Bonn Hamadei in de Bondsrepubliek te berechten. Voorts werd de uitwisseling van videotapes aangeboden
Op 24 juli kaapte een Libanees, Husscin Ali Mohammed Hariri. een DC-10 van Air Afrique tijdens een vlucht van Brazzaville (Kongo)via Rome naar Parijs in het luchtruim boven Milaan. Hij dwong de piloot tot een landing op het vliegveld van Genève. Hariri schoot daar een Franse passagier dood en verwondde vervolgens een steward. toen de bemanning van het vliegtuig hem overmeesterde Tevoren had de kaper, aldus Le Monde (28-7-'87).zeven eisen geformuleerd. waaronder de vrijlating van Mohammed Ali Hamadei en zijn broer alsmede de vrijlating van Georges Ibrahim Abdallah (zie pag. 625/2 e.v.-'86).
Op 24 augustus kwam de U'estduitse regering in het bezit van een kennelijk op 23 juli opgenomen videoband waarop Schmidt verzocht de vrijlating van Mohammed Ali Hamadei ernstig te bestuderen.
Op 4 september kondigden de ..Strijders voor de vrijheid" aan binnen tien dagen een Westduitse gijzelaar te zullen vrijlaten als de Bondsregering tijdens deze periode ..haar deel van de afspraak uitvoert en wat ons eerder was beloofd" In deze verklaring, die vergezeld ging van een polaroid-foto van Schmidt. werd gewaarschuwd dat ..iedere vergissing" van de Bondsregering tot een ,.catastrofe" zou leiden.

Vrijlating Zuidkoreaan

Op 26 oktober 1987 werd de Zuidkoreaanse diplomaat Chae Sung Do. die op 31 januari 1986 in West-Beiroet was ontvoerd, vrijgelaten. Volgens Amalleider Nabih Berri was een losgeld van ,,niet minder dan één miljoen dollar" betaald. De ontvoering was indertijd opgeëist door de Arabische Revolutionaire Cellen.

De Zuidkoreaanse onderminister van buitenlandse zaken, Park Soo Gil. verklaarde echter op 6 november dat de Zuidkoreaanse regering geen enkel losgeld had betaald

Vrijlating Normandin en *Auque*

Op 27 november 1987 werden twee Franse gijzelaars, Jean-Louis Normandin en Roger Auque, door de OJR bij het Summerland-hotel in West-Beiroet in vrijheid gesteld. Terwijl de OJR in een verklaring vooraf had gesteld dat ,.Frankrijk zijn toezeggingen in een zeer nabije toekomst zal vervullen", liet deze organisatie in een tweede communiqué weten: ,,Voortaan zal er geen sprake meer zijn van halve maatregelen met de Franse regering: of een uiterst positieve dialoog, of een volstrekt negativisme."
Hoewel de Franse premier Chirac categorisch berichten van de hand wees dat Frankrijk een aanzienlijk losgeld had

De laatste drie Franse gijzelaars in Libanon – v.l.n.r. Marcel Carton, Jean-Paul Kauffmann en Marcel Fontaine – arriveerden op 5 mei 1988 op het militaire vliegveld Villacoublay in Frankrijk.

betaald, bleek er in ieder geval sprake te zijn van een Franse concessie aan het Iraanse bewind: Op 30 november werd Wahid Gordji. de tolk op de Iraanse ambassade in Parijs die verdacht werd van betrokkenheid bij een reeks aanslagen, op het vliegveld van Karachi (Pakistan) uitgewisseld tegen Paul Torri, de Franse consul in Teheran. Daarmee kwam een einde aan de z.g. ,.ambassade-oorlog" tussen Frankrijk en Iran die op 30 juni 1987 was begonnen (zie een volgend bericht).
The *Observer* (6-12-'87)meldde dat de Franse regering had ingestemd met een losgeld van $5 mln voor de vrijlating van de twee gijzelaars. Eerder had The *Independent* (1-12-87) melding gemaakt van Franse instemming met de levering van onderdelen voor patrouilleboten en radarsystemen via particuliere wapenhandelaren.

Ontvoering Amerikaanse kolonel

Op 17 februari 1988 werd de Amerikaanse luitenant-kolonel William Higgings, commandant van de UNTSO (VN-bestandswaarnemers) in Libanon. in de buurt van Tyrus ontvoerd. De verantwoordelijkheid hiervoor werd opgeëist door een tot dan toe onbekende organisatie, de ,,Islamitische Revolutionaire Brigades". Volgens een telefoontje uit West-Beiroet was Higgins bij de andere gijzelaars.

Drie laatste Franse gijzelaars vrij

Op 4 mei 1988 's avonds werden de drie laatste Franse gijzelaars in Libanon – Marcel Carton, Marcel Fontaine en Jean-Paul Kauffman – door hun ontvoerders bij het Summerland-hotel aan de zuidkant van Beiroet afgeleverd. Vervolgens werden zij op het Syrische militaire hoofdkwartier overgedragen aan de Franse afgezant Jean-Charles Marchiani.

Op 5 mei 's morgens landden de drie op het militaire vliegveld Villacoublay bij Parijs, waar zij werden begroet door premier Jacques Chirac. Deze bedankte de Iraanse regering, de Syrische president Assad, de Libanese militaire autoriteiten en een ,.vriend van Frankrijk en Iran". waarmee mogelijk Algerije werd bedoeld. Voorts zei Chirac: ,.Een ieder weet dat de vrijlating van onze gijzelaars verband houdt met onze betrekkingen met Iran. Nu aan de gijzeling in Libanon een einde is gekomen, valt herstel van normale betrekkingen tussen Frankrijk en Iran te overwegen."
In het eerste contact met journalisten onthulde Kauffmann hoe zijn medegijzelaar Michel Seurat na hun ontvoering op 22 mei 1985 aan zijn einde was gekomen. Zijn dood (zie pag. 770/1-'86) was niet het gevolg van een executie, maar van kanker waaraan hij bleek te lijden toen hij eenmaal in gevangenschap was. Op 28 december 1985 was Seurat weggehaald en na een paar dagen was niets meer van hem gehoord.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

EERSTE TOP MAGHREB-STATEN

Op 10 juni i988 kwamen de leiders van de vijf Maghreb-staten - Algerije. Marokko, Tunesië, Libië en Mauretanië - voor het eerst sinds de onafhankelijkheid van hun staten bijeen. De Algerijnse president Bendjedid Chadli ontving in zijn villa te Algiers de Marokkaanse koning Hassan II, *de Tunesische president Zine El Abidine Ben Ali, de Libische leider kolonel* Moammar *Kadhafi en de Mauretaanse president* Maaouya *Ould* Sid'Ahmed *Taya. Tijdens die ontmoeting kwamen de vijf leiders overeen een commissie te vormen die ,,de middelen om de Arabische Grote Maghreb te concretiseren" moest uitwerken. Deze commissie moest volgens plan op 13 juli in Algiers voor het eerst bijeenkomen.*

Sinds eind 1985 was er in de situatie binnen de Maghreb veel veranderd. Toen waren Algerije, Tunesië en Mauretanië verbonden door een verdrag van broederschap en eendracht, terwijl Marokko en Libië een unieverdrag hadden ondertekend. De diplomatieke betrekkingen tussen Tunesië en Libië waren *verbroken evenals die tussen Marokko en Algerije. Er volgde een toenadering tussen Algerije en Libië en later ook een toenadering tussen Libië* en *Tunesië. Tenslotte* vond *een verzoening tussen Marokko en Algerije* plaats.
Deze ontwikkelingen, waarbij ook het conflict over de Westelijke Sahara een rol speelde (zie een volgende aflevering), worden in onderstaand overzicht in chronologische volgorde samengevat.

Breuk Tunesië - Libië. Algerije steunt Tunesië (sept. 1985)

Naar aanleiding van de uitwijzing door Libië van ca. 30.000 Tunesische gastarbeiders (pag. 580/3-'86) *in augustus 1985 trad een ernstige verslechtering in de relatie tussen Tunesië en Libië op.*

Op 20 augustus meldde het officiële Tunesische persbureau TAP dat 253 Libiërs. onder wie een aantal diplomaten, waren uitgewezen wegens beweerde spionage Tegelijk werd bericht dat Libische troepen langs de grens met Tunesië werden samengetrokken.
De Algerijnse president Bendjedid Chadli betuigde steun aan de Tunesische regering tijdens een bezoek aan Tunis op 2 september 1985. Nadat Tunesie op 4 september alle economische contacten met Libië had opgeschort en de overgebleven ca. 60.000 Tunesische gastarbeiders in Libië had opgeroepen naar huis terug te keren, bood Algerije aan de produkten die Tunesië naar Libië placht te exporteren (in het bijzonder olijfolie) te kopen. Op 6 september bracht een Algerijnse militaire delegatie een bezoek aan Tunesie.

Vervolgens uitte Tunesie de beschuldigingen dat vier Libische Mirages op 23 september het Tunesische luchtruim hadden geschonden. Daarna werden vier Libische diplomatrn uitgewezen die ervan beschuldigd werden meer dan 100 bombrieven aan Tunesische journalisten te hebben gestuurd, waarvan twee waren geexplodeerd

Op 26 september 1983 vei-brak Tunesië zijn diplomatieke betrekkingen met Libië. *De twee* overgebleven Libische *diplomaten moesten Tunesië binnen 48 uur verlaten. Op* 30 *september werd bericht dat de grens tussen Libië en Tunesië sinds het weekend* (28/29 *sept.) was gesloten.*
Eveneens op 30 september keerde de Tunesische premier Mohammed Mzali in Tunis terug van een driedaags bezoek aan Algerije. waar hij president Chadli had ontmoet.

Op 10 *oktober bracht president Chadli opnieuw een bezoek aan Tunis om de solidariteit van Algerije met Tunesië te betuigen* i.v.m. *de Israëlische luchtaanval op het PLO-hoofdkartier bij Tunis op 1 oktober* (pag.237/3-'86). *Chadli overlegde met de Tunesische president* Habib *Bourguiba en met PLO-leider Yasser* Arafat.

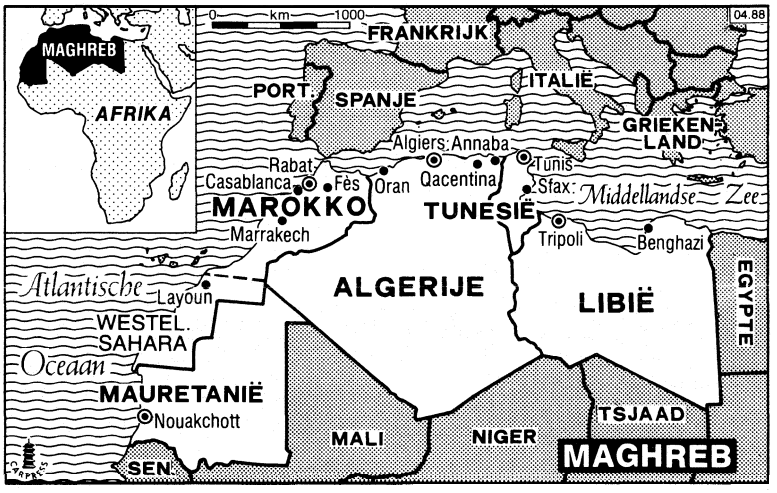
Ontmoeting Kadhafi-Chadli (januari 1986)

Op 28 januari 1986 had de Libische leider. kolonel Moammar *Kadhafi, in de Algerijnse grensstad In-Amenas een ontmoeting met de Algerijnse president Chadli.* Zij *spraken* o.m. *over de bilaterale betrekkingen die sinds de totstandkoming van het* Marokkaanse-*Libische unieverdrag, dat op* 13 *augustus 1984 door Radhafi en de Marokkaanse koning Hassan* II *in* Oujda *was ondertekend (pag.* 545/1-'84) *en op* 1 *september* 1984 *was geratificeerd (pag.* 713/3-'85), *gespannen* waren *geweest. ,,Beide partijen erkenden de noodzaak* van *de ontwikkeling (verbetering) van de Algerijnse-Libische relatie en van de opbouw van de eenheid in de Arabische Maghreb, opdat deze als kader kan worden benut voor de oplossing van de problemen van de regio, en opdat die zijn rol kan versterken in dienst van de Arabische eenheid en de bevrijding. In dit verband zijn beide partijen van mening dat de oplossing van het Sahara-probleem binnen het kader van de Arabische Maghreb moet worden gevonden" (AP).*
Volgens het Algerijnse persbureau APS bevestigden de twee leiders ,,het recht van het Sahara-volk op zelfbeschikking en op onafhankelijkheid" en waren zij het eens over de noodzaak van ,,een vreedzame oplossing van het conflict" in overeenstemming met de

Op 10 juni 1988 kwamen de leiders van de vijf Maghreb-staten in de villa van de Algerijnse president te Algiers bijeen. V.l.n.r. president Zine El Abidine Ben Ali (Tunesië), koning Hassan II (Marokko), president Bendjedid Chadli (Algerije). president Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya (Mauretanie) en kolonel Moammar Kadhafi (Libië).

Weekblad 57ste jaargang No. 2951, pag. 43303-43318

resoluties van de OAE (Organisatie van Afikaanse Eenheid). Voorts werd meegedeeld dan president Chadli kolonel Kadhafi had verzekerd van .,Algerije's absolute solidariteit" met het oog op de Amerikaanse .,dreigementen en herhaalde provocaties in de Libische territoriale wateren" (zie pag. 241 e.v.-'86).
Volgens Marokkaanse functionarissen zou de Libische minister van buitenlandse zaken, Ali Abdessalem al-Triki, de Marokkaanse koning Hassan tevoren (26 jan.) van de Libisch-Algerijnse top in kennis hebben gesteld.

Intensivering Algerijns-Libische contacten. Mzali in Algiers

Na de topconferentie van Chadli en Kadhafi werden de contacten tussen Algerije en Libië geïntensiveerd.

Van 10-13 februari 1986 bracht Libiës tweede man, majoor Abdessalam Jalloud, een bezoek aan Algiers. Bij zijn vertrek deelde hij mee dat een Algerijns-Libische ,.werkgroep" was gevormd om de ontwikkeling van de bilaterale betrekkingen te bestuderen. Op 6 maart arriveerde een Libische militaire delegatie in Algiers. Op 13 maart ging Abderrazak Bouhara. lid van het permanente secretariaat van het centrale comité van het FLN (Algerije's eenheidspartij) naar Tripoli.
Van 21-23 maart bracht de Algerijnse premier Abdelhamid Brahimi een officieel bezoek aan Libië. Hij werd door Kadhafi ontvangen. Bij de besprekingen tussen beide regeringsdelegaties werd overeengekomen de onderlinge economische betrekkingen te ontwikkelen en vooral het bilaterale handelsverkeer uit te breiden: het volume daarvan moest in de loop van 1986 worden vertienvoudigd.
Aan de vooravond van de Amerikaanse luchtaanval op Tripoli (15 april) verbleef de leider van het permanente secretariaat van het FLN-CC, Mohammed Cherif Messaadia, daar voor een bezoek. Op 3 mei arriveerde een Libische handelsdelegatie in Algiers voor een officieel bezoek van meerdere dagen.

Voorts ontving de Algerijnse president Chadli op 22 maart 1986 de Marokkaanse premier Mohammed Mzali, die op 22 en 23 maart een officieel bezoek aan Algiers bracht.

Plannen voor Maghreb-Unie

Op 8 april 1986 stelde de Algerijnse president Chadli in een rede tot oudstrijders voor een begin te maken met de vorming van een ,,Grote Arabische Maghreb", voorlopig zonder Marokko en het Polisario. en dit plan in de vorm van een referendum voor te leggen aan de ,,volkenin Tunesië, Libië, Mauretanië en natuurlijk Algerije".
Maar de situatie in de regio werd toen beheerst door de Amerikaans-Libische confrontatie die op 15 april 1986 uitmondde in de Amerikaanse luchtaanvallen op Tripoli en Bengasi (pag. 616/3 e.v.-'86).

Op 27 juni 1986 riep koning Hassan II van Marokko in een toespraak op tot de oprichting van een gezamenlijke consultatieve vergadering gevormd door vertegenwoordigers van Marokko, Algerije en Tunesië, met als taak het uitwerken van voorstellen voor een ,,Maghreb Unie" van de drie landen.

Marokko zegt unie-verdrag met Libië *op*

Op 29 augustus 1986 maakte koning Hassan II van Marokko bekend dat Marokko het unie-verdrag met Libië had opgezegd. De aanleiding daartoe werd gevormd door het Libisch-Syrische communiqué, dat op 27 augustus aan het slot van een bezoek van de Syrische president Assad aan Libië was gepubliceerd. Daarin was de houding van Marokko t.o.v. Israël als ,,verraad" gekwalificeerd, waarmee gedoeld werd op de ontvangst door koning Hasan van de Israëlische premier Shimon Peres (op 22 en 23 juli, zie pag. 497 e.v.-'86).
Op 31 augustus stelde Libië dat de opzegging van het unie-verdrag door Marokko ,,illegaal" was. Het Libische ministerie van buitenlandse zaken wees erop dat de volken van Marokko en Libië, die het verdrag per referendum hadden bekrachtigd, het laatste woord in deze zaak hadden.

Sfar in Algiers. Chadli in Libië en Tunesië (najaar 1986)

Op 4 en 5 oktober 1986 bracht de Tunesische premier Rachid Sfar een officieel bezoek aan Algerije, waar hij besprekingen voerde met president Chadli, premier Brahimi en FLN-functionaris Messaadia. Beide partijen besloten verdere pogingen in het werk te stellen om de economische integratie van de twee landen te bevorderen. Ook waren volgens hen verdere inspanningen nodig ,,om solidariteit en integratie onder de lidstaten van de Maghreb te bereiken alsmede een nauwere samenwerking tussen hen". Zij beschouwden het verdrag van broederschap en eendracht tussen Algerije. Tunesië en Mauretanië (van 19 maart 1983 - pag 526/1-'83 en 13 december 1983 - pag. 545-3'84) als beslissende stap bij de verwezenlijking van de politieke wil en het vaste besluit om broederlijk en eerlijk samen te werken. Die samenwerking moest alle landen van de regio omvatten, zo werd verklaard.
Het bijleggen van het conflict tussen Tunesië en Libië werd door Algerije als een condito sine qua non voor de vorming van een Grote Maghreb beschouwd, aldus Le Monde (-10-'86). Men hoopte in Algiers Libië na de verbreking van het unie-verdrag door Marokko bij het Algerijns-Tunesische-Mauretaanse bondgenootschap te betrekken en Marokko zo volledig te isoleren. Kort voor de aankomst van de Tunesische premier Sfar had een delegatie van het Libische Algemene Volkscongres een vijfdaags bezoek aan Algerije gebracht, nadat eerder al de Libische stafchef in Algiers was geweest. Op 25 oktober volgde een bezoek van majoor Jalloud.
Op 3 en 4 december 1986 bracht de Algerijnse president Chadli een vriendschaps- en werkbezoek aan Libië, waar hij in Sirte een ontmoeting met kolonel Kadhafi had. Het was Chadli's eerste bezoek aan Libië sinds zijn ambtsaanvaarding in februari 1979. De Algerijnse leider poogde thans niet alleen een verzoening tussen Libië en Tunesië tot stand te brengen maar hij bemiddelde ook om de verschillende Palestijnse facties met elkaar te verzoenen.
Bij zijn terugkeer uit Tripoli maakte Chadli een tussenlanding van drie uur in Tunis, waar hij op 4 december president Bourguiba en premier Sfar ontmoette. Ter sprake kwamen de bilaterale samenwerking en de gesprekken die Chadli met de Libische leiding had gevoerd. Volgens Algerijnse zegslieden

had Chadli's reis ten doel de bestaande geschillen onder de Maghreb-staten uit de weg te ruimen.
Op 16 december 1986 hield president Chadli voor de Algerijnse Nationale Vergadering een rede waarin hij opriep tot eenheid en harmonie in de Arabische Maghreb. Hij wees erop dat Algerije de betrekkingen met Tunesië en Mauretanië alsmede met het broederland Libië had versterkt. Maar andere staten - waarmee vooral Marokko werd bedoeld - hadden de eenheid genegeerd en bleven aan hun achterhaalde expansiepolitiek vasthouden. ondanks de bemiddelingspogingen van de secretaris-generaal van de VN en de voorzitter van de OAE. En wat het kwalijkste was: ,,Zijaarzelen niet zich met de kwalijkste vijand van de Arabische naties in te laten ''

Verdere *ontwikkelingen in* de Maghreb (begin 1987)

In de eerste vier maanden van 1987 vonden in de Maghreb o.m. de volgende ontwikkelingen plaats:

20 januari - Algerije en Libië sloten in Tripoli een reeks samenwerkingsakkoorden op het gebied van de media
8 februari - De Algerijnse premier Abdelhamid Brahimi had in Tunis een ontmoeting met zijn Tunesische ambtgenoot Rachid Sfar waarbij vooral de economische samenwerking tussen beide staten ter sprake kwam.
11-12 maart - Koning Fahd van Saoedi-Arabie bracht een officieel bezoek aan Algerije. In zijn gesprekken met president Chadli stond het bereiken van ,.een effectieve Arabische solidariteit" centraal Beide staatshoofden wilden een passende sfeer scheppen voor het bijeenroepen van de 13de Arabische topconferentie, waarop een nieuwe strategie van de Arabische solidariteit moest worden ontwikkeld. Die moest berusten op het streven ..de onenigheid in de Arabische betrekkingen uit de weg te ruimen en de oplossing van de geschillen die tussen Arabische staten bestonden, via de politiek van goede nabuurschap, dialoog en onderhandelingen aan de pakken".
medio maart - De directeur van de Libische veiligheidsdienst. Hamidi Khouildi. bracht een bezoek aan Tunis. Hij stemde in niet afspraken over schade vergoeding aan de door Libië uitgewezen Tunesische gastarbeider en over uitgestelde betalingen voor Tunesische handelsgoederen.

7 april - In Tripoli ondertekenden de transportministers van Libië en Algerije een protocol inzake een nauw-ere samenwerking op verkeersgebied.
7 en *8* april - De Tunesische premier Rachid Sfar bracht een officieel bezoek aan Marokko. Hij voerde overleg met zijn Marokkaanse ambtgenoot Azzedine Laraki over de economische samenwerking tussen beide landen. Voor zijn vertrek tekende Sfar een akkoord waarin een uitgebreid programma voor samenwerking op het terrein van de economie, handel. cultuur en het onderwijs was opgenomen. Zo werd de instelling van een Marokkaans-Tunesische kamer van koophandel gepland om de weg voor de opbouw van een Grote Maghreb te banen.
26 en 27 april - De Algerijnse president Chadli verbleef voor een officieel bezoek in Mauretanie. Hij voerde in Nouadhibou besprekingen met president Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya, die in januari 1986 Libië had bezocht (pag.800/3-'87). Chadli verzekerde Taya van de steun van Algerije voor alle zaken die de veiligheid. stabiliteit en eenheid van Mauretanie raakten.

Ontmoeting Chadli - *Hassan II*

Op 4 mei 1987 vond aan de Algerijns-Marokkaanse grens - in het Algerijnse grensdorp Akid Loufti tegenover de Marokkaanse stad Oujda - een ontmoeting plaats tussen de Algerijnse president Chadli en de Marokkaanse koning Hassan II in aanwezigheid en onder auspiciën van de Saoedische koning F'ahd. Het was de eerste Algerijns-Marokkaanse top sinds 26 februari 1983 (zie pag. 524/2-'83). De ontmoeting was uoorbereid tijdens het officiële bezoek van koning Fahd aan Algiers op 11/12 maart 1987 (zie hierboven).
De echte topconferentie duurde ,,een goed uur" en werd gehouden in de tent van koning Fahd die precies op de grens stond. Na afloop werd in een gemeenschappelijk communiqué bekendgemaakt dat was overeengekomen ,.de ontmoetingen tussen de twee broederlanden voort te zetten om de bestaande problemen op te lossen". Maar er werden geen bijzonderheden bekendgemaakt en er waren geen aanwijzingen dat een doorbraak was bereikt.

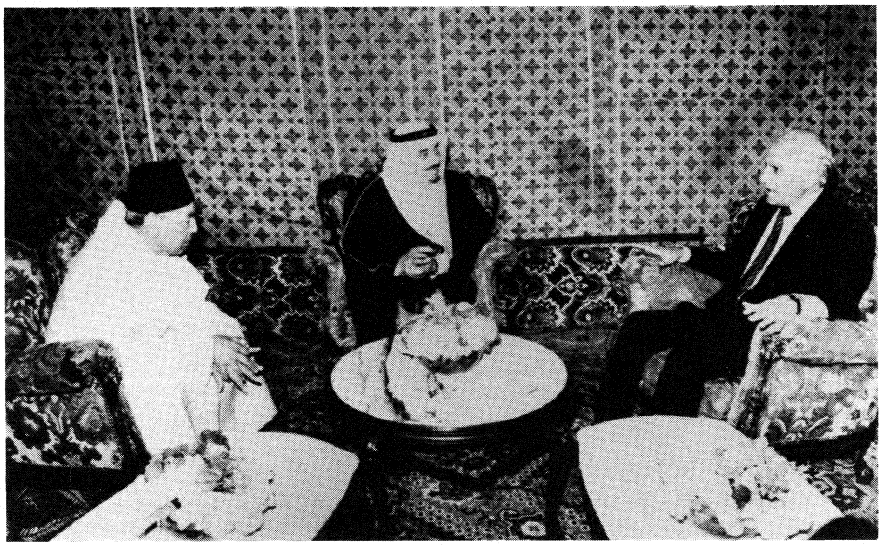
Wel berichtte het officiele Algerijnse persbureau APS in algemene termen dat was gesproken over het conflict tussen Marokko en de door het Polisario uitgeroepen Arabisch-Saharaanse Democratische Republiek (RASD). Daarmee onderstreepte APS het Algerijnse standpunt dat het conflict van de Westelijke Sahara geen Marokkaans-Algerijnse affaire is. Algerije had tijdens de top er ook niet naar gestreefd .,voor anderen te onderhandelen... of te beslissen".
Algerijnse waarnemers meenden dat de topconferentie was mislukt. omdat Marokko weigerde een reeds in februari 1983 voorgesteld compromis te overwegen dat uitging van een Saharaanse staat die los stond van Marokko maar een persoonlijke band met koning Hasan had
Volgens Marokkaanse zegslieden bleek echter uil het feit dat president Chadli nu de Sahara had besproken in aanwezigheid van een derde. de ,,bemiddelaar" koning Fahd. dat Algerije erkende dat het ..direct in de affaire verwikkeld is''

Uitwisseling *krijgsgevangenen* Marokko-Algerije

Op 23 mei 1987 kondigden Marokko en Algerije een uitwisseling van hun krijgsgevangenen aan. Die uitwisseling vond op 25 mei in het grensdorp Zouj-Bhal bij Oujda plaats en had betrekking op 102 Algerijnse militairen, die op 29 januari 1976 in Amgala (Zuid-Marokko) gevangen genomen waren, en op bijna 150 Marokkaanse militairen, die de voorbije jaren op Algerijns grondgebied waren aangehouden wegens beweerde grensschendingen.

Verdere Algerijnse initiatieven

Op 13 mei 1987 werd een Algerijnse delegatie, bestaande uit minister van buitenlandse zaken Ahmed Taleb Ibrahimi en FLN-leider Mohammed Cherif Messaadia, door president Bourguiba van Tunesië ontvangen. De delegatie bracht een boodschap van de Algerijnse president Chadli over.
Eind mei ontving de Algerijnse minister van buitenlandse zaken Ibrahimi zijn Marokkaanse ambtgenoot Abdellatif Filali.
Van 14-17 juni voerde majoor Abdessalam Jalloud, de plaatsvervanger van de Libische leider Kadhafi. in Algiers besprekingen met president Chadli en de tweede man van het FLN Messaadia. Er werden diverse economische akkoorden ondert'ekend.

Op 4 mei 1987 vond in een tent bij het Algerijnse grensdorp Akid Loufti. op de grens tussen Algerije en Marokko. een ontmoeting plaats tussen (v.l.n.r.) koning Hassan II van Marokko. koning Fahd van Saoedi-Arabie er. president Bendjedid Chadli var, Algerije.

In het op 17 juni gepubliceerde slotcommunique werd meegedeeld dat ,,de twee partijen een politiek document hebben bestudeerd dat betrekking heeft op de unie tussen Libië en Algerije en dat aan de leiders van de twee landen zal worden voorgelegd ' Maar volgens Le Monde (20-6-87) gaf Algerije er de voorkeur aan , in eerste instantie een net van economische banden te weven die even zovele garanties zouden vormen voor de komende politieke betrekkingen'

Kadhafi in Algiers

Van 28 juni - 1 juli 1987 bracht de Libische leider Kadhafi een tevoren niet aangekondigd officieel bezoek aan Algiers. In een op 25 juni gepubliceerd interview met de Koeweitse krant Al-*Rai* Al-Aam had Kadhafi reeds laten weten dat Libië en Algerije in november 1987 de vorming van een federatie zouden proclameren, waarbij hij als voorbeelden Zwitserland, de Sowjet-Unie of Joego-Slavië noemde. In een toespraak tot het Algerijnse parlement op 29 juni stelde Kadhafi dat de tijd rijp was voor een verandering van de ,,Arabische geografie". Kennelijk doelend op een Libisch-Algerijnse unie stelde hij: ,,Redigeerde unie-artikelen ... en ik zal ze in alle vertrouwen tekenen."
De Libische leider voerde besprekingen met president Chadli en andere Algerijnse functionarissen (Messaadia, Brahimi en Ibrahimi), maar hij verliet Algiers zonder unie-overeenkomst. President Chadli had op 30 juni in een toespraak tot het CC van het FLN duidelijk gemaakt dat Algerije ,,de economische dimensie" beschouwde als het fundament waarop de unificatie van de Maghreb moest worden voltrokken. Daarin paste wel ,,de oprichting van een wetgevende instantie van de Maghreb".

Voortzetting Maghreb-beraad

Op 7 juli 1987 bracht de Algerijnse president Chadli een onverwacht bezoek van drie uur aan Monastir (Tunesië) voor overleg met de Tunesische president Bourguiba over de ,,voortgang bij de opbouw van de Arabische Maghreb". Reeds op 5 juli had president Chadli in Algiers de Tunesische premier Rachid Sfar ontvangen.
Na zijn terugkeer in Algiers zond president Chadli een afgezant met een boodschap naar president Taya van Mauretanië.

Op 11 juli bracht de Algerijnse minister van buitenlandse zaken Ibrahimi in Casablanca een boodschap van Chadli aan de Marokkaanse koning over, terwijl Messaadia naar Tripoli ging voor een ontmoeting met de Libische leider Kadhafi.
Messaadia had vervolgens op 6 augustus in Monastir een onderhoud met de Tunesische president Bourguiba die hij een boodschap van president Chadli overbracht. Dit bezoek van Messaadia volgde op een verblijf van de Marokkaanse kroonprins Sidi Mohammed in Tunesië en dat van diverse Algerijnse ministersdelegaties in Libië. Op 2 augustus werd in Algiers een protocol inzake de Algerijns-Libische samenwerking op het gebied van verkeer en telecommunicatie ondertekend.

Tijdens een rede t.g.v. de 18de verjaardag van zijn machtsovername kondigde de Libische leider Kadhafi op 1 september aan dat Libië en Algerije op 1 november een federatie zouden vormen. Maar een bevestiging vanuit Algiers bleef uit en de datum van 1 november verstreek zonder dat de federatie of unie officieel werd geproclameerd.

Ontwikkelingen tot herstel diplomatieke betrekkingen *Tunesië-Libië*

Op 14 oktober 1987 benoemde de Tunesische president Bourguiba een nieuwe consul-generaal in Tripoli, wat betekende dat Tunesië de diplomatieke betrekkingen met Libië op consulair niveau herstelde.

Tevoren had de Tunesische premier Sfar eind juli in Addis Abeba (Ethiopie) besprekingen met Libische afgevaardigden gevoerd en met de Algerijnse president Chadli. Inmiddels had het bezoek van Hamidi Khouildi aan Tunis (zie hierboven) ertoe geleid dat Libië $ 6 mln aan achterstallige betalingen aan de Tunesische luchtvaartmaatschappij overmaakte en in juli een eerste bedrag van $ 10 mln betaalde als schadevergoeding voor de uitgewezen Tunesische gastarbeiders. Na een bezoek aan Libië had de Tunesische minister van sociale zaken, Hedi Baccouche, begin oktober bekendgemaakt dat alle financiele moeilijkheden tussen de twee landen nu uit de weg waren geruimd.

Op 30 oktober werd de Tunesisch-Libische grens bij de grenspost Ras Jadir heropend.
Eind oktober kwam de Algerijnse minister van binnenlandse zaken, El Hadi Khediri (sinds 13 juni 1987), naar Tunis om president Bourguiba een boodschap van president Chadli over te brengen en besprekingen te voeren met de nieuwe Tunesische premier Ben Ali (pag.723/3-'87), terwijl FLN-leider Messaadia omstreeks dezelfde tijd in Tripoli een boodschap van Chadli aan kolonel Kadhafi overbracht.
Op 22 november vertrok de Marokkaanse minister van buitenlandse zaken, Abdellatif Filali, na een bezoek van een dag uit Algiers. Hij had president Chadli een boodschap van koning Hassan overhandigd en besprekingen gevoerd met zijn Algerijnse ambtgenoot Ibrahimi over de noodzakelijke inspanningen om ,,het proces van de eenheid beogende opbouw van de Grote Maghreb te versnellen en de obstakels uit de weg te ruimen, in het bijzonder het conflict over de Westelijke Sahara dat Marokko tegenover het Polisario-front plaatst" (APS).
Op 10 december deelde de permanente vertegenwoordiger van Libië bij de Arabische Liga, Abdel Ati al-Ubaydi, mee dat de voorgestelde federatie met Algerije was uitgesteld en dat nu stappen werden gezet voor een unie van alle Maghreb-staten.
Inmiddels hadden diverse contacten tussen Libië en Tunesië plaatsgevonden. Na de machtswisseling in Tunesië, waar president Bourguiba op 7 november was afgezet en vervangen door Ben Ali (pag. 721/1-'87) kwam Hamidi Khouildi naar Tunis om zijn opwachting te maken bij de nieuwe president. Omstreeks 27 november reisde de nieuwe Tunesische minister van buitenlandse zaken, Mahmoud Mestiri (pag. 827/3-'87), naar Tripoli, en tegen medio december bracht Hamidi Khouildi een boodschap van Kadhafi aan president Ben Ali over. De afgezant verklaarde toen dat het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen Tunis en Tripoli niet meer dan ,,een kwestie van details" was.
Op 15 december zei president Chadli in een toespraak tot het Algerijnse parlement dat Algerije, zich baserend op zijn verdrag met Tunesië en Mauretanië, had gepoogd nieuwe perspectieven te openen voor de gemeenschappelijke actie van de Maghreb-staten. ,,De ingetreden vooruitgang bij het proces van de normalisering van de Tunesisch-Libische betrekkingen is bemoedigend. Wij zetten onze bemoeienissen met het Libische volk voort om concrete resultaten te boeken welke langer standhouden dan de alledaagse ontwikkelingen", aldus de Algerijnse president. Maar volgens Chadli bleef het conflict in de Westelijke Sahara een van de voornaamste obstakels op de weg naar de Grote Maghreb.
Daarop ontplooide Algerije verdere initiatieven: Op 18 december voltooide een Algerijnse delegatie o.l.v. Ahmed Attas (directeur politieke zaken op het departement van buitenlandse zaken) een reeks besprekingen in Rabat (Marokko), terwijl een andere Algerijnse delegatie o.l.v. premier Brahimi op 19 en 20 december een officieel bezoek aan Libië bracht.

Op 20 december kwamen de ministers van buitenlandse zaken van Algerije, Tunesië en Mauretanië - de lidstaten

van het verdrag van broederschap en eendracht uit 1983 - in Algiers bijeen. Zij bekrachtigden dat hun alliantie openstond voor ,.alle landen van de Maghreb''.
Op 28 december maakte het Tunesische ministerie van buitenlandse zaken bekend dat Tunesië en Libië hun diplomatieke betrekkingen hadden hersteld. Diplomaten in Tunis zeiden dat de normalisering van de relatie voor Libië de weg opende om toe te treden tot verdrag van 1983.

Chadli in Tunis en Tripoli

Op 11 januari 1988 besloot de Algerijnse president Chadli een bezoek van 24 uur aan Tunis. waar hij met de Tunesische president Ben Ali vooral over de opbouw van de Grote Maghreb sprak. Beiden waren van mening dat geen enkele staat ,.in het isolement" kon blijven en dat het broederschapsverdrag van 1983 ,,een waardevolle basis" vormde voor de verwezenlijking van hun doelstellingen. Volgens waarnemers verzette Tunesië zich tegen de uitsluiting van Marokko.
Nog op 11 januari reisde president Chadli door naar Tripoli voor overleg met de Libische leider Kadhafi. Nadere bijzonderheden werden niet vermeld.

Laraki in Tunis

Van 1-3 februari bracht de Marokkaanse premier Azzedine Laraki een officieel bezoek aan Tunesië. Met zijn Tunesische ambtgenoot Hedi Baccouche sprak hij over de opbouw van de Maghreb en over de bilaterale betrekkingen tussen beide landen. Laraki deelde mee dat de visumplicht voor Tunesiërs met onmiddellijke ingang werd afgeschaft. De vorming van een gemeenschappelijke kamer van koophandel werd overeengekomen om de industriële en agrarische samenwerking te bevorderen.

Kadhafi in Tunis en Annaba. Top van drie

Op 4 februari arriveerde de Libische leider Kadhafi voor een tweedaags bezoek in Tunis op uitnodiging van president Ben Ali. Oorspronkelijk was dit bezoek voor 16 januari aangekondigd, maar het was toen uitgesteld door Kadhafi, naar verluidt uit protest tegen recente ontmoetingen van Ben Ali met commandanten van Franse en Amerikaanse marine-eenheden die Tunis aandeden.
Na Kadhafi's gesprekken op 4 en 5 februari werd een communiqué gepubliceerd. Daarin werd gesteld dat de partijen m.b.t.de opbouw van de Arabische Grote Maghreb als eerste stap naar een allesomvattende Arabische

Op 8 februari 1988 werd in de Tunesische plaats Sakiet-Sidi-Youssef een dieselmotorenfabriek ingewijd die met Italiaanse en Libische steun was gebouwd. De Algerijnse president Chadli. zijn Tunesische ambtgenoot Ben Ali en de Libische leider Kadhafi (v.l.n.r.) luisteren naar een toespraak van de Italiaanse minister van buitenlandse handel. Renato Ruggiero (uiterst rechts).

eenheid o.a. hadden besloten de inreisvisa voor de burgers van beide landen m.i.v. 15 februari af te schaffen.
Op 6 februari arriveerde Kadhafi in Annaba (Oost-Algerije), waar hij door president Chadli werd ontvangen. De volgende dag voegde Mohammed Abdelaziz. de secretaris-generaal van het Polisario zich bij de twee leiders, aldus AFP (Le Monde 9-2). Abdelaziz had een apart onderhoud met kolonel Kadhafi.

Op 8 februari ontving de Tunesische president Ben Ali in Sakiet-Sidi-Youssef (vlakbij de grens met Algerije) zijn Algerijnse ambtgenoot Chadli en de Libische leider Kadhafi voor een plechtigheid t.g.v. de 30ste verjaardag van het bombardement door de Franse luchtmacht van deze plaats. Kadhafi zette zijn overleg met Chadli de volgende dag in Algerije voort.

Ben Ali in Algiers. Baccouche in Rabat

Op 2 en 3 maart bracht de Tunesische president Ben Ali een werk- en vriendschapsbezoek aan Algerije. Hij voerde in Algiers diverse gesprekken met president Chadli. Beiden waren, aldus een gemeenschappelijk communiqué, overtuigd van ,,deunieke historische functie" van het verdrag van broederschap en eendracht en zij bevestigden ,,hun onwankelbaar geloof in de noodzaak van de opbouw van de Arabische Grote Maghreb". ,,Uitgaande van het besef dat het Westelijke Sahara-conflict energie verbruikt welke beter ten gunste van de eenheid van de Maghreb had kunnen worden aangewend, beklemtoonden de beide presidenten opnieuw dat zij voor een rechtvaardige en definitieve oplossing van dit conflict overeenkomstig de internationale consensus opkomen."
Twee dagen vóór dit beraad in Algiers bracht de Tunesische premier Hedi Baccouche een vriendschapsbezoek aan Rabat, waar hij de Marokkaanse koning Hassan een boodschap van president Ben Ali overhandigde.

Baccouche in Tripoli

Op 3 april 's avonds arriveerde de Tunesische premier Baccouche met een ministersdelegatie in Tripoli voor een driedaags werkbezoek t.g.v. de eerste zitting van de Libisch-Tunesische Hoge Commissie. Een reeks maatregelen ter verbetering van de economische betrekkingen tussen beide landen werd overeengekomen. Bovendien werd besloten het geschil over de exploitatie van bodemschatten op het continentale plat in de Golf van Gabes bij te leggen en bij de ontsluiting van die voorraden gemeenschappelijk te werk te gaan. Ook werd afgesproken dat Libië voortaan bij de recrutering van gastarbeiders de voorrang aan Tunesiërs zou geven.
Kolonel Kadhafi maakte op 4 april de opheffing van de grenspost van Ras Jadir met Tunesië bekend alsmede de ontbinding van een Libische militaire eenheid die aan de grens met Tunesië was gelegerd.

Ontwikkelingen tot herstel diplomatieke *betrekkingen Marokko*-Algerije

Op 16 mei maakten Algerije en Marokko in een te Rabat en Algiers uitgege-

ven verklaring bekend dat zij hun diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau hadden hersteld. Beide landen spraken de hoop uit dat hun toenadering een bijdrage zal leveren tot een oplossingvan het conflict om de Westelijke Sahara. Die oplossing moest. aldus het gemeenschappelijke communiqué, worden bereikt via een ,,regulier en vrij zelfbeschikkingsreferendum dat met de grootste oprechtheid en zonder enige dwang wordt gehouden".

De diplomatieke betrekkingen waren op 7 maart 1976 door Marokko verbroken, nadat Algerije de Arabische Democratische Republiek van de Sahara (RASD) had erkend.

De normalisering van de diplomatieke betrekkingen tussen Algerije en Marokko op dit tijdstip hield verband met een buitengewone Arabische topconferentie over de Palestijnse opstand in de door Israël bezette gebieden, die op 7 juni in Algiers op uitnodiging van president Chadli zou worden geopend. Volgens de officieuze Marokkaanse krant *Le Matin du Sahara* zou koning Hassan zijn deelneming aan die conferentie hebben laten afhangen van de onderlinge diplomatieke betrekkingen.

Sinds het bezoek van een Algerijnse delegatie o.l.v. Ahmed Attas aan Rabat op 18 december 1987 (zie hierboven) was de toenadering via diverse contacten tussen beide landen op gang gekomen.

In januari 1988 bracht de directeur van het kabinet van president Chadli, Larbi Belkheir, een bezoek aan Marokko. Op 6 maart verbleef de tweede man van het FLN. Mohammed Cherif Messaadia, in het geheim in Rabat.
Van 22-24 maart verbleef de Marokkaanse minister van binnenlandse zaken, Driss Basri, in Algerije, officieel om met zijn Algerijnse ambtgenoot El Hadi Khediri te overleggen over de sprinkhanenplaag die de regio teisterde. Drie weken later bezocht de Marokkaanse minister van buitenlandse zaken Filali Algerije.
Op 10 mei ontving koning Hassan in zijn paleis te Rabat twee Algerijnse afgezanten. Mohammed Cherif Messaadia en Larbi Belkheir. Zij brachten een boodschap van president Chadli over. officieel een uitnodiging voor de komende Arabische top.
Op 15 mei ontving de Algerijnse president Chadli twee Marokkaanse afgezanten met een boodschap van koning Hassan, diens politieke adviseur Ahmed Redha Guédira en minister Driss Basri. Bij die ontmoeting waren ook Messaadia, Ibrahimi en Khediri aanwezig.

Op 22 mei maakten Marokko en Algerije de uitwisseling van ambassadeurs bekend, resp. Abdellatif Berbiche en Abdelhamid Mehri.

Kadhafi in Tunesië

Eveneens op 22 mei bracht de Libische leider Kadhafi zijn derde bezoek aan Tunesië binnen een half jaar. Hij had op het eiland Djerba een ontmoeting met de Tunesische president Ben Ali, welke een nieuwe impuls gaf aan de bilaterale samenwerking. Beide leiders kwamen o.m. overeen een gemeenschappelijke individuele identiteitskaart in te voeren die burgers van het ene land de vrijheid van vestiging, arbeid en bezit in het andere land zou waarborgen. Op Djerba hadden Ben Ali en Kadhafi ook een telefonisch onderhoud met koning Hassan, waarin zij hun ,,grote voldoening" uitspraken over ,,de positieve evolutie" van de betrekkingen tussen de Maghreb-landen, in het bijzonder na het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen Algiers en Marokko.

Heropening Algerijns-Marokkaanse grens

Op 31 mei werd in Rabat: na een bezoek van de Algerijnse minister van binnenlandse zaken El Hedi Khediri. bekendgemaakt dat Marokko en Algerije hadden besloten per 5 juni vier grensposten te heropenen en de inreisvisa voor elkaars onderdanen te laten vervallen.

Mauretaanse president in Tunis en Rabat

Op 2 juni kwam president Maaouya Ould Sid Ahmed Taya voor een driedaags bezoek in Tunis aan. Op 4 juni werd hij in Rabat ontvangen door de Marokkaanse koning Hassan.

Koning Hassan in Algiers

Op 7 juni arriveerde koning Hassan II per veerboot in de haven van Algiers, waar hem een feestelijke ontvangst ten deel viel. Zijn eerste verblijf in Algiers sinds 1973 gold de vierde buitengewone Arabische topconferentie die op 7 juni 's avonds door de Algerijnse president Chadli werd geopend. Alle leiders van de Maghreb-landen waren aanwezig en van de overige lidstaten van de Arabische Liga waren slechts drie niet door hun staatshoofden vertegenwoordigd (Irak, Oman en Somalia).

Voor het eerst sinds 12 jaar vond een ontmoeting van de staatshoofden van Marokko en Algerije plaats: koning Hassan en president Chadli kwamen op 8 juni 's avonds in de residentie van de koning te Algiers bijeen. Eerder die avond had Hassan een galadiner geboycot dat president Chadli de Arabische staatshoofden en de in Algiers geaccrediteerde diplomaten aanbood, toen de ambassadeur van de Saharaanse republiek (RASD) daar ook aanwezig bleek te zijn.

Over de positie van koning Hassan en de recente ontwikkelingen in Noord-Afrika schreef Frits van Veen in de *Volkskrant* (18-5) o.a.:

,,Dertig jaar hebben ideologische en territoriale geschillen de sterke verwante volkeren van Marokko, Algerije, Tunesië, Libië en Mauretanie van elkaar vervreemd. Van de onderlinge solidariteit die de strijd tegen de koloniale overheersers kenmerkte, was weinig meer over. Het sinds 1958 beleden streven naar ,,Maghrebijnse eenheid" bleef grotendeels een wensdroom. De koloniale grenzen werden grotere hindernissen dan er ooit in de regio hadden bestaan. een fenonieen dat zich ook elders in Afrika en de Derde Wereld wreekt. Het onderlinge handels- en persoonsverkeer nam slechts af. Marokko, het enige land in de Maghreb dat zelf geen olie bezit. kocht dat niet van zijn buren, en Libië en Algerije, die fosfaat moeten invoeren, kochten dat liever voor meer geld in een ver land dan bij de grote fosfaatproducent Marokko.
Het was ook moeilijk voorstelbaar dat de provocerende, populistische en revolutionaire Kadhafi van Libië in een broederlijke omhelzing kon worden aangetroffen met de strenge, conservatieve en feodaal regerende koning Hassan van Marokko. Maar dat gebeurde wel in 1984, toen beide leiders - Kadhafi misschien wat meer dan Hassan - zich in een kil regionaal en internationaal isolement bevonden. De statenbond tussen de twee landen hield weliswaar niet lang stand. maar de liefde blijkt nog steeds sterker dan de haat weleer. Zowel Libië als Tunesië verzette zich begin dit jaar tegen dc pogingen van Algerije oni een Maghreb van vier landen te creëren en daarmee Marokko te isoleren.
Ook was moeilijk in te zien hoe de gematigde, vorig jaar afgezette Tunesische president Bourguiba, die aanvankelijk de drijvende kracht was achter het streven naar Maghrebijnse eenwording, zijn aversie zou kunnen overwinnen van de rigide regimes in de buurlanden Algerije en Libië. Maar sinds in 1979 in Algerije de pragmaticus Chadli Benjedid president werd, werden ook de Algerijns-Tunesische betrekkingen langzamerhand hartelijker. Benjedid zette in 1983 de eerste stap naar samenwerking in Noord-Afrika door een verdrag van vriendschap en broederschap te sluiten–met Tunesië en Mauretanië. Dat was mede de reden waarom Marokko en Libië elkaar het jaar daarop noodgedwongen in de armen sloten.
Tenslotte droeg ook de opvolging van de dementerende Bourguiba. november vorig jaar, door de jonge president Zine Ben Ali bij tot de betere verhoudingen. Tunesie werd in de nadagen van Bourguiba geconfronteerd met een opstand van veelal jeugdige fundamentalisten en de nieuwe regering is zich daardoor meer bewust van de gemeenschappelijke problemen die de Maghreb-landen bedreigen: een sterke bevolkingsgroei, grote werkloosheid en een drang in grote lagen van de bevolking om de Arabisch-islamitische identiteit te profileren tegenover de eveneens aan aantrekkingskracht winnende westerse invloeden.
Maar de grote overwinnaar in het diplomatieke gevecht in Noord-Afrika lijkt toch koning Hassan. Want de grootste tegenstelling in het krachtenveld was die tussen Algerije en Marokko. Algerije, dat als voormalige Franse provincie zo'n bloedige onafhankelijkheidsstrijd heeft moeten voeren, heeft aan diezelfde kolonisator te danken dat het nu de grootste natie in de regio is.

Marokko en Tunesië moesten er genoegen mee nemen de grote stukken woestijn bij Algerije werden ingelijfd. De voormalige Spaanse Sahara, waarover de twee landen al twaalf jaar overhoop liggen, stond daar buiten. Maar het conflict rond dat gebied groeide wel uit tot het symbool van de machtstrijd tussen de historische macht in de regio, Marokko, en de progressieve socialistische staat die de voormannen van de Algerijnse bevrijdingsstrijd wilden vormen...

INTERNATIONALE ZAKEN

OESO

BIJEENKOMST MINISTERS

Ministers uit de 24 bij de OESO aangesloten landen zijn op 18 en 19 mei op het hoofdkwartier van de organisatie in Parijs bijeen geweest.
Als voorzitters van de vergadering traden op de Zweedse ministers Kjell-Olof Feldt (financiën), en mevr. Anita Gradin (buitenlandse zaken).
De ministers toonden zich tevreden over de actuele ontwikkelingen in de wereldeconomie.
Over de ontwikkeling op langere termijn bestond echter nog onzekerheid. Het gevaar voor inflatie en een recessie was nog niet geweken, aldus bleek op de eerste dag van de bijeenkomst het oordeel van de ministers te luiden.

Alle grote industrielanden. zoals de VS, Groot-Brittannië, West-Duitsland en Japan, wezen er op dat ondanks de beurscrisis in oktober vorig jaar de wereldeconomie een gezonde groei heeft getoond. .,Sinds onze ministersbijeenkomst vorig jaar mei hebben wij gegronde redenen gekregen voor optimisme", zei de Amerikaanse minister van financiën James Baker in zijn toespraak.
Baker deelde zelfs een complimentje uit aan Japan. voor de stimulering van de binnenlandse vraag en de pogingen zijn markt verder open te stellen voor buitenlandse produkten.
West-Duitsland werd door Baker geprezen om de stimulering van de binnenlandse investeringen en de plannen voor vergaande belastingverlaging.
Maar, zo was de algehele tendens op de eerste vergaderdag, hoewel de situatie er op dc korte termijn goed uitziet. blijft de kans bestaan dat er op middellange termijn problemen ontstaan. Weliswaar is de aanhoudende groei zeer gunstig, maar de economieën, met name die in de VS, kunnen oververhit raken. De binnenlandse vraag in de VS is veel te groot, waardoor de importen te hoog blijven.
Vrijwel alle ministers waren het er dan ook over eens dat de VS hoewelzij al een stap in de goede richting hebben gedaan, moeten doorgaan met het terugbrengen van hun budget- en handelstekort. ,,Het is nu de vraag inhoeverre de VS zijn tekort kan aanpassen zonder de groei te vertragen", zei EG-voorzitter Jacques Delors. Maar niet alleen de VS, ook de andere landen dienen hun beleid aan te passen, zo stelden de ministers
De nationale economieen nioeten efficiënter worden vooral door een meer marktgerichte aanpak. Dit vereist structurele aanpassingen in het micro-economische beleid. zoals deregulering van de financiele markten. belastingverlaging, privatisering, het verminderen van subsidies en het flexibeler maken van de arbeidsmarkt.

,,Ieder land moet zijn eigen knelpunten ten opzichte van het functioneren van de markten opzoeken", zei de Nederlandse minister van economische zaken De Korte op 18 mei tijdens een persconferentie.
Hieraan wordt al veel gedaan, maar het is van groot belang dat deze weg wordt voortgezet, aldus de meeste gedelegeerden. .,Daar zijn we nu in Nederland mee bezig. Al die opvattingen spelen in Nederland een overheersende rol in de officiele Nederlandse economische politiek", zei De Korte. .,De arbeidsmarkt is daarvan een goed voorbeeld."
Als alle landen zich met aanpassingen in het micro-economische beleid bezighouden, heeft dat een ,,internationaliserend effect", zei De Korte. ..Dan krijg je dat de markten een communicerende werking krijgen, waardoor de groei van de hele OESO kan stijgen."

Afbraak landbouwsubsidies bepleit

Afbraak van de overheidssteun voor de landbouw had grote aandacht van de ministers uit de OESO-landen op hun vergadering in Parijs.
Op de bijeenkomst in mei 1987 hadden zij in het slotcommuniqué gesteld, dat er zou moeten worden gestreefd naar het opheffen van alle subsidies, die de handel in agrarische produkten belemmeren. Met name prijssubsidies zouden geleidelijk moeten worden afgeschaft.
In de vergadering van mei 1988 gingen vooral de Amerikaanse ministers in op dit onderwerp.
Zowel de Amerikaanse minister van landbouw Richard E. Lyng als de speciale handelsafgevaardigde van de VS, Clayton Yeutter, onderstreepte dat het van het grootste belang is dat de OESO-ministers op deze vergadering tot een sterke gezamenlijke verklaring komen over de toekomst van de agrarische subsidies.
Dit is van essentieel belang voor het welslagen van de tussentijdse evaluatie (mid-termreview) van de Uruguay-ronde die begin december in Montreal zal worden gehouden, zo stelden zij.
De Uruguay-ronde is het overleg over liberalisering van de wereldhandel, dat wordt gevoerd in het kader van de GATT (algemene overeenkomst over tarieven en handel, pag. 676/3 e.v.-1986).

,,Desleutel tot een succesvolle Uruguay-ronde is de landbouw", zei Yeutter. Als een sterk communiqué over de landbouwsubsidies uitblijft. is de kans groot dat in de ogen van de wereld de mid-term review als mislukt zal worden beschouwd". aldus de handelsafgevaardigde.

De grootste meningsverschillen op de OESO-vergadering draaien om wat er in de mid-term review tot stand moet komen. aldus ir. A. de Zeeuw, de Nederlandse voorzitter van het GATT-comité dat onderhandelt over de landbouw in de Uruguay-ronde. Hij is een van de vele landbouwspecialisten die deze conferentie bijwonen
De VS willen het liefst dat in Montreal duidelijke afspraken worden gemaakt over de mate en het tempo waarin de subsidies worden afgebroken.
De EG is voorzichtiger. Zij vindt wel dat het onderwerp ter sprake moet komen, maar zij streeft minder naar het maken van vaste afspraken. aldus De Zeeuw. Hij was echter redelijk optimistisch dat uiteindelijk een compromis zou worden gevonden.
Niet alleen over de formulering van de doeleinden van de Uruguay-ronde, maar ook over de mate waarin de beide partijen nu al streven naar afbraak van de subsidies, ontstond op 18 mei weer onenigheid.
Zowel de VS als de EG beklaagde zich erover dat de ander aarzelt met vergaande afbraak van de subsidies. omdat derde - niet met naam genoemde - landen daarin achterblijven. ,,Wij zijn al begonnen met het aanpassen van ons landbouwbeleid. Alles wat we vragen is dat de andere partijen op zijn minst hetzelfde doen en niet juist het tegenovergestelde". aldus Willy de Clerq, lid van de Europese Commissie.
De Amerikaanse minister van landbouw Lyng benadrukte van zijn kant dat de VS zich genoodzaakt hadden gezien hun exportsteun uit te breiden ,,om zich teweer te stellen tegen oneerlijke handelspraktijken van andere landen."
De VS blijven aandringen op volledige afschaffing van alle landbouwsubsidies die direct of indirect de handel beïnvloeden.
Het dumpen van landbouwprodukten op de wereldmarkt is ,,economische vervuiling, die ook de schuldenlanden in de Derde Wereld geen goed doet", zei Lyng.
De VS zijn ten alle tijde bereid belemmerende landbouwsteun af te schaffen: ,,Onze enige voorwaarde voor het nemen van deze stappen is. dat alle andere landen volgen", aldus Lyng.
Hij voegde eraan toe dat de Amerikaanse voorstellen ,,vergaand en dramatisch zijn, maar niet onrealistisch". Voortvarend zei hij: ,,Alsiedereen het eens wordt, kunnen we al op 1 januari 1989 beginnen."
De kans hierop is echter nihil, omdat de visies van de EG en de VS over hoe die opheffing van de landbouwsteun eruit moet zien, nog ver uiteen liggen.
De beperking van het landbouwbudget en de instelling van de stabilisatoren, waartoe de EG in februari besloot (pag.113/1 e.v.-1988) zijn in de ogen van de VS niet voldoende. Willy de Clercq, liet er echter geen twijfel over bestaan dat de EG wel degelijk aan de weg timmert.
,,Aanpassingen zijn gewenst, en worden al op grote schaal doorgevoerd", zo betoogde De Clerq. ,,Maar het is wat anders nu al te pleiten voor het laten verdwijnen van alle overheidssteun binnen tien of vijftien jaar, zoals de VS dat willen", aldus de EG-commissaris.

Slotverklaring

Uit de slotverklaring bleek, dat de ministers het erover eens waren, dat er meer duidelijkheid moet komen over de afbraak van landbouwsubsidies in de komende jaren.
De ministers vinden, dat de onderhandelaars in de Uruguay-ronde er de komende maanden naar moeten streven, zo veel mogelijk vooruitgang te boeken.
Op de tussentijdse evaluatie in dec. 1988 in Montreal zal dan meer duidelijkheid moeten ontstaan over de vraag hoe de afbraak van de landbouwsubsidies in de komende jaren zich zal ontwikkelen. Dat zal moeten gebeuren in een ,,kader-benadering" (framework approach) van alle onderwerpen, die daar ter discussie komen

Alle ministers toonden zich na afloop zeer tevreden over de overeenstemming die over deze landbouwkwestie was bereikt. Ook de VS en de EG, die aanvankelijk lijnrecht tegenover elkaar hadden gestaan.
De formulering in het slotcommuniqué over deze kwestie is echter uitermate vaag, en biedt daardoor de mogelijkheid tot zeer uiteenlopende interpretaties. De VS en de EG meenden dan ook ieder hun eigen zienswijze terug te vinden in de formulering.
De Verenigde Staten zien nog steeds de mogelijkheid dat al op de bijeenkomst in Montreal wordt vastgelegd in hoeverre de subsidies moeten worden afgebroken, hoe dit moet gebeuren en binnen welk tijdsbestek Wat dat

laatste betreft pleiten de VS nog steeds voor ongeveer tien jaar.
De EG gaat ervan uit dat in Montreal over de mogelijkheden voor de toekomst zal worden gesproken, zonder dat daarover meteen vaste afspraken hoeven te worden gemaakt.

Een belangrijke concessie van de EG was overigens, dat zij erin heeft toegestemd dat op de vergadering in december niet alleen over maatregelen op korte termijn, maar ook over de langere termijn kan worden gesproken.
Behalve deze kwestie hebben de overige agendapunten nauwelijks problemen opgeleverd.
Iedereen was het erover rens dat de wereldeconomie boven verwachting goed draait. ,,Er zijn geen redenen tot klagen. Maar belangrijke uitdagingen blijven bestaan", aldus het slotcommuniqué.
De onevenwichtigheden in de wereldeconomie, de werkloosheid en het protectionisme moeten verder worden teruggebracht, en inflatie moet worden bestreden, aldus de verklaring.
Ook de structurele aanpassing in het nationale beleid, waaraan veel OESO-overheden al werken. moet worden doorgezet.
De overheden moeten geleidelijk hun greep op de economie verkleinen en het marktmechanisme moet een grotere rol krijgen. Dit ,,microeconomische beleid" moet worden versterkt door internationale coördinatie, zo kwamen de ministers overeen.
Volgens het slotcommuniqué moet ook worden gestreefd naar een dialoog met de nieuwe industrielanden (nic's). Deze landen hebben grote overschotten op de handelsbalans en vaak ondergewaardeerde munteenheden, waardoor de onevenwichtigheid in de wereldeconomie wordt vergroot.
Een dialoog zou kunnen bijdragen aan een beter begrip en een betere samenwerking, waardoor de groei van de wereldeconomie wordt bevorderd, aldus de slotverklaring.

WEU

MINISTERIËLE VERGADERING. VERKLARING OVER GOLFOORLOG

In Den Haag heeft op 18 en 19 april een vergadering plaatsgevonden van de ministers van buitenlandse zaken en van defensie uit de zeven lidstaten van de Westeuropese Unie (WEU).
Aan het slot van hun bijeenkomst hebben de ministers een verklaring uitgegeven. waarin zij o.m. opriepen tot het staken van de vijandelijkheden en van het leggen van mijnen in de internationale vaarweg van de Golf.
Zij waarschuwden, dat de vijandelijkheden zouden kunnen leiden tot maatregelen voor zelfverdediging.

Over de bijeenkomst in Den Haag en hetgeen daar is besproken schreef het *NRC/H'blad* op 20 april het volgende:

Met haar waarschuwing dat ,,mijnenleggen en andere vijandelijke activiteiten" in de Golf ,,maatregelen voor zelfverdediging" zouden kunnen oproepen heeft de Westeuropese Unie (WEU)voor het eerst in haar geschiedenis haar tanden laten zien.
Dat op zichzelf is al een duidelijk teken dat de organisatie die meer dan dertig jaar lang een voornamelijk papieren bestaan heeft geleid ernst gaat maken met de in de verklaring van Rome in oktober 1984 geuite belofte dat er beter gebruik moest worden gemaakt van de structuur van de WEU (pag. 486/2 e.v.-1985), het enige Europese forum waar de zeven landen die er lid van zijn - de Benelux-landen, de Bondsrepubliek, Groot-Brittannië, Frankrijk en Italië - over defensiepolitiek kunnen praten.
Tot dusver was het vooral bij praten, en bij het schriftelijk vastleggen en distribueren van wat er gezegd was gebleven, maar sinds op initiatief van Nederland de Europese marine-acties voor een vrije doorvaart in de Golf van een soort WEU-stempel werden voorzien (pag. 811/3 e.v.-1987)is er sprake van een daadwerkelijk en min of meer herkenbaar optreden van de WEU.
De beoogde ,,revitalisering"van de organisatie werd daarna onderstreept door de aanneming van het ,,Platform over Europese veiligheidsbelangen" up de minisrersconierenrie van ae WEU vorig jaar oktober in Den Haag.

Sommige leden van de organisatie - met name Italië en Nederland - bleken nog wat huiverig om zich zo uitgesproken te profileren als de Britse minister van buitenlandse zaken, Sir Geoffrey Howe, het wilde
Die was er oorspronkelijk voorstander van man en paard, in casu Iran, te noemen.
Nederland daarentegen wilde dat de verklaring juist het neutrale karakter van de mijnopruimingsoperatie duidelijker tot uitdrukking zou laten komen.
De uiteindelijke tekst van de ,,verklaring over recente gebeurtenissen in de Golf" die de veertien ministers van buitenlandse zaken en defensie hebben opgesteld was dan ook een compromis, maar wel een compromis waarin de stem van Groot-Brittannië, dat vanaf 1 juli het voorzitterschap van de WEU van Nederland overneemt, helder is te horen.
Howe constateerde op een persconferentie op 19 april dan ook met tevredenheid dat het belangrijk was dat de WEU met zoveel woorden erkend had dat maatregelen tot zelfverdediging mogelijk zijn wanneer de vrije navigatie in gevaar wordt gebracht.
De verklaring van de WEU-ministers kan zeker worden opgevat als een goedkeuring en ondersteuning van de acties van de VS die op 18 april Iraanse schepen en twee olieplatforms aanvielen als vergelding voor de schade die in de week daarvoor door een nieuwgelegde Iraanse mijn werd aangebracht aan een Amerikaans fregat.

De tekst van de .,Verklaring over recente gebeurtenissen in de Golf" die de WEU-ministers op 19 april hebben uitgegeven luidt als volgt:
De lidstaten van de WEU brengen hun ernstige bezorgdheid tot uitdrukking over de recente toeneming van vijandelijkheden in de Golf na nieuwe mijn-activiteiten en aanvallen tegen koopvaardijschepen in het gebied.
Ze leggen de nadruk op de noodzaak het beginsel van vrije navigatie te respecteren. Verscheidenen lidstaten dragen bij tot het waarborgen van dit recht door hun maritieme aanwezigheid in de Golf. De lidstaten bevestigen het belang van een dergelijke bijdrage voor het handhaven van vrijheid van navigatie.
Zij roepen dringend op een einde te maken aan alle mijnleggings- en andere vijandelijke activiteiten tegen scheepvaart in internationale wateren, rekening houdend met het feit dat dergelijke activiteiten maatregelen van zelfverdediging kunnen uitlokken.
Zij zullen hun diplomatieke inspanningen voortzetten, in het bijzonder in het raamwerk van de EPS, om alle pogingen te ondersteunen in de richting van de volledige en vroegtijdige uitvoering van resolutie 598 van de Veiligheidsraad. die het enige kader is voor een algehele oplossing van de problemen die voortkomen uit het Iraaks-Iraanse conflict.

Die recente Amerikaans-Iraanse confrontatie is voor de WEU eigenlijk als een geschenk uit de hemel gekomen. Zonder deze verklaring zou het resultaat van de ministersconferentie van de zeven landen immers heel wat minder substantieel zijn geweest; het enige document dat de ministers hadden voorbereid was de uitnodiging aan Spanje en Portugal tot besprekingen die uiteindelijk kunnen leiden tot toelating van deze landen tot de WEU, een uitnodiging die inmiddels door Madrid met tevredenheid is aanvaard.
Over de uitbreiding van de WEU - de oorspronkelijk uit vijf landen bestaande defensiegemeenschap werd in 1954 uitgebreid met de Bondsrepubliek en Italië - met Spanje en Portugal zijn de meningen nogal verdeeld.
Parijs is er een warm voorstander van, vooral omdat daardoor de Franse positie in de WEU zou worden versterkt en omdat het het strategische gewicht van het Middellandse-Zeegebied zou onderstrepen, Londen is heel wat sceptischer.

Voorwaarde voor toetreding is immers dat de nieuwe leden de grondbeginselen van de WEU, vervat in het in 1954 gewijzigde verdrag van Brussel uit 1948 en in het vorig jaar in Den Haag geformuleerde ,,Platform" ,,zonderreserves en in hun totaliteit" moeten onderschrijven.
Dat houdt in dat Spanje moet aanvaarden dat de verdediging van West-Europa, zoals het Platform dat noemde, gebaseerd is op een adequaat mengsel van passende nucleaire en conventionelestrijdkrachten', omdat alleen het ,,nucleaire element" een potentiële agressor kan confronteren met een ,,onaanvaardbaar risico".
Gezien het feit echter dat Madrid tot nog toe heeft geweigerd om enig kernwapen op zijn grondgebied toe te laten, en getuige de emotionele discussie die het NAVO-lidmaatschap in Spanje heeft losgemaakt, kan deze verplichting nog wel eens wat moeilijkheden opleveren.
Maar Spanje heeft de sterke wens om in Europa voor vol te worden aangezien en in dat streven past het om deel uit te maken van de WEU die, aldus een communiqué van het Spaanse ministerie van buitenlandse zaken, beschouwd wordt als de aangewezen weg om de Europese zuil binnen het Atlantisch bondgenootschap te versterken".
Intussen heeft de Spaanse ambassadeur in Den Haag, Manuel Sassot, al een plausibele uitleg gegeven van de verklaring van het ministerie dat het lidmaatschap van de WEU ,,volkomen te rijmen valt met de richtlijnenvan de Spaanse defensiepolitiek".
Volgens Sassot zou Spanje het transitoverkeer van nucleaire wapens over zijn grondgebied wel kunnen aanvaarden: premier Gonzalez had immers zo zei Sassot tegen de verslaggever van het blad El Pais, zelf duidelijk gemaakt dat Spanje niet de ,,zogeheten Nieuw-Zeelandse doctrine" zou aanhangen.
Dat is de doctrine volgens welke het bezoekende marineschepen verboden is nucleaire wapens aan boord te hebben.
Ten slotte het probleem van de WEU, bekend als de .,collocatie". Waar moet de organisatie gevestigd worden: in Parijs, waar zich de gespecialiseerde agentschappen bevinden, in Londen, waar het secretariaat is gevestigd, of in Brussel, waar het het handigst zou zijn om alles samen te brengen, dicht in de buurt van de NAVO waarvan de WEU immers een pijler wil zijn?
Minister van den Broek kon er op 19 april op de persconferentie nog niets definitiefs over zeggen: er is geen ,,duidelijk omschreven beslissing" genomen, maar de secretaris-generaal van de WEU, de Belg Alfred Cahen, zal er een voorstel over doen.
Overigens, steeds meer lijkt het erop dat zelfs de Britten niet meer al te zwaar tillen aan de weinig bevredigende ,,dislocatie" die er nu bestaat: ,,Ook zonder die collocatie blijkt de organisatie op het ogenblik heel goed te werken: er is levendig contact tussen alle hoofdsteden, en dat is nogal gemakkelijk in het communicatietijdperk", zo zei een hoge Britse diplomaat. ,,De slapende dinosaurus die de WEU altijd was, is eindelijk wakker geworden", zo meende hij.

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

VERVROEGDE VERKIEZINGEN IN SLEESWIJK-HOLSTEIN

In de deelstaat Sleeswijk-Holstein zijn op 8 mei vervroegde verkiezingen gehouden voor het regionale parlement de Landdag

De deelstaatverkiezingen in Sleeswijk-Holstein waren noodzakelijk nadat bij de vorige verkiezingen in september 1987 geen van de partijen voldoende zetels kreeg om een regering te vormen

Bovendien kwam een afluisterschandaal aan het licht. Uwe Barschel. de lijsttrekker van de CDU. had zijn tegenstander Engholm laten bespioneren. Nadat de kwestie in de openbaarheid was gekomen. pleegde Barschel zelfmoord in een Zwitserse hotelkamer.

De deelstaatregering schreef hierop nieuwe verkiezingen uit (pag. 103/2 e.v.-1988).

De verkiezingen van 8 mei leverden een enorme overwinning op voor de sociaal-democratische SPD.

De partij van Björn Engholm kreeg met 54,8 procent van de stemmen bijna tien procent meer dan bij de vorige verkiezingen in september. De christen-democratische CDU behaalde **33.3** procent, een verlies van ruim negen procent. De CDU zal hierdoor voor het eerst in 38 jaar het regeren van de meest noordelijke deelstaat aan de sociaal-democraten moeten overlaten.

Onder leiding van bondskaiiselier Helmut Kohl kwam de top van de CDU in de ochtend van 9 mei met spoed bijeen om de gevolgen van de voor de christen-democraten dramatisch verlopen verkiezingen te bespreken.

De nederlaag is één van de zwaarste voor de CDU sinds Kohl vijf jaar geleden aan de macht kwam.

Voor de SPD betekent de overwinning in Sleeswijk-Holstein dat aan een reeks van slechte uitslagen gedurende achttien maanden bij deelstaatverkiezingen een eind is gekomen.

Hoewel de verwachting is dat directe gevolgen voor de regering Kohl achterwege zullen blijven. heeft de SPD landelijk gezien een grote morele overwinning behaald.

De SPD won niet alleen stemmen van de CDU. ook de Groenen en de liberale FDP moesten aan de sociaal-democraten terrein prijsgeven.

Beide partijen haalden de kiesdrempel van rijf procent niet.

Landdag Sleeswijk-Holstein

	1988 %	zetels	1987 %	zetels
Opkomst	77,4		76,6	
SPD	54,8	46	45,2	36
CDU	33,3	27	42,6	33
FDP	4,4	--	5,2	4
Groenen	2,9	--	3,9	--
SSW	1,7	1	1,5	1

De SPD heeft in het nieuwe parlement van de deelstaat 46 zetels. de CDU 27, terwijl de Deense minderheidspartij haar ene zetel heeft behouden.

Analyse verkiezingsuitslag

Aan het *NRC/H'blad* van 10 mei ontleend is de volgrnde beschouwing over de uitslag van de verkiezingen voor de Landdag in Sleeswijk-Holstein van 8 mei

Bondskanselier Helmut Kohl, normaal een meester in creatieve exegese als het erom gaat nederlagen uit te leggen als kleine overwinningen, kwam op 9 mei ineens met een opvallend realistische analvse over het zware verlies van zijn partij daags tevoren in Sleeswijk-Holstein.

Die nederlaag (via een verlies van 9,3 procent naar 33,3 procent van de stemmen) en de grote winst van de sociaal-democratische SPD (via een winst van 9.6 procent naar 54.8 procent) was. zei Kohl, niet alleen te wijten aan de affaire-Barschel, maar wel degelijk ook aan een reactie van de kiezers op de politiek van de regering in Bonn.

Terwijl zijn minister van financien Stoltenberg, die als CDU-voorzitter in Sleeswijk-Holstein rechtstreeks bij het drama-Barschel was betrokken. de catastrofale uitslag nog wijt aan de .,bijzondere omstandigheden door deze ernstige affaire" en jammert over het feit dat de oppositie in Kiel zijn aftreden eist. is de bondskanselier een paar stappen verder.

Het is tot hem doorgedrongen dat zijn ploeg van christen-democraten en liberalen een slechte aanblik biedt Kohl wees daarbij in het bijzonder op de grote hervormingen die zijn kabinet op dit moment bewerkstelligt: op het gebied van de belastingen en de gezondheidszorg en ook de privatisering van de Bundespost.

Vanzelfsprekend gaat Kohls zelfkritiek niet zo ver dat hij de nederlaag in de noordelijke deelstaat wijt aan de inhoud van zijn politiek. Het gaat hem om het beeld, om de manier waarop zijn grote hervormings-wetsontwerpen in het land zijn .,verkocht".

Kohl grijpt het verlies in Sleeswijk-Holstein van zowel de CDU als de liberale FDP (met 0.6 procent verlies onder de kiesdrempel van vijf procent verdwenen) aan om nog eens zijn grote ongenoegen te uiten over de ruzieachtige discussies die juist binnen de

CDU-lijstaanvoeder Heiko Hoffmann (l.) en zijn SPD-collega Björn Engholm na het bekend worden van de uitslag van de verkiezingen voor de Landdag van Sleeswijk-Holstein op 8 mei,

coalitie plaats vinden over de details van de wetsontwerpen.
Door deze geregeld op scheldpartijen uitgelopen discussies via de media is van de voorgenomen belastingverlaging van 40 miljard mark een beeld ontstaan van ,,herverdeling van inkomen van onder naar boven'', zoals de oppositie het met succes heeft doen voorkomen.
Over de hervorming van de ziektekostenverzekering wordt gesproken als een aanval op de beurs en de voorzieningen van de kleine man, en over de privatisering van de Bundespost als een geschenk aan de industrie, die zich over de goedlopende onderdelen van het post- en telecommunicatiebedrijf mag ontfermen, terwijl de verliesgevende delen in handen van de staat blijven.
Helmut Kohl speculeert er als het ware op, dat de schok van Kiel de coalitiegenoten tot bezinning zal brengen, zodat ze niet meer onder elkaar twisten over deze plannen die tot de kern van het beleid in deze regeringsperiode behoren.
Die hoop lijkt ijdel want de uitslag in Sleeswijk-Holstein maakt het voor de liberalen noodzakelijk nog verder afstand te nemen van hun coalitiepartners, de CDU en de Beierse CSU.
De trend die een maand eerder in de deelstaat Baden-Württemberg al zichtbaar was (pag. 219/3 e.v.-1988), namelijk dat de FDP stemmen verliest als zij zich vooraf geheel vastlegt op een coalitie met de CDU, heeft zich in Sleeswijk-Holstein doorgezet.

FDP-secretaris-generaal Helmut Haussmann heeft op 9 mei onmiddellijk verklaard, dat de liberalen vanaf nu ,,binnen de coalitie hun profiel gaan aanscherpen''. In normale taal betekent dit, dat de FDP minder geneigd zal zijn tot compromissen en zich duidelijk zal gaan afzetten tegen voorstellen die ze aan haar achterban slecht kan verkopen.
Voorbeelden zijn verscherping van de abortuswetgeving, een bronbelasting op kapitaalsrente, modernisering van de kortedrachts-kernwapens en de politiek tegenover Zuid-Afrika.
De slechte resultaten in Baden-Württemberg en Sleeswijk-Holstein brengen nog duidelijker in herinnering dat FDP-minister Genschers politiek vlak voor de Bondsdagverkiezingen vorig jaar januari juist was.
Hij maakte de kiezers duidelijk dat de liberalen weliswaar de coalitie wilden behouden. maar op essentiële punten (in het bijzonder de veiligheidspolitiek) een duidelijk andere opvatting hadden. Dat leverde een flinke winst op ten koste van de CDU.
De uitslag van Sleeswijk-Holstein en Baden-Wurttemberg heeft binnen de FDP de positie van voorzitter Martin Bangemann verzwakt. Hij is de grootste voorstander in zijn partij van de coalitie met de christen-democraten, hij heeft de liberalen in Sleeswijk-Holstein ervan afgehouden voor de verkiezingen hun coalitie-belofte aan de CDU op te zeggen. De kans dat Bangemann in de loop van dit jaar naar de Europese Commissie verdwijnt is sterk toegenomen.
Niet alleen raakt Kohl daardoor een steunpilaar binnen het kabinet kwijt (Bangemann is ook minister van economische zaken), er komt waarschijnlijk een FDP-voorzitter voor in de plaats die een zeer kritische houding inneemt tegen het economische beleid van de regering, namelijk graaf Otto Lambsdorff.
Deze heeft onlangs openlijk verklaard het helemaal niet onwaarschijnlijk te achten dat de FDP in de jaren negentig weer een partnerruil in omgekeerde richting volbrengt, namelijk naar de sociaal-democraten.
Minister Genscher heeft dat vuurtje aangewakkerd door demonstratief in diens woning te gaan ontbijten met de SPD-minister-president van Saarland, Oskar Lafontaine.
Zijn uitspraak, dat ook de vakbonden mede-verantwoordelijk zijn voor het voortbestaan van massawerkloosheid als zij hoge looneisen blijven stellen, is in de vakbeweging hard afgestraft maar in het liberale kamp met vreugde ontvangen. Het heeft Oskar Lafontaine voor hen ineens tot een aanvaardbare partner gemaakt.
Door de nederlaag van de CDU in Sleeswijk-Holstein heeft de negatieve trend voor Kohls partij - bij zes van de zeven deelstaatverkiezingen in anderhalf jaar heeft de CDU verloren - een gevaarlijke afmeting gekregen.
De liberalen moeten zich van hem afzetten om hun leven te redden en Kohl kan minder dan ooit met een machtswoord knopen doorhakken nu in de Bondsraad, de Westduitse Eerste Kamer waarin de deelstaten vertegenwoordigd zijn, de CDU geen meerderheid meer heeft (18 zetels voor de SPD en 18 voor de CDU), maar afhankelijk is van de 5 stemmen van de Beierse CSU.

Engholm minister-president van Sleeswijk-Holstein

De Landdag van Sleeswijk-Holstein heeft op 31 mei Björn Engholm verkozen tot minister-president van deze deelstaat.
Voor Engholm stemden de 46 leden van de SPD-fractie alsmede Karl-Otto Meyer van de SSW, de partij van de Deense minderheid in het Noorden van Sleeswijk-Holstein.
Tegen Engholm stemden de 27 afgevaardigden in de Landdag van de CDU.

RUPERT SCHOLZ NIEUWE MINISTER VAN DEFENSIE

In de middag van 18 mei is in de Bondsdag Rupert Scholz beëdigd als nieuwe minister van defensie.
Hij is de opvolger van Manfred Wörner, die m.i.v. 1 juli 1988 secretaris-generaal van de NAVO wordt, een post die tot dan bekleed werd door de Britse Lord Carrington. (Zie voor de opvolging door Manfred Wörner pag. 791/1 en 807/1 - 1987).
Scholz en Wörnerzijn beiden lid van de CDU.
Bondskanselier Kohl had op 26 april de benoeming van Scholz tot minister van defensie bekend gemaakt.

Scholz was op dat moment in de regering van West-Berlijn senator van justitie en federale aangelegenheden.

De 50-jarige prof. dr. Rupert Scholz, specialist in staats- en administratief recht, geldt als een atlanticus bij uitstek: hij is een trouw ondersteuner van het Atlantisch bondgenootschap en pleitvoerder voor een hartelijke relatie met de Verenigde Staten.
In West-Berlijn heeft Scholz als senator voor justitie en federale aangelegenheden in het kabinet van regerend burgemeester Eberhard Diepgen dagelijks met de drie Westelijke mogendheden te maken en met de gecompliceerde verhouding tussen dit formeel onder bestuur van de Westelijke mogendheden staande stadsdeel en de federale regering in Bonn.
Scholz heeft vele publikaties op zijn naam staan over de in het verleden gesloten verdragen ten aanzien van Berlijn. De afgelopen jaren werd hij in toenemende mate op dit terrein door Helmut Kohl geraadpleegd.
In politieke kring in Bonn gaat men er van uit dat Scholz op grond van deze goede verhouding met de bondskanselier, zijn kennis van zaken en zijn ervaring als bestuurder binnen het kabinet een belangrijke positie zal innemen.
Voor Helmut Kohl is het van belang iemand uit zijn partij naast zich te hebben die op terrein van veiligheidspolitiek ten minste gelijkwaardig is aan de machtige liberale minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher. Scholz lijkt aan die eis te voldoen.
Een van de belangrijkste punten in de komende tijd is dc beslissing over een eventuele modernisering van de nucleaire kortedrachtswapens, in het bijzonder de Lance.
Genscher is daar tegen; Kohl helt langzaamaan meer over naar modernisering, zoals ook de grotere NAVO-landen willen.
Volgens informaties in Bonn heeft Kohl over de benoeming van Scholz contact gehad met CSU-leider Franz Josef Strauss in Munchen.

Financiële problemen Westduitse defensie

Het *NRC/H'blad* van 8 juni bevatte het volgende artikel over de problemen, waarmee de nieuwe Westduitse minister van defensie zich geconfronteerd ziet.

Nog maar net was de staatsrechtgeleerde Rupert Scholz aan zijn taak als minister van

Bondskanselier Helmut Kohl (r.) presenteerde op 26 april de nieuwe minister van defensie Rupert Scholz aan de openbaarheid.

defensie begonnen en stond hij bij de NAVO in Brussel voor zijn internationale vuurdoop of de Westduitse legertop sloeg toe.
Legerinspecteur Henning von Ondarza maakte losjes bekend dat alleen al de landmacht tot het jaar 2000 ongeveer 36.5 miljard mark extra nodig heeft. Dat geld is nog niet eens voor nieuwe plannetjes, maar louter om paraat en mobiel te blijven in het licht van de dreigingen uit het Oosten.
Het hoofd van de onervaren defensieman. die als Westberlijner zelf de dienstplicht ontliep. werd daarmee direct tussen hamer en aambeeld gelegd. Want bij de NAVO-vergadering in Brussel kwam zijn Amerikaanse collega Frank Carlucci minzaam, maar onverbiddelijk duidelijk maken dat het menens wordt met het thema ,,burden-sharing''.
De Europese landen, zeker het rijke Duitsland, moeten een groter deel van de gemeenschappelijke defensielasten voor hun rekening nemen dan tot nu toe.
Carlucci's soep was niet zo heet als die van het Congres-lid Pat Schroeder die onlangs in Bonn de Europese NAVO-landen ,.klaplopers" noemde. Zij wil dat de Europeanen voortaan meebetalen aan militaire acties van de Verenigde Staten elders in de wereld, omdat die tenslotte ook de bescherming van Europa's belangen dienen.
Carlueci ging er nog mee akkoord dat beslissingen tot het najaar werden uitgesteld. Maar hoe die ook uitvallen, Scholz zal in de komende jaren extra miljarden voor de NAVO en voor z'n eigen generaals op tafel moeten leggen.
En dat geld is er niet. Minister van financiën Stoltenberg moet al reeksen acrobatische toeren uithalen om de eindjes aan elkaar te knopen. Voor het lopende jaar heeft hij, de bezuinigingsminister. knarsetandend tien miljard extra geleend, (pag. 249/2 e.v.-1988). Dat was voor het laatst, zei hij. Op dit moment zit hij echter al tegen een extra begrotingsgat voor het volgend jaar van 13 miljard mark aan te kijken.
Stoltenberg zal dus weer meer geld moeten lenen en bovendien gaan een aantal verbruiksbelastingen omhoog, zoals de benzine-accijns met 11 pfennig per liter.
Niet alleen heeft dat een in de Bondsrepubliek bijzonder gevreesd inflatoir effect. maar ook wordt een heilige koe van de Westduitse samenleving gebruskeerd, de autobezitter.

Tegen die achtergrond komen de wensen van de Amerikanen en van de eigen legertop. waarover nu langzamerhand meer details bekend worden, uiterst ongelegen.
Want dit is nog niet eens alles. Scholz' voorganger Manfred Worner, binnenkort secretaris-generaal van de NAVO, heeft nog op de valreep een contract getekend voor de "Jager 90", de Europese jachtbommenwerper van de jaren negentig.

Bonns aandeel in de ontwikkelingskosten is 6,1 miljard. terwijl voor aankoop nog eens 16,5 miljard mark op de planning staat.
Volgens Worner heeft men de kosten van dit project ,.onder controle", maar daar gelooft in Bonn niemand in als het gaat om militaire uitgaven
Hetzelfde geldt voor de ontwikkeling samen met Frankrijk van de anti-helikopter PAH-2, waarvoor voorlopig 2 miljard mark op de begroting staat.
De Westduitsers proberen inmiddels ook Nederland tot meedoen aan het helikopterplan te bewegen. dan worden budgetoverschrijdingen straks tenminste verdeeld.
Scholz en zijn partijgenoot en regeringsleider Helmut Kohl staan voor een onaangenaam dilemma dat vol met politieke springstof zit. Geven zij meer uit voor defensie, dan zijn weliswaar de generaals. de Amerikanen en de eigen rechtervleugel tevreden. maar loopt onvermijdelijk het begrotingstekort verder op.
Bovendien krijgen ze binnen de coalitie moeilijkheden met de liberale FDP, wier ontwapeningskoers haar bij de laatste verkiezingen groot voordeel opleverde.
Doen zij niets, dan krijgen ze het verwijt de paraatheid van de strijdkrachten te ondermijnen en dragen ze het risico van onberekenbare reacties van het Amerikaanse Congres -zoals verkleining van het troepencontingent in Europa.
Ze krijgen dan bovendien een deel van de eigen achterban, in het bijzonder de Beierse zusters van de CSU. op hun dak.

Rupert Scholz trachtte in Brussel de Amerikanen ervan te overtuigen dat de Duitsers veel meer voor de gemeenschappelijke verdediging doen dan direct uit de defensiebegroting blijkt. Dat zijn bijvoorbeeld de kosteloze onderbrenging van 356.000 Amerikaanse en circa 80.000 andere geallieerde soldaten in de Bondsrepubliek, militaire hulp aan armere NAVO-landen en bevriende landen van de Derde Wereld. de soldatenpensioenen en de Berlijnsuhsidies. samen met de defensieuitgaven 75,8 miljard in 1986. Daarmee zou de Bondsrepubliek op de tweede plaats binnen de NAVO staan. na de VS en vóór Engeland
Deze rangorde is in de Bondsrepubliek een gevoelig punt; Congres-afgevaardigde Pat Schroeder hamert erop dat de VS 6.6 procent van hun bruto nationaal produkt aan defensie uitgeven, de Bondsrepubliek slechts 3 procent en Griekenland nota bene T procent (Nederland 3,1 procent).
Als antwoord daarop breng? Scholz nog de wat hij noemt .,niet-materiële kosten" onder de aandacht van Washington. de dienstplicht van 18 maanden, de gigaiitische lau-aaibelasting van de straaljagers uit het gehele NAVO-gebied. de ergernissen van vijfduizend militaire manoeuvres per jaar buiten de normale oefenterreinen. de sociaal-culturele druk van omvangrijke geallieerde legerplaatsen.
Die argumenten hebben in Washington weinig indruk gemaakt, constateert men in Bonn.
Ook hardere gegevens doen dat niet, zoals de becijfering dat in vredestijd de Europeanen 95 procent van de kosten voor de divisies in Europa voor hun rekening nemen, 90 procent van de personeelskosten, 90 procent van de artillerie, 80 procent van de tanks en de vliegtuigen en 65 procent van de oorlogsschepen.
In regeringskring in Bonn hoopt men dat de druk van Amerikaanse zijde wel zal afnemen als de verkiezingen in november voorbij zijn.
Behalve voor de president moet gestemd worden voor een derde deel van de Senaat en voor het gehele Huis van Afgevaardigden.
Het punt lastenverdeling is een ,,gemakkelijk thema voor een verkiezingsjaar", luidt de analyse in Bonn, waarbij zij uit het artikel van de Parijse hoogleraar Olivier Debouzy in de International Herald Tribune citeren, die het over de ,,seasonal burdensharing show" had, de periodieke lastenverdelings-show.
Toch zijn ook de sceptici van mening dat de Bondsrepubliek ,,iets" moet doen om de sterkere Amerikaanse tegenwind het hoofd te bieden.
En aangezien er weinig extra geld te verdelen valt, heeft men in kringen van het bureau van de bondskanselier de blik gericht op een eventuele Duitse deelname aan de NAVO-zeemacht in de Perzische golf. Daarmee zou een machtig psychologisch gebaar tegenover Washington worden gemaakt, evenals tegenover de eigen defensietop. die het zo langzamerhand een blamage vindt dat Nederland en België wèl schepen naar de Golf kunnen zenden en de Bondsrepubliek niet.
,,Dit is de enige mogelijkheid voor de regering om moeilijke financiële discussies te omzeilen en toch iets voor de Amerikanen te doen", zegt een hoge regeringsmedewerker. wiens naam niet genoemd mag worden.
Het belangrijkste probleem is dat de tegenstanders van Duitse deelname buiten het NAVO-gebied worden gesteund door de gangbare interpretatie op dat punt van de Grondwet en dat binnen het kabinet de machtige liberale minister van buitenlandse zaken. Genscher, er furieus op tegen is.
Zo furieus, dat Kohls woordvoerder Friedhelm Ost onlangs openlijk moest ontkennen dat er ooit in het kabinet over het punt was gesproken. Kohls veiligheidsadviseur Horst Seltschik had in een vraaggesprek gezegd dat Duitse deelname in de Golf onvermijdelijk zou worden.

Helmut Kohl zit met een nieuw stuk splijtstof voor het kabinet in z'n maag. De Amerikanen hebben hem tot november respijt gegeven, maar de eigen legertop en de defensielobby zullen hem permanent herinneren aan zijn uitspraak voor de CDU/CSU-fractie onlangs, dat de Bundeswehr .,recht heeft op de beste uitrusting die er is".

BURGERIEESTER DOHNANYI VAN HAMBURG TREEDT AF

Plotseling en tot verrassing en schrik van de SPD-partijleiding heeft burgemeester Klaus von Dohnanyi van de stadstaat Hamburg op 10 mei aangekondigd dat hij er per 1 juni mee ophoudt.
De man. die in de afgelopen periode een succesvol politiek beleid had gevoerd en in de affaire rondom de gekraakte huizen in de Hafenstrasse veel aan aanzien had gewonnen, heeft er na zeven jaren genoeg van, zegt hij. Dohnanyi houdt vol dat zijn besluit om af te treden niets te maken heeft met verschillen van mening binnen de SPD-fractie ten aanzien juist van de behandeling van de Hafenstrasse-krakers.
Dat verzet tegen Dohnanyi kwam vooral van de rechtervleugel binnen de partij, die vindt dat Dohnanyi te veel concessies heeft gedaan tegenover de krakers, die dagenlang de omgeving hadden gebarricadeerd en zich verzetten tegen de politie,.
In een soort laatste poging om een veldslag te voorkomen kreeg Dohnanyi het in november 1987 voor elkaar de krakers tot opruiming van de barricades te bewegen in ruil voor een definitieve regeling over de op de afbraaklijst staande huizen.
Een week later al, zo bleek op 10 mei heeft hij de voorzitter van de raad laten weten er na zeven jaren ambtstermijn mee te willen stoppen.
Hij zou aanvankelijk op 15 maart hebben willen aftreden, maar die termijn hebben verschoven in verband met de verkiezingen in de buur-deelstaat Sleeswijk-Holstein.

Henntng *Voscherau* opvolger

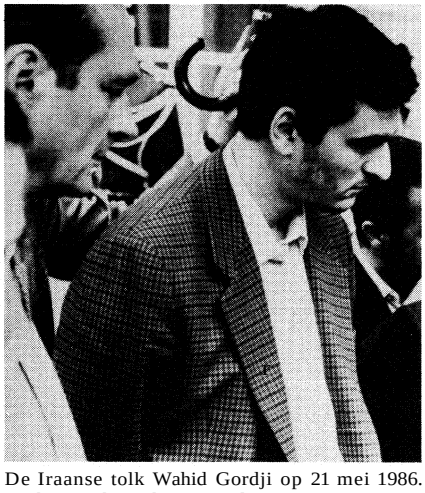
Het parlement van Hamburg. de Burgerschaft, heeft op 8 juni de SPD-politicus Henning Voscherau verkozen als burgemeester en opvolger van Klaus von Dohnanyi.
Voor hem stemden 62 leden van de Burgerschaft; er was één onthouding. De in Hamburg regerende coalitie van SPD en FDP heeft de beschikking over 63 zetels.

De 46-jarige Voscherau had vooraf aan zijn kandidatuur voor het burgemeestersambt de voorwaarde verbonden, dat de medezeggenschap van zijn partij in personele kwesties. i.h.b. de samenstelling van de Senaat (de regering), teruggedrongen moest worden ten gunste van de bevoegdheden van de burgemeester.
Een bijzonder congres van de SPD in Hamburg had daarmee op 4 juni ingestemd.
Voscherau is lange tijd fractievoorzitter van de SPD in de Burgerschaft in Hamburg geweest. Na de vorming van de SPD-FDP-coalitie in deze stad op 15 aug. 1987 (pag.218/1-1988) legde hij deze functie neer wegens meningsverschillen met burgemeester Von Dohnanyi o.a. ten aanzien van het beleid terzake van de gekraakte panden in de Hafenstrasse.

FRANKRIJK

HERSTEL VAN DE DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET IRAN

Op 15 juni 1988 is gelijktijdig in Parijs en Teheran bekendgemaakt dat Frankrijk en Iran met ingang van 16 juni weer diplomatieke betrekkingen onderhouden. Op korte termijn zouden ambassadeurs worden uitgewisseld.
Het herstel van de diplomatieke betrekkingen was het gevolg van de vrijlating van de laatste drie Franse gijzelaars in Libanon (Marcel Carton, Marcel Fontaine en Jean-Paul Kauffmann) op 4 mei (pag. 38412-1988).
Het drietal keerde na een gevangenschap van drie jaar in F ankrijk terug vier dagen voor de tweede ronde van de Franse presidentsverkiezingen (pag. 369/3 e.v.-1988).
Aan de vooravond van de bekendmaking van 15 juni had de Iraanse premier Mir Hossein Moussavi reeds opgemerkt dat de verbetering van de betrekkingen tussen beide landen geschiedde op basis ,,van gezonde principes en de eerbiediging van de onafhankelijkheid van beide landen". Volgens Moussavi zat er ook vooruitgang in de normalisatie met Engeland. Dat gold niet voor de verhouding met de Verenigde Staten, zo zei hij.
Op 17 juli 1987 leidde de zogenaamde ,,ambassade-oorlog" tot verbreking van de betrekkingen tussen Frankrijk en Iran. De Franse justitie wenste de ambassadetolk Wahid Gordji te onderhouden over diens mogelijke bemoeienis met de bloedige aanslagenreeks in september 1986 (pag. 625 e.v.-1986).
De Iraniër bezat geen diplomatiek paspoort en was dus niet onschendbaar. Hij verschool zich echter in de Iraanse ambassade die vervolgens door de Franse politie werd omsingeld. In Teheran gebeurde hetzelfde met de Franse ambassade. Nadat Iran Frankrijk op 16 juli een ultimatum had gesteld, had Parijs op 17 juli de diplomatieke betrekkingen verbroken.

De Iraanse tolk Wahid Gordji op 21 mei 1986. Links van hem de toenmalige Franse premier, Jacques Chirac.

.,Ambassade-oorlog". Frankrijk verbreekt de diplomatieke betrekkingen met Iran

De ,.ambassade-oorlog" had het volgende verloop:

- 3 juni 1987: Gilles Boulouque, een Franse magistraat belast met verscheidene zaken op het gebied van het terrorisme. wil de Iraanse ambassadetolk Wahid Gordji verhoren i.v.m. de reeks aanslagen in Parijs in sept. 1986. Wanneer de politie bij de Parijse woning van Gordji verschijnt. blijkt deze verdwenen.
- 29 juni: de Franse politie legt een cordon rond de Iraanse ambassade in Parijs omdat ze vermoedt dat Gordji zich daar schuilhoudt.
- 30 juni: de Franse politie controleert de identiteit van iedereen die het ambassadegebouw betreedt of verlaat. Teheran laat de Franse ambassade in de Iraanse hoofdstad omsingelen.
- 2 juli: Gordji verschijnt op een persconferentie van de Iraanse zaakgelastigde Gholam Reza Haddadi als tolk van de diplomaat.
- 4 juli: Iran heft de blokkade om de Franse ambassade op, maar controleert wel de papieren van degenen die het gebouw in en uitgaan.
- 5 juli: de Franse minister van buitenlandse zaken Jean-Bernard Raimond bevestigt in de Jordaanse hoofdstad Amman. dat Gordji voor de rechter van instructie moet verschijnen en deelt mee dat de besprekingen over de ,,normalisatie" van de Frans-Iraanse betrekkingen die sinds maart 1986 aan de gang waren, zijn ,.opgeschort".
- 7 juli: de Franse premier Jacques Chirac zegt dat Parijs de relaties met Iran zal verbreken als Gordji weigert zich voor verhoor te melden. Zijn Iraanse collega Moussavi zegt dat Frankrijk van plan is nieuwe gevechtsvliegtuigen te leveren aan Irak, de vijand van Iran in de Golfoorlog, en waarschuwt dat zijn land.,zich tegen die Franse beslissing zal verzetten".
- 9 juli: de Iraanse parlementsvoorzitter Hashcmi Ali Akbar Rafsanjani zegt

dat Teheran niet van plan is de diplomatieke betrekkingen met Parijs of Londen te verbreken ,.behalve wanneer deze landen zelf het initiatief daartoe nemen''.

● 10 juli: Frans-Iraanse contacten in Teheran over de ,.exacte'' status van Gordji.

● 11 juli: in de Franse zone van de luchthaven Genève-Cointrin willen Franse douaniers de inhoud van de persoonlijke attachékoffer van een diplomaat van de Iraanse ambassade in Parijs, Mohsen Aminzadeh. controleren. Het voorval leidt tot een controverse tussen Parijs en Teheran over het verloop van dit incident. Iran verwijt Frankrijk ruw optreden en beschuldigt Parijs ervan documenten van de diplomaat te hebben ,,gestolen'' en gefotokopieerd. Zwitserland zegt dat de diplomaat naar een ziekenhuis is gebracht. Parijs zal de zaak onderzoeken.

● 12 juli: de Franse zaakgelastigde in Teheran, Pierre Lafrance, wordt op het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken ontboden i.v.m. het incident in Geneve. Iran eist uitleg van Parijs. Franse regeringsfunctionarissen verklaren dat Aminzadeh zichzelf heeft verwond in een woede-aanval toen de Franse douane zijn bagage doorzocht. Zwitserse artsen die de diplomaat behandelen, zeggen dat de kwestsuren (kleine blauwe plekken) van de Iraniër eerder van politieke dan van medische aard zijn.

In de nacht van 12/13 juli wordt het Franse vrachtschip Ville d'Anvers in de Golf aangevallen door twee niet geïdentificeerde kanonneerboten. De schade is aanzienlijk maar er vallen geen slachtoffers (zie ook pag. 624/3 en 625/1- 1987).

● 13 juli: Frankrijk beschuldigt Iran ervan het vrachtschip te hebben aangevallen en verklaart dat het ,,zich alle rechten voorbehoudt die uit deze ernstige zaak voortvloeien''. De Franse uresident Francois Mitterrand en premier Jacques Chirac houden een spoedberaad over de crisis in de betrekkingen met Iran. Radio-Teheran waarschuwt Parijs ,.tegen de rampzalige gevolgen van zijn houding''.

● 14 juli: in een vraaggesprek op TF 1 verklaart president Mitterrand dat Gordji voor de rechter van instructie moet verschijnen. Het Franse ministerie van begroting weigert commentaar te geven op berichten dat de Franse douane vertrouwelijke documenten van Aminzadeh in handen heeft gekregen.

In Teheran wordt de eerste secretaris van de Franse ambassade, Paul Torri, beschuldigd van spionage. Hij wordt opgeroepen voor een verhoor door de procureur van de Islamitische Revolutie. Parijs ontkent de aantijgingen en zegt dat Iran op kunstmatige wijze een tegenhanger voor Gordji probeert te creëren.

● 15 juli: Radio-Teheran meldt dat de Franse zaakgelastigde in de Iraanse hoofdstad ,,zijn excuses heeft aangeboden'' voor het incident in Geneve. hetgeen het Franse ministerie van buitenlandse zaken onmiddellijk ontkent. Teheran is verder van mening dat Frankrijk Iran te snel heeft beschuldigd van de aanval op de Ville d'Anvers. Het ministerie van buitenlandse zaken in Parijs laat weten dat twee Franse ambassademedewerkers in Teheran in het weekeinde de Iraanse hoofdstad niet hebben mogen verlaten. Aminzadeh verlaat hevig bibberend op een brancard het Geneefse ziekenhuis. Hij vertrekt naar Teheran. Artsen zeggen dat hij toneel speelt voor de wachtende journalisten.

● 16 juli: Iraans ultimatum aan Frankrijk: Teheran dreigt met het verbreken van de diplomatieke betrekkingen wanneer het ,,beleg''van zijn ambassade in Parijs niet binnen 72 uur wordt opgeheven en wanneer de verantwoordelijken voor het incident in Geneve niet worden ,,gestraft''.

● 17 juli: Frankrijk verbreekt de diplomatieke betrekkingen met Iran na overleg op het Elysée tussen president Mitterrand en premier Chirac. In een verklaring van het Franse ministerie van buitenlandse zaken staat dat in het Iraanse ultimatum van 16 juli voorwaarden worden gesteld die voor Frankrijk ,,vanzelfsprekend onaanvaardbaar'' zijn. Bovendien, aldus de verklaring, ,,werden verschillende diplomaten op willekeurige wijze verhinderd naar Frankrijk te vertrekken''. Omdat daarmee ,,de breuk in gang was gezet, moesten de gevolgtrekkingen worden gemaakt''. Daarom is besloten meteen de diplomatieke betrekkingen te verbreken, aldus de verklaring

Het verbreken door Frankrijk van de diplomatieke betrekkingen was een uitzonderlijke maatregel. Sinds de Tweede Wereldoorlog was een breuk in de diplomatieke betrekkingen drie keer voorgekomen op initiatief van andere landen.

In 1961 verbrak Nigeria de betrekkingen met Frankrijk uit protest tegen Franse kernproeven in de Sahara. Vijf jaar later werden de betrekkingen hersteld.

Guinee brak in 1965 met Frankrijk na beschuldigingen dat Parijs samenwerkte met beramers van een staatsgreep. De relaties werden op 14 juli 1975 hersteld.

Peru verbrak de diplomatieke betrekkingen in 1973 uit protest tegen de Franse kernproeven in de Stille Oceaan In aug. 1975 werden de betrekkingen weer aangeknoopt

Enige uren na het Franse besluit verbreekt Iran de diplomatieke betrekkingen met Frankrijk onder de beschuldiging dat Parijs de Conventie van Wenen over de bescherming van diplomaten heeft geschonden. Rond de Franse ambassade in Teheran wordt opnieuw een blokkade iiigesteld.

● 19 juli: de Franse minister van buitenlandse zaken Raimond verklaart dat over het verhoor van Gordji ,,niet valt te onderhandelen''. Raimond: ,,Wijzijn een rechtsstaat en we zijn niet van plan met die rechtsstaat te schipperen. Dat is een kwestie van principe''. Volgens de bewindsman is er ,,normaal overleg'' gaande met Teheran, waarbij ,,het probleem is de Franse diplomaten te doen terugkeren naar hun land en de Iraniërs in omgekeerde richting''.

● 27 juli: Frankrijk en Iran besluiten hun belangen te laten behartigen door resp. Italië en Pakistan.

● 25 augustus: de echtgenote van de eerste secretaris van de Franse ambassade in Teheran, Estelle Torri, keert, met baby, terug in Parijs.

● 7 september: wijziging van de politie-opstelling rond de Iraanse ambassade in Parijs na het oprichten van 2,50 m. hoge barrières rond het gebouw. De controle van het Iraanse ambassadepersoneel wordt niet versoepeld.

● 12 oktober: het Franse ministerie van buitenlandse zaken deelt mee dat een aantal employés van de Iraanse ambassade in Parijs zou kunnen vertrekken, maar dat Gordji daar niet bij zal zijn.

● 19 november: minister van buitenlandse zaken Raimond verklaart voor de diplomatieke persassociatie dat de ,,normalisatiepolitiek'' van Frankrijk met Iran ,,op een dood punt'' is.

● 27 november: twee van de vijf Franse gijzelaars die nog in Libanon worden vastgehouden, Jean-Louis Normandin en Roger Auque, ontvoerd op resp. 8 maart 1986 en 13 jan. 1987, worden in Beiroet vrijgelaten (pag. 384/1-1988) en arriveren op 28 november in Parijs. Daar worden zij ontvangen door premier Chirac, die de volledige normalisatie van de Frans-Iraanse betrekkingen afhankelijk stelt van een vrijlating van alle gijzelaars.

● 29 november: Wahid Gordji verlaat de Iraanse ambassade in Parijs en begeeft zich naar het paleis van justitie, waar hij wordt verhoord door rechter Boulouque. Deze meent dat Gordji niets ten laste kon worden gelegd. Gordji vertrekt als vrij man. Nadat hij naar het vliegveld Le Bourget is gebracht, vliegt hij naar Karachi (Pakistan).

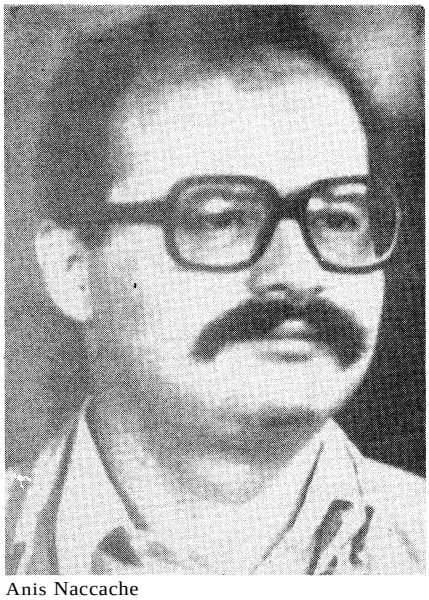
● 30 november: op het vliegveld van Karachi wordt Gordji uitgewisseld tegen Paul Torri, die voor zijn vertrek uit Teheran door de Iraanse justitie is verhoord (pag. 384/2-1988). De veiligheidsmaatregelen rond de Iraanse am-

bassade in Parijs en de Franse ambassade in Teheran worden opgeheven. De ambassade-oorlog is ten einde.
President Mitterrand verklaart die dag voor de TV: .,Men kan misdaad niet tegen onschuld ruilen."

The Observer (6-12-1987) meldde dat de Franse regering had ingestemd met een losgeld van $ 5 mln voor de vrijlating van de twee gijzelaars. Eerder had The Independent (1-12-1987) melding gemaakt van Franse instemming met de levering van onderdelen voor patrouilleboten en radarsystemen via particuliere wapenhandelaren.

Iraanse eisen voor *een normalisatze van de betrekkingen*

Op 30 nov. 1987 liet het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken via radio-Teheran weten dat zich .,positieve" ontwikkelingen hadden voorgedaan in de Frans-Iraanse betrekkingen, maar herhaalde de Iraanse voorwaarden voor een normalisatie van de betrekkingen: een volledige terugbetaling van een lening van S 1 mrd uit de tijd van de sjah, het stopzetten van de ,,Franse militaire hulp aan Irak, die onverdraaglijk is voor Iran" en het nemen van ,,maatregelen om propaganda en anti-Iraanse acties in Frankrijk tegen te gaan (zie ook pag. 773/3 e.v.-1986).
Verder wenste Iran de vrijlating van o.m. Anis Naccache, de leider van het commando dat op 18 juli 1980 in Parijs een aanslag had gepleegd op de voormalige Iraanse premier Chapour Bakhtiar. Bij die aanslag was Bakhtiar niet om het leven gekomen, maar waren wel twee andere personen overleden, onder wie een politieman. De Franse justitie had Naccache op 10 maart 1982 tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld.

Anis Naccache

Op 3 december bedankte de Iraanse onderminister van buitenlandse zaken. Hossein Sheikholeslam, Syrië. Algerije en Pakistan, die hadden meegeholpen aan de ,,geheime en directe onderhandelingen" waardoor een einde was gekomen aan de diplomatieke crisis tussen Frankrijk en Iran.

Kritiek van Engeland en de VS op *de Franse houding t.a.v. het terrorisme. Reactie Frankrijk*

Op 1 dec. 1987 liet het Franse ministerie van buitenlandse zaken weten dat waarschijnlijk snel weer een deel van de lening van $ 1 mrd aan Iran zou kunnen worden terugbetaald.

Op 19 nov. 1986 hadden Parijs en Teheran een akkoord getekend dat o in inhield dat Frankrijk Iran S 330 mln (een derde deel van de lening) terugbetaalde. Op 10 nov. 1986 waren twee Franse gijzelaars in Libanon, Marcel Coudari en Camille Sontag. vrijgelaten (pag. 77111 en 774/3-1986)

Diezelfde dag 1 dec. zei de Britse premier Margaret Thatcher in het Lagerhuis: ,,Zaken doen met terroristen leidt alleen maar tot meer ontvoeringen en meer geweld". Zij maakte duidelijk dat Londen ,,nooit zou ingaan op de eisen van ontvoerders. Dat is ,,de beste en enige manier om terrorisme te verslaan", aldus de premier. In *The Times* (1-12-198'7)werd gesproken over .,verraad door Frankrijk".
Charles Redman, woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, benadrukte die dag dat zijn land ..iedere actie zal betreuren waardoor het terrorisme meer wordt aangemoedigd. en in het bijzonder alles, waardoor de kwelling van andere gijzelaars wordt verlengd".
..Het is het Amerikaanse beleid te weigeren concessies te doen die nieuwe gijzelingsacties zouden aanmoedigen". aldus Redman, die verder zei dat de houding van Frankrijk de indruk kon wekken dat ..het nemen van gijzelaars loont".

Op 2 december ontkende de Franse minister van binnenlandse zaken Charles Pasqua in het parlement dat Frankrijk een losgeld had betaald in ruil voor de vrijlating van Normandin en Auque. ,,Men kan ons geen zwakte verwijten in de strijd tegen het terrorisme. noch gebrek aan solidariteit. Het betalen van een losprijs is tegen onze principes en onze politiek". aldus de minister.
Pasqua zei verder dat hij van de regering de volmacht had gekregen ,,categorisch te ontkennen dat, sinds wij (de centrum-rechtse regering-Chirac) aan de macht zijn er militair materieel naar Iran in geëxporteerd. De eerste minister heeft nog eens duidelijk gezegd dat de Franse politiek ten aanzien van de Arabische wereld niet is veranderd. Maar onze vriendschap jegens de Arabische landen kan ons niet beletten normale relaties met Iran te wensen".
Pasqua toonde zich verbaasd over aanvallen in de buitenlandse pers tegen de Franse regering .,die voorop loopt bij de internationale samenwerking tegen het terrorisme: de regering heeft in mei de eerste anti-terroristische top georganiseerd. En mort ik herinneren aan de beslissende rol van de Franse diensten in de strijd tegen het Ierse terrorisme die ons de dank van mevrouw Margaret Thatcher opleverde?"

Op 28 mei 1987 had in Parijs internationaal overleg over de bestrijding van terrorisme plaatsgevonden (pag 537/2 e v.-1987)

Frankrijk wijst vermoedelijke tegenstanders van het Iraanse regime

Op 8 dec. 1987 wees de Franse regering 14 Iraniers en drie Koerden. van mie vermoed werd dat zij lid of sympathisant waren van de Mujaheddin-e-Khalq (een tegen het regime in Iran gerichte guerrillabeweging), uit naar het Westafrikaanse land Gabon. De 17 waren op 7 december aangehouden in afwachting van uitwijzing.
Negen andere vermoedelijke aanhangers van de beweging waren. in afwachting van een uitwijzing, onder huisarrest geplaatst.
Volgens het Franse ministerie van buitenlandse zaken waren de Iraniërs en Koerden uitgewezen ,,omdat ze militante acties uitvoeren die een ernstige bedreiging vormen voor de openbare orde".
De Franse regering ontkende dat de uitwijzing een concessie was aan Iran om de normalisatie van de diplomatieke betrekkingen te bespoedigen en de laatste drie Franse gijzelaars in Libanon vrij te krijgen. Volgens de socialistische partijleider Lionel Jospin was de uitwijzing onderdeel van een koehandel met de Iraanse regering.
Op 8 december vroeg het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) de Franse regering om opheldering. Van de in totaal 26 uit te wijzen personen hadden er namelijk 11 de status van vluchteling.

Verder bleek dat tmee van de uitgewezenen uit Zweden en Engeland afkomstig waren Zij konden vanuit Gabon nletc.cn naai. hun verblijfplaats terugkeren.

Op 13 jan. 1988 maakte de Franse regering bekend dat zeven van de 15 nog in Gabon verblijvende Iraniërs en Koerden .,om humanitaire redenen" naar Frankrijk mochten terugkeren. De overige acht gingen naar Spanje.

Hun zaak werd. aldus het Franse ministerie van buitenlandse zaken op 14 januari, nog bestudeerd. Op 14 januari arriveerden de zeven in Frankrijk.
De wijziging in de houding van de Franse regering kwam na vele protesten in binnen- en buitenland tegen de uitwijzing en na hongerstakingen door aanhangers van de uitgewezenen op verschillende plaatsen in de wereld.
Ook president Mitterrand had herhaaldelijk laten blijken het niet met het beleid van de regering-Chirac eens te zijn.
Op 4 mei 1988 werden de laatste drie Franse gijzelaars in Libanon vrijgelaten en op 15 juni werd het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen Frankrijk en Iran bekendgemaakt,

Hans Pont, de vertrekkende voorzitter van de FNV (r.) en zijn opvolger Johan Stekelenburg na afloop van de vergadering van de federatieraad van de FNV van 15 februari.

NEDERLAND

FNV-VOORZITTER HANS PONT NAAR BINNENLANDSE ZAKEN

Hans Pont, voorzitter van de Federatie van Nederlandse Vakverenigingen FNV. is m.i.v. 1 okt. 1988. of zoveel eerder als mogelijk; benoemd tot directeur-generaal management en personeelsbeleid van het ministerie van binnenlandse zaken. zo werd op 12 febr. van dit jaar bekend.
Op de laatst genoemde datum schreef Hans Pont, FNV-voorzitter sinds 11 sept. 1985 (pag. 619/2 e.v.-1985), een brief aan zijn collega's van het federatiebestuur van de vakcentrale, waarin hij zijn aanstaande vertrek aankondigde: ,,Voor de FNV komt het tijdstip van mijn vertrek mogelijk wat ongelegen". schreef Pont in deze brief.

Pont had geen beroerder moment kunnen uitzoeken om op te stappen. merkten bestuurders van bij de FNV aangesloten vakbonden op.
En inderdaad, de malaise in de vakbeweging is momenteel groot. Het conflict binnen de Industriebond FNV dat uiteindelijk leidde tot het volledig uiteen spatten van het bestuur. was daarvan tot 12 febr de meest recente illustratie.
Ponts vertrek lijkt daarvan opnieuw een bewijs. Iets dat hij zelf overigens ten stelligste ontkent. ,,Het komt slecht uit". zei Pont op 12 febr. in een toelichting op zijn verrassende stap. ,,Maar dat is altijd zo. Ik hoop nooit in een positie te verkeren dat mijn vertrek wel goed uitkomt." De reacties op zijn besluit vindt hij eigenlijk wel ..meevallen".,.De reactie van Jaap van de Scheur had ik van tevoren ingecalculeerd."
Met malaise binnen de vakbeweging heeft het volgens hem allemaal niets te maken. ,.Hoezo malaise?" zegt hij. ,,In de vakcentrale is totaal geenmalaise. We hebben ons rapport FNV 2000 dat nu wordt uitgevoerd, de technologie-steunpunten waarom we gevraagd hadden zijn er. het ondersteuningswerk voor ondernemingsraden loopt goed en we zijn in eigen huis bezig met het doorvoeren van een reorganisatie. Allemaal dingen die het tegendeel van een malaise zijn."
De stap naar binnenlandse zaken moet volgens Pont worden gezien als een puur persoonlijke keuze voor een baan die zich maar één keer aandient. ,,Hetlijkt mij een magnifieke functie met relaties naar de politiek, de vakbeweging en het rijk. Ik zou voor mezelf geen mooiere combinatie weten. behalve dan voorzitter van de FNV. maar dat kan ik niet doen tot mijn pensioen.
Als je tot je pensioen voorzitter blijft, val je in herhalingen. Deze switch komt misschien wat vroeg. maar anders was het in een latere fase gebeurd." En, zoals Pont het in zijn brief aan het federatiebestuur stelt: ..Niemand is onmisbaar, dat geldt ook voor mij".
Maar was er dan helemaal geen sprake van teleurstelling over het werken bij de FNV? Pont: ..Natuurlijk. maar dat is inherent aan de functie die ik bekleed. maar dat is nog geen reden om weg te gaan. We zijn als vakbondsbestuurders getraind in incasseren."
Nu treedt Pont dus in dienst van de tegenpartij ,,Hij wordt een verlengstuk van de heer Van Dijk, niets meer en niets minder". aldus een nog steeds boze AbvaKabo voorzitter Van de Scheur op 12 febr.
Hij noemt het ..een toppunt van dwaasheid" dat Pont deze baan heeft aanvaard. ..Iemand die altijd A heeft gezegd, moet nu opeens B gaan zeggen."
Dat Pont het volledig vastgelopen overleg tussen bonden en de minister weer zal weten vlot te trekken. is volgens Van de Scheur een illusie. ..Je hebt als hoofdambtenaar niets te vertellen. Uiteindelijk beslist toch het kabinet. Iedere ambtenaar die denkt wel invloed tb kunnen uitoefenen. vergist zich."
Ook voorzitter A de Jong van de CNV-ambtenarenbond CFO koestert weinig hoop. ,.Het zal voor de heer Pont meer wennen zijn dan voor ons ''
Maar Pont ziet u-el degelijk mogelijkheden. In zijn brief aan het federatiebestuur zegt hij: ..Ik ambieer de nieuwe taak. die mij op het lijf geschreven lijkt. Er schuilt een belangrijke uitdaging in de wijze waarop de reorganisatie van de rijksdienst gestalte zal krijgen, de gevolgen van de privatisering worden opgevangen en het personeelsbeleid nieuwe impulsen zal ondergaan."
Volgens Pont kan hij te werk gaan als beleidsmaker bij zaken die niet direct een beslag leggen op de financiële ruimte. .,Als het geld kost is het een politieke beslissing en als zodanig voor een ambtenaar een belemmering."
Wel ziet hij een belangrijke taak voor zichzelf weggelegd bij het vormgeven van een nieuw overlegstelsel tussen de minister en de bonden van overheidspersoneel en de afslanking bij de rijksoverheid. ..Op voorhand veronderstellen dat er conflicten tussen mij en de vakbondsmensen ontstaan lijkt mij voorbarig. Op die manier haal je de conflicten naar je toe."
Volgens FNV-ambtenaren voorman Van de Scheur is het ,,onmogelijk" dat Pont nog langer het gezicht van de FNV uitdraagt. Hij zou de FNV-voorzitter op 15 febr. dan ook vragen direct op te stappen
Voorzitter Visser van de Industriebond is dezelfde mening toegedaan. ..Ik vind dat Pont aanstaande maandag verstandig moet zijn en direct moet vertrekken". zo gaf hij op 12 febr als zijn persoonlijke opvatting te kennen.
Maar volgens Pont zelf hoeft het zo'n vaart niet te lopen ..Ik heb expres bij binnenlandse zaken bedongen niet al per 1 april te beginnen. Ik wil mijn opvolging netjes regelen en geen geforceerde opstelling.'
Wat hem betreft gaat het de komende maanden vooral om een goede taakverdeling tussen voorzitter en vice-voorzitter. Over ambtenarenzaken kan vice-voorzitter Stekelenburg zich in het vervolg maar beter uitlaten, vindt hij. Op andere terreinen denkt Pont in elk geval de komende maanden nog wel zijn .,partij mee te kunnen blazen".
Als het aan hem ligt. is zijn vertrek op 8 september als het FNV-congres. dat overigens al stond geagendeerd. een nieuwe voorzitter heeft gekozen.

Federatieraad FNV: gezichtsbepalende beleidsonderdelen naar vice-voorzitter Stekelenburg

De federatieraad van de FNV besloot op 15 febr. dat vice-voorzitter Johan Stekelenburg met onmiddellijke ingang de .,gezichtsbepalende en beleidsgevoelige onderdelen" van de scheidende voorzitter Pont moet overnemen. Gesprekken met werkgevers of

het kabinet? Stekelenburg zal ze voeren en niet Pont. Uitdragen van het FNV-standpunt? Stekelenburg zal het doen.

Erg veel zal het allemaal niet voor hem veranderen. Bij Pont en Stekelenburg was in de praktijk toch al sprake van een gedeeld leiderschap. Bij zijn benoeming in 1985 tot vicevoorzitter kreeg Stekelenburg arbeidsvoorwaardenbeleid en politieke strategie in zijn pakket. Kortom. gezichtsbepalende–zoniet beleidsbepalende onderdelen.
f indelijk dan toch voorzitter. In 1982 mocht hij Arie Groenevelt niet opvolgen als voorzitter van de Industriebond FNV.
Twee laar later vetode Dick Visser. die inmiddels de plaats van Groenevelt had ingenomen. zijn kandidatuur als voorzitter van de vakcentrale.
Nu Visser binnenkort zelf het veld ruimt als gevolg van een bestuursconflict. was er geen enkele belemmering meer voor Stekeienburg. Bovendien. zo is de overtuiging van veel FNV-bestuurders. heeft Stekelenburg de afgelopen jaren bewezen dat hij het kan.

Twintig jaar geleden kwam hij als stagiair van de sociale academie terecht bij de Algemene Nederlandse Metaal Bedrijfsbond. de voorloper van de Industriebond NVV De stage beviel de bond en hem zo goed dat hij kon blijven. Daarmee haalde de bond een van de eerste niet op de werkvloer geschoolde bestuurders binnen.
De carrière van Stekelenburg liep vervolgens op rolletjes. Na vijf jaar districtbestuurder te zijn geweest in Gelderland. werd hij in 1976 benoemd tot ,,districtshoofd'' van de Industriebond in Den Haag
In die tijd zag hij de industrie in deze stad verder slinken en de textiel uit de vroegere ,,lakenstad'' Leiden verdwijnen. Als vakbondsbestuurder kon hij niet veel meer doen dan onderhandelen over een goed sociaal plan voor de ontslagen werknemers.
In 1979 volgde de overstap naar het district Rotterdam. Toen al zei hij: .,Ik ben ambitieus genoeg om te zeggen dat deze nieuxve functie in Rotterdam geen eindstation is"
Tijdens zijn Rotterdamse periode maakte de directie van Shell Pernis kennis met Stekelenburg. Hij durfde het aan een staking bij de chemiereus uit te roepen Een actie die gepaard ging met een blokkade van de poort.
Stekelenburg had zich echter verkeken op de ,,vakbondsvijandige'' sfeer die er bij het bedrijf heerste. Werkwilligen verschaften zich met geweld toegang tot hun bedrijf Shell is sindsdien weer van de speerpuntenlijst van de vakbond geschrapt
Eenmaal beland op het hoofdkantoor van de Industriebond in Amsterdam. ging Stekelenburg zich als concernbestuurder bezighouden met de onderhandelingen in de chemiesector.
Bondsvoorzitter Groenevelt kondigde zijn vertrek aan. Geheel in strijd met de traditie va11 de bond stelde Stekelenburg zich verkiesbaar hoewel er reeds een kandidaat was in de persoon van Groenevelts' beschermeling. Dick Visser Stekelenburg vertegenwoordigde de ..basis". Visser de technocraten.
Toen het Stekelenburg duidelijk werd hoe de kaarten lagen. trok hij zich terug De onafgemaakte verkiezingsstrijd liet echter diepe sporen na in de verhouding tussen Stekelenburg en Visser.
De overstap naar de vakcentrale was dan ook meer dan ambitie Stekelenburg moest weg bij de Industriebond.
Bij de FNV klikte het direct met voorzitter Pont. Het werd een onafscheidelijk duo. De samenwerking was zo hecht dat overige federatiebestuurders zoals H Mulder en K Adelmund er nauwelijks tussen kwamen.
In het voorjaar van 1986 legde Stekelenburg samen met VNO-directeur sociale zaken J.A Dortland en topambtenaar H.J Brouxver van het ministerie van sociale zaken de basis voor het akkoord dat moest leiden tot het terugdringen van de werkloosheid beneden de 500.000 in 1990.
Een paar maanden later ging hij voor de FNV-achterban ,,defout in'' door het door informateur De Koning opgestelde ontwerpregeerakkoord van CDA en VVD ..een zes plusje'' te geven. Stekelenburg werd een paar dagen later. zoals dat in vakbondstermen heet, ,.teruggefloten".
Net zo min als Pont kiest Stekelenburg voor een harde confrontatie met het kabinet. Overleggen tot het echt niet meer kan. is zijn credo ,.Als je geen onderhandelingspositie hebt. kan je het wel vergeten. Dan hoor je er niet meer bij . aldus Stekelenburg in 1986
Ook met de werkgevers is hij bereid het gesprek zo lang mogelijk gaande te houden. Maar dan moet er wel iets tegenover staan.
Eind vorig jaar waarschuwde hij: ..Voor ons is de grens bereikt Het is toch zo dat werkgevers vijf tot zes jaar achterover hebben gehangen Ze zagen ons niet staan Men gaf ons geen mogelijkheid tot scoren. Aan alles komt een eind. We dulden die arrogante houding niet meer."
Het .,hoofdkantoor" is blij met Stekelenburg De meesten verwachten dat hij .,beter" zal overkomen dan Pont. Dat heeft hij de afgelopen jaren trouwens al bewezen. Hij was al een beetje het gezicht van de FNT. Het bewijs')
Vroeger. toen Johan Stekelenburg nog gewoon districtsbestuurder \tas. werd hij vaak verward met zijn tweelingbroer Jan van Studio Sport. Dat is over. Broer Jan xvordt tcgenuoordig verward met ,, de man van de FNV"

FNV-congres *verkiest* Johan *Stekelenburg* tot voorzztter, *Karin* Adelmund *vice-voorzitter*

Onder applaus en zonder stemming werd Johan Stekelenburg op 26 april door het FNV-congres gekozen tot voorzitter van de vakcentrale FNV. De nieuwe voorzitter zal blijkens zijn toespraak doorgaan met het op Den Haag gerichte beleid van zijn voorgangers Pont en Kok: Delta-plannen tegen de werkloosheid. meesturen en bruggen bouwen bij de bonden en de FNV overeind houden als toonaangevende maatschappelijke .,zuil".

Op dezelfde wijze riep het federatiecongres Karin Adelmund uit tot vice-voorzitter. Geen vrouw schopte het in de vakbeweging ooit zo ver als de vroegere voorzitter van de Vrouwenbond.

Het dankwoord van Adelmund: ,,Ook ik ben een complete bestuurder, ik ben vrouw, progressief en deskundig." Van de nieuwe vice-voorzitter verwacht men vooral ledenwinst op de nog steeds grote markt van ongeorganiseerde vrouwen.

Een tweede mijlpaal, die de voornaamste sprekers verheugd signaleerden. was de verkiezing van de ,.derde man" van de federatietop. Voor het eerst in de negentigjarige geschiedenis van de FNV en haar voorlopers was een minderheidskandidaat niet bij voorbaat kansloos.

Bij de aangesloten bonden zijn enerverende campagnes overigens allang ingeburgerd. bij de Industriebond FNV bijvoorbeeld met zijn vacante top ritselt het nu van de kandidaten.

Toch werd Jacob Draijer, de onopvallende voorzitter van de grafische bond Druk en Papier en de kandidaat met de meeste aanhang, met een ruime meerderheid van 198 van de 270 stemmen gekozen tot secretaris voor het arbeidsvoorwaardenbeleid.

De tegenkandidaat. bestuurder Ger Ros van de Vervoersbond FNV. kreeg 72 stemmen van zijn eigen bond, de Voedingsbond, de Vrouwenbond en andere kleine bonden. Al dan niet voorgekookte verkiezingen, zoals het kamp-Ros riep. zonder steun van de drie grootsten, Abva-Kabo en' Industriebond met elk 51 stemmen en de Bouw- en Houtbond (37 stemmen) is er nauwelijks kijk op verkiezingssucces. AbvaKabo-kandidaat Xander den Uyl werd op de valreep dan ook terug getrokken door zijn bond. die met spijt liet constateren dat het nieuwe federatiebestuur onvoldoende kennis van de collectieve sector in huis heeft.

De scheidende voorzitter Hans Pont. die op 2 mei meteen begint als directeur-generaal management en personeelsbeleid (.,een belangwekkende functie en een fatsoenlijke functie') laat wat die kennis van de collectieve sector aangaat. in ieder geval een leegte achter.
Voor de tjokvolle zaal FNV-bestuurders en genodigden (onder andere de fractievoorzitters. Kok (PvdA)en Van Mierlo (D66), staatssecretaris De Graaf. oud-minister Albeda, voorzitters van VNO, CNV. NCW en tal van andere kopstukken zoals voorzitter Aantjes van de Kampeerraad) legde Pont nog enige verklaringen af over zijn voorbije en komende vakterreinen.
,.De uitkeringen moeten worden opgehangen aan de werkenden. niet aan de ambtenaren." Volgens Pont. die op binnenlandse zaken onder andere de afslanking van de rijksdienst moet zien te realiseren in een tot cynisme neigend Haags klimaat. dient de collectieve sector geen taken in stand te houden ,.ten koste van verpleegsters en spoorwegpersoneel".
En: .. De overheid zou moeten functioneren als ware er een concurrent op de markt."
Het Deltaplan tegen de werkloosheid dat zijn opvolger Stekelenburg in zijn grote voorzittersrede bepleitte, heeft even weinig met afslanking en bedrijfseconomie te maken als soortgelijke vertogen van Pont
Het verhaal dat de economie arbeidsintensiever moet worden gemaakt ten behoeve van langdurig werklozen niet weinig opleiding, was met de voorzittershamer overgenomen
Verschil met een half jaar eerder, toen Pont premier Lubbers opriep tot werk scheppen, is hoogstens dat toen vooral de nadruk lag op investeringen in dr infrastructuiir Stekelenburg lijkt weer meer op de toer te zitten van lagere arbeidskosten.
Zijn tegenspeler Van Lede. voorzitter van het VNO. is het daarmee ,,op zichzelf" natuurlijk op voorhand eens. zolang het maar betekent dat er iets gebeurt aan het minimumloon.
Het is echter nog steeds uitgesloten dat de FNV daaraan meedoet

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VEERTIENDE ECONOMISCHE TOP

In de Canadese stad Toronto heeft van 19-21 juni 1988 voor de veertiende maal de jaarlijkse topconferentie plaatsgevonden van de zeven belangrijkste landen van de geïndustrialiseerde westelijke wereld.

Oproep Reagan

De Amerikaanse president Reagan heeft op 14 juni de deelnemers aan de top van Toronto opgeroepen zich gemeenschappelijk in te spannen voor ,,opening van de internationale markten en versterking van de positie van de zwakke leden in de internationale economie".
Ook vroeg hij de zeven grote industrielanden, die in Toronto bijeenkomen, de besprekingen in de huidige ronde van wereldhandelsoverleg van de GATT (Algemene Overeenkomst inzake Handel en Tarieven) niet te ver aarlozen en de coördinatie van het economische beleid te versterken.
Reagan sprak van een ,,vertrekpunt naar de vooruitgang" als een gemeenschappelijk programma.
Hij stelt daarin onder meer voor hulp te bieden bij de opbouw van de economie van de Filippijnen en Afghanistan. Ook wil hij dat jonge industrielanden als Zuid-Korea, Taiwan, Hongkong en Singapore ,,volledig meedoen in het wereldhandelsstelsel".
De Amerikaanse president verklaarde verder ernaar te streven om nog dit jaar voor de oplossing van de problemen die er bij de landbouwsubsidies heersen concrete plannen op te stellen.
Hij uitte zich lovend uit over de samenwerking tussen de grote industrielanden op economisch terrein. Enkele jaren geleden zou dat nog niet mogelijk zijn geweest.
De drijvende kracht achter deze ontwikkeling is de ,,verbazingwekkende prestatie" van de Amerikaanse economie in de afgelopen jaren geweest, aldus Reagan.

Agenda en deelnemers

Op de veertiende economische topconferentie van de zeven belangrijke industrielanden werden de volgende onderwerpen besproken:

Economische onderwerpen
- Afbraak van landbouwsubsidies en de stagnerende onderhandelingen in de zogenoemde Uruguay-ronde. de ronde van handelsliberalisatie in het kader van de GATT waarbij de landbouwsubsidies het grootste struikelblok vormen tussen de VS en de EG.
- Schuldoerlichting voor de armste ontwikkelingslanden, met name die in Afrika ten zuiden van de Sahara. Voor schuldverlichting kan keuze gemaakt worden uit kwijtschelding, rentevermindering of verlenging van de aflossingstermijnen.
- Bevordering van micro-economische aanpassingen in de industrielanden: vermindering van de starheden in de arbeidsmarkt. terugdringing van de rol van de overheid en belastingverlaging.
- Voortzetting van de coördinatie van het econoinische en monetaire beleid van de Groep van zeven met gebruikmaking van economische graadmeters; voortgaande stabilisatie van de wisselkoersen
- Aanvaarding van een zogenoemde grondstoffenindex als een van de graadmeters Grondstoffenprijzen vormen een aanwijzing voor te verwachten inflatie. Een van de grondstoffen voor deze index is goud.

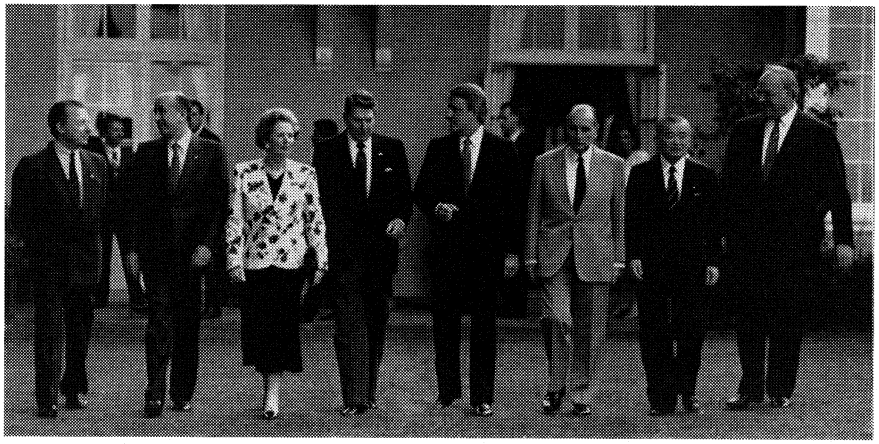
Politieke onderwerpen
- Oproep tot optreden tegen de handel in hard drugs en tot de bestrijding van het witten van drugsgeld. Dit onderwerp is voor het eerst ter sprake gekomen op de top in Bonn (1985). Nauwere samenwerking tussen overheden in de bestrijding van de drugsmafia wordt in Toronto zowel door de VS als door de Europese landen sterk benadrukt.
- De Oost-West verhoudingen in de tijd van Perestrojka. De vraag is hoe het Westen moet omgaan met de Sowjet-Unie van Gorbatsjow, waarbij zowel moet worden gereageerd op de oude dreiging van de Sowjet-Unie als op de nieuwe uitdaging van een hervormingsgericht beleid.
- De toestand in het Midden-Oosten.
- De kwestie van vliegtuigkapingen.

Deelnemers
De top in Toronto wordt bijgewoond door de staatshoofden en regeringsleiders van Canada (Brian Mulroney), Verenigde Staten (Ronald Reagan). Groot-Brittannie (Margaret Thatcher), West-Duitsland (Helmut Kohl). Frankrijk (François Mitterrand), Italie (Ciraco de Mita) en Japan (Noboru Takeshita).
Als toehoorder is de president van de Europese Commissie, Jacques Delors. aanwezig namens de kleinere Europese landen.
Verder komen de ministers van financiën. de ministers van economische zaken en de ministers van buitenlandse zaken van de zeven bijeen

Overzicht onderwerpen

Aan het *NRC/H'blad* van 20 juni ontleend is navolgend overzicht van de onderwerpen, die in Toronto werden besproken.

De miljarden verslindende landbouwsubsidies in de rijke landen en schuldoerlichting voor de armste landen in Afrika vormden het onderwerp van gesprek van de leiders van de zeven belangrijkste industrielanden In de avond van 19 juni na de eerste gespreksronde en na het diner tekenden zich in grote lijnen de contouren af van de punten waarover mevrouw Thatcher en de heren Reagan, Takeshita. Kohl. Mitterrand. De Mita en Mulroney overeenstemming zullen bereiken.
Ze zullen oproepen tot terugdringing van het handeisprotectionisme en vermindering van de landbouwsubsidies.
Verder zullen ze oproepen tot schuldverlichting voor de armste ontwikkelingslanden in Afrika ten zuiden van de Sahara.
De financiële markten in de wereld kunnen gerust zijn: deze top zal naar het zich laat aanzien geen schokkende gebeurtenis u-orden.
De afgelopen dagen zijn bemoedigende economische cijfers bekend geworden en de leiders van de industrielanden zullen die ongetwijfeld aangrijpen als bewijzen dat het de goede kant op gaat met de wereldeconomie
Deze wordt nu al jaren gekenmerkt door grote onevenwichtigheden tussen de tekorten van de Verenigde Staten en de overschotten van Japan en West-Duitsland.
Maar het Amerikaanse handelstekort begint nu eindelijk echt terug te lopen. Het cijfer over de maand april. 9.89 miljard dollar. was voor het eerst sinds ruim drie jaar weer onder de tien miljard dollar per maand.
Als het tekort in hetzelfde tempo blijft teruglopen. hebben de VS over twee jaar weer een handelsoverschot. In ieder geval is duidelijk dat de koersdaling van de dollar, ingezet in 1983, eindelijk doorwerkt in de Amerikaanse handelsbalans
De zeven leiders zullen zich dan ook uiterst tevreden tonen met de stabiliteit van de wisselkoersen rond hun huidige niveau, zoals vastgelegd in eerdere akkoorden van de Groep van Zeven.
De dollar is de laatste tijd zelfs zo stabiel dat de

De voornaamste deelnemers aan de top in Toronto waren (v.l.n.r.) Jacques Delors, voorzitter van de EG-Commissie, Ciriaco de Mita, premier van Italië. Margaret Thatcher. premier van Groot-Brittannië, Ronald Reagan. president van de VS, Brian Mulroney. premier van Canada. François Mitterrand, president van Frankrijk, Noboru Takeshita. premier van Japan, en Helmut Kohl, bondskanselier van West-Duitsland.

Weekblad 57ste jaargang No. 2952, pag. 43319-43334

Westduitse Bundesbank de afgelopen weken 3,6 miljard dollar van zijn dollarreserves heeft verkocht om een stijging van de dollar af te remmen.
In het afgelopen jaar hebben de Europese en Japanse centrale banken uitsluitend dollars gekocht ter ondersteuning van de koers. Op die manier heeft de Bundesbank een dollarreserve van 56 miljard opgebouwd.
Acht maanden na de schok van Black monday tonen de industriële economieën een opmerkelijke veerkracht. De gevreesde economische ineenstorting heeft vooralsnog niet plaatsgehad en de vooruitzichten voor groei zijn naar boven toe bijgesteld
Japan maakte vorige week zelfs bekend het eerste kwartaal een groei van 11 procent op jaarbasis te hebben bereikt
Ook de Amerikaanse en Britse economieen groeien lustig.
Het grootste gevaar dat de westerse economieen op dit moment bedreigt is oververhitting, die kan uitmonden in een opleving van inflatie Het gevaar van inflatieis nu groter dan dat van een recessie.
President Reagan wil dat deze top, zijn achtste en laatste, een feestelijke bijeenkomst wordt. Als het aan de Amerikanen ligt, wordt het ook een eerbetoon aan de economische opvattingen van Reagan, de nadruk op de vrije markt en op groei gestimuleerd door belastingverlaging.
Hij wordt daarin krachtig ondersteund door premier Thatcher. die op 19 juni benadrukte dat dank zij de jaarlijkse topconferenties de belangrijkste industrielanden tot dezelfde economische uitgangspunten zijn gekomen.
Zeven jaar geleden. op de top van 1981 in Montebello (Canada). ontvouwde Reagan voor het eerst zijn economische ideeën over aanbodeconomie. terugdringing van de overheid en belastinghervorming. Ze werden toen met grote scepsis ontvangen. maar inmiddels zijn ze gemeengoed geworden in de westerse wereld en ook in een toenemend aantal ontwikkelingslanden.
Bij afwezigheid van meningsverschillen over het economische en monetaire beleid kunnen de leiders op deze top aandacht besteden aan andere onderwerpen. De schuldenlast van de arme Afrikaanse landen. bijvoorbeeld.
Vorig jaar. op de top in Venetië, werd een vrijblijvende oproep gedaan tot schuldverlichting voor de armste landen. Dat leverde een verlenging van de aflossingstermijn op voor overheidsvorderingen, waarover wordt onderhandeld in de Club van Parijs (het informele overleg tussen westerse overheden rnet vorderingen op andere landen).
Deze keer wil men een stapje verder gaan. Begin juni schreef president Mitterrand een brief aan zijn collega-topleiders met voorstellen voor schuldverlichting.
Mitterrand stelde een keuze voor tussen kwijtschelding van een derde van de uitstaande overheidsvorderingen. renteverlichting of nog verdere verlenging van de aflossingstermijnen.
In die zelfde week kondigde de Bondsrepubliek kwijtschelding van 4,2 miljard Dmark aan uitstaande schulden aan
Het plan van Mitterrand sluit aan bij een voorstel van de Britse ininister van financiën Nigel Lawson. Deze riep in april 1987 op tot verlaging van de marktrente die de armste Afrikaanse landen nu nog wordt berekend op hun schulden aan westerse overheden
Het Britse initiatief strandde toen op de onwil van de overige westerse landen. Maar het besef dat iedere ontwikkeling van de Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara onmogelijk wordt gemaakt door hun schulden van 100 miljard dollar is eindelijk doorgedrongen.
De Amerikanen. die vreesden voor een precedentwerking en worden beperkt door juridische regels in hun land, hebben hun verzet tegen schuldverlichtine opgeeeven.

Eind mei zei de Amerikaanse minister van financiën James Baker dat de VS zich niet langer zullen verzetten tegen rcntcvcrlichting Maar hij zei er direct bij dat de VS, als gevolg van het federale begrotingstekort, hieraan zelf geen financiële bijdrage zullen leveren. Andere landen mogen evenwel hun gang gaan.
De begunstigde landen moeten dan wel een aanpassingsbeleid volgen onder toezicht van het Internationale Monetaire Fonds of de Wereldbank.
Voor Latijns-Amerika vormt de grotere soepelheid jegens Afrika geen reden tot hoop. De Afrikaanse landen hebben vooral schulden aan westerse overheden, die gemakkelijker belastinggeld kunnen bestemmen voor kwijtschelding.
In Latijns-Amerika gaat net vooral om schulden aan particuliere banken, die op andere, marktgerichte manieren. hun uitstaande vorderingen proberen weg te werken.
Schuldverlichting voor Afrika kost de industrielanden naar schatting 500 miljoen dollar per jaar.
Veel meer, 200 miljard dollar. bedragen de jaarlijkse kosten voor belastingbetalers en consumenten ten behoeve van de subsidiëring van de landbouw in de industrielanden. Vermindering daarvan zou de burgers van de industrielanden niet alleen een flink voordeel opleveren, de ontwikkelingslanden zouden er ook fors van profiteren.
De landbouwkwestie werd voor het eerst besproken op de top in Tokio (1986), volgens premier Lubbers. die toen namens de EG aanwezig was, op zijn initiatief.
Bij de besprekingen van de landbouwproblemen lopen de zeven deelnemers aan de top vooruit op de Europese integratie. in de landbouwkwestie spelen de afzonderlijke Europese landen een ondergeschikte rol, want het landbouwbeleid is een zaak van de Gemeenschap.
Het gaat om een diepgaand meningsverschil tussen de VS en de EG.
De Amerikanen hebben voorgesteld om alle steun aan de landbouw binnen tien jaar volledig te laten verdwijnen. De EG voelt daar niets voor en meent dat altijd een bepaalde vorm van steun aan boeren mogelijk moet blijven.
De vermindering van de subsidies staat op de agenda van de onderhandelingen die in het kader van de GATT (Algemeen akkoord inzake handel en tarieven) worden gevoerd. Eind dit jaar vindt de zogenoemde 'mid-term-review' van deze handelsronde plaats, maar de onderhandelingen over landbouw zitten tot nu toe muurvast.
De Amerikanen wekten op 19 juni de indruk de kwestie niet op de spits te willen drijven en de EG hoopt de zaak voor zich te kunnen uitschuiven tot de komst van een nieuwe Amerikaanse president.
Terwijl de Amerikanen en de Europeanen ruziën over sojabonen. suiker en zuivelprodukten. heeft Canada een speciaal belang bij een doorbraak in de landbouwkwestie.
De Canadezen behoren tot de 'groep van Cairns': veertien landen die hun landbouw niet subsidieren en daardoor bijzonder te lijden hebben van de protectionistische landbouwpolitiek van de VS. de EG en Japan. De kans dat de top in Toronto meer zal opleveren dan een cryptische oproep in de slotverklaring is niettemin klein.

Drugsbestrijding

De ministers van buitenlandse zaken van de zeven belangrijkste industrielanden willen gezamenlijk de internationale drugshandel aanpakken.

De ministers, die in het kader van de economische topconferentie bijeen zijn in Toronto, hebben op 19 juni gesproken over methoden om de handel in aan drugs verdiend geld effectief te bestrijden.

Zowel de Verenigde Staten als de Europese landen leggen sterk de nadruk op nauwere samenwerking tussen overheden in de strijd tegen de drugsmafia.
De zeven landen willen op 21 juni wanneer de top eindigt, een verklaring presenteren over een gecoördineerde aanpak van de handel in verdovende middelen.
Tijdens het overleg over drugs van 19 juni stelde de Britse minister Howe voor om bilaterale verdragen te sluiten over opsporing, bevriezing en inbeslagneming van opbrengsten uit de drugshandel.

Groot-Brittannië en de Verenigde Staten sloten in februari al zo'n akkoord, dat bepaalt dat ze elkaar toegang kunnen vragen tot de administratie van banken en onduidelijke financiële transacties kunnen onderzoeken.
Groot-Brittannië onderhandelt op dit moment met Australië, Canada, Zwitserland en nog twintig andere staten over vergelijkbare verdragen.

Politieke verklaring

De economische betrekkingen tussen het Westen en het Oostblok kunnen worden uitgebreid op grond van de hervormingen die op het ogenblik in de Sowjet-Unie worden doorgevoerd. Maar dan moet wel verdere vooruitgang worden geboekt bij de wapenbeheersing en moeten de politieke vrijheden en mensenrechten worden uitgebreid.
Dit staat in de politieke verklaring die op 20 juni is uitgegeven op de tweede dag van de topconferentie van de zeven belangrijkste industrielanden.
De verklaring behandelt verder de aanpak van drugsgeld en de problemen van vliegtuigkapingen.
In een aparte samenvatting wordt ingegaan op enkele regionale brandhaarden in de wereld.

De internationale samenwerking bij de bestrijding van de produktie, handel en financiering van drugs moet worden opgevoerd, menen de zeven. In het bijzonder moeten maatregelen worden genomen om beslag te kunnen leggen op drugsgeld en om het 'witten' ervan aan te pakken.
De kwestie van drugsgeld zal nader worden uitgewerkt op een VN-conferentie in Wenen in november.
De staatshoofden en regeringsleiders van de zeven landen (VS, Japan. West-Duitsland, Groot-Brittannie, Frankrijk, Italie en Canada) verwelkomen de politieke hervormingen onder Gorbatsjow in de Sowjet-Unie, maar zijn van mening dat de Sowjet-Unie meer stappen moet nemen op het gebied van de mensenrechten.
Verder spreken ze hun tevredenheid uit over het begin van de terugtrekking van de Sowjettroepen uit Afghanistan.
Ze onderstrepen dat het INF-verdrag voor de raketten van de middellange afstand ,,volledig in overeenstemming is met de veiligheidsbelangen van ieder van ons'' ,,We hopen nu op een drastische vermindering van de Amerikaanse

en Russische strategische aanvalswapens", aldus de verklaring.
Het conventionele overwicht van de Sowjet-Unie blijft een grote bedreiging vormen voor de veiligheid van Europa en voor het Verre Oosten ..Deze dreiging moet worden verminderd". aldus de verklaring. ,,Wij streven naar stabiliteit op een lager niveau van strijdkrachten, na een einde te hebben gemaakt aan de huidige onevenwichtigheid."
De zeven verwelkomen de toenemende belangstelling van Oost-Europese landen om hun economische isolement te doorbreken en zeggen te streven naar verbetering van de economische betrekkingen met het Oostblok.
De landen in Oost-Europa worden aangemoedigd om hun economische en maatschappelijke stelsels te liberaliseren.
Over vliegtuigkapingen onderstreept de verklaring dat een gekaapt vliegtuig geen toestemming behoort te krijgen om weer op te stijgen. nadat het ergens onder dwang is geland. Deze zinsnede verwijst naar de zwerftocht van een Koeweits toestel van het ene vliegveld naar het andere afgelopen april.
In een bijlage worden enkele regionale problemen die tei sprake zijn gekomen, samengevat.
De zeven landen spreken hun afkeer uit over de apartheid in Zuid-Afrika en stellen vast dat de situatie daar is verslechterd vergeleken met een jaar geleden.
Alle wettelijke mogelijkheden die beschikbaar zijn in Zuid-Afrika moeten worden gebruikt om gratie te verlenen aan de 'zes van Sharpeville', de zes zwarte Zuidafrikanen die ter dood veroordeeld zijn voor hun vermeende betrokkenheid bij de dood van een zwart gemeenteraadslid in Sharpeville
Verder zullen de betrekkingen met Zuid-Afrika ernstig geschaad worden. als dat land wetgeving aanneemt die het aan buitenlandse organisaties onmogelijk maakt om steun te verlenen aan anti-apartheidsorganisaties.
Ten slotte roept de verklaring op tot steun aan het vredesinitiatief van minister van buitenlandse zaken Shultz in het Midden-Oosten en tot beeindiging van de oorlog tussen Iran en Irak
Ook wordt opgeroepen tot een politieke regeling voor Cambodja.

Slotverklaring

De Europese deelnemers aan de topconferentie van Toronto hebben weten te voorkomen, dat de landbouwsubsidies in hun geheel zouden moeten worden afgeschaft.
Ook zijn de Europese initiatieven t.a.v. de schuldvcrlichting voor de armste Afrikaanse landen overgenomen.
In de verklaring van de top, die op 21 juni aan het slot werd uitgegeven, staat wel, dat de steun aan de landbouw moet worden verminderd, maar niet, dat die totaal moet worden afgeschaft, zoals door president Reagan was voorgesteld.
De onderhandelingen over landbouwsteun blijven deel uitmaken van de algemene ronde van handelsliberalisatie die aan de gang is.
Rij de subsidiëring van de landbouw zal rekening worden gehouden met de sociale verschillen tussen boeren en het ecologische belang van de agrarische sector.
Kleine boeren en familiebedrijven in afgelegen gebieden moeten kunnen overleven.
Zowel bondskanselier Kohl als de president van de Europese Commissie. Delors, toonde zich na afloop van de top zeer tevreden over het bereikte compromis tussen Europa en de Verenigde Staten en Canada over de landbouw.
,,Het gesprek tussen doven is voorbij", zei commissievoorzitter Delors.
De Britse premier Thatcher. binnen de EG voorstander van harde aanpak van de landbouw, toonde zich eveneens tevreden.
Amerikaanse pogingen om de afschaffing van de landbouwsubsidies in het jaar 2000 opgenomen te krijgen in de slotverklaring, bleken op 21 juni na een nacht van onderhandelingen te zijn mislukt. President Reagan heeft hiermee op de laatste economische top die hij bijwoonde, toch nog een tegenslag te verwerken gekregen.

Willy de Clercq, de EG-commissaris voor buitenlandse handel, zei op 21 juni: ,,Wehoeven ons niet de les te laten spellen door de Amerikanen. Onder geen voorwaarde werken we mee aan de volledige stopzetting van de steun aan de landbouw. 'Abolition' is voor ons niet aanvaardbaar."

De zeven leiders spreken zich in de slotverklaring uit voor voortzetting van de ,,politiek moeilijke inspanningen voor hervormingen van de landbouwsector". Ze hopen dat de komende evaluatie van de lopende onderhandelingen in het kader van de GATT in december in Montreal hieraan een krachtige politieke impuls zal geven.
Er zal gestreefd worden naar een 'kaderbenadering' waarin maatregelen op lange termijn en doelstellingen op lange termijn worden verenigd. ,.Het doel is om de landbouwsector beter te laten reageren op marktsignalen", aldus de verklaring.
Naast een grotere marktgerichtheid moeten het behoud van afgelegen plattelandsgebieden. de sociale steun aan kleine boeren en milieubeheer een rol blijven spelen in het landbouwbeleid.
De economische top heeft wel een akkoord bereikt over schuldverlichting voor de armste landen. President Mitterrand, die hiervoor twee weken eerder voorstellen deed, zei dat dit het belangrijkste resultaat van de bijeenkomst in Toronto was.
Crediteurenlanden hebben de keuze uit renteverlichting, langere aflossingsperiodes of kwijtschelding van uitstaande vorderingen
Dit zal verder uitgewerkt worden in het kader van de Club van Parijs, het overleg van de Westerse overheden met vorderingen op andere landen.
Voor de Latijns-Amerikaanse landen houden de industriële naties vast aan de 'geval-tot-geval' benadering en wordt geen verlichting van commerciële bankschulden in het vooruitzicht gesteld.
De nieuw-geïndustrialiseerde landen in Azie (Hongkong, Korea, Taiwan en Singapore) worden opgeroepen de internationale verantwoordelijkheid te aanvaarden die voortvloeit uit hun sterk gegroeide economische rol. Dit betekent aanpassing van hun wisselkoers en grotere toegang tot hun markten.
De wisselkoersen moeten rond hun huidige niveau gestabiliseerd blijven. aldus de slotverklaring. ,.Overmatige schommelingen van de koersen. een verdere daling of stijging van de dollar zou contraproduktief kunnen werken omdat het de groeivooruitzichten in de wereldeconomie zal schaden."
Gevraagd naar een reactie op de recente stijging van de dollar ten opzichte van de Duitse mark antwoordde de Duitse minister van financiën Stoltenberg op 21 juni: ,.Er is geen reden tot bezorgdheid. Er zijn geen vaste punten afgesproken en er moeten zekere schommelingen in de koersen mogelijk blijven."
De inspanningen tot coordinatie van het economische en monetaire beleid van de zeven industrielanden. die twee jaar geleden op gang zijn gezet, zullen worden voortgezet. Deze hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de aanpassing van de economische onevenwichtigheden tussen tekort- en overschotlanden
De ontwikkelingen na de beurskrach van oktober vorig jaar hebben de effectiviteit en de veerkiaclit van de samenwerking onderstreept, aldus de verklaring
De zeven landen roepen verder op om starheden in de Economie terug te dringen ,,Structurele hervormingen vergroten de effectiviteit van macro-economisch beleid en vormen de basis voor groei."
In een aparte paragraaf wordt, vooral op Duits initiatief. opgeroepen tot maatregelen ter bescherming van het milieu. Wereldwijde klimatologische veranderingen. lucht- en watervervuiling, zure regen. chemisch afval, ontbossing en de bedreigde soorten vereisen meer actie.
De volgende economische top, in Frankrijk. zal op 14 juli 1989 beginnen, de dag waarop de 200-ste verjaardag van de bestorming van de Bastille wordt herdacht.

Japanse initiatieven t.a.v. schuldenlanden

Zonder veel ophef heeft Japan in Toronto zijn rol als financiële grootmacht in de wereld onderstreept.
Op de top van de zeven belangrijkste industrielanden trokken de Japanners geen publicitaire aandacht. Maar ze hebben op enkele punten onmiskenbaar hun stempel gedrukt op de besprekingen in Toronto.
Bovendien hebben ze een verregaand voorstel voor schuldverlichting gedaan, niet alleen voor de armste ontwikkelingslanden, maar ook voor de midden-inkomenslanden in Latijns Amerika.

Dat laatste voorstel werd zeer gereserveerd door de andere landen ontvangen, omdat het een breuk kan betekenen met de 'geval-tot-geval-benadering' die tot nu toe wordt gevolgd.
Japan heeft zich in Toronto opgeworpen als de woordvoerder voor de nieuw geïndustrialiseerde landen in Zuid- en Oost-Azië. In de slotverklaring is op aandrang van Japan een oproep voor steun aan de regering Aquino in de Filippijnen opgenomen.
Bovendien hebben de staatshoofden en regeringsleiders op 20 juni tijdens hun diner uitvoerig gesproken over de komende Olympische Spelen in Zuid-Korea en hun vertrouwen in de veiligheid van de Spelen uitgesproken.
Meest opmerkelijk is de eigen weg die Japan lijkt te gaan in de aanpak van de schuldenlanden.
Voor de armste landen heeft Japan een miljard dollar beschikbaar gesteld.

Wat Japan betreft gaat het daarbij niet alleen om Afrika ten zuiden van de Sahara, maar ook om Aziatische landen zoals Cambodja en Birma.
Voor de landen in Latijns Amerika, die vooral schulden aan particuliere banken hebben, heeft de Japanse regering een plan voorgesteld waarbij schulden worden omgezet in obligaties tegen een veel lagere koers.
Bij wijze van onderpand moeten schuldenlanden een deel van hun reserves in harde valuta onderbrengen bij het IMF.
Als het voorstel wordt uitgevoerd, zou het betekenen dat bankschulden niet langer tegen het nominale bedrag, maar tegen een veel lager bedrag zullen worden gewaardeerd. De Latijns-Amerikaanse schulden aan Japanse banken zouden hierdoor drastisch worden verminderd.

Laatste top voor Reagan

De top in Toronto, de veertiende sinds 1975, vormt het einde van de tweede cyclus van economische topconferenties.
President Ronald Reagan, die zijn achtste en laatste top bijwoonde, heeft hierop grote invloed gehad. In Toronto heeft Reagan nostalgisch afscheid genomen van het economische wereldtoneel.
Brian Mulroney, de Canadese premier en gastheer in Toronto, luidde Reagan met een persoonlijk woord in de slotzitting uit. ,,Zijn plaats in de geschiedenis is veiliggesteld", zei Mulroney tegen een zichtbaar ontroerde Reagan. ,.We zullen allen ziin warmte en ziin wijsheid missen."
Margaret Thatcher, de Britse premier, lijkt nu de meest uitgesproken fakkeldrager te worden van het heersende economische denken in de Westerse wereld.
De afgelopen zeven jaar zijn de topontmoetingen in toenemende mate in de ban geraakt van het aanbod-gerichte economische beleid, zoals uitgedragen door Reagan.
De slotverklaring van Toronto is een langgerekt eerbetoon aan de economische ideologie die Reagan in de Westerse landen heeft geïntroduceerd.
Zeven jaar geleden, op de top in Canada in 1981, werden zijn voorstellen voor belastinghervorming en nadruk op de vrije markt nog besmuikt ontvangen door de overige leiders. Toen werden de industrielanden nog geplaagd door inflatie en recessie.

Nu besteedt de slotverklaring lange paragrafen aan de zegeningen van de vrije markt, de succesvolle beheersing van de inflatie en ,,de langste periode van economische groei in de naoorlogse periode".

Maar terwijl de zegeningen van Reagans economische gedachtengoed breed worden uitgemeten, is er betrekkelijk weinig aandacht voor de tekorten die onder zijn bewind zijn opgebouwd.

Reagans erfenis bestaat evenzeer uit het Amerikaanse begrotingstekort, het handelstekort en het tekort op de betalingsbelans.
Onder Reagan zijn de VS het land met de grootste financiële verplichtingen aan het buitenland ter wereld geworden. Het zal nog jaren van voortgaande aanpassingen vergen om deze onevenwichtigheden weg te werken.

Commentaar

Onder de kop "Drie blokken" bevatte het *NRC/H'blad* van 22 juni een commentaar op de topconferentie in Toronto. Het volgende is daaruit geciteerd.

In Toronto zijn deze week de contouren van de economische machtsverhoudingen in de jaren negentig geschetst. De economische topconferentie die daar werd gehouden, is in het verleden altijd een exclusieve aangelegenheid geweest van de zeven belangrijkste industrielanden: de VS, Japan, West-Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië en Canada. De Europese Commissie mocht ook aanzitten, maar had de rol van toehoorder. waarmee niemand goed raad wist.
Door een samenloop van omstandigheden kreeg de EG in Toronto een belangrijke rol in de schoot geworpen. De landbouwproblematiek vormde een belangrijk agendapunt en op dat gebied hebben de Europese landen hun nationale bevoegdheden overgedragen aan de EG.
Tegelijkertijd trad Japan in Toronto op als woordvoerder voor de snel groeiende Aziatische landen. De bijeenkomst vormde ook een erkenning van het vrijhandelsverdrag dat de Verenigde Staten en Canada onlangs hebben gesloten. Aldus tekenden zich drie blokken af: de VS-Canada, Japan-Azie en Europa.
Als over enkele jaren de eenwording van Europa verder gestalte heeft gekregen, zal niet langer sprake zijn van de top van de zeven industrielanden, maar van de top van de drie wereldblokken.
Europa – de vier grote Europese landen en de Europese Commissie – heeft zijn invloed in Toronto in behoudende zin gebruikt. Het heeft een Amerikaans voorstel om over tien jaar alle landbouwsubsidies af te schaffen, met succes geblokkeerd. De Europeanen wezen op de stappen die in Brussel al zijn genomen ter vermindering van de steun aan de landbouw en ze hielden vast aan de onderhandelingen die nu gaande zijn in het kader van de GATT, het Algemeen akkoord inzake handel en tarieven.
Ronald Reagan heeft in Toronto afscheid genomen van het internationale economische toneel. Hij laat een dubbele erfenis achter: een renaissance van de ideologie van de vrije markt en torenhoge Amerikaanse tekorten.
De deelnemers aan de top meenden zelfverzekerd dat het met die tekorten wel goed zal komen. Maar ondanks alle afspraken tot samenwerking en tot coordinatie van beleid, hebben de betrokken regeringen dat niet volledig in de hand.
De vrije markt, die andere erfenis van Reagan, gaat haar eigen gang – zoals vorig jaar oktober is gebleken. Daarom blijft, alle geruststellende woorden van deze top ten spijt, waakzaamheid over de marktontwikkelingen geboden.

OOST-EUROPA

ALGEMEEN

BALKANCONFERENTIE IN BELGRADO

In de Joegoslavische hoofdstad Belgrado werd van 24-26 febr. 1988 een conferentie gehouden van de ministers van buitenlandse zaken van de zes Balkan-landen. Albanië, Bulgarije, Griekenland, Joego-Slavië, Roemenië en Turkije. Tijdens de conferentie, die op initiatief van Joego-Slavië werd gehouden, zouden de deelnemers zich onder meer buigen over Joegoslavische voorstellen ten aanzien van een elektriciteitsnet voor de hele Balkan, samenwerking op het gebied van milieu en de bestrijding van smokkelarij. De zes landen meenden dat ondanks grote onderlinge verschillen ook een ,,vruchtbare" samenwerking mogelijk zou kunnen zijn op het gebied van industrie, transport, toerisme en landbouw.
Het was voor het eerst dat alle zes Balkan-landen op een dergelijk hoog niveau overleg met elkaar voerden.

In 1934 hadden vier van de landen (Griekenland, Joego-Slavië, Roemenië en Turkije) zich verenigd in de Balkan-Entente, een verbond dat voorzag in een gezamenlijke verdediging tegen een eventuele aanval op de Balkan, en in 1957 had Roemenië een vergeefse poging ondernomen een conferentie te organiseren van de premiers van de zes landen.

Aan een artikel van Theo Engelen *(NRC/H'blad* 23-2-1988) over de verschillende conflicten tussen de Balkan-staten werd het volgende ontleend:

De Balkan is deze eeuw nogal eens het toneel geweest van politieke en gewapende conflicten die meer dan eens de vrede in Europa hebben bedreigd. In 1912 en 1913 maakten twee Balkanoorlogen een eind aan de Turkse heerschappij. Eerst rekenden de legers van Griekenland, Bulgarije, Servië en Montenegro af met de Turken, vervolgens raakten ze onderling slaags toen de Bulgaren Macedonie voor zich op eisten. Nog een jaar later vormde de moord op de Oostenrijkse troonopvolger Frans Ferdinand de aanleiding voor de Eerste Wereldoorlog.

Het einde van de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie werd na de Eerste Wereldoorlog het begin van nieuwe interne en internationale spanningen en Hitler slaagde er zonder veel moeite in Hongaarse, Bulgaarse en Kroatische nationalisten voor zich te winnen toen hij Joego-Slavië binnenviel. Ook de Tweede Wereldoorlog maakte aan de spanningen geen eind. De Grieken vochten een burgeroorlog uit en Stalin trachtte de Joegoslaven, Bulgaren en Albanezen een Balkanfederatie op te dringen en de spanningen tussen Griekenland en Turkije en tussen Joego-Slavië en Albanië beboren nog steeds niet tot het verleden.
ZO–werd de Balkan synoniem voor politieke intriges en bloedige gewapende conflicten en voor ideologisch, nationalistisch en religieus dogmatisme waar vooral de burgerbevolking de rekening voor heeft betaald.

De Balkan-staten.

Aan de vooravond van het eerste treffen van ministers van buitenlandse zaken van Roemenië, Joego-Slavie, Bulgarije, Albanië, Griekenland en Turkije is het zuidelijke schiereiland dan ook allesbehalve een toonbeeld van politieke rust en vreedzame coexistentie. De 120 miljoen inwoners van de Balkan die verdeeld zijn over meer dan twintig nationaliteiten komen ook nu nog regelmatig in de schijnwerpers van de wereldpers door politieke excessen en onderlinge onverdraagzaamheid.

De zes landen van de Balkan zijn verdeeld in verschillende politieke. economische en militaire blokken die een multilaterale samenwerking in dit deel van Europa tot nu toe onmogelijk hebben gemaakt. De familiedynastie van de Ceausescu's is er in Roemenië in geslaagd het land naar een volledig bankroet te leiden. De 23 miljoen Roemenen ontbreekt het zelfs aan de meest noodzakelijke levensbehoeften Met het buurland Hongarije wordt de relatie vertroebeld door de zorgwekkende positie van de Hongaarse minderheid in dit land. Ook de Kroatische. Servische, Duitse en joodse minderheid morden in Roemenië niet erkend. In de officiële partij-ideologie zijn het allemaal ..Roemenen van verschillende afkomst"
Bulgarije, net als Roemenië lid van het Warschaupact en de Comecon. leeft in onmin met Joego-Slavië en Turkije. De Bulgaren ontkennen het bestaan van de Macedonische en de Turkse minderheid. De grote Turkse minderheid werd enige laren geleden door de regering gedwongen Bulgaarse namen aan te nemen.
De Grieken en Turken balanceerden in maart 1987 nog op de rand van een gewapend conflict door een grensgeschil in de Egeische Zee. Ook de kwestie van het verdeelde Cyprus heeft de afgelopen jaren tot conflicten geleid tussen deze NAVO-partners De wijze waarop men in Griekenland omgaat met de daar levende Turkse minderheid is in Ankara reden voor ontevredenheid. De informele ontmoeting van de Griekse en Turkse premiers Andreas Papandreou en Turgut Ozal. eind januari 1988 in Davos, lijkt echter een streven naar een betere verstandhouding te onderstrepen
Het politieke beeld van Joego-Slavië wordt de laatste jaren voornamelijk bepaald door nationale tegenstellingen die door de economische crisis waarin het land verkeert steeds scherpere vormen aan gaan nemen. In de aan Albanië grenzende autonome provincie Kosovo worden de bijna twee miljoen etnische Albanezen ervan verdacht dat zij deze provincie willen aansluiten bij Albanië. In Belgrado is men ontevreden over de wijze waarop men in Bulgarije omgaat niet de Macedonische minderheid. De Grieken wordt hetzelfde verweten. Daarbij verdenkt men er de Bulgaren van dat zij nog altijd de wens koesteren Macedonië bij Bulgarije te willen inlijven.
Albanië tenslotte heeft zich na het stukgelopen ,,natuurlijke hondgenootschap" met de Sowjet-Unie en vervolgens China als een treurende bruid bijna volledig van de buitenwereld afgesloten. De Albanese partij ziet zichzelf als de enige wettige erfgenaam van het leninisme omgeven door een wereld van imperialisten, renegaten en revisionisten. waarvan de ergste in Belgrado zetelen.
Het eerste initiatief tot multilateraal overleg op de Balkan was afkomstig van de toenmalige Roemeense premier Chivu Stoica. Hij stelde in 1957 voor een vredesconferentie op Balkanniveau te organiseren. De afgelopen dertig jaar heeft een aantal bijeenkomsten plaatsgevonden op ambassadeursniveau. Deze bijeenkomsten hebben niet tot verrassende resultaten geleid. Albanië heeft nooit gereageerd op uitnodigingen voor zulke bijeenkomsten en is daarum de grote onbekende op de conferentie van deze week.
De verwachtingen zijn alleen al daarom niet hoog gespannen. Er is voorlopig zelfs geen agenda. De Joegoslaven hopen te kunnen spreken over samenwerking op het gebied van handel. douane, toerisme, transport. milieu, energie, landbouw en industrie. Waarnemers in de Joegoslavische hoofdstad menen echter dat de bijeenkomst al succesvol genoemd kan worden als de ministers erin slagen de conferentie vrijdag met zijn zessen te beeindigen. Optimisten ver achten dat de ministers erin zullen slagen afspraken te maken betreffende een nauwere economische samenwerking en de intentie tonen een begin te maken om de formaliteiten aan de grenzen tot een aanvaardbare proportie terug te brengen Het probleem met de minderheden lijkt op de bijeenkomst in Belgrado ..nog niet rijp te zijn voor discussie". De geschiedenis van de Balkan leert echter dat verrassingen in dit deel van Europa niet uitgesloten kunnen worden.

Op de eerste dag van de conferentie werden de gedelegeerden door elk van de zes ministers van buitenlandse zaken toegesproken. De redevoering van de Albanese minister Reis Malile werd door waarnemers verrassend genuanceerd genoemd. Malile zei zich bewust te zijn van de problemen op de Balkan. ,,Alleen met goede wil, onderling vertrouwen en wederzijds respect is het

De ministers van buitenlandse zaken van de Balkan-landen woseerden op 26 februari 1988 in Belgrado voor een familieportret. V.l.n.r.:Ioan Totu (Roemenië), Karolos Papoulias (Griekenland). Mesut Yilmaz (Turkije), Budimir Loncar (Joego-Slaviel. Petar Mladenov (Bulgarije) en Reis Malile (Albanië).

mogelijk dat stappen gezet worden die de landen op de Balkan dichterbij elkaar brengen", aldus Malile. Hij beschuldigde de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie ervan door politieke intriges en interventies een constructieve samenwerking op de Balkan onmogelijk te maken.
Verwijzend naar de kwestie van de Albanese minderheid in de Joegoslavische provincie Kosovo verklaarde Malile dat grenswijzigingen geen oplossingen konden zijn voor de problemen rond minderheden. ,,Dit sluit echter niet uit dat buurlanden legitieme belangen hebben bij de positie van hun minderheden". aldus de minister.

In de slotverklaring die op 26 februari werd uitgebracht, spraken de ministers hun bereidheid uit om in de toekomst verder te praten over de vrede en veiligheid op de Balkan. Een Roemeens voorstel voor een topconferentie eind 1988 van de Balkan-leiders in Boekarest vond niet genoeg weerklank. Met name de Albanese minister Malile achtte de voorwaarden voor een dergelijke ontmoeting nog niet aanwezig. Wel werd besloten tot regelmatig overleg tussen ministers en ambassadeurs van de zes landen over economische, humanitaire, culturele en technologische kwesties.
De problemen met de minderheden, die een goede relatie tussen de Balkanlanden tot dan toe in de weg hadden gestaan, werden in de slotverklaring slechts summier genoemd. Bulgarije en Turkije ondertekenden tijdens de conferentie een protocol, waarin werd bepaald dat een gemengde werkgroep zich zou buigen over de meningsverschillen betreffende de in Bulgarije wonende Turkse minderheid.

COMECON

ZITTINGEN VAN DE COMECON. SCHULD AAN WESTEN STIJGT

Op pag. 42/3 e.v.-1986 werd verslag gedaan van de 41ste buitengewone zitting van de Comecon (Raad voor wederzijdse economische bijstand), die op 17 en 18 dec. 1985 in Moskou had plaatsgevonden en die geresulteerd had in de ondertekening door de lidstaten van een samenwerkingsprogramma op technologisch gebied tot het jaar 2000.
In het *NRC/H'blad* van 30-1-1986 schreef Anna Sandor de volgende toelichting op het nieuwe programma:

Op de buitengewone zitting die de Comecon in december heeft belegd stond uiteindelijk maar één onderwerp op de agenda: de Comecon-Eureka. het programma voor technologische integratie binnen de Comecon tot het magische jaar 2000.
Oorspronkelijk stonden er voor de zitting meer onderwerpen op het programma, maar op aandringen van Moskou werd aan de technologische integratie toch een speciale zitting gewijd. Daarvoor had de Sowjet-Unie verschillende redenen. Ten eerste is er in Oost-Europa een algemene ,,technologische paniek" uitgebroken: men vreest een onoverbrugbare achterstand op het Westen op te lopen. Ten tweede wilde de Sowjet-Unie afspraken over technologische samenwerking maken voordat het nieuwe vijfjarenplan van start ging. En ten derde wilae Moskou zo snei mogelijk een antwoord geven op het vorig jaar gelanceerde Europese Eureka-project.
Tot op zekere hoogte zien de Oosteuropese deelnemers hun technologische programma als een Comecon-Eureka.
De Oostduitser Werner Liebig, vice-secretaris van de Comecon, zei op een persconferentie ,,inderdaad veel gelijkenissen" met de Westeurooese Eureka te zien. Maar ziin chef. Comecon-secretaris Wjatsjeslaw Sytsjow. tekende daar wel bij aan dat de Oosteuropeanen eigenlijk de primeur hadden: ,.Wij denken al sinds 1984 aan ons eigen technologische programma - toen was Eureka er nog niet".
Het Oosteuropese programma heeft geen naam gekregen. Wel een onomwonden geformuleerde doelstelling: het bereiken van technologische onafhankelijkheid van het Westen. Het initiatief tot de samenwerking is duidelijk van Moskou uitgegaan. Dat was niet eens zo vanzelfsprekend: men zou dat misschien eerder van de kleinere Comeconlanden met hun veel kleinere wetenschappelijke en technologische capaciteit hebben kunnen verwachten.
Het technologische integratieprogramma tot het jaar 2000 omvat alle ,,toekomstindustrieën": micro-elektronica, automatisering. kernenergie, nieuwe materialen en biotechnologie.
Onder micro-elektronica vallen in de eerste plaats computers. Voor het jaar 2000 moeten in alle Comeconlanden economie en samenleving op grote schaal van computers gebruik maken. Ter gelegenheid van de buitengewone zitting werd een boekje open gedaan over het huidige computerpark in de afzonderlijke landen. De DDR loopt daarbij duidelijk voorop. De Hongaarse statistieken leveren een verrassend gegeven op: volgens de cijfers van eind 1984 beschikken de Hongaren over 60.000 computers (inclusief microcomputers) waarvan er 50.000 in particuliere handen waren. Bijna de helft van alle computers in Hongarije komt uit het Westen. Dat geldt ook voor de onderdelen en de bijbehorende service.
In de automatisering ligt het accent op robotica. Tijdens de zitting werd voor de gemeenschappelijke robotproduktie een Oosteuropese samenwerkingsorganisatie, Interrobot, gesticht. Met die organisatie hoopt men de produktiviteit te vervierdubbelen.

Volgens het samenwerkingsprogramma moeten zowel olie als aardgas als energiebron gedeeltelijk worden vervangen door kernenergie. Dat dit ook voor gas geldt is verrassend aangezien de Sowjet-reserves enorm zijn. De Comecon wil de capaciteit op het gebied van kernenergie snel uitbreiden: in 1990 moet kernenergie al twintig procent van de Sowjet-energiebehoefte dekken, in Bulgarije bedraagt dat percentage zelfs veertig.
Bij de biotechnologie ligt de nadruk op geneesmiddelen en op genenmanipulatie, terwijl ook biochips op het programma staan.
De plannen zijn ambitieus. bepaald geen onbekend verschijnsel in de Comecon, als men alleen denkt aan het ,,kompleksprogram" voor de algemene integratie van Oost-Europa en de lange-termijnprogramma's op het gebied van de voedselproduktie in de Sowjet-Unie. Bij zulke programma's is vaak nogal onduidelijk wat de concrete inhoud is. Van het ,,kompleksprogram" van het begin van de jaren zeventig is maar weinig terechtgekomen: men kan niet zeggen dat de Oosteuropese landen meer of beter zijn geïntegreerd dan in 1970.
De haast waarmee een Oosteuropese Eureka van de grond werd getild, suggereert dat ook afspraken zijn gemaakt over de taakverdeling, dat concrete overeenkomsten tussen landen zijn gesloten en dat is vastgesteld welke bedrijven welke taak krijgen. Zover is men echter nog niet, zoals blijkt uit de plannen van de afzonderlijke landen en opmerkingen die de Hongaarse premier Lázár daarover heeft gemaakt. Dat juist Lázár daarop inging is niet verwonderlijk. In tegenstelling tot bedrijven in sommige anaere Oosteuropese landen moeten Hongaarse ondernemingen winstgevend zijn. De bedrijfsautonomie is er ver doorgevoerd en de Hongaarse regering kan niet zomaar bedrijven opdragen deel te nemen aan Comeconprogramma's. Dat tekent het probleem van de Oosteuropese integratie: naarmate de nationale economische systemen verder uit elkaar groeien wordt integratie steeds problematischer.

42ste zitting

De 42ste zitting van de Comecon vond plaats van 3-5 nov. 1986 in de Roemeense hoofdstad Boekarest. Aan de bijeenkomst werd deelgenomen door de premiers van de Sowjet-Unie, Bulgarije, Polen, Tsjechoslowakije, DDR, Hongarije, Mongolië en Roemenië; Vietnam en Cuba werden door hun vice-premiers vertegenwoordigd. Ook Joego-Slavië, dat officieel geen lid is van de Raad, werd vertegenwoordigd door een vice-premier. Angola, Afghanistan, Ethiopië, Laos, Nicaragua en Zuid-Jemen hadden waarnemers naar de zitting gestuurd.
In een toespraak tot de gedelegeerden op 3 november leverde Sowjet-premier Nikolaj Ryzjkow onder meer kritiek op de kwaliteit van de produkten die de Sowjet-Unie van zijn Comecon-partners ontving in ruil voor olie en andere grondstoffen. Hij verlangde een ,,radikale verandering van de import- en exportstructuur" tussen de lidstaten.
Wat betreft de problemen in de energievoorziening verklaarde Ryzjkow dat de Comecon-landen hun huidige capaciteit op het gebied van kernenergie in het jaar 2000 met het zesvoudige zouden hebben vergroot.
Op 4 november werd door de regeringsleiders van enkele lidstaten een aantal overeenkomsten ondertekend, op grond waarvan diverse economische organisaties in die landen directe banden met elkaar konden aangaan en waarmee de weg werd vrij gemaakt voor de vorming van gezamenlijke ondernemingen. Het Russische persbureau TASS berichtte op 4 november dat het ging om bilaterale akkoorden op het gebied van produktie, wetenschap en technologie tussen de Sowjet-Unie, Bulgarije, Hongarije, Oost-Duitsland en Tsjechoslowakije.
De overeenkomsten moesten zorgen voor gunstige economische, organisatorische en wettelijke voorwaarden voor de vorming van joint-ventures en

directe betrekkingen, aldus Tass. De samenwerking zou zich richten op kostenberekening, modernisering en een beter gebruik van de produktiecapaciteit. Ook een zuiniger gebruik van grondstoffen en een betere bewaking van de kwaliteit waren in de overeenkomsten opgenomen.

Top in Moskou

Op 10 en 11 nov. 1986 vond in Moskou een topconferentie van de partijleiders van de Comecon-landen plaats. die door het persbureau Tass omschreven werd als een ,,werkbijeenkomst''. Een kort communiqué na afloop van de bijeenkomst maakte melding van discussies over de ,.vervolmaking" van de samenwerking in de door Moskou geleide economische gemeenschap, en over ,,nieuwe vormen" in deze samenwerking.
Westerse waarnieniers zagen de magere berichtgeving over de top als een mogelijk teken van onmin over de vormen van samenwerking binnen de Comecon.

43ste zitting

De 43ste (buitengewone) zitting van de Comecon werd op 13 en 14 okt. 1987 in Moskou gehouden. De bijeenkomst werd voorgezeten door Sowjet-premier Nikolaj Ryzjkow en bijgewoond door de vice-premiers van Cuba en Vietnam en door de premiers van de overige zeven lidstaten.
In zijn openingstoespraak op 13 oktober verklaarde Ryzjkow dat tijdens de bijeenkomst gesproken zou worden over het reorganiseren van de economische structuren binnen de Comecon. Aan een dergelijke reorganisatie (,,perestrojka") werd volgens hem al hard gewerkt binnen de lidstaten, maar het bleef dringend noodzakelijk het technisch ontwikkelingsniveau te verhogen en ,,acute kwesties" aangaande de kwaliteitsverhoging van de produktie op te lossen.
Ryzjkow zei dat veranderingen in de kapitalistische markt ongunstige voorwaarden hadden geschapen voor de buitenlandse handel van de Sowjet-Unie en daardoor voor de handel van andere Comecon-landen. ,,Indien wij gezamenlijk geen passende maatregelen nemen, zal de ontwikkeling van de economische betrekkingen binnen de Comecon-gemeenschap nog verder worden bemoeilijkt", aldus de premier.
Verder maakte hij bekend dat de Comecon-landen streefden naar de invoering van een gezamenlijke munteenheid, die inwisselbaar moest zijn tegen Westerse valuta. De nieuwe munteenheid moest de Russische roebel vervangen, die binnen de Comecon gebruikt werd voor de waardering van de interne handel. Hij voegde er echter aan toe dat de introduktie van zo'n nieuwe munteenheid nog enige tijd op zich kon laten wachten omdat eerst ingrijpende hervormingen moesten worden doorgevoerd in de economische betrekkingen tussen de lidstaten.
In het *NRC/H'blad* van 12-10-1987 besprak Oost-Europadeskundige Arie Bloed de plannen tot reorganisatie van de Comecon. Hieraan werd het volgende ontleend:

Hoewel de Sowjet-politiek van ,glasnost" nog nauwelijks is doorgedrongen tot het hoofdkwartier van de Comecon, zijn enkele van de hervormingsplannen van de Comecon toch uitgelekt. Ze voorzien in een drastische reorganisatie en afslanking van de uiterst bureaucratisch opererende organisatie. Hoewel dit onderdeel van de plannen bij de lidstaten (behalve de Oosteuropese landen ook Cuba, Mongolië en Vietnam) de minste weerstand ontmoet, zouden vele medewerkers van het Comecon-secretariaat de komende operatie met gemengde gevoelens bezien, bevreesd als men is voor de eigen positie.
De reorganisatie zal er op neerkomen dat een aantal permanente commissies van de Comecon wordt opgeheven om daardoor de versplintering en overlapping van werkzaamheden tegen te gaan (of, in het Comecon-jargon: ,,om het zeer trapsgewijze functioneren, het parallelisme en de gecompartimenteerdheid te elimineren"). Hetzelfde lot zou een groot aantal hulporganen ondergaan. Een en ander moet vooral bereiken dat de Comecon zich voortaan meer met de hoofdzaken van economische samenwerking kan gaan bezighouden en zich niet meer verliest in allerlei tijd- en energieverslindende detailkwesties.
Opvallend bij de voorgenomen reorganisatie is het grote accent op de externe betrekkingen van de Comecon. In de oude opzet bestonden er alleen binnen het secretariaat van de Comecon enkele (kleine) afdelingen op dit gebied De plannen voorzien nu in de oprichting van twee nieuwe politieke organen Het ene is een Bureau voor de betrekkingen met de EG. Nog opmerkelijker is dat dit bureau volgens de plannen een autonome status moet krijgen, direct onder het Uitvoerend Comité van de Comecon (het op één na hoogste orgaan). Dat geeft het grote belang aan dat de Comecon-landen hechten aan de normalisering van de betrekkingen met de EG. De onderhandelingen hierover bevinden zich thans in een gevorderd stadium.
Behalve dit Bureau voor relaties met de EG voorzien de plannen ook in de instelling van een Permanente Commissie .,voor de coordinatie van technische hulpverlening aan en samenwerking met de ontwikkelingslanden". Het lijkt voorbarig hieruit af te leiden dat het nogal rigide economische beleid van de Comecon-landen jegens de Derde Wereld nu spoedig drastisch zal veranderen. Maar wel kan de instelling van een dergelijk orgaan op een zekere sfeerverandering binnen de Comecon duiden.
De grote aandacht voor de economische betrekkingen met Westerse landen en staten in de Derde Wereld komt ook in andere voorstellen tot uiting. Zo bevatten de plannen het opmerkelijke voorstel oni de Comecon niet alleen het thans al bestaande recht te geven bindende besluiten te nemen op organisatorisch en procedureel gebied, maar voortaan ook op het gebied van de externe betrekkingen. Thans kan de Comecon in deze kwesties nog slechts niet-bindende aanbevelingen doen. Het lijkt niet uitgesloten dat dit voorstel mede bedoeld is om de onderhandelingspositie tegenover de EG wat te versterken. Duidelijk is in elk geval dat men probeert de betekenis van de Comecon in de wereld op te vijzelen.
Roemenië zou grote mocitc hebben met deze laatste voorstellen, waar de andere lidstaten zich wel achter hebben geschaard. Dat geldt onder andere voor het voorstel de besluitvorming binnen de Comecon te versoepelen door op een heel bescheiden wijze besluiten bij meerderheid van stemmen mogelijk te maken. Tot nog toe was dit absoluut taboe in de Comecon.
Bij Roemenië speelde vooral de vrees dat het afstaan van ziin feiteliikevetorecht de deur zou openzetten voor een ongewenste bemoeienis van andere Comecon-landen - en dan vooral dc Somjet-Unie - met de binnenlandsesituatie. De thans ter tafel liggende plannen vormen een inbreuk op dit vetorecht, omdat zij voorzien in de mogelijkheid bepaalde resoluties bij een eenvoudige meerderheid van stemmen te aanvaardcn. Hoewel de reikwijdte beperkt is en de clausule zo voorzichtig is geformuleerd dat tal van ontsnappingsmogelijkheden blijven bestaan. zou aanvaarding van dit voorstel toch een belangrijke principiele doorbraak binnen de Comecon vormen.

Schuld Comecon-landen aan het *Westen* gestegen

De Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling (OESO) publiceerde op 3 maart 1988 een rapport waaruit bleek dat de schuld in harde valuta van de Comecon-landen aan het Westen bleef stijgen.
Tussen 1982 en 1984 hadden de Oosteuropese landen een verbetering van de lopende rekening van hun betalingsbalans weten te bereiken, vooral door de importen fors te beperken. Sindsdien waren de importen echter sterk toegenomen en was de schuld gegroeid als gevolg van economische expansie. De gezamenlijke lopende rekening van de betalingsbalans was in 1986 sterk verslechterd, nadat ook in 1985 al van een achteruitgang sprake was geweest. Daardoor was volgens het rapport het overschot op de balans vrijwel verdwenen terwijl er een ommekeer kwam in de dalende lijn in de omvang van de schuld. Het surplus op de lopende rekening was verminderd van $6,35 miljard in 1984 tot $800 miljoen in 1987, aldus de OESO.
De schuld in inwisselbare valuta bedroeg eind 1987 $128,60 miljard tegenover $113,16 een jaar eerder. De OESO stelde vast dat de Comecon-landen op de Westerse financiële markten nog steeds terecht konden voor leningen, maar dat zij meer moeite hadden daarbij gunstige rentetarieven te bedingen.
De OESO stelde verder vast dat de economische groei in Oost-Europa verminderd was en dat alle zeven betrokken landen moeite hadden de doelstellingen te halen van het vijfjarenplan voor de periode 1986-1990. In de Sowjet-Unie was de groei van het nationale inkomen afgenomen van 4,1% in 1986 tot 2,3% in 1987, terwijl in de overige zes landen een vermindering te zien was van gemiddeld 4,3% in 1986 tot 3% in 1987.

COLUMBIA

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds begin 1983 deden zich in Columbia op politiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor.ber.op pag. 84012 e.v.-1982):

Nadat Belisario Betancur Cuartas van de Conservatieve Partij van Columbia de presidentsverkiezingen van 30 mei 1982 had gewonnen (pag. 840/3-1982), was hij op 7 aug 1982 beedigd als president van Columbia voor een ambtsperiode van vier jaar (pag. 841/3-1982). Betancur had op 7 aug. 1982 een kabinet gevormd, bestaande uit zes Conservatieven. zes Liberalen en een militair (pag. 84211-1982).

Reorganisatie kabinet

Teneinde president Betancur in de gelegenheid te stellen het kabinet te reorganiseren, boden 11 van de 13 ministers op 2 aug. 1983 hun ontslag aan. De twee ministers die dat niet deden, waren Edgard Gutierrez Castro (financiën), die op dat moment in het buitenland verbleef, en gen. Fernando Landazabal Reyes (defensie),de enige minister die niet aan een partij was gebonden.

Op 3 augustus maakte president Betancur de samenstelling van een nieuw kabinet bekend, dat net als het vorige bestond uit zes Liberalen, zes Conservatieven en een militair. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Buitenlandse zaken - Rodrigo Lloreda Caicedo* (C.);binnenlandse zaken - Alfonso Gomez Gomez (L.);defensie - gen. Fernando Landazabal Reyes*; financiën en openbaar krediet - Edgard Gutierrez Castro* (L.): landbouw - Gustavo Castro Guerrero (L.);ontwikkeling - Rodrigo Marin Bernal (C.);mijnbouw en energie - Carlos Martinez* (C.);arbeid - Guillermo Alberto Gonzalez Mosquera (L.): justitie - Rodrigo Lara Bonilla (Nieuw Liberaal); gezondheid - Jaime Arias Ramirez† (C.);openbare werken - Hernan Belts Peralta (C.):verbindingen - Bernardo Ramirez* (C.); onderwijs - Rodrigo E'scobar Naviat (L.).

* geen verandering
† andere portefeuille

Lara behoorde tot een dissidente groepering binnen de Liberale partij die een „nieuw Liberalisme" voorstond.
De drie andere nieuw benoemde Liberalen in het kabinet - Gomez. Castro en Gonzalez-waren lid van de „legitimista"- factie o.l.v. Alfonso Lopez Michelsen, de kandidaat van de Liberale partij bij de presidentsverkiezingen van 30 mei 1982 (pag. 840/3-1982).
Arias was in het vorige kabinet minister van onderwijs geweest en Escobar minister van binnenlandse zaken.

Volgens The Times (5-8-1983)en NRCI H'blad (4-8-1983) hadden landmacht, marine en politie die week alle een nieuwe commandant gekregen.

Aftreden van minister van defensie gen. Landazabal *en* drie andere generaals na conflict met president Betancur over de rol van de strijdkrachten

Op 18 jan. 1984 nam minister van defensie Landazabal ontslag uit het kabinet en de actieve militaire dienst na een conflict met president Betancur over de rol van de strijdkrachten in het politieke leven. Zijn portefeuille werd vervolgens overgenomen door gen. Gustavo Matamoros d'Acosta, tot op dat moment opperbevelhebber van de strijdkrachten (zie pag. 842/1-1982).
Op 17 januari had president Betancur tijdens een vergadering van de Nationale Veiligheidsraad gezegd dat ,,de strijdkrachten geen overlegorgaan zijn en ook niet aan politiek deelnemen". Verder had hij verklaard dat 1) zijn regering de besprekingen met de linkse guerrillastrijders zou voortzetten, 2) dat de strijdkrachten zich aan hun constitutionele rol moesten houden, en 3) dat de buitenlandse politiek een zaak van het staatshoofd was.
De militaire leiding had in een aantal verklaringen de laatste maanden vraagtekens gezet bij het beleid van de regering die via onderhandelingen en amnestie (zie pag. 845/1 e.v.-1982) een einde probeerde te maken aan meer dan 20 jaar van guerrillageweld.
Eerder die maand had gen. Landazabal in een TV-toespraak gezegd dat de vredescommissie die in opdracht van Betancur onderhandelde met guerrillagroepen niet het recht had overeenkomsten te sluiten. ,,Destrijdkrachten zullen de subversie met wapens bestrijden", had de generaal gezegd.

Hoge officieren hadden ook hun ontevredenheid laten blijken over Betancurs buitenlandse politiek. en m.n. over de toenadering tot Cuba. nadat in jan. 1983 tussen beide landen onderhandelingen waren begonnen over een herstel van de diplomatieke betrekkingen (zie voor het opschorten van de betrekkingen met Cuba in maart 1981 pag. 841/1-1982).
Columbia had zich verder aangesloten bij de Beweging van niet-gebonden landen. zoals Betancur in zijn inauguratierede had beloofd (zie pag. 841/3-1982). Tijdens de top van New Delhi (7-12 maart 1983) was Columbia als volledig lid van de Beweging toegelaten (pag 547/1-1983)
De president speelde een vooraanstaande rol binnen de Contadora-groep (Mexico. Venezuela, Panama en Columbia), die via onderhandelingen vrede probeerde te bereiken in Midden-Amerika (pag. 56/3 e.v.-1984). en zijn gedraagde steun voor het linkse Sandinistische bewind in Nicaragua werd door mcei rechtse elementen gezien als een verzivakking van Columbia's positie in het reeds lang bestaande territoriale geschil met Nicaragua over een continentaal plat in de Caribische Zee (zie pag. 19212-1981). In febr. 1982 bekrachtigde Columbia zijn soevereiniteitsafspraken op de Caribische eilandjes Roneador, Quita Sueno, Serrana, Providencia en San Andres door aan te kondigen dat het het verdrag zou „uitvoeren" dat in 1972 met de VS was getekend en in sept. 1981 was geratificeerd.

Uit solidariteit met Landazabal namen op 20 januari nog drie generaals ontslag: gen. Bernardo Lema Henao (voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven), gen. Guillermo Jaramillo Berrio (opperbevelhebber van de landmacht) en gen. Angel Gomez Jauregui (opperbevelhebber van de luchtmacht).
Daarop volgden nieuwe benoemingen. Gen. Miguel Vega Uribe werd opperbevelhebber van de strijdkrachten, gen. Josue Leal Barrera voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven, gen. Rafael Obdilio Forero Moreno opperbevelhebber van de landmacht en gen. Augusto Moreno Guerrero opperbevelhebber van de luchtmacht.

Minister van justitie *Lara* doodgeschoten. Parejo opvolger. Afkondiging staat van beleg in het gehele land

Op 30 apr. 1984 werd minister van justitie Rodrigo Lara Bonilla bij een aanslag in de hoofdstad Bogota gedood. De minister werd in zijn auto doodgeschoten door twee personen op een motorfiets. De aanslag werd in verband gebracht met zijn recente campagne ter beteugeling van de drugshandel.

Op 8 mei werd Enrique Parejo Gonzalez, net als Lara behorend tot de Nieuwe Liberalen, benoemd tot nieuwe minister van justitie. Parejo beloofde Lara's campagne ,,tegen de in drugs handelende mafia'' voort te zetten.
Na de moord kondigde president Betancur op 1 mei in het hele land de staat van beleg af. Deze gold al sinds 14 maart in de zuidwestelijke departementen Caqueta, Huila, Meta en Cauca wegens toegenomen guerrilla-activiteit.

Op 4 okt. 1984 werd de staat van beleg

Rodrigo Lara Bonilla, de op 30 april i984 doodgeschoten minister van justitie.

gedeeltelijk opgeheven toen president Betancur de decreten introk volgens welke openbare bijeenkomsten voor politieke en vakbondsactiviteiten verboden waren.
Op 13 jan. 1987 werd Parejo, die in aug. 1986 ambassadeur in Hongarije was geworden, bij een aanslag in Boedapest ernstig gewond. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door een groep die zichzelf het „Hernan Botero Moreno Commando" noemde. De groep eiste de verantwoordelijkheid op namens de Columbiaanse drugshandelaren die op de nominatie stonden uitgeleverd te worden aan de VS (Botero Moreno was de eerste Columbiaan die wegens beschuldigingen van drugshandel in 1984 aan de VS was uitgeleverd)

Verkiezingen voor departementale en gemeenteraden

Op 11 maart 1984 werden verkiezingen gehouden voor bijna 9.000 gemeenteraadsleden en 421 afgevaardigden in de 23 departementale raden. Bij een opkomst van 35 procent behielden de Liberalen de meerderheid die zij al 45 jaar op lokaal niveau hadden.

Tijdens de verkiezingscampagne hadden zich verscheidene gewelddadige incidenten voorgedaan, waarbij een twaalftal kandidaten om het leven was gekomen. In het stadje Abrego was op 24 februari korte tijd een uitgaansverbod van kracht geweest, nadat zes Conservatieve politici in een hinderlaag waren gedood.
In de hoofdstad Bogota werd de campagne van de Arbeidersbeweging van Revolutionair Links (MOIR) geleid door de zoon van president Betancur, Diego Betancur Alvarez.

Wijzigingen binnen het kabinet

In Le Monde van 15 apr. 1984 werd gemeld dat minister van verbindingen Bernardo Ramirez onder druk van televisiekijkers had moeten aftreden en was opgevolgd door Nohemi Sabin Posada. De televisiekijkers waren, aldus Le Monde, boos omdat o.m. hun favoriete Amerikaanse televisieseries niet meer werden uitgezonden en hadden gedreigd geen televisie meer te zullen kijken.

Op 27 juni 1984 reorganiseerde president Betancur zijn kabinet Dit zag er daarna als volgt uit

Buitenlandse zaken - Augusto Ramirez Ocampo (C.);binnenlandse zaken - Jaime Casiro (L.); defensie - gen. Gustavo Matamoros d'Acosta; financien en openbaar krediet - Roberto Junguito (C): landbouw - Gustavo Castro Guerrero (L.):ontwikkeling - Ivan Duque Escobar (L.);mijnbouw en energie - Alvaro Leyva (C); arbeid - Oscar Salazar Chavez (I,.):justitie - Enrique Parejo Gonzalez (N L); gezondheid - Amaury Garcia (C.); openbare werken - Hernan Belts Peralta (C): verbindingen - Bernardo Ramirez (C.);onderwijs - Boris Eder de Zambrano (L.).

Junguito was van 7 aug 1982 tot 3 aug 1983 minister van landbouw geweest. Volgens de Financial Times (3-7-1984) was hij ten tijde van zijn benoeming tot minister van financiën en openbaar krediet ambassadeur van Columbia voor de EG.

Nieuwe minister van defensie. *Wijzigingen* binnen de militaire top

Op 11 jan. 1985 werd gen. Miguel Vega Uribe, tot op dat moment opperbevelhebber van de strijdkrachten, beëdigd als minister van defensie ter vervanging van gen. Gustavo Matamoros d'Acosta, die na een langdurige ziekte op 5 januari was overleden.
Het opperbevel over de strijdkrachten kwam in handen van gen. Rafael Obdilio Forero Moreno. Verder kregen de landmacht en marine nieuwe opperbevelhebbers: resp. gen. Rafael Samudio Molina en vice-adm. Tito Garcia Motta.

Verdere kabinetswijzigingen

Op 20 febr. 1985 dienden de 12 burgerministers in het kabinet hun ontslag in bij president Betancur, nadat drie van hen te kennen hadden gegeven te willen aftreden omdat zij zich kandidaat wilden stellen voor de in maart 1986 te houden parlementsverkiezingen. Die drie waren Alvaro Leyva (mijnbouw en energie), Amaury Garcia (gezondheid) en Hernan Belts Peralta (openbare werken), allen behorend tot Betancurs Conservatieve partij.
Mijnbouw en energie kwam in handen van Ivan Duque Escobar, die zijn portefeuille ontwikkeling overdroeg aan Gustavo Castro Guerrero. Diens landbouw portefeuille werd overgenomen door nieuwkomer Hernan Vallejo Mejia (C.).
Nieuwe minister van gezondheid werd Rafael de Zubiria (C.) en openbare werken ging naar Rodolfo Segovia Salas (C.).De beëdiging van de nieuwe ministers vond op 28 februari plaats.
Op 21 aug. 1985 maakte president Betancur bekend dat hij drie ministers had vervangen. Op landbouw kwam Roberto Mejia Caicedo (L.)in de plaats van Hernan Vallejo Mejia, op onderwijs Lilian Suarez Melo (L.) in de plaats van Boris Eder de Zambrano en op arbeid Jorge Carrillo Rojas (C,)in de plaats van Oscar Salazar Chavez.
Op 22 september werd Hugo Palacios Mejia (C.) benoemd tot minister van financiën en openbaar krediet nadat Roberto Junguito was afgetreden. President Betancur deelde die dag voor de TV mee dat Junguito ambassadeur in Parijs zou worden.

Oprichting Patriottische Unie

Op 28 mei 1985 richtte de linkse guerrillagroepering FARC (Fuerzas Armadas Revulucionarias Colombianas, Columbiaanse Revolutionaire Gewapende Krachten) een politieke partij op, dc Union Fatriotica (UP).
Het programma van de Patriottische Unie richtte zich op vrijheden op politiek en vakbondsgebied, directe lokale en regionale verkiezingen, agrarische hervorming, decentralisatie van het overheidsbestuur, en oppositie tegen Amerikaanse bemoeienis met de buitenlandse politiek van Columbia.
Als de Patriottische Unie wilden de FARC gaan meedoen aan verkiezingen.

Op 28 maart 1984 had de regering bekendgemaakt dat de vredescommissie (gereactiveerd door Betancur in sept. 1982) een overeenkomst had bereikt met een delegatie van de FARC o.l.v. Manuel Marulanda Velez over een wapenstilstand in ruil voor de demilitarisatie van landelijke gebieden en toestemming voor de FARC zich „politiek, economisch en sociaal te organiseren".
Op 1 april 1984 was president Betancur met de overeenkomst akkoord gegaan. De wapenstilstand was m.i.v. 28 mei 1984 van kracht geworden voor een periode van een jaar.
In nov. 1984 had Marulanda aangeboden de wapenstilstand met zeven maanden uit te breiden tot 31 dec. 1985.
Op 26 nov. 1984 was de regering met de FARC overeengekomen dat het proces waarbij guerrillastrijders zouden terugkeren in het burgerlcven op 1 december zou beginnen.
Op 2 maart 1986 gingen de FARC akkoord met een verlenging van de wapenstilstand voor onbepaalde tijd.

Parlementsverkiezingen (9-3-1986)

Op 9 maart 1986 moesten de Columbianen een nieuw parlement kiezen (een 199 zetels tellend Huis van Afgevaardigden en een uit 114 zetels bestaande Senaat) en bijna 10.000 leden voor departementale en gemeenteraden.

Het resultaat van de parlementsverkiezingen was als volgt (tussen haakjes de uitslagen van 1982):

	Huis	Senaat	%
PL	100 (114)	60 (62)	48,2
PCC	82 (84)	45 (51)	37
NL	7	8	8
UP	10	1	1,4
Linkse groeperingen	(1)	(1)	

(PL: Liberale Partij; PCC: Conservatieve Partij van Columbia: NL: Nieuwe Liberalen: UP: Patriottische Unie).

Van de ongeveer 14 miljoen kiesgerechtigde Columbianen (op een bevolking van 28 mln) ging minder dan 50 procent naar de stembus.
Na het voor de Nieuwe Liberalen teleurstellende verkiezingsresultaat besloot Luis Carlos Galan Sarmiento, de presidentskandidaat van de NL, niet aan de komende presidentsverkiezingen deel te nemen.

Presidentsverkiezingen gewonnen door de *Liberaal Barco* (25-5-1986)

Op 25 mei 1986 vonden in Columbia presidentsverkiezingen plaats, die werden gewonnen door de Liberaal Virgilio Barco Vargas. Van de acht miljoen uitgebrachte stemmen (zo'n 60 procent van het electoraat) gingen er 4.123.716 (58,2 procent) naar Barco en 2.535.953 (35,8 procent) naar Alvaro Gomez Hurtado, de kandidaat van de Conservatieve partij. Jaime Pardo Leal. de kandidaat van de UP, werd met 312.494 stemmen (4.4 procent) derde.
Een vierde kandidaat, Regina Betancourt de Liska, van de Unitaire Metapolitieke beweging. scoorde minder dan één procent.
Tijdens de verkiezingen waren soldaten en politie in het hele land paraat na een recente golf bomaanslagen op partijbureaus, hinderlagen tegen militaire patrouilles en invallen in kleine dorpen. Het stemmen verliep echter over het algemeen zonder geweld.

Tijdens zijn verkiezingscampagne had Barco beloofd .,absolute armoede" uit te bannen door middel van agrarische hervorming op grote schaal en het stimuleren van werk, een einde te maken aan het politieke geweld en een kleinere rol te spelen bij de pogingen van de Contadora-groep vrede in Midden-Amerika te bereiken.

• Barco, geb. in 1921 in Cucuta (het noorden van Columbia). studeerde o.m. aan het Massachusetts Institute of Technology in de VS. Hij begon zijn carrière als Liberaal politicus in Norte de Santander. waar hij leider van de partij werd. Hij vertegenwoordigde zijn partij op lokaal en nationaal niveau en werd in 1938 minister van openbare werken In 1961-1962 was hij ambassadeur in Londen
Na zijn terugkeer in Columbia was hij van 1962-1964 minister van landbouw Burgemeester van Bogota was hij van 1966-1969. In het begin van de jaren zeventig werkte Barco als ,,executive director" bij de Wereldbank. Verder was hij tweemaal ambassadeur in Washington. Bij de presidentsverkiezingen van 1982 besloot hij zich als kandidaat terug te trekken. nadat zijn partijgenoot Alfonso Lopez Michelsen. president van Columbia van 1974-1978. had besloten aan de verkiezingen deel te nemen

• Gomez. advocaat en voormalig journalist. was de zoon van Laureano Gomez. president van Columbia van 1949-1953 Volgens de FAZ (23-5-1986)werd hij op zijn 25ste Afgevaardigde en op zijn 32ste Senator. Hij was ambassadeur in Zwitserland en Washington geweest.

Alvaro Gomez Hurtado

Bij de presidentsverkiezingen van 21 apr. 1974 was hij tweede geworden. achter Alfonso Lopez Michelsen.

• Pardo. een voormalig rechter, was president geweest van het Nationale Verbond van Werknemers bij Gerechtshoven.
Aanvankelijk was Jacobo Arenas de kandidaat van de UP voor de presidentsverkiezingen, maar deze had zijn kandidatuur begin jan. 1986 ingetrokken na de ontdekking van plannen hem te vermoorden.

Na de presidentsverkiezingen merkte Frans de Haan in *Alerta* (juli 1986) over de vier jaar presidentschap van Betancur o.m. het volgende op:

Op 1 augustus zal Belisario Betancur het presidentschap overdragen aan Virgilio Barco. Dat is de weinig verrassende uitkomst van de verkiezingen van 25 mei, waarbij de Liberalen een ruime overwinning behaalden op de Conservatieve Partij. Voor de enige electorale surprise zorgde de nieuwe linkse Patriottische Unie die bijna 5% van de stemmen kreeg.
Betancur zal zich in 1982. bij het begin van zijn ambtsperiode die overdracht ongetwijfeld anders hebbenvoorgesteld. Als geen andere president in de Columbiaanse geschiedenis heeft hij zijn presidentiële reputatie verbonden aan het beëindigen van het binnenlandse geweld van het leger, para-militairen en guerrilla. De nationale dialoog, de vredescommissie en de wapenstilstandsakkoorden met guerrilla-organisaties dragen alle zijn persoonlijk stempel
Ook buiten Columbia wilde hij graag vrede stichten, de Contadora-groep is mede op zijn initiatief tot stand gekomen.
Maar vanaf het begin is Betancur een eenling gebleven. onmachtig de gebeurtenissen naar zijn hand te zetten. De vredesvoorstellen werden hem door de top van zijn eigen Conservatieve partij niet in dank afgenomen. In het parlement werden bijna alle sociaal-economische hervormingsvoorstellen weggestemd door Liberalen en Conservatieven. Binnen het leger heeft de harde lijn. die een militaire oplossing voor het guerrilla-probleem voorstaat. de overhand behouden
Gedurende zijn regeerperiode zijn vier nieuwe guerrilla-organisatiec ontstaan (Ricardo Franco Front, Quintin Lame. Patria Libre. PRT) die met de al bestaande organisaties (M-19. EPL. ELN) bloedige gevechten leverden met het leger
Alleen de FARC heeft voor de politieke opening gekozen zij houdt zich aan de wapenstilstand en heeft met de Patriottische Unie voor het eerst deelgenomen aan de verkiezingen
Betancurs politieke doodvonnis werd met de bestorming door het leger van het door de M-19 bezetgehouden Paleis van Justitie (op 7 november 1985) getekend (daarover meer in een volgend bericht. red. KHA). Zijn kans op een terugkeer naar het presidentschap na de komende Barco-periode lijkt uitermate klein.
Ook in economisch opzicht laat Betancur een weinig florissante erfenis achter. De buitenlandse schuld is opgelopen tot 12,5 miljard dollar, de peso is in 1985 ten opzichte van de dollar meer dan 50% in waarde gedaald en de grote investeringen in de energiesector (steenkool, olie) leveren voorlopig slechts enorme verliezen op. Bovendien is de geregisrreerde werkloosheid gestegen tot 18% en wordt er op grote schaal gestaakt. De gebrekkige hulpverlening aan de getroffenen van de uitbarsting van de vulkaan Nevado del Ruiz, op 14 nov. 1985. wordt Betancur misschien niet persoonlijk aangerekend, maar werpt in elk geval een smet op zijn regering.
Het lijkt erop dat politici en bestuurders zich hebben voorgenomen om het tijdperk Betancur zo snel mogelijk te vergeten Dat kan echter niet verhullen dat hij in de Columbiaanse politiek tijdelijk een unieke positie heeft ingenomen. Afkomstig uit een arm gezin behoorde hij niet tot de elite die het presidentschap probeert te verdelen. vaak met succes. tussen een beperkt aantal families en gedurende zijn politieke carrière moest hij meer vertrouwen op zijn charisma dan op een aan hem ondergeschikt partij-apparaat. Dat charisma maakte Betancur tot een enigszins populistische president die boven de partijen probeerde te staan. Het zal hem inmiddels duidelijk zijn geworden dat het twee-partijen-monopolie van Conservatieven en Liberalen, het zogenaamde ,,bipartidismo" dat Columbia al anderhalve eeuw in een houdgreep houdt ondanks alle schandalen van fraude, corruptie en cliëntelisme nog steeds overheersend is

Inauguratie *Barco*

Op 7 aug. 1986 werd Virgilio Barco Vargas beëdigd als president van Columbia voor een ambtsperiode van vier jaar. De plechtigheid werd bijgewoond door de presidenten van vijf Latijns-Amerikaanse landen, (o.m. Venezuela, El Salvador, Costa Rica en Honduras), de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz en door Francisco Fernandez Ordonez, de Spaanse minister van buitenlandse zaken.

In een rede zei Barco de werkloosheid en de sociale onrechtvaardigheid in zijn land te zullen bestrijden. Hij zei ook dat de strijd tegen de drugshandel zou worden voortgezet.
De nieuwe president noemde de werkloosheid het meest nijpende probleem van Columbia. Bovendien zei hij zich te zullen inspannen voor het verdwijnen van de armoede en het herstel van de binnenlandse vrede.
Barco zei dat hij speciale aandacht zou besteden aan het ,,vredesproces". ,,Er moet een plan worden uitgevoerd waardoor zij die gekozen hebben voor gewapende subversie naar het burgerleven kunnen terugkeren", aldus de president. Hij kondigde de vorming aan van een nieuw regeringsorgaan onder leiding van Carlos Ossa Escobar dat .,direct onderge-

Virgilio Barco Vargas (l.) na zijn beëdiging als president van Columbia op 7 augustus 1986 in Bogota. Rechts parlementsvoorzitter Humberto Pelaez.

schikt is aan de president van de republiek om plannen te begeleiden en te coördineren ...die zullen bijdragen tot een terugkeer naar het normale leven".

De nieuwe president toonde zich verheugd over de aanwezigheid van leden van de Patriottische Unie in het parlement.
Indirect verwijzend naar het toenemend aantal beschuldigingen over schendingen van de mensenrechten door de veiligheidstroepen zei hij: ,,Zij die kiezen voor rebellie en ... terrorisme schenden basisrechten... De staat kan dit niet accepteren. Wanneer hij dit wel doet, verliest hij zijn legitimiteit... en de steun van het volk."
Verder wees Barco erop dat Columbia een traditie had van niet-gebondenheid, internationale bemiddeling en non-interventie. Hij zei niet van plan te zijn deze opstelling te wijzigen.
Ten aanzien van een nieuw kabinet zei hij dat hij een einde zou maken aan de 28-jarige traditie van coalitieregeringen.
Krachtens art. 120 van de grondwet was de president van Columbia verplicht de partij die bij de verkiezingen op de tweede plaats was geëindigd. de mogelijkheid te bieden aan de regering deel te nemen.
Barco was van mening dat in een echte en rijpe democratie de winnende partij een mandaat om te regeren had, terwijl de verslagen partij ,.een heilige plicht heeft constructief oppositie te voeren".

Nieuw kabinet. Conservatieven gaan in de *oppositie*

Op 7 aug. 1986 maakte president Barco bekend dat hij een kabinet had benoemd, bestaande uit negen Liberalen, drie Conservatieven en één militair. Omdat de grondwet het voorschreef had hij de Conservatieven drie ministersposten aangeboden: gezondheid (Ignacio Velez Escobar), economische ontwikkeling (Mario Calderon Rivera) en verbindingen (William Fadul Vergara).
De drie weigerden echter deel uit te maken van het kabinet, nadat het bestuur van de Conservatieve partij had verklaard dat de partij in de oppositie ging.
Nadat president Barco in de plaats van de Conservatieven drie Liberalen had benoemd, zag het kabinet er als volgt uit:

Buitenlandse zaken - Julio Londoño Paredes; binnenlandse zaken - Fernando Cepeda Ulloa; defensie - gen. Rafael Samudio Molina; financiën - Cesar Gaviria Trujillo; landbouw - Jose Fernando Botero Ochoa; ontwikkeling - Miguel Alfonso Merino Gordillo; mijnbouw en energie - Guillermo Eduardo Perry Rubio: arbeid – Jose Name Teran; justitie - Eduardo Suescun Monroy; gezondheid - Cesar Esmeral Barros; openbare werken - Luis Fernando Jaramillo Correa; verbindingen - Edmundo Lopez Gomez; onderwijs - Marina Uribe de Eusse.

Het vorige kabinet, benoemd door president Betancur. had op 1 aug. 1986 zijn ontslag ingediend.

Mosquera eerste plaatsvervanger president *Barco*

Medio okt. 1986 werd bericht dat Victor Mosquera Chaux, een vroegere Liberale Senator, was benoemd tot eerste plaatsvervanger van de president in 1986-1987.

De eerste plaatsvervanger. die iedere twee jaar werd gekozen uit de partij van de president, had tot taak waar te nemen voor de president wanneer deze ziek was, overleed of aftrad, en in geval van permanente onbekwaamheid van de president. binnen drie maanden nieuwe verkiezingen uit te schrijven.
In aug. 1980 was Mosquera gekozen tot eerste plaatsvervanger van president Julio Cesar Turbay Ayala (pag.840/3-1982), de voorganger van Betancur.

Wijzigingen binnen het kabinet

Op 15 maart 1987 dienden minister van arbeid Jose Name Teran en minister van gezondheid Cesar Esmeral Barros hun ontslag in bij president Barco. Zij werden vervangen door resp. Diego Jounes Moreno en Jose Granada Rodriguez.
Op 17 mei drueg minister Cesar Gaviria Trujillo bij een kabinetswijziging zijn portefeuille financiën over aan Luis Fernando Alarcon, tot op dat moment staatssecretaris van financiën, en nam binnenlandse zaken over van Fernando Cepeda Ulloa.
Cepeda nam verbindingen over van Edmundo Lopez Gomez. die minister van justitie werd als opvolger van Eduardo Suescun Monroy.
Op 14 juni werd gemeld dat minister van justitie Lopez was afgetreden. Justitie werd overgenomen door Jose Manuel Arias Carrizosa, die vervolgens op 28 september ontslag nam na beschuldigingen dat hij een Rolls Royce het land had binnengesmokkeld die hij had verkregen toen hij in 1982 ambasadeur in Cuba was. Daarna kwam justitie in handen van Enrique Low Murtra.
Eind jan. 1988 zag het kabinet er als volgt uit:

Buitenlandse zaken - kol. Julio Londono Paredes; binnenlandse zaken - Cesar Gaviria Trujillo; defensie - gen. Rafael Samudio Molina; financiën - Luis Fernando Alarcon; landbouw - Luis Guillermo Parra Duran; ontwikkeling - Fuad Char Abdala; arbeid - Diego Jounes Moreno; mijnbouw en energie - Guillermo Eduardo Perry Rubio; justitie - Enrique Low Murtra; gezondheid - Jose Granada Rodriguez; openbare werken - Luis Fernando Jaramillo Correa; verbindingen - Fernando Cepeda Ulloa; onderwijs - Antonio Yepes.

Op 8 aug. 1987 maakte president Barco de balans op van één jaar regeren. Hij legde de nadruk op een positief economisch resultaat en zei dat programma's ter bestrijding van de armoede en de werkloosheid gunstige resultaten begonnen op te leveren. Hij maakte verder bekend dat de regering het parlement had gevraagd een wetsvoorstel inzake agrarische hervorming goed te keuren zodat particulier land gekocht of onteigend kon worden.

UP-president *Pardo* doodgeschoten. Jaramillo opvolger

Op 11 okt. 1987 werd Jaime Pardo Leal, de president van de Patriottische Unie, in de buurt van Bogota doodgeschoten.
Pardo viel in een hinderlaag toen hij met zijn gezin terugreed van zijn boer-

derijtje buiten de hoofdstad naar Bogota. Hij kwam bij een wegversperring aan die leek te zijn opgericht wegens een ongeluk. Maar toen Pardo uitstapte om te kijken of hij kon helpen, werd hij onder vuur genomen.
Kort voor zijn dood had de UP-president bewijs geleverd van betrokkenheid van militairen bij ten minste zes moorden op aanhangers van de UP.
Op 12 oktober deelde de UP mee dat Bernardo Jaramillo Ossa de nieuwe partijpresident werd als opvolger van Pardo en verder riep zij op tot demonstraties op 13 oktober.

Burgemeestersverkiezingen

Op 13 maart 1988 konden de Columbianen voor het eerst in de geschiedenis van het land direkt burgemeesters kiezen (1.009 in totaal). Verder moesten ze naar de stembus om vertegenwoordigers in de departementale en gemeenteraden te kiezen.
Volgens de FAZ (22-3-1988) bleef de Liberale partij met 44 procent van de stemmen de sterkste kracht in het land. De Conservatieven scoorden 32 procent.
Van de 1.009 burgemeestersposten die op het spel stonden, gingen er, aldus de FAZ, 431 naar de verdeelde Liberalen en 415 naar de Conservatieven, waaronder die in Bogota en Medellin, vroeger in handen van de Liberalen.
In de vijf miljoen inwoners tellende hoofdstad Bogota werd Andres Pastrana Arango zoon van de voormalige Conservatieve president. Misael Pastrana Borrero (7-8-1970 tot 7-8-1974), tot burgemeester gekozen. Burgemeester van Medellin, de op één na grootste stad van Columbia, werd Juan Gomez, directeur van de belangrijkste krant van die stad.

Pastrana was op 18 jan. 1988 gekidnapt en op 25 januari door de politie bevrijd.

De Patriottische Unie behaalde bij de verkiezingen, aldus de FAZ, 0,7 procent van de stemmen. Zij kreeg een twintigtal burgemeestersposten in handen.

Van de 20 tijdens de verkiezingscampagne vermoorde kandidaten voor het burgemeesterschap hadden er volgens de FAZ 12 tot de UP behoord.
In NRC/H'blad (12-3-1988)zeiUP-president Jaramillo: ..Sinds onze oprichting tot 31 december 1987 werden 685 van onze mensen vermoord. Dit jaar zitten we alweer op 77 ..

Volgens de Volkskrant (15-3-1988) bracht minder dan 60 procent van de geregistreerde kiezers zijn stem uit. De verkiezingen verliepen over het algemeen rustig.
(*NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, *Financial* Times, KCA, Alerta).

WESTELIJKE SAHARA

MILITAIRE ONTWIKKELINGEN (AUGUSTUS 1985 - DECEMBER 1987)

Nadat de aanleg van de vijfde Marokkaanse verdedigingsmuur in de Sahara medio augustus 1985 was voltooid (pag. 698/2-'85), zouden door de vijf muren samen omstreeks 137.000 km2 zijn beveiligd van de 266.000 km2 die de Westelijke Sahara omvat. Vrijwel alle gebieden van economisch belang waren zo in Marokkaanse handen.
De militaire operaties van het Frente Polisario, dat streed voor de onafhankelijkheid van de Westelijke Sahara als de Arabisch-Saharaanse Democratische Republiek (RASD),bleven voornamelijk beperkt tot een soort commando-aanvallen op Marokkaanse posities langs en net achter de verdedigingsmuur.

Weliswaar maakte het Polisario herhaaldelijk melding van militaire successen (incl. de dood van honderden Marokkaanse militairen), maar die werden door Marokko betwist en door onafhankelijke waarnemers in twijfel getrokken.

Zo meldde het Polisario volgens het Algerijnse persbureau A P S op 9 december 1985 dat zijn strijders in de voorgaande drie jaren 5.673 Marokkaanse soldaten hadden gedood.

Polisario-offensief (febr.-maart 1987)

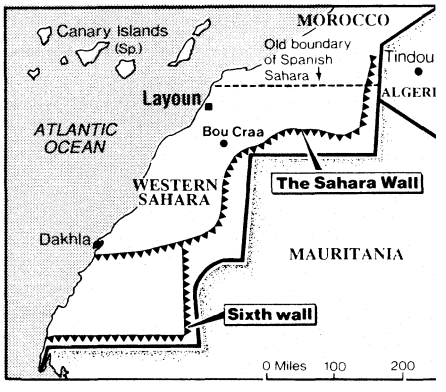
Pas eind februari 1987 was er sprake van een echt Polisario-offensief tegen Marokkaanse posities bij de muur tussen Mahbès en Farsia in het uiterste noordoosten van de Westelijke Sahara, op ongeveer 40 km vanaf de grens met Algerije. Voor het eerst sinds ruim twee jaar werd in een Marokkaans militair communiqué, dat op 25 februari 1987 te Rabat werd uitgegeven, melding gemaakt van gevechten in de Westelijke Sahara. Volgens dit communiqué had het Marokkaanse leger een ,,massale aanval" van het Polisario, die in de vroege ochtend was gelanceerd, afgeslagen. De aanval zou zijn uitgevoerd door ca. 400 man met 110 T-55 tanks en BMP-gepantserde voertuigen. Volgens een AFP-verslaggever had Marokko tijdens de operatie gevechtsvliegtuigen en helikopters ingezet. Hij behoorde tot de groep journalisten die door het Polisario was uitgenodigd om het offensief te volgen.

Op 27 februari meldde het Polisario dat bij de aanval 213 Marokkaanse militairen waren gedood en 83 gevangen waren genomen, van wie een twintigtal was gewond; voorts zou o.a. een Marokkaanse tank zijn buitgemaakt. Marokko gaf toen het verlies van 37 doden toe.

In een Marokkaans communiqué van 5 maart 1987 werd meegedeeld dat het Marokkaanse leger ,,een grote zuiveringsoperatie" had uitgevoerd, waarbij op 2 maart en de volgende drie dagen gevechten met de ,,huurlingen" waren geleverd. Aan Marokkaanse zijde viel één dode, aldus dit communiqué, terwijl bij het Polisario 108 doden werden gemeld alsmede het verlies van 14 pantservoetuigen. Die operaties zouden hebben plaatsgevonden ten zuiden van Mahbès en wel buiten de muur in de Polisario-zone tussen Algerije en Mauretanië.
Op 6 maart lanceerde het Polisario naar eigen zeggen een ,,grote" aanval in het gebied van Farsia. tussen Dhouia en Souéhate. waarbij 300 Marokkaanse soldaten zouden zijn gedood of gewond, terwijl ook 28 Marokkanen zouden zijn gevangen genomen. De aanvallers zouden een 20 km lang stuk van de Marokkaanse verdedigingsmuur drie uur lang hebben bezet: dat stuk zou vervolgens zijn verwoest. Ook zouden grote hoeveelheden militaire materieel zijn buitgemaakt. Maar van Marokkaanse zijde werd deze aanval als propaganda betiteld en ontkend.
Op 10 maart claimde het Polisario bij een aanval in de buurt van Chedmia de vorige dag 120 Marokkanen te hebben gedood. Eveneens op 10 maart beweerde de Marokkaanse generale staf dat bij diverse gevechten in het gebied van Farsia en Mahbès 204 guerrillastrijders waren gedood, terwijl aan eigen zijde 17 doden zouden zijn gevallen.

Zesde Marokkaanse muur

Inmiddels hadden op 24 februari en 3 maart ook gevechten plaatsgevonden ten zuiden van Bir-Anzarane, in het zuiden van de Westelijke Sahara, aldus *le* Monde (13-3-'87).Daar was Marokko sinds 16 februari bezig met de bouw van een zesde verdedigingsmuur die, evenwijdig aan de grens met Mauretanië, moest doorlopen tot de Atlantische kust bij Guerguerat. Volgens de Marokkaanse opperbevelhebber van de zuidelijke militaire zone, generaal Abdelaziz Bennani, was reeds 120 km van de nieuwe muur voltooid. Als deze gereed was, dan moesten nog twee sectoren van de Sahara worden beveiligd: 20.000 km2 in het oosten (tussen Mauretanië en Algerije) en 48.000 km2 in het zuiden, aldus generaal Bennani (Le Monde 13-3-'87).
Op 16 april was de zesde muur voltooid met een lengte van 550 km. Deze verdediginggordel moest een gebied

De zesde Marokkaanse verdedigingsmuur in de Westelijke Sahara (The Economist 9-5-1987).

van 65.000 km2 beveiligen langs de Atlantische kust, d.w.z. het niemandsland tussen de Marokkaansse haven Dakhla en de Mauretaanse haven Nouadhibou Voordien was deze kuststrook gebruikt voor het Polisario om aanvallen op schepen en kleine vliegtuigen uit te voeren.

De regering van Mauretanië had op 12 april reeds haar ongerustheid over de zesde muur uitgesproken, omdat deze vlak langs de grens liep. De muur was slechts 400 meter verwijderd van Inal, een plaats aan de spoorlijn tussen de havenstad Nouadhibou en de mijnstad Zouerate. Dat dwong Mauretanië zijn defensie te versterken, zo werd verklaard. Algerije zegde steun toe (pag. 387/1).

Verdere Polisario-aanvallen *(april-*december 1987)

In de loop van april 1987 claimde het Polisario diverse succesvolle aanvallen op Marokkaanse troepen.

Bij een ,,zuiveringsactie" op 8 april ten zuiden van Haouza zouden 157 Marokkanen zijn gedood en 17 gevangen genomen. De Marokkaanse troepen zouden tot 15 km achter hun linies zijn verjaagd. De Marokkaanse generale staf gaf op 10 april het verlies van 23 doden aan eigen zijde toe en meldde de dood van 80 Polisario-strijders.
Op 28 april claimde het Polisario in een actie bij de grens met Mauretanië 137 Marokkaanse militairen te hebben gedood en 100 te hebben verwond. Bovendien zou een F-5E Tiger van de Marokkaanse luchtmacht zijn neergeschoten.
In een artikel van Susan MacDonald in The *Times* van 22 juni 1987 verklaarde de president van de RASD, Mohammed Abdelaziz, dat het Polisario omstreeks 2.000 Marokkanen gevangen hield. Hij raamde het aantal Polisario-strijders dat in Marokkaanse gevangenschap verbleef op 100 à 170.

In juli 1987 meldde het Polisario nieuwe successen in verschillende sectoren van de Westelijke Sahara.

Zo zou bij aanvallen op de 6de Marokkaanse muur in het gebied van Tichla (in het uiterste zuiden bij de grens met Mauretanie) op 8 juli een front-sector van 40 km een half uur lang zijn bezet. Bij die strijd zouden 275 Marokkaanse militairen zijn gedood en 73 gevangen zijn genomen. Voorts zouden tien Marokkaanse tanks zijn vernietigd en twee onbeschadigd zijn buitgemaakt
Op 13 juli zouden in Houfrett-Ichiaff in het gebied van Oum-Dreiga (in het centrum van de Sahara) 483 Marokkaanse militairen ,,buiten gevecht" zijn gesteld en 38 gevangen genomen Voorts zouden o.a. zes SK-105 tanks zijn vernietigd.

Op 25 juli 1987 verklaarde Abderrahim Bouabid, eerste secretaris van de Marokkaanse oppositiepartij USFP, dat Libië zijn wapenleveranties aan het Polisario had hervat. Die waren na de ondertekening van het verdrag van Oujda (13 augustus 1984) gestaakt.

Op 23 augustus meldde het Polisario dat op 21 augustus bij een aanval op de zesde muur in de buurt van Aousserd 195 Marokkaanse militairen waren gedood; Polisario-strijders zouden daar een tijdlang een frontsector van 25 km hebben bezet.

Op 18 november 1987 maakten zowel Marokko als het Polisario melding van zware gevechten in de sectoren van Farsia en Oum-Dreiga.

Volgens de Marokkaanse generale staf werden daarbij 245 ,,rebellen" gedood en sneuvelden 72 Marokkaanse militairen, terwijl ook 76 Marokkaanse militairen gewond raakten. Het Polisario melde 63 Marokkaanse doden en 91 Marokkaanse gewonden.

Op 30 december voerde het Polisario naar eigen zeggen een drie uur durende aanval uit op Marokkaanse posities in de sector van Haouza met de volgende verliezen aan Marokkaanse zijde: 93 doden, ca. 150 gewonden en 11 gevangenen, Bovendien zouden grote aantallen Marokkaanse voertuigen zijn vernietigd of buitgemaakt.

POLISARIO-AANVALLEN OP BUITENLANDSE SCHEPEN EN VLIEGTUIGEN (1985-1987)

Tussen eind januari 1985 en eind januari 1987 voerde het Polisario incidentele aanvallen uit op buitenlandse schepen en vliegtuigen welke naar zijn zeggen de territoriale wateren of het luchtruim van de RASD hadden geschonden.
De volgende aanvallen werden gemeld:

Op 21 januari 1985 werd een Piper Arrow met twee Belgische inzittenden, deelnemers aan de luchtrally Parijs-Dakar. kort na de start uit Dakhla door het Polisario neergeschoten. Op 4 februari gaf het Polisario dit toe met de mededeling dat de twee Belgen waren omgekomen. Op 3 april meldde het Polisario dat de twee stoffelijke overschotten in Algiers aan hun families waren overgedragen.
Op 24 februari 1985 werd een Dornier-228, de ,,Polar 3" die van een missie in het Zuidpoolgebied terugkeerde, na een tussenlanding in Dakar boven Argoub (Westelijke Sahara) door het Polisario neerbeschoten. Daarbij kwamen de drie Westduitse inzittenden om het leven. Bij de bekendmaking op 27 februari stelde het Polisario dat het toestel .,identiek (was)een de door het Marokkaanse leger gebruikte verkenningsvliegtuigen". Op 5 maart bevestigde Dornier in München dat de lijken van de drie inzittenden waren gevonden.
Op 18 maart 1985 werd een Spaanse vissersboot ter hoogte van Nouadhibou beschoten. Eén bemanningslid raakte gewond.

27 augustus 1985 - Het Polisario meldt de vernietiging van een Westduits zeiljacht in de territoriale wateren van de RASD op 22 augustus. De twee Westduitse opvarenden, die toen gevangen waren genomen, werden op 1 september vrijgelaten en in het Algerijnse vluchtelingen kamp Hafe Boudjema aan een vertegenwoordiger van de Westduitse ambassade overgedragen.

20 september 1985 - De Spaanse vissersboot Junquito, afkomstig van de Canarische eilanden, werd in de late avond door een Polisarioboot op slechts anderhalve mijl uit de Saharakust beschoten en tot zinken gebracht. Eén bemanningslid werd gedood en de overige zes opvarenden bleken later gevangen te zijn genomen. Een patrouilleboot van de Spaanse marine, die de Junquito te hulp kwam, werd eveneens beschoten Van de opvarenden van deze boot, de Tagomago, raakten drie gewond; één overleed aan zijn verwondingen. Op 24 september erkende het Polisario de beschietingen te hebben uitgevoerd in de veronderstelling dat het om Marokkaanse schepen ging. (De Junquito voer onder Marokkaanse vlag). Op 29 september werden de gevangengenomen vissers vrijgelaten. Nog dezelfde dag gelastte de Spaanse regering de uitwijzing binnen 72 uur van alle Polisario-vertegenwoordigers uit Spanje alsmede de sluiting van de voorlichtingsbureaus van het Polisario. Ahmed Buhari, de vertegenwoordiger van de RASD in Europa, werd op 1 oktober's avonds in Madrid gearresteerd en de volgende morgen op het eerste vliegtuig gezet dat de luchthaven Barajas verliet.
27 december 1985 - Een particulier vliegtuigje met een Franse piloot verdween tijdens een vlucht naar El Aioun boven de Westelijke Sahara. Later meldde het Polisario in de buurt van Dakhla een ,,Marokkaans gevechtsvliegtuig te hebben neergeschoten; de piloot was daarbij omgekomen.

16 mei 1986 - Een Portugese vissersboot onder Marokkaanse vlag werd voor de Saharakust door Polisariostrijders op speedboten beschoten. Een Portugese visser werd gedood.
23 juli 1986 - Een Spaanse vissersboot onder Marokkaanse vlag werd door Polisariostrijders beschoten. Een bemanningslid werd gedood, drie andere raakten gewond en de boot werd door brand verwoest.
11 scptcmbcr 1986 - Twee Polisario-speedboten voerden met machinegeweren en mortieren een aanval uit op het Spaanse koopvaardijschip Puente Canario binnen de 12 mijlszone voor dc Saharakust. Daarbij kwam één opvarende om. Volgens een Polisario-woordvoerder was het dc bedoeling het schip tot zinken te brengen om zo de handel tussen Spanje en Marokko te trcffcn.
16 oktober 1986 - Een Cessna met twee Franse bcmanningslcdcn wcrd tijdens een vlucht van Dakar (Senegal) naar Spanje boven de Saharakust necrgcschotcn. Na een noodlanding op het strand werden de twee Fransen door het Polisario naar Tindouf (Algerije) overgebracht en vervolgens op 24 oktober aan de Franse autoriteiten in Algiers overgedragen
28 november 1986 - Een Spaanse trawler onder Marokkaanse vlag wcrd binnen zes mijl uit de kust door Polisariostrijders in brand geschoten. Dc bcmanningsleden werden door een ander Spaans schip opgepikt.
8 novcmbcr 1986 - Een Roemeense vissersboot werd door het Polisario met raketten bestookt. Dric bcmanningsleden raakten gewond. Pas op 3 december gaf het Polisario zijn verantwoordelijkheid voor de aanval toe.

12 januari 1987 - Een Brits pleziervaartuig werd ten zuiden van Dakhla (binnen de territoriale wateren van de RASD) door het Polisario tot zinken gebracht. De twee opvarenden werden gered en acht dagen later vrijgelaten.
21 januari 1987 - Een Portugese trawler werd door zes Polisario-speedboten aangevallen. Drie van de zes Marokkaanse militairen die ter bescherming aan boord waren, werden gedood. De bemanning bleef ongedeerd.

DIPLOMATIEKE ONTWIKKELINGEN

Bij het diplomatieke beraad over de Westelijke Sahara wordt sinds 1980 gesproken over de organisatie van een referendum, waarin de bevolking van de Westelijke Sahara zich over haar eigen toekomst kan uitspreken. In beginsel stemmen alle betrokken partijen hiermee in, maar zij blijven het oneens over de modaliteiten, de omstandighe-

den waaronder zo'n volksstemming moet worden gehouden.
Bovendien bleef de vraag onopgelost wie bij het referendum stemrecht moet hebben. De oorspronkelijke bevolking van de Westelijke Sahara bestond volgens een Spaanse telling uit 1975 uit ca. 74.000 personen, hoewel Spaanse functionarissen toen al meenden dat het werkelijke inwonertal bij 90.000 lag. Het grootste deel van de bevolking vluchtte bij de komst van de Marokkaanse troepen (november 1975 - februari 1976) naar het zuidwesten van Algerije, waar zij in kampen bij Tindouf werden ondergebracht. Daar verblijven nu onder controle van het Polisario 165.000 mensen (The Times 23-6-'87), van wie het grootste deel uit de Westelijke Sahara afkomstig zou zijn. In de Westelijke Sahara zelf leven thans ongeveer 140.000 mensen (NZZ 4-6-'88): 40.000 Saharanen en 100.000 Marokkaanse immigranten. De bevolking van El Aioun, die volgens Spaanse bronnen in 1976 omstreeks 45.000 bedroeg. is toegenomen tot 75.000 (*Financial* Times 5-5-'88).

Het Polisario schat dat er driekwart miljoen Saharanen zijn - ook in Mauretanië en Marokko - die bij het referendum zouden moeten worden betrokken, aldus de Volkskrant (18-5-'88).

Referendum-plan geblokkeerd. Breuk Marokko-OAE

Nadat koning Hassan II van Marokko tijdens een rede tot de 18de topconferentie van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) op 26 juni 1981 te Nairobi (Kenia) had ingestemd met de procedure vaneen ,,gecontroleerd'' referendum in de Westelijke Sahara (pag. 709/3-'81), besloten de Afrikaanse staatshoofden de volgende dag tot instelling van een uitvoeringscommissie van zeven landen. Deze commissie kreeg tot taak de modaliteiten en alle details m.b.t. de invoering van een staakt-het-vuren alsmede de organisatie en de uitvoering van een referendum uit te werken.
De OAE-toepassingscommissie onder voorzitterschap van president Daniel Arap Moi van Kenia kwam van 24-26 augustus 1981 voor het eerst bijeen in Nairobi, waar van 8-9 februari 1982 een tweede bijeenkomst plaatsvond. Het voornaamste obstakel voor concrete vorderingen bleek Marokko's weigering directe onderhandelingen te voeren met het Polisario. Op 11 juni 1983 aanvaardde de 19de topconferentie van de OAE in Addis Abeba bij consensus een resolutie waarin er bij Marokko en het Polisario op werd aangedrongen directe onderhandelingen te openen. Maar ook tijdens een volgende bijeenkomst van de toepassingscommissie (21-22 september 1983 te Addis Abeba) bleef Marokko bij zijn weigering. Op 22 september 1984 trok Nigeria zich uit de commissie terug en op 11 november 1984 werd bekendgemaakt dat Nigeria de RASD had erkend.

Tijdens de 20ste topconferentie van de OAE werd in Addis Abeba op 12 november **1984** ook een delegatie van de RASD toegelaten met Mohammed Abdelaziz (l.), de secretaris-generaal van het Polisario en ,,president van de RASD".

Bij de openingzitting van de 20ste OAE-topconferentie op 12 november 1984 in Addis Abeba werd voor het eerst een delegatie van de RASD toegelaten. Uit protest hiertegen trok Marokko zich dezelfde dag uit de OAE terug, terwijl Zaïre liet weten niet langer deel te zullen nemen aan de conferentie.

Op 4 december 1984 stuurde Mohammed Abdelaziz, de secretaris-generaal van het Polisario en president van de RASD, een brief aan koning Hassan. Daarin deed hij een beroep op het Marokkaanse staatshoofd een vredesinitiatief te lanceren via directe onderhandelingen met het Polisario,
Op 8 maart 1985 deelde koning Hassan mee dat hij van plan was een beroep op de VN te doen om een referendum over de toekomst van de Westelijke Sahara te houden, ,,zonder,natuurlijk, de OAE van het proces uit te sluiten''. Maar tegelijk stelde hij dat Marokko nooit in de OAE zou terugkeren zolang de omstandigheden die ot Marokko's uittreden hadden geleid bleven gelden.

Het Polisario reageerde op 9 maart met de formulering van een voorwaarde: Eerst moesten de Marokkaanse troepen en het Marokkaanse bestuur uit de Westelijke Sahara worden teruggetrokken en vervangen door een vredesmacht en een ,,neutraal en onpartijdig bestuur'', alvorens een referendum kon worden georganiseerd.

Van 14-18 maart bracht koning Hassan II een bezoek aan de Westelijke Sahara, waarbij hij voor het eerst in El Aioun verbleef (zie pag. 698/3-'85). Het Marokkaanse parlement aanvaardde daar op 15 maart unaniem een resolutie waarin werd gepleit voor een referendum onder auspiciën van de VN, nu de OAE niet in staat was gebleken een oplossing van het Sahara-probleem tot stand te brengen.

Missie VN-secretaris-generaal (juli 1985)

De secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar, voerde in Addis Abeba besprekingen met functionarissen van Algerije en het Polisario aan de vooravond van de 21ste topconferentie van de OAE, die van 18-21 juli 1985 in de Ethiopische hoofdstad werd gehouden. Die conferentie werd geboycot door Zaïre uit protest tegen de aanwezigheid van een RASD-delegatie. Tijdens deze top werd RASD-president Abdelaziz gekozen tot een van de vicevoorzitters van de OAE.
Perez de Cuellar bracht vervolgens een bezoek aan Rabat (Marokko) voor overleg met koning Hassan. Hij zou naar verluidt diens verzoek hebben afgewezen de organisatie van een referendum in de Westelijke Sahara aan de VN op te dragen, met als argument dat Marokko weigerde het Polisario bij het referendum te betrekken en als onderhandelingspartner te aanvaarden. Wel benadrukte Perez de Cuellar dat de VN bij besprekingen over deze kwestie moest worden betrokken.

Marokkaans bestandsaanbod. *Resolutie dekolonisatiecommissie VN*

Op 23 oktober 1985 maakte koning

Hassan - in een door premier Karim Lamrani in de Algemene Vergadering van de VN voorgelezen toespraak - bekend dat de Marokkaanse troepen in de Westelijke Sahara met onmiddellijke ingang een staakt-het-vuren in acht zouden nemen zolang het Polisario afzag van het uitvoeren van aanvallen. Marokko zou de aanwezigheid van neutrale waarnemers om op het bestand toe te zien op prijs stellen.

Voorts verklaarde de koning dat hij bereid was een referendum in het gebied te organiseren onder auspiciën van de VN in januari 1986, waarbij het "de VN, natuurlijk, vrijstaat te allen tijde de hulp in te roepen van een regionale organisatie voor de uitvoering van deze missie".

Volgens een Polisario-woordvoerder kon er echter van geen bestand sprake zijn tot de Marokkaanse troepen zich terugtrekken.

In een toespraak op 6 november 1985 t.g.v. de 10de verjaardag van de ,,groene mars" benadrukte koning Hassan daarentegen dat het referendum slechts door kon gaan in aanwezigheid van het Marokkaanse bestuur en van het Marokkaanse leger.

Op 12 november aanvaardde de dekolonisatiecommissie van de VN met 91 tegen 6 stemmen bij 43 onthoudingen een resolutie die Marokko opriep onderhandelingen met het Polisario te openen. In een reactie hierop zei de Marokkaanse minister van buitenlandse zaken Filali dat het Sahara-probleem een ,,totale impasse" had bereikt. Marokko achtte zich niet langer gebonden aan VN-besluiten in deze zaak en het zou ook niet meer deelnemen aan VN-besprekingen hierover, maar het bleef wel openstaan voor suggesties van de VN-secretaris-generaal. Volgens Filali kon het probleem alleen worden opgelost via bilaterale besprekingen met Algerije.

Indirecte besprekingen *Marokko*-Polisario

Op 8 april 1986 deelde het Marokkaanse ministerie van voorlichting mee dat de secretaris-generaal van de VN, Perez de Cuellar, had besloten zijn goede diensten aan te bieden voor het zoeken naar een oplossing van het Sahara-conflict. Koning Hassan II had daarover een brief isseling met Perez de Cuellar gevoerd en hij had de secretaris-generaal van de regering, Abbas Kaisi, tot zijn gevolmachtigde vertegenwoordiger bij deze besprekingen benoemd.

Van 9-14 april vond in New York de eerste ronde van deze indirecte besprekingen plaats in het VN-hoofdkwartier. Perez de Cuellar en Medoune Fall, de Senegalese minister van defensie die als persoonlijke vertegenwoordiger van OAE-voorzitter Abdou Diouf optrad, ontvingen afzonderlijk de delegaties van Marokko en het Polisario (geleid door Mahfoud Ali Beibaj. Na elke ontvangst werden de Algerijnse en Mauretaanse waarnemers van het besprokene in kennis gesteld. Op 14 april werd de eerste ronde afgesloten zonder dat Marokko zijn verzet tegen directe onderhandelingen met het Polisario liet varen. Wel kondigde Perez de Cuellar op 15 april aan dat in mei een tweede ronde van indirecte besprekingen zou volgen. ,,Departijen hebben de verzekering gegeven dat ze zullen meewerken aan pogingen het conflict op te lossen", aldus de woordvoerder van de secretaris-generaal.

Van 5 tot 8 mei 1986 vond de tweede indirecte gespreksronde in het VN-hoofdkwartier te New York plaats. waarna werd meegedeeld dat de partijen hun verdere medewerking hadden toegezegd.

Perez de Cuellar en OAE-voorzitter Diouf bespraken de toestand inzake de Westelijke Sahara op 28 mei in New York en op 16 juni in Parijs.

Op 3 februari 1987 had Perez de Cuellar in Algiers een ontmoeting met Mohammed Abdelaziz, secretaris-generaal van het Polisario en president van de RASD.

Op 9 februari 1987 voerde de nieuwe OAE-voorzitter, president Denis Sassou-Nguesso van Kongo, in Algiers besprekingen met Mohammed Abdelaziz, waarna hij op 21 februari een ontmoeting had met de Marokkaanse koning Hassan.

Begin april 1987 werd door bronnen bij de VN bericht dat de gesprekken over de Westelijke Sahara zeer discreet waren hervat. Perez de Cuellar had twee maal een afgezant van het Polisario ontvangen en hij had tevens een ontmoeting gehad met de Marokkaanse VN-ambassadeur, zonder dat concrete resultaten werden gemeld.

Op 4 juli 1987 meldden welingelichte bronnen in Algiers dat Marokko en het Polisario vanaf 9 juli in Genève een nieuwe serie indirecte besprekingen over de toekomst van de Westelijke Sahara onder auspicien van de VN zouden houden (derde ronde).

Volgens Le Monde (16-7-'87) hadden Perez de Cuellar en Sassou-Nguesso kort vóór 14 juli in Genève achtereenvolgens een ontmoeting met een Polisario-delegatie en met de Marokkaanse minister van buitenlandse zaken Abdellatif Filali.

Verklaringen koning Hassan

Op 14 juli 1987 legde koning Hassan II van Marokko in Londen, bij het begin van zijn vierdaagse staatsbezoek aan Groot-Brittannië, tegen over de Britse pers een verklaring inzake het Sahara-conflict af. Naar zijn zeggen moest de oplossing veeleer in het internationale kader van een vrij referendum worden gezocht en niet in een akkoord tussen Marokko en Algerije.

Over het referendum merkte hij op: ,,Als de bewoners van de Sahara zich bij Marokko willen aansluiten, zijn zij welkom. Als zij besluiten zich af te scheiden en als de Sahara een zelfstandige entiteit zou worden (...), zal ik de eerste zijn die een ambassade opent in El Aioiin, Smara of Dakhla, d.w.z.in de stad die zij als hoofdstad zullen verkiezen."

De tweede man van het Polisario, Bachir Mustapha Sayed, reageerde in een te Algiers uitgegeven verklaring positief op Hassans woorden. Hij beklemtoonde .,de constructieve geest' die uit bepaalde passages sprak.

Op 17 november 1987 werd door de Marokkaanse media een interview gepubliceerd dat koning Hassan drie weken eerder aan de Zweedse televisie had gegeven. Daarin verklaarde hij zich voor het eerst tot directe onderhandelingen met het Polisario bereid, aldus de NZZ (20-11-'87). Tevoren moest echter het door de VN verlangde referendum in de Westelijke Sahara worden gehouden. Mocht dit ten gunste van Marokko uitvallen, dan zou de koning met het Polisario over de integratie in Marokko onderhandelen en de bewoners van de Westelijke Sahara als zijn ,,zonen" behandelen. In het andere geval zou de koning eveneens met het Polisario rond de tafel gaan zitten om, na erkenning van de nieuwe staat, wegen voor een samenwerking te zoeken. Het was, aldus Hassan, zeer wel denkbaar dat men het eens kon worden over een nauwe band via een confederatie.

VN-missie naar Westelijke Sahara

De dekolonisatiecommissie van de VN aanvaardde op 28 oktober 1987 met 93 stemmen voor en geen tegen, bij 50 onthoudingen, een resolutie waarin bij Marokko en het Polisario werd aangedrongen op het aanknopen van directe onderhandelingen met het oog op een zelfbeschikkingsreferendum voor de Westelijke Sahara. Tientallen sprekers hadden tevoren de opvatting van VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar gesteund die een gedetailleerde kennis van de situatie ter plaatse wilde hebben alvorens hij zijn diensten voor de organisatie van een referendum wilde aanbieden. De commissie verzocht Perez de Cuellar de noodzakelijke middelen voor de organisatie van het referendum te bepalen. Daaronder viel het

zenden van een VN-missie voor technisch onderzoek naar de Westelijke Sahara, die met de grootst mogelijke precisie de materiële leefomstandigheden in dit gebied moest bedrijven, aldus Le Monde (30-10-'87).
Het doel van de reeds op 24 september aangekondigde missie was niet - zoals het Polisario stelde - de modaliteiten van een ,,overname" van het gebied door de VN tot aan het referendum te bepalen. zo stelde *Le* Monde. De Algerijnse minister van buitenlandse zaken, Ahmed Taleb Ibrahimi, sprak in een rede tot de 42ste zitting van de Algemene Vergadering van een gezamenlijk initiatief van Perez de Cuellar en de OAE-voorzitter waarbij een technische missie ,,de noodzakelijke middelen (moet) bepalen voor de afwikkeling van een geloofwaardig referendum, georganiseerd en gecontroleerd door de OAE en de VN."
De technische VN-missie bestond uit 15 experts en werd geleid door Abdulrahim Farah, adjunct-secretaris-generaal voor politieke zaken van de VN. Zij werd op 20 november in Fes ontvangen door koning Hassan, die reeds op 6 november had laten weten de taak van de missie te willen .,vergemakkelijken". Op 21 november arriveerde de missie in El Aioun (Westelijke Sahara) in gezelschap van de Marokkaanse minister van binnenlandse zaken, Driss Basri. De missie sprak o.a. met Khatri Ould Said Joumani. de voorzitter van de Jemaa (regionale vergadering ten tijde van het Spaanse koloniale bewind).

Op 24 november maakte het Polisario bekend dat het met ingang van de volgende dag een eenzijdig bestand van 20 dagen in acht zou nemen om de veiligheid van de technische missie tijdens haar verblijf te garanderen en haar toe te staan ter plaatse van de werkelijke situatie op de hoogte te stellen. Dit was het eerste bestand dat het Polisario in zijn strijd met Marokko (sinds 1975) afkondigde: wel had het in 1978 een eenzijdig bestand aan het front met Mauretanië afgekondigd (pag. 824/2-'78).
Na haar verblijf in de Westelijke Sahara. incl. bezoeken aan Smara en Dakhla, reisde de missie via Zouerate (Mauretanië) naar Tindouf (Zuidwest-Algerije) waar zij op 4 december arriveerde. Daar bezochten de burgerleden van de missie de vluchtelingenkampen. terwijl de militaire leden de Marokkaanse (krijgs)gevangenen in diverse detentiecentra opzochten.
Op 9 december beëindigde de missie haar verblijf in de regio.

Eerder had het Polisario verklaard dat Marokko meer dan 3 000 politie-agenten en gendarmes naar de Westelijke Sahara had gestuurd om de situatie tijdens het bezoek van de missie onder controle te houden. Voorts zouden meer dan 400 mensen in het gebied zijn gearresteerd, aldus een Polisario-verklaring van 1 december. om te verhinderen dat Polisario-aanhangers met de missie konden spreken. Deze beschuldigingen werden door Marokko van de hand gewezen. De missieleden hadden in elke stad gelegenheid gehad met de bevolking te spreken en zich een beeld te vormen. zo werd van Marokkaanse zijde gesteld.

RASD door 70 landen erkend

Op 26 december 1987 ging Albanië als 70ste land tot erkenning van de RASD over.

Na Peru (pag.546/3-'84) en Nigeria (11 november 1984. als 30ste Afrikaanse staat) hadden o.a. de volgende landen de RASD erkend:

Joego-Slavië (28-11-'84). Colurnbia (27-2-'85). Liberia (31-7-'85).India (1-10-'85).Guatemala (april 1986). de Dominicaanse Republiek (juli 1986), Belize (september 1986) alsmede St Kitts en Nevis (februari 1987) en Antigua en Barbuda (februari 1987).

Perez de Cuellar in Marokko. Missie afgebroken

Nadat president Kenneth Kaoenda van Zambia, in zijn hoedanigheid van OAE-voorzitter, in april 1988 een bezoek aan alle bij het Sahara-conflict betrokken partijen had gebracht (*Financial* Times 5-5) en o.a. door de Marokkaanse koning Hassan II in Marrakesj was ontvangen, kwam secretaris-generaal Perez de Cuellar van de VN op 2 mei in de Marokkaanse hoofdstad aan. Hij sprak daar met koning Hassan.
Nog dezelfde dag (2 mei) werd in een officieel VN-communiqué bekendgemaakt dat Perez de Cuellar zijn werkbezoek afbrak - en dus van de aangekondigde bezoeken aan Algerije en Mauretanië afzag -, omdat dringende zaken zijn aanwezigheid vanaf 5 mei in New York vereisten. Een VN-woordvoerder in New York zei dat de vredesmissie was vastgelopen (AP 3-5).

Verzoening Algerije-Marokko. Reactie Polisario

Op 16 mei herstelden Marokko en Algerije hun diplomatieke betrekkingen (zie pag. 389/3 e.v.).Zij stelden in een gemeenschappelijk communiqué dat de oplossing van het conflict om de Westelijke Sahara moest worden bereikt via een .,regulier en vrij zelfbeschikkingsreferendum dat met de grootste oprechtheid en zonder enig dwang wordt gehouden".

In dit communiqué ontbrak echter de Polisario-eis, die tot dan toe ook door Algerije was gesteld. nl. dat de Westelijke Sahara vóór het referendum door de Marokkanen (het leger, het bestuur en de kolonisten) moest worden ontruimd.
In de nacht van 16 op 17 mei maakte het Polisario melding van een aanval op de Marokkaanse verdedigingsmuur bij Tichla (op enkele tientallen kilometers van de grens met Mauretanië). Het Polisario had sinds 30 januari geen enkele operatie gemeld. (Op deze dag zouden bij een aanval op de muur in het gebied van Oum-Dreiga 180 Marokkaanse militairen zijn gedood of gewond en 18 gevangen genomen.)
Op 17 mei bevestigde het Polisario in en te Algiers uitgegeven communiqué zijn ,,vaste besluit" om ,,de legitieme strijd voor de herovering van de soevereiniteit over het geheel van het nationale grondgebied voort te zetten". Voorts werd gesteld dat ,,derechtvaardige en definitieve oplossing (van het conflict) berust in de erkenning van de nationale rechten van de Saharaanse staat."

Na de normalisering van de Algerijns-Marokkaanse betrekkingen werd gespeculeerd over een consensus m.b.t. een eventuele regeling van het Sahara-conflict. Eens te meer deden geruchten de ronde over een speciaal statuut voor de Westelijke Sahara: de Saharanen zouden de interne kwesties beheren en aan Marokko de attributen van de soevereiniteit overlaten: defensie en diplomatie (Le Monde 4-6).

ZESDE POLISARIO-CONGRES. NIEUWE REGERING RASD

Van 7-9 december 1983 werd in ,,bevrijd gebied" het zesde (driejaarlijkse) congres van het Frente Polisario gehouden. De ca. 1.400 afgevaardigden herkozen Mohammed Abdelaziz als secretaris-generaal en bevestigden ook de zes andere leden van het uitvoerende comité in hun functie.
Op 18 december 1985 meldde radio-Algiers dat Abdelaziz een nieuwe. 13 leden tellende regering van de RASD had benoemd, met hem zelf als president. Voorts werden de volgende benoemingen bekendgemaakt: premier - Mohammed Lamine (voorheen minister van onderwijs): defensie - Ibrahim Ghali: binnenlandse zaken - Taleb Omar; buitenlandse zaken - Mansour Omar; voorlichting - Ibrahim Hakim (voorheen buitenlandse zaken).
Voor Mahfoud Ali Beida, die sinds 4 november 1982 premier was geweest, werd geen nieuwe functie vermeld.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13. Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

EUROPESE RAAD IN HANNOVER

In Hannover, hoofdstad van de West-duitse deelstaat Nedersaksen, heeft op 27 en 28 juni een bijeenkomst plaatsgevonden van de Europese Raad - het gezelschap van regeringsleiders uit de 12 EG-lidstaten.

,,Een praatje bij de haard over langetermijnproblemen en strategische vraagstukken van de Europese Gemeenschap". Dat was in 1979 de bedoelingvan het Franse voorstel om drie keer per jaar de Europese regeringsleiders en de ministers van buitenlandse zaken te laten praten over de grote lijnen.

Ironisch genoeg vond pas op 27 en 28 juni een Europese Raad plaats zoals die toen was bedoeld.

De afgelopen negen jaar is vrijwel elke top heengegaan met actuele problemen zoals de Britse compensatie (sinds 1980), de landbouw en in het bijzonder het agri-monetaire stelsel, de wijnplas, de Europese Akte, de financiële steun aan arme landen en regio's of sancties tegen Zuid-Afrika.

Bij dat alles werd niet of nauwelijks over de EG zelf gesproken maar fungeerde het hoge gezelschap als een soort beroepsinstantie voor de ,.lagere" ministers.

,,We gaan terug naar de bron", zei een opvallend optimistische Commissievoorzitter Jacques Delors. Zijn gemoedstoestand viel op en blijkbaar is het dus toch waar dat het sinds afgelopen februari allemaal een beetje anders geworden is in de EG. Toen werden de regeringsleiders het in Brussel eens over het zogenoemde plan-Delors (pag. 113/1 e.v.-1988).

Daarin werd een blauwdruk - op grond van een witboek en twee groenboeken, jawel - gepresenteerd voor de toekomst van de EG als een economische, sociale en juridische ruimte zonder binnengrenzen waarin mensen, goederen, kapitaal en diensten vrij moeten kunnen circuleren.

Het plan-Delors voorzag in verdubbeling van de steun aan arme landen en regio's opdat die later ook op de trein zouden kunnen springen plus een verhoging van de contributie. De laatste wordt bovendien eerlijker over de landen verdeeld - en het systeem van terugbetalingen aan Groot-Brittannië is aanvaard als politieke realiteit.

Gedurende de maanden volgend op de Brusselse top werd het tempo opgevoerd van de voltooiing van de interne markt waarvan de marsroute beschreven staat in het Witboek van EG-commissaris Cockfield.

In willekeurige volgorde hebben de revue gepasseerd: vrijmaking van het kortlopende kapitaalverkeer, wederzijdse erkenning van een groot aantal beroepsopleidingen, vrijmaking van het wegvervoer. harmonisatie van het merkenrecht, normen voor het bouwbedrijf, enige verzekeringen, elementen van de douane-wetgeving, enzovoort.

In de jongste vierenhalve maand is kwalitatief meer gepresteerd dan de afgelopenvijf jaar bij elkaar - maar het is voor de regeringsleiders zaak om het tempo erin te houden.

Ten behoeve van dat ,,momentum'' werden in Hannover drie hoofdthema's op tafel gelegd.

In de eerste plaats de voortgang van de voltooiing van de interne markt, dan het monetaire beleid en tenslotte de sociale dimensie.

Wat betreft de interne markt zal worden vastgesteld dat de huidige vooruitgang tot tevredenheid stemt.

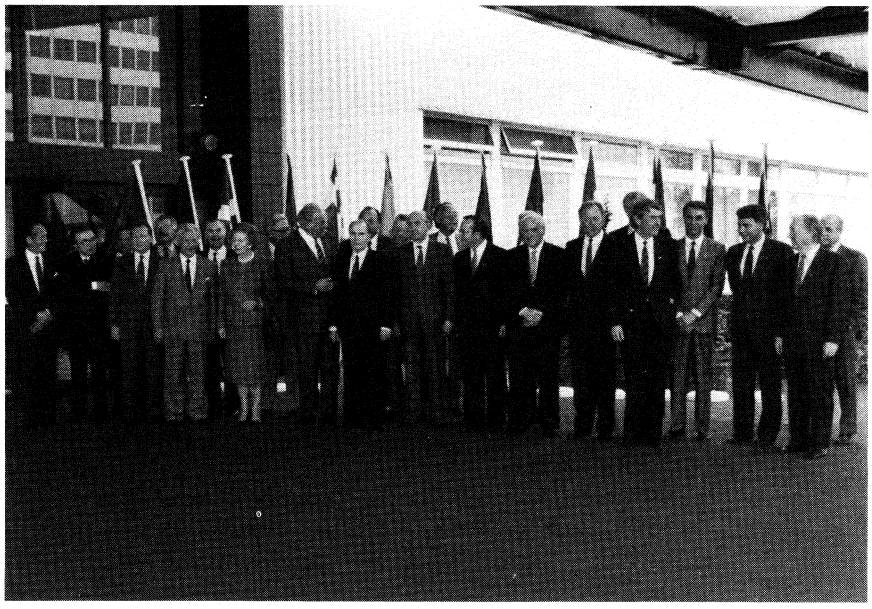
De dank gaat in de richting van gastheer bondskanselier Kohl en zijn vakministers die de EG dit halfjaar meer dan draaiende hebben gehouden. Er werden dus diverse pluimen en veren op verschillende hoeden van Duitse makelij gestoken.

Maar diplomaten verwachtten ook dat wellicht gevoelige punten zouden worden aangesneden zoals de harmonisatie van de indirecte belastingen en de accijnzen. Het verzet van Groot-Brittannië, Ierland en Denemarken dreigt alleen maar harder te worden.

De aandacht ging in dat verband vooral uit naar de prioriteiten die de aanwezigen stellen. Desondanks zou Hannover bij dit onderwerp naar verwachting worden bevangen van grote wolken rozegeur.

De hoofdmoot van de besprekingen was een discussie over versterking van de monetaire samenwerking.

Het gaat om twee hoofdvragen. Ten eerste of de deelnemers op den duur een gemeenschappelijke munt willen hebben. Indien het antwoord bevestigend

Deelnemers aan de Europese Raad in Hannover poseren voor het familieportret.
Eerste rij v.l.n.r.: Lord Plumb, voorzitter van het Europese Parlement, Giulio Andreotti, minister van buitenlandse zaken van Italië, Jacques Delors. voorzitter van de Europese Commissie, Poul Schlüter, premier van Denemarken, Margaret Thatcher. premier van het Verenigd Koninkrijk, bondskanselier Helmut Kohl van West-Duitsland. de Franse president François Mitterrand, Ciriaco de Mita, premier van Italie, Wilfried Martens. premier van België, Andreas Papandreou, premier van Griekenland. Jacques Santer, premier van Luxemburg. Ruud Lubbers, premier van Nederland. Anibal Cavaco e Silva, premier van Portugal. Felipe Gonzalez, premier van Spanje en Charles Haughey, premier van Ierland.
Op de tweede rij zijn nog te onderscheiden (v.l.n.r.):de Griekse minister van buitenlandse zaken Ioannis Charalambopoulos (tussen Andreotti en Delors), de Deense minister van buitenlandse zaken Uffe Ellemann-Jensen. de Belgische minister van buitenlandse betrekkingen Leo Tindemans, de Britse minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe, de Westduitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher. de Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas. de Belgische vice-premier Jean-Luc Dehaene en, geheel rechts. de Ierse minister van buitenlandse zaken Patrick Lenihan. terwijl achter premier Lubbers de schedel te ontwaren valt van de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Hans van den Broek.

Weekblad 57ste jaargang No. 2953, pag. 43335-43350

is moet beslist worden welke munt dat zou moeten zijn en ook of de Ecu misschien geschikt is.
De tweede vraag is wie of wat over de gezondheid van zo'n munt zou moeten waken. Volgens Delors zou een Europese centrale bank dat moeten doen.
Hierover worden veel problemen gemaakt. Behalve dat het hier gaat om verwijdering van een steen – zeg halve muur – van het heilig huis der nationale soevereiniteit moet worden bepaald welk statuut zo'n bank zou krijgen, in welke verhouding hij tot de overheden staat en welke organisatievorm model moet gaan staan.
Volgens Delors en vele anderen moet de bank onafhankelijk van nationale en communautaire overheden zijn. Verder dient zij als een soort Europese variant van het Amerikaanse Federal Reserve System te werken.
Aangenomen wordt dat een studiegroep wordt opgericht. Die zou zes maanden tot een jaar de tijd krijgen om de zaak uit te werken en vooral de politieke wil te testen.
Nederland bekijkt dit alles, en de eventuele studiegroep in het bijzonder, met groot wantrouwen.
De Nederlandse delegatie vertrekt van het standpunt dat de Luxemburgse politicus Pierre Werner in 1972 een rapport heeft geschreven dat nu nog altijd actueel is. ,,Je kan ze in Hannover gewoon een fotokopie voorleggen", aldus een Nederlandse EG-functionaris.
Ook minister Ruding zei twee weken eerder: ,,Het is allemaal al eens uitgezocht. Je hoeft niet nóg eens een studie te verrichten".
Delors is het met die visie niet eens: ,,De tijden zijn sinds Werner wel een beetje veranderd. De Ecu heeft zich ontwikkeld en intussen hebben we het Europees Monetair Systeem erbij gekregen".
Verder zouden de deelnemers zich moeten buigen over de sociale dimensievan de interne markt. Delors gelooft dat de top moet bevestigen dat de sociale dimensie van Europa even belangrijk is als de economische.
Veel meer dan een intentieverklaring zat er niet in: de EG heeft wegens de grote onderlinge sociale verschillen tot nu toe nog geen basis voor een dialoog kunnen scheppen.
,,Als de sociale dimensie niet wordt meegenomen in de voltooiing van de interne markt, ben ik geen overtuigd Europeaan meer", aldus Delors. Maar hoe die sociale dimensie concreet kan worden ingevuld weet niemand.

Bondskanselier Kohl optimistisch over 1992

,,Ik ben er van overtuigd dat de Europese Gemeenschap in 1992 geïntegreerd kan zijn. Dat wordt de grote historische stap van de tweede helft van deze eeuw."
Dat zei bondskanselier Helmut Kohl op 26 juni in een gesprek met de Westduitse omroep ZDF. ,,Al binnen tien a twaalf jaar kun je de EG niet meer terug herkennen", aldus Kohl.
In een brief aan zijn gasten schrijft Kohl dat de tweedaagse bijeenkomst in de eerste plaats wordt gewijd aan voortzetting van de voltooiing van de interne markt. Het gaat erom de vaart in de besluitvorming te houden.
Daarnaast dienen de deelnemers zich uit te spreken over de manier waarop de sociale aspecten van de interne markt kunnen worden geconcretiseerd.
Verder schrijft Kohl dat hij een paar stappen wil zetten in de richting van meer monetaire samenwerking.
Opvallend is dat Kohl in zijn brief een directe verwijzing naar een Europese centrale bank vermijdt.
Op 23 juni had de Britse premier Thatcher zich al negatief uitgelaten over ook maar een begin van een discussie over een Europese centrale bank. Ook Bundesbankvoorzitter Pöhl staat niet te springen van enthousiasme.

Uitkomsten van het beraad

Ontleend aan Europa van Morgen van 30 juni – een uitgave van het bureau van de Europese Gemeenschappen in Den Haag – is het volgende overzicht van de uitkomsten van het beraad in Hannover.

Monetaire Unie. Jacques Delors benoemd als voorzitter EG-commissie

De Europese Raad van Hannover heeft een stapje verder gezet op de weg naar de vorming van de Economische en Monetaire Unie, die al in de Europese Akte in het vooruitzicht is gesteld. De laatste Europese Raad onder Duits voorzitterschap besloot een Comité aan te wijzen dat over een jaar, aan de top van Madrid, concrete stappen moet voorstellen.
Het Comité wordt geleid door de voorzitter van Europese Commissie, Jacques Delors, – die voor een periode van twee jaar werd herbenoemd – en omvat, behalve vice-voorzitter Frans Andriessen en de presidenten of gouverneurs van de centrale banken op persoonlijke titel, drie deskundigen. Dit zijn de Deense hoogleraar Niels Thygesen, de directeur-generaal van de Bank voor Internationale Betalingen te Bazel, de Belgische hoogleraar Alexandre Lamfalussy, en de Spaanse oud-minister, thans president van de Banco Exterior de Espana, Miguel Boyer.

Kort voor de top van Madrid zullen de ministers van financiën en van economische zaken van de Twaalf het resultaat van het werk van het Comité bespreken.

In antwoord op de vraag, waarom in de conclusie van het voorzitterschap over een Monetaire Unie niet wordt gesproken over de oprichting van een Europese Centrale Bank, of de invoering van een Europese munt, verklaarde premier Lubbers dat met name tijdens het diner was gebleken dat de opvattingen over wat op korte termijn nodig is voor een goed functioneren van Europa uit elkaar lopen.
Hij voegde daar aan toe de indruk te hebben dat er, behalve meningsverschillen, ook 'hier en daar technische misverstanden' bestonden.

Conferentiekringen in Hannover leken geneigd de Britse premier Margaret Thatcher verantwoordelijk te stellen voor het feit, dat in de verklaring niet over een Europese centrale bank of een Europese munt werd gesproken.
Zij verklaarde tegenover journalisten dat haars inziens een centrale bank, noch een Europese munt noodzakelijk zijn voor de vorming van een Monetaire Unie.

Zij ontkende ook met klem dat het Verenigd Koninkrijk, dat nog steeds geen deel uitmaakt van het wisselkoersmechanisme van het Europees Monetair Stelsel, ten opzichte van andere EG-landen achterloopt. Zij wees er op dat het VK wel degelijk deel uitmaakt van het EMS; het pond sterling is een der munten van het 'Valutamandje', en zij meende dat haar land wat betreft het vrije kapitaalverkeer al 'veel verder' is dan de meeste andere landen van de Europese Gemeenschap.
De woordvoerder van bondskanselier Kohl daarentegen liet blijken, dat de Bondsregering de vorming van een Europese Centrale Bank ziet als 'de bekroning' van een steeds verdergaande monetaire samenwerking.
De Britse regering heeft zich tot nu toe tegen toetreding tot het wisselkoersmechanisme verzet met het argument, dat dit de rol van het pond sterling als reservevaluta zou kunnen schaden.
In antwoord op de vraag, of toetreding van het pond een voorwaarde is voor de vorming van een Monetaire Unie, verklaarde premier Lubbers dat het Comité zich met name zal verdiepen in de vraag 'welke zaken het eerst moeten worden geregeld voordat andere zaken kunnen gebeuren.'

Een van de voornaamste punten waarover men het niet eens is betreft de vraag van de bevoegdheden van een Centrale Bank. Er zijn zeker drie landen – Frankrijk, Italië en Griekenland – die een Europese Centrale Bank een grote mate van onafhankelijkheid willen toekennen, zoals bijvoorbeeld de Westduitse Bundesbank heeft.
In de Bondsrepubliek zelf lijken de opvattingen over taak en bevoegdheden van een Europese Centrale Bank nog niet goed te zijn uitgekristalliseerd, en ook van Nederlandse zijde zijn nog geen duidelijke uitspraken gedaan.
President Mitterrand noemde uitstel van besluiten over de vorming van een Monetaire Unie met (ten minste) een jaar geen ramp waardoor de Gemeenschap haar aantrekkelijkheid zal verliezen.
Hij meende dat een jaar een redelijke periode is en herinnerde er aan dat er wel meer topconferenties zijn geweest waar geen beslissingen werden genomen. Die werden dan gevolgd door andere, waar men het wel eens werd.
Volgens premier Thatcher moet de studie van het Comité in het bijzonder zijn gericht op 'praktische en realiseerbare stappen'.
Op de economische top in Toronto (pag. 401/1 e.v.-1988), zo bleek uit opmerkingen van Westduitse diplomaten, heeft de bondskanselier ook de Europese monetaire samenwerking besproken met president Mitterrand, premier Thatcher en de Italiaanse premier De Mita.

Samen met Delors – wiens gebruikelijke rapport over de economische toestand van de Gemeenschap door tijdgebrek niet aan de orde kwam – heeft hij de Europese Raad verslag uitgebracht over Toronto.

Interne markt

Het was de bedoeling van bondskanselier Kohl dat de deelnemers aan de top achtereenvolgens de drie grote thema's – de voltooiing van de interne markt de sociale dimensie van deze markt, en monetaire samenwerking – zouden bespreken, en dat de tweede ochtend zou worden besteed aan overleg over problemen van de buitenlandse politiek – in de eerste plaats de Oost-West betrekkingen en met name de Weense Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa, Zuid en Zuidelijk Afrika het Midden Oosten, Afghanistan, de oorlog tussen Iran en Irak en Latijns Amerika Deze opzet mislukte, onidat de deelnemers aan de top alle drie grote thema's tegelijk behandelden

Aan het einde van de middag van de eerste dag was er volgens Franse woordvoerders nog geen echte discussie geweest. Eerst tijdens en na het diner kwam het gesprek werkelijk op gang. zodat het Duitse voorzitterschap 's nachts de ontwerp-verklaringen moest opstellen waarover's ochtens op de tweede dag gesproken kon worden

Kohl en zijn minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher kregen van alle kanten lof toegezwaaid voor hetgeen tijdens het halfjaar van het Duitse voorzitterschap tot stand is gekomen: in de eerste plaats de liberalisatie van het kapitaalverkeer, maar ook de vrijmaking van het wegtransport tegen 1992 en de wederzijdse erkenning van nationale diploma's.
Verscheidene regeringsleiders gaven aan, waaraan de komende periode – onder het Griekse en Spaanse voorzitterschap – voorrang zou moeten worden verleend bij het verder wegnemen van de belemmeringen voor een vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal.

Premier Thatcher kwam met een hele lijst van onderwerpen, waaronder liberalisering van de financiële dienstverlening, harmonisatie van normen en standaarden, het liberaliseren van overheidsaanbestedingen, van de transportmarkt en de telecommunicatiemarkt en het harmoniseren van de voedselwetgeving.
Desgevraagd wees premier Lubbers een dergelijke handelwijze van de hand. Hij sprak in-dit verband over een 'pick and choice' (de krenten uit de pap) benadering, een 'Europa a la carte'.
In de slotverklaring wordt gesproken over voortgang op weg naar de ongedeelde markt 'op evenwichtige wijze'. Er worden overigens wel prioriteiten in genoemd die door Delors in zijn uiteenzetting waren aangegeven met de woorden "onder andere voltooiing van de interne markt op het gebied van overheidsopdrachten, banken en andere financiële diensten, de onderlinge aanpassing van normen en het intellectueel eigendom'.
Eind van het jaar wil de Commissie de meeste van de in het witboek van Lord Cockfield genoemde voorstellen hebben ingediend.
De Britse Commissaris voor de interne markt stelt zich voor tegen 15 oktober met voorstellen te komen op fytosanitair terrein, op het gebied van de externe betrekkingen, en dan de belastingen.
De Commissie had tot 22 juni in totaal 212 voorstellen ingediend, waarvan veertien later werden teruggetrokken. Dit jaar zijn nog 62 voorstellen te verwachten, latere jaren nog 25 zodat in totaal 285 voorstellen zullen worden gedaan.
De ministerraad heeft volgens het Commissieoverzicht 91 voorstellen aanvaard (waarvanzes ten dele). Over tien voorstellen bestaat een gemeenschappelijk standpunt. Het aantal voorstellen dal nog ter tafel ligt is 107, en 87 voorstellen zijn nog niet ter tafel gekomen.
Het Duitse voorzitterschap kwam met een eigen opgave: de eerste helft van dit jaar zijn 23 voorstellen definitief aanvaard, en is over tien een gemeenschappelijk standpunt bereikt.
Op voorstel van de Spaanse premier Felipe Gonzales kwam de top tot de conclusie dat de voltooiing van de interne markt, deze hoofddoelstelling van de Europese Akte, nu het punt heeft bereikt waar geen terugkeer meer mogelijk is'. Dit feit wordt 'door allen die actief zijn in het economische en sociale leven' aanvaard.

Sociale dimensie

Vooral na het Europees vakbondscongres in Stockholm (dat ook door Delors werd toegesproken), en in Nederland door uitlatingen van werkgeverszijde over het 'sociaal paradijs' is de sociale dimensie van het proces van het scheppen van een werkelijk gemeenschappelijke markt sterk in de belangstelling komen te staan
Wat in de slotverklaring hierover wordt gezegd heeft vooral betrekking op arbeidswetgeving en vakopieiding.
Een onderzoek naar de feitelijke niveaus van sociale zekerheid in de landen van de Gemeenschap kan er volgens premier Lubbers toe leiden dat er in feite een geheel Europa omvattende sociale bodem wordt gelegd.
Concrete beslissingen zijn echter niet genomen, en er zijn ook geen harde toezeggingen gedaan.
De 'grote ongedeelde markt biedt de beste vooruitzichten voor het bevorderen van de werkgelegenheid en het verhogen van de algemene welvaart in de Gemeenschap, zulks ten voordele van al haar onderdanen'.
Deze markt moet zo worden opgezet dat deze 'tot voordeel strekt van alle burgers'.
Premier Lubbers vestigde er de aandacht op, dat de Commissie ook is gevraagd de dialoog tussen de sociale partners te intensiveren.
Op Nederlands verzoek zullen de ministers van buitenlandse zaken zich bezighouden met een probleem dat in Nederland als dat van de minderheden wordt aangeduid, maar in het Europa van de Twaalf als dat van de migranten.
De ministers zullen zich enerzijds bezighouden met het toelatingsbeleid – is men in één lidstaat toegelaten, welke consequenties heeft dat dan voor het reizen naar andere lidstaten – en anderzijds met de kwestie van sociale integratie–problemenvan vakbekwaamheid en werkloosheid.

Milieu

Bondskanselier Kohl had de vervuiling van de Noordzee en de Oostzee aan de orde willen stellen. Tot een echte discussie hierover is het volgens conferentiekringen echter niet gekomen.
In de slotverklaring werd volstaan met een opmerking, dat al in de Europese Akte is gezegd dat milieuoverwegingen in alle sectoren van economische beleidsvorming in aanmerking moeten worden genomen.
De Commissie moet concrete voorstellen doen voor de EG-bijdrage aan de internationale samenwerking op milieugebied die in de wereldtop van Toronto aan de orde is geweest.

Zuid-Afrika

Het Comité Politique – de directeuren-generaal politieke zaken van de twaalf ministeries van buitenlandse zaken – had de dagen voorafgaand aan de Europese Raad gesproken over vooral de Oost-West-betrekkingen en de ontwikkelingen in Zuid en Zuidelijk Afrika.
Een van de meest omstreden punten was, wat de Twaalf moeten doen in verband met 'de zes van Sharpeville'.
Het betreft zes zwarten, die deel uitmaakten van een menigte die in 1984 de zwarte locoburgemeester van het woonoord Sharpeville vermoordde.
Hoewel niet is bewezen dat zij ook werkelijk bij de moord waren betrokken, werden zij door een Zuidafrikaanse rechter, die tot de conclusie kwam dat deze menigte 'een gemeenschappelijk doel' had, ter dood veroordeeld. Een der voornaamste getuigen à charge trok overigens later zijn verklaring weer in.

Al op 14 juni hadden de ministers laten weten dat zij 'hogelijk ongerust' waren over het lot van de Zes van Sharpeville. Alle beschikbare legale middelen zouden moeten worden aangewend om te voorkomen dat zij inderdaad – op 19 juli – ter dood zouden worden gebracht.
Namens de Twaalf had de Westduitse ambassadeur in Pretoria dit standpunt ter kennis van de Zuidafrikaanse regering gebracht.
De vraag in Hannover was, of in een verklaring over Zuid-Afrika de maatregelen moesten worden genoemd die de Twaalf zouden kunnen nemen als de Zes worden opgehangen: het voor overleg terugroepen van ambassadeurs in Zuid-Afrika. en het verminderen van de staf van de Zuidafrikaanse diplomatieke vertegenwoordigingen in de Westeuropese hoofdsteden.
Premier Thatcher, aldus conferentiekringen in Hannover, verzette zich echter tegen het opnemen van enig dreigement.
Haar minister van buitenlandse zaken, Howe, wist in het overleg na het (afzonderlijke)diner zijn collega's ertoe te bewegen, akkoord te gaan met een ontwerp-verklaring van één alinea, waarin geen enkel element van dreiging voorkwam en evenmin werd ingegaan op het zeer omstreden begrip van een menigte met een gemeenschappelijk doel
'De Europese Raad drong er op aan dat alle in Zuid-Afrika beschikbare wettelijke mogelijkheden, met inbegrip van het verlenen van clementie door president Botha, moeten worden gebruikt om te voorkomen dat de doodstraf voor de Zes van Sharpeville ten uitvoer wordt gelegd'

Op 28 juni moest het slot van de top bijna een uur worden uitgesteld omdat, zoals later bleek, president Mitterrand en premier Lubbers deze verklaring wensten aan te scherpen.
Ten slotte werd aan de door de ministers goedgekeurde tekst één zinnetje toegevoegd: 'De Europese Raad constateerde met grote bezorgdheid dat de betrekkingen tussen de Twaalf en Zuid-Afrika nog verder dreigen te verslechteren. In dit verband drong hij er op aan dat alle ... (enz.).Minister Howe zou later zeggen dat deze verklaring precies aan het gestelde doel, het bevorderen dat de Zes gratie wordt verleend, zou beantwoorden.
Minister Van den Broek verklaarde tegenover Nederlandse journalisten, dat indien alle rechtsmiddelen zijn uitgeput en het Zuidafrikaanse staatshoofd geen clementie verleent, de Twaalf zich opnieuw zullen beraden over wat hen te doen staat.
In een bijeenkomst van de Tweede Kamercommissie voor Europese Zaken, kort voor de top van Hannover, liet hij blijken dat het Nederlandse beleid in de eerste plaats is gericht op het totstandbrengen van een gemeenschappelijke reactie: 'ik zou het betreuren als er uiteenlopende nationale reacties zouden komen'.
Hij heeft echter eenzijdig Nederlands optreden, als een gemeenschappelijke reactie naar Nederlands oordeel duidelijk zou tekortschieten, niet categorisch uitgesloten.
In Hannover maakte president Mitterrand duidelijk, dat Nederland eri Frankrijk min of meer op één lijn zitten. De Nederlandse premier, zo verklaarde het Franse staatshoofd tegenover journalisten, 'heeft perfect onder woorden gebracht' wat ook de Franse opvatting was.
In de verklaring wordt opnieuw gepleit voor de vrijlating van de zeventig jarige Nelson Mandela, de al een kwart eeuw gevangen zittende leider van het verboden African National Congress en alle andere politieke gevangenen.
De zogenaamde knevelwetten, die het anti-

apartheidsorganisaties 'die streven naar vreedzame verandering', onmogelijk maken financiële bijdragen uit het buitenland te ontvangen zullen, indien zij inderdaad van kracht worden, de betrekkingen tussen de Twaalf en Zuid-Afrika 'nog meer onder druk zetten'.

Oost-West

In de verklaring over de Oost-West betrekkingen lag het accent op een beroep op de overige – Oostelijke, neutrale en niet-gebonden – landen die deelnemen aan de Weense vervolgconferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa, akkoord te gaan met wat wordt genoemd 'een substantieel en evenwichtig (slot) document, waarin belangrijke voortgang op alle gebieden, met name op het gebied van de menselijke dimensie, kan worden vastgesteld.
In dat geval zal snel een begin kunnen worden gemaakt met de zogenaamde 'Conventional Stability Talks', onderhandelingen over vermindering van de conventionele bewapening in Europa waarvoor de zestien NAVO-landen en de zeven lidstaten van het Warschau Pact, eveneens in Wenen, thans het kader vaststellen.
Deze CST moetenleiden tot een stabiel en veilig evenwicht op lager niveau, en 'vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen (het van te voren aankondigen van troepenverplaatsingen. het uitwisselen van waarnemers bij militaire manoeuvres) die verder gaan dan die welke in de Stockholmse Ontwapeningsconferentie van sept. 1986 (pag. 641/1 e v,-1986)zijn overeengekomen.
Overigens zijn de Twaalf verheugd over 'de dynamische fase' waarin de Oost-West betrekkingen zijn geraakt. en over 'het klimaat van toegenomen vertrouwen'.
De meer naar buiten gerichte opstelling van de Oosteuropese landen, zoals die aan de dag is getreden door het akkoord tussen de EG en de Oosteuropese organisatie voor economische samenwerking, de Comecon. zou moeten worden aangemoedigd als een bijdrage tot het verder open stellen van hun economieen 'en hun samenlevingen'.
Over deze overeenkomst tussen EG en Comecon, die op *25* juni in Luxemburg is ondertekend, zal in een volgende aflevering van KHA nader verslag worden uitgebracht

Afghanistan

De waarschuwingen van Sowjetzijde dat de terugtrekking van de troepen uit Afghanistan in gevaar kan komen als Pakistan het Geneefse akkoord (pag. 257/1 e.v.-1988) blijft schenden, inspireerden de Twaalf tot een beroep op alle partijen om 'het in de akkoorden van Genève over Afghanistan geschetste vredesproces volledig ten uitvoer te leggen.
De Twaalf 'verwachten' van de Sowjet-Unie dat zij de terugtrekking van haar troepen. zoals die in het akkoord is omschreven. voltooit.
Het verzet moet 'een echte rol' spelen in het proces van zelfbeschikking en de vorming van een representatieve regering.
De Comrnissaris die is belast met ontwikkelingssamenwerking Claude Cheysson, heeft de gedachte geopperd dat de Gemeenschap als zodanig en de EG-landen afzonderlijk elk ongeveer 150 miljoen Ecu' bijdragen aan het programma van de Verenigde Naties voor terugkeer van de miljoenen vluchtelingen uit Pakistan en Iran en herstel van de oorlogsschade.
Dit programma voorziet in uitgaven van ongeveer 2,5 miljard gulden.
De landen van de Europese Gemeenschap, zo blijkt uit de verklaring van Hannover, zijn in beginsel bereid bij te dragen aan het programma dat door de VN-coördinator, niet-gouvernementele organisaties en het Internationale Comité van het Rode Kruis zal worden uitgevoerd.

* 1 Ecu = Nfl 2,33 of BF *43.33*

Mcdc omdat er volgens Nederlandse woordvoerders nog geen concrete Commissievoorstellen zijn, spraken de Twaalf zich niet uit over bedragen.

Midden-Oosten (Israël; Iran-Irak)

Zonder dat werd gesproken over de weigering van de Israëlische premier Yitzhak Shamir om akkoord te gaan met een internationale vredesconferentie over het Midden Oosten. en het optreden van het Israelische leger in de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever. verklaarden de Twaalf 'bezorgd' te zijn over de toenemende spanning in het Midden Oosten.
'De status quo in de bezette gebieden kan niet staande worden gehouden'.

De Twaalf, die de internationale conferentie duidelijk zien als 'een paraplu' boven rechtstreekse onderhandelingen. spraken zich niet met zo veel woorden uit voor deelname van de Sowjet-Unie en China (met de drie andere permanente leden van de Veiligheidsraad, de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk).
Zij dringen aan op het spoedig 'onder auspiciën van de VN' beleeen van een internationale vredesconferentie 'die het passende kader is voor de noodzakelijke onderhandelingen tussen de rechtstreeks betrokken partijen. en van wezenlijk belang is voor het totstandbrengen van een algemene, rechtvaardige en duurzame vrede in de regio'.
De veroordeling van het gebruik van chemische wapens in de Golfoorlog werd niet in verband gebracht met Irak: de gehechtheid aan het beginsel van vrije scheepvaart niet met Iraanse aanvallen op tankers en koopvaarders.

Parlement

Parlementsvoorzitter Lord Plumb – die door de bondskanselier onmiddellijk op de hoogte werd gesteld van de herbenoeming van Delors – kreeg. zoals gebruikelijk, bij het begin van de Raad de gelegenheid de wensen van het Europese Parlement naar voren te brengen.
In de tweede alinea van hun slotverklaring zeggen de staats- en regeringsleiders dat het, 'in de huidige fase van voltooiing van de interne markt en voortgang op de weg naar een Europese Unie', noodzakelijk lijkt het Europees Parlement nauwer te betrekken bij de besluitvorming van de Raad'. Hierdoor wordt niet alleen het institutionele evenwicht versterkt, maar wordt ook 'een beter begrip van de communautaire besluiten bij de burgers' gediend.
Lord Plumb sprak na afloop van zijn ontmoeting met de leden van de Europese Raad over 'een gouden gelegenheid om reuzenstappen voorwaarts' te doen.
De ruzies en meningsverschillen die zo lang de voortgang belemmerden behoren thans tot het verleden. De Europese eenwording, aldus de Parlementsvoorzitter. 'is niet langer een vage utopische droom. maar het produkt van nauwe, praktische samenwerking tussen de twaalf lidstaten'.
Lord Plumb sprak over een Europese Centrale Bank die een duidelijke en constructieve rol moet spelen, en verklaarde 'uit te zien naar het moment waarop alle valuta's deel uitmaken van het wisselkoersmechanisme van het Europees Monetair Stelsel'.
De Gemeenschap. aldus Lord Plumb, moet verder worden ontwikkeld via de dynamiek van praktische resultaten en voordelen die door haar burgers gemakkelijk worden herkend.
De man in de straat. de consument in de winkels, studenten van scholen en universiteiten. fabrieksarbeiders en directeuren krijgen het gevoel dat de Europese Raad iets van grote invloed is op hun dagelijks bestaan. De Gemeenschap moet opnieuw haar menselijke dimensie krijgen'.

WEST-EUROPA

EG

STAALMARKT VRIJ. QUOTAREGELING OPGEHEVEN PER 1-7-1988

M.i.v. 1 juli 1988 zijn alle produktiequota in de Europese staalsector verdwenen; de staalbedrijven in de EG moeten weer met elkaar concurreren in een volledig vrije markt, die de industrie geen speciale bescherming meer biedt.
De ministers van economische zaken hebben dit op 24 juni op een bijeenkomst in Luxemburg besloten.
De Nederlandse minister De Korte zei ,,uiterstgelukkig'' te zijn met de beslissing ,,een zege voor de Nederlandse, Britse en Deense delegaties'', die twee jaar bezig zijn geweest om dit resultaat te bereiken.
De laatste quota die er nog bestonden, waren die voor warm gewalst breedband staal , voor koud gewalste plaat, voor kwarto-plaat en voor zware profielen. Deze verdwijnen nu op 1 juli.
Eerder al had men de quota (die de vervaardiging van bepaalde staalsoorten aan maxima binden) voor andere produkten opgeheven. Op 1 januari 1986 verdwenen ze voor betonstaal en voor bepaalde soorten beklede plaat. Een jaar later werd de produktie van verzinkte plaat weer vrij. Op 1 januari 1988 verdwenen de quota voor walsdraad en staafstaal.
De quota werden ingesteld in 1980 toen de Europese Commissie haar in het EGKS-verdrag omscheven bevoegdheden gebruikte en de ,,manifeste crisissituatie'' in de staalsector uitriep. De produktie werd aan banden gelegd en er werden plannen uitgewerkt voor een herstructurering van de bedrijfstak.
Dit zogeheten ,,plan-Davignon'' (genoemd naar de toenmalige Europese Commissaris voor industriezaken, Etienne Davignon) heeft de EG-lidstaten, vele miljarden gekost.
Volgens minister De Korte zijn al die miljarden erin gestoken ,,zonderdat er veel resultaat werd geboekt''. Hij vindt het plan-Davignon ''kijkend naar de kosten en de baten geen gelukkige zaak geweest''.
Het had nooit uitgevoerd mogen worden en het is dan ook niet voor herhaling vatbaar, aldus de bewindsman.

Het besluit om een eind aan het quotastelsel te maken, kwam er tegen de zin van een groot aantal lidstaten. De Europese Commissie had de afschaffing voorgesteld. Van een Commissievoorstel kan alleen met unanimiteit worden afgeweken.

Omdat de Nederlanders, de Britten en de Denen zich voor het voorstel verklaarden, kregen de opposanten geen kans.
Overigens had de ministerraad al op 22 december van het afgelopen jaar het principebesluit genomen dat de quota moesten verdwijnen als er op **10** juni van dit jaar geen bindende voorstellen van de industrie zelf op tafel zouden liggen voor verdere afbraak van de produktiecapaciteit.
De bedrijven zijn er niet in geslaagd daar overeenstemming over te bereiken.
Voor warm gewalst breedband staal en voor koud gewalste plaat hadden er sluitingsplannen voor een hoeveelheid van **7,5** miljoen ton ingediend moeten zijn. Maar er kwam geen enkel plan op tafel.

Dat is niet verwonderlijk. Vooral in de sector warm gewalst staal lopen de zaken weer behoorlijk. Vorig jaar werd er in de EG (minus Spanje, Portugal en Griekenland) 51,7 miljoen ton van deze staalsoort geproduceerd tegen 49,7 miljoen ton in **1979.** een jaar van hoogconjunctuur.
In deze sector wordt momenteel **77** percent van de produktiecapaciteit benut: nog zeven percent meer dan in **1979.** Vrijwel alle staalbedrijven maken met hun produktie van deze staalsoort weer winst.
Ook in de sector koud gewalste plaat gaat het weer redelijk goed. Daar bedroeg de produktie vorig jaar 28,1 miljoen ton tegen 28,9 miljoen ton in **1979.**
Om de quota in de sector kwarto-plaat te laten bestaan had de industrie met ontmantelingsplannen voor **4.4** miljoen ton aan produktiecapaciteit op tafel moeten komen. Ze kwam slechts met plannen voor **1,5** miljoen ton.
Aan kwarto-plaat werd vorig jaar **7,8** miljoen ton vervaardigd tegen **10** miljoen ton in **1979.**
In de laatste sector, die van de zware profielen, moest nog **2,5** miljoen ton aan produktiecapacteit worden ingeleverd. Er kwamen plannen voor 2,1 miljoen ton, maar voor **1,3** miljoen ton waren die nog niet eens zeker.
De produktie van zware profielen beliep vorig jaar **5,3** miljoen ton tegen **6,4** miljoen ton in **1979.**
Europese industriecommissaris Karl-Heinz Narjes zei in de Raad dat er voor de platte produkten weer goede marktcondities zijn. In de eerste vijf maanden van dit jaar lag de produktie ervan boven die in dezelfde periode van vorig jaar en de prijzen zijn flink aangetrokken.
Hij gaf toe dat het met de kwarto-plaat en de zware profielen nog niet zo goed gaat. Daar werkt men nog met verliezen en er wordt slechts zestig percent van de produktiecapaciteit benut.
Maar, aldus Narjes, handhaven van de quota zou toch niet leiden tot een verdere herstructurering en daarom heeft het nog langer in stand houden ervan geen zin meer.
De gezondmaking van de Europese staalsector is overigens nog niet voltooid.
Volgens de Europese Commissaris zullen er in de komende jaren zeker nog zo'n **80.000** tot **100.000** arbeidsplaatsen in deze industrietak verloren gaan. Ongeveer **55.000** staalarbeiders moeten omgeschoold worden.
De Commissie vindt dat daar geld voor op tafel moet komen. Tot **1990** gaat dat zo'n **165** miljoen Ecu (een dikke **380** miljoen gulden) kosten, **85** miljoen Ecu daarvan wil Narjes van de EG-begroting overschrijven naar de EGKS-begroting.

De Commissie wil daarvoor een deel van de douanerechten op EGKS-produkten gebruiken die dit jaar voor het eerst aan de inkomstenkant van de EG-begroting worden ingeschreven.
De resterende **80** miljoen Ecu moeten volgens de Commissie komen uit een verhoging van de heffing die kolen- en staalproducenten op hun produktie betalen. Ze wil die heffing optrekken van 0,31 to 0,39 percent.
De ministers zullen over deze zaak in het najaar een besluit nemen.
De Europese staalindustrie zal na het verlaten van het quotastelsel niet helemaal aan haar lot worden overgelaten. Narjes wil de bedrijfstak blijven beschermen tegen de sterke importen van buitenaf en de Commissie wil dan ook akkoorden blijven sluiten met derde landen over een .,zelfbeperking" van de staaluitvoer van die landen naar de EG.

Maar de akkoorden zullen niet strenger worden. De EG is dus niet van plan om een ,,hogere muur" om zich heen op te trekken. Wel wil de Commissie sneller kunnen gaan optreden tegen landen die staal op de Europese markt proberen te dumpen.
Anti-dumpingsprocedures vergen nu zo'n tweehonderdtachtig dagen en die termijn wil de Commissie terugbrengen tot honderdzestig à tweehonderdtien dagen. Dat betekent wel een uitbreiding van het aantal ambtenaren van de Commissie.
De zogeheten steuncode voor de staalsector wil de Commissie met drie jaar verlengen.

Daarbij gaat het uitsluitend om financiële steun voor research, voor investeringen die bedrijven doen om hun produktie milieuvriendelijker te maken, en voor de sociale begeleiding van de arbeiders die door sluitingen van bedrijven hun werk verliezen.
Hoe het met de steun aan het Italiaanse staalbedrijf "Finsider" moet (waar de overheid een groot belang in heeft); zullen de ministers in het najaar uitmaken.

De regering in Rome wil daar **7.600** miljard Lire insteken. Dat bedrijf is eigenlijk bankroet, zo zei minister De Korte.

Hij heeft in de Raad gezegd eerst wel eens te willen weten welke capaciteitsvermindering tegenover de steun staat. De Korte vindt dat de nog betrekkelijk jonge afdeling van Finsider in Bagnoli bij Napels eigenlijk zou moeten sluiten, ,,alwas mijn Italiaanse collega niet blij met die mededelingen van mijn kant". Als er al toestemming voor de steun komt, dient er volgens De Korte een streng toezicht op de Italiaanse prijzen te komen. Onafhankelijke deskundigen moeten dan voorts de herstructurering bij het bedrijf kunnen controleren. Over het toestaan van de steun moet in elk geval met unanimiteit beslist worden.

In de Europese Staalraad is ook afgesproken dat de Europese Commissie maandelijks gegevens zal blijven bijhouden over de produktie en de leveranties. Verder zal ze toezicht op de markt blijven houden.

Even had ik de vrees, aldus minister De Korte, dat een aantal landen dat toezicht wenste om de weg vrij te maken voor het aangaan van vrijwillige kartels, en dat de Commissie daar oren naar zou hebben. Het zou dan gegaan zijn om vrijwillige overeenkomsten tussen bepaalde bedrijven die door de Commissie gedoogd zouden worden.

Maar de Europese Commissie voor concurrentiezaken, Peter Sutherland, wees de mogelijkheid van zulke kartels van de hand. Voor alle zekerheid heeft De Korte voorgesteld een verklaring op te nemen die vrijwillige kartels onmogelijk maakt. Die heeft de Raad aanvaard.

Volgens de bewindsman kan het Nederlandse staalbedrijf Hoogovens de concurrentie op de per **1** juli weer geheel vrije markt uitstekend aan.
Hoogovens dat een fit en gezond werkend bedrijf is en dat nog bezig is zijn produktie te verbeteren heeft zich volgens de minister uitstekend voorbereid op het moment dat de vrije concurrentie weer gaat spelen.
Het Nederlandse bedrijf zet ongeveer driekwart van zijn produktie af op de Europese markt. De rest gaat naar de Verenigde Staten en andere derde landen.

SAMENWERKING BIJ MISDAADBESTRIJDING

Politie-autoriteiten van de landen in de Europese Gemeenschap mogen, indien dat nodig is, de grenzen van andere lidstaten overschrijden bij de opsporing van terroristen. Daartoe hebben de Europese ministers van justitie en binnenlandse zaken op 3 juni op een vergadering in Munchen van de zogeheten TREVI-groep besloten.
Voor aarde voor de grensoverschrijdende opsporingsactiviteiten is dat de lid-staten ,,in de positie zijn deze verruiming van bevoegdheden te accepteren op grond van hun nationale wetgeving en tradities", zei de Westduitse minister van binnenlandse zaken Friedrich Zimmerman, die als voorzitter van het TREVI-beraad optrad.
TREVI staat voor de Internationale aanpak van Terrorisme, Radicalisme, Extremisme en geweld (Violence).
Bij het beraad van de Europese ministers was ook aanwezig de Amerikaanse minister van justitie Edwin Meese.
De Nederlandse wetgeving zou voor grensoverschrijdende acties van buitenlandse politie-autoriteiten moeten worden aangepast.
Enkele jaren geleden is het herhaaldelijk voorgekomen dat Westduitse agenten in hun jacht op verdachten de Nederlandse grens bij Venlo en bij Zevenaar overschreden.
Minister Korthals Altes heeft toen bezoeken gebracht aan enkele deelstaatregeringen en zijn collega in Bonn om duidelijk te maken dat die acties in strijd waren met de Nederlandse wetgeving.
Binnen de Benelux bestaat wel een ,,droit de poursuite". Nederlandse, Belgische en Luxemburgse opsporingsbeambten mogen de grenzen tot twaalf kilometer overschrijden om verdachten te achtervolgen, zei een ,woordvoerder van het ministerie van justitie in Den Haag op 4 juni.
Ook besloten de ministers van de twaalf EG-landen op 3 juni de strijd tegen drugshandel, terrorisme, en georganiseerde misdaad te versterken door betere samenwerking op het gebied van wetgeving en uitwisseling van informatie.
In alle EG-landen zal wetgeving worden ontwikkeld die het mogelijk maakt om de bezittingen van drugshandelaren te confisqueren. Verder zullen gemeenschappelijke activiteiten worden ondernomen voor de opsporing van internationale drugsbendes. De EG-landen zullen gezamenlijke informatie- en coördinatiefunctionarissen stationeren in de landen waar de meeste drugs vandaan komen.
Om een toestroom van illegale vreemdelingen te voorkomen zal de controle aan de buitengrenzen van de Gemeenschap worden versterkt, zodra eind 1992 de controle op de binnengrenzen vervalt.

DEELNEMERS AKKOORD VAN SCHENGEN WERKEN NAUWER SAMEN BIJ DRUGSBESTRIJDING

De Benelux-landen, Frankrijk en West-Duitsland zullen nauwer samenwerken op het gebied van drugsbestrijding.
Dit hebben de betrokken ministers en staatssecretarissen op 14 juni afgesproken op een bijeenkomst in het Luxemburgse Remisch.

Volgens staatssecretaris Van der Linden (Europese zaken) kon er vooruitgang worden geboekt omdat de Bondsrepubliek en Frankrijk in principe bereid zijn mee te werken.
De samenwerking betreft de mogelijkheid verdachten van drugsmisdrijven over te dragen aan hun land van herkomst zodat zij op basis van het daar geldende strafrecht kunnen worden berecht.
Op die manier wordt het bijvoorbeeld voor Duitse verslaafden minder aantrekkelijk om naar Nederland te komen. Daarnaast wordt dan een einde gemaakt aan juridisch gepuzzel, zoals in het geval van de Nederlander Harm Dost, die enkele jaren geleden in de Bondsrepubliek moest terechtstaan (pag. 217/1 e.v.-1988).
De Benelux, West-Duitsland en Frankrijk nemen deel aan het overleg in het kader van het zogenoemde ,,Akkoord van Schengen", waarvan op 14 juni de derde verjaardag werd gevierd.
De vijf betrokken landen hebben in 1985 bij het Luxemburgse stadje Schengen afgesproken op de Europese eenwording vooruit te lopen en al in 1990 in plaats van in 1992 de onderlinge grenzen af te breken.

De ,,Schengen-groep'', waartoe ook Italië wil toetreden, houdt zich in dat verband ook bezig met een eensgezinde aanpak van de criminaliteit en de harmonisering van het beleid ten aanzien van wapenhandel, visa en drugs.
De Westduitse staatssecretaris Schreckenberger heeft op 14 juni toegezegd dat een ,,actievere overdracht van strafvervolging" een reële mogelijkheid is.
Dat betekent dat de vierhonderd a zevenhonderd Duitse drugsverslaafden in Amsterdam in geval van crimineel gedrag binnenkort naar de Bondsrepubliek kunnen worden teruggestuurd. Van der Linden zei dat de details en voorwaarden in een werkgroep zullen worden uitgewerkt.
Ook Frankrijk is bereid tot medewerking.

LATIJNS-AMERIKA

BRAZILIË

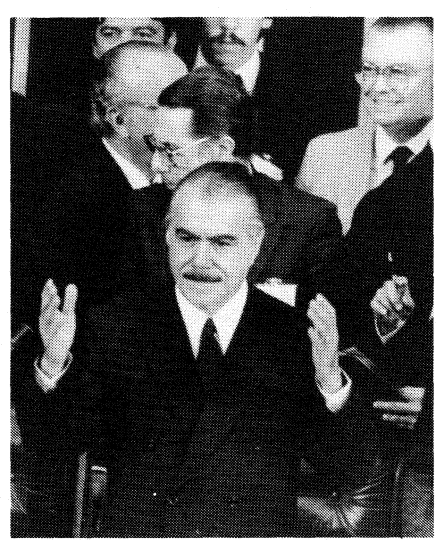
BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds het aantredenvan president Jose Sarney, op 22 apr. 1985, deden zich in Brazilië op politiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Sarnev was up 22 apr. 1985 beëdigd als president van Brazilië na het overlijden, op i ?april, van de op 15 jan. 1985 tot president gekozen, maar nog niet geïnstalleerde Tancredo de Almeida Neves (pag. 289 e.v.-1985). Sarney was bij de verkiezingen van 15 januari tot vicepresident gekozen (pag. 65 e.v.-1985). Toen Neves op 15 maart wegens ziekte niet geïnstalleerd kon worden, was Sarney interim-president geworden.
Neves behoorde tot de Partido do Movimento Democratico Brasileiro (PMDB) en Sarney tot de Partij van het Liberale Front (PFL). Op 7 aug. 1984 hadden de PMDB en de PFL een coalitie-akkoord gesloten dat voorzag in een regering o.l.v. Neves met een gematigd progressief regeringsprogramma, dat uitgevoerd zou worden zodra Neves de verkiezingen van 15 jan. 1985 had gewonnen en aan de macht was gekomen (coalitie-akkoord op pag. 69/1-1985). Beide partijen werkten samen onder de naam Democratische Alliantie.
Met het aantreden van Sarney was een einde gekomen aan 21 jaar militair bewind in Brazilië.

Veranderingen m.b.t. de regering

Op 30 apr. 1985 werd de naam van het ministerie van landaangelegenheden gewijzigd in ,,ministerie voor landhervorming en ontwikkeling".
Het ministerie van landaangelegenheden was door de militairen gevormd en ressorteerde onder de Nationale Veiligheidsraad o.l.v. gen. Danilo Venturini.
Met de naamsverandering en een nieuwe functie-omschrijving wilde de regering-Sarney het ministerie uit de militaire invloedsfeer halen, aldus de NZZ (4-5-1985).

Jose Sarney tijdens zijn beediging als interim-president van Brazilië op 15 maart 1985.

Op 31 mei werd minister van cultuur Jose Aparacio de Oliveira vervangen door Aluizio Pimienta.

Sarney belooft directe presidentsverkiezingen

Op 7 mei 1985 beloofde president Sarney in een toespraak tot zijn kabinet dat Brazilië zijn schuldverplichtingen zou nakomen, maar dat ,,deschuld niet afbetaald kan worden met de honger van Brazilianen". Hij beloofde verder directe presidentsverkiezingen en bestrijding van de inflatie.
Hij kondigde tevens aan dat er dat jaar f 10 mrd werd uitgetrokken voor sociale nondprogramma's ter bestrijding van ,,de honger, ellende en werkloosheid".
Diezelfde dag legde president Sarney het parlement een grondwetswijziging voor die directe presidentsverkiezingen mogelijk moest maken. Sarney toonde zich verder een voorstander van een vierjarige presidentiële ambtstermijn (die termijn was op dat moment zes jaar).

Electorale hervormingen

In de nacht van 8/9 mei 1985 keurde het parlement een aantal voorstellen tot wijziging van de grondwet goed.
Voortaan zou de president in plaats van door een kiescollege rechtstreeks door de bevolking worden gekozen. Behaalde geen van de presidentskandidaten een absolute meerderheid, dan zou een tweede ronde tussen de twee best geplaatste kandidaten uitsluitsel moeten geven.
Verder zouden op 15 nov. 1985 verkiezingen worden gehouden voor burgemeesters in de hoofdsteden van de deelstaten en in de gebieden die tot dusver waren aangeduid als nationale veiligheidszones. De burgemeesters zouden op 1 jan. 1986 in functie treden.
Analfabeten (zo'n 20 miljoen) kregen actief kiesrecht. Een clausule in de grondwet die ,,anti-democratische" partijen ,,illegaal" verklaarde, verdween.
Wanneer de directe presidentsverkiezingen werden gehouden, was volgens Sarney een zaak van een nog te vormen constituerende vergadering. Het parlement besloot op 23 okt. 1985 dat die constituerende vergadering op 1 febr. 1987 zou aantreden en zou bestaan uit de leden van de op 15 nov. 1986 te vernieuwen Kamer van Afgevaardigden en Senaat.
Op 16 juni 1985 verleende het Electorale Tribunaal de wettige status aan 15 politieke partijen die tot dan toe niet waren erkend, waaronder de Partij van het Liberale Front (PFL), de in 1922 opgerichte pro-Sowjet Braziliaanse Communistische Partij (PCB), en de in

1962 uit de PCB voortgekomen (maoïstische) Communistische Partij van Brazilië (PC do B).

Op 3 september vormde president Sarney een commissie bestaande uit 50 juristen, economen, zakenlieden en vakbondsmensen om een ontwerpgrondwet op te stellen, waarover de constituerende vergadering zich zou moeten buigen.

Nieuwe minister van financiën en gouverneur Centrale Bank na onenigheid over het economische beleid

Op 23 aug. 1985 ontsloeg president Sarney de secretaris-generaal van het ministerie van financiën, Sebastiao Marcos Vital, die in het openbaar kritiek had geleverd op het beleid van minister van planning Joao Sayad en de belangrijkste economische adviseur van de president, Luis Paolo Rosenberg.
Uit protest tegen het ontslag van de secretaris-generaal namen op 26 augustus minister van financiën Francisco Neves Dornelles en de gouverneur van de Centrale Bank, Antonio Carlos Lemgruber, ontslag.
Vervolgens benoemde president Sarney op 26 augustus Dilson Domingos Funaro, een vooraanstaand bankier en zakenman, tot minister van financiën en op 27 augustus Fernao Bracher tot gouverneur van de Centrale Bank.
Vital en Dornelles waren van mening dat de hoogste prioriteit moest worden gegeven aan het terugdringen van de inflatie die op jaarbasis 224 procent bedroeg en zij wilden dat er $ 6,2 mrd werd bezuinigd op de overheidsuitgaven. Sayad wilde daarentegen minder stringente bezuinigingen. Hij was voorstander van een stimuleringsbeleid. Volgens hem moest een groeipercentage van vijf procent per jaar de belangrijkste economische doelstelling van de regering zijn teneinde de armoede en werkloosheid te verminderen.
Het Internationale Monetaire Fonds (IMF), waarmee Brazilië onderhandelde over een herstructurering van zijn buitenlandse schuld, was voorstander van strenge bezuinigingen

In een kort vraaggesprek na zijn benoeming zei Funaro dat hij de economische groei wilde koesteren, maar tegelijkertijd het ,,enorme kankergezwel" van de inflatie wilde bestrijden en betalingen wilde blijven verrichten over Braziliës hoge buitenlandse schuld.

Burgemeestersverkiezingen

Op 15 nov. 1985 vonden verkiezingen plaats voor het burgemeesterschap van de hoofdsteden van de 23 deelstaten van Brazilië en twee federale territoria, en voor het burgemeesterschap van 176 gemeenten die vroeger deel uitmaakten van ,,nationale veiligheidszones".

Tijdens het militaire regime waren die burgemeesters niet gekozen. maar benoemd.

Via een op 19 dec. 1984 uitgevaardigd presidentieel decreet waren 74 van de 104 in de jaren zestig ingestelde nationale veiligheidszones - grensgebieden, havens en geïndustrialiseerde gebieden - afgeschaft.
De overige 31 zones, waarin zich olieraffinaderijen, installaties voor kernenergie en staalfabrieken bevonden, waren eind maart 1984 door president Sarney opgeheven.

Bij de verkiezingen kreeg de PMDB of kregen door de PMDB gesteunde coalities een burgemeester in 17 van de 23 hoofdsteden van de deelstaten, in de twee hoofdsteden van de federale territoria en in tweederde van de 176 gemeenten. De partij verloor echter in de belangrijke hoofdsteden Sao Paulo, Rio de Janeiro, Porto Alegre en Recife. In Sao Paulo, betekende de overwinning van de charismatische populistische oud-president Janio Quadros een zware slag voor de PMDB en de presidentiële aspiraties van PMDB-kandidaat Fernando Henrique Cardoso.

Quadros had campagne gevoerd met een sterk anti-communistisch programma en zijn zorg benadrukt voor het handhaven van recht en orde.
Op het aftreden van Quadros als president in 1961, na slechts zeven maanden presidentschap, was een periode van politieke chaos gevolgd die was uitgemond in de militaire coup van 1964.
Quadros ontkende herhaaldelijk dat hij van plan was opnieuw president te worden, maar algemeen werd verwacht dat hij toch ambities in die richting had. De oud-president was geen lid van een politieke partij (in de loop van zijn carrière was hij vele malen van politieke richtingveranderd). Hij werd gesteund door krachten die vereenzelvigd werden met het vroegere militaire regime, de Partij van het Liberale Front, de kleine conservatieve Braziliaanse Partij van de Arbeid (PTB)en had ook stemmen gekregen van bewoners van de sloppenwijken in Sao Paulo.
Quadros had met slechts 3,4 procent verschil gewonnen en de PMDB verweet de linkse Partij van de Arbeiders (PT) te hebben gezorgd voor een uiteeiivallen van de gematigde en linkse stemmen door te weigeren verkiezingsallianties te sluiten, zoals de andere partijen wel deden.
Een dag na zijn overwinning verklaarde Quadros dat hij bij president Sarney zou aandringen op economische en politieke hervormingen en op het ontslag van de linkse ministers in de regering.

De Partij van het Liberale Front behaalde bij de verkiezingen een slecht resultaat. Zij slaagde er niet in op eigen houtje een burgemeesterschap te veroveren. Dit lukte alleen in samenwerking met andere politieke groeperingen.
De linkse Democratische Partij van de Arbeid (PDT) en de Partij van de Arbeiders (PT) gingen aanzienlijk vooruit.
De PDT won in Porto Alegre, de hoofdstad van de deelstaat Rio Grande do Sul, en in Rio de Janeiro, de op één na grootste stad van Brazilië, waar haar kandidaat, Roberto Saturnino Braga, een ruime meerderheid behaalde. Deze overwinningen consolideerden de positie van de gouverneur van Rio de Janeiro, PDT-leider Leonel da Moira Brizola, die presidentiële aspiraties had.
In Fortaleza, de hoofdstad van de deelstaat Ceara, werd de socioloqe Maria Luisa Fontenelle, de kandidaat van de PT. burgemeester. Het beleid in Fortaleza, één van de meest belangrijke stedelijke centra in de noordoostelijke kuststrook, werd traditioneel bepaald door een kleine kliek invloedrijke families.
In Sao Paulo, waar de PT in 1978 was opgericht, behaalde de PT 20 procent van de stemmen. Verder eindigde de PT in steden door het gehele land op de tweede of derde plaats. Vooral in het midden-westen en het verarmde noordoosten behaalde de PT veel stemmen.

De PT was voorstander van ,,een pure vorm van socialisme" en wees zowel marxisme als kapitalisme van de hand. Zij legde grote nadruk op volksparticipatie en kritiseerde corruptie, politiek eigenbelang, en elitaire praktijken in de Braziliaanse partijpolitiek. Steun voor de PT was afkomstig van kerkelijke gemeenschappen en de vakbeweging. De partij was echter ook populair bij jonge mensen uit de middenklasse.

Reorganisatie kabinet

Begin febr. 1986 verlieten verscheidene ministers het kabinet, omdat zij zich kandidaat wilden stellen voor de in nov. 1986 geplande gouverneurs- en parlementsverkiezingen.
Verder diende minister van industrie en handel Roberto Gusmao op 3 februari zijn ontslag in uit onvrede met het regeringsbeleid. Gusmao verweet minister van financiën Dilson Domingos Funaro een monopolisering van het economisch beleid op een ministerie dat, zo zei hij, een ,,gevaarlijke superdinosaurus" was geworden.
Minister van planning Joao Sayad was volgens hem te traag met het privatiseren van een aantal bedrijven die in handen van de staat waren en een beloofde stroomlijning van de bureaucratie was op bepaalde punten in het slop geraakt.
Op 14 februari werd een voor het eerst door Sarney zelf samengesteld kabinet beëdigd, dat conservatiever van signatuur was dan het vorige, door Neves gevormde, kabinet.

Het door Neves gevormde kabinet had op 25 apr. 1985 zijn ontslag aangeboden, maar Sarney had dit afgewezen.

De nieuwe regeringsploeg zag er als volgt uit:

Buitenlandse zaken - Roberto Costa do Abreu Sodre* (PFL); financiën - Dilson Domingos Funaro (PMDB); industrie en handel - Jose Hugo Castelo Brancot (PMDB); landbouw - Iris Resende Machado* (PMDB); mijnbouw en energie - Antonio Aureliano Chaves de Mendoça (PFL); justitie - Paolo Brossard* (PMDB); gezondheid - Roberto Santos* (PMDB); welzijn en sociale zekerheid - Raphael de Almeida Magalhaes* (PMDB); transport - Jose Reinaldo Carneiro Tavares*: onderwijs - Jorge Bornhausen* (PFL); cultuur - Celso Furtado* (PMDB); binnenlandse zaken - Ronaldo Costa Couto (PMDB); landhervorming en ontwikkeling - Nelson Figueiredo Ribeiro (PMDB); verbindingen - Antonio Carlos Magalhaes (PFL); arbeid - Almir Pazzianotto Pinto Urban (PMDB); huisvesting en milieu - Deni Schwartz* (PMDB); bestuur - Aluizio Alves (PMDB); wetenschap en technologie - Renato Archer (PMDB); planning - Joao Sayad (PMDB); irrigatie** - Vicente Fialho* (PMDB); landmacht - gen. Leonidas Pires Gonçalves; marine - adm. Henrique Saboya; luchtmacht - birg.-gen. Otavio Moreira Lima: chef van de generale staf van de strijdkrachten - adm. Jose Maria do Amaral Oliveira; nationale inlichtingendienst - gen. Ivan de Souza Mendes; hoofd burgerkabinet van de president - Marco Antonio de Oliveira Maciel† (PFL); hoofd militair kabinet van de president - gen. Rubens Bayma Denys.

* nieuw
** nieuw ministerie
† voorheen andere portefeuille

Aftreden minister van landhervorming en ontwikkeling Ribeiro

Op 28 mei 1986 trad minister van landhervorming en ontwikkeling Ribeiro af wegens verzet binnen de regering tegen zijn plannen land te verdelen onder arme boeren.
Ribeiro zei dat hij president Sarney ruimte wilde laten ,,voor zijn eigen toon en stijl in het landhervormingsproces".

Op 28 mei 1985 was het eerste ontwerp van het Plan voor Nationale Agrarische Hervorming (PNRA) in het parlement gepresenteerd. Doel van het PNRA was ,,het veranderen van de structuur van het grondbezit in Brazilie door verdeling en herverdeling".
Na verhitte debatten en onderhandelingen met machtige landeigenaren was het ontwerp in sterk afgezwakte vorm op 10 okt. 1985 door het parlement aangenomen. Het doel werd nu gedefinieerd als ,,het bevorderen van een betere verdeling (van land) door het wijzigen van voorschriften die het bezit en het gebruik van grond regelen".
Op 20 mei 1986 ondertekende president Sarney in het kader van de landhervorming het eerste van 26 regionale projecten die waren voorbereid door het Nationale Instituut voor Kolonisatie en Landhervorming (INCRA).
De kwestie van de landhervorming leidde tot bloedige botsingen tussen landloze boeren en landeigenaren. In 1985 zouden bij conflicten om grond meer dan 260 mensen om het leven zijn gekomen.

Nieuwe minister van landhervorming en ontwikkeling werd Dante Martins de Oliveira, een PMDB-afgevaardigde en oud-burgemeester die vroeger lid van een linkse guerrillagroepering was geweest.

Parlements- en *gouverneursverkiezingen. Cruzado*-plan

Op 15 nov. 1986 werden verkiezingen gehouden voor alle 487 zetels in de Kamer van Afgevaardigden en 49 van de 72 Senaatszetels (voor de overige 23 zetels zouden pas in 1990 verkiezingen plaatsvinden). Tevens moesten 23 deelstaat-gouverneurs worden gekozen en deelstaat-parlementen.
Het district Brasilia kon voor het eerst vertegenwoordigers in het federale parlement kiezen (acht Afgevaardigden en drie Senatoren) en een eigen parlement. Een gouverneur hoefde daar nog niet te worden gekozen. In 1985 was Jose Aparecido de Oliveira door het staatshoofd tot gouverneur van Brasilia benoemd.

Bij de laatste verkiezingen, op 13 nov. 1982, telde de Kamer van Afgevaardigden 479 en de Senaat 69 leden.
Op het spel stonden toen o.m. alle 479 Kamerzetels en 23 van de 69 Senaatszetels. Het mandaat van de 23 toen gekozen Senatoren liep tot 1990 (pag. 769 e.v.-1982 en pag. 66/1 e.v.-1985).

Resultaat van de verkiezingen was dat de PMDB in zowel Kamer als Senaat een absolute meerderheid behaalde. Verder won de partij in 22 deelstaten. In de deelstaat Sergipe behaalde de partij van het Liberale Front (PFL) de overwinning.
Van de 69 mln kiesgerechtigden (opeen bevolking van 138 mln) ging 85 procent naar de stembus.

Na de verkiezingen zag de zetelverdeling in het Nationale Congres (parlement) er volgens de Folha de Sao *Paulo* (22-11-1986) als volgt uit:

	Kamer van Afgev.		Senaat	
	1986	1982	1986	1982
PMDB	259	200	44	21
PFL	115	–	16	–
PDS	36	235	5	46
PDT	24	24	2	1
PT	19	6	–	–
PTB	19	14	1	1
PL	7	–	1	–
PDC	3	–	1	–
PCB	2	–	–	–
PC do B	2	–	–	–
PSB	1	–	2	–
Totaal	487	479	72	69

(PMDB: Partido do Movimento Democratico Brasileiro: PFL: Partido da Frente Liberal; PDS: Partido Democratico Social; PDT: Partido Democratico Trabalhista; PT: Partido dos Trabalhadores; PTB: Partido Trabalhista Brasileiro; PL: Partido Liberal; PDC: Partido Democrata Cristao; PCB: Partido Comunista Brasileiro; PC do B: Partido Comunista do Brasil; PSB: Partido Socialista Brasileiro)

Onder degenen die bij de verkiezingen voor het gouverneurschap werden verslagen, waren twee PFL-ministers: Antonio Carlos Magalhaes (verbindingen) en Marco Antonio de Oliveira Maciel (hoofd burgerkabinet van de president). Magalhaes verloor in Bahia en Maciel in Pernambuco.
In Rio de Janeiro werd PDT-kandidaat Darcy Ribeiro, een protegé van partijleider en scheidend gouverneur Leonel da Moira Brizola, verslagen door PMDB-kandidaat Wellington Moreira Franco.
Gouverneur van Sao Paulo werd ex-Senator Orestes Quercia van de PMDB. Kandidaten die in Sao Paulo verloren waren de extreem-rechtse oud-gouverneur Paulo Salim Maluf (PDS) en de zakenman Antonio Erminio de Moraes (PTB).

President Sarney noemde het verkiezingsresultaat ,,een overwinning voor het economisch programma van de regering dat gunstig is geweest voor de armen en werk heeft opgeleverd".

Op 28 febr. 1986 had de regering het zg. Cruzado-plan afgekondigd. In een toespraak voor de TV had Sarney een ,,oorlog op leven en dood" aangekondigd om de inflatie, die hij bestempelde als ,,volksvijand nummer één", terug te brengen tot 1,5 procent per maand.
De bestaande munteenheid cruzeiro werd vervangen door een nieuwe munteenheid, de cruzado, waarbij 1000 cruzeiros gelijk waren aan één cruzado. De dagelijkse devaluatie van de cruzeiro ten opzichte van de dollar werd afgeschaft. Voortaan zou de Centrale Bank beslissen wanneer en met hoeveel de munt gedevaluoerd moest worden. Als uitgangspunt had de regering een koers vastgesteld van 13,84 cruzados voor één Amerikaanse dollar.
Verder werden de prijzen, hypotheekrentes en huren gedurende een jaar bevroren, en de indexering van alle transacties op de geldmarkt ongedaan gemaakt, behalve voor de spaarrekeningen die om de drie maanden zouden worden aangepast aan de inflatie.

Het minimumloon steeg van $44 tot $ 59 per maand en er kwam een werkloosheidsuitkering voor degenen die langer dan een maand zonder werk zaten.

Ulysses Guimaraes, de president van de PMDB, zei op 16 november dat zijn partij het Cruzado-plan zou blijven steunen, maar dat zij verwachtte dat de regering ging werken aan de uitvoering van het PMDB-programma van sociale verandering, herverdeling van de inkomens, landhervorming, belastinghervorming en volledige burgerlijke vrijheden.

Installatie Constituerende Vergadering

Op 1 febr. 1987 werd de Constituerende Vergadering, bestaande uit de leden van Kamer van Afgevaardigden en Senaat, formeel geïnstalleerd. Taak van de Constituerende Vergadering was het opstellen van een nieuwe grondwet en het vaststellen van de duur van de presidentiële ambtsperiode.

Op 3 februari werd Ulysses Guimaraes, die was herkozen als voorzitter van de Kamer van Afgevaardigden, voorzitter van de Constituerende Vergadering.

Aftreden president Centrale Bank en de ministers van planning en financiën

Op 10 febr. 1987 nam de gouverneur van de Centrale Bank, Fernao Bracher, ontslag. Hij werd opgevolgd door Francisco Roberto Andre Gros, een directeur van de Nationale Bank van Economische Ontwikkeling.
Bracher was het niet eens met het economisch beleid van de regering, en m.n. dat van minister van financiën Funaro.

Op 17 maart werd het vertrek van minister van planning, Joao Sayad aangekondigd. Planning werd overgenomen door Anibal Teixeira.
Over het vertrek van Sayad en Bracher uit het kabinet meldde *NRC/H'blad* (18-3-1987)het volgende:

De Braziliaanse minister van planning, Joao Sayad, is gisteren afgetreden. Sayad bood zijn ontslag aan omdat de regering van president José Sarney weigerde zijn (op 20 febr. 1987 gepresenteerde) voorstel voor een nieuw economisch stabilisatieprogramma in overweging te nemen
De economische chaos in Brazilië heeft in het land de ernstigste politieke crisis veroorzaakt sinds het aantreden van de burgerregering twee jaar geleden. De economische groei stagneert, de inflatie loopt totaal uit de hand en de populariteit van de regering van president Sarney is snel tanende. Een maand geleden (op 20 febr., red KHA) heeft Brazilië eenzijdig de rentebetalingen op zijn buitenlandse bankschulden stopgezet omdat het land geen deviezen meer heeft.
Het voorstel van Sayad voor een nieuwe poging de inflatie te beteugelen en de economie te saneren, werd afgewezen door minister van financiën Dilson Funaro. Met het vertrek van Sayad zijn alle tegenstanders van Funaro's beleid uit de regering verdwenen.
Het plan van Sayad omvatte een bevriezing van prijzen en salarissen gedurende drie maanden en een scherpe vermindering van de overheidsuitgaven. Ironisch genoeg was Joao Sayad bij zijn aantreden als minister van planning, twee jaar geleden, de grootste voorstander van sociale hervorming, economische expansie en vermindering van de inkomensongelijkheid in Brazilië.
Twee maanden geleden trad de president van de Centrale Bank, Fernao Bracher, af omdat hij hoog oplopende meningsverschillen had met minister Funaro. Bracher wilde eveneens een stabilisatieprogramma doorvoeren om de inflatie terug te dringen. Deze bedraagt nu meer dan 15 procent per maand en zal, als de huidige lijn zich voortzet, tot 500 procent op jaarbasis oplopen.
Begin vorig jaar presenteerde de Braziliaanse regering een economisch saneringsplan, het Cruzado-plan. Een nieuwe munt, de cruzado, werd geïntroduceerd als onderdeel van een pakket maatregelen om de hyperinflatie van dat moment te beteugelen. Het plan had aanvankelijk groot succes en bezorgde de regering-Sarney een ongekende populariteit. Het plan was in zijn uitwerking geen stabilisatieprogramma, maar een programma voor sociale hervorming en herverdeling van inkomen.
Na een half jaar ging het Cruzado-plan aan zijn eigen tegenstrijdigheden tengronde. De prijzen

waren weliswaar bevroren, maar de lonen werden fors verhoogd en de geldhoeveelheid nam ongecontroleerd toe. Met de mislukking van het Cruzado-plan is Brazilië in een nieuwe periode van economische instabiliteit terecht gekomen. Het handelsoverschot, waaruit tot midden vorig jaar moeiteloos de buitenlandse betalingsverplichtingen konden worden voldaan, is weggesmolten en als gevolg hiervan moest Brazilië in februari zijn rentebetalingen aan de particuliere banken opschorten.
Minister Funaro heeft de afgelopen weken de wereld rondgereisd op zoek naar politieke steun voor het economische beleid van Brazilie úverai kreeg nij te noren dar Brazilië eersr zeii orde op zaken moet stellen en een akkoord met het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbankmoet bereiken. Funaro heeft dit tot nu toe van de hand gewezen.

Op 26 april nam Funaro ontslag als minister van financiën na veel kritiek op zijn beleid in binnen- en buitenland en na herhaaldelijke eisen om zijn aftreden. Twee dagen later werd Funaro vervangen door Luiz Carlos Bresser Pereira, nadat PMDB-president Guimaraes zijn veto had uitgesproken over de eerste keus van Sarney, Tasso Jereissati, de gouverneur van Ceara.

Op 28 april benoemde Bresser Pereira een nieuwe gouverneur voor de Centrale Bank, Fernando Milliet de Oliveira.

Op 29 april zei de nieuwe minister van financiën dat hij door een herstel van het handelsoverschot het vertrouwen van het buitenland in Brazilië wilde terugbrengen.

Over de situatie in Brazilië op dat moment meldde Loucky Content in de Volkskrant (28-4-1987) het volgende:

De Braziliaanse minister van financiën, Dilson Funaro, werd verleden jaar na de aankondiging van het Cruzado-plan door zijn landgenoten op handen gedragen. Dat was geen wonder, de prijzen werden geblokkeerd, waardoor de koopkracht van de Brazilianen enorm toenam. Ondertussen is zijn beleid echter uitgemond in een economische chaos. En nu het feest voorbij is, lijken niet veel Brazilianen rouwig om zijn ontslag.

De Brazilianen voelen zich bedrogen, omdat de partij van minister Funaro, de PMDB (Partij van de Democratische Braziliaanse Beweging), het Cruzado-plan vooral benut heeft om in november 1986 een grote verkiezingsoverwinning in de wacht te slepen. Meteen na die verkiezingen gooide de regering het roer om. Zij besloot tot een serie prijs- en tariefsverhogingen. De inflatie schoot vanaf dat moment weer omhoog en bedraagt nu 14 procent per maand.
Aan het begin van zijn ambtsperiode in 1985 had Funaro aangekondigd dat hij het IMF buiten de deur wilde houden: Brazilië kon zijn eigen boontjes wel doppen. Brazilië is weliswaar het Derde Wereld-land met de grootste buitenlandse schuld - meer dan 100 miljard dollar - maar daar stond in 1985 nog een groot overschot op de buitenlandse handelsbalans tegenover. Van dat handelsoverschot is ondertussen weinig overgebleven. De Brazilianen hebben de buitenlandse banken nu meer dan ooit nodig, willen ze tenminste niet helemaal bankroet gaan

Luiz Carlos Bresser Pereira

In een uiterste poging nog iets van zijn economische beleid te redden, besloot Funaro op 20 februari van dit jaar de rentebetalingen en de aflossingen over de schuld aan buitenlandse particuliere banken - ruim 68 miljard dollar - op te schorten. Hij hoopte dat andere Zuidamerikaanse landen hem zouden volgen. Dat gebeurde niet. Hij joeg er wel zijn Amerikaanse crediteuren mee op de kast. In die kringen werd hem in toenemende mate verweten dat hij zich arrogant en weinig toeschietelijk opstelt.
De Braziliaanse minister raakte op die manier zowel in binnen- als buitenland in een steeds groter isolement. De Braziliaanse werkgevers verwijten hem dat hij alle goodwill bij het IMF en bij de Amerikaanse banken heeft verspeeld Ze stellen Argentinië, dat aan het begin van de maand tot een gunstige regeling met het IMF is gekomen, tot voorbeeld.

Het Braziliaanse bedrijfsleven streeft naar een traditionele monetaire aanpak van de inflatie. Een heel andere economische koers dus dan die van minister Funaro.
De vakbonden staan weliswaar achter de beslissing van de regering een gedeelte van de betalingen aan buitenlandse crediteuren op te schorten, maar de bonden zijn weer woedend over de loonpolitiek van de regering. Het land wordt nu overspoeld door een golf van stakingen. Sinds eind februari hebben onder meer zeelieden, bankemployé's en universiteitspersoneel nationale stakingen uitgeroepen. Het aantal wilde stakingen valt niet meer bij te houden.

De kritiek op de regering wordt steeds groter. Het wordt steeds moeilijker de situatie de baas te blijven. De afgelopen maand achtte de regering-Sarney het zelfs noodzakelijk het leger en de marine in te zetten om stakingen in de havens en in de raffinaderijen van de staatsoliemaatschappij Petrobas te breken.
De militairen die in 1964 via een staatsgreep aan de macht waren gekomen, durven hun stem nu ook weer luider te laten horen. Generaal Joao Baptista de Oliveira Figueiredo. de expresident die in maart 1985 het veld ruimde voor burger-president Sarney, zei eind maart laatdunkend: ,,Ik heb de *nbertura* - de opening naar de democratie - mogelijk gemaakt, maar het heeft tot nog toe alleen maar rotzooi opgeleverd."

De samenwerking tussen de PMDB en Sarney's Partij van het Liberale Front (PFL),die in 1984 samen de Democratische Alliantie (AD) vormden, verloopt sinds de verkiezingsoverwinning van de PMDB in november steeds stroever. De PMDB behaalde de meerderheid in het Congres en veroverde bijna alle gouverneurszetels. De PMDB wil nu de invloed van de PFL, die slechts door het onverwachte overlijden van PMDB-kandidaat Tancredo Neves de president mocht leveren, inperken.

President Sarney probeert zo goed en zo kwaad als het gaat te schipperen tussen alle partijen. Ook zijn eigen positie staat op het spel. Zo bestaat er nog steeds geen duidelijkheid over de lengte van zijn ambtstermijn. De Grondwetgevende Vergadering, waarin de PMDB nu de absolute meerderheid heeft, moet daarover beslissen. De roep naar directe presidentsverkiezingen wordt steeds luider.

President Sarney wordt van alle kanten belaagd. Ook zijn eigen partijgenoten hebben al gedreigd dat ze het regeringskamp de rug toe willen keren als er geen duidelijker economisch beleid van de grond komt. President Sarney voelt daarbij ook steeds de hete adem van de machtige PMDB-voorzitter Ulysses Guimaraes, die voorzitter van de Kamer van Afgevaardigden en van de Grondwetgevende Vergadering is, in zijn nek.
De in nnvember gekozen PMDB-gouverneurs van de drie belangrijke deelstaten Sao Paulo, Rio de Janeiro en Minas Gerais eisten onlangs ook het aftreden van hun minister van financiën Funaro. Zij zeiden net als vele anderen in en buiten Brazilië dat ,,het schip van de Braziliaanse economie stuurloos ronddrijft". Kapitein Funaro heeft het zinkende schip nu verlaten. Het Braziliaanse drama is nu vooral dat zich geen andere kapitein durft aan te dienen. De beste stuurlui staan ook in Brazilië aan de wal.

((NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, Financial Times, KCA)

LIBANON

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN SINDS EIND 1985. GEVECHTEN TUSSEN MILITIES EN ANDER GEWELD

In Libanon wordt sinds 1975 door binnen- en buitenlandse machten gevochten. De strijd tussen steeds wisselende partijen, onderbroken door wankele bestanden, vergt vele slachtoffers. Terwijl in 1984 een dodental van 2.161 werd bereikt, zouden volgens een Reuter-bericht (2-1-'86) in 1985 in totaal 3.675 mensen door geweld zijn gedood. In 1986 werden 2.688 mensen gedood in het kader van de burgeroorlog (Reuter 2-1-'87).
Een politieke oplossing van het Libanese conflict lijkt steeds verder verwijderd.

Tripartite vredesakkoord

Zoals eerder bericht (pag. 17613-'87) ondertekenden de drie belangrijkste Libanese militieleiders – Nabih Berri (Amal), Elie Hobeika (Libanese Strijdkrachten) en Walid Joumblatt (PSP) op 28 december 1985 te Damascus in het kantoor van de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam een vredesakkoord.
Dit 23 pagina's tellende akkoord regelde a) de beëindiging van de burgeroorlog; b) de invoering van politieke hervormingen; en c) de speciale betrekkingen van Libanon met Syrië. Met ingang van 31 december 1985 moest een staakt-het-vuren van kracht worden. Belangrijke details waren:

a) Binnen een jaar moeten alle milities worden ontwapend en ontbonden. Syrië zal op verzoek van de Libanese regering militaire bijstand verlenen bij het handhaven van de orde, totdat het Libanese leger daartoe alleen in staat is.

b) Na een overgangsfase, waarvan de duui door het toekomstige parlement wordt bepaald, komt er een eind aan het confessionalisme, d.w.z. het systeem waarbij de verdeling van de macht in de staat op basis van de religieuze gemeenschappen naar evenredigheid van hun omvang wordt geregeld. Dit betekende dat er ook een einde kwam aan de christelijke overheersing.
Tijdens de overgangsfase komt er een nieuwe regering van 26 leden niet evenveel moslems als christenen, welke wordt geleid door een raad van zes ministers, die de voornaamste gemeenschappen in Libanon vertegenwoordigen. Het nieuwe parlement van 198 afgevaardigden. dat medio 1986 zou moeten worden gekozen, zal een gelijke aantal zetels voor christenen en moslems hebben. De bevoegdheden van de president, die ook in de toekomst een maroniet zou zijn, werden aanzienlijk beperkt; hij verloor prerogatieven aan de ministerraad of het parlement.

c) Nadat de tekst van het akkoord op 4 januari 1986 was gepubliceerd, meldde de *NZZ* (8-1-'86) de volgende bijzonderheden m.b.t. de speciale relatie van Libanon met Syrië. Het betreffende fragment begon met de volgende verklaring: "De belangrijkste uiting van de Arabische aard van Libanon berust in zijn speciale betrekking tot en in het definitieve karakter van de vaderlandse verbinding met Syrië." De relatie tussen beide staten moet berusten op "strategische complementariteit", d.w.z. dat de w-ederzijdse krachten en mogelijkheden elkaar moeten aanvullen om beide landen in staat te stellen hun gemeenschappelijke doelstellingen te bereiken.

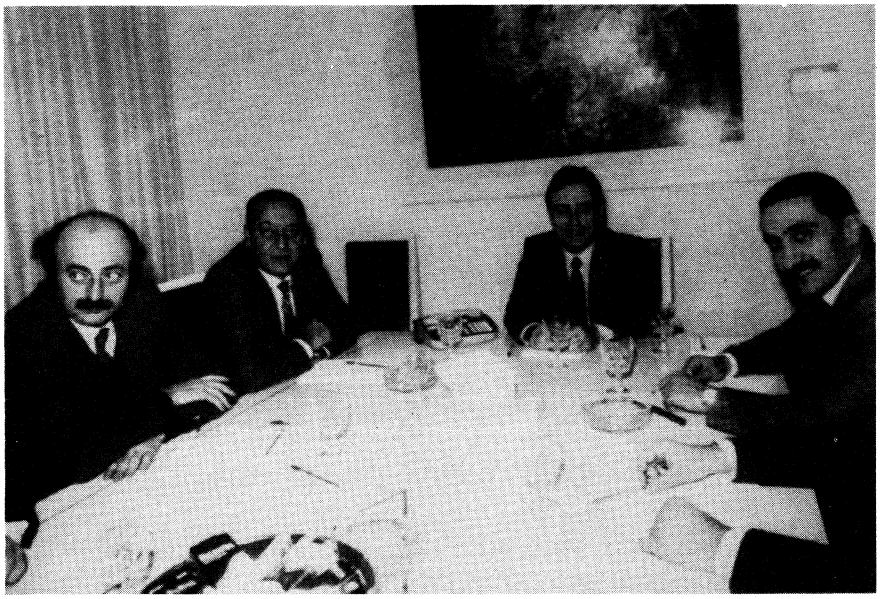
Omdat de "vitale verlangens van beide staten op grond van historische gegevens en geografische nabuurschap dezelfde " zijn. is een samenvoeging noodzakelijk. Deze moet door bilaterale verdragen worden vastgelegd, die in beide landen hun neerslag moeten vinden in wettelijke voorschriften. zodat zij niet door enigerlei groepering kunnen worden gewijzigd.

De speciale betrekkingen gelden vooral in de buitenlandse politiek, de militaire zaken en de veiligheid. Wat de buitenlandse politiek betreft verlangde het akkoord een "volledige en permanente gelijkschakeling in alle Arabische, regionale en internationale kwesties". Een coördiriatiebureau moet de gemeenschappelijke standpunten uitwerken.
De strijd van Syrië tegen Israël vereist de legering van Syrische eenheden op bepaalde plaatsen in Libanon tot de opbouw van een nieuw Libanees leger en de opleiding daarvan in 'een vaderlandse strijdgeest die de ware vijand van de ware vriend kan onderscheiden" is voltooid. Daarna moet dit Libanese leger zijn "ware rol binnen het strategisch evenwicht van de regio" zelf overnemen.

Reacties op vredesakkoord. Verdeeldheid binnen christelijk kamp. Positie president Gernayel

De reacties van de niet rechtstreeks bij het vredesakkoord betrokken partijen waren verdeeld. De pro-Iraanse Hezbollah verwierp het akkoord op 30 december 1985. Daarentegen verwierf het op 8 januari 1986 de steun van de soennitische zakenwereld.
Binnen het christelijke kamp bleken de opvattingen zeer verdeeld. In de christelijke militie, de Libanese strijdkrachten, trad een scheuring op tussen voorstanders o.l.v. bevelhebber Elie Hobeika, die het akkoord mede had ondertekend, en tegenstanders o.l.v. stafchef Samir Geagea, die reeds in maart 1985 een rebellie tegen de te pro-Syrisch geachte koers van de Falangische partij o.l.v. president Amin Gemayel had geleid (pag. 14213 e.v.-'87). Op 31 december 1985 werden in de christelijke sector van Beiroet aanslagen gepleegd op de auto's van president Gemayel en Hobeika. De president zat niet in de auto, terwijl Hobeika's plaats werd ingenomen door Assaad Chaftari, de chef van de inlichtingendienst van de Libanese strijdkrachten, die persoonlijk bij de onderhandelingen over het vredesakkoord een rol had gespeeld. Chaftari raakte licht gewond.
Er volgden in Oost-Beiroet schietpartijen tussen diverse christelijke groeperingen. waarbij zeker 28 doden vielen.
Op 1 januari 1986 meldden de Libanese Strijdkrachten via hun radio dat de aanslag op Chaftari was "voorbereid en uitgevoerd door Eid Nasr, chef van de veiligheidsdienst van de president van de republiek, Amin Gemayel".

President Gemayel voerde op 2 januari in Damascus vijf uur besprekingen met zijn Syrische ambtgenoot Hafez Assad – hun tiende ontmoeting – over het vredesakkoord. Naar verluidt zou Assad er niet in zijn geslaagd Gemayel over te halen tot volmondige steun aan dit akkoord, dat in christelijke kring steeds meer werd betwist.

Op 28 december 1985 ondertekenden drie Libanese militieleiders in Damascus een vredespact. V.l.n.r. Walid Joumblatt (PSP), Nabih Berri (Amal), de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam en Elie Hobeika (Libanese Strijdkrachten).

Op 8 januari kwanieri de maronitische bisschoppen van Libanon onder voorzitterschap van mgr. Ibrahim Helou, de apostolische vica-

ris, bijeen om zich over het akkoord uit te spreken. Zij stemden zonder voorbehoud met alle bepalingen in die een wapenstilstand en een geleidelijke normalisering regelden, maar zij verklaarden tegelijk dat alle constitutionele kwesties – vooral die welke het lot van de christelijke gemeenschappen in Libanon aangingen – eerst nauwkeurig door juridische experts moesten worden bestudeerd en vervolgens door het parlement moesten worden goedgekeurd. De onafhankelijkheid van Libanon moest worden gewaarborgd, zo stelden de bisschoppen.
De leider van de Falangistische partij, Elie Karamé, leverde op 3 januari kritiek op hei akkoord. Naar zijn zeggen vereiste dit "correctie, niet slechts amendering hier en daar". Dany Chamoun, de voorzitter van de christelijke Nationaal Liberale Partij, verklaarde dezelfde dag dat het akkoord "inbreuk maakt op Libanons onafhankelijkheid en vrijheid".

Op 13 januari bracht president Gemayel opnieuw een bezoek aan Damascus, waar de Libanese oud-president Soleiman Frangié op 6 januari zijn instemming met het akkoord had betuigd.
Bij Gemayels gesprekken met president Assad en vice-president Khaddam op 13 en 14 januari werd duidelijk dat de Libanese president zijn formele goedkeuring aan het akkoord onthield. Volgens een anonieme zegsman zou Gemayel niet openlijk "neen" hebben gezegd, maar zoveel wijzigingen hebben voorgesteld dat aanvaarding van deze veranderingen niets van het oorspronkelijke akkoord zou hebben overgelaten. Syrische bronnen noemden de top een "compleet fiasco". De Syrische vice-president Khaddam verklaarde na afloop van de elfde top: "Er zal geen twaalfde, noch een dertiende, noch een veertiende top komen."

Strijd christelijke milities ten nadele van *Hobeika* beslist

Kort vóór Gemayels vertrek naar Damascus braken op 13 januari 1986 in Oost-Beiroet gevechten uit, nadat Hobeika zijn Libanese Strijdkrachten had gelast posities van pro-Gemayel falangisten in het district Metn (ten noordoosten van Beiroet) aan te vallen. Aanvankelijk hadden de troepen van Hobeika de overhand, maar dit veranderde op 15 januari toen eenheden van Samir Geagea, de stafchef van de Libanese Strijdkrachten (FL),in opstand kwamen tegen het gezag van Hobeika. Zij belegerden Hobeika's hoofdkwartier in Oost-Beiroet met steun van falangistische strijders van Gemayel.
Na een hevige strijd, die ruim 8 uur duurde en naar schatting 200 mensen het leven kostte, gaf Hobeika zich op 15 januari 's avonds over aan het geregelde Libanese leger. Hij werd met ca. 120 medestanders naar het ministerie van defensie in Yarzé overgebracht. De volgende dag mocht Hobeika met zijn gezin uit Libanon vertrekken; hij vloog via Cyprus naar Parijs.
Maar op 22 januari arriveerde Hobeika met twee medewerkers, Michel Murr en Michel Samaha, in de Syrische hoofdstad Damascus. Op 24 januari brachten zij een kort bezoek aan Zghorta (Noord-Libanon) voor een ontvangst door oud-president Soleiman Frangié.

Pogingen tot verdrijving van Gemayel mislukt. Bomaanslagen in *Oost-Beiroet*

Nog op 15 januari 1986 begonnen pro-Syrische milities aanvallen uit te voeren op de militaire bolwerken van Samir Geagea (Byblos) en president Gemayel (Bickfaya). Die aanvallen, welke gepaard gingen met zware artilleriebeschietingen, werden uitgevoerd door de Maranda-militie van oud-president Frangié en door strijders van de (Libanese)Syrische Sociale Nationale Partij (SSNP).

Op 16 januari schreef het dagblad *Al-*Hakika, dat nauwe banden had met de sjïitische Amal: "De coup tegen Hobeika is afgelopen en de oorlog om Gemayel omver te werpen is begonnen."

Op 17 januari gaf het uitvoerende comité van de FL een verklaring uit na een vergadering die door 9 van zijn 14 leden werd bijgewoond. Het comité verklaarde zich voorstander van een "politieke oplossing voor de Libanese crisis met de hulp van Syrië en riep op tot een dialoog met het Front van Nationale Eenheid (FUN, de coalitie van pro-Syrische Libanese partijen). Tevens werd "het ontslag aanvaard" van Elie Hobeika.

Voorts werd opgeroepen tot het houden van een "breed christelijk congres" in Bkerké (de zetel van het maronitische patriarchaat) om te "beslissen over het lot van de christenen". Daartoe werden uitgenodigd de Falangistische partij, de Nationaal Liberale Partij van Chamoun en oud-president Frangié.

Maar op 18 januari kondigden de militieleiders Nabih Berri (Amal)en Walid Joumblatt (PSP) een totale boycot tegen president Gemayel af. Volgens Berri, tevens minister van justitie, kwam er geen einde aan de burgeroorlog "tenzij Gemayels ambtstermijn wordt bekort".
Op 19 januari ontving de Syrische president Assad in Damascus drie Libanese moslemleiders: premier Rashid Karame, minister van arbeid en onderwijs Selim Hoss en parlementsvoorzitter Hussein Husseini (op 23 oktober 1985 herkozen).
Premier Karame verklaarde op 20 januari dat de boycot van Berri en Joumblatt niet tot de val van president Gemayel zou leiden, maar hij leverde tegelijk kritiek op Gemayel omdat deze de belangen van zijn Falangistische partij boven die van het land zou hebben geplaatst. Karame veroordeelde de gewelddadige uitschakeling van Hobeika, waarbij hij de term "staatsgreep" gebruikte. Minister Hoss stelde Gemayel verantwoordelijk voor "de verschrikkelijke impasse", omdat hij een "zeldzame historische gelegenheid" voorbij had laten gaan.
Nadat de aanval van de pro-Syrische milities op Bickfaya op 16 januari was afgeslagen, werd deze bakermat van Gemayel vervolgens belegerd. Er ontstond een nieuw militair "front" tussen Dhoor Chweir en Bickfaya. Op 20 januari betrokken ca. 1.100 parachutisten van een speciale Syrische eenheid daar stellingen tegenover de christelijke eenheden, waaronder de 8ste brigade van het Libanese leger. De gevechten bleven voorlopig beperkt van omvang, hoewel op 21 januari werd bericht dat er de voorgaande dagen zeker 46 doden waren gevallen.
Op 21 januari ontplofte voor het eerst in 1986 een autobom in Beiroet. Deze explosie vond plaats in de wijk Furn el-Shebbak van Oost-Beiroet, niet ver van een kantoor van de Falangistische partij. De verantwoordelijkheid voor de aanslag, die 22 doden en ruim 100 gewonden vergde, werd door niemand opgeëist, maar er was sprake van een vergeldingsactie van pro-Hobeika elementen.
Intussen groeide de druk op Gemayel om af te treden. Een Syrische functionaris verklaarde tegenover het blad Al Safir: "We hebben Gemayels vijanden meer dan eens verhinderd meer fronten tegen hem te openen. (...) We wilden een eind maken aan de oorlog in Libanon. (...) Maar Gemayel heeft nu de oorlog hervat door het tripartite akkoord te vernietigen (...) Hij heeft in feite de oorlog verklaard. (...) Laat hem daarom de gevolgen aanvaarden."
Maar voorlopig leek het erop, aldus de NZZ (25-1-'86), dat Syrië een zo breed mogelijk front wilde vormen van Libanese aanhangers die het vredesakkoord goedkeurden. Daaraan moesten ook zoveel mogelijk christenen meewerken, met als voornaamste exponent oud-president Frangié. Tevens werd Elie Hobeika (vanaf 22 januari) bij het beraad betrokken.

Op 25 januari vond in Bkerké een maronitisch congres plaats. Dit riep in een verklaring op tot beëindiging van alle gevechten. Tevens verklaarde het congres positief te staan tegenover "de doelstellingen van het tripartite akkoord, daarbij beklemtonend dat dit moet wordenvoorgelegd aan de constitutionele instellingen, volgens de regels".
Op 26 januari riep president Gemayel zijn ministers voor 27 januari in spoed-

zitting bijeen om het vredesakkoord te bespreken en het vervolgens aan het parlement ter goedkeuring voor te leggen. Mocht het kabinet niet bijeenkomen – wat sinds augustus 1985 het geval was –, dan zou de president zelf het akkoord naar het parlement sturen. Premier Karame liet onmiddellijk weten geen enkele reden te zien voor een kabinetszitting nu: "De president moet eerst een positieve houding innemen door het akkoord goed te keuren."
Tijdens de door premier Karame geboycotte kabinetszitting op 27 januari verschenen slechts drie van de negen ministers. Vervolgens wendde president Gemayel zich tot parlementsvoorzitter Husseini met het verzoek' het parlement bijeen te roepen, maar deze weigerde dit.

Op 28 januari riep oud-president Frangié op een persconferentie president Gemayel "onmiddellijk" af te treden, omdat dit de enige mogelijkheid was tot redding van het land. "Alle manieren om dat aftreden te bewerkstellingen zijn goed", zo voegde Frangié daaraan toe.
De volgende dag sprak ook Hobeika zich op een persconferentie in Zahlé (Oost-Libanon),het Grieks-katholieke bolwerk in de door Syrié beheerste Bekaa-vallei, uit voor "het onmiddellijke aftreden" van Gemayel. Zahlé was sinds 26 januari het hoofdkwartier van Hobeika. Zijn aanhangers werden verantwoordelijk gesteld voor een nieuwe reeks bomexplosies in Oost-Beiroet.

Op 31 januari ontplofte een autobom in de wijk Sin el-Fil in Oost-Beiroet, waardoor vier mensen gewond raakten. De volgende dag deed zich in dezelfde wijk nog een explosie voor. Op 2 februari werden gebouwen van de Falangistische partij in de wijken Ashrafieh en Dekanoueh zwaar beschadigd bij twee bomaanslagen, waarbij zes mensen gewond raakten. Op 3 februari explodeerde een bom in de winkelwijk Jedeideh dichtbij een falangistisch partijkantoor Er vielen 9 doden en 22 gewonden.

De drie ondertekenaars van het vredesakkoord– Berri, Hobeika en Joumblatt – overlegden op 2 februari in Damascus met de Syrische vice-president Khaddam over de situatie in Libanon. Berri verklaarde na afloop met een toespeling op president Gemayel: "Het is niemand toegestaan, welke post hij ook bezet, een obstakel voor de eenheid van Libanon te vormen."
Op 5 februari verbrak president Gemayel voor het eerst sinds 14 januari zijn stilzwijgen. Tijdens een ontmoeting met enkele journalisten in het presidentiële paleis in Baabda verzekerde Gemayel: "Ik zal mijn taak vervullen to mijn mandaat afloopt" (september 1988). Dat was geen kwestie van persoonlijke ambitie, maar een plicht "noodzakelijk voor de toekomst van de natie". Gemayel merkte voorts op: "Ik ben niet het probleem. Dat bestond vóór mij. Ik ben er om het op te lossen."

Oproep stafchef Libanese leger

Op 7 februari 1986 riep de Druzische stafchef van het Libanese leger, generaal-majoor Mahmoud Tay Abou Dargham (pag. 28/1-'85), het leger op de neutraliteit te eerbiedigen via een proclamatie, gericht tot de opperbevelhebber, de maronitische generaal Michel Aoun. Daartoe moest het leger "vermijden zich in de politieke conflicten te mengen" en "zich terugtrekken van de interne frontlijnen, teneinde zijn rol te waarborgen welke de persoonlijke belangen (...) te boven moet gaan". Dargham verklaarde dat zijn standpunt werd gesteund door drie christelijke officieren.

Voortdurend geweld (tot 8 juni 1986)

Terwijl de politieke impasse voortduurde, hield ook het geweld in Beiroet en omgeving aan. Ook werden gevechten gemeld in de Bekaa-vallei alsmede in Zuid-Libanon (zie daarvoor pag. 240-1987). Er werden buitenlanders ontvoerd en terechtgesteld (zie pag. 770 e.v.-'86) alsmede joodse Libanezen. Er vonden verdere bomaanslagen in Oost-Beiroet plaats alsmede aanvallen op de Armeense gemeenschap in West-Beiroet. De sjïitische Amal bond de strijd aan met de soennitische militie "Beweging 6 februari" en met de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie PLO (nieuwe ronde kampoorlog). Hieronder volgen de voornaamste details.

JOODSE GIJZELAARS. Op 23 december 1985 meldde de tot dan toe onbekende "Organisatie van de onderdrukten der aarde" een van de vier op 29 maart 1985 ontvoerde Libanese joden te hebben terechtgesteld uit vergelding voor Israëlische aanvallen op dorpen in Zuid-Libanon. Op 25 december werd het lijk van de betrokken joodse gijzelaar, Haim Cohen Halala. in West-Beiroet gevonden. Op 1 januari 1986 werd in West-Beiroet het lijk van een tweede joodse gijzelaar, Isaac Tarrab, ontdekt, enkele uren nadat de "Organisatie van de onderdrukten der aarde" zijn terechtstelling had gemeld. Op 16 februari 1986 werd in West-Beiroet het verminkte lijk gevonden van de Libanese jood Ibrahim Ben Seti, die volgens een verklaring van zijn ontvoerders was terechtgesteld wegens zijn connecties met de Israëlische geheime dienst. Het slachtoffer bleek samen met zijn broer en zijn vader te zijn ontvoerd.
Op 19 februari 1986 meldde dezelfde Organisatie de terechtstelling van een vierde joodse gijzelaar, Elie Hallak, vice-voorzitter van de Hoge Raad van de joodse gemeenschap in Libanon, die op 30 maart 1985 was ontvoerd. Hij zou hebben bekend de leider van de Mossad-operaties in Libanon te zijn geweest (zie ook pag. 24012-'87).

MOORDEN OP POLITIEKE LEIDERS. Op 9 februari 1986 werd in de Noordlibanese havenstad Tripoli de fundamentalistische leider Khalil Akkawi, op straat vermoord. Hij was een van de voormannen van de Islamitische Ontmoeting, een bundeling van acht fundamentalistische organisaties in Tripoli Deze beweging had in september 1985 tegen de Syrische troepen gestreden en had zich vervolgens aangesloten bij het akkoord dat sjeik Said Shaaban op 3 oktober 1983 met de Syrische president Assad had gesloten (zie pag. 17213 e.v.-'87).
Op 20 februari 1986 werd Khalil Naouss, lid van het Centrale Comité van de Libanese Communistische partij (PCL), in West-Beiroet vermoord. In de nacht van 23 cn 24 februari werd een ander CC-lid van de PCL. Souheil Tawilé. door de sjiitische Hezbollah ontvoerd tijdens straatgevechten in West-Beiroet tussen communisten en Hezbollah-leden. Later op 24 februari werd het lijk van de vermoorde Tawilé gevonden.

BOMAANSLAGEN IN OOST-BEIROET. Op 11 februari 1986 maakte de christelijke militie FL bekend dat zij 64 aanhangers van Elie Hobeika had gearresteerd als resultaat van een onderzoek naar twee bomaanslagen in de christelijke sector, die van 21 jan. in Furn el-Chebbak en die van 3 febr. in Jedeideh.
Op 1%februari explodeerde opnieuw een bom in christelijk Oost-Beiroet nabij een Falangekantoor: A F P meldde 2 doden en 15 gewonden.
Op 24 februari ontplofte een autobom bij een supermarkt in Salomi met als gevolg 5 doden en 8 gewonden.
Bij een bomaanslag op een kantoor van de Falange in de oostelijke wijk Ashrafieh werden op 8 maart volgens A P 5 mensen gedood en 42 gewond.
Bij twee aanslagen op kantoren van de Falange in Oost-Beiroet vielen op 26 maart zeker 8 doden en ruim 80 gewonden Kort daarop kwamen in de wijk Ashrafieh twee raketten terecht welke drie doden en 26 gewonden vergden. Er volgden in en rond Beiroet gevechten tussen christelijke en islamitische milities waarbij nog eens 7 doden en 30 gewonden vielen.

Op 8 april explodeerde een autobom in de christelijke kustplaats Jounieh ten noorden van Beiroet in de buurt van een Falangekantoor. Deze aanslag vergde 11 doden en 110 gewonden.
Op 23 mei volgde opnieuw een ontploffing van een autobom in de wijk Sin el-Fil van Oost-Beiroet. Er werd melding gemaakt van zeker 9 doden en 80 gewonden.
Bij een bomexplosie in de wijk Dora van christelijk Beiroet vielen op 26 mei nog eens 8 doden en 59 gewonden, aldus Le Monde (28-5-'86).

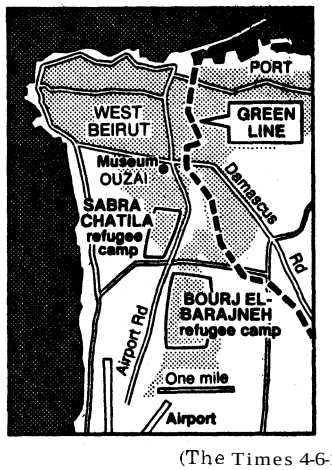
GEVECHTEN AMAL-PLO. Tussen de sjiïtische Amal en de Palestijnse PLO braken eind januari 1986 nieuwe gevechten uit in Sidon. Op 31 maart maakte een bestand een einde aan die strijd.
Bij het Palestijnse vluchtelingenkamp Chatila vonden eind januari 1986 drie dagen lang gevechten plaats tussen de Amal en de PLO.
Op 28 mei begon een nieuwe gevechtsronde rond de kampen Chatila en Sabra in het zuiden van Beiroet. Op 5 april werd met Syrische bemiddeling een bestandsakkoord gesloten, nadat er volgens schattingen ruim 40 doden en 120 gewonden waren gevallen. Vanaf 11 april gold een wankel bestand.

GEVECHTEN IN BAALBEK. Op 1 mei 1986 vonden in Baalbek gevechten plaats tussen Hezbollah-eenheden en Syrische troepen. Er werd melding gemaakt van 2 doden en 6 gewonden.

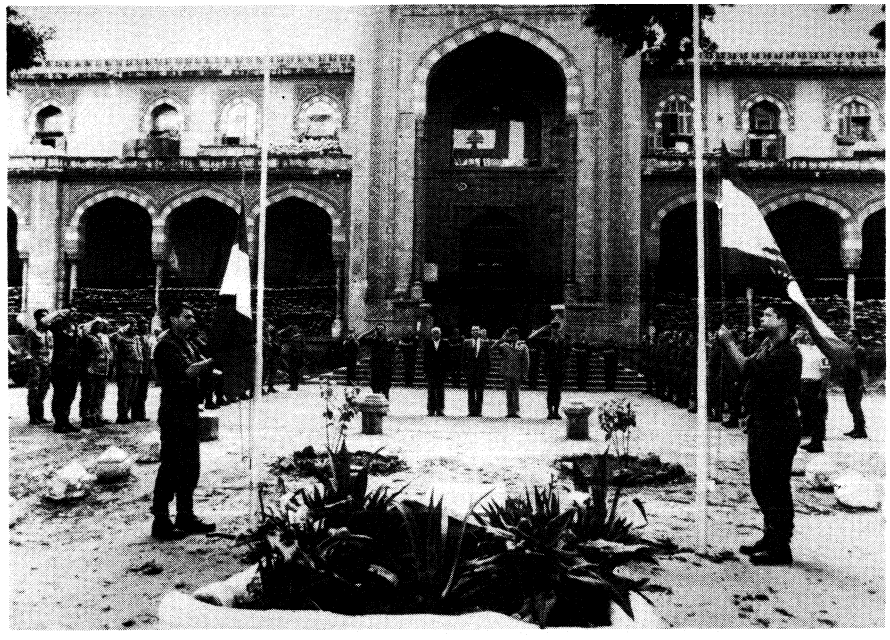
ONTVOERING MATAR EN REACTIES. AANVALLEN OP ARMENIËRS. Op 7 mei werd prof. Nabil Matar van de Amerikaanse Universiteit van Beiroet ontvoerd. Op 9 mei volgde aan deze universiteit een proteststaking, welke op 15 mei ondersteund werd door een schoolstaking in West-Beiroet. Een tot dan toe onbe-

kende organisatie, ''Onafhankelijke Beweging voor de Bevrijding van de Ontvoerden". stelt zich op 22 mei verantwoordelijk voor de ontvoering van Matar en dreigt met verdere ontvoeringen tot het lot van ruim 2.200 vermiste moslems zou zijn opgehelderd.
Van 26-28 mei worden diverse aanslagen uitgevoerd op de politiek neutrale Armeense gemeenschap van West-Bciroet. Deze telde ca. 5.000 leden, d.w.z. een kwart van alle christenen in de islamitische sector. Daarnaast wonen 200.000 Armeniers in Oost-Beiroet, Tripoli en Anjar (Bekaa-vallei)
Terwijl de Armeense gemeenschap een proteststaking hield, waarschuwde het ASALA (het Arrneense geheime leger voor de bevrijding van Armenië, dat vooral bekend was door anti-Turkse acties – pag. 481 e.v.-'83)de aanvallers op 29 mei voor represaillemaatregelen (''oog om oog, tand om tand"). Dezelfde dag eiste de Onafhankelijke Beweging voor de Bevrijding van de Ontvoerden de verantwoordelijkheid voor de aanslagen op de Armeniërs op. Deze moesten hun steun aan de politiek van de Falangistische partij en de Libanese Strijdkrachten staken, anders zou "een onverbiddelijke oorlog" volgen om de Armeniërs uit West-Beiroet te verdrijven. (Op 17 juni liet de beweging twee christelijke gijzelaars vrij en op 19 juni nog eens zes.)

AMAL TEGEN PLO EN SOENNIETEN. NIEUWE RONDE KAMPOORLOG. Op 19 mei 1986 brak een nieuwe ronde in de z.g. kampoorlog uit. Het ging in eerste instantie om gevechten tussen de sjiitische Amal-militie en Palestijnse strijders uit het kamp Bourj el Barajneh. Op 21/22 mei vonden in Beiroet de zwaartste beschietingen tussen christelijke en islamitische milities in vier maanden plaats. De politie meldde zeker 35 doden en 160 gewonden.
Op 30 mei, de achtste gevechtsdag in de kampoorlog, breidde de strijd zich uit tot de kampen Sabra en Chatila. De Amal, die naar verluidt steun kreeg van de overwegend sjiïtische 6de brigade van het Libanese leger, zette T-54 tanks in.
Na twee mislukte bestanden, overeengekomen na Iraanse en Algerijnse bemiddeling, volgden op 1 en 2 juni nieuwe gevechten.
Op 3 juni werd de Amal in West-Beiroet aangevallen door een nieuwe soennitische militie, de Beweging van de 6de februari o.l.v. Chaker Berjawi, die steun van de Druzische PSP-militie zou hebben ontvangen. Na een strijd van 15 uur, vooral in de wijk Tarik Jedidé, was bovengenoemde Beweging door de Amal verslagen. Zeker 45 doden werden geteld.
Op 5 juni werd de laatste soennitische post veroverd en omsingelde de Amal de kampen Bourj el Barajneh, Sabra en Chatila "om de renaissance van een Palestijnse macht te verhinderen". 's Avonds kondigde de Amal een staakt-het-vuren af.

(The Times 4-6-1986)

Op 8 april 1986 droegen Franse gendarmes de „Résidence des Pins", de voormalige residentie van de Franse ambassadeurs in Libanon, over aan Libanese gendarmes. Op **3** april waren de 45 overgebleven Franse bestandswaarnemers uit Libanon vertrokken.

Op 6 juni riepen de leden van de VN-Veiligheidsraad op tot een beëindiging van de strijd in Beiroet.

Over de situatie berichtte Michael Stein in *NRC/H'blad* (4-6-'86) o.a. het volgende:

Van Palestijnse zijde hier (Tunis) steekt men niet onder stoelen of banken dat Arafats strijders in groten getale naar West-Beiroet en Zuid-Libanon zijn teruggekeerd. In Tunesië zijn er bijvoorbeeld al sinds enige tijd geen PLO-strijders meer. Men beaamt zelfs, hoewel zeker niet officieel, de beschuldigingen van Syrië en Amal dat Arafat een nieuwe militie van Libanese soennieten in West-Beiroet heeft opgericht, de ,,Zes Februari Beweging". Deze zou al achtduizend man omvat een en actief aan de gevechten van de afgelopen dagen hebben deelgenomen.

Over bijzonderheden van de ,,Zes Februari Beweging", die onder leiding staat van een zekere Chaker Berjawi, wil men zich van PLO-zijde nog niet uitlaten. Maar men ontkent niet dat de strijders van de Mourabitoun (een nasseristische militie in West-Beiroet, die gezamenlijk door Amal en de PSP-militie van druzenleider Walid Joumblatt twee jaar geleden tijdens bloedige gevechten werd geliquideerd) zich in groten getale bij de ,,Zes Februari Beweging" hebben aangesloten. Nadat zij waren verslagen, werden zij van harte opgenomen in de druzische PSP-militie, die steeds grotere problemen kreeg met de groeiende macht van de Amal-militie. Maar zij schijnen de PSP nu weer in groten getale te hebben geruild voor een puur soennitische militie die hun dichterbij staat.

Van Palestijnse zijde ontkent men echter wèl ten stelligste dat de militie van Joumblatt aan de kant van de Palestijnen mee vecht. ,,Walid Joumblatt is veel te afhankelijk van de Syriërs. Hij kan spelletjes spelen, maar niet meer dan dat".
Amal is het zeker niet met deze evaluatie eens en heeft al de anti-Arafat-strijders van de groep van Abou Mousa ervan beschuldigd vanaf het druzische gebied de sjïitische wijken van Zuidwest-Beiroet met zware artillerie te hebben gebombardeerd. Deze beschuldiging werd weer met grote scherpte door Joumblatt van de hand gewezen. (...)
Hoe het ook zij, Arafats machtspositie is in Libanon de laatste tijd aanzienlijk verbeterd, omdat ,,de meester met de vele kaarten" een ratjetoe van informele en onmogelijk lijkende bondgenootschappen heeft gesloten, die uiteindelijk allemaal tegen Syrië zijn gericht:
1) Met zijn oude bondgenoten, de soennieten van Beiroet, die zich in ,,hun stad" bedreigd voelen door de sjïieten, hetzij van fundamentalistische, hetzij van wereldlijke aard; dat resulteerde in de ,,Zes Februari Beweging";
2) Met de hezbollahi, de sjïitische fundamentalisten, die op hun beurt weer in een strijd op leven en dood zijn gewikkeld met hun minder rechtzinnige geloofsbroeders van Amal;
3) Met de rechts-christelijke Falange van president Amin Gemayel, die altijd de PLO als de bron van alle Libanese ellende voorstelde maar die nu niets moet hebben van de Syrische overheersing van Libanon, welke de machtspositie van de katholieke maronieten dreigt aan te tasten. Gemayel was onlangs in Tunis, waar hij met tranen in de ogen van ontroering, zo vertellen Palestijnen hier, zijn oude persoonlijke vriend Abu Iyad, de nummer twee van de PLO, begroette;
4) Met de anti-Arafat-groepen in Beiroet, die zich gemeenschappelijk met de Arafat-strijders tegen de aanvallen van Amal verdedigen..."

Inmiddels hadden zich nog de volgende ontwikkelingen voorgedaan.

Vertrek Franse bestandswaarnemers. Evacuatie buitenlanders

Op 1 april 1986 maakte het Franse ministerie van buitenlandse zaken bekend dat Frankrijk zijn bestandswaarnemers, die sinds maart 1984 in Beiroet waren gelegerd, binnen enkele dagen zou terugtrekken. De evolutie van de situatie ter plaatse stelden hen niet meer in staat hun missie naar behoren te vervullen, aldus het betreffende communiqué. Op **3**

april vertrokken de 45 overgebleven Franse waarnemers uit Libanon. Sinds 6 juni 1984 waren zeven waarnemers gedood, de laatste op 12 maart 1986 (zie ook pag. 139/3-'87).
Op 20 april werd het grootste deel van de Britten (32 personen) van West- naar Oost-Beiroet geëvacueerd; op 22 april volgden 10 Amerikanen en op 24 april zeven Franse leraren.
Op 27 april werd de sluiting van de Nederlandse ambassade in West-Beiroet aangekondigd. Van de twaalf EG-staten handhaafden toen alleen nog Griekeniand en Ierland hun ambassade uitsluitend in West-Beiroet.
Dezelfde dag werd het vertrek van de 14 Franse officieren bij de UNTSO (de VN-organisatie voor toezicht op de bestandsakkoorden van 1949) uit Libanon aangekondigd. Zij zouden naar UNTSO-bases in Syrië, Egypte en Israël worden overgeplaatst.
De exodus van de buitenlanders hing samen met de toegenomen vrees voor ontvoeringen sinds de Amerikaanse aanval op Libië van 15 april 1986, welke was gevolgd door de ontvoering van de Brit John MacCarthy en de moord op twee eerder ontvoerde Britten en een Amerikaan (zie pag. 619/3-'86).

Reeds op 14 april waren alle scholen en universiteiten in West-Beiroet gesloten gebleven uit protest tegen de talrijke ontvoeringen in dit stadsdeel.
Op 24 april liet de christelijke militie FL 36 islamitische gijzelaars vrij (o.w. twee Syriërs). De geestelijke leider van de Libanese soennieten, sjeik Hassan Khaled, juichte de vrijlating toe, maar wees er tegelijk op dat er nog ca. 750 moslems in handen van de FL waren.

Nieuwe maronitische patriarch

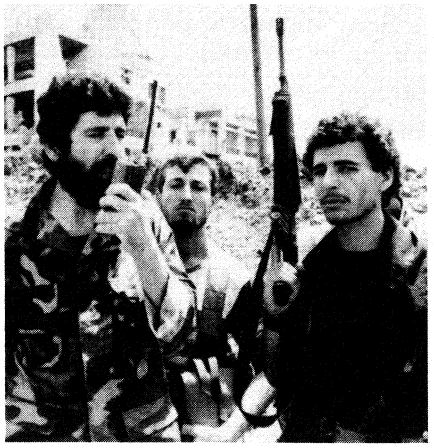
Op 17 april 1986 kwamen 19 bisschoppen bijeen om een nieuwe maronitische patriarch te kiezen als opvolger van kardinaal Antoine-Pierre Khoraiche, die in novernber 1985 wegens zijn leeftijd (79 jaar) zijn ambt had neergelegd. Bij de 10de stemronde werd mgr. Nasrallah Sfeir op 19 april tot patriarch gekozen. De bijna 66-jarige Sfeir gold als een man van het compromis. Hij werd op 27 april in Bkerké gewijd tot 76ste maronitische patriarch van Antiochië en de hele Oriënt.

Op 19 april 1986 begroette president Amin Gemayel (l.) de zojuist gekozen nieuwe maronitische patriarch Nasrailah Sfeir in Bkerké.

Bemiddeling Besharati. *Bestandsakkoord (13 juni* 1980)

Op 8 en 9 juni 1986 laaide de strijd rond de kampen weer op. De gevechten zouden sinds 19 mei volgens schattingen 105 a 130 doden hebben gevergd en 400 tot 700 gewonden.
Eveneens op 8 juni arriveerde de Iraanse onderminister van buitenlandse zaken, Mohammed Ali Besharati, in Beiroet, nadat hij tevoren in Damascus met de Syrische president Assad had gesproken, alsmede met leden van het Palestijnse Nationale Reddingsfront (PNSF), de anti-Arafat coalitie die niettemin de (overwegend pro-Arafat) Palestijnse strijders in de kampen bij Beiroet in het overleg vertegenwoordigde.
Terwijl Besharati op 9 juni o.a. met de Libanese premier Karame sprak, beraadslaagde Amal-leider Berri op 10 juni in Damascus met de Syrische vicepresident Khaddam. Op 11 juni boekte Besharati een eerste succesje: Iraanse artsen mochten zes gewonde Palestijnen uit het kamp Bourj el Barajneh evacueren.
Op 12 juni voerde de Syrische vicepresident Khaddam in Damascus overleg met premier Karame en andere Libanese leiders alsmede met de Iraanse onderminister Besharati.
Op 13 juni werd een bestandsakkoord gesloten dat o.m. voorzag in de legering van Syrische militairen in West-Beiroet om het Libanese leger te helpen bij het overnemen van de verantwoordelijkheid voor de veiligheid.
Aanvankelijk werkte het bestand niet volledig. Er werd bij de kampen nog strijd geleverd. Bovendien hadden zich van 11 t/m 14 juni gevechten voorgedaan tussen de Syrische Sociale Nationale partij (SSNP) en de Hezbollah in Mashgara (Bekaa-vallei) na de moord op enkele SSNP-leden. Op 15 juni trokken speciale Syrische troepen Mashgara binnen om de strijdende partijen te scheiden. Er werd melding gemaakt van 25 doden en 129 gewonden.
Op 24 juni werd met de uitvoering van het bestand in de kampoorlog een begin gemaakt: 270 militairen van de 6de brigade van het Libanese leger

Op 11 juni 1986 gaf Amai-commandant Akel Hamiye (l.) zijn militieleden opdracht het vuren te staken t.b.v. een evacuatie van Palestijnse gewonden uit het door Amai belegerde kamp Bourj el Barajneh.

werden bij het kamp Bourj el Barajneh en in het kamp Chatila gelegerd.
Op 27 juni sloten de islamitische milities hun kantoren in West-Beiroet, terwijl diezelfde dag bij een incident in de buurt van Bourj el Barajneh nieuwe gevechten uitbraken.

Syrische troepen in West-Beiroet

Op 28 juni 1986 werd een nieuwe Libanese eenheid van 800 militairen en politiemannen, samen met Syrische militaire waarnemers, ingezet bij controleposten in een groot deel van West-Beiroet. De operatie werd gecoördineerd door brigade-generaal Ghazi Kanaan, de chef van de Syrische militaire inlichtingendienst in Libanon.
Op 3 juli gaven christenen en moslems in heel Libanon op grote schaal gehoor aan een roep van de Algemene Libanese Vakbondsfederatie voor een algemene staking uit protest tegen het voortdurende geweld en de verslechterende economische situatie.
Op 4 juli trokken ca. 500 Syrische militairen West-Beiroet binnen. De Syrische militaire aanwezigheid (voor het eerst sinds de zomer van 1982) werd positief beoordeeld door de Hezbollah en door een deel van de christelijke leiders zoals oud-president Camille Chamoun en de nieuwe falangistische leider Georges Saadeh (zie hieronder). Maar op 6 juli liet een christelijke functionaris – naar verluidt namens president Gemayel – weten dat de legering van de Syrische militairen zonder instemming van het opperbevel van het Libanese leger en van de Libanese regering had plaatsgevonden.
Op 8 juli namen Libanese leger- en politie-eenheden met steun van Syrische militairen de controle op de internationale luchthaven van Beiroet over

van islamitische milities. Inmiddels waren meer dan 100 militieleden gearresteerd wegens openlijk wapenbezit en andere overtredingen van het veiligheidsplan.
Op 20 juli deed zich in West-Beiroet het eerste ernstige incident sinds de komst van de Syrische militairen voor. Een bus met artsen en ander christelijk personeel van het ziekenhuis van de Amerikaanse Universiteit werd door vier gewapende mannen aangehouden en onder vuur genomen. Vier inzittenden werden gedood.
Dezelfde dag wees de Hezbollah de uitbreiding van het veiligheidsplan tot de sjiïtische zuidelijke voorsteden van Beiroet af, "aangezien het gebied veilig en welvarend is".
Nadat de Syrische troepenmacht op 31 juli tot ruim 800 man was uitgebreid, trok op 4 augustus een gezamenlijke strijdmacht de overwegend sjiïtische buitenwijken van Zuid-Beiroet binnen – 500 Libanese militairen, 250 paramilitaire politiemannen en 200 Syrische militairen

Nieuwe voorzitter Falangistische partij

Op 16 juni 1986 koos het politieke bureau van de Falangistische partij Georges Saadeh (56) tot nieuwe partijvoorzitter. Saadeh, die tot dan toe vicevoorzitter was, versloeg bij de verkiezing met *53* tegen 41 stemmen Elie Karamé (45), die het voorzitterschap sinds 13 september 1984 als opvolger van Pierre Gemayel had vervuld.
De nieuwe voorzitter werd omschreven als de man van de "geleidelijke verandering" binnen de partij, wat hem aanvaardbaar maakte voor de "jonge wolven" van de Libanese Strijdkrachten, aldus Le Monde (18-6-'86). "Niets rechtvaardigt meer het onderscheid tussen de Falange en de FL", zo verklaarde FL-leider Samir Geagea.
De uit Noord-Libanon afkomstige Saadeh had volgens *Le* Monde goede betrekkingen met oud-president Frangié weten te bewaren, terwijl hij volgens A P (17-6-'86) als een persoonlijke vriend van de Syrische vice-president Khaddam gold.

Bomaanslagen in Beiroet. Nieuwe machtsstrijd binnen FL

Op 28 juli 1986 explodeerde een auto met 200 kilo TNT in de dichtbevolkte wijk Ain Roummaneh van Oost-Beiroet. Er vielen 35 doden en 140 gewonden.
Op 29 juli ontplofte een autobom in de wijk Barbir van West-Beiroet, met als gevolg 25 doden en ruim 160 gewonden.
Op 30 juli stelde Amal in het openbaar een soennitische man terecht die zou

Een beeld van de wijk Ain Roummaneh (Oost-Beiroet) na de explosie van een zware autobom op 28 juli 1986.

hebben bekend een bomaanslag te hebben voorbereid op een Amal-kantoor in West-Beiroet op 21 april 1986.
Er volgden nog diverse bomaanslagen.

Op 1 augustus in de christelijke wijk Dora (1 dode), op 2 augustus in Oost-Beiroet (4 gewonden), op 4 augustus in de christelijke wijk Bourj Hammoud (2 doden). op 8 augustus voor de tweede maal in West-Beiroet (13 doden en 92 ge onden). Deze laatste aanslag werd geclaimd door een anti-Syrische organisatie.

Op 10 augustus brak een bloedige machtstrijd uit binnen de christelijke Libanese Strijdkrachten (FL) in Oost-Beiroet. Pro-Hobeika-eenheden verdreven troepen van Samir Geagea naar zijn hoofdkwartier in Byblos. De actie, die kennelijk ten doel had Geagea uit de leiding van de FL te stoten, zou zijn geïnspireerd door Fouad Abou Nader, een neef van president Gemavel en oud-commandant van de FL.

Op 11 augustus raakte Nader gewond, toen zijn auto in een hinderlaag reed en werd beschoten.

Op 14 augustus heroverden pro-Geagea eenheden het hoofdkwartier van de FL in Oost-Beiroet. Dezelfde dag vergde de explosie van een nieuwe autobom in de christelijke wijk Dora omstreeks 20 doden.
Over deze aanslagen, die toen sinds het begin van het jaar zeker 137 doden hadden gevergd, berichtte de *New* York Times (Volkskrant 20-8-'86) o.m.:

De eerste autobomaanslagen in Oost-Beiroet werden vlak bij de kantoren van de Falangistisch-christelijke partij van president Amin Gemayel gepleegd. De bommen die daarna tot ontploffing kwamen, leken niet op een speciaal doelwit te zijn gericht. maar op willekeurige plekken te zijn geplaatst. Hetzelfde kan worden gezegd van de autobomaanslagen in West-Beiroet.
De meeste autobomaanslagen vonden tijdens de spitsuren's ochtends en's aoonds plaats, wat er op wijst dat het de bedoeling was om zoveel mogelijk slachtoffers te maken. Aan beide zijden van de groene lijn zijn ook mensen om het leven gekomen en gewond geraakt doordat dynamiet geplaatst was bij de ingang van grote gebouwen en onder geparkeerde auto's
De christenen beschuldigen Syrische agenten van het plaatsen van de bommen. Ze zeggen dat Damascus de christelijke president Gemayel en zijn aanhangers willen dwingen om akkoord te gaan met een Syrische formule om het Libanese politieke systeem te veranderen. Die formule houdt in dat de christenen niet meer zullen beschikken over de meerderheid die ze, sinds de onafhankelijkheid 43 jaar geleden. in de uitvoerende en wetgevende macht gehad hebben. Syrië heeft nu 25 duizend manschappen in Libanon gelegerd.
De Libanese bondgenoten van Syrie zeggen op hun beurt dat de aanslagen in de christelijke gebieden symptoinen zijn van de sluimerende machtsstrijd die aan de gang is sinds Elie Hobeika, de commandant van de grootste christelijke militie, in januari ten val werd gebracht. Bij de uitbarsting van geweld vonden vierhonderd burgers en militairen de dood.
Hobeika, die het Damascus-pact namens de christenen had ondertekend, werd als hoofd van de Libanese Strijdkrachten opgevolgd door Samir Geagea. die voor de Syriërs in Libanon geen enkele rol ziet weggelegd en erom bekend staat dat hij in het verleden met Israël heeft samengewerkt.
Een krant in West-Beiroet Al Hakika, meent dat de autobomaanslag in de christelijke voorstad Dora vorige week donderdag, is gepleegd om een andere rivaal van Geagea te doden. De krant schreef dat de explosie plaatsvond voor het ziekenhuis waar Fouad Abou Nader behandeld werd nadat hij aan een aanslag op zijn leven was ontsnapt.
Nabih Berri, de minister van justitie die de sjiïtische Amal-beweging leidt, heeft gezegd dat Geagea het brein is achter de autobomaanslagen in West-Beiroet. Het hoofd van de Libanese Strijdkrachten werd ervan beschuldigd dat hij het veiligheidsplan in de moslimsector van de hoofdstad dat zes weken geleden met behulp van Syrische soldaten van kracht werd, heeft willen vernietigen..."

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

AIRBUS IRAN DOOR VS NEERGESCHOTEN

Op 3 juli 's morgens om 10.54 uur plaatselijke tijd schoot de Amerikaanse kruiser Vincennes boven de Straat van Hormoez een Iraanse Airbus-300 neer. Dit passagiersvliegtuig van Iran Air was oni 10.47 opgestegen van het vliegveld van Bandar Abbas voor lijnvlucht 655 naar Dubai. De Airbus werd door een van de twee Standard-raketten. die de Vincennes had afgevuurd, getroffen en explodeerde in de lucht. Alle 290 inzittenden, onder wie de 16 bemanningsleden en 66 kinderen. kwamen om het leven.

Omstreeks 13 00 uur meldde Iran dat de Amerikaanse marine een Iraanse Airbus had neergeschoten Daarentegen hadden de VS op gezag van kapitein Will Rogers van de Vincennes bericht dat een Iraans gevechtsvliegtuig van het type F-14 was neergehaald

Om 21.30 uur (Golftijd) bevestigde de Amerikaanse president Ronald Reagan het neerschieten van de Airbus. ,,Ikben bedroefd om te melden dat bij een correcte defensieve actie van de USS Vincennes vanmorgen in de Perzische Golf klaarblijkelijk een Iraans lijnvliegtuig werd neergeschoten boven de Straat van Hormoez. Dit is een verschrikkelijke menselijke tragedie. Ons medeleven en onze condoleances gaan uit naar de passagiers, de bemanning en hun gezinnen. Het departement van defensie zal een volledig onderzoek instellen...", aldus president Reagan. Hij besloot zijn verklaring met de woorden: ,,Het enige Amerikaanse belang in de Perzische Golf is vrede, en deze tragedie versterkt de noodzaak dat doel zo snel mogelijk te bereiken."

Een voorlopige, eerste uiteenzetting van de gebeurtenissen werd 's avonds in het ministerie van defensie (Pentagon) in Washington gegeven door de voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven, admiraal William Crowe. Hij schilderde eerst de gevechten waar de Vincennes die morgen aan had deelgenomen (zie verderop). Korte tijd later, aldus Crowe, ontdekte de Vincennes omstreeks 10.47 plaatselijke tijd een vliegtuig boven Iran.
,,Dit vliegtuig koerste in de richting van de Vincennes en begon met hoge snelheid te naderen. (...) Het verdachte vliegtuig was buiten de voorgeschreven commerciële luchtcorridor. Nog belangrijker, het vliegtuig was direct op weg naar de Vincennes op een constante koers en met een hoge snelheid. van omstreeks 450 knopen (ca. 500 mijl per uur).
Een waarschuwings(signaal) werd vanaf 10.49 uur uitgezonden zowel op de militaire als de civiele noodfrequenties. Deze procedure werd verscheidenen malen herhaald. maar het vliegtuig antwoordde niet en veranderde zijn koers ook niet.

Er waren electronische aanwijzingen op de Vincennes die het ertoe brachten te geloven dat het vliegtuig een F-14 mas (Ei was een aantal F-14 vluchten in het gebied geweest gedurende de laatste paar dagen) Gegeven het dreigende , flight profile ' en de korter wordendr afstand werd het vliegtuig om 10 51 uur tot, vijandelijk (object) verklaard
Om 10 54 uur toen het vliegtuig ca negen mijl (15 km) verwijderd was, vuurde de Vincennes twee Standard-luchtdoelraketten af, waarvan minstens één op een geschatte afstand van zes mijl doel trof. Dankzij het beperkte zicht, werd het vliegtuig niet met het oog waargenomen tot de raket insloeg". Aldus de toelichting van admiraal Crowe.
In de daarop volgende persconferentie kwam de vraag aan de orde waarom het hypermoderne radar-raketsysteem (Aegis) van de Vincennes een grote Airbus niet wist te onderscheiden van een betrekkelijk kleine F-14. Crowe stelde dat het radarprofiel van het verdachte vliegtuig niet te onderscheiden was van dat van een F-14. Hij zei voorts dat het leek of het vliegtuig aan het dalen was en een aanval op de Vincennes voorbereidde Het was zeven maal gewaarschuwd drie maal via de civiele en vier maal via de militaire noodfrequentie

Volgens admiraal Crowe was de vergissing in de hand gewerkt door vijf omstandigheden: de Airbus vloog een verkeerde koers. de bemanning ervan reageerde niet op zeven radio-waarschuwingen. er was geen visueel contact tussen personeel van de Vincennes en de Airbus. er was een minimale observeringstijd tussen opstijgen van de Airbus en de eerste radar-ontdekking (4 minuten) en er waren geen AWACS-radarvliegtuigen in de lucht om de Vincennes verkenningssteun te bieden.

Nadere bijzonderheden

Nadere mededelingen van diverse instanties weken op diverse punten van de door Crowe geschetste gang van zaken af.

3 juli - Het officiële Iraanse persbureau Irna verzekerde dat de Airbus binnen de internationale luchtcorridor vloog. Het citeerde een uitspraak van de luchtverkeersleider. van Bandar Abbas dat er ook geen militaire vliegtuigen in de buurt waren. Een hoge functionaris van Irans burgerluchtvaartorganisatie verklaarde dat de Airbus op een hoogte van 2.300 meter vloog, met een snelheid van maximaal 250 knopen.
4 juli - Officieren van het Italiaanse fregat Espero in de Golf verklaarden dat het Iraanse vliegtuig ..klaarblijkelijk enigszins buiten de route vloog die is gereserveerd voor de commerciele luchtvaart".,,Op de waarschuwingen van de Amerikanen kwam geen antwoord". aldus een Italiaanse officier. Amerikaanse functiona-

De Amerikaanse kruiser Vincennes vuurt een raket af tijdens een oefening in 1983

Weekblad 57ste jaargang No. 2934. pag. 43351-43366

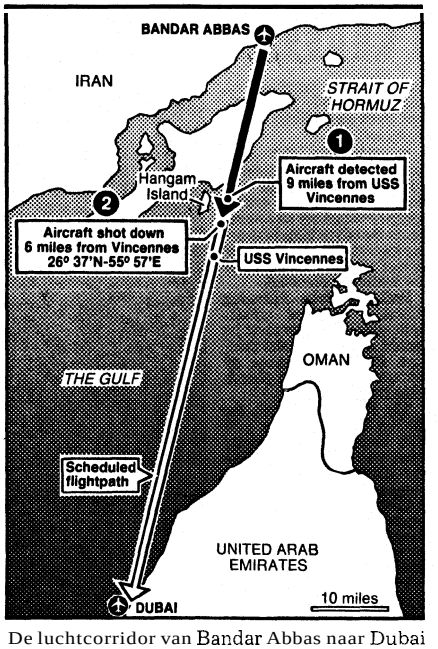
rissen stelden dat het Iraanse toestel 4 mijl buiten de luchtcorridor vloog en dat het was gaan dalen nadat het een hoogte van 9 000 voet had bereikt.
5 juli - De Italiaanse generale staf deelde mee dat de Espero zich zo ver uit de buurt van het incident had bevonden (125 km) dat op de radarschermen geen betrouwbare signalen te zien waren geweest. Burgerluchtvaartfunctionarissen uit de Verenigde Arabische Emiraten meldden dat de Airbus een hoogte van 2.300 meter had bereikt en op het moment dat zij door de raket getroffen werd nog aan het stijgen was tot de voorgeschreven kruishoogte van 4.300 meter.
Functionarissen van het Penragon zeiàen dat de Vincennes zowel militaire als civiele electronische signalen van de Airbus had ontvangen. Maar het Amerikaanse fregat John H. Sides, dat in de buurt lag, had slechts routine civiele signalen ontvangen. In een rapport van de Sides werd tegengesproken dat de Airbus aan het dalen was; het vloog op een constante koers van 12.000 voet. Bovendien bleek dat de Sides vijf waarschuwingssignalen naar de Airbus had gestuurd, drie via militaire en twee via civiele kanalen.
7 juli - Het Pentagon gaf toe dat de Airbus niet buiten de luchtcorridor vloog. Het toestel bevond zich aanvankelijk aan de uiterste westkant van de corridor, maar zwenkte vervolgens naar het centrum.
De voorzitter van de commissie voor de strijdkrachten van het Huis van Afgevaardigden. Les Aspin, zei dat de ontvangen signalen op een militaire frequentie afkomstig konden zijn van een in de buurt vliegende Iraanse F-14. Maar een Pentagon-woordvoerder achtte dit ..hoogst onwaarschijnlijk en bijna uitgesloten".

Reconstructie

In het *Parool* (9-7) gaf Frans Peeters een eerste reconstructie van wat er op 3 juli 's ochtends bij de Straat van Hormoez is gebeurd na het treffen tussen de Vincennes en vijf Iraanse patrouilleboten Hij schreef

..Twee patrouilleboten waren niet uitgeschakeld. En op het nabije vliegveld van Bandar Abbas zijn hoogstwaarschijnlijk de vijf F-14 Tomcats gestationeerd die de Iraniers nog steeds in de lucht weten te brengen. De Tomcats zijn nog tijdens het bewind van de sjah aan Iran geleverd in een versie die alleen geschikt is voor luchtgevechten. dus tegen vliegtuigen Maar volgens de fabrikant. Grumman. kun je er ook Harpoon anti-schipraketten onder hangen en natuurlijk ook bommen.
Vijf minuten na de zeeslag. om 10 47 uur. .zag' het Aegis-systeem een vliegtuig opstijgen vanaf liet militaire vliegveld van Bandar Abbas. Het toestel trok op in de achttien kilometer brede luchtcorridor die van Bandar Abbas naar Dubai aan de overkant van de Golf voert. Het was. weten we nu. een Airbus van Iranair die begon aan de reguliere lijnvlucht 655 naar Dubai. Aan boord u-aren veertien bemanningsleden en 275 passagiers. Waarom de Iraanse verkeerstoren het toestel toestemming gaf voor vertrek, zo vlak na de zeeslag, daarover is al genoeg geschreven. Het blijft voorlopig een raadsel en het is aan de Iraniërs om zonneklaar te maken dat het toestel niet is gebruikt om de Amerikaanse schepen even buiten de kust te bespioneren.
In de commandozaal van de Vincennes werd koortsachtig geprobeerd het toestel te identificeren: betrof het een militaire aanval, bij wijze van antwoord op het neerschieten van de twee patrouilleboten? Of was het een burgervliegtuig, dat door de luchtcorridor vanaf Bandar Abbas naar de overkant van de Golf vloog?

Op dat moment haperde Aegis. Het systeem, dat werd verondersteld honderden onderling

De luchtcorridor van Bandar Abbas naar Dubai (The Times 5-7-1988).

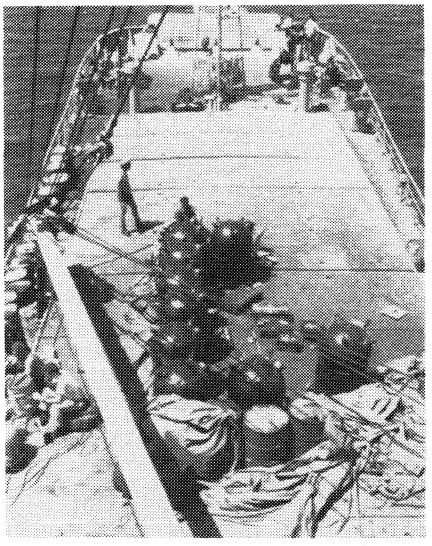
verschillende toestellen moeiteloos van elkaar te kunnen onderscheiden, meldde dat een Tomcat naderde. Aegis ving zowel de geheime, door de Amerikanen gebroken Iraanse militaire code op, die wees op een Tomcat, als de gebruikelijke civiele code die het toestel identificeerde als een Airbus. een wassagierstoestel.
Wat er precies gebeurd is is nog onzeker. Maar Aegis zomaar naar de schroothoop verwijzen is een te voorbarige conclusie. Mogelijk is het systeem te goed voor een beperkt gebied als der Straat van Hormoez. Amerikaanse deskundigen sluiten niet uit dat zich op ogenblik ergens boven het Iraanse binnenland. ver achter de Airbus wel degelijk een F-14 in de lucht bevond De dienstdoende verkeersleider van de toren van Bander Abbas mag dan tegenover Radio Teheran hebben verklaard dat er zich op dat ogenblik geen F-14 in het gebied bevond, zijn idee van de omvang van ,het gebied' hoeft niet noodzakelijkerwijs even uitgestrekt te zijn als het bereik van de radar van de Vincennes.
Op de plotschermen van de Vincennes begin zich een afschuwelijk dilemma af te tekenen en kapitein William C. Rogers III wist één ding zeker: hij en hij alleen moest het oplossen en wel binnen enkele minuten. Het toestel moest geïdentificeerd worden
Nu wreekte zich de nonchalance van de Amerikaanse marine om geen acht te slaan op het civiele luchtverkeer in het gebied. Aegis kon geen uitsluitsel geven over reguliere lijnvluchten vanaf Bandar Abbas, eenvoudigweg omdat die niet in de computerbestanden waren opgenomen. (...) In een hoek van de commandozaal kreeg een bemanningslid opdracht in een internationale gids van lijnvluchten na te gaan, of het toestel mogelijk een passagiertoestel was. De man bladerde als een razende in het telefoongids-achtige boekwerk. maar slaagde er niet in Vlucht *655* van Iranair op tijd te vinden. Het toestel antwoordde niet op de herhaalde oproepen via de noodfrequenties. Voor wie alleen boven vredesgebieden vliegt is dat de grootste fout die een gezagvoerder kan maken. Maar boven de Golf zijn denoodfrequentieseen kakofonie van verkeersleiders. scheepsbemanningen en vliegtuigen. .,Niemand realiseert zich nog wie er met wie praat", zei een vluchtleider gisteren in Dubai. ,.Het is een toren van Babel ''
Iraanse piloten hebben van de week in Londen verklaard dat zij bijna nooit meer acht slaan op de oproepen vanaf de oorlogsschepen. .,We hebben een transponder die constant onze identiteit uitzendt, dat moet voldoende zijn. Je wordt gek van al die oproepen."
Kapitein Rogers kon nog steeds niet beslissen of er een militair of een civiel vliegtuig op hem af kwam. Plotseling boog het naar het westen af, buiten de luchtcorridor, zei de Amerikaanse stafchef, admiraal Crowe, later. Het bleef misschien toch binnen de luchtcorridor, zeggen functionarissen van het Pentagon nu. Maar niemand bestrijdt die uitwijking naar het westen. Even later keerde het toestel terug naar zijn vroegere koers. Daartoe beschreef het een bocht en kwam recht op de Vincennes af. bijna in een iooàrecnie hoek De Vincennes lag zelf in de luchtcorridor. Als het toestel wilde aanvallen was dit de juiste aanvalsrichting. Maar een militair vliegtuig dat aanvalt heeft zijn richtradar aan staan, waarmee zijn projecten naar het doel moeten worden geleid, en de Vincennes ving geen spoor van richtradar op.
Rogers vroeg aan zijn eskadercommandant toestemming om het toestel op een afstand van twintig knopen (37 kilometer) te onderscheppen. Dat is ongeveer de reikwijdte van de antischeeparaketten die het toestel mogelijk met zich meevoerde. Hij kreeg daarvoor toestemming maar bleef afwachten. Daarmee liep hij bewust het risico van een inkomende raket. Rogers vertrouwd? op zijn radargeleide snelvuurkanonnen om daarmee af te rekenen.
Het toestel naderde nu snel. Binnen enkele tientallen seconden zou het zo dicht bij het schip zijn, dat het een of meer bommen zou kunnen afwerpen. Snelvuurkanonnen kunnen mogelijk ook bommen onderscheppen, maar een exploderende bom vlakbij een schip kan door zijn schokgolf aanzienlijke schade aanrichten.
Toen het toestel tot op negen knopen (zestien kilometer) was genaderd. gaf Rogers opdracht twee Standard-raketten af te vuren. Was het weer minder heïïig geweest, dan had men met een goede kijker visueel contact gehad en was er verder niets gebeurd. Een Standard trof de Airbus. toen die zich op zes knopen afstand van de Vincennes bevond.
Rogers meldde zijn superieuren dat hij een Iraanse F-14 had neergehaald. Later. toen de volle omvang van de tragedie duidelijk was, sprak hii over ..een last die ik miin verdere leven zal moeten dragen ''

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

In het kader van de tankeroorlog in de Golf was het reeds meerdere malen tot een confrontatie tussen de VS en Iran gekomen.

Amerikaans-Iraanse confrontatie in de Golf (september 1987 tot mei 1988)

Nadat de Amerikaanse vloot op 22 juli 1987 was begonnen met het escorteren van Koeweitse tankers onder Amerikaanse vlag door de Golf (pag. 624.3-'87), liep een van de twee tankers van dit konvcoi, de Bridgeton op 24 juli in de buurt van het Iraanse eiland Farsi op een mijn (pag. 62512-'87) welke betrekkelijk geringe schade aanrichtte. In de daarop volgende weken werden meer mijnen aangetroffen, zowel in de Golf zelf als in de Golf van Oman en de Straat van Hormoez (pag. 629/2-'87).
Op 21 augustus werd door regeringsfunctionarissen in Washington bericht dat Amerikaansen en Britse oorlogsschepen opdracht hadden gekregen

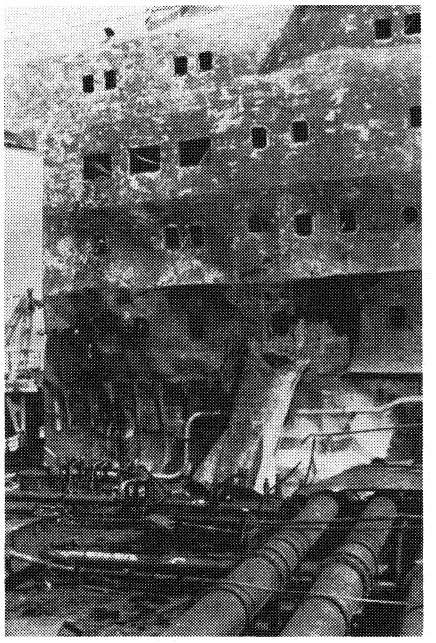
Mijnen op het dek van de Iran Ajr op 22 september 1987. Deze foto werd op 26 september 1987 door het Amerikaanse ministerie van defensie vrijgegeven.

Iraanse schepen onmiddellijk tot zinken te brengen als zij werden betrapt bij het leggen van mijnen in internationale wateren (pag. 628/3/-'87).
Op 21 september 's avonds ontdekten Amerikaanse helikopters dat het Iraanse landingsvaartuig Iran Ajr mijnen legde in internationale wateren in de Golf op ca. 80 km uit de kust van Bahrein. Daarop werd het Iraanse schip door een van de helikopters o.a. met raketten bestookt en vervolgens geënterd door het Amerikaanse fregat Jarrett. Drie opvarenden van de Iran Ajr bleken gedood. twee werden vermist en 26 werden gevangen genomen. Op het schip werden door Amerikaanse commando's negen mijnen aangetroffen. Volgens het Pentagon waren al tien mijnen over boord gezet, waarvan drie in de twee volgende dagen zouden zijn geborgen.
In de nacht van 25 op 26 september werd de Iran Ajr door de Amerikaanse marine tot zinken gebracht. Enkele uren later werden de 26 gevangen genomen Iraniërs en de lijken van hun drie omgekomen collega's in Oman via de Rode Halve Maan overgedragen aan Iraanse regeringsvertegenwoordigers.

8 oktober 1987 - Amerikaanse gevechtshelikopters brachten 's avonds drie Iraanse patrouilleboten tot zinken voor de kust van het eiland Farsi, nadat deze boten volgens Washington eerder het vuur hadden geopend op een Amerikaanse waarnemingshelikopter. Zes Iraanse zeelieden werden door een Amerikaanse patrouilleboot uit het water gehaald: twee van hen overleden later.
15 oktober - De Amerikaanse supertanker Sungari, die onder Liberiaanse vlag vaart. werd 's morgens voor de haven Mina al-Ahmadi, in de territoriale wateren van Koeweit, door een raket getroffen. Volgens Koeweit betrof het een Iraanse zijderupsraket.

16 oktober - De onder Amerikaanse vlag varende Koeweitse tanker Sea Isle City werd 's morgens in de territoriale wateren van Koeweit eveneens door een Iraanse zijderupsraket getroffen. Daarbij raakten 18 bemanningsleden gewond, onder wie de Amerikaanse kapitein.

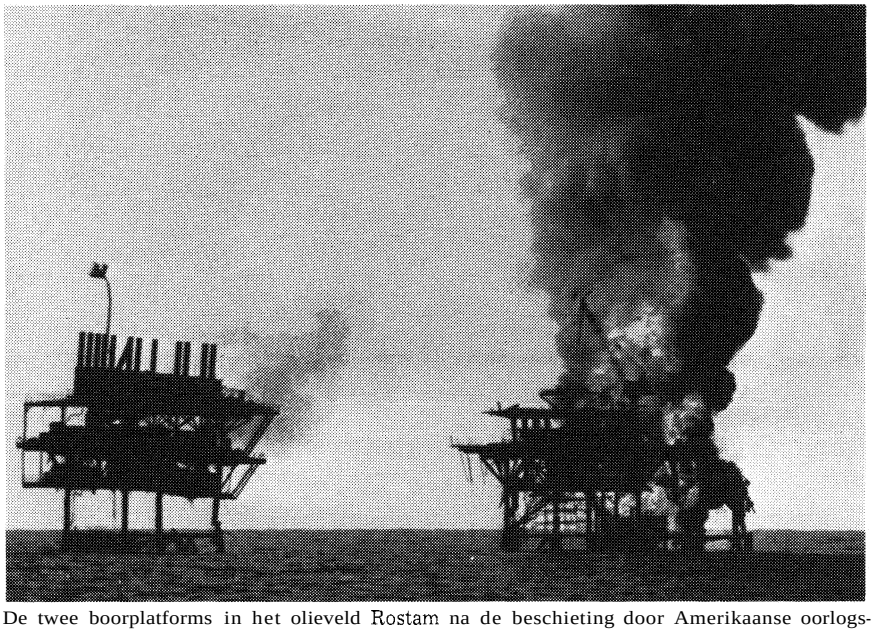
19 oktober - Vier Amerikaanse torpedojagers beschoten twee boorplatform? in het olieveld Rostam, nadat de Iraanse bemanningsleden 20 minuten de tijd hadden gekregen om de plattorms te verlaten De stalen constructies (op 75 mijl ten oosten van Qatar) werden 85 minuten lang onder vuur genomen met in totaal 1 000 granaten van 125 mm Volgens president Reagan dienden de twee vernietigde platforms als ,.commando-toren met radar om scheepsbewegingen in de hele Golf te volgen". De Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger, noemde de vernietiging van de twee platforms, die naar zijn zeggen met 23 mm luchtdoelgeschut waren bewapend, een ,.terughoudend en gepast antwoord" op de Iraanse raketaanvallen op twee tankers in Koeweitse wateren. Later die dag werden nog de installaties onklaar gemaakt op een derde, verlaten boorplatform in de buurt; volgens The *Times* (20-10-'87) was dit het Rakhsh-platform. De chef van de oorlogsvoorlichting in Iran, Kamal Kharrazi, kondigde aan dat de VS ,,een vernietigend antwoord op hun misdadige aanval" zouden ontvangen, nu de Amerikanen waren verwikkeld in ,,een volledige oorlog met de Islamitische Republiek".

Een beeld van de tanker Sea Isle City. nadat deze op 16 oktober 1987 door een raket was getroffen.

22 oktober - Het Koeweitse olielaadstation van Mina al-Ahmadi werd door een Iraanse raket getroffen. De resulterende brand werd binnen anderhalf uur geblust. Washington liet weten dat deze aanval niet zou worden vergolden.

26 oktober - President Reagan kondigde een embargo af op de import van alle Iraanse produkten, in hoofdzaak de

De twee boorplatforms in het olieveld Rostam na de beschieting door Amerikaanse oorlogsschepen op 19 oktober 1987. Deze foto werd op 22 oktober 1987 door het Amerikaanse ministerie van defensie vrijgegeven.

Iraanse olie, terwijl hij verdere beperkingen van de Amerikaanse export naar Iran in het vooruitzicht stelde (14 categorieën produkten die in principe voor militaire doeleinden kunnen worden gebruikt).

Volgens Le Monde (28-10-'87) kuchten de VS in 1986 van Iran 4 mln ton olie op een totale Iraanse export van 52 mln ton. d.w.z. ruim 7,5%. Het Witte Huis meldde dat Iran in 1986 voor een bedrag van $600 mln olie aan de VS had geleverd, maar in de eerste zeven maanden van 1987 was de waarde van die olieleverantie tot meer dan $ 1 mrd toegenomen Eerder, op 28 september 1987, had de Washington Post bericht dat de VS in juli 198'7 alleen al 19,6 vaten ruwe olie uit Iran had ingevoerd tegen een prils van S 359 mln. waarmee de invoer uit Iran meer dan 11% van de Amerikaanse olie-import uitmaakte. Alleen de invoer uit Nigeria was groter. Door deze ontwikkeling leverden de VS Iran ongeveer een derde van zijn olie-inkomsten.

Amerikaanse mariniers op het Iraanse olieplatform Sassan op 18 april 1988. Na door oorlogsschepen te zijn beschoten werd het platform door de mariniers opgeblazen. Deze foto werd op 26 april 1988 door het Amerikaanse ministerie van defensie vrijgegeven.

1 november - Het Amerikaanse fregat Carr opende volgens het Pentagon het vuur op een van drie verdachte Iraanse speedboten die ,,op vijandige wijze'' het door de Carr geëscorteerde Amerikaanse vrachtschip Patriot naderden, in de buurt van het eiland Abu Musa. Het bleken echter vissersboten te zijn en een Indiase visser werd door een waarschuwingsschot van de Carr dodelijk getroffen.

6 november - Een Iraanse speedboot beschoot de Amerikaanse tanker Grand Wisdom, die onder Panamese vlag vaart, voor de kust van Dubai. Het Amerikaanse fregat Rentz, dat in de buurt was, kwam niet tussenbeide.

16 november - Aan het zuideinde van de Golf voerden Iraanse speedboten aanvallen uit op zeker drie verschillende tankers, waaronder de Amerikaanse tanker Lucy (onder Liberiaanse vlag) en de Amerikaanse tanker Esso Freeport (onder Bahamaanse vlag).Er werd geen melding gemaakt van Amerikaanse reacties.

6 maart 1988 - Twee Amerikaanse militaire helikopters werden drie minuten lang onder vuur genomen vanaf een olieplatform en enkele boten in de Golf met vermoedelijk Iraanse bemanningen. De helikopters weken uit en beantwoordden het vuur niet.

14 april - Het Ame ikaanse fregat Samuel B. Roberts liep schade op door een explosie onder water op 70 mijl ten oosten van Bahrein. Bij de explosie, die vermoedelijk door een mijn werd veroorzaakt, raakten tien Amerikaanse zeelieden gewond. De volgende dag bracht de Amerikaanse marine twee mijnen tot ontploffing die in het gebied van de explosie waren aangetroffen.

18 april - Amerikaanse oorlogsschepen en mariniers vernietigden met steun van helikopters twee Iraanse olieplatforms in het zuiden van de Golf, Sirri en Sassan, welke volgens de woordvoerder van het Witte Huis, Marlin Fitzwater, .,door de Iraanse strijdkrachten worden gebruikt als commando- en controle-radarstations''. Het was een Amerikaanse represaille tegen Iran voor het leggen van mijnen in de Golf.

Vervolgens kwamen Iraanse marineschepen en gevechtsvliegtuigen in actie tegen de Amerikaanse marine in de Golf. Daarbij werden twee Iraanse fregatten beschadigd, terwijl nog vier andere Iraanse vaartuigen werden beschadigd of tot zinken gebracht. Een Amerikaanse Cobra-helikopter, met twee bemanningsleden, werd vermist. Volgens latere mededelingen kwamen bij de zeeslag 44 Iraniërs om het leven. Op 16 mei berichtte het Pentagon dat het wrak van de vermiste helikopter met de twee omgekomen bemanningsleden was gevonden.

Uitbreiding taak *Amerikaanse* marine in Golf. Reactie *Rafsanjani*

Op 29 april kondigde de Amerikaanse minister van defensie, Frank Carlucci, een uitbreiding van de taak van de Amerikaanse marine in de Golf aan. President Reagan had eerder die dag besloten dat ,,bijstand zou worden verleend onder bepaalde omstandigheden aan schepen in nood in de Perzische Golf en in de Straat van Hormoez'', aldus Carlucci. De bescherming door de Amerikaanse marine, die tot dusver in beginsel gold voor schepen onder Amerikaanse vlag, werd nu uitgebreid tot neutrale schepen.
Carlucci gaf de volgende omschrijving: ,.Zo'n hulp zal worden geboden aan bevriende, onschuldige en neutrale vaartuigen, die onder de vlag van een niet-oorlogvoerende partij varen buiten gesloten verklaarde oorlogszones, die geen smokkelwaar vervoeren en die geen verzet bieden tegen legitieme inspectiebezoeken door een oorlogvoerende partij in de Perzische Golf.'' Na een desbetreffend verzoek van het aangevallen schip zal bijstand worden verleend ,,door een Amerikaans oorlogsschip of vliegtuig, als deze eenheid in de buurt is en haar missie het toelaat een dergelijke bijstand te verlenen'', zo voegde Carlucci daaraan toe.
De minister verzekerde dat geen uitbreiding van het huidige niveau van de Amerikaanse strijdkrachten werd voorzien. ,,Wij zijn niet de politieagent van de Golf en wij willen dat ook niet zijn.'' Ook moest het nieuwe beleid niet worden gezien als een koerswijziging ten gunste van een van beide partijen. ,,Onze politiek is een van strikte neutraliteit geweest en zal dat blijven'', aldus Carlucci. Een regeringsfunctionaris verklaarde nog: ,,Het (nieuwe) beleid is gericht tegen iedereen die gemene dingen doet.''

Op de Amerikaanse maatregel werd scherpe kritiek geuit door de Iraanse parlementsvoorzitter Rafsanjani. Hij verklaarde op 1 mei dat Washington beoogde ,,de handen van de Islamitische Republiek te binden, terwijl Irak elke vrijheid van handelen behoudt'' Dit beleid ,,machtigt Irak de schepen en de Iraanse doelen in de Golf aan te vallen'', terwijl ,,de belangen en de schepen van de met Irak verbonden landen tegen elke aanval worden beschermd''. Dat kwam volgens Rafsanjani neer ,,op de instelling van twee zones in de Golf: de ene verstoken van

veiligheid voor Iran, de andere veilig voor de overige (landen)". Rafsanjani waarschuwde nog voor een uitbreiding van het conflict tot .,buiten de Golf" in het geval van een nieuw incident.

Iraanse raketbasis bij Straat van Hormoez bijna gereed? Stationering Vincennes

Op 30 juni maakte luitenant-generaal George Crist, de leider van het Amerikaanse Centrale Commando (Midden-Oosten), in Washington bekend dat de VS zich zorgen maakten over een permanente ondergrondse raketbasis die Iran bij de Straat van Hormoez bou - de. Deze basis, van waaruit Zijderupsraketten konden worden afgevuurd. zou naar verwachting in de herfst (september) operationeel zijn. De strategiscne ligging van de basis Gij Kuhezak zou Iran de volledige controle op het scheepvaartverkeer in de Straat van Hormoez verschaffen. Een Zijderupsraket met een bereik van 57 mijl (92 km) kon binnen vijf minuten worden afgevuurd, terwijl het moeilijk zou zijn de voorbereidingen voor een lancering te ontdekken. Bovendien kon de basis, met een accomodatie voor vier raketten, veel moeilijker worden verwoest dan de diverse open platforms van de mobiele lanceerinrichtingen die tot dusver langs de Iraanse kust in gebruik waren.
Generaal Crist zei voorts dat de Amerikaanse militaire leiders een strategie trachtten te ontwerpen voor het vernietigen van de basis. Daartoe moesten z.g. ,,slimme" bommen worden gebruikt die uiterst accuraat zijn. Ook had de Amerikaanse marine onlangs een versie van de Tomahawk kruisraket ontwikkeld met een kop welke zich ondergronds een weg baant naar zijn doel voordat die explodeert.
Op korte termijn echter stationeerden de VS een Aegis-kruiser, met de meest geavanceerde raketafweer van de Amerikaanse marine, in de Straat van Hormoez. De kruiser had opdracht gekregen tegen elke Zijderupsraket in actie te komen, ongeacht het doelwit van het projectiel.

Deze kruiser, de Vincennes, was reeds in mei naar de Golf gestuurd en werd op 1 juli in de Straat van Hormoez gesignaleerd.
Frans Peeters berichtte in het Parool (9-7) o.m.:

..De Vincenncs kwam op 8 juni voor het eerst in het nieuws, toen ze bijna een botsing tussen twee passagiersvliegtuigen veroorzaakte Een Boeing 747, die door de Vincenncs niet als zodanig was herkend. werd op veertig mijl van dc luchthaven van Dubai bevolen van zijn koers ai te buigen om het luchtgebied boven de kruiser te vermijden Wat de Vincenncs niet wist was dat de nieuwe koers waarop ze de Bncing dirigcrrde. precies in het verlengde lag van de route van een ander passagiersvliegtuig dat zojuist van de luchthaven van Sharjah was opgestegen. Blijkbaar volgen Amerikaanse schepen in de Golf niet het reguliere lijnverkeer. wat andere westerse marines wel doen Volgens een luchtverkeersleider in Dubai zijn er ,,heel lelijke woorden" gebruikt. toen luchtverkeersleiders ingrepen om de Vincennes duidelijk te maken wat ze aan het aanrichten was."

Gevechten 213 juli

Op 2 juli 's avonds werd de kruiser Vincennes samen met het fregat Elmer Montgomery te hulp geroepen door de Deense supertanker Karama Maersk, die ten noorden van Dubai werd aangevallen door drie Iraanse patrouilleboten. Een kanonschot van de Elmer Montgomery was voldoende om de patrouilleboten te verdrijven.
Op 3 juli 's morgens werd de hulp van de Vincennes opnieuw ingeroepen, dit maal door de Noorse tanker Berge Strand. die door vijf Iraanse patrouilleboten werd aangevallen. De Vincennes stuurde een van zijn twee boordhelikopters om poolshoogte te nemen. Om 10.10 uur plaatselijke tijd werd de helikopter vanaf de patrouilleschepen met mitrailleurs onder vuur genomen, echter zonder te worden geraakt. Om 10.42 uur vuurden de Vincennes en de Montgomery een salvo af met hun kanonnen. Twee patrouilleboten werden tot zinken gebracht, één raakte beschadigd.

Vergelijking Stark - Vincennes

In de media werd de situatie van de kruiser Vincennes vergeleken met die van het Amerikaanse fregat Stark. op 17 mei 1987 (zie pag. 59812-'87).
Richard Halloran van de New York Times schreef in de Volkskrant (7-7-'88) o.a.:

,,Kapitein Glenn Brindel van het Amerikaanse fregat Stark en kapitein Will Rogers van de kruiser Vincennes hebben veel met elkaar gemeen. Uit hun staat van dienst komen ze naar voren als ervaren zeelieden en verstandige commandanten. Uit de beschikbare feiten blijkt dat ze. geconfronteerd met een crisis. de best mogelijke beslissing namen, zich daarbij zowel baserend op het eigen oordeel als op elektronische informatie. Beider beslissing leidde tot een ramp in de Perzische Golf.
De een reageerde langzaam op een naderend vliegtuig dat als niet-vijandelijk werd beschouwd. Hij kreeg een aanval op zijn schip te verwerken, waardoor 37 bemanningsleden om het leven kwamen. De ander viel een naderend vliegtuig aan dat voor vijandelijk werd gehouden. en doodde alle 290 inzittenden
Samen vormen deze twee gebeurtenissen een goede illustratie van de dubbelzinnige positie waarin de regering-Reagan de kapiteins van oorlogsbodems in de Golf heeft gebracht. Iedere dag worden ze voor nieuwe dilemma's gesteld waarin ze alleen kunnen winnen als er niets gebeurt. Als het verkeerd gaat. hebben de kapiteins het altijd gedaan
In mei 1981 volgde dc bemanning van Brindels Stark driehonderd kilometer lang de koers van een Iraaks gevechtsvliegtuig, identificeerde het en probeerde het tot een koerswijziging te manen toen de radar van het toestel het Amerikaanse schip als doel koos. Maar de straaljager bleef dichterbij komen en vuurde van ongeveer zestien kilometer twee raketten af op de Stark. Brindel wachtte te lang met zijn reactie: het schip werd getroffen en zonk bijna.
Afgelopen zondag (3 juli) traceerde de Viniennes van Rogers een vliegtuig dat uit Iran kwam. identificeerde het per ongeluk als een vijandelijk gevechtsvliegtuig, probeerde het tot een koerswijziging te bewegen en schoot het uiteindelijk met raketten uit de lucht. De kapitein had minder dan zeven minuten om deze noodlottige beslissing te nemen. (...)
Deze twee incidenten verhelderen hoe de nevel van de oorlog (of beter nog: het vage opereren in een schemertoestand van oorlog noch vrede) zorgvuldige kapiteins tot fouten brengt.
Beide commandanten namen immers beslissingen die meer steunden op hun gemoedstoestand en de informatie voor hun ogen dan op dc elektronische signalen. Kortom. ze namen de beslissing op grond van hun totale beeld, hoe vaag ook.
In het geval van Brindel vertelden de instrumenten hem de waarheid. maar hij verkoos die te veronachtzamen. Iraakse vliegtuigen hadden nog nooit Amerikaanse marine-schepen aangevallen, hoewel eerder op radarschermen was waargenomen dat ze op dezelfde manier aanvlogen voor aanvallen op koopvaardijschepen.

Daarentegen werd Rogers van de Vincennes misleid door de elektronische signalen, maar hij verkoos er geloof aan te hechten. Het sloot aan op zijn ervaring en de andere informatie die hij op dat moment tot zijn beschikking had. Ten eerste had hij net een zeegevecht geleverd met Iraanse speedboten, waarvan hij er twee tot zinken had gebracht en de derde beschadigd. Bovendien was Iran een vijandig land dat al eerder Amerikaanse schepen had aangevallen. Volgens de inlichtingendienst opereerden Iraanse F-14s in het gebied. Andere inlichtingen, volgens het Pentagon meer dan geruchten. duidden erop dat Iran in het weekeinde van 4 juli iets zou proberen.
Ook was er nog de schaduw van de Stark en, niet tevergeten, de nieuwe *rules* of *engagement*, herzien nadat de Stark was getroffen. Daardoor werden kapiteins in de gelegenheid gesteld hun vingers steviger aan de trekker te houden.
Een van de meest verbazingwekkende onthullingen van het onderzoek naar het Stark-incident was het feit dat de officieren van het schip niet hadden geluisterd naar de waarschuwingen van het radar-oersoneel. Ten minste twee keer heeft een radar-specialist er bij de officieren op aangedrongen met meer dan alleen waarschuwings-signalen op het Iraakse gevechtsvliegtuig te reageren.
In het geval van de Vincennes lijkt het er vooralsnog dat de radarspecialisten de koers van het Iraanse lijntoestel volgden vanaf het moment dat het opsteeg van het burger-militaire vliegveld van Bandar Abbas en dat ze hun officieren onmiddellijk op de hoogte stelden. Uit het vervolg van de gebeurtenissen (die binnen een tijdsbestek van zeven minuten plaatsvonden) valt af te leiden dat de officieren kennelijk gretig reageerden.
De Stark, een ouder fregat met minder. goede radar en bewapening, was 's nachts in de relatief open wateren midden in de Golf aan het patrouilleren. De kruiser Vincennes. een van de nieuwste schepen van de marine met de meest geavanceerde radar- en vuurleidingscomputers ter wereld. was overdag in een gevecht gewikkeld in de nauwe wateren van de Straat van Hormoez. in het zuiden van de Golf.
De kapitein van de Stark had veel meer tijd (meer dan twintig minuten) voor het volgen van de Iraakse jachtbommenwerper dat de kapitein van de Vincennes voor het Iraanse vliegtuig. Maar de waarsehuwings-signalen die beide schepen uitzonden naar de aanstormende vliegtuigen waren dezelfde: dat ze een Amerikaanse oorlogschip naderden en zichzelf in gevaar brachten.

Of de Iraakse en Iraanse piloten de waarschuwingen niet hebben gehoord omdat ze de internationale radio-frequenties niet afluisterden, of dat ze de waarschuwingen wel hebben gehoord maar besloten ze te negeren, zal misschien wel nooit duidelijk worden. Naar het zich laat aanzien delen zij samen met de kapiteins van de Stark en de Vincennes de schuld voor het verlies van mensenlevens in de Perzische Golf.''

Vergelijking Iraanse Airbus met Koreaanse Boeing

Het neerschieten van de Iraanse Airbus door de VS riep herinneringen op aan het neerschieten van een Zuidkoreaanse Boeing 747 (KAL-007) op 1 september 1983 door de Sowjet-Unie (pag. 577 e.v.-'83), waarbij 269 inzittenden om het leven kwamen. De Verenigde Staten toonden zich toen uiterst sceptisch over de mogelijkheid van een ongeluk, omdat de Sowjet-Unie over de meest geavanceerde militaire technologie beschikte. President Reagan sprak toen van een "moorddadige" aanval, waarmee de Sowjet-Unie zich buiten de morele wereldorde plaatste. Maar de voorzitter van de Amerikaanse chefs van staven, admiraal William Crowe, meende op 3 juli dat elke vergelijking mank ging.

Naar zijn zeggen waren de fundamentele verschilpunten: 1) De KAL-007 vloog niet in een oorlogszone. er was daar geen strijd aan de gang en er werd ook normaal niet gevochten. 2) De KAL-007 werd op geen enkele wijze gewaarschuwd en er werd, voor zover Crowe bekend, ook geen enkele poging gedaan om de KAL-007 te waarschuwen. De Zuidkoreaanse Boeing vloog op zeer grote hoogte en nimmer werd beweerd dat het daar was om te bombarderen of te vernietigen. aldus Crowe.
Het ontbreken van waarschuwingen werd indertijd echter door de Sowjet-Unie tegengesproken. Het persbureau Tass meldde dat de indringer "niet op signalen en waarschuwingen reageerde .. en zijn vlucht voortzette". De KAL-007 werd aangezien voor een Amerikaans spionagetoestel (Boeing RC 135) boven een strategisch van vitaal belang geacht gebied, waarbij niet wordt betwist dat dit toestel zich ver buiten de internationale vluchtroute bevond.

Commentaar

Aan een commentaar van *NRC/H'blad* (6-7) werd nog het volgende ontleend:

Opmerkelijk zijn de Amerikaanse beschuldigingen dat de piloot van de Iraanse Airbus 'onverantwoordelijk' handelde toen hij zijn vliegtuig in een zone bracht waar zich op dat moment oorlogshandelingen afspeelden. Stelde niet de Amerikaanse regering vorig jaar dat zij haar marine naar de Golf dirigeerde om daar 'het recht op vrije doorgang' te verzekeren? Heeft Iran. nota bene een oeverstaat van de Golf, soms geen recht op vrije doorgang en vrij luchtverkeer?

Volgens Iraanse piloten is het gebied waar het vliegtuig werd neergehaald namelijk geen 'oorlogsgebied'. Bovendien gaan zij ervan uit dat zij boven de Perzische golf vliegen en niet boven de Golf. Zij antwoorden dan ook op Amerikaanse en Britse verzoeken om identificatie alleen maar indien dat 'op de juiste wijze gebeurt', zoals gisteren op een door Iran georganiseerde persconferentie in Londen werd gesteld.

WEST-EUROPA

BELGIË

SUEZ EN CERUS AKKOORD OVER BEHEERVANDEGENERALE MAATSCHAPPIJ VAN BELGIË

De Compagnie Financière de Suez, die geleid wordt door Renaud de la Genière, en de Belgisch-Luxemburgse-Zwitserse groep rond AG, geleid door Lippens (samen bezitten zij ongeveer 52 procent van de aandelen), hebben met Cerus, waarvan Carlo de Benedetti de voorzitter is (hij bezit ongeveer 47 procent van de aandelen), een akkoord gesloten over het beheer en de ontwikkeling van de Generale Maatschappij van België, die voorlopig nog wordt geleid door gouverneur Lamy.
Dat is meegedeeld bij de aanvang van de gewone algemene vergadering van de Generale Maatschappij op 21 juni. De mededeling was voor de meeste waarnemers een verrassing. Pas aan de vooravond van de algemene vergadering werd het akkoord bereikt.

Het voorakkoord had vooral betrekking op de agenda van de algemene vergadering. De verschillende partijen kwamen overeen te stemmen over de rekeningen van 1987 en de raad van bestuur kwijting te geven. De groep rond Suez en AG zou de benoeming van de Franse bankier Hervé de Carmoy tot bestuurder van de Generale goedkeuren en de groep rond De Benedetti zou zich daarbij onthouden.
Verduidelijkt werd dat De Benedetti niet gekant is tegen de persoon van de Carmoy, maar dat hij zich te gepasten tijde zou uitspreken over de benoeming van een afgevaardigd bestuurder.

De benoeming van De Carmoy werd goedgekeurd met 55,3 procent van de uitgebrachte stemmen.
Generale-directeur Etienne Davignon waarschuwde echter dat het akkoord nog in een juridische vorm moet worden gegoten, wat normaal nog een tweetal dagen in beslag zou kunnen nemen. Het heeft betrekking op de herschikking van het aandeelhouderschap en de vertegenwoordiging van de groep rond De Benedetti in de bestuursorganen van de vennootschap. Dat moet onder meer betekenen dat de gerechtelijke stappen die zijn gezet in verband met de op 18 januari gecreëerde nieuwe aandelen ongedaan worden gemaakt.
De overeenkomst slaat echter niet op de strategie van de holding, die bepaald wordt door de raad van bestuur en het uitvoerend comité.
Het akkoord moet eveneens een nieuwe beleidsstructuur inhouden en de nieuwe functie van afgevaardigd bestuurder invoeren. Dit vereist een wijziging van de statuten en daartoe zal zo vlug mogelijk een nieuwe algemene vergadering bijeen worden geroepen.
Na de algemene vergadering benoemde de raad van bestuur Hervé de Carmoy tot uitvoerend directeur. Het is de bedoeling dat hij later afgevaardigd bestuurder wordt en gouverneur Lamy aflost.

De Carmoy kondigde aan dat hij Nederlands zal leren. Lamy blijft gouverneur zolang die functie in de statuten bepaald blijft.
De gewone algemene vergadering verliep rimpelloos.

Gouverneur Lamy stelde een belangrijke winstverbetering in het vooruitzicht op het vlak van de Generale zelf en nog meer op dat van de hele groep. Het financieel plan 1988-1991, dat door de cel voor strategie is opgesteld, verwacht een verdubbeling van de lopende winst tussen 1987 en 1990.
De daling van de geconsolideerde winst in 1987 (-22% tot 4,138 miljard fr.) schreef Lamy uitsluitend toe aan uitzonderlijke factoren, vermits het lopende resultaat toenam met 6,2%. Het belangrijkste element daarin, met name de dividenden op financiële vaste activa, steeg met 11%.

Drie groepen waren samen goed voor nagenoeg drie vierde van die dividenden: de financiële diensten, de non-ferro metalen en het geheel van de energie, engineering, technische diensten en telecommunicatie. Zo ontving de Generale Maatschappij 607 miljoen dividend van de Generale Bank, 570 miljoen van Union Minière en 452 miljoen van Tractebel.
Daarnaast zijn er probleembedrijven. Het chemiebedrijf Gechem kent verbetering na herstructurering. De wapen- en munitiefabriek FN zal misschien een zelfde omzet realiseren als in 1987 en het resultaat zou in het buurt van het financieel evenwicht kunnen liggen. Acec (sector van de electromechaniek) kon vooralsnog het verlies beperken - de Generale wil van geen faillissement van Acec weten - en Vieille-Montagne (metallurgie) boekte tijdens het eerste kwartaal van dit jaar een positief resultaat.

Ten slotte verdedigde Lamy de strategie van de huidige raad van bestuur, de strategie die tijdens de overnamestrijd door De Benedetti onder vuur was genomen. Lamy zei dat die strategie van de Generale Maatschappij een actieve holding wil maken aan het hoofd van een industriële en financiële groep, die in grote mate internationaal en samenhangend is, gericht op een

beperkt aantal veelbelovende activiteitsgebieden.
Tijdens het debat bleek dat de Generale de besprekingen rond de eventuele hei-opening van de Benguela-spoorweg in Angola ,,aandachtig en voorzichtig volgt'' en dat het nog niet is uitgemaakt hoe en wanneer opnieuw aandelen van de Generale op de termijnmarkt van Brussel verhandeld zullen worden. Een akkoord onder de aandeelhouders zou dat opnieuw mogelijk moesten maken.

Biografie *van* De Carmoy

Hervé de Carmoy is 51 jaar en studeerde politieke wetenschappen in Parijs en behaalde in de Verenigde Staten een MBA aan de Cornell University
In 1963 begon hij zijn loopbaan in de Chase Manhattan Bank Hij werd in 1971 directeur-generaal van het Franse filiaal van deze bank en in 1973 directeur-generaal voor West-Europa. Hij gaat door als een beschermeling van David Rockefeller.
In 1978 stapte hij over naar de Britse Midland Bank, waar hij als general manager verantwoordelijk was voor de ontwikkeling van de bank in West- en Zuid-Europa.

In 1984 werd hij lid van het uitvoerend comité van deze bank, in 1986 afgevaardigd bestuurder en in 1987 chief executieve global banking. De Carmoy is tevens bestuurder van de Franse verzekeringsmaatschappij AGF.

De Benedetti in bestuur van de Generale

Op een op *24* juni gehouden persconferentie werd medegedeeld dat bij de volgende wijziging van de statuten de Generale Maatschappij drie vice-voorzitters krijgt: Carlo de Benedetti, Renaud de le Genière en Maurice Lippens. De verschillende partijen bereikten daarover op *23* juni een akkoord.
Volgens het akkoord zal Cerus, de Franse holding van De Benedetti, 7,75 miljoen aandelen van de Generale afstaan aan het Frans-Belgische blok rond Suez en AG. De rechtstreekse en onrechtstreekse participatie van Cerus valt hiermee terug op *16* %.
Zes miljoen aandelen zullen tegen contanten afgestaan worden aan de vennootschap Sodecom, die daardoor in totaal 18 miljoen Generale-aandelen in handen zal hebben. Het saldo wordt aangekocht door Suez. De Franse groep zal deze aankoop financieren door de wederverkoop van effecten aan Cerus, in het bijzonder via een bijkomende participatie van Cerus in Suez. Aldus zouden de belangen van Cerus in Suez ongeveer *4* % bedragen, waardoor de holding van De Benedetti één van de vijf belangrijkste aandeelhouders wordt van Suez.

Suez zal van haar kant intekenen op de kapitaalsverhoging van Cerus, in verhouding tot haar huidige participatie. Suez en Cerus willen het publiek weer betrekken in het kapitaal van de Generale Maatschappij, maar de concrete modaliteiten zijn nog niet uitgewerkt.
Cerus en bondgenoten zien af van alle juridische stappen die tijdens de voorbije maanden tijdens de strijd om de overname van de Generale zijn gezet.
In verhouding tot de participatie in de Generale, zullen vertegenwoordigers van Cerus zitting hebben in de raad van bestuur en het uitvoerend comite van de Generale.

De intrede van *Maxwell*

Op *22* juni deelde de Britse mediamaatschappij Maxwell Communications mee ,,dat de onderhandelingen met de Generale Maatschappij van België om een gezamenlijke onderneming op te richten een gevorderd stadium hebben bereikt. De onderneming moet een leidinggevende positie verwerven inzake Europese en wereldwijde communicatie''.
Op *24* juni deelde Maxwell Communications mee dat de holding een participatie heeft genomen van *1* miljard in de uitgeverij Dupuis in Charleroi, die gecontroleerd wordt door de groep Brussel-Lambert.
Robert Maxwell is geïnteresseerd in een participatie in de Generale Maatschappij, wanneer een deel van de aandelen opnieuw ter beurs worden aangeboden ,,maar daarover moet Maxwell zelf beslissen'', zei Renaud de la Genière op de persconferentie van *24* juni.

Nieuwe structuur van het aandeelhouderschap

Over de in januari gecreëerde *12* miljoen nieuwe aandelen, in een poging om De Benedetti op afstand te houden, bestaat nu geen betwisting meer. Het kapitaal van de Generale bestaat aldus uit 42 miljoen aandelen.
- Daarvan bezit Sodecom *18* miljoen aandelen of *43 % (12* plus *6* miljoen aandelen van Cerus).
- Suez bezit *10,750* miljoen aandelen of 25,5 *% (9* plus *1,750* miljoen aandelen van Cerus).
- Cerus bezit nog *6,5* miljoen aandelen of *16%*.
- De Belgisch-Luxemburgse-Zwitserse groep rond AG bezit *4,5* miljoen aandelen of 10,5%.
- De Franse Compagnie Generale d' Electricité bezit *1,5* miljoen aandelen of *3,5* % en La Lyonnaise des Eaux (een dochteronderneming van Suez) heeft *500.000* aaandelen of 1,1%.
- Het saldo is verspreid over kleine aandeelhouders. Het betreft *250.000* aandelen of 0,4%.

(Vor.ber.pag. 277/1 e.v.-1988)

BEGROTING 1988

Het Europese parlement heeft op *18* mei in tweede en definitieve lezing de EG-begroting voor *i988* goedgekeurd.
Deze begroting heeft rechtskracht gekregen op *1* juni, toen de voorzitter van het Europese Parlement, Lord Plumb, hem van zijn handtekening voorzag.
De ministerraad van de EG had volgens het EG-verdrag de ontwerp-begrotingvoor *5* okt. *1987* bij het Europese Parlement moeten indienen. De raad slaagde daar echter niet in, doordat de ministers het niet eens konden worden over het probleem, hoe de opdoemende tekorten gedekt moesten worden.
Er waren twee bijeenkomsten van de Europese Raad - de regeringsleiders - nodig om hiervoor een oplossing te vinden: de Europese top van *4* en *5* dec. *1987* in Kopenhagen en die van 11 en *12* febr. *1988* in Brussel (pag. 113/1 e.v.-*1988).*
Pas op de top van Brussel in febr. slaagde men erin besluiten te nemen over de toekomstige financiering van de EG (besluitenlijst pag. 116/3 e.v.-*1988).*
Na het akkoord van Brussel van de regeringsleiders zijn de ministers van financiën het op *7* maart in beginsel eens geworden over de begroting voor *1988,* zij het met een voorbehoud van Italië m.b.t. de voorgestelde verdeling van de compensatie voor te veel betaalde contributie aan Groot-Brittannië over de andere lidstaten.
Volgens het voorstel van de ministerraad zou de EG in *1988 43,438* mrd Ecu mogen uitgeven, waarvan 27,5 mrd Ecu voor het landbouwbeleid.
De begrotingsvoorstellen van de ministerraad zijn in het Europese Parlement in eerste instantie behandeld van *12* - *14* april,
Het Parlement bleek bij de stemmingen de post visserij te willen verhogen met *88* miljoen gulden tot *390* miljoen, mede door een onlangs gesloten visserijakkoord met Marokko. Overigens gold dit een verplichte uitgave waarbij het Parlement wel kan adviseren, maar waar de ministerraad in feite beslist.
Anders ligt dat in de sfeer van het transport; de uitgaven in *1988* zullen met *42* miljoen gulden worden verhoogd tot *165* miljoen. Aangezien dit een van de posten is die het Parlement uit zijn marge kan betalen, kan men aannemen dat deze verhoging wordt gerealiseerd.
Dat geldt ook voor een aantal posten in de sociale sfeer waarbij ook het milieu wordt meegerekend, een verhoging met 172 miljoen gulden zal het totaalbedrag op *6.600* miljoen gulden brengen.

Een flinke verhoging kreeg ook de post onderzoek: met 88 miljoen tot 2115 miljoen.
Ontwikkelingshulp aan niet-geassocieerde landen kan rekenen op een extraatjevan 320 miljoen tot een totaal van ruim 2000 miljoen.
Tot slot werd ook nog 34 miljoen opgevoerd voor personeelsuitbreiding. De personeelskosten van de Gemeenschap zullen dit jaar in totaal 4435 miljoen gulden belopen.
Aldus kan dit jaar een bedrag van 101.000 miljoen gulden worden uitgegeven.
De ministerraad is het vervolgens op 28 april eens geworden over een nieuw begrotingsvoorstel, waarin een groot deel van de - maar niet alle - amendementen van het Europese Parlement waren verwerkt.
Over deze voorstellen van de raad zijn het Parlement en de raad het in de Parlementsvergadering van 18 mei eens geworden.
Wel had het Parlement eerst de amendementen op de begrotingsvoorstellen, die de ministerraad niet in haar voorstellen had opgenomen, opnieuw aanvaard.
De vertegenwoordiger van de ministerraad in het Parlement, de West-duitse staatssecretaris van financiën, Hans Tietmeyer, verklaarde echter aan het eind van het debat, dat hij namens de raad alle bezwaren tegen de wensen van het Parlement introk, waarmee de procedure tot een eind gekomen was.
Het eindbedrag aan uitgaven in de begroting-1988 was daarmee gekomen op 43,8 mrd Ecu (ca. *f*101,6 mrd). Dat was f 322 mln meer dan in het voorstel van de ministerraad.

Tijdens het debat was veel aandacht besteed aan het tekort op de begroting van 16 miljard gulden uitgaande van de thans beschikbare middelen.
Weliswaar zijn in Brussel op de bijeenkomst van de regeringsleiders in februari afspraken gemaakt over een flinke verhoging van de inkomsten van de Gemeenschap. maar die afspraken moeten nog in teksten morden geformuleerd en worden goedgekeurd door de parlementen van de twaalf lidstaten.
Het Parlement voelde er niets voor om klakkeloos aan te nemen dat dat wel zou goedkomen en wenste daarom met de Raad overeen te komen dat in geval van schipbreuk - slechts een kamer van een parlement behoeft maar nee te zeggen - op andere wijze de nodige middelen bijeengebracht zullen morden.
Daartoe werd artikel 200 van het EG-Verdrag ingeroepen. dat stelt dat de uitgaven die men zich heeft voorgenomen, en waartoe besluiten zijn genomen. gedekt moeten worden. Het artikel geeft ook aan voor welk percentage elk land verantwoordelijk is
Bij een eventueel falen van de ratificatieprocedure zouden de lidstaten die sleutel moeten toepassen. De raad wilde er echter niet aan en ook de begrotingscommissaris, Christophersen, had zijn bedenkingen.
De Duitse staatssecretaris Hans Tietmeyer die de Raad vertegenwoordigde, noemde de toepassing van artikel 200 politiek en juridisch

Lord Plumb, voorzitter van het Europese Parlement, ondertekende op 1 juni de EG-begroting voor 1988, waardoor deze rechtskracht verkreeg.

niet mogelijk; hel artikel dateert uit de tijd dat de Gemeenschap uit nog maar zes leden bestond. Hij adviseerde er verder niet over te debatteren. aangezien een gesprek hierover met de raad alleen maar tot vertraging kon leiden.
De rapporteur voor de begroting 1988. Carla Barbarella (Italië, comm.) wees er evenwel op dat tot het einde van dit jaar gewacht moet worden op de uitslag van de ratificatieprocedure en dat niet vaststaat dat die tot een goed einde zal worden gebracht.
Bovendien moet men intussen financieren op basis van een intergouvernementeel akkoord dat door de Italiaanse regering wordt aangevochten. Het is daarom naar haar mening noodzakelijk dat artikel 200 wordt ingeroepen als een noodoplossing die men achter de hand houdt. Naar haar ervaring zijn tal van juristen van mening dat dat artikel wel toegepast kan worden.
Nadat anderen hun licht over deze zaak hadden laten schijnen, nam Christophersen een tussenpositie in door te zeggen dat artikel 200 niet in alle gevallen kan worden toegepast; het Sociaal Fonds zou bijvoorbeeld anders gefinancierd moeten worden dan de overige structuurfondsen. Verder zag hij toch wel enkele juridische obstakels.
Wat de tweede lezing van de begroting in de ministerraad betreft. meende Tietmever dat in de raad heel wat amendementen die het Parlement had aangevoerd. zijn aanvaard.
Daar waar dat niet gebeurde, was de reden meestal dat men niet meer tot uitbetaling zou kunnen overgaan wegens de late goedkeuring van de begroting
De raad had ook ingestemd met een uitbreiding van het Commissiepersoneel met 150 nieuwe krachten.
Barbarella benadrukte evenwel dat de raad heel wat amendementen van het Parlement terzijde had gelegd, en in de meeste gevallen moest zij zich afvragen wat daarvan de logica wel kon zijn. Als die er al was.
Het Parlement had zich binnen de toegestane marge bewogen; als de raad dan toch gaat schrappen. dan mag men spreken van een aantasting van de parlementaire autonomie op begrotingsterrein.
De begrotingscommissie van het Parlement heeft daarom aanbevolen om de amendementen die de raad van de hand wees, opnieuw op te voeren.
Barbarella had met name kritiek op de besnoeiingen in de meerjaren-begroting (de z.g. vastleggingskredieten). want die zouden er toe kunnen leiden dat het Parlement in de komende jaren zijn financiele ruimte niet zou kunnen gebruiken. Er moet een duidelijke relatie blijven bestaan tussen die vastleggingskredieten en de betalingskredieten (de uitgaven in het lopende begrotingsjaar).
De woordvoerders van de verschillende parlementaire commissies onderstreepten uiteraard elk de belangen die ze moesten verdedigen, en daar waar schrappingen hadden plaatsgevonden, was er ferme kritiek.
Bram van der Lek (klein links. Ned) had zich geergerd aan beknottingen op heel kleine posten voor milieu- en consumentenbelangen.
De Europese Commissie werkt hard om een milieubeleid van de grond te krijgen en heeft oog voor de belangen van de consument, maar de raad trekt zich daar kennelijk niets van aan.
Intussen moet toch duidelijk zijn dat de interne markt ook voor de consument consequenties zal hebben. het is daarom toch niet te veel gevraagd de helpende hand te bieden bij het organiseren van consumentengroepen.
De Duitse christen-democraat Isidor Fruh liep vooruit op een landbouwprijzendebat met de opmerking dat door velen wordt beweerd dat de landbouwcommissie van het Parlement eisen heeft gesteld die zware budgettaire gevolgen kunnen hebben, en daarom niet gerealiseerd kunnen worden.
Hij beklaagde zich dat de Europese Commissie er op uit is via slinkse wegen bezuinigingen door te voeren in de landbouwuitgaven naast een voorgestelde prijsbevriezing. Het Parlement diende te beseffen dat de Eurowese boeren dit niet kunnen aanvaarden.

Anderen vreesden dat een begrotingstekort uiteindelijk gedekt zal worden door besparingen op de structuuruitgaven.
Nel van Dijk, klein links. meende dat er met het ontwerp voor de begroting 1988 in dc hand kan worden seconcludeerd dat weinig wordt gedaan voor een verbetering van de bositie van de zwakken in de samenleving.
Ook de Belg Jaak Vandemeulenbroucke @egenboogfractie) zei ontevreden te zijn met de sociale paragraaf van de begroting; er mag dan een eindbedrag zijn dat 20 procent hoger ligt dan vorig jaar, op de sociale posten is daar niets van te merken.
Als men er van uit mag gaan dat de begroting een beleidsdocument is, dan kan men zich afvragen wat er terecht moet komen van alle fraaie plannen die de regeringsleiders in februari hebben bedacht.

Pam Cornelissen christen-democraat. Ned maakte zich zorgen over de hardheid van de landbouwafspraken. Kan begrotingscommissaris Christophersen ons verzekeren dat men in de landbouw dit jaar kan volstaan met het vastgestelde bedrag van 64 miljard gulden?
Hij beschouwde het wel als een geruststelling dat in geval van een doorbreking van dit plafond de landbouwministers samen met hun collega's van financiën een oplossing moeten zien te vinden, zoals de regeringsleiders hebben besloten.
Christophersen antwoordde daarop dat er voor de landhouwuitgaven geen reserve meer is: maar daarover zijn raad en Parlement het intussen eens geworden. Oorspronkelijk was er nog een bedrag van 580 miljoen gulden extra voor de landbouw beschikbaar, beneden het plafond van de 64 miljard, maar dat gaat nu op aan een extra afschrijving van de landbouwvoorraden.
De Commissaris vroeg het Parlement nu de nodige soepelheid op te brengen om verdere vertragingen in de begrotingsprocedure te voorkomen. Maar hij deed dat beroep ook op de raad, naar hij zei met nog meer klem.
Er moet geen conflict komen over de wensen die het Parlement heeft met betrekking tot de meerjarenbegroting, ook al mag het dan zo zijn dat die wensen uitgaan boven een door de raad aangegeven plafond.
De Commissaris zei ook te hopen dat de raad wat meer belangstelling zal opbrengen voor de personeelsproblemen van de Commissie.
Door het werk voor de interne markt komen er meer problemen op de Commissie af dan voorheen; de Commissie heeft daarop een uitbreiding van het personeel gevraagd die uiterst krap is berekend, maar de raad heeft niettemin slechts een deel van de verlangens willen honoreren.
Bij de stemmingen moest ook een besluit worden genomen over wel of niet handhaving van de eis, dat in geval van nood artikel 200 zal

worden toegepast om volledige dekking te krijgen van de begroting.
Ondanks tegenstand van Tietmeycr en bedenkingen van Commissaris Christophersen, werd die eis door een amendement opgenomen.
In twee resoluties legde het Parlement vast dat het hoge prioriteit geeft aan de noodzaak van een ambitieus vervoersbcleid, uitbreiding van de sociaal-culturele maatregelen, en intensivering van de samenwerking met de ontwikkelingslanden. met name die in Azië en in Latijris-Amerika.
Het Parlement zegt ook dat het alle amendementen uit de eerste lezing. die door de raad van de hand zijn gewezen. weer heeft opgevoerd omdat de raad geeii nauwkeurige motivering heeft gegeven voor haar afwijzing.
Tot slot zegt het Parlement van mening te zijn dal hel uitblijven van een interinstitutioneel akkoord ertoe moet leiden dat dit probleem zal worden voorgelegd aan de regeringsleiders als die eind juni bijeenkomen in Hannover.
De belangrijkste posten op de begroting-1988 zien es nu als volgt uit:

in miljoen gulden

landbouw garantieuitgaven	63.800
afschrijving op voorraden cn reserve	5 197
landbouwstructuren	2.828
visserij	654
regionaal beleid en vervoer	7.450
sociaal beleid	6.591
onderzoek. energie. industrie	2.600
ontwikkelingssamenwerking (excl. Lomé-akkoord)	2.190

INTERINSTITUTIONEEL AKKOORD OVER BEGROTINGSDISCIPLINE

De EG-begroting krijgt pas rechtskracht, nadat de voorzitter van het Europese Parlement deze met zijn handtekening heeft bekrachtigd.
Lord Plumb, de voorzitter, weigerde echter direkt na de goedkeuring van de begroting door het Parlement op 18 mei deze handtekening te plaatsen.
Tegelijkertijd met de begrotingsprocedure liepen er nl. onderhandelingen tussen het Europese Parlement. de Europese Commissie en de Europese ministerraad - de drie instituties van de EG - over het afsluiten van een interinstitutioneel akkoord over de begrotingsdiscipline en deze onderhandelingen waren op 18 mei nog niet afgerond.

Door het plaatsen van zijn handtekening uit de stellen wilde Lord Plumb druk op deze onderhandelingen zetten.
Weliswaar had het Europese Parlement op 15 mei zijn instemming betuigd met hetgeen tot dan in de onderhandelingen was bereikt, maar er zou op 27 mei nog een onderhoud plaatsvinden tussen een delegatie uit het Parlement en de ministerraad, waarna de ministers van financiën zouden moeten besluiten. of zij hun goedkeuring konden hechten aan het akkoord.
De ministers verleenden hun toestemming op 13 juni.
Met het interinstitutionele akkoord. onderdeel van het zogenaamde Delorspakket (zie pag. 114/1 e.v. - 1988). wordt gestreefd naar bindende meerjarenramingen voor alle uitgaven van de EG.
De hoofdlijnen van de interinstitutionele overeenkomst zijn als volgt:
- voor alle uitgaven over een periode van 5 jaar gelden bindende meerjarenramingen;
- slechts in onderlinge overeenstemming tussen de twee takken van de Begrotingsautoriteit (raad en Parlement) kunnen de uitgavenramingen ge ijzigd worden;
- als jaarlijkse aanpassingen nodig blijken te zijn, dan nemen de beide takken van de Begrotingsautoriteit daarover een gezamenlijke beslissing:
- voor verhogingen van de NVU (niet verplichte uitgaven) gedurende de periode van 5 jaar dient vooraf een beslissing te worden genomen;
- een beter evenwicht tussen de landbouwuitgaven en de overige uitgaven is gewenst, ten einde te voorkomen dat voor de financiering van de landbouwgaranties kredieten bestemd voor andere sectoren (met name de structuurfondsen en het onderzoekswerk) worden aangesproken.

Tijdens de behandeling in het Europese Parlement op 15 mei van de resultaten van het tripartiete overleg gaf Piet Dankert (Ned..soc.) die als rapporteur van de onderhandelingsdelegatie van het Parlement optrad, een toelichting op het akkoord.

Piet Dankert zei, dat het Parlement niet voor de volle honderd percent zijn zin heeft gekregen. maar toch wel zodanig dat men met het interinstitutioneel akkoord zeer tevreden kan zijn.
Een vrees van het Parlement was dat de beperking in de stijging van de landbouwuitgaven in de periode tot en met 1992 - tot die datum loopt dit akkoord - niet scherp genoeg zou worden geformuleerd. met als eventueel gevolg dat hoog oplopende landbouwuitgaven ten koste zouden gaan van de andere uitgaven.
Daarbij speelde een rol het besluit van de Europese raad van februari in Brussel om het plafond van de begroting tot en met 1992 vast te stellen. en het vermoeden dat dit zou uitlopen op een plafond per begrotingsjaar.
Hoewel het Parlement zich fel heeft verzet tegen die zogeheten subplafonds zullen ze er nu toch komen. en dat is dan een tegenvaller.
Maar daar staat tegenover dat er harde garanties zijn dat die door de landbouw leeggegeten worden.

Dankert, die er vanuit gaat dat die subplafonds er metterdaad komen. zag hierin een aantasting van het beginsel van de eigen middelen van de Gemeenschap, men inoet hopen dat het goed afloopt. dat er geen ongelukken gebeuren en dat de goede voornemens van de Europese Raad van februari alle worden uitgevoerd.
Als men ziet welke afspraken zijn gemaakt voor de structuurfondsen. het technologische onderzoek en de andere niet verplichte uitgaven. die post voor post een garantie hebben gekregen. dan zou men kunnen concluderen dat het Parlement toch behoorlijke waarborgen heeft gekregen
Belangrijk volgens Dankert is ook dat bij een uit de hand lopen van het landbouwbeleid de ministerraad niet op haar eentje tot hogere uitgaven kan besluiten: er is daarvoor een gekwalificeerde meerderheid in het Parlement nodig, en men kan dus zeggen dat de parlementaire invloed op landbouwterrein is toegenomen. Het staat vast dat in de toekomst op begrotingsterrein veel meer overleg is tussen raad en Parlement. en ook dat is een goede zaak.
Het Parlement boog zich in hetzelfde debat over het nieuwe systeem voor de inkomsten van de Gemeenschap. de eigen niiddclen waarover de regeringsleiders in februari een principeakkoord hebben gesloten.
Het gaat om een verruiming van de inkomsten voor de periode tot en met 1992 en het invoeren van het BNP als basis voor de bijdragen door de lidstaten.
Ook dit onderdeel van de financiële herstructurering is door de raad akkoord bevonden en kreeg goedkeuring van het Europees Parlement. Het voorstel gaat nu naar de nationale parlementen voor ratificatie.
De Duitse christen-democraat Horst Langes meenden dat het nieuwe stelsel waarbij elke lidstaat niet meer dan 1,2 percent van zijn BNP kan worden gevraagd. niet in aanmerking kan komen voor een schoonheidsprijs. maar men kan er mee leven omdat voor een bepaalde periode een einde is gekomen aan het zeer irritante tekort aan financiële middelen.
Men mag aannemen dat de Gemeenschap zich tot 1993 niet de beschikbare gelden kan redden. en voor het zo ver is. zullen we weer nieuwe voorstellen bespreken voor de periode vanaf 1993. zei Langes. Hij wilde daarmee volgend jaar al beginnen maar dat vond Commissaris Christophersen wat al te vroeg.
De voorzitter van de begrotingscommissie. de Franse socialist Jean-Pierre Cot. herinnerde eraan dat er nog enkele moeilijke zaken met de raad waren te regelen waarbij de bevoegdheden van het Parlement in het geding zijn. En als die punten niet bevredigend worden geregeld kan het gebeuren dat men achteraf zal zeggen dat het met de begrotingsdiscipline niet zo goed zit als men had gedacht.
In het vervolg van het debat sprak de Franse liberale Christiane Scrivener van ,.een enorm succes" en haar gaullistische landgenoot Jean-Claude Pasty over ,.de prijs die we moesten betalen voor vrede met de ministerraad" en zo bleek de mate van waardering over het bereikte te schommelen tussen veel hoop en een beetje vrees.
De vrees manifesteerde zich met name in de landbouwkringen waar men er van uitging dat de duimschroeven al te drastisch worden aangedraaid. Pasty: wij maken het de boeren heel erg moeilijk, er komen zware inkomensdalingen, terwijl onze concurrenten in Amerika nergens last van hebben want daar gebeurt niets om de wereldmarkt van landbouwprodukten in evenwicht te brengen.

Christophersen toonde zich tevreden: het nu bereikte akkoord is het enige document dat kan dienen als rechtsgrondslag voor de begrotingsdiscipline, en men leest er duidelijk in dat alle instellingen waarborgen hebben gekregen.
De ministerraad moet nu nog uitwerking geven aan enkele punten in het akkoord. waarvan het Parlement zegt: als dat maar goed afloopt.
Christophersen zei dat te hebben begrepen en hij beloofde dat de Commissie zich zal inspannen om te bereiken dat die uitwerking nauw zal aansluiten bij wat in het overleg tussen raad en Parlement werd afgesproken. We weten nu hoeveel middelen in de komende jaren beschikbaar zullen zijn.
Raad en Parlement krijgen beide een grote verantwoordelijkheid, het Parlement krijgt tot taak per jaar heel nauwkeurig de prioriteiten vast te stellen. Wat we nu ook moeten bereiken is dat er evenwicht komt tussen de betalingskredieten en de vastleggingskredieten, ofwel tussen de uitgaven in het komende begrotingsjaaren de kredieten in de meerjarenbegroting.
Een voordeel is nu ook dat de compensatie voor de Britten buiten de begrotingsbedragen om zal

worden gefinancierd. Christophersen zei te verwachten dat door de ontwikkelingen dat correctiemechanisme geleidelijk zal verdwijnen.

Met 299 stemmen voor, 15 tegen bij vier onthoudingen keurde het Parlement het interinstitutioneel akkoord goed. Ook het nieuwe eigen middelen systeem werd aanvaard; men rekent erop dat het voor het einde van het jaar door de nationale parlement zal zijn geratificeerd aangezien de begroting 1988 met terugwerkende kracht nog op basis van dit systeem moet worden gefinancierd.

COMMISSIEVOORSTELLEN BEGROTING-1989

De EG-Commissie wil in 1989 5,9% meer uitgeven dan in 1988, zo bleek op 1 juni in Brussel, waar EG-commissaris voor begrotingszaken Henning Christophersen op een persconferentie het voorontwerp voor de begroting voor 1989 bekend maakte.

Hij deed dit enkele uren nadat Parlementsvoorzitter Lord Plumb met het plaatsen van zijn handtekening de begroting voor 1988 rechtskracht had verleend.

Christophersen wil volgend jaar over een bedrag van 47,998 miljard Ecu (een Ecu is 2,32 gulden) kunnen beschikken waarvan 28,21 miljard voor het garantiefonds voor de landbouw. De landbouwuitgaven blijven daarmee de grootste post op de begroting
Maar de stijging van die post (met 2,3 percent) blijft achter bij de totale stijging van het budget. De landbouwuitgaven zullen volgend jaar 59 percent van de begroting uitmaken tegen dit jaar 61 percent.
Met haar voorstel voor de landbouwgarantie blijft de Commissie tevens 351 miljoen Ecu onder het vastgestelde plafond.
Blijkens het voorontwerp wil landbouwcommissaris Frans Andriessen volgend jaar wel over 16,1 percent meer kunnen beschikken voor het uit de weg ruimen van overtollige voorraden. Daarvoor is een bedrag van 1,44 miljard Ecu uitgetrokken tegen 1,24 miljard dit jaar.
De ,,monetaire reserve'' (bedoeld voor het opvangen van eventuele extra-uitgaven in de landbouw als bijvoorbeeld de koers van de dollar sterk daalt; een situatie die hogere uitvoersubsidies noodzakelijk maakt) is vastgesteld op een miljard Ecu.
Voor een ,,set-aside-regeling'' en voor directe inkomenssteun aan de boeren is een post van honderd miljoen Ecu opgenomen.
De Commissie wil de uitgaven voor de ,,structuurfondsen'' (oriëntatiefonds voor de landbouw, het regionaal fonds en het sociaal fonds) volgend jaar met 20.8 percent laten stijgen.
Het landbouw-oriëntatiefonds moet volgens haar over 1,41 miljard Ecu kunnen beschikken (24,7 percent meer dan de 1,131 miljard dit jaar).
Het regionale fonds moet 4,488 miljard Ecu gaan omvatten (21,8 percent meer dan de 3,884 miljard voor 1988) en voor het sociale fonds is 3,38 miljard Ecu voorzien (18 percent meer dan de 2,866 miljard Ecu voor dit jaar).
De Commissie hecht blijkens het voorontwerp grote waarde aan een Europees onderzoeksbeleid. De uitgaven daarvoor wil ze volgend jaar van 1,075 miljard Ecu laten stijgen tot 1,45 miljard Ecu en dat betekent een toename met 34.9 percent.
De uitgaven voor milieubescherming wil ze met 31,2 percent laten stijgen (van 33 naar 43 miljoen Ecu).
Voor technologische vernieuwing wil ze 24,5 percent meer uittrekken (het bedrag ervoor wil ze van 155 miljoen Ecu laten oplopen tot 183 miljoen) en voor ontwikkelingshulp moet er naar haar mening 22 percent meer op tafel komen (1,308 miljard Ecu in plaats van 1,073 miljard).
Het merendeel van de inkomsten van de Gemeenschap komt volgend jaar uit BTW-afdrachten van de lidstaten. Die som begroot de Commissie op 26,184 miljard Ecu tegen 23,207 miljard Ecu dit jaar. Dat betekent een stijging met 12,8 percent.
De door de EG-lidstaten afgedragen douanerechten gaan volgend jaar een bedrag van 9,313 miljard Ecu omvatten en dat is 8,4 percent meer dan de 8,595 miljard Ecu van dit jaar.
Aan landbouwheffingen gaat de Gemeenschap volgend jaar 6,8 percent minder ontvangen (1,337 miljard Ecu in plaats van 1.435 miljard).
Ook de opbrengst van de heffingen op suiker (1,358 miljard Ecu in plaats van 1,386 miljard) zal dalen en wel met 1,9 percent.
Het nieuwe ,,vierde eigen middel'' waarover tijdens de topconferentie in februari in Brussel een akkoord werd bereikt, zal volgend jaar 7,882 Ecu opbrengen.
Dat ,,vierdeeigen middel'' is gebaseerd op de som van het Bruto Nationaal Produkt van de twaalf lidstaten die 4140,1 miljard Ecu uitmaakt. De 7,882 miljard Ecu maken 0,1904 percent van die som uit.
De terugbetaling die het Verenigd Koninkrijk ontvangt voor zijn te hoge bijdrage aan de Gemeenschap wordt voor volgend jaar (provisorisch) op 1,720 miljard Ecu geraamd. Dit jaar ging het om een bedrag van 2,513 miljard Ecu.
Het geld dat de EG volgend jaar nodig heeft komt overeen met 1,1129 percent van het Bruto Intern produkt van de kredieten betreft. Voor de vastleggingskredieten is het 1,501 percent.
De Commissie heeft er bij het opstellen van het voorontwerp van begroting voor 1989 naar gestreeft om de verdeling tussen verplichte en de niet-verplichte uitgaven meer in evenwicht te brengen.
Bij de verplichte uitgaven gaat het om alle uitgaven die de Gemeenschap moet doen als gevolg van bestaande Europese wetten. Dat zijn in hoofdzaak de landbouwuitgaven en wat men kwijt is om het apparaat zijn werk te kunnen laten doen (werkingskosten).
Volgend jaar zullen de verplichte uitgaven 69 percent van de begroting uitmaken tegen nu nog 74 percent.
De verschuiving wordt voor een deel bereikt door het oriëntatiefonds voor de landbouw niet meer onder de verplichte uitgaven te laten vallen. Bovendien daalt het bedrag dat de EG aan de lidstaten moet terugbetalen volgend jaar met 39,8 percent.
Dat betekent dat daaraan 1,501 miljard Ecu moet worden uitgegeven in plaats van 2,483 miljard; een ,,winst'' dus van 992 miljoen Ecu.
De verplichte uitgaven stijgen in de begroting voor volgend jaar met slechts 0,8 percent. De onverplichte daarentegen gaan met 20,1 percent omhoog.

AKKOORDEN VAN BRUSSEL OMGEZET IN EG-BESLUITEN

De ministers van buitenlandse zaken van de EG-lidstaten hebben op een vergadering op 13 en 14 juni in Luxemburg de akkoorden, die in febr. op de Europese top in Brussel waren bereikt (pag. 113/1 e.v.-1988), omgezet in rechtskrachtige besluiten.

De raad heeft nu definitief beslist dat de eigen financiële middelen van de EG zullen oplopen van 1,15 percent van het Bruto Intern Produkt (BIP), van de Gemeenschap in 1988 tot maximaal 1,2 percent van het BIP in 1992.
Aan de EG-uitgaven worden voorts jaarlijkse plafonds gesteld.
De uitgaven voor de landbouw mogen per jaar hoogstens stijgen met 74 percent van de groei van het EG-BIP.
Dit jaar mag het Garantiefonds voor de landbouw niet meer dan 27,5 miljard Ecu uitgeven. Volgend jaar komt die grens op 27,7 miljard Ecu. Voor 1990 geldt een plafond van 28,4 miljard Ecu. Dat stijgt in 1991 tot 29 miljard Ecu om in 1992 op 29,6 miljard Ecu terecht te komen.
Verder komt er een monetaire reserve

van één miljard Ecu die uitsluitend gebruikt mag worden voor het opvangen van de extra kosten die zich kunnen voordoen ais de koers van de Amerikaanse dollar weer een val zou maken. Dan is er namelijk meer geld nodig om de export van Europese landbouwprodukten naar de wereldmarkt te subsidiëren.
De niet-landbouwuitgaven zullen jaarlijks met maximaal 2,5 percent mogen stijgen. Maar er geldt een uitzondering voor de zogeheten structuurfondsen (het Landbouwstructuurfonds, het Regionale Fonds en het Sociale Fonds).
Voorzien is dat de omvang van die fondsen tot en met 1992 ongeveer zal verdubbelen en daarmee zal stijgen tot 13 miljard Ecu.
Een uitzondering geldt ook voor de EG-uitgaven voor wetenschappelijk onderzoek, voor uitgaven die nodig zijn om de Portugese industrie te stimuleren en voor het geld dat uitgegeven moet worden voor de zogeheten geïntegreerde Middellandse Zeeprogramma's.

De ministers hebben ook de details vastgelegd van de verdeling van gelden uit het Regionale Fonds. Het meeste geld zal gaan naar gebieden in de Gemeenschap waar het Bruto Nationaal Produkt (BNP) per inwoner lager is dan 75 percent van het gemiddelde Europese BNP.
Verder wordt er voorrang gegeven aan wat wel wordt genoemd de tot ,,industriële woestijnen'' vervallen regio's. Dat zijn gebieden waar als gevolg van industrieel verval de werkloosheid 15 percent boven het EG-gemiddelde ligt. Ook regio's waar in een bepaalde bedrijfstak ook groot verlies aan werkgelegenheid is opgetreden, vallen daar onder.
Een probleem dat ook nog uit de weg geruimd moest worden, was dat van de ,,Britse compensatie''. Het Verenigd Koninkrijk krijgt een korting omdat zijn bijdrage aan de kas van de Gemeenschap, indien die normaal wordt berekend, te hoog is.
Italië vond zijn bijdrage in de compensatie aan de Britten te hoog.
Via een ingewikkelde formule is nu enigszins aan het Italiaanse bezwaar tegemoet gekomen.
Omdat Spanje en Portugal nieuwe lidstaten zijn, behoeven die ook niet het volle pond aan de Britse compensatie mee te betalen. Maar afgesproken is dat die landen hun korting op de bijdrage aan de restitutie die het Verenigd Koninkrijk krijgt, zullen ontvangen aan de uitgavenkant.
Dat wil zeggen dat projecten in beide landen met EG-geld gefinancierd zullen worden. Spanje en Portugal hadden hun korting liever meteen afgehouden van hetgeen ze aan de EG moeten betalen maar ze hebben zich toch bij deze regeling neergelegd.

LIBERALISATIE WEGVERVOER

De Verkeersministers van de EG hebben op 20 juni in Luxemburg een belangrijke bijdrage geleverd aan de vrije Europese markt, die eind 1992 een feit moet zijn. Ze bereikten overeenstemming over het volledig liberaliseren van de markt voor het wegtransport per 1 januari 1993.
Van die datum af zal iedere Europese transportondernemer onbelemmerd door alle twaalf lidstaten van de Gemeenschap vracht kunnen vervoeren. Hij zal dan, als hij aan de normale beroepseisen voldoet, daarvoor geen vergunningen meer nodig hebben.
Minister Neelie Smit-Kroes (Verkeer en Waterstaat) sprak over ,,een heel belangrijk moment''. Er is nu geen weg terug meer tenzij de hemel over ons heen valt'', zo zei ze.
De ministers hebben ook meteen een besluit genomen over de verhoging van een aantal communautaire vervoersvergunningen. Dat zijn door de Gemeenschap verstrekte vergunningen waarmee de ondernemers in geheel Europa kunnen opereren.
Met zo'n vergunning kunnen ze bijvoorbeeld lading naar Portugal vervoeren, daar een vracht opnemen voor Frankrijk, die afzetten in Italië en van daar met een nieuwe vracht weer naar Nederland terugrijden.
Het aantal vergunningen voor 1988 is op 17.153 gebracht. Nederlandse ondernemers krijgen er daar 2.104 van.
Volgend jaar gaat het aantal communautaire vergunningen naar een totaal van 24.021 en daarvan krijgen de vervoerders in ons land er dan 2.946.
De ministers zullen uiterlijk op 3 maart 1990 een besluit nemen over het aantal vergunningen voor respectievelijk de jaren 1990, 1991 en 1992.
Behalve met communautaire vergunningen werken de vervoerders met bilaterale vergunningen. Die hebben ze nodig voor het vervoer tussen ons land en een beperkt aantal andere EG-lidstaten. Dat zijn Duitsland, Frankrijk, Spanje en Portugal.
Zowel de communautaire als de bilaterale vergunningen verdwijnen op 1 januari 1993. De markt wordt dan geheel vrij. Maar zo'n vrije markt wil nog niet zeggen dat dan ook meteen alle concurrentieverstorende maatregelen zijn opgeruimd.
Er zijn nog tal van factoren die maken dat transportbedrijven uit de ene lidstaat veel gemakkelijker de mededinging aankunnen dan die uit een andere lidstaat.

De sociale lasten verschillen vaak enorm. De accijnzen op brandstof lopen sterk uiteen en de tarieven voor de wegenbelasting wijken van de ene tot de andere lidstaat sterk af. Zo betalen Nederlandse vervoerders bijvoorbeeld voor een vrachtwagen van 38 ton 3,7 maal zoveel wegenbelasting als hun Spaanse collega's. Maar de Denen betalen al bijna vijf maal zoveel, de Duitsers niet minder dan tien maal en de Britten zelfs ruim twaalf maal zoveel.

De Europese Commissie doet pogingen om ook deze ,,distorsies'' uit de weg te ruimen. Zo wil ze bijvoorbeeld de wegenbelasting harmoniseren.
Maar tegelijkertijd wil ze dat de transportbedrijven die met zware vrachtwagens rijden, verantwoordelijk worden voor de schade die ze aan de wegen (ook buiten de landsgrenzen) aanrichten. Met ingang van 1 januari 1990 wil ze het ,,geladen maximum gewicht'' van zware vrachtwagens gaan hanteren als norm voor het vaststellen van de wegenbelasting.

Omdat ze tevens de lasten van de wegeninfrastructuur evenwichtiger wil verdelen, moet er volgens de Commissie een herverdeling van de belastingopbrengst over de lidstaten komen. Dat alles komt er kort en goed op neer dat bijvoorbeeld een Nederlandse ondernemer ook zal moeten gaan betalen voor het gebruik van de wegen in de andere EG-landen. Op welke manier de belastingopbrengst over de lidstaten verdeeld moet worden en hoe ze moet worden geïnd, is nog onduidelijk. De Commissie denkt bijvoorbeeld aan het instellen van een communautair autowegenvignet voor de wegen waarvan een vrachtwagen tijdens een rit door Europa gebruik maakt. Komt er een vignet dan moet de chauffeur dat aan de grens aanschaffen.
Dat geeft weer nieuw oponthoud, terwijl het nu juist de bedoeling van de vrije markt is dat alle grensbelemmeringen verdwijnen.
Nederland wil dan ook niets van deze Commissieplannen weten. Een Nederlandse deskundige raamde dat die plannen de vervoersondernemers in ons land wel zo'n anderhalf miljard gulden per jaar extra kunnen gaan kosten. Maar ook België, Luxemburg, Spanje, Ierland en Griekenland zijn mordicus tegen.
Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk hebben hun twijfels over de Commissieplannen. Denemarken en Portugal hebben hun standpunt nog niet bepaald, zo bleek in de Transportraad.

BRAZILIË

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 422/3 e.v.-1988 deden zich in Brazilië op politiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Toen de op 15 jan. 1985 door een kiescollege gekozen Tancredo de Almeida Neves op 15 maart 1985 wegens ziekte niet als president van Brazilie geïnstalleerd kon worden, was Jose Sarney -op 15 januari gekozen tot vice-president- beëdigd als interim-president (pag 65 e.v. en 289 e.v.-1985).
Op 22 april was Sarney geinstalleerd als president nadat Neves de dag ervoor was overleden. Neves behoorde tot de PMDB (Partido do Movimiento Democratico Brasileiro) en Sarney tot de Partij van het Liberale Front (PFL). Beide partijen hadden op 7 aug. 1984 een coalitie-akkoord gesloten (pag. 69/1-1985).
Met het aantreden van Sarney was een einde gekomen aan 21 jaar militair bewind in Brazilië.

Wijzigingen binnen het kabinet (april-mei *1987)*

Op 22 apr. 1987 nam het hoofd van het burgerkabinet van de president, Marco Antonio de Oliveira Maciel (PFL).ontslag. Zijn portefeuille werd overgenomen door minister van binnenlandse zaken Ronaldo Costa Couta (PMDB). Binnenlandse zaken kwam begin mei in handen van Joaquim Francisco de Freitas Cavalcanti (PFL).
Op 22 mei verliet minister van landhervorming en ontwikkeling Dante Martins de Oliveira het kabinet. Hij werd opgevolgd door Marcos Freire.

President Sarney wijst spoedig aftreden af en beknot mandaat met één jaar

Op 18 mei 1987 kondigde president Sarney in een toespraak voor de nationale televisie aan dat hij zijn zesjarige ambtstermijn met een jaar wilde bekorten en dat hij al in maart 1990 wilde aftreden. In 1989 zouden dan directe presidentsverkiezingen kunnen worden gehouden.
Sarney hoopte op die manier de groeiende onvrede in het land te kunnen beteugelen. Hij negeerde hiermee echter oproepen vanuit de bevolking en het Nationale Congres (parlement) tot het houden van presidentsverkiezingen in 1988.

Bij zijn aantreden had Sarney zich nog een voorstander getoond van een vierjarige ambtsperiode

Congres PMDB. Vorming *MUP*

Op 18-19 juli 1987 hield de PMDB in Brasilia een congres om overeenstemming te bereiken over de duur van de presidentiële ambtsperiode en over de vraag of gekozen moest worden voor een presidentieel of parlementair systeem van regeren.
Een dreigende scheuring werd afgewend toen de gedelegeerden overeenkwamen een definitieve beslissing hierover uit te stellen tot november, wanneer meer bekend was over het ontwerp voor een nieuwe grondwet.
De linkervleugel van de PMDB o.l.v. Mario Covas pleitte voor een vierjarig presidentschap, terwijl de midden- en rechtervleugel o.l.v. partijleider Ulysses Guimaraes op de lijn zaten van de president.
Op 20 juli besloot een aantal voorstanders van een vierjarige presidentiële ambtsperiode tot de oprichting van de Progressieve Eenheidsbeweging (MUP),die campagne ging voeren voor directe presidentsverkiezingen in 1988.

Nieuwe secretaris-generaal voor de Braziliaanse Communistische Partij

Op 19 juli 1987 werd Salomao Malina gekozen tot secretaris-generaal van de (orthodoxe) Braziliaanse Communistische Partij (PCB) als opvolger van Giocondo Dias, die in juni om gezondheidsredenen was afgetreden.
Op 8 september overleed Dias aan kanker.

Kabinetswijzigingen (aug.-sept. *1987)*

Op 6 aug. 1987 aanvaardde president Sarney het ontslag van minister van binnenlandse zaken Joaquim Francisco de Freitas Cavalcanti (PFL), die opstapte wegens onvoldoende steun binnen het kabinet voor zijn plannen.
Op 8 augustus nam Joao Alves (PFL), voormalig gouverneur van de deelstaat Sergipe, binnenlandse zaken over van Cavalcanti.
Op 8 september kwam minister van landhervorming en ontwikkeling Marcos Freire samen met zeven andere mensen om het leven, toen het vliegtuig waarin hij zat, kort nadat het was opgestegen van Carajas (deelstaat Para) explodeerde.
Op 22 september werd Jader Fontenelle Barbalho, tot dan toe gouverneur van Para, beëdigd als minister van landhervorming en ontwikkeling.

Ontwerp voor nieuwe grondwet openbaar gemaakt

Op 21 sept. 1987 maakte de Constituerende Vergadering een ontwerp voor een nieuwe grondwet openbaar, dat was opgesteld door de Commissie voor het Systematiseren van de Grondwet o.l.v. Bernardo Cabral. De commissie bestond uit 93 leden van de Constituerende Vergadering afkomstig uit alle partijen.
Een dag later ging het ontwerp met zo'n 10.000 wijzigingsvoorstellen terug naar de commissie, die de wijzigingen zou bekijken en in stemming zou brengen.
Volgens het ontwerp, dat uitging van een parlementaire regeringsvorm, zou de president de bevoegdheid houden een eerste minister te benoemen (in lijn met de sterkte van de partijen in het parlement) en het bevel te voeren over de strijdkrachten, maar zouden de overige kabinetsleden worden geselecteerd door de premier, die op zijn beurt gewipt kon worden door het parlement via een motie van wantrouwen.
De ambtsperiode van de president bedroeg volgens het ontwerp zes jaar. De strijdkrachten dienden zich bezig te houden met het verdedigen van recht en orde in het binnenland. Verder voorzag het ontwerp in een verandering in de verdeling van de belastinginkomsten.

PFL wil niet langer samenzoerken met de PMDB

Op 24 sept. 1987 maakte PFL-leider Marco Antonio de Oliveira Maciel bekend dat zijn partij niet langer wilde samenwerken met haar regeringspartner PMDB, omdat de PMDB te veel macht had.

Diezelfde dag bood minister van onderwijs Jorge Bornhausen (PFL) zijn ontslag aan. Hij werd vervangen door Divaldo Suruagy (PMDB).

Onder de kop ,,Braziliaanse democratie wacht zware crisis'' meldde correspondent Jan Keulen in de Volkskrant (26-9-1987) o.m. het volgende over de breuk in de regeringscoalitie:

In Brazilie is een politieke crisis uitgebroken na het uiteenvallen van de regeringscoalitie. De Partij van het Liberale Front (PFL)trok zich op 24 september terug uit de ,,Democratische Alliantie'' met de PMDB. De PFL-minister van onderwijs, Jorge Bornhausen, heeft zijn ontslag al aangeboden en verwacht wordt dat de vier resterende PFL-ministers zich eveneens uit het kabinet zullen terugtrekken. De crisis betekent de zwaarste politieke test voor president Jose Sarney sinds hij in maart 1985 aan de macht kwam.
Directe aanleiding tot de botsing tussen president Sarney en de PFL was de benoeming van een politicus van de regeringspartij PMDB, de Partij van de Braziliaanse Democratische Beweging. tot beheerder van de Sudene, de ontwikkelingsmaatschappij van Noordoost-Brazilië. De politicus in kwestie, de vice-gouverneur van de deelstaat Pernambuco Carlos Wilson, is een persoonlijke en politieke vijand van de leider van de PFL, Marco Maciel.
De PFL was al langer geïrriteerd omdat de partij niet genoeg invloed meende te hebben op de regering en president Sarney verweet op een autoritaire manier het land te besturen.
Het ironische van het huidige conflict is dat president Sarney zelf afkomstig is uit de PFL-gelederen. De PFL was de ,,linkse'' afsplitsing van de Sociaal-Democratische Partij (PDS)de officiële partij van het militaire regime van generaal Joao Baptista de Oliveira Figueiredo.

De PFL trok destijds haar steun aan generaal Figueiredo in. wat bijdroeg aan het einde van 21 jaar militaire dictatuur in Brazilië.
In augustus 1984 vormde de PFL samen met de PMDB de ,,Democratische Alliantie". De Alliantie won in januari 1985 de verkiezingen en PXIDB-leider Tancredo Neves werd gekozen als president Voor Tancredo aan zijn presidentschap kon beginnen overleed hij echter en de gekozen vice-president. Jose Sarney. werd automatisch president. Het tekent het grillige en surrealistisch aandoende karakter van de Braziliaanse politiek dat Sarney en de PFL nu lijnrecht tegenover elkaar staan

Behalve dat de PFL klaagde over een gebrek aan politieke invloed op het regeringsbeleid speelt in de crisis ook het debat over de grondwet een belangrijke rol. Donderdag (24 sept., red KHA) begon de commissie van de Constituerende Vergadering die de nieuwe constitutie opstelt. aan twee weken van stemmingen over de 326 artikelen van het grondwetsvoorstel. Een van de meest controversiële strijdpunten is de vraag. of het systeem in Brazilië ,,presidentieel" moet blijven - waarbij de president de centrale figuur is en grote macht uitoefent - of .,parlementair". In dat laatste geval wordt de president een decoratieve figuur als staatshoofd, wordt een premier benoemd en krijgt het Congres meer greep op de dagelijkse politiek. De afgetreden minister Bornhausen was een fel voorstander van het parlementaire systeem.
Sarney klampt zich echter aan zijn huidige bevoegdheden vast en wordt in zijn verdediging van het .,presidentialisme"gesteund door de nog altijd zeer machtige hoge legerofficieren en door de rechtse vleugel van de PMDB.
In de grondwetcommissie is echter een meerderheid - waaronder linkse PMDR-leden - voorstander van het parlementaire systeem. Het wordt algemeen als een falen van president Sarney gezien dat hij de eenheid in de overigens zeer heterodoxe PMDB, niet heeft weten te bewaren.

Het vertrek van de PFL uit de regering en de verdeeldheid binnen de PMDB. die met 303 van de 559 Senatoren en Afgevaardigden wel een parlementaire meerderheid behoudt. betekent een gevaar voor de stabiliteit van het nog maar jonge democratische svsteem.
Temeer daar de generaals. waaronder ex-president Figueiredo. de laatste tijd luidruchtig te kennen gaven het oneens te zijn met de - volgens hen – chaotische gang van zaken in het democratische Brazilie.

In de NZZ van 2 oktober werd gemeld dat minister van handel en industrie Jose Hugo Castelo Branco (PMDB)zijn ontslag had ingediend teneinde president Sarney in de gelegenheid te stellen zijn kabinet te reorganiseren.
Op 8 oktober vroeg president Sarney in een toespraak voor de televisie om steun voor een ,,minimum-programma" van actie en zei dat hij van plan was een regering van ,,nationale eenheid" te vormen.

Op 21 oktober bracht Sarney echter slechts kleine wijzigingen in zijn regering aan. Renato Archer (PMDB)stond wetenschap en technologie af aan Luiz Henrique da Silveira, fractieleider van de PMDB in de Kamer van Afgevaardigden, en nam welzijn en sociale zekerheid over van Raphael de Almeida Magalhaes (PMDB).
De portefeuille gezondheid ging van Roberto Santos (PMDB) naar Carlos Borges da Silveira (PMDB). Op huisvesting en *milieu* werd Schwartz (PMDB)vervangen door Luiz Humberto Prisco Vianna (PMDB).
Het Nationale Instituut voor Kolonisatie en Landhervorming (INCRA) werd afgeschaft. De bevoegdheden van het instituut werden overgedragen aan het ministerie van landhervorming en ontwikkeling. Opgericht werd het Juridische Instituut voor Land (Instituto Juridico de Terras) om wettelijke procedures op het gebied van de landhervorming te regelen.
In de *Financial Times* van 27 oktober werd gemeld dat de PFL op 30 oktober zou beslissen of zij haar ministers uit het kabinet zou terugtrekken. Partijleider Maciel wilde het kabinet verlaten en in de oppositie gaan, maar een factie o.l.v. minister van verbindingen Antonio Carlos Magalhaes steunde Sarney, aldus de *Financial Times*.

Commzssie besluit tot parlementair systeem en vierjarige ambtsperiode voor de president

Op 30 okt. 1987 koos de Commissie voor Systematisering van de Grondwet met 57 tegen **36** stemmen voor een parlementair regeringssysteem dat met ingang van 15 maart 1988 het presidentiële systeem moest vervangen.

Op 15 november besloot de commissie met 48 tegen 45 stemmen dat de ambtsperiode van de president voortaan vier jaar zou bedragen.
Na deze stemmingen werd het definitieve ontwerp voor de nieuwe grondwet ter beoordeling voorgelegd aan de voltallige Constituerende Vergadering.

Mutaties binnen het kabinet (dec. 1987-maart 1988)

Op 18 dec. 1987 diende minister van financiën Luiz Carlos Bresser Pereira zijn ontslag in nadat president Sarney een door de minister voorgestelde belasting op winsten, rente en dividenden had afgewezen. De belasting maakte deel uit van een pakket fiscale maatregelen ter vermindering van het begrotingstekort.
Tevens nam de voormalige gouverneur van de Centrale Bank, Fernao Bracher, sinds medio 1987 Bresser Pereira's speciale assistent voor de onderhandelingen over Braziliës buitenlandse schuld, ontslag.
Dezelfde dag werd de secretaris-generaal van het ministerie van financiën, Mailson Ferreira da Nobrega, benoemd tot minister van financiën. Op 5 jan. 1988 werd hij beëdigd.
Toen Ferreira da Nobrega op 5 januari aantrad, bood de gouverneur van de Centrale Bank, Fernando Milliet de Oliveira zijn ontslag aan. Hij trok zijn ontslag echter in. toen Ferrcira da Nobrega hem verzocht aan te blijven.
Na zijn benoeming zei Fcrreira da Nobrega dat hij zich vooral zou richten op de bestrijding van de inflatie en het terugbrengen van het sterk oplopende begrotingstekort en de overheidsbemoeienis met de economie.
Bovendien wilde hij een snel akkoord bereiken met de buitenlandse schuldeisers van Brazilië. ,,Elke dag die voorbij gaat, verliest Brazilië harde valuta", aldus de nieuwe bewindsman.
De minister wilde met het IMF onderhandelen over een akkoord dat ,.in het belang is van Brazilië. maar dat geen dictaat inhoudt"
Verder zei hij: ,,Ik heb mijn handen vrij, omdat ik politiek noch economisch verbonden ben aan welke groep dan ook."
De benoeming van Ferreira da Nobrega viel goed in de zakenwereld en bij de banken. De nieuwe bewindsman gold als conservatief en pragmatisch.

Op 20 jan. 1988 meldde DPA dat Joao Batista de Abreu was benoemd tot nieuwe minister van planning als opvolger van Anibal Teixeira, die begin van die week was afgetreden.
Op 7 maart vertrok Fernando Milliet de Oliveira als gouverneur van de Centrale Bank. Hij werd opgevolgd door Elmo de Araujo Camoes. een persoonlijke vriend van president Sarney en directeur van een Braziliaanse investeringsbank.
Eveneens op 7 maart werd Camillo Calazans ontslagen als president van de Braziliaanse handelsbank, de Banco do Brasil. Hij werd vervangen door Mario Berard.

Onder de kop .,Nieuwe minister Brazilië haalt banden met IMF aan" meldde redacteur Roel Janssen in *NRC/H'blad* (19-4-1988)over het optreden van Ferreira da Nobrega o.m. het volgende op:

Voor Brazilië is het Internationale Monetaire Fonds niet langer de boeman, niaar de verlosser. Nadat Brazilie. het grootste schuldenland in de Derde Wereld. vorig jaar nog ieder akkoord met het IMF afwees, heeft het nu de IMF-standpunten omarmd. Deze omslag wordt veroorzaakt door het besef dat de radicale houding van vorig jaar het land meer kwaad dan goed heeft gedaan, en door de zoveelste vervanging van de minister van financiën.
.,Het IMF speelt een katalyserende rol in het schuldenvraagstuk", zei minister van financicn Mailson Ferreira da Nobrega vorige week.
Brazilie onderhandelt met het IMF over een bijstandskrediet van 1,1 miljard dollar. Volgens Ferreira da Nobrega zal Brazilie zeer binnenkort een akkoord met de particuliere banken sluiten voor herstructurering van zijn schulden.
Een groter verschil in toon dan tussen Ferreira da Nobrega en de minister die Brazilië vorig jaar april bij het IMF vertegenwoordigde, de serene, maar dogmatische Dilson Funaro. is

nauwelijks denkbaar. Brazilie is voorstander van een markt-conforme aanpak van het schuldenprobleem en tegenstander van schuldkwijtschelding, aldus Ferreira da Nobrcga. ,,Dat schaadt de reputatie van ons land en maakt het moeilijker. voor ons trrug te keren naar de financiele markten. Onze betrekkingen met het internationale financiele systeem moeten we weer normaliseren."

Brazilie steunt nu de IMF-schuldei~henadering van 'geval tot geval' en is. evenals de rijke landen, tegenstander van een globale oplossing van het schuldenprobleem...De geval tot gevalbenadering is de beste aanpak. Met die benadering zijn wij het eens" zei Ferreira a a Nobrega

Hij wees op het voorbeeld van Bolivia, dat met steun van enkele bevriende landen (waaronder Nederland) zijn schulden voor een prikje heeft opgekocht op de zogenoemde ,,tweedehandsmarkt" waar schulden met kortingen worden verhandeld. Bolivia heeft op die manier zijn commerciele bankschuld grhalveerd

Vorig jaar verketterde Brazilie bij monde van Funaro het IMF nog. ,.Het probleem van Brazilië is geen zaak voor het IMF". zei hij een jaar geleden. ..De regels in de wereld moeten veranderen, want onder de oude regels worden de schuldenlanden steeds armer."

Mailson Ferreira da Nobrega is de vierde minister van financirn sinds in Brazilie in 1983 weer een burgerregering aan de macht kwam. Nog het langste hield Funaro het uit, een voormalig speelgoedfabrikant en de architect van Brazilië's Cruzado-plan, het omstreden economische saneringsplan van 1986. Dat plan, waarbij een nieuwe munt werd geintroduceerd (de cruzado), de lonen werden verhoogd. de prijzen werden bevroren en de overheidsuitgaven de pan uitrezen, had als doel om de toenmalige hyperinflatie te beteugelen. Het hield precies lang genoeg stand om de regeringspartij PMDB een grandioze verkiezingsoverwinning te laten behalen in november 1986, om vervolgens in elkaar te klappen. De inflatie keerde terug, de financiele reserves waren op en Brazilie kon korte tijd later weinig anders doen dan in februari 1987 alle rentebetalingen over zijn particuliere bankschuld van $ 67 miljard op te schorten.

Funaro's confrontatiepolitiek met de banken en zijn weigering met het IMF te onderhandelen bracht Brazilie vorig jaar in toenemende problemen met de financiering van handelskredieten Na de mislukking van het ,.heterodoxe" Cruzado-plan liepen het overheidstekort en de inflatie bovendien weer op. Funaro verloor ten slotte alle politieke steun en werd vervangen door Luiz Carlos Bresser Pereira. Deze slaagde er evenmin in de hoognodige economische aanpassingen door te voeren en was in korte tijd eveneens politiek afgebrand. Exit Bresser Pereira.

De nieuwste minister, Mailson Ferreira da Nobrega. is geen politicus, maar een carrièreambtenaar. Hij onderhandelde al met het IMF in de tijd dat de legendarische minister Delfim Neto nog aan de macht was en Brazilie moeiteloos zijn tekorten met bankleningen financierde. Hij kent het IMF en het IMF kent hem. Maar Brazilianen betwijfelen of hij over voldoende politieke steun beschikt om de noodzakelijke economische hervormingen in Brazilië uit te voeren. Dat ligt vooral aan de totale politieke onttakeling van de regering van president Jose Sarney.

Maar Nobrega doet althans pogingen tot een structurele aanpak van de crisis. Hij wil de staatsbedrijven gedeeltelijk privatiseren en is opnieuw begonnen met een programma voor schuldomzetting.

Twee wckcn geleden kondigde hij bovendien een bevriezing van de salarissen van het overheidspersoneel aan om het begrotingstekort te verminderen. Daarbij kan hij rekenen op felle tegenstand. niet alleen van de vakbonden, maar ook van de militairen en van politici. die benoemingen in het overheidsapparaat gebruiken als manier om een politieke machtsbasis te kweken.

Mailson Ferreira da Nobrega erkende dat politieke en sociale variabelen een goed economisch aanpassingsbeleid kunnen doorkruisen. .,Een economisch programma voor een land met grote onevenwichtigheden en verwikkeld in een periode van politieke overgang stop je niet zomaar in een computer", zei hij vorige week in Washington.

Zijn grootste zorg is op korte termijn tot een akkoord met de particuliere banken te komen. Eén van de obstakels daarbij is de achterstand in rentebetalingen van Brazilië. Het land is volgens Ferreira da Nobrega niet in staat zijn renteverplichtingen in het tweede kwartaal uitsluitend u;: zijn financiële reserves te voldoen. De banken zullen dus met nieuw geld over de brug moeten komen.

Maar in tegenstelling tot ex-minister Funaro erkent hij dat de banken niet staan te trappelen geld aan Brazilie te lenen. .,Het is moeilijk voor de banken akkoord te gaan met nieuwe financiering aan een land dat nog renteachterstanden heeft." Het nieuwe realisme heeft in Brazilië eindelijk zijn intrede gedaan.

Sarney *zal in* maart 1990 worden opgevolgd door een in nov. 1989 gekozen president, die vijf jaar zal aanblijven en grote bevoegdheden heeft

Op 22 maart 1988 koos de Constituerende Vergadering tijdens een vergadering over het ontwerp voor de nieuwe grondwet met 344 tegen 212 stemmen en drie onthoudingen voor een presidentieel systeem.

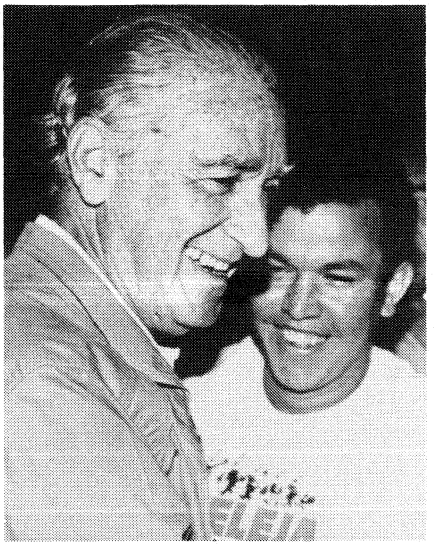
Volgens de aangenomen tekst zou het staatshoofd voortaan via algemeen kiesrecht worden gekozen voor een amtsperiode van vijf jaar. Hij was niet herkiesbaar. De president hoefde de macht niet te delen met een premier en benoemde zelf het kabinet.

Op 2 juni besliste de Constituerende Vergadering met 328 tegen 222 stemmen en drie onthoudingen dat op 15 nov. 1989 verkiezingen zouden plaatsvinden voor een nieuwe president, die dan op 15 maart 1990 geïnstalleerd zou worden. De uitslag van de stemming betekende een overwinning voor president Sarney die in maart 1990 na een vijfjarige ambtsperiode wilde aftreden.

Linkervleugel PMDB vormt Democratische Volkspartij

Op 25 juni 1988 richtte de linkervleugel van de PMDB een eigen partij op onder de naam Democratische Volkspartij (PDP). De PDP zag zichzelf als een moderne sociaal-democratische formatie, die zich tot doel stelde Brazilië uit de sociaal-economische crisis te halen.

Tot de centrum-linkse PDP behoorden o.m. de leider van de PMDB-fractie in de Senaat, Fernando Henrique Cardoso, Senator Mario Covas, Senator Jose Richa, voormalig minister van financiën Luiz Carlos Bresser Pereira, oudgouverneur van Sao Paulo Franco Montoro en de socioloog Helio Jaguaribe.

Een archieffoto uit 1982 van Franco Montoro.

Zij zeiden dat de PMDB had gebroken met haar progressieve, centrum-linkse traditie en dat veel van haar leden zich door gunsten afkomstig van de president hadden laten verleiden de conservatieve regering te steunen.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE STRIJDKRACHTEN

Op 4 jan. 1985 ondertekende de toenmalige Braziliaanse president, gen. Joao Baptista de Oliveira Figueiredo, een decreet dat het grondwettelijke recht van de president militaire officieren te bevorderen en met pensioen te sturen, overdroeg aan de drie militaire ministers. Daardoor werd de macht van de president als opperbevelhebber van de strijdkrachten aanzienlijk teruggebracht. De regering zei dat de maatregel tot doel had de bureaucratie te verminderen.

Het decreet werd pas verscheidene dagen nadat het was afgekondigd, openbaar gemaakt.

Tien maanden na het aantreden van burgerpresident Jose Sarney meldde correspondent Marlise Simons in NRCI H'blad (21-1-1986) over de houding van de president tegenover de strijdkrachten en de invloed van de strijdkrachten op de nationale politiek het volgende:

Toen de Braziliaanse minister van justitie onlangs een hoge federale politie-officier dwong op te stappen. bracht deze ongebruikelijke zet zowel onder burgers als militairen grote opschudding teweeg. De officier, een kolonel, had geweigerd een inspecteur die zich in het verleden aan martelingen schuldig had gemaakt, te ontslaan.

Maar vrijwel direct daarna ontving de president, om verdere wrijvingen te voorkomen. de boze kolonel. ,.Een gebaar van consideratie", aldus een woordvoerder van het presidentiële paleis.

Dit kleine incident is niet meer dan een recent

voorbeeld van de zorgvuldige wijze waarop president Jose Sarney omspringt met de strijdkrachten die bijna een jaar geleden een bewind van 21 jaar beëindigden
Sinds Sarney Brazilies eerste burgerpresident werd sinds 1964, heeft hij zijn uiterste best gedaan de militaire top voor zich in te nemen. Hij laat zich herhaaldelijk prijzend uit over militaire instituten, verschijnt bij militaire plechtigheden en voert overleg met hoge militaire bevelhebbers.
Als behoedzaam en behoudend man heeft hij de druk weerstaan van burgergroeperingen die willen dat er onderzoek komt naar recente beschuldigingen van corruptie onder de militairen en naar schendingen van de mensenrechten in het vorige decennium.
Als gevolg gaat Brazilies overgang naar democratie niet gepaard met enigerlei ernstige wrijvingen tussen militairen en burgers. Ook heeft het leger aanzienlijke politiek macht behouden.

.,De militaire ministers kunnen over politiek praten, ze bezetten politieke posten", zei de presidentiële woordvoerder laconiek. maar ze kunnen niet tegen de richtlijnen van de president ingaan."
In feite gaan de strijdkrachten nog steeds te werk volgens een patroon dat al bestaat sinds het einde van de monarchie in 1889. Sinds die tijd hebben ze een zigzagkoers gevaren waarbij ze nu eens achter de schermen een scheidsrechterrol speelden in de Braziliaanse politiek en dan meer een militaire coup pleegden wanneer ze het noodzakelijk achtten in te grijpen.
Hoewel ze op dit moment geen belangstelling tonen voor een terugkeer naar de macht proberen de militairen, discreet maar krachtig. nog wel hun opinies door te drukken als het om belangrijke kwesties gaat.
Zij zijn er ten dele verantwoordelijk voor dat de hervatting van de diplomatieke betrekkingen met Cuba, die al maanden geleden werd verwacht. is uitgesteld (op 23 juni 1986 werden de betrekkingen op ambassadeursiliveau hersteld. red. KHA). Tijdens de stakingsgolf van vorig jaar was het generaal Ivan de Souza Mendes, hoofd van de inlichtingendienst, die het regeringsoptreden coördineerde Toen de regering in mei een tamelijk bescheiden landhervormingsprogramma aankondigde, benaderden grootgrondbezitters het leger en betoogden dat de hervormingen tot onlusten en geweld op het platteland zouden leiden. Vier maanden later. toen het plan door het paleis bekend werd gemaakt, was het aanzienlijk verzacht. Hoewel het plan van mei weinig anders was dan een kopie van het nooit uitgevoerde landhervormingsprogramma dat de militairen in 1964 hadden opgesteld, had de militaire opinie er dit keer volgens functionarissen toe bijgedragen dat controversiële punten uit de tekst werden geschrapt.
Er worden nog steeds bewijzen gevonden voor corruptie tijdens de afgelopen jaren van militair bewind. De stallen. renbanen en andere ,,voorzieningen' die de voormalige president generaal Joao Figueiredo had laten aanleggen in een van de ambtswoningen, werden aan de pers getoond. Maar er is geen vervolg gegeven aan vele beschuldigingen aan het adres van het leger: zo zijn er bijvoorbeeld bewijzen dat de militairen in de diverse ministeries forse smeergelden incasseerden -vaak tien tot twaalf procent van het met een contract gemoeidc bedrag.
Nog maar zeer kort geleden kwam in de nieuwe Braziliaanse hoofdstad Brasilia aan het licht dat de militairen zich uitgebreid schuldig hadden gemaakt aan illegale grondspeculatie.
De pogingen van een aantal groeperingen. het debat over de repressie, het martelen en doden van politiek gevangenen aan het eind van de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig te heropenen, hadden weinig officieel succes. Een groep die gelieerd is met het aartsbisdom Sao Paulo bracht vorig jaar een boek uit met de titel .,Nooit meer", waarin lijsten van mensen die vermoord zijn of gemarteld werden en getuigenverklaringen van gemartelden zijn opgenomen De groep publiceerde ook een lijst van 444 officieren van leger en politie die bij deze praktijken betrokken zouden zijn geweest. Maar tot dusver zijn slechts drie van de genoemde manneri ontslagen, na veel opschudding in de pers. Vele anderen zijn naar verluidt nog steeds in actieve dienst. De regering heeft herhaaldelijk betoogd dat de amnestie van 1979 zowel voor links als voor rechts gold.
De zwakke politieke partijen van dit land zijn evenmin een confrontatie met het leger aangegaan Ze hebben zich aan de aanpak van de mensenrechtenkwestie onttrokken.
In november debatteerde het congres over een amnestie om de rechten, salarissen of pensioenen te herstellen van 2600 militairen die waren otnslagen wegens twijfel aan hun loyaliteit tijdens de dictatuur. Aanvankelijk kreeg het voorstel krachtige steun.
Maar de militaire ministers zetten de president onder druk, die op zijn beurt weer vele mensen overhaalde om tegen het voorstel te stemmen. Het werd, na een hevig en woedend debat verworpen.
Vergeleken met andere Latijns-Amerikaanse landen koesteren de Brazilianen opmerkelijk weinig wrok over de periode van vaak streng en hardvochtig militair bewind. De belangrijkste uitzondering vormen de intellectuelen, die onder censuur werden gesteld, de voormalige gevangenen en de vrienden en familieleden van mensen die werden gedood. Het feit dat zij zo weinig succes hebben met hun mensenrechtencampagne geeft naar hun mening aan hoe weinig verandering of zedelijke invloed mensen van de politiek verwachten.

Op 7 apr. 1986 werd gen. Fernando Valente Pamplon chef van de gezamenlijke chefs van staven als opvolger van gen. Jorge de Sa Freire de Pinho, die bij de reserve was ingedeeld.
In sept. 1986 werd landmachtgeneraal Paulo Campos Paiva benoemd tot chef van de generale staf ter vervanging van adm. Jose Mario do Amaral Oliveira. Deze laatste was benoemd tot militair adviseur voor de Braziliaanse missie bij de Verenigde Naties, nadat hij het maximum aantal jaren dat hij kon dienen als admiraal vol had gemaakt. Paiva, die commandant van het zuidelijke militaire commando was geweest, zou nog slechts één jaar in actieve dienst blijven.

Op 21 aug. 1987 kondigde gen. Leonidas Pires Gonçalves plannen tot modernisering van de landmacht aan. De plannen zouden uitgevoerd worden in drie fases. De eerste fase zou lopen tot 1990, de tweede tot het eind van de eeuw en de derde tot 2015.
De generaal zei dat de maatregelen die in de eerste fase werden genomen, voornamelijk kwalitatief van aard waren en geen troepenuitbreiding betroffen.

Volgens het dagblad O Estado de Sao *Paulo* (18-10-1987) steunde gen. Leonidas Pires Gonçalves verder een plan van president Sarney voor het veranderen van de bestaande militaire structuur van de regering door het afschaffen van de ministeriële status voor het hoofd van het militaire kabinet van de president. voor de chef van de generale staf van de strijdkrachten, en voor het hoofd van de nationale inlichtingendienst (SNI). In plaats daarvan zouden zij de status krijgen van adviseur van de president. Op 14 september werd melding gemaakt van de benoeming van brig.-gen. Paulo Roberto Coutinho Camarinha tot chef van de generale staf van de strijdkrachten als opvolger van gen. Paulo Campos Paiva, die zijn actieve dienst er op had zitten.

Op 11 oktober, aldus *Le Monde* (13-10), kwam de stafchef van de landmacht, gen. Fernando Valente Pamplon. om het leven toen zijn parachute niet open ging tijdens het zevende ereldkampioenschap parachutespringen in Foz de Iguaçu (deelstaat Parana) Hij werd vervangen door gen Waldir Eduardo Martins
(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, *Financial Times,* The *Times,* KCA, *AdG)*

COLUMBIA

AARDBEVING IN POPAYAN

Op 31 maart 1983 werd de stad Popayan, 370 km ten zuiden van de hoofdstad Bogota (zie kaart op pag. 408/1 e.v.-1988), getroffen door een sterke aardbeving, waarbij ongeveer 250 mensen om het leven kwamen en 2 000 mensen (op een bevolking van zo'n 250.000) gewond raakten.
Meer dan de helft van de gebouwen van de stad werd beschadigd of verwoest.

De door de aardbeving van 31 maart 1983 getroffen kathedraal van Popayan.

Vijftienduizend gezinnen werden dakloos.

UITBARSTING VAN DE VULKAAN NEVADO DEL RGIZ

Op 14 nov. 1985 vond een uitbarsting plaats van de vulkaan Nevado del Ruiz, 120 km ten westen van Bogota. Hierdoor werden naar schatting 25.000 mensen gedood, 4.000 mensen gewond en 20.000 mensen dakloos.
De uitbarsting trof in totaal 320.000 mensen in 15 gemeenten, veroorzaakte een schade van naar schatting $185 mln en verwoestte 11.000 ha vruchtbare landbouwgrond.
Het ergst getroffen werd de stad Armero, 160 km ten noordwesten van Bogota, in het departement Tolima. De stad werd totaal verzwolgen door een golf modder toen de rivier La Lagunilla buiten haar oevers trad.

De vulkaan, die op 50 km afstand van Armero lag, was op 13 november begonnen met het uitstoten van gas en as. zoals hij al sinds 22 dec. 1984 bij vlagen had gedaan. De hittr van een heftige explosie, die rond middernacht was gehoord. had de kap van sneeuw en ijs op de top van de vulkaan doen smelten, waardoor een stroom van modder. ijs, rotsen, en puin ontstond, die aan de voet van de vulkaan in de rivier terechtkwam en een overstroming veroorzaakte

Na de uitbarsting vroeg Columbia het bureau voor rampenhulp van de Verenigde Naties een internationale oproep te doen om hulp. Onder de organisaties die hulp boden was het Internationale Rode Kruis. De reddingsoperatie duurde tien dagen en daarna werd het gebied tot massagraf uitgeroepen.

De reddingsoperaties werden ernstig bemoeilijkt door stortregens die het water in de rivier nog meer hadden doen stijgen. waardoor alle vijf de bruggen die naar de stad leidden. werden weggevaagd en de weg overdekt werd met modder.
Helikopter-operaties werden belemmerd door dicht zwavelhoudend stof en vulkanisch puin in de lucht. en de vier a vijf meter dikke modderlaag maakte veel reddingspogingen onmogelijk.

Overlevenden, wetenschappers en oppositionele politici leverden kritiek op de regering in Bogota en het bestuur van het departement omdat die waarschuwingen zouden hebben genegeerd en evacuatie zouden hebben ontmoedigd. Verder zouden de autoriteiten geen samenhangend rampenplan hebben gehad of iemand om een dergelijk plan te sturen.
Nadat vulkanologen in oktober hadden gewaarschuwd voor het gevaar van een lava-overstroming van de gereactiveerde piek, had de regering verklaard dat er voor de omwonenden geen onmiddellijk gevaar bestond.
Vulkanologen zeiden dat er nog meer grote uitbarstingen te verwachten waren en op 16 nov. 1985 en 4 jan. 1986 werd in het gebied een staat van waak-

Een luchtfoto van de stad Armero een dag na de uitbarsting van de vulkaan Nevado del Ruiz

zaamheid afgekondigd en werden verscheidene dorpen geëvacueerd.

Op 24 nov. 1985 kondigde president Belisario Betancur Cuartas voor 35 dagen een sociale en economische noodtoestand af. Tevens maakte hij de vorming van een nationaal reconstructiefonds bekend.
In de Volkskrant (15-11-1985) werd het volgende overzicht gegeven van eerdere grote vulkaanuitbarstingen:

- Onvoorspelbare uitbarstingen van vulkanen hebben sinds mensenheugenis rampen veroorzaakt. Het eerste ooggetuigeverslag is in twee brieven van Plinius de Jongere vastgelegd na de uitbarsting in 79 na Christus van de Vesuvius, die na eeuwen inactiviteit plotseling actief werd. De steden Pompeï, Herculaneum en Stabies werden verwoest.
- 1669: De Etna op Sicilië ontwaakt uit een slapend bestaan: twintigduizend doden.
- 1792: Uitbarsting van de Unzendake op Japan, ongeveer tienduizend doden.
- 1793: De vulkaan Laki op IJsland wordt actief, tienduizend doden. inclusief de slachtoffers van de daarop volgende hongersnood en epidemieën
- 1815: De Tambora ten oosten van het Indonesische eiland Bali spuugt een regen van rotsen en lava uit. waarin twaalfduizend mensen omkomen. De uitbarsting veroorzaakt een hongersnood waardoor nog eens tachtigduizend mensen sterven.
- 1883: De Krakatau ten zuiden van Sumatra veroorzaakte in twee dagen 36 duizend doden. Bij de uitbarsting kwam energie vrij die gelijk was aan de kracht van biina 30 waterstofbommen. Rotsen werden 55 kilometer de lucht in slingerd. De uitbarsting werd 4.800 kilometer verderop door inwoners van het eiland Rodrigues gehoord. De doden vielen door vloedgolven die kustgebieden van Java en Sumatra teisterden.
- 1902: Uitbarsting van de Mont Pelee op het eiland Martinique in het Caribisch gebied Er vallen 38 duizend doden, waarvan 29 duizend in de stad Saint-Pierre die door lava werd overstroomd.
- 1902: Als gevolg van de uitbarsting van de Kelud op Java vinden 5.100 mensen de dood in modder en lava
- 1948: Uitbarsting van de Villarrica bij Santiago in Chili. Meer dan honderd mensen kwamen om.
- 1951: (21 januari): De Mount Lamington op oostelijk Nieuw-Guinea wordt actief: vierduizend doden.
- 1951 (4 december): Bij een uitbarsting van de Hibok-Hibok op de Filippijnen vallen 475 doden.
- 1963: Tweeduizend mensen verliezen het leven bij een uitbarsting van de Gunung Agung op Bali.
- 1980: Uitbarsting van de Mount St. Helens in de Amerikaanse staat Washington. 57 doden.
- 1982. Eruptie van de Chinchonal in Mexico: 21 doden.

AARDVERSCHCIVING

Op 27 sept. 1987 veroorzaakten zware regens een aardverschuiving. die de armenwijk Villa Tina in Medellin (220 mijl ten noordwesten van Bogota) onder een dikke laag aarde bedolf. In de NZZ van 2 oktober werd gemeld dat 254 lijken waren geborgen en dat nog 160 personen werden vermist, die waarschijnlijk niet meer gevonden zouden worden. Op sommige plaatsen was de laag aarde 12 meter dik. Door de aardverschuiving raakten 2.100 mensen dakloos

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20.
I.S.S.N. 0165-3660

MEXICO NAAR DE STEMBUS

Op 6 juli hebben in Mexico verkiezingen plaatsgevonden voor een president, een federaal parlement, zeven deelstaatparlementen, een parlement in het federale district Mexico-Stad, gemeenteraden en het gouverneurschap van de deelstaat Chiapas.

De belangrijkste vijf kandidaten die aan de strijd om het presidentschap deelnamen, waren Carlos Salinas de Gortari, Cuaiihtemoc Cardenas Solorzano, Manuel Clouthier, Rosario Ibarra de Piedra en Gumersindo Magaña Negrete.

● Salinas was op 4 okt. 1987 tijdens een congres van zijn partij, de Partido Revolucionario Institucional (PRI), tot presidentskandidaat gekozen (pag. 22313-1988)
De PRI was. zij het aanvankelijk niet onder die naam, onafgebroken aan de macht sinds 1929. In die periode had zij alle presidentsverkiezingen met ten minste 70 procent van de stemmen gewonnen.

● Cardenas had vroeger tot de PRI behoord. Eind 1986 had hij samen met voormalig PRI-president Porfirio Munoz Ledo een dissidente factie binnen de PRI gevormd onder de naam Democratische Stroming (CD. zie pag. 223/2-1988).
Op 12 okt. 1987 had Cardenas aangekondigd dat hij om het presidentschap u-ilde strijden met Salinas. Vervolgens had hij een aanbodvan de Partido Autentico de la Revolucion Mexicana (PARM) – in 1954 opgericht door een ontevreden factie binnen de PRI- geaccepteerd kandidaat van die partij te worden voor de presidentsverkiezingen (pag. 224/3-1988).
Behalve door de PARM werd de kandidatuur van Cardenas gesteund door de Partido Popular Socialista (PPS), het Cardenistische Front voor Nationale Reconstructie (FCRN) en de Partido Mexicano Socialista (PMS). waarvan presidentskandidaat Heberto Castillo Martinez (zie pag. 223/2-1988) zich op 7 juni 1988 had teruggetrokken ten gunste van Cardenas.
Met het oog op de verkiezingen hadden de vier partijen een centrum-linkse coalitie gevormd onder de naam Nationaal Democratisch Front (FDN).

● Clouthier was op 23 nov. 1987 benoemd tot kandidaat van de conservatieve Partido Accion Nacional (PAN) voor het presidentschap (pag. 223/1-1988).

● Ibarra vertegenwoordigde de trotskistisch georienteerde Partido Revolucionario de los Trabajadores (PRT).

● Magaña was de presidentskandidaat van de rechts van de PAN staande Partido Democrata Mexicano (PDM).

Over de verkiezingscampagnes van Salinas, Cardenas en Clouthier berichtte de correspondent van *Inter Press* Service (IPS) in Mexico-Stad, Mario de Cautin, in het Utrechts Nieuwsblad (6-7-1988) o.m. het volgende:

Met zijn veertig jaar is Salinas de Gortari de jongste van de drie grote kandidaten Zijn vader schopte liet van krantenjongen tot PRI-parlementslid en minister. De jonge Carlos genoot zijn opleiding aan de beroemde Amerikaanse Harvard Universiteit. waar hij economie en politiek studeerde Voor hij zich in de politiek stortte was hij hoogleraar in internationale handel. openbare financiën en belastingbeleid Als minister was hij de oogappel van de huidige president Miguel de la Madrid Hurtado, die hem persoonlijk aanwees als zijn opvolger.
Salinas. die zich graag kleedt in een leren jack. zonder stropdas, rn dagelijks tien kilonieter hardloopt. heeft actief campagne gevoerd Hij doorkruiste het hele land. maar stuitte op een weinig enthousiast gehoor. Een aantal malen werd hij onderbroken door een gescandeerd „Cuauhtemoc, Cuauhtemoc", de voornaam van zijn linkse tegenspeler. Salinas zit er niet over in.
..De verkiezingen markeren het einde van het @@n-partijsysteem". aldus de PRI-kandidaat, die dit een gezonde ontwikkeling noemt.
Als Salinas de Gortari op 1 december officieel geïnstalleerd wordt. staan Mexico geen radicale wijzigingen in het beleid te wachten. Hij staat bekend als een fervent bezuiniger. Over een moratoriiim op de afbetaling van de Mexicaanse schuld - in totaal 104 miljard dollar – wil hij pas denken als de economische ontwikkeling van het land serieus in gevaar komt En dat is volgens hem nog niet het geval. ondanks een alarmerende stijging van de werkloosheid en meer dan een halvering van de reele lonen de afgelopen zes jaar.
De kalende econoom wil ook de afslanking van de overheid met verve voortzetten. ,.Ik kan weinig socialisme ontdekken in de staatsproduktie van overhemden en frisdranken. De overheid kan het geld beter gebruiken voor gezondheidszorg, onderwijs en huisvesting", aldus Salinas de Gortari Hij mil dat de staat alleen in de strategische industrieën. als petrochemie, staal. elektriciteit. spoorwegen en dergelijke een stevige vinger in de pap houdt. Onder zijn bewind als minister van planning zijn al tal van bedrijven afgestoten.
De 54-jarige ingenieur Cuauhtemoc Cardenas vindt dat de PRI de idealen van de revolutie die de partij in 1929 in het zadel bracht. een voor een heeft verkwanseld. Hij wil in de voetsporen van zijn nog altijd immens populaire vader treden. die van 1934 tot 1940 president was Iri die periode nationaliseerde zijn vader veel industrieen, voerde een grondhervorming door en ging de grote ongelijkheid in Mexico te lijf. Jarenlang probeerde Cardenas de PRI van binnenuit te veranderen Eind vorig jaar hield hij die pogingen voor gezien en stapte uit de partij
Toen hij zich bij een linkse splinter aansloot gaf niemand meer een stuiver voor zijn politieke carrière Maar Cardenas' populariteit bleek zo groot dat alle linkse partijen in Mexico, op de trotskisten na. hem omarmden als presidentskandidaat.
Zijn campagne was een ware zegetocht. Honderdduizenden Mexicanen klapten. stampten en zongen hem toe. Bij herhaling heeft hij zijn angst geuit dat de PRI wil zwendelen met de uitslag Hij hoopt echter dat het leger. waar hij naar eigen zeggen inmiddels ook een forse aanhang heeft. dit zal verhinderen.
De snelle opkomst van het Nationale Democratische Front (FDN) van Cardenas betekent dat de PAN van Clouthier waarschijnlijk naar het derde plan wordt verwezen De PAN is opgericht in 1939 uit protest tegrn het beleid van Cardenas' vader.
De partij is een mengelmoes van conservatieve katholieken, ondernemers. liberalen, en welgestelden die de PR1 tr links vindrn. Voorman Clouthier. een steenrijke en corpulente zakenman. roept in ferme taal zijn aanhangers op geen belasting meer te betalen of op andere wijze het fiinctioneren van de overheid te ontregelen.
Cloiithiers eigen voorspelling dat hij wel rens de onverwachte winnaar van de verkiezingen zou kunnen zijn, neemt niemand in Mexico serieus Maar dat de alleenheerschappij van de PRI tanende is. lijdt geen twijfel.

Kort nadat het tellen van de stemmen was begonnen, viel de computer die de uitslagen verwerkte uit. Volgens de regering was dit het gevolg van ,,technische overbelasting", maar volgens de oppositie was de computer uitgevallen

Carlos Salinas de Gortari, de kandidaat van de Partido Revolucionario Institucional voor het presidentschap van Mexico, en zijn echtgenote Cecilia op 6 juli 1988 bij de stembus.

Weekblad 57ste jaargang No 2955, pag 43367-43382

Presidentskandidaten van de oppositie. Manuel Clouthier (l.) van de conservatieve Partij van Nationale Actie, Rosario Ibarra de Piedra (m.)van de Revolutionaire Arbeiderspartij. en Cuauhtemoc Cardenas Solorzano van het Nationale Democratische Front begeven zich op 6 juli 1988 naar het ministerie van binnenlandse zaken om zich te beklagen over fraude bij de op die dag gehouden verkiezingen.

op het moment dat duidelijk werd dat kandidaten van de oppositie meer stemmen hadden behaald dan die van de regerende PRI.

Oppositie klaagt *over* fraude

Aan het einde van de verkiezingsdag begaven Cardenas, Clouthier en Ibarra zich naar het kantoor van minister van binnenlandse zaken Manuel Bartlett Diaz. tevens voorzitter van de Federale Kiescommissie. om zich te beklagen over fraude bij de verkiezingen.
Na afloop van het gesprek las Ibarra namens de drie oppositieleiders een verklaring voor waarin werd ,,opgeroepen tot het naleven van de wet". In de verklaring werd een opsomming gegeven van diverse vormen van fraude en werd de regering opgeroepen de situatie te corrigeren.
,.Vandaagis duidelijk geworden dat de regering vastbesloten is de volkswil niet te erkennen", aldus het document. Tot de diverse ,,onregelmatigheden" die tijdens de verkiezingsdag waren voorgevallen, behoorden ,,hetselectief weglaten van kiezers van de kieslijst (zodat ze niet konden stemmen), ,,het optreden van stembrigades" (groepen, soldaten, matrozen of PRI-leden die langs verschillende stembureaus gingen om hun stem uit te brengen), het bedreigen van boeren, beambten en anderen met sancties wanneer ze niet op de PRI zouden stemmen, het ontbreken of afwasbaar zijn van de inkt die gebruikt werd om de burgers die gestemd hadden, te .,markeren", en het ontbreken van stembussen in ,.moeilijke" districten

De belangrijkste boodschap die de drie de regering gaven, was dat ze geen autoriteit zouden erkennen ,,die is gekozen in frauduleuze verkiezingen".

Minister Bartlett zei op 7 juli als voorzitter van de Federale Kiescommissie dat er sprake was geweest van een ,.eerlijk en open verkiezingsproces" en noemde de verwijten van de oppositie over fraude ,,ongefundeerd". Hij beloofde wel alle voorgeschreven klachten volgens richtlijnen van de kieswet te zullen behandelen.

PRI eist *overwinning* op

In de nacht van 6/7 juli 1988 verklaarde de PRI-president Jorge de la Vega Dominguez tot de leden van zijn partij: ,,Partijgenoten, deze dag betekent een grote overwinning voor de hele natie en in het bijzonder voor onze democratie. De verkiezingen hebben plaatsgevonden in een klimaat van vrede. veiligheid, vrijheid en eerbied voor het recht. Daarvoor bedankt de PRI het Mexicaanse volk."
Verder zei hij: ,,Uit alle delen van het land krijgen we berichten die ons bevestigen dat wij een schitterende, rechtmatige en onbetwistbare verkiezingsoverwinning hebben behaald. Het land heeft voor Mexico beslist en de overwinning aan Carlos Salinas de Gortari gegeven." Volgens de PRI-president zou de Federale Kiescommissie de officiële verkiezingsuitslag ,,spoedig" bekend maken.
Een aantal uren later bevestigde Salinas in een toespraak dat zijn partij de verkiezingen had gewonnen. Hij gaf echter toe dat de oppositie in verscheidene kiesdistricten de meerderheid had behaald en sprak van ,,eennieuwe politieke realiteit: de tijd van het één partij systeem is voorbij".
De nieuwe politieke constellaties waren uitdrukking van de pluraliteit waarvan hij zich tijdens de verkiezingen een voorstander had getoond, zo zei hij. ,,Deopenbaring van de pluraliteit is een bewijs voor de democratische vooruitgang in Mexico; het tijdperk van het één-partij systeem is ten einde en we beginnen een nieuwe politieke tijd, met een meerderheidspartij en een sterke oppositie."

Carlos Salinas de Gortari (m) de kandidaat van de PRI voor het presidentschap van Mexico, roept zich zelf op 7 juli 1988 uit tot winnaar van de op 6 juli gehouden president-verkiezingen Links Jorge de la Vega Dominguez president van de PRI, en rechts Humberto Lugo Gil, secretaris generaal van de partij.

Het feit dat de PRI de overwinning opeiste zonder dat de officiële verkiezingsuitslag was bekendgemaakt. leidde tot kritiek van o m de oppositie en de Rooms-Katholieke Kerk

Clouthier klaagde op 8 juli op een persconferentie over ,,deergste verkiezingsfraude uit de Mexicaanse geschiedenis". Hij noemde de overwinningsverklaring van Salinas ,,hoogst onverantwoordelijk''.
In een verklaring van de bisschoppenconferentie werd gezegd dat de burgers wel aan verkiezingsfraude móéten denken als overwinningen bekend worden gemaakt zonder dat er cijfers worden genoemd"

Oppositie begint campagne van ,,actief en vreedzaam *burgerlijk verzet'*

Op 9 juli 1988 demonstreerden zo'n 70.000 aanhangers van de PAN in Mexico-Stad tegen verkiezingsfraude. De demonstratie vond plaats in het kader van een campagne van .,actief en vreedzaam burgerlijk verzet".
PAN-leider Clouthier kondigde een ,,referendum"aan op 30 en 31 juli ,,om de resultaten van de verkiezingen van 6 juli te bekrachtigen of te ontkrachten". Verder somde hij een serie ,,sancties op politiek, economisch en sociaal gebied" op om de autoriteiten te dwingen de overwinning van de oppositie te erkennen.

Zo dreigde hij met een boycot van de bedrijven van personen die bij fraude betrokken waren geweest. inclusief de persorganen en m.n. het particuliere televisiestation Televisa, met het massaal opzeggen van rekeningen bij de banken, die in Mexico in handen van de staat zijn, en met het blokkeren van wegen. Dit laatste gebeurde op 9 juli al op enkele plaatsen.

's Avonds zei FDN-leider Cardenas op een persconferentie: ,,Wanneer de regering haar toevlucht blijft zoeken in fraude, na de zeer grote en enthousiaste deelname van het volk dat massaal de officiële partij heeft afgewezen, zou dat technisch gelijk staan met een staatsgreep. Een president die zo aan de macht komt heeft geen legitimiteit en moreel gezag voor het volk en de internationale gemeenschap (...). Het land zou onbestuurbaar kunnen worden."

Cardenas zei dat hij bij de verkiezingen meer stemmen had gekregen dan Salinas. Hij verklaarde dat ,,bronnen in de regering die willen dat de legaliteit gehandhaafd wordt" hem hadden geïnformeerd over zijn overwinning.

Gumersindo Magaña Negrete. de kandidaat van de rechtse Partido Democrata Mexicano voor de presidentsverlriezingen van 6 juli 1988.

Officiele verkiezingsuitslag

Op 13 juli 1988 maakte minister van binnenlandse zaken, tevens voorzitter van de Federale Kiescommissie Bartlett de officiële verkiezingsuitslag bekend. Met 50,36 procent van de stemmen was Carlos Salinas de Gortari winnaar van de presidentsverkiezingen geworden. Cuauhtemoc Cardenas Solorzano was met 31,12 procent tweede geworden en Manuel Clouthier met 17,07 procent derde.

Verder had Gumersindo Magaña Negrete 1.04 procent van de geldig uitgebrachte stemmen behaald en Rosario Ibarra de Piedra 0.42 procent.
Van de 300 rechtstreeks te kiezen zetels in het Huis van Afgevaardigden had de PRI er 249 veroverd, de PAN 31 zetels en het FDN de rest.

In totaal telde het Huis van Afgevaardigden 500 leden. Daarvan werden er 300 rechtstreeks gekozen en 200 via een systeem van evenredige vertegenwoordiging verdeeld.

In de 64 leden tellende Senaat kreeg de PRI 60 zetels en het FDN vier zetels. Van de 38 mln kiesgerechtigde Mexicanen (op een bevolking van 80 miljoen) zou 51,6 procent naar de stembus zijn gegaan.
Bezwaren tegen de verkiezingsresultaten konden tot 15 augustus worden ingediend. Daarna zou het parlement de verkiezing van de president bekrachtigen. Op 1 december zou het nieuwe staatshoofd het ambt overnemen van Miguel de la Madrid Hurtado, die sinds 1 dec. 1982 president van Mexico was.

In een reactie op de verkiezingsuitslag zei Carlos Salinas de Gortari dat hij ,,een mandaat voor verandering" had gekregen

Protesten tegen de officiële verkiezingsuitslag

Op 16 juli 1988 hielden zo'n 300.000 aanhangers van het FDN in Mexico-Stad een demonstratie tegen de officiële verkiezingsuitslag.
FDN-leider Cardenas kondigde aan dat de massale demonstratie nog maar het begin was van een grootscheepse mobilisatie .,voor de legaliteit en voor de dialoog".
Hij zei ,.zonder pauze en zonder concessies" te zullen strijden voor de erkenning van de werkelijke uitslagen van de verkiezingen en alle legale middelen te zullen gebruiken die hem ten dienste stonden.
Cardenas herhaalde alle beschuldigingen van verkiezingsfraude. Volgens hem was de opkomst bij de verkiezingen zo laag geweest omdat tal van stemmen verdwenen waren. Verder noemde hij het voorbeeld van een allang overleden president van de republiek die had ,,gestemd" in een van de kiesdistricten van Mexico-Stad.
Toen hij de ,,medeplichtigheid van de media bij het uitvoeren van de fraude" aan de kaak stelde, riepen de demonstranten kreten als ,,dood aan Televisa''.

In het noorden van Mexico, in de stad Hermosillo, kondigde Clouthier .,openbare politieke processen" aan tegen de verantwoordelijken voor de verkiezingsfraude. De namen. adressen en telefoonnummers van ,,stemmendieven" zouden door de PAN worden gepubliceerd; zodat deze mensen geboycot konden worden.
Ook elders in het land werd tegen de officiële uitslag geprotesteerd.

VOORGAANDE ONTWIKKELINGEN
Voordat de verkiezingen plaatsvonden. deden zich, in aansluiting op het bericht van pag. 221 e.v.-1988, nog o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Bijeenkomst PRI

Op 22 april 1988 zei Carlos Salinas de Gortari tijdens een partijbijeenkomst in de stad Puebla dat hij meer participatie en representativiteit in de PRI wilde, meer macht van het parlement. en minder invloed van de staat, die zich moest concentreren op sociale programma's.
..Met dezelfde energie waarmee wij onze grote partij hebben opgebouwd, zullen wij haar intern hervormen". beloofde Salinas. ,,Wijzullen de demo-

cratische hervormingen leiden die het land van ons eist.''

Presidentskandidaat *Castillo* trekt zich terug ten gunste van Cardenas

Op 7 juni 1988 trok Heberto Castillo Martinez, de presidentskandidaat van de op 29 maart 1987 gevormde Partido Mexicano Socialista (PMS. zei pag. 223/1 e.v.-1988), zich uit de verkiezingsstrijd terug om Cuauhtemoc Cardenas, de kandidaat van het Nationaal Democratische Front (FDN) te steunen

Onder de kop ,,Links Mexico gaat verenigd verkiezingen in'' meldde correspondent Jan Keulen in de *Volks*krant (9-6-1988)over de beslissing van Castillo zich terug te trekken o.m. het volgende:

,,Erwaart een geest door Mexico, de geest van Lazaro Cardenas, in de gedaante van zijn zoon Cuauhtemoc.'' Er gaat een gejuich op onder de duizenden aanhangers van de PMS, de Mexicaanse Socialistische Partij, die bijeen zijn gekomen in de Avenue Juarez in Mexico-Stad. De spreker is Heberto Castillo. tot voor kort presidentskandidaat voor de PMS.
Castillo heeft zojuist een beslissing genomen die wellicht de moeilijkste was uit zijn lange politieke loopbaan: hij heeft zijn kandidatuur voor de presidentsverkiezingen van 6 juli ingetrokken en zijn steun uitgesproken voor Cuauthemoc Cardenas.
Amper een maand voor de presidents- en parlementsverkiezingen van 6 juli ziet het politieke landschap in Mexico er plotseling radicaal anders uit.

Voor het eerst in de geschiedenis wordt de regerende Institutionele Revolutionaire Partij (PRI), die al zestig jaar lang praktisch automatisch alle verkiezingen won, serieus uitgedaagd. Voor het eerst is Mexicaans links erin geslaagd zijn verdeeldheid grotendeels te overwinnen en met een gezamenlijke kandidaat aan de verkiezingen mee te doen. Ironische wending van de geschiedenis is dat de eenheidskandidaat van links de naam Cardenas draagt.
Cuauthemocs vader, Lazaro Cardenas - naast Emiliano Zapata en Pancho Villa wellicht de belangrijkste vaandeldrager van de Mexicaanse revolutie - wordt door de regerende PRI beschouwd als een van de grootste politieke helden van het land. Als president van Mexico nationaliseerde hij in de jaren dertig de olie-industrie, kwam hij op voor de Indiaanse bevolking en pakte hij de landhervorming serieus aan. Cuauthemoc vindt dat de huidige PRI de idealen van zijn vader verraden heeft.
Lange tijd probeerde Cuauthemoc de PRI van binnenuit te veranderen. Cuauthemoc die voor civiel ingenieur studeerde, was in de jaren zestig lid van de linkse Beweging voor Nationale Bevrijding. In 1966 trad hij toe tot de PRI met het idee. net als zoveel andere jonge linkse intellectuelen, om .,de lange mars door de instituties'' te maken en de verrechtste en verbureaucratiseerde regeringspartij van binnenuit te hervormen.
Cuauthemocs loopbaan binnen de PRI ging gepaard met veel conflicten en botsingen. maar hij had in het geschiedenis-bewuste Mexico zijn naam mee. In elke stad en haast elk dorp in Mexico is immers wel een standbeeld van .,de Generaal'', zoals Lazaro Cardenas in de volksmond heet, te vinden en ieder kind kent het op Cuauthemoc gelijkende portret van zijn vader van postzegels en bankbiljetten.
Ondanks zijn omstreden politieke denkbeelden binnen de PRI bracht Cuauthemoc het in 1980 tot gouverneur van de deelstaat Michoacan, waar ook de politieke wieg van zijn legendarische vader stond.
In 1984, toen Cuauthemoc nog volop meedraaide. in het staatsapparaat als gouverneur, gaf hij in een wetenschappelijk instituut van de PRI een lezing die - naar later bleek - de grondslag zou vormen van een nieuwe stroming binnen de partij.
Deze .,Democratische Stroming'' pleit voor democratisering van de Mexicaanse samenleving van de PRI, en voor een .,terug naar de wortels'' van de revolutie van 1910. In 1987, toen president Miguel de la Madrid, na een omstreden procedure. de jonge technocraat Salinas de Gortari naar voren schoof als presidentskandidaat, trad de Democratische Stroming uit de PRI.
Een aantal linkse splinterpartijen, die sinds jaar en dag in de schaduw van de PRI opereren en niet zelden op lokaal niveau ook met de regeringspartij samenwerkten, schoof samen met de Democratische Stroming in het najaar van 1987 Cuauthemoc Cardenas naar voren als presidentskandidaat.
De verwachtingen van het succes van Cuauthemocs kandidatuur waren bij vriend noch vijand hooggespannen. Het ontbrak Cardenas immers aan het geld en een goed ge-oliede organisatie om maandenlang campagne te voeren in het gigantische Mexico.

De belangrijkste zes partijen van links, traditioneel uitermate verdeeld en sectarisch ingesteld, slaagden er in 1987 in een moeizame coalitie te vormen. de Socialistische Partij van Mexico (PMS),en kozen de 62-jarige veteraan-activist Heberto Castillo als presidentskandidaat (pag. 223/2-1988. red. *KHA*). Uiterst links. georganiseerd in de Revolutionaire Arbeiderspartij (PRT)weigerde zich echter aan te sluiten bij de campagne van de PMS en stelde zijn eigen kandidaat, de mensenrechten-activiste Rosario Ibarra.
De zichzelf als centrum-links definiërende PRI-kandidaat Salinas de Gortari hoefde van links dus niets te vrezen. Zoals altiid deed links verdeeld mee aan de verkiezingen, en kwam de enige reële oppositie van de rechtse PAN. de Partij van Nationale Actie.
Zowel de regeringspartij als traditioneel links vergisten zich echter in de politieke aantrekkingskracht van Cuauthemoc Cardenas. Overal in het land bekenden ontevreden PRI-afdelingen en vooral groepen leden van de onder PRI-controle staande vakbonden en boerenbonden zich in het Frente Cardenista. Verkiezingsbijeenkomsten van PRI-kandidaat Salinas de Gortari werden, uniek in Mexico. opgevrolijkt door dissidente spreekkoren die Cuauthemoc, Cuauthemoc scandeerden en de meetings van Cardenas zelf werden allengs massaler.
Terugkerende thema's van Cuautheniocs verkiezingstoespraken waren dat Mexico zijn soevereiniteit aan het verliezen is door de uitverkoop van genationaliseerde industrieën. dat de rentebetaling over de buitenlandse schulden stopgezet moest worden en dat de PRI er niet in geslaagd was na zeven decennia ,,revolutionair proces'' de werkloosheid. ondervoeding, woningnood en andere misère effectief te bestrijden.

Cuauthemoc had de afgelopen tijd aangedrongen op steun van de PMS en PRT voor zijn kandidatuur. Een gezamenlijke linkse kandidaat zou niet alleen alle linkse stemmen op zich weten te verzamelen, maar zou ook. eenmaal een reëel alternatief van het PRI-stelsel geworden. zwevende kiezers naar zich toe trekken en niet te vergeten een deel van het electoraat dat niet van plan was te gaan stemmen.
Het afgelopen weekeinde besloot Heberto Castillo de stap te wagen. Hij formuleerde een ,,minimumprogramma'' van twaalf punten waarin niet gerept wordt van socialisme, maar wel van de afschaffing van het presidentiële systeem, waarbij de president praktisch alle macht bezit, en het corporatisme, het systeem waarbij regering, regeringspartij, officiele vakbonden en boerenorganisaties in feite een pot nat zijn.
Dinsdag (7 juni) werd de ,.strategische samenwerking'' tussen Cuauthemoc Cardenas en de PMS formeel bezegeld. Daarmee is. voor het eerst deze eeuw, links een echte bedreiging geworden voor het systeem van ..meer van hetzelfde'' van de PRI. Het is niet waarschijnlijk dat Cardenas het op 6 juli zal winnen van PRI-kandidaat Salinas de Gortari. Het is wel waarschijnlijk dat links een sterke oppositiefractie zal weten te vormen.
,,Het is het begin van het einde van de PRI'', oordeelde de Mexicaanse schrijver Jose Emilio Pacheco Misschien was de wens de vader van de gedachte, rnaar algemeen wordt verondersteld dat met de campagne 1988 de Mexicaanse politiek een nieuwe fase is ingegaan.

Twee medewerkers Cardenas vermoord

Op 3 juli 1988 werden twee medewerkers van Cardenas. Francisco Javier Ovando Hernandez en diens secretaris Roman Gil Heraldez, dood aangetroffen in een auto nabij het centrum van Mexico-Stad. De twee. die de verkiezingscampagne van Cardenas coördineerden, waren met enkele van dichtbij afgevuurde kogels in het hoofd om het leven gebracht.

Ovando was openbaar aanklager in de deelstaat Michoacan toen Cardenas daar gouverneur was namens de PRI (1980-1986). In het kielzog van Cardenas verliet Ovando de PRI om Cardenas te steunen in diens poging het presidentschap van Mexico te veroveren

,,Ik ben razend over deze politieke misdaden die zijn begaan door beroepslui, gesteund door reactionairen'', aldus Cardenas na afloop van een gesprek met de minister van binnenlandse zaken over de moorden.

Preszdent De la Madrid belooft eerlijke verkiezingen

Op 4 juli 1988 beloofde president Miguel Madrid de Hurtado in een televisietoespraak dat de verkiezingen ,,eerlijk, wettelijke en vredig'' zouden zijn. De overheid zou de wil van de kiezer in het stemlokaal respecteren, aldus De la Madrid.

Ongeveer een half jaar daarvoor was de Democratische Assemblée voor Effectief Stemrecht opgericht, een niet-partijgebonden organisatie, waarin tientallen vooraanstaande intellectuelen, kunstenaars, juristen, industriëlen. vakbondsleiders en andere politieke figuren ijverden voor eerlijke verkiezingen.

Economische situatie

Twee weken voor de verkiezingen meldde correspondent Ferry Versteeg in *NRC/H'blad* (23-6-1988) over het economisch klimaat in Mexico o.m. het volgende:

Een half jaar geleden nog leek Mexico af te stevenen op ongecontroleerde hyperinflatie

met alle sociale en politieke risico's van dien. De geldontwaarding bereikte afgelopen december met bijna 20 procent per maand een historisch hoogtepunt en de strategen van de regerende Institutionele Revolutionaire Partij (PRI) hielden hun hart vast.

Voor 6 juli aanstaande staan er immers presidentsverkiezingen op het programma Zeker vijf financiele reddingsprogramma's werden gelanceerd sinds de Mexicaanse economie in 1982 door een combinatie van oplopende schulden en dalende olieprijzen ontregeld raakte. Deze programma's hadden één ding gemeen: zij haalden weinig tot niets uit en het eindresultaat bleek grotere malaise.
Wat is de situatie nu. medio 1988? De Mexicaanse inflatie nadert het lage ,,rijke-wereldniveau'', in het kamp van de regerende PRI heerst een voorzichtig triomfantelijke stemming en deze week reist zowaar een Braziliaanse regeringsdelegatie naar Mexico-Stad om er de spectaculaire ommekeer te bestuderen.
Hoe kwam die tot stand? In een bijna-paniekklimaat gingen de regering van president Miguel de la Madrid en afvaardiging van werkgevers en werknemers eind vorig jaar in langdurig conclaaf. Het resultaat was het zogeheten ,,economisch solidariteitspact" dat op 15 december jongstleden door de Mexicaanse president werd gepresenteerd.

De regering beloofde haar uitgaven eerder te beperken en de prijzen van haar publieke diensten te bevriezen: de werknemersorganisaties accepteerden een loonbevriezing en de werkgevers beloofden een optimale prijsmatiging.

Gelijktijdig werd de peso-dollarkoers bevroren. Wat voor de Mexicaanse overheid een kostbare, maar zeker geen onmogelijke zaak was gezien de sinds 1986 opgebouwde deviezenreserves van 15 miljard dollar.
,,Tot nu toe zaten we in een voetbalstadion, waarin iedereen was gaan staan. zodat weinigen wat zagen", zo lichtte minister van planning Pedro Aspe Armello toen op beeldende wijze toe. ,.Door het solidariteitspact te tekenen hebben wij elkaar beloofd tegelijk te gaan zitten."

Luis Enrique Mercado, een bekende financiële commentator in Mexico-Stad, verzekerde zelfs: ,,De regering speelt na zoveel mislukte plannen haar laatste kaart uit. Het pact wordt alles of niets."

Nu, zes maanden later, blijkt het ‚pact" ondanks aanvankelijke twijfel bij vrijwel alle partijen redelijk te werken. Beliep de inflatie in januari jongstleden nog 15,5 procent. in februari bedroeg zij 8,3 procent. in maart 5,1 in april 3,1 en in mei 1,9 procent, het laagste niveau sinds 1981.

En was het solidariteitspact eerst voor drie maanden bedoeld. het werd intussen twee keer met instemming van alle deelnemers verlengd en loopt nu formeel tot eind augustus. Intussen laat president De la Madrid doorschemeren dat het pact intact zal blijven tot hij in december aanstaande de macht zal overdragen aan zijn gedoodverfde opvolger, de PRI-presidentskandidaat Carlos Salinas de Gortari.
De succesvolle strijd tegen de geldontwaarding blijkt zeker geen pijnloze aangelegenheid. Het overkoepelende vakverbond CTM klaagt dat veel prijzen meer zijn gestegen dan uit de globale inflatiecijiers valt af te leiden.

Toch pleit het nu voor prijsverlaging in plaats van loonsverhoging. De werkgevers zuchten op hun beurt dat het pact gepaard gaat met een sterk teruglopende vraag, nijpende kredietschaarste en scherpe concurrentie van een groeiende stroom importprodukten.
Volgens de Industriële Kamer moesten dit jaar al 1400 bedrijven in de metaal- en kapitaalgoederensectoren hun deuren sluiten en zal het pact in 1988 waarschijnlijk leiden tot een economische teruggang van 1 a 2 procent.

Niettemin blijft het gebrek aar. kritiek op de geregelde verlenging van het solidariteitspact opvallend. Het dagblad L.e Jornada meent te weten waarom: ..Wie zou geen Mexico willen zien met een inflatie van 5 tot 10 procent per jaar?"

Zelfs de Amerikaans-Mexicaanse Kamer van Koophandel, die het economische beleid van de regering nogal kritisch pleegt te volgen, laat nu in haar blad Mexico Update weten: ,,Mexico heeft nu niet het pact een veel betere kans van slagen dan Brazilië en Argentinie met hun schokplannen tegen de inflatie."
Volgens dit periodiek had Mexico niet alleen het vvordeel dat het kon leren van de fouten die in deze andere landen werden gemaakt, maar heeft het ook geprofiteerd van de Israelische ervaringen
Bekend is dat Michael Bruno, directeur van de Bank van Israel en architect van Israels succesvolle anti-inflatieplan (...) een aantal ontmoetingen had met Mexicaanse functionarissen.
Mexico Update. .,Bruno heeft zeker invloed gehad op het Mexicaanse denken en het solidariteitspact lijkt meer op de Israelische benadering dan op de Braziliaanse en Argentijnse pogingen."
Evenals in het geval van Mexico sloot de Israëlische regering destijds een .,sociaal pact" met bedrijfsleven en vakbeweging, slaagde zij erin de overheidstekorten sterk te verminderen en werden loon- en prijscontroles ingevoerd. Die werden later geleidelijk opgeheven, naarmate de Israelische economie zich herstelde van de recessieve gevolgen van het pact.
De grote vraag in Mexico's financiële kringen is nu of de regeringen van president De la Madrid en zijn vrijwel zekere opvolger Salinas de Gortari er ook in zullen slagen het korte termijn succes in de strijd tegen de inflatie te consolideren.

Een terechte vraag omdat de kloof tussen goede voornemens en de harde praktijk de afgelopen jaren nogal groot bleek in Mexico. Volgens Mario de Aguera, een bedrijfadviseur in Mexico-Stad, is elke jubel derhalve voorbarig. Hij meent: ,,Zelfs nu het solidariteitspact redelijk werkt, zijn wii nog lang niet buiten gevaar. Wij blijven in staat ons drijvend te houden en er is een kans dat wij de kust bereiken."
Bronnen in het ministerie van planning in Mexico-Stad lieten eerder deze maand doorschemeren hoe de regering het anti-inflatiesucces van het afgelopen half jaar denkt vast te houden: verdere vermindering van de overheidsrol in de economie, herziening van het belastingsysteem, een restrictieve financiële en monetaire politiek, een open-marktstrategie en vermindering van de kapitaaluitvoer oftewel een nieuwe aanpak van het schuldenprobleem. Vooral op dat laatste punt is de Mexicaanse regering voornemens de buitenwereld haar tanden te laten zien. Zowel De la Madrid als zijn spoedige opvolger Salinas de Gortari liet de afgelopen weken weten dat de druk van de schuldenbetaling - ,,door middel van onderhandelingen" - met 30 a 50 procent moet verminderen.
Anders blijft economische groei een wensdroom en valt er geen realistisch beleid te voeren. In regeringskringen wordt erop gewezen dat Mexico de buitenlandse schuldeisers de afgelopen vijf jaar 67 miljard dollar aan rente betaalde, maar dat de totale schuld nog met 24 procent steeg tot 108 miljard dollar.
Alleen al in de eerste helft van dit jaar werd 7 miljard dollar afbetaald: ,,Ons land raakt steeds meer gedekapitaliseerd en is een nettoexporteur van deviezen geworden naar de financiële wereldcentra", zo zei president De la Madrid eerder deze maand in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. ,,Deze situatie leidt tot stabiliteit en gerechtvaardigde sociale protesten en valt niet meer te toleren."

(NRC/H'blad, Volkskrant, Utrechts Nieuwsblad, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, Financial Times, IHT, Time)

MIDDEN-OOSTEN

LIBANON

VERDERE ONTWIKKELINGEN IN ZUID-LIBANON. ISRAELISCHE MILITAIRE OPERATIES IN LIBANON (TOT MEDIO FEBRUARI 1987)

Sinds de officiële terugtrekking van het Israëlische leger (IDF) uit Zuid-Libanon op 10 juni 1985 (pag. 764-'85) bestond daar een door Israël ingestelde .,veiligheidszone" onder beheer van het door Israël gesteunde Zuidlibanese Leger (SLA).Zowel het SLA als de IDF (incidenteel) opereerden ook ten noorden van de ,,veiligheidszone'' in hun confrontatie met Libanese sjïieten en Palestijnse guerrillastrijders. Het SLA kwam onder toenemende druk te staan van de sjiitische Hezbollah-militie, die haar invloed vooral ten koste van de meer gematigde sjiïtische Amal uitbreidde.
Het gebied ten noorden van de ,,veiligheidszone" viel gedeeltelijk samen met de operatiezone van UNIFIL (VN Interim Strijdmacht in Libanon). UNIFIL-eenheden werden diverse malen aangevallen van uit SLA- en IDF-posities. Het Franse UNIFIL-contingent was in augustus-september 1986 vooral het doel van sjiïtische aanslagen.
In aansluiting op het bericht van 9 april 1987 (pag. 235/3 e.v.-'87) volgt hier een samenvatting van verdere onwikkelingen in Zuid-Libanon alsmede van een aantal Israëlische militaire operaties elders in Libanon.

Nieuwe commandant UNIFIL. Verlenging UNIFIL-mandaat (april-juli 1986)

Op 10 april 1986 werd de benoeming aangekondigd van de Finse generaal Gustav Hagglund tot commandant van UNIFIL als opvolger van de Ierse generaal William Callaghan die deze functie ruim vijf jaar had vervuld (zie pag. 258/2-'81) en nu stafchef van de UN-TSO (de VN-organisatie voor toezicht op de wapenstilstand voor Palestina) werd. Generaal-majoor Hagglund was tevoren commandant van UNDOF (de VN-waarnemerseenheid op de Golanhoogten). Callaghan verving bij de UNTSO de Ghanese luitenant-generaal Emmanuel Erskine, die de VN-dienst na bijna 12 jaar verliet; in die periode was hij o.a. de eerste UNIFIL-commandant.
Eveneens op 10 april deed de secretaris-generaal van de VN. Perez de Cuellar, in een rapport aan de Veiligheidsraad de aanbeveling het UNIFIL-mandaat, dat op 19 april afliep, opnieuw

De Finse generaal-majoor Gustav Hagglund, sinds I juni 1986 in dienst als commandant van UNIFIL.

met zes maanden te verlengen. Deze aanbeveling was overeenkomstig de wens van Libanon, maar Frankrijk liet op 14 april weten slechts te kunnen instemmen met een hernieuwd mandaat voor drie maanden. Op 18 april besloot de Veiligheidsraad met algemene stemmen het mandaat van UNIFIL met drie maanden te verlengen. Dit hield in dat voor het eerst sinds 1978 ook de Sowjet-Unie hiermee instemde. De Sowjet-Unie die zich tot dusver van stemming had onthouden, verklaarde zich tevens bereid in de UNIFIL-kosten bij te dragen.
Op 1 juni trad Hagglund als UNIFIL-commandant in functie.,
Op 18 juli keurde de Veiligheidsraad voor het eerst met algemene stemmen een verlenging van het UNIFIL-mandaat met zes maanden goed (tot 19 januari 1987).

Op 21 juli kwam een Ierse UNIFIL-soldaat om het leven bij een ongeluk met zijn pantservoertuig. Hij was de 125ste UNIFIL-militair die in Libanon onkwam sinds de vredesmacht in 1978 werd ingezet.

Militaire acties *Israël* (juli-augustus 1986)

Op 10 juli 1986 schoten Israëlische militairen bij een vuurgevecht op de Libanese kust (1 kin ten noorden van de grens met Israël) vier Arabische guerrillastrijders dood. Deze zouden een aanslag in Nahariya (Noord-Israël) hebben beraamd, maar zij waren in Libanon aan land gegaan nadat hun rubberboot door een Israëlische patrouillevaartuig was ontdekt. Het betrof drie Palestijnen van het PFLP (Volksfront voor de Bevrijding van Palestina) en een Libanees van de SSNP (Syrische Sociale Nationale Partij). Bij het treffen werden ook twee Israëlische militairen gedood.

Als vergelding voor de mislukte infiltratiepoging voerde de Israëlische luchtmacht nog dezelfde dag een aanval uit op het Palestijnse vluchtelingenkamp Ain al-Hilweh bij Sidon, waarbij zeker tien doden of gewonden vielen
Vervolgens werden nog de volgende Israëlische militaire acties gemeld

14 juli - De Israëlische luchtmacht bombardeerde drie dorpen in het door Druzen beheerst berggebied van Ale? ten zuidoosten \ . a ~ Beiroet. Er werd melding gemaakt van 4 doden en 11 gewonden. Het was de eerste Israëlische luchtaanval van 1986 in de buurt van de Libanese hoofdstad; de andere vier waren gericht tegen Palestijnse kampen in Zuid-Libanon. Bij het bombardement werden gebouwen van het PFLP en het DFLP (Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina) getroffen
20 juli - Een Israelische legerwoordvoerder niaakte bekend dat een Israëlische patrouillevaartuig de voorgaande week een Cyprisch schip voor de kust van Libanon had onderschept. Een aantal Palestijnse passagiers. leden van Al Fatah. was gearresteerd: de bemanningsleden waren inmiddels weer op vrije voeten.
31 juli - Bij een vuurgevecht op 'i km ten noorden van de Israelisch-Libanese grens werden twee ..terroristen˘ en een Israëlische soldaat gedood.
10 augustus - Bij Israelische luchtaanvallen op de Palestijnse kampen Ain al-Hilweh en Mieh Mieh bij Sidon, werden kantoren van Al Fatah en van de dissidente beweging van Abou Moussa getroffen en raakten tien mensen gewond. Kort tevoren maren vanuit Zuid-Libanon Katjoesla-raketten op Noord-Israël afgevuurd: daarbij vielen geen slachtsoffers.
12 augustus - De Israelische luchtmacht kwam voor het eerst sinds oktober 1985 in actie boven de Oost-libanese Bekaa-vallei. Bij een aanval op bases van de beweging van Abou Moussa nabij Baalbek vielen zeker vijf doden.

Aanvallen op Frans UNIFIL-contingent *(augustus/september* 1986)

Op 11 augustus 1986 deed zich 's avonds een incident voor bij ren controlepost van het Franse UNIFIL-contingent nabij het dorp Abbassieh (ten oosten van Tyrus). Militieleden van Amal weigerden zich te laten fouilleren en bedreigden een Franse soldaat. Daarop opende een andere Franse militair het vuur en werden twee militieleden dodelijk getroffen.
Later die avond breidden de schermutselingen zich uit tot andere dorpen in de buurt, waarbij Amal versterkingen inzette. Bij de strijd, die tot op 13 augustus voortduurde, werden nog twee Amal-leden gedood, terwijl 18 Franse militaire gewond raakten.

Op 21 augustus werd een luitenant van het Ierse UNIFIL-contingent tijdens een patrouille in de buurt van Haddatha door een ,,booby-trap'' bom gedood. die mogelijk voor Israëlische militairen was bestemd.

In die situatie trad een grote verdeeldheid tussen de Libanese sjiïeten aan de dag, in het bijzonder tussen de Amal en de pro-Iraanse Hezbollah. Terwijl de Hezbollah de Franse UNIFIL-militairen op 22 augustus beschuldigde van ,.moord met voorbedachten rade'' op Haidar Khalil (een van de twee doden van 11 augustus). verklaarde Daoud Daoud, de ,,sterke man'' van Amal in het zuiden, op 24 augustus tijdens een manifestatie in Maarakeh ter nagedachtenis aan Khalil dat hij elke aanval op UNIFIL zou beschouwen als een aanval op zijn militie.
Hezbollah en Amal stonden tegenover elkaar in hun opvattingen over resolutie 425 (1978) van de Veiligheidsraad, en over de resulterende aanwezigheid van UNIFIL in Zuid-Libanon.

Deze resolutie voorzag in de terugtrekking van alle Israëlische troepen uit Libanon en het herstel van het Libanese staatsgezag in het zuiden met behulp van UNIFIL. Volgens het Hezbollah-orgaan Al Ahd was UNIFIL echter een sta in de weg voor .,vrijheidsstrijders cn was het ongepast dat niet-moslemtroepen zich in moslem-land ophouden, terwijl resolutie 425 bovendien een erkenning van de Israelische vijand inhield. Daarentegen sprak de Amal-leiding in Beiroet èn Zuid-Libanon haar steun uit voor de aanwezigheid van UNIFIL en voor resolutie 425. De uitvoering van deze resolutie zou het einde betekenen van de z.g. .,veiligheidszone'' en alleen de .,legaliteit'' van UNIFIL zou voor rust in Zuid-Libanon kunnen zorgen. aldus de AMAL-argumenten.

De secretaris-generaal van de VN, Perez de Cuellar, maakte op 19 augustus bekend dat 480 Zweedse militairen drie compagnieën van het Franse logistieke bataljon van UNIFIL zouden vervangen.

Frankrijk had hem medio april in kennis gesteld van zijn besluit zijn hele logistieke bataljon terug te trekken. Het had tegelijk aangeboden in plaats daarvan een tweede infanteriebataljon te leveren. Maar na consultaties was overeengekomen dat er thans geen behoefte u-as aan een tweede infanteriebataljon en dat Frankrijk slechts een deel van zijn logistieke bataljon zou terugtrekken . De vervanging hiervan door Zweedse militairen zou naar verwachting in de loop van december 1986 plaatsvinden, aldus Perez de Cuellar.

In de nacht van 22 op 23 augustus raakten nog twee Franse militairen door een beschieting bij Tyrus gewond. Op 24 augustus bevestigde de Franse minister van buitenlandse zaken, Jean-Bernard Raimond, dat Frankrijk ,,niet eenzijdig'' zijn soldaten zou terugtrekken, maar hij voegde daaraan toe dat ,,geen enkele hypothese uitgesloten was''. Op 26 augustus verlangde de Franse premier Chirac dat de VN de rol van UNIFIL snel zou herdefiniëren. Hij zei: ,,Het is absurd in de huidige situatie deze soldaten, ongeacht hun nationaliteit maar zeker de Fransen, daar te laten.'' Er volgden besprekingen over de toekomst van UNIFIL binnen de VN, in het bijzonder over de rol van het Franse contingent.
Op 4 september werden drie Franse UNIFIL-soldaten gedood, terwijl een

vierde gewond raakte. door de explosie van een op afstand bediende bom in Jouaya. Amal meldde de arrestatie van twee verdachten.
Op 13 september werd bij Baflay een explosieve lading van afstand tot ontploffing gebracht op het moment dat een konvooi van drie Franse pantserwagens passeerde. Zes Franse UNIFIL-militairen raakten gewond van wie één later overleed. I-Iij was het 22ste Franse UNIFIL-lid dat in Libanon werd gedood. Opnieuw meldde Amal twee arrestaties.,
Voorts hield Amal op 17 september in Tyrus een demonstratie waarbij duizenden sjiïeten betoogden voor de handhaving van UNIFIL in Zuid-Libanon. Rij die gelegenheid verklaarde Amal-commandant Daoud Daoud dat zijn mannen de handen en de hoofden zouden ,,afhakken" van allen die UNIFIL aanvallen. De UNIFIL-commandant, generaal-majoor Gustav Hagglund, zei in een reactie te hopen dat ,,deze belofte zal worden gehouden".

Op 17 september kondigde een VN-woordvoerder in New York een herschikking van bepaalde eenheden van het Franse UNIFIL-contingent aan. Sommige geïsoleerde en moeilijk verdedigbare posities zouden door de Franse militairen worden ontruimd.
Op 19 september raakten opnieuw vijf Franse UNIFIL-militairen gewond. Zij waren bij de plaats Azrun door raketvuur getroffen.

In deze periode werden ook elders Fransen bij aanslagen gedood. Zo vergden aanslagen in Parijs in tien dagen (8 t/m 17 september) acht doden en 172 gewonden (zie pag. 625/1 e.v.-'86). Op 18 september werd de Franse militaire attaché in Libanon. kolonel Christian Goutierre, bij de Franse ambassade in Oost-Beiroet doodgeschoten.

Hergroepering Fransen

Nog op 19 september begon het Franse UNIFIL-contingent met zijn ,,hergroepering". De noordelijkste post werd ontruimd en overgedragen aan Nepalese militairen.
Op 20 september werden de Franse militairen uit negen andere posten overgebracht naar het UNIFIL-hoofdkwartier in Nakoura. Op 22 september volgde de ontruiming van nog drie posten. De Fransen behielden toen nog drie posities ten oosten van Tyrus. waaronder hun hoofdkwartier in Maarakeh. Dit werd op 23 september bestookt met vier Katjoesja-raketten, zonder dat er slachtoffers vielen.
Op 26 september was de ,,hergroepering" van het Franse contingent voltooid Volgens Le Monde (30-9-'86) waren 16 waarnemingsposten ontruimd. acht daarvan waren ontmanteld en acht waren aan andere contingenten overgedragen: Nepal (6), Ghana (1) en Finland (1). Van de ca. 600 Franse ,,blauwhelmen" bleven ca. 270 in de operationele zone achter. terwijl de rest in het UNIFIL-hoofdkwartier te Nakoura was gelegerd.

Aanvallen op SLA en Israël. Tegenmaatregelen (september 1986)

Inmiddels was de door Israël gesteunde militie, het SLA, het doelwit geweest van aanslagen en aanvallen door het Nationale Libanese Verzetsfront en het Islamitisch Verzet (voornamelijk Hezbollah).

Zo had een Libanese vrouw zich op 17 juli in haar met explosieven geladen auto opgeblazen in het centrum van de Zuidlibanese stad Jezzine die onder controle van het SLA stond. Uit verantxvoordrlijkheid voor deze zelfmoordactie. waarbij nog negen mensen gewond raakten. werd opgeeisr door de SSNP
op 5 augustus werd een SLA-post in Ayshiyeh met ruim 20 Katjoesja-raketten bestookt
Op 24/25 augustus kwamen bij twee verschillende incidenten zes ..aanvallers" om het leven. terwijl drie SLA-soldaten gewond raakten.

Op 11 september vonden bij de dorpen Kafra en Jater gevechten plaats tussen het SLA en het Islamitische Verzet. Volgens laatstgenoemde kwamen daarbij 20 SLA-leden en 3 moslemstrijders om het leven.

Op 18 september voerden ca. 75 Hezbollah-strijders en leden van de Libanese Communistische Partij aanvallen uit op vier SLA-posten in de buurt van Jarjoua. Aan SLA-zijde vielen 11 doden, terwijl de guerrillastrijders 3 doden en 12 vermisten meldden.
In de nacht van 18 op 19 september lanceerde het SLA een offensief tegen de sjiïtische dorpen ten noorden van de ,,veiligheidszone", waarbij volgens Radio Libanon ook Israëlische gevechtshelilropters werden ingezet.
Op 21 september besloot het Israëlische kabinet het SLA extra hulp te verlenen, zonder dit officieel nader te specificeren. Wet SLA had toen in één week 15 man aan doden verloren, vergeleken met 27 doden in de periode van juni 1985 - juni 1986 (*Le* Monde 23-9-'86).

Israël zelf was de voorgaande weken herhaaldelijk het doelwit geweest van aanvallen met Katjoesja-raketten (op 12 september de vierde aanval binnen een week), terwijl ook eer, infiltratiepoging zou zijn verijdeld. Israël had daarop met enkele militaire acties gereageerd.

Op 5 september voerden Israëlischr trorpen een aanval uit op het dorp Zibkin in Zuid-Libanon (op ca 6 km van de grens). Zij bliezen een gebouw op dat zou worden gebruikt als organisatiebasis voor het lanceren van Katjoeskaraketten op Noord-Israel. Bij de actie werd een Israëlische soldaat gedood. Vier verdachten werden aangehouden en voor ondervraging naar Israël meegenomen.
Op 9 september maakte een Israëlische legerwoordvoerder bekend dat de Israëlische marine op 1 september voor de Libanese kust (ten zuiden van Beiroet) een schip had onderschept en naar Haifa had opgebracht. nadat aan boord ,.grote hoeveelheden wapens" voor Palestijnse guerrillastrijders waren gevonden. Na verhoor

Sjiitische militieleden. zowel van Amal als Hezbollah. staan in het dorp Dir Khanon al-Naher bovenop een pantservoertuig dat zij hebben veroverd op het pro-Israelische Zuidlibanese Leger (SLA). De foto dateert van 11 september 1986.

mocht de bemanning met het schip vertrekken; een Palestijnse passagier werd vastgehouden.
Nadat de Israëlische marine in de nacht van 9 op 10 september voor de kust van Libanon een naar Israël koersende rubberboot met Palestijnse comniando's had onderschept, voerde de Israelische luchtmacht op 10 september 's morgens een aanval uit op twee wapen- en munitiearsenalen van het Palestijnse Volksstrijdfront (PSF) ten zuiden van Sidon. De Israëlische raketten zouden die doelen echter hebben gemist en in plaats daarvan andere gebouwen op het betreffende industrieterrein hebben getroffen. Daarbij kwamen drie (Palestijnse) burgers om het leven en raakten 13 gewond
Op 12 september voerde de Israelische lucht macht ownieuw een aanval uit op doelen ten zuiden van Sidon. Daarbij zouden vier burgers zijn gewond.

In de nacht van 22 op 23 september trok Israël duizenden militairen samen langs de grens met Libanon en ook in de ,,veiligheidszone" in Zuid-Libanon. Het leek erop dat Israël een grote militaire actie ten noorden van de veiligheidszone beraamde. President Assas van Syrië dreigde op 23 september met een ,.verbluffende vergelding" als Israël tot een echte invasie zou overgaan.
Ondanks herhaalde waarschuwingen van de Israëlische minister van defensie, vond geen nieuwe invasie plaats. Het ging er volgens Israëlische functionarissen vooral om te laten merken dat Israël zonodig in actie zou komen om het SLA te steunen. Dit machtsvertoon zou op 23 september al hebben gewerkt; de meeste radicale sjiitische strijders zouden uit de dorpen direct ten noorden van de veiligheidszone zijn weggetrokken.

Resolutie Veiligheidsraad (23 september 1986)

Op verzoek van Frankrijk kwamen de 15 leden van de Veiligheidsraad op 5 september 1986 voor een informele zitting bijeen. Namens de leden las de voorzitter van de Raad, Aleksandr Belogonow, een verklaring voor waarin de Raad ,,zijn verontwaardiging" uitsprak over de toepassing van ,,opzettelijk geweld" dat niet alleen de veiligheid van UNIFIL-leden in gevaar brengt, maar eveneens ,,nieuwe hindernissen opwerpt voor ,,devoltooiing van de aan de UNIFIL opgedragen vredesmissie". Ook sprak de Raad zijn ,,diepe droefenis" uit over de doden en gewonden onder het UNIFIL-personeel.

UNIFIL bestond op 5 september 1986 uit 5 829 man. verdeeld over contingenten uit negen landen: Fiji 628. Finland 516, Frankrijk 1.379, Ghana 719. Ierland 739. Italië 18, Nepal 799, Noorwegen 852 en Zweden 145.

Nog op 4 september vertrok ondersecretaris-generaal Marrack Goulding van de VN voor een onderzoeksmissie (de derde in vijf maanden). Na een kort verblijf in Parijs bracht hij bezoeken aan Israël, Zuid-Libanon en Syrië alsook Ierland, waarna hij op 15 september naar New York terugkeerde.
Op 18 september bracht secretarisgeneraal Perez de Cuellar verslag uit van de missie van Goulding. Hij concluseerde dat UNIFIL met een grote crisis werd geconfronteerd. Een terugtrekking van de vredesmacht moest serieus worden overwogen, als er geen voortgang werd geboekt bij de uitvoering van resolutie 423 (1978), ,,ondanks de uiterst schadelijke consequenties" die uit zo'n terugtrekking konden voortvloeien, aldus Perez de Cuellar.
Op 19 september kwam de Veiligheidsraad op verzoek van Frankrijk opnieuw bijeen. Er vonden zittingen plaats op 19, 22 en 23 september.

De Raad aanvaarde op 23 september resolutie 587 met 14 stemmen voor, geen tegen en één onthouding (VS). Daarin deed de Raad een dringend beroep op alle betrokken partijen om ,,zonder voorbehoud samen te werken met UNIFIL bij de vervulling van zijn mandaat". In Zuid-Libanon moest een eind komen ,,aan elke militaire aanwezigheid die niet door de Libanese autoriteiten wordt aanvaard", zo stelde de Raad.
Voorts verzocht de Raad ,,de secretaris-generaal de nodige maatregelen te treffen voor een legering van UNIFIL tot aan de zuidgrens van Libanon, en hij deed een plechtig beroep op alle belanghebbenden partijen samen te werken bij de verwezenlijking van dit doel".
De Amerikaanse vertegenwoordiger motiveerde zijn stemgedrag met het argument dat de resolutie de kritieke factor negeerde welke de uitvoering van het UNIFIL-mandaat had belet. nl. het ontbreken van overeenstemming tussen de betrokken partijen over veiligheidsafspraken die hun respectieve belangen zouden beschermen.
De Israëlische premier Peres zei op 24 september dat zijn land Zuid-Libanon onmiddellijk zou verlaten als daar troepen waren gelegerd die in staat waren de veiligheid van de grens met Israël te verzekeren. Maar UNIFIL was daartoe z.i. niet bij machte en daarom zou Israël het SLA blijven steunen. Israëlische militairen waren ervan overtuigd dat het opgeven van de veiligheidszones en het dus per definitie laten vallen van het SLA, tot Hezbollah-activiteiten tegen Israël zou leiden en, aldus minister zonder portefeuille Arens, tot meer Hezbollah-aanvallen op UNIFIL.

Nieuwe *aanvallen* op UNIFIL. Vertrek Fransen. Verlenging mandaat tot 31 juli 1987

Twee Franse soldaten van het logistieke bataljon raakten op 28 september gewond door de explosie van een op afstand bediende boin bij Aitit. Later die dag raakte een Franse luitenant door een verdwaalde kogel bij het UNIFIL-hoofdkwartier in Nakoura gewond.
Bij de explosie van een autobom op 20 november bij een UNIFIL-post te Mansouri (in de buurt van Tyrus) werden drie soldaten uit Fiji gedood; drie collega's raakten gewond. Voorts kwamen de twee inzittenden van de auto en drie Libanese burgers om het leven. Een door de Amal-militie in Sidon gearresteerde imam zou hebben bekend dat de door hem gepleegde aanslag een nabijgelegen SLA-post had moeten treffen.

Op 24 november maakte Frankrijk bekend dat het bijna twee derde deel van zijn ,,blauwhelmen'' uit Libanon zou terugtrekken. Van de 1.380 man zouden ca. 860 vertrekken, zodat ca. 520 man zouden achterblijven ,,voor het onderhoud van voertuigen en het vervullen van verdedigingstaken op het hoofdkwartier te Nakoura". Daarbij zouden de 334 Franse ,,blauwhelmen", die in de operatiezone rond Jouaya waren achtergebleven, worden vervangen door 420 Zweedse militairen (van wie 170 man op 27 november arriveerden).

De Veiligheidsraad, die reeds op 31 oktober enige voorstellen van secretaris-generaal Perez de Cuellar inzake de veiligheid en de financiering van UNIFIL had goedgekeurd, bekrachtigde op 26 november diens voorstellen inza-

ke de hergroepering van UNIFIL en de beperking van het Franse contingent.

Eveneens op 26 november keurde de Veiligheidsraad eenstemmig een verlenging van het UNDOF-mandaat met zes maanden tot 31 mei 1987 goed. Zowel Syrie als Israël hadden daarmee ingestemd

Op 7 december werd een Ierse soldaat van UNIFIL gedood bij een beschieting door SLA-leden bij het dorp Brachit. Hij was de 20ste man van het Ierse UNIFIL-contingent die in Libanon omkwam. De Ierse minister van defensie kondigde een ,,zeer serieuze" heroverweging van de Ierse UNIFIL-bijdrage aan.

Op 10 januari 1987 kwam een Ierse korporaal om het leven. toen zijn stelling bij het dorp Brachit door Israelisch tankvuur werd getroffen. Het Israëlische opperbevel liet de volgende dag weten dat de Ier ,,perongeluk" was gedood. UNIFIL-commandant, generaal-majoor Gustav Hagglund, protesteerde tegen deze ,,niet uitgelokte aanval". Hij stelde op 15 januari dat UNIFIL zwaardere en modernere wapens nodig had om zich te verdedigen met het oog op het toenemend aantal ,.willekeurige en soms weloverwogen" aanvallen door de SLA in het gebied.

Op 15 januari verlengde de Veiligheidsraad eenstemmig het UNIFIL-mandaat met ruim zes maanden tot 31 juli 1987. Devredesmacht bestond toen uit 5.668 man, met als voornaamste leveranciers Noorwegen (887), Ghana (870) en Nepal (800).

Secretaris-generaal Perez de Cuellar herinnerde eraan dat in de verslagperiode (11 juli 1986 - 11 januari 1987) in totaal 15 UNIFIL-leden waren gedood en 43 verwond. Het grootste probleem bleef naar zijn zeggen Israëls weigering zich volledig uit Libanon terug te trekken en de .,veiligheidszone" op te heffen.

De Israëlische vertegenwoordiger, Johanan Bein, stelde een staakt-het-vuren van zes maanden voor als eerste stap naar een duurzame vredesoplossing. welke in samenwerking met de regering van Libanon ,,of iedere andere geloofwaardige gesprekspartner in dat land" moest worden bereikt. De Libanese vertegenwoordiger wees dit voorstel als niet serieus van de hand.

In de nacht van 27 op 28 januari raakten zes Ierse UNIFIL-militairen bij een bomexplosie in hun hoofdkwartier te Tibnin gewond.

Op 20 februari kwam een Franse militair bij een poging een bom te demonteren om het leven; die bom was langs de weg bij Sribbine aangetroffen.

Verdere Israëlische aanvallen (tot *medio februari 1987)*

Inmiddels zette de Israëlische luchtmacht zijn aanvallen op Palestijnse doelen in Libanon voort. Vanaf eind november 1986 waren die aanvallen voor een groot deel gericht tegen Palestijnse eenheden die in gevechten verwikkeld waren met Amal-strijders in de buurt van Sidon.

Op 23 september voerden Israëlische vliegtuigen vier aanvallen uit op Palestijnse bases (van het DFLP en van Abou hloussa) in het Druzerigebied van Aiey ten oosten van Beiroet.

Op 25 september volgde een aanval op Palestijnse posities in het vluchtelingenkamp Mich Mieh bij Sidon. Het doel was een Fatah-basis van Arafat-aanhangers

Op 6 oktober kwam de Israëlische lurhtmacht iri actie in het uiterste noorden van Libanon. in het gebied van Akkar (ca. 20 km ten noordoosten van Tripoli). waar volgens Libanese bronnen een kamp van de SSNP werd gebombardeerd Ook zouden PFLP-doelen zijn getroffen

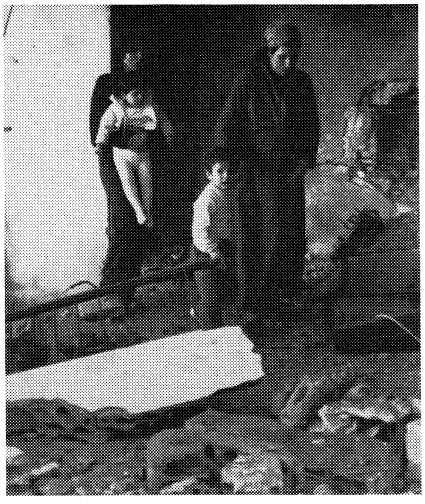
Als vergelding voor een PLO-aanslag op Israëlische militairen bij de Klaagmuur in Jeruzalem op 15 oktober (pag. 19/2) voerde de Israëlische luchtmacht op 16 oktober diverse aanvallen uit op Palestijnse posities bij Sidon (w.o. het kamp Mieh Mieh). Daarbij werd een Israelische Phantom F-IE door een SAM-7 raket neergeschoten. Een van de twee piloten werd door een Israëlische helikopter opgepikt: de tweede piloot bleek op 17 oktober door de Amal-militie gevangen te zijn genomen. Bij de Israëlische luchtaanvallen vielen zeker 4 doden en 11 gewonden

Na de moord op een joodse student in Jeruzalem op 15 november (pag. 19/3) bestookte de Israëlische luchtmacht op 16 en 17 november Palestijnse doelen bij Sidon, waaronder een basis van het PSF bij het vluchtelingenkamp Ain al-Hilweh.

Op 20 november vielen Israelische gevechtshelikopters Palestijnse posities bij de kampen Ain al-Hilweh en Mieh Mieh aan.

Op 27 november voerde de Israëlische luchtmacht aanvallen uit op PLO-posities bij Sidon, o.a. in het dorp Maghdouché, dat op 24 november door Palestijnse strijders op de Amal was veroverd. Aan Palestijnse zijde zouden bij dc luchtaanval 7 doden en 9 gewonden zijn gevallen, terwijl Amal naar eigen zeggen 2 doden en 3 gewonden telde.

Op 4 december bestookte de Israelische marine Palestijnse posities in de vluchtelingenkampen Ain al-Hilweh en Mieh Mieh. Drie kanonneerboten schoten zeker 70 raketten af.

Een beeld van de schade die bij de Israelische luchtaanval op het kamp Mieh Mieh op 13 februari 1987 werd aangericht in een door een raket getroffen woning.

Op 11 december kwamen Israëlische gevechtsbommenwerpers opnieuw boven Noord-Libanon in actie. Zij bestookten Palestijnse posities rond het vluchtelingenkamp Nahr al-Bared bij Tripoli. waaronder gehouwen van de organisaties van Abou Moussa en Abu Nidal. Zeker 15 mensen kwamen om het leven bij deze 18de Israelische luchtaanval op Libanon in 1986.

Nadat het Islamitische Verzet (Hezbollah) op 2 januari 1987 zes SLA-leden bij een aanval in de buurt van Brachit had gedood, demonstreerde Israël zijn steun aan het SLA, dat in 1986 bij soortgelijke aanvallen zeker 71 man aan doden had verloren. door op 4 januari met helikopters Hezbollah-doelen aan te vallen in twee sjiïtische dorpen vlak ten noorden van de "veiligheidszone". De Libanese politie meldde drie doden en acht ge onden.

Op 5 januari kwamen bij een bomaanslag in de buurt van Markaba opnieuw 4 SLA-leden om het leven; de verantwoordelijkheid hiervoor werd opgeëist door het Islamitisch Verzet (Hezbollah). Op 7 januari vielen Hezbollah-strijders een SLA-post in de buurt van Jezzine aan; daarbij werden twee SLA-leden gedood.

Op 8 januari onthulde de Israëlische minister van defensie, Yitzhak Rabin, dat Israël gevolg gegeven had aan een Amerikaans verzoek om geen Hezbollah-bases in Zuid-Libanon aan te vallen "vanwege de gijzelaars". Maar Israëlische helikopters beschoten op 11 januari met machinegeweren vier Zuid-Libanese dorpen.

Ook voerde de Israëlische luchtmacht op 9 en 12 januari opnieuw aanvallen uit op Palestijnse doelen ten oosten van Sidon, bij en in het dorp Maghdouché. w

Op 13 januari volgde een Israëlische luchtaanval op Palestijnse doelen in de Bekaa-vallei bij Yanta (op 5 km van de grens met Syrië).

Op 19 januari beschoot de Israëlische marine Palestijnse posities in Maghdouché

Op 6 februari vielen Hezbollah-strijders een SLA-post aan bij het dorp Kfar Tibnit. ten noorden van het kruisvaarderskasteel Beaufort. Een SLA-lid werd gedood. De aanvallers raakten op de terugtocht in een vuurgevecht met een Israelische legerpatrouille. Daarbij werden acht Hezbollah-strijders gedood, terwijl drie Israelische militairen gewond raakten.

In de nacht van 6 op 7 februari bracht de Israelische marine een Hondurees vrachtschip op dat. volgens Israël, met 50 Fatah-strijders onderweg was van Cyprus naar de Libanese haven Khalde. Eerder. op 2 januari. had de Israëlische marine de veerboot Sunny Boat op de lijndienst Cyprus – Jounieh aangehouden en teruggestuurd. omdat de veerboten "voortdurend Palestijnse terroristen naar Libanon vervoerden"; het zusterschip, de Empress, werd op 3 januari ook aangehouden, niaar mocht vervolgens de vaart naar Jounieh voortzetten. Voorts was op 13 januari een Libanees visserschip voor de Zuidlibariese kust opgebracht.

Op 12 februari viel de Israelische luchtmacht posities van Al Fatah bij het kamp Mieh Mieh aan. Er vielen twee doden: een bureer en een lid van Al Fatah.

In de volgende nacht vond een Israëlische luchtaanval plaats op Palestijnse doelen bij de kampen Ain al-Hilweh en Mieh Mieh.

Gevechten Amal-PLO *bij* Tyrus en *Sidon*. PLO verovert Maghdouché. Nieuwe *fase* kampoorlog

In de avond van 30 september 1986 braken gevechten uit tussen Amal-strijders en Palestijnen van het vluchtelingenkamp Rachidiyeh bij Tyrus. Nadat deze strijd vier doden had gevergd, werd op 4 oktober een bestand overeengekomen. Dit hield echter slechts korte tijd stand.

Inmiddels hadden Amal-strijders sinds 30 september niet alleen het kamp Rachidiyeh (met ca. 17.000 bewoners) belegerd, maar ook twee andere Palestijnse kampen bij Tyrus, Baas en Bourj el-Chemali (samen 19.000 bewoners). De Amal verlangde in het bijzonder dat de Palestijnen hun zware wapens inleverden. wat zij weigerden.

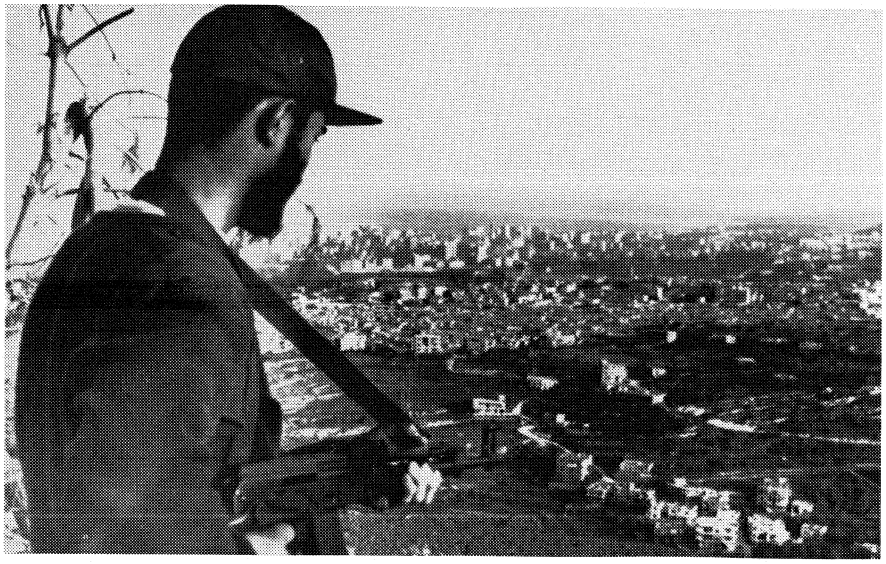
Op 5 oktober legde Syrië de strijdende partijen bij Rachidiyeh een bestand op dat op 12 oktober daadwerkelijk van kracht werd. Maar op 23 oktober werd de strijd hervat en op 24 oktober breidde deze zich tot de Palestijnse vluchtelingenkampen bij Sidon. Ain al-Hilweh en Miyeh Miyeh, toen Palestijnse strijders uit die kampen Amal-posities in drie naburige dorpen aanvielen en die veroverden. Op 26 oktober 's avonds werd door bemiddeling van Syrië een bestand voor Sidon gesloten, op grond waarvan de strijdende partijen zich op hun uitgangsposities moesten terugtrekken onder toezicht van het soennitische Volksbevrijdingsleger (APL).

Maar in de nacht van 28 en 29 oktober braken bij Sidon opnieuw hevige gevechten uit. Volgens Le Monde (30-10-'86) weigerde Amal de hoogten van Maghdouché. ten zuidoosten van de stad, te ontruimen.

Op 29 oktober werd een gemeenschappelijke nationale strijdmacht gevormd van linkse en pro-Syrische milities onder bevel van Druzenleider Walid Joumblatt. Deze alliantie bestond uit de PSP van Joumblatt, de Amal, de Libanese Communistische Partij en de SSNP. In een gemeenschappelijke verklaring werd de PLO ervan beschuldigd de vijandelijkheden te zijn begonnen. Volgens Joumblatt probeerden de strijders van Yasser Arafat zowel vanuit de Palestijnse vluchtelingenkampen bij Beiroet als vanuit de kampen in het zuiden hun invloedssfeer uit te breiden.

Op 30 oktober laaide de strijd ook weer op bij het Palestijnse vluchtelingenkamp Bourj el-Barajneh aan de zuidkant van Beiroet. Op 25 november breidden de gevechten in de Libanese hoofdstad zich uit tot het kamp Chatila (zie volgend bericht).

Op 31 oktober werd bericht dat honderden Palestijnen zich uit de christelijke dorpjes rond Sidon hadden teruggetrokken in hun vluchtelingenkampen.

Een lid van de Amal-militie kijkt vanuit Maghdouché uit op de Palestijnse vluchtelingenkampen Mieh Mieh en Ain al-Hilweh aan de rand van Sidon.

Op 12 november deed PLO-leider Arafat opmerkelijke uitspraken in een interview met de Libanese Broadcasting Corporation (LBC), het televisiestation van de christelijke Libanese Strijdkrachten (FL). Arafat bedankte president Gemayel ervoor dat deze de passen van 70.000 in Libanon woonachtige Palestijnen had laten vernieuwen. Hij erkende dat zijn aanhangers in de periode 1975-1982 "vele fouten" hadden gemaakt, wat als een verzoenend gebaar ten opzichte van de Libanese christenen werd beschouwd. Bovendien riep hij de Libanese tegenstanders van Syrië – waaronder de FL – op één front te vormen met de Palestijnen om te vechten tegen het regime van de Syrische president Assad en de pro-Syrische elementen in Libanon. Volgens Arafat zou Syrië met Israël geheime afspraken hebben gemaakt over de controle van Libanon. "Israël respecteert deze overeenkomst met Syrië nauwgezet", aldus de PLO-leider.

Op 21 november gingen de PLO-strijders bij Sidon tot de aanval over vanuit het kamp Ain al-Hilweh. Zij bezetten posities van het soennitische PLA (o.l.v. Moustapha Saad) buiten dit kamp. Na hevige artilleriegevechten veroverden zeker 1.000 zwaar gewapende Palestijnen op 24 november het 4 km verderop gelegen strategische christelijke dorp Maghdouché dat sinds het voorjaar van 1985 in handen van de Amal was. Vanuit Maghdouché heeft men een goed uitzicht op de stad Sidon en de aangrenzende Palestijnse kampen Ain al-Hilweh en Mieh Mieh alsmede op de kustweg die Sidon via Tyrus met Beiroet verbindt.

Nog op 24 november verklaarde PSP-leider Walid Joumblatt na een ontmoeting met de Syrische vice-president Khaddam in Damascus: "De weg naar de bevrijding van Palestina leidt niet via Maghdouché." Hij waarschuwde dat zijn Druzische strijders bij verdere terreinwinst voor de PLO tussenbeide konden komen. De eveneens in Damascus verblijvende Amal-leider Berri noemde de val van Maghdouché "een van de fasen in de herhaalde Palestijnse agressie tegen Amal (...) onder het voorwendsel van inspanningen om Jeruzalem te bevrijden".

Een officier van de Israëlische inlichtingendienst zei dat Israël zich steeds grotere zorgen maakte over de groeiende Palestijnse aanwezigheid in Zuid-Libanon en de tactische alliantie tussen de Palestijnen en de radicale sjiieten van de door Iran gesteunde Hezbollah.

Over de rol van Syrië schreef Jan Keulen in de Volkskrant (28-11-'86) o.a.:

..Sinds 1982 was de politiek van Syrië erop gericht een herstel van Palestijnse machtsvorming in Libanon te voorkomen. Arafat, die de afgelopen jaren erop uit was van de PLO een acceptabele gesprekspartner te maken in een door de Verenigde Staten geleid vredesproces, werd tot persona non grata verklaard in Damascus. In 1983 moesten Arafat en honderden van zijn medestanders het Libanese Tripoli onder hevige militaire druk van Syrië verlaten. De laatste anderhalf jaar besteedden de Syriers de taak om de Palestijnen te ,,pacificeren" uit aan hun trouwste bondgenoot in Libanon. Amal. In een door Arafat niet ten onrechte ,,smerig"genoemde oorlog tegen de kampen bij Beiroet, Sidon en Tyrus kwamen zo'n tweeduizend mensen om het leven en twee kampen, Sabra en Chatila. werden zo goed als totaal vernield. Amal slaagde er echter niet in de Palestijnen te ontwapenen. integendeel. De

strijd gaf juist aanleiding tot herorganisatie. herbewapening en - vermoedelijk voor Syrië de grootste tegenslag – herrniging in de praktijk tussen Al Fatah en de anti-Arafat-organisaties
Wat op het spel stond was immers niet een nieuwe „staat in een staat", noch een bepaalde politieke lijn voor de Palestijnse nationale beweging, maar puur en simpel overleven als Palestijnen in Libanon. Het is ten enen male ondenkbaar dat de 400 duizend Palestijnen tot een weerloze en ongeorganiseerde gemeenschap veroordeeld worden in een chaotisch Libanon waar elke gemeenschap tot de tanden toe bewapend is.
Joumblatt. hoewel in naam bondgenoot van de Syriërs, hteft zich de laatste anderhalf jaar neutraal opgesteld in het conflict tussen Amal en de Palestijnen. Hij kon niet voorbij gaan aan het feit dat Palestijnse strijders van de verschillende organisaties in 1983 en 1984 zij aan zij met zijn druzen hadden gevochten tegen de christelijke militie in het Chouf-gebergte
Verder is Joumblatt bevreesd voor een te grote invloed van Amal. Joumblatt lijkt handig te manoeuvreren tussen aanhankelijksheidsbetuigingen aan het adres van Hafez Assad en de complexe realiteit van Libanon, die goede betrekkingen met de soennitische en Palestijnse gemeenscl-iap voorschrijft.
In de sjiïtische gemeenschap is ook een machtstrijd aan de gang tussen Amal en de pro-Iraanse Hezbollah. Het valt de Palestijnen moeilijk kwalijk te nemen, dat zc van deze tegenstelling gebruik maakten en een pact met de Hezbollahi's sloten.
De onmacht van Amal om de Palestijnen militair uit te schakelen betekent volgens veel waarnemers het mislukken van de Syrische politiek..."

Nadat de PLO-strijders in Maghdouché op 25 november een tegenaanval van de Amal-militie hadden afgeslagen, werd op 27 november in de Syrische hoofdstad Damascus een bestandsakkoord voor heel Libanon bereikt tussen de Amal en het pro-Syrische Palestijnse Nationale Reddingsfront (PNSF) na dagenlange besprekingen o.l.v. de Syrische vice-president Khaddam en de Libische tweede man majoor Jalloud.
Op grond daarvan moest op 29 november een landelijk staakt-het-vuren ingaan, waarna zowel de PLO als de Amal zich uit het gebied van Maghdouché moest terugtrekken waar de strijd tot dan toe zeker 210 doden en 420 gewonden had gevergd. Maar de Faiah-strijders van Arafat, die niet aan het overleg hadden deelgenomen, eisten dat Amal eerst het beleg van het kamp Rachidiyeh bij Tyrus moest opheffen. Van het aangekondigde bestand kwam niets terecht. De strijd om Maghdouché duurde in alle hevigheid voort.
Amal-strijders namen op 3 december de controle over van het kleine vluchtelingenkamp Baas bij Tyrus. dat niet werd verdedigd.

Een overzicht van het Palestijnse vluchtelingenkamp Bourj el-Barajneh uit begin februari 1987.

Op 4 december startte een nieuwe reeks pogingen om een staakt-tot-vuren tot stand te brengen. vooral door toedoen van de Iraanse onderminister van buitenlandse zaken Hossein Cheikhholeslam, die – evenals de Libiër Jalloud – sinds 24 november in Syrië verbleef.
Op 10 december werd door Iraanse bemiddeling een staakt-tot-vuren overeengekomen. dat o.m. voorzag in een terugtrekking van de PLO uit Maghdouché in ruil voor een opheffing van de blokkade door Amal van het kamp Rachidiveh. Er werd een begin gemaakt met de uitvoering van dit bestand, waarbij een deel van de ontruimde PLO-posities door militieleden van de Hezbollah werd overgenomen. Maar de verdere uitvoering stokte, omdat over de volgorde van de te nemen stappen meningsverschillen bleven bestaan.
Vervolgens schaarde de Libische leider Kadhafi zich aan de zijde van de Palestijnen. Op 18 december riep hij de linkse Libanezen op de Palestijnen te helpen in hun strijd tegen "de decadente sectariërs" (Amal) die in Zuid-Libanon een door Israël gesteunde sjïitische mini-staat (kanton) zouden willen creëren.
Op 29 december kondigde Amal-leider Nabih Berri een eenzijdig Nieuwjaarsbestand af. Hij voegde daaraan toe dat de Amal voedsel en medicamenten zou doorlaten voor het belegerde kamp Rachidiyeh.

Op 3 januari 1987 werd arriveerde een konvooi van tien vrachtwagens met voorraden in dit kamp.
Op 11 januari deed Berri "voor het laatst een beroep op onze Palestijnse broeders om zich uit Maghdouché terug te trekken"; anders zouden zij met geweld worden verdreven.
Op 29 januari begonnen PLO-strijders met hun terugtrekking uit Maghdouché. Hun posities werden overgenomen door leden van het soennitische PLA onder leiding van Moustapha Saad, die volgens PLO-leider Arafat garanties zou hebben gegeven

Militieleden van de Amal poseerden op 13 februari 1987 voor de „Virgo Piton" in Maghdouché. nadat zij de controle op dit dorp van soennitische militieleden hadden overgenomen.

samen met Druzen-leider Walid Joumblatt.
Na een betrekkelijke rustige periode kwam de pro-Iraanse Hezbollah op 2 februari in actie, toen de Amal probeerde zijn oorspronkelijke posities in Maghdouché weer in te nemen.

Intussen bleef Amal de Palestijnse kampen Rachidiyeh, Bourj el-Barajneh en Chatila belegeren tot de sjïïtische militie opnieuw de controle over Maghdouché verkreeg, aldus Berri. Volgens berichten uit die kampen heerste daar toen acute hongersnood.

Amal terug in Maghdouché

In de nacht van 12 op 13 februari trokken PLO-strijders zich uit stellingen bij Maghdouché terug, maar strijders van de Hezbollah en de soennitische PLA bleven nog in diverse vroegere Amal-posities zitten.

Op 13 februari trokken 200 Amal-strijders het dorp binnen.
Op 15 februari werd het beleg van Rachidiyeh gedeeltelijk opgeheven (na 137 dagen), maar de militaire druk op de kampen Chatila en Bourj el-Barajneh (dat op 14 februari voor het eerst was bevoorraad) bleef gehandhaafd.
Op 17 februari werd de bewoners van Rachidiyeh door Amal verboden het kamp te verlaten om levensmiddelen in te slaan. Later die dag maakte Amal-leider Berri bekend dat hij zijn militieleden opdracht had gegeven om met ingang van 18 februari hun beleg van de Palestijnse kampen op te heffen.

(Voortzetting volgende aflevering)

NECROLOGIEËN

ALMIRANTE. GIORGIO (27-7-1914 Salsomaggiore, Sicilië, Italië - 22-5-1988 Rome, Italië) Italiaans politicus.

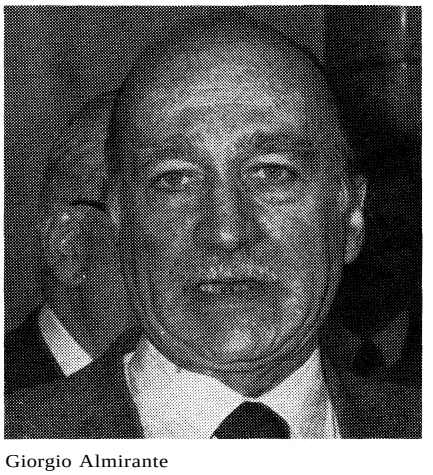
Almirante was hoofdredacteur van het tijdschrift Il Trevere alvorens hij in 1943 een belangrijke functie kreeg aan het ministerie van volkscultuur (propaganda) van de in Salo gevestigde Sociale Republiek onder Benito Mussolini. Na Mussolini's vlucht dook Almirante onder. maar na de oorlog profiteerde hij van een amnestie.
Op 26 december 1946 richtte Almirante samen met zes andere jonge fascisten de MSI (Italiaanse Sociale Beweging op), welke partij hij leidde van 1947 tot 1950 en van 1969 tot 1987. In 1972 bereikte de MSI haar grootste omvang (8,870) maar slonk daarna tot 5.9% bij de Kamerverkiezingen van 1987.
Almirante, een begaafd redenaar en een charismatische persoonlijkheid, heeft altijd ontkend betrokken te zijn geweest bij de extreemrechtse terreur in de jaren zeventig. In 1987 verwisselde Almirante om gezondheidsredenen zijn functie van partijsecretaris voor het ceremoniële ambt van partijvoorzitter

ARUP, OVE NYQUIST (16-4-1895 Newcastle upon Tyne, Engeland - 5-2-1988 Londen. Engeland) Deens-Brits technisch ontwerper en architect.

Ove Arup volgde zijn opleiding tot ontwerper in Kopenhagen. In het begin van de jaren dertig werkte hij samen met de uit Rusland afkomstige architect Berthold Lubetkin aan ontwerpen als het penguin-bassin in de Londense dierentuin. Tijdens de Tweede Wereldoorlog ontwierp hij onder meer de drijvende bruggehoofden, die bij de landingen in Normandië werden gebruikt.
In 1946 begon hij het technische adviesbureau Ove Arup and Partners. dat zou uitgroeien tot een wereldwijde onderneming. Arup slaagde erin vorm te geven aan de meest extravagante architectonische ontwerpen en kreeg de naam het onmogelijke mogelijk te kunnen maken.
Tot zijn beroemdste projecten behoren het opera-gebouw van Sydney. het Centre Pompidou in Parijs en de kathedraal van Coventry.
Arup ontving vele onderscheidingen voor zijn werken. In 1971 werd hij in de adelstand verheven.

ASCHWIN, PRINS ERNST ASCHWIN ZUR LIPPE-BIESTERFELD (13-6-1914 Duitsland - 14-5-1988 Den Haag, Nederland) broer van prins Bernhard.

Prins Aschwin studeerde, samen met zijn broer Bernhard, in de jaren dertig in Berlijn. In 1939

Giorgio Almirante

Archieffoto uit 1962 van jazztrompettist Chet Baker.

maakte hij als sergeant de Duitse veldtocht in Polen mee. Later dat jaar werd hij bevorderd tot officier.

In mei 1940 werd de prins uit het Duitse leger ontslagen. Later werd hem meegedeeld dat zijn ontslag was veroorzaakt door de houding van zijn broer Bernhard tijdens de eerste veertien dagen van de oorlog met Nederland. Aschwin hervatte in Berlijn zijn studies. Met een aantal vrienden begon hij in het verzet te werken. Hij had onder meer nauwe contacten met Nederlanders die in Berlijn woonden, en hij voorzag zijn broer via diplomatieke kanalen van informatie die kon worden gebruikt door de Britse spionagedienst.

Aschwin, die doctor in de filosofie was, had ook sinologie, Middeleuropese en Oostaziatische prehistorie. kunstgeschiedenis en literatuur gestudeerd. Hij was gediplomeerd tolk Chinees. In 1950 kwam hij als assistent-curator in dienst bij het Metropolitan Museum in New York met als vakgebied oosterse kunsten. Sinds 1986 woonde hij in Nederland.

BAKER, CHESNEY H ,,CHET'' (23-12-1929 Yale. Oklahoma, Verenigde Staten - 13-5-1988 Amsterdam, Nederland) Amerikaans jazztrompettist

Chet Baker begon op 13-jarige leeftijd trompet te spelen. In maart 1952 maakte hij een bliksemstart in de moderne jazz toen hij tijdens een auditie door altsaxofonist Charlie Parker werd geëngageerd voor een tournee door Californie. In de zomer van 1952 haalde baritonsaxofonist Gerry Mulligan hem in zijn groep, en dat kwartet zonder piano werd binnen een jaar de populairste jazzformatie ter wereld. met als grootste hit My funny Valentine.
In 1953 vormde Chet Baker zijn eigen kwartet, met pianist Russ Freeman. Zijn succes bleef onverminderd groot en nam zelfs nog toe toen hij in 1954 naast het spelen van trompet ook begon te zingen. In 1955 maakte hij een eerste tournee door Europa.
Bakers leven werd voor een groot deel beheerst door drugs. hetgeen hem meerdere arrestaties. uitwijzigingen en gevangenisstraffen opleverde, zowel in de Verenigde Staten als in Europa. In 1968 werden bij een ,.vereffening" in de drugswereld alle tanden uit zijn mond geslagen. waardoor hij jaren niet kon spelen. Na zijn come-back in 1973 speelde hij voornamelijk in Europa.
Hoewel Bakers muzikaal-technische kennis beperkt was. maakte zijn melancholische spel een vaak magische indruk tijdens concerten en op platen.

BLAASER, JAN DIRK (17-7-1922 - 28-3-1988 Lelystad) Nederlands acteur en cabaretier

Jan Blaaser begon zijn loopbaan als acteur in 1938 bij het volkstoneelgezelschap van zijn oom en taiite Jan en Beppie Nooy. Hij speelde in blijspelen, maar ontwikkelde zich daarnaast als conferencier, eerst in de club Saint Germain des Prés van Tom Manders en later op talloze bonte avonden
In de jaren zestig en zeventig was Jan Blaaser een regelmatige gast in tv-spelen. Hij speelde in Swiebertje; Kunt u me de weg naar Hamelen vertellen, meneer?; Lijmen, het been; Waaldrecht: Maigret; Stadhuis op stelten: Zeg 'ns AAA en Pleisterkade. Ook was hij te zien in films als Ciske de rat (1955), De overval (1962) en De vijf van de vierdaagse (1974).
Halverwege de jaren zeventig kreeg hij succes met soloprogramma's als Bruin brood, Bramen zoeken, Man alleen. Weer wat nieuws en Klapstoel. Daarbij zag hij zichzelf niet als komiek. ,,Ik wil mensen amuseren. maar tevens iets aanreiken. hun hersens aan het werk zetten", aldus Blaaser.

CHAR, RENÉ (14-6-1907 L'Isle-sur-la-Sorgue, Vaucluse, Frankrijk - 19-2-1988 Parijs, Frankrijk) Frans dichter.

Na het verschijnen van zijn eerste dichtbundel Les cloches sur le coeur in 1928 publiceerde René Char in 1929 de bundel Arsenal en wekte daarmee de bewondering van de surrealistische dichter Paul Eluard. die hem naar Parijs haalde. Samen met Éluard en de dichter André Breton publiceerde hij er Ralentir travaux. In 1934 verscheen zijn volgende bundel: Marteau sans maître, welke in 1955 door zijn landgenoot Pierre Boulez op muziek werd gezet.
Char ontwikkelde zich tot een geengageerd literator en koos in de Spaanse burgeroorlog partij voor de Republikeinen. Zijn Placard pour un chemin des écoliers (1937) getuigde van deze betrokkenheid.
In 1939 werd Char als artillerist naar de Elzas gezonden. waar hij werd ingezet tegen de Duitsers. Vanaf 1940 nam hij actief deel aan het Franse verzet onder de naam capitaine Alexandre. Over deze periode in het verzet verschenen na de oorlog Seuls demeurants (1945) en de aforismenbundel Feuillets d'Hypnos (1946), waarmee Char ook het grote publiek bereikte.
Char vestigde zich na de oorlog weer in zijn geboorteplaats L'Isle-sur-la-Sorgue. In zijn latere poëzie uit de jaren zeventig en tachtig stonden tegelijkertijd de zorg om de voortschrijdende verwording van de wereld en de verwachting van een betere toekomst centraal.
In het laatste aforisme uit Feuillets d'Hypnos had Char dit dualisme reeds onder woorden gebracht: ,,In onze duisternis, daar is geen plaats voor de schoonheid. Alle plaats is voor de schoonheid".

COURNAND. ANDRÉ (24-9-1895, Parijs, Frankrijk - 19-2-1988 Great Barrington, Massachusetts. Verenigde Staten) Frans-Amerikaans medisch wetenschapper

André Cournand was in zijn jeugd een enthousiast voetballer en bergbeklimmer. Hij studeerde medicijnen in Parijs en vestigde zich in 1930 in de Verenigde Staten, waar hij hoogleraar werd aan de Columbia Universitv.
In 1956 ontving Cournand. samen met Dickinson Richards en Werner Forssman, de Nobelprijs voor Medicijnen vanwege zijn onderzoek op het gebied van hartcatheterisering.

DREES, WILLEM (5-7-1886 Amsterdam - 14-5-1988 Den Haag) Nederlands staatsman.

Willem Drees werkte, na het doorlopen van de HBS en de handelsschool, drie jaar bij de

Twentse Bank. Hij legde grote belangstelling aan de dag voor de stenografie, werd enthousiast propagandist van het stenosysteem-Groote eri riep niet een aantal vrienden de stenovereniging .,Steeds Sneller" in het leven.
Nadat hij enige tijd in dienst was geweest van de gemeente Amsterdam voor het notuleren van de raadsvergaderingen, volgde in 1907 zijn benoeming tot stenograaf bij de Staten-Generaal in Den Haag In diezelfde stad werd hij bestuurslid van de plaatselijke afdeling van de SDAP.
Drees maakte van 1913 tot 1941 deel uit van de Haagse gemeenteraad. Van 1919 tot zijn intrede in de Tweede Kamer in 1933 was hij er tevens wethouder. eerst van sociale zaken en vanaf 1931 van financiën. In de periode 1919-1941 was hij bovendien lid van Provinciale Staten van Zuid-Holland en vanaf 1939 fractievoorzitter van de SDAP in de Tweede Kamer
Gedurende de Tweede Wereldoorlog zat Drees in de illegaliteit. In oktober 1940 haalden de Duitse bezetters hem op en zetten hem als gijzelaar een jaar lang in het kamp Buchenwald. In mei 1942 werd hij nog korte tijd gegijzeld in het kamp Sint Miehielsgestel.
Tijdens de bezetting was Drees als fractievoorzitter van de SDAP lid van het Politiek Convent, het overleg van vertegenwoordigers van zes politieke partijen. Ook had hij zitting in het Groot-Burger-Comité, dat adviezen opstelde en maatregelen voorbereidde voor de tijd dat er na de oorlog een maehtsvacuum zou ontstaan. In 1944 vroeg de regering in Londen hem voor het College van Vertrouwensmannen, dat de komst van de regering naar Nederland zou voorbereiden.
Na de bevrijding trad Drees op als een van de leiders van de politieke vernieuwingsbeweging waaruit de Partij van de Arbeid voortkwam Toen na de oorlog het kabinet-Gerbrandy aftrad. formeerden de PvdA'ers Schermerhorn en Drees in juni 1945 een kabinet waarin de laatste de post van Sociale Zaken kreeg. Die rninistersfunetie bekleedde hij ook in het kabinet-Beel (1946-1948).
Tijdens dat ministerschap kwam de Noodwet Ouderdomsvoorziening tot stand, de basis van de latere Algemene Ouderdomswet (AOW).Het leverde Drees de bijnaam: .,Vadertje Drees" op Die bijnaam bracht hij zelf ook in verband met zijn gevorderde leeftijd en de lange tijd dat hij minister-president was. alsmede met een zekere gemoedelijkheid van optreden
In het in 1948 door de KVP'er en kamervoorzitter I'an Schaik gevormtie kabinet op brede basis (PvdA, KVP. CHU en VVD) trad Drees op als minister-president en minister van Algemene Zaken.Die functie zou hij in vier kabinetten tien jaar lang behouden: van 7 augustus 1948 tot 15 maart 1951. van 15 maart 1951 tot 2 septeinber 1952, van 2 september 1952 tot 13 oktober 1956 en van 13 oktober 1956 tot 22 december 1958.

In 1951 viel het eerste kabinet-Drees. In de T eede Kamer werd een motie-Oud verworpen die zich keerde tegen de Nieuw-Guineapolitiek van de regering Het feit dat de gehele VVD-fractie vóór de motie stemde, waarin het vertrouwen in het beleid werd opgezegd, was voor VVD-minister Stikker van Buitenlandse Zaken reden zijn ontslag in de dienen. Daarmee was de zogenoemde *vierpartijengrondslag* aan het kabinet ontvallen (Stikkrr was de enige VVD-minister). De overige ministers verklaarden zich solidair met Stikkrr en strlden hun portefeuilles ter beschikking.
Na een aantal mislukkingen slaagde KVP-leider Romnie erin een nieuwe regering te vormen, waarvan Drees wederom premier nerd (1951-1952) Het derde kabinet-Drees (1952-1956) dreigde in 1955 een vroege dood te sterven door het aannemen in de Kamer van de motie-Burger (PvdA) tegen de wijziging van de Huurwet. Burger zelf werd daarop belast met de formatie en slaagde er uiteindelijk in tr bewerkstelligen dat de ministersploeg de ontslagaanvraag introk In deze kabinetsperiode kwam het statuut met de West (Suriname en de Nederlandse Antillen) tot stand.

Drees was al zeventig jaar toen in 1956 na een voor die tijd langdurige kabinetsformatie (122 dagen) het laatste kabinet met zijn naam van de grond kwam. Velen waren blij dat Drees als premier terugkeerde, onder meer in verband met de Greet Hofmans-affaire: de verwijdering tussen koningin Juliana en prins Bernhard doordat de vorstin in de ban raakte van de gebedsgenezeres Greet Hofmans. Een tijd lang leek het regelrecht uit te draaien op een koningskwestie. Drees voerde hierover veel gesprekken met het koningshuis.
Het vierde en laatste kabinet-Drees kwam er toch, maar strandde in 1958 toen de PvdA-ministers opstapten in verband met de verlenging van de tijdelijke Wet op de Belastingverhoging. Drees had daarvoor te kennen gegeven dat het zijn laatste periode zou zijn. Hij milde niet langer actief zijn in de politiek en stelde zich derhalve ook niet meer kandidaat voor een kamerzetel.
PvdA-voorzitter Vermeer maakte in 1959 op het partijcongres bekend dat Drees voor het leven was benoemd tot buitengewoon lid van het partijbestuur.Hij kreeg met zijn echtgenote Catherina Hent, met wij hij in 1910 was getrouwd. een reis naar Israël aangeboden. alsmede een bedrag van tienduizend gulden Een deel van dat bedrag schonk Drees aan de Henri Polakschool in Israël: een anderdeel ging naar de Wiardi Beckmanstichting. het wetenschappelijk bureau van de PvdA.
Drees werd na zijn afscheid als regeringsleider benoemd tot minister van staat en was nog actief als voorzitter van de commissie van advies voor de spreiding van rijksinstellingen en van de commissie van advies voor schadevergoeding aan nazi-slachtoffers. In 1966 stelde Drees zich achter de huwelijkskeuze van kroonprinses Beatrix. Hij was op 10 maart 1966 een van de getuigen bij het huwelijk van Beatrix en Claus

Op 24 mei 1971 bedankte Drees als lid van de Partij van de Arbeid na 64 jaar bij die partij en haar voorgangster, de SDAP, aangesloten te zijn geweest. Hij wachtte met zijn bedankbriefje tot die dag om de uitslag van de toen gehouden kamerverkiezingen niet te beïnvloeden Zijn kritiek gold met name de opkomst van Nieuw Links en de PvdA en de pogingen te komen tot een progressieve concentratie die moest leiden tot een vooruitstrevende volkspartij. Hij zou verder politiek dakloos door het leven gaan en sloot zich niet aan bij de uit onvrede met de PvdA-korrs opgerichte DS'70, waarvan zijn zoon Willem junior bij de kamerverkiezingen lijsttrekker werd.
Na zijn vertrek uit de actieve politiek schreef Drees nog een reeks boeken en publikaties over politiek en het politieke bestuur, waaronder De Vorming van het regeringsbeleid, Zestig jaar levenservaring en Van mei tot mei .
In reacties op het overlijden van Willem Drees werd onder meer het verlies betreurd van ,,een van de grootste voormannen van het Nederlaridse deniocratiscb socialisme" (Partijbestuur PvdA).
PvdA-leider Wini Kok roemde Drees als ,,een markant staatsman die tientallen laren grote verdiensten voor de socialistische beweging en het openbaar bestuur heeft gehad". Hij karakteriseerde Drees als ..een bouwer en een verzoener van allure" die ..op sobere wijze en vanuit een sterke overtuigirig vorm gegeven geeft aan zijn politieke idealen".
Tijdens een herdenking in de Tweede kamer noemde premier Ruud Lubbers Drces een .,man van hrt volk, van het hele volk; een democraat en bestuurder in een vernieuwd land" Hij belichtte ook de betekenis van Drees voor de politicke integratie van de SDAP:n Nederland en zijn bijdrage aan het verkleinen van de afstand tussen het koningshuis cn de socialistische partij. ..oranje en rood". ..Sober en boven de partijen staand en spil en symbool van wederopbouw", aldus Lubbers.

EESTEREN. CORNELIS VAN (4-7-1897 Alblasserdam - 21-2-1988 Amsterdam) Neder lands architect en stedebouwkundige

Cor van Eesteren volgde een opleiding aan de Rotterdamse Academie voor Beeldende Kunsten waar hij zich vooral met architectuur bezighield.
In 1922 won hij de Prix de Rome, hetgeen hem een jaargeld opleverde met de opdracht de Noordduitse baksteenarchitectuur te bestuderen. Bij een bezoek aan het Bauhaus in Dessau leerde Van Eesteren Kurt Sehwitters en Theo van Doesburg kennen en in 1923 trad hij toe tot De Stijl-beweging. Samen met Van Doesburg en Gerrit Rietveld schreef hij Vers une construction collective, het vijfde manifest van De Stijl. Volgens het manifest werd architectuur niet meer als kunst beschouwd: ..Wij moeten begrijpen dat kunst en leven geen gescheiden domeinen meer zijn".
In 1923 begon Van Eesteren een cursus stedebouwkunde aan de Parijse Sorbonne en de Eeole des Beaux-Arts. Tot 1927 bleef hij een toonaangevend lid van De Stijl. In dat jaar werd hij benoemd tot lector aan de Staatliche Bauhochschule in Weimar en in 1929 tot hoofdarchitect van de afdeling Stadsontwikkeling van Publieke Werken in Amsterdam, waar hij in 1952 hoofd van werd. In 1930 werd hij voorzitter van de CIAM. een groep van architecten die het Nieuwe Bouwen propageerden en die geregeld op internationaal niveau congresseerden. In deze twee laatste functies verwierf Van Eesteren wereldfaam.
In Amsterdam werkte hij sainen met L. Scheffer en Th. van Lohuizen aan een nieuw uitbreidingsplan van de stad. Het Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) kwam in 1934 gereed en heette een blauwdruk tc zijn voor de ontwikkeling van de stad in hoofdlijnen tot het jaar 2000. Door middel van uitgebreide onderzoekingen werd het wonen, werken. de recreatie en het verkeer in Amsterdam geanalyseerd in vele cijferreeksen. waaruit een toekomstvisie werd gedistilleerd. Met de verwezenlijking van het AUP na de oorlog kregen de nieuwe gedachten over stedebouw voor het eerst op grote schaal gestalte.
Van Eesteren was ook betrokken bij de nieuwe indeling van de Zuiderzeepolders, hij ontwierp een stedebouwkundig plan voor Lelystad, legde de basis voor de Bijlmermeer en ontwierp woonhuizen in onder meer Den Haag. Nunspeet, Alblasserdam en Kinderdijk. Bovendien

maakte hij uitbrcidings- en renovatieplannen voor Berlijn (1925), Parijs (1925-26), Den Haag (1927-28)en Frankfurt aan de Oder (1928).
Van 1931 tot 1936 en in 1951 doceerde Van Eesteren stedebouwkunde in Amsterdam. Van 1947 tot 1967 was hij buitengewoon hoogleraar aan de Technische Hogeschool in Delft.
Van Eesteren ontving diverse onderscheidingen. Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw (1960), de David Roëllprijs (1968), de Kubus van de Bond van Nederlandse Architecten (1982).de Zilveren Museumpenning (1984). toen hij zijn archieven overdroeg aan het Nederlands Documentatiecentrum voor de Bouwkunst. en de Zilveren medaille van Amsterdam (1985)

FAURE, EDGAR (18-8-1908 Béziers. Hérault, Frankrijk - 30-3-1988 Parijs. Frankrijk), Frans politicus.

Edgar Faure was al op 21-jarige leeftijd een praktiserend advocaat. Hij bekwaamde zich ook in het Russisch. dat hij vloeiend leerde spreken.
De Tweede Wereldoorlog onderbrak Faures carrière als advocaat. Hij verliet Frankrijk in 1942 en sloot zich in Algiers aan bij de Vrije Fransen en generaal Charles de Gaulle. Deze benoemde hrm tot waarnemend secretarisgeneraal van de voorlopige regering In 1946 was Faure een van de Franse aanklagers in de Neurenberger processen. Hij werd lid van de Radicale Partij en werd in 1946 gekozen tot afgevaardigde van de Jura
In de tijd van de Vierde Republiek. die 23 regeringen in minder dan 12 jaar kende. was Faiii-e premier gedurende een maand in 1951 en gedurende meer dan een jaar in 1955-1956 Tussen 1951 en 1958 beheerde hij bovendien de portefeuilles van justitie. financiën en buitenlandse zaken in verschillende kabinetten
Hij speelde tevens een belangrijke rol bij de dekolonisatie van Marokko en Tunesie. Nadat de Gaulle in 1958 de Vijfde Republiek uitriep verdween Faure aanvankelijk naar de achtergrond. In de jaren zestig trad hij geleidelijk meer meer voor het voetlicht. Hij ondernam voor de Gaulle verscheidene delicate missies. waaronder een in 1963 die bedoeld was om de diplomatieke betrekkingen tussen Frankrijk en China te herstellen. In die tijd werd hij uit de Radicale Partij gezet.
Tussen 1966 en 1968 was Faure minister van landbouw in een gaullistische regering Zijn uitdagendste baan kreeg hij in mei 1968. toen de Gaulle hem tot minister van onderwijs benoemde nadat studentenonlusten heel Frankrijk in opschudding hadden gebracht Zijn nieuwe onderwijswet verschafte de studenten meer zeggenschap en wist de gemoederen tot bedai-en te brengen

Van 1973 tot 1978 was Faure voorzitter van de Nationale Vergadering. In 1979 werd hij erevoorzitter van de Radicale Partij. Op het moment van zijn overlijden was Faure belast met het organiseren van de officiële viering van de 200ste verjaardag van de Franse revolutie.
Als politicus, diplomaat, intellectueel en schrijver genoot Faure in brede kring groot gezag Sinds 1978 was hij lid van de Académie Francaise. Hij schreef enkele historische werken. waaronder biografieen van Turgot. minister van financien onder Lodewijk XVI, en van de Schotse bankier John Law, reisverhalen. en onder het pseudoniem Edgar Sanday ook misdaadromans in de stijl van Agatha Christie Als 75-jarige maakte hij zijn eerste grammofoonplaat met een zelf geschreven chanson.

FEYNMAN, RICHARD PHILIPPS (11-5-1918 New York. Verenigde Staten - 13-2-1988 Los Angeles, Verenigde Staten) Amerikaans riatuurkundige.

Richard Fepnman studeerde natuurkunde aan het Massachusetts Institute of Technology en aan de universiteit van Princeton Van 1942 tot 1945 maakte hij deel uit van de groep onderzoekers die zich in Princeton en later in Los Alamos bezighield met de ontwikkeling van de atoombom. Vanaf 1950 was Feynman als hoogleraar. theoretische natuurkunde verbonden aan het California Institute of Technology in Pasadena.
In 1964 ontving Feynman de Einsteinmedaille en in 1965, samen met de Japanner Sjinitsjiro Tomonaga en de Amerikaan Julian Schwinger. de Nobelprijs voor Natuurkunde voor zijn merk op het gebied van de quantumelektrodynamica. De drie natuurkundigen hadden in de jaren veertig een methode ontdekt om de wisselwerking tussen het elektron en het stralingsveld daaromheen te bepalen.
Na het ongeluk met het ruimteveer Challenger in 1986 werd Feynman een van de leden van de presidentiële commissie, die een onderzoek instelde naar het gebeurde,
Tot zijn natuiirkundige publikaties behoorden The Feynman lectures of physics (1963) en QED: The strange theory of light and matter (1986) In 1983 verscheen zijn autobiografie Surely you're joking, mr. Fepnman.

FUCHS. EMIL KLAUS JULIUS (29-12-1911 Frankfurt. Duitsland - 28-1-1988 Oost-Berlijn) Duits-Engels natuurkundige en spion.

Klaus Fuchs. wiens vader hoogleraar theologie was. moest in 1933 uit Duitslandvluchten voor de nazi's. nadat hij een jaar eerder lid van de cominunistische partij was geworden. In Engeland zette hij zijn studie natuurkunde voort aan de universiteit van Edinburgh. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verwierf hij de Engelse nationaliteit
Als lid van de Britse commissie voor nucleaire energie werd Fuchs in 1943 naar Los Alamos in de Verenigde Staten gestuurd, waar hij meewerkte aan de ontwikkeling van de atoombom. Na zijn terugkeer naar Engeland in 1946 werd Fuchs benoemd tot wetenschappelijk onderdirecteur van het onderzoeksinstituut van de commissie van nucleaire energie te Harwell.
Tot aan zijn arrestatie in 1949 slaagde hij erin jarenlang zeer geheime informatie betreffende het Amerikaanse en Britse nucleaire onderzoek aan Moskou door te spelen. Hij deed dat uit overtuiging. niet voor geld. Volgens de schattingen van deskundigen scheelde de via Fuchs doorgekregen informatie de Russen minstens vijf jaar aan onderzoek bij de ontwikkeling van hun eigen atoombom.
Nadat Fuchs 9 jaar van de 14 jaar gevangenisstraf waartoe hij was veroordeeld had uitgezeten, werd hij in 1959 uitgeleverd aan de DDR. Daar bekleedde hij een reeks van wetenschappelijke en politieke posities. Hij werd hoogleraar aan de universiteit van Dresden en lid van

Admiraal Sergej Gorsjkow

het centraal Comité van de communistische partij
In de DDR en in de Sowjet-Unie werd Fuchs beloond met een reeks onderscheidingen, zoals de Karl Marx-orde.

GORSJKOW. SERGEJ GEORGIEWITSJ (26-2-1910 Kamenets-Podolsk. Oekraine, Rusland - 13-.?-1988 Sowjet-Unie) Sol<-jet-admiraal.

Sergej Gorsjkow doorliep het Frunze marine-instituut in Leningrad en sloot zich op 17-jarige leeftijd aan bij de Rode Marine
Na jarenlang commandant te zijn geweest van torpedojagers in de Stille Oceaan, onderscheidde hij zich tijdens de Tweede Wereldoorlog als hoofd van de Azow-vloot en van de Donau-vloot. In 1951 kreeg hij het commando over de Zwarte Zee-vloot en in januari 1956 werd hij commandant van de hele Sowjet-vloot. In dat zelfde jaar werd hij benoemd tot kandidaat-lid van het Centraal Comité van de communistische partij en in 1961 tot volwaardig lid.
Gorsjkom slaagde erin de toenmalige partijleider Nikita Chroesjtsjow te overtuigen van het belang van uitbreiding van de vloot, die zich in die tijd voornamelijk beperkte tot de Oostzee en de Zwarte Zee. Onder zijn leiding groeide deze uit tot een op alle wereldzeeën opererende zeemacht. met vliegdekschepen en een armada van nucleaire onderzeeers.
Gorsjkows vele publikaties waren ook de drijvende kracht achter de ontwikkeling van een grote commerciele vloot. die in tijden van nood de marine kon bijstaan. In zijn in 1976 gepubliceerde boek De zeemacht van de staat stelde Gorsjkow dat de marine zowel in oorlogs- als in vredestijd een sleutelrol speelde Een sterke marine was volgens hem het kenteken van een supermacht.
Gorsjkow, die in 1967 tot admiraal was benoemd, was bevelhebber van de Sowjet-marine tot zijn pensionering in december 1985. Van 1956 tot 1985 was hij eveneens plaatsvervangend minister van defensie.
Gorsjkow werd vele malen onderscheiden. onder andere vijf maal met de Lenin-orde. In 1965 werd hij Held van de Sowjet-Unie.

GRANDI, DINO. GRAAF VAN MORDANO (4-6-1895 Mordano bij Bologna, Italië - 21-5-1988 Bologna, Italië) Italiaans politicus.

Dino Grandi studeerde rechten aan de universiteit van Bologna en behoorde tot een van de

eerste aanhangers van de fascistische beweging.
In 1922 nam hij als hoofd van de generale staf van het Viermanschap (de Vecchi. de Bono. Balbo en Bianchi) deel aan de Mars naar Rome. welke leidde tot het aan de macht komen van Mussolini
In 1925 kreeg Grandi een aanstelling aan het ministerie van buitenlandse zaken en in 1929 kreeg hij de leiding over dit departement Van 1932-1939 was hij ambassadeur in Londen en na zijn terugkeer in Rome minister van justitie en voorzitter van de Kamer der Fasces en Corporaties.
Op 24 juli 1943. na de invasie van Britten en Amerikanen in Sicilië. diende Grandi in een vergadering van de Grote Fascistische Raad een resolutie in waarin koning Victor Emanuel werd gevraagd het opperbevel over te nemen van Mussolini Toen de resolutie met een grote meerderheid werd aangenomen. betekende dat het einde van Mussolini's bewind.
Toen Mussolini kort daarop in het noorden van Italië de Sociale Republiek uitriep, vluchtte Grandi naar Portugal. In januari 1944 werd hij door een rechtbank in Verona bij verstek ter dood veroordeeld Enkele jaren later vestigde Grandi zich in Brazilië. In 1973 keerde hij terug naar Italië.
Grandi schreef verschillende historische boeken. waaronder De Italiaanse buitenlandse politiek van 1929-1932 (1985) en Mijn land (1985).

GREGOR-DELLIN, RIARTIN (3-6-1926 Naumburg an der Saale. Oost-Duitsland - 23-6-1988 München. West-Duitsland) Duits schrijver.

Jakob Haferglanz. de eerste roman die Martin Gregor-Dellin op 25-jarige leeftijd schreef, mocht pas vijf jaar later in de DDR gepubliceerd worden.
Gregor-Dellin verliet de DDR in 1958 en vestigde zich in West-Duitsland. Daar publiceerde hij achtereenvolgens de romans Der Nullpunkt, Der Kandelaber. Einer. Föhn, Italienisches Traumbuch en de verhalenbundels Der mann mit der Stoppuhr en das Riesenrad Zijn grootste bekendheid verwierf Gregor-Dellin met zijn biografieën over Richard Wagner (1980). Schlabrendorf (1982) en Heinrich Schutz (1984).
In 1976 werd Gregor-Dellin algemeen secretaris en in 1982 president van de Westduitse PEN-club.

HEINLEIN, ROBERT ANSON (7-7-1907 Butler. Missouri. Verenigde Staten - 7-5-1988 Carmel. Californie. Verenigde Staten) Amerikaans science-fictionsehrijver.

Heinlich had al gewerkt als luchtvaartingenieur, makelaar en architect alvorens hij aan zijn schrijversloopbaan begon.
In 1939 schreef hij zijn eerste korte verhaal: Lifeline. In 1947 verscheen zijn eerste boek: Rocket Ship Galileo.
Andere werken van zijn hand waren Double Star (1956), Starship Troopers (1959). Stranger in a strange land (1961) en The moon is a harsh mistress (1966).
Heinleieh kreeg vier maal de Hugo Award toegekend en was winnaar van de Nebula Award for Lifetime Achievement. Heinlein wordt beschouwd als de auteur die science-fiction als literair genre hielp definieren en als inspiratiebron voor de eerste generatie ruimtereizigers.

HOEKSTRA, HENDRICUS ("HAN") GERARD (4-9-1906 Den Haag - 13-4-1988 Amsterdam) Nederlands dichter. schrijver en journalist.

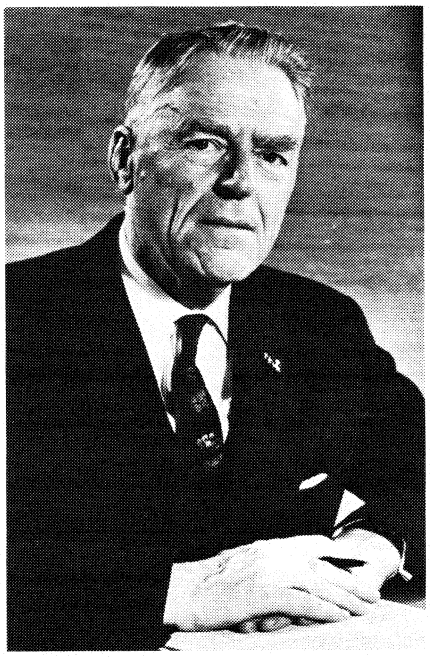
Han Hoekstra werd door zijn ouders naar de kweekschool gestuurd. stond nog enige tijd voor de klas en was ook korte tijd in dienst van de pensioenraad. In die tijd begon hij met het schrijven van gedichten en vatte hij het plan op journalist te u-orden. Hij werd redacteur van het Haagse periodiek De Nieuwsbron en trad vervolgens in dienst bij uitgeverij Strengholt, waar hij als redacticscwetaris uiteenlopende bladen als Revue der Sporten en De Gulden Winckel bestierde. Er verschenen in die periode drie dichtbundels van zijn hand: Dubbelspoor, Het onderste uit de kan. en Amorosa.
In 1940 richtte Hoekstra. samen met Cola Debrot en Ed Hoornik, het literaire tijdschrift Criterium op. Tijdens de bezetting werkte hij in de illegaliteit voor het dagblad Het Parool en de verzetsuitgeverij De Bezige Bij. In die tijd ontstonden ook zijn speelse en vaak ondeugend-kinderversjes.
Van 1945-1971 werkte Hoekstra als verslaggever bij Het Parool. Hij nam afscheid van de poezie met te zeggen, dat het noteren van feitelijkheden zich niet langer liet combineren met het maken van gedichten. Bij de krant werkte hij. samen met Annie Schmidt en Simori Carmiggelt. niee aan het journalistencabaret De Inktvis.
In 1972 kreeg Han Hoekstra de Constantijn Huygensprijs voor zijn Verzameld Werk. dat kort daarvoor bij Querido was verschenen. In 198.5 ontving hij met Eric van der Steen de vijfjaarlijkse Jacobsonprijs voor bejaarde letterkundigen.

HOLT, GERARD H.M. (16-6-1904 Haarlem - 14-2-1988 Overveen) Nederlands architect.

Gerard Holt werkte na het volgen van de driejarige HBS enige tijd in de kledingzaakvan zijn vader. maar ging na een beroepstest alsnog naar de Haarlemse school voor Bouwkunde en Versierende Kunstambachten
Hij ontwikkelde een voorkeur voor het Nieuwe Bouwen, dat hij onder meer in praktijk bracht in een verbouwing van de zaak van zijn vader. Een inzending van Holt. samen met Staal en van Woerden. aan een Amsterdamse prijsvraag voor goedkope arbeiderswoningen in 1936 werd met een premie beloond. Bewondering oogstte ook zijn Stoops Openluchtzwembad in Overveen. een overzichtelijk en eenvoudig in beton uitgevoerd complex. Holt werd lid van de architectengroep De 8 en Opbouw, waarin een groot aantal vertegenwoordigers van het Nieuwe Bouwen was verenigd.
Na de oorlog ging Holt samenwerken met de architect Bernard Bijvoet. Samen maakten zij vooral naam met woningbouw, met de bouw van de schouwburgen in Tilburg en Nijmegen. met culturele centra in bijv. Winterswijk, Tiel en Apeldoorn. en met een volledig uitgewerkt bestek voor een Muziektheater in de Amsterdamse wijk De Pijp (dat ten grondslag lag aan het huidige Rluziektheater, dat door Holts schoonzoon Cees Dam werd uitgevoerd).
Holt was een tijd lang redacteur van het Katholieke Bouwblad en van het meer op het Nieuwe Bouwen gerichte Forum Hij was tevens hoogleraar aan de Technische Hogeschool te Delft. Holt was een groot propagandist van industriële bouwmethoden in de woningbouw. Hij zette tevens zijn stempel op de veranderingen in de katholieke kerkbouw. Zo viel de Pastoor van Arskerk in Haarlein. die hij bouwde. op door het gebruik van moderne materialen en door het feit dat gebroken werd niet de traditionele basiliekvorm van de kerk. In 1983 wijdde het Frans Halsmuseum een overzichtstentoonstelling aan zijn merk onder de titel: Holt. Haarlems architect van het Nieuwe Bouwen

HOLTROP, MARIUS WILHELM (2-11-1902 Amsterdam - 1-4-1988 Haarlem) Nederlands econoom.

Holtrop begon zijn studie in 1922 aan de economische faculteit van de Gemeente Universiteit van Amsterdam. In 1928 promoveerde

hij op het proefschrift De omloopsnelheid van het geld
Het jaar daarop trad Holtrop in dienst van Hoogovens. maar hij in 1939 directeur werd. In 1946 vertrok hij naar de Nederlandsche Bank om daar. tot zijn pensionering in 1967. de functie van president uit tc oefenen.
Kenmerkend voor Holtrops fundamentele benadering van de vraagstukken waarmee hij als president werd geconfronteerd, was het telkens weer belichten en onderstrepen van de typisch monetaire aspecten van de economische problematiek. Aan zijn analyse van de monetaire verschijnselen - waarbij hij het geldbegrip verruimde door bepaalde kortlopende financiele activa zoals termijndeposito's en schatkistpapier (de zogeheten secundaire liquiditeiten) op één lijn met het geld te stellen - wist hij een praktisch richtsnoer voor het te voeren beleid te ontlenen.
Holtrop gold in monetaire kringen in binnen- en buitenland als een gezaghebbend econoom. Hij vervulde een groot aantal nevenfuncties. Zo was hij uit hoofde van zijn functie bij de Nederlandsche Bank tevens gouverneur bij het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbank. In 1958 werd hij directeur en voorzitter van de Bank van Internationale Betalingen (de centrale bank der centrale banken. gevestigd te Basel) en werd hij in 1964 benoemd tot voorzitter van het Comité van presidenten van centrale banken van de lidstaten van de Europese Gemeenschap

Vlak na de Tweede Wereldoorlog kwam Holtrop in het bestuur van TNO (Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek) eri werd hij voorzitter van de centrale commissie voor de statistiek In 1950 trad hij aan als lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en kwam hij in het bestuur van de raad voor het Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO) Hij werd dat jaar tevens Kroonlid van de Sociaal Economische Raad (SER). In 1965 vervulde Holtrop het penningmeesterschap van het comité Nationaal Huwelijksgeschenk H.K.H.Prinses Beatrix.

Bij hel grote publiek verwierf Holtrop onder meer bekendheid als lid van de Commissie van Drie die in 1976 de Lockheed-affaire onderzocht, het omkoopschandaal waarbij ook prins Bernhard bleek te zijn betrokken De commissie. waarvan ook staatsrechtsgeleerde prof. mr. A.M.Donner en de voorzitter van de Algemene Rekenkamer. drs. H. Peschar deel uitmaakten,

kwam toen tot de conclusie dat prins Bernhard „onzorgvuldig had gehandeld"
Holtrop publiceerde een aantal wetenschappelijke werken. Hiervoor ontving hij in 1981 de Piersonpenning „op grond van de uitzonderlijke kwaliteit van zijn geschriften. in het bijzonder Money in an open economy". In 1983 kreeg hij een eredoctoraat aan de Nederlandse Economische Hogeschool in Rotterdam. Holtrop werd in 1949 Grootofficier in de Kroonorde van België en in 1962 Grootofficier in de Orde van Oranje Nassau.

JEGOROW. JOERI (28-5-1954 Kazan, Sowjet-Unie – 16-4-1988 Amsterdam, Nederland) Russisch-Nederlands pianist.

Joeri Jegorow. die aan het Moskouse conservatorium een van de leerlingen was geweest van Jakow Zak. bouwde in korte tijd een grote internationale carrière op.
Op 20-jarige leeftijd werd hij in 1975 winnaar van de derde prijs bij het koningin Elisabeth Concours in Brussel. Eerder had hij prijzen gewonnen op het Marguerite Long-Jacques Thibaud Concours in Parijs (1971) en het Tsjajkowski Concours in Moskou (1974).
In 1977 vestigde Jegorow zich in Amsterdam. nadat hij tijdens een tournee in Italie was ondergedoken.
In zijn spel toonde Joeri Jegorow zowel een superieure techniek als een duidelijk eigenzinnige persoonlijkheid. Kenmerkend voor zijn spel waren het ontbreken van uiterlijk vertoon en een grote poetische zeggingskracht.
In 1978 maakte hij met enorm succes zijn debuut in New York. waarna hij elders in de Verenigde Staten snel furore maakte. In december 1978 gaf hij in Carnegie Hall een veel bejubeld recital met drie fantasieën van Bach. Mozart en Chopin. dat ook op de plaat werd vastgelegd. In Nederland speelde Jegorow vaak met veel succes bij alle belangrijke orkesten.

KADT. JACQUES DE (30-7-1897 Oss - 16-4-1988 Santpoort) Nederlands politicus en publicist.

Jacques de Kadt. die de HBS doorliep en zich daarna ontwikkelde via zelfstudie,sloot zich in 1919, uit bewondering voor het politieke inzicht en de praktische slagvaardigheid van Lenin. aan bij de Communistische Partij Holland. Toen hij in 1924 uit die partij werd gezet bleef hij de communistische ideeën nog enige jaren trouw en stichtte hij met onder anderen Henriette Roland Holst de Bond van Communistische Strijd- en Propagandaclubs. In 1928 trad hij toe tot de Sociaal-democratische Arbeiderspartij (SDAP). de voorlopiger van de PvdA. In 1932 kwam het tot een breuk met deze

Een archieffoto van 30 november 1966 van de toenmalige kandidaat-bondskanselier Kurt Kiesinger (m.), poserend tussen oud-bondskanselier Konrad Adenauer (l.) en Ludwig Erhard.

partij en richtte De Kadt samen met onder meer zijn vriend Sal Tas de Onafhankelijke Socialistische Partij op. een linkse afscheiding van de SDAP Hier bleef hij twee jaar lid van.
Met Sal Tas begon hij in 1934 ook het tijdschrift De Nieuwe Kern. waarin hij zijn denkbeelden over socialisme en democratie uiteenzette. Deze artikelen hadden grote invloed op een jonge generatie socialisten. die werden geconfronteerd met de gevolgen van de ingrijpende economische en politieke crisis. De Kadt hield een hartstochtelijk pleidooi voor vernieuwing van het socialisme door een „bewuste kern" en keerde zich fel tegen het „soldatensocialisme" van Stalin. Ook waarschuwde De Kadt dat het in 1933 aan de macht gekomen Hitler-regime op oorlog aanstuurde en riep hij op tot bewapening tegen dit gevaar.
In 1935 publiceerde hij zijn eerste hoofdwerk, Van Tsarisme tot stalinisme. een van de eerste serieuze geschiedenissen van het bolsjewisme en tegelijkertijd De Kadt definitieve afrekening ermee.
In zijn tweede grote werk. Het fascisme en de nieuwe vrijheid (1939). voorspelde De Kadt, nog voor de Tweede Wereldoorlog was uitgebroken. dat Hitler deze zou verliezen als gevolg van de op den duur onvermijdelijke inmenging van de Verenigde Staten. De afsluiting van die oorlog zou echter niet het einde betekenen van de gevaren waaraan de democratie blootstond, omdat de Verenigde Staten en West-Europa daarna ten volle geconfronteerd zouden worden met de dreiging van Stalins Rusland. De Kadt analyseerde het fascisme als een beweging met in de praktijk ontaarde maar in aanleg positieve impulsen als gemeenschapsgevoel en een verlangen naar dynamiek. Om het fascisme werkelijk te kunnen overwinnen moest de democratie deze motieven in zich opnemen en er een beschaafde inhoud aan geven. De Kadt noemde dit ideaalbeeld „cultuur-socialisme".
In mei 1940 vluchtte hij met zijn ouders en twee broers naar Nederland. Via Londen kwam het gezin in Indië terecht, waar alleen Jacques en één broer de kampen overleefden.
In 1946 werd De Kadt lid van de Partij van de Arbeid, waar hij opviel als voorstander van een onmiddellijke en onvoorwaardelijke Indonesische Onafhankelijkheid. Van 1948 tot 1963 bepaalde hij als buitenlandwoordvoerder van de sociaal-democratische Tweede Famerfractie de anticommunistische richting van de partijkoers. In 1970 verliet De Kadt de PvdA vanwege de opkomst van Nieuw Links binnen deze partij.
In 1972 verscheen zijn derde grote werk. De politiek der gematigden, waarin hij de westerse politiek van ontspanning ten opzichte van de communistische wereld fel veroordeelde.
Tot eind jaren zeventig bleef De Kadt in het tijdschrift Tirade over actuele politiek schrijven en ging hij door met het publiceren van zijn herinneringen.
Bundelingen van zijn essays verschenen onder de titels Verdediging van het Westen (1947)en Verkeerde voorkeur (1948).

KIESINGER, KURT GEORG (6-4-1904 Ebingen, Duitsland – 9-3-1988 Tubingen. West-Duitsland) Duits politicus.

Kiesinger was zoon van een winkelier. Hij studeerde filosofie, geschiedenis en rechten in Tubingen en was actief in rooms-katholieke jeugdorganisaties. Hij werkte van 1935 tot 1940 als advocaat in Berlijn en kwam daarna bij de radio-afdeling van het ministerie van buitenlandse zaken. Na de oorlog bracht hij achttien maanden door in een geallieerd interneringskamp voordat hij in 1947 terugkeerde naar Tubingen. waar hij zijn advocatenberoep weer opvatte.
In 1949 werd hij lid van het parlement voor de christendemocratische unie (CDU). waar zijn welbespraaktheid opviel. In 1958 werd hij gekozen tot president van de deelstaat Baden-Württemberg.
Toen de coalitie in Bonn tussen de CDU en de liberale FDP in 1966 uiteenviel, werd Kiesinger leider van de eerste grote coalitie van CDU! CSU en de socialistische SPD. Na Konrad Adenauer en Ludwig Erhardt was hij de derde kanselier van de Bondsrepubliek Duitsland. Na de verkiezingen van 1969 moest zijn regering plaats maken voor een coalitie van de SPD (met Willy Brandt als bondskanselier) en de FDP. Kiesinger zelf verloor vervolgens in 1971 als voorzitter en fractieleider de steun van zijn eigen CDU.
Kiesinger kreeg tijdens zijn regeerperiode te maken met beschuldigingen dat hij in de Tweede Wereldoorlog als hoofd van de radio-afdeling van het ministerie van buitenlandse zaken een verbindingsman was tussen propagandachef Joseph Goebbels en minister van buitenlandse zaken Joachim von Ribbentrop. Hij ontkende dat hij een dergelijke functie had gehad en hij heeft ook steeds beweerd tot 1944 niets geweten te hebben van de vervolging van de joden. Nazi-jaagster Beate Klarsfeld sloeg de kanselier in 1968 in zijn gezicht in een openlijk protest tegen zijn nazi-verleden.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N.0165-3660

DERTIENDE CONGRES KWOMINTANG

Van 7-14 juli werd op de berg Yang Ming Shan, net ten noorden van de Taiwanese hoofdstad Taipei, het 13de congres van de Kwomintang gehouden. De belangrijkste vraag die dit congres moest beantwoorden was volgens A P in welk tempo het door de op 13 januari 1988 overleden president Chiang Ching-kuo (pag. 49-'88) ingezette proces van hervormingen moest worden voortgezet.

Onder Chiang Ching-kuo was een zekere mate van politieke en sociale liberalisering ingevoerd, wat o.m. bleek uit het gedogen van een rechte oppositiepartij, de Democratische Progressieve Partij (pag. 817/1-'86) en de opheffing per 14 juli 1987 van de sinds 1949 geldende staat van beleg voor Taiwan (niet voor de eilandjes Quemoy en Matsu). In plaats van de staat van beleg kwam een wet op de nationale veiligheid. Bovendien werd de deur op een kier gezet voor onofficiële contacten met de Volksrepubliek China: op 14 oktober hief het Centrale Staande Comité van de Kwomintang het 38 jaar oude verbod op reizen naar China voor familiebezoeken gedeeltelijk op.

De mate van de verdere politieke en sociale liberalisering hing volgens waarnemers nauw samen met de verwachte verjonging en ,,taiwanisering'' van de leiding van de Kwomintang (KMT).

Nadat vice-president Lee Teng-hui. een autochtone Taiwanees, nog op 13 januari 1988 als president van Taiwan was beëdigd (pag. 49/1) werd hij op 27 januari door het Centrale Staande Comité van de KMT tot waarnemend partijvoorzitter gekozen. Dat gebeurde volgens waarnemers onder druk van de publieke opinie en van jonge hervormersbinnen de partij.

In de *Volkskrant* (28-1) werd o.a. bericht:

,.De voordracht van Lee wordt gezien als een overwinning voor 29 nieuwgekozen partijleden die een petitie hadden ondertekend waarin zij de benoeming van Lee eisten. Zij werden gesteund door een petitie van 22 leden van de Nationale Assemblee, die veel invloed heeft en de hervormingsgezinde vleugel van de partij vertegenwoordigt.

Aanvankelijk werden de jonge hervormers tegengewerkt door de sccretaris-generaal Lee Huan, die de petities tegenhield. Maar de pers. die meestal vrij volgzaam is, stelde zich massaal op achter Lee, die erg populair is en veel aanzien heeft onder de Taiwanese bevolking".

Het verzet tegen de benoeming van Lee Teng-hui werd naar verluidt geleid door premier Yu Kuo-hwa met steun van mevr Soong May-ling, de weduwe van wijlen Chiang Kai-shek, die een aantal tachtigers zou hebben gemobiliseerd om de aanwijzing van Lee tot waarnemend partijvoorzitter te blokkeren, aldus *NRC/H'blad* (8-7).

Lee Teng-hui werd op 15 januari op Taiwan geboren in een dorpje ten noorden van Taipei Tijdens de oorlog studeerde hij aan de Keizerlijke Universiteit in Tokio en in 1952-53 aan de Universiteit van Iowa in de Verenigde Staten Vervolgens werd hij docent in de agrarische economie aan de Nationale Universiteit van Taiwan en speelde hij ren steeds belangrijker rol in het theoretische merk voor een succesvol landhervorrningsprogramma op Taiwan in de jaren vijftig en zestig. In 1968 kreeg hij verlof om te promoveren aan de Cornell Universiteit in Ithaca (New York).

In 1972 werd Lee Teng-hui minister van landbouw en in 1978 burgemeester van Taipei. In 1981 volgde zijn benoeming tot provinciaal gouverneur van Tai an. Op 22 maart 1984 werd Lee Teng-hui, als kandidaat van president Chiang Ching-kuo. tot vice-president van Taiwan gekozen (pag. 448/33- '84). Op 20 mei 1984 volgde zijn beëdiging in dit ambt.

Openingsrede Lee Teng-hui

In zijn openingsrede op 7 juli onderschreef waarnemend partijvoorzitter Lee Teng-hui vele van de oude nostalgische thema's uit het Chinag-tijdperk.

Hij stelde o.a vast dat het lot van China afhangt van de kracht, welvaart en vooruitgang in Taiwan, het bastion voor de nationale renaissance en dat Taiwan toekomst nauw is verbonden met de verwezenlijking van de ,grandioze' taak om China te herenigen onder de ,.Drie Principes van het Volk". De drie principes: nationalisme, democratie en welvaart zijn de basis van de politieke filosofie van Sun Yat-sen, de stichter van de Nationalistische Chinese republiek in 1911.

Lee Teng-hui

Lee riep de 1.209 Congres-afgevaardigden op om de anti-communistische idealen nimmer op te geven. Hij noemde het communisme de grootste ramp uit de Chinese geschiedenis, die nog niet ten einde is. ,,Na talloze bloedige worstelingen is het Chinese communistische regime nu voor een dilemma geplaatst Het kan het tij van democratisch denken uit de vrije wereld niet weerstaan... Geconfronteerd met het vooruitzicht van ineenstorting heeft het regime momenteel geen alternatief dan het zwaaien met de vlag van hervormingen en liberalisering en het uitzetten van de valstrik Één land - twee systemen", aldus Lee

Deze Chinese formule voor de absorptie van het kapitalistische Hongkong m 1997 moet in de ogen van Peking ook als blauwdruk voor de latere hereniging met Taiwan dienen. Taiwan verwerpt dit categorisch en wil dat China onder het kapitalistische systeem wordt herenigd. Lee verzekerde dat Taiwan nooit een compromis met het communistische regime za! sluiten.

De thema's van verdere democratisering en maatschappelijke hervormingen op Taiwan bleven zeker niet achterwege, maar namen de tweede plaats in in de toespraken van de drie topleiders.

President Lee Teng-hui kondigde hervormingen van het financiële systeem aan om binnenlandse investeringen te bevorderen. Hij beloofde ook meer overheidsfondsen voor wetenschappelijke en technologische ontwikkeling om het niveau van de industrieën van een arbeidsintensief naar een geavanceerd technologie-niveau op te voeren. Om die reden heeft de regering niet graag dat een deel van het zakenleven in Taiwan investeert in arbeidsintensieve snelwinstmakende industrieën in China en Zuidoost-Azië, maar wil zij het geld in Taiwan houden.

Andere prioriteiten zijn verbetering van de arbeidsverhoudingen en het milieu, ouderdoms- en ziektevoorzieningen. Dit zijn sociale knelpunten die tot dusver in de verdrukking zijn geweest vanwege de prioriteit voor economische groei.

Premier Yu Kuo-hwa voorspelde dat Taiwan, met een inkomen per hoofd van de bevoking van 5.000 dollar per jaar in 1998 bij de club van rijke landen zal horen. Yu maakte zich erg bezorgd over de politieke confrontatie tussen de Kwomintang en de oppositie.

De premier zei dat er sinds de opheffing van de staat van beleg, een jaar geleden 1.700 demonstraties hebben plaatsgehad, waaronder op 20 mei een zeer gewelddadige. Hij klaagde ook dat een kleine groep mensen zich verzet tegen de officiële naam van Taiwan, de ,.Republiek China" en de republikeinse jaartelling verwerpt. Voor de

Weekblad 57ste jaargang No. 2956. pag. 43383-43398

Kwomintang begint de moderne tijd in 1911, met de val van het Chinese keizerrijk.

Secretaris-generaal Lee Huan kondigde tenslotte een plan voor de hervorming van de partij zelf aan in de vorm van een ,,ontwerpvoor de vernieuwing in het werk van de partij in deze tijd" en een herziening van het partij-handvest, dat aanpassing van de partij aan de nieuwe politieke en sociale situatie beoogt en haar tot een ,,moderne, democratische partij" moet maken.

In *NRC/H'blad* (7-7) tekende Willem van Kemenade hierbij aan:

Dit laatste is veel belangrijker dan het lijkt omdat de Kwomintang in oorsprong een revolutionaire partij is gestructureerd volgens de leninistische beginselen. De staatsmacht is door revolutie veroverd is en net als in communistische landen nauwelijks te onderscheiden van de partij-leiding. In Taiwan lijkt nu en serieus begin gemaakt te worden met de scheiding van partij en staat."

Lee Teng-hui gekozen tot partijvoorzitter. Optreden mevr. Chiang

Tijdens de eerste plenaire zitting van het 13de congres werd Lee Teng-hui op 8 juli bij acclamatie tot partijvoorzitter gekozen.
Daaraan ging een incident vooraf. Toen het betreffende voorstel aan de vergadering werd voorgelegd, deed Jaw Shao-kong, de 37-jarige leider van de ,,jonge Turken", de suggestie om Lee door middel van geheime stembiljetten in plaats van door collectief opstaan en handgeklap te kiezen.
Jaw argumenteerde dat als Lee met een grote meerderheid van geheime stemmen gekozen zou worden, dat veel mooier was. ,,Ik houd van de partij, ik houd van kandidaat-voorzitter Lee, maar ik houd nog meer van democratie", riep Jaw. Een minderheid onder de ruim 1600 afgevaardigden applaudiseerde en een voorstel om zijn pleidooi te bestuderen werd met donderend applaus begroet, waarop hij het introk.
Jaw en zeven anderen onder de aanwezige 1.184 afgevaardigden bleven vervolgens zitten toen de overigen opstonden om Lee bij acclamatie te kiezen.

Mevrouw Chiang Kai-shek (met wandelstok) begroet de afgevaardigden op het 13de congres van de Kwomintang onder applaus van de nieuwe partijvoorzitter Lee Teng-hui (m.).

Eveneens op 8 juli maakte de weduwe van de vroegere president Chiang Kai-shek, mevr. Soong May-ling, haar opwachting. De volgens sommige bronnen 90-jarige ,,Madame" Chiang Kai-shek sprak even het congres toe en verzocht toen premier Yu Kuo-hwa om haar toespraak voor te lezen. Aan het slot daarvan betuigde zij haar steun aan partijvoorzitter Lee Teng-hui.

Verkiezing Centrale Comité

Op 10 juli droeg Lee Teng-hui de namen van 180 kandidaten voor het Centrale Comité voor met een gemiddeldeleeftijdvan 59 1/2 jaar. Slechts 74 van die kandidaten maakten deel uit van het oude CC, dat een gemiddelde leeftijd van 70 jaar had. Onder Lee's kandidaten bevonden zich niet generaal Chiang Wego, de halfbroer van de vroegere president Chiang Ching-kuo, noch Chiang Hsiao-wu, de bekendste zoon van Chiang Ching-kuo.

Op 12 juli koos het congres een nieuw 180 leden tellend CC. Bij deze voor het eerst geheime verkiezing konden de afgevaardigden een keus maken uit de 180 kandidaten van Lee en nog eens 180 door het congres voorgestelde ,,initiatief-kandidaten". Het resultaat week sterk af van Lee's lijst en de daarin aangegeven rangorde, aldus Willem van Kemenade in NRCIH'blad (13-7). Zo werden 33 van Lee's kandidaten in het geheel niet gekozen. Van Kemenade berichtte voorts:

,,President Lee had volgens het Chinese principe van respect voor hoge ouderdom, stabiliteit en continuiteit zes bejaarde veteranen bovenaan de lijst gezet.
Secretaris-generaal Lee Huan (71)stond vijfde, maar behaalde verreweg het grootste aantal stemmen.
Lee Huan was sinds de dood van Chiang Kai-shek in 1975 door diens zoon Chiang Ching-kuo belast geweest met de zogenaamde Taiwanisering van de Kwomintang, dat wil zeggen het binnenhalen van autochtone eilanders in de door ballingen van het Chinese vasteland gedomineerde partij. Vanwege zijn staat van dienst geniet hij grote populariteit zowel onder de meer liberale en jongere vastelanders als de Taiwanezen.

De verkiezing was een ramp voor premier Yu Kuo-hwa (74), die door president Lee als derde op de kandidatenlijst was geplaatst. Yu's enige troef was zijn totale loyaliteit aan de familie Chiang, maar hij is impopulair vanwege zijn passiviteit en zijn overdreven passie voor het verleden (...)
Yu zakte naar de 35e plaats, hetgeen vrijwel zeker het einde van zijn politieke carrière betekent.
Een extra klap voor Yu was dat zijn voorganger Sun Yun-suan (75). die in 1984 door een beroerte geveld werd, vanwege zijn immense populariteit als tweede uit de race kwam. Een andere Chiang-loyalist. de secretaris-generaal van het presidentieel paleis Chen Chang-huan (72)het hoofd van de 'paleiskliek' zakte van de zesde plaats op de kandidatenlijst naar de 52e op de definitieve lijs:
Jongere liberalen stellen Chen op zijn minst ten dele verantwoordelijk voor Taiwans internationale isolement vanwege zijn onwrikbare vasthouden aan de voor de volksrepubliek China onaanvaardbare naam Republiek China.
De jongere broer van wijlen president Chiang Ching-kuo, generaal Chiang Wei-kuo (72) is geheel uitgerangeerd. Hij stond niet op de presidentiële lijst en kreeg ook geen voorkeursstemmen, ondanks een advertentiecampagne waarin de bejaarde generaal zijn onmisbaarheid probeerde aan te tonen voor het geval het tot onderhandelingen met de communisten op het vasteland zou komen.

Hoe slecht het de oudere Chiang en de familieloyalisten verging. des te beter liep het met de jongere generatie Chiang (en Chang). De jongste legitieme zoon van de overleden president, Eddie Chiang Hsiao-yung (40). directeur van een Kwomintangbedrijf dat machineleverancier van de regering is, kreeg een hoog aantal stemmen en eindigde op de 15e plaats. Zijn halfbroer John Chang Hsiao-yen, viceminister van buitenlandse zaken, een onwettige zoon van Chiang Ching-kuo met de achternaam van zijn moeder, kwam op de zesde plaats en zijn tweelingbroer Winston Chang Hsiao-tse. een rechtenprofessor, elfde. De identiteit van de tweelingbroers is pas na het overlijden van Chiang Ching-kuo in januari van dit jaar. openlijk bekend geworden.
Op de hogere plaatsen van het nieuwe centrale comité staan verder een aantal jeugdige in de VS opgeleide technocraten, waaronder James Soong. Frederick Chien en Ma Ying-jeou. Aan Soong (46) wordt toegeschreven dat hij in januari na de dood van Chiang een paleiscoup van de oude garde onder leiding van Madam Chiang Kai-shek voorkwam, die beoogde de benoeming van Lee Teng-hui tot waarnemend partijvoorzitter in de kiem te smoren."

In het nieuwe CC (180 leden) hebben 69 autochtone Taiwanezen zitting, tegen 25 in het oude (150 leden). De gemiddelde leeftijd van de CC-leden daalde van 70 tot 59 jaar.

Beleidsbeslissingen

Het congres nam maar enkele belangrijke beleidsbelissingen. Het voornaamste besluit betrof een versoepeling van de controle op de handel met, investeringen in en bezoeken aan China. Taiwanese zakenlieden kregen toestemming grondstoffen uit China te importeren en indirect, via derde landen, in de Chinese economie te investeren. Voorts zouden de grenzen van Taiwan voor geselecteerde bezoekers uit China worden opengesteld, aldus Reuter (13-7).
Willem van Kemenade berichtte in NRCIH'blad (15-7):

,.Het congresdocument over het beleid ten aanzien van het communistische vasteland zegt

dat men uiterst omzichtig met veranderingen moet zijn ,,Het beleid moet vooruitziend zijn, maar niet fantasierijk-romantisch. Het moet open zijn. maai we kunnen ons niet veroorloven onze nationalr veiligheid en verdediging in de waagschaal te stellen ''

Het document somt een actieprogramma op dat tot onmiddellijk doel heeft om de .Taiwan-ervaring' naar het vasteland over te planten ter ondersteuning van de democratische beweging daar. Groeperingen binnen de Chinese Communistische Partij die zich kanten tegen de ,dictatuur van het proletariaat' zullen steun ontvangen. Taiwan zal zijn economische macht daartoe aanwenden en ook Chinese dissidenten in het buitenland steunen.

Taiwan mil de economische hervormingen in China met het oog op vestiging van een vrij economisch systeem daar metterdaad helpen. maar het document is in geen enkel opzicht duidelijk hoe dat doel moet worden bereikt.

Er zal enige wederkerigheid in het personenverkeer komen. Tot voor kort mochten alleen op het vasteland geboren ingezetenen van Taiwan op familiebezoek naar communistisch China. Burgers van de Volksrepubliek wordt voortaan van geval tot geval toegestaan ernstig zieke familieleden in Taiwan te bezoeken of begrafenissen bij te wonen

Op cultureel gebied zal een ,Chinese renaissancebeweging' worden gelanceerd oni de culturele invasie van het marxistisch-leninisme te keren. Anti-marxistische intellectuelen zal worden toegestaan Taiwan te bezoeken. Wetenschappelijke. literaire, educatieve en artiestieke publikaties uit het vasteland zullen met in acht neming van de nodige voorzorgsmaatregelen in Taiwan mogen worden verspreid. Op selectieve basis zullen bezoeken over en weer van journalisten, artiesten en entertainers worden toegestaan. Vrijwel al deze punten betekenen legalisering van een reeds oogluikend toegestane praktijk, die zich nu zonder risico van strafrechtelijke vervolging voor de betrokkene kan uitbreiden.

De dominerende toon van het document is echter dat China een vijand blijft omdat het nog steeds weigert het gebruik van geweld bij een regeling van de kwestie Taiwan uit te sluiten en omdat het geen kans voorbij laat gaan om Taiwans diplomatieke isolement in de wereld verder op te voeren..."

Benoeming Centrale Staande Comité

Op 14 juli werden 12 nieuwe leden benoemd in het 31 leden tellende Centrale Staande Comité, het allerhoogste partijorgaan van de Kwomintang waarvan de beslissingen door het kabinet worden uitgevoerd. Die 12 leden waren door partijvoorzitter Lee Teng-hui voorgedragen - waarbij hij nauwelijks rekening hield met de uitslag van de geheime CC-verkiezing - en zij werden door het nieuwe CC bij handopsteken goedgekeurd.

Door de vervanging van 12 leden daalde de gemiddelde leeftijd van het Centrale Staande Comité van 70 naar 64 jaar en kreeg dit comité voor het eerst een Taiwanese meerderheid (16 van de 31 leden).

De 83-jarige parlementsvoorzitter Nieh Wen-ya werd de nestor van het toporgaan. Diens echtgenote, de 58-jarige Shirley Kuo, vice-gouverneur van de centrale bank, trad als eerste vrouw in de geschiedenis van de Kwomintang tot het Centrale Staande Comité toe. Premier Yu Kuo-hwa werd

Premier Yu Kuo-hwa (m.) tijdens een toespraak tot de Wetgevende Yuan (parlement)in juni 1984

op de vierde plaats benoemd na enige tachtigers, die bij de CC-verkiezing een nog veel lager aantal stemmen hadden behaald.

Onder de nieuwe leden waren voorts de ,technocraten' James Soong, die op 25 februari 1987 tot plaatsvervangend secretaris-generaal van de KMT was benoemd, en Fredrick Chien alsmede Lee Huan (71), die op 1 juli 1987 tot secretaris-generaal van de Kwomintang was benoemd als opvolger van Ma Soo-lay (pag. 818/1-'86).

Wijziging kabinet

Op 20 juli werd een ingrijpende wijziging in de samenstelling van de regering bekendgemaakt. Vijf van de acht (vak)ministersposten kregen nieuwe bewindslieden. Mevr. Shirley Kuo (58) werd Taiwans eerste vrouwelijke minister; zij nam de portefeuille van financiën over van Robert Chien-chun. Voorts werd Chen Li-an (51) minister van economische zaken in plaats van Lee Ta-hei, tegen wie een impeachment-procedure was ingesteld. Lien Chan (51), sinds 22 april 1987 vicepremier, werd nu minister van buitenlandse zaken als opvolger van Ding Mou-shih (benoemd op 22 april 1987). Shih Chi-yang (53), tot dusver minister van justitie, kreeg de functie van vicepremier.

Fredrick Chien (53), die tevoren de post van de facto-ambassadeur in Washington vervulde, werd benoemd tot voorzitter van de raad voor economische planning en ontwikkeling, een post met kabinetsrang. Tevens werd de minister van binnenlandse zaken, Wu Poh-hsiung, vervangen.

Autochtone Taiwanezen bezetten thans 11 van de 25 kabinetsposten, waaronder 5 van de 8 vakministeries.

Maar premier Yu Kuo-hwa bleef aan, ondanks aandringen op zijn aftreden door jonge kaderleden in de regeringspartij KMT.

Sinds 20 juni 1986 (pag. 819/1-'86) waren nog de volgende benoemingen in de regering bekendgemaakt:

minister van defensie - generaal Cheng Wei-yuan i.p.v. Wang Tao-yuan (22 april 1987); minister van onderwijs - Mao Kao-wen i.p.v.Li Huan (1 juli 1987); minister van verbindingen - Kuo Nan-Hung i.p.v. Lien Chan, die vicepremier werd (22 april 1987); directeur-generaal begroting, financiele administratie en statistiek - Yu Chien-min (1 januari 1987).

Reactie Volksrepubliek China

De secretaris-generaal van de Chinese Communistische partij, Zhao Ziyang, zond Lee Teng-hui een telegram waarin hij deze feliciteerde met zijn ,,verkiezing tot het voorzitterschap van de Kwomintang". Zhao uitte de ,,oprechte wens" dat er ,,gezamenlijkeinspanningen" zouden worden geleverd ,,met het oog op een prompte verwezenlijking van de grote zaak van de hereniging van China".

Op 15 juli prees het Chinese *Volks*-dagblad het Kwomintang-congres, omdat het de onafhankelijkheid van Taiwan had veroordeeld. Maar tegelijk leverde het Volksdagblad kritiek, omdat het congres ,,een onderscheid maakte tussen de Communistische Partij en het Chinese colk". ,,Dit is compleet onredelijk", zo werd gesteld.

In de Volkskrant (16-7) schreef Joris Cammelbeeck o.a.:

Want ondanks alle verschillen zijn de aartsvijanden aan beide zijden van de Straat van Taiwan het over één ding eens: Taiwan hoort bij China. De vraag door wie en hoe een ooit herenigd China moet worden geregeerd, mag nooit irrelevant worden tengevolge van het uitroepen van een onafhankelijk Taiwan. Uit de reactie van Peking op het partijcongres van de Kwomingtang blijkt daarom volledige instemming met de wijze waarop het congres zich heeft uitgesproken tegen ,.separatisme van Taiwan". Oude soldaten mogen dan wel uit het zicht verdwijnen. maar niet de zaak waarvoor zij streden.

WEST-EUROPA

ALGEMEEN

CONGRES EUROPEES VERBOND VAN VAKVERENIGINGEN

In de Zweedse hoofdstad Stockholm heeft van 9-13 mei een congres plaatsgevonden van het Europees Verbond van Vakverenigingen EVV.
Het EVV is opgericht in 1973 (pag. 767/2 e.v.-1973). Het omvat thans 35 vakverbonden uit 21 Westeuropese landen. De bijeenkomst in Stockholm was het zesde congres van het EVV.
Hoewel naast vakcentrales uit de 12 EG-landen ook vakverbonden uit negen andere Europese landen zijn aangesloten bij het EVV stond het zesde congres van de organisatie vrijwel geheel in het teken van de voltooiing van de éne binnenmarkt van de EG, die eind 1992 bereikt moet zijn.
Als een hoogtepunt van het congres werd dan ook gezien de rede tot het congres van de voorzitter van de EG-commissie. Jacques Delors, op 12 mei, waarin deze stelde, dat de komst van de interne markt in het EG-gebied niet mag leiden tot aantasting van sociale rechten.
Over verloop en resultaten van het EVV-congres bevatte het *NRC/H'blad* van 14 mei een beschouwing, waaraan het volgende is ontleend.
Met kilo's papier en een aantal unanieme uitspraken rijker, hebben Europese vakbondsafgevaardigden uit 21 landen de Zweedse hoofdstad Stockholm na een week congresseren weer verlaten.
Bestonden er aan het eind van het vorige congres in Milaan in mei 1985 nog twijfels over het nut van de bijeenkomst, nu was daarvan geen sprake meer.
De boodschap van de Europese vakbeweging aan de werkgevers en de regeringsleiders is luid en duidelijk overgekomen. Het Europa zonder grenzen komt niet tot stand, als bestaande werknemersrechten ondergeschikt worden gemaakt aan de economische eenwording.
,,Economische en sociale politiek dienen gelijkwaardig aan elkaar te zijn", zei de Westduitse voorzitter Ernst Breit van het Europees Verbond van Vakverenigingen op 13 mei in zijn slottoespraak.
Belangwekkender dan de exacte teksten van de diverse congresresoluties, zijn de intenties en de zorgen die er uit naar voren komen. Wat de intenties betreft, kan het EVV-congres wel degelijk worden bestempeld als belangrijk en een stap vooruit.
Tijdens het congres in Milaan, sprak het EVV zich reeds uit voor het opheffen van de grenzen tussen de verschillende Europese landen.
Kort daarop verscheen het 'witboek' van EG-commissaris Lord Cockfield waarin uit de doeken werd gedaan hoe die eenwording gestalte zou moeten krijgen. In economisch opzicht althans, want over de gevolgen voor de werknemers liet het rapport zich niet uit.
Vanaf dat moment had de vakbeweging zich gemakkelijk tegen Europa kunnen richten, maar dat is niet gebeurd. Want behalve dat in de stukken nauwelijks aandacht werd besteed aan de sociale aspecten, waren ook de ervaringen in de praktijk voor de vakbeweging weinig hoopgevend.
Vooruitlopend op de interne markt, is het fusieproces reeds in volle gang maar vaak zonder dat de werknemers er bij worden betrokken.
De ervaringen van de Zweedse vakbeweging op dit punt zijn tijdens het congres herhaaldelijk als afschrikwekkend voorbeeld genoemd. Het samengaan tussen de twee giganten in de machine-industrie, het Zweedse ASEA en het Zwitserse Brown Boveri ging geheel buiten de werknemers om, terwijl de medezeggenschapsregels in Zweden traditioneel goed zijn geregeld.
Maar met als argument dat het hoofdkantoor nu in Zurich stond, konden de inspraakprocedures geheel worden omzeild.
Wat in Stockholm overduidelijk is gebleken, is dat de vakbeweging geen genoegen wil nemen met vage beloften dat het vanzelf wel goed zal komen met de sociale aspecten, als eerst de economische eenheid maar een feit is.
De Brit David Lea van de vakcentrale TUC plaatste de nodige kanttekeningen bij de cijfers die in omloop zijn. Zo zou de Europese eenwording vijf miljoen banen kunnen opleveren.
,,Maar,", zei hij. ,,met geen woord wordt gesproken over de banen die zullen gaan veranderen."
Want Europa 1992 heeft ook tot gevolg dat het aantal bedrijven met 30 procent zal verminderen. Daar staat weliswaar tegenover dat de gemiddelde omvang van de overblijvers met 50 procent zal toenemen, maar wat heeft die verschuiving te betekenen voor de werknemers die erbij betrokken zijn?, vroeg Lea zich af.
,,Hetgevaar is dat een heleboel mensen plotseling zullen zien dat hun baan is veranderd, terwijl daar in het geheel niet over is onderhandeld", zei hij.
Dat het congres het op 11 mei eens kon worden over een resolutie waarin wordt aangegeven hoe. en in welke mate werknemers betrokken kunnen worden bij bedrijfsovernames en fusies, werd door de deelnemers dan ook als grote winst beschouwd.
Volgens de uitspraak moeten werknemers en hun vertegenwoordigers het recht krijgen over de Europese plannen van hun bedrijf geïnformeerd en geraadpleegd te worden, en te onderhandelen. Bovendien zouden zij hun belangen gezamenlijk op Europees niveau moeten kunnen behartigen.
De Europese werkgevers voelen hier vooralsnog weinig voor. Die stellen dat de werknemersrechten in landen als Portugal en Griekenland niet kunnen worden vergeleken met de normen die in de rijkere EG-landen gelden. ,,Een nonsense-redenering", zegt TUC-secretaris Lea. ,,Waarom zijn ze dan lid van de EG?"

De garantie dat de structurele veranderingen niet zonder de werknemers worden ingevoerd, is een van de manieren waarmee de Europese vakbeweging de komende tijd de sociale verworvenheden wil veiligstellen.
Deze wens bleek op 12 mei geen probleem voor voorzitter Delors van de Europese Commissie van de EG. In zijn toespraak tot het congres stelde hij een minimumpakket aan sociale rechten voor waarover werkgevers en werknemers het eens zouden moeten worden.
De medezeggenschapsrechten van werknemers moeten daarvan onderdeel zijn. Een Europees vennootschapsrecht – een vurig verlangen van de werkgevers – zal niet tot stand kunnen komen als niet tegelijkertijd de inspraakmogelijkheden van de werknemers zijn geregeld, aldus Delors.
Opvallend hard waren zijn woorden aan het adres van diegenen die de eenwording van Europa willen aangrijpen voor het herzien van allerlei sociale regelingen.
De filosofie van de EG is juist dat de landen met de laagste normen zich moeten zien te scharen bij de landen met de hoogste normen en niet andersom, verklaarde Delors waarmee hij indirect mensen als directeur Weitenberg van het Nederlandse Christelijk werkgeversverbond NCW en minister Ruding van financiën terecht wees.
Het EVV-congres heeft geleid tot een nieuw begrip: dumping van sociale rechten. Tegen die ontwikkeling is de Europese vakbeweging nu in opstand gekomen.
,,Een Europese Gemeenschap zonder sociale regels, is het invoeren van een keihard liberalisme, waarbij arbeid zich zal verleggen naar landen met de slechtste arbeidsomstandigheden": aldus de Franse vakbondsafgevaardigde Edmond Maire. Hij riep het EVV op de activiteiten volledig te richten op het tegengaan van deze ontwikkeling.

„Resoluties zijn geen doelstellingen op korte termijn. Door wensen te formuleren in plaats van te handelen, toont het EVV zijn zwakte", zei Maire.
Dat hij op 11 mei met ongeveer hetzelfde voorstel kwam als zijn landgenoot Delors een dag later. namelijk onderhandelen met de Europese werkgevers over een minimumpakket zal geen toeval zijn.
De top van Europese regeringsleiders, eind juni in Hannover (pag. 417 e.v.-1988), moet duidelijk maken of het noodsignaal van de Europese vakbeweging is overgekomen. Want niet Delors, maar zij hebben het in de EG voor het zeggen.
Daaraan voorafgaand zullen de vakcentrales in de verschillende lidstaten hun regeringen trachten te overtuigen van de noodzaak de sociale aspecten van de eenwording dezelfde waarde te geven als de economische.
De Westduitse regering heeft inmiddels uitgesproken dat Europa 1992 niet mag leiden tot een afbraak van de sociale verworvenheden. Samen met de vakcentrale DGB van EVV-voorzitter Breit wil bondskanselier Kohl proberen een aantal minimumnormen op te stellen.

EG

VERSLAG IN EUROPEES PARLEMENT DOOR VOORZITTER DELORS EN BONDSKANSELIER KOHL OVER EUROPESE RAAD IN HANNOVER

EG-Commissievoorzitter Jacques Delors en bondskanselier Helmut Kohl hebben op 6 juli in het Europese Parlement verslag uitgebracht over de Europese Raad van 27 en 28 juni in Hannover (pag. 417 e.v.-1988).
Delors stelde in zijn rede voor het Parlement, dat er in de komende jaren zoveel besluiten moeten worden genomen, dat er een onoverzichtelijke situatie zou kunnen ontstaan, die moest leiden tot stagnatie.
Het is volgens hem daarom nodig, dat de besluitvormingscentra zich verplaatsen. Het zal niet mogelijk zijn de interne markt eind 1992 te realiseren, als er geen begin van een Europese regering tot stand zal zijn gekomen.
Volgens de Commissievoorzitter begrijpen de nationale parlementen – met uitzondering van de Britse en de Duitse – niet wat er gaande is.
Over tien jaar zal op economisch en waarschijnlijk ook op sociaal en fiscaal terrein tachtig tot negentig procent van de besluitvorming op gemeenschapsniveau plaatsvinden.
Ik ben bang – zei Delors – dat er een moment komt waarop een nationaal parlement plotseling wakker wordt en zich met schrik realiseert wat er is gebeurd: dat kan leiden tot een vertraging in de Europese integratie.
Daarom vroeg hij of het Europees Parlement en de nationale parlementen samen willen overleggen over het Europese project van de toekomst. Men moet het met elkaar eens worden over wat er regionaal, nationaal en internationaal dient te gebeuren.
Het zal voor de Europese burgers een signaal zijn dat het de moeite waard is naar de stemlokalen te gaan voor het Europees Parlement, want die burgers hebben heus wel belangstelling voor een raadpleging die veel belangrijker is voor de toekomst dan menigeen nu denkt.

Na een uitvoerig parlementair debat maakte ook Kohl enkele opmerkingen over de rol van het Europees Parlement: in tegenstelling tot wat enkele anderen kennelijk denken, meen ik dat de ontwikkelingen in de Gemeenschap zich voltrekken ten gunste van dit Parlement. zei de bondskanselier.
Als er een echt Verenigd Europa komt, dan ook een echt Europees Parlement. Het lijkt mij uitgesloten dat de burgers bij de Europese verkiezingen van 1994 nog eens naar de stemlokalen worden geroepen voor een parlement met slechts beperkte bevoegdheden.
'Of de nationale politieke partijen begrijpen wat er gaat gebeuren, ik zet er vraagtekens bij', zei Kohl.
Hij voegde er een vraag aan toe: zou het mogelijk zijn dat het Europees Parlement zich los maakt van zijn eigen vakjargon. de documenten die hier worden geproduceerd. zijn voor een niet-ingewijde nauwelijks te lezen. de burgers begrijpen er niets van. de jongeren raken er niet van onder de indruk.
Bondskanselier Kohl besteedde in zijn verslaggeving over de top in Hannover veel aandacht aan het begrip sociale ruimte waarvan tal van parlementsleden zeiden zich niet goed te kunnen voorstellen wat er precies onder moet worden verstaan – en aan culturele samenwerking.
Men mag als zeker aannemen dat het uitwerken van een sociaal beleid in de Gemeenschap niet zal leiden tot een afzwakking van de sociale zekerheid in de landen met een hoog peil: de interne markt mag geen smoes worden om een aantal verworvenheden over boord te zetten.
Met sociale ruimte bedoelen we onder meer dat de burgers moeten voelen dat zij in een Europese samen erking niet worden vergeten: zij moeten zich met de Gemeenschap kunnen identificeren, zei Kohl.
Voor de burgers moet overigens ook een antwoord worden gegeven op het terrorisme. Over deze vraagstukken hebben we in Hannover een eerste diepgaande bespreking gehad, zei Kohl. die we bij de eerstvolgende gelegenheid zullen voortzetten.
Pratend over het culturele aspect herinnerde Kohl aan de waarschuwing van president Mitterrand dat Europa op tv-terrein zeer afhankelijk is geworden van Japanse apparatuur en Amerikaanse programma's.
Kohl noemde het 'geestelijke eigendom' een van de prioritaire gebieden voor de werkzaamheden in de Gemeenschap in de komende tijd. De andere werkterreinen zijn het verder openen van de markt voor overheidsopdrachten, het verruimen van de vrijheid voor het bankwezen en het harmoniseren van de technische normen.
In de Gemeenschap zal een offensieve milieupolitiek tot stand moeten komen. zei Kohl verder.
Uiteraard gaf hij ook een uitvoerig overzicht van de debatten over de monetaire samenwerking. Overigens zonder de nadruk te leggen op de onderlinge meningsverschillen in de kring van regeringsleiders.
Commissievoorzitter Dclors begon zijn toelichting met de constatering dat de Gemeenschap zijn positie internationaal in opvallende mate heeft kunnen versterken. Dat voelde ik in Toronto tijdens de topbijeenkomst van regeringsleiders uit de zeven belangrijkste industrielanden waar ik de Gemeenschap vertegenwoordigde
In enkele maanden tijd is er enorm veel tot stand gekomen, meer dan in de voorbije tien jaar. Het is het resultaat geweest van een goede samenwerking met het voorzitterschap en met hel Europees Parlement.
Men zou kunnen spreken van een smeltkroes van Europees bewustzijn en Europees geweten. Nu er een groot aantal principebesluiten is genomen. gaat het er om concrete maatregelen te nemen', zei Delors, Dat moet dan op een zakelijke manier gebeuren want de Europese burgers moeten het idee kwijt raken van een permanente guerilla tussen Parlement en ministerraad.
Op alle hoofdterreinen van de besluitvorming naar de interne markt zijn intussen successen behaald. waarbij een ding mag worden genoemd. in tegenstelling tot beweringen die de ronde hebben gedaan. is er geen sprake van dat de ruimere bevoegdheden voor het Europees Parlement hebben geleid tot een vertraging bij de besluitvorming.
Delors zei tevreden te zijn met het Griekse voornemen om in het komende halfjaar veel aandacht te geven aan de sociale dialoog en aan de noodzaak van goede opleidingen voor jonge mensen.
Het vennootschapsrecht zal ook op korte termijn moeten worden geregeld evenals de openstelling van de markt voor overheidsopdrachten. Daarbij moeten we herhalingen voorkomen van de godsdienstwisten die zich voordeden toen de Vredelingrichtlijn tot stand kwam. Er moeten nu eenmaal goede regels komen voor de samenwerking tussen bedrijven over de grenzen heen.
Delors gaf toe dat de debatten in de Europese Raad over de monetaire eenwording moeilijk zijn geweest: elke delegatie had zijn prioriteiten, de meningen liepen nogal uiteen.
Met het oog op de Europese verkiezingen van volgend jaar vroeg de Commissievoorzitter zich af in welke mate het zal lukken de successen in de Gemeenschap duidelijk te maken aan de burgers. De debatten hier zijn vaak technisch. Het Parlement zal zo veel mogelijk de rol moeten blijven spelen van pionier: er worden hier natuurlijk wel opmerkingen gemaakt waarmee ik het niet eens kan zijn, maar zelfs dan zoek ik graag naar oplossingen.
Veel lof voor het Duitse voorzitterschap en felicitaties voor Delors met zijn herbenoeming als Commissievoorzitter waren belangrijke onderdelen in het debat.
De Britse conservatief Christopher Prout sprak Kohl in lyrische bewoordingen toe zodat hem de tijd ontbrak voor zakelijke opmerkingen.
Maar ook de Duitse socialiste Heinke Salisch prees de bondskanselier, ook al had zij van de top iets meer verwacht over sancties tegen Zuid-Afrika en bestrijding van de werkloosheid. Voor de socialistische fractie is heel belangrijk dat er stappen zijn gezet naar een Monetaire Unie.
Zij toonde zich zeer tevreden met het debat in Hannover over een sociale ruimte.
Salisch had van Delors begrepen dat voor hem de samenwerking met het Europees Parlement heel belangrijk is omdat de Gemeenschap ook een democratische dimensie moet hebben. Men moet daarbij wel bedenken dat de rol van het Parlement nog te beperkt is, zei ze. We zullen op niet te lange termijn een herstrukturering van de Gemeenschap moeten overwegen.
Ook de christen-democratische fractievoorzitter Egon Klepsch had enige kritiek. Het betrof de samenstelling van het comitié voor de monetaire samenwerking, waarin geen lid van

het Europees Parlement is opgenomen. Hij vond dat jammer, te meer daar het Parlement over leden beschikt die uitstekend van de materie op de hoogte zijn, en omdat het Parlement niet gepasseerd wil worden bij de opbouw van een Monetaire Unie.
Er zal dus een goede samenspraak tussen Parlement en Commissie over die Monetaire Unie moeten zijn. Later in het debat werden soortgelijke opmerkingen gemaakt door de voorzitter van de parlementaire commissie voor monetaire en economische zaken. de christen-democraat Bouke Beumer.
Hij zou ook willen weten wat de inhoud van een Monetaire Unie minimaal moet zijn in de interne markt, en in hoeverre men moet ingrijpen in de instituties.
De parlementaire commissie heeft intussen het plan opgevat om in september zelf de voorbereidingen te beginnen voor het samenstellen van een rapport over de monetaire samenwerking. Kan Delors iets zeggen over de mogelijkheden voor het Parlement om zijn rapport van invloed te laten zijn op de eindconclusies van het nu ingestelde monetaire comité, wilde Beumer weten. Delors zegde toe met Beumer contact op te nemen.
De Franse liberale, Simone Veil was wel tevreden met de samenstelling van het monetaire comité, en in het bijzonder met de rol voor het duo Delors en Andriessen. Maar wil er iets van een monetaire unie terechtkomen, dan zullen toch alle lidstaten er. aan moeten deelnemen.

Het was de eriige, overigens indirecte, opmerking in dit debat over de afhoudende reactie van premier Thatcher.
Kritische noten vielen te beluisteren bij de socialiste Hedy d'Ancona. Ze vond dat het begrip sociale dimensie zeer abstract is gebleven. Voorlopig wordt alleen nog maar werk gemaakt van de economische integratie, die er toe kan leiden dat de sterken nog sterker worden, en de zwakken nog zwakker.
Na Delors' bezoek bij de Europese werknemers in Stockholm had zij verwacht dat de Commissie met een sociaal plan zou komen; zo blijven we in een sfeer van vrijblijvendheid. Eigenlijk zou er naast het witboek voor de interne markt ook een witboek voor de sociale ruimte moeten liggen.
Haar betoog werd gesteund door de Belgische christen-democraat Bert Croux die er voor wil waken dat er scheidslijnen worden aangebracht tussen het technische en economische Europa en het sociale. In West-Europa hebben vele landen gekozen voor de sociale marktekonomie en dat systeem heeft tot grote successen geleid.
Op deze punten ging bondskanselier Kohl bij zijn beantwoording ruim in. Naar zijn mening betekent het begrip sociale ruimte dat er geen Europa tot stand mag komen met verschillende klassen.
De vrije democratieën in ons werelddeel konden tot stand komen nadat de sociale tegenstellingen voor een groot deel waren opgeheven. Bij een sociaal Europa hoeft er geen angst te zijn dat men ten behoeve van andere lidstaten een deel van zijn sociale gebouw zou moeten afbreken.
Tot slot van het debat ging Kohl in op de vaak gehoorde klacht dat de Duitse regering zo hardnekkig vasthoudt aan muntstabiliteit. waardoor het gesprek over monetaire eenwording wordt bemoeilijkt.
Ik ken die klacht, zei Kohl, maar u moet weten wat ons er toe heeft gebracht zo hardnekkig te zijn. Zowel na de eerste als na de tweede wereldoorlog hadden wij in Duitsland te maken met een financiële chaos die veel ellende heeft veroorzaakt.
In de republiek van Weimar na de eerste wereldoorlog nam de inflatie zulke grote vormen aan dat ze door de regering niet langer kon worden beheerst. De politiekschoot dus te kort, met alle gevolgen van dien. Dat wij geen grote risico's op monetair terrein willen nemen, komt dus voort uit onze geschiedenis, zei Kohl

BELGIË

SCK BETROKKEN BIJ ZWENDEL IN RADIOACTIEF AFVAL

Het Studiecentrum voor Kernenergie te Mol (SCK) is betrokken bij een door het Westduitse transportbedrijf Transnuklear te Hanau opgezette zwendel in kernafval. Bij het SCK gebeurde dat via het hoofd van de Afdeling Afvalverwerking, Norbert van de Voorde, die door de onderzoeksrechter van het parket van Turnhout in staat van beschuldiging is gesteld wegens valsheid in geschrifte en oplichting.

Het schandaal werd onderwerp van een onderzoek door commissies van de Kamer van Volksvertegenwoordigers van het Belgisch parlement en van het Europese Parlement. Beide commissies hebben hun werkzaamheden beëindigd en hun verslagen uitgebracht.
Ook in de Duitse Bondsrepubliek is het parket met een onderzoek belast en heeft de Bondsdag een onderzoekscommissie opgericht, maar beide onderzoeken zijn nog niet beëindigd.
De zwendel in kernafval werd op 17 augustus 1987 aan het licht gebracht door de Westduitse TV-zender WDR in de uitzending ,,Die Affaire Transnuklear, Schmiergelder fur Atommanager".

Transnuklear is bedrijvig op het vlak van het vervoer van radioactief materiaal, splijtstoffen voor kernreactoren en radioactief afval, vooral afkomstig van Westduitse kerncentrales. Zij is een dochteronderneming van NUKEM, die splijtstoffen produceert.
Via aandeelhouderschap is Transnuklear verbonden met de Belgische transportfirma voor nuclear materiaal, Transnubel, die op zijn beurt een dochteronderneming is van splijtstoffenfabrikant Belgonucleaire te Dessel. Belgonucleaire produceert splijtstofstaven op basis van plutonium- en uraniumoxyde, op basis van een door het SCK uitgewerkte produktiemethode. De Belgische staat is voor de helft aandeelhouder in Belgonucleaire. Het beheer van deze aandelen is overgelaten aan het SCK.
De zendingen van vast en vloeibaar afval gebeuren in verschillende containers. De aansprakelijkheid en de verantwoordelijkheid voor het transport berust bij Transnuklear zolang het vervoer op Duitse wegen verloopt en bij Transnubel voor het gedeelte op de Belgische wegen. Het SCK neemt de verantwoordelijkheid over zodra het afval op de afdeling Afvalverwerking is aangekomen. Het vervoer is vergezeld van een vrachtbrief die melding maakt van het soort afval, de hoeveelheden, het gewicht en de radioactiviteit. De vrachtbrief wordt opgesteld door de afzender, in dit geval meestal Westduitse kerncentrales.
Transnuklear deelde geschenken uit en betaalde smeergelden aan tal van personeelsleden van Westduitse kerncentrales teneinde bij het vervoer van radioactief materiaal een quasi monopoliepositie te verwerven, aldus een nota van het staatssecretariaat voor energie. De personeelsleden van Transnuklear, die zich schuldig maakten aan actieve corruptie, werden ontslagen.
Dat gebeurde ook met de vele werknemers van Westduitse kerncentrales, wegens passieve corruptie.
De conformiteit van de inhoud wordt nagegaan bij het ontladen van de containers. De uitwendige straling van de containers wordt gemeten door de transportfirma bij het laden.
Tijdens de nacht van 21 op 22 oktober 1986 is een vrachtwagen van Transnuklear gekanteld op de Boudewijnsnelweg, ter hoogte van de gemeenten Ham/Kwaadmechelen. Een gedeelte van de inhoud van de container voor vast afval kwam op het wegdek terecht. Transnubel riep het SCK op om het afval op te ruimen, het wegdek te reinigen, metingen uit te voeren en het afval in ontvangst te nemen. Het SCK voerde deze taken uit.
Maar tevens werd vastgesteld dat de lading niet overeenstemde met de vrachtbrief. De vrachtbrief vermelde gemengd vast afval (gedeeltelijk brandbaar gedeeltelijk persbaar), terwijl de vracht ook plastic flessen met zwak radioactief vloeibaar afval bevatte, hoewel de container enkel geschikt was voor vast afval. Dit ongeval, waarvan het Westduitse TV-station lucht had gekregen, was de rechtstreekse aanleiding tot het TV-programma.
De door Transnuklear verworven afvalstoffen werden, luidens een nota van het staatssecretariaat voor energie, voor verwerking naar verschillende centra gestuurd: Studsvik (Zweden), Wurenlingen (Zwitserland), Karlsruhe (Bondsrepubliek Duitsland), Petten (Nederland), en het SCK te Mol.
Volgens de huidige stand van het onderzoek zou alleen het SCK bij de zwendel betrokken zijn, terwijl er nog onduidelijkheid bestaat over de kapitaaltransacties van Transnuklear naar Studsvik in Zweden.
De afvalverwerking door het SCK geschiedde op basis van een raamcontract dat afgesloten werd door Van de Voorde. Het werd op voorstel van adjunct-directeur-generaal Paul Dejonghe, expert in radioactief afvalbe-

heer, op 10 juni 1982 ter goedkeuring voorgelegd aan het bureau (dagelijks bestuur) van het SCK en door directeur-generaal Severin Amelinckx ondertekend op 7 aprii 1983. Het raamakkoord maakte tevens het onderwerp uit van een protocol tussen het SCK en de inmiddels opgerichte Nationale Instelling voor Radioactief Afval en Splijtstoffen (NIRAS), dat op 28 juni 1983 werd ondertekend.

Over de prijsvorming per lot onderhandelden Van de Voorde voor het SCK en Bretag voor Transnuklear. Nadat was gebleken dat Van de Voorde van Transnuklear 60.500 DMark had gekregen, volgens zijn verklaring als vergoeding voor het uitvoeren van opdrachten als consulent van Transnuklear, en er onduidelijkheid bleef bestaan over de herkomst van een VW-cabriolet, werd Van de Voorde op 14 september 1987 op staande voet ontslagen, zonder vooropzegging.

Staatssecretaris voor energie Firmin Aerts belastte NIRAS op 15 oktober 1987 met een onderzoek en schakelde het Hoog Comité van Toezicht in om na te gaan of nog meer overheidspersoneel bij de zaak betrokken was.

Staatssecretaris voor leefmilieu Miet Smet kondigde een invoerverbod van radioactief afval af.

Voorlopig akkoord met nieuwe directie van Transnuklear

Op 12 november 1987 bereikte Aerts met de nieuwe directie van Transnuklear een akkoord om in de mate van het mogelijke de gevolgen van de zwendel weg te werken, waarbij het ging om Westduits, Zwitsers en Italiaans radioactief afval. De tekst waarover een akkoord werd bereikt luidde als volgt:

,,Op5 en 6 november hebben vertegenwoordigers van het SCK, NIRAS en Transnuklear besprekingen gevoerd in Mol, met betrekking tot de verwerking van buitenlands afval, opgeslagen in Mol. Hierbij werd vastgesteld dat de meeste afval zonder problemen behandeld werd of kan worden. Voor een klein deel echter stelt de verwerking problemen. Voor een gedeelte is Transnuklear akkoord dat een andere behandeling wordt toegepast dan aanvankelijk voorzien.

Voor het overige deel werd overeengekomen om proeven uit te voeren om na te gaan of de voorziene behandeling mogelijk is. Indien dit aanleiding geeft tot bijkomende kosten, zullen deze door Transnuklear gedragen worden. Indien deze proeven niet tot de gewenste resultaten zouden leiden, gaat Transnuklear akkoord hetzij met een alternatieve behandeling, hetzij met een terugname van het onbewerkte afval. Bij deze actie zal terdege rekening worden gehouden met de Belgische wetgeving en alle administratieve verplichtingen".

In een brief van 4 december 1987 deelde staatssecretaris Aerts aan SCK-voorzitter Van Vaerenbergh het resultaat mee van het onderzoek dat NIRAS over de zwendel had verricht. Die brief luidt als volgt:

"Op 15 oktober jl. heb ik Niras opdracht gegeven om een onderzoek in te stellen over een reeks al dan niet vermeende problecmsituatics bij de waste-afdeling van het SCK m b t de opname van verwerking van TN-afval.

Het onderzoek heeft een belangrijke reeks onregelmatigheden vastgesteld. Volgens Niras blijkt o.m.:

- er is een duidelijk gebrek aan specifikaties voor buitenlands afval. Bijgevolg kon er afval opgenomen worden dat niet zonder problemen kan behandeld worden in de SCK-installatie omwille van:
  = een te hoge stralingsdosis;
  = een te hoge activiteit;
  = de fysico-chemische karakteristieken;
- een aantal belangrijke stadia in de verwerkingvan het afval werden rechtstreeks door TN uitgevoerd:
  = voorbehandeling van het afval (indien nodig);
  = conditionering van de residu's (indien nodig) d.m.v. mobiele conditioneringsinstallaties.

Voor deze behandelingen maakte TN gebruik van SMET-JET personeel, dat hiervoor afzonderlijk per kg of per m3 vergoed werd.

Het SCK had bijgevolg onvoldoende controle op de afvalbewegingen van TN-afval binnen het SCK. Zo werd bijvoorbeeld ook de vaststelling van het netto gewicht van het afval dat aan de basis ligt voor de facturatie overgelaten aan TN.

- de administratieve procedures zoals vermeld in de kaderovereenkomst werden vaak niet correct opgevolgd. De bestelling van TN kwam vaak maanden na de opname van de afval. Deze bestellingen zouden moeten gebaseerd zijn op offertes van het SCK. Deze offertes zijn echter niet teruggevonden.
- vermits de contractueel overeengekomen verbintenissen i.v.m. de residu's meermaals niet konden gehaald worden werd er geknoeid met de residu's:
  = betere residu's werden teruggestuurd (FLK granules i.p.v. assen of slib);
  = onvoldoende residu's werden teruggestuurd;
  = residu's aangerijkt met bronnen werden teruggestuurd:
  = fictieve residu's werden teruggestuurd: d.w.z. residu's die helemaal niet de gedeclareerde activiteit bevatten.
- er werd afval opgenomen waarvoor geen residu's moesten teruggestuurd worden (meestal, afval dat voor de kaderovereenkomst opgenomen werd).
- bij de controle op het terrein ontbrak er een lot zoutblokken (S 31472 van KKB: 14 vaten opgenomen in oktober 1980).

Deze vaten met zoutblokken zouden onbehandeld in NIRAS vaten geplaatst en geconditioneerdzijn in juni/juli 1987. Bovendien zou er nog andere TN-afval in NIRAS vaten verdwenen zijn tijdens dezelfde periode, vermoedelijk in de vaten 87-BE 999 tot 87-BE 1048.

- niet bruikbare TN-verpakkingen en ander materiaal bleven regelmatig achter op het SCK.
- de kwartaalbalansen bevatten meerdere verkeerde verklaringen.
- bepaalde loten speciale afval werden aangegeven als courante afval.
- bepaalde loten werden aangegeven als verwerkt hoewel ze nu nog onverwerkt in stock zijn.

Bij deze vaststellingen moet er bovendien mee rekening gehouden worden dat quasi geen onderzoek kon worden verricht op administratief volledig afgewerkte loten, t.t.z. de verwerkte loten, waarvan residu's teruggestuurd zijn naar dc BRD.

Gezien de weerslag van de onregelmatigheden op de publieke opiriie en de onmiskenbare verhoging van het passief. zowel financieel als ecologisch. lijkt het absoluut wenselijk dat organisatorische maatregelen worden getroffen opdat soortgelijke voorvallen in de toekomst uitgesloten of sneller gedetecteerd worden. Hierbij valt trouwens te signaleren dat de kunstmatige dopering van sommige residu's wellicht buiten de waste-afdeling is doorgevoerd.

Niras stelt specifiek voor dat het SCK bij de waste-afdeling een dagelijks kwaliteitsverkerheidsdienst zou oprichten. In de mate dat de integratie met Belgoprocess achterwege of uitgesteld wordt, lijkt mij dit een evidente suggestie.

Ik zou U dan ook dank weten mij ten spoedigste te informeren welke concrete algemene maatregelen door het SCK zijn getroffen om deze voorvallen voortaan te vermijden".

SCK-voorzitter Van Vaerenbereh antwoordde op 15 december als volgt:

,,In antwoord op uw brief van 4 december 1987, waarin u mij inlicht over de onregelmatigheden die zich in onze dienst ‚Afvalbehandeling' hebben voorgedaan, zoals deze aan de hand van een verslag van NIRAS in het licht werden gesteld, wens ik u op de hoogte te brengen van de eerste maatregelen die wij treffen om te vermijden dat een dergelijke situatie zich in de toekomst nog zou voordoen. Het gaat om vier soorten van maatregelen.

1. Het toepassen van een nieuw organisatieschema dat de helderheid van de acties moet waarborgen en waarbij de onderzoeks- en de industriële uitbatingsactiviteiten gescheiden worden, evenals de commerciële en de technische activiteiten. Dit rationeel schema is verenigbaar met de filialisering die thans in samenwerking met NIRAS wordt voorbereid. De scheiding van de functies zal eveneens op de lagere functieniveaus toegepast worden.
2. Het versterken van de leidinggevende kaderfuncties, zodat een efficiënt beheer, van het industriële type, kan verzekerd worden.
3. Het aanschaffen van nieuwe middelen die een sluitend beheer en controle waarborgen, zoals een ontvangstinstallatie voor het afval voorzien van de nodige faciliteiten voor een volledige controle van de operaties. het bouwen van aanvullende stockageruimte voor afval in afwachting van verwerking enz...
4. De materiaalboekhouding en meer in het bijzonder de latere opvolging. inventaris en controle zullen geïnformeerd worden in een geïntegreerd systeem. Verkeerde behandeling van gegevens zal hierdoor geminimaliseerd kunnen worden.
5. De aanwezigheid van personeel van derden zal gereglementeerd worden: bij de werkelijke verwerking van het afval zal zij in elk geval beperkt worden tot taken onder rechtstreekse verantwoordelijkheid van SCK-personeel.
6. Er wordt een dienst ‚kwaliteitszekering' opgericht waartoe de inspecteur van NIRAS permanent plaatselijk toegang zal hebben en op die manier een overzicht krijgt van het geheel van de exploitatie.

De eerste maatregelen terzake werden reeds genomen en de uitvoering ervan zal begin 1988 worden voortgezet. samen met de invoering van de filialisering.

Ik zal niet nalaten de Raad van Beheer regelmatig op de hoogte te houden van de resultaten van deze maatregelen die, naar mijn mening, moeten waarborgen dat de werking van de dienst ‚Afvalbehandeling' tot ieders tevredenheid zal gebeuren. en in hel bijzonder tot die van het publiek."

SCK erkent fouten

Op 13 januari 1988 erkende SCK-voorzitter Ivo Van Vaerenbergh dat het Studiecentrum inzake afvalbehandeling ernstige fouten heeft begaan. Op deze openbare schuldbekentenis had staatssecretaris Aeris aangedrongen.

Inzake de waterige effluenten zei hij dat het SCK effluenten heeft opgenomen die niet binnen een normale termijn van enkele maanden verwerkt konden worden. De aanwezigheid van detergenten vergde bijkomend procesonderzoek. Deze vaststelling had moeten leiden tot de weigering van de effluenten of tot een aanpassing van de prijzen. Concentraten van Belgische en Duitse oorsprong werden omgewisseld. Ongeveer 350 naar de Bondsrepubliek teruggestuurde vaten bevatten in totaal 200 mg plutonium afkomstig van de decontaminatie van de SCK-reactor BR3.

Maar Van Vaercnbergh voegde hieraan toe dat normale installaties voor routineverwerking niet toelaten een absolute scheiding te garanderen van concentraten afkomstig van verschillende afvalproducenten. Vanaf 1 jan. 1985 gebeurde het inbetten in beton van de concentraten door personeel van Transnuklear en onder de verantwoordelijkheid van het Westduitse bedrijf. Daardoor verloor het SCK gedeeltelijk de controle over de kwaliteit. Bepaalde kleine loten effluenten werden opgenomen zonder voldoende afspraken inzake de verwerking.
Inzake het vaste afval erkende Van Vaenenbergh dat de receptie aan de ingang van de installaties en het sorteren van het afval uitgevoerd werden door derden, met name van de Belgische Firma Smet Jet, gespecialiseerd in het opruimen van industrieel afval.
Het brandbare afval, dat het SCK zelf zou verwerken, werd door het SCK zelf in ontvangst genomen. Er werden afvalstoffen opgenomen die, hoewel ze brandbaar zijn, toch moeilijk te verwerken zijn. Er werd afval opgenomen waarvan de stralingsintcnsiteit te hoog is voor rechtstreekse verwerking in de installaties van het SCK. Sommige afvalloten had men moeten weigeren. Sommige loten, zoals bv. radioactief glaswol, werden opgenomen als toeslagmateriaal voor de verslakkingsoven, die nog in een experimentele fase verkeert. Er werd teveel glaswol aangenomen dan kon verwerkt worden. Het overschot werd samengeperst en in Belgische afvalvaten gestopt. Er werd alfahoudendvast afval aangenomen, wat niet overeenstemde met het gesloten raamakkoord. Over het algemeen werd de contractueel overeengekomen procedure nauwelijks gevolgd.

Ten slotte deelde Van Vaerenbergh mee dat de procedure voor de overdracht van de Afvalafdeling van het SCK naar NIRAS zou worden versneld, opdat de operatie tegen eind 1988 voltrokken zou zijn. NIRAS zal dan de afvalverwerking toevertrouwen aan zijn filiaal Belgoprocess, dat ook al instaat voor de ontmanteling van de vroegere fabriek voor het opwerken van in kernreactoren bestraalde splijtstof, Eurochemic te Dessel.

Op 21 jan. 1988 bereikten staatssecretaris voor leefmilieu Miet Smet en haar Westduitse collega minister Klaus Töpfer volgend akkoord:

1. De beide milieuministers verheugden zich over de goede samenwerking tussen de Duitse en Belgische diensten en over de wederzijdse bereidheid om in deze Transnuklear-affaire volledige klaarheid te scheppen en op basis daarvan tot een globale regeling te komen. Zij hechten zeer veel belang aan de inventarisatie van afvalstoffen die wordt uitgevoerd door een gemengde Belgisch-Duitse commissie en kwamen overeen dat zij, indien dit het werk van deze commissie kan helpen of versnellen, bereid zijn beperkte vervoervergunningen te verlenen voor het verplaatsen van afvalstalen voor analysedoeleinden;
2. In de globale regeling zal gestreefd worden naar een systeem waarbij nieuwe transporten zoveel mogelijk worden beperkt. In de praktijk betekent dit dat vergelijkbare hoeveelheden afvalstoffen of residu's met een vergelijkbare radioaktiviteit die zich ten onrechte in het andere land bevinden daar moeten kunnen blijven in plaats van effectief uitgewisseld te worden.
3. Er werd tevens vastgesteld dat in de inventaris van Duitse afvalstoffen die zich nog op het SCK bevinden verschillende loten voorkomen die niet voor behandeling bestemd zijn of niet voor behandeling in aanmerking komen en waarvoor ook geen residu naar Duitsland is teruggevoerd. Aan de gemengde commissie werd opdracht gegeven met voorrang na te gaan welke regeling voor dergelijke afvalloten kan uitgewerkt worden.
4. Staatssecretaris Smet en Minister Topfer kwamen tot een akkoord over een aantal algemene principes die volgens hen moeten gehanteerd worden in verband met de verwerking van buitenlands afval.
a. Zo strikt mogelijke toepassing van het principe .de vervuiler betaalt'. Diegene die de baten geniet van een bepaalde aktiviteit moet ook de financiele en ecologische gevolgen dragen die eruit voortvloeien.
b. Ieder land dient zijn eigen kernafvalbeleid te organiseren en de afvalverwerking zoveel mogelijk te realiseren op het eigen grondgebied, zeker voor wat de courante verwerking betreft.
c. De grensoverschrijdende transporten van kernafval - in het bijzonder van niet geconditioneerd afval - moeten zoveel mogelijk beperkt worden. Deze transporten moeten gerechtvaardigd worden en onderworpen aan een streng vergunnings- en controlesysteem
Beide ministers stellenvast dat dezelfde principes aan de grondslag liggen wat betreft de omgang met radioactieve afvalstoffen in beide landen:
- verregaande vermindering van de transporten;
- uitbouw van een nationale infrastructuur voor een veilige regeling van het radioactiefafvalstoffenprobleem;
- duidelijke en volledige technische dossiers en controle.
5. In het kader van de bescherming van de bevolking tegen de gevaren van ioniserende straling zijn beide ministers voorstander van een maximale uitwisseling van een relevante informatie tussen buurlanden. In die zin werd afgesproken dat zij aan de respectievelijke ministers van Buitenlandse Zaken zullen voorstellen om zo snel mogelijk de bespreking van een bilaterale overeenkomst aan te vatten, waarbij de betrokken technische departementen onmiddellijk worden ingeschakeld.

Tindemans ontkent schending van non-proliferatieverdrag

Naar aanleiding van de aanzwellende geruchten als zou de zwendel in kernafval gepaard zijn gegaan met smokkel van hoogverrijkt plutonium waarmee atoombommen aangemaakt kunnen worden, aan Pakistan en Libië, gaf minister van buitenlandse betrekkingen Leo Tindemanss op 20 jan. een persconferentie. Hij verklaarde dat België het non-proliferatieverdrag (NPV) strikt naleeft en dat tot op heden geen overtredingen zijn vastgesteld. Hij verklaarde wat volgt:

,,Hoewel tot nu toe geen harde feiten of bewijzen konden worden geleverd is het in het belang van het land en onze goede naam noodzakelijk er op te wijzen welke stappen door het departement van buitenlandse zaken zijn ondernomen om te voorkomen dat aan de kernwapenverspreiding zou worden meegewerkt.
Onze acties ziin in overeenstemming met onze engagementen ten opzichte van het NPV en de internationale organismen zoals Euratom en het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie (IAAE).
Het departement van buitenlandse zaken komt tussen bij volgende aspecten:

a) **Export van uitrustingsgoederen.**
Exportlicenties worden afgeleverd door de Centrale Dienst voor Contingenten en Vergunningen (CDCV), die ressorteert onder de politieke verantwoordelijkheid van de Minister van Economische Zaken.
Mijn Department geeft verplicht een gunstig politiek advies voor het afleveren van dergelijke licenties. Het spreekt voor zich dat geen gunstig politiek advies wordt gegeven voor export naar gevoelige landen indien deze op enigerlei wijze dienstig zou kunnen zijn voor militaire aktiviteiten.

b) **Export van nucleaire brandstof** waarvoor, indien deze naar landen buiten de EG wordt geëxporteerd, een gunstig politiek advies door mijn departement moet worden afgeleverd vooraleer de CDCV de exportlicentie mag verlenen. Uitvoer van gevoelige nucleaire elementen, d.w.z.hoog verrijkt Uranium en Plutonium naar landen die het NPT niet hebben geratificeerd, is verboden.
Controles op in- en uitvoer en behandeling van deze materies in België worden uitgevoerd door Euratom, het IAAE van Wenen en door de Dienst 'Nuclaire Veiligheid', die ressorteert onder het Ministerie van Justitie. Deze organismen moeten er over waken dat de verplichtingen die België heeft aangegaan in het kader van het NPV gerespecteerd worden door alle partijen.
Het IAAE heeft tijdens een persconferentie op 18.01 het controlesysteem van het Agentschap verdedigd en verklaard dat het onmogelijk is dat de hoeveelheid splijtstof die in 'Der Spiegel' vermeld wordt aan de controles zou kunnen onttrokken zijn.

c) **Transfer van know how**. Deze gebeurt voornamelijk via opleiding van stagiairs. Hierbij wens ik er ten stelligste de nadruk op te leggen dat stages die op welke wijze dan ook een militaire betrokkenheid zouden kunnen inhouden of zouden kunnen bijdragen tot de verwezenlijking van een militair programma worden geweerd.
Er bestaan drie types van stages:
- deze in het kader van een bilaterale overeenkomst;
- deze die aangeboden worden door het IAAE en waarvoor de praktische organisatie aan de lidstaten worden overgelaten (bv. Mol, maar ook centra in Groot-Brittannië, Nederland, de Bondsrepubliek, Frankrijk, ...)
- stages die door de centra ter beschikking van het IAAE worden gesteld en waarvoor het Agentschap kandidaten voorstelt.
In de drie gevallen wordt aan Buitenlandse zaken een clearance gevraagd en het gebeurt dat om politieke redenen voorgestelde kandidaten niet kunnen worden aanvaard. In dit verband wens ik ei- op te wijzen dat de aanwezigheid van Pakistaanse onderdanen in Mol, die door de pers worden vermeld moet gezien worden in het kader van de stages voorgesteld door het IAAE.
In verband met de relaties met Pakistan wens ik er op te wijzen dat:

- In 1963 een nucleair samenwerkingsakkoord werd gesloten tussen de Pakistan Atomic Energy Commission (PAEC) en de Belgische commissaris voor Atoomenergie. Deze overeenkomst is nog steeds van kracht en vormt de basis voor de samenwerking tussen wetenschapsmensen van het SCK en hun Pakistaanse collega's.
- Pakistan weigert toe te treden tot het NPV, zolang India dit ook niet wenst te doen. Wat de internationale controles betreft volgt Islamabad dezelfde politiek als New Delhi: het weigert de inspecties van het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie op de installaties die met eigen middelen werden opgericht. IAAE-controles worden wel toegelaten en toegepast op uitrustingen en installaties die door derde landen werden geleverd. Pakistan accepteert dus niet de 'full scope safeguards' waartoe ondermeer België zich heeft verbonden.
- Met betrekking tot Pakistan volgt België een politiek van het strikt naleven van de verbintenissen aangegaan op het vlak van de non-proliferatie zonder dat echter alle banden worden verbroken.

De samenwerking met Pakistan betreft dan ook uisluitend de niet gevoelige sektoren van de kernenergie: ze kan en mag in geen geval bijdragen tot het verwerven of de ontwikkeling van een kernwapen. Eventuele kontakten met wetenschappelijke instellingen en de industrie moeten binnen deze beperkingen gebeuren. Aan het SCK werd door de Minister van Buitenlandse Betrekkingen duidelijk gemaakt welke de grenzen zijn waarbinnen een nucleaire samenwerking kan gebeuren en welke sectoren uit het samenwerkingsakkoord dienen te worden geweerd.

- In het kader van het samenwerkingsakkoord van 63 werd tussen het SCK en de PAEC een memorandum of understanding afgesloten waarin voorzien werd dat maximaal 36 stagemaanden per jaar in het kader van de samenwerking kunnen doorgaan. De concrete uitwerking van deze stages die elk gemiddeld 6 maanden duren gebeurt onder de verantwoordelijkheid van het SCK en dus onder de politiekeverantwoordelijkheidvande Minister van Economische Zaken".

Belgisch-Westduits akkoord

Op 9 maart bereikte de door staatssecretaris Aerts en minister Töpfer opgerichte Belgisch-Westduitse commissie van experten een akkoord over de inventaris van het probleemafval. Het akkoord slaat op de hoeveelheid en de aard van het kernafval en op de principes waarop dit kan worden uitgewisseld. Het aantal vaten dat naar de Bondsrepubliek is teruggekeerd bedraagt 5.336. Over de vaten die nog in Mol liggen omdat NUKEM ze had geweigerd wegens een vermoeden van aanwezigheid van sporen van plutonium, bestaat geen betwisting meer. Volgens de Belgisch-Westduitse commissie zijn de geruchten over een grootschalig plutoniumvervoer uit de lucht gegrepen.

De commissie gaat ervan uit dat beide partijen financieel nadeel hebben geleden. Aangezien er in de meeste gevallen geen bijkomende belasting is voor het milieu, zijn beide partijen bereid het illegaal uitgewisselde afval te behouden. De Bondsrepubliek zal het met plutonium besmet afval van de Molse reactor BR3 behouden en op eigen bodem opslaan. Het afval, dat het SCK niet kan verwerken en dat bijgevolg wel een belasting vormt voor het milieu, zal naar de Bondsrepubliek worden teruggestuurd.

De commissie bestond uit:

- voor België: F. Decamps (NIRAS), G. Stiennon (SCK). M. Mattijs (economische zaken) en Cottens (leefmilieu). Vermeesen (Hoog Comité van Toezicht), Fieuw (stralingscontrole van het SCK) en Stallaert (arbeid en tewerkstelling) woonden de vergaderingen als waarnemers bij

- Voor West-Duitsland: Prof. Merz (Kernforschungsanlage Jülich). Wurtinger (Gesellschaft für Reaktorsicherheit), Di M. Kij (leefmilieu en reactorveiligheid van Hessen), Rosenbaum (arbeid, volksgezondheid en sociale zaken van Noordrijn-Westfalen) en Alter (Bondsministerie van leefmilieu, natuurbescnerming en reactorveiligheid).

Rapport deskundigen

Op 5 mei overhandigde de commissie van onafhankelijke deskundigen haar rapport over de milieu-effecten van de verwerking van buitenlands kernafval in de installaties van het SCK.

De commissie bestond uit: John Huylebroeck, adjunct-kabinetschef van leefmilieu. R. Jacobs (RU Gent), Jan Michiels (KU Leuven), P. Schonken (KU Leuven) en E. Cottens (Dienst voor de Bescherming tegen Ioniserende Stralingen - DBIS).

Deze deskundigen kwamen tot de slotsom dat de verwerking van buitenlands kernafval geen betekenisvolle weerslag heeff gehad op het milieu.

De commissie formuleerde een aantal aanbevelingen:

-het tewerkstellen van extern personeel in een nucleaire instelling moet onder de volle verantwoordelijkheid van de vergunninghouder vallen.
- risico-evaluaties inzake definitieve berging van radioactief afval zijn dringend noodzakelijk teneinde adequate beslissingen te kunnen treffen inzake de meest aangewezen conditioneringsmethode van de afvalresidu's en de noodzakelijke investeringen in verwerkingsinstallaties;

Alhoewel essentieel een bevoegdheid van NIRAS dienen de diensten van Leefmilieu deze problematiek van nabij op te volgen en onafhankelijk te evalueren.
- sommige probleemtoestanden in verband met de voorlopige opslag van Belgisch afval op het SCK vergen een dringende sanering.
- de aanvaarding van buitenlands radioactief afval voor verwerking in België kan beoordeeld worden aan de hand van volgende algemene principes:
  - beperking van de transporten. dus verwerking bij de bron, zeker voor wat de courante verwerkingstechnieken betreft;
  - de financiële en ecologische risico's dienen volledig gedragen te worden door de producent van het afval:
  - de verwerking van buitenlands kernafval mag geen aanleiding geven tot een beduidende verhoging van de ecologische risico's t.o.v. deze die het gevolg zijn van verwerking van Belgisch afval. en dit zowel op het vlak van de lozingen, de tijdelijke opslag als van de definitieve berging.

Ingeval men aanvaardt buitenlands radioactief afval te verwerken, vergt dit
- aan nauwgezette opvolging van de overheid
- voorafgaande controle van de verwerkbaarheid
- adequate controle bij de receptie van het afval
- doorzichtigheid van de afvalstromen door de verwerkingsinstallatie zodat steeds een duidelijke relatie kan gelegd w-orden tussen binnenkomend afval en residu
- garanties voor de terugname van alle residu's, ook de secundaire verwerkingsresidu's
- een evaluatie van de lozingen op Belgisch grondgebied
- de invoer- en vervoervergunningen dienen betrekking te hebben op homogene afvalloten met voorafmelding van de individuele transporten teneinde efficiënt toezicht mogelijk te maken.
- noodzaak tot het doorbreken van de directe financiële afhankelijkheid van de erkende controle organismen van de gecontroleerde uitbaters en tot een verbetering van de informatiedoorstroming tussen erkende organisnien en toezichthoudende overheid:
- het belang over een goed uitgeruste overheidsdienst te beschikken die o.m. intensief dient betrokken te zijn bij alle stappen die in functie van de definitieve berging van radioactief afval gezet worden.
- noodzaak tot een diepgaande herziening van de reglementering op het vlak van vergunningen en controle teneinde het omzeilen ervan onmogelijk te maken.

Dit rapport. dat openbaar is. wordt overgemaakt aan de leden van de Parlementaire onderzoekscommissie opgericht om de SCK-TN zaak uit te diepen.

Europees onderzoek

De onderzoekscommissie van het Europese parlement keurde op 22 juni eenparig het verslag goed van rapporteur G. Schmid (Westduitse socialisten).

De Onderzoekscommissie was op grond van de resultaten van haar onderzoek tot de volgende conclusies in verband met de werkzaamheden van de Gemeenschap gekomen:

1. Een schending van het Gemeenschapsrecht of het niet-nakomen van de controleverplichtingen van de EG-commissie konden, voor zover de mogelijkheden van onze commissie zulks mogelijk maakten, niet worden geconstateerd, doch de Commissie heeft ongetwijfeld alle haar uit hoofde van het EURATOM-Verdrag ter beschikking staande juridische controlemogelijkheden niet volledig benut. Het Gemeenscliapsrecht is evenwel ontoereikend en moet met betrekking tot het vervoer van radioactief materiaal en de flag swaps worden aangevuld.

2. De Gemeenschap moet bevoegdheden krijgen ten aanzien van grensoverschrijdend vervoer van nucleair afval, vanaf de plaats van herkomst tot de plaats van opslag. Er moet met name een regeling komen voor:
- controle en toezicht op dergelijke transporten,
- melding van dergelijke transporten bij de autoriteiten 48 uur van tevoren.
- verplichte analysering van het afval voor het transport en bewaring van de monsters,
- terugdringing van het vervoer.
- duidelijke scheiding tussen vervoerder en afvalconditioneerder,
- opleiding en adequate voorlichting van al het personeel dat bij het laden, lossen, pakken, inspecteren en vervoer van het materiaal betrokken is.

De Commissie dient eveneens een veel algemenere ontwerp-regeling in te dienen die alle aspecten van het beheer van radioactief afval omvat (vervoer, behandeling, opslag).

3. De Commissie moet voortaan gebruik maken van haar recht om inspecties uit te voeren dat haar krachtens hoofdstuk III van het EURATOM-Verdrag (Bescherming van de gezondheid) is verleend en ten minste via steekproeven de door de lid-staten verstrekte gegevens inzake de tenuitvoerlegging van de basisnormen stralingsbescherming controleren. Dit geldt met name wanneer de overheid zelf exploitant is van een installatie waar nucleair materiaal wordt behandeld.
Het EURATOM-Verdrag moet herzien worden, met name door verscherping van het bepaalde van hoofdstuk III (Bescherming van de gezondheid) en van hoofdstuk VII (Veiligheidscontrole).

4. De situatie met betrekking tot deeltijd of tijdelijke werknemers in de nucleaire sector wekt bezorgdheid en moet dringend worden verbeterd. De lid-staten hebben verschillende systemen ontwikkeld voor de bescherming van tijdelijke werknemers tegen ioniserende stralen. De Commissie dient met spoed samen met het Europese Vakverbond haar in het jaar 1986 gedane toezegging na te komen, namelijk dat zij desbetreffende voorschriften zal indienen. Het moet hierbij wegens de urgentie op grond van artikel 30 om een **verordening** gaan.

5. De wederzijdse melding aan de terzake nucleaire kwesties bevoegde diensten van de Commissie en de nationale overheden dient formeel te worden geregeld. Indien de veiligheidsinspecteurs duidelijke tekortkomingen in de bescherming van de gezondheid en het milieu vaststellen, moeten de terzake bevoegde autoriteiten hiervan op de hoogte worden gesteld. Het stimuleren van onderzoeksprojecten door de EEG die voor de veiligheidscontrole relevant kunnen zijn, moet voortaan in overleg met het Directoraat F, Veiligheidscontrole van EURATOM overeengekomen worden.

6. Flag swaps dienen voortaan slechts in een verbindende en op grond van een voor alle te begrijpen juridische basis mogelijk te zijn. Een verwisseling van de herkomst van het materiaal moet voortaan niet meer mogelijk zijn.

7. Hoewel de controles met betrekking tot de basisnormen in de Gemeenschap scherper zijn dan in andere delen van de wereld, dient de doeltreffendheid en geloofwaardigheid hiervan verder te worden verbeterd.

8. EURATOM- en IAEA-vertegenwoordigers hebben er herhaaldelijk op gewezen dat de sector 'physical protection' niet onder hun bevoegdheid valt. De commissie beveelt derhalve een ingrijpende herziening aan van de 'physical protection' in de lidstaten.

In het tweede, meer politiek gekleurde deel van zijn verslag valt Schmid scherp uit tegen de Belgische regering, en meer in het bijzonder minister van buitenlandse betrekkingen Tindemans, die hij verwijt niet te hebben willen meewerken aan het onderzoek van de commissie, waarbij op bepaalde punten zelfs gewaagd kon worden van tegenwerking.

Nadat aanvankelijk de verschillende fracties afzonderlijk een ontwerp-resolutie hadden ingediend, bereikten de fracties van de socialisten, christen-democraten, liberalen en communisten op 4 juli een akkoord over een gemeenschappelijke tekst, waarin de Belgische regering niet meer met name wordt genoemd en waarin de socialisten hun eis van een kernvrij Europa laten vallen. Dit wil echter niet zeggen dat de socialisten dit streven zonder meer opgeven, aldus de woordvoerders in het Europees parlement. Deze gemeenschappelijke resolutie werd goedgekeurd en vertaalt grotendeels de besluiten van verslaggever Schmid.

Verslag van de Belgische parlementaire onderzoekscommissie

Op 6 juli keurde de onderzoekscommissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers eenparig, op de onthouding van het lid van Agalev na, het verslag goed inzake ,,de studie van de draagwijdte, de oorzaken en de gevolgen van de mogelijke fraudeschandalen en van de eventuele overtredingen op het non-proliferatieverdrag door het SCK of aanverwante bedrijven".

Het verslag luidt als volgt:

1. **OVERTREDING VAN HET NON-PROLIFERATIEVERDRAG**
Uit geen enkel element van het onderzoek kan worden geconcludeerd dat het non-proliferatieverdrag door een Belgische instelling of vennootschap overtreden zou zijn.
Uit de hoorzittingen is gebleken dat de boekhoudkundige inventarissen van de reserves aan plutonium en splijtstoffen altijd correct geweest zijn.
Bovendien maakt de manier waarop die controles opgevat zijn, het niet mogelijk duidelijk aan te tonen dat het NPV op generlei wijze overtreden werd zoals onder andere geconstateerd werd in het 'Safeguard Implementation Report' van het IAEA van 1986

De Commissie constateert dat de verantwoordelijkheden niet altijd duidelijk verdeeld waren tussen de Belgische en de internationale autoriteiten (IAEA, Euratom). Wegens gebrekkige personeelsbezetting is de controle door de Belgische autoriteiten ontoereikend.
Er wordt vastgesteld dat voor andere aspecten dan de materiaalbewegingen, waarvan de controle op nationaal niveau dient te gebeuren. zoals transferten van gevoelige know-how. van informatie, technologieën en uitrustingen, onder meer via contacten met het buitenland of via buitenlandse stagiairs, er minder aangepaste toezichtsstructuren voorhanden zijn. Op dat gebied is de grens tussen informatie van burgerlijke aard en die van militaire aard niet duidelijk afgebakend.

2. PROBLEMEN I.V.M. DE NUCLEAIRE AFVAL
Uit de onderscheiden getuigenissen zijn voldoende gegevens naar boven gekomen die wijzen op het bestaan van georganiseerde frauduleuze praktijken, die er met name op gericht waren bepaalde personen financiële voordelen te bezorgen
Het gerecht en het Hoog Comité van Toezicht behoren in het raam van hun prerogatieven aan dit aspect van het dossier het nodige gevolg te geven rekening houdend met alle ter kennis gekomen precieze gegevens.

Die frauduleuze praktijken bleken voor een deel hun oorsprong te vinden in de commerciële organisatie die door de ondertussen geliquideerde Duitse maatschappij Transnuklear op Europees vlak werd opgezet.
Het bestaan van dubbele contracten tussen het SCK en Transnuklear enerzijds cn tussen Transnuklear en de maatschappij Smet Jet anderzijds heeft verwarring tussen de respectieve belangen en aansprakelijkheden gesticht. De onverklaarbare winsten van laatstgenoemde vennootschap stonden buiten verhouding tot de aard van de technische operaties en hebben een financieel verlies voor het SCK tot gevolg gehad.

De Commissie constateert dat de haar voorgelegde feiten moeten worden gezien in een ruime context die de achtergrond vormt van de onderzochte gebeurtenissen:
- het gebrek aan een coherent beleid vanwege de Overheid inzake de energiesector in het algemeen en de nucleaire afval in het bijzonder, het mank lopen van de operationaliteit ervan onder meer inzake het beheer van de nucleaire afvalstoffen De opeenvolgende regeringen hebben voorlopige en overgangsstructuren uitgebouwd zonder duidelijke programmatie of precieze doelstellingen;
- het ontoereikend karakter van en het gebrek aan coördinatie tussen de bestaande structuren in verband met het toezicht en de controle op bepaalde activiteiten in de nucleaire sector en meer bepaald in de sector van de kernafval:
- de belangenvermenging of de belangenconflicten tussen bepaalde publieke, semi-publieke of privé-instellingen, in de beheersorganen waarvan dezelfde personen herhaaldelijk weer opduiken met andere verantwoordelijkheden of andere titels.

2.1. **Meer bepaald in verband met de afdeling afvalverwerking van het SCK constateert de Commissie de volgende feiten:**
- de Raad van beheer van het SCK die op onregelmatige tijdstippen vergaderde heeft op geen enkel ogenblik een strategie uitgebouwd om de structuren correct aan te passen aan de ontwikkeling van de door de Staat toegekende financiële middelen;
- de structuur van de hogere leiding. waarvan het hoogste échelon bestond uit hoogwaardig wetenschappelijk personeel, dat echter niet voldoende voorbereid was op zijn taak, is ondoeltreffend gebleken en heeft geleid tot een manklopende werking;
- het ontbreken van een industriële boekhouding per kostencentrum heeft voor gevolg gehad dat voor de afvalverwerking geen correcte raming gemaakt kon worden van de gezamenlijke kosten, noch van de weerslag op de totstand te brengen investeringen: de contracten met de vennootschap Transnuklear werden alleen beoordeeld in functie van de financiële ontvangsten:
- het ontbreken van enig toezicht op de diverse departementen, en meer bepaald op het departement van de afvalverwerking, dat te ruime bevoegdheidsdelegaties had gekregen;
- het ontbreken van dialoog en informatieuitwisseling tussen de diverse hierarchische niveaus;
- de controle op de correcte uitvoering van de contracten was onbestaande gelet op het feit dat de vrachtdocumenten van de transportfirma's niet altijd de lading dekten;
- de directie heeft geen aandacht geschonken aan de ontwikkeling binnen het SCK van bepaalde activiteiten in onderaanneming die onder weinig duidelijke financiële voorwaarden en organisatorische omstandigheden plaats hadden: ofschoon er geen contact was tussen het SCK en Smet Jet hebben werknemers van Smet Jet Belgisch afval getrieerd en verwerkt;
- ook al bleef ze binnen het wettelijk kader de daadwerkelijke controle op de activiteiten en op de werknemers, voornamelijk dan wanneer het ging om onderaanneming van activiteiten bij het afvaldepartement, gebeurde op een passieve wijze; de stralingscontrole van het SCK was onvoldoende aanwezig bij de activiteiten van Smet-Jet;
- de directie ging niet, laattijdig of onvolledig, in op de opmerkingen van de werknemers betreffende de lamentabele toestand van de afvalafdeling van het SCK;
-winstgevende operaties werden van het SCK afgenomen en aan derden toevertrouwd;

- de Commissie is zich ervan bewust dat de ernstige tekortkomingen die hierboven worden aangeklaagd, de reputatie van het SCK aanzienlijk hebben kunnen schaden. maar dat ze geenszins die van het personeel aantasten, waarvan de ernst en de bekwaamheid niet in twijfel getrokken kunnen worden.

2.2. **Algemeen gezien, constateert de Commissie eveneens dat:**
- de fragmentaire uitbouw van het systeem voor de controle op en van de behandeling van nucleair afval tot belangrijke tekortkomingen geleid heeft:
- sinds jaren, werden al de Belgische nucleaire afvalstoffen, met inbegrip van moeilijk te verwerken afval. naar het SCK gekanaliseerd en aanvaard zonder dat de nodige technische middelen voorhanden waren, waaraan dan nog buitenlands afval werd toegevoegd;
- de thans in België bestaande installaties voor de verwerking van kernafval zijn niet aangepast;
- het probleem van de ontmanteling van besmette nucleaire installaties blijft onopgelost bij gebrek aan voldoende financiële miadeien. Ter zake is een aanzienlijk inspanning op R & D-gebied nodig.
- de reglementering in verband met het opslaan van het vervoer van radioactief afval is ontoereikend;
- de voorwaarden voor de erkenning van firma's die in de nucleaire installaties als onderaannemer werken, zijn hetzij ontoereikend hetzij onbestaande.
De kwalificatie van het personeel en de informatie waarover het beschikt in verband met het gevaar voor ioniserende stralingen, de uit te oefenen controles en de te nemen voorzorgen zijn onvoldoende en de arbeidsomstandigheden van de betrokken werknemers kunnen als onaanvaardbaar bestempeld worden:
- het erkende controleorgaan heeft een aantal opmerkingen gemaakt in verband met de veiligheidsvoorwaarden in de installaties van het afvaldepartement; aan die opmerkingen werd echter geen gevolg gegeven, aangezien bedoeld controle-orgaan geen sancties kan opleggen. De verslagen van de controle-organen worden in de regel niet ter kennis gebracht van de betrokken ministeriele instanties.

2.3. **De Commissie constateert dat de NIRAS**, een openbare instelling die bevoegd is voor het beheer van kernafval, pas verscheidene jaren na haar oprichting (in 1981) operationeel is geworden en dat de overheveling van de werkzaamheden van de afdeling afvalverwerking van het SCK naar de NIRAS niet tot stand kon worden gebracht, omdat het SCK en de NIRAS het niet eens konden worden over de modaliteiten van die overheveling.
De Commissie constateert dat de NIRAS haar instemming heeft betuigd met de raamovereenkomst tussen Transnuklear en het SCK op grond van de gegeven verzekering dat de residus inderdaad naar Duitsland teruggaan en dat aan de verwerking van de Belgische afvalstoffen voorrang wordt gegeven.

In dat verband constateert de Commissie dat Belgoprocess in november 1983 werd opgericht en in december 1986 door de NIRAS werd overgenomen als dochteronderneming waarvan de exploitatie toen voorzien werd tegen 1988. Samen met het SCK is Belgoprocess belast met het beheer van de radioactieve afvalstoffen

AANBEVELINGEN VAN DE COMMISSIE
Overwegende
- dat de overheid doeltreffend moet toezien op de bescherming van het leefmilieu, de bevolking en de werknemers tegen de gevaren van iosinerende stralen:
- dat de overheid de plicht heeft de activiteiten inzake transport. verwerking. verpakking en opslag van kernafvalstoffen te organiseren en te controleren en ervoor te zorgen dat deze op lange termijn in ongeschonden toestand bewaard worden.
- dat nu reeds de financiële middelen moeten worden gepland die nodig zijn om op lange termijn de kosten van de opslag en van de berging van de afval en de ontmanteling van de kerninstallaties te kunnen dekken:
- dat België ervoor moet waken over de vereiste middelen te beschikken om het niet-proliferatieverdrag volledig te kunnen naleven en te vermijden dat bepaalde sensibele landen misbruik maken van de kerntechnologie.

De Commissie beveelt voornamelijk aan wat volgt

1. **Naleving van het niet-proliferatieverdrag (NPV)**
1.1. De Dienst voor nucleaire veiligheid (Ministerie van Justitie) moet over een voldoende personeelsformatie beschikken die permanent bezet is. ten einde de opdrachten die eraan zijn toevertrouwd. integraal te kunnen uitvoeren. De vacatures moeten dadelijk worden bezet.
1.2. De bevoegde diensten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken moeten permanent over personeel beschikken dat adviezen kan uitbrengen over de naleving van het niet proliferatieverdrag. naar aanleiding van Belgische missies naar het buitenland in verband met kernenergieaangelegenheden.
1.3. De uitvoeringsbesluiten van de wet van 9 februari 1981 houdende de voorwaarden voor export van kernmaterialen en kernuitrustingen alsmede van technologische gegevens, moeten onverwijld worden uitgevaardigd. De terzake bevoegde dienst van het Ministerie van Economische Zaken dient een voldoende effectief aanwezige omkadering te krijgen.
1.4. Voor de niet tot de Europese Gemeenschap behorende landen die het NPV niet hebben ondertekend en/of kunnen worden beschouwd als sensibel uit een strategisch of politiek oogpunt, moet de overdracht van know how, van materialen of uitwisseling van personen in kernenergieaangelegenheden verboden worden als ze niet gepaard gaat met een specifieke en behoorlijk met redenen omklede machtiging van de Regering. De Regering moet zich inspannen om binnen de Europese Gemeenschap tot een gemeenschappelijk beleid te komen

2. **Toezicht en controle op de nucleaire activiteiten**
2.1. De overheid moet instaan voor een meer doeltreffende controle en een beter toezicht op de kerninstallaties, met name in het vooruitzicht van de aankomst in België, vanaf 1992, van hoogradioactieve stoffen die afkomstig zijn van de opwerkingsfabriek van La Hague (Frankrijk).
Gelet op het grote aantal transnationale aspecten van het probleem moet een passend coördinatiesysteem worden uitgebouwd.
2.2. De totstandkoming van een doeltreffend veiligheidssysteem impliceert een nauwe samenhang tussen de preventie. de bestraffing en het eventuele herstel van de veroorzaakte schade. Aangezien de sector van de kernenergie een nationale sector blijft, moeten het toezicht en de controle op de nucleaire activiteiten een nationale materie blijven.

In verband met het systeem van de vergunningen beveelt de Commissie aan:
- dat elke nieuwe nucleaire activiteit of elke grondige wijziging van installaties of procédés wordt onderworpen aan een specifieke machtiging. die gepaard gaat met een studie over de gevolgen voor de werknemers, de bevolking en het leefmilieu.
- dat elke firma die op herhaalde of geregelde wijze onderaannemingsactiviteiten uitoefent in een nucleaire vestiging, moet worden onderworpen aan een procedure van voorafgaande erkenning door dc met de veiligheid belaste overheid. overeenkomstig de bepalingen van een bijzondere rubriek van het A.R.A.B.;
- dat elke exploitant van nucleaire installaties de met de veiligheid belaste overheid moet inlichten over de aard van de activiteiten, over het tijdstip van die activiteiten en over de kwalificatie van de personeelsleden van de onderaannemingsbedrijven die op het terrein van de vestiging merken.
2 **3.** De structuren van de controle door de overheid moeten worden gewijzigd.
De Commissie doet de volgende aanbevelingen:
- de politieke verantwoordelijkheid betreffende de controle op de nucleaire activiteiten moet worden uitgeoefend door een lid van de regering die daartoe specifiek gemachtigd is en die wordt belast met het voorzitterschap van een ministercomité voor nucleaire veiligheid;
- de activiteiten van de DBIS, de Dienst voor Bescherming tegen Ioniserende Stralingen (Ministerievan Volksgezondheid en Leefmilieu) en van de DTVNI. de Dienst voor Technische Veiligheidvan de Nucleaire Installaties (Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid) moeten worden gegroepeerd in een instelling van openbaar nut met een statuut zoals dat van de NIRAS;
- de werking van die instelling moet worden gefinancierd uit de retributies die worden gestort door de houders van een vergunning, overeenkomstig het KB van 25 mei 1982 betreffende de ioniserende stralingen;
- die instelling moet worden geleid door een Raad van Bestuur, die met name samengesteld is uit vertegenwoordigers van de diverse betrokken nationale, gewestelijke en gemeenschapsministeries;
- de instelling dient een aantal agenten te omvatten met politionele bevoegdheid om de snelheid en de doelmatigheid van optreden te bevorderen.
2.4. De werking van de erkende instellingen voor de controle op nucleaire installaties moet worden herzien. De Commissie doet de volgende aanbevelingen:
- de erkende instellingen moeten vergoed worden via een fonds dat wordt gestijfd uit bijdragen per gecontroleerde nucleaire installaties en dat beheerd wordt door het onder 2.3. hierboven voorgestelde publieke controle-orgaan;
- de Raad van Bestuur van de erkende instellingen moet bestaan uit leden die volledig onafhankelijk zijn van de exwloitanten van de gecontroleerde installaties;
- de erkende instellingen moeten op geregelde tijdstippen en in ieder geval telkens als zij anomalieen en gebreken constateren, verslag uitbrengen bij de openbare controle-overheid. Wanneer de in punt 2.3. bedoelde openbare controle-instelling voldoende lang zal hebben gewerkt, moet worden nagegaan of het nuttig is een beroep op erkende privé controle-instellingen te blijven doen.
2.5. De Commissie is van oordeel dat de Dienst voor Fysische Controle van nucleaire vestigingen van klasse I moet kunnen instaan voor de opleiding van de werknemers van de onderneming en van toeleveringsbedrijven op het gebied van de veiligheid van het personeel, zowel als voor een doeltreffende controle op **alle** nucleaire activiteiten van de onderneming. Over de activiteiten van de Dienst voor Fysische Controle moet op geregelde tijdstippen verslag worden uitgebracht bij de openbare controle-overheid.

Alle personeelsleden dienen de nodige onderrichtingen en informatie te ontvangen om hen tot de grootste waakzaamheid aan te sporen.
De reglementeringen inzake de Comités voor Veiligheid en Gezondheid moeten uitgebreid worden, zodanig dat de C.V.G. van de ontvangende onderneming bevoegd is voor al de tewerkgestelde werknemers op haar terreinen en in alle daar uitgebate installaties, met inbegrip van de werknemers van de onderaannemers
2.6. De Commissie beveelt aan dat de maatregelen, voorgesteld in verband met het toezicht en

de controle op kernafvalactiviteiten, binnen een termijn van twaalf maanden ten uitvoer worden gelegd.

3. **PROBLEMATIEK VAN DE KERNAFVAL**
De Commissie is van mening dat de overheid steeds meer aandacht moet schenken aan het probleem van de kernafval, mede gelet op de verwachte stijging van de hoeveelheden radioactieve afval, de terugkeer naar België van afval afkomstig van de opwerking van splijtstoffen, de ontmanteling van nucleaire installaties en het bestaan van afval waarvoor momenteel nog geen passende verwerkings- en verpakkingsinstallaticc voorhanden zijn
Volgens de Commissie moet het komende beleid inzake kernafval uitgaan van twee grondbeginselen:

1 de politieke aansprakelijkheid van de overheid, die zich garant moet stellen voor het algemeen belang;
2 de juridische en financiële aansprakelijkheid van de afvalproducenten die alle kosten moeten betalen welke verband houden met de verwerking, de verpakking en de opslag van afvalstoffen die afkomstig zijn uit de vroegere, de lopende en de toekomstige activiteiten.
De Commissie vestigt inzonderheid de aandacht van het Parlement op de omvang van de kosten die voortvloeien uit een samenhangend beheer van kernafval op lange termijn.
3.1. De Nationale Instelling voor Radioactief Afval en Splijtstoffen (NIRAS), moet ook bevoegd zijn voor het transport en de behandeling van buitenlands radioactiefafval die in België wordt geimporteerd.
3.2. De import, de doorvoer, de opslag, de verwerking en de verpakking van buitenlands radioactiefafval moeten aan strikte regels worden onderworpen en beperkt, met inachtneming van de Europese regelgeving.
De repatriëring van bewerkte afval naar het land van herkomst moet zodanig worden georganiseerd dat de afval niet langer dan 18 maanden in België verblijft.
Deze afval mag slechts ver erkt worden voor zover er geen additionele milieubelasting ontstaat ten gevolge van zijn verwerking.
3.3. De import. de opslag, de berging en het in bewaring houden van uit het buitenland afkomstig radioactiefafval waarvoor momenteel nog geen installaties bestaan die uit een technisch oogpunt in staat zijn dat afval te behandelen, moeten hoe dan ook worden verboden.
3.4. Transporten van radioactief afval moeten ten minste 48 uur up vuorharid aan de bevoegde instelling worden gemeld. Bij ontvangst in de verwerkingsinstallatie moet worden nagegaan of die afval overeenstemt met de op de verpakking opgegeven inhoud.
3.5. Bij wet moet worden bepaald dat de niet gemachtigde import van radioactief afval in België wordt geacht een misdrijf te zijn. De repatriëring van die afval zou ten laste van de vervoerbedrijven moeten komen.
3.6. De NIRAS moet over de nodige middelen beschikken om op lange termijn activiteiten te financieren die nodig zijn voor de evacuatie van alle kernafval; het Fonds waarin ter zake is voorzien in artikel 16 van het koninklijk besluit van 30 maart 1981 moet operationeel worden gemaakt.
3.7. Bijzondere aandacht moet worden geschonken aan de ontmanteling van kerninstallaties en -centrales. Het systeem van boekhoudkundige voorzieningen voor de ontmanteling, dat door de producenten van door kernenergie opgewekte elektriciteit was ontworpen, voldoet niet naar de vorm en het bedrag van de voorzieningen is ontoereikend. De overheid moet een reglementering voor dit Ontmantelingsfonds uitwerken.
3.8. Er moet een grotere en permanente inspanning worden gedaan op het stuk van onderzoek en ontwikkeling inzake de verwerking. de verpakking en de opslag van radioactieve afval en de ontmanteling van kerninstallaties.
Alle kennis terzake en meer bepaald die waarover het SCK beschikt moet worden benut. De door de NIRAS opgestelde programma's inzake onderzoek en ontwikkeling moeten gefinancierd worden door de afvalproducenten.
3.9. Gelet op de omvang van de problemen in verband met de opwerking en de verpakking van de radioactieve afval die in bepaalde Belgische kerninstallaties (met name SCK en ex-Eurochemic-fabriek) aanwezig is, beveelt de Commissie aan dat de Regering door de NIRAS een audit zou laten uitvoeren om op korte, middellange en lange termijn tot een nauwkeurige omschrijving te komen van:
- de hoeveelheden radioactieve afval afkomstigván de in België functionerende kerninstallaties;
- de hoeveelheden radioactieve afval afkomstig van de opwerking van kernbrandstof in de fabriek van La Hague en die vanaf 1992 naar België gerepatrieerd worden;
- de hoeveelheden afval afkomstig van de geleidelijke ontmanteling van in België gevestigde kerninstallaties;
- de hoeveelheden niet-opgewerkte afval die zich op de vestigingsplaats van het SCK en van de ex-Eurochemic-fabriek bevinden;
- de technische middelen die moeten worden aangewend;
- de noodzakelijke financiële middelen.
De Commissie beveelt aan dat de resultaten van die audit vóór 1 juni 1989 aan het Parlement zouden worden medegedeeld.
3.10 De Commissie beveelt aan dat alle onder de punten 3.1 tot 3.8. voorgestelde maatregelen binnen twaalf maanden effect zouden sorteren.

Nieuwe directie SCK

Op 28 april benoemde de raad van beheer van het SCK een volledig vernieuwde directie, die op 1 juli in functie trad.

- Directeur-generaal: Carl Malbrain (31 jaar)
- Adjunct-directeur-generaal voor wetenschappelijke zaken: Staf Spaepen (53 jaar)
- Adjunct-directeur-generaal voor technisch-administratieve zaken: Robert De Cock (54 jaar)
- Directeur Marketing en Communicatie: Jos Proost (43 jaar)
- Wetenschappelijke controller en adviseur bij SCK-voorzitter Van Vaerenbergh: Gilbert Eggermont (42 jaar)

De vorige directie bekleedt geen enkele beleidsfunctie meer in afwachting van pensionering. Intern wordt het SCK volledig gereorganiseerd.

Stand van het gerechtelijk onderzoek

De zaak SCK-Transnuklear bestaat uit drie gerechtelijke bundels.
1) De zaak SCK-Transnuklear, waarbij het gewezen hoofd van de Afvalafdeling, Norbert Van de Voorde, in staat van beschuldiging is gesteld wegens oplichting en valsheid in geschrifte. Het SCK heeft zich burgerlijke partij gesteld.
2) De zaak Smet Jet, waarbij het gerecht nagaat of er sprake is van valsheid in geschrifte en oplichting en of de wet op de bescherming van de bevolking en de werknemers tegen ioniserende stralingen is nageleefd. In deze zaak is nog niemand in beschuldiging gesteld.
Tijdens het verhoor van zaakvoerder Carlo Smet door de onderzoekscommissie van het Belgisch parlement is gebleken dat Smet Jet in zijn handel met Transnuklear winstmarges maakte van 80 tot 90 procent, die niet nader verklaard konden worden dan ,,door goed koopmanschap".
3) De zaak van de ongeoorloofde en onveilige opslag van radiumafval in een houten loods, waarbij de wet (art. 37.1) op de bescherming van de bevolking en de werknemers tegen ioniserende stralingen werd overtreden. Gewezen directeur-generaal Sévérin Amelinckx en Norbert Van de Voorde zijn hiervoor in staat van beschuldiging gesteld door het gerecht van Turnhout.

Amelinckx wordt beschuldigd omdat hij als directeur-generaal de uiteindelijke verantwoordelijkheid droeg en in interne verslagen, onder meer van het comité voor veiligheid en gezondheid en door de fysische controle, herhaaldelijk is gewaarschuwd voor ,,een gevaarlijke en onduldbare situatie".
Van de Voorde is beschuldigd omdat hij verantwoordelijk was voor de gebouwen van de Afvalafdeling.

Transnuklear opgedoekt

Op 16 mei verkocht NUKEM de afdeling transport van zijn dochterbedrijf Transnuklear aan Schenker, een dochterbedrijf van de Deutsche Bundesbahn.
De afdeling opslag van onbestraalde kernbrandstof werd verkocht aan rederij en expeditiebedrijf Braunkohle, een dochterbedrijf van de Rheinisch-Westfalische Elektrizitatswerke.
Een door de Westduitse kerncentrales op te richten bedrijf zal de afdeling afvalverwerking van Transnuklear overnemen. NUKEM zet de containeractiviteiten zelf voort.

NUKEM stop aanmaak kernmateriaal

Op 8 juli liet de nieuwe voorzitter van NUKEM Bernd Breloer - de vorige voorzitter, Manfred Stephany, nam ontslag wegens de zwendel in kernafval - weten dat zijn bedrijf stopt met de rechtstreekse aanmaak van nucleair materiaal. De afdeling voor de produktie van splijtstof voor onderzoeksreactoren is verkocht aan de Franse maatschappij Compagnie pour l' Etude de la Réalisation de Combustibles Atomiques (GERCA), een partner van Framatome.
De produktie van hogetemperatuurreactoren wordt voortgezet in een nieuwe onderneming waarin Siemens en Asea Brown Boveri rechtstreeks of onrechtstreeks participeren.
NUKEM is eigendom van de Rheinisch-Westfalisches Elektrizitatswerk (45%), Degussa (35%), Metallgesellschaft (10%)en Imperia1 Smelting Corporation (10%).

BOLIVIA

ONTWIKKELINGEN OP POLITIEK GEBIED

Sinds het aantreden van president Victor Paz Estenssoro, op 6 aug. 1985, deden zich in Bolivia op politiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Op 14 juli 1985 hadden in Bolivia o.m. presidents- en parlementsverkiezingen plaatsgevonden (pag. 497 e.v.-198.5).
Omdat geen van de 18 presidentskandidaten bij die verkiezingen een absolute meerderheid had behaald, had liet parlement op 5 augustus uit de drie kandidaten mrt de meeste stemmen de president gekozen: Victor Paz Estenssoro van de centrum-rechtse .,historische" Nationalistische Revolutionaire Beweging (Movimiento Nacionalista Revolucionario historico, MNR of MNR-H). Julio Garrct Ayllon, een partijgenoot van Paz Estenssoro, was bij die gelegenheid gekozen tot vice-president (pag. 539/1-1985).
Na de verkiezingen van 14 juli waren de in totaal 157 parlementszetels (130 voor het Huis van Afgevaardigden en 27 voor de Senaat) als volgt over de partijen verdeeld: MNR 59, rechtse Nationalistische Deniocratische Actie (ADN) 51, sociaal-democratische Beweging van Revolutionair Links (MIR) 16, gematigd socialistische Nationalistische Revolutionaire Beweging van Links (MNRI) 8, Nationalistische Revolutionaire Beweging van de Avantgarde (MNRV) 6, Socialistische Partij Eén (PS-I) 5, Verenigd Volksfront (FPU) 4, Boliviaanse Socialistische Falange (FSB) 3, Christen-Democratische Partij (PDC) **3,** en Revolutionaire Beweging Tupac Amaru voor de Bevrijding (MRTKL) **2** (zie pag. 538/3 e.v.-1985).

Wijzigingen binnen het kabinet (aug. 1985 en jan. 1986)

Op 25 aug. 1985 overleed minister van binnenlandse zaken en justitie Federico Kaune Arteaga. Drie dagen later werd hij opgevolgd door Fernando Barthelemy Martinez

Op 21 jan. 1986 dienden de 18 leden van het kabinet hun ontslag in om president Victor Paz Estenssoro de vrije hand te geven bij het reorganiseren van het kabinet.

Op 22 januari benoemde president Paz Estenssoro een nieuwe ministersploeg die er als volgt uitzag:

Buitenlandse zaken en godsdienst - Guillermo Bedregal Gutierrez**; binnenlandse zaken en justitie - Ferriando Barthelemy Martinez*: defensie - Luis Fernando Valle Quevedo*; financien - Juan Luis Cariaga Osorio: planning en coardinatie - Gonzalo Sanchez de Lozada Bustamente; onderwijs en cultuur - Enrique Ipiña Melgar*: transport en verbindingen - Anares Petricevicn Raznatovic; industrie, handel en toerisme - Roberto Guisbert Bermudez**; gezondheid en sociale zekerheid - Carlos Perez Guzman; arbeid - Walter Rios Garnboa; mijnbouw - Jaime Villalobos Chavez; landbouw, veeteelt en landbouwerszaken - Edio Sandoval Moron; energie - Carlos Eduardo Morales Landivar; stedelijke ontwikkeling en huisvesting - Juan Franklin Anaya Vasquez; voorlichting - Herman Antelo Laughlin; integratie - Fernando Caceres*; luchtvaart - gen. Antonio Tovar Pierula*; secretaris t.b.v. de president - Juan Carlos Duran Saucedo.

* geen verandering
** andere portefeuille

Bedregal Gutierrez was in het vorige kabinet minister van planning geweest en Guisbert Martinez minister van financien.

Het nieuwe kabinet moest de inflatie onder controle krijgen en het bezuinigingsprogramma van de regering consolideren.

MNR en ADM tekenen ,,pact voor de democratie"

In nov. 1985 tekende de centrumrechtse MNR een ,,pact voor de democratie" met de rechtse Nationalistische Democratische Actie (ADN). Het belangrijkste doel van het pact was een einde te maken aan de inflatie, die toen op jaarbasis 20.000 procent bedroeg.
Het akkoord was het werk van Javier Campero Paz, de secretaris-generaal van de MNR.

Reorganisatie kabinet. Kabinetscrisis

Op 26 febr. 1987 bood het voltallige kabinet zijn ontslag aan om president Paz Estenssoro in de gelegenheid te stellen zijn kabinet te reorganiseren. Het gereorganiseerde kabinet, waarin vijf nieuwe ministers zaten, werd op 27 febr. 1987 beëdigd.
Minister van binnenlandse zaken en justitie Barthelemy Martinez werd vervangen door Juan Carlos Duran Saucedo, die in het vorige kabinet secretaris t.b.v. de president was geweest. Nieuwe secretaris werd Walter Zuleta Roncal.
Fernando Moscoso Salmon nam industrie, handel en toerisme over van Guisbert Bermudez. De portefeuille landbouw, veeteelt en landbouwerszaken ging van Sandoval Moron naar Guillermo Justiniano Pastor. Alfredo Franco Guanchalla werd de nieuwe minister van arbeid als opvolger van Rios Gamboa, en gen. Jaime Cevada Hurtado volgde gen. Tovar Pierula op als minister van luchtvaart.
Verder deden zich geen wijzigingen voor.

Op 10 maart diende het kabinet opnieuw zijn ontslag in, nadat op 9 maart in het Huis van Afgevaardigden een motie van wantrouwen tegen de regering was aangenomen wegens het niet betalen van $ 150 mln aan drie olieproducerende departementen in het zuidoosten van Bolivia als compensatie voor hun aandeel in de olie-opbrengsten. De ADN – die met de regerende MNR het ,,pact voor de democratie" had gesloten – eiste het aftreden van vijf ministers die betrokken waren bij de uitvoering van het economische bezuinigingsbeleid van de regering.

Op 12 maart wees president Paz Estenssoro het door het kabinet ingediende ontslag van de hand.
Na een ontmoeting met ADN-leider gen. Hugo Banzer Suarez zei president Paz Estenssoro die dag op een persconferentie: ,,Het pact voor de democratie is niet alleen gehandhaafd, maar ook aanzienlijk versterkt."

In de FAZ van 14 dec. 1987 werd gemeld dat de MNR en de ADN het pact hadden verlengd.

Nieuwe ministers van defensie en energie

Op **3** apr. 1987 diende minister van defensie Valle zijn ontslag in na beschuldigingen dat hij op 1 april in beschonken toestand het parlement had toegesproken. Volgens Valle was er geen sprake geweest van dronkenschap; maar van ,,heftigheid en een overmaat aan emoties" toen hij de strijdkrachten verdedigde. De minster had het parlement gevraagd Amerikaanse troepen in het land toe te laten voor gemeenschappelijke oefeningen met de Boliviaanse strijdkrachten in mei.
Eind april nam Alfonso Walter Revollo Thenier defensie over van Valle.
Op 28 september bood minister van energie Morales zijn ontslag aan. Vier dagen later werd hij opgevolgd door Fernando Illanes.
Het ontslag van Morales kwam nadat minister van financiën Cariaga de geldkraan had dichtgedraaid voor het staatsolieconcern Yacimientos Petroliferos Fiscales Bolivianos (YPFB) met de verklaring dat ,,er weinig gelden zijn en veel behoeften".
Volgens Morales zou minder investering in het staatsolieconcern een ernstige daling van de olieproduktie tot gevolg kunnen hebben, waardoor het land in 1988 olie zou moeten importeren.

Lokale verkiezingen

Op 6 dec. 1987 vonden voor het eerst sinds 1948 lokale verkiezingen plaats (volgens de FAZ van 3-12-1987 waren de in 1985 gehouden lokale verkiezingen nog ,,afgeleid" uit de resultaten van de toenmalige parlementsverkiezingen). Op het spel stonden zo'n 2.400 zetels.
De verkiezingen liepen uit op een nederlaag voor de regerende MNR. Alle negen departementshoofdsteden kwamen in handen van de oppositie.
Zo won de sociaal-democratische MIR van Jaime Paz Zamora in de departementshoofdsteden La Paz (de administratieve hoofdstad van Bolivia), Potosi, Oruro en El Alto, en de rechtse ADN van Hugo Banzer Suarez in o.m. Santa Cruz en Cochabamba.

In de officiële hoofdstad van Bolivia, Sucre, behaalde de van de MIR afgescheiden Beweging voor een Vrij Bolivia (MLB) de overwinning.

MILITAIRE BENOEMINGEN

Op 18 dec. 1985 werd gen. Simon Sejas Tordoya als opperbevelhebber van de strijdkrachten vervangen door gen. Raul Lopez Leyton, wiens vorige positie van commandant van de landmacht werd overgenomen door gen. Guillermo Velez Salmon.
Begin juli 1986 werd schout-bij-nacht Douglas Estremadoiro benoemd tot commandant van de marine, nadat vice-admiraal Jose Antonio Ona Costas was afgetreden. Deze laatste was beschuldigd van betrokkenheid bij ,,onregelmatigheden" m.b.t. de marine.
In nov. 1987 werd bericht dat gen. Jorge Rodriquez Bravo was geïnstalleerd als opperbevelhebber van de strijdkrachten en gen. Guillermo Escobar Urhi als commandant van de luchtmacht.

President Victor Paz Estenssoro (r.) in gesprek met de opperbevelhebber van de strijdkrachten, gen. Simon Sejas Tordoya. tijdens een parade ter gelegenheid van de dag van de strijdkrachten. In het midden vice-president Julio Garret Ayllon.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Sinds het aantreden van president Victor Paz Estenssoro, op 6 aug. 1985, ontwikkelde de economische situatie in Bolivia zich als volgt:

Bezuinigingsprogramma. Protesten. Algemene staking. Afkondiging staat van beleg

Op 29 aug. 1985 kondigde de regering maatregelen af ter bestrijding van de hyperinflatie van 14.000 procent op jaarbasis. De belangrijkste van de maatregelen was een devaluatie van de peso met 95 procent, om de ongelijkheid te elimineren tussen de officiële wisselkoers (75.000 pesos per dollar) en de zwarte markt, waar 1,4 miljoen pesos voor een dollar werd geboden.
De koers van de peso zou nu gaan zweven ten opzichte van de dollar en twee maal per week worden bijgesteld afhankelijk van vraag van aanbod. In de toekomst wilde de regering de peso vervangen door een nieuwe munteenheid waarvan de waarde overeenkwam met één miljoen pesos.
De regering had verder besloten de overheidsuitgaven te beperken door de lonen van ambtenaren voor vier maanden te bevriezen en staatsbedrijven te reorganiseren.
De gesubsidieerde staatswinkels zouden worden gesloten. Als compensatie voor deze opheffing zou aan enkele groepen gedupeerden, met name mijnwerkers, een bedrag in contanten worden uitgekeerd.
Om de inkomsten van de staat te vergroten zouden de prijzen van benzine worden vertienvoudigd en de beperkingen op in- en uitvoer worden opgeheven.
De aankondiging van het programma ging vergezeld van de mededeling dat Bolivia de gesprekken met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) zou hervatten. Het land had op dat moment een buitenlandse schuld van $ 4,9 mrd, waarover sinds 1984 geen rente of aflossingen meer waren betaald.
Buitenlandse regeringen, waaronder de regering van de VS, hadden Bolivia $200 mln toegezegd om de aangekondigde bezuinigingsmaatregelen door te voeren.

Op 2 september werd in La Paz massaal tegen het pakket maatregelen gedemonstreerd. Tot de demonstratie was opgeroepen door de vakbeweging COB (Boliviaanse Arbeiderscentrale). De regering had op 1 september de landmacht in staat van paraatheid gebracht om escalatie te voorkomen.
Op 4 en 5 september vond een algemene staking plaats, die daarna werd ver-

lengd. Op 9 september deelde de COB mee dat zij de staking voor onbepaalde tijd zou voortzetten. De regering noemde de staking ,,illegaal'' en gaf de controle over olieraffinaderijen en benzinestations in handen van de landmacht. Sinds 6 september stonden de vliegvelden onder toezicht van de luchtmacht.

Op 19 sept. 1985 kondigde de regering de staat van beleg af. Volgens het decreet, dat de staat van beleg regelde, was de maatregel nodig om ,,Bolivia te redden van de gesel van de hyperinflatie die het bestaan van het land op het spel heeft gezet''.

,,Een politieke minderheid die zich heeft verschanst in leidende vakbondsposten probeert door het organiseren van een illegale staking het gezag van de staat omver te werpen'', aldus het decreet. ,,Deregering kan niet toestaan dat openbare gebouwen met geweld worden bezet of dat essentiële diensten worden opgeschort.''

De staat van beleg gold voor 90 dagen en was in het hele land van kracht. De politie kon nu mensen 48 uur vasthouden zonder aanklacht of hen in ballingschap sturen naar afgelegen gebieden in het binnenland. De regering had alle vakbondsbijeenkomsten verboden. Tussen middernacht en zes uur 's ochtends gold een samenscholingsverbod voor meer dan drie personen.

De politie arresteerde ongeveer 1.500 vakbondsmensen die in hongerstaking waren gegaan, onder wie vakbondsleider Juan Lechin Oquendo. Deze werd vervolgens samen met zo'n 150 anderen naar het noorden van Bolivia verbannen.

Op 2 oktober deelde minister van binnenlandse zaken en justitie Fernando Barthelemy Martinez op een persconferentie mee dat formeel een einde was gekomen aan de algemene staking en dat ook de mijnwerkers - die tot de laatste nog stakende groeperingen behoorden- weer aan het werk zouden gaan.

Als tegenprestatie had de regering beloofd dat de verbannen vakbondsmensen mochten terugkeren.

Op 3 oktober trok de Central Obrera Boliviana (COB) haar stakingsoproep in.

Op 30 november vaardigde de regering een decreet uit, dat voorzag in een verhoging van het minimumloon van 10,17 mln tot 30 mln pesos per maand. Om de produktiviteit in de openbare sector te verhogen, had de regering verder besloten tot een vacaturestop in die sector. Overheidsbedrijven werden in het decreet aangespoord overtollig personeel tot begin juni 1986 uit de produktieve delen van het bedrijf te verwijderen. Konden deze mensen niet elders te werk worden gesteld, dan zou een werkloosheidsuitkering volgen.

Het werd staatsbedrijven voorlopig verboden roerend en onroerend goed aan te schaffen en schenkingen te verrichten.

Op 19 december werd de staat van beleg opgeheven.

Verdere protesten. Demonstratieve mars van mijnwerkers naar La *Paz*. Opnieuw *afkondiging* staat van beleg

Op 29 dec. 1985 bevroor de regering de lonen tot mei 1986 en hief de staatssubsidies op levensmiddelen op.

Op 13 en 14 jan, 1986 legden 35.000 tinmiinwerkers het werk neer uit protest tegen het beleid van de regering en op 17 januari staakten werknemers in de olie-industrie, nadat de landmacht de leiding had overgenomen van de olie-raffinaderij Palma Sola in Santa Cruz, waar arbeidsonrust over besnoeiingen op het gebied van afvloeiingen en uitkeringen bijna de produktie had stilgelegd.

Op 21 januari riep de COB op tot een algemene staking op 23 januari als ,.begin van een gevecht van alle arbeiders tegen heel het (regerings)beleid''. Aan de stakingsoproep werd vooral in fabrieken en mijnen gehoor gegeven.

Op 12 en 13 maart hielden tussen de 20.000 en 30.000 arbeiders, studenten, boeren en huisvrouwen een mars in La Paz om te protesteren tegen de bezuinigingen en het bevriezen van de lonen. Ook elders in het land werd tegen het regeringsbeleid gedemonstreerd.

Op 1 april ontsloeg de regering 38.000 leraren die op 31 maart niet op hun werk waren verschenen omdat ze het niet eens waren met een door de regering voorgestelde loonsverhoging.

Sinds begin februari waren de in totaal 75.000 leraren aan openbare scholen bezig met een staking voor hoger loon. De door de regering voorgestelde loonsverhoging was de helft van wat de docenten eisten.

Op 8 april vond een door de COB georganiseerde algemene staking plaats ter ondersteuning van de leraren. De regering bracht die dag politie en landmacht in staat van paraatheid.

Op 22 april eindigde de lerarenstaking, nadat een akkoord was bereikt over een terugkeer voor de klas van de ontslagen leraren en over een loonsverhoging. Het gemiddelde maandsalaris was nu acht keer zo veel als voor de staking.

Op 1 mei eisten zo'n 30.000 arbeiders, boeren en studenten tijdens een mars door La Paz hogere salarissen in de overheidssector en een beëindiging van het in aug, 1985 door de regering afgekondigde bezuinigingsprogramma.

Op 16 augustus gingen zo'n 20 300 tinmijnwerkers in staking uit protest tegen plannen van de regering enkele grote mijnen te sluiten

Op 18 augustus riep de COB op tot een algemene staking van 48 uur op 21 en 22 augustus ter ondersteuning van de mijnwerkers.

Verder wilde de COB met de algemene staking protesteren tegen de aanwezigheid in Bolivia van Amerikaanse troepen voor drugsbestrijding.

Onder de kop ,,Drugshandelis nieuwe mono-cultuur in Bolivia'' meldde correspondent Jan van der Putten in de Volkskrant (21-8-1986) over het instorten van de tinhandel o.m. het volgende:

Wie zijn economisch heil in één produkt zoekt maakt zich erg kwetsbaar. maar Derde Wereldlanden hebben vaak geen andere keus. Zakt de vraag of de prijs in. dan moet het producerend land snel op iets anders zien over te schakelen op straffe van een stevige crisis. Bolivia is een duidelijk voorbeeld.

Nadat de Spanjaarden het zilver uit Bolivia hadden weggesleept, begon de cyclus van het tin. De Boliviaanse tinbaronnen werkten zich op tot de rijken der aarde. Met de nationalisatie van de tinmijnen in 1952, onder de eerste regering van Victor Paz Estenssoro, leek de Boliviaanse economie een stevige basis te krijgen. Zolang de tinprijzen de moeite waard waren. was Bolivia economisch redelijk sterk, al werd de nationale rijkdom bar slecht verdeeld. Maar de laatste jaren brengt tin nauwelijks meer op dan oud ijzer. De exploitatie is niet meer rendabel, en dat verlies is nog vergroot door de even bureaucratische als belabberde manier waarop COMIBOL (Corporacion Minera de Bolivia) - de Boliviaanse Staatsmijnen - werd gerund.

Onder de tinmijnwerkers zijn links en uiterst links sterk vertegenwoordigd. Hun hoogste leider is al ruim dertig jaar de linkse patriarch Juan Lechin Oquendo (...). De geschiedenis van de tinmijnen is een geschiedenis van stakingen en bloedbaden, van felle protesten en felle reacties. Maar tegen de inzakking van de tinprijs blijkt geen staking of protest op te kunnen.

Vorig jaar begon zich een heel nieuw fenomeen af te tekenen. Veel tinarbeiders zochten hun toevlucht niet meer in een staking. maar in de meest passieve vorm van protest: ze namen ontslag. Ze trokken naar andere streken waar meer te verdienen viel dan in de mijnen, en voor het eerst in de geschiedenis verhuisden werkloze Boliviaanse mijnwerkers naar andere landen en zelfs andere continenten. In eigen land bleek er in het informele circuit vaak meer te verdienen dan in de steeds verder inkrimpende formele economie.

Dat informele circuit wordt beheerst door de drugshandel en zijn aanleverings- en produktiebedrijven. Die industrie brengt bij naar schatting tweehonderdduizend gezinnen, oftewel een kwart van dc Boliviaanse bevolking brood op de plank. Vergeleken met wat er in de hele cocaïnckctcn van producent tot consument omgaat blijven er in 's werelds grootste producent Bolivia niet meer dan wat kruimels achter

Maar die kruimels betekenen nog altijd zo'n zeshonderd miljoen dollar, honderd miljoen meer dan alles wat er via de legale export binnenkomt. Die illegale inkomsten houden de Boliviaanse economie, die volgens de cijfers van het formele circuit allang dood zou moeten zijn, nog enigszins in leven. Het cocablad heeft de functie van het tin overgenomen.

Een jaar geleden werd Paz Estenssoro voor de vierde keer president. De voorman van de nationalistische revolutie van 1952 was intussen een neo-liberaal geworden, en dat liet hij direct blijken. Hij was er van overtuigd dat Bolivia het tin wel kon afschrijven en dus naar inkomsten uit andere bronnen moest omzien. Paz denkt vooral aan de landbouw en aan goud, dat nu vooral een particuliere negotie is van smokkelbendes. Maar in de praktijk groeidr en bloeide de drugssmokkel.
Vorige maand zette Washington. buiten medeweten van het Boliviaanse parlement en op een veel omvangrijker schaal dan de regering had gevraagd. Amerikaanse soldaten en helikopters in de drugsbestrijding in Bolivia in. Daardoor stak een politieke storm op die nog wel een tijdje zal voortwoeden, zeker nu besloten is dat de 160 à 170 Amerikaanse militairen voor onbepaalde tijd in Bolivia zullen blijven. Voor een deel van de Bolivianen vormen deze drugsbestrijders in werkelijkheid een bezettingslegertje en ze herinneren zich het precedent van 1967, toen Amerikaanse rangers Boliviaanse troepen kwamen trainen voor de uitroeiing van de guerrilla van Che Guevara.
Belangrijker nog zijn de economische gevolgen van de anti-drugscampagne. Waar moeten al die Bolivianen die nu hun inkomstenbron kwijt raken van leven? Een Boliviaanse regeringsdelegatie vroeg vorige week in Washington aan president Reagan vijfhonderd miljoen dollar aan hulp voor de strijd tegen de drugshandel en het scheppen van vervangende werkgelegenheid. Reagan heeft niets toegezegd.
De COB is vandaag een 48-uurstaking begonnen ter ondersteuning van de twintigduizend arbeiders in de staatstinmijnen die sinds zaterdag (16 augustus) in staking zijn. Duizend van hen zijn in hongerstaking. De laatste vier maanden heeft COMIBOL, zevenduizend van zijn 27.600 mijnwerkers laten afvloeien, en nog zevenduizend anderen staan op de nominatie voor ontslag. De regering is van plan enkele grote mijnen te sluiten. In alle mijnen zijn de lonen laag en zijn er grote tekorten aan werktuigen, materialen en voedsel. In de mijndepartementen Oruro en Potosi zijn stakingen voor onbepaalde tijd uitgebroken.
Die plotselinge, ouderwetse agitatie heeft niet alleen met de tinmijnen te maken. De COB eist behalve inspraak in de mijnpolitiek ook terugtrekking van de Amerikaanse militairen en bescherming van de producenten van cocabladen. Niet dat de bonden de drugshandel in bescherming willen nemen. Maar ze eisen wel protectie voor een legale activiteit in een land waar het cocablad voor de Indianen het oude middel is om het hongergevoel te verjagen. En als er geen coca meer verbouwd mag worden, wat moeten dan al die ontslagen mijnwerkers beginnen?

Op 21 augustus begonnen 5.000 tot 7.000 mijnwerkers en hun gezinnen aan een 240 km lange mars ,,voor het leven en de vrede" van Oruro naar La Paz, waar ze in hongerstaking wilden gaan. Met de mars hoopten zij een dreigende sluiting van hun tinmijnen af te wenden.
In de nacht van 25/26 augustus besloot de regering tijdens een kabinetszitting de tinmijnen ingrijpend te reorganiseren. De meeste zouden worden gesloten of overgedragen aan coöperaties van werknemers.

Op grond van het kabinetsbesluit zouden acht van de in totaal 24 staatsmijnen onder toezicht van semi-autonome regionale staatsbedrijven worden geplaatst. Negen andere zouden in handen van de mijnwerkers zelf komen. Deze mijnen zouden S 40 mln aan overheidssteun krijgen.

Militairen omsingelen op 28 augustus 1986 mijnwerkers die met een ..mars voor het leven en de vrede". voerend van Oruro naar La Paz, willen protesteren tegen een dreigende sluiting van hun tinmijnen.

Zeven tinmijnen gingen dicht; vijf mijnen zouden later kunnen worden heropend als de vooruitzichten beter waren. Onder de te sluiten mijnen vielen ook die in Oruro.
Van de in totaal 21.000 mijnwerkers die nog in de tinmijnen werkzaam waren, zouden er zo'n 7.000 à 8.000 worden ontslagen.
COMIBOL had in 1985 een verlies geleden van S 240 mln. In dat jaar was de tinproduktie teruggelopen tot 10.000 ton (van 21.400 ton in 1978).

Op 28 augustus kondigde de regering de staat van beleg af en gaf de militairen opdracht een einde te maken aan de demonstratieve mars van de mijnwerkers.
Volgens minister van binnenlandse zaken Barthelemy was de mars een poging van linkse elementen ,.de stad te terroriseren en de regering onder druk te zetten haar beleid te veranderen, en eveneens een poging de regering omver te werpen". Dit plan zou hongerstakingen en bezettingen van het parlement en kerken omvatten. Ook was een vrachtwagen met explosieven onderschept, aldus de minister.
Barthelemy zei dat 162 mensen uit de vakbeweging en de politiek werden vastgehouden voor verhoor en dat 100 van hen naar afgelegen plaatsen in Bolivia zouden worden verbannen.
Dezelfde dag omsingelden soldaten de deelnemers aan de mars, die inmiddels Calamarca, zo'n 70 km ten zuiden van La Paz, hadden bereikt, en brachten hen met vrachtauto's, treinen en bussen terug naar huis.
In een reactie op het uitroepen van de staat van beleg en de arrestatie van oppositieleden riep de COB op tot een staking van 24 uur, die op 29 augustus halverwege de dag zou beginnen.
Op 14 september deelde minister van buitenlandse zaken Guillerrmo Bedregal Gutierrez mee dat de regering en de mijnwerkers via bemiddeling van de Rooms-Katholieke Kerk een voorlopig akkoord hadden gesloten over de reorganisatie van de tinmijnen.
Krachtens dit akkoord zouden alle produktie-eenheden en diensten van COMIBOL in handen blijven van de staat.
Volgens *NRC/H'blad* (15-9-1986) kon de regering mijnen pas sluiten als de mijnwerkersfederatie haar fiat gaf. De beslissing daarover zou, zo vervolgde de krant, van geval tot geval worden bekeken.
Verder zou de regering komen met een economisch reactiveringsplan, dat 25.000 nieuwe banen zou scheppen. Alle mensen die op 28 augustus waren opgepakt en nog niet waren vrijgelaten, zouden op vrije voeten worden gesteld.
Als tegenprestatie zou de FSTMB (Federacion Sindical de Trabajadores Mineros Bolivianos, Vakbondsfederatie van Boliviaanse Mijnwerkers) haar leden adviseren het werk te hervatten en de nationale hongerstakingsactie, die op 1 september was begonnen uit protest tegen de sluiting van mijnen, te beëindigen.
Op 17 september deelde een woordvoerder van de FSTMB mee dat ongeveer 2.000 mijnwerkers op 16 september hun hongerstakingsactie hadden beëindigd.
(*NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde, *NZZ,* FAZ, The Times, Financial Times, KCA)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

GESPREK STRIJDENDE PARTIJEN IN CAMBODJA

In het buitenverblijf van de Indonesische president te Bogor, 30 km. ten zuiden van de hoofdstad Jakarta. hebben van 25-23 juli besprekingen plaatsgevonden tussen de conflicterende partijen uit Cambodja.
De besprekingen waren de eerste sinds Vietnam in jan. 1979 het bewind van de Rode Khmers uit Phnom Penh verdreef (pag 17/1 e.v. 1979) en het buurland bezette. Eind juni van dit jaar begon de terugtrekking van de Vietnamese troepen uit Cambodja. die het overleg in Bogor mogelijk maakte.
De Indonesische minister van buitenlandse zaken. Ali Alatas, opende in de ochtend van 25 juli de eerste gespreksronde tussen de door Vietnam in Phnom Penh geïnstalleerde regering Hun Sen en de verzetscoalitie. die bestaat uit drie partijen: de Rode Khmer onder leiding van Khieu Samphan. de partij van het voormalige staatshoofd prins Sihanoek en het nationalistische leger van Son Sann.

Prins Sihanoek had op 11 juli aangekondigd als leider van de verzetscoalities af te treden en had zijn zoon Norodom Ranariddh naar de besprekingen in Indonesië gestuurd.
Tijdens de duur van de besprekingen was de prins overigens wel in Jakarta aanwezig.
Later op de dag op 25 juli werd het overleg uitgebreid met vertegenwoordigers van Vietnam, Laos en de zes lidstaten van ASEAN (Indonesië. Thailand. Broenei . Singapore, Maleisië en de Filippijnen).
De verzetscoalitie had van te voren laten weten onderhandelingen alleen zinvol te achten, indien het land, dat de werkelijke macht in Cambodja uitoefent. Vietnam, aanwezig zou zijn. Vietnam had daarin toegestemd en de minister van buitenlandse zaken. tevens vice-premier. Nguyen Co Thach. naar de bijeenkomst gestuurd, die de iriformele titel .,cocktail-party" had meegekregen.
De aanwezigheid van Thach. die door Westerse diplomaten als een zeer bekwaam politicus en onderhandelaar wordt beschouwd, wijst erop. dat het Vietnam ernst is met de vrede in Cambodja.
De regering van Hun Sen is door de Verenigde Naties niet officieel erkend en om die reden is aan de besprekingen in Bogor de naam cocktail-party gegeven.
De partijen. die op 25 juli bijeengekomen waren, hadden geen naambordjes voor zich en ook verder leek de bijeenkomst in alle opzichten op een informeel samenzijn.
Ondanks de onofficiéle status van het overleg zouden de uitkomsten ervan van groot belang zijn voor. de toekomst van het door oorlog verscheurde Cambodja.
In Bogor moest o.m. duidelijk worden. of Vietnam zich zou houden aan de aangekondigde terugtrekking van de naar schatting 120.000 man troepen, die eind 1989 voltooid zou moeten zijn.
Op de eerste dag van het overleg overheerste bij alle partijen optimisme. De Cambodjaanse premier Hun Sen zei, dat ..desituatie rijp is voor een oplossing". De zoon van prins Sihanoek ging heel ver met te zeggen. dat zijn partij ..onvoorwaardelijk akkoord" zou gaan met elke overeenkomst. die door de andere Cambodjaanse partijen bereikt zou worden.

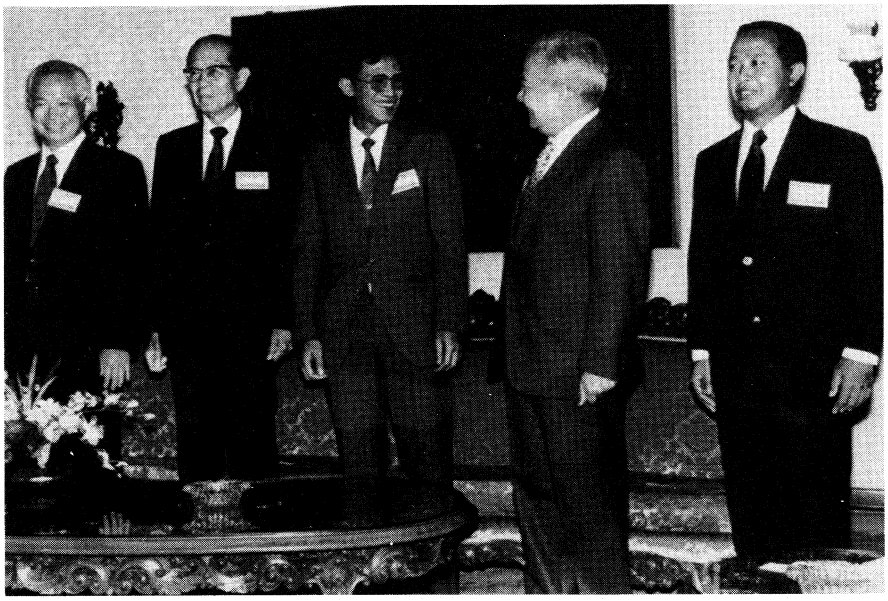
Eerste uitwisseling van denkbeelden

De Cambodjaanse premier Hun Sen presenteerde op 25 juli zijn ideeën voor vrede in Cambodja.
Naar de mening van Hun Sen kan er een regering van nationale verzoening komen. mits het ieger van het voorgaande bewind, dat van de Rode Khmer. zou worden ontbonden. Aan het hoofd van de nieuwe regering zou prins Norodom Sihanoek moeten komen volgens Hun Sen.
De premier bepleitte het houden van een internationale vredesconferentie, waaraan naast de betrokken Cambodjaanse partijen ook de grote mogendheden zouden moeten deelnemen.
De Vietnameese minister van buitenlandse zaken, Nguyen Co Thach. noemde de ontbinding van het leger van de Rode Khmer. .,de enig juiste weg".
De leider van de Rode Khmer. Khieu Samphan, liet echter weten niet te denken aan de ontbinding van zijn leger. De Rode Khmers. die ervan worden beschuldigd tijdens hun beind van 1975 tot jan. 1979 meer dan een miljoen Cambodjanen te hebben vermoord. zouden thans doende zijn grote wapenvoorraden aan te ieggen in Thailand.
De Indonesische minister van buitenlandse zaken Alatas noemde de besprekingen ..inleidend˘. .,Ik geloof dat alle Cambodjaanse betrokkenen bereid zijn om aan een oplossing te werken. Het is de eerste keer dat we om de tafel zitten en met elkaar praten in plaats van langs elkaar". aldus Alatas. die eraan toevoegde. dat ..dezehistorische kans gegrepen moet worden".

Vredesplan prins Sihanoek

Prins Norodom Sihanoek heeft op 27 juli de strijdende partijen in Cambodja een vredesplan voorgelegd.

Na zijn aftreden als leider van de verzetscoalitie op 11 juli nam de prins formeel aan de besprekingen niet deel,

De Cambodjaanse deelnemers aan het gesprek in Bogor (v.l.n.r.): Khieu Samphan. Son Sann, Hun Sen, prins Sihanoek en de zoon van de prins, prins Norodom Ranariddh.

Weekblad 57ste jaargang No. 2957. pag. 43399-43414

maar de vier bij de besprekingen betrokken partijen gingen op 27 juli vanuit Bogor naar Jakarta om de prins aan tc horen.
Hij wordt door alle fracties als de nieuwe premier van Cambodja beschouwd, indien het land een nieuwe regering zou krijgen.
Het vredesplan van de prins behelsde onder meer het instellen van een regering. bestaande uit alle vier partijen, de vorming van één nationaal leger en het beleggen van een internationale vredesconferentie over Cambodja.
De prins sprak bij deze gelegenheid niet langer over een vredesmacht van de Verenigde Naties. een denkbeeld. dat hij eerder naar voren had gebracht. Wel bleek hij nu te denken aan een internationale controlecommissie.

Overleg zonder resultaat uiteen

De Cambodjaanse cocktail-partv ging in de ochtend van 28 juli uiteen zonder dat een concreet resultaat was behaald
De Cambodjaanse legering en de Rode Khmers gaven elkaar de schuld van de mislukking
In de besprekingen was gebleken, dat de tegenstellingen tussen premier Hun Sen en de leider van de Rode Khmer, Khieu Samphan het grootst waren
Hun Sen wilde evenals de Vietnamese minister van buitenlandse zaken Nguyen Co Thach de terugtrekking van de naar schatting 120.000 man Vietnamese troepen uit Cambodja koppelen aan de ontwapening van de 40.000 guerrillastrijders van de Rode Khmer. Khieu Samphan zei dat de Vietnamezen een bedriegelijke voorstelling van zaken geven met de aankondiging dat de terugtrekking in 1990 zou zijn voltooid. Hij noemde dit ,.een schaamteloze leugen".
Hun Sen meende dat alle partijen die aan de besprekingen deelnamen. bereid waren tot het zoeken van een oplossing - behalve de Rode Khmer. .,Het is jammer dat de Rode Khmer alle voorstellen heeft verworpen", zei Hun Sen.
De twee andere Cambodjaanse partijen, de nationalistische partij van Son Sann en de partij van prins Norodom Sihanoek eisen eveneens de ontwapening van het Rode Khmer-leger. De twee partijen vormden na de Vietnamese invasie van 1978 een monsterverbond met de Rode Khmer.
Ali Alatas, de Indonesische minister van buitenlandse zaken die de informele .,cocktail-party" had georganiseerd, liet zich positiever uit over de afloop.
Alatas zei dat de vier betrokken Cambodjaanse partijen samen met Vietnam en de zes ASEAN-landen hadden besloten een officiële werkgroep te installeren die een oplossing voor het conflict verder moet bestuderen. Gezien de grote tegenstellingen is het maar de vraag of een dergelijke commissie resultaten kan boeken.
Premier Hun Sen kwam met prins Sihanoek overeen in oktober in. Parijs verder te praten. Hun Sen heeft zich een warm voorstander getoond van een coalitieregering onder leiding van Sihanoek.

Onafhankelijk van de ,.cocktailparty" lijkt de terugtrekking van de Vietnamese troepen uit Cambodja door te gaan. De Sowjet-Unie zou achter de schermen druk uitoefenen op Hanoi.
De Verenigde Staten hebben positief gereageerd op de vredesbesprekingen over Cambodja die op 28 juli in Indonesië zijn afgesloten.

Woordvoerder Charles Redman van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zei het oneens te zijn met berichten dat het overleg volledig mislukt is. ,.Het was tenminste een begin. Niemand had verwacht dat de Cambodjaanse kwestie meteen zou worden opgelost". aldus Redman.

Commentaar

Onder de kop ,,Roodobstakel" bevatte het *NRC/H'blad* van 30 juli een hoofdartikel over de uitkomsten van het beraad in Bogor

Het volgende is daaruit aangehaald:

De ,.cocktail-party ' over Cambodja is voorbij de glazen zijn leeg. De vier Cambodjaanse gesprekspartners die op 28 juli in het Indonesische Bogor hun vredesbesprekingen afsloten. kunnen niet bogen op concrete resultaten. Het paleis uit de Hollandse koloniale tijd inspireerde de deelnemers blijkbaar niet tot het vinden van een oplossing Nu mocht niemand verwachten dat de door Vietnam gesteunde Cambodjaanse regering Hun Sen in de eerste conferentie sinds het begin van het conflict in 1978 meteen tot overeenstemming zou komen met de drie fracties uit de verzetscoalitie. Maar de commissie van goede diensten die nu in het leven is geroepen plus een handvol vage afspraken zijn wel een erg magere oogst
Het uitblijven van overeenstemming over Cambodja betekent niet dat er sprake is van een status quo. Alles wijst erop dat Vietnam. na herhaalde schijnbewegingen. inderdaad bezig is zijn troepen die daar sinds december 1978 zijn gelegerd terug te trekken. Dit is niet in de laatste plaats toe te schrijven aan de druk die Sowjet-leider Michail Gorbatsjow heeft uitgeoefend op Hanoi. De vraag is alleen hoe snel en hoe ver Vietnam terug zal gaan. De oostelijke oever van de Mekong-rivier in Cambodja is min of meer gekoloniseerd door Vietnamese boeren en het is niet waarschijnlijk dat Hanoi daaraan spoedig een einde wenst te maken. Het streefjaar 1990 voor de terugtrekking kan nog vaak genoeg worden verschoven.
Het is niet denkbeeldig dat premier Hun Srn en prins Norodom Sihanoek het op een akkoord zullen gooien en als de twee elkaar in oktober voor bilateraal overleg in Parijs opnieuw zullen ontmoeten. Dc internationaal geisoleerde premier smacht naar een verbreding van zijn regering en hoopt met Sihanoek de Rode Khmer buitrn de deur te houden Dc grillige

Khieu Samphan, de leider van de Rode Khmers.

Sihanoek. ooit staatshoofd van Cambodja, popelt up zijn beurt oin terug tr keren naar zijn geboortegrond. waar hij nog steeds zeer geliefd is.
De voormalige heerser verafschuwt de communistische Rode Khmer evenzeer, maar sloot nietteinin in 1982 samen met dc partij van de voormalige nationalistische premier Son Sann een monster\-erbond met de Rode Khmer tegen Vietnam op het moment dat zijn prinselijke invloed geheel dreigde te worden vernietigd Sihanoek is in wezen een autocratische heerser die koste wat kost alleen wil regeren. Op 11 juli trad hij af als leider van de verzetscoalitie om zich in Indonesië weer te laten fêteren als de onbetwiste leider
Voor de Cambodjaanse bevolking luidt de cruciale vraag: wat doet de Rode Khmer" De gruweldaden van het Rodr Khmer-bewind liggen nog vers in het geheugen Onder leiding van Pol Pot oefenden de door China gesteunde Rode Khmers tussen 1975 en 1979 een ongekende terreur uit, die volgens voorzichtige schattingen aan één miljoen Cambodjanen het leven kostte. een zevende van de totale bevolking Bezetting van een soevereine staat kan niet worden goedgekeurd. maar zondes de Vietnamese interventie. eind 1978. zouden de wreedheden van Pol Pot waarschijnlijk zijn doorgegaan. Zijn naam werd na het bekend worden van de gruwelen van de ,.killing fields in één adem genoemd met Hitler en Stalin
Het voornaamste struikelbok op het overleg in Bogor was daarom de positie van de Rode Khmer Alle partijen achtten een ontbinding van het rode guerrillaleger noodzakelijk. behalve de leider van dc Rode Khmer zelf. Khieu Samphan. Ook als Samphan wel akkoord was gegaan. had men zich echter kunnen afvragen of de 40.000 goed getrainde guerrillastrijders van de Rode Khmer bij terugkeer in Cambodja niet een staat in de staat zouden hebben gevoimd
Zowel Hun Sen als Sihanoek heeft op de ,.cocktail-party" gepleit voor het houden van een internationale conferentie over Cambodja en dat is het beste voorstel. Het land kan immers profiteren van de dooi die is ingetreden in de betrekkingen tussen de grote mogendheden. Niet alleen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie kunnen beter inet elkaar overweg dan voorheen, maar ook - en dat is voor Cambodja nog belangrijker - naderen China en de Sowjet-Unie elkaar steeds dichter. De Chinese leider Deng Xiaoping heeft gezegd dat slechts één kwestie een topontmoeting van de twee communistische staten. die sinds 1959 niet meer heeft plaatsgehad. in dc weg staat. de Vietnamese aanwezigheid in Cambodja

NEDERLAND

WETSONTWERPEN VEREENVOUDIGING BELASTINGSTELSEL

In de loop van juni en juli hebben minister Ruding en staatssecretaris Koning van financiën drie wetsontwerpen gepubliceerd. waarin gestalte wordt gegeven aan de voorstellen van de commissie-Oort m.b.t. vereenvoudiging van het belastingstelsel (voorstellen commissie-Oort pag. 806/1 e.v.-1986; kabinetsstandpunt hierover pag. 50/2 e.v.-198'1': nota sociaal-economisch en financieel beleid tot 1990, waarin voorstellen op belastinggebied pag. 213/2 e.v.-1988: debat Tweede Kamer over genoemde nota pag. 23111 e.v.-19881.

In het eerste wetsontwerp ("Ooit-I"). dat op 17 juni aan de Tweede Kamer is toegezonden, wordt het nieuwe stelsel van belastingheffing geregeld, zonder dat daarin gesproken wordt over tarieven en beperking van aftrekposten.

In het tweede wetsontwerp (''Oort-II''), dat op 21 juli naar de Raad van State is verstuurd, worden regels gesteld voor de inwerkingtreding van Oort-I. Verder worden er voorstellen in gedaan, met als uitgangspunt de uitkomsten van het debat in de Tweede Kamer over het sociaal-economische en financiële beleid tot 1990. voor de tariefstructuur van de loon- en inkomstenbelasting. m.i.v. voorstellen tot beperking van aftrekposten voor de loon- en inkomstenbelasting.

In het derde wetsontwerp tenslotte. dat eveneens op 21 juli naar de Raad van State is verzonden, wordt apart een regeling getroffen t.a.v. de aftrekbaarheid van kosten in de sfeer van bedrijfswinsten.

Hierna volgen samenvattingen van de drie genoemde wetsontwerpen.

Oort-I

Vereenvoudiging die voortvloeien uit Oort-I

De belangrijkste vereenvoudiging wordt gevormd door de uniforme grondslag voor de belasting- en de premieheffing. gekoppeld aan één basisaftrek voor de belasting- en premieheffing en het vervallen van diverse toeslagen op die basisaftrek.

Voor de belastingplichtigen levert dit de volgende vereenvoudigingen op:

- er behoeft geen afzonderlijke berekening meer gemaakt te worden voor het premie-inkomen. Premie-inkomen en belastbaar inkomen vallen samen: ook vinden geen afzonderlijke aanslagen. navorderingen etc. premieheffing volksverzekeringen meer plaats.
- een aantal vragen in het aangiftebiljet kan vervallen en de toelichting zal daardoor in omvang kunnen verminderen
- een gemakkelijker inzicht in het vaststellen van de tariefgroep
- door beperking van het aantal tariefschijven en de gecombineerde heffing van belasting en premies een beter inzicht in de gevolgen voor de heffing indien naast het looninkomen sprake is van andere inkomsten en of aftrekposten
- door de voorstellen zal voor 635 000 belastingplichtigen?. meer dan thans. de loonheffing eindheffing zijn

Voorts zullen voor de belastingplichtigen de regels inzake het bijzondere tarief en middeling worden vereenvoudigd

Los van de overhevelingstoeslag brengt de nieuwe regeling ook voor werkgevers duidelijke vereenvoudigingen mrt zich mee. niet name na de niet de overhevelingstoeslag c.q. de brutering samenhangende overgangsproblematiek

De loonbelastingverklaring wordt eenvoudiger als gevolg van het vervallen van de alleenstaande-toeslag. Het gezamenlijk inhouden van belastingen en premies zal gunstig werken voor de loonadministratie en het aantal loonbelastingtabellen zal verminderen. Het beperken van aftrekposten zal leiden tot ren vermindering van het aantal beschikkingen loonbelasting. De verminderingen loonbelasting wegens voetoverheveling zullen helemaal wegvallen

Tot slot zal voor de Belastingdienst ook een vereenvoudiging optreden. bij voorbeeld alleen al door de vermindering van hel aantal op te leggen aanslagen Per saldo leiden de voorstellen ertoe dat er bij de Belastingdienst 1610 arbeidsjaren kunnen worden bespaard.

Voorstellen

Hieronder worden puntsgewijs de voorstellen aangeduid.

1. Uniformering grondslag

Etn grondslag zowel voor de belastingheffing als vooi de premieheffing. Uitgaande van het huidige belastbare inkomen is deze grondslag dat inkomen vermeerderd met de premies voor de volksverzekeringen.

2. Overheveling opslagpremies volksverzekeringen (premies *AWBZ* en *AAW*).

Door de overheveling van de premieplicht voor opslagpremies van werkgevers naar werknemers. waar de zogenaamde overhevelingstoeslag tegenover staat. wordt bereikt dat een unifoimering van de grondslag van belastingen en premies kan plaatsvinden. waardoor een tariefstructuur mogelijk is die over een lang traject met één percentage werkt

Beoogd wordt twee jaar ria de ingangsdatum tot brutering te komen. De uitwerking van dit onderdeel van de voorstellen wordt neergelegd in een apart wetsvoorstel van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegeritieid.

3. Tarief *gecombineerde* belast*ing- en premieheffing*

De belasting en de premie voor de volksverzekeringen worden gezamenlijk geheven. Bij deze gecombineerde heffing blijft de premie voor de volksverzekering als zodanig herkenbaar.

Een belangrijk element van het tarief is de lange eerste schijf, die ertoe hijdraagt dat loonheffing in veel meer gevallen eindheffing kan zijn De bovengrens van de eerste schijf is tevens de premiegrens

Een nadere invulling van de tariefstructuur zal worden voorgesteld in het wetsvoorstel Oort-II.

4. Basisaftrek

Door het vervallen van een aantal toeslagen op de belastingvrije som en de invoering van één basisaftrek voor iedereen wordt vereenvoudiging aangebracht in het thans geldende ingewikkelde systeem van tariefgroepindeling en toeslagen

Tussen gehuwden kan de basisaftrek worden overgedragen. mits het inkomen van de partner die overdraagt lager is dan het hedrag van de hasisaftrek Hierbij bestaat de keuze tussen overdracht vooraf via een loonbelastingverklaring of nadien bij de aangifte inkomstenbelasting.

Een overeenkomstige overdracht is mogelijk tussen ongehuwd samenwonenden mits zij 18 jaar of ouder zijn en anderhalf jaar of langer op één adres staan ingeschreven bij de burgerlijke stand (d.w.z. het gehele voorafgaande kalenderjaar en aansluitend ten minste een half jaar in het bewuste kalenderjaar)

Niet alle toeslagen op de belastingvrije som vervallen De alleenstaande ouder houdt een alleenstaande ouderaftrek en een aanvullende alleenstaande ouderaftrek.

3 *Regelingen die belasting-* en *premiedeel van het tarief raken*

De verliescompensatie beïnvloedt de heffingsmaatstaf. die zonder voor de belastingheffing als voor de premieheffing geld:

De WIR-premie (kleinschaligheidstoeslag) wordt verrekend met een bedrag ter grootte van belasting en premies volksverzekeringen samen

De inflatiecorrectie die wordt toegepast op de belastingvrije sommen en de lengte van de eerste tariefschijf werkt door naar de premieheffing volksverzekeringen

De 80%-regeling in de vermogensbelasting is zodanig aangepast dat het effect daarvan onder de voorgestelde regeling nagenoeg gelijk blijft aan dat van de huidige regeling

6. Toerekening inkomensbestanddelen

In begirisel wordt geen wijziging gebracht in de toerekening van inkomensbestanddelen aan partners Wel is een voorziening opgenomen voor het geval van splitsing van uitkeringsgerechten in de loop van het jaar

i *Overdracht basisaftrek in* de *inhoudingssfeer*

In de inhoudingssfeer geschiedt overdracht van de basisaftrek tussen gehuwden doordat de verdienende partner op de loonbelastingverklaring vraagt om toepassing van tweemaal de basisaftrek. Dit verzoek behoeft niet ieder jaar te worden herhaald.

Overdiacht tussen ongehuwden op gezamenlijk verzoek van beide partners geschiedt met een jaarlijkse beschikking van de inspecteur.

Indien de omstandigheden daartoe aanlriding geven. kan in de loop van het jaar op de overdracht van de basisaitrek worden teruggekomen.

Indien de basisaftrek ten onrechte is overgedragen. omdat het inkomen van de overdragende partner hoger is dan de basisaftrek. vindt in beginsel een correctie plaats in de aanslagsfeer. te weten een teruggave aan de minstverdienende partner en een positieve aanslag voor de meest verdienende partner

8. Verhouding tussen *loonbelasting en inkomstenbelasting*

Voor de gezamenlijke heffing van de inkomstenbelasting en de premies voor. de volksverzekeringen geldt een voorheffing op het loon. Deze gezamenlijke voorheffing kent dezelfde progressie in het tarief. De normale inhoudingstabellen voor periodieke beloningen en de tabellen voor bijzondere beloningen zullen worden gehandhaafd.

De inhouding op het loon is eindheffing tenzij:

- het looninkomen hoger is dan f 65 200,– zijnde de huidige aanslaggrens verhoogd met de compensatie voor de opslagpremies AAW en AWBZ
- de niet aan inhouding onderworpen inkomensbestanddelen per saldo meer dan f 1 000,– positief zijn
- tegelijkertijd van meer dan één inhoudingsplichtige loon is genoten en het gezamenlijke bedrag van het loon meer beloopt dan het bedrag van de eerste tariefschijf vermerrderd met de basisaftrek.

Met negatieve inkomensbestanddelen (zoals bij voorbeeld de hypotheekrente) kan evenals thans rekening worden gehouden in de inhoudingssfeer. Een vermindering in de inhoudingssfeer zal dan ook evenals thans steeds morden gevolgd door een verplichte aanslag.
Een verplichte aanslag zal ook worden opgelegd:
- indien bij de loonbelasting de toepassing van de zogenoemde autokostenfictie achterwege is gebleven ingevolge een beschikking van de inspecteur
- indien de belastingplichtige voor de inkomstenbelasting de basisafrek overdraaet. doch hij deze basisaftrek voor de loonbelasting langer dan een niaand heeft genoten
- indien belastingplichtigen voor de loonbelasting hebben geopteerd voor de overdracht van de basisaftrek, maar zij hiervoor in de inkomstenbelasting geen recht hebben. bij voorbeeld omdat de minstverdienende partner een inkonien heeft dat meer beloopt dan de basisaftrek.

Verder wordt aan binnenlandse belastingplichtigen op verzoek een aanslag opgelegd met teruggaaf van voorheffingen. indien die voorheffingen het gezamenlijk bedrag van de verschuldigde belasting en premie voor de volksverzekeringen met meer dan f 400,– overtreffen.
Een mogelijkheid tot teruggaaf op verzoek geldt ook voor buitenlandse belastingplichtigen die gedurende het gehele kalenderjaar aan inhouding van loonbelasting onderworpen inkomsten hebben genoten. (Zie 13).

9. Meer *dienstbetrekkingen*
Indien iemand gelijktijdig uit meer dan één bron aan inhoisding van loonbelasting onderworpen inkomsten geniet (zoals bij 2 dienstbetrekkingen of bij een dienstbetrekking en een uitkering) mag slechts bij één inhoudingsplichtige de belastingvrije som geldend worden gemaakt.
In het zojuist genoemde geval van meer dan één dienstbetrekking etc. blijft het opleggen van een aanslag achterwege tenzij het totale inkomen meer bedraagt dan de lengte van de eerste tariefschijf vermeerderd met de basisaftrek

10. *Tijdvak*
Belastingplichtigen die een deel van het jaar aan inhouding onderworpen inkomsten genieten, krijgen in de inhoudingssfcer niet de volledige belastingvrije som.
Door middel van een T-biljet kan teruggave van voorheffingen worden gevraagd
Het premietijdvak blijft gehandhaaft voor gevallen waarin iri de loop van het jaar de premieplicht niet samenloopt met de belastingplicht (bij voorbeeld door het bereiken van de 65-jarige leeftijd).

11 Buitenlandse inkomsten
Buitenlandse inkomsten van binnenlandse belastingplichtigen: afhankelijk van eenzijdige of internationale regelingen wordt aftrek naar evenredigheid toegepast voor de belasting
Voor de premieheffing zal niet zulk een evenredigheidsmethode gelden, doch zal worden gewerkt met een premietijdvak. (Zie 10).

12. Aftrekposten en andere bijzondere *regelingen*
Bij de reiskostenaftrek wordt de minimumaftrek van f 200,– geschrapt en worden de hogere bedragen gekort met de reiskosten over de eerste 10 kilometer
De normbedragen voor onbelaste reiskostenvergoedingen worden gelijk gemaakt aan die van het reiskostenforfait voor de aftrekzijde
Voor de toepassing van de autokostenfictie worden de eerste 10 kilometer woon-werkverkeer als privégebruik aangemerkt.

Aftrek voor groot onderhoud van eigen woningen vervalt en wordt vervangen door een subsidie De aftrek voor onderhoud aan monumentenwoningen daarentegen blijft gehandhaafd

De keuzemogelijkheid tussen meelver-liaftrek en aftrek van een reele arbeidsbeloning voor gehuwden blijft gehandhaafd Voor ongehuwden vervalt deze keuzemogelijkheid echter
In het kader van het voorlopige regeringsstandpunt naar aanleiding van het rapport van de Comniissie Luinistra is een regeling getroffen voor de geruisloze doorschuiving van ondernemingen tussen echtgenoten

Negatieve persoonlijke verplichtingen worden steeds tot het inkomen gerekend.

Bij de aftrek voor ziektekosten (als buitengewone lasten) vervallen de vermenigvuldigingsfactoren. De premies ziekenfondsen en ziektekostenverzekering worden buiten de aftrek gebracht. De drempel wordt gebracht op 8% met een minimum van f 2.400,– (dus tot een belastbaar inkomen van f 30.000,–) en een maximum van f 10.000.– (dus bil een belastbaar inkomen van f 125 000.–). De huidige bedragen voor aftrek wegens dieetkosten worden gekort met f 1.000. . De door de werkgever aan de werknemer verstrekte vergoedingen voor bijzondere zieketekosten blijven onbelast.

Aftrek voor kosten wegens ouderdom of arbeidsongeschiktheid (als buitengewone lasten) worden op hetzelfde bedrag gebracht. te weten ,f 500.– Geen toepassing naar tijdsgelang. Bij gehu\%-derwordt. indien hridc echtgenoten aan de criteria voldoen. twee maal f 500.– in aanmerking genomen bij één van de echtgenoten

Aftrek voor studiekosten als buitengewone lasten is niet langer mogelijk voor een studeerruimte (eventuele vergoedingen voor die kosten zullen worden belast). Op aftrekbare reiskosten in verband met studie zal het reiskostenforfait van toepassing zijn. De huidige vrijstelling voor een door de werkgever verstrekte vergoeding voor de genoemde reiskosten blijft gehandhaafd.

De keuzemogelijkheid voor ongehuwd samenwonenden om voor de buitengewone lastenaflrek als gehuwd te worden aangemerkt. vervalt
De aftrek voor kosten van gezinshulp of kinderopvang als buitengewone lasten wordt \.ervangen door nog te ontwerpen maatregelen

De middelingsregeling zal voor het totale belastbare inkonien gaan gelden in plaats van alleen voor inkomsten uit onderneming of arbeid uit dienstbetrekking.

De autokostenfictie (20%-bijtelling) gaat ook gelden voor de loonbelasting.

Vakantiebonnen worden voor 100% in de hefiing betrokken

Het variabele bijzondere tarief vervalt voor zover de desbetreffende inkomstenbestanddelen beneden het niveau van de eerste schijf blijven Het daarboven uitstekende deel zal worden belast naar een in Oort-II vast te stellen vast tarief
Het vaste bijzondere tarief van 20% blijft voor de thans geldende gevallen gehandhaafd voor zover de desbetreffende inkomsten boven de eerste schijf uitkomen.

De werking van de vervangingsreserve wordt uitgebreid tot niet-lichamelijke zaken zoals is toegezegd in hrt wetgevende programma naar aanleiding van een verzoek van de Vaste Commissie voor Financiën.

De ondernemingsvrijstelling in de vermogensbelasting zal door echtgenoten afzonderlijk kunnen worden toegepast op voor eigen rekening gedreven ondernemingen. Zulks is toegezegd in het voorlopige regeringsstandpunt inzake het rapport van de Commissie-Luimstra.

13. *Positie van enkele bijzondere groepen*
BEJAARDEN zullen geen premie AOW/AWW verschuldigd zijn: het tariefpercentage van dr eerste schijf zal voor hen dan ook lager liggen dan het normale percentage Dit lagere tarief zal reeds gelden niet ingang van de maand waarin de 6.7-jarige leeftijd wordt bereikt

ZELFSTANDIGEN: de premievrijstellings- en reductieregeling wordt vervangen door een vergelijkbare invorderingsvrijstelling. Gelet op de doorwerking van het vervallen van de alleenstaandetoeslag naar de invorderingsvrijstelling zal in Oort-II voor alleenstaande zelfstandigen met inkomens die onder het bereik van de huidige premievrijstelling en reductieregeling vallen een overgangsregeling worden opgenomen.

ALLEENSTAANDE VERZORGENDE OCDERS krijgen een nader vast te stellen vaste aftrek. Indien zij biiitenshuis \vei-ken. krijgen zij bovendien een aftrek afhankelijk van de zuivere arbeidsinkomsten tot een nader te stellen maximum.

BUITENLANDSE BELASTINGPLICHTIGEN vallen onder hetzelfde regime als binnenlandse belastingplichtigen. Indien zij niet \-ei-zekerd zijn voor de volksverzekeringen wordt van hen uitsluitend belasting geheven. Buitenlandse belastingplichtingen die gedurende het gehele kalenderjaar aan inhouding van loonbelasting onderworpen inkomsten hebben genoten. kunnen een aanslag op verzoek krijgen indien deze aanslag tot een teruggave van meer dan f 400.– leidt.

Inwerkingtreding
In het wetsvoorstel Oort-II zal worden voorgesteld de in het onderhavige wetsvoorstel opgenomen wijzigingen op 1 januari 1990 te laten ingaan. Voor die datum is gekozen omdat dan, uitgaande van de plaatsing in het Staatsblad in het eerste kwartaal van 1989. zowel de belastingplichtingen. de inhoudingspliehtingen als de Belastingdienst voldoende tijd gegund wordt om zich op de invoering voor te bereiden.

Oort-II

Voorstellen tariefstructuur
Basisaftrek. **f** 4.500;
1e schijf ± 35% (f41.500)/voor bejaarden. ± 18% (was 23%):
2e schijf: 50% *(f* 41.400);
3e schijf: 60% over het meerdere.
– De basisaftrek c q. heffingvrije som wordt verhoogd met f 250 en gaat daardoor van f 4.250 naar f 4.500.
– De eerste schijf is ingekort van f 45.000 tot f 41.500; er is f 700 miljoen ingezet voor de verlaging van de eerste schijf waardoor het belastingdeel binnen die schijf 7% bedraagt. De resterende ca. 28% voor het premiedeel bestaat uit premies volksverzekeringen uitgezonderd de AKW; er wordt gesproken van een totaal tarief van circa 35% omdat er voor het premiedeel nog wijzigingen kunnen optreden.
– De tweede schijf wordt eveneens gesteld op f 41.500 en het tarief wordt 50% (in het Paasdebat was nog sprake van een schijflengte van f 50.000 en een tarief van 51%).
Gezien deze nieuwe tariefstructuur wordt in afwijking van Oort-I, voor het bijzonder tarief voorgesteld om het variabele tarief te \.ervangen door een vast tarief van 45%
Naast de f 700 miljoen verlaging van dc eerste schijf is er f 300 miljoen ingezet om het maximum van het arbeidskostenforfait (de 4%-regeling) te verhogen van f 800 naar f 1.000.
Mede door deze twee maatregelen die gefinacieerd zijn uit de f 250 miljoen reserve voor koopkrachtreparatie, treedt er ten opzichte van het zojuist genoemde Paasdebat een verschui-

Schematische weergave niet-aftrekbare kosten

Beperking van	Belastingplichtige/werknemer (IB/LB)	
	Aftreksfeer (als kostenpost bij de werknemer)	Vergoedingensfeer (als vergoeding door de werkgever)
woon-werkverkeer tot 10 km	niet aftrekbaar	belast
personeelsvereniging	niet aftrekbaar	belast
telefoonabonnementen	niet aftrekbaar	belast
persoonlijke verzorging	niet aftrekbaar	belast (onbelast voor artiest, presentator en sportman)
aktentassen e.d.	niet aftrekbaar	belast
kantoorruimte waarin niet grotendeels het werk wordt verricht	niet aftrekbaar	belast
geldboeten	niet aftrekbaar	belast
voedsel, drank, genotmiddelen	niet aftrekbaar	onbelast
kleding (uitgezonderd werkkleding)	niet aftrekbaar	onbelast
congressen, seminars. symposia, e.d.	niet aftrekbaar	onbelast
representatiekosten (relatiegeschenken)	niet aftrekbaar	onbelast
verblijfkosten	niet aftrekbaar	onbelast
literatuur (uitgezonderd vakliteratuur)	niet aftrekbaar	onbelast
tekstverwerkers, computers en dergelijke apparatuur en beeld/geluidsapparatuur	niet aftrekbaar	onbelast
muziekinstrumenten en gereedschap uitgezonderd bij uitsluitend beroepsgebruik	niet aftrekbaar	onbelast
auto van de zaak	aftrekbaar: brandstofkosten	belast voor het meerdere
gebruik privé-auto voor ondernemingsdoeleinden	km-kosten aftrekbaar voor f 0.44 per km	belast voor het meerdere
verhuiskosten	aftrekbaar: 12% salaris, max. f 12000 + kosten van overbrenging	belast voor het meerdere
huisvesting buiten woonplaats	max. twee jaar aftrekbaar	belast voor het meerdere
woon-werkverkeer meer dan 10 km	aftrekbaar. bedragen in ministeriële regeling	belast bij overschrijding bedragen in min. regeling
kantoorruimte waar grotendeels het werk wordt verricht	aftrekbaar: 15% huurwaarde en 15% energiekosten	belast voor het meerdere

ving op ten gunste van de lagere inkomensgroepen.
Bezien vanuit het koopkrachteffect is de lastenverlichting van f 4.1 miljard (saldo van de voorstellen Oort-I en II) evenwichtig verdeeld. Bij het voorgestelde tarief treden namelijk als resultaat van het totale pakket Oort-voorstellen de volgende gemiddelde inkomenseffecten op (voor de gehuwde alleenverdiener/werknemer): minimumloon + 0.5 à 1,5%; modaal en 2x modaal + 1.5 à 2,5%; 3x modaal 0 à 1,0%.
Bezien in een internationaal kader is de tariefsverlaging een stap in de goede richting. Een toptarief van 60% is nog hoog. zeker wanneer daarbij wordt bedacht dat dit tarief voor een alleenverdiener (kostwinner) reeds ingaat bij een heffingsinkomen van *f* 92.000 (hetgeen in veel andere Europese landen hoger ligt)
De ontwikkelingen in de ons omringende landen leiden ertoe dat in de toekomst aanpassingen van de tariefstructuur noodzakelijk blijven. In het zicht van de realisatie van de interne markt zijn de fiscale structuur en de belastingtarieven immers bepalend voor het vestigingsklimaat en de arbeidsmarktontwikkeling van ons land.

Beperking **gemengde** kosten
Tijdens de UCV van 27 april 1987 is van verschillende zijden gewezen op de wenselijkheid de aftrekbaarheid van uitgaven te heroverwegen die naast een zakelijk doel tevens een privé element bevatten. de zogenaamde gemengde kosten.
In veel gevallen is de beslissing tot het maken van dergelijke uitgaven mede afhankelijk van de mate waarin de fiscale systematiek leidt tot relatief lagenetto-kosten. Naast dit inhoudelijke aspect heeft ook het budgettaire aspect een rol gespeeld bij het komen tot een beperking in de aftrek.
In dit wetsvoorstel worden slechts voorstellen gedaan voor de gemengde kosten in de privésfeer dus niet van kosten in de winstsfeer Voor dit laatste voorstel zal 1 juli 1989 als ingangsdatum worden voorgesteld

Voorgesteld wordt kosten niet tot dr aitrekbare kosten ie rekenen, zonder dat di: ertoe leidt dat een vergoeding voor deze kosten dan wel een verstrekking in natura tot het belastbare loon behoeft te worden gerekend (zie tabel 'Schematische weergave niet-aftrekbare kosten')
De middelen die beschikbaar komen, zijn weer ingezet voor de verlaging van het tarief. Sommigen zullen er door deze verschuiving op vooruit gaan en anderen erop achteruit. afhankelijk van de mate waarin er thans gebruik wordt gemaakt van aftrekposten
De voorgestelde beperking leidt tevens tot een vereenvoudiging omdat belastingplichtigen (ook al door het verhogen van de forfaitaire aftrek naai. *f* 1.000) in meer gevallen zullen volstaan mrt het toepassen ven de forfaitaire regeling voor verwervingskosten (dr ·&'(-regeling) in plaats van het aangeven van de werkelijk gemaakte kosten

Betalingen tussen echtgenoten
Voorts is de behandeling van betalingen tussen echtgenoten voor verrichte diensten buiten de sfeer van de onderneming aan een heroverweging onderworpen
Voorgesteld wordt om voor het systeem van de reële beloning buiten dr ondernemingssfeer eenzelfde grens te hanteren als in de winstsfeer. nl. twee maal de basisaftrek Voorwaarde blijft dat de beloning in een juiste verhouding staat tot de 'in het economische verkeer' verrichte werkzaamheden.
Pas als de beloning twee maal de basisaftrek te boven gaat (f 9.000) dan vormt de beloning bij de ene echtgenoot inkomsten uit arbeid en kan die beloning bil de andere echtgenote als aftrekbare kosten in mindering n«r.clen gebracht

Budgettaire aspecten
In het wetsontwerp Oort-II wordt ca f' 5 300 miljoen besteed voor lastenverlichting. (Oort-I is nagenoeg budgettair neutraal)
Dit wordt gefinancieerd uit de *f* 1.250 miljoen reserve voor koopkrachtreparatie Om precies te zijn is hiervan 1 miljard ingezet (f 700 miljoen extra verlaging eerste schijf: *f* 300 miljoen verhoging maximum 4';-regeling).
De overige *f* 4,3 miljard wordt gefinancieerd uit de middelen zoals beschreven in de nota Financieel-Sociaal Economisch Beleid (waaronder de belastingmeevaller, beperking gemengde kosten en brede herwaardering).
Het resterende deel van de f 1.230 koopkrachtreserve is aangewend voor kinderopvang en maatregelen naar aanleiding van de Stichtingsvariant

Beperking aftrekbaarheid gemengde kosten in winstsfeer

De voorstellen tot beperking van gemengde kosten in de winstsfeer hangen nauw samen met de voorstellen en de onderliggende argumenten tot beperking van gemengde kosten in de niet-winstsfeer.
Het belangrijkste argument voor het beperken van deze gemengde kosten is het feit dat deze uitgaven naast een zakelijk karakter vaak ook een privékarakter hebben. In veel gevallen speelt de huidige aftrekbaarheid ten opzichte van de hoge marginale tarieven een grote rol in de afweging of dergelijke uitgaven zullen worden gedaan.
Naast dit argument zijn ook de internationale aspecten van belang. In de verschillende buitenlandse belastingstelsels zijn beperkingen te vinden ten opzicht van deze gemengde kusten. De samenhang bestaat er verder in dat zoveel mogelijk overeenstemming wordt bereikt in de fiscale behandeling van de werknemer in loondienst (c.q. de genieter van andere inkomsten uit arbeid) rn de ondernemer in de inkomstenbelasting die uitgaven doet betrekking hebbend op zijn persoon enerzijds en de ondernemer/werkgever in de inkomstenbelastingsfeer (IB-sfeer) en de vennootschapsbelastingsfeer (VPB-sfeer) anderzijds

Apart wetsvoorstel
De voorstellen tot beperking van dergelijke kosten in de winstsfeer zijn ondanks deze samenhang opgenomen in een apart wetsvoorstel. Op die manier is het namelijk mogelijk een gedeelte van de voorstellen te doen ingaan op een eerder tijdstip dan de voorstellen-Oort.
In de winstsfeer wordt voor de inkomstenbelasting een onderscheid gemaakt tussen twee soorten gemengde kosten: kosten die specifiek gelden voor de ondernemer zelf en kosten die niet alleen de ondernemer zelf kunnen betreffen maar ook degenen die bij hem in loondienst zijn en degenen met wie hij zakelijke contacten onderhoudt

Gemengde kosten algemeen (IB-sfeer en VPB-sfeer)
Voor het grootste deel van de posten waar wat aan aftrekbaarheid wordt gedaan. gaat het om een beperken van de aftrek tot 75% van de kosten
Voorgesteld wordt sommige posten echter geheel van aftrek uit te sluiten
Dit is in overeenstemming met posten die volgens de voorstellen Oort-II ook in de niet-winstsfeer \-an aftrek zullen worden uitgesloten.
Aan de keuze voor het beperkt aftrekbaar zijn, liggen twee argumenten ten grondslag.
Ten eerste het reeds aangehaalde privé-element en ten tweede de samenhang met de in Oort-II uiteengezette systematiek dat het niet langer aftrekbaar zijn van bepaalde kosten niet hoeft te leiden tot het belasten van vergoedingen ter zake
Mede om te voorkomen dat op grote schaal belastbaar loon wordt omgezet in onbelaste vergoedingen is hiertegen door middel van de beperkte aftrekbaarheid van deze kosten/vergoedingen in de winstsfeer een icm ingebouwd
Als uitgangspunt voor de onderlinge samenhang van de voorstellen Oort-II en de hier beschreven voorstellen geldt dus dat indien een vergoeding voor een niet langer aftrekbare uitgave bij de werknemer belastingvrij is, de aftrekbaarheid van deze door de werkgever te geven vergoeding in de winstsfeer beperkt is.

Gemengde kosten specifiek voor de ondernemer zelf (IB-sfeer)
Zoals volgens de voorstellen van Oort-II de werknemer in loondienst en de genieter van andere inkomsten uit arbeid bij het bepalen van zijn belastbaar inkomen tc inakcn krijgt met het vervallen of beperken van een aarital aftrekbare kosten (vanwege de bovengenoemde argumenten). zo ook krijgt een ondernemer bij het berekenen van zijn winst met een dergelijke beperking van gemengde kostrn-aftrek te maken.

Voorgesteld wordt om de kosten. die ten behoeve van de ondernemer in persoon worden gemaakt. niet meer in aftrek toe te laten of alleen nog in aftrek toe te laten voor een beperkt gedeelte (zie tabel Schematische weergave gemengde kosten specifiek voor de ondernemer zelf)

Budgettaire aspecten
De budgettaire opbrengst van het wetsvoorstel bedraagt J 600 miljoen. Dit bedrag maakt reeds onderdeel uit van het totaal van lastenverschuivende en lastenverlichtende maatregelen uiteengezet in de nota Financieel-Sociaal-Economisch Beleid 1988-1990

Inwerkingstreding
Voor de voorstellen van de gemengde kosten in het algemeen is de beoogde datum van inwerkingtreding 1 juli 1989
Voor de overige voorstellen betrekking hebbend op kosten louter voor de ondernemer zelf geldt in samenhang met de voorstellen Oort-I en -II als beoogde datum van inwerkingstreding 1 januari 1990.

Schematische weergave gemengde kosten specifiek voor de ondernemer zelf (IB-sfeer)

Beperking van	Winst ondernemer IB
Telefoonabonnementen	niet aftrekbaar
Persoonlijke verzorging	niet aftrekbaar
Aktentassen	niet aftrekbaar
Kantoorruimte (waarin niet grotendeels het werk wordt verricht)	niet aftrekbaar
Geldboeten	niet aftrekbaar
Relatiegeschenken groter dan f 50	niet aftrekbaar
Vaartuigen voor representatieve doelen	niet aftrekbaar
Voedsel, drank, genotsmiddelen	75% aftrekbaar
Kleding uitgezonderd werkkleding	niet aftrekbaar
Congressen e.d.	75% aftrekbaar
Representatiekosten	75% aftrekbaar
Verblijfkosten	75% aftrekbaar
Literatuur uitgezonderd vakliteratuur	niet aftrekbaar
Tekstverwerkers en dergelijke apparatuur en beeld/geluidsapparatauur	niet aftrekbaar
Gebruik privé-auto voor ondernemers	ministeriële regeling: f 0,44 per kilometer
Verhuiskosten	f 12 000 max. + kosten overbrengen aftrekbaar
Huisvesting buiten woonplaast	aftrekbaar max. 2 jaar

Schematische weergave gemengde kosten algemeen (IB- en VPB-sfeer)

Beperking van	Winst algemeen IB/VPB	
	Aftreksfeer	Vergoedingsfeer
Geldboeten	niet aftrekbaar	aftrekbaar
Relatiegeschenken vanaf f 50	niet aftrekbaar	zie representatiekosten
Vaartuigen met representatieve doelen	niet aftrekbaar	aftrekbaar
Voedsel, drank, genotmiddelen	75% aftrekbaar	75% aftrekbaar
Kleding, uitgezonderd werkkleding	75% aftrekbaar	75% aftrekbaar
Congressen, seminars, symposia	75% aftrekbaar	75% aftrekbaar
Representatiekosten	75% aftrekbaar	75% aftrekbaar
Verblijfkosten	75% aftrekbaar	75% aftrekbaar
Kantinevoorzieningen	75% aftrekbaar	75% aftrekbaar

Kritiek werkgeversorganisaties

Het KNOV heeft ernstige bezwaren tegen de voorstellen om de gemengde kosten in de winstsfeer per 1 juli 1989 beperkt aftrekbaar te maken. Deze organisatie van het midden- en kleinbedrijf vindt, dat de maatregel "inbreuk" maakt op het winstbegrip.
De christelijke werkgeversorganisatie NCW is het eens met de kritiek. De werkgeversorganisatie VNO wil eerst het hele belastingplan voor de jaren negentig bestuderen, alvorens op specifieke punten in te gaan.
Volgens het KNOV zijn straks niet langer de werkelijk gemaakte kosten uitgangspunt bij vaststelling van de winst. In het kabinetsplan is aantal gemengde kostenposten (o.a. zakenlunches, representatie, relatiegeschenken) voor de ondernemer niet of slechts beperkt aftrekbaar, omdat hieraan ook privé-aspekten zouden zitten.
,,Het kabinet gaat voorbij aan het feit dat die kosten enkel en alleen worden gemaakt, omdat dit in het kader van de onderneming noodzakelijk is". aldus beleidsmedewerker fiscale zaken drs. B. Bongers. Hij wijst erop dat de rechter nu al kan ingrijpen, indien de kosten niet werkelijk voor de zaak zijn gemaakt.
Het ,,fiscale gemillimeter" biedt volgens hem geen enkele garantie dat de fraudegevoeligheid afneemt. Bongers vreest ook meer administratieve lasten voor de ondernemer die straks per kostenpost de mate van aftrekbaarheid moet vaststellen. Het kabinet gaat vol-

gens hem ook voorbij aan te verwachten problemen voor de horeca Het KNOV heeft het kabinet om nader overleg gevraagd om tot een meer aanvaardbare oplossing te komen

Volgens NCW-secretaris fiscale zaken mr drs F Mulder druist de beperking van de aftrek van gemengde kosten in de winstsfeer in tegen de uitgangspunten van de fiscale wetgeving ,,Uitgangspunt moet zijn dat de winst het saldo is van de werkelijke opbrengsten en de werkelijke kosten

Wet NCW heeft minder moeite met de voorgestelde aftrekbeperking voor gemengde kosten in de privé-sfeer Ook de christelijke werkgevers vrezen een toeneming van de administratieve last voor de ondernemers

Perscommentaar

Uit een commentaar op de belastingplannen van het kabinet van het *NRC/H'blad* van 26 juli is het volgende geciteerd

Het belastingplan voor 1990 betekent een breuk met een traditie. Al heel wat keren zagen plannen voor belastingvereenvoudiging het licht. maar even zovele malen verdwenen ze door politieke onwil snel onder de zoden. De samenleving raakte steeds verder gefiscaliseerd. Inkomenspolitieke doeleinden moesten tot achter de komma langs fiscale weg worden verwezenlijkt.

Na de ingewikkelde en fraudegevoelige tweeverdienerswetgeving brak echter ook bij politici het besef dooi dat de ingeslagen weg doodliep Slechts een klein deel van de belastingplichtigen was in staat zelf het aangiftebiljet in de vullen en voor de Belastingdienst was het systeem nauwelijks uitvoerbaar.

De Kamer (PvdA t n VVD) nam tenslotte zelf het initiatief een commissie aan het werk te zetten om de loon- en inkomstenbelasting te vereenvoudigen

Het in mei 1986 gepresentrerde rapport van de commissie-Oort was volgens velen de laatste kans Die kans heeft de politiek gelukkig met beide handen aangegrepen Het kabinet ging zelfs nog verder met het voorstel tot een lastenverlichting van 4.1 miljard gulden. te financieren uit een beperking van aftrekposten. belastingmeevallers en reparatiewetgeving Het aantal tariefschijven wordt overeenkomstig ren variant van Ooit teruggebracht van negen tot drie. Met het 'smeergeld' is invoering van het belastingplan een stuk gemakkelijker-

De internationale ontwikkelingen lieten ook weinig keus Met een toptarief van 60 procent vanaf 92.000 gulden (voor alleenverdieners) is Nederland binnen de EG straks nog steeds koploper. Maar ons land heeft de aansluiting gevonden bij een onstuitbare internationale trend. Verder achterblijven zou dc concurrentiepositie hebben geschaad. Lagere toptarieven maken het aantrekken van goed geschoold kader eenvoudiger en bevorderen de flexibiliteit op de arbeidsmarkt.

Het is opmerkelijk dat over de vereenvoudiging en verlaging van loon- en inkomstenbelasting zo'n brede politieke consensus is gegroeid Aanvankelijk waren er nog problemen over de overheveling van volksverzekeringspremies van werkgevers naar werknemers De sociale partners vreesden aantasting van het loongebouw en zware administratieve lasten. De Raad van State steunde hen en zag geen maatschappelijk draagvlak voor het belastingplaii. Het ging om de kern van het plan-Oort: uniformering van de heffingsgrondslag voor belasting en premies.

De sociale partners hebben deze zomer echter zelf gezorgd voor een oplossing. En onlangs brachten CDA en VVD de netelige problemen over tarieven en aftrekposten en de hiermee samenhangende inkomenseffecten op inventieve wijze tot een oplossing. Niemand kan meer zeggen dat de belangrijkste belastinghervorming sinds de Tweede Wereldoorlog geen breed maatschappelijk draagvlak heeft En dat op zich is een belangwekkend feit.

De forse beperking in meer dan twintig aftrekposten zal nog stuf doen opwaaien Toch volgt Nederland ook hier slechts de internationale trend. De beperking van de gemengde kostenaftrcken met name die van de zakenlunches steekt zelfs mager af bij die van België, een land dat op gastronomisch terrein toch ern reputatie hreft op te houden. Beurij\-en mogen vergoedingen voor wat een lid van de commissie-Oort eens bestempelde als brassen mrt relaties' voor driekwart aftrekken.

Bij het nieuwe tarief vennootschapsbelasting van 35 procent belopen de extra kosten dus slechts 8.75 procent Toch geen doorslaggevende kostenpost bij een vliegtuig- of machineorder. De opwinding bij de horeca lijkt dan ook wat overdreven

Er is weinig reden van de beperking in de aftrekposten terug te komen De taak van de Belastingdienst wordt verlicht. nu de schoenendozen met bonnetjes achterwege kuilnen blij\-en. Elders gaat men nog verder met de verbreding van de hcffingsgrondslag. Nederland zou pas werkelijk de internationale trend volgen. indien ook een beperking van de (hypotheek)rente in beeld knmt Bij een verdere tariefsverlaging – en die lijkt niet hrt oog op de internationale ontwikkelingen onontkoombaar – kunnen deze posten niet buiten de discussie blijven. Zo is een beperking van de aftrek tot een vast tarief denkbaar. zoals Oort zelf al eens heeft gesuggereerd. Ook het inperken van de subsidiestroom. zoals objectsubsidies in de bouw, kan dan ter discussie komen.

Het vrijgekomen 'smeergeld' leidt tot positieve gemiddelde inkomenseffecten mat als bijkomend voordeel heeft dat de 'operatie-Dekker' (gezondheidszorg) straks gemakkelijker uitvoerbaar is. Sommige belastingplichtigen uit vooral hogere inkoniensgroepen die gewend zijn grote aftrekbcdragen op te voeren. zullen erop achteruit gaan Dat is het logisch gevolg van de aanpak die ook in andere landen is gevolgd Op een enkel punt kunnen aanpassingen nodig zijn Zo valt te denken aan reparatie van de sterk negatieve inkomenseffecten voor alleenstaanden.

Het belastingbouwwerk voor de laren negentig is nu goeddeels gereed Dat is vooral te danken aan de politieke wil en inventiviteit van politieke partijen, sociale partners en kabinet Zij verdienen hiervoor een compliment.

LATIJNS-AMERIKA

EL SALVADOR

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Sinds de eerste ronde van de presidentsverkiezingen. op 25 maart 1934. deden zich in El Salvador op politiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Bij die verkiezingen (zie pag 209 e v -1984) was Jose Napoleon Duarte van de centrum-linkse Christen-Democratische Partij (PDC) niet 43.41 procent van de geldig uitgebracht stemmrn eerste geworden, maj b.d Roberto d'Aubuisson Arrieta van de uiterst rechtse Nationalistische Republikeinse Alliantie (ARENA) met 29.76 procent tweede en Francisco Jose Guerrero van dc ,.democratisch en sociale" Nationale Verzoeningspartij (PCN) met 19,31 procent derde (pag. 212/2-1984). In totaal hadden acht partijen aan de verkiezingen deelgenomen.

Omdat geen van de kandidaten op 25 maart een absolute meerderheid had bereikt, was een tweede stemronde noodzakelijk tussen dc twee kandidaten met de meeste stemmen. Deze tweede ronde werd op 6 niei 1984 gehouden.

Tweede *ronde presidentsverkiezingen*

Op 6 mei 1984 behaalde Duarte tijdens de tweede ronde van de presidentsverkiezingen 53 6 procent van de geldig uitgebrachte stemmen. terwijl D Aubuisson 46,6 procent scoorde

De kansen van Duarte op de overwinning waren verbeterd. nadat Guerrero zich op 16 april neutraal had verklaard. Een door D'Aubuisson op 14 april gedaan aanbod leden van Guerrero's PCN te benoemen voor de portefeuilles openbare werken, justitie. buitenlandse zaken en werkgelegenheid in een ARENA-regering was afgewezen door Guerrero. die de wolitiek van dc ARENA omschreef als ..te radicaal. te onverzoenlijk".

Duarte had ook de zwijgende steun van de legertop. die in de eerste ronde Guerrero had begunstigd. hoewel de officieren in april aan beide kandidaten een brief hadden gestuurd. waarin zij hen waarschuwden dat wie ook de verkiezingen zou winnen. het leger de controle over militaire zaken zou behouden

De linkse guerrillabeweging Nationaal Bevrijdingsfront Farabundo Marti (FMLN) hanteerde de slogan ,Nee tegen de electorale farce, ja tegen de volksoorlog" en weigerde haar acties tijdens het stemmen stop te zetten.

Het uitbrengen van de stemmen. dat werd bijgewoond door 175 waarnemers uit 26 landen, verliep op 6 mei minder chaotisch dan op 25 maart. Met technische assistentie van de Verenigde Staten, waren nieuwe kieslijsten opgesteld. nadat in de oude zo'n 92.000 fouten waren ontdekt.

De dag voor de verkiezingen had het FMLN een aantal elektriciteitscentrales gesaboteerd. waardoor 11 van de 14 departementen zonder stroom waren komen te zitten. Volgens dc guerrillabeweging had de sabotage het stemmen in 91 van de 262 grmeenten verstoord. maar volgens het leger waren slechts 45 gemeenten getroffen.

Thomas Pickering.

Het stemmen was verplicht. Bijna 80 procent van de kiesgerechtigden ging naar de stembus.
Toen op 11 mei de officiële verkiezingsuitslag bekend werd gemaakt. zei de kandidaat van de ARENA voor het vice-presidentschap. Hugo Barrera, dat ..de verkiezingen niet geloofwaardig zijn en de uitslagen een farce".
Volgens hem was de verkiezingsuitslag enkel en alleen een ,,overwinning voor de CIA" (de Amerikaanse Centrale Inlichtingendienst).

Op 2 mei had de Amerikaanse Senator Jesse Helms. een Republikein uit North Carolina. in een brief aan de Amerikaanse president Ronald Reagan gevraagd dr Amerikaanse ambassadeur in El Salvador, Thomas Pickering, ter ug te roepen. omdat deze ,,voortdurend actie onderneemt ter. ondersteuning van slechts één kandidaat. en het electorale proces manipuleert op een manier die slechts beschouwd kan worden als een ongerechtvaardigde inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van een soevereine natie"
In juni werd bericht dat de Amerikaanse regering een complot had ontdekt om Pickering te vermoorden en dat zij Vernon Walters als speciaal afgezant naar El Salvador had gestuurd om D'Aubuisson tegen het idee te waarschuwen.
Volgens de Salvadoraanse autoriteiten maakte D'Aubuisson geen deel uit van het complot Andere bronnen zeiden dat hij er op zijn ininst van af wist
Op 11 mei was onofficieel uit Washington gemeld dat de CIA $ 960.000 had gegeven aan de PDC rn $ 4 J i 000 aan de PCN in een poging te verhinderen dat D Aubuisson werd gekozen
President Reagan ontkende echter op 14 mei dat ,,een dienst ' van de Amerikaanse regering zich in de verkiezingen had gemengd

Op 15 mei zei de president van de Centrale Kiesraad (CCE), Armando Rodriguez Eyuizabal. dat een door de ARENA ingediend verzoek tot hertelling van de stemmen wegens electorale onregelmatigheden. niet gegrond was er op 16 mei werd Duarte officieel tot nieuw staatshoofd uitgeroepen.

Installatie Duarte Samenstelling kabznet

Op 1 juni 1984 werd Duarte geïnstalleerd als president van El Salvador voor een ambtsperiode van vijf jaar.

In zijn inaugurele rede riep Duarte zijn landgenoten op te ,,erkennen dat ons vaderland in een gewapend conflict is verwikkeld dat ... over onze grenzen heengaat en een brandpunt is geworden in de strijd tussen de blokken van de grote wereldmachten, (zodat) met de hulp van marxistische regeringen als Nicaragua. Cuba en de Sowjet-Unie een leger is getraind en bewapend en ons vaderland is binnengevallen".

Hij zei dat met het slagen van de verkiezingen de ,,democratie heeft gezegevierd" en prees de rol van de strijdkrachten die, zo zei hij. .,hun specifieke missie vervulden (d.w.z. het verdedigen van de democratie tegen het geweld) met oprechte discipline ... waarmee zij het droevige verleden toen zij door politieke groepen die de macht hebben werden gebruikt als werktuig van repressie, achter zich lieten".

Hij beloofde eerbiediging van de mensenrechten. de ,.verwijdering uit ons vaderland van doodseskaders" en een einde aan ..corruptie bij het openbaar bestuur en justitie".

Diezelfde dag werd een nieuw kabinet beëdigd. dat er als volgt uitzag:

Vice-president en niinister van binnenlandse zaken - Rodolfo Antonio Castillo Claramount; ministrr I b v de piesident - Julio Adolfo Rey Prendes; planning - Fidel Angel Chavez Mena*; buitenlandse zaken - Jorge Eduardo Tenorio: defensie en opcnbarr veiligheid - gen. Carlos Eugenio Vides Casanova"': justitie - Manuel Francisco Cardona Herrera; economie - Ricardo Gonzalez Camacho: buitenlandse handel - Manuel Morales Ehrlich: schatkist - Ricardo Lopez; onderwijs - Alberto Buendia Florez; volksgezondheid en sociale diensten - Benjamin Valdez; landbouw en veeteelt - Carlos Aquilino Duarte Funes*: openbare werken - Ernesto Rodriguez; arbeid en sociaal welzijn - Julio Alfredo Samayoa**

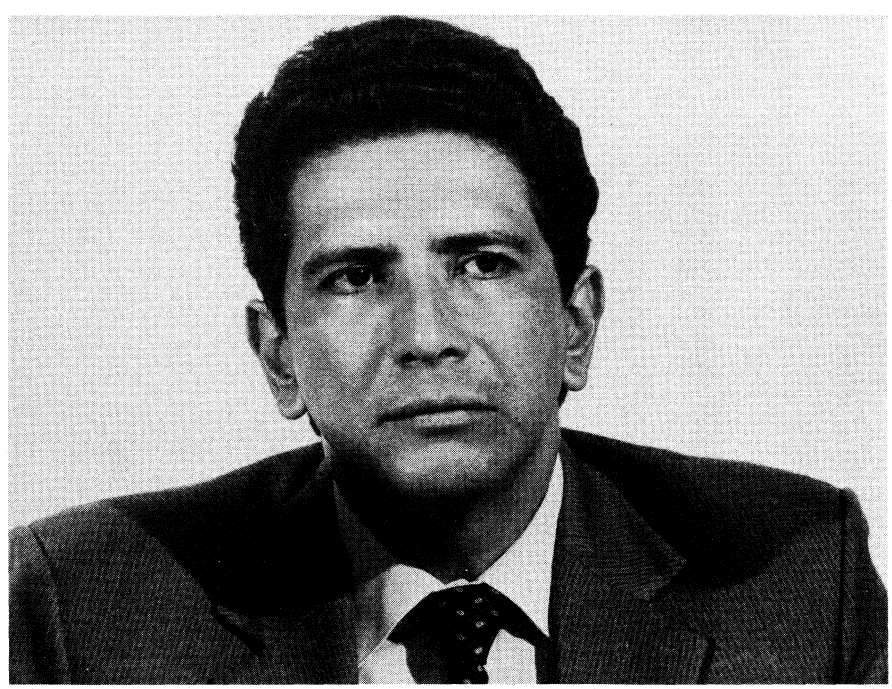
* andere portefeuille
** geen verandering

Rey Prendes was secretaris-generaal van de PDC. Chavez Mena was in het vorige kabinet minister van buitenlandse zaken geweest Pogingen van hem gekozen te worden tot presidentskandidaat van de PDC naren mislukt (pag. 174/2-1984). Tenorio was minister van financiën geweest totdat hij op 25 maart 1983 om persoonlijke redenen was afgetreden (pag 171/3-1984) Gonzalez behoorde tot de rechtsliberale partij Democratische Actie (AD). waarmee de PDC op 12 mei een coalitieakkoord had gesloten. Lopez was een onafhankelijk kabinetslid en Duarte Funes was vanaf 4 mei 1982 ministrr. van onderwijs geweest (pag 330 2-1982).

In de *Volkskrant* (8-5-1984) schetste verslaggever Cees Zoon het volgende portret van de op 23 nov 1925 geboren Duarte

Jose Napoleon Duarte is een door de wol geverfde politicus De 58 laar oude civiel ingenieur speelt al decennia lang een vooraanstaande rol in de politiek van El Salvador en heelt alle uitersten die daarbij horen meegemaakt

Duarte is een van de oprichteis van de Christeil-Democratische Partij (PDC) van El Salvador. Hij heeft altijd ern druk sociaal leven geleid. Het door zijn partij verstrekte biografietje bevat activiteiten als internationaal leider van de padvindersbeweging, oprichter van

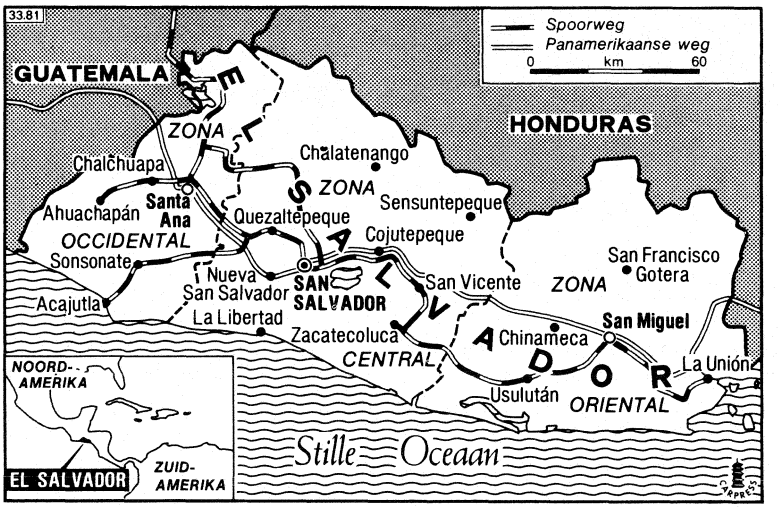

Jorge Eduardo Tenorio

de vrijwillige brandweer en voorzitter van de nationale basketbalbond Als bestuurder kreeg Duarte bekendheid toen hij voor drie achtereenvolgende perioden van twee laar (1964-1970) werd gekozen tot burgemeester van de hoofdstad San Salvador. zijn geboortestad
De eerste stappen in de nationale politiek waren voor de christen-democraat direct rigoreus. In 1972 was hij presideritskandidaat voor de Nationale Oppositie Unie. Vuarte won de verkiezingen. maar de militairen besloten enkele dagen later dat eigenlijk kolonel Arturo Armando Molina de zege toekwam. Duarte werd opgepakt en hardhandig het land uitgegooid Op dat moment had de PDC een zeer grote aanhang. evenals de sociaal-democratische MNR
Duarte keerde zeven jaar later terug naar El Salvador, toen een opstandig deel van het leger een einde maakte aan de harde dictatuur van generaal Carlos Humberto Romero. Er werd een junta gevormd na de opstand van oktober 1980, bestaande uit militairen en burgers. De laatsten lieten al na tien weken weten niets voor verdere samenwerking te voelen en traden en masse at De PDC nam hun plaats in januari 1980 in Een maand later geloofde ook een deel van de christen-democraten het wel. Alleen Diiarte en Morales Ehrlich bleven zitten. hetgeen leidde tot een definitieve scheuring in de partij Zeven leden stapten uit het partijbestuur en stichtten een nieuwe partij, de Sociaal-Cliristelijkc Volksbeweging, die zich later aansloot bij liet oppositiefront FDR. Een van hen was Ruben Zamora. tegenwoordig een van de woordvoerders van het FUR

Duarte bleef zitten, ondanks alle protesten Aartsbisschop Oscar Arnulfo Romero v Galdames velde kort voor hij werd vermoord een vernietigend oordeel over Duarte's club ..Niet meer dan een rechtse fractie. een overblijfsel van de PDC, dat noch christelijk noch democratisch is ··
Uuarte werd korte tijd later gepromoveerd tot president, een functie die hij behield tot na de verkiezingen voor de grondwetgevende vergadering in 1982 In die periode bereikte het geweld in El Salvador ongekende hoogten, de doodeskaders waren heer en meester. terwijl het leger in het defen-iel werd gedrongen door de guerrillabeweging

Tegenover het geinstitutionaliseer.de geweld van leger. nationale garde en diverse politiekorpsen stelde Duarte zich buitengewoon passief op Hij kon in feite weinig uitrichten. omdat hij geen enkele controle over het leger had. Nu heeft hij tal van plannen om de geweldsspiraal te doorbreken In de aanloop naar de verkiezingen heeft hij een nadrukkelijk beroep gedaan op zijn vele christen-democratische vrienden over de hele wereld. die hij kent van zijn vice-voorzitterschap van de Christen-Democratische Internationale Een oproep die gewerkt heeft. CDA-voorzitter Piet Bukman noemde Vuartr ..de hoop voor de gewone man in El Salvador" Duarte heeft zich gepresenteerd als degene die de opening naar het einde van de oorlog In El Salvador zal maken
In zijn laatste optreden voor de verkiezingen, zaterdag (3mei)voor buitenlandse waarnemers en journalisten, liet hij er echter geen twijfel over bestaan, dat er in de huidige situatie niet valt te onderhandelen ..Ik onderhandel met niemand die het geweer op tafel legt". verklaarde hij De opening zal dan ook nog wel enige tijd op zich later n-achten. Duarte ziet het als zijn taak eerst een einde te maken aan wat hij noemt ..het culturele geweld" het onrechtvaardige sociaal-economische systeem. dat door extreem-rechts met ..nazi-fascistische methoden' in stand wordt gehouden.
Duarte heeft de steun van de Amerikaanse regering, zodat El Salvador voorlopig nog militaire en economische steun krijgt De vraag is hoe de verschillende groepen intern zullen reageren. De onder Amerikaanse druk enige laren geleden ingezette landhervorming is zo goed als volledig teruggedraaid Duai te wil de

draad weer opvatten, maar de tegenstand zal zeker niet gering rijn. Het leger houdt zich officieel afzijdig (Duarte. ..Een staatsgreep tegen mijn regerirg zou een siag zijn voor de Amerikaanse belangen in dit land"), maai dat hij werkelijk macht over de militairen zal krijgen lijkt zeer onwaarschijnlijk. En er is mecr nodig dan het omhangen van de blauwwitte presidentiële sjerp om vrede in El Salvador af te dwingen

Onder de kop ‚Duarte moet nu zijn beloften inlossen' merkte correspondent Jan van der Putten in de *Volkskrant* (2-6-1984) het volgende op

Voor liet eerst in zijn geschiedenis heeft El Salvador een gekozen christen-democratische president: Jose Napoleon Duarte Gisteren aanvaardde hij zijn ambt
Duarte wil een ..regering van nationale eenheid" vormen. de doodeskaders uitroeien en het gewapende verzet bewegen tot deelname aan het ..democratische proces" Over de plannen en beloften van Duarte merkte de hulpbisschop van San Salvadar. mgr Gregorio Rosa Chavez. op ..Het zal moeilijk zijn zoveel goede bedoelingen oni te zetten in concrete daden.'.
Delegaties uit 45 landen woonden de ambtsoverdracht in het Sportpaleis van San Salvador bij Onder de gasten was één presidrnt - generaal Oscar Mejia Victores van Guatemala. en één vice-president. de Argentijn Victor Martinez. De vier landen van de Contadoragroep hadden hun ministers van buitenlandse zaken gestuurd De uitgebreide Amerikaanse delegatie stond onder leiding raii de minister van buitenlandse zaken. George Shultz. Nicaragua had geen uitnodiging gekregen.

De regering van Duarte bestaat uit christendemocraten. enkele, onafhankelijken, een boerenleider en een lid van de kleine gematigd rechtse partij Democratische Actie. Vice-president Rodolfo Castillo Claramount is ook minister van binnenlandse zaken geworden De partijloze Eduardo Tenorio heeft buitenlandse zaken gekregen Die portefeuille was sinds 1980 in handen van Fidel Chavez Mena, Duarte's voornaamste opponent binnen de christen-democratische partij
Chavez Mena is nu verhuisd naar planning Generaal Carlos Eugenio Vides Casanova blijft als minister van defensie de militaire sleutelfiquui. met als tweede inan generaal Rafael Flores Lima. Daarnaast is een staatssecretariaat gecreëerd voor binnenlandse veiligheid. vooral ter bestrijding van de doodeskaders Dat staatssecretariaat komt onder leiding van de huidige directeur van de Nationale Politie. generaal Reynaldo Lopez Nuila. die vaak zelf met de doodseskaders in verband is gebracht Hij is tevens lid van de dooi. de regering opgerichte mensenrechtencommissie
De Nationale Politie, de Nationale Garde en de Economische Politie zijn onder direct toezicht van president Duarte geplaatst. Die leidt ook een speciale afdeling die schendingen van de mensenrechten moet onderzoeken.
De belangrijkste vraag bi] het begin van het eerste constitutionele presidentschap van Duarte - hij was interim-president van 1980 tot 1982 - is of hij erin zal slagen een eind te niaken aan de nu bijna viereneenhalf laar durende oorlog in El Salvador Sommigen zien op dat punt in de verte een hoopvol lichtje gloren. Door bemiddeling van de presideiit van Costa Rica, Luis Alberto Monge Alvarez. zal Duarte een gesprek hebben met Guillermo Manuel Ungo, leider van liet FDR (Revolutionair Democratisch Front), de politieke arni van het verzet. Dat gesprek moet begin juli plaatsvinden in Costa Rica na Monge's terugkeei van zijn huidige rondreis door Europa. die hem volgende week ook naar Nederland brengt Er is voor dat gesprek geen agenda en er zullen geen voorwaarden voor af worden gesteld
Duarte heeft tot nu toe steeds gezegd dat hij wel wil praten. ..maar niet met de wapens op tafel". En hij wil zeker niet praten over het afstaan van een portie van de macht aan het verzetsfront FMLN. Het FMLN-FDR, dat al sinds 1981 oproept tot een dialoog. deed in febiuari van dit jaar een voorstel tot de ..vorming van een voorlopige regering niet brede participatie". Vorige week lieten de vijf commandanten van het FMLN weten dat ze bereid zijn een ,,eventueel voorstel van Duarte" te bekijken. dat hij zou kunnen doen ,,naar aanleiding van het voorstel van het FMLN-FDR" van februari.
Duarte moet volgens het verzet nu door daden laten bliiken of zijn belofte over een dialoog en zijn afwijzing van een buitenlandse interventie ernstig zijn gemeend Het FXILN-FDR vindt dat Duarte's marges uiterst gering zijn, want ..de werkelijke macht blijft in handen van de regering van de Verenigde Staten. de oligarchie en het leger"
De Amerikaanse regering is bijzonder ingenomen mrt de verkiezingen van Duarte. President Reagan wenste hem al met zijn overwinning geluk voordat de officiële uitslag van de op 6 mei gehouden tweede ronde vast stond Even daarna werd bekend. dat Duarte's verkiezingscampagne mede was gefinancierd door de Amerikaanse inlichtingendienst CIA

In het Amerikaanse Congres slaagde Driarte erin, de weerstand van een aantal parlementariers tegen een coortzetting van de Amerikaanse militaire hulp aan El Salvador weg te nemen. De bijna 62 miljoen dollar die Reagan voor dat doel had gevraagd en die nu door het Congres

zijn toegewezen. zijn volgens Duarte noodzakelijk om van El Salvador een democratische samenleving te maken Duarte zei in Washingtori dat het „immoreel" zou zijn de Amerikanen te vragen troepen naar El Salvador te sturen. Reagan beloofde dat dat inderdaad niet zal gebeuren. terwijl het Congres het zenden van Amerikaanse troepen naar Midden-Amerika heeft verboden, tenzij dat gebeurt na een oorlogsverklaring of met uitdrukkelijk goedvinden van het Congres. Ondanks deze verzekeringen en besluiten acht menigeen in Latijns-Amerika de kans groot dat Reagan na zijn herverkiezing zal overgaan tot een invasie van El Salvador als alle andere vormen van militaire druk op het verzet hebben gefaald

Het verzet bereidt zich in ieder geval op zo'n invasie voor. De chef van de 55 Amerikaanse militaire adviseurs in El Salvador. kolonel Joseph Stringham. is optimistisch. Tegen de Salvadoraanse militaire autoriteiten. die hem woensdag (30 mei) een onderscheiding uitreikten „voor zijn uitnemende militaire arbeid". zei hij dat het leger nu een betere kans heeft het verzet te verslaan vanwege de recente veranderingen op verschillende commandoposten

Die veranderingen zijn doorgevoerd op aandringen van de VS De legertop heelt na uitvoerig beraad besloten zijn steun te geven aan Duarte. omdat hij garant staat voor het doorgaan van de Amerikaanse militaire hulp en de steun van de internationale christen-democratie Dat maakt een militaire staatsgreep vooralsnog onwaarschijnlijk. De minister van defensie. generaal Vides Casanova. die ingetrouwd is in El Salvadors leidende. „veertien families . heeft de nieuwe president zijn „trouw aan de democratie" beloofd. zoals Duarte zelf heeft verzekerd.

Enkele officieren, die al te opzichtig verbonden waren met de doodseskaders. zijn als zondebokkenopgeofferd. Een van hen is de voormalige chef van de economische politie. kolonel Nicolas Carranza. een van de belangrijkste doodseskaderleiders. De Westduitse regering heeft zojuist geweigerd Carranza te accepteren als militair attaché op de Salvadoraanse ambassade in Bonn De Amerikaanse pers heeft onthuld dat Carranza bij dc CIA een jaarsalaris genoot van 90 000 dollar en dat volgens gegevens van Salvadoraanse officieren de CIA heel nauw met de doodseskaders samenwerkt Zo zou Roberto d'Aubuisson. de door Duarte verslagen kandidaat van extreem-rechts. voor zijn televisiepraatjes waarin hij bepaalde mensen als subversief communistisch bestempelde, gegevens hebben gekregen van dc CIA.

D'Aubuisson heeft zich knarsentandend bij zijn nederlaag nccrgelcgd en een frontale oppositie tegen Duarte in het vooruitzicht gesteld. D'Aubuison blijft de vertegenwoordiger van de traditionele economische elite van El Salvador die zich vooral verzet tegen de door Duarte voorgestane landhervorming. D'Aubuisson's partij ARENA en de andere ultrarechtse partijen hebben een meerderheid in het parlement. dat in de huidige samenstelling aanblijft tot 1988. Ook kondigen zich voor Duarte grote problemen aan met de arbeiderswereld. Op het ogenblik staken de werknemers in de cementindustrie, de posterijen en op het ministerie van economische zaken.

Op het militaire front is het voor Salvadoraanse begrippen tamelijk rustig geweest sinds de verkiezingen, ondanks sabotage-acties, hinderlagen. gevechten bombardementen en een inval van het Hondurese leger Het verzet meent dat het leger bezig is met de voorbereiding van een groot offensief.en dat dat de reden is waarom de laatste tijd jongens van vijftien. zestien jaar met geweld worden gerecruteerd.

ARENA-leider Roberto d'Abuisson.

Benoemingen op *justitieel* gebzed

Op 5 juni 1984 koos de Wetgevende Vergadering met **33** tegen 26 stemmen (één lid was afwezig) Jose Francisco Guerrero van de ARENA tot procureur-generaal. Bij zijn ambtsaanvaarding beloofde Guerrero de moord op aartsbisschop Oscar Arnulfo Romero v Galdames op 33 maart 1980 (pag. 284/3-1980) te onderzoeken.

Bij de moord op de aartsbisschop zou D'Aubuisson betrokken zijn Op 2 febr 1984 had Robert White. voormalig ambassadeur van de VS in El Salvador. gezegd dat de regering-Reagan al drie jaar wist dat D'Aubuisson de moord op Romero had „beraamd en georganiseerd" (pag. 190/3-1984)

Later in juni slaagde de regering er niet in de goedkeuring van de grondwetgevende vergadering te krijgen voor haar lijst met kandidatenvoor het Hooggerechtshof. Een gezamenlijke actie van Afgevaardigden behorende tot de ARENA. de PCN en de Salvadoraanse Authentieke Institutionele Partij (PAIS of PAISA) resulteerde in de verkiezing van Francisco Jose Guerrero (de leider van de PCN en voormalig presidentskandidaat) tot president van het Hooggerechtshof. De nieuwe leden van het hof traden op 1 juli in functie.

Vorming drie nieuwe politieke partijen

Op 4 jan. 198.5 werd melding gemaakt van de vorming van een nieuwe partij. de Salvadoraanse Partij van het Centrum (PACES). De partij werd gesteund door studentengroeperingen binnen de Universiteit van San Salvador en stond onder leiding van Tomas Chafoya.

Eind januari werd bericht dat een andere nieuwe partij, de Onafhankelijke Democratische Partij (PID)officieel erkend wilde worden.

Begin mei vormde Hugo Barrera. die in 1983 kandidaat van de ARENA voor het vice-presidentschap van El Salvador was geweest, een eigen partij onder de naam Vrij Vaderland (Patria Libre) Barrera had in de weken daarvoor kritiek geleverd op het leiderschap van D'Aubuisson

Controverse *over kieswet Verkiezingen twee* weken *uitgesteld ARENA* en PCN *vormen* met het oog op de *verkiezingen coalitie*

Begin dec. 1984 nam de Wetgevende Vergadering een wetsontwerp aan dat het de ARENA en de PCN mogelijk maakte een coalitie te vormen Bij de in 1983 te houden verkiezingen zouden beide partijen met dezelfde kandidatenlijst uitkomen. terwijl ze op de stembiljetten hun eigen symbolen zouden handhaven

Het wetsontwerp bepaalde ook dat alle bloedverwanten, tot achterneven toe. van leden van de uitvoerende en rechterlijke macht (maar niet van parlementsleden) niet aan de verkiezingen van 1985 mochten deelnemen (waardoor de zoon van Duarte. Jose Alejandro Duarte. de populaire burgemeester van de hoofdstad San Salvador, zich niet herkiesbaar zou kunnen stellen)

Medio december sprak president Duarte zijn veto over beide onderdelen van het wetsontwerp uit en publiceerde de wet in de verkorte versie in de Salvadoraanse Staatscourant

De Wetgevende Vergadering ging hier niet mee akkoord en besloot op 26 december met 34 tegen 26 stemmen het originele ontwerp te publiceren Zij slaagde er echter niet in een tweederde meerderheid te krijgen die nodig was om het presidentiele veto ongedaan te maken

Op **3** febr. 1985 verklaarde het Hooggerechtshof dat het optreden van de president in strijd met de grondwet was. Het Hof bepaalde dat de president wel een veto kon uitspreken over een hele wet. maar niet een selectief veto kon gebruiken voor bepaalde artikelen uit die wet.

Op 24 jan 1985 besloot de Centrale Kiesraad (CCE) na een verzoek van de ARENA de PAIS en de PCN de verkiezingsdatum, die aanvankelijk was vastgesteld op 17 maart 1985, uit te stellen tot 31 maart

Op 3 iebruari vormden de ARENA en de PCN een electorale coalitie Laatstgenoemde partij behield zich echter het recht voor na de verkiezingen een alliantie te sluiten met de ARENA of de PDC

Parlements- en *gemeenteraadsverkiezingen*

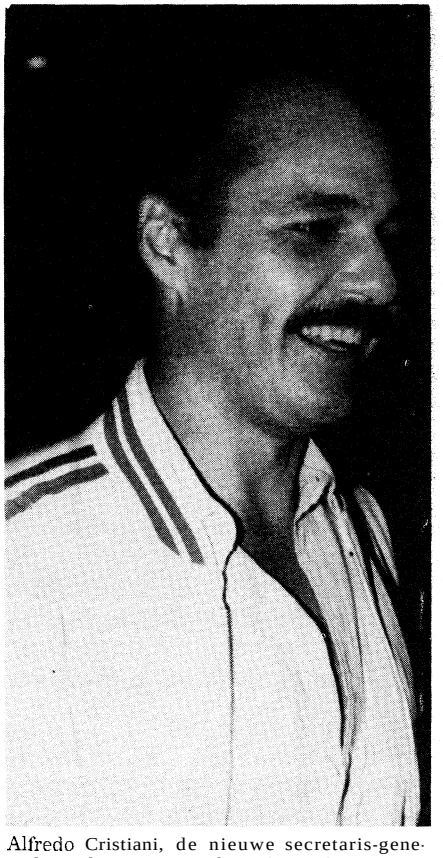
De op 31 maart 1985 gehouden parlements- en gemeenteraadsverkiezingen resulteerden in een onverwachte over-

winnirig vooi de PDC van president Duarte
In de 60 leden tellende Wetgevende Vergadering behaalde de PDC met 33 zetels de absolute meerderheid De ARENA kreeg 13 zetels en de PCN 12 De PAIS en de AD veroverden elk een zetel
Van de 262 gemeenteraden kreeg de PDC er 156 in handen en de coalitie van de ARENA en de PCN er 105 In een gemeente behaalde de PAIS de meerderheid
Bij de verkiezingen voor de Wetgevende Vergadering werden in totaal 1 101 606 stemmen uitgebracht, aarvan er 965 231 geldig waren. 57 690 blanco en 78 685 ongeldig
Het aantal stembiljetten dat bij de gemeenteraadsverkiezingen weid ingeleverd, bedroeg 1 128 121 Daarvan u aren er 982 766 geldig, 66 148 blanco en 79 207 ongeldig
Officieel waren in El Salvador 1,8 mln mensen kiesgerechtigd Erkend werd echter dat dit cijfer verouderd was
De opkomst werd beïnvloed door het feit dat de kiesgerechtigden voor het eerst verplicht waren hun stem uit te brengen in de stad waar ze vandaan kwamen.
Van de partijen die aan de verkiezingen deelnamen. hadden er vier geen zetel in de Wetgevende Vergadering behaald: de centrum-linkse Salvadoraanse Volkspartij (PPS), de linkse Partij voor Vernieuwingsactie (PAR). de Stabiele Republikeinse Beweging van het Centrum (MERECEN) en de extreem-rechtse Partij van de Volksoriëntatie (POP). De laatste twee partijen hadden met het oog op de verkiezingen een coalitie gevormd.
Jose Antonio Morales Ehrlich (een vroeger juntalid, die eind 1984 secretaris-generaal van de PDC was geworden) werd gekozen tot burgemeester van San Salvador.
De leider van de ARENA, Roberto D'Aubuisson. zei op 2 april dat de verkiezingsresultaten ongeldig moesten worden verklaard. omdat de strijdkrachten ten gunste van de PDC hadden geïntervenieerd
De minister van defensie en openbare veiligheid. gen. Carlos Eugenio Vides Casanova, wees. gesteund door de hele militaire top, uit naam van de strijdkrachten de beschuldiging van D'Aubuisson van de hand en riep de politieke partijen op de verkiezingsuitslag te respecteren.
Op 3 april werd het verzoek van D'Aubuisson de verkiezingsuitslag ongeldig te verklaren. afgewezen door de Centrale Kiesraad (bestaande uit één lid van de PDC, één van de PCN en één van de ARENA).
Het uitvoerend comité van de PCN keurde de houding af van haar secretaris-generaal. Raul Molina Martinez, die het verzoek van D'Aubuisson had gesteund.

In de periode voor de verkiezingen waren 10.000 militairen ingezet, vooral in de noordelijke en oostelijke gebieden waar de guerrillastrijders het meest actief waren, teneinde het transport op de grote wegen veilig te stellen (het FMLN voerde een campagne tegen het openbaar vervoer) en stembureaus te beschermen tegen guerrilla-aanvallen.
Op 29 maart waren wegen in het gehele land verlaten, nadat een bus in de provincie Usulutan was beschoten. Hierbij was één vrouw gedood. De aanval had tot gevolg dat op 30 maart geen transportdiensten werden uitgeroerd. Volgens de strijdkrachten werd echter op 31 maart in slrchts 19 dorpen niet gestemd. Het FMLN en zijn politieke vleugel. het FDR (Revolutionair Democratisch Front). noemden de verkiezingen een ,,farce". Het FMLN had van 17-21 februari zijn eigen verkiezingen gehouden voor lokale ..machtscentra voor het volk'. in acht door de guerrilla-beweging gecontroleerde steden in het departement Chalatenango

Verkiezing directoraat Wetgevende Vergadering. Nieuwe procureur-generaal

Op 1 mei 1985 koos de nieuwe Wetgevende Vergadering tijdens haar openingszitting zes kandidaten van de PDC in haar negen leden tellende directoraat. onder wie de voorzitter van de Vergadering, Guillermo Antonio Guevara. en eerste vice-voorzitter Jose Alfonso Aristides Alvarenga.

Alfredo Cristiani, de nieuwe secretaris-generaal van de extreem-rechtse ARENA.

Over de resterende drie zetels werden onderhandelingen gevoerd met de PCN, de AD en de PAIS
Discussies in april over een mogelijke alliantie tussen PDC en PCN in de Wetgevende Vergadering waren op niets uitgelopen, niaar de AD had aangekondigd dat zij zou blijven samenwerken met de PDC ,,voor het nut van het volk".
De ARENA steunde bij de verkiezingen voor het directoraat de kandidaten van de PDC.
Op 21 mei besloot de Wetgevende Vergadering procureur-generaal Jose Francisco Guerrero (ARENA) te vervangen door Santiago Mendoza Aguilar (PDC) in de verwachting dat deze energieker zou optreden bij onderzoeken naar activiteiten van rechtse doodseskaders.

Wijzigingen *binnen het kabinet*

Op 27 mei 1985 kondigde president Duarte een aantal wijzigingen in zijn kabinet aan. die m.i.v. 1 juni van kracht werden.
Vice-president Rodolfo Antonio Castillo Claramount stond zijn portefeuille binnenlandse zaken af aan Edgar Ernesto Belloso Funes en kreeg buitenlandse zaken van Jorge Eduardo Tenorio erbij. Tenorio werd benoemd tot minister t.b.v. de president ter vervanging van Julio Adolfo Rey Prendes. die minister van cultuur en verbindingen werd. een nieuwe portefeuille. Julio Alfredo Samayoa droeg zijn portefeuille arbeid en sociaal welzijn over aan Miguel Alejandro Gallegos en nam justitie over van Manuel Francisco Cardona Herrera.
Op buitenlandse handel werd Manuel Morales Ehrlich vervangen door Julio Rivas Gallont en op openbare wei-ken Ernesto Rodriguez door Roberto Meza.
Eind april hadden verscheidene ministers per 1 juni hun ontslag ingediend teneinde president Duarte in de gelegenheid te stellen zijn kabinet te reorganiseren

ARENA *kiest Cristiani* tot *nieuwe leider en tot kandidaat voor* de *presidentsverkiezingen* van 1989

Op 29 sept. 1985 koos de ARENA Alfredo Cristiani tot secretaris-generaal als opvolger van Roberto d'Aubuisson. die ere-president voor het leven werd.

Op 28 mei 1987 wees de ARENA Cristiani aan als kandidaat voor de in maart 1989 in El Salvador te houden presidentsverkiezingen.

Kabinetswijzigingen

Op 1 juni 1986 werd Luis Lopez Ceron benoemd tot minister van openbare

Ricardo Acevedo Peralta

werken als opvolger van Roberto Meza, die permanent vertegenwoordiger van El Salvador bij de Verenigde Naties werd. Ricardo Gonzalez Camacho stond zijn portefeuille economie af aan Jose Ricardo Perdoma en werd minister van buitenlandse handel als opvolger van Julio Rivas Gallont, die tot privé-secretaris van de president was benoemd.
Op 7 september nam Rodolfo Antonio Castillo Claramount ontslag als minister van buitenlandse zaken. nadat hij was benoemd tot secretaris-generaal van de PDC. Een dag later werd buitenlandse zaken overgenomen door Ricardo Acevedo Peralta, voordien plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken.

Wijzigingen binnen het *kabinet* AD *verlaat* de *regering*

Op 1 okt. 1987 werd Jose Antonio Morales Ehrlich, de vroegere minister van buitenlandse handel die bij de gemeenteraadsverkiezingen van 31 maart 198.5 was gekozen tot burgemeester van San Salvador, benoemd tot minister van landbouw en veeteelt als opvolger van Carlos Ayuilino Duarte Funes. Het burgemeesterschap van de hoofdstad werd overgenomen door Luis Antonio Torres.
Medio dec. 1987 maakte de leiding van de AD bekend dat de partij had besloten haar drie jaar oude overeenkomst met de regerende PDC te beëindigen.
Dit had tot gevolg dat minister van buitenlandse zaken Ricardo Gonzalez Camacho (AD) aftrad als minister van buitenlandse handel. Gonzalez verklaarde dat de PDC vasthield aan haar ,.demagogische en gesloten positie". Buitenlandse handel kwam op 31 december in handen van Carlos Aquilino Duarte Funes.
Op 22 jan. 1988 meldde *Central America Report* dat Lazaro Tadeo Bernal Lizama de portefeuille arbeid en sociaal welzijn had overgenomen van Miguel Alejandro Gallegos. Planning ging van Fidel Angel Chavez Mena naar Remo Pardi en de portefeuille cultuur en verbindingen van Julio Adolfo Rey Prendes naar Roberto Edmundo Viera. De laatste twee waren afgetreden omdat ze campagne wilden gaan voeren voor de komende verkiezingen.
In januari werd verder bericht dat de staatssecretaris voor binnenlandse veiligheid, kol. Reynaldo Lopez Nuila. door president Duarte was benoemd lot ,.presidentieel adviseur".

Vorming Democratische Convergentie

Eind nov. 1987 sloten de Nationale Revolutionaire Beweging (MNR) van Guillermo Ungo en de Sociaal-Christelijke Volksbeweging (MPSC) van Ruben Zamora Rivas zich aan bij de Sociaal-Democratische Partij (PSD) van Mario Rene Roldan teneinde dc Democratische Convergentie te vormen.
De belangrijkste doelen van de Convergencia Dernocratica (CD) waren liet bereiken van een oplossing voor het binnenlandse conflict d.m.v. onderhandelingen. en het onderzoeken van de mogelijkheid van deelname aan de verkiezingen.
Tegen eind jan. 1988 hadden de leiders van de CD echter besloten dat zij niet aan de verkiezingen van maart 1988 zouden deelnemen. omdat zij twijfelden aan het bestaan van een ..echt democratisch proces".

De MNR en de MPSC waren lid van het Democratisch Revolutionair Front (FDR). de politieke vleugel van de guerrillabeweging FMLN. Cngo en Zamora waren resp. president en vice-president van net FDR

Na de verkiezingen van 20 maart 1988 maakte de Democratische Convergentie bekend dat zij wel aan de presidentsverkiezingen van maart 1989 zou meedoen.

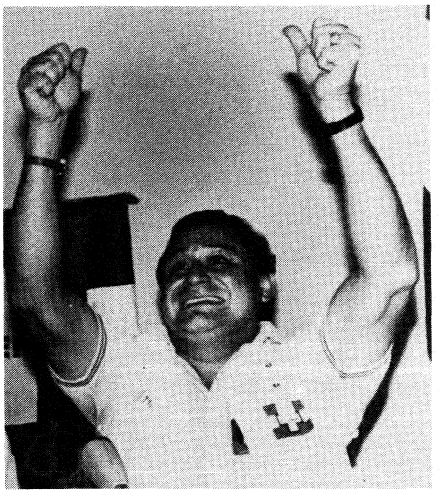
Parlements- en gemeenteraadsverkiezingen

Bij dc op 20 maart 1988 gehouden verkiezingen voor de Wetgevende Vergadering behaalde de ARENA volgens de op 2 april door de Centrale Kiesraad (CCE) bekendgemaakte officiële uitslag 30 van de 60 zetels (en geen absolute meerderheid zoals voorlopige resultaten hadden aangegeven). De PDC behaalde 23 zetels en de PCN zeven zetels.
De openingszitting van de nieuwe Wetgevende Vergadering die op 1 mei zou plaatsvinden. werd echter uitgesteld nadat de ARENA op 18 april een formele klacht tegen de verkiezingsresultaten had ingediend bij het Hooggerechtshof. De ARENA beweerde dat zij bij de verkiezingen 31 zetels, i.e. de absolute meerderheid, had behaald.

Na een hertelling van de stemmen in het departement La Union, in het oosten van hrt land. had de CCE een zetel die aanvankelijk was toegewezen aan de ARE A. toegekend aan de PDC. Volgens de ARENA was er sprake van fraude
Na de klacht van de ARENA had liet Hooggerechtshof de CCE opdracht gegeven de omstredrn zetel niet toe te kennen, totdat het Hof tot een uitspraak was gekomen. De CCE had deze beslissing echter naast zich neergelegd.

Op 19 mei liep een Afgevaardigde van de PCN Nestor Arturo Ramirez Palacios, over naar de ARENA, waardoor deze partij in de Wetgevende Vergadering alsnog over een absolute meerderheid kon beschikken

Na de overstap van Ramirez verklaarde de ARENA-leider Cristiani dat het pailemcnt nu met zijn gewone werkzaamheden kon beginnen
Bij de tegelijk met de parlementsver-

Armando Calderon Sol van de ARENA verneemt op 20 rnaart 1988 dat hij bij de verkiezingen om het burgemeesterschap van San Salvador de zoon van president Jose Napoleon Duarte heeft verslagen

kiezingen gehouden gemeenteraadsverkiezingen verloor de PDC in meer dan 200 van de in totaal 262 gemeenten, waaronder San Salvador, waar Armando Calderon Sol, een kandidaat van de ARENA tot burgemeester werd gekozen. Calderon versloeg PDC-kandidaat Jose Alejandro Duarte, de zoon van president Duarte. Het was voor het eerst in 24 jaar dat het burgemeesterschap van San Salvador niet in handen van de Christen-Democraten was.

In de periode voor de verkiezingen hadden de linkse guerrillastrijders van het FMLN reeksen bomaanslagen en sabotage-acties uitgevoerd onder het motto ,,gewapende strijd is het alternatief voor de nieuwste electorale farce''. Op 18 maart had het FMLN aangekondigd het bus- en vrachtverkeer in het hele land te zullen verstoren. Legertrucks. regeringsbussen en door politieke partijen georganiseerd vervoer brachten de kiezers naar de stemlokalen.

Volgens de Nederlandse ambassadeur in Costa Rica. J.W. Bertens. die op *20* maart als waarnemer optrad, waren de verkiezingen goed georganiseerd. ..De militairen hebben zich op afstand gehouden en zich slechts op de controle gericht". aldus Bertens.

De ARENA. die campagne had gevoerd onder de slogan ,,verandering ten goede" had zich vooral gericht op de groeiende afhankelijkheid van El Salvador van Amerikaanse hulp, op de onmacht van de regering een einde te maken aan de al jaren durende burgeroorlog en op nepotisme en corruptie binnen de PDC. De partij pleitte voor een strenger militair optreden tegen de guerrillabeweging en het loslaten van strakke controles op de economie.

De vroegere minister van cultuur en verbindingen. Julio Adolfo Rey Prendes, omschreef de verkiezingsnederlaag van de PDC als de ,,natuurlijke slijtage" van de populariteit van de partij na drieëneenhalf jaar regeren tijdens een burgeroorlog en een permanente economische crisis.

In *NRC/H'blad* (22-3-1988) merkte correspondent Ferry Versteeg over de christen-democratische nederlaag o.m. het volgende op:

In christen-democatische kring wordt de nederlaag van afgelopen zondag (20 maart) vooral toegeschreven aai: .,natuurlijke slijtage'. Inderdaad is hit ondankbaai regeren in een moeilijke oorlogssituatie. In werkelijkheid is dat één zijde van de medaille Het gebrekkige regeervermogen van de chaotische opererende president Duartr. het nepotisme, en vooral ook de corruptie in christen-democratische kring bleken niet minder belangrijke verklaringen voor de electorale afgang.

..Duarte tolereerde de vorming van een corrupte partijmachine die wordt geleid door weinig efficiënte bureaucraten met twijfelachtige kwalificaties'', aldus een partijfunctionaris Vast staat dat leidinggevende christen-democraten morden beschuldigd van corruptie zoals het verkopen van aanbevelingen om visa voor de Verenigde Staten te krijgen. het doorverkopen van belastingvrij geïmporteerde auto's of voordelige leningen van de centrale bank. en het verduisteren van Amerikaanse hulpgeld.

Kort voor de verkiezingen brak een voor de christen-democraten vernietigend schandaal los Luis Mejia Miranda. tot voor kort directeur van de Nationale Commissie van Wederopbouw van Gebieden (Conara). werd beschuldigd van ,,misbruik" van twee miljoen dollar aan Amerikaanss hulpgeld

Hoewel de Amerikaanse ambassade de beschuldiging indirect bevestigde. nam Duarte's zoon en kroonprins Alejandro het op voor zijn vriend Mejia en lanceerde hem zelfs als christen-democratische parlementskandidaat. Mejia verdween na luide protesten alsnog van de kandidatenlijst en Duarte jr werd zondag in de slag om het burgemeesterschap van San Salvador vernietigend verslagen door de AREKA-kandidaat Armando Calderon

Nu de christen-democraten hun parlementaire meerderheid zijn kwijtgeraakt. kunnen zij met een parlementaire minderheid doorregeren of een coalitie sluiten waarbij de centrum-rechtse Partij van Nationale Verzoening als de meest waarschijnlijke partner. geldt. In het eerste geval zou het bestuur van de christen-democraten nog minder effectief worden en in he? tweede zouden zelfs di. resten van hun bescheiden hervormingsstieven verdwijnen.

De kansen van de christen-democraten bij de presidentsverkiezingen in 1989 worden bovendien ondergraven door. de tweedracht in hun partij. Die is immers scherp verdeeld tussen de volgelingen var de ex-ministers Rey Prendes rn Chavez Mena die beiden presidentiële ambities koesteren. Toen de groep van Rey Prendes onlangs de iiieeste parlementskandidaten mocht leveren, klaagde de andere groep over ..corrupte praktijken'' en ontsnapte de partij op het nippertje aan een splitsing

Verdeeldheid binnen de PDC

Op 29 apr. 1988 wist oud-minister Julio Adolfo Rey Prendes zich tijdens een congres van de PDC te verzekeren van de kandidatuur van zijn partij voor de in maart 1989 te houden presidentsverkiezingen. nadat a e aanhangers van oud-minister Fidel Angel Chavez Mena. de zg. ,,institucionalistas'', hadden besloten het congres te boycotten. De ,,institucionalistas'' besloten tot de boycot toen de aanhangers van Rey, de zg. ,,argolleros'' op diens kandidatuur bleven staan.

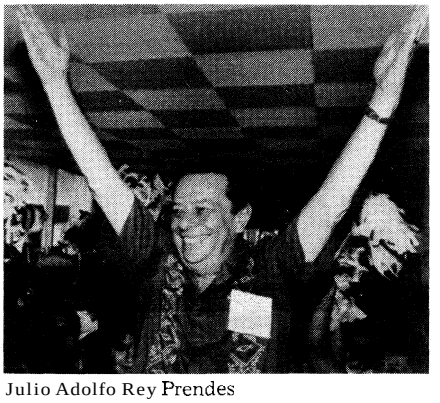
Om verdeeldheid binnen de partij te voorkomen. had president Duarte aan de vooravond van het congres Rey en Chavez verzocht zich als potentieel presidentskandidaat terug te trekken en Abraham Rodriguez te accepteren als ..de kandidaat voor eenheid' Deze verzoeningspoging was echter. misliikt.

Op 14 mei hielden beide facties een eigen conventie. De ,,argolleros'' besloten de partijleiders. onder wie de secretaris-generaal van de partij. vice-president Rodolfo Antonio Castillo Claramount. een aanhanger van Chavez, te vervangen door leden van hun eigen factie.

Castillo en zijn aanhangers wezen de keuze van Rey als presidentskandidaat

President Jose Napoleon Duarte (r.) op 14 juli 1988 tijdens zijn eerste kabinetszitting sinds hij op 11 juli terugkeerde uit Washington. waar hij een operatie had ondergaan. Kaast hem vice-president Rodolfo Antonio Castillo Claramount, die Duarte tijdens diens afwezigheid verving.

Julio Adolfo Rey Prendes

af en vochten de wettigheid van diens conventie aan bij de Centrale Kirsraad. Zij steunden het voorstel van president Duarte voor een derde kandidaat om de eenheid binnen de partij te herstellen.
Op 16 juni meldde *NRC/H'blad* dat de Centrale Kiesraad de week daarvoor had besloten de factie van Chavez te erkennen als de legitieme christen-democratische partij.

Op 22 juni werd Chavez tijdens een partijcongres gekozen tot kandidaat van de PDC voor het presidentschap. Volgens de *FAZ* (25-6-1988) kreeg Chavez 187 stemmen. waaronder de stem van Duarte's zoon Alejandro. die verklaarde dat Rey de kandidatuur van Chavez zou accepteren ,,in het belang van de partij".

Duarte ziek

Op 31 mei 1988 kwam president Duarte in Washington aan voor een medische behandeling in een militair hospitaal.
Op 1 juni las waarnemend president Rodolfo Castillo in de Wetgevende Vergadering namens Duarte een verklaring voor waarin deze o.m. zei: ,,God zal me de strijd en mijn kruistocht voor datgene waarin ik geloof laten voortzetten of Hij zal anders beslissen. Ik vraag dan allen hun boosheid te vergeten zoals ik allen vergeef die mij hebben beledigd. De naties leven eeuwig. Het leven van een mens is slechts kort."
Op 7 juni werd Duarte in Washington geopereerd. Tweederde van zijn maag, die door kanker was aangetast, werd verwijderd. Een tumor in de lever was echter niet meer operabel, zo verklaarde een arts na afloop van de operatie.
Op 11 juli keerde Duarte naai. El Salvador terug. Bij zijn terugkomst zei hij dat hij de komende tijd zou blijven werken voor democratie in zijn land. Hij zei dat hij zijn mandaat. dat tot 31 mei 1989 liep. hoopte af te maken.
Op 14 juli woonde Duarte voor het eerst weer een kabinetszitting bij

NECROLOGIEËN

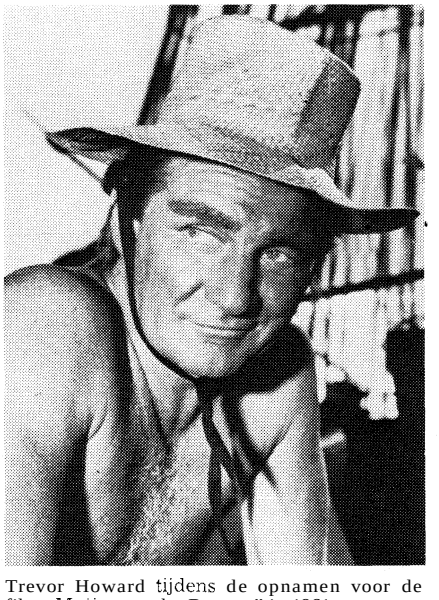
HOWARD, TREVOR (29-9-1916 Margate, Kent, Groot-Brittannie - 7-1-1988 Bushey, Hertfordshire, Groot-Brittannië) Brits filmacteur.

Trevor Howard. die een opleiding volgde aan de Royal Academy of Dramatic Art in Londen, begon zijn acteurscarrière in 1934. Aanvankelijk was hij verbonden aan het Londense Old Victheatre. waar hij speelde in diverse stukken van Shakespeare en Terence Rattigan.
Tijdens de Tweede Wereldoorlog nam Hou-ard deel aan de geallieerde luchtlandingen in Noorwegen en op Sieilie. Nadat hij in 1944 om gezondheidsredenen uit het leger was ontslagen, debuteerde hij als marine-officier in zijn eerste speelfilm The way ahead. Een jaar later volgde The brief encounter, onder regie van David Lean, een film die zijn naam als filmacteur vestigde. Onder regisseur Carol Reed speelde Howard. samen met Orson Welles in The third man (1949). naar de roman van Graham Greene.
Slechts sporadisch keerde Howard terug naar het theater. Zo speelde hij in 1954 in Tsjechows De kersentuin en in 1964 in Strindbergs De vader

Trevor Howard werkte mee aan meer dan 70 speelfilms Tot de bekendste behoren. behalve de reeds genoemde: Heart of the matter (1953), Cockleshell heroes (1955).The key (1958), The roots of heaven (1958), Sons and lovers (1960). Mutiny on the Bounty (1962).The charge of the light brigade (1969), Ryan's daughter (1970), Ludwig (1973). Light years away (1980) en Gandhi (1983).
Trevor Howard werd, met Laurence Olivier. John Gielgud en Alec Guinness, tot de belangrijkste acteurs van zijn generatie gerekend.

LANDSHOFF. FRITZ H. (29-7-1901 Berlijn. Duitsland - 30-3-1988 Haarlem. Nederland) Duits-Nederlands uitgever

Fritz Landshoff trad kort na zijn promotie in 1923 aan de universiteit van Frankfurt als produkticchef in dienst bij een uitgeverij van Leipzig. Twee jaar later werd hij lid x-an de directie van uitgeverij Kiepenheuer in Berlijn. waar hij het literaire prograinma onder zijn hoede kreeg. Hij ontdekte de schrijfster Anna Seghers en gaf werk uit van schrijvers als Zweig. Feuchtwanger. Heinrichmann en Toller.
Na de machtsovername door de nazi's vestigde Landshoff zich in Nederland. waar hij in samenwerking met E.M Querido een emigrantenuitgeverij stichtte. Landshoff bedacht een voor die tijd nieuwe uitgeefovereenkomst: het ,,Rentenvertrag" waarbij auteurs honoraria en voorschotten in maandelijkse termijnen kregen uitbetaald. Tussen 1933 en 1940 gaf hij bil Querido ongeveer 100 boeken uit.
Tijdens de Duitse inval in Nederland bevond Landshoff zich in Londen. In 1941 vertrok hij van daaruit naar New York. waar hij mrt anderen de nieuwe Exil-uitgeverij L B Fischer stichtte. die tot 1946 bleef bestaan.
In 1946 werd Landshoff benoemd tot directeur van de nieuwe internationale medische uitgeverij Excerpta Medica. die door enkele wetenschapsmensen en uitgevers (o.a. Querido en Meulenhoff) werd gesticht In 1952 associeerde Landshoff zich met de Amerikaanse kunstboekuitgever Harry Abrams en richtte hij met zijn zoon Andreas in Amsterdam het Europese kantoor van Abrams op.
Landshoff, die in 1938 door bet nazi-reginie was ,,ausgebürgert" en was ontzet uit zijn doctoraat omdat hij verboden schrijvers uitgaf. werd later in de Bondsrepubliek en de DDR geeerd om zijn verdiensten voor diezelfde literatuur met een eredoctoraat in Berlijn (1986)en met de Gutenbergprijs van de stad Leipzig (1987).

Trevor Howard tijdens de opnamen voor de film ,,Mutiny on the Bounty" in 1961

LOEWE. FREDERICK. off. FRITZ (10-6-1901 Wenen. Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie - 14-2-1988 Palm Springs, Californië. Verenigd? Staten) Oostenrijks-Amerikaans componist.

Loewe was d? zoon van een operette-zanger en een actrice Op 13-jarige leeftijd speelde hij al als piano-solist bij het Berlijnse Symfonie Orkest en twee jaar later oogste hij succes met het door hem geschreven lied Katrina
In 1924 emigreerde Loewe naar de Verenigde Staten, waar hij zich lange tijd in leven moest houden met baantjes als veedrijver, rij-instructeur. beroensbokser en bar-pianist
In 1942 ging Loewe samenwerken met de tekstschrijver Alan Jay Lerner. Na een aantal Broadway-musicals, die slechts korte tijd op het repertoire bleven. behaalden zij met Brigadoon (1947) hun eerste succes. gevolgd door Paint your wagon in 1951.
In 1956 ging My fair lady in première. de muzikale bewerking van het toneelstuk Pygmalion van George Bernard Shaw. De musical (met liedjes als Get me to the church on time, On the street where you live en I could have danced all night) had enorm succes en werd in 21 landen uitgevoerd. De verfilmde versie werd met een aantal Oscars bekroond
Andere succesvolle musicals van Loewe en Lerner waren Camelot (1960)en Gigi (1973)

MACBRIDE, SEAN (26-1-1904 Parijs. Frankrijk - 15-1-1988 Dublin. Ierland) Iers staatsrnari en ijveraar voor mensenrechten.

Sean MacBride woonde tot zijn 13de jaar met zijn moeder in Parijs Nadat zijn vader in 1916 door de Britten was geerecuteerd vanwege het aanzetten tot de Paasopstand in Dublin. keerden zij naar Ierland terug
MacBride loog over zijn leeftijd toen hij zich als 14-jarige aanmeldde bij het Iersc Republikeinse leger (IRA) Twee jaar later was hij al opgeklommen tot luitenant en vertrouwensman van de militaire leider van de IRA. Michael Collins.
Toen de IRA verdeeld raakte na het met de Britten gesloten vredesverdrag van 1921. dat Ierland in tweeën deelde. sloot MacBride zich aan bij de eenheid die vocht tegen het Britse bestuur in Noord-Ierland. Hij werd gevangengezet, maai- wist na een jaar naar Londen te ontsnappen. waar hij onder een valse nam als journalist werkzaam was tot hij zich in 1926 weer bij de IRA aansloot In 1935 werd hij

stafchef. Twee jaar daarna trok hij zich terug uit de IRA toen de eed van trouw aan de Britse Kroon uit de grondwet van de Ierse vrijstaat werd geschrapt. Hij vestigde zich als advocaat en verdedigde vele vooraanstaande Ierse nationalisten

MacBrides politieke carrière begon in 1946, toen hij in Ierland een radicale republikeinse partij oprichtte Van 1948-1951 was hij minister van buitenlandse zaken van zijn land

Vanaf eind jaren vijftig richtte MacBride zich meer op de internationale politiek. In 1963 werd hij in Genève secretaris-generaal van de Internationale Commissie van Juristen, die toezicht hield op de naleving van mensenrechten

Van 1970-1973 was hij voorzitter van Amnesty International, de mensenrechtenorganisatie waarvan hij mede-oprichter was. Van 1973-1976 was MacBride commissaris van de Verenigde Naties voor Namibië en wist hij steun te krijgen voor zijn streven naar onafhankelijkheid van de vroegere Duitse kolonie Zuid-West Afrika.

In 1974 kreeg MacBride de Nobelprijs voor de Vrede voor zijn „onvermoeibare strijd voor de rechten van de mens". Hij werd in 1977 tevens door de Sowjet-Unie onderscheiden met de Lenin vredesprijs wegens zijn inzet voor de mensheid. In 1978 kreeg hij de Amerikaanse "medal of justice".

De laatste jaren vall zijn lel-en trad MacBride op als voorzitter van een in Genève gevestigd Internationaal Vredesbureau Hij zette zich in voor de ontwapening en het beeindigen van de „absoluut weerzinwekkende wapenwedloop".

MALENKOW, GEORGI MAKSIMILJANOWITSJ (8-1-1902 Orenboerg, nu Tsjkalow, Rusland - 14-1-1988 Moskou, Sowjet-Unie) Russisch staatsman.

Georgi Malenkow sloot zich op 18-jarige leeftijd aan bij het Rode Leger en twee jaar later bij de communistische partij. In 1925 studeerde hij af aan het Hoger Technisch Instituut te Moskou In die tijd werd hij lid van het persoonlijk secretariaat van partijsecretaris Jozef Stalin. Van 1930-1934 stond Malenkow aan het hoofd van het organisatorisch bureau van het Moskouse partijsecretariaat Daarna werd hij belast met de kaderpolitiek, ern taak die zeker in de tijd van de grote zuiveringen uiterst belangrijk was

Malenkow kwam in de Opperste Sowjet, werd in 1938 privé-secretaris van Stalin, een laar later secretaris van het Centraal Comité, twee jaar later kandidaat-lid van het Politburo en na de Duitse inval lid van de nationale verdedigingsraad. Stalins kernkabinet in de oorlog Als zodanig leidde hij de opbouw van de vliegtuigindustrie. In 1943 werd hij verantwoordelijk voor de op de Duitsers heroverde gebieden, hetgeen hem vrijwel onbeperkte macht gaf over bijna de helft vaii de Sowjetbevolking.

De opmars van Malenkow in Stalins schaduw werd na de oorlog alleen nog even afgeremd dooreen conflict met Andrej Zjdanow, die hem twee laai lang op een zijspoor manoevreerde door hem wanbeleid bij de economische wederopbouw tc verwijten

Na Stalins dood op 5 maart 1953 werd Malenkow partijleider en premier

Hoewel hij de functie van partijleider nog dezelfde maand moest afstaan aan Nikita Chroesjtsjow, bleef hij de daaropvolgende twee jaar gelijkwaardig lid van het collectief waaruit de leiding in die dagen bestond Hij was als zodanig medeverantwoordelijk voor de eerste schuchtere pogingen tot destalinisatie. die gestalte kreeg in de vrijlating van gevangenen. de beperking van de macht van de geheime politie en een beleid van verzoening niet het Westen. Malenkow struikelde uiteindelijk over zijn economisch beleid, dat voorzag in een grotere aandacht voor de consumptiesector ten koste van de zware industrie. de afschaffing van de belasting op landbouwprodukten en van de verplichte deelname aan staatsleningen en het verhogen van de produktir door materiële prikkels Dat beleid ging de overige leden van het collectief te ver Malenkow moest in februari 1955 aftreden als premier en toen hij twee jaar later met Molotow en Kaganowitsj betrokken bleek bij de vergeefse poging van de zogenaamde „anti-partijgroep" om Chroesjtsjow te wippen, viel hij in ongenade. Hij verdween als directeur van een krachtstation naar Oest-Kamenogorsk en werd in 1964 uit de partij gezet

LIRATVINSKI. JEWGENI ALEKSANDROWITSJ (4-6-1906 St. Petersburg. nu Leningrad, Rusland - 19 of 20-1-1988 Leningrad. Sowjet-Unie) Russisch orkestleider.

Jewgeni Mrawinski volgde een opleiding tot dirigent aan Iiet conservatorium vaii Leningrad Van 1931-1938 was hij de orkestleider van Iiet Leningrads Academisch Opera- en Balletgezelschap (het latere Kirowgezelschap). In 1938 werd Mrawinski benoemd tot eerste dirigent van het Leningrads Filharmonisch Orkest. een functie die hij tot aan zijn dood bleef bekleden Onder zijn leiding ontwikkelde dit orkest zich tot een van de beste ter wereld.

Georgi Malenkow

Mrawinski had een uitgebreid repertoire, maar werd het nicest bekend door zijn vertolkingen van de werken van Beethoven, Tsjajkowski en Sjostakowitsj

Hij ontving meerdere onderscheidingen, waaronder die van Volkskunstenaar van d ~USSR in 1954, en de Leninprijs in 1961

NELSON. IIERRERT (- - 1914 Duitsland - - - 1988 New York. Verenigde Staten) cabaretier

Herbert Nelson was de laatste overlevende van het Nelson-cabaret, dat in 1907 in Berlijn was opgericht door zijn vader Rudolf Na een gastoptreden in 1934 bij Louis Davids was de groep in Nederland gebleven. Tot medio 1942 was het Nelson-cabaret actief in d r toenmalige Joodsche schouwburg in Amsterdam Toen hel grootste deel vaii het ensemble op transport naai Duitsland werd gesteld, doken vader en zoon onder Herbert. die tientallen sketches cn liedjes voor zijn vader schreef. leidde in Anisterdam -Zuid een illegaal cabaret op de zondaginidclag voor een publiek dat voornamelijk uit onderduikers bestond.

Na de bevrijding emigreerde Herbert Nelson naar Nem York. waar hij in dienst trad bij de Voice of America In de jarrn zestig traden hij en zijn vrouw Eva raak op in het Amerikaans? universiteitscircuit, waar hun geëngageerde liedjes over de wereldpolitiek in goede aarde vielen.

Tijdens de manifestatie Berlijn-Amsterdam in 1982 trad Herbert Nelson in de voetsporen van zijn vader voor een reconstructie van de Nelson-revue Bij verdere optredens in Nederland van Herbert Nelson en zijn vrouw richtte de belangstelling van het publiek zich voornamelijk op het vooroorlogse repertoire van de Nelsons. dat in de jaren dertig onder meer als voorbeeld had gediend voor beginners als Wim Kan en Wim Sonneveld. Door Herbert Nelsons contacten met het Nederlands Thrater Instituut kon veel van dat oude Nelson-cabaret in de vorm van manuscripten en herinneringen worden vastgelegd.

NIGG. WALTER (16-1-1903 Gersau, Zwitserland - eind maart 1988 Dänikon, Zwitserland) Zwitsers kerkhistoricus

De protestantse geestelijke Walter Nigg was een vroege voorvechter van de oecumenische gedachte.

In 1940 werd hij benoemd tot hoogleraar kerkgeschiedenis in Zürich In de talloze boeken die hij schreef (onder meer over heiligen en ketters) maakte hij de kerkgeschiedenis toegankelijk voor een breed publiek

Enkele publikaties van zijn hand: Grosse Heilige (1953). Vom Geheimnis der Mönche (1953), Bleibt ihr Engel. bleibt bei mir (1978). Grosse Unheilige (1980)

OLIVER, MELVIN JAMES "SY" (li-12-1910 Battle Creek. Michigan, Verenigde Staten - 27-5-1988 New York. Verenigde Staten) Amerikaans componist voor big-band-orkesten.

Melvin Oliver begon zijn carrière als beroepsmusicus toen hij op 18-jarige leeftijd trompetter werd in de band van Zack Whyte. In de jaren dertig kreeg Oliver vermaardheid als componist en zanger

Onder zijn leiding groeide het Jimmie Lunceford Orkest uit tot een van de grootste bigbands van het swing-tijdperk Hij schreef onder meer de hits Stomp it off, Dream of vou en For dancers only

In 1939 stapte Oliver over naar het Tommy Dorsey Orkest. waarvoor hij hits componeerde als Easy does it en Opus one.

Van 1944 tot hij zich terugtrok in 1984 wai Sy Oliver met zijn eigen negen leden tellend orkest bijna permanent te zien en tr beluisteren in de New Yorkse nachtclub Rainbow Room.

OTTERLOO, WILLEM ROGIER VAN (11-12-1941 - 29-1-1988) Nederlands componist en dirigent.

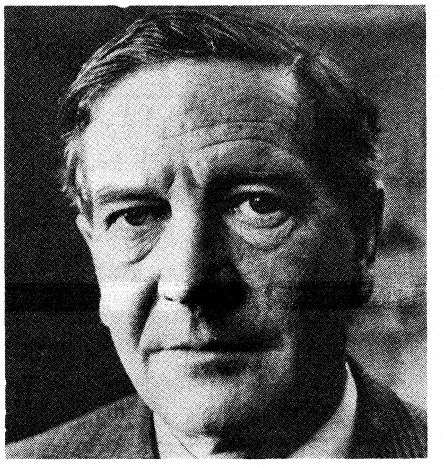
Rogier van Otterloo. zoon van de klassieke dirigent Willem van Otterloo, studeerde muziektheorie en dwarsfluit aan het Conservatorium van Amsterdam. Nog tijdens zijn studie werd hij pianist rn componist bij het Lurelei-cabaret van Eric Herfst
Na een zeer succesvolle carrière als freelance-dirigent en arrangeur voor plaatprodukties werd Van Otterloo in 1980 chef-dirigent van het bletropole-orkest als opvolger van Dolf van der Linden Ook voor dit begeleidingsorkest voor radio- en tv-programma s schreef hij tal van composities en arrangementen. Bij opnamen werkte hij samen niet alle grote namen uit de Nederlandse en buitenlandse lichte muziek. Van Otterloo schreef muziek voor diverse films. als Turks Fruit: Help. de dokter verzuipt: Keetje Tippel: Soldaat van Oranje; Grijpstra en De Gier Naam maakte hij ook met langspeelplaten als Tin Pan Alley en On the Move.
In 1971 werd Van Otterloo onderscheiden met een Edison en in 1979 met de Gouden Harp van Coriamus.

PELLENAARS. KEES (10-5-1913 Terheyden - 30-1-1988 Breda) Nederlands wielrenner en ploegleider.

Kees Pellenaais was van beroep timmerman toen hij in 1934 in Lcipzig wereldkampioen wielrennen op de weg bij de amateurs werd Twee jaar latei. veroverde hij de nationale proftitel. Hij was een all-rounder, die ««k in en na de oorlog als baancrack op de voorgrond trad. In 1950 kwam een eind aan zijn wielerloopbaan na een ernstig ongeluk in de ronde van \Vest-Duitsland
In 1951 werd Pellenaars benaderd om met een Nederlands team naar de Tour de France tc komen. Hij moest vrijwel uit het niets een ploeg formeren: Peters. Wagtmans, Van Est Dekkers. Schoenmakers. Dielissen. Faanhof cn Voorting. De formatie wist naam te maken dank zij onder meer een etappe-zegr van Wim van Est. Toen deze een dag later op de Aubisque in een raviin tuimelde kreeg Pellenaars de bijnaam „de roekeloze batavier"
In 1957 brak Pellenaars na veel ruzies met de wielerunie (KNWU), waarvan hij de bestuurders als a-professioneel omschreef Zeven jaar later kwam ..De Pel" terug, als ploegleider van Televizier Bij deze sponsor hoekte hij drie seizoenen lang redelijke successen met ondei meer rennri s als Cees Haast. Huub Zilverberg en Jo de Roo
In 1971 en 1972 kwam hij voor het laatst terug als ploegleider bij Goudsmit Hoff.

PHILBY. HAROLD ADRIAN RRSSELI, "KIM (1-1-1912 Ambala. India - 11-5-1988 Moskou. Sowjet-Unie) Brits meesterspion.

Philby, die zijn naam Kim dankte aan de held uit een van de boeken van Rudyard Kipling. bracht zijn jeugd door in de Indiase deelstaat Punjab. Zijn vader, de avonturier en arabist St John Philby. was er topambtenaar in hrt Britse koloniale bestuur
Tijdens zijn studir geschiedenis in Cambridge kwam Kim Philby in de jaren dertig in aanraking met linkse intellectuelen, die veel sympathie koesterden voor het communistische bewind in de Sowjet-Unie
Hij raakte er bevriend met onder meer Donald Maclean en Guy Burgess. die beiden later eveneens als dubbelspionnen in dienst van de KGB zouden treden en hun laatste jaren ook in Moskou zouden slijten. Ook de kunsthistoricus Anthony Blunt maakte deel uit van de kring Blunt. die het toen al tot conservator van de particuliere kunstcollectie van koningin Elizahcth had gebracht. xverd in 1979 als spion voor de Sowjet-Unie ontmaskerd. Hij overleed in 1983

Nadat Philby enige tijd de Spaanse Burgeroorlog had verslagen voor The Times kreeg hij in 1940 een baan bij MI-B. Al geruime tijd daarvoor. in 1933. was hij door de KGB gerecruteerd. Philby maakte snel carrière in MI-6 en reeds in 1944 werd hij aan het hoofd gesteld van een nieuwe contra-spionage-afdeling die de activiteiten van Russische spionnen moest tegengaan.
In 1949 sloeg Moskou opnieuw een grote slag via Philby Deze werd toen namelijk overgeplaatst naar Washington als verbindingsman tussen de Britse geheime dienst en de pas opgerichte CIA. Later is bekend geworden dat Philby gedurende zijn periode in de Verenigde Staten onder meer pogingen heeft gesaboteerd om het communistische bewind van Enver Hoxha in Albanië omver te merpen. Dankzij Philbys inlichtingen konden Tirana en Moskou herhaaldelijk Albanese verzetsstrijders in de val laten lopen Honderden van hen kwamen daarbij om het leven.
Aan het begin van de jaren vijftig raakte Philbys oude vriend Maclean. die rveneens bij MI-6 werkzaam was. steeds mrer onder verdenking van zijn superieuren Kort voor Maclean zou worden verhoord. verdween hij vergezeldvan Burgessop 25 mei 1951 om enige tijd daarna in Moskou op te duiken. Door dit incident namen vooral van Amerikaanse kant de twijfels aan de betrouwbaarheid van Philbv toe Aan zijn schitterende loopbaan tot dan toe - hij was zelfs al genoemd als het nieuwe hoofd van MI-6! - kwam een vroegtijdig einde Niettemin bleef hij ook daarna nog actief voor zijn Britse broodheren. zij het in functies x-an minder strategisch belang
In 1956 arriveerde Philbv in Beirut. waar hij zijn journalistieke loopbaan hervatte voor het Britse zondagsblad The Observer Zeven jaar later kwam bij de ontmaskering van George Blake, eveneens een dubbelspion. onomstotelijk vast te staan dat Philby voor de KGB werkte Vóór de Engelsen echter maatregelen hadden kunnen nemen. was Philby al naar Moskou vertrokken. waar hij als een held werd ontvangen
Philbv werd generaal van de KGB en xverd onderscheiden met de orde van de rode baniei
In 1968 publiceerde hij zijn memoires onder de titel Mv silent war.

PLUIJM. JAN MARCEL MATHIEU VAN LIER (l-:i-1920 Breda - 20-5-1988 Amstelveen) Nederlands journalist

Jan van der Pluijm studeerde economie aan de Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg Tijdens de oorlog weigerde hij een loyaliteitsverklaring te tekenen jegens de Duitse bezetters. biak zijn studie af en dook onder Na de oorlog voltooide hij zijn studie cn ging werken bi) het dagblad De Stem in Breda. voor welke krant hij een correspondentschap vervulde in Rome
Na een adviseurschap bij het Internationaal Christelijk Vakverbond trad Van der Pluijm in 1953 toe tot de sociaal-economische redactie van De Volkskrant. Elf jaar later volgde hij Joop Lücker op als hoofdredacteur.
In het tweede laar van zijn hoofdredacteurschap schrapte de krant de ondertitel ..katholiek dagblad voor Nederland" ..Deze verandering zal mischien velen de wenkbrauwen doen fronsen". schreef Van der Pluijm op 25 september 1965 in een commentaar Daar was volgens hem echter geen enkele reden toe. oindat het etiket katholiek alleen zin had gehad in een tijd dat dit voor katholieken de voornaamste reden was om zich als abonnee op te geven ,Wij maken niet uitsluitend een krant voor katholieken. Wij maken een krant waarin katholieke beginselen gestalte krijgen Wij maken een Nederlandse krant voor Nederlanders"
Onder Van der Pluijms leiding groeide de oplage van de Volkskrant van 165.000 tot 250.000 bij zijn pensionering in 1982. De krant werd progressiever en veel jonge journalisten traden toe tot de redactie. Van der Pluijm gaf redacteuren veel ruimte Hij dicteerde de koers niet, maar stuurde het vernieuwingsproces wel degelijk. Als eerste onder gelijken. zoals hij het zelf graag noemde.
Van der Pluijm was ook actief voor de Nederlandse Vereniging van Journalisten. was voorzitter van de stichting Landelijke Politieperskaart en had zitting in de adviescommissie van het vaktijdschrift De Journaiist Sinds zijn pensionering maakte Van der Pluijm zich sterk voor het Derde Wereld-persbureau Inter Press Service
Enkele van de talrijke functies die Van der Pluijm enige tijd bekleedde waren: voorzitter val1 de Stichting SALTO (lokale kabeltelevisie voor Amsterdam). voorzitter- curator van het NOVIB-tilclschrift Onze Wereld. bestuurslid van de Stichting Van der Leeuw-lezing, lid van de Raad voor de Journalistiek, lid van de jury voor de Prijs van de Dagbladjournalistiek, bestuurslid van de selectiecommissie Marshall Memorial Fellowship Prograin foi the Netherlands (Amerikaansstage-programma voor jonge Nederlandse lournalisten). niedia-adviseur van de ontwikkelingsorganisatie NOVIB en lid van de Raad van Beheer van het ANP

RANKI. GYORGY (- - 1930 Boedapest. Hongarije - 19-2-1988 Boedapest, Hongarije) Hongaars historicus.

György Ranki die in Hongarije lid was van de Academie van Wetenschappen en hoofd van hrt Historisch Instituut van de Academie, was hoogleraar in de economische geschiedenis en de geschiedenis van de 20ste eeuw aan de universiteit van Boedapest. Door middrl van het organiseren van internationale conferenties in Boedapest en door te bemiddelen bil de aanstelling van vakbekwame collega's aan westerse universiteiten en instituten slaagde Ranki erin de Hongaarse geschiedenis een ruime bekendheid te geven

In 1981 werd Ranki in het kader van een Amerikaans-Hongaars economisch programma tevens hooglcraar aan de universiteit van Bloomington (Indiana). Ook daar organiseerde hij regelmatig internationalr conferenties.
Ranki werd in 1985 eerste vice-voorzitter van het Internationaal Historisch Comité.
Tot de vijftien boeken die Ranki publiceerde behoren werken als Geschichte des Zweiten Weltkrieges (1973), 19 März 1944. Hintergrunde und Ablauf von Ungarns Besatzurig durch die deutsche Wehrmacht (1984) en Zentrum und Peripherie (1947)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

LUBBERS IN ISRAËL

De Nederlandse premier Ruud Lubbers heeft van 17 - 19 juli, te zamen met minister Hans van den Broek van buitenlandse zaken, een bezoek gebracht aan Israël - het eerste bezoek van een Nederlandse minister-president in het bestaan van de staat Israël.
In een eerder stadium was er sprake van geweest, dat het Nederlandse bezoek plaats zou vinden in de derde week van mei. toen in Israël werd herdacht, dat de joodse staat 40 jaar eerder was gesticht. Dat voornemen kon echter niet worden uitgevoerd, omdat verschillende betrokkenen verplichtingen elders hadden (pag. 328/2 e.v.-1988).
Van uitstel is geen afstel gekomen: Op 3 juni kon de Rijkvoorlichtingsdienst bekend maken, dat tussen Israël en Nederland overeenstemming was bereikt over de in de aanhef genoemde nieuwe data voor het bezoek.
Aan de vooravond van het bezoek aan Israël van de Nederlandse bewindslieden, op 16 juli, bevatte het *NRC/H'blad* een verslag van de correspondent van deze krant in Israël van afzonderlijke gesprekken, die hij had gevoerd met premier Yitzhak Shamir en minister van buitenlandse zaken Shimon Peres, waarin de Israëlische bewindslieden uiteenzetten, wat hun verwachtingen m.b.t. het Nederlandse bezoek waren. Het volgende is hieraan ontleend:

De Israëlische premier, Shamir en minister van buitenlandse zaken Peres hebben zich ingesteld op scherpe kritiek van premier Lubbers en minister Van den Broek (buitenlandse zaken) tijdens het eerste bezoek van een Nederlandse regeringsleider aan Israël.
Tijdens afzonderlijke gesprekken legden beide Israelische leiders er in Jeruzalem de nadruk op dat zij aandachtig en met de traditionele vriendschapsbanden tussen beide landen in gedachten naar de Nederlandse kritiek zullen luisteren.
Premier Shamir verwacht zelfs van de discussie met de Nederlandse gasten over onder andere de kwestie van de mensenrechten in de sedert juni 1967 door Israël bezette gebieden en over het nieuwe Israëlische visa-beleid voor Russische joden een „verkleining van de meningsverschillen". Deze meningsverschillen hebben geen negatieve invloed op onze betrekkingen", zegt premier Shamir onder het wakend oog van een veiligheidsagent tijdens een gesprek in zijn werkkamer
Premier Shamir en minister Peres zullen weliswaar krachtig verweer bieden aan de Nederlandse kritiek, maar zullen - naar de toon en inhoud van de gesprekken met ons te oordelen - geen woord zeggen dat de vriendschap tussen Nederland en Israël zou kunnen bescliadigen. „Eris wat kritiek in de (Nederlandse)media en in sonimige partijen, maar wij hebben geen klachten. Onze betrekkingen met de Nederlandse regering zijn vriendschappelijk en normaal" merkt premier Shamir op.

De minister van van buitenlatidse zaken Percs. die, toen hij nog premier van de Israëlische regering van nationale eenheid was. premier Lubbers voor een bezoek aan Israël uitnodigde (pag 333/1-'87) spreekt in dezelfde geest over de komst van dc Nederlandse bewindslieden. ..Premier Lubbers komt als een vriend. als een zeer brlangrijkc Europese leider die wij ten zeerste respecteren".
Hij plaatst ook minister Van den Broek in de categorie van Israël's vrienden en zegt dat „wij als ze op sommige punten kritiek willen uitoefenen met respect zullen luisteren,"
Typerend voor de onbevangenheid waarmee premier Shamir hrt bezoek van premier Lubbers en minister Van den Broek tegemoet ziet, weigert hij in de beslissing van de Nederlandse minister van buitenlandse zaken om op 18 juli na een gesprek met Palestijnen in Oost-Jeruza-Iem een bezoek te brengen aan het Palestijnse vluchtelingenkamp Kalandia, nabij Ramallah. een verandering van het Nederlandse beleid ten aanzien van de Palestijnse problematiek te zien.
Volgens hem is er in dit geval geen sprake van een ..fundamentele verandering' van de Nederlandse politiek maar gaat het om ren ..tactische verandering".
Minister Peres tilt er ook niet zwaar aan. ..Er is niets tegen dat minister Van den Broek (sommige) plaatsen bezoekt". zegt hij op een vlakke en ook vermoeid klinkende toon
Premier Shamir zegt echter dit onderu-erp toch te zullen aansnijden vooral om het „echte verhaal. dat jullie in Holland niet kennen" over het voortbestaan van de vluchtelingenkampen en het lijden van honderdduizenden Palestijnen daarin uit te leggen
De Arabische landen hebben volgens de Israelische regeringsleider deze kampen in stand gehouden als bew-ijs dat het Israëlisch-Arabisch conflict nug niet is opgelost. Israelische pogingen huizen voor de vluchtelingen buiten de kampen te bouwen werden volgens de Israëlische premier om deze simpele redenen onder Arabische druk door de VN veroordeeld.

Premier Lubbers en premier Yitzhak Shamir plantten op 18 juli gezamenlijk een olijfboompje als teken van vrede tussen Nederland en Israël.

Premier Shamir heef ook een zeer ongenuanceerde kijk op de vorige december uitgebroken Palestijnse volksopstand, in zijn woorden ..de zogenaamde intifadah".
Hij ziet de intifadah als de uitdrukking van de weigering van de Arabische wereld zich bij het bestaan van de staat Israël neer te leggen. ..Dat kan je opmaken uit deuitsprakenvan de leiders van de zogenaamde intiladah". zegt hij.
..De Palestijnse Arabieren willen geen eigen staat naast Israël. Zij 'villen een Palestijnse staat in de plaats van Israël Daar zijn wij tegen. omdat wij willen leven", concludeert hij op vastbesloten toon.
Opnieuw stelt hij het element van het onbegrip in Europa voor de achtergronden van de intifadah en he? karakter van hrt Israëlisch-Arabische conflict aan de orde.
Een korte uiteenzetting over het kleine Israël dat moet opboksen tegen meer dan twintig Arabische landen mondt uit in een uitspraak over de ,.onveranderbare vastberadenheid van het joodse volk zijn rechten te verdedigen '.
Vanuit die conceptie kent premies Shadir aan het herstel van dc orde - het onderdrukken van de intifadah - de allerhoogste prioriteit toe. Aangezien zoiets alleen met „geweld" kan worden bereikt en niet door „preken" is er zijns inziens kritiek losgebarsten op Israëls mensenrechtenbeleid.
Kritiek, die volgens hem nergens op slaat *omdat* Israël .„alle internationale wetten respecteert en wij het niet verdienen lesjes in moraal en gedrag te krijgen. We zijn altijd een voorbeeld voor de beschaafde wereld geweest en dat zijn me nog."
In andere bewoordingen. maar wel vanuit dezelfde voortdurende zelfrechtvaardiging. verdedigt minister Peres het deportatiebeleid van Palestijnen die naar zijn zeggen eigenlijk in aanmerking zouden komen voor de doodstraf. Hij constateert, dat er in Israël nog nooit een Palestijn terecht is gesteld, terwijl honderden Palestijnen dat lot wel was beschoren tijdens het Britse mandaat over Palestina. Maar toen zweeg de wereld.
Minister Peres is met premier Shamir van mening, dat de intifadah met geweld tegemoet moet u-orden getreden maar tekent daarbij aan, dat er een politieke en geen militaire oplossing" voor het Palestijnse vraagstuk is.
Premier Shamir en minister Peres gingen \-ragen betreffende ernstige onderlinge meningsverschillen over het vredesproces die de verkiezingstrijd zullen domineren. eensgezind uit de weg. Met premier Lubbers en minister Van den Broek in aantocht wilden zij wegens het belang. dat zij hechten aan de betrekkingen met Nederland niet het achterste van hun tong laten zien.

De vertegenwoordiger van de Palestijnse bevrijdingsorganisatie PLO in Den Haag. Afif Safieh, mocht in het *NRC/H'blad* van 7 juli zijn standpunt uiteenzetten t.a.v. het na uitstel alsnog plaatsvindende bezoek van premier Lubbers en minister Van den Broek aan Israël.

Uit zijn betoog is het volgende geciteerd:

Het is. zegt Safieh. .„geen ramp dat Lubbers en Van den Broek alsnog vooi een werkbezoek naar Israël gaan. Het bezoek kan Juist„nieuwe. perspectieven bieden' als Lubbers. die zich ..een kritische vriend van Israël" noemt. zijn kritiek niet spaart en als Van den Broek in zijn

Weekblad 57ste jaargang No 2958, pag 43415-43430

gesprekken over serieuze vredesmogelijkheden een aantal zaken aansnijdt;
Hij dient een ondubbelzinnig standpunt in te nemen over de schendingen van de mensenrechten door Israël in de bezette gebieden zoals het over de grens zetten van mensen, het vernielen van huizen. het gebruik van .,zenuwgas" (traangas) tegen zwangere vrouwen en het veranderen van de demografische samenstelling in de bezette gebieden door de vestiging aldaar van Joodse kolonisten.
Hij dient zijn Israelische gesprekspartners attent te maken op een van de belangrijkste principes in de internationale betrekkingen. de ontoelaatbaarheid van gebiedsuitbreiding door geweld
Safieh onthult in dit verband dat, blijkens de documenten van de Euro-Arabische dialoog, alle lidstaten van de Europese Gemeenschap. met inbegrip van Nederland. dit principe hebben geaccepteerd en daarom akkoord gaan met de Franse vertaling van resolutie 242 van de Veiligheidsraad.
Volgens de Franse versie van de resolutie moet Israël .,de bezette gebieden" ontruimen. terwijl de Engelse versie alleen maar spreekt over ,,bezette gebieden".
De Engelse versie getuigt volgens Safieh van een ,,niet opbouwende dubbelzinnigheid". Zij laat namelijk in het vage of alle bezette gebieden moeten worden ontruimd. Dat heeft men destijds zeer bewust gedaan om rekening te houden met een andere eis van de resolutie. dat alle staten binnen veilige en erkende grenzen moeten leven. Daarmee werd de mogelijkheid van grenswijzigingen geschapen.
Voor zover bekend. hield Nederland zich tot dusver aan de Engelse versie. De mededeling dat Den Haag in Europees verband stilzwijgend de Franse versie heeft aanvaard. zou een duidelijke koerswijziging betekenen.
In verband met het voorgaande dient Van den Broek zijn Israelische gastheren erop te wijzen dat alleen aanvaarding door de Arabieren en niet gebiedsuitbreiding of ,,territoriale begeerten" veiligheid of veilige grenzen verschaffen.
Hij dient zowel het door de EG als door Nederland aanvaarde principe van de nationale zelfbeschikking te onderstrepen - namelijk dat volkeren met hun instemming moeten worden geregeerd en niet onder dwang.
Hij moet het vrije verkeer van mensen en ideeën. waarover Oost en West in Helsinki jaren geleden een akkoord bereikten. niet eenzijdig behandelen, maar ook van toepassing verklaren op de Palestijnen. Te meer omdat Nederland in Moskou de belangen van Israël behartigt en hulp verleent bij de emigratie van Sowjet-joden.
De PLO is het ermee eens dat mensen het recht hebben hun land vrijelijk te verlaten. Maar dan hebben zij ook het recht om naar hun land terug te keren.
De PLO vindt het niet juist als Nederland de Palestijnen uitsluit van de principes van Helsinki. ,,Zij hebben recht op terugkeer naar hun huizen. hun steden en hun vaderland."

De Algemene Vergadering van de VN bevestigde, aldus Safieh. dat principe voor het eerst in resolutie 194 van december 1948. Hij wijst erop dat Nederland altijd heeft ingestemd met deze ,,Amerikaanse baby" (de VS behoorden tot de indieners) en nu aan zijn aldus aangegane verplichtingen zou moeten voldoen

Bovendien heeft Nederland ,.de morele plicht" op te komen voor het recht van emigranten zelf het land van hun bestemming te kiezen. Israël wil dat de joden, die de Sowjet-Unie verlaten op grond van een uitnodiging uit en een visum voor Israel automatisch naar Israël kunnnen.

De PLO vindt. zegt Safieh, dat zij het recht hebben de Sowjet-Unie te verlaten en naar andere landen te gaan.
Maar als zij naar Israël gaan, is dat ..een complicerende factor.'. Veel immigranten uit de Sowjet-Unie vestigen zich immers in de bezette gebieden. Hun konist naar gebieden met een omstreden karakter. waar een nationaal conflict nog niet is bijgelegd en waar de demografische samenstelling onderdeel vormt van het conflict. draagt niet bij tot de vrede
Volgens Safieh hebben .,instellingen van de PLO" in de bezette gebieden de Nederlandse bezoekers voor een ontmoeting in Oost-Jeruzalem uitgenodigd Minister Van den Broek zal op grond van deze uitnodiging spreken met onder anderen Radwan Abu Ayyash, voorzitter van de Palestijnse Journalistenvereniging, die onlangs na een gevangenisstraf van enkele maanden op vrije voeten werd gesteld.
De Palestijnse gesprekspartners zijn uiteraard aangesloten bij de PLO. aldus Safieh, ,.omdat de PLO zowel de instellingen als de ideeën van de Palestijnen vertegenwoordigt Naarmate Israël de instellingen probeert te vernietigen. versterkt Israël het idee."

Hij looft de Nederlandse inspanningen om gedaan te krijgen dat Palestijnse landbouwprodukten uit de bezette gebieden buiten de Israelische instellingen om kunnen morden geexporteerd naar de lidstaten van de EG - het begin van een meer ,,herkenbare" Nederlandse politiek in het Midden-Oosten. zo meent Safieh.
Maar hij is er niet zo over te spreken dat Nederland nog steeds weigert de PLO .,op te waarderen".
De Tweede Kamer heeft in 1983 gesteld dat de regering alleen op het niveau van ambtenaren contact met de PLO mag onderhouden. De ministers van buitenlandse zaken Van der Klaauw en Van den Broek hebben in respectievelijk 1981 en 1986 met PLO-voorzitter Arafat gesproken in hun hoedanigheid van vertegenwoordiger van de EG. en niet in hun capaciteiten van Nederlandse minister.
Safieh vindt dat niet bevorderlijk voor het onderlinge begrip. Het is belangrijk als er op hoog niveau contacten zijn.
Het Handvest van de PLO (dat de vernietiging van Israël belooft) kan geen hinderpaal zijn. meent hij. Zingt men in de Herutpartij van Israëls premier Shamir niet nog steeds het lied dat Israël aan beide oevers van de rivier de Jordaan ligt? Is dat soms geen annexationistisch en agressief lied? En verhindert dat contacten met de Israelische premier? Moet Nederland achter de realiteit aanlopen. nu zelfs Israëlische politici contacten onderhouden met de PLO?
Safieh is ervan overtuigd dat de itifadah ook in Nederland grote veranderingen heeft bewerkstelligd Daardoor zou de publieke opinie hier te lande in snel tempo pro-Palestijnser zijn geworden, een ontwikkeling die de politici niet konden bijhouden
Maar de PvdA. D66, de PPR en de PSP zijn volgens Safieh nu ook voor contacten op politiek niveau met de PLO. En hij is er zeker van dat de ,,afwijzende" houding van de Kamerleden Gualtherie van Weezel (CDA) en Weisglas (VVD) niet meer door al hun fractiegenoten wordt gedeeld

kritiek Lubbers op Israëlische politiek

Israël moet ,.zijn denken niet laten domineren door de aanwezigheid van Palestijnen aan zijn grenzen". Premier Lubbers zei dit op de eerste avond van zijn driedaagse bezoek aan Israël.
Lubbers vroeg zich af of voortzetting van het huidige Israëlische beleid in de bezette gebieden Israël inderdaad veiligheid zal brengen. ,.De status quo kan niet voortduren", aldus Lubbers.
Dit thema kwam tweemaal voor in de tafelrede die Lubbers in de avond van 17 juli uitsprak in de grote Knessethzaal tijdens het diner dat hem door premier Shamir werd aangeboden.
Staande voor de op bijbelse motieven gebaseerde wandtapijten van Chagall, wees Lubbers op de tegenspraak tussen Israëls verlangen naar vrede en de weigering land voor vrede op te geven.

Het beleggen van een internationale vredesconferentie met deelneming van de Palestijnen en steun aan het vredesinitiatief van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken. Shultz, wees premier Lubbers aan als de enige realistische weg om een einde te maken aan het Israelisch-Arabische conflict.
Het niet aanvaarden van de legitieme politieke rechten van de Palestijnen enerzijds, en het niet erkennen van Israëls recht om binnen veilige. erkende grenzen te leven. omschreef premier Lubbers als het ..hart van het conflict".
Volgens Lubbers moet vredesoverleg worden gebaseerd op het in de Veiligheidsraadresoluties 242 en 338 neergelegde principe van .,land tegen vrede".
Zonder uitvoering van deze principes is het volgens de premier moeilijk om tot oplossing van het Israelisch-Arabisch conflict te komen.
In dit verband zei hij dat deze principes ..voor Israël, de Palestijnen en daarom ook voor de PLO gelden".
Van Nederlandse zijde werd het noemen van de PLO in dit verband van politiek belang geacht.

De vriendschap tussen Israël en Nederland was het hoofdthema van de tafelrede die premier Shamir op 17 juli uitsprak ter gelegenheid van het bezoek van premier Lubbers en minister Van den Broek aan Israël.

Shamir stelde vast dat Israël en Nederland over specifieke onderwerpen en de manier om tot vrede te komen van mening verschillen. ,,Maar onze vriendschap overstemt deze meningsverschillen en misverstanden", zei hij.

Shamir sprak de hoop uit dat het Nederlandse volk het in Europa zal opnemen voor Israël en de 'lage campagne' die in Europa tegen zijn land wordt gevoerd zal verwerpen Hij vroeg om steun voor Israëls verlangen naar echte vrede die een einde zal maken aan het aan Israël door zijn buren opgelegde conflict.
Zonder de Palestijnse volksopstand met name te noemen zei hij dat er sprake is van een poging de slogan van de mensenrechten tegen Israël te gebruiken en in dit verband de Palestijnse Arabieren als een wapen tegen Israëls bestaan te exploiteren.
Lubbers sprak in zijn lange tafelrede van de Nederlandse bezorgheid over de manier waarop Israël in de bezette gebieden tegen de Palestijnen optreedt.
Hij zei te hopen dat Israël de wijsheid zal weten op te brengen de uitdagingen tegemoet te trrden op een manier die overeenstemt ,.met principes en waarden die ons beiden zo dierbaar ziin".
In het begin van zijn rede onderstreepte premier Lubbers de historische betrekkingen tussen het Nederlandse en joodse volk en de bijdrage van de Nederlandse joden aan de Nederlandse cultuur.
Hij sprak uit naam van het Nederlandse volk en de Nederlandse regering zijn bewondering uit voor al datgene wat er in Israël de afgelopen 40 jaar op tal van gebieden is gepresteerd,
Tijdens een gesprek met Xederlandse correspondenten na het diner zei premier Lubbers niet te verwachten dat zijn tafelrede en de daarin vervatte kritische waarschuwingen het Israelische denkrn zullen beinvloeden alhoe-

wel .,ikde effectiviteit ervan niet kan beoordelen".
Volgens Lubbers was het ondanks de Nederlandse kritiek op sommige aspectrn van Israëls beleid toch een goede zaak Israël nu ter gelegeilheid van haar veertigste verjaardag te bezoeken, omdat de tot uitdrukking gekomen Nederlandse bezorgdheid ..in gebondrnheid met Israël wortelt". Tegen de achtergrond van de joodse geschiedenis moet Israël. volgens Lubbers. die Nederlandse bezorgdheid kunnen begrijper..
Zowel premier Lubbers als minister Van den Broek onderstreepten dat hun bezoek niet het karakter heeft van een ,,belangenreis'' waardoor een echte diepgaande dialoog tot stand kan komen.

In het middagblad Yedioth Achronoth werd op 18 juli het bezoek van premier Lubbers aan Israël omschreven als een ,,moeilijke test voor echte vriendschap".
Het blad *Maariv* doet eveneens in het hoofdartikel een beroep op Israëls leiders heel nauwkeurig naar de Nederlandse kritiek te luisteren. ,,Beter een bezoeker die zijn kritiek hier uitspreekt dan een wegblijver die dat ook doet". aldus deze krant.

Onderhoud *Van* den Broek *-Palestijnse vertegenwoordigers*

In de ochtend van 18 juli had minister Van den Broek in het American Colony hotel in Oost-Jeruzalem een onderhoud met zeventien pro-PLO Palestijnen.
Het initiatief tot dit tegen de twee uur durende gesprek was uitgegaan van Radwan Aby Ayyash, het hoofd van de Arabische journalistenvereniging.
In Palestijnse kringen waren de verwachtingen over dit onderhoud met de Nederlandse minister nogal hoog gespannen. Van den Broek ging echter niet in op het punt de PLO te erkennen en rechtstreekse contacten te beginnen met PLO-leider Jasser Arafat.

Terwijl de Nederlandse bewindsman in zijn repliek en tijdens de discussie dit aspect van het memorandum negeerde deed hij op de aanwezige Palestijnen een beroep de PLO ervan te overtuigen het recente Abu Shariff-document (de woordvoerder van Jasser Arafat) te aanvaarden dat volgens de Nederlandse opvatting hoopvolle elementen bevat voor' een vreedzame oplossing van het Israelisch-Palestijnse conflict.
Albert Aghazarian. (woordvoerder van de Bir-Zeit universiteit) een van de deelnemers aan het onderhoud met minister Van den Broek zei na afloop dat het gesprek ..constructief' was geweest.
De Nederlandse diplomatie ontwikkelt zich volgens hem, in het kader van de EG-politiek, langzaam maar zeker in de richting van de PLO.
Het gesprek in het American Colon?; hotel van Van den Broek ziet hij als een aanwijzing dat het besef doordringt dat er met ,.die Palestijnen moet worden gesproken die als het er op aankomt ook de goederen kunnen leveren."
Met betrekking 'tot contacten met de PLO richtte Van den Broek zich tot Diana Safieh, de zuster' van de PLO-vertegenwoordiger in Den Hang niet de opmerking dat ,,wij met de PLO praten".
Bekende pro-Jordaanse Palestijnen waren van de Palestijiise delegatic die Van den Broek ontmoette uitgesloten.
Omdat volgens Palestijnse kringen ook Palestijnen, die eerder minister Shultz had ontmoet, op de lijst stonden. bovcotten onder andere Ibrahim Dakkak (communist) en andere linkse Palestijnen het onderhoud).
Faisal Husseini. Sari Nusseibeh, en andere pro-PLO-Palestijnse intellectuelen en leiders waren bij het onderhoud met Van den Broek aanwezig.

Onderhoud Lubbers met *vertegenwoordigers* Vrede-Nu-bewegtng

Premier Lubbers had op 18 juli in Jeruzalem een onderhoud met vertegenwoordigers van de Israelische Vrede-Nu-beweging.
Zij drongen er bij hem op aan dat Nederland zich inzet voor Palestijnse gemeenteraadsverkiezingen in de bezette gebieden.
De Israëlische vredesactivisten hopen dat dergelijke verkiezingen zullen leiden tot een vermindering van de spanningen in de bezette gebieden en tot de verkiezing van Palestijnse leiders die een rol kunnen spelen bij vredes-onderhandelingen, aldus Janet Aviad van de Vrede-Nu-beweging.
De Israeli's stelden voor, dat dergelijke verkiezingen in bezet gebied plaats gaan vinden onder Nederlandse supervisie, en niet onder auspiciën van de Verenigde Naties, omdat er in Israel een groot wantrouwen heerst tegen de VN.
Tijdens de ontmoeting met premier Lubbers heeft Vrede-Nu er bij de Nederlandse minister-president op aangedrongen, dat Nederland zich in gaat zetten voor de officiële acceptatie door de PLO van de opmerkelijke document van Abu Shariff
En dat was precies. waar minister Van den Broek mee bezig was toen hij sprak met de Palestijnse delegatie uit de bezette gebieden

Van den Broek bezoekt *Palestijns vluchtelingenkamp*

Na zijn onderhoud met de Palestijnse delegatie heeft minister Van den Broek op 18 juli een bezoek gebracht aan het Pálestijnse vluchtelingenkamp Kalandia.
Tijdens dit bezoek stak de ,,intifadah'' - de Palestijnse volksopstand - de kop op.
De door een speciale Israëlische veiligheidsagent en Israëlische militairen beschermde Van den Broek heeft echter niets gemerkt van het incident dat zich in Kalandia tussen stenen gooiende Palestijnse jongeren en Israëlische militairen ontwikkelde.
Hij had het vluchtelingenkamp al verlaten toen met rubberkogels schietende soldaten van achter een met vaten dichtgemetselde poort opdoken en begeleid door een gierende jeep in de stegen van het kamp achter de wegrennende Palestijnse jongeren verdwenen.
Kort daarop verklaarde een Israëlische officier Kalandia tot ,.gesloten militair gebied". De pers kreeg opdracht het kamp te verlaten.
In het gezichtsveld van de Israëlische soldaten zwaaide een Palestijnse jongen, zijn hoofd ge ikkeld in een keffiyah (Palestijnse hoofddoek) uitdagendmet een aan een lange stok gebonden Palestijnse vlag.
,,Allah Akbar, Allah Akbar'', (God is groot) schreeuwden de jongeren. terwijl zij met de vlag voorop stenen gooiend tegen de Israëlische soldaten optrokken. maar er als hazen vandoor gingen als deze aanstalten maakten op ze af te komen.
Dit klassieke kat- en muisspel van de intifadah werd door de Israëlische soldaten geduld tot zij er zeker van waren dat Van den Broek Kalandia had verlaten.
Een Israëlische officier twijfelde er niet aan dat het bezoek van de Nederlandse bewindsman aan het Palestijnse vluchtelingenkamp het incident had uitgelokt. ,,Het was een show voor de televisiecamera's". merkte hij nogal verbitterd op.

Volgens een functionaris van de hulporganisatie van de Verenigde Naties voor de Palestijnse vluchtelingen (UNRWA) arrestee den de Israëliers tegen de honderd Palestijnen die werden gedwongen de gegooide stenen op te ruimen ,,Tegen half acht was het voorbil en werden alle gearresteerde Palestijnen weer vrijgelaten," zegt hij
Wegens het zich ontwikkelende incident werd het programma van minister Van den Broek in Kalandia enigszins bekort
Terwijl de door Israëlische militairen afgeschermde minister door de stegen van het kamp liep sprong een Palestijnse jongen met een Palestijnse vlag in zijn hand over muren en daken. ..Biladi. biladi'' (miin vaderland) scandeerden Palestijnse kinderen.
Op een kleine open plaats in het kamp. onder de schaduw van een paar bomen, werd Van den Broek met de Palestijnse realiteit onder Israëlische bezetting geconfronteerd.
Twee Palestijse vrouwen smeekten hem tussenbeide te komen hij de Israëlische autoriteiten om de deportatie van hun zonen te verhinderen. ..Drie zonen van mij zijn al uitgewezen. Twee andere zal dat lot binnenkort overkomen.'. zei een kleine Palestijnse moeder naar de hoog hoven haar uitreizende Nederlandse minister.
Tijdens de persconferentie in het Koning Davidhotel in Jeruzalem zei Van den Broek in de avond van 18 juli dat de Israelische deportatiepolitiek ..ons zeer bezorgd stenit" Hij deed een beroep op Israël de Vierde Geneefse Conventie dienaangaande te respecteren
Een Palestijnse jongen legde namens de kampbewoners een politieke verklariiig af waarin een beroep op Nederland werd gedaan de stichting van een Palestijnse staat onder de PLO te steunen.
Heel rustig antwoordde Van den Broek op de Palestijnse verzoeken voor. hulp en begrip dat ,,wij dit bezoek aan Israël aangrijpen om te proberen de situatie in de bezette gebieden te verbeteren". Hij beloofde bij de Israëlische autoriteiten te zullen pleiten zich bij het hand-

haven van rust en orde in bezet gebied aan het internationale recht te houden.
Tegenover de om hem staande Palestijnen noemde hij het Palestijnse recht op zelfbeschikking in een adem met Israëls bestaansrecht.
Daarna bezocht Van den Broek een Palestijns coöperatief voor vrouwen. dat mede via Nederlandse schenkingen in stand wordt gehouden en verbleef hij enkele minuten in een kliniek.
De aandacht van de begeleidende journalisten werd toen getrokken door het incident tussen Palestijnse jongeren en de Israëlische soldaten.
Het eerste bezoek van een Nederlandse minister aan het Palestijnse vluchtelingenkamp in door Israël bezet gebied vond plaats op uitnodiging van de hulporganisatie van de Verenigde Naties voor Palestijnse vluchtelingen. Bob Hopkins, het hoofd van deze organisatie op de Westelijke Jordaanoever, sprak zijn dankbaarheid uit voor de Nederlandse hulp (zes miljoen gulden per jaar) aan deze organisatie.

Lubbers vraagt *Israël* om vredesoplossing met *Palestijnse* volk

Tijdens het contra-diner, dat premier Lubbers in de avond van 18 juli aan de Israëlische leiders aanbood in het Koning David hotel in Jeruzalem. deed hij in zijn tafelrede een beroep op Israël een vredesoplossing tussen Israël en het Palestijnse volk te vinden.
Daarnaast zei hij: ,,Ik ben niet onpartijdig, hoe kritisch sommige dingen die wij zeggen jullie ook in de oren mogen klinken".
De premier besloot zijn rede met een toast op het ,,bewonderenswaardige Israëlische volk".

Volgens Israëlische diplomaten leverde de tafelrede van premier Lubbers nogmaals het overtuigend bewijs van de hechte vriendschap tussen Israël en Nederland ondanks Nederlandse kritiek op sommige aspecten van het Israëlische beleid.
Eerder op de dag had premier Shamir na een langdurig onderhoud met premier Lubbers en de minister van buitenlandse zaken Van den Broek gezegd dat het ,,een goed gesprek was geweest".
,,De Nederlandse kritiek komt vanuit vriendschap", zei hij. Premier Shamir noteerde echter meningsverschillen tussen beide landen over het vredesproces, maar weigerde direct commentaar te leveren op de nogal kritische tafelrede van premier Lubbers.
Hij plaatste de Nederlandse politiek ten aanzien van het Midden-Oosten in het raam van het EG-beleid. Vanuit die invalshoek sprak hij zich uit tegen een rol voor de PLO in het vredesproces en het beleggen van een internationale vredesconferentie.
In dit verband merkte Shamir op geen verandering te zien in het Nederlandse standpunt jegens de PLO.
Tijdens de persconferentie op 18 juli voor het diner filosofeerde premier Lubbers over de mogelijkheid, dat de intifadah, de Palestijnse volksopstand, het beginpunt kan zijn van een wending in het Israëlisch-Palestijns conflict.
Premier Lubbers en minister Van den Broek waren het met elkaar eens dat er ondanks hun kritiek op Israëls vredespolitiek onder Shamir geen verandering in de Israëlische uitgangsposities valt te constateren.

Meningsverschil uitreisvisa Russische joden niet opgelost

De meningsverschillen tussen Nederland en Israël over het Israëlische besluit Russische joden met uitreisvisa voor Israël te dwingen rechtstreeks naar Israël te komen, zijn nog niet opgelost.
Tijdens intensieve besprekingen over dit voor beide partijen gevoelige onderwerp tussen premier Shamir en minister Peres en premier Lubbers en minister Van den Broek, werd op 18 juli besloten een gemengde Nederlands-Israelische commissie te vormen ter nadere bestudering en oplossing van dit vraagstuk
Nederland stelt zich op het standpunt, dat het beperken van de vrijheid van keuze voor Russische joden een schending van de mensenrechten is.
Israël daarentegen is van mening dat de Russische joden zich pas een onbevooroordeeld, vrij oordeel kunnen vormen als, zoals minister Peres het uitdrukte ,,ze Israël in vrijheid hebben gezien".

De Israëlische minister van immigratie, Yaakov Tsur, die op 18 juli aan de gesprekken deelnam, wil Nederland de verzekering geven dat Russische immigranten Israël onbelemmerd kunnen verlaten. Dat zou het Nederlandse tegenargument van beperking van de vrijheid van keus ondervangen.
Minister Peres suggereerde dat de Nederlandse ambassade in Moskou alleen uitreisvisa voor Boekarest zal geven. In de Roemeense hoofdstad zou de Israëlische ambassade zich dan belasten met het uitreiken van visa voor Israël.
Ondertussen bevestigde de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek op 18 juli, dat de Russische visa voor de Israëlische consulaire delegatie naar Moskou inmiddels zijn aangekomen.

Afsluiting bezoek

Premier Lubbers heeft het officiële bezoek aan Israël op 19 juli in bescheidenheid afgesloten. Om het rendement van zijn reis te kenschetsen koos de minister-president een diplomatieke formulering: ,,We hebben de banden aangehaald, we hebben een directe gedachtenwisseling gehad. Ik besef dat het wat vlak klinkt, maar hier ligt toch de kern.
Dat we de opvattingen die we hebben tegen elkaar hebben uitgesproken, is zeker van betekenis en zal ook zijn functie hebben, denk ik, hier in Israël."

In de Israëlische pers is vrij prominent aandacht geschonken aan het bezoek van de Nederlandse premier en minister Van den Broek van buitenlandse zaken. Maar commentaren over de kritische opstelling van de Nederlandse bewindslieden ontbraken althans in de Israëlische kranten.
De Palestijnse pers heeft over het algemeen opgetogen gereageerd op de Nederlandse visite. Vooral het bezoek van Van den Broek aan het vluchtelingenkamp Kalandia wordt gewaardeerd als een dappere daad.
Maar of de boodschap dat het anders moet met de Israëlische politiek in het Midden-Oosten is aangekomen, lijkt de vraag. De neiging onder Israëli's, niet in de laatste plaats onder Israëlische politici. om kritiek af te doen als antizionisme, is duidelijk aanwezig.
Lubbers gaf te kennen dat hij zich de bescheidenheid van de Nederlandse positie realiseert. Wel denkt hij dat de intensieve besprekingen die hij en Van den Broek hebben gevoerd met de top van de Israëlische politiek de druk op de ketel bevorderen. Lubbers: ..En wat je dan moet hopen is dat op een gegeven moment er een morele kracht omhoog komt in het politieke proces, die een element van verrassing in zich bergt."
Het bezoek gezien als een bijdrage aan de noodzakelijke doorbraak, die zich overigens nog niet aftekent. ook deze dagen niet. ,,Het rendement weet ik niet precies," verklaarde de premier. ,.Dat kun je ook niet weten, daar moet je op wachten."
Lubbers was eigenlijk lang niet ontevreden. .,Het was allemachtig moeilijk om de goede toon te vinden ''
De premier bleek zich vooraf zorgen te hebben gemaakt over de vraag hoe tegelijk kritiek en verbondenheid tot uitdrukking te brengen. ,.Het bezoek is in dit opzicht beter gelukt dan ik zelf voor mogelijk had gehouden."

De 19de juli was opnieuw een met afspraken overladen dag. Het begon al voor acht uur 's ochtend met een gesprek met de burgemeester van Jeruzalem, Kollek.
Daarna vlogen Lubbers en Van den Broek naar Sede Boker in de Negevwoestijn. Hier bevindt zich de kibboets van de vermaarde voormalige Israëlische premier Ben Goerion.
Terug in Jeruzalem volgde een gesprek met leden van de Knesset, het Israëlische parlement, alsmede een receptie bij de ambassadeur voor uit Nederland geëmigreerde joden.

Commentaar

In De Volkskrant van 21 juli gaf de correspondent van dit blad in Israël, Eddo Rosenthal, een commentaar op het verloop van het bezoek van premier Lubbers en minister Van den Broek aan Israël. Hij had de beschouwing de kop meegegeven: Holland-mythe slaat over op Palestijnen.
Het volgende is hieruit aangehaald:

Nederlanders kunnen in Israël een potje breken, dat is nog eens duidelijk gebleken tijdens het bezoek van premier Lubbers en minister van buitenlandse zaken Van den Broek. Er mag dan in Nederland sprake zijn van een verandering in de Wij-staan-achter.Israël houding. Voor de gemiddelde Israëli geldt Holland nog altijd als een van de meest bevriende naties ter wereld.
Israëli's staan op hun manier achter Nederland, zoals nog vorige maand is gebleken tijdens het Europese kampioenschap voetbal. Groot was het Israëlische enthousiasme toen het elftal uit het kleine, sympathieke landje die Duitsers versloeg.
In Israël heerst een Holland-mythe, die niet stuk is te krijgen. Ook niet door een Nederlandse premier die als kritische vriend in Jeruzalem zijn bezorgdheid komt uiten. De Israëlische Holland-mythe is gebaseerd op de genante gedachte dat Nederland tijdens de Tweede

Wereldoorlog goed is geweest voor de joden De Februari-staking en het dagboek van Anne Frank, dat is het enige wat de meeste Israëli' s wetenover Hollandin oorlogstijd. Ze zijn ervan overtuigd dat dc meeste Nederlandse joden gespaard zijn gebleven dankzij de moedige houding van het Nederlandse volk.
Deze mythe is niet alleen gemeengoed onder de Israelische bevolking. maar heerst ook op regeringsniveau, zoals premier Lubbers en minister Van den Broek mochten ervaren. ..Onze dankbaarheid voor het volk van het Koninkrijk van Nederland is in belangrijke mate het resultaat van de moedige hulp die uw volk aan het joodse volk heeft verschaft gedurende de tragische jaren van de Holocaust", sprak premier Shamir aan het begin van zijn tafelrede. Sharnir noemde het onderduik- erh haal van Anne Frank een symbool: ,,We zullen het nooit vergeten. en altijd dankbaar blijven aan het Nederlandse volk."

De Nederlands-Israelische communicatiestoornis strekt zich niet alleen uit tot het verleden. Ook hel huidige Israelische regeringsbeleid leidt tot een langs elkaar heen praten. De Israelische gesprekspartners hebben de kritiek van de Nederlandse vrienden beleefd aangehoord. maar hebben ze het ook begrepen"
Begrijpt een door ideologie gedreven Shamir het nu allemaal beter. na de eerlijke waarschuwing van een betrokken Lubbers, dat het huidige vredesbeleid niet tot veiligheid zal leiden voor Israël?

Wat Nederland en Israël omschrijven als een vruchtbare dialoog heeft zich overigens alleen op regeringsniveau afgespeeld. Bij de Israëlische bevolking is daarvan nauwelijks iets doorgedrongen. De media hebben weliswaar vrij veel aandacht geschonken aan het bezoek. maarhoofdzakelijk aan de Nederlandse blijken van vriendschap. De kritiek is wel opgevangen. maar lijkt niet te zijn doorgedrongen.

Premier Lubbers had oorspronkelijk de Knesset, het Israëlische parlement, willen toespreken hetgeen inderdaad een effectieve manier is om de bevolking te bereiken. Maar de protocollen gooiden roet in het eten, omdat alleen vorsten en presidenten het recht is beschoren om zich rechtstreeks tot de Israëlische volksvertegenwoordiging te richten.
Een hoofdstuk apart zijn de reacties in Palestijnse kringen op het Nederlandse staatsbezoek. De scherpe Haagse kritiek op het Israëlische beleid in bezet gebied wordt ervaren als een belangrijke ontwikkeling, zelfs een doorbraak. De Palestijnen hopen dat Nederland vanwege zijn speciale band met Israël invloed kan uitoefenen op het beleid van Jeruzalem.
Ook waren de Palestijnen deze week enthousiast over het optreden van minister Van den Broek. In de eerste plaats u-as de Nederlandse bewindsman de eerste EG-minister van buitenlandse zaken die een bezoek bracht aan een Palestijns vluchtelingendorp in bezet gebied. Een ministeriële visite die uitdraaide op rellen in Kalandia op de Westoever.
Bovendien was er het novum van een Palestijnse ontmoeting met een EG-minister, waarbij de Palestijnen dit keer hun eigen delegatie hadden mogen samenstellen. Met als gevolg dat voor het eerst alle pro-Jordaanse vertegen oordigers waren genegeerd en eensgezind het officiële PLO-standpunt werd verkondigd.
De precedenten die Van den Broek heeft geschapen, xvorden gezien als belangrijke politieke successen, die het rechtstreekse gevolg zijn van de intifadah, de Palestijnse opstand in de bezette gebieden.

Samenvattend kan worden gezegd dat iedereen tevreden lijkt met het driedaagse bezoek. Israël heeft in een moeilijke periode naar Nederlandse kritiek geluisterd en een vriend behouden. De Palestijnen hebben er een vriend bij gekregen. Lubbers heeft in Jeruzalem zijn zegje gedaan; en Van den Broek is er in Kalandia met de schrik vanaf gekomen.

LATIJNS-AMERIKA

GUATEMALA

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Sinds de verkiezingen voor de Grondwetgevende Vergadering van 1 juli 1984 (pag. 449 e.v.-1984) ont ikkelde de politieke situatie in Guatemala zich als volgt:

In Guatemala was op dat moment gen. Oscar Humberto Mejia Victores president. Mejia had op 8 aug. 1983, toen hij minister van defensie was. de macht overgenomen van gen Jose Efrain Rios Montt (pag.460/1 e.v.-1984),die op zijn beurt op 23 maart 1982 via een staatsgreep een einde had gemaakt aan net bewind van gen. Romeo Garcia Lucas.

Samenwerking tussen de *diverse* partijen in de Grondwetgevende Vergadering

In juli 1984 werd bericht dat de rechtse Revolutionaire Partij (PR) en de centrum-rechtse Nationale Vernieuwingspartij (PNR) in de op 1 juli gekozen Grondwetgevende Vergadering -die op 1 augustus met haar werkzaamheden zou beginnen- een alliantie hadden gesloten.
Op 25 september gingen de extreem-rechtse Nationale Bevrijdingsbeweging (MLN) en de extreem-rechtse Authentieke Nationalistische Centrale (CAN), die met het oog op de verkiezingen van 1 juli een coalitie hadden gevormd (pag.449/2-1984), samenwerken met de Democratisch Institutionele Partij (PID).

Vorming *Volksfront*

Op 26 sept. 1984 werd de vorming van een Volksfront (Frente Popular) bekendgemaakt. Dat omvatte de volgende partijen en groeperingen: de Nationale Boerenassociatie (Asociacion Nacional Campesino), het Guatemalteekse Stadsverbeteringscomité (Comité de Mejoramiento Urbano de Guatemala), het Arbeidersfront (Frente de Trabajadores), het Verenigd Front voor de Revolutie (FUR, Frente Unido de la Revolucion), de Nieuwe Kracht (FN, Fuerza Nueva), de Beweging van de 20ste Oktober (Movimiento 20 de Octubre), de Humanistische Beweging van Democratische Integratie (MHID). de Maya-Guatemalteekse Beweging (Movimiento Maya-Guatemalteco), de Nationalistische Sociale Partij (Partido Social Nacionalista). en de Volksunie (Union Popular).
Secretaris-generaal van het Volksfront was Angel Flores.

Nieuwe grondwet en kieswet

Op 31 mei 1985 werd een nieuwe grondwet gepresenteerd die m.i.v. 14 jan. 1986 in werking moest treden.

Op 3 juni kondigde president Mejia een door het Hoogste Kiesgerecht uitgewerkte nieuwe kieswet af en deelde mee dat op 3 november algemene verkiezingen zouden plaatsvinden. Zou bij de verkiezingen voor het presidentschap geen van de kandidaten de benodigde absolute meerderheid behalen, dan zou op 8 december een tweede verkiezingsronde plaatsvinden. Op 14 jan. 1986 zou de nieuwe president in functie treden.
Linkse guerrillagroepen die behoorden tot de Guatemalteekse Nationale Revolutionaire Eenheid (URNG) mochten niet aan de verkiezingen deelnemen.
Een woordvoerder van de URNG noemde het democratische proces ,,een manoeuvre om de 30 jaar oude contrarevolutionaire campagne door middel van een constitutionele façade voor eeuwig vast te leggen", maar beloofde dat de URNG de verkiezingen niet zou verstoren.

Verkiezingen voor een president, een Wetgevende Vergadering en burgemeesters

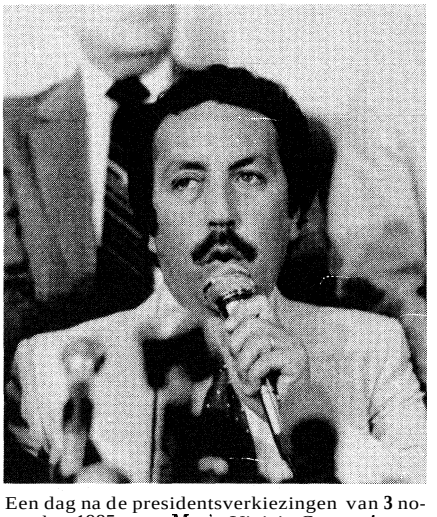
Aan de op 3 nov. 1983 gehouden algemene verkiezingen namen 15 partijen deel. Voor het presidentschap hadden zich acht kandidaten aangemeld.
Volgens het hoogste Electorale Tribunaal ging 73 procent van de 2.750.000 kiesgerechtigde Guatemalteken naar de stembus en was 6 procent van de stembiljetten blanco of ongeldig.
In de inmiddels 100 zetels tellende Wetgevende Vergadering (in 1984 waren dat er 88) behaalde de Guatemalteekse Christen-Democratische Partij (PDCG) met als presidentskandidaat Mario Vinicio Cerezo Arevalo met 38,7 procent van de stemmen 51 zetels.
De Unie van het Nationale Centrum (UCN) met als presidentskandidaat Jorge Carpio Nicolle kreeg met 20,2 procent van de stemmen 22 zetels.
De alliantie van de Revolutionaire Partij (PR)en de Democratische Partij van Nationale Samenwerking (PDCN) met als kandidaat Jorge Serrano Elias veroverde met 13,8 procent van de stemmen 11 zetels.
De Nationale Bevrijdingsbeweging (MLN) met als kandidaat Mario Sandoval Alarcon en de Democratische Institutionele Partij (PID), die ook de kandidatuur van Sandoval steunde, behaalden elk 6,3 procent van de stemmen en zes zetels.
De Nationalistisclie Authentieke Centrale (CAN) met Mario David Garcia als kandidaat voor het presidentschap kreeg met 6,3 procent één zetel, terwijl de Democratische Socialistische Partij (PSD) met Mario Solorzano Martinez met 3,4 procent twee zetels in de wacht

sleepte. Behalve door de PSD werd de kandidatuur van Solorzano gesteund door drie leden van het Volksfront: de Beweging van de 20ste Oktober, de MHID en de FN.
De Nationalistische Vernieuwingspartij (PRN) met als presidentskandidaat Alejandro Maldonado Aguirre kreeg met 3.2 procent van de stemmen één zetel.
De Anti-con~munistische Eenmakingspartij (PUA), die het Front van Nationale Eenheid (FUN) en de Beweging Voortkomend uit Eendracht (MEC) omvatte en die Leonel Sisniega Otero als presidentskandidaat had, kreeg met 1,9 procent van de stemmen geen zetel.
Bij de burgemeestersverkiezingen behaalde de PDCG in 184 van de 331 gemeenten de overwinning. In 14 van de 22 departementen van Guatemala kreeg de PDCG de meeste stemmen.
Onder de kop ,,Lauwe belangstelling voor verkiezingscampagne Guatemala" meldde correspondent Ferry Versteeg in *NRC/H'blad* (1-11-1985) o.m. het volgende:

De campagnes voor de algemene verkiezingen van zondag (3 november), die Guatemala. het grootste Middenamerikaanse land, na bijna 31 jaar van bijna onafgebroken militaire dictatuur een burgerregering moeten bezorgen, zijn nauwelijks uitbundig te noemen. Tijdens tevoren aangekondigde verkiezingsbijeenkomsten kwamen in de twee miljoen inwoners tellende hoofdstad honderden in plaats van duizenden mensen opdagen. Na reeksen van vervalste verkiezingen in het verleden. kijken de Guatemalteken de kat liever uit de boom.
Ook het feit dat de opinies van de acht presidentskandidaten weinig verschillen - de meesten staan rechts of extreem rechts - speelt een rol. Een uitzondering vormt de christen-democraat Vinicio Cerezo, die in het politieke centrum wordt geplaatst en als de voornaamste kanshebber geldt.
Maar ook hij geeft in een gesprek toe dat echte sociale hervormingen in dit meest feodale land van de regio voorlopig niet tot de mogelijkheden behoren, wegens de weerstanden van het leger en de macht van organisaties van ondernemers en grootgrondbezitters.
Zelfs de sociaal-democraat Mario Solorzano. die met een minimaal budget en een roos-in-de-vuist-embleem campagne heeft gevoerd, weet in zijn programma niet met concrete hervormingen te komen. De redenen zijn niet ver te zoeken. Afgezien van de weerstanden van de traditionele machtscentra is er de nieuwe grond et. die bijvoorbeeld sterke beperkingen stelt aan de herverdeling van grond. Kortom: een houtsnijdende agrarische hervorming behoort in Guatemala. waar twee procent van de boeren zestig procent van de grond beheert, tot de onmogelijkheden.
Hetzelfde geldt, naar valt te vrezen, voor de broodnodige fiscale hervorming. Het Guatemalteekse belastingsysteem behoort tot de meest onevenwichtige belastingsystemen ter wereld. Slechts vijftien procent van de belastingen is direct - 83 procent komt indirect neer op de consumenten - en zelfs die beperkte directe belastingen worden door de oligarchie nog massaal ontdoken. President Jose Efrain Rios Montt brak drie jaar geleden zijn nek toen hij een belastinghervorming voorstelde. En toen zijn opvolger Oscar Humberto Mejia Victores het afgelopen april op aanmoediging van het Internationaal Monetair Fonds nogmaals probeerde, protesteerden ondernemers en grootgrondbezitters zo vervaarlijk. dat hij snel bakzeil haalde. Er zijn vooralsnog geen aanwijzingen dat de oligarchie zich onder een burgerbestuur op het punt van belastingen soepeler zal opstellen.

Ook het voordurende geweld gaf de verkiezingscampagnes een wat surrealistisch karakter. Alleen al in de tien dagen die aan de verkiezingen vooraf gingen, werden het hoofdkwartier van Vinicio Cerezo's christen-democraten met machinegeweren bestookt en kreeg het huis van partij-secretaris-generaal Alfonso Cabrera Hidalgo een bomaanslag te verduren. Jorge Carpio, leider van de centrum-rechtse Unie van het Nationale Centrum. die waarschijnlijk tweede zal eindigen, ontsnapte ternauwernood aan een bomaanslag toen hij buiten de stad in een auto reed. De derde belangrijke kandidaat, Jorge Serrano Elias van de rechtse Democratische Partij van Nationale Samenwerking, klaagde op 4 oktober tijdens een persconferentie over de talrijke doodsdreigingen aan zijn adres en dat van prominente aanhangers.
Ook voortdurende krantenberichten over vondsten van vaak verminkte lijken bevestigen Guatemala's reputatie van gewelddadigheid. Volgens de Federatie van Latijns-Amerikaanse associaties van families van spoorloos verdwenen mensen kwamen 35.000 van de 90.000 sinds 1960 in Latijns-Amerika verdwenen gevangenen uit Guatemala. De beruchte militaire inlichtingendienst G-2, linkse guerrillastrijders en een keur aan rechtse doodseskaders zien in de komst van een burgerregering blijkbaar nog geen aanleiding hun activiteiten te beperken.
Wat het vervreemdende karakter van het electorale gebeuren nog vergroot, is de omstandigheid dat presidentskandidaten nauwelijks spreken of durven spreken over het militaire voornemen om vanuit de kazernes veel touw-tjes in handen te houden. Anders dan destijds hun Argentijnse collega's, verlaten Guatemala's militairen het politieke toneel beslist niet met de staart tussen de benen.
De commandanten wensen de controle te behouden over een aantal belangrijke instituten, bronnenvan politieke controle of gemakkelijke zelfverrijking: aardolie, havens. de Banco del Ejercito (bank van het leger), elektriciteit, communicatie en vooral ook de door militairen geleide ,,Coordinadores Interinstitucionales'', organen die in het kader van de ..subversiebestrijding" op lokaal niveau de dienst blijven uitmaken. Van enige vorm van berechting van corruptie of al te bloeddorstige militairen ziet de burgerpolitiek bij voorbaat af. Ook dulden de militairen geen enkele burgerlijke inmenging in hun interne benoemingsbeleid.
De burgerpolitici redden zich uit dit dilemma door ,,devestiging en consolidatie van burgerlijk bestuur en democratie" tot hoogste prioriteit uit te roepen.
Voor het overige beperken zij zich voornamelijk tot de economische situatie, die uiterst droefgeestig mag heten. Ging er een jaar geleden nog één quetzal in een dollar, nu is dat 3,7. De inflatie liep de afgelopen drie maanden op tot zestig procent. De feitelijke werkloosheid schommelt rond de vijftig procent. De nationale reserves zijn nagenoeg verdwenen
Vlees, melk, brood, kaas of eieren vallen nu buiten het bereik van de meerderheid van de bevolking. Het levenspeil van de modale Guatemalteek is gekelderd tot het niveau van 1970 en in de massale hoofdstedelijke volkswijken wordt even massaal honger geleden. Berovingen van levensmiddelenwinkels zijn aan de orde van de dag en de stad is bezaaid met bedelaars waarvan je je soms afvraagt of ze de volgende dag zullen halen.

De recepten die de politici daar tegenover stellen, komen in het algemeen neer op herstel van vertrouwen, stimulering van investeringen en het aantrekken van buitenlandse hulp. Rechtse kandidaten zoals Jorge Serrano en Mario Sandoval mikken verder op een besnoeiing van de overheidsuitgaven, terwijl een gematigd rechtse kandidaat als Jorge Carpio liever spreekt over de noodzaak van modernisering en decentralisatie van de economie. Een centrist als Vinicio Cerezo ageert daarbij nog extra tegen corruptie en misbruik van de belasting- en exportwetten.
Hij wil de massale werkloosheid zelfs bestrijden door niet minder dan 300.000 werkverschaffingsprojecten te entameren. De financiering blijft overigens in nevelen gehuld.
Intussen wijzen Guatemalteekse economen erop dat de sociaal-economische crisis ernstiger is dan de politici denken en dat 1986 nog moeilijker wordt. Eén hunner: ,,Regerenwordt voor een nieuwe president voorlopig over-Ievingskunst. Er is een goede kans dat hij bij zijn komst in januari moet beginnen met het verkopen van onze goudvoorraad."
Op politiek terrein geldt hetzelfde. Een Westerse diplomaat in Guatemala-Stad zegt: ,,De volgende regering zal Guatemala's democratische aspiraties steeds voorzichtig moeten afwegen tegen het wantrouwen en de ambities van de militairen."

Een dag na de presidentsverkiezingen van 3 november 1985 roept Mario Vinicio Cerezo Arevalo zijn belangrijkste tegenstander, Jorge Carpio Nicolle. op zich terug te trekken teneinde een tweede verkiezingsronde te vermijden

Tweede ronde presidentsverkiezingen gewonnen door Cerezo

Omdat geen van de acht presidentskandidaten bij de verkiezingen van 3 nov. 1985 de absolute meerderheid had behaald. werd op 8 december een tweede verkiezingsronde gehouden tussen de twee kandidaten die op 3 november de meeste stemmen hadden gekregen: Cerezo van de Guatemalteekse Christen-Democratische Partij (PDCG),en Carpio van de Unie van het Nationale Centrum (UCN).
Op 8 december werd Cerezo tot president van Guatemala gekozen. Hij kreeg 1.133.517 stemmen, i.e. 68,37 procent van de geldig uitgebrachte stemmen, terwijl Carpio 31,63 procent scoorde.
Cerezo werd de eerste burgerpresident van Guatemala sinds Julio Cesar Mendez Montenegro, die van 1966-1970 aan de macht was. De christen-democraat Roberto Carpio, de broer van de

verslagen kandidaat, werd tot vicepresident benoemd.
Nadat het verkiezingsresultaat bekend was geworden, zei Cerezo tot zo'n 10.000 aanhangers dat zijn regering een einde wilde maken aan de corruptie en het politieke geweld van de afgelopen 31 jaar militair regime (sinds het afzetten van president Jacobo Arbenz Guzman in juni 1934.)
De zittende president, gen. Oscar Humberto Mejia Victores, herhaalde dat de militairen niet van plan waren politieke invloed te blijven uitoefenen.

Cerezo *beëdigd* als preszdent *Samenstelling nieuwe* regerzng

Op 14 jan. 1986 werd Mario Vinicio Cerezo Arevalo beëdigd als president van Guatemala voor een ambtsperiode van vijf jaar. Zijn inauguratie werd bijgewoond door de Amerikaanse vicepresident George Bush, de op 24 nov. 1985 tot president van Honduras gekozen Jose Simon Azcona del Hoyo, en de presidenten Belisario Betancur Cuartas (Columbia), Daniel Ortega Saavedra (Nicaragua), Jose Napoleon Duarte (El Salvador) en Eric Arturo Delvalle Henriques (Panama).
Diezelfde dag vond de beëdiging plaats van een nieuw kabinet, dat er als volgt uitzag:

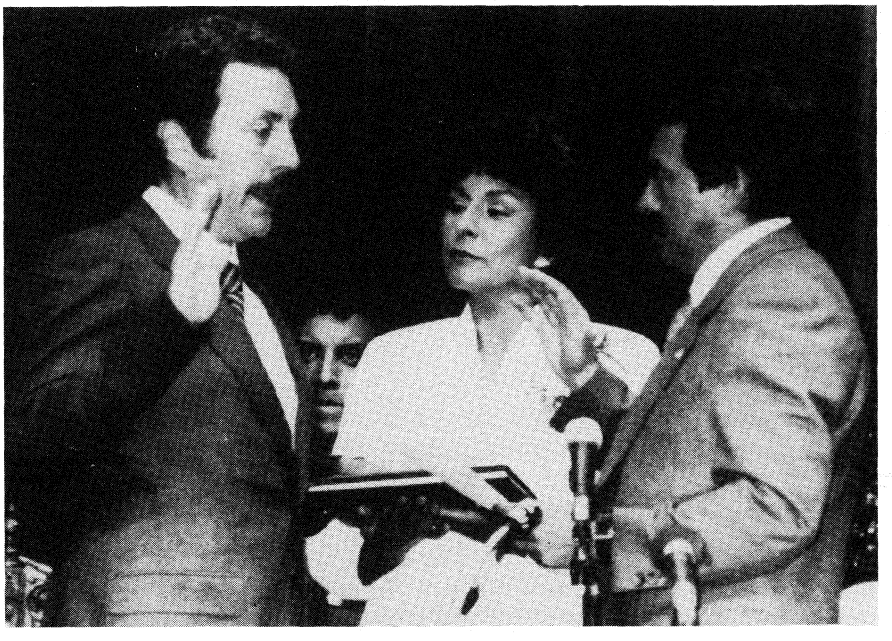
Buitenlandse zaken - Mario Rafael Quiñonez Amezquita: ontwikkeling - René Armando de Leon Schlotter; overheidsfinanciën - Rodolfo Paiz Andrade; volksgezondheid - Carlos Armando Soto; arbeid en sociale voorziening - Catalina Soberanis; cultuur - Elmar René Kojas; landbouw - Rodolfo Estrada: onderwijs - Eduardo Meyer Maldonado; energie en mijnbouw - Rolando Castillo Contoux; verbindingen - Eduardo Goyzueta; rconomie - Lizardo Arturo Sosa Lopez; binnenlandse zaken - Juan Jose Rodil Peralta: defensie - gen Jaime Hernandez Mendez; president van de Centrale Bank - Federico Linarez.

In zijn inaugurele rede zei Cerezo dat de schatkist leeg was en dat het land voor een periode van ,,grote soberheid en opoffering" stond. Hij beloofde een nationaal noodprogramma te zullen opzetten, waarvoor hij in totaal *$300* mln wilde lenen van de VS, West-Europa en Japan.

Ook verklaarde hij dat zijn regering de corruptie en machtsmisbruik binnen de veiligheidstroepen zou bestrijden, maar hij benadrukte dat het onderzoek naar mogelijke schendingen van de mensenrechten de verantwoordelijkheid was van het Hooggerechtshof, en niet van de regering.
Over de situatie in Midden-Amerika zei hij: ,,Guatemala moet een bijdrage leveren aan vrede. en om een bijdrage aan vrede te leveren moet men een discussie over de problemen aanmoedigen. en geen polarisatie (...). Wij willen vrede en vrede betekent praten, onderhandelingen, contacten en integratie."

In de Volkskrant (5-11-1985) werd over de op 26 dec. 1942 geboren Cerezo o.m. het volgende opgemerkt:

Sinds 1964 is Cerezo lid van de Christen-Democratische Partij. In 1976 werd hij secretaris-generaal van zijn partij, die dooi de traditionele extreem-rechtse partijen ongeveer als een communistische mantelorganisatie beschouwd wordt.
Onder de dictatuur van generaal Romeo Lucas Garcia (1978-1982) werden zeker 250 leidende christen-democraten vermoord. Cerezo zelf ontsnapte aan verschillende aanslagen. In verband niet dr constante doodsbedreigingen liet hij zijn vrouw en kinderen naar de VS verhuizen. Daar bouwde zijn vrouw Raquelita uitstekende relaties op. die niet weinig hebben bijgedragen aan het vertrouwen dat haar man tegenwoordig in Washington geniet.
Cerezo heeft openlijk toegegeven dat hij geen grote veraiideringen kan doorvoeren omdat hij in een militair keurslijf zit Zijn contacten met de militairen lopen via ren aantal officieren uit de periode Lucas Garcia. Een landhervorming staat niet op zijn programma.
Wel heeft hij aangekondigd dat hij een dialoog met de guerrilla mil en dat hij za! proberen de door de militairen opgebouwde parallelle machtsstructuur af te breken.
Schuldigen aan schending var. de mensenrechten zal hij als president niet voor het gerecht dagen; dat is volgens hem de taak van de justitie. Wel steunt Cerezo de mensenrechtengroep GAM (Grupo de Apoyo Mutuo. Groep tot Wederzijdse Steun). Ten aanzien van Midden-Amerika wil hij de huidige neutralisatiepolitiek en steun aan het vredesproces van Contadora voortzetten.

Mario Vinicio Cerezo Arevalo (l.) wordt op 14 januari 1986 beedigd als president van Guatemala door Alfonso Cabrero Hidalgo, de voorzitter van de Wetgevende Vergadering. In het midden Cerezo's vrouw Raquel.

Partijcongressen

Tegen 14 apr. 1986 hadden alle politieke partijen die bij de verkiezingen van 3 nov. 1983 meer dan vier procent van de stemmen hadden behaald hun partijcongressen gehouden om hun leiding te vernieuwen, zoals de grondwet vereiste. Ook hadden de PSD en de PRN, die onder de vier procent waren uitgekomen, een partijcongres gehouden omdat ze in de Wetgevende Vergadering waren vertegenwoordigd.
Volgens het *Central America* Report van 18 apr. 1986 was Alfonso Cabrera Hidalgo herkozen als secretaris-generaal van de PDCG. Jorge Carpio Nicolle behield de controle over de UCN. Het leiderschap van de PDCN kwam in handen van Rolando Baquix Gomez, de opvolger van Jorge Serrano Elias, die zich na de verkiezingen van nov. 1985 van zijn partij had losgemaakt wegens politieke meningsverschillen met de rest van de partijleiding en was toegetreden tot een nieuwe groepering, de Beweging voor Sociale Actie (MAS). Mario Fuentes Pieruccini behield de leiding over de PR en Oscar Humberto Rivas Garcia bleef leider van de PID. Mario Sandoval Alarcon consolideerde zijn positie als leider van de extreemrechtse MLN en Hector Mayora Dawe werd gekozen tot leider van de CAN. Bij de PSD werd Mario Solorzano Martinez herkozen en bij de PNR Renan Quiñonez Sagastume.
De PUA, het FUN en de MEC werden ontbonden

Nieuwe *parlementsvoorzitter. Ministerie van* speciale *zaken* gecreëerd

Eind 1986 werd Jose Ricardo Gomez Galvez gekozen tot parlementsvoorzitter als opvolger van Alfonso Cabrera Hidalgo, die tot minister van speciale

zaken -een nieuwe portefeuille- was benoemd.

Nieuwe *minister* van defensie. Benoemzngen binnen de strijdkrachten

Op 2 febr. 1987 nam gen. Hector Alejandro Gramajo Morales, tot dan toe stafchef van de strijdkrachten, binnen het kabinet de portefeuille defensie over van gen. Jaime Hernandez Mende,, die de pensioengerechtigde leeftijd had bereikt.
Gen. Edilberto Letona Linares, voordien commandant van de Mariscal Zavala barakken in Guatemala-Stad (de hoofdstad) werd benoemd tot stafchef van de strijdkrachten, maar nam op 24 februari .,om gezondheidsredenen" ontslag. Hij werd op 25 februari vervangen door gen. Cesar Augusto Caceres Roja. Tegelijkertijd werden andere militaire benoemingen bekendgemaakt.
Op 25 juni 1987 werd gen. Manuel Antonio Callejas benoemd tot stafchef van de strijdkrachten als opvolger van Caceres.

Wijzigingen binnen het kabinet (juli *en* sept. 1987)

Op 31 juli 1987 werd gemeld dat Alfonso Cabrera Hidalgo was benoemd tot minister van buitenlandse zaken als opvolger van Mario Rafael Quinonez Amezquita, die ontslagen zou zijn wegens zijn verzet tegen Cerezo's beleid van ,,actieve neutraliteit" in het conflict in Midden-Amerika.
Op 2 september werd bekendgemaakt dat Mario Lopez Estrada. tot dan toe algemeen manager van Guatel, de Guatemalteekse Telecommunicatie Maatschappij, binnen het kabinet de portefeuille verbindingen, transport en openbare werken had overgenomen van Eduardo Goyzueta. die om gezondheidsredenen ontslag had genomen.

Samenzweringen tegen de regering

Op 22 juni 1987 ontsloeg de generale staf van de nationale defensie lt.-kol. Cesar Francisco Najera Avendaño en maj. Gustavo Adolfo Diaz Lopez uit de landmacht. De twee werden ervan beschuldigd 34 andere officieren te hebben aangevoerd in een komplot tegen de regering.
Onthuld werd dat de groep zich verzette tegen de promotie tot generaal van vier kolonels, van wie er twee zouden zijn beloond voor hun loyaliteit tegenover de regerende Guatemalteekse Christen-Democratische Partij,
Op 10 december verklaarde president Cerezo dat een couppoging die de volgende dag had moeten plaatsvinden, was verijdeld. Verder zei hij dat zijn leven was bedreigd door de samenzweerders die zouden behoren tot uiterst conservatieve groepen in de particuliere sector.

Lokale verkiezingen

Op 24 april 1988 vonden in Guatemala lokale verkiezingen plaats. In de Volkskrant (29-4-1988) meldde verslaggever Jan Keulen over de verkiezingen en de situatie op dat moment o.m. het volgende:

Hoewel minder intensief dan in El Salvador of Nicaragua wordt de guerrillastrijd in Guatemala nog steeds Er gaat vrijwel geen dag voorbij dat de Guatemalteekse pers geen melding maakt van een of andere confrontatir tussen miiitairen en een van de strijdgroepen van de URNG, de Revolutionaire Nationale Eenheid van Guatemala.
Zo wrrden. volgens het leger, maandag (25 april) vier leden van het Guerrillaleger van de Armen (EGP) gedood bi] een gevecht in het departement El Quiche.
Een paar dagen eerder bliezen rebellen een oliepijplijn op in het noordelijke departement Alta Verapaz. De radiozender van dr guerrilla maakt wekelijks melding van de tientallen doden en gewonden onder de regeringssoldaten, wat iets zegt over de intensiteit van het conflict
,,We zijn hier om deveiligheid van het gebied te garanderen '. De bewapend? boer vindt goed dat we foto's nemen van de groep .,burgerwachten''. waarvan hij kennelijk de leider is. .,We zijn er om de democratie te beschermen tegen misdadigers en subversieven."
Mrt ouderwetse geweren en de blauw-\vitblauwe Guatemalteekse vlag uitgeruste groepen van zo'n tien boeren: een vertrouwd beeld in de conflictgebieden van Guatemala. De burgerwachten vormen een onderdeel van de militarisering van delen van het Guatemalteekse platteland, die ook is doorgegaan sinds in januari 1986 de christen-democratische advocaat Vinicio Cerezo aan de macht kwam.
Veel Guatemalteken blijken echter weinig vertrouwen te hebben in de jonge democratie. De verkiezingen die afgelopen zondag in 272 gemeenten met twintigduizend inwoners of minder werden gehouden. leverden vooral een beeld op van apathie en stemonthouding (. .)

De christen-democratische regeringspartij bleef de belangrijkste politieke kracht van het land en sleepte 140 burgemeestersposten in de wacht (...). De rechtse oppositiepartij Unie van het Nationale Centrum (UCN) won 56 burgemeestersposten en de uiterst rechtse Beweging van Nationale Bevrijding (MLN) dertien. Een nieuw verschijnsel was dat plaatselijke comités, niet verbonden met politieke partijen, in acht gemeenten de burgemeester mogen leveren.
,,Hetkan me niets schelen. wie wint". zei enkele dagen voor de verkiezingen een landarbeider vlak bij Chichicastenango. ..Wat me interesseert, is dat we stromend water krijgen en elektriciteit en dat er meer wegen worden gebouwd. Wat ons boeren nog het meest interesseert, is dat we land krijgen."
Het probleem van de armoede op het Guatemalteekse platteland is dramatisch en ondanks de verkiezingsbeloften van president Cerezo is er de afgelopen jaren weinig ten goede veranderd. Vorige maand publiceerde de bisschoppenconferentie van de Rooms-Katholieke Kerk een klemmende oproep het land evenwichtiger te verdelen.
In de bisschoppelijke brief, genaamd ,,hartekreet om land", wordt het grootgrondbezit een van de voornaamste oorzaken genoemd van de ,,extreme armoede van de landarbeiders". De brief haalt officiele cijfers aan die aangeven dat 73 procent van de totale Guatemalteekse bevolking en 85 procent van de bevolking op het platteland in erbarmelijke armoede leeft.
De reactie van de landeigenaren en werkgevers liet niet op zich wachten. In reclamespots op de televisie en in de kranten werd erop gewezen dat de Rooms-Katholieke Kerk zich niet met dat soort zaken dient te bemoeien. In de spot is een grote groep rnrnren te zien met allemaal een stukje grond in de hand. Dit beeld wordt gevolgd door dat van de kaart van Guatemala, opgedeeld in ontelbare fragmentjes Een stem legt intussen uit dat ,.in het jaar 2000 geen grond meer te verdelen valt en dat de oplossing niet verdeling van de grond is, maar het scheppen van produktieve eenheden'
Subtiele propaganda en harde oppositie tegen de regering-Cerezo zijn de twee pijlers van dc tactiek van de werkgevers die zich hebben verenigd in de machtige CACIF. Deze organisatie omvat ondernemers in de agrarische, commerciële. industriele en financiele sector.
Dr CACIF verzette zich deze week tegen een door de regering ingediend wetsvoorstel dat voorziet in een gemiddelde maandelijkse loonsverhoging met 36 gulden, ingaande per 1 mei. Het wetsvoorstel is een uitvloeistel van een vorige maand bereikt akkoord tussen de regering en de vakbonden over sociaal-economische hervormingen en verbeteringen op het gebied van de mensenrechten.
Eerder was de CACIF in botsing gekomen met de regering-Cerezo over een voorstel de belastingwetgeving te herzien, zodat ook de rijken eindelijk eens wat belasting zouden moeten betalen. Volgens de werkgevers is de belastingen loonsverhoging niet alleen inflatiebevorderend. maar is het ook een signaal dat de regering probeert ,.het land te socialiseren".
CACIF en uiterst rechtse partijen vormden een front tegen een door hen veronderstelde .,coalitie van de christen-democratische regering. de sociaal-democraten. de vakbonden en de kerk om van Guatamala een communistisch land te maken". Op lokaal niveau blijft het echter niet bij uitgekiende reclamecampagnes en keurige conservatieve politieke oppositie. In Guatemala wordt daarnaast gegrepen naar geweld. Marteling en moord bedreigen alles en iedereen die als progressief. en dus communistisch. wordt beschouwd
Volgens berichten in de twee grote rechtse Guatemalteekse dagbladen werden in januari alleen al 46 personen gedood door doodseskaders. Volgens mensenrechtenorganisaties als de GAM (Groep van Onderlinge Steun van familieleden van verdwenen personen) is dit nog maar het topje van de ijsberg.
De GAM beweert dat sprake is van gemiddeld drie politieke moorden en drie verdwijningen per dag sinds Cerezo aan de macht kwam. Zo'n zeven jaar geleden werden dagelijks twintig doden geteld.
Sommige doodseskaders hebben rechtstreekse banden met leger en politie. Mensenrechtenorganisaties en de kleine legale linkse oppositie kritiseren Cerezo dan ook dat hij niet genoeg doet tegen de schending van de mensenrechten.
In andere gevallen zijn het lokale autoriteiten, werkgevers of landeigenaren die beroepsmoordenaars inhuren.

Couppoging verijdeld

Op 11 mei 1988 werd een couppoging o.l.v. officieren van de landmacht verijdeld zonder gebruik van geweld.
De minister van defensie, gen. Hector Alejandro Gramajo Morales, meldde dat de opstand was veroorzaakt door "radicale burgerlijke elementen" die tegen de regering waren. Volgens de *NZZ* (17-5-1988) zouden o.m. officieren van de steunpunten Jutiapa en Retalhuleu in het zuidoosten en

zuidwesten van het land bij de rebellie betrokken zijn
Kort nadat autoriteiten van de landmacht van de opstand op de hoogte waren gesteld werden twee rebellerende troepencontingenten die op weg waren naar de hoofdstad, door pro-regeringstroepen onderschept
Volgens minister Gramajo gaven de opstandelingen hun actie op na een kort gesprek met loyale officieren

Op 16 mei werd bericht dat in verband met de couppoging zes officieren, onder wie de onderbevelhebbers van Jutiapa en Retalhuleu, waren gearresteerd.
Volgens president Cerezo waren de rebellen naar de hoofdstad getrokken om "discussies te beginnen'. met de regering over onderwerpen "die bepaalde officieren als gevaarlijk beschouwen voor de democratie, zoals de relaties met Cuba" (de diplomatieke betrekkingen tussen de twee landen waren op 28 april 1960 verbroken).

Ongeveer tien dagen voor de opstand. aldus Le Monde (13-5-1988), had een Guatemalteeks dagblad een manifest gepubliceerd. dat was ondertekend door "de commandanten van de bergen", officieren van het geregelde leger dat de guerrillabeweging in het noordwesten van het land bestreed.

In het manifest was felle kritiek geuit op de regering en de minister van defensie die zich "te zwak" zouden hebben getoond tegenover links en extreem-links
Volgens de NZZ (17-5-1988) noemden de "officieren van de bergen" de rebellie van 11 mei een waarschuwing voor de president om "zijn beleid van toenadering tot Cuba en de Sowjet-Unie" op te geven.

Op 19 mei, aldus Alerta (juni 1988), gelastte de regering de tijdelijke sluiting van Kanaal Drie, een particulier TV-station, omdat het materiaal zou hebben vertoond dat de nationale veiligheid in gevaar had gebracht. De maatregel was gericht tegen het nieuwsprogramma "Aqui El Mundo", geleid door Mario David Garcia, één van de vijf burgers die beschuldigd waren van deelname aan de mislukte staatsgreep van 11 mei, aldus *Alerta*.

In de Volkskrant van 18 juni 1988 meldde correspondent Jan Keulen dat ontslagen officieren die bij de couppoging in mei waren betrokken in Aqui El Mundo openlijk de president en zijn regering ervan hadden beschuldigd "geïnfiltreerd te zijn door het internationale communisme".
De officieren hadden volgens Jan Keulen ook het ontslag geëist van 54 regeringsfunctionarissen die allen te links zouden zijn.

Op 28 mei, aldus Le Monde (31-5-1988), werden twee voormalige officieren van de landmacht, Gustavo Adolfo Diaz Lopez (zie onder het kopje "Samenzweringen tegen de regering") en Edgar Giovanni Estrada Portillo gearresteerd op verdenking van betrokkenheid bij de rebellie.

MIDDEN-OOSTEN

LIBANON

ASPECTEN VAN DE BURGEROORLOG

In aansluiting op de overzichten van 7 juli (pag. 427 e.v.) en 21 juli (pag. 453/3 e.v.) volgt hier een samenvatting van verdere gebeurtenissen en ontwikkelingen tot medio 1987.

Aanzet tot *dialoog. Twee kabinetszittingen.*

Nadat president Amin Gemayel op 1 augustus 1986 had voorgesteld een speciale zitting van het parlement te houden. waarbij in aanwezigheid van alle ministers èn de president over de politieke toekomst van Libanon zou worden gesproken. reageerden premier Rashid Karame en zijn medestanders, die Gemayel sinds 19 januari hadden geboycot (pag. 428/2), in eerste instantie negatief. Maar op 8 augustus riep Karame op tot het houden van een bijeenkomst van alle ministers voor beraad over het voorstel van de president.
Op 18 augustus verklaarde Druzenleider Walid Joumblatt in een interview voor het TV-station LBC van de FL dat er gebreken aan het tripartite militie-akkoord kleefden (dat door de meerderheid van de Libanese christenen was verworpen) en dat ,,wij bereid zijn over een ander akkoord te spreken". Om uit de Libanese crisis te komen, moest volgens Joumblatt .,een dialoog tot stand komen die alle facties en gemeenschappen bevredigt".

Op 19 augustus kwam premier Karame voor het eerst sinds oktober 1985 met twee van zijn christelijke ministers bijeen, Camille Chamoun en Joseph Hashem. Zij kwamen overeen op korte termijn een zitting van de hele regering te houden als ,,dialoogcomité", d.w.z. zonder de president, om de structuren van de Libanese staat opnieuw te definiëren en zijn betrekkingen met Syrië te herevalueren.
Op 30 augustus overlegde premier Karame met de moslem-ministers Joumbiatt. Berri en Hoss in Damascus met de Syrische leiders. president Assad en vice-president Khaddan Daarna werd meegedeeld dat Syrië zijn toestemming aan de voorgenomen dialoog had gegeven.
Op 2 september vond de bijeenkomst van alle Libanese ministers als ,,dialoog-comité" plaats in de ..salle des paris" van de paardenrenbaan in het niemandsland aan de ,,groenelijn" die Beiroet verdeelt. De ministers werden het tijdens hun drie uur durend beraad eens over een .,onbeperkt" bestand, stopzetting van de propaganda-campagnes in de media en de opstelling van een nieuw nationaal handvest. Een voor-ontwerp van dit handvest zou door twee van de ministers worden opgesteld, de soennitische Selim Hoss (arbeid en onderwijs) en de maronitische Joseph al-Hashem (PTT, gezondheid en sociale zaken).

Volgens premier Karame moest het nieuwe handvest zijn gebaseerd op ,,het waarborgen van Libanons eenheid, het benadrukken van zijn Arabische identiteit. het hervormen van zijn politieke systeem. het vormen van een nationaal leger en bevrijding van het zuiden."

Op 9 september kwam de regering voor de tweede maal als ,,dialoog-comité"

Op 19 augustus 1986 kwam premier Rashid Karame voor het eerst sinds oktober 1985 met christelijke ministers bijeen. V.l.n.r. Victor Kassir (Grieks-orthodox; economie, handel. industrie en oliezaken), Camille Chamoun (maroniet; financien, huisvesting en cooperaties). premier Rashid Karame (soenniet) en Adel Osseiran (sjiiet: defensie en landbouw). Op de achtergrond in het midden: parlementsvoorzitter Hussein Husseini.

samen in het kantoor van de renbaan. Zij kwamen overeen dat een reeks besluiten uit maart 1985 thans per 1 oktober in werking moest treden: de controle op de havens, die toen op illegale wijze door de diverse milities werden beheerd, moest aan de Libanese regering en douane worden overgedragen. Daarmee zouden de milities van hun illegale douaneheffingen worden beroofd (miljoenen Libanese ponden) en zou de regering weer in het bezit komen van een inkomstenbron die meer opleverde dan de belastingen.
Het thema van het nieuwe nationale handvest kwam niet aan de orde, omdat de ministers Hoss en Al-Hashem het niet eens waren geworden over een gemeenschappelijk voor-ontwerp en zij elk een eigen ontwerp hadden ingediend. Op 12 september zou de regering opnieuw bijeenkomen om beide ontwerpen te combineren.

Bomaanslagen op buitenlandse banken

Inmiddels had in Oost-Beiroet op 20 augustus 1986 opnieuw een bomaanslag plaatsgevonden. In het financiële centrum van de wijk Dora explodeerde een in een tas verborgen bom waardoor drie mensen gewond raakten (zie ook pag. 432/2). De aanslag zou tegen een Libanees-Franse bank zijn gericht.

Er volgde op 25 augustus een bomexplosie in West-Beiroet die slechts materiële schade aanrichtte. Met hetzelfde resultaat ontplofte op **30** augustus een bom in Oost-Beiroet in beide gevallen leek de British Bank of the Middle East het doelwit

Op 3 september werden twee aanslagen gepleegd op banken met een Frans belang in Oost-Beiroet. Op 12 september werd bij een aanslag op de Libanees-Franse Fransa-bank één persoon gedood, terwijl bij een bomexplosie voor een kantoor van de British Bank in Oost-Beiroet een gewonde viel.

Aanval *Hobeika* op Oost-Beiroet afgeslagen. Kolonel *Kanaan vermoord. Executies*

Op 27 september 1986 braken in Oost-Beiroet opnieuw gevechten uit tussen christelijke strijders. Samir Geagea, de commandant van de Libanese Strijdkrachten (FL, de voornaamste christelijke militie) had zijn gezag daar hersteld, nadat de aanhangers van de ,,rebel" Maroun Machaalani, een FL-commandant uit de wijk Ashrafieh, in de loop van 14 augustus waren overwonnen (pag. 432/2). Machaalani die de troepen van Geagea op 10 en 11 augustus grotendeels uit Oost-Beiroet had weten te verdrijven, zou zich, aldus de *NZZ* (17-8-'86), bereid hebben verklaard de bevelen van het opperbevel van de FL op te volgen.

De rebellie van Machaalani diende volgens sommige berichten om Elie Hobeika, de op 15 januari 1986 onttroonde leider van de FL (pag. 428/1), weer aan de macht te brengen.
Er bestond onder de christelijke officieren van het officiële Libanese leger en ook binnen de Libanese Strijdkrachten zelf grote onmin over Geagea's pogingen de FL om te bouwen tot een echt geregeld leger. aldus Harm Botje in NRC/K'blad (15-10-'86). Daarbij speelde ook een rol dat Geagea zich oniringde met vrienden en verwanten uit bergdorpen in het noorden van de Mont Liban (zijn bakermat) en recruten wierf onder de christelijke vluchtelingen, die de laatste jaren vanuit andere delen van Libanon (zoals het Chouf-gebergte en de christelijke dorpen bij Sidon), naar de Mont Liban zijn getrokken.
Daarentegen had Elie Hobeika, een Grieks katholiek, tijdens zijn bewind als leider van de FL gepoogd aanzienlijke aantallen niet-maronitische christenen op belangrijke posten binnen de christelijke militie te krijgen, wat wrevel onder het maronitische kader had gewekt.

De strijd op 27 september begon toen Elie Hobeika bij het aanbreken van de dag met ca. 600 strijders vanuit het overwegend islamitische West-Beiroet over de ,,groenelijn" Oost-Beiroet binnenviel en. ondersteund door vuur en moslem-milities, tot in het centrum van de wijk Ashrafieh wist door te dringen. Er volgden hevige straatgevechten met Geagea-getrouwe FL-eenheden, die in de loop van de middag steun ontvingen van de overwegend christelijke Tiende Brigade van het Libanese Leger. Na een strijd van zeker tien uur werden de invallers teruggedreven.

Volgens de Libanese politie vielen daarbij 62 doden en ca. 200 gewonden.

De FAZ (29-9-'86) gaf de volgende specificatie: Tiende Brigade - 3 doden en 5 gewonden: militie Geagea - 25 doden en 42 gewonden: aanvallers - 27 doden en 56 gewonden. Voorts zouden in West-Beiroet volgens diverse ramingen vier tot zes doden zijn gevallen en *56* a 79 mensen zijn verwond.

In een FL-communiqué werd de beschuldiging geuit dat leden van de Amal, de Baath en andere pro-Syrische organisaties zich bij de aanvallers (van Hobeika) hadden ,,aangesloten". Voorts beschuldigde de falangistische zender Syrië ervan de aanval te hebben voorbereid, maar de leider van de Syrische militaire inlichtingendienst in Libanon, brigade-generaal Ghazi Kanaan, ontkende elke Syrische betrokkenheid bij deze ,,interneaangelegenheid".
Volgens Le Monde (30-9-'86) had de invasie vanuit West-Beiroet plaatsgevonden via drie openingen in de ,,groene lijn", op punten die door militieleden (FL) werden bewaakt en niet door het Libanese leger. Het betrof het gedeelte tussen de haven en het hospitaal Hotel Dieu. Dat impliceerde volgens Le Monde dat er heel wat medeplichtigen in de gelederen van de FL moesten zijn geweest. Geagea sprak later van ,,verraad" aldus de NZZ (9-10-'86).
Nadat de invasie was verijdeld, bleef het in Oost-Beiroet en omgeving onrustig. Op 28 september werden bij de controlepost van Monteverde twee FL-leden gedood bij een treffen met christelijke militairen van de Vijfde Brigade van het Libanese leger. De volgende morgen (29 september) werd de maronitische commandant van de Vijfde Brigade: kolonel Khalil Kanaan, in zijn huis in een buitenwijk van Oost-Beiroet door vier mannen doodgeschoten.* Aangenomen werd dat het een vergeldingsactie van FL-leden was.
Bijna 200 ,,infiltranten" werden gevangen genomen, aldus Le Monde (1-10-'86). Omstreeks 150 van hen waren in handen van het Libanese leger. maar een twintigtal werd vastgehouden door de FL.
Tot aan 7 oktober werden in Oost-Beiroet en omgeving zeker 26 lijken gevonden van jonge mensen, die door schoten in het hoofd waren gedood. Volgens de Libanese politie ging het in een aantal gevallen zeker om FL-leden die als aangangers van Hobeika bekend stonden. Op 9 oktober verklaarde een maronitische geestelijke dat in de christelijke zone 60 a 65 personen zonder vorm van proces waren terechtgesteld. Maar een FL-woordvoerder ontkende op 10 oktober dat de christelijke milities zich aan executies had schuldig gemaakt.
Inmiddels had Elie Hobeika op 1 oktober tijdens een persconferentie in Zahle aangekondigd dat hij een nieuwe poging zou ondernemen om ,,de huidige leiding van de FL omver te werpen die, door haar fanatisme, de opkomst van de fundamentalistische (moslem) stromingen heeft uitgelokt". Hij zou die pogingen voortzetten tot hij ,,de kunstmatige barrières tussen de Libanezen" kon opheffen. Daartoe wilde Hobeika een nieuwe politieke beweging lanceren ,,voor alle Libanezen, niet alleen christenen".
Op 14 oktober explodeerde in Zahle een autobom, waardoor zeven mensen gewond raakten.

Er volgden nieuwe bomaanslagen in Oost-Beiroet: Op 18 oktober in de wijk Sinn al-Fil (2 gewonden) en op 25 oktober bij het gebouw van de Italiaanse ambassade (opgeeist door het CSPPA) geen slachtoffers).

Vrijlating *Matar*

In de nacht van 21 op 22 oktober werd

* Eerder, op 11 augustus 1986, was de christelijke kolonel Michel Ziadé, plaatsvervangend commandant van de Eerste Brigade van het Libanese leger, in de door Syrië beheerste Bekaa-vallei doodgrschoten Het betrof de vierde moord op een christelijke officier van deze uit christenen en moslems samengestelde brigade sinds 2 juni 1985.

professor Nabol Matar van de Amerikaanse Universiteit van Beiroet, die op 7 mei was ontvoerd (pag. 429/3), zonder aankondiging vrijgelaten.

Moordaanslagen in West-Bezroet *en* Bekaa-vallei

Op 7 oktober 1986 werd de soennitische geleerde, sjeik Subhi Saleh, door twee mannen op een motor voor een moskee in West-Beiroet doodgeschoten. De volgende dag werd zijn stoffelijk overschot vanuit West-Beiroet, waar een algemene staking werd gehouden, via Oost-Beiroet. waar christelijke militieleden een erewacht vormden en kerkklokken werden geluid, naar zijn geboorteplaats Tripoli overgebracht.
Op 28 oktober werd bekendgemaakt, dat een leider van de pro-Iraakse Baath-partij, Kamel Hussein Fakih, in West-Beiroet was vermoord.
Op 30 oktober werd de christelijke eigenaar van het Coral beach Hotel in West-Beiroet, Georges Massoud, doodgeschoten. Hij was een persoonlijke vriend van Druzenleider Walid Joumblatt.
Nabila Selback Breir, leider van het UNICEF-hulpprogramma voor Palestijnse vluchtelingen, werd op 18 december in West-Beiroet vermoord.
Op 25 december vielen twee Libiërs bij Taanayel in de Oostlibanese Bekaavallei in een hinderlaag; een van hen, een in Damascus geaccrediteerde diplomaat werd doodgeschoten, de andere raakte gewond. Het Democratisch Front voor de bevrijding van Palestina (DFLP) beschuldigde Amal voor de aanslag verantwoordelijk te zijn (Le Monde 27-12-'86).

Nieuwe strijd in Tripoli. Nederlaag voor Al Towhid

Op 19 december 1986 braken gevechten uit in de Noordlibanese havenstad Tripoli die sinds 6 oktober 1985 onder controle stond van Syrische troepen (zie pag. 17213 e.v.'87). Militieleden van de soennitische Islamitische Eenheidsbeweging Al Towhid (in het Frans aangeduid als MUI) van sjeik Said Shaaban vielen Syrische controleposten aan, als vergelding voor de arrestatie en detentie van een van haar voornaamste leiders, sjeik Ahmed Minkara. (Vanuit West-Beiroet werd de arrestatie door de fundamentalistische beweging tegengesproken.) Bij die aanvallen zouden ca. 15 Syrische militairen zijn gedood.
Syrische troepen en leden van andere milities (waaronder die van de Arabische Democratische Partij, de Libanese Communistische Partij, de Syrische Sociale Nationale Partij en de pro-Syrische Baath-partij) slaagden er na twee dagen strijd in de haard van de opstand. de wijk Bab-Tebbaneh, te veroveren en elk verzet te liquideren. Volgens de *Financial Times* (22-12-'86) vielen er 30 doden en raakten meer dan 60 mensen gewond; Le Monde (29-12-'86) sprak van een honderdtal doden. Nadat de strijd was beslist, openden de Syrische militairen een jacht op aanhangers van Al Towhid. Le Monde (30-12-'86) maakte melding van een uiterst gewelddadige repressie welke diverse honderden slachtoffers vergde. Sjeik Said Shaaban, die zich van de opstand had gedistantieerd, ging naar Damascus om trouw te betuigen en werd door de Syrische president Assad ontvangen.

In een interview met het Libanese dagblad Al *Nahar*, dat op 1 januari 1987 werd gepubliceerd, onthulde de Syrische generaal Ghazi Kanaan dat in Tripoli een komplot ,,in de kiem was gesmoord". Volgens bekentenissen van de gearresteerde sjeik Minkara hadden ,,de samenzweerders" op Oudejaarsavond gelijktijdig alle Syrische posities in de stad en omgeving moeten aanvallen om zo Tripoli onder controle te krijgen. De operatie ,,was gecoördineerd met de aanhangers van Arafat in Sidon'', aldus generaal Kanaan, die er nog op wees dat de fundamentalistische leider Kanaan Naji naar het door de Arafat-aanhangers beheerste Sidon was uitgeweken. Hij kondigde aan dat Syrië en de nationale Libanese partijen zouden trachten de situatie daar te ,.verhelpen".

Op 12 maart 1987 verzocht de mensenrechtenorganisatie Amnesty International de Syrische regering een onderzoek in te stellen naar berichten over een bloedbad dat Syrische troepen in Tripoli zouden hebben aangericht.
Amnesty verklaarde .,kennelijk grotendeels gefundeerde" berichten te hebben ontvangen dat meer dan 200 soennitische burgers van de wijk Bab-Tebbaneh in Tripoli op 20 en 21 december 1986 door Syrische militairen en leden van pro-Syrische milities doelbewust zijn vermoord als vergelding voor de dood van 15 Syrische militairen.

Toenemend geweld in Beiroet en omgeving (tot medio februari 1987)

Van eind december 1986 tot medio februari 1987 waren Beiroet en omgeving het toneel van allerlei vormen van geweld en strijd.

- De Palestijnse vluchtelingenkampen Bourj el-Barajneh en Chatila aan de zuidkant van Beiroet bleven door de Amal-militie belegerd en bestookt (pag. 458/1 e.v.).
- Binnen één maand (januari 1987) werden tien buitenlanders ontvoerd (zie pag. 38113 e.v.).
- Joodse gijzelaars werden terechtgesteld (zie ook pag. 42912).
- Gevechten tussen milities, moordaanslagen. autobommen en artilleriebeschietingen eisten hun tol.

Hieronder volgen de voornaamste bijzonderheden.

JOODSE GIJZELAARS. Op 30 december maakte de .,Organisatie van de onderdrukten der aarde" bekend ,.drie spionnen' van de Israëlische inlichtingendienst Mossad te hebben ,,geëxecuteerd". Volgens de verklaring ging het om Youssef Ben Seti (broer van de eerder terechtgestelde Ibrahim Ben Seti), Elie Srour (op 28 maart 1985 ontvoerd) en Henri Men (tot dan toe onbekend). De lijken van deze drie zouden pas worden vrijgegeven als Israël zijn troepen uit de ..veiligheidszone" in Zuid-Libanon had teruggetrokken en de gedetineerde guerrillastrijders had vrijgelaten. Zo niet, dan zouden ook de andere Israëlische ,.spionnen die we nog vasthouden worden gedood',.
Op 12 januari 1987 meldde dezelfde organisatie de ,.executie van de Israelische spion Yehuda Ben Seti lid van het Mossad-net'' de 80-jarige vader van Ibrahim Ben Seti. De executie was uitgevoerd als vergelding voor de voortdurende ,,agressiepolitiek'' van Israël tegen de bevolking van Zuid-Libanon, zo werd verklaard.
Volgens een organisatie van joden in Frankrijk hield de .,Organisatie van de onderdrukten der aarde" toen nog twee Libanese joden gegijzeld: Isaak Sassoon (voorzitter van de joodse gemeente in Libanon. ontvoerd op 31 maart 1985) en Salim Jammous (secretaris van die gemeente. ontvoerd op 14 augustus 1984). aldus Le Monde (15-1-'87).
De .,Organisatie van de onderdrukten der aarde" meldde op 19 juni 1987 voor de tweede maal de ,.executie" van Elie Srour, als represaille voor de Israëlische bombardementen op Zuidlibanese dorpen.

GEVECHTEN PSP-SSNP. Op 6 januari 1987 braken in West-Beiroet zware straatgevechten uit tussen twee in principe gealliëerde milities, die van de Progressieve Socialistische Partij (PSP) en de Syrische Sociale Nationale Partij (SSNP). De strijd, die zich voornamelijk tot de wijk Ras Beiroet aan de noordwestkant van de hoofdstad beperkte, vergde volgens de politie minstens drie doden. De vermoedelijke aanleiding tot de gevechten vormde de moord op twee Druzische PSP-leden in de avond van 3 januari. waarvoor aanvankelijk Amal-leden verantwoordelijk waren gesteld. Eveneens op 6 januari werden in West-Beiroet de lijken ontdekt van twee Syrische soldaten, die de vorige dag waren doodgeschoten.

AANSLAG OP CHAMOUN. Op 7 januari raakte de Libanese oud-president Camille Chamoun (86) licht gewond bij een aanslag met een autobom in Oost-Beiroet. Drie van zijn lijfwachten en vier voorbijgangers werden gedood, terwijl nog een dertigtal anderen gewond raakte. De volgende dag werd de verantwoordelijkheid voor dc aanslag opgeëist door een tot dan toe onbekende organisstie ,,Vrije Libanese Strijdkrachten om Bechir te wrckcn". Het betrof een operatie tegen de verraders van de koers van de vei-moorde president Bechir Gemayel (1982). ,.geleid door de agent Camille Chamoun". Andere ..verraders" werden gewaarschuwd. zoals president Amin Gemayel en FL-leider Samir Geagea
Op 8 januari raakten 14 mensen gewond door de explosie van een autobom in Zahle bij het hoofdkwartier van Elie Hobeika, die volgens een verklaring van de FL in Al Nahar achter de aanslag op Chamoun zat.

VERDERE AANSLAGEN. Op 18 januari werd de auto van Moustapha Saad. de leider van het soennitische Volksbevrijdirigsleger (PLA) en de Nasseristische Volksorganisatie in Sidon, in de wijk Ouzai van Zuid-Beiroet beschoten. Saad

Een beeld van de sjiitische wijk Roueiss in Zuid-Beiroet na de explosie van een autobom op 9 februari 1987.

bleef ongedeerd, maar vier van zijn lijfwachten kwamen om het leven. Later die avond werd in dezelfde buurt een aanslag op Abou Haytham, de chef van de veiligheidsdienst van de PSP, die daarbij gewond raakte. Daarop braken gevechten uit tussen de milities van de PSP en Amal. Ouzai behoorde tot de invloedssfeer van Amal. Op 30 januari explodeerde een autobom bij het inkoopcentrum Moussa in Zalka (Oost-Beiroet) De politie meldde zeker vijf doden.

Op 9 februari vergde de explosie van een autobom in de sjïitische wijk Roueiss (Zuid-Beiroet) minstens 15 doden en 50 gewonden. Amal beschuldigde de PLO ervan voor deze aanslag verantwoordelijk te zijn.

SLUITING VLIEGVELD BEIROET. Op 1 februari 1987 besloot de Libanese luchtvaartmaatschappij MEA (Middle East Airlines) alle vluchten naar en van Beiroet op te schorten na een waarschuwing van de christelijke militie FL dat de internationale luchthaven zou worden beschoten. tenzij een nieuw vliegveld in de christelijke sector, Halat bij Byblos (32 km ten noorden van Beiroet). in gebruik zou worden genomen

De internationale luchthaven van Beiroet viel onder controle van de Amal-militie. Zij was op 8 januari beschoten, waarbij een onbemande Boeing 707 van de MEA werd getroffen en in vlammen opging. Het vliegveld werd toen tot nader order gesloten, maar ging op 9 januari weer open. Toen een Boeing 707 van de MEA met 126 inzittenden net was geland, werd het vliegveld opnieuw met granaten bestookt met als gevolg dat het na 70 minuten weer werd gesloten. In het weekend van 18 januari namen Syrische militairen posities op het vliegveld in. Op de weg naar de luchthaven waren vele Libanezen en ook buitenlanders ontvoerd. Daarom maakten christenen zelden gebruik van het vliegveld; in plaats daarvan gingen zij per boot van Jounieh naar Larnaca (Cyprus)om vandaar per vliegtuig verder te reizen In die situatie was met de bouw van het vliegveld Halat begonnen. Hoewel dit vliegveld inmiddels voor beperkt gebruik gereed was, had eind januari nog geen enkel land vluchten op Halat toegezegd. De Libanese premier Karame was tegen een vliegveld voor de christenen. omdat dit een belangrijke stap in de richting van de opbouw van een apart christelijk ,,kanton" zou vormen.

MEA-directeur Selim Salam verklaarde op 1 februari dat de maatschappij haar vluchten had opgeschort. omdat verzekeraars vliegtuigen en passagiers van MEA niet meer wilden verzekeren.

O TVOERING OBEID. Op 12 februari 1987 werd de christelijke zakenman. Jean Obeid, voormalig directeur van president Amin Gemayel, in West-Beiroet ontvoerd. Op 15 februari werd hij vrijgelaten.

Straatgevechten in West-Beiroet. *Amal* verliest terrein aan PSP en communisten

Op 15 februari 1987 braken in West-Beiroet gevechten uit tussen militieleden van de sjïitische Amal en van de Libanese Communistische Partij (LCP). Volgens de politie begon de strijd met pogingen van Amal een nieuw kantoor te openen naast het hoofdkwartier van de LCP. De situatie escaleerde toen bekend werd gemaakt dat Amal-leden de sjïitische hoofdredacteur van een communistisch blad, de 77-jarige Hussein Mroué op 17 februari in zijn woning hadden doodgeschoten.

Jean Obeid na zijn vrijlating op 15 februari 1987

De LCP kreeg steun van de Druzische PSP-militie. van de militie van de linkse SSNP en van de soennitische Mourabitoun.

Volgens Amal wilden zijn tegenstanders ,,de Syrische opstelling in Libanon aan het wankelen brengen en iedere nationale oplossing voor Beiroet onmogelijk maken". LCP. PSP en Mourabitoun lieten weten te streven naar een ,,nationalistisch bestuur over West-Beiroet".

Op 17 februari poogde de chef van de Syrische militaire inlichtingendienst in Libanon, generaal Ghazi Kanaan, tevergeefs een bestand van de grond te krijgen. Hij bracht de straatgevechten, die tot dan toe 55 doden en ruim 200 gewonden hadden gevergd, in verband met de kampoorlog tussen Amal en de PLO en waarschuwde dat Syrië niet stilzwijgend zou blijven toekijken maar zou optreden tegen ,,het Arafatistische komplot en zijn werktuigen". Amal-leider Nabih Berri beschuldigde vanuit Damascus de Palestijnen van hulp aan communisten en Druzen om Amal uit Beiroet te verdrijven.

Op 18 februari concentreerde de strijd zich o.a. rond de 40 verdiepingen hoge Murr-toren, waar het hoofdkwartier van de Amal was gevestigd. Na zes uur beschietingen, ook door tanks en artillerie wist Amal zich daar te handhaven. Een gemengde troepenmacht van Libanese en Syrische militairen, die in West-Beiroet werd ingezet, kwam onder vuur te liggen en moest zich terugtrekken.

Eveneens op 18 februari hief Amal het beleg rond het Palestijnse vluchtelingenkamp Bourj el-Barajneh na 113 dagen gedeeltelijk op; vrouwen kregen toestemming het kamp te verlaten om inkopen te doen. Maar de blokkade rond het sinds 26 november 1987 belegerde kamp Chatila werd gehandhaafd (Le Monde 20-2-'87).(Zie ook pag. 459/3).

In de nacht van 18 op 19 februari veroverden Druzische en communistische strijders het grootste deel van de zakenwijk Hamra, met o.a. het Commodore-hotel.

Ondanks herhaalde Syrische bestandsoproepen bleef West-Beiroet ook op 19 februari voor de vijfde achtereenvolgende dag het toneel van

een strijd die de zwaarste slag van milities onderling werd genoemd sinds de burgeroorlog in 1975. Het einde van de Amal-heerschappij over West-Beiroet leek nabij.

Op 19 februari 's avonds dwong een speciale veiligheidsmacht. bestaande uit 200 Syrische militairen, 750 Libancsc militairen en politiemannen en 200 leden van strijdende milities een door Syrië afgekondigd ,,definitief staakt-het-\.uren" af.
Dezelfde avond arriveerde PSP-leider Walid Joumblatt, in gezelschap van de secretaris-generaal van de LCP, Georges Hôoui. in Damascus. 48 uur nadat zij door de Syrische vice-president Khaddam waren uitgenodigd om over beëindiging van de strijd te komen praten. Juist in die 48 uur boekten de strijders van Joumblatt en Haoui hun belangrijkste terreinwinst op Amal. Een ontstemde Khaddam weigerde vervolgens de twee Libanese leiders te spreken, maar stemde er later mee in alleen Joumblatt te ontmoeten.

Op 20 februari namen de gevechten in West-Beiroet geleidelijk af. Amal-leider Berri en PSP-leider Joumblatt gaven hun milities opdracht het staakt-het-vuren om 1'7.00 uur te laten ingaan. Het aantal slachtoffers was toen opgelopen tot ca. 300 doden en 1.300 gewonden.

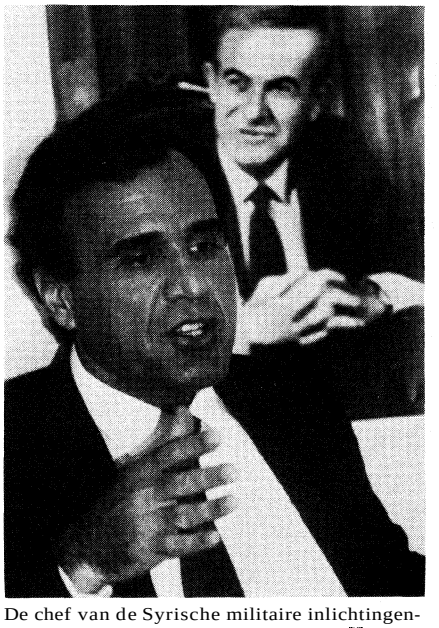
Libanese *moslem-leiders* vragen interventie Syrië

Eveneens op 20 februari werd in Damascus een akkoord van negen punten ondertekend door vijf Libanese moslemleiders: premier Rachid Karame, minister Selim Hoss, parlementsvoorzitter Hussein Husseini en de ministers-militieleiders Joumblatt en Berri. De vijf gingen akkoord met de ontbinding en ontwapening van alle milities in West-Beiroet en riepen Syrische militaire hulp in (zie ook pag. 145/1-'87).
De Syrische president Hafez Assad willigde .,ditverzoek" op 21 februari in en onmiddellijk daarop begon een Syrische opmars vanuit het oosten van Libanon door Druzisch gebied in het Chouf-gebergte naar de zuidelijke toegang tot West-Beiroet.
De Libanese president Amin Gemayel, die zojuist van een op 13 februari begonnen reis door West-Europa (met bezoeken aan Brussel, Londen en Parijs) was teruggekeerd, werd voor een voldongen feit gesteld. Hij noemde de Syrische interventie op 21 februari ,,onwettig en een mogelijke impuls voor het ineenstorten van het legitieme gezag in Libanon". Het optreden van de moslem-politici, die om de interventie van Syrië hadden gevraagd, was een .,eenzijdige stap" en een ,,ongrondwettige daad". aldus Gemayel.

Syrische *troepen in West-Beiroet. Optreden tegen Hezbollah. Libanese* leger langs *kustweg*

Op 22 en 23 februari 1987 trokken ca. 7.000 Syrische militairen met 100 tanks West-Beiroet. binnen om de orde en veiligheid in dit islamitische stadsdeel te herstellen. De Syrische interventiemacht bestond uit twee brigades. waaronder de 85ste brigade die eind augustus 1982 onder druk van Israël West-Beiroet had moeten verlaten (pag. 307/3-'83). Vooral de sjiïtische burgerij zorgde voor een geestdriftige begroeting.
De operatie stond onder bevel van brigade-generaal Ghazi Kanaan, de chef van de Syrische militaire inlichtingendienst in Libanon. Hij gelastte alle militieleden op 22 februari 's avonds hun posities in de straten op te geven en hun gevangenen vrij te laten. Hij kondigde de sluiting van alle militiekantoren aan en waarschuwde dat de Syriërs ,.geen pardon" zouden kennen: ..We zullen iedere schending (van het bestand) afstraffen".
Op 23 februari vonden enkele incidenten plaats, waarbij de Syriërs acht militieleden zouden hebben gedood (vooral van de PSP), aldus (Le Monde (25-2-'87).

Op 24 februari trokken ca. 1.500 strijders van de Druzische en communistische milities zich uit West-Beiroet terug onder toezicht van Syrische militairen. Deze sloten minstens 54 militiekantoren, waaronder de Murr-toren

De chef van de Syrische militaire inlichtingendienst in Libanon, generaal Ghazi Kanaan, tijdens een persconferentie in West-Beiroet op 11 maart 1987.

(Amal) en de Jal el-Bahr kazerne (PSP).
Later die 24ste februari trokken Syrische troepen ook de wijk Basta binnen, een bolwerk van de pro-Iraanse Hezbollah. Voordat de Syriërs het hoofdkwartier van de hezbollahi, de Fathallah-kazerne die ook als gevangenis dienst deed, konden binnengaan. staken hezboliahi in het gebouw rubberbanden in brand. 's Avonds laat raakten Syrische militairen in die buurt slaags met militieleden van de Hezbollah die op hen zouden hebben geschoten Daarbij werden 23 Hezbollah-leden gedood.

Volgens een mededeling uit het ziekenhuis. waarheen de slachtoffers waren overgebracht, zouden deze zijn .,doodgehakt of doodgestoken' bij ..man tegen man gevechten' In een Hezbollah-verklaring werden de Syriërs beschuldigd van een ,,beestachtige misdaad".
Op 25 februari woonden ca. 15.000 Hezbollah-aanhangers. onder wie zwaar bewapende strijders, de begrafenis van de slachtoffers bij Vanuit de rouwstoet klonken leuzen als ,,Dood aan Ghazi Kanaan" Enkele uren later explodeerde bij een pas opgerichte Syrische controlepost op de weg naar de internationale luchthaven in Zuid-Beiroet een autobom Er werd melding gemaakt van één dode el1 21 gewonden.

De Syrische bevelhebber, generaal Kanaan, verklaarde op 25 februari dat zijn troepen de sjiïtische krottenwijken van Zuid-Beiroet niet zouden binnentrekken, omdat die niet behoorden tot de ,,gebieden waar gevochten werd". Vermoed werd dat het merendeel van de buitenlandse gijzelaars in de wijken Bourj el-Barajnel-i el1 Hay el-Seloum verbleef.

Op 26 februari sloot generaal Kanaan uit dat zijn troepen een militaire operatie zouden ondernemen om de 26 buitenlandse gijzelaars te bevrijden. Hij zei te geloven dat geen van hen werd vastgehouden in een gebied waar Syrische militairen aanwezig waren. Voorts deelde hij mee dat alle 75 kantoren van islamitische milities in West-Beiroet nu door de Syrische interventiemacht waren gesloten. Tot dusver waren 38 gewapende mannen door zijn troepen in West-Beiroet gedood: minstens 20 waren ,,gearresteerd".
In het kader van het Syrische veiligheidsplan rukten op 4 maart omstreeks 600 islamitische militairen van de 12de brigade van het Libanese leger van Khalde langs de kustweg naar het zuiden op tot de rivier de Awali, aan de noordelijke toegang tot Sidon. Zij namen controleposten van de Druzische PSP-militie over.

Op 8 maart waarschuwde de pro-Iraanse sjiïtische Hezbollah Syrië geen troepen te sturen naar het sjiïtische zuiden van Beiroet. Tijdens een bijeen-

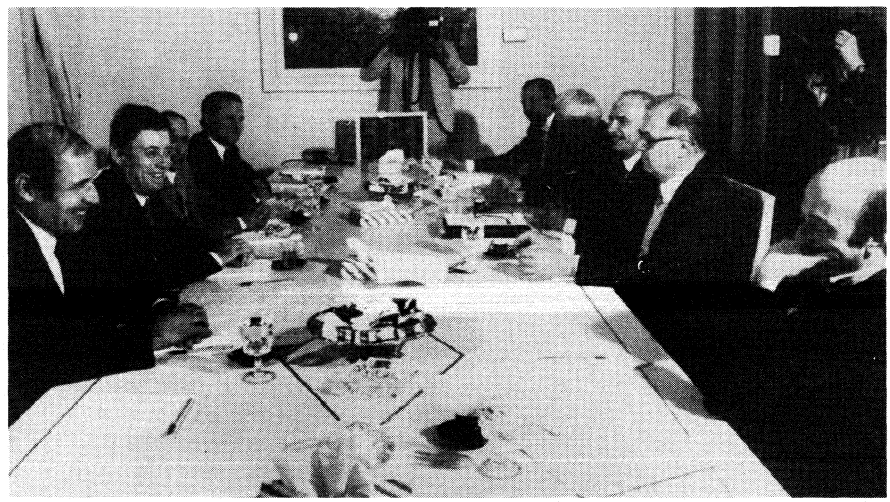
komst in Tyrus ter nagedachtenis van de 23 gedode hezbollahi zei sjeik Abbas Moussawi, een van de Hezbollah-leiders: ,,Wij zullen onze wapens behouden en niemand toestaan ons te ontwapenen in de Bekaa-vallei, in het zuiden of in Beiroet." De zuidelijke wijken van Beiroet vormden naar zijn zeggen een ,,rodelijn" voor het Syrische leger. De vorige dag was de nieuwe Iraanse ambassadeur in Libanon, Ahmed Dastmalchian, in die wijken door duizenden sjiïeten geestdriftig begroet.

Libanees-Syrisch overleg over politieke hervormingen

Na afloop van een derde ronde van besprekingen tussen een Syrische delegatie o.l.v. vice-president Khaddam en Libanese moslem-leiders (Karame, Hoss, Husseini. Berri en Joumblatt), maakte de Libanese premier Rachid Karame op 1 maart 1987 in Damascus bekend dat overeenstemming was bereikt over een nieuw Syrisch vredesplan om een eind te maken aan de Libanese burgeroorlog. Dit plan behelsde een programma voor politieke hervormingen.

Op 2 maart meldden Libanese regeringszegslieden dat president Gemayel met drie belangrijke onderdelen van het plan zou hebben ingestemd, waaronder wijziging van de bestaande machtsverdeling tussen christenen en moslems alsmede erkenning van de ,.bijzondere" Syrische betrokkenheid bij Libanon. Naar verluidt zou de president volgens het plan zijn recht verliezen om de premier te benoemen, terwijl hij ook zijn recht van veto in het kabinet zou kwijtraken. Ook daarmee zou Gemayel hebben ingestemd (FAZ 3-3-'87). Wat betreft de wijziging van de machtsverdeling zou de president ,,in principe" hebben besloten zich neer te leggen bij de ,.afschaffing van het systeem van confessionalisme".
Gemayel zou zich over een aantal voorstellen ,,nog beraden", terwijl zijn speciale afgezant, Hani Salam, op 2 maart met de Syrische leiders in Damascus overlegde. Volgens de *Financial* Times (3-3-'87) stonden meningsverschillen over de herstructurering van het Libanese leger een akkoord tussen Gemayel en de moslemleiders in de weg. Bovendien sprak de leider van de christelijke militie (FL), Samir Geagea, zich op 3 maart tegen een politiek akkoord op lange termijn uit ,,met duizenden buitenlandse soldaten in Libanon".

Op 3 maart 's avonds overlegde Gemayel met de uit Damascus teruggekeerde Hani Salam. Op 5 maart begonnen diverse adviseurs van de Libanese president. o.w. Elie Salem en Simon Kassis, in Damascus besprekingen met de Syrische minister van buitenlandse zaken Farouk el-Chareh. Dit overleg verwierf de steun van de maronitische patriarch, mgr Nasrallah Sfeir.
In de derde week van maart beleefden de onderhandelingen in Damascus hun negende ronde. Walid Joumblatt verklaarde in Le Monde (18-3-'87) dat rnen de presidentswisseling afwachtte (september 1988), waaruit viel af te leiden dat er kennelijk weinig schot in de onderhandelingen zat.

Een bijeenkomst van Libanese en Syrische functionarissen in Daniascus op 28 februari 1987. Aan de rechterzijde de Libanese vertegenwoordigers (v.r.n.l.) Walid Joumblatt, Selim Hoss, Hussein Husseini, Rachid Karame en Nabih Berri. Aan de linkerzijde de Syrische afgevaardigden met o.a. vice-president Abdel Halim Khaddam (2de v.l.) en minister van buitenlandse zaken Farouk el-Chareh (uiterst rechts).

Beleg Palestijnse kampen. UNRWA-leveranties

Hoewel Amal-leider Nahib Berri op 17 februari 1987 had bekendgemaakt dat hij zijn militieleden opdracht had gegeven om met ingang van de volgende dag hun beleg van de Palestijnse kampen op te heffen (pag. 459/3), duurde de belegering van Rachidiyeh bij Tyrus (sinds 30 september 1986) alsmede van Bourj el-Barajneh en Chatila aan de zuidkant van Beiroet (resp. sinds 30 oktober 1986 en 25 november 1986) voort.
Ook de interventie van Syrische troepen in West-Beiroet op 22 februari bracht vooralsnog geen wijziging in de toestand voor de bewoners van Bourj al-Barajneh (12.000) en Chatila (4.000). Woordvoerders van de PLO stellen dat de Syriërs alleen maar tussen beide waren gekomen om de Amal voor een nederlaag te behoeden en deze militie in staat te stellen haar belegering van de Palestijnen voort te zetten. Maar onder Syrisch toezicht werd vervolgens een begin gemaakt met de bevoorrading van deze twee kampen door de VN.

Op 25 februari brachten twee vrachtwagens van de UNRWA 16 ton meel en melkpoeder in Bourj el-Barajneh. dat op 14 februari voor het eerst was bevoorraad.
Op 27 februari kon ook het kamp Chatila voor het eerst sinds 94 dagen door de UNRWA van voedsel worden voorzien - 16 ton meel en 4 ton melkpoeder -. maar de medische voorraden werden door Amal in beslag genomen.
Op 28 februari werden beide kampen opnieuw met mortieren bestookt en op 1 maart werden ze samen van ca 40 ton levensmiddelen voorzien. Op 14 maart bracht een UNRWA-konvooi levensmiddelen en ca. 50 kg medicamenten in het kamp Bourj el-Barajneh.
Op 18 maart werd een UNRWA-konvooi,dat in Chatila 28 ton voedsel zou afleveren, onde vuur genomen; een van de drie vrachtwagens werd in brand geschoten De bevoorrading mislukte.
Op 26 maart. 29 maart en 1 april werd in de kampen Bourj el-Barajneh en Chatila door sluipschutters op Palestijnse vrouwen geschoten die tegen de voortdurende belegering protesteerden. Daarbij werden volgens Palestijnse bronnen zeker zeven vrouwen en drie kinderen gedood.
Op 3 april werd een vrachtwagen met 16 ton voedsel. geschonken door Saoedi-Arabie. in het kamp Chatila in brand geschoten voordat de lading kon worden gelost.
Op 5 april konden zes vrachtwagens met voedsel en kleding, geleverd door Koeweit, hun lading afleveren in Bourj el-Barajneh.

Akkoord *Amal-PNSF*. Syrische troepen bij Palestijnse kampen in Zuid-Beiroet en ten noorden ôan *Sidon*

Op 5 april 1987 werd onder auspiciën van Syrië een akkoord bereikt tussen Amal en het Palestijnse Nationale Reddingsfront (PNSF), een alliantie van anti-Arafat-groeperingen, over een regeling van de kampoorlog. Weliswaar behoorde de grote meerderheid van de Palestijnse strijders in de kampen tot Al Fatah, de organisatie van Yasser Arafat, maar in de strijd tegen Amal ontvingen de Arafat-aanhangers steun van het PNSF (bijv. in de vorm van artillerie). Het akkoord bestond uit

Palestijnse vrouwen verlaten het vluchtelingenkamp Bourj el-Barajneh om boodschappen te doen in Beiroet (foto **25** maart 1987).

vier punten: 1) een staakt-het-vuren; 2) de bevoorrading van de kampen; **3)** de vaststelling van een doorgangspunt per kamp voor vervoer vanuit de kampen; 4) de evacuatie van de ge onden, gevolgd door de vorming van een coördinatiecomité van vertegenwoordigers van Amal en PNSF plus Syrische waarnemers. Dit comité moest zich bezig houden met de opheffing van het militaire beleg rond de kampen van Zuid-Beiroet, dat gepaard moest gaan met de terugtrekking van de Palestijnse strijders uit de posities die zij sinds 24 oktober 1986 ten oosten van Sidon bezet hielden.

Op 6 april ging een bestand in de kampoorlog in en arriveerden vijf vrachtwagens met ca. 40 ton voedsel en kleding, geleverd door Koeweit, in het kamp Chatila. Er volgde een evacuatie van de gewonden.

Op 7 april bemanden Syrische militairen een bufferzone aan de rand van het kamp Chatila tussen de belegeraars van Amal en de Palestijnen. Op 8 april volgde een dergelijke troepenscheiding bij het Kamp Bourj el-Barajneh. De Amal hief de belegering van beide kampen niet op. maar de voedselsituatie verbeterde aanzienlijk en de wapens zwegen voorlopig

Volgens de Nederlandse verpleger Ben Alofs, die sinds het begin van het beleg in het kamp Bourj el-Barajneh had gewerkt, zouden daar meer dan **135** mensen zijn gedood en 800 gewond geraakt. De Grieks-Canadese arts Chris Giannou, die in het kamp Chatila werkte. stelde het aantal slachtoffers daar eind maart op 103 doden en ruim 380 gewonden. Alleen al in Bourj el-Barajneh werden de laatste maand omstreeks 27 vrouwen gedood bij hun (formeel toegestane) pogingen buiten het kamp voedsel in te slaan, aldus The Times (6-4-'87).

Op 10 april arriveerde een PNSF-delegatie in het Palestijnse kamp Ain al-Hilweh bij Sidon om met PLO-leiders daar te spreken over de stationering van Syrische waarnemers in het kader van een bestand. Ook de chef van de Syrische militaire waarnemers in Beiroet, kolonel Abdel Salam Daghastani, en een Amal-delegatie werden bij het overleg betrokken.

Op 14 april namen ca. 120 Syrische militairen van de Speciale Brigades posities in langs de kustweg ten zuiden van Beiroet tot aan de rivier de Awali even ten noorden van Sidon. De Syrische militairen bemanden samen met de 12de brigade van het Libanese leger (die daar al sinds 4 maart gelegerd was) vier controleposten tussen Khalde en de brug over de Awali.

Kabinetszitting. Algemene staking

Op 23 april 1987 kwam het Libanese kabinet voor het eerst sinds zeven maanden bijeen - alleen Walid Joumblatt ontbrak - om over de precaire economische situatie van Libanon te spreken. Besloten werd een systeem van gesubsidieerde medicijnen in te voeren en een departement in te stellen voor de ca. 1 mln Libanese ontheemden.
Diezelfde dag werd het openbare leven in heel Libanon lamgelegd door een algemene staking die was uitgeroepen door het algemene vakverbond van Libanon (GCTL) om zijn eisen kracht bij te zetten. De GCTL verlangde een maandelijkse aanpassing van de minimumlonen aan de inflatie, een salarisverhoging van 50% met terugwerkende kracht tot januari en een pakket regeringsmaatregelen om de effecten van de inflatie teniet te doen.

Premier Karame kondigt aftreden aan

Op *4* mei 1987 deelde premier Rachid Karame mee: ,,Ik maak hierbij mijn aftreden bekend (...) Ik heb het volk mijn ontslag aangeboden. Er zal geen schriftelijke ontslagbrief (voor president Amin Gemayel) zijn, alleen een mondelinge". Hij noemde de 1 mei - toespraken van christelijke, Druzische en andere islamitische leiders als aanleiding, omdat die hadden aangetoond dat er geen hoop bestond op nationale verzoening en een beëindiging van de burgeroorlog.

Ambulances van het Libanese Rode Kruis in het Palestijnse vluchtelingenkamp Chatila, nadat Syrische militairen op 7 april 1987 een einde hadden gemaakt aan het **133** dagen durende beleg door de Amal-militie.

Karame verwees in het bijzonder naar de toespraak van Druzenleider en minister Walid Joumblatt, die de premier had beschreven als ,.dief en moordenaar". omdat hij 1,8 mrd Libanese ponden had uitgetrokken voor het Libaneseleger. ,,Alsde aanval van anderen was gekomen, zou ik hebben gezwegen. Maar dat hij van onze bondgenoten komt, is iets dat ik niet accepteer. Ik had Walid Joumblatts ontslag verwacht na wat hij heeft gezegd. Hij deed het niet en daarom doe ik het ". ,.Iedereen praat over eenheid. Die bestaat niet, we zijn het nergens over eens ik heb er genoeg van". aldus Karame

Zowel president Gemayel ais generaal Kanaan stelden vergeefse pogingen in het werk om Karame op zijn besluit terug te laten komen Met het oog daarop werd ook geen vervanger benoemd

Heropening vliegveld Beiroet. *Hervatting* politiek overleg

Op 10 mei 1987 werd de internationale luchthaven van Beiroet na 99 dagen weer voor het luchtverkeer geopend.

Dezelfde dag werden de onderhandelingen tussen afgezanten van president Gemayel en de Syrische leiding, welke sinds eind maart waren onderbroken, hervat. Op 9 mei had Gemayel zijn ,,oude vijand", de vroegere president Soleiman Frangié, in Zghorta opgezocht.

Communistische Leider vermoord

Op 18 mei 1987 werd Hassan Hamdane, lid van het Centrale Comité van de Libanese Communistische Partij, in West-Beiroet vermoord. Sinds februari waren zeker vijf vooraanstaande communisten in West-Beiroet door moordaanslagen om het leven gekomen. Uit protest tegen de moord op Hamdane vond daar op 21 mei een algemene staking plaats.

Parlement *zegt* akkoord van Cairo *op*

Op 21 mei 1987 stemden alle 44 aanwezige parlementsleden (van de 99) unaniem voor annulering van het Akkoord van Cairo met de PLO, dat op 3 november 1969 was ondertekend. Dit akkoord regelde de aanwezigheid van Palestijnse guerrillastrijders in Libanon

Voorts zegde het parlement formeel het vredesakkoord met Israël van 17 mei 1983 op, dat reeds op 5 maart 1984 door de Libanese regering was geannuleerd (pag 821/2-'84)

Premier Karame vermoord

Op 1 juni 1987 overleed premier Rachid Karame aan de verwondingen die hij bij een bomaanslag had opgelopen. De premier reisde in een legerhelikopter van Tripoli, waar hij tien dagen vakantie had gehouden, naar Beiroet, toen een onder zijn stoel verborgen bom explodeerde. De piloot slaagde erin een noodlanding uit te voeren op het vliegveld van van Halat, waarna de gewonden (o.w. ook de minister van binnenlandse zaken Abdullah Rassi) naar een ziekenhuis in Byblos werden vervoerd. Daar overleed de 65-jarige Karame.

Rachid Karame werd op 30 december 1921 in Miriyata bij Tripoli geboren. Voor zijn verdere levensloop zie pag. 27/2-'85.

President Amin Gemayel benoemde nog op 1 juni de 57-jarige soenniet Selim Hoss, minister van arbeid en onderwijs, tot tijdelijk premier. Ook kondigde de president een week van nationale rouw af en gelastte hij een onderzoek naar de toedracht van de aanslag.

Diverse moslemleiders, zoals Nabih Berri en Moustapha Saad, legden de schuld bij de Libanese Strijdkrachten en/of het Libanese leger. Ook Druzenleider Joumblatt deelde die opvatting. Tijdens de gebruikelijke telefoontjes aan buitenlandse persbureaus, die elke aanslag in Libanon begeleiden werden andere geluiden gehoord. Een ervan kwam van ,,kapitein Hammoud" die zei te spreken namens de nieuwe en misschien ook helemaal niet bestaande organisatie van het ,,Libanesegeheime leger". Dat leger dreigt met het vermoorden van ,,alleverraders van Libanon," met name president Amin Gemayel. ,,Zij zullen hun gerechte straf niet ontgaan," aldus de opbeller.

De aanslag werd ook geclaimd door een groep die zich ,,organisatie voor het wreken van de martelaars van de islam" noemt. Die organisatie zegt Karame te hebben vermoord ,,uit eerbewijs aan de martelaren van Bab-Tebbaneh en om de jihad-strijder Khalil Akkawi te wreken".

Rachid Karamc, zelf Tripolitaan, leidde de besprekingen die uitliepen op de Syrische bezetting van Tripoli en het neerslaan van de fundamentalistische islamitische beweging daar. Dat is hem binnen die kringen altijd hoogst kwalijk genomen en Karame's invloed in zijn eigen ,,baronie" Tripoli boette er sterk door in.

Op grond van een voorlopig onderzoek werd aangenomen dat de bom, die Karame doodde, reeds in de helikopter was geplaatst, voordat deze van de legerbasis Adma in christelijk gebied opsteeg. Op 16 juli werd de christelijke sergeant Ibrahim Dagher, die op de basis Adma was gestationeerd, gearresteerd en in staat van beschuldiging gesteld wegens het ,,leveren van faciliteiten voor de moord". Op 1 augustus werd op verzoek van de Libanese autoriteiten in een vluchtelingencentrum te Motala (Zweden) een 25-jarige maronitische Libanees gearresteerd. Elie Salibi, die als vluchttechnicus op de basis Adma werkzaam was geweest. Maar Salibi werd op 20 augustus op last van een Zweedse rechtbank vrijgelaten.

De Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam (4de van rechts op eerste rij) liep op 3 juni 1987 samen met Libanese politieke en religieuze leiders mee aan de staatsbegrafenis van de vermoorde premier Rachid Karame in diens geboortestad Tripoli.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

POLITIEKE HERVORMINGEN IN SOWJET-UNIE

Van 28 juni - 1 juli 1988 werd in Moskou de negentiende conferentie gehouden van de Communistische Partij.

Achtergronden

Aan een artikel in de Volkskrant van 25-6-1988 over de achtergronden van de conferentie door correspondent André Roelofs werd het volgende ontleend:

Partijconferenties worden volgens de traditie bijeen geroepen wanneer zich tussen twee partijcongressen in zoveel problemen hebben opgestapeld dat er nieuwe besluiten genomen moeten worden. Het lijdt geen twijfel dat zo'n situatie zich thans voordoet. De perestrojka liep vast toen zij netterdaad werd ingezet en boven de conferentie torent nu het vraagstuk van de macht uit. Bovenal natuurlijk van de macht van secretaris-generaal Gorbatsjow.
Michail Gorbatsjow werd op 11 maart 1985 benoemd tot secretaris-generaal van de CPSU als representant van de stroming in de partij die inzag dat het land na de terreur van Stalin en de stagnatie onder Brezjnew in een steeds ernstiger crisis verkeerde. Politburo en Centraal Comité zaten echter nog vol vertegenwoordigers van de oude lijn. Anders dan de buitenwacht veelal geneigd was te veronderstellen, was de positie van Gorbatsjow voorshands in genen dele die van een nieuwe veldheer die zijn bevelen maar hoeft uit te delen. De benoeming van Gorbatsjow was het begin van een lange, en vaak ook verlammende, guerrillastrijd binnen de partij die inmiddels drie jaar duurt.

Er was bovendien nog een probleem: de noodzaak van hervormingen inzien en weten hoe die hervormingen er moeten uitzien zijn twee heel verschillende dingen Sowjet-waarnemers onderstrepen dat ook Gorbatsjow bij zijn aantreden in de verste verte niet beschikte over een kant en klaar hervormingsprogramma. Eigenlijk had in 1985 niemand zelfs maar een overzicht van de situatie. De statistieken waren tientallen jaren vervalst. Triomfantelijk toegejuichte vijfjarenplannen werden in werkelijkheid geen van alle ooit gehaald. Het land werd bestuurd vanuit een jungle van oppermachtige maar incompetente bureaucratieen die vooral uitblonken in het schuiven met rapporten die nooit werden gelezen.
Gorbatsjow heeft zelf bij verschillende gelegenheden benadrukt hoeveel tijd er heenging met pogingen de werkelijke situatie in kaart te brengen. De toestand bleek erger dan wie ook had gedacht, zei hij. Naarmate de ernst van de toestand aan het licht kwam, werd ook duidelijk dat nauwelijks zou kunnen worden volstaan met louter economische hervormingen. Meer en meer kwam de noodzaak aan de orde ook de bestuursstructuur van het land op de helling te zetten. Kennelijk heeft vooral dit vraagstuk de interne spanningen hoog doen oplopen. Niet zonder reden, want een reorganisatie van de bestuursstructuur van het land raakte onmiddellijk de rol van de partij en van het partijapparaat Begin 1987 waren de tegenstellingen zo groot geworden dat het besluit viel een partijconferentie bijeen te roepen - de eerste sinds 1941.
Voor goed begrip is het nodig zich te herinneren dat een jaar eerder, in februari 1986, het 27-ste reguliere partijcongres had plaats gehad. Dit congres. nauwelijks een jaar na het aantreden van de nieuwe secretaris-generaal, was voor Gorbatsjow niet bevredigend verlopen. Het congres koos een Centraal Comité waarin de conservatieven nog steeds sterke posities innamen. In de zomer van het jaar 1986 stak Gorbatsjow op een reeks besloten bijeenkomsten in het land redevoeringen af waarin hij de Brezjnew-periode aan de kaak stelde en de perestrojka ontwikkelde tot een brede hervormingsstrategie. In verschillende republieken. onder meer Kazachstan. braken conflicten uit tussen Gorbatsjow-aanhangers en oude garde
Een zitting van het Centraal Comité om knopen door te hakken kon als gevolg van meningsverschillen binnen het Politburo niet bijeengeroepen worden. Na driemaal uitstel kwam het Centraal Comité pas in januari 1987 bijeen. Het was op dit januariplenum van 1987 dat Gorbatsjow voor het eerst de mogelijkheid opperde een partijconferentie te beleggen. In zijn slotwoord concludeerde Gorbatsjow aan de hand van de dicussie dat het Centraal Comité instemde met het idee waarbij hij aannam dat ook de niet-sprekers vóór u-aren Uit alles bleek dat het plenum een uiterst moeizaam verloop had. Allerlei voorstellen van Gorbatsjow – ook zijn suggesties over het houden van geheime verkiezingen binnen de partij - werden niet in de resolutie opgenomen.
Over het idee van een partijconferentie werd vervolgens nog enkele maanden touwgetrokken. Het officiële besluit de conferentie bijeen te roepen werd uiteindelijk in juni 1987 door het Centraal Comité genomen. Toen werd ook de agenda vastgesteld Deze omvat twee punten: een balans van de perestrojka tot dusver en maatregelen voor de verdere democratisering van partij en staat. In hoeverre de partij-conferentie ook geroepen zou zijn wijzigingen aan te brengen in de samenstelling van het Centraal Comité, of dit aan te vullen, bleef (en is nog steeds) onduidelijk.
De discussiegrondslag (stellingen) voor de partijconferentie kwam pas klaar toen de verkiezing van de afgevaardigden al halverwege was. en vertoonde alle kenmerken van een compromis. Even zag het er zelfs naar uit dat er helemaal geen stellingen zouden komen en dat de conferentie misschien zelfs zou worden uitgesteld, Twee weken lang ontbrak in de pers iedere vermelding van de openingsdatum.

Uit de stellingen voor de partijconferentie, die op 23 mei 1988 door het Centraal Comité van de partij waren goedgekeurd en die op 27 mei werden gepubliceerd. bleek dat deze geheel in het teken zou staan van politieke hervormingen In de stellingen werd gepleit voor een terugdringen van de invloed van de partij op de Sowjetsamenleving ten gunste van de macht van de staatsorganen, de sowjets Ook zouden partijfunctionarissen voortaan uit meerdere kandidaten moeten worden gekozen en zou hun ambtstermijn beperkt moeten worden tot vijf jaar, met de mogelijkheid van één herverkiezing. De Opperste Sowjet, het parlement moest een aanzienlijk belangrijkere rol gaan spelen.

Ook de rol van de plaatselijke en regionale bestuursorganen, de sowjets, moest worden versterkt. Afgevaardigden zagen hun werk nu vaak beperkt tot .,sanctionering van feitelijk al op voorhand genomen beslissingen". De staatsorganen moesten meer financiële en regionale zelfstandigheid krijgen; zij dienden vaker bijeen te komen en men moest bezien of de leden geen vrijstelling van werk moesten krijgen. De zittingen van de sowjets moesten ook openbaar toegankelijk zijn.
Een van de stellingen, die handelde over het nationaliteitenvraagstuk, wees op de noodzaak van decentralisatie en maximale overdracht van bestuursfuncties aan plaatselijke autoriteiten. Een andere stelling kondigde een grootscheepse hervorming van het rechtssysteem aan, volgens het principe dat ,,alles is toegestaan wat niet verboden is".

Op 4 juni had de Moskowskaja Prawda de definitieve lijst gepubliceerd met de 319 Moskouse afgevaardigden naar de partijcon-

Een onderonsje tijdens de partijconferentie:
v.l.n.r. Aleksander Jakowlew, Michail Gorbatsjow. Andrej Gromyko en Nikolaj Ryzjkow

Weekblad 57ste jaargang No 2939, pag 43431-43446

frrentie. Volgens het officiële verslag waren in Moskou meer dan 3000 namen van mogelijke kandidatrn naar voren gebracht. waarna ruim 900 vergaderingen van partij-afdelingen waren gehouden en 4000 vergaderingen aan partijgroepen in bedrijven. kantoren en instituten. Allerlei met name hervormingsgezinde kandidaten, die in hun eigen bedrijven en instituten grote meerderheden hadden gekregen, werden echter door de doorgaans conservatieve districtscomité's van de partij weer gewipt. waarna het stadscomité in enkele gevallen de verkiezingen liet overdoen en uiteindelijk ook nog het organisatiecomité van het Centraal Comité had ingegrepen Tijdens een plenaire vergadering van het Moskouse partijcomité op 3 juni werd een aantal prominente voorstanders van hervormingen na felle debatten alsnog op de kandidatenlijst gezet. Van hen werden de econoom Leonid Abalkin, de schrijver Grigori Baklanow. de filmer Elem Klimow en de journalist Jegor Jakowlew (hoofdredacteur van Moscow News) tot gedelegeerden gekozen. Anderen, zoals de socioloqe Tatjana Zasla\\-skaja. de econoom Gawriil Popow en de schrijver Michail Sjatrow. haalden het niet.

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow onderhoudt zich op 30 juni 1988 in de foyer van het Congrespaleis in het Kremlin met enkele afgevaardigden.

Gorbatsjow stelt ingrijpende wijzigingen in *staatsstructuur* voor

Partijleider Michail Gorbatsjow opende op 28 juni 1988 de partijconferentie met een drieëneenhalf uur durende rede waarin hij ingrijpende wijzigingen voorstelde in de staatsstructuur van de Sowjet-Unie. In zijn toespraak tot de 4.991 afgevaardigden had Gorbatsjow het over de oprichting van een nieuw staatsorgaan, geheten Congres van Afgevaardigden van de USSR, dat in geheime verkiezingen moest worden gekozen en dat zelf, eveneens in geheime verkiezingen, een verkleinde Opperste Sowjet (parlement) moest kiezen. Het Congres zou worden gekozen voor een periode van vijf jaar en zou bestaan uit de 1800 voormalige parlementsleden, die op territoriale basis waren gekozen, aangevuld met 750 afgevaardigden van maatschappelijke organisaties als de partij, de vakbonden. jeugd- en vrouwen- en veteranenorganisaties en intellectuelen en kunstenaars. Dit nieuwe lichaam zou jaarlijks bijeen moeten komen ,,om beslissingen te nemen over de belangrijkste constitutionele politieke en sociaal-economische onderwerpen".

De belangrijkste functie van het Congres zou het kiezen van een president zijn. die alleen aan dit Congres verantwoording schuldig was. Tot de bevoegdheden van de president zouden behoren:

- algemene leiding geven bij de wetgeving;
- beslissen over de hoofdlijnen van buitenlandse politiek en defensie en voorzitter zijn van de defensieraad;
- de voorzitter van de raad van ministers (minister-president) voordragen;

Naast de president zouden er twee vice-presidenten komen.

Gorbatsjow hield de afgevaardigden voor dat de Opperste Sowjet een echt parlement moest worden, dat het hele jaar door vergaderde (in plaats van twee maal per jaar) en waar normale politieke debatten werden gevoerd. Daarvoor moest het worden teruggebracht van een log lichaam van 1800 leden tot een werkbaar gezelschap van 400 tot 450 leden, die vrijgesteld konden worden voor full-time parlementswerk.

Gorbatsjow beschreef het huidige ,,versteende politieke systeem" als een kwalijke erfenis uit de tijden van Stalin en diens opvolgers en als voornaamste oorzaak van de stagnatie. Zonder grondige politieke hervormingen maakt de perestrojka (herstructurering) geen kans, voorspelde hij.

Een belangrijk deel van de rede van Gorbatsjow was gewijd aan de wenselijkheid van een grotere rol voor de Sowjets (volksvertegenwoordigingen). Hij bepleitte langere zittingsperioden, vrijstelling van de afgevaardigden van hun werk, eigen inkomsten voor de Sowjets en geheime verkiezingen met meer kandidaten. Gorbatsjow stelde voor de ,,rol van de sowjets als gekozen organen van het volk te versterken met de autoriteit van de partij" en de eerste secretarissen van de partijcomité's voor te dragen voor de post van voorzitter van de corresponderende sowjet.

De door de partij voorgestelde voorzitter moest door de sowjet worden verkozen. Als hij werd afgewezen zou hij volgens het voorstel ook zijn functie van eerste partijsecretaris verliezen.

Op landelijk niveau zou een dergelijke maatregel betekenen dat de secretarisgeneraal van de partij, Michail Gorbatsjow, voorzitter zou moeten worden van de Opperste Sowjet, dus president. Tegen Gorbatsjows voorstel over een dergelijke combinatie werd overigens door een van de andere sprekers, de vooraanstaande econoom Leonid Abalkin bezwaar aangetekend. Hij vond het voorstel niet in overeenstemming met het streven de taken van de partij en van de regering onderling af te bakenen.

De Volkskrant publiceerde op 29-6-1988 de volgende passages uit Gorbatsjows rede:

Ondanks de positieve elementen verbetert de situatie in de economie maar lan aam. Dat geldt vooral voor het eindresultaat: de levensstandaard van de bevolking. De afgelopen drie jaar had meer bereikt kunnen worden. We hebben de ernst van de misvormingen en de stagnatie onderschat.

Buitengewoon dringend is het voedselvraagstuk. Alles hangt er vanaf hoe snel we de boer tot werkelijke meester van de produktie kunnen maken en het werk kunnen reorganiseren op basis van de verpachting van grond. vee en machines door de kolchozen aan contractteams.

In de industrie is het probleem dat de hervormingen niet alle noodzakelijke elementen omvatten en dat het huidige vijf-jarenplan is opgesteld in de tijd vóór de perestrojka Bovendien zijn er rrrhtstreekse pogingen om de hervormingen van hun inhoud te ontdoen Het oude dwangsysteem wordt voortgezet via verplichte staatscontracten. Met ingang van het

komend jaar moet de hele industrie zijn overgeschakeld op zelffinanciering.
Een ernstig struikelblok is het ontbreken van een prijshervorming. Plannen hiervoor worden nu zorgvuldig bestudeerd. De prijshervormingen mogen geen verlaging van het levenspeil inhouden.
De glasnost heeft een discussie van ongekende omvang en intensiteit in het land losgemaakt. Dat is prachtig. Hier en daar zijn er problemen en treedt men buiten het raamwerk van de socialistische waarden. Er is geen reden dit te dramatiseren.
Op dit moment kan er nog niet gezegd worden dat de perestrojka onomkeerbaaar is. Dc garantie daarvoor moet geschapen worden door de op handen zijnde hervorming van het politieke systeem.
Het politieke systeem nioet op de helling omdat het systeem dat uit de Oktober Revolutie voortkwam op een bepaald moment ernstig werd gedeformeerd. Het waren deze deformatics die de almacht van Stalin en de zijnen en de golf van terreur en wetteloosheid mogelijk maakten. De commando-methoden van leiding geven die in die tijd ontstonden, hebben verderfelijke gevolgen voor het land gehad. Een groot deel van de moeilijkheden waarmee de Sowjet-Unie nu kampt vindt zijn oorsprong in dit systeem
Het proces van democratisering zowel aan de top als plaatselijk, gaat te langzaam. We moeten de moed hebben om toe te geven dat de perestrojka niet kan slagen wanneer het politieke systeem onveranderd blijft.
Onderdeel van de democratisering is de schepping van een socialistische rechtsstaat met garanties voor de mensenrechten, waaronder ook de politieke rechten van het individu. Mensenrechten worden ook een voorwerp van zorgen van de gehele internationale gemeenschap.
Aan de etnische relaties binnen de Sowjet-Unie zal een vergadering van het Centraal-Comité worden gewijd. De afzonderlijke Sowjet-republieken moeten zelf kunnen beschikken over hetgeen zij méér produceren boven hun bijdrage aan het land als geheel. Het is nodig de goede verhoudingen tussen de volkeren in onze staat als onze oogappel te beschermen. Er is geen andere weg. Pogingen verschillende nationaliteiten tegen elkaar op te zetten belemmeren de democratisering en de perestrojka.
De perestrojka heeft ook het conservatisme van onze wetgeving aan het licht gebracht. Grondbeginsel van de wetgeving moet zijn dat wat niet bij de wet is verboden toegestaan is. Op stapel staan onder meer een wet op de gewetensvrijheid en wetten over de rechten van de vakbeweging. de jeugd, de vrijwilligersorganisaties en niet-officiële verenigingen.
De partij moet haar leidende rol voornamelijk via haar leden in de Sowjets en dergelijke vervullen. De rechtstreekse bevelen van partijcomité's aan Sowjets en regeringsinstellingen moeten afgeschaft worden. De partij moet ook intern gedemocratiseerd worden. waarbij er vrijheid en discussie over nog te nemen besluiten moet bestaan. Veel problemen in de partij zijn ontstaan doordat het democratisch centralisme werd vervangen door bureaucratisch centralisme

Levendige debatten

De tweede dag van de partijconferentie werd gekenmerkt door heftige discussies, waarin de afgevaardigden uiteenlopende standpunten naar voren brachten over ondermeer het aantal ambtstermijnen voor functionarissen en over het voorstel de partijsecretarissen tevens voorzitter van de plaatselijke of regionale sowjets te maken.
Ook Leonid Abalkin. directeur van het Instituut voor Economie van de Sowjet Academie van Wetenschappen en volgens waarnemers een van de auteurs van de economische hervormingsmaatregelen, lokte een felle discussie uit toen hij zijn twijfel uitsprak over de vraag of echte hervormingen en democratisering in een een-partijstelsel wel mogelijk waren.

Grote meningsverschillen traden ook aan het licht over de culturele vrijheden en de vrijheid van de pers Tot degenen die schande spraken over de vrijheden die de pers zich durft te permitteren behoorde de cunservatieve secretaris van de schrijversbond Wladimir Karpow Een hartstochtelijk betoog van tegenovergestelde strekking werd afgestoken door de bekende arteur Michail Oeljanow, secretaris van de bond van theaterwerkers en lid van het Centraal Comitt. Oeljanow. die een groot bewonderaar van Gorbatsjow is, wierp de vraag op: „Wie controleert de machthebbers". Waarop hij antwoordde: ,,Dat moet dc pers doen, dat is in de hele wereld zo ''
Gorbatsjow maakte van de toespraak van Oeljanow gebruik om bij interruptie eveneens zijn mening te geven. ,.Zonder glasnost kunnen we de perestrojka wel vergeten", aldus Gorbatsjow. .We hebben pluriformiteit nodig, waarbij pluriformiteit niet betekent de ene waarheid door een andere te vervangen." Zich tot Oeljanow wendend voegde Gorbatsjow eraan toe: ,,Ik geloof niet dat wij daarover van mening verschillen".

Aan het eind van de zitting van 29 juni waren 24 van de 206 personen op de sprekerslijst aan het woord geweest. Een voorstel om de spreektijd van 15 minuten te verkorten tot 10 minuten was verworpen.

Een woordvoerder maakte die avond bekend dat commissies waren ingesteld die moesten proberen besluiten aan de conferentie voor te leggen ten aanzien van vier onderwerpen: de glasnost, de etnische problemen, de herziening van de wetgeving en de strijd tegen de bureaucratie. Daarnaast werden nog twee hoofdresoluties voorbereid, over het verloop van de perestrojka tot dusver en over de hervorming van het politieke stelsel.

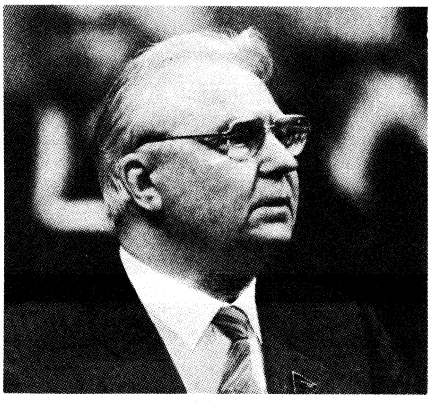
Op 30 juni, de derde zittingsdag, werd door 20 gedelegeerden het woord gevoerd. Het opzienbarendste was de toespraak van de partijsecretaris van de autonome Komi-republiek in de Oeral, Wladimir Melnikow, die onder meer zei dat ,,degenendie in het verleden actieve voorgangers zijn geweest van de stagnatiepolitiek in de tijd van de perestrojka niet thuishoren in de hoogste organen van partij en regering. Zij dienen zich persoonlijk te verantwoorden". Op de vraag van Gorbatsjow op welke concrete personen Melnikows aanval betrekking had, noemde deze de Politburoleden Andrej Gromyko en Michail Solomentsew. de hoofdredacteur van de *Prawda* Wiktor Afanasjew en de directeur van het Amerika Instituut. Georgi Arbatow. Tegen de aanval op Gromyko werd vanuit de zaal protest aangetekend.
Ook partijleider Gorbatsjow nam tijdens de zitting het woord om, zoals hij zei, ,,bepaalde onduidelijkheden'' in zijn voorstel over de opwaardering van de rol van de sowjets weg te nemen. De partij zou haar leidende rol blijven behouden, maar moest zich bezig gaan houden met de uitwerking van de ideologie. De sowjets moesten weer echte organen van volksmacht worden en daartoe moest een nieuw kiessysteem worden uitgewerkt. ,,Wij hebben de partij overbelast met functies die haar niet eigen zijn en de sowjets in hoge mate bloedeloos gemaakt".

Enkele afgevaardigden kwamen met vergaande eisen. Een werkneemster van de opwerkingsfabriek Jakoetalmaz pleitte voor openbaarmaking van de documenten van de plenums van het Centraal Comité. En een metaalarbeider vroeg om een regelmatige verantwoording van de leden van het Centraal Comité en het Politburo. .,Wij weten niet voor welke kwesties ieder lid van het Politburo persoonlijk verantwoordelijk is. Dat moet het volk weten. zodat ze kunnen zien wie wat doet en hoe hij het doet, wie we concreet moeten bedanken voor onze successen en wie we ter verantwoording moeten roepen voor mislukkingen". Hij vertolkte ook de ontevredenheid die er in brede lagen van de bevolking over de perestrojka heerst. ,,In de winkels is niets veranderd. En nu is ook de suiker al op de bon. Vlees was er niet en is er nog steeds niet. Consumptie-artikelen zijn van de aardbodem verdwenen. Begrijpt u mij goed. ik zeg dit niet om de spanning op te voeren. maar om de afgevaardigden de pijn over te brengen, die de arbeiders kwelt"

Jeltsin vraagt politieke rehabilitatie

Op de laatste dag van de conferentie, op 1 juli, kreeg ook Boris Jeltsin, de in november 1987 ontslagen partijlcider van Moskou (zie pag. 753/3 e.v.-1987) het woord. Hij vroeg de afgevaardigden zijn politieke rehabilitatie in overweging te nemen. Volgens hem was het destijds zijn enige fout geweest dat hij het verkeerde moment had gekozen om zich te beklagen over het langzame tempo van de perestrojka. Tijdens de conferentie was duidelijk geworden dat hij niet alleen stond en dat er ,,socialistischpluralisme" bestond, aldus Jeltsin.
Jeltsins optreden lokte een fel debat uit. Politburo-lid Jegor Ligatsjow haalde hard uit naar Jeltsin en keerde zich fel tegen diens eerherstel.
In het *NRC/H'blad* van 4-7-1988 beschreef correspondente Laura Starink de gebeurtenis als volgt:

Gorbatsjow heeft de zaak-Jeltsin heel handig aangepakt Het is hem gelukt een smet op zijn politiek van openheid weg te werken. Hij heeft Jeltsin nadrukkelijk aan het woord gelaten. zelfs toen de zaal hem dat woord wilde ontnemen. Jeltsin maakte daarbij geen verpletterende indruk. Met name zijn verzoek om ,.politieke rehabilitatie" viel slecht bil de afgevaardigden. en ook bij veel kijkers. omdat het een term is die geassocieerd wordt met de

Jegor Ligatsjow

slachtoffers van het stalinisme. Vervolgens liet Gorbatsjow Ligatsjow het vuile werk doen door hem heel fel naar Jeltsin uit te laten halen. Daarna liet hij wat voor- en tegenstanders van Jeltsin aan het moord. waarbij de tegenstanders duidelijk in de meerderheid waren. Tot slot ging hij zelf boven de partijen staan Hij gaf ruiterlijk toe dat het verkeerd was geweest dat Jeltsins rede. die de aanleiding was voor zijn politieke val, niet was gepubliceerd en zette vervolgens met welwillende. maar besliste woorden een streep onder de zaak. De affaire-Jeltsin is afgehandeld.

Conferentie akkoord met hervormingsplannen; slotrede Gorbatsjow; resoluties vertraagd gepubliceerd

De negentiende partijconferentie werd op 1 juli 's avonds laat afgerond na het aanvaarden van een aantal resoluties, die door aparte commissies waren voorbereid. In deze commissies was door naar schatting 300 gedelegeerden het woord gevoerd en was vele malen gestemd. Volgens de *Volkskrant*-correspondent André Roelofs (4-7-1988) was het de bedoeling dat de commissies kant-en-klare resoluties zouden opleveren, waarover de voltallige conferentie alleen maar hoefde te stemmen, maar was dit slechts ten dele gelukt.

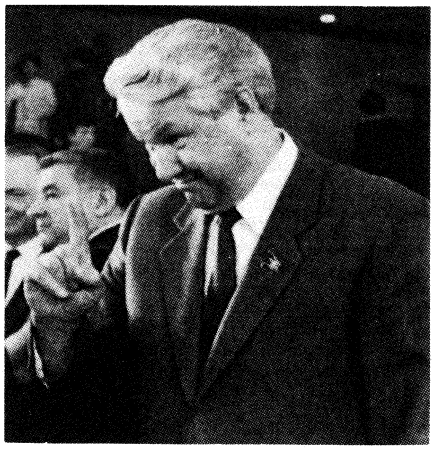
In de besloten plenaire zitting die aan het eind van de middag begon onder voorzitterschap van Gorbatsjow zelf, ontstonden nieuwe debatten en werden nieuwe amendementen ingediend of oude opnieuw ingediend Het gevolg was dat de besloten zitting veel langer duurde dan gepland was en de rechtstreekse tv-uitzending alsmaar werd opgeschoven.
De resoluties, zes in totaal, die door de commissies waren voorbereid, werden uiteindelijk aangenomen. Bij sommige daarvan - onder andere die over de politieke hervormingen - werd echter het voorbehoud gemaakt dat daarop nog ,,wijzigingen en aanvullingen" mogelijk waren. Dit betekent dat na afloop van de conferentie commissies de uiteindelijke tekst nog moesten redigeren.
Toen de stemmingen over de zes resoluties achter de rug waren. begon Gorbatsjow aan zijn slotspeech, waarin hij nog een extra resolutie uit de hoge hoed toverde. Deze resolutie ging over .,urgente maatregelen voor de hervorming van het politieke systeem" cn werd niet namens de commissies, maar met machtiging van het conferentiepresidium ingediend. Deze zevende resolutie verscheen op 2 juli onmiddellijk in de Prawda en alle andere kranten. De zes-andere resoluties werden in het weekeinde nog niet gepubliceerd. ook niet in de kranten van zondag 3 juli.
De noodzaak van de extra resolutie. waarin was vastgelegd dat de Sowjet-Unie binnen een jaar een presidentiële staat moest worden. werd door Gorbatsjow in zijn slotrede in niet mis te verstane bewoordingen toegelicht Hij sprak over ,,een van onze chronische kwalen die zich ook in de eerste jaren van de perestrojka heeft gemanifesteerd". Deze chronische kwaal bestaat er uit dat besluiten worden genomen die vervolgens nooit tot uitvoering komen
Gorbatsjow stelde dat deze chronische kwaal moet worden uitgeroeid en dat ,,het mechanisme van de vertraging nu moet worden ontmanteld". Hij lichte dit verder toe door te zeggen dat ,,de bureaucratie nog steeds haar tanden laat zien, verzet pleegt en spaken in het wiel steekt". Hij verwees daarbij ook naar het januari-plenum van het Centraal Comité van 1987, toen ook allerlei besluiten waren genomen die nooit tot uitvoering kwamen omdat, zoals hij zei. er geen structuren voor de uitvoering van de besluiten werden gevormd. ..Er mag niet worden toegestaan dat de besluiten van deze partijconferentie het lot van het januari-plenum delen.'

Gorbatsjow sprak ook zijn steun uit voor het voorstel een monument voor de slachtoffers van het stalinisme op te richten. Hij zei verder dat de conferentie aan haar doel had beantwoord, waaraan hij toevoegde: Wij hebben de volle steun van de mensen in het land. Zij hebben de perestrojka aanvaard en zullen een nederlaag van de perestrojka niet toestaan".
Aan het einde van zijn toespraak bracht Gorbatsjow de zevende resolutie in stemming, waarna de Internationale werd gezongen en de conferentie ten einde was.

In de Volkskrant van 2-7-1988 beschreef André Roelofs de achtergronden van de voorgestelde hervormingen aldus:

De voorstellen die Gorbatsjow heeft gedaan voor een herstructurering van het politieke systeem. waarover de partijconferentie moest beslissen, bevatten twee hoofdpunten. Op alle niveaus zullen in de regel de eerste secretarissen van de partijcomités worden voorgedragen als voorzitters van de betreffende Sowjet (soort parlementen).
Aan het hoofd van de Sowjet-staat komt een president met vergaande bevoegdheden, die wordt gekozen door een 2250 leden tellend ,.Congres van Volksafgevaardigden", dat op zijn beurt wordt gekozen bij algemene. geheime verkiezingen.
Volgens Gorbatsjow zijn deze veranderingen nodig om de Sowjet-Unie bestuurbaar te maken, de Sowjets nieuw leven in te blazen en de partij te verlossen van het alledaagse bestuurswerk, zodat zij opnieuw als ..politieke voorhoede" kan gaan functioneren
De werkelijke staatsstructuur van de Sowjet-Unie valt niet aan de Sowjet-grondwet af te lezen. Daarin wordt gedaan alsof de Sowjet-Unie een door de Sowjets democratisch bestuurd land is. Onder Stalin werd in de grondwet over de partij praktisch helemaal niet gerept. Onder Brezjnew echter werd in de grondwet een artikel gezet. waarin staat dat de partij de leidende kracht van de Sowjet-maatschappij is en de kern van haar politieke systeem.
De staatsstructuur van de Sowjet-Unie komt erow neer dat er van onder tot boven twee parallelle formaties zijn waarvan de één (de Sowjets) praktischniets te vertellen heeft en de andere (de partij) alles.
De Sowjets worden in de dorpen. steden. districten. republieken, en in de Sowjet-Unie, als geheel, bij algemene verkiezingen gekozen met in het algemeen per zetel slechts één kandidaat.
Evenwijdig aan de structuur van de Sowjets is er de structuur van de partij. met op elk niveau een partijcomité met een eerste secretaris. De partijcomités worden gekozen aan de hand van voordrachten. Deze voordrachten behoeven de goedkeuring van het partijcomité van een verdieping hoger. dat ook de kandidaten voor de functies van eerste. tweede en derde secretaris aanwijst De verkiezing geschiedt op het laagste niveau door de partijleden. op alle hogere niveaus echter getrapt via conferenties van afgevaardigden Aan de top staat het Centraal Comité. dat aan de hand van een voordracht wordt gekozen op het partijcongres. Het dagelijks bestuur van het Centraal Comité is het Politburo. dat een secretarisgeneraal aanwijst.
Zowel de Sowjets als de partijconiités beschikken over een omvangrijk uitvoerend apparaat, bestaande uit een groot aantal departementen. Deze twee apparaten zijn grotendeels duplicaten. Een belangrijke functie in het uitvoerend apparaat van de Sowjets is vaak een springplank voor een soortgelijke functie in het uitvoerend apparaat van het corresponderende partijcomité. Het uitvoerend apparaat van het partijcomité staat onder leiding van de partijsecretaris. Het uitvoerend apparaat van de Sowjets wordt geleid door een apart uitvoerend comité van de Sowjets afgekort Ispolkoni.
In de Sowjet-formatie ligt de macht niet bij de gekozen Sowjets, die uit niet-beroepskrachten bestaan en zelden vergaderen, maar bij het Ispolkom. Dit wordt krachtig in de hand gewerkt door het feit dat de eerste partijsecretaris meestal deel uitmaakt van dit Ispolkom. De taak van de gekozen Sowjets is het formeel goedkeuren van de besluiten
De redenering van Gorbatsjow is dat het gewicht van de Sowjets wordt verzwaard als de eerste partijsecretaris (vergelijkbaar met de burgemeester van een stad of de gouverneur van een provincie) voorzitter van de gekozen Sowjet is Een en ander zou bovendien gepaard moeten gaan aan een democratisering van de verkiezingen van de Sowjets en ook van de verkiezingen binnen de partij. Op tegenwerpingen heeft hij geantwoord, dat deze reorganisatie een inkrimping van het uitvoerend apparaat van de partij mogelijk maakt.

Het werk van de eerste secretarissen (ook nu de werkelijke machthebbers) wordt volgens hem in het nieuwe systeem aan meer controle onderworpen dan thans. Eerst zou hij binnen dc partij door het partijcomité gekozen moeten worden, met de mogelijkheid van het stellen van meer dan één kandidaat. Vervolgens zou de benoeming tot Sowjet-voorzitter door de Sowjets bij geheime stemming moeten worden goedgekeurd. Weigert de Sowjet hem, dan moet de partij zijn benoeming tot eerste secretaris heroverwegen.

Boris Jeltsin

De tegenwerpingen tegen het voorstel kwamen overigens uit twee verschillende hoeken. Van de vooruitstrevende kant werd betoogd dat hiermee de scheiding tussen partij en staat niet werd bevorderd De conservatieven vreesden dat de leidende rol van de partij zou worden uitgehold
Het tweede voorstel. de instelling van een presidentieel systeem. is op de conferentie (althans volgens de officiële verslagen) veel minder aan de orde geweest Blijkbaar werd het grotendeels in commissies afgehandeld.
Dit voorstel komt erop neer dat de bestaande Opperste Sowjet wordt verkleind en vaker en beter gaat vergaderen. Boven de Opperste Sowjet komt een nieuw. hoogste staatsorgaan het Congres van Volksafgevaardigden dat de president kiest. De president bepaalt dan de hoofdlijnen van de politiek (vooral defensie en buitenlandse politiek) en draag: een minister-president voor
Gorbatsjow en de zijnen hebben hun uiterste best gedaan tussen de twee voorstellen geen enkel verband te leggen. Hoewel het natuurlijk de schijn heeft dat het tweede voorstel (het presidentschap) de consequentie aan de top is van het eerste voorstel (de partijsecretaris op de voornaamste bestuurspost). Woordvoerders van Gorbatsjow benadrukten dat het Congres van Volksafgevaardigden zelf zal bepalen wie het als president kiest. Waarnemers merkten op dat met het presidentschap een machtscentrum buiten het Politburo wordt geschapen.
Gorbatsjou- zelf zei op 30 juni dat met zijn voorstellen de leidende rol van de partij niet wordt afgeschaft, maar verbeterd: ,,Wij zijn de regerende partij en in ieder land vormt de regerende partij - op elk niveau - de regering. dat wil zeggen het uitvoerend bestuur."

De tekst van de zes overige resoluties werd op 3 juli door de Sowjet-pers gepubliceerd, nadat het Politburo op 4 juli nog over de definitieve versie vergaderd had.

Volgens het *NRC/H'blad* (5-7-1988) legden de zes resoluties de kernpunten van Gorbatsjows toespraken op de partijconferentie vast, met concessies op kleine onderdelen:

De resolutie ,,overde verdieping van de perestrojka" onderstreept dat ,,de partij geen herhaling zal toestaan van wat ook maar in de verte lijkt op de perioden van de persoonsverheerlijking en van de stagnatie" (het stalinisme en de Brezjnew-tijd - red.).
Volgens de resolutie over politieke hervormingen worden secretarissen van partijcomités, via geheime verkiezingen gekozen tot voorzitter van de (uitvoerende) sowjets. Dit kernpunt van de politieke hervorming heeft op de conferentie 209 tegenstemmen opgeleverd. Volgens de tegenstanders is het voorstel in strijd met de plannen om partij- en staatsorganen duidelijker van elkaar te scheiden. Partij- en staatsfunctionarissen kunnen voortaan worden gekozen voor hooguit twee termijnen van vijf jaar. Er is dus geen sprake meer van eventuele verlenging met een derde termijn, zoals Gorbatsjow had voorgesteld. Dat betekent dat ook de secretaris-generaal niet langer dan tien jaar die functie kan bekleden. Partijconferenties die tussen twee congressen in bijeen kunnen worden geroepen. krijgen het recht twintig procent van het Centraal Comité te vervangen. Verkiezingen moeten geheim zijn en er moet gekozen worden uit verschillende kandidaten. Verslagen van partijvergaderingen dienen openbaar te worden gemaakt. Het Congres van Volksafgevaardigden, dat eens per jaar bij elkaar komt en de president en het parlement moet kiezen. wordt het hoogste staatsorgaan van de Sowjet-Unie.

In de resolutie ,,Over de strijd met de bureaucratie" wordt vastgesteld dat ,,de bureaucratie een gevaarlijke omvang heeft aangenomen'. Het bureaucratisch apparaat moet aanzienlijk in omvang worden teruggebracht en de burger moet morden beschermd tegen machtsmisbruik van bureaucraten.
Administratieve verordeningen moeten worden vereenvoudigd of afgeschaft. Het bestuursapparaat is voortaan verantwoordelijk voor negatieve gevolgen van zijn werk. ,.Aan alle pogingen om de wettelijke rechten van de burgers te beknotten met departementsinstructies en bureaucratische listen moet een einde komen". zo wordt gesteld. ,,De pers wordt opgeroepen de bureaucratie .,onophoudelijk" te bestrijden.
In de resolutie ,,over de verhoudingen tussen de nationaliteiten" wordt opnieuw een plenum van het Centraal Comité aangekondigd over het nationaliteitenvraagstuk. De resolutie pleit voor een uitbreiding van de rechten van de Sowjet-republieken door middel van decentralisatie en inperking van de macht van de centrale autoriteiten. De resolutie onderstreept het recht op vrije ontwikkeling van de eigen taal, maar waarschuwt tegen ,.nationale bekrompenheid en chauvinistische arrogantie". De nationaliteitenpolitiek van de Sowjet-Unie moet ,.een wetenschappelijke basis" krijgen.
De resolutie ,,overde glasnost" onderstreept het belang van grotere toegankelijkheid van informatie voor de gemiddelde burger. Het recht op de informatie moet in de grondwet worden opgenomen. De nieuwe politiek van openheid veronderstelt dat ,,communisten en de bevolking" goed worden geïnformeerd over ,.het werk van de leidende organen van de partij", aldus de resolutie. De resolutie eist de opheffing van ,,ongerechtvaardigde beperkingen in het gebruik van statistische gegevens over de sociaal-economische en politieke ontwikkeling van de maatschappij" en bepaalt dat bibliotheken en archieven toegankelijker moeten worden gemaakt. Kritische artikelen in de pers moeten, aldus de resolutie. worden geduld, maar tegelijkertijd wordt gewaarschuwd tegen ,,demagogie en nationaal of coöperatief egoisme". Volgens de resolutie zijn wettelijke garanties voor de glasnost noodzakelijk.
In de resolutie ,.over de hervormingen van het recht" wordt tenslotte gepleit voor grotere rechtsbescherming van het individu, versterking van de positie van het gerechtshof en van de advocatuur en verhoging van de kwaliteit van het werk van de politie. De conferentie heeft zich uitgesproken voor de oprichting van een Constitutionele Raad, die er zorg voor moet dragen dat de wetten en resoluties van de regering in overeenstemming zijn met de grondwet van de Sowjet-Unie.

Volgens de Volkskrant-correspondent (6-7-1988) viel uit de tekst van de op 5 juli gepubliceerde resoluties op te maken, dat Gorbatsjow in het Politburo met ernstige tegenstand te maken had gekregen.

In zijn rede aan het begin van de conferentie had Gorbatsjow de bevoegdheden van de president-nieuwe-stijl tamelijk precies aangegeven. De president diende te beschikken over ,.brede staatsbevoegdheden", meer in het bijzonder zou hij algemene leiding geven bij de wetgeving, beslissen over de voornaamste kwesties betreffende de buitenlandse politiek, defensie en de nationale veiligheid, de nationale defensieraad voorzitten en de minister-president voordragen.
In de nu gepubliceerde resolutietekst is hiervan niets terug te vinden. In de resoluties staat dat de top van de staat gereorganiseerd moet worden, waarbij er een Congres van Volksafgevaardigden. een president en een uit twee kamers bestaande Opperste Sowjet zullen zijn. Tussen deze organen - en ook nog de raad van ministers - moet .,een constitutioneel vastgelegde interactie" komen
De voornaamste conclusie die in Moskou uit dit alles wordt getrokken is dat de conservatieven de strijd om de inhoud van het presidentschap nog niet hebben opgegeven. De president moet worden gekozen door het nieuwe, zeer grote Congres van Volksafgevaardigden en volgens de plannen zou Gorbatsjow deze nieuwe functie gaan combineren met de post van secretaris-generaal van de partij. Op deze wijze zou een bestuurlijk machtscentrum buiten het Politburo ontstaan Uit allerlei uitspraken blijkt dat de conservatieven hierin een ernstige bedreiging van de ,,leidende rol" van de partij en van het nomenklatoera-systeem zien.

Over de zitting van het Politburo van 4 juli. verscheen de dag erna een communiqué waarin over de resoluties niet wordt gerept en ook anderszins geen mededeling wordt gedaan over het verloop van de discussies binnen het Politburo. Wel wordt in het communiqué meegedeeld dat ,,het Politburo het nodig oordeelde" een vergadering van het Centraal Comité bijeen te roepen. Dit plenum moet nog voor het einde van deze maand bijeenkomen en wordt kennelijk de volgende ronde in de strijd om de verdere gang van zaken. Uit het communiquf blijkt namelijk dat het Centraal Comité gaat vergaderen over precies dezelfde zaken die geacht werden door de partijconferentie te zijn afgehandeld: de hervorming van het politieke stelsel en de democratisering van de partij. de staat en het maatschappelijk leven.
Dit is des te oprnerkelijkcr omdat Gorbatsjow in zijn slotrede up de conferentie had gezegd

dat nu onmiddellijk moest worden overgegaan tot uitvoering van de besluiten over de politieke hervormingen ,.zonder te wachten op aanvullende decreten, circulaires, instructies of nadere toelichtingen."

Centraal Comité stelt tijdsschema op voor politieke hervormingen

Op 29 juli 1988 werd een plenum gehouden van het Centraal Comité van de CPSU dat gewijd was aan de uitvoering van de hervormingsvoorstellen waartoe op de negentiende partijconferentie was besloten.
Enkele dagen ervoor, op 23 juli, werd bekendgemaakt dat het Politburo tijdens de voorbereiding van het plenum onder meer had gesproken over ,,de activiteit van de partij. de verdieping van de radicale economische hervorming en de hervorming van het politieke systeem". Ook de oplossing van vraagstukken over een verbetering van de handel en de voorziening van de bevolking met consumptiegoederen en diensten" stond ter discussie.
Tijdens de bijeenkomst van het Centraal Comité werd besloten een speciale commissie in te stellen die onder leiding van Gorbatsjow voorstellen zou voorbereiden ter verwezenlijking van de besluiten van de 19de partijconferentie.
Uit de publikatie op 30 juli in de Sowjet-pers van de resoluties van de bijeenkomst bleek dat het Centraal Comité tijdslimieten had aangegeven voor de verwezenlijking van de politieke hervormingen en voor een versnelling van de hervormingen van het juridische, economische en politieke systeem.
De eerste tijdslimiet was oktober 1988. In die maandmoest de Opperste Sowjet zich buigen over amendementen op de grondwet en over voorstellen om bij verkiezingen meer dan een kandidaat toe te laten. Eind 1988 moest de partij zichzelf hebben hervormd; dan moesten alle partij-afdelingen verslag hebben uitgebracht over de mate waarin ze de hervormingsvoorstellen van Gorbatsjow in de praktijk hadden gebracht. Volgens Gorbatsjow moest de gereorganiseerde partij zich dan hebben bevrijd van ,,administratieve en managerstaken" en zich alleen nog concentreren op het geven van ,,politieke leiding". De reorganisatie moest gepaard gaan met een aanzienlijke afslanking: het aantal partijbonzen moest drastisch worden ingekrompen. Negen partij-afdelingen die zich bezig hielden met specifieke sectoren van industrie en landbouw, zouden in hun geheel worden opgeheven en enkele tienduizenden stafleden zouden worden ontslagen.

In maart 1989 zouden verkiezingen plaatsvinden voor de 2230 leden van het nieuw te vormen Congres van Volksafgevaardigden, dat in april voor het eerst bijeen moest komen om uit zijn midden een nieuwe, kleinere Opperste Sowjet en een Sowjet-president te kiezen.

De Opperste Sowjet zou zich moeten buigen over wetsvoorstellen betreffende de rol van de jeugd, de rechten en plichten van de vakbonden en de rol van de pers.
Begin 1989 moest het Politburo voorstellen afronden over de oplossing van het nationaliteitenprobleem, welke vervolgens aan het Centraal Comité zouden worden voorgelegd.
Medio 1989 moesten verder voorstellen voor een hervorming van het rechtssysteem klaar zijn, met name over het functioneren van rechters. openbare aanklagers, advocaten en rechters van instructie.

Het Centraal Comité bepaalde op 29 juli eveneens dat partijfunctionarissen slechts twee termijnen van vijf jaar mochten aanblijven. De regel had geen terugwerkende kracht maar zou van kracht worden bij de partijverkiezingen van eind 1988; voor alle gekozenen zou dan de telling van de eerste termijn beginnen.
Gorbatsjow was in zijn toespraak tot het Centraal Comité ook uitvoerig ingegaan op de hervormingen van de landbouw. Hij zei dat de boer weer meester van het land en als producent onafhankelijk moest worden en stelde voor de boeren voor perioden van twintig, dertig of vijftig jaar land in pacht te geven en hen met een speciale wet te beschermen tegen bemoeienis van staatsbureaucraten.

De Sowjet-leider maakte duidelijk haast te willen maken met zijn plannen: ,,Ik wil nog eens en nog eens herhalen, kameraden, dat de tijd voor krachtige actie is aangebroken en dat we niet moeten versagen".

WEST-EUROPA

BELGIË

INVESTITUURDEBAT VOOR DE REGERING-MARTENS VIII. EVOLUTIE VAN DE POLITIEKE TOESTAND. HERZIENING VAN DE GRONDWET. KONING PRAAT VOOR DE EERSTE MAAL OVER FEDERALISME

Op zijn eerste persconferentie als premier van het nieuwe vijfpartijenkabinet, noemde premier Martens drie redenen die hem ertoe hebben aangezet toch een regering met een gewijzigde ideologische samenstelling te leiden.
Ten eerste omdat de koning hem heeft belast met de leiding van een regering, ten tweede en ten derde omwille van de dubbele doelstelling van het kabinet, met name het behoud van het economisch herstel van het land en de hervorming van de instellingen. Dit vereist een twee-derdemeerderheid in het parlement en maakt van de regering een niet-klassieke regering.
Over het gesloten regeerakkoord kan volgens hem niet opnieuw onderhandeld worden en indien de regering na het investituurdebat niet de vereiste meerderheid zou behalen, zal hij daaruit de conclusies trekken.
Bij de aanvang van het investituurdebat verdedigde premier Martens het door Jean Luc Dehaene onderhandelde akkoord.

De Vlaamse en Waalse liberalen verweten de premier avonturisme en trouweloosheid. De premier gooide zijn kredietwaardigheid te grabbel en het beleid dat zal worden gevoerd zal in elk geval een ommezwaai zijn. Deze regering streeft er niet meer naar het begrotingstekort terug te brengen tot 4% van het BNP, zei de fractieleider van de PVV. De PRL verweet Martens een regering te leiden met dezelfde socialisten die hem jarenlang persoonlijk hebben aangevallen voor het beleid dat hij met de liberalen heeft gevoerd. Alle perfide ideeën uit het verleden duiken weer op. De communautaire problemen, waarin de Franstalige onderhandelaars het onderspit hebben gedolven, slorpen weer alle energie op.
In de nacht van 14 op 15 mei kreeg de regering-Martens VIII van de Kamer het vertrouwen met 140 stemmen tegen 65, bij 1 onthouding. Van de 212 Kamerleden waren er 206 aanwezig. Vermits voor het behalen van de meerderheid van twee derden de onthoudingen niet worden meegeteld, bedroeg op het ogenblik van de stemming de bijzondere meerderheid 137 stemmen (twee derden van 205). De meerderheid had dus nog drie stemmen op overschot.
Naast de oppositie van PVV, PRL, Agalev/Ecolo, FDF en Vlaams Blok, weigerden drie leden van de meerderheid het vertrouwen. Het zijn Detremmerie (PSC), Perdieu (PS) en Gendebien (PSC/ADW). Jean-Marie Happart (PS), tweelingbroer van José Happart, onthield zich.
Detremmerie en Perdieu komen beiden van het arrondissement Moeskroen en zij stemden tegen omdat het taalsta-

tuut van de taalgrensgemeente Komen (met faciliteiten voor de Nederlandstaligen) voortaan gekoppeld wordt aan dat van de taalgrensgemeente Voeren (met faciliteiten voor de Franstaligen). Gendebien en Happart verwerpen de regeling van de kwestie-Voeren.
Op 19 mei kreeg de regering de investituur van de Senaat met 122 stemmen tegen 45 en twee onthoudingen. Ook hier werd de vereiste twee-derdemeerderheid gehaald die nodig was om de grondwet te herzien en de staat verder te hervormen.
Twee leden van de meerderheid weigerden samen met de oppositie het vertrouwen, met name Nora Staels-Dompas (CVP) en Pierre Lenfant (PSC). Twee andere leden van de meerderheid onthielden zich: Yves de Wasseige (PS) en Pierre Falise (PSC).

Herziening van de grondwet. Federalisering van het onderwijs

Reeds op 20 mei zette de regering de herziening in van de grondwet, in uitvoering van het regeerakkoord. De belangrijkste wijzigingen hebben betrekking op de federalisering van het onderwijs en de daarrond geweven grondwettelijke waarborgen inzake vrije keuze en gelijkberechtiging. Deze waarborgen zijn ook in het Schoolpact (zie pag. 1423612, 1444213, 14451 en 14458/2-1958 en het schoolpactprotocol van 1973 op pag. 19513-1973) opgenomen. Deze hervorming wordt vertaald in de grondwetsartikelen 17, 59 bis en 107 ter.
De verklarende nota's van de regering luiden (samengevat) als volgt:

De wijziging van de artikelen 17, 59*bis*, 52, eerste lid, en 107*ter*, vormen logisch en politiek één geheel. Het doel van de wijziging is de Gemeenschappen zoals voor het cultuurbeleid maximaal de bevoegdheid toe te kennen voor het onderwijsbeleid. Niet alleen zullen zij hierdoor een eigen beleid kunnen ontwerpen aangepast aan de eigen situaties en verzuchtingen, maar daarenboven zullen zij in staat gesteld worden om een globaal en coherent beleid inzake onderwijs en voortdurende vorming te voeren.
Tevens zal hierdoor de omvang van de bevoegdheden van de Gemeenschappen enorm toenemen.
Voorwaarde voor deze ingrijpende hervorming is dat eerst waarborgen, die sinds dertig jaar werden geboden door het nationale schoolpact en de nationale schoolpactcommissie, vervangen worden door afdwingbare grondwettelijke garanties.
Hiertoe moeten de basisprincipen van het schoolpact vertaald morden in een grondwettelijke tekst en gevoegd worden bij de waarborgen, die nu reeds vervat zijn in artikel 17
Daarenboven moeten de grondwettelijke beginselen, vervat in artikel 17, afdwingbaar worden. De bevoegdheid van het Arbitragehof zal uitgebreid worden. zodat het wetten of decreten. die strijdig zijn met de beginselen van artikel 17, kan vernietigen.
In artikel 17, zoals in artikel 59*bis*, wordt de term ,,onderwijs" in zijn ruime betekenis begrepen en omvat hij dus ook het universitair onderwijs en de P.M.S -centra.

I Artikel 17 (waarborgen)

Het eerste lid van artikel *1 i* wordt behouden met de jusrisprudeiirie die er rond groeide. met name:

– de vrijheid van openbare besturen andere dan de Staat of de Gemeenschappen en van private personen om onderwijs op te richten en er onder meer vrij het karakter. of de pedagogische methodes van te bepalen: private personen kunnen daarenboven de strekking van hun onderwijs vrij bepalen; dit lid waarborgt tevens de autonomie van de vrije universitaire instellingen. wat betreft hun beheer en organisatie. het onderwijs en onderzoek. en het begrotingsbeleid:

– de vrijheid van de ouders of studenten om zelf een school te Kiezen. Uit impliceert dat zij onder redelijke voorwaarden, die in objectieve criteria moeten vertaald worden. een school naar hun keuze ter beschikking moeten hebben.
Hierbij wordt onder meer maar niet uitsluitend gedacht aan de voorzieningen voor niet-confessionele en confessionele vrije-keuzescholen.
Deze betekenis van ..het onderwijs is vrij" wordt nader geexpliciteerd in de nieuw ingevoegde bepaling.

,.De Gemeenschap waarborgt de keuzevrijheid van de ouders."
Tegenover de vrijheid van oprichting van scholen. onder meer scholen gebaseerd op een welbepaalde godsdienstige of filosofische overtuiging. staat het recht van de Gemeenschap neutraal onderwijs in te richten. Deze bepaling moet de Gemeenschap toelaten ervoor te zorgen dat een neutraal onderwijsaanbod verzekerd wordt, onder meer om een vrije keuze te waarborgen.
Het neutraal onderwijs beperkt zich niet tot onderricht maar beoogt eveneens de opvoeding van de gehele persoonlijkheid van de leerling. Een neutrale school eerbiedigt alle filosofische, ideologische en godsdienstige opvattingen van de ouders die er hun kinderen aan toevertrouwen.
Zij gaat uit van een positieve erkenning en waardering van de verscheidenheid van meningen en houdingen en legt de nadruk op de gemeenschappelijke waarden.
De academische vrijheid van de universitaire instellingen blijft uiteraard gewaarborgd.
Er moet gezocht worden naar aangepaste waarborgen opdat het personeel. betrokken bij het opvoedingsproject, dergelijke visie en onderwijsproject zou onderschrijven. Een engagementsverklaring kan hierbij een element zijn.
De voorgestelde tekst voorziet uitdrukkelijk dat een Gemeenschap bevoegdheden als inrichtende macht van het huidig rijksonderwijs kan overdragen aan een of meerdere autonome organen. Zowel voor de goedkeuring als voor de wijziging van dit decreet is een tweederde meerderheid nodig.

De Vlamingen denken aan een overdracht aan een Autonome Raad voor het Rijksonderwijs en lokale scholenraden, die democratisch samengesteld worden uit mensen die gehecht zijn aan dit onderwijs en waarin de ideologische en filosofische verscheidenheid binnen de Vlaamse Gemeenschap tot uiting komt.
De Franstaligen zijn wel voorstander van een ruime decentralisatie maar willen de prerogatieven van de Minister als inrichtende macht van het rijksonderwijs behouden.
Voor het eerst wordt het sociaal-cultureel recht op onderwijs in de Grondwet ingeschreven.
De uitoefening van het recht op onderwijs moet verzoend worden met andere fundamentele rechten en vrijheden.
De leerplicht impliceert het leerrecht en dus ook de kosteloosheid van de toegang tot het leerplichtonderwijs.
Het schoolpact en de schoolpactwet bepalen dat het door het Rijk ingerichte of gesubsidieerde basis- en secundair onderwijs kosteloos zijn Geen enkel rechtstreeks noch onrechtstreeks schoolgeld inag geïnd worden.
Voor het kleiiter- en lager onderwijs .,met inbegrip van de vierde graden" (het toenmalig leerplichtonderwijs) impliceert deze kosteloosheid het kosteloos verstrekken van leerboeken en schoolbehoeften
Reeds in 1958 stelde men de uitbreiding van de overheidstussenkomst ter dekking van de studiekosten in het vooruitzicht. ook voor het secundair (en zelfs post-secundair) onderwijs. echter ,,in de mate der financiële mogelijkheden".
In die geest moet de voorgestelde bepaling begrepen worden Jongeren moeten toegang hebben tot het onderwijs op basis van hun aanleg en wensen. Financiële remmingen moeten daarbij maximaal uit de weg geruimd worden, zowel bij het begin als tijdens de studies.
In ieder geval is een rechtstreeks of onrechtstreeks schoolgeld verboden. Voor didactische materialen en bepaalde activiteiten kan er eventueel wel een bijdrage worden gevraagd. maar deze mag de kostprijs van de noodzakelijke en geleverde goederen of prestaties niet overschrijden.
Daarenboven moet alles in het n-erk worden gesteld, om de reële toegang van jongeren. ongeacht de sociale status van de ouders. het tot voor hen geschikte onderwijs niogelijk te maken.
Alle jongeren die vol- of deeltijds leerplichtig zijn, hebben recht op morele of religieuze opvoeding, ten laste van de Gemeenschap en dus binnen het lessenrooster
Officiele scholen bieden tot het einde van de leerplicht de keuze aan tussen onderricht in een der erkende godsdiensten en de niet-confessionele zedenleer Deze grondwettelijke bepaling laat de mogelijkheid open. dat een Gemeenschap bij decreet zou bepalen of in het door haar ingericht onderwijs deze keuze een verplichting is.
.,Wet" en ,,Decreet" worden hier in materiele zin gebruikt en slaan op alle algemeen geldende. normatieve bepalingen. die uitgaan van een der overheidsorganen.
Dat alle leerlingen of studenten. ouders. personeelsleden en onderwijsinstellingen gelijk zijn voor de wet of het decreet. is dan ook een bindende richtlijn. niet alleen voor wetten en decreten, maar ook voor alle besluiten en beslissingen die krachtens of in uitvoering van een wet of decreet worden getroffen
De wens om de draagwijdte van artikel 17 uit te breiden naar het universitair onderwijs heeft aanleiding gegeven tot het verruimen van enkele termen uit het protocol van 1973
Daarenboven wordt overeengekomen dat ook de P.M.S.-centra onder de toepassing van artikel 17 vallen en mede vervat zijn in de meer algemene term ,,onderwijsinstellingen"
Daarentegen worden met de term ..onderwijsinstellingen" niet de internaten bedoeld.
De inrichting. erkenning en siibsidiering van onderwijsinstellingen worden geregeld bij de wet of het decreet.
Op die wijze wordt de oorspronkelijke bedoeling van de grondwetgever geactualiseerd: essentiële beschikkingen inzake onderwijs moeten door verkozen organen vastgelegd worden. Uitvoerende organen kunnen slechts optreden in relatie tot dergelijke beschikkingen.
Deartikelen 17 en 59*bis*, §2, eerstelid. 2. van de Grondwet betreffen het onderwijs en zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Daarom dienen zij op dezelfde datum in werking te treden.

II Artikel 59bis (bevoegdheden)

Met de wijziging van artikel 59*bis* wordt de bevoegdheid van de Gemeenschappen uitgebreid tot alle vormen van internationaal optreden en dat voor alle aangelegenheden waarvoor zij bevoegd zijn.
Artikel 59*bis*, §4, tweede lid, duidt de gemeen-

ten aan waarvoor de nationale overheid bevoegd is inzake het gebruik van de talen. De toevoeging van een nieuwe bepaling beoogt de wijze te bepalen waarop de nationale overheid voortaan deze bevoegdheid kan uitoefenen.
Door de toevoeging van een nieuw lid in artikel 59*bis*, §4*bis*, wordt een nieuwe regeling voor de bevoegdheidsuitoefening inzake bicommunautaire aangelegenheden voorzien.
Met de verdere uitwerking van de Staatshervormingvan 1980 wordt beoogd een volwaardige federale Staat uit te bouwen. Dat veronderstelt een daadwerkelijke autonomie van de Gemeenschappen op financieel vlak Teneinde dat te garanderen dring?een hei-ziening van het financieringsstelsel van de Gemeenschappen zich op. Om die redenen dient artikel 59*bis*. 56, te worden herzien.
In de lijn van de algemene krachtlijnen inzake de hervorming der instellingen wordt gestreefd naar ..homogene bevoegdheidsblokken". Met uitzonderingen moet in dergelijke tekst omzichtig worden omgesprongen.

1) Het argument om het begin en het einde van de leerplicht nationaal te bepalen, is dubbel. Enerzijds is er de nieuw voorgestelde bepaling van artikel 17: .,De toegang tot het onderwijs is kosteloos tot het einde van de leerplicht" Anderzijds zijn de decreten in Brussel slechts toepasselijk op instellingen, niet op personen. Het einde van de leerplicht bedoelt het ogenblik waarop de leerplicht algeheel vervalt (voltijdseén deeltijdse leerplicht).In de huidige wetgeving is dit in de regel het einde van het schooljaar dat eindigt in het jaar waarin de jongeren 18 jaar worden.

2) De gelijke waarde van de diploma's of eindgetuigschriften zal meer en meer door de Europese Gemeenschappen worden geregeld. In afwachting daarvan zou het onzinnig zijn binnen de Belgische federale Staat de gelijkwaardigheid van de diploma's, nu uitgereikt in het ene of het andere taalstelsel, op de helling te zetten.
Met de ..minimale voorwaarden voor het behalen van diploma's" zijn de voorwaarden bedoeld, die werkelijk bepalend zijn voor de waarde en dus ook de gelijkwaardigheid van de diploma's: dit zijn enkel de grote indelingen van het onderwijs in niveaus, leidend tot de uitreiking van diploma's en getuigschriften, alsook de minimale globale duur die aan elk van deze niveaus moet worden besteed.
– Met onderwijsniveaus worden bedoeld:
kleuter- en lager onderwijs;
secundair onderwijs:
hoger onderwijs van het korte type;
hoger onderwijs van het lange type;
universitair onderwijs.
..Minimaal" betekent dat elke Gemeenschap wel hogere eisen mag stellen, maar niet mag dalen beneden de nationaal vastgelegd drempel
– De toelatingsvoorwaarden moeten door elke Gemeenschap vastgelegd worden, mede in functie van de visie en plannen van elke Gemeenschap betreffende vormen van open hoger onderwijs
– Uiteraard worden met ,.diploma's" ook en zelfs vooral de academische graden bedoeld.

3) ,.Wedden":
Artikel 87, §3, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 heeft voor het openbaar ambt geopteerd voor een nationaal administratief en geldelijk statuut.
De toestand voor de onderwijssector ligt echter verschillend.
Zo de ,,wedden" nationaal zouden blijven. dan wordt de autonomie grotendeels uitgehold en komt men opnieuw in een systeem van concurrerende en overlappende bevoegdheden.
.,Wedden" dekt immers het geheel van de bezoldigingsregeling met inbegrip van de prestatieregeling van de leerkrachten. Twee van de drie parameters. die de personeelskost bepalen (omkaderingsnormen. prestaties, weddeschalen) zouden nationaal blijven De Gemeenschap zou slechts vat hebben op één van de drie factoren, die haar personeelsbudget bepalen.
Welnu de personeelsuitgaven bedragen in de gemeenschaps- en gewestbegrotingen ongeveer 5%. De onderwijsbegrotingen zijn voor 85% personeelsuitgaven (wedden). en het onderwijsbeleid is dus in grote mate ,,personeelsbeleid".
Daarenboven is het geldelijk statuut nauw verbonden met het administratief statuut, met de bekwaamheidsbewijzen van het personeel (wie mag welk vak geven in welk jaar?),en met de (klassering van de) vakken. Op dat punt zijn de Gemeenschappen reeds vele jaren onherroepelijk uit mekaar gegroeid.
Een verschillend administratief statuut is bijvoorbeeld noodzakelijk. om in Vlaanderen bevoegdheden inzake aanstellingen en benoemingen te kunnen toekennen aan lokale schoolraden en de centrale Autonome Raad, terwijl in het Franstalig onderwijs deze bevoegdheden aan de Minister zouden blijven toekomen.
Daarom bekomen de Gemeenschappen de volle bevoegdheid voor het ganse personeelsbeleid.
4) Iedere gemeenschap bepaalt binnen haar financiële enveloppe autonoom hoeveel personeelsleden zij in het onderwijs in dienst zal nemen of laten nemen, en aan welke wedde. Dit mag echter niet leiden tot een begin van verbreking van de nationale solidariteit inzake sociale zekerheid.
Daarom blijft het pensioenstelsel van het onderwijspersoneel een nationale bevoegdheid. De nationale administratie der pensioenen zal de pensioenen van het onderwijspersoneel blijven berekenen, op basis van een wettelijk geregeld mechanisme, en uitbetalen.
5) De nieuwe tekst van 59*bis* verzekert samen met het huidig artikel 59*ter*, ipso facto dat de bevoegdheden inzake onderwijs tegelijk toegekend worden aan de drie gemeenschappen. met inbegrip van de Duitstalige Gemeenschap.
6) In andere federale staten als de Duitse Bondsrepubliek en Zwitserland worden aangelegenheden van gemeenschappelijk belang meer geregeld door conventies en overleg tussen de Länder en Kantons dan door een ingrijpen van de Bondsregering.
Ook in België zullen een aantal onderwijsmaterie nuttig voorwerp kunnen uitmaken van overleg en samenwerking tussen de drie Gemeenschappen, zoals in de Grondwet reeds voorzien.

De bevoegdheden van de Gemeenschappen inzake internationale samenwerking slaat niet meer uitsluitend op culturele en de persoonsgebonden aangelegenheden. Bovendien wordt hen voor al deze aangelegenheden de bevoegdheid toegekend om verdragen te sluiten. Wat dat laatste betreft. dient de nationale wetgever door een wet aangenomen met een bijzondere meerderheid te voorzien dat zij slechts kunnen overgaan tot het sluiten van verdragen na voorafgaandelijk de nationale Regering te hebben geinformeerd.
Gemeenten en groepen van gemeenten palend aan een ander taalgebied en waar de wet het gebruik van een andere taal dan die van het gebied waarin zij gelegen zijn, voorschrijft of toelaat, worden onttrokken aan het territoriaal toepassingsgebied van de decreten van de Gemeenschappen inzake het gebruik van de talen. Hierdoor ressorteert het regelen van het gebruik van de talen voor deze gemeenten onder de bevoegdheid van de nationale overheid.
Aangezien evenwel het taalstelsel van toepassing op deze gemeenten de twee taalgemeenschappen aanbelangt. is het aangewezen in de Grondwet te preciseren dat de taalwetgeving van toepassing op deze gemeenten slechts kan worden gewijzigd door een wet aangenomen met een bijzondere meerderheid.
Thans zijn de decreten door de Gemeenschappen aangenomen inzake persoonsgebonden aangelegenheden slechts van toepassing in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad ten aanzien van de instellingen die. wegens hun organisatie, moeten worden beschouwd als uitsluitend behorend tot de ene of andere Gemeenschap. Voor het overige, namelijk voor de uitoefening van de bevoegdheden ten aanzien van de tweetalige instellingen en in alle gevallen waarin de te nemen maatregelen inzake de persoonsgebonden aangelegenheden rechtstreeks van toepassing zijn op personen of op situaties en niet op ,,instellingen", zijn alleen het Parlement en de Regering bevoegd, tenzij een wet aangenomen met een bijzondere meerderheid er anders over beschikt.
Het is aangewezen op ondubbelzinnige wijze te bepalen dat eer. dergelijke wet de bevoegde overheid. *in casu* een Brusselse instelling, aanduidt voor de uitoefening van de bevoegdheden die zijn uitgesloten van het toepassingsgebied van de decreten van de Gemeenschappen. Klaarheid en coherentie dringen zich op dit domein des te meer op opdat de uitoefening van de bevoegdheden inzake de persoonsgebonden aangelegenheden in alle duidelijkheid het aannemen van bepalingen omvat die op dwingende wijze verplichtingen kunnen opleggen aan personen of instellingen waaraan hulp verleend werd
Het is aangewezen het financieringsstelsel van de Gemeenschappen op permanente wijze te verzekeren. Aangezien dit financieringsstelsel alle Gemeenschappen aanbelangt, dient het door de nationale wetgever te worden vastgesteld door een wet aangenomen met een bijzondere meerderheid.
Het principe van de financiële verantwoordelijkheid, samen met het principe van de autonomie van de Gemeenschappen. veronderstelt verder dat de Gemeenschappen vrij zijn de aanwending van de hun aldus toegekende financiele middelen te bepalen.
Het nieuwe artikel 59*bis*, 56, eerste lid, van de Grondwet bepaalt, dat het financieringsstelsel van de Gemeenschappen moet worden geregeld door een wet aangenomen met een bijzondere meerderheid. De financiering van de Gemeenschappen wordt thans evenwel door een gewone wet, namelijk de gewone wet van 9 augustus 1980 tot hervormingen der instellingen, geregeld.

III Artikel 107ter (conflictenregeling)

1) De voorkoming van de ,,bevoegdheidsconflicten" (§1). thans geregeld in de gecoördineerde wetten op de Raad van State, blijft ongewijzigd verder van toepassing.
2) De regeling inzake het Arbitragehof (52) ondergaat enkele substantiële wijzigingen:
Wegens zijn fundamentele rol in de Belgische Staatshervorming, inzonderheid de verhoudingen tussen de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten. ligt het in de rede de uitvoeringswet op het Arbitragehof aan te nemen met een bijzondere meerderheid.
Artikel 107*ter* handelt over de rol van het Arbitragehof en wordt gewijzigd om de waarborgen van artikel 17 afdwingbaar te maken voor dat Hof. Het Arbitragehof zal de wetten. decreten en ordonnanties, die strijdig zijn met artikel 17 kunnen vernietigen, Elke belanghebbende burger zal zich daartoe tot het Arbitragehof kunnen wenden.
In dit artikel wordt overigens geschreven dat die regel ook geldt voor wetten, decreten en ordonnanties. die in strijd zijn met de grond etsartikelen 6 (alle Belgen zijn gelijk voor de wet) en 6*bis* (het beginsel van niet-discriminatie)
Bij wet goedgekeurd met een bijzondere meerderheid kan de regel worden uitgebreid tot andere artikelen van de grondwet.

IV Artikel 108ter (Statuut van Brussel)

De wijziging van artikel 108*ter* beoogt het gebied Brussel vereenvoudigde, cfficiente en doorzichtige structuren te geven. waarin de gelijkwaardige betrokkenheid van de gemeen-

schappen in het beleid wordt verzekerd inzake de persoonsgebonden en culturele aangelegenheden en inzake onderwijs. Het is immers aangewezen hen deze bevoegdheden over te dragen.
Daarom regelen de wetsbepalingen aangenomen met een bijzondere meerderheid, de wijze waarop de organen van het Brusselse Gewest bedoeld in artikel 107*quater* van de Grondwet de bevoegdheden van de agglomeratie Brussel uitoefenen (gewestelijke zaken)
Bovendien worden de samenstelling, de werking. de bevoegdheden. en onverminderd artikel 56*bis*, §6, van de Grondwet, de Einancicring van de organen. waaraan bevoegdheden inzake onderwijs en inzake persoonsgebonden en culturele aangelegenheden worden toegewezen. geregeld door een wet aangenomen met de hierboven vermelde meerderheid.

Aldus hebben de Nederlandse en de Franse taalgroep van de Brusselse hoofdstedelijke raad, elk voor hun gemeenschap, dezelfde bevoegdheden als de andere inrichtende machten inzake voorschoolse, naschoolse. culturele. onderwijs- en persoonsgebonden aangelegenheden, onder toezicht van respectievelijk de Vlaamse en de Franse Gemeenschap. zoals thans de Nederlandse Cultuurcommissie (NCC) en de Franse Cultuurcommissie (FCC) in wier plaats zij treden. De gemeenten behouden integraal hun bevoegdheid inzake onderwijs
De Vlaamse Gemeenschapsraad en de Franse Gemeenschapsraad kunnen hen bij raamdecreet reglementerende en uitvoerende bevoegdheden delegeren.
De verordenende bevoegdheid wordt uitgeoefend door de taalgroepen van de Brusselse hoofdstedelijke raad.
De leden van de hoofdstedelijke Executieve die deel uitmaken van de Nederlandse en de Franse taalgroep van de Raad. de voorzitter uitgezonderd, vormen respectievelijk het College voor de Vlaamse gemeenschapsaangelegenheden en het College voor de Franse genieenschapsaangelegenheden.
Het Brusselse lid van de Vlaamse Executieve en het Brusselse lid van de Franse Gemeenschapsexecutieve wonen met raadgevende stem de vergaderingen bij, respectievelijk van het College voor de Vlaamse gemeenschapsaangelegenheden en van het College voor de Franse gemeenschapsaangelegenheden. Zij wonen eveneens met raadgevende stem de vergadering bij van het hierna vermelde Verenigde College.
De taalgroepen van de Brusselse hoofdstedelijke raad vormen samen de Verenigde Vergadering.
Het Verenigd College is samengesteld uit de leden van het College voor de Vlaamse gemeenschapsaangelegenhcden en uit de leden van het College voor de Franse genieenschapsaangelegenheden. Het College beslist collegiaal en bij consensus
De Voorzitter van de Brusselse hoofdstedelijke Executieve zit het Verenigd College voor met raadgevende stein.
De Vereiiigde Vergadering en het Verenigd College zijn bevoegd voor de bicommunautaire aangelegenheden en. zoals thans de Verenigde Commissies van NCC en FCC. voor de bevoegdheden van de taalgroepen wanneer het gaat om zaken van gemeenschappelijk belang.
Dezelfde overheden oefenen de bevoegdheden bedoeld in artikel 59*bis*, §4*bis*, tweede lid. van de Grondwet uit
De ordonnanties en de verordeningen van de Verenigde Vergadering worden bij dubbele meerderheid genomen.
Het Verenigd College fungeert eveneens als overleg- en coördinatieorgaan tussen de beide gemeenschappen, zodat in het beleid inzake persoonsgebonden aangelegenheden een maximale coherentie kan worden bereikt en desgevallend gezamenlijk initiatieven op cultureel vlak kunnen worden ontplooid
Voor de bicommunautaire aangelegenheden zal een aangepast financieringssysteem worden uitgewerkt Een deel van de thars nationaal beschikbare middelen zal naar de gemeenschappen worden overgedragen. in de mate dat bepaalde. thans bicommunautaire instellingen. voor ern unicommunautair statuut zouden opteren.
De financieringsmiddelen voor de Vlaamse en voor de Franse gemeenschapsaangelegenheden in Brussel worden respectievelijk beschikbaar gesteld door de Vlaamse Raad en de Franse Gemeenschapsraad

V Artikel 115 (financiering)

De financiering van de Gewesten wordt thans geregeld door de gewone wet van 9 augustus 1980 rot hervorming der instellingen.
Bij analogie met de Gemeenschappen. is het aangewezen om dat financieringsstelsel op permanente wijze te garanderen voor de Gewesten bedoeld in artikel 107*quater* van de Grondwet. Om deze redenen dient het financieringsstelsel door de nationale wetgever te worden vastgesteld door een wet aangenomen niet een bijzondere meerderheid
Het principe van de financiële verantwoordelijkheid. samen met het principe van de autonomie van de Gewesten. veronderstelt vertier dat de Gel\-esten vrij zijn de aanwending van de hen aldus toegekende financiële middelen te bepalen.

Andere *wijziging (kieswet)*

Nog twee andere artikelen van de Grondwet worden gewijzigd. met name 47 en 48 Zij hebben betrekking op het kiesstelsel. Beide wijzigingen moeten het mogelijk maken de kieswet te wijzigen om de inwoners van Voeren en Komen de gelegenheid te geven bij de Europese en de parlementsverkiezingen hun stem uit te brengen in het arrondissement Verviers voor de inwoners van Voeren en liet arrondissement Ieper voor de inwoners van Komen.

Overlegcentrum Vlaamse verenigingen

Op 10 juni stuurde het Overlegcentrum van Vlaamse verenigingen een brief aan alle Vlaamse parlementsleden waarin hen wordt gevraagd de ontwerpen inzake Brussel en de faciliteitsgemeenten te wijzigen

Volgens het OVV is de federale balans van het regeerakkoord positief. maar valt de communautaire balans voor Vlaanderen zeer negatief uit. Het OVV meent dat de federale hervormingen de beide g[illegible]schappen ten goede komen en dat bijgevolg geen van beide een prijs dient te betalen.
Negatief is het grondwettelijk vergrendelen, met een dubbele en een tweederdemeerderheid. van de faciliteitenregeling, waardoor de verfransingsdruk op de Vlaams-Brabantse randgemeenten sterk zal toenemen.

Door het invoeren van het onweerlegbaar vermoeden van kennis van de streektaal voor de verkozen mandatarissen wordt het beginsel ,,st eektaal is bestuurstaal in feite prijsgegeven in de taalgrensgemeenten en de Vlaams-Brabantse randgemeenten
Het toekennen van alle gewestelijke bevoegdheden aan Brussel. zonder afdornd en duidelijk interventierecht voor Vlaanderen en Wallonië, maakt van Brussel een derde gewest.
Deze drie elementen, aldus het OVV. vormen een samenhangend geheel. Zij hebben alle drie rechtstreeks te maken met het onafgebroken en steeds sterker wordende streven van de Franstalige gemeenschap in België om Vlaams-Brabant en Brussel, het kerngebied van Vlaanderen. te verfransen en in te palmen.
Daarom moeten de ontwerpen op drie punten worden gewijzigd:
– Overdracht aan Vlaanderen en Wallonië van de faciliteitenregeling, wat. samen met de overdracht van de voogdij op zijn minst betekent dat de voorziene vergrendeling van de faciliteitenregeling niet zou doorgevoerd worden
– integraai behoud van de huidige taalwet wat betekent dat zij onverminderd op alle gemeentelijke bestuurders wordt toegepast
– Medezeggenschap in beleid en bestuur van het tweetalig gebied Brussel-hoofdstad – voor gewestelijke zaken – door Vlaanderen en Wallonie. wat op zijn minst betekent recht voor Vlaanderen en Wallonie samen te bepalen welke gewestbevoegdheden door de hoofdstedelijke raad zullen uitgeoefend worden.
Daarnaast moeten Vlaanderen en Wallonië een blijvend interventierecht krijgen inzake alle aangelegenheden in het tweetalig gebied Brussel-hoofdstad, aldus het OVV.

VBO ongerust *over staatshervorming*

In een brief van 17 juni aan premier Martens uit het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO)zijn onrust over de wijze waarop de regering de staatshervorming aanpakt. Het VBO vreest dat de overdracht van nog meer bevoegdheden naar de gewesten de economische en monetaire unie van het land zal uithollen.
Dit is zeer zeker het geval indien de overdracht plaatsgrijpt vooraleer het normatief kader van de economische en monetaire unie wordt omschreven en wettelijke bekrachtigd. Het VBO vindt dit een uiterst gevaarlijke werkwijze.
Het zegt dat het risico van discriminatie en concurrentievervalsing niet denkbeeldig is en dat de goede werking van de economie en de welvaart in het gedrang kunnen komen. De instandhouding en de versterking van de economische en monetaire unie zijn een grondvoorwaarde, opdat België in de beste omstandigheden in de ruime Europese markt wordt gcintegreerd. aldus het VBO.
De werkgel.er-s vragen premier Martens met aandrang dat de nodige be-

denktiid zou worden uitgetrokken vooraleer de onherroepelijke stappen worden gezet, aldus het VBO.

De cultuurfondsen

Op 24 juni deden de drie erevoorzitters van de Vlaamse cultuurfondsen, met name Clem de Ridder (Davidsfonds), Aloïs Gerlo (Vermeylenfonds) en Adriaan Verhulst (Willemsfonds) een plechtige ultieme oproep tot de Vlaamse parlementsleden om geen enkele bijkomende grendelbepaling op te nemen in de Grondwet.
De drie erevoorzitters zijn vooral gekant tegen de vergrendeling van de financieringsregeling en van de faciliteiten. De Vlaamse parlementsleden mogen het land niet immobiliseren in een impasse vol grendels, die enkel het unitarisme of het separatisme openlaat als alternatieven.
De Vlaamse parlementsleden mogen Vlaanderen niet verder laten opsluiten in de onmogelijkheid om het zelfbestuur tot stand te brengen langs de wegen van de parlementaire democratie en zonder de grondwettelijke regels te moeten verbreken. Dat zelfbestuur moet er komen over het hele Vlaamse grondgebied in zijn eigen hoofdstad, in eigen taal en met eigen zelf bepaalde financiële middelen, aldus de erevoorzitters.

Ontwerp op de faciliteitengemeenten

Op 3 juni bereikte de regering een akkoord over de definitieve tekst van het .,Ontwerp van wet houdende bepalingen betreffende gemeenten met een speciale taalregeling". De verklarende nota bij de wettekst herneemt integraal de desbetreffende passage in het regeerakkoord (pag. 314/1-1988).
Op 27 juni raakte bekend dat de Raad van State er niet in geslaagd is een eensluidend advies te formuleren over het ontwerp. De Nederlandstalige staatsraden wijzen het ontwerp af, de Franstalige zijn constructief-kritisch. Daarnaast is er een gemeenschappelijke tekst met juridisch-institutionele opmerkingen.
Samengevat luidt het zeer lijvige advies als volgt:

1) De Vlaamse staatsraden
De Nederlandstalige staatsraden zeggen dat het ontwerp dient om het verzet van het gemeentebestuur van Voeren tegen de naleving van de taalwetgeving op te vangen. De Vlaamse staatsraden onderzoeken in hun advies vooreerst de artikelen, die betrekking hebben op de kennis van de bestuurstaal van mandatarissen in faciliteitengemecnten, met name het onweerlegbare vermoeden door de rechtstreekse verkiezing dr taal van het taalgebied te kennen. Zij besluiten dat de desbetreffende artikelen een kennelijke wijziging inhouden van de bestuurstaalwet van 1963, niet door die wet zelf te wijzigen, maar door de gemeentewet, de gemeentekieswet en de OCMW-wet te wijzigen.
De Vlaamse staatsraden verwerpen de thesis als zou de voorgestelde regeling een interpretatieve wet zijn.
De Vlaamse staatsraden verwijzen naar het nieuwe grondwetartikel 59*bis*. dat bepaalt dat de taalwetgeving in de faciliteitengemeenten alleen met een bijzondere meerderheid kan worden goedgekeurd Als het nieuwe grondwetartikel definitief goedgekeurd zal zijn. dan moeten de bepalingen in het faciliteitenontwerp, die materieelrechtelijk taalwetgeving zijn en de faciliteitengemeenten betreffen. met een bijzondere meerderheid worden aangenomen
Zij stellen vast aar de regering:n haar ontwerp enerzijds inschrijft dat de taalwetgeving behoudenblijft. maar anderzijds via de juridische techniek of de kunstgreep van het onweerlegbare vermoeden. de toepassing van de taalwet uitsluit.
De wetgever kan een vermoeden onweerlegbaar verklaren. Hij kan dat echter niet indien het onweerlegbaar vermoeden erop neerkomt een regel buiten werking te stellen die van openbare orde is en die bovendien in de Grondwet is opgenomen en de !vetgever derhalve bindt. Welnu, dat is het geval met het voorliggende wetsontwerp.
Luidens het ontwerp mag het gebrek van de vereiste taalkennis van een mandataris niet worden bewezen. maar die mandataris mag toch zijn gemeentelijk mandaat waarnemen.
Dat komt neer op het erkennen van een recht zich te bevinden in een staat van voortdurende overtreding van een regel van openbare orde en op het buiten werking stellen van de met van *1963*. luidens dewelke in het Nederlandse taalgebied het bestuur in het Nederlands moet gebeuren.
Ais men dan toch artikel 3*bis* van de Grondwet opzij wil schuiven, zou het veel eenvoudiger zijn in de wet in te schrijven dat gemeentelijke mandatarissen van de faciliteitengemeenten geen Nederlands meer moeten kennen, maar toch kunnen deelnemen aan het bestuur van die gemeenten, aldus de Vlaamse staatsraden

Zij beklemtonen dat de voorgestelde regeling in strijd is met artikel *3bis* van de Grondwet, dat het land in vier taalgebieden indeelt.
De essentie van dat artikel is dat er taalgebieden zijn. dat wil zeggen gebieden waarin een bepaalde taal de verplichte taal is voor het voeren van het bestuur in dat gebied Het bestuur moet worden gevoerd in de verplichte taal, zonder vertaling of tolk. De verplichte taal is dus niet alleen de schrijftaal, waartoe het faciliteitenontwerp de verplichte taal herleidt, maar ook de spreektaal.
De Vlaamse staatsraden herinneren in hun advies uitvoerig aan de jurisprudentie van de Raad van State over artikel 3*bis* van de Grondwet Zij wijzen erop dat de adviezen van de tweetalige kamers van de Raad van State bij het wetsvoorstel-Galle en het het Happart-wetsontwerp van 1987 (pag. 519/3 e.v.-1987) die jurisprudentie van de Vlaamse kamers van de Raad van State bijtreden.
De Vlaamse staatsraden stellen dat de in het ontwerp in verschillende artikelen opgenomen regel dat de kennis van de taal van het taalgebied onweerlegbaar uit de directe verkiezing van de betrokken mandatarissen voortspruit, onverenigbaar is met de hogere constitutionele norm, die in artikel *3bis* is neergelegd. Over die directe verkiezing wordt opgemerkt dat die zeker niet geldt voor de OCMW-raadsleden in de faciliteitengemeenten. omdat die worden voorgedragen op lijsten waarop de kiezer helemaal geen stem mag uitbrengen en dus geen echte keuze mag doen.
In het tweede deel van hun advies onderzoeken de Vlaamse Staatsraden de bepalingen die alleen betrekking hebben op de gemeenten Voeren en Komen, met name de bijzondere voogdijprocedure en de mogelijkheid om in een anderstalig kiescollege de stemplicht te vervullen.
Het staat de wetgever vrij om gediversifieerde regels in te voeren. maar de artikelen 6 en 108 van de Grondwet impliceren dat zulke regels hun rechtvaardiging moeten kunnen vinden in objectieve verschillen tussen de situaties die zij beogen te regelen
Alleen uitzonderlijke toestanden kunnen uitzonderlijke maatregelen rechtvaardigen. De uitzonderlijke toestand die men wil regelen. is de weigering van het gemeentebestuur van Voeren de taalwet na te leven.
Het openlijk verzet van een gemeentebestuur tegen de wet en het centraal gezag in de staat. is kennelijk een uitzonderlijke toestand, die uitzonderlijke maatregelen rechtvaardigt Zulke toestand bestaat in Komen echter niet De noodzakelijke vereiste voorwaarde om de uitzonderlijke maatregelen die men wil nemen om de Voerense problemen op te lossen ook op Komen toe te passen, is niet verwezenlijkt Er is dus geen reden voorhanden om het bestuur van Komen anders te regelen dan thans is bepaald.
Luidens het wetsontwerp staat de bestendige deputatie van Limburg haar voogdijbevoegdheid af aan de goeverneur van Limburg, die de bevoegdheid uitoefent onder toezicht van een college van tien goeverneurs.
Dat uitschakelen van de bestendige deputatie van Limburg als voogdijoverheid. terwijl dat in andere provincies niet gebeurt, komt in strijd met het gelijkheidsbeginsel.
In werkelijkheid is ook de goeverneur van Limburg uitgeschakeld. Hij dient om zaken aan te brengen bij een heel nieuw college. Hij dient om de schijn te wekken dat de beslissing uiteindelijk toch nog door een overheid van het Nederlandse taalgebied wordt genomen.
Die uitschakeling komt over als een kennelijke veroordeling en bestraffing voor wat aan die bestendige deputatie en die goeverneur wordt verweten en is alleen ingegeven door het feit dat die Limburgers behoren tot het Nederlandssprekend volksdeel van dit land en dat is een discriminatie die strijdig is met artikel 6 van de Grondwet en ook met het Europees verdrag voor de rechten van de mens.
Ook om andere redenen is de regeling van het goeverneurscollege strijdig met de Grondwet.

Zij doet afbreuk aan de homogeniteit van de taalgebieden, omdat Franstalige goeverneurs kunnen ingrijpen in beslissingen van een gemeente die in het Nederlandse taalgebied is gelegen, en zij is niet te verenigen met het beginsel van de ministeriële verantwoordelijkheid omdat, luidens de memorie van toelichting, de goeverneurs in het college niet als vertegenwoordigers van de regering zitting hebben.
Inzake de verkiezingen in Voeren treedt de Limburgse goeverneur op als rechtsprekend orgaan. Hij kan zich echter niet neutraal opstellen, omdat hij gebonden is aan het dwingend advies van het college van goeverneurs. De betrokkenen kunnen zich bovendien niet verdedigen voor dat college.
Om de inwoners van Voeren en Komen de mogelijkheid te geven bij de parlements- en de Europese verkiezingen hun stem uit te brengen in het arrondissement Verviers. resp Ieper. volstaat het niet die grondwetsartikelen 47 en 48 te wijzigen, maar ook de artikelen *32* en 32*bis*.
Het inschrijvingskiesrecht gaat volgens de Vlaamse staatsraden in tegen het territorialiteitsbeginsel dat het hele staatsbestel schraagt. Bovendien gebeurt de verdeling van het aantal parlementsleden over de arrondissementen op basis van het aantal inwoners.
Het is dus logisch dat de inwoners hun stem in het eigen arrondissement uitbrengen. De mogelijkheid om buiten het eigen arrondissement te stemmen brengt ook het kiesgeheim in het gedrang, besluiten de Vlaamse Staatsraden.

2) De Franstalige staatsraden
Het advies van de Franstalige staatsraden is beduidend korter en is vriendelijker. voor het regeringsontwerp. De belangrijkste opmerkingen zijn de volgende:

– De mrmorie van toelichting vermeldt geen bijzondere omstandighederi. die het objectief rechtvaardigen dat sominige bepalingen van het ontwerp alleen van toepassing zijn op Komen en Voeren. Regering en parlement moeten oordelen of zulke omstandighederi bestaan.
– Dat de goeverneurs van Limburg en Henegouwen hun rechtsprekende bevoegdheid over de geldigheid van de gemeenteraads- en OCMW-raadsverkiezingen in Voeren en Komen uitoefenen op eensluidend advies van het college van goeverneurs, is niet verenigbaar met het beginsel van de jurisdictie zelf Bovendien kunnen de betrokkenen niet gehoord worden door het college.

De regering heeft gegronde redenen om het wettelijk vermoeden van taalkcnnis in te voeren om kwesties zoals deze in Voeren te voorkomen.
Zoals het Arbitragehof (pag 820/2 e.v.-1986) zijn de Franstalige staatsraden van oordeel dat uit artikel 3*bis* van de Grondwet niet kan worden afgeleid dat het op directe wijze verplichtingen oplegt inzake taalkennis en -gebruik Omdat die interpretatir niet dezelfde is als die van de Raad van State. zou de wetgever of de grondwetgever klaarheid moeten scheppen.
– Omdat de vergaderingen van het schepencollege geheim zijn. wordt het moeilijker de taalkennis van schepenen en burgemeester te controleren
– Dat de kiezers van Voeren en Komen hun stem in een ander kiesarrondissement mogen uitbrengen, is niet strijdig met het gelijkheidsbeginsel van de Grondwet en schendt het kiesgeheim niet, aldus de Franstalige Staatsraden.
Het advies is uitgebracht door de Verenigde Kamers van de Raad van State, samengesteld uit: P. Vermeulen. eerste voorzitter. J.-J. Stryckmans. kamervoorzitter, de heren J. Nimmegeers, W. Deroover. R. Andersen en J.-C. Geus, staatsraden. De heren F. De Kempeneer, C. Deschamps, J. Gijssels, J. De Gavre, assessoren van de afdeling wetgeving.
De verslagen werden uitgebracht door de heren C. Rousseaux en A. Mercenier, eerste auditeurs, door de heren A Vandendriessche en M. Van Damme, auditeurs en de heer P. Bouvier, adjunct-auditeur.

De volledige tekst van het advies is afgedrukt in document 371-2 van de buitengewone zitting 1988 van de Senaat.

Antwoord van de eerste minister in de Senaatscommissie

Het wetsontwerp waarvan wij thans de bespreking beginnen. is samen met enkele grondwettelijke bepalingen en wijzigingen van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 de vertaling van wat in het Regeerakkoord wordt genoemd ,,een evenwichtig geheel van maatregelen gericht op de realisatie van de pacificatie in de gemeenten met een speciale taalregeling'.
Wat zijn de essentiële elementen van het politiek vergelijk?
In de eerste plaats dat de taalgrens. zoals zij is vastgelegd in artikel 3*bis* van de Grondwet en in de artikelen 3 tot 6 van de gecoordineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken. evenals de taalwetten als dusdanig ongewijzigd blijven.
Het tweede punt is dat. onverminderd hun bevoegdheden in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad. de Vlaamse en de Franse Gemeenschap respectievelijk bevoegd zijn in het Nederlandse en het Franse taalgebied en dat de Duitstalige Gemeenschap bevoegd is in het Duitse taalgebied.
In de derde plaats dat de territoriale gelding van de decreten. die genomen worden met toepassing van artikel 59*bis*. derde paragraaf. van de Grondwet. ongewijzigd blijft maar dat in de vierde paragraaf van artikel 59*bis* van de Grondwet een derde lid wordt toegevoegd om te bepalen dat de taalregeling die op de rand- en taalgrensgemeenten van toepassing is slechts kan worden gewijzigd niet een wet die met een gekwalificeerde meerderheid wordt goedgekeurd
Deze herziening van de Grondwet is aangenomen door de beide Wetgevende Kamers en is onderworpen aan de bekrachtiging van de Koning en zal dus normalerwijze binnen korte tijd worden afgekondigd.
De vierde bepaling is dat het grondgebied van het Vlaamse Gewest samenvalt met het Nederlandse taalgebied, dat van het Waalse Gewest met het Franse en het Duitse taalgebied en dat het Brusselse hoofdstedelijke Gewest samenvalt met het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad.

Het vijfde belangrijke puilt is dat de Gewesten. ,,les Régions", zoals de Grondwet ze noemt. in artikel 107*quater* van de Grondwet ook voor de gemeenten me: een bijzondere taalregeling bevoegd zijn voor de uitoefening van het gewoon administratief toezicht. dat de nationale overheid echter bevoegd blijft voor het gewoon administratief toezicht op de gemeenten van de Duitsralige Gemeenschap en dat de organisatie van het gewoon administratief toezicht nationaal geregeld blijft voor twee taalgrensgemeenten Komen-Waasten en Voeren en de zes randgemeenten.
Daar maakt men het onderscheid tussen de organisatie en de uitoefening van het gewoon administratief toezicht. Ik denk dat de specifieke regelingen voor, in een bepaling, alle gemeenten in het land, in andere bepalingen, alle taalgrens- en randgemeenten, en in nog andere bepalingen, de randgemeenten, de zes plus Komen-Waasten en Voeren, en tenslotte, in een laatste reeks bepalingen, de taalgrensgemeenten, Komen-Waasten en Voeren. het best werden samengevat in het advies van de Raad van State. in een van de gemeenschappelijke gedeelten.
Ik kom dan tot het advies van de Raad van State. Ik zal mij veroorloven in de mate van mijn intellectuele mogelijkheden een samenvatting te geven van de twee standpunten die werden uiteengezet om dan in een vierde punt – ik zal niet spreken over het advies omtrent technische bepalingen dat later bij de behandeling van de artikelen komt, – het antwoord van de Regering op die twee onderscheiden opinies te geven. Ik meen nochtans dat het ook noodzakelijk is de inleiding tot dit advies te lezen.
Ik geloof dat – het komt voor in de parlementaire stukken – u de inleiding kent tot dit advies, die zegt dat het niet de eerste keer is dat de afdeling wetgeving geplaatst wordt voor een der ernstigste problemen welke de Belgische samenleving verdelen, waarbij tegelijk, eensdeels, uiteenlopende opvattingen over de betekenis van de in de Grondwet in algemene bewoordingen opgenomen grondrechten tegenover elkaar worden gesteld. en, anderdeels, een sterke persoonlijke betrokkenheid bij die tegenstelling onvermijdelijk aanwezig is. Het kan dan ook gebeuren dat de uiteenlopende opvattingen over de betekenis van een bepaald grondrecht, de leden van een formatie van de afdeling wetgeving verdelen

In een dergelijk geval wordt aangevoeld dat het niet doenbaar is de traditionele werkwijze van de afdeling te volgen, werkwijze waarbij de opvatting van de meerderheid aan de formatie als zodanig wordt toegerekend en de enige is die in het advies wordt uiteengezet.
Een gekend voorbeeld van een om de hierboven bedoelde reden verdeeld advies is dat wat de eerste kamer van de afdeling wetgeving op 27 juli 1970 heeft uitgebracht over het ontwerp van wet ..houdende de oprichting en dc werking van dc Universitaire Instelling Antwerpen". Het probleem was te weten of bij de benoeming van het academisch personeel rekening mocht worden gehouden met de filosofische overtuiging van de kandidaten. Er waren twee opvattingen. De kamer heeft ze beide uiteengczct, zonder de moeilijkheden te verhelen welke de ene en de ander meebracht. De kamer onthield zich ervan een keuze te doen.
Het ontwerp dat thans aan de verenigde kamers is voorgelegd, betreft ook eén van de fundamentele problemen die de Belgische samenleving sirids enkele tijd weer sterker zijn gaan verdelen. De persoonlijke betrokkenheid bij die problemen is onvermijdelijk Waar de opvattingen dan uiteenlopen. niag geen enkele worden weggedrukt.

De Regering en het Parlement zullen moeten oordelen over elk van de door het ont erp gestelde problemen ten aanzien waarvan uiteenlopend opvattingen door de verenigde kamers naar voor worden gebracht
Ik moge er misschien aan herinneren dat deze verenigde kamers van de afdeling wetgeving van ue Raad van State pas in het jaar 1979 werden ingericht Ik was geloof ik enkele w-eken Eerste Minister toen wij een wetsontwerp in die zin bij het Parlement hebben ingediend.
Voordien bestonden er dus geen verenigde kamers van de afdeling wetgeving. ze werden speciaal voorzien. destijds, als ik mij goed herinner. De regio *legis* was dat met het oog op de regeling van delicate communautaire problemen en de bevoegdheidsverdeling tussen de Staat. de Gewesten en de Gemeenschappen. verenigde kamers noodzakelijk waren in de afdeling wetgeving om de eenheid van wetgeving en de functie van raadsman van Regering en Parlement in die aangelegenheden te kunnen spelen
De verenigde kamers bestaan maar sinds 1979 en het voorbeeld betreffende de universiteit van Antwerpen dateert uit de periode dat nog geen verenigde kamers bestonden, het zou ook niet noodzakelijk zijn geweest vermits het een andere materie was, maar ik wens daar toch ook even de aandacht op te vestigen.
Na de samenvatting van het wetsontwerp krijgen we eerst en vooral algemene opmerkingen aangenomen door een deel van de leden van de afdeling wetgeving. Ze zijn ondergebracht in vier hoofdstukken die achtereenvolgens handelen essentieel rond de problematiek van artikel 3*bis* van de Grondwet, over, ten tweede, diverse regelingen die in vier verschillende categorieen zijn opgenomen in het wetsontwerp, in een derde deel over het college van de goeverneurs en de rol van de goeverneurs van twee provincies en in een vierde deel over het kiesrecht in een ander taalgebied.
Wat de algemene opmerkingen betreft die door de Franstalige staatsraden werden aangenomen, gaat het in de eerste plaats om de artikelen 6 en 662s van de Grondwet wat de bijzondere regelingen betreft, ten tweede over het college van provinciegouverneurs. ten derde de problernatiek rond artikel 3bis van de Grondwet, ten vierde over de verkiezing van de schepenen en van de leden van de OCWM-raad en ten vijfde ook over de problematiek van het kiesrecht in een ander taalgebied.

In het allereerste punt van het eerste deel wordt de problematiek aangepakt van de voorziene wijziging van artikel 59*bis*, vierde paragraaf, van de Grondwet, en de noodzaak om de taalwetgeving betreffende de randgemeenten en de taalgrensgemeenten voortaan met een bijzondere meerderheid goed te keuren.
En de conclusie van de opmerking is dat het in die omstandigheden de Wetgevende Kamers staat te oordelen of het met de beginselen van behoorlijke wetgeving te verenigen valt met gewone meerderheid wijzigingen aan een wet – *in* casu onbetwistbaar de taalwetgeving (zeggen de Vlaamse staatsraden) – aan te brengen, korte tijd vooraleer de grondwetsbepaling gewijzigd wordt (dit laatste is komen te vervallen vermits er gewijzigd is of zal zijn, op het ogenblik van de stemming), terwijl na die wijziging diezelfde voormelde voorschriften van de taalwet enkel kunnen worden goedgekeurd met een dubbel versterkte meerderheid. Mocht daarentegen het thans besproken ontwerp aan de wetgevende kamers worden voor-

gelegd nadat de vorenbedoelde wijziging van artikel 59*bis*, §4, van kracht is geworden – wat met de beginselen van behoorlijke wetgeving wel in overeenstemming zou zijn –, dan dienen de voorschriften van het ontwerp die materieelrechtelijk taalwetgeving zijn en de gemeenten met bijzonder taalstatuut betreffen, met de door dat nieuwe artikel 59*bis*, 54. vereiste meerderheden te worden aangenomen.
Ik zeg alleen dat de Regering van mening is dat het hier niet gaat om een wijziging van de taalwetgeving maar om een wijziging van de kieswetgeving en dat dus naar ons oordeel de gewone meerderheid volstaat.
in de twee volgende punten wordt essentieei gehandeld over die bepaling in het wetsontwerp die een onweerlegbaar vermoeden in de wetgeving wil opnemen betreffende de politieke mandatarissen die rechtstreeks verkozen worden.

In dit gedeelte wordt dus uitvoerig ingegaan op de rechtspraak die de kamers van de afdeling administratie van de Raad van State hebben ontwikkeld en vanzelfsprekend op het uitermate belangrijke arrest-Germis van 17 augustus *1973* dat in het advies wordt hernomen en dat aan de basis ligt van ongeveer tien jaar rechtspraak in bepaalde kamers van de Raad van State.
Het behandelt ook uitvoerig het ontstaan van artikel 3*bis* in de Grondwet – het handelt niet alleen over het arrest-Germis maar ook over adviezen die de vierde Nederlandse en de zesde Franse kamer van de Raad van State op *6* mei *1977* hebben uitgebracht – en het komt dan tot de volgende conclusie:
De conclusie van deze tegelijk noodzakelijke en overbodige poging om de evidentie te bewijzen, is derhalve dat de in het ontwerp in verschillende artikelen opgenomen regel dat de kennis van de taal van het taalgebied onweerlegbaar uit de directe verkiezing van de betrokken mandatarissen voortspruit, onverenigbaar is met de hogere, constitutionele norm die in artikel *3his* is neergelegd
Dit is dus het besluit van het onderzoek van dat gedeelte van het ontwerp van wet en van het onweerlegbaar vermoeden gelet op artikel 3*bis* van de Grondwet.
Vervolgens wordt het argument onderzocht dat de Regering voor de Raad van State heeft ontwikkeld. namelijk dat blijkt uit een aantal arresten. onder meer het arrest-Happart als gemeenteraadslid van *30* september *1986*, dat ook de Raad van State het argument heeft gebruikt volgens hetwelk uit de combinatie van de artikelen 4 en *108* van de Grondwet het duidelijk blijkt (zoals dat trouwens zal blijken uit het advies van de Franstalige staatsraden straks) dat de nationale wetgever in ons land tot op heden de taalkennis niet als verkiesbaarheidsvereiste in de wet heeft willen opnemen.

Dit is de reden trouwens, als ik mij goed herinner. waarom het verzoek tot vernietiging van de verkiezing van de heer Happart als gemeenteraadslid in het arrest van 30 september *1986* werd verworpen. Dus dit element van rechtstreekse verkiezing van politieke mandatarissen is zoals ik reeds in het begin heb gezegd een wezenlijk onderdeel van het politieke vergelijk dat hier wordt voorgesteld in het Regeerakkoord en dus deel uitmaakt van het wetsontwerp.
De Vlaamse staatsraden hebben in dat verband gezegd dat in de gevallen waarin de toewijzing van een politiek mandaat niet het directe resultaat is van een echte keuze van de burger. gebruik makend van zijn subjectief politiek recht. de barrière van artikel *93* niet bestaat en de Raad van State op grond van artikel *14* van zijn organieke wet ook nu reeds kan nagaan of het vermoeden van taalkennis aan de werkelijkheid beantwoordt telkens het gaat om een benoeming – ook een benoeming bij verkiezing – die niet de directe verkiezing door de burger is. Dat geldt voor de door de Koning benoemde burgemeester; dat geldt voor de bij wege van een verkiezing benoemde schepenen en leden van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn.
Zij antwoorden op de stelling die wij ontwikkeld hebben, door te zeggen: stellen dat de directe verkiezing uit zichzelf het vermoeden van absolute wettigheid van de verkiezing en daardoor een onweerlegbaar vermoeden doet ontstaan, dat de verkozene aan de vereisten van de taalwetgeving voldoet, steunt op een oppervlakkige analyse van de rechtspraak van de Raad van State

Er wordt vervolgens de vraag gesteld of het wel degelijk gaat over directe verkiezingen Ook in dat verband hebben wij wijzigingen aangebracht aan ons wetsontwerp waardoor het wel degelijk gaat over directe verkiezingen.
Voorts wordt gezegd dat in de rechtspraak van de Raad van State geen capaciteitsvoorwaarde moet worden gezien wat betreft de benoeming en verkiezing tot bepaalde ambten In een tweede punt van punt F wordt ingegaan op de notie :„college". een notie die belangrijk is ook in de arresten van het Arbitragehof, die zeggen dat men deel kan uitmaken van een college en geen individuele bestuurlijke autoriteit uitoefenen, hetgeen wordt betwist in deze opinie van de Vlaamse staatsraden, en in een derde deel van punt F wordt er gezegd dat er in internationale verdragen geen grondslag kan worden gevonden om de jurisprudentie van bepaalde kamers van de Raad van State aan te vallen.
In een tweede hoofdstuk wordt dan ingegaan op de diverse regelingen die worden voorgesteld voor de onderscheiden groepen van gemeenten en die dus uiteenvallen in vier categorieën van regelingen. namelijk de verschillende regelingen voor Voeren en Komen uitgaande van de stelling dat het de wetgever vrij staat om gediversifieerde regelingen in te voeren.
De artikelen *6* en *108* van de Grondwet impliceren echter dat wanneer onderscheiden regelingen worden ingevoerd, die maatregelen hun rechtsvaardiging moeten kunnen vinden in objectieve verschillen tussen de situaties die zij beogen te regelen.

Dus eerst en vooral wordt ingegaan op de uitzonderlijke regelingen die voorzien zijn voor Voeren en Komen. Daarin wordt het argument ontwikkeld dat de regeling voor Voeren op Komen toepasselijk maken een schending is van het recht van de ingezetenen van Komen om niet te worden bestuurd volgens andere regelen dan de algemeen geldende.
Maar anderzijds kunnen ten aanzienvan personen die de uitoefening van een gemeentelijk bestuursambt in een bepaalde gemeente ambiëren. geen van het gemeen recht afwijkende voorwaarden en beperkingen in de uitoefening van dat bestuursambt worden opgelegd indien daarvoor geen concrete feitelijke elementen. betrekking hebbend op de uitoefening van het bestuursambt in die gemeente, aanwezig zijn. Dit wel doen is een discriminatie die onverenigbaar is met artikel *6* van de Grondwet.
Ik vestig er uw aandacht op dat al deze argumenten ook worden beantwoord en dat ze ook behandeld worden in het Franstalige stuk van het adives van de Raad van State.
In punt B wordt gehandeld over de rol, over het overnemen van de bevoegdheid van de bestendige deputatie in Limburg door de gouverneur en het college van de provinciegouverneurs. Ik heb mij afgevraagd waarom deze thesis niet werd ont ikkeld wat betreft de gouverneur van Henegouwen. Men handelt alleen over de gouverneur van de provincie Limburg.
In een derde gedeelte wordt gehandeld over het college van de gouverneurs. Er wordt dus gezegd dat de homogeniteit van de taalgebieden verhindert dat een dergelijk college van gouverneurs. ook van de Franstalige provincies. zou opereren. In ons antwoord verwijs ik onder meer naar de beslissingen van de Ministerraad. als een vergelijkbaar college van niet alleen ééntalige politieke verantwoordelijkheden.
In een punt B wordt kritiek uitgebracht over wat wordt genoemd het afschuiven van de politieke verantwoordelijkheid wat betreft de beslissingen van dit college van provinciegouverneurs.
En het punt C handelt over de functie, de rechtsprekende functie van de Gouverneur.
Op die opmerkingen zijn wij ingegaan vermits zij ook langs Franstalige kant werden geformuleerd en hebben wij dus het college van gouverneurs bevoegd gemaakt uitgaande van het terechte argument. geloof ik, dat wanneer in een rechtsprekende functie de gouverneur slechts kan handelen mits eensluidend advies van het college van gouverneurs dat het in feite het college van gouverneurs is dar de beslissing neemt en dat dus ook de rechten van de verdediging ten aanzien van dit college van gouverneurs moeten kunnen worden uitgeoefend.

In een vierde onderdeel wordt tenslotte ook gehandeld over het uitoefenen van het kiesrecht in een ander taalgebied en wordt dus gezegd dat de regeling die in dat hoofdstuk voorgesteld wordt strijdig is met het territorialiteitsprincipe, zoals het in de Grondwet zijn neerslag heeft gevonden en dat zijn gelding blijft behouden ondanks de wijziging van de artikelen 47 en *48* van de Grondwet en in een tweede punt wordt gehandeld over het gelijkheidsbeginsel dat geschonden zou worden.
Ziedaar dus de opmerkingen in de eerste opinie van de Vlaamse staatsraden.

Ik kom thans tot de opmerkingen van de Franstalige staatsraden.
Eerst en vooral zeg ik dat wij het voorontwerp aangepast hebben om rekening te houden met wat ik zou noemen het technisch advies van de Raad van State.
Het standpunt van de Regering ten aanzien van grondwettigheidsbezwaren die door een deel van de leden van de afdeling wetgeving van de Raad van State werden geformuleerd, luidt als volgt: het ontwerp beoogt de pacificatie onder de leden van de twee grote Gemeenschappen in ons land en te dien einde bevat het bepalingen betreffende de uitoefening van politieke ambten door mandatarissen van bepaalde gemeenten, inzonderheid om te preciseren, onder welke voorwaarden een einde kan worden gesteld aan de uitoefening van een politiek mandaat.
Dus het eerste essentiële punt is dat het wetsontwerp in zijn poging om te komen tot rust in deze gemeenten en de betwistingen op te lossen bij wetgevende maatregelen over de uitoefening van een politiek mandaat om taalredenen, dat de Regering van oordeel is dat de essentie van de voorgestelde regeling betrekking heeft op de uitoefening van een politiek mandaat en de manier waarop daaraan een einde kan worden gesteld door de Raad van State en dat dus om deze reden deze aangelegenheid buiten het domein van de pure taalwetgeving valt.
In het Regeerakkoord werd inderdaad uitdrukkelijk het volgende voorzien: ik heb het reeds geegd, de taalgrens zoals vastgelegd in artikel 3*bis* van de Grondwet en de artikelen *3* tot *6* van de gecoördineerde wetten op het gbruik van de talen in bestuurszaken, evenals de taalwetten, blijven ongewijzigd.
Dus wij doen opmerken dat het ontwerp niet in het minst afbreuk doet aan het principe van de voorrang van de taal van het gebied en meer bepaald aan de verplichting om die taal te gebruiken voor de administratieve handelingen en aan de gevolgen van het gebruik van een andere taal, namelijk de nietigheid van die handelingen en het ontbreken van enig rechtsgevolg van elke mondelinge tussenkomst in de beraadslagende vergadering die niet gebeurt in de officiële taal van het gebied.
En dus het ontwerp bepaalt uitdrukkelijk dat de mandatarissen van de gemeenten met een speciale taalregeling, voor de uitoefening van hun ambt in de taal van het taalgebied waar de gemeente gelegen is, de kennis moeten hebben die nodig is om hun mandaat uit te oefenen. Het ontwerp stelt vervolgens als algemeen beginsel

dat die politieke gemeentemandatarissen door het feit van hun verkiezing of hun benoeming vermoed worden de taal van het taalgebied te kennen.
Dit vermoeden is in beginsel weerlegbaar voor de burgemeester en voor de voorzitter van het OCMW evenals voor degenen die deze ambten waarnemen volgens de voorwaarden die in dit wetsontwerp worden vastgesteld.
Dit vermoeden is onweerlegbaar uit hoofdevan de rechtstreeks verkozen mandatarissen en wij baseren ons op arresten. waar ik reeds naar verwezen heb, van de Raad van State die stelt dat krachtens artikel 4 van de Grondwet het aan de wetgever toekomt te beslissen of de kennis van de taal van het gebied al dan niet als een verkiesbaarheidsvoorwaarde moet worden ingesteld.

De Regering meent dat, gehecht aan de fundamentele beginselen van de democratie. het behoeft dat geen nieuwe verkiezingsvoorwaarden worden ingesteld. En de Regering stelt voor om er geen nieuwe te voorzien en bijgevolg ook uitdrukkelijk het onweerlegbaar karakter van het vermoeden van taalkennis voor de rechtstreeks verkozen mandatarissen te pieciseren.
Dus wij gaan uit van een dubbele stelling, namelijk dat wij er geen voorstander van zijn om van de taalkennis een verkiesbaarheidsvoorwaarde te maken in de wet en ten tweede. daaruit voortspruitend, in de wet te voorzien dat. van degenen die rechtstreeks verkozen zijn, daarvan onweerlegbaar wordt vermoed dat zij een voldoende kennis hebben van de officiële taal van het gebied waarin zij door hun rechtstreekse verkiezingen bekomen ambt uitoefenen.

Dit vermoeden is niet onweerlegbaar in hoofde van hen die door de Koning of de Executieven worden benoemd of die verkozen worden in tweede graad.
En vermits het dus gaat ook over het tot stand brengen van de nodige pacificatie hebben wij in het wetsontwerp een politiek stelsel voorgesteld dat gericht is op de samenwerking ook in het bestuur van de gemeente en van het OCMW van de groepen in de gemeenten die een voldoende representativiteit hebben en die blijkt uit de uitslag van de verkiezingen.
De rechtstrccksc verkiezing door de bevolking van de leden van het uitvoerend bestuur van een gemeente, namelijk het schepencollege buiten de burgemeester. en van het OCMW. leidt vanzelfsprekend tot een evenredige samenstelling van deze bestuursorganen. Dit is een onvermijdelijk gevolg van de rechtstreekse verkiezing van het uitvoerend bestuur van de gemeenten cn van het OCMW en zoals ik daarstraks zei voegen wij daar een derde element aan toe.
Opdat de onderscheiden representatieve groepen in de gemeenten aan bod zouden komen. ook in de praktische uitoefening van het dagelijks bestuur van de gcmecnten, voorzien wij de regel van de consensus in de beraadslagingen van het OCMW.

En dus kan ik de kritiek aanvaarden van diegenen die zeggen dat hier een onderscheiden systeem wordt voorgesteld van wat in het overgrote gedeelte van de gemeenten van het land zal gebeuren Maar men moet aanvaarden dat het huidige stelsel in die gemeenten die heeft geleid in vele gevallen tot de nodige samenwerking en pacificatie. Wij denken dus dat door het voorstellen van dit stelsel een grote inspanning wordt gedaan inderdaad in een gewijzigd politiek systeem van rechtsrreeks verkiezing van leden van het uitvoerend bestuur wat leidt tot proportionele samenstelling van het uitvoerend bestuur en door toevoeging van de regel van de consensus dat er een kans wordt geboden om tot samenwerkiiig te komen
Ik denk dat dit de betekenis is. de echte betekenis, van het stelsel dat wordt voorgesteld. Het kon vanuit dat oogpunt. geloof ik. perfect verdedigd worden Het moet dus aan de onderscheiden groepen die blijken uit de rechtstreekse verkiezingen de kans geven tot samenwerking te komen.
Zo kom ik dan tot het tweede deel van het antmoord van de Regering. namelijk het ontwerp beoogt gediversifieerde regelingen in te stellen die naar geiang van het geval van toepassing zullen zijn op de randgerneeriten en op de taalgrensgemeenten (Komen-Waasten en Voeren) uitsluitend in beide laatstgenoemde gemeenten
Het is met reden dat de Raad van Staten vaststelt dat wanneer gediversifieerde regelingen worden ingesteld, deze moeten kunnen worden verantwoord door de objectieve verschillen tussen de omstandigheden die zij moeten regelen en de Raad van State heeft verklaard dat het aan de wetgever toekomt de omstandigheden te definieren die aanleiding kiinnen geven tot een vei antwoorde differentiatie

Wat de gemeenten Voeren en Komen-Waasten betreft vloeit het bijzonder stelsel, dat in het ontwerp wordt vastgesteld, voort uit een aantal parallelle situaties en de Franstalige staatsraden van de Raad van State hebben dezelfde opmerking gemaakt: door het wijzigen van de arrikelen 47 en 48 van de Grondwet heeft de Grondwetgever zelf gemeend dat objectieve redenen het verantwoorden dat afwijkende regels worden uitgevaardigd.
Daarenboven doet de voorgenomen regeling. ook al geldt dat zij alleen voor deze twee gemeenten. geen afbreuk aan de rechten van de inwoners om te worden bestuurd onder voorwaarden die overeenstemmen met de Grondwet en met de wetten Het recht van de kandidaten om een politiek mandaat of een administratief te ambiëren en te bekomen overeenkomstig de Grondwet en de wetten wordt geenszins geschaad of beperkt en de Regering is dus van oordeel dat de voorgenomen regeling derhalve de grenzen van artikel 6 en 108 van de Grondwet niet overschrijdt
Een derde element van antwoord is dat de door het wetsontwerp voorgestelde regeling volgens welke inwoners van de gemeenten Komen-Waasten en Voeren hun kiesrecht kunnen uitoefenen in een ander kiesarrondissement dan het kiesarrondissement waarin hun gemeente gelegen is. geen afbreuk doet aan oris politiek bestel zoals dit krachtens de Grondwet en meer bepaald na de herziening van de artikelen 47 en 48 is uitgewerkt.

Wij denken dat wij de argumentatie in sterke mate moeten nuanceren van die leden van de Raad van State die gesteld hebben dat het Belgische staatsbestel volledig op liet territorialiteitsbeginsel zou gestoeld zijn wat betreft de samenstelling van de Wetgevende Kamers Bij geisoleerde lectuur van artikel 32 van de Grondwet zou met de indruk kunnen opdoen dat de leden van de Kamers in de eerste plaats de provincie en de onderverdelingen ervan vertegenwoordigen en bovendien ook de ganse Natie, maar men kan artikel 32 van de Grondwet niet isoleren van de andere grondwetsbepalingen

Algemeen wordt aanvaard dat artikel 32 samen met artikel 23 van de Grondwet moet worden gelezen. Artil\el 25 van de Grondwet bepaalt dat alle machten uitgaan naar dr Natie Dat betekent dat alleen de Natie in haar geheel bron is van alle machten in de Staat en dat geen enkele persoon of groep van personen hierop aanspraak kan maken
De Natie is ondeelbaar en bijgevolg kan het mandaat tot vertegenwoordiging van de Natie dat door artikel 32 van de Grondwet aan de Wetgevende Kamers is toevertrouwd niet worden opgesplitst.
Bovendien komt daarbij dat door de herziening van artikel 48, eerste lid. van de Grondwet zeer duidelijk wordt geëxpliciteerd dat de leden van de Kamers niet een provincie vertegenwoordigen.
Er is vervolgens het probleem van het kiesgeheim opgelegd door artikel 48. derde lid, van de Grondwet De Grondwet legt de eerbiediging van het kiesgeheim op aan de overheid maar kent het als recht aan de kiesgerechtigde burger toe Er moet worden op gewezen dat het wetsontwerp geenszins het kiesgeheim schendt noch de burger verplicht zijn kiesgeheim up te geven.
Het kicsgeheim houdt in dat elke kiesgerechtigde burger in het geheim van het stemhokje zijn kiesrecht uitoefent en ook bij het uitbrengen van zijn stembrief het geheim kan bewaren
Hieraan wordt dus in geen enkel opzicht door het wetsontwerp geraakt.
Het vijfde element van antwoord dat de Regering verschaft betreft de opdracht die aan het college van provinciegouverneurs wordt toevertrouwd
Wij denken dat op die wijze niet geraakt wordt aan de homogeniteit van de eentalige gebieden omdat mrerderc voorbeelden aantonen dat de naleving van dat principe niet wordt beïnvloed door de taalkundige samenstelling van het orgaan dat het ariniinistratief toezicht uitoefen: op genieenten vdn een ééntalig taalgebied.
In dat verband wijzen wij naar de bestendige deputatie van de provincie Brabant die bestaat uit Nederlandstalige en Franstalige leden of ook nog naar de Regering. en meer bepaald de Ministerraad die momenteel bevoegd is voor de uitoefening van het administratief toezicht ook op de gemeenten Voeren en Komen-Waasten
Ziedaar het antwoord dat de Regering wou geven op de verschillende opinies die in het advies van dc Raad van State zijn naar voren gebracht
Zoals ik daarstraks zei. is het onze bedoeling vanzelfsnrekend. in de zoeenaamde technische adviezen op de onderscheiden artikelen van het wetsontwerp daar maximaal gevolg aan te geven. Wij hebben het wetsontwerp ook in die zin aangepast. maar ik zal de gelegenheid hebben daarop terug te komen eens we deze omstreden artikelen onderzoeken.

Meerderheid houdt stand

Binnen de meerderheid en vooral door CVP, SP en VU, werd vrij kalm op het advies van de Vlaamse staatsraden gereageerd. Over het algemeen werd gesteld dat het ,,geen nieuwe communautaire crisis waard is" en bij de VU voegde men daaraan toe dat ,,de federale staatsvorming enkele schoonheidsfoutjes waard is".

In een vrije tribune in het weekblad Knack formuleerde Raf Renard, erevoorzitter van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht en een van de vaders van de taalwetgeving. in zeven punten kritiek op het ontwerp

– De faciliteiten worden in Voeren. Komen-Waasten en de zes gemeenten rond Brussel door de invoering van een drievoudige meerderheid bestendigd. Dat is tegen de geest van dc taalwetten van 1962-63.
– De Vlaamse executieve heeft geen voogdij over Voeren en de zes randgemeenten
– Voeren blijft geografisch bij Limburg, maar de voogdij gaat van de bestendige deputatie naar de gouverneur. de ambtenaar van de nationale regering Hij moet bovcndicn zijn vollega-gouverneurs raadplegen. En de uiteindelijke beslissing kan bij de nationale minister van binnenlandse zaken terechtkonien
– Het consensus-principe in het schepencollege berust op de idee dat beide partijen van goede wil zijn Kan dat als alle voorwaarden zijn geschapen voor wedijver. strijd en onrust?
D e invoering van een onweerlegbaar vermoeden van taalkennis van rechtstreeks verkozen schepenen en OCMW-raadsleden is in tegen-

spraak met de letter en de geest van de Grondwet en taalwetten.
– Het wel weerlegbaar vermoeden van taalkennis van de burgemeester of OCMW-voorzitter is op zich goed. Maar dezelfde minister die de benoeming heeft voorgesteld, moet dat voorstel ook ongedaan maken.
– In afwachting van de benoeming van burgemeester of OCMW-voorzitter wordt zijn ambt waargenomen door een lid aangeduid door de meerderheid Dat lid kent Nederlands op onweerlegbare wijze. Maar wat als die vermoede realiteit niet beantwoordt aan de echte?
Renard vraagt tot besluit een grondige amendering \-an de tekst

Op 15 juli verdedigen CVP-voorzitter Swaelen, SP-voorzitter Van Miert en VU-voorzitter Gabriels in een gezamenlijke mededeling de geplande staatshervorming.

– Vlaanderen zal autonoom kunnen beslissen over een groot aantal essentiële bevoegdheden.

– De financiering van deze bevoegdheden geschiedt zelfstandig en rechtvaardig.

– De grenzen van Vlaanderen, Brussel en Wallonië worden onaantastbaar vastgelegd

– Voor mogelijke conflicten treedt een mechanisme in werking eigen aan elke federale staat.

– De voorziene wegen naar Vlaamse zelfstandigheid bevatten een aantal uiterst positieve elementen en geen wezenlijke nadelen voor Vlaanderen.

– De taalgrens wordt definitief vastgelegd

– Er wordt geen afbreuk gedaan aan het principe van het gebruik van de taal in bestuurszaken. Het Nederlands is de enige bestuurstaal in Vlaanderen, ook in de gemeenten met een bijzonder taalstatuut.

– De Vlaamse regering oefent de volledige voogdij over die gemeenten uit. zowel de gewone administratieve voogdij, als de bijzondere, die als gevolg van de nieuwe bevoegdheidsoverdrachten in belangrijke mate toeneemt, aldus de voorzitters van de Vlaamse meerderheidspartijen.

Dissidenties

Binnen de meerderheid bleven de dissidenties bestaan, die reeds bleken bij het investituurdebat. Zij manifesteerden zich zowat doorheen alle stemmingen over de staatshervorming onder de vorm van afwezigheden, tegenstemmen of onthoudingen.
Het gaat om, voor de Kamer, Detremmerie (PSC), Gendebien (PS-ADW). Perdieu (PS),Jean-Marie Happart (PS) en Mottard (PS).

Bij de stemming over het Grondwetsartikel 108*ter* (statuut van Brussel) verliet VU-Kamerlid Vervaet met de oppositie het halfrond.
In de Senaat gaat het om De Bondt (CVP),Staels-Dompas (CVP).
Bij de stemming over het wetsontwerp inzake de faciliteitengemeenten. op 27 juli, stemden zeven senatoren van de meerderheid tegen: Staes-Dompas (CVP),De Bondt (CVP),Dehousse (PS), de Wasseige (PS), Poullet (PSC), Lenfant (PSC) en Falise (PSC).De CVP'er Vanroy onthield zich.

11 juli-incident *met* Schiltz

In zijn 11-julitoespraak die hij op 10 juli uitsprak op Vlaamse feestelijkheden in Kortrijk en Machelen, sprak de vice-premier en minister van begroting de zin uit: ,,Wallonië is ons probleem niet meer, België evenmin."

Op 11 juli ontbood het staatshoofd premier Martens, die op zijn beurt een gesprek had met vice-premier Schiltz. Het kabinet van de premier verspreidde de volgende mededeling: ,,De eerste minister heeft in een gesprek met vice-eerste minister Hugo Schiltz uitleg gevraagd over de draagwijdte van zijn 11-julitoespraak. De heer Schiltz heeft bevestigd dat hij elke vorm van separatisme afwijst en dat zijn ,,Wallonië is ons probleem niet meer, België evenmin' wordt ingetrokken.
Hij heeft tevens bevestigd dat hij zijn volle medewerking wil verlenen aan de realisatie van de drie doelstellingen die in de regeringsverklaring zijn opgenomen in verband met de staatshervorming, met name een betere verstandhouding tussen onze gemeenschappen en gewesten, een grotere efficiëntie bij de besluitvorming en de waarborg van een betere werking van de centrale staat".

Aan De Standaard verklaarde vicepremier en minister van justitie Melchior Wathelet: .,Toen ik de fameuze verklaring van Schiltz las ,,België is ons probleem niet meer", was mijn adem afgesneden. Nu ik verneem dat de premier is opgetreden, heradem ik".

21-*julirede* van de koning

In zijn rede naar aanleiding van de nationale feestdag handelde koning Boudewijn voor de eerste maal over federalisme, dat hij in een welomlijnd kader plaatste. .,met solidariteit tussen de verschillende bestanddelen en een afwijzen van elke open of verdoken vorm van separatisme".
Hier volgt de integrale tekst:

Beste landgenoten,
Van oktober tot mei van dit jaar heeft ons land de langste politieke crisis uit zijn geschiedenis doorgemaakt.
De beslissingen die toen werden genomen, hebben tot gevolg dat er nu een nieuwe hervorming van onze instellingen op stapel staat; de Grondwetgevende Kamers moeten er zich over uitspreken.
Sedert het ontstaan van België zijn er vier belangrijke grondwetsherzieningen doorgevoerd. In 1893 en 1921 ging het over de aanpassing van het kiesstelsel. Hierdoor werd na de Eerste Wereldoorlog de invoering van het algemeen stemrecht mogelijk. Met de wijzigingen van 1970 en 1980 ontstonden de gemeenschappen en gewesten
De staatshervorming die nu wordt uitgewerkt heeft tot doel de structuren van ons land om te vormen tot die van een Federale Staat, om beter rekening te houden met het eigen karakter van gewesten en gemeenschappen, Dat betekent de overdracht van nieuwe bevoegdheden en van aanzienlijke financiele middelen.
Gezien het belang van dit opzet wil ik, samen met U, nagaan welke de wezenlijke doelstellingen ervan zouden moeten zijn.
Een eerste oogmerk – en dat mag worden onderstreept, want instellingen zijn er niet voor zichzelf – is de verbetering van de dienstverlening aan de burger, op alle niveaus, om zo de centra waar beslissingen worden genomen dichter bij de mensen te brengen De bescherming van de zwaksten onder ons mag daarbij nooit vergeten worden.
Het spreekt vanzelf dat de hervorming ook tot een ruimere ontplooiing var; de gemeenschappen en gewesten moet leiden. Meer verantwoordelijkheden moet gepaard gaan met groeiend dynamisme.
Een tweede oogmerk, dat niet los te denken is van het eerste, is een grotere samenhang en stabiliteit in de werking van de centrale overheid. Wij hebben, zoals trouwens het geval is in de belangrijke Federale Staten van de westerse wereld, een stevig centraal gezag nodig dat doeltreffend de bevoegdheden uitoefent die het heeft behouden en dat niet voortdurend aan de willekeur van communautaire discussies is overgeleverd.
Daarom moet de staatshervorming de verbondenheid en de samenwerking verzekeren tussen de deelgebieden met grotere zelfstandigheid onderling, zowel als tussen hen en de Centrale Overheid.
Het gaat hier dus om een federalisme dat de samenhorigheid in de hand moet werken. dat solidariteit tussen de verschillende bestanddelen handhaaft en dat elke vorm van openlijk of verdoken separatisme afwijst.
Wat tenslotte de afbakening van de bevoegdheden betreft moet men een tweevoudig objectief voor ogen houden Aan de ene kant dient de Centrale Overheid over de middelen te beschikken om de economische en monetaire unie in ons land te versterken en te doen eerbiedigen
Aan de andere kant is er de Europese dimensie, haar voorzienbare ontwikkeling en de rol die voor ons land in dit geheel is weggelegd.
In het vooruitzicht van de grote gemeenschappelijke markt van 1992 bijvoorbeeld is het onontbeerlijk dat de Staat de mogelijkheden heeft om impulsen te geven aan het wetenschappelijk onderzoek dat meer en meer op internationale schaal wordt verricht. Hetzelfde is waar voor de buitenlandse handel, die ons land in staat moet stellen zich te integreren in die grote Europese markt en zo de grondslag te leggen van een nieuwe economische en sociale ontwikkeling.

Bovendien moet de Centrale Overheid over duidelijk omschreven bevoegdheden beschikken om op internationaal vlak de verantwoordelijkheid van een Federale Staat op zich te kunnen nemen. Noch op dit domein, noch op andere trouwens is het denkbaar dat dit zou leiden tot machteloosheid van om het even welk gezagsniveau. De instrumenten om conflicten tussen de gewesten onderling, en tussen hen en de Centrale Staat te voorkomen en op te lossen moeten worden verbeterd.

De overgrote meerderheid van de Belgen wenst dat de eigen persoonlijkheid van gewesten en gemeenschappen wordt erkend en zich kan ontplooien. Maar zij wil ook samen leven in ons land en openstaan voor Europa en voor de wereld, zij wenst dat deze verlangens nooit onverenigbaar zijn maar elkaar blijven aanvullen. Zij weet dat federeren gelijk staat met verenigen. Die meerderheid verwacht ook dat diegenen die in de Regering en in het Parlement verantwoordelijkheid dragen, een hervorming voorbereiden die aan deze verzuchtingen beantwoordt
Dit zijn ernstige overwegingen. ik geef het toe, mijn beste landgenoten. maar ik wilde ze u niet onthouden op onze Nationale Feestdag."

(Regeerakkoord pag. 308/3 e.v.-1988)

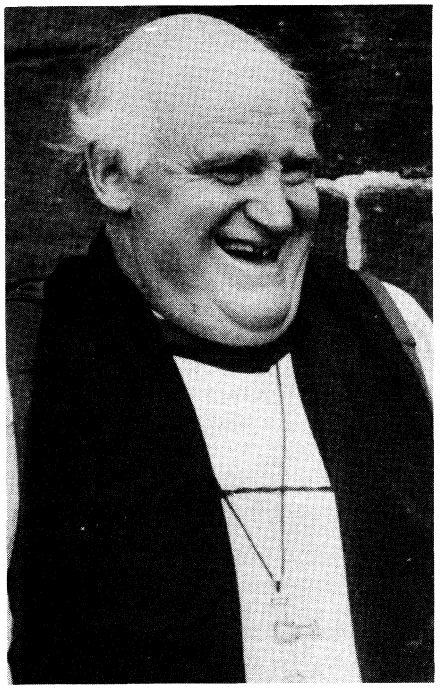
NECROLOGIEËN

RABI, ISIDOR ISAAC (29-7-1898 Rymanow, Galicië, nu Polen - 11-1-1988 New York Verenigde Staten) Amerikaans atoomgeleerde

Isaac Rabi emigreerde op 1-jarige leeftijd niet zijn ouders naar de Verenigde Staten, waar hij opgroeide in New York. Hij studeerde scheikunde en natuurkunde aan de Cornell universiteit In de jaren twintig bestudeerde hij in Europa bij geleerden als Sommerfeld, Bohr Pauli, Heisenberg en Stern de in die tijd nieuwe kwantumfysica
Van 1929 tot zijn emeritaat in 1967 was Rabi hoogleraar aan de Columbia universiteit in New York Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij betrokken bij de ontwikkeling van radar en van kernwapens.
In 1944 ontving Rabi de Nobelprijs voor natuurkunde voor de door hem, ter meting van de magnetische eigenschappen van atoomkernen, ontwikkelde resonantiemethode
Zijn aanvankelijke enthousiasme over de eerste atoomexplosie in juli 1945 bij Los Alamos ging al spoedig over in bezorgdheid over de met kernenergie samenhangende gevaren Hij was een van de initiatiefnemers van conferenties van de Verenigde Naties (VN)in de jaren vijftig over de vreedzame toepassing van kernenergie. Rabi was voor een groot deel verantwoordelijk voor president Eisenhowers „atoms-for-peace"-programma, en hij was de drijvende kracht achter de oprichting van het Europese Centrum voor Nucleair Onderzoek (CERN). Ook was hij jarenlang de afgevaardigd? voor de Verenigde Staten in dr wetenschappelijke comité's van de NAVO en de VN
In 1960 verscheen zijn autobiografie My life and times as a physicist

RAMSEY, ARTHUR MICHAEL, LORD OF CANTERBURY(14-11-1904 Cambridge, Engeland - 23-4-1988 Oxford, Engeland) Brits theoloog en aartsbisschop van Canterbury

Michael Ramsey studeerde theologie in Cambridge. In 1952 werd hij bisschop van Durham en in 1956 bisschop van York
Van 1961-1974 was Ramsey aartsbisschop van Canterbury en daarmee tevens geestelijk leider van de Kerk van Engeland en van de circa 50 miljoen anglicanen over de hele wereld

Ramsey zag het als een belangrijke taak te ijveren voor toenadering tussen de verschillende christelijke kerken In 1962 bezocht hij, als eerste primaat van de Engelse Staatskerk, de Sowjet-Unie Na zijn nog opzienbarender bezoek aan paus Paulus PI in 1966 werd de anglicaans-katholieke commissie opgericht
Ramsey had ook duidelijke meningen over maatschappelijke en politieke kwesties Hij zette zich in voor kernontwapening, veroordeelde de Amerikaanse bombardementen op Noord-Vietnam, en was voorstander van afschaffing van de doodstraf en van een liberalere wetgeving op het gebied van homosexualiteit, scheiding en abortus
Na zijn emeritaat in 1974 werd Ramsey in de adelstand verheven

RUSKA, ERNST (25-12-1906 Heidelberg, Duitsland - 27-5-1988 West-Berlijn) Duits uitvinder van de elektronenmicroscoop

Ernst Ruska studeeide aan de Technische Universiteiten van München en Berlijn en promoveerde in 1933 in Berlijn Tot 1937 werkte hij bij de Fernseh AG in Berlin-Zehlendorf en 'daarna tot 1135 bij Siemens und Halske. Daarnaast was hij in 1947 en 1948 verbonden aan de Duitse Academie voor Wetenschapperi In 1949 werd Ruska afdelingschef in het huidige Fritz Haber instituut van de Max Planck stichting in Berlijn-Dahlem. Daar werd hij in 1957 directeur voor het instituut voor elektronenmicroscopie Van 1949-1971 gaf Ruska college aan de Vrije Universiteit van Berlijn en aan de Technische Universiteit van Berlijn. In 1974 ging hij met pensioen
Tijdens zijn studie in de jaren twintig had Ruska ontdekt dat elektronenbundels door middel van magneten kunnen worden afgebogen op dezelfde wijze als licht wordt afgebogen door lenzen Hij ontwikkelde daarna apparatuur om elektronenbundels te produceren In 1931 bouwde Ruska samen met Max Knoll de eerste elektronenmicroscoop met magnetische lenzen In 1933 slaagde hij erin een machine te bouwen, waarmee vergrotingen tot tienduizend maal mogelijk waren. De elektronenmicroscoop wordt beschouwd als een van de belangrijkste ontdekkingen van de 20ste eeuw Het instrument wordt veelvuldig gebruikt in de medische wetenschap, bij neurologie, bacteriologie, biologie, chemie en natuurkunde.
In 1986 kreeg Ernst Ruska, samen met Gert Binnig en Heinrich Rohrer de Nobelprijs voor Natuurkunde (zie ook pag. 843/1 e v -1086).

SARAGAT, GIUSEPPE (9-9-1898 Turijn, Italië - 11-6-1988 Rome, Italie) Italiaans staatsman

Giuseppe Saragat werd in 1922 lid van de socialistische partij In 1925 maakte hij deel uit van de leiding van de partij, maar het opkomend fascisme dwong hem in 1926 in buitenlandse ballingschap Na een verblijf in Wenen en Parijs keerde hij na de val van Mussolini in 1943 naar Italie terug. Hij werd gearresteerd maar slaagde erin te ontsnappen. Na de oorlog was hij korte tijd ambassadeur in Parijs
In 1946 was Saragat voorzitter van de grondwetgevende vergadering, een overgangsparlement dat de nieuwe grondwet van Italie vaststelde. In 1945 wendde hij zich af van de socialistische partij van Pietro Nenni, die hij te pro-communistisch rond en stichtte de sociaaldemocratische partij (PSDI).In het begin van de jaren zestig was Saragat minister van buitenlandse zaken in twee kabinetten onder leiding van de christen-democraat Aldo Moro
Saragat werd in 1964 de eerste socialistische president van Italie. In 1971 werd hij, bij het aflopen van zijn mandaat als president, benoemd tot senator voor het leven
Giuseppe Saragat gold, met ex-presidrnt Sandro Pertini, als een van de grondleggers van de na-oorlogse Italiaanse republiek

Giuseppe Saragat

SCHEFFER, JOHANNES "PI' (1909 of 1910 14-1-1988 Naarden) Nederlands arrangeur, trombonist en orkestleider

Pi Scheffer begon zijn loopbaan in de jaren dertig als amateur jazzmusicus. In 1939 werd hij leider van de Blue Ramblers en tijdens de oorlog was hij eerste trombonist in het destijds befaamde orkest van pianist Dick Willebrandts.
Ka de bevrijding speelde Scheffer in de Red, White and Blue Stars, waaruit later het AVRO-dansorkest The Skymasters voortkwam. Tot 1951 was hij leider van The Skymasters; daarna werd zijn hoofdberoep leraar Engels.
In de laren vijftig en zestig bleef hij daarnaast actief als arrangeur. Als leider van The O.K Wobblers trad Scheffer ook op voor de AVRO-televisie.

SOLOMON off SOLOMON CUTNER (9-8-1902 Londen Engeland - 2-2-1988 Londen Engeland)

Solomon Cutler begon op zevenjarige leeftijd met pianolessen op de muziekschool van Mathilde Verne, een leerlinge van Clara Schumann. Toen hij acht laar was maakte Solomon zijn debuut in de Queen's Hall in Londen. In 1911 maakte hij zijn eerste Britse tournee en speelde hij voor de koninklijke familie op Buckingham Palace. In 1919 onderbrak hij zijn carrière voor twee jaar.
Vanaf 1921 trad Solomon met ongekend succes op in Europa en de Verenigde Staten Hii speelde de concerten en sonates van Beethoven, de belangrijke werken van Brahms en Schumann, van Mozart en Schubert, van Chopin en van Liszt. Tussen 1948 en 1956 legde hij de achttien belangrijkste sonates van Beethoven op de plaats vast.
In 1956 werd Solomon getroffen door een beroerte, waardoor een vroegtijdig einde kwam aan zijn wereldomspannende loopbaan

STEVENS, SIAKA PROHYN (24-8-1905 Moyamba, Sierra Leone - 29-3-1988 Freetown, Sierre Leone) oud-president van Sierra Leone.

Na een carrière als vakbondsleider richtte Siaka Stevens in 1960, een jaar voordat Sierra Leone onafhankelijk werd van Groot-Brittannie, een eigen politieke partij op: All People's Congress. In 1964 werd Stevens burgemeester van Freetown, de hoofdstad van het land
In 1967 behaalden Stevens en zijn partij een meerderheid tijdens de algemene verkiezingen

Stevens werd benoemd tot premier, maar werd bij een militair? staatsgieep enkele dagen later gearresteerd. Hij bracht een laar in ballingschap in het buitenland door en keerde terug als premier. toen na een tegencoupe een nieuwe burgerregering werd gevormd
Op 19 april 1971 riep Siaka Stevens de republiek uit. waarna hij zelf twee dagen later werd benoemd tot president In 1978 verving hij het van de Britten overgenomen tweepartijenstelsel door een éénpartijstelsel,
Siaka Stevens, die wel een ..pragmatisch socialist" werd genoemd. overleefde meerdere pogingen tot een staatsgreep
Van juni 1980 tot juli 1981 was hij voorzitter van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid.
Hij stond ook bekend om zijn kritiek op de strenge voorwaarden van leningen van het Internationale Monetaire Fonds
In 1985 droeg Siaka Stevens de macht over aan zijn beschermeling generaal Joseph Momoh
Stevens autobiografie. What life has taught me. verscheen in 1980.

SZERYNG, HENRYK (22-9-1918 Zelazowa Wola. Polen - 3-3-1988 Kassel. West-Duitsland) Pools-Mexicaans violist

Henrvk Szeryng speelde al op jonge leeftijd piano en viool Op aanraden van de violist Bronislaw Huberman ging hij in 1928 viool studeren bij Carl Flesch in Berlijn In 1933 gaf hij zijn eerste concerten in Warschau. Boekarest. Wenen en Parijs In die laatste stad studeerde hij onder meer compositie en theorie bij Nadia Boulanger. Tevens studeerde hij esthetiek en filosofie aan de Sorbonne In 1937 studeerde hij af aan het Parijse Conservatorium met de eerste prijs

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog meldde de toen al zeer vermaarde Szervng zich als vrijwilliger bij het Poolse leger in Frankrijk en gaf in geallieerde legerplaatsen en hospitalen meer dan driehonderd concerten. Hij was verbindingsofficier en een acht talen (waaronder Nederlands) sprekende tolk van de Poolse premier Sikorsky en hielp in die positie in 1942 meer dan vierduizend Poolse vluchtelingen asiel te vinden in Mexico Uit dankbaarheid voor die gastvrijheid ging hij zelf in Mexico wonen. gaf er les, zette zich in voor Latijns-Amerikaanse componisten cn werd in 1946 Mexicaans staatsburger
Met de officiële titel 'Ambassadeur van goeden wille volbracht hij met een diploniatiek paspoort na 1956 overal ter wereld culturele missies In 1970 was Szeryng muzikaal adviseur van de Mexicaanse delegatie bij de Unesco. Toen in 1979 brand uitbrak in het hotel in tiet Engelse Bournemouth waar hij logeerde, speelde hij om vier uui s nachts op een grasveld voor de halt geklede gevluchte gasten op zijn Stradivarius.
De pianist Arthur Rubinstein bracht Szeryng in 1953 weer terug op de internationale concertpodia en noemde hem ..de musicus aller musici" Ze speelden de drie Brahms-sonates en maakten samen vele platen Szeryng werd ook beschouwd als de beste Bach-vertolker van zijn tijd Hij zette zich in voor verwaarloosd repertoire, zoals het Vioolconcert van Schumann en hij ontdekte het Derde vioolconcert van Paganini. waarvan hij in 1971 in Londen tijdens een Eurovisie-uitzending de enerverende modeine wereldpremiere gaf Aanwezig waren ook vier nakomelingen van Paganini, in wier bezit het concert 130 jaar na zijn dood werd aangetroffen
Szeryng verzamelde ook violen. Een Stradivarius schonk hij aan Jerusalem, de Guarneri ..Sanctae Therisiae aan de Mexicaanse president een Vuilleaume aan het orkest van Monte Carlo alle ter gebruik door talentvolle longe violisten
Szeryng, die onder meer 36 uit het hoofd geleerde vioolconcerten op zijn repertoire had. wordt tot een van de grootste violisten van de 20ste eeuw gerekend

TRIMBOS. KEES (21-4-1920 Vught - 26-4-1988) Nederlands psychiater

Kees Trimbos studeerde medicijnen in Utrecht en specialiseerde zich bij prof H Rümke destijds de toonaangevende psychiater van Nederland Trimbos promoveerde in 1959 bij hem op een studie over de grondslagen en de organisatie van de ambulante geestelijke gezondheidzorg. waarin hij al een blauwdruk ontwierp voor de latere RIAGG. Een dooi. hem in 1961 op het Katholiek Nationaal Bureau voor de Geestelijke Gezondheidszorg opgestelde nota over de RIAGG s werd in hoge mate bepalend voor de discussie over de reorganisatie van de geestelijke gezondheidszorg
Beroemd werd Kees Trimbos aan het begin van de laren zestig. toen hij als Dr C J B J Trimbos. zenuwarts. via de KR(>-radii en -televisie het katholieke volksdeel bevrijdde van de verstikkende traditionele huwelijksmoraal De toelaatbaarheid van geboorteregeling. geslachtsgemeenschap voor het huwelijk. homoseksualiteit. het werd. heel voorzichting. voor het eerst bespreekbaar gemaakt en daarmee werden het ook voor het eerst praktische problemen. waarvoor ook een katholiek een eigen en persoonlijke oplossing mocht gaan vinden Trimbos' boek Gehuwd en ongehuwd was een van de meest oorspronkelijke en meest invloedrijke pogingen om met behoud van de eigen identiteit het katholieke leven te modernist,en
Van 1951 tot 1968 doceerde Trimbos sociale psychiatrie en geestelijke volksgezondheid aan de Rijksuniversiteit Utrecht In 1968 krreg hij een aanstelling aan de Erasmus Universiteit Kottcrdarn als hoogleraar in de preventieve en sociale psychiati ie Sinds 1977 was hij voorzitter van het Nederlands Centrum voor Geestelijke Volksgezondheid (NCGV) in Utrecht.
Het medische karakter van de psychiatrie was Trimbos een voortdurende doorn in het oog Hij zag het als een gevaar en als een miskenning van het typische sociale karakter van veel psychische problemen De patientenbeweging in de psychiatrie vond in hem een warm pleitbezorger en als één van de weinige hoogleraren psychiatrie interesseerde hij zich voor de antipsychiatrie. waar hij in 1975 een boek over schreef. In 1982 was hij een van de opstellers van het Moratorium Nieuwbouw APZ'en. dat zich politiek succesvol keerde tegen de bouw van nieuwe algemene psychiatrische ziekenhuizen
Verdere publikaties. Man en vrouw (1964). Morgen brengen (1972).Antipsychiatrie (1975) en Het verwerken van kanker (1981. in het tijdschrift Kanker)

TVERKMAN. EVERT (2-2-1915 Hellendoorn - 23-6-1988 Amsterdam) Nederlands journalist.

Evert Werkman begon zijn loopbaan als journalist bij de Haarlemsche Courant in 1933 Bij zijn volgende krant, het Algemeen Handelsblad. nam hij in 1941 ontslag zodra de NSB-hoofdredacteur joodse journalisten begon te ontslaan. Sinds 1914 was Werkman betrokken bij Het Parool. Na de illegale periode werkte hij korte tijd bij de Amersfoortse editie van de krant voordat hij met hoofdredacteur Van Heuven Goedhart belandde op de Amsterdamse redactie. Hij kreeg landelijke bekendheid als tekstschrijver van de strip Kapitein Rob en als samensteller van het Amsterdams Logboek. de voortzetting van het Amsterdams Dagboek van Henri Knap.
Voor het weekblad De Groene Amsterdammer schreef Werkman jarenlang. onder het pseudoniem Joost, hekelverzen in Vondeliaanse stijl In de periode van de Koude Oorlog. toen velen De Groene verlieten omdat het blad niet anti-communistisch genoeg zou zijn, bleef hij er werken, hetgeen hem door een aantal collega's zeer kwalijk werd genomen.
Werkman schreef veel, ook gedichten en ongeveer dertig boeken, onder meer over zijn geliefde Amsterdam. over de scheepvaart en over de Tweede Wereldoorlog Als schrijver gebruikte hij meestal de pseudoniemen A van Nes. Plataan en Jantina Wemelink.
Werkman was ook vele jaren de vaste schrijver van de nieuwjaarswens van Thomasvaer en Pieternel in de bruiloft van Kloris en Roosje.
Bij zijn pensionering in 1980 wrrd Evert Werkman onderscheiden met de Gouden Speld van Verdienste van de gemeente Amsterdam.

ZWOLSMAN REINDER (29-8-1912 Maassluis - 1-2-1988 Wassenaar) Nederlands vastgoedmagnaat

Zwolsman kwam uit een aannemersmilieu. Voor de oorlog was hij actief in de huizenhandel, hij had een schriftelijke cursus makelaardij gevolgd Over zijn aandeel in het verzet ontstonden na de oorlog controverses. Zwolsman. in de pers beticht van een 'dubieus' oorlogsverleden. werd gearresteerd op verdenking van landverraad. Niettemin kreeg hij in 1950 uit handen van koningin Juliana de Bronzen Leeuw. .,negens moedige en beleidvolle daden in de strijd tegen de vijand". Zwolsman was toen al een omstreden figuur. hoewel dr L de Jong het moedige karakter van Zwolsmans optreden in dr oorlog in deel 10b van Het Koninkrijk dei Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog nog eens onderstreepte. Achter het ..beleidvolle" plaatste De Jong echter vraagtekens
Na de oorlog ontpopte Zwolsman zich als een energiek zakenman. In 1952. Zwolsman was toen veertig laar. werd hij directeur van de Verenigde Aannemersbedrijven. het latere Intervam-concern. In 1958 verwierf hij de aandelen van de N V. Landbank. een exploitatiemaatschappij in onroerend goed.
In 1961 kocht zijn Landbank in één keer vier gerenommeerde onroerend-goedmaatschappijen op. In de jaren daarop volgden nieuwe spectaculaire aankopen. In 1962 de Exploitatie Maatschappij Scheveningen (EMS), waarin vrijwel alle grote Scheveningse hotels en amusementspaleizen waren ondergebracht. in hetzelfde jaar sigarenfabrikanten Compania Cadena. Antonia. Van Den Dungen en Ciaassens en een rubbermaatschappij Later volgden grote hotels en gebouwen elders in het land. zoals Hotel Terminus in Den Haag. De Doelen in Amsterdam en theater Carré Zwolsman ging ook voor eigen rekening en risico woningen en kantoren bouwen.
Begin jaren zestig. toen er plannen waren voor het invoeren van commerciele televisie in Nederland. meldde Zwolsman zich met zijn Televisie reclame exploitatie als toekomstig exploitant In maart 1963 wees de Tweede Kamer een nota ter wijziging van het omroepstelsel af: het optreden van Zwolsman. die er van verdacht werd een monopoliepositie in het commerciële circuit te willen veroveren. was daar mede de oorzaak van
Het rijk van Zwolsman takelde na de euforie en de wildgroei van de laren zestig langzaam maar zeker af Er ontstonden ruzies in de directies, ontslagen medewerkers wisten via de rechter gouden handdrukken te forceren. Spectaculaire plannen voor Scheveningen smoorden in ruzies met de gemeente Den Haag. Op de beurs kelderden de EMS-aandelen Er onstonden schulden en aandeelhoiiders raakten ernstig teleurgesteld.
In 1971 werd Zwolsman gedwongen afstand te doen van zijn Schevcningse bezittingen. op dat moment rond tlrredei.de van het totale bezit aan vastgoed. In 1974 was de onttakeling van het Zwolsman-imperium een feit. Zwolsman kreeg in dat jaar een auto-ongeval en leidde daarna een teruggetrokken bestaan

Uitgever: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20.
I.S.S.N. 0165-3660

BORJA BEEDIGD ALS PRESIDENT ECUADOR

Op 10 augustus is de sociaal-democraat Rodrigo Borja Cevallos beëdigd als president van Ecuador voor een ambtsperiode van vier jaar. Als vice-president werd zijn partijgenoot Luis Parodi geïnstalleerd.
Borja is de opvolger van de conservatief Leon Febres Cordero Rivadeneira, die vanaf 10 aug. 1984 staatshoofd was geweest. Febres, een zakenman, was lid van de Sociaal-Christelijke Partij (PSC).
Borja. een advocaat en hoogleraar strafrecht die behoorde tot de centrum-linkse partij Democratisch Links (ID),had bij de presidentsverkiezingen van 31 jan. 1988 – waaraan tien kandidaten deelnamen – 21 procent van de geldig uitgebrachte stemmen gekregen en Abdala Bucaram van de centrum-linkse Ecuadoriaanse Roldosistische Partij (PRE)was met 15 procent van de stemmen tweede geworden (pag. 331/2 e.v.-1988).

Omdat geen van de tien kandidaten op 31 januari een absolute meerderheid had behaald, was op 8 mei een tweede verkiezingsronde gehouden. Deze ronde was gewonnen door Borja, die 48 procent van de stemmen had gekregen. Bucaram had 40 procent gescoord. (pag. 333/1-1988).
De beëdiging van Borja vond plaats in het parlement te Quito, de hoofdstad van Ecuador. Borja's voorganger was hierbij niet aanwezig.
Van buitenlandse zijde werd de plechtigheid bijgewoond door de presidenten Raul Alfonsin Foulkes (Argentinië),Oscar Arias Sanchez (Costa Rica), Virgilio Barco Vargas (Columbia), Julio Maria Sanguinetti Cairolo (Uruguay),Jaime Lusinchi (Venezuela),Fidel Castro (Cuba) en Mario Alberto Nobre Lopes Soares (Portugal).

Het was het eerste bezoek van Castro aan Zuid-Amerika in 17 jaar. In 1971 had de Cubaanse leider in Chili president Salvador Allende Gossens ontmoet en vervolgens in Ecuador een korte tussenstop gemaakt.
Op 14 en 15 april 1985 had Borjas voorganger Febres een bezoek aan Cuba gebracht (pag. 157/1-1988).

De Nicaraguaanse president Daniel Ortega Saavedra had een uitnodiging voor het bijwonen van de inauguratie van Borja geaccepteerd, maar mocht van de vertrekkende president, Febres, het land niet binnen komen. ,,Zolangik nog president ben, zal Ortega geen voet in Ecuador zetten", zo had Febres gezegd. Ortega arriveerde op 11 augustus in Quito.
Spanje, Bolivia en de Dominicaanse Republiek stuurden hun vice-president. Brazilië, Chili. Mexico en El Salvador vaardigden hun minister van buitenlandse zaken af. Van Peru waren zowel de vice-president als de minister van buitenlandse zaken aanwezig.

De plechtigheid werd verder o.m. bijgewoond door Danielle Mitterrand, de echtgenote van de Franse president, door de secretaris-generaal van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS)en delegaties van talrijke andere landen en internationale organisaties. De Verenigde Staten werden vertegenwoordigd door minister van buitenlandse zaken George Shultz, die met zijn bezoek aan Quito een tiendaagse reis door Latijns-Amerika afsloot (op 8 augustus was Shultz in Bolivia aan een aanslag ontsnapt).

Shultz toonde zich in Quito geergerd door een de week daarvoor in het parlement onthulde wandschildering van de Ecuadoriaanse kunstenaar Oswaldo Guayasamin, waarop de CIA stond afgebeeld als een skelet met een Nazihelm. Tegen verslaggevers zei hij dat de wandschildering twee boodschappen bevatte: een belediging aan het adres van de Verenigde Staten en een verheerlijking van de economische en politieke ideeën van uiterst links
Een woordvoerder zei dat Shultz de nieuwe Ecuadoriaanse president had laten weten dat de combinatie van de muurschildering en de aanwezigheid van Fidel Castro en Daniel Ortega geen goede indruk zouden maken op het Amerikaans? volk.

In zijn inaugurele rede zei Borja dat hij een voorstander was van een gemengde economie. waarin staatsplanning en individuele beslissingsvrijheid gecombineerd werden, waarin het scheppen van arbeidsplaatsen prioriteit had, produktiviteit belangrijk was, en alle particuliere ondernemingen die hun werknemers rechtvaardig behandelden gestimuleerd zouden worden en zekerheid mochten verwachten.
De economie moest eerst d.m.v. een noodprogramina worden gestabiliseerd, voordat aan een reactivering kon worden gedacht. aldus Borja.
Afbetaling van de buitenlandse schuld van Ecuador was na de massale verliezen de laatste twee jaar in de oliesector onmogelijk wanneer de staat wilde voldoen aan zijn morele verplichting de ,,interne sociale schuld" tegenover een noodlijdende bevolkingsmeerderheid te vereffenen.
Borja was van mening dat het de laatste jaren in de Ecuadoriaanse politiek had ontbroken aan een ethische en esthetische dimensie en zei dat hij vastbesloten was een einde te maken aan de corruptie. Hij beloofde op een eerlijke, fatsoenlijke en spaarzame wijze te zullen omgaan met de staatsmiddelen.
Respect voor de mensenrechten betekende voor hem niet alleen de afwezigheid van politieke repressie, maar ook het streven naar sociale gerechtigheid en economisch evenwicht, zo zei de nieuwe president.
Eveneens op 10 augustus trad een door Borja benoemd kabinet aan, dat er als volgt uitzag:

Binnenlandse zaken - Andres Vallejo; buitenlandse zaken - Diego Cordovez: onderwijs - Alfredo Vera; sociaal welzijn - Raul Baca Carbo: gezondheid - Plutarco Naranjo; landbouw en veeteelt - Enrique Delgado; openbare werken - Juan Neira; financien - Jorge Gallardo: industrie en handel - Juan Jose Pons; energie en mijnbouw - Diego Tamariz; werkgelegenheid - Cesar Verduga; defensie - gen. b.d. Jorge Felix.
Cordovez was assistent van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties geweest en be-

Rodrigo Borja Cevallos (r.),de nieuwe president van Ecuador. en zijn Nicaraguaanse collega Daniel Ortega Saavedra tijdens de ondertekening van het akkoord over het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen op 11 augustus 1988.

Weekblad 57ste jaargang No. 2980, pag. 43447-43462

middelaar in de kwestie-Afghanistan. Baca had van 9 aug. 1984 tot juni 1985 het ambt van parlementsvoorzitter bekleed (pag. 134/3-1988)

Eduardo Valencia werd benoemd tot gouverneur van de Centrale Bank en Abelardo Pachano tot hoofd van de Nationale Monetaire Raad.

Onder de kop ,,Progressieve dwarsligger'' werd in *NRC/H'blad* (10-8-1988) het volgende portret van Borja geschetst:

Met de inhuldiging, vandaag, van Rodrigo Borja tot president lijkt Ecuador getroffen te worden door een politieke aardverschuiving. Stond zijn voorganger Febres Cordero bekend als een aartsconservatief en de trouwste bondgenoot van de Verenigde Staten op het Latijns-Amerikaanse continent, de progressieve Borja zal waarschijnlijk een tegengestelde koers gaan varen en de Amerikanen heel wat meer problemen bezorgen.

Zo heeft de 52-jarige leider van Democratisch Links al geruime tijd geleden aangekondigd dat één van zijn eerste verrichtingen als president het herstellen van de betrekkingen met Nicaragua zal zijn. Febres verbrak de banden met de Sandinisten in 1985, nadat zijn Nicaraguaanse collega Ortega hem een stroman van de Amerikanen had genoemd. Borja heeft het pro-Amerikaanse beleid van Febres altijd fel bekritiseerd en gezegd dat hij toenadering zal zoeken tot minder Amerika-gezinde landen. Het Witte Huis heeft reeds laten weten dat ,,Borja van tijd tot tijd nog wel eens problemen zou kunnen opleveren, maar dat er waarschijnlijk wel samen te werken valt''.

Ook de financiële en ondernemingswereld ziet de regeringstermijn van de nieuwe president met spanning tegemoet. Het is algemeen bekend dat Borja de vrije-markteconomie van zijn voorganger afwijst,omdat die verantwoordelijk zou zijn voor de zwakke economische positie van Ecuador. Het nationaal inkomen daalde vorig jaar met 3,5 procent, de inflatie bedraagt bijna 60 procent per jaar en sinds januari is er geen cent meer afbetaald van de buitenlandse schuld van ruim 18 miljard gulden. Door middel van een grotere overheidscontrole op het ondernemerschap. prijsregulieringen en beperking van de import hoopt Borja de economie weer wat op te krikken.

Ook de investeringen in het buitenland en de afbetaling van de schulden zullen voorlopig op een laag pitje worden gezet, als Borja zijn zin krijgt.

Herstel van de diplomatieke betrekkingen met Nicaragua

Op 11 aug. 1988 ondertekenden de nieuwe Ecuadoriaanse president, Rodrigo Borja Cevallos, en zijn Nicaraguaanse collega Daniel Ortega Saavedra een document, waarin de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen werden hersteld.

Op 10 okt. 1985 waren de betrekkingen verbroken na een verslechtering in de verstandhouding tussen de twee landen, die was ontstaan door een uitspraak van Borja's voorganger Febres dat Midden-Amerika altijd ,,een vlammend vuur zal hebben zolang Nicaragua geen legitieme verkiezingen kent en verkiezingen voor het volk''. Vervolgens had Ortega Ecuador ervan beschuldigd ,,een instrument te zijn van de Verenigde Staten voor het zaaien van verdeeldheid binnen de Latijns-Amerikaanse gemeenschap en het belemmeren van vredespogingen van de Contadora-groep''. Febres had op zijn beurt gezegd dat de beschuldiging ,,een belediging voor dc waardigheid en soevereiniteit'' van zijn land was.

WEST-EUROPA

EG

LIBERALISATIE KAPITAALVERKEER IN EG

De EG-ministers van financiën hebben op 13 juni de laatste beperkingen van het kapitaalverkeer in de Gemeenschap weggenomen.

Het ging daarbij om de liberalisatie van het kortlopende kapitaalverkeer.

In nov. 1987 hadden de ministers al besloten de belemmeringen op het kapitaalverkeer op de lange termijn weg te nemen. Het ging toen om langlopende commerciële kredieten, transacties in niet-genoteerde aandelen en de toelating van effecten op de kapitaalmarkt.

Op 13 juni gingen de onderhandelingen over kapitaalbewegingen op korte termijn. Dit betrof transacties, die kapitaalstromen op gang of tot stilstand brengen.

Gezien de gebrekkige coördinatie van de monetaire politiek van de verschillende EG-landen is het ontstaan van destabiliserend verkeer een reëel risico. Er moesten op 13 juni dan ook nog wat ongerechtigheden worden weggenomen, resp. noodremmen worden aangebracht.

In hun vergadering van 13 juni in Luxemburg zijn de ministers daarin geslaagd.

Die liberalisatie wordt op 1 juli 1990 van kracht. Uitzonderingen zijn er voor Spanje en Ierland die tot eind 1992 de tijd krijgen om de belemmering voor het kapitaalverkeer weg te nemen, en voor Portugal en Griekenland die daarvoor drie jaar extra de tijd krijgen.

De richtlijn over de liberalisatie van het kapitaalverkeer zal formeel worden aangenomen als het Europees Parlement er zijn mening over heeft gegeven.

Minister Onno Ruding die het bereikte resultaat een zeer grote stap vooruit noemde liet er geen twijfel over bestaan dat het nog knap wat moeite heeft gekost om zover te komen.

In de laatste fase van het gesprek is vooral Frankrijk dwars gaan liggen. De regering in Parijs vreest voor een grote kapitaalvlucht. Ze wil voorts dat er een Europese regeling komt die eventuele fiscale fraude en belastingontduiking voorkomt. In verband daarmee heeft de Europese Commissie toegezegd dat ze nog voor het einde van dit jaar een verslag zal maken over de verschillen in de fiscale stelsels van de EG-lidstaten die tot belastingontduiking kunnen leiden.

Dat verslag zal vergezeld gaan van voorstellen. De Raad moet zich dan voor 30 juni van het komende jaar over die voorstellen uitspreken. Maar eventuele besluiten moeten dan wel met unanimiteit worden genomen.

Raadsvoorzitter Gerhard Stoltenberg noemde het besluit van de Raad ,,het bereiken van een belangrijke mijlpaal op de weg naar het realiseren van de vrije interne markt op het einde van 1992

Het toont aan dat de lidstaten de wil en de kracht hebben om samen de moeizame weg naar de vrije markt af te leggen'', zo zei hij.

Het besluit betekent dat de laatste deviezenbepalingen in de Gemeenschap opgeheven worden. Geld en kapitaal kunnen onbelemmerd over de grenzen van de lidstaten vloeien naar die plaatsen waar zich de beste beleggingsmogelijkheden voordoen.

Voor Nederlanders, Duitsers, Britten en Denen is dat overigens niets nieuws. Zij mogen al overal waar ze dat willen bank- en spaarrekeningen openen, want hun landen hebben het kapitaalverkeer al geliberaliseerd.

Maar in de overige EG-lidstaten staat er wel wat te gebeuren, Frankrijk en Italië moeten de nog bestaande wisselcontroles afschaffen en België en Luxemburg moeten hun dubbele wisselmarkt opdoeken.

Wel zullen, ook in de toekomst, landen nog wisselcontroles mogen instellen. Maar dan alleen als kortlopende kapitaalsbewegingen van grote omvang zulke sterke spanningen op hun wisselmarkten oproepen, dat die hun geld- en deviezenpolitiek ernstig dreigen te verstoren.

Een Europese Commissie moet dan wel onmiddellijk van de genomen maatregelen op de hoogte worden gebracht. Ook de andere lidstaten moeten ingelicht worden.

De Europese Commissie overlegt dan met het monetair comité van de EG en met de gouverneurs van de centrale banken. Na dat overleg bepaalt de Europese Commissie of de desbetreffende lidstaat de ,,vrijwaringsmaatregel'' (voor een maximum van zes maanden) mag handhaven, moet wijzigen of meteen weer moet laten vallen.

Minister Ruding had liever de verplichting van een melding vooraf bij de Europese Commissie gezien.

De richtlijn waarover de ministers het eens werden, heeft ook een ,,erga omnes''-karakter. Dat wil zeggen dat ook landen van buiten de EG ervan kunnen profiteren. Maar dat gebeurt dan wel op basis van wederkerigheid.

Commissievoorzitter Jacques Delors toonde zich ook al uiterst verheugd

over het besluit van de ministerraad.

Volgens hem opent het de mogelijkheid voor een nauwere monetaire samenwerking in Europa.

Delors meent dat de Ecu nu langzamerhand kan gaan uitgroeien tot een Europees alternatief voor de dollar.

Ook kan er volgens hem nu worden gepraat over het gebruik van deze Europese munt in het particuliere betalingsverkeer.

Met de aispraken in Luxemburg is een nieuwe stap gezet naar de schepping van een Europese ..financiële ruimte" waarin geld en financiele diensten vrij kunnen circuleren Binnen afzienbare tijd kunnen de EG-burgers in andere landen onbeperkt leningen en hypotheken afsluiten. geld op spaarrekeningen zetten. vrij geld overboeken naar een ander land en aandelen kopen of verkopen

De consumenten van financiële diensten kunnen hun voordeel doen met het wegvallen van de nationale beperkingen op het kapitaalverkeer. De grotere Europese concurrentie die hiervan he? gevolg zal zijn, kan leiden tot lagere tarieven voor financiele dienstverlening

Ook zullen ongetwijfeld nieuwe financiele produkten op de markt worden gebracht

Voor Nederland. met zijn traditioneel belangrijke financiele dienstensector en in vergelijking met andere Europese landen vrije kapitaalmarkt. is deze nieuwe stap van groot belang. Bovendien is de Europese monetaire samenwerking, de schepping van een Europese munt en de oprichting van een Europese centrale bank, weer een stukje dichterbij gekomen.

Het enthousiasme van minister Ruding over het akkoord van 13 juni is dan ook begrijpelijk. Toch steekt er luist voor Ruding nog een addertje onder het gras

Frankrijk toonde zich in Luxeniburg bezorgd over de mogelijkheid dat liberalisatie van het kapitaalverkeer zal leiden tot kapitaalvlucht. Daarbij moet onder meer worden gedacht aan spaargelden Nederland heeft daar ervaring mee: vorig jaar is naar een schatting van de Nederlandsche Bank twee miljard gulden aan spaargelden over de grens verdwenen om de verplichte opgave van rente aan de fiscus te ontduiken.

Ruding heeft vervolgens buitenlandse banken verboden om in Nederlandse kranten te adverteren met de mogelijkheid een spaarrekening over de grens te openen.

Zo'n opportunistische maatregel is natuurlijk strijdig met de geest van Europese eenwording en ral binnen twee jaar achterhaald zijn door de feitelijke liberalisatie van het kapitaalverkeer

De Europese Commissie zal zich op Frans verzoek het koniende half jaar beraden over mogelijkheden om kapitaalvlucht en belastingontduiking op rente tegen te gaan

Ruding hoopt dat de Coinmissie zal kiezen voor een Europese verplichting aan banken om de fiscus inlichtingen te verstrekken Niet alle landen zijn daai-van voorstanders. Andere EG-landen denken aan een zogenoemde bronheffing, waarbij op de rentevergoeding automatisch een bepaalde belasting wordt ingehouden. Dat is het meest praktische systeem om belastingontduiking op rente tegen te gaan

Maar Ruding voelt niet voor bronbelasting op rente. want hij vreest dat beleggers daarvoor compensatie zullen eisen en dan is hij duurder uit niet staatsleningen ter financiering van het Nederlandse overheidstekort

De vooruitgang die de EG het afgelopen half jaar heeft geboekt bij liet streven naar econotnische en financiële eenwording, is mede te danken aan het Westduitse voorzitterschap

Met de kracht van een goed geoliede machine heeft West-Duitsland tempo gemaakt in de lange tocht naar 1992.

Hoogtepunt daarvan is dat op de EG-top in Hannover de monetaire eenwording op de agenda stond. Ook al werden de onderhandelingen over dit lastige onderwerp dan zeker niet afgerond, dit cormt toch de bekroning van een succesvol Duits voorzitterschap.

LANDBOUWPRIJZEN 1988 - 1989. ELF RIINISTERS AKKOORD. GRIEKS VETO

In de vroege ochtend van 17 juni zijn de 12 landbouwministers van de EG na vier dagen onderhandelen uiteen gegaan zonder het eens te zijn geworden over de landbouwprijzen voor het seizoen 1988 - 1989. Griekenland had formeel de besluitvorming geblokkeerd door een veto uit te spreken.

Aan het slot van de onderhandelingen bleken de overige 11 ministers wel akkoord te kunnen gaan met een compromis. waarbij grofweg de meeste prijzen op het niveau van het afgelopen jaar bevroren zouden blijven, maar enkele monetaire aanpassingen indirekt zouden leiden tot opbrengstverhogingen voor enkele produkten.

Echter. toen de ministers het bereikte akkoord wilden gaan vieren, zei de Griekse minister Ioannis Pottakis plotseling, dat de dramatische situatie van de Griekse economie een forsere tegemoetkoming op monetair gebied zou rechtvaardigen. En bij het terugluisteren van de geluidsbanden bleek, dat de Griekse minister zelfs zijn veto had uitgesproken.

Ook dit jaar is. mede met het oog op de voltooiing van de interne markt, het zwaarst onderhandeld over de monetaire kant van het landbouwbeleid.

Het gaat daarbij om het stelsel heffingen en subsidies dat handelsvoordelen als gevolg van wisselkoersverschillen moet rechttrekken. Landen met een relatief zwakke munt betalen hogere heffingen dan landen met een sterke munt.

De interne markt brengt met zich mee dat dit zogenoemde stelsel van monetair compenserende bedragen (mcb's) wordt afgeschaft.

De onderhandelingsinzet was dit jaar dat landen met een zwakke munt zoveel mogelijk afbraak van hun (negatieve) mcb's uit het vuur probeerden te slepen opdat zij ongehinderd kunnen blijven genieten van exportvoordelen als gevolg van een zwakke munt.

Op die manier worden via een achterdeur toch hogere opbrengsten voor de boeren bereikt. terwijl de officiele EG-prijzen op papier onveranderd blijven.

Elf ministers zijn het erover eens dat met ingang van 2 januari 1989 de bestaande negatieve mcb's in vier stappen worden afgebroken zodat het hele stelsel in 1992 als opgedoekt kan worden beschouwd.

In januari moet een afbraak van 25 procent worden gerealiseerd. Griekenland was echter niet tevreden over de voorgestelde 14,5 punten voor zijn mcb's. Het land eist een verdubbeling daarvan.

Minister Braks toonde zich verrast door de Griekse houding. ,,Uit onze contacten was gebleken dat Griekenland genoegen zou nemen met de helft", zei hij.

Minister Braks toonde zich verder tevreden over wal nu op tafel ligt. ,,Hetis een redelijk en evenwichtig pakket. De Nederlandse boer kan zijn concurrentiepositie hier en daar zelfs verbeteren', zei Braks. Hij verwacht dat de hoofdlijnen van het pakket in stand kunnen blijven.

Nederland en West-Duitsland hebben geen negatieve mcb's zodat er voor die twee landen niets ingrijpends hoeft te gebeuren.

Al met al levert de monetaire omweg op dat tien van de twaalf landbouwministers thuis zouden kunnen verkopen dat zij toch een prijsverhoging hebben kunnen bewerkstelligen.

In het compromis blijven de EG-interventieprijzen voor tarwe, gerst, mais en rogge ongewijzigd. Maar in Nederland is sprake van een daling van de interventieprijs in guldens met 1 procent omdat de EG een daling van de transportkosten doorberekent.

Verder is van belang dat de EG van plan is de maandelijkse financiële stimulans voor de boeren om een deel van hun graanproduktie in voorraad te houden, wil verlagen.

De bestaande bijdrage aan de verkoopkosten van de EG zou worden verhoogd van 3 tot 6 procent. Het ministerie van landbouw schat dat het prijsniveau als gevolg van deze maatregelen met 1 a 4 procent gaat dalen.

De suikerbietenprijzen blijven in het voorstel gelijk.

Oplossing *leek* berezkt; toch weer *Griekse* blokkade

De ministers waren op 23 juni in Luxemburg opnieuw bijeen, nu als visserijministers. Maar in deze vergadering is ook weer gesproken over de Griekse problemen en na afloop werd bekend gemaakt, dat nu een oplossing was bereikt.

Evenwel. op 27 juni maakte Griekenland alsnog bezwaren tegen het akkoord over de landbouwprijzen. De Griekse minister van landbouw bestreed de interpretatie. die zijn collega's van de andere lidstaten aan het bereikte compromis gaven.

Het Griekse bezwaar betreft de afspraken over het zogenoemde agro-monetaire beleid.

Griekenland wil een forse afbraak van

een heffingop landbouwexporten. Dat kan gebeuren door de heffing zelf te verlagen, maar ook door de koers van de ,,groenedrachme'', die belangrijk is voor de berekening van de heffing, te verlagen.

De Grieken willen dat laatste, omdat de koersverlaging hun een prijsvoordeel van 21 procent oplevert
Maar de niet-Griekse collega's in de landbouwraad dachten dat was afgesproken de heffing zelf te verlagen, waardoor een prijsvoordeel van niet meer dan 14 procent wordt geboekt

Maatregelen Commissie m.b.t. landbouwbeleid

De Europese Commissie heeft op 30 juni een aantal speciale maatregelen getroffen om het Europese landbouwbeleid gaande te kunnen houden.
Het pakket was noodzakelijk geworden door de Griekse blokkade t.a.v.de nieuwe landbouwprijzen, die op 1 juli van kracht hadden moeten worden.
Volgens de Commissie kan de Griekse blokkade het landbouwbeleid in gevaar brengen, indien voor sommige produkten geen extra maatregelen genomen worden. Het gaat om melk, rundvlees, granen, suiker, sommige groente- en fruitsoorten, oliehoudende zaden en gedroogd veevoer.
De Commissie heeft besloten de ,,status quo'' voor deze produkten te handhaven zolang de Griekse blokkade voortduurt.
Voor het prijsniveau van die produkten betekent dat niets, omdat dat toch al bevroren zou blijven.
De betekenis van het noodpakket ligt op het terrein van de begeleidende maatregelen: de Commissie wil een begin maken met beperking van de interventies (rundvlees)en van de vergoeding op voorraden van graantelers. Het agro-monetaire stelsel, waar het in het conflict met de Grieken om ging, viel niet onder het noodpakket van de Commissie, omdat dat systeemniet aan een seizoen is gebonden. Dat betekent, dat de Griekse boeren helemaal niets ontvangen, zolang Griekenland de blokkade handhaaft.

Grieken trekken veto in

De Grieken hebben op 19 juli in Brussel hun veto ingetrokken.
In ruil voor opheffing van het veto heeft de Griekse minister van landbouw de toezegging gekregen dat de prijzen in Griekenland ook volgend jaar wat sterker zullen stijgen dan in de rest van de Gemeenschap.
Door het intrekken van het veto treedt het akkoord dat op 23 juni in Luxemburg tussen de ministers van landbouw werd bereikt, ruim drie weken later in werking dan de bedoeling was.
In Nederland zal dat voornamelijk zijn te merken aan de boterprijs. De interventieprijs voor boter gaat op 25 juli met een half procent omlaag.
Voor produkten waar een prijsverlaging in het verschiet lag, zoals granen, oliehoudende zaden en rundvlees, had de Europese Commissie sinds 1 juli noodmaatregelen getroffen om verstoring van de markt te voorkomen. Die maatregelen zijn nu niet meer nodig.
In de meeste andere sectoren blijven de prijzen bevroren op het niveau van vorig jaar.
Minister Braks was op 19 juli uitermate tevreden. De Griekse minister Pottakis heeft niet meer dan een ,,duur vijgeblad'' om mee te nemen naar Athene, aldus de bewindsman. De kosten zitten hem voornamelijk in de politieke en diplomatieke inspanningen, want extra geld heeft Pottakis voor dit jaar niet losgekregen.
De Griekse minister haalde zich eind juni het ongenoegen van de andere elf lidstaten en de Europese Commissie op de hals door bij hoog en bij laag vol te houden dat de prijzen in Griekse drachmen uitgedrukt met achttien tot 25 procent zouden stijgen. De andere landen wisten niet beter of de prijzen zouden in Griekenland met elf tot zeventien procent stijgen.

Tussen beide opvattingen lag een verschil van 160 miljoen gulden. Maar politiek was de kloof veel groter.
Minister Braks verweet de Grieken kwade trouw., ,,Ze hebben geknoeid met de tekst. Ze weten kennelijk nog steeds niet hoe de besluitvorming in Brussel verloopt.'' De manier waarop Pottakis naar voren bracht dat hij het akkoord met zijn veto zou torpederen zat volgens Braks ,,krakkemikkig" in elkaar.
De andere lidstaten toonden evenmin begrip voor de Griekse opstelling, ook al erkennen zij in principe het recht om de besluitvorming in Brussel met een veto te blokkeren. Er werd op 19 juli openlijk gesproken over de mogelijkheid om Brussel te verlaten en de Griekse minister, die sinds 1 juli de voorzittershamer hanteert, eenvoudig alleen te laten met zijn problemen.
Toen bleek dat ook de Europese Commissie geen greintje begrip toonde, koos Pottakis eieren voor zijn geld, aldus Braks. De Griekse minister legt zich nu neer bij een prijsstijging van elf tot zeventien procent.
Hij grijpt zich verder vast aan een verklaring van de raad, dat er voor de Grieken ,,passende actie'' zal worden genomen als er opnieuw besluiten moeten vallen over de afbraak van monetaire compenserende bedragen (mcb's). Volgens minister Braks betekent dit dat Griekse prijzen op 1 januari opnieuw worden verhoogd.

BIJEENKOMST MINISTERS VAN VERKEER

Op pag. 44312 - 1988 is melding gemaakt van een bijeenkomst van de ministers van verkeer op 20 juni in Luxemburg, waarop besloten is tot hel volledig liberaliseren van de markt voor het wegtransport per 1 jan. 1993.
Op dezelfde bijeenkomst zijn nog de volgende onderwerpen aan de orde geweest.

Keuring kleine vrachtwagens

In de Europese Transportraad viel, behalve de belangrijke belissing over de liberalisatie van het wegtransport, ook nog een besluit over de technische keuring van kleine vrachtwagens beneden de 3.5 ton. In die landen die al een verplichte keuring voor personenauto's kennen, moet die keuring op 1 januari 1993 uitgebreid zijn tot de kleine vrachtwagens.
Waar er nog geen keuring voor personenauto's is, moet er op 1 januari 1995 met het keuren van lichte vrachtwagens begonnen worden. De eerste keuring moet plaatsvinden zodra de wagen vier jaar oud is, en daarna elke twee jaar.
Men is ook bezig met een voor de gehele Gemeenschap geldende verplichting voor de keuring van personenauto's. Maar daar willen Denemarken, Italië en Ierland nog niets van weten.
Verder heeft de Raad besloten om de rust- en rijtijden van de vrachtwagenchauffeurs in de gehele EG beter te gaan controleren.
Elke lidstaat heeft zich ertoe verplicht om minstens één percent van de werktijd van alle chauffeurs te controleren, om te zien of men zich houdt aan de voorgeschreven rusttijden.
Van die totale verplichte controle moet vijftien percent op de weg gebeuren. De rest van de controle vindt plaats in de kantoren van de ondernemingen.

Concurrentiepositie handelsvloot

De ministers staan voorts pal achter plannen van de Commisie om de concurrentiepositie van de Europese handelsvloot op te krikken.
Daarmee is het maar uiterst slecht gesteld. In de jaren 1980-'87 is de Europese scheepsruimte voor bulkgoederen met dertien percent geslonken terwijl die over de gehele wereld met zestien percent groeide.
In 1980 vervoerden schepen van de EG-landen nog zesendertig percent van alle containers in de wereld. Dat is

nu nog maar achtentwintig percent. De Europese handelsvloot is geslonken van 11.000 schepen in 1980 tot 7.000 nu.
Dat de handelsvloot van de Gemeenschap zo slecht mee kan in de internationale concurrentie is voor een deel te wijten aan de hoge sociale lasten waarmee de Europese reders te maken hebben. Daarom denkt de Europese Commissie aan verlaging van die lasten, bijvoorbeeld door zeevarenden vrij te stellen van premiebetaling.
Ook vindt ze 't het overwegen waard om de belastingdruk voor de rederijen te verlichten en de zeevarenden minder belasting te laten betalen. Wat er uit de bus kom? staat nog niet vast. De Commissie zal nog voor het einde van 1988 haar ideeën omzetten in voorstellen, zo heeft ze de Raad toegezegd.

Sanering *binnenvaart*

In de Raad in Luxemburg is vervolgens gesproken over de sanering van de Europese vloot voor de binnenvaart een onderwerp waar vooral Smit-Kroes belangstelling voor heeft.
Ook in de Europese binnenvaart bestaat er een grote overcapaciteit. Volgens de Commissie gaat het daarbij om 1,5 miljoen ton scheepsruimte oftewel zo'n twintig percent van het totaal.

De Commissie vindt dat vooral vier landen (Nederland, Duitsland, België en Frankrijk) nationale steunfondsen in het leven moeten roepen voor een sloopregeling. Die fondsen moeten volgens de Commissie ,,onderling solidair'' zijn. De Commissie vindt dat bepaald moet worden dat wie een nieuw schip in de vaart brengt tenminste dezelfde oude scheepsruimte moet laten slopen.
Minister Smit-Kroes stoort zich aan het feit dat de Commissie deze hele zaak naar zich toe wil trekken maar er geen Europese cent aan wil uitgeven.
Een echte regeling is er nog lang niet. Daarover moet (in verband met de Acte van Mannheim die de vrije vaart op de Rijn verzekert) ook nog met de Zwitserse regering en met de Centrale Commissie voor de Rijnvaart worden overlegd.

Veiligheid burgerluchtvaart

De ministers hebben tenslotte de veiligheid in de burgerluchtvaart besproken, dit naar aanleiding van een aantal bijna-botsingen die kortgeleden in het Europese luchtruim zijn gesignaleerd.
Besloten is om tijdens de vier of vijf drukste ,,zomerweekends'' die voor de deur staan op bepaalde luchthavens crisis-centra in te richten ..om chaos in het luchtruim'' te voorkomen.
Verder gaat er op 1 juli een ,,rode telefoon'' werken die de luchthavens van Frankfurt, Londen, Rome. Parijs en Madrid verbindt.
De ministers hebben zich achter de conclusies geschaard van de directeuren-generaal van de burgerluchtvaart die onlangs in Parijs de situatie in het Europese luchtruim hebben besproken. Die vinden dat er meer .,militair luchtruim'' ter beschikking van de burgerluchtvaart zou moeten komen, en dat daar met de militaire autoriteiten over gepraat moet worden. Zulke gesprekken moeten op nationaal zowel als internationaal niveau plaatsvinden.
Verder zijn de directeuren-generaal er voorstanders van dat de databanken van de vluchtleidingscentra in Europa met elkaar verbonden worden. Die centra moeten verder beter bemand en uitgerust worden.
In oktober komt er een speciale bijeenkomst waarin de ministers op dit onder erp terugkomen. Het is dringend noodzakelijk dat hierover verder gepraat wordt, want op het einde van deze eeuw zal het aantal civiele vluchten verdubbeld zijn, zo zei de Duitse Verkeersminister Jurgen Warnke.
De huidige indeling van het luchtruim en de hedendaagse technische mogelijkheden zijn op zo'n verdubbeling niet berekend, aldus de Duitse bewindsman.

WEDERZIJDSE ERKENNING DIPLOMA'S. VRIJE MARKT GENEESMIDDELEN. VRIJE MARKT BOUWMATERIALEN

De Europese Gemeenschap heeft opnieuw een flinke stap voorwaarts gedaan op de weg naar het tot stand brengen van een Europese markt waarin, na 1992, personen. goederen en diensten vrij moeten kunnen circuleren.

Op 22 juni heeft de EG-Raad voor de Interne Markt in Luxemburg een principebesluit bereikt over de wederzijdse erkenning van de universitaire diploma's en die van het hoger beroepsonderwijs. Dat betekent dat bezitters van zulke diploma's over ruim twee jaar ongehinderd overal in Europa hun beroep zullen kunnen uitoefenen.
Staatssecretaris voor Europese Zaken René van der Linden noemde dat ''een heel belangrijk besluit.''
Het was niet het enige besluit dat in dc Raad voor de Interne Markt viel. Men werd het ook in principe eens over een vrije markt voor geneesmiddelen voor menselijk gebruik en over een vrije markt voor bouwmaterialen.
Verder gingen de ministers akkoord met drie verordeningen die de douaneregels aan de buitengrenzen van de EG harmoniseren.
Tenslotte heeft men - na daar jarenlang over gesproken te hebben - de laatste beletselen weggenomen voor het in het vrije verkeer brengen van landbouwtractoren.
De wederzijdse diploma-erkenning wordt algemeen gezien als een zeer belangrijk besluit. Het betekent dat iedereen die met succes (minstens) drie jaar hoger onderwijs heeft afgesloten, straks overal waar hij dat wenst in Europa zijn beroep kan uitoefenen.
Een in Nederland afgestudeerde fysiotherapeute bijvoorbeeld kan in Frankrijk een praktijk openen. Een Nederlandse jurist kan een advocatenpraktijk beginnen in Duitsland.

Wel zullen de EG-lidstaten van zulke immigranten in bepaalde gevallen nog een stage (van maximaal drie jaar) of het afleggen van een proef van bekwaamheid mogen eisen. Maar ze zijn daartoe niet verplicht.
Iemand die zich in een andere EG-lidstaat gaat vestigen zal, als de lidstaat daarom vraagt, zelf kunnen kiezen of hij een stage wil lopen of zo'n proef wil afleggen.
Alleen bij juristen is het omgekeerde het geval. Als een Nederlandse jurist in België een advocatenpraktijk wil beginnen, kan België kiezen of het de Nederlander verplicht om een stage te doen of een examen af te leggen.
Een Nederlandse jurist die in zijn eigen land de advocatuur in wil, moet trouwens ook een verplichte stage lopen van drie jaar. Als hij als afgestudeerd jurist naar België wil, kan hij onmiddellijk als hij zijn universitair diploma heeft naar België emigreren en daar die stage doen.

Eerder al bereikten de Twaalf een akkoord over het met elkaar in overeenstemming brengen van de opleidingen voor artsen. architecten apothekers en verpleegkundigen. De nieuwe richtlijn waarover ze het nu eens werden. bestrijkt alle andere beroepen waarvoor een hogere opleiding nodig is.

In principe moet de emigrant zijn opleiding ontvangen hebben in een van de twaalf EG-landen. Maar diploma's van buiten de Gemeenschap zijn eveneens geldig als ze door het land van herkomst van de emigrant zijn erkend.
Die bepaling is er gekomen omdat Luxemburg geen eigen universiteiten heeft en omdat veel Grieken in het buitenland studeren.
Een diploma dat in Griekenland is ..gehomologeerd'' geldt dus ook.
Een vrij logische bepaling in de nu door de ministers aanvaarde richtlijn is dat iemand die in een andere lidstaat aan de slag wil ..de talenkennis moet bezit-

ten die hij voor de uitoefening van zijn beroep nodig heeft."
De goedgekeurde richtlijn moet nog door het Europees Parlement behandeld worden. Die behandeling kan op z'n laatst op het eind van dit jaar beslag gekregen hebben. De lidstaten hebben daarna twee jaar de tijd om de richtlijn in hun wetgeving te ver erken.
De ministers zijn het verder eens geworden over het in alle EG-lidstaten op dezelfde manier vaststellen van de prijzen voor geneesmiddelen. Dat is een eerste stap op weg naar een vrije markt voor die produkten.
Besloten is - nadat eerst een nogal groot aantal landen er blijk van had gegeven daar niet veel voor te voelen - dat er een Europese databank komt waarin alle in Europa in omloop zijnde geneesmiddelen voor menselijk gebruik worden opgenomen.
Die databank zal gegevens gaan bevatten zoals de fabriekspr ijzen, de prijzen die aan de consument worden berekend, de eigenschappen van de medicijnen. de doses waarin ze mogen worden toegediend en aanwijzingen zoals: voor zelfmedicatie, alleen voor ziekenhuizen of uitsluitend op doktersvoorschrift.
Die databank moet er zijn op het moment dat de Europese regels voor de prijsvorming van kracht worden.
De richtlijn behelst een verklaring die zegt dat de Europese voorschriften nationaal beleid omtrent prijsvorming van geneesmiddelen en de terugbetaling ervan door ziekenfondsen niet mogen doorkruisen.
In EG-lidstaten waar er geen prijscontrole op medicijnen bestaat, moet de overheid binnen negentig dagen nadat toelating op de markt is aangevraagd, laten weten of ze dat goed vindt.

Ook deze richtlijn moet nog naar het Europees Parlement. De bedoeling is dat ze op 1 januari 1989 van kracht wordt.
Binnen twee jaar na die datum zal de Europese Commissie voorstellen formuleren voor het afschaffen van alle overige belemmeringen voor het vrije verkeer van geneesmiddelen.

Van belang is ook het politieke akkoord dat de ministers bereikten over het vrij maken van de Europese markt voor bouwmaterialen. Die markt heeft een financiële omvang van niet minder dan 100 miljard Ecu.
In de bouwmaterialenindustrie vinden evenveel mensen werk als in de gehele Europese landbouwsector.
De ministers besloten om de Europese Commissie Europese normen voor die bouwmaterialen uit te laten werken.
Die normen zullen betrekking hebben op zaken zoals de mechanische sterkte en de stabiliteit van het materiaal, de brandveiligheid, de gebruiksveiligheid, het warmteisolerend- en energiebesparend vermogen, de geluidswerende kwaliteiten ervan enzovoort.
Tot 1992 gelden nog de door de EG-lidstaten vastgestelde nationale normen. Na dat jaar mogen alleen nog maar de Europese normen gelden. Dan zullen al die materialen overal op de Europese markt gelijke kansen hebben.

Ook deze zaak moet nog door het Europees Parlement behandeld worden.

Europese regels voor fusies in bedrijfsleven op komst

In de Raad voor de Interne Markt is ook gesproken over een Europese controle op concentraties van ondernemingen.
Staatssecretaris Van der Linden concludeerde dat men algemeen instemde met het principe van een controle op Europees niveau. Ook is men het er volgens de Nederlandse staatssecretaris over eens dat toekomstige bedrijfsfusies van tevoren bij de Europese Commissie gemeld moeten worden.
Maar men wil ook dat de tijd tussen het aanmelden van een fusie en het moment dat de Commissie er haar oordeel over geeft, zo kort mogelijk wordt gehouden.
Of de ,,notificatie" bij de Commissie ook een opschortende werking moet krijgen (de fusie mag dan niet gerealiseerd worden voordat de Commissie een uitspraak heeft gedaan) is nog niet duidelijk.

Sommige lidstaten (het Verenigd Koninkrijk bijvoorbeeld) hebben hun standpunt daarover nog niet bepaald.
De Europese Commissaris voor concurrentiezaken, Peter Sutherland, vindt het noodzakelijk dat de nationale fusie-maatregelen plaats maken voor Europese.
De nationale controlemaatregelen verschillen aanzienlijk en zijn vaak ook nog in strijd met elkaar. Een grote vrije Europese markt verdraagt geen nationale fusiecontroles, zo luidt zijn standpunt.

Er wordt overigens al sinds 1973 over Europese fusiemaatregels gepraat.
De Europese ondernemers verzetten zich niet tegen een Europese regeling maar ze willen wel een doorzichtige en eenvoudige controle op de bedrijfsconcentraties in de EG. Ze zijn voorts van mening dat in de toekomst alleen die fusies geblokkeerd mogen u-orden die de concurrentie in een bepaald marktgebied onmogelijk maken.
Tenslotte hebben ze onlangs gepleit voor duidelijke en hanteerbare criteria voor het beoordelen van fusies.

EUROPEES HOF VAN JUSTITIE: BTW-HEFFING OP DRUGSHANDEL NIET MOGELIJK

Handelaren in drugs kunnen niet worden aangeslagen voor de omzetbelasting. Dit heeft het Europese Hof van justitie in Luxemburg op 5 juli in een arrest bepaald.

Het Hof deed de uitspraak op verzoek van de Nederlandse Hoge Raad en het gerechtshof van Amsterdam. Volgens een woordvoerder van het ministerie van financiën zullen beide instanties waarschijnlijk de uitspraak van het Europese Hof volgen.
De Hoge Raad en het Hof Amsterdam hadden om een uitspraak verzocht in twee zaken van drugshandelaren die door de Nederlandse belastinginspecteur zijn aangeslagen voor de omzetbelasting.
In het geval van de Hoge raad betreft het een handelaar in amfetamine. Het Hof Amsterdam moet een uitspraak doen over de omzetbelasting van het voormalige Amsterdamse jongerencentrum Happy Family.
Als de Hoge Raad en het gerechtshof in Amsterdam in hun uitspraken het Euopese Hof volgen, zou dit betekenen dat de aanslagen voor de omzetbelasting komen te vervallen. Bij een dergelijke belissing van de Hoge Raad zullen ook aanslagen voor de omzetbelasting bij andere drugshandelaren worden ingetrokken.
Bij het ministerie van financiën is niet bekend hoeveel aanslagen op dit moment zijn opgelegd. Het zou echter om een ,,beperkt aantal toevalstreffers" gaan. Ook over het totaalbedrag van de aanslagen is niets bekend.
Het Europese Hof oordeelt dat de illegale handel in drugs binnen de Europese gemeenschap per definitie onder een volstrekt invoer- en verhandelingsverbod binnen de gemeenschap valt. De handel kan volgens het Hof daardoor nooit voor de omzetbelasting in aanmerking komen.
Al eerder bepaalde het Hof dat illegale importen van drugs in de Europese gemeenschap niet in aanmerking komen voor invoerrechten en omzetbelasting.
Het recente arrest beperkt zich uitsluitend tot de omzetbelasting op illegale handel in drugs. Over de inkomsten - of vennootschapsbelasting, waar drugshandelaren in Nederland eveneens voor aangeslagen kunnen worden. doet het Europese Hof geen uitspraak. Ook andere illegale activiteiten blijven bij de uitspraak buiten beschouwing

Achtergronden

Het *NRC/H'blad* van 9 juli bevatte een beschouwing waarin wordt ingegaan

op de achtergronden van het arrest van het Europese Hof van justitie.
Het volgende is daaruit geciteerd.

De Nederlandse belastingdienst heeft nooit moeite gehad met het belasten van criminele inkomsten. Stel je voor dat een schurk geen belasting zou hoeven te betalen en een nette burger tot 72 procent van zijn inkomen in de schatkist ziet verdwijnen. Niets daarvan. De belastinginspecteur slaat ook hoeren en inbrekers aan.
Slechts enkelen zien op levensbeschouwelijke gronden dergelijke .,besmette" gelden liever niet in de schatkist vloeien. Veel drukte is er nooit om gemaakt; het gaat toch niet om grote bedragen. Dat veranderde met de komst van de drugshandelaren. Af en toe wordt er een gepakt met veel geld op zak. Dan wordt pijnlijk duidelijk hoezeer deze misdaad loont.
De nian beland weliswaar enige jaren in de cel maar kan daarna weer van zijn zondige miljoenen genieten In ambtelijke taal heet het dat .,het meermalen voorkomt dat het illegaal verworven vermogen van plegers van profijtelijke misdrijven ondanks hun veroordeling veelal buiten schot blijven".
Deze wat kreupele zin staat aan de basis van een rapport uit 1985 van een werkgroep onder ieiding van de Alkmaarse hoofdofficier van justitie mr A.N.A. Josephus Jitta; in de wandeling het rapport .,Pluk ze".
De naam slaat op de intentie van het rapport: de criminelen financieel kaalplukken. Een uit de Verenigde Staten overgewaaide aanpak, bedoeld om de financiele structuur van criminele syndicaten aan te tasten
Nog maar enkele weken eerder besloten de wereldleiders tijdens de topconferentie in Toronto de drugshandel op deze manier te lijf te gaan.
De werkgroep ,,Plukze" wil de aanval openen met een buitengewoon opsporingsonderzoek. Dat heeft tot doel de opsporing en bevriezing van criminele vermogens.
Om dat gerechtelijk financieel onderzoek uit te kunnen voeren zal de overheid verregaande extra bevoegdheden nodig hebben om informatie te vergaren en goederen in beslag te nemen. Het rapport heeft vooral op dat punt veel kritiek ontmoet
Intussen lijkt minister Korthals Altes van justitie geen haast te hebben met het bepalen van zijn standpunt over de voorstellen van de werkgroep. Waarom zou hij ook.De confiscatie van wederrechtelijke voordelen is immers feitelijk al in volle gang.
Uiterst effectief werken belastinginspecteurs en politie samen. De politie neemt een grote hoeveelheid geld in beslag. eventueel op een onrechtmatige wijze. Zij licht meteen de belastinginspecteur in die snel - eventueel alleen op basis van zijn fantasie – een belastingaanslag oplegt. De ontvanger van belastingen gaat de belastingschuld innen. Hij kan daartoe met succes het geld vorderen dat de politie (onrechtmatig) onder zich heeft.
Daarmee heeft de overheid de buit binnen. Het geld is nu in de fiscale sfeer.wat betekent dat de betrokken crimineel (of soms een onschuldige burger) niet veel rechtsbescherming meer over heeft.
De werkgroep .,Pluk ze" beschrijft deze methode overigens niet. De Amsterdamse expert op het gebied van het fiscale strafrecht, mr. W.P. Wattèl heeft evenwel de indruk dat financieel succesvolle misdadigers als zij voor de strafrechter verschijnen .,inmiddels door doortastcnd optreden van inspecteurs. ontvangers en belastingdeurwaarders in de bijstand beland zijn".
Alle fiscaal ingewijden kennen de methode en maar weinigen zien er kwaad in, gezien het bevredigende resultaat. Waarom zou de minister van justitie zich dan in een wespennest steken met de controversiele voorstellen van de werkgroep ..Pluk ze".? Het Europese Hof van Justitie heeft hem inmiddels een reden gegeven.
Volgens het Hof mag de handel in drugs de overheid .,slechts aanleiding geven tot strafmaatregelen" en is het de Staat niet toegestaan er dooi. de heffing van BTW een graantje van mee te pikken
Dal is een tegenslag voor de drugsbestrijders. Die hadden via een BTW-aanslag beslag gelegd op geld van de Happy Family in Amsterdam: een jongerencentrum waar soft drugs verkrijgbaar zijn. Het betrof politiek omstreden subsidiegeld dat de gemeente aan het centrum had toegekend.
De uitspraak van de Europese rechter betekent dat de belastingdienst de aanslag moet terugdraaien.
De Europese rechter heeft evenwel alleen iets te zeggen over de BTW Die wordt in de Europese Gemeenschap op uniforme basis geheven. De Luxemburgse rechter heeft geen zeggenschap over andere belastingen zoals de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. Op die terreinen spreekt de Hoge Raad der Nederlanden in hoogste instantie recht.
Die heeft nog op 6 januari van dit jaar geoordeeld dat de buit van een inbreker belast moet worden voor de inkomstenbelasting. Een verwarrende zaak. In gelijke situaties komen de Europese rechter en de nationale rechter tot tegenovergestelde oordelen.
De mening van de Hoge Raad is overigens op kritiek gestuit bij de Tilburgse hoogleraar J.E.A.M. van Dijk Het behoort tot de grondslagen van de inkomstenbelasting dat alleen verdiensten behaald in het economisch verkeer worden belast. De criminele activiteiten maken geen deel uit van het economisch verkeer en moeten naar de mening van Van Dijk dus buiten de belatingheffing blijven.

Al met al wordt het tijd de toepassing van het fiscale wapen bij de drugsbestrijding eens kritisch onder de loep te nemen. Het is beter om onze strafvordering in te zetten bij het confisqueren van criminele gelden dan oneigenlijk gebruik te maken van omstreden belastingregels.
Strafrechtdeskundigen als de Utrechtse hoogleraar M. Wladimiroff zien daar goede mogelijkheden voor, die minder draconisch zijn dan de voorstellen van Josephus Jitta. Wladimiroff denkt aan de omkering van de bewijslast. zoals die ook geldt voor steunfraudeurs.
Als er een vermoeden bestaat van illegaal verworven vermogen, moet men de legale herkomst bewijzen Anders is men het geld kwijt. En oplossing waar ook minister Korthals Altes wel voor voelt. blijkens zijn uitlatingen tijdens de VN-drugsconferentie vorig jaar.

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

MILJOENEN AAN ,,WIEDERGUTMACHUNG" *VERDUISTERD*

De in jan. overleden voorzitter van de Centrale Raad van joden in Duitsland, Werner Nachmann, heeft in deze functie tussen de 20 en 33 mln mark verduisterd van de gelden, die de Westduitse regering heeft betaald aan zogeheten Wiedergutmaching.
De diep geschokte opvolger van Nachmann, Heinz Galinski. heeft dit op *1 i* mei openbaar gemaakt, nadat de executeur van Nachmanns testament hem van de verduisteringen op de hoogte had gebracht.
Tussen 1980 en 1987 zijn nog eens met regelmatige tussenpozen 400 miljoen mark op de bankrekeningen van de in Bonn zetelende Centrale Raad van joden gestort.
Het geld was bestemd voor de Claims Conference, de organisatie in New York die alle compensatiebetalingen regelt voor joden die onder het Hitlerregime hebben geleden.
De in Karlsruhe wonende Nachmann, die op 62-jarige leeftijd aan een hartverlamming is overleden, was de vertegenwoordiger van Claims Conference in de Bondsrepubliek.
Hij was 22 jaar lang voorzitter van de Centrale Raad van joden en als zodanig de eerste aangewezen gesprekspartner voor de regering in kwesties die herstelbetalingen en de joodse gemeenschap betroffen.
Nachmann zou zich in het bijzonder over de rente van de herstelbetalingen hebben ontfermd. De executeur heeft een bedrag van 20 miljoen gulden geteid dat op rekeningen van Nachmanns firma is geboekt. Waar het geld nu is, kan hij niet achterhalen.
Uit andere bronnen. onder andere de Hessische Rundfunk, worden bedragen van 33 miljoen mark genoemd die zouden zijn verdwenen.
Op verzoek van Heinz Galinski wordt een accountantsonderzoek uitgevoerd door een bureau dat ook het vertrouwen van de regering geniet.
De 400 miljoen mark was enerzijds bedoeld als een soort afsluitende betaling en anderzijds als een fonds voor ,,moeilijke gevallen" dat wil zeggen voor joden die om een of andere reden tot dan toe geen compensatiegelden hadden ontvangen.
Galinski heeft zelf bondskanselier Kohl, diens rechterhand minister Schauble en minister van buitenlandse zaken Genscher van deze ,,financiële onregelmatigheden van aanzienlijke omvang" op de hoogte gesteld.
Hij verklaarde op 17 mei dat de Centrale Raad van joden er borg voor staat dat geen enkele jood in het land schade zal lijden door de verduisteringen.
Zodra alle feiten bekend zijn zal Galinski daaruit ,.zonder aanzien des persoons" consequenties trekken. Dat zou kunnen betekenen dat hij Nachmanns familie zal aanspreken.
Het *NRC/H'blad* van 26 mei bevatte over deze affaire een beschouwing van de hand van zijn correspondent in Bonn, Rob Meines.
Het volgende is daaraan ontleend:

.,De leegte die hij achterlaat. is niet te vullen". stond in januari in de advertentie van de Centrale Raad van Joden in Duitsland na de dood van Werner Nachmann. Op dat moment vermoedde nog niemand dat enkele maanden later deze .leegte' een dimensie van minstens **33** miljoen mark zou aannemen
Dat bedrag heeft Nachmann voor privé-doeleinden gehaald uit de honder-

Werner Nachmann

den miljoenen die de Westduitse regering betaalde voor ,,Wiedergutmachung'', de herstelbetalingen aan joden die onder het Hitler-regime hebben geleden.

Ruim 22 jaar was Werner Nachmann voorzitter van de raad, die de belangen vertegenwoordigt van de 30.000 overgebleven religieuze joden in de Bondsrepubliek.
De ondernemer uit Karlsruhe die in de nazi-tijd naar Frankrijk uitweek en naderhand als officier in het Franse leger naar Duitsland terugkeerde, werd bijna dagelijks door politici geraadpleegd. Hij zat in reeksen Duits-joodse overlegorganen en in economische commissies, kreeg als ,,Duitse patriot'' van het joodse geloof het Grootkruis van verdienste met ster en schouderband en was ere-senator van de universiteit van Heidelberg.
Dat juist deze man in de jaren 1980 tot '87 zich geld toeëigende uit het .,Fonds voor moeilijke gevallen'', bestemd voor joodse mensen die tot dan toe buiten elke herstelregeling waren gebleven, heeft een schokgolf door de joodse gemeenschap gejaagd, maar een gevreesde anti-joodse zie-je-nu-wel golf is uitgebleven.
Nachmanns opvolger als voorzitter, de 75-jarige Heinz Galinski uit West-Berlijn, zei daarover: ,,Er zijn zoveel niet-joodse politici en gewone mensen die ons bellen en schrijven met de hoop dat dit niet tot een anti-semitische golf zal leiden, dat ik soms even het gevoel heb dat dit ons eerder goed dan slecht doet.'' Bovendien, aldus Galinski. .,hebben mensen met anti-semitische gevoelens geen concrete aanleiding voor uitlatingen nodig, evenmin trouwens als joden in hun omgeving.''
De joodse leider noemt het gebeurde echter wel ,.de zwaarste klap die de joodse gemeenschap na 1945 heeft gekregen''. Hij zit. zegt hij, met een kwestie in zijn maag. ,,die ik mijn ergste vijand niet zou gunnen''.
Intussen worden meer details bekend over de werkwijze van Nachmann, Van 1980 tot en met 1985 werd in zeven gedeelten 400 miljoen mark door de regering in Bonn overgemaakt op een rekening van de Joodse raad bij de Bank fur Gemeinwirtschaft in Karlsruhe met als bestemming Centrale Raad voor moeilijke gevallen.''
Formeel was het geld voor de in New York zetelende ,,Claims Conference'' die de aanspraken beoordeelt van joodse nazi-slachtoffers in de hele wereld. Nachmann vertegenwoordigde Claims Conference in de Bondsrepubliek; hij was tekeningsbevoegd.
De voorzitter van de Joodse raad schoof het binnengekomen geld steeds direct door naar een rekening op zijn eigen bank, een filiaal van de Franse bank Société Générale Alsacienne.
De rest voltrok zich uiterst eenvoudig; met een schrijfmachine wijzigde hij op zijn eigen bankgiro/formulieren zijn rekeningnummer in dat van de Joodse raad. Daarmee deed hij honderden betalingen ten gerieve van zijn conglomeraat van lompenverwerkingsfirma's, van zijn ,,Yvonnes Mode''-boetieks in Baden-Baden, München en Bad Homburg, zijn schroothandel en zijn ijzersmelterij.
Al deze bedrijven werden zo slecht geleid dat zij inmiddels failliet zijn verklaard; zij laten slechts schulden achter. Nachmanns vrouw Aviva, een voormalig officier in het Israelische leger, heeft de ,,erfenis'' dan ook geweigerd.
Tegelijkertijd bediende Nachmann zich van niet-bestaande organisaties als een ,,Rothschild-stichting'' en een ,,Israelische hogeschool'' in Karlsruhe om contant geld in handen te kunnen krijgen. Het vermoeden bestaat dat een deel daarvan naar Zwitserse rekeningen is gegaan.
Heinz Galinski, die binnen de joodse raad een jarenlange, vijandige relatie met de in zijn ogen opportunistische en arrogante Nachmann onderhield, heeft zich in vele tv-interviews afgevraagd waarom het ministerie van financiën de geldstromen naar het fonds niet beter heeft gecontroleerd in het bijzonder de oplopende rente-tegoeden waaruit Nachmann putte.
Het antwoord moet wel zijn dat men Nachmann niet zo goed durfde aan te pakken, uit vrees van anti joodse handelingen te worden beschuldigd.
Het ministerie ging er bovendien van uit, zo bleek op 25 mei uit informatie van de Bondsdag. dat de overgemaakte miljoenen bedragen snel werden uitgekeerd, temeer daar in de loop van 1987 duidelijk werd dat de afgesproken 400 miljoen mark niet genoeg waren.
In werkelijkheid duurde het soms jaren, voordat het geld naar de gedupeerde joden ging, waardoor tientallen miljoenen aan rente-tegoeden ontstonden.
Argwaan had men wel bij Financiën. Voordat men in november 1987 wilde praten over verdere overboekingen wilde het ministerie eerst een overzicht van de rente-ontwikkeling hebben.
Voordat dit kon worden opgesteld, overleed Werner Nachmann in januari plotseling op 62-jarige leeftijd. Officieel is de doodsoorzaak hartverlamming, in Westduitse media wordt nu openlijk gespeculeerd op zelfmoord.
Twee maanden later ontdekte de joodse gemeente in Karlsruhe .,merkwaardige geldtransacties'' in de achtergebleven chaotische boekhouding van Nachmann. Een door Heinz Galinski onmiddellijk ingezette accountant stelde vast, dat er van regelrechte verduistering sprake was.
Tot nu toe heeft men de verdwijning van 33 miljoen mark kunnen nagaan, maar het kan nog veel meer zijn'' aldus een vertrouweling van Galinski.

DAIMLER-BENZ BETAALT 20 MLN MARK SRIARTEGELD AAN VROEGERE DWANGARBEIDERS

Daimler Benz AG, producent van o.m. Mercedes personenauto's en vrachtwagens, is bereid 20 mln mark compensatie te betalen aan mensen, die tijdens de Tweede Wereldoorlog gedwongen bij het bedrijf te werk gesteld zijn geweest. Het Westduitse Rode Kruis heeft hierover op 13 juni een verklaring uitgegeven. Een eerste bedrag van 5 mln mark was op dat moment al aan het Rode Kruis overgemaakt, dat dit geld speciaal voor voormalige dwangarbeiders uit Nederland, België en Frankrijk wilde besteden.
Hoe de verdeling van het geld in Nederland ter hand zal worden genomen was op 13 juni nog niet bekend.
Sinds oktober 1987 bestaat er een vereniging Dwangarbeiders Nederland Tweede Wereldoorlog. Een vertegenwoordigster van het Keulse onderzoeksinstituut Genootschap voor geschiedenis van het bedrijfsleven. Monique Zimmermann-Smith, heeft eerder dit jaar tijdens een vergadering van deze vereniging haar werkzaamheden toegelicht. Op dat moment had zij al vijftig voormalige Nederlandse

dwangarbeiders ondervraagd over hun ervaringen.
Volgens eerdere bekendmakingen van dat instituut zou Daimler tijdens de oorlog ruim 23.000 dwangarbeiders, joden en niet-joden, hebben te werk gesteld. Het Hamburgse Instituut voor Sociale Geschiedenis is in een studie op een veel hoger aantal uitgekomen, namelijk alleen al in 1944 ongeveer 46.300.
Alfred Hausser, een woordvoerder van de organisatie van voormalige dwangarbeiders in de Bondsrepubliek zelf, toonde zich tevreden over de ,,Wiedergutmachung'' door Daimler.
Het besluit, zei hij. was een soort van ,,morele compensatie" voor de ontberingen van de dwangarbeiders. ,,Ikben er zeker van dat dit een teken zal zijn voor andere bedrijven in de Bondsrepubliek die van dwangarbeiders hebben geprofiteerd", zei hij,
Het hoogtepunt van de inzet van dwangarbeiders uit vele landen was in 1944, toen een geschat aantal van 7.5 miljoen mensen de oorlogsindustrie van Duitsland op gang hield.
Het belang van hun arbeidskracht wordt op bijzondere wijze aangetoond doordat SS-officier Oswald Pohl, de verantwoordelijke man voor deze ,,arbeidsinzet'', zelfs aandrong op vertraging van de vernietiging van joden. Hij had hun arbeidskracht nodig voor de oorlogsindustrie.
In 1941 was hun aantal nog omstreeks vier miljoen geweest.
Volgens eerdere studies kon Adolf Hitlers elite-organisatie waaraan de organisatie van de dwangarbeid was toevertrouwd, putten uit twintig concentratiekampen en 165 arbeidskampen.
Ongeveer tweehonderd bedrijven maakten gebruik van dwangarbeiders, die voor hun werkzaamheden geen enkele vergoeding kregen. De SS inde wel vier mark ,,huur" per dag per dwangarbeider.
Het doen van herstelbetalingen door Duitse bedrijven is een gevoelig punt. Grote Duitse ondernemingen hebben tot nu toe vaak het officiële standpunt verkondigd dat zij gedwongen waren mee te werken aan het systeem van slavenarbeid.

Mededelingen *namens* Daimler-Benz

De twintig miljoen mark die Daimler-Benz AG beschikbaar stelt als compensatie voor het leed van de tienduizenden dwangarbeiders in zijn automobielfabrieken tijdens de Tweede Wereldoorlog, zijn geen ,,Wiedergutmachung" geen herstelbetalingen. Daar legde president Edzard Reuter in de middag van 13 juni bij de presentatie van het voornemen in het Daimler-hoofdkwartier in Stuttgart vele keren de nadruk op.
Het gaat om een .,gebaar van humaniteit dat de herinnering aan de slachtoffers eert en de verantwoordelijkheid voor de geschiedenis erkent."
Herstelbetalingen, aldus Reuter, zouden onbegonnen werk zijn, omdat dat individueel zou moeten gebeuren en men de namen van de dwangarbeiders, onder wie ook vele Nederlanders, niet kent en op geen stukken na weet hoeveel er precies in de Mercedesfabrieken hebben gewerkt.
Bovendien kan men de huidige generatie niet verantwoordelijk stellen voor wat destijds gebeurde, aldus Edzard Reuter. Wèl is zij ,,mede-verantwoordelijk voor wat uit deze erfenis in de geschiedenis wordt gemaakt".
Ook de hoogte van het bedrag is volgens de Daimler-president niet het beslissende feit. .,Er kan ook nauwelijks een regeling worden opgesteld die geen vraagtekens achterlaat. Beslissend vanuit ons gezichtspunt is iets anders, namelijk de moed tot waarachtigheid en eer ter nagedachtenis van de slachtoffers."
Het geld gaat dan ook niet in de vorm van bedragen ineens naar voormalige dwangarbeiders of hun nazaten. De miljoenen worden besteed voor bejaarden- en verpleegtehuizen en andere medische inrichtingen, die zich speciaal of grotendeels bezighouden met mensen die onder het Hitlerregime hebben geleden, bij voorkeur ook als dwangarbeider.
Tien miljoen mark wordt uitbetaald aan de Conference on Jewish Material Claims against Germany, de overkoepelende organisatie in New York van 23 joodse organisaties buiten Israël die herstelbetalingen aan joden coördineert.
Claims Conference zal de bedragen in Israël en de Verenigde Staten besteden voor speciale bejaarden- verpleegtehuizen.
Vijf miljoen komt via het Duitse Rode Kruis terecht bij de Rode-Kruisorganisaties van Nederland, België en Frankrijk, die er eenzelfde bestemming aan zullen geven in hun eigen landen.
De resterende vijf miljoen mark is bestemd voor Polen. Het geld gaat niet naar de Poolse regering, maar naar ten dele niet nader genoemde (Westduitse) instellingen die zich discreet bezighouden met de bedoelde medische en geestelijke hulp in dat land.
Dr. Manfred Gentz van Daimler-Benz, die de kwestie van de dwangarbeiders binnen het concern behandelt, noemde op 13 juni als enige organisatie de Maximilian-Kolbe Stichting. Deze zal, aldus Gentz in Polen vooral geld uitgeven voor medische inrichtingen ,,waarvan de uitrusting met apparatuur voor een adequate behandeling juist van oudere gedupeerde mensen dikwijls onvoldoende is."
Daimler-Benz is het eerste bedrijf in de Bondsrepubliek dat dergelijke compensatiebedragen beschikbaar stelt aan niet-joodse organisaties.
Een vijftal bedrijven in het land heeft eerder een soort van herstelbetalingen voor dwangarbeiders gedaan, echter steeds via Claims Conference voor joodse slachtsoffers.
De grootste som was 27 miljoen mark, afkomstig van de tijdens de oorlog gigantische onderneming IG Farben, die onder meer Hitlers keurkorps SS Zyklon-B leverde voor de vergassing van joden in de vernietigingskampen.

Historische *gegevens*

Hoeveel mensen in totaal dwangarbeid bij Daimler-Benz hebben verricht is naar de opvatting van het onderzoeksinstituut in Keulen dat deze zaak uitzoekt onmogelijk na te gaan.
De belangrijkste documentatie waarover het beschikt geeft slechts hoogste aantallen op bepaalde dagen. Daaruit wordt de dwangarbeidersfluctuatie niet duidelijk, evenmin hoe lang de betreffende mensen er hebben gewerkt.
Het hoogste aantal dwangarbeiders op één dag, eind 1944, bij Daimler-Benz was 29.500. ,,Het totale aantal moet wezenlijk hoger zijn geweest dan het hoogste afzonderlijke aantal", aldus Manfred Gentz.
Het aantal personeelsleden van Daimler, de dwangarbeiders inbegrepen was op dat moment circa 64.000.
Het hoogste aantal Nederlandse dwangarbeiders dat op één dag bij Daimler was ingezet bedroeg 1800, eind 1943.
In heel Duitsland zijn circa 7,5 miljoen dwangarbeiders bij ongeveer tweehonderd bedrijven ingezet.
Over deze getallen en ook over andere feiten betreffende de dwangarbeiders in het ,,Derderijk" bestaat al geruime tijd een controverse tussen het bovengenoemde instituut uit Keulen, de Gesellschaft fur Unternehmensgeschichte, en de Hamburger Stiftung für Sozialgeschichte des 20. Jahrhunderts. Het Hamburger instituut ziet de rol van Daimler en andere grotere bedrijven vooral als die van de verschaffers van macht aan Adolf Hitler en de latere handhaving van die macht. Daardoor konden deze bedrijven hun gang gaan.
Hoe Daimler van de nazi-tijd profiteerde blijkt uit enkele cijfers over de omzet.
In het jaar 1932 boekte het concern 13 miljoen mark verlies bij een omzet van 65 miljoen. In 1933 steeg de omzet naar

100 miljoen, tot 1939 verder naar 528 miljoen en 1944 tenslotte 954 miljoen. Al in 1939 verkocht de onderneming een derde van haar produktie aan leger, luchtmacht en marine, in de beide eerste oorlogsjaren liep dat op tot driekwart.

Het Keulse instituut ontkent deze cijfers niet, maar interpreteert ze niet als een bewijs dat Daimler-Benz Adolf Hitler aan de macht bracht en hem vervolgens als een marionet voor zijn belangen inzette.
De hoogleraar Volker Hentschel uit Mainz heeft onlangs de wetenschappelijke methodes van de beide instituten ten aanzien van dwangarbeid aan een analyse onderworpen. Zijn conclusie luidt dat het Keulse instituut ,,zakelijke en methodische wensen overlaat" en wetenschappelijke discussies uitlokt over veel van zijn interpretaties. Een boek dat verzwijgt en vervalst is het echter niet, aldus Hentschel.
Maar, ,.de auteurs van het Hamburgse boek zouden in het licht van hun zakelijke incompetentie en hun methodische gewetenloosheid wel de laatsten zijn die hen dat mogen verwijten"
De Gesellschaft fur Unternehmensgeschichte heeft de studie over dwangarbeid bij Daimler-Benz nog niet afgesloten. Pas eind 1990 hoopt men klaar te zijn.
Omdat de hoofdelementen, aldus Daimler-president Reuter, inmiddels wel duidelijk zijn, heeft het concern niet langer willen wachten met het beschikbaar stellen van twintig miljoen mark.
Hoe dat bedrag tot stand is gekomen. daarover bleef Edzard Reuter van Daimler enigszins vaag.

KARL-OTTO PÖHL HERBENOEMD ALS PRESIDENT BUNDESBANK

Karl-Otto Pöhl is voor een periode van acht jaar herbenoemd als president van de Bundesbank, de centrale bank van West-Duitsland. De herbenoeming is op 1 dec. 1987 bevestigd door de Westduitse president Richard von Weizsacker. Dit is in Frankfort bekend gemaakt.
De herbenoeming geschiedde op voordracht van het Westduitse kabinet dat zich in juni al had uitgesproken voor een nieuwe termijn voor Pöhl.
Karl-Otto Pöhl (57), voormalig journalist en lid van de sociaal-democratische SPD, werd in 1979 benoemd door de toenmalige bondskanselier Helmut Schmidt.
In het groepje van centrale bankpresidenten van de belangrijkste industrielanden is hij na het vertrek van de Amerikaan Paul Volcker als voorzitter van de Fed de langst dienende.

ENGELAND

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN IN GIBRALTAR

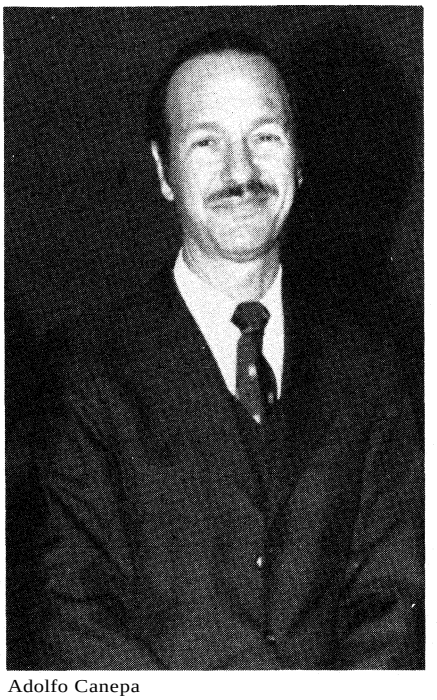
In aansluiting op het bericht van pag. 25/3 e.v.-1986 deden zich in de Britse kroonkolonie Gibraltar op politiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Sir Joshua Hassan als *premier opgevolgd* door *Canepa Vorming* Independent *Democratic* Party

Op 11 dec. 1987 trad Sir Joshua Hassan om persoonlijke redenen af als premier van Gibraltar en leider van de regerende Gibraltar Labour Party-Association for the Advancement of Civil Rights (GLA-AACR).

Diezelfde dag werd Adolfo Canepa, tot op dat moment plaatsvervangend premier, beëdigd als zijn opvolger. Canepa, die binnen het kabinet zijn functie als minister van handel en economische ontwikkeling behield, werd tevens leider van de GLA-AACR.
De nieuwe premier werd beschouwd als een voorstander van samenwerking met Spanje en een vrije associatie met Groot-Brittannië als uiteindelijke constitutionele oplossing voor Gibraltar.

Sir Joshua was meer dan 40 jaar de dominante figuur geweest in de politiek van Gibraltar. Sinds 1947 leidde hij de GLA-AACR. Nadat hij in 1945 de eerste burgemeester van de Britse kroonkolonie was geworden. werd hij in 1964 de eerste premier van Gibraltar. Vijf jaar later verloor zijn partij de verkiezingen van de Partij tot Integratie met Groot-Brittannië, maar in 1972 kwam de GLA-AACR weer aan de macht. Sindsdien was Sir Joshua premier gebleven.
Sir Joshua had zich voortdurend verzet tegen Spanjes aanspraak op Gibraltar. Hij was een voorstander van blijvende banden met het Verenigd Koninkrijk

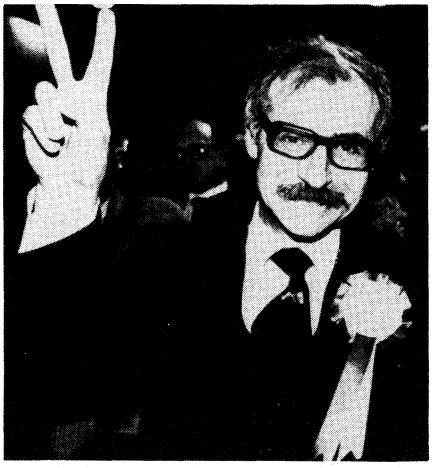
Adolfo Canepa

Medio dec. 1987 werd aangekondigd dat Joe Pietaluga, een hoge ambtenaar die de belangrijkste adviseur van Sir Joshua was geweest, de vorming had voorgesteld van een nieuwe politieke partij, de Independent Democratic Party.

Parlementsverkiezingen gewonnen door de GSLP van Joe Bossano

Op 24 maart 1988 vonden parlementsverkiezingen plaats, die werden gewonnen door de Gibraltar Socialist Labour Party (GSLP)van Joe Bossano. Met 58 procent van de geldig uitgebrachte stemmen kreeg de GSLP acht van de in totaal 15 parlementszetels.
De regerende GLA-AACR behaalde met 29 procent van de geldig uitgebrachte stemmen de overige zeven zetels. De Independent Democratic Party (IDP)van Joe Pietaluga kwam onder de 13 procent uit en kreeg geen afgevaardigde in het parlement.
Volgens Le Monde (26-3-1988) gingen meer dan 13.000 kiezers, i.e. 76 procent van de 17.000 kiesgerechtigden (op een bevolking van 30.000), naar de stembus.
Bossano, die campagne had gevoerd onder het motto ,,tijd voor een verandering" kondigde na de verkiezingen aan dat hij de betrekkingen met Madrid wilde verbeteren.
Tevens verklaarde hij dat hij het op 2 dec. 1987 tussen Spanje en Groot-Brittannië bereikte akkoord over een gezamenlijk gebruik van de luchthaven van Gibraltar (pag. 171/3-1988) afwees.
Bossano herhaalde op 25 maart, aldus de Financial Times (26-3-1988), verkiezingsbeloftes dat hij als regeringsleider geen deel zou uitmaken, van de Britse delegatie bij de besprekingen met Spanje en dat hij de vertegenwoordigers van Gibraltar zou terug trekken uit alle commissies, waarin met Spanjaarden werd gepraat over de toekomst van Gibraltar.

Bossano werd in 1939 in Gibraltar geboren. Toen hij drie niaanden oud was, werd hij met zijn familie el1 de hele burgerbevolking geevacueerd. Na een verblijf in Marokko. Londen en Noord-Ierland keerde de familie in 1947 naar Gibraltar terug.
Op 18-jarige leeftijd vertrok Joe Bossano weer naar Groot-Brittannie. waar hii diverse baantjes had. In 1960 ging hij bij de koopvaardij varen. Als zeeman raakte hij betrokken bij een hervorming van de vakbond National Union of Seaman.
Het geld dat hij op zee verdiende. gebruikte hij voor een studie aan de Lundon School of Economies, waar hij een graad in de economie behaalde, en aan de Birmingham University, waar hij een graad in de sociale linguistiek verwierf.
In 1972 keerde Bossano naar Gibraltar terug

Joe Bossano, de leider van de linkse Gibraltar Socialist Labour Party, na het bekend worden van de uitslag van de op 24 maart 1988 in Gibraltar gehouden parlementsverkiezingen.

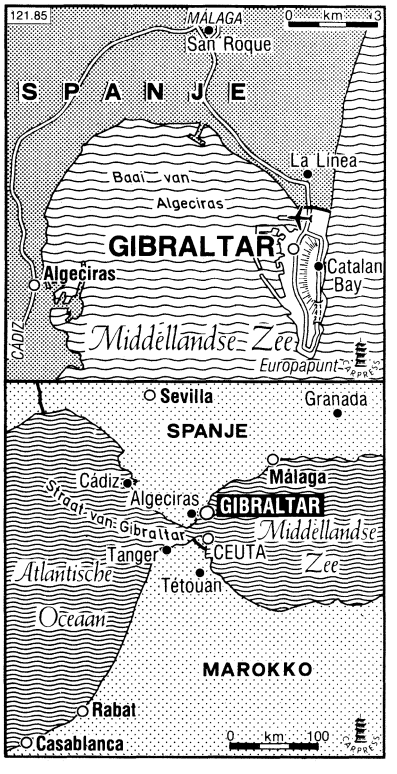
waar hij eenvakbond oprichtte en een partij die voor integratie van Gibraltar met Groot-Brittannië was. Vervolgens gaf hij deze partij op en richtte de GSLP op. Door de jaren heen voerde hij campagne voor werknemers van scheepswerven en ambtenaren, de twee traditionele ,,sociale pijlers'' van zijn partij. ,,Zonder mij zouden de arbeiders van Gibraltar net zo slecht betaald worden als die van Andalusië'', mocht hij graag zeggen.
Tijdens zijn verkiezingscampagne beloofde hij o.m. de vorming van een nationale bank in Gibraltar en de overname door de regering van de leiding van de verlies lijdende scheepswerven. Verder wilde hij investeerders aantrekken en de economie stimuleren. ,,Als we economisch sterk staan. dan zullen we op politiek gebied ten aanzien van Londen net zo sterk staan''. aldus Bossano.

Onder de kop: ,,Gibraltar stemt links en tegen compromis'' meldde correspondent Robbert Bosschart in de Volkskrant (26-3-1988) over de verkiezingen het volgende:

De verkiezingen in Gibraltar zijn door de socialisten gewonnen. Ze krijgen acht van de vijftien Kamerzetels en leveren de premier. De kiezers in de Britse kroonkolonie hebben zich kennelijk afgekeerd van de bereidheid van de conservatieve regering in Londen om een compromis met Spanje te zoeken over Gibraltar. De socialistische partij heeft zich het scherpst gekeerd tegen de Brits-Spaanse akkoorden over de kolonie.
Het is de eerste keer in een volle generatie dat de conservatieve partij, die zich altijd volgzaam tegenover Londen heeft getoond, de macht uit handen moet geven. In een verklaring na de overwinning maakte de nieuwe leider van de ,,regering'' in Gibraltar, Joe Bossano, meteen duidelijk dat hij zijn verzet tegen overeenkomsten tussen Londen en Madrid zal volhouden. ,,Mijn lange ervaring als vakbondsman leert me dat een akkoord hoe zorgvuldig het ook is uitgewerkt. geen enkele waarde heeft als het niet door de basis wordt aanvaard. Dat geldt net zo goed voor de overeenkomst die Groot-Brittannië en Spanje in 1984 in Brussel hebben ondertekend om over de toekomst van Gibraltar te onderhandelen''. zei hij vrijdag (25 maart)
Hij wijst het beginsel-akkoord dat Londen en Madrid in december hebben bereikt over gezamenlijk gebruik van het vliegveld van de kolonie evenzeer af. Dit is des te opmerkelijker omdat de Gibraltarenen daarmee in eigen vlees snijden.

De afwijzing van dat akkoord betekent immers dat Gibraltar uitgesloten blijft van de nieuwe EG-normen. die het luchtverkeer tussen lokale vliegvelden goedkoper en dus aantrekkelijker voor toeristen zullen maken. Het toerisme is de voornaamste bron van inkomsten voor Gibraltar. naast de dienstverlening aan de Britse marinebasis die in de toekomst ingekrompen zal worden. Kennelijk weegt dit belang in Gibraltar niinder zwaar dan de angst ,,aan Spanje te worden uitgeleverd''.

Overigens, hoe krachtig Bossano ook protesteert, tegen onderhandelingen tussen Londen en Madrid, zijn macht om een regeling over Gibraltar te verhinderen is zeer gering. Per slot van rekening is en blijft dit een kroonkolonie waar de Britse gouverneur. en uiteindelijk de Britse regering, de dienst uitmaakt. De eisen van Bossano komen erop neer dat niet alleen de Spanjaarden buiten de deur moeten worden gehouden, maar dat ook de Britten Gibraltar moeten worden uitgebonjourd.
Hij wil een onafhankelijke staat uitroepen op de Rots. Zijn verzekering dat dit economisch haalbaar is als van Gibraltar (nu al een vrijhaven) een fiscaal paradijs in de EG wordt gemaakt, zou hem de woede bezorgen van Londen, Madrid en Brussel.
Het plan van Bossano is echter vooral om politieke redenen onmogelijk Ten eerste valt het niet te rijmen met het Verdrag van Utrecht (1713) waarmee Groot-Brittannie deze kolonie verkreeg; daar staat in dat als Londen ooit van Gibraltar wil afzien, de Rots moet worden teruggegeven aan Spanje. Ten tweede is het idee van een zwak mini-staatje op zo'n strategische plek als de Rots die de uitgang van de Middellandse Zee beheerst, voor geen enkele Westerse regering aanvaardbaar.
Ten slotte hebben Londen en Madrid nu zoveel gezamenlijke belangen als bondgenoten in de NAVO en als partners in de EG, dat een compromis over Gibraltar onvermijdelijk is geworden. Dat valt ook af te leiden uit het feit dat Spanje het komende najaar voor het eerst, nota bene voordat er een regeling over de Rots is bereikt. zowel premier Thatcher als koningin Elizabeth op bezoek krijgt.

LIECHTENSTEIN

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS AUGUSTUS 1984

In aansluiting op het bericht van pag. 727/2 e.v.-1984 deden zich in het tussen Oostenrijk en Zwitserland ingeklemde vorstendom Liechtenstein o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Op 26 aug. 1984 had de 78-jarige vorst, Franz Josef II. de uitvoerende macht overgedragen aan zijn 39-jarige zoon, kroonprins Hans Adam (pag. 728/2-1984). Formeel was Franz Josef echter staatshoofd gebleven.

Uitbreiding aantal parlementszetels bij referendum afgewezen

Op 2 juni 1983 werden twee voorstellen tot een vergroting van het aantal parlementszetels bij referendum verworpen. De Fortschrittliche Burgerpartei (FBP) had het aantal zetels willen uitbreiden van 15 tot 25, terwijl de Vaterlandische Union (VU)op 21 zetels had willen uitkomen (FBP en VU vormden samen de regering). Beide voorstellen kregen echter niet de absolute meerderheid die nodig was voor de uitvoering ervan.
Verder verwierp het electoraat voorstellen tot wijziging van een sinds 1939 geldend systeem dat de gang van zaken in de Landtag (het parlement) regelde in geval van afwezigheid van een parlementslid.

Maatregelen tegen luchtvervuiling. Gratis openbaar vervoer

Tot de maatregelen die de regering nam ter vermindering van de luchtvervuiling behoorden een vrijstelling van motorrrijtuigenbelasting voor vijf jaar (tot 31 dec. 1989) voor mensen die in het bezit waren van auto's met een katalysator ter vermindering van schadelijke uitlaatgassen of van auto's die niet boven bepaalde niveaus van luchtvervuiling uitkwamen. Een ,,autovrije'' zondag werd gehouden op 21 april 1983. De bevolking was gevraagd die dag de auto niet te gebruiken en gebruik te maken van het openbaar vervoer dat die zondag gratis was.
Om een autovrije dag hadden bijna 5.000 inwoners in een petitie gevraagd. Op 1 jan. 1988 begon een proefperiode van 12 maanden gratis openbaar vervoer. Doel daarvan was het ontmoedigen van het particuliere vervoer en het verminderen van luchtvervuiling en daaruit voortvloeiende schade aan de bossen van Liechtenstein, die volgens plaatsvervangend regeringsleider Herbert Wille erger was dan in het buurland Zwitserland.

Gelijke rechten voor man en vrouw bij referendum afgewezen

Op 1 dec. 1935 verwierp het (mannelij-

ke) electoraat twee voorstellen voor het opnemen in de grondwet van een clausule die de gelijkheid van mannen en vrouwen garandeerde. De opkomst bij het referendum was 71 procent.
Volgens Le Monde (5-12-1985) spraken meer dan 4.000 mannen zich voor de voorstellen uit en waren ongeveer 2.000 mannen tegen.

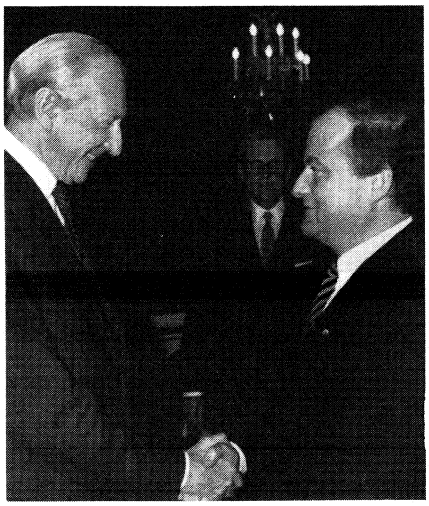
Parlementsverkiezingen

Op 2 febr. 1986 vonden verkiezingen plaats voor de Landtag (het parlement). Hierbij behaalde de Vaterländische Union (VU) acht zetels en de Fortschrittliche Burgerpartei (FBP) zeven zetels.
De uitslag was gelijk aan die van de laatste twee verkiezingen, in 1981 en 1978. Wel raakten de twee partijen stemmen kwijt aan een derde partij, de pas gevormde Freie Liste (FL). Het was voor het eerst sinds 1974 dat naast de VU en de FBP een derde partij aan de verkiezingen meedeed.
De FL slaagde er bij de verkiezingen net niet in uit te komen boven de ,,horde" van acht procent die nodig was voor een vertegenwoordiging in het parlement. De partij, die pas een paar maanden voor de verkiezingen had besloten zich in de strijd te werpen, voerde campagne voor een ,,gelijke coëxistentie van alle mensen in harmonie met natuur".
De verkiezingen waren de eerste sinds het referendum van 1 juli 1984, waarbij vrouwen kiesrecht hadden gekregen (pag. 727/1 e.v.-1984). Voor de eerste keer werd een vrouw, Emma Eigenmann (FBP) in de Landtag gekozen.
Na de verkiezingen volgden langdurige onderhandelingen over de vorming van een regering die resulteerden in een voortzetting van de coalitie tussen VU en FBP, die al sinds 1938 aan de macht was.

Op 30 april koos de Landtag een nieuwe regering, die op 2 mei werd beëdigd. Regeringsleider was Hans Brunhart (VU), die die functie al sinds 1978 bekleedde. Herbert Wille (FBP) werd plaatsvervangend regeringsleider als opvolger van Hilmar Ospelt.
Van de overige drie kabinetsleden waren er twee afkomstig van de VU en behoorde er één tot de FBP.

Laatste drie gemeenten geven stemrecht aan *vrouwen* inzake lokale kwesties

Op 20 apr. 1986 ging het (mannelijke) electoraat in Balzers, Triesen en Triesenberg – de laatste drie gemeenten waar vrouwen zich nog niet mochten uitspreken over lokale kwesties – akkoord met stemrecht voor vrouwen op gemeentelijk niveau.

Hans Brunhart (r.), premier en minister van buitenlandse zaken van Liechtenstein. tijders een bezoek aan de Oostenrijkse president Kurt Waldheim (l.) op 3 december 1987.

Doodstraf afgeschaft

In mei 1987 keurde de Landtag een wetsvoorstel tot afschaffing van de doodstraf goed. Het voorstel, dat in apr. 1985 bij het parlement was ingediend, maakte deel uit van een programma voor een hervorming van het strafrecht.

Op 24 juni 1987 werd een nieuw wetboek van strafrecht goedgekeurd. Daarin bleef abortus een strafbare overtreding. Niet strafbaar was een abortus om medische redenen.

Aantal parlementszetels uitgebreid van 15 tot 25

In het weekeinde van 23-24 jan. 1988 spraken de kiesgerechtigde inwoners van Liechtenstein zich met 4.537 tegen 4.234 stemmen uit voor een vergroting van het aantal parlementszetels van 15 tot 25. Het was de eerste toename van het aantal zetels in de Landtag sinds 1921. Eerdere voorstellen tot een vergroting van het parlement waren verworpen in 1945, 1972 en 1985.
Vanaf de volgende algemene verkiezingen, in 1990, zou Oberland, het grootste van de twee kiesdistricten van Liechtenstein, 15 vertegenwoordigers in het parlement leveren, en Unterland. het andere kiesdistrict, 10 vertegenwoordigers.
De kiezers gingen verder akkoord met een vermindering van het aantal plaatsvervangende parlementsleden, die in de toekomst alleen nog maar mochten waarnemen voor een parlementslid dat niet in staat was aanwezig te zijn (daarnaast hadden ze vroeger nog namens een fractie zitting kunnen nemen in parlementaire commissies).
De opkomst bij de verkiezingen was 69 procent.
Het parlement was op 20 okt. 1987 met de uitbreiding van het zetelaantal akkoord gegaan.

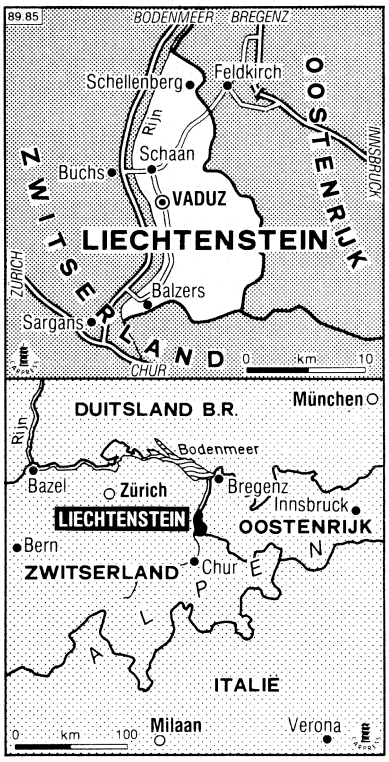
Onder de kop .,Heilstaat tussen de Alpen" merkten de free-lance journalisten John Ekkelboom en Ep Meijer in Intermediair (18-9-1987) over Liechtenstein o.m. het volgende op:

(...) Na de oorlog maakte Liechtenstein een explosieve economische groei door Binnen enkele decennia ontwikkelde het land zich tot een van de hoogst geindustrialiseerde landen ter wereld. Was voor de oorlog nog eenderde deel van de beroepsbevolking werkzaam in de landbouw. nu is dat aandeel gereduceerd tot slechts 2,3 procent. Ruim de helft van de actieve bevolking werkt vandaag de dag in de handel en industrie en 45 procent heeft een dienstverlenend beroep.
Liechtenstein huisvest voornamelijk hoogtechnologische industrie zoals de metaalverwerkende, de farmaceutische. de textiel-, de keramische, de elektronica-, de voedings- en de chemische industrie. Ofschoon dit geen echte ,,probleemindustrietakken" zijn, kwam het land toch niet geheel ongedeerd uit de algehele economische crisis van begin jaren tachtig. Ook hier moest men een -lichte- veer laten . De sterke Zwitserse frank en de afnemende vraag naar produkten bemoeilijkten het zakelijk verkeer met het hiiitenland.
Aangezien de binnenlandse afzetmarkt zeer klein is, is Liechtenstein voor meer dan negentigprocent aangewezen op export. Die export is na de oorlog enorm gegroeid: direct na 1945 werd voor slechts twaalf miljoen Zwitserse franken aan het buitenland verkocht. in 1985 liep dat op het relatief astronomische bedrag van 1188,2 miljoen Zwitserse franken (één Zwitserse frank is nu ongeveer 1,38 gulden). Ongeveer tweederde deel daarvan was voor rekening van de EG- en de EVA-landen (EVA staat voor Europese Vrijhandels Associatie waarbij thans Oostenrijk. Zwitserland. Noorwegen. Zweden, Finland en IJsland zijn aangesloten).
De Liechtensteiners staan bekend om hun arbeidsmoraal. Het zijn harde werkers en met hun onlangs verkorte werkweek van 43 naar 42 uur scoren ze samen met Zwitserland het hoogst in Europa. Hoewel hun ijver zeker heeft bijgedragen tot de snelle economische opbloei van het land, is deze ontwikkeling niet los te zien van het tolverdrag dat Liechtenstein met Zwitserland in 1923 afsloot. Beide landen vormen in feite een economisch geheel. waardoor niet alleen de Zwitserse markt voor de Liechtensteinse industrie open is gesteld, maar ook de toegang tot de markt van Europa wordt vergemakkelijkt.
Zonder het tolverdrag zou het voor Liechtenstein heel moeilijk worden het hoofd boven water te houden. Dat beaamt kinderarts Dieter Walch van de Fortschrittliche Burgerpartei (FBP). Hij is een van de vijftien parlementsleden die het vorstendom rijk is.
Walch:,,Natuurlijk profiteren de Zwitsers ook een beetje van Liechtenstein maar wij daarentegen veel meer van hen. Zwitserland kan zonder Liechtenstein goed leven, maar andersom is dat zeer zeker niet het geval. Daar bestaat geen enkele twijfel over."
Liechtenstein mag worden gerekend tot een van de rijkste landen ter wereld Naast de industrialisatie. het tolverdrag met Zwitserland en de expansie van de export hebben ook het gunstige fiscale klimaat en het absolute bankgeheim bijgedragen aan deze rijkdom.
Het land herbergt niet voor niets tweemaal zoveel buitenlandse Gesellschaften als eigen inwoners. Hoewel de belasting voor deze .,brievenbus-bedrijven" laag is, leveren ze te zamen toch een aardig bedrag op voor de staatskas. Wat de olie is in het Midden-Oosten is het Gesellschaftswesen in Liechtenstein.

En dat Liechtenstein rijk is, blijkt uit de vele nieuwe woonhuizen en kantoren die overal als paddestoelen uit de grond schieten, uit de sportcomplexen met overdekte zwembaden waarvan iedere gemeente er één bezit, uit de vele auto's en uit het jaarlijks overschot op de begroting. In 1986 was dat bedrag maar liefst 26,3 miljoen Zwitserse franken. ,.Een dergelijk overschot is toch ongelofelijk. Zoiets kom je toch in geen enkel ander Europees land tegen", zegt Walch hoofdschuddend.
Maakt deze situatie het voor politiek Liechtenstein niet al te gemakkelijk? ..Jazeker Helaas wel! Het is heel eenvoudig omdat we met al dat geld iedereen financieel gerust kunnen stellen. Hier heb jij wat. wees stil, En jij ook wat. maar dan moet je wel op mij stemmen; wat dan ook gebeurt. Degene die roept, die krijgt. Dit is eigenlijk zeer problematisch voor het laad. De financiele vraag wordt meestal beantwoord. maar andere vragen blijven veel te vaak liggen."

Van een echt serieuze landspolitiek is in Liechtenstein dan ook nauwelijks sprake. Het parlement komt slechts eenmaal per maand bijeen. De vijftien parlementsleden - er zijn plannen om hun aantal uit te breiden -hebben naast hun ,,hobbymatige'' bestuursfunctie vrijwel allemaal een baan. ,.Het parlement is niet meer dan een jaknikker van de regering", Iaat de onlangs benoemde voorzitter van de FBP, Emanuel Vogt. weten.
Alle volksvertegenwoordigers zijn afkomstig uit slechts twee, ideologisch vrijwel identieke partijen: de FBP (zeven zetels) en de Vaterländische Union (VU) (acht zetels) Beide christelijk-conservatieve partijen vormen al sinds 1938 een regeringscoalitie (87 procent van de bevolking is rooms-katholiek). Ze worden voor het leeuw-edeel gefinancierd door grote bedrijven zodat bij het motto ,,onafhankelijke politiek" ook de nodige vraagtekens kunnen worden geplaatst.
Dergelijke vraagtekens vindt de voorzitter van de VU. KNO-arts dr. Otto Hasler. heel logisch. .,Maar onze hoofddonateur heeft mij nog nooit één eis gesteld Ook niet aan de regeringschef. Natuurlijk bespreken we met mensen uit het bedrijfsleven bepaalde zaken die belangrijk zijn voor onze economie. We gaan onze economie toch niet kapotmaken. Dat we politiek onder druk worden gezet. daar is in ieder geval totaal geen sprake van."
Geld is er voldoende. Het land heeft per hoofd het hoogste inkomen van Europa Er is geen werkloosheid, men is zelfs afhankelijk van buitenlandse werknemers, die dagelijks tussen hun woonplaats in Zwitserland. Oostenrijk of Duitsland en Liechtenstein op en neer pendelen. In 1985 waren dat 4290 personen. goed voor 26.3 procent van het totale aantal banen. Dit percentage staat los van het grote aantal buitenlanders dat permanent in Liechtenstein woont
De helft van de bevolking heeft een eigen auto en vrijwel iedereen kan zich een mooi huisje met alle luxe permitteren. Criminaliteit is er nauwelijks. Wat wenst een land nog meer en waarover zou de politiek zich nog druk moeten maken? Toch beginnen langzaamaan jonge Liechtensteiners zich zorgen te maken over dit walhalla in de Alpen. Is al die welvaart wel zaligmakend. vragen zij zich af Als het aan de twee regeringspartijen ligt. zal er echter weinig veranderen

Vlak vóór de landelijke verkiezingen iri 1986 - voor het eerst mochten ook vrouwen stemmen - verscheen een derde partij aan het politieke firmament: de Freie Liste (FL). Grofweg vergelijkt de partij zichzelf met de Grunen in Duitsland; zorg voor het milieu, de wereldvrede en ontwikkelingshulp voor de Derde Wereld zijn enkele van haar belangrijkste programmapunten.
De FL behaalde de afgelopen verkiezingen net te weinig stenimen voor een mandaat. Volgens de 29-jarige Hilmar Hoch, een van de kandidaten van de jonge partij. had het aantal stemmen veel hoger kunnen uitvallen wanneer de radicaal feministen destijds niet in de partij hadden gezeten. ,,Met hen boterde het niet. Aanvankelijk probeerden we open te staan voor iedereen. maar dat is achteraf op een mislukking uitgelopen. De radicaal feministen wilden bijvoorbeeld niet met mannen samenwerken en dat ging ons uiteraard te ver. Nu zij zich van ons hebben gedistantieerd. denk ik dat we bij de volgende parlementsverkiezingen in 1990 veel meer stemmen krijgen en zelfs een zetel weten te bemachtigen."

Hoch is ook redactielid van de Maulwurf een gratis. onafhankelijk kwartaalblad dat twee jaar geleden voor het eerst verscheen. Ook bij dit .,onafhankelijk" mag een vraagteken worden geplaatst, aangezien vrijwel iedere redacteur en redactrice lid is van de Freie Liste.
Volgens Hoch moet het blad een tegenwicht biedenaanhet Liechtensteiner Vaterland en het Liechtensteiner Volksblatt de enige twee landelijke dagbladen, respectievelijk partijkranten van de VU en de FBP. Hoch: ..Wij proberen een platform tc zijn voor andersdenkenden. Evenals in de politiek willen we meer variatie in het medialaiidschap en tegeninformatie geven die nu volkomen ontbreekt. De twee huidige kranten staan volledig onder controle van de beide partijen Aangezien die partijen hetzelfde politieke credo hebben. ontstaat er weinig spanning en is er weinig reden tot discussie Onze doelstelling is die discussie open te breken en stelling te nemen

,.In materieel opzicht zijn wc er inderdaad veel beter aan toe dan vele andere landen. Maar evenals de oliestaten in het Midden-Oosten hebben we te maken met een soort ontworteling en een zekere mate van afgestomptheid. Buiten de zucht naar het materiele is de Liechtensteiner voor niet veel andere dingen meer te porren. De consumptie- en groeimentaliteit is bij de mensen hier zo diep geworteld dat ze daar geen afstand meer van willen doen". aldus Hoch. Desondanks verwacht hij dat er de komende jaren in Liechtenstein een progressievere wind gaat waaien. aangezien de progressieve krachten nu beter georganiseerd zijn zodat ze meer druk kunnen uitoefenen.
FBP-voorzitter Vogt juicht de komst van de Freie Liste toe ..Men kan rustig zeggen dat de gevestigde partijen geslapen hebben. Nu worden die in ieder geval weer wakker geschild. De Freie Liste zet zich in voor het milieu en de vrede. een positieve instelling waar ik volledig achtersta. Ik ben ervan overtuigd dat ze bij de volgende verkiezingen in 1990 zeker een zetel behalen." Vogt zegt zelf ook een steentje te willen bijdragen aan de milieuproblematiek. Zijn streven is dat alle huizen binnen korte termijn worden geïsoleerd en dat iedere auto in Liechtenstein binnen drie jaar niet een katalysator rondrijdt.

Ook Dieter Walch is blij met het fenomeen Freie Liste. ,,Het werd tijd voor een cchtc gocdc alternatieve oppositie met goede ideëen. De Freie Liste is dat. De grote partijen kunnen die ideeën gebruiken en eventueel in beleid omzetten. De Freie Liste werkt als gist in deeg."

Dat vernieuwingen in het conservatieve Liechtenstein niet eenvoudig zijn door te voeren. bleek bij de invoering van het vrouwenstem- cri kiesrecht. Tot tweemaal toe werd gedurende de laatste vijftien jaar bij referendum, waarbij alleen mannen hun stem mochten uitbrengen, dit recht voor vrouwen afgewezen. In juli 1984 behaalde het wetsvoorstel een krappe meerderheid en in 1986 konden de vrouwen voor het eerst naar de stembus voor de parlementsverkiezingen. Jaren eerder was in enkele gemeenten wel al het vrouwenstemrecht ingevoerd op gemeentelijk niveau.

Volgens Vogt heeft deze gelijkstelling lang op zich laten wachten vanwege het heersende conservatisme in Liechtenstein. ,.Wat moeten die vrouwen nu in de politiek gaan doen. vroegenveel mannen zich af. Ze wilden niet dat het huidige systeem werd veranderd. Het moest blijven zoals het was Het parlement en de vorst zijn daarentegen altijd voorstander van het algemene vrouwenstemrecht geweest."

Egon Gstohl. persvoorlichter van de .,vorstelijke regering" voegt daaraan toe dat veel Liechtensteiners bang zijn voor ,.indringers" die hier de dienst komen uitmaken. Deze zogenaamde Cberfremdung is een heet hangijzer binnen de Liechtensteinse politiek. Ongeveer 36 procent van de bevolking is buitenlander. Van hen komt bijna tachtig procent uit West-Duitsland. Oostenrijk of Zwitserland Veel van die buitenlanders zijn met Liechtensteiners getrouwd. Een groot deel van de autochtonen vindt dat buitenlandse vrouwen geen stemrecht moeten hebben Die moeten niet over politiek meebeslissen, zo redeneren ze.

Om de tegenstanders van algemeen vrouwenstemrecht tegemoet te komen. heeft de regering een clausule aan de nieuwe wet toegevoegd. De in Liechtenstein wonende buitenlandse vrouwen kunnen pas na minimaal zes jaar stemrecht krijgen. De buitenlandse mannen blijven echter gelijkgesteld aan hun Liechtensteinse seksegenoten

De landelijke verkiezingen van 1986 leverden slechts één vrouw (een FBP'-ster) op in het parlement. Dat is erg weinig gezien het feit dat tien vrouwen, verdeeld over de drie deelnemende partijen. zich kandidaat hadden gesteld.(.) Liechtenstein is een constitutionele monarchie op democratische en parlementaire basis. De vorst oefent samen met de landdag (het parlement) de wetgevende macht uit. maar hij heeft wel het laatste woord. Daarmee zijn zijn bevocgdhedcn groter dan die van de constitutionelc monarchen in de rest van Europa. Het vorstendom kent evenals Zwitserland het referendum en het initiatiefrecht als directe democratische inrichtingen. De bevolking van het landje is zeer monarchistisch. Tegenstanders van het vorstenhuis Liechtenstein - aan deze familie dankt het staatje zijn naam - moeten met een kaarsje worden gezocht (.)

De vorst van Liechtenstein, Franz Jozef II, en zijn echtgenote Gina op 13 augustus 1988 in Vaduz, de hoofdstad van het vorstendom.

De huidige vorst. Franz Josef II (81 jaar) is de eerste van de familie Liechtenstein, die het staatje als vaste domicilie heeft gekozen. Zijn voorouders woonden allemaal in Wenen en kwamen bij tijd en wijle op bezoek. Vanwege Franz Josefs gevorderde leeftijd heeft erfprins Hans Adam drie jaar geleden de taak van zijn vader overgenomen. Beiden hebben hun residentie in het kasteel te Vaduz, de hoofdstad van Liechtenstein.

Wordt Franz Josef II beschouwd als een echte vader van het land die bij iedereen zeer geliefd is, zijn zoon Hans Adam wordt meer als een zakenman gezien, hij zorgt voor de nodige irritaties. Hij komt te veel voor zijn eigen mening uit en speelt met zijn macht, is een veelgehoorde klacht. Een van de meest omstreden uitspraken van de erfprins is dat hij Liechtenstein graag lid wil maken van de Verenigde Naties. Volgens hem zou Liechtenstein daarmee zijn soevereiniteit versterken.
Veel inwoners zijn daar fel op tegen omdat zij menen dat een dergelijk lidmaatschap alleen neerkomt op nodeloze geld- en tijdverspilling. Weer andere menen dat een klein staatje als Liechtenstein onmogelijk aan alle internationale organisaties deel kan nemen. Liechtenstein is wel lid van enkele gespecialiseerde VN-instellingen zoals de Wereldpostunie, het Internationale Agentschap voor Atoomenergie en het Internationaal Gerechtshof.

Hans Adam beroept zich op een van zijn voorgangers, Johannes I van Liechtenstein, die ervoor zorgde dat het vorstendom in 1806 lid werd van de Rijnbond die Napoleon had opgericht. Aan dat lidmaatschap dankt Liechtenstein uiteindelijk zijn huidige soevereiniteit. Enkele jaren later werd het land ook lid van de Duitse Bond, waarin 39 Duitse staten waren vertegenwoordigd. Liechtenstein is als enige soevereine staat daarvan overgebleven.
Een andere gedachtengang van de erfprins die niet bij iedereen in de smaak viel, is dat Europa een militair bondgenootschap moet vormen, met eigen atoomwapens. Dit is volgens hem van groot belang voor de veiligheid van dit werelddeel.(...)
Liechtenstein mag dan in naam soeverein heten, het lijkt toch meer op een provincie van Zwitserland. Het heeft immers geen eigen munteenheid, geen eigen leger -dat werd in 1868 ontbonden-, geen eigen universiteiten en beroepsopleidingen, is economisch afhankelijk van zijn buurman en laat zich door die buurman op het terrein van de internationale diplomatie vertegenwoordigen.

Kroonprins Hans Adam dringt aan op toetreding tot de *VN*. Franz Josef *II* 50 jaar staatshoofd

Op 8 maart 1988 opende kroonprins Hans Adam met de traditionele troonrede het nieuwe parlementaire jaar. Hij sprak zich opnieuw uit voor een toetreding van Liechtenstein tot de Verenigde Naties en riep parlement en regering op ,,een stap in de juiste richting" te zetten.

Op 26 juli 1988 was het vijftig jaar geleden dat Franz Josef II staatshoofd van Liechtenstein was geworden. Het jubileum werd met een reeks activiteiten tot.en met 15 augustus gevierd in Liechtenstein en Oostenrijk, waar talrijke leden van de familie Liechtenstein wonen.

BEZOEK VAN PAUS JOHANNES PAULUS II. DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET HET VATICAAN

Op 8 sept. 1985 bracht paus Johannes Paulus II een bezoek van één dag aan het vorstendom. Tijdens het bezoek leidde hij een mis die werd bijgewoond door 25.000 tot 50.000 mensen uit Liechtenstein en omgeving.

Op 28 augustus was bekendgemaakt dat het Vaticaan en Liechtenstein formeel diplomatieke betrekkingen met elkaar zouden aanknopen.

ANTIGUA & BARBUDA

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 233/3 e.v.-1985 deden zich in de eilandenstaat Antigua & Barbuda o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Op 1 nov. 1981 waren de Caribische eilanden Antigua (280 km2), Barbuda (160 km2) en het onbewoonde Redonda (2 km2) tezamen onafhankelijk geworden onder de naam Antigua & Barbuda.
De eilandenstaat werd geregeerd door de Antigua Labour Party (ALP), die bij de algemene verkiezingen van 17 apr. 1984 16 van de 17 zetels in het Huis van Afgevaardigden had behaald (de 17de zetel was voor een vertegenwoordiger van Barbuda). Premier was Vere Bird, die -met uitzondering van de periode 1971- 1976 - al vanaf 1960 verscheidene regeringen had geleid.

UPM en *NDP* vormen *UNDP*. *UNDP* weigert electoraal pact met de *ACLM*

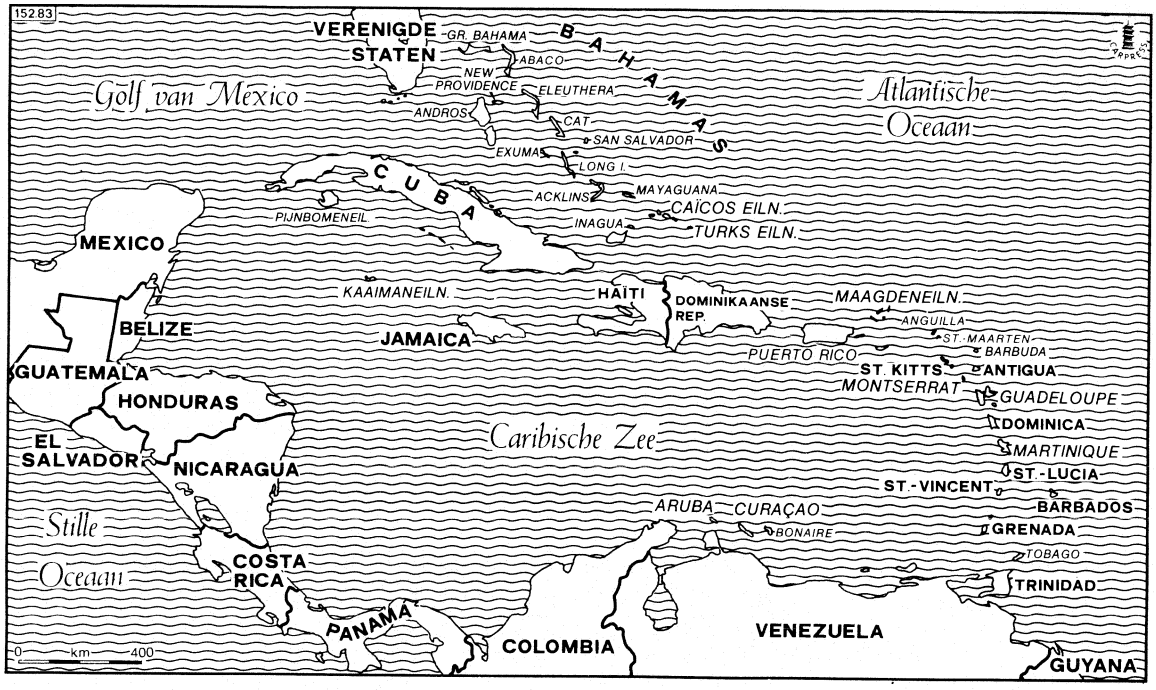
In apr. 1986 fuseerde de in 1982 gevormde oppositionele United People's Movement (UPM) met de National Democratic Party (NDP, die in maart 1985 was opgericht) tot de United National Democratic Party (UNDP).
NDP-voorzitter Ivor Heath werd de voorzitter van de nieuwe partij en UPM-leider Baldwin Spencer vicevoorzitter.
De leider van de oppositionele Progressive Labour Movement (PLM), Robert Hall, wilde dat zijn partij ook toetrad tot de UNDP, maar leden van het partijbestuur vonden dat de PLM de ,,officiële oppositie" vormde en dat de andere partijen zich maar moesten ontbinden en deel van de PLM moesten worden.

In dec. 1987 meldde Caribbean Insight dat de UNDP een voorstel had verworpen van de radicale oppositiepartij Antigua Caribbean Liberation Movement (ACLM) een electoraal pact te sluiten.
ACLM-voorzitter Tim Hector had voorgesteld dat bij de volgende verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden de UNDP op Antigua 11 kandidaten in het veld zou brengen en de ACLM vijf. De UNDP noemde het voorstel ,,onuitvoerbaar" en zei dat zij voor alle 16 zetels voor Antigua in het Huis van Afgevaardigden strijd zou voeren.

Reorganisatie kabinet-Bird

Op 1 jan. 1987 reorganiseerde premier Vere Bird zijn kabinet, dat er daarna als volgt uitzag (bij wisseling van portefeuille staat de vroegere portefeuille tussen haakjes):

Premier, defensie en voorlichting - Vere Bird

sr; vice-premier. buitenlandse zaken, economische ontwikkeling. toerisme en energie - Lester Bird: finaneien - John St Luee: procureurgeneraal en minister van justitie - Keith Ford; onderwijs. cultuur. jeugdzaken en sport - Reuben Harris; arbeid cri gezondheid - Adolphus Freeland (arbeid, huisvesting en coöperaties); landbouw. visserij. gronden en huisvesting - Hilroy Humphries (openbare werken): openbare werken. verbindingen en parlementair secretaris - Vere Bird jr (openbare nutsbedrijven en verbindirigen); binnenlandse zaken - Christopher O'Mard (gezondheid). openbare nutsbedrijveri. luchtvaart - Robin Yearwood (landbouw, gronden en visserij). ministers zonder portefeuille: Hugh Marshall, D Christian. Eustace Cochrane. Henderson Simon en Molwyn Joseph; kabinetssecretaris - Lounel Stevens.'

* nieuw

Begroting 198711988

Op 6 maart 1987 presenteerde minister van financiën St Luce een begroting voor het financiële jaar 1987/1988. Daarin werden de totale uitgaven geschat op 296.2 mln Oostcaribische dollar. i.e. 47.6 mln Oostcaribische dollar meer dan in het jaar daarvoor (op dat moment was 1 Amerikaanse dollar 2,70 Oostcaribische dollar waard). De uitgaven werden gesteld op 181 mln Oostcaribische dollar.

Luce gaf niet aan hoe het tekort van 115.2 mln Oostcaribische dollar gefinancierd zou worden. Wel zei hij dat de regering een verdere industrialisatie van het land zou aanmoedigen en zou streven naar een toename van de inkomsten uit toerisme en landbouw.

Lidmaatschap GATT

Op 30 maait 1987 werd de eilandenstaat die al sinds zijn onafhankelijkheid in 1981 op het gebied van de handel de regels van de GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) op een de facto basis had toegepast, formeel het 93ste lid van de GATT.

DOMINICA

BINNENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Sinds de herverkiezing van premier Mary Eugenia Charles. op 1 juli 1985, (pag. 465-1985). deden zich op het Caribische eiland Dominica op politiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Na de algemene verkiezingen van 12 juli 1980 voor 21 parlementszetels was Eugenia Charles voor de eerste keer premier geworden. Haar partij. de conservatieve Dominica Freedom Party (DFP), had toen 1 i zetels behaald.
Bij de verkiezingen van 1 juli 1983 had de DFP in het House of Assembly de beschikking gekregen over 15 zetels.
Op 19 dec. 1983 was Clarence Seignoret beëdigd als president van Dominica voor een ambtsperiode van vijf jaar. nadat het parlement hem in een geheime stemming unaniem had verkozen. Zijn voorganger. Aurelius Marie. had de vijfjarige ambtsperiode volgemaakt van Fred Degazon. die op 22 dec 1978 als president was beëdigd, maar medio 1979 het eiland had verlaten tijdens een crisis vóór de val van de regering o.l v Patrick R. John Op 29 febr 1980 had Aurelius Marie het presidentschap van Degazon overgenomen
Dominica was op 3 nov. 1978 onafhankelijk geworden

Samenstelling kabinet

Op 4 juli 1983 wijzigde premier Charles haar kabinet. De portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Premier, financiën. economische zaken. buitenlandse zaken. defensie en veiligheid - Mary Eugenia Charles; landbouw, industrie. toerisme en handel - Charles Maynard; verbindingen. werken en wegen - Alleyne Carbon: gezondheid. water en riolering - Ronan David: onderwijs en sport - Henry George; gemeenschapsontwikkeling, sociale zaken en huisvesting - Heskeith Alexander: justitie, immigratie en arbeid - Brian Alleyne.

Oud-premier John veroordeeld. *Voormalig* bevelhebber Newton opgehangen

Op 23 okt. 1985 werd oud-premier Patrick R. John veroordeeld tot 12 jaar gevangenisstraf wegens een samenzwering tot omver erping van de regering-Charles in maart 1981 (pag. 4651 2-1985).

Patrick Roland John. de eerste premier van Dominica sinds de onafhankelijkheid. was op 21 juni 1979 afgezet na een periode van stakingen. demonstraties en ernstige ongeregeldheden John behoorde tot de Dominica Labour Party (DLP)

Kapt. Malcolm Reid, een vroegere plaatsvervangend commandant van de Dominica Defence Force (in 1981 ontbonden). kreeg eveneens 12 jaar gevangenisstraf en Julian David, een tussenpersoon, kreeg vijf jaar (maar werd in febr. 1988 vrijgelaten).

In november 1985 werd John, die een machtige factie binnen de DLP had geleid, binnen het partijbestuur vervangen door Jerome Barzey. In sept. 1987 verliet John de partij.
Op 8 aug. 1986 werd maj. Frederick Newton, voormalig bevelhebber van de Dominica Defence Force. opgehangen wegens moord op een politieman in dec. 1981. toen in de hoofdstad Roseau het hoofdkwartier van de politie en de gevangenis. waarin John zat, waren aangevallen in een poging de oud-premier te bevrijden (pag. 466/1-1985).

Vijf andere soldaten die schuldig werden bevonden, kregen in febr. 1986 levenslang.
De executie van Newton was de eerste in Dominica sinds 1973 en de Labour Party of Dominica (LPD) beloofde de doodstraf af te schaffen als zij aan de macht kwam.

In jan. 1985 hadden de oppositionele Dominica Labour Party (DLP) en de United Dominica Labour Party (UDLP) besloten te gaan samenwerken onder de naam Labour Party of Dominica (LPD). UDLP-oprichter Michael Douglas was leider van de LPD geworden.

DPF krijgt er twee parlementszetels *bij*

Op 5 mei 1986 werd in het kiesdistrict St Joseph een tussentijdse verkiezing gehouden voor de vacante zetel van de in de gevangenis zittende John. De zetel werd gewonnen door Wilmurt Shillingford van de regerende DFP.
Op 27 juli 1987 kondigde het parlementslid Eden Durand, die in juni 1986 de LPD had verlaten. maar als onafhankelijke in het parlement was blijven zitten, aan dat hij zich aansloot bij de DFP.
Door deze gebeurtenissen kreeg de DFP in het House of Assembly er twee zetels bij.

Conventie LPD. Douglas herkozen als leider

Op 31 aug. 1986 werd Michael Douglas op een conventie van de LDP herkozen als leider. Tevens werden nieuw statuten aangenomen, die door Douglas werden omschreven als "een blauwdruk voor het bereiken en handhaven van de overwinning van de werkende klasse".
De statuten voorzagen in de vorming van een nieuwe nationale raad die de partij zou gaan besturen. en bepaalden dat de partijleider na een nederlaag bij de algemene verkiezingen binnen zeven dagen moest aftreden.

Premier Mary Eugenia Charles

NECROLOGIEËN

VONK. CORNELIA DIEDERIKA "CORRY" (28-4-1901 Amsterdam - 31-1-1988) Nederlands cabaretière

Corry Vonk was twaalf jaar toen zij debuteerde in een revue van Nap de la Mar. Jarenlang bleef ze kinderrollen spelen in operettes. revues. blijspelen en kindervoorstellingen Daarna werd ze het kindvrouwtje dat in de revue en in een aantal Nederlands? bioscoopfilms de lachers n> haar hand had Ze s erkte onder =<?. bij Herman Bouber, Louis Davids, Meyer Hamel en Eduard Verkade

Corry Vonk met haar echtgenoot Wim Kan tijdens een optreden in 1981

Corry Vonks talent als comedienne kwam pas goed tot zijn recht toen de beginnende acteur Wim Kan teksten voor haar ging schrijven. In 1933 trouwden ze en drie laar later zetten ze het ABC-cabaret op. waarin Corry Vonk aanvankelijk het middelpunt was - met door Kan geschreven monologen als t Konijn is dood en Dokter Fokkema. die ze voordroeg met het droogkomische, laconieke timbre dat ook haar laatste theatersucces (Met m n vlaggetje. m'n hoedje en ni n toeter uit 1966) nog kenmerkte. Haar korte, kordate gestalte zette die nummers extra kracht bij

Tijdens een tournee dooi Nederlands-Indie werd het echtpaar Kan overvallen door de Japanse bezetting Ruim drie laar lang verbleven ze, gescheiden, in verschillende kampen Corry Vonk droeg al die tijd een rugzak vol teksten van haar man met zich mee en organiseerde in hrt vrouwenkamp Tjihapit het amusement. onder meer met het geimproviseerde cabaret Les dcus ânes en niet kindervoorstellingen. puttend uit haar geheugen Ze werkte bovendien als verpleegster in de ziekenbarakken Voor haas werk ontving ze, net als haai. man. de Oost-Azië verzetsster

Vanaf 1946 traden ze weer samen op in het ABC-cabaset. waar Corry Vonk steeds meer de moeder van het gezelschap werd, die erop toezag dat de jeugdige medewerkers hun best deden. netjes op hun kleren waren en niet met zorgelijke verhalen bij haai. niaii aanklopten Kan schreef en regisseerde. maar zijn vrouw zorgde voor de discipline in het gezelschap Toen Kan zijn oudejaarsavondconférences ging maken en daarna ook als solist optrad. verzette hij geen stap meer zonder dat Corry Vonk er haar zegen aan had gegeven. ..Ik ben opgebouwd uit ontelbare stukjes twijfel, door Corry bijeengehouden." schreef hij En over haar. ..Een kleine rots in de grote branding." Kan maakte er een gebruik van zijn echtgenote aan het slot van elke voorstelling naai. voren te halen.
Na de dood van Wim Kan in september 1983 leidde Corry Vonk een afgezonderd bestaan in de bossen in de buurt van Rheden

WITTFOGEL. KARL AUGUST (6-9-1896 Woltersdorf, Duitsland - juni 1988 Verenigde Staten) Duits-Amerikaans orientalist

Wittfogel schreef in de laren twintig enkele toneelstukken. maar publiceerde in die tijd ook reeds de eerste studies over het onderwerp waarin hij zich specialiseerde. de Chinese sociale geschiedenis Van 1928- 1933 werkte hij aan het Institut fur Sozialforschung in Frankfurt am Main. In 1933 verliet Wittfogel Duitsland en vestigde zich in de Verenigde Staten, waar hij in 1947 hoogleraar werd in Seattle
In zijn boek Oriental despotism. dat in 1957 rerscheen. legde Wittfogel verband tussen economische centralisatie en politiek despotisme. Hij beweerde onder meer dat Karl Marx op latere leeftijd had voorzien op welke wijze het socialisme een industriële variant van despotisme met zich mee zou brengen. Zijn ideeën hadden veel invloed en waren onder meer het onderwerp van een omvangrijke studie dooi de Sowjet-geleerde W N Nikiforow The East and World History (1975)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ETNISCH GEWELD IN BOEROENDI

Van 14 tot omstreeks 24 augustus is het noordoosten van Boeroendi het toneel geweest van een uitbarsting van etnisch geweld. In de districten Ntega en Marangara, waar ca. 150.000 mensen woonden (van wie 98% Hoetoes), bleven vrijwel geen bewoners achter. Omstreeks 7.000 mensen werden door het leger in de steden Ntega en Marangara bijeengebracht. Bijna 50.000 mensen, voor het merendeel Hoetoes, vluchtten naar het naburige Rwanda. Duizenden zoudennaar andere, vrediger oorden in Boeroendi zijn uitgeweken of zouden zich schuilhouden in de rimboe. Aldus The Times (29-8)

Volgens de Boeroendische regering zijn minstens 5.000 mensen gedood. Dit aantal werd op 22 augustus door de Minister van Buitenlandse Zaken, Cyprien Mbonimpa, in een onderhoud met diplomaten in de hoofdstad Boejoemboera genoemd. Hij achtte het aantalvan 24.000 doden dat het Franse persbureau *AFP* op 21 augustus uit de mond van een anonieme ,,bron in regeringskringen'' had opgetekend, „sterk overdreven''. Nog begin september handhaafde de regering het dodental van ruim 5.000.

Diplomaten, artsen en andere waarnemers uit het getroffen gebied meenden echter dat het werkelijke dodental omstreeks 15.000, mogelijk 20.000 bedraagt. Maar Terence Nahimana, een vertegenwoordiger van Hoetoe-ballingen in België, schatte het aantal doden op 1 september op omstreeks 50.000.

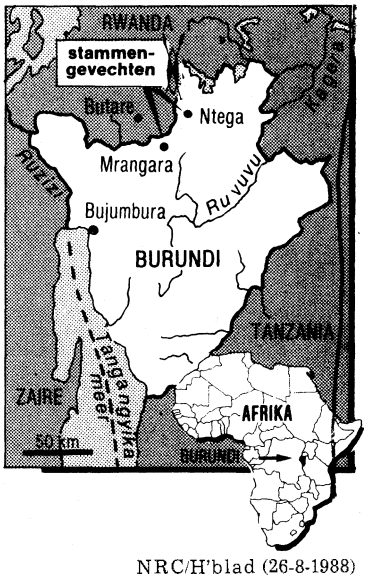
Volgens een voorlopige balans viel het geweld in drie fasen uiteen:
1) Van 14 augustus 's nachts tot in de loop van 16 augustus werden in Ntega en omgeving honderden Toetsi's afgemaakt door Hoetoes met hakmessen en speren.
2) Op 16 augustus vochten Hoetoes tegen de Toetsi-soldaten van het Boeroendische leger, dat de opdracht had gekregen het geweld te stoppen.
3) Op 16 augustus en de volgende week voerde het leger een bloedige ,,pacificatie'' uit, waarbij het zich volgens talrijke waarnemers schuldig maakte aan ,;systematischewraakacties" op de Hoetoe-bevolking. (*Reuter/Trouw* 30-8)

De huidige gewelduitbarsting vormt de derde grote confrontatie tussen Hoetoes en Toetsi's sinds Boeroendi op 1 juli 1962 onafhankelijk werd. De Hoetoes, behorend tot de Bantoe-bevolking, zijn van oorsprong landbouwers die zich in de 13de eeuw in het gebied vestigden. Zij worden aangeduid als de ,,korten'' en vertegenwoordigen 85% van de bevolking. De Toetsi's, mogelijk van Ethiopische herkomst, zijn van origine veehouders die zich in de 15de eeuw tussen de Hoetoes vestigden. Zij worden aangeduid als de .,langen'' en vertegenwoordigen 14% van de bevolking. Van de oorspronkelijke bewoners. de Twa's (pygmeeën), zijn nog ca. 50.000 (1%)over. De Toetsi's vormden eeuwenlang de eiite van Boeroendi en zij hebben de macht. Aan *Le Monde* (24-8) werden de volgende gegevens ontleend:

Alle 31 leden van het regerende Militair Comité van Nationale Redding (CMSN) zijn Toetsi. Zij leveren 88% van de universiteitsdocenten. 14 van de 19 ministers en 12 van de 15 provinciegouverneurs. Het leger wordt nagenoeg geheel door Toetsi's gevormd: 99,5% van de officieren en 99.7% van de onderofficieren en soldaten.

De tegenstellingen tussen Hoetoes en Toetsi's spitsten zich toe op het moment dat Boeroendi en Rwanda (sinds 1916 samen Belgisch mandaatgebied) in 1962 als twee zelfstandige staten op eigen benen kwamen te staan. Derk-Jan Eppink schreef hierover in *NRC/H'blad* (26-8) o.m. het volgende:

„Vlak voor de onafhankelijkheid zette de Hoetoe-meerderheidin Rwanda de Toetsi's aan de kant en beperkte hun macht in de nieuwe republiek, dit tot grote schrik van de Toetsi's in Boeroendi. Als de Hoetoes in het koninkrijk Boeroendi in 1965 net als hun stamgenoten in de naburige republiek de macht willen grijpen, slaan de Toetsi's genadeloos toe: alle officieren, geleerden en intellectuelen van de Hoetoe-stam worden vermoord.

NRC/H'blad (26-8-1988)

Kort daarop roepen de Toetsi's de republiek uit waarin zij de heren zijn en de Hoetoe-boerenbevolking de slaven. ,,De Toetsi's hebben sinds die machtsoverneining alles gedaan om de Hoetoec dom te houden en hen uit te sluiten van de belangrijkste functies. De Hoetoes kregen te maken met een politiek van apartheid die wel niet in de wet stond, maar die je elke dag voelde'', aldus Schadrak Niyonkuru (een Hoetoe-student in België).
De Hoetoe-meerderheid weigerde zich erbij neer te leggen dat ze in haar eigen land werd gediscrimineerd en kwam in opstand toen de Toetsi's in 1972 onderling ruzie maakte welke stamgenoten als ministers in de regering moesten.
Tijdens de Hoetoe-rebellie vonden de Toetsi's hun eenheid snel terug, en deden toen iets waarvan het land eigenlijk nooit te boven is gekomen: Hoetoes die ook maar enigszins konden lezen of schrijven werden vermoord. In deze volksmoord, ruim 100.000 van de een bevolking van vier miljoen mensen door het leger en plaatselijke Toetsi's met hakbijlen en kapmessen afgemaakt. (...)

Toetsi's hebben na 'de grote schoonmaak' hun beleid van apartheid consequent doorgevoerd en onder president Jean Baptiste Bagaza, die in 1976 zijn neef had afgezet, werd de discriminatie volmaakt. Hoetoes kregen nauwelijks toegang tot hoger onderwijs en Bagaza wilde de Hoetoes. die altijd gespreid op heuveltoppen woonden, in dorpen onderbrengen om hen beter onder controle te kunnen houden. Maar Boeroendi's leider kreeg te maken met een machtige tegenstander: de rooms-katholieke kerk.
De Belgische missionarissen accepteerden Bagaza's apartheidspolitiek niet en zij begonnen op grote schaal Hoetoe-kinderen onderwijs te geren. In de scholen Yaga Mukama (door de Heer) leerden honderdduizenden Hoetoes weer lezen en schriioen, al waren Hoetoe-ouders na de slachting in 1972 doodsbang om hun kinderen naar school te sturen. De missionarissen verzorgden ook openbare vergaderingen, gebedsbijeenkomsten en luisterden naar de klachten van de Hoetoes.
Bagaza draaide de kerk daarop de duimschroeven aan. Religieuze bijeenkomsten werden sterk beperkt en de 'revanchistische' missionarissen met honderden het land uitgestuurd. De beperking van de godsdienstvrijheid nam zulke grove vormen aan dat Boeroendi's voornaamste geldschieters, België en Frankrijk, de geldkraan dreigden dicht te draaien.
Binnen de heersende clan begon het daarop te rommelen want het land, één van de armste ter wereld, kan zonder buitenlandse hulp niets beginnen De Toetsi's kozen eieren voor hun geld en toen Bagaza vorig jaar in Canada was voor een topconferentie van Franstalige landen. nam majoor Pierre Buyoya de macht over. (Zie KHA pag. 577 e.v. en 782/3 e.v.-1987)

Buyoya verbeterde de verhoudingen met de kerk. liet missionarissen terugkeren en voerde een veel milder bewind dan zijn voorganger. Juist dat kan volgens Boeroendi-kenners een aanleiding van de huidige onrust zijn geweest omdat de Hoetoes voor het eerst sinds de slachting van 1972 hun stem durfden te verheffen".

Aanleiding massamoorden

Over de aanleiding tot de massamoorden doen verschillende, deels van elkaar afwijkende versies de ronde.

Weekblad 57ste jaargang No. 2962, pag. 43479-43494

Begin augustus trok het leger zonder voorafgaande aankondiging het gebied rond de Hoetoe-stad Marangara binnen. De regering verklaarde dat het leger ,,manoeuvres" hield die ten doel hadden de smokkel van koffie over de grens naar Rwanda te stoppen.
De aanwezigheid van het leger leidde tot angstreacties onder de Hoetoes. Volgens The Economist (3-9) hadden Hoetoes uit Marangara bruggen in brand gestoken om het leger in zijn opmars te hinderen. The *Observer* (28-8) meldde de verwoesting van één brug en de arrestatie van 11 Hoetoes in verband hiermee. Maar er werd ook bericht dat het leger begin augustus begonnen was met het oppakken van talrijke geschoolde Hoetoes in het district Marangara (*Der* Swiegel 5-91.
Inmiddels zouden twee leden van de Toetsi-minderheid tussen 2 en 8 augustus het gerucht hebben verspreid dat er op 8 augustus in de streek een slachting onder de Hoetoes zou worden aangericht (De Standaard 30-8).
Vervolgens zou in Marangara (op 11 augustus) een Hoetoe-student door een Toetsi-militair zijn doodgeschoten tijdens een bijeenkomst over het vasthouden van Hoetoes in het kader van een anti-corruptiecampagne, waarna de bevolking de militair lynchte (*NRC/* H'blad 26-8; De Standaard 23-8). Er was ook sprake van het lynchen van een paar Toetsi-militairen door Hoetoes n.a.v. de arrestatie van Hoetoes, beschuldigd van het vernielen van bruggen; volgens geruchten zouden een paar van deze Hoetoes door het leger zijn gedood.
Uit vrees voor represailles vluchtten de enkele Toetsi's uit Marangara naar het nabijgelegen stadje Ntega, wat de Hoetoes daar angst inboezemde. Zij zagen in de binnenkomende Toetsi's de voorlopers van een pogrom, aldus The Economist.
In de nacht van 14 op 15 augustus vond in Ntega een incident plaats dat de directe aanleiding tot de massamoorden zou hebben gevormd. Een Toetsi-handelaar, Reverien Harushingoro, aangeduid als de rijkste man in Ntega, zou in paniek zijn geraakt toen een menigte Hoetoes bij zijn huis verscheen. Hij zou eerst met zijn geweer in de lucht hebben geschoten en vervolgens gericht op de menigte hebben gevuurd. Daarbij zou hij een aantal Hoetoes hebben neergeschoten. Woedende Hoetoes drongen toen zijn huis binnen en lynchten de handelaar (*Le* Monde en De Standaard 30-8).

De massamoorden

Nadat Reverien Harushinguro was gelyncht, vielen Hoetoes met kapmessen en speren de Toetsi-minderheid van Ntega in de nacht van 14 op 15 augustus aan. Volgens een Westerse diplomaat, aldus Blaine Harden in IHT (26-8), zouden tussen de 1.000 en 1.500 Toetsi's in drie dagen tijds zijn omgebracht.
Zuster Liberatrice, een non in de rooms-katholieke missiepost van Ntega, berichtte in The Times (29-8) o.a. dat op 15 augustus Toetsi's hun toevlucht in de missiepost zochten. De volgende dag kwam een menigte Hoetoes de overgave eisen van de Toetsi's die zich in de post schuilhielden. Nadat de nonnen dit eerst hadden geweigerd, waren zeven uur later omstreeks 1.000 Hoetoes, gewapend met speren en hakmessen, de missiepost binnengedrongen. De ondergedoken Toetsi's werden naar buiten gedreven; zeker 14 van hen werden vermoord. Alleen drie gewonde kinderen ontkwamen aan de dood.
Enkele uren later arriveerde het leger op 16 augustus in Ntega. Volgens zuster Liberatrice trachtten Hoetoes met speren en kapmessen het tegen de met automatische wapens uitgeruste soldaten op te nemen, nadat zij eerder bomen hadden geveld om de wegen naar Ntega voor legervoertuigen te blokkeren.
Op 16 augustus lanceerde het leger ook een operatie tegen de Hoetoes in Gashikanwa, Kiremba, Kirundo en Marangara. Het hele grensgebied met Rwanda werd 10 dagen lang hermetisch afgesloten. Op 18 augustus werd voor heel Boeroendi een nachtelijk uitgaansverbod (19.00 tot 5.00 uur) uitgevaardigd.
Al spoedig werd bericht dat het leger bij het herstellen van de orde ook wraakacties op de Hoetoes uitvoerde. Die beschuldiging kwam van Hoetoe-vluchtelingen in het buurland Rwanda, waar tot 29 augustus 53.200 vluchtelingen uit Boeroendi werden geregistreerd (bijna de helft jonger dan 15 jaar). Voorts verschenen vanaf 29 augustus berichten van verslaggevers uit ziekenhuizen in Boeroendi. Zo meldde Rolf Dupre, een Westduitse arts in het hospitaal van Kiremba (ten zuiden van Marangara), dat daar tussen 18 en 25 augustus 76 gewonden waren opgenomen, van wie slechts vier of vijf Toetsi waren. Het merendeel van de gewonden waren Hoetoe-vrouwen en kinderen. Dupre had meer dan 50 van hen behandeld wegens bajonetwonden in de rug, sommigen met wel 20 van dit soort wonden. (Observer 28-8; ***IHT*** 30-8)

Verklaringen autoriteiten Boeroendi. Verdere berichten

Op 25 augustus hield de Boeroendische president Pierre Buyoya een perscon-

De president van Boeroendi, majoor Pierre Buyoya

ferentie. Hij verklaarde: ,,Het Boeroendische leger heeft de opdracht de orde te herstellen na de etnische moordpartijen in het noorden van het land, en daarbij vallen doden, maar de militairen hebben niet tot opdracht onschuldige mensen om te brengen." Volgens de president waren er ,,moordpartijen geweest op aanstichten van buitenlandse opruiers". In een reactie op de opmerking van journalisten dat vele vluchtelingen (uit Boeroendi) in Rwanda zware kogel- en bajonetverwondingen vertoonden, zei Buyoya dat ,,een aantal gewonde rebellen naar het buitenland zijn gevlucht en zich daar als onschuldige burgers voordoen". De president ontkende met klem dat het leger bombardementen uitvoerde of vluchtelingen met napalm bestookte, ook al gaf hij toe dat de interventie van het leger ,,onvermijdelijk doden en gewonden" had veroorzaakt.

Op 26 augustus verklaarde de Boeroendische ambassadeur in Brussel, Astère Nzisabira, dat de rust in het getroffen gebied was weergekeerd. Hij herhaalde de oproep van zijn regering om spoedhulp te leveren voor ,,ongeveer 100.000 personen, gedurende drie maanden".
Maar dezelfde dag meldde de Tanzaniaanse radio dat al verscheidene honderden vluchtelingen de grens met Tanzania waren overgestoken nadat Boeroendische soldaten hen hadden belet naar Rwanda te gaan. Volgens deze radiozender dreven ook ,,een groot aantal" lijken het land binnen via de grensrivier de Rusumo. Intussen waren ruim 47.000 vluchtelingen in Rwanda opgevangen, aldus een vertegenwoordiger van de UNHCR. Dagelijks kwamen daar ca. 1.000 bij. Eerder waren dat 3.000 per dag.
Op 28 augustus had Boeroendi's minister van buitenlandse zaken

Mbonimpa in Genève een ontmoeting met secretaris-generaal Perez de Cuellar van de VN. Hij liet weten dat zijn land $15 mln nodig had om de komende drie maanden te overbruggen. Voorts sprak Mbonimpa met de VN-Hoge Commissaris voor vluchtelingen. Jean-Pierre Hocké. Maar hij wees het door zijn Belgische ambtgenoot Tindemans geopperde idee af om een internationale commissie een onderzoek naar de onlusten te laten instellen. ,,Boeroendi is een onafhankelijk land en heeft de situatie onder controle. Voor zo'n commissie is geen plaats", aldus Mbonimpa.

Op 30 augustus had de Boeroendische president Buyoya in Gbadolite (Oost-Zaïre) een ontmoeting met zijn Rwandese ambtgenoot Juvenal Habyarimana (een Hoetoe) op uitnodiging van de Zaïrese president Mobutu Sese Seko. Na afloop van het beraad meldde het Zaïrese persbureau AZAP dat de drie staatshoofden overeenstemming hadden bereikt over het scheppen van een klimaat waarin de spoedige terugkeer van de Boeroendische vluchtelingen mogelijk is.

Op 31 augustus sprak de Boeroendische minister van buitenlandse zaken, Cyprien Mbonimpa, in Brussel met zijn Belgische ambtgenoot Tindemans en met EG-ambtenaren over mogelijke hulpverlening. De minister leverde tijdens een lunch met enkele journalisten kritiek op ,,de selectieve verontwaardiging in België". Volgens De *Standaard* (2-9) zei hij o.a.:

,,We stellen nu vast dat een groep Hoetoe-vluchtelingen, die in België financieel wordt gesteund. massamoorden organiseert op de Toetsi's. Geen enkele stem weerklinkt om te zeggen dat dit een misdaad is." Volgens de minister waren de autoriteiten verrast door de totaal onverwachte uitbarsting van geweld. ,,De mensen in die streek werden via vlugschriften en cassettes gemanipuleerd door vluchtelingen in het buitenland. Hen werd wijsgemaakt dat er een burgeroorlog was uitgebroken en iedereen greep naar wapens om zich te verdedigen. (...)Inde nacht van 14 op 15 augustus kwam het tot een gewelddadige uitbarsting. In enkele uren werden 2.500 tot 3.000 Toetsi's gedood. De meesten werden onthoofd. De ordestrijdkrachten kregen de opdracht het geweld te stoppen. Dit deden zij in de periode van 15 tot 18 augustus. Toen was het gedaan'. aldus minister Mbonimpa.

Op 3 september verklaarde president Pierre Buyoya in een radiotoespraak tot ,,alle Boeroendiërs" dat ,,de vrede in het land is teruggekeerd". Het bewaren van de vrede was niet alleen een zaak van het staatshoofd, de regering, de partij of de strijdkrachten, ,,het is de zaak van allen, de zaak van de Boeroendiërs van alle etnische groeperingen", aldus de president. Buyoya waarschuwde en veroordeelde ,,allen die in troebel water willen vissen (en) die de mensen intimideren".

WEST-EUROPA

NEDERLAND

PARLEMENTAIRE ENQUÊTE PASPOORTPROJECT

Op 29 augustus heeft de voorzitter van de parlementaire enquêtecommissie paspoortproject, L.M.L.H.A. Hermans (VVD),het rapport met de bevindingen van de commissie aan de Tweede Kamer aangeboden.

De Tweede Kamer had de commissie op 11 mei 1988 ingesteld als bijzondere commissie, die een onderzoek moest verrichten naar de gang van zaken in het proces van besluitvorming met betrekking tot de totstandkoming van een nieuw paspoort.

Naar dit complex was in 1987 al een onderzoek verricht door de Algemene Rekenkamer. De Tweede Kamer had daarom gevraagd op 8 mei 1987 door middel van het aanvaarden van een daartoe strekkende motie-Kohnstamm.

De Rekenkamer sloot haar onderzoek af op 1 oktober 1987 en maakte haar conclusies op 10 december openbaar.

Sindsdien hebben zich nieuwe ontwikkelingen voorgedaan, die de Tweede Kamer aanleiding gaven een eigen onderzoek in te stellen.

Van de bijzondere commissie, die de Tweede Kamer op 11 mei instelde, waren lid: A. Kosto (PvdA), M.B. Engwirda (D'66), L.M.L.H.A.Hermans (VVD) en F.J. van der Heijden (CDA); plaatsvervangende leden waren H. Rienks (PvdA). mevr. M.B.C. Beckers-de Bruijn (PPR),H.T.M. Lauxtermann (VVD)en J.H.G. Krajenbrink (CDA).

De commissie koos tot haar voorzitter het lid Hermans.

Nadat de commissie met haar werkzaamheden begonnen was, stuitte zij op problemen, die haar aanleiding gaven om op 9 juni 1988 een brief aan de Tweede Kamer te zenden, waarin zij vroeg haar de bevoegdheden te verlenen op grond van de wet op de parlementaire enquête. De Tweede Kamer verleende deze bevoegdheden op 14 juni.

In haar eindverslag gaf de commissie de volgende redenen voor haar verzoek om enquêtebevoegdheden:

De commissie leek niet in volle vrijheid te kunnen beslissen over de keuze van personen die zij wenste uit te nodigen voor een gesprek. Zo werd twee maal bezwaar aangetekend tegen het horen van personen, die door de commissie waren geselecteerd (Joh. Enschedé & Zn. en Kodak)

Bovendien was langs de commissie niet bekende kanalen in de publiciteit gebracht dat ambtenaren niet in openbare vergaderingen gehoord zouden worden. Dit leidde er toe dat ook van andere zijde (KEP, NIB, Joh. Enschedé & Zn.) ernstige bezwaren werden geuit tegen medewerking aan gesprekken in openbare vergaderingen Zonder overigens in deze fase geconfronteerd te zijn met een aperte weigering voor een gesprek. viel niet uit te sluiten dat dit stond te gebeuren.

Een weigering zou zonder rechtsgevolgen blijvrn omdat de gesprekken op uitnodiging plaatsvonden. gelet op de bevoegdheden van een parlementaire onderzoekscorninissie zonder enquête-bevoegdheid.

De commissie zou in deze afhankelijk zijn geweest. Indien de commissie geconfronteerd zou worden met een afwijzing van een verzoek om een gesprek. zou overwogen moeten worden alsnog enquête-bevoegdheden aan te vragen, ten einde met behulp van die bevoegdheden betrokkene(n) te kunnen oproepen voor een verhoor. waaraan wel rechtsgevolgen zijn verbonden

Indien evenwel deze beslissing genomen zou moeten worden tijdens de gespreksronden, veronderstellende dat het verzoek om enquête-bevoegdheden door de Kamer zou worden gehonoreerd, zou een rechtsongelijkheid ontstaan met betrekking tot de omstandigheden waaronder het gesprek met, dan wel het verhoor van de verschillende personen plaatsvindt Vooral het verschil in rechtsgevolgen, welke rechtsgevolgen zeer ingrijpend kunnen zijn, achtte de commissie dermate van belang dat zij. gegeven de situatie waarin zij verkeerde. namelijk dat zij geen machtsmiddelen had. meende niet langer te kunnen wachten met het verzoek om enqiiéte-bevoegdheden

Mede gelet op het te hanteren strakke tijdschema (de informele gesprekken zouden beginnen op 14 juni 1988) kon de commissie zich niet veroorloven steeds weer afhankelijk te zijn van ontwikkelingen waarop zij niet zelfstandig greep kon krijgen. Met deze procedurele aspecten was allengs onverantwoord veel tijd gemoeid.

Vanaf 14 juni 1988 trad de commissie-Hermans dus op als parlementaire enquečtecommissie - de vierde na de Tweede Wereldoorlog.

De commissie had tot opdracht een onderzoek te verrichten naar de volgende zaken:

- de wijze waarop de samenwerkingsovereenkomst tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken en KEP tot stand is gekomen;
- de totstandkoming van de kostprijscalculatie van het paspoort:
- de ondernemingsstructuur van KEP;
- de ontwikkelingen binnen KEP na het sluiten van de samenmerkingsovercenkomst;
- de waarborgen waarmee de centrale paspoortbestandsadministratie zijn omgeven.

Het rapport van de Algemene Rekenkamer diende daarbij als een gegeven te gelden, zodat het onderzoek aanvullend en verdiepend van karakter zou moeten zijn over de door de Algemene Rekenkamer bestreken periode tot 1 oktober 1987.

Voor de periode na 1 oktober 1987 diende volgens de opdracht onderzoek verricht te worden naar:

- het (inter)departementale overleg en de besluitvorming:
- de verhouding tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken en KEP:
- de verhouding tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de banken (NIB en NMB);
- de verhouding tussen de Ministeries van Buitenlandse Zaken en van Binnenlandse Zaken enerzijds en de VNG en het IPO anderzijds;
- de verhouding tussen de Ministeries van

Buitenlandse Zaken en van Binnenlandse Zaken enerzijds en het SDUB anderzijds;
- de aspecten van de fraudebestendigheid van het nieuwe paspoort (aan de hand van de ICAO-normen) en de controle daarop.

Afkortingen:
KEP: Kodak, Elba en Philips: ook: Kenmerk en Personificatie BV
NIB: Nationale Investeringsbank
NMB: Nederlandse Middenstandsbank
VNG: Vereniging van Nederlandse gemeenten
IPO: Interprovinciaal Overleg
SDUB: Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf
ICAO: International Civil Aviation Organisation

Invoering nieuw paspoort. Motieven, besluit

Over de voornemens tot invoering van een nieuw Nederlands paspoort schreef de commissie in haar eindverslag het volgende:
Aan de voornemens tot invoering van een nieuw Nederlands paspoort lagen grofweg twee ontwikkelingen ten grondslag.
Ten eerste was er de internationale discussie vanaf het eind van de jaren zestig over de uniformering en standaardisatie van reisdocumenten en identiteitskaarten. Daarbij speelde technisch-organisatorische overwegingen (het toegenomen internationale reizigersverkeer, met name via de vliegvelden) en politieke motieven (internationale samenwerking) een rol. Ook de toenemende fraude met reisdocumenten was een overweging. Deze discussie mondde uit in het streven naar een Europees paspoort.
De internationale reputatie van het bestaande Nederlandse paspoort als bijzonder fraudegevoelig was een tweede aanleiding om over de invoering van een nieuw paspoort te gaan denken.
Aan het einde van de jaren zeventig bracht het Ministerie van Buitenlandse Zaken een koppeling aan tussen het streven naar een Europees paspoort en een paspoort dat voldoet aan normen van fraudebestendigheid.

Met de aanvaarding van de EG-resolutie van 23 juni 1981 bond Nederland zich politiek aan de uitvoering van het paspoort naar uniform Europees model.

De uitvoering van het besluit berustte in de eerste plaats bij het ministerie van buitenlandse zaken, i.h.b. bij dr. W.F. van Eekelen (VVD), staatssecretaris van buitenlandse zaken van 1982 - 1986, en diens opvolger, de huidige staatssecretaris drs. P.R.H.M. van der Linden (CDA).
Over de verwikkelingen, die zich bij het invoeren van een nieuw Nederlands paspoort voordeden, bevatte het dagblad Trouw van 27 juni 1988 een overzicht, waaruit het volgende is aangehaald:

De affaire heeft hem al flink beschadigd. René van der Linden had zich wel een andere loopbaan voorgesteld, toen hij in 1986 aantrad als staatssecretaris.

De jonge CDA-er zou Europese aangelegenheden gaan doen en dat beloofde veel reizen naar Brussel en andere Europese hoofdsteden en weinig heibel met het parlement.
Zo gretig was de Limburger dat hij bij het overnemen van de boedel van zijn voorganger Van Eekelen „de kar met vierkante wielen", zoals hij later zelf de paspoortzaak zou betitelen. over het hoofd zag.

Deze nonchalance is hem in betrekkelijk korte tijd lelijk opgebroken. Vanaf 28 april dit jaar mag hij zich van de Tweede Kamer niet meer met de invoering van de nieuwe pas bezig houden. Deze „politieke ontmanning" (Van Mierlo, D'66) was de voorlopige climax in de kwestie.
In december '87 wekte Van der Linden in een overleg met de Kamer nog met veel branie de indruk de zaak onder controle te hebben. Maar in hetzelfde overleg sloeg bij Kamerleden de twijfel toe.

Voor het eerst - en het zou niet voor het laatst zijn - gaf Van der Linden aan, dat invoering van de nieuwe pas wellicht moest worden uitgesteld.
Te elfder ure, drie weken vóór de geplande invoeringsdatum van 1 januari, had hij besloten nog een extra test naar de fraudegevoeligheid van het paspoort te laten uitvoeren. Pakte die test negatief uit, dan zou er in het nieuwe jaar „geen pas de deur uit gaan".
Deze mededelingen sloegen de Kamerleden bijna met stomheid Zij wisten niet beter dan dat vast stond dat de pas moeilijk zou zijn te vervalsen. Hoe was het mogelijk dat hieraan drie weken vóór het uur U nog werd getwijfeld?
Een paar dagen later, op 10 december. bevestigde een vernietigend rapport van de Algemene Rekenkamer de bangste vermoedens van het parlement.
Al vanaf het begin hadden de betrokken bewindslieden en ambtenaren er een rotzooitje van gemaakt. Er waren onnodige financiële risico's met overheidsgelden genomen, en met de belangen van de burgers was slordig omgesprongen.
De kritiek kwam vooral neer op het hoofd van Van der Lindens voorganger. de VVD-er Van Eekelen.

Van Eekelen leidde zijn departement in de 'stammenoorlog' met Binnenlandse Zaken. die voorafging aan het besluit in juni 1986 met het consortium KEP in zee te gaan. Inzet was wie het voortouw zou nemen bij het tot standkomen van een nieuw paspoort.
De ministeries hadden verschillende belangen. Voor Buitenlandse Zaken stond voorop dat de nieuwe pas fraudebestendig moest zijn. Om die reden maakte het zich sterk voor een centrale produktie.
Binnenlandse Zaken hechtte vooral aan betere en snellere service aan het publiek en wilde de produktie overlaten aan de gemeenten.

Op bijna kruidenier-achtige wijze zaten de departementen elkaar dwars. Ze lieten elk een model-pas ontwikkelen, de een bij KEP (Kodak, drukkerij Elba en Philips), de ander bij de Staatsdrukkerij.
Zo hoog liepen de vijandelijkheden op, dat premier Lubbers zich in het najaar van 1983 voor het eerst gedwongen zag in te grijpen. Hij was bang dat Nederland met een nieuwe pas hekkesluiter in Europa zou worden.

De eerste bemiddelingspoging op 11 oktober 1985 haalde niet veel uit.

Drie maanden later, op 2 januari 1986, riep Lubbers de kemphanen Van Eekelen en Van Amelsvoort (staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, CDA) opnieuw bij zich.
Hij legde een compromis voor, dat voor Buitenlandse Zaken een overwinning op punten betekende. Het ministerie mocht met het bedrijf van zijn voorkeur, KEP, in zee gaan. Maar Van Eekelen moest beloven dat hij zou ijveren voor samenwerking (een joint-venture) tussen KEP en de Staatsdrukkerij, de favoriet van Binnenlandse Zaken.
Van Eekelen heeft in de maanden nadien op z'n minst de indruk gewekt daar niet veel werk van te maken Uit het onderzoek van de Rekenkamer is gebleken, dat hij niet eens de moeite nam een alarmerende brief van de Staatsdrukkerij te beantwoorden.

Van de samenwerking kwam dan ook niets terecht. Op 6 juni 1986 sloot Buitenlandse Zaken het contract met KEP. De Staatsdrukkerij had het nakijken.
Het lijkt er op dat het bedrijf er. evenals de firma Joh. Enschedé, teveel van is uitgegaan dat het met zijn reputatie als vanzelfsprekend de miljoenenorder zou krijgen.
Alles wijst erop dat Van Eekelen en zijn medewerkers hebben onderschat wat er allemaal bij een operatie als de onderhavige komt kijken.
Deze houding wordt in Den Haag toegeschreven aan de cultuur op het ministerie. Die is meer ingesteld op grote vraagstukken, als Oost-Westverhoudingen en bewapeningsproblemen. dan op zoiets ordinairs als een paspoort.

De gemeenten en provincies hebben de afgelopen jaren steen en been geklaagd over de hautaine en autoritaire wijze waarop buitenlandse zaken ze tegemoet trad.
De fixatie op de 'fraudebestendigheid'. die Buitenlandse Zaken de zege in de stammenoorlog opleverde, keerde zich in 1988 voluit tegen dit departement.
Van der Linden moest tot drie keer toe de afgifte van het nieuwe document uitstellen als gevolg van onbevredigende testresultaten. Eerst werd de start verschoven van 1 januari naar 1 april. daarna volgde uitstel tot 9 mei en tot slot werd het 1 januari 1989.

Voor REP betekenden deze beslissingen even zoveel keren uitstel van executie. Dat het niet meteen tot opzegging van de overeenkomst kwam, is voor een deel te verklaren uit de contractuele greep waarin het bedrijf de Staat vasthoudt.
Maar ook de medefinancierende banken (Nederlandse Middenstandsbank en de Nationale Investeringsbank), die tachtig miljoen gulden in het KEP-project hebben gestoken, wilden het avontuur nog niet beëindigen.

Het bdrijf kreeg op 28 april 1988, toen het ontwikkelde model nog steeds niet aan de internationale eisen bleek te voldoen, een 'allerlaatste kans' om met een deugdelijk paspoort op de proppen te komen.
De fatale datum is 1 september. Blijft KEP in gebreke, dan vervalt de overeenkomst tot samenwerking en komen de Staatsdrukkerij en Joh. Enschedé weer in beeld.
In dat geval komt ook minister Van den Broek, die eind april gedwongen door het parlement de verantwoordelijkheid voor het project van Van der Linden overnam, in grote problemen.
De CDA-er liep al gevoelig prestigeverlies op, toen hij twee maanden eerder vergeefs probeerde de Kamer van een onderzoek af te houden. Evenmin lukt het hem zijn, staatssecretaris te behoeden voor een afgang.

Van der Linden overleefde op 4 februari nog (evenals Van Eekelen) een motie van wantrouwen van de oppositie (PvdA. D'66 en PPR), maar een paar maanden later waren ook de regeringspartijen CDA en VVD het geklungel beu.

De liberalen eisten openlijk dat Van der Linden de paspoortzaak zou overdragen aan zijn minister. het CDA wenste hetzelfde maar durfde dat niet hardop te zeggen. De christen-democraten wilden een 'eigen' bewindsman niet al te nadrukkelijk afvallen.

Premier Lubbers gaf op 29 april, een dag na de 'politieke ontmanning' van Van der Linden, de VVD de schuld. De staatssecretaris was volgens hem het slachtoffer geworden van het herleefde verlangen bij dc liberalen falende bewindslieden naar huis te kunnen sturen. ,,Ze hebben hem als schietschijf gebruikt."

Met het onderzoek naar de paspoort-affaire grijpt de Tweede Kamer voor de vierde keer na de oorlog naar het enquêtewapen Nieuw is dat dezr keer lopend belrid voorwerp van onderzoek is
Bij de enquêtes naai het beleid van de oorlogskabinetten (1948-1956), het RSV-debâcle (1983) en de bouwsubsidies (1987) ging het om zaken uit het recente verleden
Dat verklaart de huiver waarmee minister Van den Broek de openbare verhoren tegemoet ziet. Hij is bang, dat getuigen informatie prijs zullen geven waarmee KEP zijn voordeel kan doen, mocht het na 1 september tot schadeclaims komen.
Vandaar de pogingen van de bewindsman de verhoren van zijn ambtenaren achter gesloten deuren te laten plaatsvinden. De commissie-Hermans heeft geweigerd dat verzoek in te willigen.

Lubbers, Van den Broek, Van Eekelen en Van der Linden zijn ir. het gevecht met 'het paspoortmonster' (De Visser, PvdA) niet zonder kleerscheuren gebleven. De een is meer beschadigd dan de ander.
In politiek Den Haag wordt vooral gevreesd (of gehoopt) dat Van Eekelen, die thans Minister van Defensie is, de enquête niet zal overleven. De 'brekebeen' onder de ministers geniet al niet veel vertrouwen meer, zelfs niet in eigen partij

Conclusies van de commissie

De op 29 augustus gepubliceerde conclusies van de enquêtecommissie waren gebaseerd op dossieronderzoek, gesprekken met betrokkenen en openbare verhoren.
De openbare verhoren vonden plaats van 27 juni t.e.m. 1 juli 1988 in de Zuilenzaal van het voormalige hotel Centra1 in Den Haag.
In totaal werden *32* personen verhoord in 27 zittingen van de commissie.
De commissie heeft het paspoortproject vanuit verschillende invalshoeken beschouwd: inhoudelijk en technologisch, juridisch, financieel en bestuurlijk.
Daaruit resulteerde een groot aantal kritische kanttekeningen en conclusies bij het handelen van in het bijzonder bewindslieden van Buitenlandse Zaken. De conclusies van de Algemene Rekenkamer zijn daarbij in hoofdzaak onaangetast gebleven.

Procedurele kritiek
- De offertevraag biedt ,,in tegenstelling tot hetgeen de huidige staatssecretaris stelt" geen duidelijkheid over de wens voor een nieuwe aanvraag- en uitreikingsprocedure. (Dit voerden Joh. Enschedé en de Staatsuitgeverij aan tijdens de verhoren in antwoord op de kritiek van BZ 'onvolledig' te hebben geoffreerd).
-Van Eekelen heeft te vroeg offertes gevraagd. Hij had geen overeenstemming bereikt met Binnenlandse Zaken, de gemeenten, Financiën, de grensbewakingsinctanties, jusitie en de Tweede Kamer over de uitgangspunten voor een nieuw paspoortsysteem. Ook na ontvangst van de offertes is dat overleg niet geopend.

-Van Eekelen heeft op ,,inhoudelijke gronden onvoldoende gedegen" vergelijking van offertes gemaakt. De KEP-offerte was volgens de commissie ,,zeer globaal" gespecificeerd. De twee andere offertes waren daarentegen ,,in redelijke mate" gespecificeerd.
- In de samenwerkingsovereenkomst ontbraken harde afspraken over de eisen aan de kaart, het boekje, het produktieproces, het vervoer en de administratie. Ook lag er niets vast over de testprocedures die gevolgd zouden worden.
- De order is aan KEP gegund zonder dat de paspoortkaart die het bedrijf had ingestuurd, door externe deskundigen is getest. Alleen het hoofd van de Beleidsgroep Reisdocumenten bij BZ, drs P. Uiterlinden heeft het proto-type beoordeeld.

Juridische kritiek
- Buitenlandse Zaken heeft zich onvoldoende verdiept in de vraag of de paspoortproduktie wel geprivatiseerd kan worden, en zo ja, hoe en door wie. De Staat is immers grondwettelijk verplicht om een burger een paspoort te verstrekken. Feitelijke uitbesteding van die plicht ,,stelt extra hoge eisen op het punt van waterdichte garanties voor kwaliteit en continuïteit van de produktie".
- BZ wist bij het aanvragen van offertes niet wat het precies wilde. De commissie begrijpt uit de produktie-eis in de offertevraag dat het ,,er op lijkt" dat het paspoort na 1992 als nationale identiteitskaart zal gaan functioneren. Een ,,nieuwe en ingrijpende ontwikkeling" die de politieke leiding van BZ .,onvoldoende heeft afgewogen".
-BZ wist bij het accepteren van de KEP-offerte niet precies wie het bedrijf zouden gaan vormen.
- BZ reageert niet als Kodak zich terugtrekt en Philips een ondergeschikte rol blijkt te spelen.
-BZ hielp KEP de offertevraagin te vullen door de ambtenaar drs. P. Uiterlinden met Elba te laten brainstormen. Zo liet het departement zich tevens beïnvloeden bij het formuleren van de eigen wensen.
- De samenwerkingsovereenkomst tussen KEP en BZ .,hinkt op twee gedachten". BZ wil zowel meeondernemen binnen een particuliere onderneming als er de dienst uitmaken, alsof het in een gezagsverhouding tot een staatsbedrijf staat. Geen heldere, doordachte keuze.
- BZ heeft door deelneming aan de stichting KEP-controle en de directe betrokkenheid van een aantal ambtenaren een ,.gevaarlijk onheldere situatie" gecreëerd.
- Het privacyreglement voor de paspoortbestandsadministratie biedt onvoldoende waarborgen.

Financiële kritiek
- De offertes van KEP, de Staatsdrukkerij en Joh. Enschedé zijn niet of nauwelijks vergeleken.
- De firma KEP is tevoren niet financiëel of juridisch doorgelicht.
- De keuze voor een startend bedrijf zoals KEP was riskant en ondoordacht.
- Over de kostprijs van het KEP-paspoort is niet onderhandeld.
- Er zijn geen garanties voor een effectieve kostenbewaking. (,,De commissie begrijpt niet hoe de staatssecretaris hiermee genoegen heeft kunnen nemen.")
- De administratie van KEP en Elba ,,vertoont vele, ernstige tekortkomingen" (De commissie vindt het onbegrijpelijk dat het ministerie daarin heeft berust").
- Tussen KEP en Elba bestaat een nauwe financiële verwevenheid en belangenverstrengeling. met grote risico's voor de Staat. Het ministerie. dat voortdurend door accountants en ambtenaren is gewaarschuwd. kan ..nalatig handelen" worden verweten
De afdracht van de leges die de burger aan de Staat is verschuldigd, loopt via een bankrekening van KEP. Gaat KEP failliet. dan is de Staat dat geld vermoedelijk kwijt. Volgens de commissie is dit een ,.onbegrijpelijke" regeling.
-Buitenlandse Zaken heeft de financiële aspecten van het paspoortproject .,ernstig verwaarloosd". en onnodige risico's genomen. Van Eekelen en Van der Linden zijn ernstig tekort geschoten door zich met de samenstelling van de KEP-directie te bemoeien. Daarmee dragen zij een ,,zware verantwoordelijkheid" voor de gang van zaken bij KEP.

Bestuurlijke kritiek
- BZ heeft het paspoortproject te veel in eigen hand willen houden, hoewel deskundigheid er ontbrak. Zo ontbrak er een plan van aanpak.
- De ambtelijke organisatie deugde niet. Op het departement was niet duidelijk wie op welk moment waarvoor verantwoordelijk was en op basis van welke criteria. Ook was niet duideliik wie er tegenover de minister verantwoordelijk was.
- De paspoortorganisatie deugde niet. Te lang is het project geheel afhankelijk geweest van een ,.zeer beperkt aantal ambtenaren", die zich vooral met techniek bezighielden.
- Het ministerie heeft de tegenwerking van provincies en gemeenten ,,in de hand gewerkt" door de eigen opstelling.
- Planning op het departement ontbrak.
- De politieke en ambtelijke leiding ,,ontbrak het te lang aan wezenlijke belangstelling" voor het paspoort.
- Staatssecretaris Van der Linden is door zijn ambtenaren slecht ingewerkt.
- Binnenlandse Zaken slaagde er niet in de eigen verantwoordelijkheden (automatisering, Staatsuitgeverij, binnenlands bestuur) onderling af te stemmen. Resultaat: een weinig helder en weinig evenwichtig optreden.
- Zwakke politieke leiding bij Binnenlandse Zaken. Staatssecretaris Van Amelsvoort stelde zijn eigen minister niet op de hoogte van de moeilijkheden. Ook verzuimde hij de premier op een cruciaal moment zijn kritiek mee te delen. Samen met Van Eekelen schreef hij de Kamer een brief waarmee hij het eigenlijk niet eens was.
- Premier Lubbers controleerde niet wat er met het resultaat van zijn bemiddelingspogingen gebeurde.
- De Tweede Kamer was te weinig alert en heeft kansen laten liggen om het paspoortproject bij te sturen.
- De Kamer is door het kabinet onvolledig, onjuist of helemaal niet ingelicht over onderwerpen als: de levertijd, beheer over de paspoortadministratie, fraudebestendigheidstesten en het type kaart.

In het slothoofdstuk van haar rapport geeft de commissie een samenvattende beschouwing resulterend in eindconclusies. Vervolgens doet zij aanbevelingen.
Dit hoofdstuk wordt hier onder integraal opgenomen

Samenvattende beschouwing
1 De Staat heeft in juni 1986 een samenwerkingsovereenkomst gesloten met KEP ter ontwikkeling, invoering en instandhouding van een nieuw fraudebestendig paspoortsysteem. Het nieuwe paspoort als zodanig is onderdeel van dit systeem.
In de beginfase van het paspoortproject, vóór het vragen van offertes, heeft het ontbroken aan een grondige inhoudelijke analyse van mogelijkheden en wenselijkheden voor veranderingen in de paspoortinfrastructuur.
Er is daarna een aantal momenten geweest

De parlementaire enquêtecommissie paspoortproject. V.l.n.r. F. J. van der Heijden (CDA), A. Kosto (PvdA), L. M. L. H. A. Hermans (VVD) (voorzitter), griffier D. B. van der Windt en M. B. Engwirda (D'66).

welke opnieuw aanleiding hadden moeten geven tot het verder concretiseren c.q. bijstellen van uitgangspunten en inhoudelijke eisen. Bij die momenten. zoals de offertevergelijking, de voorbereidingen van de letter of intent en de samenwerkingsovereenkomst alsmede knelpunten bij de uitvoering daarvan is dat uiterst gebrekkig verlopen.
Ter zake deskundigen zijn daarbij onvoldoende en op onduidelijke wijze ingeschakeld. Zodoende heeft het ontbroken aan vaststelling van duidelijke beleidsuitgangspunten, van voldoende gepreciseerde eisen en van heldere toetsingsprocedures voor een nieuw paspoortsysteem en paspoort.
Gevolg daarvan is onder meer geweest dat de toetsing van het nieuwe paspoort op fraudebestendigheid chaotisch is verlopen. De toetsing van vele andere vitale aspecten van het nieuwe paspoortsysteem is vrijwel achterwege gebleven:

3 Met de invoering van een nieuw paspoortsysteem waren en zijn vele gevestigde, maar ook nieuwe belangen verbonden. Voorop staat de grondwettelijke plicht van de Staat om burgers reisdocumenten te verschaffen, behoudens in de gevallen bij de wet bepaald.
Er zijn ontwikkelingen die (mogelijk) ingrijpende verschuivingen in de met een nieuw paspoortsysteem verbonden belangen teweegbrengen
Voorbeelden daarvan zijn de decentralisatie van paspoortafgifte, tendensen om het paspoort ook te doen fungeren als identiteitsbewijs, bestrijding van toenemende fraude met paspoorten, onder meer ten behoeve van het innen van gestolen cheques, alsmede mogelijkheden voor bedrijven om nieuwe technische vindingen aan te bieden en af te zetten.
Het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft, als eerstverantwoordelijk ministerie, in dit krachtenveld van belangen onvoldoende gefunctioneerd. Er is geen adequate en systematische aanpak geweest voor het bereiken van de benodigde afstemming met de verschillende belanghebbenden.
Voor zover overleg en afstemming met belanghebbenden hebben plaatsgevonden zijn fundamentele zaken rond privatisering, decentralisatie en persoonsadministratie in het licht van de vereiste waarborgen niet of gebrekkig afgewogen.
Bovendien zijn financiele doelstellingen - een zo laag mogelijke prijs van het paspoort voor de burger en beperking van financiële risico's voor de Staat - ernstig verwaarloosd.

3 Mede door het ontbreken van grondige inhoudelijke, juridische en financiële afwegingen en van een adequaat plan van aanpak zijn in de loop van het paspoortproject vele onduidelijkheden ontstaan over de afbakening van taken en verantwoordelijkheden.
De commissie heeft in dit verband vele kritische kanttekeningen geplaatst bij het intern management van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, bij de relaties van dit ministerie met bestuurlijke overlegpartners en (potentiële) opdrachtnemers, alsmede bij de wijze waarop ter zake deskundigen in het besluitvormingsproces zijn ingeschakeld.
Kernpunt daarbij was dat de politieke leiding van het Ministerie van Buitenlandse Zaken onvoldoende sturing heeft gegeven, ten einde een adequate beleidsvorming en - uitvoering in het kader van het paspoortproject te waarborgen. Van het Ministerie van Buitenlandse Zaken zijn onvoldoende impulsen uitgegaan tot bijsturing op het vlak van de overheidsautomatisering.
Zeker in het geval van een project dat in beginsel alle burgers regardeert en dat een aantal nieuwe technologieen introduceert, brengen onduidelijkheden over de afbakening van taken en verantwoordelijkheden belangrijke risico's met zich mee. Dit geldt in het bijzonder voor de onheldere situatie die bij het voorbereiden, sluiten en uitvoeren van de samenwerkingsovereenkomst is ontstaan tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken, KEP en de preferced suppliers.
Deze situatie houdt het midden tussen produktie binnen een gezagsverhouding en privaat ondernemen. Doordat men op twee gedachten hinkte, ging men aan beide zijden mank.

4 De Tweede Kamer is over het paspoortproject weinig ruimhartig van informatie voorzien.
Ookis zij op verschillende punten onvolledig en op een aantal punten zelfs onjuist ingelicht.
De rol van de Tweede Kamer heeft, wellicht daardoor, te veel in het teken gestaan van incidentele beoordelingen van sommige aspecten van het paspoortproject. Zij heeft kansen laten liggen om het paspoortproject mede op basis van door haar geformuleerde doelstellingen, waaronder de koppeling tussen Paspoortwet en invoering van het nieuwe paspoort, bij te sturen.

Eindconclusies

1 De beleidsvoorbereiding in het kader van het paspoortproject is gebrekkig verlopen. De beleidsuitvoering is vaak chaotisch geweest.
De politieke leiding van het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft onvoldoende sturing gegeven, ten einde een adequate beleidsvorming en -uitvoering te waarborgen.
Van het Ministerie van Binnenlandse Zaken zijn onvoldoende impulsen uitgegaan tot bijsturing op het vlak van de overheidsautomatisering.
2 Het heeft ontbroken aan vaststelling van duidelijke beleidsuitgangspunten. van voldoende gepreciseerde eisen en van heldere toetsingsprocedures voor een nieuw paspoortsysteem en paspoort.
3 Fundamentele zaken rond privatisering, decentralisatie en persoonsadministratie zijn in het licht van de, deels grondwettelijk, vereiste waarborgen niet of gebrekkig afgewogen.
4 Financiële doelstellingen - een zo laag mogelijke prijs van het paspoort voor de burger en beperking van financiele risico's voor de Staat - zijn ernstig verwaarloosd.
5 Er is geen adequate en systematische aanpak geweest voor het bereiken van de benodigde afstemming met de verschillende belanghebbenden. Ter zake deskundigen zijn onvoldoende en op onduidelijke wijze ingeschakeld.
6 Er zijn in de loop van het paspoortproject vele onduidelijkheden ontstaan over de afbakening van taken en verantwoordelijkheden, hetgeen belangrijke risico's met zich brengt. Zo is bij het voorbereiden, sluiten en uitvoeren van de samenu~erkingsovereetikomstop twee gedachten gehinkt.

7 De toetsing van het nieuwe paspoort op fraudebestendigheid is chaotisch verlopen. De toetsing van andere vitale aspecten van het nieuwe paspoortsysteem is vrijwel achterwege gebleven
8 De Tweede Kamer is over het paspoortproject weinig ruimhartig van inîorniatie voorzien. Ook is zij op verschillende punten onvolledig en op een aantal punten zelfs onjuist ingelicht.
9 De rol van de Tweede Kamer heeft te veel in het teken gestaan van incidentele beoordelingen van sommige aspecten van het paspoortproject

Aanbevelingen
1 De commissie meent dat de Tweede Kamer er op zou moeten toezien dat de regering zo spoedig mogelijk helderheid verschaft omtrent de wijze waarop de in dit rapport en bijgevoegde studies van deskundigen gesignaleerde knelpunten zullen worden aangepakt, ten einde een beter beheersbaar paspoortbeleid te waarborgen
Die knelpunten betreffen in ieder geval de volgende onderwerpen
- de continuïteit en kwaliteit van de produktie van paspoorten en wat daarmee samenhangt:
- eigendom, beheer en beschikkingsmacht over de paspoortbestandsadministratie;
- effectiviteit van de financiële controle;
- intern management van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.
2 De commissie heeft de indruk dat het paspoortproject niet als geval op zichzelf dient te worden beschouwd. Er lijkt geen sprake te zijn van bijzondere factoren en evenmin van bijzondere omstandigheden die het paspoortproject uitzonderlijk maken.
Niet alleen bij het paspoortproject is aan de orde dat in een ingewikkeld krachtenveld van gevestigde en nieuwe belangen herijking van beleidsuitgangspunten nodig is Ook bij andere projecten zetten nieuwe technische mogelijkheden, in het bijzonder op het gebied van de informatietechnologie, de besluitvorming over te kiezen beleidsuitgangspunten onder grote druk.
Toch zullen de risico's bij deze besluitvormingsprocessen ingeschat en geminimaliseerd moeten worden. De commissie is van mening dat in algemene zin bezien zou moeten worden op welke wijze bij dergelijke (complexe) projecten het overleg tussen regering en parlement ter bepaling van beleidsuitgangspunten en ter controle van de uitvoering daarvan verbeterd kan worden.
Dit veronderstelt in ieder geval dat, naast versterking van het management. een beter evenwicht bereikt wordt tussen de vormgeving van het overleg- en besluitvormingsproces en de inbreng van de benodigde deskundigheid daarbij
Zowel aan regeringszijde als aan dc kant van het parlement zal daarvoor naar nieuwe formules gezocht moeten worden. Buitenlandse ervaringen en ervaringen in het bedrijfsleven op dit gebied kunnen daartoe inspiratie bieden.

Eerste reacties vanuit Tweede Kamer

Een overzicht van eerste reacties op het eindrapport van de enquêtecommissie paspoortproject vanuit de Tweede Kamer levert het volgende beeld op:

De fracties in de Tweede Kamer van de Partij van de Arbeid. VVD en D'66 hebben ernstige kritiek op staatssecretaris Van der Linden (CDA) die de Kamer onvolledig en onjuist heeft ingelicht over het paspoortenproject.
De fracties verwijten zowel voormalig staatssecretaris Van Eekelen (VVD) als Van der Linden dat zij onvoldoende leiding hebben gegeven aan het project.
Het CDA zegt dat de geschonden vertrouwensrelatie tusseri Kamer en regering het hart van de zaak raakt en wil op korte termijn opheldering van de regering.
Ook verwijt de CDA-fractie het Ministerie van Buitenlandse Zaken dat het op een te lichtvaardige wijze in zee is gegaan met contractpartner KEP.
Ook de Tweede Kamer, aldus de CDA-fractie, moet zich de kritiek op de gang van zaken aantrekken.
De grote ,fracties eisen dat er nauwgezet op wordt toegezien hoe het paspoort verder tot stand komt, hoe de financiële positie van KEP zichverder ontwikkelt en wat de kosten voor de burgers van het nieuwe paspoort zullen zijn.
De fracties onthielden zich op 29 augustus van een politiek oordeel tot de regering heeft gereageerd op het verslag van de enquêtecommissie over het paspoortenproject.

VVD-fractieleider Voorhoeve wilde niet ingaan op de vraag of staatssecretaris Van der Linden een grotere verantwoordelijkheid heeft voor de paspoortenaffaire dan zijn voorganger Van Eekelen
Voorhoeve heeft in het weekeinde voor de 29ste augustus contact gehad met Van Eekelen, de huidige Minister van Defensie, maar wilde geen mededelingen doen over de inhoud van het gesprek.
Woordvoerder Wim Meijer van de PvdA-fractie noemt het inzicht dat nu verkregen is in het handelen en het nalaten van het overheidsapparaat onthullend en onthutsend.
De PvdA meent dat het minister Van den Broek kan worden verweten dat hij zijn verantwoordelijkheden op een aantal punten onvoldoende heeft beseft. Hij heeft zijn departement niet voorzien van de deskundigheid die nodig was om het complexe paspoortproject in gang te zetten. geen duidelijke taakverdeling geschapen, en zich niet op de hoogte gesteld van de gang van zaken.
De Partij van de Arbeid rekent het minister-president Lubbers aan dat hij eenzijdig was geinformeerd en de kwestie niet op de agenda van de ministerraad heeft gezet. ,,Bij zijn gesprekspartners bestonden er verschillende opvattingen over de aard van zijn tussenkomst'', aldus Wim Meijer
D'66 blijft van mening dat de bewindslieden Van Eekelen en Van der Linden moeten aftreden al wil de fractie pas een definitief oordeel geven na de verdediging van de regering.
Als voor de continuiteit van de paspoortverstrekking en de financiële risico's geen afdoende waarborgen gevonden kunnen worden. zal een fundamentele herwaardering geboden zijn, aldus D'66.

Uit de reacties in de Tweede Kamer blijkt dat alleen de fracties van klein rechts aan het enquête-rapport op voorhand geen politieke consequenties willen verbinden.
De SGP meent dat de kritiek op de bewindslieden Van Eekelen. Van der Linden, Van den Broek, Van Amelsroort en Lubbers ,,niet mals'' is maar gezien het eerdere rapport van de Rekenkamer ook niet nieuw.
De staatsrechtelijke positie van de staatssecretaris ten opzichte van de minister moet verduidelijkt worden, zo concludeert de SGP.
Ook het GPV meent dat het rapport geen informatie toevoegt. Wel worden de gemaakte fouten duidelijker toegerekend aan de verschillende bewindslieden.
Het RPF acht de aanbevelingen van de commissie ,,behartigenswaardig'', maar voelt zich achteraf bevestigd in de opvatting dat een enquête niet nodig was geweest.
De PSP is door het rapport gesterkt in de mening dat het paspoortproject door een staatsbedrijf had moeten worden uitgevoerd.
De PPR noemt het oordeel van de enquêtecommissie ,,hard maar terecht'' Door geen politieke kwalificaties te gebruiken meent de PPR dat de commissie ..onbedoeld afbreuk doet aan de geloofwaardigheid van het enquête-instrument''.
De kleine linkse fracties in de Kamer zijn van mening dat Van Eekelen en Van der Linden moeten opstappen.

Eerste reactie premier Lubbers

Minister-president Lubbers gaf zijn eerste openbare reactie op het rapport van de enquêtecommissie op 30 augustus.

Pas als de Tweede Kamer het vertrouwen in hen opzegt, zullen minister Van Eekelen (defensie) en staatssecretaris Van der Linden (Buitenlandse Zaken) volgens premier Lubbers hoeven af te treden.
,,De bewindsman zal eerst zelf een oordeel moeten hebben over zijn positie in de Kamer'', aldus de premier
Het kabinet zal hen derhalve niet manen uit eigen beweging af te treden. zei Lubbers. ,.Het is niet liet kabinet in de eerste plaats' dat een oordeel moet vellen over de politieke toekomst van de beide bewindslieden wier positie in het geding is door de paspoort-affaire.
Met deze staatsrechtelijke benadering legde Lubbers het zwaartepunt van de discussie over Van Eekelen en Van der Linden bij het parlement.
Het kabinet is nu volgens Lubbers bezig met een 'analyse' van het rapport van de enquêtecommissie. De minister-president zei op **30** augustus nog geen ,,afgerond oordeel' te hebben over het rapport.
Maar hij zei er op voorhand niet van overtuigd te zijn dat Van der Linden de Kamer bewust verkeerd heeft geïnformeerd over de fraudebestendigheid van het nieuwe paspoort. Als dat wel mocht blijken, ,,vind ik dat hij moet gaan'', aldus Lubbers.

Het *NRC/H'blad* meldde op *1* september nog het volgende:
Minister Van den Broek (Buitenlandse Zaken) en fractievoorzitter De Vries (CDA) staan tegenover elkaar over de positie van Van der Linden. De Vries heeft de staatssecretaris al gevraagd eigener beweging op te stappen.
Fractievoorzitter De Vries deed zijn verzoek informeel. Hij moest een slag om de arm houden omdat de fractie hem daarin niet onvoorwaardelijk steunt en omdat hij wil voorkomen dat er een crisis zou kunnen worden geprovoceerd.
Van der Linden heeft na gesprekken met zijn minister en een aantal adviseurs besloten voorshands geen gevolg te geven aan De Vries' verzoek. Hij vindt dat hij niet 'fout' is geweest.
Van der Linden's liberale voorganger Van Eekelen (nu Minister van Defensie) heeft aan VVD-fractievoorzitter Voorhoeve voorwaardelijk toegezegd wel zelf op te willen stappen. Namelijk als zijn partij daarom in de huidige politieke situatie vraagt en Van der Linden ook vertrekt.
Voorhoeve heeft van zijn fractie toestemming gekregen naar eigen inzicht, zonder afgesproken richtlijnen, een ,,elegante oplossing'' te bereiken.
Het kabinet was begin september doende met de voorbereiding van een brief aan de Tweede Kamer, waarvan het de bedoeling was, dat deze de Kamer op 4 september zou bereiken.

In deze brief zou minister Van den Broek proberen aan te tonen dat zijn staatssecretaris ,,niet bewust onjuiste informatie heeft verstrekt", zoals uit het rapport van de parlementaire enquêtecommissie-paspoortproject is opgemaakt.
Als dat wel zou blijken ,,achtik dat een ernstig vergrijp en zitten we in zwaar weer", aldus Van den Broek.
De minister legde er op *31* augustus voor de camera van de NOS de nadruk op dat hij zichzelf verantwoordelijk acht voor het totale beheer van het departement. De brief aan de Tweede Kamer wordt op hoog departementaal niveau voorbereid en krijgt het karakter van een 'contra-expertise'.
De minister zal zich zoveel mogelijk beperken tot de hoofdlijnen. Behalve het verwijt van de ,,onjuiste informatie" dat men zal trachten te weerleggen met nieuwe feiten, zal de brief zich toespitsen op de wijze waarop de enquêtecommissie de feiten heeft geïnterpreteerd en ook op de goede resultaten die worden geboekt sinds Van den Broek het paspoort-project heeft overgenomen.

De druk op minister Van den Broek van Buitenlandse Zaken om zijn staatssecretaris Van der Linden en diens voorganger Van Eekelen niet tegen elke prijs te verdedigen, wordt opgevoerd.
In het informele overleg in de avond van *1* september met premier Lubbers en de betrokken bewindslieden heeft met name fractievoorzitter De Vries van het CDA hem op het hart gebonden zijn positie te nuanceren.

Van den Broek wilde de fractieleider op *1* september nog niet toezeggen dat hij een eventueel vertrek van Van der Linden en diens voorganger Van Eekelen (nu minister van defensie) uiteindelijk zal accepteren. Van den Broek zou in het weekeinde van *3* en *4* september duidelijk maken aan de politieke leiding van het CDA hoe ver hij wil gaan in de verdediging van beide bewindslieden. Pas bij de definitieve formulering van zijn brief aan de Tweede Kamer zal Van den Broek's opstelling blijken.
Ook de top van de VVD heeft zich 's avonds op 1 september in een informeel overleg op het ministerie van economische zaken beraden over de positie van Van Eekelen.
De bewindsman ontkende publiekelijk dat hij op het punt zou staan af te treden. Hij zei het echter 'verstandig' te vinden dat de VVD-fractie haar oordeel over hem ,,heeft opgeschort" tot na de brief van het kabinet.
De wijze waarop de partij zich naar aanleiding van het rapport van de RSV-enquête in *1984* onmiddellijk 'rondom' minister Van Aardenne schaarde, was 'ongelukkig', zei hij.
VVD-fractievoorzitter Voorhoeve liet op 1 september in een vraaggesprek met Den Haag Vandaag onduidelijkheid bestaan over het politieke lot van Van Eekelen. Hij stipuleerde dat de be indsman de Kamer steeds ,,heel correct heeft geïnformeerd", maar dat er ook bezwaren zijn tegen zijn ,,zakelijk functioneren".
,,Ik sta heel duidelijk achter de heer Van Eekelen als mens. Wat de politieke conclusies zijn, zal de toekomst leren", aldus Voorhoeve. Partijvoorzitter Ginjaar maakte in vergelijkbare woorden een onderscheid tussen de ,,mens" en de politicus Van Eekelen.

VOORLICHTINGSCAMPAGNE: VROUWEN GEZOCHT VOOR „MANNENWERK"

De overheid wil een betere verdeling over mannen en vrouwen bereiken van de betaalde arbeid in alle sectoren van de arbeidsmarkt. Daarom wijst het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in een voorlichtingscampagne, getiteld: Vrouwen gezocht voor ,,mannenwerk", jonge vrouwen van 16-25 jaar en (her)intredende vrouwen vanaf 25 jaar op de mogelijkheid van opleidingen en werk in de kansrijke sectoren van de arbeidsmarkt.
Tot nu toe zijn vrouwen minimaal vertegenwoordigd in de zogenaamde mannenberoepen. Technische beroepen, geuniformeerde beroepen en leidinggevende functies worden vaak als mannenberoepen gezien.
Vrouwen zijn op het ogenblik nog voornamelijk werkzaam in de traditionele vrouwenberoepen. In de nabije toekomst zal de groei van de werkgelegenheid in deze beroepen echter aanmerkelijk geringer zijn dan in het verleden. Daardoor dreigt in deze beroepen (25% van het totaal) een overschot aan arbeidskrachten te ontstaan.
In het overblijvende deel (75%), met name de technische beroepen op alle niveaus, is er een tekort aan arbeidskrachten of ontstaat dat op niet al te lange termijn. De overheid wil door voorlichting vrouwen tijdig opmerkzaam maken op het arbeidsmarktperspectief in deze sectoren.
De campagne is ook bedoeld als ondersteuning van het zogenoemde meisjesbeleid, dat de verzelfstandiging van de vrouw vanaf 1990 beoogt. De overheid streeft er immers naar dat vrouwen vanaf dat tijdstip in hun eigen onderhoud kunnen voorzien, primair door deelname aan betaalde arbeid.
De campagne Vrouwen gezocht voor ,,mannenwerk" richt zich in de maanden februari en maart met drie Postbus 51-televisiespots tot de betreffende vrouwen.
De spots laten de vakvrouw zien als loodgieter, als drukker en als lasser.
Een brochure met uitgebreide informatie, waarin ook vrouwen aan het woord komen die de stap in een zogenaamd mannenberoep al wel hebben gezet, is in deze periode verkrijgbaar bij postkantoren en bibliotheken, alsmede bij arbeidsbureaus en Vrouw en Werk-winkels. De brochure wordt ook meegezonden in een aantal meisjes- en vrouwenbladen.
Ten behoeve van de organisaties die vrouwen en meisjes stimuleren om een technische opleiding te volgen of in een technisch beroep te gaan werken, is een handboek samengesteld. Het is de bedoeling dat deze organisaties hun acties zoveel mogelijk gezamenlijk opzetten.
Medio 1988 wordt de campagne uitgebreid met specifieke voorlichtingsactiviteiten naar werkgevers, opdat ook zij hun bijdragen leveren aan de verbetering van de arbeidsparticipatie van vrouwen.

KAMEROEN

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN. NIEUW KABINET

Op *24* april *1988* werden tegelijk met de parlementsverkiezingen vervroegde presidentsverkiezingen gehouden. Zij waren op 15 maart aangekondigd door president Paul Biya. De Nationale Assemblée aanvaardde daarop een wetsontwerp dat het aantal parlementszetels uitbreidde van *120* tot *180*, waarbij rekening gehouden werd met de drie nieuwe, in *1983* ingestelde provincies. Het besluit de presidentsverkiezingen te vervroegen – normaliter pas in januari *1989* – werd gezien als een poging van de president een nieuw mandaat te verwerven, voordat de regering – naar president Biya op *18* maart aankondigde – ,,misschienzeer forse" maatregelen zou nemen om de economische crisis aan te pakken.
Op *23* maart werd Biya formeel tot de enige kandidaat voor het presidentschap aangewezen door het politieke bureau van de eenheidspartij, de Rassemblement démocratique du peuple camerounais (RDPC).
Voorts werden in totaal *324* kandidaten toegelaten om de *180* parlementszetels in *49* kiesdistricten te betwisten. Voor het eerst bij de parlementsverkiezingen konden de kiezers zo een keus maken uit twee kandidatenlijsten. Het resultaat was dat *153* nieuwelingen hun intrede in het parlement deden.

Een precedent was geschapen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 27 oktober 1987, waarbij 267 kandidaten voor 196 zetels streden. Dat leidde toen tot een confrontatie tussen jonge partijleden en veteranen, waarbij in belangrijke steden zoals Yaoundé, Douala en Garoua de zittende burgemeesters hun zetels verloren.

Bij de presidentsverkiezingen werd Paul Biya met 98,75% van de uitgebrachte stemmen herkozen voor een nieuwe ambtstermijn van vijf jaar, bij een opkomst van ruim 93%. (Zie voor de presidentsverkiezingen van *1984* pag. 43/2-'84).
Begin mei werd Lawrence Shang Fonha voorzitter van de Nationale Assemblée als opvolger van Solomon Tandeng Muna, die deze functie sinds *1973* had vervuld maar zich om persoonlijke redenen niet herkiesbaar had gesteld bij de parlementsverkiezingen. Muna (geboren in *1912)* was de oudste Engelstalige politicus in Kameroen.
Nadat president Biya op *13* mei voor zijn tweede ambtstermijn was beëdigd, maakte hij op 16 mei de samenstelling van zijn nieuwe kabinet bekend.
Vergeleken met de situatie van *4* de-

cember 1987, toen bij een reorganisatie vijf ministeries andere bewindslieden hadden gekregen en een nieuw ministerie was ingesteld, verloren in totaal 15 ministers hun posten. Het bureau van de president werd hervormd onder een secretaris-generaal.
De 25 posten in het nieuwe kabinet werden als volgt verdeeld:

Minister toegevoegd aan het bureau van de president voor defensie - Michel Neva M'Eboutou*; territoriaal bestuur - Ibrahim Mbombo Njoya; sociale zaken en vrouwenaangelegenheden - mevr. Boubakari Yaou Aissatou* (sociale zaken toegevoegd): landbouw - John Niba Ngu; minister in het bureau van de president belast met speciale missies - Ogork Ebot Ntui; industriële en commerciele ontwikkeling - Joseph Tsanga Abanda (sinds 4-12-'87); onderwijs - Georges Ngango*; veeteelt en visserij - Hamadjoda Adjoudi*: hoger onderwijs. wetenschappelijk onderzoek, openbare contracten en computerdiensten - Abdoulaye Babale" (laatste twee taken toegevoegd): financiën - Sadou Hayatou* (tot 4-12-'87 planning en ontwikkeling grondbezit); openbare diensten en staatscontrole - Jospeh Owona; voorlichting en cultuur - Henri Bandolo; jeugd en sport - Joseph Fofe*; justitie - Benjamin Itoe*; mijnbouw. water en energie - Francis Nkem (sinds 4-12-'87 minister in bureau president voor betrekkingen met parlement); planning en ontwikkeling grondbezit - mevr. Elizabeth Tankeu; PTT - Oumarou Sanda; buitenlandse zaken - Jacques-Roger Booh-Booh; gezondheid - Joseph Mbede; openbare werken en transport - Georges Tchepanou; arbeid en sociaal welzijn - Jean-Bedel Bokam: huisvesting en stadsplanning - Ferdinand Leopold Oyono*; secretaris-generaal in het bureau van de president - Paul Tessa; directeur van het bureau van de president - Addi Moudiki; speciaal adviseur van de president - Titus Edzoa* (voorheen speciale taken).

* = reeds kabinetslid in januari 1987

De nieuwe minister van buitenlandse zaken, Booh-Booh, was voorheen ambassadeur van Kameroen in Frankrijk. Zijn voorganger, Philippe Mataga (op 23 januari 1987 benoemd), verliet het kabinet.

(Vor.ber.pag. 79513 e.v.-1987)

GRENSINCIDENTEN MET NIGERIA

Begin mei 1987 werden volgens Nigeriaanse persberichten 16 grensdorpen in de staat Borno overvallen door gendarmes uit Kameroen, die vervolgens door Nigeriaanse federale troepen werden verdreven. De Nigeriaanse regering opende daarop 100 nieuwe grensposten en droeg de gouverneurs van de deelstaten langs de grens op militaire vergeldingsmaatregelen te treffen tegen elk oorlogvoerend buurland.
Op 1 juli 1987 bracht een Kameroense regeringsdelegatie een boodschap van president Biya aan zijn Nigeriaanse ambtgenoot Babangida over met het verzoek het incident niet te overdrijven en te dramatiseren. De delegatie weet het incident aan de komst van een prefect en 10 gendarmes die aan de Kameroense zijde van de grens een volkstelling moesten uitvoeren. President Babangida verzekerde dat het incident de goede betrekkingen tussen beide landen niet zou schaden.
Na zijn terugkeer van een bezoek aan Kameroen deelde de stafchef van het Nigeriaanse leger, generaal-majoor Sani Abacha, op 25 september 1987 mee dat plannen werden uitgewerkt om grensoverschrijdingen tegen te gaan.
Volgens een AP-bericht in *The Times* van 22 juni 1988 zouden Nigeriaanse soldaten Kameroen zijn binnengevallen. Zij zouden, aldus Kameroense autoriteiten, het merendeel van de inwoners van een grensdorp hebben ontvoerd.

(Vor.ber.pag. 523/1-1983)

LIBERIA

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN 1986-1988

Nadat president Samuel K. Doe op 6 januari 1986 voor een ambtstermijn van 6 jaar als staatshoofd was beëdigd (pag.236/1-'86), hebben zich in Liberia o.m. de volgende ontwikkelingen voorgedaan.

Wijzigingen kabinet (april 1986 - maart 1988)

In het in januari 1986 gevormde kabinet (pag. 23612-'86) werden door president Doe in de periode van april 1986 tot begin maart 1988 talrijke wijzigingen aangebracht. Diverse bewindslieden moesten het veld ruimen in het kader van een anti-corruptie campagne welke de president voerde dan wel om ,,administratieve redenen".
Per 15 maart 1988 was het kabinet als volgt samengesteld:

Defensie - generaal-majoor Gray D. Allison*; financien (waarnemend) - David Fahrat: justitie - Jenkins Scott; binnenlandse zaken - Edward K. Sackor*; openbare werken - Yudu Gray*; PTT - Morris Dukuly; planning en economische zaken - Elijah Taylor; landbouw - Scott Gblorzuo Toweh*: gezondheid en sociale zaken - mevr. Martha Sandolo Belleh*; handel en industrie (waarnemend) - J. Wisseh McClain; landerijen. mijnbouw en energie - William Freeman*; staatsminister voor presidentiële zaken - G. Alvin Jones (eerder aangeduid als G. Irving Jones, op 7 april 1986 op deze post benoemd, voordien minister van financiën); plattelandsontwikkeling - Samuel D. Brownell; jeugd en sport - Haven Grigsby; onderwijs - Othello Gonga*: buitenlandse zaken - J. Rudolph Johnson: voorlichting. cultuur en toerisme - Emmanuel Bowier; arbeid - Peter Naigow (benoemd op deze post in november 1987: voordien directeur-generaal van het kabinet en, sinds 24 maart 1987 minister zonder portefeuille): nationale veiligheid - Patrick Minikon*; transport - mevr. Mcleod Darpoh (benoemd op deze post in november 1987; voordien niinister van handel en sinds 24 maart 1987 minister van PTT); staatsminister zonder portefeuille - John P. Beh (voorheen minister van jeugd en sport); directeur-generaal kabinet - Momolu Getaweh (op 7 april 1986 minister van voorlichting als opvolger van Carlton Karpeh; sinds 24 maart 1987 directeur-generaal).

* = ongewijzigd sinds januari 1986

Bij de diverse wijzigingen (april 1986, 24 maart 1987, augustus 1987, november 1987 en februari/maart 1988) waren o.a. de volgende ministeries betrokken.
Financiën: Per 7 april 1986 werd Robert Tubman, een neef van wijlen president William Tubman, minister van financiën i.p.v. G. Alvin Jones. Op 24 maart 1987 werd hij vervangen door John Bestman, die sinds 5 april 1986 gouverneur van de centrale bank was geweest. Op 29 februari werd Bestman ontslagen, nadat president Doe bij een onverwachts bezoek aan het departement van financiën had geconstateerä dat de minister afwezig was. Daarop volgde een reeks ontslagen om ,,administratieve redenen": Paul Jeffy, sinds 24 maart 1987 gouverneur van de centrale bank, op 4 maart 1988; Raleigh Seeky en Johnny Gaye, plaatsvervangend ministers van financiën, op 7 maart 1988. David Fahrat, een vroegere plv. minister van financiën en (sinds 6 aug. 1987) minister van handel, industrie en transport, werd op 4 maart 1988 tot waarnemend minister van financiën benoemd. Thomas Hansen werd waarnemend gouverneur van de centrale bank, een post die hij ook reeds vóór 5 april 1986 had vervuld.

In Monrovia werd volgens Internationales *Afrikaforum* (211988) vermoed dat de ontslagen op het ministerie van financiën samenhingen met de resultaten van het onderzoek dat 17 Amerikaanse financiele experts sinds begin januari

De president van Liberia, Saniuel K Doe

1988 hadden uitgevoerd om de regering van Liberia te helpen-haar economische beheer en fiscale controle te verbeteren. Zij moesten o.a. de talrijke lacunes bij de inning van allerlei belastingen helpen opsporen. Bestman en zijn drie plv. ministers moesten in opdracht van president Doe alle officiële chequeboeken en andere betalingsopdrachten overhandigen aan de leider van de Amerikaanse experts, die gemachtigd waren alle door de regering uitgegeven financiële documenten te contrasigneren. Een van de Amerikaanse experts, Frank Kimball, verklaarde dat de door de regering uitgegeven cheques een te lange route naar de begunstigde moesten afleggen en dat mysterieuze verduisteringen in het kantoor van plv. minister Raleigh Seeky niet vielen uit te sluiten

Buitenlandse zaken: Op 14 augustus 1987 werd de minister J. Bernard Blamo van zijn post ontheven en vervangen door J. Rudolph Johnson, die op 24 maart 1987 in het kabinet was opgenomen als minister van planning en economische zaken. Deze post werd overgenomen door Elijah Taylor, een nieuwe minister. Johnson was eerder ambassadeur van Liberia bij de EG.

Blamo moest verschijnen voor een commissie die de beweerde erduistering van fondsen in 1983 onderzocht bij de Nationale Haven-autoriteit. Op 24 september 1987 werd hij gearresteerd op beschuldiging van ,,misdadige verleiding'', maar eind maart 1988 bevond een jury Blamo onschuldig m.b.t. aanklachten wegens fraude.

Vervanging andere functionarissen

Op 8 augustus 1986 meldden officiële bronnen dat de directeur van de Nationale Veiligheidsdienst, Sylvester Moses, na een ambtsuitoefening van zes jaar om ,,administratieve redenen'' was ontslagen. Hij werd vervangen door zijn assistent Flomo Washington. De voorzitter van de regerende National Democratic Party of Liberia (NDPL), Keikura B. Kpoto, werd na een spoedbijeenkomst op 1 december 1986 ontslagen en vervangen door mevr. Miata Sherman, tot dan toe voorzitter van de vrouwenafdeling van de partij.

Bundeling oppositie. Detentie oppositieleiders

In een poging om hun oppositie tegen het bewind van president Doe te bundelen maakten de drie legale oppositiepartijen – Liberian Action Party (LAP), Unity Party (UP) en Liberian Unification Party (LUP)– op 16 maart 1986 devorming bekend van een ,,grote coalitie'' met LUP-leider Gabriel Kpolleh als voorzitter. De beide andere leiders, Jackson Doe (LAP) en Edward Kessellg (UP), werden vice-voorzitter. Begin april 1986 sloot de United People's Party (UPP), geleid door Gabriel Bacchus Matthews, zich bij de ,,grote coalitie'' aan. Deze partij was in augustus 1983 verboden, omdat zij een ,,buitenlandse ideologie'' verkondigde (pag. 719/2-'85).

De gebundelde oppositie riep in april 1986 op tot het aftreden van president Doe die bij zijn inauguratie op 6 januari 1986 had gepleit voor nationale verzoening en eenheid. Dit appel (pag. 236/2-'86) werd impliciet verworpen.

Op 14 april 1986 meldde de onafhankelijke krant Suntimes dat meer dan 200 UPP-leden waren gearresteerd Op 25 april 1986 volgde de arrestatie van LUP-leider Kpolleh op beschuldiging van ,,opruiing' Hij had naar verluidt de regering ervan beschuldigd een gefingeerde staatsgreep voor te bereiden urn de opposirie krachtig te kunnen aanpakken

Op 5 mei 1986 had president Doe echter voor het eerst sinds de omstreden verkiezingen van oktober 1985 een ontmoeting met de leiders van de drie legale oppositiepartijen teneinde een politieke verzoening tot stand te brengen.

Op 6 juni 1986 verleende president Doe amnestie aan **34** personen die in verband met de mislukte staatsgreep van november 1985 (pag. 235-'86) gevangen zaten. Onder de vrijgelaten personen was mevr. Ellen Johnson-Sirleaf, een gekozen senator van de LAP.

Op 6 augustus 1986 werden de drie oppositieleiders – Gabriel Kpolleh, Jackson Doe en Edward Kesselly – gearresteerd, nadat zij geweigerd hadden een boete te betalen die hen op 1 augustus door het hooggerechtshof was opgelegd wegens minachting van dit hof. Zj hadden een gerechtelijke uitspraak genegeerd waarbij het hun verboden was hun alliantie een ,,grote coalitie'' te noemen, omdat deze niet als zodanig was geregistreerd. Op 10 augustus werden de drie van de centrale gevangenis in Monrovia overgebracht naar de militaire gevangenis in Belle Yella.
Op 18 augustus joeg de politie een vreedzame demonstratie van 500 vrouwen, incl. de echtgenotes van de drie oppositieleiders, in Monrovia uiteen. De betoging voor de vrijlating van de drie werd geleid door mevr. Johnson-Sirleaf. Haar huis werd dezelfde dag geplunderd door leden van een niet-geïdentificeerde bende.
Op 29 augustus werden de drie oppositieleiders vrijgelaten na betaling van de boetes.

De Suntimes (8-9-'86) meldde dat mevr. Ellen Johnson-Sirleaf naar de VS was uitgeweken. Zij had haar land naar eigen zeggen verlaten, omdat ,,zij voor haar leven vreesde''.
Op 6 september riep president Doe de oppositie-partijen op zich bij de regeringspartij NDPL aan te sluiten, .,voordat het te laat is''. Bij weigering zouden zij ,,buiten de wet'' worden gesteld, zo liet de president weten.

Couppoging verijdeld (september *1986)*

Inmiddels waren op 4 september 1986 in het grensgebied van Liberia met Guinee en Ivoorkust, in het district Nimba, drie mensen gearresteerd. Zij werden beschuldigd van deelneming aan een komplot om de macht in Liberia te grijpen. Daartoe zou een groep dissidenten, die in Ivoorkust en Ghana waren gevestigd, op 6 september Liberia binnenvallen, zo deelde minister van buitenlandse zaken Bernard Blamo op 4 september in Harare (Zimbabwe) mee, waar president Doe toen de topconferentie van niet-gebonden landen bijwoonde. Volgens de minister was de toestand in Liberia ,,kalm en onder controle''. Naar zijn zeggen waren sommige van de dissidenten ook betrokken geweest bij de mislukte staatsgreep van november 1985.

Kort daarop gelastte president Doe de vrijlating van twee voormalige hoge officieren van de presidentiële garde die sinds de couppoging van 1985 waren gedetineerd (The Times 10-9-'86). Volgens een op 12 november 1986 gepubliceerd rapport van een Amerikaanse mensenrechtenorganisatie zouden na die couppoging verscheidene honderden soldaten en burgers zijn terechtgesteld.

Intrekking registratie LUP

Op 22 mei 1987 maakte de kiescommissie bekend dat zij de registratie en accreditering van de oppositiepartij LUP had ingetrokken, nadat deze partij had verzuimd een boete van L$ 5.000 te betalen die haar in december 1986 was opgelegd. De LUP kreeg die boete, omdat zij zou hebben geweigerd haar boekhouding aan de kiescommissie voor te leggen. De partij was daartegen in beroep gegaan, maar het hooggerechtshof had op 11 mei 1987 unaniem de rechtmatigheid van de boete bekrachtigd.

Ontslag rechters. Impeachment opperrechter

Op verzoek van president Doe traden Chief Justice (opperrechter) James N. Nagbah en drie andere leden van het hooggerechtshof op 15 juni 1987 af om de president in staat te stellen het hooggerechtshof opnieuw samen te stellen. De pas benoemde nieuwe Chief Justice, Nelson W. Broderick, trad eind juli 1987 af uit protest tegen de benoeming van Chea Cheapoo, een voormalige minister van justitie, tot rechter bij het hooggerechtshof.
Onmiddellijk daarop werd Cheapoo tot Chief Justice benoemd. Bij diens beëdiging zei president Doe dat het

justitiële stelsel onder Nagbah zijn vertrouwen bij het publiek was kwijtgeraakt. Cheapoo beloofde de rechterlijke macht te hervormen en corruptie te bestrijden. In september ontsloeg hij 65 vrederechters, omdat zij geen presidentiële aanstelling voor hun post bezaten.
Op 9 november werd het ontslag van Cheapoo bekendgemaakt na ,,een gezagsconflict'' met president Doe.

Op 17 november werd bij de Senaat een wetsontwerp ingediend betreffende de ,,impeachment'' van Cheapoo wegens handelingen in strijd met zijn ambtseed. Op 2 december besliste de Senaat voor een impeachment-procedure tegen Cheapoo, die van zijn ambt werd ontheven en van het recht vervallen werd verklaard openbare ambten in Liberia te bekleden.

Op 14 december maakte president Doe de benoeming van Emmanuel Gbalazeh tot Chief Justice bekend. Deze benoeming werd op 26 januari 1988 door de Senaat bekrachtigd.

Komplotten (maart en *juli 1988)*

Op 22 maart 1988 deelde het ministerie van voorlichting in Monrovia mee dat een komplot was verijdeld om de regering omver te werpen door president Doe te vermoorden. Een grote hoeveelheid wapens en militaire uitrusting was op 16 maart in een flat te Monrovia ontdekt en 12 van de 19 samenzweerders waren gearresteerd. Onder hen waren William Gabriel Kpolleh, de leider van de verboden Liberian Unification Party (LUP)en kandidaat bij de presidentsverkiezingen van 15 oktober 1985 (pag. 719/3-'85), twee andere LUP-leden en minstens zes militairen.

Op 13 juli maakte president Doe persoonlijk via de nationale radio bekend dat eerder die dag een nieuwe poging tot staatsgreep was verijdeld. Een twaalftal samenzweerders onder leiding van de voormalige brigade-generaal J. Nicholas Podier (pag. 71811-'85) zou op 300 km van Monrovia nabij de grens met Ivoorkust in een vuurgevecht met regeringstroepen verwikkeld zijn geraakt. Daarbij was Podier doodgeschoten, terwijl een aantal andere samenzweerders buiten gevecht was gesteld of gearresteerd. Diezelfde dag zouden mannen in militaire uniformen kolonel Larry Borteh, een vroegere medestander van de president, uit zijn huis hebben weggevoerd voor ondervraging, zo werd door familieleden bericht.

Een Amerikaanse diplomaat in Monrovia meldde volgens *AFP* (The Times 25-7) dat in verband met de couppoging twee Amerikanen waren gearresteerd.

Verbod *LINSU*

Nadat zich in de loop van juli 1988 op diverse universiteitsterreinen incidenten, soms van gewelddadige aard, hadden voorgedaan, verbood president Doe medio augustus de nationale studentenunie van Liberia (LINSU).Ook vaardigde hij een verbod uit inzake politieke activiteiten op de campus (Le Monde 23-8).

OOK WERELDBANK STOPT KREDIETVERLENING. AMERIKAANSE ECONOMISCHE HULP. BEGROTING 1988

Nadat het Internationale Monetaire Fonds (IMF) per 24 januari 1986 de kredietverlening aan Liberia had gestaakt, omdat dit land een achterstand van ruim $200 mln had bij het aflossen van zijn schulden aan het IMF, schortte ook de Wereldbank om dezelfde reden in juni 1987 deverlening van kredieten aan Liberia op. In november 1987 sloot de Wereldbank haar kantoor in Monrovia. Het stapte bovendien uit tien van de twaalf door de Wereldbank gefinancierde projecten. In december 1987 werd het IMF-kantoor in Monrovia gesloten.
Ook de Westerse regeringen, behalve de Amerikaanse, hadden hun kredietverlening gestaakt. De Afrikaanse Ontwikkelingsbank in Abidjan had alle nog niet uitgekeerde kredieten bevroren, omdat Liberia bij die instantie inmiddels een schuld van $ 22 mln had.

Bij een totale buitenlandse schuld van $ 1,4 mrd bedroeg de achterstand van Liberia bij zijn aflossingen ruim $ 0.5 mrd, aldus de FAZ (14-3-'88), d.w.z. 120%van zijn totale uitvoer ofwel ruim 50% van het Bruto Nationaal Produkt.

Tussen 1980 – het jaar waarin Doe via een staatsgreep aan de macht kwam – en 1986 bedroeg de Amerikaanse hulp $ 434 mln. Na een bezoek van de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Chester Crocker, aan Liberia (18-19 april 1986) werd bekendgemaakt dat de Amerikaanse regering Liberia in het begrotingsjaar 1986 $ 42 inln aan economische bijstand zou verlenen, naar verluidt in ruil voor ,,politieke concessies'' van de Liberiaanse regering. Maar de toekenning van de economische hulp was kort te voren opgeschort, omdat Liberia ook een achterstand had bij zijn aflossingen aan de VS (eind maart 1986 $ 660.000).

Op 14 januari 1987 bracht de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken. George Shultz, een bezoek aan Liberia aan het slot van zijn rondreis door zes Afrikaanse staten. Volgens persberichten drong hij bij president Doe aan op het doorvoeren van ,.politieke en economische'' hervormingen.
Op 5 maart 1987 kondigde het State Department aan dat de VS 17 financiële experts naar Liberia zouden sturen om orde op zaken te stellen. Daarover was de maand te voren overeenstemming bereikt tussen president Doe en Peter McPherson, hoofd van het Amerikaanse regeringsbureau voor ontwikkelingshulp (USAID). De Amerikaanse experts, het z.g. Opex-team, arriveerden in november 1987 (zie hierboven).

Ook in 1987 zetten de VS hun financiële hulp aan Liberia voort, maar de omvang daarvan nam af Voor 1988 werd zelfs rekening gehouden met een verdere daling van de hulp tot $25 mln vergeleken met bijna $ 70 mln in 1985.

Sinds 1980 is de economische toestand van Liberia voortdurend verslechterd. Het reële inkomen van de bevolking is met 50% gedaald (*FAZ* 9-2-'88)) en in de hoofdstad Monrovia zou de werkloosheid inmiddels ruim 60% bedragen (FAZ *14-3-'88).*

Op 16 februari 1988 keurden president en kabinet een begroting voor het lopende jaar goed met een omvang van L$ 220,8 mln.

HERSTEL BETREKKINGEN MET DE SOWJET-UNIE

Op 21 juli 1986 werden de diplomatieke betrekkingen tussen Liberia en de Sowjet-Unie hersteld. Ze waren op 18 juli 1985 door Liberia verbroken (pag. 718/3-'85). In mei 1987 werd de Sowjet-ambassade in Monrovia heropend.

NON-AGRESSIE PACT MET SIERRA LEONE EN GUINEE

Op 20 november 1986 werd in de Liberiaanse hoofdstad Monrovia een pact inzake non-agressie en samenwerking op veiligheidsgebied getekend door de staatshoofden van Liberia, Sierra Leone en Guinee. Daarin werd onder meer overeengekomen dat geen van de drie staten zou worden gebruikt als basis voor subversieve activiteiten of agressiedaden of destabilisatie-acties tegen een van de andere staten.

Voorts zouden maatregelen worden getroffen om provocerende verklaringen via radio- en tv-stations te voorkomen.

De relaties tussen Liberia en Sierra Leone waren na mislukte staatsgreep van november 1985 in Liberia verslechterd. Liberiaanse autoriteiten, o.w. president Doe, hadden Sierra Leone toen beschuldigd van medeplichtigheid en medewerking aan die couppoging. Voorts had president Doe de permanente sluiting van de landgrens met Sierra Leone gelast (pag. 235/3-'86).
Maar na een bijeenkomst van de drie presidenten op 12 juli 1986 was de heropening van die grens aangekondigd in het kader van een normalisering van de onderlinge betrekkingen.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

CAMBODJA

VERZETSCOALITIE O.L.V. PRINS SIHANOEK

Op pagina 481 e.v. - 1988 is verslag uitgebracht van het eerste overleg tussen vertegenwoordigers van de door Vietnam geïnstalleerde en gesteunde regering van Cambodja en de uit drie partijen bestaande verzetscoalitie tegen deze regering, eind juli in Bogor in Indonesië.
Over de ontwikkelingen binnen het Vietnamees-gezinde regime in Phnom Penh sinds de installatie ervan in januari 1979 (pag. 17 e.v. - 1979) zijn berichten aan te treffen op pag. 80011 e.v. - 1982 en pag. 60611 e.v. 1987.
Over de verzetscoalitie tegen dit regime volgt hierna meer informatie.

Vorming van de verzetscoalitie: Coalitieregering van democratisch Cambodja

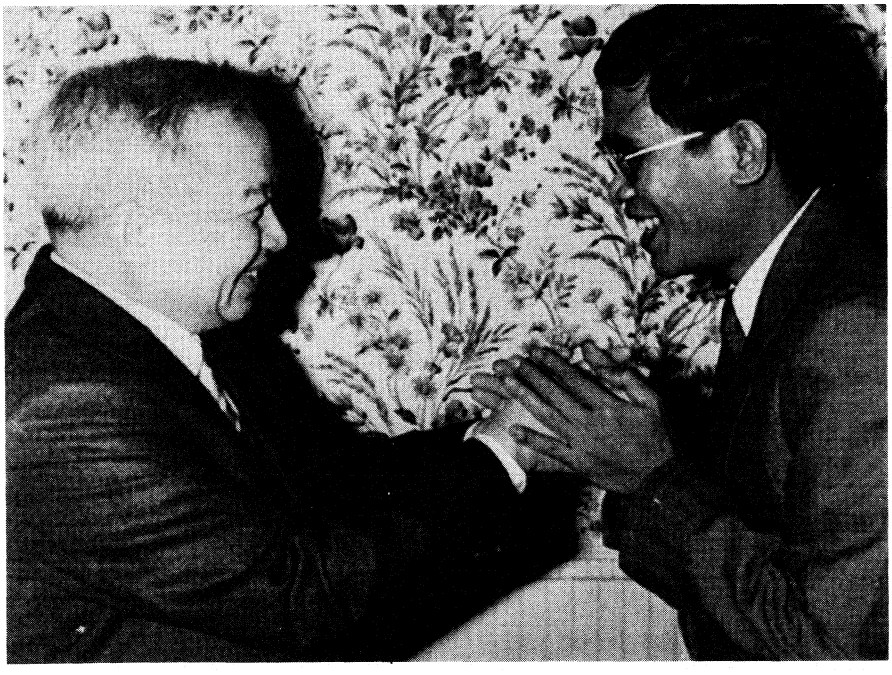
Het bestaan van de verzetscoalitie dateert van 22 juni 1982. In de hoofdstad van Maleisië, Kuala Lumpur, werd toen een overeenkomst ondertekend over de vorming van een anti-Vietnamese coalitieregering van Cambodja.
Ondertekenaars van de overeenkomst waren Khieu Samphan, premier van de regering van de Rode Khmer, prins Norodom Sihanoek, staatshoofd tot 1976, en Son Sann, leider van het Cambodjaanse Nationale Bevrijdingsfront.
De coalitie had tot doel de Vietnamezen uit Cambodja te verdrijven en in Phnom Penh een regering van nationale eenheid te vestigen, die vrije verkiezingen zou organiseren en voor Cambodja de status van een onafhankelijk en niet-gebonden land zou garanderen.
De overeenkomst was tot stand gekomen na langdurige en complexe onderhandelingen, waarbij op de drie fracties sterke druk was uitgeoefend door de ASEAN-landen (Indonesië, Thailand, Broenei, Singapore, Maleisië en de Filippijnen), die het Nationale Bevrijdingsfront van Son Sann ondersteunden en door China, de steunpilaar van de Rode Khmer.
In de overeenkomst was voorzien, dat prins Sihanoek zou optreden als president, dat Khieu Samphan vice-president en minister van buitenlandse zaken zou worden en dat Son Sann het ambt van minister-president zou gaan bekleden.
De onderhandelingen waren zo moeilijk geweest door het wantrouwen, dat de fracties van prins Sihanoek en Son Sann koesterden jegens de Rode Khmer. Deze hadden van 1975 - 1979, tot hun verdrijving door Vietnam, Cambodja geregeerd en in die tijd een enorm bloedbad aangericht.
Ook na het afsluiten van het akkoord bleef het onderlinge wantrouwen voortbestaan, zeker bij prins Sihanoek, van wie gedurende het bewind van de Rode Khmer een groot aantal familieleden om het leven waren gebracht.
Binnen de verzetscoalitie vormden de Rode Khmer in militair opzicht de sterkste fractie; hun troepensterkte zou naar schatting liggen tussen de 20.000 en 40.000 man; het bevrijdingsfront van Son Sann zou beschikken over 4.500 a 12.000 man; en de troepensterkte van de aanhang van prins Sihanoek zou tussen de 1.500 en 5.000 man liggen.
Het onderlinge wantrouwen binnen de verzetscoalitie bracht prins Sihanoek er verscheidene malen toe om als hoofd van de coalitie af te treden.
Voor de eerste keer deed hij dit op 19 november 1982. Hij verzond toen een brief aan zijn aanhangers, waarin hij zijn bondgenoten ervan beschuldigde hem voor hun eigen doeleinden te gebruiken. Verder had hij kritiek op de Verenigde Staten, waarvandaan hij militaire en politieke steun had verwacht, op de ASEAN-landen, die voortgingen steun te verlenen aan het bevrijdingsfront van Son Sann, en op China, dat de Rode Khmer bleef steunen.
Hij beëindigde deze periode van teruggetrokkenheidop 21 januari 1983, toen hij vanuit zijn verblijfplaats Pjongjang in Noord-Korea naar Bangkok vloog.
Op 27 januari trad hij op als voorzitter van zijn kabinet. dat vergaderde op Cambodjaanse bodem dichtbij de grens met Thailand.
Na afloop van deze vergadering werd meegedeeld, dat unaniem een aantal maatregelen was overeengekomen om de samenwerking en de eenheid van de drie partijen op elk gebied te vergroten.
Op 14 juli 1984 dreigde prins Sihanoek in een telegram aan Khieu Samphan opnieuw te zullen aftreden. Aanleiding hiertoe was een gewapende botsing tussen leden van de Rode Khmer en aanhangers van de prins in de buurt van Khranlanh in de provincie Siem Reap, waarbij acht aanhangers van de prins om het leven zouden zijn gekomen.
De kwestie werd op 2 augustus 1984 opgehelderd in een tripartiete bijeenkomst van vooraanstaande leden van de verzetscoalitie, waarin de Rode Khmer de botsing een ,,misverstand" noemden.
Diplomaten in Peking brachten correspondenten er op 23 april 1985 van op de hoogte, dat prins Sihanoek wederom gevraagd had om van zijn functie als president van de verzetscoalitie ontheven te worden. Hij voerde deze keer een slechte gezondheid als reden hiervoor aan.
Op 26 april berichtte het bureau van de verzetscoalitie in Peking echter, dat de prins zou aanblijven.
Persbureau *Agence France* li-esse berichtte op 2 mei 1985, dat de prins op 28 april een brief had geschreven aan zijn zoon Norodom Ranariddh, waarin hij verklaarde, dat hij er weliswaar ,,voor het ogenblik" mee had ingestemd om aan te blijven, maar dat hij niettemin nog steeds de wens had zich terug te trekken.

Terugtrekking Pol Pot aangekondigd

Het ondergrondse radiostation van de Rode Khmer, de Stem van Democratisch Kampuchea, maakte op 1 september 1985 bekend, dat de Hoge Militaire Commissie van de Rode Khmer was ontbonden en dat de voorzitter ervan, Pol Pot - in de periode 1975 - 1979 de leider van het Rode Khmer bewind in Cambodja - zich i.v.m. het bereiken van de leeftijd van 60 jaar had teruggetrokken.
Prins Sihanoek noemde echter op 2 september 1985, in een interview met de Italiaanse krant Corriere *della* Sera de aangekondigde terugtrekking van Pol Pot een ,,farce".
Op 19 november 1987 meldde The Bangkok Post, dat Pol Pot ernstig ziek was en zich voor behandeling naar Peking had begeven.

Besprekingen tussen prins Sihanoek en Cambodjaanse premier Hun Sen

Begin december 1987 kwam het voor de eerste maal tot besprekingen tussen prins Sihanoek namens de verzetscoalitie en de premier van de door Vietnam op de been gehouden regering van Cambodja, Hun Sen. De besprekingen vonden plaats in Fere en Tardenois in Noord-Frankrijk. Zij begonnen op 2 december.
Aan het slot van deze besprekingen, op 4 december, hebben Hun Sen en prins Sihanoek de andere Cambodjaanse partijen opgeroepen met hen mee te praten.
Zodra de verschillende groepen het onderling eens zijn geworden over een politieke oplossing voor de kwestie-Cambodja, moet volgens Sihanoek en Hun Sen een internationale conferentie worden bijeengeroepen om Cambodja's onafhankelijkheid en de vrede in en stabiliteit van Zuidoost-Azië te waarborgen.
Een tweede gespreksronde tussen prins

Prins Norodom Sihanoek (l.) met de Cambodjaanse premier Hun Sen op 2 december 1987 in Fère en Tardenois in Noord-Rankrijk.

Sihanoek en premier Hun Sen vond plaats op 20 en 21 januari 1988, wederom in Frankrijk, nu in het plaatsje St Germain en Laye.

In het *NRC/H'blad* van 26 april 1988 bracht medewerker Henri Beunders verslag uit van een gesprek, dat hij had gevoerd met premier Hun Sen. De premier vertelde hierin over inhoud en achtergrond van de besprekingen met prins Sihanoek in december 1987 en januari 1988 in Frankrijk.
Het volgende is uit deze beschouwing geciteerd.

In de twee onderhandelingsronden die de Cambodjaanse premier Hun Sen in december en januari in Parijs met prins Sihanoek heeft gevoerd om via een politieke oplossing een einde te maken aan de lange jaren van burgeroorlog en Vietnamese bezetting, stonden drie dingen centraal: het vertrek van de circa 140.000 Vietnamese soldaten. de vorming van een nieuwe regering en een nieuw nationaal leger.
,,Als we tot een compromis komen met prins Sihanoek zal het volk moeten beslissen over de toekomstige politieke structuur in ons land. Dan zullen er verkiezingen komen. Als wij die verkiezingen verliezen. zullen wij in de oppositie gaan, natuurlijk. We hebben negen jaar gehad om te laten zien wat we waard zijn", zegt Hun Sen in een salon van zijn ministerie waar de hagedissen af en toe langs de muren schieten.
Deze 36-jarige boerenzoon lijkt niet erg op het klassieke type communistisch leider dat zich verschanst achter zijn wenkbrauwen als achter tralies.
Hun Sen, met zijn open overhemd over zijn broek. met zijn bril en zijn sigaret, is een frêle figuur, bijna een intellectueel, hoewel hij al op zijn zestiende met de Rode Khmers de jungle in trok.
De vragen beantwoordt hij rustig en met souplesse, en hij haast zich te vertellen in melk hoog aanzien de prins bij hem staat. ,,Sihanoek heeft de leeftijd van mijn vader. Hij ontving me in Parijs ais zijn zoon, en ik moest hem, de oudere, de passende eer bewijzen. Ik sprak hem aan met Samdeck (monsieur-prins, red.) Maar toen we eenmaal om de tafel zaten, waren we gelijken. Hij de leider van de oppositie. ik de

van deze regering.
augustus vorig jaar volgt rijn regering een politiek van Nationale Verzoening: men belooft Sihanoek ,een hoge positie' in de nieuwe regering, men stelt amnestie. beloningen en hoge regeringsposten in het vooruitzicht aan Rode Khmers die de autoriteiten op de hoogte stellen van geheime bergplaatsen van voedsel. medicamenten en wapens.
Het is volgens hem niet uit politieke zwakte en onvermogen om enige verbetering te brengen in het dagelijkse bestaan van de Cambodjanen dat zijn regering hiertoe is overgegaan. ,,Integendeel, wij hebben de gesprekken aanvaard omdat wij ons voldoende sterk voelen. Als wij alleen het belang van de partij op het oog zouden hebben. zouden we helemaal niet hoeven te onderhandelen. Maar we gaan uit van het belang van het hele volk. Daarom doen we concessies. En onze grootste concessie is dat we het woord socialisme niet meer gebruiken. We spreken nu alleen nog over een onaihankelijk. ongebonden en neutraal Cambodja dat zich ontwikkelt van een eenpartij-staat naar een reelpartijensysteem".

Sihanoek zei onlangs dat de Rode Khmers er de afgelopen jaren, toen ze afzagen van grote militaire operaties. in zijn geslaagd te infiltreren in alle dorpen, communes. districten, steden, strijdkrachtonderdelen en ministeries en dat op de dag dat de Vietnamezen het land verlaten. de Rode Khmers Phnom Penh weer zullen binnentrekken
Een militaire oefening bij Kompong Speu waarop het handjevol aanwezige buitenlandse journalisten werd getrakteerd - 22 dienstplichtigen die met takkebossen op hun rug tegen een heuveltje op renden om deze .te nemen' - moest waarschijnlijk bewijzen dat het nationale leger. circa 40.000 man, inmiddels sterk genoeg is om de Rode Khmers en de verzetsstrijders van Sihanoek en Son Sann te weerstaan.
Maar wij waren eerder op de heuveltop dan de 22 infanteristen en het oordeel was unaniem: slecht bewapend. geen munitie en zwak inoreei. Sihanoek heeft gelijk.
Hun Sen: ,,Sihanoek beoordeelt de situatie verkeerd. Hij is al twee keer door Pol Pot bedrogen, maar hij heeft ricg altijd illusies. bijvoorbeeld dat Pol Pot sterker is dan wij Niemand kan ons met geweld omverwerpen. Maar dc guerrilla zal wel voortduren, langs de grenzen en in de afgelegen gebieden. Daarom hebben wij een politieke oplossing nodig. Daarom gaan dc Vietnamezen ook voor 1991 weg Want als zij blijven, houdt het verzet een excuus om te blijven vechten".
Sihanock stelde in Parijs voor om de veiligheid tijdens en na de terugtrekking van de Vietnamese troepen te laten garanderen door een internationale vredesmacht van Fransen. Marokkanen, Zwitsers en Senegalezen Hirr is Hun Sen faliekant trnen ,,Dat zou een verslechtering zijn. Dan zouden we niet ren maar vier buitenlandse mogendheden in het land hebben
We hebben ook geen enkel vertrouwen in zo'n vredesmacht. Kijk maai. naar Libanon Daar kan zo'n vredesmacht ook niets uitrichten. Wc moeten zelf oplossingen zoeken."
Wat hem betreft kunnen de Rode Khmers deel uitmaken van de politieke oplossing op twee voorwaarden de .Pol Pot-kliek· moet worden geelimineerd en het leger van de Rode Khmers ontmanteld.
Een vierpartijcncoalitie (dc regering plus de verzetsalliantie van drie partijen) kan alleen in politiek opzicht tot stand komen, niet in de strijdkrachten. ..Dan zal de guerrilla tot hier in Phnom Penh worden gevoerd. Het zou hier een tweede Beiroet morden. Ons idee is: dan is het beter om helemaal geen oplossing te vinden en de strijd voort te zetten".
De Cambodjaanse premier weet wat strijd is. Hij was zelf van 1970 tot 1978 een Rode Khmer. Na de overwinning van Pol Pot in april 1975 werd hij ondercommandant van een regiment in Oost-Cambodja. Volgens sommige experts leidde hij anti-Vietnamese aanvallen over de grens in de Vietnamese provincie Tay-Ninh. Pas enkele maanden voor de Vietnamese invasie keerde hij zich met zijn mannen tegen de eenheden die Pol Pot naar zijn district had gestuurd om de zoveelste zuiveringsactie uit te voeren.
Hun Sen vluchtte naar Vietnam en keerde aan de kant van de pro-Vietnamese Rode Khmers. geleid door de huidige president Heng Samrin, in de rugzak van de Vietnamese invasietroepen weer terug. Hij werd onmiddellijk minister van buitenlandse zaken.
Had hij eigenlijk niet een beetje laat ontdekt dat er iets niet helemaal goed zat met dat communisme van .broeder nr 1'?,,Oh. ik was daar al vòòr 1975 achter. ook al heb ik hem nooit ontmoet.

Pol Pot is als een rat die overdag in een hol slaapt en er 's nachts uitkomt op voedseljacht. Maar we moeten onderscheid maken tussen de patriottische beweging tegen Lon Nol en de Amerikanen. en de Pol Pot-kliek.
De overwinning in 1975 was geen Pol Pot-overwinning. Hij was slechts een onderdeel van de patriottische beweging. Maar hij maakte misbruik van het volk om de macht te grijpen en veranderde de overwinning in een genocide.

Op 17 april 1975 lag ik overigens in een ziekenhuis in Kompong Chang, in een van de bevrijde zones, aan de grens. omdat ik bij de strijd een oog was kwijtgeraakt Maar daarna zag ik al snel dat Pol Pot met zijn gedwongen evacuaties en dergelijke de beweging had verraden.
Medio 1977 kwam ik in contact met andere ontevreden regimentsleiders en besloten we terug te vechten. Maar om tegen hem in opstand te komen was niet gemakkelijk. Iedereen was geïsoleerd en een aantal bevrijdingsbewegingen was bloedig neergeslagen. Het was als een schaakspel. Je moest zeer goed nadenken hoe je kon winnen."

Voor een ex-Rode Khmer die nog altijd een communistisch bewind leidt is de huidige visie van Hun Sen op de situatie in zijn land en toekomst op zijn zachtst gezegd opmerkelijk.
Achter hem op glazen kasten staan een krokodil en een panter, symbolen voor de vraatzucht van respectievelijk Vietnam en Thailand. De hele wand tegenover hem is bedekt met het rode Sowjet-vaandel met hamer en sikkel, de portretten van Marx en Lenin er op geborduurd.
,,We hebben de afgelopen negen jaar het land naar het socialisme willen voeren, maar zien nu de realiteit onder ogen. We moeten geen socialisme van een ander land kopiëren. We moeten een eigen soort socialisme creeren waarin de privé-sector heel belangrijk is. Onze nieuwe economie verschilt eigenlijk niet van die uit de tijd van Sihanoek."
Het feit dat de honderdduizenden landgenoten die zijn regime zijn ontvlucht en nu met het geld dat zij hun familieleden toesturen het land op de been helpen, ziet hij niet als nederlaag voor zijn systeem. ,,Wijzien devluchtelingenniet als vijand maar als slachtoffer van de Amerikaanse agressie en genocide van Pol Pot. Zij blijven burger van Cambodja. Hun bijdragen, die heel substantieel zijn, beschouwen we niet als een mislukking maar als een overwinning.
Als ze geen geloof zouden hebben in ons systeem, zouden ze geen geld sturen. Dan zouden ze hun familie overreden ook te vluchten. Ze wijzen ons er wel op dat onze bedoelingen niet te ver kunnen vooruitlopen op de realiteit. Wij willen ook eens rijk zijn als in de rest van de wereld. In die zin beïnvloeden ze ons denken wel natuurlijk".

Wat Hun Sen betreft mogen alle vluchtelingen morgen terugkeren. ,,De meerderheid van hen is boer en we hebben genoeg land voor hen. Van de 2,8 miljoen hectare rijstland van voor de oorlog is nu maar 2 miljoen bebouwd."
Dat de Westwal ook bedoeld is om aspirant-vluchtelingen binnen de grenzen te houden spreekt hij met stemverheffing tegen. ..Dat was een geforceerde beslissing. En ik kan u zeggen dat het geen gemakkelijk karwei was. Het was niet zoiets als een hekje om je huis bouwen. We weten heel goed dat we veel offers moeten brengen voor deze duizend kilometer lange defensielinie. Maar we moeten ons beschermen tegen de historische vijandigheid van Thailand dat altijd is gebruikt als springplank voor agressie tegen Cambodja."
De gespreksrondes met Sihanoek zijn vastgelopen op verschil van mening over de internationale vredesmacht en de eis van Sihanoek dat er eerst een overgangsregering wordt gevormd alvorens er algemene verkiezingen worden gehouden. Alleen zo kan volgens hem worden voorkomen dat het huidige bewind door manipulatie die verkiezingen zal winnen.
En Sihanoek heeft, eenmaal terug in Peking, van zijn Chinese beschermheren te verstaan gekregen dat de Rode Khmers moeten blijven vechten en niet praten.

De regering-Hun Sen op haar beurt wil ook niet al te veel haast maken om te vermijden dat de Rode Khmers de onderhandelingen inderdaad als zwakte interpreteren en besluiten dat het tijd is om de wapens opnieuw om te gorden.
Hun Sen weet niet wanneer of waar hij Sihanoek weer zal spreken. ,,De twee rondes waren vol complexiteit en onzekerheid. En het is zeer moeilijk te onderhandelen met iemand die net zo vaak van mening verandert als vroeger van vrouw. In dit land duren de problemen nu al bijna 18 jaar voort. Er zijn veel partijen en buitenlandse mogendheden bij betrokken. Dat kun je niet zomaar in twee gesprekjes oplossen. We moeten zeer geduldig zijn"
Ook over de tijd van vrede. waarover men aan de oevers van de Mekong toch eindelijk weer durft te dromen, is premier Hun Sen niet zo optimistisch. ,,We hebben veel hulp nodig. Maar daar moeten we niet te veel over dromen. Ik geloof niet dat het Westen veel hulp zal geven als Sihanoek is teruggekeerd. Ze willen nu alles oplossen met Sihanoek en dan hulp geven.
Want wie verzette zich tegen Sihanoek in de jaren zestig? De Amerikanen en de ASEAN-landen! Zij blijven opportunistisch. Als ze een betere kaart krijgen dan Sihanoek dan zullen ze die spelen. Of jullie ons helpen of niet, wij zullen het alleen moeten doen".

Prins Sihanoek treedt opnieuw terug

Prins Norodom Sihanoek heeft op 30 januari 1988 opnieuw verklaard, dat hij zich uit de politiek terugtrok. In Peking zei hij in een vraaggesprek met het Franse persbureau AFP, dat hij de verzetscoalitie zou verlaten en zijn reeks gesprekken met premier Hun Sen niet zou voortzetten.
,,Ik heb de eer te verklaren. dat ik met ingang van 30 januari 1988 definitief en onherroepelijk aftreed. Ik ben nu een vrij man", aldus Sihanoek.
Op 29 februari echter is de prins op dit besluit teruggekomen. In een schriftelijk antwoord op vragen van AFP maakte hij op 29 februari tevens bekend nieuwe onderhandelingen te willen voeren met Hun Sen.
,,Opdringend verzoek" van de verzetscoalitie verklaarde Sihanoek ,,voorlopig" aan te blijven als leider van het verzet.
Sihanoek voegde daaraan toe, dat ,,de onduldbare houding van Vietnam tegenover mij (...) mij dwingt terug te komen op een beslissing, die ik als onherroepelijk en onomkeerbaar zag".

Terugtrekking Vietnamese troepen aangekondigd

De Vietnamese regering heeft op 25 mei aangekondigd, dat zij voor het eind van 1988 50.000 militairen uit Cambodja zou terugtrekken en de overblijvende Vietnamese soldaten onder Cambodjaans bevel zou stellen.

De terugtrekking zou in fasen gebeuren en in juni beginnen.
In 1990 zouden alle Vietnamese troepen zijn teruggetrokken.

De Vietnamese minister van buitenlandse zaken, Nguyen Co Thach, had in de dagen voor deze verklaring publiek werd in Moskou met hoge Sowjet-functionarissen gesproken.

Op Cambodjaans grondgebied bevonden zich op dat moment naar schatting 120.000 man Vietnamese bezettingstroepen.
Vietnam beweert dat het sinds 1982 zes maal troepencontingenten heeft teruggetrokken, maar Westerse waarnemers menen dat het steeds vervangingen betrof, terwijl de totale troepenmacht in dezelfde sterkte gehandhaafd bleef.
In augustus 1985 beloofden de Vietnamezen in 1990 alle troepen uit Cambodja te hebben teruggetrokken maar enkele dagen later werd deze belofte al meer teniet gedaan.
De Verenigde Staten menen dat alleen vorig jaar november 20.000 van de oorspronkelijk 140.000 man Vietnamese militairen daadwerkelijk naar huis zijn gegaan.

De Sowjet-Unie heeft bij monde van onderminister van buitenlandse zaken Rogatsjow het plan voor terugtrekking verwelkomd en een ,weg naar een snelle oplossing' genoemd.
De vice-minister ziet niet alleen een oplossing voor het conflict tussen Cambodja en Vietnam in het verschiet, maar denkt ook dat de relaties tussen zijn land en China door deze ontwikkeling kunnen worden verbeterd.
Pogingen van de Sowjet-Unie om de relaties met China te verbeteren zijn door Peking voortdurend van de hand gewezen. Eerst moest de kwestie Cambodja worden opgelost, meenden de Chinezen.

De snelle reactie van Moskou zou er op kunnen wijzen dat partijleider Gorbatsjow de Vietnamezen heeft gemaand spoedig naar een oplossing te zoeken.
De Vietnamese interventie in Cambodja is vanaf het begin in 1978 door de Sowjet-Unie ondersteund, maar de nieuwe politiek van Gorbatsjow heeft gevolgen voor landen als Vietnam.
Nu de Sowjet-Unie zich terugtrekt uit Afghanistan en bereid is over andere regionale conflicten te praten, is het maar de vraag in hoeverre Vietnam deze lijn politiek en economisch zou kunnen negeren.
De aankondiging van Hanoi wordt door de Verenigde Staten gezien als onderdeel van een Vietnamese campagne voor het verkrijgen van meer economische steun uit het Westen.
Een Amerikaanse functionaris meende op 26 mei dat de ernstige economische problemen waarin Vietnam zich bevindt de voornaamste drijfveer voor het terugtrekken van de troepen vormen. Het geld dat nu aan de militaire operatie in Cambodja wordt besteed, gebruikt de Vietnamese regering liever voor het ontwikkelen van de eigen economie.

Het Vietnamese persbureau VNA maakte op 27 mei bekend dat de EG 10.000 ton rijst ter beschikking heeft gesteld om de eerste nood van zeker drie miljoen hongerende Vietnamezen te lenigen.

55.000 Vietnamezen gedood in *Cambodja*

Vietnam heeft sinds 1977 in de strijd tegen de Rode Khmer in Cambodja 55.000 militairen verloren. Dit deelde de Vietnamese generaal Le Kha Phieu op 30 juni mee, vlak voor het vertrek van het Vietnamese opperbevel uit Cambodja.

Phieu, de op één na hoogste legerleider, zei op het vliegveld Tan Son Nhut dat na de invasie in Cambodja van decem-

ber 1978 25.000 Vietnamese militairen in het buurland zijn gesneuveld.
Tussen 1977 en 1979 zijn bij confrontaties met de Rode Khmer langs de grens van beide landen 30.000 Vietnamese soldaten gedood, aldus de generaal. Phieu zei dat een gelijk aantal soldaten in de oorlog gewond raakte.
Het opperbevel werd na aankomst in Ho Chi Minhstad, de vroegere Zuidvietnamese hoofdstad Saigon, verwelkomd door de onderminister van defensie Tran Van Quang, die zei dat dit jaar 13.000 Vietnamese soldaten naar huis zijn gegaan. Op *30* juni kwamen 3.000 soldaten in vrachtwagens en bussen in hun vaderland aan.
Een speciale afgezant van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties had op 30 juni een ontmoeting met premier Hun Sen om te praten over de toekomst van het land.
De VN hebben het bewind in Phnom Penh niet erkend en er nooit eerder contact mee gehad.

China wil geen terugkeer van ,,dominante" Rode Khmer

De Chinese minister van buitenlandse zaken Qian Qichen heeft zijn Amerikaanse ambtgenoot George Shultz op 14 juli op het hart gedrukt dat China ,,een terugkeer van de Rode Khmer als dominante factor in Cambodja niet ondersteunt."
Qian vertelde Shultz, die in Peking besprekingen voerde over de Amerikaans-Chinese betrekkingen, dat leiders van de Rode Khmer hebben aangekondigd te zullen aftreden. Peking voorziet nu een rol voor een internationale vredesmacht in het door oorlog verscheurde Cambodja

Vredesplan Rode Khmer met garanties tegen zichzelf

De Rode Khmer heeft op 16 augustus een vredesplan voor Cambodja gepresenteerd, waarin de ontbinding van het eigen leger voorop staat en maatregelen worden voorgesteld die een nieuwe alleenheerschappij van de communistische organisatie moeten voorkomen. Het plan, dat bestaat uit 12 punten, is een duidelijke concessie aan de andere drie partijen in het Cambodjaanse conflict.
Eind juli nog weigerde Rode Khmer-leider Khieu Samphan tijdens de ,cocktail party' over Cambodja in het Indonesische Bogor toezeggingen te doen, maar nu is de Rode Khmer alsnog met voorstellen gekomen om een einde te maken aan het slepende Cambodjaanse conflict.
,,Er zouden effectieve maatregelen genomen dienen te worden die voorkomen dat Democratisch Kampuchea (zo betitelt de Rode Khmer zichzelf) opnieuw alleen aan de macht komt en anderen bruskeert". aldus de clandestiene radio van de Rode Khmer, die het plan openbaar maakte.
In het plan wordt ook de terugtrekking van alle Vietnamese troepen uit Cambodja geëist en de ontbinding van het huidige door Vietnam geïnstalleerde bewind in Phnom Penh. In plaats daarvan bepleit de Rode Khmer de vorming van een coalitieregering, bestaande uit vier partijen onder leiding van prins Norodom Sihanoek.
Voor het eerst stemt de Rode Khmer ook in met het onderbrengen van de strijdkrachten van alle Cambodjaanse groeperingen .,in garnizoenen onder toezicht van de vier partijen en onder internationale controle."
De Cambodjaanse regering Hun Sen heeft op 18 augustus het door de Rode Khmer gepresenteerde vredesvoorstel verworpen.
Phnom Penh omschreef het plan als ,,eennieuwe klucht opgezet door China om zijn lakeien te redden van internationaal isolement".
De door Vietnam geïnstalleerde regering zegt wel bereid te zijn met andere partijen en landen te praten om te zoeken naar ,,effectieve wegen die een terugkeer van Pol Pot en zijn criminele bendes kunnen voorkomen".
Peking heeft de Rode Khmer altijd militair en politiek gesteund, maar zou nu bereid zijn een politieke oplossing waarin alle partijen worden betrokken te ondersteunen.
De Chinese partijleider Zhao Ziyang zei op 17 augustus dat noch de Rode Khmer noch het bewind van Hun Sen in Cambodja opnieuw de kans mag krijgen te regeren. ,,Ik denk dat beide gevaren moeten worden geëlimineerd", aldus Zhao Ziyang.
De Cambodjaanse regering reageerde hierop via de radio en zei: ,,Hoekun je massamoordenaars op één lijn stellen met hun slachtoffers".

VIETNAM

PREMIER PHAM HUNG OVERLEDEN

Pham Hung, sinds 18 juni 1987 premier van Vietnam (pag. 559/3 - 1987; daar ook biografische gegevens), is op 10 maart 1988 in de leeftijd van 75 jaar overleden aan een hartziekte.

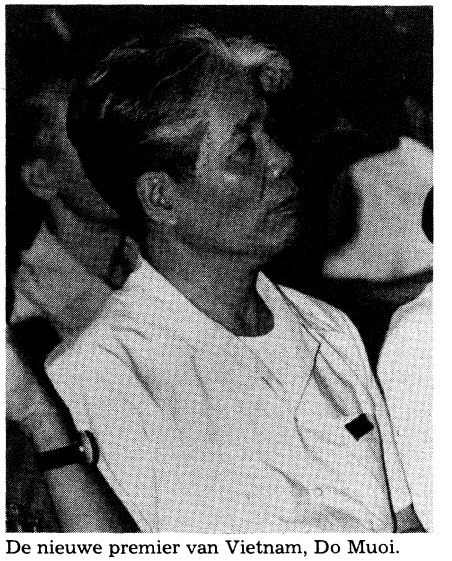
Vice-premier Vo Van Kiet werd aangewezen tot waarnemend premier tot het moment, waarop de Nationale Assemblée een opvolger zou verkiezen.

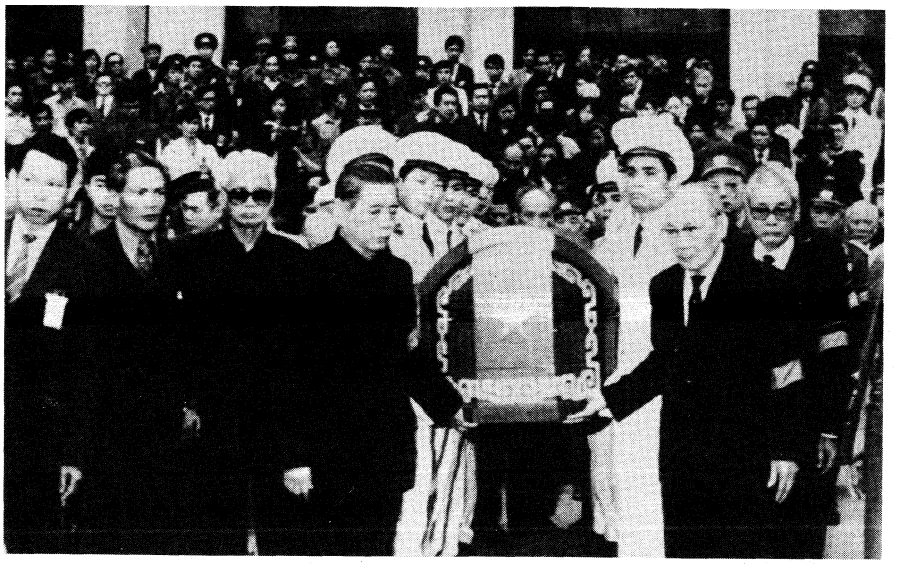
Do Muoi tot opvolger verkozen

Op 22 juni heeft de Nationale Assemblée vice-premier Du Muoi verkozen als nieuwe minister-president.
Over de persoon van Do Muoi en over zijn verkiezing tot premier schreef het *NRC/H'blad* van 24 juni het volgende:
Do Muoi, de nieuwe premier van Vietnam is voor de meeste van zijn landgenoten een onbekende. De op 22 juni door de Nationale Assemblée gekozen 71-jarige premier heeft een lange maar onopvallende carrière achter de rug - eerst in de strijd tegen de Franse en Amerikaanse overheersing en na 1975 in de communistische hiërarchie.
De Nationale Assemblée Quoc Hoi, het parlement met slechts één partij. was tot nu toe steeds een instrument in handen van het Politburo. Sedert enkele jaren is het logge partijapparaat in ontwikkeling.
Bij deze gelegenheid konden de volksvertegenwoordigers voor het eerst kiezen uit twee kandidaten voor de functie van premier. Do Muoi, de derde man in het politburo, kreeg 296 van de 496 stemmen en daarmee de voorkeur boven de andere kandidaat, Vo Van Kiet.

Do Muoi werd geboren in 1917 uit boerenouders in het noordelijk'dorp Dong My in het toenmalige Franse Indo-China.
Tijdens de Tweede Wereldoorlog geraakte hij in Franse gevangenschap, waaraan een einde kwam door de Japanse opmars in Indo-China.
In 1954 werd Vietnam gesplitst in een noordelijk en een zuidelijk deel. Du Muoi bekleedde diverse economische functies in het door Ho Chi Minh geregeerde Noord-Vietnam en werd in 1969 vice-premier.

Na de val van Saigon in 1975 kreeg Do Muoi de taak de economie van het zuiden naar communistische inzichten om te vormen. Het plan voor een ,socialistische transformatie' maakte de noorderling tot een weinig geliefde figuur in het zuiden, waar de meeste mensen liever wilden vasthouden aan hun eigen kleine bedrijfje. Een grote uittocht van bootvluchtelingen was het gevolg.
Muoi werd in de jaren daarna een invloedrijke economische figuur. Het mislukken van het economische vijfjarenplan 1976-1980 tastte de positie van Do Muoi wonderwel niet aan.
Op het moment dat voedseltekorten zich aan-

De nieuwe premier van Vietnam, Do Muoi.

Beeld van de staatsbegrafenis van de op 10 maart 1988 overleden Vietnamese premier Pham Hung. Vooraan als dragers van de kist partijleider Nguyen Van Linh (l.) en staatshoofd Vo Chi Cong.

dienden, besefte de leiding van het land dat er iets moest gebeuren. Behalve economische hervormingen lanceerde de in 1986 gekozen partijleider Nguyen Van Linh een campagne tegen de voortschrijdende corruptie in de 1.8 miljoen leden tellende communistische partij
Do Muoi werd belast met de leiding van de campagne die tot weinig concrete resultaten leidde.

In maart stierf premier Pham Hung aan een hartaanval. Vo Van Kiet, de vierde man in de Vietnamese hiërarchie, werd benoemd tot premier ad interim. Kiet wierp zich ogenblikkelijk op als de pragmatische hervormer, die het tot dan toe gevoerde economische beleid helemaal wilde omgooien.
Het is opmerkelijk dat Van Linh bij de premierverkiezing Muoi steunde en niet Van Kiet. De partijleider stond politiek dichter bij Van Kiet, maar de verhoudingen tussen de twee bekoelde de laatste maanden aanzienlijk.
Waarnemers menen dat Van Linh twijfels had over de intellectuele capaciteiten van Van Kiet. Ook de langere politieke carrière van Muoi lijkt van belang te zijn geweest bij zijn verkiezing.
Do Muoi staat bekend als een trouw aanhanger van de marxistische leer, maar zijn verkiezing zal desondanks niet leiden tot een meer orthodoxe koers. Ook Muoi ziet in dat hervormingen de enige uitweg zijn uit de economische malaise van zijn land.

AKKOORD MET VS OVER EMIGRATIE EX-GEVANGENEN NAAR VS

Vietnam en de VS hebben een akkoord bereikt over de emigratie van voormalige politieke gevangenen naar de VS. De Amerikaanse vice-minister van buitenlandse zaken Robert Funseth en zijn Vietnamese ambtgenoot Tran Quang Co hebben hierover op 15 en 16 juli onderhandelingen gevoerd, die op 16 juli met het sluiten van een overeenkomst werden beëindigd.

In een gezamenlijke verklaring, uitgezonden door de Vietnamese radio, werden de tweedaagse besprekingen ‚open, vriendelijk en constructief' genoemd.

De Vietnamese onderminister van buitenlandse zaken Tran Quang Co zei dat vrijgelaten gevangenen en hun families zou worden toegestaan te emigreren ,,als ze dit willen".

Na de communistische overwinning van Noord-Vietnam op Zuid-Vietnam in 1975 zouden meer dan 500.000 soldaten en medewerkers van het door de Amerikanen gesteunde Saigon-bewind in zogenaamde heropvoedingskampen zijn opgenomen. Dit heeft Hanoi onlangs zelf meegedeeld. Hoeveel ‚heropgevoede mensen zich nog in Vietnam bevinden, is niet bekend. Veel voormalige aanhangers van het Zuidvietnamese bewind behoren tot de bootvluchtelingen en verblijven inmiddels in buitenlandse vluchtelingenkampen of wonen al in de Verenigde Staten.

Functionarissen verwachten dat de overeenkomst tussen de VS en Vietnam 11.000 ex-gevangenen en hun families zal betreffen, in totaal naar schatting 40.000 mensen.

Westerse waarnemers menen dat de doorbraak in Hanoi een teken is van de nieuwe Vietnamese buitenlandse politiek die een einde moet maken aan het internationale isolement waarin het verarmde land zich bevindt.

Ook het terugsturen van de stoffelijke overschotten van Amerikaanse militairen die tijdens de Vietnamese oorlog zijn omgekomen. is door Vietnam bespoedigd.

Toestemming voor zoekacties naar vermiste Amerikaanse militairen

Een delegatie uit de VS zou het zoeken naar de stoffelijke resten van Amerikaanse militairen, die gedurende de Vietnam-oorlog waren omgekomen, mogen hervatten, zo werd op 21 juli door radio-Hanoi meegedeeld.

Radio-Hanoi zei, dat de Vietnamese minister van buitenlandse zaken Nguyen Co Thach de speciale Amerikaanse afgezant generaal b.d. John Vessey heeft laten weten dat er vanaf augustus gedurende drie maanden gezocht mag worden naar de 1763 Amerikanen die nog altijd worden vermist. De Amerikaanse afgezant heeft het aanbod geaccepteerd.
Thach zei ook dat Vietnam zich in zal zetten om vóór het eind van dit jaar het lot van zeventig Amerikanen van wie men aanneemt dat zij destijds levend in handen van de Vietnamese troepen zijn gevallen, op te helderen. Deze groep militairen bevond zich niet onder de krijgsgevangenen die in 1973 terugkeerden.
De laatste gezamenlijke zoekactie van Vietnamezen en Amerikanen naar de resten van de 1763 vermisten had plaats in november 1985. Sindsdien hebben de Vietnamese autoriteiten geen toestemming meer verleend voor nasporingen naar de zogenoemde MIA's (missing in action).

Minister Thach zei te hopen dat het aanbod de Amerikaanse regering ertoe zal bewegen om humanitaire hulp aan Vietnam te geven. Hij verwees daarbij naar de belofte die Vessey vorig jaar deed om bij de Amerikaanse regering aan te dringen op humanitaire hulpverlening in ruil voor hulp bij het zoeken naar de MIA's (pag. 56011 e.v. - 1987).

President Reagan deed vorig jaar wel een oproep aan particuliere hulporganisaties om humanitaire steun te geven aan Vietnam, maar wees herhaalde verzoeken van de Vietnamese autoriteiten om steun van de Amerikaanse regering af.
(NRC/H'blad, Le Monde)

(Vor. ber. pag. 56011 e.v. - 1987).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappi B.V., Hogehilweg **13,** Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VOLKSOPSTAND IN BIRMA

Op 25 juli 1988 aanvaardde de eenheidspartij van Birma, de Birmaanse Socialistische Program Partij (BSPP). het ontslag van haar voorzitter Ne Win die het land op autocratische wijze had bestuurd sinds hij op 2 maart 1962 de macht had gegrepen. Weliswaar was Ne Win op 9 november 1981 als president van Birma afgetreden ten gunste van San Yu (pag. 80/3-'82), maar hij was de sterke man gebleven.
Het aftreden van Ne Win volgde na een periode van toenemende onrust die in verband werd gebracht met de verslechterende economische situatie. Na een beperkt studentenprotest in september 1987 braken in maart en juni 1988 gewelddadige onlusten uit. Daarbij speelden de studenten, die zich sinds 1974 nau elijks hadden geroerd, de rol van voortrekkers.
Na het vertrek van Ne Win volgde een bewind van 18 dagen van de generaal b.d. Sein Lwin, die op 12 augustus aftrad toen het studentenprotest tot een ware volksopstand was uitgegroeid.
Op 19 augustus kreeg Birma in de persoon van Maung Maung zijn eerste burgerpresident sinds 26 jaar. Maar het protest, de roep om democratie, kwam niet tot zwijgen en de centrale regering lijkt haar greep op het land voor een deel te hebben verloren.

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen, vooral in de hoofdstad Rangoon, sinds augustus 1985. (Vor.ber.pag. 725 e.v.-1983)

BSPP-congres. Algemene verkiezingen. Nieuwe functionarissen (1985)

Tijdens de laatste dag van het vijfde congres van de BSPP (2-7 augustus 1985) werd de toen 74-jarige Ne Win unaniem herkozen als voorzitter van de partij voor een periode van vier jaar. Generaal San Yu, die Ne Win in 1981 als president van Birma was opgevolgd, werd gekozen tot vice-voorzitter van de BSPP, een nieuwe functie. Daarmee werd volgens sommige waarnemers voor de 67-jarige San Yu het pad gebaand om Ne Win ook als partijvoorzitter op te volgen.
Van 6 tot 20 oktober 1985 werden in Birma algemene verkiezingen gehouden. Alleen leden van de BSPP konden zich kandidaat stellen. Verkozen werden 489 afgevaardigden van de Volksassemblée of Phithu Hluttaw, 976 vertegenwoordigers voor de assemblées van de deelstaten. 22.850 leden van stadsraden en 166.753 leden van dorps- en wijkraden.
Tijdens de eerste zitting van de nieuwe Volksassemblée werd president San Yu op 4 november 1985 voor een tweede ambtstermijn van vier jaar als staatshoofd herkozen. Tevens vond toen de verkiezing plaats van generaal-majoor Aye Ko, secretaris-generaal van de BSPP en secretaris van de staatsraad, tot vice-president van Birma, een nieuw ambt.

Voorts werden die dag vier nieuwe leden gekozen in de ministerraad (kabinet), terwijl drie oude leden niet werden herkozen. Daarbij ging het om de volgende portefeuilles:
buitenlandse zaken - U Ye Gaung (voorheen land- en bosbouw); land- en bosbouw - brigade-generaal Than Nyunt; bouwnijverheid - generaal-majoor Myint Lwin; coöperaties - U Than Hlaing: veeteelt en visserij - schout-bij-nacht Maung Maung Win. De drie ministers die niet terugkeerden waren: U Chit Hlaing (buitenlandse zaken), U Hla Tun (bouwnijverheid) en U Sein Tun (coöperaties, veeteelt en visserij).

Schuldbekentenis Ne Win (augustus 1987). Economische situatie

Op 10 augustus 1987 riep generaal Ne Win. de voorzitter van de BSPP, tijdens een bijeenkomst met hoge functionarissen en politici in Rangoon op tot een nationale herwaardering. Voor het eerst erkende hij in het openbaar dat er door zijn bewind in het verleden fouten waren gemaakt. ,,De hele waarheid moet worden toegegeven zonder enigerlei poging de feiten te verhullen", aldus Ne Win. Hij gelastte zijn gehoor een eind te maken aan het verdoezelen van tekortkomingen. Ook duidde hij aan dat er, zo nodig, wijzigingen konden worden aangebracht in de grondwet. welke sinds 4 januari 1974 van kracht was. Soms moesten in het algemeen veranderingen worden doorgevoerd ,,om in overeenstemming met de tijden te blijven", zo meende de BSPP-leider.

Volgens The Economist (22-8-'87) had Ne Win zijn land aan de rand van de economische afgrond gebracht. hoewel Birma rijk is aan edelstenen, hout (teak) en landbouwprodukten (vroeger de grootste rijstexporteur ter wereld). Maar nu (1987) hadden de 37 mln Birmanen een jaarinkomen per hoofd van S 180. De deviezenreserves waren tot mogelijk $ 48 mln geslonken (S 240 mln in 1982). De geregistreerde export bedroeg slechts S 418 mln in de 12 maanden tot 31 maart 1987. Alleen de buitenlandse schuld bleef beperkt, ca. $ 4.2 mrd.
Le Monde (24-9-'87) stelde dat de economische moeilijkheden vooral voortvloeiden uit de daling van de opbrengst uit de agrarische export. De rijst (verkoop meer dan 1 mln ton per jaar) had in vijf jaar tijds 700% van zijn waarde verloren. Ondanks een groeiende uitvoer had het tekort op de handelsbalans in 1936 een omvang bereikt van 44 mln kyat. Volgens Le Monde was de deviezenreserve gedaald tot minder dan $ 33 mln; daarmee kon zelfs de invoer van een maand niet worden gedekt.

Monetaire hervormingen. Studentenprotest. Sluiting universiteiten (september 1987)

Op 5 september 1987 kondigde de regering een monetaire hervorming af waarbij alle bankbiljetten met een waarde van meer dan 15 kyat – d.w.z. de biljetten van 25, 35 en 75 kyat – met onmiddellijke ingang ongeldig werden verklaard. Daardoor werd 80% van het geld waardeloos. Er zou geen compensatie worden verleend, behalve aan ambtenaren en gepensioneerden. Volgens NZZ (12-9-'87) wilde de regering

Een confrontatie tussen militairen en betogers in Rangoon op 9 augustus

Weekblad 57ste jaargang No. 2961, pag. 43463-43478

President San Yu van Birma (l.) inspecteert samen met de Westduitse bondspresident Richard von Weizsacker in Bonn de erewacht (28 oktober 1987). San Yu bracht van 27 t/m 30 oktober 1987 een staatsbezoek aan de Bondsrewubliek.

met deze maatregel vooral de handelaren van de zwarte markt in Rangoon en in de door de regering gecontroleerde delen van het land treffen om hen door hun financiële verliezen te dwingen hun rijstvoorraden te verkopen. De handel in rijst en andere primaire levensmiddelen was op 1 september 1987 geliberaliseerd in de hoop zo de schaarste aan levensmiddelen te verminderen.

Ook reeds op 3 november 1985 had de regering een soortgelijke monetaire maatregel genomen. Toen waren alle bankbiljetten van 20, 50 en 100 kyat ongeldig verklaard en vervolgens nieuwe biljetten van 15, 25, 35 en 75 kyat ingevoerd. De regering wilde toen. aldus N Z Z, vooral langs de grens met Thailand levende Karen-rebellen treffen. die hun strijd tegen het centrale bewind overwegend financierden met transacties op de zwarte markt, drugshandel en smokkel. Iedereen die tot 31 december 1983 illegale bankbiljetten inleverde, zou in eerste instantie 25% van de oorspronkelijke waarde vergoed krijgen. De Far Eastern Economic Review meldde dat de smokkelhandel vooral door de intrekking van de biljetten van 100 kyat aanvankelijk was verstoord maar inmiddels weer het oude peil had bereikt.

Op 5 en 6 september 1987 hielden studenten van de universiteiten in Rangoon en leerlingen van de hogere scholen in de provinciesteden Mandalay, Moulmein en Taunggyi – voor het eerst sinds 1974 – kennelijk spontane protestbetogingen tegen het regeringsbesluit dat onder de gewone burgers de meeste slachtoffers zou hebben gemaakt. Honderden studenten bekogelden bussen, taxi's en soldaten met stenen.

De regering reageerde op dit studentenprotest met de sluiting van alle scholen en universiteiten voor onbepaalde tijd, officieel in verband met een boeddhistisch feest dat echter pas op 7 oktober zou worden gevierd.

Medio september 1987 werd de uitgifte van nieuwe bankbiljetten van 45 en 90 kyat ter vervanging van de ongeldig verklaarde biljetten aangekondigd.

Volgens *The Times* (12-9-'87) hadden de ambtenaren (10% van de werkende bevolking) inmiddels geldige bankbiljetten ontvangen. *Le Monde* (24-9-'87) meldde dat het vergoede bedrag overeenkwam met een maandsalaris.

Op 26 oktober 1987 mochten de 160.000 studenten in de collegezalen terugkeren, maar velen beschikten niet over de financiële middelen daartoe, aldus de FAZ (31-12-'87).

Studentenonlusten (maart 1988)

Op 12 maart 1988 braken in Rangoon studentenonlusten uit. De aanleiding werd gevormd door een ruzie tussen studenten van het Instituut voor Technologie en de plaatselijke jeugd in een café over de keuze van muziek. Daarbij kwam één student om het leven.

Op 17 maart trokken vrienden van het slachtofferen enkele honderden andere studenten de straat op om wraak te nemen. Zij vernielden auto's en staken winkels in brand; ook riepen zij leuzen tegen de regering. De autoriteiten stuurden politiemannen en gewapende militairen, die vooral met de wapenstok hardhandig optraden. Schattingen over het aantal doden liepen uiteen van 10 tot 28. De universiteitscampus werd door het leger bezet en de universiteiten van Rangoon werden gesloten. Bij de onlusten, die nog op 18 maart voortduurden, werden zeker 500, mogelijk 1.500 demonstranten gearresteerd. Volgens een bericht in *The Times* (11-5) liep het dodental op tot zeker 60; Westerse diplomaten spraken van 40 tot 60 doden. De meerderheid van hen zou in politiedetentie zijn omgekomen. Op 30 mei werden de universiteiten van Rangoon heropend.

Studentenprotest (juni). Onlusten in Taunggyi en Prome

Op 13 juni begonnen studenten in Rangoon vreedzame demonstraties voor de invrijheidstelling van honderden medestudenten die van 12-18 maart waren opgepakt. Voorts eisten de studenten een onderzoek naar de onlusten van maart, toelating van weggestuurde studenten en vergunning tot oprichting van een onafhankelijke studentenvakbond.

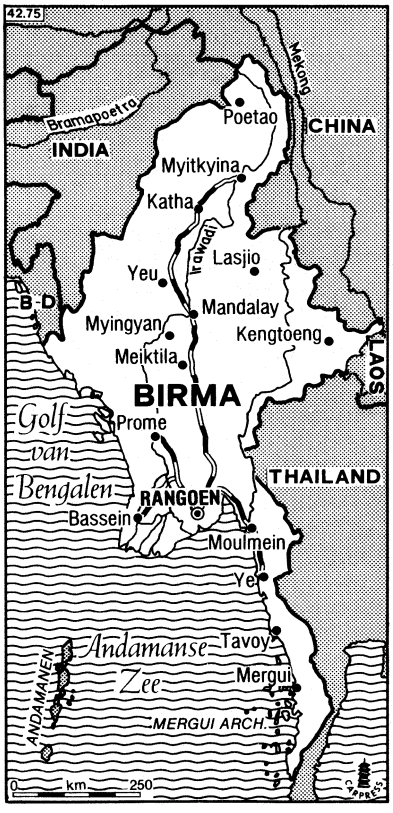
Op 21 juni mondde het vreedzame protest uit in felle onlusten. Onder de studenten was grote ontevredenheid ontstaan over een zojuist gepubliceerd rapport van een commissie van onderzoek naar de onlusten van maart. Dit officiële rapport legde de schuld voor die onlusten bij de studenten en concludeerde dat slechts twee studenten waren gedood. Nadat op 21 juni enkele universiteitsgebouwen door de autoriteiten waren gesloten, trokken ca. 1.000 studenten van de universiteit voor kunsten en wetenschappen naar het centrum van Rangoon om tegen de sluiting te protesteren, waarbij de studenten steun kregen van ambtenaren, monniken en havenarbeiders. Toen de oproerpolitie de demonstranten wilde tegenhouden, braken felle gevechten uit. Volgens de staatsradio werden zes mensen gedood, o.w. vijf politiemannen, raakten enkele tientallen mensen gewond en werden twee politieposten in brand gestoken.

De regering stelde vervolgens voor Rangoon een uitgaansverbod in (van 18.00 tot 6.00 uur) voor de periode tot 19 augustus. Volgens officiële gegevens werden 77 mensen aangehouden, onder wie 10 studenten.

In niet-officiële berichten werd gemeld dat brigade-generaal b.d. Aung Gvi, een medestander van Ne Win in–1962, reeds de voorgaande week in hechtenis

was genomen, nadat kritische brieven van hem aan het adres van Ne Win warenuitgelekt. Daarin drong hij er bij zijn vroegere wapenbroeder op aan op te treden tegen diverse misstanden en schendingen van de mensenrechten in Birma.
Op 23 juni bezetten omstreeks 100 studenten de Shwedagon-pagode in Rangoon, die tot stakingscentrum werd ingericht. Maar de volgende dag werd die bezettingsactie door het leger beëindigd en werd de belangrijkste boeddhistische tempel van Birma weer voor het publiek opengesteld.
In de nacht van 22 op 23 juni deden zich in de havenstad Pegu, ca. 50 km ten noorden van Rangoon, onlusten voor, waarbij een postkantoor en een regeringsgebouw in brand werden gestoken.
Voorts werden ordeverstoringen gemeld vanuit Mandalay (waar een uitgaansverbod werd afgekondigd en de universiteiten werden gesloten). Taunggyi, Bassein en Moulmein. Maar op 25 juni leek de rust in Birma teruggekeerd.
Op 28 juni meldden westerse diplomaten in Rangoon dat bij de onlusten in Pegu waarschijnlijk bijna 70 mensen om het leven waren gekomen (Reuter).

Op 7 juli 's avonds werd in Rangoon officieel bekendgemaakt dat 390 mensen, die in de periode tussen maart en juni waren gearresteerd. op vrije voeten waren gesteld. Onder hen waren 229 studenten, van wie 143 uit Rangoon afkomstig waren. De overige 86 vrijgelaten studenten kwamen uit Moulmein, Pegu en Prome.
Op 9 juli werd het nachtelijk uitgaansverbod in Rangoon opgeheven evenals een sinds 21 juni geldend samenscholingsverbod. Voorts werden de nachtelijke uitgaansverboden in Pegu, Moulmein en Prome opgeheven.
Op 11 juli braken nieuwe onlusten uit en wel in Taunggyi. de hoofdstad van de Shan-staten. naar aanleiding van een incident tussen moslem-jongeren en een boeddhistische monnik. Op 12 juli. toen door het geweld een dode viel, kondigden de autoriteiten daar een nachtelijk uitgaansverbod af alsmede een demonstratieverbod. Op 13 juli vergden de voortdurende onlusten in Taunggyi twee doden en elf gewonden.
Op 16 juli kwam het tot rellen in Prome, de geboortestad van BSPP-voorzitter Ne Win, gelegen op ca. 280 km ten noordwesten van Rangoon. De aanleiding vormde volgens de staatsradio een ruzie tussen een café-eigenaar en een klant welke ,,misverstanden veroorzaakte tussen een godsdienst en een andere", waarmee gedoeld werd op Birmaanse boeddhisten en geïmmigreerde Indiase moslems. Deze laatsten beheerden vrijwel exclusief de betelnoot-winkels. Op 17 juli viel bij de rellen in Prome één dode en raakten zeven mensen gewond. Ondanks de instelling van een avondklok en een samenscholingsverbod duurden de onlusten in Prome alsook in Paungdale voort, aldus een mededeling van de Birmaanse staatsradio op 20 juli. Groepenvan meer dan 200 mensen trokken door de straten. Winkels van moslems werden geplunderd en in brand gestoken. Na zes dagen van rellen werd op 22 juli in Prome de staat van beleg afgekondigd, omdat de toestand volgens de staatsradio ,,uit de hand was gelopen". Kolonel Aye Kyaw, de adjunct-stafchef, werd tot bestuurder benoemd.

Aftreden minister van binnenlandse zaken *i.v.m.* dood arrestanten

Op 19 juli 's avonds onthulde de Birmaanse staatsradio dat op 18 maart bij hun transport naar de gevangenis 41 mensen in een arrestantenbusje waren gestikt. In totaal waren 71 mensen in het busje gepropt voor een twee uur durende rit naar de Insein-gevangenis. In verband met deze zaak trad de minister van binnenlandse zaken en religieuze zaken. U Ming Gaung, op 19 juli af. (Deze was 22 juli 1983 door de Volksassemblée in zijn ambt bekrachtigd, in afwijking van het eerdere KHA-bericht op pag. 725/3-'83 waar de betrokken minister Tin Sein werd genoemd.)
Op 21 juli werd de hoofdcommissaris van politie in Rangoon. Thein Aung, van zijn functie ontheven. aldus een bericht van het officiële persbureau *NAB.*

Ne Win (foto uit 1981).

Buitengewoon congres BSPP. Aftreden Ne Win. *Sein* Lwin *partijvoorzitter* en president. *Congresbesluiten* en andere mutaties

Inmiddels was reeds op 7 juli aangekondigd dat op 23 juli een buitengewoon congres van de BSPP bijeen zou komen, dat zich zou wijden aan ,.hervormingen van de economische politiek" alsmede aan een herstructurering van de partij.
Aan de vooravond van dit congres hadden de onlusten in de voornaamste steden sinds maart volgens officiële cijfers 52 doden gevergd, maar westerse diplomaten stelden het dodental op zeker 200.

Bij de opening van het BSPP-congres op 23 juli kondigde de 77-jarige Ne Win zijn aftreden als partijvoorzitter aan, met als reden zijn slechte gezondheid. Hij zei ook zich ,,indirect verantwoordelijk" te voelen voor de tragische gebeurtenissen van maart en juni. Het was nu tijd voor politieke en economische hervormingen, aldus Ne Win. Hij stelde voor om nog vóór eind september een referendum te houden om uit te maken of Birma al dan niet een één-partijstaat moest blijven. .,Als het volk kiest voor een meer-partijensysteem, moeten er verkiezingen worden gehouden", zo stelde Ne Win. Maar ook als de Birmanen liever het bestaande één-partijstelsel wilden behouden, waren z.i. veranderingen noodzakelijk. Hij

suggereerde dat zij die tot ,.de kring van partij-oudsten" behoorden, nog tijdens het congres konden aftreden.
Aan die oproep werd onmiddellijk gehoor gegeven door vijf hoge functionarissen die hun ontslag aanboden: San Yu (president van Birma sinds november 1981 en vice-voorzitter van de BSPP), Aye Ko (vice-president van Birma en secretaris-generaal van de BSPP), Sein Lwin (secretaris van de staatsraad en secretaris in net partijbestuur), Kyaw Htin (vice-premier en minister van defensie) en Tun Tin (vice-premier en minister van financiën).
Op voorstel van Aye Ko besprak het congres een aantal ingrijpende economische hervormingen. Daarbij ging het erom of een kans zou worden geboden aan het particuliere initiatief in belangrijke economische sectoren die tot dusver in staatshanden waren: landbouw, visserij, bosbouw, mijnbouw, zware industrie, handel en transport. Ook werd gesproken over een gedeeltelijke opheffing van de stringente beperkingen op buitenlandse investeringen om ruimte te bieden voor joint ventures. Ook een beperking van de staatscontrole op de media kwam aan de orde.
Op 25 juli aanvaardde het buitengewone congres het ontslag van Ne Win en San Yu; zij bleven ,,niet-actieve leden" van de partij. Niet aanvaard werd het ontslag van Aye Ko, Sein Lwin en de twee andere functionarissen; zij werden ,,nog jong en energiek genoeg" bevonden om in functie te blijven.
Ook verwierp het congres het voorgestelde referendum over het partijstelsel. Het Centrale Comité werd opgedragen de door Aye Ko ingediende voorstellen inzake economische hervormingen nader te bestuderen.

Op 26 juli koos het Centrale Comité van de BSPP brigade-generaal b.d. Sein Lwin (64) tot partijvoorzitter als opvolger van Ne Win. Daarmee passeerde het CC secretaris-generaal Aye Ko, die nummer 3 in de partijhiërarchie bleef. Met de verkiezing van Sein Lwin kwam een man van de harde lijn aan de macht. Hij was verantwoordelijk voor het optreden van de oproerpolitie, de Lon Htein, tegen de protesterende studenten. Als secretaris in het partijbestuur en van de staatsraad werd Sein Lwin opgevolgd door Kyaw Htin.

Het CC ontsloeg premier Maung Maung Kha, een gematigde technocraat die sinds maart 1977 dit ambt vervulde, en Myint Maung, de procureur-generaal en oud-minister van buitenlandse zaken. Zij werden verantwoordelijk gesteld voor de bloedige rellen van maart.

Kyaw Htin

Op 27 juli koos het parlement tijdens een spoedzitting Sein Lwin ook tot president van Birma (voorzitter van de staatsraad) als opvolger van de 70-jarige San Yu.
Dezelfde dag werd Tun Tin, voorheen vice-premier en minister van financiën, tot premier benoemd in plaats van Maung Maung Kha. Kyaw Htin werd als minister van defensie vervangen door Saw Maung, voorheen stafchef van het leger.

Het bewind van Sein Lwin. Protesten *mondden* uit in volksopstand

Nog op 26 juli, de dag dat Sein Lwin tot BSPP-voorzitter werd gekozen, braken in Birma nieuwe onlusten uit. Deze begonnen in de stad Myede (350 km ten noorden van Rangoon). Volgens het officiële persbureau *NAB* verwoestte een oproerige menigte twee theehuizen van moslems, terwijl de politie met stenen en katapulten werd bestookt. De politie vuurde schoten af om de betogers te verdrijven. Er viel één dode en vijf mensen raakten gewond. Op 28 juli werd in Myede de staat van beleg afgekondigd, terwijl ook een avondklok werd ingesteld. Toen werd bericht dat de rellen waren overgeslagen naar het naburige Prome, waar sinds 22 juli de staat van beleg heerste.

Uit Rangoon werd melding gemaakt van de verspreiding van pamfletten waarin werd opgeroepen tot voortzetting van het protest tegen de regering. Westerse waarnemers meenden dat de verkiezing van de onpopulaire Sein Lwin ,,het vuur van het politieke protest (kon)aanwakkeren". Nog op 28 juli demonstreerden ca. 200 studenten voor de Shwedagon-pagode in Rangoon zonder dat de politie ingreep.

In de nacht van 29 op 30 juli werden in Rangoon zeker 10 critici opgepakt, o.w. de gepensioneerde generaal Aung Gyi alsmede AP-correspondent Sein Win.

Op 1 augustus volgde de arrestatie van twee van de z.g. .,dertig kameraden", jonge nationalisten die in de jaren '40 voor de onafhankelijkheid van Birma vochten. De arrestanten zouden pamfletten hebben verspreid waarin tot omverwerping van het bewind van Sein Lwin werd opgeroepen. Voorts werd melding gemaakt van een studentenbetoging bij de Shwedagon-pagode.
Op 2 augustus circuleerden in Rangoon vlugschriften waarin werd opgeroepen tot een algemene staking op 8 augustus.
Dezelfde dag riep de nieuwe leider Sein Lwin in een toespraak op tot zuivering van het justitiële stelsel. Rechters zouden onafhankelijk moeten optreden. Klachten over het optreden van de politie en andere functionarissen zouden serieus worden behandeld. Corruptie en verspilling waren de oorzaken van de economische malaise in het land, aldus Sein Lwin. Hij riep ook op tot zuivering van corrupte en onbekwame ambtenaren en sluiting van niet-efficiënte staatsbedrijven. Hervormingen werden overwogen, zoals het privatiseren van staatsondernemingen.
Op 3 augustus trokken studenten door de straten van Rangoon. Zij eisten een terugkeer naar de democratie en het vertrek van de president. De politie greep niet in en de duizenden gemaskerde studenten verspreidden zich na korte tijd (Reuter, AP).
Maar later die dag (3 augustus) werd in Rangoon de staat van beleg afgekon-

Sein Lwin, BSPP-voorzitter (26 juli-l2 augustus) en president **van** Birma (27 juli-l2 augustus).

digd. met ingang van 19.00 uur. Radio-Rangoon verwees naar de demonstratie van ,,ongeveer 200 studenten'' waarbij zich andere personen aansloten ,,die belust waren op rellen''. ,,Er ontstond een situatie die de regionale autoriteiten niet meer konden controleren'', aldus de staatsradio. ,,Om de veiligheid van de staat te garanderen en de wens van studenten die vreedzaam willen studeren in te willigen, heeft de staatsraad de noodtoestand uitgeroepen en de staat van beleg afgekondigd'', zo luidde de officiële verklaring.
Rond het middaguur begonnen op 4 augustus gelijktijdig diverse grote demonstraties in Rangoon. Bij de oude Sule-pagode in het centrum kwam naar schatting 10.000 betogers bijeen, voornamelijk jongeren, die leuzen riepen voor herstel van de democratie, het aftreden van Sein Lwin en vrijlating van politieke gevangenen. Militairen losten waarschuwingsschoten in de lucht om de betogers te verspreiden. Er waren geen meldingen van gewelddadige botsingen, maar volgens officiële mededelingen werden zes mensen gearresteerd.

Op 5 augustus duurden de demonstraties in Rangoon voort zonder incidenten, maar dezelfde dag braken in Pegu (ca. 80 km ten noordoosten van Rangoon) onlusten uit. In die stad en in Thanatpin vielen op 5 en 6 augustus vijd doden en ca. 20 gewonden, toen politie en leger het vuur opende op menigten demonstranten. Ook in de stad Yenangyang (480 km ten noorden van Rangoon) kwam het op 6 augustus tot ongeregeldheden. In deze drie steden werd die dag een samenscholingsverbod uitgevaardigd. Eveneens op 6 augustus werden in Rangoon 27 mensen gearresteerd, nadat de vorige dag in het hele land 149 arrestaties waren gemeld.

In een kennelijke poging de bevolking voor zich te winnen begon de regering in het weekend van 7 augustus met de rechtstreekse verkoop van rijst, spijsolie en andere eerste levensbehoeften aan ,,handwerkslieden en mensen met een laag inkomen''. Volgens de staatsradio vormden de recente prijsstijgingen en de hamsterwoede de aanleiding tot de maatregel.
Voorts werden op 7 augustus 80 mensen vrijgelaten die in de voorgaande week waren gearresteerd.

Op 8 augustus, uitgeroepen tot dag van nationaal protest en algemene staking, gingen in Rangoon en veertien andere steden honderdduizenden mensen de straat op om hun afkeer te laten blijken van het bewind van Sein Lwin. De demonstraties werden geleid door studenten en boeddhistische monniken. Volgens Reuter werden vier mensen door militairen doodgeschoten: twee in Mandalay en twee in Mergui (550 km ten zuidoosten van Rangoon). De autoriteiten meldden dat in de hoofdstad 822 mensen waren gearresteerd. o.w. elf geestelijken. Betogers hadden daar militairen opgeroepen zich bij hun protest aan te sluiten.
Op 9 augustus werd in Rangoon en zeker 26 andere steden door honderdduizenden mensen gedemonstreerd. De bestuurder voor de staat van beleg in Rangoon, brigade-generaal Myo Myunt, kondigde voor de hoofdstad een uitgaansverbod af van 20.00 uur tot 4.00 uur. Ook werden samenscholingen van meer dan vijf personen verboden. Het leger greep hard in: militairen schoten met scherp op betogers. Volgens een officiële opgave werden 36 demonstranten doodgeschoten en werden 1.500 mensen gearresteerd. Volgens Westerse diplomaten waren waarschijnlijk meer dan 100 mensen en mogelijk 200 mensen doodgeschoten, van wie 80 in Rangoon. Alleen al in Sagaing (300 mijl ten noorden van de hoofdstad) zouden 31 mensen zijn gedood.
Op 10 augustus duurden de protestdemonstraties en botsingen in Rangoon en andere steden voort. Volgens Westerse diplomaten in de hoofdstad vochten de betogers bij confrontaties met veiligheidstroepen voor het eerst terug. De staatsradio meldde dat alleen in Rangoon 33 mensen werden gedood, o.w. drie politiemannen die door betogers werden onthoofd. Het officiële dodental sinds 8 augustus steeg daarmee tot ruim 80. Voorts werden gevechten gemeld vanuit o.a. Mandalay en Moulmein. Eveneens op 10 augustus besloten de VS hun ambassade in Rangoon tijdelijk te sluiten.
Op 11 augustus gingen de protesten en ongeregeldheden voort. Twee steden, Kawthaung (in het uiterste zuiden) en Pegu (ten noorden van Rangoon), zouden in handen van demonstranten zijn gevallen. Uit 24 steden werden hevige onlusten gemeld en het dodental sinds 8 augustus zou tot 1.000 zijn opgelopen.
In een eerste reactie van het bewind op het oproer liet premier Tun Tin in een toespraak voor radio en tv weten dat ,,saboteurs'' de vreedzame protesten hadden overgenomen en oproerige ,,meutes'' hadden gevormd die hun toevlucht zochten in anarchie. Hij beloofde dat de regering de naar voren gebrachte eisen ,,zeer serieus in overweging'' zou nemen ,,zolang die passen in het kader van de wet en in het wettelijk kader door de bevolking zijn gepresenteerd''. Tun Tin riep de bevolking op tot kalmte, zodat het economische hervormingsbeleid van de regering kon worden uitgevoerd.
Op 12 augustus heerste volgens Westerse diplomaten in de hoofdstad Rangoon een gespannen rust, maar vanuit Moulmein werden heftige gevechten tussen veiligheidstroepen en demonstranten gemeld.

Aftreden Sein Lwin. Maung Maung nieuwe leider. *Voortdurend* protest

Op 12 augustus maakte Radio-Rangoon bekend dat Sein Lwin was afgetreden als president van Birma en als voorzitter van de BSPP. Ook had Sein Lwin zijn zetel in het parlement opgegeven. De radio voegde daaraan toe dat op 19 augustus zowel het Centrale Comité van de BSPP *als* de Volksassemblée in spoedvergadering bijeen zouden komen, naar werd aangenomen om besluiten te nemen over de opvolging van Sein Lwin.
In Rangoon en andere steden werd het aftreden van Sein Lwin uitbundig gevierd. Aanvankelijk leek het openbare leven zijn normale loop te hervatten.

Op 14 augustus refereerd het officiële orgaan van de BSPP, Botataung, aan het in juli door Ne Win gedane voorstel over een referendum waarin de bevolking zich kon uitspreken over de toekomst van het één-partijstelsel. Maar oppositiegroepen riepen op tot voortzetting van de protestcampagne tot het uiteindelijke doel, de ontbinding van de BSPP, was bereikt.
Op 17 augustus demonstreerden enkele duizenden mensen bij het Algemene Ziekenhuis van Rangoon, waar veiligheidstroepen de voorgaande week artsen en verplegend personeel zouden hebben doodgeschoten. De betoging verliep zonder incidenten. Mede op grond van informatie van personeel van dit ziekenhuis stelden diplomaten die dag dat bij de protesten in Rangoon de voorgaande week zeker 3.000 mensen waren gedood.
Op 18 augustus gingen honderdduizenden betogers de straat op in Mandalay en Monywa om te demonstreren voor beëindiging van het BSPP-bewind, ,,het vertrek van de demonen''. Ook vond voor het Algemene Ziekenhuis van Rangoon een betoging van enkele duizenden personen plaats. Ordetroepen grepen niet in.

Op 19 augustus werd de 63-jarige procureur-generaal Maung Maung door het Centrale Comité van de BSPP tot partijvoorzitter gekozen. Direct daarop volgde zijn verkiezing tot president van Birma door de Volksassemblée, Daarmee kreeg Birma zijn eerste burgerpresident in 26 jaar.

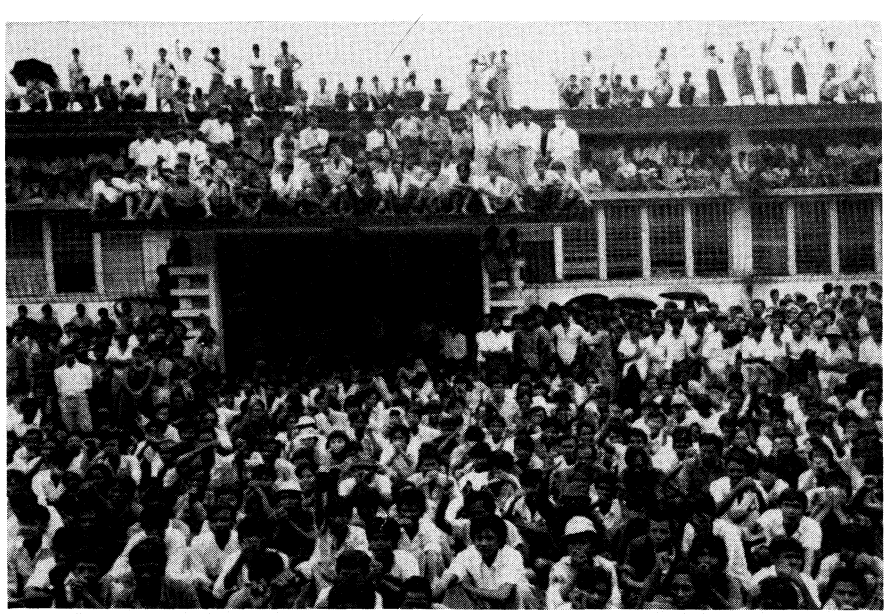
De in 1923 in Mandalay geboren Maung Maung onderbrak zijn rechtenstudie in Rangoon tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij speelde een bescheiden rol in het Birmaanse Onafhankelijkheidsleger. een verzetsgroepje dat eerst aan de kant van het Japanse leger vocht tegen het Britse koloniale bewind, maar later de geallieerde zijde koos
Nadat Birma in 1948 onafhankelijk was geworden, studeerde Maung Maung verder in Londen en Utrecht, waar hij in 1956 bij prof J.H.W. van Zijl promoveerde op het proefschrijft Birma in the Family of Nations (internationaal recht). Daarna doceerde hij rechten aan de universiteit van Rangoon, en tevens korte tijd aan de Amerikaanse Yale-universiteit.
Onder Ne Win werkte Maung Maung onder andere als assistent-procureur-generaal. opperrechter en minister van Justitie, in welke functies hij mede-verantwoordelijk was voor de nieuwe grondwet van 1974. Daarnaast vervulde hij enkele hoge partijfuncties, laatstelijk als lid van het Centraal Comité.
Maung Maung staat bekend als een groot bewonderaar van Ne Win. over wie hij in 1969 een uiterst lovend boek ..Birma en generaal Ne Win" schreef.

De benoeming van Maung Maung gaf in studentenkringen onmiddellijk aanleiding tot protesten. Zij spraken de vrees uit dat hij een marionet van Ne Win en de militairen was die niet in staat zou zijn om ingrijpende hervormingen door te voeren.
In een eerste TV-toespraak zei Maung Maung dat ,,een meer-partijenstelsel niet een reële optie voor Birma is". Wel beloofde hij een commissie te zullen instellen die moest nagaan welke wensen er precies onder de bevolking leven op economisch, politiek en sociaal terrein. Maung Maung zei het als zijn belangrijkste taak te zien om ,,het volk door de tiiden van storm en onrust te leiden". Op 21 augustus werd gemeld dat de toegezegde commissie onder leiding van opperrechter Tin Aung Hein was geïnstalleerd.

Op 22 augustus vond in Rangoon de eerste grote demonstratie sinds het aantreden van Maung Maung plaats. Meer dan 20.000 mensen, o.w. boeddhistische monniken en advocaten, riepen op tot afschaffing van het één-partijstelsel en herstel van de mensenrechten. In de volgende dagen breidden de demonstraties en protestacties zich uit. Op 26 augustus betoogden meer dan een miljoen mensen bij de Shwedagon-pagode in Rangoon.

Onder de kop ,,Ommekeer in Birma" schreef *NRC/H'blad* (26-8) o.a.:

.,Hetsocialistische bewind van Birma kraakt in zijn voegen Eén miljoen mensen vierden vandaag feest in de straten van Rangoon, in de veronderstelling dat de democratie aan de einder gloort.
Jarenlang accepteerden de Birmezen de onderdrukking van Ne Win stilzwijgend. In de jaren zeventig kwam het enkele malen tot ongeregeldheden. maar de militairen wisten het verzet steeds de kop in te drukken. Anders dan in Noord-Korea en Albanië waar de persoonsverheerlijking centraal staat in het socialisme, is in het eveneens geisoleerde Birma altijd de zelfverrijking van de partijtop het richtsnoer geweest van ,,de Birmese weg naar het socialisme". ,,De rijzende zon" en zijn oligarchie hebben nooit gegeven om de levensomstandigheden van de Birmezen. Zo veranderde het land. dat voor 1962 relatief welvarend was en rijk aan landbouwareaal en grondstoffen, in een economisch kerkhof. Birma behoort nu tot de allerarmste naties ter wereld. Voedseltekorten en distributieproblemen kenmerken het politieke failliet.
Studenten en boeddhistische monniken gingen in maart van dit jaar voorop in de ernstigste protesten sinds 1962. De oproerpolitie ,,loh htein", waarvan Sein Lwin op dat moment hoofd was, smoorde de protesten in bloed. Honderden mensen kwamen om. Even leek het erop dat ook dit slechts een oprisping was in de Birmese socialistische geschiedenis. maar drie maanden later bleek dat een veer van verzet was ingedrukt, die de machthebbers niet meer onder controle konden houden..."

Een bijeenkomst van duizenden studenten en andere opposanten bij het Algemene Ziekenhuis van Rangoon op 20 augustus.

NEDERLAND

RECHTER VERBIEDT DEEL HARMONISATIEWET

De president van de rechtbank in Den Haag, mr. M.R. Wijnholt, heeft op 11 augustus de uitvoering verboden van een deel van de harmonisatiewet.
De rechter deed dit in een kort geding, dat de Landelijke Studentenvakbond tegen de Staat had aangespannen.
In de harmonisatiewet zijn de voorwaarden geregeld - inschrijvingsduur, collegegelden - waaronder men kan studeren aan inrichtingen van het wetenschappelijk onderwijs (WO) of het hoger beroepsonderwijs (HBO). Daarbij zijn in de wet deze voorwaarden voor de twee soorten hoger onderwijs zoveel mogelijk tot dezelfde gemaakt.
Voor zowel WO als HBO geldt onder het regime van de harmonisatiewet, dat iedere voltijd-studerende het recht heeft op zes jaar inschrijvingstijd om een vierjarige opleiding te voltooien. Dat houdt in een gedurende die periode gereduceerd tarief voor het collegegeld (16% van de gemiddelde exploitatiekosten per student) en het recht op studiefinanciering.
Studerenden. van wie na 15 september 1987 is gebleken, dat de zesjarige inschrijvingsduur met het daaraan verbonden recht op studiefinanciering niet genoeg is, kunnen zich laten inschrijven als auditor. Voor hen vervalt het recht op studiefinanciering en zij betalen een aanzienlijk hoger collegegeld.
Met het invoeren van de mogelijkheid tot inschrijving als auditor is de maximale inschrijvingsduur van zes jaar komen te vervallen.
De rechten van de zogenoemde oude-stijl-studenten blijven gehandhaafd: dit betreft studenten, die voor de invoering van de twee-fasenstructuur (1982) met hun studie zijn begonnen. De bestaande regelingen om het studieprogramma oude stijl af te ronden blijven van kracht.
De harmonisatiewet regelt ook de toegestane inschrijvingsduur met behoud van studiefinanciering van studenten, die van een studie aan een HBO-instelling overstappen naar een WO-inrichting en omgekeerd.
Iemand, die een HBO-opleiding heeft voltooid en aan een WO-instelling een tweede studie begint, heeft recht op een inschrijvingsduur van vier jaar: het zelfde geldt voor een afgestudeerde WO-er, die aan een HBO-studie begint.
Bij iemand, die van de ene onderwijssoort overstapt naar de andere zonder

zijn eerste studie te hebben voltooid. worden op de toegestane vier jaar voor de tweede studie de jaren in mindering gebracht, die hij of zij bij de eerste inrichting ingeschreven heeft gestaan. Deze regeling geldt volgens de harmonisatiewet niet alleen voor alle studenten. die aan hun tweede studie zijn begonnen na 27 juli 1988 - de datum, waarop de harmonisatiewet in werking is getreden: de geldigheid strekt zich uit tot alle studenten. die zich hebben ingeschreven na de invoering van de twee-fasenstructuur in 1982.

Studenten. die in het studiejaar 1987 - 1988 ingeschreven stonden voor een tweede studie en de verwachting hadden daar zes jaar over te mogen doen op grond van de toen geldende wetgeving, zijn met de invoering van de harmonisatiewetgeving in deze verwachting teleurgesteld.
Met de harmonisatiewet wordt o.m. beoogd een besparing te bereiken van f 165 mln per jaar.

Collegegelden

Op grond van de harmonisatiewet worden de collegegelden in HBO en WO in een aantal stappen gelijk getrokken.
Het gaat daarbij om de volgende bedragen en stappen:

- Voor voltijd hoger onderwijs wordt het collegegeld 1600 gulden. Dit betekent een verhoging voor het HBO (nu f 1.292.-) in drie stappen: van f 1400,- in 1988. via f 1500,- in 1989. naar f 1600,- in 1990.
- Voor het WO verandert het nagenoeg niet ten opzichte van het huidige bedrag van f 1604,-.
- Voor het eerste inschrijvingsjaar als auditor is een bedrag van f 3.000,- aan collegegeld verschuldigd, voor het tweede f 4000,- en voor het derde en de volgende jaren f 5000,-.
- Het collegegeld voor deeltijd hoger onderwijs gaat naar f 1200,-. Voor het WO wordt het huidige bedrag van f 1604,- verlaagd: in 1988 f 1.470,-,in 1989 f 1.335,- en in 1990 f 1.200,-. In het deeltijd-HBO variëren de bedragen op het ogenblik per opleiding: van f 335,- tot f 825,-. Deze zullen ook in drie stappen wordenverhoogd. In 1988 worden de bestaande cursusgelden vermeerderd met een derde van het verschil tussen het huidige bedrag en f 1.200.- en in 1989 met twee derde van dat verschil.
- Voor de inschrijving als extraneus (recht op examens, niet op onderwijsvoorzieningen en begeleiding) zal een collegegeld van f 1.000,- worden geheven.
- De moduleprijs voor de Open Universiteit wordt f 200,-.
- De hoogte van de bijdrage voor .contract-toehoorder (alleen het volgen van onderwijs) wordt door de betreffende instelling zelf bepaald

Stemmingen in Tweede en Eerste Kamer

Minister Deetman van onderwijs heeft samen met zijn collega van landbouw G.J.M. Braks het wetsvoorstel harmonisatie collegegelden en inschrijvingsduur op 29 februari 1988 bij de Staten-Generaal ingediend.
In de Tweede Kamer werd gestemd over het ontwerp op 21 juni. Het bleek. dat alleen de fracties van de PvdA. D'66 en de PPR tegen hei wetsontwerp stemden en de overige fracties ervoor. zodat het was aangenomen.
In de Eerste Kamer werd de eindstemming gehouden op 5 juli Hier was de uitslag krapper dan in de Tweede Kamer: Het wetsvoorstel werd aangenomen met 36 tegen 31 stemmen.
Op 27 juli werd de wet in het Staatsblad gepubliceerd en trad zij in werking.

Uitspraak kort geding. Toetsing aan Statuut

In het korte geding. dat de Studentenvakbond tegen de Staat had aangespannen i.v.m. de harmonisatiewet ging het om het punt, dat de wet ook gold voor studenten, die voor de inwerkingtreding van de wet op 27 juli aan een tweede studie waren begonnen.
Rechter Wijnholt gaf de Studentenvakbond hierin gelijk en verbood de uitvoering van dit deel van de wet.
Hij was van mening, dat de betrokken studenten er bij het begin van hun studie van konden uitgaan er zes jaar voor te kunnen uittrekken. ,,De studenten mochten verwachten, dat de overheid dit recht zou eerbiedigen", aldus de president in zijn vonnis. ,.Toch maakt de wet er een ernstige inbreuk op (...) Hier is sprake van een beduidende achteruitgang in rechtspositie".
,,De klemmende noodzaak van een stringent bezuinigingsbeleid" rechtvaardigt deze maatregelen niet, aldus Wijnholt. ,,Eenrechtsinbreuk van deze omvang is niet gerechtvaardigd als niet aannemelijk is dat zonder schending van het rechtszekerheidsbeginsel geen bezuinigingsmaatregelen zijn te treffen. En zover is het vermoedelijk nog niet. De Staat heeft het in elk geval niet beweerd."
De president van de Haagse rechtbank ging tot veler verrassing in op het verzoek van de raadsman van de studentenvakbond mr. J.M. Barendrecht, om de harmonisatiewet van Deetman te toetsen aan het Statuut voor het Koninkrijk. Daarin is onder meer vastgelegd dat elk land van het Koninkrijk moet zorgen voor de verwezenlijking van rechtszekerheid.

Rechters in Nederland mogen de wetten niet toetsen aan de Grondwet Met het hanteren van het Statuut heeft Wijnholt een nieuwe mogelijkheid geopend om binnen het Nederlandse staatsbeste! tot toetsing te komen

Consequentzes *voor* Nederlands staatsrecht

Met zijn uitspraak in het kort geding dat de studentenvakbond tegen minister Deetman had aangespannen. heeft president Wijnholt van de Haagse rechtbank niet alleen de bewindsman terecht gewezen maar ook de kwaliteit van de Tweede en Eerste Kamer in de kritiek betrokken.
Het is niet voor het eerst dat het niveau van het parlement als mede-wetgever ter discussie wordt gesteld. Ook de Raad van State heeft in het verleden enkele malen gewaarschuwd voor wetgeving met terugwerkende kracht.
Dat is volgens de Raad, het hoogste adviescollege van de regering, alleen in .bijzondere gevallen' geoorloofd. ,,Maardan zegt de wetgever; dit vind ik een bijzonder geval" en is toetsing verder vrijwel onmogelijk, aldus mr. P.J.G. Kapteyn. een der meest ervaren leden van de Raad van State.
,,Door de bezuinigingen is er, vergeleken met de vrolijkere tijden vroeger, een grote druk komen te liggen op de wetgeving".
Dat rechtbankpresident Wijnholt het beroep van de studentenvakbond op het uit 1954 daterende Statuut heeft gehonoreerd, is volgens Kapteyn een novum.

In het Statuut is vastgelegd dat alle landen van het Koninkrijk zorg moeten dragen voor ,,rechtszekerheiden deugdelijk bestuur". ,,Dat is er indertijd ingezet uit vrees dat de overzeese rijksdelen niet zo netjes zouden zijn bij de behandeling van de rechtshandhaving.
Men heeft zich er toen vermoedelijk geen rekenschap van gegeven dat dit artikel wel eens in Nederland zelf van toepassing zou kunnen zijn", aldus Kapteyn.
Als het oordeel van mr. Wijnholt dat wetten voortaan getoetst kunnen worden aan het Statuut ingang zou vinden, kan dat gaan betekenen dat ook andere burgers en organisaties zich er op kunnen gaan beroepen.
Kapteyn: ,,Mogelijk leidt deze uitspraak tot een hele andere appreciatie van de mogelijkheden van de rechter om wetten te toetsen". Ik vraag me overigens wel af of de hoogste rechter met dit vonnis akkoord zal gaan.

Traditioneel is de rechterlijke macht huiverig voor toetsing. Het zou wel eens een eendagsvlieg kunnen zijn, een schot voor de boeg. Maar wie weet. De rechterlijke macht wil enerzijds niet terechtkomen in discussies die in het parlement thuishoren, maar ze krijgt wel een steeds grotere rol. Er is veel aan het veranderen", aldus staatsraad Kapteyn.

Voorgeschiedenis. Totstandkoming en betekenis Koninkrijksstatuut

Het *NRC/H'blad* van 12 augustus bevatte een beschouwing n.a.v. het vonnis van mr. Wijnholt. waarin werd ingegaan op de totstandkoming en de betekenis van het Statuut voor het Koninkrijk.
Het volgende is hieraan ontleend.

Een unieke juridische beslissing met een echo uit een koloniaal verleden. waarmee de Haagse rechtbankpresident zich een nieuw wapen heeft verschaft voor toekomstige confrontaties met de Staat.
Zo valt de beslissing van mr. M.R. Wijnholt in het kort geding van de studentenvakbond tegen minister Deetman (onderwijs) te karakteriseren.
Alleen omdat de Nederlandse Antillen. Suriname en Nederland in 1954 met elkaar afspraken maakten over de eisen waaraan een rechtsstaat moet voldoen en omdat mr. Wijnholt van mening is dat hij de harmonisatiewet daaraan mag toetsen, kregen de studenten gelijk.
Nooit eerder in de Nederlandse jurisprudentie heeft een rechter zich bevoegd verklaard wetten te toetsen aan dit zogenoemde Statuut voor het Koninkrijk. ‚De wetten zijn onschendbaar' is immers een van de belangrijkste adagia in het Nederlandse recht: het is de rechter in Nederland verboden de wetten aan de grondwet te toetsen.
De interpretatie van de hoogste wet is volgens deze fundamentele staatsrechtelijke regel voorbehouden aan de wetgever zelf.
Wel mag de rechter het rechtsgehalte van de wetten die parlement en regering produceren beoordelen aan de hand van internationale verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties.
Mr. Wijnholt kende zichzelf echter de bevoegdheid toe ook te toetsen aan het Statuut, een wet uit 1954 waarmee Nederland destijds afscheid nam van zijn koloniaal verleden.
De rechter sprak uit dat minister Deetman de eis dat de aangesloten landen zorg moeten dragen voor rechtszekerheid in de harmonisatiewet met voeten heeft getreden. Door deze wet wordt studenten die voor hun tweede studie deze zomer nog recht op zes jaar studiefinanciering hadden met terugwerkende kracht dat recht ontnomen.
Het Statuut. dat geldt voor het hele Koninkrijk, neemt in het staatsrechtelijk bestel een nog belangrijker plaats in dan de grondwet die alleen voor het Nederlandse grondgebied geldt.
Volgens Wijnholt is de rechtsinbreuk die Deetman pleegt alleen gerechtvaardigd als er geen andere bezuinigingsmaatregelen zijn te treffen die het rechtszekerheidsbeginsel niet aantasten. ,,En zover is het vermoedelijk nog niet. De Staat heeft het in ieder geval niet beweerd". aldus Wijnholt.
Dat is een uitspraak die nog consequenties kan hebben voor andere wetsvoorstellen die met terugwerkende kracht rechten aan burgers ontnemen.
Half juni diende staatssecretaris De Graaf (sociale zaken) een wetsvoorstel in waarin met terugwerkende kracht de arbeidsongeschiktheidswet wordt gewijzigd. Het gevolg hiervan is dat naar schatting tweeduizend mannen hun uitkering zullen kwijtraken.
Het kabinet wil zo alsnog voldoen aan het principe van gelijke behandeling tussen mannen en vrouwen. Dit gebeurt door mannen dezelfde beperkende bepalingen op te leggen als vrouwen, onder het motto ‚even slecht is ook gelijk.'
De Raad van State toonde zich in deze zaak zeer kritisch over het principe van de terugwerkende kracht. Terugwerkende kracht vindt het hoogste adviserende rechtscollege alleen geoorloofd ,,indien bij het ontbreken daarvan maatschappelijk onaanvaardbare gevolgen zouden intreden voor ae begroting en of voor het sociale zekerheidsstelsel. hetzij direct. hetzij indirect."
De rechtszekerheid mag in ons land dus alleen sneuvelen als het kabinet geen enkele andere maatregel meer kan verzinnen. zo menen de Haagse rechtbankpresident en de Raad van State in koor.
In het Statuutsartikel dat Wijnholt nu tot leven heeft gewekt. worden de aangesloten landen verplicht zorg te dragen ,,voor de verwezenlijking van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur" (art. 43).
De advocaat van de studenten mr. J.M. Barendrecht had de rechtbank tevoren in kopie al de wetsgeschiedenis van dit artikel toegezonden. ,.Het Statuut wordt in deze zaal waarschijnlijk niet elke dag ingeroepen", zo had hij daarbij droog opgemerkt.
Zijn vondst werd op 11 augustus onverwacht gehonoreerd. Uit zijn stukken bleek dat minister W.J.A. Kernkamp (uniezaken en overzeese rijksdelen) tijdens het tweede ministerie Drees in de Kamer ronduit ‚ja' had gezegd op de vraag of de rechter aan het statuut zou mogen toetsen.
In de wetenschappelijke literatuur is eind jaren vijftig nog herhaaldelijk verondersteld dat de minister zich wel vergist zou hebben. Aan Kernkamp zelf kon het toen niet meer worden gevraagd: op 18 juli 1956 overleed hij.
Waarom zou toetsing aan de grondwet in artikel 120 expliciet zijn verboden en toetsing aan het Statuut - toch een stap hoger in de nationale rechtsorde - wel zijn toegestaan? Menig geleerde leek dat ongerijmd.
Ook landsadvocaat mr. H.A. Groen bediende zich tijdens de zitting op 2 augustus van dit argument. Voor het overige hield hij zich niet al te lang bezig met deze exotische pijler onder de eis van de studenten.
Maar mr. Barendrecht had doorgezocht. Hem was gebleken dat Suriname en de Antillen bij de onderhandelingen over het Statuut zo'n rechterlijk toetsingrecht graag expliciet hadden willen regelen. De Nederlandse delegatie, zich bewust van de eigen traditie, had daar geen zin in. Als compromis werd toen afgesproken deze mogelijkheid open te laten. ervaring met toetsing op te doen en de materie eventueel later in een Rijkswet te regelen. Wellicht zou daarvoor een Constitutioneel Rijkshof moeten worden opgericht.

Tot 11 augustus heeft geen enkele Nederlandse rechter die ervaring willen opdoen: de Rijkswet is er dan ook nooit gekomen.
Wijnholt. die als president van de Haagse rechtbank alle korte gedingen tegen de Staat aan zich voorbij ziet trekken, liet zich deze nieuwe mogelijkheid niet ontgaan. ,,Een conclusie moet zijn, dat de landen van mening waren, dat het voordeel van praktijkervaring met toetsing groter is dan het nadeel dat de rechter volkomen zelfstandig gaat toetsen". aldus zijn vonnis.
De rechtbankpresident heeft daarmee zichzelf bevoegd verklaard iedere wet die door het parlement is aangenomen te controleren op rechtszekerheid voor de burger. bestuurlijke deugdelijkheid en respect voor de ..fundamentele inenselijke rechten en vrijheden". Daarmee is de traditionele scheiding der machten in het Nederlands bestel. de trias politica. onverwacht verschenen op de politieke agenda.
Zullen regering en parlement accepteren dat mr. Wijnholt zichzelf tot super-controleur heeft benoemd. tot president van het niet bestaande Constitutioneel Rijkshof? De traditie van terughoudendheid bij rechterlijke toetsing in acht genomen, lijkt dat niet zeer waarschijnlijk.

Staat in beroep tegen Haags *vonnis*

De Staat gaat in beroep tegen het verbod van de president van de Haagse rechtbank om een deel van de harmonisatiewet uit te voeren. Het beroep betreft zowel het verbod als de toetsing door de rechter van de wet aan het Koninkrijksstatuut. Minister Deetman (onderwijs) heeft dit op 19 augustus per brief aan de Eerste en Tweede Kamer laten weten.
Het kabinet heeft besloten voor het studiejaar 1988-1989 de uitspraak van de rechtbankpresident, mr. M.R. Wijnholt, volledig te volgen. Studenten behouden in dat studiejaar het recht op studiefinanciering en een lager collegegeld. Ook als in hoger beroep voor het einde van het studiejaar de Staat alsnog gelijk krijgt, blijft dat zo, aldus premier Lubbers op 19 augustus na de ministerraad.
Over de gang van zaken na 1 augustus 1989 wil het kabinet geen uitspraak doen om de positie van de Staat tegenover de rechter niet te verzwakken.
Lubbers verklaarde dat volgens het kabinet de rechter aan het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden geen toetsingsrecht kan ontlenen.
In de brief aan de beide Kamers schrijft Deetman: ,,Toetsing door de rechter had niet mogen plaatshebben en evenmin mogen leiden tot een gedeeltelijk toepassingcverbod van de harmonisatiewet".

Sprongprocedure

Minister Deetman gaat de uitspraak van mr. Wijnholt rechtstreeks bij de Hoge Raad aanvechten.
De minister slaat met de ,,sprongcassatie" bij de Hoge Raad het gebruikelijke beroep bij het gerechtshof over, omdat hij voor de jaren na 1989 zo snel mogelijk duidelijkheid wil krijgen over de principiële vraag, of de rechter de harmonisatiewet mag toetsen aan het Statuut.
Een sprongcassatie komt weinig voor in de rechtspraktijk. Zij wordt vooral toegepast, als het principiële karakter van de zaak uitstijgt boven de feiten. De Hoge Raad concentreert zich meteen op de principiële kwestie.
De ,.sprong" kan alleen worden gemaakt met de instemming van beide betrokken partijen. Minister Deetman heeft hierover op 24 augustus een akkoord bereikt met zijn tegenpartij, de Landelijke Studentenvakbond. *(NRC/H'blad,* De Volkskrant, Uitleg, Handelingen Tweede en Eerste Kamer)

FINLAND

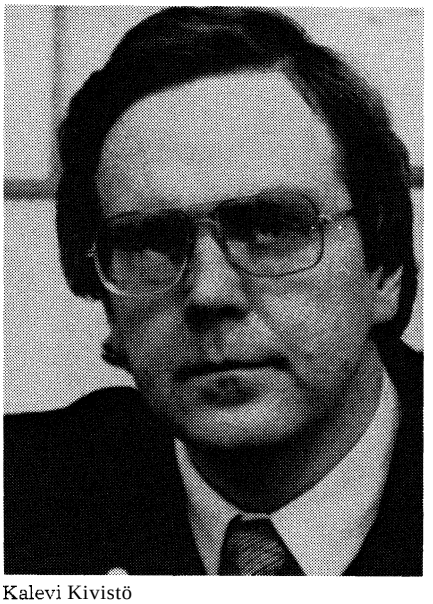
BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN OP POLITIEK GEBIED

Sinds de op 15 en 16 maart 1987 gehouden parlementsverkiezingen (pag. 193 e.v.-1987) deden zich in Finland op politiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Na de verkiezingen was op 30 apr. 1987 een nieuw kabinet geïnstalleerd (pag. 473/1-1987), dat uit de volgende vier partijen bestond: de conservatieve Nationale Coalitiepartij, de Finse Sociaal-Democratische Partij, de Zweedse Volkspartij en de Boerenpartij. Premier was Harri Holkeri van de Nationale Coalitiepartij geworden.

Congres SSDP

Van 4-7 juni 1987 hield de Sociaal-Democratische Partij (SSDP) in Helsinki een congres. Op 5 juni trad Kalevi Sorsa af als partijleider, een functie die hij sinds 1975 had bekleed. Sorsa had na de parlementsverkiezingen van 15 en 16 maart 1987 (pag. 193 e.v.), waarbij de SSDP één zetel had verloren, zijn voornemen af te treden bekendgemaakt.
Het partijleiderschap werd overgenomen door Pertti Paasio, sinds 1984 fractieleider van de sociaal-democraten in het parlement. Pertti Paasio was de zoon van Rafael Paasio, die van 1962 tot 1975 leider van de partij was geweest en van 1966-1968 en in 1972 premier.
Verder werd voor het eerst een vrouw tot partijsecretaris gekozen, Ulpu Iivari, die de opvolger werd van Erkki Liikanen. Laatstgenoemde was op 30 april 1987 minister van financiën geworden (pag. 47311-1987).
Het congres keurde een nieuw programma goed, het derde in de geschiedenis van de partij, ter vervanging van het programma uit 1952.

Kalevi Kivistö

Uiterst orthodoxe stalinisten richten nieuwe partij op

Tijdens een bijeenkomst van ,,uiterst orthodoxe" leden van de stalinistische groepering Democratisch Alternatief (ook wel Communistische Partij van Finland-Eenheid, SKP-Y genoemd), op 21-22 nov. 1987, werd een 33 leden tellende raad gevormd, die zich ging bezighouden met de oprichting van een strikt ,,Marxistisch-Leninistische" partij tijdens een bijeenkomst in mei 1988. Leider van de uiterst orthodoxe stalinisten was Markus Kainulainen.
In de Financial Times van 24 mei 1988 werd gemeld dat de groepering een nieuwe partij had opgericht en van plan was de partij formeel te laten registreren.
Volgens de *NZZ* (27-5-1988) noemde de partij zich Communistische Arbeiderspartij en stond zij onder voorzitterschap van Timo Lahdenmaki.

Presidentsverkiezingen. Tweede ambtstermijn voor Koivisto

Op 31 jan. en 1 febr. 1988 vonden in Finland voor de eerste keer directe presidentsverkiezingen plaats (in afgelegen gebieden van het land was het stemmen al op 8 januari begonnen). De kiezers moesten twee stemmen uitbrengen: één op een kandidaat voor het presidentschap en één op een kiesman voor een eventuele tweede ronde, die nodig zou zijn wanneer geen van de presidentskandidaten bii de directe verkiezingen een absolute meerderheid behaalde. In dat laatste geval zou een college van 301 kiesmannen de beslissing brengen.

Deze verkiezingsprocedure was in juni 1987 door het Finse parlement aangenomen. Voordien was de president aangewezen door een college van kiesmannen, die door de bevolking waren gekozen.

Bij de directe verkiezingen kwam de sociaal-democraat Mauno Koivisto, die sinds 27 jan. 1982 president van Finland was (pag. 8813 e.v.-1982) 63.791 stemmen tekort om herkozen te worden, zodat een tweede ronde noodzakelijk was. Deze werd op 15 februari gehouden.

Aan de presidentsverkiezingen namen in totaal vijf kandidaten deel. Dat waren:
- Mauno Koivisto, die werd gesteund door de Sociaal-Democratische Partii (SSDP), de Boerenpartij (SMP) en een aantal leden van de Zweedse Volkspartij (SFP).
- Harri Holkeri, de kandidaat van de conservatieve Nationale Coalitiepartij (KK) die behalve door zijn eigen partij werd gesteund door enige leden van de SFP. Holkeri was sinds 30 apr. 1987 premier van een coalitieregering. bestaande uit de KK, de SSDP, de SFP en de SMG (pag. 473/1-1987).
- Paavo Vayrynen, een vroegere minister van buitenlandse zaken, die de kandidaat was van de Centrumpartij (KP) en ook werd gesteund door een deel van de SFP.
- Kalevi Kivistö, een provinciegouverneur en eurocommunistisch kandidaat van de uit eurocommunisten (SKP) en links-socialisten bestaande Volksdemocratische Liga (SKDL). Hij werd ook gesteund door de Groenen en andere alternatieve bewegingen, die zich hadden verenigd in ,,Actie 88".
- Jouko Kajanoja, de secretaris-generaal van het communistische Democratische Alternatief (Deva).

Na de directe verkiezingen en een eerste stemming in het college van kiesmannen zag de verkiezingsuitslag er als volgt uit:

	% directe verkiez.	stemmen elect. college
Koivisto	47.92	144
Väyrynen	20,15	68
Holkeri	18,06	63
Kivistö	10,45	26
Kajanoja	1,41	0

In de tweede stemronde van de indirecte verkiezingen trokken 45 kiesmannen hun steun aan Holkeri in en kozen

Harri Holkeri

President Mauno Koivisto na zijn herverkiezing op 15 februari 1988. Naast hem zijn vrouw Taimi Tellervo Koivisto.

voor Koivisto, waardoor deze met 189 stemmen, i.e. 38 stemmen meer dan de vereiste absolute meerderheid, als president werd herkozen.
Op 1 maart begon Koivisto als president aan een tweede ambtstermijn van zes jaar.

Mauno Henrik Koivisto, ook wel Manu genoemd. werd op 25 nov. 1923 geboren in Turku, een kustplaats in het zuidwesten van Finland. Hij werkte in de haven, maar studeerde daarnaast sociologie en economie. In 1956 promoveerde hij op een proefschrift over de sociale verhoudingen in de haven van Turku. In 1947 werd hij lid van Sociaal-Democratische Partij. Van 1959-1967 was hij directeur van de Arbeidersspaarbank van Helsinki. In 1966-1967 was Koivisto minister van financien in de regering van Rafael Paasio. In 1968 werd hij benoemd tot gouverneur van de Finse Bank. Van 1968-1970 bekleedde hij voor de eerste keer het premierschap als opvolger van Paasio. Hij leidde toen een centrum-linkse coalitie.
Van februari-september 1972 was hij minister van financiën en tevens vice-premier in de sociaal-democratische minderheidsregering van Paasio.
Toen in 1975 de economische wereldcrisis ook Finland trof, werd Koivisto's strakke beleid als gouverneur van de Finse Bank hem niet in dank afgenomen. Toch nam zijn populariteit toe.
In mei 1979 vroeg president Kekkonen Koivisto een regering te vormen, nadat zowel de voorzitter van de conservatieven, Harri Holkeri, als de sociaal-democraat Veikko Helle daar niet in waren geslaagd. Koivisto vormde een centrum-linkse coalitie (soc.-dem., centr., comm. en de Zw. Volkspartij).
In april 1981 dreigde de regering uiteen te vallen toen de communisten het niet met de sociaal-democraten eens konden worden over een pakket sociale maatregelen. Aarne Saarinen, de vorzitter van de Communistische Partij, verklaarde na een gesprek met Kekkonen dat zowel Kekkonen als hijzelf de regering niet langer bekwaam achtten tot handelen en dat zij een andere minister-president wilden. Koivisto verklaarde echter dat hij zich door niemand liet voorschrijven af te treden, zolang hij het vertrouwen van de meerderheid van het parlement genoot en bleef aan. Hierdoor nam zijn populariteit nog meer toe. In dat jaar werd hij gekozen tot man van het jaar.
Op 27 okt. 1981 trad president Kekkonen om gezondheidsredenen af en op 26 jan. 1982 werd Koivisto door een college van kiesmannen gekozen tot president van Finland.

In *NRC/H'blad* (16-2-1988) merkte redacteur Peter Michielsen over Koivisto het volgende op:

Mauno Koivisto, sinds 1982 president van Finland, heeft uiteindelijk meer moeite gehad met zijn herverkiezing dan aanvankelijk werd verwacht. Bij de directe verkiezingen, twee weken geleden, kwam hij op een totaal van drie miljoen stemmen zo'n 64.000 stemmen tekort voor een absolute meerderheid en bij de indirecte tweede ronde lukte het gisteren pas bij de tweede stemming.

Niettemin: in gevaar is Koivisto's herverkiezing niet geweest; zijn voorsprong op zijn rivalen, oppositieleider Vayrynen en de conservatief Holkeri. bedroeg al bij de eerste ronde meer dan een straatlengte Finse waarnemers hebben terecht geconcludeerd dat de verkiezingen een voorronde vormden van die in 1994, als de race zal gaan tussen Vayrynen en Holkeri.
Koivisto blijft veruit de populairste politicus van Finland. Dat is niet verwonderlijk: zijn stijl en karakter zijn de Finnen op het lijf geschreven. Hij is bespiegelend, rustig en bescheiden zonder onopvallend te zijn, hij is ook afstandelijk en koel, een eigenschap die de Finnen in hun staatshoofd waarderen. Een Finse president moet boven de partijen staan, en dat doet Koivisto, dat deed hij zelfs voor 1982, toen hij president van de nationale bank en premier was.
Hij is sociaal-democraat, maar hij gaf de Finnen ook voor 1982 al het gevoel een zekere distantie tot zijn eigen partij te hebben bewaard en hij werd dan ook president ondanks in plaats van dankzij zijn partijlidmaatschap: een vaderfiguur zonder grote allures of grote woorden.
In die zin heeft Koivisto in zijn eerste ambtstermijn het presidentschap een andere inhoud gegeven. Urho Kekkonen, de bouwer van het moderne Finland, had zich, vooral in het laatste decennium van zijn bewind, steeds meer moreel-politieke zeggenschap toegeëigend. hij trad voortdurend op als Grote Scheidsrechter, als morele waarschuwer. Zijn voortdurende bemoeienis met allerlei grote en kleine aangelegenheden wekte steeds meer de indruk dat hij zijn volk, leiders en media incluis, beschouwde als onmondige kinderen die het zonder een strenge curatele niet zouden redden.

Koivisto heeft die bijna koninklijke proporties van Kekkonens presidentschap teruggebracht en zich na een onwennig begin met veel foutjes war meer op de achtergrond gehouden. Hij wil de rol van het staatshoofd ook institutioneel verkleinenen het aantal presidentiële bevoegdheden ten gunste van die van het parlement verminderen. Zo wil hij af van het constitutionele recht ministers te mogen ontslaan. Dat betekent niet dat Koivisto de afgelopen jaren heeft geaarzeld gebruik te maken van zijn bevoegdheden. Na de laatste parlementsverkiezingen. toen hij de ambitieuze Vayrynen de voet dwars zette en de conservatieven in het zadel hielp. maakte Koivisto nog eens duidelijk wie de baas is in Finland.

Koivisto is een typische self-mademan: hij is de zoon van een arme timmerman uit Turku en diende in de oorlogen tegen de Russen als commando aan het front (toen een van zijn assistenten tijdens een bezoek aan de VS werd verweten dat Koivisto ,,een loopjongen van de Russen" is, antwoordde hij bits dat Koivisto ,,meerRussen had gedood dan alle Amerikaanse presidenten bij elkaar").
Na de oorlog werd hij havenarbeider en onderwijzer om zijn studie te betalen, alvorens zich in de jaren vijftig in de politiek te begeven.

Ontwikkelingen binnen de Communistische Partij

Op 23 mei 1987 maakte Arvo Aalto, sinds 1984 voorzitter van de Finse Communistische Partij (SKP, zie pag. 195/1-1987), bekend dat hij niet herkiesbaar was voor die functie.

Medio mei was Aalto samen met secretaris-generaal Esko Vainionpaa en de overige leden van het Politburo afgetreden, nadat details van een financieel schandaal bekend waren geworden, waarvoor de partijleiding op zijn minst medeverantwoordelijk werd gehouden.

Volgens Le Monde (31-5-1988) was er sprake van aanzienlijke financiële verliezen die te wijten waren aan ongelukkige speculaties op de beurs.

Op 29 mei kwam het Centrale Comité van de partij bijeen om een nieuwe partijleiding te kiezen. Jarmo Wahlström, tot op dat moment in het parlement fractieleider van de uit de SKP en links-socialisten bestaande Volksdemocratische Liga (SKDL), werd gekozen tot partijvoorzitter en Heljä Tammisola, een aanhangster van Aalto en diens anti-stalinistische lijn, tot secretaris-generaal.

Na zijn verkiezing verklaarde Wahlström dat het vertrouwen in de partij hersteld moest worden.

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, Financial Times, *KCA)*

COMECON

COMECON EN EUROPESE GEMEENSCHAP NORMALISEREN HUN BETREKKINGEN

Op 25 juni 1988 ondertekenden de Comecon (Raad voor wederzijdse economische bijstand) en de Europese Gemeenschap in Luxemburg een gemeenschappelijke verklaring waarin beide organisaties elkaar officieel erkenden. .,De lang verwachte normalisering van de betrekkingen tussen de EG en de Comecon is nu eindelijk werkelijkheid geworden", aldus de Westduitse minister van buitenlandse zaken (tevens voorzitter van de EG-ministerraad) Hans-Dietrich Genscher na afloop van de ondertekening. De verklaring werd verder ondertekend door Willy de Clerq, Europees commissaris voor externe betrekkingen, Wjatsjeslaw Sytsjow, de secretaris-generaal van de Comecon, en Rudolf Rohlicek, de voorzitter van de Raad.

Over de inhoud van de verklaring was op 9 juni 1988 overeenstemming bereikt in Moskou na jarenlange onderhandelingen tussen de Europese Commissie en vertegenwoordigers van de Comecon.
Een van de struikelblokken tijdens de onderhandelingen betrof de status van West-Berlijn. De EG beschouwde de stad als een onderdeel van het territorium van de Gemeenschap, zoals dat was vastgelegd in het Verdrag van Rome (1957). De Sowjet-Unie achtte deze opvatting in strijd met het akkoord dat de vier overwinnaars uit de Tweede Wereldoorlog in 1971 over Berlijn sloten. Medio mei 1988 kwam daarin verandering en erkende de Sowjet-Unie dat het EEG-verdrag ook op West-Berlijn van toepassing was.
Om aan de Comecon-bezwaren tegemoet te komen werd uiteindelijk in de gemeenschappelijke verklaring de voetnoot opgenomen. dat deze overeenkomst geen aantasting zou betekenen van het Viermogendhedenakkoord over Berlijn.

In het *NRC/H'blad* van 10 juni schreef W. Weenink over de totstandkoming van de overeenkomst tussen Comecon en EG onder meer het volgende:

Zo hebben twee organisaties die symbolen waren van het naoorlogse Europese schisma officieel de steven in elkaars richting gewend. De oprichting van de Comecon was in 1949 een reactie van het onder Sowjet-controle staande Europese gebied op de totstandkoming van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (OEES), de voorloper van de latere OESO. en op de door de Verenigde Staten aan Europa vertrekte Marshall-hulp. De OEES heeft gediend als inspiratiebron voor de West-europese eenwording en kan worden beschouwd als de bakermat van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS)en de EG.

Een beeld van de ondertekening van de gemeenschappelijke verklaring van Comecon en EG op 25 juni **1988** in Luxemburg; v.l.n.r. Willy de Clerq, Hans-Dietrich Genscher en Rudolf Rohlicek.

Tot het begin aan de jaren zeventig bejegende Oost-Europa de Westeuropese integratie bijzonder vijandig. De Sowjet-Unie en haar bondgenoten zagen in de EG een tegen hen gerichte samenballing aan kracht, niet alleen economisch maar in potentie vooral politiek en militair. Hun antwoord daarop was een diplomatieke ..guerrilla-oorlog", zoals EG-commissaris Willy de Clerq de Oosteuropese tactiek van negeren en in internationale fora isoleren van de Gemeenschap eens karakteriseerde.

De EG was evenwel geleidelijk een realiteit geworden waar ook Oost-Europa niet meer om heen kon en besprekingen over het vestigen van relaties werden onontkoombaar voor de Comecon. Ze zouden, met onderbrekingen, zestien jaar duren. De problemen waren groot. Dat kwam deels door het uiteenlopende karakter van de organisaties. De EG is in de grond een supranationale instelling waaraan de lidstaten, vooral op het gebied van het handelsbeleid, bevoegdheden hebben overgedragen. De Comecon is daarentegen intergouvernementeel opgezet, dus zonder supranationale bevoegdheden. De Comecon-landen hebben geen soevereine rechten aan hun in Moskou gevestigde secretariaat afgestaan.
Vandaar dat de EG steeds het standpunt heeft gehuldigd dat zij met de verschillende Oosteuropese Comeconlanden afzonderlijk zaken moet doen. Hoogstens zijn over maatregelen ter bescherming van het milieu en bij de uitwisseling van statistische gegevens overkoepelende akkoorden te sluiten. Op deze wijze zou bovendien de dominerende positie die de Sowjet-Unie in de Comecon heeft, kunnen worden omzeild. De Comecon eiste een verdergaande samenwerking tussen haar en de EG, met name in handelsaangelegenheden. Brussel bleef onbuigzaam en op dit punt liepen aan het eind van de jaren zeventig de onderhandelingen stuk.

Met de komst van Sowjet-leider Gorbatsjow werd in 198.5 het overleg tot nieuw leven gewekt. En terwijl de EG zich ook op politiek terrein sterker ging manifesteren en zelfs bepaalde aspecten van de veiligheidsproblematiek tot haar competentie begon te rekenen – ontwikkelingen die tien jaar geleden de gramschap van Moskou zouden hebben gewekt – bleven beide partijen met elkaar in gesprek

Parallel daaraan voerde de Gemeenschap afzonderlijk overleg met Oosteuropese landen over handels- en/of samenwerkingsovereenkomsten – zoals met Hongarije en Roemenië. Overigens is de omvang van de handel tussen Comecon en EG zeer bescheiden. Minder dan zeven procent van de EG-exporten gaat naar Oost-Europa.

De gemeenschappelijke verklaring die de overkoepelende onderhandelingen nu hebben opgeleverd komt weliswaar qua vorm overeen met de opzet die de Comecon van het begin ai steeds heeft gehad, maar de magere inhoud ervan is conform de bedoelingen van de EG: niets meer dan formalisering van betrekkingen tussen beide organisaties, waarmee de blokkade wordt weggenomen die de totstandkoming van de door Brussel al zo lang gewenste normale politieke relaties tussen de EG en individuele Oosteuropese landen tegenhield.

Enerzijds was Oost-Europa gedwongen dit beperkte resultaat te accepteren wegens de slechte economische omstandigheden waarin het verkeert. Het hoopt vurig zo toegang tot westerse technologie en investeringen te krijgen. Daarnaast werd het proces aan Oosteuropese kant gevoed door Gorbatsjoms ideeën voor een gemeenschappelijk Europees tehuis waarin Oost en West zouden moeten samenleven. Het moet mogelijk zijn, schrijft hij in zijn boek Perestrojka. ,,eenmodus te vinden voor samenvoeging van de economische ontwikkelingen in beide delen van Europa maar iedereen voordeel bij heeft". Dat is volgens hem ,.de enige redelijke weg naar een verdere materiele vooruitgang binnen de Europese beschaving".

De Sowjet-leider zal het op 9 juni geparafeerde document ongetwijfeld als eerste etappe naar dat nog ver gelegen doel zien. De EG heeft het op korte en middellange termijn echter te druk om zich intensief met Oost-Europa bezig te houden. Ze heeft de handen vol aan de voltooiing van de vrije binnenmarkt. waarvoor eind 1992 als streefdatum is gesteld. Verder zal Brussel als het om uitbreiding van de samenwerking binnen Europa gaat eerder de landen van de Europese Vrijhandels Associatie (EVA) – Noorwegen, Zweden. Finland. IJsland, Oostenrijk en Zwitserland – in het vizier hebben dan de nieuwe vrienden in het Oosten.

De tien Comecon-landen (inclusief Cuba. Mongolië en Vietnam) zullen zich nu voegen bij de 130 landen die al officieel bij de Gemeenschap zijn vertegenwoordigd. Vooruitlopend daarop heeft de EG met de Belgische regering in verband met de veiligheid (spionage)afspraken

gemaakt over de omvang die de Oosteuropese missies mogen hebben. Er zal overigens op dit moment geen sprake zijn van een Comecon-bureau in Brussel of van een EG-kantoor bij het hoofdkwartier van de Comecon in Moskou. ,,Dat komt later misschien nog eens'', zegt een EG-diplomaat, daarmee de blijvend afstandelijke houding van de Gemeenschap tegenover de Comecon onderstrepend.

Per Oosteuropees Comecon-land (de niet-Europese lidstaten zijn daarvan uitgesloten) zal de EG bezien of er voor beide partijen voordelig economische verdragen te sluiten zijn, waarbij de Gemeenschap behoedzaam te werk gaat. ,,Uit politiek en institutioneel gezichtspunt zijn de vooruitzichten nogal bemoedigend'', aldus De Clerq. De economische vooruitzichten zijn volgens hem daarentgen ,,niet erg gunstig''.

Comecon dringt aan op meer economische samenwerking met *EG*

Een grote delegatie van de zeven Europese Comecon-landen woonde begin juli 1988 in de Griekse badplaats Vouliagmeni een door de socialistische fractie in het Europese parlement georganiseerde bijeenkomst bij om te discussiëren over de gevolgen van de overeenkomst die de Comecon en de EG op 25 juni hadden gesloten voor economische samenwerking tussen de organisaties. De Comecon-afgevaardigden deden daarbij een dringend beroep op de EG om zo snel mogelijk te komen tot een zo breed mogelijke samenwerking op economisch, cultureel en politiek gebied.

De tweede secretaris van de Comecon, de Pool Stefan Zawodzinski, verklaarde op 2 juli dat de Comecon deze samenwerking in eerste instantie wilde beperken ,,tot twee of drie belangrijke sectoren waar snel concrete resultaten kunnen worden geboekt'', zoals transport, energie en de uitwerking van gemeenschappelijke produktnormen. Zawodzinski stelde voor de eerste fase de vorming van een Europees transportsysteem voor dat zeer doeltreffend zou moeten functioneren. Hij dacht daarbij aan de ontwikkeling van een spoorwegnet en van waterverbindingen. Daarnaast pleitte hij voor uitwisseling van alle soorten informatie, gezamenlijke aanpak van de milieuverontreiniging, samenwerking op het gebied van nucleaire energie, de ontwikkeling van vormen van schone energie, samenwerking op wetenschappelijk en technologisch gebied ,,en nog veel meer''

Jacques Delors, de voorzitter van de Europese Commissie (het dagelijks bestuur van de EG) waarschuwde ervoor in de betrekkingen tusen EG en Comecon niet te hard van stapel te lopen. Eerst moesten beide blokken gelegenheid krijgen elkaar te leren kennen. Wat de economische samenwerking betreft wees Delors op de grote schuldenlast van de Oosteuropese landen en op het feit dat de handel met Oost-Europa slechts minder dan 7% bedroeg van de totale buitenlandse handel van de Gemeenschap (zie ook pag. 407/3).

Diplomatieke en handelsbetrekkingen tussen *EG* en Comecon-landen

Op 16 aug. 1988 werd in Brussel officieel bekendgemaakt dat de Europese Gemeenschap formele diplomatieke betrekkingen had aangeknoopt met vijf leden van de Comecon, nl. de Sowjet-Unie, de DDR, Hongarije, Tsjechoslowakije en Bulgarije. Het verzoek van Polen tot het aanknopen van dergelijke betrekkingen was volgens een woordvoerder in Brussel later ontvangen dan de verzoeken van de andere landen en moest nog formeel worden afgehandeld.

Op 1 juli 1988 had de EG een verreikend handels- en samenwerkingsakkoord afgesloten met Hongarije, dat ten opzichte van de EG een handelstekort had van circa 900 miljoen gulden. Het akkoord voorzag vooral in het opruimen van wederzijdse beperkingen op het commerciële verkeer.

Verder liepen er besprekingen tussen de EG en Tsjechoslowakije over een handelsakkoord voor industriële produkten.

COMECON-CONFERENTIE IN PRAAG

In de Tsjechoslowaakse hoofdstad Praag werd van 5-7 juli 1988 de 44ste zitting gehouden van de eerste ministers van de tien Comecon-landen. Aan de openingszitting werd door negen premiers deelgenomen; Hongarije werd vertegenwoordigd door zijn eerste vice-premier Jozsef Marjai.
Op de agenda van de conferentie, die was gewijd aan de hervorming van de onderlinge handelsbetrekkingen, stonden het maken van gezamenlijke produktie-afspraken voor de periode 1991 tot en met 2005, de onderlinge inwisselbaarheid van de nationale munteenheden en de kort daarvoor officieel aangeknoopte betrekkingen met de Europese Gemeenschap.
Een van de doelstellingen die de ministers met de hervormingsvoorstellen voor ogen hadden, was de intensivering van de handelsrelatie met de EG. Veel Comecon-landen vreesden een vermindering van de exportmogelijkheden wanneer de EG eind 1992 alle interne handelsbarrières af zou schaffen.
Ook moest er volgens Comecon iets worden gedaan aan het gebrek aan economische coördinatie binnen de handelsorganisatie zelf, aangezien de industrieën van de lidstaten ekaar teveel overlapten. Een gemeenschappelijke produktiestrategie zou daarin verandering moeten brengen.

Comecon-woordvoerder Vaclav Soukup zei in een verklaring aan de vooravond van de conferentie dat de produktie per land zou worden gespecificeerd en dat veranderingen in de produktiestructuur en in het investeringsklimaat zouden worden voorgesteld. Daarbij zou de samenwerking met de drie niet-Europese lidstaten Vietnam, Mongolië en Cuba speciale aandacht krijgen.

Tijdens de eerste zittingsdag op 5 juli waarschuwde de Hongaarse vice-premier dat de Comecon een obstakel voor vooruitgang dreigde te worden. ,,Als geen radicale veranderingen plaatsvinden op korte termijn, dan wordt samenwerking in dit kader geen motor, maar een obstakel in het onvermijdelijke proces van herstructurering dat in individuele socialistische landen is begonnen''.

Op 6 juli kwam het tot scherpe meningsverschillen in Praag tussen de Sowjet-Unie, Hongarije, Polen, Tsjechoslowakije en Bulgarije enerzijds, en Roemenië en de DDR anderzijds. De Sowjet-Unie en haar bondgenoten wilden het starre en stagnerende handelsssysteem van de Comecon inruilen voor een soepeler samenwerking, waarvoor op korte termijn radicale maatregelen moesten worden genomen. Zij toonden zich ook voorstander van snelle stappen om hun munten convertibel te maken, en hun markten te coördineren met als uiteindelijk doel concurrerend te worden met de rest van de wereld. Boekarest en Oost-Berlijn meenden dat hun gecentraliseerde systeem geen aanpassing behoefde.

Een woordvoerder van de Tsjechoslowaakse regering verklaarde die dag dat ,,het van weinig betekenis zou zijn als één of twee landen zich van stemming onthouden'' inzake de voorgestelde integratie van de Comecon-landen.
Uit het communiqué, dat na afloop van de conferentie werd uitgebracht, bleek dat Roemenië als enige deelnemer had geweigerd de slotverklaring te ondertekenen. De andere negen lidstaten lieten weten van plan te zijn geleidelijk een gemeenschappelijke markt in het leven te roepen. In de bekendmaking was verder sprake van een herstructurering van de Comecon en van algehele overeenstemming over een gezamenlij-

ke produktiestrategie voor de periode van 1991 tot en inet 2005.
Sowjet-premier Nikolaj Ryzjkow zei ervan overtuigd te zijn dat Roemenië wel zou bijdraaien, al zou er volgens hem enige tijd overheen gaan voor de Roemenen de noodzaak van een gemeenschappelijke markt zouden inzien.
Een Roemeens deiegatielid. Ion Stoian, verklaarde: ,,Wij varen al 25 jaar een eigen koers. Wij hoeven nergens mee in te stemmen''

WARSCHAUPACT

WARSCHAUPACT-TOP IN OOST-BERLIJN

De leiders van de zeven Warschaupactlanden (Bulgarije, DDR, Hongarije, Polen, Roemenië, Sowjet-Unie en Tsjechoslowakije) kwamen op 28 mei 1987 in Oost-Berlijn bijeen voor een tweedaagse conferentie.
Na afloop van de conferentie werd door Herbert Krolikowski, plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken van de DDR en tevens secretarisgeneraal van het Warschaupact, een verklaring afgelegd, waaruit bleek dat de Warschaupact-leiders de landen van de NAVO hadden voorgesteld een conferentie te houden die zou kunnen uitlopen op een permanente consultatie over de militaire doctrines van de beide militaire blokken. Deze consultaties konden in Brussel of in Warschau of afwisselend in beide steden worden gehouden en zouden nog in 1987 moeten beginnen. Daarbij zou dan ook gesproken kunnen worden over ontstane onevenwichtige situaties in de militaire opbouw en over het eventueel in evenwicht brengen daarvan. Doel van het overleg zou echter op de eerste plaats zijn wederzijds wantrouwen, en daarmee spanningen, weg te nemen.

De Warschaupact-landen hadden tijdens hun vorige topconferentie op 10 en 11 juni 1986 in Boedapest een aanzienlijke vermindering van de landstrijdkrachten en de tactische luchtstrijdkrachten in Europa voorgesteld (zie pag./ 74012 e.v.-1986). Gedurende een eerste fase van twee jaar zouden NAVO en Warschaupact hun strijdkrachten elk met 100.000 tot 150.000 man verminderen; uiteindelijk zou aan elke kant een half miljoen soldaten moeten verdwijnen. De beide bondgenoten waren het echter tot dan toe nog niet eens kunnen worden over de vraag binnen welk forum over dit voorstel onderhandeld moest worden. Krolikowski kondigde ook de publikatie aan van een document over de militaire doctrine van het Warschaupact. Hierin zou fundamenteel duidelijk worden gemaakt dat de Warschaupactlanden een bewapening hadden die uitsluitend gericht was op verdediging en op het voorkomen van elke oorlog, zowel conventioneel als met kernwapens. ,,Onder geen enkele voorwaarde zal het Warschaupact beginnen met oorlogshandelingen of ooit als eerste kernwapens inzetten'', zei Krolikowski.
Het Warschaupact had zich verder uitgesproken over een raamverdrag voor de strategische kernwapens. het handhaven van het ABM-akkoord en het verbieden van alle kernproeven. Overeenstemming over dit raamverdrag en het ondertekenen van het akkoord over de middellange-afstandsraketten zouden op het ,,hoogste niveau'' moeten geschieden.

WARSCHAUPACT-TOP IN WARSCHAU

Op 15 juli 1988 begon in de Poolse hoofdstad Warschau een tweedaagse topbijeenkomst van het Warschaupact. Tijdens een diner, dat die dag door de Poolse generaal Wojciech Jaruzelski werd aangeboden aan de overige leiders van de Warschaupactlanden, verklaarde de Poolse leider dat een ,,vredesoffensief''van de socialistische landen op handen was. De lidstaten van het Warschaupact hebben onlangs een aantal waardevolle ,,en oorspronkelijke initiatieven'' op het gebied van de wapenbeheersing naar voren gebracht, zei hij. Het actieve karakter en het belang ervan zijn op de bijeenkomst vandaag onderstreept, aldus Jaruzelski.

Op 16 juli werd de bijeenkomst in Warschau afgesloten met de publikatie van twee documenten over wapenbeheersing. De leiders van de Warschaupact-landen riepen de NAVO daarin op ,,onmiddellijk. nog in 1988'' onderhandelingen te beginnen over vermindering van de conventionele bewapening in Europa. Deze zouden de ongelijke verhoudingen die op dit gebied tussen beide blokken bestonden moeten uitbannen. Verder spraken de Warschaupact-landen zich uit voor ,,de opening in de naaste toekomst van gescheiden besprekingen over de vermindering en daarna liquidering van tactische nucleaire wapens in Europa''. Met name de Roemeense president Nicolai Ceausescu had tijdens de top voor dit laatste gepleit.

Het eerste stadium van de onderhandelingen over vermindering van de conventionele bewapening moest volgens het Warschaupact gericht zijn op het ,.bereiken van min of meer gelijke collectieve niveaus van numerieke kracht van de strijdkrachten en de hoeveelheden conventionele wapens van de lidstaten van beide bondgenootschappen'', welke lager moesten worden dan de huidige niveaus.
,.Boven alles moet de aandacht gericht worden op de kwestie van het wederzijds elimineren van onevenwichtigheden en assymetrieën in de verschillende typen van conventionele wapens en in de strijdkrachten'' in Europa, aldus de verklaring van het Warschaupact.
.,Wij hebben het idee van assymetrische verminderingen geaccepteerd als hierover in het kader van de besprekingen tussen de ,,23'' wordt onderhandeld'', zei Jerzy Nowak van het Poolse ministerie van buitenlandse zaken, die daarbij verwees naar de besprekingen die de 7 landen van het Warschaupact en de 16 lidstaten van de NAVO van plan waren in Wenen te houden over conventionele wapenbeheersing.

In een reactie op de voorstellen van het Warschaupact maakte de NAVO bekend deze ,,met grote aandacht'' te zullen bestuderen. In een verklaring van het Westduitse ministerie van buitenlandse zaken stond dat de stellingname van het Warschaupact over conventionele ontwapening ,,aanzienlijk dichter bij de posities van het westers bondgenootschap is komen te liggen''.

Anders dan verwacht werd repten de leiders van het Warschaupact niet over de voorstellen die Sowjet-leider Michail Gorbatsjow een week eerder in het Poolse parlement had gedaan over wapenvermindering in Europa. Hij stelde toen onder andere een Europese topconferentie (een ,,Paneuropees Reykjavik'') over vermindering van de conventionele bewapening voor en terugtrekking van Sowjet-luchtstrijdkrachten uit vooruitgeschoven posities, indien de Amerikanen hun 72 F/16's die Spanje moesten verlaten niet in Italië zouden stationeren, maar naar de VS zouden terughalen.

Ten aanzien van de milieuproblematiek sprak het Warschaupact zich uit voor het houden van een conferentie van ministers van milieu uit Oost- en West-Europa om samenwerking tegen vervuiling te coördineren en een bindend document met principes op te stellen dat in 1992 getekend zou moeten worden

De zeven leiders van het Warschaupact onderstreepten dat zij ,,geleid worden door de gedachte van de gezamenlijke opbouw van een ondeelbaar Europa van vrede en samenwerking, een gemeenschappelijk Europees huis'', aldus het communiqué.

BELIZE

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 783/3 e.v.-1981 deden zich in Belize o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Belize, het vroegere Brits Honduras, was op 21 sept. 1981 onafhankelijk geworden (pag. 784/2-1981). Premier was George Price, sinds 1956 leider van de centrum-linkse People's United Party (PUP). Price was al regeringsleider vanaf 1961.

Nieuwe leider UDP. Voormalig leider vormt Christen-Democratische Partij en sluit zich later aan bij de PUP

In dec. 1982 stuurde de oppositionele centrum-rechtse United Democratic Party (UDP) haar leider Theodore Aranda weg en droeg Philip Goldson voor als zijn opvolger. Aranda was na de verkiezingen van 21 nov. 1979 oppositieleider geworden.
Tegen de voordracht van Goldson rees echter verzet van zakenlieden, die hun financiële steun aan de partij dreigden in te trekken wanneer de voordracht zou worden bekrachtigd, en in jan. 1983 werd Manuel Esquivel – tot op dat moment voorzitter van de UDP, maar geen lid van het Huis van Afgevaardigden – benoemd tot partijleider. Curl Thompson werd leider van de oppositie in het Huis van Afgevaardigden.
Vervolgens verliet Aranda de UDP. Zijn parlementszetel gaf hij echter niet op. Hij bleef als onafhankelijke deel uitmaken van het Huis van Afgevaardigden.
De UDP beschikte in het 18 zetels tellende Huis nu nog over vier en de regerende PUP over 13 zetels.
In 1983 vormde Aranda een nieuwe partij, de Christen-Democratische Partij.
Op 15 aug. 1987 werd gemeld dat Aranda zich had aangesloten bij de People's United Party (PUP).

Nationaal congres PUP

Tijdens een in mei 1983 gehouden nationaal congres van de PUP werden George Price en Carl Rogers herkozen als respectievelijk leider en waarnemend leider van de partij. Louis Sylvestre werd opnieuw partijvoorzitter. Hij kreeg 229 stemmen. Op zijn rivaal Said Musa werden 130 stemmen uitgebracht.

Kabinetswijziging

Op 10 januari 1984 maakte premier George Price een kabinetswijziging bekend, die noodzakelijk was geworden door het vertrek, om gezondheidsredenen, van vice-premier en minister van binnenlandse zaken en defensie Carl Rogers.
Na de wijziging zag het kabinet er als volgt uit (tussen haakjes de vorige portefeuille van de minister):

Premier, defensie, financien en sociale zekerheid - George Price (premier, buitenlandse zaken, financien en economische ontwikkeling); justitie, binnen- en buitenlandse zaken - Vernon Courtenay (minister van staat op het bureau van de premier); onderwijs en economische ontwikkeling - Said Musa (justitie, onderwijs en sport); plaatselijk bestuur - Louis Sylvestre (energie en verbindingen): energie en verbindingen - Elijio Briceno (plaatselijk bestuur en sociale zekerheid); arbeid, sociale diensten en gemeenschapsontwikkeling - David McCoy*; landbouw en grond - Florencio Marin': werken - Frederick H. Hunter*; handel en industrie - Guadelupe Pech*; gezondheid, huisvesting en cooperatieven - Assad Shoman*.

* geen verandering

De overplaatsing van Sylvestre van het ministerie van energie en verbindingen naar dat van plaatselijk bestuur werd algemeen gezien als een degradatie, die de gespannen betrekkingen weerspiegelde tussen de premier en Sylvestre, een vooraanstaand lid van de rechtervleugel van de regerende PUP.

In nov. 1982 zou premier Price tevergeefs hebben geprobeerd Sylvestre te ontslaan, nadat binnen het kabinet een breuk was ontstaan over het buitenlandse beleid, waarin Price was gesteund door Musa en Shoman.
Sylvestre had de premier er van beschuldigd te streven naar een bondgenootschap met Nicaragua en Cuba, vooral nadat Price een ontmoeting had gehad met vertegenwoordigers van de Sandinistische regering van Nicaragua en met vertegenwoordigers van linkse oppositiegroeperingen van El Salvador en Guatemala teneinde te praten over de rol van Belize in Midden-Amerika.

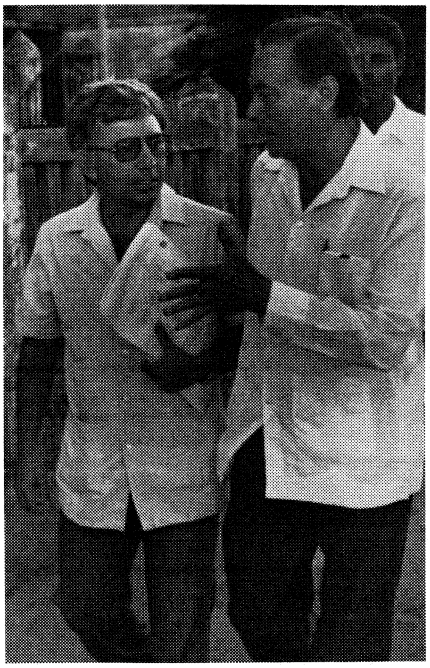
Algemene verkiezingen gewonnen door oppositionele UDP

Op 14 dec. 1984 vonden op Belize algemene verkiezingen plaats, die uitliepen op een overweldigende nederlaag voor de regerende PUP.

In het Huis van Afgevaardigden, dat inmiddels 28 zetels telde, behaalde de PUP met 44 procent van de geldig uitgebrachte stemmen (in 1979: 52 procent) zeven zetels, terwijl de UDP met 53 procent (in 1979: 47 procent) de beschikking kreeg over 21 zetels.
Tot de parlementsleden die hun zetel kwijtraakten, behoorden George Price, Said Musa en Assad Shoman, allen lid van de PUP, alsmede Theodore Aranda van de Christen-Democratische Partij.
Van de ongeveer 64.400 kiesgerechtigden ging 74 procent naar de stembus.

Een beeld van Belize-Stad op 21 september 1981, de dag dat Belize onafhankelijk werd.

Premier George Price (r.) en minister van onderwijs en economische ontwikkeling Said Musa op 14 december 1984, toen in Belize parlementsverkiezingen plaatsvonden.

Bij de ontbinding van het parlement, op 20 nov. 1984, had Vernon Courtenay, die net als Price, Musa en Shoman tot de linkervleugel van de PUP behoorde, zich uit de politiek teruggetrokken.

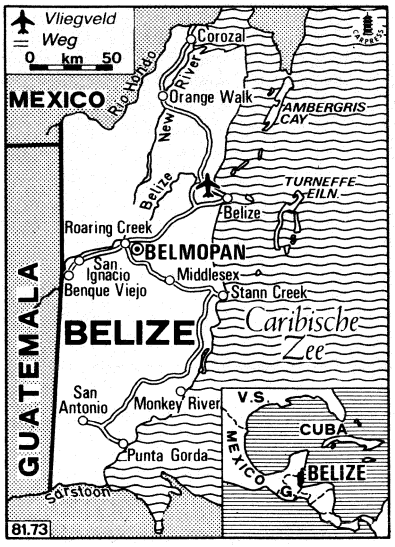
Over de nederlaag van de PUP bij de verkiezingen meldde correspondent Jan van der Putten in de Volkskrant (17-12-1984) het volgende:

De leider van de conservatieve oppositie in Belize, de 44-jarige Manuel Esquivel, wordt deze week uitgeroepen tot premier. Zijn Verenigde Democratische Partij (UDP) haalde in de parlementsverkiezingen van afgelopen vrijdag (14 dec.) 53 percent van de stemmen en 21 van de 28 zetels. Vierenzeventig percent van de iets meer dan 60 duizend ingeschreven kiezers kwam stemmen.
Die uitslag betekent een verpletterende nederlaag voor de Verenigde Volkspartij (PUP) van de nu aftredende premier George Price. De PUP, een sociaal-democratisch georiënteerde partij, heeft dertig jaar lang het politieke leven gedomineerd van Belize, het voormalige Brits Honduras. De laatste kwart eeuw was George Price onafgebroken premier. Onder hem kreeg het landje. dat iets groter is dan de helft van Nederland. in 1964 binnenlands zelfbestuur en werd het in september 1981 onafhankelijk, als lid van het Britse Gemenebest.
De verkiezingen van vrijdag waren de eerste sinds de onafhankelijkheid. Het Huis van Afgevaardigden telde tot nu toe 18 zetels. De regeringspartij had er 13 en de UDP 4. De 63-jarige Price, die parlementskandidaat was in een district van Belize-Stad, verloor zijn zetel met ruim verschil aan zijn UDP-tegenstander, de 26-jarige Derek Aikman. Van de 10 zetels die in Belize-Stad op het spel stonden gingen er 9 naar de UDP. De enige zetel die de PUP haalde ging naar Price' zuster Jane Usher. Alle leden van de topleiding van de PUP werden verslagen. op een na: Louis Sylvestre. Deze is de leider van de rechtervleugel van de PUP.
De verdeeldheid binnen de PUP is volgens de UDP mede bepalend geweest voor de verkiezingsuitslag. Price zou in de greep zijn geraakt van de linkervleugel, die nauwe banden met Cuba en Nicaragua wilde. terwijl de rechtervleugel zich zou overgeven aan corruptie. ,,Als de mensen de regering niet steunen", zei de voormalige natuurkundeleraar Esquivel tijdens de campagne, ,,dan verliezen ze hun werk en hun huis en krijgen hun kinderen geen studiebeurs ·· Price heeft dat tegengesproken Vermoedelijk sterker in zijn nadeel heeft de economische crisis gewerkt. De inflatie is de laatste twee jaar opgelopen tot 35 percent, de werkloosheid tot 23 percent en de buitenlandse schuld tot 150 miljoen dollar, twee keer zo veel als de jaarlijkse begroting.
Esquivel is blank, rooms-katholiek en getrouwd met een Engelse. De meeste Belizanen zijn zwart en protestant. (...)
Kernpunten in zijn programma zijn economische vrijheid, bescherming voor de particuliere investeerder, bevordering van de sociale voorzieningen en toenadering tot de VS ,,mits men ons niet betrekt in de Middenamerikaanse conflicten". aldus Esquivel. Belize. dat wat zijn cultuur, taal en bevolkingssamenstelling betreft veel meer verwant is aan de Caribische eilanden dan aan Midden-Amerika waarvan het geografisch deel uitmaakt. is tot nu toe vrijwel geheel buiten de Middenarnerikaanse conflicten gebleven.
Er zijn een paar duizend vluchtelingen uit El Salvador, en van tijd tot tijd klinken er in rechtse Middenamerikaanse kringen nooit bewezen beschuldigingen over Belize's vermeende functie als doorgangsplaats voor wapens uit Cuba naar het verzet in El Salvador.
Belize is dan ook niet betrokken bij de pacificatiepogingen van de Contadora-groep in Midden-Amerika. De laatste tijd zijn er geruchten dat de VS de ,,School der Amerika's" – een Amerikaans militair opleidingsinstituut voor Latijns-Amerikaanse officieren. ook wel bekend als de ,,dictatorenfabriek" – zou willen vestigen in Belize. De school. die sinds 1949 was gevestigd in de Kanaalzone in Panama, werd kort geleden overeenkomstig de Kanaal-akkoorden van 1977 gesloten. Geen gerucht maar zekerheid is dat de Amerikaanse radiozender The voice of America binnenkort een steunzender krijgt in het zuiden van Belize bij de grens met Guatemala.
De aanspraken van Guatemala op Belize vormen nog altijd het grote probleem in Belize's buitenlandse politiek. In verband daarmee zijn sinds de onafhankelijkheid 1800 Britse soldaten in Belize gebleven. De Guatemalteekse regering heeft pas nog laten weten absoluut niet van plan te zijn van haar aanspraken af te zien. Guatemala heeft het onafhankelijke Belize nooit erkend. en in de Guatemalteekse grondwet staat dat Belize nationaal grondgebied is. (...)
Belize's aanstaande premier Esquivel heeft al gezegd dat hij bereid is Guatemala via Belizaans grondgebied toegang te geven tot de Caribische zee ,,mits dat geen hypotheek legt op de nationale soevereiniteit of Guatemalteekse overheersing inhoudt van de territoriale wateren van Belize".

UDP-leider Esquivel premier. Samenstelling kabinet

Op 17 dec. 1984 werd UDP-leider Manuel Esquivel benoemd tot premier. Een dag later maakte hij de samenstelling van zijn kabinet bekend, dat er als volgt uitzag:

Premier, financiën en defensie - Manuel Esquivel; vice-premier, binnenlandse zaken - Curl Thompson; plaatselijk bestuur, sociale diensten, gemeenschapsontwikkeling - Philip Goldson; gezondheid, arbeid en sport - Elodio Aragon; werken - Charles Wagner; natuurlijke hulpbronnen - Dean Lindo; handel, industrie. visserij en cooperatieven – Edwardo Juan:

buitenlandse zaken, economische ontwikkeling - Dean Barrow; energie en verbindingen - Israel Alpuche; toerisme, transport, onderwijs en jeugd - Derek Aikman; justitie en huisvesting - Hubert Elrington.
Esquivel was één van de oprichters van de UDP en van 1976-1982 voorzitter van dic partij geweest. Hij had tweemaal deel uitgemaakt van de gemeenteraad van Belize-Stad. maar kwam pas in 1984 in het parlement terecht. Hij was leraar natuurkunde totdat hij in 1984 full-time voor de partij ging werken. Hij was opgeleid in de Verenigde Staten en Engeland.

Twee leden rechtervleugel PUP stappen op en vormen nieuwe partij

In febr. 1985 trokken twee leden van de rechtervleugel van de PUP, Fred Hunter en Louis Sylvestre, zich terug uit de partij, omdat zij van mening waren dat hun linkse partijgenoten betrokken waren bij een communistisch complot Belize over te nemen.
Sylvestre, die, toen hij het partijlidmaatschap opzegde, voorzitter van de PUP was, bleef als onafhankelijke deel uitmaken van het parlement. Hunter

Manuel Esquivel en zijn vrouw Kathy na het bekend worden van de uitslag van de parlementsverkiezingen van 14 december 1984.

Elijio Briceno, voormalig minister van Belize. na zijn arrestatie op 8 april 1985 in Miami wegens handel in marihuana.

was bij de verkiezingen van 1984 zijn parlementszetel kwijtgeraakt.
Op 6 juli 1985 kondigden Sylvestre en Hunter de vorming van een nieuwe partij aan, de Belize Popular Party. Sylvestre werd leider en Hunter plaatsvervangend leider van de nieuwe partij.

Lokale verkiezingen

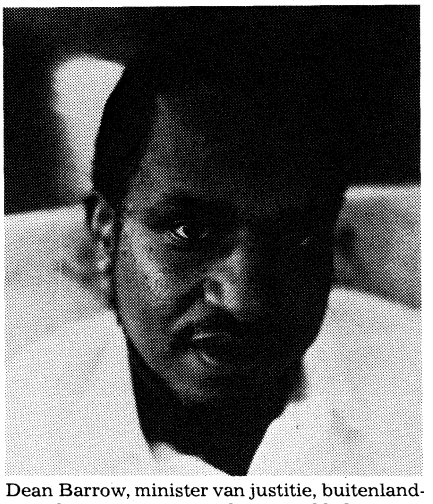
Op 27 maart 1985 consolideerde de regerende UDP bij lokale verkiezingen haar positie. De partij behield de meerderheid in de gemeenteraad van Belize-Stad en behaalde in vijf van de zeven districtsraden van Belize de overwinning.
De PUP behield de zeggenschap in slechts één districtsraad. De zevende districtsraad kwam in handen van onafhankelijke kandidaten.

Belize-Stad, tot 1970 de hoofdstad van het land, was de grootste stad van Belize. De tegenwoordige hoofdstad is Belmopan.

Op 10 dec. 1986 won de UDP bij verkiezingen alle zetels in de gemeenteraad van Belize-Stad. De nieuwe Belize Popular Party van Sylvestre slaagde er niet in meer dan 1 procent van de stemmen te verwerven.

Toenemende handel in drugs. Arrestatie voormalig minister

Volgens berichten van Amerikaanse overheidsdiensten werd Belize in het begin van de jaren tachtig een grote producent en exporteur van de illegale soft drug marihuana.
In 1982 zou de twee maal per jaar plaatsvindende oogst in totaal 250 ton hebben bedragen, in 1983 700 ton en in 1984 1.000 ton, waarvan het meeste bestemd was voor de Amerikaanse markt.
Onder druk van de Amerikaanse autoriteiten begon de PUP-regering in 1983 een campagne tegen de handel in marihuana, en in okt. 1983 namen Mexicaanse vliegtuigen deel aan een door de VS gefinancierde operatie om d.m.v. het sproeien met een verdelgingsmiddel henneppianten te vernietigen.
In 1984 werd het sproeien met het verdelgingsmiddel stopgezet nadat de oppositionele UDP daar om milieuredenen op aan had gedrongen. De partij verklaarde wel dat zij een beëindiging van de handel als één van haar onmiddellijke prioriteiten beschouwde.
Begin 1985 zetten de Amerikanen Belize opnieuw onder druk om hennepplanten te vernietigen en op 25 oktober zei premier Esquivel (UDP) dat het sproeien vanuit de lucht hervat kon worden als verder onderzoek uitwees dat dit geen gevaar voor de gezondheid opleverde.
Op 8 apr. 1985 werd de vroegere minister van energie en verbindingen, Elijio Briceno, in Miami (VS)gearresteerd op verdenking van samenzwering om marihuana te importeren en te verspreiden. Hij werd op 14 punten in staat van beschuldiging gesteld. Briceno zou 2.180 kilo marihuana per maand naar de VS hebben geëxporteerd.
Diezelfde maand zei minister van binnenlandse zaken Thompson dat er actie zou worden ondernomen tegen leden van de politie, de rechterlijke macht en de overheid die steekpenningen ontvingen van drugsexporteurs.
Briceno werd op 1 aug. 1985 schuldig bevonden en op 9 september veroordeeld tot zeven jaar gevangenisstraf en een boete van $ 50.000.

Dean Barrow, minister van justitie, buitenlandse zaken en economische ontwikkeling van Belize.

Kabinetswijziging

Op 5 juni 1986 reorganiseerde premier Esquivel zijn kabinet, dat er daarna als volgt uitzag:

Premier, financiën en defensie - Manuel Esquivel*: vice-premier. binnenlandse zaken en plaatselijk bestuur - Curl Thompson; justitie, buitenlandse zaken en economische ontwikkeling - Dean Barrow; handel, industrie en toerisme - Edwardo Juan; natuurlijke hulpbronnen - Charles Wagner; onderwijs, jeugdzaken en sport - Elodio Aragon: landbouw - Dean Lindo: arbeid en sociale diensten - Philip Goldson; gezondheid - Israel Alpuche; huisvesting en openbare werken - Hubert Elrington; transport, energie en verbindingen - Derek Aikman.

* geen verandering
Barrow werd tevens verantwoordelijk voor immigratie, staatsburgerschap, vluchtelingen en gevangenissen, zaken die voorheen onder binnenlandse zaken vielen.

Spanningen tussen de UDP en de PUP. Oprichtingen Speciale Inlichtingendienst

Spanningen tussen de UDP en de PUP bereikten een hoogtepunt in dec. 1987, toen een Speciale Inlichtingendienst (Special Intelligence Service, SIS) werd opgericht.
De UDP zei dat het opwaarderen van de inlichtingendiensten van Belize belangrijk was voor de nationale veiligheid om ,,buitenlandseof binnenlandse dreigingen van politieke of militaire aard" te beantwoorden.
De PUP was fel tegen de wet waarbij de SIS werd ingesteld. Volgens haar bestond de mogelijkheid van machtsmisbruik om politieke redenen.
Op 7 dec. 1987 werd 's nachts het huis van Curl Thompson, de vice-premier en minister van binnenlandse zaken en lokaal bestuur (die verantwoordelijk was voor de SIS),door brand verwoest. Vermoed werd dat er sprake was van brandstichting.
Volgens premier Esquivel was de brand ,,om politieke redenen" gesticht. In verband hiermee werd een aantal PUP-leiders, onder wie oud-premier George Price, door de politie ondervraagd. De PUP leverde kritiek op de ,,kwaadaardige poging" van Esquivel de PUP te betrekken bij de brand.
Op 8 jan. 1988 werd maj. Tom Greenwood, een vroegere plaatsvervangende commandant van de defensiemacht van Belize, gearresteerd en beschuldigd van brandstichting.
Op 21 januari hield de PUP een grote demonstratie om te protesteren tegen wat zij noemde machtsmisbruik van de UDP.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij **B.V.**, Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VERKIEZINGEN IN SINGAPORE

Bij vervroegde parlementsverkiezingen heeft de regerende People's Action Party (PAP) van premier Lee Kuan Yew op 3 september 1988 na een bewind van bijna 30 jaar 80 van de 81 zetels veroverd met 61,8% van de stemmen. Bij de vorige parlementsverkiezingen van 22 december 1984 verwierf de PAP 77 van de 79 zetels met 62,9% van de stemmen.
Het parlement was op 17 augustus 1988 ontbonden. hoewel zijn mandaat pas in december 1989 afliep, en op 24 augustus 1988 sloot de termijn voor de kandidaatstelling.
Terwijl in 1984 slechts 49 van de 79 zetels door oppositiekandidaten werden betwist, stonden nu 70 van de 81 zetels op het spel. Daarvoor hadden zeven oppositiepartijen in totaal 71 kandidaten aangemeld, met als voornaamste partijen de Workers' Party (32)en de Singapore Democratic Party (18). Voorts waren er vier onafhankelijke kandidaten.
Chiam See Tong (53), de secretaris-generaal van de Singapore Democratic Party, werd als enige oppositiekandidaat verkozen. Hij behield zijn in 1984 verworven zetel (kiesdistrict Potong Pasir) met een ruimere meerderheid: 62% van de stemmen nu tegen 60,3% in 1984.
De zwaarst bevochten overwinning behaalde de PAP in het kiesdistrict Eunos, waar de drie kandidaten van de oppositionele Workers' Party onder aanvoering van Francis Seow met 50 tegen 48,2% werden verslagen door het PAP-team onder leiding van Tay Eng Soon. Seow (59), een voormalige advocaat-generaal, kwam 1.279 stemmen tekort op een totaal van 75.723 kiezers. Hij was op 16 juli voorwaardelijk op vrije voeten gesteld na 72 dagen in detentie te hebben doorgebracht.
De secretaris-generaal van de Workers' Party. J.B. Jeyaretnam, had zijn parlementszetel op 11 november 1986 door een veroordeling verloren. Krachtens de grondwet werd hij daardoor automatisch voor 5 jaar uit het parlement verbannen.
Premier Lee Kuan Yew werd met 81,6% van de stemmen in zijn kiesdistrict Tanjong Pagar herkozen. Hij toonde zich tevreden over het vertrouwen dat de kiezers stelden in de door hem aangewezen nieuwe generatie leiders. ,,Detoekomst is aan mijn jongere collega's", zo zei Lee op 3 september. Tegelijk liet hij weten dat hij het premierschap nog niet moe was en net zo lang aan de macht zou blijven als nodig is om de politieke verjonging soepel te laten verlopen.
,,Mijn opstelling is dat wanneer ik 65 wordt (op 16 september), mijn opvolger, die gereed staat, mij zachtjes kan wegduwen en mijn plaats kan innemen". aldus Lee Kuan Yew.
Maar de gedoodverfde opvolger, de 47-jarige eerste vice-premier Goh Chok Tong, zei dat hij de tijd nog niet rijp achtte voor een machtswisseling. ,,Binnen twee jaar zal ik klaar zijn om de premier geleidelijk aan te verdringen of dat althans te proberen", aldus Goh.

De verkiezingsuitslag betekende een grote teleurstelling voor de oppositie. Jeyaretnam weet het slechte resultaat aan de ,,massieve sloopcampagne" die tegen de oppositiekandidaten was gevoerd.
Ook werd de wijziging van het kiesstelsel als een ongunstige factor aangemerkt. Naast 42 kiesdistricten met elk één mandaat, waren er nu 13 kiesdistricten met elk drie kandidaten, de z.g. ,,group representation constituencies" (GRCs). De partij met de meeste stemmen won in deze GRCs alle drie mandaten. Daarbij gold de eis dat één van de drie kandidaten op elk van deze 13 lijsten tot een etnische minderheid (vooral Maleiers en Indiërs) behoorde. Maar volgens Jeyaretnam was ,,de creatie van GRCs alleen maar ont orpen om de erosie van PAP-stemmen te stoppen".

Premier Lee Kuan Yew bracht op 11 september een bezoek aan zijn kiesdistrict Tanjong Pagar om zijn kiezers te bedanken voor de stembuszege van 3 september.

Volgens de NZZ (6-9) hadden de bewoners van Singapore bij de stembus pragmatisch voor de PAP gekozen, omdat zij deze partij het best in staat achtten de bereikte welvaart te behouden. Onder het bewind van Lee Kuan Yew zijn zij vier maal rijker geworden dan hun buren, de Maleisiërs, aldus The *Economist* (10-9). De economie van Singapore bereikte in de eerste helft van 1988 een groei van 11,1% op jaarbasis. Tegelijk werd het strakke lnonbeleid versoepeld, wat leidde tot loonsverhogingen in de orde van 10%, zo meldde *Time* (12-9).
Anderzijds werd het bewind van Lee Kuun Yew de laatste twee jaar gekenmerkt door toenemende repressie: geen afwijkende mening werd gedoogd.

Veroordeling *Jeyaretnam.* Diskwalificatie als parlementslid

J.B. Jeyaretnam, secretaris-generaal van de oppositionele Workers' Party (WP) en parlementslid sinds 31 oktober 1981 (pag. 61/1-'85), werd op 25 september 1985 samen inet WP-voorzitter Wong Hong Toy veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf. Beiden werden schuldig bevonden aan het afleggen van onjuiste verklaringen in 1983 over drie donaties (met een waarde van S$ 2.800), die de partij in 1982 had ontvangen en die niet in de WP-boekhouding waren opgenomen.

Beiden waren op 4 januari 1984 in verband met dezelfde beschuldiging door rechter Michael Khoo vrijgesproken, maar na een beroep van de openbare aanklager had de Chief Justice, Wee Chong Jin, op 19 maart 1985 een nieuw proces gelast.

Jeyaretnam en Wong Hong Toy werden op borgtocht (S$10.000) vrijgelaten, nadat zij bij het hooggerechtshof in beroep waren gegaan.
Het vonnis was niet van invloed op Jeyaretnams status als parlementslid. Volgens de grondwet verloor een parlementslid pas zijn zetel als hij veroordeeld werd tot een gevangenisstraf van minstens 12 maanden of een boete van meer dan S$ 2.000.
Op 11 november 1986 veroordeelde het hooggerechtshof Jeyaretnam en Wong Hong Toy elke tot een gevangenisstraf van één maand en een boete van S$ 5.000. Door de hoogte van de boete verloor Jeyaretnam automatisch zijn parlementszetel (voor de tijd van vijf

Weekblad 57ste jaargang No. 2963, pag. 43495-43510

Chiam See Tong, secretaris-generaal van de Singapore Democratic Party, in zijn kiesdistrict Potong Pasir, waar hij op 3 september werd herkozen als parlementslid.

jaar).Beide WP-leiders werden onmiddellijk naar de gevangenis overgebracht.
Na zijn vrijlating (10 december 1986) ondernam Jeyaretnam vergeefse pogingen om tegen zijn vonnis in beroep te gaan bij het ,.Court of Crimina1 Appeal'' en bij de Privy Council in Londen.

Op 22 januari 1987 bevond de speciale parlementscommissie voor privileges Jeyaretnam schuldig aan misbruik van zijn voorrechten als parlementslid, omdat hij de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht in twijfel had getrokken met zijn beschuldigingen over regeringsinterventie in de rechtspraak. De commissie adviseerde Jeyaretnam hiervoor een boete van SS 1.000 op te leggen. Bovendien zou hij in vijf publikaties een verkeerde voorstelling hebben gegeven van de handelswijze van de parlementscommissie die daarom tevens een boete van SS 25.000 voorstelde wegens minachting van het parlement (Financial Times 23-1-'87). Het parlement legde Jeyaretnam in deze zaak een boete van £ 4 500 (SS 15.000)op, aldus The Times (21-5-'87).

Maatregelen tegen buitenlandse pers (december 1985-juni 1987)

Het hooggerechtshof achtte de Asian *Wall* Street Journal (uit Hongkong) op 11 december 1985 schuldig aan minachting van het hof en veroordeelde de krant tot het betalen van boetes van in totaal S$ 15.000 wegens een op 17 oktober 1985 gepubliceerd redactioneel commentaar. Daarin was de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht in twijfel getrokken n.a.v. het proces tegen WP-secretaris-generaal Jeyaretnam (zie hierboven).

Marilyn Odchimar, een correspondent van het persbureau Reuter, verliet Singapore op 26 maart 1986, nadat zij van de autoriteiten opdracht had gekregen het land binnen 48 uur te verlaten vanwege een ,,onverantwoordelijkereportage''

In een verslag op 18 maart had zij een overlevende geciteerd van het hotel New World te Singapore dat op 15 maart was ingestort: daarbij waren 33 mensen omgekomen. Die overlevende verklaarde dat hij een reddingswerker geld had horen vragen van een stervende vrouw alvorens die poogde haar te redden.

Op 1 augustus 1986 keurde het parlement een amendement op de perswet met 51 tegen 2 (oppositie) stemmen goed. Dit amendement stelde de regering in staat de verkoop of distributie van buitenlandse publikaties te beperken, wanneer deze zich ,,in de binnenlandse politiek'' mengden.

De staatsminister van verbindingen en voorlichting Wong Kan Seng, wees erop dat het aantal buitenlandse bladen dat in Singapore verkrijgbaar was meer dan 3.700 bedroeg. De totale oplage van bladen als Asiaweek, Far Eastern Economic Review. Newsweek, Time. The Economist en Asian Wall Street Journal was tot ca. 59.000 gestegen. Als voorbeelden van ontoelaatbare inmenging noemde de staatsminister: beïnvloeding inzake ras en religie, het zaaien van twijfel t.a.v. sleutelinstellingen zoals de rechterlijke macht of het opdringen van eigen opvattingen inzake persvrijheid. Op overtreding van de gcamendeerde wet stonden boetes van maximaal S$ 10.000 en/of een gevangenisstraf van twee jaar.

Tegen het wetsontwerp was geprotesteerd door de beroepsorganisatie van advocaten (Law Society), toen nog onder voorzitterschap van Francis Seow.
Op 15 oktober 1986 werd het Amerikaanse magazine Time als eerste buitenlandse publikatie getroffen door de nieuwe wetgeving. De verspreiding van het aantal exemplaren per week werd beperkt van 18.000 tot 9.000 vanaf 19 oktober en tot 2.000 per 1 januari 1987.

Volgens staatsminister Wong Kan Seng had Time in het nummer van 8 september 1986 feitelijke onjuistheden gepubliceerd over amendementen op de wet inzake parlementaire privileges. Die op 25 augustus 1986 goedgekeurde amendementen stelden het parlement in staat lieden te beboeten. uit te sluiten of gevangen te zetten die hun parlementaire privileges hadden misbruikt. Time had dit omschreven als een poging om WP-leider Jeyaretnam het zwijgen op te leggen (,,muzzle''). .,Ondanks herhaalde verzoeken'', had Time geweigerd de rectificatiebrief van James Fu Chiao San, de perssecretaris van premier Lee Kuan Yew ,,in extenso'' te plaatsen'', aldus de staatsminister.

Op 9 februari 1987 kreeg de Asian Wallstreet Journal opdracht m.i.v. 16 februari zijn verspreiding te beperken van 4.000 tot 400 exemplaren per dag.

Het dagblad had geweigerd een brief van de financiële functionaris Koh Beng Seng te publiceren waarin kritiek werd geleverd op een artikel van 12-13 december 1986 over Singapore's nieuwe effectenbeurs (Sesdaq). Volgens het betreffende artikel was Sesdaq gekoppeld aan een privatiseringsmaatregel van de regering.

Op 27 maart 1987 diende premier Lee Kuan Yew bij het hooggerechtshof van Maleisië een aanklacht wegens smaad in tegen het Maleisische blad Sunday Star wegens twee artikelen over de zelfmoord van minister Teh Cheang Wan (zie hieronder).

In juni 1987 werd de oplagebeperking van Time opgeheven, nadat dit magazine eind 1986 alsnog de omstreden rectificatiebrief in extenso had gepubliceerd (NZZ 14-10-'87).

Zelfmoord minister

De minister van nationale ontwikkeling, Teh Cheang Wan, pleegde op 14 december 1986 zelfmoord door een overdosis slaaptabletten in te nemen. Dat werd op 20 januari 1987 door een patholoog-anatoom bevestigd.

Toen ook werd bekend dat tegen Teh op het moment van zijn dood een onderzoek wegens corruptie aan de gang was. Hij zou twee particuliere investeerders tips hebben verschaft over regeringsprojecten inzake landontwikkeling en daarvoor van elk S$ 400.000 hebben ontvangen. In een bij zijn lijk aangetroffen brief ontkende Teh elke schuld, maar hij aanvaardde wel de verantwoordelijkheid voor het ..ongelukkige incident''

Reorganisatie kabinet

Op 29 december 1986 werd een reorganisatie van het kabinet bekendgemaakt ingaande 1 januari 1987. Suppiah Dhanabalan, de minister van buitenlandse zaken, werd tevens minister van nationale ontwikkeling. Voorts

werden de volgende benoemingen gemeld:

Financien - Richard Hu (voorheen financiën en gezondheid): arbeid - Lee Yock Suan (voorheen waarnemend minister van arbeid): gemeenschapsontwikkeling en tweede minister van buitenlandse zaken - Wong Kan Seng (voorheen waarnemend minister van gemeenschapsontwikkeling en tevens staatsminister van verbindingen en voorlichting); handel en industrie en tweede minister van defensie - brigadegeneraal (reserve) Lee Hsien Loong (voorheen waarnemend minister van handel en industrie en staatsminister van defensie); gezondheid (waarnemend) - Yeo Cheow Tong (tot dusver staatsminister van gezondheid).
Lee Hsien Loong en Wong Kan Seng waren per 18 februari 1986 tot waarnemend ministerop de betrokken departementen benoemd (in afwijking van het bericht op pag. 32/3-'87). Wong Kan Seng verloor per 1 januari 1987 zijn functie van staatsminister van verbindingen en voorlichting.

De dubbele bevordering van Lee Hsien Loong, de oudste zoon van premier Lee Kuan Yew, kon er volgens de NZZ (17-1-'87) op duiden dat laatstgenoemde met de tot dusver geleverde prestaties van zijn zoon tevreden was. (Zie ook pag. 62/2/3-'85). Tijdens de t eejaarlijkse conferentie van de PAP was Lee Hsien Loong. op 23 november 1986 samen met drie andere nieuwelingen gekozen in het 14 leden tellende centrale uitvoerende comité van de PAP.

Arrestaties wegens ,,marxistische samenzwering"

Op 21 mei 1987 werden in Singapore 16 mensen gearresteerd onder de bepalingen van de binnenlandse veiligheidswet (ISA). Volgens een op 26 mei gepubliceerde regeringsverklaring hielden de arrestaties verband met de ontdekking van een ,,marxistische samenzwering" die ten doel had ,,het bestaande sociale en politieke systeem in Singapore te ondermijnen via de communistische tactiek van het verenigd front en een communistische staat te vestigen". De arrestanten hadden zich voorgedaan als toegewijde sociale werkers, aldus de regering.
Op 27 mei verlangde de rooms-katholieke kerk van Singapore van de regering bewijzen voor de beschuldigingen tegen de 16 arrestanten. Vier van hen waren sociale werkers van de kerk en zes deden als vrijwilligers dienst, zo werd daaraan toegevoegd.
Vervolgens meldde de regering dat de samenzwering werd geleid door Tan Wah Piow, een rechtenstudent in Oxford die sinds 1976 als balling in Engeland verbleef. Hij zou in Singapore een net van agenten hebben gevormd met als voornaamste medeplichtige Vincent Cheng, secretaris van de commissie voor gerechtigheid en vrede van de rooms-katholieke kerk in Singapore. Vincent Cheng, een van de 16 arrestanten, zou een volledige bekentenis hebben afgelegd, aldus een regeringsmededeling.
Op 2 juni verscheen de rooms-katholieke aartsbisschop van Singapore, Gregory Yong Sooi Nghean, samen met premier Lee Kuan Yew op de televisie. De aartsbisschop verklaarde er nu van overtuigd te zijn dat de regering niet tegen de kerk optrad. Hij aanvaardde de ,,bekentenis" van Vincent Cheng als ,,bewijs" voor diens rol als sleutelfiguur in een marxistisch komplot.
Kort daarop namen vier leiders van r.-k,-organisaties ontslag, o.w. pater Edgar d'Souza, hoofdredacteur van het weekblad Catholic News. Deze liet vanuit Australië weten dat hij zich absoluut niet kon voorstellen dat Vincent Cheng, met wie hij 20 jaar had samengewerkt, een ,,marxistisch infiltrant is die de staat omver zou willen werpen" (NRC/H'blad 18-6-'87).
Op 20 juni werden vier van de 16 gedetineerden vrijgelaten, o.w. de Maleisische journaliste Jenny Ching, maar tegelijk werden zes anderen i.v.m. de samenzwering gearresteerd. Tevens deelde het ministerie van binnenlandse zaken mee dat Vincent Cheng twee jaar in detentie zou blijven en de elf andere ,,oude" arrestanten één jaar.

Op 18 juli werd tegen drie van de zes ,,nieuwe" arrestanten een detentie-order van één jaar uitgevaardigd, maar twee van deze drie gedetineerden werden op 12 september in vrijheid gesteld.
In een op 4 november 1987 gepubliceerd rapport meldde Amnesty International dat 16 van de in totaal 22 arrestanten inmiddels waren vrijgelaten, van wie 15 voorwaardelijk. Van de overige zes werd Vincent Cheng krachtens een order voor 2 jaar vastgehouden, de vijf anderen krachtens een order voor één jaar.

Voorts werd bericht dat een delegatie van Amnesty. die Singapore in juni 1987 had bezocht. verklaringen had ontvangen dat de die maand (9, 28-29 juni) per televisie uitgezonden bekentenissen van Vincent Cheng en andere gedetineerden waren verkregen nadat de beklaagden onder voortdurend zware druk waren verhoord zonder bijstand van een advocaat Zij hadden toen een stadium bereikt waarin zij .,bereid (waren) elke aanklacht te bekennen". aldus Amnesty International.
De waarnemend Hoge Commissaris van Singapore ontkende in een brief aan The Times (16-11-'87) dat de gedetineerden slecht werden behandeld Bovendien werd gesteld dat het niet de bedoeling van de tv-uitzendingen was te dienen als bekentenissen of als rechtvaardiging van de detentie.

Nadat de naar Australië uitgeweken pater Edgar d'Souza door de regering beschuldigd was van nauwe banden met enkele gedetineerde marxistische samenzweerders en van een affaire met een vrouwelijke advocaat, maakte aartsbisschop Gregory Yong op 16 december 1987 bekend dat de pater hem had laten weten dat hij het priesterambt had neergelegd.
In de loop van december 1987 werden vijf van de nog zes gedetineerden in de zaak van de ,,marxistische samenzwering" op vrije voeten gesteld. Eén van de 22, Vincent Cheng, bleef in detentie.

Verdere maatregelen tegen de pers

Met ingang van de week van 14 oktober 1987 kreeg Asiaweek (uit Hongkong) opdracht zijn afzet in Singapore te beperken van 9.000 tot 500 exemplaren per week

Het weekblad had geweigerd twee brieven van de perssecretaris van de minister van binnenlandse zaken in ongewijzigde vorm te publiceren. Daarin was bezwaar gemaakt tegen een artikel van Asiaweek over de detentie van 22 ..marxisten" (zie hierboven).

Met ingang van 29 december 1987 werd de verkoop van de Far Eastern Economic Review in Singapore beperkt van ca. 10.000 exemplaren tot 500 exemplaren per week. Volgens de regering had het blad schadelijke artikelen gepubliceerd die de waarheid geweld aandeden. Steen des aanstoots was een op 17 december 1987 verschenen artikel waarin pater Edgar d'Souza de regering van Singapore beschuldigde van het voeren van een anti-katholieke politiek waarbij de r.-k. geestelijkheid werd vervolgd.

Op 29 december reageerde de Far Eastern Economic Review op de regeringsmaatregel met de mededeling dat het blad de distributie in Singapore volledig zou staken totdat de regering de oplagebeperking had ingetrokken. De beperking werd ,,onaanvaardbaar" genoemd, omdat de maatregel ,,de distributie van de publikatie in handen legt van de Singaporaanse autoriteiten en hun zo toestaat de instellingen of lezers, die de Review bereikt, zorgvuldig te kiezen".
Vervolgens diende premier Lee Kuan Yew bij het hooggerechtshof van Singapore een aanklacht wegens smaad tegen de Far Eastern Economic Review in. omdat het blad de ,,lasterlijke" bescliuldigingen aan het adres van de premier niet wenste in te trekken noch verontschuldigingen of schadevergoeding aanbood.

Op 27 januari 1988 kondigde directeur Charles Stolbach aan dat het drukken van de FEER in Singapore over twee weken zou worden gestaakt. Tot dusver werd daar tweederde deel van de totale oplage van 74.000 exemplaren gedrukt. Dat zou voortaan in Hongkong gebeuren.

Nog dezelfde dag keurde het parlement een wetsontwerp goed waarbij het bepaalde organisaties werd toegestaan fotocopieën van alle door oplagebeperkingen getroffen buitenlandse publikaties te distribueren, mits daarin geen advertenties waren opgenomen. Daarmee zouden dergelijke publikaties voor hun ,,inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Singapore" economisch worden gestraft. zonder dat Singapure op het gebied van de informatiepolitiek geïsoleerd zou raken.

Verklaring negen ex-gedetineerden. Acht *opnieuw* gearresteerd

Op 18 april 1988 gaven negen van de 22 in mei en juni 1987 gearresteerde personen een verklaring uit. waarin zij hun betrokkenheid bij een ,,marxistische samenzwering" ontkenden en de autoriteiten beschuldigden van het gebruik van fysiek geweld bij hun ondervraging. Onder andere waren zij tijdens de eerste drie dagen van hun verhoor herhaaldelijk in hun gezicht geslagen. Sommigen van hen waren 70 uur lang van slaap of rust beroofd. Zij zouden hun stilzwijgen hebben bewaard. als de regering de kwestie niet herhaaldelijk aan de orde had gesteld en bezwarende verklaringen over de betrokkenen had afgelegd.

Op 19 april werden acht van de negen betrokkenen opnieuw gearresteerd samen met hun advocaat Patrick Siong. (De negende verbleef in Engeland.)Het ministerie van binnenlandse zaken deelde mee dat de acht waren gearresteerd, omdat hun verklaring aantoonde dat zij ,,hun vroegere activiteiten (zouden) hervatten". De regering kondigde aan dat zij een commissie met een onderzoek naar de beschuldigingen zou belasten.

Maar op 27 april maakte de regering bekend dat zij van het onderzoek afzag, omdat de acht ex-gedetineerden in beëdigde verklaringen hun beschuldigingen geheel of gedeeltelijk hadden ingetrokken. De bekendmaking werd gevolgd door waarschuwingen aan het adres van de buitenlandse pers, buitenlandse mogendheden en overzeese belangengroepen zich niet te mengen in de binnenlandse politiek van Singapore.

Arrestatie en vrijlating Seow. Verdere ontwikkelingen

Op 6 mei werd Francis Seow gearresteerd kort nadat hij habeas corpusakten had ingediend namens advocaat Patrick Seong en een van de opnieuw gearresteerde ex-gedetineerden. Hij werd gedetineerd krachtens de binnenlandse veiligheidswet (ISA) t.b.v. een ,,onderzoek naar buitenlandse inmenging in Singapore's binnenlandse aangelegenheden".

Goh Chok Tong. de eerste vice-premier van Singapore, viert zijn verkiezingsoverwinning

Op 7 mei verlangde de regering van Singapore de terugroeping van Mason Hendrickson, eerste secretaris van de Amerikaanse ambassade, wegens ,,inmenging" in Singapore's interne aangelegenheden. Hij zou dissidente advocaten hebben aangemoedigd zich kandidaat te stellen bij de komende verkiezingen en daarbij hebben gesuggereerd dat financiële steun geen probleem hoefde te zijn, aldus een regeringsverklaring. Op 10 mei verzocht de Amerikaanse regering Singapore zijn eerste secretaris in Washington, Robert Chua, terug te roepen.

Op 20 mei meldde het ministerie van binnenlandse zaken van Singapore dat Francis Seow had bekend door Hendrickson te zijn aangemoedigd als kandidaat bij de verkiezingen op te treden.

Bovendien zouden Amerikaanse diplomaten positief hebben gereageerd op zijn verzoek om politiek asiel in de VS als zijn kandidatuur tot problemen zou leiden.

De affaire mondde uit in een openlijke diplomatieke ruzie tussen Singapore en Washington.

Op 5 juni werd Francis Seow zonder vorm van proces tot één jaar gevangenisstraf veroordeeld, maar op 16 juli werd deze straf opgeschort en werd Seow voorwaardelijk in vrijheid gesteld. Op 16 augustus werd hij in staal van beschuldiging gesteld wegens belastingontduiking voor een bedrag van ca. E 21.500. The Times (19-8) meldde dat Seow daarvoor op 5 december zou moeten terechtstaan.

Inmiddels waren op 18 mei drie van de toen elf gedetineerden vrijgelaten, o.w. Patrick Seong. Op 19 juni volgde de vrijlating van één gedetineerde. maar tegelijk werden vier andere zonder vorm van proces veroordeeld tot 12 maanden detentie.

In een op 23 augustus gepubliceerd rapport verklaarde Amnesty International nieuwe bewijzen te hebben gekregen dat politieke gevangenen in Singapore worden gemarteld.

Verkiezingscampagne

Tijdens de negendaagse verkiezingscampagne, die op 23 augustus begon, trad de PAP op onder de leuze ,,Meer goede jaren". Opponenten werden afgeschilderd als amateurs die de economische verworvendheden van het land alleen maar konden verkwisten. Een van de voornaamste, meest omstreden voorstellen van de PAP behelsde het plan tot instelling van een direct gekozen president. Deze zou weliswaar geen directe uitvoerende macht hebben, maar wel beschikken over belangrijke vetorechten. Zonder zijn toestemming zou de regering geen geld uit de staatsreserves -thans $ 30 mrd -mogen putten en ook geen functionarissen op sleutelposten mogen benoemen. Volgens de oppositie zou deze post worden ingesteld om Lee Kuan Yew na zijn aftreden als premier een potentieel invloedrijke functie te verschaffen, maar deze liet weten geen belangstelling in de nieuwe post te hebben.

In het algemeen werden de manifestaties van de oppositie door geestdriftige massa's bezocht, terwijl de verkiezingstoespraken van de PAP-vertegenwoordigers vaak slechts een bescheiden gehoor trokken, aldus de NZZ (6-9). Bij de verkiezingsbijeenkomsten van Francis Seow kwamen steeds 20.000 tot 30.000 toehoorders.

NEDERLAND

VERDERE ONTWIKKELINGEN ENQUÊTE PASPOORTPROJECT

Op pag. 563/2 e.v.-I988 is melding gemaakt van de werkzaamheden en bevindingen van de parlementaire enquêtecommissie paspoortproject. alsmede van de gebeurtenissen en ontwikkelingen. die aan de instelling van de commissie zijn voorafgegaan.
Hierna volgt een verslag van gebeurtenissen, die zich hebben voorgedaan, nadat de commissie haar eindverslag had uitgebracht.

Verweerschrzjt bewzndslzeden van buitenlandse zaken

In de ochtend van 6 sept. bereikte de Tweede Kamer een brief, gedateerd op 5 sept. en ondertekend door de minister en de staatssecretaris van buitenlandse zaken, Van den Broek en Van der Linden, waarin de bewindslieden zich verweren tegen de kritiek in het verslag van de enauêtecommissie.
Aan de opstelling van de brief was meegewerkt door minister Van Eekelen van defensie en premier Lubbers, die echter niet hadden mede-ondertekend.
De tekst van de brief volgt hierna.

Mede namens de minister van Defensie delen ondergetekenden u het navolgende mede.
Zij hebben kennis genomen van de harde kritiek in het rapport van de bijzondere commissie van onderzoek (enquête) paspoortproject. Een dergelijke confrontatie met beweerde tekortkomingen in het functioneren van de overheidsdienst wordt door alle betrokkenen bijzonder ernstig genomen. Dit geldt temeer waar de commissie in de slotparagraaf van het rapport de waarschuwende woorden uitspreekt, dat het paspoortproject niet als geval op zichzelf dient te worden beschouwd en dat vergelijkbare situaties zich ook in andere complexe projecten kunnen gaan voordoen.
Kritiek is op zijn plaats; dat is ook al naar aanleiding van het rapport van de Algemene Rekenkamer erkend. De ondergetekenden menen evenwel dat de harde conclusies die de commissie heeft getrokken een spoedige eerste reactie op hoofdpunten vereisen.
Deze hoofdpunten zijn:
1. de informatieverstrekking aan de Kamer:
2. de offertefase;
3 de financiële risico's van de Staat/de kwaliteit van de kostenbewaking,' de prijs van het paspoort.

Tenslotte wordt in hoofdlijnen ingegaan op aanbevelingen van de commissie, genoemd onder punt 7.4.1.. gevolgd door een slotopmerking.

1 De informatieverstrekking aan de Kamer

Onderstaand wordt ingegaan op een aantal hoofdpunten over de informatieverstrekking aan de Kamer. zoals geformuleerd in paragraaf 6.5.3.7. op blz. 132 en 133. Vervolgens wordt een korte beschouwing gegeven met betrekking tot inforinatieverschaffing in het verkeer tussen regering en parlement als zodanig

Ad 8 *Onjuiste informatie* aan de Kamer over de 48 uur?

De ronimissie gaat in paragraaf 3.2 8. van een verkeerde veronderstelling uit ten aanzien van hetgeen in de samenwerkingsovereenkomst over de zgn. KEP-service van 48 uur is overeengekomen, wanneer zij stelt dat in de termijn van 48 uur de vervoerstijd van en naar de gemeenten niet is inbegrepen Artikel 11 van de overeenkomst Buza-KEP bepaalt namelijk dat «aangevraagde paspoorten binnen 48 (achtenveertig) uur na ontvangst van de aanvragen door KEP aan dc aanvragende gemeenten respectievelijk Buza worden verzonden»
Dit artikel moet zo worden gelezen. dat de 48 uur ingaat op het moment dat de auto van KEP het aanvraagformulier bij de gemeente afhaalt
Volgens de ietrer van de samenwerkingsovereenkomst moet vervolgens binnen 48 uur het geproduceerde paspoort aan de gemeente worden verzonden.
Het ministerie van Buitenlandse Zaken en KEP zijn evenwel altijd van mening geweest dat het mogelijk is het paspoort binnen 48 uur hij de gemeente terug te bezorgen (d w.z. dat de rijtijd in de 48 uur is inbegrepen). KEP heeft zulks naar aanleiding van het rapport van de commissie nog eens bevestigd.
Hierop heeft de staatssecretaris zijn mededelingen terzake aan de Kamer in februari en april 1987 gebaseerd.
Aldus kan worden beaamd dat de staatssecretaris met de informatic in de hierboven aangegeven zin formeel niet geheel de letter van het contract heeft gevolgd. doch materieel de Kamer van de juiste en relevante informatie op dit punt heeft voorzien. De conclusie van de commissie dat de staatssecretaris op het punt van de 48 uur de Kamer onjuiste informatie zou hebben verschaft is derhalve niet terecht.

Ad 9 Niet adequate *informatie* over het financierings- en kostenbewakingsplan en over het begrip preferred supplier?

In de brief van 17 oktober 1986 wordt de Kamer ingelicht over het bestaan van een opzet voor een financierings- en kostenbewakingsplan dat is gerelateerd aan de produktieopzet Dit plan, dat door een externe accountant (NAM) werd opgesteld, is steeds vertrouwelijk geweest en als zodanig behandeld.
Het verwijt dat het financierings- en kostenbewakingsplan van KEP die naam niet zou verdienen lijkt vooral teruggevoerd te kunnen worden op een meningsverschil tussen experts over de vraag wat onder een kostenbewakingsplan moet worden verstaan. Op dit punt wordt onder punt 3 nader ingegaan. Deze kwesties staat echter los van de vraag of de Kamer destijds adequaat werd ingelicht.
Dit laatste geldt mutatis mutandis voor de interpretatie die de ondergetekenden aan het begrip preferred supplier verbinden. Ook daarover kunnen de meningen uiteenlopen, zoals uit het rapport van de Algemene Rekenkamer en de studie van mr Van Hassel blijkt.
Over de intrepretatie die de ondergetekenden aan het begrip preferred supplier verbinden is de Kamer evenwel adequaat ingelicht (videb.v. de brief van 13 februari 1987, Tweede Kamer. 1986-1987, 19 700 V/VII, nr. 73).

Ad 10 *Onvolledige informatie* over de paspoortenbestandsadministratie?

Zoals uit het Privacyreglement Paspoortregister (Stcrt. 1988. nr 12 van 19 januari 1988) alsmede uit de brief van 17 oktober 1986 (Tweede Kamer. 1986-1987.19 700 V. nr. 9) zelf blijkt. berust het beheer van de paspoortenbestandsadministratie bij het ministerie van Buitenlandse Zaken. In de genoemde brief ging het om dit juridische aspect, dat uit het oogpunt van privacybescherming en eigendomsverhoudingen relevant is.
KEP heeft weliswaar als bewerker de apparatuur onder zich. doch niet de plaats waar de apparatuur staat is relevant, maar de vraag wie de controle en de autoriteit over dit bestand heeft (vide tevens Van Dongen/Mowshowitz. aantekeningen bij het paspoortonderzoek) Dit is voor wat betreft de paspoortenbestandsadministratie het ministerie van Buitenlandse Zaken.
Derhalve kan niet worden gesteld dat de Kamer onvolledig wrrd ingelicht over de paspoortenbestandsadministratie.

Ad 11 *Onvolledige informatie* over problemen met de banken over het management van KEP, de interim manager. de ondertekening van de acte van cessie en de positie van Kodak?

De Kamer werd door de staatssecretaris tijdens het debat van 8 april 1987 niet ingelicht over problemen met de banken over het management van KEP en over een daaruit voortvloeiende eis van de banken ten aanzien van de benoeming van een interiin-manager bij KEP
De reden daarvan was, dat die problemen op dat moment niet meer acuut waren; de banken hadden zich intussen neergelegd bij de beslissing van het stichtingsbestuur om op dat moment geen interim-manager te benoemen. In de kort daarop volgende gesprekken en correspondentie werd deze kwestie door de banken niet meer aan de orde gesteld.
Zorgen bij de banken over de invoering van het paspoort werden bovendien weggenomen in een briefwisseling met de staatssecretaris. Het lag op 8 april 1987 derhalve niet in de rede de Kamer over deze kwestie alsnog in te lichten.
Over de akte van cessie heeft de staatssecretaris de Kamer niet geinformeerd. omdat het hier ging om een aangelegenheid tussen KEP en de banken. Het ministerie heeft KEP geautoriseerd de akte van cessie te ondertekenen, aangezien het geen enkel redelijk belang had dit te weigeren. Een cessie als deze is bovendien niet ongebruikelijk in de bankpraktijk. Op dat moment was er derhalve voor de ondergetekenden geen reden de Kamer afzonderlijk in te lichten over dit onderwerp.
De veranderde positie van Kodak is niet aan de Kamer gemeld.-zoals de commissie naar voren brengt. is Agfa-Gevaert inmiddels de leverancier van de fotografische producten en installaties. De technische consequenties van de veranderde positie van Kodak werden derhalve ondervangen.
Overigens is Kodak strikt formeel niet uit de KEP-combinatie gestapt en heeft ook laten weten prijs te stellen op de voortzetting van de positie van preferred supplier.
Gezien echter het belang dat de Kamer hechtte aan het feit dat Kodak zijn naam aan het project had verbonden, zijn ondergetekenden, achteraf bezien, inderdaad van mening dat de Kamer over de veranderde positie van Kodak beter eerder had kunnen worden ingelicht.
Voor wat betreft het verwijt van de commissie (blz 80) dat de Kamer in april 1987 onvolledig is ingelicht over de tekortkomingen die Kodak zelf bij nader inzien ten aanzien van het eigen «natte procédé» constateerde, kan het volgende worden aangetekend.
Kodak heeft al vóór de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst te kennen gegeven een voorkeur te hebben voor het «droge procédé» in plaats van het geoffreerde «natte procédé*.
Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft steeds gesteld uitsluitend het «natte procédé» te kunnen aanvaarden. omdat dit procédé in tegenstelling tot het «droge procédé,, op dat moment bewezen had te voldoen en Kodak niet kon garanderen dat het «droge procédé» tijdig operationeel zou zijn. Het ministerie van Buitenlandse Zaken meende derhalve het zekere voor het onzekere te moeten nemen.
Kodak tekende vervolgens wel de KEP-overeenkomst.
Aangezien ten tijde van het debat van april 1987 reeds een aanvang was gemaakt met het ondervangen van de technische consequenties van de inmiddels veranderde positie van Ko-

dak, is gemeend dat aan de mededelingen van Kodak, dat bij nader inzien het «natte procédé» niet aan de internationale eisen zou voldoen, geen bijzondere betekenis meer behoefde te worden toegekend.
Om die reden is aan de Kamer hierover geen mededeling gedaan.

Ad 12 Onjuiste informatze over de fraudebestendigheidsteksten?

Ad 13 Onjuiste informatie over het op 26 juni 1987 overgelegde testrapport?

Op 13 februari 1987 schreef de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, in antwoord op vragen van de heer De Visser aan de Kamer: «De verschillende onderdelen van het systeem, alsmede de gebruikte materialen en produktiemethoden zijn en worden regelmatig getoetst ter verzekering van een optimale fraudebestendigheid. Hierbij wordt gebruik gemaakt van zowel binnenlandse als buitenlandse expertise Openbaarmaking van de bevindingen is niet mogelijk (...)».
In het daaropvolgende debat van 8 april 1987 heeft de heer Kohnstamm erop aangedrongen om deze bevindingen alsnog openbaar te maken. Naar het voorkomt had de vraag van de heer Kohnstamm in eerste instantie betrekking op de testen die al hadden plaatsgevonden. In tweede termijn heeft de staatssecretaris nogmaals op de problemen met betrekking tot het ter inzage geven van deze hoogst vertrouwelijke informatie gewezen.
Vervolgens is de heer Kohnstamm mrt de nieuwe suggestie gekomen. of het niet denkbaar was «een extern. algemeen gerenommeerd bureau te vragen om onderzoek te verrichten naar de fraudebestendigheid. Er zou dan aan de staatssecretaris. als opdrachtgever, gerapporteerd moeten worden. Vervolgens zouden wij in kennis moeten worden gesteld van de uitkomsten.,>
Daarmee werd een nieuw element. nl. een toekomstig onderzoek met inschakeling van een gerenommeerd bureau, door de Kamer in de discussie ingebracht. Op deze suggestie van de Kamer is de staatssecretaris ingegaan met de toezegging de conclusies van de resultaten van het totale onderzoek te zullen overleggen.
Uit de door de commissie op blz. 127 aangehaalde uitspraak van de staatssecretaris tijdens het debat van 8 april 1987 «Dit strikte inzageregime wordt zeker door de gerenommeerde testbureaus gehandhaafd» trekt de commissie ten onrechte de conclusie. dat hij suggereert, dat het systeem al voortdurend door gerenommeerde testbureaus was getest.
De staatssecretaris heeft met deze uitspraak niet de indruk willen wekken dat de reeds verrichte testen, waarover de Kamer verzocht geïnformeerd te worden. door gerenommeerde testbureaus waren verricht. De staatssecretaris doelde met zijn opmerkingen enerzijds op nog te verrichten testen van gerenommeerde testbureaus – dat zouden later INS, TNO, CRI/KMar en BKA worden – en anderzijds op de toestemming die nodig is voor de terinzagelegging en de publicatie van vertrouwelijke testresultaten, ook van die testen die tot dan toe hadden plaatsgevonden. Het gaat dan over gebundelde expertise van de heren Uiterlinden en Lonsdale. die hoe dan ook deel uitmaken van de betrekkelijk kleine groep van internationale deskundigen op dit gebied.
Op 26 juni 1987 heeft de staatssecretaris in vervolg op het debat de gevraagde conclusies van testen die een rol hebben gespeeld bij het aangaan van de samenwerkingsovereenkomst met KEP aan de Kamer aangeboden
Conform hetgeen in de brief van 13 februari was vermeld. was bij het testen, zoals hierboven gesteld gebruik gemaakt van binnenlandse en buitenlandse expertise. Het rapport van de commissie maakt overigens zelf melding van de door de heer Lonsdale uitgevoerde testen. Er was derhalve sprake van meer dan één instantie.

Conform de toezegging van de staatssecretaris aan de Kamer in april 1987 zijn de conclusies van latere testen door externe gerenommeerde bureaus (NS, TNO, CRI/KMar, BKA) aan de Kamer overgelegd, waarmee aan het verzoek met betrekking tot het totale onderzoek werd voldaan
Er mogen dan wellicht misverstanden zijn geweest, maar dat rechtvaardigt nog niet het verwijt van de commissie dat er onjuiste informatie zou zijn verschaft.

Ad 14 *Onvolledige informatie* over het modelpaspoort op 26 juni 1987?

Bij de brief van 26 juni 1987 is de kaart toegezonden waarover het ministerie van Buitenlandse Zaken beschikte op het moment dat besloten werd een samenwerkingsovereenkomst inzake de ontwikkeling en vervaardiging van het nieuwe Nederlandse paspoort naar Europees model aan te gaan met KEP.
Gegeven de toezegging aan de Kamer niet betrekking tot een totaal onderzoek door een gerenommeerd bureau – en dat was gezien de ontwikkelingsfase toen nog neit aan de orde – werd het niet voor de hand liggend geacht om tussentijdse proeven op een nieuw prototype in de fase waarin naar het eindprodukt werd toegewerkt aan de Kamer over te leggen.
Zoals bekend werden de conclusies van INS en later van TNO. CRI/KMar en BKA aan de Kamer medegedeeld.

Ad 17 *Suggereerde* de staatssecretaris ern andere rol van TNO?

Het is waar, dat de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. zowel tijdens het overleg met de vaste Commissies voor Buitenlandse Zaken en voor Binnenlandse Zaken op 8 december 1987, als tijdens de UCV van die commissies op 14 december 1987. de indruk heeft gewekt, dat TNO reeds meerdere testen had uitgevoerd en de finale test aan het afronden was. terwijl KEP TNO daartoe eerst opdracht had gegeven op 11 december 1987
Zoals de commissie echter zelf terecht stelt. heett de staatssecretaris in het debat met de Tweede Kamer op 23 maart 1988 verklaard dat hij te goeder trouw was afgegaan op de gegevens die hij op 20 november 1987 van KEP had ontvangen In hetzelfde debat heeft de staatssecretaris gesteld te betreuren. dat hij op grond van die gegevens de onjuiste indruk had gewekt. dat het onderzoek van TNO spoedig zou zijn afgerond

Ad 18 Waarom werd de Kamer op 14 april *niet gemeld* dat «BKA reeds in januari 1988 testen had uitgevoerd»?

Reeds in de brief van 18 maart 1988 werd melding gemaakt van contacten met Duitse (en Britse) experts, teneinde breder inzicht te krijgen in het produktieproces van fraudebestendige paspoorten, met name in beveiligingskenmerken.
De resultaten van deze contacten, die overigens eerst medio februari ter beschikking kwamen, leverden, zoals vermeld in bovengenoemde brief, geen nieuwe gezichtspunten op. Over bedoelde resultaten werd nimmer schriftelijk gerapporteerd, zoals de commissie ook zelf constateert (p 83).Gezien het feit dat de Kamer reeds in de brief van 18 maart was ingelicht, behoefde van een en ander niet nog eens melding gemaakt te worden op 14 april 1988.
Met het bovenstaande hebben ondergetekenden een aantal kanttekeningen en aanvullingen bij de conclusies met betrekking tot het verstrekken van onvolledige en onjuiste informatie gemaakt. Naar dezerzijds oordeel zijn deze relevant voor de oordeelvorming door de Kamer.
Erkend wordt, dat er. ondanks een grote hoeveelheid over het paspoortproject aan de Kamer verstrekte informatie (o.m. antwoorden op 229 schriftelijke vragen sinds januari 1986), op een enkel punt meer precieze informatie had kunnen worden verstrekt.
Alles overziende zijn de ondergetekrnden van mening. dat er van weinig ruimhartige. onvolledige en op een aantal punten onjuiste informatie in redelijkheid niet kan worden gesproken.
Gelet op de ernstige kritiek van de commissie inzake het informeren van de Kamer. hadden de ondergetekenden het op prijs gesteld hierover tijdens de openbare verhoren nadere opheldering te verschaffen.
Het is ondergetekenden verder opgevallen, dat – zoals in het rapport wordt verineld – de Kamer bij herhaling kennelijk het standpunt innam dat in een zaak van bestuur als de invoering van een nieuw paspoort de Kamer slechts controle achteraf uitoefent. Hiermede sporen ook de bevindingen van de commissie, die achtereenvolgens concludeert dat:
– de Kamer niet aandrong op een plan;
– de Kamer niet afwijzend reageerde op de notitie «Op weg naar een nieuw model paspoort..:
– de Kamer de cruciale brief van 28 januari 1986 el1 het verslag van het mondelinge overleg van april 1986 niet op de Kameragenda plaatste;
– de Kamer niet reageerde op de brief met bijlagen van 26 juni 1987:
– de Kamer niet reageerde op de samenwerkingsovereenkomst. toen deze aan de Kamer werd gestuurd.

De Kamer liet het in die periode uiteindelijk steeds aan de regering over, niet ongebruikelijk bij een bestuurlijk project. Maar dan ligt het ook voor de hand bij de beoordeling van de al of niet ruimhartigheid voor wat betreft de informatieverschaffing dezelfde maatstaf te hanteren: de maatstaf dus van wat gebruikelijk is bij zaken van bestuur waarover de Kamer zich pas achteraf wil uitspreken.
In aansluiting hierop past een woord over het begrip volledige informatie. Het moet altijd gaan om toereikende informatie. Bij een intensieve betrokkenheid van de Kamer bij de totstandkoming van een beleidslijn heeft het begrip toereikend een andere betekenis dan in de situatie waarin de Kamer haar oordeel wil opschorten omdat het bestuurlijk handelen nog niet is afgerond. Die situatie laat de verplichting tot beantwoording van door de Kamer gestelde vragen is bepalend voor de beoordeling van de vraag of van toereikende informatie kaii worden gesproken,
In het onderhavige geval achtte de Kamer overigens medio 1987 een onderzoek van de Algemene Rekenkamer nuttig. De Algemene Rekenkamer leverde kritiek op de wijze waarop het project tot dan toe werd uitgevoerd. maar concludeede dat kabinet en parlement zo spoedig mogelijk. op basis van nadere gegevens over de stand van zaken. eezamenlijk dienden te bezien welke zaken minimaal nog besluitvorming behoefden teneinde de start van de invoering succesvol te doen zijn.
Vanaf dat moment volgde ook de Kamer de hierboven genoemde aanbeveling van de Algemene Rekenkamer op en ging zij zich eind 1987 intensief met het project bezig houden (vide conclusie 16 op blz. 133 van het rapport).

2 De offertefase

De notitie «Een nieuw model paspoort,, schept een behoorlijk beeld over de opvattingen op dat moment. zowel voor wat betreft het reisdocument zelf als de procedures van aanvraag en uitreiking.
Uiteraard diende, mede gezien de complexiteit en het innovatieve karakter van het project. over deze opvattingen met het ministerie van Binnenlandse Zaken, de VNG en andere instanties nader overleg te worden gevoerd, behoefden zij nadere uitwerking en dienden zij op grond van het overleg, zo nodig. te worden bijgesteld.

Over de kwestie van de centrale personalisering bestond in juni 1984 overeenstemming met het ministerie van Binnenlandse Zaken.
Bij de verdere gedachtenwisseling was de inbreng van degene die uiteindelijk het produktie- en verstrekkingssysteem voor zijn rekening moest nemen onmisbaar.

Afronding van de totale besluitvorming, voordat een keuze zou zijn gemaakt voor een van de mogelijke producenten, zou het risico in zich dragen, dat de besluiten op belangrijke punten zouden moeten worden herzien op grond van de mogelijkheden en onmogelijkheden van de producent. Om die reden kon de keuze van een uiteindelijke producent niet op dezelfde wijze worden gemaakt als bijvoorbeeld bij de aanbesteding van bouwwerken gebruikelijk is.
Aanvankelijk lag het in de bedoeling offertes te vragen op basis van een door het SDUB tot op zekere hoogte uitgewerkt plan, annex technisch programma van eisen. Toen dat niet mogelijk bleek, werd besloten niet behulp van de notitie «Een nieuw model paspoort» de betrokken bedrijven te informeren over de op dat moment levende opvattingen ten aanzien van het toekomstige paspoortsysteem.
Inzet van de offerteprocedure was derhalve het vinden van een producent van wie de voorstellen en aanbiedingen het beste aansloten bij de zich ontwikkelende gedachten en die bij de verdere besluitvorming kon worden betrokken.
Het offerteverzoek werd gedaan aan drie bedrijven, de Staatsdrukkerij, Johan Enschedé en Kodak. Dit waren de meest serieuze gegadigden uit een groep van twintig bedrijven waarmee eerder contact was geweest over het paspoortproject.
Alle aangezochte bedrijven konden bekend zijn met de bovenvermelde notitie. Het stond deze bedrijven volstrekt vrij van het ministerie van Buitenlandse Zaken nadere verduidelijkingen of concretiseringen te vragen. Ook KEP heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.
Uit de ingediende offertes blijkt dat geen misverstand bestond over de reikwijdte van de offerte-aanvraag:die bood de ruimte elk aspect van een totaal systeem in de offerte te betrekken. Dat de antwoorden van de drie bedrijven sterk uiteenliepen. is op zichzelf niet verrassend: het ging om een geheel nieuw produkt en ieder bedrijf baseerde zich uiteraard op de ervaring met eigen produkten en produktiemethoden en op de eigen sterke punten.
De vergelijking van de offertes bleef niet beperkt tot de financiële aspecten. Met name werd ook gekeken naar de aangeboden systemen. Op grond daarvan ging de voorkeur uit naar KEP, die een compleet systeem aanbood dat uitging van een dynamisch concept, dat het meest aansloot bij de in de notitie ontwikkelde ideeën.
Toen de offerte procedure was afgesloten bleek de vraag naar de wijze van personalisering opnieuw ter discussie te staan. Dit vertraagde de beslissing over de opdracht aanzienlijk. Er was hier geen sprake van een probleem met betrekking tot de zorgvuldigheid in de offertefase, maar het probleem was dat uit de verschillende offertes een keuzes moest worden gemaakt.
Nadat in de loop van 1983 was bezien of alle drie bedrijven op enigerlei wijze bij het project konden worden betrokken. werd het – gezien de gestelde randvoorwaarde van beoogde invoering per 1 januari 1988 – tijd om knopen te gaan doorhakken.

De lijn die toen werd gekozen werd overigens in de brief van 28 januari 1986 aan de Kamer medegedeeld en is vervolgens na schriftelijke voorbereiding in april 1986 in de Kamer ampel besproken
Bij de opstelling van de samenwerkingsovereenkomst waren behalve ambtelijke deskundigen ook de Nederlandse Accountants Maatschap en het advocatenkantoor Houthoff betrokken. Deze waren eenstemmig van opvatting dat ondertekening door de staatssecretaris verantwoord was

3 De finanriële risico's van de Staat/de kwaliteit van de kostenbewaking/de prijs van het paspoort

Evenals dat het geval was naar aanleiding van de kritische kanttekeningen van de Algemene Rekenkamer willen de ondergetekenden nog eens met nadruk verwijzen naar enkele hoofdzaken van de financiële aspecten van de samenwerkingsovereenkomst.

De Staat *neemt* financieel niet deel aan de KEP. noch is de Staat op enigerlei wijze ten laste van de rijksbegroting verplichtingen aangegaan voor financieringen. de Staat heeft ten behoeve van de crediteuren van KEP geen garanties gesteld. Het financiele risico van een onverhoopte deconfiture van KEP wordt door de banken gedragen en niet door de Staat
In het algemeen kan worden beaamd dat aan het opdragen van het paspoortproject aan een «startende ondernemingn risico's zijn verbonden, maar voorzover het daarbij gaat om directe financiële risico's worden dit door de Staat niet gelopen De Staat heeft nu luist de banken de door hen gevraagde garantiestelling geweigerd.
Hierboven reeds gaven de ondergetekriiden aan de in het rapport verwoorde kritiek op de kwaliteit van het kostenbewakingsplan te zien als een verschil van mening tussen experts. Een definitief financierings- en kostenbewakingsplan is in het algemeen pas op te stellen indien vrijwel exact de invulling en timing van de hoofd- en deelprojecten de technische specificaties en de daartoe benodigde personeelsbehoeften, produktiemiddelen e.d. vaststaan.
Ten tijde van het opstellen van de brief van 20 mei 1986 waren deze gegevens nog niet in voldoende mate beschikbaar. Derhalve is de conclusie op blz. 103 van het rapport dat de opzet voor het financierings- cn kostenbewakingsplan d.d.20 mei 1986 geen garanties biedt voor een effectieve *kostenbewaking* van het paspoortproject nog te rechtvaardigen. als men zich maar realiseert, dat de in mei 1986 gemaakte opzet geenszins de pretentie had. en ook niet kon hebben. om de door de commissie bedoelde garanties te bieden.
Een en ander houdt niet in dat een plan. als door de commissie bedoeld, nu verder ook achterwege is gebleken integendeel. aan de invulling daarvan wordt door KEP voortdurend grote aandacht gegeven.
Ter zake van de prijs dient te worden gesteld dat f 27.50 een overeengekomen maximumprijs is. Of. en zo ja hoeveel, de definitieve prijs van het paspoort onder dit plafondbedrag zal afwijken zal beslist worden op basis van nacalculatie. Een hogere prijs dan f 27,50 kan via het heronderhandelingsartikel in de samenwerkingsovereenkomst slechts worden toegestaan op grond van evidente, externe factoren. De beu-ijslast berust daarbij bij KEP
De ondergetekenden blijven van mening dat bedoelde regelingen bezwaarlijk kunnen worden aangemerkt als ernstige verwaarlozing van financiele doelstellingen. te weten een zo laag mogelijke prijs voor de burger en beperking van de financiele risico's voor de Staat.

Aanbevelingen en projectie naar de toekomst

De commissie signaleert een aantal knelpunten ten aanzien van bet paspoortproject en acht het gewenst, dat helderheid wordt verschaft omtrent de aanpak daarvan. teneinde een beter beheersbaar paspoortbeleid te waarborgen. De genoemde knelpunten zijn reeds in een eerder stadium onderkend en gevolgd door een aantal maatregelen
In de derde aanvullende overeenkomst met KEP van 28 april 1988 is onder meer vastgelegd. dat de wijze waarop het paspoortproject wordt uitgevoerd en/of de structuur van de samenwerkingsovereenkomst in onderling overleg nader zal worden bezien met het tweeledige doel om
a tot een structuur te komen waarbij het draagvlak van KEP wordt verbreed en
b. de betrokkenheid van de overheid met handhaving van haar bestuurlijke taak en verantwoordelijkheid te verkleinen, zodra de produktiefasc is ingetreden.
In deze overeenkomst is tevens een afspraak met betrekking tot het management bij KEP vastgelegd.
Tcnslottc is in de onderhavige overeenkomst aandacht besteed aan de noodzaak de continuiteit en de kwaliteit van de produktie van paspoorten en wat daarmee samenhangt te verzekeren. Te dien einde zal KEP de samenwerking met TNO op technologisch gebied handhaven en waar nodig intensiveren.
Zoals in de brief aan uw Kamer dd. 16 augustus 1988 (Tweede Kamer. 1987-1988, 20 200 V/VII, nr. 140) is medegedeeld. zullen deze aspecten van de derde aanvullende overeenkomst aan de orde kunnen komen, nu KEP heeft voldaan aan haar verplichting ten aanzien van de paspoortkaart conform de desbetreffende aanbevelingen en richtlijnen van het ICAO-rapport van 1980.

Voor wat betreft het interne management van het paspoortproject op het ministerie van Buitenlandse Zaken is met het aantrekken van de Coordinator Paspoortproject een projectleider aangewezen. die rechtstreeks ressorteert onder de politieke en ambtelijke leiding van het ministerie. De coördinator wordt ondersteund door een staf die ten behoeve van het paspoortproject is versterkt.
Daarnaast wordt. zoals in bovenvermelde brief aan uw Kamer is medegedeeld, ondersteuning verleend door een consultant voor overheidsmanagement, onder meer op het gebied van de automatisering.
In aansluiting op hetgeen de commissie opmerkt over de verbetering van de aanpak van het paspoortproject en de samenwerking met vooral de gemeenten sinds februari 1988 (blz. 114). moge worden vermeld, dat het overleg met de andere betrokken departementen, de gemeenten en de provincies is ontwikkeld tot een vaste overlegstructuur, waarbij alle invoeringsaspecten van het project worden besproken en waar de nodige besluitvorming wordt voorbereid.
De in de brief aan uw Kamer dd. 16 augustus 1988 vermelde contacten met de Centrale Recherche Informatiedienst en de Koninklijke Marechaussee zijn inmiddels voortgezet.
Overeengekomen is, dat vaste afspraken gemaakt zullen worden over de reikwijdte van een tripartiete samenwerking op het gebied van de beveiliging van het nieuwe Nederlandse paspoort.
Ten aanzien van de financiële controle zijn inmiddels maatregelen getroffen De minister van Buitenlandse Zaken zal uw Kamer zodra mogelijk nadere informatie verstrekken.
De regering wenst uitdrukking te geven aan haar mens om met voortvarendheid de behandeling van het ontwerp-Paspoortwet in overleg met de Kamer voort te zetten. Daarbij zijn zoals bekend belangrijke onderwerpen aan de orde, zoals de bevoegdhedenverdeling tussen de minister van Buitenlandse Zaken en de burgemeesters. alsmede de opzet van de paspoortenbestandsadministratie

Slotopmerking

Alles overziende nienen ondergetekenden **dat** het bij de uitvoering van het project zoals eerder werd gesteld «beter had gekund en beter had gemoeten.. Tegelijkertijd willen ondergetekenden waken tegen het beeld alsof door de burger eniof de Staat schade zou zijn geleden. Daarvan is geen sprake.
Evenmin is aangetoond dat de financiële belangen van de burger en/of de Staat ernstig zouden zijn verwaarloosd. of dat ernstige risico's voor de toekomst zouden zijn genomen Bij de

beoordeling hiervan lijkt enige terughoudendheid op zijn plaats tot het project is afgerond. Uiteraard kent elk project risico's en niet getwijfeld kan worden aan het voornemen met gebruikmaking van de aanbevelingen van de commissie het project tot een goed einde te brengen en daarbij te blijven waken over de belangen van de burger.

De Minister van Buitenlandse Zaken.
H. van den Broek

De Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken
P.R.H M. van der Linden

Minster Van Eekelen vraagt ontslag. Verklaring in Tweede Kamer

In de middag van de 6de sept. heeft minister Van Eekelen, op zijn verzoek, in de Tweede Kamer een verklaring afgelegd, waarin hij aankondigde te zullen aftreden.
In zijn verklaring verdedigde de heer Van Eekelen zijn beleid in de paspoortzaak en oefende hij nogal wat kritiek uit op de enquêtecommissie van de Tweede Kamer.

De verklaring van de minister luidde aldus:

Mijnheer de voorzitter! – Ik dank u voor de gelegenheid die u mij biedt voor het afleggen van een verklaring naar aanleiding van het rapport van de enquêtecommissie. Mijn verklaring sluit aan bij het commentaar dat de bewindslieden van Buitenlandse Zaken u, mede namens mij, hebben toegezonden en waarmee ik volledig heb ingestemd.
Het rapport heeft mij ernstig teleurgesteld. Van de rechtvaardiging van mijn beleid als staatssecretaris die ik getracht heb te geven tijdens de verhoren door de commissie is nauwelijks iets terug te vinden. Blijkbaar ben ik er niet in geslaagd de leden van de commissie, die ik allen persoonlijk respecteer als toegewijde parlementariërs, te overtuigen. Mijn aan de commissie overgelegde schriftelijke verklaring is zelfs niet in het verslag van de verhoren opgenomen.
Mijn bezwaren tegen het rapport betreffen het feit dat men de problematiek heeft ontleed in verschillende aspecten. vervolgens een nogal theoretische – althans weinig op de bestuurlijke praktijk gerichte – analyse daarvan geeft en tenslotte deze aspecten onvoldoende in een algemeen kader plaatst.
Ook ben ik van mening dat de commissie zich meer heeft gebaseerd op de tijdens de verhoren gegeven antwoorden dan op het dossier als geheel en dat een aantal belangrijke vragen niet zijn gesteld.
De commissie besteedt in haar samenvattende beschouwing de meeste aandacht aan de procedures, waarin volgens haar sprake is van een groot aantal tekortkomingen. Ik wil nogmaals onderstrepen dat ik op belangrijke momenten in het project – rond de aanvraag van offertes, de gunning van de order en de tekening van de overeenkomst – wel degelijk in- en externe deskundigen heb ingeschakeld, afwegingen gemaakt en alternatieven bezien. Besluiten konden in redelijkheid zò worden genomen als ze zijn genomen.
Ik ben er nog steeds van overtuigd dat de gemaakte keuzes, wat onder meer het paspoortsysteem, de producent en de betrokkenheid van de overheid betreft, op goede gronden zijn gemaakt en qua inhoud de toets der kritiek kunnen doorstaan. Ik stel vast dat de commissie dit nergens met zoveel woorden bestrijdt.
Op een enkel punt wil ik nog nader ingaan. Zo komt tot mijn verbazing in de eindconclusies het woord fraudebestendigheid niet voor, terwijl het in mijn periode als staatssecretaris juist daarom ging. De onmogelijkheid om daarover overeenstemming te bereiken tussen de departementen van Buitenlandse Zaken en Binnenlandse Zaken heeft lange tijd een verlammende invloed gehad op de voortgang van het project.
De commissie schrijft dat het ministerie van Buitenlandse Zaken fraudebestendigheid van het systeem als wapen gebruikte om de eigen ideeën ter zake door te voeren. Dit is een ernstige beschuldiging, maar de commissie heeft het niet nodig gevonden hiervoor bewijzen aan te voeren.
Voor mij was fraudebestendigheid het leidende beginsel en ik constateer dat dit ook kamerbreed wordt onderschreven. Daarmede was onverenigbaar dat het paspoort op 750 verschillende gemeentehuizen zou worden bedrukt.
Ik was mij ervan bewust dat een bedrijf van paspoortproduktie en personalisering niet paste binnen het departement van Buitenlandse Zaken. Maar de zeggenschap inzake paspoorten diende uiteraard wel bij het departement te blijven rusten. Daarom is gekozen voor een constructie waarin de controlerende functie van de overheid op het produktiebedrijf gewaarborgd was.
Ik kan mij niet voorstellen dat de Kamer geaccepteerd zou hebben dat een dergelijke controle zou hebben ontbroken. Als de Kamer kritiek heeft op die constructie, dan zal zij tevens moeten aangeven hoe een privatiseringsoperatie dan wel succes zou kunnen hebben.
Het verwijt dat ik mij het meeste aantrek is dat van onvoldoende sturing en inadequate aanpak. Ieder die met mij gewerkt heeft weet hoe ik voortdurend probeer alle betrokkenen bij een project tot hun recht te laten komen en hoe ik uiterste zorgvuldigheid betracht bij afweging en besluitvorming.
Bij vele projecten, waarbij ik de afgelopen 11 jaar betrokken was, heeft dat ook geleid tot resultaten waaraan ik nog steeds met voldoening terugdenk. Als staatssecretaris van Defensie voor de aanschaf van de Leopard 11-tank en de Orion vliegtuigen, het draaien van de startbaan op de vliegbasis Eindhoven en de verwerving van vijf terreinen voor de opslag van Amerikaans materieel.
Als staatssecretaris voor Europese Zaken heb ik een rol kunnen spelen bij de wijziging van het EG-verdrag en de aanzet voor een gemeenschappelijke markt, waarop thans ons aller hoop is gevestigd.
Ik probeer daarmede mijn verantwoordelijkheid binnen het paspoortproject niet te ontlopen. Ongetwijfeld hadden zaken beter gekund. Waar is dat niet het geval? Ik blijf van mening dat het onder de gegeven omstandigheden redelijk was dat ik de samenwerkingsovereenkomst tekende. Als ik dat niet gedaan had zou Nederland nog in geen jaren een fraudebestendig paspoort hebben gehad.
Mijnheer de voorzitter! – Ik heb kennelijk velen in deze Kamer, waaronder mijn politieke vrienden, tot dusver niet kunnen overtuigen. Ik heb mij beraden op de betekenis daarvan voor mijn functioneren als minister van Defensie, een functie die ik ruim twee jaar met volledige inzet heb vervuld en die mij buitengewoon ter harte gaat.
Het planningsproces is nu op een nieuwe leest geschoeid en op Prinsjesdag zal u een tienjarenplan worden voorgelegd, gebaseerd op een moeilijke, maar zo zorgvuldig mogelijke afweging. Gaarne zou ik de verdediging van dat plan en het geheel aan veranderingsoperaties dat ik op gang heb gebracht. tegenover het parlement verdedigen.
Een minister van Defensie behoort zich ook tot het uiterste te verdedigen, maar hij heeeft tevens tot taak de verliezen te beperken.
De bereidheid tot het dragen van verantwoordelijkheid voel ik als het kernpunt voor ieder mens, maar zeker voor een minister van Defensie. Daar gaat het letterlijk om zaken van leven en dood. De afweging van die verantwoordelijkheid blijft een persoonlijke zaak. Die afweging heb ik persoonlijk gemaakt, waarbij ik nimmer enige koppeling met andere personen of andere onderwerpen heb gelegd.
Mijn conclusie is dat een voortzetting van de discussie rond mijn persoon – ook al heeft die betrekking op een vorige functie – niet in het belang is van Defensie. Daarom heb ik besloten Hare Majesteit de Koningin te vragen mij ontslag te willen verlenen als minister van Defensie.
Ik dank de Kamer voor de open en constructieve gedachtenwisseling, die ik met zeer veel leden heb gehad.
Nederland is een bijzonder land, in vele opzichten. Vrijheid en democratie blijven voor mij de grootste waarden van onze maatschappij

De heer Van Eekelen op 6 september in de Tweede Kamer, nadat hij daar zijn ontslagaanvraag als minister van defensie had aangekondigd en toegelicht.

Nog op 6 sept. heeft de koningin aan minister van Eekelen ontslag verleend. Tevens heeft zij minister P. Bukman van ontwikkelingssamenwerking benoemd tot waarnemend minister van defensie, tot het moment, waarop een opvolger voor de heer Van Eekelen zou zijn benoemd.
Staatssecretaris Van Houwelingen van defensie heeft op 6 sept. zijn functie ter beschikking gesteld, zoals gebruikelijk is, wanneer een minister vertrekt.
De koningin heeft deze terbeschikkingstelling "in overweging genomen".

Debat Tweede Kamer

Op verzoek van de voorzitter van de PvdA-TK-fractie, W. Kok, heeft de Tweede Kamer 's avonds op 6 sept. met minister-president Lubbers een debat gehouden n.a.v. het aftreden van de heer Van Eekelen als minister van defensie.

In dit debat stelde de premier, dat het kabinet geen verantwoordelijkheid droeg voor de scherpe kritiek op de enquêtecommissie, die de heer Van Eekelen eerder op de dag in de Tweede Kamer had uitgesproken bij de toelichting op zijn ontslagaanvraag.

De kritiek van het kabinet op de enquêtecommissie gaat niet verder dan het schriftelijke weerwoord dat minister Van den Broek en staatssecretaris Van Eekelen van buitenlandse zaken hebben gegeven
De minister-president zei slechts verantwoordelijk te zijn voor zijn besluit om akkoord te gaan met de toelichting die Van Eekelen de Kamer bij zijn aftreden wilde geven ..Ik kende de inhoud van de verklaring van Van Eekelen niet". aldus Lubbers
Hij beantwoordde daarmee verwijten van onder andere Kok en Van Mierlo (D'66) dat het kabinet jegens de enquêtecommissie ..met twee monden" hadden gesproken
Kritiek hadden de beide oppositionele fracliieieiders op het feit dat de Kamer riu niet meer met Van Eekelen over diens kritiek kan discussieren omdat hij al ontslag heeft gevraagd
De GPV-er Schutte spitste die kritiek toe door te zeggen dat Van Eekelen eigenlijk eerst ontslag als minister had moeten vragen en daarna als privépersoon zijn verdergaande politieke bezwaren op een persconferentie had kunnen uiten.
Hij noemde de paspoortenquête eerder ,,de aanleiding" voor Van Eekelens aftreden dan de ,.oorzaak", want die ligt in het gebrek aan vertrouwen in de VVD-fractie".

De enige die vond dat Van Eekelen helemaal niet had hoeven aftreden, was RPF-Kamerlid Leerling, die de ministers het advies gaf zich in geval van eventuele fouten niet door de media ot de Kamer te laten ,.opjagen
Premier Lubbers verklaarde dat zijn handtekening onder het weerwoord aan de enquêtecommissie ontbreekt omdat dat via de bewindslieden van buitenlandse zaken slechts reageert op verwijten die hen of hun departement raken.
Hij herhaalde zijn opvatting dat de vraag of een bewindsman heen dient te gaan in het algemeen in en door het parlement moet worden beantwoord. In het geval-Van Eekelen geldt als uitzondering dat hij niet meer beschikte over voldoende politiek vertrouwen van zijn geestverwante Tweede-Kamerfractie (die van de VVD) en ook daarom meende zich niet goed meer te kunnen verdedigen en als minister op Defensie te kunnen functioneren.
Hij vroeg er overigens begrip voor dat een aftredend minister als Van Eekelen bij een eenmalige toelichting in de Kamer zijn eigen motieven geeft.
De premier zei dat hij Van Eekelens besluit om ontslag te vragen na enige gesprekken (op 31 aug. en op 4 sept) over die vertrouwenskwestie in zijn eigen kring ,,zonder enige reserve" had gebillijkt.
De minister had eerst nog zijn bijdrage aan het weerwoord aan de enquêtecommissie willen leveren, waar hij ,,geheel achterstond". Maar zijn aanwezigheid daarna bij vervolgdebatten had hij volgens Lubbers terecht als .,niet zinvol" getaxeerd.
Het zou volgens Lubbers niet goed zijn geweest als de minister onder deze omstandigheden verder zou zijn aangebleven, .,als een wankelende stier, terwijl iedereen hem met pijltjes in het lijf laat rondlopen".
De geëmotioneerde aftredende minister had in de middag voor 6 sept. met soms trillende stem, ervan gesproken dat hij ook zijn ,.politieke vrienden" van de VVD (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie) niet had kunnen overtuigen.
CDA-fractievoorzitter De Vries sprak van ..een zware worsteling" van Van Eekelen. Hij prees zijn , moed en zelfbeheersing" om zijn ontslagaanvraag zelf in de Kamer te komen toelichten.
Volgens Van Mierlo daarentegen had de bewindsman ..deglans van zijn aftreden" weggenomen door niet zelf politieke fouten te erkennen maar de Kamer en de enquêtecommissie verwijten te maken terwijl hij zich door zijn vertrek parlementair onaanspreekbaar had gemaakt.
Elke vergelijking met de destijds eigener beweging aftredende Britse minister Lord Carrington, door de VVD-fractie een paar maanden eerder als voorbeeld genoemd, achtte Van Mierlo verkeerd ,,Carrington is afgetreden omdat hij zichzelf iets verweet. minister Van Eekelen is afgetreden omdat hij ons iets verweet". zei Van Mierlo. Hij had de minister voor de verdediging van zijn kritiek wat dit betreft liever nog even zien aanblijven, desnoods op verzoek van de premier zelf.
De D'66-er vond het vreemd dat de bewindsman die de scherpste kritiek op de enquêtecommissiehad (Van Eekelen) is heengegaan terwijl degenen die in hun bezwaren minder ver gaan ..dat nog niet doen" (staatssecretaris Van der Linden)
Voor de liberale fractievoorzitter Voorhoeve had hij als verwijt: .,Het lijkt er een beetje op dat de VVD wel degelijk Van Eekelen heeft weggestuurd, maar daar niet voor wil uitkomen '

Staatssecretaris Van der Linden treedt eveneens af

Op 9 sept. heeft ook staatssecretaris Van der Linden van buitenlandse zaken zijn ontslag aangeboden.
De staatssecretaris deed dit in een brief aan premier Lubbers, die door minister Van den Broek met een begeleidend schrijven aan de premier is doorgestuurd

Daarop maakte, nog steeds op 9 sept,, premier Lubbers in een brief aan de Tweede Kamer het besluit van de staatssecretaris bekend.

De tekst van de drie brieven volgt hierna:

De brief van staatssecretaris Van der Linden aan premier Lubbers:

Amice,
Met pijn in mijn hart schrijf ik je deze brief die de laatste zal zijn in mijn huidige functie van Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken
Ik heb het als een voorrecht ervaren juist nu in deze functie een bijdrage te hebben mogen leveren aan de totstandkoming van een Verenigd Europa. Ik heb dit met overtuiging gedaan.
Het is een andere kwestie die mij thans noodzaakt tot het schrijven van deze brief. Laat ik voorop stellen dat ik de volle politieke verantwoordelijkheid van mijn ambt volledig aanvaard. Ook ik zie in het verkeer tussen Regering en Staten-Generaal het verstrekken van juiste informatie als het hart van de parlementaire democratie. Daarom wil ik je nogmaals verzekeren dat ik de Kamer steeds naar eer en geweten heb ingelicht
Graag had ik mij in de Kamer persoonlijk verweerd tegen onterechte kritiek zoals ook moge blijken uit de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken en ondergetekende van 5 september jl.
Zelfs als een ieder van de betrokken leden van de enquêtecommissie zowel als ieder van de betrokken leden van de regering meent vanuit de opgedragen verantwoordelijkheid te handelen kan er toch een moment komen waarin rechtvaardigheid en politieke opportuniteit op gespannen voet met elkaar komen te staan. Dit is zo'n moment.

P.R.H.M. van der Linden

De buiten-proportionele en ongegronde kritiek op mijn persoon heeft de politieke atmosfeer danig vertroebeld. Tegen die inbreuk op mijn integriteit moet ik mij met kracht verzetten
Voor mij is nu het moment gekomen dit zwaarder te laten wegen dan het aanblijven in mijn functie.
Ik heb het gevoelen dat de conclusies van de enquêtecommissie tot nu toe feitelijk gefunctioneerd hebben alsof het reeds het oordeel van de Kamer zelf betrof. Mij hebben althans geen signalen bereikt waaruit ik mocht afleiden dat niet reeds alles gezegd en gedaan was.
Integendeel
Met mijn terugtreden hoop ik evenwel te bewerkstellingen dat een zakelijke discussie mogelijk wordt, waarbij de kwestie zelf tot zijn ware proporties wordt teruggebracht Dat belang heb ik zwaar laten wegen.
Voornaamste reden echter om thans mijn ontslag tevranen is het feit dat ik de stellige indruk gekregen heb dat de vertrouwensbasis met de geestverwante fractie zodanig vermirideid is, dat deze in politieke zin als onvoldoendr moet worden beschouwd.
De vele reacties die ik in de laatste weken mocht ontvangen heb ik als verrijkend en hartverwarmend ervaren Zij hebben bij mij het gevoel versterkt dat ik niet alleen voor mijzelf in de politiek sta. Uit de verbondenheid met mensen en organisaties heb ik steeds de inspiratie geput om mijn krachten aan deze en eerdere politieke functies te wijden.
Het was een voorrecht te mogen ervaren hoe belangrijk het is dat een politicus zijn wortels in de samenleving heeft.
Het gaat mij aan het hart dat ik in deze functie geen bijdrage meer kan leveren aan het voor Nederland zo wezenlijke en onomkeerbare proces van de Europese integratie waarbij ik het mede tot mijn taak rekende het draagvlag in de Nederlandse samenleving voor Europa zo breed mogelijk te maken.
Tot slot, bijzonder dank voor je ondubbelzinnige steun en het vertrouwen.
Ik heb ook mijn minister van mijn gevoelens jegens hem in gelijke zin doen blijken

Met vriendelijke groeten,
René

De brief van minister Van den Broek aan premier Lubbers:

Amice,
Hierbij vervul ik de moeilijke taak de ontslagaanvrage van staatssecretaris René van de Linden aan je door te geleiden.

w

Overbodig te zeggen hoe node ik met zijn beslissing instem. Maar ik kan niet anders dan zijn opvatting onderschrijven dat zijn naar behoren politiek functioneren als staatssecretaris onmogelijk is ge orden. Daarenboven heb ik kunnen constateren hoe zeer de discussies rond zijn persoon hem ais mens hebben aangegrepen. Ik weet dat wij beiden de opvatting gemeen hebben dat zijn aftreden het verlies betekent van een integer en bekwaam politicus en vriend: een bezield Europeaan voor wie het werken aan een verenigd Europa een zaak van innerlijke overtuiging is.

Hans

De brief van premier Lubbers aan de Tweede Kamer:

Heden is bij Koninklijk besluit op zijn verzoek ontslag verleend aan drs. P.R.H.M. van der Linden als staatssecretaris van Buitenlandse Zaken
In een brief aan mij heeft de heer Van der Linden zijn verzoek nader gemotiveerd. Deze brief leg ik u hierbij over.
Afschriften van de brief die de minister van Buitenlandse Zaken mij zond in verband met de ontslagaanvrage en van het Koninklijk besluit zijn eveneens bijgevoegd.
Ik richt mij tot u met een zekere verontrusting: verontrusting dat in de samenleving een onjuist beeld ontstaan is dat door dit ontslag nog bevestigd zou kunnen worden.
Wat is immers het geval?
Het land verliest in staatssecretaris Van der Linden een energieke, eerlijke cn een uitstekend functionerende staatssecretaris voor Europese zaken.
Het zijn echter de politieke zeden die tot zijn aftrcdcn leidden Die hebben hun eigen betekenis en werking in de verhouding tussen Kamer. en bewindsman. Maar er is meer te zeggen.
Zelfs als iets aan de informatie op een bepaald onderdeel van zijn beleid in een bepaalde fase heeft ontbroken, weet ook ik niet mat hem daarvan persoonlijk te verwijten valt. Dat behoeft niet het laatste woord te zijn inzake de politieke verantwoordelijkheid. Waar het mij om gaat is dat de geur van oneerlijkheid, die de publieke vertaling werd van een deel van het enquêterapport, wordt weggenomen. Ik formuleer dit niet als verwijt aan wie dan ook. maar als de kern van mijn verontrusting
Zo gaat de man die een prima staatssecretaris voor Europese zaken bleek te zijn en aan wiens persoonlijke integriteit niemand hoeft te twijfelen.

De *minister-president,*
Minister van Algemene Zaken,
Drs.* R.F.M. *Lubbers

Voorafga inde manoeuvres

Aan het *NRC/H'blac* van 9 sept. ontleend is het volgend, verslag van de gebeurtenissen. die vooraf gingen aan de ontslagaanvrage van staatssecretaris Van der Linden.

In de tuin van het Catshuis werd 's avonds op 8 sept. zijn lot beslecht. De premier beperkte zich dit keer niet tot melk. Hij bezondigde zich ook aan een koud glas korenwijn. Dat alleen al was een signaal. Als het in het zogenoemde bewindsliedenoverleg van het CDA moeilijk wordt, drinkt men slechts melk.
Op het wekelijkse overleg tussen premier Lubbers. de andere christen-democratische bewindslieden, fractievoorzitter De Vries en diens naaste medewerkers werd het CDA uit zijn politieke lijden verlost. Daar werd definitief duidelijk dat de staatssecretaris van buitenlandse zaken niet meer op enige politieke steun van betekenis kon rekenen en dat het derhalve niet verstandig was om te wachten tot de Tweede Kamer op 15 sept het laatste oordeel zou vellen
René van der Linden was er zelf niet bij Hij had de voorafgegane twee weken al een paar maal beloofd dat hij zich nu echt op aftreden zou bezinnen. Maar op 9 sept. kon hij niet langer stand houden tegen de druk en stroom van gevraagde en ongevraagde adviezen van de afgelopen weken
Ook hij heeft nu, indachtig het voorbeeld van ex-minister Van Eekelen. de eer aan zichzelf moeten houden.

Twee weken eerder. toen het rapport van de parlementaire enquêtecommissie paspoortproject onder embargo aan de bewindsman werd overhandigd, had Van der Linden in eigen kring nog aangekondigd dat hij zich met alle middelen teweer zou stellen tegen de harde conclusies van de commissie.
Hij was niet ,,fout" geweest. vond de staatssecretaris. Hij voelde zich door de commissie. die hem verweet de Kamer ,,onjuist"geinformeerd te hebben, in zijn persoonlijke integriteit aangetast en achtte het dan ook onrechtvaardig als hij zou moeten aftrcdcn om de simpele reden dat hij niet in staat was gebleken de .,kar met vierkante" wielen die hij van zijn voorganger Van Eekelen had geërfd weer te laten rollen.
Zijn minister Van den Broek steunde hem daar voortdurend in. De minister heeft van het begin af aan de VVD als coalitiepartner van ,,politieke nevenmotieren" verdacht. Dat de VVD om andere redenen wel van haar minister Van Eekelen afwilde. weigerde Van den Broek als argument voor het vertrek van zijn staatssecretaris.
Hij wilde daaom nog voor de enquêtecommissie haar rapport op 29 aug. publiceerde al op ,,ramkoers". Maar binnen het CDA had men andere zorgen.
Daar vreesde men een ,,duivels scenario" van de VVD. Want niet alleen kwam het CDA onder druk te staan door het vertrek van Van Eekelen. Maar, als hij niet zou vertrekken voor de Kamer met de regering het rapport bespreekt (22 en 23 september) zou de oppositie in dat debat met een motie beide CDA-bewindslieden van buitenlandse zaken in gevaar kunnen brengen.
De VVD zou dan kunnen kiezen tussen een ,,flinke houding" én een kabinetscrisis over Van den Broek of wijken voor een ..onaanvaardbaar" met alle schade vandien voor coalitiepartner CDA.
Daarom liet premier Lubbers op 2 sept. .,en marge" van de ministerraad al blijken niet van plan te zijn oin Van den Broek, na minister De Koning van sociale zaken de derde man in de CDA-hierarchie van het kabinet. tegen elke prijs te steunen in zijn verdediging van Van der Linden
In het weekende van 3 en 4 sept. begon de zo geïsoleerde minister van buitenlandse zaken derhalve wat gas terug te nemen. Het ,,verweerschrift" dat hij op 6 sept. samen met Van der Linden aan de Tweede Kamer stuurde, was daarvan een eerste uiting Te midden van alle kanttekeningen bij het rapport was het toch een brief vol schuldbesef. ,.Het had beter gekund en beter gemoeten", herhaalde de bewindsman in die brief.
Toen in de middag van 6 sept. minister Van Eekelen in de Tweede Kamer zijn aftreden bekend maakte met een ongemeen scherpe aanval op de enquêtecommissie viel pas goed op hoe mild de toon van Van den Broek was. Wat Van Eekelen de Tweede Kamer allemaal voor de voeten wierp. waren geen persoonlijke oprispingen maar elementen uit een van de vele conceptbrieven die in het voorafgegane weekeinde hadden gecirculeerd en die binnen het CDA op grond van politieke opportuniteit al opzij gelegd waren.
Premier Lubbers en de CDA-fractie hebben steeds voorzichtig moeten opereren. Niet zozeer omdat minister Van den Broek voortdurend weigerde te buigen of omdat het CDA verdeeld was over het lot van Van der Linden – de Limburgse partij roerde zich hevig – maar vooral omdat de staatssecretaris zwaar aangeslagen was en eigenlijk ,.niet meer voor rede vatbaar". zoals een Kamerlid uit de 'buitenland-hoek' het zei.
De politieke risico's werden ook voor Van den Broek steeds groter en duidelijker Terwijl de steun uit de regio Limburg voor de staatssecretaris uit Nuth begon af te kalven. ,.Het CDA zit nu met de zwarte piet Dat gebeurt ons niet vaak meer", zo analyseerde een Kamerlid, dat eerder nog met dr andere collega's uit de 'Limburg équipe" nog alle zeilen wilde bijzetten, het dilemma op 8 sept.
Want binnen het CD.4 hadden zij geen kans meer De toppen van partij en Kamerfractie begon Van der Linden steeds openlijker als een politiek 'security risk' te beschouwen en zetten hem dus steeds meer onder druk
Toen's ochtends op 9 sept. het partijblad *CDA*-actueel in de bus viel, kon elke christen-democraat weten hoe laat het was Partijvoorzitter Wim van Velzen in ecri interview: .,Iedereen die zegt dat een bewindspersoon niet moet aftreden omdat hij zulke grote verdiensten heeft voor zijn beleidsterrein, sector of regio. zit op een verkeerde lijn. Die verdiensten staan nanirlijk niet ter discussie" En. bijna rechtstreeks tot Van der Linden persoonlijk: ,,Zo iemand kan daarna op grond van bewezen diensten politiek nog heel goed blijven functioneren in andere functies".

Enkele reacties

Premier Lubbers en TK-fractievoorzitter van het CDA De Vries reageerden verschillend op het aftreden van hun partijgenoot, staatssecretaris Van der Linden.
De Vries sprak op 9 sept. van een ,.wijs besluit".

Volgens premier Lubbers daarentegen was het tot 9 sept. nog .,een heel serieuze optie", dat de staatssecretaris twee weken later samen met minister Van den Broek het paspoortbeleid in de Tweede Kamer zou komen verdedigen.

Oppositieleider Kok (PvdA)heeft reeds aangekondigd dat zijn fractie de politieke verantwoordelijkheid van de minister van buitenlandse zaken ..zwaar zal wegen".
Van den Broek zei 's avonds op 9 sept. voor de NOS-rubriek Den Haag Vandaag dat hij niet van plan is .,voortaan elke week in de Tweede Kamer te verschijnen" voor het „gecompliceerde paspoortproject" om acties aan te horen waarop .,het project zelf zou kunnen kelderen". Het is zo al moeilijk genoeg. Het is eigenlijk van de gekke' dat er na twee bewindslieden nog eens een minister op deze zaak valt'.. waarschuwde hij
Met het CDA heeft ook de Tweede-Kamerfractie van de VVD op 9 sept. met .,respect" gereageerd op Van der Lindens ..verstandige" aftrcdcn. De libcralc fractie zei ,,overigens waardering voor het door hem uitgevoerde Europees beleid" te hebben.
De grootste oppositicfractienoemt het aftreden voor de hand liggen, gezien het gebrek aan vertrouwen dat Van der Linden bij zijn CDA-iractie ervoer
De PvdA-fractie vraagt zich wel af waarop hij die wetenschap nu baseert aangezien hij zich op 6 sept. nog met minister Van den Broek in een brief aan de Kamer vol verve verdedigde tegen de kritiek van enquêtecommissie.
De reactie van de enquêtecommissie op die brief is voor de PvdA onverminderd van belang. Daarna kan wat de sociaal-democraten betreft de discussie met commissie en regering ..even zakelijk en in zijn ware proporties morden gevoerd als voorheen"
De fractie van D'66 heeft kort gereageerd. Zij ,.respecteert het aftreden van de staatssecre-

taris, dat zij ,,omwille van zuivere politieke verhoudingen" geboden achtte. D'66 waardeert de ,,toewijding waarmee Van der Linden zijn specifieke taken heeft vervuld"
Volgens de SGP-fractie is Van der Lindens vertrek ,,onvermijdelijk maar ontijdig". Zijn positie ,.was onhoudbaar geworden na de gebeurtenissen eerder in de week"

STREEFDATUM INVOERING NIEUW PASPOORT IN GEVAAR

De nagestreefde nieuwe invoeringsdatum van het nieuwe paspoort – 1 jan 1989 – heeft weinig realiteitswaarde Aldus concludeerde management consultant prof ir P Tas die door Buitenlandse Zaken is ingeschakeld om de planning bij overheid en KEP voor het nieuwe paspoort te controleren
Dit meldde-het *NRC/H'blad* op 9 sept.

De inventarisatie die Tas heeft vervaardigd met als uitgangspunt i januari 1989 kent verschillende zeer zwakke plekken, zo geeft hij in zijn rapportage aan Hij is uitgegaan van ,.honderd procent inzetbaarheid ` van al het betrokken personeel; als 1 januari rnoet worden gehaald dan kunnen de betrokken ambtenaren en KEP-medewerkers niet met vakantie Ook mogen zij niet ziek worden.
Daarnaast constateert Tas dat de geschatte produktietijden van het paspoort wel eens veel te laag kunnen blijken. Voor administratie. vervoer en produktie van het paspoort is een ..opslag van twintig procent van de geschatte tijden niet overdreven'. aldus Tas.
In de planning die hij presenteert zijn ,,nergens marges" te vinden: elke tegenslag kan tot uitstel leiden.
Begin sept was er al een belangrijke tegenslag. De software-leveranciers aan de gemeenten hebben massaal geweigerd per 1 januari aangepaste programma's te leveren. zo verluidt in kringen van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten Deze zijn nodig om de geautomatiseerde bevolkingsadministraties vlot de aanvraagformulieren te laten invullen.
De invoering van het nieuwe paspoort valt samen met de proef van de Gemeentelijke Basis Administratie. een groot automatiseringsprogramma van Binnenlandse Zaken waar de softwareleveranciers nu de handen voor vrij willen hebben. Daarmee is het plan om in twintig geautomatiseerde gemeenten met het paspoort te beginnen van de baan.
Vermoedelijk zal per 1 januari het nieuwe paspoort alleen in een gering aantal kleinere niet-geautomatiseerde gemeenten verkrijgbaar zijn KEP is intussen wel contractueel verplicht in het eerste produktiejaar 400.000 paspoorten te vervaardigen De kostprijs van f 27.50 is daar op afgestemd. Het aantal gemeenten dat in 1989 door KEP moet kunnen worden bediend zal dus snel moeten worden uitgebreid.
Valt de produktie-omvang tegen dan komt het contractueel vastgelegde ,,redelijk rendement" voor KEP in gevaar: een verhoging van de kostprijs behoort dan tot de mogelijkheden
Tas constateert in zijn rapport dat de datum van 1 oktober voor het aanleveren van technische informatie aan de gemeenten in elke geval niet gehaald kan worden. Volgens hem is 20 oktober een beter uitgangspunt.
De datum van 1 oktober vindt zijn oorsprong in het bestuursakkoord dat het kabinet heeft gesloten met de VNG: drie maanden voor de invoering van ingrijpende beslissingen moeten de gemeenten volledig zijn geïnformeerd.
Bij de vele invoeringsbeslissineen van het paspoort die eind vorig jaar en begin dit jaar door BZ zijn genomen. is de drie maandentermijn meestal genegeerd. Dit heeft toen bijgedragen aan de slechte samenwerking tussen de VNG en het departement

OOST-EUROPA

POLEN

POLEN STEMMEN OVER POLITIEKE EN ECONOMISCHE HERVORMINGEN. KABINET INGRIJPEND GEWIJZIGD.

Op 8 okt 1987 kwam het Centraal Comité van de Poolse communistische partij (PVAP)in Warschau bijeen voor een speciale eendaagse zitting Het CC was door de Poolse leider generaal Wojciech Jaruzelski bijeen geroepen om voorstellen te bespreken betreffende ingrijpende economische en politieke veranderingen, die in de volgende drie jaar moesten worden doorgevoerd. De economische voorstellen behelsden onder meer centralisatie van het economisch bestuur, het creëren van een kapitaalmarkt. vergroting van de macht van arbeidersraden en een betere bescherming van privé-eigendom. Het hervormingsprogramma werd omschreven als .,de tweede fase" van de economische hervormingen.

Tot deze fase was besloten. omdat het economische programma uit 1982, met als belangrijkste principes de zelfstandigheid. de zelffinanciering en het zelfbestuur van de bedrijven, nauwelijks van de grond was gekomen (zieook pag. 512/2-1987).

Een gedeelte van het rapport waar het CC zich over beraadde was gewijd aan het functioneren van de PVAP. In het document werden voorstellen gedaan die meer ruimte schiepen voor politieke discussies en invloed buiten de partij. Het stelde onder meer dat ,,de partij niet bang is voor een debat met de oppositie. want veel mensen die zeer kritisch en wantrouwend staan tegenover het socialisme hebben politiek realisme aan de dag gelegd." ,,Voorhen moet een plaats in het politieke bestel worden ingeruimd, zodat zij legaal kunnen bijdragen aan een oplossing van belangrijke nationale problemen." In het rapport werd voorgesteld lokale besturen in het leven te roepen, die rechtstreeks gekozen werden, in plaats van benoemd. De gekozen burgemeesters zouden zitting krijgen in een nieuw te vormen ,,tweede kamer" in het parlement, die het recht van veto zou krijgen voor alle zaken die het lokaal bestuur aangingen.

Verder deed het rapport de aanbeveling om de restrictieve wet op vereniging en vergadering te versoepelen en bijv. discussieclubs, die niet in tegenspraak met de grondwet waren. toe te staan. ,,De partij wil niet het monopolierecht op bestuur hebben". zo stond in het stuk. waarbij werd opgemerkt dat het in de illegaliteit dwingen van elke oppositie de zekerste weg naar een crisis was.
Het document deed ook een aanval op de dogmatici van de partij. .,Er is in de partij geen plaats voor uitstel en halfslachtigheid, voor luidkeelse verklaringen over de wil tot vernieuwing waarachter in feite de bedoeling steekt orn niets te veranderen". aldus het rapport

Nadat het Centraal Comité ,,unaniem" akkoord was gegaan niet de voorstellen voor politieke en economische hervormingen, hechtte ook het Poolse parlement op 10 oktober zijn goedkeuring hieraan. Het CC en het parlement keurden tevens het voorstel goed op 29 nov. 1987 een referendum te houden over de hervormingen.

Het referendum werd door waarnemers gezien als deel van een poging van de autoriteiten om de drastische economische maatregelen, die een herstructurering van de lonen en prijzen niet zich mee zouden brengen. acceptabeler te maken voor de bevolking.

Bij de presentatie van de plannen in hei parlement drong premier Zbigniew Messner er- bij de industrie op aan zich uitsluitend op winst te concentreren. Hij hield de parlementariërs voor dat veel van de hoogst gecentraliseerde bureaucratische structuren zouden worden ontmanteld en dat een einde werd gemaakt aan het onbetaalbare systeem van overheidssubsidies voor de eerste levensbehoeften.
Verder voorzag het plan in een vermindering van het aantal ministeries van zestien naar acht. Daarbij zouden naar schatting 3500 ambtenaren worden ontslagen, terwijl het aantal leden van de regering zou worden teruggebracht van 194 naar 100. De regering wilde verder de inflatie met meer dan de helft terugbrengen tot ongeveer 9%, het evenwicht in de betalingsbalans tegen 1991 herstellen, en daarna de zloty veranderen in een convertibele munt.

Ingrijpende kabinetswijziging

Premier Zbigniew Messner maakte op 24 oktober een ingrijpende wijziging van zijn kabinet bekend, welke voortkwam uit de beslissing een eind te maken aan de overmatige bureaucratie en de economie te organiseren volgens het marktprincipe.
In het kader van de bestuurlijke reorganisatie werd het aantal ministers verminderd van 26 naar negentien. Zestien ministeries werden samengevoegd tot acht superministeries. Een vice-premier en zestien ministers stapten definitief op. Zij werden vervangen door vijf nieuwe bewindslieden en vijf leden uit het oude kabinet. die een andere portefeuille kregen Zeven ministers bleven aan, onder wie die van Buitenlandse Zaken, Defensie, Binnenlandse Zaken. Cultuur en Justitie. Hoofd van de Plancommissie, de belangrijkste post voor de economische hervormingen, werd vice-premier Zdzislaw Sadowski, een niet-partijlid die aan het hoofd had gestaan van de commissie die het economische hervor-

mingsprogramma had opgesteld. Hij stond bekend als een voorstander van marktoplossingen en van gedecentraliseerde planning. Het nieuw gevormde Ministerie van Industrie kwam onder leiding van Jerzy Bilip, een manager die tot dan toe directeur was van de succesvolle televisiefabriek Polcolor.
Ook werden twee hoge partijfunctionarissen tot minister benoemd. De partijleider van Katowice, Bogumil Ferensztajn, die kandidaat-lid was van het Politburo, kreeg het ministerie van Ruimtelijke Ordening en Woningbouw. In Katowice werd hij opgevolgd door Manfred Gorywoda, die tot dan toe hoofd was van de staatsplancommissie. Henryk Bednarski, secretaris van het Centraal Comité en daar belast met ideologische zaken, werd minister van Onderwijs.

Als gevolg van de wijzigingen zag de samenstelling van het kabinet er op 24-10-1987 als volgt uit:

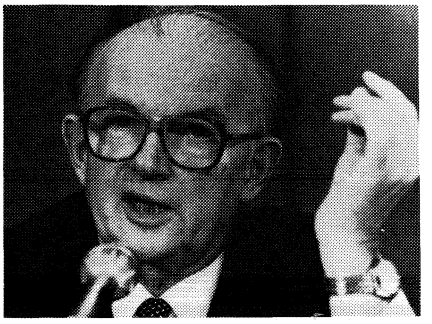
Premier: Zbigniew Messner
Vice-premiers: Zdzislaw Sadowski +, Jozef Koziol, Zbigniew Szalajda.
Ministers: landbouw, bosbouw en levensmiddelenindustrie - Stanislaw Zieba; kunst en cultuur - Aleksander Krawczuk: milieubescherming en natuurlijke rijkdommen -Waldemar Michna*; financiën - Bazyli Samojlik; buitenlandse zaken - Marian Orzechowski; buitenlandse economische samenwerking - Wladyslaw Gwiazda +; gezondheids- en welzijnszorg - Janusz Komender*; industrie - Jerzy Bilip*; binnenlandse zaken - Czeslaw Kiszczak: binnenlandse handel - Jerzy Jozwiak +; justitie - Lech Domeracki; arbeid en sociaal beleid - Janusz Pawlowski +; ruimtelijke ordening en woningbouw - Bogumil Ferensztajn*; defensie - Florian Siwicki; onderwijs - Henryk Bednarski*; vervoer, koopvaardij en verbindingen - Janusz Kaminski +; hoofd van het bureau van de ministerraad - Michal Janiczewski; hoofd van het bureau voor religieuze zaken - Wladyslaw Loranc: hoofd van het bureau voor wetenschappelijke en technische vooruitgang - Konrad Tott.
Voorzitter van de Plancommissie: Zdzislaw Sadowski.
Voorzitter van de Hoogste Controlekamer: Tadeusz Hupalowski.

* nieuwe benoeming.
\+ gewijzigde portefeuille.

Zdzislaw Sadowski, een internationaal bekend econoom die geen lid was van een politieke partij. was op 16 april 1987 benoemd tot vicepremier in opvolging van Zbigniew Gertych. Janusz Pawlowski was op die dag Stanislaw Gebala opgevolgd als minister van arbeid, lonen en sociale zaken.

Benoeming ombudsman

Op 19 nov. 1987 benoemde de Sejm, het Poolse parlement, de juriste Ewa Letowska tot ombudsman voor de bescherming van de rechten van de burger. Het was de eerste keer dat een dergelijke functie in een Oostblokland werd ingesteld.
Mevrouw Letowska, hoogleraar in het burgerlijk recht aan de Poolse academie van wetenschappen, was geen lid van de communistische partij. Haar

Zdzislaw Sadowski

nieuwe functie zou op 1 jan. 1988 ingaan. De ombudsman was gemachtigd klachten over schendingen van de mensenrechten door overheidsinstellingen te onderzoeken. Indien de klacht werd aanvaard kon mevrouw Letowska een juridische procedure instellen, behalve wanneer er staats- of militaire geheimen bij betrokken waren. Zij kon ook amendementen indienen bij ineffectieve of controversiële wetten.

Achtergronden referendum

Op **23** okt. 1987 keurde de Sejm de formulering goed van de twee vragen die op 29 november in een nationaal referendum aan het Poolse volk zouden worden voorgelegd.
Vraag één luidde: Bent U voor een volledige realisering van het door de Sejm voorgelegde programma voor een radicale sanering van de economie, gericht op een duidelijke verbetering van de levensomstandigheden, hoewel U weet dat ons een moeilijke periode van twee of drie jaar van snelle veranderingen wacht?
De tweede vraag luidde: Bent U voorstander van het Poolse model van een diepgaande democratisering van het politieke leven, met als doel een versterking van het zelfbestuur en de verbreding van de burgerrechten en het recht van medezeggenschap?
In het *NRC/H'blad* van 25-11-1987 ging correspondent Peter Michielsen na voor welke keuze de Polen zich op 29 november gesteld zagen:

,,Wehebben geen keus. Er is maar één weg. Als we die niet inslaan, wordt de situatie alleen maar slechter." Prof. Zdzislaw Sadowski glimlacht een beetje als hij dat zegt: hij is een beminnelijk mens.
Zdzislaw Sadowski is vice-premier van Polen. Hij is ook Polens hoogste econoom. Polens hoogste planner. En hij is de architect van de hervormingen waarvan de veelgeroemde ,,tweede fase" moet ingaan. straks als op 29 november de Polen bij het referendum hun regering machtigen tot het uitvoeren van een soort 'Red Polen-plan', onoverzichtelijk nog in zijn consequenties. Er moeten offers worden gebracht, door iedereen, offers die nog zwaarder zijn dan die van de laatste jaren. Maar, zegt de beminnelijke Zdzislaw Sadowski. zegt premier Messner, zegt partijchef Jaruzelski, Polen moet wel. Polen heeft geen keus want – en dat zeg men niet maar men bedoelt het wel in Warschau – Polen zit aan de grond.
De principes van de hervormingen zijn duidelijk sinds ze in 1981 en 1982 met veel klaroengeschal werden afgekondigd: Polen moet ruim baan geven aan het marktmechanisme, verliesgevende bedrijven sluiten, prijzen reëel maken, de staatsbemoeienis met de economie elimineren. het moet economische principes toepassen, het moet ophouden goedfunctionerende bedrijven met zware belastingen te straffen om slechtlopende met miljardensubsidies op de been te houden, het moet een nieuw belastingstelsel opbouwen, moderniseren en bedrijven onafhankelijk maken Het moet zijn bureaucratie stroomlijnen, zijn monopolies afschaffen en het privé-initiatief ruim baan geven.
Zes jaar lang zijn die principes met de mond beleden zonder te worden toegepast en zes jaar lang is de situatie verslechterd. De inflatie is toegenomen tot officieel 17 procent, in werkelijkheid het dubbele. De schulden zijn gegroeid tot 36 miljard dollar. De subsidies zijn opgelopen tot een derde van de begroting. De zloty, de Poolse munt, is niets meer waard, de woningbouw is ingestort. De prijzen zijn de pan uitgerezen en de levensstandaard is achteruit gehold. Dertig procent van de 36,5 miljoen Polen leeft rond het bestaansminimum. De bevolking, moe, gedesillusioneerd en apathisch, associeert hervormingen alleen nog maar met prijsverhogingen. Zes jaar 'hervormen' hebben Polen ook moreel aan de rand van de afgrond gebracht.
En nu? Een ,.tweede fase"? De woordvoerders in Warschau houden graag vol dat er het nodige is gebeurd in die eerste fase, dat managers onafhankelijker zijn geworden, en minister van financiën Bazyli Samojlik omschrijft zijn ministerie als ,,een anti-monopolie-ministerie". Maar ondanks die flinke maar twijfelachtige beweringen willen de Poolse autoriteiten wel toegeven dat het resultaat tegenvalt: er is iets heel erg misgegaan.
Sadowski: ,,Het ontbrak ons aan consequentie. De hervormingen hebben te weinig samenhang gehad, zijn niet gericht geweest op een volledige herstructurering van de samenleving. Je kunt bedrijven onafhankelijk maken. maar dat lukt pas als je ook het bank- en belastingsysteem hervormt en de rol van de staat verandert." We hebben. zegt Sadowski, van die fouten geleerd, en de tweede fase is een versnelling van de eerste, over een veel breder front, alomvattend, radicaal. Zo radicaal dat de Poolse leiding, gezegend met een goed geheugen met betrekking tot het volksverzet, het wijs heeft geoordeeld de bevolking te raadplegen. Sadowski: ,,Vergelijk het maar met een chirurg die een patiënt om toestemming vraagt voor een zeer zware operatie."
Er is weinig verbeelding voor nodig om de omvang van de ingreep te beseffen. Als de subsidies waarmee de overheid verliesgevende bedrijven op de been en prijzen kunstmatig laag houdt, worden teruggebracht van **33** tot **5** procent van de begroting, prijzen kosten weergeven en zware winstbelasting plaatsmaakt voor een individuele inkomstenbelasting raakt de levensstandaard nog verder in de gevarenzone.

Regeringswoordvoerder Jerzy Urban rekent voor wat alleen al de prijshervorming – slechts één van de 162 punten van het saneringsprogramma – inhoudt: in 1988 stijgen de prijzen gemiddeld met veertig procent, die van de zwaarst gesubsidieerde sectoren – levenmiddelen. huren en energie – zelfs met 110 tot 200 procent. De Polen krijgen die verhogingen slechts ten dele gecompenseerd. Urban: ..De bevolking is gekweld. ja." En soelaas is er voorlopig niet: .,Pas in 1990 zal de inflatie dalen tot onder tien procent ''
Maar hervormen is meer dan het vrijlaten van de prijzen. De sanering vereist een mentaliteitsverandering. Arbeiders die een half leven lang zijn opgevoed met het denkbeeld dat ze

van zeveri tot drie uur op het werk moeten zijn maar dat het er niet op aankomt wat ze er uitvoeren. moeten nu beseffen dat er gewerkt moet wnrden Dat ze ontslagen kunnen worden. Dat kwaliteit brtaald gaat worden, dat ze bij slordig of slecht werk minder krijgen. veel minder misschien, dan hun collega. Managers die steeds hebben geopereerd in het besef dat hun verliezen altijd door banken of ministeries worden gedekt, moeten leren dat hun bedrijf failliet kan gaan. moeten ontdekken dat er een relatie bestaat tussen kosten en prijzen. een relatie die decennia lang niet heeft bestaan. Partijfunctionarissen moeten leren dat ideologie en economie niets met elkaar te maken hebben. Lokale bonzen moeten Ieren met hun vingers van bedrijven af te blijven. ook al ontlenen ze aan die bemoeienis tot nu toe hun macht. invloed en prestige. Iedereen levert in en voorlopig krijgt niemand iets terug. ,,Mensen moeten economisch leren denken Ze moeten zich aanpassen aan veranderingen. En de mensen houden niet van veranderingen". zegt Sadowski. ,,We hebben het over processen die we al 42 jaar niet meer kennen", zegt Samojlik. Die mentaliteitsverandering is een proces van decennia als ze zich voltrekt in een normaal functionerende samenleving. Polen heeft een bevolking die zich sinds december 1981 heeft afgekeerd van een bewind dat haar de mooiste spreekbuis afnam: Solidariteit. En anno 1987 mag van het prestige van Solidariteit weinig over zijn, die ontwikkeling is Jaruzelski en de zijnen niet ten goede gekomen. Integendeel. Het bewind werd en wordt noch geaccepteerd, noch geloofd. Het wordt genegeerd. En dat maakt hervormen moeilijk, zo niet onmogelijk: zonder participatie geen hervorming, laat staan een mentaliteitsverandering.

Volgens Stanislaw Kwiatkowski, 's lands opiniepeiler, interesseert zich maar tien procent van de Polen voor politiek en heeft meer dan de helft alleen belangstelling voor de eigen omgeving, voor – in deze volgorde – de prijsstijgingen. de bevoorrading en hun inkomen. De rest laat hen koud. Scepsis, apathie en onverschilligheid domineren.
Natuurlijk, iedereen weet dat een meerderheid op 29 november gaat stemmen en dat een meerderheid de twee vragen positief beantwoordt maar, zegt Kwiatkowski, dat is geen teken van echte instemming of groot vertrouwen. De meesten gaan omdat het van hen verwacht wordt.
Het gebrek aan participatie en de onverschilligheid heeft het bewind vooral aan zichzelf te wijten: zes jaar lang zijn de Polen politieke toverformules voorgeschoteld om de in december 1981 toegediende pil te verzachten: nieuwe vakbonden, massa-organisaties, organen van zelfbestuur moesten Solidariteit vervangen. De Polen zijn daar niet in getrapt want hoe dapper de nieuwe organen zich ook gedragen, vertegenwoordigd voelen de Polen zich niet. En zonder vertegenwoordiging, zonder democratisering, verandert er niets aan de sfeer van onverschilligheid.

De regering is zich bewust van haar onvermogen bij het overwinnen van de apathie: vandaar het referendum. Op 29 november wordt de Polen een blanco cheque gevraagd. Als ze zich voor de hervormingen uitspreken, verspelen ze het recht zich later te beklagen over de daling van de levensstandaard, de stijging aan de prijzen, het achterblijven van de lonen, de ontslagen. Op 29 november stemmen de Polen bewust in met nieuwe offers, geven ze het bewind de vrije hand, zonder precies te weten waarvoor ze stemmen.
Want wat is eigenlijk die ,,Poolse weg naar de democratie" waarover in de tweede vraag van het referendum wordt gesproken? Niemand kan of wil er veel over kwijt in Warschau. het wachten is op het zesde plenum van de partij, dat zich nog moet uitspreken. Politburo-lid Jan Glowczyk omschrijft die Poolse weg als ,,een proces in ontwikkeling", waarvan ern verbreding van het zelfbestuur, meer democratie op lokaal en regionaal niveau. deel uitmaken.
Zo verschuilt men zich in Warschau achter veel begrip en tolerantie. Maar politieke concessies. daar zwijgt men over. Duidelijk is men alleen over de vraag waar de ,,Poolse weg naar de democratie" niet heen leidt: naar Solidariteit, in welke vorrn dan ook. Premier Zbigniew Messner: ,.Solidariteit behoort tot het verleden." En tot vakbondspluralisme leidt die weg al evenmin: ..Als vroeger in een bedrijf twee of drie verschillende vakbonden opereerden. was altijd sprake van conflicten", zegt Messner ..Dat willen we niet meer."

Er wordt voorlopig niets gegeven. wel veel gevraagd. Zonder garanties. Op papier ziet het radicale saneringsprogramma er zinvol uit. Maar wat is radicaal? Zeventig procent van de bedrijven heeft economisch geen bestaansrecht. zou dicht moeten. Maar onidat je niet zomaar de helft van de arbeiders op straat kunt zetten, moeten bedrijfssluitingen in fasen verlopen die jaren in beslag kunnen nemen. Zo gaat het met veel punten uit het programma: overal liggen sociale en economische en ideologische grenzen die niet mogen worden overschreden. Dat leidt tot concessies, tot water in wijn.
Zo gaat Polen de toekomst tegemoet met een programma vol achillespezen. vol wishful thinking: men hoopt veel. Men hoopt op participatie van de bevolking, op een nieuwe mentaliteit bij managers en partijbonzen, bureaucraten en arbeiders. Men hoopt de prijsstijgingen te kunnen beperken, werkloosheid te voorkomen. Men hoopt. Maar overal liggen gevaren op de loer. Sadowski: ,,We zijn ons bewust van de scepsis. Maar we hebben geen keuze."
En als de bevolking nu eens ,,nee" zegt, op 29 november? Alle gesprekspartners in Warschau maken duideliik dat daarmee de hervormingen niet van tafel verdwijnen. Dan wordt de sanering uitgesmeerd, prijsverhogingen worden in een langzamer tempo doorgevoerd. De Polen stemmen niet over de hervormingen, ze stemmen over het tempo ervan. Een ,,nee" zou dramatisch zijn, zegt Samojlik. Polen, legt hij uit, krijgt alleen nog kredieten van de Wereldbank en het IMF als het voldoet aan hun voorwaarden. De belangrijkste is de prijshervorming. Als de Polen .,nee" zeggen, zegt Samojlik, ,,kan ik me geen succesvolle onderhandelingen met het IMF voorstellen". En zonder nieuwe kredieten redt Polen het niet.

Het zesde plenum van het Centraal Comité van de PVAP, dat op 24 en 25 nov. 1987 bijeen kwam om zich te beraden over de voorstellen van de partijtop voor een politieke hervorming, die samen met de plannen voor economische hervormingen de inzet vormden van het referendum, werd beëindigd zonder dat een resolutie werd aangenomen. Ondanks een dringend beroep van partijleider Jaruzelski werd het CC het niet eens over een eventuele hervorming van de kieswet en een opwaardering van de rol van de plaatselijke vertegenwoordigende organen. Volgens waarnemers betekende deze mislukking dat de Polen nu in feite niet wisten waar zij zich op het referendum voor moesten uitspreken.

Uitslag referendum: géén radicale hervormingen

Uit de uitslag van het referendum, zoals die op 30 november bekend werd gemaakt door regeringswoordvoerder Jerzy Urban, bleek dat de Polen nee hadden gezegd tegen de plannen van de regering voor radicale hervormingen.

Urban zei dat 67,2% van de Poolse kiesgerechtigden zijn stem had uitgebracht, Van hen had 64% ingestemd met de regeringsvoorstellen voor een radicale economische hervorming; 69% stemde in met de plannen voor politieke hervormingen.

Aangezien in Polen de kieswet echter bepaalde dat de plannen pas waren aangenomen als de helft plus één van alle kiesgerechtigden – niet van alle kiezers – ermee akkoord ging, had het grote aantal thuisblijvers – die als tegenstemmers werden gerekend – ervoor gezorgd dat de vereiste meerderheid niet werd gehaald. De Polen die hadden ingestemd met de radicale economische hervormingen vormden een minderheid van 44,28% van de 26,7 miljoen kiesgerechtigden; de Polen die voor de politieke hervormingen hadden gestemd vormden een minderheid van 46,29%.

Als mogelijke oorzaken voor het afwijzen van de regeringsplannen noemde Urban ,,de moeilijke kwestie van de prijsstijgingen", een gebrek aan traditie bij het stemmen in referendums, de gereserveerde houding van de officiële vakbonden en de vrees voor een verslechtering van de levensstandaard.

Het referendum was geboycot door de verboden vrije vakbond Solidariteit, waarvan de leiding de Polen had opgeroepen niet te gaan stemmen. Het referendum, dat als ,,propagandistisch" van de hand werd gewezen, bood volgens Solidariteit geen garantie voor democratische hervormingen.

Op 29 november werd in vier steden – Gdansk, Warschau. Krakow en Nowa Huta – opgetreden tegen personen die tegen het referendum protesteerden. In Gdansk vielen bij een treffen tussen 3000 jongeren en de oproerpolitie enkele gewonden en werden 10 arrestaties verricht. In Warschau maakte de politie een eind aan een betoging van 2000 mensen.

Tempo hervormingen wordt gematigd

Het Politbureau van de PVAP, dat op 1 dec. 1987 bijeen kwam om zich te beraden over de uitslag van het referendum, had volgens een mededeling van het Poolse persbureau *PAP* de staatsorganen verzocht ,,de hervormingsacties navenant te matigen, met name in de economische sfeer".
Vice-premier Zdzislaw Sadowski, de ,,architect" van de hervormingen, verklaarde op 2 december dat de prijsstijgingen in 1988 beperkt zouden worden door de overheidssubsidies op levens-

Premier Zbigniew Messner spreekt de Sejm toe

middelen niet radicaal maar sterk gefaseerd te verminderen. Volgens de oorspronkelijke plannen zouden die – door de afschaffing van de subsidies – in dat jaar 110% stijgen. Sadowski zei dat de regering wel vast wilde houden aan het voornemen de brandstof- en energieprijzen in 1988 te verhogen met maximaal 200%.

Stanislaw Kwiatkowski, de directeur van het belangrijkste bureau voor opinie-onderzoek in Polen. verklaarde op 1 december dat 20% van de Polen die tegen de hervormingsplannen hadden gestemd, behoorde tot de groep van allerarmsten. Zij hadden het meest te vrezen van de zeer grote prijsstijgingen, die het gevolg zouden zijn geweest van de radicale versie van de hervormingen. Verder was volgens Kwiatkowski de onduidelijkheid van de stembiljetten er de oorzaak van dat ongeveer 10% van de kiezers zich bij het uitbrengen van ziin stem had vergist, en tegen de hervormingen had gestemd in plaats van ervóór.

Tijdens een bijeenkomst van het parlement over de uitslag van het referendem op 5 dec. 1987 zei voorzitter Roman Malinowski dat er ,,veel brieven van burgers'' waren binnengekomen, waarin kritiek werd geuit op de referendumwet, die bepaalde dat een voorstel pas was aangenomen als meer dan de helft van het totale aantal kiesgerechtigden zich ermee akkoord verklaarde.

Tijdens het debat in de Sejm zei premier Zbigniew Messner dat de regering zich nu gedwongen zag de prijsverhogingen, die in 1988 het resultaat hadden moeten zijn van de hervormingen, over drie jaar uit te smeren. In 1988 zouden alleen gestegen produktiekosten in de prijzen worden doorberekend. Messner waarschuwde verder dat als gevolg van de negatieve uitslag van het referendum het overheidstekort in 1988 zou toenemen en dat er nog geen eind kon worden gemaakt aan voedselrantsoenering. Ook konden de zware winstbelastingen nog niet omlaag.

Een motie om het begrotingstekort over 1987 op te laten lopen tot 318 miljard zloty (ı 200 miljard gulden) werd door een kleine meerderheid van 184 afgevaardigden gesteund; 66 afgevaardigden stemden tegen de motie en 105 onthielden zich van stemming.
Aan het eind van een bijeenkomst van het Centraal Comité van de PVAP op 15 dec. 1987 verklaarde partijleider Wojciech Jaruzelski dat de politieke en economische hervormingen in Polen geleidelijker zouden worden ingevoerd dan was voorzien, maar dat niet betekende dat ze ,,in het slop van waardeloze compromissen raken''. Hij noemde de hervormingen een .,objectieve noodzaak'', maar beloofde wel rekening te houden met de grieven van het volk. De hervormingen moeten .,verrijkt'' worden. niet ,,afgezwakt'',aldus de partijleider.

De nieuwe plannen hielden volgens premier Messner in, dat de kosten van levensonderhoud in 1988 met gemiddeld 27% werden verhoogd in plaats van met de 40% die de regering oorspronkelijk voor ogen stond.

Jaruzelski zei verder dat het Centraal Comité akkoord ging met de democratisering van Polen. .,We hebben meer democratie en meer discipline nodig''. De staatsbedrijven zouden meer onafhankelijkheid krijgen, particuliere bedrijven meer vrijheid van handelen, en de rol van de provinciale overheden zou worden versterkt.

Wijzigingen in Politburo en secretariaat van de PVAP

Tijdens de bijeenkomst van het CC werd Mieczyslaw Rakowski. tot dan toe vice-voorzitter van net pariement. gekozen tot volledig lid van het Politburo; Manfred Gorywoda, partijleider van de provincie Katowice. werd gekozen tot kandidaat-lid van het Politburo.
Bogumil Ferensztajn en Henryk Bednarski werden ontheven van hun functie van resp. kandidaat-lid van het Politburo en secretaris van het CC.

Voorstellen ter hervorming van de kieswet

De Staatsraad, het hoogste staatsorgaan in Polen, keurde op 30 dec. 1987 wetsvoorstellen goed, die erop gericht waren gemeenteraadsverkiezingen democratischer te maken. De belangrijkste wijziging was de afschaffing van de geldende regel, dat een blanco stembiljet automatisch werd beschouwd als stem voor de eerste kandidaat op de lijst. In de Poolse verkiezingspraktijk was het gebruikelijk stembiljetten ongemarkeerd in de stembus te doen. Voortaan werden kiezers verplicht het biljet in een hokje van een kruisje te voorzien en zouden blanco stembiljetten ongeldig zijn.
De Staatsraad stelde in de voorstellen dat voor elke functie in de toekomst meer dan één kandidaat moest zijn. Een kandidaat had een meerderheid van de uitgebrachte stemmen nodig om gekozen te worden.

In 1984 en 1985 waren weliswaar hervormingen doorgevoerd waarbij meer dan één kandidaat was toegestaan, maar tot dan toe hadden de autoriteiten zich verzet tegen afschaffing van de zogenoemde preferenticregel. die de eerste kandidaat op de lijst bevoordeelde.

Volgens de Staatsraad mochten wettig opererende politieke, sociale en beroepsorganisaties in het vervolg kandidaten voor gemeenteraadsverkiezingen aan ijzen. De kandidaten moesten worden goedgekeurd door plaatselijke kiesraden, die een vetorecht kregen. De uiteindelijke selectie van de kandidaten bleef echter voorbehouden aan kiescommissies met vertegenwoordigers van de communistische partij en haar bondgenoten.

De Staatsraad verlangde eveneens dat de kiezers gemeenteraadsleden die hun werk niet goed deden, konden afzetten. Als 10 tot 20% van het totale aantal kiezers in een petitie het aftreden van een raadslid wenste, moest daaraan gevolg worden gegeven

Tijdens een persconferentie op 14 jan 1988 zei Politburolid Kazimierz Barcikowski dat de nieuwe kieswet niet zou toestaan dat activisten van de oppositie zich kandidaat zouden stellen bij regionale of plaatselijke verkiezingen Dat gold eveneens voor gewone burgers. die uit onvrede met het beleid van plaatselijke leiders of kandidaten zichzelf kandidaat wilden stellen.

ONTWIKKELINGEN BETREFFENDE DE OPPOSITIE. REORGANISATIE LEIDING SOLIDARITEIT

Op 25 okt. 1987 werd door de verboden vrije vakbond Solidariteit een nieuwe commissie ingesteld, de Nationale Uitvoerende Commissie (in de Poolse afkorting KKW),die in de plaats kwam van de in september 1986 opgerichte Voorlopige Raad van Solidariteit (TRS: zie ook pag. 586/2 e.v.-1987).De uit tien leden bestaande commissie stond onder voorzitterschap van Lech Walesa.
Een verzoek tot wettelijke registratie van de KKW werd op 9 november door een rechtbank in Gdansk verworpen.

Heroprichting Poolse Socialistische Partij (PPS)

Op 15 nov. 1987 kwamen in Warschau 42 politieke activisten uit 7 Poolse steden bijeen om de Poolse Socialistische Partij (PPS) nieuw leven in te blazen. De PPS was in 1948 van het politieke toneel verdwenen door een gedwongen fusie met de communistische partij, welke in feite neerkwam op een absorptie.
De heroprichtingsbijeenkomst van de PPS werd verstoord door een inval van de politie, die de papieren van alle aanwezigen controleerde. Zes personen werden aangehouden, onder wie de hoogleraar rechten Andrzej Malanowski en de journalist Piotr Ikonowicz.
De nieuwe partij wilde zich inzetten voor een herstel van het politieke en vakbondspluralisme in Polen en voor de heropleving van Solidariteit.
Tijdens een geheime bijeenkomst op 22 november verkoos de PPS Jan Jozef Lipski tot partijvoorzitter. Lipski was in 1976 mede-oprichter geweest van het Arbeiders Defensie Comité, de voorloper van de KOR.

Solidariteit ziet toekomst bovengronds

De afdeling Warschau van de vakbond Solidariteit gaf medio december 1987 een verklaring uit waarin zij zich uitsprak voor een duidelijker deelname aan officieel bestaande organisaties van politiek debat in Polen.

Zij was bereid deel te nemen aan verenigingen, die met het fiat van de overheid worden opgericht, aan het werk van plaatselijke vertegenwoordigende organen en aan officiële organenvan zelfbestuur. In vakbonden, fabrieksraden, gemeenteraden, plaatselijke verenigingen, economische verenigingen en politieke clubs. aldus de verklaring, moest Solidariteit opkomen voor gelijke rechten. Ook wilde de afdeling niet uitsluiten dat zij bij de gemeenteraadsverkiezingen van volgend jaar bepaalde kandidaten zou steunen

In de verklaring werd gesteld dat de vakbond ,.verzwakt en verdeeld" te voorschijn was gekomen uit de confrontatie met het bewind. Solidariteit moest alles doen om weer .,een authentieke kracht te worden, die in staat was haar invloed aan te wenden". Het is in de huidige politieke en economische situatie .,onvermijdelijk" dat een ,,anti-crisispact" wordt gevormd door .,alle sociale krachten die in staat zijn aan een nieuwe sociale consensus te werken", aldus de verklaring, die was ondertekend door onder meer Zbigniew Bujak, Jan Litynski en Henryk Wujec.
Janus Onyszkiewicz, de vroegere woordvoerder van de vrije vakbond, verklaarde op 20 december dat Solidariteit ,,de mogelijkheid om ondergrondse activiteiten te ontplooien min of meer heeft uitgeput". ,,De toekomst ligt bovengronds. We menen dat we onze mening ten aanzien van officieel bestaande instituties moeten herzien. De taktiek van geheime acties stagneert en kan niet worden ontwikkeld. Daarom moet de vakbond de oude taktiek van volledige boycot van officiële instanties opgeven", aldus Onyszkiewicz.

Leiders Strijdende Solidariteit gearresteerd

Regeringswoordvoerder Jerzy Urban maakte op 10 nov. 1987 de arrestatie bekend van Kornel Morawiecki, de leider van de radicale ondergrondse organisatie Strijdende Solidariteit. Morawiecki, die sinds de invoering van de staat van beleg op 13 dec. 1981 voortvluchtig was, werd beschuldigd van betrokkenheid bij een ,,subversieve en anti-socialistische" smokkelgroep. Eind september 1987 had de politie in Gdansk een lading met onder meer afluisterapparatuur, miniatuurcamera's, traangasgranaten, kopieermachines en vizieren voor wapens onderschept, die volgens Urban door Morawiecki illegaal uit Zweden was geïmporteerd .,om het terrorisme te introduceren in Polen".

Strijdende Solidariteit was een kleine illegale groep. die zich van de vakbond Solidariteit had losgemaakt, omdat zij het beleid van de bond te gematigd vond. De groep streefde naar de omverwerping van het communistische bewind en de afschaffing van het systeem.

Op 22 jan. 1988 werd Andrzej Kolodziej gearresteerd. die in november Morawiecki was opgevolgd als leider van Strijdende Solidariteit. Ook hij werd beschuldigd van smokkel en het bezit van valse papieren.

Regering biedt oppositie dialoog aan

Tijdens de persconferentie op 5 jan. 1988 verklaarde regeringswoordvoerder Jerzy Urban dat de autoriteiten bereid waren een dialoog aan te gaan met de leiding van Solidariteit. Als voorwaarde voor een dialoog noemde Urban dat Solidariteit moest erkennen fouten te hebben begaan. dat onwettige politieke activiteiten moesten worden gestaakt en dat moest worden afgezien van financiële hulp uit het Westen. Urban verweet de leiding van Solidariteit zich met haar ,,oproepen tot onrust" en haar ,,boycot van hervormingsinitiatieven" steeds zelf buitenspel te hebben gezet als het ging om een dialoog.
Het aanbod van het bewind was volgens Urban voortgekomen uit een brief van de vroegere vakbondsadviseur Jerzy Holcer, een historicus, aan partijleider Jaruzelski, waarin hij een ontmoeting had voorgesteld tussen Jaruzelski en Walesa ter bespreking van ,,de Poolse problemen". Een dergelijke ontmoeting sloot Urban uit, maar de economische en politieke hervormingen boden volgens hem een breed platform voor een dialoog. Hij verzekerde dat de leiders van Solidariteit niet hun ,.identiteit, traditie en gevoelens" hoefden op te geven als zij het hervormingsprogramma steunden.
Lech Walesa zei in een eerste reactie dat het aanbod van het bewind ,,het meest serieuze tot nu toe" was. De voorwaarden die eraan verbonden werden konden volgens hem echter slechts duiden op een ,,propagandatruc".

Opnieuw strafvermindering voor moordenaars Popieluszko

Eind december 1987 werd bekendgemaakt dat het Hooggerechtshof de gevangenisstraffen van de vier leden van de geheime politie, die betrokken waren bij de ontvoering van en moord op de priester Jerzy Popieluszko (zie pag. 475/2 e.v.-1987 en 587/1-1987), opnieuw drastisch had verlaagd.
Kapitein Grzegorz Piotrowski, die wegens het leiding geven aan de misdaad 25 jaar gevangenisstraf had gekregen, kreeg 10 jaar strafvermindering. Kolonel Adam Pietruszka had wegens het aanzetten tot de moordpartij ook 25 jaar gekregen. Van deze straf, ging opnieuw 5 jaar af. De andere twee, de luitenanten Leszek Pekala en Waldemar Chmielewski, die een celstraf van resp. 10 en 8 jaar uitzaten na oorspronkelijk tot 15 en 14 jaar te zijn veroordeeld, zagen hun straf teruglopen tot 6 en 4.3 jaar.

BARBADOS

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds de algemene verkiezingen van 28 mei 1986 (pag. 385 e.v.-1986) deden zich op het Caribische eiland Barbados (zie kaart op pag. 543-1988) o.m. de volger.de ontwikkelingen voor:

Bij die verkiezingen had de oppositionele, socialistische Democratic Labour Party (DLP) o.l.v. Errol Walton Barrow 24 van de 27 zetels in het House of Assembly behaald en de regerende sociaal-democratische Barbados Labour Party (BLP) van premier Bernard St John de overige drie zetels. Op 29 mei 1986 was Barrow aangewezen als premier (pag. 385/1-1986)

Barrow vormt kabinet

Op 3 juni 1986 maakte premier Barrow de samenstelling van een nieuw kabinet bekend, dat er als volgt uitzag:

Premier, defensie, economische zaken en burgerluchtvaart - Errol Barrow; vice-premier, leider van het House of Assembly, onderwijs en cultuur - Erskine Sandiford: procureur-generaal, wettelijke aangelegenheden - Maurice King; landbouw. voedsel en visserij - Warwick Franklin, werkgelegenheid, arbeid en gemeenschapsontwikkeling - Wesley Hall: financiën - Richard Haynes. buitenlandse zaken en leider van de Senaat - Cameron Tudor; gezondheid - Keith Simmons; huisvesting en gronden - Harold Blackman; openbare diensten - Harcourt Lewis; toerisme en industrie - Branford Taitt: handel - Evelyn Greaves; transport. werken en verbindingen - Philip Greaves.

Verder werd bekendgemaakt dat de salarissen van alle ministers met vijf procent werden verlaagd en dat ministeriële uitgaven en het gebruik van dienstauto's moesten worden beperkt.

Nieuwe voorzitter BLP

Op 18 okt. 1986 werd gemeld dat het uitvoerend comité van de BLP unaniem Henry Forde, de leider van de oppositie in het parlement, had gekozen tot partijvoorzitter als opvolger van Bernard St John, die in 1985-1986 premier was geweest en op 12 oktober was teruggetreden.
In zijn afscheidsrede tijdens het jaarlijkse partijcongres had St John gezegd dat ,,wij als goede democraten de wil van het electoraat moeten accepteren, maar dat het grote verlies bij de verkiezingen van 1986 de partij noopte tot een periode van wederopbouw en zelfonderzoek.

Begroting voor 198711988

Op 7 apr. 1987 presenteerde minister van financiën Haynes de begroting voor het financiële jaar 198711988, die uitging van 711,6 mln Barbados dollar aan uitgaven en 698,1 mln Barbados dollar aan inkomsten (één Barbados dollar staat gelijk aan een halve Amerikaanse dollar).
Haynes zei dat in de begroting de nadruk lag op investeringen en werkgelegenheid en dat de voorzieningen een vermindering van het tekort van 31.6 mln Barbados dollar op dat moment tot 13,5 mln Barbados dollar in 198711988 zouden vergemakkelijken
Er kwamen nieuwe indirecte belastingen. die 51,9 mln Barbados dollar moesten opleveren Concessies aan de zakenwereld zouden de staat 11,9 mln Barbados dollar kosten

De invoerrechten voor produkten uit landen die niet tot de Caricom (Caribbean Community) behoorden, gingen omhoog van 12 tot 15 procent, terwijl de invoerrechten voor produkten uit Caricom-landen werden verlaagd van 12 tot 10 procent. Deze maatregelen pasten in de doelstelling van de regering de samenhang en welvaart in de regio te bevorderen.
Vóór de presentatie van de begroting was bekendgemaakt dat Caribbean Airways, de verliesgevende staatsluchtvaartmaatschappij. per 1 april 1987 haar diensten zou staken. Wel zou de maatschappij zich op het Sir Grantley Adams-vliegveld blijven bezighouden met het afhandelen van passagiers en capaciteit blijven bieden voor chartervluchten tijdens piekperiodes.

Overlijden *Barrow. Sandiford* opvolger. Reorganisatie kabinet

Op 1 juni 1987 overleed Barrow (geb. 21-1-1920) aan een hartaanval. Een dag later werd vice-premier Erskine Sandiford als premier beëdigd door gouverneur-generaal Hugh Springer.
Bij zijn ambtsaanvaarding beloofde Sandiford het beleid voort te zetten van zijn voorganger, die hij ,,de vader van de onafhankelijkheid en van de natie" noemde.

Op 11 juni reorganiseerde Sandiford het kabinet. Daarna waren de portefeuilles als volgt verdeeld:

Premier. economische zaken. onderwijs en cultuur - Erskine Sandiford' ; vice-premier, transport, werken en verbindingen - Philip Greaves*; procureur-generaal, wettelijke aangelegenheden - Maurice King: handel en industrie - Evelyn Greaves: landbouw. voedsel en visserij - Warwick Franklin: toerisme en sport - Wesley Hall*; financiën - Richard Haynes; gezondheid - Branford Taitt*: buitenlandse zaken - Sir Cameron Tudor; werkgelegenheid, arbcid cn gemeenschapsontwikkeling - Keith Simmons*; huisvesting en gronden - Harold Blackman: minister van staat voor ambtenaren - Harcourt Lewis*; minister van staat op het ministerie van onderwijs en cultuur - Cyril Walker**

* andere portefeuille
** nieuw

In de Volkskrant (3-6-1987) werd over Barrow het volgende opgemerkt:

Barrow, die Barbados in 1966 leidde naar de onafhankelijkheid van Groot-Brittannie, diende van 1940 tot 1947 als officier bij de Britse luchtmacht. Na zijn terugkeer op Barbados, een eiland van 430 vierkante kilometer met een kwart miljoen inwoners. werd hij in 1951 lid van het parlement.
Vervolgens werd de econoom Barrow minister van financien en van 1961 tot de onafhankelijkheid premier. In 1966 werd hij als ,.vader van de onafhankelijkheid'' Barbados eerste gekozen premier Na rwee termijnen van vijf jaar moest hij het veld ruimen voor Tom Adams en de Arbeiderspartij. Vorig jaar keerde hij na een enorme verkiezingsoverwinning van zijn Democratische Arbeiderspartij terug als eerste minister.
Barrow gold als een van de eerste politieke leiders van een ontwikkelingsland die ervoor pleitten op te houden met het bedelen bij rijke landen. In dit kader was hij een krachtig voorstander van regionale integratie. Samen met wijlen de premiers Burnham van Guyana en Williams van Trinidad & Tobago en de huidige Jamaicaanse oppositieleider Manley, richtte Barrow begin jaren zeventig de dertien leden tellende Caribische gemeenschap Caricom op
De overleden premier was zeer kritisch over de rol van de Verenigde Staten in het Caribisch gebied. Hij was een van de weinige politieke leiders in de regio die de Amerikaanse invasie in Grenada (1983) veroordeelden Bij zijn regelmatige bezoeken aan buurlanden hamerde Barrow op de ,,economische uitbuiting" door de V.S. ,,Caribiërs moeten niet begerig kijken naar wat mensen bij ons in de buurt hebben", zei hij ooit tijdens een bezoek aan Bermuda.
President Reagan noemde hij ,,die cowbow in Noord-Amerika" en Amerikanen waren, zo zei hij ooit, alleen als toeristen welkom op het eiland. Het afgelopen jaar dreigde Barrow herhaalde malen met terugtrekking van Barbados uit het (in 1985 na de Amerikaanse militaire interventie op Grenada gevormde, red. KHA) Regionale Veiligheidssystrem (RSS). een samenwerkingsverband van acht Oostcaribische staten De para-militaire troepen van het RSS worden opgeleid en bevoorraad door de VS.
Politieke waarnemers op Barbados verwachten dat de nieuwe premier Sandiford zich minder scherp tegenover de VS zal opstellen.

Aftreden minister van financiën Haynes. Sandiford opnieuw leider DLP

Op 31 aug. 1987 nam Haynes ontslag als minister van financiën. In zijn ontslagbrief schreef Haynes dat hij was uitgesloten van belangrijke kabinetsbeslissingen op economisch gebied, waaronder de beslissing Kurleigh King, de vertrekkende secretaris-generaal van de Caricom, te benoemen tot gouverneur van de Centrale Bank van Barbados.
De portefeuille van Haynes werd overgenomen door premier Sandiford, die tevens minister van economisch zaken, onderwijs en cultuur was.
Begin nov. 1987 werd Sandiford tijdens het jaarlijkse congres van de DLP herkozen als partijpresident.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ZWEDEN NAAR DE STEMBUS

Op 18 september konden 6,3 mln kiesgerechtigde Zweden naar de stembus gaan om een nieuw, 349 zetels tellend, parlement te kiezen. Behalve een Rijksdag (Riksdag), het uit één kamer bestaande parlement, moesten 284 gemeenteraden en 24 provinciebesturen worden gekozen. De verkiezingen vinden in Zweden altijd om de drie jaar op de derde zondag in september plaats.

Bij de laatste verkiezingen, die op 15 september 1985 waren gehouden (pag. 625 e.v.-1985), had het linkse blok (sociaal-democraten en communisten) 178 van de 349 parlementszetels behaald en het centrum-rechtse blok (conservatieven, liberalen en centrum) 171 zetels. Gesteund door de communisten (19 zetels) hadden de sociaal-democraten (159 zetels) onder leiding van Sven Olof Joachim Palme toen hun minderheidskabinet kunnen voortzetten.
De sociaal-democraten zijn. met een onderbreking tussen 1976 en 1982, sinds 1932 aan de macht. vaak met een minderheidsregering. soms in coalitie met andere partijen Palme was van okt. 1969 tot sept. 1976 premier geweest en in 1982, na zes jaar oppositie, opnieuw regeringsleider geworden.
Nadat premier Palme op 28 febr. 1986 in het centrum van Stockholm was doodgeschoten (pag. 811/1 e.v -1986)-een moord die nog steeds niet is opgelost- had vice-premier Ingvar Carlsson op 12 maart 1986 het premierschap overgenomen (pag. 813/1 e.v.-1986).

Verkiezingscampagne

In de *Volkskrant* (17-9-1988) meldde Kees Los over de verkiezingscampagne o.m. het volgende:

Zeehonden kijken met stil verwijt van de affiches van de meeste politieke partijen op de voorbijgangers neer. In de campagne voor de Zweedse parlementsverkiezingen staan niet de gebruikelijke thema's zoals de verzorgingsstaat, de belastingdruk of de toestand van de economie centraal, maar het milieu. Morgen (18 sept.) stemt Zweden en als de opiniepeilingen zich niet deerlijk hebben vergist dan zal zich voor het eerst in zeventig jaar een nieuwe partij aandienen in het parlement de Miljöpartiet de Gröna.(...)
Alle partijen vrezen stemmen te verliezen aan de Groenen. Vandaar de zeehonden van alle gezindten. Vandaar ook dat de meeste andere affiches vooral de liefde voor het landleven verbeelden. Rotskusten zijn er te zien en meisjes met koe, of wandelaar in woud, of premier Ingvar Carlsson in geruit hemd. Zijn sociaal-democratische partij zag de bui al hangen. Begin dit jaar bracht de minister van milieu, Birgitta Dahl, een ,,alles omvattend overzicht'' uit over hoe de Zweedse samenleving ,,in milieu-vriendelijke richting kan worden omgebogen''. Het bevatte onder meer een verbod van spuitbussen per 1994; katalisators worden per 1989 verplicht gesteld in personenauto's en straffen tegen milieu-misdrijven worden verzwaard. Men kan er in zware gevallen zelfs voor in het eevang terechtkomen.

Dr bedoeling van de partij was duidelijk. Ze wilde het volle gewicht van haar ruime regeerervaring (vijftig van de laatste zesenvijftig jaar) tegenover de onervaren Groenen in de schaal gooien.

Wat die willen is niet mis. Alle twaalf de kernreactoren nioeten binnen drie jaar en niet in de ruim twintig jaar die is gepland, worden gesloten; het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen moet in tien jaar met 90 procent worden ingekrompen: over twintig jaar moet het gebruik van fossiele brandstof tot het verleden behoren. Met zo'n programma valt niet te regeren. ,,zedromen van het Zweden van honderd jaar geleden'', zegt minister Kjell-Olof Feldt van financiën. Maar regeren ligt ook niet :n de bedoeling van de Groenen. Ze zijn van plan om tussen de beide blokken te gaan manoeuvreren. met wellicht een lichte voorkeur voor de sociaal-democraten.

Het milieu zit de Zweden niet voor het eerst hoog. In de jaren zeventig is verhit gedebatteerd over kernenergie en dat debat heeft ertoe geleid dat kernenergie uit Zweden zal verdwijnen. In het jaar 2010 moet het zover zijn. Dat het ook bij deze verkiezingen een belangrijk onderwerp in de campagne is, kan ook geen verbazing wekken. Zweden heeft de gevolgen van de ramp van Tsjernobyl (pag. 305 e.v.-1986, red. KHA) aan den lijve ervaren. Een paar maanden geleden was er de algenplaag aan de westkust en meteen daarna het grote zeehondensterven.

Het milieu lijkt in deze verkiezingscampagne echter wel zeer soeverein te regeren. Hebben de Zweden tussen de verkiezingen van 1985 en die van morgen niet nog het een en ander meegemaakt? Het zijn de eerste verkiezingen na de moord op Olof Palme, die 28 februari 1986 op straat werd doodgeschoten. In de tweeëneenhalf jaar die sindsdien zijn verstreken, leek het openbare leven in Zweden voornamelijk nog te bestaan uit zaken en zaakjes, uit schandalen en blunders groot en klein. Een betrekkelijk willekeurige greep uit de voorraad.
Het onderzoek naar de moord op premier Palme liep al spoedig vast in een rampzalige warboel, waarbij politie en justitie elkaar voortdurend tegenwerkten. De moord is niet

Ingvar Carlsson tijdens een persconferentie op 1 maart 1986, een dag nadat premier Olof Palme was vermoord.

opgelost. Stig Malm. leider van de nauw met de sociaal-democraten verbonden vakbondsfederatie LO, blijkt zijn invloed te hebben aangewend om zijn dochter aan een gemeentewoning te helpen. De jacht op buitenlandse onderzeeers die Zweedse wateren schenden. gaat door, levert maar geen resulaat op. De Stockholmse politie wordt er van beschuldigd cursussen in Zuid-Afrika te volgen. Niemand minder dan Per-Erik Nilsson, de hoogste ombudsman van Zweden, zou niet alleen hebben getracht een zaak in de doofpot te stoppen tegen een ambtelijke dienst die door zijn broer wordt geleid. maar zou bovendien met overheidsgeld reisjes naar het zuiden hebben gemaakt met zijn secretaresse. Vier directieleden van de wapenfabrikant Bofors nioeten voor de rechter verschijnen wegens illegale wapenleveranties aan landen rondom de Perzische Golf. Onthuld wordt dat Olof Palme zelf betrokken is geweest bij wapenverkopen aan India, later begint een onderzoek naar het betalen van steekpenningen bij deze transactie. Stig Bergling. die gevangen zit wegens spionage voor de Sowjet-Unie. meldt zich na een kort verlof niet terug in de gevangenis. De minister van justitie, Sten Wickbom treedt af.
Er leek maar geen eind te komen aan affaires. En dat was ook zo: ze gingen praktisch tot in de verkiezingscampagne door. Het bracht de sociaal-democraten in niet geringe verlegenheid. Nog maar een paar maanden geleden blaakten hun leiders van zelfvertrouwen. Zo zeer zelfs dat daar tegen werd gewaarschuwd; de kiezers moesten niet gaan denken dat de uitslag al vast stond. De zorgen van de sociaal-democraten veranderden begin juni op slag. Er had zich een nieuw schandaal voorgedaan, weer had dat te maken met de moord op Palme. En weer stapte er een minister van justitie op: Anna-Greta Leijon. Voor het eerst ook werden de hoorzittingen die door een parlementaire onderzoekscommissie over deze zaak werden gehouden, rechtstreeks op de televisie uitgezonden.
De zaak ging over een privé-onderzoek naar de moord op Palme dat werd verricht door een naamgenoot van de premier, de uitgever Ebbe Carlsson, die buitengewoon goed was ingevoerd in de hoogste kringen van de socialistische partij. Deze Carlsson huldigde de theorie dat een van de sporen in de moordzaak die leidden in de richting van Koerdische extremisten niet tot het eind was gevolgd. De politiechef die aanvankelijk met het onderzoek was belast, Hans Holmer (een oude makker van Ebbe Carlsson), zou daarin zijn gedwarsboomd door de Zweedse geheime dienst Säpo.
Agenten van deze dienst zouden hebben geweten dat Palme gevaar liep, maar zouden hebben verzuimd hem de nodige bescherming te geven. Ebbe Carlssons theorieën kenden nog talrijke versieringen, zoals die waarbij een van de officieren van Sapo eigenlijk een KGB-agent zou zijn of die volgens welke de geheime dienst zelf belang zou hebben bij de moord op de premier.
Het punt bij de affaire was niet zo zeer dat Ebbe Carlsson ondanks tal van reizen naar het buitenland en onbeperkte inzage in regeringsdocumenten niets boven water bracht dat nieuw was voor het officiële onderzoeksteam, maar dat de minister van justitie, mevrouw Leijon, bepaald geen lichtgewicht in de partij, toestemde in het geheime parallel-onderzoek van Ebbe Carlsson en hem zelfs aanbevelingsbrieven meegaf. (...)

De hoorzittingen waarop de Zweedse tv-kijker werd vergast, vatten als het ware alles nog eens samen wat er is misgegaan in het onderzoek naar de moord op Palme. De Zweden kregen de competentie-gevechten en de bureaucratische papierwinkel die dat onderzoek (vermoedelijk

Weekblad 57ste jaargang No. 2964, pag. 43511-43526

onherstelbaar) hebben belemmerd gratis thuis bezorgd Ze konden kennisnemen van het wantrouwen dat in regeringskringen wordt gekoesterd tegen de geheime dienst, ze waren er getuige van hoe kennelijk ook als het zo uitkomt de politiek- en rechtsregels even opzij worden gezet
Het vreemde aan de verkiezingscampagne is dat de affaire-Ebbe Carlsson om maar te zwijgen van het fiasco van het onderzoek in de moordzaak-Palme en al die andere affaires er niet in doorklinken, althans niet direct Zou er zoiets als schandaal-moeheid bestaan?
Misschien In ieder geval verliezen alle traditionele partijen stemmen aan de Groenen zo voorspellen de peilingen en dat verlies wordt wel degelijk ook uitgelegd als een protest van de kiezers tegen de gevestigde politieke partijen Minister Feldt, na de premier de machtigste sociaal-democraat, heeft geconstateerd dat de kiezers te kennen lijken te geven dat ze nieuwe gezichten willen zien die niet behoren tot het oude establishment

Over de rol die de economie in de verkiezingscampagne speelde, merkte Alain Bove in Le Monde (17-9-1988) o m het volgende op

...Behalve over milieukwesties, ging het debat in de verkiezingscampagne over zeer concrete thema's: familiepolitiek. verzorging en belastingen. Dat is gewoon in een land waar de verplichte heffingen meer dan 55 procent van het nationaal inkomen vertegenwoordigen.
Aan de andere kant zijn de puur economische kwesties naar het tweed?. plan verschoven. Reden daarvan is ongetwijfeld dat Zweden op dat gebied in nogal goede gezondheid verkeert. De werkloosheid bedraagt minder dan twee procent van de actieve bevolking, de bedrijven draaien op volle capaciteit en zoeken zelfs tijdelijke arbeidskrachten in Groot-Brittannië. Het begrotingstekort dat in 1982 meer dan 80 mrd kroon bedroeg, is teruggebracht tot ongeveer vier mrd kroon Voor de oppositie is het moeilijk een dergelijke situatie aan te vallen, zelfs al verschijnen wolken aan de horizon. Oververhitting dreigt, de salarissen gaan in Zweden sneller omhoog dan in de concurrerende landen, en de inflatie bedraagt jaarlijks zo'n zes procent.
,,Wij zijn de enigen in Zweden die in staat zijn serieus te regeren, zelfs met een minderheid, en als de drie burgerlijke partijen per ongeluk de verkiezingen winnen, zal het land in een fase van permanente instabiliteit terechtkomen. Een verandering van regime zal aan de andere kant Zweden zwakker maken op internationaal gebied", zo houden de sociaal-democraten de kiezers voor.

In zijn toespraken herinnert premier Ingvar Carlsson voortdurend aan de periode 1976-1982, toen Zweden vier niet-socialistische regeringscoalities kende, die geplaagd werden door interne verdeeldheid.
De oppositie wordt verder gehandicapt door het feit dat zij geen gemeenschappelijk programma kan presenteren. De conservatieven, centrum-leden en liberalen hebben ongetwijfeld lering getrokken uit hun fouten in het verleden, maar zij zijn niet in staat een echt alternatief te bieden...

Verkiezingsuitslag

De sociaal-democraten leden een licht verlies, maar kunnen, met steun van de communisten die enige winst boekten, toch verder regeren. De Groenen doen met 20 zetels hun intrede in het parlement. Verliezer was het centrum-rechtse ,,burgerlijke" blok. Van de ,,burgerlijke" partijen gingen vooral de conservatieven van Carl Bildt en de liberalen o l v Bengt Westerberg in zetelaantal achteruit

De opkomst bij de verkiezingen was volgens The Times (20-9-1988) en de NZZ (20-9-1988) 83,3 procent (in 1985: ongeveer 90 procent). De voorlopige verkiezingsuitslag, aldus The Times luidde als volgt:

	parlementszetels		
	1988	1985	1982
sociaal-democraten	156	159	166
communisten	21	19	20
centrum	42	44*	56
conservatieven	66	76	86
liberalen	44	51	21
Groenen	20	–	–

	stemmenpercentages		
	1988	1985	1982
sociaal-democraten	43,6	44,9	45,6
communisten	5,9	5,4	5,5
centrum	11,4	12.5	15.6
conservatieven	17,9	21,4	23.6
liberalen	12,2	14,3	5.9
Groenen	5,5	1,5	

*inclusief één zetel voor de christen-democraten, met wie de Centrumpartij toen een pact had gesloten. In 1988 waren de twee partijen gescheiden de verkiezingen ingegaan.
De christen-democraten kwamen met drie procent van de geldig uitgebrachte stemmen onder de kiesdrempel van vier procent uit, zodat zij nu niet meer in het parlement vertegenwoordigd zijn.

Toen aan het eind van de verkiezingsdag bleek dat de sociaal-democraten slechts weinig zetels hadden verloren, zei premier Carlsson: ,,Ikhad verwacht dat het moeilijker zou worden, maar we hebben de storm doorstaan." Daarbij doelde hij op de verwachting dat de schandalen rond de moord op oud-premier Palme zijn partij parten hadden kunnen spelen.

Volgens Carlsson hadden de Zweden vooral voor economische zekerheid gekozen. .,Het leven van alledag" woog volgens de premier zwaarder dan een handjevol schandalen.

De Groenen herhaalden op 18 september dat zij zich noch aan de regering, noch aan de oppositie wilden binden. ,,Onze steun gaat naar de partij die de beste beslissing neemt voor het milieu", aldus Birger Schlaug, een woordvoerder van de Groenen.

In een commentaar op het verkiezingsresultaat meldde de Volkskrant (20-9-1988) het volgende:

De Zweden hebben gekozen voor politieke continuiteit met een groen randje. Zo kan het best het resultaat worden samengevat van de verkiezingen voor de Riksdag, het parlement in Stockholm. De sociaal-democraten hebben hun positie vrijwel kunnen handhaven en met steun van de nog wat sterker geworden communistische fractie kan premier Ingvar Carsson de komende jaren verder regeren. Maar voor het eerst zal de sociaal-democratische regering vanuit de oppositiebanken worden bestookt door .,groene" afgevaardigden. De Miljö partiet sprong voor het eerst over de kiesdrempel van 4 procent en bezet nu twintig zetels.
Dit verkiezingsresultaat is om meerdere redenen opmerkelijk. Ten eerste hebben de opiniepeilers zich weer eens vergist. Algemeen werd verwacht dat de ,,Groenen" beter zouden scoren - het milieu was een belangrijk thema in de verkiezingscampagne - zodat noch de regerende sociaal-democraten, noch het centrum-rechtse blok over een meerderheid zou beschikken. Die politieke impasse - want met de ,,Groenen" regeren wilde niemand - is Stockholm bespaard gebleven.
Ten tweede is de komst van de milieupartij niet ten koste gegaan van de sociaal-democraten maar van de centrum-rechtse oppositie. Dat premier Ingvar Carlsson, die ruim 2,5 jaar geleden de vermoorde Olaf Palmc opvolgde, zijn positie heeft weten te handhaven, is verrassend. Want Stockholm heeft de laatste tijd nog al wat schandalen en affaires gekend. waarbij

Een archieffoto uit 1985 van Bengt Westerberg, de leider van de Zweedse liberalen.

ook de regering was betrokken. Het ogenschijnlijk onkreukbare Zweden is een normaal land geworden met een falend justitie-apparaat - de moord op Palme is nog altijd niet opgehelderd - en een wapenindustrie die duistere zaken verricht
Maar noch deze schandalen. noch het gegroeide milieubewustzijn van de Zweden hebben de wat saaie bureaucraat Ingvar Carlsson geschaad. De Zweden hebben uiteindelijk in het stemhokje gehandeld naar het motto van de eerste Westduitse bondskanselier Adenauer: geen experimenten. Zij zagen in het verdeelde centrum-rechtse blok terecht geen alternatief voor de regering.
De Zweden hebben ondanks hun nieuwe milieubewustzijn ook niet gekozen voor de radicale oplossingen vaii de ,,Groenen" en hun terug naar de natuur-filosofie. maar voor het handhaven van het vertrouwd sociaal-democratische welvaartsmodel met ecologische componenten
Dit stemgedrag maakt de uitslag van de Zweedse verkiezingen tot een interessant leerstuk voor sociaal-democratische partijen in Europa. Zij kunnen van Ingvar Carlsson leren dat met ren beleid, dat een gezúnde economie koppelt aan een verbetering van het milieu, de ,,Groenen" op grote afstand gehouden kunnen worden.

VOORGAANDE ONTWIKKELINGEN

Voorafgaand aan de verkiezingen deden zich binnen het kabinet en de politieke partijen o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Carlsson geen voorzitter van de Onafhankelijke Commissie voor Ontwapenings- en *Veiligheidsvraagstukken*

Op 4 juni 1986 zei premier Carlsson dat hij geen voorzitter wilde worden van de Onafhankelijke Commissie voor Ontwapenings- en Veiligheidsvraagstukken -die bekend stond als de commissie-Palme- als opvolger van de op 28 febr. 1986 vermoorde premier Olof Palme.
Carlsson zei dat het onmogelijk voor hem was alle taken van zijn voorganger over te nemen.

Bildt opvolger Adelsohn als leider conservatieven

Op 4 juni 1986 nam Ulf Adelsohn ontslag als leider van de conservatieven, een functie die hij sinds 1981 had bekleed.
Op 6 augustus werd Carl Bildt, parlementslid sinds 1979, voorgedragen als zijn opvolger. Bildt was woordvoerder van de partij geweest op het gebied van defensie en buitenlandse politiek en was de schoonzoon van Gösta Bohman, die van 1970 tot 1981 de partij had geleid.
Op 23 augustus koos een buitengewoon congres in Stockholm Bildt unaniem tot opvolger van Adelsohn

Wijzigingen binnen de Centrumpartij

Op 17 juni 1986 werd Karin Söder, die van 1976 tot 1978 minister van buitenlandse zaken was geweest en van 1979 tot 1982 minister van gezondheid en sociale zaken, gekozen tot voorzitter van de Centrumpartij als opvolger van Thorbjörn Falldin, die op 3 dec. 1985 zijn vertrek had aangekondigd na een slecht resultaat voor zijn partij bij de verkiezingen van 15 sept. 1985.

Olof Johansson na zijn verkiezing tot leider van de Centrumpartij op 21 februari 1987. Naast hem Karin Soder. die om gezondheidsredenen het partijleiderschap had opgegeven.

Binnen de partij was felle kritiek geuit op Falldins verzet tegen een toenadering tot de sociaal-democraten. Falldin was in 1971 partijvoorzitter geworden en was van 1976 tot 1978 en van 1979 tot 1982 premier geweest.
Op 24 april 1986 had Karin Söder, die sinds 1979 eerste vice-voorzitter van de partij was, meegedeeld dat zij zich verkiesbaar stelde voor het partijvoorzitterschap.

Op 2 jan. 1987 legde Karin Söder om gezondheidsredenen het voorzitterschap van de Centrumpartij neer.
Op 21 februari koos de partij eerste vice-voorzitter Olof Johansson bij acclamatie tot opvolger van Söder.

Kabinetswijzigingen

Op 7 okt. 1986 maakte premier Ingvar Carlsson enige wijzigingen in zijn kabinet bekend die per 10 oktober van kracht werden. en de vorming, zo spoedig mogelijk, van een ministerie van milieu en energie o.l.v. Birgitta Dahl, sinds okt. 1982 minister op het departement van industrie.

Als minister op dat departement was zij in okt. 1985 verantwoordelijk geworden voor energie en in maart 1986 tevens voor milieu (pag. 813/2-1986).

Minister van landbouw Svante Lundkvist ging met pensioen. Zijn portefeuille kwam in handen van Matts Hellström. wiens portefeuille buitenlandse handel werd overgenomen door Anita Gradin. die als minister op het departement van arbeid verantwoordelijk was geweest voor immigratie en gelijkheid tussen man en vrouw. Georg Andersson, een nieuwkomer in het kabinet. werd als minister op het ministerie van arbeid belast met immigratie.
Een andere nieuwkomer was Ulf Löhnqvist, die als minister op het departement van landbouw de verantwoordelijkheid kreeg voor jeugdzaken. sport en toerisme.

Congres communisten

Op 27 mei 1987 eindigde in Stockholm het 28ste congres van de communistische partij dat vijf dagen had geduurd. Tijdens het congres, zo meldde *Le* Monde (29-5-1987), verwierpen de afgevaardigden een eventueel aanhalen van de banden met de EG en spraken zich uit voor maatregelen om de nationale landbouw meer te beschermen. Verder spraken zij zich uit voor een totaal verbod op export van Zweedse wapens en een snelle ontmanteling van de kerncentrales. In de diverse partijorganen moesten volgens de afgevaardigden evenveel vrouwen als mannen zitting hebben, aldus Le Monde.
Op het congres werd Lars Werner voor drie jaar herkozen als partijleider, een functie die hij sinds 1973 bekleedde. Volgens Werner was het op dat moment de taak van de communisten te proberen de sociaal-democraten weer op het juiste spoor te zetten. Hij was van mening dat de communisten ,,actief" moesten deelnemen aan het politieke leven, dat zij moesten onderhandelen in het parlement, compromissen moesten accepteren. een isolement en sectarisme dienden te vermijden en liturgieën moesten wantrouwen.
Aan de interne verdeeldheid binnen de partij kwam tijdens het congres geen einde. Tegenstanders van de ,,lijn-

De communistische leider Lars Werner.

Werner", zo meldde Le Monde (29-5-1987), waren van mening dat het parlementaire ,,gemarchandeer'' de geloofwaardigheid van de partij schaadde en tot een wazige ideologie leidde (zie voor 27ste congres pag. 65213-1985).

Nilsson neemt ontslag als parlementair ombudsman na in opspraak te zijn gekomen

Op 24 juni 1987 nam Per-Erik Nilsson ontslag ais parlemenrair ombudsman na beschuldigingen dat hij had gefraudeerd met onkostendeclaraties tijdens verschillende trips naar het buitenland en zijn officiële positie had gebruikt om familieleden te bevoordelen. Zo zou hij hebben gezorgd voor een apartement voor zijn zoon en zou hij gedaan hebben gekregen dat een zaak tegen een regeringsorgaan waarin zijn broer een leidend figuur was, niet doorging.
Nilsson, die aan het hoofd had gestaan van een gerechtelijke commisie die de nasleep van de moord op Palme had onderzocht, ontkende dat hij iets verkeerds had gedaan en zei dat hij aftrad in het belang van het ambt.

Die gerechtelijke commissie was op 22 mei 1986 gevormd onder auspiciën van het ministerie van justitie. Zij bestond uit drie vooraanstaande juristen, die een onderzoek moesten instellen naar o.m. het optreden van de politie na de moord op Palme. Op 12 mei 1987 was de commissie met een rapport gekomen, waarin geconcludeerd werd dat de politie de eerste twaalf uur na de moord op Palme op grote schaal had geblunderd.

Congres sociaal-democraten

Van 19-26 sept. 1987 werd in Stockholm het 30ste partijcongres van de sociaal-democraten gehouden onder de slogan ,,Voor een rechtvaardiger Zweden".
Behalve een verkorting van de arbeidstijd, die in de jaren negentig op 36 uur in de week moest uitkomen, en een verlenging van het ouderschapsverlof, voorzag de partij tot het jaar 2000 geen grote sociale hervormingen.
Prioriteit werd gegeven aan de bescherming van het milieu. Hoewel partijleider en premier Ingvar Carlsson onderstreepte dat ,,er geen fundamentele tegenstrijdigheid bestaat tussen technologische vooruitgang en een goed ecologisch beleid", spraken de gedelegeerden zich uit tegen een verkeersverbinding over de Öresund met Denemarken, omdat die door een toename van het verkeer in het zuiden van het land rampzalige gevolgen zou hebben voor het ecosysteem. Een speciale commissie zou ,,na de verkiezingen" een rapport opstellen over de eventuele bouw van een tunnel onder de Öresund.
Verder waren de afgevaardigden tegen reclame op de televisie.

Sten Wickbom

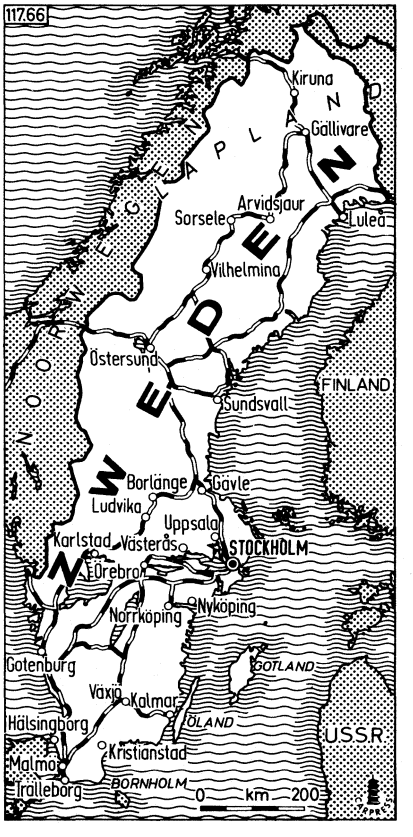
In een reactie op een wens van de linkervleugel van de partij de export van wapenmaterieel te beperken tot noordse landen en neutrale landen in Europa, beloofde de partijleiding dat de controle op die export voortaan strenger zou worden.
Carlsson werd op het congres herkozen als partijleider (zie voor het 29ste congres pag. 652/2-1985).

Minister van justitie Wickbom stapt op na ontsnapping spion. Vertrek van zijn opvolgster Leijon wegens geheim onderzoek naar moord op *oud*-premier Olof *Palme*

Op 19 okt. 1987 trad minister van justitie Sten Wickbom af in verband met een ontsnapping van de spion Stig Bergling op 5 oktober tijdens een weekendverlof.
Wickbom zei dat de ophef in Zweden over de ontsnapping van Bergling hem verhinderde zijn werk naar behoren te doen. Hij nam een deel van de verantwoordelijkheid voor Berglins ontsnapping op zich en zei dat hij zich meer had moeten bekommeren om informatie die hem had kunnen waarschuwen dat Bergling zou ontsnappen.
N.a.v. de ontsnapping van Bergling meldde *NRC/H'blad* (20-10-1987) o.m. het volgende:

Stig Bergling, in 1979 gearresteerd en tot levenslang veroordeeld, nam op 5 oktober de benen tijdens een weekendverlof bij zijn vrouw. Hij was de meest succesvolle spion die in Zweden ooit is gegrepen. Na zijn arrestatie waren de Z eden gedwongen een belangrijk deel van hun defensiesysteem te hervormen omdat Bergling talrijke gegevens van het bestaande systeem aan de Russen had verkocht.
De ontsnapping heeft veel stof doen opwaaien, vooral door de uiterst amateuristische manier waarop de spion tijdens zijn verlof werd bewaakt. Ook na de ontsnapping hebben de autoriteiten niet uitgeblonken door doelmatigheid. Door misverstanden tussen justitiële en politiediensten duurde het twaalf uur voordat er op nationale schaal alarm werd geslagen. Wickbom nam gisteren de verantwoordelijkheid op zich voor die tekortkomingen.
Het ministerie van justitie heeft een reputatie van inefficiëncy. Wickboms voorganger vertrok in verband met een belastingschandaal (pag. 628/1 e.v.-1985, red. KHA) en weinig Zweden zijn de blunders vergeten die in de moordzaak-Palme zijn gemaakt. Het komt in Zweden maar hoogst zelden voor dat ministers aftreden wegens fouten van hun ministerie. Dat Wickbom vertrekt, tekent de commotie na Berglings ontsnapping.

Op 20 oktober werd minister van arbeid Anna-Greta Leijon benoemd tot minister van justitie. De portefeuille arbeid kwam in handen van Ingela Thalen.
Op 7 juni 1988 trad Anna-Greta Leijon af als minister van justitie om te voorkomen dat het hele kabinet zou moeten opstappen. De oppositie had het aftreden van de minister geëist omdat zij toestemming had gegeven voor een geheim en uit particuliere middelen gefinancierd onderzoek naar de moord op Palme, parallel aan een nog steeds voortdurend officieel politie-onderzoek.
Dat geheime onderzoek was verricht door uitgever Ebbe Carlsson (geen familie van de premier), een vriend van Leijon en van Palme. Carlsson wilde een nader onderzoek op grond van aanwijzigingen die de politie al had onderzocht, maar als nutteloos terzijde had gelegd. Zo wilde hij beschuldigingen nagaan van de Iraanse oud-presi-

Premier Ingvar Carlsson (m.) deelt op 7 juni 1988 tijdens een persconferentie mee, dat minister van justitie Anna-Greta Leijon (r.) aftreedt en dat minister van industrie Thage Peterson (l.) tot de verkiezingen voor haar zal waarnemen.

dent Abolhassan Bani-Sadr, die had gezegd dat de Iraanse leider Khomeini achter de moord op Palme zat. Khomeini zou volgens Bani-Sadr wraak hebben willen nemen op Palme, omdat deze ervoor had gezorgd dat illegale leveranties van Zweedse wapens aan Iran waren stopgezet. De Iraanse leider zou de marxistische-leninistische Koerdische Arbeiderspartij PKK opdracht tot de moord hebben gegeven.
De week daarvoor had een Zweedse krant onthuld dat Ebbe Carlsson naar Frankrijk was gevlogen om Bani-Sadr, die daar in ballingschap woonde, te interviewen. Daarbij had Carlsson gebruik gemaakt van een aanbevelingsbrief van Anna-Greta Leijon.
De zaak was nog gecompliceerder geworden, toen bleek dat de uitgever in het kader van zijn privé-onderzoek een lijfwacht opdracht had gegeven moderne afluisterapparatuur naar Zweden te smokkelen. De man was op 1 juni aan de grens betrapt door de douane.
Op 7 juni zei premier Ingvar Carlsson tijdens een persconferentie over het ontslag van de minister van justitie: ,,Dit is erg tragisch. Anna-Greta Leijon is de persoon die het meest tegen het terrorisme heeft gevochten." Hij zei dat hij haar weer in zijn kabinet zou opnemen als de sociaal-democraten in september de verkiezingen wonnen. Tot die datum zou minister van industrie Thage Peterson het departement van justitie beheren.

Op 1 sept. 1988 berispte een parlementaire commissie na een onderzoek Anna-Greta Leijon wegens ,,ongrondwettelijk optreden". Volgens een door de commissie uitgebracht rapport had de voormalige bewindsvrouwe haar bevoegdheden misbruikt toen zij buiten de officiële gerechtelijke instanties om uitgever Carlsson toestemming had gegeven een onderzoek in te stellen naar de moord op Palme.

Naar aanleiding van de bevindingen van de commissie verweet de oppositie op 1 september premier Ingvar Carlsson ,,gebrek aan leiderschap" en stelde hem verantwoordelijk voor de schandalen die de nasleep van de moord op Palme kenmerkten.
Premier Carlsson erkende dat zijn partijgenote fouten had gemaakt, maar zei dat dat was gebeurd ,,in een oprecht verlangen de moordenaar van Palme te grijpen".

Congres Groenen

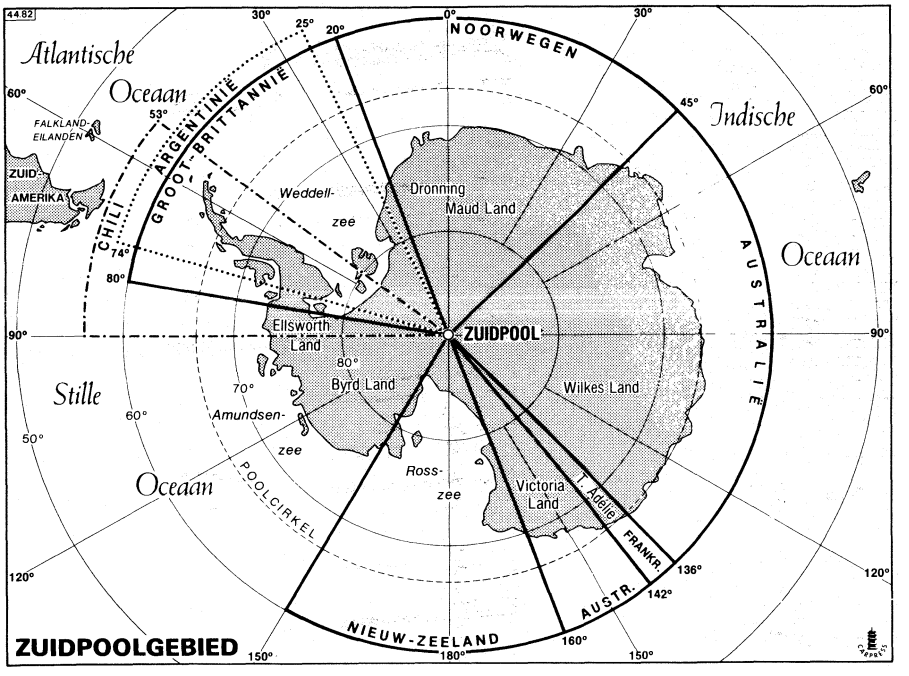
Begin apr. 1988 hielden de Groenen in Uppsala een partijcongres. Daarop bleek, zo meldde de *NZZ* (8-4-1988), dat de partij geen van de twee machtsblokken in het parlement direct zou steunen. Parlementariërs kregen beslissingsvrijheid.
De partij, die in 1981 was opgericht, sprak zich uit voor een sluiting van alle kerncentrales binnen drie jaar, afschaffing van de BTW op in Zweden geproduceerde eerste levensmiddelen, een vertrek uit de EG en een boycot van Israëlische produkten, aldus de *NZZ.* (*NRC/H'blad,* Volkskrant, *Le* Monde, *NZZ, FAZ,* The Times, Financial Times, KCA).

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

VERDRAG OVER ONTGINNING DELFSTOFFEN IN ANTARCTICA ONDERTEKEND

In de hoofdstad van Nieuw-Zeeland, Weilington, is op 2 juni door de 20 landen, die over stemrecht beschikken bij het verdrag dat sinds 1961 de status van Antarctica regelt, een verdrag ondertekend, waarin mijnbouwactiviteiten in het Zuidpoolgebied worden geregeld.
Kernpunt van het verdrag is, dat in de toekomst de ontginning van mineralen in Antarctica is toegestaan.
Een bedrijf dat in de toekomst wil overgaan tot exploitatie van mineralen in het Zuidpoolgebied zal zich moeten verzekeren van de steun van een zogeheten sponsoring state. een land dat verantwoordelijk is voor de te verrichten activiteiten.
Het mineralenverdrag regelt de oprichting van een aantal instituten die aanvragen voor ontginning kunnen afwijzen als zij van mening zijn dat er schade dreigt te worden toegebracht aan het milieu.
De verdragspartijen hebben nog geen overeenstemming kunnen bereiken over een definitieve regeling met betrekking tot de aansprakelijkheid van een bedrijf voor schade die ontstaat bij eventuele calamiteiten. Over een nadere regeling van dit onderwerp zal verder worden onderhandeld.
Over het nu gesloten verdrag is sinds 1982 onderhandeld. Het mineralenverdrag is een aanvulling op het Antarcticaverdrag uit 1961.
Dat verdrag bepaalt dat het hele gebied ten zuiden van de 60e breedtegraad alleen voor vreedzame en wetenschappelijke doeleinden mag worden gebruikt.
Mr. G. Drieman, die namens de milieuorganisatie Greenpeace de onderhandelingen heeft gevolgd, meent dat met de opstelling van dit verdrag ,,een van de grootste milieublunders van deze eeuw is gemaakt. Dit had nooit mogen gebeuren".
Zo eenvoudig en kort als het Antarctica-verdrag uit 1961 is, zo gecompliceerd is het op 2 juni gesloten verdrag dat de ontginning van mineralen mogelijk maakt in het gebied ten zuiden van de zestigste breedtegraad
Het eerste verdrag werd in 1959 in een handomdraai in elkaar gezet (pag. 15358/2 e.v.-19.59) en bevat 14 artikelen die er op neerkomen dat het Zuidpoolgebied - zo groot als Australië en de Verenigde Staten samen - niemandsland is en alleen voor vreedzame

en wetenschappelijke doeleinden mag worden gebruikt.

De Convention on the regulation of Antarctic *mineral* resource activities bevat bijna 70 artikelen en een groot aantal bijlagen.

Over het mineralenverdrag zijn in totaal twaalf zittingen gehouden in een periode van zeven jaar.

Het oude verdrag bevatte geen regeling voor de ontginning van mineralen omdat niemand er vanuit ging dat dit onderwerp in een gebied dat bedekt is onder een ijslaag van gemiddeld ruim 2000 meter dikte en dat bij de Zuidpool een gemiddelde temperatuur kent van minus 47 graden Celsius ooit actueel zou zijn.

Inmiddels is echter de aanwezigheid aangetoond van een groot aantal mineralen zoals olie, gas, steenkool, goud, uranium en platina.

Bovendien is de techniek zo voortgeschreden dat in sommige gebieden de winning van delfstoffen mogelijk is.

Het Zuidpoolgebied wordt door sommige landen beschouwd als de grootste schatkist ter wereld.

Dat er een regeling zou komen voor de exploitatie van mineralen is vooral gebeurd onder druk van landen als de Verenigde Staten, Japan, West-Duitsland, Engeland en Frankrijk.

Hun argument is dat het gezien de barre omstandigheden op dit continent niet waarschijnlijk is dat er in nabije toekomst ooit mijnbouwactiviteiten zullen plaatshebben, maar dat het maar beter geregeld kan zijn.

Daartegenover staan vooral milieugroeperingen die vinden dat dit nog praktisch ongerepte continent gevrijwaard dient te blijven van al die activiteit die in de rest van de wereld al zoveel schade heeft veroorzaakt

,,Alslanden werkelijk vinden dat er de eerste vijftig jaar toch niets te halen is, waarom stellen ze dan voorlopig geen moratorium op exploitatie in', zegt mr G Drieman die namens Greenpeace de mineralenonderhanclelingen in Nieuw-Zeeland heeft bijgewoond

De eerstgenoemde landen hebben de strijd nu gewonnen Zij behoren tot de groep van de zogeheten twintig consultatieve landen van het Antarcticaverdrag Deze landen - waaronder de zeven staten die een gebied claimen op Antarctica - hebben bases op het Zuidpoolgebied en hebben daardoor stemrecht

Deze groep van twintig landen heeft nu ook onderling de tekst van het mineralenverdrag vastgesteld

De zeventien landen die wel partij zijn bij het verdrag maar geen stemrecht hebben, zoals Nederland, zijn door de groep van twintig goeddeels buitengesloten van de onderhandelingen ,,Als het echt belangrijk werd ging voor ons de deur dicht", beaamt de Nederlandse delegatieleider in Wellington mr **A** Bos

Als een bedrijf nu concreet naar olie wil gaan boren op Antartica moet een firma zich eerst verzekeren van de steun van een zogeheten Sponsoring state een land dat rechtsmacht kan uitoefenen over een firma en verantwoordelijk is voor de door het bedrijf te verrichten werkzaamheden.

uiteindelijk beslist een commissie, waarin de twintig consultatieve landen zitting hebben, unaniem of een bepaald gebied wordt opengesteld voor onderzoek naar mineralen: Deze commissie wint het advies in van twee in te stellen comité's.

De raadgevingen van de comité's, waarin ook Nederland zitting heeft, zijn niet bindend, al staat er wel in het verdrag dat er aan het advies ,,een speciaal gewicht" zal worden toegekend.

Wordt een gebied opengesteld voor een bedrijf, aan zal een in te stellen *regulatory* commissie zich bezighouden met het opstellen van en het houden van toezicht op de naleving van de specifieke voorschriften waaraan het bedrijf moet voldoen.

In deze commissie hebben tien landen zitting, waaronder de VS, de Sowjet-Unie, drie ontwikkelingslanden en de landen die het gebied waar de ontginning moet gebeuren opeisen.

De kritiek van Greenpeace en in zekere mate ook Nederland op het verdrag is vooral gericht op de gebrekkige aansprakelijkheidsregeling bij calamiteiten.

Het voorlaatste concept-verdrag behelsde de verplichting voor een bedrijf tot onmiddellijke actie als zich een ongeluk zou voordoen. Die bepaling is in de huidige tekst vervangen door een regeling met vrij algemene uitsluitingsgronden.

Zo is een bedrijf niet aansprakelijk of slechts tot een beperkt bedrag als een ongeluk wordt veroorzaakt door een gewapend conflict, een terroristische aanslag of een natuurramp.

Die laatste ontsnappingsclausule is vooral Greenpeace een doorn in het oog. Natuurrampen worden niet nader gedefinieerd. Het schuiven van ijsmassa's of het ontwricht raken van boortorens door drijvende, soms kilometers lange ijsbergen, zijn in dit gebied heel normale ,,natuurrampen", zegt Greenpeace.

,,Een bedrijf kan straks zeggen: ‚Sorry dat we niks aan die lekkende boortorens deden, maar het weer was zo koud dit jaar dat we er niet bij konden komen", zegt Drieman.

De Nederlandse delegatie betreurt het dat er geen financiële regeling is getroffen ten aanzien van de eventuele opbrengsten van mijnbouwactiviteiten. ,,Nederland heeft altijd sterk bepleit dat in ieder geval een deel van de opbrengsten naar de internationale gemeenschap zou gaan", zegt delegatieleider Bos.

De ontwikkelingslanden, die vinden dat Antarctica tot gemeenschappelijk erfdeel zou moeten worden bestempeld, lijken voorlopig tevreden te zijn gesteld met drie zetels in de regulatory commissie.

Met dat laatste is Greenpeace niet erg

tevreden. ,,Het gevaar bestaat dat de ontwikkelingslanden zich in die commissie bereid tonen een oogje dicht te knijpen als bepaalde ontginningsactiviteiten schade voor het milieu opleveren als zij alsnog een deel van de opbrengsten krijgen. Het sluiten van deals zal zeer aantrekkelijk worden'', aldus Drieman.

NAVO

VOORJAARSOVERLEG

Pan eind april tot begin juni hebben de verschillende ministeriële organen van de NAVO hun voorjaarsoverleg gehouden.
Als eerste kwam op 27 en 28 april de Nucleaire Planninggroep NPG in Brussel bijeen,

Nucleaire Planninggroep

Oorspronkelijk zou de vergadering van de NPG in Kopenhagen gehouden worden, maar i.v.m. de regeringscrisis, die daar was uitgebroken over de politiek m.b.t. kernwapens, was op 20 april besloten de vergadering te verplaatsen naar Brussel (zie voor de Deense crisis verder onder Skandinavië).
De ministers in de NPG-vergadering, die de Nederlandse minister van defensie Van Eekelen als voorzitter had, kwamen tot de conclusie, dat de NAVO-landen voortgang zullen moeten maken met het op peil houden van hun nucleaire arsenaal in het licht van de modernisering van nucleaire wapens, die in de Sowjet-Unie gaande was.
Binnen de NAVO wordt nu nog gewerkt aan een gemeenschappelijk concept voor de verdediging na het wegvallen van een hele categorie nucleaire wapens voor de middellange afstand (INF).
Concrete besluiten zullen dit jaar niet worden genomen. .,Dat komt ons politiek goed uit'', aldus minister Van Eekelen (defensie) na afloop,
Aan het slot van de bijeenkomst veroordeelde de Amerikaanse minister van defensie, Carlucci op een persconferentie de recente motie van het Deense parlement om schepen met nucleaire wapens aan boord niet in Deense havens toe te laten. Een dergelijke actie doet grote afbreuk aan de historische onderhandelingen die nu tussen Washington en Moskou gevoerd worden over het drastisch terugbrengen (met 50 procent) van intercontinentale raketten (START), aldus minister Carlucci.
De NAVO-ministers van defensie hebben unaniem hun zorg geuit over de Deense houding.
Volgeiìs Amerikaanse defensie-experts heeft de Sowjet-Unie proefnemingen uitgevoerd om sommige intercontinentale raketten op doelen in West-Europa te richten Het zou gaan om de SS-19, een raket met een bereik van ca 10 000 kilometer die zou zijn beproefd over afstanden van ca 2200 tot 2600 kilometer
Ook andere raketten zoals de S S 24 en SS-25 zouden op Europa kunnen worden gericht. aldus de Amerikaanse zegsman die daar echter aan toevoegde dat dit geen compensatie voor het verdwijnen van de INF-wapens behoeft te betekenen
Minister Van Eekelen (defensie) heeft in het debat over de nucleaire bewapening van de NAVO voorgesteld om de kernwapens van korte dracht een groter bereik te geven Hij denkt daarbij aan de vervanging van het Lance-systeem (bereik 10 kilometer) door een verbeterde versie met een reikwijdte van 250 tot 300 kilometer
De Westduitse staatssecretaris voor defensieLothar Ruhl steunde het voorstel van Van Eekelen
De Nederlandse minister zei dat de NAVO nog geen besluiten kan nemen over vervanging van nucleaire wapens of nieuwe systemen Die wapens zijn nog niet voldoende ontwikkeld en de systemen voor hun lancering evenmin
Hij verwacht dat de studie binnen de NAVO over de behoefte aan nucleaire wapens niet klaar zal zijn voor de volgende bijeenkomst van de nuclear planning group, in oktober in Den Haag.
De Deense minister van defensie Berndt Johan Collet verzekerde zijn collega's dat de Deense minderheidsregering bij de verkiezingen op 10 mei een ,,politiek mandaat'' van de kiezers vraagt voor een voortzetting van het volledige NAVO-lidmaatschap.

Eurogroep

De tweede NAVO-vergadering van het afgelopen voorjaar was de bijeenkomst van de ministers van defensie uit de Europese lidstaten van de alliantie, die op 25 mei in Brussel als Eurogroep vergaderden.
Na afloop verklaarde de Nederlandse minister van defensie Van Eekelen, die als voorzitter was opgetreden, op een persconferentie nanìens zijn collega's, dat de Europcsc NAVO-landen een redelijk deel dragen van de totale defensiekosten van het Atiantische bondgenootschap.
De Europese ministers richtten zich met deze verklaring tot de Verenigde Staten waar het vraagstuk van de verdeling van de NAVO-defensielasten een fel omstreden verkiezingsthema is.
Van Eekelen zei op zijn persconferentie dat de Verenigde Staten geen dramatische verhoging van de defensieuitgaven door de Europese NAVO-landen kunnen verwachten.
In hun verklaring wijzen de Europese defensie-ministers erop dat de defensie-uitgaven van de Europese NAVO-landen de afgelopen twintig jaar met meer dan een derde zijn gestegen.
Volgens de Nederlandse bewindsman hebben de Europese NAVO-partners de afgelopen zeventien jaar hun uitgaven voor defensie meer verhoogd dan de VS.
Over de ,,Europese rol in de NAVO'' hebben de Europese NAVO-landen een boekje gepubliceerd waarin behalve defensieuitgaven, personeel en materieel ook andere factoren in ogenschouw worden genomen, zoals de politieke en financiële aspecten van de legering van Amerikaanse troepen in Europa, en de belasting die verbonden is aan militaire oefeningen in dichtbevolkt gebied.

Comité voor verdedigingsplannen.
Instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië

Op 26 en 27 mei kwamen de ministers uit alle NAVO-staten in Brussel bijeen als Comité voor verdedigingsplannen.
De ministers besloten in deze vergadering, dat de 72 Amerikaanse F-16 gevechtsvliegtuigen, die hun basis bij het Spaanse Torrejon moeten verlaten, in Italië zullen worden gestationeerd.
De kosten die met de verplaatsing van de Amerikaanse eenheid (Wing 401) zijn gemoeid - circa 1 miljard gulden - zullen geheel worden betaald uit het zogenaamde infrastructuurfonds van de NAVO. Aan dit fonds dragen alle NAVO-landen volgens een bepaalde verdeelsleutel bij.
De zogenaamde recreatiefaciliteiten voor de Amerikaanse eenheid, ter waarde van een kleine 400 miljoen gulden, zullen door Washington worden betaald, zo deelde de Amerikaanse minister van defensie, Carlucci, tijdens het overleg mee. Italië heeft twee mogelijke bases voor de Amerikaanse F-16's voorgesteld (niet de kruisraketten basis Comiso op Sicilië) en de keuze daartussen zou spoedig plaatsvinden.
De Amerikaanse F-16's moeten Spanje verlaten op grond van een akkoord tussen de Spaanse socialistische regering - die daarmee een van haar verkiezingsbeloften inloste - en Washington.

De Spaanse minister van defensie verklaarde op 26 mei in Brussel dat Madrid ook een bijdrage wil leveren aan het NAVO-infrastructuurfonds in het kader van een nader overeen te komen alomvattende regeling van de militaire

samenwerking tussen de NAVO en Spanje.

Het akkoord tussen Spanje en de VS was afgesloten op 15 jan. 1988. Overeengekomen was, dat de 72 F-16's binnen drie jaar van de basis bij Torrejon vertrokken moesten zijn.
Omdat de nieuwe Westduitse minister van defensie Scholz zei geen enkele toezegging te kunnen doen over verhoging van de Westduitse bijdrage aan het NAVO-fonds (het Duitse aandeel daarin bedraagt 26,8 procent) besloten de ministers besluitvorming over verhoging van het fonds tot eind van dit jaar uit te stellen.

De kosten van de F-16-verplaatsing van Spanje naar Italië zullen over vier jaar worden verdeeld, om de budgettaire consequenties beperkt te houden.
Minister Carlucci verklaarde volgens minister Van Eekelen (defensie)dat de verdeling van de kosten voor de verplaatsing van de F-16's en de verhoging van het infrastructuurfonds ,,extra bewijzen" moeten leveren dat de Europese NAVO-landen een redelijk aandeel hebben in de totale defensie-uitgaven van de NAVO in vergelijking met de Verenigde Staten.
Carlucci acht deze bewijzen nodig om verwijten in de VS, als zouden de Europese partners achterblijven met hun defensie-inspanning, van de hand te kunnen wijzen.
De NAVO-ministers besloten aan het publiek gevoelige probleem van de verdeling van de defensielasten tussen de VS en Europa een studie te wijden.
In december moet er een rapport gereed zijn waarin behalve de defensieuitgaven in percentages van het nationale produkt ook talrijke andere aspecten in de beoordeling zullen worden betrokken.

Protesten in Italië tegen komst *F-16's*

In Zuid-Italië is beroering ontstaan over de verwachte stationering daar van 72 Amerikaanse F-16 gevechtsvliegtuigen. De bisschoppen van de regio Puglia hebben zich op 7 juni uitgesproken tegen ,,verdere militarisering" van het gebied.
De Italiaanse ministerraad heeft op 4 juni unaniem ingestemd met de overplaatsing van de F-16's van Spanje naar Italië. Wat de thuisbasis zou moeten worden van het Amerikaanse squadron was toen nog onduidelijk, al zal die in ieder geval in het zuiden liggen. Het meest worden Crotone (in Calabria) en Gioia del Colle (in Puglia) genoemd.
In een verklaring die is ondertekend door de aartsbisschoppen van Bari en Trani en vijf andere bisschoppen keren dezen zich tegen de komst van het squadron naar Gioia del Colle.
De kerkelijke leiders schrijven dat hun pastorale taak het hun weliswaar verbiedt om zich met politiek te bemoeien, maar dat zij ook moeten waken over de vrede.
In de buurt van Bari worden regelmatig militaire oefeningen gehouden. Ook is er een schietterrein van tienduizend hectare gepland. Maar hiermee moet de militarisering van de regio afgelopen zijn, aldus de bisschoppen.
Ook in Crotone is verzet tegen de komst van de F-16's van de kant van communisten en kleine linkse groepen. Maar de plaatselijke christen-democraten zijn voor en de socialisten houden zich op de vlakte. want het arme Calabria kan iedere vorm van werkgelegenheid goed gebruiken.

Italiaanse regering *wijst* Crotone aan als F-16-basis

De Italiaanse regering heeft Crotone aangewezen als de basis voor de 72 Amerikaanse F-16's uit Spanje.
Minister van defensie Valerio Zanone maakte op 14 juni bekend dat Crotone in de ogen van het kabinet de meest geschikte basis is. Bij Crotone ligt een oud vliegveld, dat weliswaar al negen jaar niet meer in gebruik is, maar dat zal worden gemoderniseerd om de F-16's te ontvangen. Ook is er een radarcentrum.
Crotone ligt in het uiterste zuiden van Italië, in Calabrië, een van de armste streken van het land. Omdat er ongeveer achtduizend mensen meekomen met de vliegtuigen, betekent de stationering nieuwe werkgelegenheid, naar schatting tweeduizend banen.
Omdat bovendien de kosten van de modernisering van de basis en van de aanleg van personeelsfaciliteiten worden gedragen door de NAVO, zijn de meeste plaatselijke politici voor de komst van de F-16's.
In Crotone zullen geen kernwapens worden opgeslagen. De toestellen kunnen in crisistijd met kernwapens worden uitgerust, maar de ladingen daarvoor liggen nu op bases in Noord-Italië (Aviano) en in Turkije.
De Amerikaanse president Reagan heeft premier Ciriaco de Mita op 14 juni bedankt voor de Italiaanse bereidwilligheid om de F-16's te stationeren.

NAVO-ministerraad

De laatste bijeenkomst in het kader van het voorjaarsoverleg van de NAVO was die van de ministers van buitenlandse zaken, verenigd in de NAVO-ministerraad. Deze vergadering vond plaats op 9 en 10 juni in de Spaanse hoofdstad Madrid.
Tijdens de eerste dag van de samenkomst bleken de NAVO-landen verdeeld te zijn over de vraag of het Westen met economische hulp hervormingen in Oost-Europa moet bevorderen.
Lord Carrington die in Madrid voor het laatst als secretaris-generaal een bijeenkomst van NAVO ministers leidde, noemde op 9 juni als belangrijkste onderwerp voor het halfjaarlijkse NAVO-overleg het vraagstuk ,,Hoe het Westen moet optreden om verdere verbeteringen in onze betrekkingen met de Sowjet-Unie en haar bondgenoten van het Warschau-pact" te bewerkstelligen.
Amerikaanse zegslieden lieten in de avond van 9 juni prompt tegenover de pers weten dat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz uitbreiding van economische hulp - vooral goedkope kredieten - aan de Oosteuropese landen afhankelijk stelt van politieke hervormingen.
Die manoeuvre beïnvloedde het overleg van de NAVO-ministers, die op 9 juni voor een lunch door de Spaanse koning Juan Carlos werden ontvangen.
Washington stelde zich met dit standpunt diametraal op tegenover de Westduitse minister van buitenlandse zaken Genscher die in februari in een rede voor het European Management Forum in Davos had gepleit voor economische hulp om de Oosteuropese landen, naar hij zei, ,,te helpen".
Tegenover de overige NAVO-ministers onthield Shultz zich op 9 juni echter van een duidelijke uitspraak over dit vraagstuk, kennelijk om een demonstratieve splitsing in de gelederen van de alliantie te voorkomen.
Genscher betoogde dat het Westen zich positief moet opstellen in de dialoog met de ,,kleinere lidstaten" van het Warschaupact.
Hij zei dat in de Oosteuropese landen, onafhankelijk van de Sowjet-Unie. verschillende ontwikkelingen op gang zijn gekomen die ook verschillende ,,constructieveantwoorden van de zijde van de NAVO-landen vereisen".
De Duitse minister toonde zich optimistisch over de ontwikkelingen in de Sowjet-Unie. Hij wees in dit verband op de oplosssing die voor Afghanistan is gevonden (waar de Sowjet-Unie haar troepen terugtrekt), de positieve ontwikkeling met betrekking tot de naleving van de mensenrechten en in dit verband in het bijzonder op de ,,belangrijke toeneming van emigratie van Duitsers uit de Sowjet-Unie naar de Bondsrepubliek".
De Nederlandse minister Van den Broek (Buitenlandse Zaken) wees erop dat de economische samenwerking tussen Oost en West in Europa zelfs in

tijden vari spanning is voortgezet.
Naar zijn oordeel zullen goedkope kredieten aan Oost-Europa kunnen worden verstrekt als de Warschaupactlanden aan de voorwaarden van het particuliere Westerse bedrijfsleven voldoen. Van den Broek: ,,Het gaat er niet om eerst als voorwaarde te stellen dat politieke hervormingen moeten zijn doorgevoerd."
De Nederlandse minister verwachtte dat er nieuwe impulsen voor kredietverleningen aan Oost-Europa zullen uitgaan van de afsluiting, eind juni van een overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en de Comecon, de organisatie voor economische samenwerking in Oost-Europa (pag. 555/1 e.v.-1988) en de beëindiging, later dit jaar van de Weense conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa (CVSE).
Van den Broek reageerde desgevraagd kritisch over het voorstel van de Sowjet-minister van buitenlandse zaken, Sjewardnadze, om de troepensterkte in Oost- en West-Europa met 500.000 man te verminderen.
Sjewardnadze deed zijn suggestie op 9 juni in een rede voor de VN-coriferentie over ontwapening in New York.
,,Sjewardnadze weet beter dan wie ook", aldus Van den Broek, ,,dat het weinig zin heeft dit soort voorstellen voor het rostrum van de VN in de lucht te slingeren. Het zou me erg verbazen als het Westen akkoord zou gaan met een gelijke troepenvermindering zolang wij aankijken tegen negentien divisies van het Warschaupact in de DDR. Sjewardnadze moet voorstellen in de daartoe geëigende fora indienen", aldus minister Van den Broek.
Hij herhaalde dat de NAVO streeft naar reductie van het vermogen van het Warschaupact om een verrassingsaanval of een groot offensief uit te voeren - ,,Wij kijken naar de enorme aantallen tanks aan de oostelijke zijde."
De NAVO-landen willen in het kader van de CVSE-conferentie over troepenvermindering in Europa praten met het Warschaupact, maar het Weense overleg over een mandaat voor deze onderhandelingen is nog niet afgesloten.

Aan het slot van hun bijeenkomst, op 10 juni, bleken de ministers van buitenlandse zaken uit de NAVO-landen unaniem van mening te zijn, dat hun defensie-uitgaven op het huidige peil moeten worden gehandhaafd en dat er geen sprake kan zijn van vermindering.
Dat was volgens Lord Carrington de belangrijkste conclusie van de tweedaagse NAVO-ministerraad in Madrid.
,,Er is vermindering van de spanningen tussen Oost en West", aldus Carrington, ,,maarer is geen vermindering van bewapening: in de Sowjet-Unie gaat de wapenproduktie onverminderd voort."
Dat is volgens minister Van den Broek (buitenlandse zaken) ook nog eens uitdrukkelijk gebleken tijdens de recente top tussen president Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow (pag. 333 e.v.-1988) in Moskou. En dat was ook de strekking van een ,,indrukwekkende" (Van den Broek) presentatie aan de ministers door de voorzitter van het Militair Comité, het hoogste militaire orgaan van de NAVO, generaal Altenburg.
De NAVO-landen willen .,hoge voorrang" geven aan het uitwerken van voorstellen over conïentionele wapenvermindering aldus minister Van den Broek.
Deze voorstellen moeten klaar zijn zodra de landen van de NAVO en het Warschaupact gaan onderhandelen over vermindering van de troepensterkte in Europa.
Deze voorstellen zullen moeten passen in het gemeenschappelijk beleid om de defensie-inspanning op peil te houden en het aangaan van een politieke dialoog met de Warschaupact-landen, aldus de Nederlandse minister.
In hun slotverklaring wezen de ministers op de noodzaak tot hernieuwing van hun pogingen ,,onder veranderde omstandigheden een fair partnership te handhaven indachtig de structuur van de alliantie."

Met deze formule bezegelden ze een gedachtenwisseling over het in de Verenigde Staten politiek gevoelige probleem van de verdeling van de defensielasten tussen de VS en de Europese bondgenoten.
In de discussie over dit probleem stelde de Amerikaanse minister Shultz (buitenlandse zaken) zich opvallend positief op. Hij zei dat dit probleem niet mag uitgroeien tot een dispuut tussen de VS en Europa.
Alle NAVO-landen inclusief de Verenigde Staten, kunnen meer doen op het gebied van defensie, aldus de Amerikaanse bewindsman.
Hij noemde de Deense en Noorse politiek om de ontvolking van respectievelijk Groenland en het noorden van Noorwegen tegen te gaan zelfs als voorbeeld van een bijdrage aan lasten die verbonden zijn aan het handhaven van een geloofwaardige defensie-inspanning.
Hij zwaaide Italië lof toe voor het besluit een basis beschikbaar te stellen voor de eenheid Amerikaanse F-16's die uit Spanje moet verdwijnen.

SCANDINAVIË

DENEMARKEN

REGERING STRUIKELT OVER KERNWAPENBELEID. VERVROEGDE VERKIEZINGEN. NIEUWE REGERING

Op 14 apr. 1988 leed de centrumrechtse minderheidscoalitie o.l.v. Poul Schluter van de Conservatieve Volkspartij in het parlement een nederlaag, toen een resolutie van de oppositie met 75 tegen 38 stemmen werd aangenomen. In de resolutie werd van de regering geëist dat zij bezoekende oorlogsschepen zou meedelen dat Denemarken geen nucleaire wapens op zijn grondgebied toestond.
De resolutie die was ingediend door de Sociaal-Democraten, werd aangenomen ondanks de waarschuwing van premier Schluter dat het Deense lidmaatschap van de NAVO daardoor ernstig in gevaar zou komen.
De VS en Groot-Brittannië waren de enige twee NAVO-landen met kernwapens waarvan marineschepen Deense havens gebruikten voor bezoeken of oefeningen. Het was gebruikelijk dat beide landen weigerden te ontkennen of te bevestigen of hun schepen nucleaire wapens aan boord hadden.

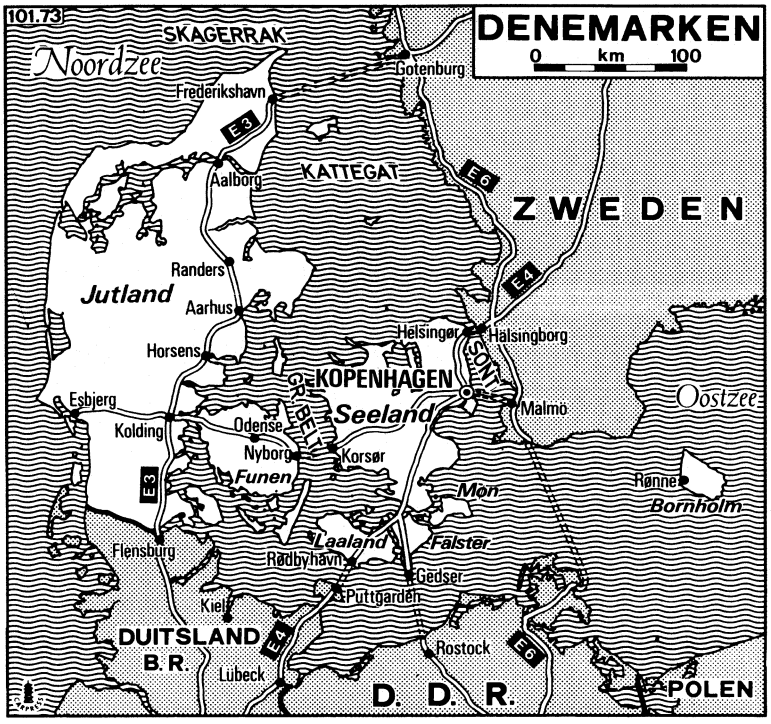
Op 19 april zei premier Schluter in het parlement dat op 10 mei vervroegde algemene verkiezingen zouden plaatsvinden. Schluter verklaarde dat de door het parlement aanvaarde resolutie hem te ver ging. Volgens de premier werd het volwaardige NAVO-lidmaatschap van Denemarken er door in gevaar gebracht.
Schluter zei dat Groot-Brittannië te kennen had gegeven dat het niet zou deelnemen aan oefeningen voor versterking van Denemarken als het bekend zou moeten maken of zijn schepen kernwapens aan boord hadden. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, had gezegd dat de resolutie de nucleaire afschrikking van de NAVO ondergroef.
De premier zei het nodig te vinden dat ,,indeze omstandigheden de kiezers de kans krijgen zich uit te spreken over het voortzetten van het lidmaatschap van de NAVO". ,,De afgelopen jaren heeft de regering een reeks moties over het vrijwilligersbeleid moeten aanvaarden die er in onze ogen toe hebben bijgedragen dat we stap voor stap steeds verder van het bondgenootschap verwijderd raakten", zo zei Schluter.
Volgens hem had Denemarken met de resolutie een grens overschreden, waardoor het NAVO-lidmaatschap in gevaar kwam. De premier zei dat de regeringspartijen de kiezers zouden

vragen om steun voor een ,,beleid dat ons volwaardige NAVO-lidmaatschap veilig stelt" en een nieuw mandaat voor het voortzetten van het economische beleid van zijn coalitiekabinet, dat op een minderheid in het parlement steunde.

De uit vier partijen (Conservatieven. Liberalen, Centrum-Democraten en Christelijke Volkspartij) bestaande centrum-rechtse regering-Schluter was sinds 10 sept. 1982 aan de macht. De jongste parlementsverkiezingen hadden op 8 sept. i987 plaatsgevonden (pag. 24/1-1988). In de 179 tellende Folketing (parlement) beschikten de vier partijen te zamen over 70 zetels.

Over het besluit van Schluter vervroegde verkiezingen uit te schrijven, meldde redacteur Peter Michielsen in *NRC/H'blad* (20-4-1988) o.m. het volgende:

De Denen gaan op 10 mei vervroegd ter stembus - voor de tweede keer binnen een jaar na de vervroegde verkiezingen van september.
Inzet van de stembusslag is het defensiebeleid, sinds jaar en dag een van de hardste stenen des aanstoots in de Deense politiek.
Liefst 23 keer heeft de linkse oppositie in de Folketing het door de Conservatieven van premier Poul Schluter geleide minderheidskabinet de afgelopen jaren op dit gebied nederlageil toegebracht. Evenzovaak hebben die beslissingcn Schluter en zijn minister van defensie Berndt Johan Collet, gedwongen binnen de NAVO standpunten te verdedigen die de hunne niet waren en het moest er eens van komen dat ze die situatie niet meer zouden slikken
Dat moment kwam vorige week donderdag (14 april) toen het parlement weer een resolutie aannam die de centrum-rechtse coalitieregering tegen de haren instreek. Denemarken weert sinds 1957 kernwapens van zijn grondgebied, althans in vredestijd. maar de Deense regeringen hebben er hun praktijk van gemaakt nooit te informeren of bezoekende schepen en vliegtuigen van de NAVO-bondgenoten wel kernwapens aan boord hebben. De laatste jaren heeft centrum-rechts in Kopenhagen, wijs geworden door het felle conflict met de Amerikanen dat Nieuw Zeeland zich in 1985 in een vergelijkbare kwestie op de hals haalde (Washington verbrak de defensie-samenwerking prompt). minder aandrang dan ooit gevoeld om in die praktijk verandering te brengen: men ging er om de lieve vrede voor het gemak van uit dat de NAVO-bondgenoten de Deense wet respecteren en keek in geval van twijfel liever even dc andere kant uit om gewetensconflicten te vermijden.
De oppositie in de Folketing besloot daar vorige week in een vlaag van Prinzipienreiterei echter anders over te denken. en dus dwong het parlement met 75 tegen 58 stemmen de regering een resolutie op waarin die werd verplicht er bezoekende marineschepen uit andere landen individueel aan te herinneren dat het meebrengen van kernwapens naar Deense havens volgens de Deense wet niet is geoorloofd en dat ze werden geacht zich aan de wet te houden.
De bondgenoten protesteerden nog voordat in de Folketing tot een stemming werd overgegaan. Engeland en de VS lieten meten dat zo'n maatregel hen zou dwingen tc breken met hun beleid, de aanwezigheid van kernwapens aan boord van hun schepen toe te geven. noch te ontkennen Ook de Fransen hebben zwijgzaamheid over de vraag of oorlogsschepen kernwapens vervoeren. tot een principekwestie verheven. De NAVO sputterdr bij monde van Lord Carrington tegen en de Duitsers voerden aan dat het Deense besluit de NAVO-regel schendt. dat de bewegingsvrijheid van schepen

van bondgenotenniet moet worden beperkt. De Britten waarschuwden de Denen zelfs te waarschuwen dat ze zich, mocht de Folketing de resolutie aannemen, ged ongen zouden zien een eind te maken aan het bezoek van hun marincschepen aan Deense havens en aan gezamenlijke manoeuvres en dat ze bovendien niet langer konden garanderen Denemarken in tijden van crisis en oorlog met hun United Kingdom Mobile Force te hulp te komen.
En ook al wordt de NAVO-reactie in Kopenhagen wat overdreven gevonden (geen NAVO-kapitein hoeft echt te liegen), Schluter kon zo'n dreigement niet met evenveel gemak negeren als hij het met eerdere uitingen van ongenoegen van de bondgenoten over de eigenzinnige defensiepolitiek van de Deense oppositie heeft gedaan. Nieuw-Zeeland kan zich wellicht een breuk met de VS veroorloven, Denemarken kan dat niet. En aangezien hij het Deense NAVO-lidmaatschap in gevaar acht, voelde Schlüter zich gisteren (19 april), nog voor morgen de NAVO-ministers zich in Brussel met de Deense resolutie bezighouden. gedwongen de consequentie van de stemming van vorige week te aanvaarden en schreef hij voor 10 mei verkiezingen uit.
De Deense oppositie voelt zich bij dit alles van geen enkel kwaad bewust ,,Dit beleid (om kernwapens van Deens grondgebied te weren) is al dertig jaar oud en we hebben niets anders gedaan dan het preciseren. Waarom maakt men zich zo druk om zo'n kleinigheid?", zo vroeg quasi-onschuldig de auteur van de omstreden resolutie. de Sociaal-Democratische leider Svend Auken, zich af.
Dat lijkt vragen naar de bekende weg, want ook Auken weet al dertig jaar dat Kopenhagen naleving van het besluit van 1937 niet kan afdwingen en dat er van tijd tot tijd wel degelijk kernwapens in Deense havens liggen. Dat wordt alleen al gegarandeerd door. de strategische ligging van Denemarken: de Denen beheersen de doorgang van de Oostzee naar de Noordzee Hoe belangrijk die positie is blijkt wel uit het feit dat de komende vier maanden liefst 57 marineschepen van NAVO-partners zestien verschillende Deense havens zullen aandoen.
Als de Deense oppositie de verkiezingen wint en aan de macht komt. kan er nog heel wat afgeruzicd worden over de defensiepolitiek. De Sociaal-Democraten zijn niet tegen het NAVO-lidmaatschap, maar hanteren een catalogus van reserves. Zo zijn ze warme voorstanders van een kernwapenvrije zone in Noord-Europa. waarvan de NAVO niets wil weten en ze willen ook aan defensie vooral niet te veel geld uitgeven, om nog maar te zwijgen over de kwestie van de kernwapens. De hele affaire is des te pijnlijker omdat de Denen op 27 en 28 april als gastheer optreden van de Nuclear Planning Group van de NAVO.
Het is de tweede keer binnen een jaar dat de Denen vervroegd naar de stembus gaan. Op 8 september vorig jaar brachten ze Schluter een flinke nederlaag toe nadat deze verkiezingen had uitgeschreven in de hoop nog voor het inzetten van de voor de herfst verwachte economische teruggang zijn positie in de Folketing te verbeteren. Alle vier de coalitiepartijen van Schluters kabinet, de Conservatieven (nu 38 van de 179 zetels in het parlement), de Centrum-Democraten (9 zetels), de Christelijke Volkspartij) (4 zetels) en de Liberalen (19 zetels) verloren en de oppositie won. zij het niet genoeg om het heft in handen te kunnen nemen
Of dat nu gebeurt is de vraag. want de Sociaal-Democraten delen op het ogenblik ruimschoots in de binnenlandse politieke malaise waarvan in Denemarken sprake is.
Aukcn die vorig jaar de oudgediende Anker Jørgensen is opgevolgd als leider van de Sociaal-Democraten, is geen krachtfiguur en heeft in korte tijd een respectabel aantal verbale ontsporingen op zijn naam gebracht. In de populariteitspolls legt hij het duidelijk af tegen Schlüter. En als de Denen, op 10 mei inderdaad over het NAVO-lidmaatschap stemmen ziet het er slecht voor Auken uit, want volgens de jongste opiniepeiling is 61 procent van de Denen voor dat lidmaatschap en maar 21 procent tegen. Geen wonder dat Aukcn gisteren de aandacht van de defensiepolitiek afleidde door zich uit te roepen tot een warni en trouw aanhanger van de NAVO en op de economische malaise te wijzen. Vorig jaar gokte Schluter verkeerd toen hij verkiezingen uitschreef Het is niet onmogelijk dat ditmaal Aukcn verkeerd heeft gegokt toen hij een resolutie indiende die net iets te ver ging

Op 20 april maakte de NAVO bekend

dat de bijeenkomst van de Nuclear Planning Group die op 27 en 28 april in het Deense Kolding zou plaatsvinden. was verplaatst naar het NAVO-hoofdkwartier in Brussel.
Verder had de secretaris-generaal van de NAVO, Lord Carrington, zijn afscheidsbezoek aan Denemarken afgezegd.
Op 22 april zei een woordvoerder van de Britse ambassade in Kopenhagen dat een Brits vlootbezoek aan Denemarken was uitgesteld.
Lasse Budtz, woordvoerder van de Deense Sociaal-Democraten, zei over het uitstel: ,,Een aantal van deze bezoeken die een sfeer van onveiligheid onder de bevolking verspreiden, zijn niet nodig. Het uitstel zal voorkomen dat grote betogingen worden gehouden."
Gert Petersen. voorzitter van de Socialistische Volkspartij, die links van de Sociaal-Democraten stond, zei op 22 april dat de maatregelen van de NAVO moesten worden opgevat als inmenging in de Deense verkiezingscampagne.
In *The Times* van *2* mei kritiseerde de Amerikaanse minister van defensie Frank Carlucci de resolutie, die volgens hem niet alleen zeer ernstige implicaties had voor de NAVO, maar ook de onderhandelingen tussen de VS en de Sowjet-Unie over de reductie van strategische nucleaire wapens zou ondermijnen

Onder de kop ,,Deense militairen vrezen verkiezingsuitslag" meldde redacteur Frits Schaling in *NRC/H'blad* (10-5-1988) o.m. het volgende:

Deense militairen en defensie-experts beleven een moeilijke dag: wat zullen de vervroegde parlementsverkiezingen van vandaag opleveren: een overwinning voor links, zodat de omstreden motie over nucleair bewapende NAVO-schepen op de een of andere manier zal moeten worden uitgevoerd? Of toch weer een rechts, maar beter gesteund minderheidskabinet, dat de situatie zoals die al 31 jaar bestond, kan continueren?
Bij Deense militairen is geen sprake van de vaak wat laconieke houding tegenover de NAVO, die in het kort kan worden samengevat als ,,wel de lusten. maar niet de lasten".
Die houding kan waarschijnlijk het best worden verklaard uit de geografische positie van het land. De meeste Denen - onder wie ook veel politici - geloven dat het strategische belang van hun land voor de NAVO zó groot is dat, ook al liggen ze vaak dwars, zoals bij het weren van nucleaire vlootbezoekers. en ook al geven ze niet zoveel uit aan defensie (2,2 procent van hun BNP), de bondgenoten als puntje bij paaltje komt hen toch wel te hulp zullen komen.
Deense defensie-specialisten proberen de bevolking echter al lange tijd ervan te overtuigen dat een dergelijke houding nogal naïef is en dat als een land als Denernarkten niet langer zou kunnen worden beschouwd als loyaal bondgenoot, er heel andere mechanismen en strategische wetmatigheden gaan werken. Dan zou Denemarken namelijk niet langer een land zijn dat moet worden verdedigd. zoals andere NAVO-partners, maar een land dat moet warden .,ontzegd" aan de vijand.
En dat zou betekenen dat bijvoorbeeld de drie toegangswegen voor de Sowjet-marine naar de Atlantische Oceaan, de Kleine Belt. de Grote Belt en de Sont, worden volgegooid met mijnen. dat bases die in handen van de vijand dreigen te vallen, onbruikbaar worden gemaakt. en dat tal van andere strategische punten moeten worden uitgeschakeld
Wie daarop hardop wijst. wordt in Denemarken echter al gauw uitgemaakt voor een pro-Amerikaanse havik, maar in het achterhoofd van verantwoordelijke politici zullen dergelijke overwegingen toch zeker een rol spelen.
De meeste Denen (.) realiseren zich dit waarschijnlijk niet. maar hun grillige eilandenrijk vormt een van de meest cruciale strategische punten in de verdediging van het Westeuropese vasteland. en omgekeerd ook een van de belangrijkste gebieden van waaruit een aanval op West-Europa kan worden ondersteund. De NAVO heeft voor deze regio dan ook een speciaal commando - met het krachtig klinkende acroniem BALTRAP, Allied Command Baltic Approaches - dat behalve Denemarken. ook Sleeswijk-Holstein en Hamburg ten noorden van de Elbe omvat.
Het gebied onderscheidt zich up zeker vier punten van andere gevoelige plaatsen in het NAVO-gebied
- het is een flessehals voor lucht- en maritiem verkeer naar en van de Oostzee.
- het is een gebied voor verkenning van belangrijke lucht-. zee- en landroutes;
- het vormt een potentiele barriere van die doorgangswegen:
- het is uitstekend geschikt als uitvalsbasis voor zowel defensieve als offensieve operaties.

In geval van een maritieme confrontatie in het noordelijke deel van de Atlantische Oceaan kunnen de Kleine Belt, de Grote Belt en de Sont eenvoudig worden afgesloten teneinde het Warschaupact de toegang te ontzeggen naar de havens langs de Oostzee, waar zich meer dan zestig procent van de dok-, en reparatiefaciliteiten van het Warschaupact bevinden
Als in de strategische situatie in dit gebied iets zou worden gewijzigd door. de verkiezingsuitslag van vandaag. dan zou dat ingrijpende consequenties hebben voor het functioneren van Denemarken in het bondgenootschap
Luitenant-kolonel Ole Kandborg, woordvoerder van de generale staf op het Deense defensiehoofdkwartier in Vedbak. is zich daarvan maar al te goed bewust:
,,Deuiteindelijke beslissing over de vraag of de verkiezingsuitslag van vandaag enige militaire consequentie zal hebben wordt natuurlijk in Washington en Londen genomen. de VS en Groot-Brittannie zijn de landen die over schepen beschikken met nucleaire wapens aan boord. Wij kunnen alleen maar vragen of zo'n beslissing geen verdere consequenties heeft voor het Deense lidmaatschap van de NAVO. We kunnen als militairen alleen maar hopen dat de militaire samenwerking en de planning in NAVO-verband, die heel goed loopt. kan doorgaan Want die NAVO-samenwerking is wat de Deense defensie geloofwaardig maakt(...).

Parlementsverkiezingen (10-5-1988)

Tijdens de verkiezingscampagne beloofde de regering dat zij. als zij herkozen werd, zou proberen ,,eenverstandige oplossing te vinden, gebaseerd op het non-nucleaire beleid van Denemarken dat verzoend kan worden met ... het volledige lidmaatschap van de NAVO".
De Sociaal-Democratische leider Svend Auken beschuldigde Groot-Brittannië en de VS van het uiten van dreigementen en bemoeienis met de binnenlandse politiek van Denemarken. Zijn partij koos als slogan ,,Denemarken beslist voor zich zelf".
Volgens Auken waren de Sociaal-Democraten in principe pro-NAVO en was de resolutie alleen bedoeld geweest als ,,signaal" van het beleid van de partij die globaal tegen nucleaire wapens was.

De opkomst bij de verkiezingen was 85,8 procent (in 1987 86,4 procent). Van de vier zetels in de Folketing voor Groenland en de Faerør-eilanden werd één zetel op de Faerør-eilanden gewonnen door de Conservatief georiënteerde Volkspartij en één door de Liberaal georiënteerde Sanibandpartiet. terwijl op Groenland één zetel naar de Liberaal georiënteerde partij Atûssut ging en één naar de socialistische partij Siumut.
De resterende 175 zetels in de Folketing kwamen in handen van de volgende partijen:

	zetels 1988	1987
Sociaal-Democraten	55	54
Cons.Volkspartij	35	38
Social.Volkspartij	24	27
Liberalen	22	19
Vooruitgangsparti]	16	9
Radicaal-Liberalen	10	11
Centrum-Democraten	9	9
Chr.Volkspartij	4	4
Gemeensch. Koers	0	4
Anders	0	0
	stemmenpercentages	
	1988	**1987**
Sociaal-Democraten	29,9	29,3
Cons. Volkspartij	19,3	20,8
Social. Volkspartij	13,0	14.6
Liberalen	11,8	10,5
Vooruitgangspartij	9,0	4,8
Radicaal-Liberalen	5,6	6,2
Centrum-Democraten	4,7	4.8
Chr Volkspartij	2,0	2,4
Gemeensch. Koers*	1,9	2,2
Anders*"	2,7	4,4

* De linkse partij Gemeenschappelijke Koers (zie voor oprichting medio 1986 pag. 23/1 e.v.-1988)slaagde er niet in de twee procent van de stemmen te behalen die noodzakelijk was voor een vertegenwoordiging in het parlement.
** Andere partijen die aan de verkiezingen deelnamen, waren De Groenen. die 1,3 procent van de stemmen kregen, de Moskou-gezinde Communistische Partij van Denemarken. die 0.8 procent scoorde, en de Links-Socialistische Partij. die op 0,6 procent uitkwam.

Het resultaat van de Vooruitgangspartij, die haar zetelaantal bijna verdubbelde, werd beschouwd als een persoonlijke overwinning voor Pia Kjaersgaard, die in 1987 de omstreden Mogens Glistrup als partijleider was opgevolgd (zie pag. 23/1 e.v.-1988).
Pia Kjaersgaard had campagne gevoerd op een programma van lagere belastingen, het stoppen van immigratie uit Azië en Afrika, grotere individu-

ele vrijheden en onvoorwaardelijke steun aan de NAVO.

Op 11 mei diende premier Schluter zijn ontslag in bij koningin Margrethe. Hij zei echter te hopen als premier te kunnen terugkeren, omdat het totale zetelaantal van de vier regeringspartijen hetzelfde was gebleven. Schluter verklaarde dat de stem van de kiezers wat hem betreft duidelijk was geweest.

,,Ze steunen de partijen die het lidmaatschap van de NAVO willen handhaven."

Op 12 mei werd de Sociaal-Democratische parlementsvoorzitter Svend Jakobsen, wiens partij één zetel winst had geboekt. echter benoemd tot informateur. Hij moest onderzoeken of er een regeerakkoord viel samen te stellen dat op een brede meerderheid kon steunen in het parlement zowel op economisch gebied als op het gebied van het buitenlandse beleid.

Op 16 mei gaf Jakobsen zijn opdracht terug. Hij zei dat hij er niet in was geslaagd voldoende partijen bij elkaar te brengen om een stabiele regering te vormen.

Een dag later benoemde koningin Margrethe de leider van de Radicaal-Liberalen, Niels Helveg Petersen, tot informateur. Ook deze slaagde niet in zijn opdracht en op 20 mei werd demissionair premier Schluter informateur.

Nadat gesprekken over de vorming van een meerderheidsregering waren mislukt, kreeg Schluter op 31 mei van de koningin de opdracht een nieuwe minderheidsregering te vormen.

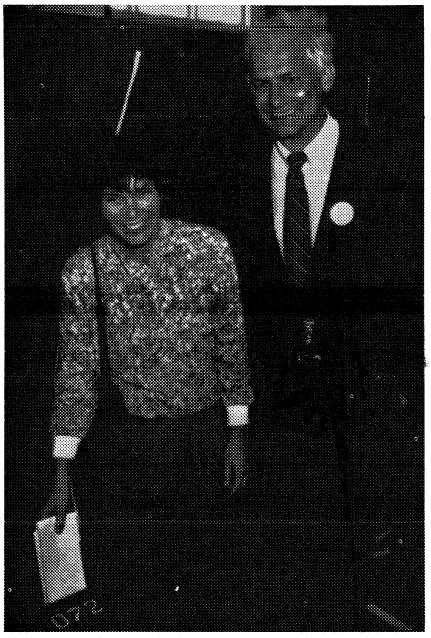
Schluter *vormt* opnieuw *minderheidsregering.* Samenstelling

Op 3 juni maakte Schluter bekend dat hij een kabinet had gevormd, dat uit drie partijen bestond, de Conservatieve Volkspartij, de Liberalen en de Radicaal-Liberalen, die in de Folketing samen over 67 zetels beschikten. De Centrum-Democraten en de Christelijke Volkspartij maakten geen deel meer uit van de regering.

Het kabinet telde 21 leden (voorheen 22). Schluters Conservatieven behielden negen portefeuilles, al raakten zij defensie kwijt aan de Liberalen. De Liberalen, die in het vorige kabinet, acht posten in handen hadden gehad, kregen er nu zeven, terwijl de Radicaal-Liberalen de overige vijf portefeuilles voor hun rekening namen.
Het kabinet zag er als volgt uit:

Premier, onderwijs en onderzoek - Poul Schlüter (Cons.); buitenlandse zaken - Uffe Ellemann-Jensen (Lib.): financien - Palle Simonsen (Cons.), economische zaken - Niels Helveg Petersen* (Rad.-Lib.); justitie - Erik Ninn-Hanscn (Cons.): fiscale zaken - Anders Fogh Rasmussen !Lib.); defensie - Knud Enggaard** (Lib.): onderwijs en onderzoek - Bertel Haarder (Lib.); gezondheid - Elsebeth Kock-Petersen* (Lib.); visserij - Lars P. Gammelgaard (Cons.); arbeid - Henning Dyremose (Cons.); binnenlandse zaken, noordse aangelegenheden - Thor Pedersen (Lib.); transport en verbindingen - Hans Peter Clausen (Cons.): industrie - Niels Wilhjelm (Cons.); huisvesting - Agnete Laustsen** (Cons.); landbouw - Laurits Toernaes (Lib.); energie - Jens Bilgrav-Nielsen* (Rad.-Lib.): cultuur - Ole Vig Jensen* (Rad.-lib.), milieu - Lone Dybkjaer* (Rad.-Lib.): Sociale zaken - Aase Olesen* (Rad.-Lib); kerkelijke zaken - Torben Rechendorff' (Cons.).

* nieuw
** andere portefeuille

Svend Auken, de leider van de Sociaal-Democraten, en zijn vrouw Bettina Heltberg op 10 mei 1988 bij de stembus.

Op 7 juni zei premier Schluter bij de presentatie van zijn nieuwe regering in het parlement dat het ministerie van buitenlandse zaken alle diplomatieke missies in Kopenhagen een boodschap zou sturen, waarin aan het verbod op nucleaire wapens werd herinnerd. Verder zouden de ambassades van landen, waarvan oorlogsschepen Denemarken wilden aandoen, er in de toekomst aan worden herinnerd dat de Deense wet gerespecteerd diende te worden zolang die schepen zich in Deense territoriale wateren bevonden, zonder dat specifiek werd verwezen naar nucleaire wapens.

Diezelfde dag lieten de Verenigde Staten weten tevreden te zijn met het compromis van Schluter omdat dat niets aan de bestaande situatie veranderde

VERRE OOSTEN

MICRONESIË

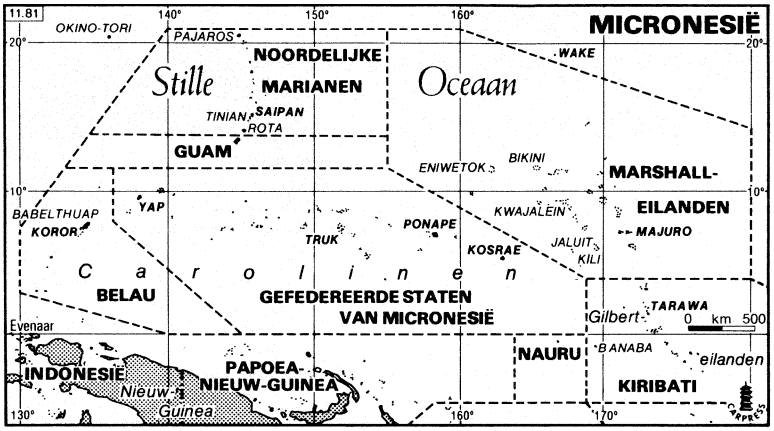
AKKOORDEN I.Z. VRIJE ASSOCIATIE MET VS VOOR MARSHALL-EILANDEN EN FSM VAN KRACHT

Nadat de Marshall-eilanden en de Gefedereerde Staten van Micronesië (FSM) in 1982 akkoorden inzake een vrije associatie met de VS hadden getekend (pag. 45/3 e.v.-'84), werden deze overeenkomsten (,,compacts'') in 1983 door de bevolking van beide eilandengroepen, die in 1947 door de Verenigde Naties als trustgebied aan de VS waren toevertrouwd, in referendums goedgekeurd (zie ook pag. 416-'86).

Het referendum in de FSM vond op 21 juni 1983 plaats. Ruim 70% van de totale bevolking stemde ten gunste van het akkoord, maar 51% van de kiezers op Ponape (een van de staten) verwierp het akkoord.
Bij het referendum op de Marshall-eilanden, dat op 7 september 1983 werd gehouden. werd het akkoord met 6.215 tegen 4.509 stemmen goedgekeurd.

Aanvankelijk werd de ratificatie van de twee akkoorden uitgesteld door constitutionele problemen op de Palau-eilanden, de derde groep die met de VS een soortgelijk akkoord had getekend (Zie pag. 416/2/3/-'86 en onderstaand bericht).
Maar op 13 december 1985 werden de akkoorden met de Marshall-eilanden en de FSM tenslotte door het Amerikaanse Congres goedgekeurd en begin januari 1986 werden zij door president Reagan ondertekend. Op 28 mei 1986 stemde de Beheerschapsraad van de VN (UN Trusteeship Council) met het formele Amerikaanse verzoek in om van het beheer van de vier eilandengroepen (incl. de Noordelijke Marianen) te worden ontheven.

Op 23 oktober 1986 werden de Marshall-eilanden semi-onafhankelijk na een Amerikaans bestuur van 39 jaar. Krachtens de twee dagen eerder in werking getreden ,,compact of free association'' behielden de VS de controle op de defensiepolitiek van de Marshall-eilanden en kregen zij het recht om gedurende minstens 30 jaar het atol Kwajalein als testgebied voor raketten te gebruiken (met een optie voor een verdere verlenging). In ruil daarvoor kregen de Marshall-eilanden in de komende 15 jaar van Washington jaarlijks voor $ 30 mln aan hulp. (Zie ook pag. 431/3-'86).
Op 3 november 1986 vaardigde de Amerikaanse president Reagan een proclamatie uit waarbij het Amerikaanse bestuur over de FSM formeel werd beëindigd en de bevolking van

het ,,Gemenebest van de noordelijke Marianen'' het Amerikaanse staatsburgerschap kreeg.

CONSTITUTIONELE PROBLEMEN OP PALAU-EILANDEN.* VIER *REFERENDUMS. DOOD PRESIDENT SALII. HOOGGERECHTSHOF BLOKKEERT AKKOORD MET VS

Nadat de VS en de Palau-eilanden op 10 januari 1986 een nieuw akkoord hadden ondertekend en dit op 21 februari in een (inmiddels derde) referendum door 72% van de kiesgerechtigden van de Palau-eilanden (ook aangeduid als Belau) was goedgekeurd, bleven de constitutionele problemen bestaan. (Zie pag. 416/3-'86). Het akkoord stond nl. op gespannen voet met de bepaling in de grondwet van Palau, welke de invoer, opslag of plaatsing van o.m. nucleaire wapens verbood.
President Lazarus Salii suggereerde dat nu een eenvoudige meerderheid (en niet de vereiste meerderheid van 75% voor een grondwetswijziging) voldoende was, omdat hij naar zeggen van de Amerikaanse regering de toezegging had gekregen dat deze geen ,,nucleaire ... wapens op de eilanden (zou) gebruiken, testen, opslaan op plaatsen''. Overigens verklaarde hij tevens dat hij ingestemd had met het Amerikaanse beleid om de aanwezigheid van kernwapens op Amerikaanse schepen te bevestigen noch te ontkennen.

Maar de tegenstanders van het akkoord bleven van mening dat een goedkeuring met 75% van de stemmen nodig was om de grondwet te wijzigen. De geldigheid van het referendum werd betwist door Chief Ibedul Gibbons met als argument dat het akkoord de ongewijzigde grondwet schond.

Begin juli 1986 besliste het Hooggerechtshof van Palau dat het resultaat van het referendum (van 21 februari) in strijd met de grondwet was.

Op 17 september 1986 werd het beroep van president Salii tegen deze uitspraak door de betrokken kamer van het Hooggerechtshof verworpen.
Kort daarvoor was het akkoord door het Amerikaanse Congres goedgekeurd, maar Fred Zeder, de voornaamste Amerikaanse onderhandelaar in deze zaak, bevestigde dat de VS de gerechtelijke procedure van Palau zouden respecteren.

Op 2 december 1986 vond op de Palau-eilanden een vierde referendum over het akkoord plaats. Dit maal stemden slechts 66% van de kiezers voor goedkeuring van het akkoord.
Op 30 juni 1987 volgde een vijfde referendum met als resultaat dat het akkoord nu door ca. 68% van de kiezers werd goedgekeurd. Dit betekende dat de vereiste meerderheid van 75% opnieuw niet was gehaald, ondanks een intensieve campagne van de voorstanders van het akkoord, o.w. president Lazarus Salii die waarschuwde voor een ,,financiële crisis'' als de vereiste steun voor het akkoord uitbleef.

In de periode voor het referendum voerde de regering een aantal bezuinigingen door. waardoor de electriciteits- en watervoorziening werd beperkt en de werkweek tot 32 uur werd gereduceerd. Tegelijk stelde de president dat Palau op grond van het akkoord in de komende 50 jaar $1 mrd zou ontvangen. waardoor het bestaande begrotingstekort van $5 mln zou worden weggewerkt.
De Amerikaanse regering had vóór het referendum van 30 juni 1987 laten weten dat over de bepalingen van het ,,compact'' niet meer te onderhandelen viel en dat onvoldoende steun de voortzetting van alle Amerikaanse hulp aan Palau in gevaar zou brengen.

Op 2 juli 1987 kondigde president Salii ,,draconische''bezuinigingen in de publieke sector af. Omstreeks 900 van de 1.331 ambtenaren werden tot 1 oktober zonder betaling van hun salarissen geschorst. Deze maatregel leidde tot protesten in de hoofdstad Koror. Diverse prominente tegenstanders van het akkoord zouden zijn aangevallen en het huis van parlementsvoorlichter Belheim Sakuma werd door brandstichting verwoest.
Later in juli werden parlementsleden in de Kamer belegerd door een menigte die een nieuw referendum eiste, Daarop besloot het parlement (Olbiil Era Kelulau) met 9 tegen 2 stemmen bij 5 afwezigen op korte termijn een referendum te doen houden, hoewel de regering aanvankelijk had verklaard dat dit niet vóór 1988 zou gebeuren. De voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Santos Olikong, verklaarde later dat hij en zijn collega's ,,geen keus'' hadden gehad, omdat hun gezinnen ,,ingevaar'' waren en Palau ,,in een staat van beleg'' verkeerde.

Referendum 4 augustus 1987

Op 4 augustus 1987 konden de bewoners van Palau hun stem uitbrengen over een motie die bepaalde dat de voorgestelde overeenkomst (compact) verenigbaar was met de grondwet. Tevoren was vastgelegd dat voor de goedkeuring van de motie slechts een eenvoudige meerderheid vereist was, mits die meerderheid in 12 of meer van de 16 districten van Palau werd bereikt. De motie werd door ca. 71% van de kiezers goedgekeurd en in 14 districten werd een meerderheid bereikt.

Tegenstanders van de overeenkomst wendden zich op 14 augustus tot het Hooggerechtshof om het referendum van 4 augustus ongeldig te verklaren. Maar de voor de hoorzitting verantwoordelijke opperrechter ontvluchtte het land, nadat hij met de dood was bedreigd. De petitie werd op 9 september door de initiatiefnemers ingetrokken in het belang van het voorkomen van verder geweld. Sinds 14 augustus was melding gemaakt van moord en brandstichting door voorstanders van de overeenkomst.

Verdrag met VS goedgekeurd. Hooggerechtshof verklaart procedure ongeldig

Op 21 augustus 1987 vond het zesde referendum over het akkoord zelf plaats. Nu werd een eenvoudige meerderheid voldoende geacht. Bij dit referendum spraken 73,4% van de kiezers zich voor goedkeuring van het akkoord uit.
Op 27 augustus keurde het parlement het akkoord goed en op 29 augustus stelde president Salii de Amerikaanse regering ervan in kennis dat het akkoord door het volk van Palau werd gesteund.

Op 30 november verzocht president Reagan het Amerikaanse Congres het akkoord inzake een vrije associatie met Palau goed te keuren en daarmee een eind te maken aan de status van trustgebied voor Palau.
Maar een pressiegroep van vrouwen onder leiding van Bernice Keldermans bleef zich op Palau verzetten en 163 mensen wendden zich op instigatie van

deze groep opnieuw tot het Hooggerechtshof. Dit bepaalde in april 1988 dat de procedure die was toegepast om het akkoord goed te keuren ongeldig was. De wijze waarop in augustus 1987 de grondwetskwestie was geregeld werd van nul en gener waarde verklaard. Tegen deze uitspraak ging president Salii vervolgens in beroep.

President dood aangetroffen

Up 20 augustus 1988 werd de president van Palau Lazarus Salii (54), dood in zijn woning in de hoofdstad Koror aangetroffen. Een onderzoek wees uit dat de president in het hoofd was getroffen door een kogel uit een Magnum-pistool dat naast hem lag. Voorlopig was onduidelijk of het moord dan wel zelfmoord betrof.
De vice-president en minister van justitie, Thomas Remengesau (57), werd beëdigd als waarnemend president voor de rest van Salii's ambtstermijn (tot eind 1988).
Salii's voorganger, Haruo Remeliik, de eerste gekozen president van Palau, was op 30 juni 1985 voor zijn woning in Koror doodgeschoten. Die moord werd nooit opgelost. (Zie pag. 415/3-'86).

Op 6 december 1985 waren drie mannen in staat van beschuldiging gesteld. hoewel zij aanvankelijk wegens gebrek aan bewijs waren vrijgelaten. Op 24 februari 1986 begon in Koror het proces en op 6 maart 1986 werden de drie schuldig bevonden aan samenzwering en de moord op Haruo Remeliik. Onder hen waren de zoon en de neef van Roman Tmetuchal, de voornaamste politieke tegenstander van Remeliik. Twee van de beklaagden werden veroordeeld tot 35 jaar gevangenisstraf, de derde kreeg 25 jaar.
Maar op 17 juli 1987 werd bericht dat de vonnissen van de drie door het Hooggerechtshof waren vernietigd omdat het getuigenis van de voornaamste getuige a charge onbetrouwbaar werd geacht. De drie werden daarop vrijgelaten.

Lazarus Salii, president van de Palau-eilanden (eind oktober 1985-20 augustus 1988).

Hooggerechtshof handhaaft uitspraak in beroep

Enkele dagen na de dood van president Salii, aldus The Times (1-9-'88), bevestigde de beroepsinstantie (Appellate Division) van het Hooggerechtshof, bestaande uit twee Amerikaanse rechters en een Palauer, de uitspraak van april 1988.
Dit betekende dat de impasse voortduurde en dat de Amerikaanse regering haar plannen om het akkoord in werking te stellen nu moest opschorten.

SOLOMON EILANDEN

NIEUWE REGERING-ALEBUA

Op 12 december 1986 werd Ezekiel Alebua (39) beëdigd als premier in plaats van de afgetreden Peter Kenilorea (zie pag. 48/2-'87). In het enigszins gewijzigde kabinet kreeg Kenilorea de post van vice-premier en minister van natuurlijke hulpbronnen.
Op 12 januari 1988 werd bericht dat premier Alebua een nieuw kabinet had gevormd. De regeringscoalitie bestond uit de Solomon Islands United Party (SIUPA), het Nationalist Front for Progress (NFP, gevormd in oktober 1985), de Solomons Ano Sagufenua (SAS) en enkele onafhankelijke parlementsleden. De portefeuilles in dit nieuwe kabinet waren als volgt verdeeld:

Premier - Ezekiel Alebua (SIUPA); vice-premier en minister van buitenlandse zaken - Peter Kenilorea: transport, openbare werken en nutsbedrijven - Alfred Maetia (SIUPA), sinds 12-12-'86); financien - George Kejoa (onafh., sinds nov. '84); gezondheid en medische diensten - John Tepaika (NFP, sinds 12-12-'86); binnenlandse zaken en provinciaal bestuur - Andrew Nori (NFP, sinds dec. '85): immigratie en arbeid - Jason Dorovolomo (SIUPA, sinds nov. '84); economische planning - Paul Tovua (SIUPA, voorheen buitenlandse zaken); politie en justitie - Swanson Konofilia (onafh., sinds nov. '84): openbare diensten - Alex Bartlett (onafh., sinds 12-12-'86 economische planning);handel en industrie - Augustine Rose (onafh., nieuw): PTT - John Maetia (SIUPA, sinds 12-12-'86); procureur-generaal - Frank Kabui (sinds 12-12-'86); landbouw en grond - Joni Tutua (SIUPA, voorheen onderwijs en opleiding); onderwijs en opleiding - Daniel Sande (onafh., sinds 12-12-'86 landbouw en grond, sinds nov. '84 natuurlijke hulpbronnen), natuurlijke hulpbronnen - Danny Philip (SAS, sinds 12-12-'86 handel en industrie, vóór 1-7-'86 onderwijs en opleiding).

Op eigen verzoek keerde Ben Foukouna (NFP) niet in het kabinet terug, waarin hij sinds juni 1986 de portefeuille van handel en industrie en sinds december 1986 de portefeuille van openbare diensten had beheerd.
Bij het optreden van Alebua op 12 december 1986 waren reeds twee ministers vervangen:

Ezekiel Alebua, de premier van de Solomoneilanden.

George Ngumi (gezondheid) en Robert Bera (economische planning sinds juni 1986, voordien handel en industrie).

VANUATU

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. VP BEHOUDT MEERDERHEID. NIEUW KABINET. CONFLICT LINI - SOPE

Op 30 november 1987 werden voor de tweede maal sinds de onafhankelijkheid parlementsverkiezingen gehouden. Het aantal zetels was van 39 tot 46 uitgebreid.
De regerende Vanuaaku Pati (VP) van premier Walter Lini. die bij de verkiezingen van november 1983 24 van de 39 zetels had verworven (pag. 528/3-'84), behield een meerderheid met 26 van de 46 zetels, maar het stemmenpercentage van de VP daalde van 56 tot 47.
De voornaamste oppositiepartij, de Unie van Gematigde Partijen (UMP) onder leiding van Vincent Boulekone, behaalde de overige 20 zetels (tegen 12 in 1983) met 42% van de stemmen (33% in 1983).
Voorts namen aan de verkiezingen nog negen andere politieke groeperingen deel met meer dan 100 kandidaten.
Daaronder waren drie nieuwe, in 1985 en 1986 opgerichte partijen: National Democratic Party, opgericht door John Naupa (ex-VP); New People's Party o.l.v. Jimmy Tasso; en Labour Party o.l.v. de vroegere vakbondsleider Kenneth Satungia. Deze steunden in hoofdzaak de kritiek van de UMP op de regering.
Net als de UMP, die vooral door het Franstalige deel van de inheemse bevolking (40 a 45%) wordt gesteund, waren ook de nieuwe partijen voor-

stander van het onderhouden van nauwere banden met Frankrijk en andere voormalige koloniale mogendheden in de Pacific. Zich baserend op een ,,Melanesisch socialisme" had de regering-Lini een radicale niet-gebonden buitenlandse politiek gevoerd, waarbij zij in conflict was geraakt met Frankrijk en Australië (zie volgende berichten). ,,Onverantwoordelijk radicalisme" en ,,economisch wanbeheer" van de regering hadden volgens de oppositie de toeristenindustrie van Vanuatu geschaad en buitenlandse investeringen afgeschrikt.

Speciaal VP-congres

Op 8 en 9 december 1987 hield de VP een speciaal congres om haar kandidaat voor het premierschap aan te wijzen. Hoewel Walter Lini nog in juli 1987 voor een nieuwe termijn van 4 jaar als partijleider was herkozen en duidelijk te kennen had gegeven dat hij opnieuw premier wilde zijn, werd zijn leiderschap betwist door Barak Sope, de secretaris-generaal van de VP.
De aanleiding vormde de gezondheid van de 44-jarige Lini. Deze had tijdens een bezoek aan de Verenigde Staten op 2 februari 1987 een ernstige hersenbloeding gekregen, waardoor hij gedeeltelijk verlamd raakte. Volgens Sope was Lini niet meer in staat zijn ambt te vervullen, maar Lini stelde dat zijn gezondheidstoestand sinds februari sterk was verbeterd en geen belemmering vormde voor een verder functioneren als premier. Ook had hij naar zijn zeggen een nieuw mandaat gekregen door de verkiezingsoverwinning.
Het congres verwierp Sope's kandidatuur op 9 december met 57 tegen 29 stemmen. Op 11 december verklaarde Sope dat hij in het belang van de partijeenheid een nieuwe post in Lini's kabinet zou aanvaarden.

Nieuw kabinet

Op 15 december 1987 vormde Walter Lini zijn nieuwe regering. De portefeuilles werden als volgt verdeeld (Le Monde 17-12-'87):

Premier, minister van onderwijs, justitie en openbare diensten - Walter Lini; financiën en huisvesting - Sela Molisa (voorheen buitenlandse zaken); binnenlandse zaken en gezondheid - Lolu Abil*; buitenlandse zaken - Donald Kalpokas (voorheen grondbezit. energie en u-atervoorziening): grondbezit - William Mahit*; burgerluchtvaart en toerisme - Harold Qualao*; transport, verbindingen en openbare werken - Sethi Regenvanu (voorheen vicepremier en minister van binnenlandse zaken); economische ontwikkeling. handel en industrie - Edward Natapei; landbouw, bosbouw en visserij - Jack Hopa.

* = nieuw

Le Monde stelde dat Barak Sope buiten de regering gebleven was, hoewel hem de post van vice-premier zou zijn beloofd.
Maar in de eerste helft van januari 1988 stelde Lini een gereorganiseerd kabinet voor, waarin ook een plaats voor Barak Sope was ingeruimd. De samenstelling was:

Premier. minister van planning en voorlichting. openbare diensten en burgerluchtvaart - Walter Lini, onderwijs, jeugd en sport - Sethi Regenvanu: Landbouw en veeteelt - Jack Hopa, binnenlandse zaken - Lolu Abil; financiën - Sela Molisa: buitenlandse zaken en justitiële diensten - Donald Kalpokas; gezondheid - Fred Timakata (voorheen parlementsvoorzitter); grondbezit, mineralen en visserij - William Mahit; burgerluchtvaart. telecommunicatie, bosbouw en energie - Harold Qualao, handel en industrie - Edward Natapei; transport, toerisme. openbare werken, watervoorziening, arbeid en immigratie - Barak Sope.
Parlementsvoorzitter werd Onneyn Tahi. tot december 1987 minister van onderwijs. jeugd en sport.

Op 15 januari 1988 werd vanuit Auckland (Nieuw-Zeeland)gemeld dat premier Lini in Nieuw-Zeeland was aangekomen voor een medische behandeling van twee a drie weken met aansluitend een vakantie. Zijn ambt werd intussen waargenomen door Barak Sope (*AFP/Le* Monde 16-1).

Conflict over grondrechten. Rellen in Port Vila (16 mei). Interventie Australië

In mei 1988 ontstond in Vanuatu een conflict over de grondrechten van de inheemse Melanesische bevolking, die 93% van de 145.000 inwoners van Vanuatu omvat. Deze Melanesiërs bezitten 100% van de grond.

Omstreeks 9 mei beschuldigde de regering het grondbedrijf van de hoofdstad Port Vila (Vila Urban Land Corporation) van corruptie. Zij gelastte een andere methode van betalingen aan de traditionele grondbezitters en ontbond het betrokken grondbedrijf.
Minister Barak Sope beschuldigde daarop via de staatsradio de regering ervan traditionele grondbezitters met ,,communistische methodes" te onteigenen.
Op 16 mei demonstreerden ca. 2.000 mensen onder aanvoering van Sope in Port Vila tegen het regeringsbeleid. Het protest ontaardde in geweld. Een man werd gedood en omstreeks 20 mensen raakten gewond. Diverse winkels werden geplunderd. De materiële schade werd op meer dan een miljoen Australische dollars geraamd. (Gegevens ontleend aan Le Monde van 18 mei en NZZ van 4 juni).
Premier Lini verzocht Australië en Nieuw-Zeeland om hulp. Australië stuurde traangas en gasmaskers voor de politie en het zond bovendien twee oorlogschepen om in geval van nood bij evacuatie te kunnen helpen. Op 18 mei verklaarde de Australische premier Bob Hawke in Canberra dat Australië ,,niet werkloos kan toezien" als pogingen werden ondernomen om het bewind van Lini omver te werpen. Deze zou Hawke eerder gewaarschuwd hebben dat onder de relschoppers in Libië opgeleide gewapende mannen waren. De inmiddels gearriveerde Australische oorlogschepen hadden 400 militairen aan boord, aldus The Times (23-5). Nieuw-Zeeland stuurde medische en financiële hulp.
Inmiddels waren in Vanuatu 40 tot 80 arrestaties verricht

Ontslag minister Sope

Op 23 mei ontsloeg premier Lini zijn politieke rivaal Sope als minister, omdat hij voor de rellen verantwoordelijk werd geacht. Tegelijk ontkende Lini dat de onlusten door Libië waren geïnspireerd.
Kort daarop kondigde Sope aan dat hij de regerende VP, waarvan hij nog steeds secretaris-generaal was, voor zich wilde winnen, ook al zou dat op een scheuring uitlopen. Later zei hij, aldus The Times (7-6),dat hij Lini met parlementaire middelen wilde verdrijven – kennelijk via een motie van wantrouwen. Hij bewerkte naast partijgenoten ook de officiële oppositie.

Premier Lini ontslaat parlementsleden

Op 25 juli ontsloeg premier Lini vijf parlementsleden van zijn eigen partij (VP),nadat zij steun aan Sope hadden betuigd. Deze was een van de vijf.
Op 28 juli stootte premier Lini 18 afgevaardigden van de oppositie (UMP)uit het parlement, nadat zij dit hadden geboycot. De stemming over hun uitstoting werd door de betrokkenen in strijd met de grondwet geacht, omdat die had plaatsgevonden zonder dat een parlementaire meerderheid aanwezig was (minimaal 24 leden).
De 23 verloren de eerste ronde van een juridisch gevecht om hun zetels terug te krijgen, toen opperrechter Gordon Ward (van de Solomon-eilanden) hun beroep afwees, zo berichtte The Times (3-8).

GESCHIL MET AUSTRALIË OVER POSITIE LIBIË IN PACIFIC (APRIL-MEI 1987)

Op 7 april 1987 meldde de Australische krant The Age dat Libië volgens verwachting binnen enkele weken een volksbureau (ambassade) in Vanuatu zou vestigen. Een Libische delegatie had de hoofdstad Port Vila drie u-eken eerder bezocht. (Vor.ber.pag. 287/3-'87)
Dezelfde dag waarschuwde de Austra-

lische premier Bob Hawke de landen van de zuidelijke Pacific tegen de pogingen van Libië zich in de regio te nestelen om daar ,,terrorisme en onrust'' te bevorderen. Hawke maakte melding van inlichtingen op grond waarvan Libië aan Vanuatu paramilitaire opleidingsfaciliteiten zou hebben aangeboden. Dit laatste werd door de minister van buitenlandse zaken van Vanuatu, Sela Molisa, op 8 april ontkend.

Van 18-21 april 1987 vond in Misurata (Libië) een conferentie van ,,revolutionaire en progressieve krachten en vredesbewegingen uit het gebied van de zuidelijke Pacific'' plaats onder auspiciën van de Libische leider, kolonel Kadhafi. Volgens radio-Tripoli namen meer dan 60 ,,organisaties en bevrijdingsbewegingen'' aan de conferentie deel, o.a. uit Nieuw-Caledonië, Vanuatu, Nieuw-Zeeland, Australië en Indonesië. Onder hen was Michael Mansell, een vertegenwoordiger van de ,,aborigines'' van Tasmanië (Australië), die na zijn terugkeer op 27 april verklaarde dat kolonel Kadhafi steun had toegezegd voor zijn campagne t.b.v. een ,,Aboriginal Homeland''.
In een verklaring verplichtten de deelnemers aan de conferentie zich tot samenwerking om ,,een revolutionair ideologisch klimaat te scheppen dat in staat is de strategie van het imperialisme, kolonialisme en neokolonialisme tegen te werken''. Voorts verplichtten zij zich het gebied van de Pacific ,,te bevrijden van imperialistische bases, kernproeven, agressieve interventies en alle pogingen om het milieu door diverse middelen en methodes te verwoesten''.
Westerse diplomaten in Australië meldden eerder die maand dat leden van de onafhankelijkheidsbeweging van de Kanaken in Nieuw-Caledonië en Papoea-rebellen uit de Indonesische provincie Irian Jaya in Libië een militaire opleiding hadden gekregen.

Na zijn terugkeer van geheime besprekingen met premier David Lange van Nieuw-Zeeland op een luchtmachtbasis ten noorden van Wellington verklaarde de Australische minister van buitenlandse zaken Bill Hayden dat die ontmoeting op 1 mei 1987 gewijd was geweest aan vertrouwelijke inlichtingen over de activiteiten van Libië in de zuidelijke Pacific.

Hayden beschuldigde kolonel Kadhafi ervan de regering van Vanuatu hulp tot een bedrag van $ 29 mln te hebben aangeboden om in dit land een Libische diplomatieke vertegenwoordiging te mogen openen.

Volgens de NZZ (9-5-'87) vreesde de Australische regering vooral dat Vanuatu's betrekkingen met Libië toen zouden worden geïntensiveerd, omdat premier Lini wegens gezondheidsredenen (zie hierboven) zijn persoonlijke invloed niet kon doen gelden, en dat Vanuatu spoedig tot een centrum van Libische terroristische activiteit in de Pacific kon worden. Libië onderhield zeer goede betrekkingen met Vanuatu's regeringspartij, de Vanuaaku Pati, en vooral met de secretaris-generaal daarvan. Barak Sope, die toen als de sterke man van Vanuatu gold. Overigens ontkende Barak Sope persoonlijk dat er Libische wapenleveranties in Vanuatu waren aangekomen, zoals Hayden volgens de Australische Times on Sunday aan Lange zou hebben meegedeeld.

Op 7 mei gelastte premier Lini van Vanuatu twee Libische regeringsvertegenwoordigers, die naar Vanuatu waren gekomen om de opening van een Libische missie voor te bereiden, het land te verlaten, met als argument dat zij het diplomatieke protocol hadden geschonden door onaangekondigd en zonder de vereiste geloofsbrieven te arriveren.

Op 11 mei kondigde premier Lini een verbod af voor alle bezoeken van Australische oorlogschepen en militaire vliegtuigen uit ongenoegen over de beweerde activiteiten van de Australische geheime dienst in Vanuatu. Deze zou hebben getracht de regering van Vanuatu te destabiliseren vanwege haar relatie met Libië en dat was een inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Vanuatu, aldus Lini. Tegelijk ontkende de premier berichten dat Libische wapens via Vanuatu aan de guerrillabeweging in Nieuw-Caledonië waren geleverd.

Op 26 mei maakte premier Lini bekend dat zijn regering had besloten de beslissing inzake de voorgestelde Libische diplomatieke missie ,,voor onbepaalde tijd uit te stellen''. Wel zouden Vanuatu en Libië een nauwe relatie blijven onderhouden, aldus Lini.
In augustus 1987 bracht een patrouilleboot van de Australische marine een bezoek aan Vanuatu, waarmee de militaire contacten tussen beide landen werden hervat.

Inmiddels had de Australische regering op 19 mei 1987 de sluiting van het Libische volksbureau in Canberra gelast en de Libische diplomaten tien dagen de tijd gegeven om Australië te verlaten. Door de sluiting kon het volksbureau niet langer als steunpunt voor gewelddadige en subversieve activiteiten in de regio dienen, aldus premier Hawke.

FRANSE AMBASSADEUR UITGEWEZEN. GEVOLGEN

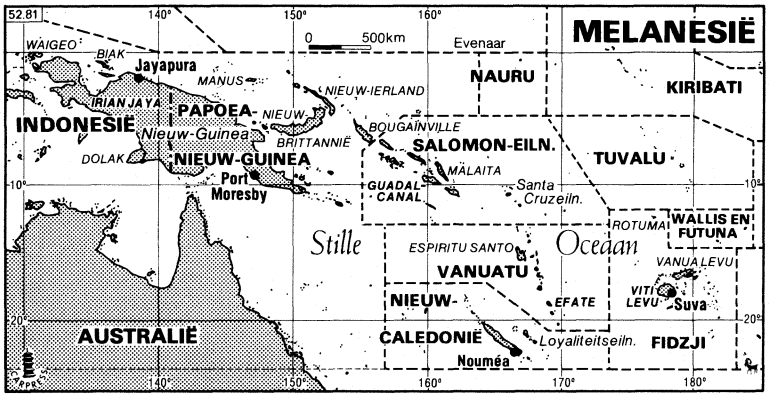
Op 1 oktober 1987 wees de regering van Vanuatu de Franse ambassadeur, Henri Crépin-Leblond, uit wegens beweerde inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Vanuatu. Ook een Franse attaché kreeg opdracht het land binnen zeven dagen te verlaten.
Beide diplomaten werden ervan beschuldigd een ,,substantiële financiële hulp'' te hebben verleend aan de voornaamste oppositiepartij van Vanuatu, de Union des partis modérés (UPM). Er was sprake van een bedrag van 46 mln vatu (ca. 33 mln francs).

De Franse regering reageerde met een beperking van de Franse hulp aan Vanuatu. Deze was reeds teruggebracht van 66 mln francs in 1986 tot 52 mln francs in 1987. In 1988 zou die hulp slechts ca. **30** mln francs bedragen.

Op 23 oktober verzocht Vanuatu Frankrijk nog twee diplomaten terug te roepen, omdat hun aanwezigheid wegens de beperking van de Franse hulp nutteloos was geworden. Daarop reduceerde Frankrijk zijn diplomatieke vertegenwoordiging van 30 tot 3 personen, aldus de NZZ (27-11-'87).

Op 2 november voerde Vanuatu de visumplicht voor houders van een Frans paspoort in.

Op 5 december verklaarde Barak Sope, die zich toen kandidaat voor het premierschap van Vanuatu had gesteld (zie hierboven), dat zijn regering er naar zou streven ,,diplomatieke betrekkingen met Frankrijk, op ambassadeursniveau, te herstellen''. Ook wilde hij de onderhandelingen over ,,de Franse hulp aan Vanuatu'' hervatten.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam - Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

MACHTSOVERNAMES IN HAÏTI

Op 17 september heeft in Haïti brig.-gen. Prosper Avrii een staatsgreep gepleegd en de macht overgenomen van lt-gen. Henri. Namphy, Deze laatste had op zijn beurt in de nacht van 19/20 juni 1988 burgerpresident Leslie Manigat afgezet. Manigat was op 17 januari 1988 via omstreden verkiezingen tot president gekozen en op 7 februari 1988 beëdigd (pag. 81 e.v.-1988).

Voordat Manigat president werd. had It-gen Namphy aan het hoofd gestaan van een Nationale Regeringsraad, die na het vertrek van ..president voor het leven'' Jean-Claude Duvalier naar Frankrijk de macht had overgenomen (pag. 31411 en 34813-1986, alsmede pag. 734/3-1987). De familie Duvalier (vader Prançois en zoon Jean-Claude) had 28 jaar op Haiti geheerst. Jean-Claude Duvalier was op 7 februari 1986 onder druk naar Frankrijk vertrokken (pag. 31311-1986).

Hieronder volgt een overzicht van de ontwikkelingen die zich sinds de beediging van Manigat in Haïti voordeden:

Samenstelling kabinet *(12-2-1*988)

Op 9 februari 1988, twee dagen na de beëdiging van Leslie Manigat tot president van Haïti, ging het parlement, op aanbeveling van de president, akkoord met de benoeming van Martial Celestin tot premier.

Op 12 februari werd een nieuw kabinet bekendgemaakt. Het zag er als volgt uit:

Premier en minister van justitie - Martial Celestin; landbouw, natuurlijke hulpbronnen en milieu - Gérard Philippe Auguste; buitenlandse zaken, internationale samenwerking en religie - Gérard Latortue; cultuur - Franck Etienne; financiën, economische zaken en openbare diensten - Alain Turnier; voorlichting, public relations en toerisme - Roger Savain; ambtenaren. binnenlandse zaken en politie - Yves Auguste; defensie, strijdkrachten en militaire dienst - brig.gen. William Regala; onderwijs en sport - Emmanuel Fils-Aimé; volkscoöperatieven en gemeenschapsontwikkeling - René Laroche; volksgezondheid en huisvesting - Adrien Westerband; openbare werken, transport en verbindingen - Elysée Nicoleau; handel en industrie - Gerard Pierre; werkgelegenheid. sociale zaken en sociale zekerheid - Harry Carrenard; staatssecretaris voor justitie - Robert Augustin; staatssecretaris voor onderwijs - Fritz de la Fuente; staatssecretaris voor binnenlandse aangelegenheden - François Marthold; staatssecretaris voor vrouwenzaken - Rolande Chandler.

Celestin was in 1986 onder It-gen. Namphy minister van handel en industrie geworden (pag. 729/3-1987). Fils-Aimé was van 10 september 1985 tot 5 november 1985 onder Jean-Claude Duvalier minister van onderwijs geweest (pag. 54/1-1986).
Gen. Regala had tijdens het regime-Duvalier gediend als militair officier en was na het vertrek van Jean-Claude Duvalier lid geworden van de Nationale Regeringsraad o.l.v Namphy (pag. 31411-1986).
Gérard Philippe Auguste was bij de presidentsverkiezingen van 17 januari 1988 op de derde plaats geeindigd (pag. 83/1-1988).

Op 2 februari was het op 17 januari gekozen parlement beedigd Het parlement telde 77 Afgevaardigden en 27 Senatoren Eén van de Senatoren was Mirlande Manigat, de echtgenote van de president

Barbados bevriest diplomatieke betrekkingen met Haïti

Medio februari 1988 maakte de premier van Barbados. Erskine Sandiford, bekend dat zijrì land de diplomatieke betrekkingen met Haïti bevroor, omdat de regering van Manigat niet ,,de brede massa van de Haïtiaanse bevolking'' vertegenwoordigde.
Sandiford verklaarde ook dat zijn regering zou proberen haar partners binnen de Caribbean Community (Caricom) te overreden de waarnemersstatus van Haïti binnen de organisatie op te schorten.

Sansaricq *verlaat* Haïti

Op 20 februari 1988 verliet Bernard Sansaricq, die in het verleden verschillende keren had geprobeerd het regime-Duvalier omver te werpen. de Argentijnse ambassade in de Haïtiaanse hoofdstad Port-au-Prince. waar hij sinds 28 augustus 1987 verbleef, en vloog naar Miami in de Amerikaanse staat Florida.
Sansaricq was naar de ambassade gevlucht omdat hij werd gezocht wegens een poging het Haïtiaanse bewind omver te werpen. Op **3** augustus 1987 had een groep mannen o.l.v. Sansaricq de wapens opgenomen tegen de Nationale Regeringsraad o.l.v. Namphy (pag. 8/3 e.v.-1988).

Kolonel Paul beschuldigd *van* betrokkenheid bij *drugshandel* naar de VS

Op 9 maart 1988 stelde een Amerikaanse federale ,,grand jury'' in Miami (Florida) de Haïtiaanse kolonel Jean-Claude Paul formeel in staat van beschuldiging wegens betrokkenheid bij drugshandel.
Paul werd ervan beschuldigd een privé-vliegveldje bij zijn ranch in de buurt van Port-au-Prince ter beschikking te hebben gesteld aan personen

Martial Celestin op 9 februari 1988 tijdens de Senaatszitting waarop zijn benoeming tot premier werd goedgekeurd.

Weekblad 57ste jaargang No. 2965, pag. 43527-43542

Mirlande Manigat, de vrouw van de op 17 januari 1988 tot president van Haiti gekozen Leslie Manigat, zweert op 2 februari bij haar beediging als Senator trouw aan de grond et.

w

die drugs vervoerden naar de Verenigde Staten.

Kol. Jean-Claude Paul was op 26 augustus 1986 benoemd tot hoofd van het tactische bataljon van de Dessalines-kazerne in Port-au-Prince (pag. 311/2-1986).

Rapport onderzoekscommissie over bloedbad bij de verkiezingen van 29 november *1987*

Op 4 april 1988 werd een rapport openbaar gemaakt van een commissie die een onderzoek had ingesteld naar de gewelddaden bij de verkiezingen van 29 november 1987 (pag. 13/3 e.v.-1988). Na de gewelddaden, die aan het begin van de verkiezingsdag hadden plaatsgevonden en aan zeker **34** mensen het leven hadden gekost, waren de verkiezingen opgeschort tot 17 januari 1988 (pag. 82/1 e.v.-1988). Op 3 december 1987 had de Nationale Regeringsraad van gen. Namphy de commissie ingesteld.
De commissie was tot de conclusie gekomen dat het leger en aanhangers van voormalig president Jean-Claude Duvalier geen schuld hadden aan de gewelddaden. Volgens het rapport waren de oppositie, buitenlandse media en de Rooms-Katholieke Kerk schuldig aan het klimaat van geweld dat tot het bloedbad had geleid.

Haïti kan proces tegen Duvalier beginnen

Op 25 april 1988 besliste het hof van beroep in Aix-en-Provence, Frankrijk, dat Haïti een proces kon beginnen tegen Jean-Claude Duvalier om te proberen $ 120 miljoen gemeenschapsgeld terug te krijgen, die Duvalier volgens de Haïtiaanse regering had ontvreemd.

Gen. Namphy neemt macht van president Manigat over

Op 15 juni 1988 ontstond een crisis tussen president Manigat en lt-gen. Henri Namphy, nadat de laatste had besloten enige personele wijzigingen binnen de strijdkrachten door te voeren. In een door het opperbevel uitgegeven communiqué was o.m. meegedeeld dat kol. Jean-Claude Paul - die beschouwd werd als een medestander van president Manigat - werd overgeplaatst naar het hoofdkwartier van de landmacht.
Kol. Paul ging niet met zijn overplaatsing akkoord en president Manigat deelde mee dat de overplaatsing ,,zonder mijn voorkennis en zonder mijn instemming" had plaatsgevonden. ,,Om een ernstige crisis te vermijden" gelastte Manigat een herstel van de vroegere situatie. Volgens Le Monde (20-6-1988) kwamen beide mannen daarna overeen de personele wijzigingen voorlopig niet door te voeren.

Op 17 juni liet president Manigat echter weten dat Namphy samen met twee andere generaals was ontslagen en dat er een reorganisatie van de strijdkrachten zou plaatsvinden. In een communiqué deelde de president mee dat er toch een begin was gemaakt met het doorvoeren van de wijzigingen, hetgeen een daad van ,,insubordinatie" was van de kant van de militaire autoriteiten tegenover het constitutionele hoofd van de strijdkrachten (de president). Vervolgens werd gen. Namphy onder huisarrest geplaatst.
Volgens The Times (20-6-1988) werd een tot dan toe onbekend officier. kol. Morton Gousse. benoemd tot opperbevelhebber van de strijdkrachten als opvolger van Namphy. Gousse kreeg de rang van brigade-generaal.

In de nacht van 19/20 juni rukte gen. Namphy met hem trouw gebleven troepen op naar het presidentiële paleis in Port-au-Prince en zette president Manigat af.
Op 20 juni verscheen Namphy voor de televisie in gevechtskledij en gewapend met een machinegeweer. Hij zei dat de militairen weer op Haïti zouden regeren. ,,De toekomst van de democratie en de vrijheid stond op het spel. Het leger moet de hogere belangen van het land beschermen", aldus Namphy. De generaal beschuldigde Manigat van dictatoriale plannen en zei dat de president misbruik had gemaakt van het hem geschonken vertrouwen en de grondwet had geschonden, waaraan hij trouw had gezworen.
Namphy zei dat hij het parlement zou ontbinden en bij decreet zou regeren. Verder zou een uit militairen bestaand kabinet aantreden.
Bij de machtsovername vielen geen doden.

Onder de kop ,,Handige Manigat vrslikt zich in leger Haïti" meldde correspondent Jan Keulen in de *Volks*krant (21-6-1988) over de afgezette president het volgende:

Even leek het er op dat de bijna 59-jarige politicus Leslie Manigat echt president van Haïti was. Manigat trotseerde vorige week. tot grote verbazing van veel Haïtianen, generaal Henri Namphy. De generaal had twee officieren, onder wie kolonel Jean-Claude Paul, overgeplaatst zonder de president te raadplegen. Manigat maakte Namphy's beslissing ongedaan en toen deze, tegen de wil van de president, zijn beslissing toch uitvoerde, werd Namphy afgezet als opperbevelhebber van het leger en onder huisarrest geplaatst. De gevolgen zijn bekend. Namphy wist uit zijn huisarrest te ontsnappen en leidde een succesvolle coup tegen Manigat, de eerste burger-president van Haïti sinds dertig jaar.
Manigat stond bekend als een machiavellist en opportunist en sommige waarnemers hadden voorspeld dat het leger niet hem, maar hij het leger zou manipuleren. Het heeft niet zo mogen zijn. De erudiete, door zijn tegenstanders wat pedant gevonden Manigat heeft het onderspit moeten delven. Een roemloos einde van een politicoloog die tijdens de 23 jaar dat hij in ballingschap leefde, van 1963 tot 1986. talrijke lezingen gaf in de Verenigde Staten, Frankrijk en Venezuela en zich gewetensvol voorbereidde op het presidentschap van Haiti.

De kans voor Manigat kwam nadat de verkiezingen van 29 november vorig jaar. de eerste verkiezingen in drie decennia, in een bloedbad waren geëindigd. Doodseskaders van het lener. ook bekend onder de naam Tontons Macoutes, schoten mensen dood bij de stemlokalen en maakten de verkiezingen onmogelijk.
De aanhangers van de vroegere dictator Jean-Claude Duvalier vreesden dat een president gekozen zou worden die ernst zou maken met de deniocratisering en die processen zou voeren tegen de schuldigen van schendingen van de mensenrechten.
Naar later bleek was de grote organisator van de schietpartijen in november kolonel Jean-Claude Paul, de commandant van de Dessalines-kazerne in Pnrt-au-Prince. De sinistere Paul werd later, door een rechtbank in Miami, in staat van beschuldiging gestelu wegens zijn banden met drugssmokkelaars Ironisch is dat Manigat, een half jaar na het bloedbad in Port-au-Prince. juist op Paul vertrouwde in zijn machtsstrijd met Henri Namphy.
Als de door een onafhankelijke kiesraad georganiseerde verkiezingen van 29 november doorgegaan waren, was professor Manigat waarschijnlijk op de vijfde plaats geeindigd. Manigat was duidelijk minder populair dan kandidaten als Marc Bazin en Gérard Gourgue. De obstructie door de aan grootheidswaanzin lijdende Henri Namphy, die zich het liefst vergelijkt met generaal Dessalines (de nationale held van Haïti die het land de vorige eeuw leidde in de vrijheidsstrijd tegen de Fransen), en door kolonel Jean-Claude Paul, effende echter de weg voor Manigat.
Namphy, die na de vlucht van Jean-Claude Duvalier in 1986 een drie-koppige junta leidde, beloofde dat hoe dan ook een burgerpresident zou worden geinstalleerd op 7 februari 1988. In januari werden verkiezingen gehouden die. volgens de unanieme mening van alle waarnemers, frauduleus verliepen.
Namphy had van het begin af aan zijn twijfels over X'ianigat. die bekend stond als een humanist en intellectueel. Sommige officieren voelden meer voor de uiterst rechtse Duvalier-aanhanger Clovis Desinor als president en Namphy verkoos de landbouwkundige Gérard Philippe Auguste. Onder druk van de tweede man van de junta, minister van defensie William Regala en van Namphy's rechterhand, kolonel Prosper Avril, werd uiteindelijk toch voor Leslie Manigat geopteerd.

Volgens sommige bronnen probeerde Manigat van het begin af aan de militairen tegen elkaar uit te spelen. Hij zou bijvoorbeeld William Regala in het begin voor zich gewonnen hebben door hem de post van Namphy, opperbevelhebber van het leger, in het vooruitzicht te stellen. Manigat probeerde de Duvalieristen voor zich te winnen door te koketteren met het feit dat hij van 1957 tot 1963 aanhanger was geweest van ,,papa Doc" en dat er geen ,,heksenjacht" zou worden geopend op de militairen en functionarissen van het oude regime.
(..) ..Ik wil drie dingen voor het leger", aldus Manigat in een recent interview met het Amerikaanse weekblad New-s week, ,,democratisering, modernisering en een leger in dienst van de democratie".
Maar voor een politieke oplossing van de problemen in Haiti was het. volgens Manigat, wel nodig rekening te houder. met het leger. ,,We moeten een dialoog met het leger voeren. Men accepteert het idee om een dialoog met zakenlieden te voeren over de oplossing van economische problemen, met boeren om hun sociale problemen op te lossen. Maar wat betreft het leger zou geen dialoog nodig zijn? Het leger is in Haïti een belangrijke factor in het politieke systeem."

Manigat had ongetwijfeld gelijk dat rekening gehouden moest worden met het leger. Meer dan met de politieke partijen, de kerken en de vakbonden die dan wel hard om democratie mogen roepen. maar niet in staat zijn een werkelijke vuist te maken. Manigat onderschatte echter de gevaren door de rivaliteiten tussen gevaarlijke mannen als de robuuste, volgens vrienden vaak dronken generaal Namphy, de drugsdealer en terrorist Paul en de op macht beluste Regala uit te spelen...

Diezelfde dag (20 juni) werd Manigat met vrouw en jongste dochter op het vliegtuig naar de Dominicaanse Republiek, het buurland van Haïti, gezet.
Op 21 juni liet de afgezette president tijdens een persconferentie in Santo Domingo, de hoofdstad van de Dominicaanse Republiek, weten dat de staatsgreep een gevolg was van zijn strijd tegen de corruptie. Met de coup van Namphy was volgens Manigat de laatste kans op democratie in Haïti vernietigd. De afgezette president verklaarde dat kol. Prosper Avril een sleutelrol had gespeeld bij het bedenken en uitvoeren van de staatsgreep. (Avril werd na de coup door Namphy bevorderd tot brigade-generaal).

Lt -gen Henri Namphy

Op 24 uni vroeg Manigat in de Amerikaanse stad Miami (Florida) om .,steun tegen de militaire staatsgreep en voor herstel van de democratie" op Haïti. Verder wilde hij dat het nieuwe regime op Haïti onder druk zou worden gezet om een twintigtal aanhangers die tijdens de machtsovername door de militairen waren gearresteerd, vrij te laten.

Een vertegenwoordiger van de Haïtiaanse oppositie in ballingschap in de VS, Roger Biamby, liet echter weten dat Manigat geen steun van de Haïtiaanse gemeenschap in de VS zou krijgen, zo meldde Le Monde (28-6-1988). Biamby herinnerde eraan dat bij de verkiezing van Manigat tot president sprake was geweest van een lage opkomst en van fraude en verklaarde dat Manigat ,,geen enkel eerbetoon" zou ontvangen, aldus Le Monde.
Charles Redman. woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, verklaarde dat geen enkele vooraanstaande Amerikaan van plan was Manigat te ontmoeten.

Na zijn bezoek aan Miami maakte Manigat een rondreis door Europa om steun te vragen voor een herstel van de democratie op Haïti.
In Le Monde van 2 juli 1988 werd gemeld dat de Haïtiaanse militaire autoriteiten de laatste dagen 16 van de 20 gearresteerde medewerkers van Manigat hadden vrijgelaten.

Op 21 juni maakte een militaire woordvoerder de samenstelling van het nieuwe kabinet bekend. Volgens *The Times* (22-6-1988) waren de portefeuilles als volgt verdeeld:

Binnenlandse zaken en defensie - gen.-maj. William Regala; buitenlandse zaken - brig.gen. Herard Abraham; voorlichting en coördinatie - kol. Acedius Saint Louis; economische zaken en financiën - kol. André Jean-Perrier; justitie - brig.gen. Fritz Antoine: volksgezondheid en bevolking - lt-kol. Jean Verly; openbare werken, transport en verbindingen - It-kol. Alphonse Desulme; landbouw, natuurlijke hulpbronnen en agrarische ontwikkelingen - kol. Damax Sidneus; onderwijs, jeugdzaken en sport - brig.-gen. Cecilio Dorce; sociale zaken - kol. Phedre Desir; handel en industrie - kol. Eric Brunel Lamour.

Reacties op het afzetten van Manigat

In het buitenland werd afwijzend gereageerd op de machtsovername door lt-gen. Namphy. De Verenigde Staten veroordeelden de coup bij monde van Phyllis Oakley, woordvoerster van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken.
,,De Amerikaanse regering spreekt een krachtige veroordeling uit. Dit is een zware slag voor de hoop op democratie in een problematisch land", aldus de woordvoerster.

Ook andere Westerse landen spraken hun veroordeling over het gebeuren uit. De Sowjet-partijkrant Prawda schreef dat de hoop van de Haïtianen op betere tijden nu vervlogen was.
In Port-au-Prince werd nauwelijks gereageerd op de coup. Volgens een verslaggever van het Franse persbureau AFP heerste er een sfeer van ,,algemene onverschilligheid".

Venezuela, *West-Duitsland* en *Frankrijk* staken hulp aan Haïti

In Le Monde van 28 juni 1988 werd gemeld dat Venezuela zijn hulp aan Haïti had opgeschort. Die hulp bestond in essentie uit de levering, op gunstige voorwaarden, van 7.000 vaten olie per dag, aldus Le Monde.

Op 30 juni annuleerde West-Duitsland hulp ter waarde van vijf miljoen mark aan Haïti die de maand daarvoor door Bonn was toegezegd.

Op 7 juli maakte de Franse minister van samenwerking en ontwikkeling, Jacques Pelletier, na het bezoek van Manigat aan Parijs bekend dat Frankrijk zijn financiële steun aan Haïti opschortte, maar dat de humanitaire hulp gehandhaafd bleef.

Namphy *wil* nieuwe grondwet

Op 8 juli 1988 maakte lt-gen. Namphy in een televisietoespraak bekend dat er een nieuwe grondwet zou komen. De bestaande grondwet, die op 29 maart 1987 via een referendum door de bevolking was goedgekeurd (pag. 73411 e.v.-1987), was, zo zei Namphy, ,,ongelukkig" geschreven in een klimaat van ,,passie en emotie" en bevatte volgens de generaal ,,elementen die vreemd zijn aan onze gewoontes en tradities". De nieuwe grondwet zou de ,,realiteit" in ogenschouw nemen, aldus Namphy. In een reactie op de toespraak van Namphy verklaarde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken: ,,We zijn erg teleurgesteld dat gen. Namphy de grondwet, die vorig jaar in een open en democraisch proces door het Haïtiaanse volk is overgenomen, terzijde heeft geschoven."

Mensenrechtenactivist Lafontant doodgeschoten

Op 11 juli 1988 werd in een jeep langs de kant van de weg naar de luchthaven van Port-au-Prince het lijk gevonden van de advocaat en mensenrechtenactivist Joseph Lafontant. Lafontant was doodgeschoten. Zijn lichaam zou sporen van mishandeling vertonen.

Canadese priester uitgewezen

Op 6 augustus 1988 werd René Poirier, een Canadese priester die sinds vier jaar in Haïti was, uitgewezen en op het vliegtuig naar Montreal, in Canada, gezet.
Volgens een communiqué van het Haitiaanse ministerie van voorlichting had de priester ,,de sociale en politieke orde in gevaar gebracht door in het openbaar beledigende verklaringen af te leggen."

Delegatie OAS onderzoekt situatie van ae *mensenrechten* op *Haiti*

Van 29 augustus - 2 september 1988 onderzocht een delegatie van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) de situatie van de mensenrechten in Haïti. De militaire regering van Namphy had toestemming voor het bezoek verleend en de garantie gegeven dat de delegatie ,,vrijelijk en vertrouwelijk" vragen kon stellen aan personen of groepen die daarvoor in aanmerking kwamen.

Toenemend geweld. Aanval op kerk

Op 13 augustus 1988 werden, zo meldde het rooms-katholieke radiostation Radio Soleil, tien mensen gedood toen militairen en gewapende burgers zonder waarschuwing het vuur openden op een groep jongeren die vergaderden in een gebouwtje in Labadie, zo'n 130 km ten noordwesten van Port-au-Prince.
Volgens The Times (13-9-1988) kostte de aanval in Labadie aan drie jongens het leven.

Op 11 september bestormde een groep gewapende personen tijdens een mis de rooms-katholieke kerk van St Jean Bosco in Port-au-Prince en opende het vuur op de kerkgangers. Na de aanval stak de groep de kerk in brand en trok het centrum van de stad in. Daar werden twee radiostations en de hoofdkwartieren van twee oppositiegroeperingen met stenen bekogeld.
Bij de aanval op de kerk kwamen zeker tien mensen om het leven. De mis werd geleid door de radicale priester Jean-Bertrand Aristide, een tegenstander van het bewind van Namphy (zie ook pag. 913 e.v.-1988). Aristide wist te ontsnappen.
Een dag later zeiden vijf mannen en een vrouw op radio en TV dat zij aan de aanval hadden deelgenomen omdat zij het niet eens waren met de politieke ideeën van de priester. Zij dreigden met meer acties wanneer Aristide zou doorgaan met preken tegen de regering.

De oppositie had zondag 11 september uitgeroepen tot ,,dag van de grondwet", ter ondersteuning van de grondwet van 1987.

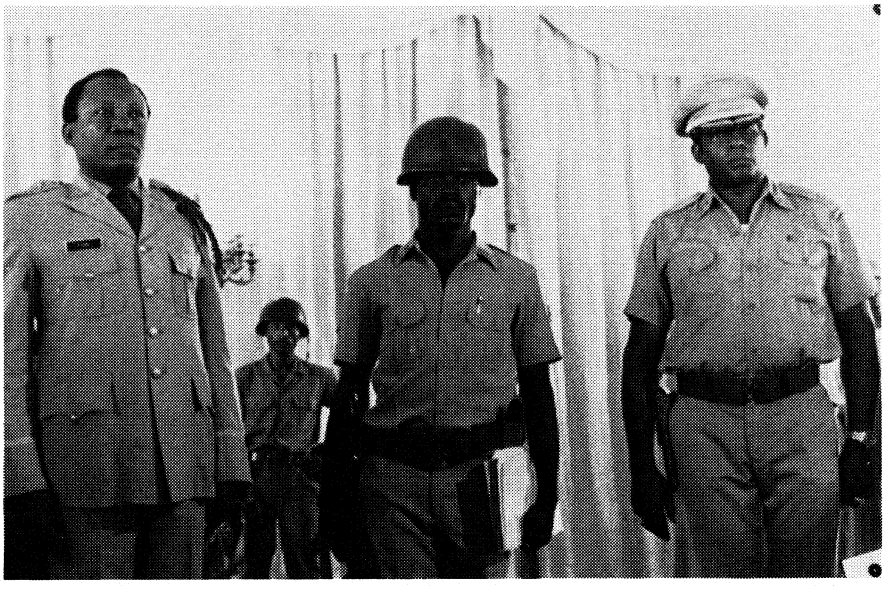
In de nacht van 12/13 september werd in de sloppenwijk Cité Soleil van Port-au-Prince een kerk in brand gestoken.

Op 13 september deed een groep gewapende personen in de hoofdstad een aanval op het onafhankelijke radiostation Radio Cacique.

Op 14 september verklaarde de militaire regering van Namphy dat zij ,,diep verontwaardigd" was over de aanval op de kerk van St Jean Bosco en dat de daders vervolgd zouden worden.

Brig.-gen. Avril zet lt.-gen. Namphy *af*

Op 17 september 1988 pleegde brig.-

De nieuwe machthebber van Haïti, gen. Prosper Avril (l.),maakt op 19 september 1988 de samenstelling van zijn regering bekend. Rechts kol. Jean-Claude Paul en in het midden sergeant Joseph Heubreux.

gen. Prosper Avril een staatsgreep en zette Namphy af. In de nacht van 17/18 september verklaarde Avril op de televisie: ,,Ik zie mij gedwongen het ambt van president van de militaire regering over te nemen." Hij zei dat de presidentiële garde ,,wederom tot handelen gedwongen was geweest" omdat zij .,ziek was geworden" van de manier waarop Haïti sinds 7 februari 1988 was geregeerd.
De nieuwe machthebber zei dat hij van plan was van Haïti een plaats te maken ,,waar de mensenrechten gegarandeerd zijn" en beloofde alle internationale verdragen en vrijheden te respecteren.
Avril riep de bevolking op de veranderingen rustig te aanvaarden ,,om het land te redden van anarchie en chaos".
Volgens *The* Times (19-9-1988) promoveerde Avril zichzelf op 18 september tot luitenant-generaal.
Hoewel tijdens de machtsovername schoten te horen waren geweest, vielen er, voor zover bekend, geen doden.
Op 18 september, aldus de *Financial* Times (20-9-1988), vluchtte lt-gen. Namphy met vrouw en dochter naar de Dominicaanse Republiek, waar hij politiek asiel kreeg. Franck Romain, burgemeester van de hoofdstad en een aanhanger van Jean-Claude Duvalier zocht zijn toevlucht in de ambassade van de Dominicaanse Republiek in Port-au-Prince.

Op 19 september maakte lt-gen. Avril de samenstelling van een nieuw kabinet bekend, dat bijna uitsluitend uit burgers bestond. Bij de bekendmaking werd Avril geflankeerd door kol. Jean-Claude Paul en sergeant Joseph Heubreux. Deze laatste stond aan het hoofd van een groep jonge onderofficieren die Avril hadden gevraagd de macht over te nemen.

Onder de kop ,,Avril zat altijd in de buurt van de macht" meldde de *Volks*krant (20-9-1988) over de nieuwe ,,sterke" man van Haïti het volgende:

Generaal Prosper Avril, de nieuwe militaire leider van Haïti, heeft zich de afgelopen twintig jaar vrijwel voortdurend onopvallend opgehouden in de coulissen van de macht. In de nacht van zaterdag op zondag kwam hij zelf in de schijnwerpers: een groep onderofficieren onder leiding van Avril verdreef sterke man generaal Henri Namphy. (...)

Prosper Avril bekleedde invloedrijke posities onder de dictatuur van president François Duvalier (,,Papa Doc") en diens zoon Jean-Claude (,,BabyDoc"). Hij was ook weer van de partij toen Baby Doc in 1986 werd afgezet, maar verbeterde zijn positie zelfs toen de regering van Leslie Manigat op 19 juni dit jaar werdvervangen door een militair bewind onder aanvoering van Henri Namphy.

Avril wordt een zeer intelligente en bedreven tacticus genoemd. die zichzelf altijd op invloedrijke posten heeft weten te manoeuvreren. Wat zijn politieke opvattingen zijn, is niet duidelijk. Ondanks zijn steun aan de brute dictatuur van de Duvaliers zijn van de nieuwe leider geen gewelddadigheden bekend.

Hij werd op 12 december 1937 geboren in het dorpje Thomazeau, ten oosten van Port-au-Prince. in een eenvoudig gezin. In 1959 werd hij toegelaten op de militaire academie die hij twee jaar later als onderofficier verliet. Tijdens zijn hele militaire loopbaan maakte hij deel uit van de presidentiële garde. Avril vocht in 1963 en 1964 tegen de verzetsbeweging Jong Haïti, die zich afzette tegen dictator François Duvalier. Daarnaast volgde hij colleges van de faculteit volkenkunde in Port-au-Prince. Avril schreef enkele werken over militaire zaken, waarvan een gewijd aan het schieten enig succes had. President Duvalier noemde hem ,,de intelligente Avril" en belastte hem aan het eind van de jaren zestig met de veiligheid van zijn zoon Jean-Claude.
Toen die na het overlijden van zijn vader het presidentschap overnam werd Avril ook verantwoordelijk voor de aanschaf van wapens en militair materieel in het buitenland. Door toedoen van zijn machtige vijand minister Roger Lafontant van binnenlandse zaken raakte Avril in september 1985 in ongenade. Kort voor de val van Baby Doc keerde hij echter alweer terug op het politieke toneel. Duvalier droeg hem op een eind te maken aan de volksopstand.
Hij was lid van de Nationale Adviesraad van de burger-militaire regering die onder leiding van generaal Namphy in februari 1986 de macht greep. Avril werd in een onbeduidende functie gezet door Leslie Manigat, de burger die begin dit jaar president werd.
Toen Manigat probeerde ook legerleider Namphy opzij te schuiven, bleek hij zijn macht te hebben overschat. Namphy pleegde op 19 juni een staatsgreep, waarvan Avril volgens Manigat in feite de organisator was. (...) Voor zover bekend heeft Avril in het leger nauwelijks vijanden.

Avril is getrouwd met een verpleegster van de gezondheidsdienst van het leger met de rang van kapitein. Zij hebben vier kinderen. Avril zou miljonair zijn.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

TROONREDE

In een verenigde zitting van beide Kamers van de Staten-Generaal heeft koningin Beatrix op 20 sept. in de Ridderzaal in Den Haag de troonrede van 1988 voorgelezen.

Het was de derde troonrede, die was opgesteld onder verantwoordelijkheid van het tweede kabinet-Lubbers.
De tekst ervan luidde als volgt:

Leden van de Staten-Generaal,

Meer dan ooit is dit jaar gebleken dat de Europese Gemeenschap vastbesloten is om binnen afzienbare tijd de onderlinge grenzen af te schaffen. Onze economie zal daarmee nieuwe kansen krijgen, Of we die zullen benutten, hangt grotendeels af van onszelf. Een goed opgeleide en gemotiveerde beroepsbevolking en een moderne uitrusting van onze bedrijven zullen onmisbaar blijken. Daarvoor is in de afgelopen jaren al een stevige grondslag gelegd. Door de kostenmatiging, die de sociale partners samen met de overheid hebben betracht. is er veel tot stand gebracht. Al is de werkloosheid nog te hoog, de economie is weer gaan groeien, en daarmee is ook het fundament voor onze collectieve voorzieningen versterkt.

De werkgelegenheid is weer gaan stijgen. Vergeleken met het dieptepunt van vier jaar geleden hebben vandaag de dag tenminste driehonderdvijftig duizend meer mannen en vrouwen een baan. De investeringen, die de groeikracht van de bedrijven bevorderen. liggen liefst een derde hoger dan enkele jaren geleden.

Er zijn de afgelopen jaren offers gebracht, maar er is ook veel bereikt. Daarom wil de regering het beleid van kostenmatiging volgend jaar voortzetten en dit de sociale partners ook mogelijk maken. Daartoe wordt een belangrijk deel van de weer stijgende belastingopbrengsten aangewend om het algemene BTW-tarief te verlagen met anderhalf procent, en voedings- en geneesmiddelen over te brengen naar het lage tarief. Zo kan de lichte prijsstijging, die nu vanuit het buitenland op ons afkomt, verminderd worden. Daarnaast kunnen de sociale premies omlaag: immers, door de stijgende werkgelegenheid brengen nu meer mensen te zamen het benodigde bedrag op voor uitkeringen. De regering verwacht dat de dalende belastingtarieven en sociale premies ervoor kunnen zorgen dat het matigingsbeleid met behoud van koopkracht, voortgezet kan worden. Tegelijk wordt stap voor stap het kanCieringstekort - de nieuwe schulden die de overheid jaar op jaar maakt - teruggedrongen. Intussen drukt de rentelast van de in het verleden gemaakte schulden zwaar op de begroting.
Al met al kan negentien negenentachtig een voorspoedig jaar worden met stijgende werkgelegenheid, ondersteund door het matigingsbeleid, waarvoor niet meer die ingrijpende saneringen en offers nodig zijn die in de eerste helft van de jaren tachtig onvermijdelijk waren. Gelet op deze ontwikkeling mogen wij het volgend jaar met een zeker vertrouwen tegemoet zien.
Toch is er geen aanleiding voor tevrcdenheid. De werkloosheid dreigt immer. zonder extra inspanningen, op een te hoog niveau tc blijven steken. Het vraagstuk van de werkloosheid is zeker niet alleen een probleem van aantallen, dat afdoende met cijfermatige taakstellingen bestreden zou kunnen worden. Van elke drie werklozen die bij de arbeidsbureaus zijn ingeschreven, is er één niet volledig of niet direct beschikbaar voor arbeid. Bovendien is gebleken dat velen die wèl beschikbaar zijn, niet geschikt zijn voor banen die worden aangeboden, omdat zij geen toereikende opleiding, of een gebrek aan ervaring hebben. Zo dreigt de verwarrende situatie dat bij het herstel van de economie zich meer mensen melden op de arbeidsmarkt, omdat er groeiende kansen op een baan zijn, terwijl tegelijkertijd de werkloosheid op een onaanvaardbaar hoog niveau blijft. Dit vraagt een vernieuwing van het arbeidsmarktbeleid.
Er is meer gerichte aandacht nodig voor scholing en het kunnen opdoen van werkervaring. Arbeidsbemiddeling van langdurig werklozen vraagt veel tijd en aandacht; de eerste ervaringen met de zogenaamde her-oriënteringsgesprekken duiden hierop. De regering wil zich met sociale partners en gemeenten verstaan om de intensivering van het beleid nader inhoud te geven. In de ontwerp-begroting voor het volgend jaar is hiervoor een extra ruimte geschapen van tweehonderdvijfentwintig miljoen gulden oplopend tot zeshonderdvijftig miljoen, in negentien negentig. Met het beschikbaar stellen van deze bedragen gaat de regering bewust veel verder dan in het re-

Koningin Beatrix op het Binnenhof, op weg naar de Ridderzaal, waar zij de troonrede zou voorlezen. Achter de koningin prins Claus en naast haar de prinsen Constantijn (l.) en Johan Friso. Geheel rechts prinses Margriet.

geerakkoord in negentien zesentachtig was voorzien.
Een tweede terrein waar de regering voorstelt een stap verder te gaan dan het financiële kader van het regeerakkoord. betreft investeringen in de infrastructuur van ons land. Door de succesvolle economische groei worden deze mogelijk gemaakt. maar tevens zijn zij voor behoud van die groei een onmisbare voorwaarde. Met de dag tekent zich de noodzaak scherper af om in ons dichtbevolkte land meer te doen aan verbetering van auto-, spoor- en vaarwegen. Niet alleen de eenwording van de Europese markt maar ook de sterkere groei van onze bevolking vraagt daarom.
Meer overheidsinvesteringen vergen een goede voorbereiding. Dat geldt zowel voor de uitvoering van het uitgebreide bereikbaarheidsplan voor de randstad als voor de investeringen in verkeer en vervoer in het gehele land. Voorgesteld wordt hiervoor vanaf negentien negentig jaar vierhonderd miljoen gulden meer te bestemmen. Te zamen met de bestuurlijke en financiële inspanning van provincies en gemeenten en van de particuliere sector zal dit tot een aanzienlijk hoger niveau van investeringen kunnen leiden. Bij de uitvoering hiervan zullen ook de noodzakelijke regulering van de mobiliteit en het ontzien van het milieu aandacht krijgen.
Langs deze wegen zal dus het antwoord gegeven worden op de noodzaak om te komen tot een goed gemotiveerde en gekwalificeerde beroepsbevolking enerzijds en een goed niveau van investeringen en infrastructuur anderzijds. Nu er door het herstel weer enige mogelijkheid is financieel verder te gaan dan bij het regeerakkoord was voorzien, wil de regering bewust meer investeren in mens en land.
Waarom nu juist extra middelen besteed aan arbeidsvoorziening en infrastructuur? Om ons goed voor te bereiden op de eenwording van Europa, en omdat zo meer mensen aan de slag komen en de middelen worden verdiend om andere overheidstaken en welzijnsvoorzieningen voor de toekomst veilig te stellen. Om dezelfde reden is er een structurele, vernieuwde aanpak op verschillende terreinen nodig.
Bij de indiening van de begroting voor negentien achtentachtig werd reeds gewag gemaakt van het voornemen per 1 januari negentien negentig te komen tot vereenvoudiging en verlichting van de loon- en inkomstenbelasting. De voorbereiding van deze plannen vordert goed.
Op 1 januari negentien negenentachtig zal een eerste belangrijke stap gezet kunnen worden in de richting van een noodzakelijke vernieuwing van structuur en financiering van de gezondheidszorg. De maatregelen beogen de kwaliteit hiervan te waarborgen, de kosten te beheersen en een betere solidariteit tot stand te brengen tussen zieken en gezonden, jongeren en ouderen, werknemers en zelfstandigen. Om te beginnen zullen enkele belangrijke voorzieningen, méér dan nu via de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten worden gefinancierd. Parallel daaraan zal de inkomensafhankelijke premie voor de ziekenfondsverzekering voor een deel worden omgezet in een vast bedrag per persoon. De gevolgen hiervan voor de koopkracht van gezinnen met kinderen zullen worden opgevangen met een verhoging van de kinderbijslag.
In de ontwerp-nota 'Volkshuisvesting in de jaren negentig' is, met het oog op een goede en betaalbare volkshuisvesting, een nieuwe visie gegeven op de verdeling van taken en verantwoordelijkheden op dit belangrijke beleidsterrein. In de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening zijn onlangs de hoofdlijnen uitgezet van een verdere ruimtelijke ontwikkeling, nodig om ons land leefbaar te houden.
Het land is de afgelopen jaren schoner geworden. Dat geldt met name lucht en water. Maar er is nog veel te doen. De komende jaren worden de financiële inspanningen van de rijksoverheid verhoogd. Daarnaast stelt de verbeterde concurrentiepositie het bedrijfsleven in staat de aanscherping van de milieunormen te dragen. Aldus wordt een deel van de economische ruimte besteed aan de realisering van het milieubeleid. Het Nationaal Milieu Beleidsplan zal het beleidskader vormen voor de langere termijn.
Ook op internationaal terrein is actie dringend nodig; in het bijzonder gegeven de problematiek van de ozonlaag, de opwarming van de atmosfeer en de verzuring.
Vrijere internationale handel blijft van vitaal belang. De regering zet zich daarvoor in in het kader van de GATT-besprekingen. De beoogde Europese markt moet een open karakter hebben, ook voor de landen van de Derde Wereld. Het meer marktgerichte landbouwbeleid van de Europese Gemeenschap begint vruchten af te werpen; de regering blijft de inspanningen steunen om te komen tot betere internationale verhoudingen bij de produktie van en handel in landbouwprodukten. Deze ontwikkelingen geven mede aanleiding tot het uitbrengen van een structuurnota voor de Nederlandse landbouw.
Europa is van en voor de burgers. De regering wil de komende jaren extra middelen uittrekken om - naarmate de besluitvorming in de Gemeenschap vordert - voorlichting te geven over de interne markt. De draagwijdte van de Europese eenwording onderstreept de betekenis van de Europese verkiezingen van juni volgend jaar.
Veel landen in de Derde Wereld zijn geplaatst voor grote problemen door de sterke bevolkingsgroei, de zware schuldenlast en de groeiende milieuproblemen. Economische aanpassingen, versterking van bestuurlijke capaciteit en een actief bevolkingsbeleid zijc dringend noodzakelijk. Naast de eigen verantwoordelijkheid van die landen zelf, kan een ruimhartige, effectieve, gecoördineerde ondersteuning van buiten niet worden gemist. Nederland blijft daarin zijn aandeel leveren.
De regering zal zich op een zo breed mogelijk front blijven inzetten voor oplossingen van de schuldenproblematiek. In samenhang hiermee zullen de belemmeringen voor ontwikkelingslanden op handelsgebied moeten worden verminderd.
De regering hoopt dat voor de problemen in het binnenland van Suriname een vreedzame oplossing zal worden gevonden. Daarmee zou de weg vrij zijn voor bestendiging van de relaties en een goed voorbereide versterking van de samenwerking met dit land, waar de democratische ontwikkelingen weer hoop geven.
De ontwikkelingssamenwerking ten gunste van de Nederlandse Antillen zal in toenemende mate worden gericht op het stimuleren van de economische bedrijvigheid op deze eilanden. De resultaten van het herstelbeleid van Aruba stemmen tot voldoening.
Het is bemoedigend dat de verbeterde Oost-West-betrekkingen meer ruimte doen ontstaan voor vrede-bevorderende taken van de Verenigde Naties, waaraan de regering wil blijven bijdragen. Zo krijgt vrede nieuwe kansen en worden regionale conflicten tot een oplossing gebracht. De wapens maken plaats voor onderhandelingen.
De ratificatie eerder dit jaar van het verdrag tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie over nucleaire wapens voor de middellange afstand is allerwegen verwelkomd. Hopelijk zal daarvan een impuls blijven uitgaan naar andere terreinen van wapenbeheersing. Voor de veiligheid van Europa is vooral van belang dat het overwicht in conventionele wapens van het Warschaupact ongedaan wordt gemaakt. Inspanningen op het terrein van de wapenbeheersing en een toereikende defensie blijven de pijlers waarop, in bondsgenootschappelijk verband, onze veiligheidspolitiek berust.
Om een goede bijdrage aan de bondsgenootschappelijke verdediging te kunnen handhaven, zijn in het nieuwe Defensieplan prioriteiten gesteld ten gunste van onze inspanning voor de verdediging in de Centrale Sector van West-Europa. Op deze wijze kunnen ook in de toekomst steeds verantwoorde keuzen worden gemaakt.
Aan de onmisbare Europese-veiligheidsdimensie zal de regering in het verband van de West-Europese Unie verder vorm trachten te geven.
De eenwording van Europa vergt ook op het terrein van rechtshandhaving en bestuur steeds meer aandacht. Voorkomen en bestraffen van criminaliteit noodzaakt tot onderlinge afstemming van activiteiten en rechtsregels door de justitiële en bestuurlijke autoriteiten in de verschillende landen. Onvoldoende afstemming gaat ten koste van een verantwoord sanctiebeleid.

Het is verheugend dat het beleid tot bestrijding van de criminaliteit resultaten begint af te werpen. Hoewel het nog te vroeg is om vast te stellen dat reeds van een kentering sprake is, geeft deze ontwikkeling hoop. De omvang van de zware georganiseerde misdaad is evenwel zorgwekkend. Om deze beter te bestrijden is een gecoördineerde bovenlokale aanpak door politie en justitie nodig. Het beroep op de medeverantwoordelijkheid van vele geledingen in de samenleving bij de terugdringing van criminaliteit is niet zonder gehoor gebleven. In de voortgangsrapportage over de uitvoering van het beleidsplan ‚Samenlevingen criminaliteit' wordt daarop ingegaan.
Ook de opvattingen van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid over de rechtshandhaving zullen daarin aan de orde komen. De regering ziet in aeze visie een duidelijke ondersteuning van bet door haar gevoerde beleid; een beleid dat is gericht op versterking van het vertrouwen in bet recht en van het gevoel van veiligheid bij de hurger: een beleid dat ook is gericht op versterking van het normbesef en de normhandhaving. De regering streeft ernaar dat wetgeving die een effectiever sanctiesysteem bevat en de snelle inning van boetes mogelijk maakt, het komend jaar in werking treedt.

Begin negentien negenentachtig zal het ontwerp voor een herziening van de Wegenverkeerswet worden ingediend. Het ontwerp biedt onder meer de basis voor de mogelijkheid alcoholgebruik in het verkeer beter te bestrijden en het ontduiken van de verzekerings- en belastingplicht bij het autorijden tegen te gaan. Dit alles stelt hoge eisen aan de politie. Er zal daarom grote aandacht worden besteed aan een zodanige herverdeling van de sterkte dat de politiecapaciteit beter aansluit bij de werkdruk.
Dezer dagen zal U een wetsvoorstel tot herziening van de Vreemdelingenwet bereiken. Dit heeft tot doel het toelatingsbeleid in het belang van de rechtszekerheid hechter in de wet te verankeren en een doelmatiger uitvoering te verzekeren.
Decentralisatie, deregulering en privatisering - hoe moeilijk ook - beginnen resultaten af te werpen. Lokale overheden krijgen meer eigen verantwoordelijkheid. en de bemoeienis van de rijksoverheid wordt teruggedrongen. Daarin passen de voorstellen tot deregulering en decentralisatie die gemeenten en provincies zelf hebben ingediend.
Meer in het algemeen werken de bestuursakkoorden steeds beter door in de praktijk van de verhouding tussen enerzijds het Rijk en anderzijds de provincies en gemeenten. In de reeks van te privatiseren overheidsactiviteiten zal naar verwachting per 1 januari het grootste project. de verzelfstandiging van de PTT met haar honderdduizend werknemers, worden gerealiseerd.
De overheid moet, om haar taken gericht op dienstverlening aan de burger goed te kunnen uitvoeren, over de nodige gegevens kunnen beschikken. Het toenemend aantal geautomatiseerde persoonsregistraties bij overheid en bedrijven vervult menigeenmet onzekerheid en onrust. Daarom is het zo belangrijk dat de Wet Persoonsregistraties tot stand komt.
Om een doelmatig en zorgvuldig gebruik van persoonsgegevens veilig te stellen zal de regering in het komende jaar de hoofdlijnen vaststellen van een persoonsinformatiebeleid voor de openbare sector. Van de overheid mag worden geëist dat zij de persoonlijke levenssfeer van de burger zoveel mogelijk ontziet, maar ook moet van haar worden verlangd dat zij van de moderne informatie-technologie een passend gebruik maakt bij de bescherming van de samenleving en bij de bestrijding van misdaad, misbruik of ontduiking.
Op het terrein van de bejaardenzorg hebben de provincies en grote gemeenten te maken met de gevolgen van de vergrijzing. Ten behoeve van de oplossing van knelpunten die zij bij dit beleid tegenkomen. wordt het budget voor de bejaardenoorden met vijftig miljoen gulden verhoogd.
Voor de versterking van de zorg voor mensen met een handicap komen volgend jaar extra bedragen ter beschikking, waarvan een belangrijk deel ten goede zal komen aan mensen met een geestelijke handicap.
De samenleving stelt hoge eisen aan het onderwijs. Scholen moeten daarom goed toegerust en flexibel kunnen opereren. Scholen moeten zelfstandiger kunnen functioneren, minder belast door gedetailleerde regels en voorschriften. De eerste stappen in deze richting zijn gezet. Op deze weg zal weloverwogen en in goed overleg worden voortgegaan. De Adviescommissie voor de toetsing van wetgevingsprojecten zal hierbij haar rol spelen. Zo krijgt een praktische aanpak van de deregulering van de onderwijsregelgeving voor de langere termijn gestalte. Daarmee mag niet uit het oog morden verloren dat de rijksoverheid wezenlijke taken behoudt op het gebied van onderwijs en onderzoek, zoals haar opgedragen in de Grondwet.
Zelfs bij de belangrijke aanpassingen in de studiefinanciering, die versobering inhouden, is het, gegeven de op zichzelf verheugende groei van deelname aan het onderwijs, nodig gebleken de begroting vanaf negentien negentig met een kleine driehonderd miljoen gulden te verhogen.
De regering zet zich ervoor in om in het bijzonder de positie van minderheden op de arbeidsmarkt en in het onderwijs te verbeteren. Voorstellen daartoe zullen het komende iaar worden besproken. Het aandeel van leden van etnische-minderheidsgroepen in overheidsdienst zal wordenvergroot. De bevordering van de deelname aan het arbeidsproces van gehandicapte werknemers en het tegengaan van de uitstroom wegens arbeidsongeschiktheid houden prioriteit. Dit is een plicht voor overheid en bedrijfsleven

Leden van de Staten-Generaal

Er is reden voor enig optimisme gelet op de bereikte resultaten. Toch zullen van U grote inspanningen worden gevergd, juist nu voor de toekomst gestalte moet worden gegeven aan een aantal structurele en kwalitatieve maatregelen. Belangrijke beleidskeuzen zullen in gemeen overleg met U worden gedaan: gemeen overleg dat behoort te staan in het teken van de bevordering van rechtszekerheid en bestuurlijke zorgvuldigheid, om zo het vertrouwen van de burger in het functioneren van wetgeving en bestuur te versterken.
Van harte wens ik U toe dat Gods zegen op Uw werk rust.

BEGROTING 1989. MILJOENENNOTA

Minister Ruding van financiën heeft op 20 sept. in de Tweede Kamer de begroting voor 1989 ingediend, die, zoals gebruikelijk, gepaard ging met een toelichtend stuk: de miljoenennota.
Uit de stukken bleek, dat de minister verwacht, dat het Rijk volgend jaar uitgaven zal doen tot een bedrag van f 171,2 mrd (relevant), j4 mrd meer dan was afgesproken in het regeerakkoord.
Er wordt f 1,6 mrd uitgegeven aan nieuw beleid. Er is een ombuigingspakket ingediend van f 2 mrd.
Volgend jaar int het Rijk f11,4 mrd meer belasting dan was voorzien in het regeerakkoord. Anderzijds is er een nieuwe tegenvaller bij de aardgasopbrengsten van f1,8 mrd.

Het financieringstekort bedraagt in 1989 bijna f 23 mrd. In procenten daalt het van 6,7 in 1988 naar 6 van het nationale inkomen.

De staatsschuld loopt in 1989 op tot f 274 mrd.

Enkele andere hoofdpunten in de voorgestelde begroting zijn de volgende:

e De kinderbijslag gaat volgend jaar met vier procent extra omhoog.
e Het kabinet wil de uitkeringen voor werkloze jongeren van 21 tot 27 jaar verlagen. Het minimumloon voor deze groep wordt niet verlaagd.
e Het algemene BTW-tarief gaat van twintig naar 18,5 procent. De verhoging van het lage tarief van zes naar zeven procent gaat niet door.
e Gemeenten krijgen volgend jaar honderd miljoen en in 1990 vierhonderd miljoen gulden om werkervaringsplaatsen op te zetten voor langdurig werklozen.
e De jaarlijkse huurverhoging bedraagt drie procent.
e Loodhoudende benzine wordt duurder doordat de accijns op lichte, gelode olie 1,3 cent omhoog gaat. De opbrengst is bestemd voor milieubeleid.
e Dank zij een belastingvoordeeltje stijgt het inkomen van de boeren anderhalf procent.
● Halverwege 1989 krijgen alle studenten een gratis kaart voor het openbaar vervoer, maar dat betekent ook dat de basisbeurs wordt verlaagd.
● Marine en luchtmacht leveren begrotingsruimte in ten gunste van de landmacht.
● Bedrijfsinvesteringen in nieuwe technologieën groeien sterk.
e De bouw van dure koopwoningen maakt een hausse door.
● Er is 43 miljoen extra voor milieubeleid. Dit komt vooral aan de gemeenten ten goede voor het lokale milieubeleid.
● De sluiting van kleine scholen in het basis- en voortgezet onderwijs levert 40 miljoen gulden op.
● Defensie. De bezuiniging van 156,5 miljoen gulden wordt onder meer gezocht in het minder snel vervangen van de F-16 gevechtsvliegtuigen.
● Ontwikkelingssamenwerking. Minister Bukman neemt de opvang van asielzoekers over van minister Brinkman van WVC. Kosten: 82,9 miljoen.
● Volkshuisvesting. Volgend jaar zullen er 9000 gesubsidieerde woningen minder worden gebouwd en wordt de inkomensgrens om in aanmerking te kunnen komen voor een premiekoopwoning verlaagd van 51.000 naar 43.500 gulden. Totale bezuiniging: 221,2 miljoen.
● Welzijn: De gemeenten krijgen min-

Minister Ruding met de begrotingskoffer onderweg naar de Tweede Kamer.

der geld voor welzijnswerk. Totale bezuiniging: 61,5 miljoen gulden.

Bijzonderheden uit de miljoennota volgen hierna:

Het rijk zal volgend jaar 11,4 miljard gulden meer belasting innen dan waarmee was rekening gehouden bij het regeerakkoord. Anderzijds vallen de uitgaven vier miljard gulden hoger uit en is er een tegenvaller van 1.8 miljard gulden bij de aardgasbaten.
De belastingmeevaller wordt deels aangewend voor belastingverlaging (structureel6,2 miljard gulden). De rest wordt gebruikt om de tegenvallers op te vangen en het financieringstekort niet hoger te doen uitkomen dan het afgesproken niveau uit het regeerakkoord.
In totaal geeft het rijk volgend jaar 170,4 miljard gulden uit. De ontvangsten bedragen 146,8 miljard gulden. Het financieringstekort komt daarmee uit op ruim 23 miljard gulden. Dat is zes procent van het nationale inkomen, tegenover 6,7 procent dit jaar.
Ruding beklemtoont in de miljoenennota dat voor 1989 reeds in het regeerakkoord 10,9 miljard gulden aan bezuinigingen voor de collectieve sector was afgesproken (waaronder de rijksbegroting). Doel in deze kabinetsperiode is immers terugdringing van het financieringstekort en stabilisatie van de collectieve lastendruk. Wegens forse overschrijdingen besloot het kabinet vorig jaar dit bedrag met 3,9 miljard gulden structureel te verhogen.
Door nieuwe overschrijdingen kwam daar dit jaar bij de „Paasbrief" nog eens 1,4 miljard gulden bij, vrijwel geheel op de rijksbegroting, Deze zomer kwamen weer nieuwe tegenvallers aan het licht (een miljard gulden bij de WIR-subsidies bijvoorbeeld).
Bovendien besloot het kabinet voor volgend jaar 1,6 miljard gulden extra uit te trekken voor verkeer en vervoer, scholing, kinderbijslag en ambtenaren.
Daarom werd het bezuinigingsbedrag van april iets verhoogd (tot 1,5 miljard gulden) en werden voor 1989 extra tekortbeperkende maatregelen getroffen (0,5 miljard gulden).

Ondanks al deze bezuinigingen voor 1989 stijgen volgend jaar de uitgaven van het rijk ten opzichte van het afgesproken niveau in het regeerakkoord met vier miljard gulden. Bovendien zullen de aardgasbaten volgend jaar met 1,8 miljard gulden tegenvallen. Er resteert dus een financieel gat van 5,8 miljard gulden.
Daar staat tegenover dat sinds het regeerakkoord de belastinginkomsten met maar liefst 11,4 miljard gulden zijn toegenomen. Voor belastingverlaging wordt structureel 6,2 miljard gulden gebruikt. Dan blijft er volgend jaar op kasbasis net voldoende over om het financiële gat te dichten en het financieringstekort te laten uitkomen op het afgesproken niveau van zes procent van het nationale inkomen.
Tot de tekortbeperkende maatregelen van een half miljard gulden behoort onder meer uitstel van de verlaging van de vennootschapsbelasting per 1 oktober tot 15 november aanstaande. De miljoenennota spreekt van een „ramingstechnisch" uitstel.
De verlaging van de vennootschapsbelasting komt. net als de overneming per 1 januari aanstaande door he? rijk van de werkgeverspremie kinderbijslag. in de plaats van de eerder dit jaar afgeschafte WIR (investeringssubsidies).
Voor winsten tot 250.000 gulden gaat de vennootschapsbelasting omlaag van 42 naar 40 procent en voor hogere winsten van 42 naar 35 procent. Anderzijds wordt de vermogensaftrek voor ondernemers afgeschaft.
Samen met de verlaging van de loon- en inkomstenbelasting, die moet ingaan in 1990, bedraagt de structurele belastingverlaging 3,1 miljard gulden. Daar komt nog eens 3,1 miljard gulden structureel bij doordat de BTW per 1 januari aanstaande omlaag gaat van 20 naar 18,5 procent, terwijl het lage tarief niet wordt verhoogd van zes naar zeven procent. In totaal bedraagt de structurele belastingverlaging 6,2 miljard gulden.
In 1989 zal evenals in voorgaande jaren de inflatiecorrectie volledig worden toegepast. Dit betekent dat de tariefschijven in de loon- en inkomstenbelasting met 0,3 procent worden verlengd.
Het aandeel van de rijksuitgaven in het nationale inkomen daalt volgend jaar opnieuw,

Totaalbeeld rijksfinanciën 1987-1989 (in miljoenen guldens resp. in % NI)

	Rekening 19871	Vermoedelijke uitkomsten 1988	Ontwerp-begroting 1989
Uitgaven Rijk[2]	174701	171450	170446
Ontvangsten Rijk[3]	160049	149297	146751
waarvan vervroegde aflossing woningwetleningen (v.a.w.)	13216[4]	(1 840)[4]	−185[5]
Overige mutaties (+ = lager tekort)	−811	−900	+700
Financieringssaldo Rijk	−15463	−23053	−22995
Financieringssaldo Rijk excl. v.a.w	−28679	−24893	−22810
(in % van het nationale inkomen)	(387040)	(397250)	(413150)
Financieringssaldo Rijk	−4,0	−5,8	−5,6
Financieringssaldo Rijk (excl. v.a.w.)	−7,4	−6,3	−5,5
Rechtstreeks op de kapitaalmarkt gefinancierde uitgaven (debudgetteringen)	·0,3	−0,4	−0,5
Financieringssaldo Rijk exclusief v.a.w. inclusief debudgetteringen	−7,7	−6,7	−6,0
Relevante rijksuitgaven inclusief debudgetteringen (in miljarden)	174,9	171,9	171,2
Rijksuitgavenquote	45,2	43,3	41,4

[1] Deze stand wijkt op een aantal onderdelen af van de Voorlopige Rekening 1987. In de eerste plaats is gewerkt met het meest recente (lagere) nationale inkomen 1987. Ten tweede hebben er kleine verschuivingen plaatsgevonden tussen de uitgaven, ontvangsten en overige mutaties. Het financieringstekort is niet gewijzigd.
[2] Exclusief aflossingen staatsschuld en ontmuntingen.
gecorrigeerd voor bijdragen van begrotingshoofdstukken aan begrotingsfondsen
[3] Exclusief ontvangsten uit aanmuntingen.
[4] Dit is het saldo van enerzijds vervroegde aflossingen van woningwetleningen (1987: 13 325 miljoen, 1988: 2 000 miljoen) en anderzijds de gederfde reguliere aflossingen uit hoofde van de vervroegde aflossingen in voorgaande jaren ad 109 miljoen in 1987 en 160 miljoen in 1988.
[5] Voor 1989 wordt geraamd dat er geen vervroegde aflossingen van woningwetleningen zullen plaatsvinden, zodat hier is opgenomen eht bedrag van de gederfde reguliere aflossingen uit hoofde van de vervroegde aflossingen in voorgaande jaren ad 185 miljoen.
[6] Relevante rijksuitgaven inclusief debudgetteringen; het niveau van deze quote is in 1989 door enkele bijzondere factoren neerwaarts vertekend met 0,1% NI

namelijk van 45.2 procent in 1987 via 43,3 procent in 1988 naar 41,4 procent in 1989. Dit resultaat wordt. behalve door het ,,grosso modo constant houden" van de rijksuitgaven mede behaald door de groei van het nationale inkomen.
Het aandeel van de collectieve uitgaven in hel nationale inkomen (rijksuitgaven en uitgaven van de sociale fondsen) loopt terug van 68 procent in 1987 via 66.1 procent in 1988 naar 63,2 procent in 1989,
Het aandeel van belastingen en premies in het nationale inkomen (collectieve lastendruk) daalt eveneens, maar ligt nog altijd hoger dan het niveau dat in het regeerakkoord is afgesproken De belastingverlaging maakt stabilisatie in 1990 evenwel mogelijk.
Niettemin zijn de collectieve uitgaven, de lastendruk en het financieringstekort nog steeds te hoog en hoger dan het gemiddelde van de EG, aldus Ruding in zijn voorwoord in de miljoennenota.

Beheersing overheidsuitgaven

Op het terrein van het beheer en de beheersing van de rijksuitgaven zijn volgens minister Ruding (financiën) ,,substantiele vorderingen" gemaakt. Dat zegt de minister over het programma tot verbetering van het comptabel bestel (administratieve organisatie en informatie, accountantscontrole) en de rol hierin van Financiën.
Hij wijst net als vorig jaar op de noodzaak zogenaamde open-eindregelingen aan te pakken. Dit zijn regelingen waarop personen en instellingen een beroep kunnen doen, alleen door het feit dat zij voldoen aanvooraf gestelde eisen (huursubsidies, onderwijsuitgaven, sociale zekerheid).
Het kabinet gaat er nog steeds vanuit dat de operatie comptabel bestel in 1990 kan worden afgerond. Volgens Ruding liggen de departementen ,,goed op schema". Hij erkent wel dat met name op het terrein van de automatisering van financiële administraties bij enkele departementen nog onzekerheden bestaan.
Ruding legt de primaire verantwoordelijkheid voor de verbetering van het comptabel bestel bij de afzonderlijke vakministers. Dit sluit aan op de wolitieke verantwoordeliikheid van de ministers voor hun beleidsterreinen. De bewindsman kent zijn eigen departement alleen een ,,sturende, coördinerende en toezichthoudende" taak toe. Hij wil mede naar aanleiding van Kamermoties de toezichthoudende rol van Financiën wel ,,aanscherpen".
Volgens Ruding heeft Financiën op belangrijke punten het voortouw genomen. Zo is onlangs een handboek voor financiële informatie en administratie bij de rijksdienst samengesteld. De bewindsman wijst ook op de verbetering van de presentatie van de begrotingen, waarin nu een toelichting per artikel is opgenomen. De cijfermatige informatie is uitgebreid. Om de inzichtelijkheid te vergroten zijn de artikelen ingedeeld naar beleidsterrein en niet langer naar organisatie-eenheid.
Ruding wijst verder op de versnelling van de indiening van suppletoire begrotingen. Ook kan de Tweede Kamer nu voor het eerst op Prinsjesdag al beschikken over de rapporten van de Algemene Rekenkamer bij de departementale rekeningen van vorig jaar. Volgens de bewindsman is het budgetrecht van het parlement hiermee belangrijk verbeterd.
Minister Ruding wil verder gaan met het aanpakken van de open-eindregelingen. Het kabinet kiest echter niet voor een aanpak van ,,alles-of-niets", maar voor een ,,middenweg". Met het oog hierop zijn toetsingscriteria geformuleerd voor open-eindregelingen.
Zo zal onder meer worden nagegaan of een deel van de uitgaven ten laste kan worden gebracht van uitvoerende instanties. Ook wil het kabinet de mogelijkheid van (hogere)eigen risico's voor de gerechtigden van een voorziening onderzoeken.
Het kabinet noemt een aantal open-eindregelingen die moeten worden onderzocht. Zo zal het met de Stichting van de Arbeid de mogelijkheden bespreken voor een betere beheersing van de uitgaven voor WAO/AAW.

INKOMSTEN

De belangrijkste inkomstenbron van de staat. de loonbelasting, zwelt op door de aanhoudende economische groei. Voor volgend jaar rekent Ruding op inkomsten uit de loonbelasting van 38,7 miljard gulden. Dat is 2,4 miljard meer dan hij dil **jaar.** waarschijnlijk gaat vangen en het is 3.8 miljard gulden meer dan hij vorig jaar binnenhaalde. De totale belastinginkomsten van de staat lopen op naar 121.7 miljard gulden.
De hoogte van de tweede belangrijke post van Ruding. de onrzetbelasting, wordt volgend jaar beinvloed door de verlaging van het hoge btw-tarief van 20 naar 18,5 procent. De BTW-inkomsten dalen met 0,8 miljard naar 35,6 miljard gulden. Dat de daling zo beperkt blijft heeft opnieuw te maken met de goede economische gang van zaken. Meer koopk acht betekent (bijna automatisch) meer bestedingen.
De opbrengsten van de vennootschapsbelasting (1 inilajrd méér), de dividendbelasting (+ 0,2 miljard) en de inkomstenbelasting (+ 0,2miljard) zijn ook hoger als gevolg van de economische groei.

	Voorjaarsnota 1988	Vermoedelijk 1988	Raming 1989
Invoerrechten	1.990	2.120	2.290
Omzetbelasting	35.600	36.400	35.600
Veibruiksbelasting auto's	2.785	2.435	2.475
Accijns van lichte olie	3.550	3.550	3.515
Accijns anderen oliën	1.280	1.280	1.355
Tabaksaccijns	2.030	2.030	2.030
Alcoholaccijns	975	975	950
Bieraccijns	570	570	585
Wijnaccijns	255	245	250
Suikeraccijns	50	50	50
Accijns van alcoholvrije dranken	265	270	280
Belastingen van rechtsverkeer	2.700	2.705	2.890
Motorrijtuigenbelasting	3.070	3.140	3.370
Inkomstenbelasting	6.400	6.400	6.600
Loonbelasting	35.600	36.300	38.700
Dividendbelasting	1.850	1.975	2.170
Kansspelbelasting	100	100	100
Vennootschapsbelasting	14.100	15.300	16.300
Vermogensbelasting	980	1.025	1.095
Successierechten	1.100	1.080	1.045
Diversen	50	50	50
Totaal belastingen	115.300	118.000	121.700
Niet belastinginkomsten		31.651	25.149
Totale ontvangsten van Rijk		149.651	146.849

UITGAVEN

De overheidsschuld blijft voorlopig de grootste kostenpost op de begroting. Minister Ruding betaalt volgend jaar 21,9 miljard gulden aan rente op de staatsleningen. Bovendien moet hij 19,3 miljard gulden aflossen. Daarmee drukt de Nationale Schuld voor 42,2 miljard gulden op de begroting van 1989, die voorziet in overheidsuitgaven van in totaal 189,3 miljard gulden.
De afschaffing van de WIR is duidelijk terug te vinden in de vermindering van het budget voor Economische Zaken. Voor de WIR (en andere steunmaatregelen) stond in 1987 nog 9,6 miljard gulden gereed; volgend jaar wordt dat nog maar 2,4 miljard.
In ruil voor de afschaffing van de WIR neemt de staat de kinderbijslagpremie die het bedrijfsleven betaalde, voor zijn rekening. De premie gaat voortaan via de begroting van het ministerie van Sociale Zaken. Dat verklaart geheel de groei van het budget van Sociale Zaken met 5 miljard gulden.

	Rekening 1987	Vermoedelijk 1988	Ontwerp 1989
Algemeen Bestuur	5.663	5.620	5.707
Defensie	13.890	13.900	13.939
Buitenlandse Zaken	5.391	6.982	6.866
Ontwikkelingssamenwerking	4.443	4.669	4.794
Justitie + politie	5.597	5.754	5.603
Verkeer en Waterstaat	11.606	11.388	8.905
Economische Zaken	12.889	8.245	5.634
Landbouw en Visserij	2.169	2.032	2.047
Onderwijs en Wetenschappen	30.720	29.950	28.707
Cultuur en recreatie	3.195	3.689	3.398
Sociale voorzieningen	27.535	27.692	32.654
Volksgezondheid + milieu	1.452	1.554	1.414
Volkshuisvesting	14.470	13.215	12.615
Nationale schuld	36.730	42.404	42.230
Gemeenten, provincies, diversen	13.395	13.636	15.270
TOTAAL	189.144	190.731	189.781

Het kabinet heeft overigens met ingang van dit begrotingsjaar de departementen verplicht in de artikelgewijze toelichting bij de begrotingen informatie te verstrekken over de volumina

Inkomstenbelasting 1989 (tussen haakjes 1988)

Belastingpercentage toe te passen op de belastbare som	Opvolgende inkomensschijven	Totaal opvolgende inkomensschijven	Belasting over totaal opvolgende inkomensschijven
14% over de eerste	9 681 (9 652)	9 681 (9 652)	1 355 (1 351)
24% over de volgende	7 446 (7 423)	17 127 (17 075)	3 142 (3 132)
32% over de volgende	14 509 (14 446)	31 636 (31 541)	7 784 (7 761)
41% over de volgende	13 022 (12 983)	44 658 (44 524)	13 123 (13 084)
51% over de volgende	20 590 (20 528)	65 248 (65 052)	23 623 (23 553)
60% over de volgende	26 428 (26 394)	91 676 (91 401)	39 479 (39 362)
66% over de volgende	29 548 (29 460)	121 224 (120 861)	58 980 (58 805)
72% over de volgende	109 090 (108 764)	230 314 (229 625)	134 252 (133 852)
72% over de volgende guldens			

achter de begrotingsbedragen. Dit moet een evaluatie van regelingen vergemakkelijken.
Minister Ruding wijst in de miljoenennota nadrukkelijk op de verantwoordelijkheid die het parlement zelf draagt voor de open-eindregelingen. Het aanpakken van deze regelingen wordt begrensd door de politieke ruimte, aldus de bewindsman.

Europa en het wegvallen van de binnengrenzen in de Europese Gemeenschap in 1992 zijn een belangrijk onderwerp in het begrotingshoofdstuk Financiën. Volgens minister Ruding is de voorgenomen harmonisatie van de BTW in de EG een „zeer belangrijk argument" geweest het algemene BTW-tarief volgend jaar van 20 tot 18,5 procent te verlagen. Hierdoor is een begin gemaakt met een stapsgewijze harmonisatie.
Nederland steunt van harte de volledige liberalisatie van het kapitaalverkeer tussen de EG-lidstaten. Ons land streeft verder op korte termijn reeds naar verdere versterking van het Europese monetaire stelsel.
Ruding verwacht een toenemende concurrentie als gevolg van de in februari door de Europese Commissie ingediende tweede Coördinatierichtlijn Bankwezen over financiële dienstverlening.
Volgens deze richtlijn kunnen kredietinstellingen die in één lidstaat zijn erkend. zich zonder vergunning in een andere lidstaat vestigen. Volgens de bewindsman zullen de gevolgen voor Nederland gunstig zijn omdat de financiële markten hier al zeer open zijn.
De tweede Coördinatierichtlijn Schadeverzekering zal leiden tot een aanzienlijke vrijheid van dienstverlening en professionele risico's.
Volgens Ruding moet een volgende stap zijn het vrij verrichten van diensten voor zogenoemde massarisico's (consumentenrisico's).
De bewindsman bepleit een terughoudende rol van de EG bij de introductie van elektronische betaalbewijzen. Dit proces moet in principe aan de marktkrachten worden overgelaten.
Nederland stemt in met regelingen voor het effectenverkeer, die een gelijkwaardige bescherming van beleggers en eenwording van de effectenmarkten beogen.
De personeelsreductie bij Financiën is in 1988 volgens plan verlopen. In 1989 zal in toenemende mate een beroep moeten worden gedaan op het budget voor opleidingen en wachtgelden.
Personeelsbesparingen bij de Belastingdienst als gevolg van automatisering zullen deels worden aangewend voor afslanking en deels voor versterking van het controle-apparaat.
Verhoging van de controle-dichtheid en verbetering van de controle blijven een hoofddoelstelling.
Op Financiën zijn onderzoeken gaande naar de mogelijkheden tot privatisering van 's Rijks Munt, de Verzekeringskamer en het Bureau Schadeafwikkeling.

Inkomensnotitie ministerie van sociale zaken

Onder de begrotingsstukken bevond zich een „Inkomensnotitie" van het ministerie van sociale zaken, waarin de consequenties van de beleidsplannen voor de inkomens van de Nederlandse staatsburgers worden uiteengezet.

Het volgend is hiervan een samenvatting.

Het besteedbaar inkomen van de minima blijft in 1989 op peil: de modale werknemer (ongeveer 2500 gulden netto per maand) gaat er gemiddeld genomen twee procent op vooruit. De werknemer met een inkomen van „tweemaal modaal" (netto bijna 4000 gulden per maand) kan volgend jaar een koopkrachtverbetering van anderhalf tot twee procent tegemoet zien.
De modale ambtenaar krijgt een procent meer te besteden en de ambtenaar met een salaris van twee maal modaal anderhalf tot twee procent. Dat is het „koopkrachtbeeld" dat naar voren komt uit de diverse begrotingsstukken.
Het kabinet stelt in de begroting een aantal koopkrachtbevorderende maatregelen voor. De belangrijkste daarvan is de verlaging van het hoge BTW-tarief van 20 naar 18,5 procent. Daarnaast gaat de eerder voorgenomen verhoging van het lage BTW-tarief van zes naar zeven procent niet door. Dit zou gepaard gaan met het overbrengen van voedings- en genotmiddelen van het hoge naar het lage tarief.
Deze overheveling gaat echter wel door, zodat van de operatie per saldo een prijsdrukkende werking uitgaat. Het Centraal Planbureau verwacht dat de BTW-maatregelen (kosten in 1989: 2,6 miljard) de verwachte prijsstijging met 0,8 procent zal beperken. Volgens de huidige ramingen zal de inflatie volgend jaar een procent bedragen.
Premieverlaging en verhoging van de kinderbijslag met gemiddeld vier procent moeten er verder voor zorgen dat deze prijsstijging niet zal leiden tot een daling van de besteedbare inkomens. De AOW-, de WAO- en de ziekenfondspremie gaan omlaag. De verlaging overtreft de verhoging van de WW-premie.
Tegenover de verlaging van de ziekenfondspremie staat de invoering van vaste bedragen die ziekenfondsverzekerden zullen moeten betalen. Deze zogeheten „nominale" ziekenfondspremie bedraagt 156 gulden per jaar voor een volwassene. De wijzigingen in de ziekenfondspremie zijn er de belangrijkste oorzaak van dat de koopkrachtontwikkeling van de minima in 1989 achterblijven bij de overige inkomens.

Net als vorig jaar kan de koopkracht voor individuele gevallen ongunstiger uitpakken. Dat heeft te maken met afzonderlijke maatregelen voor verschillende categorieën. Toch zijn er veel minder mensen bij betrokken dan bij de vorige begroting. Toen werden maatregelen aangekondigd in de sfeer van studiekosten, ziektekosten en individuele huursubsidie. Het resultaat was dat grote groepen minima alsnog in inkomen achteruit dreigden te gaan.
De Tweede Kamer eiste toen bij de algemene beschouwingen extra geld voor de laagstbetaalden. Nu zijn er volgens minister De Koning veel minder mensen die door „alle plagen van Egypte worden getroffen" zoals hij het vorig jaar uitdrukte.
Extra koopkrachtverlies zal vooral optreden bij degenen van wie de individuele huursubsidie in juli van dit jaar is beperkt. Het gaat om in totaal 600.000 minima van wie de koopkracht als gevolg van deze maatregelen in 1989 met 0,15 procent zal dalen.

In de toelichting op zijn begroting en de erbij behorende „Inkomensnotitie" pleitminister De Koning van sociale zaken en werkgelegenheid opnieuw voor een gematigde ontwikkeling van de loonkosten. „Loonmatiging, waarvoor primair sociale partners de verantwoordelijkheid dragen, blijft van centrale betekenis voor een verder herstel van economie en werkgelegenheid. Een terughoudende ontwikkeling van het wettelijk minimumloon en van de inkomens in de collectieve sector is daarvoor evenzeer nog steeds van grote betekenis", aldus De Koning.
Het Centraal Planbureau gaat er in zijn bereke-

Reëel beschikbaar inkomen van de modale werknemer in de marktsector in 1989 (brutoloon in 1988 f. 41.000), alsmede voor enkele andere categorieën

	1989
	mutaties ten opzichte van voorafgaande jaar in %
Modale werknemer	
Bruto loon inclusief incidenteel	
Effect kinderbijslag	0
Effect sociale lasten en pensioenpremie	3,3
Effect loon- en inkomstenbelasting	−0,4
Effect nominale premie ZFW	−1,6
Nominaal beschikbaar inkomen	
Prijsindex gezinsconsumptie]	
Reëel vrij beschikbaar	
Exclusief incidenteel	
Reëel vrij beschikbaar minimumloon	0
Reëel vrij beschikbaar minimumloon zonder kinderen	0
Reëel vrij beschikbaar modaal	2
Reëel vrij beschikbaar ambtenaar met beschikbaar inkomen gelijk aan dat van de modale werknemer	

[1] Exclusief medische diensten.

ningen vanuit dat de CAO-lonen volgend jaar met gemiddeld 1 procent zullen stijgen. Bovendien zal het ,,incidenteel" (loonsverhogingen die te maken hebben met promoties, overwerk e.d.) 1.5 a 2 procent bedragen. Volgens het Planbureau heeft dit vooral te maken met ,,toenemende individuele loonsverhogingen in de hogere loongroepen"

In de Inkomensnotitie schrijft minister De Koning dat het ,,voorzichtige minimumloonbeleid" dat de afgelopen jaren is gevoerd ,,tot resultaten heeft geleid". Hij constateert dat de verlaging van het minimumloon met 3 procent in 1984 en de daarop volgende bevriezingen hebben geleid tot een sterke toename van het aantal werknemers in de laagste loonschalen.

De Koning zegt verder dat de ervaring van de afgelopen jaren heeft geleerd dat een voorzichtig minimumloonbeleid valt te combineren met een ,,gelet op de omstandigheden bevredigende koopkrachtontwikkeling voor de laagste inkomens".

Het kabinet doet in de begrotingsstukken geen concrete voorstellen het minimumloon voor bepaalde groepen te verlagen. Eerder stelde minister De Koning voor het minimumloon voor longeren tussen de 23 en 27 jaar te verlagen.

Macro-economische verkenning

Het Centraal Planbureau CPB heeft op 20 sept. de Macro-Economische Verkenning MEV gepubliceerd.

In dit document geeft het CPB een rooskleurig beeld voor de ontwikkeling van de Nederlandse economie. Gezegd wordt o.m. dat de onverwacht gunstige ontwikkeling van de Nederlandse economie in 1988 in 1989 zal worden voortgezet.

Was het in 1988 vooral de export, die bij de bedrijven een produktiegroei van 2½% veroorzaakte, volgend jaar moeten de oarticuliere binnenlandse bestedingen de motor vormen van een nagenoeg gelijkblijvende groei.

Het nationale inkomen, dat in 1988 een stijging kende van 1,75%, zal in 1989 toenemen met 3%, dit ten gevolge van lagere collectieve lasten en stijging van de koopkracht.

Opgelucht constateert het CPB dat de ietwat sombere verwachtingen in de vorige MEV voor 1988 niet zijn uitgekomen. Met één uitzondering: de werkloosheidsbestrijding. Die had opnieuw niet de effecten die nodig zijn om de in het regeerakkoord gestelde doelstellingen te bereiken.

Het aantal nieuwe banen (70.000) was gelijk aan de groei van het aantal banenzoekers, zodat van een terugdringen van de werkloosheid opnieuw geen sprake was.

Voor 1989 zijn de verwachtingen gunstiger. Voor het eerst zal het aantal nieuwe banen (75.000) groter zijn dan de groei van het arbeidsaanbod (60.000).De werkloosheid komt daarmee op 670.000. Om tot verdere verlaging te komen, pleit het CPB voor meer specifieke maatregelen en grotere loonverschillen.

Verder verliep 1988 economisch gezien voorspoedig. De aarzeling in de economische groei begin 1987 bleek in tegenstelling tot de verwachtingen slechts van tijdelijke aard. Daarnaast herstelde de dollarkoers zich duidelijk, zodat de concurrentiepositie van het bedrijfsleven zich met name ten opzichte van de Verenigde Staten kon verbeteren.

De export (in hoeveelheden) steeg met 6% en overtrof de groei van de importen. Voor 1989 wordt een iets lagere exportgroei van 5½% voorzien, maar he: saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans kan desalniettemin met f 1,5 miljard groeien tot f 9 miljard.

Die verbetering zal. meer nog dan dit jaar, het gevolg zijn van een verbetering van de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven. Bij een stijging van het exportprijsniveau. geen verdere waardestijging van de gulden en een nagenoeg gelijkblijvend kostenniveau in Nederland. kunnen de export-marges na enkele jaren van interen weer wat verbeteren.

De particuliere bestedingen zullen .in 1989 echter de belangrijkste motor van de groei vormen. Hoewel de lonen gemiddeld slechts met 1% (structureel) zullen stijgen, kan de modale werknemer een koopkrachtverbelermg van 2% tegemoet zien.

Die verbetering is vooral te danken aan de verlaging van het BTW-tarief per 1 januari van 20 naar 18,5 %. De modale ambtenaar moet zich met een koopkrachtverbetering van 1% tevreden stellen, terwijl de minima voor- noch achteruit gaan.

Door de koopkrachtverbetering gaat dc particuliere consuniptie naar verwachting met 2½% onihoog. Doordat vooral de hogere inkomens zullen profiteren van de lastenverlichting verwacht het CPB vooral hogere uitgaven voor buitenlandse vakanties (met 4¾% de grootste stijger) en duurzame consumptiegoederen.

De inflatie, die even dreigde op te lopen, zal mede door de BTW-verlaging tot iets meer dan 1% beperkt blijven.

Vooral door een forse 10% groei in bedrijfsgebouwen, liepen de investeringen door ondernemingen in gebouwen en machines in 1988 met

Kerngegerens 1986-1989

	1986	1987	1988	1989
	mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %			
Veronderstellingen				
Volume wereldhandel (ongewogen)	4	5	6	5½
Concurrerende uitvoer (dubbel herwogen. excl. energie)	2½	6	6	5
Prijspeil goederenimvoer (in gld)	−17¼	−6	¾	3
Concurrerend uitvoerprijspeil (in gld) (dubbel herwogen, excl. energie)	−9	−6	2½	3
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie in het buitenland (in gld)	−4½	−4	1½	2½
Effectieve koers van de gulden t.o.v. concurrenten op buit. markten	8¼	6	− ½	0
t.o.v. leveranciers	11¼	7	0	½
Koers van de dollar (niveau)	2,45	2,03	2,00	2,00
Volume materiële overheidsbestedingen	1	1¼	0	¼
Volume investeringen in woningen	5	3¼	7	0
Arbeidsduur in bedrijven[a]	−1	− ½	− ½	− ½
Resultaten				
Loonsom per werknemer in bedrijven	2½	1¼	2½	1¼
Idem, in de marktsector	2½	1½	2½	1½
Volume particuliere consumptie	3	3	1½	2½
Volume bruto investeringen bedriiven (exl. woningen)	12¾	1¾	3½	5
Volume goederenuitvoer	2¼	4	6½	4¾
Idem, excl. energie	2½	4½	7¾	5
Volume goedereninvoer	3½	6	5½	4
Produktie volume bedrijven (bruto, factorkosten)	1¾	1¾	2¾	2½
Reëel nationaal inkomen	2½	½	1¾	3
Prijspeil particuliere consumptie	¼	− ½	1	1
Prijsindex gezinsconsumptie (werknemersgezinnen)	¼	− ½	¾	1
Prijspeil goederenuitvoer	−15¼	−7½	− ½	3½
Idem, excl. energie	− 7	−4½	¾	3
Arbeidsproduktiviteit in bedrijven (incl. zelfstandigen)	0	¼	1¾	1½
Reëel vrij beschikbaar inkomen (modale werknemer, incl. incidenteel)	3½	2½	1¾	3
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie	1¾	¾	−1¾	−1½
	niveaus			
Lange rente	6.4	6,4	6,3	6,6
Saldo lopende rekening van de betalingsbalans (mld gld)	12,5	6,9	7,5	9,0
Voorraadvorming (mld gld)	0,7	−0,4	0	1
Werkgelegenheid (1000 arbeidsjaren)	4686	4741	4782	4823
Werkloosheid (GAB-registratie, 1000 pers.)	710	685	685	670
Werkloosheid (CBS-steekproef. 1000 pers.)			440-465	430-455
Arbeidsink. quote (bedrijven)[b]	83	83	82½	81
Besparingen van gezinnen[c]	14½	13	12¾	12½
Financieringstekort Rijk (kasbasis)[de]	6,4	7,7	6,7	5,8
Belastingdruk (kasbasis)[d]	28,7	30,3	30,8	30,7
Niet-belastingmiddelen aardgas binnenland (kasbasis)[d]	2,5	1.4	0,9	0,9
Sociale premiedrukd	22,0	23,0	22,9	21,3

[a] Contractuele uren per arbeidsjaar.
[b] Gecorrigeerd voor aardgas e.d.
[c] In % van het beschikbaar inkomen van gezinnen.
[d] In % van het netto nationaal inkomen tegen marktprijzen.
[e] Inclusief gedebudgetteerde bedragen; excl. vervroegde aflossingen op woningwetleningen.

3 1/2% op. Voor 1989 wordt op een groei van 5% gerekend.
Die stijging is voornamelijk te danken aan de verviervoudiging van de investeringen in vliegtuigen volgend jaar bij de KLM. Zonder vliegtuigen en schepen blijft een investeringsgroci van 1 1/2% over.
De winstgroei in het bedrijfsleven en de aanhoudende economische groei zorgen ervoor dat het financieringstekort in procenten van het nationaal inkomen volgend jaar zal uitkomen op rond 6%, een procent lager dan in 1988. In guldens uitgedrukt neemt het tekort overigens nog steeds toe
Rij alle opgewekte verwachtingen maakt hrt CPB enkele duidelijke kanttekeningen. De voorspellingen voor 1989 zijn gebaseerd op een stabiele wisselkoersverhouding en gematigde inflatie.
Een aanwakkerende inflatie in de VS kan tot rentestijging, een aantrekkende dollarkoers en cen hcrnicuwdc stijging van het Amerikaanse handelstekort leiden.
Het toekomstbeeld voor de Nederlandse economie zou daardoor duidelijk anders kunnen worden.

Kritiek Raad van State

De werkloosheid blijft onaanvaardbaar groot. Bestrijding van de werkloosheid moet onverminderd hoofddoelstelling van beleid blijven en kan niet worden beschouwd als een probleem dat door voortgaande economische groei vanzelf tot een oplossing zal komen, meent de Raad van State.
De Raad van State merkt dit op in zijn advies aan de regering over de miljoenennota-1989.
In de miljoenennota vindt de Raad onvoldoende terug van de ,,essentiële doelstelling" dat de groeibelemmerende infrastructurele knelpunten moeten worden weggenomen en dat de weerbarstige kern van de werkloosheid in een nog meer geschikte vorm moet worden aangepakt.

De werkgelegenheid groeit wel gestaag, maar volgens de Raad van State helaas niet voldoende om de beleidsdoelstelling uit het regeerakkoord te verwezenlijken.
De Raad van State onderwerpt de woordkeus van de miljoenennota op enkele punten aan kritiek, zoals bijvoorbeeld de opmerking dat de groei van de werkgelegenheid in 1988 en 1989 ,,minderuitbundig" zal zijn dan in vorige jaren. Ongeclausuleerd acht de Raad verder de in de aanhef van de miljoenennota gebezigde opmerking: ,,Deeconomie ont ikkelt zich voorspoedig".
De Raad van State vindt het jammer dat aan verscheidene plannen die de werkgelegenheidssituatie moeten verbeteren niet of nog onvoldoende uitvoering is gegeven, zodat veel daarvoor bestemd begrotingsgeld ongebruikt is gebleven.

Over de voorgenomen vermindering van het financieringstekort tot 6 procent van het nationale inkomen zegt de Raad van State er niet zeker van te zijn dat dit onder de gegeven omstandigheden met sterk meevallende belastinginkomsten voldoende is.
De Raad vraagt waarom van de zeer belangrijke belastingmeevallers in 1988 niet een deel is gebruikt voor een grotere vermindering van het financieringstekort.
Ten aanzien van het kabinetsbeleid tot bevordering van deeltijdarbeid zegt de Raad helaas te moeten constateren dat ook de verwezenlijking daarvan sterk is achtergebleven bij de doelstelling.
Verder wil de Raad meer inzicht in het vraagstuk van het zwart werken.
Voortgezette loonmatiging is ook volgens de Raad van State in de komende jaren nodig.

Reacties maatschappelijke organisaties

Werkgevers- en werknemersorganisaties verwijten het kabinet dat het niet in staat is gebleken voldoende profijt te trekken van de gunstige economische groei
Werknemers storen zich vooral aan het uitblijven van een daling in de werkloosheid.
Werkgevers hebben de meeste moeite met het hoge financieringstekort en de extra verhoging van de werkgeverspremies.

Het Verbond van Nederlandse Ondernemingen (VNO) meent dat het kabinet te weinig heeft geïnvesteerd in verlaging van de collectieve lastendruk en terugdringing van het financieringstekort. Als de begrotingsdiscipline beter was geweest, waren er meer mogelijkheden geweest om te investeren in economische groei op langere termijn, aldus het VNO.
Het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW)is gematigder in zijn kritiek, maar stelt wel vast dat het kabinet-Lubbers. gezien de gunstiger conjunctuur, over geluk niet heeft te klagen".
Het NCW steunt het voorgenomen kabinetsbeleid ,,ophoofdlijnen" maar noemt de nog steeds stijgende rente-uitgaven ,,bedenkelijk".

VNO en NCW zijn redelijk tevreden over de voorgenomen investeringen in de infrastructuur.
Over de extra verhoging van de werkgeverslasten met 0,2 procent oordelen ze negatief. Zij vinden het ongeoorloofd dat het kabinet via sociale premies een inkomensbeleid voert op kosten van de werkgevers.
De werknemersorganisaties FNV en CNV menen dat het kabinet de extra inkomsten uit de gunstige economische groei onvoldoende benut voor lastenverlichting voor burgers en bedrijven. Zij pleiten ervoor de aanzienlijke belasting- en premiemeevallers te benutten voor een gerichte aanpak van onder andere langdurige werkloosheid, gelijke inkomensontwikkeling en scholing.
Ook pleiten beide organisaties voor meer overheidsinvesteringen ter bevordering van de werkgelegenheid.
Het CNV geeft aan dat voorstellen de brutoloonkosten op minimumniveau te verlagen zonder dat het nettoloon wordt aangetast niet onbespreekbaar zijn.
De vakcentrale voor Middelbaar en Hoger Personeel (MHP), volgt in grote lijnen de kritiek van FNV en CNV.
De ambtenarenbonden protesteren eensgezind tegen de toenemende inkomensongelijkheid met de marktsector. Het optrekken van de koopkracht door verlaging van de pensioenbijdrage is onvoldoende, zegt de algemene centrale van overheidspersoneel (ACOP).
De Centrale van Middelbare en Hoger Functionarissen bij de Overheid (CMHA)zegt dat door de verschillen in inkomen, de kwaliteit van het overheidsapparaat steeds verder wordt uitgehold.
De Christelijke Centrale van Overheids- en Onderwijspersoneel (CCOOP),spreekt over een ,,sluitpostbeleid" voor ambtenaren.

Belangengroepen in de samenleving reageren vooral knorrig op de maatregelen die het kabinet voor hen in petto heeft.

Zo zegt het marinepersoneel ,,verbijsterd" te zijn over de ,,klappen" die bijna alle marineonderdelen oplopen: geen zes maar vier Walrusonderzeeboten, versnelde verkoop van de overgebleven Van Speijk-fregatten en geen modernisering van de Lynx-hclikopters.
De politiebonden zijn ,,bijzonder geschrokken" van het plan om agenten gedwongen over te plaatsen., Ook het kabinetsvoornemen om grote delen van de politietaak in handen te leggen van de vrijwillige politie. ontmoet grote bezwaren.
De Nederlandse Orde van Advocaten verzet zich tegen dc voorgenomen bezuiniging op de ,gratis" rechtshulp De enige manier om de kosten binnen de perken te houden is de wetgeving minder ingewikkeld te maken, zodat niet steeds meer mensen rechtshulp nodig hebben, menen de advocaten.
De Vereniging Eigen Huis stelt met spijt vast dat tweeverdieners volgend jaar geen premiekoopwoning meer kunnen kopen, nu het kabinet hun inkomensgrens wil verlagen van 51.000 gulden naar 43.500 gulden belastbaar inkomen, ,,Juist jonge stellen, waarvan de vrouw stopt met werken omdat er een kind komt, worden hierdoor getroffen."
De Stichting Weg heeft waardering voor de meeste beleidsvoornemens van minister Smit-Kroes (verkeer en waterstaat), maar kritiek op de verlenging van de ,,tijdelijke" heffing op bezineaccijns tot en met 1993. Ook over het afwentelen van lasten op weggebruikers zoals bij de vijf nieuw te bouwen tunnels in de Randstad, is de Stichting Weg ontstemd.
De gezamenlijke huurdersorganisaties menen dat de aangekondigde huurverhoging tot koopkrachtverlies leidt voor de huurders.

Reacties politieke partijen

CDA en VVD hebben enthousiast gereageerd op de begroting voor 1989. Volgens de regeringsfracties wordt het kabinetsbeleid nu succesvol.
Volgens de PvdA daarentegen blijft het kabinet de verkeerde keuzes maken en faalt het daardoor.

,,Het recept voor economisch herstel van de kabinetten Lubbers I en II blijkt steeds meer een succesformule te zijn", aldus CDA-fractievoorzitter De Vries in zijn eerste reactie. De christen-democraat toont zich tevreden over de teruggang van het financieringstekort, de lastenverlichting en de groeiende werkgelegenheid.
Teleurgesteld is hij over de trage ontwikkeling van de verschillende maatregelen om de werkgelegenheid te bevorderen.
Volgens De Vries moet geen snelle oplossing worden verwacht voor het probleem van de langdurig werklozen. Het CDA is het eens met het voornemen van het kabinet daarvoor in 1990 vierhonderd miljoen gulden uit te trekken. ,,Maar echte doorbraken zijn pas denkbaar indien de volle medewerking van de sociale partners en de lagere overheden worden verkregen", aldus De Vries.

De Tweede Kamerfractie van de PvdA laat zich in haar eerste reactie zeer negatief uit over de begroting.
,,De derde begroting van het tweede kabinet-Lubbers vertoont een opvallend gebrek aan evenwicht, rechtvaardigheid en oog voor de toekomst. Het werkloosheidsbeleid faalt en de laagste inkomens mogen alweer niet meedelen in de groeiende welvaart", aldus de sociaaldemocraten.
Nederland profiteert relatief zeer van de gunstige ontwikkeling van de wereldeconomie. .,Maar het kabinet maakt in deze omstandigheden de verkeerde keuzes", meent de PvdA. ,,Inkomen krijgt voorrang boven werk" en ,,essentiële gemeenschapsvoorzieningen verdienen meer aandacht"

De PvdA kondigt een initiatief-wetsvoorstel aan om de minimumloonkosten te verlagen.
De PvdA is eigenlijk alleen positief over de laatste alinea van de Troonrede, waarin wordt aangekondigd dat rechtszekerheid en bestuurlijke zorgvuldigheid in acht zullen worden genomen. ,,Hetkabinet heeft hier kennelijk iets goed te maken", aldus de PvdA.
De VVD-fractie erkende dat het terugdringen van de werkloosheid ,,tegenvalt". ,,Inzet van alle middelen" waaronder verlaging van de loonkosten op minimumniveau via de sociale premies, is daarom geboden.
De VVD wenst echter wel voorwaarden te verbinden aan een eventuele verlaging van de rninimnmloonkosten. Hei mag de loonkosten tot het modale niveau niet onnodig vergroten, mag het beleid van loonmatiging niet doorkruisen en niag niet leiden tot verdringing van lager door hoger opgeleiden.
D66-fractieleider Van Mierlo reageert: ,,met gemengde gevoelens". ,,In puur economische zin is er een onmiskenbaar gunstig perspectief", maai' in .,schrille tegenstelling tot alle gunstige factoren staan de bedroevende resultaten op het punt van de werkloosheidsbestrijding".
Van Mierlo sprak zijn zorgen uit over de ,,grote vraagstukken onderwijs, milieu en infrastructuur".
Volgens de SGP is de regering te optimistisch. ,,Te zeer ademen troonrede en miljoenennota een geest van bouwen op menselijk kunnen. Te weinig geeft de regering zich rekenschap van haar verantwoordelijkheid als dienaresse Gods", aldus de SGP.
Concreet is de SGP-fractie bezorgd over de oriëntatie op Europa, het ,,verontrustendhoge" financieringstekort, de voortgaande alcohol- en drugsverslaving en de trage bestrijding van de werkloosheid.
In de ogen van de PPR heeft het kabinet met deze begroting waarin het ,,verhaal van de winnaars" wordt verteld, zijn taak volbracht. ,,Het karwei is geklaard. De markt doet verder het werk. Het kabinet kan eigenlijk naar huis. Het wordt tijd voor een kabinet dat het niet laat bij obligate zinnen over minderheden en gehandicapten en geen fabeltjes vertelt over een land dat de afgelopen jaren schoner is geworden", aldus Ria Beckers.
Volgens de PSP hadden de fiscale meevallers moeten worden aangewend om de ,,schandelijke korting op de studiefinanciering" ongedaan te maken. De PSP is wel ,,prettig verrast" over de laatste alinea in de troonrede.
Bij het uitspreken ervan was fractieleidster Van Es traditiegetrouw niet aanwezig, maar ze zei van ,,harte te wensen dat dit voornemen met terugwerkende kracht zal worden uitgevoerd" Net als de SGP vindt het GPV dat het kabinet te optimistisch is over de Europese eenwording. Kritiek wordt geuit op het ,,falende" arbeidsmarktbeleid. ,,De intensivering van dit beleid komt te laat", aldus het GPV.
De RPF toont zich verheugd dat in de troonrede niet wordt gesproken van ,,emancipatie en individualisering". Als dat duidt op een kentering in het beleid zou dat ,,wijs" zijn", aldus de RPF, die ook de aangekondigde structuurnota landbouw positief waardeert.

Perscommentaren

Citaten uit hoofdartikelen in de landelijke dagbladen n.a.v. het voorgenomen regeringsbeleid voor 1989 leveren het volgende beeld op:

DE TELEGRAAF

Niet ten onrechte slaat het kabinet zichzelf wat op de borst. Maar de eerlijkheid gebiedt te erkennen dat internationale ontwikkelingen en de medewerking van de sociale partners mede van invloed zijn.
Dat door de omvangrijke belasting- en premieverlaging volgend jaar de koopkracht van de minima op peil kan blijven, is gelukkig. Dat de uitkeringstrekkers en, in mindere mate, de ambtenaren niet eenzelfde inkomensstijging door zullen maken als de werknemers in de particuliere sector, is nog steeds onvermijdelijk gezien de omvang van de collectieve sector.
De daling van het financieringstekort loopt op schema, maar het tekort is nog steeds te omvangrijk. Dat blijkt wel uit de rente die de staat over de steeds maar groeiende staatsschuld moet betalen, f 22 miljard volgend jaar, na Onderwijs de grootste uitgavenpost. Daardoor worden mogelijkheden om andere zinvolle uitgaven te doen, weggedrukt.
De collertieve lastendruk in ons land is nog steeds te hoog, ook al daalt deze gelukkig wel volgend jaar. De afspraak om die in 1990 op het niveau van 1986 te stabiliseren, wordt ternauwernood gehaald. Voor een deel heeft het kabinet dat aan zichzelf te wijten. Bij een beter beheerst uitgavenbeleid, was de ruimte voor lastenverlichting groter geweest.

ALGEMEEN DAGBLAD

De miljoenennota vertoont twee haaks op elkaar staande kenmerken. Zij vormt een succesverhaal zolang het over de groei en bloei van de economie gaat, zij straalt onmacht uit wanneer de beteugeling van de torenhoge werkloosheid ter sprake komt.
De jarenlang gekoesterde venvachting dat het aantal werklozen bij een bevredigende economische groei sterk zou dalen wordt helaas niet door de feitelijke ontwikkelingen bevestigd. Groei van werkgelegenheid is geen garantie voor drastische vermindering van werkloosheid. Vraag en aanbod sluiten zo slecht op elkaar aan dat een heroriëntatie dringend noodzakelijk is.
Het kabinet heeft dit niet tijdig onderkend en moet nu alle zeilen bijzetten om dit hardnekkige kwaad te bestrijden. Verbeterde scholing is een hulpmiddel, maar de praktijk leert dat er geen overspannen verwachtingen aan mogen worden ontleend.
Na alle aansporingen uit parlement en bedrijfsleven heeft nu ook het kabinet gelukkig ingezien dat meer geld moet worden geïnvesteerd in een gericht beleid, samen met gemeenten en de organisatie van werkgevers en werknemers, ter verbetering van de arbeidsmarkt. Terecht, zij het laat, wordt hier afgeweken van het in 1986 gesloten regeerakkoord.

NRC/HANDELSBLAD

De economische groei is flink, de inflatie blijft redelijk laag, de winsten zijn mooi, de belastingmeevallers riant en de werkgelegenheid stijgt veel meer dan het tweede kabinet-lubbers bij zijn aantreden in '86 had gedacht. Met de koopkracht gaat het ook volgend jaar voor zeer velen goed. de daling van het financieringstekort ligt op het gedachte schema en met de beheersing van de collectieve lastendruk is het niet anders. Er kan wat meer geld voor verbetering van infrastructuur en scholing worden vrijgemaakt. Kortom: wat zijn economische prestaties betreft marcheert Nederland in Europa goed mee.
In de troonrede, de miljoenennota en de overige begrotingsstukken voor 1989 ziet het tweede kabinet-Lubbers op deze en andere punten reden zichzelf soms nogal omstandig geluk te wensen. Het wordt daarin heel hartelijk bijgevallen door de coalitiefracties in de Tweede Kamer.
Het klinkt een beetje schel, hier en daar, deze rondgezongen tevredenheid. De gunstige ontwikkeling van de wereldeconomie is voor deze goede resultaten van grotere betekenis dan steeds uit de stukken blijkt. Maar niettemin, wie terugdenkt aan 1982. het jaar waarin de huidige coalitie begon, kan niet ontkennen dat het geschetste beeld er heel wat beter uitziet dan tot voor kort nog voor mogelijk werd gehouden. Dat geldt temeer als wordt bedacht dat in de tussentijd flinke klappen moesten worden opgevangen wegens de daling van de dollarkoers en de aardgasprijs,
Maar met al deze successen is nog niet het hele verhaal verteld. In de troonrede wordt dat ook toegegeven Het lukt niet om de permanent hoge werkloosheid terug te drukken, die nu rond 670.000 ligt en volgens het regeerakkoord in 1990 tot 500.000 zou moeten zijn teruggebracht.
Premier Lubbers is daaromtrent ooit, najaar '86 in de Tweede Kamer een politieke resultaatsverplichting aangegaan. Dat was een vreemde verplichting. gezien het feit dat kabinet en coalitie overigens het heil voor de werkgelegenheid zo uitdrukkelijk van de markt verwachten

TROUW

Een aspect van het kabinetsbeleid, dat tot nadenken stemt. is de eenzijdige gerichtheid op de markt. De daling van het financieringstekort, het terugdringen van de collectieve sector en in het verlengde daarvan al de maatregelen die betrekking hebben op wat is gaan heten deregulering, privatisering en stroomlijning van de rijksdienst, stonden in het teken van méér markt.
In veel opzichten heeft dit alles vruchten afgeworpen. Er zijn echter ook grenzen. Zoals premier Lubbers zei, het meer-markt-beleid heeft zoveel succes gehad dat we ons nu als het ware de luxe kunnen veroorloven er 800.000 arbeidsongeschikten en 700.000 werklozen op na te houden. Economich gezien kan het. Het is alleen uit een sociaal oogpunt onaanvaardbaar.
De premier heeft gelijk: zo sterk is de markt gelukkig weer geworden. Maar, zo had hij eraan toe kunnen voegen, diezelfde markt is kennelijk niet of onvoldoende in staat om dat hele leger werklozen en arbeidsongeschikten aan werk te helpen. Zij heeft kennelijk al die mensen niet nodig. De markt kan zich ook zonder hen heel goed bedruipen.
Misschien valt het mee en zien Lubbers c.s. toch nog kans de markt wat verder te rekken. Dat zou mooi zijn. Maar zolang dat in onvoldoende mate gebeurt, rust op de overheid de primaire verantwoordelijkheid het voor werklozen en arbeidsongeschikten op te nemen. Juist op dit punt heeft de overheid de laatste jaren steken laten vallen.
Telkens opnieuw en, naar het scheen, iedere keer met tegenzin moest de overheid aan haar verantwoordelijkheid herinnerd worden. Een meer fundamentelebezinning op de eigen rol en een wat minder gebiologeerd zijn door de markt, lijkt daarom voor de komende jaren geen overbodige luxe.

HET PAROOL

In zijn strijd tegen de werkloosheid heeft het kabinet te kampen met zware tegenvallers. Het officiële werkloosheidscijfer komt 120.000 hoger uit dan bij het opstellen van het regeerakkoord in de zomer van 1986 is voorzien. Het is onzin de ploeg daar op hoge toon verwijten over te maken. Wat het kabinet, en in het bijzonder minister De Koning van sociale zaken, wél kan worden aangerekend is dat de overheid zo uitgesproken secundair reageert op het maatschappelijk kwaad van de langdurige werkloosheid.
Verschillende ministers hebben de afgelopen maanden de lof gezongen van het ,,Zweedse paradijs", waar elke werkloze individueel wordt begeleid. Wie dat roept schept verwachtingen en kan niet volstaan met een bescheiden financiële injectie in scholing en begeleiding en een tot niets verplichtende oproep aan werkgevers en vakbeweging de plaatsing van langdurig werklozen op de agenda van de komende cao-onderhandelingen te plaatsen. Daartoe hebben de sociale partners zich vorig jaar al verplicht, zonder dat er van die afspraken iets terecht is gekomen.

In Nederland wordt het minst uitgegeven aan directe hulp aan werklozen; het gevolg is dat er zo veel aan uitkeringen moet worden betaald dat de collectieve uitgaven voor werkloosheid bij ons naar verhouding hoger zijn dan waar ook. Is minister De Koning te moe om nog met enthousiasme leiding te geven aan de moeilijke operatie om aan deze misstand een eind te maken?
Bijna de helft van de Nederlandse beroepsbevolking is ,,niet-actief". Dat komt mede doordat alle pogingen het enorme ziekteverzuim terug te dringen en de toestroom naar de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen af te remmer. falikant mislukken. Het kabinet constateert dat, zegt er met vakbeweging en werkgevers over te willen praten, maar geeft geen antwoord op de vraag wat het zelf denkt hieraan te kunnen doen - is dat doortastend?
Het lijkt wel of premier Lubbers en zijn politieke vrienden, die zes jaar geleden zo energiek de problemen van de jaren '80 te lijf gingen, uitgeregeerd zijn nu die van de jaren '90 om een oplossing schreeuwen.

DE VOLKSKRANT

Nederland kent op dit moment een hang naar .,prudente progressie", concludeert premier Lubbers tot zijn vreugde in navolging van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Hij knoopte daaraan niet minder gretige bespiegelingen vast over een groeiende nationale eensgezindheid die in het kabinetsbeleid voor 1989 en 1990 zijn uitdrukking zou kunnen vinden.
Tot en met het verkiezingsjaar trekt de coalitie liever de mantel van een politiek vrijwel neutrale veelzijdigheid aan.
Maar het is een dunne mantel met nogal wat gaten. De uitbreiding van de overheidsinvesteringen voor verkeer en telecommunicatie moet wachten tot 1990 (en dus ook de broodnodige werkgelegenheidseffecten)
In de troonrede staat dat een deel van de economische vooruitgang besteed wordt aan het milieu. Maar het concrete beleid wekt de indruk dat dat laat en mondjesmaat gebeurt.
De prudente progressie moet kennelijk vooral van een volgend kabinet komen.
Intussen wordt er bij alle nationale voorspoed toch wat bezuinigd op hulp aan de Derde Wereld.
Het is over de hele linie een pas-op-de-plaatsbegroting die een zachte politieke landing in het verkiezingsjaar 1990 voorbereidt. Een iet- at kleffe zelftevredenheid (van een kabinet dat de rest van het jaar eerder klungeligheid etaleert) overheerst.
Kracht, visie en vaart ontbreken compleet. Energieke pogingen om de werkloosheid terug te dringen en broodnodige investeringen voor de toekomst te doen blijven uit. Lubbers II, ontdaan van veel ideologie, sukkelt nog wat door in de moeizame, ambitieloze stijl van het kabinet-De Jong in diens nadagen. Zonder werkelijke progressie en verstard in prudentie Moge het kort duren.

HET VRIJE VOLK

Na zeven Prinsjesdagen met Lubbers ziet Nederland er anders uit. Financieel gezonder, onmiskenbaar. De beheersbaarheid van de uitgaven van de overheid is sterk toegenomen. Het financieringstekort, negatief verschil tussen inkomsten en uitgaven van het rijk, is nu de uitkomst van gevoerd beleid en niet langer dat wat tot pijnlijke verrassing overbleef na het jaarlijkse optellen en aftrekken.
De minister-president en zijn minister van Financien verdienen daarvoor een compliment. Economisch gezonder, onmiskenbaar.
Alle seinpalen staan op groen: toenemende werkgelegenheid. er wordt in een gezonde omvang geïnvesteerd en geconsumeerd, ruimte in de rendementen, een sterk groeiende export - allemaal botertje tot de boom.
De minister-president en zijn kabinet verdienen ook daarvoor een compliment.
Ietsjes kleiner, weliswaar, want de internationale ontwikkelingen hebben de doorslag gegeven en zonder de beheerste loonontwikkeling waarvoor de vakbeweging zich sinds '82 sterk heeft gemaakt was het onmogelijk geweest.
Na zeven Prinsjesdagen met Lubbers blijft Nederland met één probleem opgezadeld: hardnekkige, weerbarstige werkloosheid, in een omvang van een fors aantal honderdduizenden. Financieel en economisch zit de regering er zo gezond bij dat oplossingen voor dat probleem financierbaar zijn geworden. Maar dan moeten die oplossingen eerst bedacht worden. Het kabinet komt met niets nieuws. Geestelijke armoede in materiële rijkdom.
De tweedeling tussen mensen met werk en mensen zonder baan heeft zich te stilzwijgend voltrokken. Er is ongelijk verdeeld en behendig geheerst. Technisch lijkt het karwei, financieel en economisch, op hoofdlijnen geklaard. Naar te veel mensen toe is er geen begin van een oplossing.
Of kan Lubbers dat karwei alleen met een nieuwe partner afmaken?

DE WAARHEID

Wie de stand van zaken die in de huidige miljoenennota wordt beschreven overziet. zullen de ogen toch echt geopend worden. Degenen die de zwaarste offers hebben moeten brengen, vooral uitkeringsgerechtigden en jongeren, worden uitgesloten van de gouden vruchten die de economie afwerpt. Sterker nog: jonge mensen zijn opnieuw mikpunt. Het kabinet opent een zeer forse aanval op het minimumloon. Ambtenaren en werknemers wordt opnieuw loonmatiging aangeprezen.
Als het gaat om de werkgelegenheid, dan bereikt het kabinet helemaal niets. Verder dan halfbakken werkervaringsplaatsen komt men niet.
Ruding heeft, bij het opstellen van het regeerakkoord de belastinginkomsten veel te laag geraamd; nu is er al een meevaller van meer dan 11 miljard ten opzichte van het regeerakkoord. De bezuinigingen van de afgelopen jaren blijken nu overbodig.
Het kabinetsbeleid van de afgelopen jaren was dus gebaseerd op valse argumenten en onjuiste voorspellingen.
De enig juiste conclusie zou dan ook moeten zijn dat de bakens u-orden verzet: nu de begroting ruimte genoeg heeft, is herstel van de schade die is toegebracht aan de inkomens en voorzieningen het eerst voorde hand liggende.
De ,,markt"is niet in staat voldoende arbeidsplaatsen tot stand te brengen; er kan niet langer worden gewacht met initiatieven van de kant van de overheid. Nieuwe impulsen om tot verdere arbeidstijdverkorting te komen zijn nodig.
Nu de winsten sterk groeien en de kapitaalexport van een ongekend hoog niveau blijft, is het aanwenden van die middelen voor het creëren van werkgelegenheid - waar ook de langdurig werklozen iets aan hebben - een logische stap.

AFRIKA

MALAWI

NIEUW KABINET

Op 2 januari 1988 ontbond president Hastings Kamuzu Banda het op 3 juni 1987 gevormde kabinet (pag. 827/2-'87). Op 14 januari werd een nieuw kabinet benoemd.

Het parlementslid Mfunjo Mwakikunga deed zijn intrede als minister van plaatselijk bestuur als opvolger van Richard Musa Banda, die het kabinet verliet.
Drie ministers kregen een andere portefeuille: handel, industrie en toerisme - Robson Chirwa (voorheen minister zonder portefeuille); onderwijs en cultuur - Michael Mlambala (handel, industrie en toerisme); zonder portefeuille - Maxwell Pashane (onderwijs eri cultuur). Pashane volgde Chirwa tevens op als administratief secretaris van de regerende Malawi Congress Party.

IMF-KREDIET. HERSCHIKKING SCHULDEN. VERDERE LENINGEN

Op 2 maart 1988 stemde het Internationale Monetaire Fonds in met een standby krediet voor Malawi van 13,02 mln SDRs voor de periode tot eind mei 1989.
Op 21 april gingen de crediteurenlanden van de Club van Parijs akkoord met een herschikking van de in 1988 af te lossen schulden, en wel over een periode van 20 jaar, met een aflossingsvrije termijn van 10 jaar.
Op 29 april stemde de Club van Londen (commerciële banken) in met een herschikking van Malawi's schuld over een periode van 8 jaar, met een aflossingsvrije termijn van 4 jaar.
In juni ging de Wereldbank akkoord met een lening aan Malawi van 50,6 mln SDRs t.b.v. een aanpassingsprogramma inzake het industriebeleid en de handelspolitiek.
Een consultatieve donorgroep, die op 22-23 juni in Parijs bijeenkwam, zegde nagenoeg de gevraagde $555 mln toe die nodig was om Malawi's externe financieringstekort in de komende twee jaar te dekken.

President Hastings Kamuzu Banda van Malawi.

Het grootste deel van dit geld zal worden gebruikt voor de essentiële invoer t.b.v. de agrarische en industriële sectoren, maar ook zullen aanzienlijke bedragen worden besteed aan het verbeteren van de transportroutes, in het bijzonder de noordelijke route naar Tanzania (The Times *15-'i-'88).*
Door de activiteiten van de MNR-of Renamo-rebellen in Mozambique is Malawi sinds *1984* afgesneden van de havens Nacala en Beira aan de Indische Oceaan. De kosten van het verroer via Zainbia, Zimbabwe. Tanzania of Zuid-Afrika bedragen meer dan 30% van Malawi's exportopbrengsten.

VLUCHTELINGEN UIT MOZAMBIQUE

Op 22 juli 1988 stelde het Hoge Commissariaat voor vluchtelingen van de VN (UNHCR) dat ca. 23 mln dollar nodig was voor de opvang van vluchtelingen uit Mozambique in Malawi. Het aantal van deze vluchtelingen werd geraamd op 570.000. Bovendien arriveerden per maand nog 20.000 a 40.000 nieuwe vluchtelingen.

RUILHANDELAKKOORD MET ZUID-AFRIKA. VOEDSELTEKORT

Medio december 1987 ondertekenden Malawi en Zuid-Afrika voor het eerst een ruilhandelakkoord met een waarde van $ 5,5 mln: 20.000 ton mais uit Zuid-Afrika in ruil voor 10.000 ton pinda's uit Malawi (*AFP/The* Times 19-12-'87).
Volgens de *Financial* Times (7-1-'88) kwam Malawi per maart 1988 ca. 180.000 ton mais tekort, waarvan ruim 48.000 ton was toegezegd. Maar Unicef schatte het tekort op ca. 268.000 ton. Het acute voedseltekort werd enerzijds geweten aan droogte en een ziekte die de maniokoogst schade toebracht, maar anderzijds aan een falen van de landbouwpolitiek.
Zo zouden de boeren aanzienlijk minder mais aan de betrokken staatsorganisatie Admarc hebben verkocht: dit seizoen mogelijk 60.000 ton tegen 110.000 ton in het voorgaande seizoen en 270.000 ton het jaar daarvoor.

MALI

WIJZIGINGEN KABINET. CONGRES UDPM. AFSCHAFFING POST PREMIER. PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Sinds de reorganisatie van 6 juni 1986 werden in het kabinet (pag. 67212-'86) tot eind februari 1988 de volgende wijzigingen aangebracht.

Op 19 februari *1987* werden drie nieuwe ministers benoemd: financiën en handel - Soumana Sacko; staatsondernemingen - Anthioumane N'Diaye; transport en openbare werken - Cheikh Oumar Doumbia. Hun voorgangers verlieten het kabiriet.
Op *29* augustus *1987* trad de minister van financiën en handel, Soumana Sacko, wegens gebrek aan steun van zijn collega's af (zie hieronder). Hij werd vervangen door Mohammed Alhousseyne Touré, sinds *1983* secretaris-generaal in het bureau van de president.
Op *15* februari *1988* verliet de minister van justitie, Diango Sissoko, het kabinet in verband met zijn benoeming tot secretaris-generaal in het bureau van de president. Hij werd opgevolgd door luitenant-kolonel Issa Ongoiba, tot dan toe minister van landbouw. Deze portefeuille werd nu opgedragen aan een nieuwe minister, Moulaye Mohammed Haidara.

Congres UDPM. *Anti-corruptiecampagne*

Tijdens het derde congres van de eenheidspartij Union démocratique du peuple malien (UDPM), dat van 28-31 maart 1988 in Bamako werd gehouden, werd president Moussa Traore als secretaris-generaal herkozen. Maar generaal Amadou Baba Diarra werd als plaatsvervangend secretaris-generaal (sinds maart 1979) vervangen door Boubakar Diallo, tot dusver politiek secretaris van de partij.
Het congres was vooral gewijd aan de strijd tegen de corruptie in de openbare sector. Die strijd. een ,,zedenverbeterende" kruistocht, was in februari 1987 door president Moussa Traore in gang gezet. Twee maanden later had hij een 18 leden tellende commissie benoemd die onder leiding van Boubakar Diallo een onderzoek moest instellen naar illegale verrijking en corruptie. Deze commissie bracht verslag uit aan het congres. Er waren ,,miljarden" francs CFA in de kassen van de staatsondernemingen teruggestort en ,,diverse honderden miljoenen" in de schatkist, aldus de president in een interview op 5 april. Bovendien waren in totaal 47 zaken aanhangig gemaakt bij een speciaal staatsveiligheidshof, voor een totaal van 650 mln francs CFA.

Het staatsveilighcidshof had op 5 december *1987* na een zitting van drie weken negen personen wegens corruptie ter dood veroordeeld. Twee anderen hadden levenslange gevangenisstraf gekregen, terwijl enkele tientallen waren veroordeeld tot dwangarbeid en gevangenisstraf van variabele duur.

Bij de strijd tegen de corruptie had de minister van financiën en handel, Soumana Sacko, een energieke rol gespeeld. Hij verlangde bijv. dat alsnog invoerrechten zouden worden betaald voor 400 ,,Dacia''-personenauto's, die een zakenman voor een spotprijs buiten de douane om aan leger-officieren had geleverd. Maar Soumana Sacko beging een fatale vergissing of hij werd in de val gelokt.

Op *22* augustus *1987* meldde een douanebeambte hem dat eenvliegtuig van de Belgische luchtvaartmaatschappij SABENA *150* kg goud geladen had, waarvan maar *50* kg was gedeclareerd. Sacko hield het vliegtuig vast en liet het doorzoeken, waarbij echter niets belastends werd gevonden. Daarop handhaafde hij het embargo met als argument dat de kwestie nog niet volledig was opgehelderd. Bij een onderhoud met de plaatselijke SABENA-agent op 23 augustus vernam Sacko dat de minister van defensie. generaal Sekou Ly. bij premier Mamadou Dembele reeds de toestemming tot vertrek van het SABENA-toestel had verkregen. Daarop diende Sacko zijn ontslag in wat door president Traorr niet werd geweigerd (Internationales Afrikaforum 4/1987, Le blonde *6-4-'88).*

Privatiseringsprogramma. Akkoord met IMF

Begin januari 1988 had de regering zich formeel uitgesproken voor de doorvoering van een uitgebreid privatiseringsprogramma. Volgens de premier was de staatssector een ,,ware last'' voor de economie geworden vanwege het inefficiënte beheer. Van de ca. 40 staatsbedrijven zouden 15 hun deuren sluiten, terwijl 14 zouden worden opengesteld voor binnen- en buitenlands kapitaal. De luchtvaartmaatschappij Air Mali zou bijvoorbeeld een van die bedrijven met een gemengde structuur worden. Slechts zes staatsbedrijven zouden buiten schot blijven. De privatisering van de openbare sector was in overeenstemming met de wensen van het Internationale Monetaire Fonds (IMF).

Begin maart 1988 zei president Traore te hopen dat het toen 18 maanden oude ,,misverstand" met het IMF uit de wereld kon worden geruimd. (IMF en Wereldbank hadden in 1986 hun leningen opgeschort, nadat de Malinese regering een groot deel van haar bezuinigingsoperatie - vervroegde pensionering en personeelsinkrimping in de publieke sector - had gestaakt).

De president voegde daaraan toe: ,,We hebben gezegd dat we voorstanders zijn van het structurele aanpassingsprogramma, maar we willen ook graag onze menselijke waardigheid behouden. (...) Structurele aanpassing betekent niet werknemers op straat gooien zonder compensatie. En het betekent evenmin ontmanteling van een land of de vernietiging van zijn economische basis."

Ondanks de wel verleende ontslagen werkten in maart 1988 nog 70.000 mensen in dienst van de staat, d.w.z. drie kwart van alle gesalarieerden in het land, zo meldde AP-verslaggever Larry James in *NRC/H'blad* (11-3-'88).
Na overleg te Washington in begin mei 1988 sloot Mali een ontwerp-akkoord met het IMF over een standby krediet voor 18 maanden en een structurele aanpassingsfaciliteit voor drie jaar, samen ten bedrage van ca. $45 mln.
In 1988 werd de buitenlandse schuld van Mali op 500 mrd francs CFA geraamd. Aan rente en aflossingen moest het land dat jaar een bedrag van $66 mln betalen,

Afschaffing post premier. Reorganisatie kabinet

Op 6 juni 1988 besloot president Traore tot een reorganisatie van zijn kabinet,

waarbij de in juni 1986 ingestelde post van premier werd afgeschaft.
Het aantal kabinetsleden werd van 18 tot 17 verminderd. Vijf ministers verlieten het kabinet, vier nieuwe werden benoemd en negen kregen een andere portefeuille. Het ministerie van staatsondernemingen werd opgeheven.
De samenstelling van het kabinet werd nu:

Defensie - president Moussa Traore; gezondheid en sociale zaken - Mamadou Dembele (voorheen premier); buitenlandse zaken en internationale samenwerking - Modiba Keita; onderwijs - generaal Sekou Ly (voorheen defensie); transport, telecommunicatie en toerisme - Mohammed Alhousseyne Touré (financiën en handel); planning - Anthioumane N'Diaye (staatsondernemingen); landbouw - Moulaye Mohammed Haidara; milieu en veeteelt - Morifing Kone*; industrie, waterstaat en energie - Drissa Keita (industriële ontwikkeling en toerisme); openbare werken, huisvesting en bouwnijverheid - Cheikh Oumar Doumbia (transport en openbare werken); territoriaal bestuur en basisontwikkeling - luitenant-kolonel Issa Ongoiba (justitie):werkgelegenheid en openbare diensten - Diallo Lalla Sy'; justitie - Oumar Issaka Ba (onderwijs); voorlichting - mevr. Sidibe Alissata Cisse (gezondheid en sociale zaken); financiën en handel - Tiéna Coulibaly*: sport, kunst en cultuur - Bakary Traore; gedelegeerd minister van defensie - generaal Abdoulaye Ouologuem* (Le Monde 8-6-'88).

* = nieuw

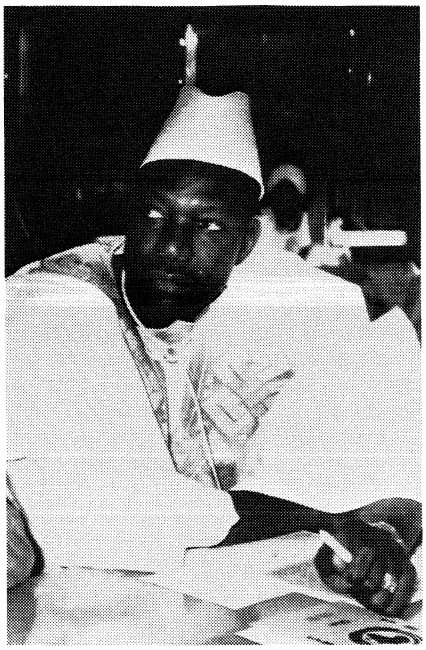
Onder de vijf ministers die heengingen was kolonel Abdourahmane Maiga (territoriaal bestuur en basisontwikkeling).
Generaal Sekou Ly keerde op zijn oude departement van onderwijs terug. Onder docenten en studenten was sinds medio februari sprake van een sporadische agitatie.

Parlementsverkiezingen

Op 26 juni 1988 werden parlementsverkiezingen gehouden, waarbij alle kandidaten door de UPDM waren aangewezen. Bij een opkomst van 87,83% verwierven de kandidaten 98,6% van de uitgebrachte stemmen. Van de 82 gekozen parlementsleden hadden 42 geen deel uitgemaakt van de vorige assemblée (zie pag. 716/1-'85).

TRAORE IN DE SOWJET-UNIE

President Moussa Traore bracht van 14 tot 19 juli 1986 een officieel vriendschapsbezoek aan de Sowjet-Unie. Na tweedaagse besprekingen met zijn Sowjet-ambtgenoot Gromyko ondertekende president Traore op 18 juli 1986 een samenwerkingsovereenkomst inzake Sowjet-hulp voor de ontwikkeling van land- en mijnbouw in Mali. Voorts werd een samenwerkingsakkoord getekend tussen de CPSU en de UPDM.
In het slotcommuniqué werd geen melding gemaakt van een herschikking van Mali's schuld aan de Sowjet-Unie, hoewel zo'n herschikking volgens officiële Malinese bronnen het hoofddoel van het bezoek was geweest.

President Moussa Traore van Mali.

MAURITIUS

AFTREDEN VICE-PREMIER DUVAL. OPVOLGING

Op 12 augustus trad Sir Gaëtan Duval, vice-premier en minister van werkgelegenheid en toerisme, af na een latente crisis van een week binnen de regeringscoalitie. In zijn ontslagbrief verwees hii naar meningsverschillen over een sociaal conflict, dat medio juli in de textielfabriek van SINOTEX was uitgebroken en dat tot het ontslag van de 3.000 arbeiders had geleid.
Het aftreden van Gaëtan Duval ging vergezeld van de terugtrekking van de door hem geleide partij, de Parti mauricien social-démocrate (PMSD), uit de regeringscoalitie. De PMSD beschikte over 5 van de 70 parlementszetels, maar de overige coalitiepartners behielden met 41 zetels een parlementaire meerderheid. Ook de andere PMSD-vertegenwoordiger in het kabinet, de minister van industrie Hervé Duval (een broer van Gaëtan) trad af. Op 15 augustus maakte premier Aneerood Jugnauth (MSM)bekend dat Sir Satcam Boolell, de leider van de Mauritius Labour Party (MLP) en minister van buitenlandse zaken, tevens tot vice-premier was benoemd. Joseph Clarel D. Malherbe (MLP) werd nu minister van industrie, terwijl de voordien door hem beheerde portefeuille van plaatselijk bestuur werd gesplitst in twee afzonderlijke portefeuilles, die van regional bestuur en openbare diensten. Daarvoor werden twee nieuwe ministers benoemd, resp. Régis Finette en mevr. France Roussety. (*Financial* Times, AFP)

(Vor.ber.pag. 90/1 e.v.)

NIGER

NIEUWE PREMIER EN MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 15 juli voerde president Ali Seibou een omvangrijke reorganisatie van het kabinet uit. Negen ministers gingen heen en twaalf maakten hun opwachting in de nieuwe, 29 leden tellende ploeg.

Oumarou Mamane, ambassadeur van Niger in Canada, werd premier in plaats van Hamid Algabid, en keerde zo terug op de post die hij ook reeds van 24 januari 1983 - 14 november 1983 had bezet. Toen was hij door Algabid vervangen (pag. 3013-'84).
Minister van buitenlandse zaken werd de nieuweling Alhadji Allele Habibou, die in het laatste kabinet van wijlen president Seyni Kountché de portefeuille van landbouw en milieu had beheerd. (AFP)

(Vor.ber.pag. 82112 e.v.-'87)

OPRICHTING EENHEIDSPARTIJ. INSTELLING CND

In een toespraak t.g.v. de 28ste verjaardag van de onafhankelijkheid van Niger maakte president Ali Seibou op 2 augustus de oprichting bekend van een eenheidspartij, de Mouvement national de la société de développement (MNSD). De president verwierp het beginsel van een meer-partijenstelsel. maar bevestigde dat het karakter van de eenheidspartij ,,niet onverenigbaar is met de pluralistische expressie van ideologische meningen en gevoeligheden".

Reeds in juni had de president een Nationale Ontwikkelingsraad (Conseil national de développement - CND) ingesteld overeenkomstig de bepalingen van het nationale handvest, dat op 14 juni 1987 bij referendum was goedgekeurd (pag. 822/2-'87). De CND is samengesteld uit 150 leden, zowel militairen als burgers, die voor drie jaar zijn gekozen. Zij heeft tot taak het ontwerp voor een nieuwe grondwet uit te werken. (*AFP/Le* Monde 4-8)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

TWEE REGERINGEN IN LIBANON

Met ingang van 23 septeiuber liep het mandaat van de Libanese president Amin Gemayel af.
Twee maanden eerder, op 23 juli, was de periode begonnen waarin het parlement een nieuwe president had moeten kiezen. Maar de betrokken partijen werden het niet eens over een kandidaat voor het presidentschap die volgens het Nationale Pact van 7 oktober i943 afkomstig moest zijn uit de *ge*meenschap van de maronitische christenen.
Niettemin werd het in 1972 gekozen parlement. dat nog slechts 76 van de oorspronkelijke 99 leden telde, door voorzitter Hussein Husseini twee maal bijeengeroepen voor de verkiezing van een nieuwe president. Maar zowel op 18 augustus als op 22 septcmbcr bleek het quorum van 51 afgevaardigden niet aanwezig, doordat het grootste deel van de christelijke parlementsleden niet verscheen.
Enkele minuten voor het verstrijken van zijn mandaat benoemde president Gemayel op 22 september een overgangsregering met generaal Michel Aoun, de maronistische opperbevelhebber van het leger, als premier. Voorts bestond deze regering uit twee christelijke en drie islamitische officieren, maar de drie moslems weigerden hun functie te aanvaarden.
De zittende regering van waarnemend premier Selim Hoss weigerde de overgangsregering te erkennen en bleef in functie.
Zo heeft Libanon vanaf 23 september geen president, maar wel twee incomplete regeringen die elkaar ongrondwettig noemen.

Aan deze institutionele crisis gingen o.a. de volgende gebeurtenissen en ontwikkelingen vooraf.

Machtsstrijd in *Kataeb*

De belangrijkste politieke partij van de christelijke gemeenschap in Libanon, de Falangistische partij of Kataeb, maakte eind september 1987 een interne machtsstrijd door.
Partijvoorzitter Georges Saadeh, die op 16 juni 1986 zonder instemming van president Amin Gemayel was gekozen (Le Monde 30-9-'87, zie pag. 432/1-'88), benoemde op 25 september 1987 in afwezigheid van Gemavel een aantal functionarissen die als sympathisanten van de Libanese strijdkrachten (FL, van Samir Geagea) werden beschouwd.
Op 28 september namen twee aanhangers van Gemayel ontslag uit hun posten in de partij: secretaris-generaal Charles Daddah en Joseph Abou Khalil. lid van het politieke bureau alsmede de hoofdredacteur van het partijdagblad "Al-Aamal". Laatstgenoemde verklaarde dat hij was afgetreden uit protest tegen "de wijze waarop de partij zowel op politiek als organisatorisch vlak wcrdt geleid". Abou Khalil kwalificeerde het beleid van Saadeh om FL-mensen op partijposteri te benoemen als een poging "een verbintenis tot stand te brengen tussen water en vuur". Hij verweet de FL dat zij niet meer genoegen wilden nemen met "hun uitsluitend militaire functie". maar politieke ambities koesterden. Zij moesten beslissen of zij de partij te gronde wilden richten dan wel de politieke leidende rol van de Kataeb wilden aanvaarden. "Een compromis dreigt de Kataeb te beroven van haar doctrine, haar atmosfeer en uiteindelijk van haar bestaansrecht", aldus Abou Khalil.
Saadeh wilde naar eigen zeggen de Kataeb transformeren in een "geïnstitutionaliseerde" partij en haar "ontdoen van haar familie-karakter" door de partij "een meer collegiale richting te doen inslaan".
Charles Daddah werd als secretaris-generaal onmiddellijk vervangen door Mounir Hajj (Le Monde 3-10-'87).
In feite ging het om een machtsstrijd tussen de aanhangers van president Amin Gemayel en die van FL-leider Samir Geagea over de controle van de Kataeb Die strijd had op 29 september in de christelijke wijk Dekouane van Beiroet al tot een schietpartij tussen aanhangers van Gemayel en FL-militieleden geleid waarbij eerstgenoemden tevergeefs trachtten de kazerne van de militaire politie van de FL te omsingelen (*AFP/Volkskrant* 1-10-'87)

Generaal Michel Aoun, die op 22 september 1988 door de aftredende president Amin Gemayel werd benoemd tot premier van een overgangsregering, tijdens een persconferentie in het presidentiële paleis te Baabda op 24 september.

Husseini herkozen als parlementsvoorzitter

Op 20 oktober 1387 werd de aftredende parlementsvoorzitter, Hussein Husseini, in de eerste stemronde in zijn ambt herkozen. Hij verwierf 51 stemmen van de 67 aanwezige afgevaardigden.
In de voorafgaande welcen was tegen Husseini een felle campagne gevoerd door de (christelijke) Libanese Strijdkrachten die hem ervan beschuldigden de "man van de boycot" en een "knecht van Damascus" te zijn.

Na zijn herverkiezing verklaarde Husseini: "De oorzaken die het motief tot de politiek van de boycot (jegens president Gemayel) hebben gevormd zijn niet verdwenen, integendeel zij zijn nog talrijker geworden".

Hussein Husseini, die op 16 oktober 1984 voor het eerst tot parlementsvoorzitter was gekozen (pag. 802/3-'85), had op 3 juni 1987 zijn aftreden bekendgemaakt. Tijdens een persconferentie legde hij toen een verband tussen zijn aftreden en de moord op premier Rachid Karame (pag. 51212-'88) op 1 juni 1987: "We moeten ons realiseren wat de betekenis was van deze moord. We moeten de schuldigen aanwijzen." In dat verband beschuldigde Husseini president Gemayel van "aarzeling en onbekwaamheid". "De moord op de premier via de penetratie van het leger-establistiment is niet een daad die los staat van het plan dat gericht is op het vernietigen van de nationale legitieme instellingen", aldus Husseini. Hij gaf te verstaan dat de nationale rol van het leger was ondermijnd door infiltranten, waarmee hij kennelijk op de christelijke militie doelde. Husseini vroeg zich af waarom president Gemayel tegenover de "legitimiteit" aan de "illegitimiteit" de voorkeur gaf. "De Libanese autoriteiten hebben de macht om de illegale aanwezigheid (van milities) te elimineren. (...) Met het oog op het feit dat het gezag niet van plan is zijn macht te gebruiken, dien ik mijn ontslag in."
Maar het parlement weigerde het ontslag van Husseini (Le Monde 9-6-'87) en deze hervatte zijn functie op 18 juni 1987 (Le hlonde 20-6-'87).

Parlement verlengt *eigen* mandaat. Nog 76 leden over

Op 1 december 1987 besloot het in 1972 gekozen parlement zijn mandaat met twee jaar te verlengen. Het besluit werd genomen door 44 van de 79 nog actieve parlementsleden. Van de oor-

Weekblad 57ste jaargang No 2966, pag. 43543-43558

spronkelijk 99 afgevaardigden waren er sinds 1972 in totaal 19 overleden
Op 27 april 1988 overleed de christelijke afgevaardigde Salim Maalouf, waardoor het aantal vakante zetels op 22 kwam, aldus *AFP/Le* Monde (3-5)
Eind juli 1988 waren 23 zetels vakant
De overgebleven 76 parlementsleden bestonden uit 41 christenen en 35 moslems

Vacatures in kabinet

Op 7 augustus 1987 overleed de maronitische minister van financiën, huisvesting en coöperaties, Camille Chamoun, op 87-jarige leeftijd aan een hartaanval in een ziekenhuis te Oost-Beiroet (zie ook een volgend bericht). Op 26 november 1987 diende de Grieks-katholieke minister van voorlichting, Joseph Skaff, zijn ontslag in. Beide christelijke ministers werden niet vervangen.

Eerste presidentskandidaten

Op 20 maart 1988 stelde Druzenleider Walid Joumblatt van de Progessieve Socialistische Partij (PSP), een kandidaat voor het presidentschap voor: de maroniet Antoine Achkar (PSP). Joumblatt hield zich hiermee aan het Nationale Pact van 1943 dat bepaalde dat de president van Libanon een maroniet moet zijn.
Maar de leider van de sjiitische Amal-militie, Nabih Berri, verwierp dit plan, aldus AFP (29-3). De kandidatuur van een maroniet vormde, aldus Berri, een herhaalde poging om de sjiieten politiek uit te schakelen, hoewel deze inmiddels de grootste religieuze gemeenschap van Libanon waren geworden. De verdeling van de hoogste ambten in de staat volgens een confessionele sleutel moest worden afgeschaft, zo verlangde Berri.

Inmiddels waren nog twee kandidaten aangemeld: Farouk Abillama, oud-ambassadeur in Parijs en secretaris-generaal op het ministerie van buitenlandse zaken, en Dany Chamoun, de leider van de Nationale Liberale Partij (PNL).

Ontwikkelingen in juli 1988

Op 7 juli 1988 verklaarde radio-Damascus: "Het presidentschap van de (Libanese) republiek is, zoals president Assad heeft beklemtoond, een van de symbolen van de eenheid van Libanon. Daarom hecht Syrië zozeer aan de bescherming ervan." Volgens Le Monde (30-7) bleek hieruit dat Syrië een nieuw Libanees staatshoofd wenste; het wilde eerst presidentsverkiezingen en daarna de staatshervorming. President Assad zou, aldus het Franse dagblad, tegenover een afgezant van president Gemayel hebben gepleit voor "een president die tegenover niemand haat koestert, een president van de entente".
Alle Libanese politici, uitgezonderd president Gemayel, brachten bezoeken aan Damascus en voerden daar uitgebreide besprekingen met vice-president Khaddam en deels ook met president Assad, aldus de NZZ (23-7). Als laatste gast verbleef de voormalige Libanese president Soleiman Frangié van 17 tot 19 juli, vergezeld van zijn zoon Robert, in Damascus. Hij had een ontmoeting met president Assad en zou ook twee maal een bijeenkomst hebben gehad met Elie Hobeika, de vroegere commandant van de Libanese Strijdkrachten (FL). Na zijn terugkeer in Libanon verklaarde Frangié dat zijn standpunt en dat van Syrië overeenstemden.
Op 19 juli schreef het Syrische blad Al Tishrin dat de vele bezoeken van Libanese politici aan Damascus het beste middel vormden voor het overwinnen van de Libanese crisis. Slechts een kleine, door egoïstische belangen verblinde minderheid bleef vasthouden aan de Verenigde Staten en Israël om een machtsevenwicht in stand te houden dat niet meer bestond. Deze minderheid – waarmee kennelijk de FL werd bedoeld – verhindert een nationale overeenstemming en laat niet toe dat Libanon de hem toekomende plaats in de Arabische wereld inneemt, zo stelde Al Tishrin.
Op 20 juli deelde de Libanese minister van binnenlandse zaken, Abdullah Rassi, mee dat het geregelde Libanese leger binnenkort de controle op de oostelijke delen van Beiroet zou overnemen en ervoor zou zorgen dat geen leden van ongeregelde milities met hun wapens op straat zouden verschijnen. FL-commandant Samir Geagea zou, aldus de NZZ (23-7), op een persconferentie hebben bevestigd dat zijn militieleden de controle op de veiligheid in Oost-Beiroet aan het Libanese leger zouden overlaten in het kader van een tijdelijke regeling, die de Libanese parlementsleden in staat moest stellen zonder druk van milities een president te kiezen.
Maar de christelijke politici, die de politieke leiding van de FL vormden, besloten nog op 20 juli tijdens een zitting in de zomerresidentie van Samir Geagea hun militie alleen uit Oost-Beiroet te evacueren, als de Syrische militairen uit West-Beiroet werden teruggetrokken (NZZ 27-7). Mocht dit niet gebeuren, dan konden zij slechts instemmen met een veiligheidscordon van het Libanese leger rondom de Villa Mansour, het geïmproviseerde parlementsgebouw op de grens van West- en Oost-Beiroet. Daarmee was het "veiligheidsplan" van minister Rassi van de baan.
Tegelijkertijd maakten de FL-politici duidelijk dat zij een eventuele kandidatuur voor het presidentschap van bijvoorbeeld Raymond Eddé, ex-president Soleiman Frangié of generaal Michel Aoun als een uitdaging aan het adres van de FL beschouwden, waartegen zij zich teweer zouden stellen.
Inmiddels had de vice-voorzitter van de FL, Karim Pakradouni, de voorgaande week (d.w.z. tussen 17 en 23 juli) een bezoek aan Bagdad gebracht, waar hij door de Iraakse president Saddam Hoessein was ontvangen (NZZ 27-7), terwijl hij ook driemaal een onderhoud had met de Iraakse minister van buitenlandse zaken Tariq Aziz en PLO-leider Yasser Arafat (Le Monde 31-8). Vervolgens werd melding gemaakt van Iraakse wapenleveranties aan de FL.

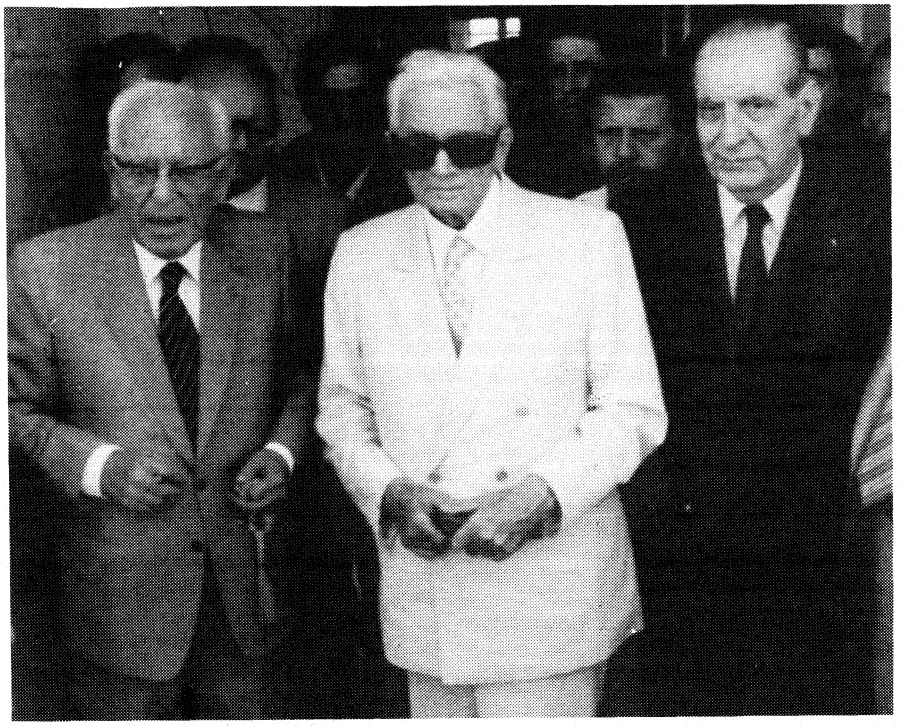
Murphy in Beiroet en Damascus. Aankondiging parlementszitting

In het kader van een rondreis door het Midden-Oosten verbleef de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Richard Murphy, op 4 augustus in Libanon. Hij voerde besprekingen met waarnemend premier Selim Hoss (in West-Beiroet), parlementsvoorzitter Hussein Husseini (op de groene lijn) en president Amin Gemayel (in diens zomerresidentie in Bickfaya). Na afloop toonde Murphy zich optimistisch over de komende presidentsverkiezing, waaraan hij toevoegde: "De nieuwe president moet een symbool van de nationale eenheid zijn (...) en de vertegenwoordiger van het hele Libanese volk..."

Vervolgens reisde Murphy door naar Damascus voor overleg met de Syrische president Assad. Achteraf bleek dat dit bezoek van Murphy geen Amerikaans-Syrische overeenstemming over een "compromis-kandidaat" voor het Libanese presidentschap had opgeleverd. In de loop van de 6de augustus arriveerde Murphy in Israël.

Murphy's rondreis betrof in eerste instantie het vredesproces in het Midden-Oosten. In dit kader had hij reeds van 6-8 februari een bezoek aan Damascus gebracht, waarbij ook de Libanese toestand aan de orde zou zijn gekomen. Vervolgens bracht de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, twee maal een bezoek aan de regio, waarbij hij op 27 februari (voor het eerst sinds 1983) in Damascus verbleef voor besprekingen met o.a. de Syrische president Assad en opnieuw op 4 maart.
Na een bezoek van Murphy op 3 april deed minister Shultz op 5 april de Syrische hoofdstad voor de derde maal aan. Tijdens die derde rondreis door het Midden-Oosten had Shultz op 8 april op het vliegveld van Larnaca (Cyprus) een ontmoeting met de Libanese president Gemayel. met wie hij sprak over mogelijke

constitutionele veranderingen in Libanon vóór de komende presidentsverkiezingen. Shultz verklaarde tegenover CBS-televisie dat de Verenigde Staten met president Gemayel en met Syrië werkten aan een "andere constitutionele regeling" in Libanon die tot een meer stabiele regering kon leiden. Daarbij repte Shultz van een "deconfessionalisering" van een deel van het bestuursapparaat.
Bij zijn 4de Midden-Oosten-missie verbleef Shultz op 6 juni in Damascus voor overleg met president Assad.

Oud-president Soleiman Frangié (l.) met twee andere voormalige Libanese presidenten, Camille Chamoun (m.) en Charles Hélou (r.), tijdens een bijeenkomst op 28 augustus 1985.

Op 11 augustus had de Syrische vicepresident Abdel Halim Khaddam in Damascus een onderhoud van vier uur met de Libanese parlementsvoorzitter Hussein Husseini over de presidentsverkiezing.

Eveneens op 11 augustus werd de christelijke militie (FL) in staat van alarm gebracht met het oog op de verwachte aankondiging van de kandidatuur van Soleiman Frangié voor het presidentschap. Diens kandidatuur was voor de FL onaanvaardbaar, aldus een FL-bron.
Op 12 augustus waarschuwde de opperbevelhebber van het Libanese leger, generaal Michel Aoun, dat zijn manschappen "met of zonder opdracht" van de regering tussenbeide konden komen om de goede afloop van de presidentsverkiezing te waarborgen. Een functionaris van de FL – die reeds een veto over een eventuele kandidatuur van Aoun had uitgesproken – suggereerde dat de opperbevelhebber een "putsch" wilde plegen. Druzenleider Walid Joumblatt liet weten dat de komst van een militair aan de macht zou neerkomen op een "oorlogsverklaring, want het Libanese leger wordt betaald door de Verenigde Staten en Israël en staat vijandig tegenover alles wat Arabisch is".
Op 13 augustus maakte parlementsvoorzitter Hussein Husseini bekend dat het parlement op 18 augustus bijeen zou komen om een nieuwe president te kiezen. Tot dan toe hadden slechts drie kandidaten (zie hierboven) zich officieel aangemeld. De leider van de falangistische partij Kataeb, Georges Saadeh, kondigde vervolgens aan dat hij het niet zou accepteren dat buitenlandse machten het land "een nieuwe president opdringen". Volgens een niet nader geïdentificeerde christelijke leider kon men in dat geval de christelijke parlementsleden overreden de verkiezing te boycotten. "Wat betreft de rest van de parlementariërs hebben we onze middelen om ze te beïnvloeden", voegde hij daaraan toe.
Op 14 augustus werd het Libanese leger door generaal Aoun in staat van alarm gebracht om elke verstoring van de presidentsverkiezing te verhinderen (*Reuter* 15-8).
Op 15 augustus 's avonds hadden Nabih Berri, de leider van de sjiïtische Amal, en Druzenleider Walid Joumblatt in Damascus samen een ontmoeting met de Syrische vice-president Khaddam.

Kandidatuur Frangié

Op 16 augustus stelde oud-president Soleiman Frangié zich officieel kandidaat voor het presidentschap. "Ik ben vastbesloten de verantwoordelijkheid op me te nemen om de ondraaglijke crisis te beëindigen en land en volk te redden", aldus Frangié via zijn eigen radiostation, de ,,Stem van Verenigd Vrij Libanon".
Samir Geagea, de commandant van de FL, zei dat Frangié's kandidatuur tot de deling van Libanon zou kunnen leiden. Hij verzekerde echter dat zijn militie geen geweld zou gebruiken, maar haar toevlucht zou nemen tot politieke en democratische middelen om te bewerkstelligen dat in het parlement geen quorum wordt gehaald tot Frangié zich terugtrekt. Overigens achtte Frangié FL-leider Geagea persoonlijk verantwoordelijk voor de moord op zijn zoon Tony Frangié, diens echtgenote, hun driejarig dochtertje en 30 lijfwachten in hun woning te Ehden op 13 juni 1978 (pag. 812/1 e.v.-'79).

Parlementsvoorzitter Husseini stelde het vereiste quorum voor de presidentsverkiezing op 53 afgevaardigden, d.w.z. tweederde van de 79 afgevaardigden die bij de mandaatsverlenging van het parlement in 1987 nog in leven waren (*FAZ* 17-8).
De Libanese krant Al *Nahar* berichtte op *16* augustus dat 17 anti-Syrische parlementsleden uit Oost-Beiroet de parlementszitting van 18 augustus vanwege Frangié's kandidatuur zouden boycotten. Bovendien zouden vijf Armeense afgevaardigden, die in Oost-Beiroet verbleven, niet in staat zijn de Villa Mansour te bereiken om de parlementszitting daar bij te wonen. Ook zouden vijf afgevaardigden die in het buitenland verbleven hebben laten weten dat zij niet ter wille van de verkiezing naar Beiroet zouden terugkeren. Dat zou betekenen dat 27 van de 76 parlementsleden bij de presidentsverkiezing niet aanwezig zouden zijn.
Op zijn beurt bood het Libanese leger parlementsleden die onder druk waren gezet maar toch wilden kiezen een escorte aan. Volgens pro-Syrische bronnen hadden zeker twee christelijke parlementariërs gezegd daarvan gebruik te willen maken.
Eveneens op 16 augustus verklaarde Uri Lubrani, Israëls coördinator voor Libanese zaken, dat Frangié "niet een goede kandidaat" was. Libanon zou in verwarring blijven als Frangié "of een andere kandidaat die "totaal onder Syrische controle" stond tot president werd gekozen. Maar als daarentegen een sterke onafhankelijke president werd gekozen, dan zou Israël zijn militaire aanwezigheid in Zuid-Libanon kunnen heroverwegen, aldus Lubrani.

In de nacht van 16 op 17 augustus explodeerden in West-Beiroet binnen twee uur vijf bommen, die slechts geringe materiële schade aanrichtten. Langs de ,,groene lijn'' brak voor het eerst in lange tijd weer een gevecht uit. Op 17 augustus bestookten christelijke troepen en Druzen-militie elkaar aan de oostrand van Beiroet met raketten en artillerie.
Inmiddels trachtte generaal Ghazi Kanaan, de chef van de Syrische militaire inlichtingendienst in Libanon, die na een afwezigheid sinds 26 mei in de nacht van 15 op 16 augustus in West-Beiroet was teruggekeerd, de Libanese moslem-politici tot deelname aan de komende parlementszitting te bewegen.
Op 17 augustus trok Druzen-leider Walid Joumblatt zijn kandidaat, Antoine Achkar, officieel terug, terwijl hij zich achter Frangié stelde.

Geen quorum op 18 *augustus*. Reacties

Op 18 augustus ging de verkiezing van een nieuwe Libanese president niet door, omdat het quorum – inmiddels vastgesteld op 51 afgevaardigden – niet werd bereikt. In de Villa Mansour verschenen slechts 38 afgevaardigden en de parlementszitting werd na een uur wachten verdaagd.
Minister van binnenlandse zaken Abdallah Rassi, zelf een maroniet en ook schoonzoon van Frangié, zei twee afgevaardigden te kennen die door de christelijke militie waren aangehouden en een derde wiens huis was omsingeld. ,,Meer dan 15 afgevaardigden'' waren met dit soort middelen door de FL tegengehouden, aldus Rassi. Hoewel hij deze beschuldiging: als ,,pure fantasie'' van de hand wees, kenschetste FL-leider Geagea de gang van zaken als ,,een overwinning voor de Libanezen en een nederlaag voor de Syriërs''.

Overigens beschuldigde minister Rassi het leger ervan ,,niet de missie te hebben vervuld waarmee het was belast, omdat het niet tussenbeide was gekomen, ondanks de verzoeken die (aan het leger) waren gericht door (de aan pressie onderworpen) afgevaardigden''. Volgens Westerse diplomaten had ook generaal Aoun zich ingespannen afgevaardigden te overreden niet aan de stemming deel te nemen, aldus Reuter (*NRC/H'blad* 19-8).
De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Richard Murphy, zei op 18 augustus ,,erzeker van te zijn dat een quorum kan worden geregeld wanneer er meer overeenstemming is onder de afgevaardigden t.a.v. waarschijnlijke consensus-kandidaten''.
Terwijl FL-leider Geagea verklaarde de parlementszitting te zullen boycotten zolang Frangié zijn kandidatuur handhaafde, antwoordde hij op de vraag of zijn militie bij haar veto tegen een eventuele kandidatuur van generaal Aoun bleef: ,,Inde politiek is niets onveranderlijk''. Volgens Le Monde (20-8) hadden reeds contacten plaatsgevonden tussen afgezanten van de FL en van generaal Aoun

Op 23 augustus vond in het Carlton Hotel te Beiroet een bijeenkomst plaats van PSP-leider Joumblatt, Amal-leider Berri en vertegenwoordigers van tien kleinere pro-Syrische islamitische groeperingen. In een na afloop uitgegeven gemeenschappelijk communiqué verklaarden zij dat er geen presidentsverkiezing kon plaatsvinden, als niet eerst overeenstemming werd bereikt over politieke hervormingen (grondwetsherziening). ,,We zullen alle politieke en praktische maatregelen treffen om het houden van verkiezingen te verhinderen vóór een verzoening is bereikt'', aldus het communiqué.
Bovendien waarschuwden de 12 groeperingen president Gemayel ervoor, in het geval dat geen president werd gekozen, niet een regering voor het door christenen beheerste deel van Libanon te vormen, d.w.z. een overgangsregering onder leiding van een maroniet. In dat geval zou de regering onder leiding van Selim Hoss door de pro-Syrische Libanese partijen ongetwijfeld als de enige legale regering worden beschouwd, aldus Le Monde (31-8). Dit blad wees erop dat Hoss in vier dagen tijds twee maal door president Assad was ontvangen; bij de tweede ontmoeting was hij vergezeld van parlementsvoorzitter Husseini.
De twaalf groeperingen riepen bovendien op tot een algemene staking om tegen ,,deinmenging van de Verenigde Staten en Israël'' in de verkiezingscampagne te protesteren. Aan die stakingsoproep werd op 26 augustus in West-Beiroet massaal gevolg gegeven.
Op 31 augustus riep FL-leider Geagea oud-president Frangié op af te zien van zijn kandidatuur. Hij liet doorschemeren dat de FL dan bereid zou zijn met Frangié en zijn politieke vrienden over een compromiskandidaat te onderhandelen. Ook Raymond Eddé (een voormalige minister die sinds 1976 als balling in Parijs woont) of generaal Aoun konden als gegadigden in aanmerking komen, wat betekende dat het FL-veto tegen hen werd opgeheven (NZZ 3-9).

Selim Hoss, op 1 juni 1987 benoemd tot waarnemend premier.

Gemayel verwerpt aanblijven *Hoss*

Na overleg met Damascus stuurde waarnemend premier Selim Hoss op 2 september een brief aan president Gemayel, waarin hij hem meedeelde dat ,,ik terugkom op het ontslag van de regering, ingediend door de voormalige premier Rachid Karame (op 4 mei 1987, zie pag. 511/3-'88)''. Volgens Hoss was dit besluit louter ingegeven door de zorg het land een ernstige crisis te besparen vóór de presidentsverkiezing ,,die binnen de constitutionele termijn moet plaatsvinden''. De vorming van een nieuwe regering in de huidige politieke omstandigheden zou kunnen leiden tot onzekere resultaten, die het land tot de deling konden voeren en die zo zijn eenheid en die van zijn instellingen bedreigden'', aldus Hoss.
President Gemayel antwoordde enkele uren later. Hij verklaarde dat het besluit van Hoss ,,in strijd met de grondwet'' was en ,,naar inhoud en vorm onaanvaardbaar''. Gemayel herinnerde eraan dat Hoss na de moord op Karame op 1 juni 1987 (pag. 512/2) ,,per decreet (was) benoemd om de overgangsperiode van de demissionaire regering te waarborgen en de lopende zaken te behartigen, wat betekent dat het ontslag van het kabinet-Karame definitief is aanvaard''.
De islamitische Libanezen wensten daarentegen dat de regering-Hoss niet aftrad, de vakante ministersposten opnieuw bezette en als overgangsregering aan de macht bleef tot de nieuwe president was gekozen.

Aankondiging nieuwe parlementszitting

Op 12 september riep parlementsvoorzitter Husseini de 76 afgevaardigden bijeen voor een nieuwe zitting op 22

september, dit maal niet in de Villa Mansour op de demarcatielijn maar in het oude parlementsgebouw in het centrum van West-Beiroet. Deze convocatie werd door het christelijke kamp als een provocatie beschouwd, omdat de presidentsverkiezing nu in een door het Syrische leger gecontroleerde omgeving zou plaatsvinden, aldus Le Monde (14-9).

Op 13 september werd de sjiïtische minister van defensie, Adel Osseiran. door leden van de FL ontvoerd, maar hij werd enkele uren later op bevel van FL-commandant Geagea weer losgelaten. Volgens Osseiran hadden zijn ontvoerders de ,,vrijlating" geëist van een christelijke parlementariër, Farid Serhal, die in hotel Bristol in West-Beiroet zou worden vastgehouden. Maar Serhan zelf verklaarde daar vrijwillig te verblijven i.v.m. onderhandelingen over de opvolging van president Gemayel.

Murphy in Damascus *en* Beiroet. *Syrisch-Amerikaanse compromis*kandidaat door Libanese christenen *verworpen*

Van 14-17 september verbleef de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Murphy opnieuw in Damascus voor besprekingen met de Syrische leiders, o.w. vice-president Khaddam en president Assad, over de opvolging van president Gemayel.

Tijdens dit beraad verklaarde de Islamitische Jihad voor de bevrijding van Palestina zich op 16 september bereid tot een ,,positief initiatief" m.b.t. de vier op 24 januari 1987 ontvoerde stafleden van het Beirut University College (BUC) – drie Amerikanen en een Indiër (pag. 381/3-'88) – als de Verenigde Staten ,,een positief en duidelijk standpunt innemen" t.a.v. de rechten van de Palestijnen in door Israël bezet gebied.

Nadat Murphy in de nacht van 17 op 18 september nog een ontmoeting van twee uur met de Syrische president Assad had gehad, arriveerde hij op 18 september 's morgens in West-Beiroet waar hij in eerste instantie overleg pleegde met waarnemend premier Hoss en parlementsvoorzitter Husseini. Murphy sprak op 18 sept. ook met president Gemayel en de maronitische patriarch Nasrallah Sfeir. Volgens Libanese politici deelde Murphy mee dat de Verenigde Staten en Syrië het eens waren geworden over een kandidaat voor het Libanese presidentschap en wel de 60-jarige maronitische parlementariër Mikhael Daher uit Akkar (Noord-Libanon). Syrië was bereid de kandidatuur van Frangié in te trekken ten gunste van Daher. ,,De keus is tussen hem of de chaos", zo zou Murphy hebben verklaard. Maar nog op 18 september bleek dat de kandidatuur van Daher onaanvaardbaar was voor president Gemayel, de Kataeb, het maronitische patriarchaat, het Libanese leger (generaal Aoun) en de FL, d.w.z. voor vrijwel het hele christelijke kamp.

Kataeb-voorzitter Georges Saadeh kondigde aan dat de afgevaardigden van zijn partij niet aan de parlementszitting van 22 september deel zouden nemen als dan ,,een van tevoren aangewezen presiderit moet worden gekozen" Het Libanese leger stelde in een verklaring dat, ook al was generaal Aoun ingelicht over een akkoord m.b.t. .,de naam van een nieuwe president", ,,hetleger niet het principe kan accepteren van de benoeming van een president die niet door het parlement wordt gekozen"

Murphy zelf zei nog tijdens zijn verblijf in Beiroet ,,verbijsterd" te zijn over de reactie van de Libanese christenen. Hij verklaarde volgens *NRC/H'blad* (24-9): ,,Ik heb vier dagen nodig gehad om president Assad af te brengen van Frangié en ik ben niet bereid er nog eens vier dagen voor uit te trekken om hem Daher uit het hoofd te praten."
In dezelfde krant berichtte Michael Stein over het Amerikaanse beleid:

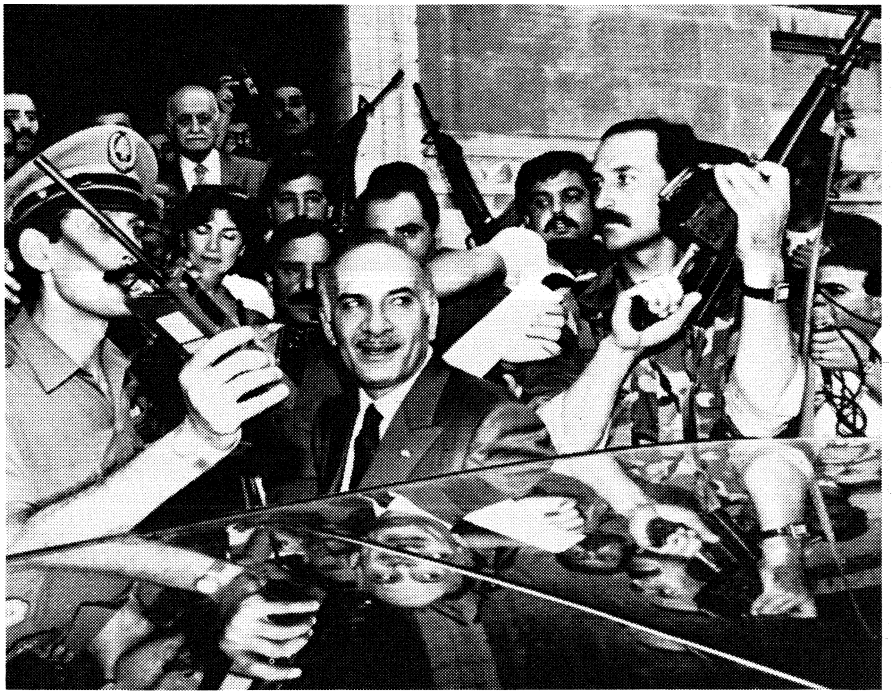
,,Vorigeweek kwam de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Murphy tot overeenstemming met de Syriërs. De onderhandelingen over politieke hervormingen in Libanon zouden worden uitgesteld tot de nieuwe president was gekozen. De Syriërs trokken Frangié als presidentskandidaat terug; in zijn plaats moesten de Libanezen met aanmoediging van de Amerikanen Mikhael Daher kiezen. Syrië zou dan zijn uiterste best doen om een aantal in Beiroet gegijzelde Amerikanen vrij te krijgen.
Volgens zowel pro- als anti-Syrische Libanese woordvoerders werd op die basis overeenstemming bereikt om binnen zeer korte tijd althans de vier gegijzelden die in handen zijn van de 'Islamitische Heilige Oorlog voor de Bevrijding van Palestina' binnenkort op vrije voeten te stellen. De regering-Reagan zou het goede nieuws op het gijzelaarsfront uitstekend kunnen gebruiken ten gunste van presidentskandidaat Bush."

Verder beraad in Damascus en Libanon

Terwijl de Syrische president Assad op 18 september ,,zijn" oorspronkelijke kandidaat Frangié ontving, had de Libanese president Gemayel later die dag een lang onderhoud met FL-leider Geagea.
Op 19 september hielden Syrische functionarissen in Damascus besprekingen met Libanese leiders, o.w. premier Hoss en parlementsvoorzitter Husseini. Dezelfde dag riep de maronitische patriarch, mgr. Sfeir, de maronitische leiders in Bkerke bijeen voor de eventuele aanwijzing van een gemeenschappelijke presidentskandidaat. Besloten werd de volgende dag in Bkerke een vergadering van alle christelijke parlementsleden te beleggen.
Op 20 september's morgens werden bij de explosie van een autobom in Oost-Beiroet zeker drie mensen gedood, terwijl 25 anderen gewond raakten. Onder de gewonden was Joseph Skaff, een Grieks-katholiek parlementslid en ex-minister van voorlichting. Hij was op weg naar Bkerke voor de bijeenkomst van de christelijke parlementsleden. Naar verluidt pleitte patriarch Sfeir voor de kandidatuur van Raymond Eddé, die zou hebben laten weten dat hij zich op 21 september officieel kandidaat zou stellen. Inmiddels had Frangié zijn kandidatuur gehandhaafd (Le Monde 22-9).
Ook op 20 september verzochten de christelijke afgevaardigden parlementsvoorzitter Husseini de zitting van 22 september alsnog naar de Villa Mansour te verplaatsen.
Op 21 september vloog president Gemayel onverwacht naar Damascus, waar hij persoonlijk door president Assad op het militaire vliegveld Mezzé werd begroet. Het was Gemayels eerste bezoek aan de Syrische hoofdstad sinds 14 januari 1986 (zie pag. 428/1-'88). In een gesprek van vier uur kwamen Gemayel en Assad overeen de verkiezingsprocedure succesvol te doen verlopen, zo deelde Assads woordvoerder na afloop mee. Ook op 21 september voerde de Syrische vicepresident Khaddam in Damascus overleg met de Libanese politici Hoss, Husseini en Berri, terwijl president Assad na het vertrek van Gemayel met Mikhael Daher alsook met Soleiman Frangié en diens zoon Robert sprak.
Volgens de NZZ (24-9) had Assad drie voorstellen van Gemayel verworpen: 1) de kandidatuur van een compromisfiguur die zowel voor de FL als voor de moslems aanvaardbaar was; 2) een overgangsregering onder voorzitterschap van Mikhael Daher, als geen president werd gekozen; en **3)** de verplaatsing van de parlementszitting naar de Villa Mansour.
Tijdens Gemayels verblijf in Damascus vond op 21 september in het Libanese ministerie van defensie een ontmoeting plaats tussen generaal Aoun en FL-leider Geagea, waarbij later ook verscheidene leden van het Libanese Front (een coalitie van anti-Syrische christelijke partijen) werden betrokken. Aoun had inmiddels laten weten dat hij ,,niet werkloos zal toezien hoe het land ten prooi valt aan een presidentieel vacuüm".
Op 21 september 's avonds vloog president Gemayel naar Bkerke, de zetel van patriarch Sfeir, om met hem en de daar aanwezige 27 christelijke parlementsleden te overleggen. Die schenen tot dan toe geen overeenstemming over de kandidatuur van Raymond Eddé te hebben bereikt (NZZ 23-9).

Opnieuw uitstel parlementszitting

Op 22 september verschenen bij het parlementsgebouw in West-Beiroet slechts 14 afgevaardigden, aldus The Times (23-9). Toen daarmee vaststond dat het quorum opnieuw niet was gehaald, werd de parlementszitting tot 23 september op dezelfde plaats uitge-

Parlementsvoorzitter Hussein Husseini (m.) verlaat het zwaar bewaakte parlementsgebouw in West-Beiroet op 22 september 1988.

steld. Dat betekende dat er aan het eind van Gemayels ambtstermijn geen nieuwe president zou zijn.

Gemayel benoemt overgangsregering

Op 22 september pleegde president Gemayel overleg over de vorming van een overgangsregering. Daarbij zou hij waarnemend premier Hoss hebben voorgesteld een nieuwe regering van 24 leden te vormen, waaronder ook christelijke ministers. Hoss zou dit hebben geweigerd, aldus Le Monde (24-9), met het argument dat het veel te laat was en dat hij daarom de voorkeur gaf aan een eenvoudige uitbreiding van zijn kabinet. Een bijzonder voorstel van Hoss betrof de installatie van twee christelijke vice-presidenten, van wie één een maroniet zou zijn. Volgens Michael Stein (*NRC/H'blad* 30-9) sloeg Hoss het aanbod van Gemayel af in de wetenschap dat de Syrische president Assad geen enkele afwijking van zijn plannen zou dulden.
Ook voerde Gemayel op 22 september vier uur lang besprekingen met oud-president Charles Hélou, over wie eerder was bericht dat hij de oorspronkelijk voorziene maronitische overgangsregering zou leiden. Maar kennelijk wilde Hélou deze post niet aanvaarden (NZZ 24-9).
Voorts weigerden alle op 22 september geraadpleegde moslems deel te nemen aan een overgangsregering.
Tenslotte benoemde president Gemayel enkele minuten voor het aflopen van zijn ambtstermijn de opperbevelhebber van het Libanese leger, generaal Michel Aoun (53), tot premier van een militaire overgangsregering, waarin hij ook de portefeuilles van defensie en voorlichting beheerde. Voorts werden vijf officieren benoemd: luitenant-kolonel Issam Abu Jamra (Grieks-orthodox), brigade-generaal Edgar Maalouf (Grieks-katholiek), generaal-majoor Mahmoud Abou Dargham (Druze), brigade-generaal Nabil Kreitem (soenniet) en luitenant-kolonel Lutfi Jaber (sjiiet). Maar de drie islamitische officieren weigerden hun functies te aanvaarden, waarbij zij betoogden niet te zijn geraadpleegd en het tijdstip niet opportuun te achten.

De twee overgebleven christelijke officieren, Issam Abu Jamra en Edgar Maalouf, waren belast met de volgende portefeuilles: economie en handel resp. financiën, industrie, sociale zaken en gezondheid.

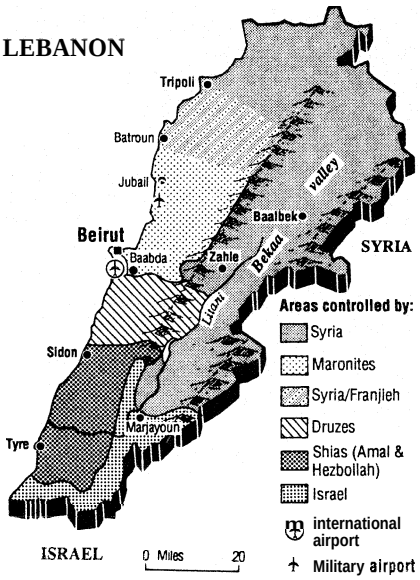
De benoeming van Aoun leek Gemayel min of meer opgedrongen, aldus Le Monde (24-9). Reeds op 18 september hadden de commandanten van de christelijke legerbrigades laten weten dat zij in het geval van een overgangsregering generaal Aoun aan het hoofd daarvan wensten te zien benoemd. FL-leider Geagea had zich solidair verklaard met deze wens.

Terwijl Aoun nog op 21 september had gewaarschuwd dat zijn leger de macht zou overnemen als geen president werd gekozen vóór Gemayels ambtstermijn afliep, verzekerde hij op 22 september na zijn benoeming dat zijn regering niet van plan was de staat van beleg uit te roepen. ,,Het is mijn programma om de snelle verkiezing van een president te regelen'', aldus Aoun.
Nog voor de benoeming van het overgangskabinet had president Gemayel op 22 september via de televisie afscheid genomen van de natie: ,,Mijn laatste woord tot u is: klampt u vast aan de (eenheids)staat zoals u zich vastklampt aan de vrijheid.''

Verdere gebeurtenissen

De benoeming van de overgangsregering werd onmiddellijk veroordeeld door moslem-leiders. Waarnemend premier Hoss sprak van ,,een doodgeboren kindje''; Amal-leider Berri zei: ,,Het komt neer op een staatsgreep''; Druzenleider Joumblatt stelde: ,,Het is een mini-staatsgreep''; en parlementsvoorzitter Husseini zei: ,,Het is illegaal en vertegenwoordigt niet de meerderheid van de bevolking''. Ook radio-Damascus verklaarde dat de militaire regering ,,doodgeboren'' was, ,,omdat er nog een legitieme regering is''.
Die door Syrië gesteunde regering onder leiding van premier Selim Hoss was inmiddels gereduceerd, omdat twee christelijke ministers – de maroniet Joseph al-Hashem (PTT, gezondheid en sociale zaken) en de Grieks-orthodoxe Victor Kassir (economie, handel, industrie en oliezaken) – zich als ontslagen beschouwden. Bovendien waren de vacatures, ontstaan door het overlijden van Rachid Karame en Camille Chamoun en door het aftreden van Joseph Skaff, niet vervuld. Dat betekende dat het kabinet, naast premier Hoss, nog slechts uit de volgende ministers bestond: Adel Osseiran (sjiiet), Abdullah Rassi (Grieks-orthodox, de enige christen), Nabih Berri (sjiiet) en Walid Joumblatt (Druze).
Op 23 september werd de voor die dag aangekondigde parlementszitting uitgesteld tot ,,een datum die later zal worden vastgesteld''. Dezelfde dag ontving regeringsleider Hoss in West-Beiroet de ambassadeurs van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad.
Op 24 september begroette generaal Aoun in Oost-Beiroet de apostolische nuntius en vier ambassadeurs; alleen de Sowjet-ambassadeur gaf geen gevolg aan de uitnodiging.
Michael Stein schreef over de situatie in *NRC/H'blad* (30-9) o.a.:

,,Met de grondwet in de hand zeggen beide partijen nu dat de andere regering ongrondwettig is. Weliswaar staat het vast dat de afgetreden president het recht had een overgangsregering te benoemen die als plaatsvervangend president moest fungeren. Maar volgens de moslims schond hij met de aanstelling van de maroniet Aoun als premier ,,de constitutionele gebruiken''. Een sinds 1943 geldend ongeschreven pact tussen christenen en moslims stelt immers dat de president altijd een

De invloedssferen van Libanon (The Economist 1-10-1988).

maroniet en de premier altijd een soennimoslim moet zijn.
Volgens de christenen daarentegen had Gemayel nog begin deze maand zeer nadrukkelijk het verzoek van Hoss afgewezen om als premier ad interim aan te blijven van zijn reeds lang afgetreden regering. En aangezien onder Syrische druk geen moslim bereid was in een door Gemayel benoemde overgangsregering als premier zitting te nemen, was de president wel verplicht een christen te benoemen.
Uiteindelijk gaat het niet meer om de toepassing van de grondwet, maar om de vraag of Libanon. dat al jaren lang de facto verdeeld was, nu ook de jure uiteen zal vallen. Alle partijen zweren bij hoog en laag dat zij zich tot het uiterste daartegen zullen verzetten. Zij noemen hun eigen regering ,.slechts tijdelijk". En opeens is, bij gebrek aan een president, de Nationale Bank van Libanon met zijn enorme goudvoorraad het nationale symbool bij uitstek geworden. De directie van deze bank heeft al besloten de salarissen van beide regeringen te betalen.
Maar met elke dag die er verstrijkt, groeit de kans op een bloedige hervatting van de burgeroorlog. Er ontploffen steeds meer autobommen en de tegenstellingen verhardden zich. De leiders van ,,het christelijke kamp" worden sinds kort door Irak ruimschoots van wapens voorzien en hebben zich al geruime tijd geleden verzoend met PLO-voorzitter Arafat, die daarvoor tientallen miljoenen dollars betaalde.
Nu zowel hun machtspositie in Libanon als de nominale soevereiniteit van de Libanese staat ernstig door Syrië wordt bedreigd, maken de christelijke leiders zich sterk om hun eigen maronitische berggebied – ook wel ,,Marounistan" genoemd – af te schermen en desnoods af te scheiden. Want. zoals een van hun woordvoerders het dezer dagen uitlegde: ,,Libanon is een huis met vele kamers. Als je ruzie hebt met je broers, ontzeg je hun de toegang tot jouw kamer en betreedt je ook niet hun kamers. Net zolang tot de ruzie is bijgelegd. Maar dat betekent niet dat het hele huis niet ook jou toebehoort".
De daadwerkelijke uitvoering van deze redenatie zal president Assad onder geen beding dulden omdat hij een ,,Marounistan" dat niet onder zijn invloed staat. maar zich in tegendeel verbonden heeft met zijn vijanden, als een ernstige bedreiging voor Syrië ziet. Met alle middelen zal hij zich daartegen verweren, desnoods met hervatting van de Libanese burgeroorlog."

WEST-EUROPA

NEDERLAND

PARLEMENTAIRE ENQUÈTE PASPOORTPROJECT

Over de verwikkelingen bij het invoeren van een nieuw paspoort in Nederland, de instelling van een parlementaire enquêtecommissie, die naar deze ver ikkelingen een onderzoek heeft ingesteld, over de resultaten van dit onderzoek en de politieke gevolgen, die uit deze resultaten voortvloeiden is verslag uitgebracht op pag. 563/2 e.v. en pag. 581/1 e.v.-1988.

Hierna volgt een verslag van verdere ontwikkeiingen rond dit complex.

Brief enquêtecommissie aan Tweede Kamer. *Verweerschrift bewindslieden* van *buitenlandse* zaken verworpen

De enquêtecommissie paspoortproject heeft op 12 sept. een brief aan de Tweede Kamer gezonden, waarin vragen van TK-leden werden beantwoord. In deze brief wijst de commissie het verweerschrift van de bewindslieden van buitenlandse zaken, dat de Kamer op 6 sept. had ontvangen (pag. 581/1 e.v.- 1988), op alle punten van de hand.

De enquêtecommissie wijst de Kamer er met nadruk op dat de regering in haar weerwoord ,,met geen woord ingaat op de vele fundamentele bezwaren van inhoudelijke, technische, juridische en financieel-economische aard uit het rapport".
Ook stelt de commissie minister Van den Broek politiek aansprakelijk voor de periode tussen de zomer van 1984 en het voorjaar 1983 waarin op het departement niet duidelijk was of nu de minister of de staatssecretaris leiding gaf aan het project.
De commissie handhaaft de conclusie dat de staat onverantwoorde financiële risico's loopt met het paspoortproject. Weliswaar zijn er geen formele aansprakelijkheden voor de staat als KEP failliet zou gaan, zoals het kabinet had geschreven, maar de praktische consequenties ervan zijn toch zeer kostbaar.
Uit een nog niet eerder gepubliceerd memo van de NMB, die als financier optreedt, blijkt dat ,,men zich wel moet realiseren dat indien dit project éénmaal gestart is, de overheid niet meer terug kan".
Zou KEP failliet gaan. dan is de staat toch grondwettelijk verplicht de burger een reisdocument te verstrekken. De curator van KEP zal voor de octrooien op het paspoort geld vragen, meent de commissie, nog afgezien van de kosten van een nieuwe produktielijn.
De commissie ziet de staat als de gevangene van KEP: het ,,redelijk rendement" dat KEP contractueel is gegarandeerd, brengt de staat onvermijdelijk in een zwakke positie als KEP of de banken een hogere prijs nodig achten.

Onjuiste voorlichting aan parlement

In de brief aan de Kamer gaat de commissie uitgebreid in op het verweer van het kabinet dat er met betrekking tot de fraudebestendigheidstesten ,,wellicht misverstanden" zijn geweest. De commissie spreekt van pen ,,onjuiste voorstelling van zaken".
Uit een chronologische opsomming van deels nieuwe feiten blijkt dat exstaatssecretaris Van der Linden tijdens een Kamerdebat op 8 april van het vorig jaar toestemde een ,,volledigtestrapport aan de Kamer te overhandigen" dat echter nog helemaal niet bestond. Alleen overleg met de betrokken testbureaus stond dat volgens de staatssecretaris nog in de weg.

Uit stukken waar de commissie over beschikt blijkt echter dat BZ pas vijf dagen na het debat begon met het zoeken naar een testinstantie.
Aan de hand van interne memo's van het departement schetst de commissie een beeld van een ambtelijk apparaat dat zich in bochten wringt om deze toezegging alsnog te verwezenlijken. Daarvoor bleek onder meer te zijn vertrouwd op KEP zelf.
Zo doet KEP-directeur Baard in een intern overleg op 19 mei de toezegging ..zo snel" mogelijk een laboratorium-rapport uit Duitsland mee te nemen over dc slijtvasthcid. Daar moet de Kamer het in eerste instantie mee doen".
KEP bleek uiteindelijk niet één testrapport over te kunnen leggen, zodat de ambtenaar P. Uiterlinden zijn bevindingen tenslotte maar op papier zette.
Deze gingen eind juni naar de Kamer; Van der Linden heeft dan van Uiterlinden al een boos memo ontvangen waarin deze klaagt ,,devuile was van KEP op te moeten knappen".
De brief met ,,testresultaten" die de Kamer uiteindelijk ontving is dan ook ongedateerd, in zeer algemene termen gesteld en bevatte geen enkele aanwijzing over de auteur.
De staatssecretaris haalde eind november in een boze repliek jegens de Rekenkamer deze brief nog eens aan als een duidelijk bewijs dat BZ in een vroeg stadium al over tcstrcsultaten beschikte.
De enquêtecommissie noemt het in dc brief aan de Kamer ,,zeer opmerkelijk" dat Van der Linden daar een achterhaald prototype bij voegde.
De enquêtecommissie wijst er op dat dc mogelijke invoering van een nationaal identiteitsbewijs voor het paspoortproject repercussies kan hebben, die al bij het sluiten van het contract met KEP voorzienbaar waren. Als het identiteitsbewijs er komt, zoals minister Korthals Altes in een notitie aan de Kamer heeft laten doorschemeren. dan is niet uitgesloten dat daarvoor aansluiting gezocht wordt bij een Europees model.
Zo'n identiteitsbewijs kan gemakkelijk ook als reisdocument functioneren, constateert de commissie. Met het Belgische identiteitsbewijs kan bijvoorbeeld binnen de EG gereisd worden. Als straks in Nederland gelijksoortige beslissingen worden genomen dan is het paspoort .,voor de burger een relatief dure oplossing". Een identiteitsbewijs is dan al snel een serieuze concurrent, aldus de commissie.

TK-debat over brief van Lubbers n.a.v. ontslag staatssecretaris Van der Linden

Op verzoek van het TK-lid mevr. A.C. van Es (PSP) heeft de Kamer in de avond van 14 sept. een debat gehouden over de brief van premier Lubbers aan de Kamer, waarin de minister-president mededeling deed van het ontslag van staatssecretaris Van der Linden van buitenlandse zaken (pag. 585/2 e.v.-1988).

In het debat bleek, dat premier Lubbers VVD-TK-fractievoorzitter Voorhoeve zag als degene, die staatssecretaris Van der Linden tot aftreden had gedreven.
Volgens de premier was Voorhoeve verantwoordelijk voor de ,,geur van oneerlijkheid", waarvan hij sprak in zijn brief aan de Tweede Kamer.

Lubbers bleek zich gestoord te hebben aan de wijze waarop Voorhoeve op 6 sept. net aftreden van minister Van Eekelen van defensie becommentarieerde.
Voorhoeve legde er toen zowel in de Tweede Kamer als in interviews voor radio en televisie de nadruk op dat de liberale bewindsman er niet van was beticht dat hij de Kamer ,,onjuist" heeft geinformeerd, een verwijt dat de parlementaire enquêtecommissie paspoortproject in haar rapport wel aan staatssecretaris Van der Linden maakte.
,,Dan kan het toch niet anders dan dat de andere helft van de tweeling uit het dossier, de heer Van der Linden, de conclusie trekt dat het kennelijk scheef zit met zijn integriteit", aldus Lubbers.
Voorhoeve poogde deze kritiek te pareren. ,,Ik moet kennelijk erg goed oppassen met het uiten van lof. Ik had, nadat ik vanochtend De Telegraaf had gelezen, een aantal woorden van lof willen spreken over collega Terpstra die elf kilo is afgevallen. Ik wil daar nu verder weinig van zeggen, want het zou mij zeer bedroeven als ik daarmee mijn charmante collega Jorritsma (net als Terpstra niet al te tenger, red.) onrecht zou doen", betoogde Voorhoeve.
Lubbers reageerde allerminst geamuseerd op deze vergelijking. ,.Als voorzitter van een parlementair kabinet moet ik blij zijn dat een van de fractievoorzitters van een regeringspartij een passende uitvlucht vindt, alhoewel ik een vergelijking tussen lichaamsgewicht en integriteit vrij smakeloos vind".
De niet bij deze discussie betrokken fractievoorzitters verweten Lubbers niettemin dat hij de Kamer had betrokken in een conflict dat hij met Voorhoeve had moeten uitvechten. ,,Een provocatie aan de Kamer". aldus Van Es (PSP) ,,Nu heeft het hele land niet kunnen slapen onder de schuldvraag: ben ik het Heer?", voegde Van Mierlo (D66) daar aan toe.

Debat Tweede Kamer -- enquêtecommissie

Op 15 sept. vond het debat plaats tussen de plenaire Tweede Kamer en de enquêtecommissie paspoortproject.
In de eerste termijn van het debat bleek een meerderheid bestaande uit VVD, PvdA en D'66 de conclusies van de enquêtecommissie te kunnen onderschrijven.
Het CDA bleek er een iets terughoudender opstelling op na te houden.
De christen-democraten wilden ,,niet op de feiten afdingen", maar zij hadden kritiek op de werkwijze van de commissie en deden een scherpe aanval op de ambteliike tow van het ministerie van buitenlandse zaken.
VVD en PvdA verwierpen het weerwoord van de regering.

Het CDA meende dat de commissie, zoals ook minister Van den Broek (buitenlandse zaken) al had geschreven, onvoldoende duidelijk had gemaakt, waarom de Staat financiële risico's zou lopen. Het CDA kwalificeerde het enquêterapport als toereikend.

De W D meende dat op een enkel punt in het rapport echter een scherpere conclusie niet had misstaan.
Buiten het CDA oefenden ook andere partijen kritiek op het ambtelijk management van BZ.
De VVD constateerde dat de overheid het paspoortproject ,,niet goed heeft opgezet, geleid en uitgevoerd". Het ministerie heeft volgens de VVD ,,een aaneenschakeling van fouten gemaakt, omdat men vooraf niet wist wat men wilde, met wie men het wilde en hoe men het wilde".

Omtrent de administratie van het paspoort constateerde VVD-woordvoerder Franssen dat ,,straksbij de heer Baard (de paspoortdrukker; red.) in huis de gegevens van 14½ miljoen Nederlanders liggen opgeslagen.
D'66 meent dat de ambtelijke top van BZ Van der Linden op 8 april ,,zonder de essentieel nodige informatie naar de Kamer heeft gestuurd, en die houding daarna ook heeft volgehouden". Volgens D66 woordvoerder Nuis mag dit ,,niet zonder gevolgen blijven".
CDA-woordvoerder Van der Sanden greep de dubbelfunctie van secretaris-generaal en KEP-stichtingsvoorzitter mr. E. Jacobs aan om de commissie te vragen of oud-staatssecretaris Van der Linden. toen hij dank zij verkeerde informatievan KEP de Kamer onjuist inlichtte, wellicht door zijn eigen ambtenaar Jacobs op het verkeerde spoor was gezet.
Van der Sanden wilde ook van de commissie weten of Van der Linden ,,in redelijkheid had kunnen weten" dat hij de Kamer een aantal malen onjuiste informatie verstrekte.
Het CDA achtte de conclusie dat de moeilijkheden rond het paspoortproject zich elders kunnen herhalen ,,niet onderbouwd" en ,,veel te vergaand".
Ook meent de partij dat Van der Linden in een extra verhoor in staat eesteld had moeten worden de beschuldiging onvolledige en soms zelf onjuiste informatie te hebben verstrekt, te weerleggen.
De PvdA prees de commissie voor haar ,,voortreffelijk werk" dat een goed inzicht in het verloop van het paspoortproject had gegeven.
Woordvoerder Meijer vroeg zich wel af waarom de constatering dat het systeem van aanvraag en uitgifte onvoldoende beveiligd is, waardoor volgens hem de privacy van de burger wordt bedreigd, de commissie niet tot het formuleren van een aanbeveling heeft gebracht.
Ook ontbreekt er volgens hem een conclusie van de commissie naar aanleiding van de constatering in een deskundigenrapport dat het paspoortsysteem technologisch verouderd is.

Het CDA kwam oud-staatssecretaris Van Amelsvoort van binnenlandse zaken te hulp door de commissie te vragen hoe de commissie eigenlijk kan weten dat Van Amelsvoort destijds zijn minister Rietkerk niet had ingelicht over de paspoort-troebelen. ,,Deheren spraken elkaar toch zeer regelmatig?' aldus Van der Sanden.
De VVD stelde de keuze van het ministerie van buitenlandse zaken als paspoortdepartement voor de toekomst ter discussie, nu het reisdocument mogelijk als identificatiekaart zal functioneren indien er een legitimatieplicht wordt ingevoerd.
De liberaal Franssen vond dat de commissie zich nog had ingehouden toen zij het optreden van Van der Linden rond het Kamerdebat van 8 april tekenend aanmerkelijk kwalificeerde als een ,,onjuiste

Ook vond de VVD dat het ministerie van binnenlandse zaken er wellicht te genadig was afgekomen.

In tweede termijn handhaafde de CDA-fractie het bezwaar dat staatssecretaris Van der Linden ,,niethelemaal fair" is behandeld. Van der Sanden meende dat de commissie hem in de gelegenheid had moeten stellen zich tijdens de verhoren tegen de conclusie ,,onvolledige en soms zelfs onjuiste informatie aan de Kamer" te verweren.
Franssen (VVD) had graag gezien dat de enquêtecommissie zich had verdiept in de vraag of Van der Linden wel had kunnen weten dat hij onjuiste informatie had verstrekt.
Commissie-voorzitter Hermans verzette zich hiertegen. Hij meende dat de feiten die de commissie uit de verhoren en de documentatie naar voren had gebracht, voor zichzelf spraken. Het was volgens hem aan de Kamer om te beoordelen of Van der Linden iets wel of iets niet had behoren te weten.
Hermans wees erop dat Van der Linden tijdens zijn verhoren had verklaard door zijn ambtenaren doorgaans steeds voldoende geïnformeerd te zijn geweest.
Hermans suggereerde de Kamer bij Van den Broek aan te dringen op het opnemen van de paspoortprijs van f 27,50 in de samenwerkingsovereenkomst.

Ook biedt de contractuele relatie tussen KEP en Staat volgens hem nog voldoende mogelijkheden om de administratie en de uitgifte van het paspoort binnen de sfeer van de overheid te houden: ,,de produktie zou je dan uit kunnen besteden", aldus Hermans.

Ex-staatssecretaris Van Amelsvoort (binnenlandse zaken), thans Kamerlid voor het CDA, nam de gelegenheid te baat zich te verdedigen tegen een aantal conclusies van de enquêtecommissie.
Hij zei zijn toenmalige minister Rietkerk wel te hebben geïnformeerd.
Bovendien: ,,Iedereen wist dat Van Eekelen en ik overhoop lagen" over het paspoortprobleem.
Ook verweerde hij zich tegen de kritiek van de VVD-er Franssen, die hem had verweten projectmatiee aanpak tussen de beide departementen niet te hebben ,,doorgedrukt". Volgens Van Amelsvoort is het per definitie niet mogelijk een gezamenlijke aanpak ,,in je eentje" door te drukken.

Tweede Kamer aanvaardt unaniem bevindingen commissie

Aan het slot van het debat op 15 sept. 1988 ging de Tweede Kamer unaniem akkoord met een motie, waarin het rapport van de enquêtecommissie ,,op hoofdlijnen" werd aanvaard.
CDA-woordvoerder Van der Sanden, die veel van zijn eerdere reserves had

laten varen, tekende als eerste, gevolgd door Meijer (PvdA)en Franssen (VVD). Ook de kleine partijen steunden alle de motie.
Daarmee heeft de Tweede Kamer de conclusies van de commissie tot de hare gemaakt en het weerwoord van minister Van den Broek en ex-staatssecretaris Van der Linden eensgezind verworpen.
Tekst en ondertekenaars van de motie waren:

De Kamer,
gehoord de beraadslaging:
gezien de opdracht, die de Kamer de parlementaire enquêtecommissie heeft verstrekt;
van oordeel, dat de commissie de opdracht naar behoren heeft uitgevoerd;
spreekt daarvoor haar waardering uit:
spreekt uit:
a. dat zij de bevindingen van de commissie op hoofdlijnen aanvaardt
en
b. dat het rapport en de daarop gegeven nadere toelichting derhalve voldoende basis vormen voor de discussie met de regering over het gevoerde en nog te voeren beleid.
en gaat over tot de orde van de dag.
Van der Sanden
Meijer
Franssen
Nuis
Van Dis
Lankhorst
Schutte
Leerling
Van Es

Debat tussen Tweede Kamer en kabinet

De Tweede Kamer heeft op 21 en 22 sept. een debat gevoerd met het kabinet over de paspoortaffaire.
Namens het kabinet zaten gedurende het debat achter de regeringstafel premier Lubbers, minister Van den Broek van buitenlandse zaken en mevr. D.Y.W. de Graaff-Nauta, staatssecretaris van binnenlandse zaken.
Op 20 sept. voorafgaand aan het debat, had premier Lubbers de eis op tafel gelegd, dat de Tweede Kamer duidelijk moest laten blijken, dat zij nog vertrouwen had in minister Van den Broek. De minister-president zei, dat de Kamer zich er niet toe kon beperken het verweerschrift van Van den Broek en ex-staatssecretaris Van der Linden voor kennisgeving aan te nemen.
Lubbers zei, dat Van den Broek alleen verder kon werken, als hij tijdens het debat de indruk kreeg, dat er nog vertrouwen was in zijn beleid.
,,Die minister moet de Kamer inkijken en zeggen: ik zie dat zitten en ga weer aan de slag", aldus Lubbers. „Ministers kunnen alleen functioneren als ze het vertrouwen hebben van het parlement. Er moet dus blijken of dat vertrouwen er is". Hoe de Kamer daaraan gevolg zou moeten geven liet de minister-president in het midden.
De Tweede Kamer heeft minister Van den Broek van buitenlandse zaken een aantal maatregelen gevraagd om het vertrouwen in het paspoort-project te herstellen.
Geen der grote fracties wilde op 21 sept. tijdens de eerste termijn van het Kamerdebat over de parlementaire enquête, op voorhand het vertrouwen in de bewindsman opzeggen. Als minister Van den Broek een ,,aantal vertrouwenwekkende mededelingen doet", heeft hij ,,geen last meer van de Kamer" aldus VVD-woordvoerder Franssen.

Die maatregelen moeten volgens de VVD onder andere betrekking hebben op de financiële organisatie van paspoortproducent KEP en de relatie tussen KEP en de staat.
Tevens zou directeur W. Baard van KEP zich dienen terug te trekken uit de directie van dit bedrijf.
Ook wenst Franssen dat Van den Broek iets doet aan de positie van de secretaris-generaal van het departement van buitenlandse zaken, mr. E. Jacobs. tevens voorzitter van KEP-Controle. Die kan ,,niet buiten discussie blijven", aldus Franssen.
,,Als bewindspersonen, die om welke reden dan ook niet voldoen, moeten opstappen, moeten ook ten aanzien van het iunctioneren van ambtenaren consequenties getrokken kunnen worden. Dan moet ook de schier onaantastbare positie van ambtenaren worden bezien".
CDA-woordvoerder Van der Sanden liet zich ook kritisch uit over de ambtelijke top van het ministerie. Volgens hem lag de eerste feitelijke verantwoordelijkheid voor de ,,onjuiste informatie" die de Tweede Kamer soms kreeg, niet bij ex-staatssecretaris Van der Linden maar bij het ambtelijke apparaat.
Dat was volgens hem gebleken bij de verhoren voor de enquêtecommissie, waar onder ede afwijkende verklaringen zijn afgelegd. ,,Daardoor is ook de persoonlijke integriteit van verantwoordelijke mensen op verantwoordelijke posten in het geding gekomen", aldus Van der Sanden.
De CDA-fractie nam minister Van den Broek in bescherming tegen de oppositie die de bewindsman hiervoor volledig verantwoordelijk wilde stellen. ,,De minister mocht en moest ervan uitgaan dat de ambtelijke informatiestromen volledig en naar waarheid naar de staatssecretaris zouden gaan", zei Van der Sanden.
Zowel CDA als VVD uitten wel forse kritiek op het regeringsbeleid rond het paspoortproject in het verleden. ,,Er is geknoeid en er is geklungeld. De Kamer is een aantal malen met een kluitje in het riet gestuurd", aldus Van der Sanden.
,,Wellichtis een en ander toe te schrijven aan de machteloosheid waarmee de overheid als geheel grote automatiseringsprojecten tegemoet treedt. De politieke top is dus tekort geschoten", voegde Franssen er aan toe.
Hij noemde de afgetreden bewindslieden Van der Linden (CDA)en Van Eekelen (VVD),,halsstarrig dan wel onvoldoende alert", maar hij wilde Van den Broek daarmee niet voor de voeten lopen.
De VVD-er zei dat zijn fractie omzag ,,in verwondering, dat wel". Maar als de minister bereid was de kamer in te lichten over een ,,plan van aanpak voor de toekomst waardoor het paspoortproject echt helemaal goed op spoor komt", dan zou de Tweede Kamer zich volgens hem tot ,,constructief-kritische controle" beperken. ,,Zonder kinnesinne, niet meer en niet minder".
Van der Sanden had wel kritiek op de wijze waarop Van den Broek twee weken eerder reageerde op het vertrek van zijn staatssecretaris. De minister hield het parlement toen voor dat hij niet bereid was ,,elke week in de Kamer te staan om en détail uit te leggen wat er precies staat te gebeuren".
Van der Sanden: ,,Minister, die uitlating kwam kennelijk recht uit het hart van de mens Hans van den Broek. Maar zo kennen we de minister van buitenlandse zaken in deze Kamer niet!".
De CDA-er was echter vol vertrouwen over de huidige stand van zaken. Hij noemde het inschakelen van experts .,een zeer wijs besluit". ,,De minister van buitenlandse zaken heeft in redelijkheid gedaan wat van hem mocht worden verwacht", aldus Van der Sanden.
De VVD was niet zo optimistisch maar Franssen zei wel te hopen dat het Kamerdebat ,,gunstiger" zou aflopen.
Ook de oppositie zegde op 21 sept. in eerste termijn niet onomwonden haar vertrouwen op in minister Van den Broek. Zowel PvdA-er Meijer als D66-woordvoerder Nuis gaven de bewindsman uitdrukkelijk een laatste kans zich te verantwoorden tegenover de Tweede Kamer.
Mevrouw Van Es (PSP) vroeg Van den Broek ronduit of hij, nadat de Kamer op 15 sept. unaniem uitsprak op hoofdlijnen het enquêterapport te steunen ,,nog steeds achter zijn verweerschrift staat".
Meijer prees de bewindsman als een ,,zelfverzekerde hardwerkende en integere" minister ,,met kennis van zaken" voor wie ,,afspraak altijd afspraak" was.
Maar hij hield wel een slag om de arm over het uiteindelijke oordeel van de PvdA-fractie in de paspoortaffaire die hij als een ,,aaneenschakeling van incidenten met onverwachte of onbedoelde gevolgen" karakteriseerde. ,,Een kabinetsoptreden van dubieuze kwaliteit", aldus Meijer.
Volgens Meijer moet de minister eerst de ,,zakelijke hamvraag" beantwoorden of hij de Kamer kan ,,garanderen dat hij uit het gebeurde voldoende heeft geleerd om er op te kunnen vertrouwen dat het project fatsoenlijk wordt afgerond".
Vooralsnog heeft de bewindsman in zijn ogen eerder het tegenovergestelde gedaan. Hij zei de minister ,,slechtssterkte" te kunnen toeweiisen bij zijn streven om het paspoort 1 januari in te voeren.

De PvdA-er betrok premier Lubbers nadrukkelijk in zijn kritiek. ,,Tot op de dag van vandaag valt niet anders op te maken dan dat deze twee bewindslieden niet bereid zijn nog met de Kamer door één deur te gaan. Omdat die deur vrij smal is geworden, zullen de heren Lubbers en Van den Broek zich veel minder breed moeten maken dan zij tot nu toe hebben gedaan", aldus Meijer.
Volgens Meijer staan de problemen die bij de invoering van het nieuwe paspoort zijn gerezen niet los van de ideologische uitgangspunten die het kabinet-Lubbers er op nahoudt.
,.Er heerst in dit kabinet een onderwaardering voor de betekenis van de overheid. Dan ruiken bedrijven hun kans en worden commerciële en de authentieke overheidsverantwoordelijkheden vermengd. Ministers van de Kroon hebben daartegen te waken en dat is hier onvoldoende gebeurd".
Het ongebreidelde vertrouwen van het kabinet in privatisering van overheidstaken heeft nu. zo zei Meijer, zijn ,,grenzen" bereikt.
Het verstrekken van paspoorten is een grondwettelijk taak, maar de overheid heeft de produktie ervan en daarmee ook de eerste financiële risico's desalniettemin bewust uitbesteed aan een particulier en onervaren bedrijf.
,,Degrondwettelijke opdracht kan een gezagsverhouding vereisen die moeilijk te combineren valt met de eigen verantwoordelijkheid van de private ondernemer. Waar de staat voor het paspoort een blijvende verantwoordelijkheid heeft, is privatisering van de uitvoering een soort kwadratuur van de cirkel. Een kar met vierkante wielen, om zo te zeggen", aldus Meijer.

Anders dan CDA en VVD liet hij de verantwoordelijkheid van de secretaris-generaal van het ministerie van buitenlandse zaken uitdrukkelijk buiten beschouwing.
Meijer zei niet te twijfelen aan de kwaliteit en ,,deskundigeinzet" van de ambtelijke leiding. ,,Maar ieder op eigen terrein. Buitenlandse zaken in business vereist specifieke kwaliteiten" die beter via ,,contract-management" van buiten had kunnen worden ingebracht.
Ook Meijer drong aan op reorganisatie van KEP en betere garanties voor de privacy.
Meijer verweet de voormalige staatssecretaris Van der Linden wel de Kamer ,,met een opzettelijk verkeerde selectie van informatie ronduit op het verkeerde been" te hebben gezet door haar in juni vorig jaar een oud model te sturen, hoewel er toen reeds een nieuw model beschikbaar was.
,,Bewust of onbewust, door onwetendheid of gebrek aan interesse, het is niet doorslaggevend. Dit raakt het wezen van de parlementaire democratie", zei de PvdA-cr.

D66-woordvoerder A. Nuis suggereerde dat de ambtelijke top van het departement van buitenlandse zaken ook blaam treft. Hij wierp de vraag op of er in het ambtelijke apparaat ,,de misplaatste overtuiging leefde dat de Kamer niet moest en niet wilde meebesturen" en dat het staatssecretaris Van der Linden daarom ,,mondjesmaat van informatie voorzag".
,.Dat zou toch een onthutsende conclusie zijn: waar moet het heen met het bestel als de politieke top door ambtenaren verkeerd wordt ingelicht".
Maar het antwoord op de vraag of de ex-staatssecretaris de Kamer bewust onjuist heeft ingelicht zou volgens hem altijd verkeerd uitpakken voor de minister. ..Wist hii het wel dan werpt dat een ongunstig licht op hemzelf. wist hij het niet dan is er iets ernstig mis in de communicatie tussen ambtenaren en politieke top. En daarvoor is de minister voluit verantwoordelijk", aldus Nuis.
De suggestie van Van der Sanden en Franssen dat er op buitenlandse zaken wellicht enige wijzigingen in de ambtelijke leiding noodzakelijk zijn, wees Nuis in deze fase van het debat van de hand.
,,Alser iets fout gegaan is met het management. dan kijken we daar de topmanager (de minister; red.)op aan. Blijft die zitten en eindigt de zaak met wat mutaties in de ambtclijkc top, al dan niet expliciet in verband gebracht met de paspoortzaak, dan lijkt ons dat eerder een bijdrage aan de verwildering van de politieke zeden dan aan de verheldering ervan", betoogde de D66-er.
In sport en kunst wordt de mens beoordeeld op zijn beste prestaties, voegde hij er aan toe. ,,Er zijn echter ook bezigheden waarin juist de zwakste momenten beslissend zijn: autorijden en regeren. Voor automobilist en minister geldt dat het ongeluk in een klein hoekje ligt".

Een onderonsjes tijdens de paspoortdebatten in de Tweede Kamer op 21 september. V.l.n.r. L. M. L. H. A. Hermans (VVD), voorzitter van de enquêtecommissie, J. Franssen, woordvoerder voor de WD-fractie in het debat, en P. J. A. van der Sanden, woordvoerder voor de CDA-fractie.

Antwoord minister Van den Broek

Minister Van den Broek heeft de opmerkingen vanuit de Tweede Kamer in de ochtend van 22 sept. beantwoord.
In dit antwoord is de minister de Kamer op een groot aantal punten tegemoet gekomen. Hij toonde zich onder andere bereid de aanbevelingen van de parlementaire enquêtecommissie over te nemen.

Hij zei ook de Kamer regelmatig te van ,,voortgangsrapportage" hoewel hij wel ,,enige ruimte" wilde overhouden.
Hij ,,erkende" dat zijn eerdere uitlatingen twee weken te voren voor de televisie die op het tegendeel duidden ,,niet gelukkig gekozen waren".
Maar hij eiste op zijn beurt wel dat de Kamer hem het ,,vertrouwen" geeft dat nodig is om het project af te ronden.
,,Met een gedeeltelijk vertrouwen of een vertrouwen op termijn kan ik niet functioneren". aldus Van den Broek.
,,Mocht dat vertrouwen niet bestaan, dan ben ik beschikbaar om de politieke consequenties te trekken".
Van den Broek hield bovendien niet meer onvoorwaardelijk vast aan zijn verzet tegen de conclusies van de parlementaire enquêtecommissie. De minister wenste die kritiek echter terwille van zijn ,,eigen geloofwaardigheid" wel te ,,nuanceren".
Vooral de kritiek van de commissie op de ,,onjuiste" inlichtingen die het departement van buitenlandse zaken aan de Kamer had verstrekt, voorzag hij op 22 sept. van een eigen interpretatie.
Het was volgens de minister geen ,,onware" maar slechts ,,onvolledige" informatie.

Van den Broek deed zijn concessies snel en onomwonden.
,,Ikneem de kritiek uit het enquêterapport zeer ernstig. Ik erken voluit dat er misslagen hebben plaatsgevonden. Ik erken dat het manaeement van het paspoortproject, zowel departementaal als interdepartementaal te wensen overliet.
Ik erken dat de informatieverschaffing aan de Tweede Kamer niet altijd even goed was. Kortom, ik erken dat een forse dosis kritiek op zijn plaats is. En ik aanvaard deze kritiek. Ook al is daarmee niet alles gezegd".
De minister ontkende dat de gebrekkige aard van de inlichtingen de Kamer van haar invloed zou hebben beroofd. Maarhij zei te ,.erkennen" dat dit bij de Kamer tot misverstanden had geleid.
Volgens Van den Broek was de ,,onvolledige" informatie-verschaffing aan de Kamer ten dele te wiiten aan het ambtelijke management op Buitenlandse Zaken. ,,Het heeft aan interne communicatie op het departement geschort.

De minister deed de Kamer de toezegging de mogelijkheid te zullen onderzoeken om de paspoortbestandsadministratie op het departement zelf en niet bij producent KEP te laten houden.
Ook zal Philips weer bij het project worden betrokken. Als de staat daarom vraagt is dit bedrijf bereid ,,technische consultancy" te leveren bij de invoering.
Voorts beloofde de minister, dat de verhouding tussen drukkerij Elba van directeur W. Baard en paspoortfabriek KEP, waar Baard ook in de directie zit, ,,ontvlecht" zal worden.

De innine van de leges die de gemeenten volgens de huidige plannen aan KEP moeten afdragen, wordt eveneens gewijzigd. Van den Broek kondigde aan dat het Rijk daartoe een eigen rekening zal openen
Van den Broek hield vast aan de interpretatie van de 48-uurs clausule in de samenwerkingsovereenkomst die hij tijdens de verhoren had verdedigd.

Volgens hem worden de nieuwe paspoorten binnen twee etmalen na het afhalen van de aanvragen bij het gemeentehuis verzonden naar de aanvragers. De enquêtecommissie had geconstateerd dat het bedrijf zich alleen had verbonden het paspoort binnen twee dagen te produceren. Reistijd zou daar niet bij inbegrepen zijn.
Drukkerij Elba zal weliswaar winst boeken door deelneming aan het project, maar het zal dan volgens de minister gaan om ..objectief genormeerde winst". Het Grafisch Economisch Advies centrum verricht nu een studie op basis waarvan de prijzen die Elba aan KEP berekent, beoordeeld worden.

Woordroerder Meijer (PvdA) leverde ernstige kritiek op de overdracht van alle vorderingen die KEP op de Staat heeft aan haar financiers Door dit te gedogen is het volgens Meijer bij een geschil met KEP de Staat niet meer mogelijk om een vordering op KEP te compenseren.
Van den Broek kondigde aan dat de betrokkenheid van de Staat bij de Stichting KEP-controle in de persoon van de secretaris-generaal die er voorzitter is, in de toekomst veranderd zal worden.
Hij bestreed echter dat deze dubbelfunctie tot nu toe moeilijkheden zou hebben opgeleverd. De samenwerkingsovereenkomst is volgens hem ,,uniek": het is noodzakelijk dat de Staat op cruciale punten invloed kan uitoefenen.
Van den Broek zei dat de Staat op dit moment over goede mogelijkheden beschikt om de privacy van de burger in de paspoortadministratie te beschermen. Alleen om doelmatigheidsoverwegingen is de administratie nu bij KEP ondergebracht. Bovendien gaat het om een tijdelijke oplossing.
Zo gauw de geautomatiseerde bevolkingsadministratie en het daarbij behorende netwerk bij de gemeenten in gebruik is genomen wordt de administratie gedecentraliseerd, aldus Van den Broek.

Slot debatten. CDA en VVD wijken voor crisisdreigement premier Lubbers

Aan het slot van de debatten over de paspoortkwestie in de nacht van 22 op 23 sept. zijn de coalitiepartijen CDA en VVD een kabinetscrisis uit de weg gegaan.
Echter, het politieke lot van minister Van den Broek bleef onzeker, nadat de Tweede Kamer zich unaniem had geschaard achter een uitspraak van PvdA en D66, die Van den Broek voor de bijna onmogelijke opgave stelde de overeenkomst met de paspoortfabriek KEP open te breken.

Dat de minister van buitenlandse zaken het nu eerst maar eens waar moet maken, leek een overweging voor de VVD om even opzij te gaan voor het machtsvertoon van minister-president Lubbers.
Deze dreigde - volgens CDA-fractievoorzitter De Vries "volkomen onverwacht en onnodig" - aan het slot van het debat met een kabinetscrisis.
Lubbers vond het onaanvaardbaar dat de Tweede Kamer van hem en van de minister van buitenlandse zaken zou verlangen dat zij de vernietigende kritiek van de enquêtecommissie op het paspoortbeleid in zijn geheel zouden onderschrijven.

,,Als de Kamer meent dat het niet aanvaardbaar is dat de minister-president geen instemmend oordeel geeft over het rapport van de enquêtecommissie. dat hij wel de aanbevelingen overneemt maar de conclusies met betrekking tot het verleden niet onderschrijft. dan ben ik bereid, evenals de minister van buitenlandse zaken, politieke consequenties te trekken en de ministerraad bijeen te roepen", zo bracht Lubbers zijn dreigement onder woorden.

De minister-president kwam met zijn uitspraak nadat tot in de laatste ronde van het debat door de opstelling van de VVD onduidelijkheid bleef bestaan over de vraag of Van den Broek voldoende ruimte zou krijgen voor een afwijkende mening en daarmee tevens het vertrouwen van de Kamer om het ,,bijzonder ingewikkelde" project nu voor zijn verantwoording te nemen.

De mogelijkheid bestond dat de VVD zou instemmen met een uitspraak van PvdA en D66, waarin nog eens nadrukkelijk werd gesteld dat de bevindingen van de paspoortcommissie op de hoofdlijnen door de Kamer worden aanvaard.
In feite was dit dezelfde uitspraak, die de hele Tweede Kamer op 15 sept. deed na de discussie met de enquêtecommissie. Nu werd er aan toegevoegd dat Van den Broek zijn opstelling in dat licht moest herzien. Daarmee zou het vertrek van de minister onvermijdelijk zijn geworden.

Lubbers en Van den Broek bleven er bij, dat de paspoortcommissie veel te hard heeft geoordeeld over het gevoerde beleid. Vooral de opmerkingen in het rapport dat er onaanvaardbaar grote financiële risico's zijn gelopen, dat de belangen van de burgers niet in het oog zijn gehouden, dat er herhaaldelijk onjuiste informatie is verstrekt aan de Tweede Kamer, weigerden Lubbers en Van den Broek voor hun rekening te nemen. Van den Broek: ,,We kunnen toch afspreken dat we het op deze punten oneens zijn?"

Het rapport van de enquêtecommissie is volgens minister-president Lubbers onevenwichtig. Ook al kon hij een belangrijk deel van de kritiek onderschrijven, toch wilde hij zijn handtekening niet onder het rapport zetten.
,,Dit rapport met de daaruit te trekken politieke conclusies kan niet los worden gezien van andere zaken van politiek belang die de laatste jaren gespeeld hebben: de RSV-enquête, de bouwenquête, het onderzoek naar de visfraude en het onderzoek naar de studiefinanciering.
Van Aardenne bleef, zij het omstreden, Brokx werdvroeg, respectievelijk te vroeg heengezonden. Daarna begonnen de betogen over de zuiverheid op te bloeien, over bewindslieden die te veel aan het pluche gehecht zouden zijn. Die indruk moet nu en hier in dit debat worden weggenomen," zei Lubbers.

Na het dreigement van Lubbers zag de VVD er van af opnieuw het rapport op hoofdlijnen over te nemen. Voorhoeve: ,,Deminister-president houdt een lucifer bij de lont die de granaat kan doen ontploffen. Wij nemen zijn uitdaging niet aan, Een kabinetscrisis is de paspoortkwestie ons niet waard. Maar we onderschrijven het rapport van de enquêtecommissie op hoofdlijnen, daar verandert niets aan."

De opdracht die de Tweede Kamer nu aan minister Van den Broek heeft gegeven, kan hem binnen enkele maanden al in de problemen brengen.
Hij zal een groot aantal ingrijpende veranderingen moeten aanbrengen in het project en in de organisatie van de paspoortfabriek. De laatste heeft zich totnutoe steeds beroepen op wat er in de overeenkomsten met de overheid is vastgelegd.
Om die reden ook maakte Van den Broek bezwaar tegen de uitspraak: ,,Ik kan mijn wil niet eenzijdig opleggen," hield hij de Tweede Kamer voor.
Over de gewenste ,,draagvlakverbreding" waarbij KEP en drukkerij Elba gedwongen worden samen te werken met een ander bedrijf. zei hij dat er totnutoe geen enkele partner te vinden was die interesse had.
Ook het uit elkaar trekken van de intens verstrengelde paspoortfabriek en drukkerij Elba is nog steeds niet gelukt. De opstelling van de VVD-fractie maakte op 22 sept. duidelijk dat de minister in een volgend debat over deze kwestie met resultaten moet komen.
Tussen oppositie en regeringspartijen ontstond tijdens het debat een harde botsing over de positie van de ambtenaren op buitenlandse zaken.
Het CDA vooral, maar ook de VVD. verwijten de ambtelijke top van het departement dat hij de verantwoordelijke bewindsman, ex-staatssecretaris Van der Linden, onvoldoende of verkeerde informatie heeft gegeven, waardoor ook de Kamer onjuist werd ingelicht. PvdA-woordvoerder Meijer vond die beschuldiging ongepast en nam de ambtenaren in bescherming.

Moties. Verklaringen Lubbers en Voorhoeve

De motie van de TK-leden Meijer (PvdA) en Nuis (D66), die, indien zij was aangenomen, zou hebben geleid tot een kabinetscrisis, luidde aldus:

De Kamer,
gehoord de beraadslaging;
gehoord de opvattingen van de minister van Buitenlandse Zaken over de bevindingen van de enquête paspoortproject;
spreekt uit, dat zij niettemin - zoals via de motie-Van der Sanden (20559, nr.22) is vastgesteld - de bevindingen van de commissie op hoofdlijnen aanvaardt;
verzoekt de minister, zijn opstelling in dat licht te herzien,
en gaat over tot de orde van de dag.
Meijer
Nuis

De unaniem aangenomen motie, eveneens ingediend door de TK-leden Meijer en Nuis, over de overeenkomst van de staat met paspoortfabrikant KEP had de volgende inhoud:

De Kamer,
gehoord de beraadslaging;
gehoord de voornemens van de minister van

Buitenlandse Zaken inzake de toekomst van het paspoortproject;
gezien de motie-Van der Sanden c.s. (20559, nr.22);
spreekt uit, dat de minister van Buitenlandse Zaken in verband met de wijziging en aanpassing van de samenwerkingsovereenkomst nader dient aan te geven op welke wijze de knelpunten inzake de volgende onderwerpen aangepakt zullen worden:
- de continuïteit en kwaliteit van produlctie van paspoorten en wat daarmee samenhangt, daaronder begrepen de verbreding van het draagvlak van KEP, de versterking van het manageinent van KP? de verbetering van de structuur van KEP, een regeling betreffende het vervreemden van de aandelen van KEP en een toetsingsprocedure voor het gehele paspoortproject;
- de intellectuele en industriële eigendom van de know-how ontwikkeld bij het paspoortproject;
- de effectiviteit van de financiële controle, daaronder begrepen een verbeterde kostenbewaking, een uit erking van het begrip <<redelijk rendement., en een regeling betreffende de winsten van KEP die na 1990 zullen ontstaan;
en van de resultaten de Kamer dient te informeren, w
en gaat over tot dc ordc van dc dag.
Meijer
Nuis

De belangrijkste passages uit de verklaring van premier Lubbers, waarin deze de zaak op scherp stelde, en uit het antwoord hierop van VVD-fractievoorzitter Voorhoeve waren de volgende:

PREMIER LUBBERS:

Ik kom nu aan mijn eigen politieke conclusies. Met alles wat ik zojuist gezegd heb, erken ik voluit de juistheid van een belangrijk deel van de kritiek. Ik ben ook bereid het mijne ertoe bij te dragen dat de aanbevelingen uitgevoerd worden. Daar ligt het belang van de burger. Ik onderschrijf echter niet het rapport van de commissie in die zin, dat ik daar mijn handtekening onder kan zetten.
Tot welke politieke conclusies leidt dit nu met betrekking tot mijn functie, tot mijn eigen functioneren in relatie tot de Kamer? Om dat duidelijk te maken, mijnheer de voorzitter, moet ik eerst de brede politieke context belichten.
Dit rapport, met de daaruit politiek te trekken conclusies, kan naar mijn oordeel niet los gezien worden van andere zaken van politiek belang die de laatste jaren gespeeld hebben: de RSV-enquête, de bouw-enquête, het visserijonderzoek en het studiefinancieringsonderzoek, extern verricht maar hier in december 1987 in de Kamer politiek verdedigd.
Van Aardenne bleef, zij het omstreden. Brokx werd vroeg, respectievelijk te vroeg heen gezonden. Daarna begonnen de staatsrechtelijke vertogen over de zuiverheid op te bloeien, over bewindslieden die te veel aan het pluche gehecht zouden zijn. Die indruk moet nu en hier in dit debat weggenomen worden.
Daarom wil ik in dit debat ook uitdrukkelijk mijn eigen positie betrekken. Daar is reden voor.

Ik vroeg minister Van Eekelen minister van defensie te worden. weliswaar op voordracht van de heer Voorhoeve, maar daar wil ik mij niet achter verschuilen.
Ik verdedigde minister Braks, hier achter deze tafel, in het visserijdebat. Hij bleef een goede minister, maar toch bleven velen zeggen dat hij te veel aan het pluche gehecht was.
Ik raadde minister Deetman aan zich hier na het onderzoek over de studiefinanciering, in de Kamer te verdedigen. Hij deed dat succesvol. Maar vanuit deze Kamer kwam later toch de theorie van de te veel aan hun zetel gehechte bewindslieden. Maar ook toen was ik minister-president.
Ik heb de heer Deetman niet voor ontslag vooreedraeen. Een Kamermotie werd verwor-Den. maar er bleven geluiden komen over te grote pluche-gehechtheid van bewindslieden.
Mede in het licht van de bredere context die ik zojuist beschreef, ben ik beschikbaar om uit dit feit, het verschilvan mening met de Kamer over het rapport van de enquêtecommissie als complete en accurate beschrijving van het gehele verleden. zo nodig politieke consequenties te trekken.
Dat ik dit zeg komt voort uit mijn wens, in dit debat mist te vermijden en iedere indruk weg te nemen dat deze bewindslieden zo gehecht zouden zijn aan het pluche, aan het ministersambt, dat zij een verschil van mening met uw Kamer zouden verdoezelen.
Als de Kamer meent dat het niet aanvaardbaar is - ik spreek voor mijzelf - dat de minister-president geen instemmend oordeel geeft over het rapport van de commissie, dat hij wél de aanbevelingen overneemt maar de conclusies met betrekking tot het verleden. zoals die geformuleerd zijn, niet onderschrijft, dan ben ik evenals de minister van Buitenlandse Zaken bereid, politieke consequenties te trekken en zo nodig daartoe de ministerraad bijeen te roepen.

VVD-FRACTIELEIDER VOORHOEVE

De VVD-fractie staat achter de door de hele Kamer aangenomen motie-Van der Sanden. waarin dc enquêtecommissie op hoofdpunten gelijk wordt gegeven. Daar nemen wij niets van terug. De minister-president aanvaardt alle conclusies van de enquête-commissie die op de toekomst zijn gericht. Hij erkent ook dat de informatievoorziening aan de Kamer niet goed is geweest.
De strijd gaat nu eigenlijk nog over de vraag of de minister van Buitenlandse Zaken en de minister president het recht op een andere mening hebben over de kwestie of er onware informatie is verstrekt door een staatssecretaris die inmiddels zijn ambt heeft neergelegd.
Over dat meningsverschil heeft de minister-president de kabinetskwestie gesteld. Over dat vraagstuk houdt premier Lubbers nu eigenlijk een lucifer bij het lont van dc grootste granaat die in het arsenaal van de politiek te vinden is.
De VVD is een vreedzame partij. Wij gaan niet terugschieten. Wij trekken gewoon dat lont uit die bom. De VVD vindt het onevenredig dat de premier de kabinetskwestie stelt, maar hij heeft het recht dat te doen. Daardoor komt de VVD voor de vraag te staan of wij het kind met het badwater willen weggooien.
Dat doet de VVD natuurlijk niet.
Een kabinetscrisis forceren over de paspoortkwestie, nadat in feite alle maatregelen zijn toegezegd die nodig zijn en nog het verschil over is tussen de woorden ,,onjuist'' en ,,onvolledig'' met betrekking tot de gebeurtenis uit 1987, dat zou in feite de belangen van de burger zeer ernstig schaden.
De VVD gaat niet op de uitdaging van de premier in en gooit dat kind dus niet met het badwater weg. Wij zullen dus tegen de motie op stuk nr. 27 stemmen, omdat die de werking van een kabinetscrisis heeft.
De minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken vroegen ons het recht op een eigen mening. De VVD geeft aan hen dat recht en heeft dat recht zelf ook en houdt dus onverkort vast aan de conclusies van de enquêtecommissie.

Premier Lubbers wilde ,,schoon schip'' maken

Op zijn wekelijkse persconferentie na afloop van de ministerraad gaf premier Lubbers in de middag van 23 sept. een toelichting op zijn crisisdreiging in de voorafgegane nacht.

De minister-president zei, dat hij ,,schoon schip'' had willen maken. Hij wilde niet. dat opnieuw een minister uit zijn kabinet met een ,,hypotheek'' als gevolg van een parlementair onderzoek zou komen te zitten.

Volgens hem is met de uitkomst van het debat een ,proces van verzieking'' voorkomen Het ecrstc dat ik zag na het uitspreken van mijn verklaring waren opgeluchte gezichten , aldus Lubbers.
hij was er van overtuigd dat CDA en VVD het niet zouden aandurven het kabinet vanwege de paspoortkwestie naar huis te sturen. hoewel hij de fractievoorzitters van de beide regeringspartijen niet van te voren op de hoogte had gesteld van zijn opzienbarende verklaring.
,,Het zou een merkwaardige crisis zijn geworden'', zei Lubbers. Maar de CDA-premier voegde er direct aan toe niet bang te zijn geweest voor nieuwe verkiezingen.
Lubbers vond het nodig met het zware middel van een kabinetscrisis te dreigen toen hem duidelijk werd dat de Kamer minister Van den Broek niet het recht wilde laten behouden het niet op alle punten eens te zijn met de conclusies van de parlementaire enquêtecommissie.
Niet alleen de VVD wilde Van den Broek te weinig ruimte verschaffen, maar ook het CDA, zo maakte Lubbers duidelijk.
In de loop van het debat 's avonds op 22 sept. probeerde CDA-fractievoorzitter De Vries in enkele interrupties Van den Broek te hulp te schieten door te stellen dat er eigenlijk sprake was van een woordenstrijd. Deze hulppoging blijkt echter averechts te hebben gewerkt.
Lubbers concludeerde hieruit namelijk dat de fracties van geen wijken wilden weten. Hij besloot dan ook de keuze aan de Kamer over te laten: òf minister Van den Broek zou niet alle conclusies van de enquête hoeven te delen, of het kabinet zou opstappen.
Lubbers maakte nog eens duidelijk geen enkel begrip te hebben voor de aanvankelijk door de Kamer gekozen opstelling, die hij uitlegde als: wanneer de minister maar genoeg buigt, krijgt hij weer vertrouwen. Volgens hem zou dit een ,,vervuilde deal'' zijn.

Voorhoeve valt uit tegen Lubbers

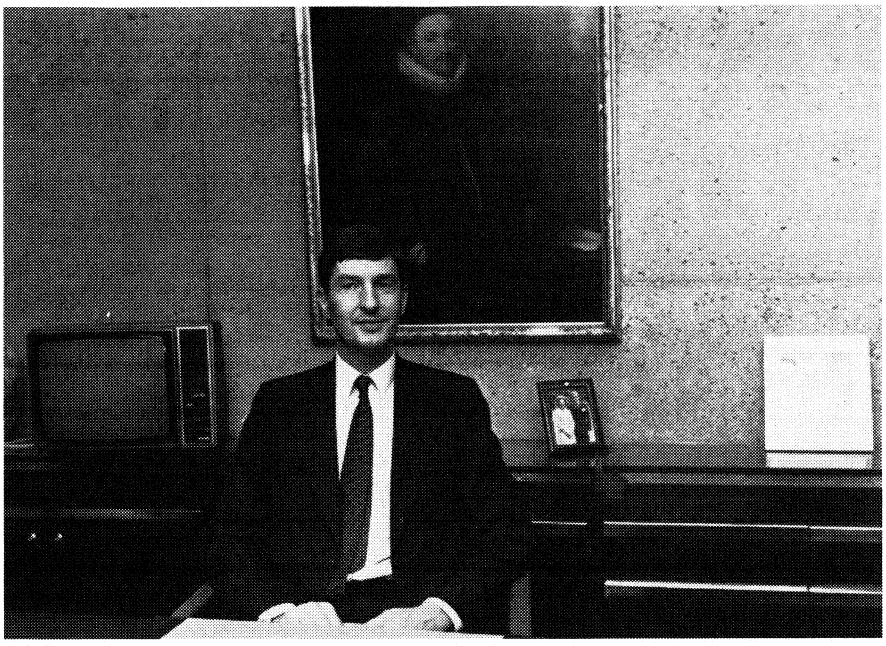
Fractievoorzitter Voorhoeve heeft op 24 sept. op een bijeenkomst van de partijraad van de VVD in Utrecht in scherpe bewoordingen afstand genomen van het optreden van premier Lubbers in het TK-debat over de paspoortaffaire.

Volgens hem had de premier het voortbestaan van het kabinet onnodig op het spel gezet. Zijn dreigement om af te treden was ,,beslist niet nodig'' en ,,buiten-proportioneel''
Zonder ,,geweldsdreiging'' hadden verschillen van mening ook kunnen worden opgelost, aldus Voorhoeve.

De VVD-voorman bracht in herinnering, dat hij degene was geweest, die op 22 sept. het kabinet had gered.

,,Tijdens het paspoortdebat was het net alsof kabinet en Kamer samen in een hard rijdende autobus zaten'', begon Voorhoeve, die herhaaldelijk door lachende toehoorders werd onderbroken. ,,Voorin Lubbers aan het stuur met naast hem Van den Broek en

daarachter CDA en VVD. Achterin Kok en Van Mierlo.
,,De bestuurder verschilt van mening met alle inzittenden, Hij wordt het meningsverschil beu en zegt: ,,Als wij voorin geen recht op een eigen mening hebben. rijd ik met opzet die grote sloot in". Daarna gooit hij plots zijn stuur om. Wat roepen Kok en Van Mierlo op de achterbank? ,,Doe maar, en geef vooral extra gas".
.,Wat doet de VVD? Die rent door het gangpad naar voren en trekt met kracht de handrem omhoog. Zo, daar staan ze dan in de berm. leder blaast uit. De premier zegt: ,,Zie je wel dat ik niet aan m'n zetel gehecht ben'. Inderdaad, als de VVD niet aan die rem had getrokken waren ze door de voorruit gevlogen.
,,Kok en Van Mierlo zeggen: ,,Wat jammer nou, afremmen is niet principieel. Maar de VVD- en de CDA-fractie draaien het raampje open en zeggen: ..Als ieder nu even afkoelt. kunnen we zo onze normale route weer vervolgen."

De nieuwe staatssecretaris van buitenlandse zaken, mr. B. J. baron van Voorst tot Voorst, in zijn werkkamer in het ministerie.

BOLKESTEIN (VVD) MINISTER VAN DEFENSIE

De koningin heeft op 24 sept. mr.drs. F. Bolkestein beëdigd als de nieuwe minister van defensie.
Op het moment van zijn benoeming tot minister was de heer Bolkestein vicevoorzitter van de VVD-fractie in de Tweede Kamer.

Frits Bolkestein is op 4 april 1933 in Amsterdam geboren.
Hij bezocht in Amsterdam het Barlaeus-gymnasium (A en B).
In 1959 deed hij doctoraal-examen wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam en in 1965 doctoraal-examen rechten aan de Rijksuniversiteit Leiden. Hii behaalde in 1964 deel I. B. Sc. economie aan de Universiteit van Londen.
Hij was van 1960 - 1976 in dienst van verschillende maatschappijen van de Shell-Groep, waaronder van 1973 - 1976 lid van de directie van Shell Chimie te Parijs.
Hij is lid van het Royal Institute of International Affairs.
De heer Bolkestein was staatssecretaris van economische zaken van 5 nov. 1982 - 14 juli 1986. Lid van de Tweede Kamer was hij van 16 jan. 1978 - 4 nov. 1982 en van 3 juni 1986 tot zijn benoeming tot minister van defensie.
De laatste maanden heeft mr. drs. F. Bolkestein faam verworven als pleitbezorger voor ,,een nieuwe politieke cultuur".
De belangrijkste eigenschap van die cultuur, die inmiddels al de ,,Bolkestein-doctrine" is gedoopt, is dat bewindslieden eerder tussentijds moeten kunnen aftreden zonder dat dit direct tot een kabinetscrisis leidt.
Uitgerekend de dag nadat minister president Lubbers met een kabinetscrisis heeft gedreigd omdat de positie van een minister ter discussie stond, wordt Bolkestein door VVD-fractievoorzitter Voorhoeve voorgedragen als minister van defensie. Dat kan de premier er nog wel bil hebben, moet Voorhoeve gedacht hebben.
Tijdens het debat over de parlementaire enquête bouwsubsidies in april van dit jaar kwam Bolkestein met zijn oproep voor nieuwe politieke zeden.
Met een verwijzing naar de Britse minister van buitenlandse zaken Lord Carrington die aftrad in verband met de Falkland-oorlog zei hij dat iets dergelijks ook weer in Nederland zou moeten kunnen. ,,Niet dat wij zo dol zijn op tussentijds aftredende bewindslieden, want dat duidt altijd op falend beleid, maar wel omdat een oude norm dan wordt hersteld", aldus Bolkestein.

In de ochtend van 24 september nam mr. drs. F. Bolkestein (l.) de portefeuille van defensie over van waarnemend minister P. Bukman.

BARON VAN VOORST TOT VOORST STAATSSECRETARIS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Mr. B.J.M. van Voorst tot Voorst is op 27 sept. benoemd en beëdigd tot staatssecretaris van buitenlandse zaken. Op het moment van zijn benoeming was baron Van Voorst plaatsvervangend directeur-generaal buitenlandse economische betrekkingen (BEB) op het ministerie van economische zaken.

Hij is lid van het CDA, afkomstig uit de KVP-component van deze partij.

Berend-Jan Marie baron van Voorst tot Voorst is op 7 febr. 1944 in Beek (Limburg) geboren. Baron van Voorst studeerde van 1962 tot 1968 rechten aan de Universiteit te Nijmegen. In de periode 1964-1965 studeerde hij politieke wetenschappen aan de Universiteit van Fribourg in Zwitserland.
Van 1968 tot 1969 en van 1970 tot 1971 werkte hij bij het directoraat-generaal voor de Buitenlandse Economische Betrekkingen (BEB) van het ministerie van Economische Zaken.
Tussendoor, in 1969, werkte hij voor het kabinet van, mr. Sassen, lid van de Europese Commissie.
Van 1971 tot 1977 was baren van Voorst verbonden aan de Permanente Vertegenwoordiging van het Koninkrijk der Nederlanden bij de Europese Gemeenschappen.
In 1977 keerde hij als plaatsvervangend directeur Bilaterale Zaken terug naar het directoraat-generaal BEB.
Van 1981-1985 was hij plaatsvervangend chef van het kabinet van vice-voorzitter van de Europese Commissie Andriessen.
Sindsdien is de heer Van Voorst plaatsvervangend directeur-generaal BEB bij Economische Zaken.
Baron van Voorst heeft de volgende nevenfuncties:
lid van het bestuur van Nedeco (Stichting Nederlands Adviesbureau voor Ingenieurswerken in het Buitenland):
lid van het bestuur van het Koningin Emmafonds (Den Haag); curator van het Europees Instituut voor Bestuurskunde te Maastricht; lid van de Werkgroep Europa van de Commissie Buitenland van het CDA: lid van de Adviescommissie Aanstellingen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken;
voorzitter van enkele bilaterale gemengde commissies voor Economische Samenwerking (o.m. Nederland/Zuid-Korea. Nederland/Turkije, Nederland/Algerije); vice-voorzitter UNCTAD VII (1987).

Op het ministerie van buitenlandse zaken is baron Van Voorst belast met Europese zaken, evenals zijn voorganger Van der Linden dat was. De verantwoordelijkheid voor het nieuwe paspoort zit evenwel niet in zijn portefeuille.

Van Voorst ziet ,,meer dan voldoende uitdaging'' in de rest van de portefeuille van zijn voorganger Van der Linden (behalve het paspoort dus), zei hij op 27 sept. tijdens een korte, eerste ontmoeting met de pers. ,,Ik zal er mijn energie toch wel in kwijt kunnen'', aldus de bewindsman.
Van Voorst is niet zoals gebruikelijk op initiatief van zijn fractievoorzitter voor benoeming voorgedragen, maar door minister Van den Broek en premier Lubbers.
Hij zei dat hij door minister-president Lubbers was gevraagd voor zijn nieuwe functie en dat hij met de premier ook vooroverleg had gevoerd.

Met CDA-fractieleider De Vries heeft hij slechts telefonisch contact gehad. ,,Ik ken hem ook nauwelijks'', was zijn antwoord op vragen over het met De Vries gevoerde overleg.

Als zijn belangrijkste taken ziet mr. Van Voorst behalve het behartigen van de lopende Europese zaken het via overleg en onderhandelingen inhoud en uitvoering geven aan ,,Europa'92'' en de voorlichting daarover in Nederland.
Het overleg over het nieuwe Europa zonder binnengrenzen, dat op 1 januari 1993 moet ontstaan, zal de komende jaren veel, intensief overleg vergen, zowel in Brussel, op het ministerie van buitenlandse zaken, tussen verscheidenen ministeries alsook met maatschappelijke organisaties zoals werkgevers, werknemers en consumenten, zei Van Voorst.

AFRIKA

MADAGASCAR

POLITIEKE EN SOCIALE ONTWIKKELINGEN 1984-1988

Sinds de parlementsverkiezingen van 28 augustus 1983 en het optreden van een nieuw kabinet op 21 oktober **i383** (pag. 29/2-'84) hebben zich op Madagascar o a de volgende politieke en sociale ontwikkelingen voorgedaan

Premier Rakotoarijaona afgetreden. Wijzigingen kabinet

Op 12 februari 1988 diende premier Désiré Rakotoarijaona (53)zijn ontslag om ,,gezondheidsredenen'' in. Hij had dit ambt sinds 31 juli 1977 vervuld (pag. 541/2-'77). Onmiddellijk werd luitenant-kolonel Victor Ramahatra, de minister van openbare werken, tot premier benoemd. Andrianaivomanana Razafindramisa werd vervolgens in het kabinet opgenomen en met de portefeuille van openbare werken belast.

In het op 21 oktober 1983 gevormde kabinet waren inmiddels de volgende portefeuilles in andere handen overgegaan (zie pag. 2912-'84):

Landbouwproduktie (21-2-'85) - José Michel Andrianoélison; industrie, energie en mijnbouw (21-2-'85) - José Rakotomavo; bevolking en sociale zaken (21-2-'85) - Jean André Ndremanjary; justitie (3-7-'87) - Joseph Bedo (voorheen transport, voedselvoorziening en toerisme); transport, voedselvoorziening en toerisme (3-7-'87) - majoor Jean Emile Tsaranasy; defensie (5-6-'86) - generaal Christopher Bienaimé Raveloson - Mahasampo; voorlichting en ideologische leiding (21-2-'85) - Simon Pierre.

De vorige minister van defensie, schoiit-bij-nacht Guy Sibon, was op 24 mei 1986 samen met 12 anderen bij een vliegtuigongeluk om het leven gekomen. Zijn opvolger, generaal Christopher Raveloson-Mahasampo, is een zwager van president Didier Ratsiraka; hij was tot maart 1985 chef van de inlichtingendienst geweest, waar hij was vervangen door kolonel Jean-Luc Rafidimanana.

Dood stafchef. Mutaties leiding strijdkrachten

Op 26 juni 1987 overleed de chef van de generale staf, generaal Lucien Rakotonirainy, tijdens een défilé t.g.v. de nationale feestdag aan een hartaanval, aldus de officiële versie. Maar ***Le*** Monde (8-7-'87) maakte melding van geruchten dat generaal Rakotonirainy was vermoord. Op 3 juli 1987 werd brigade-generaal Claude James Rasamoelina tot stafchef van de strijdkrachten benoemd.

Bij de benoeming van Rakotonirainy in mei 1985 waren ook de commandanten van diverse strijdmachtonderdelen aangesteld: kolonel Robert Ramemanantsoa (marine-luchtmacht), kolonel Randriansoavina (gendarmerie)en kolonel Gaby Jacques Rainanitra (politie).

Uitstel verkiezingen. Vorming oppositiebeweging

Op 4 november 1987 maakte presiaent Didier Ratsiraka bekend dat de gemeenteraads- en parlementsverkiezingen, die voor 1988 op het program stonden, tot 1989 waren uitgesteld, zodat zij tegelijk met de presidentsverkiezingen (volgens plan november 1989) zouden plaatsvinden. Het uitstel bespaarde geld en maakte het tevens mogelijk het lopende ontwikkelingsplan zonder onderbreking voort te zetten, aldus Ratsiraka.

Bij de vorige parlementsverkiezingen, op 28 augustus 1983, had de partij van de president, de AREMA, 117 van de 137 zetels verworven (pag. 29/2-'84).
De legale oppositie omvatte drie partijen (MFM, Vonjy en MONIMA) die samen over 11 afgevaardigden beschikten. Zij manifesteerden zich in maart 1987 voor het eerst als oppositie door te weigeren over de begroting te stemmen.

Kort tevoren, op 12 oktober 1987, was in Parijs de vorming bekendgemaakt van een oppositiebeweging van ballingen onder de naam Union des opposant~ malgaches de l'extérieur (UOME).

Verbod kungfu. Kungfu tegen TTS. Leger bestormt *kung fu*-hoofdkwartier

In augustus 1984 verbood de regering de Aziatische vechtsport kung fu, omdat ,,daden van provocatie en agressie'' door kung fu-beoefenaren ,,recent de orde en de openbare veiligheid in de hoofdstad en omgeving'' hadden verstoord. Op 5 september 1984 staken kung fu-beoefenaren uit protest tegen het regeringsbesluit het oude gebouw van het departement van jeugd en sport in brand. Toen zij vervolgens ook het hoofdbureau van politie wilden belegeren, opende de politie het vuur op de honderden betogers. Er werd melding gemaakt van zeker drie doden.

Op 4 en 5 december 1984 vonden in de wijk Soarano achter het Centraal Station van Antananarivo bloedige botsingen plaats tussen kunf fu-beoefenaren en de Tanora Tonga Saina (TTS), de ,,van hun verantwoordelijkheden bewust geworden jongeren''. Dit waren oorspronkelijk werkloze jongeren die door het ministerie van bevolking en sociale zaken voor een werkgelegenheidsprogramma bijeen waren gebracht. Zij werden vervolgens door

het regime van Didier Ratsiraka gebruikt om met tegenstanders af te rekenen (Le Monde 21-3-'85). De TTS ontpopte zich hoe langer hoe meer als een terreurbeweging, die zich schuldig maakte aan chantage, roof en ontvoering (NZZ 27-1-'85). TTS-leden maakten Antananarivo 's nachts tot een gevaarlijke stad, waarbij vooral detailhandelaren de dupe werden. Hun slachtoffers wendden zich tot de kung fu-club om bescherming.
Op 4 december 1984 gingen de kung fu-beoefenaren over tot een bestorming van het TTS-centrum Pockard. Met actieve medewerking van de toegestroomde menigte werden TTS-leden met messteken en kung fu-slagen om het leven gebracht, terwijl de ordetroepen zich afzijdig hielden. Het officicle dodental bedroeg 28, officieuze schattingen liepen uiteen van ca. 50 tot 138 doden (Le Monde).

Op 21 februari 1985 werd de minister van bevolking en sociale zaken, Rémi Tiandraza, vervangen. Hij gold als beschermheer van de TTS.
In de nacht van 31 juli op 1 augustus 1985 vielen zwaarbewapende ordetroepen, gesteund door tanks, het hoofdkwartier van de kung fu-beoefenaren en de woning van hun leider, Pierre Mizael Andrianarijaona, in de hoofdstad aan. Radio Madagascar beschuldigde hen ervan een ,,staat in de staat'' te hebben gevormd. Volgens officiële gegevens kwamen bij de operatie 20 mensen om het leven, o.w. Andrianarijoana en vier soldaten, raakten 31 mensen gewond en werden 208 arrestaties verricht. Officieuze schattingen liepen uiteen van 60 tot 200 doden.

Op 29 februari 1988 begon voor een speciaal hof in Ambatolampy (ten zuiden van Antananarivo) een proces tegen 245 kung fu-beoefenaren, van wie 38 sinds dertig maanden in preventieve hechtenis zaten. Zij werden beschuldigd van aantasting van de binnenlandse staatsveiligheid. Op 5 maart veroordeelde het hof 18 beklaagden tot 2 jaar gevangenisstraf, terwijl 10 anderen een voorwaardelijke gevangenisstraf van 2 jaar kregen. Alle anderen werden vrijgesproken. Wat de hoofdpunten van de aanklacht betreft handhaafde het hof alleen de vernieling van openbare goederen alsmede diefstal van voertuigen en brandstof.

Studentenprotesten

In november 1986 besloot de regering alle studenten van de campussen te verwijderen die voor de examens van het voorgaande jaar waren gezakt. Als onderdeel van haar bezuinigingsprogramma wilde de regering het aantal studenten (47.000) met omstreeks 15.000 beperken.
Het regeringsbesluit leidde tot studentenrellen in alle zeven universiteitssteden van Madagascar. Een toen uitgeroepen algemene staking breidde zich in de loop van de drie volgende maanden uit, zodat tenslotte een meerderheid van de studenten eraan meedeed, aldus Monja Joana, de leider van de oppositionele MONIMA, in Le Monde (ll-2-'87).
Op 31 januari 1987 gingen de studenten in de hoofdstad Antananarivo de straat op en deed de regering een beroep op het leger. Op 2 februari traden soldaten tegen een studentenmanifestatie op. De volgende dag vond op de campus een gevecht plaats tussen stakende studenten en collega's die tegen de staking waren. Onder laatstgenoemden vielen drie doden. Er volgden botsingen tussen studenten en ordetroepen, waarbij het studentenprotest steeds meer het karakter kreeg van een algemene oppositie tegen het regeringsbeleid.
Op 12 maart 1987 stelden de studenten van de universiteit van Antananarivo een uit drie punten bestaand ultimatum aan de regering: 1) terugtrekking van de veiligheidstroepen van de campussen; 2) vrijlating van gedetineerde studenten; en 3) intrekking van het plan om de studieprogramma's van de meestestudenten te beperken. De regering kreeg zeven dagen de tijd om deze eisen in te willigen. Toen dit niet gebeurde, volgde op 31 maart een algemene studentenstaking en op 27 april een massale demonstratie in de hoofdstad, welke zonder incidenten verliep.
In mei 1987 werd de voornaamste studentenleider, Francis Aimé, gearresteerd. De regering zag zich niettemin genoodzaakt haar plannen om de universiteiten te ,,hervormen'' in te trekken.

Anti-Aziatische rellen. Voedseltekorten

In de nacht van 26 op 27 februari 1987 braken in Antsirabe (ca. 150 km ten zuiden van Antananarivo) anti-Aziatische rellen uit. Winkels en villa's van Indische handelaren werden systematisch geplunderd en verwoest. Het geweld tegen de Indo-Pakistaanse gemeenschap in Antsirabe duurde op 26 en 27 februari voort en breidde zich vervolgens uit naar o.a. Fianarantsoa en Tuléar (6 maart).
Op 10 maart deelde de minister van binnenlandse zaken, Ampy Augustin Portos, mee dat bij gewelddadige acties in vijf steden tot dan toe 14 mensen waren gedood (incl. 11 leden van de ordetroepen) en zeker 100 gewond waren geraakt. Voorts waren 183 winkels geplunderd of in brand gestoken; 43 huizen waren verwoest en 106 andere huizen waren geplunderd. Naar aanleiding van de rellen waren 118 arrestaties verricht, aldus de minister. Naar zijn zeggen was het initiatief tot de rellen uitgegaan van ,,enkele'' stakende studenten en andere onruststokers in de buurt van Antsirabe.
De Indo-Pakistaanse gemeenschap telde ca. 25.000 leden die een belangrijke rol spelen in de detailhandel. Deze z.g. ,,karanas'' werden nergens het slachtoffer van persoonlijke aanvallen of tegen hen gericht fysiek geweld; de doden vielen tijdens botsingen met de ordetroepen (Le Monde 12-3-'87). Niettemin vluchtten duizenden Aziaten naar de hoofdstad of naar de nabijgelegen Franse eilanden Réunion en Mayotte.
Op 5 juni 1987 werd in de pers van Madagascar gemeld dat wegens betrokkenheid bij de rellen tegen de ,,karanas'' straffen tot 5 jaar dwangarbeid waren opgelegd aan 56 personen. Onder hen waren geen invloedrijke politici of studentenleiders.
Waarnemers weten de uitbarsting van geweld aan een toenemende verslechtering van het sociale klimaat op Madagascar. Er was sprake van een uiting van frustratie over het economische beleid van de regering, dat tot een aanzienlijke daling van de koopkracht onder de middengroepen van de bevolking had geleid, en over de toenemende voedseltekorten..

Reeds in november 1986 hadden zich in Tamatave, waar de rijstimport wordt opgeslagen, voedselrellen voorgedaan (naar verluidt 30 doden) waarbij de Indo-Pakistaanse gemeenschap het voornaamste doelwit was.

Hoewel Madagascar volgens Le Monde (11-2-'87) in 1986 bijna 200.000 ton graan had ingevoerd, maakte MONIMA-leider Monja Joana in oktober 1986 tijdens een persconferentie in zijn woning te Antananarivo bekend dat er in het uiterste zuiden van Madagascar als gevolg van jarenlange droogte op grote schaal hongersnood zou heersen. Daar waren 47.520 doden geteld, terwijl 200.000 mensen op de vlucht zouden zijn geslagen, aldus Joana (*NRC/* H'blad 11-4-'87).
Maar president Ratsiraka ontkende medio december 1986 (Le Monde 19-12-'86) dat er van een grote hongersnood sprake was. Het betrof ,,een conjuncturele situatie, beperkt tot drie sub-regio's''. waar ,,de plaatselijke bevolking niet over voldoende middelen beschikt om te kopen wat zij nodig heeft'', aldus de president. Hij deelde nog mee dat hij opdracht had gegeven

daarheen ,,enkele duizenden tonnen rijst te sturen tegen een passende prijs". Volgens Joana echter was de kleine voedselzending tegen veel te hoge prijzen verkocht.
De berichten over de hongersnood werden bevestigd door de duizenden vluchtelingen uit het zuiden die in Tuléar en de wijde omgeving in krottenwijken en huttendorpen bivakkeerden. zo meldde Alfred van Cleef in *NRC/H'blad* (11-4-'E?). Kaar zijn zeggen werd ook het straatbeeld in het centrum van de hoofdstad Antananarivo gedomineerd door de aanblik van duizenden ondervoede daklozen. Het sterftecijfer in de hoofdstad was in 1986 met 47,9% toegenomen, vergeleken met het jaar daarvoor. Ondervoeding, longontsteking en dysenterie waren de voornaamste doodsoorzaken. Hetzelfde beeld schetste een AFP-verslaggever in de Volkskrant (17-4-'87). Van de duizenden kinderen tot en met vijf jaar, die een katholieke hulporganisatie in Antananarivo onderzocht, bleek 73% ernstige ondervoedingsverschijnselen te hebben, aldus dit verslag.

Aanpassingsprogramma IMF. Devaluatie Madagascar-franc. Herschikking schulden. Nieuwe kredieten

Inmiddels had Madagascar in samenwerking met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) drastische hervormingen doorgevoerd, o.a. om het tekort op de betalingsbalans terug te dringen en de exportpositie te verbeteren.

Een anonieme Franse econoom stelde in NRC/H'blad (11-4-'87): ,.In feite is dit een uithongeringspolitiek. Door de dramatische ineenstorting van de koopkracht en het terugdringen van de subsidies op basislevensbehoeften komen steeds meer Madagasken onder de hongergrens terecht..."

In het kader van het IMF-aanpassingsprogramma werd de Madagascar-franc op 17 maart 1984 met 14,5% gedevalueerd, waardoor een wisselkoers ontstond van $ 1 = 541 Mad. francs.

Tijdens een bijeenkomst van de crediteurenlanden, de Club van Parijs, op 22 en 23 maart 1984 kreeg Madagascar toestemming tot herschikking van een deel van zijn buitenlandse schuld die officieel op $ 1,4 mrd werd geraamd. De aflossing van een bedrag van ca. $182 mln, die vóór eind 1984 moest plaatshebben, werd uitgesteld; het bedrag werd omgezet in een lening met een looptijd van elf jaar.
Kort daarop keurde het IMF een standby krediet voor één jaar van 33 mln SDRs (ca. $35 mln) voor Madagascar goed.

Op 5 mei 1984 werd gemeld dat Madagascar met de Club van Londen (particuliere crediteuren) overeenstemming had bereikt over een herschikking van schulden: kortlopende kredieten van $ 110 mln moesten in een periode van 6 jaar worden terugbetaald, langlopende kredieten van $60 mln in een periode van 10 jaar. De totale buitenlandse schuld werd toen op $ 1,56 mrd geraamd.
Eind oktober 1984 bereikte Madagascar een nieuw akkoord met de Club van Parijs over zijn schulden: $120 mln aan kortlopende schulden moest nu in acht termijnen tussen 15 juni 1985 en 15 december 1988 worden afgelost, schulden op langere termijn van ca. $60 mln moesten resp. vóór 15 december 1988 (30%)en 15 december 1990 (70%)worden vereffend.

Op 24 april 1985 maakte het IMF bekend dat Madagascar opnieuw een standby krediet voor één jaar zou worden verleend, nu ter waarde van 29,5 mln SDRs.

Op 22 mei 1985 werd het hele bedrag aan aflossing en rente dat tussen januari 1985 en maart 1986 aan de Club van Parijs moest worden voldaan, ca. $150 mln, omgezet in een lening met een looptijd van 11 jaar, waarvan de eerste vijf jaar aflossingsvrij waren.

Op 24-25 april 1986 vond onder auspiciën van de Wereldbank in Parijs een consultatieve bijeenkomst plaats van donorlanden en -organisaties. Zij zegden Madagascar voor 1986 en 1987 buitenlandse hulp tot een totaalvan ca. $630 mln toe. Madagascars minister van economie en financiën, Pascal Rakotomavo, raamde de totale buitenlandse schuld van zijn land toen op $ 2,5 mrd. Aan aflossing en rente moest in 1986 een bedrag van $356 mln worden voldaan, waarvan $160 mln aan leden van de Club van Parijs.
Op 17 september 1986 stemde het IMF in met een standby krediet voor 17 maanden ter waarde van 30 mln SDRs. In de voorgaande drie maanden was met Madagascar overeenstemming bereikt over een reeds economische maatregelen, incl. afschaffing van de marktcontroles, liberalisering van de invoer en een belastinghervorming.
Tijdens een bijeenkomst van de Club van Parijs werd op 27 oktober 1986 overeenstemming bereikt over alle tussen april 1986 en december 1987 verschuldigde bedragen. De schulden die voortvloeiden uit leningen van vóór 1983 ($ 210,4 mln) mochten nu in een periode van 10 jaar worden voldaan, met een aflossingsvrije periode van 5 jaar.

Inmiddels was de officiële wisselkoers van de Madagascar-franc diverse malen aangepast. Na een op 29 juni 1987 bekendgemaakte devaluatie bedroeg de per 1 juli $ 1 = 1.359,18 Mad francs. Daarop verleenden de Wereldbank en andere donors een leningenpakket van $100 mln.
Op 31 augustus 1987 maakte het IMF de goedkeuring van nieuwe kredieten van in totaal 42,2 mln SDRs ten gunste van Madagascar bekend over een periode van drie jaar. Daarvan was 13,3 mln SDRs onmiddellijk beschikbaar om te worden gebruikt in het eerste jaar van een structureel aanpassingsprogramma (van drie jaar) ter bevordering van de economische groei en de export.
Op 28-29 januari 1988 vond onder auspiciën van de Wereldbank in Parijs opnieuw een consultatieve bijeenkomst plaats van een donorgroep. Deze zegde hulp toe tot een bedrag van zeker $ 700 mln om het economisch aanpassingsprogramma van Madagascars regering in 1988 te steunen.
In het kader van dit programma werd op 1 februari 1988 een plan tot liberalisering van de invoer van kracht. Aanvankelijk had dit betrekking op grondstoffen, uitrusting voor de industrie en de landbouw en materialen voor het visserijbedrijf, maar per 1 juli zou de liberalisering worden uitgebreid tot alle invoergoederen behalve wanneer dat niet in het nationaal belang werd geacht. Eveneens op 1 februari werden de exportheffingen afgeschaft op alle goederen met uitzondering van die welke door staatsverkoopbureaus worden afgehandeld, zoals koffie. De regering kondigde aan dat alle verlieslijdende parastatale bedrijven zouden worden gesloten.

SCHADE DOOR CYCLONEN

Op 9 en 11 april 1984 werd Madagascar geteisterd door de cycloon Kamisy. Vooral de havenstad Mahajanga aan de noordwestkust werd zwaar getroffen. Er vielen zeker 68 doden en 65.000 mensen raakten dakloos. De materiële schade werd geraamd op 500 mrd Madagascar-francs.
Medio maart 1986 volgde de cycloon Honorinina. Dit maal vonden 32 mensen de dood en werden 20.000 dakloos, Begin januari 1987 werd Madagascar voor de derde maal in vier jaar door een cycloon getroffen. Zeker 8.000 mensen raakten dakloos en een deel van de rijstoogst werd vernietigd.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

JAARVERGADERING IMF EN WERELDBANK

In West-Berlijn heeft van 27 - 29 sept. de gezamenlijke jaarvergadering plaatsgevonden van het IMF en de Wereldbank.
Zeer veel aandacht bestond er op deze en flankerende bijeenkomsten voor het vraagstuk van de schuldenlast van de landen van de Derde Wereld.
Het *NRC/H'blad* van 22 sept. bevatte over dit schuldenvraagstuk een beschouwing, waaraan het volgende is ontleend.

Schuldenvraagstuk Derde wereld

Vergeleken met een jaar geleden is er een nieuw element. Steeds openlijker wordt gepleit, ook door bankiers, voor vormen van schuldverlichting.
Voor Afrika hebben de zeven machtigste industrielanden deze zomer. tijdens de top in Toronto (pag. 40111 e.v.-1988), afspraken voor schuldverlichting gemaakt. Maar over de uitwerking hiervan bestaat nog grote onenigheid.
West-Duitsland, Japan (enook Nederland) zien niets in de voorstellen voor kwijtschelding, verlenging van de aflossingstermijn of renteverlichting die Groot-Brittannië, Frankrijk, Canada en de Verenigde Staten ondersteunen.
Volgens gegevens van de Wereldbank maakten alle ontwikkelingslanden samen het afgelopen jaar netto zo'n 30 miljard dollar meer over aan de rijke landen dan ze aan nieuwe kredieten ontvingen. Toch nam de totale buitenlandse schuld opnieuw verder toe, als gevolg van omvangrijke regelingen voor uitstel van betalingen, tot 1.250 miljard dollar.
Ongeveer de helft hiervan betreft schulden aan particuliere banken, de andere helft bestaat uit schulden aan overheden en internationale organisaties
Ironisch genoeg gaat het in Latijns Amerika in financieel-economisch opzicht het beste met landen die zich het meest aan het IMF-Wereldbank-recept hebben gehouden: Chili, Bolivia, Columbia en Mexico.
In Mexico dreigen overigens acute problemen door de recente val van de olieprijzen en de gevolgen van de orkaan Gilbert.
Andere landen, zoals Peru, Argentinie en Brazilië, hebben hun economische puinhoop te wijten aan het chaotische binnenlandse beleid en aan hun politieke onvermogen orde op zaken te stellen in eigen huis.
De politieke component speelt trouwens een steeds grotere rol in Latijns Amerika. In een groeiend aantal landen neemt de populariteit van links-nationalistische, populistische partijen en politici sterk toe. Deze voeren felle campagnes tegen de buitenlandse schuld, tegen de buitenlandse banken en tegen de buitenlandse inmenging in binnenlands beleid.

De presidentsverkiezing in Mexico gaf daarvan deze zomer het eerste voorbeeld met de opkomst van Lazaro Cardenas (pag. 44911 e.v.-1988).
Volgend jaar wordt een reeks presidentsverkiezingen gehouden, waarbij in Peru de marxist Alfonso Barrantes goede kansen maakt, in Brazilië de opportunist Leonel Brizola en in Argentinië de voorman van de meest demagogische stroming van het peronisme, Carlos Menem. Ze hebben met elkaar gemeen dat ze dreigen met opschorting van alle schuldbetalingen.
Ondertussen verkeren deze drie landen in verschillende stadia van financiële chaos.
Peru heeft drie jaar lang een eigen weg gevolgd, waardoor het land de paria van de internationale financiële gemeenschap is geworden en zelfs van IMF en Wereldbankkredieten is uitgesloten. Peru. inmiddels totaal bankroet, heeft begin sept. een ommekeer in zijn beleid aangekondigd en heeft zijn munt met 87 procent gedevalueeid. Dat kan het begin zijn van een hernieuwde toenadering tot het IMF.
Brazilië, dat in februari 1987 eenzijdig zijn rentebetalingen aan de banken opschortte. heeft begin dit jaar een ommezwaai gemaakt en zijn verzet tegen een IMF-programma opgegeven. Mede daardoor kon medio sept. een gigantische regeling voor uitstel van betalingen met de particuliere banken afgesproken worden, ter waarde van in totaal 82 miljard dollar.
In dit akkoord zijn allerlei nieuwe financiële technieken (zieverder) opgenomen voor omzetting van schulden in investeringen.
Maar met een inflatie van 1.000 procent op jaarbasis en opeenvolgende mislukkingen bij saneringspogingen is het de vraag of Brazilië politiek sterk genoeg is om orde op eigen zaken te stellen. Eind sept. treedt een nieuwe, nationalistisch getinte grondwet in werking, waardoor het politieke proces een grotere invloed op het financiële beleid zal uitoefenen.

De onderhandelingen tussen het IMF en Argentinië zitten ondertussen muurvast. Het IMF eist nu van de Argentijnen dat ze eerst maar eens maatregelen nemen, voordat nieuwe kredieten beschikbaar komen.
De regering heeft het zoveelste saneringsplan aangekondigd, de peronistische vakbonden hebben hun 13-de algemene staking tegen het financieel-economisch beleid gehouden, de inflatie loopt totaal uit de hand en de bodem van de deviezenreserves is opnieuw in zicht.
Tegenover deze aanhoudende problemen bij een aantal schuldenlanden, staat een sterk verbeterde situatie bij de particuliere banken. Deze hebben sinds 1982 hun vermogenspositie uitgebreid en forse bedragen gereserveerd voor te verwachten stroppen op uitstaande vorderingen in de Derde wereld.
De banken zijn bezig zich uit de kredietverlening aan ontwikkelingslanden terug te trekken. Wet afgelopen jaar heeft Citicorp zijn portefeuille Derde wereld-leningen bijvoorbeeld zo'n 20 procent teruggebracht.
Brazilië, dat in 1982 nog meer dan 700 krediteuren had, onderhandelde over het nieuwste schuldenpakket nog maar met ruim 300 banken.
Vanuit een versterkte positie voelen de banken er niets voor om gehoor te geven aan oproepen voor een hernieuwde kredietverlening aan de Derde Wereld.
Het Institute of International Finance. een schuldenlobby van de particuliere banken, gaf medio sept. een verklaring uit waarin werd gezegd dat ,,de vraag naar nieuw geld de capaciteit en de bereidheid van de banken te boven gaat."
Daarmee heeft de strategie, die de toenmalige Amerikaanse minister van financien James Baker precies drie jaar geleden lanceerde, een definitieve doodsteek gekregen.

Op de IMF-jaarvergadering in Seoel in 1985 stelde Baker voor dat de groei in schuldenlanden bevorderd moest worden door de injectie van 30 miljard dollar aan nieuwe leningen: 9 miljard van de Wereldbank en 21 miljard van de particuliere banken. De Wereldbank heeft zich hieraan gehouden, de particuliere banken niet.

Het plan Baker, dat door de westerse autoriteiten, als de officiële schuldenstrategie is omarmd, ging uit van de gedachte dat door meer groei de draagkracht van de ontwikkelingslanden aangepast moest worden aan hun uitstaande schuld.
Hier tegenover staat het standpunt dat de

Michel Camdessus, directeur van het IMF (l.), in gesprek met de burgemeester van West-Berlijn, Eberhard Diepgen.

Weekblad 57ste jaargang No 2967, pag 43559-43574

schuld moet worden aangepast aan het economische draagvlak van de ontwikkelingslanden.
Schuldvermindering dus - en pas daarna herstel van de groei.
Steeds meer stemmen roepen op tot deze tweede benadering
Een groep invloedrijke Amerikaanse bankiers heeft op 8 sept. zelfs voor gedeeltelijke kwijtschelding van de schulden gepleit. Het voorstel van deze groep onder leiding van de oudvoorzitter van de Federal reserve van New York, Anthony Solomon, heeft inmiddels steun gekregen van Japanse bankiers. De banken willen wel bepaalde garanties van de westerse overheden hebben.
Schuldverlichting wordt zo in snel tempo bespreekbaar.
Uit Parijs wordt gesuggereerd dat Frankrijk op de jaarvergadering in Berlijn een voorstel tot schuldverlichting voor de midden-inkomenslanden zal lanceren.
De definitieve zegening van vormen van kwijtschelding van de particuliere bankschulden zal niettemin, evenals drie jaar geleden het Bakerplan, uit de Verenigde Staten moeten komen. Dat wordt dan wel volgend jaar, na de Amerikaanse presidentsverkiezingen.

Bij de aanpak van de schuldencrisis voor de midden-inkomenslanden geniet sinds een jaar de zogenoemde ,,menu-benadering" grote populariteit. Het gaat om een markt-gerichte aanpak, waarbij verschillende financiële technieken worden toegepast.
Meestal zijn het technische ingewikkelde constructies, die eerst door de particuliere banken zijn uitgewerkt en vervolgens door overheden en multilaterale instellingen zijn verwelkomd als bijdragen aan de oplossing van het schuldenprobleem. De bedoeling ervan is om de schuldenlast te verlichten.
In veel gevallen wordt gebruik gemaakt van de zogenoemde tweede hands markt, waar bankvorderingen op schuldenlanden met grote kortingen worden verhandeld. Voor de verhandelbaarheid van schulden is het van groot belang dat de banken inmiddels voorzieningen hebben getroffen voor stroppen op hun uitstaande leningen.
Hieronder volgen de meest populaire onderdelen van het ,,menu":

Schuldomzetting.
Hierbij wordt een schuld luidend in harde valuta omgezet in lokale valuta. De korting, waarmee vorderingen op de tweede handsmarkt worden verhandeld, wordt gebruikt als een premie om de omzetting te bevorderen. De vordering in harde valuta wordt tegen de sterk verlaagde prijs van de tweedehandsmarkt gekocht, maar tegen het oorspronkelijke nominale bedrag omgezet in lokale valuta.
Het lokale geld kan worden gebruikt voor allerlei doeleinden, zoals investeringen in nieuwe of bestaande ondernemingen of voor de aankoop van staatsbedrijven door (buitenlandse) beleggers.
Hetzelfde principe kan ook gebruikt worden om vluchtkapitaal van de eigen bevolking terug te lokken. In enkele gevallen is het vrijkomende lokale geld gebruikt ten behoeve van natuurbescherming of voor de financiering van ontwikkelingsprojecten. Schuldomzetting wordt veelvuldig gebruikt door een groot, maar wisselend aantal landen.
Effectisering.
Bankvorderingen zijn vaak moeilijk te verhandelen. Omzetting van schulden in obligaties betekent dat de verhandelbaarheid vergroot wordt, waardoor de flexibiliteit van de schulden groter wordt.
Uitstap-instrumenten.
Sommige banken. vooral kleinere en regionale Amerikaanse, trekken zich het liefst volledig terug uit de schuldenlanden en uit steeds terugkerende gedwongen nieuwe kredietverlening in geval van herfinanciering van de schulden.
In plaats van hun vorderingen aanvaarden deze banken obligaties met een lagere rente en een langere looptijd. Ze hoeven dan niet langer aan nieuwe financiele paketten deel te nemen.
Schuldenruil.
Mexico heeft hiermee vorig jaar geëxperimenteerd. Mexicaanse bankschulden konden worden omgezet in nieuwe Mexicaanse obligaties die werden gegarandeerd door Amerikaans schatkistpapier dat de Mexicaanse overheid had gekocht. In feite werd dus een vordering op Mexico omgezet in een vordering op de Verenigde Staten.
Aldus heeft Mexico 3,7 miljard dollar aan bankschulden omgezet in 2.6 miljard aan nieuwe obligaties en zijn schuld met 1,1 miljard verminderd.
Schuldenterugkoop.
Hiermee is (met een actieve Nederlandse bijdrage) een experiment uitgevoerd in het geval van Bolivia.
Met steun van donorlanden is op de tweede hands markt Boliviaans schuldpapier opgekocht tegen zeer hoge kortingen (10 procent van de nominale waarde) en vervolgens aan Bolivia kwijtgescholden. Bolivia heeft op deze manier ongeveer de helft van zijn bankschuld zien verdwijnen.
Renteherziening.
Hierbij kan sprake zijn van toevoeging van de verschuldigde rente aan de hoofdsom (kapitalisatie) of van aanpassing van de betalingstermijnen, waardoor een of meerdere termijnen kunnen worden overgeslagen. Dit biedt tijdelijke verlichting van de renteverplichtingen.
Prestatieprikkels.
Zowel landen als banken worden gestimuleerd om iets extra te doen door financiële prikkels. Landen kunnen gedwongen worden hun goede wil te tonen voordat nieuw geld beschikbaar komt (,,prioraction"); banken kunnen beloond worden als ze snel toezeggen nieuwe kredieten te zullen verstrekken in geval van herfinanciering van de schulden, waardoor dit sneller rond komt.

Preliminair overleg

De jaarvergadering van IMF en Wereldbank heeft een ceremoniëel karakter; aan deze bijeenkomst voorafgaand echter vindt overleg plaats in kleinere kring en daar vallen vaak beslissingen. Zo vonden van 23 - 25 sept. bijeenkomsten plaats van de Groep van 24 - een vertegenwoordiging van de ontwikkelingslanden, acht uit Afrika, acht uit Azië en acht uit Latijns-Amerika.

Op 24 sept. vergaderde de Groep van zeven - de VS, Japan, West-Duitsland, Groot-Brittannië, Frankrijk, Italië en Canada.
De Groep van tien (de zeven landen hierboven genoemd plus Nederland, België en Zweden) hield op 25 sept. een vergadering.
De beleidsbepalende instantie van het IMF, het Interimcomité, hield vergaderingen op 25 en 26 sept.
En tenslotte kwam het Ontwikkelingscomité, een gemeenschappelijk orgaan van IMF en Wereldbank, op 26 sept. bijeen.
Over de resultaten van al dit overleg meldde het *NRC/H'blad* op 26 sept. het volgende:

Voor een groep armste landen, die steeds dieper in de ellende wegzakt maar toch hun best doet. heeft de Wereldbank een extra bedrag aan hulp toegezegd. De Wereldbank geeft hiermee een verkapte vorm van schuldverlichting.
Het gaat om landen waarvan het inkomen per hoofd van de bevolking vroeger hoog genoeg was voor leningen van de Wereldbank Inmiddels zijn deze landen echter economisch zo diep gezakt dat ze recht hebben op leningen van IDA, de afdeling van de Wereldbank die renteloze leningen verstrekt aan landen met een inkomen per hoofd van de bevolking onder de 410 dollar.
Deze landen hebben niettemin nog grote schulden aan de Wereldbank tegen commerciële rente en soms ook een achterstand op hun aflossing die een nieuwe lening in de weg staat.
De Scandinavische landen, die dit fenomeen voor het eerst opmerkten, kwamen vorig jaar met een voorstel: breng geld bijeen om landen te helpen hun leningen aan de Wereldbank af te betalen. De ,,Vijfde dimensie" werd dit plan genoemd.
Inmiddels heeft de Wereldbank een oplossing gevonden. Op 25 sept. werd bekend dat IDA over extra geld beschikt, dankzij het op gang komen van aflossingen van oude IDA-leningen door ontwikkelingslanden. IDA wordt gefinancierd door donorlanden, die het geld niet terugkrijgen. Er ontwikkelt zich dus een groeiend IDA-fonds.
Uit deze extra gelden zal IDA jaarlijks 650 miljoen dollar aan zijn lopende programma toevoegen. Bovendien zal het gedurende vijf jaar 420 miljoen dollar beschikbaar stellenvoor landen die vroeger van de Wereldbank leenden en nu recht hebben op IDA, maar daarvan door achterstand op hun Werelbank-aflossingen geen gebruik mogen maken.
Dit jaar zullen de volgende landen van dit geld profiteren: Bangladesh, Bolivia, Ghana, Kenia, Madagascar, Malawi, Senegal, Sri Lanka, Tanzania, Togo en Oeganda.

Japan zal extra middelen ter beschikking stellen aan ontwikkelingslanden met grote buitenlandse schulden. Het geld zal ongebonden beschikbaar zijn voor die landen mits ze een akkoord met het Internationale Monetaire Fonds hebben.
Ontwikkelingslanden die een economisch aanpassingsprogramma met het IMF overeen komen, weten nu dat ze boven de IMF-lening ook op extra geld uit Japan kunnen rekenen. De nieuwste Japanse bijdrage om zijn overschotten beschikbaar te stellen aan schuldenlanden is op 26 sept. bekend gemaakt in de verklaring van het Interim-comité van het Internationale Monetaire Fonds.
Minister Ruding (financiën),voorzitter van het Interim-comité, noemde het Japanse plan ,,simpelen goed". Hoeveel geld Japan beschikbaar stelt, is niet bekend gemaakt maar ,,het gaat om flinke bedragen", aldus Ruding.
Op 27 sept. zou Satoshi Sumita, de president van de Japanse centrale bank in zijn toespraak tot de jaarvergadering van het IMF een ander plan voor de schuldenlanden toelichten. Het gaat om een aanpassing van het voorstel dat minister van financiën Kiichi Miazawa deze zomer deed op de economische top in Toronto. Japan wil met een marktgerichte aanpak een deel van de uitstaande bankschulden via omzetting in obligaties afschrijven in samenwerking met het IMF (pag. 403.3 e.v.-1988).
Het Interim-comité, het beleidsbepalende orgaan van het IMF, is optimistisch gestemd over de internationale economische ontwikkelingen. De groei in de industrielanden valt hoger uit, de wereldhandel groeit sterk, de inflatie blijft gematigd en de onevenwichtighe-

den in de betalingsbalansen beginnen te verminderen.
Op 24 sept.verklaarde dc Groep van de zeven belangrijkse industrielanden het streven naar stabiele wisselkoersen te blijven voortzetten. Aan de vooravond van de Amerikaanse verkiezingen is de Groep van zeven er alles aan gelegen de kalnite op de financiële markten te bewaren
Op 26 sept. zei de president van de Bundesbank, Karl Otto Pöhl dat alle centrale bankiers het er over eens zijn dat stabiliteit nu de belangrijkste opdracht voor het monetaire beleid is. Als de D-mark in koers zou dalen, zou dat de internatioriale aanpassingen belemmeren en de binnenlandse inflatie opdrijven, aldus Pöhl.
Voor de zogenoemde middeninkomenslanden blijft de gangbare schuldenstrategie van kracht. Ruding verzette zich krachtig tegen plannen voor kwijtschelding en zei dat de risico's van particuliere banken onder geen beding overgenomen zullen worden door overheden.
In het weekeinde van 24 en **23** sept. is overeenstemming bereikt over een regeling voor schuldverlichting op commerciële kredieten voor de armste landen, met name in Afrika. Het gaat om een uitwerking van afspraken, die eerder waren gemaakt op de economische top van de Groep van zeven in Toronto in juni.
Voor schuldverlichting op door overheden gegarandeerde commerciële kredieten zal gekozen kunnen worden uit renteverlaging, looptijdverlenging en gedeeltelijke kwijtschelding. West-Duitsland - en Nederland - hadden zich aanvankelijk sterk tegen dit plan verzet omdat ze van mening waren dat geen rekening werd gehouden met hun al bestaande beleid om ontwikkelingsleningen kwijt te schelden.
Onder druk van de overige G-7 landen en gedreven door de wens de bijeenkomst in West-Berlijn een politiek succes te laten worden, heeft de Bondsrepubliek zijn eerdere bedenkingen ingeslikt. Nederland zal zich hierbij met tegenzin neerleggen, omdat het de overeenstemming die nu is bereikt. niet wil blokkeren.
Op **23** sept. nog zei minister Ruding dat het vooral om Franse en Britse bezorgdheid om hun ex-koloniën ging. Op 26 sept. zei hij het akkoord toe te juichen. Naar schatting gaat de schuldverlichting voor de armste landen Nederland 30 tot 40 miljoen gulden kosten.
West-Duitsland zal de kosten van de schuldverlichting betalen uit zijn ontwikkelingsbudget. Ruding noemde dit op 26 sept. ,,een interessant voorbeeld".

Voor de Latijns-Amerikaanse schuldenlanden hebben de verschillende vergaderingen geen nieuws opgeleverd. De bestaande schuldenstrategie ,,van geval tot geval" wordt gehandhaafd. De zogenoemde menu-benadering, waarbij technieken uit de financiele markten gebruikt worden om de schuldenlast te verlichten, zal worden uitgebreid.
Daarbij wordt benadrukt dat het om ,,marktgeoriënteerde, vrijwillige technieken" gaat. Dit betekent dat vooralsnog geen sprake zal zijn van algemene regelingen voor schuldverlichting of kwijtschelding.

De Wereldbank heeft op 25 sept. een zeer grote lening van 1,25 miljard dollar aan Argentinië toegezegd bestemd voor een drastische hervorming van de Argentijnse economie.
Argentinië onderhandelt nog over een akkoord met het IMF. Volgens de onderdirecteur van het IMF, Richard Erb, is de Wereldbanklening, een onderdeelvan ,,eentotaalpakket" dat uiteindelijk voor Argentinië moet worden afgerond.
In de slotverklaring van het Interim-comité zijn voorstellen opgenomen om de betalingsachterstanden die een groeiend aantal landen aan het IMF hebben, weg te werken. Gezocht wordt naar mogelijkheden om een soort overbruggingsleningen te arrangeren voor landen die opnieuw bereid zijn tot beleidsaanpassingen.
Het IMF zal daarbij terughoudender zijn bij het beschikbaar stellen van geld. Eerst moet een land tonen ernst te maken met de afgesproken aanpassingen ..Laat ze maar een tijdje droogzwemmen", noemde Ruding dat op 26 sept.
Bij de volgende halfjaarvergadering van het Interim-comité, in april 1989, zal een beslissing worden genomen over de uitbreiding van de lidmaatschapsbijdragen (quota) aan het IMF.

De kwestie van de speciale trekkingsrechten (SDR, de reservemunt van het IMF) heeft dit jaar meer aandacht gekregen dan op vorige bijeenkomsten. Ruding zei: ,,een hernieuwde belangstelling in de SDR" te hebben bespeurd bij een aantal lidstaten. Hij noemde dit een ,,veelbelovend teken"
Met name Prankrijk en de directeur van het IMF. Camdessus. streven naar een grotere rol voor de SDR als reservemunt.
Op 24 sept. zette de Groep van zeven de toon voor de jaarvergadering met eenuiterst positief gestemde verklaring. De G-7 landen onderstreepten hun ..voortdurende belang in stabiele koersen" en verklaarden een beleid te blijven voeren dat daartoe bijdraagt.
Ze zeiden verder te zullen samenwerken, op de wisselkoersmarkteri. Stabiele koersen hebben bijgedragen aan de positieve economische ontwikkelingen. Recente maatregelen van de centrale banken om opwaartse druk op de prijzen tegen te gaan, werden verwelkomd.

Opening jaarvergadering

Na een nacht van botsingen tussen politie en demonstranten is op 27 sept. in Berlijn de jaarvergadering van het IMF en de Wereldbank zonder incidenten begonnen.
Directeur Michel Camdessus van het IMF zei in zijn openingsrede dat de ontwikkelingslanden harder moeten groeien om uit de schulden te geraken. ,,Groei en schuld kunnen niet van elkaar gescheiden worden. Er bestaat geen duurzame oplossing voor het schuldenprobleem zonder een herstel van de groei", aldus Camdessus.
De IMF-directeur erkende dat er sprake is van een toenemende ,,schuldvermoeidheid". Niettemin riep hij alle partijen op tot een vergroting van hun inspanningen.
Camdessus prees de zogenoemde menu-benadering waarbij via de particuliere markt schulden met kortingen worden verhandeld als bijdrage aan een oplossing van het schuldenprobleem.
Tegen de achtergrond van de protestacties die de voorafgegane dagen in Berlijn zijn gehouden, ging bondskanselier Helmut Kohl in zijn welkomstwoord in op de sociale en ecologische aspecten van het Wereldbank- en IMF-beleid.
Kohl zei dat niemand ongevoelig kan zijn voor de armoede, honger, ziekte en milieurampen in de Derde wereld.
Hij zei dat natuurbescherming in ontwikkelingslanden essentieel is voor de hele wereld. ,,Milieubescherming moet een speerpunt worden van het ontwikkelingsbeleid", aldus Kohl. ,,Zonder effectieve natuurbescherming loopt ontwikkelingssamenwerking dood, hetgeen rampzalig voor de hele mensheid zal zijn."

Waarschuwing legen protectionisme

Op de jaarvergadering van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereldbank is grote nadruk gelegd op de gevaren van aanwakkerend protectionisme in de wereld.

Handelsprotectionisme vormt een ernstige bedreiging voor de internatioriale economie. Het beperkt de groei. kost de consumenten geld en is buitengewoon schadelijk voor de schuldenlanden, zo zeiden verschillende ministers op de bijeenkomst.
Het protectionisnie neemt toe en dc Uruguayronde voor handelsliberalisatie (in het kader van GATT, zie pag. 67613 e.v.-1986)dreigt op een mislukking uit te lopen.
De bezorgdheid heeft niet alleen betrekking op de nieuwe Amerikaanse handels- en textielwet, maar ook op de Europese iandbouwsubsidies. op het gevaar van een ,Europees fort" na 1992 en op de aanhoudende subsidiëringen van verlieslijdende sectoren in West-Europa.
Op 28 sept. zei minister Ruding (financien) in zijn toespraak tot de jaarvergadering dat handelsbescherming strijdig is met de oplossing van de schuldencrisis.
,,Toenemend protectionisme, waartoe ook binnenlandse subsidies behoren, moedigt de schuldenlanden niet aan om een meer op de export gericht beleid te voeren, zoals wordt aanbevolen door het IMF en de Wereldbank."

Eerder zei president Duisenberg van de Nederlandsche Bank namens Nederland dat de rijke landen met hun linkerhand hulp geven, die ze met hun rechterhand via protectionisme weer ongedaan maken.
Op deze jaarvergadering is een hernieuwde belangstelling voor de SDR (speciale trekkingsrechten, de kunstmatige reservemunt van het IMF) te bespeuren. De SDR, in afgelopen jaren het stiefkind op iedere jaarvergadering, wordt nu door verschillende landen geprezen als een alternatief voor de dollar als reservemunt in het internationale monetaire systeem.
Het Japanse schuldenplan, dat op 27 sept. werd gepresenteerd, kreeg een koele reactie. Japan wil een deel van de bankschulden omzetten in obligaties, die beheerd worden door een fonds van het IMF.
De schuldenlanden - die een akkoord met het IMF moeten hebben - zouden een deel van hun harde reserves in dat fonds moeten stoppen om aflossing van de obligaties in de toekomst te garanderen.
Maar Nicholas Brady, die zijn debuut maakte als Amerikaanse minister van financiën in het internationale financiële overleg, verzette zich krachtig tegen alle voorstellen, die afwijken van de huidige IMF-schuldenstrategie. Brady zei te vrezen dat al deze plannen zullen leiden tot een verschuiving van de risico's van particuliere banken naar de overheden.
Ook de Britse minister van financiën Nigel Lawson keerde zich op 28 sept. tegen een verschuiving van de risico's van de private naar de publieke sector. ,,Als het Japanse plan binnen de bestaande schuldenstrategie past, verwelkom ik het". aldus Lawson.
De Japanse onderminister van financiën Toyoo Gyoten benadrukte op 28 sept. desgevraagd dat van risico-verschuiving naar de overheden geen sprake is in het Japanse plan. ,,We willen juist de risico's verminderen". zei hij.

In de wandelgangen van de jaarvergadering was de Wereldbanklening van 1,25 miljard dollar aan Argentinië onderwerp van discussie. Volgens de Nederlandse bewindvoerder bij de Wereldbank, Paul Arlman, gaat het om een

aantal afzonderlijke leningen, die nog niet allemaal zijn goedgekeurd door de raad van bestuur van de Bank.
Het leningenpakket werd in het weekeinde van 24 en 25 sept. door Wereldbank-president Barber Conable aangekondigd onder grote Amerikaanse politieke druk. Deze druk blijkt niet alleen te zijn ingegeven door bezorgheid om de politieke situatie in Argentinië, maar ook om vrees voor financiële instabiliteit op Wall Street vóór de Amerikaanse verkiezingen van november.
Argentinie heeft een achterstand van 1,2 miljard dollar op zijn rentebetalingen aan zijn voornamelijk Amerikaanse krediteurenbanken. Een financiële crisis rond Argentinië zou kunnen leiden tot een koersval van de Amerikaanse bankaandelen - en daarmee opnieuw een paniek op Wall Street kunnen inleiden.

Aanslag op Westduitse bewindsman

Op de Westduitse staatssecretaris van financiën, Hans Tietmeyer, is 's ochtends op 20 sept. in Bonn een mislukte aanslag uitgevoerd. Tietmeyers dienstauto werd omstreeks half negen vier tot vijf keer beschoten. Dat gebeurde op vijftig meter van zijn woning in het stadsdeel Bad Godesberg.
De auto werd verscheidene keren geraakt, maar Tietmeyer en zijn chauffeur bleven ongedeerd. De schoten werden met een jachtgeweer afgevuurd uit een stuk bos. Volgens de politie werd de aanslag tamelijk amateuristisch uitgevoerd.
Minister Stoltenberg van financiën, die de aanslag op zijn staatssecretaris op 20 sept. zelf bekendmaakte, wees op een mogelijk verband met de bijeenkomsten van het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbank in West-Berlijn. Tietmeyer was belast met de voorbereiding van deze conferenties.

In linkse en in links-radicale kringen in de Bondsrepubliek en West-Berlijn vormen de conferenties aanleiding tot hevige kritiek op deze beide organisaties, die als typische exponenten van het kapitalisme worden gezien. Voor de duur van de bijeenkomsten waren in Berlijn demonstraties en een hele reeks tegen-conferenties aangekondigd.

Doordat een van de Italiaanse Rode Brigades gekregen machinepistool haperde, heeft de Rote Armee Fraktion niet zijn doel bereikt de Westduitse staatssecretaris van financiën Hans Tietmeyer te doden. Dat blijkt uit een bericht dat de RAF op 22 sept. aan het Bonner bureau van het Franse persbureau AFP stuurde.
Met het machinepistool had men eerst Tietmeyers chauffeur willen neerschieten en vervolgens bij de stilstaande auto de staatssecretaris.
De ,,tweevan het commando'', zo staat er, waren nu gedwongen uit hun dekking te komen en met een jachtgeweer te proberen de auto tot stoppen te dwingen. Dat is niet gelukt.
Tietmeyers chauffeur bleef ondanks de kapot geschoten banden doorrijden; hij wist zelfs het dichtsbijzijnde politiebureau te bereiken.
Inmiddels is de federale politie op 26 sept. de identiteit van een van de daders op het spoor gekomen. Het is de 32-jarige Birgit Hogefeld van wie vast staat dat zij in Wuppertal met een gestolen paspoort de Ford Fiësta had gehuurd die de daders als vluchtwagen hebben gebruikt. De wagen is naderhand zes kilometer verderop door de politie gevonden.

Alternatief tribunaal veroordeelt IMF en Wereldbank

De Wereldbank en het Internationale Monetaire Fonds maken zich schuldig aan schendingen van de rechten van de mens en hun eigen statuten. Dat is het oordeel van de jury van een internationaal tribunaal dat tegelijk met de jaarvergadering van IMF en Wereldbank in Berlijn is gehouden.
De twaalfleden tellende jury van het Basso-tribunaal sprak op 29 sept. na een zitting van twee dagen de wens uit dat IMF en Wereldbank grondig worden gereorganiseerd, dat er een internationale schuldenconferentie wordt gehouden en dat de landen van de Derde wereld uitstel van hun schuldbetalingen krijgen.
De jury van het ,,internationale volkentribunaal'', dat is opgericht in 1979 en genoemd naar de Italiaanse politicus Lelio Basso, bestond uit wetenschappers, politici en schrijvers.
In de aanklacht werden de twee instellingen ervan beschuldigd met hun voorwaarden en programma's mede verantwoordelijk te zijn voor de toenemende armoede en de snel verslechterende economische en sociale situatie in de Derde wereld.
Het IMF zou bovendien sinds het begin van de schuldencrisis in de jaren tachtig, de rol van accountant van de particuliere banken in de industrielanden op zich hebben genomen.
De beklaagdenbank bleef leeg, want de Wereldbank en het IMF hadden geen vertegenwoordigers naar het tribunaal gestuurd.
Als verdediger van de instellingen trad op de Amerikaan Robert Triffin, een econoom die om principiële redenen ontslag heeft genomen bij het IMF. Hij pleitte voor vrijspraak, omdat volgens hem de organisaties niet verantwoordelijk gesteld kunnen worden voor de situatie in de Derde wereld.
De verantwoordelijkheid ligt volgens Triffin veeleer in het internationale monetaire systeem met de dollar als hoofdvaluta, dat vooral door de Verenigde Staten wordt gebruikt om hun eigen schulden te verminderen.

INTERNATIONALE ZAKEN

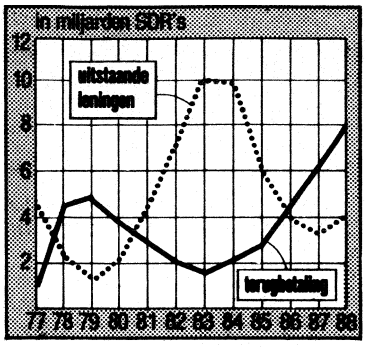
IMF/WERELDBANK

JAARVERSLAG IMF

Op 15 sept. heeft het Internationale Monetaire Fonds IMF zijn jaarverslag gepubliceerd.
Uit dit document bleek. dat de betalingsachterstand van ontwikkelingslanden aan het IMF sterk is toegenomen. Eind april 1988 hadden negen ontwikkelingslanden een betalingsachterstand van 1,5 mrd SDR (f 4,1 mrd) aan het Fonds.

Dat was een verdubbeling vergeleken met een jaar eerder. Toen betrof het acht landen met een achterstand in aflossingen van meer dan zes maanden. Deze oplopende bedragen vormen een bron van snel toenemende zorg voor het IMF.
Uit het jaarverslag blijkt ook dat het IMF begin dit jaar de voorwaarden die het aan zijn leningen verbindt, heeft beoordeeld op hun gevolgen voor de armste bevolkingsgroepen in ontwikkelingslanden. Het IMF schrijft de gevolgen van economische aanpassingen voor de armen te willen verzachten.
Het jaarverslag heeft betrekking op de periode 1 mei 1987 - 30 april 1988.
Het IMF drukt alle bedragen uit in Speciale trekkingsrechten (SDR), de rekeneenheid van het IMF. Een SDR is f 2,75 waard.
In het afgelopen begrotingsjaar maakte het IMF een nettowinst van 49 miljoen SDR (f 135 miljoen), tegen 86 miljoen SDR in het begrotingsjaar 1986/87.
De kwestie van de snel oplopende betalingsachterstanden staat op de agenda van de jaarvergadering van het IMF, die in West-Berlijn wordt gehouden. Centraal thema op de jaarvergadering is opnieuw de schuldencrisis in de Derde Wereld.
Zambia, Sierra Leone, Somalië, Vietnam, Guyana, Soedan, Liberia en Peru zijn inmiddels op een zwarte lijst geplaatst en komen niet meer in aanmerking voor steun van het IMF. Met het negende land dat een betalingsachterstand heeft, worden nog onderhandelingen gevoerd.
De lasten van wanbetaling door de lidstaten van het IMF worden verdeeld over de krediteuren en debiteuren. De eersten krijgen een iets lagere rentevergoeding, de tweede groep moet een iets hogere rente over IMF-leningen betalen.
In het afgelopen begrotingsjaar was voor het derde achtereenvolgende jaar

sprake van een netto geldstroom van de ontwikkelingslanden naar het IMF. Tegenover nieuwe leningen van in totaal 4,1 miljard SDR (f 11,3 miljard) van het IMF aan in totaal 20 landen, stonden terugbetalingen ter waarde van 7,9 miljard SDR (f 21,7 miljard). Netto ontving het IMF dus ruim tien miljard gulden van ontwikkelingslanden.
De helft van de terugbetalingen was afkomstig van een beperkte groep landen, waaronder Brazilië, India, Korea, Mexico, Zuid-Afrika, Thailand en Turkije.
Het totale bedrag aan uitstaande leningen van het IMF daalde van 31,6 miljard SDR (87 miljard gulden) in het vorige begrotingsjaar tot 27,8 miljard SDR (76 miljard gulden) in dit boekjaar.
De netto geldstroom uit landen met buitenlandse schulden naar het IMF wordt verklaard door de grote bedragen die het Fonds in de jaren 1982-1985 uitleende. Het IMF leende toen tientallen miljarden uit om de schuldencrisis in de Derde wereld beheersbaar te houden.
Aangezien het om kortlopende betalingsbalanssteun gaat, moeten deze leningen na drie jaar al weer afgelost worden.
Vanaf 1986 is het IMF een nettoontvanger. Het percentage van de uitstaande bedragen op de totale middelen van het IMF is het afgelopen jaar verder teruggelopen tot 31 procent.
Het Fonds verwacht het lopende begrotingsjaar een groter beroep op zijn middelen, met name door de armste landen, die aanspraak maken op gesubsidieerde kredieten mits ze bereid zijn tot economische aanpassingen.
In april van dit jaar heeft de raad van bestuur van het IMF de voorwaarden waaronder leningen aan lidstaten worden verstrekt (de zogenoemde ,,conditionaliteit'') onderworpen aan een periodieke beoordeling op hun effectiviteit.
De gevolgen van de IMF-voorwaarden voor de arme bevolking moeten zoveel mogelijk worden verzacht, zo werd besloten. Het IMF wordt veel bekritiseerd omdat de aanpassingseisen van het Fonds negatieve sociale gevolgen hebben en vooral zwaar drukken op de armste bevolkingsgroepen.
Deze kritiek pareert het IMF altijd door te stellen dat het wél macroeconomische eisen stelt, maar dat ieder land de politieke vrijheid heeft deze naar eigen goeddunken in te vullen. De kwestie aanpassing-armoede zal ongetwijfeld aan de orde komen op de jaarvergadering in West-Berlijn.
Vooruitlopend op te verwachten kritiek schrijft het jaarverslag: ,,Hoewel

Uitstaande leningen van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en terugbetalingen in de periode van april 1977 tot april 1988.

is overeengekomen dat zaken zoals inkomensverdeling geen onderdeel behoren te vormen van de IMF-voorwaarden, wordt groot belang gehecht aan de verbetering van de programma's om de armste delen van de bevolking te beschermen gedurende de periode waarin het aanpassingsbeleid wordt uitgevoerd.''
Overigens stelt het IMF vast dat de voorwaarden goed werken en dat deze gehandhaafd blijven.
Essentieel voor verbetering van de economische groei blijft een beleid gericht op versterking van de binnenlandse besparingen en zo goed mogelijk gebruik van schaarse middelen. Dit betekent handhaving van klassieke IMF-recepten zoals terugdringing van subsidies, vaststelling van een realistische wisselkoers, positieve (reële) rente, terugdringing van de overheidsuitgaven en vermindering van handelsbeperkingen.
Daarnaast wil het IMF in toenemende mate aandacht geven aan zogenoemde structurele hervormingen, zoals verbetering van het openbaar bestuur en van overheidsinvesteringen, als ook versterking van de sociale en economische infrastructuur. Voor dit laatste zoekt het IMF nauwe samenwerking met de Wereldbank.

Diverse geldbronnen

Het IMF beschikt sinds dit jaar over enkele nieuwe potjes naast de al bestaande fondsen, om landen met ernstige financiële problemen te steunen.
Voorwaarde voor toegang tot al deze middelen is dat een programma is uitgewerkt voor economische aanpassingen, waarbij het IMF strenge voorwaarden stelt.
Aangezien industrielanden geen beroep meer doen op het IMF (ze kunnen ter financiering van hun tekorten terecht op de particuliere kapitaalmarkt), functioneren deze fondsen in de praktijk uitsluitend voor ontwikkelingslanden.

De belangrijkste IMF-fondsen zijn:

Bijstandsprogramma (al dan niet niet ,,verruimde toegang'').
Dit is het standaard-pakket van het IMF: een lening voor een korte periode (een. hooguit twee jaar) Eind april had het IMF' aan 14 landen dergelijke leningen uitstaan.
Jaarlijks wordt de zogenoemde verruimde toegang -boven het bedrag waarop ieder land als lid van het IMF recht heeft- opnieuw vastgesteld.
Het toegangsheleid bedraagt sinds 1986 maximaal 290 tot 330 procent van het quotum van een land.

Uitgebreide Fonds Faciliteit (EFF).
Vergelijkbaar niet de gangbare bijstandslening, maar voor een langere periode (drie jaar)
De IMF-staf heeft de mogelijkheden voor gebruik van de EFF verruimd met het doel structurele hervormingen te ondeisteunen
Sommige rijke lidstaten vrezen dat het monetaire karakter van het IMF hierdoor wordt aangetast en dat het Fonds zich te veel op het terrein van de Wereldbank beweegt
Twee landen (Chili en Ghana) hebben het afgelopen boekjaar van de EFF gebruik gemaakt

Tegenvallerfonds en Compensatiefonds (ECM-CFF).
Aan het bestaande compensatiefonds voor tegenvallende exportopbrengsten (CFF) is dit jaar een nieuwe mogelijkheid gekoppeld om geld te lenen in geval van externe tegenslagen. Hieronder worden niet alleen natuurrampen verstaan, maar ook aanzienlijke rentestijgingen en sterk schommelende grondstoffenprijzen.
Deze nieuwe faciliteit is dit jaar goedgekeurd. Naar verwachting zal het aantal landen dat hierop een beroep doet -vorig jaar zeven voor alleen CFF- dit jaar sterk toenemen.

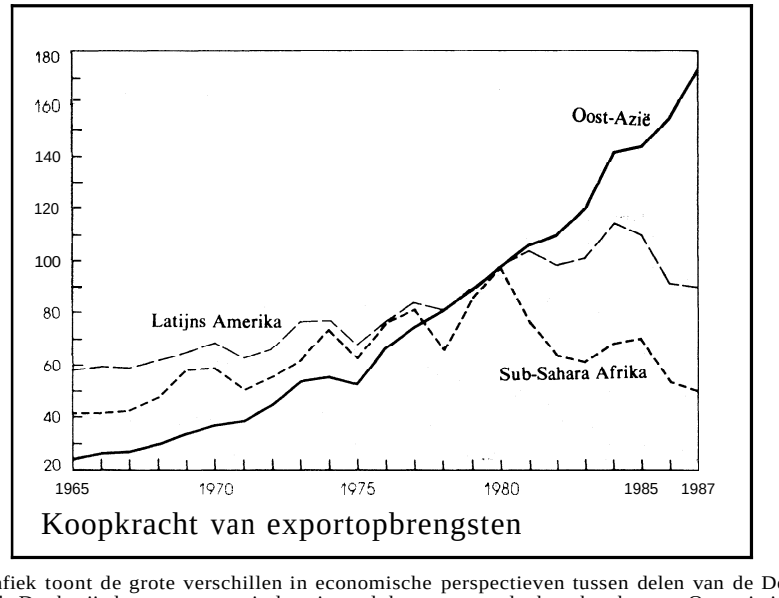
Structurele Aanpassingsfonds (SAF).
Dit fonds van **3** miljard dollar is opgezet in 1986 en wordt gefinancierd uit de opbrengst van de goudverkopen door het IMF eind jaren zeventig.
Het verstrekt leningen tegen zeer lage rente aan de armste ontwikkelingslanden, bedoeld voor strukturele hervormingen.
In de praktijk -China en India hebben gezegd nooit een beroep op de SAF te zullen doen- is het bestemd voor Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara, Haïti. Bolivia, Nepal en Bangla Desh.
In totaal hebben tot nu toe *25* landen gebruik gemaakt van SAF-leningen.

Uitgebreide Structurele Aanpassingsfonds (ESAF).
Direct na zijn benoeming als directeur heeft Michel Camdessus vorig jaar de rijke landen verzocht om een extra bijdrage voor de armste landen. Het gaat om ruim 6 miljard dollar, die uitgeleend worden tegen een zeer lage rente.
Het ESAF is midden 1988 in werking getreden en beschikbaar voor dezelfde landen als het SAF.
Zowel SAF als ESAF zijn vormen van concessionele hulp, die traditioneel niet thuis horen in het instrumentarium van het IMF.

JAARVERSLAG WERELDBANK

Het jaarverslag van de Wereldbank is voor publikatie vrijgegeven op 19 sept.
De Wereldbank heeft het afgelopen begrotingsjaar netto 1,9 miljard dollar méér uit de ontwikkelingslanden ontvangen dan het aan nieuwe leningen heeft gefinancierd.
Het is voor het eerst in de 43-jarige geschiedenis van de Wereldbank dat

sprake is van een netto-kapitaalstroom uit de ontvangende landen naar de Wereldbank.
Het verslag betreft de periode 1 juli 1987 tot 30 juni 1988.
Als de activiteiten van IDA, de afdeling van de Wereldbank die leningen verstrekt aan de armste landen, worden meegerekend, is wel sprake van een netto geldstroom van de Wereldbank naar de Derde wereld. IDA verstrekte netto 2,6 miljard dollar aan de armste landen.
De nettostroom naar de Wereldbank wordt veroorzaakt door de grotere, zogenoemde middeninkomenslanden, zoals Zuid-Korea, Mexico en Brazilië. Dit zijn tevens de belangrijkste schuldenlanden.
Uit de landen met hoge buitenlandse schulden ontving de Wereldbank het afgelopen jaar netto 1,3 miljard dollar. Dit is des te opmerkelijker, omdat maar liefst 43 procent van de goedgekeurde Wereldbankleningen voor deze landen bestemd was en de Wereldbank benadrukt zijn inspanningen voor de schuldenlanden te vergroten.
Een steeds groter deel van de leningen aan de landen met hoge schulden bestaat uit zogenoemde structurele aanpassingsleningen, waarbij geen afzonderlijke projecten worden gefinancierd, maar waarbij steun wordt gegeven aan ingrijpende, vaak pijnlijke economische aanpassingen in de schuldenlanden.
Vorig jaar verstrekte de Wereldbank netto nog $ 974,9 miljoen aan ontwikkelingslanden.
De omslag wordt door de Wereldbank verklaard door de koersdaling van de dollar in de afgelopen twee jaar. Aangezien de Wereldbank uitleent in een veelheid van valuta, die als gevolg van de dollardaling in koers zijn gestegen, moeten ontvangende landen in dollars nu meer terugbetalen.
Bovendien is de Wereldbank aan het plafond van haar financiële ruimte om grotere bedragen aan nieuwe leningen goed te keuren.
Dit jaar is een verhoging van het kapitaal van de Wereldbank met $ 74,8 miljard door de lidstaten goedgekeurd. Het kapitaal van de Wereldbank zal hierdoor op $ 171,4 miljard worden gebracht.
Dit verstrekt de Bank de nodige armslag om de leningsactiviteiten de komende jaren op te voeren. Het lopende begrotingsjaar verwacht de Wereldbank tussen de 14,5 en 19,5 miljard dollar aan leningen goed te keuren.
Het afgelopen begrotingsjaar keurde de Wereldbank projecten goed ter waarde van $ 14,8 miljard, waarvan $ 11,6 miljard werd uitgeleend.
Vergeleken met het vorige jaar was sprake van een lichte stijging, zowel van goedgekeurde bedragen (in 1987: $ 14,2 miljard), als van feitelijke uitleningen (1987: $ 11,4 miljard).
Ter financiering van zijn activiteiten leende de Wereldbank op de internationale kapitaalmarkt het afgelopen jaar $ 10,8 miljard tegen een gemiddelde rente van 6,7 procent.
Uit het jaarverslag blijkt dat de omstreden reorganisatie van de Wereldbank het afgelopen jaar 56,7 miljoen dollar heeft gekost.

De grafiek toont de grote verschillen in economische perspectieven tussen delen van de Derde Wereld. Dank zij de export van industrieprodukten neemt de koopkracht van Oostaziatische landen voortdurend toe. Latijns-Amerika stagneert en grondstoffen exporterende landen in Sub-Sahara Afrika zien hun koopkracht steeds verder worden uitgehold.
(Bron: Wereldbank, index 1980 = 100)

De Wereldbank maakte een nettowinst van 1 miljard dollar (1987: $ 1,1 miljard). De winst wordt grotendeels toegevoegd aan de reserves en deels beschikbaar gesteld voor de armste landen.
Evenals het Internationale Monetaire Fonds heeft de Wereldbank te maken met landen die hun aflossingsverplichtingen niet nakomen.
In juni 1988 hadden acht landen (Guyana, Liberia, Nigeria, Panama, Peru, Sierra Leone, Syrië en Zambia) een betalingsachterstand van 379 miljoen dollar en een achterstand op rentebetalingen van 321 miljoen.
In verband met mogelijke verliezen door wanbetaling voegde de Wereldbank $ 421 miljoen aan zijn reserves toe ten koste van de nettowinst. Ook de niet-betaling van de rente door deze acht landen ging ten Boste van de winst.
De International Development Association (IDA), de afdeling van de Wereldbank die leningen verstrekt aan landen met een inkomen per hoofd van de bevolking van maximaal 790 dollar per jaar, keurde het afgelopen jaar projecten ter waarde van 4,5 miljard dollar goed, een miljard meer dan het vorige begrotingsjaar.
De helft van IDA-leningen was bestemd voor Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara.
De middelen voor IDA worden bijeen gebracht door de Westerse landen en tegen zeer gunstige voorwaarden beschikbaar gesteld.
Dit jaar is de achtste middelenaanvulling van IDA in werking getreden, waarvoor gedurende een periode van drie jaar 12,4 miljard dollar beschikbaar is.
Overigens stelt de Wereldbank vast dat de beschikbare middelen van IDA onvoldoende zijn. Na de toewijzing voor sub-Sahara Afrika, China en India blijft niet genoeg over om de behoeften van de overige armste landen te dekken.
Gezien de noden van deze landen blijft de Wereldbank meer middelen toewijzen dan waarover IDA beschikt, in de verwachting dat het tekort zal worden bijgepast door donorlanden.

Samenwerking met particuliere organisaties

Armoede bestrijding is sinds vorig jaar weer een prioriteit in het beleid van de Wereldbank, maar de successen die daarmee zijn geboekt, zijn mager.
Daarom zoekt de Wereldbank nauwere samenwerking met particuliere organisaties die zich bezig houden met ontwikkelingshulp. Hierdoor hoopt de Bank de armste mensen in de Derde Wereld beter te kunnen bereiken.

In het jaarverslag wordt de positieve rol van particuliere organisaties met groot enthousiasme beschreven. Deze zogenoemde niet-gouvernementele organisaties (NGO's) bestaan zowel in ontwikkelingslanden als in de donorlanden.
Tot de NGO's behoren bijvoorbeeld Nederlandse medefinancieringsorganisaties zoals CEBEMO, ICCO, NOVIB en HIVOS.
In de Derde wereld betreft het de partners van dergelijke organisaties, die gefinancierd worden met geld van de NGO's uit de donorlanden.
Veel NGO's staan nogal sceptisch tegenover de toenaderingspoging van de Wereldbank.
De ervaring met grote ontwikkelingsprojecten is dat deze vrijwel nooit ten goede komen aan de armste groepen in de samenleving. Het gaat hier om 10 tot 20 procent van de bevolking, aldus de Wereldbank, die niet of zeer moeilijk bereikbaar zijn.
NGO's opereren kleinschaliger, hebben soms wel toegang tot deze armste groepen en beschikken over een grotere flexibiliteit, waardoor ze vaak succesvoller zijn dan officiële instellingen.
Volgens de Wereldbank kunnen de NGO's daarom een nuttige rol spelen door de deelname van arme mensen in de voorbereiding en uitvoering van projecten te verbeteren. Verder kunnen ze ingeschakeld worden bij de uitvoering.
Het jaarverslag maakt melding van 150 projecten waarbij samenwerking met NGO's mogelijk is in Azië, Afrika en Latijns Amerika.
Ook hebben de NGO's een belangrijke bijdrage geleverd aan de erkenning dat milieu- en ontwikkelingsproblemen met elkaar verbonden zijn. Onder druk van milieugroepen is de Wereldbank begonnen het effect van zijn projecten te toetsen aan de ecologische gevolgen.
Bescherming van de armste bevolkingsgroepen is vooral van belang gedurende de periode van economische aanpassingen in een land.

De Wereldbank en het Internationale Monetaire Fonds verstrekken leningen ter financiering van programma's voor vaak pijnlijke economische aanpassingen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om terugdringing van subsidies op voedsel of brandstof, afslanking van de overheid, aanpassing van de wisselkoers of grondige reorganisatie van onrendabele bedrijfstakken.
De VN-Kinderorganisatie Unicef heeft twee jaar geleden voorgesteld dat aan de noodzakelijke aanpassingen ook sociale programma's gekoppeld worden om de zwakste groepen in de samenleving te beschermen. Aanpassing rnet een menselijk gezicht noemt de Unicef dit.
De Wereldbank heeft schoorvoetend de eerste stappen in die richting gezet. Het afgelopen jaar zijn twee projecten gefinancierd om de arme bevolking tijdens een periode van aanpassingen te beschermen: in Bolivia en Ghana. In beide gevallen is samengewerkt met lokale NGO's.
In Bolivia leidde het economische stabilisatieprogramma dat in 1986 werd uitgevoerd om de inflatie van 30.000 procent te beteugelen, aanvankelijk tot grote werkloosheid.
Met steun van IDA (de afdeling voor de armste landen van de Wereldbank) en van andere donoren (waaronder Nederland) is een Sociaal noodfonds opgezet voor sociale steun (voedsel, gezondheidszorg, onderwijs), infrastructuur en kleinschalige werkgelegenheid. Hierbij wordt samengewerkt met buurtorganisaties en particuliere hulpverleners.
In Ghana, waar in 1983 een programma voor economisch herstel werd begonnen, is vorig jaar een ,,Actieprogramma ter verlichting van de sociale kosten van de aanpassingen" van start gegaan.
Dit programma wordt eveneens door IDA gesteund en richt zich op werkgelegenheid, voedsel, gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting, alsmede op vrouwen en kleine boeren.

SITUATIE WERELDECONOMIE VERBETERD

Het Internationale monetaire fonds IMF heeft op 26 sept. haar halfjaarlijkse analyse van de wereldeconomie, de World economic outlook, gepubliceerd. Het Fonds stelde hierin, dat het met de wereldeconomie een stuk beter gaat dan een half jaar voordien nog werd verwacht.

Natuurlijk waarschuwt de IMF-staf voor gevaren die voortzetting van zes jaar van economische expansie in de industrielanden bedreigen. Maar deze gebruikelijke bezorgdheid is minder dan een half jaar eerder en staat in schril contrast met de vaststelling dat de belangrijkste ontwikkelingen zich in de goede richting bewegen.
,,Hetgedrag van de wereldeconomie is de afgelopen twee of drie kwartalen veel bevredigender geweest dan werd verwacht in de nadagen van de scherpe koersdaling op de beurzen in oktober 1987'', begint de World economic outlook.
Elders spreekt de staf van ,,een welkome verrassing".
Over de coördinatie tussen de zeven belangrijkste industrielanden is de IMF-staf zeer te spreken.

De ontwikkelingslanden, met uitzondering van de nieuw-geïndustrialiseerde landen in Oost-Azië, profiteren daarentegen niet of nauwelijks van de ,,boom'' in de industrielanden.
De Aziatische ,,NICS'' (Hongkong, Taiwan, Korea en Singapore) zijn ook dit jaar de snelste groeiers ter wereld.
Afrika blijft achter en de meeste Latijns-Amerika landen zijn verstrikt in extreem hoge inflatie en schuldenproblemen.

Opleving van de inflatie beschouwt de IMF-staf als het grootste gevaar dat voortzetting van de expansie in de industrielanden bedreigt. Tijdige maatregelen zoals vcrkrapping van het monetaire beleid. renteverhoging en een voortzetting van de terugdringing van het Amerikaanse begrotingstekort, maken ook de inflatieverwachtingen niet alarmerend.
De schatting van de economische groei in de industrielanden voor dit jaar (3.9 procent) is maar liefst 1,1 procent hoger dan in april werd verwacht. Met name de investeringen trekken zeer hard aan
De groei van de wereldhandel wordt op 7,5 procent geschat, twee procent hoger dan een half jaar geleden. Voor volgend jaar wordt een afzakking van de economische groei tot 2,8 procent en van de wereldhandel tot 5.6 procent voorspeld.
De hoger dan verwachte groei wordt volgens de staf van het IMF veroorzaakt door de vertraagde uitwerking van ontwikkelingen die al een tijd geleden inzetten. De scherpe daling van de dollar tussen 1985 en 1987, de daling van de olieprijzen en de lagere rente hebben de westerse economieen alsnog de groei-impuls gegeven die al eerder was verwacht.
De inflatie blijft vooralsnog gematigd (3,3 procent dit jaar), ook al bestaan verschillen tussen landen met hogere inflatie, zoals de VS en Groot-Brittannië, en met lage inflatie zoals de Bondsrepubliek en Japan.
Factoren die tot oplopende inflatie bijdragen zijn stijgende grondstoffenprijzen (met uitzondering van olie), volledige capaciteitsbenutting en loonsstijgingen.
Maar de lage olieprijzen – de reële prijs van een vat olie is 40 procent lager dan in de periode 1980-85 – en recente rentemaatregelen door de monetaire autoriteiten, maken het risico van een sterke inflatiestijging beperkt, aldus de IMF-staf.

Opmerkelijk zijn ook de aanpassingen in de handelspatronen.
De Verenigde Staten zullen dit jaar ongeveer een derde van de groei van de wereldhandel voor hun rekening nemen. In 1989 zullen de VS het verlies in hun exportpositie uit de jaren van de dure dollar (1981-1985) weer hebben goedgemaakt, vooral ten koste van Japan en in mindere mate ten koste van Europa.
In reële termen is sprake van een aanzienlijke afname van de handelsonevenwichtigheden, ook al blijven deze in dollartermen nog steeds aanzienlijk. Het IMF verwacht een daling van het Amerikaanse betalingsbalanstekort van 150 miljard dollar in 1987 naar 129 miljard dit jaar.
De financiering van dit tekort vindt niet langer plaats, zoals in 1987, via dollaraankopen door centrale banken, maar door particuliere investeerders. Het vertrouwen in de dollar is klaarblijkelijk hersteld.
Opmerkelijk is overigens de verwachte stijging van het Nederlandse betalingsoverschot van 3,4 miljard dollar vorig jaar via 4,3 miljard dit jaar naar 5,6 miljard volgend-jaar. Hiermee behoort Nederland tot het zeer kleine groepje landen met een uitzonderlijk groot betalingsbalansoverschot als percentage van het bruto nationale produkt.
In de World economic outlook schrijft de IMF-staf dat in Nederland ruimte is om de binnenlandse vraag meer te stimuleren, als bijdrage aan het internationale aanpassingsproces.
In de alternatieve scenario's voor het beleid die de World economic outlook zoals gebruikelijk

bevat, wordt deze keer ingegaan op de mogelijkheden om een opleving van de inflatie tegen te gaan. Volgens de IMF-staf is in het geval van inflatie voorkomen beter dan genezen.
De negatieve effecten van tijdige verkrapping van het monetaire beleid, zoals hogere rente, zijn te verkiezen boven laksheid, waardoor de inflatie verder kan oplopen en uiteindelijk toch corrigerende maatregelen genomen moeten worden. Ook op dat punt is de IMF-staf redelijk optimistisch. Deze zomer hebben de centrale banken in gecoördineerde actie de rentetarieven wat verhoogd.

OESO

HALFJAARLIJKS RAPPORT ECONOMISCHE VOORUITZICHTEN

De Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling OESO heeft op 9 juni haar halfjaarlijkse rapport over de ontwikkeling van de wereldeconomie gepubliceerd.
De OESO stelt hierin, dat de economische situatie beter was dan zes maanden eerder werd verwacht, maar dat de kans op inflatie groot blijft en dat het gevaar van een recessie nog niet is geweken.
De OESO heeft haar prognoses voor de komende jaren sinds haar laatste rapport in december (pag. 295/2-1988) naar boven bijgesteld, maar blijft waarschuwen dat de onevenwichtigheden in de wereldeconomie die in oktober vorig jaar leidden tot het inzakken van de beurzen, nog steeds groot zijn.
Er is op dat gebied weliswaar enige vooruitgang geboekt, zoals de vermindering van het Amerikaanse handelstekort en het Japanse handelsoverschot maar van evenwicht is absoluut nog geen sprake, stelt de organisatie.
De relatieve rust op de financiële markten is daardoor op dit moment zeer wankel, aldus de OESO. De markten zijn nog steeds erg schrikachtig, en reageren buitensporig sterk op onverwachte wijzigingen in het beleid van de overheden. Het is daarom van groot belang dat de regeringen een min of meer voorspelbaar beleid voeren, en daarbij zoveel mogelijk onderling samenwerken zo schrijft de organisatie.

Voor Europa is het volgens de organisatie moeilijk een eensluidend advies te geven, omdat de economische ontwikkelingen in de diverse landen sterk verschillen. De uitdaging voor Europa is echter de mogelijkheden-tot samenwerking zo goed mogelijk te benutten. zowel op het gebied van micro-economische beleidsaanpassingen als wat betreft het macro-economische beleid.
Maar als de huidige relatief gunstige situatie aanhoudt, zalvolgens de OESO de groei dit jaar drie procent bedragen, in plaats van de in december verwachtte 2,25 procent.
Voor volgend jaar wordt nu een groei van het bruto nationale produkt van 2,5 procent geraamd. Eind vorig jaar ging de OESO nog uit van 1,75 procent.

Voor Nederland gaat de OESO uit van een groei van het bruto nationale produkt met 1,5 procent dit jaar en 1,75 procent volgend jaar.
Dat is minder dan de cijfers waarvan het Centraal Planbureau (CPB) uitgaat. Eind mei maakte het CPB bekend dat zij verwacht dat zowel dit jaar als in 1989 de economische groei in Nederland hoger zal liggen dan 2,25 procent.

RAPPORT OVER WERKGELEGENHEID

Op 23 sept. heeft de Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling OESO haar jaarlijkse rapport gepubliceerd over de werkgelegenheid in de aangesloten landen.

De OESO kwam tot de conclusie dat alleen in de Verenigde Staten en Canada de werkloosheid het volgend jaar iets zal afnemen.
In West-Europa en Japan zal de situatie op de arbeidsmarkt nagenoeg ongewijzigd blijven.

In Japan zal de werkloosheid dit jaar en in 1989 uitkomen op respectievelijk 2,5 en 2,25 procent tegen 2,8 procent in 1987.
De werkloosheid in Centraal- en West-Europa zal gemiddeld 9,5 procent bedragen tegen 9.4 procent in 1987.
In de Verenigde Staten en Canada zal zich nog wel enige vermindering voordoen: de werkloosheid zal afnemen van 6,2 procent in 1987 tot 5,5 procent in 1988 en 1989.
Vorig jaar nam de totale werkgelegenheid in de 24 bij de OESO aangesloten landen nog toe met 1,6 procent, vrijwel even veel als de groei van 1,5 procent in 1986.
In Canada en de VS kwam de toeneming van de werkgelegenheid sinds 1984 elk jaar boven de twee procent uit.
De werkgelegenheid in Japan groeide het afgelopen jaar met één procent, terwijl de drie jaar daarvoor nog kleinere groeipercentages te zien gaven.
In Europa nam het aantal mensen met een baan als percentage van de beroepsbevolking zowel in 1986 als in 1987 met één procent per jaar toe.

Over de periode 1960-85 groeide de werkgelegenheid in Europa gemiddeld met 0,3 procent.
De verbetering van de werkgelegenheid in het afgelopen jaar binnen de OESO als geheel schrijft de organisatie toe aan de bijzonder sterke investeringsdrang van het bedrijfsleven, de ruime bestedingen van de consumenten en speciaal in bepaalde landen de maatregelen ter bestrijding van de werkloosheid.
In West-Europa scoorden Frankrijk en Ierland negatief met in 1987 een vermindering van de werkgelegenheid met respectievelijk 0,1 en 1,1 procent.
Spanje springt in het oog met in 1987 een groeicijfer van 3,2 procent.
Nederland zag zijn werkgelegenheid volgens de OESO met **1,4** procent toenemen.

Nederland zal evenals de Bondsrepubliek Duitsland zijn werkgelegenheid dit jaar en in 1989 met 0,5 procent zien groeien. In Frankrijk en Ierland zal de werkgelegenheid in 1988 en 1989 verder achteruitgaan.
Spanje en Ierland blijven in 1988 en in 1989 koploper op werkloosheidsgebied met 19,5 procent van de beroepsbevolking. Het percentage in Spanje zal volgens de OESO in 1989 dalen tot 18,5 procent. Nederland komt volgens het rapport in 1988 uit op 12,25 en in 1989 op 11,25 procent.
De OESO signaleert dat in veel landen bij de bestrijding van de werkloosheid meer nadruk is komen te liggen op onderwijs en opleiding. Dat juicht zij toe.

WEST-EUROPA

PORTUGAL

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds de parlementsverkiezingen van 19 juli 1987 (pag. 481 e.v.-1987)deden zich in Portugal o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Bij die verkiezingen had de centrum-rechtse Sociaal-Democratische Partij (PSD) van Anibal Cavaco e Silva, premier sinds 6 nov. 1985 (pag. 24/1-1986), met 148 van de in totaal 250 parlementszetels de absolute meerderheid behaald.
De Socialistische Partij van Portugal (PSP)had toen 60 zetels gekregen, de Coaligacao Democrata Unitaria (CDU)– bestaande uit de Communistische Partij van Portugal (PCP)en twee kleine partijen – 31 zetels, de centrum-linkse Democratische Vernieuwingspartij (PRD) zeven zetels, en het rechtse, christen-democratisch Democratisch Sociaal Centrum (CDS) vier zetels.

Cavaco e Silva vormt nieuw kabinet. Samenstelling (*17-8-1987*)

Nadat president Mario Alberto Nobre Lopes Soares op 12 aug. 1987 Anibal Cavaco e Silva had gevraagd een nieuwe regering te vormen, werd op 17 augustus een kabinet beëdigd dat er als volgt uitzag:

Premier - Anibal Cavaco e Silva**; vicepremier, minister van defensie - Eurico de Melo; minister van staat, justitie - Fernando Nogueira; parlementaire aangelegenheden - Antonio Capucho*; financien - Miguel Ribeiro Cadilhe**; planning en territoriaal bestuur - Luis Valente de Oliveira**; binnenlandse zaken - Jose Silveira Godinho*; buitenlandse zaken - Joao de Deus Pinheiro; landbouw, visserij en voedsel - Alvaro Barreto**; industrie en energie - Luis Mira Amaral*; onderwijs - Roberto Carneiro*; openbare werken, transport en verbindingen - Joao Oliveira Martins**: gezondheid - Maria Leonor Beleza**; werkgelegenheid en sociale zekerheid - Jose Silva Peneda*; handel en toerisme - Joaquim Ferreira* do Amaral; jeugdzaken - Antonio Couto dos Santos*.

* nieuw
** geen verandering

Enrico de Melo was in het vorige kabinet minister van staat en van binnenlandse zaken geweest, Fernando Nogueira minister voor de betrekkingen met het parlement en Joao de Deus Pinheiro minister van onderwijs en cultuur (zie voor de samenstelling van het vorige kabinet, dat op 6 nov. 1985 was beedigd, pag. 24/1 e.v.-1986).

Het nieuwe kabinet telde verder 36 staatssecretarissen. Op minister van onderwijs Roberto Carneiro na, die onafhankelijk was, waren alle ministers lid van de PSD.

Regeringsprogramma

Op 26 aug. 1987 presenteerde premier Cavaco e Silva in het parlement het programma van zijn regering. Als belangrijkste taak voor zijn centrum-

Premier Anibal Cavaco e Silva (m.) met twee van zijn kabinetsleden, Eurico de Melo (l.) en Fernando Nogueira.

rechtse kabinet zag de premier de modernisering van het land, door staatsbedrijven te verkopen en het particulier initiatief te stimuleren.
,,Het tijdperk van staatspaternalisme zal spoedig voorbij zijn", zei Cavaco e Silva tot het parlement. ,,Ons plan draait om de fundamentele rol van het vrije ondernemerschap in de economie."
De meeste industrieën en financiële instellingen die na de Anjerrevolutie waren genationaliseerd, zouden geleidelijk worden verkocht, aldus de premier. ,,De staat zou alleen die bedrijven moeten controleren die van bijzonder belang zijn voor de publieke voorzieningen", zei hij. Hij noemde daarbij de elektriciteitsvoorziening, water en openbaar vervoer. Ook de overheidsbelangen in de media zouden worden verkocht met uitzondering van één TV-kanaal en één radiostation. Cavaco e Silva zei dat de niet-financiële bedrijven in de publieke sector het land de laatste tien jaar meer dan f 27 mrd hadden gekost in verliezen en subsidies. ,,Aan deze verliezen moet een einde komen als Portugal erin wil slagen zich te moderniseren en de kloof met de rest van de Europese Gemeenschappen te dichten", zei hij.

Het regeringsprogramma voorzag in een jaarlijkse groei van vier procent en in een stijging van de investeringen van jaarlijks acht a tien procent. Cavaco e Silva wilde ook de arbeiderswetten, die het moeilijk maakten een werkneme te ontslaan, veranderen en de landhervorming van 1975 gedeeltelijk terugdraaien. Verder wilde de regering een revitalisatie van landbouwmethodes een compensatie voor bezit dat in 1974 en 1975 was geconfisqueerd of genationaliseerd, een rationalisatie van de onderwijs- en gezondheidsdiensten, alsmede een vereenvoudiging van het belastingsysteem.
Wat het buitenlandse beleid betrof streefde premier Cavaco e Silva naar een versterking van de rol van Portugal binnen de NAVO en de EG. Ten aanzien van de voormalige kolonie Oost-Timor, dat in 1975 door Indonesische troepen was bezet en in 1976 door Indonesië was geannexeerd, zei de premier dat hij bleef werken aan ,,een eervolle" oplossing.

Oud-president Eanes treedt af als leider PRD

Op 5 aug. 1987 trad ex-president Antonio dos Santos Ramalho Eanes, wiens Democratische Vernieuwingspartij (PRD) bij de parlementsverkiezingen van 19 juli 1987 38 zetels had verloren, af als partijleider en droeg het leiderschap van de PRD over aan zijn plaatsvervanger Herminio Martinho, die voor hem zou waarnemen tot een partijcongres een opvolger zou kiezen.

Die dag zei Eanes op een persconferentie dat hij wel lid bleef van zijn partij. Hij zei zich als partijleider nuttig te hebben willen maken voor het land. ,,Hetelectoraat heeft dat echter niet zo gezien en heeft me de steun onthouden die nodig is om de politieke taken te vervullen die vervuld moeten worden voor de vernieuwing van de Portugese samenleving", aldus Eanes.

Gen. Eanes, een beroepsmilitair, was van 1976 tot 1986 president van Portugal geweest. Rond zijn persoon was in de zomer van 1985 de centrum-linkse Partido Renovador Democratico (PRD) opgericht (pag. 2013-1986)

Ontwikkelingen binnen de PSP. Zevende partijcongres

Na de parlementsverkiezingen van 19 juli 1987 verliet Manuel Alegre, een voormalige staatssecretaris van voorlichting die verantwoordelijk was voor de politieke en ideologische koers van de Socialistische Partij van Portugal (PSP), zijn partij uit protest tegen de verkiezingsstrategie van Vitor Manuel Ribeiro Constancio, sinds 29 juni 1986 secretaris-generaal van de PSP (pag. 484/2 e.v.-1987).

Op 21 febr. 1988 eindigde in Lissabon het zevende congres van de PSP. Tijdens het congres werd Constancio met 94 procent van de stemmen herkozen als secretaris-generaal.

In zijn slottoespraak kritiseerde Constancio ,,de arrogantie" van de regering, die in zijn ogen de corruptie steunde, sociale ongelijkheid aanmoedigde, ,,transparantheid" in het politieke leven verhinderde, en incapabel was de nationale economie te herstructureren.

Regering kan overheidsbladen verkopen

Op 28 jan. 1988 keurde het parlement, aldus Le Monde (2-2-1988), een wetsontwerp goed dat het de regering mogelijk maakte dagbladen die in handen van de staat waren, te verkopen. Volgens Le Monde kreeg het ontwerp de steun van de PSD, die in het parlement de absolute meerderheid had, en van het CDS. De hele linkse oppositie stemde tegen. Tot de bladen die de regering wilde privatiseren, behoorden *Diario* de Noticias, A *Capital, Diario Popular* en Jornal de Noticias.

Nieuwe leider CDS

Op 31 jan. 1988 werd Diogo Freitas do Amaral gekozen tot leider van het rechtse christen-democratische Democratisch Sociaal Centrum (CDS). Freitas do Amaral was op 16 febr. 1986 in de tweede ronde van de presidentsverkiezingen verslagen door Mario Soares, die een krappe meerderheid kreeg. De christen-democraat had toen 48,72 procent van de stemmen gekregen, terwijl Soares met 51,28 procent van de stemmen president van Portugal was geworden (pag. 145 e.v.-1986 en pag. 484/1-1987).
Bij de parlementsverkiezingen van 19 juli 1987 had het CDS o.l.v. Adriano Moreira 18 zetels verloren.

Regering stuit bij *wetsontwerpen* op grondwet. Algemene staking

Op 26 mei 1988 verklaarde het Constitutionele Hof twee wetsteksten betreffende het arbeidsrecht en de privati-

Diogo Freitas do Amaral

sering van staatsbedrijven in strijd met de grondwet. Het parlement had de beide omstreden wetsontwerpen al goedgekeurd, maar president Soares had het Constitutionele Hof daarna om een uitspraak gevraagd. Het ene wetsontwerp, dat in de nacht van 14/15 april door het parlement was goedgekeurd, had tot doel ontslag van arbeidskrachten mogelijk te maken als de marktontwikkelingen of de technische ontwikkelingen in de desbetreffende bedrijfstak dat vereisten. Het Constitutionele Hof zag hierin een inbreuk op het in de grondwet verankerde recht op arbeid.
Het andere wetsontwerp, dat op 2 februari in het parlement was aangenomen, beoogde de gedeeltelijke (maximaal 49 procent) privatisering van staatsbedrijven. Daar had het Hof op zich geen bezwaar tegen, maar het stelde wel als voorwaarde dat de opbrengsten ten goede zouden komen aan de staatskas.
Beide wetten waren fel bestreden door zowel de communistische als de socialistische vakbeweging (resp. de CGTP en UGT) die samen een algemene staking hadden georganiseerd. De staking was op 28 maart gehouden. Aan de stakingsoproep hadden, aldus de Volkskrant (29-3-1988), zo'n twee miljoen mensen (ongeveer 45 procent van alle werknemers) gehoor gegeven.

Op **31** mei zei premier Cavaco e Silva op de televisie: ,,Kan men toestaan dat een legitieme regering zo belemmerd wordt in de concretisering van haar verkiezingsprogramma?" Volgens de premier was er sprake van ,,een fout in het politieke en constitutionele systeem". ,,Wij klagen de competentie van het Constitutionele Hof niet aan, maar wij vinden dat zijn beslissing gebaseerd is op te beperkende criteria".
Op 20 juli 1988 keurde het parlement, aldus Le Monde (25-7-1988), een tweede versie van het wetsontwerp inzake het arbeidsrecht goed.

24ste congres PSD. *Cavaco* e Silva wil hervorming grondwet

Op 19 juni 1988 eindigde het 24ste congres van de regerende Sociaal-Democratische Partij (PSD), dat drie dagen had geduurd.
Een door Cavaco e Silva gepresenteerd document over de strategie van de partij werd, aldus de FAZ (21-6-1988), met slechts één stem tegen en vijf stemonthoudingen aangenomen.
Aan het eind van het congres zei premier Cavaco e Silva dat een hervorming van de grondwet dringend nodig was teneinde te kunnen beantwoorden aan de uitdaging van een volledige integratie in de EG. ,,Aan de horizon ligt 1992 en we zullen een hoge prijs betalen wanneer de grondwet niet is herzien om ons een eerlijke kans te geven in wat dan een vrije Europese markt zal zijn", aldus de premier.
,,Wij willen een meerderheidsregering teneinde normaal te kunnen werken in ons land en we willen niet beperkt worden door een grondwet die zowel ondemocratisch is als voor een Marxistisch socialisme", zo zei Cavaco e Silva volgens de Financial Times (20-6-1988).

De grondwet dateerde van 2 apr. 1976 (zie pag. 29013 e.v.-1976) en was in 1982 herzien (pag 50/3 e.v.-1983).

Agrarische hervorming door parlement aangenomen

In de nacht van 28/29 juni 1988 ging het parlement akkoord met de door de regering voorgestelde agrarische hervorming PSD en CDS spraken zich voor de hervorming uit, terwijl de communisten, socialisten en PRD tegen stemden
Tijdens de behandeling van het wetsontwerp inzake de agrarische hervorming demonstreerden buiten het parlementsgebouw zo'n 2 000 agrariers die van mening waren dat de hervorming een eind maakte aan de laatste ,verworvenheid van de revolutie'

Over de zg ,,Reforma Agraria meldde Will Tinnemans in *NRC/H'blad* (25-6-1988) o m het volgende

Een kwart van de Portugese beroepsbevolking werkt in de landbouw terwijl die sector nog geen acht procent van het bruto nationaal produkt voor zijn rekening neemt. Ondanks het grote aantal landbouwers importeert het land zeventig procent van zijn voedselprodukten. Volgens velen een onhoudbare situatie, zeker nu Portugal sinds 1986 lid is van de Europese Gemeenschap. De EG heeft Portugal een overgangsfase van tien jaar gegund en een budget van anderhalf miljard gulden om de nationale landbouw concurrerend te maken.
Portugal heeft een groot potentieel aan vruchtbare landbouwgronden, maar deze worden slecht benut. In het noorden van het land is de grond versnipperd over een half miljoen landbouwbedrijfjes van minder dan vier hectare. De boeren in het noorden stijgen nauwelijks uit boven het niveau van zelfvoorziening. In het zuiden liggen enorme landerijen braak. Grote delen van de s zomers kurkdroge Alentejo worden niet geirrigeerd. Toch is de Portugese landbouw volop in ontwikkeling, al is niet iedereen daar gelukkig mee.
A terra a quem e trabalha - de grond aan wie hem bewerkt. Dit was de droom van de communistische landarbeiders, die werkelijkheid werd in de jaren na de Portugese Anjerrevolutie van 25 april 1974. Vooral in de Alentejo, het landbouwgebied ten zuiden van de Taag, vestigden landarbeiders hun produktiecoöperaties.
Zij bezetten een half miljoen hectare grond die door de grootgrondbezitters altijd extensief bewerkt was. Veel meer dan kurkeiken en olijfbomen en een bescheiden graan- en groenteteelt waren er voor de Anjerrevolutie niet te vinden in de Alentejo. Het grondeigendom in het zuiden was voor de landeigenaren slechts een statussymbool en een vorm van belegging.

Veel grootgrondbezitters resideerden in Lissabon of Porto en verbleven enkele weken per jaar op hun landgoed, samen met jachtvrienden. De landarbeiders waren meestentijds werkloos en leden bittere armoede. De coöperaties zouden een einde maken aan de willekeur waarmee de landeigenaren de arbeiders behandelden en aan de honger en ellende. De euforie duurde niet lang. In 1977 gaf een minderheidsregering van de Socialistische Partij voormalige landeigenaren via een ingewikkeld puntensysteem recht op teruggave van een deel van de bezette gronden. Het aantal coöperaties verminderde tot de helft, hoewel in heel wat processen geconcludeerd werd, dat grote stukken grond ten onrechte waren teruggegeven aan de oorspronkelijke eigenaren en hun soms verre familieleden.
De 300 resterende collectieve landbouwbedrijven staan nu onder druk. De huidige rechtsliberale meerderheidsregering van premier Cavaco Silva wil de Reforma Agraria met nieuwe landbouwwetten ongedaan maken. Landarbeiders moeten de bezette gronden teruggeven en deze regering wil de indertijd genationaliseerde landbouwarealen grotendeels verkopen aan boeren die met kennis van zaken en met eigentijdse middelen de modernisering van de Portugese landbouw ter hand willen nemen.(...)
Lino de Carvalho, directielid van de landelijke federatie van landbouwcoöperaties in Evora en parlementslid voor de communistische partij (PCP), zit er verslagen bij. Van de 550 coöperaties, die in de jaren zeventig aan 50.000 mensen werk boden, zijn er amper 300 over die nog aan 18.000 mensen werk bieden. In de week voor de viering van de Anjerrevolutie (op 25 april, red. KHA) zou het parlement de nieuwe landbouwwetten bespreken maar de regering had verzuimd het grondwettelijk verplichte overleg met alle betrokken partijen te voeren. Het debat werd verdaagd tot juni.
,,Het landbouwbeleid moet gericht zijn op het terugdringen van de voedselimporten", erkent Lino de Carvalho. Volgens hem kunnen de coöperaties daar een rol in vervullen: hun produktie is niet gedaald, zoals de regering herhaaldelijk beweert, maar enorm gestegen. Het produktiegemiddelde ligt boven het landelijk niveau ,,terwijl we op de slechtste gronden zitten, geen investeringskredieten krijgen en daardoor geen technische hulpmiddelen kunnen aanschaffen".

Maar niet de produktie van Portugese bedrijven is de norm - de regering kijkt naar EG-statistieken - Cavaco e Silva wil bovendien af van het linkse imago, dat alle vertrouwen bij nationale en internationale investeerders wegnam. De cooperaties moeten verdwijnen, al is het alleen al vanwege dat imago. En zolang de nieuwe landbouwwetten niet zijn ingevoerd, heeft de regering andere methoden.
Aan het einde van dit jaar zal de Portugese Grondwet uit 1976 herzien worden. Na de grondwetsherziening kunnen de landbouwwetten onbelemmerd ingevoerd worden en zullen er hooguit twintig cooperaties blijven bestaan, waar zelfs deze regering niet omheen kan omdat ze een pachtcontract met de staat hebben. Die coöperaties zullen dan wel moeten gaan betalen voor de grond en de vraag is of ze dat zuilen overleven.

In de nacht van 21/22 juli 1988 keurde het parlement, zo meldde *Le Monde* (25-7-1988), een wetsontwerp goed dat de eigendomsstructuur veranderde daar waar de agrarische hervorming van toepassing was.

Tevens ging het parlement die nacht akkoord met een nieuw fiscaal systeem.

In *Intermediair* (17-6-1988) merkte free-lance journalist Will Tinnemans over het economisch beleid van Cavaco e Silva o.m. het volgende op:

Portugal beleeft een Wirtschaftswunder. De inflatie is tot onder de negen procent teruggedrongen, de economische groei was in 1987 met vijf procent een van de hoogste van Europa, de officieel geregistreerde werkloosheid bedraagt nog geen zeven procent, de buitenlandse investeringen zijn vorig jaar verdubbeld en blijven verder toenemen.
„Cavaquismo" noemen de Portugezen het nieuwe elan, naar premier Anibal Cavaco e Silva. de vroegere hoogleraar economie die sinds juli 1987 het eerste meerderheidskabinet sedert 1974 leidt. Sinds dat jaar, waarin de Anjerrevolutie een eind maakte aan bijna een halve eeuw dictatuur, spanden zeventien regeringen zich in om Portugal op te stuwen in de vaart der volkeren.
Het mocht niet baten: begin jaren tachtig was het land het faillissement nabij. De inflatie bereikte recordhoogten tot dertig procent, de buitenlandse schuld liep op tot Latijns-Amerikaanse omvang en kostte alleen al aan rente en aflossing drie miljard dollar per jaar. Geen buitenlandse kapitaalverschaffer haalde het in zijn hoofd om geld in deze bodemloze put te storten. De na de revolutie genationaliseerde bedrijven en diensten slokten miljoenen op, maar zelfs dat kon niet voorkomen dat tienduizenden arbeiders soms jarenlang geen salaris ontvingen omdat de kas leeg was. Fabrieken sloten massaal hun poorten, nieuwe bedrijvigheid kwam er nauwelijks.
Onder deze omstandigheden onderhandelde de socialistische premier Mario Soares (PSP) in 1983 met het Internationale Monetaire Fonds over een lening van 350 miljoen gulden. Soares kreeg het bekende IMF-verlanglijstje mee naar huis: inflatie beteugelen, lonen verlagen of op zijn minst bevriezen, kredieten beperken, minder importeren en anderszins bezuinigen op de overheidsuitgaven. Voor de Portugezen waren de concessies van Soares aan het IMF pijnlijk. Loonsverhogingen bleven achter bij de inflatie, subsidies op eerste levensbehoeften als suiker, brood en koffie sneuvelden.
Soares, die een coalitie leidde van zijn PSP en de conservatieve sociaal-democraten (PSD), kreeg dit beleid bij de verkiezingen van 1985 op zijn brood. Zijn partij kelderde van 36 naar twintig procent van de stemmen. De PSD van Cavaco e Silva, toen nog minister van financiën, won licht. Cavaco e Silva vormde een m nderheidsregering, die nog geen twee jaar later struikelde over een motie van wantrou-en. Soares was inmiddels tot president gekozen, een functievan aanzienlijk minder politiek gewicht dan het premierschap.
De onververstoorbare technocraat Cavaco e Silva riep de Portugezen in juli 1987 op te kiezen voor een welvarende toekomst en stabiliteit. Hij had economisch de wind mee. De lage dollarkoers en de gekelderde olieprijzen gaven de handelsbalans wat lucht, de economie groeide, de inflatie daalde en de reële lonen stegen weer enkele procenten, na de forse daling van 1984.
Hoewel de sanering al onder Soares was ingezet. plukte Cavaco e Silva de vruchten. Zijn PSD sprong van dertig procent van de stemmen in 1985 naar meer dan de helft in 1987. Met een absolute meerderheid van 148 van de 250 parlementszetels en een op doortastendheid en durf gekozen ministersploeg toog hij vorig jaar aan het werk.
De welvaart is zeer ongelijk verdeeld over de verschillende gebieden. In de districten Porto en Lissabon woont dertig procent van de bevolking op zes procent van het Portugese grondgebied. Die twee districten zijn verantwoordelijk voor meer dan de helft van het bruto nationaal produkt.
Op sociaal terrein heeft het land in de verste verte niet het karakter van een verzorgingsstaat. Werkloosheidsuitkeringen zijn laag en van beperkte duur. De gezondheidszorg staat op laag niveau en wordt beheerst door slecht betaalde artsen in overheidsdienst, die hun werkelijke inkomen uit de particuliere praktijk moeten halen. De vergrijzing is ook in Portugal een groeiend probleem. Zeventig procent van de sociale premies wordt besteed aan pensioenen.
Vooral buitenlandse bedrijven lijken van de subsidies en leningen te profiteren. Ze maken in korte tijd grote winsten en exporteren die naar het moederland, en hebben ongeveer een kwart van de totale industriële produktie in Portugal in handen en meer dan de helft van alle high-techbedrijven. (...) De confectie, textiel- en schoenindustrie groeien explosief, maar het zijn vooral Britse, Westduitse en Franse bedrijven die profiteren van de lage loonkosten.
De beroepsbevolking is zeer laag geschoold, tientallen procenten zijn analfabeet of hebben slechts enkele jaren lagere school gevolgd. Beroepsopleidingen kent het land niet. Na de lagere school is er het lyceum, daarna de universiteit. Er zit niets tussen, uitgezonderd particuliere opleidingen en enkele bedrijfsopleidingen.

(...) In drie jaar tijd is het aantal aan de beurzen van Lissabon en Porto genoteerde ondernemingen verdrievoudigd tot hondervijftig. Er worden Portugese industriegroepen opgezet die op alle terreinen activiteiten ontwikkelen, handig gebruik makend van subsidies en investeren in research en development.
Het ontwikkelingsbeleid van Cavaco e Silva is niet in de laatste plaats zo succesvol doordat de dollarkoers zo sterk daalde en de olie goedkoper werd. Portugal importeert meer dan vijftentachtig procent van zijn energie, dus tel uit je winst. In 1984 had het land nog een tekort van 625 miljoen dollar op de lopende rekening van de betalingsbalans. Dat is inmiddels omgeslagen tot een behoorlijk overschot, waarmee de buitenlandse schulden kunnen worden afbetaald, maar dat is te danken aan onzekere factoren als de overmakingen van emigranten en de grillige toeristenindustrie. De goederenbalans staat er minder gunstig voor. Het afgelopen jaar was er een tekort van enkele miljarden guldens.
Er is dus nog een lange weg te gaan, maar voor het eerst sinds de Anjerrevolutie lijken de randvoorwaarden aanwezig om Portugal om te bouwen tot een land dat zich kan meten met andere mediterrane EG-landen. Het ligt strategisch aan de Middellandse Zee en de Atlantische Oceaan. Dat beginnen ook de Portugese politici te beseffen. Aan de westkust verrijzen nieuwe havencomplexen, die de zoveelste toegangspoort tot Europa moeten worden. De banden met de voormalige koloniën worden de laatste jaren weer aangehaald.
'Tegen het sociaal-economisch beleid van Cavaco e Silva,' vermeldden de spandoeken op de jongste 1 mei-bijeenkomst van de communistische vakbond CGTP-Intersindical. Van strijdbaarheid was die dag echter geen sprake, van eenheid evenmin. Enkele kilometers verderop vierde de socialistische UGT de dag van de arbeid.
Toch begint zich iets ai te tekenen van gezamenlijk verzet. Eind maart vonden de UGT, nauw verbonden met de PSP, en de CGTP elkaar voor het eerst sinds de Anjerrevolutie in een algemene staking. De regering sprak van een mislukking, de bonden noemden de staking een succes, alleen al vanwege de samenwerking.
De stakende arbeiders lieten duidelijk weten dat ze niets moeten hebben van de arbeidswetten die het kabinet met instemming van de parlementaire PSD-meerderheid wil invoeren. De *pacote laboral* verruimt de ontslaggronden aanzienlijk. Voortaan kunnen werknemers in bedrijven met minder dan twintig arbeidsplaatsen ook na hun proeftijd ontslagen worden indien ze ongeschikt bevonden worden voor hun functie. Massa-ontslagen om economische of technologische redenen worden in alle bedrijven mogelijk, en er kan voortaan op grotere schaal gewerkt worden met arbeidscontracten voor beperkte duur.
De versoepeling van de ontslagwet zet de deur open voor willekeur, zeggen de vakbonden. President Soares legde het wetsvoorstel voor aan het Constitutioneel Hof, dat onlangs met een meerderheid van zes van de tien leden oordeelde dat het pacote laboral in strijd is met het in de grondwet verankerde recht op arbeid. De regering wil nog dit jaar met een nieuw voorstel komen, liefst nadat met president Soares' PSP is onderhandeld over de hoognodige wijziging van de grondwet.
De Portugese premier gaat ervan uit dat een liberaal economisch beleid zijn land nog deze eeuw in een hogere welvaartszone zal brengen. Zijn voornemens stuiten echter voortdurend op de grondwet, waarin de revolutionaire voorhoede in 1976 de nationalisatie van banken, verzekeringen, energiebedrijfven, media en sleutelindustrieën een onomkeerbare verworvenheid van de Portugese arbeiders had genoemd. Van de tien grootste ondernemingen zijn alleen de Portugese vestigingen van Renault en Shell in particuliere handen. De staatsbedrijven droegen in 1983 een schuldenlast van meer dan tien miljard dollar.
In de jonge politieke arena van Portugal heeft nog geen enkele partij een vaste kiezersbasis. De Vernieuwingspartij van de vorige president Ramalho Eanes sleepte in 1985 nog bijna twintig procent van de stemmen binnen maar bij de verkiezingen van vorig jaar nog geen vijf procent. Vanwege die permanente onzekerheid durfde tot nu toe niemand te beginnen aan een drastische sanering van de economische chaos die Portugal is – tot Cavaco e Silva. De PSD won de laatste parlementsverkiezingen zo glansrijk dank zij hem persoonlijk. Dat bleek wel uit de tegelijkertijd gehouden verkiezingen voor het Europees Parlement, waarvoor de PSD zonder Cavaco e Silva als kandidaat aanzienlijk minder stemmen kreeg.

Ondanks de riante positie van zijn PSD heeft Cavaco de socialisten nodig voor de tweederde parlementaire meerderheid die nodig is om de grondwet te veranderen. De PSP wil wel, maar alleen in ruil voor de garantie dat de Kieswet en alle komende wetten omtrent privatisering de status van „para-constitutioneel" krijgen. Dat wil zeggen dat die wetten met een tweederde meerderheid van stemmen in het parlement moet worden aangenomen of gewijzigd. Op

deze manier wil de PSP haar stem in belangrijke kwesties van doorslaggevend belang maken. Cavaco e Silva hoopt de grondwetswijziging in 1989 voltooid te hebben maar de onlangs gestarte onderhandelingen tussen PSP en PSD zitten muurvast. De PSD vindt dat een gezonde democratie met een gewone meerderheid van stemmen wetten door het parlement moet kunnen sluizen. Ze voelt er dan ook niets voor om de door de PSP voorgestelde para-constitutionele wetten te accepteren.
Cavaco's bedoelingen zijn: sanering van de openbare financiën door een forse inkrimping van de collectieve sector. en het ontwikkelen van een gezonde vrije-markteconomie voordat in 1992 de Europese grenzen open gaan. De betalingsbalans is zijn bijbel, hij laat geen gelegenheid onbenut om er in het parlement uit voor te lezen.
Nog in deze kabinetsperiode, dus voor 1991, moeten de grote veranderingen in Portugal zichtbaar worden. De *reforma* agraria, eens het internationale visitekaartje van de Portugese communisten, wordt vrijwel helemaal ongedaan gemaakt. (...)
De tweede grote operatie die Cavaco e Silva zo snel mogelijk wil uitvoeren, is de privatisering van de genationaliseerde sectoren, waar de grondwet nu nog een meerderheidsbelang van de staat gebiedt. De premier wil als eerste aanzet 49 procent van de aandelen verkopen. Ook dat wetsvoorstel heeft president Soares voorgelegd aan het Constitutioneel Hof, en is strijdig met de grondwet verklaard.
De kritiek van het Hof is echter minder ingrijpend dan die op de arbeidswetten. De voorgenomen privatiseringen moeten worden aangevuld met een realistische calculatie, zodat het parlement inzicht krijgt in de invloed van die operatie op de begroting. Cavaco e Silva verwacht nog dit jaar te kunnen starten met de denationalisaties.
Op het terrein van de privatisering is Margaret Thatcher het grote voorbeeld voor Cavaco e Silva. De privatiseringen moeten leiden tot volkskapitalisme: zoveel mogelijk aandelen in handen van de gewone Portugees, en hoogstens tien procent in buitenlandse handen. Maar bovenal moet de-nationalisering de staatsbedrijven ontrukken aan de wurgende greep van de bureaucratie, en de bedrijfsvoering onafhankelijk maken van de frequente regeringswisselingen.
(...) In 1984 liet Portugal voor het eerst sinds de Anjerrevolutie op de kapitaalmarkt particulier kapitaal uit binnen- en buitenland toe. Tien nieuwe financiële instellingen leverde dat op, waaronder zes buitenlandse. Ze maakten het afgelopen jaar zonder uitzondering grote winsten, hoewel ze pas tien procent van de kredietverlening in handen hebben.
De ondernemingen snakken naar kapitaal, maar de rentetarieven liggen nog altijd rond twintig procent: de geldvoorraad is jarenlang zeer beperkt gehouden en de overheid heeft de banken totaal ,,leeg" geleend. De regering is in 1985 overgegaan tot het uitgeven van schatkistpapier tegen marktgebonden rentetarieven om het begrotingstekort niet langer af te wentelen op de banken.
Ook in de verzekeringsbranche worden schoorvoetend particuliere maatschappijen toegelaten, die nu gezamenlijk dertig procent van de markt in handen hebben. Europese verzekeraars staan te popelen om toegelaten te worden tot Portugal. waar een groot deel van de markt nog braak ligt.

In haar recent verschenen jaarrapport over Portugal is de OESO, de in Parijs gevestigde organisatie van de industrielanden, redelijk optimistisch. De economische groei zal ook dit jaar uitstijgen boven het Europees gemiddelde, de werkloosheid zal iets verminderen. Voor 1989 voorspelt de organisatie opnieuw economische groei en een daling van de werkloosheid, zij het iets gematigder dan voor het lopende jaar. Maar de OESO wijst ook op de enorme overheidsschuld, die in 1984 veertig procent van het bruto nationaal produkt bedroeg en inmiddels is opgelopen tot 72 procent. De Portugese ontwikkeling drijft voor een belangrijk deel op EG-miljarden. In het eerste jaar van het lidmaatschap. in 1986, ontving Portugal meer dan honderdvijftig miljoen dollar EG-steun, het leeuwedeel uit het Regionaal Ontwikkelingsfonds. In 1987 kreeg het land een veelvoud van dat bedrag voor de ontwikkeling van de infrastructuur. Ook met kredieten van de Europese Investeringsbank worden veel nieuwe wegen, spoorwegbruggen en havens aangelegd, maar het Portugese wegennet moet eigenlijk compleet vernieuwd worden om efficiënt transport mogelijk te maken. Hetzelfde geldt voor het telefoonnet, dat vaak niet functioneert en sterk verouderd is. Maar met een moderne infrastructuur alléén is het land er nog niet. (...)
De levensstandaard van de Portugezen is de laagste van alle EG-landen. Het gemiddelde inkomen per hoofd van de bevolking is slechts de helft van het Spaanse en nog geen kwart van het Nederlandse. De Portugezen bezitten per duizend inwoners de minste tv-toestellen en telefoons, en na Griekenland is het aantal personenauto's er het kleinst van alle EG-landen. De kindersterfte is er na Joego-Slavië het hoogst van alle OESO-landen.
170 miljoen mensen op de wereld (Brazilië) spreken Portugees. Dat biedt handelsperspectieven. En Portugal heeft een produktiepotentieel dat zich bij een goed beleid een respectabele plaats binnen de EG-markt kan verwerven. Het land heeft bijvoorbeeld vijftig procent van de wereldkurkproduktie in handen en heeft grote mogelijkheden in de hout-, houtpulp- en papierproduktie. Als de ontwikkeling van irrigatiesystemen ter hand genomen wordt, kan het land een reus worden in de export van verse groenten en exotisch fruit. De Italiaanse schoenenindustrie is terecht beducht voor de Portugese concurrentie, de Spanjaardenvrezen de aanstaande import van Portugese kleding...

ONTWIKKELINGEN M.B.T. MACAO

Op 15 jan. 1988 wisselden Portugal en China in Peking documenten uit ter ratificatie van de op 13 apr. 1987 tussen beide landen ondertekende verklaring over een teruggave, op 20 dec. 1999, aan China van Macao, momenteel Chinees gebied onder Portugees bestuur (zie pag. 504/1 e.v.-1987).

Macao: sinds 1557 in Portugees bezit. In 1976 kondigde Portugal een ,,organisch statuut" voor Macao af dat de enclave omdoopte van overzeese provincie tot ,,Chinees gebied onder Portugees bestuur".

Oppervlakte: 16 vierkante kilometer. bestaande uit het schiereiland Macao en de eilandjes Taipa en Coloane aan de monding van de Kantonrivier (China).

Bij die gelegenheid besloten beide landen, aldus Le Monde (16-1-1988), tot het instellen van een gemeenschappelijke commissie voor de behandeling van kwesties die tijdens de overgangsperiode ter sprake zouden komen.

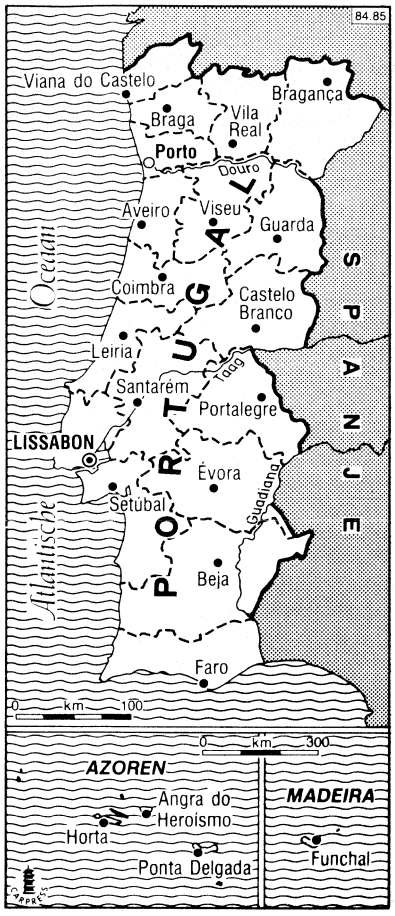
Macao zou op 20 dec. 1999 een Speciale Administratieve Regio (SAR) van de Chinese Volksrepubliek worden op basis van het principe ,,een land - twee systemen" (socialisme en kapitalisme). Het kapitalisme mocht na 1999 50 jaar blijven bestaan

PORTUGAL ONTEVREDEN OVER AMERIKAANSE VERGOEDING VOOR GEBRUIK LUCHTMACHTBASIS OP DE AZOREN. CARLUCCI NAAR PORTUGAL. CAVACO E SILVA BIJ REAGAN. AKKOORD

Op 3 febr. 1988 kwam de Amerikaanse minister van defensie, Frank Carlucci, in Lissabon aan voor onderhandelingen over de Amerikaanse luchtmachtbasis op de Portugese Azoren. De Por-

De Chinese minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian (r.), de voor Hongkong en Macao verantwoordelijke Ji Pengfei (l.) en onderhandelaar Ke Zaishuo tijdens de ratificatie van de verklaring over Macao op 15 januari 1988 in Peking.

tugese regering had gedreigd het verdrag over de basis niet te verlengen wanneer de Verenigde Staten bij hun voornemen bleven Lissabon voor 1988 niet meer dan in totaal 117 miljoen dollar te doen toekomen.

Het verdrag was in 1951 voor het eerst getekend. In febr. 1983 was het met één jaar verlengd en in dec. 1983 met zeven jaar.
Bij eerdere besprekingen over de luchtmachtbasis bij Lajes op het eiland Terceira – die van vitaal belang werd geacht voor o.m. de bescherming van de transatlantische route tegen Sowjet-onderzeeërs – was Portugal meer dan 200 miljoen dollar per jaar in hulpprogramma's toegezegd ter compensatie voor het gebruik van de basis. Besnoeiingen door het Amerikaanse congres op de hulpprogramma's hadden ertoe geleid dat dit bedrag voor 1988 was teruggelopen tot 117 miljoen dollar.
De Amerikaanse hulp had, zo meldde de *Financial* Tzmes (12-9-1987), in 1985 207,5 miljoen dollar bedragen en in 1986 189,3 miljoen dollar.

Na de besprekingen maakten Carlucci en zijn Portugese collega Eurico de Melo bekend dat beide landen in gezamenlijk overleg alternatieve vormen van Amerikaanse hulp probeerden veilig te stellen die konden dienen als compensatie voor de besnoeiingen die door het Congres in Washington waren opgelegd.
Carlucci zei dat hij met de Portugese leiders ook over andere NAVO-kwesties had gesproken, waaronder het zoeken naar een nieuwe basis voor de 72 Amerikaanse gevechtsvliegtuigen van het type F-16 die op grond van een overeenkomst met Spanje uit dat land zouden worden teruggetrokken. Hij bevestigde formeel dat de F-16's niet naar Portugal zouden worden overgebracht.

Op 24 februari bracht premier Cavaco e Silva in Washington een bezoek aan de Amerikaanse president Ronald Reagan. Tijdens het bezoek vroeg de Portugese premier officieel om het openen van consultaties over het defensieakkoord tussen Portugal en de VS.
Op 11 mei ondertekenden Portugal en de VS, aldus *Le* Monde (14-5-1988), in Lissabon een akkoord dat voorzag in een economische hulp aan Portugal van 23 miljoen dollar voor het begrotingsjaar 1987/1988 als tegenprestatie voor het gebruik van de luchtmachtbasis bij Lajes. In het document, dat werd ondertekend door de Amerikaanse ambassadeur in Portugal, Edward Rowell, stond dat die hulp een bijdrage moest leveren aan de ontwikkeling van de autonome regio van de Azoren.

PRESIDENT SOARES IN DE SOWJET-UNIE

Van 22-25 nov. 1987 bracht president Soares een officieel bezoek aan de Sowjet-Unie. Daarbij werd hij vergezeld door o.m. de ministers van buitenlandse zaken en van handel en toerisme, resp. Joao Deus de Pinheiro en Joaquim Ferreira do Amaral, en een groot aantal zakenlieden.
Bij aankomst op het vliegveld van Moskou werd Soares ontvangen door Sowjet-president Andrej Gromyko. In Moskou sprak de Portugese president op 24 november met Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow. Een dag later ontving Soares de academicus Andrej Sacharow op de lunch.
Volgens de Financial Times (25-11-1987) accepteerde Gorbatsjow een uitnodiging van Soares naar Lissabon te komen.
Het officiële Sowjet-persbureau TASS verklaarde dat beide mannen hadden beloofd te streven naar regelmatiger overleg en een uitbreiding van de economische en culturele banden. Verder waren internationale vraagstukken ter sprake gekomen.
Gorbatsjow omschreef het bezoek als ,,een belangrijke gebeurtenis die een serieuze impuls kan geven aan de ontwikkeling van de relaties tussen de Sowjet-Unie en Portugal", aldus TASS.
(NRC/H'blad, Volkskrant, Intermediair, Le Monde, NZZ, FAZ, Financial Times, The Times, KCA)

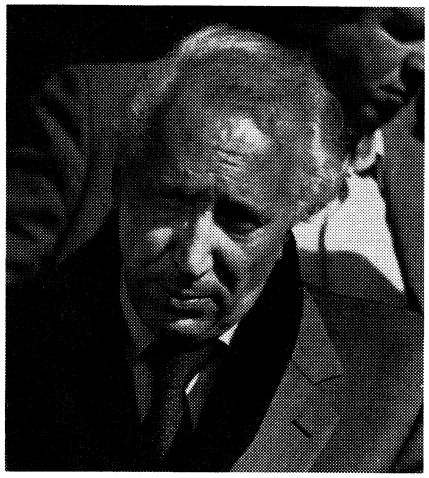
ALGERIJE

WIJZIGINGEN KABINET EN POLITIEKE BUREAU FLN

In het kabinet van premier Abdelhamid Brahimi, dat op 22 januari 1984 was gevormd, werden in 1986 (9, 12 en 19 februari), 1987 (13 juni en 17 november) en 1988 (15 februari) een aantal wijzigingen aangebracht.
De ten dele gereorganiseerde ministersportefeuilles waren per 15 februari 1988 als volgt verdeeld:

Premier en planning (17-11-87) - Abdelhamid Brahimi; buitenlandse zaken - Ahmed Taleb Ibrahimi; binnenlandse zaken - El Hadi Khediri*(13-6-'87); financiën - Abdelaziz Khellef (12-2-'86, voorheen handel): justitie - Mohammed Cherif Kharroubi (18-2-'86. voorheen onderwijs); landbouw - Mohammed Rouighi (15-2-'88, voorheen waterstaat, milieu en bosbouw; sinds (17-11-'87 irrigatie, bosbouw en visserij); transport - Rachid Benyelles* (9-2-'86); voorlichting - Bachir Rouis; handel - Mohammed Cherifi*(17-11-'87); ruimtelijke ordening stadsontwikkeling en bouwnijverheid - Abdelmalek Nourani* (9-2-'86); cultuur en toerisme - Boualem Bessaieh (9-2-'86); energie en petrochemische industrie - Belkacem Nabi; zware industrie - Fayçal Boudraa* (18-2-'86); onderwijs en opleiding - Mostefa Benamar*(17-11-'87; sinds 12-2-'86 handel); hoger onderwijs - Aboubakr Belkaïd* (17-11-'87; sinds 9-2-'86 beroepsopleiding en arbeid); irrigatie, bosbouw en visserij - Ahmed Benfreha (15-2-'88;voorheen openbare werken); lichte industrie - Zitouni Messaoudi; oud-strijders (moudjahidines) - Mohammed Djeghaba*(12-2-'86); PTT - Mostefa Benzaza* (9-2-'86); gezondheid - Kasdi Merbah (15-12-'88, voorheen landbouw); openbare werken - Aıssa Abdellaoui* (15-2-'88); religieuze zaken - Boualem Baki (18-2-'86, voorheen justitie); sociale zaken en arbeid - Mohammed Nabi (17-11-'87; voorheen beroepsopleiding en arbeid; sinds 12-2-'86 sociale zaken); jeugd en sport - Rafik Abdelhak Brehri (17-11-'87, voorheen hoger onderwijs);staatsminister in het bureau van de president - Mohammed Ben Ahmed Abdelghani.

* = nieuwe ministers (sinds 9 februari 1986).

De Algerijnse minister van binnenlandse zaken El Hadi Khediri.

De portefeuille van defensie bleef in handen van president Chadli

Bij de diverse mutaties verlieten in totaal 12 ministers het kabinet. Onder hen waren Mohammed Hadj Yala (binnenlandse zaken) en Boualem Benhamouda (financiën).
Hadj Yala werd op 13 juni 1987 vervangen door El Hadi Khediri (53), sinds november 1977 directeur-generaal van de nationale veiligheidsdienst. Hij werd in laatstgenoemde functie vervangen door zijn adjunct, Abdelmadjid Bouzbid.

Tijdens de 19de bijeenkomst van het Centrale Comité van het FLN verloor Hadj Yala op 21 december 1987 ook zijn plaats in het politieke bureau van het FLN, waarin hij op 16 januari 1984 als lid was herbenoemd (pag. 558/1-'84).
Onder de nieuwe ministers was voorts Rachid Benyelles (transport),een vroegere commandant van de marine, die op 16 januari 1984 tot kandidaat-lid in het politieke bureau van het FLN was gekozen

MILITAIRE BENOEMINGEN. BENLOUCIF UIT POLITIEK BUREAU FLN

Generaal-majoor Mostafa Benloucif werd op 28 november 1984 benoemd tot stafchef van het leger. Deze functie was door de vroegere president Houari Boumedienne na de mislukte putsch van de vorige stafchef, kolonel Tahar Zbiri, medio december 1967 (pag. 45/3 e.v.-'68) afgeschaft.
Op 4 november 1985 volgde de benoeming van generaal Abdelmalek Guenaizia tot commandant van de luchtmacht.
Op 9 februari 1986 werd generaal Mostefa Chelloufi benoemd tot secretaris-generaal van het ministerie van defensie, terwijl generaal Zine el Abidine Hachichi commandant van de nationale gendarmerie werd.
Op 22 november 1986 werd generaal Mostefa Benloucif ,,omgezondheidsredenen'' ontheven van zijn post als stafchef van het leger en vervangen door generaal Abdallah Belhouchet, tot dan toe inspecteur-generaal van het leger en onderminister van defensie. Tegelijk werd de adjunct-stafchef, generaal Khaled Nezzar, tevens benoemd tot commandant van de landmacht.,

Generaal Benloucif werd volgens Le Monde, (25-11-'86) als een uitmuntend technocraat beschouwd. In twee jaar tijd had hij de nieuwe structuur van het leger (ANP) doorgevoerd en drie autonome commando's ingesteld, die van de luchtmacht en de marine in 1985 en die van de landmacht in de zomer van 1986. Maar zijn streven naar diversificatie bij de aankoop van militair materieel (ook uit het Westen) en zijn vervanging van oude opperofficieren door jonge technocraten zou zowel bij de SU (90% van de wapenleveranties) als bij de oude garde op verzet zijn gestuit. Op 28 oktober 1986 had vcrvolgcns een bijeenkomst van de militaire leiders onder voorzitterschap van president Chadli plaatsgevonden in het ministerie van defensie. Daarbij zou de president garanties hebben gekregen over de steun van het leger voor zijn politiek van openheid en liberalisering. Daarbij stelde Le Monde dc vraag of generaal Benloucif was opgeofferd op het altaar van de politieke efficiency.

Op 29 december 1986 werd aan het slot van de 17de zitting van het Centrale Comité van het FLN bekendgemaakt dat generaal Benloucif ook was ontheven van zijn functie als kandidaat-lid van het politieke bureau van het FLN (zie pag. 55811-'84). Generaal Belhouchet was (volwaardig) lid van dit politieke bureau.

Op 13 juni 1987 werd de vroegere functie van Belhouchet, die van inspecteur-generaal van het leger, toevertrouwd aan generaal El Hachemi Hadjeres, terwijl generaal Benabbes Gheziel het commando van de nationale gendarmerie overnam van generaal Hachichi.

POLITIEK-SOCIALE ONRUST. ARRESTATIES EN PROCESSEN

Van 1984 tot medio 1987 deden zich in Algerije verspreide, soms gewelddadige uitingen voor van politieke en sociale onrust. Die gingen gepaard met talrijke arrestaties en veroordelingen.

Veroordeling *moslem*-fundamentalisten *(1*984-85)

Te Algiers begon op 1 september 1984 een proces tegen 19 moslem-fundamentalisten die volgens de aanklacht betrokken zouden zijn geweest bij de rellen op de campus van Ben-Aknoun bij Algiers op 2 november 1982, waarbij één dode was gevallen (zie pag. 512/2-'83). Op 6 september 1984 werden zeven beklaagden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 5 tot 8 jaar, terwijl de 12 andere beklaagden werden vrijgesproken.

Op 7 april 1985 begon voor het staatsveiligheidshof in Médéa een proces tegen 135 moslem-fundamentalisten die eind 1982 en begin 1983 waren gearresteerd in verband met de ontdekking van een aantal bommen en andere wapenvondsten (pag. 512/3-'83). Op 29 april 1985 werden 104 beklaagden in vrijheid gesteld; omstreekt 60 van hen werden vrijgesproken en de overigen waren veroordeeld tot gevangenisstraffen van een kortere duur dan hun voorarrest. De overige 31 aanwezige beklaagden kregen gevangenisstraffen variërend van 3 tot 12 jaar. Vijf personen, die bij verstek terechtstonden, werden veroordeeld tot levenslange opsluiting; onder hen was de vermeende leider van de groep, Mustafa Bouiali. (Zie ook pag. 558/3-'84).
Een van de advocaten, Ali Yahia Abdennour, verklaarde na afloop dat het proces fair en regelmatig was verlopen.

Onlusten in Algiers (april 1985) en Ghardaia (juni 1985)

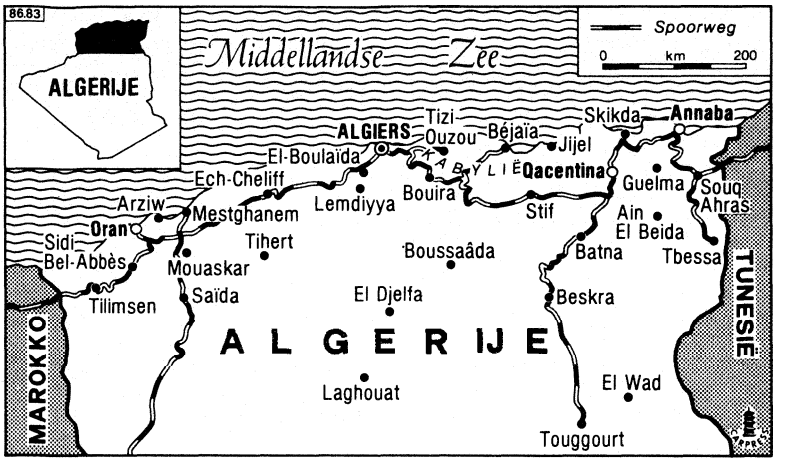
Eind april 1985 beleefde de kasba van Algiers een periode van agitatie wegens de slechte leefomstandigheden in die buurt (waaronder een chronisch tekort aan water). Na drie woelige nachten trokken enkele honderden jongeren op 26 april naar het centrum van de hoofdstad om bij het FLN-hoofdkwartier te protesteren. Zij werden door de oproerpolitie met waterkanonnen en traangas verdreven. Op 6 mei 1985 werden 33 van de 38 arrestanten veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van één tot drie jaar. Eén arrestant kreeg een boete en vier beklaagden werden vrijgesproken.

In de nacht van 5 op 6 juni 1985 braken in de buurt van Ghardaia (ca. 600 km ten zuiden van Algiers) ernstige onlusten uit over een omstreden herverdeling van landbouwgronden door de autoriteiten. De toewijzing van grond aan bewoners van Ghardaia wekte de woede van boeren uit het naburige dorp Daya die deze grond reeds een aantal jaren hadden bewerkt. Volgens het weekblad Algérie Actualité, gepubliceerd op 13 juni, zouden de onlusten twee doden en 56 gewonden hebben gevergd, maar het Algerijnse persbureau APS maakte op 9 juni slechts melding van vijf gewonden. Volgens APS moesten bijna 100 personen wegens de onlusten terechtstaan; meer dan 80 van hen werden op 14 juni veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 2 tot 4 jaar (Le Monde 19-6-'85).

Oprichting Algerijnse Liga van de Mensenrechten. Arrestaties (juni - augustus 1985)

Op 30 juni 1985 werd de Algerijnse Liga van de Mensenrechten (LADH) opgericht onder voorzitterschap van de advocaat Ali Yahia Abdennour, voormalig secretaris-generaal van de vakbeweging UGTA (Union des travailleurs algériens), die in het kader van een amnestie op 14 mei 1984 was vrijgelaten (pag. 558/3-'84).
Volgens Ali Yahia had ,,het Algerijnse volk niet alleen gestreden tegen het kolonialisme maar ook om het recht te hebben op zijn waardigheid en zijn vrijheid''.
Op 9 juli 1985 werd Ali Yahia opnieuw gearresteerd. Hij bereidde toen de ver-

dediging voor van omstreeks 20 leden van het z.g. comité van de zonen van de chouhadas (martelaren van de onafhankelijkheidsoorlog), die waren opgepakt toen zij kransen probeerden te leggen op de onafhankelijkheidsdag (5 juli). Volgens Le Monde (11-7-'85) waren tot 9 juli nog 12 personen gedetineerd. Ali Yahia werd op 10 juli door het staatsveiligheidshof in staat van beschuldiging gesteld.
Op 17 juli werd de zanger Ferhat Mehenni, bestuurslid van de LADH en het comité van de zonen van de chouhadas, in zijn wooriplaats Tizi Ouzou (Kabylië) gearresteerd.
Op 30 juli gingen de 14 politieke gevangenen, die in de gevangenis van Berrouaghia (120 km ten zuiden van Algiers) waren gedetineerd, in hongerstaking uit protest tegen de omstandigheden van hun gevangenschap. Acht van hen werden vervolgens naar andere gevangenissen, in Médéa en Ksar-el-Bokhari, overgebracht. Op 10 augustus beëindigden de 14 hun hongerstaking, nadat zij van de autoriteiten garanties hadden ontvangen m.b.t. hun detentieomstandigheden.
Op 21 augustus werden drie oprichters van de LADH in Tizi Ouzou gearresteerd, o.w. vice-voorzitter Mokrane Ait Larbi en Said Doumane (docent aan de universiteit van Tizi Ouzou).

Wapendiefstal in *Soumaa*. Gewapend treffen in Larba. Onrust in Tizi Ouzou. Arrestaties en processen (augustus - december 1985)

In de nacht van 26 op 27 augustus 1985 voerde een twintigtal gewapende mannen een overval uit op een politieschool/kazerne in Soumaa (48 km ten zuidwesten van Algiers). Zjj doodden een politieman, overmeesterden de rest van het personeel en verdwenen met de in de kazerne aanwezige wapens en munitie.
Op 12 september kwam de politie de overvallers, naar verluidt moslem-activisten onder leiding van Mustafa Mouiali, in het gebied van Larba (40 km ten zuiden van Algiers) op het spoor. Drie leden werden gearresteerd.

Op 21 oktober werden 17 leden van de ,,bende" gearresteerd in de buurt van Larba na een gewapend treffen, waarbij vijf gendarmes en een moslem-fundamentalist werden gedood. Bouiali en vijf andere leden wisten te ontkomen.

Op 2 november werden nog twee fundamentalisten gedood en één gevangengenomen bij een vuurgevecht in de buurt van Birtouta (wilaya Blida). Op 9 november meldde het persbureau APS dat de week tevoren een fundamentalistische activist was gedood in het gebied van Hatatba, terwijl twee medestanders gevangen waren genomen.

Inmiddels was op 5 september 1985 de zanger Ait Menguellet in Kabylië gearresteerd. Hij had een chanson opgedragen aan zijn gedetineerde collega Ferhat Mehenni., Maar op 29 oktober werd hij door een rechtbank te Algiers veroordeeld tot 3 jaar gevangenisstraf wegens illegaal wapenbezit. Volgens Le Monde (31-10-'85) zou het daarbij om zeven jachtgeweren gaan die aan de muur van zijn kamer waren opgehangen.
Scholieren in Kabylië, vooral in het gebied van Tizi Ouzou, begonnen op 19 oktober 1985 acties voor de vrijlating van gevangenen van diverse groeperingen: de culturele Berber-beweging (incl. Ait Menguellet), het comité van de zonen van de chouhadas en de LADH. Er vonden botsingen plaats tussen demonstranten en veiligheidstroepen. Aan een stakingsoproep van de universiteit in Tizi Ouzou werd op 6 november op grote schaal gevolg gegeven.
Op 12 november 1985 veroordeelde de rechtbank van Tizi Ouzou in verband met de ongeregeldheden in deze stad 20 personen tot gevangenisstraffen variërend van 1 tot 2 jaar. Twee personen kregen een voorwaardelijke straf en zes anderen werden in vrijheid gesteld.
Op 15 december 1985 begon voor het staatsveiligheidshof in Médéa het proces tegen 23 leden van de LADH en het comité van de zonen van de chouhadas. Op 19 december wees het hof vonnis: 22 beklaagden werden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 6 maanden tot 3 jaar. Onder de zes die drie jaar kregen was de zanger Ferhat Mehenni. De voorzitter en de vicevoorzitter van de LADH, Ali Yahia Abdennour en Mekrane Ait Larbi, werden veroordeeld tot 11 maanden. Slechts één beklaagde werd vrijgesproken.
Voor het staatsveiligheidshof in Médéa werd op 21 december een proces geopend tegen 40 aanhangers van oud-president Ahmed Ben Bella. Van de 37 aanwezige beklaagden werden op 25 december 21 vrijgesproken. De 16 anderen kregen straffen die uiteenliepen van een boete van 5.000 dinar tot 13 jaar gevangenisstraf. Onder de vrijgesproken personen was de voormalige minister van gezondheid, Mohammed Seghir Nekkache. De drie voortvluchtige verdachten, o.w. de vermeende leider Abdelwahab Benchennouf, werden bij verstek veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf.

Oud-president Ben Bella had op 16 december 1985 samen met Hocine Ait Ahmed, mede-oprichter van de revolutionaire raad van het FLN en Berber-activist, tijdens een persconferentie in Londen een gemeenschappelijke verklaring afgelegd ,,voor de installatie van de democratie in Algerije". Zij kondigden de vorming aan van een ,,gemeenschappelijk front". dat geen politieke partij zou zijn maar alleen een programma waarbij tegenstanders van het huidige bewind in Algiers zich konden aansluiten,
Zij riepen op tot het houden van pluralistische verkiezingen voor een grondwetgevende vergadering die een nieuwe constitutie moest opstellen, waarin de scheiding van de machten werd gegarandeerd en politieke en ideologische vrijheid werd gewaarborgd. Voorts was sprake van ,,een institutioneel kader voor het recht op onderwijs, ontwikkeling en vrije ontplooiing van de nationale Berber-taal en -cultuur".

Vrijlating Ait Menguellet en *Ali* Yahia

Begin maart 1986 werd de zanger Ait Menguellet vrijgelaten, nadat het hof van beroep zijn straf had gewijzigd in 2 jaar voorwaardelijk. Op 10 juni werd Ali Yahia in vrijheid gesteld, nadat hij zijn straf had uitgezeten.

Onlusten in Constantine en *Sétif* (*november* 1986)

Nadat op 18 en 19 oktober 1986 reeds stakingen op de lycea in Algiers en andere scholen in de provincie hadden plaatsgevonden, begonnen op 8 november in Constantine manifestaties

van studenten en scholieren. Zij protesteerden tegen hun leef- en werkomstandigheden en tegen de toevoeging van religieuze en politieke vorming aan hun exameneisen. De betogingen liepen uit op geweld, waarbij een FLN-kantoor in vlammen opging, tientallen auto's werden beschadigd en winkels en banken werden geplunderd (8-10 november). Op 8 november zouden zeker vier personen zijn gedood, aldus Le *Monde* (17-11-'86). Op 11 en 12 november volgden soortgelijke onlusten in Sétif.
Er werd een groot aantal arrestaties verricht. Een speciaal tribunaal in Constantine berechtte voornamelijk jongeren wegens hun aandeel in de onlusten. Op 12 november werden 56 vonnissen geveld variërend van 1 tot 8 jaar gevangenisstraf, op 13 november werden in 80 vonnissen gevangenisstraffen van 2 tot 7 jaar opgelegd en op 15 november werden nog eens 50 personen veroordeeld.

Tweede Liga voor mensenrechten. *Ali* Yahia opnieuw gearresteerd

Le Monde (28-11-'86) maakte melding van het optreden van een tweede Algerijnse Liga van de Mensenrechten onder voorzitterschap van de advocaat Omar Menouer. Deze had kort tevoren in een communiqué geprotesteerd tegen ,,bruut optreden van de politie'' en de spoedprocedure bij de rechtspraak in Constantine.
Tijdens een congres van de Internationale Federatie van Mensenrechten, dat van 5-7 december in Salamanca (Spanje) werd gehouden, werd de LADH van Ali Yahia als lid tot deze organisatie toegelaten.
Op 15 december 1986 werd Ali Yahia opnieuw gearresteerd samen met nog drie leden van de LADH, o.w. vicevoorzitter Mokrane Ait Larbi. Zes oprichters van deze Liga zaten toen nog gevangen.
Begin januari 1987 werd gemeld dat tegen de LADH-leden administratieve maatregelen waren genomen. Mokrane Ait Larbi was ,,verbannen" naar Bordj-Omar-Idriss in Zuid-Algerije bij de grens met Libië, terwijl Ali Yahia was overgebracht naar Ouargla (800 km ten zuiden van Algiers).

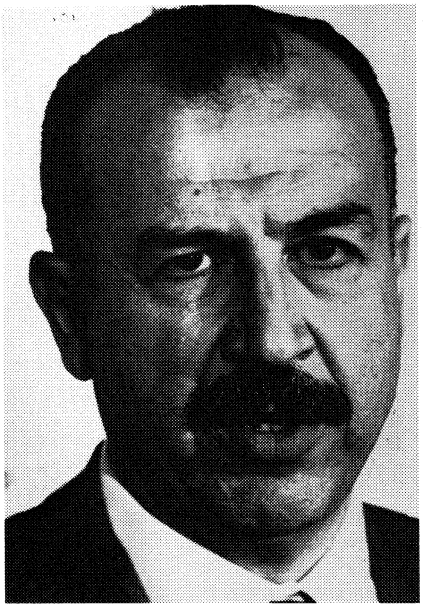
Bouiali doodgeschoten

Op 3 januari 1987 werd de leider van een fundamentalistische groep, Mustafa Bouiali, tijdens een vuurgevecht met de veiligheidspolitie in Larba doodgeschoten. Bouiali en de zes mannen die hem vergezelden hadden volgens de officiële lezing geweigerd zich over te geven, nadat zij waren ontdekt. Zij hadden met automatische wapens op de politie geschoten die toen het vuur beantwoordde. Daardoor waren vier mannen, incl. Bouiali, gedood; de drie anderen raakten gewond. (Le Monde 6-1-1987).

Derde Liga voor mensenrechten. Administratieve verbanning opgeheven (maart 1987). Vrijlating 186 veroordeelden *(april 1987)*

Op 14 maart 1987 berichtte Le Monde dat inmiddels zeven personen in Ouargla onder huisarrest stonden en vijftien in Bordj-Omar-Idriss. Oud-minister Mohammed Seghir Nekkache en zijn echtgenote, die medio februari in Oran waren gearresteerd, waren als laatsten in Ouargla gearriveerd.
In een open brief aan president Chadli hekelden 900 intellectuelen (functionarissen, academici en kunstenaars) de ,,blinde en wrede onderdrukking".
Op 19 maart besloten enkele Algerijnse advocaten een lokale sectie van Amnesty International op te richten, maar dat ging kennelijk niet door. Wel werd een nieuwe, derde Algerijnse Liga van de Mensenrechten gevormd onder voorzitterschap van de advocaat Miloud Brahimi.
Op 23 maart werd een vertegenwoordiging van deze Liga door president Chadli ontvangen. Deze gelastte de onmiddellijke opheffing van de administratieve verbanning van drie advocaten (Ali Yahia, Mokrane Ait Larbi en Ali Kechide) en de 19 andere betrokkenen.

Op 11 april werd de nieuwste Liga officieel door de regering erkend. Op 13 april ontving president Chadli een afvaardiging die bij hem aandrong op de vrijlating van de 186 gevangenen die wegens de onlusten in Constantine waren veroordeeld.
Op 22 april werden deze 186 personen vrijgelaten.
Op 26 april volgde de vrijlating van de laatste acht veroordeelden van 19 december 1985 die nog hun straf uitzaten.

De Algerijnse premier Abdelhamid Brahimi.

Processen tegen aanhangers Ben *Bella* en *fundamentalisten* *(juni/juli* 1987)

Op 3 juni 1987 begon voor het staatsveiligheidshof te Médéa een proces tegen 22 aanhangers van Ben Bella. Achttien personen, die in april 1985 waren gearresteerd, stonden terecht; vier waren nog voortvluchtig. Op 7 juni wees het hof vonnis: 10 beklaagden werden vrijgesproken, 4 werden bij verstek veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf. De overige acht kregen gevangenisstraffen variërend van 2 tot 5 jaar.
Op 15 juni werd voor hetzelfde hof een proces geopend tegen 202 islamitische fundamentalisten, van wie vier voortvluchtig waren. Zij werden beschuldigd van samenwerking met de ,,bende" van Mustafa Bouiali. Deze had in 1983 naar de wapens gegrepen, nadat zijn broer bij een politiecontrole was gedood. Volgens de openbare aanklager bestond de harde kern uit ongeveer 20 verdachten die vervolgd werden wegens ,,samenzwering tegen het staatsgezag, moorden, gewapende overvallen en diefstallen".

Op 10 juli legde het hof aan het eind van het proces de doodstraf op aan vier verdachten, van wie één nog voortvluchtig was. De aanwezige drie waren de belangrijkste medewerkers van Bouiali: Meliani Mansouri, Abdelkader Chebouti en Mohammed Amamra. Vijf verdachten kregen levenslang, van wie één bij verstek. Zeven beklaagden werden veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf en 15 werden vrijgesproken. De gevangenisstraffen van de overigen liepen uiteen van één jaar voorwaardelijk tot 15 jaar. Eén van de voortvluchtigen, Djaffar Berkouni, tegen wie op 29 juni de doodstraf was geëist, werd later die dag bij een treffen met de veiligheidstroepen in een voorstad van Algiers ,,na een kort verzet" doodgeschoten.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

GORBATSJOW VERSTERKT ZIJN POSITIE

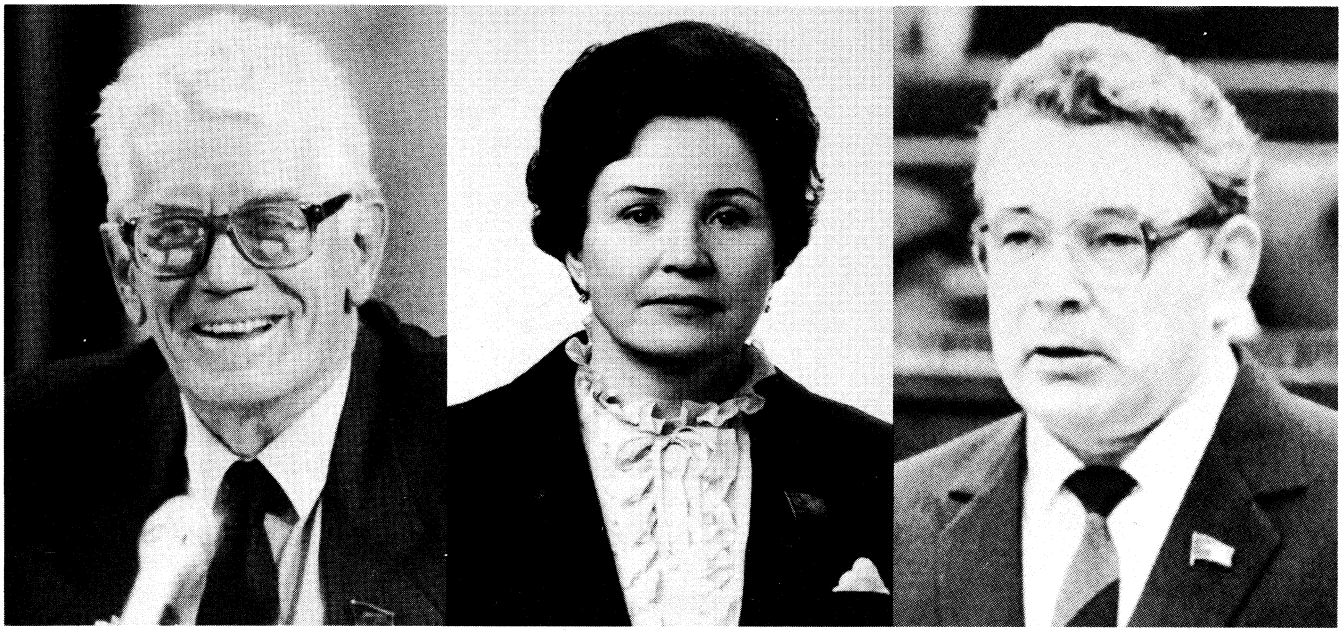
Op 30 sept. 1988 vond in het Moskouse Kremlin een spoedzitting plaats van het Centraal Comité van de CPSU. De zitting werd een dag eerder voorafgegaan door een bijeenkomst van he: Politburo van de partij, dat de agenda voor de CC-zitting moest goedkeuren. De bekendmakingen van het persbureau Tass op 28 september over de zitting en over de voortijdige terugkeer naar Moskou van minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze. die in New York een vergadering van de Verenigde Naties bijwoonde, brachten in Moskou een golf van speculaties op gang. Plenums van het Centraal Comité worden gewoonlijk twee keer per jaar gehouden en lang tevoren vastgesteld. Sowjet-woordvoerder Gennadi Gerasimow verklaarde op 28 september dat het Centraal Comité zich zou bezighouden met de ,,reorganisatie van het partij-apparaat, inclusief het Centraal Comité zelf".

Resultaten plenum; personele wijzigingen

De resultaten van het plenum werden op 30 september bekendgemaakt door een van de secretarissen van de partij, Wadim Medwedew, die tijdens de zitting gepromoveerd was tot lid van het Politburo.
President Andrej Gromyko (79) was, op eigen verzoek, wegens zijn hoge leeftijd teruggetreden als lid van het Politburo.
Behalve Gromyko verdwenen uit het Politburo Michail Solomentsew (74), die tevens werd afgezet als voorzitter van de controle commissie van de partij, en de kandidaat-leden Wladimir Dolgich (63)en Pjotr Demitsjew (70). Solomentsew, Demitsjew en Dolgich stonden bekend als uiterst conservatieve figuren. Demitsjew was vele jaren verantwoordelijk voor de repressieve cultuurpolitiek onder Brezjnew en werd daarna vice-voorzitter van het Presidium van de Opperste Sowjet. Zijn ontslag betekende dat hij was uitgeschakeld als mogeiijke opvolger van Gromyko.
Wadim Medwedew (59), die als secretaris van het Centraal Comité belast was met de contacten met de buitenlandse communistische partijen, werd tot volledig lid van het Politburo benoemd zonder kandidaat-lid te zijn geweest. Hij kreeg de portefeuille voor ideologische zaken toebedeeld, die tot dusver door Jegor Ligatsjow werd beheerd, en werd daarmee in feite nummer twee in de partijhiërarchie. Ligatsjow bleef lid van het Politburo, maar zou zich daarin voortaan bezighouden met landbouw.
Tot kandidaat-lid van het Politburo werden benoemd minister van binnenlandse zaken Aleksandr Wlasow (56), en de partijsecretarissen Aleksandra Birjoekowa (66) en Anatoli Loekjanow (58).
Anatoli Dobrynin kreeg ontslag als partijsecretaris voor internationale aangelegenheden, Dobrynin, die 25 jaar ambassadeur in de Verenigde Staten was geweest, en die gold als een van de architecten van de nieuwe buitenlandse politiek van Gorbatsjow, had volgens Medwedew om gezondheidsredenen ontslag gevraagd,
De taken van Dobrynin werden overgenomen door Aleksandr Jakowlew, die behalve partijsecretaris ook lid van het Politburo was.
KGB-chef Wiktor Tsjebrikow, die lid bleef van het Politburo, werd benoemd tot voorzitter van een commissie van het Centraal Comité voor justitiële vraagstukken.

Reorganisatie uitvoerend apparaat

Een van de belangrijkste besluiten van de spoedzitting was de goedkeuring van een diepgaande reorganisatie van het uitvoerend apparaat van het Centraal Comité. Deze zou volgens Medwedew neerkomen op ongeveer een halvering van de personeelsomvang. Van de circa twintig departementen die het Centraal Comité telde, werden er enkele samengevoegd.
Zo omvatte het nieuwe departement voor ideologie de vroegere departe-

Drie van de vier nieuwe leden van het Politburo. V.l.n.r.: Wadim Medwedew. die tot volledig lid werd gekozen. en de kandidaat-leden Aleksandra Birjoekowa en Aleksandr Wlasow.

Weekblad 57ste jaargang No. 2968, pag. 43575-43590

menten voor propaganda, voor cultuur, en voor wetenschap en onderwijs. Alle economische departementen, die doublures waren van ministeries, werden opgeheven. Hun functies werden overgeheveld naar de Raad van Ministers en verschillende sowjets.
De nieuwe afdeling van de departementen zou corresponderen met in totaal zes commissies van het Centraal Comité, die tijdens het plenum waren ingesteld Het betrof een commissie voor organisatie en kaderpolitiek (voorzitter: Georgi Razoemowski), voor ideologie (voorzitter: Wadim Medwedew), voor sociaal-economische politiek (voorzitter: Nikolaj Sljoenkow), voor landbouw (voorzitter: Jegor Ligatsjow), voor internationale politiek (voorzitter : Aleksandr Jakowlewl, en voor justitie (voorzitter: Wiktor Tsjebrikow). De Commissievoorzitters waren allen partijsecretarissen.

Opperste Sowjet kiest Gorbatsjow tot president: Krjoetsjkow nieuwe *KGB*-chef

Tijdens een speciale zitting van de Opperste Sowjet op 1 okt. 1988 werd partijleider Michail Gorbatsjow gekozen tot voorzitter van het Presidium van de Opperste Sowjet en daarmee tot president van de Sowjet-Unie. Andrej Loekjanow werd gekozen tot vicevoorzitter van het presidium (vicepresident).
In een korte toespraak dankte Gorbatsjow de 1500 afgevaardigden voor het in hem gestelde vertrouwen en wees hij op de nieuwe rol die de verkozen bestuursorganen, de sowjets, in de toekomst zouden moeten vervullen. ,,De sowjets moeten de echte, hoogste autoriteit worden op hun gebied, de abnormale situatie corrigeren die op vele plaatsen is ontstaan ten gevolge van de overheersende invloed van de ministeries en departementen", aldus Gorbatsjow. Volgens hem zou de partij daarbij de weg wijzen.
De Opperste Sowjet koos de 64-jarige Wladimir Krjoetsjkow tot nieuwe voorzitter van de staatsveiligheidsdienst KGB, in welke functie deze de opvolger was van Wiktor Tsjebrikow. De benoeming van Krjoetskow, die lid was van het Centraal Comité, betekende dat de KGB niet meer in het Politburo was vertegenwoordigd.

Over de nieuwe KGB-chef was bekend dat hij tijdens de Hongaarse opstand van 1956 werkzaam was op de Sowjet-ambassade in Boedapest. Daarna had hij acht jaar in het apparaat van het Centraal Comité gewerkt. In 1967 ging hij naar de KGB en in 1978 werd hij gepromoveerd tot generaal en vice-voorzitter van de KGB.
Volgens het NRC/H'blad (3-10-88) verdween met het aftreden van Tsjebrikow als chef van de KGB nog een vertegenwoordiger van de conservatieve stroming binnen de partijleiding van een belangrijke post. Begin september 1988 had de Prawda tijdens Gorbatsjows vakantie een paginagroot interview met Tsjebrikow gepubliceerd, waarin deze opriep tot waakzaamheid tegenover de infiltrerende Westerse inlichtingendiensten. Het artikel was er een in een serie met conservatieve signatuur, die tijdens Gorbatsjows afwezigheid werd gepubliceerd. Van Tsjebrikow kwam recentelijk eveneens de beschuldiging dat het Westen verantwoordelijk zou zijn voor de onrust in Armenië en Azerbajdzjan.

Het nieuwe hoofd van de KGB, Wladimir Krjoetsjkow.

Een verdere wijziging die op 1 oktober bekend werd gemaakt betrof Nikolaj Talyzin, die van eerste vice-premier weer een van de ,,gewone" vice-premiers werd.

Ook werd de benoeming bekend gemaakt van Aleksandra Birjoekova tot vice-premier.

Wlasow benoemd tot premier Russische Republiek

Tijdens een speciale zitting van de Opperste Sowjet van de Russische Republiek (RSFSR) op 3 okt. 1988 werd het Politburolid Witali Worotnikow (62) als premier van de RSFSR vervangen door Aleksandr Wlasow (56). Worotnikow werd door het parlement van de Russische Republiek tot president gekozen. Volgens waarnemers was het presidentschap een erefunctie, die in de huidige staatsstructuur veel minder belangrijk was dan het presidentschap. De vorige president, Wladimir Orlow, werd met pensioen gestuurd.
De parlementszitting werd ingeleid door Michail Gorbatsjow, die de benoeming van Worotnikow tot president als promotie presenteerde. Worotnikow, die sinds 1983 premier was van de RSFSR, was in datzelfde jaar door de toenmalige partijleider Joeri Andropow het Politburo binnengehaald.
De nieuwe premier Aleksandr Wlasow, die gold als een typische Gorbatsjowfiguur, had als minister van binnenlandse zaken onder meer naam gemaakt met een hervorrningscampagne binnen het politie-apparaat.

Samenstelling Politburo en Secretariaat van de partij

De samenstelling van het Politburo zag er op 3 oktober 1988 als volgt uit:

Twaalf leden met stemrecht:
Michail Gorbatsjow (sinds oktober 1980), secretaris-generaal van de partij.
Aleksandr Jakowlew (sinds juni 1987), partijsecretaris, voorzitter van de commissie voor internationale politiek.
Jegor Ligatsjow (sinds april 1985), partijsecretaris, voorzitter van de commissie voor landbouw. Voorheen de tweede man van het Kremlin als secretaris voor ideologie.
Wadim Medwedew (sinds september 1988), partijsecretaris, voorzitter van de commissie voor ideologie en daarmee tweede man in de partijhiërarchie.
Wiktor Nikonow (sinds juni 1987), partijsecretaris, tot op heden belast met landbouwzaken; nieuwe taken onbekend.
Nikolaj Ryzjkow (sinds april 1985), premier.
Edoeard Sjewardnadze (sinds juli 1985), minister van buitenlandse zaken.
Wladimir Sjtsjerbitski (sinds april 1971), partijchef van de Oekraïne.
Nikolaj Sljoenkow (sinds juni 1987), partijsecretaris, voorzitter van de commissie voor sociaal-economische politiek.
Wiktor Tsjebrikow (sinds april 1985), partijsecretaris, voorzitter van de commissie voor justitie: voorheen hoofd van de KGB.
Witali Worotnikow (sinds december 1983), president van de Russische Republiek; voorheen premier van deze Republiek.
Lew Zajkow (sinds maart 1986), partijsecretaris, partijchef van Moskou.

Acht leden zonder stemrecht:
Aleksandra Birjoekowa (sinds september 1988), voorheen partijsecretaris voor sociale zaken; nieuwe taken onbekend.
Dmitri Jazow (sinds juni 1987), minister van defensie.
Anatoli Loekjanow (sinds september 1988), voorheen partijsecretaris voor juridische aangelegenheden; nieuwe taken onbekend.
Joeri Masljoekow (sinds februari 1988), voorzitter van het Staatsplanbureau.
Georgi Razoemowski (sinds februari 1988), partijsecrttaris, voorzitter van de commissie voor organisatie en kaderpolitiek.
Joeri Solowjow (sinds maart 1986), partijchef van Leningrad.
Nikolaj Talyzin (sinds oktober 1985), vicepremier.
Aleksandr Wlasow (sinds september 1988), premier van de Russische Republiek, voorheen minister van binnenlandse zaken.

Tot de negen leden van het partijsecretariaat behoorde, naast de acht hier boven genoemde leden, ook Oleg Baklanow.

Gromyko's politieke carrière ten einde

Naar aanleiding van het vertrek van Andrej Gromyko uit de Sowjet-politiek verscheen op 3 okt. 1988 in het

NRC/H'blad de volgende beschouwing over zijn carrière:

Alle Amerikaanse presidenten sinds Roosevelt had hij ontmoet, decennia de buitenlandse politiek verpersoonlijkt. Maar toen Andrej Andrejewitsj Gromyko (79) op 30 september definitief van het politieke toneel verdween leek hij nog maar een schaduw van zichzelf, gereduceerd als hij was tot formeel staatshoofd.

De man die eens de wereld had rondgereisd. wiens woorden in de wereld als goud werden gewogen, verscheen sinds juli 1985 nog maar af en toe op de Sowjet-televisie Na een zuinig speechje speldde hij dan deze of gene verdienstelijke Sowjet-burger een of andere orde op: een wat treurige ontknoping van een carrière die niet alleen negen Amerikaanse presidenten had omspannen maar ook. wat belangrijker is. zes Sowjet-partijleiders.

Zelf heeft hij beschreven hoe hij, boerenzoon uit Wit-Rusland die economie had gestudeerd, in 1939 bij leider Stalin werd geroepen. Die deelde hem mee dat hij. na enige tijd aan het hoofd van de afdeling Amerika van het ministerie van buitenlandse zaken te hebben gestaan, werd overgeplaatst naar de Sowjet-ambassade in Washington.

Volgens Gromyko raadde Stalin hem aan vooral naar de kerk te gaan omdat je daar goed kon zien hoe de Amerikanen denken. Gromyko sloeg dat advies in de wind, maar dat stond zijn verdere promotie niet in de weg: hij werd in 1943 ambassadeur in Washington en had een actief aandeel in de conferenties van Teheran, Jalta en Potsdam en aan de oprichting van de Verenigde Naties. In 1948 verliet Gromyko zijn post in de VS, die inmiddels van coalitiepartner tegen Duitsland tot tegenstander in de koude oorlog waren geworden. ,,Ik hoop hier nooit meer terug te keren," zei hij bij vertrek, maar zou dat voor korte bezoeken nog ontelbare malen doen.

De uitspraak was wel tekenend voor de welhaast fysieke afkeer die Gromyko tegen het Westen koesterde en die maakte dat hij zich nooit in zijn carrière zand in de ogen heeft laten strooien: het kapitalisme, in het bijzonder de VS, is de tegenstander en de buitenlandse politiek van de Sowjet-Unie moet worden gezien als een soort appeasement in afwachting van het moment dat het kapitalisme aan zijn eigen tegenspraken ten onder gaat.

Gromyko werd in 1937 minister van buitenlandse zaken. En na vele jaren kandidaat-lid te zijn geweest van het Politburo werd hij in 1973 volledig lid van dit belangrijkste politieke college van de USSR. De in 1964 afgezette partijleider Nikita Chroesjtsjow was naar verluidt zeer over hem te spreken. ,,Als ik Gromyko zou vragen zijn biork te laten zakken en op en blok ijs te gaan zitten, dan deed hij het," zei Chroesjtsjow, zelden om een markante uitspraak verlegen. eens.

De periode van Gromyko's beheer over de buitenlandse politiek werd gekenmerkt door niet geringe politieke successen het Helsinki-akkoord betekende voor Moskou de bestendiging van de Oosteuropese bufferzone. dankzij het Salt-I-akkoord kon Moskou eindelijk in strategisch opzicht de gelijke van de VS worden. IJverig werd inmiddels in de Derde Wereld naar bondgenoten en contacten gezocht.

Toen het tij keerde en vooral na de Sowjet-inval in Afghanistan in 1979 het Westen de competitie heropende. bleek zonneklaar dat Gromyko zich over de fundamentele belangentegenstellingen in de wereld geen illusies maakte. Het Westen kon, als het niet tot toegeven aan Sowjet-wensen bereid was, buigen of barsten: Afghanistan bleef bezet. Westerse bemoeienis met naleving van de mensenrechten in de Sowjet-Unie bleef taboe en op de plaatsing van de eerste middellange afstandsraketten in West-Europa reageerde het Kremlin met weglopen van alle Geneefse onderhandelingstafels.

Deze harde, onverzoenlijke opstelling was in hoge mate het werk van Gromyko zelf, want nadat jarenlang het buitenlands beleid was bepaald door de collectieve leiding onder Brezjnew brak met de kortstondige regeringen van de ziekelijke Andropow en Tsjernenko een periode van onzekerheid in het Kremlin aan, waarbij Gromyko's eigenmacht kon gedijen. Zijn in 1984 verschenen politiek testament, Dc internationale expansie van het kapitaal, gaf zijn internationale inzichten helder weer. Niet wisselende Amerikaanse presidenten bepalen het beleid van Washington, maar de belangen van het Amerikaanse monopoliekapitaal, dat – historisch ten dode opgeschreven en dus steeds wanhopiger en agressiever – probeert de rest van de wereld te knevelen. De wereldvrede. aldus Gromyko. kan slechts bewaarheid worden in die mate waarin het kapitalisine inziet .,dat het historisch perspectief in handen van de USSR ligt"

Hoe en waarom Gromyko in 1985 onder Gorbatsjow werd weggepromoveerd is in nevelen gehuld. Naar verluidt was hij het toch die in een vergadering van het Centraal Comité met een lofrede aan Gorbatsjows adres de doorslag tot diens verkiezing tot partijleider had gegeven. Had hij destijds niet verwacht dat de ,,ijzeren tanden" die hij Gorbatsjow in die pas weken na de verkiezing gepubliceerde toespraak had toegedicht, ook hem zouden kunnen bijten? Hoe dan ook, direct na Gromyko's vertrek uit de suikertaart aan het Moskouse Smolensk-plein waarin het ministerie van buitenlandse zaken is gevestigd, sloeg de onverzoenlijke hardheid van Gromyko's laatste jaren om in een beleid van dialoog. een dialoog die Ronald Reagan naar Moskou bracht, die een INF-akkoord opleverde en die leidde tot de ontruiming - de gedeeltelijke ontruiming, tot dusverre - van Afghanistan. Veel groter had het contrast tussen Gorbatsjows beleid en dat van Gromyko de laatste jaren niet kunnen zijn ,,Het is waar, ik word oud", zei Gromyko eind vorige week in het Centraal Comité. Het is waar, hij werd oud.

Andrej Gromyko verlaat het politieke toneel

Voorafgaande ontwikkelingen. Gorbatsjows tournee door Siberië. Toespraak tot vertegenwoordigers massamedia

Van 12-16 sept. 1988 maakte partijleider Michail Gorbatsjow een rondreis door Krasnojarsk, een van de grootste provincies van de Russische Republiek (RSFSR). Gorbatsjow ondernam de reis nadat hij in verband met zijn vakantie voor een periode van zes weken niet in het openbaar was verschenen.

Volgens correspondent André Roelofs van de Volkskrant (16-9-1988) leek de Siberische tournee van Gorbatsjow grondig te zijn voorbereid.

In de thema's die in zijn toespraken aan de orde kwamen is duidelijk een volgorde en een logica te bespeuren. Een belangrijk deel van de toernee bestond er kennelijk uit voor het voetlicht te brengen hoe groot de ontevredenheid onder de bevolking is over voedselsituatie, arbeidsomstandigheden, woningnood en milieuverpesting. Gorbatsjow onderstreepte dat de zaken zo niet kunnen doorgaan, maar riep zijn gehoor op ook zelf de strijd aan te binden met wantoestanden en vooral het vertrouwen in zijn perestrojka niet te verliezen.

Een terugkerend thema in de toespraken is dat de Sowjet-burgers hun onverschilligheid moeten laten varen, aan het werk moeten gaan en ook zelf initiatieven moeten nemen. ,,Het is tijd om af te zien van tsaren en dictators. Natuurlijk hebben we gezaghebbende mensen en leiders nodig. maar op alle niveaus en van onderop."

Gorbatsjows reis, waarvan de televisie iedere avond uitvoerig verslag doet, ontpopt zich meer en meer als een grootscheepse poging om - over de hoofden van de conservatieven heen - steun van onderop voor zijn hervormingen te mobiliseren.

.,Wij moeten de perestrojka met vreedzame middelen tot stand brengen", zei Gorbatsjow tijdens een gesprek met arbeiders in de ver boven de poolcirkel gelegen industriestad Norilsk (tweehonderdduizend inwoners), Daar

bleek opnieuw sterke ontevredenheid te bestaan over het trage tempo van zijn hervormingen. Enkelen vroegen om harde maatregelen. Gorbatsjow citeerde daarop uit een brief die hij van een arbeider had ontvangen en waarin met een verwijzing naar de beruchte leuze van Mao's Rode Gardisten tijdens de Chinese Culturele Revolutie werd gezegd: ,,Michail Sergejewitsj. geef ons bevel het vuur op de hoofdkwartieren te openen".
,,Juist!", werd er daarop uit de menigte geroepen. Gorbatsjow ging hiertegen in. De perestrojka kan niet met de middelen der barbaren worden doorgezet. Er is tegenstand. maar: .,Wij zijn er ook verantwoordelijk voor dat het land niet in kampen wordt opgedeeld. Wij moeten frontale botsingen voorkomen. Wij weten allemaal wat het ,,onder vuur nemen van de hoofdkwartieren" in China was. Het kostte de mensen vijftien jaar om te begrijpen wat ze hadden gedaan. Laten wij die ervaring niet herhalen. Laten we ons eigen huis niet kapotmaken en alles vernietigen wat er in is om ons vervolgens af te vragen: wat hebben we gedaan?"
Indirect werd door Gorbatsjow enkele malen verwezen naar de interne partijverkiezingen tussen nu en eind december. Ingewijden beschrijven deze lange reeks van getrapte verkiezingen als even belangrijk als de strijd om de aanwijzing van de afgevaardigden naar de onbeslist geeindigde partijconferentie van deze zomer. Hoe kunnen we de perestrojka vooruitbrengen vroeg Gorbatsjow. En hij antwoordde: via de verkiezingen in de partij en via de verkiezingen voor de Sowjets.

In een van zijn ontmoetingen deelde Gorbatsjow mee dat in het gebied Krasnojarsk (dat zich van het verre zuiden tot in het poolijs uitstrekt en eentiende van het gehele oppervlak van de Sowjet-Unie beslaat) de verkiezingen voor de zogeheten primaire, dit zijn de op een na laagste, partij-organisaties voltooid zijn. Daarbij was veertig procent van de secretarissen vervangen.

Op 23 sept. 1988 riep Gorbatsjow in Moskou een grote vergadering bijeen van hoofdredacteuren, hoofden van ideologische instellingen en leiders van ,,creatieve bonden" (de bonden van schrijvers, filmers, archictecten, beeldende kunstenaars, etc.) waarop gesproken zou worden over ,,detaken van de pers in de huidige fase van de perestrojka".

Gorbatsjow maakte tijdens de bijeenkomst duidelijk dat de hervormingen in de Sowjet-Unie zich in een kritieke fase bevonden en mogelijk zouden mislukken als er geen steun van onderop zou komen. Hij wees de journalisten op hun verantwoordelijkheid in de ,,nieuwe fase" van de perestrojka, waarbij van woorden op daden moest worden overgegaan.

Volgens de partijleider trof men in de pers nogal eens foute analyses aan, bijvoorbeeld ,,dat de perestrojka de economische situatie heeft verslechterd", maar mocht men de fouten van het verleden niet aan de perestrojka toeschrijven. Hij betoogde dat het de taak van de pers was steun voor de perestrojka te mobiliseren. Kranten moesten wel kritiek leveren, maar deze moest afgewogen zijn, om de vijanden van perestrojka niet in de kaart te spelen. Ook gaf Gorbatsjow de journalisten het advies het volk niet op wonderen voor te bereiden. Men mag niet alle heilverwachten van ,,degoede tsaar", het almachtige centrum dat van bovenaf orde oplegt.

Commentaar op de ,,coup" van Gorbatsjow

In de Volkskrant van 3-10-1988 schreef correspondent André Roelofs onder meer het volgende over de ontwikkelingen die zich eind september in het Kremlin hadden voorgedaan:

Ook doorgaans tamelijk goed ingewijde zegslieden aan Sowjet-kant kunnen de gebeurtenissen nog maar gedeeltelijk reconstrueren. Deze reconstructie komt erop neer dat Gorbatsjow zich na zijn Siberische rondreis realiseerde dat de tijd tegen hem begon te werken en na zijn toespraak tot hoofdredacteuren van anderhalve week geleden definitief besloot een crisis te forceren teneinde zijn tegenstanders voor te zijn. Medewerkers van hem hadden de afgelopen weken onderhandelingen gevoerd met invloedrijke figuren in het Centraal Comité teneinde er zeker van te zijn dat daar op het beslissende moment een meerderheid tc formeren zou zijn. Aangenomen wordt dat Gorbatsjow zich wist te verzekeren van de welwillende neutraliteit van de militaire top.
Op 26 en 27 september bereikten de verwikkelingen in en rond het Politburo een hoogtepunt. Ligatsjow was daarbij waarschijnlijk, zeker op de eerste dag, afwezig wegens vakantie. Een van de geschilpunten was waarschijnlijk het buitenlands beleid waarover in augustus grote tegenstellingen naar buiten waren gekomen tussen enerzijds minister Sjewardnadze en anderzijds Ligatsjow. die in een redevoering in feite de nieuwe buitenlandse politiek veroordeelde. Aangenomen wordt dat Ligatsjow daarmee beoogde steun van Gromyko - bij uitstek de architect van het buitenlands beleid onder Brezjnew - te verwerven.
Een belangrijke factor in de schermutselingen was de wens (of het dreigement) van Gromyko om af te treden. Medwedew deelde op 30 september mee dat Gromyko in het verleden al enkele malen met de secretaris-generaal had gesproken over de mogelijkheid met pensioen te gaan. Waarschijnlijk besloot Gorbatsjow pas op 27 september de kaart die hem met dit ontslag-aanbod was gegeven, uit te spelen Op het moment dat Gromyko's aftreden vaststond, was Gorbatsjows positie tactisch sterk: een ander dan Gorbatsjow voordragen als opvolger van Gromyko zou onder de gegeven omstandigheden een motie van wantrouwen tegenover de secretaris-generaal geweest zijn, die niet zou worden ondersteund door een meerderheid in het Centraal-Comité.
Bovendien was het velen duidelijk dat een poging tot paleisrevolutie tegen Gorbatsjow ook in het buitenland. zowel het Westen als China, bijna als een vijandige daad zou worden gezien en zou leiden tot een snelle verslechtering van de internationale betrekkingen.
Op de avond van 27 september waren de kaarten geschud waarna het voltallige Politburo, uitgezonderd Ligatsjow en Sjewardnadze (die in New York bij de VN was) de volgende ochtend demonstratief met Gorbatsjow aan het hoofd op de economische tentoonstelling van de DDR op bezoek ging

Volgens de Volkskrantcorrespondent werden tijdens de zitting van de Opperste Sowjet op 1 oktober de benoemingen in sneltreinvaart afgehandeld.

Een groot deel van de afgevaardigden was kennelijk vooraf niet van de voorstellen, die ook niet op papier stonden, op de hoogte. Niettemin geschiedde de aanvaarding met algemene stemmen, zoals de voorzitter - zonder de zaal zelfs maar te overzien - vaststelde. Een geforceerde vertoning, die beschouwd kan worden in het licht van de veelzeggende uitspraak die Gorbatsjow een week eerder tegenover de hoofdredacteuren deed: ,,Wij zien dat het onmogelijk is sommige problemen op te lossen zonder ingrijpen op de oude manier. Wat kun je eraan doen? Dat is het leven....."

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

VIERDE INTERNATIONAAL WETENSCHAPPELIJK CONGRES OVER AIDS

In de Zweedse hoofdstad Stockholm heeft van 12 - 16 juni voor de vierde maal een internationale conferentie van wetenschapsmensen plaats gevonden, die geheel was gewijd aan de ziekte AIDS (vorige drie conferenties pag. 501/3 e.v.-1987).

Op de openingsdag van de conferentie maakte Jonathan Mann, directeur van het AIDS-programma van de Wereldgezondheidsorganisatie WHO, bekend, dat de ziekte zich thans met grote snelheid ook in Azië verbreidt.
Hij zei dat AIDS tot nu toe min of meer aan Azië voorbij leek te gaan. Slechts zes landen hadden AIDS-gevallen gemeld. Zo hadden de Filippijnen per 1 april elf gevallen. Thailand twaalf en Japan 66.
Er wordt nu echter verondersteld dat al miljoenen mensen in heel Azië zijn besmet.
Over de gehele wereld gezien zijn de vooruitzichten bij de bestrijding van AIDS buitengewoon somber. De ziekte heeft volgens de officiële rapportage tot nu toe 96.433 levens geëist, vergeleken met 45.000 een jaar geleden, maar het is reëler om van het dubbele uit te gaan. Nog in de rest van dit jaar verwacht de WHO melding van 150.000 nieuwe AIDS-gevallen. Uitgaande van de gunstigste schattingen zouden nu vijf miljoen mensen zijn besmet. In de komende vijf jaar zou de ziekte nog tenminste een miljoen slachtoffers eisen.
Mann meldde dat vooral in Zuidoost Azië dramatische ontwikkelingen gaande zijn. ,,Het AIDS-virus HIV", zo zei hij, ,,is in staat voor explosieve

epidemieën te zorgen. In 1986 was niemand van de drug-gebruikers in Bangkok sero-positief. Vorig jaar was dat één procent en in de eerste drie maanden van dit jaar is het percentage al opgelopen tot zestien.
Het gevaarlijke bij juist deze groep van druggebruikers is dat zij het virus introduceren in de kring van heteroseksuelen.
Trinidad is daarvan een treffend voorbeeld. In 1984 was er geen sprake van besmetting met het AIDS-virus onder hetero-seksuelen, begin vorig jaar was bijna de helft van de bevolking daar geïnfecteerd.
De Franse epidemioloog Jean Baptiste Brunet gaf de conferentie op 14 juni cijfers over de (te verwachten) verbreiding van de AIDS-epidemie in Europa. Hij zei, dat de epidemie in Europa volgend jaar al dezelfde omvang zal hebben als op dat moment in Verenigde Staten. Daar telde men op 1 april van dit jaar 55.167 AIDS-patiënten.
Het inhaaleffect wordt vooral veroorzaakt doordat in Europa later met preventie is begonnen. Bovendien hebben de landen rondom de Middellandse Zee tot nu toe zeer onnauwkeurig gerapporteerd waardoor de prognoses sterk moeten worden bijgesteld.
Brunet, hoofd van het Europese samenwerkingscentrum voor AIDS van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO),gaat ervan uit dat de Europese landen eind volgend jaar ongeveer 56.400 AIDS-patiënten zullen tellen. In maart waren dat er 12 231.
Ze zijn bij de WHO aangemeld door 30 Europese landen. Er wordt van uitgegaan dat de aantallen AIDS-patiënten nu elke 13 maanden verdubbelen.
De verdubbelingstermijn is in de landen romdom de Middellandse Zee door een onnauwkeurige registratie van het aantal AIDS-patiënten veel korter dan 13 maanden. Vooral onder druggebruikers in Griekenland. Italië. Spanje en Zuid-Frankrijk is een enorme graad van besmetting waargenomen.
De kans dat mensen die met het virus zijn besmet ook werkelijk AIDS zullen ontwikkelen, wordt ook steeds hoger geacht.
Sinds de syndromen van AIDS het eerst werden opgemerkt in juni '81 in de VS is uitgegaan van een incubatietijd (de periode tussen infectie en het uitbreken van de ziekte) van drie tot vijf jaar. Perioden van zeven tot acht jaar zijn nu geen uitzondering meer.
Om die reden is de kans dat infectie ook tot ziekte leidt opgelopen tot 80 procent. Tot voor kort werd met een percentage van 30 gerekend.

Stand van zaken bij onderzoek

In het *NRC/H'blad* van 20 juni gaf R.A. Coutinho een overzicht van de stand van zaken bij het onderzoek naar het AIDS-virus. zoals die kon worden afgeleid uit hetgeen op het congres in Stockholm was bericht.
De auteur is hoofd van de afdeling GG en GD te Amsterdam en gespecialiseerd in de AIDS-problematiek.
Het volgende is uit het artikel van de heer Coutinho aangehaald.

De eigenschappen van het AIDS-virus worden geleidelijk aan ontrafeld. maar. al werd. vooral uit de Verenigde Staten, op het AIDS-congres veel over vaccins gerapporteerd. tot de vondst van een tegen AIDS beschermend vaccin heeft al die kennis nog niet geleid.
Sommige onderzoekers houden zich voornamelijk bezig met proeven bij dieren. Zo vertelde Jorg W. Eichberg van de Southwest Foundation for Biomedical Research over zijn vaccinstudies bij chimpansees.
Hij gebruikte drie verschillende AIDS-virusvaccins die alle drie in het laboratorium zijn gemaakt met behulp van moderne moleculair biologische technieken. Deze vaccins bevatten niet het hele AIDS-virus, maar alleen de eiwitten of onderdelen daarvan die aan de buitenkant van het virus zitten.
Bij de meeste virusinfecties maakt het lichaam antistoffen tegen dit soort ‚enveloppe-eiwitten'. Die antistoffen beschermen de mens dan als hetzelfde virus weer het lichaam binnenkomt.
Bij vaccinaties wordt deze situatie nagebootst door een gedood of een verzwakt virus in te spuiten dat dergelijke beschermende antistoffen opwekt.
Bij het AIDS-virus is dit allemaal veel ingewikkelder. In de eerste plaats verandert de buitenkant van het virus voortdurend een klein beetje en door die gedaanteverandering is het moeilijk om een vaccin te maken dat tegen alle varianten van het AIDS-virus beschermt.
Bovendien is nict duidelijk of het afweermechanisme van de mens wel in staat is om beschermende antistoffen te maken tegen de AIDS-virus-infectie. Het lijkt erop dat in elk geval ook de andere poot van het afweer systeem. de zogenaamde ‚.cellulaire afweer", een belangrijke rol speelt bij de bescherming tegen de desastreuze werking van het virus.
Ondanks al deze onzekerheden heeft een aantal onderzoeksgroepen nu uit de buitenkant van het virus kunstmatige AIDS-virusvaccins gemaakt.
De groep van Jorg Eichberg spoot drie van die vaccins in bij chimpansees. Alle ingespoten chimpansees ontwikkelden antistoffen tegen de buitenkant van het AIDS-virus. Maar toen ze na de vaccinatie ingespoten werden met het levende AIDS-virus. maakten alle apen een AIDS-virus-infectie door.
De conclusie is ronduit teleurstellend. Kennelijk is het op deze manier niet mogelijk. althans bij chimpansees. beschermende antistoffen tegen het AIDS-virus op te wekken met dit soort vaccins
Dat de rol van antistoffen bij de bescherming tegen de AIDS-virus-infectie beperkt is blijkt ook uit andere proeven bij chimpansees. Deze chimpansees werden ingespoten met een preparaat gemaakt uit bloed van mensen die een AIDS-virus-infectie hadden opgelopen en die een grote hoeveelheid antistoffen tegen het virus hadden gemaakt.
Dergelijke zogenaamde ‚.hyperimmuun-globuline-preparaten" blijken tijdelijk bescherming te bieden tegen vele virusinfecties. Maar opnieuw is de AIDS-virus infectie een uitzondering gebleken Want alle chimpansees die met een dergelijk preparaat werden ingespoten eri daarna met het levende virus. maakten een AIDS-virus-infectie door.
Na Jorg Eichberg kwamen in deze sessie twee oude rotten aan het woord: Clarence Gibbs van het National Institute of Health in Washington, die samen met Gajdusek de verwekker van de ziekte Creutzfeld-Jakob ontdekte. en Jonas Salk. die in de jaren vijftig het eerste werkzame vaccin tegen kinderverlamming ontwikkelde.
Deze twee veteranen hebben weinig vertrouwen in de moderne moleculair-biologische technieken en hebben het gevoel dat we nog te weinig weten van het natuurlijke verloop van de AIDS-virus-infectie.
Daarom hebben zij vaccins gemaakt die bestaan uit het gedode hele AIDS-virus.
Daarop is heel wat kritiek mogelijk, vooral omdat het nooit helemaal uit te sluiten zal zijn dat een dergelijk preparaat nog een zekere biologische activiteit zou kunnen hebben. En dat zou dan betekenen dat hun vaccin een èchte AIDS-virus-infectie zou kunnen veroorzaken. hetgeen natuurlijk desastreuze gevolgen zou hebben wanneer het op grote schaal bij de mens gebruikt zou worden.

Gibbs vertelde dat hij enige chimpansees had ingespoten met door bestraling gedood AIDS-virus en dat deze apen antistoffen ontwikkelden Hij had ze echter nog niet ingespoten met het levende virus cn hij kon nict zeggen of zijn vaccin beschermend was
Jonas Salk is de fase van de dierstudies al gepasseerd. Hij en zijn onderzoeksgroep hebben negen homoseksuele mannen die al met het AIDS-virus zijn besmet geïnfecteerd en daarvan inmiddels verschijnselen hebben met via bestraling gedood AIDS-virus ingespoten
Zijn idee is dat het wellicht mogelijk is om bij mensen die al met het virus zijn besmet door vaccinatie een sterkere afweerreactie op te wekken die het lichaam dan zou kunnen beschermen tegen verdere vermeerdering van het AIDS-virus en dus tegen de klinische verschijnselen van de infectie.
Dit idee publiceerde hij ongeveer een jaar geleden in het prestigieuze blad Nature
Nu heeft hij het plan ten uitvoer gebracht bij een kleine groep personen die al klinische verschijnselen van de AIDS-virus-infectie hebben en bij wie dit soort proeven derhalve ethisch acceptabel zijn.
De resultaten waren niet helemaal duidclijk. Sommige proefpersonen ontwikkelden na deze ‚,vaccinatie-behandeling"extra antistoffcn tegen het AIDS-virus en klinisch leken sommigen erop vooruit te gaan.
Maar of deze onconventionele aanpak wat zal gaan opleveren is nog onduidelijk en moet voorlopig worden afgewacht.
Dat velen het niet met hun aanpak eens zijn, bleek wel uit de felle discussie die volgde, maar de beide .‚grootvaders" waren duidelijk niet onder de indruk van de kritiek en zijn vastbesloten om door te gaan op de door hen ingeslagen weg.
De sessie over vaccins eindigde met een optreden van Daniël Zagury. de Fransman die vorig jaar bij het vierde internationale AIDS-congres in Washington furore maakte omdat hij een aantal mensen in Zaïre en ook zichzelf een experimenteel AIDS-virus-vaccin had ingespoten.
De opwinding onder de media in Washington was toen zo groot dat hij na zijn verhaal de zaal vrijwel niet meer kon verlaten omdat hij belaagd werd door een aantal agressieve Amerikaanse televisieploegen
Het ging deze keer allemaal wat rustiger, hoewel ook nu zijn optreden door enkele tvploegen werd gefilmd. Veel nieuws bracht hij niet, zijn verhaal werd enkele maanden geleden al gepubliceerd.
Zijn studies hebben aangetoond dat de met zijn vaccin ingespoten mensen antistoffen tegen het AIDS-virus maken. maar of deze antistoffen beschermend ziin is nog onzeker En bovendien is de wijze waarop zijn vaccin is gemaakt zo ingewikkeld dat het niet toegepast kan morden bij grote groepen.
Alles bijeen is de onontkoombare conclusie van al deze vaccinstudies dat het nog vele jaren kan

duren alvorens een beschermend AIDS-virusvaccin beschikbaar komt. Voor de preventie van AIDS betekent het in elk geval dat we het nog steeds moeten hebben van een verandering in gedrag en leefstijl.

BIB

JAARVERSLAG. BEZORGDHEID OVER ONTWIKKELING ECONOMIE

De wereldeconomie heeft. de beurskrach van vorig jaar oktober (pag. 705 e.v.-1987)verrassend goed doorstaan. Veel van de problemen die bijdroegen tot de crisis op de beurzen, zijn echter nog steeds onopgelost.
Dit schrijft de Bank voor Internationale Betalingen (BIB)in haar op 13 juni gepubliceerde jaarverslag.
De BIB is een overkoepelend orgaan van de centrale banken en staat sinds begin dit jaar onder voorzitterschap van dr. W.F. Duisenberg, de president van De Nederlandsche Bank.
Het grootste probeem is volgens de BIB nog steeds de onevenwichtigheid in het handelsverkeer tussen de belangrijkste industrielanden, het grote tekort op de Amerikaanse betalingsbalans tegenover de forse overschotten van Japan en West-Duitsland.
Maar ook de inflatie vormt nu weer een gevaar.

Verder is er nog steeds geen antwoord op het schuldenprobleem van de ontwikkelingslanden, al is de vorig jaar heersende vrees dat grote schuldenlanden hun verplichtingen niet meer zullen erkennen verminderd.

De BIB stelt vast dat de centrale banken van de industrielanden snel en doelmatig hebben gereageerd op de beurscrisis en daarmee een recessie hebben voorkomen.
De beurzen hebben zich nu in het algemeen gestabiliseerd, maar volgens de bank heerst er op de financiële markten nog steeds onzekerheid, vooral wat betreft de ontwikkeling van de inflatie en de dollarkoers. ,,Sommigen vragen zich af of we weer op dezelfde weg zijn als in het voorjaar van 1987".
De bank doelt daarmee op het voorspel van de crisis van oktober.
Het tekort op de lopende rekening van de Amerikaanse betalingsbalans heeft zijn hoogtepunt gehad, evenals de overschotten van Japan en de Bondsrepubliek. De onevenwichtigheden zullen voorlopig echter nog groot blijven, wat in belangrijke mate bijdraagt tot de onzekerheid op de financiële markten.
Wat betreft de schuldenproblemen noemt de bank het bemoedigend dat Brazilië een einde heeft gemaakt aan het moratorium op rentebetalingen over bankschulden. ,,Het klimaat van confrontatie tussen schuldenlanden en hun crediteuren maakt plaats voor constructievere benaderingswijzen, aldus de BIB.
Volgens de BIB moet meer onderzoek worden gedaan naar de groeiende internationalisering van de financiële markten en naar bepaalde financiële technieken. ,,Uit de fascinerende rapporten die hierover zijn verschenen in de Verenigde Staten kan in elk geval al worden geconcludeerd dat onze financiële wereld veel te verfijnd en ingewikkeld is geworden voor simplistische antwoorden", aldus de bank.

LATIJNS-AMERIKA

CHILI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

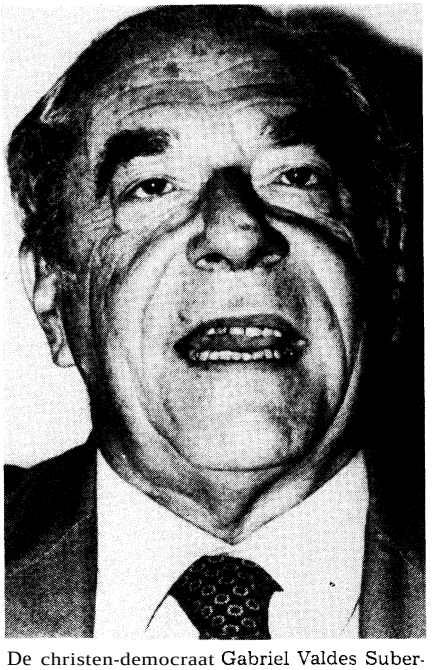
Sinds medio sept. 1986 deden zich in Chili o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor.ber.op pag. 609 e.v.-1986):

Christen-democraten willen onderhandelingen met de *militairen.* Contacten met juntaleden

Op 26 sept. 1986, aldus Le Monde (28-9-1986), stelde de Christen-Democratische Partij van Gabriel Valdes Subercaseaux het militaire bewind voor ,,onderhandelingen te openen" over het organiseren van vrije verkiezingen en ,,een beëindigen van het klimaat van botsingen in het land".
Op 30 september liet adm. Jose Toribio Merino Castro, die als opperbevelhebber van de marine deel uitmaakte van de vier man tellende militaire junta, in een vraaggesprek op de TV weten dat dialoog ,,het mogelijk maakt te weten te komen wat anderen denken en wat hun voorstellen zijn. Ik ontvang iedereen die met me wil praten, met als enige voorwaarde dat hij redelijk is."

De drie andere juntaleden waren gen. Fernando Matthei Aubel (opperbevelhebber van de luchtmacht), gen. Rodolfo Stange Oelckers (commandant van de politie) en gen. Julio Canessa Robert (opperbevelhebber van de landmacht)

Op 7 oktober zei juntalid Matthei dat hij voorstander was van een dialoog tussen de militairen en de oppositie

De christen-democraat Gabriel Valdes Subercaseaux.

over nationale kwesties, waaronder wijzigingen van de grondwet.
De luchtmachtgeneraal zei dat hij al een ontmoeting had gehad met leiders van de conservatieve Nationale Partij, op zijn uitnodiging, en liet weten dat hij eveneens open stond voor toenaderingen van andere politieke partijen.

In de Volkskrant van 15 november werd gemeld dat drie leden van de oppositie gesprekken hadden gevoerd met de juntaleden Merino en Stange. De drie oppositieleiders, aldus de Volkskrant, waren de opstellers van een in september gepubliceerd document met voorstellen over de overgang naar de democratie. De drie behoorden tot de Democratische Alliantie en de Nationale Partij.

Juntalid Canessa vervangen

Op 8 okt. 1986 werd bekendgemaakt dat gen. Julio Canessa Robert, sinds 2 dec. 1985 lid van de junta (benoeming op pag. 606/3-1986), binnen dat orgaan werd vervangen door lt-gen.Humberto Gordon Rubio, die sinds 1980 hoofd van de geheime dienst CNI (Nationale Inlichtingencentrale) was. Brig.gen. Hugo Salas Wenzel werd benoemd tot nieuwe leider van de CNI. Op 17 november vond de beëdiging van Gordon als juntalid plaats.
Verder werd op 8 oktober bekendgemaakt dat een aantal generaals m.i.v. 31 december met pensioen werd gestuurd, onder wie maj.-gen. Luis Danus, militair gouverneur van de zuidoostelijke regio Magallanes.

Democratische Alliantie wijst Pinochets voorstel tot dialoog af. Protestdag. Wel dialoog met Nationale Partij

Op 8 okt. 1986 liet president Augusto Pinochet Ugarte bekendmaken dat hij minister van binnenlandse zaken Ricardo Garcia Rodriguez opdracht had gegeven besprekingen te beginnen over de legalisering van niet-marxistische politieke partijen en het opstellen van kiesregisters. Voor de besprekingen kwamen echter alleen die partijen in aanmerking die de grondwet respecteerden.
Een dag later wees de Democratische Alliantie, waarin een aantal gematigde oppositiepartijen waaronder de Christen-Democratische Partij samenwerkten, het aanbod tot besprekingen van de hand, omdat zij het niet eens was met de door het regime gestelde voorwaarde. De Alliantie wilde ook over verandering van de grondwet praten. Volgens de grondwet, die sinds 11 maart 1981 van kracht was. (pag.612/3 e.v.-1982), konden de kiezers ,zich in 1989 uitspreken over een kandidaat

Luitenant-generaal Humberto Gordon Ruhio, die op 17 november 1986 werd beëdigd als lid van de militaire junta.

voor het presidentschap die door de junta was aangewezen. De Alliantie wilde directe presidentsverkiezingen.
,,Wij stellen een serieuze dialoog voor, zonder voorwaarden, die leidt tot echte democratie langs vreedzame weg", aldus de verklaring van de Democratische Alliantie.
In het communiqué werd erop gewezen dat de vertegenwoordigers van de luchtmacht, de marine en de politie in de junta bereid waren te praten over een overgang naar de democratie.

Op 16 oktober werd een door de Democratische Volksbeweging (MDP), een linkse coalitie waarin de communistische partij overheerste, protestdag gehouden. De dag verliep zonder grote ongeregeldheden.

In Le Monde van 31 okt. 1986 werd gemeld dat minister van binnenlandse zaken Garcia de week daarvoor besprekingen had gevoerd met de conservatieve Nationale Partij over de legalisering van bepaalde politieke partijen en het opstellen van kiesregisters en dat hij daarover tevreden was.
Tijdens de gesprekken zouden vertegenwoordigers van die partij, aldus Le Monde, hebben aangegeven dat hun partij een voorstander was van directe algemene verkiezingen in 1989.

Opheffing staat van beleg. Geleidelijke terugkeer ballingen beloofd

Op 31 dec. 1986 maakte president Pinochet bekend dat de op 7 sept. 1986 afgekondigde staat van beleg (pag. 609/2-1986), op 6 jan. 1987 niet zou worden verlengd (in de meeste regio's was de staat van beleg inmiddels al niet meer van kracht).

Wel bleven in Chili de noodtoestand en de Staat van Gevaar voor Verstoring van de Openbare Orde van kracht. De noodtoestand, die sinds 24 maart 1984 gold (pag. 541/3-1986, werd om de 90 dagen verlengd en de Staat van Gevaar voor Verstoring van de Openbare Orde om het half jaar.

Verder zei de president dat de minister van binnenlandse zaken ervoor zou zorgen dat de speciale adviescommissie van de regering inzake de mensenrechten voorstellen zou doen voor een geleidelijke opheffing, binnen 90 dagen, van het verbod op terugkeer voor in het buitenland verblijvende Chileense ballingen voor ,,ieder die het verdient naar Chili terug te keren".
Pinochet zei dat zijn beslissing was bedoeld om de nationale eenheid te bevorderen.

De regeringscommissie voor de mensenrechten was op 25 juni 1986 gevormd binnen het ministerie van binnenlandse zaken. Zij had tot doel ,,schendingen van de mensenrechten te voorkomen en te onderzoeken". Het instellen van de commissie was onderdeel van maatregelen die ,,de weg moeten plaveien voor een overgang, waarbij gestreefd wordt naar bevordering van harmonie en sociale vrede".
Op 24 sept. 1986 had de Chileense centrale recherche, aldus Le Monde (26-9-1986), bekendgemaakt dat het aantal in het buitenland levende ballingen dat niet mocht terugkeren op 15 sept. 1986 **3.703** bedroeg.

Op 2 jan. 1987, aldus Le Monde (5-1-1987), kondigde de regering een onmiddellijke opheffing aan van het uitgaansverbod in de hoofdstad Santiago en de provincie San Antonio dat sinds ongeveer twee jaar gold van zondag tot donderdag tussen twee en vijf uur 's morgens.

Wet op de politieke partijen. Registratie kiezers

Op 15 jan. 1987 keurde de junta, die bij afwezigheid van een gekozen parlement de wetgevende macht vormde, een wetsontwerp goed dat het recht op vorming van politieke partijen onder bepaalde voorwaarden herstelde. Na de militaire staatsgreep van 1973, waarbij de linkse regering van president Salvador Allende Gossens werd afgezet, waren politieke partijen officieel verboden.
De wet regelde de organisatie en werkwijze van partijen, maar handhaafde het verbod op partijen die ,,geweld propageren" of aanhangers waren van ,,ideologieën die van totalitaire aard zijn of zijn gebaseerd op klassenstrijd".

Politieke partijen mochten geen geld ontvangen uit het buitenland. Iedere drie jaar moest de partijleiding worden vervangen en verder moesten de partijen een lijst overleggen met alle leden. Om erkend te worden moest een partij een ledenlijst overleggen met 0,5 procent van het electoraat.
Politici mochten geen vakbondsactiviteiten ontplooien en vakbondsleiders mochten niet in een politieke partij deelnemen. De wet werd op 11 maart door Pinochet ondertekend.

Op 25 februari had president Pinochet zich als eerste laten inschrijven in een nieuw kiesregister. De originele kiesregisters waren kort en na de coup van 1973 verbrand.

Oprichting *Partido* de Renovacion Nacional

Op 6 febr. 1987 maakten, aldus de NZZ (10-2-1987), drie rechtse organisaties, die de regering van Pinochet steunden, bekend dat zij hadden besloten samen te gaan in een nieuwe partij, de Partido de Henovacion Nacional (Partij van Nationale Vernieuwing).
Woordvoerders van de partij verklaarden in Santiago dat de oprichting van de nieuwe partij geschiedde met het oog op de verkiezingen van 1989 na afloop van de ambtsperiode van Pinochet en met het oog op een sterker worden van de marxistische stromingen in Chili.
De nieuwe partij was ontstaan uit een fusie van het Nationale Arbeidersfront (FNT) van voormalig minister van binnenlandse zaken Sergio Onofre Jarpa Reyes, de Onafhankelijke Democratische Unie (UDI) van regeringsadviseur Jaime Guzman en de Nationale Unie Beweging van Andres Allamand.

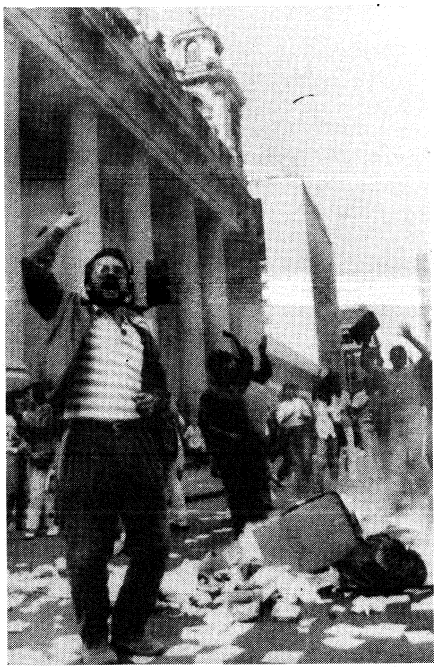

In KCA (maart 1987) werd gemeld dat Ricardo Rivadeneira de post van president van de nieuwe centrum-rechtse partij had geaccepteerd.
Volgens de NZZ van 8 jan. 1988 trad Rivadeneira in dec. 1987 af als leider van de Partij van Nationale Vernieuwing wegens onoverbrugbare meningsverschillen met het partijbestuur.

Protestacties. *Bustos* volgt *Seguel* op *als leider CNT*

Op 10 maart 1987 maakten veiligheidstroepen in het centrum van Santiago met waterkanonnen en traangas een einde aan een demonstratie van verscheidene honderden mensen ter gelegenheid van de internationale vrouwendag. De actie was georganiseerd door de organisatie Vrouwen voor het Leven. De demonstranten hadden anti-regeringsleuzen geroepen.
Op 25 maart werden verscheidene personen gewond bij een protestdag tegen het militaire regime die was georganiseerd door de overkoepelende vakcentrale CNT o.l.v. Rodolfo Seguel Molina. Tijdens de dag werden vooral loonsverhogingen geëist, een weer aanstellen van meer dan 8.000 leraren van staatsscholen die ontslagen waren, en een herstel van de democratie.

Seguel had op 2 okt. 1986 zijn aftreden als leider van de Confederatie van Kopermijnwerkers (CTC) aangekondigd.
Op 2 juli 1987 maakte Seguel bekenddat hij het leiderschap over het CNT (Nationale Commando van Arbeiders) neerlegde, omdat hij van plan was een paar jaar in Australië te gaan wonen. Als CNT-voorzitter werd hij opgevolgd door vice-voorzitter Manuel Bustos Huerto. De CTC maakte deel uit van het CNT.

Een beeld van de anti-regeringsdemonstratie in Santiago op 25 maart 1987.

Op 4 juni demonstreerden verscheidene duizenden mensen na een oproep van het Eenheidscomité van de Sloppenwijken ,,tegende honger en de hoge prijzen". De ordetroepen traden op met traangas en waterkanonnen en verrichtten arrestaties.
Op 19 augustus hielden ongeveer 20.000 tegenstanders van het militaire bewind in Santiago een demonstratie voor vrije verkiezingen.

Campagne voor vrije verkiezingen

Op 13 maart 1987 startte een groep prominente Chilenen een campagne voor vrije verkiezingen. De campagne werd aangekondigd in een verklaring van Silvia Alessandri, een nicht van oud-president Jorge Alessandri Rodriguez.
Een ander lid van de groep was Sergio Molina. ,,Wij willen dat de volgende regering door alle Chilenen als legitiem wordt beschouwd. Daarom richt onze beweging een klemmende oproep tot alle Chilenen, niemand uitgezonderd, zich in te zetten voor vrije verkiezingen. Wij geloven dat het voor 1989 vastgestelde plebisciet, waarbij volgens de grondwet van 1981 slechts één kandidaat wordt gesteld door de militaire leiders, geen vrije verkiezingen behelst.
Wij willen bij de bevolking en de regering het bewustzijn vergroten dat dit een onmogelijkheid is en dat de grondwet moet worden gewijzigd", zo zei Molina tegen correspondent Ferry Versteeg in *NRC/H'blad* (31-3-1987).
In de FAZ van 27 okt.1987 werd gemeld dat de belangrijkste drie leiders van de ,,Campagne voor vrije verkiezingen", de christen-democraten Sergio Molina, Andres Zaldivar Larrain en de socialist Ricardo Lagos, in Madrid een ontmoeting hadden gehad met de Spaanse premier Felipe Gonzalez Marquez, die hun de solidariteit van zijn regering betuigde.

De in de nacht van 7/8 sept. 1986 opgepakte Lagos (pag. 609/2-1986) was op 26 sept. 1986 weer vrijgelaten.

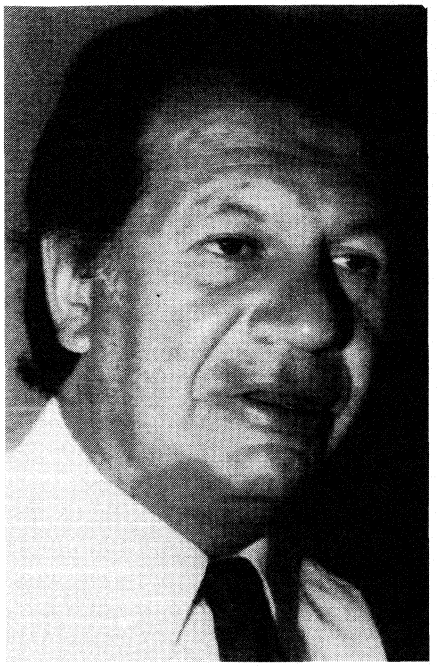
Registratie politieke partijen

Op 23 apr. 1987 vond de officiële registratie plaats van de rechtse Nationale Partij.
In de Financial Times van 12 mei werd gemeld dat een kleine politieke groep die pro-Pinochet was, de zg. Avanzada Nacional, zich de maand daarvoor formeel had uitgeroepen tot politieke partij en een muziekcassette had verspreid waarop o.m. een lied stond met de titel ,,Volgde harde lijn Pinochet". Volgens de NZZ (8-1-1988) was Benjamin Matte voorzitter van de Avanzada Nacional.

Begin dec. 1987 werd, aldus Le Monde (2-1-1988), de Partij voor de Democra-

Een archieffoto uit 1983 van de vakbondsleiders Manuel Bustos Huerto (rechts) en Rodolfo Seguel Molina (links met snor).

Ricardo Lagos

tie opgericht, bestaande uit gematigde socialisten en enige onafhankelijke personen. Voorzitter van de partij was, aldus de FAZ (16-2-1988), Ricardo Lagos.
In diezelfde Le Monde werd gemeld dat de nieuwe Humanistische Partij, die zich definieerde als ,,nieuw links", twee keer zoveel handtekeningen had gekregen als voor registratie vereist was. Volgens KCA (aug.1988) was de partij opgericht door Jose Tomas Saenz.
Verder maakte KCA (aug. 1988) melding van de oprichting in dec. 1987 van een Groene Partij (Los Verdes) onder leiding van Andres R. Koryzma.

Drie van de vier juntaleden zijn *voor* burgerpresident

Op 11 juni 1987 lieten twee juntaleden, adm. Jose Toribio Merino Castro en gen. Fernando Matthei Aubel, weten dat een burgerpresident gen. Pinochet zou moeten opvolgen wanneer zijn termijn in 1989 afliep.
Merino zei in een vraaggesprek met de BBC dat Pinochet zou moeten worden opgevolgd door een burger van begin vijftig. ,,sterk en krachtig genoeg om het economische beleid van de regering voort te zetten".
Matthei sloot zich daar later bij aan: ,,Hetzou gunstig zijn als de kandidaat een burger is." Beide militairen zeiden dat de toekomstige president centrumrechts zou moeten zijn. Zij noemden geen namen. .,We zoeken naar de kandidaat die ideaal zou zijn", aldus Matthei.

Op 23 juni zei juntalid gen. Rodolfo Stange Oelckers dat een burger aan de macht moest komen die zich geheel met het presidentschap bezig kon houden.

Zeven linkse *partijen* vormen Verenigd Linlcs. Veroordeling Almeyda

Op 26 juni 1987 vormden zeven linkse partijen een coalitie onder de naam Izquierda Unida (Verenigd Links, IU). De partij zou worden geleid door Clodomiro Almeyda Medina, die onder president Salvador Allende Gossens vice-president was geweest. Omdat Almeyda op dat moment echter niet op vrije voeten was, werd Luis Fernando Luengo, de president van de Radicale Partij, voorlopig tot leider van de coalitie benoemd.

Almeyda had een inreisverbod van de regering genegeerd en was na 12 jaar ballingschap in het buitenland op 21 maart in Chili teruggekeerd. Op 24 maart had hij zich bij de justitie gemeld. Diezelfde dag gelastte de regering zijn arrestatie en stuurde hem in interne ballingschap in het zuiden van het land.
Op 30 september werd Almeyda veroordeeld tot 541 dagen gevangenisstraf wegens het aanmoedigen van geweld en terrorisme, een vonnis dat op 19 mei 1988 door een hof van beroep in Santiago werd bekrachtigd.
Op 22 dec. 1987 bepaalde het Constitutionele Hof dat Almeyda voor tien jaar zijn burgerrechten kwijt was wegens schending van artikel acht van de grondwet dat de verspreiding van totalitaire ideeën of het oproepen tot geweld en klassenstrijd verbood.

Verenigd Links bestond uit de volgende partijen: Christelijk Links (Izquierda Cristiana, IC), de Communistische Partij van Chili (Partido Comunista Chileno, PCC) de Almeyda-factie van de Socialistische Partij (PS-A), de historische factie van de Socialistische Partij (PS-H), de politieke vleugel van de Beweging van Revolutionair Links (Movimiento de Izquierda Revolucionaria, MIR), een dissidente groepering van de Radicale Partij (PR-D) en de Beweging van Verenigde Volksactie (Movimiento de Accion Popular Unitaria, MAPU).

De socialisten o.l.v Ricardo Nunez (PS-N) namen geen deel aan de linkse coalitie en ook de zg. ,.militaire" vleugel van de MIR o.l.v. Andres Pascal Allende was niet in IU vertegenwoordigd. De sociaal-democratisch getinte PS-N behoorde tot de Democratische Alliantie (AD).

Doel van IU was het omverwerpen van het militaire regime door een ,,grote sociale mobilisering".

Op 27 juni zei een woordvoerder dat Verenigd Links de oude, linkse Democratische Volksbeweging (Movimiento Democratico Popular, MDP) verving die in 1985 door het Constitutionele Gerechtshof illegaal was verklaard (pag. 598/3 e.v.-1986).

De op 3 sept. 1983 opgerichte MDP (pag. 525/1 e.v.-1986) had bestaan uit de Communistische Partij. de Socialistische Partij (marxistisch-leninistische tendens), Christelijk Links de Beweging van Verenigde Volksactie en de Beweging van Revolutionair Links.

Kabinetswijziging

Op 6 juli 1987 trad het voltallige kabinet op verzoek van Pinochet af en op 7 juli werd een nieuwe regeringsploeg beëdigd. Deze zag er als volgt uit:

Binnenlandse zaken, hoofd van de regering-Sergio Fernandez Fernandez*; buitenlandse

Voormalig minister van buitenlandse zaken Jaime del Valle Alliende.

zaken - Ricardo Garcia Rodriguez**; defensie - schout-bij-nacht Patricio Carvajal Prado†; economische zaken - gen. Manuel Concha Martinez*: financiën - Hernan Buchi Buc†; onderwijs - Juan Antonio Guzman Molinare*; justitie - Hugo Rosende†; openbare werken - gen. Bruno Sievert†; arbeid - Alfonso Marquez de la Plata†; huisvesting - Miguel Angel Poduje†; transport en telecommunicatie - gen Jorge Massa Armijo*; mijnbouw - Samuel Lira Ovalle†; gezondheid - Juan Giaconi†; landbouw - Jorge Prado Aranguiz†: nationaal bezit - gen. Jorge Hernan Veloso Bastias*; secretaris-generaal van de regering. voorlichting - Orlando Poblete Iturrate*: secretaris-generaal t b v. ae president - gen. Sergio Valenzuela†.

* nieuw
** andere portefeuille
t onveranderd

Binnenlandse zaken was voordien in handen geweest van Ricardo Garcia Rodriguez, en buitenlandse zaken in handen van Jaime del Valle Alliende. Op economische zaken had Juan Carlos Delano Ortuzar gezeten.
De portefeuille onderwijs was in het vorige kabinet beheerd door Sergio Gaete Rojas. Deze op 26 juni tot ambassadeur in Argentinie benoemd.
De portefeuille transport en telecommunicatie was voordien de verantwoordelijkheid geweest van gen. Enrique Escobar Rodriguez en de portefeuille nationaal bezit de verantwoordelijkheid van gen. Rene Peri Farstrong. De functie van secretaris-generaal van de regering was in het vorige kabinet bekleed door Francisco Javier Cuadra Linaza (zie voor samenstelling vorige kabinet pag. 59913 en 61111-1986).
Sergio Fernandez Fernandez was van 1978 tot 1982 ook al minister van binnenlandse zaken geweest. De nieuwe secretaris-generaal van de regering, Orlando Poblete Iturrate, was vroeger voor het regeringsblad La Nacion werkzaam geweest.

Aylwin opvolger *Valdes* als leider christen-democraten

Op 31 juli 1987 begon in Punta de Tralca een congres van de Christen-Democratische Partij (PDC). Op 2 augustus kozen de afgevaardigden met 55 procent van de stemmen Patricio Aylwin Azocar tot nieuwe partijvoorzitter als opvolger van Gabriel Valdes Subercaseaux, die sinds 1980 op die post had gezeten. Aylwin, een vroegere Senator, was al eerder partijvoorzitter geweest. Tot vice-voorzitter werd Andres Zaldivar Larrain gekozen.

Ricardo Hormazabal, de kandidaat van de linkervleugel voor het partijleiderschap, kreeg 39 procent van de stemmen. Aylwin vertegenwoordigde de rechtervleugel van de PDC.
Na zijn verkiezing tot voorzitter zei Aylwin dat zijn belangrijkste taak was ,,de democratie voor Chili terug te krijgen".

Pinochet wijst vrije presidentsverkiezingen van de hand

Op 11 sept. 1987 zei president Pinochet in een toespraak ter gelegenheid van de 14de verjaardag van zijn bewind dat hij strenger zou gaan optreden tegen linkse tegenstanders van zijn regering. Pinochet wees de eis van de oppositie van de hand om vrije presidentsverkiezingen te houden. Hij zei dat dit een ,,terugkeer naar de demagogie van het verleden" zou betekenen.
De president verklaarde dat de regering haar voornemen zou doorzetten om van het volk een simpel ,,ja of nee" te vragen over een enkele, door de junta aan te wijzen presidentskandidaat.

Die dag kwamen drie mensen bij aanslagen om het leven

Algemene 24-uursstaking. Arrestatie van *o.m. Bustos*

Op 7 okt. 1987 kwam het in Santiago en andere steden tot botsingen tussen betogers en politie tijdens een algemene 24-uursstaking waartoe CNT-voorzitter Manuel Bustos op 19 augustus had opgeroepen. Bij de onlusten kwam één kind om het leven. De politie verrichtte ongeveer 500 arrestaties. De meeste arrestanten werden na een paar uur weer vrijgelaten.
Aan de stakingsoproep van het CNT werd slechts gedeeltelijk gehoor gegeven. De belangrijkste eisen van het CNT waren een algemene loonsverhoging van 22 procent en een verhoging van het minimumloon.

Op 20 oktober werden, aldus *Le Monde* (23-10-1987), Bustos, twee andere vakbondsleiders en twee oppositieleiders gearresteerd wegens hun betrokkenheid bij het organiseren van de algemene staking.
Op 17 aug. 1988 veroordeelde het Hooggerechtshof Bustos en Arturo Martinez, secretaris-generaal van het CNT, elk tot 541 dagen binnenlandse verbanning wegens hun aandeel in het organiseren van de staking van 7 oktober.

Wet tegen marxistische groeperingen

Op 20 okt. 1987 nam de junta een wetsontwerp aan waarmee het mogelijke werd op te treden tegen mensen van wie was komen vast te staan dat zij aanhanger waren van de marxistische ideologie. Onder de nieuwe wet werden mensen die veroordeeld waren wegens marxisme beroofd van hun recht op vrijheid van meningsuiting. Ook konden zij ontslagen worden.
Persorganen die denkbeelden van dergelijke mensen publiceerden, riskeerden een boete.
De wet voorzag ook in sancties tegen politieke partijen die een alliantie vormden met marxistische groeperingen. Het wetsontwerp werd op 29 oktober van kracht.

Manifestatie voor vrije verkiezingen

Op 19 nov. 1987 namen zo'n 200.000 mensen in het O'Higgings-park te Santiago deel aan een manifestatie voor vrije verkiezingen. De demonstratie was georganiseerd door de Burgerassemblée, die in het voorjaar van 1986 was gevormd door vertegenwoordigers van studentenorganisaties, vakbonden en zakengroepen op initiatief van de arts Juan Luis Gonzalez (pag. 611/3 e.v.-1986).
Oppositieleiders riepen de Chilenen op zich te laten inschrijven in de kiesregisters en bij de volksstemming over het presidextschap tegen de kandidaat van de militaire regering te stemmen.
Aan het einde van de manifestatie riep Juan Luis Gonzalez de partijen op zich te verenigen teneinde gezamenlijk campagne te voeren voor vrije verkiezingen.

Gematigde politieke partijen komen met politiek programma

Op 27 jan. 1988 presenteerden zes gematigde politieke partijen een gezamenlijk programma dat voorzag in een overgangsregering die het land in vier jaar zou leiden naar een parlementaire democratie.
Het programma bepleitte een sociaal akkoord dat de armste groepen ten goede moest komen. Maar de particuliere sector werd gerustgesteld met de belofte dat de bestaande eigendomsrechten werden gerespecteerd. De overgangsregering zou geen landhervorming doorvoeren en de verkoop onder het militaire regime van staatsbedrijven niet ongedaan maken.
Ondertekenaars van het programma waren volgens de NZZ (1-2-1988) de christen-democraten, de nationaal-democraten, de Humanistische Partij, de Republikeins-Liberale Unie, de sociaal-democraten en de Socialistische Volksunie.

De Republikeins-Liberale Unie was in dec. 1987 ontstaan door een fusie tussen de Republikeinse Partij en de Liberale Partij

Vorming ,,*Comando* por el no". Ook communisten roepen op bij het referendum ,,nee" te stemmen

Op 2 febr. 1988 besloten 13 politieke partijen hun krachten te bundelen in een ,,Comando por el no" (Commando voor het nee) om te bereiken dat de Chilenen bij de komende volksstemming nee zouden zeggen tegen de kandidaat van de militaire junta voor het presidentschap van Chili.
Tot de partijen die gingen samenwerken, behoorden de christen-democraten, de Sociaal-Democratische Partij (Parti Social Democrata), de Nationaal Democratische Partij (Partido Democratica Nacional, Padena) de Humanistische Partij (PH), de Socialistische Volksunie (Union Popular Socialista, UPS), de Partij voor de Democratie (Partido por la Democracia

PPD), de Nunez-factie van de Socialistische Partij, de Republikeinse Liberale Unie en vier van de zeven leden van Verenigd Links (de Almeyda-factie van de Socialistische Partij, de Radicale Partij, Christelijk Links en de Beweging van Verenigde Volksactie).

Op 15 juni riep ook de Communistische Partij van Chili de bevolking op nee te stemmen bij de volksstemming. Op een paar kleine linkse partijen na, die voorstanders waren van een boycot van de stemming, voerde nu de hele oppositie campagne voor het ,,nee".

De Communistische Partij sloot zich echter niet aan bij het Commando voor het Nee, dat inmiddels uit 16 partijen bestond. De daarin dominerende Christen-Democratische Partij was tegen samenwerking met de communisten, De Communistische Partij zelf wilde ook onafhankelijk blijven en vasthouden aan haar strategie van ,,volksopstand",waartoe een overwinning van het ,,nee" eventueel het sein zou kunnen zijn.

In de FAZ van 22 juni werd gemeld dat de 16 leden van het Commando voor het Nee na een lang beraad over een verbetering van de structuur van hun samenwerking een Raad van Partijvoorzitters hadden gevormd om hun gemeenschappelijke campagne voor het referendum beter te laten verlopen. Zij benoemden de christen-democratische leider Patricio Aylwin tot hun ,,officiële woordvoerder".
Een uitvoerend comité, waartoe vijf leidende politici behoorden, was verantwoordelijk voor de verkiezingscampagne, die zou worden geïntensiveerd.

Volksstemming vervroegd. Pinochet kandidaat

Op 14 jan. 1988 deelde juntalid Jose Toribio Merino Castro, mee dat het plebisciet over het presidentschap zou plaatsvinden tussen 11 september en 12 december 1988, en niet in 1989, zoals aanvankelijk de bedoeling was geweest.

Op 22 april zei Pinochet in Vina del Mar tijdens een rede tot zo'n 4.000 vrouwelijke vrijwilligers dat de grondwet voorzag in een plebisciet om te zien of de Chilenen wilden dat de militaire regering aanbleef.

,,Dat en niets anders is de kwestie: of u wilt dat president Pinochet doorgaat of niet", aldus Pinochet. Tegelijkertijd erkende hij dat de leden van de junta moesten beslissen ,,of de persoon die het presidentschap in handen heeft zijn werk goed heeft gedaan".

Op 8 juli zei Pinochet in Talcahuano dat het referendum binnen 90 dagen zou plaatsvinden.

Op 25 juli liet de regering weten dat de vier juntaleden op 30 augustus een kandidaat voor het presidentschap zouden aanwijzen. Op 30 augustus koos de militaire junta eensgezind Pinochet tot presidentskandidaat. Over deze keuze kon de bevolking zich op 5 oktober in een referendum uitspreken.

Economische situatie

In *NRC/H'blad* (27-7-1988) meldde Ferry Versteeg over de economische situatie in Chili op dat moment het volgende:

De militaire regering van generaal Augusto Pinochet mag dan in een diplomatiek isolement verkeren wegens schendingen van de mensenrechten, zij onderhoudt de beste relaties met de internationale financiële wereld. Chili's uitgesproken vrije marktbeleid, de budgettaire ascese. de trouwe schuldenafbetaling en de gastvrije houding tegenover buitenlandse investeerders worden in de financiële wereldcentra ten voorbeeld gesteld aan vele andere ontwikkelingslanden. Sinds de rampzalige economische inzinking van 1982183, waardoor het Chileense nationale produkt met 14 procent afnam, beleeft het land een onafgebroken expansieperiode met jaarlijkse groeicijfers van 5 à 6 procent.

De geldontwaarding zal dit jaar waarschijnlijk onder de 15 procent zakken, terwijl buurlanden als Peru en Argentinië boven de 300 procent zullen uitkomen. Als het enige Latijnsamerikaanse land wist Chili zijn buitenlandse schuld met een miljard dollar terug te brengen tot 18,5 miljard.

De export floreert niet alleen - over de eerste helft van 1988 werd een handelsoverschot van een miljard dollar bereikt - maar wordt ook steeds gevarieerder. Verzorgde koper 10 jaar geleden nog 80 procent van de uitvoer, nu is dat 40 procent. Want produkten als fruit, hout, cellulose en vismeel vinden nu buitengaats ook gretig aftrek.
Geen wonder dat het regime-Pinochet deze macro-economische successen volop in de strijd werpt nu Chili aan de vooravond staat van een plebisciet waarbij de bevolking mag kiezen tussen zijn voortzetting met acht jaar dan wel terugkeer naar de burgerlijke democratie. Tegelijkertijd doen Pinochet's tegenstanders uiteraard hun best de schaduwzijden van Chili's Wirtschaftswunder breed uit te meten. Ze hebben evenmin gebrek aan stof.

De gemiddelde Chileense maandlonen liggen op 80 dollar en de minimumlonen op slechts 50 dollar, waarmee zij tot de laagsten van het continent behoren. Ook ligt het huidige loonniveau nog altijd 13 procent onder dat van 1981. Verder zijn de menselijke kosten van het geforceerde openmarktbeleid groot. Terwijl scherp is bezuinigd op sociale posten als openbaar onderwijs en gezondheidszorg, groeien de verschillen tussen arm en rijk. En onderzoekers van de Universiteit van Chili noemen vijf van de bijna 13 miljoen Chilenen ,,extreem arm".
,,Chili verbreekt de band van de onderontwikkeling", meldde de officiële pers in Santiago eerder deze maand onder verwijzing naar een recent artikel in de Financial Times. Maar dezelfde pers verzweeg de kritiek van het Britse blad op generaal Pinochet's dictoriale regeermethode. En wat Chili's vlucht uit de onderontwikkeling betreft: vorig jaar beliep het inkomen per hoofd van de bevolking volgens opgave van de Wereldbank 1460 dollar, nog altijd minder dan in Brazilië of Uruguay, en veel minder dan in Argentinië. Mexico of Venezuela.
Een bron van trots voor de Chileense regering - en van tevredenheid van de internationale financiele wereld - vormt de forse groei van de buitenlandse investeringen in Chili, vier miljard dollar over vier jaar. Daarbij wordt in de meeste gevallen gebruik gemaakt van de zogeheten ,,debt-equity-swaps". Dat wil zeggen buitenlandse investeerders kopen op de internationale tweedehands-schuldenmarkt Chileense leningen tegen een kleine 70 procent van de oorspronkelijke waarde. Zij leveren die in bij de Chileense Centrale Bank en krijgen in ruil pesos tegen bijna 100 procent van de nominale-waarde, mits zij die pesos in Chili investeren.

Daartoe bestaat meer dan voldoende gelegenheid omdat de Chileense regering de privatisering van staatsbedrijven tot een hoeksteen van haar beleid maakt. Vrijwel dagelijks berichten de Chileense kranten welk bedrijf voor hoeveel dollars in buitenlandse handen is overgegaan.
Tot de meest actieve investeerders behoren Chili's ,,buren"aan de overzijdevan de Pacific, Australie en Nieuw-Zeeland. De cartoonist van het rechtse dagblad El Mercurio bracht onlangs zelfs een prent van een kangoeroe met een sombrero op. Uit de buidel van het beest staken rokende schoorstenen en dollarbiljetten.

De transacties uit die hoek zijn inderdaad opvallend. De excentrieke bierbrouwer Alan Bond uit Perth verwierf voor 500 miljoen dollar 90 procent van de aandelen van een goudmijn in de Noord-Chileense woestijn. Ook kocht Bond voor 280 miljoen dollar ruim eenderde van het Chileense telefoonbedrijf. De Nieuwzeelandse firma Fletcher nam voor 133 miljoen dollar een papierfabriek bij Concepcion over en het bedrijf Carter Holt uit hetzelfde land investeerde voor 300 miljoen in olie- en vismeelbelangen.

De meest spectaculaire transactie vond enkele maanden geleden plaats. Toen kocht het Australische bedrijf Brocen Hill 60 procent van de grootste maagdelijke kopervoorraad ter wereld bij La Escondida. Japanse en Britse investeerders nemen de rest voor hun rekening en de totale transactie beloopt 1,1 miljard dollar. Als de kopermijn in 1992 gaat draaien zal de Chileense koperproduktie met 22 procent toenemen.
Ook Chileense banken en verzekeringsbedrijven blijken interessante objecten voor buitenlandse investeerders, en niet te vergeten landerijen. Zowel de Amerikaanse Mormonenkerk als de Saoedische sjeik Suleiman Al-Rahji schaften zich er enkelen aan. ,,Dit wijst op het groeiende vertrouwen van het buitenlandse zakenleven in het Chileense economische proces", meldde de regeringskrant La Nacion onlangs op jubeltoon.

De politieke oppositie spreekt echter over ,,een ongecontroleerde uitverkoop tegen spotprijzen" en ook sommige partijloze economen tonen minder euforie. Zoals Ricardo Ffrench-Davis, vice-president van de Corporatie voor Latijnsamerikaans economisch onderzoek, die zich niet keert tegen buitenlandse investeringen als zodanig, maar wel tegen hun huidige vorm.
,,Demeeste investeringen in Chili betreffen tot nu toe het opkopen van bestaande bedrijven en niet het scheppen van nieuwe produktieve activiteiten", aldus deze econoom. ,,Dat levert ons nu eenmalige geldinjecties op en de mogelijkheid om de buitenlandse schuld licht te beperken. Maar over een paar jaar gaan de winst- en kapitaalsoverdrachten naar het buitenland op onze betalingsbalans drukken."

IRAK/IRAN

DE MILITAIRE WEG NAAR EEN BESTAND IN DE GOLFOORLOG

Op 18 juli 1988 aanvaardde Iran na lang verzet resolutie 598 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties d.d. 20 juli 1987, waarin o.a. een onmiddellijk staakt-het-vuren in de bijna acht jaar oude Golfoorlog werd geëist (pag. 593/1-'87).
Op 8 augustus volgde de aankondiging van een bestand per 20 augustus, dat op die datum inderdaad vankracht werd. Aan de Iraanse stap gingen o.m. de volgende militaire ontwikkelingen vooraf.

Tankeroorlog (1987)

Volgens een mededeling van Lloyd's in Londen op 30 december 1987 waren in de z.g. tankeroorlog sinds mei 1981 in totaal 447 schepen bij aanvallen getroffen, waarvan 178 sinds begin 1987. Alleen al in december 1987 werden 34 aanvallen op schepen in de Golf bevestigd. In 1986 waren 107 aanvallen op koopvaardijschepen gemeld.
Volgens een iets oudere berekening van een Amerikaans instituut, vermeld in de NZZ (30-12-'87) waren bij de tankeroorlog in 1987 tot dan toe 165 handelsschepen (uit 31 landen) aangevallen, waarvan 85 door Iran en 80 door Irak. Dit instituut maakte melding van 437 aanvallen sinds september 1980, waarvan 275 door Irak en 162 door Iran.
Bij al die aanvallen kwamen, aldus Lloyd's (*DPA/AFP* 12-12-'87), 313 zeelieden om het leven.
Het overgrote deel van de schepen die werden geraakt, konden worden gerepareerd. Slechts vijf schepen werden tot zinken gebracht en 23 werden zwaar beschadigd (NZZ 30-12-'87).

Aan een bericht van *The Guardian* (Volkskrant 27-1-'88) werd o.a. het volgende ontleend:

„In het verloop van de tankeroorlog is lange tijd niets veranderd. Irak blijft aanvallen uitvoeren op tankers die van en naar de Iraanse oliestations op Kharg-eiland varen. En Bagdad probeert regelmatig het overladen van de olie op Larak-eiland, in de straat van Hormoez, te saboteren. Iran vergeldt iedere aanval, voornamelijk uitgevoerd door de Revolutionaire Gardisten die vanaf speedboten (Boghammers genoemd naai de Zweedse werf waar ze zijn gebouwd) schepen beschieten die eilanden als Abu Musa of Farsi passeren, vooral als deze handel drijven met Koeweit, dat door Iran wordt beschouwd als een bondgenoot van Irak."
„Het enige wat de Iraakse aanvallen hebben bereikt, is dat de beide supermachten en vijf Europese landen betrokken zijn geraakt bij een regionaal conflict. Maar inmiddels is ook die betrokkenheid al bijna een routine-zaak geworden.(...) Operaties van de westerse en Sowjet-marine om hun koopvaardijschepen te beschermen verlopen volgens een vast patroon. Het meest omvangrijk is de marinevloot van de Amerikanen, zij hebben veertig tot vijftig oorlogsschepen en hulptroepen in de omgeving.(...) De Amerikaanse marine organiseert kleine konvooien van tankers die onder Amerikaanse vlag zijn gebracht en kiest het moment waarop ze van en naar Koeweit worden begeleid. De konvooien worden zwaar bewaakt, vanuit de Golf van Oman, om mogelijke aanvallen af te slaan (...)

De Russen regelen hun eigen escortes vanaf een mobiele basis die even buiten de Golf voor anker ligt. Hoewel ze via de radio het noodzakelijke contact met westerse marine-eenheden onderhouden, beperken zij zich voornamelijk tot hun eigen zaken. De Sowjet-Unie heeft een tiental marine-schepen in de Golf, waarmee ze hun koopvaardijvloot in drie etappes begeleiden: van Fujairah naar Dubai, vandaar naar Bahrein en vandaar indien nodig naar Koeweit met de steun van een mijnenveger..."

Aanvallen op steden en economische doelen

In de periode van september 1987 tot 27 februari 1988 voerde de Iraakse luchtmacht in fasen aanvallen uit op z.g. economische doelen in Iran (olieinstallaties, elektriciteitscentrales, industriecentrâ e.d.) Op 17 november 1987 bombardeerde de Iraakse luchtmacht tweemaal de niet voltooide kerncentrale bij de Iraanse havenstad Bushehr. Daarbij kwamen volgens Iran 11 mensen om het leven, o.w. een Westduitse ingenieur. De volgende dag meldde het Internationale Atoomenergie Agentschap (IAEA) in Wenen dat de hoeveelheid en de aard van het nucleair materiaal in de centrale gerandeerden dat er geen belangrijk stralingsgevaar voor het publiek bestond. Op 19 november maakte Iran melding van een derde Iraakse aanval op de kerncentrale, waarbij geen slachtoffers vielen.
Als vergelding voor de Iraakse luchtaanvallen voerde de Iraanse artillerie o.a. op 4 oktober 1987 zware beschietingen uit op de Iraakse havenstad Basra. In de nacht van 5 op 6 oktober vuurde Irak twee Scud-B raketten af op de Iraakse hoofdstad Bagdad. Ook op 10, 13 en 30 oktober werd Bagdad door een Iraanse raket getroffen. De raket van 13 oktober kwam vlak bij een school terecht, waardoor volgens Irak 30 kinderen en 6 volwassenen werden gedood en 218 mensen gewond raakten.

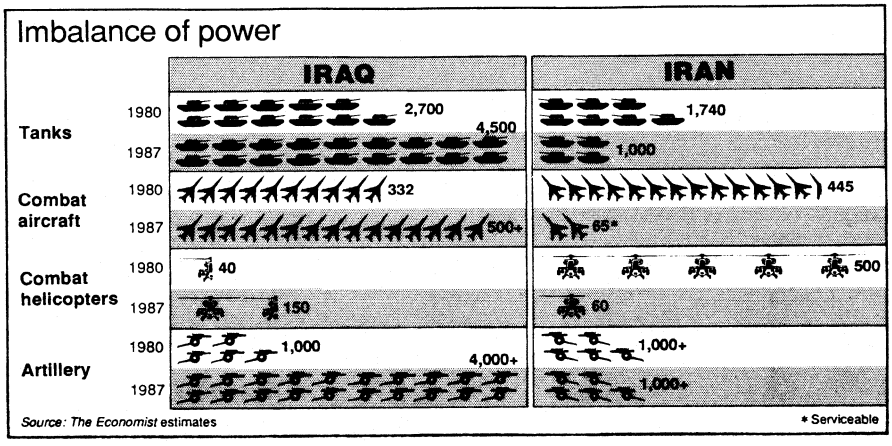
Op 8 november kwam opnieuw een Iraanse raket op Bagdad terecht, volgens Reuter de 17de sinds begin 1987. In de volgende drie maanden bleven dergelijke raketaanvallen achterwege.

Nieuwe mobilisatie Iran

Op 13 november 1987 kondigde Iran een nieuwe massamobilisatie af. Alle gezonde Iraanse mannen werden opgeroepen zich te melden voor militaire dienst. Er werd melding gemaakt van het vertrek van grote aantallen Iraniërs naar het front en op 17 november werd bericht dat Iran ca. 250.000 militairen had samengetrokken voor een groot offensief bij Basra. Op 19 december was sprake van een Iraanse verrassingsaanval op 200 km ten noorden van Basra, maar het voorspelde grote offensief bleef uit.

Nieuwe fase in „stedenoorlog" (28 februari - 20 april)

Op 27 februari 1988 voerde de Iraakse luchtmacht een aanval uit op een grote olieraffinaderij in het zuiden van Teheran.
Op 28 februari 's avonds en op 29 februari vuurde Iran - voor het eerst sinds 8 november 1987 - in totaal drie grond-grond-raketten op de Iraakse hoofdstad Bagdad af, als vergelding voor Iraakse aanvallen in de voorgaande dagen op burgerdoelen in diverse Iraanse steden, waarbij 28 personen om het leven zouden zijn gekomen.
Irak reageerde voor het eerst met het afvuren van grond-grond-raketten op de Iraanse hoofdstad Teheran: 17 stuks

De krachtsverhouding tussen Irak en Iran (The Economist 19-9-1987).

op 29 februari en 1 maart. Op 2 maart vuurde Irak voor het eerst twee raketten af op de heilige stad Qom en nog eens drie op Teheran. Op zijn beurt bestookte Iran Bagdad opnieuw met raketten (zeker vier).
Reeds op 1 maart werd de Sowjet-ambassadeur in Teheran Wladimir Goedew, op het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken ontboden om een protest in ontvangst te nemen tegen het feit dat de grond-grond-raketten, die door Irak op Teheran waren afgevuurd, door de Sowjet-Unie aan Irak zouden zijn geleverd. Dil wei-d door Moskou ontkend, terwijl Irak verklaarde de betreffende raketten van het type ,,Al-Hussein" zelf te hebben ontwikkeld. Volgens Westerse militaire deskundigen ging het echter om Scud-B raketten van Sowjet-oorsprong waarvan het bereik door Iraakse technici zou zijn opgevoe d door de explosieve lading ervan te verminderen (tot ca. 300 pond). Reeds in augustus 1987 had Irak gemeld over een raket met een bereik van 650 km te beschikken.
Op 4 maart trokken Iraniërs naar de Sowjet-ambassade in Teheran om tegen de (vermeende) Sowjet-rol te protesteren. Sowjet-vertegenwoordigingen - de ambassade in Teheran alsmede de missie in Isfahan - kregen politiebescherming.
Maar op 6 maart werd de ambassade met stenen en brandbommen bekogeld, terwijl ook de missie in Isfahan werd belaagd. Volgens het Iraanse persbureau Irna verspreidde de politie de betogers met traangas. De Iraanse zaakgelastigde in Moskou, Majid Ghahremani, werd op het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken ontboden om een protestnota in ontvangst te nemen, aldus het Sowjet-persbureau *Tass*.

Op 7 maart kwam de Veiligheidsraad op verzoek van de Sowjet-Unie voor een spoedzitting bijeen om zich bezig te houden met de ,,escalatie" in de Golfoorlog. Sowjet-ambassadeur (bij de VN) Alexander Belonogow stelde voor een speciale VN-afgezant aan te wijzen voor een bemiddelingsmissie tussen Iran en Irak. De Amerikaanse VN-missie toonde zich sceptisch over dit voorstel; Iran reageerde positief.
Op 11 maart om 14.00 uur werd in de stedenoorlog een bestand van kracht na een oproep van de Turkse premier Turgut Özal, die op 28 en 29 februari een officieel bezoek aan Iran bracht (verblijf in Teheran en Qom). Irak stelde t.a.v. dit bestand vijf voorwaarden die door Iran werden verworpen:

m Irak mag het laatste bombardement uitvoeren omdat Iran op 29 februari de steden-oorlog hervatte door raketten op Bagdad af te vuren

Reddingswerkers zoeken in het puin naar slachtoffers van een Iraakse raketaanval op een woonwijk in Teheran (4 maart 1988).

- Iran mag geen Iraakse woongebieden aanvallen.
- Iran mag geen agressie plegen in geen Arabische stad ,,zoals het in het verleden deed".
- Iraanse grondtroepen mogen geen aanval doen op de internationale erkende grenzen van Irak.
- Irak behoudt zich het recht voor zijn aanvallen op Iraanse economische doelen voort te zetten. Dit betekent onder andere dat de tanker-oorlog wordt voortgezet.

Op 13 maart 's avonds hervatte Irak de stedenoorlog met het afvuren van een raket op Teheran, omdat Iran de bestandvoorwaarden zou hebben geschonden door 1) artilleriebeschietingen van woonwijken in twee Iraakse steden (Halabja en Derbend-e Khan) op 12 maart; en 2) de start van een nieuw landoffensief, Zafar 7, in de nacht van 12 op 13 maart (zie pag. 198/1).
Tot 15 maart 's middags schoot Irak 13 raketten op Teheran af, terwijl 2 Iraanse raketten op Bagdad terecht kwamen.
Op 16 maart riep de Veiligheidsraad - in een door alle leden goedgekeurde verklaring van de voorzitter - Irak en Iran met klem op de stedenoorlog onmiddellijk te staken. Voorts gaf de Raad zijn steun aan een plan van secretaris-generaal Perez de Cuellar om een nieuwe bemiddelingspoging tussen Iran en Irak te ondernemen. Hem werd verzocht daarover binnen drie weken verslag uit te brengen.

Maar de raketaanvallen op beide hoofdsteden gingen door. In de periode van 28 februari - 19 maart vuurde Irak 90 raketten op Teheran af, terwijl Iran meldde 34 raketten op Bagdad te hebben afgeschoten (26 treffers volgens Irak).

In de volgende periode werd door Irak twee maal een kort bestand in de stedenoorlog afgekondigd: 1) van 1-3 april voor de duur van het bezoek van de Turkse premier Özal aan Bagdad: en 2) van 8 t/m 10 april wegens de parlementsverkiezingen in Iran. Maar daarna werden de raketaanvallen hervat.
Tegelijk zette de Iraakse luchtmacht haar aanvallen op Iraanse steden voort, terwijl de Iraanse artillerie Iraakse steden bleef bestoken. Op 7 april meldde het Iraanse persbureau Irna dat Iraanse jachtbommenwerpers - voor het eerst in bijna zes jaar - 's morgens vroeg een militair garnizoen en een olieraffinaderij in Bagdad hadden aangevallen. Volgens Irak was slechts één Iraans toestel bij een poging in het luchtruim van Bagdad door te dringen neergeschoten.

Op 20 april kondigde Irak opnieuw een voorwaardelijk bestand in de ,,stedenoorlog af dat om middernacht inging. Dit maal leidde het bestand tot een duurzame pauze.
Naar eigen zeggen had Irak tot dan toe 189 raketten op Iran afgevuurd: 135 op Teheran, 23 op Qom, 22 op Isfahan en 9 op andere steden. (*AFP/Le* Monde 27-4-'88). Iran had gemeld sinds eind februari 80 raketten op Bagdad te hebben afgeschoten (Reuter 21-4-'88), maar Iran had ook andere Iraakse steden met raketten bestookt. (Volgens een Reuter-bericht van 7 april had Iran toen 65 raketten op Bagdad en andere Iraakse steden afgevuurd).

Aan beide zijden vielen ca. 2.000 doden, aldus de FAZ (27-4-'88). Volgens de directeur van het Iraanse bureau voor oorlogsinformatie, Kamal Khar-

razi, waren sinds het begin van de stedenoorlog door Iraakse raketten èn luchtaanvallen op Iraanse steden tot begin april 1.145 doden en 4.000 gewonden gevallen (*NRC/H'blad* 5-4-'88).
Nog op 24 mei dreigde Irak de ,,stedenoorlog'' te hervatten, als Iran in strijd met de bestandsvoorwaarden Iraakse steden (met artillerie) bleef beschieten.

Inmiddels had brigade-generaal Kamil Hassan, de directeur van de Iraakse militaire industrie, op 25 april meegedeeld dat Irak met succes een nieuwe raket had getest, de ,,Al-Abbas'' die een bereik van ca. 900 km had. Bij de proef was een doel op een afstand van 860 km getroffen. De ,,Al-Abbas'' was een verbeterde versie van de ,,Al-Hussein''-raket met een bereik van 650 km, die op Teheran was afgeschoten. Volgens informaties van de Amerikaanse inlichtingendienst had de nieuwe raket een explosieve lading van 125 kilogram. Iraakse regeringskranten waarschuwden dat de raket bij (verdere) schendingen van het bestand kon worden ingezet.

De strijd aan het noordelijke front *(maart/april)*

Op 14 maart startte Iran een nieuw offensief, Fajr 10, aan het noordelijke front in de buurt van Suleimaniya. Daaraan werd ook deelgenomen door Koerdische guerrillastrijders uit Irak van de patriottische Unie van Koerdistan (PUK). Nog op 15 maart meldde een PUK-woordvoerder de verovering van de Koerdische stad Halabja, ten oosten van het stuwmeer van Derbendikhan. Op 16 maart en mogelijk ook op 17 maart werd Halabja en omgeving door de Iraakse luchtmacht met chemische wapens gebombardeerd, aldus mededelingen van de kant van de PUK en Iran. (Zie ook pag. 193/1)
Op 27 maart meldde Irna dat Iraanse Revolutionaire Gardisten strategische hoogten hadden bezet binnen 8 km van de Derbendikhan-dam en de waterkrachtcentrale aan het meer, welke Bagdad ten dele van elektriciteit voorziet.
Bovendien zou in het kader van een nieuw Iraans offensief, Beit al-Muqaddas 4, op 27 maart, in zuidelijke richting terreinwinst zijn geboekt, waaronder diverse hoogten van ,,groot strategisch belang''. In totaal zou de Revolutionaire Garde in het noordoosten van Irak 1.400 km² Iraaks gebied bezet houden, aldus Irna op 28 maart.
Daarentegen bevestigde het Nationale Bevrijdingsleger (NLA) van de Iraanse verzetsbeweging Mujahedin Khalq, dat door Irak werd gesteund, op 28 maart vanuit Bagdad bij een groot offensief in de Zuidiraanse provincie Khuzestan een gebied van 600 km² te hebben veroverd, hoofdzakelijk in het grensgebied van Fakkeh. Maar volgens Irna (29-3) was dit offensief afgeslagen.
Op 1 april berichtte Irna dat de Iraakse luchtmacht van 21 tot 26 maart chemische bombardementen had uitgevoerd op Koerdische dorpen in het gebied van Qara Dagh (Noordoost-Irak), waardoor 73 mensen zouden zijn gedood en meer dan 100 gewond.
Op 2 april bevestigde Irak in een militair communiqué dat zijn troepen de Koerdische rebellen in het gebied van Qara Dagh ,,definitief geliquideerd'' hadden. Dit betrof de bergketen tussen het gebied van Halabja en de vlakte van Kirkoek, waar de Iraakse troepen (volgens eigen zeggen op 19 maart) reeds het hoofdkwartier van Koerdenleider Jalal Talabani zouden hebben veroverd. Een PUK-woordvoerder bevestigde vervolgens dat de Koerdische strijders enige bases hadden moeten ontruimen vanwege Iraakse chemische bombardementen.

Op 4 april beschuldigde Irak op zijn beurt Iran ervan Iraakse troepen in de sector van Halabja op 30 en 31 maart met chemische wapens te hebben bestookt, waardoor 88 Iraakse militairen ernstig gewond raakten. Dit werd de volgende dag door Iran ontkend, waarbij werd opgemerkt dat Irak waarschijnlijk per vergissing chemische wapens tegen zijn eigen troepen had ingezet die in de buurt van Iraanse troepen waren gelegerd.
Voorts verklaarde de Iraanse woordvoerder Kamal Kharrazi dat het Iraanse offensief in het noordoosten van Irak (Fajr 10) was afgesloten, nu Iran zijn vooraf gestelde doelen had bereikt. Maar volgens een Westerse diplomatieke bron zou Irak daar een tegenoffensief hebben gelanceerd. De NZZ (6-4) noemde als doel daarvan de stad Sattid Sadek, een belangrijk wegenknooppunt die de Iraniërs na harde gevechten hadden veroverd.

Op 12 april maakte Iran melding van een nieuw offensief, Beit al-Muqaddas 5, dat de voorgaande avond vanuit Penjwin (50 km ten noorden van Halabja) was begonnen. Bij dit offensief zou reeds een gebied van 35 km² zijn bezet door uitschakeling van 2.700 Iraakse militairen. Irak daarentegen meldde dat de Iraanse aanval ,,volledig was vermorzeld'' door de vernietiging van vier brigades, waarbij 6.000 Iraniërs waren gedood of gewond.

Irak herovert schiereiland van *Fao*

Op 17 april 1988 ging Irak in de oorlog te land voor het eerst in het offensief sinds mei 1986, toen de Iraanse grensstad Mehran (tijdelijk) werd bezet

Iraakse militairen slaan met hun laarzen tegen een afbeelding van Ayatollah Khomeiny op een met kogels doorzeefde muur in de stad Fao (22 april 1988), nadat zij deze op de Iraanse troepen hebben heroverd.

(pag. 801/1-'86). Eenheden van het 7de legerkorps en de Presidentiële Garde openden in het kader van operatie Ramadan Mubarak (heilige vastenmaand) een aanval op de Iraanse stellingen op het schiereiland van Fao (Al Faw) dat sinds 11 februari 1986 door Iraanse troepen was bezet (pag. 805/3-'86).

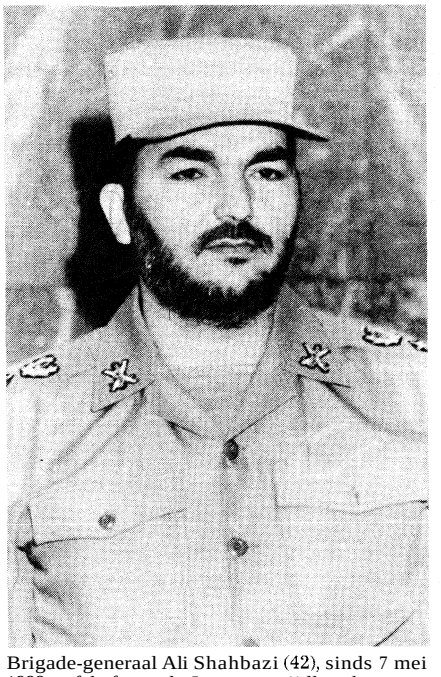
Op 18 april meldde Irak ,,debevrijding van Fao''. Vrijwel alle Iraanse troepen waren ,,volledigvernietigd''. d.w.z.gedood, gewond of gevangen genomen. Slechts enkele Iraniërs waren erin geslaagd zich over de grensrivier de Shatt al-Arab in veiligheid te brengen.
Iran gaf op 18 april toe dat de Iraanse strijdkrachten zich als gevolg van een hevig offensief hadden moeten ,,hergroeperen op nieuwe defensieve stellingen''. Het Iraanse persbureau Irna meldde dat Irak bij de aanval op Fao gifgas had ingezet. Koeweit werd ervan beschuldigd zijn eiland Bubiyan ter beschikking van Irak te hebben gesteld, zodat Iraakse helikopters het eiland als uitvalsbasis voor aanvallen op Iraanse posities konden gebruiken.

Ook Amerikaanse helikopters zouden van Bubiyan zijn opgestegen om de Iraanse troepen op het schiereiland van Fao aan te vallen. Deze beschuldigingen werden zowel door Koeweit als de Verenigde Staten van de hand gewezen. Overigens had de Amerikaanse vloot in de Golf op 18 april twee Iraanse olieplatforms, Sirri en Sassan, vernietigd en twee Iraanse fregatten beschadigd (pag. 4361112).

Op 20 april 's ochtends schoot Iran een raket van het type Scud op Koeweit af. De raket kwam in de woestijn bij het olieveld Al-Wafra terecht, zonder schade aan te richten. Tot dan toe was Koeweit het doelwit geweest van Zijderupsraketten die op het schiereiland van Fao stonden opgesteld (zie pag. 435/1/2).

In latere berichten werd gesuggereerd dat de verovering van Fao door Irak zonder zware strijd was verlopen. Carolien Roelants meldde in *NRC/* H'blad (27-4) o.a.:

,,Hoe het offensief precies is verlopen en hoe hoog de verliezen aan beide kanten waren, wordt tot dusver angstvallig geheim gehouden. Op het schiereiland hebben bezoekende Westerse journalisten echter nauwelijks tekenen van echt zware strijd ontdekt. Dat heeft geleid tot speculaties over het gebruik van chemische wapens door Irak en over een recente vermindering van het Iraanse garnizoen ter plaatse. Bij gebrek aan aanwijzigingen voor het eerste wordt aangenomen dat de Iraniers hun garnizoen van maximaal circa 50.000 man hadden verminderd, tot mogelijk niet meer dan 10.000 à 15.000 man - misschien omdat ze ook dachten dat Irak nooit zou aanvallen of misschien omdat ze de troepen elders nodig hadden. Als afleidingsmanoeuvre hadden de Iraakse president Saddam Hoessein en zijn minister van defensie Adnan Khairallah zich enkele dagen voor het offensief naar het noorden begeven.

Brigade-generaal Ali Shahbazi (42), sinds 7 mei 1988 stafchef van de Iraanse strijdkrachten.

Daardoor moesten de Iraniërs de indruk krijgen dat als er al iets broeide het noorden, waar Iran de laatste tijd enkel successen heeft geboekt, het strijdtoneel zou zijn.''

Nieuwe stafchef Iraanse leger

Op 7 mei 1988 werd kolonel Ali Shahbazi benoemd tot stafchef van het Iraanse leger en bevorderd tot brigadegeneraal door imam Khomeiny.
Hij verving brigade-generaal Esmail Sohrabi, die op 25 oktober 1984 stafchef was geworden (pag. 2112-'85) en nu tot adviseur bij de Opperste Defensieraad werd benoemd.

Veiligheidsraad veroordeelt gebruik chemische wapens

Op 9 mei veroordeelde de Veiligheidsraad eenstemmig het gebruik van chemische wapens in de Golfoorlog, zonder dat Irak en Iran specifiek werden genoemd. Tegelijk deed de Raad een beroep op alle regeringen de export naar Irak en Iran van stoffen die kunnen worden gebruikt voor de vervaardiging van chemische wapens streng te controleren. (Zie ook een volgend bericht)

Op 12 mei zouden Iraakse troepen volgens een vertegenwoordiger van de PUK tien nederzettingen in de omgeving van Khoshnavati en Balisan (niet ver van Arbil) met chemische wapens hebben aangevallen. Daarbij zouden 120 burgers zijn omgekomen en 800 gewond zijn geraakt. Het Iraans persbureau Irna had op 20 april gemeld dat Iran in die buurt een nieuwe aanval had ondernomen, waarbij 300 Iraakse militairen waren gedood of gewond en meer dan 250 gevangen waren genomen.

Iraakse luchtaanval op *Larak*. Tankeroorlog 1988

Op 14 mei 1988 voerde de Iraakse luchtmacht een verrassingsaanval uit op de olie-installaties van het Iraanse eiland Larak in het zuiden van de Golf. Daarbij werden vier supertankers beschadigd, w.o. de 564.739 ton metende Seawise Giant (onder Liberiaanse vlag). Dit grootste operationele schip ter wereld, dat als drijvende olie-opslagplaats werd gebruikt, liep zodanig zware schade op dat het mogelijk voor de sloop zou worden verkocht. Bij de aanval kwamen 19 zeelieden om het leven, terwijl op 16 mei nog drie werden vermist.

Tot medio april waren in 1988 reeds 45 tankers door aanvallen getroffen (met 72 doden), terwijl het aantal aanvallen op tankers in heel 1987 met 179 werd aangegeven. Begin juli meldde Lloyd's dat sinds het begin van de Golfoorlog als gevolg van oorlogshandelingen in totaal 540 koopvaardijschepen schade hadden opgelopen

Irak meldt successen ten oosten *van Basra*

Op 25 mei begonnen Iraakse troepen - de Presidentiële Garde en eenheden van het 3de legerkorps - een offensief in de moerasgebieden ten oosten van de havenstad Basra, welke sinds januari 1987 door Iraanse troepen waren bezet (pag. 59311-'87). Na tien uur durende zware gevechten bij het Vismeer in de streek van Shalamcheh zouden volgens een Iraakse bekendmaking vijf Iraanse divisies zijn ,,weggevaagd''. De restanten van de Iraanse troepen hadden zich teruggetrokken achter de vooroorlogse grens tussen beide landen, zo werd op 26 mei door Irak gesteld.

Enkele uren later gaf het Iraanse persbureau Irna toe dat ,,de moslemstrijders zich na intense gevechten met de strijdkrachten van de vijand hebben moeten terugtrekken uit een deel van de veroverde posities''.

Rafsanjani waarnemend opperbevelhebber Iraanse strijdkrachten

Op 2 juni benoemde imam Khomeiny, de Iraanse leider, parlementsvoorzitter Hashemi Rafsanjani tot waarnemend opperbevelhebber van de Iraanse strijdkrachten. Hij kreeg ,,volledige volmachten om alle strijdkrachten te coördineren'' en tevens ,,om volledige eenheid tussen alle defensie-organen tot stand te brengen''.

Om die doelen te bereiken moest Rafsanjani een generale staf in het leven roepen die ,,de samenwerking verzorgt tussen de strijdkrachten, de Revolutionaire Gardisten, de Basseej (de Vrijwilligers) en de veiligheidstroepen van het hele land". Bovendien moest deze generale staf ervoor zorgen dat alle ,,organen die niet nodig zijn of elkaar doubleren" worden afgeschaft en dat ,,alle mogelijkheden worden gemobiliseerd". De uitvoerende. de wetgevende en de rechterlijke macht ,,dienen alles in het werk te stellen om de oorlogsbehoeften te bevredigen".
De imam zelf, die krachtens de grondwet de opperste bevelhebber is en blijft van de Iraanse strijdkrachten, heeft Rafsanjani's benoeming gerechtvaardigd met de mededeling dat ,,de Verenigde Staten een directe oorlog voeren tegen de islam en Iran", terwijl ,,de machten van Oost en West alsmede de reactionaire landen van de regio hun acties hebben samengebundeld om de overwinning van de Islamitische Revolutie te verhinderen".

Verdere Iraanse nederlagen *(juni/juli)*

In de nacht van 12 op 13 juni startte Iran bij het Vismeer ten oosten van Basra een tegenoffensief, Beit al-Muqaddas 7, dat volgens de waarnemend opperbevelhebber van Iran, Rafsanjani, op 14 juni zijn doel had bereikt: het toebrengen van zware verliezen aan Irak. Wel hadden de Iraniërs zich volgens plan na een opmars van 12 km weer teruggetrokken. Volgens Iraanse cijfers waren 11.500 Iraakse militairen gedood of gewond. Maar Irak deelde mee dat zijn troepen de Iraanse aanval hadden verpletterd en de tegenstanders op hun uitgangsposities hadden teruggedreven.

Op 14 juni begon Irak zelf een offensief in het noordoostelijke berggebied van Suleimaniya, waar de verovering van vijf bergtoppen werd gemeld. Op 16 juni werd, aldus Irak, de bergtop Ahmad Romi in het grensgebied van Mawat heroverd en op 19 juni zouden in totaal 25 bergtoppen in Iraakse handen zijn overgegaan.

Op 19 juni veroverde het Nationale Bevrijdingsleger var, Iran (NLA), d.w.z. de oppositionele Volksmujaheddin van Massoud Rajavi, vanuit Irak de Iraanse grensstad Mehran na een offensief dat in de voorgaande macht was gelanceerd. Maar in de nacht van 21 op 22 juni werd Mehran weer door het NLA ontruimd.

Op 25 juni heroverde Irak in een bliksemoffensief de (kunstmatige) Majnoon-eilanden in het moerasgebied van Hawr al Hawizah die het in februari 1984 aan Iran had verloren (pag. 161 e.v.-'84).

Op 30 juni heroverde Irak de grensstad Mawat en omgeving, die eind mei 1987 door Iran en Iraakse Koerden waren bezet.

Terwijl *Irna* op 12 juli de terugtrekking van de Iraanse troepen uit het medio maart 1988 veroverde Halabja (pag. 193/1) bekendmaakte, startte Irak in de morgen van die dag een nieuw offensief, Tawakkalna Ala Allah 3, in het gebied rond Zubeidat, nabij het zuidelijke Al-Amara, dat het medio 1982 aan de Iraniërs had verloren. Nog op 12 juli meldde Irak dat het dit gebied na een offensief van vier uur had veroverd. Daaraan werd toegevoegd dat de Iraakse troepen ,,om technische redenen" voorlopig een zone van 4.000 km². Iraans grondgebied hadden bezet. Iran erkende dat zijn troepen zich op nieuwe verdedigingslinies hadden teruggetrokken.

Op 13 juli bezetten Iraakse troepen de Iraanse stad Dehloran (op ca. 40 km van de internationale grens). Irak verzekerde dat de bezetting van Dehloran zolang zou duren als ,,nodig is om de concentraties vijandelijke troepen te vernietigen".
Dezelfde dag verklaarde de waarnemend opperbevelhebber van Iran, Rafsanjani, dat zijn troepen zich uit bezet Iraaks gebied terugtrokken als onderdeel van een nieuwe strategie om een eind te maken aan de ,,verdraaiing van de doeleinden en aspiraties van de Islamitische Revolutie". ,,Onze verdediging is niet gebaseerd op verovering van gebied", zei hij voor de Iraanse televisie. ,,Als de vijand de werkelijkheid ondersteboven kan afschilderen - als hij zichzelf een vredelievend imago kan geven en ons een oorlogszuchtig - dan zouden het volk van Irak, de regio of de wereld het idee kunnen krijgen dat Iran materiële, expansionistische doeleinden heeft bij de voortzetting van zijn defensie".
Rafsanjani voegde eraan toe dat Iran dus militair moest handelen op een wijze waarop de vijand dit propagandawapen uit handen wordt geslagen. In verband daarmee ,,leken wijzigingen in onze verdedigingslinies noodzakelijk", zei hij. ,,Terugtrekking uit Halabja was één geval. Er zijn andere gevallen geweest die zijn voltooid en er zijn nog andere die zullen worden verricht".

Op 14 juli trok Iran zijn troepen terug uit het strategisch gebied van Haj Omran in het noordoosten van Irak. Dit betekende dat zij zich nu bijna overal achter de internationale grens hadden teruggetrokken.

Op 16 juli ontruimde Irak de stad Dehloran (in West-Iran) en omgeving, een gebied van 6.000 km² in Iran, aldus het Iraakse opperbevel.

Op 17 juli bood de Iraakse president Saddam Hoessein Iran een ,,eerzame" vrede aan. ,,We doen een beroep op Teherans regeerders om werkelijk lering te trekken uit hun nederlagen en mislukte avonturen tegen Irak en (andere) landen in de Golf", aldus Hoessein.
(Vor.ber.pag. 193 e.v. en 433 e.v.-'88).

(The Economist 23-7-1988)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

GEWELDDADIG PROTEST IN ALGERIJE

Op 4 oktober 's avonds braken in de Algerijnse hoofdstad Algiers ernstige onlusten uit, toen duizenden jongeren uit protest tegen bezuinigingsmaatregelen van de regering de straat opgingen, bussen kaapten, barricaden opwierpen en auto's en regeringsgebouwen in brand staken.
De rellen duurden op 5 en 6 oktober voort. Aanvankelijk trad de politie niet of nauwelijks op om een eind te maken aan de golven van plunderingen en brandstichtingen. Ook de oproerpolitie, die veel traangas gebruikte, slaagde er niet in de rust te herstellen. Pas nadat president Bendjedid Chadli op 6 oktober 's middags de staat van beleg had uitgeroepen en de strijdkrachten alle verantwoordelijkheid in handen had gegeven, keerden orde en rust enigszins terug. Toen waren al tanks en pantserwagens de buitenwijken van Algiers binnengerukt.

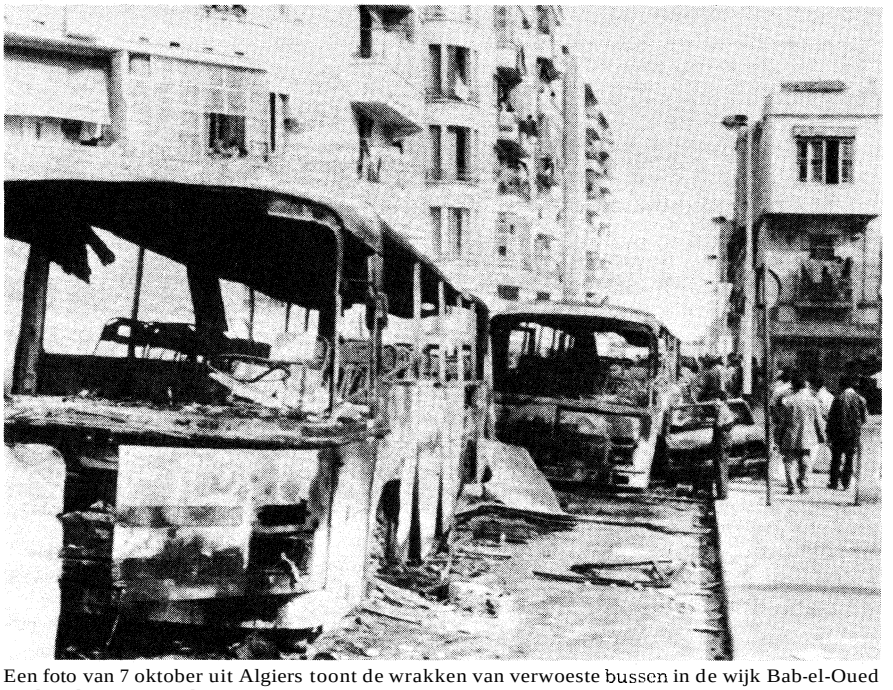
Op 6 oktober 's avonds werd in Algiers de avondklok (van middernacht tot 6.00 uur) ingesteld. Op diverse plaatsen stonden gebouwen in brand (w.o. het ministerie van onderwijs) en het luxe uitgaanscentrum Ryandh el-Fath lag er zwaar beschadigd bij. Rookwolken stegen op uit de arbeiderswijk Bab-el-Oued, waar grote verwoestingen waren aangericht. Inmiddels hadden de militairen het vuur geopend op ordeverstorende jongeren. Er werd melding gemaakt van talrijke slachtoffers.
Op 7 oktober breidden de rellen zich uit tot andere steden zoals Oran (in het westen), terwijl de minister van binnenlandse zaken, El Hadi Khediri, op 8 oktober 's avonds bekendmaakte dat ook in de steden Annaba (in het oosten), Tiaret en Mostaganem onlusten waren geweest. Ook op 8 oktober meldden bewoners van de stad Mascara dat zich daar ongeregeldheden hadden voorgedaan.
Ook in de hoofdstad Algiers bleef het onrustig. De meeste incidenten van vrijdag- en zaterdagnacht (7 en 8 oktober) deden zich voor nadat het uitgaansverbod was ingegaan.
Op 9 oktober zeiden ooggetuigen dat het leger in verschillende wijken van Algiers met zware machinegeweren op vreedzaam betogende menigten had geschoten. Een tot dan toe onbekende organisatie, de Beweging voor de Vernieuwing van Algerije (MPRA), die claimde de instigator van de onlusten te zijn, meldde op 9 oktober dat het dodental als gevolg van de ongeregeldheden inmiddels 256 bedroeg. Radio-Algiers berichtte dezelfde dag over gewelduitbarstingen in het berggebied van Kabylië alsmede in Ouargla, Djelfa en andere centra in de zuidelijke woestijn.
Op basis van persberichten schreef de Volkskrant (10-10) dat de onlusten. die aanvankelijk vooral uitingen leken van grote ontevredenheid met de economie, van karakter schenen te veranderen. Sinds drie dagen waren fundamentalistische islamieten op het toneel verschenen, die trachtten gebruik te maken van de onrust. Maar volgens The Economist (15-10) slaagden zij er niet in de rellen over te nemen.

Aanleiding en achtergronden

In *NRC/H'blad* (7-10) berichtte Michael Stein o.m.:

„Despontane orgie van geweld (...) is het gevolg van een steeds grotere verbittering bij de bevolking over haar onmogelijk geworden levensomstandigheden, die in sommige gebieden vrijwel hongersnood betekenen. De laatste tijd is er zelfs gebrek aan de meest elementaire levensmiddelen. Met name griesmeel is nauwelijks te krijgen, voor miljoenen mensen het basis-bestanddeel van hun dagelijkse voedsel couscous. In verschillende streken van het land werden dan ook de afgelopen weken vrachtwagens met griesmeel overvallen en onder de woedende burgers verdeeld. Daarnaast werden er ook vrachtwagens met ijskasten, bestemd voor de export naar Libië, met inhoud en al vernield. Want in Algerije is er al sinds jaren een chronisch tekort aan ijskasten.

Afgezien van griesmeel heerst er nu ook gebrek aan vrijwel alle andere elementaire zaken, zoals zeep. wasmiddelen, koffie, thee. bakolie en elektrische lampen. Alleen het stokbrood is nog ruim voorradig en gesubsidieerd; het kost 35 cent.
Vlees is in enkele niaariden tijd in prijs verdubbeld. Op de markt kost een kilo vlees thans tussen de 55 en 70 gulden. moet men voor een kilo bonen 17½ gulden neertellen en kost een kilo sinaasappelen 7½ gulden. In de gewone winkels is vrijwel niets meer te krijgen.
Wie het hoognodige wil aanschaffen, kan op de zwarte markt lerecht die een weergaloze bloei beleeft sinds de overheid de privé-sector op gang wilde brengen. Maar de prijzen op de zwarte markt zijn nu zo hoog geworden, dat zelfs de vermogenden er steen en been over klagen
De simpelste onderdelen voor technische apparaten zijn op legale wijze niet meer te krijgen omdat de overheid de invoer ervan sterk heeft beperkt. Een kleine panne aan auto, bromfiets of wasmachine die men destijds met zijn spaarcenten heeft aangeschaft. betekent dat het ding waardeloos en onbruikbaar is geworden.
De verbittering was deze zomer al tot grote hoogte gestegen omdat nu voor het derde achtereenvolgende jaar tienduizenden mensen in de gloeiende hitte geen water hadden. Algerije kampt met ernstige problemen met de watervoorziening, die de overheid in de toekomst door nieuwe kanalisatie hoopt op te vangen. Maar intussen is alles mis met de aan- en afvoer, zodat men gedwongen is drinkwater in flessen te kopen - in de stad Oran meer dan 40 cent per liter - en men. om zich te wassen, naar badhuizen moet gaan. maar alweer moet worden betaald.
Het algemene gevoel van miljoenen mensen dat zij onrechtvaardig worden behandeld door de overheid, die hen financieel steeds verder uitperst, uitte zich in stakingen in de industriële zone tussen Rouiba en Réghaia. 20 kilometer ten oosten van de hoofdstad. Daar hoorden de

Een foto van 7 oktober uit Algiers toont de wrakken van verwoeste bussen in de wijk Bab-el-Oued na drie dagen van onlusten.

Met gebeden werden op 11 oktober de doden van de voorgaande week herdacht in de wijk Belcourt van Algiers.

arbeiders van de machinefabriek SNVI begin deze maand opeens dat zij niet langer recht hadden op de maandelijkse ,,speelgoedtoeslag'' van 33 gulden per kind. Het was de druppel die de emmer deed overlopen. De meesten verdienen tussen de 420 en 570 gulden per maand - lonen die de afgelopen drie jaar vrijwel onveranderd zijn gebleven ondanks een jaarlijkse inflatie van 20 procent.
Toen de stakers naar de hoofdstad wilden optrekken om daar hun grieven te uiten, werd de oproerpolitie met honden en waterkanonnen op hen afgestuurd. Bij de daarop volgende schermutselingen viel een onbekend aantal gewonden. Meteen daarna brak er in Algiers op 2 oktober een staking uit bij de posterijen die zich razendsnel over het hele land uitbreidde. Zelfs bij de Algerijnse luchtvaartmaatschappij werd er gestaakt, alweer om kracht bij te zetten aan looneisen.
De arbeidsonrust werd nog versterkt door het plotselinge besluit van de overheid om de toewijzing van deviezen aan hen die naar het buitenland willen gaan, helemaal af te schaffen. Per telex vernamen de banken op 29 september dat zij met onmiddellijke ingang geen deviezen voor dat doel meer mochten verkopen.
De maatregel werd echter – zoals zo vaak in Algerije bij vervelende beslissingen - nergens gepubliceerd, zodat de mensen die wilden vertrekken voor een zeer onaangename verrassing werden geplaatst. Tot maart 1986 had men eenmaal per week recht op een beperkte aankoop van buitenlandse deviezen om buitenlandse reizen gedeeltelijk te kunnen betalen. Daarna mocht men slechts eenmaal in de twee jaar buitenlandse deviezen kopen en vervolgens nog maar eens in de vier jaar.
De regering Chadli had in haar liberalisatiepolitiek welbewust vrij reizen naar het buitenland ingevoerd om de stoom van de ketel te halen en de Algerijnen weer een gevoel van vrijheid te geven. Honderdduizenden konden na jaren van gedwongen afsluiting door wijlen president Boumedienne eindelijk weer eens hun verwanten in Frankrijk bezoeken en daar aanschaffen wat in hun eigen land niet langer te koop was.
Zelfs de afgelopen maanden toen de financiëel-economische situatie al erg benard was, bezochten meer dan 200.000 Algerijnen het buurland Marokko. nadat opeens de grenzen tussen de twee vijandige broederlanden waren opengegaan. Vandaar dat een van de strijdkreten op de straten van Algiers gisteren was: ,,Chadli, Chadli, waar zijn onze deviezen?''

Bevolkingsexplosie en positie jongeren

In 1986 groeide de bevolking voor het eerst sinds de onafhankelijkheid sneller dan de economie. In minder dan 25 jaar was de bevolking verdubbeld. Momenteel is 75% van de ca. 23 miljoen Algerijnen jonger dan 30 jaar en meer dan 50% jonger dan 21 jaar. De werkloosheid van de totale beroepsbevolking bedraagt naar schatting 17% en die van de jongeren tussen 20 en 24 jaar zelfs 50%.

Michael Stein meldde in *NRC/H'blad* (8-10) voorts:

,.Vorig jaar werden er door de overheid en de privé-sector 95 000 arbeidsplaatsen geschapen in plaats van de benodigde 180.000. En dit jaar gaan 300.000 jongeren zonder diploma van school om zich te voegen bij het leger van rondhangende werklozen die op steun van hun familie zijn aangewezen. Want in een Derde wereldland als Algerije bestaat er geen werkloosheidsuitkering.(...)

Deze jongeren willen, evenals hun leeftijdsgenoten elders, consumeren en zich te goed doen aan de Michael Jackson-cultuur. Maar zij kunnen dat niet door gebrek aan geld en toekomstmogelijkheden. maar ook omdat de overheid onvoldoende voor vermaak en verstrooiing van de lagere klassen heeft gezorgd. In een stad als Algiers bij voorbeeld zijn er op een bevolking van meer dan drie miljoen mensen in totaal zeven bioscopen en twee zwembaden.''

Volgens Philip Freriks (Volkskrant 14-10) werden er van de 200.000 kandidaten voor het eindexamen VWO 170.000 afgewezen, omdat er slechts voor 30.000 plaats is op de universiteit. ,,Als je door de universiteit afgewezen wordt, is je einddiploma niet meer geldig. Dan moet je het examen het jaar daarop weer over doen'', zo werd hem meegedeeld.

Olie, gas en schulden

In de jaren '70 maskeerde (en vergrootte) de olie ,,boom'' de problemen, aldus The Economist (15-10). De regering kocht werkgelegenheid door de opbouw van openbare diensten en staatsindustrieën. Een strak monetair beleid hield de invoer goedkoop en het boerenbedrijf slecht lonend, met als gevolg dat Algerije ca. 60% van zijn voedsel in het buitenland koopt. De sterke dinar verstikte ook de groei van de niet-olie uitvoer en het toerisme.
Dit beleid had tot gevolg dat olie en aardgas nog steeds 98% van Algerije's export uitmaken. Maar de prijzen van olie en aardgas stortten in. Medio 1985 werd voor een vat olie nog $ 28 betaald, nu nog maar $ 13. Bijgevolg daalden de olie- en aardgasopbrengsten uit het buitenland van $ 13 mrd in 1985 tot waarschijnlijk minder dan $ 8 mrd dit jaar.
Van dit bedrag betaalt Algerije $ 5 mrd per jaar aan rente en aflossing voor zijn buitenlandse schuld van $ 22 mrd. Uit nationale trots heeft de regering tot dusver geweigerd deze last te verlichten door een herschikking van de schuld te vragen. In plaats daarvan werd de invoer beperkt met als gevolg het verdwijnen van de eerste levensbehoeften uit de winkels (Volkskrant (8-10).

Gebeurtenissen *10* oktober. President Chadli belooft politieke hervormingen

Op 10 oktober openden militairen en politie op drie plaatsen in Algiers het vuur op betogers, in de wijken Bab-el-Oued en Belcourt en op het 1 Mei-plein in het centrumvan de hoofdstad. Daarbij vielen volgens schattingen 25 tot 30 doden.

Dezelfde dag bleken in de winkels van Algiers goederen die al wekenlang nauwelijks te verkrijgen waren te koop te zijn. Die werden verkocht tegen de helft van de prijzen die de week tevoren nog werden gevraagd. In sommige arbeidersbuurten kwamen zelfs vrachtwagens met voedsel dat tegen zeer gereduceerde prijs werd uitgedeeld.

Op 10 oktober's avonds hield president Chadli een tevoren aangekondigde televisierede. Hij sprak zijn diepe spijt uit over de ,,materiële en menselijke verliezen'', maar hij was gedwongen geweest het leger te hulp te roepen. Het alternatief was ,,dezaken te laten zoals zij waren en de natie te laten verzinken in een chaos en vervolgens in een burgeroorlog''. Hij maakte bekend dat hij ,,binnenkort een pakket politieke hervormingen aan de burgers'' zou voorleggen. Het zou om hervormingen ,,in de ruimste zin'' gaan, ter aanvul-

ling van de economische hervormingsmaatregelen. Hij waarschuwde dat het bezuinigingsprogramma moest doorgaan en hij zou niet toelaten dat het land zou ,,afglijden naar de anarchie".

Terugkeer rust. Opheffing staat van beleg

Na de toespraak van president Chadli trad in Algiers een precaire rust in. Van nieuwe demonstraties was geen sprake. De bevolking leek een afwachtende houding aan te nemen.
Op 11 oktober verstrekten de autoriteiten voor het eerst officieel gegevens over het aantal slachtoffers van de onlusten: 176 doden (tot 9 oktober 's avonds). Maar het persbureau AFP maakte toen melding van 500 doden. Volgens officiële bronnen waren voorts 3.000 mensen gearresteerd.

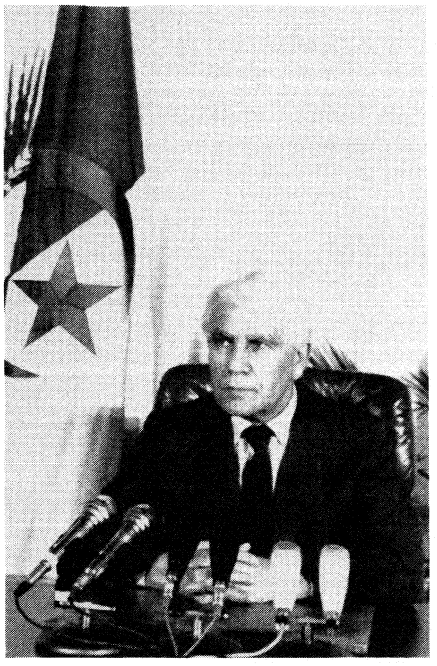
Op 12 oktober werd de staat van beleg opgeheven. Ook werd het nachtelijk uitgaansverbod (inmiddels van 22.00 tot 6.00 uur) ingetrokken.

Aankondiging twee referendums

Op 12 oktober werd in een regeringsverklaring bekendgemaakt dat president Chadli had besloten om op 3 november een referendum te houden over een grondwetswijziging. De president zou de premier kiezen die voortaan verantwoordelijkheid verschuldigd is aan de Nationale Volksassemblée, en niet meer alleen aan de president

Andere ,,diepgaande' politieke hervormingen zouden worden voorgelegd aan het congres van de eenheidspartij. het Nationaal Bevrijdingsfront (FLN), dat volgens een eerdere aankondiging in de eerste helft van december bijeengeroepen zou worden. Dat congres zou zich moeten uitspreken over ,,diepgaande wijzigingen van de grondwet en het nationale handvest teneinde de staatsinrichting te doen evolueren in de richting van meer democratie". Als die hervormingen door het congres waren aanvaard, zouden zij direct daarop via een tweede referendum ter goedkeuring aan het volk worden voorgelegd.
Dezelfde dag deden zich alleen in Tizi Ouzou, de hoofdstad van Kabylië, nog incidenten voor.

Het in 1976 vastgestelde nationale handvest was in 1986 vervangen door een nieuw document, dat bij eenreferendum op 16 januari 1986 door 98,37% van de kiezers was goedgekeurd bij een opkomst van 95,92%.
Het nieuwe handvest verschoof het accent van een rigide socialisme in een islamitische, maar pragmatische politiek. De basiselementen waarop het beleid stoelt - socialisme. islam en éénpartijsysteem en ongebondenheid - blijven dezelfde maar het concept van het Algerijnse socialisme wordt in het nieuwe handvest aan-

De Algerijnse president Bendjedid Chadli kondigde op 10 oktober in een TV-toespraak tot de natie politieke hervormingen aan.

zienlijk gematigd. Zo krijgt op het terrein van de economie het privé-initiatief meer speelruimte. Ook is Boumedienne's beleid van grootse nationalisatieprogramma's en een voorkeur voor de zware industrie afgezworen. Er is meer aandacht voor de landbouw en voor kleine en middelgrote bedrijven. (NRC/ H'blad 17-1-'86).

Arrestaties en veroordelingen

Op 14 oktober werden de meesten van de naar schatting 1.000 arrestanten, die tijdens de onlusten waren opgepakt, vrijgelaten, aldus Miloud Brahimi, de leider van de erkende mensenrechtenliga (zie pag. 65612).

Op 15 oktober 's avonds kondigde de Algerijnse televisie aan dat alle gearresteerde minderjarigen (ca. 500) waren vrijgelaten en dat de bijzondere rechtpleging was opgeschort om de aangeklaagden in staat te stellen hun verdediging voor te bereiden.
Maar op 16 oktober werden nog steeds snelrechtprocessen gevoerd tegen een vijftigtal aangehouden demonstranten, terwijl volgens advocaten ook nieuwe arrestaties werden verricht.

Op 20 oktober verzekerde de minister van justitie, Mohammed Cherif Kharroubi, dat alle minderjarige betogers waren vrijgelaten.
Eerder had de minister tegenover een correspondent van de Figaro (Le Monde 18-10) meegedeeld dat 3.743 personen waren voorgeleid, van wie 933 waren vrijgelaten, en 721 berecht (van hen waren 153 vrijgesproken).

(Vor.ber. pag. 653/3 e.v.)

BELGIË

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

Op 9 oktober zijn de zesjaarlijkse verkiezingen ter hernieuwing van de gemeenteraden in de 589 gemeenten van het land gehouden.
De verkiezingscampagne was mat en vooral gekenmerkt door plaatselijke toestanden. Er werden practisch geen nationale thema's naar voren geschoven.
Het Vlaams Blok, dat onder het thema ,,Eigen volk eerst" en met pamfletten tegen de gastarbeiders campagne voerde tegen de migranten, maakte hierop een uitzondering.
Bij ontstentenis van nationale thema's duiden de cijfers van winst en verlies vooral aan of de gemeente of de stad naar het oordeel van de inwoners al dan niet goed werd bestuurd.
Hierop maakt de stad Luik een uitzondering. Niettegenstaande kort voor de verkiezingen de stad opnieuw met een dramatisch geldtekort kampte, kreeg PS-burgemeester Edouard Close toch meer dan 10.000 voorkeurstemmen en kon de PS haar zetelaantal handhaven.
Een tweede uitzondering zijn de steden en gemeenten waar op leeftijd gekomen populaire burgemeesters door jongere kandidaten werden opgevolgd, zoals in Hasselt, in de provincie Limburg. Maar in die steden werd de schade door de aftredende coalitie meestal beperkt.

Vlaanderen

In Vlaanderen konden CVP en SP hun stemmenaantal ten opzichte van 1982 globaal genomen nagenoeg handhaven.
Het aantal gemeenten met een volstrekte meerderheid van de CVP groeide echter, niettegenstaande deze partij ten opzichte van 1982 globaal genomen 34 raadszetels minder in de wacht sleepte. De CVP veroverde in 105 Vlaamse gemeenten de volstrekte meerderheid tegenover 89 in 1982. Het betreft 73 bestaande meerderheden en 32 nieuwe. In 16 gemeenten verloor de CVP de volstrekte meerderheid.
De SP verloor 23 zetels en behaalde de volstrekte meerderheid in 3 gemeenten, wat evenveel is als in 1982. De partij verloor twee volstrekte meerderheden en won er twee bij.
Forse winst werd geboekt door de PVV, die haar mandaten met 158 eenheden zag toenemen. De partij veroverde 4 volstrekte meerderheden, wat 1 meer is als in 1982.

Migranten

Het Vlaams Blok, dat campagne voerde tegen de gastarbeiders onder het thema ,,Eigen volk eerst", boekte succes, vooral in de stad Antwerpen. Daar behaalde deze partij 17,7 % van de stemmen, wat een winst is van 12,5%. Dat leverde 10 verkozenen op of een winst van 8 zetels. Het Vlaams Blok kende succesrijke uitlopers naar Oost-Vlaanderen toe met goede resultaten in de steden Lokeren, Sint-Niklaas en Gent. Het totaal aantal raadsleden steeg van 2 in 1986 naar 23 in 1988.
Op basis van de jongste parlementsverkiezingen van 1985 en 1987 (zie pag. 685-1985 en pag 817-1987) kon deze vooruitgang enigszins worden verwacht.

Het Vlaams Blok ontstond in 1978 als een scheuring binnen de VU naar aanleiding van het Egmontpakt en de VU-regeringsdeelname (zie pag. 765/2-'78). De vooruitgang van deze partij moet deels ook gezien worden als een reactie op de nieuwe staatshervorming (zie pag. 310/3 e.v. en 519/1 e.v.-1988)
De Vlaamse partijen verklaarden diep geschokt te zijn door deze gang van zaken en premier Martens kondigde aan dat de regering snel een koninklijk commissaris zou aanstellen voor het migrantenbeleid, dat moet stoelen op integratie.
Maar andere partijen, dikwijls van PS- of PRL-signatuur en geconcentreerd in de hoofdstad, voerden een verholen campagne tegen gastarbeid en behaalden ook goede resultaten. Exponenten van deze trend waren de lijsten van PS-burgemeester Piqué van de Brusselse gemeente Sint-Gillis en die van PRL-burgemeester Nols in Schaarbeek. Piqué behaalde 60,5% van de stemmen en 26 van de 35 toe te wijzen zetels; Nols 45,9% van de stemmen en 27 van de 47 toe te wijzenzetels.
Anderzijds kwam de uiterst rechtse lijn Forces Nouvelles in het Franstalige landsgedeelte niet van de grond.
Agalev boekte winst ten opzichte van de gemeenteraadsverkiezingen van 1982, omdat het in meer gemeenten met lijsten op kwam, maar ging ten opzichte van de parlementsverkiezingen van 1987 licht achteruit. Het aantal raadszetels steeg van 60 naar 117.
Agalev evenals Ecolo, behaalde de beste resultaten in de steden, niet op het platteland.
De VU leed een zwaar verlies in Vlaanderen en verloor 205 raadszetels. De partij behield wel haar volstrekte meerderheid in de Limburgse gemeente Bree, waar VU-voorzitter Gabriëls burgemeester is, en veroverde de volstrekte meerderheid in de Oostvlaamse gemeente Kruibeke.

Wallonië

Het is moeilijk om zich een juist beeld te vormen van Wallonië omwille van de zeer vele plaatselijke lijsten, waarop geen duidelijk partijpolitiek etiket kan worden geplakt. Voor dit overzicht wordt alleen uitgegaan van lijsten met het siglium PS, PRL, PSC, Ecolo, PC of RW of van lijsten die er onmiskenbaar bij aansluiten.
Ondanks de moeilijkheden rond de Voerense burgemeester Happart, slaagde PS er in het algemeen in haar reeds dominerende positie nog te verstevigen. Dat is zeker het geval in de industriële centra van Henegouwen (29 volstrekte meerderlieden) en Luik (25 volstrekte meerderheden). De vooruitgang is minder duidelijk in de meer landelijke provincies Luxemburg (geen enkele absolute meerderheid met een duidelijke PS-signatuur) en Namen (3 volstrekte meerderheden). De PS stagneert in Waals Brabant, waar slechts 1 volstrekte meerderheid werd behaald.
De PSC wist zich vrij goed te handhaven en boekte een lichte vooruitgang. In Henegouwen behaalt de partij 4 volstrekte meerderheden, in Luik 1, in Luxemburg 5 en in Namen 2.
De PRL ging achteruit, maar boekte wel een opmerkelijk succes in Waals Brabant. Men kan daar gewagen van een blauwe golf: een winst van 24 zetels en twee volstrekte meerderheden. Het verlies van de PRL is het duidelijkst in de provincies Henegouwen en Luxemburg.
Ecolo slaagde er niet in een spectaculaire doorbraak te realiseren in de landelijke provincies Luxemburg (slechts 1 zetel, behaald in de stad Aarlen) en Namen (9 zetels, wat een winst is van 1 zetel). Hoewel over heel Wallonië het aantal Ecolo-verkozenen toch met 34 toenam, gewagen de Franstalige kranten van een stagnatie. De Brusselse krant ***Le*** Soir sprak van een ,,consolidering of banalisering van het kiezerskorps van Ecolo".

Klein links

De Communistische Partij zakte verder weg en speelt nagenoeg geen enkele rol meer, ondanks het kartel dat deze partij in verscheidene gemeenten had gevormd met de Socialistische Arbeiderspartij, SAP in Vlaanderen, POS in Wallonië. Zelfs in de grote industriële centra van de Borinage, het Centrum en Luik kon de CP het kiezerskorps niet aanspreken. De partij heeft nog 2 zetels in Henegouwen (-1) en in Luik (-4).
Ook de Partij van de Arbeid (PvdA) ging over het algemeen verder achteruit, ook in de industriële centra met een in moeilijkheden verkerende industrie, zoals de scheepswerven in het Waasland en de steenkool in Limburg.
Opmerkelijk is de vooruitgang van de CVP in de Limburgse gemeente Genk (+ 3%)waar nochtans twee mijnzetels werden gesloten (Waterschei en Winterslag) en waar zeer veel gastarbeiders wonen.
De VU, die tegen de mijnsluitingen heeft geageerd, verliest er 11,3% evenals de PvdA (- 2,1 %), dat er zijn enige gemeenteraadszetel verliest.
In Wallonië is het Rassemblement Wallon nu volledig van de gemeentelijke politieke kaart geveegd.

De leiding van het Vlaams Blok. Karel Dillen (r.) en Gerolf Annemans (m.).

Brussel

In Brussel is de balans moeilijker te maken ingevolge de vele lijsten van de burgemeester, die overal succes kenden, behalve in Etterbeek en Sint-Jans-Molenbeek. De becijfering is ook ingewikkelder ingevolge de gevormde kartels of de tweetalige lijsten bij de socialisten en Ecolo-Agalev.
Globaal genomen verstevigden de lijsten van de zetelende burgemeesters hun posities, met een nadrukkelijker succes voor de Franstalige socialisten en de liberalen. In de gemeenten Etterbeek (PS-burgemeester, ex-FDF'er Defosset) en Sint-Jans-Molenbeek (burgemeester Piccart, van FDF-verstreking) kenden de burgemeesterslijsten geen succes.
De PSC ging licht vooruit, evenals Ecolo. Het FDF kende opnieuw een gevoelige achteruitgang, behalve in sommige gemeenten met een burgemeesterslijst van FDF-signatuur.

In Brussel-stad won de lijst VDB-CVB (Oud-premier Vanden Boeynants, PSC en Vlaamse christen-democraten, die geen toestemming kregen het CVP-letterwoord te gebruiken) verrassend de verkiezingen, ondanks de voorwaardelijke straf die Vanden Boeynants had opgelopen wegens fiscale fraude (zie pag. 277/3 e.v.-1987, 717/3 e.v.-1986 en 59511 e.v.-1986). Zijn lijst werd de grootste fractie van de Brusselse gemeenteraad. De lijst van aftredende PS-burgemeester Brouhon werd duidelijk verslagen, ondanks vooruitgang voor zijn partij.
Op de avond van de verkiezingen noemde premier Martens de mogelijke kandidatuur van Vanden Boeynants voor het burgemeesterschap van de hoofdstad ,,een delicate zaak voor de regering". Toen de meerderheid van de toekomstige gemeenteraad van Brussel inderdaad de kandidatuur van Paul Vanden Boeynants naar voren schoof, reageerde minister van binnenlandse zaken Louis Tobback prompt ,,dat hij alleen als minister van binnenlandse zaken bevoegd is om de kandidatuur van burgemeesters voor te dragen aan de koning en dat hij als burgemeester van de hoofdstad enkel een kandidaat met een onbesproken gedrag zou voordragen". Kort daarop kondigde Vanden Boeynants op een emotionele persconferentie aan zijn kandidatuur voor het burgemeesterschap van Brussel in te trekken.

Vermelden we dat de PS-kandidaat voor het burgemeesterschap, aftredend burgemeester Hervé Brouhon, gedagvaard is door de burgerlijke partijen van het proces tegen de Britse voetbalsupporters, die aansprakelijk worden geacht voor het Heizeldrama van 29 mei 1985 (zie pag. 413/3 e.v.-1985).
In de 19 Brusselse gemeenten werden volstrekte meerderheden behaald door de lijsten van FDF-burgemeester Dept in Oudergem (FDF-lijst); PS-burgemeester Guillaume in Evere (PS-SP-lijst); PSC-burgemeester Beauthier in Ganshoren (lijst van de burgemeester met PSC'ers en CVP'ers); PRL-burgemeester Demuyter van Elsene (lijst van de burgemeester); PRL-burgemeester Pivin van Koekelberg (lijst van de burgemeester); PS-burgemeester Piqué van Sint-Gillis (lijst van de burgemeester); PRL-burgemeester Nols van Schaarbeek (lijst Nols); PS-burgemeester van Sint-Joost-ten-Node (PS-PSC-lijst) en FDF-burgemeester Desir in Sint-Lambrechts-Woluwe (lijst van de burgemeester).
Het aantal verworven Vlaamse zetels is moeilijk te becijferen als gevolg van de tweetalige lijsten bij de socialisten en de ecologisten. Aangenomen werd dat het aantal ten opzichte van 1982 gelijk is gebleven, zoniet licht is gestegen.

Taalgrens- en faciliteitengemeenten

In de taalgrensgemeenten Voeren (Vlaanderen) en Komen (Wallonië) en de Vlaamse faciliteitengemeenten rond Brussel (Wemmel, Kraainem, Wezenbeek-Oppem, Drogenbos, Linkebeek en Sint-Genesius-Rode) is het nieuwe kiesstelsel van de rechtstreekse verkiezing van de schepenen en de leden van het OCMW, volgens de regel van de proportionele vertegenwoordiging (zie regeerakkoord op pag. 314/1 e.v.-1988 en wetsontwerp op de taalgrens- en faciliteitengemeenten op pag. 522/1 e.v.-1988), voor de zuiver Vlaamse lijsten geen succes geworden.

Oud-premier Paul Vanden Boeyriants.

In de uitleg bij het regeerakkoord en het desbetreffende wetsontwerp beklemtoonden de Vlaamse meerderheidspartijen dat dit stelsel vooral was bedoeld om in de Vlaamse rand rond Brussel, Voeren en Komen een Vlaamse aanwezigheid in de schepencolleges te waarborgen.
In Komen en Linkebeek behaalden de Vlaamse kandidaten onvoldoende stemmen om tot schepen verkozen te worden. In deze schepencolleges zijn de Vlamingen dus niet vertegenwoordigd.
In Sint-Genesius-Rode verloor de Vlaamse burgemeester Algoet 1 zetel en meteen ook haar meerderheid ten voordele van de Franstalige lijst. Zij wordt wel schepen. De Vlaamse lijsten verloren ook een zetel in Kraainem en Linkebeek, met in deze laatste gemeente als gevolg dat zij niet vertegenwoordigd zijn in het schepencollege.
In Voeren verliest de lijst Retour a Liège van burgemeester José Happart 2,2%. Zij behaalde 9 zetels (-1). De Vlaamse lijst Voerbelangen won 3,3% en behaalde 6 zetels (+1). José Happart benadrukte op de avond van de verkiezingen dat vele Franstalige Voerenaars niet zijn gaan stemmen ,,omdat,zoals in een dictatuur, met hun stem toch geen rekening wordt gehouden." Hij voegde eraan toe dat ook veel blanco en ongeldige stemmen werden genoteerd. .,Ik ben in elk geval kandidaat burgemeester. Het enige examen dat ik moet afleggen heb ik vandaag met succes afgelegd", zei hij.
Huub Broers, aanvoerder van de lijst Voerbelangen, wees erop dat Happart, krachtens het nieuwe kiesstelsel voor de taalgrens- en faciliteitengemeenten als eerste schepen is verkozen en hijzelf als tweede schepen. ,,Dit is een onverwacht succes, wat Happart zeker niet had verwacht. Het betekent dat de carrousel rond het burgemeesterschap van Voeren stilgelegd kan worden, indien de lijst Retour a Liège geen volwaardige kandidaat burgemeester voordraagt. Als tweede schepen zal ik immers niet weigeren dienstdoend burgemeester te zijn, wanneer de minister van binnenlandse zaken dat vraagt omdat Happart nog steeds zijn taalbekwaamheid niet heeft bewezen. Zolang hij dat niet doet, wordt hij geen burgemeester", aldus Broers.
Op de avond van de verkiezingen wees premier Martens erop dat van Happart de bekentenis bestaat dat hij geen Nederlands kent. Krachtens de wet moet dat nu weerlegd worden met een nieuw feit, aldus de premier.

Coalities in Vlaanderen

Het meest opmerkelijke feit speelde zich hier af in Gent, waar SP en PVV

een coalitie sloten (van vrijzinnigen, volgens de christen-democraten) en de CVP naar de oppositie verwezen. Vlaanderens grootste steden Brugge (SP-CVP), Gent (SP-PVV) en Antwerpen (SP-CVP) worden aldus door een socialistische burgemeester bestuurd. In Oost-Vlaanderen werd de CVP, benevens in Gent, uit de meerderheid gehouden in Aalst, Eeklo en Sint-Niklaas.
Van christen-democratische zijde werd gewezen op een vrijzinnig komplot. De commentator van De Standaard wees dit echter van de hand en benadrukte dat de CVP meestal uit de boot viel ingevolge gesjoemel bij de onderhandelingen, veel meer dan als gevolg van een strategisch plan, uitgewerkt in een loge, die de dood van de CVP heeft gezworen.
In Hasselt en Leuven worden de coalities van CVP en PVV, met het burgemeesterschap voor de CVP, voortgezet. Mechelen krijgt een CVP-SP-bestuur, met een CVP'er als burgemeester. In Diest worden SP en PVV naar de oppositie verwezen. In Kortrijk en Harelbeke, Vlaanderen's industriële groeipolen bij uitstek, veroverde de CVP de volstrekte meerderheid.

Coalities in Wallonië

In Luik sloot de PS een bestuursakkoord met de PSC. Edouard Close blijft burgemeester.
In Charleroi versterkte de bijzonder populaire PS-burgemeester Van Cauwenberghe zijn volstrekte meerderheid.
In Bergen, waar de PS de absolute meerderheid behaalde, ontstond ruzie binnen deze meerderheid over het burgemeesterschap. De meeste PS-verkozenen stemden voor lijstaanvoerder Lafosse. Maar de tweede op de lijst, de migrant uit de tweede generatie Di Rupo, die binnen de partij over de grote aanhang beschikt, behaalde veel meer voorkeurstemmen dan de lijsttrekker en eiste het burgemeesterschap op.
In Aarlen sloten PS en PRL een bestuursakkoord en krijgt de PS het burgemeesterschap. PSC-burgemeester Detremmerie van Moeskroen, die zich heftig tegen de nieuwe regeling voor de taalgrens- en faciliteitengemeenten had verzet, versterkte aanzienlijk zijn volstrekte meerderheid.
Volgens verwachting behaalde PS-voorzitter Spitaels de volstrekte meerderheid in Aat. In Thuin werd de PS naar de oppositie verwezen en sloten PRL en PSC een bestuursakkoord, met het burgemeesterschap voor de PRL.
In de stad Namen zetten PS (burgemeester) en PSC hun bestuur voort.
In het Waals Brabantse Nijvel zijn moelijkheden ontstaan tussen de uittredende coalitie van PRL-PSC en zelfstandigen en een scheurlijst van de PSC, die voldoende zetels behaalde om scheidsrechter te spelen.
In Ottignies-Louvain-la-Neuve sloot de lijst PS -Parti Communiste van PS-gemeenschapsminister Valmy Féaux een bestuursakkoord met de PRL en verwees de PSC naar de oppositie.
(Vor.ber.pag., 691/1 e.v.-1982).

PS-voorzitter Guy Spitaels (l.) en PS-burgemeester Van Cauwenberghe van Charleroi

NEDERLAND

CONCLUSIE NA JUSTITIEEL ONDERZOEK: AFSCHAFFING WIR NIET VOORTIJDIG UITGELEKT

Het kabinetsbesluit van 26 febr. tot afschaffing van de WIR (pag. 20011 e.v.-1988) is niet voortijdig uitgelekt. Dit was de conclusie van een oriënterend onderzoek van de rijksrecherche, die op 10 mei bekend werd. Het onderzoek was ingesteld in opdracht van de procureur-generaal in Den Haag (pag. 202/2-1988).
Op geen enkele wijze is gebleken dat ambtenaren opzettelijk in strijd met de voorschriften informatie hebben verstrekt aan personen in het bedrijfsleven. Evenmin is gebleken dat het bedrijfsleven over werkelijke voorkennis beschikte. ,,De vermeende voorkennis lijkt gebaseerd te zijn geweest op risico-berekening", aldus het onderzoek.
In totaal zijn 141 personen gehoord, waaronder bewindslieden ambtenaren, kamerleden, directeuren of hoofden van fiscale afdelingen uit het bedrijfsleven, accountants en belastingadviseurs, bestuurders van werkgeversorganisaties en medewerkers van de Staatsdrukkerij.

Op vrijdag 26 februari nam het kabinet het besluit de basis-premies in de WIR op nul te stellen. Na afloop van de ministerraad ontkende premier Lubbers op zijn wekelijkse persconferentie dat de WIR was afgeschaft. Toen in de daarop volgende dagen bleek dat het bedrijfsleven op grote schaal nog gauw van de WIR gebruik had gemaakt, vroeg de Tweede Kamer om een onderzoek naar mogelijke ,,lekken".
Het kabinet heeft één miljard gulden gereserveerd om deze WIR aanvragen te kunnen honoreren.

Op 23 februari had premier Lubbers een zogeheten geclassificeerd stuk verzonden over het te voeren sociaal-economische beleid naar de meest betrokken ministers. Daarin doet hij onder meer het voorstel om de WIR af te schaffen en te vervangen door belasting- en premieverlaging.

Uit het onderzoek blijkt dat dit stuk zowel op het ministerie van economische zaken als op het ministerie van financiën vele malen is gefotocopieerd en dat dit in strijd met de voorschriften niet is geregistreerd. Zodoende kon het ,,verspreidingsgebied" niet worden achterhaald, aldus het onderzoek. Maar niet is kunnen blijken dat vanuit Financiën of EZ voortijdig informatie naar buiten is gekomen.

Onderzoek bij twee belastinginspecties, in Zwolle en in Leeuwarden, wijst uit dat op vrijdag 26 februari landelijk een piek was te zien in het verloop van

het aantal notariële en onderhandse akten waarin verplichtingen zijn vastgelegd ter verkrijging van WIR-premies. De rijksrecherche verbindt hieraan geen conclusies.

Uit teksten van brieven en telefaxen is gebleken, dat accountants en belastingadviseurs over geen enkele zekerheid beschikten dat de WIK inderdaad zou worden afgeschaft. Uit een oogpunt van acquisitie werd het van belang geacht om de cliëntele in te lichten over geruchten dat de WIR zou sneuvelen.
Het bedrijfsleven ontving zijn informatie vooral van accountants en belastingadviseurs. Men weigert bronnen te noemen, aldus het onderzoek.
Als departementen werd gevraagd of de geruchten juist waren antwoordde men in termen van ,,geen commentaar'' ,,we kunnen niets zeggen'', ,.als u over goede informatie beschikt dan moet u investeren''

TWEEDE KAMER VERWERPT INTREKKING PENSIOENRECHTEN WEDUWE ROST VAN TONNINGEN

Met 70 tegen 68 stemmen heeft de Tweede Kamer op 13 sept. besloten de weduwen van voormalige NSB-TK-leden niet hun pensioenen te ontnemen. Zij blijven deze pensioenen genieten krachtens de Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers.

Het initiatiefvoorstel van de Kamerleden Stoffelen (PvdA), Ploeg (VVD), Lankhorst (PPR), Schaefer (PvdA), en Weisglas (VVD) werd op 13 sept. op verzoek van de indieners niet verder behandeld nadat de Kamer het onderdeel inzake de terugwerkende kracht had verworpen.
Het initiatiefvoorstel was een gevolg van een debat dat de Tweede Kamer in november 1986 voerde over de pensioenen van de weduwen van enkele NSB'ers die krachtens de verkiezingen van 1937 tot Kamerlid waren gekozen (pag. 137/3 e.v.-1987).
Het initiatiefwetsontwerp was bij de Tweede Kamer ingediend op 5 april 1988.

Behalve een bepaling over beëindiging van deze bestaande weduwenpensioenen bevatte het thans gestrande initiatiefvoorstel ook bepalingen over de gronden waarop de Tweede Kamer in de toekomst het uitzicht of het recht op pensioen van haar leden, gewezen leden of hun nabestaanden geheel of gedeeltelijk vervallen zou kunnen verklaren.
Voor deze mogelijkheid was wel een meerderheid, maar dit onderdeel werd niet verder geëffectueerd omdat de initiatiefnemers hun initiatiefvoorstel als één geheel beschouwden.
Voorafgaande aan de stemming kondigde de VVD-er Wiebenga aan dat 12 leden van zijn fractie voor het initiatiefvoorstel zouden stemmen, daar het voortbestaan van de weduwenpensioenen volgens hen strijdig is met het rechtsgevoel van zeer velen.

De overige VVD'ers - een meerderheid van de fractie - meenden evenwel dat het voorstel de betrokken landverraders (Rost van Tonningen en De Marchand et d'Ansembourg) niet meer zou treffen en dat hun weduwen via het strafrecht dienden te worden aangepakt. Vervallenverklaring van pensioenrechten zou huns inziens in strijd zijn met de grondslag van de democratische rechtsstaat.
Vergelijkbare overwegingen golden bij zowel voor- als tegenstemmers in andere fracties. De overgrote meerderheid van de PvdA-fractie was vóór vervallenverklaring, de overgrote meerderheid van do CDA-fractie was tegen.
Ook de fractie van D66 stemde verdeeld.
Vóór waren verder de fracties van RPF, PSP en PPR: tegen stemden SGP en GPV.

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE PRESIDENTSVERKIEZINGEN VAN 1988

Sinds medio maart 1988 deden zich m.b.t. de op 8 nov. 1988 in de VS te houden presidentsverkiezingen o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 172 e.v.-1988):

Op dat moment streefden nog drie Republikeinen, George Bush (vice-president van de VS), Robert Dole en Pat Robertson, naar de nominatie van hun partij voor het presidentschap. In elk van de 50 staten van de Verenigde Staten en het District of Columbia konden de Republikeinen via voorverkiezingen hun keus bepalen, waarna hun partij tijdens een conventie te New Orleans in aug. 1988 een officiële presidentskandidaat zou kiezen.
Bij de Democraten deden er nog zes kandidaten mee aan de strijd om de nominatie van hun partij voor het presidentschap: Michael Dukakis. Richard Gephardt, Paul Simon, Jesse Jackson, Albert Gore en Gary Hart. Na voorverkiezingen in alle staten en het District of Columbia zou de Democratische partij in juli in Atlanta een officiële kandidaat voor het presidentschap van de VS kiezen

Democraat Hart trekt zich voor de tweede keer terug uit de strijd om het Amerikaanse presidentschap

Op 11 maart 1988 trok de Democratische kandidaat Gary Hart zich voor de tweede keer binnen een jaar terug uit de race om het Amerikaanse presidentschap (zie voor de kandidaatstelling van Hart en zijn eerste terugtreden pag. 172/2 e.v.-1988).
De voormalige Senator uit Colorado zei die dag in Denver: ,,Ik heb gezegd dat ik de kiezers wilde laten beslissen over mijn kandidatuur. Ik ben eerlijk beluisterd en de mensen hebben beslist. Ik moet er nu niet mee verder gaan.''
Hart kondigde aan .te blijven werken voor politieke hervormingen en riep de resterende kandidaten in de race naar het Witte Huis op het meer over onderwerpen en minder over elkaar te hebben.

Bij de tot dan toe gehouden voorverkiezingen had Hart nergens meer dan vijf procent van de stemmen gekregen.

Democraat Gephardt zet streep onder *zijn* kandidatuur voor het Witte *Huis*

Op 28 maart 1988 zette de Democraat Richard Gephardt een streep onder zijn kandidatuur voor het Amerikaanse presidentschap (zie voor kandidatuurstelling pag. 234/1-1987). Gephardt beloofde zijn aanhangers dat hij zich zou blijven inzetten voor sociaal-economische rechtvaardigheid, het hoofdthema van zijn campagne. Tevens stelde hij zich herkiesbaar voor zijn zetel in het Huis van Afgevaardigden.
De Afgevaardigde uit Missouri staakte de strijd om het presidentschap wegens slechte resultaten bij de tot dan toe gehouden voorverkiezingen.

Republikein Dole ziet af *van* kandidatuur

Op 29 maart 1988 trok de leider van de Republikeinse minderheid in de Senaat, Robert Dole, in Washington zijn kandidatuur voor het presidentschap in. Dole zei lang genoeg in de politiek te zitten om te weten wanneer het tijd werd een punt te zetten achter een campagne. Dat het Witte Huis in Republikeinse handen bleef, noemde hij belangrijker dan ieders persoonlijke aspiraties. Hij beloofde Bush ,,alle steun die ik kan geven''.

Democraat Simon schort campagne voor de presidentsverkiezingen op

Op 7 apr. 1988 schortte de Democratische Senator Paul Simon (aankondiging kandidatuur op pag. 172/2-1988) zijn campagne voor het presidentschap van de VS op. Tijdens een persconfe-

rentie in Washington zei de Senator uit Illinois dat hij zich niet officieel terugtrok, omdat bij wilde dat zijn gedelegeerden ,,een stem hebben op de conventie in Atlanta". Hij zou echter in geen enkele staat meer actief campagne voeren.
Simon onderstreepte dat hij zijn invloed wilde aanwenden om ,,de partij en uiteindelijk de natie te verenigen". Hij had een brief geschreven aan de 600 zogenaamae ,,supergedelegeerden' (afgevaardigden naar de conventie die niet waren gekozen, maar door de partij waren aangewezen), waarin hij hen opriep in ieder geval tot aan de conventie neutraal te blijven.

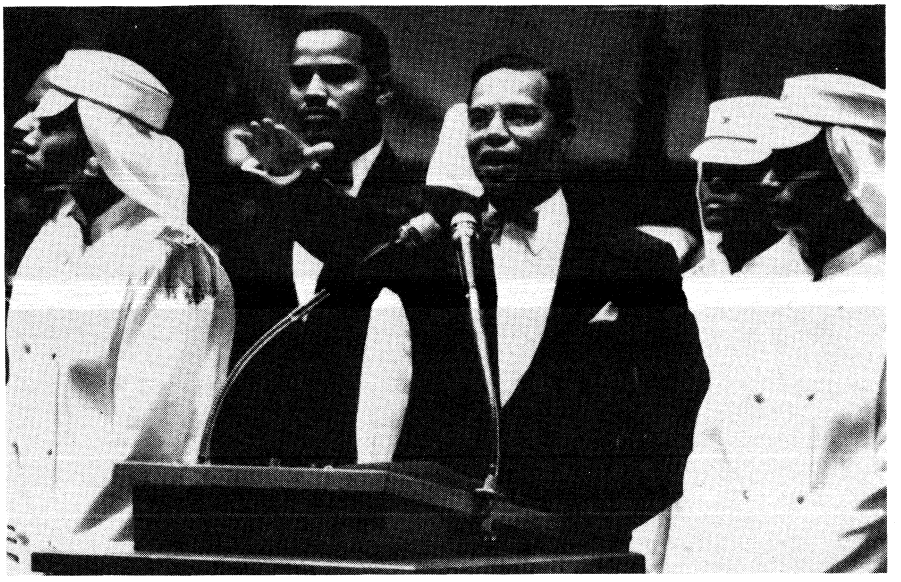
Republikein Robertson staakt strijd om presidentschap

Op 7 apr. 1988 schortte de Republikein Pat Robertson (zie pag. 174/3 e.v.-1988) zijn campagne voor de presidentsverkiezingen op. Hij gaf toe dat Bush de Republikeinse nominatie in zijn zak had. Zijn campagne actief voortzetten, zou hem meer ,,een Don Quichotte maken dan een realist", aldus Robertson.
Robertson zei dat Bush zich te veel concentreerde op zaken als belastingen en de wapenbeheersing. Hij vreesde dat ,,de sociale agenda" naar de achtergrond verschoof. Hij zei ervoor te zullen vechten dat morele zaken, als het gebed op school, drugsgebruik, bescherming van het gezin en abortus hoog op de politieke agenda van de Republikeinen kwamen.

Op 11 mei trok Robertson zich terug uit de strijd om de kandidatuur van de Republikeinse partij voor het Amerikaanse presidentschap en zegde zijn steun toe aan George Bush, die als enige Republikein nu nog deelnam aan de race naar het Witte Huis.
Op 16 mei beloofde Robertson zijn volgelingen dat hij de strijd voor de conservatieve zaak met onverminderde ijver zou voortzetten. Hij had daartoe een speciale organisatie in het leven geroepen: Americans for the Republic. Verder maakte hij bekend dat hij weer de leiding op zich nam van het Christian Broadcasting Network (CBN) een televisiemaatschappij die hij vanaf de grond had opgebouwd. Hij had deze taak overgedragen aan zijn zoon Tim toen hij zich officieel kandidaat stelde voor de Republikeinse nominatie.

Gore zet punt achter verkiezingscampagne. Burgemeester Koch van New York vóór Gore en tegen Jackson

Op 21 apr. 1988 staakte de Democratische Senator Albert Gore (Tennessee) zijn verkiezingscampagne, maar hij

Een archieffoto uit 1985 van Zwarte Moslim-leider Louis Farrakhan

trok zich niet terug als kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap.
,,De dingen zijn anders gegaan dan ik had verwacht", zei Gore op een persconferentie. ,,Ik zal niet langer campagne voeren in de hoop dat ik kandidaat van de Democraten word. Ik blijf nu alleen formeel kandidaat, zodat mijn afgevaardigden naar de conventie kunnen gaan om ons standpunt te vertegenwoordigen."
Bij voorverkiezingen in de staat New York, op 19 april, had Gore slechts tien procent van de stemmen gekregen, ondanks het feit dat burgemeester Ed Koch van New York City hem op 14 april in het openbaar had gesteund.
De Democratische presidentskandidaten Michael Dukakis (pag. 172/1-1988) en Jesse Jackson (pag. 175/3-1988) hadden bij de voorverkiezingen in New York resp. zo'n 51 en 37 procent van de stemmen gekregen.

De zwarte dominee en mensenrechtenactivist Jesse Jackson had burgemeester Koch, die joods was, op 11 april verweten racisme en religieuze spanningen aan te wakkeren door er bij joden en ,,anderesympathisanten van Israel" op aan te dringen bij de voorverkiezingen in New York niet op hem te stemmen. Koch had gezegd dat de joden wel gek zouden zijn als zij hun keus op Jackson zouden laten vallen.

De burgemeester van New York City vond dat Jackson de stem van de joodse Newyorkers niet verdiende. Dat had meerdere redenen. Jackson was voorstander van een Palestijnse staat, hij had ooit Yasser Arafat -leider van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) - omhelsd en de Syrische president Hafez Assad geprezen als een menslievend staatsman. Daarnaast had hij een langdurig politieke relatie onderhouden met Louis Farrakhan, een radicale Zwarte Moslim-leider die Hitler een ,,slechtmaar ,,zeer groot man" had genoemd (pag. 781/3-1984).

Op 25 jan. 1984 had Jackson de neerbuigende woorden ,,hymies" en ,,hymietown" gebruikt om de joodse inwoners van New York aan te duiden. Daarvoor had hij op 26 febr. 1984 zijn excuses aangeboden (pag. 781/2-1984).
Tijdens de campagne van 1988 was Jackson echter veel minder radicaal dan in 1984. Op 11 apr. 1988 had hij gezegd dat hij als president niet rechtstreeks met Arafat zou onderhandelen. Wat hem voor ogen stond, zei hij, was ,,achter de oorlog en achter de pijn te zoeken naar vrede voor zowel Israël als de Palestijnen".

Eugene *McCarthy* onafhankelijke kandidaat voor het Witte Huis

Op 1 juni 1988 maakte Eugene McCarthy, voormalig democratisch Senator voor Minnesota, bekend dat hij als onafhankelijke kandidaat wilde deelnemen aan de presidentsverkiezingen. McCarthy, die in 1968 als democratisch presidentskandidaat vooral bekend was geworden door zijn verzet tegen de oorlog in Vietnam, was leider van een kleine onafhankelijke partij, de Partij van de Consument.

Reagan steunt Bush

Op 11 mei 1988 betuigde president Ronald Reagan officieel zijn steun aan de presidentskandidatuur van George Bush. De president deed dat aan het slot van een toespraak tijdens een Republikeins partijdiner.
Met zijn steunbetuiging verbrak Reagan de neutrale houding die hij tot dan toe had aangehouden. Die neutraliteit achtte hij geboden zolang er verschillende Republikeinen actief dongen naar de nominatie van hun partij.

De president gaf een kort resumé van de vele openbare functies die Bush had bekleed, en deed vervolgens de belofte dat hij zijn ,,uiterste best zou doen ervoor te zorgen dat vice-president Bush de volgende president van de Verenigde Staten wordt".

Toespraak Dukakis voor de Atlantic Council over het buitenlandse beleid

Op 14 juni 1988 zei Michael Dukakis in Washington voor de Atlantic Council- een particuliere organisatie die de NAVO gunstig gezind is - dat hij voor meer overleg binnen de NAVO en een grotere verantwoordelijkheid van de Europese partners was.
,,Het Amerikaanse volk verwacht, en ze hebben het recht dit te verwachten dat onze bondgenoten in Europa een redelijk deel van zowel de economische als de militaire last dragen om de vrijheid in de wereld te verdedigen", aldus de democraat.

Dukakis onderstreepte in zijn toespraak een viertal punten:

- een krachtige steun aan de NAVO;
- een verwerping van het Strategisch Defensie Initiatief (SDI) en voorrang voor conventionele versterking;
- een oproep aan de Europese partners een grotere defensielast te dragen;
- een verwerping van mobiele nucleaire raketten, zoals de MX en de Midgetman.

Dukakis zei in een vraag- en antwoord gedeelte na afloop van zijn toespraak zich gebonden te achten aan ,,een NAVO die zo sterk en zo eensgezind is dat geen land in de verleiding zal komen een oorlog tegen ons te beginnen". De Verenigde Staten dienden volgens hem ,,ermee op te houden dingen alleen te doen, zoals we de laatste zeven jaar te vaak hebben gedaan". Bondgenoten dienden .,te worden geconsulteerd, niet alleen maar geïnformeerd". Het risico van een loskoppeling van Europa van de VS door het verwijderen van middellange afstandswapens zag Dukakis niet: ,,Onze verplichtingen jegens Europa gaan verder dan een paar honderd raketten. Europese veiligheid is vitaal voor onze veiligheid. Daarom hebben we meer dan 300.000 mannen en vrouwen op Europees grondgebied gestationeerd, daarom blijven wij de NAVO-doctrine van het flexibele antwoord steunen."
De Verenigde Staten mochten hun strategie niet zomaar wijzigen zonder overleg met de bondgenoten, aldus Dukakis die in dit verband het SDI van de hand wees. ,,We hebben geen SDI nodig, maar CDI", aldus de gouverneur, verwijzend naar zijn plan om een Conventioneel Defensie Initiatief te lanceren. Dukakis verzette zich ook tegen mobiele nucleaire raketten: .,We hebben geen MX-raketten nodig die op spoorwegen heen en weer rijden. We hebben anti-tank-wapens nodig die Sowjettanks kunnen tegenhouden."
Over de lastenverdeling binnen het bondgenootschap zei Dukakis: ,,De tijd is na veertig jaar gekomen om met onze bondgenoten eerlijk en openhartig te bespreken wat we allen weten, namelijk dat de wereld is veranderd. Onze verantwoordelijkheden moeten in overeenstemming zijn met onze capaciteit om verantwoordelijkheid te dragen. Het Amerikaanse volk venvacht, en ze hebben het recht om te verwachten, dat onze bondgenoten in Europa een redelijk aandeel in zowel de economische als de militaire last dragen om de vrijheid in de wereld ('around the world') te verdedigen."
De gouverneur bepleitte een ,,vastberaden en realistische" benadering van de Sowjet-Unie: ,,We moeten doen wat we kunnen om de Sowjet-Unie haar beperkte kapitaal in de hervorming van haar economie te doen investeren in plaats van in het opbouwen van een militaire capaciteit (...). En we moeten duidelijk maken dat betere economische betrekkingen met de Sowjet-Unie afhankelijk zijn van hun vorderingen inzake vrije emigratie en het nakomen van hun verplichtingen in de akkoorden van Helsinki" betreffende de mensenrechten.
Dukakis zei overigens te hopen dat de huidige Amerikaanse regering krachtig voortging met het nastreven van een strategisch wapenakkoord. ,,Ikdring er bij de regering krachtig op aan ernaar te streven en ik hoop dat het lukt."

Dukakis kiest Senator *Bentsen* als ,,running mate". Reactie Jackson

Op 12 juli 1988 maakte Michael Dukakis als winnaar van de voorverkiezingen in Boston bekend dat hij Senator Lloyd Bentsen (Texas) had gekozen als kandidaat voor vice-presidentschap. Bij de bekendmaking waren Bentsen en echtgenote aanwezig.
Dukakis zei dat hij samen met Bentsen de verkiezingen zou winnen, zoals John F. Kennedy dat in 1960 met running mate Lyndon B. Johnson had gedaan. ,,Hierstaat een zoon van Massachusetts, net als in 1960 John F. Kennedy, en hier staat een man van Texas, net als toen Lyndon Johnson, en met dezelfde as Massachusetts-Texas winnen ook wij de verkiezingen", aldus de gouverneur van Massachusetts. Dukakis sprak van ,,mijn eerste presidentiële beslissing" en roemde Bentsen om zijn ervaring en rechtschapenheid. Wat hem vooral verenigde was ,,vastbeslotenheid om voor iedere burger van Amerika gelijke kansen te scheppen", aldus Dukakis.
In een korte toespraak hamerde ook Bentsen op de vergelijking met 1960. De keus van Dukakis voor Bentsen moest nog formeel worden goedgekeurd door de Democratische conventie in Atlanta.

Diezelfde dag reageerde Jesse Jackson, die op 11 juli nog had laten weten dat hij een aanbod om vice-president te worden zou accepteren, in Washington op een vraag of hij kwaad was: ,,Ikben te beheerst, te helder van geest en te volwassen om kwaad te worden".

Op grond van de resultaten bij de voorverkiezingen meende Jackson in aanmerking te komen voor de vice-presidentskandidatuur.

Jackson zei het ,,niet passend" te vinden zich uit te spreken over de persoon van Bentsen, met wie hij nooit een ,,diepgaand" gesprek had gevoerd.

De zwarte dominee zei verder dat hij zijn campagne voor de Democratische presidentskandidatuur zou voortzetten tot de partijconventie in Atlanta overging tot de officiële nominatie. Tevens zou hij zich op de conventie sterk maken voor de programmapunten die hem aan het hart gingen, zoals bevriezing van de defensie-uitgaven, belastingverhoging voor de draagkrachtiger~en zelfbeschikkingsrecht voor de Palestijnen.

Jackson verklaarde dat hij de conventie niet wenste te zien als een ,,ratificatie-bijeenkomst". maar als ,,een plaats voor debat en onderhandeling".

Lloyd Millard Bentsen werd op 11 febr 1921 in Mission, Texas, geboren als zoon van een grootgrondbezitter. Hij studeerde rechten in Texas en was daarna in de Tweede Wereldoorlog piloot op een bommenwerper. Na de oorlog werd hij rechter in Texas. Van 1948-1954 was hij lid van het Huis van Afgevaardigden in Washington.
Sinds 1971 heeft hij zitting in de Senaat. In 1976 streefde hij naar de Democratische nominatie voor het Amerikaanse presidentschap. De nominatie ging toen echter naar Jimmy Carter, die ook de presidentsverkiezingen van 2 nov. 1976 won.

In de Volkskrant (13-7-1988) meldde correspondent Paul Brill over Bentsen o.m. het volgende:

...Hoewel Bentscn in de afgelopen weken herhaaldelijk werd genoemd als een van de gegadigden, komt het toch enigszins als een verrassing dat Dukakis uiteindelijk voor hem heeft gekozen. Algemeen werd verondersteld dat het in de laatste fase van het selectieproces ging om Senator Albert Gore uit Tennessee, Senator John Glenn uit Ohio en Afgevaardigde Lee Hamilton uit Indiana. Ex-astronaut Glenn leek de hoogste ogen te gooien omdat hij de meeste nationale bekendheid geniet en een vanuit electoraal oogpunt voorname staat vertegenwoordigt.
Bentsen is niet bepaald een nationale beroemdheid, maar hij komt uit een staat - qua bevolkingsgrootte de derde van Amerika - die de winnaar nog wat meer kiesmannen oplevert dan Ohio.
Daarnaast geeft hij, politiek en geografisch gezien, een breder aanzien aan de Democratische kandidatuur. Bentsen geldt als een representant van de behoudende vleugel van zijn partij en kan als Texaan goed uit de voeten in het Zuiden, dat door velen wordt gezien als het belangrijkste slagveld in de verkiezingscampagne. Als alom gerespecteerde voorzitter van de Senaatscommissie van financiën brengt hij Washingtonse ervaring in, die Dukakis mist. Tenslotte kan hij bogen op enige buitenlandspolitieke deskundigheid. Hij spreekt Spaans - maar op dat punt heeft Dukakis geen hulp nodig.
Een saillant wapenfeit op Bentsens conduitestaat is dat hij in 1970 George Bush heeft verslagen in een duel om een van de twee Senaatszetels van Texas.
Dat had hij vooral te danken aan een ijzersterke organisatie, die hem nadien soepel door zijn herverkiezingscampagnes heeft geloodst. Die wijdvertakte organisatie zal de Democraten zeer van pas komen in de najaarscanipagne.
Bush beschouwt Texas, waar hij zich aan het eind van de jaren veertig heeft gevestigd, als zijn thuisstaat. Veel Texanen zien hem echter nog steeds als een buitenstaander, in tegenstelling tot grootgrondbezitterszoon Bentsen. Diens vice-presidentskandidatuur dwingt Bush in elk geval veel meer tijd in Texas door te brengen dan hij aanvankelijk van plan was.
Overigens heeft de Senator ook enkele zwakheden. Hij is al 67. Hij is geen begenadigd spreker. En hij is de Senator die de meeste campagnebijdragen heeft geïncasseerd van allerlei belangengroepen. Dukakis heeft uit principe geweigerd dergelijke financiële giften aan te nemen..

Democratische conventie in Atlanta

Van 18-21 juli 1988 vond in Atlanta de nationale conventie van de Democratische Partij plaats.
Enkele uren voor het begin van de 33ste partijconventie hadden Dukakis en Jackson op een gezamenlijke persconferentie verklaard dat zij vastbesloten waren de handen ineen te slaan voor een Democratische overwinning bij de presidentsverkiezingen van november.
Jackson, die op 17 juli in een preek nog had beloofd ,,niet te zullen capituleren", zei dat zijn gedelegeerden zich op de conventie,,gedisciplineerd" zouden gedragen.
Hij kondigde ook aan dat hij zich niet als tegenkandidaat beschikbaar zou stellen voor het vice-presidentschap, zoals hij de week daarvoor had gesuggereerd.
De persconferentie werd gehouden na overleg tussen Dukakis en Jackson, waarin Jackson ,,grotere betrokkenheid bij de Democratische campagne" was toegezegd.

De grotere betrokkenheid van Jackson in de Democratische presidentscampagne betrof o.m. een aantal posities van Jackson-aanhangers in de top van de Democratische campagne en een positie van Jackson in de herfstcampagne met stafleden en adequaat vervoer.

De conventie werd geopend met een toespraak van Ann Richards, een Texaans politicus, die de spot dreef met de Republikeinen. Zij had het over ,,poor George" (Bush)die ,,geboren is met een gouden teen in zijn mond" en over Reagan ,,die de vragen van zijn volk nooit hoort, omdat de wieken van de helikopter teveel lawaai maken".

Op 19 juli debatteerde de conventie over twee amendementen op het ontwerp-verkiezingsprogramma die waren ingediend door het Jackson-kamp en waarover nog geen overeenstemming was bereikt. De amendementen gingen over een verhoging van de belasting voor draagkrachtigen en bedrijven, en een intentieverklaring van Amerika nooit als eerste kernwapens in te zetten.
Over andere door Jacksori aanhangers ingediende punten was al overeenstemming bereikt.
Beide amendementen werden echter door de conventie verworpen. Het gevolg daarvan was, aldus NRCIH'blad (20-7-1988), dat de Democraten het dunste en vaagste verkiezingsprogramma sedert 1932 kregen. Het telde bijna 5.000 woorden en nog geen zeven getypte velletjes, 40 minder dan vier jaar geleden, aldus NRCIH'blad.
Vervolgens bracht Jackson in een toespraak een hommage aan de burgerrechtenbeweging en stelde tegelijkertijd eensgezindheid binnen de Democratische partij in het vooruitzicht.
Jackson: ,,De ouders van Dukakis kwamen met een immigrantenschip (naar Amerika), mijn voorouders met een slavenboot. Maar wat de oorsprong van de schepen ook was, we zitten vanavond in dezelfde boot."
Hij somde de verworvenheden van de burgerrechtenbeweging op: ,,Morgen staat mijn naam op de kandidatenlijst voor de nominatie van het presidentschap van de Verenigde Staten. Er is een feestelijk gevoel over wat we hebben bereikt."
Jackson had Rosa Sparks meegebracht, de inmiddels 75-jarige zwarte vrouw die op 1 dec. 1955 in een bus in Montgomery, Alabama, had geweigerd achterin een bus plaats te nemen. Daarmee was de burgerrechtenbeweging onder leiding van Martin Luther King op gang gekomen.

Jackson sprak uitvoerig over de armen in Amerika en over zijn eigen armoedige jeugd. Hij zei dat de ,,uitdaging van onze partij is gelegen in het vinden van een gemeenschappelijke basis". Aan die basis was gewerkt en zullen we blijven werken, zo stelde hij in het vooruitzicht.

Voordat Jackson zijn toespraak hield, had Senator Edward (,,Ted") Kennedy gesproken, die behoorde tot de traditionele progressieve vleugel van de Democratische partij. De Senator was op de conventie ingeleid door zijn neef, John Kennedy jr, de zoon van voormalig president John F. Kennedy.
De Senator somde diverse misslagen van de regering-Reagan op en voegde er telkens aan toe: ,,Waar was George?" De retorische vraag mondde tenslotte uit in de voorspelling dat George Bush er ook niet bij zou zijn wanneer op 20 jan. 1989 de nieuwe president van de Verenigde Staten zou worden geïnaugureerd.

De Democraten Michael Dukakis (l.), Jesse Jackson (m.) en Lloyd Bentsen op de eerste dag van de partijconventie in Atlanta.

Op 20 juli koos de conventie Dukakis met 2.876 stemmen officieel tot presidentskandidaat. Jackson kreeg 1.218 stemmen.
Onmiddellijk na de stemming bood Jackson zijn gedelegeerden aan Dukakis aan, waardoor deze uiteindelijk in unanimiteit kon worden aangewezen.

Op 21 juli hield Dukakis aan het einde van de conventie een toespraak. Daarover meldde correspondent Ben Knapen in NRCIH'blad (23-7-1988) o.m. het volgende:

In een toespraak waarin Michael Dukakis verrassend goed de emotionele toets van het Amerikaanse gemoed wist te raken, heeft de Democratische presidentskandidaat vannacht gezegd dat de komende verkiezingen ,,niet over ideologie maar over competentie" zullen gaan. ,,Het gaat", zei Dukakis voor een uitzinnig enthousiaste zaal gedelegeerden in Atlanta, ,,om het herstel van ouderwetse waarden als berekenbaarheid, betrouwbaarheid en respect voor de waarheid". Hij zei dat de tijd was gekomen ,,om de geest van idealisme terug te grijpen". Dukakis: ,,Als iemand zegt dat de Amerikaanse droom alleen voor de bevoorrechten is weggelegd, zeg hem dan dat het tijdperk-Reagan voorbij is."
Hij onderstreepte begrippen als ,,publieke verantwoordelijkheid" en ,,zin voor gemeenschap". Eenendertig keer in de 45 minuten durende toespraak gebruikte hij het woord ,,Amerika" of sprak hij over ,,wij, Amerikanen". Op details van beleid ging Dukakis niet in
Hij prees president Reagan voor diens ontwapeningsbeleid en voegde eraan toe: ,,Maar wij kunnen meer doen voor vrede in Midden-Amerika en het Midden-Oosten, en we kunnen en zullen meer doen om de apartheid in Zuid-Afrika te beëindigen."
Regelmatig onderbrak het publiek in de Omnihal de presidentskandidaat voor spreekkoren als ,,Wij gaan winnen" en ,,Vooruit, Mike". Dukakis sprak enkele zinnen in het Spaans en ontlokte een minuten durend ,,Viva Mike".
Dukakis was geïntroduceerd door zijn nicht, de filmster Olympia Dukakis, die ook een reclamespot van haar neef presenteerde.(...)

De altijd zo zakelijke gouverneur kreeg tranen in de ogen toen hij in het begin over (wijlen)zijn vader sprak: .,Ik wou dat hij hier was. Hij zou zo trots op mij zijn geweest."
Dukakis beeindigde zijn toespraak met de herhaling van de belofte uit het oude Athene: ,,Wij zullen nooit schande aan ons land berokkenen door een oneerlijke of laffe daad, we willen strijden voor de ideeën van dit land, we zullen de wetten gehoorzamen, onze burgerplichten nakomen en zo zullen we het land mooier. sterker doorgeven dan het ons is gegeven".
Met ballonnen, confetti en een demonstratie van eenheid op het podium - met Jackson, vicepresidentskandidaat Lloyd Bentsen en al hun familieleden - eindigde na vier avonden de Democratische conventie van Atlanta.
Tevoren was de 65-jarige Senator uit Texas, Lloyd Bentsen, bij acclamatie aangewezen als kandidaat voor het vice-presidentschap. Enkele Jackson-aanhangers waren nog tegen de keuze. In een weinig opwindende toespraak noemde Bentsen de meningsverschillen trissen hem en Dukakis. maar zei dat ,,we op de fundamentele punten overeenstemmen". Hij noemde de burgerrechten. de gezondheidszorg, de econoniische groei en de werkgelegenheid. ,.Amerika heeft acht jaar in coma gelegen", aldus Bentsen, ,,een tijd waarin het zijn welvaart op de pof genoot en de grootste schuldenaar in de geschiedenis werd". Het land ,,isrijp voor eerlijk, geoefend leiderschap van Michael Dukakis", aldus Bentsen.
Een paar gedelegeerden hielden borden met de tekst ,,Geen hulp aan de contra's" omhoog, hiermee protesterend tegen Bentsens steun voor hulp aan de Nicaraguaanse contra's. Dukakis maakte in zijn toespraak later overigens duidelijk dat hij tegen Reagans Nicaraguabeleid is.

Geruchten over de gezondheidstoestand van Dukakis

Tijdens de Democratische conventie verspreidde een politieke organisatie die banden had met de extreem-rechtse leider Lyndon LaRouche pamfletten waarin twijfels werden geuit of Dukakis wel bestand was tegen de druk van het ambt als president. Op 2 aug. 1988 bracht de Washington Times een bericht hierover op de voorpagina.

Al geruime tijd circuleerden geruchten dat Dukakis in 1973 na de dood van zijn broer Stelian wegens depressies een psychiatrische behandeling had ondergaan. Ook na zijn nederlaag bij de verkiezingen voor het gouverneurschap van Massachussetts in 1978 zou hij onder behandeling zijn geweest.

Op 3 augustus zei president Reagan op een persconferentie, toen hem werd gevraagd of Dukakis volgens hem documenten over zijn gezondheidstoestand openbaar zou moeten maken: ,,Kijk,ik ga niet zitten hakken op een invalide."
Korte tijd later zei Reagan dat hij slechts een grapje had willen maken en dat hij zijn uitspraak betreurde. ,,Ik probeerde alleen geestig te zijn, maar het kwam niet goed uit de verf", aldus de president.

Dukakis liet weten dat hij Reagans opmerking aan zijn adres als een verspreking beschouwde en verontschuldigingen onnodig achtte.

Op 4 augustus liet de persoonlijke arts van Dukakis weten dat de geruchten dat Dukakis in het verleden psychiatrische behandeling had ondergaan ,,zonder fundament" waren.
,,Ikmoet aannemen dat het gerucht van politieke aard is", aldus de arts tegenover CBS.

Op 8 augustus liet George Bush een medisch rapport over zijn gezondheidstoestand openbaar maken, waaruit bleek dat hij in goede conditie was.

Republikeinse conventie in New Orleans. Bush kiest Quayle als running mate

Van 15-18 aug. 1988 werd in New Orleans de Republikeinse conventie gehouden. De conventie werd officieel geopend door partijvoorzitter Frank Fahrenkopf.

Eén van de eerste sprekers was Alexander Haig, die zelf een -mislukte- gooi naar de nominatie als presidentskandidaat had gedaan (pag. 23411-1987 en pag. 176/3-1988).

Haig schilderde de internationale risico's die Amerika liep als de Democraten weer aan het bewind zouden komen. Acht jaar daarvoor, toen de Democraat Carter in het Witte Huis zetelde, ,,was onze natie uit haar evenwicht gebracht door onkunde en zwartgalligheid" en ,,waren de Russen overal in opmars", aldus Haig. Reagans politiek van vrede op basis van kracht had een wending ten goede bewerkstelligd, zo betoogde hij

De eerste conventie-avond stond in het teken van Ronald en Nancy Reagan. Met een film van hoogtepunten uit de acht jaar van zijn presidentschap werd Reagan geïntroduceerd. Met een regen van confetti en gezang (,,God bless America") nam een jubelende hal na Reagans toespraak afscheid van de Republikeinse leider.

In zijn toespraak niaaktr Reagan de balans van zijn presidentschap op, kritiseerde de Democraten en prees George Bush als een ervaren man.
Reagan somde op: de inflatie was onder zijn Democratische voorganger Carter 21 procent. het gemiddeld inkomen daalde onder Carter negen procent en ,,demensen stonden in de rij voor benzine en voor werkloosheidskassen".
Acht jaar later was de werkloosheid praktisch verdwenen. de inflatie tot vier procent teruggebracht en de rente gehalueerd. aldus Reagan
De president verdedigde zijn defensiepolitiek en het huitenlands beleid. ,,In de 2765 dagen van onze regering viel er niet één inch aan grondgebied in handen van communisten." De donkere vlek op de balans van de jaren tachtig - de recordschuld van de overheid van meer dan 2 biljoen dollar - ontweek Reagan niet, maar hij gaf de schuld aan de Democraten in het Congres: ,.Het begrotingstekort is inderdaad veel te hoog. maar de president stelt de begroting niet vast cn de president kan geen cent uitgeven. Alleen het Congres kan dat doen."
Volgens Reagan waren linkse Democraten in het Congres verantwoordelijk voor de schuldenberg.
Reagan. ,,Verandering is geboden om een Republikeinse meerderheid in beide Huizen van het Congres te brengen. Dan heeft George Bush het juiste team om uw belastingverlagingen te beschermen, Amerika sterk, de inflatie en de rente laag te houden, rechters te benoemen om uw rechten te beschermen en het begrotingstekort te verminderen."

De scheidende president roemde de kwaliteiten van George Bush: ,.We hebben iemand nodig die groot en ervaren genoeg is om zware en veeleisende onderhandelingen met Gorbatsjow te voeren, want dit is niet de tijd om iemand tijdens het werk in te werken. We hebben iemand nodig die erop voorbereid is president te worden en die zich namens u teweer stelt tegen grote nieuwe belastingen."
,,Als George Bush er niet is om verder te bouwen op ons beleid, loopt alles wat we hebben bereikt gevaar. Al het werk, alle inspanningen van het Amerikaanse volk zouden kunnen uitdraaien op precies dezelfde rampspoed die wij in 1981 erfden". aldus de 77-jarige president in de Superdome van New Orleans.

De Republikein George Bush (r) met zijn ,running mate" Dan Quagle op 17 augustus 1988 tijdens de nationale conventie van hun partij in New Orleans

Op 16 augustus hielden de vroegere ambassadeur bij de Verenigde Naties, Jeane Kirkpatrick, de gouverneur van New Jersey, Thomas Kean, en oud-president Gerald Ford redevoeringen. De boodschap die daarin doorklonk was dat wie voor Dukakis koos, voor hogere belastingen koos, voor een herleving van de economische en politieke malaise van de jaren zeventig en voor gebrek aan ervaring in het Witte Huis.
Op de kritische vraag van de Democraten ,,Waar was George?", antwoordde Ford na een lovend betoog over Bush: ,,Ik weet waar George Bush was en ik mag doodvallen als ik nog iemand de eerlijkheid en bekwaamheid van George Bush in twijfel hoor trekken."
De zaal scandeerde daarop minutenlang: ,,George was er, George was er".
Diezelfde dag maakte Bush bekend dat hij Senator Dan Quayle uit Indiana had gekozen als running mate.

Dan Quayle werd op **4** febr. 1947 geboren in Indianapolis. Zijn grootvader. de multimiljonair Eugene C. Pulliam. bezat diverse plaatselijke kranten.

Na rechten te hebben gestudeerd, werd Quayle advocaat. Van 1977-1979 was hij lid van het Huis van Afgevaardigden in Washington. Sinds 1981 maakt hij deel uit van de Senaat.

In *NRC/H'blad* (17-8-1988) schetste correspondent Ben Knapen het volgende portret van Quayle:

Dan Quayle is slechts **41** jaar, Senator voor Indiana sedert **1981** en een overtuigde aanhanger van president Reagan. Als lid van de defensiecommissie steunt hij het Strategisch Defensie Initiatief SDI en hekelt herhaaldelijk de bezuinigingen op de defensie-uitgaven. Onlangs verzette hij zich tegen een wet die werknemers het recht geeft om twee maanden voor hun ontslag daarover te worden geïnformeerd.
Dan Quayle is een miljonairskind uit een uitgeversfamilie van Indiana. Net als zijn vrouw heeft hij rechten gestudeerd.
Dan Quayle is een goed spreker, die geen spiekbriefjes nodig heeft. Hij is een conservatief, die de rechtervleugel van de Republikeinse partij kan behagen, waar de ,,yankee" Bush altijd nog enkele wenkbrauwen doet fronsen. Ook zou hij vrouwelijke kiezers aantrekken. Hij lijkt op de filmster Robert Redford, hetgeen vooral in zijn eerste Senaatscampagne in 1980 door hem werd uitgespeeld.
Toen de echte Redford hierover een geprikkeld briefje schreef, antwoordde Quayle na zijn verkiezingszege met het sturen van een foto-met-handtekening naar de filmster.
De campagne-leider van George Bush, de scheidende minister van financiën Jim Baker, noemde Quayle een ,,ideologische en een generationele keuze". Baker: ,,Quayle vertegenwoordigt de toekomst. Dit is de eerste baby-boom-vertegenwoordiger op het presidentiële podium." (...)
In 1980 kwam Quayle een keer op minder fortuinlijke wijze in het nieuws. Op een reisje van golf spelende parlementariërs zou hij de kamer met een Playboy-model, Paula Parkinson, hebben gedeeld. Dat beweerde althans de betreffende dame. Quayle ontkende, zijn kamer bleek ernaast te zijn geweest en de politicus in het bed van een model een ander, hetgeen later door het ministerie van justitie werd bevestigd.

	DEMOCRATEN	REPUBLIKEINEN
Belastingen	Pas in uiterste geval belasting-verhoging	Geen belasting verhogingen Lagere kapitaal winstbelasting
Groei	Innovatie-programma's nodig	Lage belasting brengt groei
Kinderopvang	Overheid moet ervoor zorgen	Fiscale prikkel voor ouders en bedrijven met kinderopvang
Onderwijs	Overheid moet onderwijs verbeteren	Vrijheid van schoolkeuze
Abortus	Vrouw heeft de beslissing	Alleen op medische indicatie
Zuid-Afrika	Alomvattende sancties	Tegen sancties omdat die zwarten in gevaar brengen
Centraal-Amerika	Geen militaire hulp aan contras	Indien nodig ook militair

(NRC/H'blad 24-9-1988)

Campagnechef Baker gisteren indirect verwijzend naar de zaak: ,,We hebben de antecedenten van Quayle nauwkeurig onderzocht en daar is volgens ons geen enkel probleem."

Op 17 augustus hield Senator Robert Dole, die hoge ogen had gegooid naar de vice-presidentskandidatuur, een toespraak waarin hij Bush feliciteerde met de keus van Quayle en een aanval deed op de buitenlands-politieke opvattingen van Dukakis.
,,Degouverneur is een van de progressieven die geen affiniteit hebben met Amerika's kracht. die beschaamd reageren wanneer Amerika opkomt voor zijn rechten, en die zich bedremmeld voelen wanneer Amerika de kant van de vrijheid kiest", aldus Dole.
Diezelfde dag werd Bush officieel gekozen tot presidentskandidaat van de Republikeinse partij. Tevens nam hij het Republikeinse leiderschap over van Reagan.
Op 18 augustus riew Bush aan het eind van de conventie het land op geen risico's te nemen en hem tot opvolger van president Reagan te kiezen.

,,Ik wil om één enkele reden president worden", aldus Bush, ,,endat is om een beter Amerika te bouwen. De Democraten hebben een visie op de wereld, waarbij dit land langzaam wegkwijnt in een ,,onvermijdelijk val die door historische krachten wordt gedirigeerd."
Maar, aldus de kandidaat, ,.Amerika is niet in verval, het is een natie in opkomst. Hij (Dukakis) beschouwt Amerika als een land op de lijst van de VN, ergens tussen Albanië en Zimbabwe. Ik zie Amerika als de leider - een unieke natie met een speciale rol in de wereld."
,,Menheeft dit de Amerikaanse Eeuw genoemd, omdat wij de overheersende goede kracht in de wereld waren (...) Nu staan we aan de vooravond van een nieuwe eeuw en hoe gaat de volgende eeuw heten? Ik zeg u dat het opnieuw een Amerikaanse Eeuw zal zijn", aldus Bush.
Bush met enige zelfspot: ,,Ik zal de tegenpartij fair behandelen en proberen mijn charisma onder controle te houden." Over zijn welgestelde afkomst zei hij: ,,Mijn ouders waren welvarend, hun kinderen hadden geluk. John Kennedy ontdekte armoede, toen hij campagne voerde in West-Virginia en kinderen zag die geen melk kregen."
Bush: ,,Ik geloof dat openbare functies eervol zijn (...) Ik heb geen hekel aan de overheid. Een overheid die beseft dat het volk zijn meester is, is een goed en noodzakelijk iets."
Regelmatig onderbroken door gejuich van de gedelegeerden, somde Bush de verdiensten van de laatste acht Republikeinse jaren op. De werkgelegenheid was hersteld: de inflatie teruggedrongen, de defensie verbeterd en de relatie met de Sowjet-Unie veranderd. Bush: ,,De schokken in het Sowjet-rijk houden nog aan. Misschien zal wat daar gebeurt de wereld voorgoed veranderen. Misschien niet. Een voorzichtige scepsis is in orde. Evenals hoop."
De nieuwe Republikeinse leider noemde diverse verschillen tussen hem en Dukakis op. Dukakis verlangde geen saluut voor de vlag aan het begin van de schooldag, Bush wel. Dukakis was geen aanhanger van de doodstraf. Bush in sommige gevallen wel. Dukakis was tegen het gebed op school, Bush voor. Dukakis vond abortus toelaatbaar, Bush niet. Bush: ,,Ik wil een vriendelijker, aardiger natie."
De vice-president bestreed Dukakis' stelling. dat het bij de komende verkiezingen niet om ideologie, maar om competentie ging. ,.Competentie maakt dat de treinen op tijd rijden, zonder te weten waarheen te gaan. Competentie is het credo van de technocraat die de radertjes laat draaien. maar niets begrijpt van de magie van de machine."
Hij omschreef zichzelf als een ..man van het gezonde verstand", die weinig op had met sociale experimenten, maar het presidentschap wel zag als een ,,weergalozekans" door middel van ,.zachte overreding" een maatschappij te creëren waarin iedere burger aan zijn trekken kwam. In een van zijn weinige concrete uitspraken beloofde hij als president in acht jaar 30 miljoen nieuwe banen te scheppen.

SÃO TOMÉ EN PRINCIPE

WIJZIGING KIESSTELSEL. DEMOCRATISERING. BENOEMING PREMIER. REORGANISATIE KABINET. MISLUKTE COUP

Het Centrale Comité van de eenheidspartij Movimento de Libertaçao de Sao Tomé e Principe (MLSTP) maakte op 17 oktober 1987 bekend dat de verkiezing van de president en andere ,,leidende'' instanties in de toekomst zou geschieden via directe algemene en geheime stemmingen.

Krachtens de oorspronkelijke grondwet werd de president gekozen door de Nationale Volksassemblée (parlement), waarvan de afgevaardigden werden gekozen uit een door de MLSTP voorgestelde kandidatenlijst. Volgens een door het CC uitgegeven communiqué werden de veranderingen doorgevoerd .,in het kader van de democratisering van het politieke leven. Voorts zouden de maatregelen behulpzaam zijn bij de uitvoering van het economische herstelprogramma (pag. 92/1).
Voorlopig zou het partijcongres de presidentskandidaat kiezen, maar het zou daarbij een keus kunnen maken. uit twee door de partij voorgedragen personen. Kandidaten voor de Nationale Volksassemblée konden worden gesteund door ,,als representatief erkende organisaties'' of zij konden onafhankelijk van de MLSTP optreden
De president zou de controle over defensie. veiligheid en buitenlandse zaken als een .,gereserveerd domein'' behouden

In zijn nieuwjaarsboodschap op 1 januari 1988 beloofde de president Manuel Pinto da Costa dat 1988 het jaar zou worden van een ,,democratische transformatie''. Het opnieuw instellen van de post van premier, welke in april 1979 was afgeschaft (pag. 94/1-'80), zou hem in staat stellen de rol van nationale arbiter te aanvaarden.
Nog dezelfde dag keurde de Nationale Volksassemblée een grondwetswijziging goed welke voorzag in de benoeming van een premier.

Benoeming premier. Reorganisatie kabinet

Op 8 januari 1988 werd Celestino Rocha da Costa, sinds een jaar minister van onderwijs. arbeid en sociale verzekeringen, benoemd tot premier.
Op 31 januari werd een reorganisatie van het kabinet bekendgemaakt, waarbij de voormalige oppositieleider Carlos da Graça in het kabinet werd opgenomen als minister van buitenlandse zaken in plaats van Guilherme Posser da Costa, die nu de portefeuille van samenwerking kreeg.

Carlos da Graça was in 1978 naar Lissabon uitgeweken. waar hij vervolgens het Frente de Resistencia National de Sao Tomé e Principe (FRNSTP) oprichtte. Op 11 mei 1986 was hij als leider van het FRNSTP afgetreden. nadat hij reeds het jaar daarvoor van president Pinto da Costa gratie had gekregen (pag. 543/3-'85).

De overige portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Defensie en binnenlandse veiligheid - Raul Bragança Neto (voorheen territoriaal bestuur en defensie); justitie en openbare zaken - Francisco Fortunado Pires; planning en handel - Teotonio d'Alva Torres*; landbouw en visserij - majoor Oscar Aguiar Sacrarnento e Sousa (voorheen landbouw); onderwijs en cultuur - Ligia do Espirito Santo Costa*; gezondheid. arbeid en sociale verzekeringen - Armindo Vaz de Almeida*; uitrusting en milieu, belast met transport en verbindingen - Carlos Ferreira'. minister in het bureau van de premier voor Principe - Manuel Quaresrna Costa*; gedelegeerd minister, secretaris-generaal van de regering - Manuel Vaz Alfonzo Fernandes'

* = nieuw

Onder de zes ministers die geen post kregen in het nieuwe kabinet was Prudencio Rita (financiën).Hij behield echter zijn post als gouverneur van de centrale bank.

Mislukte coup

In de vroege ochtend van 8 maart 1988 landden omstreeks 40 commando's met kano's en roeiboten op diverse stranden bij de hoofdstad Sao Tomé. Zij vielen het hoofdbureau van politie aan. Daarop kwamen veiligheidstroepen en o.a. de presidentiële garde in actie. Bij de gevechten werden twee aanvallers gedood en 36 gearresteerd. President Pinto da Costa maakte nog dezelfde dag in een radiotoespraak bekend dat ook reeds op 25 februari een invasiepoging was ondernomen. maar die was toen door veiligheidstroepen verijdeld.
Op 9 maart meldde de directeur van het nationale persbureau, Manuel Dende, in Luanda dat onder de aanvallers zeven .,buitenlandse'' huurlingen waren, met inbegrip van twee Amerikanen. De leider van het commando, Manuel Afonso Rosario dos Santos, was gevangen genomen.
Op 10 maart verklaarde de secretarisgeneraal van het FRNSTP, Quintilinao Loures Amado, in Lissabon tegenover het Portugese persbureau Lusa dat de actie door een dissident van zijn beweging, Afonso dos Santos, was geleid met als doel ,,de aandacht van de Westerse landen'' op de situatie in Sao Tomé te vestigen. De operatie was op 25 februari begonnen, toen de uit Kameroen vertrokken commando's aan boord van een schip - eigendom van een voormalig FRNSTP-lid- voor de kust van Sao Tomé aankwamen. Zes leden van een verkenningsmissie waren die dag op enkele vissers gestuit die de autoriteiten hadden gealarmeerd. Amado voegde er nog aan toe dat de commando's in Kameroen verbleven, nadat zij door Gabon waren uitgewezen. (Vor.ber.pag. 91/3)

IRAN

BINNENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN (1987-1988)

In aansluiting op het artikel van 11 december 1986 (pag. 795/3-'86) volgt hier een overzicht van verdere interne politieke ontwikkelingen in Iran.

Ontbinding regeringspartij *IRP*

Op 2 juni 1987 werd de in 1979 opgerichte Islamitische Republikeinse Partij (IRP) door Ayatollah Khomeiny ontbonden. Hij beantwoordde daarmee aan een verzoek van president Ali Khamenei en parlementsvoorzitter Hashemi Rafsanjani. Zij hadden in hun brief aan Khomeiny gesteld dat de religieuze eenheidspartij zijn activiteiten moest beëindigen ,,met het oog op het gevaar van een polarisatie die zou kunnen leiden tot factievorming en strijd, de nationale eenheid zou kunnen bedreigen en de nationale energie zou kunnen verspillen door interne gevechten''.
Khomeiny gaf te kcnncn dat de IRP oorspronkelijk een waardevolle rol had gespeeld door het bieden van een ,,verenigd forum voor de confrontatie met bestaande problemen''. maar dat de partij de laatste tijd was ontaard in ,,een excuus voor tweedracht en factionalisme''. Daarbij merkte Khomeiny op: ,,Er zijn mensen die tweedracht zaaien; maar het zaaien van tweedracht is een van de grootste zonden.''

Terechtstelling Mehdi Hashemi

Op 28 september 1987 werd Mehdi Hashemi in Teheran door een vuurpeloton terechtgesteld.

Hashemi. een familielid van Ayatollah Hossein Ali Montazeri, was tot zijn arrestatie op 12 oktober 1986 leider van het bureau voor de Islamitische Bevrijdingsbeweging . een niet-officieel orgaan belast met de ,,internationale brigades van de islamitische revolutir' (pag 799/1-'86). Een van de voornaamste taken van dit bureau was het verschaffen van steun aan buitenlandse bevrijdingsbewegingen, zoals het lrveren van wapens aan militante sjiieten in Libanon.
Hashemi was in verband gebracht met de ontvoering van een Syrische diplomaat op 2 oktober 1986 Ook zou hij het verhaal over het geheime bezoek van Robert McFarlane (de vroegere Nationale Veiligheidsadviseur van president Reagan) aan Teheran hebben doorgegeven aan het Libanese weekblad Ash-Shiraa, dat door de publikatie ervan (3 november 1986) de z g Irangate-affaire aan het rollen bracht (zie pag. 785 e.v.-'86).

Voor een speciaal tribunaal in de Evingevangenis te Teheran was op 13 augustus 1987 het proces tegen Mehdi Hashemi geopend. Hij werd o.m. be-

schuldigd van moord, samenzwering, illegaal wapenbezit, het onwettig vasthouden van geheime documenten en het plegen van clandestiene activiteiten. Voor de televisie had Hashemi reeds op 11 november 1986 en 9 december 1986 bekend verantwoordelijk te zijn voor een reeks moorden en ontvoeringen, en ook tijdens het proces legde hij bekentenissen af.
Op 18 augustus 1987 werd Hashemi door het hof onder voorzitterschap van hojatoleslam Fallahyan - de assistent van hojatoleslam Mohammad Mohammadi Reyshari, de minister van voorlichting - schuldig bevonden aan ,,corruptie op aarde", de ernstigste misdaad volgens de islamitische wetten, en vervolgens ter dood veroordeeld.
Over het lot van Hashemi's broer, Hadi, de schoonzoon van Ayatollah Montazeri, die eveneens was gearresteerd, werden geen mededelingen gedaan. Wel werden twee ,,medewerkers van Mehdi Hashemi", Reza Moradi en Fethollah Mohammed Kazemzadeh, op 7 oktober 1987 door een vuurpeloton in een gevangenis te Teheran terechtgesteld, nadat zij wegens moord ter dood waren veroordeeld.

Positie Montazeri

De arrestatie van Mehdi Hashemi en zijn groep was door waarnemers aanvankelijk als een bedreiging van Montazeri's positie beschouwd.

Op 10 november 1986 vond een bijeenkomst van Ayatollah Khomeiny met Montazeri plaats over ,,grotere politieke problemen". In zijn TV-bekentenis van 9 december 1986 erkende Mehdi Hashemi het door Montazeri in hem gestelde vertrouwen te hebben ,,misbruikt"en ,,verraden". Op 10 december 1986 gaf Montazeri's bureau in Qom een verklaring uit, waarin ,,metklem" werd gesteld dat dit bureau noch de door Montazeri geleide theologische scholen in Qom ooit met Mehdi Hashemi in verbinding hadden gestaan.
Terwijl Montazeri volgens persberichten (*NRC/H'blad* 16-12-'86) om een ,,meedogenloos" onderzoek naar de activiteiten van Mehdi Hashemi zou hebben gevraagd, opperde hij, aldus *Le Monde* (18-8-'87). medio augustus 1987 bezwaren tegen de gerechtelijke procedure inzake Hashemi in een onderhoud met Ahmad Khomeiny de zoon van de imam.

Op 14 augustus 1987 pleitte Montazeri in een openbare toespraak voor een amnestie van personen die hun schuld hadden bekend en hun dwalingen hadden toegegeven. Doch dit pleidooi had Hashemi niet kunnen redden.
Maar Montazeri leek het dieptepunt in zijn carrière te hebben overwonnen, aldus de NZZ (30-12-'87). Hij werd door de Iraanse radio weer met de titel ,,groot-ayatollah" (Ayatollah al-Ozma) aangesproken, nadat hij een tijdlang slechts als ayatollah was vermeld. Anderzijds scheen het bureau van Hashemi, dat tot dan toe onder Montazeri ressorteerde, eind 1987 in handen van de geregelde inlichtingendienst onder minister Reyshari te zijn geraakt (NZZ).

Nieuw politiek testament Khomeiny

Op 10 december 1987 overhandigde imam Khomeiny een nieuw politiek en religieus testament aan de voornaamste Iraanse leiders, o.w. Ayatollah Hossein Ali Montazeri. Volgens Radio-Teheran was het testament van 1982 herzien ,,op grond van de ontwikkelingen van de laatste vijf jaar" en ,,in overeenstemming met de voorwaarden en behoeften van de tijd".
De tekst van het nieuwe document mocht pas na de dood van de imam worden gepubliceerd. Een van de twee afschriften werd opgeborgen in de kluis van het parlement. onder de hoede van de in december 1982 gekozen ,,raad van deskundigen" (pag. 93-'83) die in november 1985 Ayatollah Montazeri tot toekomstig opvolger van Khomeiny had aangewezen (pag. 797/2-'86). Het tweede exemplaar werd overgebracht naar de schrijn van Imam Reza in Mashad.
Volgens berichten uit Teheran (*Financial Times* 11-12-'87) zou Khomeiny de oude bepaling dat hij door één theoloog moest worden opgevolgd hebben geschrapt. In plaats daarvan zou hij zich nu hebben uitgesproken voor een gekozen raad van drie of vijf leden. Dat zou een verzwakking betekenen van de positie van Montazeri.
Maar door Radio-Teheran werd bericht dat Montazeri op 10 december na de overhandiging van het testament door Khomeiny voor een gesprek onder vier ogen over ,,de aangelegenheden van het land" was ontvangen, wat juist als een bevestiging van Montazeri's positie werd aangemerkt.

Khomeiny versterkt macht regering

In een op 7 januari 1988 door het persbureau *Irna* gepubliceerde brief verstrekte imam Khomeiny duidelijke richtlijnen voor de rol van een islamitische regering in Iran. Deze brief was gericht aan president Ali Khamenei die zich op 1 januari openlijk had gemengd in een discussie over de rol van de regering in een islamitische maatschappij.

Over de voorgeschiedenis berichtte J.G.J.ter Haar in *NRC/H'blad* (25-2-'88) o.m. het volgende:

Begin december 1987 richtte de Iraanse minister van sociale zaken zich in een brief tot Khomeiny. Hij stelde daarin de vraag of de regering bepaalde arbeidsvoorwaarden dwingend kan oplcggen aan het bedrijfsleven in ruil voor het gebruik dat bedrijven maken van openbare faciliteiten als bijvoorbeeld energievoorziening en de aanleg en het onderhoud van wegen. Het antwoord was een onvoorwaardelijk ,,ja"
Een paar dagen later verklaarde de Iraanse minister-president (Moussavi) dat dit antwoord een belangrijke steun in de rug was, niet alleen voor de minister van sociale zaken maar voor de gehele regering.
Kennelijk gealarmeerd door deze uitleg schreef de Raad van Hoeders - de instantie die ieder wetsvoorstel met een veto kan treffen - in een brief aan Khomeiny dat sommigen uit zijn woorden hadden afgeleid dat de regering op maatschappelijk en economisch gebied maatregelen zou kunnen nemen die in strijd zijn met de islamitische voorschriften.
Het antwoord (van Khomeiny op 25 december) luidde dat de regering in ai die situaties waarin gebruik wordt gemaakt van faciliteiten die onder haar verantwoordelijkheid vallen, bindende voorwaarden kan opleggen en dat de Raad van Hoeders geen aandacht moest schenken aan geruchten die door tegenstanders van de Islamitische Republiek werden verspreid.
Deze brief werd een week later (op 1 januari 1988) door president Khamenei tijdens de vrijdagspreek becommentarieerd. Hij zei dat de woorden van Khomeiny niet betekenen dat de regering iedere willekeurige voorwaarde kan opleggen. Zij diende binnen het raamwerk van de bepalingen van de islam te blijven. De geruchten waarover Khomeiny in zijn brief aan de Raad van Hoeders sprak, hadden betrekking op de boosaardige opvatting als zou de regering maatregelen kunnen nemen die in strijd zijn met de islamitische wet.
Khamenei liet het niet bij deze preek. Hij stuurde een brief aan ayatollah Khomeiny met de uitnodiging de grenzen van de regeringsbevoegdheid vast te stellen."

In de op 7 januari gepubliceerde brief schreef Khomeiny aan Khamenei het oneens te zijn met diens opmerking dat de regering haar bevoegdheid slechts zou kunnen uitoefenen binnen het kader van de islamitische voorschriften. Daaruit concludeerde Khomeiny dat Khamenei kennelijk niet erkende dat de ,,regering een instituut is waartoe de Almachtige heeft beslist en dat is gegrondvest met absolute macht, toevertrouwd aan de profeet". ,,Als de regering zou worden gedefiniëerd als een instituut dat slechts macht uitoefent binnen de grenzen van de gevestigde wet, dan zou het toevertrouwen door God van absolute macht aan de profeet Mohammed zinloos zijn", aldus Khomeiny.
Hij noemde concrete voorbeelden: ,,De regering heeft het recht een huis af te breken dat in de weg staat van een straat en de eigenaar schadeloos te stellen." De regering kan zelfs moskeeën laten afbreken als de aanleg van wegen dit vereist. Zij kan contracten eenzijdig verbreken en alle voorschriften van de bedevaart naar Mekka tijdelijk buiten werking stellen. De regering mocht secundaire religieuze voorschriften opschorten in het staatsbelang.
Kortom, Khamenei had Khomeiny's uitspraak van 25 december ,,verkeerd begrepen" en ,,verkeerd geïnterpreteerd".

President Khamenei reageerde hierop met een brief waarin hij Khomeiny bedankte voor diens duidelijke uiteen-

zetting die hij ,,volledig begreep'' en waarmee hij ,,volledig instemde''.
In een op 12 januari gepubliceerde brief aan Khamenei vergaf Khomeiny de president zijn ,,zondige fout''. Tegelijk prees hij Khamenei als ,,machtige arm van de Islamitische Revolutie''.

De discussie over de rol van de regering hing samen met een conflict tussen de regering en het parlement enerzijds en de Raad van Hoeders van de Constitutie anderzijds over de wetgeving, vooral die op economisch gebied.
De 12 leden tellende Raad van Hoeders (of Wachters), die in juli 1980 was gevormd om wetgeving op haar islamitisch gehalte te toetsen (pag. 75/2-'81), had tot juli 1987 49,8% van de door de Majlis (parlement) aangenomen wetten afgekeurd. De wel aanvaarde wetten waren van secundair belang.
Zo werden wetten inzake landhervorming, nationalisatie van de buitenlandse handel en vastomlijnde arbeidsvoorwaarden, die door de Majlis waren aangenomen, geblokkeerd De Hoeders, zes geestelijken en zes juristen, wilden in meerderheid de economische status quo handhaven.

Over het standpunt van de Hoeders schreef Carolien Roelants in *NRC/H'blad* (16-2) o.a.:

Volgens hun interpretatie is eigendom onaantastbaar en kan geen regering, ook geen islamitische, daarop inbreuk maken. Dus geen arbeidswet, want die tast de eigendomsrechten van de ondernemer aan, geen nationalisatie van de buitenlandse handel en geen landhervorming (waarbij men niet moet vergeten dat de geestelijkheid zelf grootgrondbezitter is – de Imam Reza-stichting in Mashad bezit 80 procent van de grond in de omliggende provincie, die ongeveer even groot is als Joegoslavië). Dat wil zeggen een statische interpretatie van de islamitische wet.
De radicale factie daarentegen, technocraten en een kleine minderheid van de geestelijkheid, betoogt daarentegen dat de regering moet meegaan met haar tijd, en wel kan interveniëren in eigendomsverhoudingen. Volgens haar is de islam voortdurend in ontwikkeling: zij staat een dynamische interpretatie voor.
De impasse heeft op economisch gebied vervelende gevolgen. Omdat nog steeds geen landhervormingswet is goedgekeurd zijn de eigendomsrechten onzeker op in totaal 800.000 hectare land dat na de revolutie door landloze boeren is gekraakt of waarvan de eigenaar naar het buitenland is uitgeweken. In die grond wordt dus niet geïnvesteerd, en dat is heel hinderlijk in een land dat als gevolg van de oorlog tegen Irak krap bij kas zit maar gedwongen is jaarlijks twee miljard dollar aan voedselprodukten in het buitenland te kopen.''

Instelling arbitrageraad

Op 6 februari 1988 richtten vijf hoogwaardigheidsbeklecders – president Khamenei, premier Moussavi, parlementsvoorzitter Rafsanjani, opperrechter Moussavi Ardabili en Ahmad Khomeiny een petitie aan Ayatollah Khomeiny met de vraag wat moest gebeuren als de Raad van Hoeders zijn veto over wetsontwerpen bleef uitspreken. Zij stelden dat diens recente uitspraken ,,theoretische moeilijkheden hadden verwijderd die de wetgeving en het bestuur van de islamitische maatschappij in de weg bleken te staan'', maar dat het probleem over ,,de methode van tenuitvoerlegging van het recht van de islamitische soeverein m.b.t. bestuursregels'' was gebleven. Zij vroegen de imam met spoed tussenbeide te komen, omdat als gevolg van het geschil t.a.v. ,,verscheidene zaken van belang voor de gemeenschap'' nog steeds geen besluiten waren genomen.
Op 7 februari werd in Teheran een besluit van Ayatollah Khomeiny bekendgemaakt. Dit behelsde de instelling van een arbitrageraad, die in geval van een impasse tussen regering plus Majlis enerzijds en de Raad van Hoeders anderzijds met meerderheid van stemmen de knoop moest doorhakken.
Deze arbitrageraad bestond uit de zes geestelijken van de Raad van Hoeders en zeven anderen: president Khamenei, parlementsvoorzitter Rafsanjani, premier Moussavi, opperrechter Ardabili, procureur-generaal Mohammed Moussavi Khoeniha*, de chef van Khomeiny's bureau hojatoleslam Mohammed Tavassoli en Ahmad Khomeiny.
Radio-Teheran meldde voorts dat imam Khomeiny de vrije markt-economie als basis voor economische ontwikkeling had verworpen en zich had uitgesproken voor ,,de islam van hen die barrevoets gaan''.
In *NRC/H'blad* (16-2) schreef Carolien Roelants o.a.:

,,Voor de goede verstaander kwam Khomeiny's interventie al met al toch neer op een vingerwijzing aan de conservatieven niet te ver te gaan met hun verzet tegen radicale wetsontwerpen. En tegelijk op een vingerwijzing aan de kiezers bij de parlementsverkiezingen van 8 april de radicalen hun huidige meerderheid (van 10 zetels vgls The Times van 20 maart) te laten houden omdat anders één groep, de conservatieven de hele top zou domineren..
Door Khomeiny's stappen is de zaak nu waarschijnlijk voor een tijdje gesust – zij is zeker niet in het voordeel van een van beide partijen beslist. De dreiging van een intensivering van het conflict na Khomeiny's dood is bepaald niet afgewend...''

Parlementsverkiezingen

Op 8 april 1988 vond de eerste ronde van de parlementsverkiezingen plaats. Er waren ca. 1.600 kandidaten voor de 270 zetels in de Majlis, waaronder voor het eerst een dertigtal vrouwen. (Vor. ber.pag. 20/3-1985).
Er waren geen officiële partijlijsten. De ,,officiële'' Islamitische Republikeinse Partij (IRP) was in juni 1987 ontbonden (zie hierboven) en de enige andere erkende politieke organisatie, de Nelzat-Azadi (,,Vrijheidsbeweging'') van oud-premier Mehdi Bazargan, boycotte de verkiezingen, omdat die volgens haar niet vrij waren. Alle kandidaten moesten vooraf worden goedgekeurd door speciale comités. die 400 van de oorspronkelijke 2.000 gegadigden afwezen.
Er was sprake van twee stromingen: een ,.radicale" hervormingsgezinde, die in Teheran onder de naam ,,Coalitie van de onderdrukten en de achtergestelden'' opereerde, en een ,,conservatieve''.

Op 13 april maakte de minister van binnenlandse zaken, hojatoleslam Ali Akbar Mohtashemi, bekend dat aan de eerste verkiezingsronde was deelgenomen door 16.988.799 mensen (68% van het electoraat) en dat 188 van de 270 afgevaardigden waren verkozen. Volgens de Financial Times (13-5) hadden de kandidaten van de radicale stroming rond hojatoleslam Ahmad Khomeiny (de zoon van de imam) het merendeel van de zetels gewonnen.
Op 13 mei volgde de tweede ronde van de verkiezingen om de resterende 82 afgevaardigden aan te wijzen. De tendens van de eerste ronde werd bevestigd: de radicalen wonnen opnieuw. In Teheran bijvoorbeeld verwierven zij 13 van de 16 nog te bezetten zetels, aldus radio-Teheran. Van de bekende ,,conservatieve'' leiders werd alleen de oud-minister van binnenlandse zaken Nategh Nouri gekozen, maar de vertegenwoordiger van de ,,bazari's'' (traditionalisten), de oud-minister van handel Habib Asgaraoualdi, en de vice-voorzitter van de Majlis, Mohammed Yazdi, werden verslagen.
Op 17 mei drong de Iraanse leider, imam Khomeiny, er bij zijn landgenoten op aan onenigheid te vermijden. Hij zei o.a.:

,.Eennatie is onvolmaakt als er geen verschil in smaak is. Datzelfde geldt voor een parlement. Er dienen verschillen in smaak en opinie te zijn, debat en controversen. Maar vijandigheid tussen de twee kanten mag niet het resultaat zijn. De twee groepen moeten vrienden zijn, terwijl ze van mening verschillen''.

Er waren meningsverschillen gerezen over de uitslag van de eerste kiesronde. Volgens de commissie van toezicht op de verkiezingen, die door de Raad van Hoeders van de Constitutie was benoemd, was er met stembiljetten geknoeid. De commissie wilde dat de stemmen in 300 stemlokalen van Teheran opnieuw zouden worden geteld,

---

* Khoeniha, de mentor van de militante studenten die in 1979 de Amerikaanse ambassade in Teheran bezetten (pag. 643 e.v.-'80), was op 7 juli 1985 benoemd als procureur-generaal. Zijn voorganger, hijatoloeslarn Yousef Sanei, in functie sinds januari 1983, had zijn ontslag aangeboden. omdat hij ,.vermoeid en overwerkt'' was. aldus het persbureau Irna

maar de minister van binnenlandse zaken hojatoleslam Ali Akbar Mohtashemi, weigerde dit. Volgens de minister, een vertrouweling van Ahmad Khomeiny (Volkskrant 14-5), was de commissie erop uit de stembusuitslag te vervalsen.
Die meningsverschillen hadden imam Khomeiny gedwongen een speciale vertegenwoordiger aan te wijzen om de klachten te onderzoeken. Deze kwam tot de conclusie dal er in een aantal stemlokalen onregelmatigheden hadden plaatsgevonden, maar dat die het algehele resultaat niet hadden beïnvloed.

Rafsanjani als parlementsvoorzitter herkozen. Bezwaar Montazeri

Op 28 mei kwam het nieuwe parlement voor zijn eerste zitting bijeen. Parlementsvoorzitter Ali Akbar Hashemi Rafsanjani werd toen als tijdelijk voorzitter herkozen (223 stemmen vóór, 4 blanco) tot de geloofsbrieven van tweederde deel van de 270 afgevaardigden waren goedgekeurd.

Op 2 juni werd Rafsanjani op voorstel van president Ali Khamenei tot waarnemend opperbevelhebber van de Iraanse strijdkrachten benoemd (zie pag. 67113).

Op 6 juni deed ayatollah Hossein Ali Montazeri, de aangewezen opvolger van imam Khomeiny, een beroep op Rafsanjani al zijn andere functies op te geven om als waarnemend opperbevelhebber al zijn tijd te wijden aan de oorlogsinspanning. Volgens Montazeri had de oorlog tegen Irak zo lang geduurd, omdat Iran ,,geen planning, coördinatie of eenvorming commando'' had.
Niettemin werd Rafsanjani op 7 juni door 187 van de inmiddels goedgekeurde 192 afgevaardigden als parlementsvoorzitter herkozen. Vijf afgevaardigden onthielden zich van stemming. Hojatoleslam Mehdi Karubi en Hussain Hashemian werden resp. eerste en tweede plaatsvervangend voorzitter. Karrubi gold als een van de leiders van de ,,radicalen".

Open brief Bazargan. Arrestatie geestverwanten

Oud-premier Mehdi Bazargan, de leider van de Vrijheidsbeweging, richtte zich op 24 mei in een open brief tot imam Khomeiny. Hij leverde een felle aanval op diens politiek van de ,,oorlog tegen elke prijs'' en beschuldigde de imam ervan in het land ,,despotisch" regime te hebben geschapen dat ,,farao's waardig'' was. Die brief werd in Teheran en de andere voornaamste steden van Iran in duizenden exemplaren verspreid, aldus Le Monde (3-6).
Op 31 mei werd een aantal vooraanstaande leden van de Vrijheidsbeweging en van de verwante Associatie voor het herstel van de soevereiniteit en de vrijheden van het Iraanse volk (in 1986 opgericht) in de vroege ochtend gearresteerd. Onder hen waren voormalig vice-premier Husain Shah-Husaini, oud-minister van economie en financiën (1979) Ali Ardalan, oud-minister van binnenlandse zaken Hachem Sabbaghian. oud-minister van justitie en binnenlandse zaken Ahmed Sadr Djavadi en de voormalige burgemeester van Teheran Mohammed Tavassoli.

Yazdi voorzitter Raad van Hoeders van de Constitutie

Op 27 juni meldde The Times op grond van een mededeling van Radio-Teheran dat de voormalige vice-voorzitter van de Majlis, hojatoleslam Mohammed Yazdi, door Ayatollah Khomeiny was gekozen tot voorzitter van de Raad van Hoeders van de Constitutie. Dit is de 12 leden tellende conservatieve instantie die vóór de parlementsverkiezingen een aantal hervormingsgezinde wetsvoorstellen van de radicalen door haar veto had geblokkeerd.

Moussavi als premier herkozen. Moeizame kabinetsformatie

Op 30 juni werd Mir Hossein Moussavi met 204 tegen 8 stemmen bij 5 onthoudingen herkozen als premier, een ambt dat hij sinds 31 oktober 1981 had vervuld (pag. 9212-'83). Bij het vorige vertrouwensvotum op 13 oktober 1985 was de uitslag 162 tegen 73 stemmen bij 26 onthoudingen (pag. 796/3-'86).
Maar op 5 september diende premier Moussavi zijn ontslag bij president Ali Khamenei in, omdat hij ervan uitging dat acht van zijn 21 ministers de volgende dag niet het vertrouwen van het parlement zouden krijgen. Drie andere ministers waren reeds in juli afgetreden (*NZZ* 16-9).
Op 6 september weigerde president Khamenei het ontslag van de premier te aanvaarden. Dezelfde dag deelde imam Khomeiny de premier mee ,,verbaasd'' te zijn over zijn ontslagbrief. ,,Als het volk zijn zonen offert voor de islam. is net niet de tijd voor gekissebis en aftreden'', aldus Khomeiny. 's Avonds trok Moussavi zijn ontslagaanvraag in.
Bij de tot 12 september uitgestelde vertrouwensstemming in het parlement verwierven 18 van de 21 ministers de instemming van de Majlis, maar drie werden afgewezen: Mohsen Rafiq-Dost (Islamitische Revolutionaire Garde), Said Azem Akrami (onderwijs) en Abbas Ali Zali (landbouw en plattelandszaken).

Premier Mir Hossein Moussavi

Op 20 september sprak het parlement zich uit over zes nieuwe ministers die premier Moussavi had voorgesteld. Vijf van hen kregen het vertrouwen van de Majlis: Ali Shamkhani (Revolutionaire Garde, met 202 tegen 10 stemmen), Isa Kantari (landbouw), Mohammed Ali Najafi (onderwijs), Bizhan Namdar Zanganeh (energie) en Gholamriza Furuzesh (openbare werken), aldus de NZZ (28-9). Maar de kandidaat voor het ministerie van handel, Majed Hedayatzadeh, werd verworpen.

Mohammed Taghi Banki was op 11 juni 1987 als minister van energie afgetreden en ad interim vervangen door Abolhassan Khamoushi. In het oude kabinet was Hassan Abeidi Jafari minister van handel, terwijl Bizhan Zanganeh de portefeuille Jihad voor wederopbouw beheerde (pag. 797/1-'86).

Volgens Le Monde (8-10) had premier Moussavi zich in een brief d.d. 7 september aan president Khamenei beklaagd over het feit dat hij als premier niet op de hoogte was van contacten met de Verenigde Staten ,,via vijf verschillende kanalen'', noch van ,,de nieuwe buitenlandse politiek van Iran'', noch van ,,operaties in het buitenland''. ,,De zaken van Afghanistan, Irak en Libanon zijn rechtstreeks in uw handen'' en de premier is ,,beroofd van elke macht inzake de buitenlandse politiek'', zo zou Moussavi tegenover Khamenei hebben geklaagd. Volgens Le Monde waren dit de ware redenen van de ontslagaanvraag van Moussavi.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ZESDE TERMIJN VOOR PRESIDENT KAOENDA

Bij de op 26 oktober 1988 gehouden presidentsverkiezing werd president Kenneth Kaoenda, die in juli door de regerende eenheidspartij United National Independence Party (UNIP) als enige kandidaat was aangewezen, met 95,5% van de uitgebrachte stemmen herkozen bij een opkomst van 55%.
Bij de vorige verkiezingen, in oktober 1983. verwierf Kaoenda de steun van 93,86% van de kiezers: de opkomst bedroeg toen 63% (pag. 4313-'84).

Op het stembiljet konden de kiezers nu een kruisje zetten bij de visarend (vóór Kaoenda) of de kikker (tegen). Van overheidswege was via de media nadrukkelijk op een ja-slem voor Kaoenda aangedrongen. Eerder in oktober had de staatsminister voor defensie, Alex Shapi, een duidelijke waarschuwing laten horen: ,,Degenen die niet gaan stemmen of ,,neen" stemmen moeten niet denken dat ze onbekend blijven." Hoewel er een geheim stemrecht bestaat, maakt het nummer op het stembiljet het mogelijk de ,,neen"-stemmers te achterhalen, aldus Koert Lindijer in *NRC/H'blad* (26-10). Hij berichtte voorts:

,,Kaoenda, president sinds 1964, is de vader des vaderlands die vocht voor de onafhankelijkheid. Vooral onder de plattelandsbewoners geniet hij nog immer hoog aanzien Voor de stedelingen - tweevijfde van de bevolking is geurbaniseerd - is zijn charisma verbleekt. De economische crisis slaat in de steden zo hard toe en duurt al zo lang dat zij nieuw bloed in de politiek wensen.
De voormalige politicus Sikota Wina adviseerde Kaoenda in juli het voorbeeld van de Tanzaniaanse ex-president Julius Nyerere te volgen en af te treden. Wina noemde het Zambiaanse politieke systeem ,,incompetenten corrupt." De 64-jarige Kaoenda rookt niet, sport regelmatig, en mediteert. Hij voelt zich zeer gezond en wil niets weten van aftreden (...)
De verkiezingscampagne verliep zonder enig vuurwerk. Het meest verbazende was eigenlijk dat de autoriteiten er nog zoveel energie in staken om hun kandidaat aan te prijzen. Muziekgroepen componeerden speciale verkiezingsnummers en de televisie zendt toneelstukken uit over Kaoenda's rol in de vrijheidsstrijd.
,,De overheid vreest dat de onvrede over het economische beleid gevolgen heeft voor de uitslag. De publiciteitscampagne moet dit voorkomen. Kaoenda mag geen lager percentage halen dan bij de vorige verkiezingen", zegt een plaatselijke journalist."

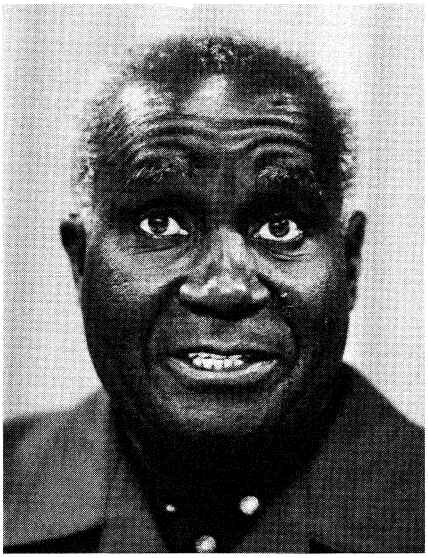
In de Volkskrant van 27 oktober schreef de redactie buitenland onder andere:

,,De inwoners van Zambia hebben gisteren de mogelijkheid gehad om te kiezen tussen twee Kaoenda's. De ene Kaoenda is een van de grijze eminenties van de onafhankelijkheidsstrijd op het continent en de eeresywecteerde herder van de acht miljoen Zambianen. De andere Kaoenda is een man die halsstarrig vasthoudt aan de dogma's van dc onafhankelijkheidsstrijd en na een kwart eeuw. ondanks vele tekenen aan de wand, blijft weigeren de macht over te dragen aan een nieuwe generatie. (...)
Kaoenda is een beginselvaste. internationaal gerespecteerde cn vreedzame strijder tegen de apartheid in zijn buurland Zuid-Afrika. wiens in het openbaar geplengde tranen ook de harten van velen buiten Afrika hebben gebroken. Maar ook in Zambia gaat de liefde door de maag. Het land had door zijn grote kopervoorraden een van de hoogste levensstandaarden in Afrika. Maar door de duikeling van de koperprijzen op de internationale markt in de laren zeventig, daalde het inkomen per hoofd van de bevolking met zo'n dertig procent.
Lange tijd hebben de Zambianen Kaoenda's verzekeringen geloofd dat alle ellende van buiten kwam. Ook gisteren nog zei hij, tijdens het uitbrengen van zijn stem. dat het kiesrecht ,,datgene is waar de mensen in Namibië en Zuid-Afrika hun leven voor geven. Dus is deze stem belangrijk. zeer belangrijk..."

Op 31 oktober werd de 64-jarige president Kaoenda beëdigd voor zijn zesde opeenvolgende ambtstermijn van vijf jaar. Bij die gelegenheid zei hij dat Zambia de komende vijf jaar waarschijnlijk grote economische moeilijkheden zal doormaken.

Parlementsverkiezingen

Op 26 oktober vonden eveneens verkiezingen plaats voor het parlement, dat op 22 augustus was ontbonden. Daarbij hadden de ca. 2,6 mln kiesgerechtigden een ruime keuze aan kandidaten. Door de UNIP waren 609 kandidaten voor de 125 verkiesbare zetels goedgekeurd. Zonder opgaaf van redenen waren echter 138 kandidaten, o.w. vrijwel alle kritische leden van het oude parlement, van deelname aan de verkiezingen uitgesloten, Voormalig parlementslid Denriis Katilungu meende: ,,Zij die in het parlement komen zullen niet vrij hun mening kunnen uiten. Ze zullen zich beperken tot onbeduidende zaken."
Volgens de *FAZ* (31-10) werden acht ministers niet herkozen.
Wel gekozen werden majoor Wezi Kaoenda, die daarmee als eerste zoon van de president in he? parlcnient komt, en Humphrey Mulemba, de voormalige secretaris-generaal van de UNIP (zie hieronder).

President Kenneth Kaoenda van Zambia.

Commentaren

In *NRC/H'blad* (26-10) schreef Koert Lindijer voorts:

,,Kaoenda's be ind wordt volgens waarnemers steeds autoritairder, het betreft echter geen keiharde dictatuur. Prominente critici worden naar diplomatieke posten weggezuiverd en minder gevaarlijke critici worden de politieke wildernis ingedreven. Bovendien wisselt de president met de regelmaat van de klok zijn ministers om politieke rivalen uit te schakelen. Anderen omarmt hij juist, zoals onlangs gebeurde toen hij het Centraal Comité van de UNIP uitbreidde van 25 tot 68 leden. Onder de nieuwe leden zit tenminste één kritisch parlementslid, die zich nu aan de officiële politieke lijn houdt.
De als een rivaal van Kaoenda beschouwde ambassadeur in Canada, Humphrey Mulemba, mag tot ieders verrassing wel deelnemen aan de verkiezingen.
Het behendige politieke spel van Kaoenda om zijn democratisch aanzien en zijn machtspositie te behouden is een succes gebleken. Van een georganiseerde oppositie is geen sprake. En wanneer gefrustreerde politici en militairen alleen al aan een staatsgreep denken, grijpt de efficiënte veiligheidsdienst in. zoals vorige maand toen tussen de tien en twintig militairen en burgers werden gearresteerd*

Hoe lang de sociale onvrede binnen de volitiek aanvaardbare perken kan blijven is onpeilbaar. De verkiezingen leveren nauwelijks een uitlaatklep voor de teleurstelling die onder de bevolking leeft over de verpaupering in Zambia. Het inkomen per hoofd van de bevolking nam sinds 1981 met tweederde af, de scholen zitten zonder water, de ziekenhuizen zonder medicijnen en er sterven steeds meer kinderen op jonge leeftijd."

---

* Op 7 oktober maakte de lokale pers in Zambia melding van de ontdekking van een komplot. Nog dezelfde avond bevestigden radio en televisie de arrestatie van negen personen op verdenking van subversieve activiteiten. Onder hen waren zes officieren, van wie twee niet meer in actieve dienst waren. Een van de twee gepensioneerde officieren was de vroegere opperbevelhebber van het leger, luitenant-generaal Christon Sifapi Tembo, die medio januari 1987 was vervangen door generaal-majoor Gary Kalenge en enkele maanden later als ambassadeur van Zambia naar Bonn was gestuurd. Hij zou op 7 oktober bij aankomst op het vliegveld van Lusaka zijn gearresteerd.
Terwijl aanvankelijk ook de arrestatie van drie burgers was gemeld. schreef de FAZ (31-10) over de aanhouding van negen burgers.

Weekblad 57ste jaargang No. 2970, pag. 43607-43622

Over de voedselsituatie berichtte Axel Buyse in De Standaard (26-10):

De chronische tekorten aan voedselprodukten in de winkels en de deviezentekorten zijn een rechtstreeks gevolg van de verwaarlozing van de landbouw Dat is gedeeltelijk een hypotheek die het land nog uit zijn koloniale verleden meesleept. Voor de Britten was de Zambiaanse hoogvlakte slechts een doorgangsgebied voor de koperertsen naar Zuid-Afrika.
Binnen de koloniale .,arbeidsverdeling" leverde Noord-Rhodesië het koper, en stond het stukken beter ontwikkelde Zuid-Rhodesië - het huidige Zimbabwe - in voor dr. voedselproduktie. Maar ook Kaoenda's experimenten met staatsboerderijen, in het kader van zijn ,,Afrikaans Socialisme", droegen bij tot die produktiestagnatie.
Van 1964 tot 1980 bleef het aandeel van de landbouw in Zambia's BNP beperkt tot 15%.In het begin van de jaren tachtig poogde de regering-Kaoenda met krachtige steunmaatregelen een ,,Operatie Voedselproduktie" op gang te brengen. Economisch gezien bleef het succes niet uit, rnaar de sociale en politieke kosten op korte termijn liepen hoog op, getuige de voedselrellen in 1986. Kaoenda brak op 1 mei vorig jaar met de recepten van het Internationaal Monetair. Fonds (IMF) en nam opnieuw zijn toevlucht tot de oude recepten, waaronder een strikte prijzencontrole.
De goede maisoogst van dit jaar, na een lange droogteperiode, gaf Kaoenda en zijn ploeg uitstel Maar het fundamentele probleem blijft. Ruim de helft van de 7 miljoen Zambianen leeft inmiddels in verstedelijkte gebieden. Inzake plattelandsontwikkeling is er in Zambia bitter weinig gepresteerd. Een organisatie van particuliere boeren. het ,,Commercial Farmers' Bureau" (CFB), berekende eind vorig laar dat hooguit 5% van het potentiële landbouwareaal in cultuur is gebracht. Om de import te remmen, houdt Lusaka vast aan een kunstmatig hoge koers van de munt. Maar die maatregel deed volgens het CFB de uitvoer van nieuwe produkten, zoals rundvlees en groenten, die tijdens de IMF-periode op gang was gekomen, de das om. De oproepen van de overheid voor een terugkeer naar het platteland vallen dan ook in dovemansoren.

Verdere berichten over de ontwikkelingen in Zambia sinds eind 1986 worden opgenomen in een volgende aflevering. (Vor.ber.pag. 656 - 1986)

Premier Kebby Musokotwane van Zambia (l) bij aankomst op Schiphol voor een werkbezoek aan Nederland op 3 juni 1987

OOST-EUROPA

POLEN

PRIJSSTIJGINGEN VEROORZAKEN GOLF VAN STAKINGEN

Op 30 januari 1988 werden door de Poolse regering omvangrijke prijsverhogingen aangekondigd, die op 1 februari van kracht zouden worden. De voedselprijzen gingen met gemiddeld 40% omhoog, de kosten van levensonderhoud met 27%. Sigaretten werden 40% duurder, alcohol 4655, de posttarieven en treinkaartjes 5055, benzine 60% en kijk- en luistertarieven 75%.
Volgens een regeringsverklaring van 30 januari maakten de prijsstijgingen deel uit van het economische hervormingsprogramma, dat onder meer tot doel had de prijzen meer in overeenstemming te brengen met de produktiekosten om de miljarden verslindende subsidies op vooral de voedselprijzen te kunnen afschaffen. De Poolse werknemers hadden ter compensatie een loonsverhoging van gemiddeld 20% gekregen. De verhogingen vormden slechts de eerste van een reeks maatregelen, die in 1988 het leven 40% duurder zouden maken (zie ook pag. 587/2 e.v.).
Op 31 januari werden in Warschau en Gdansk protestdemonstraties gehouden tegen de prijsmaatregelen. Bij de demonstraties en bij bijeenkomsten van arbeiders in diverse grote industriële centra werd opgeroepen proteststakingen te houden.
De leiding van de verboden vakbond Solidariteit gaf op 31 januari een verklaring uit, waarin de prijsverhogingen werden veroordeeld en de intrekking ervan werd geëist. De prijsverhogingen, zo werd gesteld, ,,belemmeren de hervormingen en verhogen de sociale spanningen", hetgeen ,,deonvermijdelijkheid van de ineenstorting duidelijk maakt". In de verklaring werd niet opgeroepen tot demonstraties of stakingen.

De officiele Poolse vakbonden, verenigd in de vakbondsfederatie OPZZ. hadden medio januari al krachtige kritiek geuit op de plannen van de regering voor loon- en prijsverhogingen. Volgens de OPZZ konden de door de regering beloofde compensaties de handhaving van het levenspeil van de bevolking niet garanderen. In de reactie waarschuwde de leiding van de OPZZ de regering dat de prijzen sinds 1982 voortdurend waren verhoogd zonder dat dit had geleid tot een sanering van de economie, het bezweren van de crisis. of een verhoging van de levensstandaard.

Op 2 februari werd uit protest tegen de prijsverhogingen gestaakt in een leerfabriek in Lodz. In andere fabrieken in die stad werd de arbeiders een grotere salarisverhoging aangeboden de 6000 zlotys (ongeveer 40 gulden) die de regering ter compensatie had beloofd. In het industriegebied Nowa Huta in de buurt van Krakow vond een protestdemonstratie plaats.
Lech Walesa, de leider van Solidariteit, drong er diezelfde dag bij de Polen op aan zelfbeheersing te tonen en niet emotioneel te reageren op de prijsverhogingen.

In Gdansk raakten op 4 februari enkele honderden jongeren, die uit protest tegen de prijsstijgingen de straat op waren gegaan, slaags met de politie. In een aantal grote fabrieken, zoals de Lenin-staalfabriek in Nowa Huta (40.000 arbeiders), werden door arbeiders petities aan de directie overhandigd, waarin zij een verdubbeling eisten van de door de regering toegezegde compensatie.

Forse devaluatie zloty

Op 1 februari 1988 devalueerden de autoriteiten de zloty met ongeveer 20% ten opzichte van de Westerse valuta. De devaluatie was niet officieel aangekondigd, maar bleek uit de publikatie van het wekelijkse koersoverzicht in de staatskrant Rzeczpospolita. De autoriteiten gaven geen reden voor de devaluatie en functionarissen van de nationale bank onthielden zich van commentaar. Voor een Amerikaanse dollar moesten de Polen een officiële koers van 380 zloty gaan betalen tegen de oude koers van 320 zloty.
De laatste omvangrijke devaluatie was een jaar eerder, op 1 februari 1987, doorgevoerd en bedroeg 17%.Een dollar kostte toen 240 zloty. Sindsdien was de koers vrijgelaten en werd de zloty wekelijks 2 tot 3% minder waard.

De devaluaties hadden tot doel de export te bevorderen. In 1987 had de devaluatie plaatsgevonden onder sterke drang van het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbank om te komen tot een realistische koers van de zloty ten opzichte van de valuta van belangrijke Westerse handelsianden. zoals West-Duitsland.

Nieuwe minister *van arbeid*

Op 10 februari 1988 werd minister van arbeid Jariusz Pawlowski vervangen door Ireneusz Sekula, die tot dan toe directeur was van de Sociale Verzekeringsraad

Inflatie gestegen

Op 23 april 1988 meldde het Poolse persbureau PAP dat de inflatie in de eerste drie maanden van het jaar 42% had bedragen, hetgeen evenveel was als de regering voor het gehele jaar had voorspeld De lonen stegen in die eerste drie maanden met 45.9% en de prijzen met 45%

Het was de bedoeling geweest dat de prijsverhogingen, die vooral het gevolg maren van de afschaffing van subsidies, slechts gedeeltelijk in de lonen zouden worden gecompenseerd. Maar in talrijke bedrijven was na de afkondiging van de prijsverhogingen gestaakt of met staking gedreigd als de compensatie niet hoger zou uitvallen en de directies hadden in de meeste gel-allen de arbeiders hun zin gegeven.

Walesa dreigt met acties

De leider van de verboden vakbond Solidariteit. Lech Walesa, verklaarde op 24 april dat de bond de komende zomer stakingen op touw zou zetten, als er geen verandering kwam in de personele samenstelling van de regering. Volgens Walesa was de regeringsploeg rond president en partijleider Wojciech Jaruzelski er in de voorafgaande zes jaar niet in geslaagd de economische en politieke problemen van het land op te lossen en was de crisis alleen maar dieper geworden. Het geplande protest moest leiden tot het ontslag van degenen die ,.niet in staat zijn iets uit te richten, het land verwoesten en tijd verliezen met onnodige discussies". De hervormingen waar het Poolse kabinet aan werkt hebben uitsluitend geresulteerd in prijsverhogingen, aldus Walesa. .,De levensstandaard holt voortdurend achteruit".

Golf *van* stakingen

Op 26 april 1988 brak in de Lenin-staalfabriek in Nowa Huta, bij Krakow. een grote staking uit toen circa 10.000 van de 30.000 werknemers van de fabriek het werk neerlegden om hun eisen voor een extra-loonsverhoging van 12.000 zloty (ongeveer 60 gulden) per maand kracht bij te zetten. De stakers eisten ook een garantie van de directie dat zij niet zouden worden gestraft voor hun acties.

Een dag eerder was ren staking uitgebroken bij het openbaar vervoer in de stad Bydgoszcz en het nabijgelegen Inowroclaw. Na twaalf uur staken werd door de directie een loonsverhoging van 63% toegezegd. Het was voor het eerst dat werknemers, die lid waren van dr officiële vakbondsfederatie OPZZ, het werk hadden neergelegd.

In de staalfabriek van Stalowa Wola, waar 25.000 mensen werkten. had het fabriekscomité van Solidariteit op 25 april een stakingsoproep gedaan, nadat twee vakbondsactivisten waren ontslagen. De twee hadden vier dagen eerder een protestbijeenkomst georganiseerd, waarbij door 5.000 arbeiders een loonsverhoging van 20.000 zloty was geëist.

Op 27 april verhoogden de stakers in de Lenin-staalfabriek in Nowa Huta hun looneisen en voegden er andere eisen aan toe, nadat een eerste ronde van onderhandelingen met de directie was vastgelopen. De eisen behelsden een onmiddellijke loonsverhoging van 50%.Daarnaast zouden de werknemers in de industrie. het onderwijs, de gezondheidszorg, en alle gepensioneerden in Polen een extra verhoging of uitkering van 6000 zloty (ongeveer 30 gulden) moeten krijgen ter compensatie van de recente prijsstijgingen. Tenslotte eisten de stakers de indienstneming van vier werknemers, die onder de staat van beleg, in 1982, waren ontslagen.
Politburo-lid en voorzitter van de officiële vakbondsfederatie Alfred Miodowicz kwam op 28 april voor overleg naar de staalfabriek. Ook vice-premier Zbigniew Szalajda bracht die dag een bezoek aan Nowa Huta.

Op 29 april werd in de staalfabriek van Stalowa Wola door ruim 6.000 arbeiders het werk neergelegd. Een dag later gingen de stakers akkoord met de financiële tegemoetkomingen die de directie had aangeboden en werd de staking beëindigd.
Terwijl de stakingen zich ook naar andere delen van het land uitbreidden, werd door de politie een groot aantal arrestaties verricht in oppositiekringen. Drie leiders van Solidariteit, Bronislaw Geremek. Janusz Onyszkiewicz en Zbigniew Bujak, werden op 28 april opgepakt toen zij op weg waren naar Stalowa Wola. Een dag later werd Jacek Kuron. mede-oprichter van KOR (Comité voor sociale zelfverdediging) gearresteerd. Volgens verscheidene vakbondsbronnen werden in totaal ongeveer 100 mensen uit de oppositie aangehouden.

Universiteitsstudenten hielden op 28 april in Warschau en Krakow solidariteitsbijeenkomsten met de stakers.
Op 1 mei kwam het in 19 steden tot botsingen tussen de politie en demonstranten, die steun wilden betuigen aan de stakers in Nowa Huta; zij gaven gehoor aan oproepen van Solidariteit om van 1 mei een ,,dag van protest" te maken. Bij de ongeregeldheden waren volgens onofficiële bronnen 30,000, volgens regeringswoordvoerder Jerzy Urban 12.000 mensen betrokken.
Het persbureau *PAP* meldde dat pogingen om de officiële viering van 1 mei te verstoren ,,op een compleet fiasco" waren uitgelopen. Partijleider Jaruzelski zei tijdens de opening van de officiële plechtigheden in Warschau dat ,,een terugkeer naar chaos of anarchie" in Polen onmogelijk was. ,,We zullen niet buigen voor de druk van destructieve en avonturistische krachten", aldus Jaruzelski. De looneisen van de stakende arbeiders in Nowa Huta noemde hij niet realistisch, omdat ze de inflatie zouden aanwakkeren.

Op 2 mei 1988 werd op de Leninscheepswerf in Gdansk door 3.000 mensen het werk neergelegd uit solidariteit met de stakers in Nowa Huta. De staking, die in tegenstelling tot die in Nowa Huta was uitgeroepen op insigatie van de vakbond Solidariteit werd geleid door de 62-jarige Alojzy Szablewski, die ook in december 1981 na de uitroeping van de staat van beleg een staking op de werf had geleid. Szablewski maakte duidelijk dat Lech Walesa, de leider van Solidariteit en elektriciën op de werf. niet in het stakingscomité zat, maar de staking wel steunde. De stakers eisten een loonsverhoging van 60%, de erkenning van Solidariteit, de vrijlating van politieke gevangenen en de indienstneming van ontslagen activisten.

In Nowa Huta eisten de stakers de komst van vice-premier Zdzislaw Sadowski, de architect van de economische hervormingen in Polen. Een aanbod van de directie van de staalfabriek op 2 mei tot overleg met de stakers werd door het stakingscomité in principe geaccepteerd, onder voorbehoud dat Sadowski met het overleg instemde en de politie zou ophouden het de stakers moeilijk te maken.

Op 3 mei werd door de politie in Gdansk een kordon rond de scheepswerf gelegd. dat diezelfde nacht weer werd weggenomen. De beslissing om het politiebeleg op te heffen volgde op een bekendmaking van het Politburo van de PVAP, waarin werd gezegd dat het begrip had voor de zorgen van de burgers en dat het bereid was de problemen op te lossen in samenwerking rnei de arbeiders. Volgens de mededeling moest een dergelijke oplossing echter gepaard gaan met realis-

Lech Walesa spreekt op **4** mei 1988 stakers toe op de Lenin-scheepswerf in Gdansk.

me en verantwoordelijkheidsgevoel voor de toekomst van het land. De dreiging van economische destabilisatie en schendingen van de wettelijke orde en discipline zou met vastbeslotenheid tegemoet worden getreden.
In een toespraak tot de stakers in Gdansk waarschuwde Walesa voor een ,,bloedige revolutie" in Polen, als de regering en de oppositie er niet in zouden slagen samen op vreedzame wijze hervormingen door te voeren.
In de nacht van 4 op 5 mei werd de staalfabriek in Nowa Huta door oproerpolitie bezet en werd na tien dagen een eind gemaakt aan de staking. De politie verrichtte 38 arrestaties. Volgens de Poolse radio hadden de autoriteiten tot ingrijpen besloten met het oog op de ,,grote verliezen" die de economie door de stakingen had geleden.
Enkele uren vóór de inval hadden drie bemiddelaars van de katholieke kerk met de directie van het bedrijf gesproken over een mogelijke oplossing van het conflict. De kerk protesteerde tegen het ingrijpen van de regering, terwijl haar bemiddelingspoging nog aan de gang was.
In Gdansk verklaarde de directie van de Lenin-scheepswerf op 5 mei dat de werf ,,tot nader aankondiging" dicht ging omdat werken onmogelijk was geworden. De werf was opnieuw omsingeld door oproerpolitie.
Onderhandelingen tussen de directie van de scheepswerf en het stakingscomité leverden geen enkel resultaat op. Op 8 mei bevonden zich nog duizend van de oorspronkelijke vijfduizend bezetters op de werf.

In Szczecin en Wroclaw werd op 5 mei het openbaar vervoer lamgelegd en op een scheepswerf in Gdynia werd korte tijd gestaakt. De duizend stakers in de kopermijn van Lubin, die al eerder het werk hadden neergelegd, gingen die dag opnieuw in staking. In Warschau, Krakow, Wroclaw en Gdansk hielden studenten collegestakingen of bezetten ze faculteitsgebouwen.

Een groot aantal dissidenten in Polen was inmiddels gearresteerd en deels via snelrecht veroordeeld. Janusz Onyszkiewicz werd op 7 april veroordeeld tot zes weken gevangenisstraf, en Bodan Lis kreeg een straf van drie maanden.
Op 10 mei verlieten de ongeveer 700 overgebleven stakers in Gdansk het terrein van de scheepswerf en was de staking ten einde zonder dat een akkoord was gesloten met de directie van de werf. Onderhandelingen tussen de directie en het stakingscomité waren vastgelopen op de eis van de stakers om op de werf een gelegaliseerde afdeling van Solidariteit toe te staan. De directie was alleen bereid tot een loonsverhoging en tot indienstneming van ontslagen vakbondsactivisten.
Een woordvoerder van Solidariteit, Adam Michnik. las na afloop een verklaring voor waarin stond dat het einde van de staking de vrijwillige beslissing van de stakers was. ,,Wij hebben deze slag niet gewonnen, maar we verlaten de werf met geheven hoofd".

Een staking in de traktorenfabriek Ursus bij Warschau, die op 9 mei was uitgebroken uit solidariteit met de stakende arbeiders in Gdansk, werd een dag later opgeschort toen de directie had toegezegd te willen onderhandelen en nadat twee gearresteerde leden van het stakingscomité waren vrijgelaten.

Noodwet vergroot bevoegdheden regering

Op 11 mei 1988 nam het Poolse parlement, de Sejm, een speciale wet aan, die de regering de bevoegdheid gaf een aantal vergaande economische maatregelen, zoals bevriezing van lonen en prijzen, gedwongen ontslagen en faillissementen, door te voeren en ondernemingen te dwingen zich aan te passen aan de economische hervormingsmaatregelen van de regering.
De regering had al enkele weken overwogen zichzelf speciale bevoegdheden aan te meten omdat de voorstellen voor economische hervormingen hadden geleid tot grote arbeidsonrust en weerstand van conservatieve politici en bedrijfsleiders.
In de Volkskrant van 13-5-1988 schreef Hella Rottenberg de volgende toelichting op de nieuwe wet:

Nu is er dar, een noodwet aangenomen, die de regering de volmacht geeft om de economie te saneren. De regering krijgt de bevoegdheid om zonder tussenkomst van parlement of vakbonden bedrijven te sluiten, in te krimpen of samen te voegen, directies te ontslaan, belastingmaatregelen te nemen, lonen en prijzen te bepalen. De wet zou in de praktijk wel eens veel minder ingrijpend kunnen uitpakken dan op het eerste gezicht lijkt. Premier Messner maakte op 11 mei al een voorbehoud voor de lonen en prijzen. ,,Voorlopig", zei hij, zou de regering niet van haar recht gebruik maken. Dit bewijst de machteloosheid van de overheid eens te meer. Want kern van het economische programma van Jaruzelski is het verminderen van de staatssubsidies op consumptiegoederen en het terugdringen van de inflatie. Juist omdat dit niet lukte (in het eerste kwartaal van dit jaar stegen de kosten van het levensonderhoud met 45 procent en de lonen gemiddeld met 46 procent), dreigde Jaruzelski met een wet die de regering buitengewone volmachten zou geven. Nu die wet er is. wordt er een uitzondering gemaakt voor het kernpunt.
Ook op een ander punt van de noodwet heeft de regering een concessie gedaan, al is dat meer voor de vorm dan dat het iets uitmaakt. Aanvankelijk was het de bedoeling om tot het eind van het jaar alle vakbondsacties, ook van de officiële bonden. illegaal te verklaren. Na heftig protest van vakbondsvoorzitter Miodowicz, die zich niet tot een niak schaap wil laten reduceren. werd de formulering afgezwakt. De officiële vakbonden behouden in principe het stakingsrecht (waarvan ze tot nog toe nog nooit gebruik hebben gemaakt), maar mogen niet protesteren tegen maatregelen die bij volmacht zijn genomen.

Wijzigingen in de partijtop

Aan het eind van een tweedaagse plenaire vergadering van het Centraal Comité van de PVAP werden op 14 juni 1988 enkele personele wijzigingen bekendgemaakt, die volgens waarnemers duidden op een versterking van de positie van de hervormingsgezinden in de partijtop.
Wladyslaw Baka, de president van de Poolse Nationale Bank, werd benoemd tot lid van het Politburo en tot secretaris van het Centraal Comité van de partij. Hij stond bekend als een krachtig voorstander van economische hervormingen. Minister van buitenlandse zaken en Politburo-lid Marian Orzechowski en Mieczyslaw Rakowski, een

voormalige vice-premier die in 1987 lid werd van het Politburo. werden beiden benoemd tot secretaris van het Centraal Comité.
Drie leden van het Politburo raakten hun positie kwijt. Het waren Wlodzimierz Mokrzyszczak, Marian Wozniak en kandidaat-lid Stanislaw Bejger, de partijleider van Gdansk. Uit het Centraal Comité verdwenen Jozef Baryla, Tadeusz Porebski en Marian Wozniak. Stanislaw Ciosek verloor zijn functie als secretaris van het Centraal Comité, maar werd als kandidaat-lid opgenomen in het Politburo.

Lage opkomst bij gemeentelijke en provinciale verkiezingen

Bij de verkiezingen voor provinciale en gemeenteraden op 19 juni 1988 werd een opkomst gemeten, die de laagste was sinds het aan de macht komen van het communistische regime in 1945. Volgens officiële mededelingen bracht slechts 56% van de kiezers zijn stem uit. In de grote steden was de opkomst nog lager: tussen de 46 en 49%.
Volgens tellingen die door oppositiegroeperingen bij stemlokalen in acht steden waren uitgevoerd, was de opkomst echter nog geen 30%.
De verkiezingen waren de eerste in Polen sinds in maart 1988 de nieuwe kieswet van kracht was geworden, die bepaalde dat er voor elke zetel ten minste twee kandidaten moesten zijn, dat invulling van het stembiljet verplicht was, en dat ook sociale groeperingen kandidaten voor mochten stellen.
Het vakverbond Solidariteit had opgeroepen tot een boycot van de verkiezingen, omdat de communistische partij als vanouds verzekerd was van een meerderheid in de provinciale en de gemeenteraden. Voor de meeste zetels stonden communisten kandidaat; de met de communisten verbonden andere politieke partijen en groeperingen en onafhankelijke kandidaten hadden een op voorhand bepaald aantal zetels toege ezen gekregen.

Herdenkingsoptocht in *Gdansk*

Op 14 augustus 1988 werd door naar schatting 3.000 mensen in Gdansk door middel van een demonstratie de achtste verjaardag herdacht van het arbeidersprotest van 1980, dat uiteindelijk leidde tot het ontstaan van de vrije vakbond Solidariteit. De betoging volgde op een mis in de Brygidakerk, die door tienduizend belangstellenden werd bijgewoond. Lech Walesa sprak de kerkgangers kort toe en zei dat Solidariteit op 28 augustus een nieuw programma voor economische, sociale en politieke verandering zou publiceren. (Voortzetting volgende aflevering)

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE PRESIDENTSVERKIEZINGEN

in aansluiting op het bericht van pag. 679 e.v.-1988 deden zich m.b.t. de op 8 nov, 1988 in de Verenigde Staten te houden presidentsverkiezingen o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Quayie *in opspraak* wegens *militair* verleden Uztspraken van de Senator over de *,,perestrojka" van Gorbatsjow* Quayle *dankzij* programma *minderheden* op *universiteit*

Nadat de Republikeinse presidentskandidaat George Bush op 16 aug. 1988 tijdens de conventie van zijn partij in New Orleans had bekendgemaakt dat hij Dan Quayle had gekozen als running mate (pag. 684/1-1988), en Quayle in een rede ter aanvaarding van zijn vice-presidentskandidatuur had gezegd er .,trots, ja trots, op te zijn zes jaar te hebben gediend in de Nationale Garde", begonnen geruchten de ronde te doen dat Quayle in 1969 via invloedrijke relaties toegang had gekregen tot de Nationale Garde van Indiana om militaire dienst in Vietnam te vermijden. De Nationale Garde wordt binnen de VS ingezet bij rampen of onlusten.
Op 17 augustus ging Quayle op een eerste persconferentie samen met Bush vragen over zijn militaire verleden uit de weg, hetgeen de geruchten versterkte.
Op 18 augustus zei de campagnechef van Bush, James Baker, dat Quayle was gevraagd naar zijn dienstverband in de Garde. Baker: ,,Quayle zei toen 'kijk ik wilde oprecht in de Garde dienen, ik wilde dat graag, ik wilde rechten studeren en ik wilde dat graag en als sommige mensen me hebben geholpen, dan is dat zo'."
Baker verder: ,.Eerlijk gezegd, denk ik dat hij hulp van zijn familie bedoelde en dat was in die dagen niet ongebruikelijk gegeven de omstandigheden van die tijd en gegeven de houding van vele baby-boomers toen."
De campagnechef stelde een ,,volledige opening van zaken" in het vooruitzicht.

Op 19 augustus zei Dan Quayle tijdens een persconferentie in Huntington, Indiana, dat een vriend van de familie. Wendell Phillipi, hoofdredacteur van een krant van zijn grootvader en oud-commandant van de Nationale Garde van Indiana, in 1969 ten gunste hem had geïntervenieerd zodat hij zijn militaire dienst kon vervullen in de Nationale Garde. .,Maar daar was niets illegaals aan. Ik heb geen reglement geschonden en als ik het nog een keer over moest doen zou ik weer net zo handelen", aldus Quayle.
Op 21 augustus zei Bush dat hij er niet over had gedacht Quayle te laten vallen. Hij stelde dat het onredelijk was zijn tweede man zo hard te vallen over diens diensttijd in de Nationale Garde tijdens de Vietnamese oorlog gezien de ,,buitengewoon turbulente tijd" van toen.
Tijdens eeii bijeenkomst van Vietnamveteranen, op 22 augustus in Chicago, zei Bush ter verdediging van zijn running mate: ,,Hij is niet naar Canada gevlucht, hij heeft zijn oproep voor de dienst niet verbrand en ik ben er verdomd zeker van dat hij geen Amerikaanse vlaggen heeft verbrand." Deze woorden werden, aldus Le Monde (24-8-1988), met een donderend applaus ontvangen.
Tijdens diezelfde bijeenkomst zei Quayle dat hij ,,niemand om een speciale behandeling had gevraagd".
Op 23 augustus zei Quayle tegen verslaggevers die zich bij zijn huis hadden opgesteld: ,,Julliemoeten allemaal een beetje voorzichtig zijn. Ik heb een vrouw en drie kinderen en heb recht op enige waardigheid. Het Amerikaanse volk wordt er doodziek van en wil wel eens weten wie Dan Quayle eigenlijk is, wat hij met het land wil. Het volk is niet gediend met geruchten, halve waarheden en regelrechte leugens."

Op 5 september zei Quayle in zijn campagne-vliegtuig tegen een verslaggever van de Washington Post dat de ,,perestrojka" in de Sowjet-Unie ,,niets meer is dan verfijnd stalinisme..het systeem wordt er niet door veranderd".
De terugtrekking van de Russische troepen in Afghanistan werd door de Senator uit Indiana omschreven als ,,een eerste stap terug" van een elementair leninistisch beginsel" namelijk dat ,.het communisme steeds verder moet worden verbreid om het in leven te houden". Maar volgens hem stond nog te bezien of die stap terug niet werd gevolgd door ,,twee stappen vooruit op een andere plaats in de wereld".
Over Sowjet-leider Gorbatsjow zei Quayle dat diens ,,optreden en stijl helaas een goede indruk maken op het Westen. Ik zeg helaas, omdat ik denk dat hij vanuit een ideologisch oogpunt niet wezenlijk verschilt van Brezjnew of andere voormalige Sowjet-leiders. Hij en zijn vrouw houden er zeer rigide denkbeelden op na."
Op 9 september meldde de krant Plain Dealer uit Cleveland dat Quayle in

1970 niet aan de toelatingsnormen voor de rechtenstudie aan de universiteit van Indiana had voldaan. Er waren echter nog extra studieplaatsen voor minderheden ter beschikking, meer dan zich gegadigden uit minderheden hadden aangediend. Derhalve konden Quayle en elf andere studenten worden geplaatst, aldus de krant.
Toen Quayle die dag in een reactie werd gevraagd of hij van plan was zijn studiecijfers bekend te maken. zei àe Senator: ,,Nee, want ik zie die slechte cijfers niet graag onder ogen."

Officieel begin van de verkiezingsstrijd tussen Bush en Dukakis

Op Labor Day (die altijd op de eerste maandag van september wordt gevierd) begon officieel de verkiezingsstrijd tussen de Republikein George Bush en de Democraat Michael Dukakis.
Bush hield die dag als vice-president in Disnevland. Californië. een afscheidstoespraak tot een groep atleten die de Verenigde Staten zouden vertegenwoordigen op de Olympische spelen in Seoul.
Dukakis sprak in Detroit over o.m. de economie. De gouverneur van Massachusetts hield zijn gehoor voor dat er een groot verschil bestond tussen de Democratische definitie van welvaart en die van de Republikeinen. Van de economische wederopleving waarop de Republikeinen zich beroemden, had slechts een select deel van de bevolking geprofiteerd, aldus Dukakis.
,,Overal in het land moeten gezinnen steeds harder werken en dubbele inkomens verdienen om hun levensstandaard op peil te houden. Thans kunnen minder gezinnen zich een eigen huis veroorloven dan acht jaar geleden. En werkende ouders kunnen zelden kinderopvang vinden", aldus de Democratische presidentskandidaat.

Op 24 augustus had de machtige vakcentrale AFL-CIO in Washington laten weten Dukakis te steunen. Volgens de NZZ (26-8-1988) omvatte de AFL-CIO 91 vakbonden en 14,1 miljoen leden.
Voorzitter Lane Kirkland noemde de door Bush op de partijconventie in New Orleans gedane belofte in acht jaar tiid **30** miljoen nieuwe arbeidsplaatsen te creëren ,,Voodoo Doo-Doo."

Op 7 september maakte Bush een vergissing toen hij in Louisville voor de 70ste nationale conventie van het American Legion (oud-strijders) zei: ,,Vandaag is het de 47ste verjaardag van Pearl Harbor. Ik vraag me af hoeveel Amerikanen zich dat herinneren". Na verbaasd gemompel in de zaal zei de vice-president: ,,Hebik gezegd 7 september? Nee ik wilde zeggen 7 december. Een datum die ik nooit zal vergeten."

Op 7 dec. 1941 had Japan de Amerikaanse vloot bij Pearl Harbor aangevallen, waardoor de VS bij de Tweede Wereldoorlog betrokken was geraakt.

Vertrek van acht medewerkers van Bush

Op 8 sept. 1988 werd een medewerker van de verkiezingscampagne van Bush, Jerome Brentar, ontslagen omdat hij voor zijn toetreden tot de campagne geld had inqezameld ten behoeve van John Demjanjuk, die in Israël ter dood was veroordeeld nadat hij was geïdentificeerd als Iwan de Verschrikkelijke, een beruchte bewaker in het vernietigingskamp Treblinka (Polen) tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De VS hadden Demjanjuk in 1981 het Amerikaanse staatsburgerschap ontnomen en hem up 28 febr. 1986 aan Israël uitgeleverd, waar een proces tegen hem begon. Het proces duurde van 16 febr. 1987 tot 18 febr. 1988, toen het Districtshof van Jeruzalem Demjanjuk schuldig bevond. Op 25 apr. 1988 had het hof Dernjanjuk ter dood veroordeeld.
Tegen de uitspraak tekende de verdediging van Demjanjuk beroep aan. Het Israëlische Hooggerechtshof moet zich nu nog over de zaak buigen. Demjanjuk zelf houdt vol dat er sprake is van een persoonsverwisseling.

Binnen de campagne van Bush maakte Brentar, die van Kroatische afkomst was, deel uit van de Coalitie van Amerikaanse Nationaliteiten, een groep die de stemmen van etnische groepen in de Verenigde Staten voor Bush probeerde te werven.
In de loop van 12 en 13 september stapten zes andere leden van de groep op na beschuldigingen aan hun adres van rechts-extremisme in het blad Washington Jewish Week.

Op 11 september nam Frederic Malek, de vice-voorzitter van het Republikeinse Nationale Comité, ontslag omdat hij in 1971 toen hij hoofd personeelszaken in het Witte Huis was, betrokken was geweest bij een telling van joodse stafleden van de afdeling statistiek op het ministerie van arbeid. Malek diende zijn ontslag in na onthullingen van de Washington Post.

Volgens de Washington Post (11-9-1988) had Malek in 1971 in opdracht van president Nixon een onderzoek uitgevoerd naar het aantal joden dat werkzaam was bij de afdeling statistiek van het ministerie van arbeid. Die afdeling, een belangrijke bron van economische gegevens voor de regering, had de toorn van de president opgewekt omdat zij een ongunstiger beeld van de werkloosheid had gegevens dan het Witte Huis. Als gevolg van Maleks rapportage waren twee joodse topambtenaren van de afdeling overgeplaatst naar een andere post.

Malek ontkende op 11 september in een verklaring dat hij iets te maken had gehad met de overplaatsing van de twee ambtenaren. Hij noemde de berichtgeving van de Washington Post ,,incorrect en aanstootgevend". Hoewel hij sterke aanvechting had zich te verdedigen tegen de ,,valseen belachelijke beschuldigingen", had hij toch besloten zijn octslag in te dienen ,,om te voorkomen dat deze affaire de aandacht afleidt van de zaken waarom het werkelijk gaat in de verkiezingscampagne", aldus Malek.

Campagne Dukakis

Op 12 sept. 1988 betoogde Dukakir in een toespraak te Philadelphia dat de regering-Reagan-Bush op drie vitale onderdelen van de buitenlandse politiek had gefaald: het verbeteren van Amerika's handelspositie, het indammen van de drugsvloed die de Verenigde Staten overspoelde en het bestrijden van het terrorisme.

Op **13** september gaf de Democratische presidentskandidaat in Chicago een uiteenzetting van de wijze waarop hij als president de Sowjet-Unie tegemoet wilde treden.

Dukakis zei dat hij als president een zeer krachtige houding zou innemen jegens de Sowjet-Unie. Zo kondigde hij aan dat hij het Sowjet-gezag in Oost-Europa niet zonder meer zou aanvaarden. „We moeten de Sowjets voortdurend herinneren aan het regionale conflict dat ze hebben geschapen in Oost-Europa, een conflict dat heeft geresulteerd in meer dan 40 jaar totalitair bestuur over trotse naties", aldus de Democraat in een toespraak tot de Raad voor Buitenlandse Betrekkingen in Chicago.
De gouverneur betwijfelde in zijn rede of zijn Republikeinse rivaal Bush en speciaal diens tweede man Quayle zouden zijn opgewassen tcgcn Sowjct-lcidcr Gorbatsjow.

Op 15 september zei Dukakis op de Georgetown University in Washington dat de beschuldiging van Bush dat hij elke vorm van modernisering van het nucleaire wapenarsenaal verwierp ,,totale onzin" was. Dukakis noemde drie wapensystemen-in-ontwikkeling waarvan hij een voorstander was: de D-5-lange afstandsraketten voor de Trident-2-onderzeeërs, de Stealthbommenwerper, die berekend was op ontwijking van vijandelijke radar, en een nieuwe categorie van computergeleide kruisraketten.
Daarnaast beloofde Dukakis dat hij ,,in samenwerking met het Congres" zou zoeken naar ,,verstandige en betaalbare maatregelen om de effectiviteit van het te land gestationeerde onderdeel van de Amerikaanse kernmacht op peil te houden". De gouverneur gaf niet verder aan van welke aard die maatregelen zouden kunnen zijn.
De Democratische presidentskandidaat wees opnieuw de MX-raket en de Midgetman af. Volgens hem was de MX-raket te kwetsbaar bij een grootscheepse aanval en de Midgetman te duur.

Dukakis betoogde dat de Amerikaanse veiligheid niet bevorderd was door het ondoordachte moderniseringsbeleid van de regering-Reagan en hij beschuldigde Rush ervan opnieuw met een onafgewogen ,,boodschappenlijst'' te komen aanzetten Hij beloofde dat een regering-Dukakis erop zou toezien dat Amerika een strategische kernmacht tot zijn beschikking had ,,die elke potentiele tegenstander ervan doordringt dat er niets te winnen en alles te verliezen is bij een aanval op de VS of een van onze bondgenoten En we zullen - door modernisering of, zo mogelijk, door wapenbeheersing - alles doen wat nodig is om verzekerd te zijn van een geloofwaardige afschrikking."
De Democraat voegde eraan toe dat hij geen enkel onderdeel van de Amerikaanse strijdkrachten zou verwaarlozen. En hij verzekerde dat hij als president er niet voor zou terugschrikken ,,geweld te gebruiken wanneer dat vereist is om ons grondgebied, onze burgers of onze vitale belangen te beschermen".
Daarnaast beloofde Dukakis dat hij de besprekingen over een vermindering van de strategische wapens, die moesten uitmonden in een START-verdrag, voortvarend zou voortzetten. Daarbij zou hij ,,de Sowjet-Unie aansporen verder te gaan dan haar huidige ontwapeningsvoorstellen". Hij zei met name te denken aan de SS-18, de krachtigste te land gestationeerde lange afstandsraket in het Russische kernwapensarsenaal.

De gouverneur hield zijn rede in aanwezigheid van enkele prominente defensie-experts van de Democratische partij, zoals Senator Sam Nunn en Afgevaardigde Lee Hamilton. Beide mannen hadden de laatste dagen met nadruk hun steun betuigd aan Dukakis' kandidatuur en hun vertrouwen uitgesproken in zijn defensie-opvattingen.
Dat gebeurde in reactie op de bekendmaking dat Bush een speciale adviesgroep inzake nationale veiligheidskwesties had geformeerd die mede werd geleid door Zbigniew Brzezinski, de veiligheidsadviseur van president Carter. Andere gerenommeerde leden van de groep waren: ex-minister van buitenlandse zaken Henry Kissinger, president Fords veiligheidsadviseur Brent Scowcroft. ex-minister van defensie Donald Rumsfeld en Senator Jesse Helms.

In *NRC/H'blad* (20-9-1988) meldde correspondent Ben Knapen over de campagne van Dukakis en aanvallen op diens persoon o.m. het volgende:

Michael Dukakis reed rond in een tank. (...) De gouverneur was speciaal overgebracht naar het oefenterrein van General Dynamics bij Sterling Heights in de staat Michigan om als Macho-Mike achter een 7 punt *63* in de koepel van een M-1A1-tank voor camera's te worden vertoond.
In de oorlog om de beelden tussen de Amerikaanse presidentskandidaten was dit een defensieve actie: Dukakis moet na de aanvallen van George Bush bewijzen dat hij geen slappeling is op het gebied van de defensie Het bewijs werd in drie toespraken en een beeld-scène vorige week geleverd.
Nog voor het weekeinde lieten de Republikeinen hun kandidaat George Bush pareren met een pakkende slogan, die gisteren overal werd verspreid. ,,Een ritje van tien minuten in een tank maakt tien jaar slapheid op het gebied van de defensie niet goed."
Dukakis is al enkele weken in het defensief. In de onderhandelingen over de televisiedebatten heeft zijn staf water in de wijn moeten doen. De Democraat wilde vier debatten. Bush hooguit twee en het werden er twee. Het eerste aanstaande zondag 2%september, het tweede op 13 of 14 oktober Omdat Bush een minder getrainde televisie-debater is dan Dukakis - deze presenteerde jarenlang een discussieprogramma - wilde Bush geen ongehinderd debat, maar veel panel-leder, en presentatoren. Het team van Bush kreeg zijn zin. Het laatste struikelblok betrof nog of de deelnemers zittend dan wel staand zouden optreden. Bush wilde zitten, Dukakis staan. Omdat Dukakis echter een kop kleiner is dan Bush. wilden de Democraten ook nog een onopvallend podium voor Dukakis.

Dukakis kreeg zijn zin, maas het werd een twijfelachtige overwinning. Voor Bush voerde Jim Baker de onderhandelingen. Baker was tot voor kort minister van financien. Hield Baker zich een paar maanden geleden nog met mondiale monetaire vraagstukken bezig, nu ging het over het voetstukje van Dukakis en de afmetingen ervan. De campagne-routinier Baker temidden van de onderhandelingen vrolijk: ,,Hoe kan die Dukakis als president een gezaghebbende onderhandelingspartner voor Gorbatsjow zijn. als hij nu al een verhoginkje nodig heeft om indruk te kunnen maken?'
En passant en heel bewust bracht de ophef over de details van de televisiedebatten overal ook de boodschap dat Dukakis ,,de beste debater in de Amerikaanse politiek is" (Baker over Dukakis).Bush bevindt zich in de ideale positie van underdog. ,, De Republikeinse adviseurs met Baker voorop leveren absoluut vakwerk". oordeelt Christopher Matthews. auteur van een nieuw boek over het politieke handwerk van Washington (Hard balls) en zelf jarenlang media-adviseur van Democraten als Tip O'Neill en Jimmy Carter, ,,en die teenagers in Boston hebben daartegen geen schijn van kans."

Ruim vier weken lang hebben Bush en zijn campagne-managers Dukakis bestookt. Eerst werd zijn houding jegens misdadigers gelaakt aan de hand van een moordenaar, die in Massachusetts met weekend-verlof was gestuurd en in dat weekeinde een moord pleegde. ,.Wilt u zo'n gouverneur als president?" vraagt een Republikeinse tv-spot dreigend. Vervolgens kreeg Dukakis voor de voeten geworpen dat hij geen patriot is. Hij had in 1977 geweigerd de gelofte op de vlag (Pledge of Allegiance) wettelijk verplicht te stellen in de staat Massachusetts.
Een week later voer Bush in de haven van Dukakis' hoofdstad Boston rond en vroeg zich af waarom het water van Boston het smerigste van de natie was. Weer een week later was het hoofdstuk ,,defensie" aan de beurt en schilderde Bush zijn tegenstander af als een zachte provinciaal ..die denkt dat een marine-oefening zoiets is als een fitness-training uit het handboek van Jane Fonda".

Eerste televisiedebat tussen Bush en Dukakis

Op 25 sept. 1988 vond vanuit Winston-Salem in North Carolina het eerste televisiedebat tussen Bush en Dukakis plaats. De twee presidentskandidaten beantwoordden om de beurt vragen van een journalistenpanel onder leiding van Jim Lehrer, de nieuwspresentator van de semi-commerciële omroep PBS. Na elk antwoord van twee minuten kreeg de ander een minuut de tijd voor een weerwoord. Interrupties waren er niet bij.
Volgens politieke experts, commentatoren en een opiniepeiling leverde het debat een kleine overwinning op punten op voor Dukakis.

Bush noemde zijn tegenstander ,,een man die ver links staat" op economisch en sociaal gebied. De Republikein toonde zich een voorstander van de doodstraf en achtte abortus alleen toelaatbaar na verkrachting of incest, of bij gevaar voor het leven van de vrouw. Dukakis was tegen de doodstraf en tegen abortus, maar wilde iedere beslissing daarover overlaten aan de individuele vrouw.
De Republikein hekelde Dukakis' sympathieën voor de links-liberale burgerrechtenbeweging ACLU, die volgens Bush ,,defilmkeuring en subsidies voor kerkgenootschappen wil afschaffen en geen moeite heeft met kinderpornografie".
Bush toonde zich verder een voorstander van een krachtige aanpak van de drugsproblematiek. De explosieve toename van het gebruik van verdovende middelen in de VS schreef hij toe aan ,,een achteruitgang van onze normen en waarden". De oplossing zag hij in het bijbrengen van normbesef op school.
Dukakis zag de oorzaak van het drugsprobleem eveneens in normvervaging, maar vond dat de leiders van het land zelf het goede voorbeeld moesten geven en geen zaken moesten doen met drugshandelaren als de Panamese leider gen. Manuel Antonio Noriega Moreno.
Het begrotingstekort moest volgens Dukakis worden bestreden door bezuinigingen op de overheidsuitgaven, in de eerste plaats op wapensystemen. Overheidsinvesteringen moesten economische groei ten goede komen en ,,miljarden dollars" moesten nog door de overheid worden geïnd aan achterstallige belastingen van kapitaalkrachtige burgers, aldus Dukakis.
Bush zei dat het begrotingstekort hem zorgen baarde, maar dat de eerst verantwoordelijken de ,,niettot rede te brengen" Democraten in het Congres waren.
Bush nam tijdens het debat geen enkele keer de naam van Dukakis in de mond en sprak steeds over ,,mijn tegenstander" of ,,de gouverneur". De Democraat volgde dat voorbeeld niet en richtte zich een paar keer rechtstreeks tot de vice-president.
Dat gebeurde onder meer toen Bush had betoogd dat Dukakis' plan om grotere bedrijven te verplichten tot een

minimale ziektekostenverzekering voor hun werknemers, het bedrijfsleven voor veel te zware lasten zou plaatsen en tot grootscheepse ontslagen zou leiden. ,,Maar George", antwoordde Dukakis, ,,dat is geen antwoord aan de 37 miljoen mensen die geen ziektekostenverzekering hebben en niet weten wat ze moeten doen als hun kinderen ziek worden".

Op hrt gebied van de buitenlandse politiek hamerde Dukakis op de fouten van de laatste acht jaar, met name op de mislukte wapentransactie met de ayatollahs van Iran (pag. 261/2 e.v.-1987) en de contacten tussen het Witte Huis en de sterke man van Panama, generaal Noriega, die later in staat van beschuldiging werd gesteld wegens betrokkenheid bij de smokkel van drugs (zie pag. 237/1-1988).
Dukakis: ,,Je kunt nooit concessies doen aan terroristen want dat is een uitnodiging voor afpersing, voor het nemen van meer gegijzelden", Bush daarop: ,,Ik wil het op een akkoordje gooien: ik ben bereid alle schuld op me te nemen voor deze twee zaken, als je mij de helft van het krediet geeft voor alle goede dingen op het gebied van de wereldvrede van dit moment." Bush noemde hierbij het akkoord met de Sowjet-Unie (pag. 353 e.v.-1988) de wapenstilstand tussen Iran en Irak, het vertrek van Sowjet-troepen uit Afhanistan.
Bush kritiseerde de vroegere positie van Dukakis voor een bevriezing van nucleaire arsenalen: ,,Als we dat advies in 1982 hadden gevolgd hadden we nooit een (INF-)akkoord met de Sowjet-Unie gehad."
De Democraat noemde zich opnieuw een tegenstander van het Strategisch Defensie Initiatief. maar zei ook dat hij onderzoek op beperkte schaal zou willen voortzetten. Hij had het over een bedrag van één miljard dollar per jaar. Maar Dukakis zei later ook: ,,Wij moeten keuzes maken - willen we miljarden, biljoenen uitgeven aan Star Wars of aan betaalbare woningen."

Debat tussen Quayle en Bentsen

Op 5 okt. 1988 hielden de twee kandidaten voor het vice-presidentschap van de VS, de Republikein Quayle en de Democraat Bentsen, in Omaha (Nebraska) een televisiedebat. De vorm van het debat was hetzelfde als dat van de presidentskandidaten.
Quayle voerde zijn 12-jarige ervaring in het Congres aan om te staven dat hij opgewassen was tegen de verantwoordelijkheid die het vice-presidentschap met zich meebracht. ,,Ik heb gesproken met Margaret Thatcher. Ik heb gesproken met kanselier Kohl. Ik ken hen. Zij kennen mij", aldus Quayle over zijn contacten met internationale leiders.
Quayle viel Bentsen aan wegens diens ontbijtclub. Dat was een club geweest waar lobbyisten voor 10.000 dollar contributie elke maand met Bentsen - die voorzitter was van de invloedrijke financiële commissie voor de Senaat- mochten ontbijten.
Bentsen had de club beëindigd na een lawine van negatieve publikaties twee jaar daarvoor. Quyale: ,.Die 10.000 dollar betaalden ze volgens mij niet alleen voor de corn-flakes." Bentsen ontkende daarop ,,iets illegaals" te hebben gedaan, maar gaf toe ,,een fout te hebben gemaakt".
Bentsen noemde het economische succes van Reagan een ,,illusie, die is uitgeschreven met ongedekte cheques".
Quayle daarentegen sprak van Ronald Reagan en George Bush ,,die Amerika voor het verval hebben behoed". De hele wereld ,,kijkt jaloers naar Amerika", aldus Quayle.

Het na afloop meest besproken moment in het anderhalf uur durende debat was een woordenwisseling die volgde nadat Quayle een derde keer de vraag was gesteld wat hij zou doen wanneer hij onverwachts het ambt van president zou moeten overnemen. Aanvankelijk antwoordde Quayle voor de derde keer dat hij ,,eerstzou bidden en dan de adviseurs bijeen zou roepen". Vervolgens sprak hij over zijn kwalificaties en ervaring als Senator en voegde eraan toe: ,,Ik heb net zoveel ervaring in het Congres als Jack Kennedy, toen hij president wilde worden."
Daarop zei Bentsen: ,,Senator, ik heb gediend onder Jack Kennedy, ik kende Kennedy, Jack Kennedy was een vriend van mij. Senator, u bent geen Jack Kennedy."
Quayle reageerde met: ,,Senator, dat was waarachtig onheus." Bentsen: ,,Het was uw vergelijking. En eerlijk gezegd vind ik dat uw en Kennedy's aspiraties voor ons land zo ver uit elkaar liggen. dat ik de vergelijking niet gepast vind."

Tweede debat tussen Bush en Dukakis

Op 13 okt. 1988 vond op de campus van de universiteit van Los Angeles het tweede en laatste televisiedebat tussen Bush en Dukakis plaats. Volgens de pers verloor Dukakis het debat doordat hij er niet in slaagde zijn rivaal te overtreffen.
Op de openingsvraag van gesprekleider Bernard Shaw, de nieuwspresentator van kabeloproep CNN, of Dukakis voor de doodstraf zou zijn als zijn echtgenote Kitty zou zijn verkracht en vermoord, antwoordde de Democraat: ,,Nee, ik ben mijn hele leven lang al tegen de doodstraf geweest."
De gouverneur noemde vervolgens de successen in zijn staat Massachusetts in de criminaliteitsbestrijding, waarna Bush aan de beurt kwam: ,,Ik heb een groot meningsverschil hierover met mijn tegenstander, ik geloof dat sommige misdaden zo bruut, zo reusachtig zijn dat de doodstraf gepast is."
Inzake hel probleem van gelegaliseerde abortus haalden beide kandidaten de dood van een van hun kinderen aan. Een van Bush' dochters stierf op driejarige leeftijd aan leukemie en Dukakis verloor een baby, die slechts 20 minuten had geleefd. Volgens Dukakis ging het er om wie het besluit tot abortus nam. ,,Volgens mij kan dat alleen de vrouw zijn. Zij zal haar eigen geweten en godsdienstige overtuiging aanwenden om tot zo'n besluit te komen." Bush bleef tegen abortus, behalve in gevallen van verkrachting, incest of als het leven van de moeder in gevaar kwam.

Andere onderwerpen in het debat waren het begrotingstekort, het milieu, de buitenlandse politiek, de defensie en de kandidatuur van Dan Quyale.
Bush hamerde op zijn buitenlandspolitieke ervaring en op de noodzaak Reagans beleid voort te zetten. Dukakis herhaalde zijn standpunt dat miljarden dollars onnodig aan het Strategisch Defensie Initiatief (SDI) werden uitgegeven.
Dukakis maakte de oudedagsvoorzieningen (Social Security) en het begrotingstekort tot de speerpunten van zijn aanval op Bush. Hij memoreerde dat de vice-president in 1985 als voorzitter van de Senaat de beslissende stem had uitgebracht voor uitstel van de jaarlijkse prijscompensatie voor de miljoenen bejaarden die afhankelijk waren van de Social Security.
Hij voorspelde dat een regering-Bush opnieuw zou knabbelen aan pensioenen, aangezien zijn tegenstander de uitkeringen meer als een gunst dan als een recht zag en feitelijk geen alternatief had, als hij al zijn militaire plannen uitvoerde en tegelijk vasthield aan zijn voornemen de vermogensaanwasbelasting te verlagen.
Bush herhaalde dat hij, indien hij werd verkozen, de belastingen niet zou verhogen, ondanks het reusachtige begrotingstekort. Dukakis sloot belastingverhogingen niet uit. maar legde de nadruk op een tegengaan van de bestaande belastingfraude en de tekortkomingen in het stelsel van belastinginning.
Dukakis zei dat de regering waarvan Bush deel uitmaakte de betrekkelijke

economische voorspoed grotendeels op krediet had gekocht. Amerika had in korte tijd een enorme schuld opgebouwd, waaronder de volgende generatie zwaar gebukt zou gaan als de nieuwe president niet krachtig ingreep, aldus Dukakis.
Om het tekort geleidelijk te verminderen bepleitte Bush een .,flexibele bevriezing" van de overheidsuitgaven. Bush: ,,De pessimisten zeggen dat het niet werkt. Sorry, ik ben een optimist, we kunnen deze langdurige economische groei verder laten gaan."
Over de bezuinigingen die ze zouden doorvoeren op de defensiebegroting zei Bush concreet alleen dat hij een nieuwe, zware legervrachtwagen zou schrappen die er volgens hem alleen was doorgedrukt door een invloedrijk vertegenwoordiger.

Dukakis van zijn kant beloofde miljarden dollars te zullen besparen door besnoeiingen op het SDI en op het project voor de MX-raket.
De vice-president repliceerde hierop dat het zinloos was eenzijdig te bezuinigen op defensiesystemen in de naïeve hoop dat de Sowjet-Unie zich blijvend goed zou blijven gedragen.
Bush hamerde verder op de internationale successen die de regering-Reagan had geboekt, in het bijzonder het INF-verdrag. Dat was te danken aan de politiek van kracht, betoogde de vicepresident, die eraan herinnerde dat zijn opponent voorstander was geweest van een eenzijdige bevriezing van Amerika's nucleaire potentieel. Die stellingname klonk nog steeds door in de defensiestandpunten van Dukakis, aldus Bush, die met name wees op het feit dat de Democraat alle bestaande plannen voor modernisering van Amerika's te land gestationeerde kernmacht afwees.

De Republikein schilderde zijn tegenstander herhaaldelijk af als een onvervalste exponent van de linkervleugel van de Democratische Partij, met een politieke denktrant die niet meer zou aansluiten bij de normen en waarden die de meerderheid van de Amerikaanse bevolking koesterde.
Dukakis: ,,Laten we ophouden met die etiketten en laten we tot de kern van de zaken komen." Bush daarentegen zei dat hij niet alleen tot taak had zijn eigen, maar ook Dukakis' opvattingen bekend te maken aan het Amerikaanse publiek. In de voorrondes voor de Democratische nominatie noemde Dukakis zichzelf, aldus Bush, een ,,progressieve liberal", maar nadat de kandidatuur eenmaal was verkregen, zei Dukakis ,,datideologie niet ter zake doet".
Dukakis over zichzelf: ,,Ik denk dat ik een redelijk aardige vent ben, tnaar ik ben ook een serieuze vent, wij moeten de problemen op een serieuze rnanier benaderen. (...) Het is geen kwestie van aardig gevonden worden of niet, het gaat om waarden, om ervaring."
In zijn slotwoord citeerde Bush president Abraham Lincoln: Amerika ,,isde laatste en beste hoop op aarde", en voegde eraan toe: ,,En dat zijn we nog altijd." Tevens pleitte hij voor een ,.vriendelijker, zachtmoediger Amerika" en betuigde nogmaals ,,respect voor mijn tegenstander, zijn gezin, zijn afkomst". Dukakis refereerde aan John Kennedy, vroeg (letterlijk Kennedy herhalend) om ,,de handen, de harten en de stemmen" van Amerika en besloot: ,,Kitty en ik zijn zeer dankbaar, wij houden van u (...) en we hopen dat we u zullen dienen in het Witte Huis in januari 1989."

BENOEMINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 39/3 e.v.-1988vonden in de V.S.o.m. de volgende benoemingen plaats:

Senaat akkoord met Kennedy als opperrechter

Op 3 febr. 1988 ging de Amerikaanse Senaat unaniem akkoord met de benoeming van rechter Anthony Kennedy, een gematigd conservatief, tot lid van het negen leden tellende Hooggerechtshof als opvolger van Lewis Powell, die op 26 juni 1987 had bekendgemaakt om gezondheidsredenen zijn functie te willen neerleggen (pag. 44/1-1988).
Kennedy was de derde kandidaat die door president Reagan voor de opvolging van Powell was voorgedragen. Op 23 okt. 1987 had de Senaat de kandidatuur van de zeer conservatieve rechter Robert Bork verworpen (pag. 44/2-1988). De tweede kandidaat, Douglas Ginsburg, trok zich op 7 nov. 1987 terug, nadat bekend was geworden dat hij ooit marihuana had gerookt (pag. 45/1-1988).Daarna had president Reagan op 11 nov. 1987 Kennedy voorgedragen (pag. 45/1-1988).

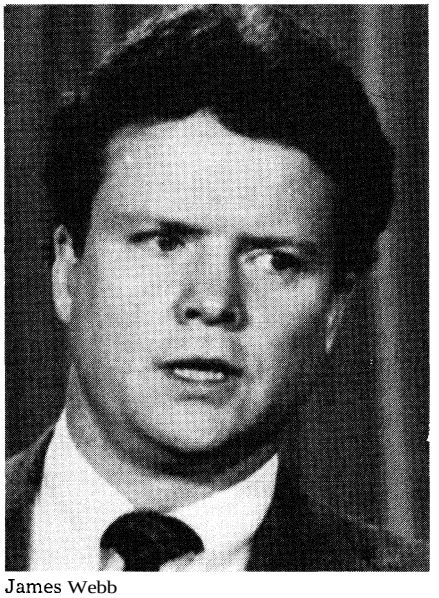
Derde man Pentagon, Ikle, kondigt vertrek aan

Op 16 jan. 1988 zei de op twee na belangrijkste man van het Pentagon (ministerie van defensie), Fred Ikle, dat hij bij president Reagan zijn ontslag had ingediend. Ikle was de derde man in het Pentagon na minister Frank Carlucci en plaatsvervangend minister William Taft. Zijn speciale terreinen waren wapenbeheersing, speciale operaties en militaire hulp aan het buitenland.
Ikle zei op 16 januari dat hij nog geen vaste datum voor zijn vertrek op het oog had, maar dat dit .,ergens in februari" zou zijn. Hij ontkende dat zijn vertrek te maken zou hebben met dat van Caspar Weinberger op 5 nov. 1987 (pag. 42/3-1988) en diens vervanging door Carlucci (pag. 42/3 en 43/3-1988). Ikle zei te verwachten dat hij voorlopig nog wel betrokken zou blijven bij de ontwikkeling van de militaire strategie, onder andere doordat hij lid bleef van de Commissie voor de strategie op de lange termijn.

Onderminister *voor* de marine Webb vertrekt uit protest tegen bezuinigingen. *Ball* opvolger. *NSA*-directeur Odom kondigt aftreden aan

Op 22 febr. 1988 diende de onderminister voor de marine, James Webb, zijn ontslag in omdat hij het oneens was met de manier waarop minister van defensie Carlucci wilde bezuinigen.

In een brief aan president Reagan zei de onderminister dat hij had besloten op te stappen omdat hij de door minister van drfcnsie Frank Carluccci ingediende begrotingsvoorstellen voor 1989 voor het Pentagon niet kon steunen. Webb zei ook dat Carlucci een bureaucraat was die niet echt leiding gaf aan het Pentagon.
Webb toonde zich verbitterd over het besluit van Carlucci 16 marine-fregatten uit de vaart te nemen als onderdeel van een pakket bezuinigingsmaatregelen bij defensie ten bedrage van 32,5 miljard dollar. Van die 32,5 miljard moest de marine bijna 12 miljard voor haar rekening nemen
Het besluit de fregatten te schrappen betekende dat de marine de jaren negentig inging met ongeveer 580 schepen, in plaats van de 600 die president Reagan en de voormalige minister van defensie Caspar Weinberger hadden beloofd.
Webb schreef dat Carlucci drie afzonderlijke voorstellen van de marine had verworpen die tot doel hadden aan de bezuinigingseisen te

James Webb

voldoen zonder dat de plannen voor een groei naar 600 schepen in gevaar zouden komen.
Hij klaagde dat in het algemeen bij defensie veel bezuinigingen op de verkeerde terreinen werden uitgevoerd, en dat een duidelijke strategische gedachte ontbrak.
,,Dit gebouw (het Pentagon) heeft leiding nodig". zei Webb op 22 februari tegen journalisten ,,Minister Carlucci ( ) dient veel meer tijd bij de mensen in dit gebouw door te brengen."
Webb, een Vietnam-veteraan en succesvol auteur, onder andere van een boek over de Vietnamese oorlog, zei dat hij zich weer op het schrijven wil gaan toeleggen Hij was pas onderminister sinds april 1987

Op 23 februari benoemde president Reagan zijn adviseur voor wetgevende aangelegenheden, William Ball, tot opvolger van Webb.

In de NZZ (25-2-1988) werd gemeld dat behalve Webb ook de directeur van het National Security Agency (NSA), gen. William Odom, zijn aftreden, per 1 augustus, had aangekondigd.

Verwikkelingen rond minister van justitie Meese. Meese treedt af. *Thornburgh* opvolger. Rapport-McKay.

Op 1 febr.1988 ontkende minister van justitie Edwin Meese dat hij betrokken was geweest bij pogingen Israëlische autoriteiten om te kopen in verband met een miljardenproject dat de aanleg beoogde van een oliepijpleiding van Irak naar een Jordaanse haven. Volgens Meese zou een nader onderzoek naar deze zaak hem van alle schuld vrijpleiten.
Meese reageerde hiermee op berichten in de Los *Angeles* Times van 30 januari dat hij in 1985 een memo had ontvangen van zijn zakenpartner en vriend Robert Wallach – een advocaat die optrad voor een Amerikaanse aannemer – waarin deze aandacht vroeg voor de politieke moeilijkheden rond het oliepijpleiding-project en gewag maakte van een plan met behulp van smeergeld de medewerking van een hoge Israëlische regeringsfunctionaris te krijgen.

De Los *Angeles* Times meldde verder uit betrouwbare bron te hebben vernomen dat de bedoelde Israëlische functionaris niemand minder dan (toenmalig premier) Shimon Peres was.
Meese zei op 1 februari dat hij niet kon herinneren dat er in het memo iets stond over steekpenningen of omkopingen. Na lezing had hij het memo doorgegeven aan de nationale veiligheidsadviseur.

Tegen Meese was sinds mei 1987 een onderzoek gaande onder leiding van speciaal raadsman James McKay naar mogelijke illegale handen tussen Meese en het defensiebedrijf Wedtech (pag. 39/3-1988).
Wedtech was een Newyorks constructiebedrijf. dat in he?begin van de jaren tachtig met behulp van smeergeld en via illegale bemiddeling van ex-regeringsfunctionarissen tal van overheidsopdrachten in de wacht had gesleept.

Op grondvaneenuit 1977 daterende wet. de US Foreign Corrupt Practices Act, was het bedrijven en personen verboden betalingen te verrichten aan buitenlandse regeringsfunctionarissen om hulp te verkrijgen bij het verwerven of behouden van contracten.
In deze wet wordt gezegd dat de minister van justitie verantwoordelijk is voor het vervolgen van Amerikaanse burgers of bedrijven die proberen buitenlandse functionarissen om te kopen.

In Jeruzalem zei Peres op 31 januari dat hem geen smeergeld was aangeboden door een goede vriend van Meese en dat hij ,,hem uit het raam zou hebben gegooid" als een dergelijk aanbod zou zijn gedaan, zo meldde het Israëlische dagblad Ma'ariv.
Peres zei verder, aldus het blad, dat hij nadat hij de kwestie van de pijpleiding met ,,de betrokken mensen en ministers" had besproken, Meese begin 1985 had geschreven dat Israël zich niet tegen de aanleg van de pijpleiding zou verzetten.

Irak wilde destijds de pijpleiding bouwen als een alternatief voor het transport van olie door de Golf dat kwetsbaar was voor aanvallen door Iran, waarmee Irak al jaren in oorlog was. De pijpleiding zou moeten lopen van Irak door Jordanië langs de grens met Israël naar de Rode Zee-haven Aqaba.
Israëlische medewerking was noodzakelijk, omdat de Iraakse regering alleen aan het project wilde beginnen als uit Jeruzalem de garantie kwam dat Israël de pijpleiding niet zou aanvallen of anderszins saboteren. Begin 1986 had Irak het project laten varen.

Nadat de druk op Meese af te treden was toegenomen, zei de minister op 13 maart dat hij niet aan aftreden dacht. ,,Het is duidelijk dat ik niet kan aftreden. Want als een eerlijk overheidsdienaar uit zijn functie kan worden geprest door partijdige aanvallen en publikaties in de media, dan is geen enkele overheidsfunctionaris nog veilig", aldus Meese.
Op 29 maart traden twee topfunctionarissen van het ministerie van justitie en vier van hun assistenten tegelijkertijd af.
De topfunctionarissen waren de plaatsvervangend minister van justitie, Arnold Burns, en onderminister William Weld, die aan het hoofd stond van de afdeling strafrecht van het ministerie.
Officieel waren geen redenen voor het opstappen genoemd, maar regeringsfunctionarissen hadden gezegd dat de zes van mening waren dat het ministerie niet goed kon functioneren door het onderzoek naar het gedrag van de minister.
Op 30 maart riep Robert Byrd, de leider van de Democratische meerderheid in de Senaat, Meese op af te treden. .,Het land kan geen vertrouwen in het ministerie van justitie hebben als de hoogste justitie-functionaris een groot deel van zijn tijd nodig heeft om zichzelf te verdedigen'',aldus Byrd.
De Republikeinse Senator Bob Packwood zei die dag dat er ,,zo'n enorme wolk van verdenking" boven Meese hing, dat de minister president Reagan een dienst zou bewijzen door af te treden.

Op 1 april liet McKay, de speciale raadsman die het onderzoek naar de handel en wandel van Meese instelde, weten dat hij op grond van tot dan toe verzameld bewijs niet van plan was Meese in staat van beschuldiging te stellen. Het onderzoek werd echter voortgezet, zo zei McKay.
Meese zei later op een speciale persconferentie tevreden te zijn over de verklaring. Hij beloofde aan te blijven ,,zolang de president dat van me vraagt". Wanneer hij zou aftreden alleen omdat er een onderzoek naar zijn doen en laten werd ingesteld, ,,zou het makkelijk zijn voor figuren zonder scrupules" door middel van simpele beschuldigingen regeringsfunctionarissen tot aftreden te dwingen, aldus de minister.
Op 5 april droeg Meese John Shepherd, voormalig president van de US Bar Association, voor als plaatsvervangend minister van justitie ter opvolging van Burns. Verder wilde hij dat Francis Keating de nummer drie op het departement zou worden ter vervanging van Stephen Trott, die rechter van een federaal hof van beroep in Californië was geworden. Op 20 april trok Shepherd zich echter terug omdat hij van mening was dat zijn voordracht de oorzaak was geweest van ongewenste publiciteit.
Op 19 april namen drie hooggeplaatste functionarissen van het ministerie van justitie ontslag.
Op 16 mei deelde departementaal woordvoerder Terry Eastland mee dat Meese hem op 13 mei ontslag had aangezegd. Als reden had de minister aangevoerd dat de woordvoerder ,.niet agressief genoeg" was.
Meese had Eastland een maand de tijd gegeven een andere baan te vinden, maar deze had het aanbod afgeslagen en was met onmiddellijke ingang uit dienst getreden. In een brief aan Meese zei hij zich volledig voor hem te hebben ingezet ,,opeen wijze die paste bij mijn verantwoordelijkheid".
Op 16 mei nam William Schambra, hoofd van de sectie toespraken op het departement, ontslag omdat hij ,.ernstig verstoord" was over het vertrek van Eastland.
Op 17 mei verklaarde president Reagan dat hij nog steeds ,,volledig vertrouwen" in Meese had.

President Reagan (r.) deelt op 12 juli 1988 mee dat hij Richard Thornburgh (l.) heeft voorgedragen als minister van justitie.

Op 24 mei maakte Meese bekend dat hij Harold Christensen had voorgedragen als zijn plaatsvervanger en Edward Dennis als onderminister.
Op 5 juli kondigde Meese op een persconferentie in Sacramento, Californië, zijn vertrek als minister van justitie aan. Meese zei dat president Reagan hem ,,toestemming tot vertrek'' had gegeven.
Meese maakte zijn beslissing bekend nadat McKay een ruim 800 pagina's tellend rapport had uitgebracht over het functioneren van de minister. Het rapport was nog niet openbaar gemaakt, maar Meese zei dat het rapport hem ,,ontlast van valse beschuldigingen''.
Na zijn blazoen was gezuiverd, kon hij zich terugtrekken, zei Meese. ,,Ik weet zeker dat een verstandig publiek het met me eens zal zijn dat alles dat ik gedaan heb zuiver wettig is geweest. Ik heb altijd gezegd dat ik niet zou aftreden tot ik van alle blaam zou zijn gezuiverd.''

President Reagan zei op 5 juli dat hij het vertrek van Meese betreurde. Meese kon met voldoening terugzien op zijn bijdrage aan het departement, aldus de president.
Op 12 juli droeg Reagan Richard Thornburgh, voormalig Republikeins gouverneur van Pennsylvania, voor als opvolger van Meese, en na goedkeuring door het Congres, werd Thornburgh op 11 augustus tot minister van justitie benoemd. Niet alleen als gouverneur, maar ook als onderminister op het ministerie van justitie van 1975-1977, had Thornburgh naam gemaakt als resoluut en uitgesproken tegenstander van georganiseerde misdaad en officiële corruptie.

Op 18 juli werd het McKay-rapport gepubliceerd. Daarin verklaarde McKay dat hij tijdens het onderzoek geen bewijzen had kunnen vinden dat Meese het strafrecht had geschonden, maar hij achtte het wel waarschijnlijk dat de bewindsman bepaalde federale wetten had overtreden.
Volgens het rapport had Meese waarschijnlijk met opzet een onjuist belastingformulier ingediend, belastingen niet op tijd betaald, en een wet ter voorkoming van belangenverstrengeling overtreden.
McKay zei dat hij had besloten van strafvervolging af te zien omdat ,,er geen bewijzen zijn dat de heer Meese uit persoonlijk winstbejag heeft gehandeld''.
De speciale raadsman concludeerde over het oliepijpleidingproject dat ,.het aanwezige bewijsmateriaal'' onvoldoende was om vast te stellen of Meese de wet had overtreden.
Over Wedtech stelde het rapport vast: ,,De onafhankelijke raadsman heeft vastgesteld dat het aanwezige bewijsmateriaal geen criminele overtredingen door Meese aantoont.''

Stafchef van het Witte Huis Howard Baker opgevolgd door *Duberstein*. Vertrek staflid Griscom

Op 14 juni 1988 kondigde de stafchef van het Witte Huis, Howard Baker, aan dat hij per 1 juli zijn functie zou neerleggen, Baker, stafchef sinds 2 maart 1987 (zie pag. 231/3 e.v.-19871, vertrok om persoonlijke redenen. Zijn vrouw was ernstig ziek. Baker werd opgevolgd door zijn rechterhand Kenneth Duberstein.
President Reagan gaf op 14 juni een verklaring uit waarin hij zei Bakers ontslag ,,met grote spijt'' te aanvaarden. Hij noemde de ex-Senator een ,,goede vriend en raadgever'', die de staf ,,kundigen effectief'' had geleid.
De president roemde in het bijzonder Bakers inspanningen voor het INF-verdrag en het welslagen van twee topconferenties met Sowjet-leider Michail Gorbatsjow.
Diezelfde dag vertrok Thomas Griscom, die op 1 apr. 1987 binnen de staf van het Witte Huis was benoemd tot assistent voor planning en communicatie (pag. 39/3-1988). Griscom vertrok naar een verzekeringsbedrijf. Hij zou niet meer worden opgevolgd.

Minister van financiën *James* Baker vervangen door *Nicholas* Brady

Op 5 aug. 1988 kondigde president Reagan het vertrek aan van James Baker, minister van financiën sinds begin 1985 (pag. 87/3-1985), die de campagne ging leiden van vice-presi-

Howard Baker

dent Bush voor het presidentschap van de VS.
De portefeuille financiën werd overgenomen door Nicholas Brady, president-directeur van de Newyorkse investeringsbank Dillon Read and Company. Brady kreeg bekendheid toen hij voor Reagan een onderzoek moest doen naar de beurskrach van 19 okt. 1987. De commissie-Brady was op 8 jan. 1988 met haar rapport over de beurskrach gekomen.

Op 7 augustus zei Baker dat Bush te kampen had ,,met een groot aantal ongunstige factoren". Volgens de nieuwe campagneleider van Bush hingen deze vooral samen met ontevredenheid van de kiezers over het beleid van Reagan en zijn regering. Gevraagd naar de slechte naam die Bush volgens opiniepeilingen onder vrouwen genoot, gaf Baker toe dat de ontevredenheid speciaal in deze groep sterk was.
Baker meende echter dat de toestand drastisch zou veranderen, wanneer Bush eenmaal officieel door de Republikeinse partij als haar kandidaat voor het presidentschap zou zijn benoemd. Daarna zou Bush ook beter in staat zijn enige afstand te nemen van het beleid van de regering, aldus Baker.

Cavazos nieuwe minister van onderwijs

Op 9 aug. 1988 droeg president Reagan Lauro Cavazos, de president van de Texas Tech University, voor als minister van onderwijs ter vervanging van William Bennett, die had laten weten in september zijn functie te willen neerleggen. Nadat de Senaat unaniem met de voordracht akkoord was gegaan, werd Cavazos op 20 september als minister van onderwijs beëdigd.
De beëdiging vond plaats door vicepresident George Bush, terwijl president Reagan toekeek en het belang van de Hispanic-gemeenschap in de Verenigde Staten onderstreepte. Cavazos was de eerste Hispanic die ooit in een Amerikaanse regering was benoemd.
Zowel Bush als de Democratische presidentskandidaat Dukakis hadden beloofd dat ze een Hispanic in het kabinet zouden opnemen als ze de presidentsverkiezingen zouden winnen.

Gen. Abrahamson kondigt vertrek als directeur SDI aan. Gen. Monahan zal hem opvolgen

Op 27 sept. 1988 maakte het Pentagon bekend dat gen. James Abrahamson eind jan. 1989 zou terugtreden als directeur van het SDI-programma Abrahamson, die de leiding van het Star Wars-programma in 1984 op zich nam, zou worden opgevolgd door gen. George Monahan.

In een brief aan minister van defensie Carluccci zei Abrahamson dat ,,een nieuwe regering zeker nieuwe ideeën zal hebben of het Star Wars-programma op een andere manier zal benaderen". Verder schreef de scheidende generaal dat hij alle vertrouwen had dat het programma zou slagen.

Wright volgt Miller op als directeur van het Bureau voor Management en Begroting

Op 28 sept. 1988 deelde president Reagan op een bijeenkomst van zakenlieden en regeringsvertegenwoordigers mee dat James Miller, die op 19 juli 1985 was benoemd tot directeur van het Bureau voor Management en Begroting (pag. 437/3-1986), dat ambt op 15 oktober zou opgeven. Miller zou worden opgevolgd door zijn tweede man, Joseph Wright, die zei het beleid van zijn voorganger te zullen voortzetten.
Reagan prees Miller om zijn ,,sleutelfunctie" in het terugdringen van het overheidstekort en het bevorderen van deregulering.
(*NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde, *NZZ,* KCA).

President Ronald Reagan (m.) maakt op 5 augustus 1988 bekend dat minister van financiën James Baker (l.) ontslag heeft genomen om de verkiezingscampagne van vice-president George Bush te gaan leiden en dat Nicholas Brady (r.) financien overneemt.

KENIA

ALGEMENE VERKIEZINGEN. DERDE AMBTSTERMIJN VOOR PRESIDENT MOI. REORGANISATIE KABINET

Nadat president Daniel Arap Moi op 5 februari 1988 het op 26 september 1983 gekozen parlement had ontbonden, vond op 22 februari een voor-selectie van de kandidaten voor de algemene verkiezingen plaats volgens een nieuw ,,vote-by-queuing'' systeem. Hierbij mochten alleen de 4,53 mln leden van de eenheidspartij Kenya African National Union (KANU) zich uitspreken over de 796 kandidaten, die op 16 februari door de bestuursraad van de KANU waren goedgekeurd.
Daartoe moesten de KANU-leden zich in het openbaar in een rij opstellen achter foto's van die 796 kandidaten in 188 kiesdistricten. De bedoeling was het aantal kandidaten per kiesdistrict tot drie te beperken. Daarbij gold de regel dat als een kandidaat minstens 70% van de stemmen verwierf, hij zonder tegenkandidaat aan de algemene verkiezingen van 21 maart zou deelnemen. Tegenstanders van het systeem, waaronder kerkelijke leiders en advocaten, meenden dat de procedure de gelegenheid bood tot intimidatie van de kiezers.
De voor-selectie, waaraan volgens The Times (24-2), door minder dan de helft van de partijleden werd deelgenomen; bezorgde in 54 districten een kandidaat meer dan 70% van de stemmen. Onder die succesvolle kandidaten waren Josephat Karanja (assistent minister van wetenschap en technologie), generaal Jackson Mulinge (de vroegere stafchef van de strijdkrachten) en vicepresident Mwai Kibaki. De voor-selectie eiste ook een aantal prominente slachtoffers, o.w. Henry Kosgey (minister van cultuur en sociale diensten), Paul Ngei (minister van veeteelt) en Charles Rubia (een kritisch parlementslid).
Bovendien waren 11 parlementsleden bij voorbaat al door de KANU ,,unopposed" verklaard, o.w. president Moi en de ministers George Saitoti (financiën), Kiprono Nicholas Biwott (energie en regionale ontwikkeling), Noah Ngala (voorlichting en omroep) en Moses Mudawadi (plaatselijk bestuur).

Nieuwe ambtstermijn president Moi

Op 27 februari werd president Moi door de KANU als enige kandidaat voor het presidentschap genomineerd. Op 29 februari werd Moi voor een derde ambtstermijn van vijf jaar tot

president uitgeroepen tijdens een openbare ceremonie in Kabarnet.

Tijdschrift verboden

Op 15 maart werd het door de Nationale Raad van Kerken gesponsorde tijdschrift Beyond door de regering verboden. In zijn laatste editie had het blad (met een oplage van ruim 80.000 exemplaren) de voorverkiezingen van februari als een ,,aanfluiting van de democratie" gekenschetst. ,,Er waren talloze opvallende voorbeelden van het gebruik van geweld". aldus Beyond, dat in het bijzonder inging op beweerde onregelmatigheden in vijf kiesdistricten, waarbij in twee gevallen kritische parlementsleden (o.w. Charles Rubia) werden uitgeschakeld.

Algemene verkiezingen

Op 21 maart konden de omstreeks 6 mln kiesgerechtigde Kenianen naar de stembus om via geheime verkiezingen in 123 van de 188 kiesdistricten uit 361 kandidaten de afgevaardigden naar het parlement aan te wijzen. Tegelijk vonden gemeenteraadsverkiezingen plaats.
Twee ministers verloren hun parlementszetel: Justus Ole Tipis (zie hieronder) en Jonathan Ngeno (handel). De heftigste criticus van de regering in het parlement, Martin Shikuhu, kwam 400 van de 26.000 uitgebrachte stemmen tekort om zijn zetel te behouden. De enige blanke afgevaardigde, Philip Leakey, werd herkozen.

Reorganisatie kabinet. Nieuwe vice-president

Op 24 maart reorganiseerde president Daniel Arap Moi zijn kabinet. Mwai Kibaki verloor de post van vice-president die hij sinds 11 oktober 1978 had bezet (pag. 753/1-'78), maar hij bleef lid van het kabinet. Josephat Karanja, tot dusver assistent-minister van onderzoek, wetenschap en technologie, werd de nieuwe vice-president. Hij is evenals Kibaki een Kikuyu.
Het aantal ministersposten werd uitgebreid van 27 tot 32. Er werden 12 nieuwe ministers benoemd, terwijl zeven oude ministers hun plaats in het kabinet verloren.
De portefeuilles werden nu als volgt verdeeld:

Vice-president en minister van binnenlandse zaken en nationaal erfgoed - Josephat Karanja": ministers in het bureau van de president (voorheen aangeduid als staatsministers) - Jackson Angaine (sinds 17-4-'85) Hussein Maalim Mohammed, Burudi Nabwera* en Laban Kitele (sinds l-6-'87 minister van bevoorrading en marketing);
financiën - George Saitoti; cultuur en sociale diensten - Paul J. Ngei (sinds 1-6-'87 veeteelt, voordien belast met diverse andere portefeuilles); landbouw - Elijah W. Mwangale (sinds 1-6-'87, voordien buitenlandse zaken); gezondheid - Mwai Kibaki (voorheen vicepresident en minister van binnenlandse zaken); openbare werken - John Koech*; ontwikkeling cooperaties - Noah K Ngala (sinds 6-8-'85 voorlichting en omroep); milieu en natuurlijke hulpbronnen - Jeremiah J. Nyageh (sinds 6-8-'85: voordien u-aterstaat); grondbeheer en huisvesting - Darius Mbela*; waterstaat - Wilson Ndolo Ayah (sinds 18-8-'87 research, wetenschap en technologie): planning en nationale ontwikkeling - Zacharv Onyonka (sinds 1-6-'87 buitenlandse zaken); transport en verbindingen - Kenneth Matiba (sinds 1-6-'87 gezondheid: voordien diverse andere portefeuilles): energie - Kiprono Nicholas K Biwott (voorheen ook regionale ontwikkeling); plaatselijk bestuur en ruimtelijke ordening - Moses Mudawi (voorheen alleen plaatselijk bestuur); buitenlandse zaken en internationale samenwerking - Robert J. Ouko (sinds 1-6-'87 industrie: voordien belast met diverse andere portefeuilles waaronder buitenlandse zaken van 1979-1983); handel - K.K. Arap Sego*; toerisme er. natuurbescherming - George K. Muhohn (sinds 1-6-'87): arbeid - Peter H. Okondo (sinds 1-4-'86; voordien diverse andere portefeuilles): onderwijs - Peter Oloo Aringo (sinds i-6-'87; voordien diverse andere portefeuilles); voorlichting en omroep - Waruru Kanja*; veeteelt - Maina Wanjigi (sinds 1-4-'86 ontwikkeling coöperaties; voordien diverse andere portefeuilles): industrie - Dalmas Otieno'; research, wetenschap en technologie - G. Ndoto*; bevoorrading en marketing - William Ole Ntimana*; technische opleiding en toegepaste technologie (nieuw) - Sam K. Ongeri*; nationale leiding en politieke zaken (nieuw, vooral KANU-aangelegenheden) - James Njiru*; regionale ontwikkeling - John Okwanyo*; ontwikkeling mankracht en werkgelegenheid - Arthur K. Magugu (sinds 7-1-'85 transport en verbindingen; voordien openbare werken en huisvesting).

* = nieuw.

Sinds 1 oktober 1983 waren in het kabinet (zie pag. 4812-'84) talrijke wijzigingen aangebracht.
Tot eind 1987 waren in totaal tien nieuwe ministers tot het kabinet toegetreden. Acht van hen werden gehandhaafd (met datum van toetreding):

Peter H. Okondo (30-3-'84), Jackson Angaine (17-4-'85), Noah K Ngala (6-8-'85), Peter O Aringo (6-8-'85), Zacharv Onyonka (1-6-'87), George K. Muhoho (1-6-'87), Laban Kitele (1-6-'87) en Wilson Ndolo Ayah (18-8-'87).

Tevens werden tot eind 1987 in totaal vijf ministers vervangen of ontslagen
Op 12 januari 1988 volgde het ontslag van Eliud T Mwamunga als minister van openbare wc-iken, huisvesting en ruimtelijke ordening, een ambt dat hij sinds 1 juni 1987 vervulde voordien beheeide hij de portefeuilles van milieu en natuurlijke hulpbronnen en (sinds 13-8-'84) die van grondbeheer en vestigingsgebied Mwamunga werd vervangen door Justus Ole Tipis, tot dan toe staatsminister in het bureau van de president belast met staatsveiligheid Tipis was een van de zeven bewindslieden die bij de reorganicatie van 24 maart 1988 werden vervangen

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN 1984-1987

In aansluiting op de berichten van pag. 47713 e.v.-1984 volgt hier een overzicht van diverse gebeurtenissen en ontwikkelingen in Kenia sinds augustus 1984.

Onderzoek Njonjo beëindigd.
Zuivering *KANU*

De gerechtelijke commissie van onderzoek onder voorzitterschap van opperrechter Cecil Miller, welke in juli 1983 door president Daniel Arap Moi was ingesteld om beschuldigingen van wangedrag (ongrondwettige activitei-

De president van **Kenia,** Daniel Arap Moi

ten) aan het adres van Charles Njonjo, de voormalige minister van constitutionele zaken, te onderzoeken (pag. 627/3-'83), beëindigde haar werkzaamheden op 17 augustus 1984.
De commissie, die 109 zittingen had gehouden en 61 getuigen had gehoord, bracht een rapport uit aan president Moi. Deze deelde op 12 december 1984 mee dat de bevindingen van de commissie de juistheid van de meeste beschuldigingen tegen Njonjo hadden aangetoond. Niettemin verleende de president hem gratie als gebaar van verzoening en gezien zijn staat van dienst jegens de gemeenschap". Njonjo zou echter niet meer tot de eenheidspartij KANU worden toegelaten, die hem op 14 september 1984 had uitgestoten, en hij moest regeringsfondsen, ,,die hij voor zijn eigen gebruik had aangewend", terugbetalen, aldus president Moi.
Tegelijk met Njonjo waren nog 14 anderen uit de KANU gestoten, o.w. de vroegere ministers Stanley Oloitiptip (plaatselijk bestuur) en Godfrey G. Kariuki (grondbeheer) alsmede het parlementslid Francis Lotodo. De secretaris-generaal van de KANU, Robert S. Matano, deelde mee dat Oloitiptip en Lotodo hun parlementszctels moesten opgeven.
President Moi kondigde op 12 december 1984 eveneens de vrijlating van bijna 5.000 gevangenen aan; o.w. vier politieke gedetineerden die sinds 1982 zonder vorm van proces hadden gevangen gezeten: de voormalige parlementsleden George Anyone en Kiogi Wa Wamwere alsmede de universiteitsdocenten Edward A. Oyugi en Kamonji Wachira. (Zie pag. 616/3 en 617/1-'82).

Studentenonrust (februari *1985)*

Studenten van de Universiteit van Nairobi gingen op 6 februari 1985 over tot een boycot van de colleges, nadat o.m. drie studentenleiders zonder nadere toelichting van de universiteit waren verwijderd. Op 10 februari woonden ruim 2.000 studenten bij deze universiteit in de open lucht een interkerkelijke gebedsdienst bij. De politie gebruikte traangas om de menigte te verdrijven. Daarbij werd volgens officiële verklaringen één student gedood, terwijl 65 studenten gewond raakten. Maar volgens bronnen op de universiteit verloren acht a negen mensen het leven.
Nadat de volgende dag minder dan 25% van de studenten bij de colleges was verschenen, werd het hoofdgebouw van de Universiteit van Nairobi op 12 februari gesloten. Toen ook werden ruim 2.800 studenten naar huis gestuurd.
In *NRC/H'blad* (28-3-'85) meldde correspondent Koert Lindijer dat inmiddels 14 van de 19 gearresteerde studenten waren veroordeeld. Zij kregen ieder zes maanden gevangenisstraf, omdat zij zonder toestemming van de universiteit een Landrover hadden ,,geleend", terwijl sommigen van hen nog zes maanden extra kregen voor diverse vergrijpen. Voorts stonden vijf studenten terecht op beschuldiging illegale bijeenkomsten te hebben georganiseerd. Op 9 april 1985 werd één van hen, Julius Mwandawiro Mghanga, veroordeeld tot 1 jaar gevangenisstraf alsmede een boete van 5.000 shilling. Drie andere verdachten werden veroordeeld tot elk een boete van 5.000 shilling of twee maanden gevangensisstraf. De vijfde beklaagde werd wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken.
Op 22 april 1985 werd de campus van de Universiteit van Nairobi heropend.

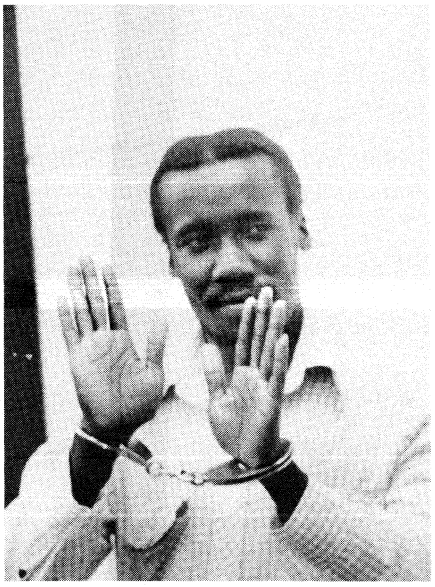
Nieuwe secretaris-generaal *KANU*

Bij de verkiezingen voor het nationale bestuur van de KANU op 1 juli 1985 werd Robert S. Matano niet herkozen als secretaris-generaal. Hij werd met 975 tegen 620 stemmen verslagen door Burudi Nabwera. Bij dezelfde gelegenheid werd president Daniel Arap Moi eenstemmig als partijvoorzitter herkozen.

Terechtstelling leiders mislukte staatsgreep *1982.* Doodvonnissen

Volgens berichten uit niet-officiële bronnen werden op 9 juli 1985 twaalf voormalige leden van de Keniase luchtmacht, die wegens betrokkenheid bij de mislukte staatsgreep van 1 augustus 1982 ter dood waren veroordeeld (zie pag. 478/1-'84), terechtgesteld. De beweerde leiders van de couppoging, Hezekiah Ochuka en Pancras Okumu, zouden in de Kamiti-gevangenis bij Nairobi zijn opgehangen. Onder de 10 andere terechtgestelden was naar verluidt de soldaat Robert Odhiambo (Ndege), die op 10 april 1984 ter dood was veroordeeld.
Eind 1985 hadden de Keniase autoriteiten de terechtstellingen ontkend noch erkend, maar het beschikbare bewijs wees erop dat de terechtstellingen inderdaad hadden plaatsgevonden, zo meldde Amnesty International in zijn jaarboek over 1985.

De mensenrechtenorganisatie ontving ook onbevestigde berichten dat negen andere gevangenen, die ter dood waren veroordeeld wegens moord of gewelddadige roofovervallen, op 11 juli 1985 waren geëxecuteerd en dat op 26 september nog eens vijf personen waren terechtgesteld. Eind 1983 waren er naar verluidt meer dan 155 gevangenen die wegens moord of gewelddadige roofovervallen ter dood waren veroordeeld; ten minste 25 van hen waren in 1985 veroordeeld, aldus Amnesty.

De beweerde leider van de couppoging in 1982, Hezekiah Ochuka, tijdens zijn detentie.

Medio september 1985 werd de voormalige plaatsvervangend directeur van de inlichtingendiensten, Stephen Muriithi, die na de couppoging van 1982 gevangen was gezet, in vrijheid gesteld. Volgens The Times (16-9-'85) zaten in verband met deze affaire toen nog twee mannen in detentie: Raila Odinga (zoon van de voormalige vicepresident Jaramogi Oginga Odinga) en Otieno Mak'Onyango (oud-voorzitter van de Keniase journalistenbond).

Studentenonrust (maart *1986).* Arrestaties vermeende leden Mwakenya (maart-december *1986)*

Op 13 maart 1986 gelastte de regering de sluiting van de Kenyatta Universiteit na een week van studentenonrust. De agitatie hield verband met een regeringsbesluit om de beginsalarissen van afgestudeerde leraren niet op te trekken tot het peil van de salarissen van pas afgestudeerde ingenieurs en architecten. Op 1 april 1986 werd prof. Jonathan K. Ngeno vervangen als minister van onderwijs, wetenschap en technologie en benoemd tot minister van handel en industrie. Deze mutatie zou het gevolg zijn van ongenoegen over de wijze waarop Ngeno de studentenonrust had aangekapt.
Op 6 mei werd de universiteit heropend.

Inmiddels had een rechtbank in Nairobi de vroegere voorzitter van de studentenorganisatie van de Universiteit van Nairobi, Julius Mwandawiro Mghanga, op 29 april 1986 veroordeeld tot 5 jaar gevangenisstraf wegens het in bezit hebben van een ,,opruiende publikatie", ,,Mpatanishi" geheten.

(Mghanga was reeds op 9 april 1985 veroordeeld tot 1 laar gevangenisstraf, zie hierboven.)
Ook op 29 april 1986 werd de leraar George Fanual Oduor Ogwen veroordeeld tot 4 jaar gevangenisstraf wegens het bijwonen van een geldinzameling ten behoeve van de illegale beweging Mwakenya (een afkorting voor Unie van nationalisten om Kenia te bevrijden).
Dezelfde dag meldde Koert Lindijer in *NCR/H'blad* dat er bij het optreden tegen Mwakenya – sinds medio maart – ruim 20 mensen waren opgepakt. De arrestaties werden niet bekendgemaakt door de autoriteiten, maar via familieleden in de openbaarheid gebracht. Wel verklaarde president Moi op 18 april dat voortvluchtigen van de mislukte coup van 1982 achter de groep van ,,misleide lieden'' zaten. Onder de arrestanten was de 65-jarige Keniase auteur Gakaara Wanjau. Volgens The *Observer* (27-4-'86) zouden Mwakenya-publikaties in de voornaamste steden van Kenia zijn verspreid. Daaronder waren ,,Mpatanishi'' (de arbiter) en het pamflet ,,Pambana'' (gevecht), dat opriep tot een ,,guerrilla'' uit protest tegen beweerde corruptie en het negeren van burgerrechten.

In de periode van omstreeks 21 maart tot 16 mei 1986 werden in totaal 17 personen veroordeeld tot gevangenisstraffen, variërend van 10 maanden tot 6 jaar, wegens opruiing. De meesten van de veroordeelden waren pas afgestudeerde studenten of docenten.
Eind juni werden nog drie personen i.v.m. Mwakenya veroordeeld tot gevangenisstraffen van 3 tot 6 jaar, omdat zij in het bezit ,,van subversieve literatuur'' waren. Er zaten toen omstreeks 50 verdachten gevangen, van wie zeker 20 waren veroordeeld.
Eerder die maand was de schrijver Gakaara Wanjau vrijgelaten, nadat hij een verklaring had gepubliceerd waarin hij Mwakenya veroordeelde en zijn collega Ngugi Wa Thiong'o het brein achter Mwakenya noemde.
Op 6 juli 1986 werden voor het eerst drie Kenianen, die toegaven leden van Mwakenya te zijn, veroordeeld wegens sabotage. Zij zouden de spoorlijn tussen Nairobi en het westen van Kenia hebben vernield, waardoor een goederentrein ontspoorde, en ook telefoonlijnen in hetzelfde gebied hebben gesaboteerd. De drie kregen elk 14 jaar gevangenisstraf.
Op 1 december 1986 werd een voormalige medewerker van de protestantse Nationale Raad van Kerken in Kenia (NCCK), Edward Osewe, veroordeeld tot 30 maanden gevangenisstraf wegens vermeende betrokkenheid bij de Mwakenya. Tijdens zijn proces had hij beweerd dat de secretaris-generaal van de NCCK, John Kamau, contacten met Mwakenya had onderhouden. Dit werd ontkend door NCCK-voorzitter Byrum Makokha en door Kamau zelf. De NCCK vertegenwoordigt 35 protestantse kerken met ca. 6 mln leden.
Maar op 9 december deelde staatsminister Justus Ole Tipis, belast met de staatsveiligheid, in het parlement mee dat de regering een onderzoek naar de activiteiten van de NCCK was begonnen, omdat deze er de voorgaande maanden voor had gekozen ,,zich met politieke zaken bezig te houden die volkomen buiten haar domein liggen''. Volgens Tipis was uit een eerste onderzoek gebleken dat sommige NCCK-elementen waren ,,gekant tegen de politiek van de regering en de partij'' en dat zij de organisatie misbruiken om de Kenianen te misleiden door vrees en moedeloosheid te verspreiden''. ,,Hetis ook geheel duidelijk dat de NCCK de rol van een oppositiepartij probeert te spelen'', aldus de staatsminister die daaraan toevoegde dat nog werd onderzocht of sommige NCCK-leden banden met Mxvakenya onderhielden.

Grondwetsherziening. Kritiek LSK en NCCK. Wijziging kiesstelsel

Op 2 december 1986 keurde het parlement met 131 tegen 0 stemmen een amendement op de grondwet goed dat meer macht in handen van de president concentreerde door a) de post van Chief Secretarg (hoofd van de openbare diensten) af te schaffen en zijn functie over te hevelen naar het bureau van de president en door b) de garanties m.b.t. de ambtstermijn van de procureur-generaal en de president van de rekenkamer op te heffen, waardoor deze funktionarissen zonder de voorheen vereiste gerechtelijke procedure door de president konden worden ontslagen.
Voorts bood het amendement de mogelijkheid het aantal kiesdistricten te verhogen van 158 tot maximaal 198.
De grondwetswijziging stuitte op fel verzet van de Orde van Advocaten (Law Society of Kenya - LSK) en van de NCCK (National Christian Council of Kenya) alsook van de rooms-katholieke bisschoppenconferentie.

De LSK waarschuwde in een verklaring dat het amendement de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht bedreigde en het in het openbaar verantwoording afleggen door de regering aanzienlijk verzwakte. De NCCK sprak haar ,,diepe bezorgdheid'' uit over de voorstelleri en over het kennelijke gemak waarmee de grondwet kon worden gewijzigd. De raad bepleitte het houden van een referendum over de voorstellen. Eerder hadden de rooms-katholieke bisschoppen in een brief aan president Moi op 13 november 1986 al gewaarschuwd tegen de toenemende macht van de KANU en de erosie van de civiele vrijheden.

In de loop van het driedaagse debat, dat aan de stemming voorafging, had oud-minister Charles Rubia. zich als enige parlementslid tegen het wetsontwerp uitgesproken. Hij werd van de zitting uitgesloten, toen hij weigerde zijn beschuldiging in te trekken dat er tijdens het debat ,,intimidatie'' op parlementsleden was uitgeoefend.
Overigens waren bij de stemming 27 afgevaardigden afwezig (FAZ 5-12-'86). Voordien was ook bekend dat de toenmalige Chief Secretary, Simeon Nyachae, in februari 1987 zou aftreden.

Reeds eerder was de NCCK in conflict met de regering geraakt, toen de KANU zich op 20 augustus 1986 uitsprak voor een nieuwe stemprocedure bij de kandidaatstelling voor de parlementsverkiezingen (zie hierboven). Een dag nadat de (vijfde) KANU-jaarvergadering het betreffende voorstel aanvaardde (dat reeds bij de interne KA U-verkiezingen van juni 1985 was toegepast), nam de NCCK, die toevallig haar vijfjaarlijkse congres hield, een resolutie aan, waarin de nieuwe procedure ondemocratisch werd genoemd. Mocht het nieuwe stelsel toch worden doorgevoerd, dan zagen volgens de resolutie in feite ,,vele kerkleiders zich van hun menselijke en grondwettige rechten beroofd''. De Volkskrant (12-12-'86) tekende hier o.m. bij aan:

,,De nogal buiten proporties opgeblazen controverse gaf de regering de gelegenheid om de kerk te beschuldigen van inmenging in de politiek. President Moi, zelf een trouw kerkganger, zette persoonlijk de tegenaanval in door te verklaren dat geestelijken die zo nodig aan politiek moeten doen beter hun kerkelijke ambt kunnen verlaten. ..Niemand kan twee meesters dienen,'' zei hij (...)
Op de achtergrond speelt een veel fundamenteler probleem. Ondanks het eenpartijstelsel is Kenia een van de meest democratische landen in Afrika. Studenten, intellectuelen en pers zijn in een voortdurende strijd met de regering gewikkeld om de vrijheid te vergroten. De kerk heeft zich daar nu kennelijk op een nogal ondoorzichtige manier bij aangesloten.
Maar president Moi en de zijnen weigeren af te zien van de onaantastbaarheid die nog steeds aan de besluiten van hogerhand wordt toegekend. Daarbij speelt ongetwijfeld de oude en wellicht onnodige vrees mee, dat meer vrijheid tot explosies van de etnische verscheidenheid in Kenia zal leiden (...)
De problemen met de kerk kwamen eind september tot een hoogtepunt, toen in de haven van Mombasa een container die volgens de regering wapens en communicatieapparatuur bevatte werd aangetroffen voor een van de vele kerkelijke sekten die in Kenia werkzaam zijn. Volgens de kerk ging het slechts om jachtgeweren en alarmpistoelen die zij nodig heeft om dieren te verdrijven in de afgelegen gebieden waar zij waterputten maakt. Maar Moi en de zijnen nemen de kwestie zeer ernstig. Dat de kerken nu ook beschuldigd worden van banden met de geheimzinnige organisatie Mwakenya, kan er alleen maar op duiden dat de oppositie in Kenia omvangrijker is dan de regering ooit heeft willen toegeven.''

Amnestie (eind 1986)

Ter gelegenheid van de 13de verjaardag van Kenia's onafhankelijkheid kondigde president Moi op 12 decem-

ber 1986 een amnestie af op grond waarvan ruim 5.000 gevangenen met korte straffen in vrijheid werden gesteld. Onder hen was één politieke gevangene, nl. Otieno Mak'Onyango.

De volgende maand werd de voormalige commandant van de Keniase luchtmacht. ex-generaal-majoor Peter Mwagiru Kariuki, uit de gevangenis ontslagen, nadat hij zijn straf van 4 jaar had uitgezeten.

Amerikaanse kritiek inzake mensenrechten

Op 18 januari 1987 leverde Howard Wolpe, lid van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden en voorzitter van de subcommissie van het Huis voor Afrikaanse zaken, tijdens een bezoek aan Kenia scherpe kritiek op de stand van zaken in dit land op het gebied van de mensenrechten. Hij had kennis genomen van ,,een drastische toename van intimidatie t.o.v. individuen in Kenia'' en een aantal mensen had tegenover hem hun bezorgdheid uitgesproken over ,,een aanwijsbare afneming van de vrijheid van politieke meningsuiting'', aldus Wolpe. Hij waarschuwde dat dergelijke trends ,,de positieve relatie'' tussen Kenia en de VS konden schaden.

Op 9 maart 1987 begon president Moi een bezoek aan de Verenigde Staten, waarbij hij op 12 maart in Washington door de Amerikaanse president Reagan werd ontvangen. Deze sprak tegenover Moi zijn bezorgdheid uit over schendingen van de mensenrechten in Kenia, aldus een hoge Amerikaanse regeringsfunctionaris. Op 13 maart drong de woordvoerder van het State Department, Charles Redman, er bij de regering van president Moi op aan een onderzoek in te stellen naar recente berichten in de Westerse pers over schendingen van mensenrechten in Kenia, in het bijzonder martelpraktijken door de politie, en indien nodig actie te ondernemen. Wel voegde Redman daaraan toe dat de Verenigde Staten Kenia beschouwden als ,,een model van politieke en economische stabiliteit in sub-Sahara Afrika''. Het gevolg was dat president Moi een privé-bezoek aan New York op 14 maart afzegde en zijn verblijf in de VS met een dag bekortte.
Bij zijn terugkeer in Nairobi op 17 maart beschuldigde president Moi buitenlandse correspondenten in Kenia ervan ,,leugens" te schrijven. Hij ontkende dat er 300 politieke gevangenen in zijn land waren. Het waren er slechts 11, aldus Moi.

Verdere actie tegen Mwakenya.

Rapport Amnesty International

Inmiddels duurden in Kenia de acties tegen de Mwakenya voort. Op 16 maart 1987 werd de 67ste Keniaan tot een gevangenisstraf veroordeeld wegens het afleggen van een eed van trouwjegens de Mwakenya, aldus The Times (18-3-'87).
Op 17 maart werd vanuit Stockholm vernomen dat de vroegere assistent-minister Andrew Kimani Ngumba, die in augustus 1986 politiek asiel in Zweden had gevraagd, had meegedeeld dat hij contact had opgenomen met Mwakenya-leiders om zijn hulp aan te bieden. Ngumba ontkende dat Mwakenya een marxistische organisatie was, zoals de Keniaanse regering stelde.
Door een medewerker werd in NRCI H'blad (18-3-'87) over Mwakenya gemeld:

,,Uit getuigenissen op rechtszittingen kan worden opgemaakt dat de beweging streeft naar een socialistisch Kenia. Het vermoeden groeit echter dat de autoriteiten Mwakenya steeds meer gebruiken als een middel om zich te ontdoen van critici. Vorige week gaf de politie bij voorbeeld toe de prominente advocaat Gibson Kamau Kuria (op 26 februari) te hebben opgepakt, waarbij opnieuw de naam Mwakenya viel. Kuria heeft in het verleden enkele controversiële politici verdedigd en was nu bezig met een rechtszaak tegen de staat namens politieke dissidenten die zeggen in gevangenschap te zijn gemarteld.''

Op 6 april 1987 werd Odhiambo Olel, de lijfarts van de voormalige vicepresident Jaramogi Oginga Odinga, veroordeeld tot 5 jaar gevangenisstraf wegens lidmaatschap van Mwakenya. Tijdens zijn proces werd Odinga ervan beschuldigd geld aan de Mwakenya te hebben gegeven.
Reeds op 5 april had Odinga in een schriftelijke verklaring aan journalisten beschuldigingen tegengesproken dat hij bij Mwakenya betrokken was. Tegelijk leverde hij scherpe kritiek op het regeringsbeleid t.a.v. de mensenrechten, waardoor het land afgleed naar tirannie. Odinga stelde dat ,,opsluiting zonder vorm van proces herhaaldelijk wordt gebruikt om kritiek en oppositie tot zwijgen te brengen''. ,,Daarkomt de huidige gewoonte bij mensen maandenlang geïsoleerd vast te houden en hen meedogenloze en onmenselijke vernederingen te laten ondergaan'', aldus Odinga.
In een op 1 juli 1987 gepubliceerde open brief aan president Moi riep Odinga op tot een terugkeer naar een meer-partijen systeem.
Op 22 juli 1987 publiceerde Amnesty International in Londen een rapport ,,Kenia, marteling, politieke detentie en oneerlijke processen''. Volgens Amnesty zaten in Kenia bijna honderd mensen op politieke gronden in de gevangenis. In *NRC/H'blad* (22-7-'87) werden uit dit rapport de volgende bijzonderheden vermeld:

De meeste gearresteerden, die op grond van Keniase wetgeving binnen 24 uur voor de rechter geleid moeten worden, ,,verdwijnen" voor langere tijd. Zij worden in een periode die weken of maanden kan duren door de Politieke Veiligheidspolitie ondervraagd en gemarteld. Volgens Amnesty is dit gebeurd inet tien mensen die zonder aanklacht gevangen worden gehouden en ruim 75 anderen die op grond van politieke overtuiging zijn veroordeeld. Maar ook enige honderden politieke tegenstanders, die na enige tijd zonder aanklacht zijn vrijgelaten, zijn in de periode van verdwijning gemarteld, aldus de mensenrechtenorganisatie in Londen.
De Keniase wetgeving verbiedt marteling maar Amnesty zeg? dat ae Veiligheidspolitie, aie in het 'Nyayo House' in het centrum van Nairobi vlakbij het Intercontinental Hotel een speciale afdeling voor ondervraging heeft ingericht, uitermate creatief is in het bedenken van martelmethoden.
De meeste gevangenen ondergaan de volgens Amnesty tot nu toe weinig voorkomende ,,zwembadmartelmethode''. Slachtoffers van martelingen hebben gemeld dat zij in het Nyayo-gebouw dagenlang, tot soms hun voeten beginnen te rotten, naakt zijn opgesloten in een cel waarvan de betonnen vloer onder water stond.

MADAGASCAR

BUITENLANDSE BEZOEKEN PRESIDENT RATSIRAKA

President Didier Ratsiraka bracht van 27-30 september 1985 een bezoek aan de Sowjet-Unie. Op de laatste dag van zijn verblijf in Moskou had hij een onderhoud met zijn Sowjet-ambtgenoot Gromyko.
Vervolgens bezocht Ratsiraka China, waar hij op 3 oktober 1985 een ontmoeting had met president Li Xiannian en premier Zhao Ziyang, en Noord-Korea, waar hij op 5 oktober besprekingen voerde met president Kim Il Soeng.
Vanaf 25 februari 1986 bracht president Ratsiraka een officieel werkbezoek aan Frankrijk.
Op 24 september 1986 arriveerde hij in de Sowjet-Unie voor een officieel bezoek van vier dagen. Op 26 september had Ratsiraka een onderhoud met Sowjet-leider Gorbatsjow en ondertekende hij een aantal samenwerkingsdocumenten met Sowjet-president Gromyko.
Op 9 april 1987 vertrok president Ratsiraka voor een buitenlandse reis, waarbij hij achtereenvolgens verbleef in Parijs, Pjongjang (Noord-Korea), Moskou en opnieuw Parijs.
Tijdens een privé-bezoek aan Frankrijk had president Ratsiraka op 13 september 1988 een onderhoud met zijn Franse ambtgenoot François Mitterrand over o.a. de bilaterale betrekkingen en de schuldproblematiek (Le Monde 15-9). (Vor.ber. pag. 63812 e.v.)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20.
I.S.S.N. 0165-3660

RELIGIEUZE WINST IN ISRAËL

Op 1 november werden in Israël parlementsverkiezingen gehouden. Van de 27 dcelneinende politieke partijen kregen 15 één of meer vertegenwoordigers in de 120 leden tellende Knesset. Beide machtsblokken leden in vergelijking met de verkiezingen van 23 juli 1984 zetelverlies. De Likoed werd de grootste partij met 40 zetels (- 1); de Arbeide tij. die in 1984 samen met de Mapam 44 zetels verwierf, kwam nu zonder de Mapam (maar met inbegrip van de Yachad) op 39 zetels uit. Van de overige 13 partijen die zetels behaalden deden drie voor het eerst aan de verkiezingen mee.
Op 4 november werd de volgende zetelverdeling bekendgemaakt:

Zetelverdeling

	1-11-'88	juli '88	23-7-'84
Likoed	40	43	41
Arbeiderspartij	39	39	44
Shas	6	4	4
Nationaal Religieuze Partij	5	5	4
Agudat Israël	5	2	2
Burgerrechtenpartij	5	5	3
Chadash	4	4	4
Mapam	3	6	–
Tehiya	3	4	5
Shinui-Centrum	2	2	3
Tsomet	2	1	–
Molt Degel Hatora			
Progressieve Lijst voor Vrede (PLP)	1	2	2
Arabische Democratische Partij (ADP)	1	1	–
Morasha	–	1	2
Kach	–	1	1
Yachad	–	–	3
Tami	–	–	1
Ometz	–	–	1

In de periode tussen de parlementsverkiezingen van 23 juli 1984 en eind juli 1988 hadden zich de volgende ontwikkelingen voorgedaan:

In de Likoed werden twee éénmansfracties opgenomen, Tami en Ometz.
De Arbeiderspartij raakte acht zetels kwijt: 6 door het zelfstandig optreden van de Mapam, 1 door het vertrek van Abdel Wahad Daraushe (januari 1988) en 1 door de overstap van Jossi Sarid naar de Burgerrechtenpartij Rats. Daraushe vormde de Arabische Democratische Partij. Daartegenover stond de fusie in 1986 met de Yachad van Ezer Weizman. welke 3 zetels opleverde.
De Morasha, die in 1984 twee zetels had verworven, deed niet aan de verkiezingen van 1988 mee. Voordien had één afgevaardigde zich bij de Nationaal Religieuze Partij aangesloten.
De Burgerrechtenpartij Rats werd met twee man versterkt. Behalve Jossi Sarid (Arbeiderspartij) trad ook Mordechai Virshubski uit de Shinui-partij toe.
De Tsomet van de voormalige stafchef Rafaël Eitan scheidde zich in 1987 van de Tehiya af.

Een zetelverdeling in blokken op grond van de verkiezingsuitslagen van 1988 en 1984 levert het volgende beeld op:
Radicaal links (Chadash, PLP en ADP): 6 (6)
Centrum links (Arbeiderspartij. Mapam, Burgerrechtenpartij en Shinui-Centrum): 49 (53)
Rechts (Likoed): 40 (43)
Uiterst rechts (Tehiya, Tsomet. Moledet, Kach): i (6)
Religieus blok (Shas, NRP. Agudat Israël, Degel Hatora, Morasha): 18 (12)

Uitsluiting Kach, PLP toegelaten

Bij de sluiting van de aanmelding voor de verkiezingen op 27 september 1988 hadden zich 28 partijen of groeperingen laten registreren. Die hadden aan de twee eisen voldaan: een borgsom van 12.000 shekel en de handtekeningen van 1.500 aanhangers. Nog eens 27 partijen of groeperingen waren afgevallen.
Maar op 5 oktober besloot het Centrale Verkiezingscomité - 37 vertegenwoordigers van alle partijen in de Knesset - met 28 stemmen vóór (incl. die van de Likoed) de Kach-partij van rabbijn Meir Kahane van deelname aan de verkiezingen van 1 november uit te sluiten. De Kach werd gediskwalificeerd wegens haar ,,racistische hetze" tegen de Arabische bevolking. De volgende dag ging de Kach tegen deze uitsluiting in beroep bij het Hooggerechtshof, maar dit verwierp het beroep op 18 oktober. Volgens opperrechter Menachern Eilon was de uitspraak van het hof unaniem en gebaseerd op de anti-racismewet uit 1985 (pag. 814/1-'86). In een eerste reactie zei Kahane: "De Likoed zal voor deze beslissing betalen... Bij iedere verkiezingsbijeenkomst zal ik de mensen vragen niet op de Likoed te stemmen."
Inmiddels had het Centrale Verkiezingscomité op 6 oktober met één stem meerderheid een verzoek van de Tehiya-partij om ook de Progressieve Lijst voor Vrede (PLP)van Mohammed Miari van de verkiezingen uit te sluiten verworpen. Dit verzoek werd o.a. door de Likoed gesteund. Het Hooggerechtshof bekrachtigde op 18 oktober de uitspraak van het verkiezingscomité.
Andere verzoeken om uitsluiting van de Tehiya-partij zelf alsmede van de uiterst rechtse partijen Tsomet en Moledet werden op 9 oktober door het Centrale Verkiezingscomité afgewezen.

Premier Yitzhak Shamir brengt zijn stem uit bij de parlementsverkiezingen op 1 november 1988.

Lijsttrekkers oude partijen

LIKOED. Terwijl de positie van Yitzhak Shamir als leider van de Heroet (de grootste partij binnen het Likoed-blok) niet in het geding was, kwamen de 2.000 leden van het Centrale Comité van de Heroet op 29 juni bijeen om uit 104 gegadigden 35 kandidaten te kiezen. De eerste zes plaatsen gingen naar: Benjamin Netanyahu (voormalig VN-ambassadeur), Moshe Katav (minister van arbeid en sociale zaken), Benjamin Begin (zoon van oud-premier Menachem Begin), Moshe Arens (minister zonder portefeuille), Ariel Sharon (minister van handel en industrie) en David Levi (minister van woningbouw en huisvesting). De andere Heroet-ministers kregen eveneens een plaats bij de 35 kandidaten, onder wie 15 nieuwelingen bleken te zijn.

Op 6 juli bepaalde het CC de definitieve volgorde van de kandidatenlijst. Na Shamir kwamen: 1) Levi, 2) Sharon (tegen de aanbeveling van Shamir die de derde plaats adviseerde), 3) Arens, 4) Katzav, 5) Netanyahu, 6) David Magen (een aanhanger van Sharon) en 7) Benny Begin. Bij de eerste 14 kandidaten waren 8 uit het kamp Shamir-Arens, 4 uit het kamp-Levi en 2 uit het kamp-Sharon. Volgens commentatoren bleek uit dit resultaat dat Shamir geen absolute controle heeft over zijn partij.
Le *Monde* (11-7) wees erop dat op de Heroet-lijst geen enkele vrouw voorkwam en ook geen vertegenwoordiger

Weekblad 57ste jaargang No. 2971, pag. 43623-43638

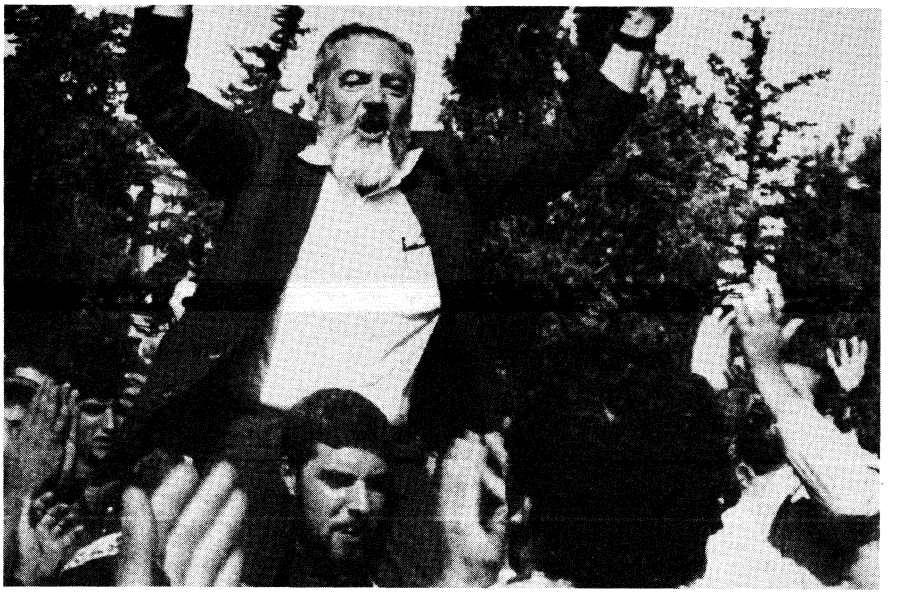
van de Arabische en Druzische minderheden. De sefardische gemeenschap was met minder dan 20% van de kandidaten vertegenwoordigd.

Nadat de 15de Heroet-conventie in maart 1986 in tumult en vuistgevechten was geëindigd zonder dat besluiten waren genomen, had de partij tijdens de 16de conventie op 29 maart 1987 een nieuwe eenheid ten toon gespreid door unaniem premier Yitzhak Shamir tot partijvoorzitter aan te wijzen.
Vice-premier David Levi werd bij die gelegenheid mer 55% van de stemmen tot vice-voorzitter gekozen, een nieuwe functie. Zijn voornaamste rivalen, Moshe Arens en Ariel Sharon, verwierven *65%* van de stemmen bij hun verkiezing tot resp. voorzitter van het partijsecretariaat en voorzitter van het Centrale Comité.

ARBEIDERSPARTIJ. Op 15 juni kwamen omstreeks 1.300 leden van het Centrale Comité van de Arbeiderspartij bijeen om de kandidatenlijst voor de komende parlementsverkiezingen vast te stellen.
In het verleden was de kandidatenlijst door een raad van ,,wijze mannen" samengesteld. Nu werd in het kader van een democratisering een andere procedure gevolgd, waarbij alleen de eerste zeven plaatsen op de lijst vaststonden. Door de districten waren vervolgens 25 kandidaten gekozen.

Op 26 mei koos het CC 29 kandidaten uit een totaal van 84 gegadigden. Bij die gelegenheid verschenen 16 nieuwe gezichten op de kandidatenlijst. Onder hen waren de als ,,duiven" bekendstaande sefardische burgemeesters Eli Dayan (Ashkelon) en Amir Peretz (Sderot) en de progressief-orthodoxe Avraham Burg (de zoon van de vroegere NRP-leider Josef Burg). Ook een plaats op de kandidatenlijst verwierf Arye (Lova) Eliav, die in 1971 wegens zijn pro-Palestijnse opstelling tijdens het premierschap van Golda Meir als secretaris-generaal van de Arbeiderspartij was afgetreden en vervolgens als een van de oprichters van de inmiddels verdwenen Sheli-partij in 1977 nauwe contacten onderhield met kopstukken uit de PLO.

Op 15 juni bepaalde het CC de volgorde van de namen op de kandidatenlijst. Bij de verkiezing voor de eerste tien plaatsen - de nummers 1 t/m 7 stonden al bij voorbaat vast - viel de 73-jarige oud-minister van buitenlandse zaken Abba Eban uit de boot. Ook bij de tweede serie van tien werd hij niet gekozen. Daarop trok Eban zich als kandidaat terug, wat als het einde van zijn politieke loopbaan werd beschouwd. In het tweede tiental waren vertegenwoordigers van de sefardische (Marokkaanse gemeenschap) sterk vertegenwoordigd. In het algemeen drongen jongeren voor het eerst tot de partijtop door. De jongste kandidaat

Aanhangers dragen Kach-leider Meir Kahane op hun schouders, nadat het Israëlisch Hooggerechtshof op 18 oktober 1988 zijn beroep tegen de uitsluiting van de Kach van de verkiezingen had afgewezen.

was de 32-jarige Ephraim Gur, afkomstig uit de Sowjet-republiek Georgië.
T.a.v. de Palestijnse kwestie meldde Salomon Bouman in *NRC/H'blad* (16-6) dat 19 van de (eerste) 41 kandidaten als ,,duiven" te boek stonden, terwijl 13 als ,,duif-haviken" werden aangeduid.
De eerste drie plaatsen werden ingenomen door de ministers Shimon Peres, Yitzhak Rabin en Yitzhak Navon (AP 9-6).

OVERIGE OUDE PARTIJEN. De overige in de Knesset vertegenwoordigde partijen gingen de verkiezingen in met de volgende lijsttrekkers: Shas - Yitzhak Peretz (minister zonder portefeuille, pag. 36011-'87); Nationaal Religieuze Partij - Avner Shaki; Agudat Israël - rabbijn Moshe Feldman; Rats - Shulamit Aloni; Chadosh - Meir Wilner; Mapam - Yair Tsaban; Tehiya - Yuval Ne'eman; Shinui-Centrum - Amnon Rubinstein; Progressieve Lijst voor Vrede - Mohammed Miari; Tsomet - Rafaël Eitan.

De Shinui was begin februari 1988 veranderd in Shinui-Centrum door de toetreding van dissidenten uit de twee grote partijen, de Abeiderspartij en de Likoed. De belangrijkste van hen was Moshe Amirav, die kort tevoren uit het Centraal Comité van de Heroet (de voornaamste factie in de Likoed) was gestoten, aldus de Financial Times (3-2).

Nieuwe politieke partijen

Aan de verkiezingen van 1 november werd deelgenomen door 15 nieuwe partijen. Drie daarvan waren succesvol:

MOLEDET: (Vaderland Partij). Lijsttrekker: oud-generaal Rehavem Zeevi. Wil de idee van de ,,transfer" van de Palestijnse bevolking uit de bezette gebieden ingang doen vinden. Deze ,,transfer" of ,,georganiseerde bevolkingsruil" zou op vrijwillige basis moeten plaatsvinden. Dit geldt niet voor de Israëlische Arabieren. De Moledet zette zich af tegen vergelijkingen met de Kach van Meir Kahane. De partij wordt naar eigen zeggen ,,niet geleid door racistische motieven, maar door veiligheidsmotieven".

DEGEL HATORA of DEGEL TORA (Tora Vlag-partij). Lijsttrekker: Avraham Ravitz.
In 1988 afgesplitst van de Agudat Israël. Geestelijk leider is de rabbijn Eliezer Schach, die anti-zionistisch en niet-chassidisch orthodox (''mitnagid'') is. (Zie verder).

ARABISCHE DEMOCRATISCHE PARTIJ. Lijsttrekker: Abdel Wahad Daraushe.
Deze partij, met een sociaal-democratische signatuur, is de enige waarbij alleen Arabische kandidaten op de lijst staan. In de partijraad zit een groot aantal vrouwen. Op binnenlands gebied streeft de ADP naar volledige gelijkheid voor de Arabische minderheid. De buitenlands-politieke paragraaf bepleit: vrede op basis van de Israëlische erkenning van het Palestijnse recht op zelfbeschikking èn de Palestijnse erkenning van Israëls recht op bestaan als een staat binnen veilige grenzen, waarvan de meerderheid der burgers joods is.

Daraushe was op 15 februari 1988 als éénmansfractie tot de Knesset toegela-

ten met steun van Yair Ssaban (Mapam).

De twaalf nieuwe partijen die bij de verkiezingen van 1 november 1988 geen zetels wonnen waren (met gegevens o.a. ontleend aan CIDI-informatie van oktober 1988):

Achdut (Eenheid);lijsttrekker Victor Ayar

Derech Erets (Beleefdheidspartij). lijsttrekker Tal Orbach; gemengd Arabisch-joodse lijst.

Gimla'ini (Gepensioneerden Partij). lijsttrekker Abba Geffeh (ex-Arbeiderspartij). Programmapunten: verhuging pensioenen 65 plussers (9% van de bevolking),gelijke rechten voor alle burgers en een referendum over vrede.

Hakoah Hashaket (Stille kracht). lijsttrekker Jacoh Gross. In 1984 van verkiezingen uitgesloten wegens vervalste handtekeningen Protestpartij

Keshet (Beweging voor een rechtvaardige samenleving).lijsttrekker Rafi Suissa (ex-Arbeiderspartij) Vooral aandacht voor rehabilitatie van gevangenen en hervorming van gevangeniswezen.

Laor (Eén hart en een nieuwe geest);lijsttrekker Jacob Hasdai. oud-beroepsmilitair. Voorstander van decentralisatie.

Ma'as (Beweging voor Moshavim, dorpen en achterbuurten); lijsttrekker Ra'anan Naim, afkomstig van de Arbeiderspartij

Meimad (Centrum-Religieus Kamp). afsplitsing van de NRP; lijsttrekker rabbijn Jehoeda Amital. Gematigd zionistisch; het land Israël is ondergeschikt aan het Volk Israël, de joodse wet (halacha) is niet de grond voor de staat Israël De partij pleitte voor verdraagzaamheid tussen religieuzen en niet-religieuzen alsmede tussen de religieuze richtingen onderling èn voor verbetering van het onderwijs.

Tarshish (De geheime Naam van Hoop en Amerika); lijsttrekker Moshe Du'ek, die in 1957 een handgranaat in de Knesset gooide en 15 jaar in een inrichting verbleef.

Vaderland Partij (Beweging voor ontslagen militairen); lijsttrekker Ben-Zion Koren.

Yachad Shivtei Israël (Verenigde Stammen van Israël, een Jemenitische partij); lijsttrekker Shimon Ben-Shlomo. Afsplitsing van Shas.

Yishai (Verenigde Jemenieten); lijsttrekker rabbijn Shlomo Mansoera.

Versplintering religieus-politiek front

Bij de verkiezingen dongen zeven religieuze partijen naar de gunst van de kiezers. Godsdienstige opvattingen, etnische achtergronden en de invloed van geestelijke leiders speelden bij die versplintering alle een rol. Minny Mock berichtte daarover in Trouw (31-10-'88):

,,Deorthodoxen hebben nooit één hecht geheel gevormd. Deverscheidenheid van de 18e en 19e eeuw binnen de asjkenazische orthodoxie van vooral Oost-Europa is terug te vinden in Israël. Tegenover elkaar stonden de verschillende chassidische groeperingen en de mitnagdiem (letterlijk tegenstanders, in dit geval van het chassidisme). Waren chassidiem en mitnagdiem tijdenlang gezworen vijanden. eind 19e eeuw ontstond een zekere verbroedering als reactie op het zionisme.
Chassidiem en mitnagdiem verfoeiden beide op godsdienstige gronden het zionisme. Fel keerden ze zich tegen orthodoxen die begin deze eeuw hun eigen stroming binnen het zionisme vormden (de Mizrachie, de grondslag voor de latere Nationaal Religieuze Partij in Israël).
Ook in Palestina voerden de chassidiem en mitnagdiem strijd tegen het zionisme. De vernietiging van het overgrote deel van het Oosteuropese joderidom tijdens de Tweede Wereldoorlog en de oprichting van Israël hadden tot gevolg dat de strijd tegen het zionisme afzwakte en een ander karakter kreeg. Het accent kwam te liggen op een zich afzetten tegen het zionistische staatsbestel van Israël en de strijd voor de eigen orthodoxe belangen middels de Agoedapartij, waarin chassidiem en mitnagdiem waren verenigd.
In de samenwerking tussen chassidiem en mitnagdiem ontstond een bres toen vijf jaar geleden de mitnagdische rabbijn Eliezer Schach, mede-voorzitter van de raad die de lijn voor de Agoeda (= Agudat Israël) uitstippelt, plotseling aftrad. Zijn stap was de aanzet tot een etnische afsplitsing uit de Agoeda. In de loop der jaren hadden zich talloze streng-orthodoxe sefardiem (joden afkomstig uit o.a. Noord-Afrika) bij de hgoeda aangesloten. Bij hen groeide het ongenoegen over de leidende positie van de asjkenaziem. De sefardiem grewen het aftreden van rabbiin Schach aan om zijn steun te krijgen voor een eigen partij

Kort voor de verkiezingen van 1984 kwam die partij er, onder het geestelijk leiderschap van de sefardische rabbijn Ovadja Joseef en de mitnagdische rabbijn Schach. De Shass haalde 4 zetels, mede dankzij de steun van mitnagdiem die Schach van de Agoeda had losgeweekt. De Agoeda kwam niet verder dan 2 zetels, een halvering van het in 1981 behaalde aantal. Uit het succes van Shass bleek het belang van de etnische factor in streng-orthodoxe kringen. Bovendien bracht de steun voor Shass van rabbijn Schach weer iets van de oude tegenstelling tussen chassidiem en mitnagdien naar boven.
Die tegenstelling is verscherpt door de strijd tussen rabbijn Schach en de Lubavitscher chassidiem, waarvan de Rebbe in New York zetelt en waarvan de meeste volgelingen niet in Israël wonen. Uitzonderlijk, want vrijwel alle leiders van chassidische groeperingen hebben zich met hun aanhangers in Israël gevestigd. Rabbijn Schach ergert zich al lang aan de inmenging van de Rebbe in de Israëlische politiek (o.a. bij de wieris-jood-kwestie, het Lubavitscher dogma dat geen centimeter Judea en Samaria mag worden opgegeven).
Vooral wekt zijn woede dat in Lubavitscher kringen steeds vaker valt te beluisteren dat de Rebbe de Masjiach (messias) is. Naar aanleiding daarvan heeft rabbijn Schach een waarschuwing doen rondgaan om zich verre te houden van de Lubavitscher beweging. Schach zocht de steun van de verschillende chassidische groeperingen en de Agoeda tegen de Lubavitscher chassidiem en hun Rebbe. Dat lukte niet, waarop hij de aanzet gaf tot een nieuwe partij, Degel Ha-Thora. De partij is zeker van behoorlijk wat stemmen, daarvoor staat de invloed van rabbijn Schach borg.

De belangijkste chassidische Rebbes op hun beurt hebben de Lubavitscher Rebbe benaderd om zijn chassidiem in Israël op te roepen voor de Agoeda te stemmen, die het bij de verkiezingen zwaar te verduren zal krijgen vanwege de nieu e concurrent Degel Ha-Thora. Het gevolg: de Lubavitschers doen van alles om de Agoeda om te vormen tot een filiaal van hun beweging. De propagandazendtijd voor de Agoeda hebben ze volledig naar zich toe getrokken, het zijn gratis reclamespots geworden voor de Lubavitscher be eging.
Ondertussen zijn in de streng-orthodoxe gelederen van asjkenazische signatuur de gemoederen tot ren kookpunt geraakt. Over politieke tegenstanders worden vreselijke dingen gezegd, rabbijn Schach wordt soms het ergste toegewenst, propagandaplakkaten worden met denigrerende tegenkreten beklad of van de muur gescheurd. Eet loopt zo de spuigaten uit dat de hoofden van religieuze scholen en instituten voor voortgezette joodse studie hun studenten hebben opgeroepen om zich rustig te houden en gewoon te lernen (leren).
Er is méèr gaande in de vrome, niet-zionistische wereld - zij het aan de marge. Er hebben zich nog twee nieuwe religieuze partijen aangediend. beide op een etnische basis, De ene richt zich tot de Jemenitische kiezers, de andere tot de sefardiem in het algemeen. Een zetel zullen ze zeker niet halen maar wel stelt de televisiezendtijd hen in de gelegenheid om de aandacht te vestigen op wensen van de eigen etnische kring De Shass-partij. nu zonder de steun van Rabbijn Schach. is volledig de etnische kant opgegaan.

Ook aan het zionistische vrome front is er beweging, maar minder roerig. De Nationaal Religieuze Partij tracht uit de malaise te komen, die begin jaren tachtig begon. Die teruggang had te maken met falend leiderschap. ideologische strubbelingen. afsplitsingen. de opkomst van de rechts-nationalistische Techija-partij die ook aantrekkingskracht uitoefende op vrome nationalisten. Ook de Likoed trok stemmen uit de NRP-hoek. Behaalde de NRP in de voorafgaande decennia gemiddeld zo'n 12 zetels, bij de verkiezingen van 1981 en 1984 werd het schamele resultaat geboekt van 6 en 4 zetels.

De recente wisseling van leiderschap weerspiegelt de ontwikkelingen van de afgelopen jaren. Dat de sefardische Avner Shaki er in slaagde het lijstaanvoerderschap over te nemen van de asjkenazische Zevulun Hammer (pag. 673/1-'86) zegt iets over de rol die de etnische factor binnen de NRP is gaan spelen. Maar er is meer. Avner Shaki is de verpersoonlijking van de haviken-koers die in de NRP de boventoon is gaan voeren. In religieus opzicht staat hij een strikte lijn voor met minder ruimte voor compromissen dan gebruikelijk was in de NRP.
De ruk naar rechts - zowel in religieus als in nationalistisch opzicht - heeft geleid tot een afsplitsing. De nieuwe partij. Meimad, staat onder het geestelijk leiderschap van de rabbijnen Avital en Lichtenstein en heeft als leuze: ,,Fanatisme leidt tot vernietiging". Meimad wil een gematigd religieus zionisme en is de ideologische voortzetting van de NRP uit de ,,goede, oude tijden". Het ziet er niet naar uit dat deze partij zal aanslaan. Het huidige politieke klimaat in vroom-zionistische kringen neigt niet naar gematigdheid. integendeel..."

De kiezers

Het aantal kiesgerechtigde Israëliërs bedroeg in 1988 2.894.267 vergeleken met 2.654.613 in 1984. Van die bijna 240.000 nieuwe kiezers zijn ca. 65.000 Arabische Israëliërs. Het totaal aantal kiesgerechtigde Arabische Israëliërs bedraagt omstreeks 320.009 (naast 27.000 andere niet-joodse kiesgerechtigden).

De gemiddelde leeftijd van de Arabische kiezers ligt aanzienlijk lager dan die van de joodse kiezers. Ongeveer 58% van de Arabieren valt in de categorie 18-24 jaar tegen 39% van de joden. Daarentegen is 16% van de joodse kiezers ouder dan 65 jaar tegen slechts 6% van de Arabische kiezers.

Van de joodse kiezers wonen 54.270 in nederzettingen in de bezette gebieden. Het aantal sefardische kiezers (joden van Oriëntaalse herkomst) overtreft nu het aantal asjkenazische (van Westerse herkomst). Het aantal in Israël geboren kiezers bedraagt thans 44%, d.w.z. 5% meer dan in 1984.
De waarde van de Arabische stem wordt in 1988 op 14 van de 120 zetels gesteld. In 1984 ging iets meer dan de helft van de 200.000 geldige Arabische stemmen naar de Chadash en de PLP. Meer dan 25% werd uitgebracht op de Arbeiderspartij en ca. 6% op de Yachad, die sindsdien met de Arbeiderspartij is gefuseerd.

Verkiezingscampagne

Eddo Rosenthal omschreef de Israëlische verkiezingscampagne in de *Volkskrant* (15-10) als ,,nogal tam en saai". Niettemin was er sprake van een polarisatie in de Israëlische samenleving tegen de achtergrond van de ,,intifada", de Palestijnse opstand in de bezette gebieden (zie pag. 17 e.v. en 33 e.v.). Elke partij werd in de verkiezingstijd gedwongen tegenover de kiezers een standpunt te bepalen over de toekomst van de bezette gebieden en over de mogelijkheden tot vreedzaam samenleven met de Palestijnen.
Rosenthal vervolgde:

Volgens de Jeruzalemse socioloog prof Eliyahu Katz vindt 40 procent van de joodse bevolking dat de Palestijnen moeten worden aangemoedigd te emigreren (20 procent van de linkse en 60 procent van de rechtse kiezers).
Aan de andere kant blijkt uit verschillende opiniepeilingen dat 60 tot 65 procent van de joodse bevolking bereid is bezet gebied terug te geven als daarmee vrede wordt bereikt. Maar volgens een recent onderzoek van de Amerikaans-joodse organisatie Bnai Brith twijfelt 71 procent van de Israëlische joden in Israël aan de oprechtheid van de vredesintenties van de PLO. Slechts 43 procent gelooft dat de Palestijnen in de bezette gebieden daadwerkelijk bereid zijn tot vrede met Israël.
Angst en diepgewortelde argwaan jegens de Palestijnen en de Arabische wereld bepalen het stemgedrag van velen bij deze verkiezingen. De kiezer heeft de keuze uit een breed scala van opvattingen, uiteenlopend van de verdrijving van alle Palestijnen uit de bezette gebieden en hun inlijving bij de joodse staat tot het afstoten van die gebieden en de stichting van een onafhankelijke Palestijnse staat op de Westoever en in de Gaza-strook.(...)

De nieuwe Moledetpartij (vaderland) van de voormalige majoor-generaal en huidige museumdirecteur Rehavem Zeevi uit Tel-Aviv bepleit de ,,vreedzame transfer" van alle 1,5 miljoen Palestijnen uit de bezette gebieden naar de Arabische wereld. Daarnaast zijn er nog de extreem-rechtse Tsomet-partij van oud-staf-chef Rafael Eitan en de Tehiya-partij onder leiding van de atoomgeleerde prof. Yuval Ne'eman, die vinden dat eerst de duizenden betogers in de bezette gebieden en later alle Palestijnen in de vluchtelingenkampen over de grens moeten worden gezet.
Aan de andere kant van het politieke spectrum bevinden zich de communistische Chadash-partij, de niet-zionistische Progressieve Lijst voor de Vrede, de nieuwe Arabische Democratische Partij en de twee links-zionistische partijen Mapam en de Beweging voor de Burgerrechten en Vrede. die allemaal vinden dat Israël de bezette gebieden moet ontruimen en met de PLO vredesonderhandelingen moet beginnen over de stichting van een onafhankelijke Palestijnse staat.
Tussen de twee politieke uitersten die tesamen hoogstens 25 procent van de zetels in de wacht zullen slepen, bevinden zich aan de ene kant Likoed en een aantal kleine religieuze partijen die streven naar de inlijving van alle bezette gebieden bij Israël. Aan de andere kant zijn er de Arbeiderspartij. een piepkleine centrumpartij + een aantal (andere) kleine religieuze partijen. die bereid zijn het grootste deel van de bezette gebieden in het kader van een vredesverdrag af te stoten aan bestaande Arabische landen. Maar tegelijkertijd verzetten deze partijen zich tegen enigerlei onderhandelingen met de zwaar gewantrouwde PLO over de stichting van een onafhankelijke Palestijnse staat."

Salomon Bouman schreef in NRCI H'blad (20-10) over de tot dan toe ,,opvallend saai" verlopende verkiezingscampagne o.m.:

,,Deze verkiezingscampagne zou historische betekenis hebben gekregen indien de Arbeiderspartij de moed zou hebben gehad tegenover de annexatiepolitiek (via de autonomie-formule) van Likoed de PLO-optie te stellen. zoals twee kleinere zionistische partijen, Rats en Mapam, wel hebben gedaan (...).
De aan weerszijden van het politieke centrum opererende partijen hebben vrij intensief en frequent tv-beelden van de intifadah op de buis gebracht om hun verkiezingsargumenten kracht bij te zetten. Likoed en de Arbeiderspartij hebben dat in veel mindere mate gedaan. De intifadah, wordt door deze partijen evenals de Israelische nieuwsvoorziening over deze belangrijke ontwikkeling in het Israëlisch-Arabische conflict naar de achtergrond verdrongen.
De Arbeiderspartij en Likoed bevechten elkaar nog met vrijwel dezelfde politieke argumenten -Jordaanse optie tegen autonomie - die in 1984 leidde tot een rotatie-akkoord tussen beide grote partijen over de wisseling van het premierschap. De toen tot stand gekomen regering van nationale eenheid leidde het Israelische leger uit Libanon, overwon de moordende inflatie en bracht rust op het sociale en etnische vlak.
Voor de kiezers is het veel minder relevant dan voor Peres dat de belangrijkste successen van de regering van nationale eenheid in de twee jaar van zijn premierschap werden bereikt terwijl Shamir er zich op mag beroepen een kans op vrede met Jordanie te hebben laten passeren
De kiezers kijken naar het collectieve succes van de regeringen niet naar wat de elkaar thans bevechtende hoofdrolspelers als successen of mislukkingen op hun naam hebben staan. Dat werkt zo sterk door dat volgens interne opiniepeilingen te scherpe aanvallen van Likoed op de Arbeiderspartij en omgekeerd een averechts effect op de kiezers hebben."

Ronny Naftaniel schreef in *Het* Parool (29-10) o.m.:

,,Natuurlijk speelt de Palestijnse opstand in de bezette gebieden een grote rol in de campagnes
De kiezer is zich er echter terdege van bewust dat vrede niet alleen een zaak van Israël is, maar dat daarvoor in de eerste plaats geschikte onderhandelingspartners nodig zijn.
Noch de Arbeiderspartij noch de Likoedpartij van premier Shamir kunnen die, binnen de voorwaarden die beide partijen stellen, op dit moment leveren.
Vandaar dat het Israëlische stemgedrag sterk mede bepaald wordt door andere factoren.
Daarbij gaat het uiteraard om de economie van het land. Deze is ondanks het terugdringen van de inflatie (een van de echte verdiensten van de huidige regering van nationale eenheid) nog niet erg rooskleurig
De gezondheidszorg kampt met ernstige financiele problemen en de industriegroep Koor, waar dertigduizend mensen werken, staat aan de rand van een faillissement.

Typerend voor Israël is de invloed van de etnische factor op het stemgedrag. Grof gezegd kun je de 4,5 miljoen Israeliers in drie groepen verdelen. De joden die oorspronkelijk uit de Arabische landen komen in hun nakomelingen (44 procent), de joden uil het Westen en hun nakomelingen (39 procent) en de Arabieren (zeventien procent). De eerste en de laatste groep nemen door hun hoge geboortencijfer bij elke verkiezing in aantal toe. ten koste van de joden uit het Westen (de Asjkenaziem).
De Arabische joden (de Sefardiem) koesteren nog steeds een wrok tegen de Arabieren, omdat ze in de jaren vijftig met achterlating van hun bezittingen de Arabische staten uitgejaagd zijn

Deze gevoelens van afkeer kunnen ze het beste kwijt bij de harde lijn van de Likoed en de andere rechtse partijen. Het zijn mensen, die de uitspraak van koning Hoessein, dat de vredesplannen van Likoed ..rampzalig" zijn. eerder als een aanmoediging zien om op de Likoed te stemmen. dan als een negatief advies.
De Sefardiem moeten bovendien weinig van de Arbeiderspartij hebben. omdat de in de jaren vijftig almachtige socialistische regering de oriëntaals-joodse vluchtelingen slecht zou hebben opgevangen (...) Onderzoeken van de Israelische politicoloog prof. Asher Ariari tonen aan. dat de laatste twintig jaar van de Sefardische kiezers gemiddeld zo'n zestig procent op de rechts-conservatieve partijen stemt. Van de Asjkenazische kiezers is dit slechts dertig procent.

De Palestijnse Arabieren in Israël - zij zijn goed voor veertien van de honderdtwintig Knesset-zetels - hebben daarentegen een voorkeur voor de linkse partijen.
Bij de verkiezingen in 1984 bezorgden de Palestijnse Arabieren de Arbeiderspartij twee en een halve zetel. Het ziet er naar uit dat ditmaal veel van deze stemmen, uit protest tegen het harde optreden van de socialistische minister van defensie Rabin tegen de intifada (opstand) naar de Prograssieve Lijst en de communisten zullen wegvloeien

Een tweede typisch Israelisch verschijnsel is de afkalving van het politieke midden.
Sinds 1948 is die positie ingenomen door de Nationaal Religieuze Partij die enigszins vergelijkbaar is met het Nederlandse CDA, maar nimmer meer dan twaalf zetels wist te vergaren.
Sinds 1977, toen de NRP samen met de Likoed een regering vormde, is de partij naar rechts opgeschoven. De aanhang versplinterde zich over andere nog kleinere orthodox-joodse partijen(..)
Het verdwijnen van het politieke centrum is er de oorzaak van. dat het vormen van een coalitie door één van de twee grote partijen uiterst moeilijk is geworden. ''

Aanslagen

Tijdens de verkiezingscampagne duurde de op 9 december 1987 losgebarsten Palestijnse opstand tegen de Israëlische bezetting, de ,,intifadah" (pag. 17 en 33 e.v.) voort. De Israëlische minister van defensie, Yitzhak Rabin (Arbeiderspartij), deelde op 8 oktober 1988 mee dat bij de opstand tot dan toe 250 Palestijnen waren gedood. Maar

De wrakstukken van Israelische militaire voertuigen na de aanslag met een autobom in Zuid Libanon op 19 oktober 1988.

volgens niet-officiële tellingen waren toen 299 Palestijnen en 6 Joodse Israëliërs omgekomen. Nadat in Nabloes op 18 en 24 oktober nog zeker drie Palestijnse jongeren, o.w. een 5-jarige jongen, dodelijk waren verwond, stelde de VN-hulporganisatie voor Palestijnse vluchtelingen UNRWA het totaal aantal Palestijnse doden op 311.

Bij een zelfmoordactie met een autobom kwamen op 19 oktober in de z.g. veiligheidszone van Zuid-Libanon acht Israëlische militairen plus de chauffeur van de bomauto om het leven. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd nog dezelfde dag opgeëist door de fundamentalistisch-sjïitische Hezbollah (Partij van God).

Zowel de Israëlische premier Shamir als de minister van defensie Rabin dreigden onmiddellijk met vergelding.

Op 21 oktober voerden Israëlische gevechtsvliegtuigen aanvallen uit op doelen van Al Fatah en de Hezbollah in het zuiden en oosten van Libanon, waarbij volgens de Libanese politie zeker 9 doden en 40 gewonden vielen. Het was de 16de Israëlische luchtaanval in Libanon sinds begin 1988. Bij de vorige vijftien aanvallen waren volgens de Libanese politie in totaal 68 doden gevallen.

Op 24 oktober voerde de Israëlische luchtmacht een aanval uit op een basis van de Syrische Sociale Nationale Partij in de Bekaa-vallei, terwijl op 26 oktober posities van Al Fatah bij het vluchtelingenkamp Mieh Mieh ten oosten van Sidon werden bestookt (15 doden en 40 gewonden) alsook Palestijnse doelen ten zuiden van Beiroet. Volgens de *Financial* ***Times*** (31-10) hadden de Israëlische vergeldingsacties in Libanon in totaal 36 doden en 76 gewonden gevergd.
Op 30 oktober's avonds gooiden Palestijnse jongeren brandbommen naar een Israëlische lijnbus in het centrum van Jericho. De bus vloog in brand. In de vuurzee kwamen een Israëlische moeder en haar drie kleine kinderen (de oudste was 3 jaar) om het leven. Diezelfde dag waren twee Palestijnen door Israëlische kogels gedood.

Op 31 oktober gaf het Palestijnse persbureau Wafa een verklaring uit waarin ,,de PLO haar veroordeling van aanvallen op Palestijnse burgers wereldkundig maakt. en tegelijkertijd aanvallen op Israëlische burgers veroordeelt". PLO-woordvoerders verweten de Likoed de aanslag te misbruiken voor electorale doeleinden. Likoed-minister Ariel Sharon noemde de brandbomaanslag een bewijs voor het bankroet van de huidige defensiepolitiek, terwiil minister Rabin (Arbeiderspartij) eiste dat de daders van de aansla de sla zouden krijgen.

Op de verkiezingsdag (1 november) werd's morgens in Oost-Jeruzalem een benzinebom geworpen naar een auto van de Likoed. Daardoor raakten drie joodse inzittenden gewond. Voorts voerde de Israëlische luchtmacht aanvallen uit op Palestijnse doelen in Libanon, waarbij zeker vijf doden vielen.

Commentaar Het Parool

In *Het* Parool (3-11) werd het volgende

Shimon Peres, de leider van de Arbeiderspartij, had op 2 november in Jeruzalem een ontmoeting met Yitzhak Peretz (l.), de leider van de religieuze Shas-partij.

commentaar op de Israëlische verkiezingen gegeven:

Het aloude spreekwoord van de twee honden die om een been vochten, is uitstekend van toepassing op de resultaten van de parlementsverkiezingen in Israël. De rechtse Likoed- en de linkse Arbeiderspartij leverden flink slag, maar moesten met een bijna gelijk aantal zetels genoegen nemen. De grote winnaars waren de religieuze partijen die achttien zetels veroverden tegen twaalf bij de vorige verkiezingen, in 1984.

Zowel Likoed-leider Yitzhak Shamir als de leider ran de Arbeiderspartij. Shimon Peres.

snelde gisteren dan ook naar hun collega's van de religieuze partijen om te polsen of ze wilden meewerken aan de vorming van een regering. Nu voelen de Agudat Israël (die vijf zetels haalde) en de Degel Hatora (goed voor twee zetels) principieel niet voor het bezetten van ministersposten. Zij beperken hun medewerking aan de zionistische staat tot het uiterste, omdat deze in hun ogen niet mocht worden gevestigd ,,voordatde Messias komt''. De joden zijn in hun ogen in 1948 te hard van stapel gelopen.

De andere niet-zionistische orthodoxe partij, Shas die zes zetels heeft behaald, voelt zich meer aangetrokken tot Likoed dan tot de Arbeiderspartij. Hetzelfde geldt voor de Nationale Religieuze Partij. die vijf zetels meebrengt. Blijven Agudat Israël en Degel Hatora weigeren in een regering zitting te nemen. dan zijn de kansen voor Peres geheel verkeken. Peres zou er overigens verstandig aan doen daar maar vanuit te gaan. Hij weet maar al te goed dat hij de religieuzen niet echt iets heeft te bieden. Door toch met hen te praten. drijft hij de prijs die zij voor hun medewerking vragen, alleen maar op.

De orthodoxe joden zullen hun huid duur verkopen, niet alleen dezer dagen maar vooral ook in de toekomst, mocht de rechts-religieuze regering een feit worden. Zo zullen zij ongetwijfeld hoge eisen stellen als in december de ,,wie is een jood-wet'' opnieuw wordt behandeld. De religieuzen eisen dat alleen mensen die een joodse moeder hebben dan wel bij een orthodoxe rabbijn een bekeringsplechtigheid hebben ondergaan, tot de joden worden gerekend. Joden die deze plechtigheid bij een liberale rabbijn ondergingen, zouden haar dan moeten .,overdoen''.

Toen de wet van de zomer werd behandeld, werd het voorstel van de religieuzen met zestig tegen 53 stemmen afgewezen. In december zou het er, zeer tegen de zin van de liberale joden. wel eens allemaal anders kunnen uitzien. Een verandering van de ,,wie is een jood-wet'' zou ook bij de joden in de Verenigde Staten, van wie ongeveer twee-derde liberaal is, verkeerd vallen.

En de steun van de Amerikaanse joden is voor Israël van levensbelang. Zij zullen het dan opnemen voor hun liberale broeders in het beloofde land Het conflict tussen de twee groepen joden is dan een voldongen feit; dat de nog te vormen regering op de kwestie van de ,,wie is jood-wet'' zou vallen, is niet denkbeeldig.

Ook wat betreft de vredesplannen voor het Midden-Oosten staan de zaken er met een rechts-religieuze regering niet rooskleurig voor. Verwacht mag worden dat zij de Palestijnen in de bezette gebieden eenzijdig een vorm van autonomie zal opdringen. waarvan dezen allang niet meer zijn gediend. Verder zullen zij ongetwijfeld het nederzettingenbeleid opvoeren. waardoor de Palestijnen in de bezette gebieden letterlijk, nog verder in een hoek worden gedrukt. Van een dialoog met de Palestijnen. die met een regering van de Arbeiderspartij niet onmogelijk is. kan dan helemaal geen sprake meer zijn.''

(Vor.ber.pag. 561 e.v.-1984)

NEDERLAND

ALGEMENE POLITIEKE EN FINANCIËLE BESCHOUWINGEN

In de Tweede Kamer zijn op 11, 12 en 13 okt. de algemene politieke en financiële beschouwingen gehouden Th deze debatten werd het voorgenomen regeringsbeleid voor 1989 besproken, zoals dat was aangekondigd in de troonrede en de begroting op de derde dinsdag in sept. (pag. 613/1 e.v.-1988). Tijdens de debatten werd duidelijk, dat de regeringspartijen CDA en VVD niet voelden voor een gelijke behandeling van de inkomens van uitkeringsgerechtigden, overheidspersoneel en werknemers in het bedrijfsleven. De vakbeweging had hierom gevraagd. CDA-fractievoorzitter De Vries wilde wel een koopkrachtgarantie voor de minima, als de inflatie tegenvalt.

PvdA-fractievoorzitter Kok verweet het kabinet gebrek aan visie op de toekomst. De uitgaven waren volgens hem teveel op consumptie gericht: ,,Na het boekhouden is het kabinet nu aan het potverteren''

Bijdragen fractievoorzitters

De algemene beschouwingen werden geopend door de fractievoorzitters van de in de Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen.
Samenvattingen van hun betogen in eerste termijn volgen hierna.

PvdA, W. Kok

Volgens PvdA-fractievoorzitter W. Kok maakte het kabinet de verkeerde keuzen en had het onvoldoende besef van de wezenlijke toekomstvragen. Het beleid was te veel gericht op consumptie en te weinig op investeringen in de toekomst.

De inkomensverdeling moest rechtvaardiger en er diende meer geld te komen voor werkgelegenheid, milieubehoud, infrastructuur, onderwijs, werk en gemeenschapsvoorzieningen.

Kok presenteerde een alternatieve begroting, getiteld Werken aan de toekomst. waarin voor 1989 f 4,4 mrd extra wordt uitgetrokken.

In 1990 moet 8,1 miljard gulden extra worden vrijgemaakt.

De PvdA trekt in 1989 1100 miljoen uit voor inkomensmaatregelen: herstel koppeling minima. arbeidsvoorwaarden ambtenaren en trendvolgers, inkomens jongeren en een extra verhoging van de kinderbijslag van 6 procent (het kabinetsplan is 4 procent). Aan werkgelegenheidsplannen. wil de PvdA 1175 miljoen gulden meebesteden.

Daarnaast moet er geld komen voor een verlaging van de BTW op arbeidsintensieve diensten en voor scholings- en ouderschapsverlof.

Voor investeringen in de ,,kwaliteit van de samenleving'' trekt de PvdA 1200 miljoen extra uit: milieu, infrastructuur en volkshuisvesting Voor zorg (bejaarden, psychiatrie), veiligheid (politie) en onderwijs (minderheden, 12-15 jarigen en fundamenteel onderzoek) moet nog eens 875 miljoen op tafel komen. De PvdA wil verder 125 miljoen meer besteden aan ontwikkelingssamenwerking (verlichting schuldenlast).

Het meeste geld moet vrijkomen door het schrappen van de door het kabinet aangekondigde BTW-verlaging van 20 tot 18,5 procent (opbrengst 2040 miljoen in '89 en 2450 miljoen in '90) en een beperking van de lastenverlichting voor het bedrijfsleven (2850 miljoen in 1989 en 1990).

BTW-verlaging is volgens de PvdA een ,,dure vorm van consumptiestimulering'' die grotendeels terechtkomt bij inkomensgroepen die toch al behoorlijk in koopkracht vooruitgaan. De PvdA vindt ook dat het bedrijfsleven in het kabinetsplan 2850 miljoen guiden teveel aan compensatie krijgt voor de afschaffing van de WIR, omdat de WIR met dit bedrag is overschreden.

Nu de Tweede en Eerste Kamer al hebben ingestemd met een verlaging van de vennootschapsbelasting (VPB) per 1 oktober, denkt de PvdA aan een tijdelijke opslag op de VPB.

De sociaal-democraten willen de voor 1990 aangekondigde lastenverlichting in het kader van de belastingvereenvoudiging (,,Oort'') schrappen. Dat levert 4,1 miljard gulden aan extra middelen op.

Enkele specifieke maatregelen moeten het resterende bedrag opleveren: geen groei defensieuitgaven, hogere belasting op buitenlandse winsten, afschaffing van vermogensaftrek in inkomstenbelasting.

De laagste inkomens zien in het PvdA-plan hun koopkracht stijgen met 0,5 tot 1 procent. In de kabinetsplannen blijft hun koopkracht gelijk. De modale inkomens gaan er bij de PvdA het meest op vooruit.

Het totaalpakket van de PvdA zou in 1989 40 tot 50.000 extra banen opleveren. Dit aantalzal volgens de PvdA oplopen tot 90- a 100.000 extra banen in 1990.

Het financieringstekort komt in het PvdA-plan net als bij het kabinet volgend jaar uit op 6 procent. De lastendruk neemt echter toe.

Volgens Kok is het kabinet na het ,,boekhouden'' nu bezig met ,,potverteren''.

De zinsnede in de Troonrode dat het milieu schoner is geworden, is naar zijn mening een miskenning van de ernst en omvang van de problemen. ,,Echte welvaart en reële economische vooruitgang vragen nieuwe maatstaven'', aldus de PvdA-fractieleider.

De PvdA wil binnenkort zelf met de sociale partners praten over milieu-inspanningen en de benodigde financiering.

De investering in infrastructuur van 400 miljoen in 1990 is volgens Kok te weinig en te laat vooral met het oog op de ontwikkelingen in Europa.

Kok pleitte voor ,,nationale afspraken'' voor het onderwiis. die het karakter hebben van een sociaal-akkoord en vroeg om ,,meer waardering ' voor onderwijsgevenden

De PvdA-fractieleider noemde de ongelijke verdeling van werk en inkomen een ,,smet''op de huidige cn een bedreiging voor de toekomstige samenleving. ,,Als er een inhaalmanoeuvre nodig is in vergelijking met het buitenland, is het wel de arbeidsparticipatie'', aldus Kok die met name vrouwen en minderheden noemde. Volgens Kok heeft het kabinet terzake van de werkgelegenheid .,zelfgenoegzaam achteroverg eleund'' en zoekt het teveel alibi's zoals het toenemend arbeidsaanbod.

CDA, B. de Vries

CDA-fractievoorzitter B. de Vries wilde, dat in een volgende kabinetsperiode wordt afgestapt van het bevriezen van de sociale uitkeringen. Volgens hem moet het mogelijk zijn de uitkeringen jaarlijks minstens aan te passen aan de prijsstijging.

Verbetering vaii de koopkracht voor mensen met een uitkering kan in dat geval worden bereikt door ook deze groepen volledig te laten profiteren van eventuele belasting- en premieverlaging. De afgelopen jaren is de lasten-

verlichting gebruikt voor het op peil houden van de besteedbare inkomens De bruto-uitkeringen en het minimumloon konden hierdoor bevroren blijven.
De Vries nam alvast een voorschot op het CDA-verkiezingsprogramma dat thans wordt voorbereid. De CDA-fractievoorzitter zei dat er voor uitkeringsgerechtigden weer ,,perspectief'' moet zijn op enige welvaartsstijging. Het derde kabinet-Lubbers zou dat uitzicht moeten bieden. aldus De Vries.
Zijn fractie stemt ermee in dat de uitkeririgeri en het minimumloon dit jaar nog bevroren blijven Juist nu een discussie wordt gevoerd over de relatie tussen minimumloonkosten en merkgclegrnheid is er ,,meer dan ooit reden voor voorzichtigheid'' Hij wees erop dat sinds 1980 de minimumlonen 14 procent zijn achtergebleven bij de overige lonen.
De Vries ,,Al die jaren heeft bijvoorbeeld de PvdA ervoor gepleit om die bevriezing niet toe te passen, Maar als de rekenmodellen kloppen waarop diezelfde PvdA zich vandaag baseert, heeft die bevriezing ons 140 000 werklozen bespaard. Dat is bijna het dubbele van wat het vandaag gepresenteerde PvdA-plan oplevert. En war is dan sociaal? Wie is er dan nog rigenlijk de kampioen van de werkgelegenheid in dit land?''
De Vries stond uitvoerig stil bij de afnemende rol van de overheid In dat verband kenschetste hij de jaren tachtig als jaren van niet alleen meer economische realiteitszin. maar ook van groeiende politieke nuchterheid.
Hij constateerde dat de stand in de wedstrijd tussen overheid en markt thans 1-1 is. Het gaat niet alleen om meer of minder overheid, of meer of minder markt Het gaat veeleer om de vraag naar de juiste scheidslijnen tussen te veel en te weinig overheid. te veel en te weinig regelgeving en tussen te veel en te weinig markt. aldus De Vries. die aangaf dat de discussie over de verhouding tussen markt en overheid ingewikkelder wordt.
Hij kwam nog terug op de vorig jaar door hem geïntroduceerde ,,60-procentnorm'' die inhoudt dat de collectieve uitgaven niet verder terug kunnen dan tot 60 procent van het nationale inkomen. De CDA-fractievoorzitter constateerde dat de door hem aangezwengelde discussie in eerste instantie ,,vooral veel irritatie'' heeft opgeroepen.
Als de collectieve uitgaven in het huidige tempo dalen zal de 60 procent al binnen enkele jaren zijn bereikt. Daarvoor is dan echter wel een strak bezuinigingsbeleid nodig. De Vries trok als voorlopige conclusie uit de tot nu toe gevoerde discussie dat een lager percentage dan 60 procent ,,alleen bereikbaar'' is als de groei boven de 2 procent uitkomt.

D'66-fractievoorzitter Van Mierlo bij de interruptiemicrofoon

D'66, H.A.F.M.O. **van** Mierlo
Naar de mening van D'66 gaat het puur economisch goed met Nederland. maar met de kwaliteit van de samenleving gaat het slecht. Er moet meer geld komen voor verbetering van het milieu en voor andere overheidsinvesteringen, aldus D'66-fractievoorzitter Van Mierlo in zijn bijdrage aan de algemene beschouwingen.
Volgens Van Mierlo zit het kabinet gevangen in een houding van ,,overheersend kwantitatief denken'' De samenleving heeft ..kwalitatieve schade'' opgelopen op het terrein van milieu. onderwijs eri iri sectoren als de zwakzinnigenzorg en de psychiatrie.
Van Mierlo noemde de passage in de Troonrede over een schoner milieu ..misleidend''. ,,Die positieve geluiden en geruststelling vormen de grootste bedreiging voor het niilieu en maken het vraagstuk steeds onhanteerbaarder''.
Van Mierlo sprak van een onbuigzame houding van het kabinet dat in de ban is van drie thema's. overheid is uit. markt is in en het financieringstekort stelt de wet.
Van Mierlo verweet het kabinet dat het niet wil erkennen dat sommige investeringen zich ruimschoots terugbetalen als zij tijdig worden gedaan. En als het kabinet dan 400 miljoen gulden voor de infrastructuur uittrekt. dan is dat pas voor 1990 omdat het te laat is met de planning, zo luidde zijn verwijt. Van Mierlo sprak van een ,,krampvastigheid'' bij het kabinet.
De D'66-fractieleider pleitte voor extra inspanningen. onder meer op het gebied van werkloosheidbestrijding: intensivering van scholing en werkervaringsprojecten; substantiële verlaging van loonkosten voor lage lonen; stimulering van deeltijdwerk; verlaging van BTW op arbeidsintensieve diensten.
D'66 wil verder uitkeringen op een gedifferentieerde wijze aan de loonontwikkeling aanpassen. Een volledig herstel van de koppeling moet plaatshebben voor uitkeringen op minimumniveau die geen relatie hebben met de arbeidsmarkt en waarop mensen langdurig zijn aangewezen. Het gaat om onder meer bejaarden en bijstandsmoeders
Voor andere uitkeringen en het minimumloon moet een beperkter aanpassing gelden. D'66 vindt het onjuist dat de door het kabinet gehanteerde beleidsmatige koppeling tussen minima en loonontwikkeling in de praktijk vrijwel automatisch neerkomt op bevriezing van minima
Van Mierlo verzette zich tegen de ,,relatieve bezuiniging'' op ontwikkelingshulp en pleitte ook voor een actievere en creatievere Nederlandse rol in de Oost-West-betrekkingen

VVD, J.J.C. Voorhoeve
De VVD bepleitte bij monde van fractievoorzitter Voorhoeve. dat het aantal werkenden in Nederland drastisch wordt vergroot. Het verhoudingsgewijs geringe aantal Nederlanders tussen de 15 en de 65 jaar, dat een betaalde baan heeft, stond centraal in het verhaal van Voorhoeve.
Voorhoeve constateerde dat slechts één op de twee Nederlanders een baan heeft..,In het licht van de Europese eenwording moet deze verhouding worden gecorrigeerd''. aldus Voorhoeve. Vergroting van het aantal actieven zal leiden tot verbreding van het draagvlak van welvaart en welzijn.
De VVD wil de werkloosheid onder. andere bestrijden door het verlagen van de minimumloonkosten. De liberalen presenteerden een voorstel waarvan de kern is dat dc bruto-minimumloonkosten met tien procent worden verlaagd. Volgens berekeningen zou dit 130.000 mensen aan werk kunnen helpen. waarvan 60 procent in deeltijd.
De 800 miljoen gulden die voor dit plan nodig zijn kunnen gehaald worden uit de ,,over''-reserves van de sociale fondsen, meent de VVD.
Voorts denkt deze partij aan enkele gerichte maatregelen voor langdurig werklozen door het scheppen van meer toezichthoudende functies zoals stadswachten, huismeesters, conducteurs en fietsenbewakers.
Volgens de VVD kunnen langs deze weg ongeveer 2000 werklozen aan een baan worden geholpen. Dit plan kost 100 miljoen gulden. Het bedrag zou voor het grootste deel moeten worden opgebracht door de instanties die profiteren van de nieuw te scheppen arbeidsplaatsen, zoals woningbouwverenigingen en openbaar vervoerbedrijven.
Voorts zou het rijk 25 miljoen moeten bijdragen uit de pot die bestemd is voor werkgelegenheidsmaatregelen
Voorhoeve kwam met enkele voorstellen de toeneming van het aantal arbeidsongeschikten in te dammen:
e Differentiatievan de WAO-premie. Hoe meer arbeidsongeschikten een bedrijfstak telt. hoe hoger de premie.
- Werknemers die al enige tijd ziek zijn, maar wier herstel in zicht is. moeten na een jaar niet meer automatisch in de WAO belanden. Voor hen zou de ziektewet-uitkering moeten worden verlengd.
- Ook voor arbeidsongeschikten moeten heroriënteringsgesprekken worden georganiseerd. om te bekijken of zij op de een of andere manier weer aan de slag kunnen.

e Werkgevers moeten geprikkeld worden gedeeltelijk arbeidsongeschikten in het bedrijf te houden of na hun herstel weer op te nemen.
e Een werknemer zou pas aanspraak kunnen maken op een WAO-uitkering als hij of zij niet voor 15 maar voor minstens 25 procent arbeidsongeschikt is
Voorhoeve toonde zich in het Kamerdebat kritisch over het nog grotere gat dat volgens hem dreigt te ontstaan in de begroting voor studiefinanciering. Hij zei zich niet gebonden te achten aan de financiering van de aanvullende beurs voor studenten met minder draagkrachtige ouders. waartoe het kabinet heeft besloten

DE STANDPUNTEN VAN DE PARTIJEN

Partijen:	Algemeen oordeel	Werkgelegenheid	Inkomensbeleid	Infrastructuur	Milieu	Onderwijs	Criminaliteit	Europa
CDA regerings-partij, 54 zetels	We hebben de wind mee, maar er is geen reden voor tevredenheid. Er is nog meer dan genoeg te doen. Minder vertrouwen in het sturend vermogen van de overheid leidt vanzelf tot een kritischer houding van parlement.	Tachtigduizend banen extra door loonkostensubsidies voor werkgevers die langdurig werklozen in dienst nemen en een toeslag voor werkgevers die minimumloners voor minimaal een jaar in dienst nemen.	Geen verlaging van het wettelijk minimumloon. De uitkeringen moeten ten minste worden aangepast aan de prijsontwikkeling. Mogelijk na 1990 ook voor uitkeringsgerechtigden „enige welvaartstijging".	Het kabinet moet in 1989 100 miljoen van de 400 miljoen gulden uitgeven die vanaf 1990 beschikbaar is voor de modernisering van wegen, spoorlijnen en telecommunicatie.	Voor het schoonmaken en het schoonhouden van ons milieu is in 1989 ten minste 100 miljoen gulden extra nodig.		Het heeft weinig zin om misdaden op te helderen als er vervolgens niet strafrechtelijk wordt opgetreden. Een andere werkwijze en organisatie van de rechterlijke macht is onmisbaar.	Wij kunnen onze problemen alleen oplossen als wij ons opwerken tot een krachtige deelstaat in Europa.
PvdA oppositie-partij, 52 zetels	Onverantwoord kabinetsbeleid om de komende jaren 6,5 miljard vrij te maken om te consumeren. Geld is nodig voor kwaliteitsverbetering. Kok: „De leus van het kabinet is: na het boekhouden nu het potverteren."	Kabinetsinspanningen schieten te kort. Voortgezette loonmatiging is vereist. Plan moet in '89 vijftigduizend banen opleveren, onder andere door verlaging loonkosten van laaggeschoolden. Komt wetsvoorstel voor periodiek scholingsverlof voor alle werknemers	Ambtenaren, uitkeringen en laagste inkomens moeten in gelijke mate delen in de welvaartsgroei als de meeste werknemers. Geen verlaging hoogste btw-tarief. Verhoging kinderbijslag niet met 4, maar met 6 procent.	Extra investering van 400 miljoen in 1990, zoals het kabinet wil, is te weinig en te laat. Vooral voor het spoor zijn nieuwe investeringen nu nodig; plannen liggen klaar.	Wetsontwerp voor subsidie op milieuvriendelijke investeringen; kosten 200 miljoen per jaar. Kabinet miskent de ernst en de omvang van de milieuproblemen. Naast miljoenennota is jaarlijkse milieunota nodig.	Intensivering van beleid is onontkoombaar. Vooral te geringe deelname kinderen van minderheden en meisjes. Educatief verlof voor werkenden en leerrecht voor werklozen. Ongedaan maken van bezuinigingen op studiefinanciering.	Kabinetsstandpunt dat criminaliteit wordt teruggedrongen, is voorbarig. Twijfel over kabinetsplan om politiemensen in te ruilen voor moderne apparatuur.	Het „sociale Europa" is weliswaar ingeburgerd in de retoriek, maar het moet nog concreet worden ingevuld. Verdere uitbouw EG moet gepaard gaan met democratische sturing en controle. Versterking positie Europarlement.
VVD regerings-partij, 27 zetels	Zeer positief over het regeringsbeleid. Maar er is nog veel dringend werk te doen. Het kabinet kan rekenen op krachtige steun. Onze kritiek zal opbouwend en loyaal zijn. Lubbers en De Korte leiden het kabinet uitstekend.	Werkgevers krijgen 10 procent van de loonkosten voor iedereen die het minimumloon of minder verdient. Werklozen zonder zicht op een betaalde baan moeten conciërge- en bewakingswerk gaan doen.	Verlaging van de uitkeringen voor ouderen, gehandicapten en langdurig zieken is onacceptabel.	Enkele overheidsinvesteringen in wegen, kanalen en telecommunactie moeten al in 1989 beginnen, in plaats van in 1990.	Er moet creatief worden gezocht naar mogelijkheden om extra geld voor extra milieuprojecten te vinden. Gedacht kan worden aan de verkoop van staatsdeelnemingen.	Aankomende studenten selecteren op kwaliteit („instroomselectie"). Versterking van de lerarenopleidingen. Opvoeren van het aantal korte cursussen. Meer Nederlandse taallessen voor etnische minderheden.	Meer aandacht voor de aanpak van de zware, georganiseerde misdaad. Politie moet vaker steun verlenen aan grootschalig recherchewerk.	In Europees verband moet er een heffing komen op het gebruik van kolen en olie. Opbrengst daarvan benutten voor herbebossing en andere ecologische projecten.
D66 oppositie-partij, 9 zetels	Het kabinet is uitgeregeerd. De coalitie houdt zichzelf kunstmatig in leven. Er is geen sprake meer van een combinatie waarin de partners elkaar met hun ideeën stimuleren. Coalitiepartijen en kabinet zouden dat niet langer moeten willen.	Vermindering kosten minimumloon door verlaging premies. Kosten van deze operatie rekening rijk. Stimulering deeltijdarbeid. Verlaging btw op arbeidsintensieve dienstverlening. Aanzienlijke uitbreiding overheidsinvesteringen.	Geen automatische bevriezing uitkeringen. Uitkeringstrekkers die niet meer terugkeren op de arbeidsmarkt (AOW'ers, bijstandmoeders met kleine kinderen, oudere langdurig werklozen en arbeidsongeschikten) moeten mee stijgen met de lonen.	Niet tot 1990 wachten met extra investeringen van overheid. Verbetering vaarwegen kan volgend jaar al ter hand worden genomen. Ook nieuwe investeringen in openbaar vervoer noodzakelijk, maar niet direct mogelijk omdat kabinet verzuimde plannen te maken.	Nederland is niet schoner geworden, zoals in Troonrede werd beweerd. Dat was misleidend. In totaal 370 miljoen extra voor bodemsanering, riolering en kwetsbare landelijke gebieden.	Kabinet heeft van onderwijs een probleemgebied gemaakt. Geld dat vrij komt door daling van het leerlingental moet worden gebruikt ter verbetering van het onderwijs.		Door afbrokkeling macht VS en Sovjet-Unie een grotere rol van Europa. Ook op gebied vrede en veiligheid.. Prestaties in onderwijs, milieu en infrastructuur bepalend voor plaats van Nederland in de Europese Gemeenschap na 1992.
SGP oppositie-partij, 3 zetels	Vertrouwen van de burger in functioneren van de politiek moet worden hersteld. Dit moet vertrouwen moet wortelen in de rijke voedingsbodem van Gods Woord en Wet.	Beschikbare werk moet rechtvaardig worden verdeeld over alle huishoudens.	Kabinet moet iets doen aan de koopkracht van ouderen.	Kabinet moet niet tot 1990 wachten met investeren in achterstallig onderhoud van wegen en kanalen. Klussen liggen klaar bij het rioolstelsel en de onderwaterbodems.	Nederland is een land met veel vuilconcentraties en een grote vuilexport. Daarom moet milieubeleid worden geïntensiveerd.		Niet eens met gedrag vissers in Vlissingen, maar is het nodig dat op zondagmorgen twee vissers met veel machtsvertoon van hun bed worden gelicht? Jezus-film en 06-sextijnen werken verloedering en normvervaging in de hand.	Er is sprake van een spekgladde glijbaan naar één verenigd Europa. Het wordt tijd dat premier Lubbers na Thatcher en Martens eens zijn visie geeft op de Europese eenwording.
PPR oppositie-partij, 2 zetels	„De zelfgenoegzaamheid straalt ervan af." Kabinet is geheel in de ban van macht en markt. Kabinet heeft blinde vlek voor tweedeling, armoede en dodelijke bedreiging van het milieu.	Gebrek aan werkgelegenheid wordt ten onrechte geweten aan gebrekkige scholing of te hoge uitkering. Hogere inkomens moeten via de belastingen meer bijdragen aan meer werk. Werkgevers moeten ruimte maken voor meer atv	Geld voor de voorgenomen btw-verlaging gebruiken voor herstel van de koppeling tussen de groei van uitkeringen en inkomens. Verantwoordelijkheid voor koopkracht minima niet overlaten aan Albert Heijn.	Geen doorgang van mobiliteitsplan, geen bouw van nieuwe tunnels, geen uitbreiding van wegennet. Maximumsnelheid terug naar 100 kilometer. Alle prioriteit voor openbaar vervoer.	Regering moet noodtoestand voor het milieu uitroepen. Nodig is een ecologie-urgentieplan, waarvoor kabinet, bedrijfsleven en bevolking worden gemobiliseerd.	Vorming op alle niveaus van milieubewuste consumenten.		
GPV oppositie-partij, 1 zetel	Er is weer ruimte voor optimisme. Daarvoor komt dank toe aan God, die nationaal en internationaal weer ruimte bood.	Heeft de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid het misschien zo druk met zijn nevenfunctie als bewindspersoon voor emancipatiezaken, dat hij onvoldoende tijd overhoudt voor zijn eigenlijke werk: de bestrijdinbg van de werkloosheid?	Gezinnen met kinderen, die van één inkomen moeten leven, moeten meer worden ontzien.	Het wegnemen van knelpunten op de weg volgens het mobiliteitsscenario Randstad moet samengaan met verbeteringen van het openbaar vervoer.	De gemiddeld vijftig miljoen per jaar die nu wordt uitgetrokken voor het milieu, is volstrekt onvoldoende om verzuring van het milieu aan te pakken en achterstanden bij de bodemsanering en waterzuivering aan te pakken.	Het kabinet benadrukt de Europese dimensie van onderwijs en onderzoek. Ten onrechte wordt met geen woord gesproken over de toekomst van de Nederlandse taal, cultuur en geschiedenis in Europa.		De overheid moet waken voor het behoud van „de nationale identiteit" als de grenzen straks verdwijnen.
PSP oppositie-partij, 1 zetel	Lubbers maakt zijn karwei niet af, dat doet de markt wel. De hypotheek van de toekomst legt het kabinet bij het milieu, de verschillen tussen rijk en arm, de achteruitgang van het onderwijs en het tekort aan overheidsinvesteringen. Fatsoenlijk beleid hiervoor is mislukt.	Een parlementaire enquête instellen naar het werkgelegenheidsbeleid van de afgelopen jaren. Het beleid is marginaal en ondoorzichtig. De miljoenen guldens voor de werkgelegenheid zijn verkwanseld door onduidelijke en tegenstrijdige doelstellingen.	Het kabinet praat niet meer over inkomensongelijkheid, maar alleen nog over de hoogte van het inleveren. Jongeren worden het slachtoffer door de bezuinigingen op de uitkeringen en de studiefinanciering.		Volgens het kabinet wordt Nederland schoner. Bedoeld wordt ongetwijfeld de esthetiek van de Nederlandse architectuur en de schone kunsten. Want het Nationaal Beleidsplan voor Milieu wijst uit dat Nedgrland een nog grotere vuilnisbelt is dan we al dachten.		De verhoging van het budget voor het Landelijk Bureau voor Racismebestrijding moet worden gekwalificeerd als een afkoopbeleid.	De open grenzen zullen vooral de open grenzen voor het kapitaal zijn. De sociale en maatschappelijke gevolgen van 1992 zijn nog nauwelijks besproken. Voor migranten zullen de open grenzen vooral een nieuwe barrière vormen in hun bewegingsvrijheid.
RPF oppositie-partij, 1 zetel	Kabinet biedt geen visie op de samenleving. Geen woord over benauwende ontwikkelingen als de ziekte Aids en het uiteenvallen van de gezonde gezinsverbanden als gevolg van de individualistische moraal.	De vraag in hoeverre verwijtbaar gedrag oorzaak is van werkloosheid blijft merkwaardigerwijs onbesproken. Denk aan het veelvuldig spijbelen en het voortijdig afbreken van school- en beroepsopleiding.	De werknemer moet in staat zijn een huishouden te voorzien van de eerste levensbehoeften.	De 400 miljoen gulden voor werkbevorderende maatregelen kan beter gebruikt worden voor infrastructurele werken of (her)bouw van scholen.	De nieuwe tariefsverhoging voor het openbaar vervoer werkt contraproductief voor het milieu.		Godslastering en het kwetsen van minderheidsgroepen als joden en bijbelgetrouwe christenen wint veld.	Hoe lang blijft de gulden de nationale munt?

(De Volkskrant, 12-10-1988)

Het kabinet heeft in juni de wens van de Tweede Kamer gehonoreerd om deze aanvullende beurs in de eerste vier jaar van de studie te handhaven.
Ook pleitte de VVD-fractievoorzitter voor een betere ,,instroomselectie'' bij het hoger onderwijs, waarbij hij verwees naar de systemen die in andere ontwikkelde landen gelden. Volgens Voorhoeve zou met strakkere regels het .,buitengewoon hoge afvalpercentage'' kunnen worden verlaagd.

,,Klein rechts''
De kleine christelijke fracties maakten zich ernstig zorgen over de identiteit van Nederland na het opheffen van de Europese binnengrenzen eind 1992.
Zowel SGP als GPV en RPF waarschuwden voor de culturele gevolgen van de Europese eenwording.
De GPV-er Schutte bracht de angst voor een verenigd Europa het treffendst onder woorden. Hij vroeg zich af of de identiteit van Nederland, kenmerkend verwoord in het volkslied, zich in één staatkundig verband laat verenigen met de identiteit van bijvoorbeeld het land van de Marseillaise. ,,Terwijl Frankrijk zich opmaakt om de onthoofding van zijn koning en koningin te vieren. gedenken wij dat Nederland 175 jaar geleden zijn Oranjevorst opnieuw ontving'', aldus Schutte.
Hij maakte dan ook duidelijk begrip te hebben voor de gereserveerde houding van de Britse premier Thatcher ten aanzien van de Europese samenwerking.Schutte: ,.Als de Britse premier zegt dat de geschiedenis van Europa zelf een interne superstaat afwijst, halen velen de schouders op. Maar laten we ons wel realiseren dat het Verenigd Koninkrijk de enige grote lidstaat van de Europese Gemeenschappen is die in de geschiedenis nooit een greep heeft gedaannaar de hegemonie in Europa. Zo'nland heeft het morele recht ons de geschiedenis voor te houden.''
Schutte hekelde in dit verband de begroting van onderwijs waarin ,.wel de Europese dimensie van onderwijs en onderzoek wordt benadrukt, maar met geen woord wordt gesproken over de toekomst van de Nederlandse taal, cultuur en geschiedenis in Europa''.
Ook SGP-fractievoorzitter Van der Vlies probeerde de ,,Euroforie'' wat in te dammen. ,,Onzefractie, vraagt zich bezorgd af of het niet een spekgladde glijbaan is naar één verenigd Europa. Met economische samenwerking heeft zijn partij geen moeite, maar anders ligt het met bestuurlijke integratie. ,,Wij willen handhaving van onze soevereiniteit en een wacht bij onze historie en ons koningshuis, aldus Van der Vlies.
Eenzelfde geluid kwam van fractievoorzitter Leerling van de RPF. Hij wilde van het kabinet weten wat het denkt te doen om de eigen politieke en culturele identiteit van Nederland in het ,,samenklonterendeEuropa'' te beschermen. ,,Daartoe reken ik ook het recht baas in eigen huis te blijven'', aldus Leerling.
Op financieel en economisch gebied steunen de kleine christelijke fracties het kabinet in hoofdlijnen. Wel vinden ze dat het kabinet meer moet doen om de werkloosheid te bestrijden. Ze pleitten dan ook alle drie voor meer overheidsinvesteringen in 1989 dan het kabinet zich had voorgenomen.
Zowel de SGP-er Van der Vlies als zijn collega Schutte uitten twijfels over de voorgestelde verlaging van de BTW van 20 naar 18,5 procent. Schutte vindt een verlaging met een procent voldoende, terwijl Van der Vlies zich afvroeg of verlaging van de BTW wel de beste methode is om de koopkracht van de laagstbetaalden op peil te houden.

,,Klein links''
De PSP vond. dat er een parlementaire enquête gehouden moest worden naar het werkgelegenheidsbeleid van de afgelopen jaren. Dit stelde fractievoorzitter A.C.van Es voor in haar bijdrage aan de algemene beschouwingen.
.,Ik kan niet anders concluderen dan dat op grote schaal overheidsgelden zijn verkwanseld aan onduidelijke en tegenstrijdige doelstellingen''. aldus Van Es. Zij hekelde dan ook de diverse nieuwe banenplannen die de voorafgegane weken zijn gepresenteerd.
Van Es : ..Voordat er opnieuw met een uitgestreken gezicht allerlei nieuwe plannen op stapel worden gezet, vind ik het eigenlijk tijd om eens te onderzoeken wat het rendenient is geweest van al die plannen en beleidsonderdelen in het verleden.''
Ze kritiseerde verder de aanpak van de milieuproblemen door het kabinet omdat geen afweging wordt gemaakt tussen economische groei en een schoon milieu op termijn. ,,Nederland is een grotere vuilnisbelt dan we al dachten. Koersen op de aandelenbeurzen laten zich nog wel omhoog praten. het milieu niet'', waarschuwde Van Es.
PPR-fractievoorzitter Beckers meent dat het kabinet zelfs de ,,noodtoestand'' voor het milieu moet uitroepen. Lijnrecht tegenover het optimisme dat het kabinet in de miljoenennota ten toon spreidt, staan volgens haar de feiten: stervende bossen. aantasting van het landschap via het grondwater, problemen met de drinkwatervoorziening, meer milieurampen door het vervoervan gevaarlijke stoffen, groeiende risico's door kerncentrales en chemische complexen en een stijging van de zeespiegel
Beckers noemde de kern van het probleem het ,,economische groeisyndroom'' en riep de drie grote partijen op zich hierop te bezinnen.
Ze uitte voorts kritiek op de optimistische toon van de miljoenennota. ,,Ze belicht slechts één kant van de werkelijkheid: het succes van de winnaars'', aldus Beckers. ,,Dat de minister president zijn eigen achterban in voor het kabinet benarde tijden op mooi weer verhaaltjes wil trakteren, is tot daaraan toe. Maar de troonrede is niet de plaats voor stemmingmakerij'', zei zij.
Volgens de PPR kan het geld dat nu wordt gebruikt voor een verlaging van de BTW beter worden aangewend voor herstel van de koppeling tussen lonen en uitkeringen. Beckers: ,,De minima hebben het te benard om de verantwoordelijkheid voor hun koopkracht over te laten aan Albert Heijn.

Financiële specialisten

Na de fractievoorzitters voerden de financiële specialisten uit de vier grootste fracties het woord.
Zij hadden allen kritiek op de manier, waarop minister Ruding van financiën het financieringstekort vermindert.
Ombuigingen hebben vaak een veel minder hard karakter dan nodig is en inkomsten hebben soms een eenmalig karakter, zo concludeerden zij.

CDA-woordvoerder Van Amelsvoort constateerde dat de uitgaven voor nieuw beleid bijna even groot zijn als de ombuigingen. ,,Deze combinatie levert geen bijdrage aan de sanering van de overheidsfinanciën'', zo zei hij.
Niet alle ombuigingen verdienen volgens hem die naam. Hij noemde in dit verband de vervroegde aflossing van studieleningen, waarvan de begroting van minister Deetman (onderwijs) profiteert. Van Amelsvoort vroeg ook meer aandacht voor subsidiefraude.
PvdA-woordvoerder Th. Wöltgens sprak van een ,,inconsistente en soms tendentieuze'' miljoenennota. Het beleid van minister Ruding is volgens hem ,,nodeloos riskant''.
Dat het financieringstekort op schema ligt is naar zijn mening slechts schijn. Hij wees op het eenmalige karakter van enkele inkomstenposten waaronder de verkoop van staatsdeelnemingen, en dividend van DSM (350 miljoen) en de vervroegde aflossing van studieschulden.
De PvdA-er vond ook dat minister Ruding .,optiek'' bedrijft door enkele uitgaven buiten het overheidsbudget te brengen. Volgens Wöltgens geeft Ruding een volgend kabinet hierdoor een ,,hypotheek'' mee, die alleen kan worden afgelost met eventuele belastingmeevallers of ombuigingen.
Hij had ook kritiek op plannen van CDA en VVD voor werkgelegenheid en milieu omdat geen financiële dekking is aangegeven. De PvdA-plannen zijn volgens hem meer solide. Hij erkende wel dat de collectieve lastendruk in het PvdA-plan oploopt.
M.Engwirda (D'66) kritiseerde de minister omdat hij in 1989 ongevraagd 850 miljoen gulden overmaakt naar het AKW-fonds ten behoeve van 1990 met het uitsluitende doel ongewenste fluctuaties in het financieringstekort te voorkomen. Hij wees op de belofte van Ruding na soortgelijke voorschotten voor de Oosterscheldewerken dat zoiets niet meer zou voorkomen.
VVD-er De Grave stelde voor een deel van de aardgasbaten te gebruiken voor aflossing van de staatsschuld. Hij vindt dat het financieringstekort in 1994 moet zijn teruggebracht tot 2 a 2.5 procent.
Dan zou ook de .,gulden financieringsregel'' moeten gelden. Dit betekent een scheiding van lopende uitgaven (gewonedienst)en overheidsinvesteringen (kapitaaldienst). Volgens deze regel mag alleen nog voor investeringen worden geleend. De gewone dienst mag dan geen tekort vertonen.

Antwoord kabinet

Op 12 okt. beantwoordden premier Lubbers en minister Ruding de vragen en opmerkingen, die een dag eerder in de Tweede Kamer naar voren waren gebracht.
De premier verklaarde in zijn antwoord o.m. dat in de komende twintig jaar de uitgaven voor bescherming van het milieu zullen moeten verdrievoudigen.
Het bedrag van f 6,5 mrd, dat nu voor dit doel wordt uitgegeven, zal in 1990 reeds tegen de tien mrd lopen en twintig jaar nadien f 30 mrd bedragen.

Lubbers maakte duidelijk dat wat hem betreft niet de overheid direct meer geld hoeft uit te trekken voor milieumaatregelen. ,,Hetovergrote deel van het milieubeleid zal gestalte moeten krijgen volgens het principe ,,de vervuiler betaalt'', aldus Lubbers.
Dit gebeurt nu ook al voor een belangrijk deel. Van de **6,5** miljard gulden die thans met milieubescherming is gemoeid, komt twee miljard direct ten laste van de overheid. De overige **4**,5 miljard komt voor rekening van verkeersgebruikers, de landbouwsector, bedrijfsleven en particuliere huishoudens.
Lubbers zei dat ,,aanzienlijk meer geld'' nodig is om echte successen te kunnen boeken. Milieu zal een vierde pijler van het beleid moeten worden.
Hij rekende voor dat de **6,5** miljard gulden die nu opgaat aan milieumaatregelen, ongeveer 1,5 tot 2 procent bedraagt van wat we met zijn allen verdienen. ,.Dat is niet niks, maar uitgedrukt als percentage van onze totale welvaart is het bescheiden te noemen'', zei hij. Volgens hem zal dan ook een groeiend deel van de welvaart moeten worden gereserveerd voor milieu-uitgaven.
In zijn uitvoerige beschouwing over het milieu zei Lubbers dat de problemen groter zijn dan 10 tot 20 jaar geleden nog werd aangenomen. Toen was het beleid volledig geconcentreerd op het tegengaan van luchtverontreiniging en verbetering van de waterkwaliteit. Volgens hem heeft dat beleid gewerkt, maar hij stelde vast

dat tegelijkertijd elders de aantasting van het milieu ,,sluipend voluit is doorgegaan"
Het kabinet is niet erg gecharmeerd van het PvdA-voorstel milieu-investeringen fiscaal aftrekbaar te maken. Volgens Lubbers betekent dit een concessie aan het principe dat de vervuiler moet betalen.
Hij stond niet onwelwillend tegenover een verhoging van het milieubudget van minister Nijpels met 100 miljoen gulden, zoals door het CDA is gevraagd, maar zit wel met de vraag hoe dat dan moet worden gefinancierd. ,,Het is geen principieel neen, maar er moet wel een behoedzame afweging worden gemaakt", aldus Lubbers
Het kabinet heeft op 12 okt. voor de vierde maal in deze kabinetsperiode een verlaging van het minimumloon voorgesteld. Premier Lubbers kwam tijdens de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer met het voorstel werkgevers het eerste jaar dat ze iemand in dienst hebben toe te staan slechts 90 procent van het wettelijk minimumloon te betalen.
In de Tweede Kamer waar alle voorstellen om het netto-minimumloon te verlagen tot dan zijn gesneuveld, werd direct uiterst gereserveerd gereageerd op het nieuwste idee van het kabinet.

De PvdA en de kleine linkse partijen wezen een verlaging van het minimumloon zonder meer af. CDA en VVD mengden zich niet in het debat tussen minister-president Lubbers en PvdA-fractieleider Kok over de minimumloonverlaging, maar lieten direct na afloop weten grote twijfels te hebben.
Premie Lubbers stelde voor de wet op het minimumloon zodanig te wijzigen dat het werkgevers wordt toegestaan nieuw aangetrokken personeel maximaal een jaar 90 procent van het minimumloon te betalen. Na dat jaar zouden werknemers automatisch het wettelijk minimumloon moeten krijgen ,.Het gaat als het ware om een tijdelijke ontheffing". aldus Lubbers.
Een andere, minder vergaande mogelijkheid die het kabinet overweegt is het verlaagde minimumloon alleen van toepassing te verklaren op werknemers die in bedrijven ,,boventallig" worden aangesteld. Deze laatste mogelijkheid staat genoemd in een brief die minister De Koning (sociale zaken en werkgelegenheid) op 12 okt. 's avonds laat aan de Tweede Kamer heeft gestuurd. Daarin staan alle ideeën van het kabinet over werkgelegenheidsbevorderingen nog eens opgesomd.
Dit voorjaar stelde het kabinet voor het minimumloon te verlagen voor de groep werknemers tussen de 23 en 27 jaar. Dat werd toen door de Tweede Kamer afgewezen.
PvdA-fractieleider Kok sprak op 12 okt. de vrees uit dat het nieuwste voorstel van he? kabinet er toe zal leiden dat werknemers na een jaar - op het moment dat ze in aanmerking komen voor het volle minimumloon - weer op straat worden gezet. Als zij dan elders aan de slag komen, krijgen ze weer het verlaagde minimumloon.
Lubbers reageerde geërgerd op Koks woorden: ,.U hebt het nog maar net gehoord, maar U hebt uw oordeel al klaar". zei hij.
Volgens Lubbers ,,klinkt het misschien wel sociaal" om voor handhaving van het huidige minimumloon te pleiten, maar dan hebben de vakbonden ook de verantwoordelijkheid voor het risico dat daarmee wordt gelopen.
Volgens Lubbers is een lagere beloning dan het minimumloon het eerste jaar gerechtvaardigd, omdat werknemers dan nog niet beschouwd kunnen worden als volwaardige arbeidskrachten. Ze doen het eerste jaar ook werkervaring op wat betekrnt dat hun arbeidsproduktiviteit niet opweegt tegen het minimumloon, aldus zijn redenering.
Kok was het hier totaal mee oneens. ,.Het gaat om de meest eenvoudige banen. Je hoeft toch geen werkervaring op te doen om de vloer te vegen", riep hij uit.
Lubbers maakte tijdens de tweede dag van de algemene beschouwingen verder duidelijk het meeste te voelen voor het banenplan van het CDA dat uitgaat van tijdelijke loonkostensubsidies voor werkgevers die langdurig werklozen aannemen.
Eventueel zou het kunnen worden aangevuld met elementen uit andere plannen In het CDA-voorstel krijgt de ondernemer die een baan heeft voor iemand die reeds drie jaar of langer werkloos is een premie van 13.500 gulden. Voor mensen die twee jaar als werkzoekend staan ingeschreven. bedraagt de premie 9.000 gulden. Wordt iemand aangenomen die al langer dan een jaar werkloos is. dan komt de subsidie op 4.500 gulden. In alle gevallen loopt de premie in drie jaar geleidelijk af.

Minister-president Lubbers beantwoordt de Tweede Kamer.

Het kabinet wil bekijken of een combinatie mogelijk is van dit plan met de reeds bestaande wet Vermeend/Moor die eveneens voorziet in een loonkostensubsidie voor werkgevers die een langdurig werkloze in dienst nemen. In elk geval zal deze wet zodanig worden aangepast dat de regeling wordt uitgebreid tot mensen die reeds langer dan twee jaar werkloos zijn. Nu ligt de grens nog bij drie jaar.
Het VVD banenplan sluit op grote bezwaren bij het kabinet. Volgens Lubbers is de kans op oneigenlijk gebruik bij dit plan groot. Het plan van de VVD gaat uit van een loonkostensubsidie van 10 procent voor iedereen die per maand niet meer dan de hoogte van het minimumloon verdient, ongeacht het aantal gewerkte uren. Deeltijdwerkers die twee keer het minimumuurloon verdienen, maar slechts 15 uur per week werken, vallen zodoende ook onder de regeling. Het VVD-plan zou dan ook leiden tot een forse groei van het aantal deeltijdbanen. Maar Lubbers wees op het gevaar dat banen dan vanwege de subsidie in tweeën worden geknipt om vervolgens door één en dezelfde persoon te worden ingenomen.
Het kabinet wil met de organisaties van werkgevers en werknemers bespreken of afspraken zijn te maken over het creëren van zogeheten boventallige arbeidsplaatsen waar werklozen werkervaring kunnen opdoen.
Lubbers gaf te kennen deze tijdelijke arbeidsplaatsen niet te willen beperken tot de collectieve sector. ,,Het zou heel mooi zijn als hierover in de cao's afspraken kunnen worden gemaakt", aldus Lubbers. Volgens de premier ligt er op dit terrein ,,principieel een plicht" voor ondernemers. Hij vindt niet dat zij het probleem van de langdurige werkloosheid volledig naar de overheid kunnen schuiven.
Het kabinet wil voor de diverse werkgelegenheidsplannen niet meer dan de vanaf 1990 gereserveerde 400 miljoen gulden uittrekken. Met de loonkostensubsidies is een bedrag van rond de 225 miljoen gulden gemoeid dat ten laste komt van de rijksbegroting. Daarnaast zouden werkgevers en werknemers door middel van premieverhoging 450 miljoen moeten bijdragen. Voor de werk-ervaringsplaatsen is op de rijksbegroting dan nog 175 miljoen gulden over. Hiermee zou onder andere het VVD-plan dat voorziet in het scheppen van banen van werklozen ,,inde toezichthoudende sfeer" (huismeesters, stadswachten, conducteurs) kunnen worden bekostigd.
Lubbers liet zich ,,voorzichtigpositief" uit over de suggestie van CDA-fractievoorzitter De Vries om de uitkeringen en het minimumloon na 1990 automatisch aan te passen aan de prijsstijging. Belasting- en premieverlaging leidt dan voor hen tot inkomensverbetering. ,,Het spreekt mij in zoverre aan dat het koopkrachtbehoud verzekert", aldus Lubbers.
In een verenigd Europa zullen de culturele en sociale aspiraties van de twaalf verschillende landen herkenbaar moeten blijven. Met deze woorden probeerde premier Lubbers de zorg van de kleine christelijke partijen weg te nemen dat de eenwording van Europa ten koste zal gaan van de nationale identiteit.
Lubbers zei dat de EG-landen een eigen weg moeten zien te vinden. Daarbij moeten volgens hem de specifieke kenmerken van de Europese beschaving zowel in gemeenschappelijk karakter als in haar pluriformiteit te herkennen zijn. Hij zei niet te geloven in een Europa dat staatkundig en qua structuur een kopie is van de verenigde Staten.
Hij gaf toe dat in gevallen waar het supranationaal moet, Nederland een deel van zijn soevereiniteit zal prijsgeven ,,inhet belang van een betere toekomst". Maar, zo zei hij, als het alleen gaat om het prestige of de groei van de bureaucratie in Brussel moeten wij waakzaam en terughoudend zijn.
Lubbers waarschuwde voor een Europees nationalisnie. Een Verenigd Europa zal zich open moeten opstellen in de richting van de Europese landen die niet tot de gemeenschap behoren en tegenover andere continenten.

Minister Ruding zei in zijn deel van het kabinetsantwoord o.m. dat hij niet verwachtte dat het wensenpakket van het CDA op het terrein van het milieu zou kunnen worden gefinancierd uit meevallers bij de privatisering van DSM en Postbank, zoals CDA-fractievoorzitter De Vries had gesuggereerd.

Ruding gaf aan dat er momenteel ,.geen uitzicht" bestaat op meevallers bij het verkopen van aandelen-DSM. Verkoop van aandelen-Postbank is pas in 1990 aan de orde. Alleen indien de opbrengst van de verkoop van aandelen-DSM in 1988 en 1989 een miljard gulden beloopt. komt volgens Ruding 100 miljoen gulden aan extra middelen beschikbaar.
Voor beide jaren samen is nu een opbrengst begroot van 850 miljoen gulden.
Bij de verdediging van zijn begrotingsbeleid gaf Ruding toe dat sommige ombuigingen een tijdelijk karakter hebben en dat ook enkele opbrengsten eenmalig zijn Zowel het CDA als de oppositie had hierop kritiek geleverd.
Echter ook sommige uitgaven hebben geen structureel karakter. aldus de minister van financien. Volgens hem is het onjuist de indruk te wekken dat het beleid verslapt.
Hij wees het verwijt van de PvdA van de hand dat dit kabinet een hypotheek achterlaat, die een volgend kabinet slechts door belastingmeevallers of extra ombuigingen kan aflossen.
Volgens Ruding zit het kernprobleem in de rijksbegroting niet bij de ombuigingen maar bij de overschrijdingen. ,,Maarwe moeten ook niet dramatiseren door te zeggen dat het een janboel is".

Hij benadrukte dat het kabinet erin is geslaagd de rijksuitgaven als percentage van het na' , naal inkomen te verminderen. Hij sprak de suggestie van de PvdA tegen dat er sprake zou zijn van een vertekening door bepaalde uitgaven buiten het budget te brengen. ,,De rijksuitgavenquote is inclusief de budgetteringen". Ruding bestempelde het niet opnemen in de begroting van een categorie huur oningen als een 'schoonheidsfoutje'. Hij vond een vervroegde afdracht van 850 miljoen gulden aan het AKW-fonds met het doel de ontwikkeling van het financieringstekort gelijkmatiger te maken niet laakbaar. ,,Ik heb een abnormaal beeld hersteld", zei hij in antwoord op kritiek van D'66.
Ruding keerde zich in felle bewoordingen tegen het alternatief van de PvdA, dat volgens de bewindsman een aanzienlijke lastenverzwaring inhoudt. ,,DePvdA is weer terug in de jaren zeventig door het opjutten van de collectieve uitgaven. Ze is weer bij af".
PvdA-fractieleider Kok sprak tegen dat zijn partij de collectieve sector wil uitbreiden. Volgens Kok legt het kabinet veel zwaardere lasten op aan de bevolking door een vuil milieu, onvoldoende onderwijs en infrastructuur. .,En veel van de collectieve uitgaven die wij willen, komen ten goede aan de marktsector".
Ruding kwam ook met Kok in botsing over de compensatie aan het bedrijfsleven voor de afschaffing van de WIR. De PvdA wil de deze zomer aan het licht gekomen overschrijding in de WIR op het bedrijfsleven verhalen door een tijdelijke toeslag op de vennootschapsbelasting. Volgens Ruding zijn echter verwachtingen gewekt bij het bedrijfsleven.
Kok vond-dat Ruding juist verwachtingen had gewekt bij de Kamer toen hij dit voorjaar zei geen verdere WIR-overschrijvingen meer te verwachten. ,.Wij vragen gewoon om netjes met het bedrijfsleven af te rekenen". aldus Kok in een interruptiedebat.
Ruding gaf aan dat een eind is gekomen aan de vlucht van spaargeld na de invoering van de informatieplicht voor banken inzake rentebetalingen. In een jaar verdween 2.6 miljard gulden spaargeld naar het buitenland en 3.9 miljard werd opgepot. Sinds juli nemen de spaartegoeden bij de banken weer sterker toe dan verwacht
Ruding vond het een 'interessante gedachte' van de VVD de aardgasbaten boven een bepaalde drempelwaarde aan te wenden voor aflossing van de staatsschuld. Hij zag het in de praktijk echter nog niet gebeuren met de huidige lage aardgasopbrengsten
Ruding wees de suggestie van VVD-er De Grave vermindering van het financieringstekort tot een wettelijke verplichting te maken niet bij voorbaat af Volgens de bewindsman kan een dergelijke (in de VS bestaande) verplichting ..een nuttige stok achter de deur" zijn.

Slot debatten. Moties

Aan het slot van de algemene beschouwingen weigerde premier Lubbers de door CDA-fractievoorzitter De Vries gevraagde koopkrachtgarantie aan de minima te geven.

CDA-fractieleider De Vries nam genoegen met de toezegging van Lubbers om in mei te bezien hoe de koopkracht van de minima zich ontwikkelt. De Vries maakte echter duidelijk aan een koopkrachtgarantie vast te houden. ,,Het CDA weet wat het (bij koopkrachtverlies) te doen staat"
Premier Lubbers wees op de ,,plicht" van het bedrijfsleven meer te doen voor moeilijke categorieën werklozen. Dat is volgens Lubbers ook in het belang van het bedrijfsleven zelf. ,,Anders hebben we eerder dan we denken een tekort aan geoefende arbeidskrachten".
Het kabinet zal bij het najaarsoverleg met vakbeweging en werkgevers op 21 oktober een keuzepakket aan werkgelegenheidsmaatregelen aanbieden. ..We moeten nu eerst naar de sociale partners luisteren," zei Lubbers.
In het pakket zit naast suggesties uit de Kamer (o.a. loonkostensubsidies), ook het kabinetsplan het minimumloon voor nieuwkomers tijdelijk met 10 procent te verlagen.
CDA en VVD zijn gekant tegen dit plan. maar zij verzetten zich er niet tegen als het bij het najaarsoverleg aan de orde komt.
Een motie van de PvdA tegen dit plan werd op verzoek van fractieleider Kok in afwachting van dit overleg nog niet in stemming gebracht.
Ook de FNV-variant werklozen twee tot zes weken met behoud van uitkering te laten werken, hoort volgens Lubbers tot de mogelijkheden.
Een motie van D'66 over een stimuleringsplan voor deeltijdwerk werd aanvaard.
De motie van PvdA en D'66 over een gelijkwaardige inkomensontwikkeling voor ambtenaren en uitkeringsgerechtigden haalde het niet.
Er komt volgend jaar op dc rijksbegroting 100 miljoen gulden extra beschikbaar voor milieumaatregelen. Ook wordt in 1989 100 miljoen gulden extra uitgetrokken voor verbetering van de infrastructuur. De Tweede Kamer besloot hiertoe op 13 okt. de laatste dag van de algemene beschouwingen.
Het kabinet had aanvankelijk 60 miljoen gulden extra gereserveerd voor milieumaatregelen. Daar komt nu nog 100 miljoen bovenop. Het geld moet volgens een unaniem gesteunde motie van de regeringsfracties worden besteed aan bodemsanering, bestrijding van de verzuring en stimulering van milieutechnologie.

Volgens CDA en VVD is er bij aannemers voldoende capaciteit beschikbaar, nu woningbouw, stadsvernieuwing en wegenaanleg stagneren door gebrek aan overheidsmiddelen.
Premier Lubbers erkende dat het extra bedrag voor milieumaatregelen nog bescheiden is. Minister Ruding wees er van zijn kant op dat door aanvaarding van de CDA/VVD-motie een gat in de begroting ontstaat.
Het verzoek van de PvdA 400 miljoen gulden extra voor milieubrhoud uit te trekken haalde het niet De PvdA steunde daarop de motie van CDA en VVD
De beide regeringsfracties kregen ook steun voor hun wens reeds in 1989 100 miljoen gulden extra beschikbaar te stellen ten behoeve van de infrastructuur.
Het kabinet had pas in 1990 400 miljoen gulden extra willen uittrekken CDA en VVD denken bij de besteding aan de rijksweg Den Bosch-Eindhoven. snelwegsignalering op de ringweg Amsterdam. de kanaalomlegging bij Helmond, de Oranjesluizen en het Van Starkenborghkanaal Het gaat volgens hen om bestekklare plannen.
Een motie van de PvdA. waarin om 150 miljoen voor infrastructuur (mrt name openbaar \,ervoer) werd gevraagd. haalde het niet.
CDA en VVD willen hun plan financieren door een deel van het bedrag dat het kabinet voor 1990 heeft gereserveerd. naar voren te halen
Het mede door het CDA ondersteunde plan van de VVD om meer toezichthoudend personeel aan te stellen ter voorkoming van criminaliteit en verbetering van het leefklimaat kreeg ruime steun. Alleen PPR en PSP stemden tegen. Het gaat in het plan onder anderen om huismeesters. controleurs bij het openbaar vervoer. bewakers van fietsenstallingen en stadswachten. Voor die functies moeten langdurig werklozen en gedeeltelijk of voormalig arbeidsongeschikten in aanmerking komen. Het plan levert 2000 arbeidsjaren aan werkgelegenheid op.

GRIEKENLAND

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds eind juni 1985 deden zich in Griekenland op politiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 401 e.v. en 434/3 e.v.-1985):

Op 2 juni 1985 hadden in Griekenland vervroegde parlementsverkiezingen plaatsgevonden, die waren gewonnen door de Panhelleense Socialistische Beweging (PASOK) van Andreas Papandreou, premier sinds 21 oktober 1981 (zie pag. 401-1985). Na de verkiezingen was op 5 juni 1985 een nieuw kabinet o.l.v. Papandreou beëdigd (pag. 435/1-1985).
In het uit één Kamer bestaande parlement, dat 300 zetels telt, beschikte de PASOK na de verkiezingen met 161 zetels over de absolute meerderheid. De oppositionele conservatieve Nieuwe Democratie o.l.v. Konstantinos Mitsotakis steunde op 126 zetels. terwijl de Moskougezinde communistische partij (KKE) van Harilaos Florakis 12 zetels in handen had en de Eurocommunistische partij (KKEes) o l.v. Leonidas Kyrkos één zetel.

Nieuw kabinet. Opening van het departement voor het Egeisch gebied

Op 12 juli 1985 nam het parlement wetgeving aan die een herverdeling van de portefeuilles binnen de regering mogelijk maakte. Verder voorzag de wetgeving in de vorming van vier permanente inter-ministeriële raden; 1) een Regeringsraad, die verantwoordelijk werd voor het globale beleid 2) een Raad voor het Buitenlandse Beleid en de Nationale Defensie 3) een Hogere Raad voor Economisch Beleid, en 4) een Commissie voor Lonen en Prijzen.

Op 26 juli werd een nieuw kabinet beëdigd. Het zag er als volgt uit:

Premier en minister van defensie - Andreas Papandreou: vice-premier - Ioannis Charalambopoulos; minister t.b.v. de premier - Akis Tsochatsopoulos; eerste vice-minister t.b.v. de premier en onderminister met verantwoordelijkheid voor de relaties met de pers - Konstantinos Laliotis; tweede vice-minister t.b.v. de premier - Miltiadis Papaioannou; binnenlandse zaken en openbare orde - Agamemnon Koutsogiorgas: adjunct-minister van binnenlandse zaken en openbare orde - Athanasios Tsouras; buitenlandse zaken - Karolos Papoulias; adjunct-minister van buitenlandse zaken verantwoordelijk voor Europese zaken - Theodoros Pangaios; adjunct-minister van defensie - Antonis Drosoiannis; nationale economie - Konstantinos Simitis; gezondheid, welzijn en sociale verzekering - Georgios Gennimatas; justitie - Georgios-Alexandros Mangakis; onderwijs en religie - Apostolos Kaklamanis; cultuur - Melina Mercouri; financiën - Dimitrios Tsovolas; adjunct-minister van financiën - Nikolaos Athanasopoulos; noord-Griekenland - Ioannis Papadopoulos: Egeisch gebied - Kosmas Spiriou; landbouw - Ioannis Pottakis; adjunct-minister van landbouw - Georgios Moraitis; milieu en openbare werken - Evangelos Kouloumbis; arbeid - Evangelos Yannopoulos; industrie, energie en technologie - Eleftherios Veryvakis; handel - Nikolaos Akritidis; transport en verbindingen - Georgios Papadimitriou; koopvaardij - Efstathios Alexandris.

De meeste ministers hadden al eerder deel uitgemaakt van een kabinet o.l.v. Andreas Papandreou. Nieuw waren Laliotis, Tsovolas, Athanasopoulos, Papadopoulos, Spiriou en Papadimitriou. De regering telde verder een aantal onderministers.

Op 16 februari 1986 werd het ministerie van het Egeïsch gebied, een geheel nieuwe portefeuille, officieel ingewijd in Mitilini op het eiland Lesbos, waar het departement zetelde. Het departement had tot taak alle nationale, politieke en economische belangen te cöordineren in de prefecturen Lesbos, Chios, de Cycladen, de Dodekanesos en Samos, met een bevolking van ongeveer 400.000 zielen.

Mitsotakis stapt op *als* leider Nieuwe *Democratie. Mitsotakis opnieuw* partijvoorzitter. Rivaal Stefanopoulos *vormt nieuwe partij onder de naam* Democratische Vernieuwing. Congres *ND*

Op 24 augustus 1985 trad Konstantinos Mitsotakis af als leider van de oppositionele Nea Dimokratia (ND), een conservatieve partij, na een meningsverschil met zijn partijgenoot Kostas Stefanopoulos over een op 30 november 1985 te houden partijcongres. Stefanopoulos, een parlementslid, wilde het congres uitstellen tot voorjaar 1986.

Mitsotakis was op 1 september 1984 door de parlementsfractie van de ND gekozen tot partijvoorzitter als opvolger van Evangelos Averoff-Tossizza. Hij had toen 70 sten-men gekregen. terwijl zijn rivaal Stefanopoulos 41 stemmen had behaald (pag. 403/2-1985).

Bij zijn aftreden maakte Mitsotakis echter bekend dat hij wel herkozen wilde worden. wanneer de parlementsfractie een nieuwe partijvoorzitter zou kiezen.

Over het conflict binnen de Nieuwe Democratie meldde correspondent Frans van Hasselt in *NRC/H'blad* (26-8-1985) o.m. het volgende:

De ontreddering binnen de Griekse rechtse oppositiepartij Nieuwe Democratie (ND) is het afgelopen weekeinde toegenomen door het openlijk aan de dag treden van een conflict tussen de huidige leider Kostas Mitsotakis en de vertegenwoordiger van de partij binnen het parlement, Kostas Stefanopoulos. Mitsotakis trad op 24 augustus onverhoeds af na een meningsverschil met Stefanopoulos over het in november te houden partijcongres dat laatstgenoemde wilde uitstellen.
Stefanopoulos en vele anderen van de oude rechtse garde binnen de partij vrezen dat Mitsotakis bij dit congres de partij helemaal naar zijn hand gaat zetten en er een persoonlijke Mitsotakis-partij van gaat maken. Mitsotakis is van liberale herkomst en dus eigenlijk een vreemd insluipsel binnen de partij. Men heeft hem er in 1977 binnengehaald wegens zijn kwaliteiten op economisch terrein. Later is hij tot voorzitter gekozen omdat hij de enige leek die met zijn koelbloedigheid de socialistische premier Andreas Papandreou bij de verkiezingen van juni dit jaar zou kunnen verslaan.
Nu dit is mislukt – al kwam de partij wel van 38 op 41 procent van de stemmen – zijn er velen die weer van Mitsotakis af willen. Ook na de twee voorafgaande nederlagen van de partij (parlementsverkiezingen in 1981 en Euro-verkiezingen in 1984) werd de leider vervangen – George Rallis moest plaatsmaken voor Averoff en Averoff voor Mitsotakis.
Er zijn echter tekenen dat het ditmaal anders kan gaan lopen. Mitsotakis' geste is waarschijnlijk juist onderdeel van een tactiek als leider aan te blijven. Op 29 augustus moet de parlementsfractie van de partij bijeen komen om een leider te kiezen. Stefanopoulos heeft op 25 augustus laten weten daar niet voor in aanmerking te willen komen. Hij sprak woedend van een ..kunstmatige crisis" die door Mitsotakis zou zijn verwekt en van een ,.ernstige provocatie".

Op 29 augustus koos de fractie met 82 stemmen Mitsotakis opnieuw tot voorzitter van de ND. Er werden 37 blanco-stemmen en één ongeldige stem uitgebracht. Een tegenkandidaat was er niet.

Stefanopoulos was het enige parlementslid van de ND dat niet bij de stemming aanwezig was en later kondigde hij zijn vertrek uit de partij aan.
Op 6 september maakte Stefanopoulos de vorming van een nieuwe partij bekend, de Democratische Vernieuwing, waarbij zich negen andere dissidente parlementsleden van de Nieuwe Democratie aansloten.
In hun partijprogramma stond dat ,,voorrang moet worden gegeven aan de nationale onafhankelijkheid van Griekenland en aan de bescherming van de territoriale integriteit en de nationale belangen". De democratische instellingen, de persoonlijke rechten van de burgers, de culturele tradities van het land en het Grieks-orthodoxe geloof dienden te worden beschermd.
De partij pleitte voor een vrije economie, maar niet zonder controle, en voor een verenigd Europa.
De regering-Papandreou was volgens de Democratische Vernieuwing niet in staat het land te regeren en de Nieuwe Democratie was geen geloofwaardig alternatief, omdat ze voortdurend afweek van haar ideologische principes en de neiging had de ,,persoonlijke partij" van haar leider te worden.
Van 14-16 februari 1986 hield de Nieuwe Democratie in Salonika haar tweede congres. De afgevaardigden namen een principeverklaring aan, waarin stond dat de partij een democratische, radicaal-liberale beweging was.
Het congres verwierp de meer rechtse ideeën van ,,Nieuw Rechts" en vrije-markt-groeperingen binnen de partij.
Verder besloten de afgevaardigden dat partijleiders voortaan gekozen moesten worden door een electoraal college, bestaande uit o.m. de parlementsfractie.

Er werd een 79 leden tellend Centraal Comité gevormd en een uit 15 leden bestaand Uitvoerend Comité. Onder de 79 CC-leden waren 75 gekozen leden, van wie een derde deel parlementslid was.

Instelling Nationale Veiligheidsraad. Benoemingen binnen de Centrale Inlichtingendienst

Op 26 september 1985 maakte premier Papandreou tijdens een speciaal kabinetsberaad de vorming bekend van een Nationale Veiligheidsraad die belast werd met de nationale veiligheidsdiensten.

De laatste dagen waren in het land enige spionage-affaires bekend geworden. Bovendien circuleerden geruchten over een duistere rol van de Centrale Inlichtingendienst KYP.

De Raad zou bestaan uit zes personen: de premier, de ministers en onderministers van binnenlandse zaken en defensie, en het hoofd van de KYP, zo zei de premier.
Hij sprak suggesties van oppositieleider Mitsotakis tegen dat KYP-agenten geïnfiltreerd waren op verscheidene bestuursniveaus en in de Griekse zakenwereld.
Mitsotakis had op 23 september gezegd dat adviseurs die werkzaam waren bij het ministerie van buitenlandse zaken, het leger, de pers en in de zakenwereld spioneerden voor de Sowjet-Unie.
De Griekse regering was tot het niveau van onderminister door de Sowjet-Unie geïnfiltreerd, aldus Mitsotakis, die zei niet over specifieke informatie te beschikken.

Op 24 mei 1986 werd gemeld dat Papandreou het plaatsvervangend

hoofd van de KYP. lt-gen. Filippos Makedos, had benoemd tot hoofd van die dienst als opvolger van lt-gen. Georgios Politis, die het militaire bureau van de premier ging lelden.
Op 5 mei 1987 werd Makedos als hoofd van de KYP vervangen door de tweede man van de dienst. Konstantinos Tzimas.

Ontwikkelingen binnen de *PASOK*
Verwijdering GSEE-leden uzt de *party Vorming nieuwe vakbond*
SSEK Congres GSEE *Voormalig minister Arsenis uit de PASOK* gezet Dood Lady *Fleming*

Op 28 september 1985 aanvaardde het Centrale Comité van de PASOK voorstellen van partijleider Papandreou voor organisatorische wijzigingen binnen de partij, waaronder de vervanging van de meeste leden van het 11 leden tellende Uitvoerende Bureau.
Onder degenen die niet langer deel uitmaakten van het Uitvoerend Bureau waren Georgios Gennimatas (minister van gezondheid. welzijn en sociale verzekering) en Konstantinos Laliotis (eerste vice-minister t.b.v. de premier en onderminister voor de relaties met de pers).
De enige leden van het Uitvoerend Bureau die niet werden vervangen, waren: Papandreou, Ioannis Alevras (op 18 juni 1983 herkozen als parlementsvoorzitter) en Akis Tsochatsopoulos (minister t.b.v. de premier).
Op 17 oktober werden acht vakbondsleiders uit de PASOK gezet. De acht hadden een voorstel in het door de PASOK gecontroleerde bestuur van de Algemene Confederatie van Griekse Arbeiders (GSEE) gesteund voor een algemene staking van 24 uur uit protest tegen een op 11 oktober door de regering aangekondigd bezuinigingsprogramma

De regering wilde door een bevriezing van dr lonen de inflatie verminderen

In de maanden die volgden werden nog meer vakbondsleden uit de PASOK gezet wegens verzet tegen de partijleiding.
Op 29 oktober kondigden de tegenstanders van de regering in het GSEE-bestuur het ontslag aan van de president van de GSEE, Georgios Raftopoulos. Deze riep vervolgens de algemene raad van de GSEE bijeen. Tijdens een op 31 oktober en 1 november gehouden vergadering steunde de raad het pro-regeringsstandpunt van Raftopoulos.
Vervolgens gingen de aanhangers van Raftopoulos in het bestuur van de GSEE bij de rechter in beroep tegen het ontslag van hun leider en op 5 december benoemde een hof in Athene een nieuw GSEE-bestuur, waarvan de meeste leden aanhanger van de regering waren, die een buitengewone GSEE-conferentie moest regelen teneinde de crisis in de organisatie op te lossen.
Op 9 februari 1986 kwamen 1.200 vakbondsactivisten bijeen, onder wie uit de PASOK verwijderde leden en andere linkse vakbondsleden, en vormden een nieuwe vakbondsorganisatie, de Socialistische Vakbondsbeweging van Arbeiders en Employés (SSEK), die zich baseerde op het ,,3 september manifest'', het socialistische partijprogramma dat in 1974 bij de oprichting van de PASOK was uitgegeven.

Georgios Raftopoulos, president van de Algemene Confederatie van Griekse Arbeiders.

Het van 4-6 april 1986 gehouden gewone GSEE-congres (het 23ste) werd geboycot door linkse vakbondsgroeperingen, incl. de nieuwe SSEK. en door conservatieve organisaties.

Op 2 maart 1986 werd oud-minister Gerasimos Arsenis uit de PASOK gezet nadat hij kritiek had geleverd op het economisch beleid van de regering.

Op 26 februari 1986 overleed Lady Amalia Fleming, een gerrspecteerd parlementslid van de PASOK, op 73-jarige leeftijd. Zij was weduwe van de Britse wetenschapper Sir Alexander Fleming, die in 1945 de Nobelprijs medicijnen had gekregen voor zijn ontdekking van de penicilline.
Lady Fleming had een prominente rol gespeeld in de democratische oppositie tijdens het militaire bewind. Zij was in 1971 gearresteerd en had toen een maand in de gevangenis gezeten.

Laliotis verlaat kabinet en de politiek

Op 21 november 1985 nam Konstantinos Laliotis, de eerste vice-minister t.b.v.de premier en onderminister voor de relaties met de pers, ontslag en kondigde aan dat hij de politiek verliet. Zijn beslissing kwam na een verschil van mening met minister van arbeid Yannapoulos over de verslaggeving door staatsmedia van recente stakingen.
Verder traden de secretaris-generaal van het ministerie van transport en verbindingen, Petros Efthymiou, af en vier medewerkers van het belangrijkste televisiekanaal dat in staatshanden was.
Kort daarna werd meegedeeld dat de regering een einde zou maken aan de dagelijkse persvoorlichting, die door Laliotis was gegeven, en voortaan hoofdzakelijk schriftelijke communiqués zou uitgeven.

Op 25 november hielden Atheense journalisten een staking van twee keer drie uur als ,,waarschuwing'' aan het adres van de regering dat ze ,,het muilkorven van de pers'' niet zouden accepteren. Aan de actie namen journalisten deel van radio en TV, en van de schrijvende pers.
Oppositiepartijen verklaarden dat de regeringsmaatregelen de vrijheid van de media beperkten.

Parlement akkoord met constitutionele amendementen ter beperking van de macht van de president

Op 7 maart 1986 ging het parlement definitief akkoord met de constitutionele amendementen die de macht van de president beperkten en de geheime stemming bij het kiezen van het staatshoofd door het parlement afschaften (zie pag. 406/1/3 en 408/1-1985).

De amendementen werden met 160 (PASOK en samenwerkende onafhankelijken) tegen 10 stemmen (van leden van de pas gevormde partij Democratische Vernieuwing) aangenomen.
De communisten onthielden zich van stemming en de afgevaardigden van de Nieuwe Democratie verlieten voor de stemming de zaal uit protest tegen vermeende procedurele onregelmatigheaen.

Over de inperking van de macht van de president meldde correspondent Frans van Hasselt in *NRC/H'blad* (10-3-1986) het volgende.

Gisteren was het een jaar geleden dat het Uitvoerend Comité van de regerende socialistische partij in Griekenland, PASOK, iedereen, inclusief de eigen aanhang, verbaasde door opperrechter Christos Sartzetakis kandidaat te stellen voor het presidentschap van de republiek. Hij volgde de conservatief Konstantinos Karamanlis op, wiens ambtsperiode naar algemene verwachting, inclusief die van zichzelf, nog wel met vijf jaar zou worden verlengd. Sartzetakis' kandidatuur werd gekoppeld aan een voorstel tot grond etswijziging waarbij de bevoegdheden van de president aanzienlijk werden ingekrompen.
Sartzetakis vervult nu tien maanden het hoogste ambt en hoewel hij qua allure vele landgenoten heeft teleurgesteld, heeft hij zich niet tegen de voorgenomen beperkingen van zijn bevoegdheden verzet. Eind vorige week kwam het nieuwe parlement klaar met de afhandeling van de grondwetswijziging waardoor de president niet langer het parlement kan ontbinden als dit de volkswil niet meer lijkt te weerspiegelen, wetten terug kan sturen naar het parlement of referendums kan uitschrijven. Veel van zijn bevoegdheden, inclusief deze laatste, komen nu bij het parlement zelf, dat wil zeggen bij de regeringsmeerderheid daarin, en door de rechtse oppositie is dan ook de vrees uitgesproken dat de machtspositie die Karamanlis tot vorig jaar had nu wordt overgenomen door de premier, in casu Andreas Papandreou. Zoals in 1975 de PASOK onder Papandreou wegbleef bij de uiteindelijke aanneming van de grondwet die op Karamanlis' maat leek gesneden. zo liep deze keer de grote rechtse oppositiepartij Nieuwe Democratie onder Mitsotakis de zaal uit. uit protest tegen het feit dat er geen globale stemming meer kwam over het totaal van de wijzigingen. Papandreou wilde de procedure kennelijk tot een eind brengen voor bovengenoemde verjaardag van het oorspronkelijke initiatief. De kleinere rechtse oppositiepartij Democratische Vernieuwing onder Stefanopoulos bleef wel in de zaal al had zij zich tegen de meeste wijzigingen uitgesproken. Te elfder ure deed de PASOK nog een belangrijke concessie aan de rechtse oppositie. Het uitroepen van de staat van beleg blijft voorbehouden aan het parlement, maar kan niet geschieden zonder toestemming van de oppositieleider. De uitroeping kan plaatsgrijpen op grond van gevaren uit buiten- èn binnenland....

Op 7 februari 1986 waren de uitgever en de twee directeuren van de conservatieve krant Vradyni tot twee jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens het beledigen van president Sartzetakis. Een columnist van de krant, alsmede de uitgever en redacteur van de krant Eleftherotypia kregen wegens soortgelijke beschuldigingen elk tien maanden gevangenisstraf. In afwachting van hun zaak in hoger beroep bleven de zes op vrije voeten.
In de twee bladen was kritiek geleverd op de president omdat deze zijn vrouw had benoemd tot hoofd van zijn persoonlijk bureau en buitensporige uitgaven zou hebben gedaan t.b.v. zijn ambtswoning.

Kabinetswijziging

Op 24 april 1986 reorganiseerde premier Papanareou zijn Kabinet. De premier stond defensie af aan vice-premier Charalambopoulos. De portefeuille binnenlandse zaken en openbare orde werd gesplitst. Binnenlandse zaken bleef in handen van Tsouras en openbare orde kwam in handen van Drosoiannis, die het adjunct-ministerschap van defensie opgaf.
Minister van onderwijs en religie Kaklamanis stond zijn portefeuille af aan Antonios Tritsis (minister van planning en milieu in 1981-1982 en minister van milieu van 1982-1984) en nam justitie over van Mangakis.
Markos Natsinas volgde Veryvakis op als minister van industrie, energie en technologie, terwijl Georgios Katsifaras (minister van koopvaardij van 1982-1985) Akritidis verving als minister van handel.
Mangakis, Veryvakis en Akritidis verlieten het kabinet.

Eurocommunistische partij KKEes wil brede beweging van links worden

Tijdens de vierde nationale conferentie van de Eurocommunistische partij KKEes (Communistische Partij van het Binnenland), die in de vroege morgen van 19 mei 1986 in Athene eindigde, sprak 54 procent van de afgevaardigden zich uit voor een omvorming van de partij in een brede beweging van links.
Een voorstel van de secretaris-generaal van de partij, Yiannis Barias, een specifieke identificatie met het marxisme-leninisme te behouden werd door de afgevaardigden verworpen.
De nieuwe beweging zou tijdens een partijconferentie in 1987 worden gelanceerd.

De KKEes was tot stand gekomen na een in 1968 ontstane splitsing van de communisten in een Moskou-getrouwe en een ,,onorthodoxe" groep.

Theodorakis geeft parlementszetel op

Op 21 mei 1986 zei de componist en activist Mikis Theodorakis in Keulen tegenover verslaggevers dat hij zijn parlementszetel voor de Moskou-gezinde communistische partij, de KKE, zou opgeven. Als reden gaf hij dat het parlement niet in staat was gebleken noodzakelijke politieke hervormingen door te voeren.
Theodorakis, die tien jaar parlementslid was, toonde zich teleurgesteld over de Griekse socialistische regering, die dezelfde politieke paden zou bewandelen als de oppositie. ,,Erbestaat geen wezenlijk verschil tussen die twee", aldus de componist. Hij voegde er aan toe dat het Griekse volk door de regering werd benut als ,,stemvee, belastingbetalers en soldaten". Theodorakis zei dat hij zich nu volledig op zijn muzikale carrière ging richten. Hij bleef echter wel lid van de KKE. Hij verklaarde dat hij als individu bleef ageren voor veranderingen in de Griekse politiek.

Gemeenteraadsverkiezingen

Bij op 12 en 19 oktober 1986 gehouden gemeenteraadsverkiezingen leed de PASOK zwaar verlies in vergelijking met de dominante positie die de partij in 1982 had bereikt. Zij bleef echter de partij die de meeste gemeenteraden in handen had.
Van de 51 hoofdsteden in de prefecturen controleerde de PASOK er na de verkiezingen 31, terwijl de oppositionele Nieuwe Democratie het in 13 steden voor het zeggen had.
Van de 303 andere gemeenten kreeg de PASOK er 146 in handen, de Nieuwe Democratie 78 en de KKE 53.
De PASOK verloor de controle in de grootste drie steden, Athene, Salonika en Piraeus, aan de Nieuwe Democratie.
De KKE had geweigerd tijdens de tweede ronde de PASOK te steunen in Athene. De communisten hadden felle kritiek geuit op de ,,anti-sociale politiek" en de ,,ruk naar rechts" van de regering-Papandreou.
De nieuwe burgemeester van Athene, Miltiadis Evert, was van november 1977 tot mei 1980 minister van industrie en energie geweest en daarna tot oktober 1981 minister van financiën.

Kabinetswijzigingen

Op 30 oktober 1986 kondigde premier Papandreou een kabinetswijziging aan die gezien werd als een antwoord op de verliezen van de PASOK bij de gemeenteraadsverkiezingen.
Evangelos Yannopoulos, minister van arbeid sinds juli 1982, werd vervangen door Konstantinos Papanayotou.
Markos Natsinas, die pas Sinds april 1986 minister van industrie, energie en technologie was, werd opgevolgd door Anastasios Peponis, die van 1981 tot 1982 onder Papandreou minister van industrie was geweest en van januari 1984 tot juli 1984 minister zonder portefeuille met verantwoordelijkheid voor radio en TV.
Georgios Katsifaras, sinds april 1986 minister van handel, werd vervangen

door Vassilios Sarantitis en Georgios Papadimitriou, die sinds juli 1985 het departement van transport en verbindingen beheerde. werd opgevolgd door Koristantinos Bandouvas.
Nikolaos Athanasopoulos, adjunct-minister van financiën sinds juli 1985, en Georgios Moraitis, sinds januari 1984 adjunct-minister van landbouw, werden ontslagen en niet vervangen. Datzelfde gebeurde met Miltiadis Papaioannou, sinds juli 198.5 tweede vice-minister t.b.v. de premier, en een aantal onderministers.
De post van onderminister met verantwoordelijkheid voor de relaties met de pers, die sinds het vertrek van Laliotis in november 1985 in handen was van Antonios Kourtis, werd opgeheven, maar Kourtis behield zijn functie van secretaris-generaal van het secretariaat voor de pers en werd regeringswoordvoerder.

Op 5 februari 1987 voerde Papandreou opnieuw een kabinetswijziging door. Daarna zag het kabinet er als volgt uit:

Premier - Andreas Papandreou; vice-premier en minister van defensie - Ioannis Charalambopoulos; minister t.b.v. de premier - Apostolos Kaklamanis; vice-minister t.b.v. de premier en vice-minister van buitenlandse zaken - Ioannis Kapsis; buitenlandse zaken - Karolos Papoulias; adjunct-minister van buitenlandse zaken met verantwoordelijkheid voor Europese zaken - Theodoros Pangalos; binnenlandse zaken - Emmanouil Papastefanakis; adjunct-minister van binnenlandse zaken - Kosmas Spiriou; nationale economie - Konstantinos Simitis; financiën - Dimitrios Tsovolas; gezondheid, welzijn en sociale verzekering-Georgios-Alexandros Mangakis; justitie - Eleftherios Veryvakis; onderwijs en religie - Antonios Tritsis; cultuur - Melina Mercouri; openbare orde - Antonios Drosoiannis; noord-Griekenland - Stilianos Papathemelis: Egeïsch gebied - Petros Valvis; landbouw - Ioannis Pottakis; milieu en openbare werken - Evangelos Kouloumbis; industrie, energie en technologie - Anastasios Peponis; arbeid - Konstantinos Papanayotou; handel - Panayotis Roumeliotis transport en verbindingen - Konstantinos Bandouvas: koopvaardij - Efstathios Alexandris; minister zonder portefeuille belast met de coördinatie van het herstel van de (op 13 september 1986 door een aardbeving getroffen) plaats Kalamata in het zuidwesten van Griekenland - Athanasios Filippopoulos.

Op 9 maart 1987 werd Ioannis Roumbatis regeringswoordvoerder in de plaats van Kourtis, die om persoonlijke redenen zijn functie had neergelegd.

Twaalfde congres KKE

Op 23 februari 1987 maakte de secretaris van de Moskou-gezinde KKE, Harilaos Florakis. in Athene tegenover zijn partijgenoten duidelijk wat de standpunten van de KKE waren voor het komende congres, dat in mei gehouden zou worden. Hij pleitte voor een vertrek van de Amerikaanse bases uit Griekenland en zei dat de economie van het land te lijden had onder het Griekse lidmaatschap van de EG.
Van 12-17 mei vond in Athene het twaalfde congres van de KKE plaats. Tijdens het congres benadrukte Florakis dat hij de ontwapeningsvoorstellen van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow steunde.
Hij zei verder een regelmatige gedachtenwisseling met alle linkse krachten over belangrijke problemen in de Griekse maatschappij noodzakelijk te achten, zodat begrip en vertrouwen ontstonden. Daardoor zou ook de discussie over een gemeenschappelijk programma van links mogelijk worden.
Nadat enige communisten zich hadden uitgesproken voor een herstructurering naar Sowjet-voorbeeld, zei Florakis dat de partij vasthield aan het marxisme-leninisme en aan de dictatuur van het proletariaat.
Het congres koos een nieuw Centraal Comité, dat op zijn eerste zitting Florakis in zijn functie van partij-secretaris bekrachtigde. Florakis bekleedde die functie sinds 1972.

Voormalig PASOK-lid *Arsenis* vormt Democratisch Initiatief

Op 12 april 1987 kondigde voormalig PASOK-lid Gerasimos Arsenis (van 1982-1985 minister van financiën en economie) de vorming aan van een nieuwe partij onder de naam Democratisch Initiatief. Dat deed hij op een bijeenkomst van zo'n 600 mensen, voornamelijk oud-PASOK-aanhangers en vakbondsleden.
Arsenis veroordeelde de ,,hypocrisieen het mislukken van het economische bezuinigingsbeleid" van de regerende PASOK en riep alle ,,progressievesociale groepen" op zich bij de nieuwe partij aan te sluiten.

KKEes vormt *met* verscheidene radicale groepen Grieks Links

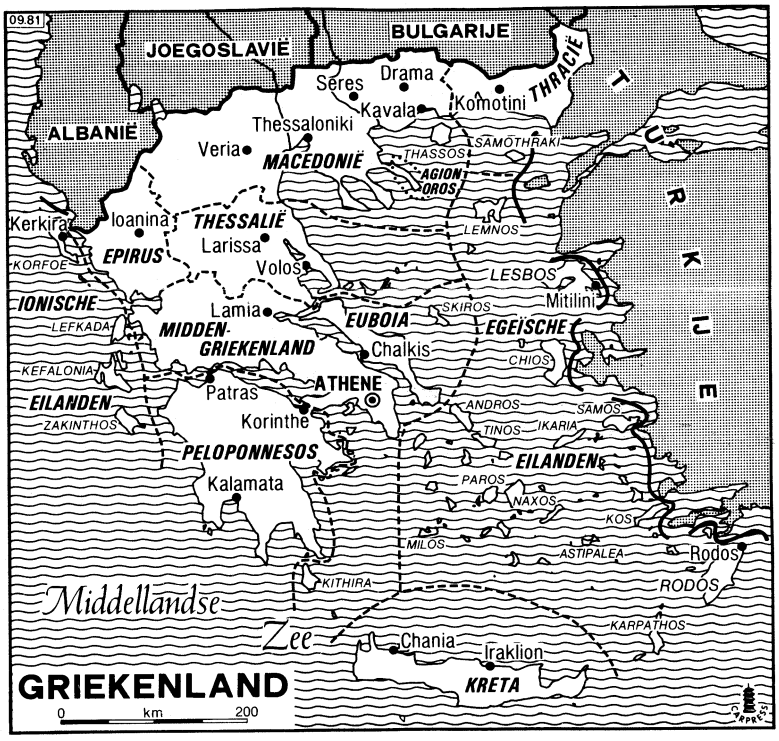
Op 26 april 1987 eindigde het oprichtingscongres van Grieks Links, een nieuwe partij die was ontstaan door een fusie van de KKEes en verscheidene radicale groepen. Leonidas Kyrkos, tot dan toe leider van de KKEes, werd gekozen tot algemeen secretaris van Grieks Links.

In *NRC/H'blad* (28-4-1987) meldde Frans van Hasselt over de nieuwe partij het volgende:

De Griekse Communistische Partij van het Binnenland heeft na een vijf daags congres haar naam veranderd in Grieks Links. Na de Russische inval in Tsjechoslowakije in 1968 had zij zich tijdens een congres in Boedapest afgescheiden van de ,.orthodoxe", op Moskou georiënteerde communistische partij, die sinds de burgeroorlog van 1947 tot 1949 illegaal was.
Toen na de val van de kolonels-junta in 1974 beide communistische partijen waren gelegaliseerd, gold de Partij van het Binnenland als de eurocommunistische, een term die de lading niet geheel dekte. Weliswaar koos zij de Italiaanse communistische partij als haar grote voorbeeld en verklaarde zich voorstander van lidmaatschap van de EG, maar tegelijk bleef zij bizarre sympathieën koesteren voor keiharde communistische partijen in het Oosten, als die zich maar wat losser van Moskou opstelden, zoals de Roemeense en de Noordkoreaanse.
Binnen Griekenland bleven haar electorale successen matig: twee a drie procent. Alleen bij de Euroverkiezingen van 1981 boekte zij het verrassend goede resultaat van zeven procent. Toch bleef zij steeds ver achter bij haar Moskou-gezinde zuster die haar, vooral aanvankelijk, zowat als een bende verraders betitelde. Wat haar vooral in stand hield, was het charisma van haar leider Leonidas Kyrkos, een zwierige, plezierige man, die zijn haarscherpe analyses vergezeld deed gaan van een soort blije uitstraling. Velen, zelfs van rechts, konmen horen zeggen: „ Als ik niet op partij X stemde, zou ik op Kyrkos stemmen."

Harilaos Florakis, de secretaris van de Griekse Communistische Partij, tijdens zijn toespraak in Athene op **23** februari 1987.

De goodwill die de partij geniet kwam ook tot uiting op het nu gehouden congres, het eerste partijcongres in de Griekse geschiedenis waarbij alle partijen – behalve de fascistische – waren vertegenwoordigd.
Kyrkos was de enige afgevaardigde van de partij in het Griekse parlement – er zit er ook een in het Europarlement. Hij heeft de wens te kennen gegeven deze functie over te dragen aan Andonis Brillakis nu hij tot secretaris van Grieks Links is gekozen.
Grieks Links heeft nu de hamer en sikkel afgezworen, de Internationale zal niet meer worden gezongen (het congres was een en al Beethoven en Vivaldi), het marxisme geldt nog slechts als een ,,instrument'' en van leninisme wordt niet meer gerept. Feminisme, milieu, anti-militarisme, minderheidsgroeperingen krijgen in de nieuwe partij meer voet aan de grond.

Toch bedacht Kyrkos meteen na zijn openingsspeech al een nieuwe symboliek: hij hief de twee handen omhoog, waarvan de ene een V vormde en de andere een vuist. De geste werd door duizenden partijgenoten enthousiast overgenomen. De partij wil bij de volgende verkiezingen – uiterlijk juni 1989 – op eigen kracht meedoen. Kyrkos zal blijven hameren op invoering van het evenredigheidsstelsel. Hij hoopt de regerende socialistische PASOK van Papandreou een flink aantal stemmen afhandig te maken. In zijn rede sprak Kyrkos zelfs al van het post-pasokiaanse tijdperk.

Feit is dat de PASOK zware tijden doormaakt. Van tijd tot tijd is er een opflikkering ten gevolge van een krachtige aanpak van Turkije of van de, eveneens ver van populaire, bisschoppen. Maar de economie staat er zeer zorgelijk voor, prijsstijgingen zijn aan de orde van de dag en het aantal schandalen waarbij vooral lagere kaderleden van de partij zijn betrokken is niet meer te tellen.
Het is echter de vraag of dit de linkerzijde ten goede zal komen of de rechtse oppositiepartij Nieuwe Democratie, waarvan de voornaamste handicap op dit moment het gebrek aan prestige van haar leider Mitsotakis schijnt te zijn. Bij verkiezingen binnen beroepsorganisaties zoals artsen en ingenieurs, maar vooral bij die voor de overkoepelende studentenorganisatie vorige maand, bleek rechts, en niet links, in de opmars te zijn.
Voor het eerst behaalden de rechtse studenten de meeste stemmen, op de voet gevolgd door de Moskou-communisten. De PASOK en de Kyrkos-gezinde communisten leden aanzienlijke verliezen.

Oud-premier *Rallis* verlaat de Nieuwe Democratie

Op 19 mei 1987 kondigde Georgios (George) Rallis, premier van mei 1980 tot oktober 1981, aan dat hij de Nieuwe Democratie verliet en voortaan als onafhankelijke deel zou uitmaken van het parlement.

De schoonzoon van Rallis, Anastasios Papaligouras, was vier dagen daarvoor uit de ND gezet wegens indirecte kritiek op het leiderschap van Mitsotakis.

Tijdens een door Rallis gegeven persconferentie bleek dat er een ernstig conflict was gegroeid tussen de oud-premier en Mitsotakis over de wijze waarop de socialistische regering van Papandreou moest worden bestreden. Mitsotakis had voorgesteld een parlementaire commissie in te stellen om de vele schandalen te onderzoeken die de laatste tijd binnen het regeringsapparaat – zij het niet op ministerieel niveau – aan de dag waren getreden.

Rallis zei dat hij de voorkeur zou hebben gegeven aan een motie van wantrouwen, maar dat hij er nu ten onrechte van werd beschuldigd Mitsotakis' voorstel te hebben willen saboteren.

De oppositie tegen de socialistische regering zou veel doeltreffender kunnen worden gevoerd als de leiding van de ND bekwamer zou zijn, aldus de oud-premier. Rallis zei er zeker van te zijn dat Papandreou bij de verkiezingen zou worden weggevaagd als de oprichter van de ND, oud-premier en oud-president Karamanlis, de oppositie zou gaan aanvoeren.

Op 24 mei verwierp het parlement met 157 tegen 139 stemmen een motie van wantrouwen tegen de regering.

Op 2 juni eiste Mitsotakis op het Plein van de Grondwet in Athene vervroegde verkiezingen op de kortst mogelijke termijn om een einde te maken aan de ,,schandalen'' en het ,,wanbeleid'' van de socialistische regering. De demonstratie van de ND in Athene werd bijgewoond door naar schatting 100.000 tot 250.000 mensen.

Papandreou haalt drie leden linkervleugel terug in *zijn* kabinet.

Op 22 september 1987 voerde premier Papandreou een kabinetswijziging door waarbij hij drie leden van de linkervleugel van de partij die hij begin februari 1987 uit zijn kabinet had gezet, weer in zijn regeringsploeg opnam. Het ging hierbij om Agamemnon Koutsogiorgas, Apostolos (Akis) Tsochatsopoulos en Georgios Gennimatas.

De drie waren op 8 februari 1987 in het Uitvoerend Bureau van de PASOK gekozen.

Koutsogiorgas werd benoemd tot tweede vice-premier. Tevens nam hij justitie over van Veryvakis. Tsochatsopoulos werd minister van binnenlandse zaken in de plaats Emmanouil Papastefanakis, die gedegradeerd werd tot adjunct-minister van milieu en openbare werken. Gennimatas nam de portefeuille arbeid over van Papanayotou, die adjunct-minister van industrie, energie en technologie werd.
Verder stond Mangakis zijn portefeuille gezondheid, welzijn en sociale verzekering af aan Yannis Floros. Evangelos Yannapoulos (minister van arbeid van juli 1982 tot eind oktober 1986) volgde Efstathios Alexandris op als minister van koopvaardij. Daarnaast werden nog vier adjunct-ministers in het kabinet benoemd.
(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, KCA, *AdG)*

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N.0165-3660

REPUBLIKEIN BUSH NIEUWE PRESIDENT VS

Op 8 november heeft Amerika gekozen voor de politieke status quo van de laatste jaren: een Republikein in het Witte Huis en een Democratische meerderheid in de twee Huizen van het Congres, de Senaat en het Huis van Afgevaardigden.
George Herbert Walker Bush, sinds 20 jan. 1981 vice-president onder president Ronald Wilson Reagan, werd met 54 procent van de stemmen (47,9 mln stemmen) gekozen tot president van de Verenigde Staten (kandidaatstelling Bush op pag. 175/3-1988). In 40 van de 50 Amerikaanse staten behaalde hij een meerderheid. Dat levert hem in principe 426 kiesmannen op in het 538 leden tellende kiescollege dat op 19 december formeel de president zal kiezen.
De Democratische rivaal van Bush, Michael Dukakis, gouverneur van Massachusetts (kandidaatstelling Dukakis op pag. 172/1-1988), kreeg 46 procent van de stemmen (41 mln stemmen). Hij won in de overige tien staten van de VS en het ,,District of Columbia", hetgeen hem in principe 112 kiesmannen oplevert.

Bush zal op 20 jan. 1989 voor vier jaar worden beëdigd als president van de VS. Zijn ,,running mate" Dan Quayle (zie pag. 684/1 en 693/2 e.v.-1988) wordt vice-president.

George Herbert Walker Bush werd op 12 juni 1924 in Milton, Massachusetts, geboren. Hij studeerde aan de Phillips Academy in Andover, Massachusetts. Van 1942-1945 was hij piloot bij de marine. Hij werd neergeschoten in de zuidelijke Pacific en kreeg een lintje.
In 1948 studeerde hij af in de economie aan de Yale University, in New Haven, Connecticut. In 1953 was hij mede-oprichter van de Zapata Petroleum Company en een jaar later werd hij president van Zapata Offshore, dat booruitrusting verkocht.
In 1966 werd Bush in het Huis van Afgevaardigden gekozen voor een district in Texas. Twee jaar later werd hij herkozen. In 1964 en 1970 slaagde hij er niet in een Senaatszetel te verwerven. In dat laatste jaar werd hij verslagen door Lloyd Bentsen.
Van 1971-1973 was hij onder president Richard Nixon ambassadeur bij de Verenigde Naties. In 1973-1974 was hij voorzitter van het Nationale Comité van de Republikeinen. Chef van het Amerikaanse Liaison Office in China was hij van 1974-1975 en directeur van de Central Intelligence Agency (CIA) onder president Gerald Ford in 1976.
In 1980 streefde hij naar de nominatie van zijn partij voor het presidentschap. De nominatie ging echter naar Ronald Reagan. die een dag later (op 17 juli 1980) Bush koos als running mate.
Op 20 jan. 1981 werd Bush vice-president onder Reagan. Als vice-president vertegenwoordigde hij regelmatig de president bij begrafenissen van buitenlandse staatslieden. Verder was hij voorzitter van commissies inzake drugs en terrorisme en stond hij aan het hoofd van een groep die plannen opstelde voor een deregulering van de regering.

Van de 183 miljoen Amerikaanse kiezers ging 49.1 procent naar de stembus. Die opkomst was lager dan bij enige andere presidentsverkiezing sinds de Tweede Wereldoorlog. In 1984, toen Walter Mondale de uitdager was van president Ronald Reagan, toog 53,1 procent naar de stembus.

De hoogste opkomst in de naoorlogse verkiezingen werd geregistreerd in 1960 (John Kennedy versus Richard Nixon): 63,1 procent. Het dieptepunt was in 1948 (Harry Truman - Thomas Verwey): 51 procent.
Het opkomstcijfer van 1988 is het laagste sinds 1924. toen niet meer dan 48 procent naar de stembus kwam om een keus te maken tussen de Republikein Calvin Coolidge, de Democraat John Davis en de onafhankelijke, progressieve kandidaat Robert LaFollette

In een gelukstelegram aan zijn opvolger sprak president Reagan van een ,,historische zege". Voor het eerst sedert 1836 slaagde een zittende vicepresident erin president te worden, aldus Reagan, die volgens zijn stafchef Kenneth Duberstein, trots was dat ,,Amerika de koers wil blijven volgen die Reagan acht jaar geleden heeft uitgezet". Reagan stelde een soepele overgang tussen het 40ste en 41ste presidentschap in het vooruitzicht.
Om deze overgang te vergemakkelijken vroeg president Reagan op 10 november alle leden van zijn kabinet en alle topfunctionarissen hun ontslag in te dienen.

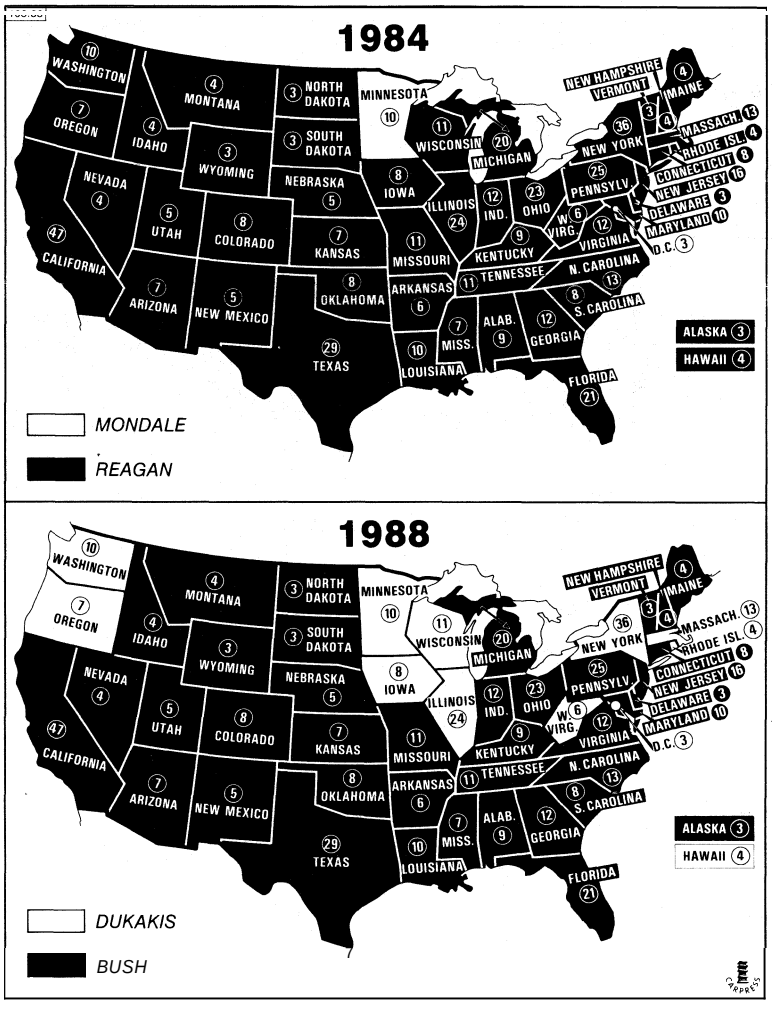
Op de ,,dindsdag na de eerste maandag in november" bepalen de Amerikanen met hun stem de samenstelling van het Electoral College, het college van kiesmannen. dat ,,op de eerste maandag na de tweede woensdag in december" de president aanwijst.
Elke staat heeft een bepaald aantai kiesmannen. Volgens de wet komen de kiesmannen in december meestal in de hoofdsteden van de respectieve staten bijeen om hun stem uit te brengen. Elke kiesman brengt één stem uit op een presidentskandidaat en één op een kandidaat-vice-president. Deze kiesmanstemmen worden vervolgens naar Washirigton gezonden. naar de voorzitter van de Senaat, de Amerikaanse vice-president.
Op 6 januari, zo zegt de wet, komen de leden van de Senaat en het Huis van Afgevaardigden onder leiding van de Sennatsvoorzittrr bijeen om de stemmen van de kiesmannen te tellen.
De nieuwe president wordt degene die van de in totaal 538 kiesmanstemmen de helft van het aantal stemmen krijgt plus één, dus 270 stemmen. Hetzelfde geldt voor de verkiezing van de vice-president.
Op 20 januari treedt de nieuwe president in functie, onmiddellijk nadat hij de eed heeft afgelegd. In het 22ste amendement op de grondwet, in 1951 geratificeerd. is bepaald dat niemand meer dan tweemaal als president kan worden gekozen.
Het aantal kiesmannen per staat is even groot als het aantal vertegenwoordigers van die staat in het federale congres in Washington. Elk van de 50 staten wordt in de Senaat vertegenwoordigd door twee Senatoren. Het aantal zetels dat een staat in het Huis van Afgevaardigden bezet is evenwel afhankelijk van het aantal inwoners per staat.
Sinds 1964 leveren, dank zij een amendement op de grondwet, ook de kiezers in het .,District of Columbia" (DC). waarin de federale hoofdstad Washington ligt en dat niet als zodanig met een tot stemmen bevoegde afvaardiging in het Congres is vertegenwoordigd. drie kiesmannen.
Het college van kiesmannen bestaat dus uit 538 leden, te weten 100 (het aantal Senatoren) plus

De nieuwe president van de VS, George Bush (2de van links), zijn vrouw Barbara (l.), toekomstig vice-president Dan Quayle en diens echtgenote Marilyn in Washington een dag na de verkiezingen.

Weekblad 57ste jaargang No. 2972, pag. 43639-43654

435 (het aantal zetels in het Huis van Afgevaardigden) plus drie namens het District of Colum-

Onder de kop ,,Amerikaans kiesstelsel ingewikkeld en niet altijd onomstreden" merkte redacteur Floris van Straaten in NRC/H'blad (24-9-1988) o.m. het volgende op:
Toen president Reagan bijna vier jaar geleden werd herkozen, kreeg hij de steun van maar liefst 525 kiesmannen. Zijn Democratische tegenstander Walter Mondale, kon daar slechts het povere aantal van 13 kiesmannen tegenover stellen; een verpletterende nederlaag voor Mondale dus. een ware *landslide* voor Keagan. Toch hadden niet minder dan 37 niiljoen Amerikanen hun stem uitgebracht op diezelfde Mondale, tegen 54 miljoen op Reagan (terwijl ruim 81 miljoen stemgerechtigden niet eens de moeite nam naar het stemlokaal te gaan).
De wanverhouding tussen aantallen stemmen en kiesmannen die een kandidaat voor zich weet te winnen, hangt samen met het ingewikkelde Amerikaanse kiesstelsel. De Amerikaanse president wordt namelijk niet rechtstreeks gekozen, maar door een college van kiesmannen, een praktijk die nog uit de achttiende eeuw stamt toen de elite het – toch al beperkte – electoraat maar half vertrouwde en liever een buffer zag tussen president en kiezers.
In totaal zijn er 538 kiesmannen, namelijk het aantal Senaatszetels (100) opgeteld bij het aantal zetels van het Huis van Afgevaardigden (435) plus drie kiesmannen voor Washington DC, dat als hoofdstad een speciale status geniet. De kiesmannen mogen zelf geen Senator zijn of lid van het Huis, en ook geen baan hebben bij de federale overheid.
Bij de presidentsverkiezingen in november, eens in de vier jaar, brengen de kiezers hun stem uit op een kiesman die zich van tevoren heeft uitgeproken voor een van de kandidaten. Na de verkiezingen wordt er in elke staat gekeken welke kandidaat de meeste kiesmannen achter zich heeft staan en de winnaar kan vervolgens álle kiesmannen, ook degenen die zich eigenlijk met één andere kandidaat hadden verbonden, bij zijn totaal voegen – het zogenaamde *winner takes all* principe.
De kiesmannen komen daarop in december in elke staat bijeen, waarna de verkiezingsuitslag van hun staat wordt opgestuurd naar de voorzitter van de Senaat in Washington. In een plechtige ceremonie opent die op 6 januari de brieven en leest de resultaten voor. Twee weken daarna heeft dan de inhuldiging van de nieuwe president plaats.

Het Amerikaanse kiesstelsel is regelmatig het onderwerp geweest van heftige debatten in de Verenigde Staten. Zo wordt erop gewezen dat het onder het huidige stelsel mogelijk is dat de kandidaat met de meeste stemmen toch niet wordt verkozen. Immers wanneer een kandidaat in bepaalde staten zeer veel steun geniet tewijl zijn aanhang in de rest van het land nogal is versnipperd, dan kan het voorkomen dat hij ondanks een meerderheid van stemmen toch minder kiesmannen dan zijn tegenstander achter zich weet te krijgen. Hoewel dat in onze eeuw nog niet is voorgekomen, deed zich een dergelijke situatie in de negentiende eeuw driemaal voor.
Een belangrijker grief van sommige critici van het Amerikaanse kiesstelsel betreft het gestadig dalende opkomstpercentage bij verkiezingen. Ondanks zijn *landslide* werd Reagan bij voorbeeld in 1984 maar door minder dan een derde van de kiesgerechtige Amerikanen gekozen.
De lage opkomst valt voor een belangrijk deel toe te schrijven aan het feit dat Amerikanen slechts hun stem kunnen uitbrengen indien ze zich vooraf laten registreren bij een speciaal kantoor. De plaatselijke autoriteiten moedigen het electoraat echter niet altijd evenzeer aan om zich inderdaad te laten inschrijven. Vooral onder het arme, minder geschoolde deel van de bevolking bestaat er dikwijls maar weinig animo zich naar het inschrijvingsbureau te begeven.
Deze toestand mist zijn weerslag op de verkiezingen niet. Van de welgestelde kiezers, met een inkomen van 50.000 dollar of meer, stemt zo'n 76 procent. terwijl onder kiezers met een academische opleiding het opkomstpercentage zelfs op 79 procent ligt.
Van de groep met alleen lagere school gaat daarentegen maar 43 procent naar de stembus. Bij de verkiezingen voor het Congres in 1982, waar overigens doorgaans de opkomst nog lager is dan bij presidentsverkiezingen. bracht maar een op de vier kiesgerechtigden van Latijns-Amerikaanse afkomst, de 'hispanics', zijn stem uit.
Van tijd tot tijd worden er, op initiatief van particuliere groepen, campagnes gevoerd om de armere bevolkingsgroepen te stimuleren zich te laten registreren. Niet zelden worden dergelijke campagnes actief tegengewerkt door vertegenwoordigers van de overheid die bij voorkeur de status quo handhaven. Nog in de jaren tachtig verzette de regering-Reagan zich tegen een campagne om inschrijvingsbureaus nader tot de armen te brengen en te vestigen in de buurt van de sociale opvangcentra, arbeidsbureaus en soortgelijke instellingen.
Zeer succesvolle inschrijvingscampagnes zijn de afgelopen jaren gevoerd door de zwarte dominee Jesse Jackson, die eerder dit jaar veel opzien baarde met zijn kandidatuur voor het presidentsschap. Jackson bracht in 1986 zoveel jonge zwarten ertoe zich te laten registreren dat in dat jaar naar verhouding meer jonge zwarten dan blanken naar de inschrijvingskantoren togen. Jackson was er mede hierdoor in niet geringe mate verantwoordelijk voor dat de Democraten in 1986 een meerderheid in de Senaat wisten te herwinnen.

Verkiezingen voor het Congres

Bij de verkiezingen voor het Congres stonden alle **435** zetels in het Huis van Afgevaardigden op het spel en **33** van de 100 zetels in de Senaat.

Elke twee jaar, niet alleen gelijktijdig met de presidentsverkiezingen maar ook halverwege een presidentiële termijn, worden verkiezingen gehouden voor het Huis van Afgevaardigden en een derde van de Senaat. Voor het laatst waren dergelijke verkiezingen gehouden op 4 nov. 1986 (pag. 737 e.v.-1986 en pag. 233/2-1987).

Na de verkiezingen is de Senaat als volgt samengesteld:

	nieuw	laatste zitting	1986
Dem.	55	54	55
Rep.	45	46	45

De definitieve zetelverdeling in het Huis van Afgevaardigden is op dit moment nog niet bekend. Verwacht wordt dat de Democraten 262 zetels krijgen en de Republikeinen 173 zetels. Tijdens de laatste zitting van het Huis

beschikten de Democraten over 257 zetels en na de "mld-term elections" van 4 nov 1986 hadden zij 258 zetels in handen Voor de Republikeinen lag dat aantal bij resp 178 en 177 zetels

Senaat

Van de 33 Senaatszetels die op het spel stonden, waren er voor verkiezingen 18 in handen van Democraten en werden er 15 bezet door Republikeinen. De Democraten wonnen vijf zetels van de Republikeinen (in Connecticut, Nebraska, Nevada, Virginia en Wisconsin), maar raakten er vier aan dc tegenpartij kwijt (in Florida, Montana. Vermont en Washington), zodat hun netto-winst één zetel bedroeg.

In Connecticut verdween de progressieve Republikein Lowell Weicker, die sinds 1970 Senator was geweest. In Nebraska werd David Karnes, die sinds 1977 die staat in de Senaat vertegenwoordigde, niet herkozen. De Republikein Chic Hecht, sinds 1982 Senator, raakte zijn zetel kwijt in Nevada. In Virginia verloor de Republikein Maurice Dawkins en in Wisconsin moest Susan Engeleiter het onderspit delven.

De Democraat Kenneth MacKay haalde het net niet in Florida. In Montana legde John Melcher, Senator sinds 1976, het af tegen de Republikein Conrad Burns. De Democraat William Gray verloor in Vermont en zijn partijgenoot Michael Lowry in de staat Washington.

De **33** Senaatszetels die inzet waren van de verkiezingen, zijn nu in handen van de volgende personen:

Dennis DeConcini* (Dem.) - Arizona: Pete Wilson* (Rep.)- California; Joseph Lieberman (Dem.) - Connecticut, William Roth jr* (Rep.)- Delaware; Connie Mack (Rep.)- Florida; Spark Matsunaga* (Dem.) - Hawaii; Richard Lugar (Rep.)* - Indiana; George Mitchell* (Dem.) - Maine; Paul Sarbaries* (Dem.) - Maryland; Edward Rennedy* (Dem.) - Massachusetts; Donald Riegle jr* (Dem.) - Michigan; David Durenberger* (Rep.) - Minnesota: Trent Lott (Rep.) - Mississippi; John Danforth* (Rep.) - Missouri: Conrad Burns (Rep.)- Montana: Bob Kerrey (Dem.) - Nebraska: Richard Bryan (Dem.) - Nevada; Frank Lautenberg* (Dem.) - New Jersey: Jeff Bingaman* (Dem.) - New Mexico; Daniel Moynihan* (Dem.) - New York; Quentin Burdick* (Dem.) - North Dakota: Howard Metzenbaum* (Dem.) - Ohio; John Heinz* (Rep.) - Pennsylvania; John Chafee* (Rep.)- Rhode Island; James Sasser* (Dem.) - Tennessee; Lloyd Bentsen* (Dem.) - Texas: Orrin Hatch* (Rep.) - Utah; James Jeffords (Rep.) - Vermont: Charles Robb (Dem.) - Virginia; Slade Gorton (Rep.)- Washington; Robert Byrd* (Dem.) - West Virginia: Herbert Kohl (Dem.) - Wisconsin: Malcolm Wallop* (Rep.)- Wyoming.

* herkozen

***Huis** van Afgevaardigden*

Het merendeel van de zittende leden in het Huis van Afgevaardigden werd herkozen. Tot het handvol zittende Afgevaardigden die werden gewipt, behoorde de Democraat Fernand St Germain, die voorzitter was van de commissie voor het bankwezen, huisvesting en stedelijke aangelegenheden.

St Germain, die 28 jaar in het Huis had gediend, was in electorale moeilijkheden geraakt door een onderzoek van het ministerie van justitie naar zijn connecties met lobbyisten die optraden ten behoeve van banken. Het ministerie had geconcludeerd dat de Afgevaardigde geen strafbare feiten had gepleegd, maar dat hij wel onzorgvuldig te werk was gegaan in zijn contacten met lobby-instanties.

Met nog onbekende uitslagen in 24 districten ziet het Huis er als volgt uit (tussen haakjes de situatie voor de verkiezingen):

	Democraten	Republikeinen	nog niet bekend
Alabama	5 (5)	2 (2)	
Alaska	(0)	(1)	1
Arizona	1 (1)	4 (4)	
Arkansas	3 (3)	1 (1)	
California	19 (27)	13 (18)	13
Colorado	3 (3)	3 (3)	
Connecticut	3 (3)	3 (3)	
Delaware	1 (1)	0 (0)	
Florida	10 (12)	8 (7)	1
Georgia	9 (8)	1 (2)	
Hawaï	1 (1)	1 (1)	
Idaho	1 (1)	1 (1)	
Illinois	13 (13)	8 (9)	1
Indiana	6 (6)	4 (4)	
Iowa	2 (2)	4 (4)	
Kansas	2 (2)	3 (3)	
Kentucky	4 (4)	3 (3)	
Louisiana	4 (4)	4 (4)	
Maine	1 (1)	1 (1)	
Maryland	6 (6)	2 1 2)	
Massachusetts	10 (10)	1 (1)	
Michigan	11 (11)	6 (7)	
Minnesota	4 (5)	2 (3)	
Mississippi	4 (4)	1 (1)	
Missouri	5 (5)	4 (4)	
Montana	1 (1)	1 (1)	
Nebraska	1 (0)	2 (3)	
Nevada	1 (1)	1 (1)	
New Hampshire	0 (0)	2 (2)	
New Jersey	8 (8)	6 (6)	
New Mexico	1 (1)	1 (2)	1
New York	20 (20)	13 (14)	1
North Carolina	8 (8)	3 (3)	
North Dakota	1 (1)	0 (0)	
Ohio	11 (11)	10 (10)	
Oklahoma	4 (4)	2 (2)	
Oregon	3 (3)	1 (2)	1
Pennsylvania	12 (12)	11 (11)	
Rhode Island	0 (1)	2 (1)	
South Carolina	4 (4)	2 (2)	
South Dakota	1 (1)	0 (0)	
Tennessee	6 (6)	3 (3)	
Texas	18 (17)	8 (10)	1
Utah	1 (1)	2 (2)	
Vermont	0 (0)	1 (1)	
Virginia	5 (5)	5 (5)	
Washington	4 (5)	3 (3)	1
West Virginia	4 (4)	0 (0)	
Wisconsin	5 (5)	4 (4)	
Wyoming	0 (0)	1 (1)	
Totaal	247 257	164 178	24

De Democratische presidentskandidaat. Michael Dukakis. en zijn vrouw Kitty een dag voor de verkiezingen

Gouverneursverkiezingen

Tegelijk met de presidents- en parlementsverkiezingen vonden in 12 staten gouverneursverkiezingen plaats. Van de 12 gouverneursposten die op het spel stonden waren er acht in handen van de Republikeinen en vier in het bezit van de Democraten.

De Democraten raakten één gouverneurspost kwijt (in Montana), maar wonnen er twee bij (in Indiana en West Virginia), zodat hun netto-winst één gouverneurschap was.

In Montana moest de Democraat Thomas Judge het afleggen tegen de Republikein Stanley Stephens. De Democraat Evan Bayh maakte in Indiana een einde aan 20 jaar Republikeins gouverneurschap door een overwinning op John Mutz. Bayh, de zoon van oud-Senator Birch Bayh, werd de jongste

gouverneur van de VS, aldus de IHT (10-11-1988).
In West-Virginia werd de Republikein Arch Moore, gouverneur sinds 1968, verslagen door de Democraat Gaston Caperton, een verzekeringsman die meer dan $ 3,8 mln had uitgegeven in zijn eerste campagne.
De 12 gouverneurs die werden gekozen of herkozen waren:

Michael Castle* (Rep) - Delaware: Evan Bayh (Dem.) - Indiana; John Ashcroft* (Rep) - Missouri; Stanley Stephens (Rep.) - Montana; Judd Greg (Rep.) - New Hampshire; James Martin* (Rep.)- North Carolina; George Sinncr* (Dem.) - North Dakota; Edward DiPrete* (Rep.) - Rhode Island; Norman Bangerter* (Rep.) - Utah; Madeleine Kunin* (Dem.) - Vermont; Booth Gardner* (Dem.) - Washington: Gaston Caperton (Dem.) - West Virginia

* herkozen

Na de verkiezingen beschikten de Democraten over 28 (vóór de verkiezingen 27) van de in totaal 50 gouverneursposten in de VS, terwijl de Republikeinen de overige 22 (was 23) posten in handen hadden.

Volksstemmingen over allerhande kwesties

In 41 staten konden de Amerikanen zich, aldus de Financial Times (10-11-1988), bij de verkiezingen tevens uitspreken over 238 voorstellen op uiteenlopend gebied. California verwierp een initiatief dat artsen zou hebben gedwongen de namen van Aids-patiënten door te geven. Een voorstel tot het testen op Aids van mensen die van bepaalde misdaden beschuldigd werden, werd daar aangenomen.
Florida, Colorado en Arizona kozen voor het Engels als officiële voertaal. In Massachusetts en Nebraska sprak men zich uit voor kernenergie.
Oregon verwierp een zeer vergaande anti-rookwetgeving, terwijl California instemde met een verhoging van de belasting op sigaretten met 25 dollarcent.
In Michigan ging men akkoord met een verbod op door de staat gefinancierde abortussen voor de armen. De staat zou een abortus alleen betalen om het leven van de moeder te redden. Colorado sprak zich eveneens uit tegen door de staat betaalde abortussen. In Arkansas werd een voorstel aangenomen dat het leven beschermde vanaf de conceptie en door de staat gefinancierde abortussen verbood.
Maryland grng akkoord met een zes maanden oude wet die goedkope handwapens verbood, ondanks een $ 4 mln kostende campagne in de media van de National Rifle Association. Maatregelen ter verlaging van de belasting werden verworpen door South Dakota, Colorado en Utah.
Massachusetts keurde een voorstel goed om het salaris van de gouverneur (Dukakis) van $85.000 per jaar terug te brengen tot S 73.000

Onder de kop ,,Amerikaanse kiezers stemmen vandaag over waslijst van vragen" merkte correspondent Ben Knapen in *NRC/H'blad* (8-11-1988) o.m. het volgende op:

De keuze van een president is het gemakkelijkste karwei voor dr miljoenen Amerikanen die vandaag tussen 7 uur 's ochtends cn 8 uur s avonds plaatselijke tijd hun stem uitbrengen. Het presidentiële stembiljet is eenvoudig: een paar namen en daaronder een paar namen van vice-presidentskandidaten.
Ook de volgende handeling is nog te overzien – een stembiljet met de namen van een paar kandidaten voor het Huis van Afgevaardigden en in 33 staten ook een biljet voor de aanwijzing van een Senator.
Wat echter daarna volgt is een democratische en plebiscitaire wirwar die menig kiezer in vertwijfeling brengt Een collectie stichtende folders en gestencilde toelichtingen van de Women League of Voters in mijn district leert bijvoorbeeld het volgende: in de stemhokjes van Montgomery County kun je vandaag niet alleen drie schoolbestuurders en rechters kiezen, maar er zijn ook een reeks volksstemmingen. Wil je bijvoorbeeld dat de ,,wethouders" van Montgomery County wat extra bestuurlijke speelruimte krijgen overeenkomstig Charter Amendment, sectie 306, dan vul je bij vraag D een A in Wie dat niet wenselijk acht zet een B. Zo zijn er nog vier Charter-amendementen voor de kiezer ter beoordeling.
Als je een Amerikaans paspoort hebt, kun je je in Montgomery County ook uitspreken over de vraag of er een verdieping op de parkcergarage van het winkelcentrum van Silver Spring mag komen. Het lijkt misschien vanaf de andere kant van de Oceaan bekeken, een kleinigheid, maar die parkeergarage is een van de weinige onderwerpen waarvoor je hier al vroeg af en toe een bordje in de tuin pro en contra tegenkwam. De parkeergarage heeft zich hier namelijk ontpopt tot concentratiepunt van de nieuwe beweging voor 'grenzen-aan-de-groei'.
De meeste lokale televisiereclame in de County ging over weer een ander plebisciet, de wijziging van de wapenwet. De staat Maryland wil maatregelen tegen het al te vrije bezit van zogenaamde *saturday **night** specials:* goedkope, lichte pistolen, waarmee jongelui stoer doen en uitgaanscentra cn drugsbuurten onveilig maken. De nationale wapenlobby (National Rifle Association) heeft in Maryland voor vier miljoen dollar reclame gemaakt tegen de wetswijziging, die ,,u, beste burger. uw jachtgeweer en uw bescherming thuis wil afpakken", aldus de reclame-tekst. De wetswijziging zal de dag van vandaag in Montgomery wellicht niet overleven.
Met de wapenwet is de kiezer er nog niet. Hij kan zich ook nog uitspreken over vergunningen voor de verkoop van alcoholische dranken en diverse controle-mogelijkheden op de lokale belastingdienst.
Stemmen in Montgomery County is maar een peuleschil in vergelijking met enkele andere staten. Californie spant de kroon. Daar is de volksstemming met betrekkelijk weinig handtekeningen af te dwingen en tiert ze welig.
Diverse counties in Californie leggen zoveel vragen aan de kiezer voor dat iedereen vandaag in het stemlokaal wordt herinnerd aan een obscuur wetje dat zegt dat een individu zich niet langer dan tien minuten in een stemhokje mag ophouden. Kiezers zijn aangemoedigd vooraf schriftelijk te stemmen om lange rijen voor de stemlokalen te voorkomen en er zijn speciale hokjes ingericht voor kiezers die maar een paar stemmen willen uitbrengen. Dat geschiedt analoog aan de supermarkten hier, waar je zogeheten *fast lanes* hebt, wanneer je minder dan tien produkten in je karretje hebt. San Diego in het uiterste zuiden van Californië geeft iedereen alvast de priknaald en de biljetten in de rij voor het hokje: wie dat wil kan dan al beginnen de gaten op de gewenste plek te prikken. (Sommige staten werken met een potlood, anderen met een prikker, een kleine minderheid met stemcomputers)
In San Francisco, Californie, wordt de kiezer vandaag gevraagd om 54 stemmen uit te brengen, strekkend van bureaucratisch abacadabra tot economische en fundamentele kwesties, zoals bijvoorbeeld de vraag of de uitslag van een AIDS-onderzoek vertrouwelijk moet blijven en of cr voor de kust naar olie mag worden geboord
Heel Californië buigt zich over de kwestie welke rechten en plichten auto-verzekeraars hebben, vervat in vijf aparte keuzevragen. Het lijkt een detail maar verzekeringen en consumentenorganisaties denken daar anders over: zij hebben 60 miljoen dollar aan reclame rondom dit verzekeringsplebisciet in de staat uitgegeven – dat is meer dan beide presidentskandidaten in Californie samen.

Reacties op de verkiezing van Bush

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow feliciteerde Bush in een telegram met diens verkiezingsoverwinning. De boodschap luidde: ,,Geachte heer Bush, aanvaard mijn felicitaties met uw verkiezing als president van de Verenigde Staten van Amerika. Ik zou graag de hoop uiten dat uw inspanningen in deze hoge functie de zaak van het verder ontwikkelen van stabiele en voorspelbare betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en de VS en de verbetering van de gehele internationale situatie zullen dienen. Van haar kant is de Sowjet-Unie bereid de wederzijds voordelige Sowjet-Amerikaanse samenwerking op het breedst mogelijke scala van onderwerpen, voort te zetten en te verdiepen."

Het Sowjet-persbureau TASS stelde op 9 november vast dat ,,de Amerikaanse kiezers zich hebben uitgesproken voor voortzetting en de uitbreiding van de samenwerking" tussen beide supermachten.
De Britse premier Margaret Thatcher wenste Bush op 9 november telefonisch geluk met zijn overwinning. Zij bood hem haar ,,trouwe steun" aan.
In Bonn prees de Westduitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher, Bush' verkiezing als een positief resultaat. Hij zei dat deze goed was voor de betrekkingen tussen West-Duitsland en de VS. In het bijzonder gezien de voorgenomen economische samenwerking in de Europese Gemeenschappen in de jaren negentig was het van grote betekenis dat Bush geen voorstander was van protectionisme, aldus Genscher.
Genschers Franse ambtgenoot, Roland Dumas, zei de uitslag vooral te zien als een goede mogelijkheid een nieuwe impuls te geven aan de samenwerking tussen Moskou en Washington die al

door president Reagan op gang was gebracht.
Jacques Delors. voorzitter van de Europese Commissie, zei zich erop te verheugen samen te werken met George Bush .,in de beslissende jaren tot 1992".
De Japanse regering van premier Takeshita verklaarde blij te zijn met de verwachte continuïteit van het Amerikaanse beleid.
De Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken. Roelof Botha, nuanceerde zijn blijdschap over het verlies van Dukakis, voorstander van strengere economische sancties, door erop te wijzen dat Bush in het Congres een Democratische meerderheid tegenover zich had.
Israël verwachtte geen dramatische wijzigingen onder Bush van het Amerikaanse beleid ten aanzien van het Midden-Oosten. De socialistische partijleider Peres, omschreef Bush op 9 november als een vriend van Israël. Hij wees erop dat de nieuwe Amerikaanse leider een van de steunpilaren was van de strategische samenwerking tussen de VS en Israël en ook een fervent voorstander was van maatregelen tegen landen die terreur steunden.
Arabische leiders nodigden Bush uit ,,het probleem in het Midden-Oosten de grootste en doeltreffendste aandacht te geven". Dit deelde de secretaris-generaal van de Arabische Liga, Chedli Klibi, op 9 november mee. Klibi wees op Bush' ,,lange ervaring" in internationale zaken.

De Egyptische president Mubarak feliciteerde Bush met diens verkiezing en uitte de hoop dat de kwestie van vrede in het Midden-Oosten hoog op diens lijst van prioriteiten zou staan.

De Nicaraguaanse contra-leider Adolfo Calero Portocarrero verklaarde dat de Amerikaanse kiezers Bush het mandaat hadden gegeven het strikte beleid van president Reagan tegenover de Sandinistische regering in Managua voort te zetten.
De Nicaraguaanse president Daniel Ortega Saavedra riep Bush op tot besprekingen om een einde te maken aan de al jaren durende oorlog van de door Washington gesteunde contra's tegen zijn regering.

Persconferentie Bush in Houston. *James* Baker voorgedragen als minister van buitenlandse zaken

Op 9 nov. 1988 deelde Bush op een persconferentie in Houston mee dat zijn campagneleider James Baker in januari wanneer de regering-Bush aantrad het departement van buitenlandse zaken onder zijn hoede zou krijgen.

Baker. een oude vriend van Bush. was onder Reagan achtereenvolgens stafchef van het Witte Huis (begin 1981- begin 1985) en minister van financien geweest (begin 1985- aug. 1988) Op 5 aug. 1988 had president Reagan meegedeeld dat Baker het ministerschap neerlegde om campagneleider van Bush te worden (pag. 699/3-1988).

Bush maakte tevens bekend dat Craig Fuller. de chef van zijn vice-presidentiële staf. en Robert Teeter, die in de campagne van Bush eveneens een prominente rol had gespeeld, leiding zouden geven aan het team dat de feitelijke regeringswisseling zou regelen. Sheila Tate. perssecretaris van Bush tijdens de verkiezingscampagne, behield die functie tijdens de overgangsperiode.

De toekomstige president zei dat Baker snel na de regeringsaflossing op 20 januari een ontmoeting zou hebben met de leiders van de NAVO-bondgenoten en met de minister van buitenlandse zaken van de Sowjet-Unie, Edoeard Sjewardnadze, met wie hij zou spreken over de mogelijkheid van een topontmoeting met Sowjet-leider Gorbatsjow.
Bush voegde daaraan wel toe dat een top met Gorbatsjow niet in het teken moest staan van een kennismaking, maar over substantiële problemen moest gaan. ,,Ik ben nooit een voorstander geweest van ontmoetingen om wille van de ontmoeting", aldus de aanstaande president. ,,Ik wil dat er enige vooruitgang plaatsheeft." Volgens hem konden onder meer vorderingen worden geboekt op punten als wapenbeheersing en mensenrechten.
Maar ook de oplossing van regionale spanningen in de wereld waren van groot belang voor de betrekkingen tussen de VS en de Sowjet-Unie, aldus Reagans opvolger.
Hij zei dat de stopzetting van de Sowjet-troepen uit Afghanistan de onderlinge relaties ernstig zou compliceren, maar voegde meteen toe niet daarin te geloven.

Hulp aan de contra's in Nicaragua zou, zo zei Bush, ,,hoge prioriteit" krijgen omdat ,,vrijheid en democratie in dit halfrond een hoge prioriteit hebben" ...,,en ik zal de Sandinisten onder druk blijven zetten om hun beloften aan de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) van democratie en vrijheid, te houden".

Verder zei Bush dat aanstaand vicepresident Quayle dezelfde ,,toegang zal krijgen tot de papieren, de inlichtingendienst en de informatie" als hij zelf had. (*NRC/H'blad,* Volkskrant, Utrechts Nieuwsblad, The Times, *Financial Times*, International Herald Tribune, Le Monde, NZZ, FAZ)

INTERNATIONALE ZAKEN

VERENIGDE NATIES

42STE ALGEMENE VERGADERING

In New York in het hoofdkwartier van de Verenigde Naties heeft van 15 september - 21 december 1987 het eerste deel plaatsgevonderi van de 42ste Algemene Vergadering van de VN.
Op de openingsdag van de bijeenkomst verkoos de AV Peter Florin, vice-minister van buitenlandse zaken van de DDR. tot haar voorzitter.

Peter Florin is op 2 oktober 1921 in Keulen geboren. In de jaren drrtig ontvluchtte de familie Florin het Nazi-bewind in Duitsland. eerst naar Frankrijk en vervolgens naar de Sowjet-Unie
In Moskou heeft Peter Florin gestudeerd aan het Mendelejew College voor chemie Gedurende de Tweede Wereldoorlog was hij redacteur van een anti-fascistisch weekblad.
Van 1949-1952 was Peter Florin lid van dr Adviesraad van het ministerie van buitenlandse zaken van de DDR
In 1953 werd hij benoemd tot hoofd van de afdeling buitenlandse zaken en internationale betrekkingen van het Centrale Comité van de Socialistische Eenheidspartij van Duitsland. SED.
Van 1967-1969 was hij ambassadeur voor dr DDR in Tsjechoslowakije en in 1969 werd hij benoemd tot vice-minister van buitenlandse zaken.
In die functie was hij van 1973-1982 permanent vertegenwoordiger van de DDR bij de Verenigde Naties.

Resoluties

Hierna volgt een overzicht van de belangrijkste resoluties, die de AV in haar 42ste zitting heeft aangenomen.

Veiligheidsraad
Op 15 oktober verkoos de AV Algerije. Brazilië, Nepal. Senegal en Joego-Slavië tot niet-permanente leden van de Veiligheidsraad voor een periode van twee jaar, te beginnen op 1 januari 1988. Deze landen kwamen in de plaats van Bulgarije, Kongo, Ghana. de Unie van Arabische Emiraten en Venezuela, wier termijn up 31 december 1987 was afgelopen
De andere vijf niet-permanente leden van de Veiligheidsraad gedurende 1988 zijn Argentinië. de Bondsrepubliek Duitsland. Italie, Japan en Zambia.

Ontwapening
Op 30 november aanvaardde de AV in totaal 60 resoluties m b.t. het onderwerp ontwapening en daarmee samenhangende kwesties
In deel A van resolutie 38/42, die was aangenomen met 133 tegen 0 stemmen bij 12 onthoudingen. verwelkomde de AV de overeenkomst tussen de SU en de VS over de afschaffing van de kernraketten voor de middellange en kortere afstand - het INF-akkoord.
In deze resolutie nam de AV er met voldoening kennis van, dat Sowjet-secretaris-generaal Gorbatsjow en VS-president Reagan elkaar in de eerste helft van 1988 weer zouden ontmoeten.
In deel D van deze resolutie begroette de AV het streven van Gorbatsjow en Reagan een verdrag tot stand te brengen over een reductie met 50% van de strategische kernwapens. waarover in Genève tussen delegaties uit beide betrokken landen onderhandeld wordt.

Peter Florin (tweede van links). net verkozen tot voorzitter van de 42ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, ontvangt op 15 september 1987 de voorzittershamer uit handen van zijn voorganger Humayan Rushid Chowdhury. In het midden vice-secretaris-generaal Joseph Reed. Geheel links, achter Peter Florin, Ali Teymour, de chef-protocol.

Deel F riep op tot een overeenkomst over een verbod op het uitvoeren van gewapende aanvallen op kerncentrales - een daad die gelijk gesteld kon worden aan het verrichten van een nucleaire slag.

Resolutie 42/26 betreurde de continuering van kernproeven en deed een beroep op de VS en de SU zich meer in te spannen om hier een eind aan te maken.
In deze resolutie en in een aantal andere werd de Franse regering veroordeeld omdat zij doorging met het verrichten van kernproeven in het zuidelijke deel van de Stille Oceaan en omdat zij niet de VN-protocollen had geratificeerd, die de aanwezigheid van kernwapens in andere delen van de wereld verboden.
De AV bevestigde, dat zij toegedaan bleef aan het beginsel van kernwapenvrije zones in Latijns-Amerika, Zuid-Azie. het Midden-Oosten en Afrika.
In dit deel van de resolutie toonde de AV zich ernstig gealarmeerd over het nucleaire vermogen van Zuid-Afrika.

In resolutie 42/33 benadrukte de AV het belang van het vermijden van een bewapeningswedloop in de ruimte.

Resolutie 42/44 veroordeelde Israël, omdat dit land niet met zoveel woorden had afgezien van kernwapens Na een publicatie in de Sunday Times van 5 oktober 1986 werd Israël ervan verdacht in een kerninstallatie in Dimona in de Negev onderdelen voor kernwapens te vervaardigen. Deze publicatie was tot stand gekomen met behulp van materiaal. dat aan het blad was verstrekt door Mordcchai Vanunu, een Israëlische technicus. die in de installatie in Dimona werkzaam was geweest.
De resolutie deed een beroep op het Internationale agentschap voor atoomenergie IAEA alle wetenschappelijke samenwerking met Israël op te schorten, die zou kunnen bijdragen aan het nucleaire vermogen van dit land.
In deze resolutie en een aantal andere werd de aandacht gevestigd op de nucleaire samenwerking tussen Israël en Zuid-Afrika.

Op 30 november besloot de AV voor de derde maal een speciale Algemene Vergadering te beleggen, geheel gewijd aan ontwapeningsvraagstukken. Deze zou van 31 mei - 23 juni 1988 in New York gehouden moeten worden.

De AV drong er bij de VN-ontwapeningsconferentie in Genève op aan een hoge prioriteit toe te kennen aan de opstelling van een conventie, die alle gebruik van kernwapens zou verbieden. In resolutie 42/39C aanvaardde de AV een ontwerp-tekst over dit onderwerp, die in werking zou kunnen treden. zodra zij was geratificeerd door 25 landen. waaronder de vijf nucleaire mogendheden China. Engeland, Frankrijk, de SU en de VS.

Zuid-Afrika en zuidelijk Afrika
De AV aanvaardde meerdere resoluties over Zuid-Afrika, waaronder op 20 november één, waarin een herbevestiging werd uitgesproken van ,,de legitimiteit van de strijd van zuidelijk Afrika en zijn recht om de noodzakelijke middelen te kiezen, waaronder dat van de gewapende strijd. om de uitroeiing van de apartheid te bereiken";
waarin de executies werden veroordeeld van .,patriotten en gevangen genomen vrijheidsstrijders in Zuid-Afrika":
waarin de onvoorwaardelijke vrijlating werd geëist van Nelson Mandela, de gevangen leider van het Afrikaanse Nationale Congres ANC;
waarin werd opgeroepen tot beëindiging van gedwongen hervestiging van delen van de bevolking, tot afschaffing van de apartheid. tot legitimering van het ANC, het Pan-Afrikaanse Congres van Azania en andere verboden organisaties en tot de terugkeer van alle politieke ballingen.
De resolutie riep opnieuw op tot een internationaal, gecoördineerd en streng gecontroleerd systeem van sancties tegen Zuid-Afrika en vroeg om een strikte toepassing van boycots op de verkoop van aardolie aan. de aanschaf van goederen uit en het verrichten van directe of indirecte investeringen in Zuid-Afrika en Namibië

Op 6 november had de AV een resolutie aangenomen. waarin wederom de Zuidafrikaanse bezetting ran Namibië werd afgewezen en i.h.b. de ,.voortgaande militarisering" van het gebied. die volgens de resolutie gedwongen recrutering van Namibische burgers met zich meebracht; het gebruik van Namibië als springplank voor aanvallen op Angola, Botswana, Mozambique, Zambia en Zimbabwe; en de onderdrukking van afwijkende meningen in Namibië, met inbegrip van de ,.willekeurige gevangenzetting en detentie" van de leiders van de South West African People's Organisation SWAPO. de ,,enige en authentieke vertegenwoordiging van het Namibische volk".
De AV drong er bij West-Duitsland op aan zijn ontwikkelingshulp aan Namibië stop te zetten en eiste van Israël, dat het een einde zou maken aai: zijn economische en militaire samenwerking met het door Zuid-Afrika gecontroleerde regime.

Sowjet-voorstel over **,,Omvattend** systeem van internationale vrede en veiligheid"
De AV keurde op 7 december een sterk geamendeerde versie goed van een Sowjet-voorstel om de rol van VN-organisaties in internationale zaken opnieuw in overweging te nemen.
Het ,,Omvattende systeem van internationale vrede en veiligheid" riep op tot een verhoogde betrokkenheid van de Verenigde Naties en andere multilaterale organisaties bij internationale zaken als ontwapening, economische samenwerking. mensenrechten en milieubescherming en deed op de secretaris-generaal een beroep de methodes te onderzoeken, waarop over deze kwesties van gedachten kon worden gewisseld.
Voor deze resolutie stemden 76 landen: 12 landen stemden tegen, waaronder de VS. en er waren 63 onthoudingen.

Afghanistan
Scherpe kritiek was er in de 42ste AV op de Sowjet-Unie wegens de voortdurende aanwezigheid van Sowjet-troepen in Afghanistan.
Op 10 november stemde de AV met 123 tegen 19 stemmen bij 11 onthoudingen in met een resolutie, die een herbevestiging uitsprak van het recht van het Afghaanse volk op zelfbeschikking en die herhaalde. dat behoud van de soevereiniteit van Afghanistan essentieel was voor een vreedzame oplossing van het probleem.
Gevraagd werd om onmiddellijke terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit het land.
Op 7 december sprak de AV in een resolutie haar diepe zorg uit over ,,het grote aantal personen, dat zonder de hun toekomende rechtsprocedure wordt vastgehouden voor hun streven naar de uitoefening van fundamentele mensenrechten", alsmede over de ,.grote strengheid", die door de Afghaanse en Sowjetautoriteiten tegen hun opponenten werd gebruikt
Ook sprak de resolutie nog ernstige zorg uit over de intensivering van het gewapende conflict, dat w-reedheden en mishandeling van gevangenen met zich mee bracht.

Centraal Amerika
De AV aanvaardde op 12 november een resolutie. die aan alle landen vroeg gehoor te geven aan een uitspraak van het Internationale Gerechtshof in Den Haag van 27 juni 1986, waarin gezegd werd, dat militaire en paramilitaire activiteiten tegen Nicaragua gestaakt moesten worden.
Alleen de VS en Israël stemden tegen deze resolutie. Onder 48 onthoudingen bevonden zich veel Centraal-Amerikaanse en Westeuropese landen.

Israël en de bezette gebieden
Op 8 december sprak de AV met overgrote meerderheid een veroordeling uit van de voortgaande Israelische bezetting en annexatie van de Arabische gebieden op de Westoever en in de Gazastrook.
Israël werd opgeroepen de Geneefse Conventie over de bescherming van burgers in oorlogstijd uit 1949 van toepassing te verklaren op de

Palestijnse ingezetenen van de bezette gebieden.
Gevraagd werd om de vrijlating van Palestijnen, die gevangcn gehouden worden ,,als gevolg van hiin strijd om zelfbeschikking"
De resolutie veroordeelde dc Israclische autoriteiten i.h b, voor de toepassing van de politiek van de ,,ijzeren vuist" sinds 4 augustus 1983 (pag.208/1-1986); voor de beweerde mishandeling en marteling van kindcrcn cn minderjarigen in gevangenschap: voor de sluiting van vakbondsburelen en de arrestatie van vakbondsfunctionarissen: voor tussenkomst in de vrijheid van de pers: voor het doden en verwonden van ongewapende demonstranten; en voor het opleggen van een groot aantal huisarresten.

Bijzondere vertegenwoordiger in Libanon
Op 11 december deed de AV een beroep op secretaris-generaal Perez de Cuellar een Bijzondere vertegenwoordiger voor dc wederopbouw en ontwikkeling van Libanon te benoemen, ten einde de coordinatic van hulpwerkzaamheden en de distributie van ontwikkelingshulp te vergemakkelijken
Begin februari 1988 heeft de secretaris-generaal Ragnar Gudmundsson uit IJsland op deze post benoemd

Internationale conferentie over Midden-Oosten
Gedurende de 42ste AV bleef de SU pressie uitoefenen om een internationale conferentie over het Midden-Oosten bijeen te roepen en op 2 december stemde een meerderheid van de AV voor een resolutie over de Palestijnse kwestie, waarin werd voorgesteld een conferentie over het Midden-Oosten te beleggen onder auspiciën van de VN.
Verzet tegen deze resolutie was afkomstig van Israël en de VS.

Conferentie over terrorisme
Op 8 december aanvaardde de AV met 153 tegen twee stemmen (Israël en de VS) bij één onthouding (Honduras) een resolutie, waarin werd voorgesteld de lidstaten te raadplegen met het oog op de mogelijke bijeenroeping onder auspicien van de VN van een internationale conferentie over terrorisme.
De resolutie veroordeelde weliswaar daden van terrorisme ,,waar en wanneer ook begaan" en zij deed een beroep op de staten dergelijke daden niet in andere landen te ondersteunen, maar zij sprak ook uit, dat er bepaalde koloniale en andere situaties konden bestaan, o.m. massieve schendingen van de mensenrechten, die tot daden van terrorisme aanleiding konden geven

Veroordeling huurlingen
Met 125 tegen 10 stemmen bij 19 onthoudingen gaf de AV op 7 december haar goedkeuring aan een resolutie, waarin diepe zorg werd uitgesproken over het toenemende gebruik van huurlingen, i.h.b.in Afrika en Centraal-Amerika, in strijd met wat werd genoemd de fundamentele beginselen van het internationale recht.
De resolutie, waar tegen was gestemd door België, Frankrijk, West-Duitsland, Italië, Japan, Luxemburg, Nederland, Portugal, Engeland en de VS, deed specifiek een aanval op Zuid-Afrika wegens het gebruik door dit land van huurlingen om buurstaten te destabiliseren.

Zeerecht
Op 18 november sprak de AV in een resolutie voldoening uit over het besluit van India zich te laten registreren als eerste, pionierende investeerder in mijnbouw op de bodem van de zee overeenkomstig de bepalingen, die in de VN-Conventie aangaande het zeerecht (pag. 395/2 e.v.-1982) waren opgenomen om de exploitatie van bronnen op de bodem van de zee buiten het bereik van nationale territoriale wateren te reguleren.
Ook toonde de AV zich voldaan over Japan en de Sowjet-Unie die te kennen gegeven hadden hetzelfde van plan te zijn.
De Verenigde Staten en Turkije, tegenstanders van de Conventie, stemden tegen deze resolutie.

Conferentie niinst ontwikkelde landen
Op 11 december besloot de AV zonder stemming een VN-conferentie te beleggen over de minst ontwikkelde landen.
De conferentie zou in september 1990 in Frankrijk gehouden moeten worden en zij zou in het voorjaar van 1989 vooraf gegaan moeten worden door een bijeenkomst van deskundigen uit donorlanden. te zamen met vertegenwoordigers van internationale en multilaterale hulporgariisaties en van de minst ontwikkelde landen.
Opdracht van de conferentie zou moeten zijn de stand van zaken tc ondcrzoekcn voor wat betreft de internationale steun aan de minst ontwikkelde landen cn planricn tc ontwikkelen om de vooruitgang van hun economieën te versnellen.

Waarnemerstatus bij de AV
Op 14 december stemde de AV met 106 tegen 10 stemmen bij 21 onthoudingen in met de toekenning van de status van waarnemer bij de AV aan alle bevrijdingsorganisaties, die gesteund werden door hetzij de Organisatie van Afrikaanse Eenheid OAU, dan wel de Arabische Liga.
Dit besluit was bedoeld om de weg te openen voor het Polisariofront voor de bevrijding van de Westelijke Sahara om, naast de PLO, SWAPO, het ANC en het Pan-Afrikaanse Congres van Azania. als waarnemer bij de AV vertegenwoordigd te zijn.
Op 28 oktober had de AV al besloten om de Afrikaanse Ontwikkelingsbank uit te nodigen als waarnemer aan haar werkzaamheden deel te nemen.

Internationale beurskrach
Op 11 december besloot de AV zonder stemming opdracht te geven tot het verrichten van een onderzoek naar de consequenties van de internationale beurskrach van oktober 1987 (pag. 705/1 e.v.-1987), i.h.b. voor wat betreft de gevolgen voor de stabiliteit, de handelsvooruitzichten en de algemene vooruitgang van ontwikkelingslanden.

Commissie inzake vredebewarende operaties
De AV besloot op 8 december om de speciale commissie inzake vredebewarende operaties opnieuw bijeen te roepen. Deze commissie was in 1965 in het leven geroepen, maar zij had in 1983 haar werkzaamheden opgeschort.
Overeenkomstig dit besluit hervatte de commissie op 10 februari 1988 haar zittingen. Zij zou aan de 43ste AV een rapport aanbieden.
Een bijzonder terrein van zorg voor de commissie bestond in de groeiende kosten van de VN-vredebewarende strijdkrachten, vooral met oog op het toenemende niveau van de achterstand in betalingen aan de VN door de lidstaten.
Zo maakte b.v. secretaris-generaal Perez de Cuellar op 8 maart 1988 bekend. dat het geaccuniuleerde tekort van de VN-troepen op Cyprus $166 mln beliep.

Milieubescherming
De AV aanvaardde op 11 december in een resolutie het rapport over de vooruitzichten van het milieu tot het jaar 2000 en daarna. dat was opgesteld door de intergouvernementele voorbereidende commissie van het VN-milieuprogramma UNEP.
In het rapport werd o.m. gezegd, dat de bestaande wereldwijde economische condities het probleem van een aanhoudende verbetering van het globale milieu bijzonder moeilijk maakten.
Aangezien massale armoede vaak aan de wortel lag van schade aan het milieu en omdat milieuzaken nauw verbonden waren met ontwikkelingspolitiek en -praktijken. zou hei de meest praktische manier om vooruitgang te bereiken zijn om de wereldwijde economische omstandigheden te verbeteren, i.h.b. in de ontwikkelingslanden.
Aan de andere kant. omdat veel milieuproblemen een weerspiegeling vormden van conflicten in belangen tussen verschillende groeperingen en landen, zou het noodzakelijk zijn passende garanties in het leven te roepen eri er voor te zorgen, dat de landen, die schade aanrichtten, ter verantwoording geroepen konden worden.
Te zelfder tijd zouden contacten tussen de lidstaten verbeterd moeten worden om problemen te voorkomen en een groter bewustzijn van de globale problemen te creëren.

Op 16 september aanvaardde de AV een resolutie, waarin zij de uitkomst van de conferentie in Montreai over bescherming van de ozonlaag tegen aantasting door CFK's (pag. 635/3 e.v.-1987) verwelkomde.

In een andere resolutie vroeg de AV aan de secretaris-generaal een omvattend rapport op te stellen over illegale handel in giftige en gevaarlijke produkten en afval

Tenslotte vroeg de AV in een resolutie de lidstaten in niilieuzaken beter met elkaar samen te werken, waarbij i.h.b. aandacht geven zou moeten worden aan veranderingen in het klimaat in de wereld.

Schuldencrisis in Afrika
Op 8 december beoordeelde de AV het VN-actieprogramma voor economisch herstel en ontwikkeling in Afrika 1986-1990.
Daarbij stelde de AV vast, dat er een daling had plaatsgevonden in de stroom van netto-middelen van de ontwikkelde landen naar de ontvangende landen in Afrika. Ook stelde de AV vast, dat de ontwikkelde landen zich niet bijzonder hadden ingespannen om de problemen van de Afrikaanse landen te verlichten bij het vaststellen van de voorwaarden voor het verlenen van hulp.
De AV deed op de internationale gemeenschap een beroep om prioriteit te geven aan het verlenen van humanitaire, economische en financiële hulp aan de landen van Zuidelijk Afrika en riep tevens een ad hoc commissie in het leven, die de voortgang van deze hulpverlening in de gaten zou moeten houden en die in september 1988. voorafgaand aan de opening van de 43ste AV, gedurende 10 dagen bijeen zou komen.

Natuurrampen
Op 11 december besloot de AV de periode 1990 tot 1999 te verklaren tot het Internationale decennium van de vermindering van natuurrampen. Het belangrijkste doel hiervan was het om de internationale coördinatie te verbeteren bij het voorspellen en onderzoeken van natuurrampen en om de inspanningen te vergroten bij het verzachten van de sociale en economische ontwrichting, die door. dergelijke gebeurtenissen wordt veroorzaakt.
Bijzondere inspanningen zouden moeten worden verricht om informatie te verspreiden over onderwerpen, die verband houden met rampen.
De details t.a.v.het Natuurrampen-decennium zouden moeten worden uitgewerkt door de 43ste AV.

Jaar van alfabetisme
Op 7 december besloot de AV 1990 uit te roepen tot het jaar van alfabetisme. Zij machtigde de VN-organisatie voor onderwijs, wetenschap en cultuur UNESCO om aan dit project leiding te geven.

Rechten van kinderen
De AV besloot op 7 december, bij onthouding van de VS, de opstelling te overwegen van een internationale conventie over de rechten van

kinderen met oog op wat zij noemde de kritieke situatie van minderjarigen in vele delen van de wereld als gevolg van inadequate sociale omstandigheden, natuurrampen. uitbuiting of gewapende conflicten.

Racisme
Op 30 november nam de AV zonder stemming een resolutie aan, waarin zij het belang voor alle landen en voor de VN in het bijzonder bevestigde van de strijd tegen racisme.
In deze resolutie gaf de AV goedkeuring aan het programma van activiteiten voor de tweede helft van het tweede decennium van de strijd tegen racisme en raciale discriminatie 1990-1993.

Behuizing van daklozen
In herinnering roepend, dat zij het jaar 1987 had uitgeroepen tot het Internationale jaar van behuizing voor de dakloze (pag. 330/2-1987), besloot de AV op 11 december een Globale strategie voor behuizing tot het jaar 2000 op te stellen.
Het uitwerken van de details van dit project werd opgedragen aan het VN-centrum voor menselijke vestiging Habitat, dat plannen zou moeten voorleggen aan de Economische en sociale raad ECOSOC, die vervolgens door de 43ste AV goedgekeurd zouden moeten worden.

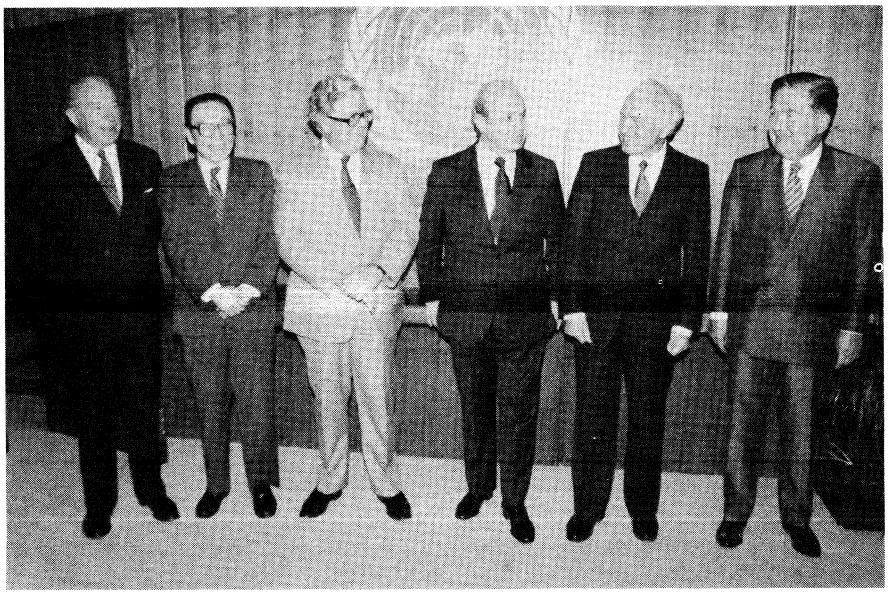
Hoge Commissaris voor vluchtelingen
Op 7 december besloot de AV de ambtstermijn van de Hoge Commissaris voor vluchtelingen, Jean-Pierre Hocké, met vijf jaar te verlengen, ingaande op 1 januari 1989.
Jean-Pierre Hocké was in eerste instantie benoemd op deze post m.i.v. 1 januari 1986 (pag. 325/3-1987).

UNEP
Zonder stemming nam de AV op 11 december een resolutie aan, waarin het ritme van de bijeenkomsten van de Raad van Bestuur van het VN-milieuprogramma UNEP werd veranderd. In plaats van elk jaar bijeen te komen zou, met ingang van 1989, alleen in oneven jaren vergaderd worden.
Daarnaast zou in elk zesde jaar, te beginnen in 1988, een speciale zitting van een week plaatsvinden, waarin goedkeuring gegeven zou moeten worden aan het VN-milieuprogramma voor de middellange termijn.
In overeenstemming hiermee werd besloten de verkiezing van de leden van de UNEP-Raad van Bestuur uit te stellen tot de 43ste AV. Tevens werd de beslissing genomen de ambtstermijn van de leden van de Raad te verlengen van drie tot vier jaar.

ECOSOC
Op 21 oktober en 3 november, na zeven stemmingen, werden de volgende landen verkozen tot lid van de Economische en sociale raad ECOSOC voor een ambtstermijn van drie jaar met ingang van 1 januari 1988: Columbia, Cuba, Frankrijk, West-Duitsland, Ghana, Griekenland, Guinea, India, Ierland, Japan, Lesotho, Liberia, Libië, Portugal. Saoedi-Arabië, Trinidad en Tobago, Venezuela en Joego-Slavië.

Internationaal Hooggerechtshof
Op 11 november herkoos de AV de volgende leden van het Hooggerechtshof in Den Haag: Roberto Ago (Italië), Mohammed Bedjaoui (Algerije), Stephen Schwebel (VS) en Nikolai Tarassow (SU). Tot lid verkozen werd, na vijf stemmingen. Mohamed Shahabuddeen (Guyana) als opvolger van José Sette-Camara (Brazilië).
De ambtstermijn van de verkozenen bedraagt negen jaar met ingang van 6 februari 1988.

Op 18 november gaf de AV goedkeuring aan de aanvraag van Nauru oni partij te mogen worden bij het Statuut van het Internationale Hooggerechtshof, zodra het de relevante ratificatiedocumenten gedeponeerd zou hebben.

Secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar (derde van rechts) met de ministers van buitenlandse zaken van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad (v.l.n.r.) George Shultz (VS), Wu Xueqian (China), Sir Geoffrey Howe (Engeland), Eduard Sjewardnadze (SU) en Jean-Bernard Raimond (Frankrijk) op 25 september 1987, na overleg in de Veiligheidsraad over de oorlog tussen Iran en Irak.

Begroting 1988-1989
De 42ste AV besloot het eerste deel van haar werkzaamheden op 21 december 1987 met het aanvaarden van de begroting voor de periode 1988-1989.
In deze begroting was een bedrag aan uitgaven voorzien voor de genoemde twee jaar van $1.769 mln.
Toen secretaris-generaal Perez de Cuellar in oktober zijn ontwerp-begroting had ingediend, had hij gevraagd om toestemming voor uitgaven tot een bedrag van $1.680 mln De adviserende commissie voor administratieve en begrotingskwesties ACABQ had, in vergelijking met de begroting 1986-1987 (pag. 330/2-1987) bezuinigingen voorgesteld tot een bedrag van $51 mln. De uiteindelijke begroting, zoals die op 21 december door de AV was goedgekeurd, viel niettemin ong. 5% hoger uit als gevolg van de waardedaling van de VS-dollar en lag in nominale termen $58 mln boven die voor 1986-1987.
De resolutie, waarin de begroting werd goedgekeurd, werd aangenomen met 146 stemmen tegen één (Israël) bij drie onthoudingen (Australië, Japan en de VS).
De laatste twee genoemde landen waren lid van de Commissie voor programma en coordinatie CPC, die op 19 december 1986 was ingesteld en die tot taak had het opstellen van de begroting namens de AV te begeleiden (pag. 331/2-1987).
De AV besloot op 21 december met 152 stemmen tegen één (de VS) en zonder onthoudingen het lidmaatschap van de CPC uit te breiden van 21 tot 34 leden.
Secretaris-generaal Perez de Cuellar had op 2 december 1987 de AV een rapport toegezonden over de financiële situatie van de VN. Hij stelde hierin, dat er een achterstand in contributiebetalingen bestond van $450 mln, voor drie kwart waarvan de VS verantwoordelijk waren.
Van de 159 VN-lidstaten hadden er 93 een achterstand bij hun contributiebetalingen.
Van het achterstallige bedrag dateerde $170 mln van voor 1987: hiervoor waren 42 landen verantwoordelijk.
In zijn rapport sprak de secretaris-generaal de zorg uit, dat de levensvatbaarheid en de effectiviteit van de organisatie geschaad zouden kunnen worden door de financiële problemen. Hij voorspelde, dat de liquide middelen medio januari 1988 uitgeput zouden zijn en dat een patroonvan betalingen in 1988 als in 1987 ertoe zou leiden, dat de VN vanaf augustus 1988 niet meer aan haar financiële verplichtingen zou kunnen voldoen.
Om de crisis meester te worden deed hij een aantal voorstellen om fondsen te werven, waaronder een lening op de open kapitaalmarkt van $50 mln.
De ACABQ vergaderde op 8 december over deze voorstellen en sprak als haar mening uit, dat een dergelijke lening niet verstandig zou zijn met oog op de renteverplichtingen, die de VN daarmee zou aangaan en die op toekomstige begrotingen zouden drukken.
De ACABQ stemde wel in met het uitgeven van renteloze obligaties tot het bedrag van de achterstallige betalingen. Deze obligaties konden worden aangekocht door landen zonder betalingsachterstanden en zij zouden worden afgelost, als de achterstanden waren ingelopen.
Enige verlichting in de liquiditeitspositie van de VN trad op in december 1987 toen enkele landen een gedeelte van hun contributie voor 1988 vooruit betaalden.
De VS verrichtten op 3 december 1987 een betaling van $90 mln aan de VN. De VS hadden op 23 november beloofd deze betaling te zullen doen als antwoord op een dringend beroep, dat de secretaris-generaal in oktober op de VS-regering had gedaan.
Deze betaling was verricht onder een tijdelijke uitgavenmachtiging, aangezien het Congres nog steeds geen goedkeuring had gehecht aan de reguliere contributiebetalingen. Op het doen van deze betaling was krachtig aangedrongen door de permanente vertegenwoordiger van de VS bij de VN, generaal Vernon Walters.
Deze druk van generaal Walters vormde een weerspiegeling van de veranderde houding jegens de VN van de regering-Reagan na de goedkeuring van de AV in december 1986 van hervormingen in de begroting en de begrotingsprocedure.
President Reagan had op 31 december 1986 zijn instemming betuigd met deze hervormingen.
Daarna volgde pressie vanuit de regering op het Congres om alsnog de achterstallige contributie over 1986 goed te keuren. terwijl generaal Walters eind februari 1987 het Congres vroeg het gehele bedrag. waardoor de VS was aangeslagen voor 1987 - $210 mln - te voldoen, hoewel de regering in januari slechts om $130

mln had gevraagd: dit voorstel was echter opgesteld voor de AV-besluiten van 19 december 1986.
De regering-Reagan oefende ook druk uit op het Congres om het amendement-Kasselbaum, dat de VS-contributie aan de VN onder bepaalde voorwaarden beperkte tot 204 van de VN-begroting, niet al te strikt te handhaven.
De VS worden door de VN aangeslagen voor 25% van de begroting. De regering vroeg het Congres de limiet van 20% te mogen overschrijden, als de president zich ervan had vergewist, dat de besluiten van de AV van 19 december 1986 ook werkelijk werden uitgevoerd
Na de VS-betaling van $90 mln op 3 december 1986 aan de VN en een eerdere betaling van $10 mln berekende de VN, dat de achterstand van de VS in contributiebetalingen voor 1987 $112 mln bedroeg, terwijl er over eerdere jaren nog een bedrag open stond van $147 mln.
Daarnaast was de VS nog een bedrag schuldig van $61 mln aan speciale contributies in samenhang met vredebewarende operaties van de VN.
President Reagan ondertekende op 22 december 1987 de wetten m.b.t. de begroting voor het fiscale jaar 1988 (dat op 1 oktober 1987 was begonnen).
Hieronder bevond zich een wet, volgens welke het ministerie van buitenlandse zaken betalingen mocht verrichten tot een plafond van $571 min aan de VN en 44 andere internationale organisaties
Dit plafond gold voor het fiscale jaar 1988. Voor het fiscale laar 1989 was er een plafond ingesteld van $582 mln.
In de wet, waarin dit geregeld was, was tevens bepaald, dat in eerste instantie slechts 40% van de aanslag betaald mocht worden: nog eens 40% zou betaald worden, nadat de president zich had vergewist van vooruitgang bij de hervormingen in de VN-begroting; en de laatste 20% zouden één maand daarna worden betaald, tenzij dit bedrag zou worden geblokkeerd door een gezamenlijke resolutie van beide Huizen van het Congres.

Wladimir Petrowsky, vice-minister van buitenlandse zaken van de SU, maakte op 15 oktober 1987 in de AV bekend, dat zijn regering haai achterstallige betalingen aan de VN, $28 mln aan reguliere contributies en $197 mln aan speciale bijdragen voor V -vredebewarende operaties sinds 1973, in de navolgende drie jaar zou voldoen.
Deze toezegging had echter geen betrekking op de bedragen, die de SU had geweigerd bij te dragen aan de vredebewarende operaties in de Sinaï in de nasleep van de oorlog van 1956 en evenmin voor VN-operaties in de Kongo in het begin van de jaren '60.

OOST-EUROPA

POLEN

VOORTDURENDE ARBEIDSONRUST

Op pag. 690/2 e.v. werd bericht over de economische hervormingsmaatregelen van de Poolse regering, die in het voorjaar van 1988 een golf van stakingen teweeg hadden gebracht. Hierna volgt een verslag van de ontwikkelingen in Polen vanaf medio augustus 1988.

Nieuwe *stakingsgolf*

In de Zuidpoolse stad Jastrzebie (in Opper-Silezië) brak op 15 augustus een staking uit in de mijn Manifest Lipcowy, toen een 300 man sterke avondploeg weigerde aan het werk te gaan. Volgens een van de 33 leden van het stakingscomité hadden zich een dag later 3.000 van de 9.000 arbeiders van de mijn bij de staking aangesloten. Zij eisten een loonsverhoging van 50%, betere arbeidsomstandigheden, indienstneming van collega's die wegens illegale vakbondsactiviteit op straat waren gezet, en legalisering van Solidariteit. Ook eisten ze dat 30% van het witteboordenpersoneel van de mijn werd ontslagen en dat van het aldus bespaarde geld de loonsverhoging van de mijnwerkers werd betaald.

De mijn Manifest Lipcowy was een van de grootste van Polen en had tijdens de golf van stakingen in 1980 een belangrijke rol gespeeld.

De mijnwerkers werden op 16 augustus toegesproken door hun directeur, die oordeelde dat de actie illegaal was en dat er geen sprake kon zijn van besprekingen met de stakers. Kort daarna werd de mijn omsingeld door honderden politiemannen, die aanvankelijk nog voedsel voor de stakers doorlieten, maar daar later een eind aan maakten. De telefoonverbindingen van de mijn met de buitenwereld werden afgesloten.

In de daaropvolgende dagen bleken de stakingen zich te hebben uitgebreid naar vijf mijnen in het zuiden van Polen, waar eveneens gestaakt werd voor hogere lonen, betere arbeidsomstandigheden en de legalisering van Solidariteit. Volgens woordvoerders van de stakingscomité's staakten op 18 augustus 8500 mijnwerkers. Daarnaast werd gestaakt door 1800 havenarbeiders en door enkele honderden buschauffeurs in Szczecin.
Minister van arbeid Ireneusz Sekula verklaarde die dag dat alle acties illegaal waren en dat de stakers loonuitval en mogelijk ontslag riskeerden. Volgens hem konden de directies van de betrokken bedrijven afzien van dergelijke sancties als de stakers weer aan het werk zouden gaan en zouden garanderen liet produktieverlies in te halen.

Lech Walesa verklaarde op 18 augustus dat de stakingen ,,een ramp inleiden". ,,Polen staat oog in oog met een conflict", aldus Walesa, dat wordt veroorzaakt door ,,het egoïsme van de autoriteiten, die niet bereid zijn macht te delen". Volgens hem was staken de enige manier om hervormingen af te dwingen.
In een speciale kabinetszitting op 19 augustus wees de Poolse regering de eisen van de inmiddels 13.000 stakende arbeiders van de hand. De eis Solidariteit te erkennen was volgens de regering ,,niet te realiseren". Het kabinet gaf in een verklaring toe dat er fouten waren gemaakt in de uitvoering van het economische beleid, maar veroordeelde de stakingsacties krachtig.
Arbeiders van de Lenin-scheepswerf in Gdansk legden op 21 augustus het werk neer. Volgens stakingsleider Alojzy Szablewski was hun enige eis de legalisering van Solidariteit.
De stakers gaven daarmee gehoor aan een oproep van Solidariteit, waarin

Een beeld van de stakende kompels van de Manifest Lipcowy-mijn in Jastrzebie op 17 augustus 1988.

was geconstateerd dat de regering niet was ingegaan op een ultimatum van Lech Walesa om vóór die dag in te stemmen met directe onderhandelingen met Solidariteit over de arbeidsproblemen.

De staking van de 10.000 arbeiders van de L.enin-werf bracht het totaal aantal stakers in Polen op 86.000. In het zuiden van het land werd gestaakt door 67.200 mijnwerkers in tien verschillende mijnen, in de haven van Szczecin door 6 000 arbeiders en bij het openbaar vervoer van deze stad door nog eens 2800 arbeiders.

Minister van binnenlandse zaken, generaal Czeslaw Kiszczak, kondigde in een televisierede op 22 augustus een aantal regeringsmaatregelen aan, waarmee moest worden verhinderd dat Polen ,.een land van wetteloosheid en anarchie wordt". Zo hadden de autoriteiten in de industriële centra waar werd gestaakt de bevoegdheid gekregen een uitgaansverbod uit te vaardigen en had de politie speciale volmachten gekregen bij het aanhouden van verdachten, het isoleren van stilgelegde bedrijven en het garanderen van ononderbroken openbaar vervoer.
Terwijl de stakingen zich hadden uitgebreid in Silezië, en er ook werd gestaakt in dc havens van Gdansk en in enkele fabrieken in Warschau, Poznan en Wroclaw, werd op 22 augustus door een politie-inval een eind gemaakt aan een staking van het openbaar vervoer in Szczezecin.
Op 24 augustus werd het bewind voor het eerst geconfronteerd met een dreigement van de kant van de officiële vakbondsfederatie OPZZ. Vertegenwoordigers van OPZZ-bonden in de honderd grootste bedrijven van Warschau lieten in een verklaring weten dat de stakingen van dat moment voortkwamen ,,uit de vastbeslotenheid van de arbeiders" en ,,een protest vormen tegen de onhandigheid waarmee leiding wordt gegeven aan de hervormingen en tegen de tragische economische toestand van het land". De OPZZ-bonden zagen zich volgens de verklaring ,,in het licht van de ontoegeeflijkheid van de regering" gemachtigd tot ,,radicaleactie". bijvoorbeeld ,,een algemene waarschuwingsstaking".

Adam Michnik, verklaarde op een persconferentie op 25 augustus in Gdansk dat de bij de OPZZ aangesloten bond van arbeiders in de scheepsbouw wilde overleggen met Walesa en de rest van de leiding van Solidariteit om te komen tot een gemeenschappelijk programma voor de belangen van de scheepsarbeidrrs aan de Baltische kust.
Walesa had in een eerste contact met de OPZZ-bond gezegd, dat de officiële vakcentrale bereid moet zijn het beginsel van ,,vakbondspluralisme" in Polen te erkennen. In een eerste reactie lieten OPZZ-functionarissen echter weten, dat zij ,.niet in staat zijn" deze voorwaarde te vervullen.

Op 25 augustus werd door politietroepen een einde gemaakt aan de stakingen in enige mijnen in Silezië. In Gdansk breidde de stakingsbeweging zich nog uit, terwijl de situatie in de industriegebieden van Warschau, Poznan en Wroclaw onduidelijk was.
In Gdansk werd via een bemiddelaar, de Warschause hoogleraar Andrzej Stelmachowski, overleg gevoerd tussen Lech Walesa en de regering. Stelmiachom-ski, een vertrouwensman van de Poolse primaat Glemp, sprak op 25 augustus vijf uur lang met Walesa op de Lenin-werf. Volgens onofficiële bronnen had hij van minister van binnenlandse zaken Kiszczak de opdracht Walesa te polsen over een compromis.

Stelmachowski. die voorzitter was van de Club van Katholieke Intellectuelen, was in het verleden als onderhandelaar namens het episcopaat nauw betrokken geweest bij de mislukte pogingen tot vorming van een kerkelijk landbou - fonds w

Minister van binnenlandse zaken Czeslaw Kiszczak verklaarde op 26 augustus voor de Poolse staatstelevisie dat hij bereid was deel te nemen aan ,,ronde-tafelbesprekingen met vertegenwoordigers van verscheidene maatschappelijke en werknemersgroepen". De bewindsman onderstreepte dat hij noch aan de te bespreken onderwerpen, noch aan de deelnemers voorwaarden vooraf wilde stellen. Hij zei te willen spreken met ..de werknemers die hebben gestaakt of die nog in staking zijn" over ,,hun problemen en hun eisen".

Zitting Centraal *Comité;* voorstel tot *vorming* Raad *van* Natzonale Verzoenzng

Tijdens een tweedaagse zitting van het Centraal Comité van d 'VAP op 27 en 28 augustus, die gewijd was aan de economische en politieke problemen in Polen, maakte partijleider Wojciech Jaruzelski duidelijk dat Solidariteit niet zou worden gelegaliseerd en dat er geen vakbondspluralisme zou komen. In zijn slottoespraak tot het CC zei Jaruzelski dat ,,op lange termijn" de problemen van Polen niet konden worden opgelost met stakingen, maar evenmin met het gebruik van geweld tegen stakers. Volgens de Poolse leider konden de problemen van het land alleen worden opgelost door een ,,nationale dialoog", waarvoor op initiatief van het Centraal Comité een Raad van Nationale Verzoening werd gesticht. Deze Raad, waarin onafhankelijke personen zitting konden nemen en die de bevoegdheid kreeg het parlement hervormingsvoorstellen voor te leggen. zou in plaats komen van de Consultatieve Raad, een adviesorgaan van de regering. De Raad van Nationale Verzoening zou worden gevormd na een ronde-tafelgesprek waarin de meningen van onafhankelijke groeperingen naar voren konden worden gebracht.
Tijdens de zitting werd door tal van sprekers kritiek geleverd op de regering, die in gebreke was gebleven bij het doorvoeren van economische hervormingen en daarmee de hoofdverantwoordelijkheid droeg voor de arbeidsunrust. Jaruzelski verklaarde dat het parlement in september een beslissing moest nemen over het lot van de regering.

Premier Zbigniew Messner gaf toe dat zijn regering fouten had gemaakt. Zij had haar economische hervormingen niet consequent kunnen uitvoeren. omdat de druk van vertegenwoordigers van de verschillende belangengroepen te groot was geweest, aldus de premier. Politburolid en secretaris van het CC Jozef Czyrek verklaarde dat de partij bereid was eisen van de stakers over wijzigingen in het vakbondssysteem in te willigen. Ook hij sloot echter een legalisering van Solidariteit uit door te verwijzen naar de ,,ervaring" van 1980-81. die hij omschreef als ,,een mislukking voor de vakbeweging en voor Polen zelf". ,,Als partij zijn en blijven we tegen alle oplossingen die kunnen leiden tot de herinvoering van politieke conflicten in fabrieken".

Stakingen continueren

In het mijngebied van Silezië werd vanaf 28 augustus nog gestaakt in één of twee mijnen. In twee andere mijnen werden die dag de stakingsacties beeindigd. Verder werd nog gestaakt in de staalfabriek Stalowa Wola, op vier scheepswerven van Gdansk en Szczecin en bij het openbaar vervoer van Szczecin.

Op 29 augustus steeg het aantal stakers in de staalfabriek van Stalowa Wola bij Warschau aanzienlijk, toen de directie de poorten van de fabriek weer opende om het werk te hervatten. De vijf- tot zesduizend arbeiders van de ochtendploeg sloten zich daarop aan bij hun duizend stakende collega's.
Minister van arbeid Ireneusz Sekula verklaarde op 29 augustus dat ,,de stakingen in sommige ondernemingen een daadwerkelijke bedreiging betekenen van het normaal functioneren van de staat en de economie". Rationele argumenten hadden volgens hem niet geleid tot een beëindiging van de stakingen. Daarom zouden de autoriteiten op 30 augustus. in overeenstemming met de wet, overgaan tot het ontslag van stakers die dan het werk niet hadden hervat.

Walesa praat met regering

Op 31 aug. 1988 vond in Warschau een drie uur durend gesprek plaats tussen Lech Walesa en minister van binnenlandse zaken Czeslaw Kiszczak. Bij het gesprek waren ook bisschop Jerzy Dabrowski en Stanislaw Ciosek, de secretaris-generaal van de massa-organisatie PRON, aanwezig.

Het gesprek was mogelijk geworden nadat beide partijen hadden afgezien van eerder gestelde voorwaarden voor overleg. De regering had afgezien van de voorwaarde dat de stakingen in Silezie, de Oostzee-havens en het staalcomplex Stalowa Wola moesten worden beeindigd voor het tot een gesprek zou komen. en Solidariteit had de voorwaarde van legalisering vooraf laten vallen.

Volgens een verklaring van de Poolse bisschoppen had Lech Walesa tijdens de ontmoeting gesproken over ,,wegen die moeten leiden naar vakbondspluralisme en over de plaats van Solidariteit daarin".
Professor Andrzej Stelmachowski, die was opgetreden als bemiddelaar tussen Solidariteit en de autoriteiten, waarschuwde tijdens een persconferentie op 31 augustus voor al te groot optimisme en zei dat deze ontmoeting slechts het begin was van een lang proces. ,,De procedure en organisatie van vakbewegingen zoals Solidariteit moeten het onderwerp worden van geduldige onderhandelingen die enige tijd zullen vergen. Ik kan nu niet zeggen of ze zullen slagen'', aldus Stelmachowski.

Minister Kiszczak sprak op 31 augustus niet alleen met Walesa, maar had ook ontmoetingen met Henryk Sienkiewicz, een leider van Solidariteit uit Silezie. met Mikolaj Kozakiewicz. een parlementariër van de Boerenpartij. en met Marcin Krol, hoofdredacteur en uitgever van het onafhankelijke tijdschrift Res Publica.

Walesa roept op tot beëindiging *stakingsacties*

Na afloop van het onderhoud met minister Kiszczak reisde Lech Walesa terug naar de Lenin-werf in Gdansk, van waaruit hij een oproep richtte aan alle stakende arbeiders hun acties te beëindigen. Walesa, die moest toegeven geen garanties te hebben gekregen over het weer toelaten van Solidariteit, verklaarde dat het beter was zonder stakingen verder te strijden voor erkenning van de vakbond en te vertrouwen op het resultaat van de dialoog met de regering.

In Gdansk werd aan zijn oproep, zij het met tegenzin, gehoor gegeven en werden de stakingen beëindigd. Ook in de staalfabriek Stalowa Wola braken de stakende arbeiders hun acties af ,,als gevolg van het dringende verzoek van de leider van Solidariteit Lech Walesa en het secretariaat van het Poolse episcopaat".

De stakende mijnwerkers in Jastrzebie wilden aanvankelijk van een beeindiging van de stakingen niets weten en eisten dat Walesa zelf zou komen uitleggen waarom ze weer aan het werk zouden moeten gaan Walesa slaagde er op 3 september na een dag van verhitte discussies, in de mijnwerkers ertoe te bewegen het werk te hervatten Ook in de havenstad Szcecin kwam die dag een eind aan de stakingsacties
Met name van de kant van jongere, radicale stakers was veel kritiek geleverd op Walesa, die volgens heil de stakingsbeweging had ,verraden door akkoord te gaan met een beeindiging van de staking zonder dat daar harde regeringsgaranties over vakbonds-pluriformiteit tegenover stonden. Volgens een verklaring van Walesa op 4 september had Polen echter .,een unieke kans" op politieke en economische hervormingen nu de arbeiders actief betrokken werden bij een mogelijk sociaal compromis met de regering.

In de staalfabriek Stalowa Wola was ow 1 september. kort voor de beeindiging van de staking, een dode gevallen. De 38-jarige politieluitenant Mieczyslaw Turbakiewicz had zich volgens woordvoerders van de stakers zelf door het hoofd geschoten toen hij door stakers uit de fabriek werd gezet. Volgens regeringswoordvoerder Jerzy Urban werd onderzocht of de man vermoord was of onder psychologische en lichamelijke terreur zelfmoord had gepleegd

Commentaar

In de *Volkskrant* van 1 sept. 1988 beschreef correspondent Peter Michielsen welke factoren een rol hadden gespeeld bij de totstandkoming van het gesprek tussen Walesa en de autoriteiten. Hieraan werd het volgende ontleend:

Nog een week geleden leek een gesprek tussen het bewind van generaal Jaruzelski en de leider van de verboden vakbond Solidariteit even uitgesloten als het dat een, drie of vijf jaar geleden was. Door Lech Walesa aan tafel te noden heeft Jaruzelski een reuzenzwaai gemaakt
Deze reuzenzwaai, verrassing voor vriend en vijand, is het resultaat van een combinatie van factoren en druk van diverse kanten. Een belangrijke rol is uiteraard gespeeld door objectieve factoren als de dramatisch slechte economische toestand en de consequenties daarvan: de ontevredenheid. de stakingsacties, en de zekerheid dat ook na deze golf van stakingen een nieuwe golf zal volgen en dat dat zich hij het uitblijven van een doorbraak zal blijven herhalen - tot het misloopt en de vlam in de pan slaat. Het Centraal Comité maakte tijdens zijn zitting op 27 en 28 augustus duidelijk het gevaar van dat zich herhalende scenario, de omvang van de ontevredenheid en ook de legitimiteit van de kritiek te beseffen: het volk kreeg voor de verandering eens gelijk en dat is een doorbraak. Natuurlijk werden de ..aanstichters van de illegale stakingen" krachtig veroordeeld, maar. het partijparlement erkende dit weekeinde toch duidelijk de noodzaak van een dialoog met andersdenkenden
Op zich was dat laatste nog geen nieuws. Naar een dialoog heeft Jaruzelski immers altijd naarstig gestreefd, al was het dan ook nooit dc dialoog die een meerderheid van de Polen graag zou hebben gezien. Jarenlang heeft de generaal steeds mooiere raden en adviesorganen volgestopt met steeds meer. .,onafhankelijke persoonlijkheden" om een dialoog met .,desamenleving" te suggereren Het jongste van die alibiorganen, Jaruzelski's liefste troetelkind. was d r met veel pijn en moeite gevormde en navenant bejubelde Consultatieve Raad, een adviesorgaan dat in de officiële propaganda de belichaming werd van ren dialoog die in de praktijk niet bestond.
En deze Consultatirve Raad - en dat was wel nieuws - merd het afgelopen weekeinde door het Centraal Comité stilletjes eri zonder omwegen verwezen naar de plaats waar hij hoorde. de prullenbak. een impliciete. maar daarom niet minder pijnlijke, erkenning dat na jaren van vergeefs hengelen van een werkelijke dialoog tussen bewind en samenleving géén sprake is.

Met dit opmerkelijke staaltje van werkelijkheidszin leek een ban gebroken en begon een serie manoeuvres waarbij naast minister van binnenlandse zaken Czeslaw Kiszczak. regeringswoordvoerder Jerzy Urban. Lech Walesa en zijn adviseurs Bronislaw Gercmek, Tadeusz Mazowiecki en Adam Michnik ook de bisschoppen Jerzy Dabrowski en Tadeusz Goclowski en de kerkelijke bemiddelaar prof. Andrzej Stelmachowski waren betrokken, manoeuvres die resulteerden in het gesprek van gisteren.

Er is echter nog een instantie die er bewust toe heeft bijgedragen dat twee elkaar verfoeiende partijen uiteindelijk aan dezelfde onderhandelingstafels terecht zijn gekomen: de OPZZ. de officiële vakbondsfederatie.
Deze OPZZ, met aan het hoofd Alfred Miodowicz. sinds enkele maanden lid van het Politburo, zijn de afgelopen maanden in snel tempo geradicaliseerd. Bij de vorige golf van stakingen. deze lente. bleven ze nog ietwat lafhartig langs de kant staan. De staking die de reeks toen opende. die bij het openbaar vervoer van Bydgoszcz, was nog het initiatief van de lokale afdeling van de OPZZ. Maar daarmee hadden de officiële bonden hun kruit verschoten: de nationale leiding van de vakbondsfederatie moest van geen van de volgende acties iets hebben en koos de kant van het bewind.
Die opstelling heeft de officiele vakbonden veel goodwill gekost. Voor veel van de milioenen leden (veelal oud-leden van Solidariteit) was de OPZZ-afzijdigheid een nieuwe illustratie van politieke volgzaamheid en dociliteit ten overstaan van een falend en hardleers regime. Aan de ene kant slaagde Solidariteit er in april en mei niet in de Poolse arbeiders massaal tot staking te bewegen. Aan de andere kant echter faalden ook de OPZZ door zich impliciet tenen gerechtvaardigde grieven te keren
De ommekeer kwam in juni. in een interview van Miodowicz met het blad Przeglad Tygodniowy In dat vraaggesprek trok de officiële vakbondsleider zonder reserves het boetekleed aan en gaf hij impliciet de stakers van deze lente alsnog gelijk
Nee. zei Miodowicz in dat vraaggesprek op het verwijt dat de OPZZ-leiding de stakingsacties van april en mei niet had zien aankomen, de OPZZ-top was wel degelijk gewaarschuwd dat er iets broeide en had de partijtop op de hoogte gesteld. Helaas, die politieke leiding had het er lelijk bij laten zitten. En natuurlijk. aldus Miodowicz, het Poolse publiek ,,weet dat niet", weet niet hoe de vakbondsleiding zich deze lente ècht heeft gedragen. ,.Weet u aan hoeveel touwtjes we moeten trekken om onze officiële positie gepubliceerd te krijgen in kranten of op de tv? Mijn eigen kritische opmerkingen over dreigende problemen worden in de officiële propaganda genegeerd," aldus Miodowicz: opmerkingen die toch wat vreemd klinken uit de mond van een Politburolid van een regerende partij

Miodowics gaf toe dat zijn officiële vakbonden ,,niet vaak genoeg beschikbaar zijn geweest voor specifieke protestacties die volgens de wet zijn toegestaan: we zijn er steeds op uit geweest compromissen te zoeken en die dienen niet altijd de belangen van de werkers. Daarmee schuif je problenien naar later op."
Dit weekeinde deed Miodowicz het nog eens dunnetjes over in het plenum van het Centraal Comité. De stakers, zo zei hij in een uitlating die lijnrecht inging tegen de partij-opvattingen, hebben in wezen ,,de sympathie van de arbeiders" - dus van de OPZZ.
Zonder twijfel heeft de radicalisering van Miodowicz - op zich het resultaat van de radicalisering van de vele bonden die samen de OPZZ vormen - een belangrijke rol gespeeld hij het plotselinge eerherstel voor Walesa, de collega-vakbondsleider die zeven jaar lang ,.privépersoon" was en die nu binnen enkele uren ,,vertegenwoordiger van een massabeweging" (aldus Jerzy Urban, regeringswoordvoerder) werd. Beter dan wie ook binnen de Poolse partijtop kent Miodowicz de stemming van de basis. En die stemming moet welhaast nog slechter zijn dan blijkt uit de opiniepeilingen die de regering regelmatig laat uitvoeren. slechter in elk geval ook dan zou blijken uit het relatief geringe aantal stakers.

Walesa dreigt met nieuwe acties

In een interview met Westerse persbureaus op 6 september verklaarde Lech Walesa nieuwe stakingen te zullen uitroepen als de regering bleef weigeren Solidariteit weer te erkennen.

Enkele uren later zei regeringswoordvoerder Jerzy Urban dat er geen legalisering van Solidariteit zou komen, en zeker niet onder diezelfde naam die ,,geassocieerd wordt met een politieke beweging".

Tijdens een persconferentie op 8 september gaf Lech Walesa opnieuw te kennen dat de kwestie van het vakbondspluralisme bij het door de regering toegezegde ronde-tafelgesprek voorrang moest krijgen. Gebeurde dat niet dan zou hij dat ,,aan de publieke opinie mededelen" en vervolgens zijn functie als voorzitter van Solidariteit ter beschikking stellen.

OPZZ eist aftreden regering-Messner

De leiding van de officiële vakbondsfederatie OPZZ nam op 6 september een resolutie aan, waarin het parlement werd opgeroepen een motie van wantrouwen tegen de regering aan te nemen wegens het gevoerde economische beleid. OPZZ-vertegenwoordigers in zo'n 200 bedrijven dreigden die dag met ,,stakingsvoorbereidende maatregelen" als de regering geen gehoor zou geven aan de roep om verandering.

In een tweede resolutie, die door de OPZZ werd aangenomen, werd de mogelijkheid van vakbondspluriformiteit in Polen krachtig verworpen. ,,Iedereen die zich wil inzetten voor de verdediging van de belangen van de arbeiders kan zich aansluiten bij de OPZZ. Er is dus geen enkele reden om de oprichting van een tweede vakbond binnen een onderneming goed te keuren", aldus de resolutie.

Voortzetting overleg Walesa - Kiszczak

Op 15 sept. 1988 vond in Warschau opnieuw een gesprek plaats tussen de voorzitter van Solidariteit Lech Walesa en minister van binnenlandse zaken Czeslaw Kiszczak. Het gesprek, dat vier uur duurde, werd bijgewoond door Stanislaw Ciosek, secretaris-generaal van de PRON en lid van het Politburo, de kerkelijke vertegenwoordiger Alojzy Orszulik en bemiddelaar Andrzej Stelmachowski.

Enkele dagen voor het gesprek waren in Gdansk meer dan 100 oppositionele intellectuelen en vakbondsleiders bijeengekomen om te praten over de strategie in het toegezegde ronde-tafelgesprek van de regering met alle maatschappelijke groeperingen over de toekomst van Polen. De opposanten, die Walesa hun volledige steun betuigden. gaven op 11 september een verklaring uit waarin zij de legalisering van Solidariteit een voorwaarde noemden voor een ,,werkelijke dialoog met de autoriteiten".

Volgens regeringswoordvoerder Jerzy Urban (13-9-1988) schond de oppositie met een dergelijk standpunt de afspraak dat aan het rondetafelgesprek zou worden begonnen zonder voorwaarden vooraf.

Na afloop van het gesprek noemde Walesa de sfeer bemoedigend. Het overleg tussen hem en minister Kiszczak zou een dag later worden voortgezet, waarbij de kring van gesprekspartners zou worden uitgebreid met onder meer de vier grote stakingsleiders van augustus (Jacek Merkel uit Gdansk, Edward Radziewics uit Szczecin, Alojzy Pietrzyk uit de mijnstad Jastrzebie en Wladyslaw Liwak uit de staalfabriek Stalowa Wola) en met enkele vertegenwoordigers van de officiële vakbondsfederatie OPZZ.

Tijdens het voortgezette overleg, waaraan in totaal 23 mensen deelnamen en dat 6 uur duurde, werd overeengekomen dat de ronde-tafelgesprekken medio oktober zouden beginnen. Walesa verklaarde na afloop tevreden te zijn. ,,Onze standpunten zijn dichter bij elkaar gekomen".

Een van de leiders van Solidariteit, Wladyslaw Fasyniuk, die eveneens bij het overleg op 16 september aanwezig was geweest, zei een dag later dat minister Kiszczak de oppositie had gevraagd vertrouwen te hebben in de goede bedoelingen van het bewind, maar dat de regering geen kans zag een tweede vakorganisatie toe te staan naast de officiële OPZZ. ,,Hij zei dat zijn handen gebonden waren omdat het partijapparaat uiterst fel tekeer gaat tegen het voorstel Solidariteit te legaliseren", aldus Frasyniuk.

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

DIPLOMATIEKE INITIATIEVEN N.A.V. PALESTIJNSE OPSTAND. PLAN-SHULTZ. ONTWIKKELINGEN TOT BEGIN JUNI 1988

Nadat demonstraties in de door Israël bezette Gazastrook op 9 december 1987 waren uitgelopen in een Palestijnse opstand tegen de Israëlische bezetting, de z.g. ,,intifada" (zie pag. 17 e.v. en 33 e.v.),kwamen nieuwe diplomatieke initiatieven op gang.
De meeste tijd en aandacht werd besteed aan een plan van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, die in verband daarmee tussen 25 februari en 7 juni vier maal een rondreis door het Midden-Oosten maakte.
Het plan-Shultz werd door de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) verworpen, omdat het volgens haar vooral bedoeld was ,,om Israël van de intifada te redden en tegelijkertijd de PLO uit te schakelen". Israël en de geraadpleegde Arabische staten namen een ambivalente houding in. Zij weigerden het plan in zijn bestaande vorm de aanvaarden - al kwam Egypte daar dichtbij -, terwijl zij het evenmin officieel ronduit verwierpen.
De gebeurtenissen hadden het volgende verloop.

Plan Mubarak

Op 21 januari 1988 stelde de Egyptische president Hosni Mubarak in een interview met de Washington Post (IHT 22-1) ,,een nieuw vredesinitiatief" voor, dat hij op 23 januari in Cairo uiteenzette.
Het plan ging uit van een ,,afkoelingsperiode" van zes maanden tussen Israël en de Palestijnen waarin beide partijen zich moesten onthouden van ,,alle vormen van geweld en onderdrukking in de bezette gebieden". d.w.z. dat er ook een eind moest komen aan de Palestijnse opstand. Israël moest de bouw van nieuwe nederzettingen in de bezette gebieden staken. Voorts werd op de Israëlische regering een beroep gedaan mee te werken aan een internationale vredesconferentie, die de weg zou vrijmaken voor directe onderhandelingen tussen de betrokken partijen, en tegelijk ,,de politieke rechten en vrijheden van de bewoners van de Westelijke Jordaanoever en Gaza te eerbiedigen en strikt na te leven".

Tenslotte behelsde Mubaraks plan garanties voor de bescherming van alle bewoners van de bezette gebieden in de

vorm van passende internationale mechanismen.
De Egyptische president had de voorgaande week overlegd met koning Fahd van Saoedi-Arabië, koning Hoessein van Jordanië en PLO-leider Yasser Arafat. Hij zocht vervolgens steun voor zijn plan tijdens een op 25 januari begonnen rondreis. Mubarak verbleef achtereenvolgens in Bonn, Londen, Washington, Parijs, Rabat, Rome en Ankara, alvorens hij op 6 februari in Cairo terugkeerde.

Tijdens zijn verblijf in Washington had Mubarak op 27 januari een gesprek met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz die dezelfde dag een ontmoeting had met twee ,,gematigde" Palestijnen, Hanna Siniora en Fayez Abu Rahme. Op 28 januari werd Mubarak door de Amerikaanse president Reagan in het Witte Huis ontvangen. Terwijl Mubarak voor zijn plan in Bonn en Londen in het algemeen steun had ontvangen, betuigde de Amerikaanse regering alleen haar instemming met een onderdeel, nl. de afkoelingsperiode van zes maanden. Maar op de andere onderdelen wenste zij zich niet vast te leggen, aangezien een meerderheid in het Israëlische kabinet, o.l.v. premier Shamir er fel op tegen was, aldus Paul Brill (Volkskrant 30-1).

Amerikaans initiatief

Nog op 28 januari had de Amerikaanse president Reagan erkend dat het ,,gevaarlijk" was ,,het Palestijnse probleem te laten voortwoekeren". Naar zijn zeggen waren ,,hard werken, creativiteit en de bereidheid om praktische (...) stappen te nemen geboden".
Hoewel een functionaris van het State Department op 29 januari verklaarde dat ,,er nog diep moet worden nagedacht" over een nieuw diplomatiek initiatief, arriveerde de Amerikaanse afgezant Philip Habib reeds op 30 januari in Amman met een boodschap voor koning Hoessein. Habib had vervolgens (31 januari) in Parijs een ontmoeting met de Egyptische president Mubarak.
Er was sprake van een Amerikaans ,,plan" voor het instellen van een tijdelijk beperkt Palestijns zelfbestuur voor de bezette gebieden. Dat kwam volgens waarnemers neer op een terugkeer naar de procedure van de autonomie-onderhandelingen die van 1979 tot 1981 vruchteloos door Egypte en Israël waren gevoerd. De Israëlische Likoed-partij van president Shamir had steeds een dergelijke aanpak bepleit, maar Egypte was van mening dat de autonomie-onderhandelingen reeds zes jaar eerder definitief waren mislukt.
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz zei op 31 januari dat het debat over de Palestijnse kwestie door procedure-problemen werd beheerst en dat het nu nodig was eerst te praten over ,,wat snel kan worden gedaan aan de situatie op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook".
De Israëlische premier Shamir reageerde op 31 januari als volgt: ,,De bedoeling is, voor zover wij dat kunnen overzien, het tijdsbestek (van Palestijnse autonomie) te bekorten. Toen spraken we over autonomie als een interim-fase die vijf jaar zou duren. Nu bedoelen we wat minder. (...) We zijn bereid hierover te onderhandelen."
Volgens persberichten zouden de onderhandelingen over de uiteindelijke status van de bezette gebieden in de Amerikaanse visie nu binnen één jaar na ingang van de beperkte autonomie moeten beginnen.
Habib zelf zei na zijn terugkeer in Washington dat hij geen doorbraken kon melden.

Rondreis koning Hoessein. Verklaring EG-ministers

Op 31 januari arriveerde de Jordaanse koning Hoessein in Rome om (opnieuw) te pleiten voor het houden van een internationale vredesconferentie inzake het Midden-Oosten. Hij verbleef vervolgens in Parijs, Madrid, Bonn en Wenen.
Kort voor zijn vertrek uitte koning Hoessein in een interview met de Washington Post (29-1) forse kritiek op het Amerikaanse beleid. Hij verklaarde ,,ontmoedigd" te zijn over de Amerikaanse leiders, die ,,in de ban zijn geraakt van de extremisten in Israël die niet verder dan morgen kunnen zien".
Het bezoek van de Jordaanse vorst aan Parijs (2-5 februari) viel ten dele samen met een verblijf aldaar van Eliakim Rubinstein, de Israëlische kabinetssecretaris, die als persoonlijke afgezant van premier Shamir fungeerde, en ook met een bezoek van de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Richard Murphy, aan de Franse hoofdstad (5 februari).
Tijdens zijn verblijf in Bonn sprak koning Hoessein op 8 februari de twaalf EG-ministers van buitenlandse zaken toe, die bijeen waren in het kader van de Europese Politieke Samenwerking (EPS).

In een na afloop uitgegeven verklaring toonden de EG-ministers zich ,,diep bezorgd" over de slechter wordende toestand in de bezette gebieden. De ,,onderdrukkende maatregelen" van Israël in de bezette gebieden werden ,,diep betreurd". Zij hielden ,,een schending van het volkenrecht en de mensenrechten" in. ,,Deze maatregelen moeten ophouden". aldus de ministers in hun verklaring. Tegelijk riepen zij alle partijen op ,.de grootst mogelijke terughoudendheid in acht te nemen, opdat het gevaarlijke niveau van het geweld in de bezette gebieden kan worden verminderd". Zij betuigden hun steun aan de door koning Hoessein bepleitte internationale vredesconferentie onder auspicien van de VN, die ,,zo spoedig mogelijk" zou moeten worden gehouden. Voorts juichten zij alle initiatieven toe die erop zijn gericht ,,het zoeken van een regering van het conflict via onderhandelingen nieuwe impulsen te verlenen".

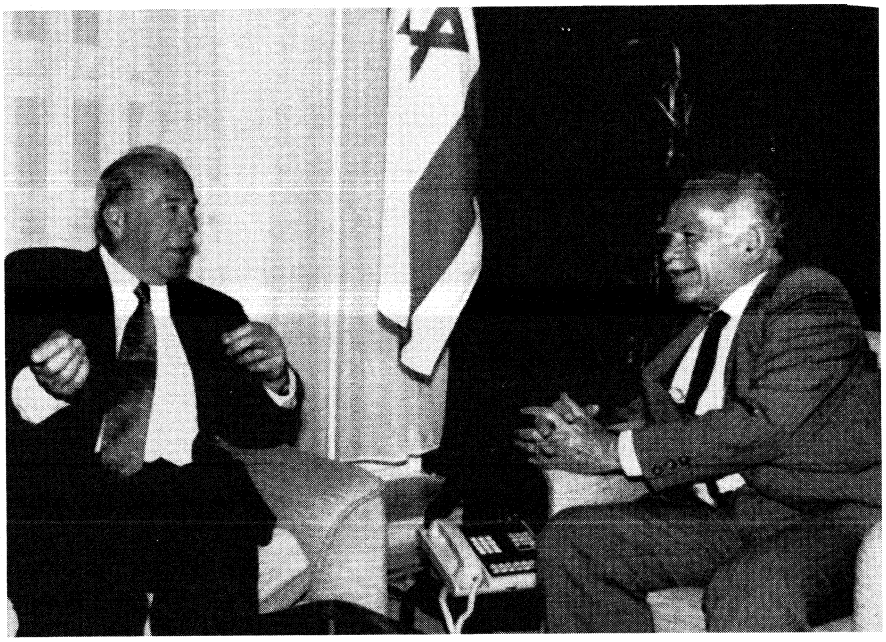
Missie Murphy

Van 6-8 februari bracht de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Richard Murphy, een bezoek aan Damascus (zie ook pag. 626/3) waar hij op 7 februari een onderhoud van ruim vijf uur had met de Syrische president Assad. Vervolgens bezocht Murphy Saoedi-Arabië (8-9 februari), Egypte (9 februari) en Israël (9-10 februari), waarna hij op 11 februari opnieuw in Parijs verbleef.
Volgens de inmiddels bekendgemaakte bijzonderheden voorzag het Amerikaanse plan in het volgende tijdschema: In april zal in Genève een internationale conferentie plaatsvinden ter opening van het overleg tussen Israël en een Jordaans-Palestijnse delegatie over de details van een autonomieregeling voor de bezette gebieden, welke maximaal drie jaar zal gelden. Ongeacht de vooruitgang die bij dat overleg wordt geboekt, zullen de directe onderhandelingen over de uiteindelijke status van de bezette gebieden op 1 december 1988 beginnen. Vóór februari 1989 moeten lokale verkiezingen voor Palestijnse functionarissen in de bezette gebieden worden gehouden.
In Israël bleek opnieuw grote verdeeldheid tussen premier Shamir en minister van buitenlandse zaken Peres. Ter-

Koning Hoessein van Jordanie (l.) tijdens een ontmoeting met de Westduitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher (r.), in Bonn op 8 februari 1988.

wijl Peres het Amerikaanse plan in beginsel aanvaardde, verwierp Shamir essentiële elementen daaruit: het bijeenroepen van een internationale conferentie en het vaststellen van een definitieve datum voor de onderhandelingen over de definitieve status voor de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook. Bovendien wilde Shamir de periode van beperkt zelfbestuur vijf jaar laten duren (conform van de Camp David-akkoorden van 1978) en maakte hij bezwaar tegen de streefdatum voor de lokale verkiezingen (te vroeg).
De PLO verwierp het Amerikaanse plan, omdat daarin geen sprake was van een onafhankelijke Palestijnse staat.
De Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh, zei op 13 februari dat ,,elkeoplossing moest zijn gebaseerd op Israëls volledige terugtrekking uit de bezette Arabische gebieden en de verwezenlijking van de nationale rechten van het Palestijnse volk''. Syrië was totaal gekant tegen ,,een partiële oplossing'' en het waarschuwde de VS tegen pogingen de Camp David-akkoorden te reactiveren.
De Jordaanse premier Zeid Rifai, die bezoeken bracht aan Damascus (14 febr.)en Cairo (15 febr.)liet na afloop weten dat Jordanië het met Syrië eens was over de oplossing van het vredesvraagstuk en ook dat Jordanië en Egypte alle partiële oplossingen verwierpen.
Vlak voor zijn gesprek met Rifai zei de Egyptische president Mubarak dat een autonomieplan in de stijl van Camp David ,,door de gebeurtenissen (was) achterhaald en door de Israëlische regering (...) van elke substantiële inhoud (was) ontdaan''.
Op 21 februari verklaarde de Israëlische premier Shamir dat hij zelfs bij de uiteindelijke onderhandelingen niet ,,een duimbreed terrein van Judea, Samaria en Gaza (zou) opgeven''.

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz (l.) in gesprek met de Israëlische premier Yitzhak Shamir in zijn kantoor te Jeruzalem op 29 februari 1988.

Twee bezoeken Shultz. Reacties op zijn plan

Inmiddels had het State Departement reeds op 11 februari bekendgemaakt dat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz op 25 februari naar het Midden-Oosten zou gaan voor bezoeken aan Egypte, Jordanië, Israël en eventueel nog andere Arabische staten ,,om vaart te zetten achter het vredesproces''.
Shultz verbleef achtereenvolgens in Israël (25-26 febuari), Jordanië (27 februari), Syrië (27 februari, zie pag. 626/3), Egypte (28 februari) en opnieuw Israël en Jordanië (29 februari). Op 1 maart had Shultz in Londen een ontmoeting met de Jordaanse koning Hoessein, waarna hij op 2 maart de NAVO-topconferentie in Brussel bijwoonde (pag. 145 e.v.)
In opdracht van president Reagan hervatte Shultz op 3 maart zijn Midden-Oosten-missie. Na een tweede onderhoud met koning Hoessein in Londen, zette de Amerikaanse minister op 4 maart zijn besprekingen in Israël voort over een inmiddels op schrift gesteld vredesplan. 's Middags vertrok Shultz naar Damascus, aansluitend bezocht hij Cairo en op 5 maart keerde hij naar Washington terug.
Volgens de Israëlische media verwachtten de VS voor medio maart een ondubbelzinnig antwoord van de Israëlische regering, alsmede van Egypte, Jordanië en Syrië.
Het Israëlische kernkabinet kwam op 6 maart bijeen en bleek toen opnieuw intern verdeeld. De ministers van de Arbeiderspartij onder aanvoering van minister van buitenlandse zaken Shimon Peres drongen aan op een snelle positieve reactie op het plan van Shultz. Zij wilden hierover een stemming in het kabinet, maar dit werd afgewezen door premier Yitzhak Shamir en de ministers van zijn Likoed-partij (van wie vice-premier David Levi reeds eerder op verwerping van het plan had aangedrongen). Shamir verklaarde dat hij pas na zijn bezoek aan Washington (14-17 maart) een antwoord op het plan van Shultz zou geven. Naar zijn zeggen was er geen sprake van een Amerikaans ultimatum en konden er nog wijzigingen in het voorstel worden aangebracht. ,,De Verenigde Staten zijn de beste en meest loyale vriend van Israël, maar zelfs van onze beste vriend hoeven wij geen zaken te accepteren, die een bedreiging voor onze staat vormen (...) Per slot van rekening is Israël een soeverein land'', aldus Shamir.
De reacties van de Arabische staten varieërden inmiddels van ,,mild bemoedigend'' (Syrië) tot ,,betrekkelijk enthousiast'' (Egypte),aldus de *Financial Times* (7-3).

Radio-Damascus memoreerde op 5 maart dat ,,de Amerikaanse leiders beginnen te praten over een internationale vredesconferentie en de legitieme rechten van het Palestijnse volk'', maar achtte ,,de voorstellen niet voldoende om een rechtvaardige en alomvattende regeling te verzekeren''

PLO-leider Yasser Arafat uitte zich tegenover het Tunesische persbureau TAP zeer negatief over het plan-Shultz. Dat had volgens hem ,,als belangrijkste doel Israël te hulp te schieten en het uit de onmogelijke situatie te halen waarin het door de Palestijnse volksopstand is beland, en vervolgens de opstand van ons volk in de bezette gebieden te neutraliseren''. Arafat sprak van een ,,macchiavellistisch'' plan, omdat het de Palestijnen ,,een soortgelijk zelfbestuur aanbiedt als de inwoners van de bantoestand in Zuid-Afrika''. Het betekende bovendien ,,verraad aan de Arabische natie en aan de Arabische zaak''. (*NRC/H'blad* 7-3).

Op 6 maart publiceerde de Israëlische pers (o.a. Yedioth Ahronoth) naar eigen zeggen de tekst van de brief van minister Shultz aan de Israëlische regering waarin hij zijn plan uiteenzette.

Daarin gaf hij de volgende etappes aan:

- Medio april: Het beleggen van een internationale conferentie in Genève, waarvoor de secretaris-generaal van de VN de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad (China, Engeland. Frankrijk. SU en VS) alsmede de bij het Arabisch-Israëlisch conflict betrokken partijen zal uitnodigen. Deze conferentie zal geen bindende besluiten kunnen opleggen aan de direct betrokken partijen en ook geen veto kunnen uitspreken over tussen die partijen mogelijk bereikte akkoorden.
- Op 1 mei zullen bilaterale onderhandelingen beginnen tussen Israël en elk van zijn buurlanden op basis van de resoluties 242 en **338** van de Verenigde Naties, welke alle deelnemende partijen bij voorbaat moeten accepteren. Voorts moeten zij verklaren af te zien van geweld en terreur. De Palestijnen zullen vertegenwoordigd zijn in een Jordaans-Palestijnse delegatie.
- Gedurende zes maanden vanaf 1 mei zullen onderhandelingen tussen Israël en een Jordaans-Palestijnse delegatie worden gevoerd over een interim-formule (d.w.z. een autonomiestatuut voor de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook) met een overgangsperiode van drie jaar, welke drie maanden na een akkoord daarover zal ingaan.
- Vanaf 1 december zullen de onderhandelingen ook gaan over de definitieve status van de bezette gebieden. ongeacht het tot dan toe bereikte resultaat van de besprekingen over de interim-formule. Het is de bedoeling dat die op 1 december begonnen onderhandelingen - op basis van resolutie 242 - binnen een jaar zijn voltooid.
- De VS zullen zowel bij de onderhandelingen over de overgangsperiode als bij die over de definitieve status zijn betrokken. (Volkskrant 7-3; Le Monde **8-3).**

Minister Shultz beklemtoonde dat dit scenario een onverbrekelijk geheel vormt.

Op 9 maart blokkeerde premier Shamir opnieuw een beslissing van het Israëlische kabinet over het plan-Shultz. Na een vergadering van het kernkabinet zei hij dat Israël geen beslissingen van levensbelang zal nemen onder druk van de gebeurtenissen.

In een vraaggesprek met het blad Haaretz liet Shamir op 11 maart weten dat hij alleen de handtekening van minister Shultz in het vredesplan aan vaardbaar achtte. Hij handhaafde zijn bezwaren tegen de internationale (vredes)-conferentie en signaleerde voor Israël onaanvaardbare afwijkingen van de Camp David-akkoorden, vooral wat betreft het vervroegde begin van het overleg over de definitieve status van de bezette gebieden. Volgens Shamir bevatte het plan. ,,een poging om de Arabieren tevreden te stellen", niets ..dat vrede of veiligheid voor Israël garandeert".

Intussen voerde de Jordaanse koning Hoessein overleg met de Syrische president Assad in Damascus (10 maart) en de Egyptische president Mubarak in Cairo (11 maart). Daarvoor had hij Irak en Koeweit bezocht.

Op 12 maart deelde de Syrische minister van buitenlandse zaken. Farouk el-Chareh, mee dat zijn regering het plan-Shultz had beoordeeld en tot de conclusie was gekomen dat het in zijn huidige vorm .,onaanvaardbaar" was. Daarentegen hadden koning Hoessein en president Mubarak het Amerikaanse plan voorzichtig geprezen (*FAZ* 15-3).

Shamir in Washington

Van 14-17 maart verbleef de Israëlische premier Shamir in Washington voor overleg niet de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz, terwijl hij op 16 maart ook een ontmoeting had met president Reagan in het Witte Huis. Daarbij werden geen vorderingen gemaakt t.a.v. het Amerikaanse vredesplan, Shamir zei na zijn onderhoud met Reagan: ,,Ik heb sterke voorbehouden over het plan." De Amerikaanse president verklaarde: ,,De Verenigde Staten willen hun initiatief niet in stukken snijden noch opgeven." Wie neen zegt tegen dit initiatief, hoeft zich niet tegenover ons te verantwoorden, maar tegenover zichzelf en zijn volk, waarom hij een realistische en verstandig plan verwerpt, dat tot onderhandelingen zou kunnen leiden, aldus Reagan, die daaraan toevoegde dat Shamir geen neen had gezegd.

Na een verder privé-verblijf van vier dagen in de VS, o.a. voor ontmoetingen met Amerikaanse joden, keerde Shamir op 22 maart in Israël terug. Hij verklaarde toen dat de onderhandelingen over het plan-Shultz zouden worden voortgezet.

Derde rondreis Shultz. Gesprek met PNC-leden

Op 26 maart deelde de woordvoerder van het State Department, Charles Redman, mee dat minister Shultz van 3-8 april een nieuwe rondreis door het Midden-Oosten zou maken in aansluiting op een tweedaags verblijf in Rome. Hij zou Israël, Jordanië, Egypte, Syrië en Saoedi-Arabië bezoeken om zijn vredesinitiatief kracht bij te zetten. Volgens Redman had niemand ,,neen" gezegd tegen het Amerikaanse plan: ,,Ons voorstel ligt nog steeds ter tafel. De mensen (in het gebied) bestuderen het actief en serieus." Shultz had tot zijn nieuwe reis besloten nadat zijn speciale afgezant, Philip Habib, hem op 25 maart verslag had uitgebracht van zijn recente gesprekken in het Midden-Oosten (o.a. Jordanië).

Voorts had Shultz op 26 maart in-Washington een ontmoeting met twee Palestijns-Amerikaanse leden van de Palestijnse Nationale Raad (PNC), Edward Said en Ibrahim Abu Lughod.

Volgens de Israëlische minister van buitenlandse zaken Peres ging deze ontmoeting in tegen de afspraak van 1975 dat de VS niet niet de PLO zouden praten zolang deze Israëls bestaansrecht niet had erkend. Redman echter stelde dat dit Amerikaanse standpunt ,,op geen enkele wijze is gewijzigd" De twee gesprekspartners van Shultz waren ..prominente leden van de Amerikaans-Palestijnse gemeenschap die een bijzondere kennis hebbrn van wat er in het Midden-Oostrn gaande is" en zij ..deden zichzelf niet voor als leden van de PLO" Overigens zei Ibrahim Abu Lughod dat de opvattingen die hij en Edward Said tegenover Shultz hadden verkondigd. identiek zijn aan wat een formele PLO-vertegenwoordiger zou hebben gezegd"

Een adviseur van PLO-leider Arafat, Bassam Abu Sharif, noemde op 27 maart de ontmoeting van de twee met Shultz ,,een belangrijke politieke stap". Hij deelde voorts mee dat Arafat een ..verslag" van de bijeenkomst had ontvangen

Op 28 maart zei de Israëlische premier Shamir in de Knesset dat hij streefde naar ,,een contract met Jordanië en een regeling met de Arabieren van het Land van Israël" (d.w.z. de Palestijnen in de bezette gebieden), waarmee hij volgens de *Financial* Times (29-3) kennelijk doelde op een vorm van Palestijnse autonomie onder Israëlische bestuur en - impliciet - een nieuw salvo afvuurde op het Amerikaanse vredesinitiatief.

Chronologisch verliep de derde rondreis van Shultz door het Midden-Oosten als volgt:

3 april - 's Avonds aankomst in Israël.
4 april - Afzonderlijke gesprekken in Jeruzalem met premier Shamir en minister van buitenlandse zaken Percs
5 april - In Amman voor overleg met de Jordaanse koning Hoessein en in Damascus voor besprekingen met de Syrische president Assad
6 april - In Israël om premier Shamir en minister Peres verslag uit te brengen. In Cairo voor beraad met de Egyptische president Mubarak.
7 april - In Saoedi-Arabië voor een onderhoud met koning Fahd. Opnieuw in Amman.
8 april - Terugkeer naar Washington met tussenlanding op het vliegtuig van Larnaca (Cyprus) voor een niet-aangekondigde ontmoeting met de Libanese president Amin Gemayel (zie pag. 62613).

Hoewel Shultz tegen het eind van zijn rondreis toegaf slechts .,centimetersen geen kilometers" vooruitgang te hebben geboekt, stelden waarnemers dat hij naar Washington vertrok zonder de actieve steun van hoofdrolspelers in de regio voor zijn vredesplan te hebben verworven.

Jan Maarten Hijmans berichtte vanuit Cairo in de Volkskrant (7-4) o.a.:

.,President Mubarak zei in een verklaring dat er ,,enige vooruitgang" was geboekt, maar dat dc Israëlische president Shamir. .,helaas op zijn

standpunt was blijven staan." Hij deed een beroep op Shultz om desondanks door te blijven gaan met zijn pogingen en ,,steeds opnieuw" terug te keren naar het Midden-Oosten.
Het lijkt erop dat de Arabische landen het gebrek aan vooruitgang vooral wijten aan het feit dat Shultz in Israël niet veel verder is gekomen met zijn plan. Juist de laatste dagen waren er tekenen dat Jordanië en Egypte bereid waren om water in de wijn te doen. Vooral wat betreft de deelname van de PLO aan onderhandelingen op voet van gelijkheid, die voor Israël en de VS onaanvaardbaar is.
Zo is het geen geheim dat Cairï en Amman beide, juist nu, tegen het bijeenroepen van een Arabische top hebben geageerd. Daar **zou** vrijwel zeker het recht van de PLO om als enige wettige vertegenwoordiger van de Palestijnen op te treden opnieuw zijn onderstreept. President Mubarak gaf dinsdag (5 april) nog eens aan dat de Arabische landen mogelijk met een minder rechtstreekse PLO-vertegenwoordiging genoegen zouden kunnen nemen, mits Israël maar een concessie doet.(...)
Maar nadat Stiamir opnieuw de Amerikaanse voorstellen - het houden van een internationale conferentie en het principe van ,,land voor vrede" - van de hand had gewezen, leek de stemming om te slaan. De Jordaanse koning Hoessein bleek dinsdag niet bereid een voorzichtig ,,ja" op de plannen van Shultz te laten horen. Shultz' eventuele hoop met een dergelijke voortrekkersrol van Hoessein de Israëlische premier te kunnen vermurwen, werd de bodem ingeslagen. En Jordaanse functionarissen zeiden dat de koning nog eens het belang had onderstreept van het houden van een echte internationale conferentie met een beslissende stem in het vredesoverleg plus deelname van de PLO. Het plan van Shultz voorziet hier niet in. In Syrië had de minister het nog moeilijker. Daar noemde de Syrische president Assad vier eisen waaraan het vredesproces volgens hem moet voldoen: Israëlische terugtrekking achter de grenzen van 1967, een internationale conferentie met volledige beslissende bevoegdheden, deelname van en gezamenlijke Arabische delegatie, waarin opgenomen de PLO op voet van gelijkheid, erkenning van het principe van Palestijnse zelfbeschikking en het recht op een Palestijnse staat. Dat kwam neer op een verwerping van Shultz' plan."

De Israëlische premier Shamir verklaarde op 7 april tegenover jongeren uit zijn Heroet-partij volgens radio-Israël: ,,Het gevaar van de missie-Shultz voor Israël is geweken." Overigens legde hij de verantwoordelijkheid voor het falen van de vredesmissie van de Amerikaanse minister bij de Arabische leiders die nog steeds zouden weigeren rechtstreeks vredesoverleg met Israël te voeren.

Zelf verklaarde Shultz op 8 april dat ambassadeur Wat Cluverius, een van zijn voornaamste assistenten, in het Midden-Oosten zou blijven om zijn vredesinitiatief te helpen bevorderen. Op 11 april deelde een medewerker van premier Shamir mee dat Shultz via Cluverius had aangekondigd na zijn bezoek aan Moskou (21/22 april) een nieuwe rondreis door het Midden-Oosten te willen maken. Maar die reis vond toen geen doorgang.

Arafat in Moskou. Gorbatsjow voor wederzijdse erkenning van Israël en PLO

Inmiddels was PLO-leider Yasser Arafat op 7 april in Moskou aangekomen voor zijn eerste officiële bezoek aan de Sowjet-Unie sinds januari 1983. Op 9 april had Arafat een twee uur durend onderhoud met Sowjet-leider Gorbatsjow. Volgens het Sowjet-persbureau Tass en de partijkrant Prawda had Gorbatsjow de PLO-leider erop gewezen dat de Palestijnen brede internationale steun genieten, wat ,,de garantie is voor een oplossing van de belangrijkste kwestie voor de Palestijnen - zelfbeschikking". .,Op dezelfde manier is erkenning van de staat Israël en rekening houden met zijn veiligheidsbelangen (...) een noodzakelijk element voor de vestiging van vrede en goed nabuurschap in de regio gebaseerd op de beginselen van het volkenrecht". (Zie ook pag. 360/1)
Van Palestijnse zijde, o.a. Farouk Kaddoumi, werd echter ontkend dat Gorbatsjow op erkenning van Israël had aangedrongen.

Vierde rondreis Shultz. *Peres* in Washington

Op 7 mei werd aangekondigd dat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, op 3 juni een nieuwe rondreis door het Midden-Oosten zou beginnen om zijn vredesinitiatief kracht bij te zetten. Daarvoor verbleef hij in Moskou voor de topconferentie van de Amerikaanse president Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow (29 mei - 2 juni) en in Brussel voor het bijwonen van de NAVO-Raad (2 juni, zie pag. 353 e.v.).
Op 16 en 17 mei voerde de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Shimon Peres, in Washington besprekingen met zijn Amerikaanse ambtgenoot Shultz en president Reagan.
Direct daarop leverde de woordvoerder van het Witte Huis, Marlin Fitzwater, scherpe kritiek op die leiders in de regio ,,die negatief zijn, constant nieuwe ideeën verwerpen en verzuimen gebruik te maken van realistische gelegenheden om onderhandelingen tot stand te brengen". Die leiders ,,maken vooruitgang onmogelijk" en ,,zullen zich uiteindelijk tegenover hun volk moeten verantwoorden voor het lijden dat daaruit onvermijdelijk zal voortvloeien", aldus de verklaring van Fitzwater. Dit werd in perscommentaren omschreven als nauwelijks verhulde kritiek op de Israëlische premier Shamir. Tegelijk werd minister Peres persoonlijk geprezen als een ,,creatief" man die ,,de moed en wijsheid (bezit) om ja te zeggen als zich reële mogelijkheden voordoen".
Op 20 mei riep Shultz de Israëlische regering op het principe van het ruilen van ,,land voor vrede" overeenkomstig resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad te aanvaarden en deel te nemen aan een internationale Midden-Oosten-conferente om ,,tenminste wat te bereiken". Ook moest, aldus Shultz, in het kader van het vredesoverleg een bevredigende weg worden gevonden om de kwestie van de legitieme rechten van het Palestijnse volk tot een oplossing te brengen. want ,,dat is een centraal ingrediënt".
Chronologisch verliep de vierde reis van Shultz als volgt:

3 juni - 's Avonds aankomst in Cairo.
4 juni - Overleg met de Egyptische president Mubarak en - in Amman - met de Jordaanse koning Hoessein. Terug naar Cairo. Tweede gesprek met Mubarak.
5 juni - Gesprekken in Israël met premier Shamir, minister van buitenlandse zaken Peres en minister van defensie Rabin. 's Avonds opnieuw in Cairo.
6 juni - Ontmoeting in Damascus met Syrische president Assad.
7 juni - Beraad in Cairo met president Mubarak en vertrek naar de Spaanse hoofdstad Madrid.

Bij zijn vierde rondreis boekte Shultz geen enkele vooruitgang. Marlin Fitzwater, de woordvoerder van het Witte Huis, zei op 6 juni t.a.v. de vredeskansen ,,De vooruitzichten zijn hetzelfde als ze de afgelopen 2000 jaar zijn geweest'.' De NZZ (7-6) schreef:

,,Geen van beide kanten is bereid een deel van haar eisen te laten vallen, waardoor een politiek compromis (...) mogelijk zou worden. De Arabieren willen niet afzien van een Palestijnse staat in de bezette gebieden en bijgevolg ook een Palestijnse onderhandelingsdelegatie aan de beraamde vredesconferentie zien deelnemen. De Israëliers willen geen Palestijnse staat; zij willen - in het geval van Shamir - ook de bezette gebieden niet ontruimen of dit - in het geval van Peres - hoogstens ten dele doen.
Het voorgenomen kader van de Midden-Oosten-onderhandelingen is om dezelfde redenen omstreden. De Arabieren streven naar een internationale conferentie, die het recht moet hebben in de onderhandelingen in te grijpen, omdat zij hopen op deze manier de bezette gebieden terug te krijgen. De Israëliërs wijzen zo'n conferentie hetzij geheel van de hand (Shamir) omdat zij dat juist vrezen, hetzij zij willen zoals Peres, die tot een louter ceremoniele gebeurtenis reduceren. De huidige houding van Israël maakte het koning Hoessein gemakkelijk Shultz een antwoord te geven. Hij zei volgens persberichten van Amerikaanse en Jordaanse zijde, dat het geen zin heeft met Israël in onderhandelingen te treden, als het de gebieden niet wil teruggeven."

Shultz zelf zei op 6 juni dat alle partijen met zijn plan zouden kunnen werken ,,als mensen hun extreme standpunten en hun illusies terzijde schuiven en opereren op basis van de werkelijkheid". Wat dat betreft meende Shultz dat een onafhankelijke Palestijnse staat ,,onwerkbaar" is. Een ,,confederatie of koppeling aan een andere staat of staten" achtte hij veel meer ,,werkbaar".

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

PALESTIJNSE STAAT GEPROCLAMEERD

Op 12 november 1988 begon in Algiers een buitengewone zitting van de Palestijnse Nationale Raad (PNC), het parlement in ballingschap van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO). Tijdens deze 19de zitting, de ,,zitting van de intifada" (Palestijnse opstand), zouden de leden volgens plan hun goedkeuring geven aan een onafhankelijke Palestijnse staat (met Jeruzalem als hoofdstad) in de gebieden die Israël sinds 1967 heeft bezet. Voorts moesten de leden zich uitspreken over een politiek programma dat moet helpen vredesonderhandelingen op gang te brengen, zodat de onafhankelijkheid uiteindelijk kan worden gerealiseerd.

Daarbij diende de PNC nu ook nadrukkelijk rekening te houden met de wensen van de Palestijnen in de bezette gebieden. Hun 168 PNC-afgevaardigden mochten volgens de PLO-woordvoerder de zitting niet bijwonen. Maar hun wensen waren in tientallen petities geformuleerd.

Voorts stelde het Verenigd Leiderschap van de intifada in zijn 28ste communiqué ,,tegenover de Israëlische publieke opinie dat onze gezegende opstand (..) van 9 december (1987) niet begon omdat wij Palestijns of Joods bloed willen vergieten. De opstand is veeleer een revolutie tegen het onrecht, de onderdrukking en het fascisme van de bezetting, en uitdrukking van de nationale vastbeslotenheid om een rechtvaardige vrede in onze regio te bewerkstelligen. Zo'n vrede kan uitsluitend worden bereikt als een nationale staat op ons grondgebied wordt gevestigd. Wij roepen de Palestijnse Nationale Raad op om realistische resoluties en politieke programma's te aanvaarden ten behoeve van ons volk."

In de vroege morgen van 15 november, omstreeks half twee, las PLO-leider Yasser Arafat namens de PNC de onafhankelijkheidsverklaring voor: „In naam van Allah en in naam van het Arabisch-Palestijnse volk proclameert de Palestijnse Nationale Raad de stichting van de staat Palestina op ons Palestijnse grondgebied met het heilige Jeruzalem (Al-Qods Al-Cherif) als hoofdstad".

Die proclamatie geschiedde ,,conform de natuurlijke, historische en wettige rechten van het Arabisch-Palestijnse volk op zijn vaderland Palestina" en ,,krachtens het hoogste gezag van het recht en de internationale legaliteit, zoals dat wordt belichaamd door de resoluties van de Verenigde Naties sinds 1947..."

Andere passages uit de onafhankelijkheidsverklaring, ontleend aan *Trouw* (16-11) en Le Monde (16-11), luidden als volgt:

,,Ondanks het historische onrecht, dat het Arabisch-Palestijnse volk is aangedaan, dat leidde tot zijn verstrooiing en het beroofde van zijn recht op zelfbeschikking, na resolutie 181 (uit 1947) van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, die Palestina verdeelde in twee staten, een Arabische en een joodse, is het toch deze resolutie die nog altijd die voorwaarden verschaft van internationale legitimiteit die het recht waarborgt van het Arabisch-Palestijnse volk op soevereiniteit en nationale onafhankelijkheid."

,,In fasen werd de bezetting van Palestina en delen van andere Arabische gebieden door de Israëlische strijdkrachten, de bewuste onteigening en de verdrijving van de meerderheid van de burgerbewoners van Palestina uit hun voorvaderlijke woonplaatsen bereikt door georganiseerde terreur. Zij die bleven, als een in eigen land onderdrukt fossiel, werden vervolgd en gedwongen om de vernietiging van hun eigen nationale leven te verduren."

,,De ***intifada*** is een beleg begonnen tegen de mentaliteit van het officiële Israël, dat te lang uitsluitend heeft vertrouwd op mythe en terreur om het Palestijnse bestaan volledig te ontkennen. Vanwege de intifada en zijn onomkeerbare, revolutionaire drijfkracht is de geschiedenis van Palestina daarom aangeland op een beslissend kruispunt."

PLO-voorzitter Yasser Arafat proclameert de staat Palestina tijdens de zitting van de Palestijnse Nationale Raad (PNC) kort na middernacht op 15 november in Algiers. Links boven PNC-voorzitter sjeik Abdul Hamid Sayeh.

„De staat van Palestina is de staat van Palestijnen, waar zij ook verblijven. De staat is er voor hen om zich onder te dompelen in hun collectieve natuurlijke en culturele identiteit en is van hen om een volledige gelijkheid van rechten na te streven. Hun politieke en religieuze overtuigingen zullen erin (in die staat - red.) worden gewaarborgd en hun menselijke waardigheid onder een democratisch, parlementair systeem, gebaseerd op vrijheid van denken, de vrijheid om partijen te vormen, het respect door de meerderheid van de rechten van de minderheid en het respect door de minderheid van de beslissingen van de meerderheid. De staat Palestina veroordeelt het dreigen met het gebruik van kracht, geweld en

RESOLUTIE 181 (1947)

Op **29** september **1947** aanvaardde de Algemene Vergadering van de VN resolutie **181.** De voornaamste passages luiden als volgt:

,,De Algemene Vergadering (...) adviseert het Verenigd Koninkrijk, als de mandaatmacht voor Palestina, en aile andere lidstaten van de Verenigde Naties de aanvaarding en uitvoering, voor wat betreft de toekomstige regering van Palestina, van het verdelingsplan met economische unie zoals hieronder uiteengezet. (...)

1. Het mandaat over Palestina zal zo spoedig mogelijk worden beëindigd, in elk geval niet later dan op **1** augustus **1948.**

2. De strijdkrachten van de mandaatmogendheid moeten geleidelijk uit Palestina worden teruggetrokken; de evacuatie moet zo spoedig mogelijk worden voltooid, in elk geval niet later dan op **1** augustus **1948.** De mandaatmacht zal alles wat in haar vermogen ligt doen om op een zo vroeg mogelijke datum, niet later dan op **1** februari **1948,** de ontruiming te waarborgen van een zone die gelegen is op het grondgebied van de joodse staat en die een zeehaven en een achterland omvat, welke toereikend zijn om de nodige faciliteiten te verlenen met het oog op een omvangrijke immigratie.

3. De onafhankelijke Arabische en joodse staten alsmede het bijzondere internationale bestuur van de stad Jeruzalem. zoals in dit plan... voorzien, zullen in Palestina beginnen te bestaan twee maanden nadat de evacuatie van de strijdkrachten van de mandaatmacht is voltooid, in elk geval niet later dan op **1** oktober **1948.** (...)

4. De periode die zal verlopen tussen de aanvaarding door de Algemene Vergadering van haar aanbevelingen over de Palestijnse kwestie en de uitroeping van de onafhankelijkheid van de joodse en Arabische staten zal een overgangsperiode zijn..." (Le Monde **16-11)**

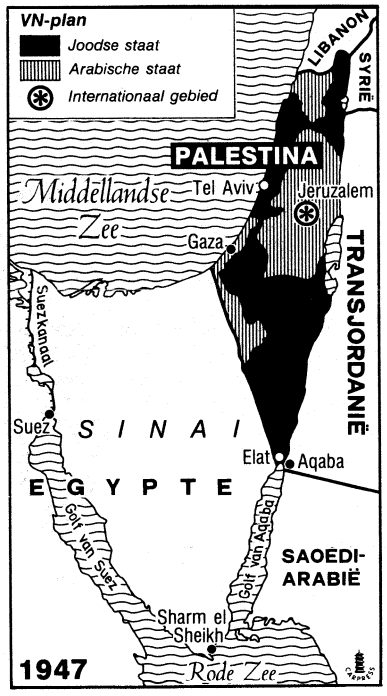
Weekblad 57ste jaargang No. **2973,** pag. 43655-43670

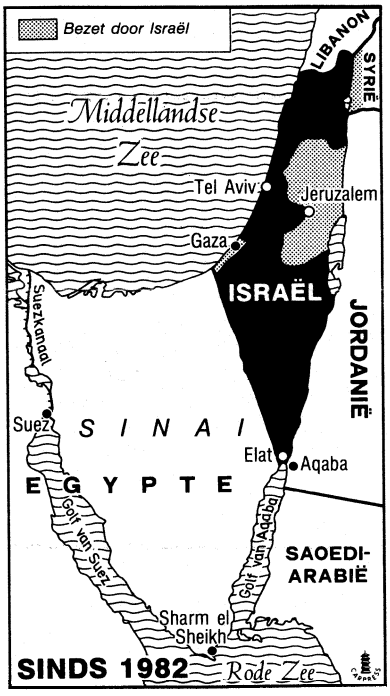
terrorisme... zonder zijn natuurlijke recht te betwisten om zijn grondgebied en zijn onafhankelijkheid te verdedigen."
,,Het bestuur zal worden gebaseerd op principes van sociale vaardigheid, gelijkheid en het ontbreken van elke vorm van discriminatie op grond van ras, religie, huidskleur of geslacht in het kader van een grondwet die het primaat van de wet en de onafhankelijkheid van de rechtspraak aarborgt. En wel in volledige trouw aan de geestelijke Palestijnse tradities van tolerantie en vruchtbaar samenleven tussen de religieuze gemeenschappen door de eeuwen heen."
,,De staat Palestina is een Arabische staat, een onlosmakelijk en onscheidbaar onderdeel van de Arabische natie, één met die natie in erfgoed en beschaving."
,,De staat Palestina herbevestigt zijn verbintenis jegens het handvest van de Arabische Liga (... en) proclameert zijn adhesie aan de beginselen en doelstellingen van de Verenigde Naties, de universele verklaring van de rechten van de mens alsmede aan de beginselen en de politiek van niet-gebondenheid."
Aan het slot van de verklaring zweert de PNC ,,de strijd voort te zetten om een eind te maken aan de bezetting en om onze soevereiniteit en onze onafhankelijkheid te vestigen".

Politieke verklarina

Enkele uren voor de onafhankelijkheidsproclamatie aanvaarde de PNC met 253 tegen 46 stemmen bij 10 onthoudingen het politieke programma.
In een preambule werd het belang onderstreept van de détente tussen de supermachten die ertoe heeft geleid dat steeds meer regionale conflicten via onderhandelingen worden opgelost.

De PNC spreekt zijn bereidheid uit daaraan een bijdrage te leveren en onderstreept vervolgens ,,de noodzaak om een efficiënte internationale conferentie te beleggen over het Midden-Oosten-probleem (...) onder auspiciën van de VN en met deelneming van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad van de VN en alle betrokken partijen met inbegrip van de PLO, de enige legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk, op voet van gelijkheid."
,,De internationale conferentie zal bijeenkomen op basis van de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad en de garantie van de nationale legitieme rechten van het Palestijnse volk, in het bijzonder zijn recht op zelfbeschikking, in overeenstemming met het

Handvest van de Verenigde Naties en alle relevante resoluties van de VN", aldus de tekst (Le Monde en Volkskrant 16-11).
Voorts zou de PNC zich inspannen om ,.de bezette Palestijnse gebieden, met inbegrip van Arabisch Jeruzalem, onder het toezicht van de VN te (doen) plaatsen voor een beperkte periode". Het doel daarvan was ,,het Palestijnse volk te beschermen, een adequaat klimaat te scheppen voor het welslagen van de werkzaamheden van de internationale conferentie, te komen tot een globale politieke regeling, de veiligheid en de vrede te verzekeren voor allen en de Palestijnse staat toe te staan zijn reële gezag uit de oefenen over deze gebieden".
De PNC verlangde een ,,oplossingvan het probleem van de Palestijnse vluchtelingen conform de resoluties van de VN, de terugtrekking van Israël uit alle Palestijnse en Arabische gebieden die sinds 1967 zijn bezet, met inbegrip van Arabisch Jeruzalem, (en de) annulering van alle annexatiemaatregelen". Daaronder viel de ,,ontmanteling van de nederzettingen in de bezette Palestijnse en Arabische gebieden".
Bovendien sprak de PNC zich opnieuw uit voor een confederatie met Jordanië als een relatie ,,tussen twee staten" via een ,,vrije goedkeuring van de twee volken".
De PNC bekrachtigde ,,zijn verwerping van het terrorisme in al zijn vormen, daaronder begrepen het staatsterrorisme", waarbij het zijn verbintenis met de voorgaande besluiten over dit onderwerp beklemtoonde: ,,de resoluties van de top van Algiers (juni 1988), de resoluties 159-42 (1967) en 40-61 (1985) van de VN alsmede de Verklaring van Cairo van 7 november 1985".

Tenslotte keurde de PNC de tekst van de volgende resolutie *(De Standaard* 16-11) goed:

,,De Palestijnse Nationale Raad besluit tijdens zijn buitengewone zitting, de intifadazitting:
1. Er wordt zo spoedig mogelijk een staat Palestina en een voorlopige regering opgericht, afhankelijk van de ontwikkelingen en de loop der gebeurtenissen.
2. De centrale raad en het uitvoerend comité van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie zijn belast met het vaststellen van de datum voor de vorming van de voorlopige regering. Het uitvoerend comité is belast met de vorming van deze regering, die het ter goedkeuring zal voorleggen aan de centrale raad. De centrale raad zal het voorlopige karakter van deze regering goedkeuren totdat het Palestijnse volk zijn gehele soevereiniteit herkrijgt over het Palestijnse grondgebied.
3. De voorlopige regering zal worden samengesteld uit Palestijnse leiders, vooraanstaanden en bekwame personen binnen en buiten het vaderland.
4. De voorlopige regering zal haar programma vaststellen op basis van het onafhankelijkheidsdocument, van het politiek programma van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie en van de besluiten van de Palestijnse Nationale Raad.
5. De Palestijnse Nationale Raad bekleedt de PLO met de prerogatieven en verantwoordelijkheden van de voorlopige regering tot de vorming van deze regering."

Analyse en commentaren

In *NRC/H'blad* (15-11)schreef Michael Stein vanuit Algiers o.a.:

,,De buitengewoon gecompliceerde cocktail

van oude en nieuwe formules is een kwestie van waardering. Met opzet is de tekst zodanig in elkaar gezet dat men gemakkelijk daaruit de aanvaarding van „242" kan aflezen. Maar die aanvaarding is zodanig vermengd met andere eisen van de PLO dat men evengoed kan zeggen dat „242 alleen voorwaardelijk en halfhartig is geaccepteerd". Zoals een belangrijke adviseur van Arafat opmerkte over de beslissingen die in de commissies van de PNC genomen werden: ,,De maaltijd staat klaar, maar wij gaan hem pas opdienen als dc tafel geserveerd is".
De PLO heeft dankbaar gebruik gemaakt van de hulp van onder anderen Egyptische juristen en - naar verluidt - van de adviezen van de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor het Midden-Oosten, Richard Murphy. Het is nu aan West-Europa en vooral aan de Verenigde Staten om te bepalen of de organisatie voldoende is opgeschoven naar vredesbereidheid en erkenning van Israël om er zaken mee te doen.
Het was bepaald geen gemakkelijk karwei om de leden van de PNC zover te krijgen. Velen waren zeer sceptisch over de politieke koers die Arafat voorstelde. De sceptici bevonden zich zelfs in Arafats eigen organisatie Al-Fatah. Zoals Farouk Kaddoumi, die de buitenlandse betrekkingen van de PLO behartigt en die in zijn rapport had geschreven: ,,Niemand onder ons gelooft dat de intifadah, de Palestijnse opstand in de door Israël bezette gebieden, in korte tijd een conflict kan beëindigen dat meer dan een eeuw duurde"....
Arafat moest dan ook alle middelen gebruiken om de vereiste twee derden meerderheid van de PNC voor zijn politiek te winnen, waarachter vele grote vraagtekens zetten. Hij stelde eerst voor om de 46 PNC-leden uit Syrië, die deels op grond van dwang, maar deels ook uit overtuiging en uit eigener beweging niet naar Algiers waren gekomen, bij het quorum op te tellen, wat de verontwaardiging opwekte van PNC-voorzitter sjeik Sayeh.
Vervolgens verzocht hij de nee-stemmers niet als zodanig te karakteriseren, maar als mensen die zich van stemming hadden onthouden. Toen zijn oude tegenstander dr Georges Habache van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina dreigde om deze gang van zaken op een persconferentie aan de kaak te stellen, bond Arafat, rood van woede, in. (...)
Het probleem voor Arafats tegenstanders was dat zij zich niet konden veroorloven om al te zeer tegen hem in te gaan. Zondag (13 november) al liet Georges Habache weten dat hij het in geen geval op een breuk zou laten aankomen. ,,Dat zou een leuk cadeautje zijn voor de Israëliërs - temidden van de intifadah". Niet alleen Arafat vond, als altijd, dat de eenheid koste wat het kost bewaard moest blijven, maar zijn tegenstanders vonden dat nu ook. Opmerkelijk was het daarom dat het Arabische Bevrijdingsfront. een kleine PLO-groepering die ver.. antwoording schuldig is aan de Iraakse Baathpartij en die de laatste jaren in alles met Arafat meeging, nu tegen hem stemde.
Zeer veel verzet wekte de passage die zegt dat er een eind moet komen aan de bezetting van de gebieden die Israël in 1967 veroverde, met inbegrip van Arabisch Jeruzalem. De laatste beperking was nieuw: de PLO en Arafat hadden het altijd over *Jeruzalem* als hoofdstad, en niet over een deel van de stad. Het was opnieuw een concessie aan de politieke werkelijkheid.
Nauwelijks verzet hoefde men te bieden aan de passage dat de PLO gekant is tegen terrorisme van welke aard ook, maar natuurlijk met de bevrijdingsstrijd zal doorgaan. Het is in feite de herhaling van hetgeen al erikele jaren geleden officieel door Arafat in Cairo werd onderschreven. De PLO heeft trouwens altijd gesteld dat zij alleen een gewettigde verdedigingsoorlog voert - ,,gewapende strijd" - en dat Israël en de Verenigde Staten zich van terrorisme bedienen.
Ook de mogelijkheid van een toekomstige confederatie met Jordanië, wanneer de onafhankelijke Palestijnse staat werkelijkheid is geworden, leverde geen problemen op. De relaties met Jordanië zijn thans zo slecht, dat zelfs de leden van Al-Fatah het idee van de confederatie ver weg naar de achtergrond hebben geschoven."

In *NRC/H'blad* (18-11) ging Michael Stein nader in op de resultaten van de PNC-zitting. Hij schreef o.a.:

„Voor het gevoel van de Palestijnen hebben de PNC-leden in Algiers een reuzensprong gemaakt:
• Zij hebben publiekelijk erkend dat er - voorlopig - geen andere oplossing is voor het Palestijns-Israëlische conflict dan twee staten in het land Palestina. Zij hebben in wezen ook de staat Israël erkend. Weliswaar met de hand voor de mond, omdat zij zich eigenlijk ervoor schamen dat zij het doen. Maar zij hebben bijvoorbeeld in het politieke programma de staat Israël niet meer als zionistische entiteit aangeduid, doch gewoon als Israël. En dat nota bene twaalfmaal. Dat lijkt voor Westerlingen niet bijzonders, het is voor een organisatie als de PLO, die Israël altijd als een kunstmatig geschapen en ten dode opgeschreven monster beschouwde, een doorbraak naar de realiteit.
Natuurlijk zijn er nog heel veel Palestijnen - misschien wel de meerderheid - die hopen en verwachten dat de staat Israël eens van de aardbodem zal verdwijnen. Maar zij hebben die hoop nu toch wel de facto opgegeven. Zelfs de zeer principiële Georges Habache, leider van het radicale Volksfront voor de Bevrijding van Palestina, zegt openlijk dat ,,niemand aan de mensen van de intifadah kan vragen om heel Palestina te bevrijden".
Het is dan ook geen toeval dat deze PNC-zitting geen enkele maal heeft verwezen naar het Handvest van de PLO, dat de vernietiging van Israël en de verdrijving van de meeste joden uit Palestina als het ultieme medicijn voorschreef om de Palestijnse kwestie op te lossen en de wereld te verbeteren.
• De PLO heeft voor de eerste maal in haar geschiedenis een duidelijke politieke beslissing genomen waarmee lang niet iedereen het eens was. Tot dusver leidde dat onherroepelijk tot een - soms zelfs zeer gewelddadige - splitsing in de rijen. Dat is nu niet gebeurd en het zal zeer waarschijnlijk ook niet gebeuren.
De eenheid in verscheidenheid is opgedrongen door het Nationale Leiderschap van de *intifa*dah in de bezette gebieden. Dat leiderschap heeft van de PNC geëist dat de Raad met meer politiek realisme voor de dag zou komen. De Palestijnen in de bezette gebieden kunnen namelijk hun opstand alleen volhouden als zij het gevoel hebben een strijd te voeren die uiteindelijk succes zal hebben. Dat kan uitsluitend gebeuren als zij aan de strijd een beperkt doel stellen: een eind te maken aan de Israëlische bezetting van dat deel van Palestina waar zij wonen. (...)
De intifadah heeft de Palestijnse nationalistische beweging, waarvan de PLO de belichaming is, meer internationale erkenning en legitimiteit gegeven dan 23 jaar gewapende strijd. De leiders van de PLO hebben dat kennelijk ingezien, want de gewapende strijd werd door de PNC ergens diep in een kast weggestopt. Natuurlijk kan zij er te allen tijde weer uit worden gehaald; en Arafat heeft ook al gedreigd dat hij dat zal doen als hij zijn zin niet krijgt. Maar hij weet dat hij dan de intifadah een dodelijke Map verkoopt; Israël zou zonder al te veel kritiek van de buitenwereld veel harder kunnen toeslaan en de legitimiteit van het Palestijnse nationalisme zou onmiddellijk een diepe val maken. (...)
Arafats positie binnen het leiderschap is daardoor navenant versterkt. Hij kan, door simpelweg met petities uit de bezette gebieden te zwaaien, zijn collega's in het Uitvoerend Comité tot een minder ideologische houding bewegen (...)
Niet alleen druk vanuit de bezette gebieden, maar ook van de Sowjet-Unie heeft geleid tot matiging van de PLO. Sowjet-diplomaten verwijzen tegenwoordig naar wat haalbaar is: zij bedoelen dan datgene wat de Verenigde Staten in laatste instantie misschien zouden kunnen tolereren. Daarop werd op de PNC herhaaldelijk gezinspeeld als men het had over ,,de gewijzigde internationale omstandigheden."
Dat alles heeft de PLO - misschien zelfs tegen haar zin - op een koers gebracht die niet zo gemakkelijk is om te keren ..."

Het *Nieuw Israëlietisch Weekblad* (18-11) stelde in een commentaar o.m.:

,,Vooralsnog lijkt het op een besluit met een dubbele bodem. Een onafhankelijke Palestijnse staat zonder dat de grenzen ervan zijn bepaald. Een indirecte erkenning van Israël met de aanvaarding van resolutie 242, zonder dat bekend is welk Israël wordt bedoeld. Dat van 1988, 1967, 1948 of het Israël van 1947, dat de Verenigde Naties voor ogen hadden, maar waar de Arabische landen niet mee akkoord zijn gegaan. Als de bezinning over het besluit van de Palestijnse raad komt, zal blijken dat in Algiers geen stap naar vrede is gezet. Er is een kool gestoofd.
Om dat nog eens te verduidelijken werd het besluit tot uitroeping van een onafhankelijke Palestijnse staat vergezeld van de bekendmaking dat Jeruzalem de hoofdstad zal zijn. ."

De openingszitting van de Palestijnse Nationale Raad te Algiers op 12 november werd o.a. bijgewoond door Georges Habache (r.) en Abu Iyad (l.).

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

PARTIJCONGRES CDU

Van 13 - 15 juni heeft de christen-democratische regeringspartij CDU in Wiesbaden haar jaarlijkse partijcongres gehouden.
N.a.v. dit congres bevatte het *NRC/H'blad* van 15 juni een beschouwing van zijn correspondent in Bonn, waarin deze o.m. inging op de positie van CDU-partijvoorzitter en bondskanselier Helmut Kohl.
Het volgende is hieraan ontleend.
Wordt het falend leiderschap van bondskanselier Helmut Kohl een te groot risico voor de CDU? In een anoniem „discussiestuk" dat het Bonner politieke wereldje in hevige beroering heeft gebracht, wordt die vraag bevestigend beantwoord.
In de volgende regeerperiode, die eind 1990 begint, moet deze kanselier het veld ruimen, staat er. Het explosieve daaraan is dat het stuk, gezien de hoge staat van ingewijdheid die eruit spreekt, wel opgesteld móet zijn door hoge CDU-functionarissen zelf.
In het openbaar deel van het CDU-partijcongres, dat van 13 - 15 juni in Wiesbaden werd gehouden, wordt zorgvuldig over het rapport gezwegen. In de wandelgangen echter laat niemand zich misleiden door de opvallend felle ontkenningen van secretaris-generaal Heiner Geissler dat een dergelijk stuk uit eigen rijen afkomstig zou kunnen zijn.
Geissler moet wel zo reageren, hij is tenslotte de baas van de CDU-partijfunctionarissen en bovendien staan er veel ideeën in het stuk die hij al lange tijd heeft verkondigd.
De geest is uit de fles. Voorzichtig maar onmiskenbaar wordt gespeculeerd over de vraag hoeveel tijd Helmut Kohl als bondskanselier nog krijgt. De gangbare opvatting, die men in gesprekken onder de 780 gedelegeerden opvangt, is dat die tijd gelimiteerd is.
Helmut Kohl kan nog een van zijn liefste wensen - langer regeren dan de acht jaren van zijn SPD-voorganger Helmut Schmidt - in vervulling zien gaan, maar de veertien jaren van de man die hij zich altijd openlijk ten voorbeeld stelt - Konrad Adenauer - zullen hem niet gegeven zijn.
Helmut Kohl zal echter niet werkloos toezien hoe de poten onder zijn stoel worden weggezaagd. Als partijvoorzitter heeft hij zich tenslotte ook al vijftien jaar weten te handhaven.
Formeel zegt hij dat hij zich niet met anonieme papieren bezighoudt, in werkelijkheid moet hij er sterk door geraakt zijn, gezien onder meer zijn dringende oproep aan het congres „standvastigheid" en „geslotenheid" te tonen.
De politieke tegenstanders proberen, in Kohls interpretatie van de moeilijkheden waarin hijzelf, de CDU en de coalitie verkeren, het voortreffelijke beleid onder zijn leiding „kapot te praten", de christen-democraten zelf moeten zich daardoor niet laten misleiden.
Zeker, er is sprake van wat „onenigheden en tegenslagen", er zijn zelfs enige fouten gemaakt, zo houdt Kohl het congres voor, maar van zwak leiderschap is wel helemáál geen sprake, want uiteindelijk is deze coalitie „de succesvolste van Europa".
De bondskanselier lijkt per se de conclusie uit het anonieme rapport te willen waarmaken dat de „lawine-achtige" teruggang van de CDU-aanhang door de partijtop „ niet wordt waargenomen".
Voor Helmut Kohl is het feit dat de opiniepeilingen tot vernietigende oordelen komen over de CDU, die op dit moment op geen stukken na nog een regeringsmeerderheid zou krijgen, slechts een „Durststrecke", een periode van ontberingen, zo zegt hij tegen het congres.
De betekenis van de fundamentele hervormingen door deze regering zijn nog niet door iedereen begrepen.
Met het beroepsmatige optimisme van de in het nauw gedreven politicus trekt hij voor deze hervormingen van de directe belastingen, van de Bundespost, de gezondheidszorg en de AOW een parallel met de raketstationering.
Toen heeft de CDU tegen de trend in vastgehouden aan haar beleid en gelijk gekregen; ook nu zal een dergelijke „doorbraak" worden bereikt, zegt Kohl. Daarvoor heeft men echter wel „tijd en uithoudingsvermogen" nodig.
Intussen heeft de, wat Kohl de „kern" van zijn politiek noemt in deze regeerperiode, de belastinghervorming, slechts negatief voor de regering, en vooral de CDU, gewerkt.
De geplande verlaging van de directe belastingen per 1 januari 1990 met 42 miljard mark is inmiddels geslonken tot 37 miljard. Bovendien moet zij - naast de voorgenomen verdwijning van een reeks subsidies - worden gefinancierd met een aanzienlijke verhoging van de indirecte belastingen begin 1989 en onvermijdelijk met een hogere opname van kredieten.
De regering, die mede aan het bewind kwam met slogans dat zij het land weer economisch op poten zou zetten en dat sociaal-democraten niet met geld om kunnen gaan, zorgt nu zelf voor het omvangrijkste begrotingsgat in de geschiedenis van de Bondsrepubliek.
„Onze partij heeft zijn economische competentie verloren", zegt een CDU-man uit de kleinere kring rondom Kohl. „De mensen in de straat zijn er helemaal niet meer van overtuigd dat je het economisch beleid beter kunt overlaten aan de christen-democraten. Dat is een gevaarlijke situatie."
Wie minister van financiën Gerhard Stoltenberg, de eerstverantwoordelijke voor dat deel van het kabinetsbeleid, met een onzeker lachje op de lippen door de gangen van de Rhein-Main-Halle in Wiesbaden ziet lopen, bespeurt dat voor de CDU-vertegenwoordigers op het congres de man die een jaar geleden nog als potentiële troonopvolger van Kohl gold, ineens een doodgewoon minister is geworden. „Als je met die man praat, heb je het gevoel alsof hij je niet eens ziet staan", vertrouwt een congresganger ons toe. Stoltenberg en Kohl reageren identiek: ze kapselen zich in om de kritiek niet meer te hoeven horen.
Daarbij wordt de CDU ook nog de competentie ontzegd op het terrein van de buitenlandse en veiligheidspolitiek. Daar torent hoog boven de christen-democraten de liberale minister van buitenlandse zaken Genscher uit.
In het anonieme discussiestuk staat wat de CDU-top tot nu toe niet wilde horen: de FDP en haar minister „is het wezenlijk beter dan ons gelukt bereidheid tot ontspanning en toenadering tot uitdrukking te brengen".
In Wiesbaden maakten Helmut Kohl en ook partijstrateeg Heiner Geissler duidelijk hoe zij onder deze leegloop van vertrouwen bij de achterban de volgende verkiezingen willen winnen: met een concentratie op levensbeschouwelijke thema's, voorop de versterking van de positie van het gezin in de samenleving en abortus.
Een hele dag werd op 14 juni over abortus gedebatteerd en over 160 moties gestemd. Dat was vele, vele uren meer dan over het buitenlands en veiligheidsbeleid.
Aan het eind koos het congres de Beieren-variant: vrouwen die abortus willen plegen, moeten met twee in plaats en tijd onafhankelijk van elkaar gescheiden raadgevers overleggen.
Na vijf jaren en acht maanden Kohl-bewind verkeren kanselier en zijn partij in een geloofwaardigheidscrisis. Onmiddellijk grijpen ze terug op het thema van de „geestelijk-morele vernieuwing", waar ze na de machtsovername in oktober 1982 succesvol de

verkiezingen van maart 1983 mee ingingen.
Abortus. het gezin. de positie van de moeder in de samenleving, dat zijn de thema's waarbij de CDU zich thuisvoelt. Helmut Kohl sluit zich er gretig bij aan; hier heeft hij zijn greep op de zaak nog niet verloren.

FRANZ-JOSEF STRAUSS OVERLEDEN

De Beierse minister-president en voorzitter van de CSU, Franz-Josef Strauss, is op 3 okt. overleden. Dat heeft de Beierse regering in de middag van 3 okt. meegedeeld.
Franz-Josef Strauss is 73 jaar geworden.

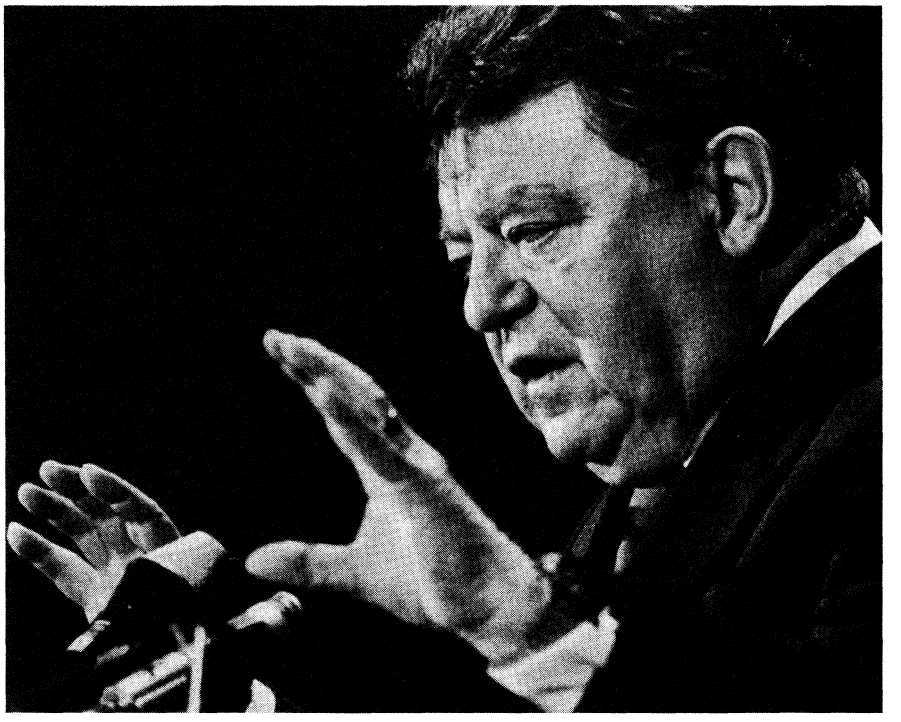
Op 1 okt. werd Strauss tijdens een jachtpartij op het landgoed van vorst Johannes von Thurn und Taxis, een van de rijkste mannen ter wereld, getroffen door een beroerte. Hij werd in zeer ernstige toestand opgenomen in een ziekenhuis in Regensburg, waar hij zonder bij bewustzijn te zijn gekomen op 3 okt. stierf.
Strauss leed al enige jaren aan suikerziekte. Ondanks zijn hoge lichaamsgewicht werd Strauss' algemene constitutie door een van de artsen „voortreffelijk" genoemd.
Strauss was 27 jaar voorzitter van de Beierse CSU, de partij die samen met zusterpartij CDU van Helmut Kohl en de liberale FDP sinds zes jaar de regering in Bonn vormt.
Sinds 1978 was hij tevens minister-president in Beieren.
Franz Josef Strauss was sinds 1949, toen hij voor het eerst in de Bondsdag werd gekozen, een van de bekendste en invloedrijkste maar ook een van de meest omstreden politici van de Bondsrepubliek.

Als minister van defensie werd hij in 1962 gedwongen af te treden nadat hij in een schandaal verwikkeld was geraakt. Sindsdien is hij nog een keer drie jaar minister van financiën geweest.
Zijn grote wens om bondskanselier te worden is nooit in vervulling gegaan; als kanselierskandidaat van de CDU/CSU werd hij in 1982 verslagen door SPD-man Helmut Schmidt.

Portret Franz-Josef Strauss

Van Franz-Josef Strauss, die op 6 sept. 1915 in München was geboren, gaf het *NRC/H'blad* van 3 okt. een portret. waaruit het volgende is geciteerd.

Het einde van Franz Josef Strauss kwam op een wijze, die men van hem kon verwachten: plotseling en hevig. Ineens gaf zijn machtige, al jaren overbelaste lichaam het op.
Ook de coulisse had hij niet beter kunnen kiezen: tijdens een jachtpartij in de wouden van zijn deelstaat Beieren, op het landgoed van de

Franz Josef Strauss

waarschijnlijk rijkste familie (Johannes Furst von Thurn und Taxis) van het land.
Enkele uren tevoren had hij nog bier en Wurst genuttigd op de grootste kermis van Europa, het Münchener „Oktoberfest", samen met minister van defensie Rupert Scholz, een conservatief aan wie de Beier voor het eerst sinds decennia weer eens met een gerust hart de verdediging van het vrije Westen kon overlaten.
Minister van defensie was Franz Josef Strauss ook geweest, van 1956 tot 1962. En juist in die jaren bezorgde hij zichzelf een reputatie in de Bondsrepubliek en in de rest van de wereld die hij nooit meer is kwijtgeraakt: conservatief, meedogenloos, wild om zich heen slaand.
De *New York Times* constateerde in die jaren bij „deze belangrijkste minister van defensie in Europa" een „beangstigende behoefte om erop los te stormen".
Dat gebeurde nadat Strauss zijn eigen betekenis weer eens mateloos had overschat en in een gesprek had verklaard dat „iedere agressor moet weten dat de reactie op een eerste geweerschot een nucleaire explosie is".
Dat de Bondsrepubliek nooit zelf de zeggenschap over kernwapens heeft gekregen, zat hem tot op de huidige dag dwars. Jarenlang heeft hij zich furieus verzet tegen de ondertekening van het verdrag tegen verspreiding van kernwapens omdat hij daarin een ,,tweede Versailles" zag, bedoeld om Duitsland net als na de Eerste Wereldoorlog opnieuw te kleineren.
Zijn zelfoverschatting dreef hem er als minister van defensie in oktober 1962 toe de redactielokalen van het weekblad Der Spiegel door de politie te laten bezetten en enkele redacteuren te laten arresteren op verdenking van het beschikken over geheime documenten.
De affaire kostte hem zijn ministerspost en leverde hem een reputatie op leugen en bedrog als normaal politiek werktuig te beschouwen.
Franz Josef Strauss werd na die affaire de „hässliche Deutscher" bij uitstek, wiens kanselierskandidatuur jaren later nog (in 1980) aanleiding gaf tot protestvergaderingen en demonstraties in heel Europa.
Hij was daar geirriteerd over maar deed tegelijkertijd z'n uiterste best om het beeld van een „Draufgänger" in stand te houden. Bij vele gelegenheden noemde hij zichzelf „onbarmhartig" en ,,wreed",op momenten van bezinning beschreef hij zijn doen en laten als van iemand ,,die bij het einde van een inhaalverbod pas merkt dat er zo'n verbod gold".
Zijn tegenstanders waren echter ook nu nog altijd, net als in de jaren zestig, ,,narren", ,,gekken" en ,,geestelijk gestoorden".
Ondanks (of misschien juist door) deze eigenschappen heeft Franz Josef Strauss sinds 1949 tot op zijn laatste dag een geweldige invloed gehad op de politiek van de Bondsrepubliek. In dat jaar werd hij Bondsdaglid voor de Christlich-Soziale Union, de Beierse zusterpartij van Konrad Adenauers CDU.
Na enkele maanden was hij al plaatsvervangend CDU/CSU-fractievoorzitter en nog vier jaren later werd hij geroepen tot het ministerambt, eerst zonder portefeuille, vervolgens als „atoom-minister" en tenslotte als minister van defensie.
Sinds 1961 was hij tevens, tot de dag van zijn dood, CSU-voorzitter.

In 1978 werd Strauss, nadat hij tussendoor in een ,,grote coalitie" met de SPD nog drie jaren minister van financiën was geweest, minister-president van Beieren.
Het geheim van zijn succes schuilt waarschijnlijk in zijn overtuiging dat hij absoluut de beste was, dat hij niet alleen beter dan wie ook geschikt was voor het ambt van bondskanselier, maar dat hij eigenlijk een staatsman was van wereldformaat.
Aarzeling heeft Franz Josef Strauss nooit gekend: wat hij ook zei, hij deed het met alle kracht en volume en altijd met de gedachte van moreel, politiek en historisch gelijk.
In de Duitse maatschappij is dat een eigenschap waar mensen van onder de indruk raken. ,,Kleine foutjes" worden de betrokkene graag vergeven als hij dat wat hij doet maar met alle overtuiging doet.
In Strauss' deelstaat Beieren is het grootste compliment dat men zichzelf voortdurend geeft, „no nonsense" te zijn, „bodenständig". Tegelijkertijd echter - en in strijd daarmee - heerst in de alom aanwezige bierhuizen en biertuinen de cultuur van volkomen stamtafelgeklets.
In zo'n omgeving slaat een man als Strauss

goed aan, die met z'n vuist op tafel slaat en roept dat die ,,rode fascisten" van een demonstratie blij mogen zijn dat ze niet meteen over het IJzeren Gordijn worden gekiept.
Zijn geweldige lichaamsomvang maakte hem tot een soort oer-Beier; slanke mensen worden in die maatschappij gewantrouwd, dat kunnen geen levensgenieters zijn.
De Beierse maatschappij is weliswaar inmiddels sterk geindustrialiseerd, maar agrarisch van instelling gebleven, met inbegrip van de hang naar wijsheden als ,,boter bij de vis" en ,,wie slechts een Pfennig heeft kan geen Groschen uitgeven".
Wie regelmatig in de 1,3 miljoen inwoners tellende hoofdstad Munchen komt, beseft dat de benaming ,,Europa's grootste dorp" niet onjuist is.
Maar naast de bierhuizen, Wurstlstuben en winkels met klederdracht staan de drie sterren restaurants en naast het Oktoberfest heeft de stad de belangrijkste beurs voor de nieuwe mode.
Naast tienduizenden ,,postbode-boeren", die met enkele koeien het hoofd nauwelijks boven water kunnen houden, heeft Beieren de bedrijven met de hoogwaardigste technologie van de Bondsrepubliek: ruimtevaart, electronika, vliegtuigindustrie.
Deze paradoxen vond men in de persoon van Franz Josef Strauss terug; hij was als het ware de verpersoonlijking van Beieren. Enerzijds de slagerszoon die naar de Realschule wordt gestuurd. Anderzijds - na zijn ontdekking door een leraar - de absolvent van het sjieke Maximilianaeum-gymnasium die met het hoogste cijfergemiddelde van de deelstaat slaagt.
Enerzijds de typische A-man, die geschiedenis, Duits, literatuurwetenschap en klassieke talen studeert. Anderzijds de realist, die er naderhand ook economie bij neemt.
Enerzijds de niet-gepromoveerde, die tijdens de verkiezingsbijeenkomsten applaus verwerft met het schelden op mensen met titels, anderzijds de man die zijn ,,doctor honoris causa" tot vervelens toe vermeldt, zijn teksten doorzeeft met Latijnse spreuken en onvermoeibaar koketteert met zijn intellectuele studie.
Enerzijds, tenslotte, de partijvoorzitter die zijn CSU zag als een club tot meerdere eer en glorie van haar leider, anderzijds de man die alle 2900 CSU-afdelingen in de deelstaat van computers had voorzien, die direct op elke politieke ontwikkeling kunnen reageren.
Hij was conservatief, zeker, maar in een omgeving waarin conservatief een geuzennaam is.
,,Conservatief zijn", zei hij zelf vaak, ,,betekent aan de spits van de vooruitgang marcheren". Velen buiten Beieren bewonderden hem juist omdat hij zo ongeremd voor zijn conservatieve opvattingen uitkwam.
Toch was zijn conservatisme ook dat van de Realpolitiker, die rustig - en regelmatig tot woede van zijn volgelingen - naar Oost-Berlijn, Moskou en Tirana reisde en die met de sociaaldemocraten regeerde (van 1966 tot '69).
Tegen de wil van Bonn dreef hij in Beieren werkgelegenheidsprogramma's door waar de SPD zich niet voor had hoeven schamen, dwong hij milieuvriendelijke produktiemethoden in de landbouw af en nam hij programma's ter bescherming van binnensteden en dorpskernen aan, waar de Groenen trots op hadden kunnen zijn.

In de afgelopen jaren had Franz Josef Strauss weer aan postuur, aan populariteit gewonnen, ook bij links in de Bondsrepubliek. De voornaamste verklaring daarvoor is dat hij hun gevoelens vertolkte over bondskanselier Helmut Kohl, die hij steeds heeft voorgesteld als een kleinburgerlijke stoethaspel, die je geen moment uit het oog mag verliezen, anders maakt hij weer fouten.
Dat Kohl hem in werkelijkheid keer op keer te slim af was, hem met uiterst handige manoeuvres buiten zijn kabinet in Bonn wist te houden en hem meer en meer als een mopperende oude man wiens tijd voorbij was deed uitzien, versterkte Strauss' drift.
Niettemin was hij een van de steunpilaren voor Kohls regering in Bonn.
Nu Strauss is weggevallen, is het gevaar niet denkbeeldig dat de CSU bij de deelstaatverkiezingen in 1990 haar macht verliest. Want een schaduwzijde van Strauss' zelfvoldaanheid was ook zijn weigering een goede opvolger te kweken. Wellicht krijgt Franz Josef Strauss het na zijn dood toch nog voor elkaar Helmut Kohl een politieke doodsteek toe te brengen.

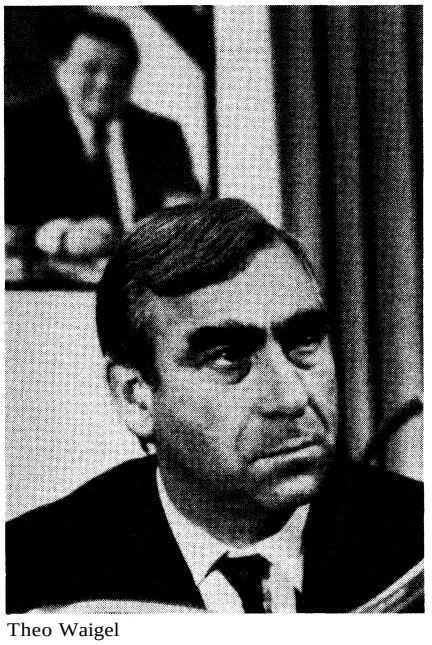
Max Streibl minister-president van Beieren

De Beierse Landdag heeft op 19 okt. Max Streibl verkozen tot minister-president als opvolger van Franz Josef Strauss.
Op het moment van zijn verkiezing was Max Streibl minister van financiën en vice-premier.

Max Streibl is op 6 jan. 1932 in Oberammergau geboren.
Zijn middelbare schoolopleiding ontving hij van de Benedictijner monniken in Ettal, waarna hij aan de universiteit van Munchen rechten studeerde.
In 1959 trad hij in de Beierse staatsdienst, waarnaast hij een politieke carrière volgde in de CSU in Ober Bayern, een bolwerk van deze partij.
Verder was hij administrateur van de Passiespelen van Oberammergau.
In 1962 werd hij voor de CSU lid van de Landdag.
Van 1966-1971 was hij secretaris-generaal van de CSU. In het laatste jaar werd hij lid van de Beierse regering als minister van milieu en ruimtelijke ordening.
Van 1977 tot zijn verkiezing als minister-president was hij minister van financien. Daarnaast was hij op 14 juni 1988 benoemd tot vice-premier.

Theo Waigel partijvoorzitter

Het congres van de CSU, dat op 18 en 19 nov. in München bijeen was, heeft op 19 nov. Theo Waigel verkozen tot partijvoorzitter in de plaats van Franz Josef Strauss.

Theo Waigel

Max Streibl

Waigel kreeg 98,3 procent van de stemmen. Dat heeft Strauss de laatste keer dat hij CSU-voorzitter werd niet gehaald. Hij kreeg slechts 90,1 procent.
De nieuwe CSU-voorzitter bekleedt zijn functie maar een jaar omdat in 1989 het hele CSU-bestuur opnieuw gekozen moet worden.
Waigels eerste rede als voorzitter verried geen nieuwe programmatische aspecten. De CSU blijft een conservatief-liberale partij, zei Waigel. Tevens zal zij een zelfstandige rol in de Duitse politiek vervullen naast de CDU van Helmut Kohl. „We waren, zijn en blijven een zelfstandige partij, juist ook op het politieke parket in Bonn", aldus de nieuwe voorzitter.
De CSU blijft er naar streven dat zich rechts van haar geen legitieme nieuwe (en dus extreem-rechtse) partij zal vormen. Om extreem-rechts de wind uit de zeilen te nemen zal de CSU van Theo Waigel blijven strijden voor de hereniging van Duitsland.

Ook de zogenaamde Vertriebenen, de Duitsers die na de Tweede Wereldoorlog uit Oost-Europa verjaagd zijn, kunnen op de steun van de CSU rekenen.
De jurist en metselaarszoon uit Oberrohr bei Krumbach (Schwaben), waar hij in 1939 was geboren, waarschuwde Helmut Kohl voor de ontwikkelingen in de CDU. Net als Franz Josef Strauss kritiseerde hij het streven in de CDU om ook ter linker zijde van het midden kiezers te werven met een ,,linkse politiek".
Tegen Kohl, die bij de verkiezing in Munchen aanwezig was, merkte Waigel op: ,,Ik heb er niets tegen als onze zusterpartij ook nieuwe kiezers probeert te winnen." Maar als daarbij de oude getrouwe kiezers worden afge-

stoten is de nieuwe CSU-voorzitter er tegen.

Theo Waigel bezit niet de brede orientatie die Strauss had. Hij is ook niet zo schreeu erig als Strauss was. Waigel is de man van het detail. Hij formuleert bedachtzaam en soms kan hij uiterst koppig zijn.
Van meet af aan heeft hij in de program-commissie van de CSU gezeten.
In zijn eerste jaren als parlementarier in Bonn stond hij bekend als de „*Grundsatz-Denker*" van de CSU, de ideoloog voorzover hij dat naast de almachtige betweter Strauss (en zijn directe rivaal. de ambitieuze Gerold Tandler) kon zijn.
De afgelopen jaren heeft Waigel in Bonn de CSU-groep in de CDU/CSU-fractie in de Bondsdag geleid Hij kreeg die functie toen Friedrich Zinimermann in 1982 minister van binnenlandse zaken werd. Hij verwierf die functie met 48 van de 49 stemmen, zoals hij nu ook het CSU-voorzitterschap gekregen heeft: door zich niet op te dringen.
Als CSU-leider in de Bondsdag was Waigel vaak een succesvol bemiddelaar tussen de politieke kemphanen Helmut Kohl en Franz Josef Strauss.

SPD-leider Hans-Jochen Vogel gelooft dat Helmut Kohl met het aantreden van Waigel als CSU-voorzitter (hij houdt zijn functie in de Bondsdag) nog voor hete vuren komt te staan. „Waigel moet zijn achterban nu gaan bewijzen dat de CSU bij de samenwerking met de CDU haar eigen contouren behoudt en een zelfstandige partij blijft", meent Vogel.

PARTIJCONGRES SPD

De grootste oppositiepartij in de Bondsdag, de sociaal-democratische SPD, heeft haar partijcongres van 30 aug.-1 sept. gehouden in Munster.

Quotumregeling vrouwen in vertegenwoordigende functies

Van alle partijfuncties in de SPD moet ten minste een derde deel aan vrouwen worden gegeven en van 1994 af ten minste 40%. Dat heeft het SPD-congres op de openingsdag van de bijeenkomst, 30 aug., met grote meerderheid besloten.
Voor alle vertegenwoordigende functies, met inbegrip van de Bondsdag, geldt dat tot 1990 ten minste een kwart door vrouwen moet worden bezet, van 1994 af een derde deel en van 1998 af ten minste veertig procent.
Mannen moeten overigens ook ten minste veertig procent van de functies bezetten.
Deze quotum-regeling die formeel geldig is tot het jaar 2013, is geruime tijd zeer omstreden geweest in de partij, in het bijzonder doordat het aantal vrouwelijke SPD-leden nauwelijks 27 procent is. Van de nieuw toetredende leden is echter gemiddeld 35 procent vrouw.

Partijvoorzitter Hans-Jochen Vogel heeft zich sterk voor de regeling ingezet; van de 416 gedelegeerden stemden op 30 aug. uiteindelijk slechts 54 tegen het plan.

Discussie over denkbeelden m.b.t. arbeidstijdverkorting van *Oskar* Lafontaine

De afgevaardigden op het SPD-congres in Munster beleefden op 31 aug. opwindende momenten. Met verbijstering zagen zij hoe van achter het spreekgestoelte Oskar Lafontaine in mootjes werd gehakt door vertegenwoordigers van de vakbeweging.
De minister-president van de deelstaat Saarland werd met woedende uithalen bijna tot een vijand van de werknemers verklaard. En dat is geen gebruikelijke kwalificatie voor de vice-voorzitter van een sociaal-democratische partij die bovendien als man van de linkervleugel geldt en die misschien wel als enige in staat is de SPD naar een nieuwe regeringsmacht te leiden.
De verklaring voor de irritatie van de vakbeweging is simpel. Oskar Lafontaine werpt zich op als geestelijk leider van de partij die eind 1990 de macht in het land wil heroveren.
Omdat hij daarbij meer stemmen nodig heeft dan alleen die van traditionele SPD-kiezers, presenteert hij een sociaal-economisch beleid, waarin enkele heilige koeien van de Westduitse vakbeweging rigoureus worden geslacht. Lafontaine wil bijvoorbeeld geen volledig behoud van loon bij werktijdverkorting, zeker niet voor de beter betaalden, en hij wil werk in het weekeinde toelaten.
De voorzitter van de vakbond UG Metall, Franz Steinkuhler, ontplofte haast achter de microfoon.
Weekend-arbeid heeft ,,catastrofale gevolgen", de regels van de sociale staat worden er op eclatante wijze door geschonden, de gezinnen op ,,rampzalige wijze" uit elkaar geslagen, zei de leider van West-Europa's grootste vakbond.
Als deze ,,cynische politiek" werkelijk door de SPD zou worden overgenomen, dan zouden de wegen van SPD en vakbeweging zich vanaf nu ,,als een a-symptotische curve uit elkaar bewegen".
Lafontaine zat er wat bleekjes bij, met driftige aantekeningen suggererend dat hij dit eens even recht zou zetten. Maar het vakbondsfront was voorlopig nog niet klaar met hem.

Monika Wulf-Mathies, voorzitter van de machtige bond van overheidspersoneel OTV, gevreesd om haar messcherpe stem en nog scherpere tong, wilde niet eens lang praten: Lafontaines voorstellen zijn slechts ,,goedkoop effectbejag ten laste van de werknemers", luidde haar vonnis.
En zelfs de doorgaans zo rustige en binnen de SPD als ,,rechts" bekend staande leider van de IG Chemie, Hermann Rappe, struikelde over zijn woorden van woede. „Oskar, dat jij je op kosten van de vakbeweging wilt profileren, vind ik bedroevend", riep hij, de vinger dreigend opheffend naar de aangesprokene, die zijn non-verbale communicatie met de zaal inmiddels had uitgebreid met een nadrukkelijk hoofdschudden.
Wat die zaal er nu zelf over dacht, werd niet precies duidelijk.
Bij de redevoering van Lafontaine had zij minutenlang geapplaudisseerd.
Maar ook Steinkuhlers harde reactie werd regelmatig door applaus onderbroken.
En toen naderhand partijvoorzitter Hans-Jochen Vogel met bezwerende

Oskar Lafontaine

geluiden trachtte te bewijzen dat de meningen ,,wellicht toch" minder ver uit elkaar lagen dan uit de toon van de discussie bleek, leverde dát weer een lang applaus op.
Op papier duidt niets erop, dat de SPD nu ineens veel verder is gegaan dan in het „Actieprogramma", dat zij twee jaar eerder in Neurenberg aannam en dat bij de daarop volgende Bondsdagverkiezingen niet leidde tot een machtsovername.
Het rapport, naar aanleiding waarvan de discussie werd gevoerd, getiteld ,,Menselijke vooruitgang, ecologische vernieuwing en volledige werkgelegenheid", werd daarna ook gladjes aangenomen. Dat kon ook makkelijk, want er stond niets opwindends nieuw in.
Dit ontbreken van scherpte viel vooral op, doordat partijleider Vogel daags tevoren nog beloond werd met donderende bijval toen hij riep dat de SPD het ,,geestelijkleiderschap" in het land wil terugveroveren, in de eerste plaats op economisch terrein.
Het is volgens Vogel daarbij beslissend of de SPD erin slaagt haar alternatief economisch beleid aan de bevolking duidelijk te maken.
De voornaamste indruk die echter van het congres in Munster uitgaat, is die van een woedende discussie met de vakbeweging over punten die niet eens in de congresresolutie worden genoemd.
Lafontaine's „totaalstrategie voor een volledige werkgelegenheid" heeft als kern, dat door middel van economische groei geen volledige werkgelegenheid meer kan worden bereikt; de technische ontwikkeling is al te ver. De enige weg is die van een radicale werktijdverkorting, waarbij de beter betaalden niet hun volledige loon kunnen behouden.
Maar de werktijdverkorting zal in het bedrijfsleven te zeer kostenverhogend werken, tenzij tegelijkertijd een flexibilisering van de arbeidstijd wordt doorgevoerd om een maximale benutting van de machineparken mogelijk te maken, ook in het weekeinde.
De Westduitse vakbeweging wil over de gedachte niet eens discussiëren. In haar traditionele opvattingen komen flexibele werktijden alleen de ondernemer ten goede en is de weekendrust heilig.

De angst bij de vakbonden dat Lafontaines gedachten langzaam doorsijpelen en aanhang winnen is echter gegrond, want na zes jaren heeft de SPD genoeg van de oppositie ,,genoeg van de onmacht", zoals Vogel het uitdrukte.
Van het driemanschap dat de partij leidt, Vogel, Lafontaine en Johannes Rau, hebben twee - Vogel en Rau - al eens als lijsttrekkers Bondsdagverkiezingen verloren. Blijft over: Oskar Lafontaine.
En als de SPD hem als kanselierskandidaat neemt, zal ze hem mét zijn politiek moeten nemen. Want hoe hij op 31 aug. ook verbaal werd neergesabeld, hij nam z'n woorden niet terug.

Dat het lot van programpartij SPD wellicht sterk van één man afhangt, werd op het SPD-congres in Munster niet uitgesproken. Maar de congresleden voelden dat wel - bij de vakbondsvleugel het sterkste.

Bestuursverkiezing. Resolutie over vrede *en* veiligheid

Het partijcongres van de sociaal-democratische SPD heeft op 1 sept. in Munster Hans-Jochen Vogel bijna unaniem als voorzitter herkozen. Hij kreeg het record-aantal van 426 van de 431 stemmen.
De 62-jarige Vogel, die ook SPD-fractieleider in de Bondsdag is, werd in juli 1987 na het aftreden van Willy Brandt met 404 stemmen voor de eerste keer tot partijvoorzitter gekozen.
Vice-voorzitter Oskar Lafontaine kreeg slechts 293 stemmen; 116 mensen stemden tegen hem, 19 onthielden zich.
Het was vooral de vakbondsvleugel, in het congres met circa 125 mensen vertegenwoordigd, die zich tegen de 44-jarige Lafontaine keerde. De minister-president van de deelstaat Saarland had daags tevoren nadrukkelijk zijn plan verdedigd arbeidstijdverkorting niét met volledig behoud van loon door te voeren en ook werken in het weekeinde toe te staan.
De andere vice-voorzitter, Noordrijnland-Westfalens minister-president Johannes Rau (54), werd met 398 stemmen herkozen.
Als gevolg van het eerder genomen besluit om ook een vrouw in het presidium op te nemen, werd Herta Daubler-Gmelin met 407 stemmen de derde vice-voorzitter.
Deze 45-jarige gepromoveerde juriste komt uit Dusslingen in Baden-Wurttemberg en is één van de plaatsvervangend fractievoorzitters in de Bondsdag.
Mevrouw Daubler was de enige kandidate uit het vrouwenkamp voor deze functie.
Oskar Lafontaine, die probeert de SPD in een vaarwater te sturen waarin zij acceptabeler wordt voor een bredere kiezerskring, zei na zijn herverkiezing met slechts circa 68 procent van de stemmen dat een betere uitslag ,,oneerlijkn zou zijn geweest. „Ik beloof dat ik zo zal blijven als ik ben", stelde hij zijn aanhang gerust.
In commentaren in de Westduitse media wordt de ,,waarschuwingn aan Lafontaine door het congres niet gezien als een afwijzing van diens eventuele ambities om bij de volgende Bondsdagverkiezingen de kanselierskandidaat van de SPD te zijn.
Eerder wordt deze reactie op Lafontaine opgevat als de pijnkrampen die optreden bij het voor de SPD noodzakelijke proces een andere huid aan te nemen die onontbeerlijk is voor de herovering van de regeringsmacht.
In de Suddeutsche Zeitung wordt het proces dat de SPD op dit moment doormaakt zelfs vergeleken met de ontwikkeling in de Sowjet-Unie. Lafontaine heeft daarin de rol van Gorbatsjow, die op financieel-economisch gebied de sociaal-democraten weer het marktprincipe probeert bij te brengen.
Johannes Rau riep op 1 sept. nog eens op bij de SPD ,,de ramen en deuren wijd open te zetten" en ook ere-voorzitter Willy Brandt drong aan op het zich open stellen voor nieuwe ideeën: ,,We moeten koers houden en alle antennes ver uitsteken", zei hij.
Eén succesje heeft Lafontaine al geboekt. Het liberale FDP-bondsdaglid Otto graaf Lambsdorff ziet in Lafontaines rede ,,nieuwe aanzetten" voor een economisch beleid die ,,op een aantal punten de FDP ongetwijfeld tegemoet komen".
Brandt waarschuwde voorts voor een ,,retorische ontwapeningseuforie", waarbij de indruk wordt gewekt alsof de zaak nu geklaard is. ,,Tussen overbewapening en ontwapening", aldus Brandt, ,,bestaat nog altijd een enorme afstand".
Als een van de weinige aanwezigen zette Brandt zich in voor Duitse deelname aan vredesmachten van de Verenigde Naties. Naar zijn mening kan de Bondsrepubliek ,,de internationale statengemeenschap niet principieel zijn steun onthouden".
Het congres hield echter in overgrote meerderheid vol dat inzet van Duitse troepen buiten het NAVO-gebied in strijd is met de grondwet. ,,Duitse soldaten zijn ongeveer het laatste dat de VN politiek zou versterken", zei het Bondsdaglid Horst Ehmke.
In een resolutie over vrede en veiligheid verklaarde het SPD-congres zich tenslotte tegen modernisering van welke kernwapens dan ook en werd de NAVO opgeroepen om als tussenstap naar verdere ,,nul-oplossingen" eenzijdig de nucleaire slagveld-wapens te verminderen.
De NAVO zou bovendien bereid moeten zijn haar strijdkrachten te halve-

ren en de vernietiging van het aantal offensieve conventionele wapens te versnellen.

Financieel woordvoeder Hans Apel ***treedt*** af

Aan de vooravond van het op 6 sept. begonnen vierdaagse begrotingsdebat in de Westduitse Bondsdag heeft de SPD-fractie haar financiële woordvoeder en begrotingsdeskundige Hans Apel verloren.
De oud-minister van financiën en defensie trok zich op 5 sept. plotseling uit deze woordvoerdersfunctie terug en stapte ook op als plaatsvervangend fractievoorzitter.
Apel reageerde hiermee op het feit dat hij tijdens het SPD-congres in Munster niet in het partijbestuur werd herkozen, waar hij sinds 1970 zitting in had.
Samen met de Beierse afgevaardigde en oud-partijmanager Peter Glotz werd de 56-jarige Apel het slachtoffer van de zogeheten quota-regeling, die voorschrijft dat voorlopig een derde deel (later 40 procent) van de partijfuncties door vrouwen moet worden bezet.
Bovendien werd uit Noordrijnland-Westfalen aangevoerd dat de duidelijk rechts binnen de partij staande man uit Hamburg niet langer aan de achterban kon worden ,,verkocht".
Apel liet in een schriftelijke verklaring weten tot zijn besluit te zijn gekomen ,,na een grondige en kritische beoordeling van zichzelf". Deze had tot de overtuiging geleid dat ,,de politieke moraal en mijn zelfrespect" van hem eisten zijn functies op te geven. Over twee jaar wil hij evenmin opnieuw voor de Bondsdag kandideren.
De gepromoveerde econoom Apel zit 23 jaar in de Bondsdag. In 1972 werd hij staatssecretaris van buitenlandse zaken, twee jaar later minister van financiën in het kabinet-Schmidt en van 1978 tot Schmidts val in 1982 minister van defensie.

PARTIJCONGRES FDP. GRAAF LAMBSDORFF VOORZITTER

De liberale regeringspartij FDP heeft op 7 en 8 okt. in Wiesbaden haar partijcongres gehouden.
Met 211 van vierhonderd stemmen heeft het partijcongres van de Westduitse liberalen, de FDP op 8 okt. Otto graaf Lambsdorff als haar nieuwe voorzitter gekozen.
Zijn tegenkandidate, Irmgard Adam-Schwaetzer, kreeg de steun van 187 afgevaardigden; zij werd vervolgens, op voorstel van Lambsdorff, met grote meerderheid tot zijn eerste plaatsvervangster aangewezen.

Otto graaf Lambsdorff

Beiden zijn Bondsdaglid, Lambsdorff is woordvoerder voor economische zaken, Adam-Schwaetzer is staatssecretaris voor Europese zaken op het ministerie van buitenlandse zaken.
Bondskanselier Helmut Kohl stuurde Lambsdorff op 8 okt. onmiddellijk na het bekend maken van de uitslag een gelukstelegram, getuigend van de opluchting bij de christen-democraten over deze keuze.
Zij betekent echter minder een versterking van de liberale steun voor de huidige coalitie van CDU/CSU en FDP dan men in christen-democratische kring hoopt.
De 61-jarige Lambsdorff had in 1982 samen met Genscher de partnerwisseling van de FDP van de SPD naar de CDU/CSU voorbereid, maar hij heeft bij verscheidene gelegenheden laten blijken dat de liberalen niet voor altijd de junior-partner van christen-democraten kunnen en zullen blijven. Op 8 okt. zei hij dat ,,op dit moment" de coalitie niet ter discussie staat.
Op het congres in Wiesbaden bleken vele afgevaardigden hem meer dan Adam-Schwaetzer in staat te achten de liberalen een duidelijker profiel tegenover de christen-democraten te geven. „De FDP moet weer een partij worden met eigen hoeken en kanten", zei hij.
Tegenstand kreeg Lambsdorff - niet openlijk - van de ,,linkervleugel", waarvan de 46-jarige Adam-Schwaetzer echter niet de vertegenwoordigster is. Dat is eerder de 67-jarige Hildegard Hamm-Brücher, die verrassend in het presidium werd gekozen.
In FDP-kring gaat men er van uit dat Adam-Schwaetzer er door minister van buitenlandse zaken Genscher toe is aangezet om voor het voorzitterschap te kandideren.
Genscher werd onder de betrekkelijk vage leiding van Lambsdorffs voorganger Martin Bangemann vaak als de feitelijk voorzitter van de partij beschouwd, hetgeen hij zich graag liet welgevallen.
Met de benoeming van een zwaargewicht als Lambsdorff is dat voorbij. Lambsdorff staat erom bekend snel beslissingen te nemen en zich daar vervolgens aan te houden. een eigenschap die hem onderscheidt van veel politici.
Kortaf en precies deelde hij op 8 okt. mee wat hij binnen de liberale partij wil veranderen: de interne organisatie versterken, samenwerking tussen de afdelingen en Bonn verbeteren en de FDP-basis in de gemeenten een veel breder fundament geven. Bij elk punt kreeg hij een lang applaus.
De nieuwe voorzitter legde daarmee dan ook direct de vinger op enkele zwakke plekken van de liberale partij: de basis is te smal, de FDP heeft te weinig leden (80.000)en is in te weinig gemeenteraden vertegenwoordigd.
De liberalen in de Bondsrepubliek hebben met hun keuze van Lambsdorff tot partijleider deze oud-minister van economische zaken gerehabiliteerd, die in 1984 als minister moest aftreden wegens beschuldigingen van corruptie en belastingontduiking ten gunste van zijn partij.
De eerste beschuldiging werd ingetrokken, voor de andere werd hij tot een boete veroordeeld.
Die veroordeling verklaart mede de grote steun voor Adam-Schwaetzer. De strijd tussen de ,,graaf' en het ,,meisje" werd in het voordeel van de eerste beslecht omdat de meerderheid denkt met hem beter de (machts)positie te kunnen behouden als ,,meerderheidsverschaffer" tussen de beide grote volkspartijen CDU/CSU en SPD.

OESO-RAPPORT OVER WESTDUITSE ECONOMIE

De OESO heeft op 20 juli 1988 haar jaarlijkse rapport over de ontwikkeling van de Westduitse economie voor publicatie vrijgegeven.
De OESO stelde hierin, dat de Westduitse overheid tot dan onvoldoende maatregelen had genomen om de groei van de economie te stimuleren en onevenwichtigheden in de economie te herstellen.

De organisatie waarschuwt dat de structurele aanpassingen van de afgelopen jaren, waarbij de binnenlandse vraag de rol van de export als belangrijkste economische kracht over moest nemen, dreigen te verzanden.

Weliswaar is ondanks een ,,opvallend gebrek aan dynamiek" en de beurskrach van oktober vorig jaar, de conjuncturele ontwikkeling vorig jaar en in de eerste maanden van dit jaar beter verlopen dan een jaar geleden werd aangenomen, aldus de OESO. Maar de organisatie heeft berekend dat de economische groei van de Bondsrepubliek Duitsland volgend jaar zal afnemen tot 1,75 procent. Voor dit jaar raamt de OESO de groei op 2,25 procent.
De OESO geeft de regering in Bonn het advies om de subsidies te verminderen en de bemoeienissen van overheidswege te verkleinen. De stimulansen om te investeren dienen te worden verbeterd.
Een bovengemiddelde loonmatiging is naar de mening van de OESO niet nodig, omdat het bedrijfsleven er relatief gunstig voor staat.
Wat verdekt laat de OESO merken het niet eens te zijn met de aangekondigde verhoging van de verbruiksbelasting. Deze zou de binnenlandse vraag teveel afremmen. De organisatie acht het beter om de financieringsbehoefte wat groter te laten worden. Een dergelijk beleid zou niet in tegenstelling staan tot het financiele beleid voor de middellange termijn.
De groei van de economie wordt gedragen door de particuliere consumptie, die dit jaar met 3,25 procent en volgend jaar met 2,5 procent zal toenemen.
De prijzen zullen wat meer stijgen dan voorheen, maar een stijging van meer dan twee procent zit er volgens de OESO niet in.
De organisatie is niet tevreden over de werkloosheid in de Bondsrepubliek, die met 8,4 procent van de beroepsbevolking hardnekkig groot blijft. Tegen het eind van volgend jaar zal er stagnering van de werkgelegenheid optreden.
De investeringen in de Bondsrepubliek zullen dit jaar groeien met 2,75 procent. Volgend jaar zal die groei twee procent bedragen.
De totale binnenlandse vraag kan dit jaar en volgend jaar met dezelfde percentages toenemen.
De export zal zich wat beter ontwikkelen. Bij de uitvoer van goederen en diensten, die vorig jaar met maar 0,8 procent groeide, ziet de OESO voor dit jaar een groeipercentage van 4,25 en voor volgend jaar een percentage van 3,75.
Bij haar prognose is de OESO uitgegaan van een dollarkoers van 1,69 mark en van een olieprijs van vijftien a zestien dollar per vat. In haar rapport stelt de organisatie dat de vooruitzichten voor dit en volgend jaar sterk afhankelijk zijn van de wisselkoersverhoudingen. Als die niet veranderen kunnen de vooruitzichten zich wat verbeteren.

MONACO

NIEUWE REGERINGSLEIDER. VERKIEZINGEN VOOR DE NATIONALE RAAD

Op 10 sept. 1985 benoemde prins Rainier van Monaco Jean Ausseil tot minister van staat als opvolger van Jean Herly, die in 1979 André Saint-Mleux (benoemd in 1972) had vervangen. Volgens de FAZ (11-9-1985) trad Ausseil op 16 sept. 1985 in functie.

Als hoofd van de regeringsraad had de minister van staat onder de prins de uitvoerende macht in handen. De prins koos de minister van staat van een lijst met namen van drie Franse diplomaten die was voorgelegd door de Franse regering. Ausseil was Frans ambassadeur in Uruguay en Ethiopie geweest.

Bij op 9 jan. 1983 gehouden verkiezingen voor de Nationale Raad gingen alle 18 zetels in de Raad naar de Union Nationale et Démocratique, zoals ook het geval was geweest bij de verkiezingen van 15 jan. 1978. Op 24 jan. 1988 leverden verkiezingen voor de Nationale Raad hetzelfde beeld op. Van de 4.244 kiesgerechtigden ging iets meer dan 70 procent naar de stembus. (*Le* Monde, FAZ, KCA)

ZWITSERLAND

ONTWIKKELINGEN M.B.T. HET PARLEMENT, DE REGERING EN DE POLITIEKE PARTIJEN

Sinds begin 1987 deden zich in Zwitserland m.b.t. het parlement, de regering en de politieke partijen o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 19/2 en 694 e.v.-1987):

Verkiezingen voor de *Nationalrat* en de *Ständerat*

Bij verkiezingen voor de Nationalrat (de Zwitserse Tweede Kamer), op 18 okt. 1987, behield de uit vier partijen bestaande coalitie die sinds 1959 aan de macht was, haar dominante positie, al verloor zij in vergelijking met de verkiezingen van 23 okt. 1983 (pag. 689 e.v.-1983) zeven zetels. De coalitie, die de centrum-rechtse Freisinnig-Demokratische Partei (FDP), de Christlich-demokratische Volkspartei (CVP), de Sozialdemokratische Partei der Schweiz (SPS) en de Schweizerische Volkspartei (SVP) omvatte, behaalde 159 van de 200 zetels in de Nationalrat. De FDP ging van 54 naar 51 zetels, de CVP bleef op 42 zetels staan, de SPS viel terug van 47 op 41 zetels en de SVP zag haar aantal zetels toenemen van 23 tot 25. Met 41 zetels zat de SPS op haar laagste zetelaantal sinds 1919. De Grune Partei der Schweiz (GPS), een associatie van negen groeperingen en partijen, slaagde er niet in de electorale doorbraak te bereiken die was voorspeld. Zij behaalde negen zetels, maar had op 12 zetels gehoopt. In 1983 hadden de Groenen drie zetels gekregen. De winst voor de GPS ging voornamelijk ten koste van de SPS, die op een socialistisch milieuprogramma de verkiezingen was ingegaan.
Andere Groene groeperingen (Grün-Alternative) behaalden samen met de Progressive Organisationen der Schweiz (Poch) vier zetels, (één zetel voor de GA en drie zetels voor de Poch. Bij de vorige verkiezingen hadden de uiterst linkse groeperingen Poch), Partei der Arbeit (PdA) en Partito Socialista Autonomo (PSA) op één lijst vijf (3 + 1 + 1) zetels behaald. De PdA, die deze keer alleen de verkiezingen inging, kreeg één zetel. Datzelfde gold voor de PSA (deze valt in het staatje onder overig).
De winst voor de milieupartijen werd gedeeltelijk geneutraliseerd door de Auto Partei, die in 1985 was gevormd ter verdediging van de rechten van automobilisten en die met twee zetels, gewonnen in de kantons Zurich en Bern, voor het eerst in de Nationalrat terechtkwam.
De anti-vreemdelingen partij Nationale Aktion für Volk und Heimat (NA), die in 1983 samen met de Republikanische Bewegung de verkiezingen was ingegaan en toen vijf zetels had behaald, kwam nu samen met de Vigilance in Genève en de Okologische Freiheitliche Partei (OFP) van Valentin Oehen (zie pag. 694/3-1987) op drie zetels uit (Oehen verloor zijn zetel voor Ticino).
De Liberale Partei der Schweiz (LPS) boekte ten opzichte van de verkiezingen van 23 okt. 1983 één zetel winst en kwam op negen zetels uit, terwijl bij de Landesring der Unabhangigen (LdU) en de Evangelische Volkspartei (EVP) het zetelaantal gelijk bleef. Verder werd een onafhankelijke afgevaardigde voor Appenzell-Ausserrhoden in de Nationalrat herkozen.
De opkomst bij de verkiezingen was 46,5 procent, de laagste sinds de invoering van het systeem van evenredige vertegenwoordiging in 1919.

De verkiezingsuitslag luidde als volgt:

	zetels 1987	stemmenpercentages 1987
FDP	51	22,9
CVP	42	20,0
SPS	41	18,4
SVP	25	11,0
LPS	9	2,7
LdU	8	4,2
NA	3	2,9
EVP	3	1,9
PdA	1	0,8
Poch/Grün Alternative	4	3,5
GPS	9	4,8
Auto Partei	2	4,4
Overig	2	2,4

Onder de kop ,,Zwitserse milieupartijen populair in verkiezingen" meldde de Volkskrant (17-10-1987) over de verkiezingen o.m. het volgende:

.In het welvarendste land ter wereld, waar nauwelijks werkloosheid. of andere sociale en economische problemen bestaan, is het milieu het voornaamste thema van de verkiezingen. De bezorgdheid bij de Zwitsers over vervuiling nam toe na de ramp bij de kerncentrale van Tsjernobyl in april 1986 (pag. 305 e.v.-1986, red. *KHA),* en de vergiftiging van de Rijn door het in Bazel gevestigde chemische concern Sandoz in oktober van hetzelfde jaar (pag. 753 e.v.-1986, red *KHA).* Onder druk van de publieke opinie besteden' ook de regeringspartijen veel-aandacht aan ecologische thema's. Zwitserland heeft de strengste normen van Europa ingevoerd voor uitlaatgassen van auto's. Ook militaire voertuigen moeten aan de eisen voldoen.

De bevolking loopt niet bijzonder warm voor de verkiezingen. Bij de parlementsverkiezingen van vier jaar geleden bracht slechts 48,9 procent van de kiezers z'n stem uit. Opiniepeilingen voorspellen dit keer een nog lagere opkomst. Dat wordt geweten aan de omstandigheid, dat de uitslag niet veel zal veranderen aan de samenstelling van de regering, en aan het systeem van referendums, waardoor de Zwitsers in controversiele zaken direct hun mening kunnen geven.

In 20 van de 26 kantons en halve kantons moest men op 18 okt. 1987 tevens naar de stembus om nieuwe vertegenwoordigers in de Standerat (Zwitserse Eerste Kamer) te kiezen.

Zwitserland telt eigenlijk 23 kantons, maar drie daarvan zijn opgesplitst (Bazel in Bazel-stad en Bazel-land, Appenzell in Appenzell Ausser-Rhoden en Appenzell-Inner-Rhoden en Unterwalden in Obwalden en Nidwalden), zodat gesproken wordt over 26 kantons en halve kantons (20 hele en zes halve). Een kanton heeft twee vertegenwoordigers in de Standerat en een half kanton één vertegenwoordiger.

In totaal telt de Standerat dus 46 zetels. Daarvan moesten er op 18 oktober 37 worden vernieuwd (in Unterwalden-Obwalden, Unterwalden-Nidwalden, Zug, Graubunden, Glarus en Appenzell-Inner-Rhoden waren de vertegenwoordigers al gekozen).

Nadat op 18 oktober voor tien zetels in de Standerat niet de vereiste absolute meerderheid was bereikt, werd op 8 november in Vaud, Bazel-land, Ticino, Uri en Fribourg, en op 15 november in Thurgau en Solothurn een tweede ronde gehouden. Daarna was de zetelverdeling in de Standerat als volgt (tussen haakjes het zetelaantal na de verkiezingen van 23 okt. 1983):

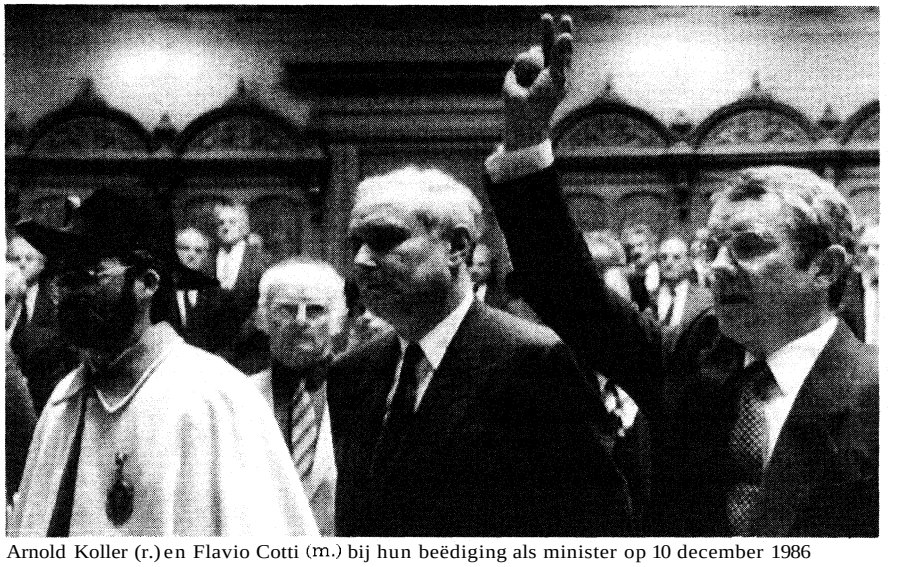
CVP	19	(18)
FDP	14	(14)
SPS	5	(6)
SVP	4	(5)
LPS	3	(3)
LdU	1	(0)

Stich en Delamuraz resp. president en vice-president voor 1988. Wijzigingen binnen de regering

Op 9 dec. 1987 werden Otto Stich (SPS) en Jean-Pascal Delamuraz (FDP) gekozen tot resp. president en vice-president van de Bundesrat (regering) en derhalve van Zwitserland voor het jaar 1988.

Het presidentschap rouleert elk jaar onder de leden van het kabinet. In 1987 was Pierre Aubert bondspresident geweest en Stich vice-president.

Tevens koos de Bundesversammlung (het Zwitserse parlement) twee nieuwe leden in de zeven personen tellende Bundesrat (regering). René Felber, die voor de SPS in de kantonnale regering van Neuchatel zat, werd bij de eerste stemming met 152 stemmen gekozen tot minister van buitenlandse zaken als opvolger van Pierre Aubert, (SPS) die op 5 okt. 1987 bekend had gemaakt dat hij aan het einde van het jaar wilde aftreden. Aubert had die portefeuille sinds 1978 in handen gehad.

Arnold Koller (r.) en Flavio Cotti (m.) bij hun beëdiging als minister op 10 december 1986

Adolf Ogi, president van de SVP en lid van de Nationalrat voor Bern, werd tijdens een tweede stemronde met 132 stemmen gekozen tot minister van verkeer en energie als opvolger van zijn partijgenoot Leon Schlumpf die sinds 1980 op die post had gezeten en op 12 aug. 1987 te kennen had gegegeven te willen opstappen.

Na de wijzigingen zag het kabinet er als volgt uit:

Defensie - Arnold Koller (CVP); financien - Otto Stich (SPS); binnenlandse zaken - Flavio Cotti (CVP); buitenlandse zaken - René Felber (SPS); justitie en politie - Elizabeth Kopp (FDP); economische zaken - Jean-Pascal Delamuraz (FDP); verkeer en energie - Adolf Ogi (SVP).

Uhlmann nieuwe president SVP

Op 23 jan. 1988 gingen de gedelegeerden van de Schweizerische Volkspartei (SVP) tijdens een bijeenkomst in Bern eenstemmig akkoord met de voordracht van Hans Uhlmann, Ständerat voor Thurgau, tot president van de SVP als opvolger van de in de Bundesrat gekozen Adolf Ogi.

REFERENDUMS

Op 6 dec. 1987 spraken de Zwitserse stemgerechtigden zich bij referendum met 1.140.269 tegen 861.036 stemmen (57 tegen 43 procent) uit voor een wet ter verbetering van het openbaar vervoer. De wet stond bekend onder de naam „Bahn 2000".

Over „Bahn 2000" meldde free-lance publicist P.H. J. van den Boorn in Intermediair (15-7-1988) o.m. het volgende:

... Zondag 6 december 1987 gaf het Zwitserse volk in een referendum met 57 tegen 43 procent van de stemmen zijn goedkeuring aan een evenwichtig verkeersplan: een rompnet van autowegen zal verder worden aangevuld en voltooid voor twintig miljard gulden, maar het openbaar vervoer krijgt dusdanige financiele middelen toegeschoven dat het de automobilist een gelijkwaardig en aantrekkelijk alternatief biedt.
Het openbaar-vervoerplan: waarvan de uitvoering inmiddels is begonnen, staat bekend onder de naam Bahn 2000. Het is opgesteld door de Schweizerische Bundesbahnen (SBB), de Zwitserse spoorwegen. Bahn (en Bus) 2000 omvat een pakket van investeringen ten behoeve van het openbaar vervoer van circa 10,6 miljard gulden. Dit zijn extra investeringsgelden die in het openbaar vervoer zullen worden gestoken bovenop de normale, lopende investeringen tot het jaar 2000.
Volgens de Zwitserse overheid kunnen de spoorwegen, die grotendeels in de negentiende eeuw zijn aangelegd, alleen dan een waarlijk alternatief voor de automobilist zijn, wanneer zij worden aangepast aan de eisen van de twintigste (en eenentwintigste) eeuw. Dit is de afgelopen vijftig jaar slechts hier en daar gebeurd, dus moet deze achterstand nu versneld worden ingehaald.
Het meest opvallende element in Bahn 2000 zijn de vier nieuwe spoorlijnen die tussen Lausanne en Fribourg, Bern en Olten, Olten en Basel en Zurich en Winterthur zullen worden aangelegd (samen 117 kilometer). Zij zullen de treinverbindingen tussen de grote steden in het Mittelland aanmerkelijk verbeteren: ze maken kortere reistijden, meer directe verbindingen en meer goede aansluitingen mogelijk. Bovendien verhogen ze de capaciteit van het net, zodat ook frequenter kan worden gereden.
Hoewel op de nieuwe lijnen tweehonderd kilometer per uur zal worden gereden, zijn zij niet zozeer bedoeld om de reizigers zo snel mogelijk, alswel „zosnel als nodig" te vervoeren. Het net is zodanig ontworpen dat de rijtijden op de belangrijke intercitytrajecten als tussen Bern en Zurich. Bern en Luzern, Bern en Lausanne, Zurich en Biel tot iets minder dan een uur kunnen worden teruggebracht.
Daarmee ontstaan zogenaamde *Knotenbahnhöfe* (knooppuntstations) waar iets vóór het uur (c.q. half uur, kwartier) intercity's, gewone sneltreinen, stoptreinen, trams en bussen samenkomen om iets na het uur weer in alle richtingen

te vertrekken. Dit systeem garandeert korte en zekere overstapmogelijkheden en een snelle reis tot in het kleinste dorp: al gaat de bus maar één keer per twee uur, er is in ieder geval een soepele aansluiting bij het station. Voor de klant is het voldoende de vaste vertrektijden te kennen.
De aanleg van de nieuwe lijnen neemt ongeveer 3,7 miljard gulden van het extra investeringsbedrag voor zijn rekening. Eenzelfde som wordt uitgetrokken om de bestaande infrastructuur van de Schweizerische Bundesbahnen te verbeteren, zodat ook daar sneller en frequenter kan worden gereden. Geen enkele spoorlijn zal worden opgeheven.
De rest van het totale bij Bahn 2000 behorende budget is bestemd voor kwaliteitsverhoging van het reizen per trein. Massaal zullen nieuwe, comfortabele treinen worden ingezet, ook op de lokale lijnen. In alle Zwitserse intercitytreinen zal een restauratiewagen meerijden waarin tijdens de reis een warme maaltijd kan worden gebruikt. In een aantal intercitytreinen zullen vergaderrijtuigen meerijden die van tevoren kunnen worden gereserveerd. In andere, in het spoorboekje vermelde treinen worden rijtuigen opgenomen die verbouwd zijn tot speeltuin en afdelingen voor moeders met kleine kinderen. Telefoon en minibar gelden in alle intercity's als vanzelfsprekend.
Bovendien wordt de zeer gewaardeerde service van „Fly-Gepäck" uitgebreid. Fly-Gepäck houdt in dat de luchtreiziger op alle middelgrote en grote stations zijn bagage tegen een geringe vergoeding kan afgeven, waarna de spoorwegen zorgen dat deze in het juiste vliegtuig terechtkomt.
Ten slotte zullen tal van stations worden omgebouwd en aangepast om een optimale, klantvriendelijke omgeving te creëren. De service op alle grote stations wordt uitgebreid, naar het voorbeeld van de aankomst- en vertrekhallen van internationale vliegvelden.
Opvallend is dat de investeringen van Bahn 2000 weliswaar geconcentreerd zijn in het Mittelland, de ,,Zwitserse Randstad", maar zich niet tot dat gebied beperken. Het openbaar vervoer wordt immers pas een echt alternatief als de gehele vervoersketen, van vertrek tot aankomst, van hoge kwaliteit is. Het Zwitserse federatieve systeem zorgt ervoor dat ook dunbevolkte, landelijke gebieden van de verbeteringen profiteren. Een eerder plan van de SBB, dat vrijwel alle geld wilde steken in de aanleg van hoge-snelheidslijnen a la de Franse TGV, werd reeds in het parlement weggestemd, omdat de meer perifere kantons zich buitengesloten voelden.
Sprekend voor de Zwitserse situatie zijn de volgende twee voorbeelden. Voor de som van 750 miljoen gulden zal in het kanton Graubunden een 22 kilometer lange spoortunnel worden aangelegd om de bereikbaarheid van het Unterengadin en het Munstertal te verbeteren. Deze twee gebieden tellen samen 8100 inwoners en 15 500 hotelbedden. In de winter, wanneer de Fluelapas vaak gesloten is, moeten automobilisten uit Zurich of Noordoost-Zwitserland een kleine tweehonderd kilometer omrijden over Oostenrijk om het gebied te bereiken. Ook de bestaande treinverbinding maakt een zeventig kilometer lange omweg. De plannen om de weg over de Fluelapas winterzeker te maken, zijn nu omgezet in het Vereina-spoortunnelproject, waar ook autotreinen doorheen zullen rijden. Qua kosten ontlopen beide plannen elkaar niet veel: de tunnel is circa tien miljoen gulden duurder. Op grond van milieufactoren en energiebesparing heeft de Zwitserse regering echter voor de spoortunnel gekozen.

Het tweede voorbeeld komt uit het zeer landelijke, 65 000 inwoners tellende kanton Jura. Naast een nieuwe regionale hoofdweg zal daar een veertien kilometer lange smalspoorlijn worden aangelegd. Deze nieuwe spoorlijn dient in eerste instantie om de weg op een milieuvriendelijke manier aan te leggen en daarna voor een snellere en directe spoorverbinding tussen La Chaux-de-Fonds (55.000 inwoners) en de Juraanse hoofdstad Delémont (14.000 inwoners). Bovendien krijgt een in de lokale verhoudingen groot dorp als Dèvelier (duizend inwoners) voor het eerst een station.
Bahn 2000 is niet het eerste recente grootschalige project ten gunste van het openbaar vervoer in Zwitserland. In 1986 werd de luchthaven van Geneve door middel van een nieuwe spoorlijn aangesloten op het landelijke intercitynet, nadat het vliegveld van Zurich al in 1980 was voorgegaan.
Belangrijker vanuit het oogpunt van de verkeerscongestie is echter een 380 kilometer lang ner van voorstadstreinen dat momenteel in Zürich op bestaande en enkele nieuwe spoorlijnen wordt gecreëerd. Dank zij deze zogenaamde S-Bahn, die in 1990 gaat functioneren, ontstaan snelle, doorgaande verbindingen tussen de buitenwijken en voorsteden van Zurich via het centrum van de stad. Ook de subcentra met veel werkgelegenheid worden op deze manier rechtstreeks met elkaar verbonden.
Zo ontstaan aantrekkelijke. frequente en snelle verbindingen die voor de forens de overstap van de auto naar de trein gemakkelijker maken. Soortgelijke projecten op kleinere schaal zijn gepland en gedeeltelijk al uitgevoerd rond Bern, Basel en Genève. (..)
Andere projecten richten zich op het geweten en het kostenbewustzijn van de automobilist. Zo zijn er op lokale, regionale en nationale schaal milieu-abonnementen ingevoerd. De kantons Basel-Stadt en Basel-Land hebben hiertoe het initiatief genomen. Op 1 maart 1984 voerden zij een milieu-abonnement in op alle openbaar vervoer. voor 35 frank per maand. De automobilist kan zo'n abonnement krijgen wanneer hij een formulier ondertekent waarin hij belooft de auto zoveel mogelijk thuis te laten. Het werd een doorslaand succes. In het eerste jaar boekte het Bazelse openbaar vervoer veertig procent meer reizigers, en de groei bleef ook daarna aanhouden, waardoor de financiele positie van de bedrijven verbeterde. Andere Zwitserse en enkele Zuidduitse steden (bijvoorbeeld Freiburg) volgden het Bazelse voorbeeld.
Als snel kwamen er ook regionale (kantonnale) milieu-abonnementen, Overal werd een grote toename van het gebruik van het openbaar vervoer geconstateerd. In Bern brengt nu een uitstekend net van trein-, tram- en busverbindingen zeventig tot tachtig procent van alle werkenden in de stad uit en thuis, de gemiddelde Berner maakt anderhalve keer per dag gebruik van het openbaar vervoer. (...)

Op grond van het succes van de lokale en regionale abonnementen werd in oktober 1986 een nationale Zwitserse milieuvastrechtkaart ingevoerd. Voor honderd frank (138 gulden) krijgt iedereen alle trein- en buskaartjes voor de halve prijs. Een jaar later waren er al 1,38 miljoen van deze abonnementen verkocht (op een totale bevolking van zesenhalf miljoen, waarvan de kinderen tot zeven jaar toch al gratis reisden). Het gebruik van het openbaar vervoer was in één jaar met 14,9 procent gestegen. Ook hier was sprake van een financieel succes: de inkomsten van de spoorwegen namen met 4,6 procent toe.
Het Zwitserse pro-railbeleid strekt zich ook uit tot het goederenvervoer. Het wegennet is verboden voor vrachtwagens die zwaarder zijn dan 28 ton. Deze door de Europese Gemeenschap heftig bestreden maatregel betekent dat internationale verladers hun zware vrachtwagens op de trein dienen te zetten als zij hun goederen via Zwitserland naar Italië willen verzenden. Daarmee levert dit Huckepack-vervoer (ook wel de ,,Rollende Landsstrasse" genoemd) de spoorwegen vervoer en inkomsten op. Dit jaar zal de capaciteit van deze milieuvriendelijke vorm van vervoer verdubbelen doordat de tunnels van de Gotthard-spoorlijn qua profiel worden aangepast zodat hogere vrachtwagens kunnen worden meegenomen. Een echte vlucht zal de Rollende Landstrasse pas nemen wanneer een nieuwe, 38 kilometer lange Gotthard-basistunnel is aangelegd. Het Zwitserse parlement zal daar dit jaar een besluit over nemen.
Dank zij de 28 ton-maatregel vindt het binnenlandse goederenvervoer nog altijd voor 46 procent (1984) plaats over de rails. (..)

De Zwitserse maatregelen missen hun effect niet op het internationale goederenvervoer over de weg. In de EG mogen vrachtwagens veertig ton wegen en er wordt *en masse* omgereden via Frankrijk en Oostenrijk. Hier ligt ook een van de grootste zorgen van de Zwiterse autolobby, die vreest voor de toekomst van Zwitserland als transitland en Europees verkeersknooppunt. Daar staat tegenover dat de Zwitserse wegen minder underhuud vergen, dat de spoorwegen meer geld verdienen en de lawaai- en milieuvervuiling minder is. (...)
Al deze maatregelen (ook het verplichte Autobahn-vignet voor buitenlanders en een strikt parkeerbeleid in de binnensteden) roepen misschien het beeld op van een bemoeizuchtige, autovijandige overheid. Toch is dit geenszins het geval. De wegen- en autobelasting is in Zwitserland niet hoger dan in ons land, de benzineprijzen zijn er zelfs lager, de maximumsnelheid op de autowegen ligt op 120 kilometer per uur. Zwitserland heeft met één personenauto per tweeënhalve inwoners een hogere autodichtheid dan Nederland (één per drie inwoners).
De bereidheid van de Zwitserse overheid maatregelen te nemen die in sommige opzichten tegen de belangen van de autogebruiker ingaan, berust blijkbaar op een brede instemming van de bevolking. De zorg voor leefbare steden en dorpen en voor het milieu speelt daarin een centrale rol, maar ook de opvatting dat het verkeer als één geheel moet worden beschouwd.
... Al in 1972 gaf de Zwitsere regering opdracht tot een studie naar het verkeer, waarin alle verkeersmiddelen zouden worden betrokken. In 1977 kwam het Schweizerische Gesamtverkehrskonzeption (GVK-CH) op tafel, dat het verkeer als één geheel beschouwde. Op grond van motieven als energiebesparing, ruimtelijke ordening en de zorg voor het milieu zouden de spoorwegen een groter deel van het verkeer voor hun rekening moeten nemen. Particulier en openbaar vervoer werden niet langer gezien als elkaars tegenpolen maar kregen een elkaar aanvullende taak toegewezen. Dit plan vormde de basis voor Bahn 2000, de Zuricher S-Bahn en de maatregelen ten aanzien van het goederenvervoer.

Een ander belangrijk element van de GVK-CH vormde het voorstel dat de overheid de rail-infrastructuur van de spoorwegen overneemt en onderhoudt en deze vervolgens tegen een vergoeding ter beschikking stelt aan de spoor egmaatschappij. De spoorwegen, bevrijd van de noodzaak tot het financieren en in stand houden van een eigen infrastructuur, zouden hun concurrentiepositie aanmerkelijk kunnen verbeteren en het goederen- en reizigersvervoer op commerciële basis uitvoeren (wel zou de overheid een vergoeding blijven geven voor het openhouden van verliesgevende lokale lijnen). Dit voorstel is inmiddels werkelijkheid geworden en de SBB slagen er thans in ieder jaar hun financiele positie te verbeteren, om naar men hoopt in 1990 voor het eerst winst te kunnen boeken.
Net als in Nederland is de bezorgdheid van de Zwitsers over het milieu groot. Zure regen tast de bossen aan, welke in de bergen de belangrijke functie hebben erosie en lawines tegen te gaan. Bovendien lijdt het landschap onherstelbare schade door de voortdurende uitbreiding van het wegennet. De overheid ontving talloze voorstellen–met betrekking tot de bescherming van het milieu en zag zich genoodzaakt snel maatregelen te nemen. Zo was Zwitserland het eerste Europese land dat loodvrije benzine invoerde (die aanmerkelijk goedkoper is dan andere benzine) en dat strenge normen aanlegde ten aanzien van uitlaatgassen van auto's. Ook de wetten op het gebied van water- en luchtver-

ontreiniging behoren tot de strengste van Europa.
Voorstellen die vanuit de bevolking de lagere overheden bereiken ter bevordering van het openbaar vervoer worden, anders dan in Nederland, over het algemeen snel overgenomen en uitgevoerd. De kantonnale en lokale overheden in Zwitserland exploiteren vaak de vervoerbedrijven in de streek (er bestaan in het land naast de SBB nog zo'n zestig regionale spoorwegmaatschappijtjes) en hebben direct baat bij een beter gebruik van bestaande systemen. De kleine afstand tussen overheid en burger leidt soms tot een milieuvriendelijk beleid op wel zeer menselijke schaal: veel kleine Zwitserse gemeenten zijn ertoe overgegaan voor hun inwoners een aantal algemene jaarkaarten aan te schaffen, waarmee op kosten van de gemeentekas zakelijk of sociaal-noodzakelijke reizen kunnen worden gemaakt. Ook particuliere bedrijven gaan steeds meer over tot deze opmerkelijke vorm van milieubeleid.

Tevens keurden de Zwitsers die dag bij referendum met 1.152.326 tegen 839.105 stemmen een voorstel goed tot bescherming van moerasgebied. Het voorstel was afkomstig van milieubeschermers die zich met name verzetten tegen een militair project dat zich zou uitstrekken tot in een moerasgebied rond Rothenthurm, Altmalt en Biberbrugg. In de kantons Schwyz (waarin Rothenthurm lag), Thurgau en Wallis, stemde men tegen het voorstel. Een wet inzake een ziekte- en moederschapsverzekering (die door de Nationalrat met 147 tegen zeven stemmen en door de Standerat unaniem was aangenomen) werd die dag met 1.417.610 tegen 571.338 stemmen afgewezen. Alleen het kanton Ticino stemde vóór.
Het initiatief tot dit referendum was genomen door het Schweizerische Gewerbeverband, dat zich tegen de wet verzette omdat die voorzag in een dagelijkse uitkering voor moeders die gefinancierd werd door een loonsverlaging. De wet bevatte ook voorstellen voor een grotere efficiëntie op het gebied van verzorging en kosten binnen het stelsel van de ziektenkostenverzekering.

ENGELAND

NIEUWE REGERING OP GIBRALTAR

Na de parlementsverkiezingen van 24 maart 1988 (pag. 538/3 e.v.-1988) vormde de winnaar van de verkiezingen, Joe Bossano, wiens Gibraltar Socialist Labour Party (GSLP) acht van de in totaal 15 parlementszetels had gekregen, een nieuwe regering, die er als volgt uitzag:

Premier, economisch zaken - Jose (Joe) Bossano; handel en industrie - Michael Flettham; medische diensten en sport - Mari Montegriffo; Gibraltar Ship Repair Ltd, toerisme - Joseph Pilcher; regeringsdiensten - Juan Carlos Perez; huisvesting - Pepe Baldachino; onderwijs, cultuur en jeugdzaken - Joe Moss; arbeid en sociale zekerheid - Robert Mor.

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

ISRAËLISCH-PALESTIJNSE CONTACTEN (NOVEMBER 1986 - JUNI 1988)

Op 6 november 1986 vond in de Roemeense kustplaats Costenesti een vooraf aangekondigde ontmoeting plaats tussen een 29 leden tellende Israëlische delegatie o.l.v. Latif Dori (Mapam) en een 15 leden tellende PLO-afvaardiging.
Latif Dori onderstreepte dat de Israëlische delegatie (met o.a. Yaël Lotan) geen partijsignatuur had, maar was samengesteld uit individuele Israëlische burgers die in vrede met de Palestijnen wilden leven.
De PLO-delegatie zou oorspronkelijk uit 31 leden bestaan en worden geleid door Mohammed Milhem, de door Israël uitgewezen burgemeester van Halhoel. Maar wegens bedreiging met de dood door militante Palestijnse facties en een waarschuwing - de Roemeense ambassade in Beiroet werd op 5 november met raketten bestookt - zag vrijwel de helft van de PLO-vertegenwoordigers, o.w. Milhem, van de reis naar Costenesti af. Namens de PLO-delegatie legde nu Abdul Razzaq al-Yahya (lid van het uitvoerend comité van de PLO) de belangrijkste verklaringen af.
Beide delegaties zetten hun opvattingen uiteen, maar er werd geen gemeenschappelijke verklaring uitgegeven. Volgens Ahmed Shakour, adviseur van Yasser Arafat, kon dat niet, omdat de Israëlische delegatie geen enkele politieke status had.

Bij hun terugkeer in Israël kregen Dori en drie andere delegatieleden op het vliegveld Ben Goerion van de politie te horen dat zij binnenkort zouden worden verhoord wegens overtreding van de in augustus 1986 door de Knesset aanvaarde anti-PLO-wet (pag. 813/3-'86), een overtreding waarop een maximale gevangenisstraf van drie jaar stond. Voorts werd Dori door de Mapam uit al zijn functies ontheven.

Op 9 maart 1987 moesten de vier wegens hun openbare contacten met de PLO voor een rechtbank verschijnen. Op 2 juni 1988 werden zij door deze rechtbank (in Ramle) schuldig bevonden en op 30 juni werden zij elk veroordeeld tot een gevangenisstraf van 6 maanden en een boete van $2.000.

Op 11 juni 1987 vond in de Hongaarse hoofdstad Boedapest een ontmoeting plaats tussen een 21 leden tellende Israëlische delegatie o.l.v. Charlie Biton (een communistisch Knesset-lid) en een vijftal PLO-vertegenwoordigers, o.w. Mahmoud Abbas (Abu Mazen) en Abdul Razzaq al-Yahya (leden van het uitvoerend comité van de PLO). In een resolutie onderstreepten beide delegaties het belang van wederzijdse erkenning tussen de PLO en Israël als eerste stap naar een duurzame vrede in het Midden-Oosten (*NRC/H'blad* 12-6-'87).

Charlie Biton (l.) en Mahmoud Abbas (r.) na de bijeenkomst van een Israëlische delegatie met een PLO-vertegenwoordiging op 11 juni 1987 in Boedapest.

Ook Charlie Biton ontving van de politie bij terugkeer in Israël een dagvaarding. Hij beriep zich op zijn parlementaire onschendbaarheid en weigerde zich op het politiebureau te laten verhoren.

Op 7 september 1987 had PLO-leider Yasser Arafat in Geneve tijdens een VN-conferentie van niet-gouvernementele organisaties over Palestina een ontmoeting met vier Knesset-leden: Charlie Biton en Tawfik Zayyad (Chadash) alsmede Mohammed Miari" en Matthieu Peled (PLP).
Volgens Biton kwam Arafat met een voorstel voor rechtstreekse besprekingen tussen de PLO en Israël op basis van VN-resoluties 242 en **338,** waarbij hij als inleidende stappen suggereerde een staakt-het-vuren en een bevriezing van alle Israëlische nederzettingsactiviteiten in de bezette gebieden, gevolgd door een wederzijdse erkenning tussen de PLO en de Israëlische regering.
Dit mondeling door Biton overgebrachte voorstel werd door de Israëlische regering (zowel premier Shamir als minister van buitenlandse zaken Peres) verworpen en het werd bovendien bekritiseerd door officiële bronnen in Syrië en Jordanië. PLO-woordvoerders ontkenden vervolgens dat Biton met een vredesboodschap van Arafat naar Israël was teruggekeerd.
Medio september 1987 verschenen in de Israëlische persberichten over een reeks ontmoetingen tussen Likoed-vertegenwoordigers en pro-PLO Palestijnen.
Er kwam vast te staan dat Moshe Amirav, een lid van het Centrale Comité van de Heroet (de partij van premier Shamir), soms vergezeld van Ehud Olmert (Knesset-lid voor de Heroet), tussen juli en begin september omstreeks 10 ontmoetingen had gehad met Faisal Husseini (leider van het Arabisch studiegenootschap in Oost-Jeruzalem), Sari Nusseibeh (docent filosofie en politieke wetenschappen aan de Palestijnse Bir Zeit-universiteit) en Salah Zuhaika (hoofdredacteur van het Palestijns dagblad As-Sha'ab in Oost-Jeruzalem). Ook Dan Meridor (Heroet) zou in verschillende fasen bij deze contacten zijn betrokken, die via vredesactivist David Ish-Shalom op gang zouden zijn gebracht.
Op 20 september ontkende het bureau van Shamir dat de premier iets van de contacten afwist. Ish-Shalom verklaarde echter op 22 september dat Shamir nooit met het initiatief had ingestemd of dit had afgekeurd, maar dat hij er wel van afwist. Amirav zelf reageerde op 22 september: ,,Belangrijke partijgenoten waren op de hoogte van mijn geheime besprekingen met Palestijnen en ik heb me bij die gesprekken laten leiden door ons partijprogramma dat uitdrukkelijk spreekt over Palestijnse autonomie."

Volgens de onthullingen in de pers was op 26 augustus een akkoord bereikt tussen Amirav, Husseini en Nusseibeh over een ,,Palestijnse entiteit in de door Israël sinds 1967 bezette gebieden, met een administratieve hoofdstad in de Arabische delen van Jeruzalem". Het memorandum, waarin dit akkoord was geformuleerd, voorzag in onderhandelingen tussen de PLO en de Israelische regering, waarbij elk van beide volken het recht van de ander op zelfbeschikking erkende. (Versie Reuter in Financial *Times* van 23 september.)
Bij die onderhandelingen moest volgens het memorandum in twee fasen worden gewerkt, zo berichtte Eddo Rosenthal in de Volkskrant (23-9-'87). In eerste instantie moest worden gestreefd naar een interim-regeling van drie tot vijf jaar, waarin zelfbestuur voor de Palestijnse gemeenschap zou gelden op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook, en waarbij het Arabische deel van Jeruzalem de administratieve hoofdstad moest worden van het Palestijnse zelfbestuur. Aan het slot van het memorandum stonden drie punten van overeenstemming, die vrijwel gelijkluidend waren aan de mondelinge boodschap die Arafat op 10 september via Biton aan Shamir en Peres had overgebracht: wederzijdse erkenning van Israël en de PLO, wederzijdse stopzetting van alle vijandelijkheden, en een bevriezing door Israël van de nederzettingenpolitiek in de bezette gebieden.
In het weekend van 20 september onthulde het Jeruzalemse weekblad Kol *Haïr* dat Arafat (die een exemplaar van het memorandum zou hebben ontvangen, aldus Reuter) oorspronkelijk van plan was geweest zijn boodschap (driepuntenprogramma) niet via Biton maar via Amirav over te brengen aan Shamir en Peres. Toen echter bleek dat Amirav niet in Geneve kwam opdagen (hij zou volgens geruchten op het allerlaatste moment uit het daarheen vertrekkende vliegtuig zijn gehaald), werd Biton de boodschapper van Arafat *(Volkskrant* 22-9-'87).

Over de achtergronden berichtte Salomon Bouman in *NRC/H'blad* (20-9-'87) o.a.:

,,In Israelische en Palestijnse kringen wordt de Likoed-PLO-dialoog uitgelegd als een zeer behendige zet van premier Shamir om de indruk weg te werken dat zijn vice-premier Peres met zijn aanhoudend diplomatiek offensief voor een internationale vredesconferentie het alleenrecht heeft op het vredesproces.
In premier Shamirs alternatieve vredestactiek staat volgens de analyse van de evenementen van de vorige week niet de door de socialist Peres geprezen Jordaanse koning Hoessein maar PLO-leider Yasser Arafat centraal. Transformatie van Jordanie in een Palestijnse (PLO) staat en door Israël gecontroleerde Palestijnse bestuursautonomie in wat thans bezet gebied is, zonder territoriale concessies aan Jordanie, is de essentie van de Likoed-benadering van de Palestijnse kwestie.
(Minister Sharon bepleit de vervanging van Koning Hoessein door Yasser Arafat reeds jaren. De Libanese oorlog was hierin een belangrijke, op een mislukking uitlopende fase.) (. .)
In (het) memorandum dat tijdens de contacten tussen Moshe Amirav en Palestijnen werd opgesteld (...) wordt de PLO de legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk genoemd. wordt vastgesteld dat pogingen zonder deelneming van Likoed of de PLO een overeenkomst te bereiken tot falen zijn gedoemd en de omstandigheden niet rijp zijn voor een definitieve oplossing van het Israelisch-Palestijnse conflict. Daarvan uitgaande worden belangrijke elementen van de Palestijnse bestuurs-autonomiegedachte uit de akkoorden van Camp David gelicht en in een politiek proces verweven, dat uiteindelijk tot maximaal Palestijnse bestuursautonomie moet leiden in afwachting van de definitieve vrede..."
Na de puhlikatie van de eerste persberichten werd Sari Nusseibeh op 21 september door gemaskerde studenten op de campus van de Bir Zeit-universiteit neergeslagen, waarbij hij een gebroken arm en hoofdwonden opliep. Faisal Husseini was reeds op 12 september gearresteerd en om ,,veiligheidsredenen" voor zes maanden in ,,administratieve detentie" geplaatst op bevel van de Israelische minister van defensie Rabin (zie pag. 3613).
Moshe Amirav werd op 26 januari 1988 door een intern disciplinair hof uit vertegenwoordigende lichamen van de Heroet gezet. In een reactie op de uitzetting verscheurde Amirav ten overstaan van de Israëlische televisiecamera's demonstratief zijn lidmaatschapskaart van de Heroet (zie ook pag. 70612).

Ook na september 1987 vonden nog sporadische contacten plaats tussen Israëliërs en Palestijnen (zowel PLO-functionarissen als pro-PLO figuren).

Op initiatief van het Centre communautaire laïc juif de Bruxelles vond van 18-20 maart 1988 in Brussel een conferentie plaats over het thema ,,Geef de vrede een kans". Aan die conferentie werd deelgenomen door vijf Knesset-leden, o.w. Abba Eban (voorzitter van de Knesset-commissie voor buitenlandse zaken) en een groep Palestijnen, o.w. Hanna Siniora (hoofdredacteur van het dagblad Al Fajr). Laatstgenoemde presenteerde een vredesplan dat opriep tot een Israëlische terugtrekking tot aan de grenzen van 1967, zelfbeschikking voor de Palestijnen in de tot dan toe bezette gebieden, een moratorium t.a.v. het gebruik van geweld door beide partijen en een vredesregeling waarover binnen het kader van een internationale conferentie moest worden onderhandeld.
Op 13 juni 1988 ondertekenden Israëlische en Palestijnse intellectuelen in Jeruzalem een in het Arabisch, Hebreeuws en Engels opgesteld ,,vredesverdrag", dat o.m. voorzag in de stichting van een onafhankelijke Palestijnse staat naast Israël op de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook. Jeruzalem zou in deze visie de gedemilitariseerde open hoofdstad van Israël en „Falastin" moeten worden. De Israelische dichter Nathan Zach deelde mee dat de Palestijnse ondertekenaars alvorens hun handtekening te zetten ruggespraak hadden gehouden met de PLO. Assad el-Assad, het hoofd van de Palestijnse schrijversorganisatie in bezet gebied, zei dat de PLO het met vorm en inhoud van het ,,vredesverdrag" eens was: „We hebben het gevoel dat we duidelijk en eerlijk de boodschap van de ons vertegenwoordigende PLO overbrengen". *(NRC/H'blad* 14-6)
Van 29 juni - 1 juli vond in Zwitserland een reeks podiumgesprekken plaats tussen de linkse Israelische politicus Uri Avneri en de PLO-functionarissen Nabil Kuleilat en Abdallah Frangi op initiatief van de organisatie ,,Dialoog Israël-Palestina". Kuleilat benadrukte zijn rol als ,,officiële" vertegenwoordiger van de PLO (NZZ 1-7).

VREDESVOORSTEL ABU SHARIF

In de wandelgangen van de Arabische topconferentie van Algiers (zie verder-

* Het Israelische hooggerechtshof bepaalde op 12 oktober 1987 dat de Knesset Miari weer in het bezit moest stellen van zijn volledige parlementaire onschendbaarheid. De Knesset had die onschendbaarheid op 15 oktober 1985 door een meerderheidsbesluit beperkt (pag. 81413-'86).

op) werd op 7 juni aan Amerikaanse journalisten de tekst van een in het Engels geschreven, niet gesigneerd artikel toegespeeld over de ,,PLO-opvatting: vooruitzichten op een Palestijns-Israëlische regeling". Dit artikel werd op 16 juni gedeeltelijk afgedrukt in de Washington Times met de naam van de auteur: Bassam Abu Sharif, een van de naaste medewerkers van PLO-leider Yasser Arafat op het gebied van de media, die vroeger woordvoerder van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) van Georges Habache was.

De volgende samenvatting werd vooral ontleend aan *Le* Monde (1-7) en een artikel van Michael Stein in NRCI H'blad (15-7):

1. „Israëls doelen zijn blijvende vrede en veiligheid. Blijvende vrede en veiligheid zijn ook de doelen van het Palestijnse volk. Niemand kan het Joodse lijden van deze eeuw beter begrijpen dan de Palestijnen. Wij weten wat het betekent om statenloos te zijn en onderhevig aan de angsten en vooroordelen van andere naties. (...) Wij geloven dat alle volkeren - het Joodse en het Palestijnse inbegrepen - het recht hebben om hun eigen zaken te behartigen. Zij mogen daarbij van hun buren niet alleen non-belligerentie verwachten maar ook het soort politieke en economische samenwerking zonder welke geen enkele staat echt veilig kan zijn, hoe enorm zijn oorlogsapparaat ook moge zijn, en zonder welke geen enkele staat werkelijk tot bloei kan komen, hoe gul zijn vrienden in verre landen ook mogen zijn.
De Palestijnen willen dit soort blijvende vrede en veiligheid voor zichzelf en voor de Israeliërs omdat niemand zijn eigen toekomst kan bouwen op de ruïnes van een ander. Wij vertrouwen erop dat deze wens en de verwezenlijking ervan door iedereen in Israël, behalve door een onbelangrijke minderheid, wordt gedeeld".
2. De middelen waarmee de Israëli's een duurzame vrede en veiligheid wensen te verzekeren zijn rechtstreekse besprekingen die elke vreemde partij beletten een veto tegen een regeling uit te spreken. De Palestijnen zijn het hiermee eens. „We voelen aan dat een regeling die door een vreemde mogendheid is opgelegd, niet kan stand houden."
3. De PLO is er absoluut zeker van dat alleen zij namens het Palestijnse volk spreekt. Daarom accepteert de PLO een referendum onder internationaal toezicht op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook. De Palestijnse bevolking aldaar kan dan kiezen tussen de PLO en elke andere groepering die Israël, de VS of de internationale gemeenschap aanwijst. De PLO legt zich bij voorbaat neer bij de uitkomst van het referendum, ook als de Palestijnen een alternatief leiderschap zouden kiezen.
4. De PLO ontleent haar bestaansrecht niet aan de vernietiging van Israël, maar aan de verlossing van het Palestijnse volk en zijn rechten - met inbegrip van het recht om zich op democratische wijze te uiten en het recht op nationale zelfbeschikking.
5. De PLO aanvaardt de resoluties 342 en 338 van de Veiligheidsraad van de VN. Wat de PLO belet dit zonder voorbehoud te zeggen is niet iets wat in deze resoluties staat, maar wat er niet in staat. Zij bevatten namelijk geen enkele uitspraak over de nationale rechten van het Palestijnse volk, met inbegrip van het recht op nationale zelfbeschikking.
6. De wetgevende en uitvoerende organen van de PLO, alsmede haar volksinstellingen garanderen al dat een Palestijnse staat geen bedreiging zal zijn voor zijn nabuur. Als dat nog niet voldoende garantie biedt voor het democratische karakter van de Palestijnse staat, staan de Palestijnen open voor het idee van een korte - voor beide partijen aanvaardbare - overgangsperiode. Een internationaal mandaat kan in die tussenperiode de Palestijnse bezette gebieden begeleiden op weg naar een democratische Palestijnse staat.
7. De Palestijnen vinden dat zij veel meer te vrezen hebben van Israël met zijn machtige oorlogsapparaat en zijn nucleaire arsenaal dan omgekeerd. Zij staan dan ook op internationale garanties voor de veiligheid van alle staten in het gebied, inclusief Palestina en Israël. Daarom eisen zij bilaterale vredesonderhandelingen in het kader van een internationale vredesconferentie onder auspicien van de VN.
8. De Palestijnen zijn bereid de legering van een VN-buffermacht aan de Palestijnse kant van de Israëlisch-Palestijnse grens te aanvaarden, teneinde de veiligheid van hun staat en die van hun nabuur te verzekeren.

In een eveneens gebruikt artikel uit de Volkskrant (25-6) concludeerde Anthony Lewis (*New* York Times):
,,Met het stuk bevestigt de Palestijnse hoofdrichting haar steun aan de twee-staten-oplossing - een vreedzame Palestijnse staat naast Israël - op de meest expliciete en onomwonden manier tot nog toe."

Volgens Michael Stein doorbrak Abu Sharif ,,met hetgeen hij wél en wat hij niet verkondigde een aantal decennia oude Palestijnse taboes":

,,* Tweemaal noemde hij het Palestijnse volk in één adem met het Joodse volk. Artikel 20 van het Handvest van de PLO stelt echter nadrukkelijk vast dat de Joden geen volk zijn met een eigen nationale identiteit, doch uitsluitend aanhangers van een specifieke religie en de burgers van die staten waar zij thuis horen. Conform deze opvatting heeft de PLO ervoor geijverd dat de Joden die uit de Arabische landen naar Israël kwamen, weer naar hun land van herkomst zouden terugkeren. Een Palestijn die over ,,het Joodse volk" spreekt en in één adem het recht van dat volk erkent om ,,zijn eigen zaken te behartigen", zit wel heel dicht bij een erkenning van het zionisme als nationale bevrijdingsbeweging.
e Israël streeft naar blijvende vrede en veiligheid, schreef Abu Sharif. Het standaardprincipe van de PLO is daarentegen altijd geweest dat Israël en het zionisme per definitie zijn verbonden met het internationale imperialisme - ,,van nature racistisch en fanatiek, in doelstelling aggressief, expansionistisch en kolonialistisch, en in methode fascistisch". zoals artikel 22 van het Handvest stelt en zoals PLO-zegslieden nog steeds verkondigen.
• Volgens Abu Sharif ontleent de PLO niet haar bestaansrecht aan de vernietiging van Israël. Ook dat is volkomen in strijd met het Handvest van de PLO, dat in artikel 19 ,,de verdeling van Palestina in 1947 en de stichting van de staat Israël volledig illegaal" noemt. Tot dusver stelde de PLO tegenover de eigen achterban dat men om tactische redenen ,,voorlopig" akkoord gaat met het principe van twee staten in Palestina, die in de toekomst zullen samensmelten tot één staat. Deze staat zal, gezien het demografische overwicht van de Palestijnen. op den duur niet-zionistisch en Arabisch zijn.
• In Abu Sharifs stuk, dat nauwgezet de eisen van de PLO weergeeft inzake de stichting van een onafhankelijke Palestijnse staat, wordt met geen woord gerept over het recht van de Palestijnen op terugkeer naar hun vroegere woonoorden in Israël. Toch is juist dat recht heilig - niet alleen voor de PLO maar voor bijna alle Palestijnen. Als de PLO dat principe zou opgeven, zouden vele jaren van strijd en lijden voor niets zijn geweest en zou er voor honderdduizenden Palestijnse vluchtelingen geen hoop meer zijn op een betere toekomst.
Waarschijnlijk heeft Abu Sharif daarom het recht op terugkeer uit tactische overwegingen ,,vergeten" aan te stippen. Hij beseft namelijk dat dit recht zelfs voor de Israëlische voorstanders van de stichting van een Palestijnse staat volstrekt onaanvaardbaar is omdat daarmee in één klap de Joodse meerderheid van de staat Israël zou worden teniet gedaan en de Joodse staat niet meer zou bestaan.."

ARABISCHE LIGA

BUITENGEWONE ARABISCHE TOP IN ALGIERS (JUNI 1988)

Van 7-9 juni 1988 vond in Algiers een buitengewone topconferentie van de 21 leden van de Arabische Liga plaats. De conferentie werd door 18 staatshoofden bijgewoond; alleen die van Irak, Oman en Somalia lieten zich vertegenwoordigen.
Het belangrijkste agendapunt was de Palestijnse kwestie. De Arabische landen moesten het eens worden over de wijze waarop zij de Palestijnse opstand in de bezette gebieden, de intifada, de toen zijn zevende maand inging, zouden steunen. PLO-leider Yasser Arafat had al maanden op zo'n steunbetuiging aangedrongen en de Algerijnse president Bendjedid Chadli nam in april het initiatief tot het bijeenroepen van de buitengewone topconferentie.
De Algerijnse president Chadli opende de conferentie op 7 juni met een oproep tot bevestiging van eerder gestelde Arabische voorwaarden voor een vredesregeling met Israël. Hij stelde dat de ,,intifada" nieuwe realiteiten had geschapen die om een eensgezind Arabisch antwoord en een gezamenlijke politieke strategie vroegen.
PLO-leider Arafat verklaarde dat dit ,,het moment en de plaats" waren om eensgezind de Amerikaanse aanpak (plan-Shultz) af te wijzen, welke ,,de Palestijnse rechten negeert, Israël alleen maar probeert te redden van een moreel dilemma en sommige landen ertoe aanzet hun eigen weg te gaan wat afbreuk doet aan de sterkte van de Arabische positie".

Rede koning *Hoessein*

Op 8 juni hield de Jordaanse koning Hoessein een opmerkelijke toespraak. Hij wijdde lang uit over de historische banden tussen Jordanië en de Westoever. Hij betreurde dat die waren geïnterpreteerd als een streven naar Jordaanse hegemonie over Palestina of als een poging van Jordanië de plaats van de PLO te willen innemen. De koning bevestigde dat zijn land ,,geen enkele ambitie had t.a.v. het geringste stukje grond van Palestina" en ook

geen enkel verlangen koesterde uit naam van de PLO, die ,,enige en legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk'' te onderhandelen.
Aan degenen die hem ervan beschuldigden of verdachten te willen wijken voor het plan-Shultz antwoordde koning Hoessein dat ,,het initiatief van Shultz, ondanks de verwerping ervan door Israël, een onderwerp van dialoog blijft vormen tussen de Verenigde Staten. de Sowjet-Unie en de betrokken Arabische staten met het doel dit dichterbij de Arabische positie te brengen''.
Niettemin leverde de koning scherpe kritiek op Washington: ,,Onzeervaring inzake de betrekkingen met Amerika sinds 1967 machtigt ons te zeggen dat de Verenigde Staten geen andere politiek in het Midden-Oosten hebben dan hun steun aan Israël.'' De VS nemen geen politieke stappen of initiatieven tenzij er een recente uitbarsting in de regio is geweest die het aspect van een oorlog aanneemt'', aldus Hoessein, en de VS beschouwden naar zijn zeggen ,,de opstand als een Palestijnse oorlog tegen Israël, en het is op deze basis dat zij een nieuw vredesinitiatief hebben gelanceerd''.
Impliciet waarschuwde de Jordaanse koning de Arabische leiders tegen te grote starheid bij het formuleren van hun eisen: ,,Als mijn Arabische broeders en de PLO het noodzakelijk en nuttig achten als prealabele voorwaarde voor de bijeenkomst van een internationale conferentie over het Midden-Oosten de oprichting van een onafhankelijke Palestijnse staat en de deelname van een afzonderlijke PLO-delegatie te eisen, dan zullen wij geen afwijkend standpunt innemen. Dan leg ik me daarbij neer, zelfs als dat ertoe zou leiden dat zo'n conferentie niet wordt bijeengeroepen.'' Hoessein concludeerde: ,Wij hebben geen andere doelstelling of ambitie dan het Palestijnse grondgebied te bevrijden en het Palestijnse volk in staat te stellen zijn lot te bepalen.''

Resoluties

Op 9 juni werd de topconferentie besloten met een unaniem goedgekeurd slotcommuniqué dat o.a. de volgende onderwerpen behandelde:

Intifada: De opstand werd toegejuicht als integraal onderdeel van de Palestijnse revolutie. De conferente prees ,,de machtige wil welke de strijd inspireert die het Palestijnse volk voert om zijn bezette gebieden te bevrijden, zijn recht op het herstel van de zelfbeschikking uit te oefenen en zijn onafhankelijke staat te vestigen op de bodem van zijn vaderland onder leiding van de PLO, zijn enige legitieme vertegenwoordiger''.

Internationale conferentie: Als basis voor een politieke oplossing verwezen de Arabische leiders naar de besluiten van voorgaande topconferenties, in het bijzonder naar de beginselen van het plan-Fès uit 1982 (zie pag. 243/1-'83), dat o.m. voorzag in de oprichting van een onafhankelijke Palestijnse staat na een overgangsperiode van enkele maanden, waarin de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook onder controle van de Verenigde Naties zouden worden geplaatst.

De topconferentie van Algiers deed ook een beroep op de Veiligheidsraad van de VN de Palestijnse gebieden voor een overgangsperiode onder mandaat van de VN te plaatsen teneinde de burgers ervan te beschermen en het Palestijnse volk te verzekeren van ,,de uitoefening van zijn onvervreemdbare nationale rechten''.

De Arabische leiders bevestigden hun steun aan ,,deinternationale conferentie onder auspiciën van de VN op basis van de legaliteit en van de internationale resoluties welke een beroep doen op Israël zich volledig uit alle bezette Palestijnse en Arabische gebieden terug te trekken en de onvervreemdbare nationale rechten van het Palestijnse volk te garanderen''.

Deelnemers aan de internationale conferentie moesten zijn ,,de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad en alle partijen in het conflict, met inbegrip van de PLO, de enige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk, op voet van gelijkheid en met dezelfde rechten als de andere partijen''.

Politiek VS: De topconferentie ,,veroordeelt de voortdurende gebondenheid van de Verenigde Staten aan de Israëlische standpunten, een politiek die Israël aanmoedigt voort te gaan met zijn agressie en schendingen van de mensenrechten en die de huidige pogingen tot het vestigen van de vrede blokkeert''. Voorts werd gesteld dat de Verenigde Staten hun plicht als lid van de Veiligheidsraad niet nakwamen om de vrede in het gebied te helpen bevorderen. De Amerikaanse vredesinitiatieven waren ,,langzaam en niet effectief''.
Tegelijk werden de Verenigde Staten uitgenodigd om ,,hun vijandige houding t.a.v. de Arabische natie en de nationale rechten van de Palestijnen te wijzigen''.

Hulp aan Palestijnse volk en confrontatiestaten: In het communiqué werd ,,de verplichting van de deelnemers'' opnieuw bevestigd om ,,met alle middelen en in alle vormen de noodzakelijke hulp en bijstand aan het Palestijnse volk te verzekeren tot de verwezenlijking van zijn onvervreemdbare nationale rechten is bereikt''.

Ook hernieuwden de Arabische leiders hun verplichting om ,,de confrontatiestaten te steunen in hun strijd tegen de Israëlische vijand zodat zij in staat zijn hun defensiecapaciteit te vergroten en hun potentieel te versterken''.

Voorts werden o.a. paragrafen gewijd aan Libanon (bekrachtiging van steun aan dit land bij de verdediging van zijn soevereiniteit, veiligheid en territoriale integriteit), de Golfoorlog (herbevestiging van de resoluties van de Arabische top van Amman in november 1987, waarin Iran werd veroordeeld) en de Arabische betrekkingen (met voldoening werd vastgesteld dat positieve ontwikkelingen hadden plaatsgevonden).

Financiële hulp

Terwijl in het slotcommuniqué geen concrete gegevens over de hulp aan het Palestijnse volk en de confrontatiestaten werden vermeld, besloten de deelnemers aan de topconferentie volgens persberichten tot instelling van een fonds voor de financiering van de intifada. Dat fonds zou moeten worden beheerd krachtens de overeenkomst van Bagdad uit 1978 die voor tien jaar de financiële steun aan de frontlijnstaten had vastgelegd. Die overeenkomst zou worden verlengd, waarbij de Arabische financiële hulp aan de intifada uitsluitend via de PLO zou lopen.

Volgens de Middle East International (24-6)zegden Saoedi-Arabië, Koeweit, Qatar en de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) in totaal $118 mln voor het eerste jaar toe, terwijl de jaarlijkse betaling aan de PLO krachtens de Bagdad-overeenkomst zou worden voortgezet (zie pag. 21413-'79).

(Vor.ber. pag. 11113 e.v.)

ISRAËL

TWEEDE AMBTSTERMIJN VOOR PRESIDENT HERZOG

Op 23 februari 1988 werd president Chaim Herzog (70) door de Knesset herkozen voor een tweede ambtstermijn van vijf jaar met 82 tegen 2 stemmen bij 18 onthoudingen. Op 9 mei werd Herzog in zijn ambt beëdigd.
Als zesde president van Israël (sinds 5 mei 1983, pag. 67212-'83) was hij het derde staatshoofd dat een tweede mandaat ontving. (Reuter)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

PAKISTAN KIEST UIT MEER PARTIJEN

Op 16 november 1988 konden de Pakistanen voor het eerst in elf jaar naar de stembus om kandidaten van diverse politieke partijen voor de 205 verkiesbare zetels in de Nationale Assemblée aan te wijzen.
De Pakistan People's Party (PPP), geleid door Benazir Bhoetto en haar moeder Begum Nusrat Bhoetto. verwierf 92 zetels. De conservatieve Islarnitische Democratische Alliantie (IDA). geleid door Nawaz Sharif (premier van de provincie Piinjab), behaalde slechts 55 zetels. De meeste IDA-leiders verloren hun zetels, o.w. expremier Mohammed Khan Junejo. De derde partij, met **13** zetels, werd de Mojahir Qami Movement (MQM) o.l.v. Altaf Hussain. Deze partij vertegenwoordigde de mohajirs, de moslemgezinnen die in 1947-48 uit India naar Pakistan vluchtten.
Daarmee kwam de PPP als veruit de grootste partij uit de bus en de 35-jarige PPP-leidster Benazir Bhoetto verzocht waarnemend president Ghulam Ishaq Khan dan ook op 17 november haar tot premier te benoemen. Om binnen 60 dagen na de aanwijzing tot formateur een kabinet te kunnen vormen - een in de grondwet vastgelegde termijn - zal de PPP moeten samenwerken met een deel van de onafhankelijke kandidaten en regionale partijtjes, die met een totaal van 58 zetels, onverwacht veel succes boekten. Voor een coalitie kwam vooral de MQM in aanmerking. Op 18 november verklaarde Benazir Bhoetto dat de PPP op een meerderheid kon rekenen; 14 onafhankelijke afgevaardigden zouden inmiddels al hebben laten weten dat zij tot de PPP wilden toetreden.
Maar bij de verkiezingen voor de vier provinciale parlementen op 19 november verwierf de PPP alleen in de provincie Sind de meerderheid. In de provincie Punjab (met 54% van de bevolking van Pakistan) verwierf de IDA de meeste zetels, maar niet een absolute meerderheid.

Waarnemend president Ishaq Khan stelde intussen de aanwijzing van een premier/formateur uit. Naar verluidt wilde hij de mogelijkheden onderzoeken van een nationaal kabinet van PPP en IDA. Maar dit idee werd zowel door Benazir Bhoetto als Nawaz Sharif van de hand gewezen. Op 27 november deelde een regeringswoordvoerder in Islamabad mee dat de president op 1 december de benoeming van een premier bekend zou maken.

Voorgeschiedenis. Dood president ***Zia***

Op 29 mei 1988 ontsloeg president Zia ul-Haq van Pakistan de regering van premier Mohammed Khan Junejo. Tegelijk ontbond hij de op 25 februari 1985 gekozen Nationale Assemblée (pag. 161-'85) en de vier provinciale parlementen. Volgens de president hadden de Nationale Assemblee en de regering hun taken niet naar behoren vervuld sinds de opheffing van de staat van beleg op 30 december 1985 (pag. 1711-'86). De regering van Junejo had de openbare orde in Pakistan niet weten te handhaven. Zij had ,,de islamitische ideologie" en de integratie van de islam in de Pakistaanse staat onvoldoende bevorderd. ,,Er is een situatie ontstaan waarin de federatie niet kan worden bestuurd in overeenstemming met de voorzieningen van de grondwet". aldus Zia. Naar zijn zeggen was een beroep op het electoraat nu geboden en daarom zouden binnen 90 dagen verkiezingen worden gehouden.
Op 9 juni benoemde de president een 18 leden tellende overgangsregering waarin hijzelf het ambt van premier op zich nam.

Mohammed Aslam Khan Khattak werd .,senior minister". Twee voormalige leiders van de oppositionele Pakistan People's Party (PPP) kregen een zetel in het overgangskabinet, Mir Hazar Khan Bijrani (gezondheid en onderwijs) en Mir Afzal Khan. alsook twee leden van de onafhankelijke oppositie in de ontbonden Nationale Assemblée. Ahmed Nawaz Bugti (arbeid) en Elahi Bakhsh Soomro (voorlichting). Sahabzada Yaqub Khan keerde terug als minister van buitenlandse zaken. Enkele ministers uit het ontslagen kabinet werden gehandhaafd zoals Mahbubul Haq (nu belast met financien en handel), Malik Naseem Ahmad Aheer, Chaudhury Shujaat Hussain en Wasim Sajjad.

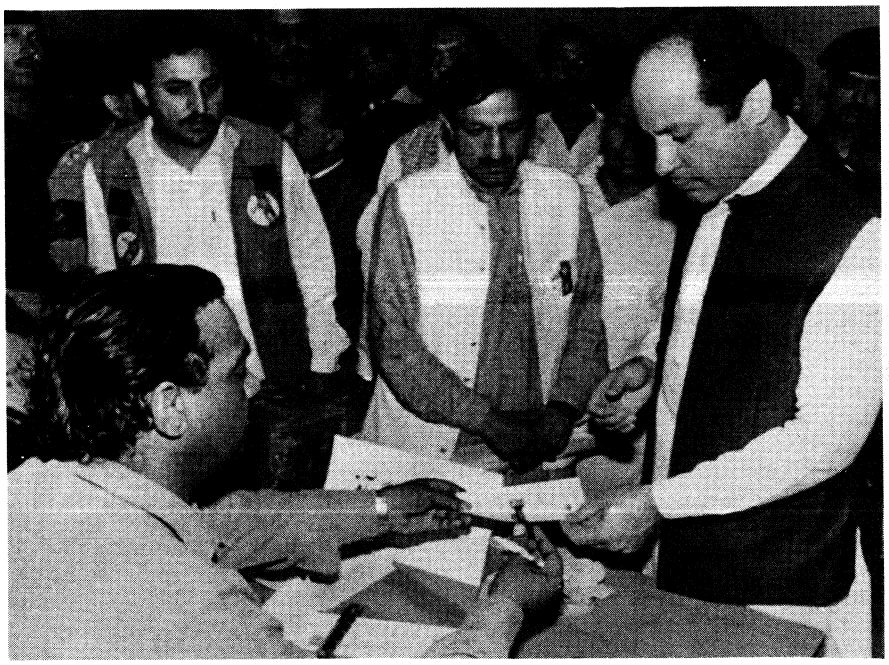
Op 15 juni verklaarde president Zia de shari'a, de islamitische wet. tot hoogste wet van de staat.
Op 20 juni verklaarde net Hooggerechtshof in Islamabad het onderdeel van de wet op de politieke partijen, dat partijen van verkiezingen uitsloot als zij zich niet bij de verkiezingsconimissie hadden laten registreren, ,,in zijn geheel nietig". Het onderdeel was ,,onverenigbaar met de fundamentele rechten zoals vastgelegd in de grondwet". Het Hooggerechtshof accepteerde daarmee een petitie van Benazir Bhoetto. de leider van de PPP. Haar partij en acht andere leden van de oppositionele Movement for the Restoration of Democracy (MRD) hadden geweigerd zich te laten registreren, met als argument dat die eis in strijd met de grondwet was.

Op 26 juni demonstreerden honderden vrouwen in Karachi en Lahore tegen de invoering van de shari'a. Zij vreesden dat daardoor hun rechten zouden worden beperkt en dat hun rol in de maatschappij zou worden verminderd. Er was de mogelijkheid geopperd dat vrouwen door de nieuwe wetgeving onverkiesbaar verklaard konden worden, wat het einde van de

Benazir Bhoetto (PPP) en Altaf Hussain (Mohajir Qami Movement) wisselen Korans uit voor het begin van hun besprekingen op 21 november 1988 in Karachi

Weekblad 57ste jaargang No 2974, pag. 43671-43686

Nawaz Sharif (r.) van de Islamitische Democratische Alliantie brengt zijn stem uit bij de parlementsverkiezingen van 16 november 1988.

politieke loopbaan van Benazir Bhoetto zou betekenen. Maar de minister van justitie en parlementszaken, Wasim Sajjad, noemde de vrees van de vrouwen ongegrond: Verantwoordelijke functies bleven gewoon toegankelijk voor vrouwen.

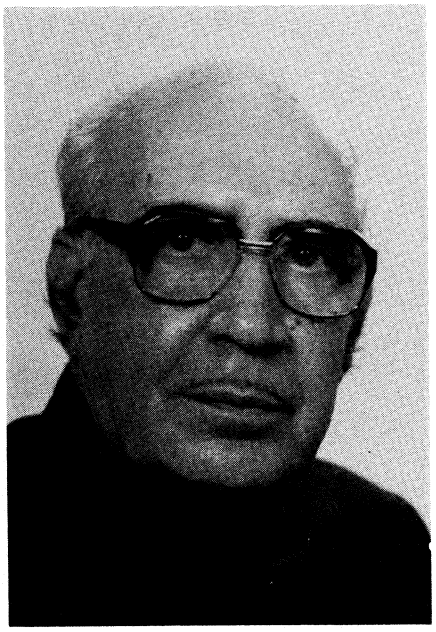
Pas op 20 juli maakte president Zia de verkiezingsdatum bekend. De verkiezingen voor de Nationale Assemblée en de vier provinciale parlementen zouden op 16 november worden gehouden. „Administratieve redenen" hadden ervoor gezorgd dat de verkiezingen niet binnen de voorgeschreven 90 dagen konden plaatsvinden.

Op 21 juli kondigde president Zia aan dat politieke partijen niet aan de verkiezingen van 16 november mochten deelnemen. Alleen individuele kandidaten mochten meedoen „op basis van hun eigen persoonlijke kwaliteiten". Politieke partijen mochten wel campagne voeren, maar de afzonderlijke kandidaten mochten niet voor hun eigen partij geregistreerd worden en moesten onder eigen naam aan de verkiezingen deelnemen. Zia's verklaring betekende dat de individuele kandidaten de nationaal bekende verkiezingssymbolen niet mochten gebruiken om hun verbondenheid met een partij te tonen.

Op 17 augustus kwam president Zia ul-Haq (64) bij een vliegtuigongeluk om het leven. Het toestel waarin hij reisde, een Hercules C-130, explodeerde kort na de start uit Bahalpur, dichtbij de grens met India. Bij het ongeluk vonden ook de andere inzittenden de dood, o.w. de Amerikaanse ambassadeur in Pakistan, Arnold Raphel, en de voorzitter van de Pakistaanse Verenigde Chefs van Staven, generaal Akhtar Abdur Rahman Khan.

Ghulam Ishaq Khan (74), de voorzitter van de Senaat, werd onmiddellijk tot waarnemend president benoemd. Hij kondigde de noodtoestand af alsmede een rouwperiode van tien dagen.

Op 20 augustus werd Zia ul-Haq bij de Faisal-moskee in Islamabad met militaire eer begraven. 's Avonds verklaarde waarnemend president Ghulam Ishaq Khan dat de verkiezingen van 16 november zouden doorgaan. Hij gaf bovendien te verstaan dat hij zich zou houden aan de uitspraak die het Hooggerechtshof zou doen over een petitie van de PPP om de politieke partijen aan de verkiezingen te laten meedoen.

De waarnemend president van Pakistan, Ghulam Ishaq Khan.

Op 25 augustus pleitte de nieuwe stafchef van het Pakistaanse leger, generaal Mirza Aslam Beg, voor een gekozen regering van burgers, die het bewind van Zia zou moeten opvolgen. (Beg was Zia als stafchef opgevolgd.) Hij stelde dat het vliegtuigongeluk, waarbij Zia de dood vond, het resultaat van een samenzwering was.

De Pakistaanse Moslem Liga (PML), die tot 29 mei onder Zia had geregeerd, viel op 26 augustus in twee facties uiteen. Een factie onder aanvoering van de premiers van de vier provincies scheidde zich af. Zij koos Fida Mohammed Khan (de voormalige gouverneur van de Noordwestelijke Grensprovincie of NWFP) tot voorzitter en Nawaz Sharif (premier van Punjab) tot secretaris-generaal. Maar de factie onder leiding van Mohammed Khan Junejo noemden deze verkiezing onwettig. Junejo werd op 29 augustus door zijn aanhangers als voorzitter van de PML herkozen.

Op 4 september trok de regering een wet uit 1963 in die de regering vergaande bevoegdheden m.b.t. de pers verleende.

Op 2 oktober bepaalde het Hooggerechtshof dat politieke partijen aan de verkiezingen van 16 november mochten meedoen, zoals Benazir Bhoetto in een petitie had gevraagd.

Op 5 oktober nam het Hooggerechtshof de laatste mogelijke belemmering voor de verkiezingen weg. Het bepaalde dat de ontbinding van de Nationale Assemblée op 29 mei onwettig was, maar het stelde tevens vast dat er daarom nog geen reden was de assemblée opnieuw bijeen te roepen. Daarmee verviel de mogelijkheid voor de regering van ex-premier Junejo om weer in functie te treden. „Wij willen niets bijdragen aan de verwarring die zou ontstaan als het levendige verkiezingsproces wordt onderbroken", aldus een uitspraak van het Hooggerechtshof.

Op 8 oktober kondigde Junejo de vorming van een alliantie van drie partijen aan: zijn PML, de Tehriki-Istiqlal van Asghar Khan en de islamitische Jamiat Ulema-i-Pakistan. De nieuwe groepering, Pakistan Awami Ittehad (Volksalliantie van Pakistan), verklaarde zich bereid de regeringsmacht na de verkiezingen met andere partijen te delen. De week tevoren hadden acht rechtse en religieuze partijen de

Islamitische Democratische Alliantie gevormd als tegenstander van de uit negen partijen bestaande MRD (PPP e.a.)
Op 14 oktober ging de z.g. Fida Moslem Liga, die zich bij de Islamitische Democratische Alliantie (IDA) had aangesloten, alsnog een fusie aan met de PML-factie van Junejo, die nu voorzitter van de verenigde PML werd. Hij moest er echter mee instemmen dat de partij zich bij de IDA aansloot, een stap waardoor de Pakistan Awami Ittehad uiteenviel.

Op 8 november verwierp het hooggerechtshof van de provincie Punjab in Lahore een besluit van de regering dat alleen kiezers in het bezit van een door de autoriteiten uitgegeven identiteitskaart bij de verkiezingen hun stem konden uitbrengen. De regering had gesteld dat de identiteitskaart noodzakelijk was om verkiezingsfraude te voorkomen en dat 90% van de Pakistanen in het bezit van de vereiste kaart was. Maar de PPP-kandidaat, die het regeringsbesluit aanvocht, betoogde dat veel mensen, vooral vrouwen, niet over de identiteitskaart beschikten. De regering ging tegen de beslissing in beroep bij het Hooggerechtshof van Pakistan en dit bepaalde in het weekend van 13 november dat de kiezers alleen hun stem mochten uitbrengen als zij het vereiste identiteitsbewijs konden overhandigen.

Voorafgaande ontwikkelingen
Sinds begin 1986 hadden zich in Pakistan o.a. de volgende politieke ontwikkelingen voorgedaan.

Kabinet Junejo (januari 1986). Verdere mutaties

Op 28 januari 1986 benoemde premier Mohammed Khan Junejo n.a.v. de opheffing van de staat van beleg (pag. 171 1-'86) een nieuw kabinet van 22 ministers en 13 staatsministers. De ministersposten werden als volgt verdeeld:

Huisvesting en woningbouw - Salim Saifullah; waterstaat en energie - Jamal Syed Mian; grensgebieden en Kasjmir - Syed Qasim Shah; binnenlandse zaken - Mohammed Aslam Khan Khattak; buitenlandse zaken - Sahabzada Yaqub Khan; verbindingen - Malik Noor Hayat Khan Noon: spoorwegen - Syed Yusuf Raza Gilani; wetenschap en technologie - Hamid Nasir Chatha; justitie en parlementszaken - Iqbal Ahmed Khan; cultuur en toerisme - Ghulam Mohammed Khan Manika; produktie - Mohammed Khaqan Abbasi; onderwijs - Malik Nasim Ahmad Aheer; voorlichting en omroep - Chaudhury Shujaat Hussain; arbeid en mankracht - Sahabzada Maqsood Ahmad Laghari; handel - Mohyuddin Baluch: religieuze zaken en minderheden - Mir Khaji Tarin; voedselvoorziening, landbouw en coöperaties - Qazi Abdul Majid Abid; gezondheid en sociale zaken - Shah Mohammed Pasha Khuro; olie en natuurlijke hulpbronnen - Haji Mohammed Hanif Tayyeb; industrie - Syed Zaffar Ali Shah; plaatselijk bestuur en ontwikkeling platteland - Anwar Aziz Chaudhury; financiën en planning - Mian Mohammed Yasin Khan Wattoo (voorheen onderwijs).
In dit kabinet keerde Mahbuhul Haq, voorheen minister van financien en planning, niet terug. Voor zijn vervanging werd geen reden gegeven.

Op 28 september 1986 werd senator Wasim Sajjad benoemd tot minister van justitie en parlementszaken i.p.v. Iqbal Ahmed Khan die nu Mir Khaji Tarin als minister van religieuze zaken en minderheden opvolgde. Deze kreeg de portefeuille van wetenschap en technologie die vakant was sinds de benoeming van Hamid Nasir Chatha tot parlementsvoorzitter (31 mei).
Eind oktober 1986 werd Mohyuddin Baluch ontheven van zijn post als minister van handel. Hij werd verantwoordelijk geacht voor vermeend wanbeheer bij de katoenexport via het Export Promotie Bureau, een staatsorgaan. Baluch weigerde het kabinet vrijwillig te verlaten en werd vervolgens officieel ontslagen (*The* Times 12-11-'86).

Legalisering politieke partijen

Na de aanvaarding door Nationale Assemblée en Senaat in december 1985 van een desbetreffend wetsontwerp (pag. 1911-'86) was het verbod op politieke partijen opgeheven. Partijen konden zich laten legaliseren door een verzoek tot registratie bij de verkiezingscommissie in te dienen, waarna zij een jaar de tijd kregen om leden te werven, functionarissen te kiezen en een ontwerp-statuut te presenteren. In dat jaar mochten dergelijke partijen alleen achter gesloten deuren vergaderen.
De centrum-rechtse Moslem Liga van premier Mohammed Khan Junejo werd op 9 februari 1986 als eerste politieke partij geregistreerd.

Terugkeer Benazir Bhoetto. Campagne voor nieuwe verkiezingen

Op 10 april 1986 keerde de waarnemend voorzitter van de oppositionele Pakistan People's Party (PPP), Benazir Bhoetto, vanuit haar vrijwillige ballingschap in Londen naar Pakistan terug. De dochter van de in 1979 opgehangen voormalige premier Zoelfikar Ali Bhoetto (pag. 65613-'79) werd bij haar aankomst in Lahore door honderdduizenden aanhangers geestdriftig begroet.

Eerder, op 21 augustus 1983, was Benazir Bhoetto naar Pakistan teruggekeerd voor de begrafenis van haar broer Shahnawaz Bhoetto in Larkana. Op 29 augustus was zij toen voor 90 dagen onder huisarrest geplaatst, maar op 4 november werd zij door de politie naar het vliegveld van Karachi gebracht om naar Londen te vertrekken (zie pag. 18/3 en 19/1-'86).

De inmiddels 32-jarige Benazir Bhoetto startte onmiddellijk naar haar aankomst in Pakistan een politieke campagne met de volgende eisen: het onmiddellijk aftreden van president Zia ul-Haq, de opheffing van alle beperkingen voor politieke partijen en het houden van nieuwe verkiezingen met volwaardige deelneming van politieke partijen. In de eerste maand na haar terugkeer reisde zij door het land waarbij zij omstreeks 30 toespraken hield tot menigten die bijvoorbeeld in Rawalpindi meer dan 75.000 mensen telden (*The* Times 19-4-'86). Op 3 mei maakte zij een triomfantelijke intocht in Karachi, Pakistans grootste stad, waar zij door honderdduizenden mensen werd begroet.
Op 10 mei sloot Benazir Bhoetto haar vreedzaam verlopen campagne i.v.m. de islamitische vastenmaand Ramadan af. Als zij er niet in slaagde de regering te overreden haar eisen in te willigen, dan zouden, zo liet zij weten, andere methoden moeten worden overwogen, zoals protestdagen en stakingen.
Later die maand (The Times 21-3-'86) werd Benazir Bhoetto samen met haar moeder, Begum Nusrat Bhoetto, tot mede-voorzitter (co-chairman) van de PPP gekozen. Maar binnen de oppositie ontwikkelde zich ook een anti-Benazir stroming.

Volgens de FAZ (2-6-'86) zag het ernaar uit als wilde zij haar campagne tegen president Zia ul-Haq alleen voeren, zonder rekening te houden met de elf andere partijen, die zich met de PPP hadden aaneengesloten tot de Beweging voor het Herstel van de Democratie (Movement for the Restoration of Democracy - MRD) en sinds 1981 tegen Zia ageerde (zie pag. 161 e.v.-'85).
Enkele van deze partijen hadden zich wegens haar solistisch optreden al tegen Benazir gekeerd. En zelfs binnen de PPP had zich een anti-Benazir fractie gevormd, sinds zij Ghulam Mustafa Jatoi ontheven had van zijn post als PPP-voorzitter in de provincie Sind, aldus de *FAZ*. Benazir Bhoetto had bij haar reorganisatie van de partijleiding vele vertegenwoordigers van de ,,oude garde" verwijderd.

Afzetting parlementsvoorzitter

Op 26 mei 1986 aanvaardde de Nationale Assemblée een op initiatief van de regering ingediende motie van wantrouwen tegen haar voorzitter, Syed Fakhr Imam, met 152 tegen 72 stemmen. Imam, die bij zijn verkiezing op 23 maart 1985 de kandidaat van de Moslem Liga had verslagen (pag. 17/3-'86), was door de Moslem Liga van partijdigheid ten gunste van de oppositie beschuldigd.

Hij had op 7 mei een klacht van een groep onafhankelijke parlementsleden tegen premier Junejo, Ghaus Ali Shah (de premier van Sind) en 170 parlementsleden van de Moslem Liga doorverwezen naar de verkiezingscommissie.

Volgens die klacht hadden de betrokkenen zich op 18 januari 1986 bij de Moslem Liga aangesloten en Junejo tot voorzitter gekozen, hoewel deze partij toen nog niet geregistreerd was. Daarmee hadden zij volgens de indieners van de klacht de wet overtreden en zouden zij hun parlementszetels moeten opgeven.
President Zia ul-Haq vaardigde vervolgens een decreet uit waarbij het verbod van zo'n politirke connectie werd opgeheven.

Op 31 mei koos de Nationale Assemblée minister Hamid Nasir Chatha tot voorzitter als opvolger van Imam. Omstreeks 30 onafhankelijke assembléeleden boycotten de zitting.
Op 18 juni werd Imam aangewezen tot leider van een 21 leden tellende oppositiegroep binnen de assemblée die streefde naar herstel van ,,volledige democratie".

Benazir Bhoetto in Karachi kort vóór haar arrestatie op 14 augustus 1986.

Benazir Bhoetto hervat campagne. *Ontwikkelingen* binnen MRD. Arrestatie Benazir

Op 5 juli 1986 hervatte Benazir haar campagne ten gunste van nieuwe verkiezingen vóór 1990. Zij wilde „150.000 democratieduiven" recruteren om een nationaal protest van burgerlijke ongehoorzaamheid tegen de regering te leiden. Ondanks een waarschuwing van president Zia op 8 juli dat oppositieleiders gevangen zouden worden gezet als zij zich niet hielden aan een ,,erkend decent politiek gedrag", kondigde de MRD op 3 augustus aan dat zij grote politieke bijeenkomsten zou organiseren op de onafhankelijkheidsdag (14 augustus) en dat zij op 20 september een datum zou bepalen voor het begin van een protestcampagne, indien nog geen datum voor de verkiezingen in 1986 zou zijn vastgesteld.

Hoewel de regering van premier Mohammed Khan Junejo op 11 augustus besloot tot een verbod van alle politieke bijeenkomsten op onafhankelijkheidsdag, incl. die van de regerende Pakistan Moslem Liga (PML), verklaarde de MRD op 12 augustus dat zij haar bijeenkomst in Lahore doorgang wilde doen vinden. Daarop verbood de regering m.i.v. 13 augustus alle politieke bijeenkomsten voor de duur van drie dagen.
Nog op 13 augustus werden enkele honderden leiders en activisten van de oppositie gearresteerd. De volgende dag volgde de arrestatie van honderden andere oppositieleden, o.w. Benazir Bhoetto die in Karachi tijdens een persconferentie werd aangehouden. Ook op 14 augustus kwamen in Lahore vier mensen bij protestdemonstraties om het leven. De wrotesten leidden ook tot gewelddadige botsingen in andere steden zoals Karachi, Larkana en Peshawar.
Maar een door de MRD per 18 augustus uitgeroepen algemene staking bleek niet in heel het land aan te slaan. Het protest beperkte zich toen tot de provincie Sind en, in mindere mate, tot Lahore (Punjab). Het totaal aantal doden daarbij werd op 50 a 60 geraamd.
Op 23 augustus keerde president Zia in Pakistan terug van een 15 dagen durende bedevaart naar Mekka.
Op 24 augustus verwierp premier Junejo de oppositie-eis inzake vervroegde verkiezingen.
Op 27 augustus riep de MRD opnieuw op tot een nationale ongehoorzaamheidscampagne, maar inmiddels bleek de alliantie intern sterk verdeeld.
Op 28 augustus verklaarde de voormalige leider van de PPP in Sind, Ghulam Mustafa Jatoi, dat z.i. ,,het succes van de huidige leiding van de PPP op politiek terrein een nationale ramp zou zijn". Hij beschuldigde Benazir Bhoetto van ,,autoritaire neigingen".
Op 30 augustus maakte Jatoi in Lahore de vorming van een nieuwe partij bekend, de National People's Party (NPP). Tijdens een conventie van ruim 1.600 afgevaardigden werd Jatoi die dag tot voorzitter van de NPP gekozen.

Ook op 30 augustus werd de voormalige PPP-gouverneur van Punjab, Ghulam Mustafa Khar, bij zijn terugkeer in Pakistan uit vrijwillige ballingschap in Engeland (sinds 1977) op het vliegveld van Karachi gearresteerd. Hij was bij verstek door een militair tribunaal tot 14 jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens misdrijven begaan tijdens zijn gouverneurschap. Nog in Londen had hij bezoek ontvangen van Jatoi die zijn hulp wenste bij de opbouw van de NPP.

Eerder, op 16 juli 1986, had Khwaja Khairuddin, de leider van de anti-Zia factie in de Moslem Liga, bekendgemaakt dat hij als secretaris-generaal van de MRD aftrad. Hij leverde tevens kritiek op Benazir Bhoetto die hij omschreef als ,,uiterst arrogant, met praktisch geen ervaring". Volgens Khairuddin waren de mensen in haar teleurgesteld ,,omdat zij tracht het alleen te doen".
Op 26 juli 1986 hadden vier linkse partijen in de MRD zich gebundeld in de Awami (People's) National Party (ANP): de National Democratic Party (NDP, bakermat in de Noordwestelijke Grensprovincie of NWFP), de Arbeiders- en Boerenpartij (Mazdoor Kissan, met basis in de Punjab), de Volksbeweging (Awami Tehrik, met basis in Sind) en de Pakistan National Party (PNP, met basis in Baluchistan). De nieuwe partij koos tijdens een conventie in Karachi Khan Abdul Wali Khan (NDP) tot voorzitter. Onder de andere leiders waren Begum Nasim Wali Khan, Fazil Rahu, Rasool Baksh Paleejo (leider Awami Tehrik) en Sardar Shaukat Ali. Bij de met name vermelde leiders ontbrak PNP-leider Mir Ghaus Ali Baksh Bizenjo. Op 18 augustus verklaarde de ANP niet in staat te zijn zich bij een nationale protestcampagne aan te sluiten.

De ANP steunde de communistische regering in Afghanistan. Zij streefde naar de verwijdering van ,,alle sporen van imperialistische overheersing" in Pakistan en kantte zich in het bijzonder tegen elke invloed van de VS. Sommige waarnemers zagen de vorming van de ANP als een verkapte poging om de verboden Communistische Partij tot nieuw leven te wekken.

Vrijlating Benazir Bhoetto. Politieke impasse. Sindhi-separatisme

Op 8 september 1986 werd Benazir Bhoetto na 25 dagen hechtenis uit de gevangenis ontslagen. Tegelijk maakten de autoriteiten de vrijlating be-

kend van de oppositionele politici, die op 13 en 14 augustus waren gearresteerd, naar verluidt bijna 700 personen.
Tegelijk waarschuwde de regering in Islamabad de oppositie ervoor haar ,,royale geste" verkeerd te interpreteren. Zij zou geen verdere onlusten dulden.

Hoewel Benazir Bhoetto geen aanleiding zag om haar campagne voor terugkeer naar de democratie af te breken, wilde zij eerst met de andere leiders van de oppositie spreken voordat zij haar verdere plannen bekendmaakte. Gevraagd naar het ultimatum van 20 septernber - de uiterste datum waarop de regering nieuwe verkiezingen moest aankondigen - zei Benazir Bhoetto dat de MRD moest beslissen wat er moest gebeuren.

Inmiddels had ook de Tehrik-i-Istiqlal partij van luchtmaarschalk Mohammed Asghar Khan zich van de MRD gedistantieerd. De partij achtte de protestcampagne van augustus op een ongeschikt moment beraamd en slecht voorbereid. Op 12 oktober scheidde de Tehrik-i-Istiqlal zich formeel van de MRD af.

Op 23 september verklaarde president Zia zich op een persconferentie in Quetta bereid met de oppositie te praten: „Wij zullen de volgende (algemene) verkiezingen in 1990 houden en als de MRD enige vragen heeft, kan zij die met ons komen bespreken." Maar tegelijk zei Zia dat hij er de voorkeur aan gaf de politieke partijen buiten de lokale verkiezingen van 1987 te houden.
In het weekend van 5 oktober trad de pas drie maanden fungerende voorzitter van de PPP in Sind, Makhudoom Khaliq uz-Zaman, af uit protest tegen de houding van de PPP in de provincie Punjab, omdat deze de partij in augustus zou hebben verraden door niet mee te doen aan de nationale ongehoorzaamheidscampagne. Sind voelde zich door Punjab overheerst en talrijke teleurgestelde PPP-aanhangers hadden zich aangesloten bij het medio 1986 opgerichte nationalistische Sind-Baluchistan-Pashtoon Front (SBPF) onder leiding van Mumtaz Bhoetto (een halfbroer van Zoelfikar Ali Bhoetto), die verklaarde: ,,De jonge Sindhi's wensen onafhankelijkheid. Zij wensen niets meer te maken te hebben met de Punjab."

Op 11 oktober 1986 meldde de *Financial* Times dat Benazir Bhoetto haar plannen had opgegeven om druk uit te oefenen op de regering met als doel om nog voor het einde van het jaar parlementsverkiezingen te houden.

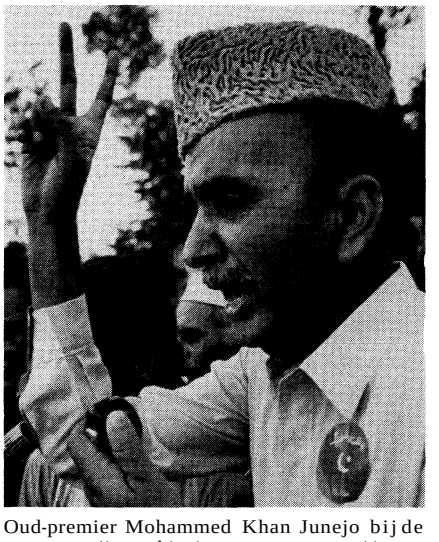
Etnische *botsingen* in Karnchi en *Hyderabad*

Van 31 oktober tot 19 december 1986 braken in Karachi en Hyderabad met tussenpozen etnische botsingen uit die in totaal 220 a 260 doden vergden en omstreelrs 1.200 gewonden. De strijd ging tussen de Pathanen (afkomstig uit de NWFP) en de Mohajirs (Indiërs die in 1947-48 naar Pakistan trokken). Vooral in Karachi voelden de Mojahirs (45%) en ook de Sindhi's (15%) zich in toenemende mate bedreigd door de Pathanen (20%), die sinds de Sowjet-interventie in Afghanistan in steeds groter aantallen uit het grensgebied rnet Afghanistan naar Karachi waren gekomen, en ook de Punjabi's (15%), waarvan de invloed onder het bewind van Zia ul-Haq was toegenomen. De Pathaanse gemeenschap was sterk betrokken bij het transport in de stad alsmede bij de illegale handel in wapens en drugs. Daarbij kwam dat er in Karachi intussen ook 100.000 Afghaanse vluchtelingen verbleven die eveneens bij die illegale handel betrokken waren.

Aftreden. regering. Beperkt kabinet (december 1986). Mutaties *begin* 1987

Op 20 december 1986 bood de regering haar collectief ontslag in bij premier Junejo tegen de achtergrond van de bloedige etnische onlusten in Karachi. Op 22 december vormde Junejo een nieuw kabinet waarvan het aantal leden was teruggebracht van 36 tot 16. Het bestond uit de volgende 12 ministers en 4 staatsministers:

Premier en minister van handel, produktie, olie en natuurlijke hulpbronnen - Mohammed Khan Junejo (voorheen alleen premier); buitenlandse zaken - Sahabzada Yaqub Khan: binnenlandse zaken - Mohammed Aslam Khan Khattak; onderwijs - Malik Nasim Ahmad Aheer; financiën en economie - Blian Mohammed Yasin Khan Wattoo (voorheen financiën en planning): industrie - Chaudhury Shujaat Hussain (voorlichting en omroep): justitie en parlementszaken - Wasim Sajjad; voorlichting en omroep - Qazi Abdul Majid Abid (voedselvoorziening. landbouw en cooperaties): voedselvoorziening, landbouw en cooperaties - Mohammed Ibrahim Baluch*; huisvesting en openbare werken - Haji Mohammed Hanif Tayyeb (olie en natuurlijke hulpbronnen): plaatselijk bestuur en ontwikkeling platteland - Anwar Aziz Chaudhury: staten. grensgebieden en Kasjmir - Syed Qasim Shah: zonder portefeuille - Iqbal Ahmed Khan (religieuze zaken en minderheden).
Staatsministers: buitenlandse zaken - Zain Noorani; gezondheid - Sardar Ghulam Mohammed Mehr: speciaal onderwijs en sociale zaken - Begum Afsar Raza Qizilbash; spoorwegen - Nisar Mohammed Khan.

Oud-premier Mohammed Khan Junejo bij de start van zijn verkiezingscampagne op 11 september 1988 in Rawalpindi.

* = nieuw

Op 1 februari 1987 stond premier Junejo een deel van zijn portefeuilles af: Hussain (industrie) werd tevens belast met produktie; Tayyeb (huisvesting) met olie en natuurlijke hulpbronnen. Voorts kregen andere ministers nu extra portefeuilles: Khattak - cultuur en toerisme; Aheer - verbindingen; Abid - waterstaat en energie; Baluch - arbeid, mankracht en overzeese Pakistani; Shah - religieuze zaken en minderheden.
Op 29 maart 1987 werden drie nieuwe ministers en negen nieuwe staatsministers benoemd. De ministers kregen de volgende portefeuilles:

handel, planning en ontwikkeling - Mahbubul Haq (op 28 jan. 1986 uit kabinet vertrokken); religieuze zaken en minderheden - Haji Mohammed Saifullah Khan; cultuur en toerisme - Shah Mohammed Pasha Khuro (op 22 dec. 1986 uit kabinet vertrokken).

Militaire benoemingen (maart 1987)

Bij een reorganisatie van de top van de strijdkrachten per 29 maart 1987 behield president Zia ul-Haq de post van stafchef van het leger. Generaal Rahimuddin Khan werd als voorzitter van de Verenigde Chefs van Staven vervangen door generaal Akhtar Abdur Rahman Khan, terwijl generaal Khalid Mahmud Arif als vice-stafchef van het leger werd opgevolgd door generaal Mirza Aslam Beg.

Aftreden minister plaatselijk bestuur

Op 2 juni 1987 trad Anwar Aziz Chaudhury af als minister van plaatselijk bestuur en ontwikkeling platteland, nadat een anti-corruptiecommissie van de regering had vastgesteld dat ontwikkelingsgelden ten bedrage van ca. 9,5 mln roepies door hem waren toegewezen aan een boerencoöperatie in zijn eigen kiesdistrict.

(Voortzetting volgende *aflevering*)

ITALIË

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds de beëdiging, op 29 juli 1987, van het kabinet-Goria (pag. 513-1987) deden zich in Italië m.b.t. de regering, het parlement en de politieke partijen o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Het kabinet van de christen-democraat Giovanni Goria was gevormd na de parlementsverkiezingen van **14** en 15 juni 1987 (pag. 401 e.v.-1987). Het bestond uit vijf partijen: de Christen-Democratische Partij (DC), de Socialistische Partij van Italië (PSI), de Sociaal-Democratische Partij (PSDI), de Republikeinse Partij van Italië (PRI) en de Liberale Partij van Italië (PLI).
Te zamen beschikten deze partijen in de Kamer van Afgevaardigden over 377 van de in totaal 630 zetels (DC 234, PSI 94, PRI 21, PSDI 17 en PLI 11).

La *Malfa* volgt Spadolini op als leider Republikeinen

Op 12 sept. 1987 kozen de Republikeinen Giorgio La Malfa tot hun partijleider als opvolger van Giovanni Spadolini, die op 3 juli 1987 voorzitter van de Senaat was geworden (pag. 514/2-1987).
De vader van Giorgio La Malfa, Ugo, had, tot zijn overlijden in 1979, 15 jaar lang de Republikeinse Partij geleid.

Kabinetscrisis. Voortzetting *regering-Goria*

Op 10 nov. 1987 besloot de kleine Liberale Partij (PLI) zich uit het kabinet terug te trekken na heftige meningsverschillen over de begroting voor 1988. ,,Bezuinigingen op de overheidsuitgaven én verlaging van de belastingen maken deel uit van het regeerakkoord.

Giovanni Goria

Wanneer dit akkoord niet wordt nageleefd, is onze aanwezigheid in het kabinet niet langer meer nodig", aldus Renato Altissimo, secretaris van de PLI. Hij zei dat zijn partij haar steun aan de regering opzegde en dus haar enige minister - Valerio Zanone van defensie - terugtrok.

In een op 24 sept. 1987 door de ministerraad goedgekeurde ontwerpbegroting voor 1988 was sprake geweest van een begrotingstekort van 109.500 mrd lire (zo'n 180 mrd gulden), bezuinigingen op de uitgaven van 8000 mrd lire, een verhoging van de BTW met één procent, en een verlaging van de inkomstenbelasting. Dit ontwerp was op 31 oktober echter verworpen door de begrotingscommissie van de Senaat.
Daarna had premier Goria op 9 november een nieuwe versie van de begroting gepresenteerd, die voorzag in een verlaging van het begrotingstekort tot 103.500 mrd lire, een uitstel van de verhoging van de BTW en een uitstel van de verlaging van de inkomstenbelasting.
De Liberalen waren echter van mening dat de inkomstenbelasting wel omlaag moest en dat het begrotingstekort moest worden bestreden door forse bezuinigingen op de uitgaven.

Op 11 november beloofde Altissimo na een gesprek met premier Giovanni Goria te wachten met een definitieve beslissing tot na het overleg tussen de leiders van de vijf regeringspartijen.

Op 13 november kwam de PLI na een gesprek met de partijleiders echter tot de slotsom dat de toezeggingen van haar coalitiepartners te mager waren en stelde Altissimo het bestuur van zijn partij voor de regering te verlaten. Hoewel de regering-Goria na het vertrek van de Liberalen nog op 366 van de 630 zetels in de Kamer van Afgevaardigden steunde, bood premier Goria op 14 november toch het ontslag van zijn regering aan. Dit werd ,,onder voorbehoud" door president Francesco Cossiga aanvaard.
Een dag later begon de president protocollaire gesprekken met de oud-presidenten Giuseppe Saragat, Giovanni Leone en Sandro Pertini, alsmede met de voorzitters van de Senaat en de Kamer van Afgevaardigden.

Op 16 november startte hij overleg met de partijleiders. Daarvoor moest hij een staatsbezoek aan Engeland afzeggen.

Op 17 november werd Goria benoemd tot kabinetsformateur. Direct na zijn benoeming zei hij in een korte verklaring tegenover de pers zo snel mogelijk te willen proberen de PLI weer bij de oude coalitie te betrekken.
Hij bleek bereid te zijn ten dele aan de Liberale eisen tegemoet te komen. Als de inflatie in het tweede semester van 1988 niet boven de geraamde 4,5 procent steeg, dan zou een belastingverlichting van ongeveer 1.500 mrd lire (f 2,5 mrd) in het verschiet liggen. Met dit compromis ging de PLI akkoord.

Op 18 november weigerde president Cossiga het ontslag van het kabinet-Goria en op 20 november presenteerde Goria zijn herstelde coalitie in de Senaat waar hij op 21 november het vertrouwen kreeg voor zijn regeringsbeleid. Op 25 november kreeg hij het vertrouwen in de Kamer van Afgevaardigden.

Op 1 nov. 1987 was Aldo Bozzi, de president van de PLI, op 78-jarige leeftijd overleden. Bozzi, die beschouwci werd ais mede-oprichter van de Italiaanse republiek, was vanaf 1948 tot juni 1987 lid van de Kamer van Afgevaardigden geweest.

Onder de kop ,,Christen-democraten beheersen instabiel Italië" meldde correspondent Rik Rensen in NRCI H'blad (20-11-1987) over de binnenlandse situatie o.m. het volgende:

Niets is zo voorspelbaar als de uitkomst van een politieke crisis in Italië: de christen-democraten blijven aan de touwtjes trekken. Ook het gelijmde kabinet-Goria is weer stevig verankerd in de machtige christen-democratische partij. Sinds deze partij in 1945 voor het eerst ging deelnemen aan een kabinet is zij niet meer weg geweest uit het centrum van de Italiaanse politieke macht en van de 47 naoorlogse kabinetten hadden er 44 een christen-democratische premier.
Toch heeft de Italiaanse binnenlandse politiek het imago instabiel te zijn. Terecht natuurlijk. Giovanni Goria's kabinet is het 47ste sinds de oorlog, een absoluut record in West-Europa. Het evenwicht in de Italiaanse politiek is zelfs zo labiel dat alle kranten in het land pagina's vol schreven toen de socialist Bettino Craxi vorig jaar het record brak van Aldo Moro, die tussen 1966 en 1968 zijn kabinet 833 dagen overeind hield.
Italië is een land van grote tegenstrijdigheden. Het land heeft top-ondernemers als Giovanni Agnelli die van Fiat de grootste Europese autoproducent heeft gemaakt en Carlo de Benedetti van het gigantische computerbedrijf Olivetti, maar ondanks deze economische successen wordt in het buitenland nog vaak vol minachting op de Italiaanse industrie en de werklust van de Italiaanse arbeiders neergekeken.
Het verschil tussen het arme zuiden en het rijke noorden van het land is zo groot dat slechts weinig particuliere bedrijven bereid zijn ten zuiden van Rome te investeren. Zou het noorden van het land als een zelfstandige eenheid bestaan, dan zou het zich wat betreft arbeidsproduktiviteit, het werkloosheidspercentage en de industriele in- en uitvoer kunnen meten met landen als West-Duitsland en Japan.
Maar er is meer, geen land in West-Europa telt zoveel katholieken als Italië, geen land ook heeft zo'n grote communistische partij. De communistische partijleider Alessandro Natta wordt door vriend en vijand gezien als overtuigd anti-paaps; toch stemde hij ermee in dat zijn vrouw dit jaar met een forse gift bijdroeg tot de verbouwing van een kerk.
En al blijkt uit vrijwel alle opinie-onderzoeken telkens weer dat de Italiaanse kiezers hun politieke leiders niet vertrouwen, toch hebben de grote partijen miljoenen betalende leden en wordt vrijwel elk aspect van het openbare leven door de politiek beheerst.
De reden daarvan is de zwakte van de centrale overheid. Als gevolg van die zwakte is de politieke macht vrijwel automatisch in handen gevallen van de politieke partijen, een manier van regeren die bekend staat als *partitocrazia* (het regeren door de partijen).
Hier is de scheiding tussen de politieke partijen en de regering zo klein, dat vrijwel geen beslis-

sing kan worden genomen zonder uitdrukkelijke toestemming van de belangrijkste partijleiders. Premiers zijn vaak stromannen die zich volledig moeten voegen naar de wensen van de christen-democratische partij. Wie het toch waagt op eigen houtje beslissingen te nemen, zoals de socialist Craxi deed ten tijde van de afwikkeling van de Achille Lauro-kaping (pag. 28213 e.v.-1987, red. *KHA),* wordt geconfronteerd met een kabinetscrisis.

De enorme macht van de christen-democratische partij is voor een belangrijk deel gebaseerd op het *clientelismo.* Dit verschijnsel voorziet in de plaatsing van betrouwbare mensen op sleutelposities in het maatschappelijk leven door de grote partijen. Deze sleutelfiguren zijn wat betreft het verloop van hun carrière afhankelijk van de partij. Zij zelf zorgen er uiteraard voor dat hun ondergeschikten de partij zullen steunen met geld en uiteraard hun stem.

Dit systeem, waarvan vooral de christen-democratische partij de afgelopen jaren heeft geprofiteerd, kan effectief werken doordat Italië een enorme uitgebreide publieke sector kent van staats- en semi-staatsbedrijven. De Italiaanse overheid, lees de politieke partijen, hebben bijvoorbeeld belangen in het bankwezen, radio. televisie. de industrie, onderzoekscentra en de dienstverlening. Samen zijn deze industriële en dienstverlenende sectoren zo belangrijk dat ze ook wel sotto-governo (sub-regering) worden genoemd.

Een Italiaanse top-manager die precies weet wat het begrip „clientelismo" betekent, is Marisa Bellisario*, de vrouw aan de leiding van het Italiaanse staats-elektronikaconcern Italtel. Bellisario: „Toen ik bij dit bedrijf werd binnengehaald, werkten er bijna 30.000 mensen. Dat was al veel te veel, maar de bedrijfsleiding wilde nog meer fabrieken openen en nog meer mensen aannemen. Ik heb de eerste jaren alleen maar dor hout moeten wegkappen."

Bellisario heeft het werknemersbestand van het bedrijf inmiddels teruggebracht tot 18.000 en tweederde van het management werkt er korter dan vijf jaar. Maar de ferme aanpak van de Italtel-topvrouw is uitzonderlijk. Veel Italiaanse staatsbedrijven moeten nog steeds werken met een waterhoofd van overbodige werknemers die wegens bewezen diensten door de partij aan een baan zijn geholpen.

De Italiaanse christen-democratische partij haalt tijdens de verkiezing steevast tussen de 33 en 40 procent van de stemmen. In de Kamer van Afgevaardigden bezet ze eenderde van het aantal zetels. Maar onderzoek heeft uitgewezen dat de partij driekwart van de effectieve politieke macht in de zogenoemde „sotto-governo" in handen heeft.

De christen-democraten zijn er nooit in geslaagd de absolute meerderheid in het parlement te behalen. De macht moet dus worden gedeeld met coalitiepartners die bereid zijn op de korte termijn een wapenstilstand te sluiten maar een kabinet altijd zullen laten vallen als ze denken winst te kunnen boeken. De liberale partij deed dat vorige week uit boosheid over het uitblijven van een beloofde belastingverlaging. Het eigen risico voor zulke coalitiepartners van de christen-democraten is gering, want ze weten bij voorbaat dat ze altijd weer kunnen terugkeren in de verlaten coalitie. De geslepen Italiaanse minister van buitenlandse zaken, de christen-democraat Giulio Andreotti, zei hierover eens: „Het Italiaanse parlement telt tien partijen maar slechts vijf daarvan (christen-democraten, socialisten en de drie lekenpartijen) is het toegestaan goals te maken." Een van de vijf die dat niet mogen is de communistische partij, die sinds 1948 stelselmatig buiten elk Italiaans kabinet is gehouden. De partij die de meeste goals mag maken is de christen-democratische, die na elke crisis zal terugkeren in een nieuw kabinet. De enige interessante vraag is dan hoe lang een nieuwe crisis weer zal duren.

* Marisa Bellisario overleed op 4 augustus 1988 in Turijn.

Magnago opnieuw leider SVP

Eind nov. 1987 werd Silvius Magnago, leider van de Sudtiroler Volkspartei (SVP) sinds 1957, tijdens een partijcongres in zijn functie bekrachtigd voor een nieuwe periode van drie jaar.

Almirante als secretaris MSI opgevoigd door *Fini.* Overlijden Almirante, Romualdi en Grandi

Op 14 dec. 1987 werd Georgio Almirante tijdens een congres van de neofascistische Movimento Sociale Italiano (MSI) in Sorrento als partijsecretaris opgevolgd door Gianfranco Fini. Almirante had die functie achttien jaar lang bekleed.

Fini won de strijd om het partijleiderschap op het nippertje van Pino Rauti, oprichter van de extreeni-rechtse organisatie Nieuwe Orde (Ordine Nuovo, in 1973 verboden) en reeds lang een tegenstander van Almirante.

Fini, een journalist en leider van de jongerenafdeling van de MSI, was de eerste leider van de MSI die niet onder Mussolini had gediend.

Naar aanleiding van het vertrek van Almirante merkte Rik Rensen in NRCI H'blad (14-12-1987) over de MSI het volgende op:

De Italiaanse neo-fascistische partij (MSI) bleek tijdens de landelijke verkiezingen van 1983 ongeveer evenveel aanhangers te hebben als Benito Mussolini in 1922, toen hij zijn geslaagde greep deed naar de macht. De fascisten van toen en de neo-fascisten van nu werden gesteund door ongeveer zes procent van het electoraat.

Gianfranco Fini na zijn verkiezing tot secretaris van de neo-fascistische MSI op 14 december 1987.

De neo-fascistische partij van de eind vorige week afgetreden 73-jarige Giorgio Almirante. die Mussolini nog persoonlijk heeft gediend, is in tegenstelling tot de fasci van zijn voormalige chef een bij voorbaat kansloos huwelijk tussen tweedjasjes en zwarthemden: leden, die heil zoeken in samenwerking met de socialisten van ex-premier Bettino Craxi en de groep die de mars op Rome van Mussolini het liefst nog eens over zouden willen doen. Na de onverwachte nederlaag bij de verkiezingen van juni is de partij hopeloos verdeeld.

Almirante. vrijwilliger in de oorlog tegen het vroegere Abessinie en trouw aanhanger van Mussolini toen deze in 1943 zijn door Duitsland gesteunde Republiek van Salo in Noord-Italie oprichtte, hoopte iri juni nog forse winst te boeken. In het hoofdkantoor in de Via della Scrofa had hij negen televisietoestellen laten neerzetten en de ijskasten stonden vol met champagne. Maar in plaats van de beoogde 7.5 procent kwam de MSI uit op een historisch dieptepunt: 5.9 procent van de stemmen. Dit betekende een verlies van zeven zetels in de Kamer van Afgevaardigden (...).

Voor Almirante, die de MSI achttien jaar onafgebroken heeft geleid, was dit het einde. Direct na de verkiezingsnederlaag kondigde hij aan op het partijcongres te zullen aftreden. Zo had hij nog een paar maanden de tijd om zijn aanhang warm te maken voor zijn kandidaat-opvolger, de jonge Gianfranco Fini. De 35-jarige Fini, die „een doorbraak naar links" heeft aangekondigd en de populistische ideeën van het fascisme als voorbeeld heeft, is vannacht met 727 tegen 608 stemmen tot partijleider gekozen.

De Italiaanse neo-fascistische partij is na de christen-democraten, communisten en socialisten de vierde partij in Italie. Maar zij neemt een geisoleerde positie in. Niet alleen in internationaal opzicht; de andere partijen weigeren de neo-fascisten in een regeringscoalitie op te nemen.

Slechts twee keer sinds de oprichting van de MSI in 1946 zijn pogingen in die richting gedaan. De eerste keer onder leiding van paus Pius in 1952, omdat het Vaticaan vreesde dat de linkse partijen in Italië de verkiezingen voor een nieuw gemeentebestuur in Rome zouden winnen. De paus vond een links gemeentebestuur in zijn eigen diocees ongehoord en stelde een van de christen-democraten onafhankelijke lijst van rechtse kandidaten op. waartoe ook de neo-fascisten onder leiding van Don Luigi Sturzo, een priester, behoorden. Maar de christen-democratische premier Alcide de Gasperi bood zodanige tegenstand dat het plan van de paus schipbreuk leed.

De tweede keer was in 1960, toen premier Ferdinando Tambroni als eerste christen-democraat probeerde een kabinet samen te stellen met steun van de neo-fascisten. Tijdens de rellen die hierop volgden in Rome, Genua, Bologna en Reggio Emilia lieten tien mensen het leven.

Aan de oppervlakte verschilt de MSI niet veel van andere extreem-rechtse partijen in Europa. Waarschijnlijk zullen vele rechtsgeorienteerde politici zich in veel van hun ideeën kunnen vinden.

Maar de partij vervreemdt rechtse kiezers van zich door de hang naar een roemrijk verleden waarin Romeinse legers nog door Europa, Afrika en grote delen van het Midden-Oosten marcheerden of Il duce het nog voor het zeggen had. „Mussolini heeft toch goede dingen gedaan voor Italie", zei een Romeinse neo-fascist aan de vooravond van het partijcongres in Sorrento. „Hij kon beter organiseren dan wie ook en het is hem toch maar gelukt de mafia op Sicilie te verslaan. Dat de mafia weer is teruggekeerd hebben wij te danken aan de Amerikanen, die Sicilië binnenvielen en de macht van de mafia weer hebben hersteld."

Giorgio Almirante zei in zijn afscheidsrede dat het fascisme geen hang naar het verleden, maar

een stap voorwaarts is: ,,Geen herinnering, maar een einddoel." Bij de verkiezingen blijkt dat zij met een steeds kleiner wordende aanhang op dat einddoel afstevenen. Hoewel sommigen in de partij blijven hopen, dat ook in Italie de bom als gevolg van het toenemend aantal gekleurde buitenlanders snel zal barsten.

Op 22 mei 1988 overleed Almirante in Rome op 73-jarige leeftijd (pag. 460/1-1988). De dag daarvoor had de MSI een andere oprichter verloren, Pino Romuaiai. die president van de MSI was geweest en redacteur van het partijblad *Il* Secolo *d'Italia.*

Verder was op 21 mei in Bologna Dino Grandi overleden. De op 4 juni 1895 geboren Grandi was in 1943 verantwoordelijk geweest voor de val van Benito Mussolini, die hij vele jaren in hoge functies had gediend.

Nieuwe partijleiding gekozen tijdens congres Radicale Partij. Overlijden voormalig president Tortora

Tijdens een van 2-6 jan. 1988 in Bologna gehouden congres van de Radicale Partij (Partido Radicale, PR) werd Sergio Stanzani gekozen tot nieuwe secretaris-generaal van de partij als opvolger van Giovanni Negri, en Bruno Zevi tot partijpresident. Beide kandidaten werden gesteund door Zevi's voorganger Marco Pannella, in 1956 één van de oprichters van de partij.
Op het congres werden voorstellen van Pannella voor een transformatie van de PR tot een transnationale partij, waarvan ook mensen in andere Europese landen, inclusief Turkije en Joego-Slavië, lid konden worden, verworpen door een meerderheid van de afgevaardigden.
Van de afgevaardigden stemde 71 procent voor een compromis-voorstel, dat door de gehele partijleiding behalve Pannella en een ander was ondertekend. Het compromis bekrachtigde de Europese oriëntatie van de partij (die zichzelf officieel omschreef als ,,Europees federalistisch"), maar stelde geen precies tijdschema vast voor een ontwikkeling in die richting. Verder sloot het compromis voorstellen van Pannella uit om de PR te ontbinden als haar doelstellingen (3.000 buitenlandse leden en 4 mrd lire contributie per jaar) niet werden gehaald, en om haar activiteiten in Italië te beëindigen.
Een voorstel van Pannella het partijembleem van een rode roos in een gesloten vuist te vervangen door een portret van Mahatma Gandhi (als een symbool van geweldloos verzet) werd eveneens met grote meerderheid verworpen.

Partijsecretaris Negri zei op het congres dat de verkiezing van pornoster Ilona Staller, bijgenaamd Cicciolina, in de Kamer van Afgevaardigden, in juni 1987 (pag. 401/1-1987), ,,ons politiek, electoraal en financieel schade heeft berokkend".
Ilona Staller weigerde zich gewonnen te geven. ,,Ik ben de beroemdste woordvoerder van de Radicale Partij in de wereld", zo zei ze.
Op 18 mei 1988 overleed Enzo Tortora, voormalig president van de Radicale Partij en een bekend televisiepresentator (zie pag. 286/1 e.v.-1987).

Cariglia nieuwe leider PSDI als opvolger van Nicolazzi. Schandaal van de ,,gouden gevangenissen"

Op 29 febr. 1988 trad Franco Nicolazzi af als secretaris van de Sociaal-Democratische Partij van Italië (PSDI), nadat hij was beschuldigd van corruptie in verband met de bouw van gevangenissen in de tijd dat hij minister van openbare werken was (1979-1987).
Op 9 maart kozen de Sociaal-Democraten met 88 tegen 65 stemmen Antonio Cariglia tot opvolger van Nicolazzi. Cariglia zei in de eerste plaats de eenheid te willen herstellen binnen de partij. Over de beschuldigingen tegen Nicolazzi liet hij zich niet uit.

Meer dan 60 andere mensen waren beschuldigd van oneerlijke praktijken bij de bouw van gevangenissen, een kwestie die bekend kwam te staan als het schandaal van de ,,gouden gevangenissen" vanwege de grote sommen geld die ermee gemoeid zouden zijn. Ook de oud-ministers Clelio Darida (justitie) en Vittorino Colombo (post) zouden bij het schandaal zijn betrokken.

OP 2 maart 1988 begon een parlementaire enquêtecommissie een onderzoek naar deze kwestie.

Op 8 maart werd een internationaal arrestatiebevel uitgevaardigd tegen Gabriele di Palma, een lid van het Centrale Comité van de PSDI, die in 1986 directeur-generaal van het ministerie van openbare werken was geworden en kabinetschef van de minister. Nicolazzi.

In de *Volkskrant* (5-3-1988) ging correspondent Jan van der Futten nader in op het schandaal en berichtte het volgende:

De Italiaanse politieke wereld staat op zijn kop. Wat begonnen is als het schandaal van de „gouden gevangenissen" neemt steeds grotere vormen aan. Een groot aantal smeergeld-affaires blijkt te zijn gecoördineerd door een „consortium" van ministeries. Ook de bedrijven die het smeergeld betaalden, zouden hebben geopereerd onder de paraplu van een soort houdstermaatschappij.
Bij deze wijdvertakte zaak zijn oud-ministers, een oud-staatssecretaris en politici van de regeringspartijen betrokken. De schrik is zo groot,

Franco Nicolazzi

dat de regeringspartijen in de Kamer van Afgevaardigden de instelling van een parlementaire enquêtecommissie hebben tegengehouden in een andere corruptiezaak, rond de staatsholdingmaatschappij IRI.
Om aanbestedingen voor publieke werken toegewezen te krijgen, zouden bouwbedrijven aan smeergeld een totaal bedrag van honderd a tweehonderd miljard lire (grofweg 150 a 300 miljoen gulden) hebben betaald. De tarieven varieerden van anderhalf tot acht procent van de kosten van het project.
De justitie in Genua zou op het punt staan arrestatiebevelen uit te vaardigen tegen tientallen hoge ambtenaren en ondernemers. De financiele politie heeft de opsporing gelast van de centrale figuur in dit net van smeergeldaffaires, de 61-jarige Gabriele di Palma. Deze werd enkele dagen geleden ontslagen als directeur-generaal van het ministerie van openbare werken.
Di Palma vluchtte vorige week naar Zwitserland. Hij werd teruggestuurd naar Italie, waar hij onmiddellijk onderdook. Telefonisch heeft hij zijn advocaat laten weten dat hij zich over een paar dagen. ,,als de storm een beetje is geluwd", zal melden. Volgens zijn advocaat zal hij dat niet doen bij de justitie, maar bij een parlementaire enquétecommissie die met de kwestie bezig is.
Deze bestudeert op het ogenblik in een race tegen de klok - over een maand worden parlementaire onderzoekcommissies volgens een nieuwe wet afgeschaft - enkele dossiers met compromitterende onthullingen over drie oudministers en mogelijk een vierde.
Het gaat om de ex-ministers Franco Nicolazzi. die eerder deze week moest aftreden als leider van de kleine Sociaal-Democratische Partij. en de christen-democraten Clelio Darida en Vittorino Colombo. Ze hebben alle drie verzekerd onschuldig te zijn. Nicolazzi beweert dat achter de beschuldigingen een complot schuil gaat om zijn partij te vernietigen.
Nicolazzi koos zijn jeugdvriend en partijgenoot Di Palma tot zijn kabinetschef toen hij minister van openbare merken werd. Di Palma was de .,kassier" die twee miljard lire aan smeergeld naar Nicolazzi bracht. Dat zegt een Milanese yuppie, Bruno De Mico. eigenaar van het bouwbedrijf Codemi. ( )
De Mico sloeg na enig tegenstribbelen door. Hij zei dat hij smeergeld had betaald om voor zijn bedrijf de aanbesteding in de wacht te slepen voor de bouw van een gevangenis in Genua, een van de „gouden gevangenissen". Een computer van Codemi bleek een zwarte boekhouding van een aantal andere corruptiezaken te bevatten, onder andere van de aanleg van vliegvelden. de bouw van het hoofdpostkantoor van Milaan en, in diezelfde stad. van twee wolkenkrabbers en een spoorwegknooppunt.
Volgens de voorzitter van de Rekenkamer. Giuseppe Carbone. is de controle op de door de overheid uitgevoerde aanbestedingen en concessies volstrekt onvoldoende. Hij heeft voor strengere regels gepleit. Het gaat om enorme bedragen. De komende jaren wil de staat voor nieuwe openbare werken circa driehonderd miljard gulden uitgeven.

Vertrek regering-Goria. Vorming en samenstelling kabinet-De Mita

Op 10 febr. 1988 diende premier Goria opnieuw het ontslag van zijn kabinet in bij president Cossiga. Deze accepteerde het ontslag ,,onder voorbehoud" en verzocht de christen-democraat voorlopig als waarnemend premier aan te blijven om de lopende zaken te regelen.

Aanleiding voor de ontslagaanvraag was een aantal nederlagen voor het kabinet tijdens stemmingen over de begroting voor 1988.
Goria had een aantal belangrijke onderdelen uit zijn begroting de laatste weken alleen kunnen redden door bij elke stemming meteen het vertrouwen van de Kamer te vragen. Bij dat soort stemmingen werd in het openbaar gestemd, zodat geen lid van de regeringspartijen tegen kon stemmen en de regering, die over een ruime meerderheid in het parlement beschikte, het vertrouwen kreeg.
Bij geheime stemmingen had de regering echter diverse malen een nederlaag geleden, vermoedelijk doordat christen-democraten, die verdeeld waren, met de oppositie meestemden.
Nadat de regering op 9 februari weer een stemming had verloren en de oppositie in de uitslag van de stemming aanleiding had gezien het ontslag van Goria te eisen, had de premier besloten af te treden.
Op 13 februari verklaarde president Cossiga dat hij het ontslag van het kabinet voorlopig niet aanvaardde en hij stuurde Goria terug naar het parlement om de vertrouwenskwestie te stellen en de begroting door het parlement te loodsen.
Op 18 februari kreeg Goria vervolgens met 364 tegen 208 stemmen en vier onthoudingen het vertrouwen van de Kamer van Afgevaardigden en op 19 februari met 170 tegen 91 stemmen het vertrouwen van de Senaat.
In de Senaat kondigde de premier aan direct en definitief te zullen vertrekken wanneer onderdelen van zijn begrotingsvoorstellen de komende weken zouden worden verworpen.

Nadat de begroting op 10 maart de weg door het parlement had afgelegd, kondigde premier Goria aan dat binnen een werk een ,,politieke verduidelijking" zou gaan beginnen.
Een dag later diende hij echter het ontslag van zijn kabinet al in wegens een conflict met de socialisten over een hervatting van de bouw van een kerncentrale in Montalto di Castro, ten noordwesten van Rome, waartoe de regering op 10 maart besloten had.

In nov. 1987 had de regering een moratorium op de bouw van de kerncentrale afgekondigd nadat de kiezers zich in op 8 en 9 nov. 1987 gehouden referendums hadden uitgesproken tegen bepaalde aspecten van het kernenergieprogramma.
Op 19 dec. 1987 was de Kamer van Afgevaardigden door middel van de vertrouwenskwestie akkoord gegaan met o.m. een voltooiing van de bouw van de centrale in Montalto afharikelijk van extra veiligheidsonderzoeken.

De socialisten verklaarden op 11 maart dat een zo omstreden besluit nooit genomen had mogen worden door zo'n wankel kabinet, temeer daar er in het parlement geen meerderheid voor te vinden zou zijn.
Toen Goria dat hoorde, besloot hij meteen maar op te stappen. ,,Ik heb geconstateerd dat de enige weg die mij openstond was mijn aftreden te vervroegen", zei hij na zijn bezoek aan president Cossiga.
Op 16 maart werd de christen-democratische leider Ciriaco de Mita benoemd tot kabinetsformateur. Eerder hadden alle politieke partijen tegen president Cossiga gezegd geen bezwaren tegen De Mita te hebben.

Op 11 april rondde De Mita zijn beraadslagingen af, nadat een regeerakkoord was bereikt met de vijf politieke partijen die deel hadden uitgemaakt van de vorige regering. „We hebben een volledig akkoord bereikt", zei De Mita die dag. „De onderhandelingen waren niet moeilijk. Ze werden wel gekarakteriseerd door enige vertraging en onzekerheid."
Op 13 april werd De Mita beedigd als premier samen met een 31 leden tellend kabinet. Het was het 48ste kabinet in Italië sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog en zag er als volgt uit:

Premier - Ciriaco de Mita* (DC); vice-premier - Gianni de Michelis' (PSI); buitenlandse zaken - Giulio Andreotti (DC); defensie - Valerio Zanone (PLI); binnenlandse zaken - Antonio Gava** (DC); justitie - Giuliano Vassalli (PSI); schatkist - Giuliano Amato** (PSI); begroting en economische planning - Amintore Fanfani** (DC); financiën - Emilio Colombo"" (DC); onderwijs - Giovanni Galloni (DC); openbare werken - Enrico Ferri* (Onafh., pro-PSDI): land- en bosbouw - Calogero Mannino"" (DC); transport - Giorgio Santuz" (DC); post en telecommunicatie - Oscar Mammi (PRI); industrie - Adolfo Battaglia (PRI); arbeid - Salvatore (Rino) Formica

(PSI); buitenlandse handel - Renato Ruggiero (PSI); koopvaardij - Giovanni Prandini (DC); staatsparticipatie - Carlo Fracanzani" (DC); gezondheid - Carlo Donat-Cattin (DC); toerisme - Franco Carraro (PSI); cultuur - Vincenza Bono Parrino* (PSDI); milieu - Giorgio Ruffolo (PSI).

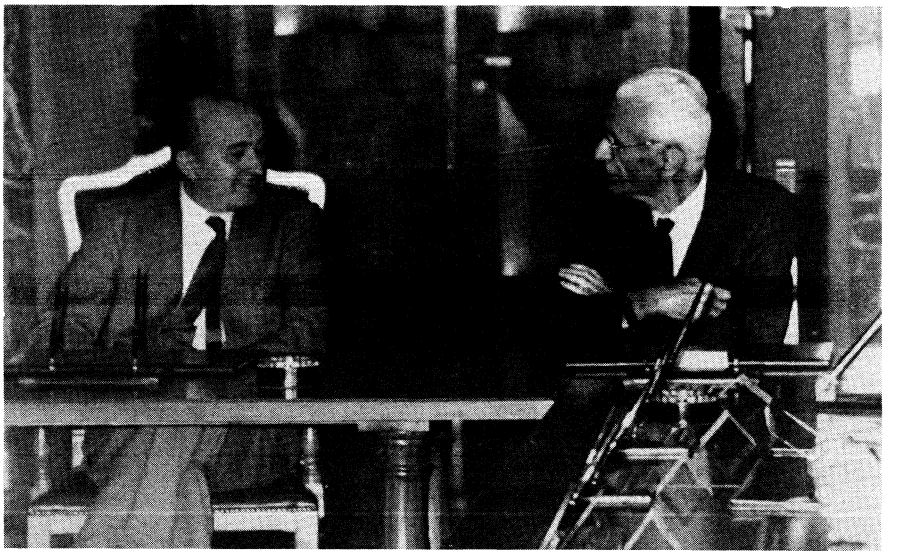
Ministers zonder portefeuille: Remo Gaspari** (DC) - zuid-Italie; Vito Lattanzio* (DC) - burgerbescherming (tegen natuurrampen); Antonio Ruberti (PSI) - wetenschappelijke research en universiteiten; Sergio Mattarella (DC) - betrekkingen met het parlement; Antonio Maccanico* (pro-PRI) - regionale zaken en institutionele hervormingen; Antcnio La Pergola (pro-PST/PSDI) - coördinatie van het EEG-beleid; Carlo Tognoli (PSI) - stedelijke gebieden; Rosa Russo Jervolino (DC) - speciale zaken: Paolo Cirino Pomicino* (DC) - overheidsbestuur;

* nieuwe benoeming
** andere portefeuille

Onder de kop „Man van ideeën" schetste *NRC/H'blad* (14-4-1988) het volgende portret van Luigi Ciriaco de Mita:

De zestig jaar oude Ciriaco De Mita staat in Italië bekend als een man van ideeën, een intellectueel die vastbesloten is via zijn premierschap het bijna Byzantijnse politieke systeem van zijn land meer in overeenstemming te brengen met de stijl van andere Westerse democratieën.
De Mita is allesbehalve een charismatische figuur die het nooit echt heeft geambieerd premier te worden. Hij is typisch de vertegenwoordiger van het arme zuiden op wie de Noorditaliaanse industrielen eigenlijk neerkijken. Maar wel gelooft hij er heilig in dat hij als leider van de nieuwe regering de plicht heeft „te laten zien dat macht op een andere manier kan worden uitgeoefend".
Critici van de nieuwe premier zijn daar echter sceptisch over en verwachten dat er ook onder het premierschap van De Mita niets nieuws onder de zon zal zijn. Nieuw is in elk geval dat De Mita, althans voorlopig, het premierschap combineert met het leiderschap van de Democrazia Cristiana (DC), dat hij sinds mei 1982 bekleedt. Maar mocht het zijn rivalen in de partij lukken hem het partijleiderschap te ontnemen. dan zal hij het premierschap waarschijnlijk ook snel opgeven.
De altijd goedgeklede De Mita, zoon van een kleermaker. werd op 2 febr. 1928 geboren in Nusco, een arm bergdorp ten oosten van Napels, waarmee hij zich nog steeds sterk verbonden voelt. Hij studeerde rechten aan de katholieke universiteit in Milaan, werd in de jaren vijftig lid van de christen-democratische partij en deed in 1963 zijn intrede in het parlement.
In de jaren tot 1982 bekleedde hij verscheidene posten in de vele coalitiekabinetten: hij was minister van industrie. van buitenlandse handel en voor ontwikkeling van het arme zuiden. Maar De Mita's grootste ambitie is het volgens naaste medewerkers om zowel in de partij als in de regering een nieuw soort houding te laten ontstaan. het politieke systeem van het land te moderniseren en het dichter in de buurt te brengen bij, bijvoorbeeld, het Britse systeem.
Als lid van de linkervleugel van de partij heeft De Mita er steeds naar gestreefd de partij weg te manoeuvreren van haar conservatieve katholieke wortels. Door zijn pogingen de DC niet in de conservatieve hoek te laten drukken, kwam De Mita automatisch in conflict met de socialistische leider Bettino Craxi, die zich gedwarsboomd zag bij het uitbuiten van aantrekkelijke politieke en verkiezingsthema's.

Op 19 april presenteerde De Mita zijn regeringsprogramma in het parlement en op 21 april kreeg hij met 366 tegen 215 stemmen en twee onthoudingen het vertrouwen van de Kamer en op 23 april met 177 tegen 106 stemmen het vertrouwen van de Senaat.
In het parlement zei de premier dat institutionele hervormingen een hoge prioriteit hadden omdat een einde moest komen aan het ondermijnen van regeringen door middel van geheime stemmingen. Hij riep de Communisten op aan de hervormingen mee te werken.
Op het regeringsprogramma stonden een sanering van het begrotingstekort, een werkgelegenheidsplan voor het zuiden van Italië, een aanpak van de inefficiëntie in de overheidssector en een ingrijpende verandering van het binnenlands bestuur. De leeftijdsgrens voor de leerplicht werd van 14 op 16 jaar gebracht. Eigenaars van particuliere televisiestations moesten zich buiten de geschreven pers houden, en kranteneigenaars buiten de TV.
Dat betekende dat Silvio Berlusconi, eigenaar van drie TV-kanalen, zijn krant I1 *Giornale* zou moeten laten schieten en dat de uitgeverstak van het Fiat-concern zou moeten afzien van zijn plan de op Italie gerichte zender TeleMontecarlo over te nemen.
Er kwamen geen nieuwe kerncentrales. De kerncentrale in Montalto di Castro zou worden omgebouwd tot een conventionele centrale, met als brandstof metaangas of steenkool.
Met zijn programma wilde De Mita Italië voorbereiden op de Europese eenwording per 1 jan. 1993.

De Italiaanse premier Ciriaco de Mita (l.) met Silvius Magnago, de leider van de Sudtiroler Volkspartei op 18 november 1988 in Bolzano.

Occhetto volgt Natta op als secretaris-generaal van de communisten. Bezoek van Natta aan de *Sowjet*-Unie

Nadat de secretaris-generaal van de Italiaanse Communistische Partij (PCI), Alessandro Natta, op 30 apr. 1988 door een hartaanval was getroffen, werden zijn taken voorlopig overgenomen door zijn plaatsvervanger, Achille Occhetto.

Op 28 maart was Natta, in gezelschap van experts van de partij op het gebied van de buitenlandse politiek, voor de vierde keer in de laatste drie jaar naar Moskou gereisd. Op 29 maart had hij bijna zes uur lang gesproken met Sowjet-leider Michail Gorbatsjow.
Tijdens het bezoek was Natta onderscheiden met de Orde van de Oktoberrevolutie.

Op 13 juni maakte Natta officieel zijn aftreden bekend. In een brief aan het Centrale Comité zei Natta dat hij om gezondheidsredenen ontslag nam, maar dat er ook politieke redenen waren. „De recente ontwikkelingen, met het zorgelijke resultaat van de gemeenteraadsverkiezingen, hebben mij tot het oordeel gebracht dat het juist en opportuun is onmiddelijk te komen tot een verandering van de verantwoordelijkheid in de leiding", zo schreef Natta.

Eind mei hadden in Italië gemeenteraadsverkiezingen plaatsgevonden, waarbij de communisten 22,8 procent van de stemmen hadden gekregen (in 1983 hadden zij bij de verkiezingen voor de Kamer van Afgevaardigden 29,9 procent gekregen en in 1987 26,6 procent).

Op 21 juni werd Occhetto tijdens een gemeenschappelijke zitting van het Centrale Comité en de Centrale Controlecommissie gekozen tot secretaris-generaal van de PCI. Van de 286 leden stemden er drie tegen Occhetto, en onthielden zich vijf van stemming. De rest stemde vóór. Er waren geen tegenkandidaten.
In een toespraak zei Occhetto dat de

partij in een ernstige crisis was terechtgekomen. „We moeten de harde werkelijkheid onder ogen zien", aldus de nieuwe secretaris-generaal. ,,Detijd is gekomen voor een nieuwe communistische partij."
Voor het herstel van het ,,respect voor de partij moest volgens Occhetto zijn leiderschap ,,gezaghebbend" zijn. En de partij moest een voorbeeld worden van trasparenza – Italiaans voor glasnost – en interne democratie. „We zullen de besprekingen van het bestuur openbaar maken en we zullen op een zo open en direct mogelijke manier al onze leiders kiezen." Hij kondigde een harde oppositie aan tegen de regering-De Mita.
In *NRC/H'blad* (22-6-1988) schreef correspondent Marc Leijendekker over Occhetto het volgende:

Op 52-jarige leeftijd heeft Achille Occhetto de functie gekregen waar hij zijn hele leven naar toe heeft gewerkt: secretaris van de Communistische Partij van Italie, de PCI.
Zijn verkiezing luidt de overgang naar een ander tijdperk in voor de PCI.
Zijn voorganger Alessandro Natta heeft steeds het imago van een tussenpaus gehad en dat heeft zijn speelruimte beperkt. Maar het is duidelijk dat Occhetto de ambitie heeft om de partij op een nieuw spoor te zetten, weg van de zich herhalende verkiezingsnederlagen. Hij is niet, als Natta na de dood van Berlinguer in 1984. tot het ambt geroepen, hij heeft het bewust gezocht en daar nooit een geheim van gemaakt.
Occhetto heeft echter nog niet veel van zijn kaarten laten zien, zodat nog onduidelijk is waarheen dat nieuwe spoor voert. In zijn toespraak maandag (20 juni) tot het Centrale Comité zei Occhetto dat hij harder oppositie wil voeren op drie punten die opeenvolgende regering te lang hebben laten liggen: onderwijs, belastinginning en bureaucratie. Maar een beleidsplan was zijn rede niet.
Hoewel hij al ruim dertig jaar actief is binnen de partij, wordt Occhetto niet gezien als iemand van de oude stempel. Nadat het label van de ,jonge komende man" op hem was geplakt, heeft hij dit bewust eecultiveerd. ook toen ziin haren grijs werden. Occhetto geldt als een hervormer uit het centrum van de partij en omdat hij tegen de linker- en de rechtervleugels van de PCI heeft aangeschurkt, is hij ook voor de meesten daar aanvaardbaar.
In zijn politieke verleden ontbreekt een inhoudelijke lijn. Occhetto is niet iemand die lang vasthoudt aan dogma's. Hij is in eerste instantie een intelligent pragmaticus, al heeft hij het conflict nooit geschuwd.
Als leider van de Communistische jongeren en later als verantwoordelijke voor pers en propaganda kwam hij in de jaren zestig regelmatig in botsing met een aantal partijleiders. Daarom werd hij eind jaren zestig als regionaal secretaris naar Sicilie gestuurd. Maar wat als een soort ballingschap was bedoeld, werd een succes voor Occhetto. Hij probeerde daar voorzichtig een vorm van samenwerking tussen communisten en christen-democraten uit, een historisch compromis avant la lettre. Toen dat in 1976 landelijke politiek werd, riep Berlinguer hem terug naar Rome.
Occhetto hield zich in de jaren daarna voor de partij bezig met het onderwijs en met het zuiden. In 1983 begon zijn definitieve mars naar de top met een benoeming in het secretariaat. Later werd hij coordinator daarvan en na de nederlaag bij de parlementaire verkiezingen vorig jaar werd Occhetto tot vice-secretaris gekozen.

OOST-EUROPA

POLEN

REGERING-MESSNER TREEDT AF.
LENIN-WERF MOET SLUITEN.
OVERLEG WALESA-KISZCZAK MISLUKT

Op 19 september 1988 bood premier Zbigniew Messner in het parlement in Warschau het ontslag van zijn regering aan. De premier boog met deze ongebruikelijke stap (het was voor het eerst dat een communistische regering in Oost-Europa als geheel haar ontslag nam) voor de forse kritiek die sinds het uitbreken van de stakingen in augustus was geleverd op zijn economische beleid.
Messner zei in zijn rede tot het parlement dat verzet vanuit de bureaucratie en permanente kritiek zijn beleid hadden verlamd. Hij wees erop dat met het omverwerpen van regeringen nog geen sociale en economische doeleinden werden bereikt. ,,Regeringen gaan, maar de problemen blijven", aldus Messner.
Na een debat van twaalf uur aanvaardde de Sejm het ontslag van de regering met 359 tegen één stem bij 17 onthoudingen.

Tijdens de debatten over het ontslag van de regering werd er door een onafhankelijk lid van de Sejm, Ryszard Bender, op aangedrongen Solidariteit haar rechtmatige plaats in de vakbeweging terug te geven. Bender stelde verder dat in Polen behoefte bestond aan nieuwe politieke partijen. Hij verzocht partijleider Jaruzelski om ,,in het vitale belang van Polen" een gesprek te hebben met Lech Walesa over een politiek compromis.

Rakowski nieuwe premier

Op 27 september koos het parlement het 61-jarige Politburolid Mieczyslaw Rakowski tot premier. Rakowski werd gekozen met 338 tegen 5 stemmen bij 35 onthoudingen. Een dag eerder had het Centraal Comité hem op voorstel van partijleider Jaruzelski voor deze functie voorgedragen.

Rakowski, die sinds 1946 partijlid was en sinds 1972 lid van de Sejm, had als hoofdredacteur van het weekblad Polityka (van 1958-1982) de reputatie gekregen een voorstander van politieke en economische hervormingen te zijn. In februari 1981 werd Rakowski benoemd tot vice-premier. Zijn relatieve populariteit bij de Poolse bevolking verdween toen hij als voornaamste onderhandelaar van de regering een harde tegenspeler van de toen nog legale vakbond Solidariteit bleek te zijn. Het uitroepen van de staat van beleg in december 1981 had hij altijd verdedigd door te zeggen dat de autoriteiten geen andere keuze meer hadden
In 1985 werd Rakowski op een zijspoor gezet, maar in december 1987 maakte hij een comeback toen hij in het Politburo van de partij werd opgenomen. In juni 1988 volgde zijn benoeming tot secretaris van het Centraal Comité van de partij. belast met propaganda.

In een reactie op de voordracht van Rakowski als premier verklaarde Lech Walesa op 26 september: ,,Wij kennen hem allemaal goed, maar het zijn niet de personen die ons interesseren, maar de programma's en de manier waarop die worden uitgevoerd". Hij zei te hopen dat Rakowski ,,intelligent genoeg is om een voorstander te zijn van vakbondspluralisme".

Presentatie en samenstelling nieuw kabinet

Premier Mieczyslaw Rakowski presenteerde op 13 oktober een nieuwe ministersploeg aan het parlement. De premier, die bij zijn benoeming op 27 september had beloofd een regering samen te stellen die ,,een breder sociaal vertrouwen zal genieten", was er niet

Premier Zbigniew Messner spreekt op 19 september 1988 het parlement toe tijdens het debat over het ontslag van zijn kabinet.

De nieuwe premier Mieczyslaw Rakowski klapt goedkeurend nadat de Sejm op 14 oktober 1988 het vertrouwen heeft uitgesproken in het nieuwe kabinet.

in geslaagd onafhankelijke deskundigen of leden van de ,,constructieve oppositie" in zijn kabinet op te nemen. Rakowski liet vier posten onbezet in de hoop dat alsnog mensen die het vertrouwen van de oppositie genoten, bereid werden gevonden plaats te nemen in de regering.
Rakowski handhaafde tien ministers uit het vorige kabinet en stelde enkele hervormingsgezinde personen aan op economische sleutelposten: De 56-jarige privé-ondernemer Mieczyslaw Wilczek werd minister van industrie; Andrzej Wroblewski (38) die reeds staatssecretaris voor industrie was, werd minister van financiën; op de post voor buitenlandse handel kwam de 46-jarige manager Dominik Jastrzebski; de Warschause partijsecretaris voor economie, de 42-jarige Janusz Patorski, werd vice-premier, belast met de verantwoordelijkheid voor industrie.

De samenstelling van het kabinet zag er op 13 oktober als volgt uit:

Premier:
Mieczyslaw Rakowski*
Vice-premiers:
Kazimierz Olesiak*, Janusz Patorski*, Ireneusz Sekula*.
Ministers:
landbouw, bosbouw en levensmiddelenindustrie - Kazimierz Olesiak*; kunst en cultuur - Aleksander Krawczuk; binnenlandse handel - Marcin Nurowski*; milieubescherming en natuurlijke rijkdommen - Jozef Koziol*; financiën - Andrzej Wroblewski"; buitenlandse zaken - Tadeusz Olechowski†, buitenlandse economische samenwerking - Dominik Jastrzebski*; gezondheids- en welzijnszorg - Izabella Planeta-Malecka*; industrie - Mieczyslaw Wilczek*; binnenlandse zaken - Czeslaw Kiszczak; justitie - Lukasz Balcer*; ruimtelijke ordening en woningbouw - Bogumil Ferensztajn; defensie - Florian Siwicki; onderwijs - Jacek Fisiak*; vervoer, koopvaardij en verbindingen - Janusz Kaminski; hoofd van het bureau van de ministerraad - Michal Janiszewski; hoofd van het bureau voor religieuze zaken - Wladyslaw Loranc; hoofd van het bureau voor wetenschappelijke en technische vooruitgang - Zbigniew Grabowski*.
Voorzitter van de Hoogste Controlekamer:
Tadeusz Hupalowski.

* nieuwe benoeming.
† Op 17 juni 1988 was Tadeusz Olechowski door de Sejm benoemd tot minister van buitenlandse zaken. Hij volgde in die functie Marian Orzechowski op, die op 14 juni benoemd was tot partijsecretaris (zie pag 692/3 e.v.).

Dialoog regering-oppositie op lange baan

De ronde-tafelbesprekingen tussen de regering en vertegenwoordigers van de onofficiële vakbond Solidariteit en de rooms-katholieke kerk, die medio oktober 1988 zouden starten (zie pag. 732/2), werden door de autoriteiten op de lange baan geschoven.
In de Volkskrant van 20-10-1988 lichtte Hella Rottenberg de redenen van het uitstel als volgt toe:

De ronde-tafelgesprekken tussen de Poolse autoriteiten en vertegenwoordigers van de oppositie zijn uitgesteld. Er is nooit een vaste datum voor het begin van de ronde tafel genoemd, maar iedereen ging ervan uit dat op 17 oktober de eerste bijeenkomst zou plaatsvinden.
Het uitstel - tot wanneer is niet duidelijk - is te wijten aan de dubbelzinnige houding van de autoriteiten. Solidariteit heeft haar standpunt nooit veranderd sinds de doorbraak in augustus, toen Lech Walesa een eerste ontmoeting had met de minister van Binnenlandse Zaken en lid van het Politburo, generaal Kiszczak.
Walesa verklaarde dat de ronde-tafelgesprekken alleen zin zouden hebben als besloten werd tot legalisering van Solidariteit. Hij stak zijn nek ver uit door dit niet als een voorwaarde te stellen voor een dialoog en door ondanks de schamele toezeggingen een einde aan de arbeidersstakingen te maken. In latere uitspraken legde hij zin voor realisme en compromis aan de dag. Solidariteit moest legaal worden, maar dat hoefde niet te betekenen dat de vakbeweging dezelfde vorm en functies als acht jaar geleden zou krijgen, zo zei Walesa in een poging de angst van de autoriteiten te sussen. ,,Het zal een hernieuwde Solidariteit zijn - wijzer, beter en jonger." Een nieuw Solidariteit zou zich beperken tot vakbondskwesties en de politiek overlaten aan andere, maar wel gedemocratiseerde, instanties.
De overheid zendt daarentegen in toenemende mate dubbelzinnige signalen uit. Eerst werd besloten tot onderhandelingen met Solidariteit, met het primaire doel de stakingen te doen ophouden en het secundaire doel te polsen of een nationale verzoening mogelijk was. Vervolgens werd de hoop gewekt dat vakbondspluralisme na bijna zeven jaar taboe te zijn geweest, weer zou worden toegestaan. Het Politburo van de Poolse Arbeiderspartij verklaarde in september dat de wet op de vakbonden van 1982, volgens welke slechts één beweging (en dat was de na de vernietiging van Solidariteit opgerichte OPZZ) bestaansrecht had, herzien zou worden. Van dat voornemen is sindsdien niets meer gehoord. Wel lekte een missive uit van het kantoor van generaal Jaruzelski aan alle partijcellen in ondernemingen. De telex bevatte een zenuwachtige waarschuwing voor een wederopstanding van Solidariteit. De autoriteiten verklaarden niet van zins te zijn om meer dan één vakbond per bedrijf toe te staan en suggereerden de strategie om Solidariteit-activisten ,,op te zuigen" in de bestaande organisaties. De echtheid van het document werd prompt van officiële zijde ontkend en ook Walesa verkoos om het als een provocatie te beschouwen.
Nog wat later, toen het begin van de gesprekken al zeer nabij was, maakte de regering plotseling problemen over de samenstelling van de delegatie van Solidariteit. Warschau eiste dat vier ,,extremistische" deelnemers, onder wie de twee belangrijkste ideologen van de oppositie Jacek Kuron en Adam Michnik, van de lijst zouden worden geschrapt. Tegelijkertijd werd in de Poolse massamedia aan de vooravond van de ronde tafel een klimaat van confrontatie in plaats van verzoening gecreëerd. Aanvallen op leiders, op activiteiten en op voorstellen van Solidariteit zijn aan de orde van de dag.
Volgens de katholieke intellectueel professor Stelmachowski, die de rol van bemiddelaar speelt, heeft het uitstel niets te maken met de concrete bezwaren die door de regering worden aangevoerd. De oorzaak ligt veel dieper: de partij is ernstig verdeeld over het centrale vraagstuk van legalisering van Solidariteit. Er zijn twee stromingen in de partij en het is aan Jaruzelski om de knoop door te hakken, zo nieent Stelmachowski. Maar Jaruzelski aarzelt en durft geen besluit te nemen. Derhalve is er een loopgravenoorlog aan de gang, waarbij nu eens de voorstanders van een harde lijn en dan weer degenen die een compromis aandurven, de overhand hebben. Voordat de gevechten in de partij beslecht zijn, zal er geen werkelijke beweging mogelijk zijn.
De vraag is of Jaruzelski de man is om de knoop door te hakken. De machtsstrijd raakt rechtstreeks zijn persoon. Hij heeft vanaf het moment dat hij de leiding in handen kreeg ernaar gestreefd om een nationaal herstel te bereiken zonder participatie van Solidariteit. Het is evident dat hij jammerlijk heeft gefaald. De schulden zijn opgelopen tot rond de 70 miljard gulden, de inflatie bedraagt rond de 60 procent en de constant gedaalde levensstandaard heeft een onaanvaardbaar niveau bereikt. Welke radicale hervormingsplannen hij ook lanceerde - en de voorstellen van Jaruzelski liepen ver vooruit op die van een Gorbatsjow -, ze verzandden stuk voor stuk in een moeras van cynisme en wantrouwen. Het was crisis in 1981, het is crisis in 1988.
De generaal lijkt te zijn uitgespeeld. Volgens berichten uit zijn omgeving raakte hij in augustus. toen een nieuwe golf van stakingen uitbrak, in een shocktoestand en verkeert hij sindsdien in een zware depressie. Generaal Kiszczak zou de dagelijke leiding hebben overgenomen. Deze generaal noemt zichzelf voorstander van het herrijzen van Solidariteit in een of andere vorm. In zijn derde en laatste gesprek met Walesa refereerde hij aan fel verzet bij een deel van de partij, het leger en de politie tegen zo'n compromis.
Om tot zaken te komen zou Kiszczak tezamen met de nieuwe premier Rakowski de partij, het leger en de politie moeten overtuigen van het nut én de beheersbaarheid van een herboren Solidariteit. Zolang dat niet is gelukt, lijkt elke dialoog zinloos. De partij en de regering hebben niet eindeloos de tijd. Elke dag van uitstel maakt het klimaat rijper voor een nieuwe en dan hardnekkige stakingsgolf.

Regeringswoordvoerder Jerzy Urban verklaarde op 25 oktober dat het ronde-tafeloverleg op 28 oktober kon beginnen, maar dat een voorbereidende ontmoeting tussen Walesa en Kiszczak nodig was om ,,personele en procedurele problemen" af te handelen.

Walesa liet weten niets te voelen voor een nieuwe ontmoeting met de minister van binnenlandse zaken, aangezien Solidariteit toch niet van plan was zich door de regering te laten voorschrij-

ven wie er in de vakbondsdelegatie mochten zitten. Verder maakte Walesa er bezwaar tegen dat de regering terugkwam op de afspraak dat beide delegaties even groot zouden zijn. De regering wilde de delegatie van de oppositie terugbrengen tot de helft van zijn oorspronkelijke grootte en tevens het aantal werkgroepen reduceren van zes naar drie. „Wij willen dat de gesprekken nu beginnen zonder voorwaarden vooraf', aldus Walesa.

Lenin-scheepswerf moet *sluiten*

Het Poolse persbureau PAP maakte op 31 okt. 1988 bekend dat de Leninscheepswerf in Gdansk, de bakermat van de verboden vakbond Solidariteit, zou worden gesloten. De directeur van de werf, Czeslaw Tolwinski, had op 29 oktober van minister van industrie Mieczyslaw Wilczek de opdracht gekregen een begin te maken met de sluiting van de onderneming. De werf, waar 12.000 mensen werkten, zou volgens PAP op 1 dec. 1988 formeel worden opgeheven. De liquidatie zou na een jaar afgerond moeten zijn.

Volgens de regering zouden er geen ontslagen vallen. Een deel van de arbeiders kon gewoon doorwerken, omdat verscheidene moderne afdelingen van het bedrijf werden overgenomen door een andere werf. Bovendien waren er volgens de autoriteiten voldoende vacatures bij andere scheepswerven in de stad.

Als reden voor het besluit de werf op te heffen noemde de regering het chronische tekort aan arbeidskrachten bij de werf en het verouderde machinepark. Ook was de produktie de laatste jaren sterk afgenomen: van 24 schepen in 1979 tot 9 schepen in 1987. In het voorjaar van 1988 had de directie van de werf al van de Nationale Bank van Polen te horen gekregen dat het bedrijf niet langer in aanmerking zou komen voor verdere overheidssteun en kredieten.
Vakbondsleider Lech Walesa reageerde woedend op de officiële bekendmaking van de sluiting. Hij noemde het besluit een ,,persoonlijke provocatie van minister-president Rakowski die gericht is tegen de bakermat van Solidariteit" en zei vastbesloten te zijn voor het voortbestaan van de werf te strijden.
Tijdens een massale vergadering op de Lenin-werf op 2 november verklaarden de arbeiders dat zij gezamenlijk zouden trachten de werf te redden. De verklaring werd ook onderschreven door leden van de erkende vakbond OPZZ. Het voornemen van de arbeiders werd gesteund door de directie. In een ultimatum aan de regering stelden de arbeiders, dat als het besluit de werf per 1 december te sluiten niet op 8 november was teruggedraaid, zij zich zouden beraden op protestacties. Op een persconferentie in Gdansk op 3 november verklaarde Walesa zich persoonlijk tegen het organiseren van een staking op de Lenin-werf, maar wanneer de arbeiders in meerderheid tot een staking zouden besluiten zou hij zich daarbij aansluiten.

Op 6 november sprak Walesa na afloop van een mis in de St. Brygida-kerk enkele duizenden toehoorders toe en dreigde daarbij toch het stakingsparool te zullen geven, als de autoriteiten voor 8 november hun besluit niet hadden teruggedraaid.
Directeur Tolwinski van de Leninwerf, die in voortdurende onderhandeling met de regering was, had inmiddels laten weten dat de werf tot 1990 lopende orders zou afhandelen en dat tot die tijd 3 a 4.000 werknemers zouden worden ontslagen of zouden afvloeien. Na 1990 zou op het terrein van de werf een reeks andere bedrijven worden gevestigd, waaronder een kleine scheepswerf onder een andere naam.

Op 8 november verklaarde Lech Walesa dat de arbeiders van de Lenin-werf die ochtend hadden besloten voorlopig niet te zullen staken. Ongeveer 6.000 arbeiders van de werf hadden tijdens een drie kwartier durende vergadering een resolutie van het Solidariteitscomité aangenomen, waarin werd gevraagd de beslissing tot liquidatie van de werf in te trekken. Er werd een beroep gedaan op alle bedrijven in Polen deze eis te steunen. Het woord staking kwam in de tekst niet voor.
Op twee scheepswerven in Gdansk braken op 8 november echter wel stakingen uit. Op de Wisla-werf legden enkele tientallen van de 900 werknemers het werk neer en op de Reparatiewerf staakten 150 van de 6.000 man. De stakers eisten het behoud van de Lenin-werf en het weer in dienst nemen van werknemers die na de stakingen van augustus ontslagen waren.
In een reactie op de stakingen zei Lech Walesa die dag ,,teleurgesteld" te zijn over het ,,gebrek aan discipline" onder de werfarbeiders. Hij dreigde als leider van Solidariteit af te treden als de stakingen niet werden beëindigd.
Op 9 november werd aan de acties in Gdansk een eind gemaakt, toen het de stakers duidelijk was geworden dat zij niet gesteund werden.
Later die dag werd door de directie van de Reparatiewerf bekendgemaakt dat een aantal stakers was ontslagen; volgens een woordvoerder van het stakingscomité ging het om 70 personen. Een woordvoerder van Solidariteit meldde dat alle 40 deelnemers aan de protestactie op de Wisla-werf eveneens waren ontslagen.

Overleg *Walesa-Kiszczak* zonder resultaat

Op 18 en 19 nov. 1988 vonden opnieuw ontmoetingen plaats tussen de voorzitter van Solidariteit Lech Walesa en minister van binnenlandse zaken Czeslaw Kiszczak.

Begin november had Walesa al een uitnodiging ontvangen voor een gesprek met Kiszczak. Hij had toen als voorwaarden voor een dialoog met de regering gesteld, dat eerst de beslissing om de Lenin-werf te sluiten ingetrokken moest zijn en dat de 100 mijnwerkers die na de stakingen van augustus waren ontslagen weer in dienst moesten worden genomen.
Op 8 november had Walesa de eerstgenoemde voorwaarde laten vallen, toen duidelijk was geworden dat de werf pas twee jaar later zou worden gesloten.

Nadat Walesa op 18 november de hele dag overleg had gevoerd met adviseurs en kerkelijke hoogwaardigheidsbeklederS, had hij 's avonds een ontmoeting met minister Kiszczak. De dag erop volgde een tweede gesprek, dat zes uur duurde, en dat werd bijgewoond door Walesa's adviseur Tadeusz Mazowiecki, aartsbisschop Bronislaw Dabrowski, bisschop Tadeusz Goclowski van Gdansk, de kerkelijke woordvoerder Alojzy Orszulik en Stanislaw Ciosek, binnen het Politburo belast met vakbondszaken.
Uit een gemeenschappelijk communiqué dat op 19 november werd uitgegeven, bleek dat tijdens het overleg geen overeenstemming was bereikt over de voorwaarden waaronder een brede dialoog tussen oppositie en regering zou kunnen beginnen.
Volgens Walesa had de regering haar standpunt ten aanzien van het rondetafelgesprek verhard en behoorde een discussie over de legalisering van de vakbond Solidariteit niet langer tot de mogelijkheden. „Wij zijn bereid tot grote compromissen in economische, politieke en zelfs sociale zaken, maar niet op essentiële gebieden, en het pluralisme is een essentiele zaak", aldus Walesa.

BETREKKINGEN MET DE VERENIGDE STATEN. BUSH IN POLEN

De toenmalige Amerikaanse vice-president George Bush bracht van 26-29 sept. 1987 een officieel bezoek aan Polen. Op 27 september had Bush een twee uur durend onderhoud met de Poolse leider generaal Wojciech Jaruzelski. Uit het gevolg van Bush werd vernomen dat de vice-president tijdens het gesprek Amerikaanse steun had toegezegd bij de Poolse pogingen een nieuw afbetalingsschema vast te stellen voor de buitenlandse schuld

De Amerikaanse vice-president George Bush legt op 28 september 1987 een krans op het graf van de vermoorde priester Jerzy Popieluszko. Naast hem Solidariteit-leider Lech Walesa.

van het land, die ongeveer *70* miljard gulden bedroeg. Bush had de Poolse leider opgeroepen politieke en economische hervormingen in zijn land door te voeren en de verboden vakorganisatie Solidariteit weer in ere te herstellen.

Diezelfde dag had Bush een gesprek onder vier ogen met Solidariteit-leider Lech Walesa, dat hij na afloop ,,informatief en zeer stimulerend" noemde. Tijdens een diner dat die avond werd aangeboden aan leiders van Solidariteit, onder wie Lech Walesa, Janusz Onyszkiewicz, Jacek Kuron en Adam Michnik, zei Bush: „We steunen Solidariteit en we steunen pluralisme en daar zijn we heel duidelijk over geweest bij de besprekingen met regeringsfunctionarissen".

Op 28 september legde Bush, samen met Lech Walesa, een krans bij het graf van de door de geheime politie in oktober 1984 vermoorde priester Jerzy Popieluszko (zie pag. 47512 e.v.-1987). Een dag later richtte de vice-president zich in een vijf minuten durende televisietoespraak, die rechtstreeks werd uitgezonden, tot het Poolse volk en riep hen op te streven naar ,,grotere vrijheid". De Verenigde Staten erkenden volgens hem dat Polen al enige stappen had genomen in de richting van economische hervorming en nationale verzoening. ,,Terwijl u in de richting gaat van grotere vrijheid en pluralisme zullen wij nieuwe manieren trachten te vinden om u behulpzaam te zijn", aldus Bush.

Op een persconferentie voor zijn vertrek uit Polen op 29 september toonde Bush zich voorzichtig optimistisch over de toekomst van de Pools-Amerikaanse betrekkingen: ,,Er zijn bepaalde etappes genomen en er bestaat een basis voor duurzame en stevige betrekkingen'.

De Poolse regeringswoordvoerder Jerzy Urban maakte die dag bekend dat Polen en de VS waren overeengekomen voor het eerst in vier jaar weer ambassadeurs uit te wisselen. Namens de VS zou John Davis, de zaakgelastigde van de VS in Warschau, tot nieuwe Amerikaanse ambassadeur worden benoemd. Aan Poolse zijde werd een onderminister van buitenlandse zaken, Jan Kinast, voorgedragen als nieuwe ambassadeur in Washington.

De vorige ambassadeur in Washington, Romuald Spasowski, had na het uitroepen van de staat van beleg in 1981 asiel aangevraagd in de Verenigde Staten (zie pag. 38013 e.v.-1987). Sinds 1983, toen Polen weigerde een nieuwe Amerikaanse ambassadeur toe te laten, waren beide landen vertegenwoordigd door zaakgelastigden.

Minister Olechowski in Verenigde Staten

De Poolse minister van buitenlandse zaken Tadeusz Olechowski bracht eind juli 1988 op uitnodiging van vicepresident George Bush een bezoek aan Washington.

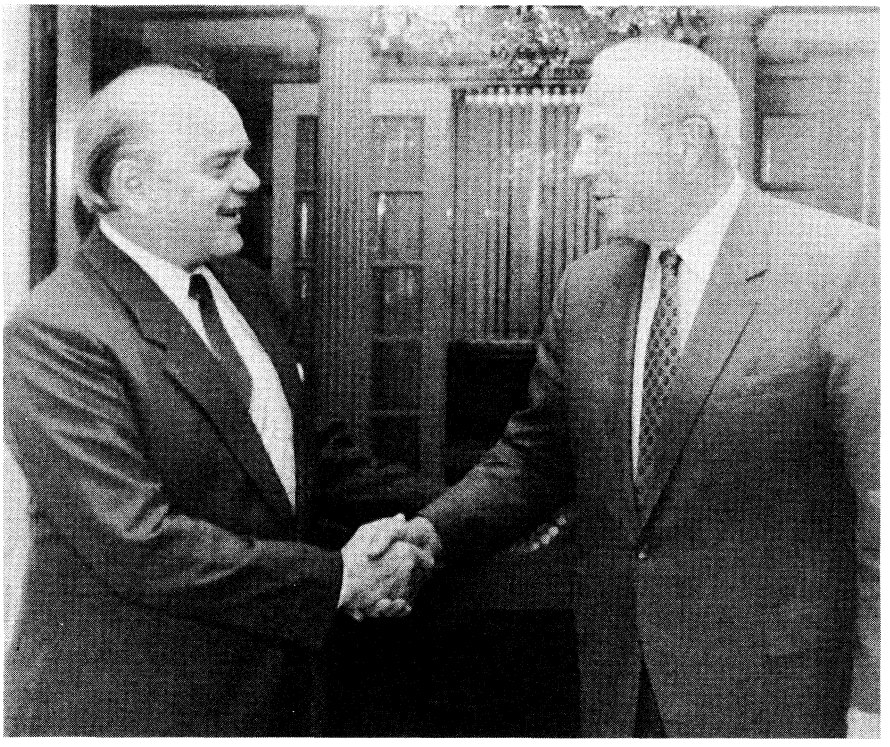
Op 28 juli voerde Olechowski gesprekken met zijn collega George Shultz, met minister van handel C. William Verity en met de directeur van het Amerikaanse Informatiebureau USIA Charles Wick.

SOWJET-LEIDER GORBATSJOW BEZOEKT POLEN

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow arriveerde op !! juli 1988 in Warschau voor zijn eerste bilaterale bezoek aan Polen.

Enkele uren na zijn aankomst in Warschau hield Gorbatsjow een toespraak in het Poolse parlement, waarin hij onder meer voorstelde een Europese conferentie te houden over de vermindering van de conventionele bewapening. ,,Verbaal is iedereen voor de noodzaak van het verminderen van de conventionele bewapening en in de praktijk breidt iedereen zijn militaire reserves uit". De Sowjet-Unie wilde volgens hem dit patroon doorbreken. Gorbatsjow bood ook een vermindering van de Sowjet-luchtverdediging in Oost-Europa aan als het Westen geen Amerikaanse F-16-bommenwerpers in Italië zou plaatsen.

Gorbatsjow wijdde een groot deel van zijn toespraak aan de Sowjet-Poolse betrekkingen. Hij prees de ,,grote toenadering" tussen beide landen en veroordeelde ondubbelzinnig de ,,onderdrukking" van het Stalin-tijdperk, die had geleid tot de deportatie van hon-

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz begroet zijn Poolse collega Tadeusz Olechowski op 28 juli 1988 in Washington.

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow praat op de tweede dag van zijn bezoek aan Polen (12 juli 1988) met omstanders in de omgeving van Krakow.

derdduizenden Polen tussen 1939 en 1941 en tot de executie van Poolse communisten. De Sowjet-leider hield de Polen nog eens voor dat een gemengde commissie van historici de ,,witte plekken" in de geschiedenis van de wederzijdse betrekkingen aan het onderzoeken was en daar te zijner tijd verslag over zou uitbrengen. De naam Katyn, het Russische dorp waar in de Tweede Wereldoorlog de massamoord op meer dan 4.000 krijgsgevangen Poolse officieren had plaatsgevonden, noemde hij echter niet.

Op 12 juli bezocht Gorbatsjow in het zuiden van Polen de stad Krakow, waar hij een toespraak hield tot enkele duizenden jongeren, en waar hij werd rondgeleid in de Maria-kathedraal. Hij bracht ook een bezoek aan het dorp Poronin, waar Lenin enkele maanden had gewoond.

Tijdens een bezoek aan de Oostzeehaven Szczecin op 13 juli prees Gorbatsjow Jaruzelski als ,,een man met grote morele en intellectuele capaciteiten, die van zijn land houdt en toegewijd is, een groot internationalist".

In een toespraak tot werfarbeiders zei de Sowjet-leider dat hij zelf leerde van de Poolse ervaringen en hij hield zijn gehoor voor ,,niet bang te zijn voor mislukkingen en niet in paniek te raken".

Ter afsluiting van het officiële bezoek ondertekenden Gorbatsjow en zijn ambtgenoot Jaruzelski op 14 juli in Warschau een gemeenschappelijke verklaring.

Hierin werd onder meer gesteld dat de Sowjet-Poolse relaties gebaseerd waren op ,,het principe van volledig respect voor de soevereine rechten van elk land op onafhankelijke besluiten over de methoden en vormen van de opbouw van het socialisme". Elk socialistisch land had volgens de verklaring recht op zijn eigen weg naar het socialisme en niemand had de ,,absolute waarheid" over het socialisme in pacht.

Volgens waarnemers had Gorbatsjow met deze verklaring definitief de Brezjnew-doctrine overboord gezet, volgens welke de Sowjet-Unie het recht had militair in te grijpen in broederlanden, wanneer deze afweken van de Sowjet-lijn.

In het *NRC/H'blad* van 16-7-1988 ging correspondent Peter Michielsen na waarom het bezoek van de Sowjet-leider voor veel Polen in een teleurstelling was geëindigd.

Dat heeft minder te maken met Gorbatsjows inspanningen dan met de verwachtingen die de Polen van het bezoek hadden. Eén woord heeft daarbij een doorslaggevende rol gespeeld: Katyn. En dat ene woord heeft Gorbatsjow deze week in Polen niet laten vallen.

Katyn is de grootste van alle ,.witte plekken" in de Sowjet-Poolse betrekkingen en de toetssteen waaraan de meeste Polen de Sowjet-Unie meten. In 1943 vonden de nazi's nabij dit dorp bij Smolensk een massagraf met de lijken van 4250 Poolse officieren. Het staat wel vast dat de officieren, die na de verdeling van Polen in 1939 in Sowjet-krijgsgevangenschap waren geraakt. op last van Stalin zijn vermoord. Volgens de nog steeds geldende Sowjet-versie was de massamoord echter het werk van de Duitsers. En dat is officieel nog steeds de versie waaraan ook de Poolse regering zich houdt.

Katyn is niet de enige ,,witte plek" in de Sowjet-Poolse relaties. Er zijn er vele: de Pools-Russische oorlog van 1919 en 1920, Stalins liquidatie van de Poolse communistische partij in 1938. het Molotow-Ribbentroppact van 1939. de deportatie van honderdduizenden Polen tussen 1939 en 1941

Maar geen enkele ,.witte plek" heeft de emotionele geladenheid van Katyn. Veel Polen vinden Katyn ,,het belangrijkste probleem" in de wederzijdse betrekkingen. zoals kardinaal Glemp het onlangs tegen een Sowjet-blad uitdrukte. Katyn is het symbool van al het onrecht dat vanuit het Oosten over de Polen is gekomen.

Als Gorbatsjow dit eerste bilaterale bezoek aan Polen had aangegrepen om eindelijk met de historische waarheid over Katyn te komen, zou hij in dit land van traditionele anti-Russen op slag de status van held hebben gekregen. Maar Gorbatsjow zweeg en het bezoek viel dood. Het „Misja blijf bij ons" van maandag (11 juli) was woensdag bij een toespraak van Gorbatsjow tot een zorgvuldig geselecteerd gehoor in Szczecin al veranderd in beleefd, maar allesbehalve enthousiast applaus en ook op straat was van veel belangstelling voor het hoge bezoek geen sprake meer.

Toch ligt de schuld van de Poolse teleurstelling niet alleen bij de Sowjet-leider. Er was iets mis met het verwachtingspatroon van de Polen. Sinds vorig jaar vormen de ..witte plekken" in de Sowjet-Poolse geschiedenis het onderwerp van studie voor een gezamenlijke commissie van historici, die binnen afzienbare tijd met een rapport komt waarin al die pijnlijke thema's aan de orde komen. ook Katyn. De leider van de Poolse historici in de commissie, prof. Jarema Maciszewski, zei op 29 juni in een verslag over de werkzaamheden: „We bestuderen in detail de omstandigheden rond de moord op Poolse officieren wier lichamen in Katyn werden gevonden. We zullen dit onderwerp tot de bodem uitzoeken. De Sowjet-zijde stelt een gedetailleerde analyse op van Westerse bronnen en de Poolse zijde bestudeert Sowjet-bronnen, waarvan er tot nu toe maar weinig zijn. Het vinden van de waarheid vereist geduld. Dit was een grote tragedie. We moeten de kleinzoons het lot van hun grootvaders uitleggen."

Zolang die commissie aan het werk is, kon Gorbatsjow moeilijk in Polen de waarheid over Katyn verkondigen. Hij zou daarmee de historici, die geen kans laten liggen om de ongeduldige Polen duidelijk te maken hoe diepgravend, serieus en wetenschappelijk ze te werk gaan, te kijk hebben gezet. Het is in Polen mode die commissie belachelijk te maken met het argument dat de waarheid over Katyn allang bekend is en dat de heren historici naar de bekende weg zoeken. Maar op officieel niveau pakt men gewoonlijk zulke wel degelijk pijnlijke zaken nu eenrnaal niet aan met de verbale voortvarendheid van het koffiehuisgesprek en Gorbatsjow heeft zonder twijfel het gevoel dat hij heeft gedaan wat hij kon: hij heeft de stalinistische deportaties van honderdduizenden Polen tussen 1939 en 1941 veroordeeld. en hij heeft met zijn Poolse collega Jaruzelski de heren historici opgedragen hun werk te bespoedigen.

Daar moesten de Polen het voorlopig mee doen, hoe begrijpelijk ook hun teleurstelling is.

Russisch herdenkingsmonument in Katyn

De woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, Gennadi Gerasimow, verklaarde op 30 aug. 1988 dat in Katyn, waar in 1943 een massagraf van meer dan 4.000 Poolse officieren werd gevonden, een herdenkingsmonument zou worden geplaatst. Volgens Gerasimow betekende dit niet dat de Sowjet-Unie toegaf verantwoordelijk te zijn voor de massamoord, maar moest de schuldvraag nog worden vastgesteld door de Sowjet-Poolse commissie die de zaak in onderzoek had.

(Vor. ber. pag. 58712 e.v., pag. 69012 e.v., pag. 729 e.v.).

KAAIMAN EILANDEN

NIEUWE GOUVERNEUR. VERDRAG MET ENGELANDENDEVSOVERHET VERLENEN VAN WEDERZIJDSE WETTELIJKE BIJSTAND

Op 10 juni 1987 volgde Alan James Scott, tot op dat moment plaatsvervangend hoofd van de uitvoerende raad van Hongkong, George Peter Lloyd op als gouverneur van de Kaaiman eilanden (een eilandengroep die één van de vijf Britse „dependencies" in het Caribisch gebied vormde). Lloyd was op 14 jan. 1982 tot gouverneur benoemd.

De gouverneur, die verantwoordelijk was voor defensie, binnenlandse veiligheid, buitenlandse zaken en openbare diensten, bekleedde tevens het voorzitterschap van de uitvoerende raad en dat van de wetgevende raad. Een ,,dependency" is een vrij zelfstandig Brits gebiedsdeel met zelfbestuur.

Verdrag met Engeland en de VS over het verlenen van wederzijdse wettelijke bijstand

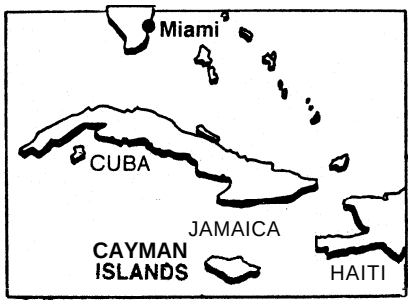
Op 3 juli 1986 tekenden de regeringen van de Kaaiman eilanden, Engeland en de Verenigde Staten een verdrag inzake het verlenen van wederzijdse wettelijke bijstand dat bepaalde Amerikaanse functionarissen een brede toegang gaf tot dossiers van banken die vroeger geheim waren.
In de *Wall* Street Journal van die dag werd gemeld dat het verdrag zou dienen als een model voor soortgelijke verdragen met landen als de Bahama's, de Britse Maagden eilanden alsmede de Turks en Caicos eilanden.

(vor. ber. op pag. 300-1986)

MAAGDEN EILANDEN

GOUVERNEUR ONTBINDT WETGEVENDE RAAD WEGENS MOTIE VAN WANTROUWEN TEGEN PREMIER ROMNEY. VERKIEZINGEN. NIEUWE REGERING O.L.V. STOUTT

Op 21 aug. 1986 maakte de gouverneur van de Britse Maagden eilanden, David Barwick, bekend dat hij de wetgevende raad van de eilandengroep had ontbonden en dat er voor het einde van het jaar nieuwe verkiezingen zouden plaatsvinden.
De bekendmaking kwam zes dagen voordat de wetgevende raad moest stemmen over een motie van wantrouwen tegen „chief minister" (premier) Cyril Romney (zie voor de verkiezing van Romney pag. 279/3-1986). Romney was eigenaar van de firma Financial

Management Trust, die beschuldigd werd van het witwassen van geld afkomstig van drugshandel.
Volgens Lavity Stoutt, de leider van de oppositionele Virgin Islands Party (VIP), was het feit dat Romney eigenaar van die firma was ,,onbehoorlijk voor een regeringsminister en in conflict met zijn openbare verantwoordelijkheden".
Op 30 september gingen de ongeveer 5.000 kiesgerechtigde bewoners van de Maagden eilanden (op een bevolking van zo'n 12.000 mensen) naar de stembus om een nieuwe wetgevende raad te kiezen. Bij de verkiezingen werden vijf van de negen zetels in de raad gewonnen door de VIP en op 1 oktober werd Stoutt „chief minister" als opvolger van Romney. Stoutt was twee maal eerder premier geweest, laatstelijk van 1979-1983 (pag. 279/3 e.v.-1986).
De United Party (UP) behaalde twee zetels en verder werden twee onafhankelijke kandidaten gekozen. Willard Wheatley, tot dan toe vice-premier, was één van de twee UP-leden die niet werden herkozen. Romney, die in 1983 als onafhankelijke met steun van de UP premier was geworden, werd wel herkozen.
Na de verkiezingen werden de portefeuilles binnen de uitvoerende raad als volgt verdeeld:

Vice-premier, minister van natuurlijke hulpbronnen en arbeid - Omar Hodge; minister van gezondheid, onderwijs en welzijn - Louis Walters; verbindingen en werken - Oliver Cills.

TURKS EN CAICOS EILANDEN

GOUVERNEUR ONTBINDT UITVOERENDE RAAD VAN FRANCIS NA WANGEDRAG MINISTERS. VERKIEZINGEN. NIEUWE REGERING O.L.V. SKIPPINGS

Op 15 apr. 1986 begon de jurist Louis Blom-Cooper met een onderzoek naar beschuldigingen van brandstichting, corruptie en wanbeheer op de Turks en Caicos eilanden, een vrij zelfstandig Brits gebiedsdeel met zelfbestuur (zie pag. 303 e.v.-1986).
Op 4 juli werd een rapport over het onderzoek voorgelegd aan het Britse ministerie van buitenlandse zaken en het Gemenebest. In het rapport stond dat „chief minister" (premier) Nathaniel Francis en verscheidene vooraanstaande ministers zich schuldig hadden gemaakt aan „onconstitutioneel gedrag, politieke discriminatie en bestuurlijk wanbeheer" en daarom ,,ongeschikt waren om ministeriële verantwoordelijkheid te dragen". Volgens het rapport waren de leiders van de oppositionele People's Democratic Movement (PDM) eveneens ,,ongeschikt om een openbaar ambt te bekleden".
Op 24 juli trad Francis, die de beschuldigingen ,,zeer inaccuraat en ongefundeerd" noemde, af als leider van de uitvoerende raad (regering). Verder stapten de minister van gezondheid en onderwijs, Robert Hall, en die van openbare werken en verbindingen, Alden Durham, op. Daarna werd de rest van de uitvoerende raad ontbonden door de Britse gouverneur, Christopher Turner.
In afwachting van nieuwe verkiezingen zou Turner voorlopig met behulp van een door hem benoemde adviesraad regeren.

Algemene verkiezingen volgens nieuw kiessysteem

Op 3 maart 1988 behaalde de oppositionele People's Democratic Movement (PDM) van Oswald O. Skippings 11 van de inmiddels tot 13 zetels uitgebreide wetgevende raad. De overige twee zetels gingen naar de Progressive National Party van oud-premier Francis.
Daarna werden de volgende in de wetgevende raad gekozen leden in de uitvoerende raad benoemd: Skippings („chief minister" en minister van buitenlandse zaken en toerisme), Llewelyn Handfield (vice-premier en minister van natuurlijke hulpbronnen), Wendel Swann (minister van sociale diensten), Derek Taylor (minister van handel en ontwikkeling) en Samuel Harvey (minister van werken en openbare diensten).

Er was een nieuw kiessysteem van kracht geworden dat voorzag in de uitbreiding van het aantal te kiezen zetels in de wetgevende raad van 11 tot 13, een uitbreiding van het gekozen aantal leden in de uitvoerende raad van vier tot vijf en een vermindering van het aantal kiesdistricten van van 11 tot viif. waarbii in sommige districten maximaal drie afgevaardigden konden worden gekozen (vroeger had elk van de 11 kiesdistricten één vertegenwoordiger in de wetgevende raad).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

REDUCTIE SOWJET-STRIJDKRACHTEN

De Sowjet-Unie zal haar conventionele strijdkrachten met 500.000 man verminderen, ong. tien procent van het totaal. Zes Sowjet-divisies met in totaal 50.000 soldaten en 5.000 tanks zullen uit de DDR, Tsjechoslowakije en Hongarije worden teruggetrokken.
Sowjet-president en -partijleider Michail Sergejewitsj Gorbatsjow heeft dat op 7 dec. in een fundamentele toespraak tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York aangekondigd.
Zowel de Verenigde Staten als de Europese bondsgenoten hebben de eenzijdige troepenvermindering als een belangrijke stap verwelkomd.
Gorbatsjow in zijn toespraak: ,,In de komende twee jaar zullen de Sowjet-strijdkrachten met 500.000 man worden verminderd. De aantallen conventionele wapens zullen eveneens substantieel worden verminderd. Dit zal eenzijdig worden gedaan."
De partijleider specificeerde deze aankondiging wat betreft Oost-Duitsland, Tsjechoslowakije en Hongarije: ,,In overeenstemming met onze bondgenoten in het Warschaupact hebben we besloten om tot 1991 zes tankdivisies uit Oost-Duitsland, Tsjechoslowakije en Hongarije terug te trekken en deze te ontmantelen."
Met deze terugtrekking zijn in totaal 50.000 Sowjet-militairen en 5.000 tanks gemoeid, aldus Gorbatsjow.
Ook in het Europese deel van de Sowjet-Unie zelf en in het Aziatische deel zouden troepen worden verminderd. In het Europese deel van de Sowjet-Unie en de drie genoemde landen worden in totaal 10.000 tanks, 8.500 stuks artilleriegeschut en 800 gevechtsvliegtuigen ontmanteld, zo zei de Sowjetleider.

Tegelijkertijd stelde hij een herstructurering van de resterende divisies in de landen van het Warschaupact in het vooruitzicht, waardoor het defensieve karakter zal worden versterkt: ,,Alle resterende Sowjet-divisies (...) op het grondgebied van onze bondgenoten worden gereorganiseerd. Hun structuur zal anders worden dan deze nu is, na een belangrijke vermindering van tanks worden deze duidelijk defensief."
Na de terugtrekking van zes Sowjet-divisies zouden er volgens Amerikaanse opgaven nog 24 in de andere Warschaupactlanden overblijven.
De NAVO schat het conventionele voordeel van het Warschaupact op ongeveer twee tegen een als het gaat om tanks, artillerie en gepantserde infanterie
De belofte tot herstructurering is een reactie op een algemene klacht van de NAVO dat de bewapening en training van de Warschaupactlanden offensieve daden vooronderstelt
De Amerikaanse minister van bultenlandse zaken George Shultz noemde de troepenvermindering een v elko me en belangrijke stap", maar wees er tegelijk op dat er ook na uitvoering nog een „belangrijk verschil" blijft tussen de conventionele kracht var. de NAVO en het Warschaupact.
Shultz noemde de belofte om de Sow jet-troepen een defensief karakter te geven „van grote betekenis"

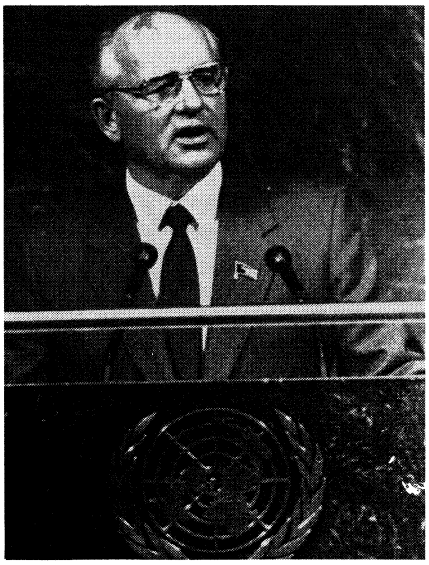
De komende president George Bush sprak van een ,,redelijk substantiële. eenzijdige vermindering van strijdkrachten". Bush: ,,Natuurlijk betekent dit niet dat de conventionele krachtsverhoudingen gelijk komen, maar het is positief."

Eerste reacties

De NAVO heeft op 8 dec. de eenzijdige vermindering van troepen, tanks en artillerie van de Sowjet-Unie voorzichtig begroet.
Andere reacties uit Westerse landen en China waren enthousiaster.
NAVO-secretaris-generaal Manfred Wörner noemde de door Gorbatsjow aangekondigde vermindering van de Sowjet-strijdkrachten in Europa een bemoedigende ontwikkeling.
Wörner wees erop dat het Sowjet-overwicht bij de conventionele bewapening daarmee nog niet is verdwenen en er nog geen stabiel evenwicht wordt geschapen. Maar als de aankondiging van Gorbatsjow wordt uitgevoerd is er volgens Wörner „ontegenzeggelijk sprake van een belangrijke stap in de goede richting".
Wörner: ,,Als de Sowjet-Unie rnet deze stappen accepteert dat haar conventionele superioriteit de belangrijkste bedreiging is voor de stabiliteit en veiligheid in Europa, dan is de aankondiging van gisteren nog belangrijker".
De reacties in politieke kring in de Bondsrepubliek op Gorbatsjows aankondiging zijn positief.
Bondskanselier Kohl sprak van een .,belangrijke stap in de goede richting". In het bijzonder terugtrekking van tank-divisies aan de Duits-Duitse grens wordt in Bonn gewaardeerd.
Binnen de oppositie is er onmiddellijk op aangedrongen aan Westelijke zijde nu af te zien van modernisering van de kernwapens voor de korte afstand in Europa.

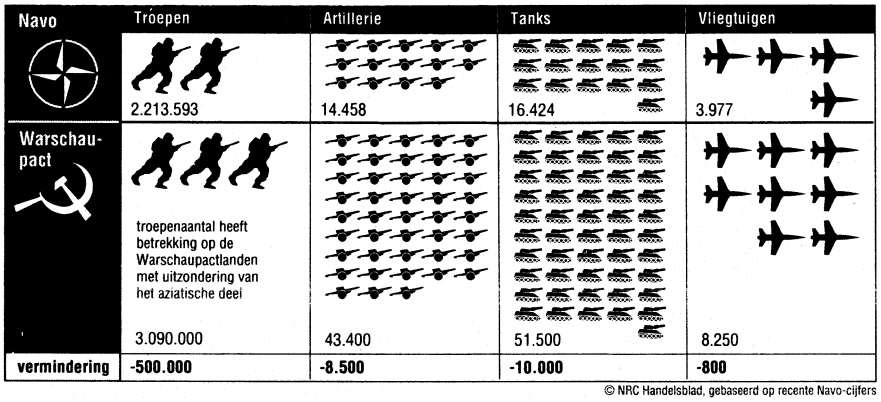
Jean-Pierre Chevènement, de Franse minister van defensie, zei op 7 dec. dat hij niet verrast was door het Sowjet-initiatief. Het Franse ministerie van buitenlandse zaken sluit zich bij deze reactie aan.

In Franse regeringskringen werd gezegd dat de Hongaren de Fransen in nov. al informatie over het Russische initiatief hadden gegeven.
De eerste reactie van de Britse premier Thatcher was ,,dat ze de vermindering van de troepen en bewapening die door Gorbatsjow is voorgesteld warm verwelkomt.
De premier beschouwt ze als een belangrijke stap naar het veilig stellen van een beter evenwicht van strijdkrachten in Europa gezien de huidige overweldigende overmacht van de Sowjet-Unie", aldus een woordvoerder.
België beschouwt het besluit van Gorbatsjow als een ,,stap in de goede richting" en als een duidelijk teken van de bereidheid van de Sowjet-Unie om ,,van woorden over te gaan op daden", zei op 8 dec. een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken.
Het aanbod zal volgens het Belgische ministerie ongetwijfeld positieve gevolgen hebben voor de uitkomst van de toekomstige onderhandelingen

Michail Gorbatsjow achter het spreekgestoelte in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

Weekblad 57ste jaargang No. 2976, pag. 43703-43718

over beperking van de conventionele bewapening in Wenen.
China heeft Gorbatsjows rede toegejuicht. Woordvoerder Li Zhaoxing van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken zei: „Dit is een positieve ontwikkeling. Wij verwelkomen haar".
Oost en West zijn volgens minister Van den Broek (buitenlandse zaken) onderweg naar een ,,betekenisvolle ontspanning zonder de euforie van détente van de jaren zeventig".
Dit zei Van den Broek 's ochtends op 8 dec. in zijn rede waarmee hij als voorzitter de halfjaarlijkse Atlantische Raad van de Ministers van buitenlandse zaken van de NAVO-landen in Brussel opende.
Van den Broek noemde de eenzijdige stappen op het gebied van de conventionele bewapening die Sowjet-president Gorbatsjow in zijn VN-rede aankondigde belangrijk en hij voegde er aan toe dat de NAVO ,,positieve ontwikkelingen in Oost-Europa wil bevorderen".
Van den Broek: „In het vorige decennium hadden we een fragiele détente die ons vaak teleurstelling bracht. Nu zijn we op weg naar een betekenisvollere ontspanning, zonder de euforie van de zeventiger jaren en deze stand van zaken geeft de beste vooruitzichten".
De minister zei dat werkelijke ontspanning meer is dan alleen maar wapenbeheersing. Mensenrechten en contacten tussen volken zijn er volgens hem een essentieel onderdeel van. ,,Gelijk op met onze agenda voor wapenbeheersing zouden we een, wat ik noem, ,,civiele ontspanning" moeten proberen op te bouwen.
Dat houdt naast mensenrechten ook de bevordering van handel tot wederzijds voordeel. samenwerking bij het milieubeleid en culturele uitwisseling in."

De minister: ,,Door het scheppen van een nieuwe osmose over de lijn die ons verdeelt, kunnen we bijdragen tot het overkomen van de verdeling van ons continent."
Hij waarschuwde dat perestrojka in de Sowjet-Unie nog niet heeft geleid tot een verschuiving van militaire uitgaven naar de civiele sector.

Sowjet-stafchef Achromejew afgetreden

Maarschalk Sergei Achromejew heeft ,,om persoonlijke redenen" ontslag genomen als stafchef van de Sowjetstrijdkrachten, zo werd op 7 dec. bekend.
Volgens mededelingen in de Sowjet-Unie kampt de 65-jarige maarschalk met gezondheidsproblemen.
Achromejew is de afgelopen jaren steeds aanwezig geweest als Sowjetleider Gorbatsjow president Reagan ontmoette; hij was er in Reykjavik, vorig jaar in Washington en dit jaar in Moskou bij.
Hij bevond zich echter niet in Gorbatsjows uitgebreide gevolg toen deze op 6 dec. in New York aankwam.
Sowjet-woordvoerder Gerasimow zei op 7 dec. dat het ontslag van Achromejew niet samenhangt met de uitgebreide vermindering van de conventionele bewapening die door Gorbatsjow in de Verenigde Naties is bekendgemaakt. Gerasimow zei dat de maarschalk Gorbatsjow als adviseur terzijde zal blijven staan. Een opvolger is nog niet benoemd.
Volgens waarnemers heeft de militaire leiding in Moskou zich tot dusverre steeds uitgesproken tegen vermindering van de conventionele bewapening zonder corresponderende maatregelen van het Westen en het vertrek van Achromejew zou dan ook met Gorbatsjows bekendmaking in de VN te maken kunnen hebben.
Geruchten dat de Sowjet-legertop zich tegen het reductieplan zou hebben verzet, werden op 7 dec. overigens door Gorbatsjow zelf ontkend. Daarnaar gevraagd door een Amerikaanse televisie-omroep zei hij: ,,Nee, nee, nee, nee."

Achromejew werd in september 1984 chef van de generale staf. Hij volgde de controversiële Nikolai Ogarkow op, die moest vertrekken nadat hij had gepleit voor een vermindering van de kernbewapening ten gunste van de ontwikkeling van nieuwe militaire technologie (pag. 223/1 e.v.-1985).

Achromejew wordt zeer gerespecteerd door de Amerikaanse onderhandelaars met wie hij de afgelopen jaren contact heeft gehad.
Hij was ook onderminister van defensie. Gerasimow maakte op 7 dec. duidelijk dat hij ook uit die functie ontslag heeft genomen.

Analyse van Gorbatsjows besluit

Aan een beschouwing in het NRCI H'blad van 8 dec. van de hand van de correspondent van deze krant in de VS ontleend is de volgende analyse van de redenen voor en consequenties van het besluit van Gorbatsjow m.b.t. de conventionele bewapening.

Op zichzelf beschouwd is de aankondiging van 7 dec. een logische stap in de koers van de Sowjet-leiding. Gorbatsjow bepleit al geruime tijd een ,,betrouwbare, redelijk voldoende defensie" en wil overheveling van defensie-uitgaven naar de burgermaatschappij.
Gezien het feit dat de conventionele bewapening 85 procent van alle militaire uitgaven behelst - 17 tot 20 procent van het Sowjet Bruto Nationaal Produkt gaat naar defensie - is het onvermijdelijk dat er in de conventionele bewapening wordt gesneden. Beperking van nucleaire potentielen brengt onvoldoende geld in het laatje.
Bovendien dreigt in de Sowjet-Unie een tekort aan dienstplichtigen en is er al geruime tijd een debat aan de gang om de dienstplicht (twee jaar) te beperken en jongeren tussen 18 en 20 jaar produktiever te gebruiken dan in het grauw-groene uniform gebeurt.
En ten slotte: de Volksrepubliek China heeft de afgelopen vier jaar de weg al gewezen met een vermindering van de strijdkrachten met 1 miljoen man, waardoor China nu nog 3,5 tot 4 miljoen actieve militairen heeft.
De Sowjet-Unie heeft er in totaal meer dan 5 miljoen. (Het Warschaupact 3,9 miljoen en de NAVO 2,2 miljoen, volgens een NAVO-opgave van 25 november.)
Maar tegenover of liever naast de nuchtere logica staat het huzarenstuk. De Sowjet-Unie heeft al eens eerder eenzijdige vermindering van troepen aangekondigd. Dat deed Nikita Chroesjtsjow, die als een waaghalzige bluffer het veld moeten ruimen.
Wie tien procent bij het leger weghaalt, maakt daar geen vrienden en. zoals een hoge Sowjetdiplomaat zei, ,,zoiets zou vóór 30 september niet mogelijk zijn geweest". Op die dag trok Gorbatsjow de touwtjes van de macht strakker aan en wist hij zijn grootste critici uit het machtscentrum te verdringen (pag. 65711 e.v.-1988).
Dat de aankondiging van 7 dec. samenvalt met het vertrek van de onlangs nog uitbundig geprezen Russische stafchef en onderminister van defensie. maarschalk Sergei Achromejew, is tekenend.
Deze militair en wapenbeheersings-autoriteit is een held uit de Tweede Wereldoorlog, zoals zijn lotgenoten voor de rest van hun leven doordrongen van de noodzaak snel en offensief te kunnen reageren wanneer nog eens militair gevaar uit het Westen dreigt.

Aan de psyche van deze generatie knaagt Gorbatsjow wanneer hij .,een andere dan de huidige structuur" van de Sowjet-divisies in de broederlanden van het Warschaupact in het vooruitzicht stelt.
Achromejews vertrek werd up 7 dec. formeel verklaard met een verwijzing naar „gezondheidsredenen", maar Gorbatsjows woordvoerder Gennadi Gerasimow deed amper moeite om een badinerende toon bij de toelichting hierop te onderdrukken: „Hij (Achromejew) liep verwondingen op in de oorlog en misschien heeft dat met zijn gezondheid nu te maken".
In de Verenigde Staten begint nu het debat over de vraag of de Koude Oorlog ten einde is. Het is zoals zo vaak met dit soort debatten, vooral een oefening in semantiek en frasen.
Wie bedenkt dat na ruim vier decennia niet eens consensus bestaat oaer de vraag wanneer de Koude Oorlog begon. laat staan over de vraag hoe deze valt te definieren. moet voor enig uitsluitsel over het einde ervan enig geduld betrachten. Maar achter dit desalniettemin interessante debat gaat welhaast fundamentele t ijfel schuil over de vraag: wat nu?
Enthousiasme en onbehagen vinden elkaar in de Amerikaanse beoordeling van Gorbatsjow, omdat de man weliswaar op de goede weg is. maar daarmee tevens gevestigde machtsverhoudingen ondergraaft.
In concreto: zolang Gorbatsjow tweespalt tussen de VS en West-Europa brengt, is hij een bedreiging. Maar is anderzijds het uiteenlopen van Amerikaanse en Europese belangen niet de succesrijke consequentie van het einde van de Koude Oorlog?
Aan de andere kant van het eertijds ijzeren gordijn kunnen vergelijkbare vragen worden vermoed.
Het sleutelland. de DDR, voelt zich ongemakkelijk bij de ontwikkelingen in het broederland.
En in de Sowjet-Unie zelf, waar de legitimatie van de communistische partij na de oorlog zozeer stoelde op het Groot-Russische succes in Oost-Europa, hoeven concrete troepenverminderingen ten gunste van het begrip perestrojka ook niet alleen op applaus te rekenen.
De even schrandere als structurele pessimist Henry Kissinger schilderde enkele dagen eerder het spookbeeld van een Europa waaruit beide supermogendheden zich bezig waren terug te trekken zonder enig concept en waarschuurde voor een situatie van Europese chaos die zou lijken op de vooravond van de Eerste Wereldoorlog.
In die opinie is Kissinger weliswaar nog betrekkelijk eenzaam, maar feit is dat niemand in de VS zich precies kan voorstellen hoe de wereld er voor de twee supermogendheden straks uitziet als Gorbatsjow dit tempo volhoudt.
Kissinger op 7 dec. in een interview: „We hebben een debat nodig over de vraag of de Sowjet-Unie de Verenigde Staten door hun voorstellen uit Eurazië willen duwen of dat ze vrede nastreven door een nieuw evenwicht."

Informele top van Gorbatsjow met *Reagan en* Bush

Na zijn opzienbarende toespraak voor de Verenigde Naties, heeft Sowjet-leider Michail Gorbatsjow op 7 dec. op Governors Island even ten zuiden van Manhattan een lunch gebruikt met een Amerikaanse delegatie onder leiding van president Reagan en diens opvolger George Bush.

Op het ogenblik van hun bijeenkomst op het eilandje hadden Reagan en Bush, die tijdens Gorbatsjows toespraak in een helikopter zaten, overigens nog nauwelijks kennis kunnen nemen van de inhoud van de speech van de Sowjet-leider.
Bush had tevoren nîidrukkelijk te kenrien gegeven als vice-president te verschijnen en voornamelijk te luisteren. Toen hij achter Reagan vandaan kwam om Gorbatsjow de hand te schudden. greep Gorbatsjow hem met twee handen.
Bush na afloop: „Gorbatsjow is een warme persoonlijkheid. Ik heb hem duidelijk gemaakt dat wij enige tijd nodig hebben en hij heeft daar begrip voor,"
Na de lunch nam het drietal Reagan, Rush, Gorbatsjow vanaf een platform een kijkje op het nabije Vrijheidsbeeld en de vanaf dit eiland dankzij het heldere weer indrukwekkende aanblik van Manhattan.

Terwijl de mannen op Governors Island vertoefden, waren Gorbatsjows echtgenote Raisa en Nancy Reagan op bezoek bij mevrouw Perez de Cuellar, de vrouw van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties Hun lunch werd ook bijgewoond door de aanstaande *first lady* van de VS Barbara Bush
Volgens een bij de lurich aanwezige journaliste was mede dank zij mevrouw Bush de sfeer tussen Nancy en Raisa die in het verleden nogal eens op gespannen voet rnet elkaar stonden, ditmaal prettig en ontspannen.
Michail Gorbatsjow bezocht na zijn lunch met Reagan en Bush het World Trade Center om vanaf de 110de verdieping aldaar het uitzicht te genieten
De autocolonne trok vervolgens langs

Van links naar rechts: Michail Gorbatsjow. Ronald Reagan en George Bush op Governors Island in de haven van New York met zicht op het Vrijheidsbeeld.

Wall Street en via Broadway weer terug naar de Sowjet-missie in de 67ste straat.
In de avond van 7 dec. was er een receptie bij de Verenigde Naties.
Nabij de hermetisch afgegrendelde Sowjet-missie werden diverse kleinere betogingen gehouden. Zo betoogden Armeniërs, Esten, Letten, en Litouwers voor de vrijheid van hun landen en riepen joodse demonstranten op om de zogeheten *refuseniks* te laten vertrekken uit de Sowjet-Unie.

Enkele andere onderwerpen uit

Gorbatsjows rede

Michail Gorbatsjow heeft in zijn rede voor de AV van de VN ook nog andere onderwerpen aangesneden dan het vraagstuk van de bewapening.
Zo heeft hij opgeroepen tot een algemene wapenstilstand in Afghanistan, die zou moeten ingaan op 1 jan. 1989.

Volgens het voorstel van Gorbatsjow zouden de strijdende partijen in Afghanistan in het gebied blijven dat ze nu beheersen.
Voorts zouden alle buitenlandse wapenleveranties moeten worden gestaakt en zouden de Verenigde Naties vredestroepen moeten sturen naar Kaboel en andere strategische plaatsen in het land om toe te zien op de naleving van het staakt-het-vuren.
Ook bepleitte hij het houden van een internationale vredesconferentie om te spreken over de toekomstige regering in Afghanistan.
De voorstellen zouden overigens geen gevolgen hebben voor de terugtrekking van het Rode Leger uit Afghanistan, die op 15 februari 1989 moet zijn afgerond.
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, verwierp tijdens een persconferentie na afloop van de toespraak van Gorbatsjow, die een uur duurde, diens voorstellen aangaande Afghanistan. ,,De bevolking van Afghanistan accepteert in het algemeen gesproken niet dat het marionetten-regime het recht heeft om bepaalde gebieden van het land in handen te houden", aldus Shultz.
De Amerikaanse bewindsman wees erop dat de verzetsstrijders, de mujaheddin, niet erg afhankelijk zijn van nieuwe leveranties en aan de winnende hand zijn in grote delen van het land.
Ook de Pakistaanse ambassadeur bij de VN in New York noemde de voorstellen naderhand ,,niet realistisch", terwijl Afghaanse verzetsstrijders evenmin erg te spreken waren over de plannen van Gorbatsjow.
Enkele dagen voordien hadden Sowjet-functionarissen en vertegenwoordigers van het Afghaanse verzet in Saoedi-Arabie overleg over de toestand in Afghanistan.
Ook het deel van de toespraak van Gorbatsjow over de internationale schuldenproblematiek oogstte in het Westen geen bewondering.
In zijn speech noemde de Sowjet-leider de buitenlandse schuld een van de ernstigste problemen en hij kondigde aan dat de Sowjet-Unie bereid was tot een moratorium van 100 jaar op de terugbetaling van schulden door de allerarmste landen.
Ook wil Moskou in bepaalde gevallen schulden eenvoudigweg kwijtschelden.
Gorbatsjow suggereerde verder om een internationale organisatie op te zetten, die schulden van arme landen moet opkopen tegen korting.
Ook gaf hij in overweging om een oproep van de VN-Conferentie over Handel en Ontwikkeling (UNCTAD)te steunen om de schulden van de arme landen aan commerciële instellingen te verminderen.
In financiele kringen in New York werd echter sceptisch gereageerd op de suggesties van Gorbatsjow. Bankiers zagen er vooral een propaganda-zet in van Gorbatsjow.
Volgens deskundigen heeft de Sowjet-Unie zelf op het ogenblik voor zestig miljard dollar aan leningen bij Derde Wereldlanden uitstaan, de meeste hiervan op zeer gunstige voorwaarden voor de ontvangende partij
Ook zou een belangrijk deel van de Sowjet-leningen kredieten voor de aankoop van militaire goederen betreffen.
De toespraak van Gorbatsjow was de eerste van een Sowjet-leider tot de Algemene Vergadering van de VN sedert het geruchtmakende optreden van Nikita Chroesjtsjow 29 jaar eerder.
De huidige Sowjet-leider ontvouwde een visie op de internationale betrekkingen waarin marxisme en ideologie praktisch uren rol meer spelen.
Hij noemde de Franse revolutie van 1789 en de Russische revolutie van 1917 en zei: ,,Beide revoluties brachten elk op hun eigen manier een geweldige stimulans voor de vooruitgang van de mensheid. ( )Het is een hoogst waardevolle geestelijke erfenis. Maar vandaag zien we een andere wereld, waarvoor we een andere weg naar de toekomst moeten zoeken."
De toon van de toespraak was zeer mild. Kritiek op de Verenigde Staten liet Gorbatsjow praktisch achterwege, met name inzake Afghanistan.
Alleen het recente besluit van Washington om PLO-leider Arafat niet tot de VS toe te laten. hekelde de Sowjet-politicus.
In een toelichting op de veranderingen in zijn land zei Gorbatsjow dat er wetgeving in de maak is om de mensenrechten te garanderen. Er wordt aan wijzigingen van het strafrecht gewerkt. aldus Gorbatsjow en wat uitreisvisa betreft wordt „in een humane geest" gehandeld, Sowjet-burgers die met geheime staatszaken in aanraking zijn gekomen mogen het land niet verlaten, maar er komen striktere afspraken en iedereen die solliciteert naar een baan die geheimhouding met zich brengt wordt daar nu tevoren op gewezen.
In geval van een dispuut tussen burger en staat is er een mogelijkheid van beroep. Gorbatsjow: .,Dit ver ijdert het probleem van de zogeheten *refuseniks* van de agenda."

Gorbatsjow voortijdig *naar* huis i.v.m. aardbeving in Armenië

Sowjet-president Gorbatsjow had het voornemen om na zijn verblijf in New York nog bezoeken af te leggen aan Cuba en Londen.

Echter, op 7 dec. deed zich in de Sowjet-republiek Armenië een heftige aardbeving voor, die tienduizenden doden veroorzaakte en grote delen van steden in het noorden van de republiek vernietigde.
Deze ramp deed Gorbatsjow besluiten zijn reis voortijdig af te breken. Op 8 dec. is hij naar Moskou teruggereisd.

Persconferentie president Reagan

President Reagan heeft op 8 dec. gezegd dat hij ,,zeerdankbaar" is voor de eenzijdige inkrimping van de Sowjet-strijdkrachten die Michail Gorbatsjow een dag eerder aankondigde.
Deze stap van de Sowjet-Unie draagt bij tot de vrede in de wereld, aldus Reagan op wat vermoedelijk zijn laatste persconferentie als president was.
Hij onderstreepte echter dat de Verenigde Staten waakzaam moeten blijven en hun militaire kracht moeten handhaven. Hij maakte duidelijk dat Washington zelf geen eenzijdige stappen overweegt, omdat het Warschaupact nog een grote superioriteit ten opzichte van de NAVO behoudt op het gebied van de conventionele bewapening.

Wel zei de scheidende president dat er ,,ruimte blijft voor onderhandelingen".
De afgelopen vier jaar zijn er buitengewone dingen" gebeurd in de relatie van de beide supermogendheden, stelde Reagan.
Gevraagd of hij Gorbatsjow vertrouwde. luidde het antwoord: ,.Hij heeft me geen enkele aanleiding gegeven om dat niet te doen".

Volgens Reagan is de Sowjet-leider bezig om zijn land tot een mindere bedreiging voor het Westen te maken.
Eerder had Reagan bij een plechtigheid op het Witte Huis ter gelegenheid van een speciale week voor de rechten van de mens al verklaard dat er in de Sowjet-Unie de laatste tijd op het gebied van de mensenrechten veel ten goede is veranderd.

Commentaar

Onder de kop ,,Kerstgeschenk" bevatte het *NRC/H'blad* van 8 dec. een hoofdartikel n.a.v. het bezoek van Gorbatsjow aan New York, waaruit het volgende is geciteerd.

Het imposant begonnen bezoek van president-partijleider Michail Gorbatsjow aan de Verenigde Naties in New York is onder tragische omstandigheden afgebroken. Het reeds door etnische onrust aangetaste Armenië is onverwachts geteisterd door een hevige aardbeving. De aanwezigheid van de secretaris-generaal op de plaats van de ramp was nu het eerste gebod. Voor de politieke betekenis van het Amerikaanse uitstapje kan het plotselinge vertrek geen gevolgen meer hebben. Gorbatsjow heeft voor zijn ,.kerstgeschenk" aan de wereld en in het bijzonder aan Europa applaus gekregen. Zijn Amerikaanse gastheren konden niet anders dan demonstreren dat de een niet meer en de ander nog niet voldoende macht bezat om als serieuze gesprekspartners te functioneren. Maar dat is slechts een kwestie van tijd. Vast staat dat de jongste offerte van het Kremlin in het Washington van president Bush met de grootst mogelijke ernst zal worden onderzocht en beoordeeld.

Na het aanbod van een eenzijdige drastische vermindering van het Rode Leger is er geen reden om aan Westelijke kant nerveus te worden. Steeds weer is herhaald dat het Warschaupact in militaire zin een groot overwicht heeft op de NAVO. Daarom kan de geste van Gorbatsjow zonder veel plichtplegingen worden aanvaard. De voor West-Europa gevaarlijke kloof wordt smaller - nog niet overbrugbaar, zeggen de experts - en de tendens van het Sowjet-beleid moet als positief worden beschouwd. Anders gezegd, het is logischerwijs niet in het nadeel

van het Atlantische bondgenootschap dat de Sowjet-leider weer het initiatief heeft genomen, want de noodzaak daartoe vloeit immers voort uit de bestaande onevenwichtige krachtsverhouding.

Van direct belang is dat de voorgenomen besprekingen in Wenen over een vermindering van de conventionele troepen van NAVO en Warschaupact in het gebied tussen de Atlantische Oceaan en de Oeral op korte termijn een aanvang nemen en dat eer, voor alle betrokkenen aanvaardbare en verifieerbare reductie in een verdrag kan worden vastgelegd. Er kan na Gorbatsjows optreden in de Algemene Vergadering al vast worden genoteerd dat de Sowjet-leider aan zijn eerdere uitspraak als zouden onevenwichtigheden moeten worden opgeheven door vermindering aan de kant van het overwicht en niet door versterking aan de zwakste zijde een originele en geloofwaardige invulling belooft te geven.
Aan Westelijke zijde zijn voortdurend twee criteria gehanteerd bij de lakmoesproef wat betreft de Sowjet-intenties. Het ene was kwantitatief en betrof de sterkte in mankracht en bewapening van de Sowjet-strijdkrachten. Het andere was kwalitatief en betrof de agressiviteit die aan de Sowjet-ideologie en het traditionele Russische imperialisme werd toegeschreven.
Zo bekeken waren de niet-cijfermatige uitspraken van Gorbatsjow in New York eveneens van belang. Hij wees er met zoveel woorden op dat de veiligheid van een staat niet uitsluitend in militaire termen kan worden uitgedrukt en dat de gezamenlijke en actuele ervaring daartoe het bewijsmateriaal heeft aangedragen.

De wereld, de twee machtsblokken in het bijzonder, doet er goed aan deze historische constatering te doorgronden, luidde Gorbatsjows boodschap. De aangekondigde symbolische ombouw van een paar wapenfabrieken in de Soujet-Unie doet denken aan de aloude belofte van de mensheid aan zichzelf de zwaarden om te smeden tot ploegscharen.
De eerste reacties in het Westen zijn geijkt: gereserveerd, zeker, maar toch ook positief. met wat meer reserve aan Amerikaanse en wat meer tegemoetkomendheid aan Europese kant.
De openlijke reserve komt voort uit de overweging dat de onmiddelijke slagkracht van het Warschaupact ondanks de aangekondigde reducties nog steeds indrukwekkend blijft en dat veel vragen open staan: wat gaat er bijvoorbeeld met de wapens en het andere materieel van de teruggeroepen dan wel ontbonden eenheden gebeuren en kan dat alles worden nagegaan?
Maar onderhuids is er nog een andere reden voor terughoudendheid. Is de secretaris-generaal niet bezig aan het verzet tegen zijn sociaal-economische perestrojka de militaire factor toe te voegen? Herinneringen aan het lot van Nikita Chroesjtsjow komen gemakkelijk naar boven.
De slechte gezondheid van chefstaf Sergei Achromejew en diens aftreden als gevolg daarvan kunnen een aanwijzing zijn dat Gorbatsjow de eerste ronde in een confrontatie met de militaire top heeft gewonnen.

De internationale betrekkingen van de Sowjet-Unie zijn als gevolg van het nieuwe op acceptatie in de rest van de wereld gerichte beleid te kwetsbaar geworden dan dat duistere machinaties in het Kremlin volgens klassiek recept zonder nadelige gevolgen voor het prestige van de Sowjet-Unie zouden kunnen worden uitgevoerd.

Chroesjtsjows optreden in de Verenigde Naties 29 jaar geleden stond in het teken van zijn frustratie. Gorbatsjows rede was een bewijs van zijn stoutmoedige zelfverzekerdheid.
Zijn tegenstanders in eigen land hebben er rekening mee te houden dat een terugval in het botte en agressieve isolationisme van weleer een hoge prijs zou vergen.

INTERNATIONALE ZAKEN

NAVO

NAJAARSOVERLEG

In de periode eind okt. - begin dec. heeft binnen de NAVO het halfjaarlijkse overleg plaatsgevonden van de verschillende minsteriële gremia van het bondgenootschap.
De eerste in de reeks van bijeenkomsten was die van de Nucleaire Planninggroep NPG. die op 27 en 28 okt. in Scheveningen vergaderde.

Nucleaire *Planninggroep*

De ministers van defensie van alle NAVO-landen behalve Frankrijk, die te zamen de Nucleaire Planninggroep (NPG) vormen, hebben op 28 okt. hun instemming betuigd met aanbevelingen over de modernisering van nucleaire wapens voor de korte afstand (SNF, bereik tot 500 km), waarover de alliantie in Europa beschikt.
Alleen België onthield zich van een uitspraak.
In een op 28 okt. uitgegeven communiqué zeiden de ministers, dat de NAVO voor de afzienbare toekomst kernwapens nodig heeft ,,voor het gehele spectrum van afstanden, rekening houdend met omvang en kwaliteit van de dreiging".
,,Onze stap voor stap benadering, die voorziet in besluitvorming als dat nodig is, verzekert dat de kernbewapening van de NAVO een geloofwaardige en effectieve bijdrage blijft leveren aan de afschrikking", aldus het communiqué.
In de slotverklaring van de ministers is geen letter terug te vinden over het Belgische standpunt.
In een rapport, opgesteld door hoge defensie-ambtenaren van NAVO-landen (de zogeheten High Level Group), wordt de invoering aanbevolen van een wapen met een bereik van 450 kilometer ter vervanging van de 88 Lanceraketten waarover de NAVO-troepen, waaronder Nederlandse, in West-Duitsland beschikken.
Ook moet er een nieuwe raket komen met een bereik van circa vierhonderd kilometer die door gevechtsvliegtuigen zoals de F-16's op gronddoelen kan worden afgevuurd.
De Belgische minister van de defensie Guy Coëme verklaarde in het NPG-overleg niet tegen de studie over de modernisering te zijn, maar hij weigerde een uitspraak te doen over de aanbevelingen.
Minister Bolkestein zei in een toelichting dat ,.men zich kan afvragen waarom deze verklaring door de Belgische bewindsman werd afgelegd". Duidelijk is dat het om het tijdstip gaat en niet om het principe (van de modernisering), aldus vatte Bolkestein de Belgische positie samen.
De andere defensieministers hadden volgens hem niet op de verklaring van Coëme gereageerd.
Behalve invoering van een opvolger van de Lance-raket en een nieuwe raket voor gevechtsvliegtuigen wordt blijkens het HLG-rapport eveneens overwogen meer lange afstandsvliegtuigen die kernwapens kunnen vervoeren, in Europa te stationeren.
Dit blijkt uit de aanbevelingen die op 27 okt. door vredesactivisten bekend werden gemaakt en waarvan de authenticiteit door NAVO-zegslieden werd bevestigd. Het gaat bij deze vliegtuigen onder andere om Amerikaanse F-111-bommenwerpers die in Engeland zouden worden gestationeerd.
Bolkestein zei te vermoeden dat de opstelling van een allesomvattend concept over bewapening en wapenbeheersing nog heel wat discussie zal geven gezien de ,,zeer snelle wijzigingen" in wat hij noemde het veld der Oost-West-betrekkingen.

De Westduitse minister van defensie Scholz liet zich niet uit over een mogelijk tijdstip van de besluitvorming over de modernisering. Bondskanselier Kohl wil besluiten uitgesteld zien tot 1991, een jaar nadat in West-Duitsland algemene verkiezingen zijn gehouden.

Afwijkend Belgisch standpunt modernisering SNF

De Belgische minister van defensie, de Waalse socialist Guy Coëme, stond op 28 okt. voor een moeilijke taak. Na afloop van de bijeenkomst van de Nuclear Planning Group van de NAVO in Scheveningen ontkwam hij er niet aan de internationale pers uitleg te verschaffen over de vraag waarom België, naar hij zelf zei, ,,geen ja en geen nee" had gezegd tegen de modernisering van nucleaire wapens voor de korte afstand (tot 500 km) waarover de alliantie in Europa beschikt.
De Belgische reserve was tenslotte enkele dagen lang het belangrijkste nieuws van een bijeenkomst waarop geen besluiten zouden worden genomen.
Dat van het Belgische ,,voorbehoud" - om dit geladen woord te gebruiken - in het geheel niets is terug te vinden in het communiqué van de NAVO-ministers van defensie leidde al snel tot de verdenking dat het optreden van Coë-

me ,,niet meer was dan een storm in een glas water'', zoals de Westduitse minister Rupert Scholz zei.
De Belgische minister zat tussen allerlei vuren, maar dat kon hij moeilijk toegeven. Zijn grootste probleem is dat het programma van het jongste kabinet-Martens niet spoort met dat van de NAVO.
De ministers van buitenlandse zaken van de NAVO-landen (inclusief de Belg Tindemans) stelden vorig jaar juni in Reykjavik de volgende prioriteitenlijst op voor wapenbeheersingsoverleg. met de Sowiet-Unie en haar bondgenoten: reductie van de strategische bewapening, uitbanning van chemische wapens, vermindering van de conventionele bewapening (in Europa) en pas dan onderhandelingen over vermindering van de nucleaire wapens voor de korte afstand.
Gezien het grote overwicht van het Warschaupact bij zowel de conventionele bewapening als bij de korte afstandsraketten (1365 Sowjet-raketten tegen 88 Lance-raketten aan NAVO-zijde) komt voor de NAVO-landen de ,,derde nul-optie'' (verwijdering van de korte afstandswapens) vooralsnog niet aan de orde.
Maar in het programma van het jongste kabinet-Martens staat dat tegelijk met de onderhandelingen over vermindering van de conventionele strijdkrachten in Oost- en West-Europa overleg moet beginnen over vermindering van de korte afstandswapens. Dit is gebeurd onder druk van de Vlaamse socialisten die streven naar een kernwapenvrij Europa in het jaar 2000.
Het ,,geen ja en geen nee'' van de Waalse partijgenoot Coëme is in Brussel afgedwongen door de Vlaamse socialisten in het kabinet-Martens, met name door minister van binnenlandse zaken Tobback.

Sinds premier Martens twee jaar geleden op eigen houtje, zonder parlement of zelfs zijn eigen minister van defensie in te lichten, Amerikaanse kruisraketten naar de basis Florennes (in Wallonië) liet vliegen, hebben Tobback en de zijnen gezworen dat hun zoiets niet nog eens zal overkomen. Vandaar het ,,geen ja en geen nee'' tegen wat door de Vlaamse socialisten wordt gezien als de ,,sluipende invoering'' van nieuwe kernwapens in Europa.
Guy Coëme redde zich er handig uit. Besluitvorming - die in Den Haag dus niet plaats heeft - kan alleen plaats hebben als de NAVO overeenstemming heeft bereikt over het zogeheten comprehensive conceptional *frame*-work, het alomvattende concept over bewapening en wapenbeheersing dat als leidraad voor alle NAVO-beleid moet gelden, betoogde Coëme. Zijn ,,geen ja en geen nee'' had alleen gediend om deze prioriteit nog eens te onderstrepen en dat - het zal geen verbazing wekken - was dus ook gelukt. NAVO-secretaris-generaal Wörner had deze prioriteit nog eens in zijn samenvattende conclusie na afloop van het beraad opgesomd.
Dit alomvattende concept is echter vooralsnog een droombeeld. waaraan nog lang gewerkt zal worden omdat de standpunten van de NAVO-landen op allerlei onderdelen - zoals de rol van korte drachtswapens - ver uiteenlopen.
Het kan nog lang duren voordat deze discussie zinvol kan worden afgesloten. Naarmate de betekenis van het concept vaker wordt onderstreept, levert het uitblijven van deze alomvattende visie voor het NAVO-beleid echter ook een steeds beter argument - of alibi - om besluitvorming uit te stellen of om daaraan te ontkomen.
In deze zin had het Belgische ,,geen ja en geen nee'' een politiek effect waarvan ook anderen zich kunnen bedienen - bij voorbeeld in de Bondsrepubliek Duitsland waar de korte drachtswapens zijn en zullen worden gestationeerd.

Europees bureau voor *defensie*-aankopen

Ministers van defensie van dertien Europese landen hebben een actieplan goedgekeurd om te komen tot een Europese markt voor defensiematerieel.
De ministers, verenigd in de IEPG (Independent European Program Group), besloten op 9 nov. in Luxemburg ook een klein secretariaat in te stellen om de defensieprogramma's van de afzonderlijke landen toegankelijker te maken voor industrieën uit andere landen.
Over de locatie van het secretariaat (Rome of Lissabon) en over de persoon die het moet leiden werden de ministers het nog niet eens.
De ministers hopen dat haast gemaakt zal worden met de veertig maatregelen die in het actieplan voorkomen. Dan kan bij het openstellen van de binnengrenzen van de EG in 1992 ook een open markt voor defensiematerieel een feit zijn. En loopt Europa minder het risico steeds afhankelijker te worden van Amerikaanse technologie en produkten.

Staatssecretaris Van Houwelingen (defensie) zei na afloop van de vergadering dat hij hoopt dat Nederlandse industriëlen nu ,,uit hun fauteuils zullen komen en daadwerkelijk meedoen aan het veroveren van die nieuwe mogelijkheden op een meer open Europese markt".
Om concurrentie mogelijk te maken en tot vorming van consortia te komen vraagt het actieplan meer openheid bij inschrijvingen voor nieuw materieel. Ook andere Europese bedrijven moet het gemakkelijker worden gemaakt mee te dingen.
De ministers van defensie besloten ook compensatieorders over verschillende projecten en over een langere periode te spreiden.
De IEPG wil een Europees technologieprogramma opstellen en bezien op welke wijze dit gefinancierd kan worden.
Ook wil men regelingen ontwerpen om technologie te kunnen overdragen. Zuideuropese landen met minder krachtig ontwikkelde defensieindustrieën, zoals Griekenland, Turkije en Portugal, zullen meer middelen en technische hulp krijgen van de andere Europese leden van de IEPG.
Nederland heeft hiervoor al voor de periode 1988 tot en met 1991 veertig miljoen gulden uitgetrokken. Deze landen krijgen overtollig materieel en steun voor defensiebedrijven. Met de Spaanse marine wordt gewerkt aan het ontwerp van een nieuw bevoorradingsschip voor de jaren negentig.

Rapport krachtsverhoudingen NAVO-Warschaupact

De NAVO heeft op 25 nov. een rapport gepubliceerd, waarin de krachtsverhoudingen tussen NAVO en Warschaupact worden vergeleken.
Volgens dit rapport beschikken de troepen van de landen van het Warschaupact in alle categorieën wapensystemen over een overweldigend overwicht t.o.v. de strijdkrachten van de NAVO-landen.
Het rapport, getiteld ,,Conventionele strijdkrachten in Europa: de feiten'', zal de basis vormen voor het standpunt dat de NAVO-landen zullen innemen in de onderhandelingen met de landen van het Warschaupact over troepenvermindering in Centraal-Europa die naar verwachting begin volgend jaar in Wenen zullen beginnen.

De NAVO-landen streven naar vergaande, a-symmetrische troepenvermindering door het Warschaupact tot het niveau van 95 procent van de huidige troepensterkte aan NAVO-zijde.
Volgens het rapport beschikt het Warschaupact over 51.500 tanks tegenover 16.400 voor de NAVO-troepen, over 8250 gevechtsvliegtuigen tegenover 4000 aan westelijke zijde en staan tegenover drie miljoen man troepen van het Warschaupact 2,2 miljoen man aan de kant van de westelijke alliantie.

De gegevens in het rapport over de NAVO-strijdkrachten zijn ontleend aan officiële publikaties over troepensterkte.
De cijfers over de conventionele strijdkrachten van het Warschaupact zijn deels gebaseerd op gegevens die zijn verzameld met behulp van Amerikaanse spionagesatellieten.
NAVO-functionarissen zeiden op 25 nov. dat de publikatie deels bedoeld was om de NAVO het initiatief te bezorgen in het licht van de vele voorstellen van Sowjet-leider Gorbatsjow over wapenbeheersing. ,,De gegevens die we vandaag publiceren. vormen een demonstratie van onze verplichting tot militaire openheid", zo wordt in het rapport gezegd. ,,De bal ligt nu voor hun doel. Het Warschaupact moet nu met gegevens over de brug komen", aldus een NAVO-diplomaat.
In het rapport zijn de marines van beide blokken buiten beschouwing gelaten, evenals de opslag van wapens te land omdat over deze laatste categorie geen betrouwbare gegevens met betrekking tot de strijdkrachten van het Warschaupact bestaan.
Volgens het Warschaupact bestaat er vrijwel evenwicht in de krachtsverhouding met de NAVO-troepen in centraal Europa. De oostbloklanden erkennen dat ze over meer tanks en gepantserde voertuigen beschikken maar menen dat de NAVO in het voordeel is bij gevechtsklare divisies, antitankwapens en gevechtsbommenwerpers.

Bijeenkomst Eurogroep

Op 30 nov. vergaderden de Europese ministers van defensie van de NAVO afzonderlijk in de Eurogroep.
Minister Bolkestein (defensie) heeft tijdens die ontmoeting de vrees bij Noorwegen, Griekenland en Turkije willen wegnemen dat zij in het Europese debat over defensie enigszins zouden worden buitengesloten.
Hij heeft de ministers van die landen erop gewezen dat het overleg in de WEU, de Westeuropese Unie, het politieke en militaire samenwerkingsverband van Benelux, Frankrijk, Italië, Verenigd Koninkrijk, West-Duitsland en sinds kort ook Spanje en Portugal, niet mag leiden tot een ,,NAVO van twee snelheden".
Deze landen zullen in de toekomst zorgvuldig geïnformeerd worden over de besluiten van de WEU.

Comité voor verdedigingspannen

Op 1 en 2 dec. waren de ministers van defensie van alle NAVO-landen behalve Frankrijk in Brussel bijeen als defensie planning comité.
Op 1 dec. keurden de ministers een rapport goed, waarin wordt vastgesteld. dat er flagrante verschillen hestaan tussen de bijdragen van de NAVO-landen aan de gemeenschappelijke NAVO-defensie.
De landen, die hun verplichtingen onvoldoende nakomen: moeten een grotere inspanning leveren, hetgeen zal bijdragen aan een evenwichtiger verdeling van de lasten binnen de alliaritie.
De taken, de risico's en de verantwoordelijkheden moeten evenredig over de bondgenoten worden verdeeld om de solidariteit en de samenhang in het bondgenootschap te verzekeren, aldus het rapport.

De NAVO-landen gaan ervan uit dat behalve het beschikbaar stellen van geld en manschappen de bijdragen van de bondgenoten ook beoordeeld moeten worden op een aantal andere terreinen.
Het rapport komt tegemoet aan de wens van de Europese landen om het Amerikaanse Congres, waar herhaaldelijk wordt aangedrongen op afwenteling van meer defensielasten op Europa, met nieuwe argumenten te confronteren.
Ook de Amerikaanse minister van defensie Carlucci stemde op 1 dec. met het rapport in.
Bij lastenverdeling gaat het volgens de NAVO-aanbevelingen ook om de nucleaire bijdrage van een land, de kwantiteit en de kwaliteit van de ingezette manschappen en materieel en het op peil houden van voorraden (brandstof, munitie, medische apparatuur).
Het verlenen van faciliteiten in oorlogs- en vredestijd voor andere landen moet beoordeeld worden als de gezamenlijk gefinancierde activiteiten van de NAVO. Als voorbeeld worden genoemd het overbrengen van een Amerikaanse eenheid F-16's vanuit Spanje naar een nieuwe basis in Italie, de sociale kosten die West-Duitsland maakt doordat veel landen daar oefenen en de hulp aan landen die geen krachtige defensie-indushe hebben.
Een laatste categorie van factoren is de steun aan onderontwikkelde landen waardoor de vrede wordt bevorderd, inspanningen in de Verenigde Naties, optreden buiten het verdragsgebied van de NAVO (Golf) en de bijdragen van Spanje en Frankrijk die niet deelnemen aan de geintegreerde militaire samenwerking binnen de NAVO.
In een aparte paragraaf wordt Nederland opgedragen de groei van de defensiebegroting met 2 procent per jaar weer te verwezenlijken. Het rapport zegt dat verdere verbeteringen mogelijk zijn en dat de geringere stijging van de Nederlandse defensiebegroting omgezet kan worden in een reele groei. Dat is noodzakelijk en mogelijk, aldus het rapport.
In een reactie zei minister Bolkestein (defensie) dat hij blij is dat er in het debat over de lastenverdeling niet langer uitsluitend erwten worden geteld, maar dat er een reeks serieuze argumenten op tafel ligt.
In Washington was het hem eerder op 28 nov., opgevallen dat men zich nogal gemakkelijk van slechts een paar cijfers bedient en andere argumenten in het debat over evenredige lastenverdeling niet kent.
Hij wil zich bij de verkiezingen in 1990 inzetten om weer een groei van 2 procent op de defensiebegroting mogelijk te maken. De groei in 1988 bedraagt 0,6 procent.

Minister Bolkestein ziet grote moeilijkheden om een gezamenlijke Britse, Belgische, Nederlandse, Duitse luchtlandingsdivisie samen te stellen. West-Duitsland deed aan de andere NAVO-partners op 1 dec. een voorstel om een studie te maken over zo'n multinationale eenheid.
De NAVO zal die studie binnen één jaar leveren.
Bolkestein wees erop dat er drie of vier talen in zo'n divisie zullen worden gesproken en op het gebied van standaardisatie, logistiek en commandovoering uiteenlopende praktijken bestaan. Bovendien is het de vraag of er geld voor gevonden kan worden, zo niet. ,,dan wordt het ene gat met het andere gevuld". Hij was liet eens met de Westduitse minister van defensie Scholz dat er van zo'n divisie een belangrijk politiek signaal kan uitgaan.
Voor de klacht van West-Duitsland dat het land te veel wordt belast met militaire oefeningen en laagvliegende gevechtsvliegtuigen had minister Bolkestein begrip. Nederland zal in de toekomst meer in Frankrijk gaan oefenen en ook in Denemarken.

De ministers van defensie van de NAVO-landen hebben een beroep gedaan op de Sowjet-Unie om haar militaire capaciteit meer af te stemmen op haar politieke verklaringen.
De NAVO-ministers, die op 2 dec. hun halfjaarlijks beraad in Brussel besloten, betuigen in hun slotverklaring instemming met de veranderingen in de politiek van de Sowjet-Unie en een aantal andere landen van het Oostblok.
Zij wijzen er echter ook op dat de modernisering van de Sowjet-strijdkrachten onverminderd doorgaat en niet gericht is op defensieve maar op offensieve operaties.
Moskou's defensie-uitgaven bedragen vijftien tot zeventien procent van het bruto nationaal produkt van de Sowjet-Unie en daartegen moet de NAVO zich blijven bewapenen, aldus de slotverklaring.
De landen van de NAVO worden opgeroepen om de afspraken die gemaakt zijn om de conventionele troepenmacht op peil te houden, ook na te komen. De bondgenoten wordt daarnaast gevraagd om op het moment dat de begrotingen voor defensie onder druk staan, door een grotere efficiëncy en grotere samenwerking betere kwaliteit na te streven.
In het slotcommuniqué wordt de samenwerking met Spanje op militair terrein en de afspraken die daarover met het NAVO-commando zijn gemaakt, geprezen.
De Westduitse minister van defensie. Scholz, heeft er ten slotte nog op gewezen dat buitenlandse troepen die daar gelegerd zijn, nog steeds oefeningen in West-Duitsland kunnen hou-

den, ondanks de maatregel van Bonn om het aantal oefeningen met 50 procent te verminderen.
Hij raadde de NAVO-partners aan meer te oefenen met simulatoren. West-Duitsland heeft op dat terrein veel ervaring en faciliteiten, aldus Scholz.

Ministerraad

De ministers van buitenlandse raken van de NAVO-landen, te zamen vormend de ministerraad van de NAVO, waren op 8 en 9 dec. in Brussel bijeen. De ministers achtten de door Sowjet-president Gorbatsjow aangekondigde vermindering van de Sowjet-strijdkrachten met 500.000 man een ,,positieve bijdrage" aan het streven naar een meer evenwichtige militaire krachtsverhouding in Europa.
Zij zeiden dit in een verklaring over de komende onderhandelingen tussen de NAVO-landen en de staten van het Warschaupact over de conventionele stabiliteit in Europa, die zij op 8 dec. het licht deden zien.

De NAVO-ministers toonden zich ingenomen met de aangekondigde terugtrekking van zes Russische tankdivisies, met in totaal 5.000 tanks. uit Oost-Duitsland, Tsjechoslowakije en Hongarije.
Zij prijzen de ,,ernst waarmee de Sowjet-Unie nu ook het vraagstuk van het gebrek aan evenwicht bij de conventionele strijdkrachten in Europa benadert".
De Westduitse minister Genscher zei tegenover de pers dat de beduidende stap naar voren die Gorbatsjow volgens hem had gedaan .,onze beoordeling bevestigt dat Moskou een verstrekkende verandering in de betrekkingen tussen Oost en West nastreeft en bereid is tot vergaande wapenbeheersing".
Hij wees er verder op dat Gorbatsjow ook op andere gebieden, zoals naleving van de mensenrechten. verder wil gaan ,,vanuit het inzicht dat hervormingen in de Sowjet-Unie dan alleen mogelijk zullen zijn".
Hoge Amerikaanse functionarissen toonden zich op 8 dec. pragmatischer. Zij wezen erop dat verificatie van troepenreducties bij eenzijdige maatregelen per definitie zeer moeilijk is en dat evenmin duidelijk is of de Sowjet-reducties in Oost-Europa betrekking zullen hebben op parate troepen of bij voorbeeld op wapens die zijn opgeslagen.

In hun verklaring van 8 dec. ontwikkelden de NAVO-ministers eigen voorstellen m.b.t. de beperking van de conventionele bewapening in Europa.

De NAVO-landen streven naar halvering van het aantal tanks en artilleriestukken in Europa op de komende onderhandelingen met de landen van het Warschaupact over conventionele stabiliteit (CST). Deze onderhandelingen zullen waarschijnlijk begin volgend jaar in Wenen beginnen.
Behalve halvering van het aantal tanks en artilleriestukken wil de alliantie een aanzienlijke reductie van het aantal gepantserde personeelsvoertuigen waarover de beide militaire bondgenootschappen samen beschikken.
In de verklaring stellen de NAVO-landen dat de Sowjet-Unie alleen over meer tanks beschikt dan alle andere landen van NAVO en Warschaupact samen, namelijk 37.000 op een totaal van 51.500 voor het Warschaupact en ruim 16.000 voor de NAVO-strijdkrachten.
Inclusief de circa 12.000 tanks die zich in depots bevinden - 5.800 in het Westen en circa 6.000 in het Oosten - zijn er in totaal in Europa 80.000 tanks. De CST-onderhandelingen zouden dus een vermindering tot in totaal 40.000 tanks moeten opleveren.
De door de NAVO beoogde halvering van het aantal tanks en artilleriestukken (van 64.000 naar 32.000) is volgens de NAVO-ministers gewenst omdat ,,de belangrijkste dreiging voor de stabiliteit in Europa uitgaat van wapensystemen waarmee grootschalige aanvalsoperaries en het veroveren en behouden van grondgebied kunnen worden uitgevoerd".
De beoogde reducties van aantallen tanks. artillerie en gepantserde voertuigen zouden er volgens zegslieden toe leiden dat de bewapening in Oost en West wordt teruggebracht tot 95 procent van de huidige sterkte van de NAVO-strijdkrachten.
Opdat ,,geen enkel land het continent met wapens kan domineren" streven de NAVO-lariden nog enkele andere limieten na bij de CST-onderhandelingen, die volgens de Westduitse minister Genscher (buitenlandse zaken) waarschijnlijk in februari in Wenen zullen beginnen.
Zo zou geen enkel land meer dan een bepaald proportioneel aandeel, ,,zoals dertig procent", van het totale aantal wapens per categorie mogen hebben, berekend over het totaal van de NAVO- en Warschaupactstrijdkrachten samen. Toepassing van deze regel bij tanks zou betekenen dat geen enkel land (lees: de Sowjet-Unie) over meer dan 12.000 zou mogen beschikken.
Daarnaast willen de NAVO-landen ook limieten afspreken voor strijdkrachten die in andere landen zijn gestationeerd, alsmede sub-limieten .,om concentraties van wapens in bepaalde gebieden te voorkomen".
Alle voorstellen hebben betrekking op geheel Europa, van de Atlantische Oceaan tot de Oeral.
De NAVO-landen wilien niet over vliegtuigen praten, Een hoge Amerikaanse functionaris: ,,Dit zijn weliswaar belangrijke wapens bij een verrassingsaanval, maar zij zijn ook zeer mobiel en we willen de onderhandelingen niet nodeloos ingewikkeld maken".
De Amerikaanse zegsman waarschuwde dat de Weense CST-gesprekken vooralsnog over de wijze van onderhandelen, telregels, definities van wapensystemen etcetera zullen gaan.
De CST-onderhandelingen kunnen pas beginnen nadat de huidige Weense conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa (CVSE) is afgesloten. Aan het CVSE-overleg nemen alle Europese landen behalve Albanië, alsmede de Verenigde Staten en Canada deel.
In het CVSE-kader zal volgend jaar ook verder gepraat worden over uitbreiding van de maatregelen ter bevordering van het vertrouwen en de militaire veiligheid in Europa, zoals het vooraf informeren over manoeuvres. De NAVO-landen willen blijkens hun verklaring van 8 dec. de eerder bij het Stockholmse overleg over vertrouwenwekkende maatregelen overeengekomen afspraken uitbreiden.

Op aandrang van de Bondsrepubliek Duitsland zullen de NAVO-landen in de eerste maanden van 1989 hun houding bepalen tegenover eventuele onderhandelingen met de Sowjet-Unie over vermindering van de raketten voor de korte afstand (SNF) in Europa. De Westduitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher, zei dit op 9 dec. na afloop van de NAVO-ministerraad.

Volgens het communiqué dat de NAVO-ministers op 9 dec. publiceerden zullen ,,alle resterende vraagstukken op het gebied van wapenbeheersing" moeten worden behandeld in het onderling overleg over een alomvattend concept over defensie en wapenbeheersing.
Dit zogenoemde ,,comprehensive concept" moet komend voorjaar gereed zijn, mede om als draagvlak te dienen voor de besluitvorming over de modernisering van de korte-drachtsraketten. met name van de Lance (bereik 110 kilometer), waarover de NAVO-strijdkrachten beschikken.
Genscher geldt als een tegenstander van de korte-dracllsraketten. Naar aanleiding van Gorbatsjows aankondiging dat de Sowjet-Unie haar strijdkrachten eenzijdig met 500.000 man zal verminderen zei Genscher op 8 dec. al dat het vraagstuk van de modernisering van de korte-drachtswapens bij de NAVO ,,minder centraal komt te staan".
De meeste NAVO-landen, vooral Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, staan op het standpunt dat eerst moet worden besloten tot modernisering (vervanging van de Lance en introductie van een nieuwe raket voor gevechtsvliegtuigen) alvorens over vermindering van deze wapens kan worden onderhandeld.
Ze wijzen in dit verband op het grote overwicht dat de Sowjet-Unie in deze categorie wapens heeft (ruim 1.300 raketten tegenover 88 Lanceraketten aan Westelijke zijde) en het feit dat de Lance tegen 1995 te verouderd en niet langer inzetbaar zal zijn.
Tussen de Bondsrepubliek en de meeste andere NAVO-landen zijn de afgelopen maanden vergaande verschillen van mening aan het licht getreden bij het overleg over het opstellen van het ,,comprehensive concept". Bondskanselier Kohl heeft zijn medewerking aan een eventueel moderniseringsbesluit afhankelijk gesteld van het gereedkomen van dit concept.

Op de komende onderhandelingen over conventionele stabiliteit in Europa tussen NAVO- en Warschaupactlanden (CST) zal een ,,zeergunstige invloed" uitgaan als de eenzijdige troepenreducties, die Sowjet-president Michail Gorbatsjow heeft aangekondigd, inderdaad worden uitgevoerd.

Dit zeggen de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO-landen in de slotverklaring die op 9 dec. na hun halfjaarlijkse beraad in Brussel werd uitgegeven.

Minister Van den Broek van buitenlandse zaken zei te denken dat Gorbatsjow in de CST-onderhandelingen nog aanzienlijk verder wil gaan, maar ,,misschien ben ik te optimistisch", aldus van den Broek.
De minister wees er in dit verband op dat de NAVO-landen verregaande reducties van de Sowjet-Unie en haar bondgenoten vragen: ,,En met zijn besluiten komt Gorbatsjow hieraan een eind tegemoet".
Terugtrekking van 5000 tanks uit drie Oosteuropese landen is halvering van het totaal aantal tanks waarover de Sowjet-Unie in deze landen beschikt, aldus Van den Broek.
De NAVO-ministers plaatsten hun reactie op de jongste ontwikkelingen in de Sowjet-Unie overigens in een ruimer kader. Veelbelovende vooruitzichten worden geopend voor een verbeterde dialoog tussen Oost en West, zo wordt in het communiqué vastgesteld. En: ,.Als deze trend zich voortzet, ontstaat er een gelegenheid zonder precedent om een betere internationale samenleving te scheppen."
De NAVO-ministers stellen ook vast dat de Sowjet-Unie bij troepen en belangrijke wapens, zoals tanks, artillerie en gevechtsvliegtuigen, nog verre in het voordeel blijft ten opzichte van de NAVO-landen als de aangekondigde reducties zijn doorgevoerd.

SPANJE

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 77913-1988 deden zich in Spanje op politiek gebied nog o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Verkiezingen *voor* het Europese *Parlement. regionale* parlementen en *gemeenteraden*

Op 10 juni 1987 werden in Spanje verkiezingen gehouden voor 60 zetels in het Europese Parlement, **13** regionale parlementen en zo'n 8.000 gemeenteraden.
Onder de kop ,,Bonte rij Spaanse partijen doet mee aan verkiezingen" merkte correspondent Robbert Bosschart aan het begin van de verkiezingscampagne in de *Volkskrant* (22-5-1987) het volgende op:

Premier Gonzalez op 10 juni 1987 bij de stembus.

..Nu zullen wii eindeliik de hoogmoed van deze socialistische regering ten val brengen", verzekert de leider van de Spaanse communistische partij. In die hoop delen zelfs zijn meest uitgesproken tegenstanders, van geharnaste neo-fascisten tot utopische maoisten. Maar de socialistische premier Gonzalez ligt er niet wakker van. Vandaag begint de campagne: enkele tienduizenden kandidaten zwermen uit over heel Spanje om stemmen te werven voor de verkiezingen van 10 juni. Er moeten achtduizend gemeenteraden, dertien regionale parlementen en zestig Europarlementariërs aangewezen worden. De meeste gegadigden weten echter in hun hart dat hun (mini) partijen weinig kans maken. Sommige kieslijsten zijn ronduit pittoresk, andere dienen alleen om persoonlijke ijdelheid te strelen.
Volgens opiniepeilingen kunnen de socialisten voor de vierde maal sinds 1982 rekenen op een overwinning. Wel zullen zij hun ,,hoogmoedige" regeringsbeleid (zij noemen dat .,doortastend" of hooguit ,,drastisch": zelfkritiek is in Spanje een schaars artikel) bekopen met een betrekkelijk stemmenverlies. Maar de oppositie is grotendeels versplinterd en zal daar weinig van weten te profiteren. Misschien wordt oud-premier Suarez met zijn CDS-partij een uitzondering om de regel te bevestigen.
De huidige premier Gonzalez doet niet mee aan de formele campagne. Zo probeert hij de stelling van de tegenstanders te ontkrachten, dat zijn regeringsbeleid bij deze verkiezingen op het spel staat. Officieel is dat niet het geval bij een stembusstrijd om gemeentelijke, regionale en Europese vertegenwoordigers. Maar in feite geven overwegingen van landelijke politieke aard de doorslag, en dat verklaart veel tegenstrijdigheden van deze campagne.
De eerste directe verkiezing van Spanje's 60 Euro-parlementariërs (die zetels worden nu nog bezet door een afvaardiging uit het Spaanse nationale parlement) trekt de grootste aandacht. Alle partijen adverteren met dezelfde gemeenplaats dat de Europese volksvertegenwoordiging grotere bevoegdheden moet krijgen. Dan zou de vorming van brede coalities met gelijkgerichte groepen dus het meest logisch zijn.
Maar in feite doet zich het tegendeel voor. Er staan 38 kieslijsten ingeschreven, waarvan liefst twintig met een regionale identiteit aan de weg timmeren. Dat past niet in het parlement van Straatsburg, waar het om de vertegenwoordiging van politieke ideeën gaat: maar wel in de touwtrekkerij tussen nationale en regionale politici in Spanje, die elkaar stukjes macht proberen te ontfutselen. Het is deze twintig lijsttrekkers vooral te doen om de televis etijd die zij nu elk apart krijgen, om hun eigen regio te laten zien hoe hard zij ,,Madrid" tegen de schenen schoppen.
De resterende Euro-kandidaten staan al net zo te trappelen om die gratis propaganda op de buis. De vier grote partijen - conservatieven. gematigden, socialisten en communisten - om hun positie te bevestigen of uit te bouwen: de overigen om eindelijk (weer) eens hun gezicht te kunnen laten zien. Sommigen zijn oud nieuws, zoals de Franco-getrouwen. Hun leider Blas Pinar weet dat hij tegen de bierkaaivecht. ,,De socialisten krijgen zeker acht miljoen stemmen. Al de mensen met uitkeringen die uit de staatsruif eten. En dan die enorme hoeveelheid drugsverslaafden, homoseksuelen, hoeren en misdadigers die een best leventje hebben in deze zogeheten democratie ."
Anderen zijn onbekende variaties op bekende thema's, zoals de vijf ..puur marxistische" partijtjes. Enkelen proberen een nieuwe boodschap te brengen waarmee Spanje nog achterloopt op de rest van Europa, zoals de twee groene organisaties die elkaar het licht in de ogen niet gunnen. Overigens, een ,.IJslands effect" valt in Spanje nog niet te verwachten, want de Feministische Partij doet ditmaal niet mee. En alleen de twee groene lijsten ontkomen, met 30 procent vrouwelijke kandidaten, aan het trieste machismo van de Spaanse politiek.
Tot slot zijn er nog vier schertsvertoningen: Euro-lijsten van egotrippers. Bijvoorbeeld Spanje's grootste fraudeur Jose Maria Ruiz Mateos. Zijn kaartenhuisiholding werd in 1983 onteigend en die sanering kost de Spaanse belastingbetalers minstens tien (volgens andere bronnen twintig) miljard gulden. Ruiz Mateos, die in voorlopige vrijheid verkeert. voert eindeloze processen tegen de staat dankzij de enorme bedragen die hij voor zichzelf achterover drukte en op geheime rekeningen in het buitenland plaatste. Daarvan gebruikte hij nu een half miljoentje om een Euro-partij (nota bene ,,Sociale Actie" genaamd) op poten te zetten; misschien hoopt hij in Straatsburg aan de lange arm van de Spaanse justitie te ontkomen.
Een andere egotripper is de man die zich na Franco's dood aanbood om de dictatuur in een democratie om te toveren (zonder de gevestigde belangen teveel geweld aan te doen, natuurlijk) met een ,,Partij voor de Waarheid in de Politiek". Hij kon het niet nalaten om zijn recept en zichzelf nu ook op Europees niveau aan te prijzen. Een soortgelijke poging onderneemt de oprichter van een ,,Humanistische Partij in Spanje".
Even weinig serieus is de Euro-lijst van de ,,Vereniging van Medicijn-studenten en aanverwanten". Allen staan te dringen rond de buis en zijn daarvoor tot elke opoffering bereid. De staatstelevisie kondigde aan dat zij zo weinig cameraploegen in Madrid over had, dat alleen de gebeurtenissen langs een vaste route gefilmd konden worden. De kandidaten smeekten om de routebeschrijving, en pasten hun campagnes aan.

EUROPESE PARLEMENT

Bij de verkiezingen voor de 60 Europarlementariërs gold heel Spanje als één kiesdistrict. De verkiezingsuitslag was als volgt:

PSOE	28
AP	17
CDS	
IU	**3**
CiU	3
HB	1
CEP	1

(PSOE: Socialistische Arbeiderspartij van Spanje; AP: Volksalliantie; CDS: Democratisch en Sociaal Centrum: IU: Verenigd Links: CiU: de Catalaanse partij Convergentie en Eenheid; HB: de Baskische partij Herri Batasuna; CEP: Coalitie Europa van de Volkeren)

• Lijsttrekker van de PSOE was Fernando Moran, tot dan toe permanent vertegenwoordiger van Spanje bij de Verenigde Naties, en voorma-

lig minister van buitenlandse zaken (tot juli 1985).

- De AP-lijst werd aangevoerd door Manuel Fraga Iribarne.
- De CEP was speciaal met het oog op de verkiezingen gevormd door de in sept. 1986 opgerichte Baskische partij Eusko Alkartasuna (EA), door Catalaans Republikeins Links (ERC) en de Galicische Nationalistische Partij (PNG). Carlos Garaikoetxea, leider van EA, werd voor de CEP in het Europese Parlement gekozen.

Op 3 juli kwamen Garaikoetxea en de afgevaardigde van Herri Batasuna in het Europese Parlement. Txema Montero, in hun hoedanigheid van Europarlementariër formeel overeen de Spaanse grondwet te eerbiedigen, maar zij verklaarden in het openbaar daarover reserves te hebben.

GEMEENTERADEN

Bij de gemeenteraadsverkiezingen liep het stemmenaandeel van de PSOE terug van 43 procent in 1983 naar 37 procent. De socialisten verloren de zeggenschap in o.m. de gemeenteraden van Salamanca en Toledo aan de AP, in Segovia en Las Palmas aan het CDS en in Pamplona aan de Unie van het Volk van Navarre (UPN).

De AP liep terug van 26 naar 20 procent, IU van acht naar zeven procent en de Baskische Nationalistische Partij (PNV) van twee naar één procent.

Het stemmenaandeel van het CDS steeg van twee tot tien procent en van CiU van vier tot vijf procent.

Doordat de centrum-rechtse partijen het bij de vorming van gemeenteraden in steden waar geen partij een duidelijke meerderheid had behaald. niet eens konden worden, behield de PSOE de controle in Madrid, Barcelona, Valencia, Sevilla en Saragossa. De opkomst bij de verkiezingen was ongeveer 68 procent.

Vice-premier Alfonso Guerra noemde in een eerste reactie de achteruitgang voor de socialisten nauwelijks zorgwekkend. ,,Dit verlies lijkt niet bijzonder belangrijk in het licht van de sociale onrust de laatste maanden", aldus Guerra.

Regeringswoordvoerder Javier Solana erkende op 11 juni dat de uitslag van de verkiezingen ,,een afstraffing" voor de socialisten betekende. Hij wees echter ook op de grote voorsprong die ze nog steeds hadden op de andere partijen.

REGIONALE PARLEMENTEN

De 13 autonome regio's die nieuwe parlementen moesten kiezen, waren Aragon, Asturië, de Balearen, de Canarische eilanden, Cantabrie, Castilië-Leon, Castilië-La Mancha, Extremadura, Madrid, Murcia. Navarre, La Rioja en Valencia.

Dergelijke verkiezingen vonden om de vier laar plaats. In de vier overige autonome regio's hadden de verkiezingen op een ander tijdstip plaatsgevonden: in Catalonie op 29 apr. 1984 (pag. 330/2-1985), in Galicië op 24 nov. 1985 (pag. 782/1-1988), in Andalusië op 22 juni 1986 (pag. 780/1-1988) en in Baskenland op 20 nov. 1986 (pag. 783/2-1988).

De PSOE behield de absolute meerderheid in Castilië-La Mancha, Murcia en Extremadura. Een relatieve meerderheid kreeg zij in Aragon, Asturië, de Canarische eilanden. La Rioja. Valencia, Madrid en Navarre.

De AP behield de controle in Cantabrië en veroverde een relatieve meerderheid op de Balearen. In Castilië-Leon kregen PSOE en AP elk 32 van de in totaal 84 zetels.

De meeste vooruitgang werd geboekt door het CDS dat zetels kreeg in alle elf regio's waar zij voordien niet was vertegenwoordigd. De grootste winst boekte het CDS in Madrid. waar zij 17 zetels kreeg. en in Castilië-Leon, waar zij op 18 zetels uitkwam.

Verenigd Links bleef op ongeveer hetzelfde niveau als in 1983.

Na langdurige onderhandelingen kreeg de PSOE het voor het zeggen in Madrid, Valencia en Asturië. terwijl de AP aan de macht kwam in Castilië-Leon en La Rioja. Het CDS kreeg de controle over de Canarische eilanden en Aragon kwam in handen van de Regionale Partij van Aragon (PAR).

Na de regionale verkiezingen en de val, eind sept. 1987, van de AP-regering in Galicië (zie verderop) werden de 17 regionale regeringen door de volgende personen geleid:

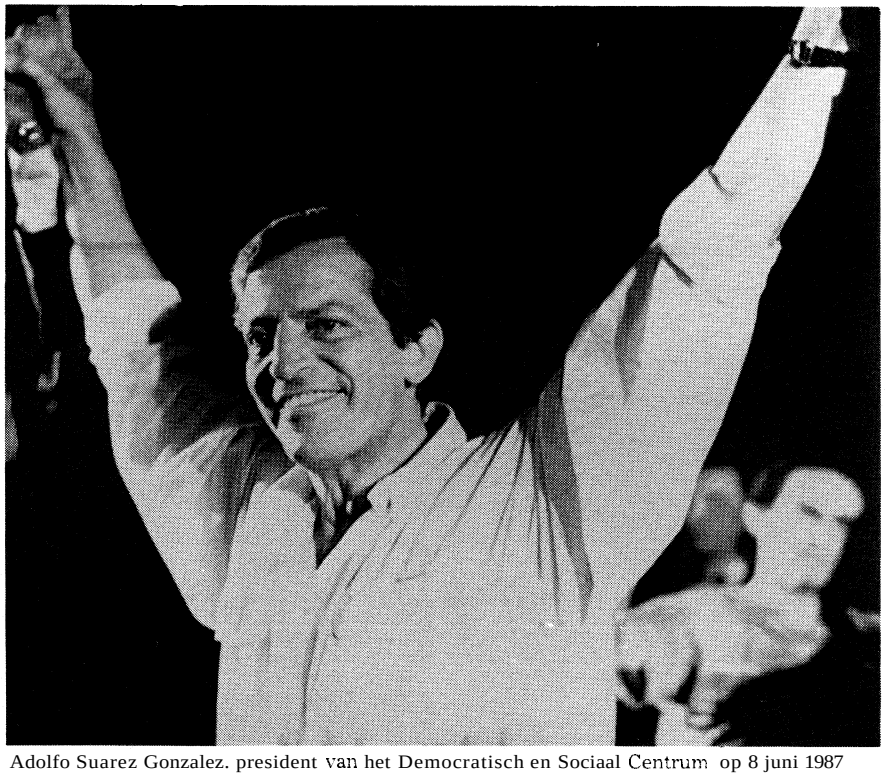
Andalusie - Jose Rodriguez de la Barbolla (PSOE); Aragon - Hipolito Gomez de las Roces (PAR); Asturie - Pedro de Silva y Cienfuegos Jovellanos (PSOE); Balearen - Gabriel Canellas Fons (AP); Baskenland - Jose Antonio Ardanza (PNV); Canarische eilanden - Fernando Fernandez Martin (CDS); Cantabrie - Juan Hormaechea Cazon (AP); Castilië - La Mancha - Jose Bono Martinez (PSOE); Castilie-Leon - Jose Maria Aznar (AP); Catalonie - Jordi Pujol i Soley (CiU); Extremadura Juan Carlos Rodriguez ibarra (PSOE); Gaiicie - Fernando Gonzalez Laxe (PSOE); Madrid - Joaquin Leguina Herran (PSOE); Murcia - Carlos Collado Mena (PSOE): Navarre - Gabriel Urralburu Tainta* [illegible] lero (AP); Valencia - Joan Lerma (PSOE).

* Crralburu werd pas op 30 september in zijn functie van regeringsleider bevestigd.

Op 23 september was in Galicië een nieuwe socialistische regeringscoalitie gevormd o.l.v. Fernando Gonzalez Laxe, nadat de vorige regering, die werd geleid door Gerardo Fernandez Albor, was gestruikeld over een motie van wantrouwen.

De motie, ingediend door de Galicische Socialistische Partij (PSG-PSOE), was met 40 tegen 29 stemmen en twee stemonthoudingen aangenomen.

Op 21 nov. 1986 had het hooggerechtshof van Catalonie besloten geen verdere juridische stappen te ondernemen tegen regeringsleider Pujol van Catalonie. wiens naam op 23 mei 1984 was verschenen in een aanklacht tegen voormalige bestuurders van de Banca Catalana u'e-

Adolfo Suarez Gonzalez. president van het Democratisch en Sociaal Centrum op 8 juni 1987

Eens financiele onregelmatigheden bij de bank (zie pag. 330/3-1985). Pujol was één van de oprichters van de in 1981 in financiele moeilijkheden geraakte Banca Catalana.
De beslissing van het hof gold niet voor andere oud-bestuurders van de bank die wegens fraude waren aangeklaagd

Op 29 mei 1988 behaalde de centrumrechtse Convergencia i Unio (CiU) van Pujol bij verkiezingen voor het 135 leden tellende parlement van Catalonië opnieuw de absolute meerderheid. zodat Pujol verder kon regeren.

31ste congres PSOE

Van 22 t/m 24 jan. 1988 vond in Madrid het 31ste partijcongres van de PSOE plaats. Aan het slot van de bijeenkomst werd Felipe Gonzalez eenstemmig herkozen als secretaris-generaal van de partij. Alfonso Guerra bleef zijn plaatsvervanger. Tot partijpresident werd opnieuw Ramon Rubial gekozen en tot organisatiesecretaris de Bask Jose Maria Benegas, bijgenaamd „Txiki" (,,de kleine").

Op die laatste dag vond tevens een debat plaats tussen Nicolas Redondo Urbieta, de leider van de socialistische vakcentrale UGT (Union General de Trabajadores), en Felipe Gonzalez. Redondo had op 20 okt. 1987 laten weten dat hij zijn zetel in het Congres van Afgevaardigden opgaf omdat hij het economische beleid van de socialistische regering niet kon steunen.

Over het congres meldde *NRC/H'blad* (25-1-1988) het volgende:

Een felle confrontatie tussen premier Felipe Gonzalez en vakbondsleider Nicolas Redondo was het belangrijkste wapenfeit op het gisteren afgesloten 31ste landelijke congres van de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE). Gonzalez werd herkozen als secretaris-generaal van de Spaanse socialisten, maar de dissidente linkervleugel van de partij boekte bij de verkiezingen voor het federale partijcomité een onverwacht succes: zij kreeg 22 procent achter zich. goed voor negen van de 36 zetels in het federale comité. dat buiten de congressen het hoogste partij-orgaan is. De aanhangers van Gonzalez kregen ruim 72 procent van de stemmen.
Tegen alle verwachtingen in werd er weinig gewijzigd in het dagelijks bestuur: veertien van de zeventien leden werden herkozen. Het bestuur werd uitgebreid (tot 23 leden) en telt voortaan zes vrouwen.
Het grote moment waarop sinds de opening van het congres vrijdag (22 jan.) werd gewacht, was het debat tussen Felipe Gonzalez en Nicolas Redondo, de onstuimige leider van de Algemene Arbeidersunie (UGT). Hierin stonden die twee opvattingen van socialisme tegenover elkaar: de „sociale" en de pragmatische. De vakbondsleider, die bij binnenkomst een oorverdovend applaus kreeg, nam geen blad voor de mond toen het ,,socialistische project" van de afgelopen vijf jaar moest worden geevalueerd. „Is er wel een socialistisch project? Het antwoord lijkt niet positief', riep Redondo in een uitval tegen de socialistische leiders. En: ,,De partij moet zich eens beraden over de vraag of het gevoerde beleid de rijken of de armen ten goede is gekomen."
De UGT zal nooit een bijwagen van de socialistische regering worden en haar roeping. eisen stelleri voor de arbeiders. niet verzaken. zei Redondo. Vlak daar\-oor had hij zijn voorwaarden gesteld voor hervatting van het sociaal overleg met de werkgevers en de socialistische regering. dat al twee jaar zonder resultaat is. De regering moet volgens Redondo een ..politiek van vooruitgang volgen en duidelijke sociaal-economische doelstellingen formuleren".
..Als we datgene wat we van de regering verwachten via de werkgevers moeten binnenhalen. dan houden we liever onze handen vrij". meende de vakbondsleider, en hij voegde eraan toe. „Niet de markt maar de arbeidersbeweging zal meer sociale gelijkheid brengen "
Tegenorer de eisen voor „werkelijke veranderingen". en „kwalitatieve groei" stelde Gonzalez opnieuw zijn rechtvaardiging voor het economische beleid van de afgelopen vijf jaar ..De strijd tegen de inflatie is net zo belangrijk als de lonen. en het is dom en niet socialistisch om niet te streven naar groei". zei hij ter verklaring van het belang van de groei van het produktieapparaat.
In antwoord op Redondo, aan wie hij een functie in de leiding van de PSOE aanbood. gaf Gonzalez een uitvoerige opsomming van de sociale verworvenheden van vijf jaren socialisme: de veertigurige werkweek. verhoging van de AOW. gratis medische hulp aan vijf en een half miljoen mensen. en sinds 1983 meer nieuwe banen dan er zijn verdwenen.
Noch dit optimistische beeld noch de oproep tot het overieg dat hem zozeer aan het hart gaat (met name om electorale redenen: de PSOE kan het bij verkiezingen beslist niet zonder de steun van de CGT stellen) konden Nicolas Redondo vermurwen: hij hield onwrikbaar aan zijn syndicalistische overtuigingen vast. In een rede waarin moralistische redeneringen de boventoon voerden over programmapunten, riep Gonzalez de socialisten tenslotte op zich tegen aanvallen (vooral beschuldigingen van arrogantie en begunstiging) te weren door een ,.ethische houding"

12de congres PCE. Anguita volgt Iglesias op als partijleider

Van 19 t/m 21 febr. 1988 kwamen de communisten in Madrid bijeen voor hun 12de partijcongres. Hierop stond de verkiezing van een nieuwe leider centraal. Gerardo Iglesias, secretaris-generaal van de PCE sinds nov. 1982, had op 9 februari tijdens een bijeenkomst van het Uitvoerende Comité laten weten het partijleiderschap te willen neerleggen. Hij wilde zich in de streek waar hij vandaan kwam, Asturie, aan de regionale problematiek gaan wijden.

De meer dan 600 afgevaardigden kozen een Centraal Comité, dat op zijn eerste zitting de vroegere burgemeester van Cordoba, Julio Anguita Gonzalez, tot nieuwe secretaris-generaal koos.

Anguita deed een dringend beroep op de partijleden die de PCE de laatste jaren de rug hadden toegekeerd terug te komen en zich in te zetten voor eenheid van links in Spanje.
Met de verkiezing van Anguita hoopte de PCE een einde te maken aan een periode vol scheuringen en crises. Het aantal leden van de PCE was sinds 1979 teruggelopen van 150.000 naar 62.300. Onder Iglesias had de partij getracht zich open te stellen voor pacifistische en milieugroepen en een opening in de richting van de middenklassen, maar dat had weinig electorale aanhang opgeleverd.

Anguita (46), die ook wel „de rode kalief' werd genoemd, was in 1979 voor de eerste keer burgemeester van Cordoba geworden (Cordoba is vroeger hoofdstad van een kalifaat geweest). In 1983 was hij in die functie herkozen.
Op 19 febr. 1988 had Anguita nog laten weten dat hij geen partijleider wilde worden. omdat hij in Andalusië wilde blijven. ,.Mijn besluit die functie niet te accepteren is onherroepelijk, zelfs al zou de wereld instorten", zo had hij gezegd. Een dag later had hij zich echter bereid getoond zich ..op te offeren" voor de partij.

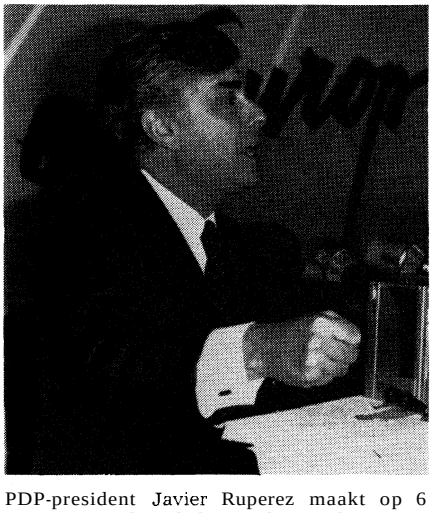
Tijdens het congres werd de op 9 dec. 1895 in Gallarta. Vizcaya, geboren Dolores Ibarruri Gomez, bijgenaamd La Pasionaria. bij acclamatie herkozen als partijpresident.

PDP verandert naam *in Christen-*Democratische Partij

Op 5 maart 1988 besloot de Democratische Volkspartij (PDP) op een congres in Madrid haar naam te wijzigen in Christen-Democratische Partij.
De naamsverandering werd volgens *NRC/H'blad* (7-3-1988) met 142 tegen drie stemmen aangenomen. Partijpresident Javier Ruperez zei dat de nieuwe Christen-Democratische Partij meer dan de PDP in het verleden de nadruk wilde leggen op ,,de mens in het kader van een samenleving die door de culturele en morele waarden van het christendom wordt geïnspireerd".

Kabinetswijziging

Op 8 juli 1988 voerde premier Gonzalez een kabinetswijziging door. Hij

PDP-president Javier Ruperez maakt op 6 maart 1988 tijdens de laatste dag van het partijcongres bekend dat zijn partij haar naam verandert in Christen-Democratische Partij.

nam zes nieuwe ministers, onder wie twee vrouwen, in zijn team op. Vier ministers verdwenen en twee kregen een andere portefeuille. Eén departement was nieuw en één portefeuille werd gesplitst.

Na deze wijzigingen zag de regeringsploeg er als volgt uit:

Premier - Felipe Gonzalez Marquez: vice-premier - Alfonso Guerra; defensie - Narcis Serra: binnenlandse zaken - Jose Luis Corcuera": buitenlandse zaken - Francisco Fernandez Ordonez; economie en financien - Carlos Solchaga: justitie - Enrique Mugica*: industrie en energie - Jose Claudio Aranzadi*: arbeid en sociale zekerheid - Manuel Chaves; onderwijs en wetenschap - Javier Solana**; openbaar bestuur - Joaquin Almunia: landbouw, visserij en voedsel - Carlos Romero; cultuur - Jorge Semprun": woordvoerder van de regering - Rosa Conde Gutierrez del Alamo*; openbare werken - Javier Saenz de Cosculluela: welzijn' - Mathilde Fernandez*; transport, verbindingen en toerisme - Jose Barrionuevo*"; gezondheid en consumentenzaken - Julian Garcia Vargas; betrekkingen met het parlement en secretaris t.b.v.de regering - Virgilio Zapatero.

* nieuw
** andere portefeuille
† nieuwe portefeuille

Binnenlandse zaken was in het vorige kabinet in handen geweest van Jose Barrionuevo en justitie in handen van Fernando Ledesma. Op industrie en energie had Luis Carlos Croissier gezeten en op onderwijs en wetenschap Jose Maria Maravall. Cultuur en woordvoerderschap van de regering waren vroeger in handen geweest van één persoon, Javier Solana. Welzijn was een nieuwe portefeuille. Het departement van transport. verbindingen en toerisme was vroeger beheerd door Abel Ramon Caballero Alvarez.

- Jose Luis Corcuera, van beroep elektricien, had carrière gemaakt binnen de socialistische vakcentrale UGT, waarin hij vooraanstaande posities had bekleed. De laatste jaren had hij zich volgens de NZZ (11-7-1988) steeds meer gedistantieerd van de officiele lijn van de UGT onder Nicolas Redondo en had hij bij verscheidene conflicten openlijk partij gekozen voor de standpunten van de regering.
e Mathilde Fernandez behoorde volgens de NZZ eveneens tot de zogenaamde dissidenten binnen de UGT. Zij was hoofd van de vakbond voor de chemie en energie geweest.
- Rosa Conde had het instituut voor opiniepeiling CIS geleid.
- Enrique Mugica. een voormalig communist die later een sociaal-democraat was geworden, behoorde tot de oude garde van de partij.
- Jorge Semprun had talrijke boeken en draaiboeken voor films geschreven. Hij was in Frankrijk opgegroeid, nadat zijn ouders daarheen waren uitgeweken. In de Tweede Wereldoorlog had hij aan het Franse verzet deelgenomen. Hij had verscheidene jaren in het concentratiekamp Buchenwald doorgebracht en was in 1964 wegens „eurocommunistisch geïntrigeer" uit de Spaanse communistische partij gezet.
- Jose Claudio Aranzadi had met succes de staatsindustrieholding INI gesaneerd.

Conde, Semprun en Aranzadi waren geen lid van de PSOE.
De komst van twee vrouwen in het kabinet was het gevolg van een op het 31ste congres van de PSOE aangenomen resolutie die bepaalde dat er meer vrouwen moesten komen in bestuurlijke functies.
(NRC/H'blad, Volkskrant, Le *Monde, NZZ, AdG, KCA)*

AZIË (ZUID)

BANGLADESH

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN SINDS MAART 1988

Sinds de parlementsverkiezingen van 3 maart 1988 (pag. 16111) deden zich o.a. de volgende politieke ontwikkelingen voor.

Beëdiging parlement. Afwezigheid COP

Op 26 maart 1988 werd het vierde parlement in de geschiedenis van Bangladesh beëdigd. Van de 300 leden waren toen 299 bekend. Zij vertegenwoordigden: Jatiya Party - 251; Gecombineerde Oppositiepartij (COP) - 18; Freedom Party - 2; Jatiya Samajtantrik Dal - 2; en onafhankelijken - 26. De 18 COP-leden waren niet op de beëdigingsplechtigheid aanwezig, zonder dat daarvoor een verklaring werd gegeven (*Financial* Times 21-3).

Nieuw kabinet met premier Moudud Ahmed

Op 27 maart 1988 ontbond president Ershad het 30 leden tellende kabinet van premier Mizanur Rahman Chowdhury. Nog dezelfde dag werd een nieuw kabinet beëdigd met een andere premier, nl. Moudud Ahmed, tevoren vice-premier en minister van industrie.
Verder bestond het kabinet nu uit drie vice-premiers, 19 ministers en 10 staatsministers. De premier, vice-premiers en ministers beheerden de volgende portefeuilles:

Premier en minister van industrie - Moudud Ahmed: vice-premier en minister van binnenlandse zaken. gezondheid en gezinsplanning - M.A. Matin; vice-premier en minister van plaatselijk bestuur, plattelandsontwikkeling en coöperaties - Shah Moazzam Husayn: vice-premier en politiek adviseur van de president - Kazi Zafar Ahmed*;
sociale zaken en vrouwenaangelegenheden - Mohammed Rezwanul Haq Chowdhury*: financiën - gen.-maj. Mohammed Abdul Munim; verbindingen - Anwar Hussain Manzur*: voorlichting - Mahbubur Rahman (voorheen onderwijs); energie en minerale rijkdommen - A.B.M. Gholam Mustafa': arbeid en mankracht - Sirajul Hossain Khan (grondbeheer en landhervorming); buitenlandse zaken - Humayan Rashid Chowdhury; onderwijs - Anisul Islam Mahmud (waterstaat en vloedcontrole); jute - Korban Ali*: textiel - lt.-kol. Zafar Imam (jute); havens, scheepvaart en riviervervoer - A.K.M. Mayeedul Islam: planning - vice-luchtmaarschalk A.K. Kandher: religieuze zaken - Maulana M.A. Mannan; jeugd en sport - Sunil Kumar Gupta (textiel): landbouw - gen.-maj. Mahmudul Hasan*; grondbeheer en landhervorming - Mustafa Jamal Haider (arbeid en mankracht); openbare werken - Shaikh Shahidul Islam*; burgerluchtvaart en toerisme - M.A. Sattar*; voedselvoorziening - Sardar Amzad Hossain*.

* = nieuw

Kazi Zafar Ahmed en Mahmudul Hasan waren op 10 augustus 1987 door president Ershad ontslagen (pag. 163/3).
De als premier vervangen Mizanur Rahman Chowdhury verliet het kabinet.

President Hossain Mohammed Ershad bleef de portefeuilles van defensie, establishment en reorganisatie beheren. Vice-president A.K.M. Nurul Islam behield de portefeuille van Islam-zaken, wetten en justitie.
In het 'oude' kabinet (zie pag. 163/3 en 16411) waren in december 1987 en januari 1988 nog diverse wijzigingen aangebracht, o.m. als gevolg van het aftreden van drie ministers.

Op 23 december 1987 werden op de volgende posten nieuwe ministers benoemd: sociale zaken en vrouwenaangelegenheden - Mirza Ruhul Amin (voorheen visserij en veeteelt); voorlichting - Anwar Zahid (arbeid en mankracht): visserij en veeteelt - Abdus Salam (nieuw); arbeid en mankracht - Mustafa Jamal Haider (voorheen staatsminister op dit departement): staatsminister, adviseur van de president - vice-luchtmaarschalk Ruhul Amin Havaldar (nieuw).
Op 25 december 1987 trad de minister van financien, M. Syeduzzaman, ,,om persoonlijke redenen" af. Hij werd vervangen door generaalmajoor Mohammed Abdul Munim, tot dan toe minister van handel.

Op 21 januari 1988 traden de ministers Anwar Zahid (voorlichting) en Salahuddin Kader Chowdhury (gezondheid en gezinsplanning) af uit protest tegen het besluit van president Ershad de parlementsverkiezingen van 3 maart zonder deelneming van de oppositie-allianties te laten doorgaan. De portefeuille van gezondheid en gezinsplanning werd op 13 februari overgenomen door vice-premier en minister van binnenlandse zaken M.A. Matin.
Op 24 januari werden de twee afgetreden ministers Zahid en Chowdhury uit de regerende Jatiya Party gestoten samen met de drie dagen tevoren afgetreden penningmeester van de partij Morshed Khan. Zij werden beschuldigd van ,,schendingvan de partijdiscipline" en ,,aantasting van het image van de partij".

Opheffing noodtoestand. Amnestie

Op 12 april 1988 hief president Ershad de noodtoestand op die hij op 27 november 1987 voor heel Bangladesh had afgekondigd (pag. 16511).
Op 16 april kondigde M.A. Matin, in zijn hoedanigheid van minister van binnenlandse zaken, de vrijlating van 1.000 politieke gevangenen aan; dat waren alle gedetineerden die tijdens de demonstraties van november 1987 en daarna waren gearresteerd. Kort daarop werd de vrijlating van de eerste 272 politieke gevangenen bekendgemaakt. Maar woordvoerders van de oppositie stelden het aantal politieke gevangenen in Bangladesh op omstreeks 10.000.

Algemene staking. Protesten

Op 25 april vond in Dhaka een algemene staking van een halve dag plaats die was uitgeroepen door 21 oppositiepartijen om de opening van het nieuwe

parlement door president Ershad die dag te verstoren Winkels, kantoren en banken waren tijdens deze 28ste algemene staking in vyf maanden tijds gesloten Omstreeks 5 000 leden van de paramilitaire politie patrouilleerden in de hoofdstad Volgens de politie vergden de vijf bommen, die op 25 april in de hoofdstad explodeerden, geen slachtoffers.

In maart en volgende maanden kwam het ook tot andere protestacties in Dhaka.

Op 17 maart raakten scholieren o.a. in het westelijke district Chuadanga slaags met de politie toen deze hen trachtte te beletten bij schoolexamens te spieken. De scholieren protesteerden tegen de huns inziens overdreven strengheid waarmee het toezicht op de examens werd uitgeoefend. De met stenen en hockeysticks bewapende scholieren vochten met de politie die bij haar poging de scholieren te verdrijven van de wapenstok en traangas gebruik maakte en ook. naar eigen zeggen, met losse flodders schoot. Bij de confrontatie raakten bijna 100 mensen gewond. Op 23 maart kwamen bij soortgelijke gevechten tussen politie en scholieren drie mensen om het leven. terwijl ruim 100 gewond raakten.
Begin april marcheerden bijna 2.000 kinderen van Pakistanen, die sinds 1971 in Bangladesh waren achtergebleven, door de straten van Dhaka. Zij eisten naar huis (Pakistan) te worden gezonden.
Op 9 mei demonstreerden ca. 500 mannen, vrouwen en kinderen in Dhaka voor voldoende drinkwater. Een groot deel van de bevolking is aangewezen op bronnen of openbare kranen voor hun watervoorziening. Veel bronnen waren uitgedroogd en de aanvoer stagneerde. Volgens de gemeente-autoriteiten was maar de helft van de benodigde hoeveelheid van 180 mln gallons per dag beschikbaar. De schaarste werd deels geweten aan het willekeurig aftappen van ondergrondse bronnen t.b.v. irrigatie. In het noorden van het land leidde watertekort tot een uitbarsting van diarree, waardoor zeker 205 mensen stierven (*The Times* 16-5).
Op 9 juni begonnen de examens voor 204.000 studenten. Ook hierbij werd tegen de strenge surveillance geprotesteerd. Alleen al op de eerste dag werden ruim 1.000 studenten verwijderd, omdat zij met spiekbriefjes of andere hulpmiddelen waren betrapt. Er vonden gevechten met docenten en politie plaats waarbij tegen de 70 mensen gewond raakten (*The Times* 11-6).

Islam staatsgodsdienst

Na een verhit debat van 26 dagen keurde het parlement van Bangladesh op 7 juni 1988 een amendement op de grondwet goed waarin de Islam tot staatsgodsdienst werd verklaard.
Dit amendement was reeds op 13 maart door president Ershad aangekondigd tijdens een religieuze bijeenkomst in Barisal (240 km ten zuiden van Dhaka). Oppositieleiders kenschetsten deze aankondiging onmiddellijk als een ,,nutteloze en hypocriete" maatregel, bedoeld om de aandacht van het verzet tegen zijn bewind af te leiden. Kritiek werd geleverd door sjeik Hasina Wazed, voorzitter van de seculiere Awami Liga, maar ook door Abbas Ali Khan. de leider van de fundamentalistische Jamaat-i-Islarrii.

Op 16 april protesteerden vrouwengroepen in Dhaka tegen het aangekondigde wetsontwerp dat op i1 mei door de regering bij het parlement werd ingediend. Zij vreesden dat als gevolg van de grondwetswijziging vrou en uit het openbare leven zouden worden geweerd. .,In een islamitische staat zullen niet-moslems tweederangs burgers worden", zo stelde Anukul Chandradev, de leider van de Hindoe Liga. Op terugtrekking van het wetsoritwerp werd aangedrongen iri een persverklaring van 31 intellectuelen. o.w. Shamsul Huq Chowdhury. president van de orde van advocaten bij het Hooggerechtshof (*The* Times 21-5).
Daarentegen betoogde premier Moudud Ahmed namens de regering in het parlement dat het amendement de uitdrukking van de gerechtvaardigde wil van de overweldigende meerderheid van de bevolking was (ruim 90% van de 105 mln inwoners is moslem) en dat het „de natie een ideologische eenheid en identiteit" zou verlenen. „Wij ontnemen niet de fundamentele rechten aan hindoes, christenen en boeddhisten in ons land. Gelijkheid voor de wet is voor alle burgers gewaarborgd". aldus de premier.

De parlementaire goedkeuring was louter een formaliteit, omdat de regerende Jatiya Party 251 van de 300 zetels bezette. Bovendien verlieten de vertegenwoordigers van de oppositie en de onafhankelijke afgevaardigden vóór de stemming demonstratief de zaal.
Direct na de stemming gingen duizenden aanhangers van de oppositie in Dhaka de straat op om te protesteren. De volgende dag organiseerde de aliantie van 21 oppositiepartijen overal in het land demonstraties tegen het parlementsbesluit.
Op 9 juni bekrachtigde president Ers-

Sjeik Hasina Wazed. de voorzitter van de Awami Liga.

had de grondwetswijziging door het zetten van zijn handtekening
Op 12 juni vond een door de oppositiepartijen uitgeroepen algemene staking plaats voor intrekking van het omstreden amendement Dit maal zou aan de stakingsoproep op grote schaal gevolg zijn gegeven Ei volgden vechtpartiien tussen betogers en politie waarbij zeker 55 mensen gewond raakten. Het openbaar vervoer in het hele land werd door de staking ernstig ontregeld. maar de onlusten bleven beperkt van omvang dank zij hevige moessonregens die veel mensen binnenshuis hielden Er werden ca 30 arrestaties verricht in Dhaka

Doodstraf *voor drugsdealers*

Op 7 juli aanvaardde het parlement een wet waarbij bepaalde drugsdelicten voortaan met de dood konden worden bestraft. Voordien bedroeg de maximumstraf 10 jaar gevangenis, hoewel op 23 juni was bericht dat vijf Pakistanen wegens de verkoop van heroïne - voor het eerst - ter dood waren veroordeeld.
Volgens schattingen telt Bangladesh 1,2 mln a 2 mln drugsverslaafden.

Nieuwe *minister van financiën*

Op 6 augustus benoemde president Ershad een nieuwe minister van financiën. Wahidul Huq die voordien economie doceerde aan de universiteit van Toronto (Canada). De benoeming leidde tot een reeks mutaties waarbij de volgende portefeuilles waren betrokken:

gezondheid en gezinsplanning (tevoren beheerd door vice-premier M.A. Matin) - gen.-maj. Mohammed Abdul Munim (voorheen financiën); arbeid en mankracht - vice-premier Shah Moazzam Husayn: veeteelt en visserij (nieuw) - Sirajul Hossain Khan (arbeid en mankracht); havens, scheepvaart en riviervervoer - Korban Ali (jute): jute - A.K.M. Mayeedul Islam (havens, scheepvaart en riviervervoer). *(AFP)*

ZWARE OVERSTROMINGEN. STORMEN EN VLOEDGOLVEN

Vanaf eind mei 1988 werden vanuit het noordoosten van Bangladesh overstromingen gemeld die veroorzaakt werden door smeltwater vanuit de Himalaya en hevige regens. Op 7 juli breidden de overstromingen zich uit naar de zuidoostelijke provincie Chittagong. Toen waren minstens 5 mln mensen van de buitenwereld afgesneden. terwijl het dodental tot 10 juli volgens niet-officiële gegevens was gestegen tot 121.
Vanaf 19 augustus werden grote delen van Bangladesh geteisterd door hevige moessonregens waardoor talrijke rivieren buiten hun oevers traden. Op

29 augustus was het dodental tot 223 opgelopen *(The* Times *30-8),* mede doordat twee veerboten binnen vijf dagen waren gezonken.
Op 31 augustus deed president Ershad een oproep tot internationale hulp aan de slachtoffers. Er was naar zijn zeggen 2 mln ton graan nodig, hoewel er in de staatsmagazijnen nog 1,2 mln ton graan opgeslagen lag. Voorts deed de president een beroep op bevriende landen helikopters met bemanningen ter beschikking te stellen. Toen waren 35 van de 64 administratieve districten door de overstromingen getroffen: ruim 25 mln mensen waren dakloos. Ook in de hoofdstad Dhaka hadden ruim een miljoen mensen hun huizen verloren, nadat de voorgaande nacht de Buriganga en Sitalakhya buiten hun oevers waren getreden.
Op 2 september raakte Dhaka van de buitenwereld afgesneden, toen het vliegveld voor het luchtverkeer moest worden gesloten omdat de landingsbanen onder water stonden.
De situatie verslechterde snel. Op 4 september meldden regeringsfunctionarissen dat toen 50 van de 64 districten onder water stonden. Sinds medio augustus waren minstens 550 mensen volgens officiële schattingen omgekomen, maar de krant *Sangbad* maakte melding van ca. 1.000 doden. De overstromingen hadden al voor $800 mln aan voedsel van de akkers weggespoeld, 3.500 km aan wegen verwoest en 250 bruggen weggeslagen. Ook steeg het aantal zieken als gevolg van het drinken van onzuiver water en het eten van bedorven voedsel; ca. 100.000 mensen zouden lijden aan darmstoornissen (diarree, dysenterie, e.d.).
Als gevolg van zware regenval liepen op 5 en 6 september in het zuiden van Bangladesh nieuwe gebieden onder.
Maar op 8 september begon het waterpeil te dalen en werd het vliegveld van Dhaka weer opengesteld voor internationale vluchten, waardoor de aanvoer van grotere hoeveelheden hulpgoederen mogelijk werd.
Eind septemberlbegin oktober bleek de omvang van de watersnoodramp pas goed. Maar betrouwbare cijfers waren moeilijk te verkrijgen en schattingen liepen ver uiteen. Het totaal aantal doden werd op 3.000 geraamd. *(Financial* Times 17-10). Omstreeks 700.000 mensen leden aan darminfecties. Omstreeks 37 a 43 mln mensen ondervonden ernstige gevolgen van de watersnood. Op ca. 35 mln ha werd de oogst totaal verwoest, op ca. 30 mln ha gedeeltelijk (Le *Monde* 17-11). Ca. 1,2 mln huizen verdwenen totaal. terwijl 22 mln huizen gedeeltelijk werden vernield (idem). Ruim 2.700 scholen zijn totaal weggespoeld: datzelfde gold voor 2.900 km geasfalteerde wegen en 65.000 km onverharde wegen (Internationale Samenwerking november 1988).

Nadat het treinverkeer in de door overstromingen verwoeste gebieden weer op gang gekomen was, trokken duizenden mensen daar vandaan naar de steden op zoek naar werk. (AP 19-9-1988)

Tegelijk werd erop gewezen dat de overstromingen in Bangladesh nooit tevoren zo frequent (1983, 1984 en 1987, zie pag. 163111-'88) en zo heftig waren geweest als sinds het begin van de jaren '80. Als door de mens bewerkte oorzaken werden genoemd: de ontbossing van de Himalaya met als gevolg erosie, de stuwdammen in India (vooral de Farakka-dam) en het ,,broeikas-effect" (oververhitting van de aarde door een teveel aan menselijke activiteit).

Overleg Ershad met India en Nepal

Op 29 september 1988 voerde president Ershad van Bangladesh in Delhi besprekingen met de Indiase premier Rajiv Gandhi. Zij kwamen overeen een „task force" van deskundigen uit beide landen in te stellen die binnen een half jaar voorstellen zou doen over de vloedcontrole, vooral de beheersing van de door beide landen stromende rivieren Ganges en Brahmaputra. Daarbij zou worden aangeknoopt aan voorstellen die India reeds in 1978 had geopperd. Deze behelsden o.m. de bouw van drie stuwdammen in de Brahmaputra in het noordoosten van India en de aanleg van een 324 km lang verbindingskanaal tussen de Ganges en de Brahmaputra in Banghladesh. Dit voorstel was door Bangladesh afgewezen met als argumenten dat het Banghladesh in tweeën deelde, grote stukken bouwland opslorpte en een te grote overheersing door India impliceerde. Vervolgens had Bangladesh voorstellen voor een kleiner kanaal ingediend, maar president Ershad gaf op 29 september te kennen het oude plan te willen ,,bestuderen". (Zie ook pag. 724-'83)
Op 2 oktober overlegde president Ershad in Katmandoe met koning Birendra van Nepal. De volgende dag maakte de minister van buitenlandse zaken van Bangladesh, Humayan Rashid Chowdhury, bekend dat beide landen waren overeengekomen een gezamenlijke studiegroep van deskundigen in te stellen om binnen zes maanden maatregelen uit te werken inzake de controle op overstromingen en het gemeenschappelijke gebruik van de regionale wateren. De minister voegde eraan toe dat Bangladesh het concept van een bilaterale overeenkomst met India verwierp. Het was voorstander van een multilateraal akkoord waarbij alle staten van de regio moesten samenwerken. Nepal steunde die regionale aanpak, aldus minister Chowdhury. (Zie pag. 72413-'83)

Stormen en vloedgolven

Op 19 oktober werd het zuiden van Bangladesh getroffen door een tropische wervelstorm die gepaard ging met vloedgolven. Op het vasteland vonden zeker 35 mensen de dood, terwijl aan het eind van die week nog ca. 500 vissers werden vermist. Er waren toen al 70 lijken uit zee geborgen. In de kustdistricten raakten 20.000 mensen dakloos.

Op 29 november werd Bangladesh door een orkaan en een vloedgolf getroffen. Het dodental als gevolg van deze natuurramp was op 4 december opgelopen tot minstens 1.600, maar

toen werden nog zeker 1.500 mensen vermist. Door de orkaan waren in ieder geval 2,5 mln mensen dakloos geworden, aldus de regeringskrant *Dainik Bangla*.

BHOETAN

GRENSBESPREKINGEN MET CHINA

Van 10 tot 14 mei 1988 vond in Peking de vijfde ronde van de grensbesprekingen tussen Bhoetan en China plaats. Beide partijen werden het eens over een aantal richtlijnen voor de regeling van de grenskwestie. Tot de definitieve ; daarvan stemden zij in met „handhaving van de rust en de status-quo aan de grens, zoals die voor maart 1959 bestond, en afzien van eenzijdige acties of gebruik van geweld met het doel de status-quo te veranderen". Zij bespraken de kwestie van de markering van de gemeenschappelijke grens, die zo spoedig mogelijk moest plaatsvinden. Besloten werd de zesde gespreksronde in 1989 in Bhoetan te houden.
De vier voorgaande gespreksrondes hadden plaatsgevonden: 1) van 17-20 april 1984 te Peking; 2) in april 1985 te Thimbu, de hoofdstad van Bhoetan; 3) van 12-15 juni 1986 te Peking; en 4) van 8-10 juni 1987 te Thimbu.

ZESDE VIJFJARENPLAN

In het kader van het zesde vijfjarenplan voor de periode 1987-1991 waren de totale uitgaven geraamd op ca. $760 mln. De nadruk werd gelegd op industriële projecten waarbij gebruik zou worden gemaakt van de natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen van het land. waaronder kalksteen en waterkracht. Op het programma staat een cementfabriek ter waarde van $80 mln die in het zuidoosten van het land zal worden gebouwd (waar de kalksteenvoorraden liggen) en die t.z.t. 1.500 ton per dag moet produceren. Het grootste deel daarvan zal naar verwachting worden uitgevoerd naar India en Bangladesh. Voorts wordt te Chukha een waterkrachtcentrale van 336 MW gebouwd door India, dat een aanzienlijk deel van de te leveren stroom zal afnemen. Overigens is slechts 10% van de huishoudens in Bhoetan op het elektriciteitsnet aangesloten. (Financial Times 6-1-'87, Neues Deutschland 14-8-'87)

TROONOPVOLGER AANGEWEZEN

Op 31 oktober 1988 werd per proclamatie bekendgemaakt dat koning Jigme Singye Wangchuk (33) zijn 8-jarige zoon Jigme Gesar Namgyal Wangchuk als zijn troonopvolger had aangewezen. *(UPI, Reuter)*

MALEDIVEN

PRESIDENT GAYOOM HERKOZEN

Nadat president Maumoon Abdul Gayoom (51) door het parlement tot de enige kandidaat voor het presidentschap was aangewezen, werd hij op 23 september 1988 met 96,37% van de stemmen herkozen voor een derde ambtstermijn. Bij de presidentsverkiezing. die in de vorm van een referendum werd u er., maakten 72.339 van dc in totaal 7 l 3 kiesgerechtigden van hun stemrecht gebruik. Er werden 69.373 ja-stemmen uitgebracht en 2.537 neen-stemmen. (AFP 29-9-'88)

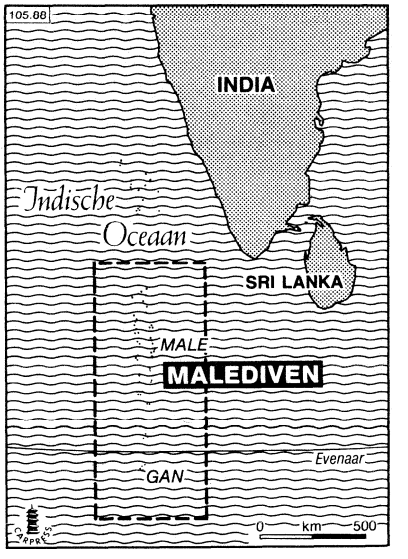
(Vor. ber. pag. 72812-1983)

COUPPOGING VERIJDELD DOOR MILITAIRE INTERVENTIE INDIA

In de vroege ochtend van 3 november 1988 landden ca. 200 ,,buitenlandse huurlingen" op het hoofdeiland van de Malediven, Male. Zij waren met motorbootjes vanaf een voor de kust gelegen schip aangevoerd, dat vanaf de noordwestkust van Sri Lanka zou zijn vertrokken.
Na de landing trokken de huurlingen naar de hoofdstad Male, waar zich nog eens 200 man bij hen zou hebben aangesloten. Zij bestormden, gewapend met handgranaten en machinegeweren, het presidentiele paleis en omsingelden het hoofdkwartier van de nationale veiligheidstroepen (National Security Service - NSS). Bij de strijd

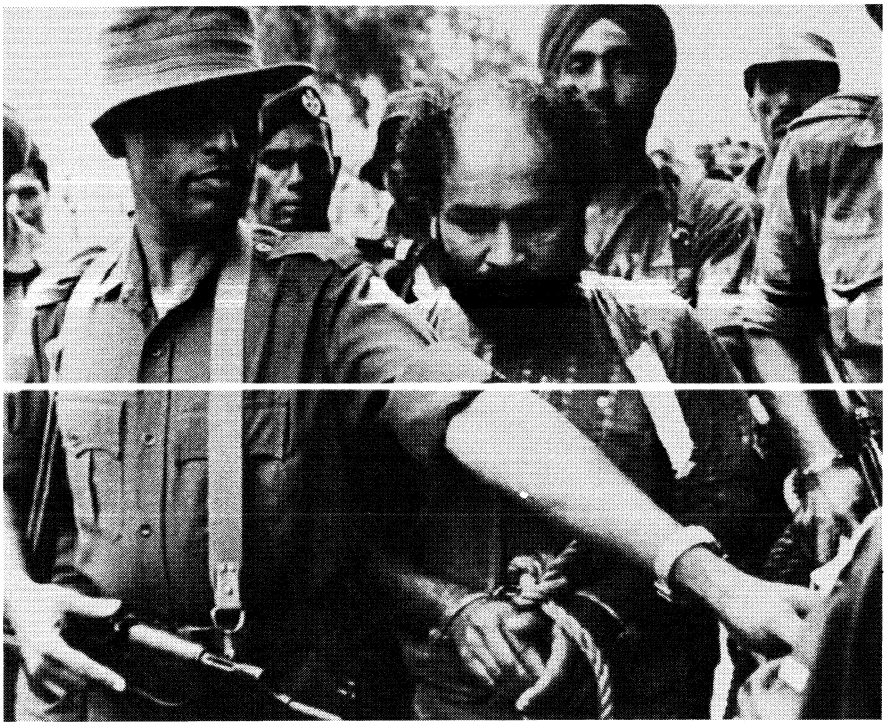
President Maumoon Abdul Gayoom van de Malediven.

werden zeker 7 NSS-leden en 14 burgers gedood.
Om 8.30 uur in de morgen van 3 november ontving premier Rajiv Gandhi van India een telefoontje van een medewerker van president Maumoon Abdul Gayoom van de Malediven. Gayoom, die aan de huurlingen had weten te ontkomen, verzocht Gandhi om militaire bijstand. Minder dan 14 uur later (om ca. 22.00 uur) landde het eerste transportvliegtuig met 150 Indiase parachutisten, afkomstig van een basis ten zuiden van Delhi, na een vlucht van 1.700 mijl in de buurt van de hoofdstad Male.
Op 4 november deelde premier Gandhi het Indiase parlement mee dat 300 parachutisten laat in de nacht van 3 november bij de hoofdstad Male waren geland. Zij hadden ,,de hun opgedragen taak op voorbeeldige wijze uitgevoerd en hun missie tegen 2.30 uur in de morgen voltooid". „De poging om terreur te verspreiden en vrede en stabiliteit in onze regio te ondermijnen is verijdeld", aldus Gandhi. Daartoe waren in totaal ca. 1.500 Indiase militairen en een aantal oorlogsschepen naar de Malediven gestuurd.
De huurlingen, die volgens ooggetuigen opereerden in opdracht van een Maledivische zakenman, Abdulla Luthfee, gingen na de landing van de Indiase troepen op de vlucht.
President Gayoom, die India op 4 november in een radiotoespraak voor de snelle hulp bedankte, verklaarde toen dat enkele Maledivische zakenlieden verantwoordelijk voor de couppoging waren.
Kort na middernacht, op 4 november omstreeks 1.00 uur, wisten 63 Tamil-huurlingen en de twee Maledivische ,,instigators" van de coup een vrachtschip, de „Progress Light", te kapen

om daarmee naar Sri Lanka te vluchten. Zij hadden 28 gijzelaars aan boord.
In de vroege ochtend van 6 november overmeesterden commando's van het Indiase fregat „Godaveri" de ,,Progress Light" op 50 mijl ten zuidwesten van Sri Lanka, nadat meer dan 12 uur onderhandelingen met de huurlingen waren gevoerd, verscheidene waarschuwingsschoten waren afgevuurd en tenslotte een granaat was afgeschoten die het vooronder van het schip trof.
Aan boord van het schip werden 20 gijzelaars bevrijd, van wie acht naar een militair hospitaal in Trivandrum (India) werden overgebracht. Voorts werden de lijken van vier gijzelaars aangetroffen, terwijl vier andere werden vermist. Onder de gewonden was de Maledivische minister van transport en scheepvaart, Ahmad Mujuthaba.
Op 8 november deelde de commandant van de „Godaveri", kapitein S.V. Gopalachari, mee dat de huurlingen en hun Maledivische leiders, Abdulla Luthfee en Sagar Nasir, aan boord van zijn schip zouden blijven tot regelingen waren getroffen om hen in Male op te sluiten.
De Maledivische minister van buitenlandse zaken, Fathuhulla Jameel, verklaarde dat 160 mensen in Male waren gearresteerd sinds de couppoging en dat zij nog steeds werden ondervraagd. Ook het ,,screenen" van meer dan 3.000 Srilankanen, die mogelijk de huurlingen hadden geholpen. duurde voort. Eerder, op 5 november, had minister Jameel gemeld dat de van Sri Lanka afkomstige huurlingen Tamils waren.
Abdulla Luthfee zei tegen verslaggevers aan boord van de „Godaveri" dat de coup was beraamd door leden van de People's Liberation Organization of Tamil Eelam (PLOTE), een militante Tamil-groep op Sri Lanka. Volgens Luthfee had hij PLOTE-leider Uma Maheswaran diverse malen in Colombo ontmoet en had deze de manschappen en wapens geleverd. (The Times 9-11) Maar op 6 november had een PLOTE-woordvoerder in Colombo ontkend dat leden van deze organisatie bij de couppoging betrokken waren.
Op 9 november werden Abdulla Luthfee en Sagar Nasir, geboeid door de straten van Male gevoerd, terwijl omstanders hun dood eisten.

Luthfee was in 1968 onder het bewind van president Ibrahim Nasir gearresteerd, toen hij trachtte een pistool het land binnen te smokkelen. Bij het onderzoek bleek er sprake te zijn van een komplot om een staatsgreep te plegen. Luthfee behoorde tot de 16 ..zakenlieden die werden veroordeeld tot gevangenisstraffen van 12 tot 16 jaar: zij werden op het eiland Villingli gedetineerd. In 1973 kwam Luthfee onder een algemene amnestie vrij, maar in 1975 werd hij opnieuw gevangen gezet (8 maanden) op verdenking van weer een samenzwering.
In 1983 keerde hij op een vals paspoort naar de Malediven terug. nadat hij in Singapore wegens bankfraude in staat van beschuldiging was gesteld. Eerst zette hij een bedrijf op voor de export van tropische vissen in Male. In 1985 vestigde hij zich in Colombo (Sri Lanka). waar hij een kippenfarm en een visfabriek bezat (*The Times* 8-11).
Sagar Nasir, een scheepsbouwkundig ingenieur en zakenman. was volgens sommige berichten een voormalig medewerker van oud-president Ibrahim Nasir, die thans in Singapore woont. De vroegere president ontkende echter iets met de staatsgreep te maken te hebben gehad.

Abdulla Luthfee. aangeduid als de instigator van de verijdelde coup op de Malediven, werd op 9 november 1988 in Male naar het hoofdbureau van politie overgebracht.

Inmiddels was het grootste deel van de Indiase troepen op 7 november naar India teruggekeerd. Omstreeks 500 parachutisten bleven op de Malediven achter om de 2.000 man van de Maledivische NSS te assisteren bij de „zuiveringsoperaties".

NEPAL

REORGANISATIE KABINET

Op 9 maart 1988 verving koning Birendra vier ministers bij een reorganisatie van het 20 maanden oude kabinet van premier Marich Man Singh Shrestha (pag. 3212-'87): Hem Bahadur Malla (bosbouw en bodemconservatie), Gunjeshwari Prasad Singh (gezondheid), Vijaya Prakash Thebe (handel) en Hari Narayan Rajauria (landbouw, wetten en justitie). Op Malla was kritiek geleverd wegens beweerde corruptie; hij zou o.a. vergunningen om bomen voor de export te kappen niet correct hebben toegewezen.

De portefeuilleverdeling na de reorganisatie werd:

Premier en minister van defensie en paleiszaken - Marich Man Singh Shrestha; buitenlandse zaken - Shailendra Kumar Upadhya; lokale bevoorrading - Dil Bahadur Shrestha*: verbindingen - Hari Bahadur Basnyat; landhervorming en management - Padma Sundar Lawate*; Panchyat - zaken en lokale ontwikkeling - Pashupati Shumshere Rana; industrie (nieuw)- Bala Ram Ghartimagar*: waterstaat - Yadav Prasad Pant; handel, arbeid en sociale diensten - Parshu Narayan Chaudhary (voorheen lokale bevoorrading); huisvesting en ruimtelijke ordening - Prakash Chandra Lohani*: onderwijs - Keshar Bahadur Bista (voorheen staatsminister); financien - Bharat Bahadur Pradhan (voorheen staatsminister); toerisme - Mohammed Mohashin*.
Staatsministers: landbouw - Krishna Charan Shrestha*; openbare werken en transport - Dipak Bohara*; wetten en justitie - Badi Prasad Mandal*; bosbouw - Gagan Bahadur Singh*; algemeen bestuur - Buddhi Man Tamang*; binnenlandse zaken - Niranjan Thapa*.

* = nieuw

Uit deze lijst bleek dat ook twee staatsministers, Prakash Bahadur Singh (binnenlandse zaken) en Ramesh Nath Pandey (toerisme, arbeid en sociale diensten), waren vervangen. (*AFP/ The Times* 10-3-'88)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ONRUST IN BALTISCHE STATEN

De partijleider van Estland, Karl Vaino, werd tijdens een plenum van het Centraal Comité van de Estlandse Communistische Partij op 16 juni 1988 uit zijn functie gezet. Tot nieuwe partijleider werd Vaino Väljas gekozen, een voormalig ambassadeur van de Sowjet-Unie in Venezuela en Nicaragua.
Het Sowjet-persbureau Tass gaf geen reden voor het ontslag van de 65-jarige Vaino, die sinds 1978 partijsecretaris was. Radio-Moskou wees erop dat Vaino een andere post zou krijgen: zijn ontslag hield verband met het feit dat hij „ter beschikking moest staan van de CPSU".

Begin april 1988 kreeg Vaino veel kritiek te verduren tijdens een bijeenkomst van schrijvers, regisseurs en andere grootheden uit het Estische culturele leven. Die problemen spitsten zich toe op de milieuproblemen in de republiek, op de corruptie en op het functioneren van het Estische overheidsapparaat.

Estland streeft naar grotere zelfstandigheid

Ter voorbereiding van de 19de conferentie van de CPSU, die van 28 juni-l juli 1988 in Moskou werd gehouden (zie pag. 513 e.v.) werd door Estland een beginselprogramma opgesteld, dat pleitte voor een grotere politieke en economische zelfstandigheid van de republiek.
Kernpunt van het programma, dat door de 32 Estlandse afgevaardigden aan de conferentie zou worden voorgelegd, was dat elk van de 15 Sowjetrepublieken verantwoordelijk moest worden voor het eigen economische reilen en zeilen en daarbij niet langer afhankelijk zou zijn van de centrale instanties in Moskou. Verder moest elke republiek in overeenstemming met de Sowjet-grondwet het recht hebben buitenlandse betrekkingen te onderhouden en lid te worden van internationale organisaties. Estland wilde bovendien zelf kunnen beslissen over kwesties van staatsburgerschap, teneinde een halt te kunnen toeroepen aan de stroom immigranten uit Rusland naar de republiek.
In het *NRC/H'blad* van 25 juni 1988 schreef correspondente Laura Starink de volgende toelichting op het streven van de Esten:

Er is geen republiek in de Sowjet-Unie waar de perestrojka zo letterlijk wordt genomen en zo massaal wordt ondersteund als in Estland. Met zijn 1,5 miljoen inwoners is Estland de afgelopen maanden de vaandeldrager van Gorbatsjows hervormingskoers geworden. Nergens is zo'n duidelijk politiek programma voor de komende partijronferentie aangenomen als in deze kleine Baltische republiek. Nergens lijken partij, regering en volk elkaar zo gevonden te hebben als in Tallinn, waar vorige week vrijdag (17 juni) 150.000 mensen in de open lucht bijeenkwamen om de afgevaardigden naar de komende partijconferentie op het hart te drukken namens het hele volk te spreken. De dag daarvoor had het Politburo haastig de Estlandse partijsecretaris Karl Vaino, symbool van de Brezjnew-periode, vervangen door de liberaal Vaino Väljas.
De organisator van de bijeenkoirist was het Volksfront, een massabeweging ter ondersteuning van de perestrojka. die op 13 april 1988 tijdens een discussieprogramma op de televisie is opgericht. Inmiddels zegt het Volksfront 50.000 aanhangers te hebben, verdeeld over steungroepen in bedrijven en instellingen. Vorige week verscheen het eerste nummer van de Bode *van het Volksfront,* een informatieblaadje dat keurig is gedrukt door de uitgeverij van het Centraal Comité en vijf kopeken kost.
Er zijn al badges in de kleuren van Estlands nationale vlag - wit, zwart en blauw - die lang verboden is geweest, en petjes met de opdruk Rahvarinne (Volksfront). En iedereen vindt het prachtig. President Arnold Ruutel: „Het Volksfront is een getrouwe afspiegeling van de mening van het volk. Een brede beweging als het Volksfront is absoluut noodzakelijk om te voorkomen dat een verschijnsel als het stalinisme zich ooit zal herhalen."
Boris Tamm, directeur van het Polytechnisch Instituut van Tallinn en afgevaardigde naar de partijconfereritie: „Gorbatsjow heeft bij herhaling gezegd: de perestrojka is van bovenaf begonnen, maar de massa's moeten het werk doen. In Estland heeft men dat begrepen."
Edgar Savisaar, filosoof en een van de initiatiefnemers: „We hebben het Volksfront opgericht omdat de partij en de regering niet alert genoeg op onze eisen reageerden. Het verschil is nu al merkbaar."

Wat willen de Esten? Heel veel, en het sleutelwoord is econoinische soevereiniteit. Al bijna een jaar werken vier specialisten, Savisaar is een van hen. aan een plan voor economische zelfstandigheid van Estland. Hun plan heeft zijn weerslag gevonden in het beginselprogramma waarmee de 32 Estlandse afgevaardigden naar de partijconferentie zijn afgereisd. De hoofdpunten zijn economie, ecologie, democratisering van staat en partij en nationaliteitenpolitiek.
Estland wil, vanaf het volgende vijf jarenplan, volledig economisch zelfbestuur. De republiek wil zelf kunnen beschikken over haar natuurlijke rijkdommen en staatseigendommen. Zij wil eigen milieuwetten mogen uitvaardigen. Zij wil een mechanisme uitwerken dat de soevereine rechten van de unierepublieken garandeert. De republieken moeten het recht hebben op eigen burgerschap en een staatstaal.
Er moeten maatregelen genomen worden om de immigratie van andere bevolkingsgroepen, die ten koste gaat van de oorspronkelijke bevolking, tegen te gaan. Het volk moet bij belangrijke beslissingen geconsulteerd worden door middel van referenda. De Sowjet-Unie moet weer in werkelijkheid een unie van gelijkberechtigde republieken worden, die zelfstandige contacten mogen aangaan met het buitenland en vertegenwoordigd kunnen zijn in internationale organisaties. In Westerse landen waar veel emigranten wonen moeten veel consulaten kunnen worden geopend.
Volgens Rein Otsason, directeur van het Instituut voor economie van de Academie van wetenschappen. is Estland door de jaren heen altijd de initiatiefnemer geweest voor economische experimenten. Zo heeft Estland al een paar jaar geleden een begin gemaakt met de verhuur van delen van staatsbedrijven aan privépersonen, een experiment met zeer goede resultaten, dat nu in de hele Sowjet-Unie wordt doorgevoerd. Ook het oprichten van kleine coöperatieve bedrijfjes, dat nu van hogerhand wordt gestimuleerd, is in het klein in Estland begonnen.
De economische produktiviteit is in Estland een van de hoogste van de hele Sowjet-Unie. Zij zou echter nog aanzienlijk hoger kunnen zijn als de planning niet centraal in Moskou geregeld zou worden. Het steekt de Esten dat ze niet zelf mogen beslissen over hun regionale ontwikkeling en dat ze machteloos moeten toezien hoe hun produkten in de bodemloze put van de Sowjet-Unie verdwijnen.

Langzamerhand is in Estland het idee voor economische soevereiniteit gerijpt. Otsason schetst een paar van de problemen waarmee de economie te kampen heeft. Onder wiens verantwoordelijkheid valt het staatsbedrijf? Op dit moment valt 90 procent van de Estlandse bedrijven onder het gezag van Moskou of onder gedeelde verantwoordelijkheid van de centrale ministeries in Moskou en de republiek.
„Wij vinden dat alle ondernemingen, behalve die van militair strategisch belang, onder beheer van de republiek moeten vallen."
De Estlandse economen maken ook bezwaar tegen de manier waarop het budget wordt vastgesteld. „In Moskou bepaalt men eerst de uitgaven en kijkt men pas daarna waar de inkomsten vandaan moeten komen. Het hoort natuurlijk andersom. Wij willen zelf bepalen waarvoor we ons geld gebruiken. Hoeveel geld naar het centrale budget wordt overgemaakt, moet per republiek worden bekeken."
Ook de buitenlandse handel, die nu helemaal via het centrale ministerie van buitenlandse economische betrekkingen loopt, wil Estland in eigen hand krijgen en tot slot, maar daarover wordt nog fel gedebatteerd, wil de republiek

Weekblad 57ste jaargang No. 2975, pag. 43687-43702

haar eigen convertibele munteenheid. Volgens Otsason is economische zelfstandigheid onhaalbaar wanneer Estland niet over een convertibele munt beschikt.
Er zijn mensen die dit soort ideeën veel te gewaagd vinden. Dat is mijn probleem niet. Ik vind dat economen zich met economie moeten bezighouden. Of een en ander ook politiek haalbaar is, moeten de politici maar bepalen." Net als alle andere gesprekspartners legt Otsason er de nadruk op dat de economische soevereiniteit niet bedoeld is als eerste stap op de weg naar onafhankelijkheid. ,,Benadruk dat in uw artikel, want het is heel schadelijk als deze mening pos: var'.
De plannen voor economische zelfstandigheid zijn los te zien van de ecologische problemen van Estland. Met name een - in Moskou bedacht - zeer ingrijpend project voor de winning van fosforieten in Noordoost-Estland heeft de bevolking wakker geschud. De winning van het fosforiet zou het grondwater in het gebied 60 meter doen zakken waardoor een zeer vruchtbaar landbouwgebied in een dorre vlakte zou veranderen.
Uit protest tegen dit heilloze plan is in Estland een heuse groene beweging ontstaan die in een paar maanden tijd een enorme omvang heeft aangenomen. Er zijn verscheidene ecologische forums georganiseerd, die 150 a 200.000 mensen trokken. Op **23** mei werd in aanwezigheid van 2500 man een organisatie van de Groenen opgericht die zich ten doel stelt 'het groene denken' te propageren en druk uit te oefenen op de gedeputeerden van de Sowjets, die zich nog te weinig gelegen laten liggen aan milieuproblemen.
Een van de meest omstreden punten uit het Estlandse politieke programma is de nationaliteitenkwestie. De bevolking (1 miljoen) voelt zich ernstig bedreigd door de onbelemmerde toestroming van arbeiders van andere nationaliteiten, met name Russen. Oorspronkelijk was het een bewuste kolonisatiepolitiek van Stalin om grote aantallen Russen naar de republieken te sturen. De Esten maken nog maar 60 procent van de bevolking uit (in Letland is de verhouding al bijna 50150).
De Russen spreken maar voor een klein deel Ests en worden als halve kolonisatoren beschouwd. Het tweetalige maandblad *Radoega* besteedt veel aandacht aan de moeizame verhouding tussen de twee volken. Hoofdredacteur Rein Veidemann: ,,De Russische variant van *Radoega* is bedoeld om de Russisch-talige bevolking van Estland te integreren in de Estlandse cultuur. De Estlandse lezer proberen we informatie te geven over de oorzaken van de etnische conflicten, die met name in het dagelijks leven aan de orde van de dag zijn. Zo hebben we laatst een brief gepubliceerd van een Est die de wijd verbreide mening verkondigde dat alle problemen in Estland voortkomen uit de expansie van het Russische volk. Wij proberen de briefschrijver dan uit te leggen dat de schuld niet ligt bij bepaalde volkeren. maar bij het totalitaire stalinisme. De stalinistische ideologie heeft bij veel Russen de mening doen postvatten dat zij ons bevrijd hebben van het kapitalisme. Die missiegedachte ligt niet direct goed bij de Estlandse bevolking."

Vorig jaar deed een artikel van de linguist Mati Hint in *Radoega* veel stof opwaaien. Hint ontvouwde in zijn stuk de in de Sowjet-Unie nog niet eerder verkondigde mening dat tweetaligheid - het Russisch is in de hele Sowjet-Unie verplicht - alleen uit belangstelling kan voortkomen, maar niet onder dwang kan worden opgelegd. Het opleggen van een andere taal kan voor de ontvanger alleen maar schadelijke gevolgen hebben, zo betoogde Hint.
Veidemann: ,,Wij willen dat het Ests in de grondwet als staatstaal wordt opgenomen, net zoals in Armenië en Georgië. De immigratie van andere nationaliteiten dreigt de Esten in de minderheid te dwingen. Dat kunnen wij niet toelaten. Andere volkeren mogen natuurlijk hun culturele autonomie hebben, maar in Estland zelf moeten ze wel de Estlandse prioriteit erkennen en dat betekent onze taal leren spreken. Willen ze dat niet, dan hebben ze geen recht op het Estlandse burgerschap. een categorie die we in de grondwet willen zien opgenomen om onbeperkte immigratie tegen te gaan. Sommigen doen het voorkomen alsof wij van plan zijn de Russen uit Estland te deporteren. Dat is absoluut niet waar. Wij verlangen alleen dat die Russen, die hier komen wonen, enige belangstelling voor de Esten en hun cultuur kunnen opbrengen."
Volgens Edgar Savisaar van het Volksfront worden dergelijke geruchten over deportaties opzettelijk door stalinisten verspreid om de verhoudingen tussen de volkeren te bederven. Hij is ook ontevreden over de geringe aandacht van de centrale pers voor het Volksfront. ,,Meetings van het Front worden gewoon niet op ons conto geschreven. We worden genegeerd."
In verschillende andere delen van de Sowjet-Unie zijn ook pogingen gedaan tot het oprichten van vergelijkbare bewegingen, maar nergens met zo'n succes. Gevraagd waarom het idee nu juist in Estland zo enorm is aangeslagen, noemen de Esten twee redenen: Estland heeft een, zij het korte, democratische traditie gekend in de periode van zelfstandigheid tussen de twee wereldoorlogen. En alle Esten kijken naar de Finse televisie (Fins en Ests zijn zeer verwante talen) en zijn op die manier aanzienlijk beter op de hoogte van wat er in de wereld te koop is.
De volgende actie van het Volksfront? Savisaar: ,,Onze volgende eis is het bijeenroepen van een buitengewoon partijcongres en een buitengewone zitting van de Estlandse Opperste Sowjet om de conservatieven uit het Centraal Comité en de regering te verwijderen."

De president van Estland, Arnold Ruutel (r.),in gesprek met Indrek Toome tijdens de zitting van de Opperste Sowjet op 16 november 1988, waarop Toome tot premier werd benoemd.

Tijdens een zitting van het Centraal Comité van de Estlandse communistische partij op 9 en 10 sept. 1988 werd door partijleider Vaino Väljas een rede gehouden waarin hij onder meer erkende dat ,,de verhoudingen tussen de naties in Estland zich hebben verscherpt". Volgens hem moest een duidelijke grens worden getrokken tussen ,,een rechtvaardige verdediging van de belangen van een volk" en nationalisme of chauvinisme. Er moest voor gehoed worden de Esten op hun eigen grondgebied te reduceren tot een nationale minderheid, op alle scholen zouden de Estische taal, geschiedenis en literatuur moeten worden onderwezen en verder zou het Estisch tot officiële taal moeten worden verheven. Väljas vond bovendien dat de partij haar plaats moest weten. ,,De leuze 'alle macht aan het volk' betekent vandaag dat de partij afstand doet van het in de praktijk ontstane machtsmonopolie en ook haar eigen politieke autoriteit bewust onder controle van het volk plaatst", aldus de partijleider.
Het Centraal Comité besloot de economische hervormingen, die moesten leiden tot volledige economische zelfstandigheid van Estland en die in januari 1989 hadden moeten ingaan, één jaar uit te stellen.

De Estische regering was wat betreft haar economisch beleid voor 90% afhankelijk van beslissingen van ministeries in Moskou.

Op 11 september vond op een vlakte buiten de hoofdstad Tallinn een massale politieke bijeenkomst plaats, waar door naar schatting 300.000 Esten aan werd deelgenomen. Onder hen was partijleider Väljas; hij hield geen toespraak.

Tijdens de manifestatie spraken veel sprekers zich uit voor de onafhankelijkheid van Estland. Anderen pleitten ervoor de eisen te beperken tot economische en culturele autonomie. De beslissing van het Centraal Comité om het Estisch naast het Russisch de status van officiële taal te verlenen in de republiek, werd toegejuicht.

Volksfront formeel opgericht

Op 1 en 2 okt. 1988 vond in Tallinn de formele oprichtingsbijeenkomst. plaats van het Volksfront van Estland, een organisatie die sinds haar ontstaan in april 1988 al 300.000 leden had ingeschreven. Doel van het Volksfront was grotere autonomie voor Estland.
De 3.000 afgevaardigden van het Volksfront namen een aantal resoluties aan waarin onder meer werd opgeroepen tot een stopzetting van de immigratie van niet-Esten en tot grondwetswijzigingen die het Volksfront het recht gaven mee te doen aan verkiezingscampagnes en kandidaten te stellen voor vertegenwoordigende lichamen. Verder werd geëist dat Estische militairen hun dienstplicht in Estland moesten kunnen vervullen, in eenheden waar Estisch de voertaal was. en dat de autoriteiten een formele veroordeling zouden uitspreken over de ,,misdaden tegen de menselijkheid" ten tijde van Stalin.
Volgens waarnemers werd tijdens het congres duidelijk dat binnen het Volksfront twee stromingen aanwezig waren, waarvan de ene grotere autonomie binnen de Sowjet-Unie nastreefde en de andere op langere termijn aanstuurde op afscheiding en herstel van de Estische onafhankelijkheid.
Het congres in Tallinn werd bijgewoond door vertegenwoordigers van groeperingen uit Litouwen, Letland, Moldavië, Wit-Rusland, de Oekraïne, Moskou, Leningrad en Odessa.

Esten uiten bezwaren tegen nieuwe Sowjet-grondwet

Na de publikatie op 22 oktober in de hele Sowjet-Unie van de voorstellen tot wijziging van de Sowjet-grondwet werd door circa 100.000 Esten dooi middel van petities bezwaar aangetekend tegen de voorstellen.
De grondwetswijzigingen, die op 29 november door de Opperste Sowjet zouden worden besproken. waren bedoeld om het politieke systeem te hervormen in de richting van een grotere beslissingsbevoegdheid voor de Sowjets, de gekozen volksvertegenwoordiging. De bezwaren richtten zich deels op het nieuw in te stellen Congres van Afgevaardigden, dat volgens de Esten te veel macht zou krijgen, en deels op de procedure, waarin slechts één maand tijd was uitgetrokken voor de bestudering van de wijzigingen.

Op 9 november voerde een delegatie van de Estische communistische partij, bestaande uit president Arnold Ruutel, partijsecretaris Indrek Toome, en twee vertegenwoordigers van het Volksfront, besprekingen in Moskou om de bezwaren tegen de grondwetsvoorstellen toe te lichten.
Een dag later werd na afloop van een zitting van het Politburo van de CPSU door het persbureau Tass meegedeeld dat de voorgestelde wijzigingen slechts een ,,eerste stap" waren in de politieke hervormingen, en dat in volgende stadia belangrijke onderwerpen als de harmonisatie van de betrekking tussen de USSR en de republieken aan de orde zouden komen. Volgens Tass zou er een ,,diepgaande discussie" komen over de status van de unie- en de autonome republieken en over de uitbreiding van hun ,,rechten en mogelijkheden op diverse gebieden van het economische, sociaal-politieke en culturele leven".

Twee leiders van het Volksfront van Estland, Edgar Savisaar (l.) en Marjo Lauristin tijdens een persconferentie op 16 november 1988 in Tallinn.

Estland stemt voor grotere soevereiniteit

Op 16 nov. 1988 werden door de Opperste Sowjet van de republiek Estland de door Moskou voorgestelde grondwetswijzigingen verworpen. Het parlement sprak zich uit voor een grotere soevereiniteit van Estland, voor een nieuw gelijkwaardig verdrag met Moskou over de status van de republiek en voor het recht van veto op Sowjet-wetten.

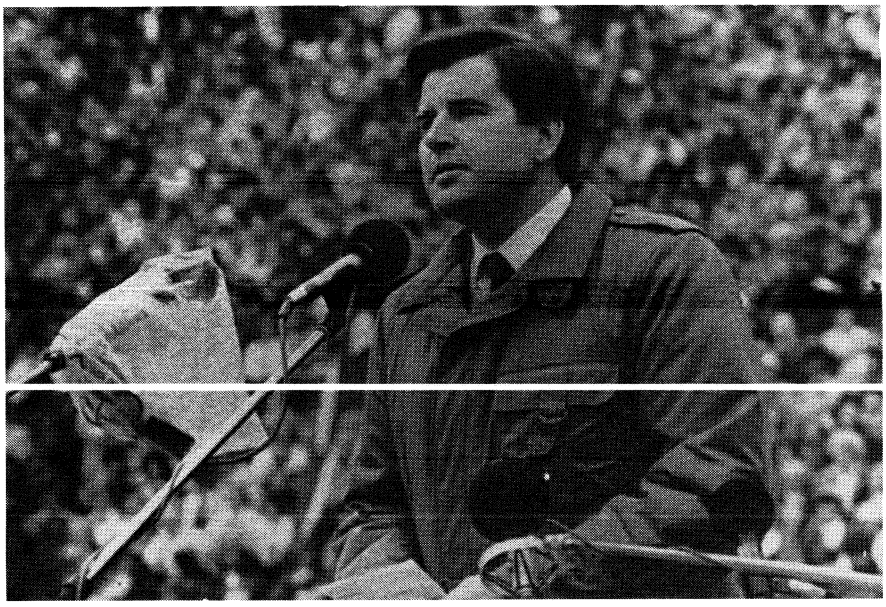
Aan een artikel in het *NRC/H'blad* van 17-11-1988, dat gewijd was aan de speciale zitting van de Opperste Sowjet van Estland, werd het volgende ontleend:

Deze unieke vergadering, die tot diep in de avond duurde en in zijn geheel door de Estse televisie werd uitgezonden, schept een precedent in de staatkundige verhoudingen binnen de USSR, Ooit bedacht als een federatie van gelijkwaardige staten is de Unie van Socialistische Sowjet-Republieken door Stalin omgevormd tot een centralistische staat bestaande uit republieken die in theorie vele rechten hadden, maar in de praktijk uitvoerden wat in Moskou werd beslist.
De Esten willen daar verandering in brengen. ,,De wetten en andere decreten van de Sowjet-Unie worden van kracht op het grondgebied van Estland vanaf het moment van hun registratie door de Opperste Sowjet van deze republiek volgens de modaliteiten die zijn vastgelegd door dit parlement", zo luidt de tekst van het amendement op de Estse grondwet, dat vannacht met 254 stemmen voor en 7 stemmen tegen werd aangenomen.

Volgens de Estse jurist Igor Grjazin, een van de opstellers van de tekst, wordt de toepassing van een Sowjet-wet in Estland uitgesteld wanneer het presidium van de Estse Opperste Sowjet zich tegen de wet uitspreekt. Wanneer de wet vervolgens ook door het parlement zelf wordt afgewezen, wordt zij op Ests grondgebied nietig verklaard.
Tot op heden zijn wetten die in de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie worden aangenomen bindend voor de unierepublieken. In feite heeft Estland de nu aangenomen grondwetswijziging al in de praktijk gebracht door als enige unierepubliek niet in te stemmen met de wet op de speciale veiligheidstroepen, die in de hele Sowjet-Unie vorige maand van kracht is geworden.
Er zijn op 16 nov. nog vier amendementen op de Estse grondwet aangenomen, over garanties voor de mensenrechten, voor de burgerrechten, over zelfbeschikking over natuurlijke hulpbronnen en over het recht op privébezit.
De bijzondere zitting van de Estse Opperste Sowjet was het gevolg van de golf van verontwaardiging, die in de Baltische landen was ontstaan naar aanleiding van de in Moskou aangekondigde grondwetswijzigingen. Honderdduizenden handtekeningen zijn de afgelopen weken in Estland, Letland en Litouwen gezet onder protestverklaringen tegen de voorstellen. die volgens de Balten lijnrecht in tegenspraak zijn met hun eigen plannen voor grotere soevereiniteit binnen het verband van de Sowjet-Unie. De verontwaardiging betrof vooral het grondwetsartikel dat bepaalt dat het nieuwe hoogste staatsorgaan, het Congres van Volksafgevaardigden, de uiteindelijke beslissing neemt over de territoriale samenstelling van de Sowjet-Unie. Ook is men ontevreden over de verregaande wetgevende bevoegdheid van de toekomstige Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie.

In een poging de gemoederen tot bedaren te brengen brachten drie politburoleden het afgelopen weekend een bezoek aan de Baltische hoofdsteden. Hun boodschap was dat vraagstukken betreffende de soevereiniteit van de unierepublieken in dit stadium van de grondwetswijzigingen niet aan de orde zijn. Voor volgend jaar zomer is het langverwachte plenum van het Centraal Comité over de nationaliteitenkwestie aangekondigd, waar dit onderwerp op de agenda staat.
Michail Gorbatsjow zei maandag (14 november) in een duidelijke concessie aan de Balten dat er in de tweede fase van het hervormingsprogramma een wet komt over „plaatselijk bestuur", waarin de decentralisatie van de macht zal worden geregeld. Hij zei bij die gelegenheid ook dat „wij elke poging verwerpen ons oplossingen op te dringen die in strijd zijn met onze internationale ideologie en met de principes van het socialisme".

De *Prawda* meldde vanochtend (17 november) niets over de speciale zitting van het Estse parlement en ook het televisiejournaal van gisteravond repte er met geen woord van. Wel heeft radio Moskou in het nieuwsbulletin vermeld dat het Estse parlement besloten heeft .,prioriteit te verlenen aan de Estse wetten boven de uniewetten".

De nieuwe president van Letland, Anatoli Gorboenow, voert het woord tijdens een manifestatie in Riga op 8 oktober 1988. die voorafging aan de oprichting van het Volksfront van Letland.

Toome nieuwe *premier* Estland

Tijdens de zitting van de Opperste Sowjet op 16 nov. 1988 werd premier Bruno Saul vervangen door Indrek Toome, die tot dan toe partijsecretaris was.
Bruno Saul had op 4 november zijn functie ter beschikking gesteld, nadat hij felle kritiek had ondervonden van Estische nationalisten die vonden dat hij teveel naar Moskou luisterde.

Letland vervangt president *en* partijleider

De Opperste Sowjet van de republiek Letland koos op 6 okt. 1988 Anatoli Gorboenow tot president (voorzitter van het presidium van de Opperste Sowjet). Gorboenow, die Let van geboorte was, verving in deze functie Jan Vagris, die op 4 oktober tot partijleider van de republiek was benoemd. De voorganger van Vagris, Boris Pugo, was op 30 september benoemd tot voorzitter van de centrale controlecommissie van de CPSU.

Oprichting Volksfront van Letland

Op 8 en 9 okt. 1988 vond in de Letse hoofdstad Riga het oprichtingscongres plaats van het Volksfront. De ruim 1.000 gedelegeerden namen op 9 oktober een handvest aan, waarin werd opgeroepen tot democratische hervormingen in Letland. Veel sprekers pleitten voor autonomie van de Baltische republiek binnen de Sowjet-Unie, terwijl anderen een pleidooi hielden voor volledige onafhankelijkheid. De congresgangers kozen de journalist Dainis Ivans tot voorzitter van het Volksfront.
Jan Vagris, de partijleider van Letland, verklaarde dat de beweging ,,het Kremlin zal helpen om de hervormingen door te voeren".
Het Sowjet-persbureau Tass meldde dat het congres onder andere werd bijgewoond door president Anatoli Gorboenow. Volgens Tass telde het Volkfront in Letland 100.000 leden, die als gemeenschappelijk doel hadden ,,de strijd aan te binden met de verlamde bureaucratie die het proces van herstructurering afremt".

Nieuwe partijleider in Litouwen

Op 20 okt. 1988 werd de leider van de communistische partij in Litouwen, Ringaudas-Bronislovas Songaila, uit zijn ambt gezet. Hij werd opgevolgd door de 56-jarige Algirdas Brazauskas. Volgens Westerse diplomaten was Songaila met pensioen gestuurd omdat hij niet bereid was mee te werken aan de oprichting van een hervormingsbeweging.
Op 21 oktober werd bekend dat ook de tweede partijsecretaris van de republiek, de Rus Nikolaj Mitkin, zou worden vervangen.

Oprichting *hervormingsbeweging* Sajudis

In de Litouwse hoofdstad Vilnius werd op 22 en 23 okt. 1988 de Litouwse hervormingsbeweging Sajudis opgericht.
De oprichting werd bijgewoond door ruim 1.000 gedelegeerden en door afgevaardigden uit Estland, Letland en Wit-Rusland.
Hoofddoel van Sajudis was het ,,herstel van de politieke, economische en culturele soevereiniteit van de Litouwse Socialistische Sowjet-republiek als een socialistische rechtsstaat waarin de wil van het volk op alle niveaus wordt gerespecteerd en alleen de Litouwse wetten gelden".

In de Volkskrant van 24-11-1988 beschree de correspondent André Roelofs het verloop van het congres onder meer als volgt:

Het meest kenmerkend voor het congres was misschien wel dat het woord werd gevoerd door zulke uiteenlopende figuren als een spreker namens de Rooms-katholieke bisschoppen, de eerste partijsecretaris van Litouwen en een vertegenwoordiger van de zeer anti-communistische Liga voor de Vrijheid van Litouwen en dat alle drie ovationeel werden toegejuicht. Een groot deel van de verklaring voor dit opmerkelijk fenomeen moet gezocht worden in het feit dat, anders dan bijvoorbeeld destijds in Polen bij de oprichting van Solidariteit, de anti-stalinistische hervormers binnen de partij aansluiting bij de Volksbeweging zochten en die beweging als steun gebruikten.
Dat bleek ook uit de toespraak van de donderdag (20 oktober) benoemde nieuwe partijsecretaris, Brazauskas, die tegen het congres zei dat „Sajudis ons onverwacht te hulp kwam". Brazauskas bracht de groeten van Gorbatsjow aan het congres over en zei dat in een eenpartijsysteem uiteenlopende maatschappelijke organisaties nodig zijn. De traditionele leuze ,,de plannen van de partij zijn de plannen van het volk" moet omgedraaid worden, verklaarde hij onder applaus. Brazauskas noemde stalinisme en hitlerisme in één adem en zei dat ,,beide vele misdaden tegen de mensheid en tegen onze natie hebben begaan". Hij sprak zich uit voor rehabilitatie en schadevergoeding voor de slachtoffers van het stalinisme en voor hulp aan de Litouwse ex-gedeporteerden, van wie een aantal nog in Siberië woont.
Op een persconferentie tijdens het congres schatte een groep historici het aantal Litouwers dat in achtereenvolgende golven door Stalin werd gedeporteerd op 150 tot 350 duizend. Het laatste cijfer komt neer op 30 procent van de gehele bevolking. Ongeveer 30 tot 40 duizend ex-

gedeporteerden bevinden zich nog in Siberië en andere verbanningsoorden. Het congres verlangde maatregelen voor hun terugkeer en opvang. Een afgevaardigde van een Litouwse kolchoz zei dat zijn bedrijf drie woningen voor de repatrianten ter beschikking stelt en riep op dit initiatief te volgen. Een ziekenhuis bood een aantal bedden aan.

Geen van de sprekers op het congres liet er twijfel over bestaan dat de inlijving in 1940 van de Baltische republiek in de Sowjet-Unie als een bezetting moet worden gekwalificeerd. Over de praktische consequenties van deze vaststelling liepen de gevoelens echter uiteen. Terwijl de Liga voor de Vrijheid van Litouwen het onmiddellijke vertrek van de ,.bezettingstroepen" eiste, leek een meerderheid meer te voelen voor de houding van de oprichters van Sajudis.

Zij beklemtoonden dat zij realisten en pragmatici zijn en de perestrojka willen ondersteunen en verder ontwikkelen. Volgens het program van Sajudis moet de oude leus van Lenin .„alle macht aan de sowjets" alsnog verwerkelijkt worden. „Daartoe moet het machtsmonopolie van een enkele politieke organisatie" (bedoeld wordt de partij) opgeheven worden en democratische verkiezingen worden gehouden waarbij burgers zelf het recht hebben kandidaten te stellen. Sajudis wil zelf ook kandidaten stellen en zal het verloop van de verkiezingen controleren.

Andere eisen zijn dat Litouwse dienstplichtigen in Litouwen zullen dienen en dat een nationaal officierskader zal worden gevormd. Deelneming van Litouwse burgers aan oorlogshandelingen die niet door de Verenigde Naties zijn gesanctioneerd moet worden verboden. Het nomenklatoera-systeem, waarbij alleen een bepaalde groep mensen in belangrijke functies mag worden benoemd, moet met privileges en al worden afgeschaft. Iedere burger dient in elke functie benoembaar te zijn en alleen bekwaamheid mag tellen.

Tegen het slot van het congres kreeg partijleider Brazauskas nogmaals het woord. Hij dankte het congres voor het vertrouwen in hem en zei alles te zullen doen om samen met de leiding van Sajudis oplossingen voor de problemen van Litouwen te vinden. Tegelijkertijd deed hij een oproep tot matiging. .„Neem geen ondoordachte besluiten. Denk aan de consequenties die ons ten deel kunnen vallen." Onder applaus verklaarde hij zich aan te sluiten bij de woorden van de Litouwse kardinaal Sladkevicinius die 's morgens tijdens een openluchtmis voor rond 50 duizend mensen had gezegd: „Wij moeten leren te wachten".

Ook Litouwen tegen wijzigingen Sowjet-grondwet. Litouws officiële taal

Tijdens een zitting van het Litouwse parlement op 18 nov. 1988 werd vastgesteld dat de grondwetswijzigingen, die op 29 november in de Opperste Sowjet in Moskou in stemming zouden komen, „ondemocratisch" waren en strijdig met het officiële beleid van democratisering en decentralisering.

De Litouwers gingen echter niet zo ver als de Esten, die zich twee dagen daarvoor het recht hadden toegeëigend Sowjet-wetten op Estisch grondgebied nietig te verklaren en die zich tot soevereine natie uitriepen (met uitzondering van buitenlandse en defensiepolitiek).

Na een hartstochtelijke oproep van partijleider Algirdas Brazauskas, die het parlement voorhield dat soevereiniteit niet in een dag of een maand te bereiken viel. besloot het parlement de Moskouse Opperste Sowjet te verzoeken de grondwetswijzigingen uit te stellen en zelf het thema van de Litouwse soevereiniteit voorlopig te laten rusten.

Wel nam het parlement het besluit het Litouws tot officiële taal te maken en het oude volkslied en de vooroorlogse rood-groen-gele vlag in ere te herstellen.

Na de parlementszitting ontstond in Vilnius een betoging. waaraan door circa 10.000 mensen werd deelgenomen. die vonden dat het parlement niet ver genoeg was gegaan in zijn eisen aan Moskou en het voorbeeld van Estland had moeten volgen.

De hervormingsbeweging Sajudis organiseerde op 21 november een verkeersstaking van 10 minuten uit protest tegen de opstelling van het parlement.

Ook Letland *wijst* grondwetswijzigingen af

Tijdens een zitting op 22 nov. 1988 besloten de 320 leden van het Letse parlement Moskou nogmaals duidelijk te maken dat de voorgestelde wijzigingen van de Sowjet-grondwet konden neerkomen op een schending van de rechten van de republieken.

Het parlement zag echter, net als het buurland Litouwen, af van een confrontatie met Moskou, en wees een voorstel van de hand om zich het vetorecht over Sowjet-wetten toe te eigenen.

Concessies aan *Baltische* republieken

Op 21 november werd in Moskou bekend dat aan de voornaamste bezwaren uit de Baltische republieken tegemoet zou worden gekomen door middel van enkele aanpassingen in het ontwerp voor de nieuwe grondwetsartikelen. De juridische commissie, die zich boog over de meer dan 100.000 aanvullingen en opmerkingen vanuit het hele land. had met name artikel 108 aangepast, dat de volmachten vastlegde van het nieuw te vormen hoogste staatsorgaan, het Congres van Volksafgevaardigden.

De frase „Het nemen van beslissingen over de samenstelling van de Sowjet-Unie" werd vervangen door de formulering „Het nemen van beslissingen over vraagstukken van nationale en staatkundige inrichting, die onder bevoegdheid van de Unie van Sowjet-republieken vallen". Elders werd de passage geschrapt dat het toekomstige nieuwe parlement besluiten van de republieken moest bekrachtigen.

Het voorstel van de Estische afgevaardigden, dat de vertegenwoordigers van een bepaalde republiek in de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie een vetorecht tegen bepaalde besluiten zou geven, werd verworpen als „ongrondwettelijk".

Kritiek Gorbatsjow op Estland

Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow leverde tijdens een zitting van het presidium van de Opperste Sowjet op 26 nov. 1988 felle kritiek op de proclamatie, waarmee de republiek Estland op 16 november haar soevereiniteit had benadrukt.

Het Estlandse besluit, dat onder meer inhield dat de bodemschatten en andere natuurlijke hulpbronnen van Estland eigendom van deze republiek zouden zijn en dat Sowjet-wetten door Estland bekrachtigd moesten worden, werd door Gorbatsjow „totaal onaanvaardbaar" genoemd. De Estlandse weg opgaan zou volgens hem „catastrofaal" zijn en „tegenacties" van andere republieken uitroepen. Grond, bodemschatten en voornaamste produktiemiddelen in elke republiek hoorden aan de hele Sowjet-Unie. Het land was een economisch geheel en

Een beeld van het oprichtingscongres van de hervormingsbeweging Sajudis op *22* oktober 1988 in de Litouwse hoofdstad Vilnius.

kon zich alleen als zodanig ontwikkelen, aldus de partijleider.
Gorbatsjows toespraak werd een dag later op de televisie uitgezonden. In de reportage over de zitting kwamen ook vertegenwoordigers van een aantal republieken aan het woord, onder wie de Estlandse president Arnold Rüütel. Hij lichtte de besluiten van zijn parlement toe en formuleerde ernstige bezwaren tegen de voorgestelde grondwetswijzigingen, omdat deze in hun oorspronkelijke vorm ernstige afbreuk deden aan de (theoretische)soevereiniteit van de afzonderlijke Sowjet-republieken.
Woordvoerders van de andere Baltische republieken en ook van Georgië onthielden zich van steun aan de Estlandse proclamatie, maar verlangden wel meer rechten voor de republieken.

Op 22 november begon de Opperste Sowjet aan het debat over de hervorming van de topstructuur van de staat en over de voorstellen, die de weg moesten openen naar de benoeming van Gorbatsjow tot staatspresident-nieuwe-stijl.
Uit een samenvatting van de rede van Gorbatsjow tot de Opperste Sowjet bleek dat deze op het laatste moment gekozen had voor minder kritische bewoordingen aan het adres van de Baltische landen. Volgens Tass verklaarde Gorbatsjow de recente Estische besluiten opnieuw „ongrondwettig" en „instrijd met de idee van een socialistische federatie". In een latere gecorrigeerde versie van Tass bleek de betreffende alinea vervangen te zijn door een passage, waarin Gorbatsjow erkende dat de oorspronkelijke grondwetsvoorstellen niet allemaal goed geformuleerd waren en daarom meer kritiek hadden uitgelokt dan nodig was geweest.
Hij wees er in zijn rede verder op dat de punten die in de republieken de meeste kritiek hadden opgeroepen, grotendeels waren teruggenomen, en dat de verhouding tussen de unie en de afzonderlijke republieken bij een volgende herziening van de grondwet aan de orde zou komen.

Balten stemmen tegen wijziging grondwet

Op 1 dec. 1988 werden de voorstellen van Gorbatsjow tot wijziging van de grondwet en de kieswet (waarop in een volgende aflevering nader wordt ingegaan) aanvaard met 5 stemmen tegen en 27 onthoudingen. De tegenstemmers, die afkomstig waren uit de Baltische republieken, vonden de door Gorbatsjow gedane concessies op het punt van de rechten van de afzonderlijke republieken onvoldoende.

WEST-EUROPA

BELGIË

LEIDING VAN STRIJDENDE COMMUNISTISCHE CELLEN (CCC) VEROORDEELD

Op 21 oktober heeft het hof van assisen van Brabant vier kopstukken van de Strijdende Communistische Cellen (Cellules Communistes Combattantes - CCC) schuldig bevonden aan de hen ten laste gelegde aanslagen, gepleegd tussen oktober 1984 en hun aanhouding op 16 dec. 1985 in een restaurant te Namen.
Pierre Carette (36 jaar), Bertrand Sassoye (25), Didier Chevolet (32) en Pascale Vandegeerde (30) werden veroordeeld tot levenslange dwangarbeid. Chantal Paternostre (42) en Luc Van Acker (26) kregen beiden een gevangenisstraf van vijf jaar. Paternostre en Van Acker behoren tot de terreurorganisatie FRAP (Front Révolutionnaire pour l'Action Prolétarienne). Van Acker maakte bommen op bestelling van de CCC.
Toen het vonnis werd geveld zaten alleen Sassoye, Paternostre en Van Acker op de beklaagdenbank. Zij reageerden niet op hun veroordeling. In totaal waren zij beschuldigd van 25 aanslagen, waarbij 2 doden en 28 gewonden vielen. De aanslagen veroorzaakten voor ruim 1 miljard frank schade.

Antecedenten

(Voor de antecedenten tot 6 mei 1985 zie pag. 32611 e.v. 1985)
In een 48 bladzijden tellend pamflet onthulde de CCC op 11 mei 1985 verscheidene bankovervallen te hebben gepleegd om aan de nodige financiële middelen te komen. De springstoffen verschaften zij zich. door een inbraak in de steengroeve van Scouffleny te Ecaussines. Uit het politieonderzoek is ook gebleken dat het Franse Action Directe en de Westduitse Rote Armee Fraktion ook uit Ecaussines afkomstige springladingen hebben gebruikt bij hun aanslagen.
In de loop van de maand augustus 1985 werd Chantal Paternostre aangehouden op verdenking van lidmaatschap van FRAP. Latere bewijsstukken deden vermoeden dat zij er de leidster van was.

Op 8 okt. 1985 werd een bomaanslag gepleegd op de vestiging van Sibelgaz te Laken (Brussel). Op 12 okt. richtten twee bommen zware schade aan in de gebouwen van Fabrimetal en van de Directe belastingen te Charleroi. Op 20 okt. was het doelwit Pierre Galand, één van de organisatoren van de anti-rakettenbetogingen.
Op 4 nov. werd een aanslag gepleegd op het filiaal van de Bank Brussel Lambert in Herstal. Dezelfde dag ontplofte een bom in de kettenzaal van een kantoor van de Generale Bank te Charleroi, kort nadat klanten en personeelsleden het pand hadden verlaten. Op 5 nov. waren de Hannover Bank te Charleroi en de Generale Bank te Leuven het doelwit. Dezelfde dag riep de regering de bevolking op waakzaam te zijn en de politie en gerechtelijke diensten dadelijk in te lichten over verdachte personen. ongewoon achtergelaten voertuigen en de aanwezigheid van vreemde voorwerpen.
Op 21 nov.. tijdens het kort bezoek van president Reagan aan de NAVO te Evere, werd het Amerikaanse elektronikabedrijf Motorola te Watermaal-Bosvoorde getroffen. Op 5 dec. was de Bank of America te Antwerpen het slachtoffer en op 6 dec. werd een NAVO-pijpliin te Wortegem-Petegem getroffen.

Op 16 dec. 1985 om 15 uur werd CCC-hoofdverdachte Pierre Carette in een hamburgertent te Namen gearresteerd, samen met Pascale Vandegeerde, Bertrand Sassoye en Didier Chevolet.
Dat gebeurde nadat de staatsveiligheid erin was geslaagd de ondergedoken verdachten op te sporen en wekenlang te schaduwen. Op het ogenblik van hun aanhouding waren zij gewapend. Kort daarna werden verschillende schuilplaatsen, ateliers en onderduikadressen van de CCC opgedoekt.
Op 17 jan. 1986 werd de vermoedelijke bommenmaker van het FRAP gearresteerd, Luc Van Acker.
Kort daarna publiceerde het linkse tijdschrift Ligne Rouge een brief die Carette vanuit de gevangenis schreef. Hij vergeleek de aanhouding te Namen met de film Mad Max en beschreef zijn verschijning voor de raadkamer. „We hebben fier ons statuut van Revolutionaire Communisten en van politieke gevangen bevestigd", aldus Carette.
De aangehouden leden van de CCC en FRAP werden in afzondering geplaatst. Op 18 april 1986 daagde de Linkebeekse psychologe Chantal Paternostre minister van justitie Gol voor de rechtbank om opheffing van het afzonderingsregime te bereiken. Nagenoeg een maand later gingen de CCC'ers in hongerstaking teneinde een soepeler gevangenisregime te krijgen.
Op 5 sept. 1986 werd Paternostre vrijgelaten omdat niet bewezen was dat zij ooit zelf bommen heeft geplaatst.
Het proces voor het hof van assisen van Brabant begon op 26 september 1988.
De uitzonderlijke veiligheidsmaatregelen kostten 50 miljoen frank voor gepantserde deuren, stalen muren en glazen kooien waarin de beschuldigden, de leden van het Hof, de jury en de verdediging afgezonderd zaten. De advocaten van de beschuldigden

noemden het veiligheidsdispositief onmenselijk en oordeelden dat de rechten van de verdediging erdoor werden gefnuikt.

AMBITIEUZE VEILIGHEIDSWET

Op 31 jan. 1986 keurde de ministerraad een ambitieus wetsontwerp op de veiligheid goed. Het regelt het afluisteren van telefoons, de wapenverkoop, de bewakingsfirma's, inspectie door de poiitie, de beteugeling van kwaadwillige telefoontjes en het gebruik van wapens door politie en rijkswacht.

De wapenwet van 1933 werd aangepast. Een wapencommissie waarin alle betrokken partijen zetelen moet advies uitbrengen over problemen zoals de erkenning van wapenhandelaars, verzamelaars en schuttersverenigingen. Er wordt voorgesteld een centraal wapenregister aan te leggen en voor de wapens zelf komt er een nieuwe indeling.

Het meest controversiële deel van het ontwerp handelt over het afluisteren van telefoons. In het algemeen wordt dit verboden. Maar het ontwerp opent de mogelijkheid voor de onderzoeksrechters telefoongesprekken af te luisteren, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan.

Op 14 febr. 1986 keurde de ministerraad maatregelen goed ter verhoging van de veiligheid van de burger. Globaal genomen trok de regering een extra-bedrag van 3,6 miljard uit voor de veiligheid. Voor 1986 en 1987 was aldus een globaal bedrag van 7,6 miljard voorzien. Deze maatregelen moeten leiden tot een betere bescherming en een verhoogde waakzaamheid van de ordediensten, wat onder meer inhoudt dat aandacht wordt besteed aan opleiding, training, uitrusting, bewapening en communicatie onder de verschillende politiediensten.

De maatregelen moeten ervoor zorgen dat zowel de ordediensten zelf als de bevolking opnieuw volledig vertrouwen krijgen. Voor het overige zal de regering de noodzakelijke structurele wijzigingen aanbrengen, rekening houdend met onder meer de resultaten van de audit van de politiediensten.

Afgezien van de maatregelen die wegens het veiligheidsaspect niet bekendgemaakt kunnen worden, gaat het samengevat om de volgende maatregelen:

I. ALGEMEEN

1. Een aantal maatregelen zijn genomen met het oog op een onmiddellijke verhoging en versterking van de bescherming en van de waakzaamheid. Zij hebben vanzelfsprekend een confidentieel karakter en betreffen het post-, telecommunicatie-, spoorweg- en luchtverkeer.
2. Iri afwachting dat de Regering een keuze zal doen uit de verschillende types van bescherming en bewaking, onder meer in functie van de audit-resultaten van de politiediensten, zal elk bestuur de passende maatregelen treffen, en, in geval van noodzaak, dient er beroep te worden gedaan op de prive-sector om de bescherming te verzekeren van zodra een wetgeving betreffende de bewakings- en beveiligingsondernemingen zal gestemd zijn.
3. Op verschillende domeinen wordt gestreefd naar een betere coordinatie tussen de drie onderscheiden ordediensten (rijkswacht, gerechtelijke politie en gemeentepolitie).
   (1) Investeringen voor *communicatie, uitrusting* en *bewapening.*
   Investeringen moeten rnet het oog op een hetere rationalisatie gehonoreerd worden. Dit veronderstelt een gemeenschappelijke studie over de noden en het onderzoek naar een gegroepeerde aankooppolitiek, Twee gemengde commissies zullen onmiddellijk naar geschikte produkten zoeken, en een overlegprocedure zal worden uitgewerkt zonder dat dit vertraging meebrengt:
   - voor de eerste commissie „Bewapening/Uitrusting" zal de Minister van Binnenlandse Zaken het initiatief nemen:
   - op initiatief van de Eerste Minister en van de Staatssecretaris voor P.T.T. zal de tweede commissie ,,Communicaties" op basis van de huidige realisaties geïntegreerde provinciale radionetten omschrijven. De door de gemeentepolitie, rijkswacht en gerechtelijke politie gevraagde frekwenties voor de programma's in uitvoering zullen toegekend worden. Dit netwerk zal de onmiddellijke inzetting van het politiealarm mogelijk maken. Het zal eveneens de uitbreiding tot de teletekst omvatten en/of tot de transmissie van beeld en documenten.

   (2) Informatica-uitrusting
   Het dubbel gebruik zal worden afgeschaft om een complementariteit tussen de informatica ,,Justitie" en ,,Rijkswacht" mogelijk te maken en hun volledige compatibiliteit i.v.m. de functie ,,gerechtelijke politie" te verzekeren, alsmede een unieke toegangswijze voor de gemeentepolitie~.

   (3) Wetenschappelijke politie
   De nieuwe investeringen zullen voor de drie politiediensten ter beschikking zijn.
4. Alhoewel alle bij de wet of bij reglement opgelegde procedures inzake aanbestedingen zullen behouden blijven, is er overeengekomen de veiligheidsdossiers vlug en bij voorrang te behandelen.

II. RIJKSWACHT

A. VROEGER GENOMEN BESLISSINGEN

Bij beslissing van de Ministerraad van 26 juli 1985 werden reeds volgende maatregelen getroffen.

Het effectief van de onderofficieren van het operationeel korps van de rijkswacht wordt in 1986 opgetrokken tot het wettelijk voorziene maximum. Dit gaf aanleiding tot een bijkomende werving van 180 rijkswachters op het eind van de maand december 1985.

Het effectief van de rijkswacht wordt aangevuld met militairen bestemd om dienst te doen in administratieve en logistieke bedieningen. Deze aanvoer van militairen wordt gespreid over een periode van vijf jaar, a rato van 290 militairen per jaar, vanaf 1985.

Vanaf 1986, en geleidelijk aan tot 1990, wordt de interne verdeling van de kredieten bestemd voor de rijkswacht. gewijzigd. Van dan af zal 73% voorzien worden voor personeelskredieten, 22% voor de werkingskredieten en 5% voor de investeringskredieten, tegenover de huidige verdeling die respectievelijk 78%, 19% eri 3% bedraagt.

Deze schikkingen moeten de rijkswacht in staal stellen de voortgezette vorming van haar personeel en haar kaders te verzekeren en de middelen geven om haar wettelijke opdrachten, die sedert 1975 in ruime mate zijn toegenomen, uit te voeren.

B. HUIDIGE BESLISSINGEN

1. Opleiding en *training*
   Vanaf begin januari 1986 ontvangen alle personeelsleden van het operationeel korps van de rijkswacht een voortgezette bijscholing die ertoe strekt het algemeen rendement en de doeltreffendheid van het optreden van de rijkswacht in alle activiteitsdomeinen te verbeteren.
   Vanaf 1986 wordt daarvoor jaarlijks een bijkomend krediet van 67 miljoen voorzien.
2. Motiveriirg van het personeel
   Het personeel van de rijkswacht wordt sinds maanden geconfronteerd met een toenemende werklast. Ten einde deze overbelasting enigszins te compenseren en de motivering van het personeel op peil te houden wordt een jaarlijks krediet toegekend van 361 miljoen voor het optrekken van de toelagen voor weekend- en nachtprestaties.
3. Uitrusting
   Recente gebeurtenissen en ontwikkelingen hebben duidelijk gemaakt dat het noodzakelijk is bijkomende investeringen te doen op het vlak van de verbindingsmiddelen, de bewapening en de uitrusting in het algemeen. Voor een betere rationalisatie moeten deze investeringen, telkens wanneer het mogelijk is, geharmoniseerd worden.
   De Minister van Landsverdediging zal daartoe een overlegprocedure uitwerken die echter in geen geval mag aanleiding geven tot vertraging bij de verwerking van de nodige uitrusting. Er werd bovendien overeengekomen de veiligheidsdossiers vlug en bij voorrang te behandelen.
   (1) Verbindingsmiddelen
   Voor de uitbouw en de verbetering van haar interne transmissies wordt aan de rijkswacht een bijkomend krediet van 15 miljoen voor 1986 en 280 miljoen voor 1987 toegekend.
   (2) Bewapening
   Voor de verbetering en de aanvulling van de bewapening worden voor 1986 en 1987 respectievelijk 121 miljoen en 31 miljoen uitgetrokken.
   Voor de aankoop van aangepaste pistoolholsters wordt in 1986 en 1989 respectievelijk 23 en 20 miljoen voorzien.
   (3) *Uitrusting*
   Een deel van het voertuigenpark van de rijkswacht is dringend aan vervanging toe en beantwoordt niet meer aan de operationele eisen van dit ogenblik.
   Voor de geleidelijke vervanging van dergelijke voertuigen door aangepaste operationele voertuigen wordt voor 1986 een bijkrediet van 248 miljoen aan de rijkswacht toegekend en voor 1987 een bijkrediet van 220 miljoen.
   Tenslotte wordt voor de aankoop van kogelvrije vesten een krediet voorzien van 89 miljoen in 1986 en 90 miljoen in 1987.
4. *Rijkswachtbegroting*
   De Minister van Landsverdediging zal de modaliteiten bepalen die de terugbetaling van zekere rijkswachtprestaties zal mogelijk maken.

w

5. *Rijkswachteffectieven*
Van zodra het contingent miliciens het toelaat zal het probleem van de uitvoering van de militaire dienst bij de rijkswacht, met als doel een reserve van 4.000 manschappen samen te stellen, opnieuw bestudeerd worden.

III. GEJIEENTEPOLITIE

1. Bij de actualisering van het regeerprogramma in maart 1985 werden reeds 1.000 tewerkgestelde werkloze ter beschikking gesteld van de gemeentelijke politiediensten, dit in he: kader van eer. globaal plan dat er op gericnt is Ce gemeentepolitie te ontlasten van sommige administratieve taken. Er werd eveneens beslist. in het raam van een meer afdoende bescherming van de gebouwen [illegible] ook van overheidsgebou en, de gemeentepolities terug te betalen voor de gedane kosten.
De Regering heeft thans besloten daarvoor 100 miljoen in te schrijven op de begroting van het Departement van Binnenlandse Zaken.
2. Een tweede reeks maatregelen ter verhoging van de veiligheid werd door de Regering, kort na het Heizeldrama genomen, en betrof onder meer het optrekken van het aantal rijkswachten tot het wettelijk voorziene maximum, de toevoeging van militairen in de administratieve en logistieke diensten van de Rijkswacht om haar toe te laten haar wettelijke opdrachten beter uitte voeren en de voortgezette vorming van haar personeel te verzekeren; de coordinatie tussen de politiediensten en de eenheid van bevel werd nauwkeuriger bepaald.
Er werd eveneens tot de integratie van de eenvormige oproepnummers 901 en 906 besloten.
De Ministerraad heeft thans besloten 9,6 miljoen op de begroting van het Departement van Binnenlandse Zaken in te schrijven om de integratie van de dringende oproepsystemen in 1986 te realiseren.
3. De nieuwe veiligheidsmaatregelen, waartoe op 7 februari 1986 besloten werd, hebben betrekking op de verbetering van de uitrusting (bewapening, kogelvrije vesten, speciale interventievoertuigen) en de telecommunicatie (radio- en informatica-verbindingen) van de gemeentelijke politie, waarvoor 150 miljoen zal uitgetrokken worden, en aan de gemeentebesturen zal ter beschikking gesteld worden via het Fonds voor de Veiligheid van de Provinciegouverneurs. Dit bedrag zal geaffecteerd worden op een A-Fonds op de begroting van Binnenlandse Zaken, zoals reeds het geval is voor de uitrusting van de brandweer.
Tenslotte hebben de nieuwe maatregelen vooral een verbetering van de opleiding van de gemeentelijke politie op het oog, door een betere betoelaging van de politiescholen en opleidingscentra. Deze staan in voor een meer uitgebreide basisopleiding van zowel de politieagenten als de politieofficieren, voor het bijzonder interventiebrevet en voor de permanente herscholing van het personeel.
De Ministerraad heeft besloten daartoe een bijkomend krediet van 85 miljoen in 1986 en 113 miljoen in 1987 op de begroting van Binnenlandse Zaken te voorzien.

IV. GERECHTELIJKE POLITIE

1. Voor 1986 en 1987 zijn kredieten voorzien voor de oplossing van het probleem der effectieven van de gerechtelijke politie en van hun vorming (175,4 miljoen). Zo zullen er, in 1986 en in 1987, 175 agenten kunnen worden aangeworven (125 in 1986 en 50 in 1987).
2. De bewapening en de uitrusting van de gerechtelijke politie zullen gemoderniseerd worden, evenals de speciale interventieuitrusting (kostprijs: 18 miljoen).
Voor 1987 zullen alle brigades van de gerechtelijke politie uitgerust worden met een mobiel net dat cryptofonisch werkt, d.w.z. met een systeem dat in code uitzendt opdat de boodschappen niet kunnen begrepen worden (kostprijs: 145 miljoen).
In 1987 zal het net voor de overbrenging van gegevens tussen het Commissariaat-Generaal en de brigades van de gerechtelijke politie uitgebreid worden tot beeldoverbrenging (voor foto's, afdrukken, documenten..) (kostprijs: 100 miljoen).
Tekstverwerkers, printers en terminals zullen in 1987 worden aangekocht voor de snelle verzending van het Centraal Bulletin der Persoonsbeschrijvingen (kostprijs: 10 miljoen).
In 1986 zal het Brusselse laboratorium van de wetenschawweliike politie over toestellen beschikken die de ballistische onaerzoeeen verbeteren. doordat ze de ontdekking en de opsporing van afdrukken of identificatievan vezels, kleuren en haren mogelijk maken (kostprijs: 16,3 miljoen).
De informatisering van vingerafdrukken zal in twee jaar worden verwezenlijkt (kostprijs: 153,5 miljoen).
Tenslotte zal het Nationaal Instituut van Criminalistiek over biikomende middelen beschikken voor de aankoop van didactisch en ontledingsmateriaal en om haar werkzaamheden op het gebied van onderwijs te versterken (kostprijs: 10 miljoen).

V. BUDGETTAIRE IMPLICATIES

In het kader van bestrijding van het toenemende terrorisme en de criminaliteit werden door de regering de hierboven uiteengezette maatregelen getroffen ter verhoging van de veiligheid van de burgers.
De volledige uitvoering van de oorspronkelijke voorstellen van de werkgroep ad hoc voor de veiligheid zouden geleid hebben tot een meeruitgave van 7,6 miljard gespreid over twee jaar (begrotingen 1986 en 1987).
Teneinde de toestand van onze openbare financiën niet verder te verzwaren. meende de regering dat voor alle meeruitgaven compensaties moesten gezocht worden.
Binnen de betrokken departementen werden daarom de prioriteiten herschikt. Op die wijze werd het grootste deel van de bijkomende lasten weggewerkt. De daarna nog overblijvende meeruitgaven (1.9 miljard) werden weggewerkt door compenserende besparingen in het geheel van de begroting.
Met andere woorden, het plan ter verhoging van de veiligheid van de burger werd financieel mogelijk gemaakt door een verleggen van de uitgavenstroom binnen de gehele begroting en vooral door een herdefiniering van de prioriteiten binnen de departementen Justitie, Binnenlandse Zaken en Landsverdediging (Rijkswacht).

ZAAK WESTLAND NEW POST (WNP)

Op 14 okt. 1983 stelde het parket van Brussel een onderzoek in naar de gedragingen van de uiterst rechtse vereniging Westland New Post (WNP). Uitgangspunt was de vraag of het hier al dan niet een wettelijk verboden privé militie betrof. De zaak kwam aan het rollen toen bij een huiszoeking naar aanleiding van een poging tot afpersing, gepaard gaande met slagen en verwondingen, verboden wapens en vertrouwelijke NAVO-documenten werden gevonden bij een lid van de vereniging.
Oprichter en leider van WNP was Paul Latinus, die een tijdlang verbonden was aan het kabinet van PSC-staatssecretaris Cécile Goor, tot het linkse weekblad Pour hem ervan beschuldigde zijn activiteiten op het kabinet te misbruiken om te werken voor het extreem rechtse Front de la Jeunesse. Latinus richtte naar zijn zeggen WNP op om te bewijzen dat de staatsveiligheid door Sowjet-agenten is geïnfiltreerd. Na interpellaties in de Senaat zei Justitieminister Gol op 2 dec. 1983 dat de staatsveiligheid in de WNP-zaak geen enkele schuld trof.
Op 19 jan. 1984 werd Latines in staat van beschuldiaina gesteld en op 24 april verhing hij zich in de woning van zijn vriendin te Court-Saint-Etienne.

Op 31 okt. 1984 werd WNP-kapitein Marcel Barbier (25 jaar) door de correctionele rechtbank van Brussel veroordeeld tot 22 maanden gevangenisstraf (waarvan de helft met uitstel) en 12.000 fr. boete omdat hij tijdens een straatrel zijn broer en een Marokkaan verwondde. Deze zaak en de huiszoeking zette de speurders op het spoor van WNP.
Begin juli 1986 sloot de Brusselse onderzoeksrechter Lvna een eerste en meest bezwarend dossier tegen WNP af. Het betrof de moord in februari 1982 op een in de Hersdersliedstraat te Anderlecht wonend koppel. Volgens de WNP gebeurde dit in het kader van een opdracht die zij hadden gekregen van een commissaris van de staatsveiligheid. De aangehouden Barbier (die eerst bekentenissen had afgelegd) en Lammers (25 jaar), die op het ogenblik van zijn aanhouding leerling was op de Koninklijke Militaire School, ontkenden dit achteraf.
Op de zitting van het hof van assisen van Brabant, die op 4 mei 1987 startte, werd een ambtenaar van de staatsveiligheid in opspraak gebracht. Barbier gaf toe dat zijn manschappen het vermoorde koppel wekenlang hadden geschaduwd op bevel van een ambtenaar van de staatsveiligheid. Hij ontkende echter dat WNP iets met de moorden te maken had. Het hof ging zelfs over tot de ondervraging achter gesloten deuren van het hoofd van de staatsveiligheid.
Op 25 mei werd Barbier veroordeeld tot levenslange dwangarbeid, terwijl Lammers werd vrijgesproken.
Lammers bleef echter in hechtenis omdat hij nog enkele jaren straf diende uit te zitten wegens diefstallen en overvallen. Op 17 maart 1988 ontsnapte hij uit de gevangenis van Verviers. Op 2 mei werd hij in Eindhoven opnieuw gevat, in de aanwezigheid van twee gangsters, die eerder al uit de Ververse strafinrichting wisten te ontsnappen.

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

BEZOEK BONDSKANSELIER HELMUT KOHL AAN MOSKOU

Bondskanselier Helmut Kohl heeft van 24-27 okt. aan het hoofd van een grote Westduitse delegatie een bezoek gebracht aan Moskou.

Voorbereidend bezoek minister van buitenlandse zaken *Hans-Dietrich Genscher*

Ter voorbereiding van het bezoek van de bondskanselier verbleef minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher op 29 en 30 juli in de hoofdstad van de Sowjet-Unie.
Gedurende een onderhoud, dat de Westduitse minister op 30 juli had met Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow, liet laatstgenoemde zich bezorgd uit over de economische en mogelijk ook militaire integratie van West-Europa, omdat die naar zijn mening de samenwerking tussen Oost en West zou kunnen doorkruisen.
Gorbatsjow zei, dat de EG-plannen om in 1992 te komen tot vorming van een geïntegreerde markt en afschaffing van de onderlinge grenzen in Moskou zorgvuldig worden geanalyseerd. ,,Het is de verantwoordelijkheid van de Europese politieke leiders om te verhinderen, dat dit schade toebrengt aan positieve initiatieven op het gebied van de ontwapening en de versterking van de veiligheid die een realiteit worden", aldus Gorbatsjow volgens persbureau *Tass*.

De Westeuropese leiders, aldus Gorbatsjow, moeten vermijden het Helsinki-proces te ondermijnen.
Genscher verzekerde Gorbatsjow, dat de vorming van een geïntegreerde markt in 1992 de veiligheid van Europa niet in gevaar brengt.

Eerste onderhoud Kohl – Gorbatsjow

Sowjet-leider Gorbatsjow en de Westduitse kanselier Helmut Kohl hebben hun eerste ontmoeting op 24 okt. gebruikt om oude meningsverschillen opnieuw duidelijk onder woorden te brengen.
Daarnaast is er de wil om ,,een nieuwe bladzijde op te slaan" in de betrekkingen tussen beide landen, zoals Kohl het formuleerde.
Op een protocollair bezoek naar aanleiding van de begrafenis van partijleider Tsjernjenko na, was dit Kohls eerste reis naar de Sowjet-Unie. De verhouding tussen Gorbatsjow en Kohl was enige tijd bijzonder koel door Kohls vergelijking tussen de handelwijze van Gorbatsjow en die van Hitlers propagandachef Goebbels.
Naast de onoverbrugde meningsverschillen over de Duits-Duitse hereniging. de kwestie Berlijn en de conventionele bewapening zijn er ook minder onwrikbare standpunten. Kohl verklaarde zijn instemming met Gorbatsjows conceptie van het ,,gemeenschappelijke Europese huis. mits het veel deuren en ramen heeft opdat de mensen elkaar vrijelijk kunnen ontmoeten en niets of niemand de uitwisseling van goederen of ideeën belemmert".
Het ,,gemeenschappelijke Europese huis" is het codewoord voor de intensieve toenaderingscampagne van de Sowjet-Unie tot West-Europa.

Gorbatsjow en Kohl spraken op 24 okt. tweeeneenhalf uur met elkaar en de partijleider zei ,,tevreden te zijn over het onderhoud. Het ijs is in beweging gekomen, nu moet er van uw kant een ijsbreker komen", voegde hij er aansporend aan toe.

Duitse vraagstuk. Kwestie - Berlijn

In de avonduren van 24 okt.. tijdens een diner in het Kremlin. kwamen de meningsverschillen tussen de Bondsrepubliek en de Sowjet-Unie over het Duitse vraagstuk en de kwestie-Berlijn duidelijk naar buiten.
Kohl noemde in zijn tafel-ede de deling van de beide Duitslanden ,,tegennatuurlijk". Het zou volgens hem voor de Duitsers mogelijk moeten zijn ,,de deling van hun vaderland vreedzaam te overwinnen". Wij erkennen bestaande grenzen. aldus Kohl, maar willen dat alle Duitsers hun lot vrij kunnen kiezen.
Gorbatsjow riposteerde met het van hem bekende antwoord dat ,,de huidige situatie het resultaat van de geschiedenis is". Pogen het door haar geschapene omver te werpen of een onrealistische politiek door te drijven is ,,een onvoorspelbare en zelfs gevaarlijke bezigheid".
Sommige Duitsers beweren, zei Gorbatsjow, dat de status van West-Berlijn de toetssteen is voor de betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en West-Duitsland. Dat noemde hij in tegenspraak met het verdrag over Berlijn - in 1971 door de vier geallieerde mogendheden gesloten - en met het Helsinkiproces.
Wij zijn niet tegen deelname van West-Berlijn aan de internationale politiek, maar wel met dien verstande dat ,,de bijzondere status van de stad onaangeroerd blijft", aldus de president.
De meningsverschillen tussen West-Duitsland en de Sowjet-Unie zijn traditioneel: de status van Berlijn, de Duits-Duitse betrekkingen en het overwicht van het Warchaupact. waardoor buurstaat West-Duitsland zich het ernstigst bedreigd voelt.

,,Wie meer heeft moet meer ontwapenen", zei Kohl in zijn tafelrede. Hij drong aan op een eenzijdige stap van het Warchaupact.
Gorbatsjow ant oordde dat het Warchaupact zijn eigen opvatting heeft over het reduceren van conventionele troepen.
Kohl toonde zich op 25 okt. in Moskou optimistisch over een oplossing voor de kwestie-Berlijn ,,op de lange termijn". zo heeft zijn woordvoerder Friedhelm Ost verklaard.
Gevraagd naar een reactie op de uitspraak van Kohl zei Sowjet-woordvoerder Gennadi Gerasimow: ,,wie weet wat er over vijftig of honderd jaar zal gebeuren?"
Naar verluidt hebben de beide ministers van buitenlandse zaken, de Westduitser Hans-Dietrich Genscher en zijn Sowjet-collega Eduard Sjewardnadze de opdracht gekregen zich te buigen over de inhoud van een politiek document, dat waarschijnlijk volgend voorjaar zal moeten worden ondertekend door Gorbatsjow en Kohl tijdens het bezoek dat de Sowjet-president dan aan Bonn brengt.
De status van Berlijn, waarover West-Duitsland en de Sowjet-Unie van mening verschillen, zou in dat document een belangrijke plaats innemen.
De tweede dag van Kohls bezoek, die begon met bezoeken aan het graf van de onbekende soldaat en het Duitse soldatenkerkhof in Ljoeblino, stond in het teken van de economische betrekkingen tussen beide landen.
In een gesprek met premier Nikolai Ryzjkow bood de kanselier aan in een periode van drie jaar drieduizend jonge Sowjet-burgers een gratis management-opleiding te geven in de Bondsrepubliek. Ryzjkow heeft positief gereageerd op het aanbod, maar de details moeten nog worden uitgewerkt, aldus de Westduitse regeringswoordvoerder.
Over de inhoud van het tweede en laatste gesprek van Kohl en Gorbatsjow, dat twee uur en drie kwartier heeft geduurd, is niets bekendgemaakt. .,Het was een grote dag, de dialoog is belangrijk geweest en de bilaterale betrekkingen zullen op een hoger niveau belanden", zei woordvoerder Ost. ,,Onze delegatie is erg optimistisch over de kansen om in Bonn nog verder te komen."

Minister Scholz in militaire academie

De Westduitse minister van defensie Rupert Scholz, die Kohl vergezelt tij-

dens zijn bezoek, zei op 25 okt. in een toespraak in de militaire academie in Moskou dat het getalsmatige overwicht van de Warschau-pactlanden over de NAVO wat betreft de conventionele bewapening een voortdurende bedreiging vormt voor de Europese veiligheid.
Volgens Scholz beschikt het Warschau-pact over meer conventionele wapens dan noodzakelijk is voor de verdediging. ..In de directe omgeving van de Bondsrepubliek zijn zesentwintig Sowjet-divisies gestationeerd. Dat is meer dan alle Amerikaanse en Westduitse divisies samen in Centraal-Europa", aldus Scholz.
In een reactie zei zijn Sowjet-collega Dimitri Jazow dat de aantallen conventionele wapens van het Warschaupact en de NAVO ongeveer gelijk zijn als wordt gekeken naar de totale hoeveelheid wapens van de land-, zee- en luchtmacht.

Onderhoud met Sacharow

In de Westduitse ambassade in Moskou had bondskanselier Kohl in de ochtend van 25 okt. een onderhoud met Andrei Sacharow.
Uit Westduitse bron werd gemeld, dat de bondskanselier en Sacharow van gedachten hadden gewisseld over verschillende aspecten van de problematiek van de rechten van de mens, alsmede over consequenties van en kansen voor Gorbatsjows politiek van perestrojka.
Sacharow herhaalde zijn verlangen tot vrijlating van alle politieke gevangenen in de Sowjet-Unie.
Ook bepleitte Sacharow een nationaliteitenpolitiek, die meer recht zou doen aan de aspiraties van de volkeren in de Sowjet-Unie naar grotere zeggenschap in de eigen aangelegenheden.

Overeenkomsten en contracten

West-Duitsland en de Sowjet-Unie hebben op 25 okt. een groot aantal verdragen over onderlinge samenwerking gesloten. De overeenkomsten volgen op de topbesprekingen tussen de leiders van beide landen, Helmut Kohl en Michail Gorbatsjow.
Na afloop van hun onderhoud woonden Kohl en Gorbatsjow de ondertekeningsceremonie bij van een aantal verdragen, onder meer over samenwerking op het gebied van milieuvraagstukken, over snelle informatie bij rampen met kerncentrales, over het vermijden van incidenten op zee buiten de territoriale wateren en over samenwerking in de ruimte.
De ministers Genscher en Sjewardnadze ondertekenden het eerste programma voor culturele uitwisseling tussen West-Duitsland en de Sowjet-Unie.
Ook is overeengekomen dat een Westduitse ruimtevaarder een bezoek zal brengen aan het Sowjet-ruimtestation Mir.
Op 25 okt. is ook een dertigtal contracten afgesloten tussen Westduitse en Sowjet-bedrijven, terwijl tachtig projecten nog in studie zijn, vooral voorstellen voor zogenoemde joint ventures.
In een besneeuwd Moskou, waar plotseling de winter is ingevallen, heeft Kohl 's ochtends op 25 okt. een bezoek gebracht aan het Danilow-klooster, waar hij een ontmoeting had met patriarch Pimen, het hoofd van de Russisch-orthodoxe kerk.

Bewindslieden uit de Bondsrepubliek en de Sowjet-Unie ondertekenen op 25 oktober een groot aantal overeenkomsten en contracten tussen beide landen. Van links naar rechts de Westduitse minister van defensie Rupert Scholz, zijn collega van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher, Sowjet-minister van buitenlandse zaken Eduard Sjewardnadze en diens collega van defensie generaal Dimitri Jazow. Achter hen zien toe (v.l.n.r.) bondskanselier Helmut Kohl, Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow en Sowjet-premier Nikolai Ryzjkow.

Tweeentwintig Westduitse bedrijven hebben in totaal 32 contracten met partners in de Sowjet-Unie gesloten, in de meeste gevallen met overkoepelende staatsinstellingen in Moskou.
Het spectaculairste daarvan is de verkoop van een complete hoge temperatuur-kernreactor van hef type zoals dat in Hamm-Uentrop staat. Het betrokken consortium van Siemens/KWU en Asea Brown Boveri (ABB) schat de totale kosten van de bouw ervan, die aanvang 1992 begint en in januari 1996 beëindigd moet zijn, op 1 miljard mark.
Het Westduitse consortium verwacht voor 400 miljoen mark daarvan te kunnen leveren, in het bijzonder de reactor en alle daarmee verbonden hoogwaardige technologische installaties.
Op het gebied van medische techniek werden contracten ondertekend voor opdrachten met een totale waarde van 500 miljoen mark voor de komende vijf jaren. Het betreft vooral apparatuur voor computertomografie, echoscopie-diagnostiek en tandtechniek.
Westduitse bedrijven zullen bovendien meewerken aan de bouw van een fabriek met 11.000 mensen voor de produktie van apparatuur voor computertomografie bij Kiew.
Zowel bij de levering van medisch-technische apparatuur als bij de kernreactor gaat het om technologie die op de embargolijst van COCOM staat van strategische goederen. Over een exportvergunning moet COCOM - waarbij alle lidstaten van de NAVO (behalve IJsland) en Japan zijn aangesloten - een definitief oordeel vellen. De betreffende firma's zelf twijfelen er niet aan dat ze die vergunningen krijgen.
Een andere tamelijk spectaculaire opdracht voor de Duitse industrie ligt op het terrein van de agro-industrie. Ongeveer de helft van het door de Deutsche Bank verzorgde en in Moskou definitief afgesloten krediet van 3 miljard mark voor Moskou zal worden besteed in deze sector.
Volgens de met Kohl meereizende minister van landbouw, Ignaz Kiechle, betekent dit „dat voor de Westduitse machinebouwers kansen bestaan op leveranties tot 1,5 miljard mark aan de Russische levensmiddelenindustrie". Bovendien, zo bad de minister van zijn gesprekspartners vernomen, zijn ook op het terrein van de textielindustrie projecten gereed voor uitvoering met een omvang van 1,3 miljard mark.
In de kredietovereenkomst verplicht de Sowjet-Unie zich ertoe om het geld te gebruiken voor de aanschaf van machines en investeringsgoederen, zowel als voor „consulting engineering"-opdrachten ter modernisering en capaciteitsvergroting van de lichte en levensmiddelenindustrie. Westduitse bedrijven zullen daarbij de voorkeur krijgen.
De zogeheten „Agrokombinaten" hebben nog nauwelijks eigen bevoegdheden bij het leggen van internationale contacten; de overkoepelende staatsorganen tonen zich nog steeds weinig flexibel.
Extra ingewikkeld wordt het doordat de Sowjet-Unie nog steeds hoge quota voor compensatie-orders hanteert. Dikwijls wil men 20 procent van het geleverde bedrag gecompenseerd zien door tegenorders.
Westerse bedrijven merken vervolgens vaak dat de Russische goederen een slechte kwaliteit hebben en dat de Russische leveranciers zich nog vaker niet houden aan afgesproken levertijden.
Economische experts die met bondskanselier Kohl zijn meegereisd gaan er van uit dat de Sowjet-Unie met het opnemen van krediet in

de Bondsrepubliek. Groot-Brittannië. Frankrijk en Italië twee doelen met voorrang nastreeft
Ten eerste probeert Moskou het moeizame proces van perestrojka. van hervormingen op economisch terrein, voor de bevolking zo aantrekkelijk mogelijk te maken door een snelle stijging te bewerkstelligen van het aanbod van consumptiegoederen.
De klacht van veel Sowjet-burgers is dat het werken in de bedrijven onaangenamer is geworden, doordat men bijvoorbeeld dikwijls niet meer in aanmerking komt voor produktiepremies als gevolg van de invoering van strengere kwaliteitscontroles.
De voordelen van strengere controle zijn nog niet tot hen doorgedrongen. Meer en kwalitatief betere corisurnptiegoederen, zoals kleding. schoenen en levensmiddelen, zouden nen positiever tegenover het hervormingsproces kunnen doen staan.
Ten tweede hoopt Moskcu de mensen ertoe te kunnen brengen hun hoge spaartegoeden in omloop te brengen door eer. aantrekkelijker aanbod van goederen.
Veel Sowjet-burgers potten hun geld op, omdat ze simpelweg niets interessants kunnen vinden om het aan uit te geven. Als dat verandert. kan dat een stimulans zijn voor industriële ondernemingen om betere produkten te leveren. Uiteindelijk zou de roebel zelfs vrij inwisselbaar kunnen worden voor buitenlandse valuta.
Een voor de U'estduitse industrie bijzonder interessant instrument om de Sowjet-markt verder te kunnen openbreken is de oprichting van een Westduits handelscentrum in Moskou, een .,Huis van de Duitse economie", zoals de instelling in Bonn wordt genoemd. Alle details hierover zijn nog niet bekend gemaakt. maar Kohls woordvoerder Friedhelm Ost bevestigde dat hierover in het gesprek met minister-president Ryzjkow in principe overeenstemming is bereikt.
Afgezien van het handelscentrum is Moskou de Duitse ondernemers tegemoet gekomen met de oprichting van een speciaal agentschap voor het leggen van contacten met buitenlandse ondernemingen. In dit agentschap - „Ratmir" - dat voor alle Westerse ondernemingen beschikbaar is, zijn 75 Sowjet-instellingen voor buitenlandse handel vertegenwoordigd. Na het leggen van contacten zal Ratmir zich terugtrekken en worden de partners aan zichzelf overgelaten.
De ,.Bonn-show" in Moskou heeft de Westduitse industrie voorlopig geen windeieren gelegd. Of de vooruitzichten zo gunstig blijven, is de vraag gezien de onzekerheid over het welslagen van de hervormingen in de Sowjet-Unie.
Aan gebrek aan steun door de Bondsrepubliek zal het in ieder geval niet liggen, is de opvatting in Bonn.
Op dit moment ligt West-Duitsland ver voor op de andere Westerse industrielanden in de handel met de Sowjet-Unie. Vorig jaar bedroeg de handelswaarde (in- en uitvoer) 15,1 miljard mark. Helmut Kohl en zijn gevolg hebben in Moskou een serieuze poging gedaan om te demarreren.

Kohl: S U laat politieke gevangenen vrij

Op de voorlaatste dag van zijn bezoek aan Moskou, 26 okt., heeft bondskanselier Kohl verklaard, dat de Sowjet-autoriteiten voor het eind van 1988 alle politieke gevangenen zouden vrijlaten.

Kohl zei dat de autoriteiten in Moskou hebben toegestemd in de vrijlating van „alle personen die in het Westen worden beschouwd als politieke gevangenen".
De woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken van de Sowjet-Unie, Gerasimow, zei dat het lot van gevangenen niet op de agenda stond tijdens de besprekingen De bondskanselier wilde niet zeggen of de toezegging van Gorbatsjow zelf afkomstig was
De vrijlating van alle politieke gevangenen is een van Bonns drie voorwaarden voor Westduitse steun aan een mensenrechtenconferentie die de Sowjet-Unie in 1990 in Moskou wil houden.
De twee andere voorwaarden zijn verbetering van mogelijkheden tot emigratie voor etnische Duitsers in de Sowjet-Unie en ongestoorde uitzending van Westduitse radioprogramma's naar het land.
In een eerste reactie op het nieuws zei president Reagan: ,,Ik hoop dat tiet waar is en dat het gebeurt". Een woordvoerder van het Witte Huis zei dat de VS alleen deelname aan een mensenrechtenconferentie in Moskou overwegen als de Sowjet-autoriteiten ,.belangrijke stappen zetten in de verbetering van de mensenrechtensituatie" en de conferentie voor iedereen openstellen.
Over het aantal politieke gevangenen dat zou worden vrijgelaten kon Kohl niets zeggen. De Sowjet-Unie heeft altijd beweerd dat er niet meer dan een tiental mensen wegens .,politieke beledigingen" in Sowjet-gevangenissen verblijft. De aantallen die mensenrechtenorganisaties opgeven variëren van 150 tot 500.

Commentaar

Het *NRC/H'blad* van 27 okt. bevatte een commentaar op het bezoek van bondskanselier Kohl aan Moskou, waaruit het volgende is geciteerd.

De geschenken kwamen deze keer uit het Westen: leningen, joint ventures en goede wil. De man die ze meebracht, kanselier Helmut Kohl, staat niet bekend als een Wijze, maar het pragmatisme dat hij deze week in Moskou ten toon spreidde deed weldadig aan. Ook na de ijzige afwijzing door gastheer Gorbatsjow van iedere speculatie over de toekomst van de twee Duitslanden en van Berlijn, stelde Kohl nuchter vast dat beide leiders eensgezindheid hadden getoond waar het ging om praktische verbeteringen in de onderlinge Duitse betrekkingen.
Nu had de kanselier in zijn tafelrede niet veel meer gedaan dan de bestaande toestand tussen Bondsrepubliek en DDR onder woorden brengen. Onder andere had hij gezegd dat Duitsers de ,,tegennatuurlijke" deling van hun vaderland vreedzaam moeten kunnen overwinnen. Opeenvolgende regeringen in Bonn hebben inmiddels ruime ervaring opgedaan niet alleen met het schewwen van moeilikheden ter verbetering van de politieke en zakelijke betrekkingen met de DDR, maar ook met het bevorderen van ruimte voor de (familie)relaties tussen de mensen in beide staten. De door Kohl gebezigde woorden duidden aan dat deze ontwikkeling moet kunnen worden voortgezet.
Uit de verslaggeving van de kanselier mogen we opmaken dat de secretaris-generaal hem hirr niet de voet heeft dwars gezet. Maar Gorbatsjow heeft desondanks iedere illusie die verder reikt dan het wegnemen van de zwaarste lasten van de deling nog eens willen torpederen. Nog eens. want ook in zijn boek Perestrojka. dat vorig jaar verscheen. schreef'hij niet het bestaan van de twee Duitslanden als uitgangspunt: en hoe de situatie er over honderd jaar zal uitzien, dat maakt de geschiedenis wel uit. Een versluierde manier van zeggen dat de Sowjetleiders voor de afzienbare toekomst geen wijzigingen in de Europese sratus quo zullen toelaten.
De secretaris-generaal doet her graag voorkomen alsof zijn opstelling in overeenstemming is met de begiriselen van dc Verklaring van Helsinki. Dat staat overigens nog te bezien. want in de Verklaring wordt wel degelijk over de mogelijkheid van grenswijzigingen gesproken, zij het dat deze met vreedzame middelen dienen te worden nagestreefd en bij overeenkomst en in overeenstemming met het internationale recht tot stand moeten worden gebracht. Het bruusk uit de weg gaan van iedere poging tot overleg over wijzigingen in de tegenwoordige toestand zou derhalve kunnen worden beschouwd als strijdig met dat wat in Helsinki werd besloten. Maar het is niet de bedoeling van de Westduitsers de zaken aan te scherpen. Dank zij hun technologische en financiele kracht zijn zij in staat Oost-Europa, de Sowjet-Unie inbegrepen. een stimulans te geven die deze samenlevingen zelf niet kunnen opbrengen. Moskou was voor Kohl dan ook bepaald geen Canossa. De Sowjet-Unie heeft het Westen nodig en de Bondsrepubliek is er niet de minste. Vandaar dat de gemoedelijke zelfverzekerdheid van de kanselier geloofwaardiger was dan de kille hoogmoed van de secretaris-generaal.

SPANJE

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds de parlementsverkiezingen van 22 juni 1986 (pag. **433** e.v.-1986) deden zich in Spanje op politiek gebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Bij die verkiezingen had de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) o.l.v. Felipe Gonzalez Marquez in de Cortes (het parlement) ondanks een verlies van 28 zetels de absolute meerderheid behouden.
De partij kreeg in het Congres van Afgevaardigden 184 zetels (een verlies van 18 zetels t.o.v. de verkiezingen van 1982) en in de Senaat 124 zetels (een verlies van tien zetels). Het Congres telde in totaal 350 leden, terwijl de Senaat uit 208 direct gekozen leden en 49 regionale vertegenwoordigers bestond.
De Volkscoalitie (CP),een rechts oppositieblok o.l.v. Manuel Fraga Iribarne, kwam in het Congres en de Senaat uit op resp. 105 en 63 zetels, het Democratisch en Sociaal Centrum (CDS) van oud-premier Adolfo Suarez Gonzalez op resp. 19 en 3 zetels en de partij Overeenstemming en Eenheid (CiU) op resp. 18 en acht zetels.
Verenigd Links (IU), een door de communisten geleide coalitie. behaalde zeven zetels in het Congres. maar geen zetel in de Senaat. De gematigde Nationalistische Baskische Partij (PNV) kreeg zes zetels in het Congres en zeven in de Senaat.
De radicale nationalistische coalitie Herri Batasuna (HB), de ,,politieke arm" van de militaire vleugel van de Baskische afscheidingsbeweging ETA, nam haar vijf zetels in het Congres en haar ene zetel in de Senaat niet in. omdat zii het parlement in Madrid al sinds 1979 boycotte.
Baskisch Links (EE), dat in tegenstelling tot HB geweld afwees, kreeg in het Congres twee vertegenwoordigers, maar veroverde geen zetel in de Senaat.

De resterende zetels (vier in het Congres en twee in de Senaat) gingen naar overige partijen.

Volledige uitslag *van* de verkiezingen voor het *parlement* van Andalusië. Aftreden secretaris-generaal PA

Op 22 juni 1986 moest Andalusië tevens naar de stembus om een regionaal parlement te kiezen (zie pag. 433/1 en 433/3-1986). Bij de verkiezingen behield de PSOE in het 109 leden tellende regionale parlement de meerderheid. Van de 4.797.777 kiesgerechtigden ging 71,4 procent naar de stembus.

De verkiezingsuitslag luidde als volgt (tussen haakjes de zetelverdeling na de regionale verkiezingen van 1982):

	zetels	stemmen	stemmen-percentages
PSOE	60 (66)	1.587.337	47.1
CP	28 (17)	747.734	22,2
IU	19 (8*)	602.347	17,9
PA	2 (3)	197.751	5,9

* gekozen voor de Spaanse Communistische Partij (PCE).

PA staat voor Andalusische Partij.
In 1982 had de Unie van het Democratisch Centrum (UCD) bij de verkiezingen voor het Andalusische parlement 15 zetels behaald (pag. 353 e.v.-1982). De UCD was op 18 febr. 1983 opgeheven.

Op 28 juni nam de secretaris-generaal van de Andalusische Partij (Partido Andalucista), Luis Urunuela, ontslag. Zijn functie werd voorlopig overgenomen door Miguel Angel Arredonda. Tot febr. 1984 had de partij bekend gestaan als Andalusische Socialistische Partij (PSA).
Op 17 juli vond de openingszitting van het Andalusische parlement plaats.

Nieuwe Cortes kiest voorzitters voor Congres en Senaat

Op 15 juli 1986 vond in Madrid de openingszitting van de nieuwe Cortes plaats. In het Congres van Afgevaardigden werd Felix Pons, tot dan toe minister van territoriaal bestuur, gekozen tot voorzitter als opvolger van Gregorio Peces Barba, terwijl in de Senaat Jose Federico de Carvajal als voorzitter werd herkozen.

Vorming en samenstelling *nieuwe* regering-Gonzalez

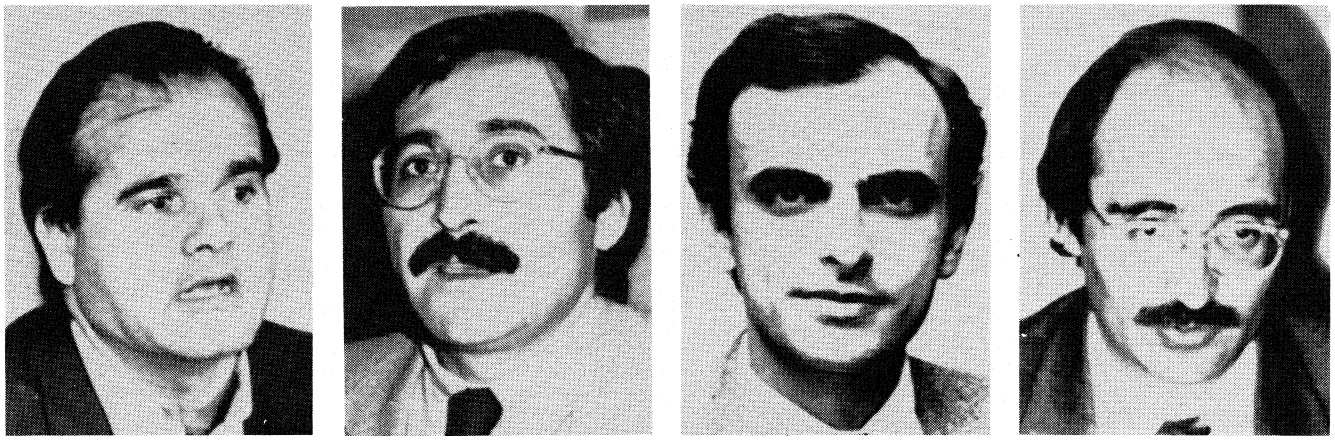
Na consultaties tussen koning Juan Carlos en leiders van alle in het parlement vertegenwoordigde partijen die hun zetels hadden ingenomen, vroeg de koning op 17 juli Gonzalez, die op 2 dec. 1982 voor het [illegible] aan de macht was gekomen, een nieuwe regering te vormen.
Op 22 juli zei Gonzalez in het Congres van Afgevaardigden dat hij ook in zijn tweede ambtstermijn zou vasthouden aan het bezuinigingsbeleid dat de afgelopen jaren was gevoerd. Hij zei dat het terugdringen van de inflatie en het begrotingstekort opnieuw prioriteit zou hebben.
Gonzalez wilde de inflatie op één lijn brengen met de inflatiepercentages die in de rest van de EG golden. De stijging van de kosten van het levensonderhoud in Spanje bedroeg op dat moment 8,9 procent.
,,Het is ambitieus, maar niet onmogelijk de inflatie in 1988 tot drie procent verminderd te hebben", aldus de premier.
Hij noemde het begrotingstekort de tweede belangrijke belemmering voor de economische groei en zei dat dit verlaagd zou worden tot vier procent van het Bruto Nationale Produkt in 1987.
Gonzalez beloofde verder het overheidsaandeel in de sociale verzekeringen uit te breiden om zo de last op het bedrijfsleven wat te verlichten.
Na een twee dagen durend debat kreeg de regering op 23 juli met 184 (PSOE) tegen 144 stemmen en zes stemonthoudingen (PNV) het vertrouwen van het Congres van Afgevaardigden.
Op 24 juli werd Gonzalez als premier beëdigd voor een tweede ambtstermijn van vier jaar. Tijdens de plechtigheid verliet Verenigd Links de zaal uit protest tegen het feit dat zij geen eigen parlementsfractie mocht vormen.
Op 28 juli opende de koning formeel de nieuwe Cortes.
Op 25 juli 1986 maakte premier Gonzalez de samenstelling van zijn regering bekend. Daarin zaten vier nieuwkomers. Nieuw was ook de vorming van een superministerie van openbaar bestuur onder Joaquin Almunia, in het vorige kabinet minister van arbeid. De vroegere departementen van territoriaal bestuur en van het bureau van de premier waren daarin opgegaan. Doel van het superministerie was de efficiency te verbeteren en de situatie m.b.t. de autonome regio's te rationaliseren.

Het nieuwe kabinet, dat op 26 juli werd beëdigd, zag er als volgt uit:

Premier (presidentedel gobierno) - Felipe Gonzalez Marquez; vice-premier - Alfonso Guerra; defensie - Narcis Serra; binnenlandse zaken - Jose Barrionuevo; buitenlandse zaken - Francisco Fernandez Ordonez; economie en financiën - Carlos Solchaga: justitie - Fernando Ledesma; industrie en energie - Luis Carlos Croissier*; arbeid en sociale zekerheid - Manuel Chaves[L]; onderwijs en wetenschap - Jose Maria Maravall: openbaar bestuur – Joaquin Almunia†; landbouw, visserij en voedsel - Carlos Romero; cultuur en woordvoerder van de regering - Javier Solana; openbare werken - Javier Saenz de Cosculluela; transport en verbindingen - Abel Ramon Caballero Alvarez; gezondheid en consumentenzaken - Julian Garcia Vargas*; betrekkingen met het parlement en secretaris t.b.v. de regering - Virgilio Zapatero*.

* nieuwe benoeming
† andere portefeuille

- Croissier had van 1980 tot 1984 op het ministerie van industrie gewerkt. In dat laatste jaar was hij benoemd tot voorzitter van het Nationale Instituut van Industrie (INI), waar hij er in slaagde de verliezen met 12 procent terug te brengen.

De vier nieuwkomers in het kabinet-Gonzalez Van links naar rechts Manuel Chaves Virgilio Zapatero, Luis Carlos Croissier en Julian Garcia Vargas

Superminister Joaquin Almunia.

- Chaves, een doctor in de rechten. was lid van het bestuur van de PSOE en van de (socialistische) Algemene Arbeiders Unie (UGT). Sinds 1977 had hij voor Cadiz in het Congres van Afgevaardigden gezeten.
- Garcia Vargas, één van de opstellers van het economisch programma van de PSOE in 1982. was een econoom. die vanaf 1982 president van het Officiele Krediet Instituut was geweest.
- Zapatero. hoogleraar rechtsfilosofie aan de universiteit van Madrid, had verscheidene werken over het marxisme geschreven. Hij was vanaf 1977 Afgevaardigde geweest voor Cuenca en was in 1982 benoemd tot staatssecretaris voor de betrekkingen tussen parlement en regering.

Volkscoalitie valt *uitéén*

Op 16 juli 1986 liet de leider van de Democratische Volkspartij (Partido Democrata Popular, PDP), Oscar Alzaga, in een brief aan Manuel Fraga Iribarne, leider van de Volkscoalitie (Coalicion Popular, CP) weten dat zijn partij zich uit de CP terugtrok.

De CP was een rechts oppositieblok dat drie partijen omvatte: de Volksalliantie (Alianza Popular, AP), de (christen-democratische) PDP en de Liberale Partij (Partido Liberal, PL).

Volgens Alzaga was het resultaat van de op 22 juni gehouden parlementsverkiezingen ,,onbevredigend" en had de coalitie te weinig aantrekkingskracht in het centrum. Bij de verkiezingen had de PDP 21 zetels in het Congres van Afgevaardigden behaald en 11 zetels in de Senaat.
Alzaga wilde met zijn partij een aparte fractie vormen, maar dat was in strijd met de parlementaire regels. Daarom werd de PDP verplicht lid van de gemengde groep. waarvan ook andere kleine partijen deel uitmaakten.

Op 10 dec. 1986 maakten de twee overgebleven partijen van de Volkscoalitie, de AP en de PL. bekend dat zij van plan waren de Volkscoalitie te ontbinden Op 19 jan. 1987 vormden de 12 Liberale Afgevaardigden in het Congres een eigen groepering.

Op 26 nov. 1986 hadden de Liberalen Antonio Jimenez Blanco benoemd tor secretaris-generaal als opvolger van Jose Miguel Bravo de Laguna. die op 22 oktober was afgetreden, nadat hij een boete had gekregen wegens winkeldiefstal in Londeri.

Tweede congres CDS

Op 14 sept. 1986 werd Jesus Maria Viana in Barcelona tijdens het tweede congres van het Democratisch en Sociaal Centrum (CDS) gekozen tot secretaris-generaal als opvolger van Jose Ramon Caso. Oud-premier Adolfo Suarez Gonzalez werd herkozen als partijpresident.

Partijpolitieke ontwikkelingen in Galicië

Op 10 juli 1986 nam de president van de Galicische Coalitie (CG), Antonio Diaz Fuentes, ontslag na een splitsing tussen conservatieve en progressieve sectoren binnen de partij.

Eind oktober koos de conservatieve sector Fernando Garcia Agudin tot zijn president. Dit gebeurde tijdens een congres, waarop de progressieven (o l v Pablo Gonzalez Marinas) niet aanwezig waren
Vijf dagen later besloot de progressieve vleugel van de Galicische Coalitie in Santiago de Compostela een nieuwe partij op te richten. de Nationale Galicische Partij (Partido Nacionalista Galego, PNG)
In het Madrileense dagblad El *Pais* van 17 nov 1986 werd melding gemaakt van de vorming van een nieuwe politieke partij onder de naam Verenigd Galicië (Galicia Unida) De nieuwe partij moest, zo zei oprichter Jose Luis Santos Lago, „een middenweg openen in de Galicische politiek"

Val en herstel *van* de regering *in* Galicië

Op 30 okt. 1986 viel de conservatieve regering van Galicië als gevolg van een machtsstrijd. Regeringsleden hadden geprobeerd de premier, Gerardo Fernandez Albor, tot aftreden te dwingen, maar waren uiteindelijk genoodzaakt geweest zelf op te stappen. De strijd om de macht van Albor. die tevens eerste vice-president van de Volksalliantie (AP) was, stond onder leiding van vice-premier Jose Luis Barreiro.
Op 4 november kondigde Albor de vorming aan van een nieuwe regeringscoalitie, waarin net als tevoren leden van de Volkscoalitie (CP) zaten en verder leden van de conservatieve

Regeringswoordvoerder Javier Solana

vleugel van de centrumpartij Galicische Coalitie (CG).
Barreiro bleef een vice-president van de AP en woordvoerder van de CP in het Galicische parlement.

Gerardo Fernandez Albor was op 21 febr. 1986 herkozen als premier van Galicie, nadat zijn partij, de AP, bij op 24 nov. 1985 gehouden regionale verkiezingen als de belangrijkste component van de CP de meeste zetels had gekregen in het 71 leden tellende parlement van Galicie.
Met 40,4 procent van de geldig uitgebrachte stemmen had de CP toen 34 zetels behaald. De Galicische socialisten (PSDG-PSOE) waren met 28,3 procent en 22 zetels op de tweede plaats gekomen. De pas opgerichte Galicische Coalitie had met 12,8 procent van de stemmen 11 zetels veroverd en de Galicische Socialistische Partij-Galicisch Links (PSG-EG) was met 5,6 procent op drie zetels uitgekomen. Tenslotte had het Galicische Nationalistische Blok (BNG) met 4,2 procent van de stemmen de resterende zetel in de wacht gesleept.
De opkomst bij de verkiezingen was 58 procent geweest tegenover 44 procent bij de laatste, op 20 okt. 1981 in Galicie gehouden, verkiezingen (pag. 354/2-1982).

Oprichting Nationaal Front door Blas *Pinar*. Eerste partijcongres

Op 25 okt. 1986 maakte Blas Pinar, de vroegere secretaris van Fuerza Nueva (Nieuwe Kracht) - die in 1982 was ontbonden - de oprichting bekend van een nieuwe extreem-rechtse partij, het Nationaal Front.
Volgens de NZZ (30-10-1986) was het Frente Nacional (FN) een voortzetting van de Fuerza Nueva (FN) en moest de naamsverandering de associatie leggen met de Franse zusterpartij van Jean-Marie Le Pen, het Front National, dat het op dat moment goed deed.
Blas Pinar riep zijn aanhangers op de staat ,,te heroveren". Alleen van daaruit kon men Spanjes afglijden ,,in chaos en tragedie" tegenhouden, zo zei hij. Alleen zo kon het ,,kleine en vuile land zijn oude glans herkrijgen", aldus Blas Pinar.
Op 1 maart 1987 werd Blas Pinar tijdens het eerste congres van het FN door de meer dan 300 afgevaardigden eenstemmig tot partijpresident gekozen.

Nieuwe premier in Castilië-Leon

Eind okt. 1986 nam de premier van de regio Castilie-Leon, Demetrio Madrid (PSOE), ontslag nadat een hof had bepaald dat hij terecht moest staan wegens beschuldigingen van fraude.
Het premierschap werd overgenomen door zijn partijgenoot Jose Constantino Naldo Garcia, die op 14 november het vertrouwen van het regionale parlement kreeg.

Ontwikkelingen binnen de AP Fraga opgevolgd door *Hernandez*

Op 2 sept. 1986 ontsloeg de leider van de Volksalliantie (AP), Manuel Fraga Iribarne, Jorge Verstrynge, secretaris-generaal van de partij sinds 1979, en verving hem door Alberto Ruiz Gallardon.
Op 10 september werden Luis Olarra en verscheidene andere leden van het partijbestuur geschorst, omdat zij op 9 september toen het bestuur zijn vertrouwen in Fraga uitsprak, de zaal hadden verlaten.
Op 7 oktober traden vier leden van de AP, onder wie Verstrynge en Olarra, toe tot de gemengde groep in het parlement.

De Spaanse extreem-rechtse leider Blas Pinar met zijn Franse collega Jean-Marie Le Pen op 8 juni 1987

Op 23 september was Carlos Ruiz Soto, sinds 1981 president van de AP in Madrid, ontslagen.

Onder de kop ,,Autoritair optreden dreigt leider Spaanse oppositie op te breken" merkte redacteur Marc Leijendekker in *NRC/H'blad* (9-10-1988) het volgende op:

Binnen de rechtse Spaanse oppositie is de ruzie zo hoog opgelopen dat velen zich afvragen hoelang de 63-jarige Manuel Fraga zich nog zal kunnen handhaven als de belangrijkste tegenspeler van de socialistische premier Felipe Gonzalez.
Vier vooraanstaande parlementsleden van Fraga's Volksalliantie hebben daar deze week mee gebroken. De disciplinaire commissie van de partij had hen op het matje geroepen, maar de vier verkozen niet te verschijnen en stuurden Fraga een briefje dat zij uit de partij stapten. Onder hen was Jorge Verstrynge, de 38-jarige voormalige tweede man van de partij die al vanaf zijn negentiende een trouwe volgeling van Fraga was en ondanks de soms hondse behandeling van zijn mentor lang heeft volgehouden dat deze als een vader voor hem was.
Maar samen met de voormalige voorzitter van de afdeling Madrid heeft hij nu afscheid genomen van zijn .,vader". Met Fraga heeft rechts geen toekomst in Spanje, zo zeggen de vier dissidenten. Een studiegroep moet de kansen van een nieuwe conservatieve partij onderzoeken.
Fraga's verdiensten voor de partij zijn groot: hij heeft na Franco's dood veel weifelaars bij rechts ertoe overhaald zich aan de regels van het democratische spel te onderwerpen. Maar de kritiek op Fraga is dat hij teveel naar rechts koerst, waardoor de partij nauwelijks aantrekkelijk is voor de centrumkiezers. Met zijn autoritaire manier van leiding geven - gevleugeld is zijn uitspraak: „Wie mij ten val wil brengen, die vreet ik levend op" - heeft hij bovendien interne discussie de kop ingedrukt. Daarbij komt dat voor een groot aantal centrum-rechtse kiezers de persoon van Fraga, met zijn briesende. onbesuisde uitvallen en zijn verleden als minister onder Franco, een beletsel vormt om op zijn partij te stemmen.
Bij al deze kritiek hebben de parlementsverkiezingen van juni eewerkt als een katalvsator. De regerende socialisten verloren toen meer dan een miljoen stemmen, maar de rechtse partijen wisten hun oppositierol niet uit te buiten en moesten ook inleveren: een zetel slechts, maar het was toch een mager resultaat voor Fraga. Ook in de eigen kring werd gezegd dat er niet meer in zit met Fraga aan het hoofd, zijn bespiegelingen over de ,,natuurlijke meerderheid" van rechts ten spijt.
De breuklijnen werden al snel zichtbaar, toen werd geopperd dat Fraga een prima kandidaat zou zijn voor het burgemeesterschap van Madrid. En nog maar drie weken na de verkiezingen begon de afbrokkeling van de rechtse Volkscoalitie, een verbond van Fraga's Volksalliantie met de veel kleinere christen-democraten en liberalen. De christen-democratische Democratische Volkspartij PDP besloot de samenwerking op te zeggen en stapte met haar 21 afgevaardigden over naar de gemengde parlementaire fractie, die onderdak biedt aan kleine

partijen van uiteenlopende signatuur. Boze gezichten hij de Volksallliantie, waar men niet geheel ten onrechte zei dat de christen-democraten over hun rug het parlement waren binnengekomen. Maar de inhoudelijke kritiek van de PDP op Fraga vond ook binnen zijn eigen partij gewillige oren. Het aanzien van de partijleider kreeg opnieuw een gevoelige klap toen de voor-aanstaande Rioja-boer Luis Olarra zei dat hij niet langer als partijlid wenste te worden beschouwd.
Fraga heeft hard teruggeslagen naar zijn kritici. Verstrynge werd aan de kant gezet en vervangen door de volkomen onervaren zoon van een van zijn trouwste medestanders. Maar hij heeft de kritiek niet kunnen doen bedaren. en bovenop alle problemen heeft hij nu ook moeilijkheden met de banken.
Deze staan uiterst aarzelend tegenover het verzoek van zijn partij tot uitstel van de afbetaling van de schuld van 1,2 miljard peseta, ongeveer 210.000 gulden, die in de verkiezingscampagne is opgelopen. Het is zeker niet uitgesloten dat de banken besluiten Fraga een tik uit te delen. Fraga heeft echter één krachtig weerwoord dat hen hiervan zou kunnen weerhouden: directe opvolgers voor hem hebben zich nog niet aangediend, alle kritiek ten spijt.

Na een teruggang voor de AP bij verkiezingen in Baskenland op 30 november (zie verderop) kondigde Fraga op 2 december zijn aftreden als partijpresident aan.
Op 5 december koos het partijbestuur eerste vice-president Gerardo Fernandez Albor tot opvolger van Fraga totdat een landelijk partijcongres een nieuwe president zou kiezen.
Fernandez Albor droeg de leiding over de AP vervolgens over aan Miguel Herrero y Rodriguez de Minon, omdat hij als premier van Galicie teveel verplichtingen in dat deel van Spanje had.
Op 7 februari 1987 koos de AP in Madrid tijdens haar achtste partijcongres de 35-jarige advocaat Antonio Hernandez Mancha tot president. Hernandez versloeg zijn rivaal Herrero, die het oude partijapparaat vertegenwoordigde, met 1930 tegen 729 stemmen.
Tot vice-president werd Abel Matutes, EG-commissaris in Brussel, gekozen en tot secretaris-generaal Arturo Garcia Tizon.

Op 8 februari zei Herrero aan het slot van het congres dat hij zijn ontslag als parlementair woordvoerder had ingediend. Die functie werd vervolgens overgenomen door secretaris-generaal Garcia.
Hernandez, die president van de AP in Andalusië was maar geen parlementaire ervaring had, verklaarde dat de partij onder zijn leiding een ,,moderne conservatieve partij naar Europees voorbeeld" zou worden.

Crisis *binnen* de PNV. Oprichting *Eusko Alkartasuna (EA).* Verkiezingen voor het parlement van Baskenland

Nadat de gematigde Nationalistische Baskische Partij (PNV) bij de algemene verkiezingen van 22 juni 1986 twee zetels had verloren, diende partijleider Xavier Arzallus op 2 juli zijn ontslag in. Dit werd echter geweigerd door de nationale raad van de PNV.

Op 12 juli werd Arzallus tijdens een congres van de partij uitgedaagd door een factie o.l.v. de voormalige Baskische premier Carlos Garaikoetxea. Met 46 tegen 19 stemmen werd toen een resolutie aangenomen, die de factie één week de tijd gaf zich te conformeren aan de partijregels.
Een tijdelijke verzoening eindigde in augustus toen bekend werd dat de telefoon van Garaikoetxra was afgeluisterd
In september vormden dissidente leden van de PNV een nieuwe partij onder de naam Eusko Alkartasuna (,,Baskische Solidariteit", EA) met als leider Manuel Ibarrondo. Later die maand sloot Garaikoetxea zich bij de EA aan. De vorming van de EA leidde ertoe dat 11 van de in totaal 32 PNV-leden het Baskische parlement verlieten.

Op 29 september deelde de Baskische premier Jose Antonio Ardanza (PNV) mee dat de voor begin 1988 geplande verkiezingen voor het Baskische parlement werden vervroegd. Zij zouden nu op 30 november 1986 plaatsvinden.

In NRC/H'blad (28-11-1986)rrierkte redacteur Marc Leijendekker over de situatie in Baskenland het volgende op:

Met Spanje gaat het goed; op één grote uitzondering na. zo concludeerde de Spaanse vicepremier Alfonso Guerra onlangs. en dat is Baskenland. Terwijl modernisering, economische groei, tolerantie nu sleutelbegripperi zijn voor Spanje als geheel, lijkt de situatie in Baskenland alleen maar slechter te worden.
De aanslagen door de afscheidingsbeweging ETA blijven onverminderd levens eisen. De economische ontwikkeling stagneert. Zoals buitenlandse invasiemachten vroeger Baskenland links lieten liggen, heeft het gebied nu vrijwel geen deel aan de toevloed van buitenlandse investeringen in Spanje. Baskenland, zo'n vijftien jaar geleden misschien wel het rijkste gedeelte van Spanje, heeft na de ineenstorting van de staalindustrie nu een werkloosheidspercentage dat drie punten hoger ligt dan het toch al hoge Spaanse gemiddelde van 20,5 procent. Heroineverslaving en alcoholisme. worden een steeds groter probleem onder jongeren, van wie de helft niet aan de slag kan komen.
Guerra wees op deze tegenstelling op verkiezingstoernee in het gebied, als kritiek op de regionale regering. Maar ontdaan van de politieke kantjes blijft de paradox. De Baskische provincies hebben geen deel aan het algemene succes van het nieuwe democratische Spanje, zo concludeert ook de Amerikaanse historicus Gabriel Jackson.
Een van de oorzaken is de gecompliceerde politieke situatie in Baskenland zelf. Nationalistische groepen claimen ieder voor zich de enige werkelijke oplossing voor hun geliefde *Euska*-di. en vinden elkaar slechts op hun wantrouwen tegenover de socialistische regering in Madrid en tegenover ,,nationale" partijen. De verdeeldheid onder de nationalisten is zo groot dat zij de directe aanleiding is voor de vervroegde regionale verkiezingen die zondag worden gehouden.
Deze verkiezingen betekenen vrijwel zeker het einde van een tijdperk. Sinds de regionale verkiezingen van zes jaar geleden, de eerste onder het Baskische autonomiestatuut, heeft de gematigde Baskische nationalistische partij PNV een machtsmonopolie gehad in Baskenland. Zij had bijna alle burgemeestersposten. beheerste de spaarbanken en de Kamers van koophandel, en maakte de dienst uit in de meeste culturele organisaties, tot sportclubs toe. Maar bij een afsplitsing deze zomer verloor de partij een derde van haar afgevaardigden en opiniepeilingen voorspellen nu dat de PNV haar overheersende rol kwijtraakt. Zelfs een relatieve meerderheid in het parlement in Vitoria is hoogst onzeker.
Daarom zijn de verkiezingen van zondag wel omschreven als een kruispunt voor Baskenland. Maar de wegwijzers zijn nog uiterst vaag.

De op 7 februari 1987 tot leider van de Volksalliantie gekozen Antonio Hernandez Mancha (l.) Rechts zijn rivaal Miguel Herrero y Rodriguez de Minon.

De socialisten. die naast hun traditionele steun onder ,,immigranten" in de industriegordels ook hun aanhang in de rest van Baskenland hebben zien groeien, hebben een kansje de grootste partij te worden. Bij de landelijke verkiezingen in juni lieten zij ook de PNV achter zich. Maar wat dan? Een coalitie tussen nationalisten van welke signatuur dan ook en „centralisten", wat de socialisten voor veel Basken zijn, vereist een vorm van samenwerking die tot nu toe als vrijwel onmogelijk werd beschouwd. Andere nationalistische groepen zouden immers meteen klaarstaan om de .,verrader" te ontmaskeren. Of zich met bommen tegen de „buiteniandse overneerser" keren,
Jose Antonio Ardanza, de scheidende PNV-lendakari (premier van Baskenland) en kandidaat voor een nieuwe termijn waarschuwde: ,,Een regering van de socialistische partij in Baskenland zou zoiers zijn als een transplantatie: er bestaat altijd het risico dat er een afweerreactie komt" tegen het vreemde orgaan. Maar voor Txiki Benegas, de socialistische lijsttrekker, zou er onder een socialistisch-geleide regering een historische kans zijn om de geschillen met Madrid bij te leggen. Vooruitgang is alleen mogelijk door een ,,groot akkoord met de staat". En daarbij moet volgens hem niet blindelings worden vastgehouden aan een zo groot mogelijk zelfbestuur. „Veel autonomie dient nergens toe als dit gebied terechtkomt in een ruïne waarin het onmogelijk is te leven". aldus Benegas.
Ook politieke samenwerking tussen de nationalisten stuit op veel problemen. De radicale aliantie Herri Batasuna, de politieke arm van de ETA, heeft het regionale parlement gemeden, omdat hierin de werkelijke aspiraties van het Baskische volk niet tot hun recht zouden komen. Euskadiko Ezkerra (Baskisch links). een links-radicale nationalistische partij die het terroristische geweld verwerpt, krijgt waarschijnlijk niet genoeg zetels om een andere partij aan een meerderheid te helpen. En samenwerking tussen de PNV en haar afsplitsing, Eusko Alkartasuna (Baskische Solidariteit) zou de voorgaande broedertwist in een vreemd daglicht zetten. Dan waren er helemaal geen verkiezingen nodig geweest.
Eusko Alkartasuna is de grote onbekende in deze verkiezingen. De partij wordt geleid door Carlos Garaikoetxea, ex-lendakari (premier van Baskenland), die niet alleen wegens zijn brede glimlach en knappe verschijning veel aanhang heeft. Garaikoetxea, die een groot aantal yuppies om zich heeft verzameld, verwijt de PNV een te conservatieve opstelling, zowel in het economische beleid als in het voortdurende touwtrekken met de regering in Madrid. De PNV heeft zich altijd als een centrumpartij opgesteld en wordt wel verweten zich meer met het handhaven van haar macht dan met het ontwikkelen van beleid bezig te houden.
Voor de vraag of Baskenland verder radicaliseert is vooral van belang of Herri Batasuna haar spectaculaire resultaat van juni weet te herhalen. Toen steeg zij van twee naar vijf zetels in het Spaanse parlement. De partij zegt de ETA-aanslagen niet als terrorisme te beschouwen, maar als een gewapende reactie op de repressie vanuit Madrid. En volgens opinie-onderzoek vindt nog altijd vijftien procent van de kiezers dat een juiste analyse, ook al groeit ook in Baskenland de kritiek op de ETA, zeker na de recente moord op een spijtoptant en de ontvoering van een PNV-leider.
Zondag (30 nov.) wordt er echter niet over de ETA gestemd. De regionale verkiezingen kunnen daar alleen indirect invloed op uitoefenen.

Op 30 november kwam de PNV bij de verkiezingen voor het 75 leden tellende Baskische parlement uit op 17 zetels en de Baskische Socialistische Partij (PSE/PSOE) op 18 zetels, al hadden de socialisten minder stemmen gekregen dan de PNV (de socialisten kregen een zetel meer doordat de zetels van de drie Baskische provincies apart werden geteld).
In vergelijking met de laatste verkiezingen in die regio, op 26 febr. 1984 (pag. 25113 en 275/3-1985), verloren de socialisten één zetel.
De opkomst bij de verkiezingen was 71,1 procent (in 1984 71 procent). De uitslag luidde als volgt (tussen haakjes de uitslag van 1984):

	zetels	stemmenpercentages
PSE/PSOE	18 (19)	22,0 (23.0)
PNV	17 (32)	23,6 (42,0)
EA	14 (–)	15,9 (–)
HB	13 (11)	17,5 (14,6)
EE	9 (6)	10,9 (7,9)
CP	2 (7)	4,9 (9,3)
CDS	2 (–)	3,5 (–)
Overig	0 (0)	1,7 (1,3)

Herri Batasuna boycotte het Baskische parlement sinds 1980.

Op 26 febr. 1987 koos het Baskische parlement met 38 van de 75 stemmen Jose Antonio Ardanza opnieuw tot premier voor een ambtsperiode van vier jaar. Behalve door zijn eigen partij werd Ardanza gesteund door de socialisten en het CDS.
Vierentwintig parlementsleden stemden voor Juan Carlos Yoldi, de kandidaat van Herri Batasuna voor het premierschap. Yoldi was in 1985 aangehouden omdat hij lid zou zijn van de Baskische afscheidingsbeweging ETA-militar en bevond zich sindsdien in voorarrest. Op 21 februari had de rechtbank van Pamplona echter besloten dat Yoldi op 26 februari de parlementszitting mocht bijwonen.

Oprichting PTE-UC. Carrillo tijdens eerste congres gekozen tot partijpresident

Op 4 dec. 1986 maakte Santiago Carrillo, de vroegere secretaris-generaal van de Spaanse Communistische Partij (PCE), bekend dat zijn Comité voor Communistische Eenheid een nieuwe partij zou oprichten, de Partido de los Trabajadores de Espana-Unidad Comunista (PTE-UC).

Carrillo was op 6 nov. 1982 als secretaris-generaal van de PCE afgetreden (pag. 76113 e.v.-1982), nadat hij de partij sinds 1960 had geleid. Na verschillen van mening tussen Carrillo en Gerardo Iglesias, de nieuwe secretaris-generaal, was eerstgenoemde samen met 18 anderen op 19 apr. 1985 uit het Centrale Comité van de partij gezet, nadat hij m.i.v. 16 april 1985 als woordvoerder van de PCE al was vervangen door Fernando Perez Royo.
Op 9 okt. 1985 waren aanhangers van Carrillo begonnen met de vorming van een nieuwe partij, de Marxistisch-Revolutionaire Communistische Partij van Spanje (Partido Comunista de Espana Marxista-Revolucionario, PCEmr), al bleef Carrillo volhouden dat hij liever.de PCE herenigd zag.
Op instigatie van Carrillo was vervolgens op 19-20 okt. 1985 een congres voor communistische eenheid gehouden. waarop Carrillo een electorale coalitie had voorgesteld van de drie facties binnen de PCE (incl. de in jan. 1984 door Ignacio Gallego gevormde pro-Sowjet Communistische Partij van de Volkeren van Spanje, PCPE, zie pag. 329/1-1985). De PCE en de PC hadden het congres echter niet bijgewoond en het voorstel te komen tot een electorale coalitie as door Iglesias verworpen. Carrillo was gekozen tot president van een nationaal Comité voor Communistische Eenheid (Mesa para Unidad de los Comunistas, MUC).
Voor de verkiezingen van 22 juni 1986 had Carrillo geweigerd deel re nemen aan de coalitie Verenigd Links en had hij campagne gevoerd met een MUC-programma, onder de naam Unidad Comunista (UC). De UC stelde hervormingen voor van een aantal basiswetten op het gebied van werkgelegenheid, gezondheid en pensioenen. Zij had bij de verkiezingen echter geen zetels behaald en slechts één procent van de stemmen gekregen.

Op 8 febr. 1987 koos de PTE-UC aan het einde van haar eerste congres, dat drie dagen duurde, Carrillo tot president. Aan het oprichtingscongres namen, zo meldde de NZZ (11-2-1987), 850 gedelegeerden deel, die 14.000 leden vertegenwoordigden. Adolfo Pinedo werd gekozen tot secretaris-generaal.
Op 28 april maakte Carrillo bekend dat zijn partij een voorstel van de PCPE van Gallego had geaccepteerd voor besprekingen over communistische eenheid.

Ontwikkelingdn binnen de PDP. Vertrek *Alzaga*

Op 30 maart 1987 werd gemeld dat een lid van de PDP, Jaime Mayor Oreja, met de steun van PDP-president Oscar Alzaga in Baskenland een nieuwe centrumpartij had opgericht onder de naam Unie van het Baskische Volk (Union del Pueblo Vasco).
Op 21 mei maakte Alzaga bekend dat hij opstapte als partijpresident en zich uit het openbare leven terugtrok.
Op basis van slechte opiniepeilingen voor de PDP hadden de grote banken geweigerd de partij geld te lenen. Hierdoor kon de partij niet eens de helft bijeenbrengen van de f 13 mln die zij nodig dacht te hebben voor haar campagne voor de op 10 juni 1987 te houden lokale verkiezingen.
Alzaga zie op 21 mei dat de grootste fout uit zijn politieke loopbaan de verkiezingscoalitie was geweest die hij met de Volksalliantie had gesloten.
De leiding over de PDP werd voorlopig overgenomen door Alzaga's plaatsvervanger Javier Ruperez, die korte tijd ambassadeur bij de NAVO was geweest.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

CRISIS IN VANUATU

Op 16 december is in het eilandenrijk Vanuatu in de Stille Oceaan - de vroegere Nieuwe Hebriden - een politieke crisis uitgebroken na maanden van spanningen tussen premier Walter Lini, de voorzitter van de regeringspartij Vanuaaku Pati (VP), en Barak Sope, de vroege secretaris-generaal van deze partij.

Voorgeschiedenis

Nadat de VP bij de parlementsverkiezingen van 30 november 1987 haar meerderheid met 26 van de 46 zetels had behouden, deed Sope in december een vergeefse poging het premierschap van Lini over te nemen (pag. 60711). Na een kortstondige verzoening rees in mei 1988 een conflict tussen Sope, inmiddels minister van transport. toerisme, openbare werken. watervoorziening, arbeid en immigratie, en de regering over de grondrechten van de inheemse Melanesische bevolking, dat op 16 mei uitmondde in een gewelddadige demonstratie (pag. 60712). Op **23** mei ontsloeg premier Lini zijn politieke rivaal Sope als minister, die daarop pogingen in het werk stelde de VP voor zich te winnen. Op 25 juli zette Lini Sope en vier van zijn aanhangers uit de partij en liet hij de parlementsvoorzitter hun zetels ,,vacant" verklaren. Uit solidariteit gingen toen 18 afgevaardigden van de oppositie. de Unie van Gematigde Partijen (UMP), tot een boycot van het parlement over. Ook deze 18 leden werden op 28 juli uit het parlement gestoten, dat daardoor nog slechts 23 (van de 46) leden telde.

In september vormde Sope met zijn vier aanhangers de Melanesische Progressieve Partij (MPP). die zich bij de UMP aansloot. Maar twee UMP-afgevaardigden, o.w. Vincent Boulekone, de .,historische chef' van de UMP die onlangs uit de partijleiding was gestoten (Le Monde 17-11), zochten toenadering tot de regering van Walter Lini. Boulekone. die evenals Lini van het eiland Pentecost afkomstig is, verklaarde: „Ik verzet me tegen de privileges van de mensen van (het eiland) Efate die het feit uitbuiten dat de hoofdstad (Port Vila) zich op hun eiland bevindt om hun positie te funderen." Dit sloeg zowel op Barak Sope als op Maxime Carlot. de fractieleider van de UMP, die beiden afkomstig zijn uit dorpen op Efate. De ,,nieuwe as Sope-Carlot" had, aldus *Le* Monde, tot verklaard doel de regering in de minderheid te brengen.

Inmiddels had Vanuatu's hof van beroep, aldus Tke Times (22-10), beslist dat de uitstoting uit het parlement van Sope en zijn vier aanhangers in strijd met de grondwet was. Daardoor konden de vijf in oktober hun parlementszetels weer innemen. Pogingen van Sope om ook de uitstoting van de 18 UMP-parlementariërs voor het hooggerechtshof aan te vechten hadden geen succes.

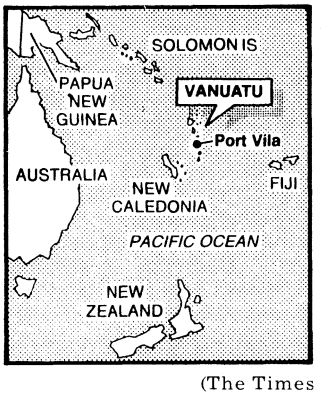
Daarop schreef premier Lini voor 12 december tussentijdse verkiezingen voor de 18 vacante zetels uit. De gezamenlijke oppositie riep op tot een boycot van deze verkiezingen.

Eind november pleitte president Ati George Sokomanu, de oom van Barak Sope, voor nieuwe algemene verkiezingen om een eind te maken aan de .,nonsens" van de boycot van tussentijdse verkiezingen (*The Times* 29-11), welke naar zijn zeggen tot een economische ramp kon leiden. Bovendien uitte hij op de dag van de nationale eenheid (begin december, *NZZ* 20-12) zijn vrees dat Vanuatu een één-partijstaat kon worden, omdat de regerende VP door de boycot van de oppositie alle kans had de macht volledig over te nemen. Volgens de *NZZ* beschuldigde premier Lini president Sokomanu toen van eenzijdigheid en inmenging en verlangde hij zijn aftreden.

De tussentijdse verkiezingen op 12 december verliepen zonder noemenswaardige incidenten. De opkomst bedroeg slechts 37%. Lini won alle zetels, aldus de *NZZ* (20-12). Daarentegen meldde AP (Volkskrant 19-12) dat Lini's VP negen zetels won. Daarop kondigde Sope voor 16 december een demonstratie aan, wanneer de parlementszitting voor de behandeling van de begroting zou worden geopend.

Crisis

Op 16 december opende president Sokomanu de parlementszitting. Direct daarop ontbond hij het parlement, terwijl hij algemene verkiezingen voor februari 1989 aankondigde alsmede de instelling van een interim-regering.

(The Times 19-12)

Premier Lini negeerde de besluiten van de president en riep het parlement een half uur later opnieuw bijeen. Hij betoogde: ,,De president heeft geen legale macht om het parlement te ontbinden. Hij kan zo'n actie alleen ondernemen als de ministerraad hem adviseert dat te doen." Lini beschuldigde de president van ,,eenschandelijke poging tot een politieke coup". De premier overwoog het kiescollege bijeen te roepen om het te vragen de president af te zetten (Le Monde 18/19-12). President Sokomanu had betoogd dat de lage opkomst bij de tussentijdse verkiezingen had aangetoond dat het volk het vertrouwen in de regering had.

Op 18 december beëdigde hij een uit vijf leden bestaande interim-regering met Barak Sope als premier en Maxime Carlot als vice-premier, om de lopende zaken in afwachting van de nieuwe verkiezingen te behartigen. Kort na zijn beëdiging verklaarde Sope dat hij Australië en andere naties in de zuidelijke Pacific om militaire bijstand zou vragen als de strijdkrachten van Vanuatu trouw zouden blijven aan de inmiddels afgezette Lini. Australië liet echter nog op 18 december weten dat het alleen Lini als regeringsleider erkende, hoewel het ook bezorgdheid uitte over diens besluit de correspondent van Radio Australia - de voornaamste informatiebron van buiten voor de bevolking van Vanuatu - uit te wijzen. Ook Nieuw-Zeeland en Papoea Nieuw-Guinea weigerden het interim-bewind te erkennen.

Enkele uren na hun beëdiging werden Sope en Carlot op 18 december gearresteerd door troepen die trouw aan Lini waren gebleven.

Op 19 december werd president Sokomanu onder huisarrest geplaatst, aldus radio-Vanuatu. Deze staatsradio meldde tevens dat de vijf leden van de interim-regering nog steeds in een gevangenis in Port Vila verbleven en dat nog 12 andere leden van de oppositie waren gearresteerd.

Eveneens op 19 december bepaalde het hooggerechtshof van Vanuatu dat het optreden van de president illegaal en in strijd met de grondwet was. De president had geen constitutionele bevoegdheid het parlement te ontbinden en een interim-regering te benoemen.

Weekblad 57ste jaargang No. 2977. pag. 43719-43750

ZIMBABWE

FUSIE ZANU (PF) EN ZAPU. MUGABE UITVOEREND PRESIDENT. NKOMO IN NIEUW KABINET. VOORAFGAANDE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Ruim 24 jaar na de scheuring in de Zimbabwe African People's Union (ZAPU), welke in augustus 1963 leidde tot de vorming van de Zimbabwe African National Union (ZANU), werd op 22 december 1987 in de hoofdstad Harare een eenheidsakkoord getekend door Robert Mugabe, de premier van Zimbabwe en leider van de regeringspartij ZANU-Patriottisch Front of ZANU (PF), en Joshua Nkomo, de ZAPU-leider, dat de fusie van beide partijen in één nieuwe partij, de ZANU-PF, bekrachtigde.
Het akkoord was het resultaat van 10 bijeenkomsten sinds de heropening van de eenheidsbesprekingen eind september 1985. (Een eerdere overlegronde was in oktober 1983 zonder resultaat geëindigd.)

Aanvankelijk werden de besprekingen gevoerd tussen een ZANU (PF)-delegatie. bestaande uit Maurice Nyagumbo, Emmerson Munangagwa en Eddison Zvobgo, en een ZAPU-delegatie, bestaande uit Joseph Msika. Naison Ndlovu en John Nkomo. Op 2 oktober 1985 volgde een ontmoeting tussen Robert Mugabe en Joshua Nkomo, wat naar verluidt de eerste officiële bijeenkomst van beide mannen in meer dan twee jaar was. Verdere ontmoetingen tussen Mugabe en Nkomo zouden hebben plaatsgevonden in eind november 1985 en op 29 december 1986.
Maar op 17 april 1987 verklaarde Mugabe dat het Centrale Comité van ZANU (PF) onlangs had besloten de eenheidsbesprekingen te onderbreken, omdat zij ,,geen nuttig doel" dienden.
Op 21 juni 1987 maakte de minister van binnenlandse zaken, Enos Nkala, bekend dat het de ZAPU verboden was enigerlei manifestaties of bijeenkomsten te houden tot het anti-regeringsgeweld in Matabeleland onder controle was. (Daar waren sinds medio april 13 personen, o.w. twee Westduitse toeristen, vermoord.) Waarnemers beschouwden dit verbod als een poging om druk op de ZAPU uit te oefenen.
Op 23 juni trad William Kona, de voorzitter van de ZAPU, uit de partij om zich aan te sluiten bij de ZANU (PF) ,,in het belang van de vrede en de vooruitgang van het volk van Zimbabwe".
Op 22 juli gaf het parlement met 65 tegen 8 stemmen zijn goedkeuring aan een nieuwe verlenging van de noodtoestand met zes maanden (sinds november 1965 van kracht). Het feit dat de ZAPU-leden vóór stemden werd als een gebaar van verzoening beschouwd.
Op initiatief van president Canaan Banana vond begin augustus voor het eerst sinds maart weer een rechtstreekse ontmoeting plaats tussen Mugabe en Nkomo. Verdere ontmoetingen volgden op 4 en 10 augustus, maar de verwachte ondertekening van een ,,agreement of understanding" bleef uit.
Op 21 september maakte minister Enos Nkala de sluiting van alle ZAPU-kantoren bekend. Dit betekende naar zijn zeggen dat ,,de ZAPU wordt beschouwd als een vijandige organisatie die slecht is voor de politieke orde van het land". Nkala beschuldigde de ZAPU van contacten met de ,,bandieten" in Matabeleland. die verantwoordelijk werden gesteld voor 27 moorden sinds medio april. Volgens *The Times* (25-9-'87) waren die moorden meer het werk van guerrillastrijders die gangsters waren geworden dan het resultaat van een door de ZAPU gearrangeerde campagne.
Op 30 september ontbond Enos Chikowore, de minister van lokaal bestuur en van plattelands- en stadsontwikkeling, zes door de ZAPU beheerste districtsraden in de provincie Noord-Matabeleland, omdat de leden ervan contacten met gewapende rebellen zouden onderhouden.
Op 1 oktober werd bericht dat diverse ZAPU-functionarissen waren gedetineerd, o.w. secretaris-generaal Welshman Mabhena. Op 12 oktober verklaarde staats-minister Maurice Nyagumbo dat het hoofdstuk van de eenheidsbesprekingen was afgesloten. Inmiddels was ook melding gemaakt van de arrestatie van een ZAPU-parlementslid, Francis Mukombwe.
Maar eind oktober werden de eenheidsbesprekingen hervat (*The Times* 14-11-'87). Op 30 november maakte minister Nkala van binnenlandse zaken bekend dat de ZAPU twee kantoren mocht heropenen en weer openbare bijeenkomsten mocht beleggen ..met het oog op het nieuwe initiatief' inzake de vereniging van de twee partijen.

Robert Mugabe (l.) werd op 31 december 1987 beëdigd als eerste uitvoerende president van Zimbabwe. Na afloop van de plechtigheid werd hij gefeliciteerd door de aftredende president Canaan Banana (r.).

Het eenheidsakkoord van 22 december 1987 verplichtte beide partijen „onherroepelijk" zich te verenigen onder één politieke banier als ZANU (PF) met Robert Mugabe als partijvoorzitter. „ZANU (PF) zal ernaar streven een socialistische maatschappij in Zimbabwe te vestigen onder leiding van marxistisch-leninistische beginselen" alsmede ,,een één-partij staat".

Het akkoord moest worden bekrachtigd door de nationale congressen van beide partijen die zo spoedig mogelijk bijeengeroepen moesten worden. De bestaande structuren van hun organisaties moesten ,.naar de letter en geest van het akkoord" van het akkoord worden gefuseerd, waarbij de leiderschapscode, zoals goedgekeurd door het ZANU (PF)-congres van augustus 1984, op alle leden van de nieuwe partij van toepassing zou zijn.
Beide partijen verplichtten zich voorts tot ,,krachtige stappen om de onveiligheid en het geweld ... in Matabeleland te elimineren"

Mugabe uitvoerend president

Op 30 december 1987 werd Robert Mugabe, de enige kandidaat, door beide kamers van het parlement tot eerste uitvoerende president van Zimbabwe gekozen. Dat gebeurde zonder formele stemming in de vorm van een proclamatie door voorzitter Didymus Mutasa.
Op 31 december legde president Canaan Banana* zijn ambt na zeven jaar neer en werd Mugabe (63) in het stadion van Harare als president geïnstalleerd onder het toeziend oog van ruim 65.000 Zimbabweanen en de staatshoofden van zes andere Afrikaanse landen.
Nog dezelfde dag benoemde president Mugabe de 65-jarige Simon Muzenda (tot dan toe vice-premier) tot vice-president.

De invoering van een presidentschap met grote uitvoerende macht was neergelegd in een amendement (nr. 7) op de grondwet van 1980, dat op 16 september 1987 door de regering was gepubliceerd. Het amendement werd op 27 oktober bij het parlement ingediend en op 30 oktober eenstemmig goedgekeurd. Op 20 november werd het formeel tot wet verheven.
Krachtens de grondwetswijziging wordt de uitvoerende president eens in de zes jaar door het volk gekozen; alleen de eerste president moest door het parlement met eenvoudige meerderheid worden aangewezen. De president vervult de functie van premier en opperbevelhebber van de strijdkrachten. Hij benoemt de vice-president en het kabinet.

* Canaan Banana was op 17 april 1986 beedigd voor een tweede ambtstermijn van zes jaar na een herverkiezing door een college van afgevaardigden en senatoren, waarbij hij de enige kandidaat was.

De president blijft zes jaar aan en kan onbeperkt worden herkozen. Hij kan parlementsbesluiten door zijn vetorecht tegenhouden. maar dit veto kan door een tweederde meerderheid van de parlementsleden ongedaan worden gemaakt. In dat geval kan de president het parlement ontbinden en nieuwe verkiezingen uitschrijven.

Nieuw kabinet met Joshua Nkomo

Op 2 januari 1988 maakte president Mugabe de samenstelling van zijn nieuwe 27 leden tellende kabinet bekend. Daarin was ook een plaats ingeruimd voor drie voormalige ZAPU-functionarissen: Joshua Nkomo, Joseph Msika en John Nkomo. Het kabinet kende drie superministers in het bureau van de president die toezicht moesten houden op andere ministeries: Joshua Nkomo voor de ontwikkeling van het platteland. Maurice Nyagumbo voor politieke zaken en Bernard Chidzero voor economische planning en ontwikkeling.

Nyagumbo was tevoren staatsminister en minister van ontwikkeling cooperaties (resp. sinds 3 januari 1985 en 31 juli 1986). Chidzero was voordien minister van financiën. economische planning en ontwikkeling.

De overige 24 ministers en staatsministers beheerden de volgende portefeuilles:
Buitenlandse zaken - Nathan Shamuyarira (voorheen voorlichting en PTT); telecommunicatie - Witness Mangwende (buitenlandse zaken); hoger onderwijs - Dzingai Mutumbuka (onderwijs); primair en secundair onder ijs - mevr. Fay Chung*; industrie en technologie - Callistus Ndlovu (sinds 15-7-'85); handel - Oliver Munyaradzi (sinds 15-7-'85): transport - Simbarashe Mumbengegwi (voorheen bouwnijverheid en huisvesting); bouwnijverheid en huisvesting - Joseph Msika*; mijnbouw - Richard Hove (sinds 15-7-'85); defensie - Enos Nkala (sinds 15-7-'85 binnenlandse zaken); grondbeheer, landbouw en vestiging platteland -David Karimanzira (sinds 15-7-'85 jeugd, sport en cultuur); jeugd, sport en cultuur - Kwedini": gemeenschapsontwikkeling. cooperaties en vrouwenzaken - mevr. Joyce Wachuru (sinds 15-7-'85 staatsminister onder de naam mevr. Teurai Ropa Nhongo): justitie, wets- en parlementszaken - Emmerson Munangagwa (voorheen staatsminister); nationale voorraden - Simbi Mubako (sinds 15-7-'85); gezondheid - brigade-generaal Felix Muchemwa*; energie en waterstaat - Kumbirai Kangai (sinds 15-7-'85); arbeid. werkgelegenheid en sociale zaken - John Nkomo*; binnenlandse zaken - Moven Mahachi (sinds 15-7-'85 grondbezit, landbouw en vestiging platteland): natuurlijke hulpbronnen en toerisme - mevr. Victoria Chitepo (sinds 16-4-'82): plaatselijk bestuur, plattelands- en stadsontwikkeling - Enos Chikowore (sinds 15-7-'851.
Staatsministers in bureau president: openbare diensten - Christopher Anderson (voorheen staatsminister in bureau premier); nationale veiligheid - Sydney Sekeremayi (sinds 3-l-'84 minister van gezondheid); nationale studiebeurzen - Joseph Culverwell*.

* = nieuw

Uit het op 15 juli 1985 benoemde kabinet (zie pag. 558/2-'85) keerden de ministers Eddison Zvobgo (justitie, wets- en parlementszaken), Frrderick Shava (arbeid, werkgelegenheid en sociale zaken) en Herbert Ushewokunze (transport. wegen en wegverkeer) niet terug evenmin als de staatsminister Ernest Kadungere. Er werd echter bericht dat Zvobgo en Ushewokunze* de status van staatsministers zonder regeringsverantwoordelijkheid hadden gekregen en waren belast met de behandeling van partijzaken, in het bijzondere de voorbereiding van de één-partijstaat.

John Nkomo (geen familie van Joshua Nkomo) was op 12 november 1984 ontslagen als staatsminister in het bureau van de premier tegelijk met het enige andere ZAPU-lid in het kabinet, Cephas Msipa. staatsminister voor waterstaat en ontwikkeling. Deze portefeuille werd toen overgenomen door Oliver Munyaradzi. de staatsminister voor energie.
Msipa. die tot secretaris-generaal van de ZAPU was aangewezen tijdens het partijcongres van oktober 1984. maakte op 29 november 1984 zijn uittreden uit de ZAPU bekend.

President Mugabe handhaafde het enige blanke kabinetslid, Chris Anderson. Voorts benoemde hij twee blanke onderministers. voor mijnbouw en landbouw.

Fusie-akkoord bekrachtigd door partijcongressen

Een speciaal congres van de ZAPU keurde het eenheidsakkoord van 22 december 1987 op 2 april 1988 unaniem goed.
Op 9 april volgde de goedkeuring door een speciaal congres van ZANU (PF). Daarop werd bekendgemaakt dat het bestaande Centrale Comité van ZANU (PF) met voormalige ZAPU-leden zou worden uitgebreid.
Op 18 april, de achtste verjaardag van Zimbabwe's onafhankelijkheid, benoemde Robert Mugabe zijn vroegere rival Joshua Nkomo tot tweede vicevoorzitter ad interim van de nieuwe ZANU-PF.

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN
Sinds de parlementsverkiezingen van juni-juli 1985 (pag. 55512 e.v.-'85) hadden zich in Zimbabwe o.a. de volgende politieke ontwikkelingen voorgedaan.

Arrestatie en vrijlating ZAPU-functionarissen (1985-1987)

Na de benoeming van Enos Nkala tot minister van binnenlandse zaken op 15 juli 1985 (pag. 55813-'85) begonnen de autoriteiten van Zimbabwe een kennelijk gecoordineerde campagne tegen de ZAPU en zijn leider Joshua Nkomo, welke ook na het begin van de eenheidsbesprekingen (zie hierboven) werd voortgezet.

Op 1 augustus 1985 deed de politie een inval in Nkomo's woning in Bulawayo. waarbij een twintigtal lijfwachten en personeelslederi werden gearresteerd.
Op 6 augustus bevestigde de politie dat 31 ZAPU-aanhangers voor ondervraging werden vastgehouden. o.w. de parlementaire fractieleider Sydney Malunga die up 1 augustus was gearresteerd. Op 8 augustus werden Stephen Nkomo (een broer van Joshua en partijsecretaris voor buitenlandse betrekkingen) en Welshman Mabhena (secretaris-generaal van de ZAPU. opvolger van Cephas Msipa) gearresteerd. Diverse ZAPU-gemeenteraadsleden in Bulawayo werden later die maand gedetineerd, o.w. oud-burgemeester Enos Mdlongwa (16 aug.) en burgemeester Nick Mabadoko (28 aug.).
Op 19 september verklaarde Nkomo dat twee dagen tevoren twee ZAPU-parlementsleden waren gearresteerd, Edward Ndlovu en Membo Mohadi.
In de periode van 24-28 september detineerde de veiligheidspolitie vijf hoge legerofficieren die vroeger tot de militaire vleugel van de ZAPU, ZIPRA, hadden behoord: de brigade-generaals Charles Grey, Tshile Nleya en Kindness Ndlovu alsook kolonel Nsanga Dube en luitenant-kolonel Eddie Sigoke.
Amnesty International meldde in een op 13 november te Londen gepubliceerd rapport dat leden en aanhangers - vooral sinds juli - systematisch werden gearresteerd en gemarteld. Meer dan 200 politieke gevangenen werden vastgehouden in Stops Camp van het politiebureau Mzilikazi in Bulawayo.

Maar in de loop van 1986 werd een aantal vooraanstaande ZAPU-figuren in vrijheid gesteld.

Begin februari 1986 werd bericht dat Stephen Nkomo met twee andere functionarissen was vrijgelaten.
Op 11 maart volgde de vrijlating van luitenant-generaal Lookout Masuku, de vroegere plv. opperbevelhebber van het leger, en Vote Moyo, een voormalige secretaris-generaal van de ZAPU, die sinds 1982 waren gedetineerd. (Masuku overleed op 5 april in een ziekenhuis te Harare aan een hersenvliesontsteking).
Op 18 augustus kondigde Mugabe de vrijlating van tien ZAPU-leden aan, omdat het alternatief - aanklachten wegens hoogverraad - de eenheidsbesprekingen, die in een ,,vergevorderd en cruciaal stadium" waren aangekomen, zou schaden. Het betrof de parlementsleden Sydney Malunga, Welshman Mabhena en Edward Ndlovu; oud-parlementslid William Kona; en zes legerofficieren t.w. de brigade-generaals Grey, Nleya en Ndlovu, It.-kol. Sigoke en de kolonels Leon Kumalo en Josepg Ncube.
Onder de op 4 december vrijgelaten vijf gevangenen was de voormalige ZIPRA-leider Dumiso Dabengwa. die sinds februari 1982 had vastgezeten. Minister Nkala verklaarde dezelfde dag dat er toen nog 31 personen zonder proces in Zimbabwe waren gedetineerd. Dat waren geen politieke gevangenen, maar spionnen voor Zuid-Afrika, aldus de minister.

Ook begin 1987 werden nog enkele gedetineerden vrijgelaten.

Op 3 maart werden twee voormalige ZIPRA-leden, Absolom Vundhla en Albert Moyo, door het hooggerechtshof in vrijheid gesteld. Zij wa-

* Ushewokunze was op 13 april 1986 ontslagen uit het politieke bureau van de ZANU (PF) na kritiek op zijn beleid (nepotisme, wanbeheer) door de Karanga-groep van de Shona-meerderheid, waarin Zvobgo een leidende rol speelde. Bij zijn verweer bracht Ushewokunze, die evenals Mugabe tot de Zezuru-groep van Shona behoorde, de kritiek in verband met tribalisme. Hij sprak over de eerste aanzet van een strategie door ,,een bepaalde regio van Zimbabwe die er wrat op gaat de uitverkoren stameroew van dit land te zijn''. Op 21 december 1986 meldde radio-Harare dat Zvobgo door de tuchtcommissie van het Centrale Comité van ZANU (PF) was ontslagen als voorzitter van de provinciale organisatie van Masvingo, omdat hij schuldig was bevonden aan ,,obsceen'' en ,,tribalistisch'' taalgebruik.

ZAPU-leider Joshua Nkomo (r.) en minister van binnenlandse zaken Enos Nkala riepen tijdens een gezamenlijk optreden op 23 maart 1986 – het eerste in 23 jaar – Ndebele-boeren in de buurt van Kezi op samen te werken met de veiligheidstroepen in hun strijd tegen rebellen in Matabeleland.

ren kort na een aanslag op het huis van Mugabe op 24 juli 1982 wegens vermeende betrokkenheid gearresteerd.

Nieuwe opperbevelhebber luchtmacht

Begin 1986 keerde luchtmaarschalk Azim Daudpota naar Pakistan terug, nadat hij sinds juli 1983 als opperbevelhebber van de luchtmacht van Zimbabwe had gefungeerd (pag. 560/3-'85). Eind december 1985 was bericht dat hij in die functie zou worden opgevolgd door vice-luchtmaarschalk Josiah Tungamirai, tot dusver stafchef van de luchtmacht.

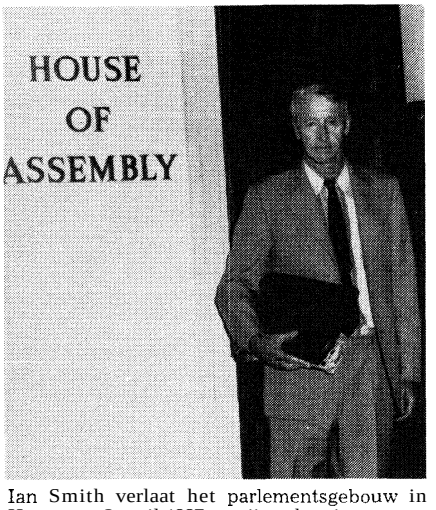
Ian Smith uit *parlement*

Ian Smith, de premier van het voormalige Rhodesië (1964-1979) en leider van de blanke Conservatieve Alliantie van Zimbabwe (CAZ) werd op 2 april 1987 voor een jaar als parlementslid geschorst. Dit besluit werd door het parlement genomen met 38 tegen 10 stemmen. De 67-jarige Smith was 39 jaar parlementslid.
De reden voor de schorsing was een toespraak die Smith in februari voor zakenlieden in Zuid-Afrika had gehouden. Daarin spoorde hij hen aan zich eensgezind tegen internationale economische sancties te verzetten zoals Rhodesië 15 jaar lang had gedaan. Smith werd vervolgens door de regering van Zimbabwe ervan beschuldigd de apartheid te steunen alsmede ,,steun en aanmoediging te geven aan een staat (die) de regering van Zimbabwe vijandig gezind" is. Dat was ,,niet loyaal" en „hoogverraderlijk", aldus minister van voorlichting Nathan Shamuyarira.

Op 13 mei 1987 legde Smith het voorzitterschap van de CAZ neer, die toen nog over 14 zetels in het parlement beschikte. Hij werd opgevolgd door Mark Partridge.

Afschaffing voor blanken gereserveerde parlementszetels

Volgens de grondwet van 1980, gebaseerd op het akkoord van Lancaster House uit december 1979, behielden de blanken in Zimbabwe 20 van de 100 zetels in het parlement (House of Assembly) en 10 van de 40 zetels in de Senaat. Deze regeling kon in de eerste zeven jaar na de onafhankelijkheid (18 awril 1980) alleen met een unanieme stem van het parlement worden veranderd. Daarna was goedkeuring door 70 van de 100 parlementsleden vereist. (Zie pag. 16511-'80)

Ian Smith verlaat het parlementsgebouw in Harare op 2 april 1987 na zijn schorsing.

Medio juli 1987 publiceerde de regering een amendement op de grondwet (nr. 6) dat voorzag in de afschaffing van de voor blanken gereserveerde parlementszetels. Dit amendement werd op 21 augustus door het parlement in derde lezing goedgekeurd met 78 stemmen voor, geen tegen en 10 (blanke) onthoudingen. De Senaat aanvaardde het amendement op 3 september met 28 tegen 2 stemmen.
Op 21 september werd het door president Banana ondertekende amendement in het staatsblad gepubliceerd, waarmee een einde kwam aan de aparte vertegenwoordiging van de blanke minderheid in het parlement.

Inmiddels hadden, naar parlementsvoorzitter Didymus Mutasa op 28 juli bekendmaakte. twee parlementsleden van de blanke Independent Zimbabwe Group (IZG), John Landau en John Kay, en een onafhankelijk parlementslid, Tony Reed. zich bij de ZANU (PF) aangesloten. Radio-Harare meldde op 5 augustus dat drie parlementsleden en één senator uit de CAZ waren getreden. Senator Terence Oatt had die stap in april 1986 gezet; parlementslid Charles Duke trad in juni 1986 uit de CAZ om zich ais eerste blanke bij de parlementsfractie van ZANU (PF) aan te sluiten.

Op 23 oktober 1987 kozen de resterende 80 parlementsleden 20 ZANU (PF) kandidaten om de 20 vakante zetels in te nemen. Onder die 20 nieuwe parlementsleden waren 11 blanken, o.w. Chris Anderson (toen staatsminister in het bureau van de premier) en William Irvine (de leider van de IZG). Op 30 oktober volgde de verkiezing van 10 nieuwe senatoren, allen van de ZANU (PF). Onder de vier blanke senatoren, die toen werden gekozen, waren Dennis Norman (minister van landbouw van maart 1980 tot juli 1985, zie pag. 55812-'85) en John Laurie (oud-voorzitter van de Commercial Farmers' Union).

MIDDEN-OOSTEN

ISRAËL

CONTACTEN MET SOWJET-UNIE

Na het mislukte overleg tussen diplomatieke vertegenwoordigers van Israël en de Sowjet-Unie op 18 augustus 1986 in de Finse hoofdstad Helsinki (pag. 56111-'86) bleef er niettemin sprake van een geregeld contact tussen beide landen. Zo had de Israëlische premier Peres op 22 september 1986 in New York een gesprek met de Sowjetminister van buitenlandse zaken Sjewardnadze over ,,stappen noodzakelijk voor de normalisatie van de betrekkingen" (pag. 342/1-'87).

Op 30 januari 1987 bevestigde het Israelische ministerie van buitenlandse zaken berichten dat de ambassadeurs van Israël en de SU in Washington, Meir Rosenne en Juri Dubinin, twee weken eerder met elkaar hadden gesproken over de emigratie van joodse Sowjet-burgers en een mogelijke Sowjet-participatie in een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosteri.
Op 26 maart 1987 verklaarde de Israelische premier Shamir m.b.t. de Sowjet-Unie: „Het is in ons belang normale relaties te onderhouden. Het is in ons belang hun houding tegenover Israël, tegenover onze politiek in het Midden-Oosten te veranderen." Hij voegde daaraan toe dat hij deze zaak niet wilde koppelen aan de kwestie van de joodse emigratie uit de Sowjet-Unie. „Ik denk niet dut Russische joden gijze laars moeten zijn wegens onze politiek in het Midden-Oosten", aldus Shamir. Nog in augustus 1986 had hij „een verbetering van de relaties" afhankelijk gesteld van „een essentiele en aanzienlijke verandering" in het Sowjet-standpunt t.a.v. Russische joden.

Nadat Israëlische politieke kringen op 1 april 1987 de verwachting hadden uitgesproken dat nog in de loop van die maand een consulaire delegatie van de SU een bezoek aan Israël zou brengen en minister Peres op 7 en 8 april te Rome had gesproken met twee Sowjet-vertegenwoordigers, Karen Brutens en Alexander Zotow (pag. 357/1-'87), maakte de Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken, Wladimir Petrowski, op 19 april in Koeweit bekend dat de SU had besloten het bezoek van een consulaire delegatie aan Israël te annuleren. Petrowski gaf als reden dat „Jeruzalem had getracht dit bezoek voor chantage- en propagandadoeleinden te gebruiken".

Op 17 mei had minister Peres in Washington een gesprek met Sowjet-ambassadeur Juri Dubinin (pag. 360/1-'87).

Maar op 16 juni kondigde de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, Gennadi Gerasimow, het bezoek van een consulaire Sowjet-delegatie o.l.v. Jewgeni Antipow aan Israël aan.
Die consulaire delegatie arriveerde op 12 juli 's avonds op de luchthaven Ben-Goerion bij Tel Aviv. Op 14 juli begonnen de acht delegatieleden hun eerste „technische" besprekingen in het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken in Jeruzalem. Zij hadden volgens Antipow alleen de opdracht het Sowjet-bezit in Israël (voornamelijk dat van de Russische Orthodoxe kerk) te inventariseren en de paspoorten te verlengen van de (ca. 2.000) Sowjet-onderdanen in Israël (in hoofdzaak niet-joodse echtgenotes van Israëlische Arabieren).

Het trok de aandacht dat sinds 13 juli de op de SU gerichte Hebreeuwse uitzendingen van radio-Israel voor het eerst sinds 1972 niet meer door Moskou werden gestoord. Dat bleef wel het geval voor de Russisch- en Georgisch-talige uitzendingen.

Van Israelische zijde werd op wederkerigheid aangedrongen, d.w.z. op een tegenbezoek van een Israëlische consulaire delegatie aan de Sowjet-Unie. Maar zowel Antipow als een woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken lieten op 14 juli weten dat daarvan geen sprake kon zijn, omdat Israël geen bezit in de Sowjet-Unie had en daar ook geen Israëlische burgers permanent woonden.
Over de besprekingen van de Sowjet-delegatie, die een visum van drie maanden had, werd nagenoeg niets meegedeeld. Op 18 september had Antipow voor het eerst een ontmoeting met Yossi Beilin, de politieke directeur-generaal van het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken. Antipow verklaarde dat de situatie in het Midden-Oosten noch het project van een internationale vredesconferentie aan de orde waren geweest.
Inmiddels had Nimrod Novick, een topadviseur van minister Peres, op 16 augustus 1987 in Bonn geheim overleg gevoerd met Wladimir Terrasow van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken. Daarbij werd volgens een Israëlische bekendmaking overeengekomen een „rechtstreeks communicatiekanaal" tussen beide staten te openen.
Op 6 januari 1988 ontving Yossi Beilin de nieuwe, zojuist aangekomen leider van de consulaire Sowjet-delegatie, Georgi Martirosow. Israël had de Sowjet-Unie laten weten dat de verblijfsvergunning van de consulaire delegatie niet (opnieuw) zou worden verlengd indien daar geen Sowjet-gebaar van gelijk gewicht tegenover stond, zoals het bezoek van een Israëlische delegatie aan Moskou. Martirosow verklaarde dat dit Israëlische standpunt in Moskou „zwaar weegt".
Op 11 januari werden de visa van de Sowjet-delegatie nog een maal met een maand verlengd.

Op 19 januari deelde de Sowjet-woordvoerder Gerasimow mee dat de SU had ingestemd met het bezoek van een officiële Israëlische delegatie aan Moskou. Vertegenwoordigers van beide landen - Novick en Terrasow volgens Le Monde (21-1) - hadden in de Finse hoofdstad over de data van zo'n bezoek gesproken, aldus Gerasimow. De Israëlische degelatie zou zich met de activiteiten van de Israëlische belangenvertegenwoordiging in de Nederlandse ambassade in Moskou bezig houden, zo voegde hij daaraan toe.
N.a.v. een aangekondigd bezoek van de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze aan het Midden-Oosten, nodigde de Israëlische premier hem volgens AP (19-4) uit dan ook Israël te bezoeken. Maar Sjewardnadze verklaarde op 22 april dat „de omstandigheden voor zo'n bezoek nog niet rijp zijn".
Op 24 mei maakte Terrasow in Genève bekend dat de visa voor de Israëlische consulaire delegatie waren verstrekt (met een geldigheidsduur van twee maanden). Dat had hij afgesproken tijdens een nieuwe ontmoeting met Novick.
Op 9 juni spraken de Israëlische premier Shamir en Sowjet-minister Sjewardnadze elkaar bijna twee uur in het VN-gebouw te New York. Shamir omschreef het onderhoud na afloop als „zeer vriendelijk, nuttig en produktief".

Jewgeni Antipow, de leider van de consulaire Sowjet-delegatie, en Victor Harel (l.) van het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken na hun eerste ontmoeting in Jeruzalem op 13 juli 1987.

Op 19 juni besloot het Israëlische kabinet actie te ondernemen om te verzekeren dat joden die de SU willen verlaten zich in Israël vestigen. Slechts ongeveer 10% van de 1.169 joden die de SU de voorgaande maand hadden verlaten waren in Israël terechtgekomen. Meer dan 50% was via Wenen doorgereist naar de VS, aldus de Israëlische minister van immigratie, Yaacov Tsur. Via ,,legale middelen'' moesten de vertrekkende Sowjet-joden eerst naar de Roemeense hoofdstad Boekarest worden overgebracht, waar zij hun visa van de Israëlische ambassade zouden ontvangen. Vandaar zouden zij rechtstreeks naar Tel Aviv vliegen, waar zij bij aankomst automatisch het Israëlische staatsburgerschap zouden ontvangen.
Dit Israëlische plan lokte kritiek uit van zowel de woordvoerder van het State Department in Washington, Phyllis Oakley, als de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, Genadi Gerasimow. Beiden waren van mening dat mensen niet kan worden voorgeschreven waarheen ze moeten gaan. (Zie ook pag. 50011)
Op 28 juli arriveerde de zes man sterke Israëlische consulaire delegatie o.l.v. Meron Gordon in Moskou. De leden namen voorlopig hun intrek in de Nederlandse ambassade, die sinds de verbreking van de diplomatieke betrekkingen in 1967 de belangen van Israël in de SU had behartigd.
Op 4 oktober werd bericht dat de visa van de zes Israëliërs met drie maanden waren verlengd. Vervolgens werd door Israël bekendgemaakt dat de delegatie met ingang van 1 november zou worden geleid door Arie Levin, plv. staatssecretaris op het ministerie van buitenlandse zaken, die daartoe een visum voor twee maanden had gekregen. Daardoor werd de missie ,,opgewaardeerd''.

CONTACTEN MET OOSTEUROPESE STATEN

Terwijl Roemenië als enige land in Oost-Europa de diplomatieke betrekkingen met Israël had gehandhaafd, knoopten vanaf oktober 1985 ook andere Oosteuropese staten - in het bijzonder Polen en Hongarije - weer contacten met Israël aan (zie pag. 562/1/2-'86).
Die contacten verliepen als volgt:

POLEN. In oktober 1986 openden Israël en Polen over en weer ,,belangenmissies'' in Warschau en Tel Aviv.
Op 13 april 1988 arriveerden twee Israëlische ministers, vice-premier Yitzhak Navon en minister van justitie Avraham Sharir, voor een privé-bezoek in Warschau om deel te nemen aan de herdenking van de 45ste verjaardag van de opstand in het joodse ghetto van de Poolse hoofdstad. Op 20 april meldde het Poolse persbureau PAP dat de Israëlische ministers waren ontvangen door Mieczyslaw Rakowski, toen vice-voorzitter van het Poolse parlement.

HONGARIJE. Op 14 september 1987 ondertekenden Israëlische en Hongaarse diplomaten in het Zwitserse ministerie van buitenlandse zaken te Bern een overeenkomst die de opening van „belangensecties" van beide landen regelde, resp. in de Zwitserse ambassade te Boedapest en de Zweedse ambassade in Tel Aviv.
De twee belangensecties werden op 14 maart 1988 geopend.
Op 8 mei 1988 bracht de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Shimon Peres, een in het geheim voorbereid bezoek aan Boedapest. Hij voerde daar besprekingen met de Hongaarse premier Karoly Grosz en zijn Hongaarse ambtgenoot Peter Varkonyi.
Op 4 september werd de Hongaarse staatssecretaris Imre Miklos, voorzitter van het bureau voor religieuze zaken, in Israël door premier Shamir ontvangen, die daarop aankondigde dat hij op korte termijn een ,,privé-bezoek'' aan Hongarije zou brengen.
Dat bezoek vond plaats op 14 en 15 september. Op de tweede dag had Shamir een gesprek met de Hongaarse premier en partijleider Karoly Grosz. Daarna deelde Shamir mee dat beide landen hadden besloten hun diplomatieke betrekkingen geleidelijk te herstellen.
Op 13 oktober werd in Boedapest bekendgemaakt dat de luchtvaartmaatschappijen Malev en El Al in november chartervluchten tussen Hongarije en Israël zouden gaan uitvoeren. In april 1989 zouden lijnvluchten van start gaan.

TSJECHOSLOWAKIJE. Op 14 april 1988 bracht een Israëlische delegatie o.l.v. de ministers Navon en Sharir een bezoek aan Tsjechoslowakije voor het bijwonen van plechtigheden ter nagedachtenis van slachtoffers in de voormalige Nazi-concentratiekampen.
Op 27 september vond in New York - buiten de Algemene Vergadering van de VN - voor het eerst sinds 21 jaar een ontmoeting plaats tussen de ministers van buitenlandse zaken van Israël en Tsjechoslowakije, Shimon Peres en Bohuslav Chnoupek. Volgens een woordvoerder van het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken wilde Tsjechoslowakije diplomaten naar Israël sturen voor het behartigen van consulaire aangelegenheden.

JOEGO-SLAVIË. Op 27 juli 1987 onthulde de Israëlische minister van buitenlandse zaken Peres dat hij op 10 juli 1987 in Geneve een ontmoeting had gehad met de Joegoslavische president Lazar Mojsov. Daarbij was gesproken over ..middelen om de relaties tussen de twee landen te verbeteren", aldus Peres. Op 25 juli had het Joegoslavische persbureau *Tanjug* besloten in Israël een kantoor te openen.
Op 2 december 1987 deelde de Joegoslavische regering mee dat de (staats) luchtvaartmaatschappij JAT rechtstreekse vluchten op Tel Aviv zou gaan uitvoeren.
Op 20 juni 1988 sloot de parlementscommissie voor buitenlandse zaken in Belgrado spoedige hervattingen van de betrekkingen met Israël uit met oog op de behandeling door Israël van Palestijnen gedurende de intifada.

BULGARIJE. Op 24 september 1986 vond in New York een gesprek plaats tussen de ministers van buitenlandse zaken van Israël en Bulgarije. Op 13 maart 1987 werd door Israëlische functionarissen meegedeeld dat hoge diplomaten van beide landen elkaar die week in Geneve hadden gesproken. Resultaten werden niet gemeld.
Begin oktober 1988 bracht de Israëlische minister van handel en industrie, Ariel Sharon, een geheim bezoek aan Bulgarije *(NRC/H'blad* 12-10).

ROEMENIË. Van 17-20 augustus 1987 bracht de Israëlische premier Shamir een officieel bezoek aan Roemenië. Hij voerde voornamelijk besprekingen met de Roemeense president en partijleider Nicolae Ceausescu, die de week tevoren nog PLO-leider Yasser Arafat had ontvangen. Tegelijk met Shamir verbleef ook de Palestijnse burgemeester van Bethlehem, Elias Freij, op uitnodiging van Ceausescu in Roemenië. De Roemeense leider slaagde er niet in premier Shamir te overreden alsnog in te stemmen met een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten.
Een ander onderwerp van gesprek betrof de mogelijkheid om Sowjet-joden via Boekarest naar Israël te laten reizen, in plaats van via Wenen. Israël gaf als „tussenstation" - de Sowjet-Unie weigerde rechtstreekse vluchten - de voorkeur aan Boekarest omdat veel Sowjet-joden die via Wenen reizen de voorkeur geven aan andere landen (zoals de Verenigde Staten) boven Israël. Dit onderwerp kwam ook ter sprake in het overleg tussen Shamir en zijn Roe-

meense ambtgenoot Constantin Dascalescu. Er werden geen concrete resultaten gemeld.
Op 27 januari 1988 arriveerde de Roemeense minister van buitenlandse zaken, Ioan Totu, voor een officieel bezoek van twee dagen in Israël.

CONTACTEN EN AKKOORDEN MET CHINA

Avraharn Tamir, directeur-generaal van het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken, had op 27 maart 1987 in New York een ontmoeting met de Chinese VN-ambassadeur Li Luye. Volgens het persbureau Nieuw *China* gebeurde dit op Israëlische initiatief.

Medio september 1986 had Taniir in Parijs ook reeds met vertegenwoordigers van de Volksrepubliek China gesproken, aldus een Israëlische bekendmaking die niet door China was bevestigd.

In juni 1987 bracht een delegatie van de Israëlische communistische partij met secretaris-generaal Meir Wilner (tevens lid van de Knesset) een bezoek aan China.
Op 30 september 1987 vond voor het eerst een ontmoeting van de ministers van buitenlandse zaken van beide staten plaats. Shimon Peres sprak anderhalf uur met Wu Xueqian in het kantoor van de Chinese VN-missie te New York. Na afloop repte Peres van ,,een zeer goede stap voorwaarts voor de verbetering van de relaties tussen de twee landen".
Volgens Israëlische zegslieden was vooral gesproken over het vredesproces in het Midden-Oosten. Wu Xueqian gaf een communiqué uit waarin China's steun werd betuigd aan de bijeenroeping van een internationale vredesconferentie, waarbij ,,alle belanghebbende partijen, met inbegrip van de PLO, op voet van gelijkheid moesten zijn vertegenwoordigd".
Over de Chinees-Israëlische relaties in het algemeen werden door Israëlische functionarissen geen mededelingen verstrekt en ook niet door China. Salomon Bouman meldde in *NRC/H'blad* (1-10-87) o.a.:

,,Desalniettemin zijn de afgelopen maanden in de Israëlische media talloze berichten verschenen, ook uit buitenlandse bron, over de Israëlisch-Chinese betrekkingen en toenadering.
Ook is er sprake van grote, onder Israelische leiding staande proefboerderijen - met de nadruk op irrigatietechnieken - in de Chinese Volksrepbliek. Een hooggeplaatste Israëlische landbouwdelegatie werd onlangs in China verrast met de bestelling van 200 grote graansilo's waarvan Israël er zelf maar vier heeft....
Aanzienlijk geheimzinniger en ingrijpender zijn volgens publikaties in de internationale en soms ook in de Israelische pers de militaire betrekkingen tussen Israël en China. In augustus dit jaar meldde het blad *Haarets* dat Josef Singer van de luchtvaartindustrieen een zakenbezoek aan China bracht. China zou wegens Israëls ervaring met Sovjet-wapens zeer geïnteresseerd zijn in Israelische militaire technologische ontwikkelingen.
Over de omvang van Israëls wapenleveranties aan China lopen de schattingen uiteen. *Janes Defence* Weekly schatte in 1984 dat Israël China reeds voor 3 miljard dollar aan wapens had geleverd, hetgeen gezien de omvang van Israëls wapenindustrie wel aan de hoge kant lijkt te zijn.
Israël was het eerste land in het Midden-Oosten dat de volksrepubliek China in 1949 erkende. Het uitbreken van de Koreaanse oorlog in de zomer van 1950 stond het aanknopen van diplomatieke betrekkingen in de weg..."

Het Britse blad The Sunday Times (3-4-'88) meldde dat Israël onlangs een geheim akkoord met China had gesloten over de levering van geavanceerde raketkoppen en uiterst doeltreffend anti-tankgeschut. Ook zouden er aanwijzingen zijn dat Israël China hielp bij de ontwikkeling van een gevechtsvliegtuig, waarbij gebruik werd gemaakt van de technologie van de Israëlische „Lavi", waarvan de ontwikkeling in Israël in 1987 was stopgezet.

Volgens The Sunday Times was de geheime militaire samenwerking tussen Israël en China in 1980 begonnen. In 1985 heropende Israël zijn consulaat-generaal in de Britse kroonkolonie Hongkong, dat tien jaar eerder om financiële redenen was gesloten, en benoemde een vroegere Mossad-medewerker, Reuven Merhav, tot consul-generaal, om de militaire samenwerking verder te ontwikkelen. Ter bevordering van de Israelische wapenverkopen in Azie werd kort na Mershav ook de gepensioneerde schout-bijnacht Benni Telem naar Hongkong gezonden, als leider van de firma Palindent, welke volgens het Britse blad als verkoopbureau voor Israël Military Industries (IMI) fungeerde. In november 1987 arriveerden vijf medewerkers van IMI op valse Filippijnse paspoorten in China om het jongste wapenakkoord (ter waarde van honderden miljoenen dollars) af te sluiten.

De Israëlische minister van defensie, Yitzhak Rabin, noemde het bericht van The Sunday Times op 3 april „louter onzin". Maar het was niet het eerste bericht van dien aard. Ook in oktober 1987 had *Jane's Defence* Weekly melding gemaakt van een geheim wapenakkoord tussen Israël en China ter waarde van $3 mrd.

Op 11 oktober 1988 meldde radio-Israël dat beide staten overeenstemming hadden bereikt over de oprichting van staatsmaatschappijen ter bevordering van de onderlinge handelsbetrekkingen. Volgens de Israëlische pers had Israël reeds 20 grote industriële en agrarische projecten in China in studie genomen. Ook zou China in principe hebben ingestemd met de opening van een Israëlisch academisch centrum in de Chinese hoofdstad. Dit centrum zou o.a. de uitwisseling van informatie en geleerden tussen beide landen regelen *(NRC/H'blad* 12-10).

De *Jerusalem* Post meldde op 12 oktober dat de Chinese minister van buitenlandse zaken, Qian Qichen, in een recent onderhoud met zijn Israëlische ambtgenoot Peres in New York uitdrukkelijk om geheimhouding m.b.t. de bilaterale betrekkingen had gevraagd. Ook Avraham Tamir had onlangs opnieuw een bezoek aan China gebracht, aldus de Financial *Times* (21-10). Dit blad berichtte voorts dat op 19 oktober de eerste handelsdelegatie uit China in Israël was aangekomen.

BETREKKINGEN MET AFRIKAANSE STATEN

Nadat in 1973 bijna alle lidstaten van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) de diplomatieke betrekkingen met Israël hadden verbroken (zie pag. 242/3-'74), herstelde Zaïre in mei 1982 als eerste deze betrekkingen (pag. 83113-'82). Liberia volgde dit voorbeeld in augustus 1983 (pag. 703/2-'83).
Op 18 december 1985 werd na afloop van een ontmoeting in Genève tussen president Felix Houphouët-Boigny van Ivoorkust en de Israëlische premier Shimon Peres, meegedeeld dat beide landen waren overeengekomen hun diplomatieke betrekkingen op korte termijn te herstellen. Dat gebeurde op 12 februari 1986. Op 15 september 1986 heropende Ivoorkust zijn ambassade in Jeruzalem. (Van de staten die diplomatieke betrekkingen met Israël onderhielden, waren tot dan toe alleen Costa Rica en El Salvador met een ambassadeur in Jeruzalem vertegenwoordigd.) Maar op 26

Paul Biya (l.), de president van Kameroen, begroet zijn Israelische gast Shimon Peres na diens aankomst op het vliegveld van Yaoundé (25 augustus 1986).

oktober 1986 besloot Ivoorkust zijn ambassade van Jeruzalem naar Tel Aviv te verplaatsen. De Arabische Liga had haar leden aanbevolen hun betrekkingen met Ivoorkust te verbreken wegens de ambassade in Jeruzalem.
Inmiddels had de president van Kameroen, Paul Biya, op 26 augustus 1986 het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen zijn iand en Israël bekendgemaakt. Dat gebeurde aan het slot van een tweedaags vriendschaps- en werkbezoek van de Israëlische premier Peres aan Kameroen. Op 22 augustus 1987 werd de opening van een Kameroense ambassade in Tel Aviv aangekondigd.
Op 9 juni 1987 maakten Togo en Israël het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen bekend. Op 7 september 1988 meldde DPA dat Togo een ambassadeur naar Israël had gezonden.
Op 4 oktober 1987 berichtte de Israëlische krant Dawar dat Israël en Nigeria na overleg van hun ministers van buitenlandse zaken, Shimon Peres en Bolaji Akinyemi, waren overeengekomen over en weer belangenvertegenwoordigingen te openen.

Bezoek Shamir

Op 15 juni 1987 arriveerde de Israëlische premier Yitzhak Shamir in Togo voor een korte rondreis door Afrika. Hij bezocht voorts Kameroen, Liberia en Ivoorkust, waarna hij tijdens een tussenlanding in Nairobi een geheime ontmoeting had met president Moi van Kenia, aldus de Israëlische legerradio (The Times 24-6-'87).

NIEUWE STAFCHEF STRIJDKRACHTEN

Generaal-majoor Dan Shomron (50) werd op 1 februari 1987 benoemd tot stafchef van de strijdkrachten om per 19 april 1987 luitenant-generaal Moshe Levi op te volgen, die deze functie sinds 19 april 1983 had vervuld (zie pag. 384/2-'83).
Shomron was vooral bekend als leider van de Israëlische commando's die op 4 juli 1976 op het vliegveld van Entebbe (Oeganda) 103 gegijzelde vliegtuigpassagiers bevrijdden (pag. 839/3-'76).
In januari 1985 benoemde minister van defensie, Yitzhak Rabin, Shomron tot plaatsvervangend stafchef, maar anderhalf jaar later stond hij deze post af aan generaal Amir Drori *(Le* Monde 3-2-'87).
In een achter de schermen hard uitgevochten opvolgingsstrijd steunde Levi de kandidatuur van Drori of die van generaal Ori Orr. Maar minister Rabin gaf persoonlijk de voorkeur aan Shomron, wat tenslotte de doorslag gaf.

De commandant van de Israëlische luchtmacht, generaal Avihu Bin-Nun (l.), met zijn voorganger, generaal Amos Lapidot, tijdens een bijeenkomst in Jeruzalem op 20 september 1987.

NIEUWE COMMANDANTEN LUCHTMACHT EN MARINE

Op 14 juli 1987 werd door militaire bronnen in Jeruzalem bekendgemaakt dat generaal-majoor Avihu Bin-Nun (47) op 22 september 1987 het commando over de Israëlische luchtmacht zou overnemen van generaal-majoor Amos Lapidot.
Brigade-generaal Avraham Ben-Shusa was begiri februari 1985 bevorderd tot generaal-majoor en benoemd tot commandant van de Israëlische marine als opvolger van generaal Ze'ev Almog.

Israëls minister van defensie Yitzhak Rabin (m.) bracht op 19 april 1987 een toast uit op de gaande en komende stafchef van de Israëlische strijdkrachten, respectievelijk luitenant-generaal Moshe Levi (r.) en luitenant-generaal Dan Shomron (2de van links).

AZIË (ZUID)

NEPAL

AARDBEVING

Op 21 augustus 1988 werd het grensgebied van Nepal en India getroffen door een zware aardbeving met een kracht van 6,7 op de schaal van Richter. Het epicentrum lag op 160 km van de Nepalese hoofdstad Katmandoe, bij de stad Biratnagar. In Nepal vielen de meeste slachtoffers in het oostelijke Sunsari-district, vooral in de plaatsen Dharan, Dhankuta, Panchthar en Therathum.

Op 28 augustus bedroeg de officiële balans in Nepal: 708 doden, 1.500 gewonden en 18.000 volledig verwoeste huizen. Volgens een woordvoerder van het ministerie van binnenlandse zaken werd de materiële schade op ruim 1 mrd roepies geraamd *(AFP).*

PAKISTAN

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN 1987-1988

In aansluiting op het overzicht van pag. 755 e.v. volgt hier een samenvatting van de voornaamste binnenlandse ontwikkelingen sinds begin 1987.

Etntsche *rellen (januari - juli* 1987)

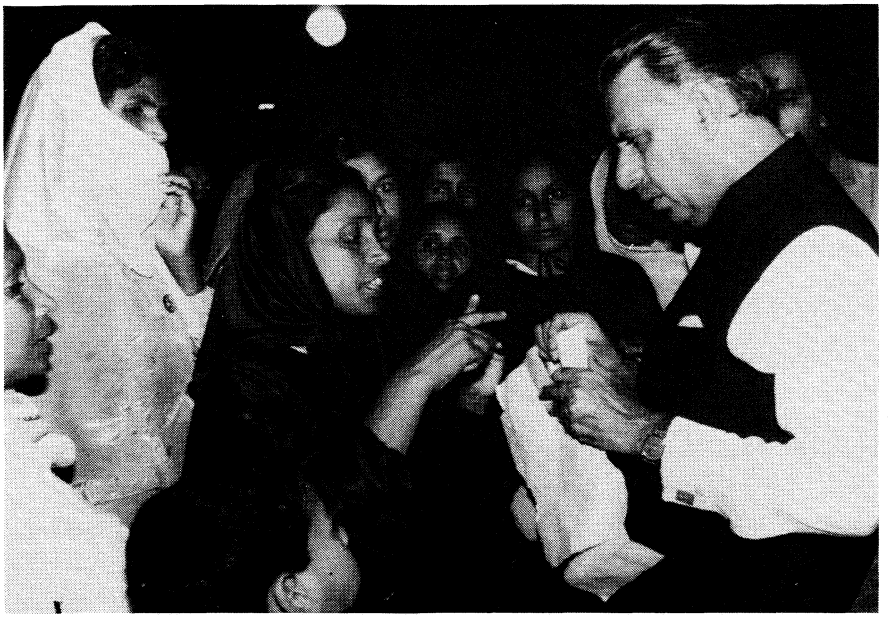
Na de etnische botsingen van december 1986 in Karachi en Hyderabad waarbij ca. 186 mensen waren gedood (pag. 75712) bleef de toestand in beide steden gespannen (met gemiddeld één dode per dag).
Op 12 januari 1987 braken in Karachi nieuwe onlusten uit, toen de Mojahir Qami Movement (MQM) o.l.v. Altaf Hussain een staking uitriep uit protest tegen de moord op een man en zijn twee dochters. Demonstraties tegen het bestuur[v] liepen uit op etnische rellen tussen Pathanen en Mojahirs, waarbij zeker 24 gewonden vielen. De volgende dag breidden de onlusten zich uit tot Hyderabad, terwijl die in Karachi voortduurden. Er vielen nu vijf doden. Op 14 januari werd het leger ingezet om toe te zien op het inmiddels voor beide steden uitgevaardigde uitgaansverbod. Op 15 januari vielen in Karachi nog drie doden.

Op 17 januari werd Fazil Rahu, de eerste vicevoorzitter van de linkse Awami National Party (ANP, zie pag. 75613). bij een bushalte in Golarchi (ten zuidoosten van Karachi) met een bijl vermoord. De dader, die zich aan de politie overgaf, suggereerde dat het om een familievete ging.

Op 30 januari braken in Karachi opnieuw onlusten uit toen Mojahir-demonstranten slaags raakten met de politie. De betogers eisten de vrijlating van Afaq Shahid, een in mei 1986 gearresteerd parlementslid, en de repatriëring van Bihari's uit Bangladesh. Er viel één dode. Op **31** januari vielen ruim 4.000 mensen het politiebureau van Orangi Town (een overwegend door Mojahirs bewoonde wijk in Harachi) aan. De politie opende het vuur waardoor vijf mensen werden gedood. Op 2 februari bedroeg het dodental van deze reeks botsingen zeker 8.
Op 17 april vond in Orangi Town (Karachi) een bijeenkomst plaats van gewapende leden van de zojuist gevormde militante Punjabi-Pashtun Ittehad (PPI).
Er volgde een nieuwe uitbarsting van geweld tussen Pathanen en Mojahirs in Karachi (18-22 april) die zich ook uitbreidde tot Hyderabad. Daarbij werden zeker 21 mensen gedood.

Op 26 april begonnen de autoriteiten met de evacuatie van Pathanen uit Karachi. Omstreeks 1.100 Pathanen-gezinnen werden onder toezicht van ruim 2.500 politiemannen uit de wijk Surjani naar het 8 km verderop gelegen Magopir overgebracht. Volgens de Mohajirs hadden de Pathanen in Surjani illegaal huizen en staatsgrond bezet.
Demonstraties tegen een door de regering aangekondigde defensiebelasting mondden op 8 juni in Karachi uit in gevechten tussen Pathanen en Mohajirs en botsingen tussen betogers en politie. Eén betoger werd gedood.
Op 19 juli braken in Karachi nieuwe etnische botsingen uit n.a.v. een ernstig busongeluk. De situatie in deze stad was toen gespannen na bomexplosies op 14 juli en actie: tegen uitgeweken Iraniers (zie hiero ıder).

* De gouverneur van de provincie Sind, luitenant-generaal b.d. Jehan Dad Khan, trad op 4 januari 1987 af. Hij werd de volgende dag vervangen door Ashraf Wali Mohammed Tabani, een industrieel. Op 7 januari werd een nieuwe provinciaal kabinet benoemd met Syed Ghaus Ali Shah opnieuw als premier.

De premier van de provincie Sind, Syed Ghaus Ali Shah (r.),sprak op 11 mei 1987 met een delegatie van 100 weduwen die hun mannen tijdens het etnisch geweld in Karachi hadden verloren.

Bomaanslagen en ander geweld (januari-juli *1987)*

De staatsminister van binnenlandse zaken, Raja Nadir Pervaiz, onthulde op ***6*** oktober 1987 in de Nationale Assemblée dat er van 1 januari tot 15 juli 1987 in totaal 256 bomaanslagen in Pakistan waren gepleegd. Van die aanslagen hadden 135 plaatsgevonden in stamgebieden onder federaal bestuur. De overige 121 waren over de vier provincies als volgt verdeeld: NWFP 56, Baluchistan 34, Sind 18 en Punjab 13. Volgens Raja Pervaiz waren in verband met de aanslagen 138 mensen aangehouden.

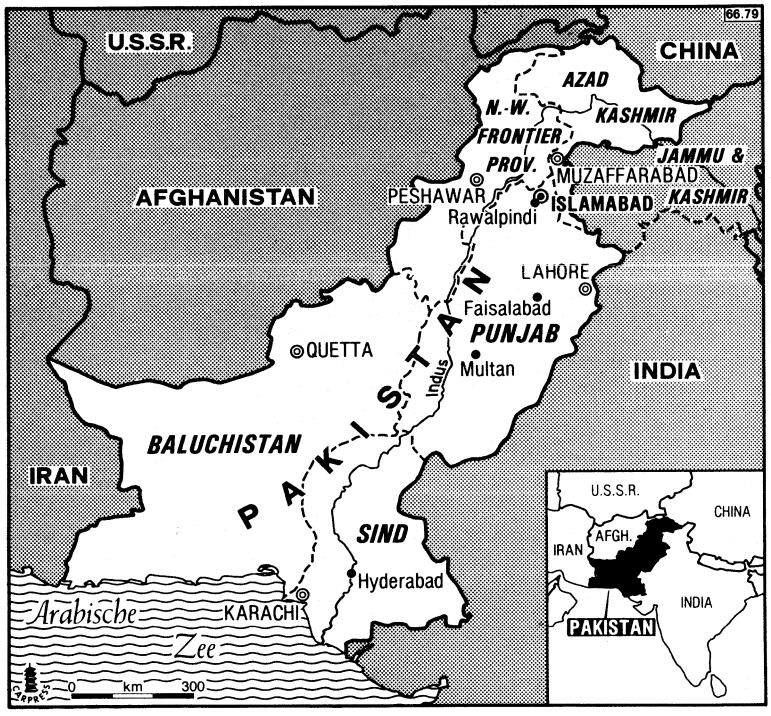
In de nacht van 23 op 24 maart werd een bomaanslag gepleegd op een bijeenkomst van de islamitische Anjiiman Ahle Hadith partij in Lahore. De leider van deze partij (verbonden met de MRD), Maulana Ahsan Zaheer, overleed op 30 maart aan zijn verwondingen. Ook acht andere personen kwamen om het leven.
Op 9 april explodeerde een autobom op een marktplein in Rawalpindi. Daarbij vonden 18 mensen de dood. Er werd verwezen naar soortgelijke aanslagen in Peshawar, waarvoor de Pakistaanse politie agenten van Afghaanse geheime diensten (KHAD) verantwoordelijk stelde. Zo explodeerde op 14 mei een bom in een autobus bij het busstation van Peshawar; zeven inzittenden werden gedood.
Op 2 juni raakten bij een bomexplosie op een groentemarkt in Rawalpindi minstens 22 mensen gewond, nadat op 22 mei bij een bomexplosie in een bus aldaar reeds 12 personen waren verwond.
Op 5 juli, de tiende verjaardag van de militaire staatsgreep die generaal Zia ul-Haq aan de macht bracht, vonden in Lahore kort na elkaar drie bomexplosies plaats. Daarbij kwamen zeker 7 mensen om het leven, terwijl 53 verwondingen opliepen.

Op 14 juli 1987 explodeerden in een drukke winkelwijk van Karachi vrijwel gelijktijdig twee autobommen. De dubbele aanslag vergde zeker 73 doden en ruim 200 gewonden. De regering van Sind kondigde drie dagen van rouw af. President Zia ul-Haq en de woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, Charles Redman, legden de verantwoordelijkheid voor de aanslag bij Afghaanse agenten, maar in de pers werd ook op andere mogelijke daders gewezen. Daarbij werd o.m. aandacht besteed aan rivaliteit tussen sjiïtische en soennitische secten in Karachi en de positie van Iraanse vluchtelingen.

Op 20 juli meldde *The* ***Times*** dat de politie in Karachi twee politieke activisten van de PPP had gearresteerd, die banden zouden onderhouden met „Al Zulfiqar" (zie pag. 164/1-'85), alsmede 70 anderen, o.w. enkele Afghanen.

Vorming *sjiïtische* partij. Activiteiten Iraniërs in Karachi

Op 4 juli 1987 riep de in juni 1980 gevormde Movement for Implementation of Shia Jurisprudence (MISJ) zich uit tot een politieke partij tijdens een

bijeenkomst in Lahore, die door ca. 100.000 mensen werd bijgewoond. De nieuwe partij, geleid door Arif Hussein, bepleitte het aanknopen van nauwere banden met de fundamentalistische sjiïtische regering in het buurland Iran.

Op 9 juli explodeerden bommen in Lahore aan de vooravond van een sjiïtische manifestatie, waarop de sjïieten (10 a 15% van de bevolking) een grotere politieke medezeggenschap in Pakistan verlangden, aldus Reuter (15-7). De beide autobommen van Karachi explodeerden aan weerszijden van een moskee die eigendom was van de sjiïtische secte van de Bohri's, zo voegde dit persbureau daaraan toe.

Bovendien was op 6 juli volgens de Washington Post (24-7) een aantal huizen in Karachi (en ook in Quetta), bewoond door tegenstanders van het Iraanse bewind van Khomeiny (o.w. leden van de Mujaheddin-e-Khalq), overvallen door onbekenden, naar verluidt leden van de Iraanse Revolutionaire Garde. Drie mensen stierven, ruim 20 raakten gewond en enkele tientallen Iraanse ballingen werden gearresteerd volgens Reuter, maar volgens de *Washington* Post waren de arrestanten leden van de militante jeugdbeweging van de MISJ. Volgens ballingengroepen wonen in Karachi alleen al 10.000 uitgeweken Iraniërs.

Op 27 juli meldde de Pakistaanse televisie dat 30 mensen waren gedood en 60 gewond bij gevechten tussen soennieten en sjiieten in de buurt van de stad Parachinar (NWFP), nabij de grens met Afghanistan.

Voortdurend etnisch geweld in Karachi en Hyderabad. Bomaanslagen

Op 22 juli 1987 werd voor een deel van Oost-Karachi een avondklok ingesteld om een eind te maken aan de al vier dagen voortdurende rellen, waarbij toen minstens 12 mensen (incl. 5 politiemannen) waren gedood en 48 gewond.

Op 25 en 26 juli vergden botsingen in West-Karachi (vooral in de voorstad Liaqatabad) tussen betogers en politie zeker zeven doden.

Op 26 augustus braken bij het vliegveld van Karachi schietpartijen uit tussen Pathanen en Mohajirs (PPI en MQM). De strijd breidde zich vervolgens uit tot de wijk Shah Faisal, waar op 26 en 27 augustus omstreeks 125 huizen en winkels in brand werden gestoken. Op 27 augustus sloegen de rellen ook over naar Hyderabad, waar zes mensen werden gedood, terwijl het dodental in Karachi tot zeker 22 was opgelopen. Voor beide steden werd een avondklok afgekondigd, waarop zwaarbewapende legerpatrouilles toezicht hielden.

Op 28 augustus werden in Karachi op last van de autoriteiten 56 mensen gearresteerd, o.w. leiders van de PPI en de MQM. Een regeringsfunctionaris deelde op 2 september mee dat in het gebied van Karachi in totaal ca. 750 arrestaties waren verricht. Onder de gedetineerden waren Altaf Hussain, de leider van de MQM, en Sarwar Awan, de voorzitter van de PPI, aldus The Times (31-8-'87).

Inmiddels duurden ook de bomaanslagen elders in Pakistan voort.

Op 7 augustus vergde een bomexplosie in Peshawar, de hoofdstad van de NWFP, twee doden en 35 gewonden.

Bij drie bomexplosies in Mardam (50 km ten noord-oosten van Peshawar) kwamen op 11 augustus 18 mensen om het leven, terwijl 60 gewond raakten. De volgende dag werd het openbare leven in Mardar door een algemene staking verlamd. Er vonden ook aanvallen op Afghaanse vluchtelingen plaats.

Op 14 augustus werden bij een bomexplosie in Peshawar twee mensen gedood en 13 verwond.

Op 10 september kwamen twee mensen om bij een explosie op de markt in Lahore.

Op 19 september vergde een bomexplosie in een busstation te Rawalpindi vijf doden.

Ministersbenoemingen 28 juli 1987

Op 28 juli 1987 werden twee nieuwe ministers benoemd, terwijl vier oude ministers andere portefeuilles kregen. De hierbij betrokken portefeuilles waren:

binnenlandse zaken - Malik Nasim Ahmad Aheer (voorheen onderwijs en verbindingen); produktie - generaal-majoor b.d. Mohammed Bashir Khan*; verbindingen en spoorwegen - Mohammed Aslam Khan Khattak (binnenlandse zaken, cultuur en toerisme); arbeid, mankracht en overzeese Pakistani - Sjah Mohammed Pasha Khuro (cultuur en toerisme); onderwijs - Syed Sajjad Hayder*; cultuur en toerisme - Nisar Mohammed Khan (staatsminister spoorwegen).

* = nieuw

Inmiddels had premier Junejo het beheer over de portefeuilles van de defensie en atoomenergie op zich genomen, terwijl de portefeuille van olie en natuurlijke hulpbronnen was opgedragen aan minister Wattoo die reeds financien en economische zaken beheerde.

Voorts was Anwar Aziz Chaudhury (pag. 75713) als minister van plaatselijk bestuur en ontwikkeling platteland vervangen door Iqbal Ahmed Khan, tot dan toe minister zonder portefeuille.

Oppositie-conferentie in *Lahore*. Rondreis *Benazir* Bhoetto. Tussentijdse verkiezing

Op 16 augustus 1987 werd in Lahore een „all parties conference" van de oppositie gehouden. Daaraan werd door 12 partijen deelgenomen. maar de Pakistan People's Party (PPP) en de Awami National Party (ANP, zie pag. 756/3) woonden de conferentie slechts als waarnemers bij. Beide partijen weigerden een gezamenlijke verklaring te tekenen, waarin werd opgeroepen tot het aftreden van president Zia ul-Haq en de ontbinding van de Nationale Assemblée alsook van de vier provinciale parlementen.

Het initiatief tot de conferentie was genomen door Maulana Shah Ahmed Noorani, de voorzitter van de progressief-soennitische Jamiatul-Ulema-e-Pakistan (JUP). Hij streefde naar een bijeenkomst van alle partijen die de huidige grondwet hadden verworpen, d.w.z. dat de pro-Zia factie van de Pakistaanse Moslem Liga (PML) en de fundamentalistische-soennitische Jamaat-i-Islami (JI) werden uitgesloten. Maar

meningsverschillen tussen de JUP en de oppositionele Beweging voor het Herstel van de Democratie (Movement for the Restoration of Democracy - MRD*) leidden ertoe dat de Jamiatul-Ulema-e-Islam (JUI, een met de MRD verbonden politieke rivaal van de JUP) de verantwoordelijkheid voor de conferentie overnam. Nadat JUI-voorzitter Maulana Fazlur Rahman vervolgens een ontmoeting met premier Junejo had gehad, besloot een aantal partijen, met inbegrip van de JUP, de conferentie te boycotten.

Op 20 augustus bracht PPP-leider Benazir Bhoetto een bezoek van 16 uur aan Karachi. Zij sprak 100.000 mensen toe op 12 verschillende plaatsen, aldus partijgenoten.
Op 26 september verbleef Benazir Bhoetto tijdens een rondreis langs enkele grote steden van de provincie Punjab in Lahore, waar haar een onstuimig welkom ten deel viel.
Bij een tussentijdse verkiezing (eind september 1987) voor de zetel van Mian Channu (Punjab) in de Nationale Assemblée werd echter een royale overwinning behaald door de kandidaat die door de pro-Zia factie van de PML werd gesteund, Pir Mohammed Aslam Badola.

De reizen van Benazir Bhoetto hadden o.m. tot doel de vrees weg te nemen dat zij de politiek zou verlaten na haar aanstaande huwelijk met Asif Ali Zardari, een zakenman uit Karachi. Dit traditionele, door haar moeder gearrangeerde huwelijk werd op 18 december 1987 in Karachi voltrokken.

Aftreden minister van buitenlandse zaken

Op 1 november 1987 trad Sahabzada Yaqub Khan ,,om persoonlijke redenen'' af als minister van buitenlandse zaken, een ambt dat hij sinds 1982 had vervuld. Daarbij werd erop gewezen dat Yaqub Khan zich in oktober had teruggetrokken bij de verkiezing voor het ambt van directeur-generaal van de UNESCO (zie pag. 32511-'88). De staatsminister van buitenlandse zaken, Zain Noorani, nam vervolgens de taak van Yaqub Khan waar.

Lokale verkiezingen

Op 30 november 1987 vonden lokale verkiezingen plaats voor 75.000 zetels in districts- en gemeenteraden. Het waren de eerste verkiezingen op nationaal niveau sinds de opheffing van de staat van beleg op 30 december 1985 (pag. 1711-'86). Hoewel deze verkiezingen op een niet-partij basis werden gehouden, mochten partijpolitici deelnemen als individuen, mits zij geen partijnamen en -leuzen gebruikten.
Voor het eerst sinds 1979 werden de verkiezingen niet geboycot door de Pakistan People's Party (PPP). Deze partij onder leiding van Benazir Bhoetto wilde haar aanhangers zo gelegenheid bieden ervaringen voor de komende parlementsverkiezingen op te doen.
De kandidaten van de Pakistaanse Moslem Liga (PML) veroverden 40% van de zetels in de stadsraden van de provincie Punjab. terwijl onafhankelijke kandidaten, van wie velen sympathiek tegenover de PML stonden, ook 40% van de zetels wonnen. In de stedelijke gebieden van de provincie Sind boekte de Mojahir Qarni Movement (MQM) aanzienlijke winst, vooral ten koste van de fundamentalistische Jamaat-i-Islami (JI). De MQM verwierf 92 van de 204 zetels in de gemeenteraad van Karachi (PML 30 en PPP 22) alsmede tweederde van de zetels in Hyderabad. De PPP deelde zetels met de MQM in de stedelijke gebieden van Sind en met de PML in de plattelandsgebieden van zowel Punjab als Sind.

De minister van plaatselijk bestuur, Iqbal Ahmed Khan, verklaarde dat de resultaten een nieuw mandaat voor de PML inhielden, waardoor de noodzaak van vervroegde algemene verkiezingen, zoals door Benazir Bhoetto verlangd, verviel. Premier Mohammed Khan Junejo beweerde dat de door zijn PML gesteunde kandidaten een overweldigende meerderheid in alle vier provincies hadden gewonnen. Hij verwierp PPP-beschuldigingen inzake massale verkiezingszwendel (o.a. in de steden Shahdadpur en Sanghar) en claimde dat de verkiezingen eerlijk en onpartijdig waren verlopen.
PPP-leiders weten hun magere resultaten in Punjab ook aan een slechte organisatie en een conflict binnen de partij tussen de linkervleugel en aanhangers van Benazir Bhoetto.
In Karachi en andere gebieden van Sind werd het leger te hulp geroepen om wet en orde te handhaven na gevechten tussen aanhangers van concurrerende kandidaten waarbij zeker 19 doden en 200 gewonden vielen.

Aftreden PPP-leiders in Sind en Punjab

Op 12 januari 1988 trad Mir Hazar Khan Bijarani af als voorzitter van de PPP in Sind (de derde sinds 1985). Hij aanvaardde de verantwoordelijkheid voor de slechte PPP-resultaten bij de recente lokale verkiezingen, maar noemde als voornaamste oorzaken daarvan ondemocratisch functioneren, eenzijdige beslissingen van Benazir Bhoetto en een gebrekkige organisatiestructuur.
Op 1 februari 1988 trad de hele leiding van de PPP in Punjab af om, aldus een partijfunctionaris, een herstructurering van de PPP door Benazir Bhoetto mogelijk te maken. Vier van de 50 leden werden na hun aftreden onmiddellijk herbenoemd. (In persberichten was ook sprake van een confrontatie tussen de linkse ,,oude garde'' en de lokale leider Jahangir Badar.)

MQM-burgemeester in Karachi. Nieuwe etnische onlusten. Vervanging premier en gouverneur in Sind

Op 9 januari 1988 koos de nieuwe gemeenteraad van Karachi de 26-jarige MQM-kandidaat Farooq Sattar tot burgemeester, nadat eerder die week eveneens een MQM-kandidaat, Aftab Sheikh, tot burgemeester van Hyderabad was gekozen. Een overwinningsmars van de MQM leidde vervolgens in Karachi tot nieuwe etnische onlusten, waarbij drie doden en 25 gewonden vielen. Op 10 januari werden in diverse wijken van Karachi troepen ingezet.
In de nacht van 5 op 6 februari braken in Karachi opnieuw onlusten uit tussen Pathanen en Mohajirs waarbij minstens 15 doden vielen. Het leger werd ingezet en voor een deel van de stad werd een avondklok ingesteld. Volgens de politie werden meer dan 200 mensen gearresteerd op beschuldiging van oproer, brandstichting en vernieling van openbare eigendommen. De premier van de betrokken provincie Sind, Syed Ghaus Ali Shah, gaf de schuld voor het geweld aan drugsdealers, die niet aan de justitie zouden ontkomen.

Op 8 april meldde *The Times* dat premier Ghaus Ali Shah was afgetreden, nadat hij meer dan een week een opdracht van president Zia ul-Haq daartoe had genegeerd.
Op 29 april braken in de wijk Orangi gevechten uit tussen Mojahirs en Pathanen na een verkeersongeval waarbij een Mojahir was gedood door een Pathaanse buschauffeur. De rellen breidden zich uit tot andere wijken van de stad. Alleen al op 8 mei vielen ten minste 26 doden; vier anderen overleden later aan hun verwondingen. Onder de doden waren zeven politiemannen. In totaal zouden sinds 29 april ruim 50 mensen zijn omgekomen. De autoriteiten stelden opnieuw een avondklok in. Op 10 mei openden militairen het vuur om de orde te herstellen.
Op 18 juni braken ook in Hyderabad onlusten uit tussen aanhangers van de MQM en het militante Jeay Sind (Lang leve Sind) Front, waarschijnlijk n.a.v. de arrestatie van een militante Sindhi wegens een aanslag op de residentie van de Mojahir-burgemeester. De volgende dag werd voor Hyderabad een avondklok voor onbepaalde tijd afgekondigd, maar de onlusten breidden

De MRD bestond eind 1986 uit de PPP. de ANP, de Pakistan Republican Party, het National Liberation Front, de Kashmir Moslem Conference en de (anti-Zia) Moslem Liga. The *Times* (16-5-'87) meldde dat de Communistische Partij van Pakistan onlangs het lidmaatschap van de MRD had aangevraagd.

zich uit tot andere stedelijke centra in de provincie Sind. Na bijna een week (met 35 doden) werd het leger ingezet. Op 24 juni werd generaal b.d. Rahimuddin Khan tot gouverneur van Sind benoemd in plaats van Ashraf Wali Mohammed Tabani en werd de provincie onder bestuur van de gouverneur geplaatst.
Op 17 juli raakte burgemeester Aftab Sheikh van Hyderabad bij sen aanslag ernstig gewond, terwijl een gemeenteraadslid werd doodgeschoten. Er volgden gevechten tussen Sindhi's en Mojahirs waarbij zeker 12 mensen omkwamen. Volgens de brandweer werden 23 winkels geplunderd en werden auto's in brand gestoken. Daarna werd een avondklok voor onbepaalde tijd ingesteld. President Zia noemde de aanslag een ,,lafhartige daad''. Tegelijk beschuldigde hij India van inmenging in Sind met het doel die provincie van de rest van het land te isoleren. Voorts werd melding gemaakt van nieuwe gewapende botsingen in Karachi.
Op 22 juli was het aantal doden bij de jongste rellen in Hyderabad tot 23 opgelopen.

Gevechten tussen sjiieten en soennieten. Sjiitische leider vermoord

Op 24 mei 1988 berichtte een krant in Islamabad dat bij gevechten tussen sjiieten en soennieten in Noord-Pakistan de laatste dagen meer dan 100 mensen om het leven waren gekomen. Volgens diplomatieke bronnen was er zes dagen in en rond de stad Gilgit gevochten. Sjeik Mohsin Ali Najafi van de sjiitische Tehrik-i-Nifaz Fikah Jafria deelde mee dat het geweld was losgebarsten toen sjiieten het einde van de vastenmaand Ramadan vierden, een dag vóór de soennieten tot de viering daarvan overgingen. Dit had kennelijk de woede van de soennieten opgewekt. Omstreeks 10.000 sjiieten alsook aanhangers van de Aga Khan zouden na het geweld hun toevlucht hebben gezocht in dorpen in het door hun geloofsgenoten bewoonde gebied. Er was kritiek op de Pakistaanse veiligheidstroepen die zouden hebben nagelaten tussenbeide te komen om het geweld te beëindigen.
Op 5 augustus werd Allama Syed Arif Husain al-Hussaini, de leider van de Tehrik-i-Nafaz Fikah Jafria (de militante vleugel van de sjiieten in Pakistan, aldus DPA), in zijn residentie te Peshawar doodgeschoten. Deze moord werd door president Zia veroordeeld als onderdeel van een samenzwering om Pakistan te destabiliseren. De minister van binnenlandse zaken, Malik Nasim Ahmad Aheer, beschuldigde een vijandige buitenlandse mogendheid achter de moord te zitten. De politie arresteerde, naar op 12 september werd bericht, vijf mannen die voor de moord op Al-Hussaini verantwoordelijk werden gesteld. Eén van hen zou hebben bekend 1,6 mln roepies van de Afghaanse regering te hebben gekregen voor dit doel.

Ontploffing munitiedepot

Op 10 april 1988 ontplofte het Ojri-munitiedepot van het Pakistaanse leger in Faisalabad (halverwege tussen Islamabad en Rawalpindi). Explode-rende granaten en raketten kwamen tot op 15 km van het depot terecht. Volgens officiële gegevens kwamen 103 mensen om het leven en raakten ruim 1.200 mensen gewond (deels zwaar). Onder de doden - 300 a 1.000 volgens officieuze ramingen - was het parlementslid Mohammed Khaqan Abbasi, een voormalige minister van produktie. De regering kondigde drie dagen van nationale rouw af.
Op 11 april zei de zojuist uit Koeweit teruggekeerde president Zia ul-Haq dat het nog niet duidelijk was of de explosie het gevolg was van een ongeluk, sabotage of nalatigheid. Maar op 14 april meldde de FAZ-correspondent uit Islamabad dat de president inmiddels had gezegd dat de explosie ,,niets anders dan sabotage" kon zijn geweest.

Volgens voormalige militairen werd in het depot militair materiaal voor Afghaanse verzetsstrijders overgeladen. Berichten uit de VS stelden dat de bij de explosie vernietigde Stinger-raketten een derde van de totale voorraad luchtafweerraketten voor de Afghaanse guerrillastrijders vormden. Volgens de NZZ (26-4) werd geschat dat bij de ramp munitie ter waarde van $200 mln was vernietigd, wat als een zware logistieke slag voor het Afghaanse verzet werd aangemerkt. Dit gegeven gaf voedsel aan de speculatie dat de explosie een sabotage-actie van agenten van de Afghaanse regering was.
De explosie van het Ojri-munitiedepot was volgens persberichten ook een factor bij het ontslag van premier Mohammed Khan Junejo op 29 mei (pag. 75312). Er was sprake van een geheim kabinetsrapport waarin het leger werd beschuldigd van nalatigheid. Berichten uit Islamabad suggereerden, aldus de Financial Time;. (6-6), dat Junejo niet alleen van plan was twee hoge legergeneraals te ontslaan, maar ook president Zia te ontheffen van zijn post als stafchef van het leger. Junejo wilde een spoedzitting van het kabinet beleggen op 30 mei - de dag nadat hij van een reis naar China, Zuid-Korea en de Filippijnen was teruggekeerd - om voor die maatregelen de instemming van zijn ministers te verwerven. De president zou die dag een bezoek aan China beginnen, dat op het laatste moment werd geannuleerd.
Volgens The Times (4-6) was generaal Akhtar Abdur Rahman Khan, de voorzitter van de Verenigde Chefs van Staven, een van de ,,zondebokken" van Junejo. Hij was verantwoordelijk geweest voor de plaatsbepaling van het depot.

Waarnemend premiers in Punjab en NWFP

Nadat president Zia ul-Haq op 29 mei 1988 de Nationale Assemblée had ontbonden (pag. 753/2), gaven de gouverneurs van de vier provincies - Baluchistan, NWFP, Punjab en Sind - op 30 mei (correctie) opdracht tot ontbinding van hun respectieve provinciale parlementen en regeringen. Deze instanties hadden volgens de gouverneurs verzuimd de doelstellingen te verwezenlijken waarvoor zij in 1985 waren gekozen.
Op 31 mei werden Nawaz Sharif en luitenant-generaal b.d. Fazle Haq beëdigd als waarnemend premiers van resp. Punjab en NWFP, wat betekende dat Nawaz Sharif op zijn post terugkeerde.
In latere berichten werden Mir Zafarullah Khan Jamali en Akhtar Qazi als premiers van resp. Baluchistan en Sind aangeduid.

Begroting 1988189. Zevende *vijfjarenplan*

Op 26 juni 1988 presenteerde Mahbubul Haq, minister van financien, economische zaken, handel, planning en ontwikkeling in de op 9 juni benoemde overgangsregering, voor radio en televisie de begroting 1988/89. Deze begroting, die volgens de minister was opgesteld in het licht van de islamitische beginselen, voorzag in belastingverhogingen tot een bedrag van 13,25 rnrd roepies. De uitgaven werden geraamd op 186,39 rnrd roepies, wat een verhoging betekende met 5,7% t.o.v. 1987188. Het begrotingstekort bedroeg 17,21 rnrd roepies, vergeleken met een herzien tekort van 14,31 rnrd roepies in het vorige begrotingsjaar. Defensie vormde de voornaamste uitgavenpost (48,32 rnrd roepies), gevolgd door ontwikkelingsprojecten (47,14 rnrd roepies).
Mensen met een jaarinkomen van meer dan 200.000 roepies (£ 7.000) zouden een toeslag van 10% moeten betalen op hun inkomstenbelasting. Voorts kwam er een algemene omzetbelasting (BTW) van 12,5%. Daarentegen zouden nieuwe industrieën voor vier jaar van belasting worden vrijge-

sieId, mits zij voor 70% lokale materialen gebruikten. De belastingvrijstelling zou acht jaar bedragen voor nieuwe fabrieken in de onderontwikkelde gebieden van de NWFP, Baluchistan en Kasjmir.
Op 19 juli kondigde minister Haq formeel het zevende vijfjarenplan (1988-1993) aan. De geraamde uitgaven bedroegen 643 mrd roepies, waarvan 350 rnrd investeringen in de publieke sector en 293 mrd particuliere investeringen.

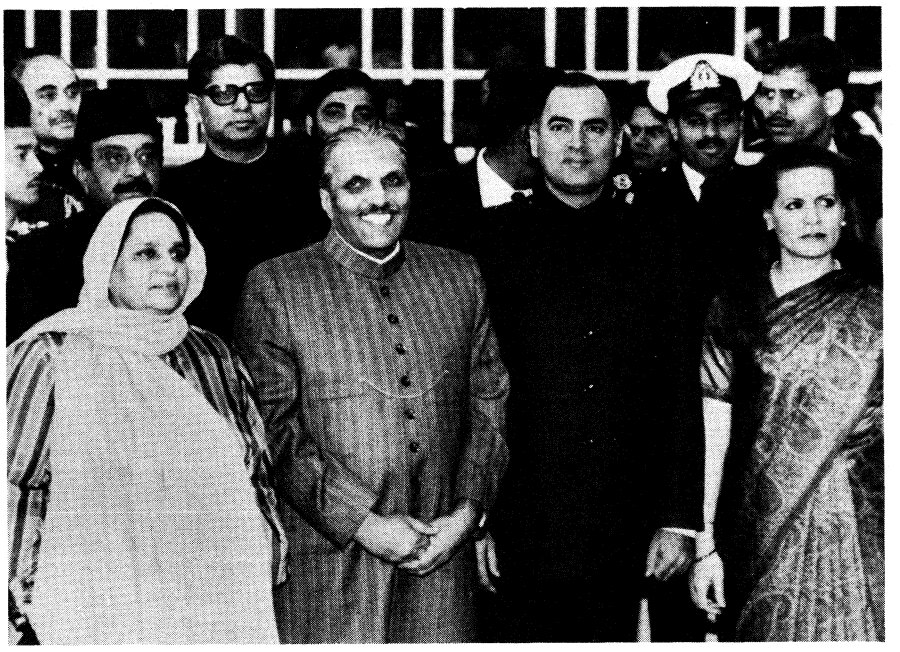
Dood *president* ***Zia***

Op 17 augustus 1988 kwam president Zia ul-Haq (64) bij een vliegtuigongeluk om het leven (zie pag. 754/1-'88).

Mohammed Zia ul-Haq werd op 12 augustus 1924 in Jullundur (thans Jalandhar) in de provincie Punjab (India) geboren. Hij bezocht het St Stephen's College in Delhi. In 1945 werd hij officier in het (Brits)Indische leger; hij diende tijdens de Tweede Wereldoorlog in Birma, in Malakka en op Java. In de volgende 19 jaar vervulde hij uiteenlopende militaire functies, waarnaast hij tweemaal een cursus voor stafofficieren in de VS volgde. In 1968 kreeg hij de rang van kolonel als commandant van een pantserregiment. Van 1969 tot 1971 diende Zia als adviseur bij het Jordaanse leger.
Per 1 maart 1976 werd luitenant-generaal Zia benoemd tot stafchef van het leger (in de rang van generaal) door de toenmalige premier Zoelfikar Ali Bhoetto, waarbij deze diverse hoge officieren passeerde.
Op 5 juli 1977 leidde Zia de militaire staatsgreep waarbij de regering-Bhoetto werd afgezet. Eerst werd hij hoofdbestuurder onder de staat van beleg (Chief Martial Law Administrator); op 16 september 1978 werd hij als president beëdigd (pag. 158/3-'79).
Op 19 december 1984 werd Zia door middel van een referendum voor nog vijf jaar in zijn ambt als president bevestigd (pag. 16511-'85). Op 23 maart 1985 legde hij de eed af voor deze nieuwe ambtstermijn (pag. 1713-'86).

Over Zia's bewind in Pakistan schreef Joris Cammelbeeck in de *Volkskrant* (18-8-'88):

„In de eerste jaren van zijn bewind dreigde Zia ook vanwege zijn slechte naam op het gebied van de mensenrechten een internationale paria te worden. Onder zijn bewind werd de grondwet buiten werking gezet, werden de burgerrechten geschonden, politieke activiteiten verboden en perscensuur ingesteld. Aanwijzingen dat Pakistan aan een eigen atoombom werkte, vergrootten eind jaren zeventig zijn isolement. In eigen land werd hij gesteund door de grootgrondbezitters, de zakenwereld, de islamitische geestelijke leiders (mullahs) en. vanzelfsprekend, het leger. Zij hadden gemeen dat zij iedere leider wilden omhelzen. mits hij maar niets gemeen had met de socialistische populist Bhoetto, die bedrijven had genationaliseerd en voorstander was van landhervormingen. Na een president die ook berucht was vanwege zijn drankgebruik en rokkenjagerij, werd Zia in het voor 99 procent islamitische en vooral agrarische Pakistan als een verademing beschouwd. Aan de islamiseringspolitiek die Zia later doorvoerde, namen weinige aanstoot.
Toen Zia de islamitische wetgeving gedeeltelijk invoerde, waardoor ondermeer dieven gestraft konden worden met het amputeren van een hand, bleken echter geen chirurgen gevonden te kunnen worden die daartoe bereid waren. De president bereikte met zijn islamitische retoriek wel dat hij de wind uit de zeilen nam van de islamitische fundamentalisten. Zia leek de islam veeleer te gebruiken als een nationaal bindmiddel.
De vraag drong zich steeds meer op of Zia met zijn islamisering van de wetgeving veel verder had kunnen gaan. Een van de redenen dat dit maar in zeer beperkte mate is gebeurd, komt voort uit het gebrek aan consensus onder de theologen over de precieze interpretatie van deze islamitische wetten. Politici wezen er dan ook op dat een verdergaande islamisering wellicht een averechts effect zou kunnen hebben en het land niet verder zou verenigen maar eerder verdelen.
Internationaal brak Zia ul-Haq door toen de Sowjet-Unie eind 1979 besloot het bevriende bewind in het buurland Afghanistan te hulp te komen. Het in het Westen wegens schending van mensenrechten veroordeelde Pakistan werd plotseling van groot geo-strategisch belang. Via Pakistan ontving het Afghaanse verzet hulp van het Westen, een aantal Arabische landen en China. Het bewind van Zia werd de belangrijkste bondgenoot van de Verenigde Staten in de regio tussen Israël en Thailand. Van 1982 tot 1987 ontving Pakistan 3,2 miljard dollar aan militaire en economische hulp. Voor de komende vijf jaar overweegt Washington nog eens 4 miljard dollar aan Pakistan te besteden.
Toen in april (1988) in Genève een akkoord werd getekend over de terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan, was Pakistan een van de belangrijkste mede-ondertekenaars. Als gastland van twee miljoen Afghaanse vluchtelingen, had president Zia belang bij een diplomatieke regeling van het conflict in zijn buurland. De veelal goed gewapende Afghaanse mudjahedin, maar vooral de concurrentie van de Afghanen op de Pakistaanse arbeidsmarkt, begonnen een gevaar te vormen voor de sociale stabiliteit in Pakistan.
Tussen Afghanen en andere etnische minderheden. zoals Baluchi's en Pashtu's kwam het eerder dit jaar tot hevige ongeregeldheden in de havenstad Karachi. De tegengestelde belangen van de talloze etnische groepen bleken toch sterker dan de binding van de islam. President Zia ul-Haq laat een explosieve boedel achter."

Zia ul-Haq (tweede van links) met zijn echtgenote (l.) bij aankomst in New Delhi op 21 februari 1987 met de Indiase premier Rajiv Gandhi en echtgenote Sonia Gandhi (r.).

De omstandigheden waaronder president Zia de dood vond wekten onmiddellijk de verdenking van sabotage. Mededelingen van ooggetuigen suggereerden dat er een explosie aan boord van de Hercules C-130 had plaatsgevonden, en wel in de staart van het vliegtuig. Meer dan 100 mensen werden voor verhoor gearresteerd, o.w. veiligheidspersoneel van het vliegveld van Bahawalpur (vanwaar de Hercules was vertrokken) en personeelsleden die vracht en bagage afhandelden.

Air Commodore Abbas Mirza, leider van een officiële Amerikaans-Pakistaanse onderzoekscommissie, maakte op 16 oktober de volgende conclusie bekend: Het ongeluk was veroorzaakt door ,,een criminele sabotagedaad uitgevoerd in het vliegtuig". Daarbij werden de mogelijkheden niet uitgesloten van een explosie in de cockpit of de verspreiding van een gifgas, zoals koolmonoxide, dat allen aan boord van het toestel verstikte. Daarentegen werd de mogelijkheid uitgesloten dat het toestel door een raket was getrof-

fen. Ook waren er geen technische gebreken geconstateerd.
Eerder, op 14 oktober, had de New York *Times* juist bericht dat deskundigen van Lockheed en de Amerikaanse luchtmacht tot de conclusie waren gekomen dat de Hercules C-130 als gevolg van een technisch mankement was neergestort. Dat mankement kon evenwel door sabotage zijn veroorzaakt.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

INDONESIË

BEËDIGING NIEUWE KABINET

Op 23 maart 1988 beëdigde president Soeharto de 38 leden van zijn nieuwe kabinet: drie coördinerende ministers, 21 ministers met portefeuilles, 8 staatsministers en 6 junior ministers. Onder hen waren 19 nieuwelingen met inbegrip van alle junior ministers.
De taken waren als volgt verdeeld (zie ook pag. 17813):

Coördinerende ministers: politieke en veiligheidszaken - admiraal b.d. Sudomo (voorheen minister van arbeid); economie, financiën, en industrie - Radius Prawiro (minister van financiën); volkswelzijn - Soepardjo Rustam (minister van binnenlandse zaken).
Ministers: binnenlandse zaken - generaal b.d. Rudini*; buitenlandse zaken - Ali Alatas*; defensie en veiligheid - generaal L.B. Murdani*; justitie - Ismail Saleh; voorlichting - Harmoko; financiën - J.B. Sumarlin (staatsminister ontwikkelingsplanning); handel - Arifin Siregar*; industrie - Hartarto; landbouw - Wardojo Ounior minister); bosbouw - Hasjrul Harahap Ounior minister); mijnbouw en energie - Ginanjar Kartasasmita (junior minister); openbare werken - Radinal Mochtar*; transport - generaal-majoor b.d. Azwar Anas*; cooperaties - generaal-majoor b.d. Bustanil Arifin; arbeid - Cosmas Batubara (staatsminister); transmigratie - luitenant-generaal Soegiarto*; toerisme en PTT - luitenant-generaal b.d. - Soesilo Soedarman*; onderwijs en cultuur - Fuad Hassan; gezondheid - M. Adhyatma*; religieuze zaken - Munawir Sjadzali; sociale zaken - Haryati Soebadio*.
Staatsministers: staatssecretariaat - generaal-majoor Moerdiono; nationale ontwikkelingsplanning en voorzitter Bappenas - Saleh Afiff (staatsminister bestuurshervorming); research en technologie - B.J. Habibie; bevolking en milieuzaken - Emil Salim; openbare huisvesting - Siswono Yudo Husodo*; jeugd en sport - Akbar Tanjung*; bestuurshervorming - Sarwono Kusumaatmadja*; vrouwenzaken - mevr. A.S. Moerpratomo. (Indonesia magazine)

* = nieuw

(Vor. ber. pag. 27712-'87)

KIRIBATI

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. OPRICHTING POLITIEKE PARTIJ. PRESIDENT TABAI HERKOZEN.

Nadat het uit één kamer bestaande parlement op 1 februari 1987 was ontbonden, vond op 12 maart 1987 de eerste ronde'van de parlementsverkiezingen plaats. Ruim 84% van de geregistreerde kiesgerechtigden ging naar de stembus. In de districten waar op 12 maart geen kandidaat meer dan de helft van de stemmen had verworven volgde op 19 maart een tweede stemronde.
In totaal slaagden i b leden van de ontbonden assemblée er niet in hun zetel te behouden. Onder hen waren twee ministers: Binata Tetaeka (gezondheid en gezinsplanning) en Teewe Arobati (handel, industrie en arbeid). President Ieremia Tabai werd in de eerste ronde herkozen.
Sinds de verkiezingen van januari 1983 was het aantal parlementsleden uitgebreid van 36 tot 39 (plus een benoemde vertegenwoordiger van de Banaban-gemeenschap). Bovendien was in september 1985 de eerste politieke partij van Kiribati gevormd, nl. de Christian Democratie party (CDP) onder leiding van het in 1983 gekozen parlementslid Harry Tong. De oprichters waren parlementsleden die op 28 augustus 1985 voor een motie van wantrouwen in de regering hadden gestemd, welke toen met 19 tegen 15 stemmen bij twee onthoudingen was verworpen. Zij maakten bezwaar tegen een door de regering gesloten visserij-akkoord met de Sowjet-Unie (zie pag. 28713-'87). Bij de parlementsverkiezingen van maart 1987 werd CDP-leider Tong pas in de tweede ronde herkozen.
Op 6 april 1987 kwam het parlement bijeen om een voorzitter te kiezen. Bereteitari Neeti, een gepensioneerde politiecommissaris, versloeg de voorzitter van het vorige parlement, Matita Taniera, met 20 tegen 19 stemmen.
Het parlement verleende voorts steun aan de kandidatuur van drie van zijn leden voor het ambt van president. Bij de presidentsverkiezingen van 12 mei 1987 verwierf Ieremia Tabai, die in 1978 voor de eerste maal tot president was gekozen, 50,1% van de stemmen. Teburoio Tito, de secretaris van de CDP, kreeg 42,7% en vice-president Teatao Teannaki, 7,2%.

Voordien was verschil van mening gerezen over de vraag of president Tabai wel kandidaat voor het presidentschap mocht zijn. De grondweg van Kiribati bepaalde namelijk dat een president maximaal drie ambtstermijnen mocht vervullen. Tabai, die op 4 mei 1982 en 17 februari 1983 herkozen was, stelde dat zijn kandidatuur niet in strijd met de grondwet was, omdat hij niet drie volledige ambtstermijnen (van 4 jaar) had uitgediend. CDP-leider Tong deed een vergeefse poging de kandidatuur van Tabai langs gerechtelijke weg te beletten.

Op 19 mei 1987 benoemde president Tabai een nieuw kabinet waarin de portefeuilles als volgt waren verdeeld:

Buitenlandse zaken - president Ieremia Tabai; financien - vice-president Teatoa Teannaki (voorheen binnenlandse zaken en decentralisatie); openbare werken en energie - Boanareke Boanareke (financien); natuurlijke hulpbronnen en ontwikkeling - Taomati Iuta (verbindingen); binnenlandse zaken en decentralisatie - Tiwau Awira (openbare werken en energie); verbindingen - Uera Rabaua (Line- en Phoenix-eilanden); handel, industrie, en arbeid - Baitika Toum (onderwijs); onderwijs Ataracti Bwebwenibure*; gezondheid en gezinsplanning - Rotaria Ataia*; procureur-generaal - Michael Takabwebwe.

* = nieuw

Michael Takabwebwe was op 16 mei 1983 als eerste inheemse Kiribatier benoemd tot procureur-generaal als opvolger van R.L. Davey.

VOLKSVERHUIZING

Op 25 augustus 1988 maakte radio-Kiribati bekend dat de regering van plan was 4.700 bewoners van de Gilbert eilanden over te brengen naar de ca. 2.000 mijl oostelijker gelegen eilanden Fanning en Washington (behorend tot de Line-eilanden), omdat de Gilbert eilanden overbevolkt waren. Kiribati telt omstreeks 61.000 inwoners, verspreid over 33 eilanden *(AP)*.

TONGA

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. SAMENSTELLING KABINET

Op 18 en 19 februari 1987 werden verkiezingen gehouden om de 18 gekozen leden van de uit 29 leden bestaande Wetgevende Vergadering aan te wijzen. De overige zetels worden ingenomen door de leden van de Privy Council die door koning Taufa'ahau Tupou IV worden benoemd.
De ene helft van de gekozen parlementsleden wordt uitsluitend door de adel van Tongo verkozen; de andere helft wordt aangewezen via algemene verkiezingen. Er zijn geen politieke partijen.
Bij de algemene verkiezingen werden zes van de negen oude volksvertegenwoordigers door andere vervangen. Onder de niet herkozen leden waren naar verluidt diverse critici van de regering.
Medio 1988 was de samenstelling van het kabinet van Tonga als volgt:

Premier en minister van landbouw, bosbouw, visserij en maritieme zaken - prins Fatafehi Tu'ipelehake; vice-premier en minister van grondbeheer en natuurlijke hulpbronnen - baron Tuita; buitenlandse zaken en defensie - kroonprins Tupouto'a; financien - Cecil Cocker; burgerluchtvaart, onderwijs, openbare werken en rampenbestrijding - Hu'akavameiliku; gezondheid - Sione Tapa; arbeid, handel en industrie - baron Vaea; politie, brandweer en gevangeniswezen - 'Akau'ola; gouverneur van Ha'apai - Fakafanua; gouverneur van Vava'u - Ma'afu Tupou

PRIJZEN

Algemeen

ADOLPHE BENTINCKPRIJS 1988: De Britse diplomaat Sir Michael Butler. voor zijn boek Europa, meer dan een continent, alsmede voor de rol, die hij heeft gespeeld ten gunste vari de toetreding van Groot-Brittarinie tot de EG.

ATLANTIC AWARD 1988: Paul Nitze, een van president Reagans speciale adviseurs voor wapenbeheersing.

CAKL VON OSSIETZKY MEDAILLE 1988 De Westduitse journalist Klaus Bednarz

ERASMUSPRIJS 1988: De Belg Jacques Deloux, conservator van het Belgische filmarchief.
De laureaat is op 7 juni 1988. 66 jaar oud. in Brussel overleden.

Jacques Ledoux, geboren in 1921 in Warschau. en opgegroeid in Brussel. behoorde tot de filmmuseumdirecteuren die de absolute prioriteit geven aan conservering boven vertoning van kwetsbare kopieën.
Na een ingenieursstudie begon zijn bemoeienis met conservering. toen hij tijdens de Tweede Wereldoorlog, ondergedoken in de Benedictijner Abdij van Maredsous. een kopie van Robert Flaherty's *Nanook of the North* aantrof. In 1943 nam hij contact op met Henri Storck en schonk de kopie aan het in 1938, in Ledoux' aanwezigheid, opgerichte Filmarchief.
Als student werkte Ledoux tussen 1945 en 1948 volontair bij het archief en werd vervolgens benoemd tot curator.
Onder zijn leiding groeide dit uit tot een van de toonaangevende collecties in de wereld, totaal ongeveer 40.000 spoelen omvattend.
Hoewel Ledoux in eerste instantie wordt herinnerd als verzamelaar. valt zijn rol als inspirator van de filmcultuur moeilijk te overschatten. Vanaf 1962, toen het Filmarchief het predikaat „koninklijk" verwierf, vertoonde Ledoux ook films in de Cinematheek. Die voorstellingen. waarin zwijgende films altijd op de juiste snelheid en met pianobegeleiding gepresenteerd worden, verkregen een internationale reputatie en inspireerden vele toekomstige filmmakers.
Tot de overige activiteiten van Ledoux behoorden zijn organisatie van het experimentele filmfestival van Knokke (vanaf 1949), de verkiezing van de twaalf beste films aller tijden ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling van 1958 en de instelling van de Age *d'Or*-prijs voor een film die in de geest van Buñuels debuut past.
Bovenal was Ledoux toch degene die Truffaut in staat stelde alle films van Hitchcock te bestuderen en Kevin Brownlow op weg hielp bij het reconstrueren van Abel Gances Napoléon.
Hoe inspirerend Ledoux' zorgvuldige beleid tussen de Scylla van ontoegankelijkheid en de Charybdis van vergankelijkheid was, kan de laatste maanden dagelijks geconstateerd worden aan de hand van de nieuwe koers van het Nederlands Filmmuseum.

EUROPESE MUSEUMPRIJS 1988: Het Brandts Klaede Fabrik Museum in Odense (Denemarken).

EUROPESE MUSEUMPRIJS 1989: Het Joods Historisch Museum in Amsterdam.

HARRIËT FREEZERRING 1988: Marina de Wolf-Ferdinandusse uit Driebergen, twintig jaar lang directeur van de Stichting Fobieclub Nederland.

HEIN ROETHOFPRIJS 1988: Het randgroepjongerenproject „Slopen konden we al wel, bouwen nog niet" in de gemeente Zwolle.

JOKE SMIT PRIJS 1988: Het Clara Wichniann Instituut. Dit Instituut zet zich in voor de verbetering van de juridische positie van vrouwen
De Joke Smit-prijs wordt eenmaal in de twee jaar uitgereikt aan een persoon, groep of instantie die een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de verbetering van de positie vari vrouwen in Nederland De prijs. een kunstwerk en een bedrag van f 10 000. is vernoemd naar de in 1981 overleden feministe Joke Smit.
In het Clara Wichmann Instituut zijn verenigd het tijdschrift over vrouwen en recht Nemesis. de landelijke werkgroep van rechtshulpverleensters Vrouw en Recht en het feministisch proefprocessenfonds Rechtenvrouw.
Het kunstwerk zal worden uitgereikt aan het Clara Wichmann Instituut; de geldprijs aan het proefprocessenfonds Keclitenvrouw.

KAREL DE GROTEPRIJS 1988: De Franse president François Mitrerrand en bondskanselier Helmut Kohl van West-Duitslarici.
De prijs is hun op 1 nov in het stadhuis van Aken uitgereikt door bondspresident Richard von Weizsacker.
De president zei bij deze gelegenheid o.m. het volgende:
„Voor de Europese veiligheid blijft het standpunt dat de Atlantische bondgenoten al aan het eind van de jaren '60 in de Harmei-doctrine hebben geformuleerd cruciaal: zowel de capaciteit zich te verdedigen als de bereidheid tot ontspanning is onderdeel van de veiligheid in Europa. Laat niemand eraan twijfelen dat wij onze vrijheid zullen beschermen wanneer zij wordt bedreigd. Ook al zijn oorlogen in het atoomtijdperk niet meer te voeren, laat staan te winnen. het blijft onze taak oorlogen te voorkomen.
Er klinken nu uit andere plaatsen in het Westen waarschuwende stemmen op: we mogen ons niet door blind optimisme over Gorbatsjows hervormingsplannen laten meeslepen. Het Westen mag geen belastinggelden verspillen ten behoeve van het ondoelmatige Sowjet-systeem. Westerse bankkredieten zouden alleen maar een ongebreidelde bewapening van het Rode Leger vergemakkelijken,
Merkwaardig is dat. die kortzichtige Westerse concurrentie-overwegingen, dat gebrek aan zelfbewustzijn, ja, die al te geringe trouw aan de eigen principes van vrijheid en menselijke waardigheid die uit zulke bekommernissen spreekt.
Geen weldenkend mens gaat er van uit dat de Russische leiders de weg naar hervormingen zoeken om ons in het Westen een plezier te doen. Het is hun doel om hun positie van wereldmacht te behouden. Dat zal de Sowjet-Unie echter alleen lukken als zij in een situatie van groeiende onderlinge afhankelijkheid in staat is om samen te werken en te concurreren. en op dit moment is zij dat niet".
„Daarom moet zij het systeem in eigen land hervormen. Moeten wij haar daarin belemmeren? Zijn wij zo zwak dat wij afhankelijk zijn van een Sowjet-Unie met een zwak systeem?
En wie draagt het risico mochten de Sowjet-Unie en haar bondgenoten hun doel niet bereiken? Het Westen? Of het Oosten, dat door zijn oude en zwakke systeem achtergebleven is?
De hervormingspolitiek die Gorbatsjow heeft ingevoerd is een brede weg met onzekere eindbestemming opgegaan. Daarom moeten wij waakzaam zijn. Maar is dat voor ons een reden om in u-antrouwende passiviteit te volharden? Is het voor ons genoeg om zelf in vrijheid te leven? Kan het ons koud laten wat er van de volkeren binnen het Warschaupact wordt? Zijn zij niet net als wij Europeanen, met hun wortels in dezelfde Europese geschiedenis en cultuur, een cultuur die in Straatsburg zowel als in Krakau thuis is, die van Salamanca via Praag tot Kiew reikt, die zonder Ionesco en Kafka, zonder Flaubert en Dostojewski. zonder Siegfried Lenz en Christa Wolf niet te begrijpen is? Zijn zij niet mensen met dezelfde aspiraties als wij?"

KONING WILLEM I PRIJS 1988: De vrachtwagenfabrikant DAF-Trucks.
De prijs wordt toegekend aan ondernemingen die door goed ondernemerschap een belangrijke rol spelen in de vernieuwing van het bedrijfsleven in ons land eri die getoond hebben de risico's van nieuwe ontwikkelingen aan te kunnen.

MILIEUPRIJS 1988: De gemeente Harder ijk.
De gemeente Harderwijk kreeg de prijs voor het brede milieubeleid dat zij op haar grondgebied voert. Het was de tweede keer dat de prijs werd uitgereikt. Vorig jaar ging hij naar de gemeente Eindhoven.

NANSEN MEDAILLE 1988: Seyed Munir Husain uit Pakistan. Als staatssrcretaris in de Pakistaanse regering hield hij van 1982-1987 toezicht op de hulpacties voor Afghaanse vluchtelingen.

NOBELPRIJS VOOR DE VKEDE 1988 De vredestroepen van de Verenigde Naties

ONASSISPRIJS 1988: De Amerikaanse actrice Elizabeth Taylor, voor haar inspanningen voor de slachtoffers van het AIDS-virus. Zij deelt de prijs met de Franse organisatie AIDES.
Een tweede prijs ging naar Robert McNamara, de voormalige president van de Wereldbank. voor zijn bevordering van banden tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden.

ROBERT F. KENNEDY HUMAN RIGHTS AWARD 1988: De jurist Gibson Kamau Kuria uit Kenia.

ROBERT SCHUMANPRIJS 1988: Mgr. Paul kardinaal Poupard, in de Romeinse Curie voorzitter van het secretariaat voor niet-gelovigen en van de pauselijke raad voor cultuur.

ROOSEVELT FOCR FREEDOMS AWARD 1988: Helmut Schmidt. voormalig bondskanselier van West-Duitsland: mevr. E. Johson Sirleaf. voormalig minister van financien van Liberia: T. Kollek, burgemeester van Jeruzalem: dr. H. Mahler uit Denemarken. directeur-generaal van de Wereld Gezondheidsorganisatie; en de Amerikaanse industrieel Armand Hammer.

SACHAROWPRIJS 1988: De oprichter van het ANC in Zuid-Afrika, Nelson Mandela, en posthuum. de Russische verdediger van de mensenrechten. Anatoli Martsjenko.
De prijs is ingesteld door het Europese Parlement. Hij is dit jaar voor de eerste maal toegekend.

SIMON BOLIVARPRIJS 1988: De Vicaria de la Solidaridad. een mensenrechtenorganisatie van de R-K kerk in Chili.

THEODOR HEUSSPRIJS 1988: De Westduitse natuurkundige en wijsgeer Carl-Friedrich von Weizsacker.

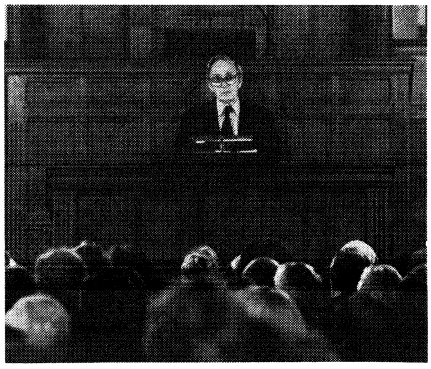
LNESCOPRIJS VOOR OPVOEDING TOT VREDE 1988: Frater Roger, stichter van de oecumenische gemeenschap van Taizé.

VREDESPRIJS VAN DE DUITSE BOEKHANDEL 1988: De Westduitse schrijver Siegfried Lenz.

WATELER VREDESPRIJS 1988: Sir Brian Urquhart, tot 1986 onder-secretaris-generaal van de Verenigde Naties, voor de indrukwekkende wijze, waarop hij gedurende 40 jaar de vrede heeft gediend.

Architectuur

EUROPESE ARCHITECTUURPRIJS 1988: Alvaro Siza Viera uit Portugal, voor zijn ontwerp van een bankgebuuw in Vila do Conde,

Sir Brian Urquhart tijdens zijn dankwoord na het ontvangen van de Wateler Vredesprijs in het Groot Auditorium van de Universiteit van Leiden.

een kleine plaats in het noorden van Portugal. De prijs is ingesteld door de EG. Hij is dit jaar voor het eerst uitgereikt.

GOUDEN MEDAILLE VAN HET ROYAL INSTITUTE OF BRITISH ARCHITECTS 1988: De Amerikaanse architect Richard Meier, voor zijn grote verdiensten voor de architectuur

MAASKANTPRIJS 1988: De Belgische architect. publicist en docent Geert Bekaert.
De jury oordeelde dat Bekaert zowel door zijn publikaties als door zijn onderwijs een verstrekkende invloed heeft uitgeoefend op het denken over architectuur in het Nederlandse taalgebied.
De in Kortrijk geboren Bekaert (1928)studeerde filosofie, archeologie en kunstgeschiederis aan de Katholieke Universiteit in Leuven, aan welke universiteit hij sinds 1968 docent architectuurgeschiedenis is.
Sinds 1973 is hij hoogleraar theorie en geschiedenis van de architectuur aan de Technische Universiteit in Eindhoven.
Bekaert organiseerde tentoonstellingen en schreef scenario's voor films over stedebouw en architectuur.

MERKELBACHPRIJS 1988: De Nederlandse architect Herman Herzberger.
Het is voor de tweede achtereenvolgende keer dat Hertzberger de prijs van het Amsterdams Fonds voor de Kunst krijgt.
De jury vindt dat Amsterdam op het gebied van de architectuur sedert de vorige uitreiking van de Merkelbachprijs weinig heeft voorgesteld. Er werden weliswaar enkele bijzonder prestigieuze openbare gebouwen voltooid, maar die komen niet in aanmerking voor de prijs.
Als oorzaak voor deze ,,malaise" noemt de jury onder andere de regelgeving, en krappe middelen die het moeilijk maken om ,,een van overheidswege gefinancierd project boven de middelmaat uit te tillen".
Hertzberger krijgt de prijs voor zijn ontwerp van de Evenaar-school op het Ambonplein. Alle constructiedetails en materialen komen in dit gebouw eerlijk tot hun recht en zijn ,,onberispelijk doordacht", aldus de jury.

MIES VAN DER ROHEPRIJS 1988: De architect Andreas Brandt uit West-Berlijn.

PRITZKERPRIJS 1988: De Amerikaanse architect Gordon Bunshaft uit New York en de Braziliaan Oscar Niemeyer uit Rio de Janeiro.
Bunshaft ontwierp onder andere de Newyorkse behuizingen van de Chase Manhattan Bank, de Pepsi Company en Union Carbide.
Niemeyer (1907) werd beinvloed door Le Corbusier, bij wie hij studeerde.
Hij ontwierp in de jaren zestig de stad Brasilia, de nieuwe futuristische hoofdstad van Brazilië, gebouwd op een kaal plateau duizend kilometer ten noordwesten van Rio de Janeiro, door Malraux ,,de eerste hoofdstad van de beschaving in de twintigste eeuw" genoemd.
Aan de Pritzker-prijs is een bedrag van 100.000 dollar verbonden.

WOLFPRIJS 1988: Fumihiko Mako uit Tokio en Giancarlo de Carlo uit Venetië.

Beeldende kunst

AANMOEDIGINGSPRIJZEN VAN HES AM STERDAMS FONDS VOOR DE KUNST 1988: Rob Birza uit IJmuiden, Michiel Vijselaard en Tjarda Sixma (die de prijs delen) uit Arnhem, Helen Frik uit Amsterdam en Kees Versloot, eveneens uit Amsterdam.

AANMOEDIINGSPRIJS VAN HET AMSTERDAMS FONDS VOOR DE KUNST VOOR INDUSTRIELE VORMGEVING 1988: Aart Roelandt.
In haar juryrapport zegt de commissie zijn grensverleggende manier van denken te waarderen ,,die zowel tot realistische en praktijkgerichte ontwerpen heeft geleid, zoals de Roelandt-fiets en een verbluffend eenvoudige brievenweger, alswel tot experimentele ontwerpen in de vorm van een waterfiets en een welhaast utopische droomfiets".
De commissie roemt de grote bevlogenheid waarmee Aart Roelandt geavanceerde technologieën en materialen in nieuwe produktideeen en functies vertaalt. ,,Juist omdat een dergelijke innovatieve werkwijze niet de gemakkelijkste weg is meent de commissie dat de aanmoedigingsprijs hier zeer op haar plaats is."

ARY SCHEFFERPRIJS 1988: De beeldhouwster Corrie Brands uit Dordrecht.

CARNEGIEPRIJS 1988: De Westduitse beeldend kunstenares Rebecca Horn voor haar sculptuur ,,Der Hydra-Wald".

CHARLOTTE KOHLERPRIJZEN 1988: De beeldhouwer Frank Mandersloot. de schilder Roy Villevoy, de architect Wiel Arets, Miriam de Zeeuw en het decorontwerperscollectief De Maanvogels, gevormd door Trudi Maan, José Huibers en Marieke Vogels.

DAVID ROELL PRIJS 1988: De fotograaf Ed van der Elsken.

H.N. WERKMANPRIJS 1988: Tekenaar Opland (Rob Wout), voor zijn gehele oeuvre.

HASSELBLAD PRIJS 1988: De Franse fotograaf Edouard Boubat.

KHO LIANG IE PRIJS 1988: Boris Sipek, onder meer voor zijn meubelontwerpen.

LAURENS JANSZ COSTERPRIJS 1988: De grafisch ontwerper Anthon Beeke.

NEDERLANDSE GRAFIEKPRIJS 1988: Josien Brenneker, Stanislaw Lewkowicz en Ina van den Heuvel.

PRIX DE ROME VOOR GRAFIEK EN GRAFISCHE VORMGEVING 1988: Erik Andriesse en Brian Meijers.
Aan de prijzen, een initiatief van de Rijksakademie voor Beeldende Kunsten in Amsterdam, is een bedrag van 40.000 gulden verbonden.
De nieuwe prijs voor grafische vormgeving werd toegekend aan televisie-ontwerper Brian Meijers voor zijn video-animatie over het slechten van de landsgrenzen van Europa in 1992.
Schilder en graficus Erik Andriesse werd bekroond vanwege een serie grote houtdrukken waarin leeuwenskeletten, doodshoofden en bloemen een belangrijke plaats innemen.
De tweede grafiek-prijs, groot 20.000 gulden, ging naar Ludo Slagmolen. Zijn inzending bestond uit een groot, uit stroken transparant materiaal samengesteld werk.
Lithograaf Willem Oorebeek en etser Jan Schoenmakers kregen basisprijzen van 10.000 gulden.

PROFESSOR PI PRIJS 1988: De tekenaar-illustrator The Tjongh Khing.

SANDBERGPRIJS 1988: De beeldend kunstenaar René Daniels uit Amsterdam.

SINGERPRIJS 1988: De Nederlands-Amerikaanse kunstenaar Lawrence Weiner.

SUBSIDIES VOOR DE VRIJE SCHILDERKUNST 1988: Siert Dallinga, Nour-Eddine Jarram, Karenina de Jonge. Ton Kraayeveld, Bob Negrijn en Maaike Vonk.

Journalistiek

ANNE VONDELINGPRIJS 1987: Hubert Smeets. redacteur van het *NRC/H'blad*. voor zijn artikelen over de Nederlandse politiek.

CINEMAGIAPRIJS 1987: De filmjournalist Charles Boost. omdat hij in zijn lange loopbaan wezenlijk heeft bijgedragen aan het inzicht in het belang van de kwaliteitsfilm.

Hubert Smeets (r.) ontvangt de Anne Vondelingprijs uit handen van minister van staat mr. E. H. Toxopeus.

Anthony Suau (l.). winnaar van de World Press Photo competitie, krijgt zijn prijs uitgereikt door premier Lubbers.

GOLDEN PENNETJE 1988: Leonoor Meijer, werkzaam bij Trouw, voor haar beschrijving van de beurscrisis in New York.
Eervolle vermeldingen waren er voor C. de Jonge van de Volkskrant voor haar serie over landbouwproblematiek en voor Marcel Haenen en Folkert Jensma van het *NRC/H'blad* voor hun serie artikelen over misbruik van het slaapmiddel Rohypnol.

PRIJS VOOR DE NEDERLANDSE DAGBLADJOURNALISTIEK 1988: Marc Chavannes voor een reeks artikelen over de Britse samenleving in het *NRC/H'blad.*
Een eervolle vermelding viel ten deel aan A. Kamsteeg, redacteur van het Nederlands Dagblad. voor een artikelenreeks over China.

PULITZERPRIJZEN 1988: De Charlotte *Observer* uit North Carolina voor een serie artikelen over de evangelist Jim Bakker: Dean Baquet. William Gaines en Ann-Marie Lipinski van de Chicago Tribune voor artikelen over geldverspilling door het stadsbestuur van Chicago: Thomas Friedman van de *New* York *times* voor zijn verslaggeving uit Israël; Tim Weiner van de *Philadelphia* Inquirer zijn artikelen over een ,.geheime begroting" van het Pentagon.

WORLD PRESS PHOTO 1988: De Amerikaanse fotograaf Antony Suau van Black Star *Agency.* voor zijn foto Kuro. The final stand.
In de diverse categorieen waren de eerste prijzen aldus toegekend: Spot News: Radek Sikorski van The *Observer* in Engeland voor Victims: News Features: Tim Clary van *UPI* in de VS voor Donel: People in the News: Joeri V. Abramotsjkin van *Novosti* in de SU voor Mathias Rust has a lunchbreak; Sports: Igor Utkin van *Photokhronika* Tass in de SU voor Froglike Pirouette; Happy Events: David Graves van The *People* en *Sunday Newspaper* in Engeland voor Dead end: Science and Technology: Bill Pierce van Time in de VS voor Meissner effect: Nature: Jim Brandenburg van *National Geographic* Society in de VS voor Wolf bounds across ice fioes: Daily Life: Peter Jordan uit Engeland van *Time* voor Children of Managua - a coal miner; Spot News Series: Anthony Suau van Black Star in de VS voor An historic attempt; News Features Series: Carlos Humberto uit Brazilie voor The death squads of Rio, Brazil; People in the News Series: Gianni Giansanti uit Italië voor Pope John Paul II in private, Science en Technology Series: Thomas Stephan uit de Bondsrepubliek Duitsland voor Premature childbirth; Nature Series: Eric Valli uit Frankrijk voor Wild-honey collectors; Daily Life Series: Thomas Ernsting uit West-Duitsland voor Three women farmers.

ZILVEREN CAMERA 1988 Leo Vogelzang. voor een serie over supportersrellen bij een voetbalwedstrijd tussen de FC Den Haag en Ajax. Tot fotograaf van het jaar werd uitgeroepen Peter Martens, voor zijn gehele oeuvre, waarin de menselijke ellende aan de zelfkant van de samenleving centraal staat.
De eerste prijzen in de verschillende categorieen waren als volgt verdeeld: Nieuws: Paul Stolk van ANP-Foto voor Moord op pompbediende: Nieuws Series: Leo Vogelzang voor Voetbalrellen Ajax-FC Den Haag; Features: Roel Rozenburg voor Wim Kok bij de Algemene Beschouwingen; Features Series: Dirk Buwalda voor Ziekenhuiskinderen; Sport: Henk Koster voor Nederland-Hongarije, Gullit scoort; Sport Series: Michaele Kooren van het Utrechts Nieuwsblad voor Afgang Hein Vergeer: Kunst en Cultuur: Clemens Rikken voor Prince: Kunst en Cultuur Series: Jos Lammers voor Glazen-Architectuur-Spiegelpaleizen; Sociaal: Daniël de Koning van de Volkskrant voor Stakende Nestlé werknemers op weg naar hoofdkantoor.

Letterkunde

ADRIAAN ROLAND HOLST PENNING 1988: De dichteres Eva Gerlach, voor haar hele werk.

AKO LITERATUUR PRIJS 1988: Geerten Meijsing, voor zijn roman Veranderlijk en wisselvallig.

ANNA BLAMANPRIJS 1988: De dichter1 schrijver/performer Jules Deelder, voor zijn gehele oeuvre.

BOOKERPRIJS 1988: Peter Carey uit Australie, voor zijn roman Oscar and Lucinda.

C. BUDDING' PRIJS: De dichteres Elma van Haren. De prijs is bedoeld voor een debuut. Hij is dit jaar voor de eerste keer toegekend.

CONSTANTIJN HUYGENSPRIJS 1988: De schrijver Jacques Hamelink. voor zijn gehele oeuvre.

DIRK HARTOG PRIJS 1988: De in Nederland geboren, in Adelaide in Australië woonachtige Lolo Houbein, voor haar autobiografie Wrong face in the mirror.
De Dirk Hartog Prijs, genoemd naar de eerste Nederlander die in Australie in 1616 een geschreven tekst achterliet, werd vorig jaar ingesteld in het kader van het Australische tweede eeuwfeest Het ministerie van WVC en enkele bedrijven treden op ais sponsors

ERNST ROBERT CURTIUSPRIJS 1988: De Zwitserse schrijver en publicist François Bond ~ .

F BORDEWIJKPRIJS 1988 Hermine de Graaf voor haar verhalenbundel Aanklacht tegen onbekend

GEERTJAN LUBBERHUIZENPRIJS 1988: Benno Barnard, voor Uitgesteld paradijs. zijn eerste prozapublikatie.

GEORG BUCHNERPRIJS 1988: Albert Dracht in Wenen.

GOUDEN EZELSOOR 1988: De schrijfster Hanny Alders, voor haar roman Non nobis.

GOUDEN GANZEVEER 1988: Dr. L. de Jong. oud-directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatieen schrijver van o.m. de serie De bezetting, voor zijn bijdrage aan de Nederlandse cultuur en de verspreiding daarvan.

GOUDEN GRIFFEL 1988: Toon Tellegen. voor zijn kinderboek Toen niemand iets te doen had.
Het Gouden Penseel voor de beste illustraties in een kinderboek was voor Margriet Heymans voor haar aandeel in het boek Annetje Lie in het holst van de nacht.
Met de gouden griffels en penselen wordt alleen oorspronkelijk werk bekroond. Voor zilveren griffels en penselen. waarvan er dit jaar respectievelijk acht en twee worden uitgereikt, komen ook vertaalde boeken in aanmerking.
Onder de winnaars van de zilveren griffels dit jaar zijn Guus Kuijer, Paul Biegel en Els Pelgrom.
De voorzitter van de griffeljury was recensente Joke Linders-Nouwens; van de penseeljury grafisch vormgever Pieter van Delft.
Een speciale prijs, de „Boekensleutel", is vanwege de ,.bijzondere grafische kwaliteiten" toegekend aan het boek De puike postbode, dat is geschreven en geillustreerd door het echtpaar Janet en Allen Ahlberg.

GRAND PRIX DE LA FRANCOPHONIE DE l'ACADÉMIE FRANÇAISE 1988: Jacques Rabamananjara uit Madagascar.

GUSTAV HEINEMANNPRIJS 1988: De Nederlandse kinderboekenschrijver Jan de Zanger voor zijn boek Dann eben mit Gewalt (Desnoods met geweld).

HANS CHRISTIAN ANDERSENPRIJS 1988: Annie M.G. Schmidt, voor haar oeuvre van kinderboeken.

HERMAN GORTERPRIJS 1988: Adriaan Morrien. voor zijn bundel met ,.amoureuze poëzie" Oogappel.

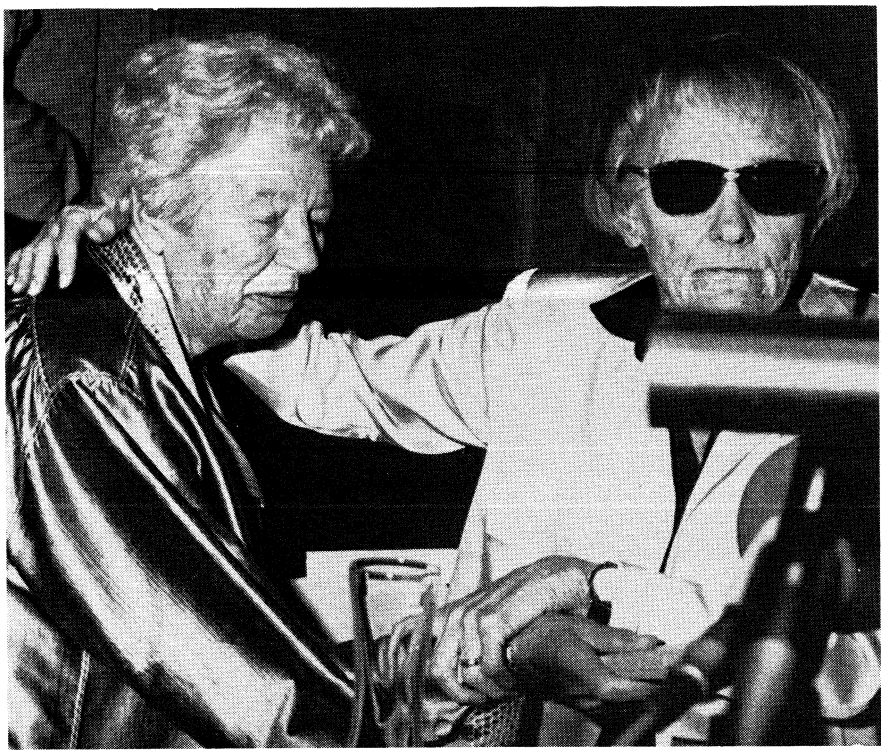
JAN CAMPERTPRIJS 1988: H.H. ter Balkt, voor zijn dichtbundel Aardes deuren.

JAN GRESHOFFPRIJS 1988: Sem Dresden, voor zijn essay Wat is creativiteit.

G.H. 's GRAVESANDEPRIJS 1988: F. Bastet voor zijn biografie van Louis Couperus.

KLEISTPRIJS 1988: De Westduitse essayist Ulrich Horstmann.

LUCY B EN C W VAN DER HOOGTPRIJS

Annie M. G. Schmidt (l.) met Astrid Lindgren bij de uitreiking van de Hans Christian Andersen. prijs

1988: De schrijver en journalist Jan Brokken, voor zijn verhalenbundel De zee van vroeger.

MARTINUS NIJHOFFPRIJS 1988: Frans van Woerden, voor zijn vertalingen in het Nederlands van werken van de Franse auteur Céline, en Alain van Crugten, voor zijn vertalingen in het Frans van Nederlands letterkundig werk. Met name zijn vertaling van Het verdriet van België van Hugo Claus heeft volgens de jury bijgedragen tot een oplevende waardering voor de Nederlandse letterkunde in Frankrijk.

MARTINUS NIJHOFFPRIJS 1989: Ad den Besten, voor zijn vertalingen in het Nederlands van de Duitse dichter Hölderlin.

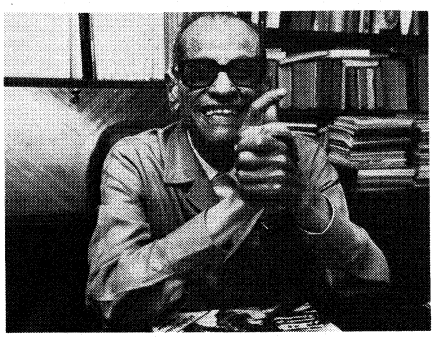
MONTIGNYPRIJS 1988: Renate Rubinstein.
De prijs is ingesteld in 1959 en sindsdien zeven maal uitgereikt aan iemand die zich „in buitengewone mate verdienstelijk heeft gemaakt ten opzichte van het mensdom in het algemeen".
Volgens de jury is moed het kenmerk van Rubinsteins leven en werk; haar publikaties laten. vaak dwars tegen gangbare opvattingen in, een krachtig geluid horen, niet om te provoceren. maar uit een diep gevoelde overtuiging die zij - op heldere en vaak verrassende wijze geformuleerd - weet te onderbouwen met rationele argumenten, aldus de jury.
Deze bestond uit prof. dr. S.K. Thoden van Velzen, rector magnificus van de Universiteit van Amsterdam, mevrouw drs. M.W.M. Vos-van Gortel, burgemeester van Utrecht en dr. G.A. Wagner, oud-president-commissaris van de Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappijen.

MULTATULIPRIJS 1988: Stefan Hertmans, voor zijn verhalenbundel Gestolde wolken.

NATIONAL BOOK AWARD (VS) 1988: Pete Dexter, voor zijn roman Paris Trout. In de categorie non-fictie was de prijs voor de journalist Neil Sheehan van de New York *Times* voor zijn bork A bright shining lie, over de oorlog in Vietnam.

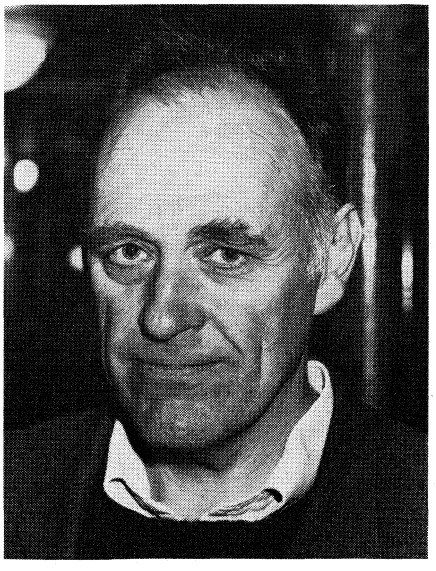
NOBELPRIJS VOOR LETTERKUNDE 1988: Naguib Mahfouz uit Egypte, voor zijn gehele oeuvre.
Het was voor het eerst in het bestaan van de Nobelprijs voor letterkunde, dat een Arabischtalige auteur met deze prijs werd onderscheiden.

Naguib Mahfouz werd geboren in een volkswijk van Cairo op 11 dec. 1911.
Na de lagere en middelbare school studeerde hij aan de literaire faculteit van de universiteit van Cairo. Hij behaalde er in 1934 zijn licentiaat in de wijsbegeerte.
Na zijn studieperiode werkte hij tot zijn pensionering in verschillende regeringsfuncties - het langst bij het ministerie voor godsdienstige stichtingen. Hij besloot zijn beroepsloopbaan als voorzitter van de Raad van Bestuur van de Filmstichting.
Na zijn pensionering werd hij redacteur van het dagblad Al *Ahram.*
Naguib Mahfouz is zowel in Egypte als daarbuiten de meest gelezen Arabisch schrijvende auteur gedurende tenminste de laatste dertig jaar. Het oeuvre van Naguib Mahfouz is zeer omvangrijk. Meer dan veertig romans en verhalenbundels staan op zijn naam waarvan vele meer dan tien keer ziin herdrukt.
Daarnaast schreef hij toneelstukken en bewerkte hij romans voor de film.
Weinig van zijn werken zijn tot nu toe vertaald in de Europese talen. Het voornaamste werk op dit gebied is gedaan door de American University in Caïro in samenwerking met Columbia University Press in New York waar tenminste drie romans zijn verschenen. Geen van zijn werken is tot nu toe in het Nederlands vertaald.
Zijn activiteiten als schrijver gaan terug tot zijn studentenjaren toen hij van 1931 tot 1934 filosofie studeerde aan de universiteit van Cairo, de toenmalige Fuad I Universiteit. Hij schrijft in die jaren artikelen over filosofische onderwerpen voor twee populaire tijdschriften in Egypte en hij vertaalde een boek over het oude Egypte dat in 1932 verscheen.
Hij bleef nog tot 1938 aan de universiteit verbonden maar verruilde de kans op een wetenschappelijke carrière voor het bestaan van een ambtenaar. Dit bleef hij tot zijn pensionering, nu ongeveer tien jaar geleden.
In 1938 publiceerde hij zijn eerste bundel verhalen en in 1939 zijn eerste roman in een speciale aflevering van het tijdschrift El-Magalla *Al-*Gadida *(Het* Nieuwe *Tijdschrift).*
Eerdere pogingen om een rúman te publiceren waren mislukt en ook de volgende romans bleven drie tot vier jaar liggen.
Zelfs zijn belangrijkste werk, een trilogie die in 1952 onder drie verschillende titels werd voltooid, werd pas in de jaren 1956 en 1957 in boekvvrni gepubliceerd. De revolutie van 1952 Kan daarbij een rol hebben gespeeld.
De trilogie is in de beste tradities van een roman over verschillende generaties van een familie geschreven. In Duitsland vergelijkt men hem daarom dan met Thomas Mann, wiens Buddenbrooks Mahfouz kan hebben geïnspireerd. maar ook de romans van Galsworthy waren hem niet onbekend.
De trilogie beschrijft het leven van een bescheiden koopman diens kinderen en kleinkinderen in een maatschappij in ontwikkeling. Een kleinzoon wordt communist en de andere is lid van de Moslimbroeders. Het verhaal speelt in oud-Cairo, het stadsdeel waar Naguib Mahfouz geboren werd, waar hij opgroeide en waaraan hij zijn hart heeft verpand.
Voor deze roman kreeg hij in 1958 de Staatsprijs voor literatuur en de kolommen van het dagblad *Al-Ahram* staan dan wijd open voor hem.
In 1959 begint hij met de publikatie in afleveringen van zijn meest controversiele roman Awlad Haritna (De mensen van onze wijk). Al gauw ontdekt men dat de helden van deze roman niet zomaar romanhelden zijn maar dat de auteur een eigen lezing geeft van wat men in het Duits wel Heilgeschichte noemt: de geschiedenis van Gods bemoeienis met de wereld, hetgeen niet noodzakelijk geluk en voorspoed van de mens behoeft te betekenen.
Achter de romanfiguur Adham gaat Adam schuil. Achter Gabal (Berg) gaat Mozes schuil, achter Rifaa (Jezus) en achter Qasim (de profeet Mohammed). Arafa tenslotte is de personificatie van de wetenschap.
De roman vertelt over de machthebbers die na een eerste goed begin hun macht gaan misbruiken, waarna een leider opstaat die een uitweg biedt. De eerste protesten tegen deze roman laten zich horen als men leest dat Adam overmand was door hasj. Tot een volledige uitbarsting van protest komt het als Gabalawi (God) door toedoen van Arafa sterft.
De roman werd volledig gepubliceerd in Al-Ahram. Nadat het laatste deel was verschenen werd een publieke discussie over de roman verboden. Dit betekende niet dat die volledig uit het gezichtsveld verdween. Verzamelingen van dagbladafleveringen circuleerden en tenminste één auteur, Ghali Shukri besprak de roman uitvoerig in een studie over Naguib Mahfouz die in 1964 in Caïro verscheen. Pas in 1967 verscheen de roman in boekvorm te Beiroet.
Een Engelse vertaling verscheen in 1981 bij

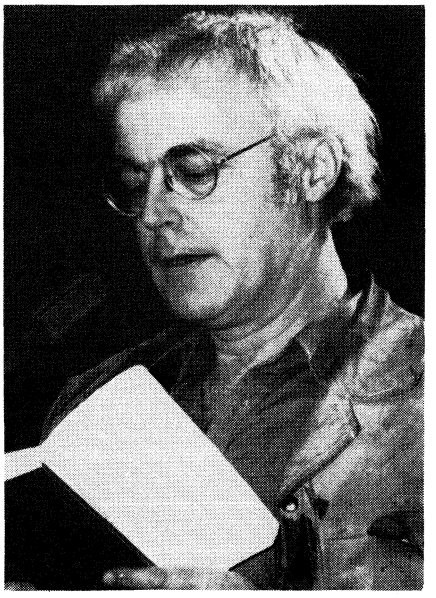

Naguib Mahfouz

Heinemann In Londen onder de titel Children of Gebelawi.
De roman mag nog steeds niet in Egypte worden ingevoerd voor verkoop in de boekhandel. Het is zeker niet het beste werk van Naguib Mahfouz maar misschien wel het meest opvallende. Het is overigens het enige grote werk van Naguib Mahfouz dat in een andere taal dan het Arabisch beschikbaar is.
Een ander groot werk. Midaq Alley, verscheen in 1966 in Beiroet en is op dit ogenblik moeilijk verkrijgbaar.
Na deze roman slaat Naguib Mahfouz een nieuwe richting in: zijn periode van de sociaal-psychologische romans. Hij gebruikt hierin de stream of conscience-techniek in navolging mogelijk van Ulysses van Joyce, voor welk boek hij een grote bewondering had.
Een van de romans, De dief en de honden, beschrijft de achtervolging van een kleine dief die tenslotte uit zijn laatste schuilplaats wordt verdreven en dan de dood vindt.
Een andere roman. Geklets aan de Nijl, beschrijft een groep vrienden die in een woonboot aan de Nijl onder het genot van hasj. drank en ander vertier. allerlei onderwerpen behandelen, zoals het belang van de wetenschap.
Na deze periode keert Naguib Mahfouz terug naar de generatie roman. waarin tien opeenvolgende generaties een rol spelen: Het epos van de armoedzaaiers. Ook deze keer zijn er duidelijk verwijzingen naar de heilige geschiedenis.
Evenals in Mensen van onze wijk is er sprake van een langzaam toenemende tirannie, die in deze roman wordt doorbroken door de gezamenlijke actie van de bewoners, daartoe getraind en uitgerust door een leidersfiguur.
Naguib Mahfouz heeft zich met grote regelmaat door anderen laten vertegenwoordigen als hij werd geëerd.
Egypte heeft met groot enthousiasme de Nobelprijs voor literatuur voor de schrijver Naguib Mahfouz ingehaald. In de avond van 13 okt. stonden duizenden mensen rond het huis van de schrijver om hem toe te juichen en te feliciteren.
Een van de eerste telefoontjes was van president Mubarak zelf, terwijl de Egyptische minister van buitenlandse zaken, dr. Abdel el-Meguid. liet weten dat de prijs van Naguib Mahfouz heel Egypte eert.
Ook Arabische schrijvers buiten Egypte tonen zich buitengewoon verblijd met het toekennen van de prijs aan Mahfouz. De Arabische literatuur heeft eindelijk de internationale erken-

Hugo Brandt Corstius, de eerste winnaar van de P. C. Hooftprijs „nieuwe stijl".

Rutger Kopland, winnaar van de P. C. Hooftprijs in 1988.

ning gekregen die zij verdient, zo luidde algemeen het commentaar.
De 76-jarige Mahfouz zelf zei compleet door de prijs verrast te zijn. „Ik wist zelfs niet dat ik kandidaat voor de prijs was." zo zei hij 's avonds op 13 okt. op de Egyptische televisie.

P.C. HOOFTPRIJS 1987: Hugo Brandt Corstius, voor zijn beschouwend proza.

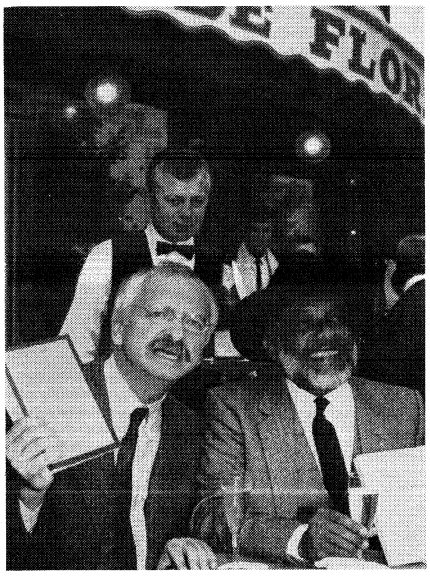
P.C. HOOFTPRIJS 1988: Rutger Kopland, voor zijn poëzie.
De Stichting P.C. Hooftprijs heeft op 18 febr. 1988 de namen van de twee laureaten bekend gemaakt. Het was voor het eerst sinds 1985, dat een P.C. Hooftprijs werd toegekend.
In dat jaar was de onderscheiding nog een staatsprijs. Een jury had toen Hugo Brandt Corstius als winnaar uitverkoren, maar de regering weigerde dit advies op te volgen (pag. 82112 e.v. - 1985).
Nadien is een particuliere Stichting P.C. Hooftprijs in het leven geroepen, die door het ministerie van WVC wordt gesubsidieerd.
De stichting ontstond uit het overleg dat vertegenwoordigers van de Vereniging van Letterkundigen (VvL) en WVC de afgelopen jaren hebben gevoerd.
De nu gevormde stichting P.C. Hooftprijs voor Letterkunde is samengesteld uit vertegenwoordigers van de Nederlandse P.E.N.-Club (Rudolf Geel en Joost de Wit), de VvL (Arie van den Berg en Hugo Verdaasdonk), de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde (Rudi van der Paardt en Peter van Zonneveld) en een door de bestuursleden gekozen voorzitter, Sem Dresden.
Behalve het toekennen van een P.C. Hooftprijs heeft de stichting ook de zeggenschap over een nieuwe prijs voor kinderboekenschrijvers, de Theo Thijssen-prijs voor Kinder en Jeugdliteratuur, die kan worden beschouwd als de opvolger van de Staatsprijs voor kinder- en jeugdliteratuur. Aan de prijs is een bedrag van f 12.500,- verbonden, de helft van het bedrag dat een P.C. Hooftprijswinnaar krijgt.
De dichter Rutger Kopland, pseudoniem van R.H. van den Hoofdakker, is in Groningen werkzaam als psychiater.
Eerder ontving hij de Jan Campertprijs 1970 voor poëzie.
Hij schreef onder meer de dichtbundels Onder het vee (1966), Het orgeltje van yesterday (1968), Alles op de fiets (1970) en Wie wat vindt heeft slecht gezocht (1972). Recentere bundels zijn *Dit uitzicht* (1982) en Voor het *verdwijnt* en daarna (1985).
Onder eigen naam publiceerde Kopland de bundel essays Het bolwerk van de bedweters. met kritische artikelen over het medisch bedrijf.

P.C. HOOFTPRIJS 1989: Jan Wolkers, voor zijn verhalend proza.
Wolkers krijgt de prijs omdat hij volgens de jury „een groot oeuvre op zijn naam heeft dat diverse hoogtepunten bevat".
De jury bestond uit Martin van Amerongen (voorzitter), Hermine de Graaf, Hanny Michaelis. J.J.A. Mooij en Frans C. de Rover.
Wolkers' werk kenmerkt zich volgens de jury door „zowel gedrevenheid als een ongeevenaard vertellend vermogen. Thematisch heeft hij diepe sporen door de naoorlogse Nederlandse letterkunde getrokken. Op elke bladzijde van zijn werk presenteert hij zich als een kunstenaar van wie reeds nu kan worden vastgesteld dat hij als schepper van een aantal onmiskenbare klassieken de literatuurgeschiedenis in zal gaan."
Wolkers kreeg in 1963 de Prozaprijs van de gemeente Amsterdam. de voorloper van de Multatuliprijs, voor de verhalenbundel Serpentina's Petticoat. Drie jaar na het in ontvangst nemen echter stuurde hij de prijs, met inbegrip van het eraan verbonden geldbedrag van 2500 gulden, terug als protest tegen het politie-optreden tegen de provo's in Amsterdam.
In 1982 kreeg Wolkers de Constantijn Huygensprijs toegekend. Deze oeuvreprijs weigerde hij, omdat hij vond dat de erkenning voor zijn werk veel te laat was gekomen.
De prijs werd dat jaar niet aan iemand anders toegekend en het geldbedrag van 9000 gulden ging naar Breyten Breytenbach.
Jan Wolkers (63) werd geboren in Oegstgeest.
Als schrijver debuteerde hij in het tijdschrift Podium. In 1961 verscheen zijn eerste boek, de verhalenbundel Serpentina's Petticoat.
Daarna volgden onder meer Kort Amerikaans (1962), Terug naar Oegstgeest (1965), Turks fruit (1969), De walgvogel (1973), De kus (1977). De doodshoofdvlinder (1979), De perzik van onsterfelijkheid (1980) en Brandende liefde (1981).
Zijn laatste roman De onverbiddelijke tijd verscheen in 1984.
Jan Wolkers heeft geweigerd de P.C. Hooftprijs in ontvangst te nemen.
„Letterkundige prijzen zijn aangetast door corruptie", aldus Wolkers. „Demeeste gaan bovendien naar de verkeerde schrijvers. En verder is zo'n prijs een blok aan je been. een gouden ketting, die je beperkt in je bewegingsvrijheid, omdat je voortaan aardig moet zijn tegen de mensen die jou hebben gekozen".

PESSOAPRIJS 1988: Antonio Ramos Rosa uit Portugal kreeg deze prijs, de belangrijkste van zijn land, voor zijn gehele oeuvre.

PETRARCAPRIJS 1988: De Franse dichter Philippe Jaccottet.

PREMIO CERVANTES 1988: De filosofe en essayiste Maria Zambrano. de eerste vrouw, die deze prijs ontvangt.
De 84-jarige Zambrano wordt beschouwd als de laatste vertegenwoordigster van de schrijversgeneratie uit de periode van de Spaanse Republiek.
Zij verliet Spanje in 1939 en is daar pas in 1984 teruggekeerd.
Haar bekroning wordt mede gezien als een eerbetoon aan de Spaanse schrijvers die na het einde van de burgeroorlog in ballingschap zijn gegaan.
Maria Zambrano ontving een filosofische vorming en was een leerling van Ortega y Gasset. Na haar vertrek uit Spanje doceerde zij filosofie in Mexico en Havanna. In haar werk heeft zij altijd een sterke band gelegd tussen de wijsgerige verdieping en de literaire inspiratie. Deze beperkt zich voor haar niet tot de vorm, maar heeft ook gevolgen voor het denken zelf, dat

Erik Orsenna (l.), winnaar van de Prix Goncourt, met René Depestre, winnaar van de Prix Renaudot.

door haar als 'poëtische rede' wordt omschreven.
Bij het analyseren van de werkelijkheid schiet volgens Zambrano de loutere filosofische logica tekort; alleen in harmonie met het poëtische woord kan de werkelijkheid, die zelf nooit geheel doorzichtig is, adequaat worden beschreven en begrepen.
Maria Zambrano heeft tientallen boeken gepubliceerd op het gebied van de wijsbegeerte, de esthetica en de politiek.
Op dat laatste terrein legde zij rekenschap af van de problemen van haar generatie tijdens de jaren dertig in haar studie De intellectuelen in het drama van Spanje.

PREMIO NADAL 1988: De in Frankrijk woonachtige Argentijnse schrijver Juan José Saer, voor zijn boek La Ocasion.

PREMIO PLANETA 1988: De 78-jarige Spaanse schrijver Gonzaio Torrente Ballester, voor zijn romanmanuscript Filomeno, a mi pesar (Filomeno. tot mijn betreuren!.

PRIX CHATEAUBRIAND 1988: De journalist en schrijver Jean-François Revel, voor zijn gehele oeuvre.

PRTX DE LACADEMIE FRANCAISE 1988 François-Olivier Rousseau, voor zijn roman La gare de Wannsee

PRIX FÉMINA 1988: Alexandre Jardin, voor zijn roman Le zebre.

PRIX FÉMINA ÉTRANGER 1988: De Israelische schrijver Amos Oz voor zijn roman La bofte noire.

PRIX GONCOURT 1988: Erik Orsenna. voor zijn roman l'Exposition coloniale.

PRIX INTERALLIÉ 1988: Bernard-Hensy Levy voor zijn boek Les derniers jours de Charles Baudelaire.

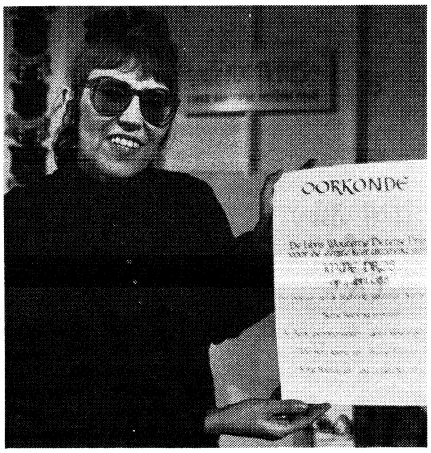
PRIX MÉDICIS 1988: Christiane Rochefort, voor haar boek La porte du fond.

PRIX MÉDICIS ESSAI 1988: De Italiaanse schrijver Giovanni Macchia. voor Paris en ruines.

PRIX MÉDICIS ÉTRANGER 1988: De Oostenrijkse schrijver Thomas Bernhard, voor Les maîtres anciens.

PRIX PAUL LÉAUTAUD 1988: Claude Arnaud. voor zijn biografie van Chamfort.

PRIX PAUL MORAND 1988: De filosoof Emile-Michel Cioran. De laureaat heeft de onderscheiding geweigerd.

Schrijfster Imme Dros met de oorkonde van de eerste Woutertje Pieterseprijs.

PRIX RENAUDOT 1988: De Haïtiaan René Depestre voor de roman Hadriana dans tous mes rêves.

PUBLIEKSPRIJS 1988: Annie M.G. Schmidt.

PULITZERPRIJZEN 1988: Toni Morrison voor haar roman Beloved; Richard Rhodos kreeg de prijs in de categorie non-fictie voor zijn boek The making of the atomic bomb; de Pulitzer voor biografie ging naar David Herbert Donald voor Look homeward: a life of Thomas Wolfe.

RITZ PARIS HEMINGWAYPRIJS 1988: Niet toegekend wegens onenigheid van de jury-leden (Nadine Gordimer, Toni Morrison en Michael Ondaatje).

SCHOLLPRIJS 1988: De Westduitse schrijfster Grete Weil, voor haar roman Der Brautpreis.

THEO THIJSSENPRIJS 1988: Willem Wilmink, voor zijn gehele oeuvre op het gebied van de jeugdliteratuur.

WHITBREADPRIJS 1988: De Ier Christy Nolan, 22 jaar oud en spastisch. voor zijn boek Under the eye of the clock, een beschrijving van zijn jeugd.
Nolan kan alleen communiceren met de hulp van zijn moeder, die zijn hoofd vasthoudt. zodat hij met een staafje, dat aan zijn hoofd bevestigd is, de juiste letters op een schrijfmachine kan indrukken.

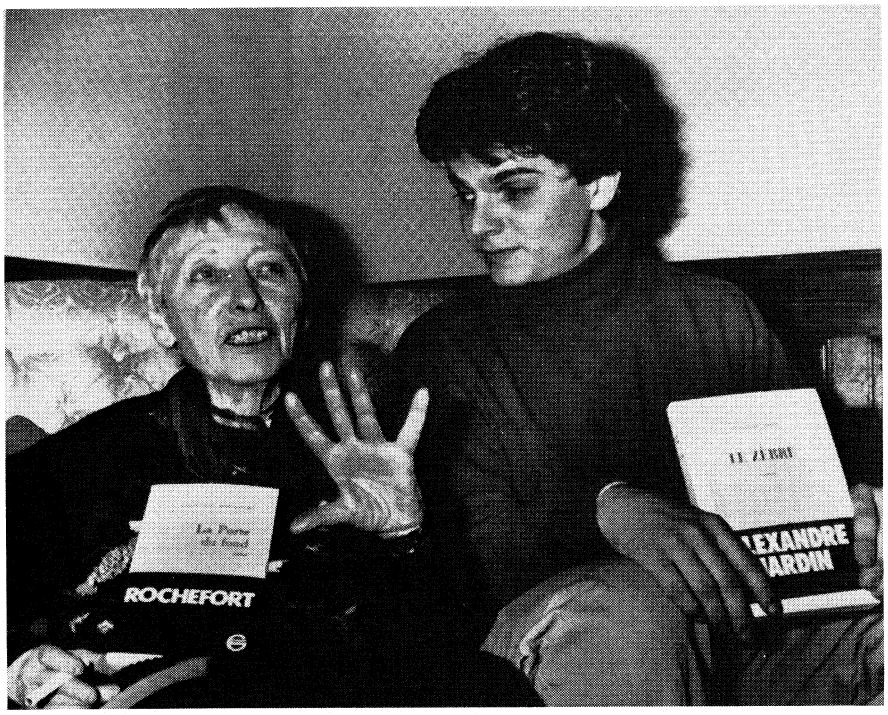
WHITBREADPRIJS 1989: Salman Rushdie. voor zijn roman Satanic Verses De auteur is afkomstig uit India. Zijn winnende boek is in zijn geboorteland verboden.

WOUTERTJE PIETERSEPRIJS 1988: De schrijfster Imme Dros, voor haar kinderboek Annetje Lie in het holst van de nacht.
De prijs is een nieuwe onderscheiding, bestemd voor het beste literaire, oorspronkelijk Nederlandstalige jeugdboek.

WIJNAENDTS FRANCKENPRIJS 1988: Dr. F.P. van Oostrom. hoogleraar Nederlandse letterkunde aan de Universiteit van Leiden, voor zijn boek Het woord van eer - Literatuur aan het Hollandse Hof omstreeks 1400.

Muziek

BIRDPRIJS 1988: Het North Sea Jazz Festival in Den Haag heeft dit jaar de prijs toegekend aan componist. rietblazer en orkestleider Willem Breuker.

Christiane Rochefort (l.) en Alexandre Jardin, winnaars van respectievelijk dc Prix Médicis en de Prix Fémina.

SM MUZIEKLAUREAAT 1988: Componist en jazzmusicus Theo Loevendie. voor zijn werk als uitvoerend musicus en componist .,met een volstrekt eigen taal, onmiddellijk herkenbaar, direct aansprekend bij collega-musici en publiek en op een constant hoog niveau".
Aari de prijs is een bedrag verbonden van *f* 100.000.
Theo Lievendie werd in 1930 in Amsterdam geboren.
Hij werd in zijn spel geirispireerd door de Amerikaanse jazz. met name door het werk van Charlie Parker.
Op relatief late leeftijd, in 1955, ging hij naar het conservatorium om klarinet en compositie te studeren. Intussen bleef hij de jazz trouw. Over het toen net opgerichte Theo Loevendie Consort zei hij in 1968: „De geimproviseerde jazz kan een bevruchtende invloed op onze vastgelegde westerse muziek hebben."
Loevendie probeert met zijn composities, als ook door zijn pedagogische en bestuurlijke werk de „vastgelegde westerse muziek" te vernieuwen.
In 1971 werd hij docent compositie aan het Rotterdam-Conservatorium. Daar stuitte hij tot zijn verbazing op de aversie van jonge musici om zich met moderne muziek bezig te houden.
In 1973 nam Loevendie het initiatief tot de STAMP-concerten in het Amsterdamse Shaffytheater (Stimulering alternatieve muziekpraktijk). Met een pool van ongeveer twintig musici werd in steeds wisselende bezetting hedendaagse muziek uitgevoerd, zo mogelijk werk van jonge componisten.
Ook als voorzitter van het Genootschap van Nederlandse componisten heeft hij zich een aantal jaren ingezet voor de moderne Nederlandse muziek.
De laatste jaren is Loevendie steeds meer ook actief als componist van hedendaagse muziek. In Incantations voor basklarinet en orkest (1975) zijn duidelijk jazzinvloeden hoorbaar. Voor de Six Turkish Folkwoems (1977) ontleende hij elementen aan de Turkse volksmuziek.
Voor de opera Naima (Holland festival 1985) kreeg Loevendie in 1986 de Matthijs Vermeulenprijs van de stad Amsterdam.
Bij de opening van de Haagse Anton Philipszaal werd zijn meest recente werk, Oh oor o hoor. op teksten van Lucebert uitgevoerd.

EDISONS 1988: Dertien klassieke plaatprodukties, waar onder vier Nederlandse, zijn dit jaar bekroond met een Edison.
Het Orkest van de Achttiende Eeuw onder leiding van Frans Bruggen werd onderscheiden voor een Raineau-opname. het Loekie Stardust Kwartet voor een plaat met blokfluitmuziek uit de Barok. pianist Geoffrey Madge voor zijn opname van de complete pianomuziek van Busoni en het Aurelia Saxofoon Kwartet voor een plaat met muziek van Gershwin en Moessorgski.
De overige Edisons werden toegekend voor opnames van The Planets van Holst door Charles Dutoit en het Orchestre Symphonique de Montreal: werken van Bartók voor piano en orkest door Zoltan Kocsis en het Boedapest Festival Orkest o.l.v. Ivan Fischer; Carmina Burana van Orff door het New London Consort o.l.v. Philip Pickett; Orfeo van Monteverdi door het Monteverdi Choir en The English Baroque Soloists o.l.v. John Eliot Gardiner; Arleen Augér en Irwin Gage voor een plaat met liederen van Mozart, Strauss en Wolf; Pierre Boulez voor de opname van zijn Pli selori pli met Phyllis Bryn-Julson en het BBC Symphony Orchestra; onbekende opnames van Maria Callas, uitgebracht door EMI.
Twee extra Edisons werden toegekend aan heruitgaves op CD: Régine Crespin in Franse vocale muziek en de drie laatste symfonien van Tsjaikowski door het Filharmonisch Orkest van Leningrad o.l.v. Jevgeni Mawritisky.
De jury die de onderscheidingen toekent in opdracht van de Edison Stichting in Hilversum, bestond dit jaar uit Sigrid van der Linden, Menno Feenstra, Han Reiziger, Aad van der Ven.

Dirigent Bernard Haitink met de Zilveren Fonograaf

Gérard Verlinden en voorzitter Rob Edwards.
Edisons voor de beste populaire grammofoonplaten zijn dit jaar gewonnen door onder andere Rita Reys en Louis van Dijk, de overleden dirigent van het Metropole Orkest Rogier van Otterloo. Herman van Veen, Barbara Streisand, Andrew Lloyd Webber, The Nits, Terence Trent D'Arby, Trouble Funk, White Snake, John Cougar Mellencamp, Omar & The Howlers, John Hiatt, Linda Ronstad, Dolly Parton, Emmylou Harris en Tom Waits.

ELLY AMELING LIEDCONCOURS 1988: De eerste prijs was voor de Finse sopraan Soile Isokoski. De tweede en derde prijzen gingen naar de sopranen Kym Marsho Amps uit Engeland en Fiona Cameron uit Schotland.
De tenor Nico van der Meel kreeg de prijs voor de beste Nederlandse finalist.

EUROVISIE CONCOURS VOOR JONGE MUSICI 1988: Winnaar was de 14-jarige Oostenrijkse violist Julian Rachlin.

EUROVISIE SONGFESTIVAL: Winnares was de Canadese Céline Dion met het liedje Ne partez pas sans moi. Zij kwam uit voor Zwitserland.

GAUDEAMUSPRIJS 1988: De Zwitserse componist Michael Jarrell voor zijn compositie Instantané's voor groot symfonie-orkest.

GRAMMY AWARDS 1988: De Ierse popgroep U2 heeft twee Grammy Awards ontvangen, voor de beste langspeelplaat The Joshua Tree en voor het beste optreden. Hiermee kreeg U2 meer waardering dan popidolen als Prince en Michael Jackson. Whitney Houston ontving een Grammy als beste vrouwelijke popster. Sting kreeg de prijs voor de beste pop-zangprestatie met Bring on the Night.
Dirigent Sir Georg Solti won zijn zesentwintigste Grammy Award voor de beste concertopname met zijn vertolking van de Negende symfonie van Beethoven. Pianist Vladimir Horowitz ontving voor Horowitz in Moscow zijn eenentwintigse Grammy voor de beste klassieke opname.
De Zuid-Afrikaanse a-capella groep Ladysmith Black Mambazo won een Grammy voor de langspeelplaat Shaka Zulu in de catagorie beste traditionele volksmuziek. De groep kreeg bekendheid door een gastoptreden op Paul Simons Graceland.
Jack Nicholson ontving een onderscheiding voor zijn vertolking van de vertelling The Elephants Child.

GROTE PRIJS VAN NEDERLAND 1988: De popgroep One Track Charlie

HENRI DE WOLF JAZZPRIJS 1988: De Groningse tenorsaxofonist Johan Huizing.

KONINGIN ELISABETHCONCOURS VOOR VOCALISTEN 1988: Winnares was de Poolse sopraan Aga Winska. die tevens de prijs voor oratorium ontving. Tweede werd de Amerikaanse Janice Thompson en de Nederlander Huub Claessens kreeg de derde prijs alsmede de prijs voor Liedkunst.

MATTHIJS VERMEULENPRIJS 1988: Joep Straesser, voor zijn compositie Uber Erich M.

NEDERLANDSE MUZIEKPRIJS 1988 De hoornist Jakob Slagter

VOCALISTEKCONCOURS VAN DEN BOSCH 1988: Winnares was de Canadese sopraan Adrianne Pieczonka in de categorie opera. In de categorie lied ging de eerste prijs naar de Duitse sopraan Ruth Ziesak.

WESSEL ILCKENPRIJS 1988: De trompettist Ruud Breuls uit Urmond in Zuid-Limburg.

ZILVEREN FONOGRAAF 1988: Dirigent Bernard Haitink. voor zijn grote bijdrage aan de fonografische industrie en het volwassen worden van de grammofoonplaat.

Theater, film, radio en TV

AANMOEDIGINGSPRIJS CHOREOGRAFIE 1988: De dansgroep Cloud Chamber voor de theaterproduktie The twilight club. eerste deel van de trilogie Privat & public acts

AANMOEDIGINGSPRIJS VAN DE STICHTING DANSERSFONDS 1988: De danser Rubin Brugman van het Rationale Ballet en de danseres Marion Vijn van Scapino.

ALBERT VAN DALSUMPRIJS 1988: Gerardjan Rijnders, artistiek leider van de Toneelgroep Amsterdam.

AMERICAN DIRECTORS GUILD AWARD 1988: Bernardo Bertolucci voor zijn film The last emperor.

ARLECCHINO 1988: Theo Pont, voor zijn bijdragende rol in Hitchcocks driesprong van auteur/regisseur Frans Strijards.

BOB SCHOLTE RING 1988: Gerard Cox.
De wisselprijs wordt om het jaar toegekend aan een zanger(es) die met het Nederlandstalige lied op de voorgrond is getreden.
De ring werd voor het eerst uitgereikt in 1984, een jaar na het overlijden van de zanger Bob Scholte, aan Benny Neyman. In 1986 kwam hij in het bezit van Harry Slinger van de groep Drukwerk.

CABARETPRIJS 1988: Titus Tiel Groenestege en Bavo Galema. het duo Frisse Jongens. voor hun voorstelling Ons Lowietje heeft een engel gezien.

CÉSARS 1988: Au revoir les enfants van Louis Malle, in zeven categorieen: Beste film, beste regie. beste scenario en vier technische afdelingen.
De beste vrouwelijke hoofdrol was die van de actrice Anémone in Le grand chemin; beste acteur was Richard Bohringer in dezelfde film. Anémone heeft de onderscheiding geweigerd.
Als beste buitenlandse film werd aangewezen The last emperor van Bartoli Bertolucci.

Filmregisseur Louis Malle (l.) wordt gefeliciteerd door Faye Dunaway en Yves Montand mrt de zeven Césars voor zijn film Au revoir les enfants.

CHARLOTTE KOHLERPRIJS 1988: Judith Herzberg. voor haar toneelstuk Leedvermaak.

CHOREOGRAFIEPRIJS 1988: Rudi van Dantzig, artistiek leider van het Nationale Ballet, voor zijn verdiensten bij de herinstudering van Het Zwanenmeer.

COLOMBINA 1988: Els Ingeborg Smits, voor haar ondersteunende rol in Hitchcocks Driesprong van auteuriregisseur Frans Strijards.

EMMY AWARDS 1988: De serie Thirtysomething is bekroond met vier Emmy Awards, de hoogste Amerikaanse onderscheiding voor televisieprogramma's. Deze door ABC geproduceerde serie over twee yuppies oogstte de afgelopen tijd niet alleen lof van critici maar ook van psychiaters.
De ook in Nederland uitgezonden serie L.A. Law kreeg twee Emmy's, drie minder dan vorig jaar.
Andere series die onderscheidingen kregen zijn Frank's Place en The Wonder Years.
De prijs voor de beste acteur ging naar Richard Kiley, de ster van A Year in the Life.
Tyne Daly, een van de hoofdrolspeelsters in de serie Cagney and Lacey, kreeg voor de vierde maal in haar loopbaan een Emmy als beste actrice.
Andere voor hun acteren bekroonde laureaten waren Michael J. Fox uit Family Ties (voor de derde keer), Beatrice Arthur en Estelle Getty uit Golden Girls. John Larroquette uit Night Court en Patricia Wettig uit Thirtysomething.
Als beste TV-documentaire bekroond werd een programma over Anne Frank, De laatste zeven maanden.
De film van de Nederlander Willy Lindwer is een coproduktie van Lindwers maatschappij AVA, de TROS en de BRT. In de film vertelt een aantal vrouwelijke medegevangenen van Anne Frank over de laatste maanden van haar leven in de concentratiekampen Westerbork en Bergen-Belsen, waar zij in maart 1945 overleed.

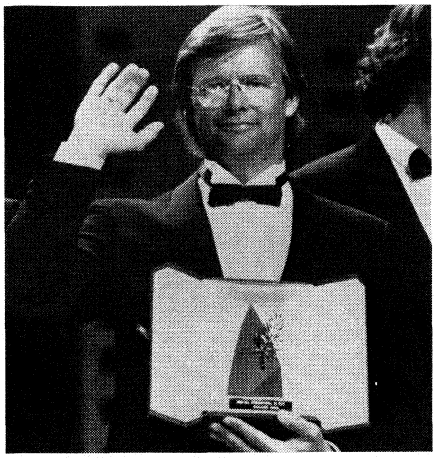
EUROPAPRIJS VOOR THEATER 1988: De Britse regisseur Peter Brook.

EUROPESE FILMPRIJZEN 1988: Dit jaar zijn deze prijzen voor het eerst toegekend. Een van de winnaars was de Nederlandse actrice Johanna ter Steege voor de beste vrouwelijke bijrol in de film Spoorloos van Geurge Sluizer.
In tegenstelling tot de Amerikaanse Oscars worden de Europese Filmprijzen niet door vakgenoten toegekend, maar door een uit zeven personen bestaande jury. Deze jury stond deze eerste keer onder voorzitterschap van actrice Isabelle Huppert.
De prijs voor de beste film ging tot veler verrassing naar de Poolse inzending Krótki film o zabijaniu (Gij zult niet doden) van Krzysztof Kieslowski, die in Cannes net de Gouden Palm gemist had.
De Deense winnaar van de hoofdprijs in Cannes. Pelle Erobreren. werd nu bedeeld met twee ,,Europese Oscars", voor acteur Max von Sydow en voor de beste nieuwe acteur. Pelle Hvenegaard.
Twee prijzen waren er ook voor Der Himmel uber Berlin (regisseur Wim Wenders en de 87-jarige bijrolacteur Curt Bois) en voor de Spaanse produktie Mujeres al borde de un ataque de nervios (beste ,jonge" film en actrice Carmen Maura).
Louis Malle won de scenarioprijs voor Au revoir les enfants en de Georgische art directors G. Aleksi-Mesjisjivili, N. Sandoekeli en S. Gogolasjvili ontvingen de onderscheiding voor de beste technische bijdrage in Sergei Paradzjanovs Asjik Kerib.
Om het feit te corrigeren dat The Last Emperor. de grote winnaar tijdens de laatste Amerikaanse Oscar-uitreiking, niet voor een prijs was voorgedragen, gaf de jury een speciale vermelding aan regisseur Bernardo Bertolucci. Ook de Russische componist Joeri Chanin kreeg een speciale prijs voor de film Dni zatmenia (Duistere dagen).
In een nog niet geheel vlekkeloos verlopend programma van ruim drie uur werd de Europese film hartstochtelijk aanbevolen in de belangstelling van het televisiepubliek. Daartoe dienden met name de uitreiking van drie speciale onderscheidingen: een carriereprijs aan acteur Marcello Mastroianni, een prijs van verdienste aan regisseur Sir Richard Attenborough en een hommage aan Ingmar Bergman, die een van zijn zeldzame publieke verschijningen in het openbaar voor de goede zaak over had.
Aan het slot van de avond maakte de Hongaarse regisseur Istvan Szabo namens een twintigtal illustere Europese collega's de oprichting bekend van een Europese kring van filmmakers, die wellicht in de toekomst als Europese pendant van de Academy of Motion Picture Arts and Sciences de organisatie van de jaarlijkse uitreiking van de Europese filmprijzen ter hand zal nemen.

FILMFESTIVAL VAN CANNES 1988: De jury van het 41ste Internationale Filmfestival van Cannes heeft alle voorspellingen teniet gedaan

Johanna ter Steege (l.) krijgt een Europese filmprijs uitgereikt door DDR-acteur Rolf Hoppe (m.)en actrice Senta Berger.

De Deense regisseur Bille August met de Gouden Palm, die hij in Cannes won.

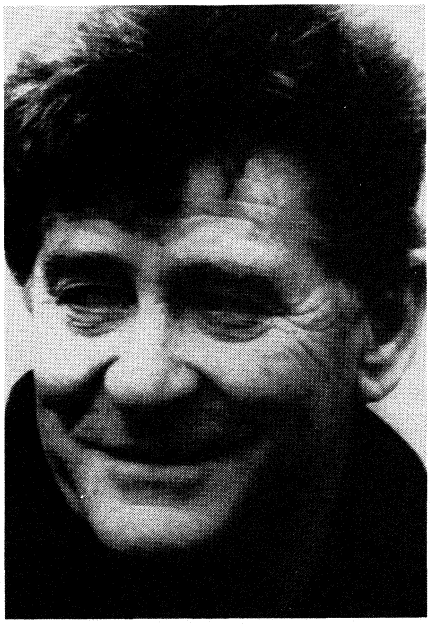
door Pelle Erobreren (Pelle de Veroveraar) van de Deense regisseur Bille August met de Gouden Palm te bekronen.
De film die algemeen in Cannes begroet werd als een uitschieter, zowel in politiek, artistiek als commercieel opzicht. was het regiedebuut van de Britse cameraman Chris Menges, A World Apart.
De film. naar de autobiografische herinneringen van de blanke Zuidafrikaanse anti-apartheidsactiviste Shawn Slovo, ontving twee van de belangrijkste troostprijzen: de Grote speciale Juryprijs en de prijs voor de beste actrice, die ex aequo werd toegekend aan de hoofdrolspeelsters Jodhi May, Linda Mvusi en Barbara Hershey. De laatste won het afgelopen jaar in Cannes dezelfde bekroning voor haar rol in Shy People.
De acteursprijs werd toegekend aan de Amerikaan Forest Whitaker voor zijn vertolking van jazzmusicus Charlie Parker in Clint Eastwoods biografie Bird.
Van de overige favorieten in de competitie om de Gouden Palm moest Gij zult niet doden van de Pool Krzysztof Kieslowski met de gewone juryprijs genoegen nemen en El Sur van de Argentijn Fernando E. Solanas met de regieprijs.
De Gouden Camera voor het beste debuut werd toegekend aan de Indiase Mira Nair voor Salaam Bombay.
Voor het eerst sinds de bekroningen van Bert Haanstra's korte films in de jaren vijftig beklom een Nederlander het wodium van het Cannesfestival om een prijs in ontvangst te nemen. Producent Denis Wigman accepteerde. namens regisseur Peter Greenaway van Drowning by Numbers, de prijs voor de beste artistieke bijdrage op technisch gebied.

FILMFESTIVAL VAN LOCARNO 1988: Het Gouden Luipaard, de hoofdprijs. werd ex aequo toegekend aan Distant voices. still lives van de Brit Terence Davies en Schmetterlinge van de Westduitser Wolfgang Becker.
Een Zilveren Luipaard kwam terecht bij de Indiase film De ramp (Halodhia Choraye Boadhan Khai) van Jahnu Barua.
De derde prijs, een Bronzen Luipaard, was voor Nasser Taghvai uit Iran voor zijn film Kapitein Khorschid (Nakhoda Korschid).
Een tweede Bronzen Luipaard werd toebedeeld aan de Westduits-Zwitserse co-produktie Schlaflose Nachte van Marcel Gisler.
De prijs voor de beste acteur ging naar Indra Bania uit India.
Speciale vermelding van de jury kregen Herinnering (Kyoshu) van Takehiro Nakajima uit Japan en Family viewing van Atom Egoyan uit Canada.

FILMFESTIVAL VAN VENETIE 1988: De Gouden Leeuw ging naar de Italiaanse regisseur Ermanno Olmi voor zijn film La leggenda dei santo bevitore
De speciale prijs van de jury werd toegekend aan de film Champ de Thiaroyé van de Senegalees Ousmane Sembene,
De Ziiveren Leeuw werd verleend aan de Griekse regisseur Theo Angelopoulos voor Landschap in de mist.
Beste actrices waren Shirley MacLaine in Madame Sousatzka van John Schlesinger en Isabelle Huppert in Une affaire de femmes van Claude Chabrol.
Als beste acteurs beschouwde de jury Don Ameche en Joe Mantegna, hoofdrolspelers in Things change van Davis Mamet.
De bijzondere Gouden Leeuw voor een bij het leven van de cineast ai klassiek geworden oeuvre weid verleend aan Joris Ivens.

FILMFESTIVAL VAN WEST-BERLIJN 1988: De Gouden Beer werd toegekend aan de Chinese film Hong Gaoliang (Rode sorghum) van regisseur Zhang Yimou.
Andere prijzen, de zogenaamde Zilveren Beren, deelde de jury onder voorzitterschap van de Italiaanse criticus Guglielmo Biraghi uit aan: de twintig jaar oude Sowjet-produktie Kommissar van Aleksandr Askoldow (speciale juryprijs). de Amerikaanse regisseur Norman Jewison (Moonstruck), de artistieke kwaliteiten van de Argentijnse film De schuld van Miguel Pereira. de Poolse film Matka Krolow van Janusz Zaorski.
Ook de Amerikaanse actrice Holly Hunter en de Oostduitse acteurs Jòrg Pose en Manfred Moeck (ex aequo) werden onderscheiden met een Zilveren Beer voor hun rol in respectievelijk Broadcast News en Einer trage des Anderen Last.

GOLDEN GLOBES 1988: Bernardu Bertolucci kreeg vier Golden Globes voor zijn film The last Emperor.
Beste film in de categorie musical en komedie was Hope en Glory van de Brit John Boorman.
De prijzen voor de beste acteerprestaties gingen naar Michael Douglas in Wallstreet, Sally Kirkland in Anna, Robin Williams in Good morning Vietnam en Cher in Moonstruck.
Beste bijrollen waren die van Sean Connery in The untouchables en Olympia Dukakis in Moonstruck.
Beste buitenlandse film was Mijn leven als hond uit Zweden.

Errnanno Olmi, winnaar van de Gouden Leeuw op het filmfestival van Venetië.

Brits filmacteur Sir Alec Guinness met een speciale Gouden Beer, die hem op het filmfestival van West-Berlijn was toegekend voor zijn carrière.

Bij de prijzen voor TV-produkties werden de Nederlander Rutger Hauer, voor zijn rol in Escape from Sobibor, en de Britse actrice Tracey Ullman, voor de show met haar naam. onderscheiden.
De Cecil B. de Milleprijs voor het levenswerk van een artiest kwam terecht bij de acteur Clint Eastwood.

GRAND PRIX FLORENCE GOULD 1988: De etnograaf en filmer Jean Rouch en de filmregisseur Luc Bresson.

GROTE PRIJS VAN DE NEDERLANDSE FILM 1988: De film Spoorloos van George Sluizer.
Deze bewerking van Tim Krabbé's novelle Het gouden ei kreeg ook de persprijs.
Drie Gouden Kalveren, een benaming die het bestuur van de Filmdagen liever vervangen ziet worden door Grote Prijs van de Nederlandse film, werden toegekend aan de produktie Van geluk gesproken. Ze gingen naar regisseur Pieter Verhoeff, acteur Michiel Romeyn en actrice Marijke Veugelers.
Als beste korte film werd aangewezen Vuurdoop van Sander Francken en als beste documentaire De wording van Cherry Duyns.
De vakprijs voor de beste geluidsman was bestemd voor Tom Tholen.
De jury onder voorzitterschap van Mies Bouhuys kende een speciale prijs toe aan El amor es una mujer gorda (Love Is A Fat Woman) van de in Nederland wonende Argentijnse regisseur Alejandro Agresti. De film. mede geproduceerd door Kees Kasander en Denis Wigman, werd opgenomen in Argentinie.

GOUDEN ROOS VAN MONTREUX 1988: De TV-produktie The strike van de Britse TV-maatschappij Channel four. Deze produktie kreeg ook de persprijs.
De Zilveren Roos ging naar de Sowjet-produktie Eiland van vergane schepen.
De Bronzen Roos werd toegekend aan de Nederlandse produktie Kinderen voor kinderen, gemaakt door de VARA en in Montreux gepresenteerd onder de vlag van de NOS.
De prijs van de stad Montreux voor de leukste produktie was voor Tres estrelles van de Catalaanse omroep.
In de competitie voor onafhankelijke producenten won Startest X-TRA van de Zwitserse maatschappij blackbox AG.

GOUDEN THEATERDANSPRIJS 1988: Han Ebbelaar voor zijn rol in het Zwanenmeer bij het Nationale Ballet. De Zilveren prijs kwam

terecht bij Catherina Allard voor haar rollen in Arenal en Bolero bij het Nederlands Dans Theater.

HANS CHRISTIAN ANDERSENPRIJS 1988: De in Tsjechoslowakije geboren Nederlandse choreograaf Jiri Kylian, voor zijn ballet l'Enfant en les sortileges: de Franse ballerina Sylvie Guillem voor haar vertolking van Odette/Odile in het Zwanenmeer: de danser Irek Mukhamedow van het Bolshoi-ballet voor zijn rol in Spartacus; en Sir Frederick Ashton, Jerome Robbins en Peter Martins voor hun belangrijke bijdragen aan de balletkunst

HANS SNOEKPRIJS 1988: Theo Terra en Servaes Nelissen, voor hun voorstelling Zwanedons.

JAN NELISSENPRIJS VOOR POPPENSPEL 1988: Marijke Meijer, voor haar voorstelling Klaasje nergens anders.

JOHAN KAARTPRIJS 1988: De acteur John Lanting ,,voor diens jarenlange inspanning om middels het Theater van de Lach de kluchtkunst op zo'n professioneel hoog mogelijk niveau uit te oefenen."

LAURENCE OLIVIER AWARDS 1988: De acteur Micheal Gambon, bekend van de TV-serie The singing detective, voor zijn rol in A view from the bridge bij het National Theatre.
Dame Judi Dench voor haar rol in Anthony and Cleopatra, eveneens bij het National Theatre.
Het beste toneelstuk van 1987 was volgens de jury, bestaande uit publiek en critici, het satirische Serious money van Caryl Churchill, dat zich afspeelt in het financiële hart van Londen.
De musical van het jaar is Follies van Stephen Sondheim, de uiterst succesvolle reprise van een produktie die eerder op Broadway slechts matig werd ontvangen.
De balletprijs ging naar Trisha Brown voor haar produkties in het danstheater Sadler's Wells en de operaprijs was voor de uitvoering van Lady Macbeth of Mtsensk van Sjostakowitsj door de English National Opera.
Een speciale onderscheiding ter herinnering aan Observer-criticus Kenneth Tynan, werd toegekend aan het internationale theaterfestival in het National Theatre waar gezelschappen uit Duitsland (Schaubuhne), Japan, Zweden en Rusland optraden.
De acteur Ian MacKellen maakte van de rechtstreekse BBC-uitzending gebruik om te wijzen op de gevaren van de Local government bill.
De protesten uit de kunstwereld zijn gericht op clause 28, waarin de ,,promotie van homosexualiteit" wordt verboden.
De regeling is vooral bedoeld tegen uitlatingen van homoleraren op scholen, maar door de vage formulering zouden ook instituten als bibliotheken en theaters kunnen worden vervolgd als ze volgens lokale autoriteiten werk van homovriendelijke aard verspreiden.
McKellen, die ook inzamelingsacties organiseert voor de AIDS-kliniek London Lighthouse oogstte een demonstratief applaus voor zijn waarschuwing.

LOUIS DELLUCPRIJS 1988: Michel Deville, voor zijn film La lectrice.

LOUIS d'OR 1988: Carol van Herwijnen, voor zijn rol in Om het af te leren van Harold Pinter.

LUCHINO VISCONTI AWARD 1988: Stanley Kubrick.

MIMEPRIJS 1988: De Friese groep Suver Nuver.

MR. H.G. VAN DER VIESPRIJS 1988: De auteur Gerben Hellinga. voor zijn TV-spel Geluk.

MUSICALPRIJS 1988: De Nederlandse produktie van Cats.

NIPKOWSCHIJF 1988: De makers van het VPRO-Tv-programma De laatste voorziening Maarten Schmidt en Thomas Doebele.

OEUVREPRIJS 1988: Guus Hermus.

OSCARS 1988: The last emperor van Bernardo Bertolucci kreeg de Oscar voor de beste regie en. samen met Mark Peploe. die voor de beste scenariobewerking.
The Last Emperor ontving nog zeven andere Oscars (beste film, decors. kostuums, montage, muziek, camera en geluid).
Slechts een andere film dan the Last Emperor kreeg meerdere Oscars: de door Norman Jewison geregisseerde romantische komedie Moonstruck werd bekroond voor het beste originele scenario, de vrouwelijke hoofdrol van Cher en de vrouwelijke bijrol van Olympia Dukakis.
De Oscar voor de beste mannelijke hoofdrol en bijrol gingen respectievelijk naar Michael Douglas voor Wall Street en Sean Connery voor The Untouchables.
Troostprijzen waren weggelegd voor het publieksucces Dirty Dancing (beste originele song, ,,The Time Of My Life"), Innerspace (beste visuele trucage) en Bigfoot and the Hendersons (beste make-up).
Tegen de verwachting in ging de prijs voor de beste niet-Engelstalige film niet naar Louis Malle's Au revoir les enfants, maar naar de Deense produktie Babettes Gaestebud, een bewerking door Gabriel Axel van een novelle van Isak Dinesen.
Een klein troostprijsje ontving de door onze landgenoot Paul Verhoeven geregisseerde Hollywoodfilm RoboCop. Weliswaar ontgingen de film officiele Oscars in de categorieen geluid en montage waarvoor een nominatie toegekend was, hij kreeg een zogenaamde technische Oscar uitgereikt voor de montage van de geluidseffecten.
Staande ovaties bezorgde het illustere publiek onder meer aan regisseur Billy Wilder. die de even prestigieuze als honoraire Irving Thalberg Award in ontvangst mocht nemen.

De Britse acteur Michael Crawford met zijn Tony Award.

Regisseur Bernardo Bertolucci (l.) laat acteur Robin Williams even zijn Oscar vasthouden.

PERSPEKTIEFPRIJS 1988: De regisseur en muzikant Mark Timmer.

PISUISSEPRIJS 1988: Patty Trossel. voor haar muziek-theaterprogramma La Pat.
De laureaat. die ten tijde van het toekennen van de prijs nog studeerde aan de Kleinkunstacademie te Amsterdam. heeft geweigerd de prijs te aanvaarden. Zij vond het in strijd met de opleiding, dat aan één enkele leerling een prijs wordt toegekend. terwijl de studenten dikwijls samenwerken.

PROSCENIUMPRIJS 1988: Sacha Bulthuis en Willem Wagter, voor hun rollen in Ghetto van Sobol bij theatergroep De Appel.

PUBLIEKSPRIJS VAN HET THEATERFESTIVAL IN ROTTERDAM 1988: De Koninklijke Vlaamse Schouwburg. voor de voorstelling Romeo en Julia in de regie van Dirk Tanghe.

PULITZERPRIJS 1988: Alfred Uhrey, voor zijn toneelstuk Driving miss Daisy.

SCHEVENINGEN CABARETPRIJS 1988: Youp van 't Hek, voor zijn programma Hond op het ijs.

THEO D'ÓR 1988: Sigrid Koetse, voor haar rol in Bakeliet van Gerardjan Rijnders bij Toneelgroep Amsterdam.

TONY AWARDS 1988: De musical The Phantorn of the opera van Andrew Lloyd Webber

heeft zeven Tony's gewonnen. De ..Oscars" voor Broadway-produkties werden voor de 42ste maal uitgereikt. Voor regisseur Harold Prince was het zijn zestiende Broadway-onderscheiding en hij werd daarmee de meest gelauwerde theaterman aller tijden.
Het Engelse kassucces kreeg verder Tony's voor de beste acteur en vrouwelijke hoofdrolspeelster - Michael Crawford en Judy Kaye - en voor decor, belichting en kostuums.
Naaste concurrenten in de prijzenslag waren de eveneens Britse produkties Into the Woods en Anything goes, een reprise van Cole Porters musical. Van hun tien nominaties zagen zij er elk „slechts" drie gehonoreerd.
Beste toneelstuk werd John Dexters enscenering van Madame Bufferfly, met drie Tony's.
Bij de uitreiking werd ook een hommage gebracht aan de vorig jaar juli aan AIDS overleden Michael Bennett, choreograaf en regisseur van de langst lopende Broadway-produktie aller tijden A Chorus Line.

VLAAMS-NEDERLANDSE TONEELSCHRIJFPRIJS 1988: Frans Strijards, voor zijn stuk Hitchcocks driesprong.

ZILVEREN REISSMICROFOON 1988: De omroep TROS, voor zijn literaire hoorspelen, zoals de serie Vestdijk-spelen van het seizoen 1987-1988.

WETENSCHAP EN TECHNIEK

PRIJZEN

ALBERT EINSTEINPRIJS 1988: Prof. dr. D. de Wied, hoogleraar farmacologie en president van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen, en de Amerikaanse onderzoeker prof. dr. F.E. Bloom.

ALEX DE TOCQUEVILLE PRIJS 1988: Lord Derek Rayner uit Groot-Brittannie.
De prijs is voor de eerste maal toegekend door het Europese Instituut voor Bestuurskunde in Maastricht ter gelegenheid van het vijfjarige bestaan van deze instelling.
De Engelse zakenman Lord Rayner kreeg de prijs omdat hij geheel in de geest van De Tocqueville na de Tweede Wereldoorlog een grote bijdrage heeft geleverd aan het doorvoeren van moderne managementmethoden in het staatsbestuur en nieuwe wegen heeft aangegeven voor een niet met de mond beleden, maar met daden bewezen waarachtige democratie, aldus het juryrapport.
Lord Rayner is vanaf 1984 voorzitter van het bedrijf Marks and Spencer.

ALEXANDER VON HUMROLDTPRIJS 1988: Uit West-Duitsland de natuurkundige Erhard W. Fischer, de romanist Hans Robert Jauss. de wiskundige Joachim Schwermer en de informaticus Ulrich Trottenberg: uit Frankrijk Jean-Marie Basset van het Instituut voor katalyseonderzoek van de Universiteit van Lyon, Jean Guern van het laboratorium voor plantenfysiologie in Gif-sur-Yvette, Jean Lemaitre van het Instituut voor mechanica en technologie van de Universiteit van Parijs en de protestantse theoloog Pierre Prigent uit Straatsburg.

BALZANPRIJS 1988: Voor toegepaste botanica in gelijke delen Michael Evenari uit Israël en Otto Ludwig Lange uit West-Duitsland; voor vergelijkende literatuurwetenschap René Etiemble uit Frankrijk; en voor sociologie Shmuel N. Eisenstadt uit Israël.

BROUWERMEDAILLE 1987: De Russische wiskundige Joeri I. Mann, voor zijn werk op het gebied van de getaltheorie.

CINO DEL DUCAPRIJS 1988: De Franse filosoof Henri Gouhier.

D.A.THIEMEPRIJS 1988: Dr. L. de Jong. voor de reeks Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog. De prijs wordt toegekend door de Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels.

EUROPESE RESEARCHPRIJS 1988 Dr Marcel Borgers
Met zijn medewerkers heeft deze Belgische onderzoeker een methode ontwikkeld om de werking van nieuwe geneesmiddelen te onderzoeken in geïsoleerde hartcellen in plaats van proefdieren
Zijn methode maakt het mogelijk de werking van 30 tot 40 verschillende stoffen te onderzoeken op de geisoleerde hartcellen van één hart. Voor een dergelijk onderzoek waren tot nu toe vele proefdieren nodig.
De Europese onderzoeksprijs is ingesteld door de Europese Federatie van de Farmaceutische Industrie (EFPIA).

FARMACOLOGIEPRIJS 1988: R. van de Straat, scheikundige, voor zijn proefschrift over de pijnstiller paracetamol.

GOETHE PRIJS 1988: De Franse demograaf Alfred Sauvy.

H.P. HEINEKENPRIJS 1988: Thomas R. Cech, hoogleraar in de biochemie aan de Universiteit van Colorado, voor zijn „baanbrekend onderzoek" op het gebied van de biologische katalysatoren, in het bijzonder voor zijn ontdekking van enzym-eigenschappen bij RNA, het erfelijk materiaal van de levende cel.

JOHAN DE LA COURTPRIJS 1988: K. Citroen.
Deze prijs, 25.000 gulden groot, is ingesteld door de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW).
Hij krijgt de prijs voor zijn publikaties over de geschiedenis van de Nederlandse edelsmeedkunst.
De aanmoedigingsprijs (10.000 gulden) ging dit keer naar D. Duco voor zijn werken over de Nederlandse kleipijp.
De prijzen zijn bestemd voor onderzoek dat niet tegen betaling is verricht. Voor bekroning komt in aanmerking een groot oeuvre, een levenswerk of een uitzonderlijke wetenschappelijke prestatie.

KYOTOPRIJS 1988: De Amerikaanse taalkundige Noam Chomsky. de Westduitse sanskritist Paul Thieme en Amerikaanse deskundige op het gebied van kunsimatige intelligentie John McCarthy.

LASKERPRIJS 1988: De moleculair biologen Thonias Cech van de Universiteit van Colorado en Phlipp Sharp van het Massachusets Institute of Technology; de toxicoloog Vincent Dole; en senator Lowell Weicker (Connecticutt, Rep.).

LOMONOSSOW MEDAILLE 1988: De Amerikaanse natuurkundige John Bardeen. De medaille wordt toegekend door de Academie van wetenschappen van de Sowjet-Unie.

MERCK SHARP EN DOHMEPRIJS 1988: Daniel Guillaume uit Luik, die voor het eerst aantoonde, dat in epileptische haarden een afwijking van de gliacelmembraan kan worden vastgesteld.

NOBELPRIJS VOOR ECONOMIE 1988: De Fransman Maurice Allais, voor zijn ,.baanbrekende bijdragen aan de throrie van de markten en doelmatig gebruik van hulpbronnen".
Maurice Allais is op 31 mei 1911 in Parijs geboren.
Hij heeft gestudeerd aan de École polytechnique en vervolgens aan de École nationale superieure des mines.
Zijn intellectuele levensloop lijkt een beetje op die van Tinbergen. de enige Nederlander die deze Nobelprijs won.
Net als Tiribergen, die natuurkunde studeerde, maar onder de indruk van de Grote Depressie koos voor de economie, keerde Allais zijn opleiding tot ingenieur de rug toe na een bezoek in de jaren dertig aan de Verenigde Staten. Na het zien van dichte fabrieken en werkloze arbeiders besloot hij economie te studeren.
..Ik zag de economische wetenschap als een manier om mensen te helpen. ik wilde proberen hun levensomstandigheden te verbeteren en een remedie te vinden tegen de vele problemen in de wereld", zo vertelde hij op 18 okt. journalisten in Parijs.
Allais werd in 1944 hoogleraar voor economische analyse aan de Ecole nationale superieure des mines in Parijs. Tevens werd hij directeur van het onderzoeksinstituut van de Ecole Normale. Enkele jaren later kreeg hij bovendien de leiding van de centrale staatsonderzoeksraad Centre Nationale de la Recherche Scientifique (CNRS).
Allais verrichtte een reeks opdrachten voor de Franse overheid. Zo analyseerde hij de voorwaarden voor doelmatig gebruik van middelen bij de nationale spoorwegmaatschappij SNCF en het staatselektriciteitsbedrijf Electricité de France.
Maurice Allais vestigde zijn reputatie met twee omvangrijke werken, „A la Recherche d'une Discipline Economique" (1943) en „Economie et Intérêt" (1947).
Op basis van deze studies ontstond een school van Franse economen die zijn theorieën toepaste op het besturen van grote overheidsmonopolies.

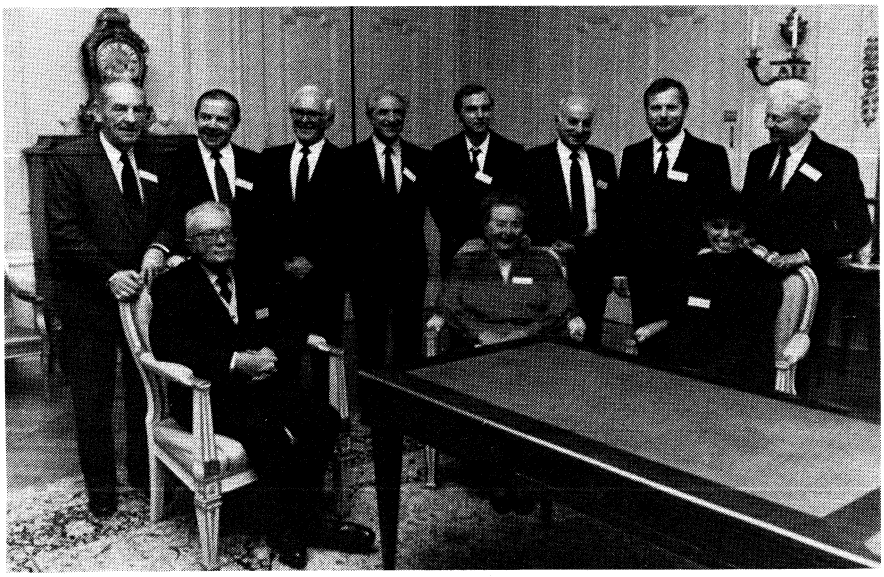
NOBELPRIJS VOOR GENEESKUNDE 1988: Sir James W. Black (Groot-Brittannie),Gertrud B. Elion (VS) en George Herbert Hitchings (VS) voor „belangrijke doorbraken op therapeutisch gebied."

James W. Black is in 1924 in Schotland geboren. Hij is achtereenvolgens werkzaam geweest aan de universiteiten van Singapore en Glasgow, voordat hij in 1958 in dienst trad van de farmaceutische industrie, eerst bij ICI Pharmaceuticals (1958-1964) en vervolgens bij Smith Kline and French (tot 1973).
In laatstgenoemde jaar werd hij hoogleraar farmacologie aan het University College in Londen. In 1978 we d hij directeur voor therapeutisch onderzoek bij het laboratorium van de Wellcome Foundation te Beckenham (Groot-Brittannië).
Hij is hoogleraar analytische farmacologie aan King's College Hospital Medical School in Londen.

Gertrud Belle Elion is op 25 jan. 1918 in New York geboren.
Zij is afgestudeerd in de geneeskunde aan de Brown-universiteit.
In 1944 is zij in dienst getreden van de Wellcome Research Laboratories in North Carolina.
Zij heeft farmacologie gedoceerd aan de Duke University en ven-olgens aan de universiteit van North Carolina.

George Hitchings is op 18 april 1905 geboren in Hoquiam in de staat Washington.
Hij is in 1942 in dienst getreden bij de Wellcome Laboratories in North Carolina, waar hij in 1968 hoofd onderzoek werd, hetgeen hij is gebleven tot zijn pensionering in 1975.

De ontdekkingen van het drietal hadden betrekking op de ontwikkeling van medicijnen tegen uiteenlopende aandoeningen, zoals angina pectoris, hoge bloeddruk, maagzweren, leukemie. jicht en sommige infectieziekten.

Nobelprijs-laureaten 1988. Staande v.l.n.r. George Hitchins (geneeskunde). Johann Deisenhofer (scheikunde), Sir James Black (geneeskunde). Jack Steinberger (natuurkunde), Robert Huber (scheikunde). Melvin Schwarz (natuurkunde) en Leon Lederman (natuurkunde).
Zittend v.l.n.r. Maurice Allais (economie), Gertrud Elion (geneeskunde) en Om-Kalthoum Mahfouz. dochter van Naguib Mahfouz. winnaar van de Nobelprijs letterkunde, die niet zelf naar Stockholm was gekomen.

De ontwikkeling van deze medicijnen was ook van fundamenteel wetenschappelijke betekenis. omdat ze was gebaseerd op rationeel inzicht in de fysiologische en biochemische processen in de cel.
Eerdere medicijnen waren slechts varianten op bekende natuurlijke verbindingen.

NOBELPRIJS VOOR NATUURKUNDE 1988: Leon Lederman. Melvin Schwarz en Jack Steinberger (allen VS), voor hun werk op het terrein van het neutronenonderzoek.

Leon Lederman is op 15 juli 1922 in Buffalo geboren.
Hii heeft gestudeerd aan de Columbia Universiteit in New York. waar hij in 1951 promoveerde en in 1958 tot hoogleraar werd benoemd.
Sinds 1979 is hij directeur van het Fermi National Accelerator Laboratory in Batavia bij Chicago.

Melvin Schwarz is op 2 nov. 1932 in New York geboren.
Hij heeft gestudeerd aan de Colurnbia Universiteit in New York.
In 1966 werd hij hoogleraar natuurkunde aan de Stanford Universiteit.
Thans staat hij aan het hoofd van zijn eigen onderneming, Digital Pathways Inc. in Mountain View in Californie, gespecialiseerd in informatica.

Jack Steinberger is op 25 mei 1921 in Bad Kissingen (Duitsland) geboren. Hij is Amerikaans staatsburger.
Hij heeft gestudeerd aan de Universiteit van Chicago.
Van 1950-1971 was hij hoogleraar natuurkunde aan de Columbia Universiteit. In dat laatste jaar trad hij in dienst van het Europese deeltjesversnellerscentriim CERN in Genève.

Het trio heeft in de jaren zestig belangrijke bijdragen geleverd aan het elementaire-deeltjes onderzoek.
De (dit jaar verhoogde) prijs van 400.000 dollar is toegekend vanwege hun ontwikkeling van de ,,neutrinobundel-methode" en het aantonen van .,dedoublet-structuur van de leptonen voor de ontdekking van het muon neutrino".

Het idee voor de neutrinobundel-methode ontstond tijdens een koffiepauzegesprek in het begin van de jaren zestig, toen het trio werkte aan de Columbia Universiteit in New York.

NOBELPRIJS VOOR SCHEIKUNDE 1988: Johann Deisenhofer, Robert Huber en Hartmut Michel (allen Bondsrepubliek Duitsland).

Johann Deisenhofer is op 30 sept. 1943 in Zusamaltheim in Beieren geboren.
Hij is afgestudeerd in de biochemie in 1947 aan het Max Planck Instituut.
Van 1974-1987 heeft hij onderzoek verricht. Sinds 1988 is hij onderzoeker aan het medisch instituut Howard Hughes in Dallas (Texas).

Robert Huber is op 20 febr. 1937 in Munchen geboren.
Van 1963-1972 was hij verbonden aan het Max Planck Instituut in Martinsried. In het laatste jaar werd hij benoemd tot directeur-onderzoek aan de Technische Universiteit van Munchen. In 1972 keerde hij als divisiehoofd terug naar het Max Planck Instituut. Van 1976-1987 was hij hoogleraar aan de TU van Munchen en vanaf 1987 is hij directeur van het Max Planck Instituut.

Hartmut Michel is op 18 juli 1948 in Ludwigsburg geboren.
Hij is in 1977 afgestudeerd aan de Universiteit van Wurzburg.
Van 1979-1987 was hij als onderzoeker verbonden aan het Max Planck Instituut in Martinsried. In 1988 werd hij directeur van de divisie biofysica van het Max Planck Instituut in Frankfurt Main.

Zij delen de hoogste wetenschappelijke onderscheiding met een geldwaarde van 400.000 dollar voor hun onderzoek naar de structuur van de fotosynthetische centra in de bladgroenkorrels van planten waar lichtdeeltjes worden opgevangen ten behoeve van de fotosynthese.
De fotosynthese is het belangrijke biologische proces waarbij energie uit zonlicht wordt omgezet in chemische energie.

ROBERT KOCHPRIJS 1988: Prof. Donald Metcalf uit Australie, voor zijn bijdrage aan het kankeronderzoek.

SIGMUND FREUDPRIJS 1988: Carl Friedrich von Weizsacker, voor zijn filosofische en natuurwetenschappelijke geschriften.

SPEURWERKPRIJS 1987: Prof. dr. F. Rummel, hoogleraar fysische geodesie aan de Technische Universiteit Delft, voor zijn wetenschappelijk onderzoek naar het zwaartekrachtveld van de Aarde.

WOLF PRIJS 1988: Roger Penrose. wiskundige en natuurkundige, verbonden aan de Universiteit var, Oxford. en Stephen Hawking, natuurkundige, verbonden aan de Universiteit van Cambridge, voor hun onderzoek naar de ,,big bang" theorie over het ontstaan van het heelal.

ZILVEREN ACADEMIEPENNING 1988 van de Koninklijke Academie van Wetenschappen: Prof. dr. C.A. van den Beld en dr. C. le Pair.

De bekroonden zijn oud-directeur van het Centraal Planbureau, respectievelijk directeur van de stichting Technische wetenschappen.
Van den Beld krijgt de onderscheiding vooral voor zijn verdiensten op het gebied van de economische-modellenbouw. Hiervan ging een grote praktische en theoretische uitstraling uit, aldus de Academie.
Le Pair ontvangt de penning wegens zijn verdiensten voor de wetenschapsbeoefening in ons land. Hij heeft grote belangstelling voor wetenschapsbeleid. In talrijke voordrachten en publikaties laat hij volgens de Academie een zeer onafhankelijk en gezaghebbend geluid horen.

NECROLOGIEËN

ADLER, HANS GUNTHER (2-7-1910 Praag, Tsjechoslowakije - 24-8-1988 Londen, Engeland) Tsjechisch-Engels geleerde en dichter.

Hans Gunther Adler overleefde tijdens de Tweede Wereldoorlog vier jaar vernietigingskampen in onder meer Theresienstadt, Auschwitz en Buchenwald.
Na de oorlog emigreerde hij naar Engeland, waar hij zich als historicus bezig hield met het nazisme en zijn achtergronden. In Praag stichtte hij het joods museum.
Tot zijn literaire werken behoren de vertelling Eine Reise (1962)en de bundel Stimme und Zuruf (1980).
Veel bekendheid verwierf Adler met zijn historische studies Das Antlitz einer Zwangsgemeinschaft-Theresienstadt (1955), Die Juden in Deutschland (1960) en Der verwaltete Mensch (1974).

ALVAREZ, LUIS WALTER (13-6-1911, San Francisco, Verenigde Staten - 1-9-1988 Berkeley, Californië, Verenigde Staten) Amerikaans fysicus.

Luis Alvarez studeerde natuurkunde aan de universiteit van Chicago en verrichtte daarna onderzoek aan de Berkeley universiteit in Californië, waar hij in 1945 hoogleraar werd. In de voorafgaande jaren had Alvarez meegewerkt aan de ontwikkeling van de atoombom in het onderzoekcentrum in Los Alamos. In 1959 werd hij benoemd tot hoofd van het laboratorium voor stralingsonderzoek in Berkeley.
In 1968 ontving Alvarez de Nobelprijs voor Natuurkunde voor zijn bijdrage aan de natuurkunde van de elementaire deeltjes, in het bijzonder voor de ontdekking van een groot aantal resonantiestadia.
Alvarez hield zich ook bezig met het ontwikkelen van navigatie-apparatuur en optische en elektronische systemen.

In de jaren zeventig ontwikkelde hij samen met zijn zoon Walter de theorie dat het uitsterven van de dinosaurussen zo'n 65 miljoen jaren geleden het gevolg was geweest van een komeetinslag. die klimatologische veranderingen teweeg had gebracht.

ASHTON, FREDERICK WILLIAM MALLANDAINE (17-9-1904 Guayaquil, Ecuador - 18-8-1988 Suffolk, Engeland) Brits choreograaf en oprichter Royal Ballet.

Frederick Ashton groeide op in Lima, Peru. Toen hij in deze plaats de Russische ballerina Anna Pawlowa had zien optreden, ontstond zijn verlangen zelf danser te worden. In 1919 kwam Ashton naar Engeland. Hij kwam in dienst bij een exportfirma en narn danslessen bij Leonid Massine en Marie Rambert. In 1925 debuteerde hij als danser in een kleine rol in de revue Riverside Nights. In dezelfde revue werd zijn eerste kleine choreografie, A tragedy of fashion (1926). opgenomen.
Zijn eerste grote succes kreeg Ashton in i931 met zijn ballet Façade. Een jaar later begon hij balletten te schrijven voor het Vic-Wells Ballet van Ninette de Valois, en in 1933 werd hij de vaste choreograaf van dit gezelschap.
Zijn invloed op de dansstijl van dit gezelschap, dat later het Royal Ballet werd, en op topballerina Margot Fonteyn werd bepalend voor de ontwikkeling van het Engelse klassieke ballet. Ashton zette een ontwikkeling in gang van romantische, lichtvoetige en sierlijke balletten, die zijn handelsmerk werden.
Tot zijn bekendste werken behoren Cinderella. Sylvia. Ondine, La fille mal gardée. The two pigeons, Romeo and Juliet, Daphnis and Chloe, Marguerite and Armand.
Ashton wordt beschouwd als een van de grootste choreografen van de 20ste eeuw.

BALS, HUUB (1937 - 13-7-1988 Utrecht) Nederlands cinefiel en oprichter Filmfestival Rotterdam.

Huub Bals begon zijn filmloopbaan in 1939, toen hij als assistent-bedrijfsleider in dienst kwam bij het Utrechtse bioscoopconcern Wolff. Als publiciteitschef van de onderneming organiseerde hij tussen 1966 en 1972 vier maal de Cinemanifestatie, een filmweek waarop ook de relatief onbekende makers van vertoonde films werden uitgenodigd.

Frederick Ashton

In 1972 maakte Bals dr overstap naar Rotterdam, waar onder auspiciën en met financiële ondersteuning van de Rotterdamse Kunststichting een jaarlijks terugkerend festival van door de cornnierciele distributeurs gepasseerde films tot stand kwam. In Bals' woorden: „een podium voor de eigenzinnige film".
Gedragen door de enthousiaste reacties van een steeds groeiend publiek. pers eri (!«kale! overheid, bouwde Bals zijn terrein verder uit. Een jaarlijkse filmorgie was riiet genoeg; de films moesten het hele jaar door te zien zijn in door de Westduitse Gemeindekinos geïnspireerde „filmhuizen". Het eerste filmhuis. 't Hoogt in Utrecht. opende in 1973 onder de directie van Bals zijn deuren.
Bals was in de jaren zeventig het trek- en paradepaard van ren heuse beweging: (?? in het Vrije Circuit verzamelde filmhuizen. die voor een groot deel door Film international geïntroduceerde en in eigen beheer gedistribueerde films vertoonden. De commerciéle bioscopen trokken profijt van die beweging en gingen er langzamerhand toe over de filius van de .,bande a Bals" zelf te vertonen. Verdeeldheid in het semi-prnfersionele Vrije Circuit leidde uiteindelijk tot zijn ondergang, en de behoefte van het publiek aan een alternatieve vertoningspraktijk staat inmiddels sterk ter discussie. In 1984 was de distributeur Film International aan de rand van de financiele afgrond terechtgekomen en kon slechts door een kunstgreep - de omzetting van FI in International Art Film - de gesubsidieerde distributie in stand gehouden worden.
Intussen groeide het Filmfestival Rotterdam verder uit tot een massaal bezocht festijn en werd Bals een vooral internationaal in hoog aanzien staande autoriteit. Van Peking tot Rio de Janeiro kent men Joebert of Hoep als iemand die precies weet wat er overal op filmgebied gaande is. Een uitgebreid informatienetwerk van vrienden van ..Rotterdam" hield de toestroom van nieuwe films en regisseurs op gang, ook in de huidige crisisperiode van de ,.vernieuwende" film.
Bals had er alles voor over om de films waarin hij geloofde aan het festival- en filmhuispubliek te kunnen vertonen. Zonder Bals zouden al die grote Japanners. Hongaren. Joegoslaven. Russen en de laatste jaren ook Chinezen nooit in Nederland terechtgekomen zijn. Zijn invloed op de filmconsumptie in Nederland is van onschatbare waarde. w

CARVER, RAYMOND (25-5-1938 Clatskanie, Oregon, Verenigde Staten - 2-8-1988 Port Angeles, Washington. Verenigde Staten) Amerikaans dichter en prozaschrijver.

Raymond Carvers weg naar het schrijverschap was een moeizame. Hij trouwde op zijn negentiende en kreeg twee kinderen. Overdag probeerde hij als houthakker, vrachtwagenchauffeur. fabrieksarbeider en concierge de kost te verdienen - wat nauwelijks lukte - om 's avonds plaats te nemen achter de keukentafel en verhalen te schrijven Gedesillusioneerd dat er van zijn ambities zo weinig was terechtgekomen, en gebukt onder zijn verantwoordelijkheden als vader. begon Carver te drinken. Gaande eg werd hij alcoholist, zijn vrouw ging dezelfde weg, en het huwelijk liep op de klippen.
Alcohol en liefde voor het schrijven hadden hem inmiddels echter samengebracht met de belangrijkste stimulans in zijn literaire carrière, de schrijver en docent creative writing John Gardner. Hoewel Carvers werk niet lijkt op dat van zijn leermeester, is Gardners begeleiding van onschatbare betekenis geweest. Aan hem dankte Carver het zelf ertrouwen en de artistieke integriteit een eigen stijl te ontwikkelen.
De laatste elf jaar van zijn leven waren Carvers gelukkigste. In de zomer van 1977 stopte hij met drinken. Het jaar erna leerde hij de dichteres Tess Gallagher kennen, met wie hij de rest van zijn leven zou doorbrengen, Zijn verhalenbundels Will you please be quiet please? (1976), What we talk about when we talk about lux-e (1981) en Cathedra1 (1983) alsmede een reeks dichtbundels eri essays verschaften hem in toe. nemende niate erkenning. en in i983 maakte een levenslange werkbeurs van 35.000 dollai per jaar een eind aan zijn firianciele zorgen.
Ter gelegenheid van Carvers vijftigste verjaardag werd de bundel Where I'ni calling from uitgegeven: een overzicht van de dertig favoriete verhalen van de schrijver, aangevuld met zeven nieuwe.
Wie de wereld van Raymon Carver binnengaat, ontmoet een categorie mensen met wie liet leven weinig mededogen heeft. Ze zijn te definieren in termen van wat ze niet hebben: werk, liefde. geluk, gemoedsrust, geld. Hun werkelijkheid is zoniet smerig dan toch mistroostig. De toon van de verhalen is meestal melancholiek soms ronduit pessimistisch Niet zelden wordt er gedronken, veel gedronken.
Carver presenteert dit anonieme verdriet iii anekdotisch ogende kort? verhalen. waarin zeer weinig gebeurt, en waarin alledaagse voorwerpen en gebeurtenissen een symbolische of arclietypische betekenis krijgen. Zo kan iets banaals als een kapotte koelkast een failliet huwelijk symboliseren, en het eten van versgebakken broodjes ouders verzoenen met de dood van hun kind. Het is dit vermogen om met minimale middelen en zonder pathos cruciale menselijke ervaringen te verbeelden, dat Carver tot waarschijnlijk de grootste schrijver van zijn generatie maakte.

COLBERT. CLAUDETTE, off. LILY CHAUCHION (13-9-1905 Parijs, Frankrijk - 5-9-1988) Frans-Amerikaans filmster.

Claudette Colbert emigreerde op zesjarige leeftijd met haar ouders naar New York en werkte als danseresje met de ambitie mode-ontwerpster te worden, tot ze door een toeval de kans kreeg te acteren. Haar eerste rollen speelde ze op Broadway; in 1927 debuteerde ze in Hollywood in één van de laatste zwijgende films.
Sinds 1930 speelde Claudette Colbert drie tot vier rollen per jaar, van ingénue tot femme fatale. Cecil B. de Mille, in wiens Romeinse kostuumfilm The Sign of the Cross ze badend in echte melk de rol van Poppaea vertolkte, noemde haar ,,een prachtige. giftige slang".
Toen de spektakelmaker in 1934 de produktie Cleopatra regisseerde, was Colbert zijn logische keuze voor de titelrol. In hetzelfde jaar verscheen ze onder regie van Frank Capra in de elegante komedie It Happened One Night, als de weggelopen erfgename die verliefd wordt op reporter Clark Gable. Die rol leverde haar de Oscar voor de beste actrice van het jaar op.
In 1936 stond Claudette Colbert bekend als de vrouw met het hoogste inkomen van de Verenigde Staten: 302.000 dollar per jaar. Regisseurs bewonderden haar vermogen zelfs in het oppervlakkigste script nog diepte te kunnen suggereren. In een interview zei ze: „Ik probeer in elke rol de clichés te vermijden, een zogenaamd slechte vrouw goede kanten te geven en andersom." Haar natuurlijke chic. de exotische attractie van haar Franse afkomst, haar zachte gelaatstrekken die slechts van één kant (de mooiste) mochten worden gefotografeerd, en de uitdagende blik in haar bruine ogen maakten Claudette Colbert tot een schoonheidsideaal. waardoor haar veelzijdigheid als filmactrice soms over het hoofd werd gezien.
Hoewel ze een groot aantal dramatische rollen speelde, blijft ze vooral bekend als de intelligente. gevoelige comédienne in de screwball comedies van de jaren dertig. waarin vrouwen voor het eerst de kans kregen enig zelfstandig gedrag te vertonen.
Iri de jaren vijftig speelde ze haar laatste rollen: daarna trok ze zich terug op het eiland Barbados en liet zich zelden meer zien.

DELDEN, LEX VAN, off. ALEXANDER ZWAAP (10-9-1919 Amsterdam - 1-7-1988 Amsterdam) Nederlands componist en journalist.

Na het gymnasium te hebben doorlopen ging

v

Lex van Delden medicijnen studeren, een studie die hij in de oorlog moest afbreken omdat hij weigerde de zogenaamde „loyaliteitsverklaring" te ondertekenen. Al vanaf zijn jeugd was Van Delden geinteresseerd in muziek. Zijn eerste „compositie" schreef hij op elf-jarige leeftijd toen hij ziek in bed lag. Hij studeerde piano bij Cor de Groot en hij leerde zichzelf componeren.
Van Delden schreef in 1938 de liederencyclus l'Amour voor een wonderlijke bezetting: sopraan, vijf fluiten, klarinet en strijktrio. het werd opus 1. Na de oorlog componeerde hij balletten voor het dansgezelschap Op Vrije Voeten. Later richtte h:; met anderen het Scapino ballet op, waarvoor hij ondermeer De Gouden Zwaan componeerde. In 1947 werd hem de Amsterdamse Muziekprijs toegekend voor zijn compositie Rubaiyat.
Van Delden schreef muziek voor zeer verschillende bezettingen: harmonie en fanfare orkesten, kamermuziekensembles en koren. Voor verschillende harp-composities kreeg hij tot drie keer toe een prijs van de Northern California Harpists Association. In de jaren vijftig en zestig was zijn werk regelmatig in de Nederlandse concertzalen te horen, daarna raakte het wat op de achtergrond.
Van Delden was jarenlang aan Het Parool verbonden. Hij was bij dit dagblad actief als muziekcriticus. chef van de kunstredactie en als muziekredacteur. Daarnaast bekleedde hij tal van functies in het muziekleven.
Hij was onder meer bestuurslid van de Nederlandse sectie van de International Society for Contemporary Music, voorzitter van het Genootschap van Nederlandse Componisten en van de auteursrechtenorganisatie Buma/Stemra. Vooral na de door hem niet geambieerde Vervroegde Uittreding stortte hij zich met hart en ziel op alle maatschappelijke en financiele problemen die met de creatieve arbeid van componisten, tekstschrijvers en uitvoerende kunstenaars te maken hebben.
Bij zijn afscheid van Het Parool in 1982 stak Van Delden niet onder stoelen of banken dat hij een verplichte VUT een ,.inhumane ingreep" vond. „Ik geloof niet dat men goed begrijpt wat het voor een journalist, die vijfendertig jaar niets anders heeft gedaan dan schrijven, betekent om te moeten stoppen."

DONNER, JOHANNES HENDRIKUS (6-7-1927 Den Haag, - 27-11-1988 Amsterdam) Nederlands schaakgrootmeester en publicist.

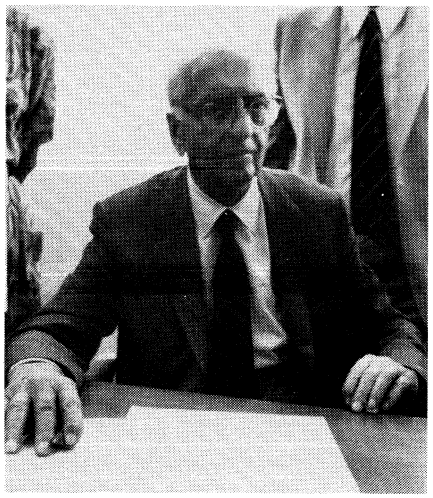
Donner begon zijn loopbaan als schaker bij de Haagse vereniging Discendo Discimus. waarvan hij altijd lid is gebleven. In 1950 bracht hij voor het eerst het toen nog kleinschalige Hoogovenstoernooi op zijn naam. Vier jaar later werd hij voor de eerste keer kampioen van Nederland, een prestatie die hij in 1937 en 1958 herhaalde.
In dat laatste jaar kende de Internationale Schaak Federatie Donner als tweede Nederlander, na Euwe, de titel grootmeester toe. Zijn grootste succes boekte Donner in 1963. Hij won het zilveren Hoogovenstoernooi. dat bij die gelegenheid was uitgebreid tot een veld van achttien grootmeesters. Het jaar ervoor versloeg hij in Varna oud-wereldkampioen Bobby Fischer. In 1965 won hij het IBM-toernooi in Amsterdam.
In de jaren zeventig en tachtig slaagde hij er niet meer in belangrijke toernooien op zijn naam te brengen. Na een toernooi in Spanje werd hij in augustus 1983 door een hersenbloeding getroffen en raakte invalide.
Donner begon met het schrijven van stukjes over schaken in het clubblad van zijn vereniging. Later vulde hij in het dagblad De *Tijd* een schaakrubriek en verzorgde voor die krant ook de verslagen van toernooien.
Van 1975-1983 was Donner schaakmedewerker van de Volkskrant. Ook zat hij in de redactie van het Schaakbulletin.
Donners stukken beperkten zich niet tot schaakonderwerpen, maar besloegen alle onderwerpen die hem interesseerden. Met zijn spottende pen wist hij daarbij geregeld razende reacties uit te lokken.
In 1985 begon Donner, moeizaam tikkend met één vinger, voor het *NRC/H'blad* wekelijkse columns te schrijven.
Een bundeling van deze stukken, die in 1986 verscheen onder de titel Na mijn dood geschreven, bezorgde hem in 1987 de Henriette Roland Holst-prijs.
Verdere publikaties van zijn hand waren: Mulisch naar ik veronderstel, Jacht op een inktvis, De koning. Slecht nieuws voor iedereen.

DORATI, ANTAL (9-4-1906 Boedapest, Hongarije - 13-11-1988 Gerzensee, Zwitserland) Hongaars-Amerikaans dirigent.

Antal Dorati volgde in Boedapest een opleiding aan de Franz Liszt-muziekacademie, waar hij een leerling was van de componisten Zoltan Kodaly en Bela Bartok. Hun muziek zou hij tijdens zijn lange en zeer internationale carrière vele malen uitvoeren.
Dorati. die ook in Wenen studeerde. werd op 18-jarige leeftijd benoemd tot dirigent van de Koninklijke Opera in Boedapest. In 1934 werd hij dirigent van de Ballets Russes in Monte Carlo, in 1940 ging hij naar het Ballet Theater in New York.
Na de Tweede Wereldoorlog was Dorati dirigent in Dallas. Minneapolis, Londen, waar hij het BBC-orkest en het Royal Philharmonic Orchestra leidde, Stockholm, Washington en Detroit.
Ook in Nederland trad Dorati vaak op als gastdirigent. vanaf 1950 bij het Residentie Orkest en vanaf 1952 bij het Concertgebouworkest.
Dorati dirigeerde ook het Rotterdams Philharmonisch Orkest. het Radio Philharmonisch Orkest en het Utrechts Symfonie Orkest. In de Holland Festivals van '52, '56, '61 en '81 dirigeerde hij Bartóks opera Blauwbaards burcht. In 1961 leidde hij bij de Nederlandse Opera Simone Boccanegra van Verdi.
Het bekendst werd Dorati door zijn opnamen van muziek van Haydn, de eerste klassieke componist die werkte in slot Esterháza, tussen Wenen en Boedapest. Dorati had een bijzonder gevoel voor Haydn. die hij tintelend en onderhoudend vertolkte met een levendige en evenwichtige aandacht voor frasering, tempo en dynamiek, zoals ook opviel in zijn opname van Haydns opera La fedelta premiata.
Van 1970 tot 1974 legde Dorati voor het eerst alle 104 symfonieen van Haydn op de plaat vast met de Philharmonia Ungarica, een Weens orkest van Hongaarse vluchtelingen waarmee hij in 1958 en '72 ook in ons land optrad. In totaal maakte Dorati meer dan vijfhonderd grammofoonplaten. Hij werd 29 maal onderscheiden met de Grand Prix du Disque.
Het compositorische oeuvre van Antal Dorati beslaat symfonieen, kamermuziek. soloconcerten, suites, een mis. de symfonische liederencyclus De stemmen en ballet-arrangementen. zoals het befaamde Graduation Ball.
In 1979 schreef Dorati zijn memoires in Notes of seven decades.

ENGELSCHMAN. NIEK alias BOB ANGELO (12-11-1913 Amsterdam - 27-10-1988 Amsterdam) Nederlands oprichter COC.

Niek Engelschman, die acteur was van beroep, was in zijn jeugd actief in de vakbond Mercurius (de voorloper van de huidige Dienstenbond FNV), het AJC (Arbeiders Jeugd Centrale) en de Revolutionair Socialistische Arbeiderspartij
Al voor de oorlog verliet Engelschman deze partij. Hij werd zich bewust van zijn homoseksuele voorkeur en daarmee van het isolement waarin hij verkeerde. In die tijd werd homoseksualiteit doodgezwegen. Er werd nauwelijks over gepubliceerd, over gepraat, over nagedacht. De zeldzame keren dat er over werd gesproken of geschreven. was het in afkeurende zin.

Enzo Ferrari

Engelschman wilde zijn politieke energie liever besteden aan het doorbreken van die situatie. Met enkele vrienden gaf hij voor de oorlog een rondschrijven uit waarin hij het tijdschrift *Levensrecht* aankondigde. De inval van de Duitsers verhinderde dat het echt zover kwam. Engelschman dook onder en ging in het verzet.
In 1946 kwam *Levensrecht* alsnog uit. Tegelijk werd een lezerskring opgericht onder de naam Shakespeareclub. Die lezerskring werd snel omgezet in een vereniging, het Cultuur en Ontspanningscentrum, de voorloper van het huidige COC. Engelschman heeft er altijd naar gestreefd de vereniging zowel te laten dienen als ontmoetingscentrum voor homo's als een beweging die opkomt voor politieke rechten van een minderheid.
De weerstand tegen de vereniging. de leden en het bestuur was aanvankelijk groot. Jarenlang werden de activiteiten nauwgezet gevolgd door zedenpolitie en justitie. Intimidatie van bestuursleden werd niet geschuwd. Engelschman. die aanvankelijk optrad in de vereniging en publiceerde onder het pseudoniem Bob Angelo, heeft zelf ook onder zware druk gestaan. Hij werkte na de oorlog voor de KRO als hoorspelacteur. Toen de omroep lucht kreeg van zijn werk voor het COC werd hij ontslagen. Dertig jaar later ontving Engelschman alsnog excuses van de KRO-leiding.
Engelschman was 20 jaar lang (tot 1966) voorzitter van het COC. Bij het veertigjarig bestaan van de vereniging werd Engelschman door minister Brinkman van WVC koninklijk onderscheiden. Met die onderscheiding werd voor het eerst openlijk waardering geuit van de kant van de overheid voor de betekenis die het COC in Nederland heeft voor de emancipatie van homoseksuelen en respect getoond voor de manier waarop mensen als Engelschman vlak na de oorlog moeizaam vochten tegen toen algemeen heersende vooroordelen over homoseksualiteit.

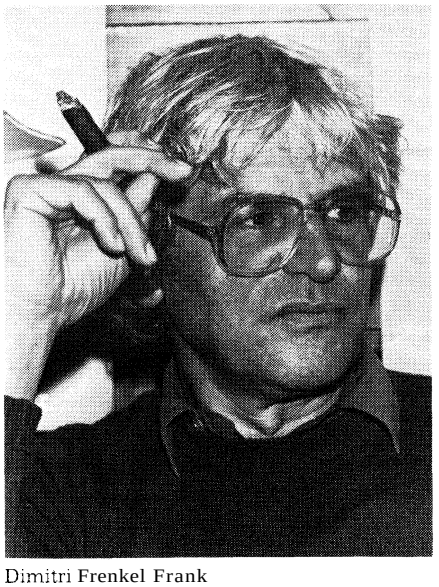
FERRARI, ENZO (18-2-1898 Modena, Italië - 14-8-1988 Modena. Italië) Italiaans auto-ontwerper.

Enzo Ferrari werd al op jonge leeftijd door zijn vader meegenomen naar autoraces in Bologna. Hij trad als mecanicien in dienst bij Alfa Romeo en nam zelf in 1919 plaats achter het racestuur. In 1923 boekte hij zijn eerste zege. Toen hij in 1932 stopte, bij de geboorte van zijn zoon, had hij 13 overwinningen op zijn naam staan.
In 1929 had Ferrari zijn eigen renstal opgezet, de Scuderia Ferrari, waar hij met Alfa Romeo's startte. De eerste echte Ferrari, een twaalfcilinder, werd in 1947 gemaakt. De eerste grote zege volgde in 1949 bij de 24 Uren van Le Mans. Begin jaren vijftig was Ferrari onverslaanbaar. In

de seizoenen 1952 en 1953 won het merk alles, veertien wedstrijden achter elkaar.
Toen Ferrari in 1969 zijn firma liet overnemen door Fiat hadden zijn wagens meer dan 4.000 overwinningen behaald. Beroemde coureurs als Ascari, Fangio, Hawthorne, Hill, Surtees, Lauda, Villeneuve en Pironi waren goed voor 9 wereldtitels en 93 Grand Prix-overwinningen. Negen keer zegevierde een Ferrari in Le Mans. De keerzijde van de medaille was dat meer dan een dozijn coureurs in zijn rode bolides het leven liet. Na het drama in de Mille Miglia van 1951. een stratenrace over 1000 mijl waarbij de Spaanse coureur De Portago, diens bijrijder Nelson en 9 toeschouwers om het leven kwamen. werd Ferrari beschuldigd van doodslag, maar hij werd vrijgesproken.
Na de dood van zijn zoon? Dino in 1956 verkoos Ferrari een rol op de achtergrond.

E'RENKEL FRANK, DIMITRI (1928, Munchen Duitsland - 18-10-1988 Hilversum, Nederland) Nedeilands schrijver en regisseur

Diinitri Frenkel Frank kwam op jeugdige leeftijd met zijn vader en zijn broer naar Nederland. Hij studeerde Romeins recht, k am als acteur niet veel verder dan een paar kleine rolletjes bij het Nederlands Volkstoneel. werkte als toneelmedewerker bij *de* Telegraaf, schreef tientallen hoorspelen en voorzag in zijn levensonderhoud als copywriter. Het reclamebureautje dat hij in de jaren vijftig samen met Herman Pieter de Boer en Hans Ferrée oprichtte. blonk uit in het maken van onderkoelde campagnes zonder knieval naar de consument. Later, toen hij bij het bureau Prad werkte, schreef Frenkel Frank onder meer de Bijenkorf-advertenties die het warenhuis zo'n modern imago gaven.
In de jaren zestig schreef hij zijn eerste toneelstukken. waarvan bijvoorbeeld Blaffen tegen de maan, Spinoza, De Polyester Polka en Spiegels nog regelmatig op het repertoire staan vanwege hun speelbaarheid, niet alleen bij Nederlandse amateurgroepen, maar ook bij beroepsensembles in het buitenland. Hij was in die periode één van de drie redacteuren van het satirische televisieprogramma Zo is het toevallig ook nog eens een keer en vervolgens werkte hij in Hadimassa samen met onder meer Kees van Kooten en Wim de Bie.
Dimitri Frenkel Frank was ook verantwoordelijk voor de tekst van tv-series als Caesar en Cleo en Een zekere Jozefien en schreef een groot aantal tv-spelen, waaronder De Liefdeswacht, De steen en Herendubbel. Tot zijn oeuvre als toneelschrijver behoren In de holte van

Dimitri Frenkel Frank

je arm, Bedden, Lipstick. De polyester polka en Blaffen tegen de maan.
Begin jaren tachtig stapte Frenkel Frank over naar de Nederlandse speelfilm. In 1981 verscheen zijn film Hoge hakken, echte liefde, in 1982 De Boezemvriend, en in 1985 volgde De ijssalon, een oorlogsfilm waarvoor hij veel waardering oogstte.
Zijn laatste grote project was het libretto voor de musical Tsjechov, die hij samen met Robert Long schreef.

FRIED. ERICH ((i-,?-l921Wenen, Oostenrijk - 22-11-1988 Baden-Baden, West-Duitsland) Oostenrijks-Engels dichter.

Erich Fried emigreerde in 1938, na de Anschluss van Oostenrijk bij nazi-Duitsland, naar Engeland. Zijn vader en grootmoeder waren toen al door de Gestapo vermoord.
In Londen was hij vele jaren werkzaam als commentator van de Duitstalige programma's van de BBC.
Fried publiceerde zijn eerste dichtbundel in 1944 onder de titel Deutschland. Gedichte. In totaal schreef hij meer dan twintig poëziebundels, die alle hoge oplages haalden.
Na het verschijnen van de bundel Und Vietnam und in 1966 werd Fried al snel de nestor van de geengageerde Duitse poëzie. Keer op keer zorgde hij met zijn gedichten en controversiële lezingen voor literaire .,schandalen", en zijn kritici maakten hem uit voor politiek agitator. Fried bekritiseerde in zijn lyriek echter zo el linkse als rechtse dogmatici en in het openbaar zette hij zich in voor een humane behandeling van alle politieke extremisten.
Fried was ook zeer produktief als vertaler in het Duits van werken van onder meer John Synge, Arnold Wesker. Dylan Thomas. T.S. Eliot en William Shakespeare.
Hij won vele literaire prijzen. waaronder in 1987 de Buchnerprijs van de Duitse Academie voor Taal en Literatuur.

FROBE, GERT off KARL-GEI HART FROBER (25-2-1913 Planitz, Duitsla id - 5-9-1988 Munchen, West-Duitsland) Duits acteur

Gert Fröbe begon zijn carrière als violist in het Berlijnse uitgaansleven van de jaren dertig. Later werd hij leerlingdecorontwerper bij het Dresdener Staatstheater en vanaf 1937 stond hij op het toneel.
In 1948 maakte Fröbe zijn filmdebuut in Berliner Ballade, waar hij gestalte gaf aan de symboolfiguur Otto Normalverbraucher. In de daaropvolgende jaren speelde hij in een aantal Franse films, zoals Les héros sont fatigués (1955), Typhon sur Nagasaki (1956) en Charmant Garçons (1957).
In 1958 speelde hij de sinistere kindermoordenaar in de Durrenmatt-verfilming Es geschah am hellichten Tag. In die tijd kreeg hij ook bekendheid door zijn vertolking van dr. Mabuse. en door zijn rol in de fil Das Madchen Rosemarie (1958).
Naarmate zijn lichaamsomvang toenam verscheen Gert Frobe steeds vaker als Duits officier in internationale filmprodukties (The longest day, 1962. Paris brule-t-i:?. 1966) of als de karikatuur van de dikke Duitse druktemaker met het rood aanlopende hoofü in kluchtige films als Those magnificent men in their flying machines (1964) en Chitty Chitty Bang Bang.
Van de meer dan honderd filmrollen die Frobe speelde. behoort die van de machtswellusteling Goldfinger uit de gelijknamige James Bondfilm uit 1964 tot een van zijn bekendste.

HAMENGKU BUWOhTO IX. SULTAN VAN JOGJAKARTA off DORODJATOEN (12-4-1912 Jogjakarta Nederlands Indië - 2-10-1988 Washington Verenigde Staten) Indonesisch vorst en staatsman

„Henk" Dorodjatorn studeerde in Leiden indologie alvorens hij in 1940 zijn vader opvolgde als sultan van Jogjakarta en Hamengku Buwono IX werd.

Sultan Hamengku Buwono IX

In maart 1942 werd hij door de Japanse legercommandant Imamura Hitoshi onder de titel Jogja Ko in zijn ambt bevestigd.
Toen eind 1948 Nederlandse troepen bij het begin van de tweede politionele actie de Republikeinse hoofdstad Jogja bezetten, weigerde de sultan iedere vorm van samenwerking met de bezetters. die hadden gehoopt de stad te kunnen losweken van de andere republikeinse gebieden. Jogjakarta werd daarentegen een bastion van het verzet en de Kraton (het paleiscomplex) een schuilplaats voor verzetsstrijders.
Vanaf 1946 vervulde de sultan ministersposten in republikeinse gebieden. Hij maakte ook deel uit van de republikeinse delegatie op de rondetafelconferentie in Den Haag, waar Nederland instemde met de soevereiniteitsoverdracht.
Vanwege zijn aandeel aan de onafhankelijkheidsstrijd mocht Hamengku Buwono in 1949 zijn positie behouden, terwijl de andere sultanaten werden opgeheven. Tot 1952 fungeerde hij met een korte onderbreking als vice-premier en minister van defensie. Hij trok zich vervolgens lange tijd terug uit het centrum van de politieke macht, totdat Soekarno hem in 1964 benoemde tot minister van toezicht op de financiën.
Na de staatsgreep van december 1965 werd de sultan opgenomen in het leidende driemanschap. waartoe ook minister van buitenlandse zaken Adam Malik behoorde. Zijn laatste benoeming was die tot vice-president in 1973.
Vijf jaar later trok Hamengku Buwono zich, vermoedelijk uit onvrede over de corruptie in het overheidsapparaat .,om gezondheidsredenen" terug uit de politiek
Met Hamengku Buwono was het sultanaat in Indonesie uitgestorven. Er werd geen opvolger voor hem aangewezen.

KLAASMAN, ROB (22-1-1944 - 13-12-1988) Nederlands t.~-programmamaker.

Rob Klaasman was een van de gezichtsbepalende programmamakers bij de VPRO-televisie, waar hij bijna 20 jaar werkzaam was.
Zijn naam was verbonden aan programma's als Berichten uit de samenleving, Hollands Spoor, Machiavelli. Himalaya en Diogenes. De laatste jaren was hij verantwoordelijk voor een aantal culturele produkties, waaronder enkele Holland Festival-uitzendingen.

KWEKSILBER, WILLY, pseudoniem: HEINZ (HAN) WIELEK (13-3-1912, Keulen. Duitsland - september 1988) Duits-Nederlands criticus, schrijver en strijder tegen het fascisme.

Willy Kweksilber kwam in 1933, het jaar dat Hitler aan de macht kwam, als vluchteling naar Nederland. Hij werd journalist bij *Het* Volk en was actief in de Exil-uitgeverij
Kweksilber gold als een toonaangevend filmcriticus en een uitmuntend kenner van de Duitse literatuur. In 1935 verscheen onder zijn redactie een bloemlezing met gedichten van Duitse ballingen: Verse der Emigranten. Na de Tweede Wereldoorlog verscheen zijn boek De oorlog, die Hitler won.
Kweksilber was de oprichter van de stichting J'accuse. die onder meer nieuwe inhoud wilde geven aan de jaarlijkse dodenherdenking op 4 mei door van deze dag een ,,politieke dag" te maken, een waarschuwing tegen het nog steeds levende fascisme.
Duitsland en het fascisme hebben hem nooit losgelaten. In 1976 was hij een van de mede-auteurs van het boek Bondsrepubliek, voorbeeld of waarschuwing, waarin hij parallellen trok tussen West-Duitsland en het Duitsland van voor de Tweede Wereldoorlog. De herbewapening van de bondsrepubliek baarde hem grote zorgen, vooral omdat de oorlog uiteindelijk niets had veranderd. Nog steeds zag hij diezelfde „lakeimentaliteit" bij de Duitsers, en met lede ogen zag hij hoe alle partijen in West-Duitsland (ook, of vooral de SPD) rechtser en chauvinistischer werden. Terug wilde hij niet meer. ,,De sfeer in Duitsland is vergiftigd en verpest. Het zou mij onmogelijk zijn in deze sfeer te ademen."
In zijn dagelijks werk (van 1945 tot 1977 was hij hoofd van de culturele afdeling van de Sociale Dienst van Amsterdam) zette hij zich in voor de „volksopvoeding". Met tentoonstellingen en concerten wilde hij ook ,,ongeschoolden" bereiken, hun zelfvertrouwen versterken en hen ,,tot genuanceerd denken brengen".
Willy Kweksilber was van 1973 tot 1978 voor de PvdA lid van de Eerste Kamer.

LEMNITZER, LYMAN LOUIS (29-8-1899 Honesdale, Pennsylvania, Verenigde Staten - 12-11-1988 Washington. Verenigde Staten) Amerikaans opperbevelhebber van de NAVO in Europa.

Lemnitzer, die in 1920 slaagde voor het officiersexamen aan de militaire academie van West Point. deed tussen de beide wereldoorlogen dienst bij de kustartillerie in de Verenigde Staten en de Filippijnen en klom geleidelijk op in rang.
In maart 1941 werd hij door gen. Marshall naar Washington ontboden, waar hij kwam te werken in de afdeling voor de ,.planning" van het ministerie van oorlog. In 1942 vergezelde hij gen. Mark Clark naar Noord-Afrika. om met de Fransen over steun of ten minste een neutrale houding te onderhandelen. In 1943 nam Lemnitzer deel aan de operaties op Sicilie en werd hij benoemd tot plaatsvervangend stafchef van veldmaarschalk Alexander. Hij voerde in 1945 in Zwitserland geheime onderhandelingen met de Duitsers, die leidden tot de overgave van de Duitse legers in Italie en Zuid-Oostenrijk.
Na de oorlog keerde Lemnitzer naar Washington terug, waar hij aanvankelijk binnen het comité van chefs van staven. later als tweede commandant van de krijgsschool zich bezighield met de bestudering van de atoomoorlog. In 1949 werd hij benoemd tot directeur van het nieuwe bureau voor militaire hulpverlening van het ministerie van defensie, in welke functie hij ertoe bijdroeg het Congres ervan te overtuigen dat de landen van West-Europa deze hulp dienden te ontvangen.
Voordat hij naar Korea werd gezonden, behaalde Lemnitzer op 51-jarige leeftijd zijn parachutisten-brevet. Na een verblijf van twee jaar in Korea werd hij in 1952 opnieuw belast met de leiding van de ,,planning" en de militaire studies op het Pentagon. In 1955 werd hij als opvolger van gen. Taylor bevelhebber van de Amerikaanse troepen in het Verre Oosten. In 1957 werd hij plaatsvervangend stafchef van

Een archieffoto uit 1974 van Takeo Miki

het leger onder gen. Taylor die hij in 1959 als stafchef opvolgde.
In 1960 benoemde president Eisenhower Lemnitzer tot voorzitter van de verenigde chefs van staven. Deze benoeming betekende het einde van de strategie van de ,,massale vergelding" van admiraal Radford, die de verdediging vooral op de marine en luchtmacht had opgebouwd. Lemnitzer daarentegen deelde het standpunt van gen. Taylor, nl. een terugkeer tot de ,,klassieke oorlogvoering" met beperkte operatieterreinen.
In 1962 werd Lemnitzer door president Kennedy benoemd tot opperbevelhebber van de Amerikaanse en de NAVO-strijdkrachten in Europa.
Gedurende de zes jaar waarin hij deze functie bekleedde werd hij met diverse crises geconfronteerd, zoals de Russische inval in Tsjechoslowakije in 1968 en de Franse beslissing uit de NAVO te stappen in 1966.
In juli 1969 ging Lemnitzer met pensioen.

MAY, LIZZY SARA, off. LISSIE SARA MAIJ (28-1-1918 Sloten 10-12-1988) Nederlands schrijfster en dichteres.

Lizzy Sara May debuteerde in 1956 met enkele verhalen en beschouwingen in de bundel Welterusten.
Een jaar later verscheen haar eerste dichtbundel Blues voor voetstappen. Hierop volgde een lange stroom verhalen, gedichten en romans.
In haar romans Vader en dochter (1977) en De blauwe plek (1979) beschreef zij de geschiedenis van een Amsterdams joods gezin tussen 1917 en 1947.
Lizzy Sara May was ook balletdanseres en mimekunstenares en schreef hierover onder meer in de verhalenbundel Dansen op het koord (1965).
Zij publiceerde ook enkele televisie-spelen en een kinderboek: De parels van het parlement (1960).
Verdere publikaties: Het dubbelspoor, De belegering, Waarom loopt de klok rond, Wacht u voor de hond, Depressionisme.

MIKI, TAKEO (17-3-1907 het eiland Shikoku, Japan - 14-11-1988 Tokio, Japan) Japans politicus en oud-premier.

Takeo Miki studeerde handel, recht en literatuur aan universiteiten in Japan en in de Verenigde Staten.
In 1937 maakte hij zijn debuut als Japans jongste parlementslid. Hij behield zijn zetel 51 jaar onafgebroken.
Miki, die al vroeg in zijn politieke carriere de reputatie verwierf een pacifist te zijn, bekleedde diverse ministersposten. In het kabinet Katayama (1947-1948) was hij minister van posterijen en telecommunicatie. In het eerste kabinet Sato (juni 1965-december 1966) was hij minister van internationale handel en industrie en daarna, van februari 1967 tot oktober 1968, minister van buitenlandse zaken. In het eerste kabinet Tanaka (juli-december 1972) was hij vicepremier.
In december 1974 werd Miki gekozen tot voorzitter van de Liberale Democratische Partij en volgde hij Tanaka op als premier. Tijdens zijn tweejarige ambtsperiode na het parlement onder meer een wet aan over controle op politieke fondsen en kwam de afspraak tot stand dat de defensieuitgaven van Japan niet zouden uitstijgen boven de een procent van het bruto nationaal produkt. Ook tekende Japan in die periode het verdrag tegen de verbreiding van nucleaire wapens.
Miki kreeg in 1976 te maken met het corruptieschandaal rond de vliegtuigmaatschappij Lockheed. Hij pleitte persoonlijk voor een diepgaand onderzoek, dat er uiteindelijk toe leidde dat oud-premier Tanaka ervan werd beschuldigd twee miljoen dollar te hebben opgestreken voor vliegtuigen, verkocht aan de Japanse luchtvaartmaatschappij All Nippon Airways.
Vrees dat het onderzoek een einde zou maken aan de overheersende rol van de Liberale Democratische Partij (LDP) in de Japanse politiek, leidde tot de vorming van een anti- en een pro-Miki kamp. Beide groepen namen afzonderlijk deel aan de parlementsverkiezingen van 1976. De LDP verloor haar meerderheid en kon zich slechts dankzij steun van acht onafhankelijke parlementariers in de regering handhaven. Miki trok de consequenties en trad af.

MITCHELL, JOHN (15-9-1913 Detroit, Verenigde Staten - 9-11-1988 Washington. Verenigde Staten) Amerikaans minister van justitie.

John Mitchell had het grootste deel van zijn carriere als advocaat in New York gewerkt toen hij door een fusie van zijn kantoor met dat van Richard Nixon in 1967 de toekomstige president leerde kennen. In 1968 maakte Nixon hem leider van zijn verkiezingscampagne en een jaar later minister van justitie.
In zijn nieuwe functie begon Mitchell vrijwel meteen activiteiten te ontplooien die later door de verschillende rechtbanken werden beschouwd als strijdig met de grondwet.
Aanvankelijk waren die voornamelijk gericht tegen tegenstanders van de oorlog in Vietnam en tegen militante zwarten. Daarna ook tegen ambtenaren en journalisten die ervan werden verdacht ,,schadelijke informatie" te hebben laten uitlekken of te hebben gepubliceerd.
Ten slotte richtte Mitchell zijn maatregelen ook tegen politici zoals George Wallace of George McGovern die een bedreiging zouden vormen voor Nixons positie die toen penibel werd geacht.
Op 27 januari 1972 werd in het kantoor van de minister van justitie van de Verenigde Staten een plan aangetroffen om zulke tegenstanders uit te schakelen door middel van overvallen, ontvoeringen, sabotage, chantage en inbraak.
Daarbij was ook de inbraak in het kantoor van de Democratische partij in het Watergate-gebouw in Washington. Het was de bedoeling documenten te fotograferen en verborgen microfoons te installeren. Toen bleek dat een eerste inbraak onvoldoende gegevens had opgeleverd, werd een tweede bevolen. Die werd ontdekt en de inbrekers werden gearresteerd. Dank zij een reeks buitengewone ontwikkelingen en de inzet van een paar onderzoekers, werd duidelijk dat was getracht de inbraak in de doofpot te krijgen en de regering-Nixon ging ten onder.
Mitchell was de laatste van de 25 verdachten in de Watergate-affaire die tot gevangenisstraf werden veroordeeld. Hij kreeg negentien maanden wegens samenzwering, belemmering

van de rechtsingang en meineed. In 1979 kwam hij vrij en werd hij iiitgesloten van de balie.
Nooit, niet tegen de pers, niet voor de Senaat. niet voor de rechter. heeft Mitchell toegegeven dat Nixon met de zaak te rnaken heeft gehad. Hij bleef tot het eind toe kalm en keihard. Van zijn huwelijk en zijn carrière bleef niets over en hijzelf ging de cel in. Hij bleef trouw aan Nixon, voor wie hij, zo zei hij, het allemaal had gedaan.

MOERMAN. CORNELIS (6-1-1893 - 27-8-1988 Vlaardingen) Nederlands arts en oncoloog

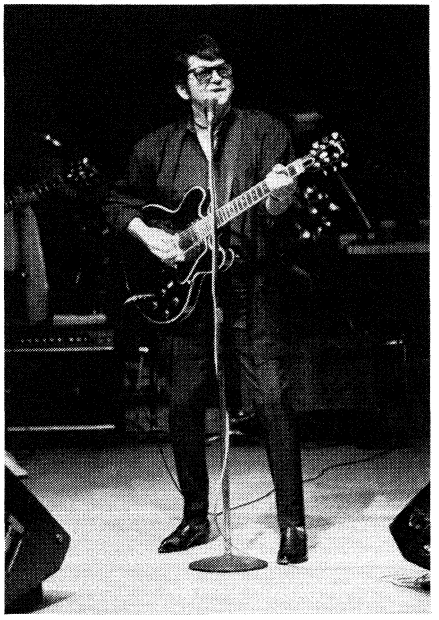
Na enkele maanden diergeneeskunde te hebben gestudeerd, schakelde Moerman over op de studie medicijnen. die hij in 1929 afsloot. Hij vestigde zich als huisarts in Vlaardingerambacht.
Aan de hand van nauwkeurige observaties van zijn postduiven ontwikkelde Moerman een dieet-therapie voor kankerpatienten. Het bleek dat de duiven geen kanker kregen als hij hen inspoot rnet tumorcellen. terwijl andere proef. dieren wel bevattelijk waren. Moerman zocht de verklaring in het voedsel van de duiven. dat vooral uit granen bestond. In het dieet dat hij kankerpatienten voorschreef waren voedingsmiddelen als vlees, vis. koffie, thee. alcohol en tabak taboe: het bestond voornamelijk uit peulvruchten, volkorenbrood, verse groenten. vruchten, zilvervliesrijst en zuivel, aangevuld met andere stoffen die de stofwisseling van de mens in een hernieuwd evenwicht moesten brengen.
Medische tijdschriften weigerden artikelen van Moerman op te nemen, omdat deze niet zouden voldoen aan de eisen die aan wetenschappelijke publikaties werden gesteld. In 1949 gaf hij in eigen beheer een boekje uit met zijn empirische bevindingen onder de titel Na duisternis zij er licht.
De Moerman-therapie, die in eerste aanleg uit de jaren dertig dateerde, kreeg vooral in alternatieve kringen een groeiende aanhang. De weerstand in de reguliere geneeskunde tegen zijn therapie was groot, hoewel oncologen soms moesten toegeven dat in het ziektebeloop van opgegeven kankerpatienten op zijn minst iets opmerkelijks was gebeurd nadat zij waren overgeschakeld op het door Moerman voorgeschreven dieet.
Een poging om door een onpartijdig onderzoek vast te laten stellen of de Moerman-therapie wel of niet een genezende werking had, leed schipbreuk. Moerman vond dergelijke onderzoeken niet opportuun. Alle wantrouwen en weerstand van de reguliere geneeskunde tegen zijn methode zag hij als een groot complot.
Moerman heeft vele jaren duizenden patiënten ontvangen en behandeld, veelal patienten die door de officiele wetenschap waren opgegeven, Enkele tientallen artsen in Nederland volgden zijn voorbeeld en begonnen patienten te behandelen volgens de Moerman-therapie, eventueel in combinatie met andere therapieei:.
Ook internationaal kreeg Moerman erkenning. De Amerikaanse Nobelprijswinnaar Linus Pauling prees Moerman eind jaren zeventig voor zijn pionierswerk.

Generaal Lauris Norstad (l.) droeg in januari 1963 het opperbevel over de NAVO-strijdkrachten over aan generaal Lyman Lemnitzer (r.).

NORSTAD, LAURIS (24-3-1907 Minneapolis. Minnesota. Verenigde Staten - 12-9-1988 Tucson. Arizona. Verenigde Staten) Amerikaans luchtmachtgeneraal en opperbevelhebber van de NAVO in Europa.

Lauris Norstad studeerde in 1930 af aan de militaire academie van West Point. Hij werd ingedeeld bij de cavalerie, maar diende na een opleiding bij de luchtmacht van 1931-1941 bij verschillende bombardementseenheden en op jachtvliegtuigen.
In 1942 ging Norstad als assistent-stafchef voor operaties van de 12de Luchtmacht naar Londen. waar hij deel had aan de voorbereidingen voor de invasie in Noord-Afrika.
In datzelfde laar ontmoette hij in Algiers gen. Eisenhower. die zich sindsdien zeer lovend over hem uitliet.
In de zomer van 1943 ontwierp Norstad de luchtoperaties, die de geallieerde aanvallen op Sicilië en het Italiaanse vasteland begeleidden; van die tijd dateerde zijn reputatie als luchtstrateeg.
In december 1943 werd Norstad leider van de operaties van de geallieerde luchtstrijdkrachten in de Middellandse Zee. Hij was een van de weinige Amerikaanse officieren die het niet eens waren niet de landingsplannen in Zuid-Frankrijk, maar die Churchills mening waren toegedaan, dat men door het noorden van Joego-Slavië. langs Wenen en door het westen van Polen de Duitsers van het oosten uit de beslissende slag moest toebrengen. daarmee tevens het doordringen van de Sowjet-troepen in Midden-Europa verhinderend.
Hij organiseerde in 1945 ook de luchtmachtaanvallen tegen Japan en was medeverantwoordelijk voor de atoombombardementen op Hirosjima en Nagasaki.
In 1946 werd Norstad benoemd tot hoofd van de afdeling Plannen en Operaties van de generale staf van het departement van oorlog met de opdracht een ontwerp te maken van de omvang, de samenstelling en het gebruik van de naoorlogse luchtstrijdkrachten. In die functie verdedigde hij de opvatting dat de luchtmacht een status behoorde te hebben, gelijkwaardig aan die van de land- en de zeemacht.
In 1931 nam Norstad het bevel op zich van de Amerikaanse luchtmacht in Europa en werd hij tevens opperbevelhebber van de geallieerde luchtstrijdkrachten in centraal-Europa.
In november 1956 werd Norstad, als opvolger van Gruenther geallieerd opperbevelhebber voor Europa (Supreme Allied Commander Europe). Tijdens de zes jaar waarin hij deze functie vervulde zette hij zich onder meer in voor een versterking van de NAVO-strijdkrachten met kernwapens om een tegenwicht te vormen tegen de conventionele overmacht van de Warschaupact-landen. Norstad oogstte ook veel respect, zowel van de regering-Kennedy als van de Europese NAVO-partners. voor zijn optreden tijdens de kritische maanden rond de bouw van de Berlijnse muur in 1961.
In 1962 diende hij zijn ontslag in. volgens velen uit teleurstelling over het feit dat president Kennedy zijn plan voor een Atlantische kernstrijdmacht, dat door de regering-Eisenhower was goedgekeurd, in de ijskast had gezet.
Vanaf 1963 was Norstad werkzaam bij de Owens-Corning Fibreglass Corporation.

Roy Orbison tijdens zijn laatste concert op 4 december 1988 in Highland Heights. Ohio.

ORBISON. ROY KELTON (23-4-1936 Vernon, Texas, Verenigde Staten - 6-12-1988 Hendersonville, Tennessee, Verenigde Staten) Amerikaans popzanger.

Roy Orbison vond in 1956 onderdak bij het Sun-label, thuishaven van jonge en veelbelovende sterren als Elvis Presley, Carl Perkins en Johnny Cash. Daar ontpopte Orbison zich als een van de grondleggers van de rock-abilly, de uit een samenvoeging van blanke country en zwarte blues ontstane muziekvorm die het begin van de popmuziek zou inluiden. Echt succesvol was hij echter niet in zijn Siin-tijd.
Beter verging het Orbison toen hij enkele jaren later de overstap naar platenmaatschappij Monument maakte. De rock 'n' roll maakte plaats voor met veel violen gelardeerde ballads en met het ongekend dramatische Only the Lonely beleefde hij zijn eerste wereldhit. Orbisons imago van de verlaten en onbegrepen eenling werd door Monument baas Fred Foster nog eens extra dik aangezet toen hij zijn protégé voorstelde voortaan nog slechts in zwarte kledij en met op de neus een zwarte Ray-Ban door het leven te gaan.
Vanaf die tijd was Roy Orbison, alias „The Big O". de onbetwiste sombermans van de popmuziek. Zijn met onverholen snik in de stem gezongen liedjes handelden over eenzaamheid en liefdesverdriet en tijdens optredens bleef hij immer stokstijf achter de microfoon staan. Als een van de weinige artiesten uit het rock'n'roll-tijdperk wist hij gedurende de vroege jaren zestig het hoofd te bieden aan de Britse beatmuziek. Tijdens een tournee door Engeland in 1963 was het bij voorbeeld nog de gewoonste zaak van de wereld dat niet The Beatles, maar hij als hoofdact geprogrammeerd stond.
In die jaren scoorde hij met rock 'n roll-songs en ballads de ene hit na de andere hit: Blue Bayou, Crying, In dreams, Goodnight, Pretty Woman, Dream baby en Lana.
Orbison verdween daarna op de achtergrond door een reeks persoonlijke tragedies. Zijn vrouw kwam in 1966 om bij een motorongeluk en twee jaar later vonden twee zoons van hem de dood bij een brand in zijn huis.
In de jaren tachtig beleefde Roy Orbison een onverwachte comeback, toen hij de single Wild Hearts opnam. Later speelde- zijn song In Dreams een belangrijke rol in de film Blue Velvet en met de hulp van fans als Elvis Costello.

Tom Waits en Bruce Springsteen verzorgde hij in Amerika een alom geprezen comebackconcert. Recent voegde hij zich bij de Travelling Wilburrys, een groep waarvan ook George Harrison, Bob Dylan. Jeff Lynne en Tom Petty deel uitmaakten. De opnamen van een solo-elpee waren in een vergevorderd statium.

PONGE, FRANCIS (1899, Montpellier, Frankrijk - 6-8-1988 Bar-sur-Loup, Frankrijk) Frans dichter en essayist.

Hoewel Francis Ponge al in 1919 debuteerde met Promenades dans nos serres. kwam zijn literaire carriere traag op gang. In 1926 verscheen zijn Douze petits écrits. Pas in 1942 verwierf Ponge ruimere bekendheid na de verschijning van Le parti pris des choses.
In de bundel Proêmes (samenvatting van prose en poême) uit 1948 maakte Ponge duidelijk dat hij niet als dichter wilde worden beschouwd. Wat hij nastreefde was het overbruggen van de afstand tussen de dingen (les objets) en de taal (les mots) De vorm van het beschreven voorwerp moest de vorm van het geschrevene beïnvloeden. Woord en ding moesten uiteindelijk zoveel mogelijk samenvallen. In Le grand recueil (1961) probeerde Ponge deze manier van denken uit te leggen.
Francis Ponge heeft met zijn ding-gedichten grote invloed uitgeoefend op een hele generatie dichters in Frankrijk, en met de precisie van zijn beschrijvingen heeft hij inspirerend gewerkt op de Nouveau Roman. Hij geldt als een van de groten uit de Franse literatuur.
Tot zijn bekendste werken behoren: Le carnet du bois de pins (1947), La Seine (1950).Le soleil placé en abîme (1954), Le savon (1967) en La mounine (1982).

PONNELLE, JEAN-PIERRE (19-2-1932, Parijs, Frankrijk - 11-8-1988 Munchen. West-Duitsland) Frans theater- en operaregisseur.

Jean-Pierre Ponnelle bracht een deel van zijn jeugd in het Westduitse Baden-Baden door. Hij studeerde muziek en geschiedenis en volgde in Parijs nog korte tijd schilderlessen bij Fernand Léger.
De componist Hans-Werner Henze, een studievriend, zette Ponnelle als eerste op het spoor van de opera door hem in 1952 te vragen decors en kostuums voor Boulevard Solitude te ontwerpen. In 1958 maakte hij zijn Amerikaanse debuut in San Francisco met Orffs Carmina Burana, waarvoor hij een spectaculaire aankleding maakte.
Zijn regiedebuut maakte hij in 1962 met Tristan und Isolde in Dusseldorf. In Salzburg bracht hij in 1968 met groot succes De barbier van Sevilla op het toneel. gedirigeerd door Claudio Abbado. Daarnaast werkte hij ook in grote operacentra als Wenen, Munchen. Milaan. Parijs, Londen; New York. San Francisco, Bayreuth en Zurich met dirigenten als Von Karajan, Ozawa, Bohm, Barenboim en Harnoncourt.
Ponnelle ontpopte zich als een van de eerste operaregisseurs die aankleding en regie in één hand hielden. Met deze bewust gecreëerde eenheid van stijl oogstte hij zowel succes als kritiek. Ook streefde Ponnelle ernaar een evenwicht te vinden tussen bescheiden vernieuwingen en aloude operatradities.
Ponnelle was tevens betrokken bij de produktie van filmversies van opera's als De barbier van Sevilla, Madame Butterfly en Rigoletto.

PRAAG, HENRI VAN (2-9-1916 Amsterdam - 3-11-1988 Hilversum) Nederlands publicist en parapsycholoog.

Henri van Praag, die in de jaren na de Tweede Wereldoorlog eerst als onderwijzer en later als leraar Nederlands werkzaam was, was de oprichter van de stichting Hulp bij studie, die joodse kinderen hielp bij het hervatten van een opleiding. Hij was tevens mede-oprichter en voorzitter van de Anne Frankstichting en een van de initiatiefnemers tot het blad Intermediair en de stichting Teleac, waarvan hij jarenlang wetenschappelijk directeur was.
Van Praag, die opgaf meer dan dertig talen te spreken, behaalde drie doctoraaltitels: in de filosofie. de pedagogiek en de theologie. Hij schreef bijna 300 boeken en tegen de 8.000 artikelen over de meest uiteenlopende onderwerpen, hetgeen hem de titel ..onze nationale alweter" opleverde.
In 1978 volgde van Praag zijn leermeester in de parapsychologie Ten Haeff op als biizonder hoogleraar in Utrecht. Daarvoor was hij hoogleraar aan de Landbouwhogeschool in Wageningen (maatschappelijke stromingen), aan de universiteit van Montevideo en docent aan de School of Economics in Stockholm.

STRATEGIER. J. HERMAN (10-8-1912 Arnhem - 26-10-1988 Doorwerth) Nederlands componist.

Na in Arnhem orgel- en pianolessen te hebben gevolgd. ging Herman Strategier naar de toenmalige RK Kerkmuziekschool in Utrecht. De componist Hendrik Andriessen had er grote invloed op zijn vorming.
Strategier was achtereenvolgens organist in Nijmegen, Arnhem en Zeist en werd in 1945 ook docent aan de school waaraan hij had gestudeerd. Hij doceerde later, tot 1977, muziektheorie aan de universiteit in Utrecht.
Behalve als vaak succesvol componist werd Strategier bekend als dirigent van het Madrigaalkoor in Leiden. Als componist schreef hij melodische kerkmuziek, waarbij hij vaak oude kerktoonsoorten gebruikte. Een aantal van zijn composities verscheen op de plaat.
In zijn overige. doorgaans verstrooiende (orkest)werken neemt zijn Partita in modi antichi uit 1954 een belangrijke plaats in. Naast kerkmuziek en werk voor orkesten en orkestjes schreef Strategier koorwerken, piano- en orgelwerken.

TRUONG, CHINH, off. DANG XUAN KHU (9-2-1907 Vietnam - 30-9-1988 Hanoi, Vietnam) Vietnamees partijleider en president.

Truong Chinh begon zijn politieke activiteit in 1925, en trad enkele jaren later toe tot de door Ho Tsji Minh gestichte Revolutionaire Jeugdorganisatie, waaruit de Indochinese Communistische Partij in 1930 voortkwam.
In de Tweede Wereldoorlog vluchtte hij naar China, waar hij een aantal nationalistische groepen samensmeedde tot een anti-Japanse en anti-Franse macht. Dit stelde Ho Tsji Minhs guerrillastrijders in staat aan het eind van de oorlog triomferend Hanoi binnen te trekken en in 1946 de Democratische Republiek Vietnam uit te roepen.
In de daaropvolgende oorlog tegen de Fransen leidde hij de propagandamachine, en in 1953 was hij in de partij tweede man, na Ho Tsji Minh.
Drie jaar later werd hij uit het partijsecretariaat gezet, nadat zijn campagne ter coliectivisatie van de landbouw tienduizenden doden had geëist.
Truong Chinh erkende in 1956 ,.ernstige fouten" te hebben gemaakt en verklaarde zich schuldig aan „links deviationisme", dat wil zeggen dat hij radicaler was geweest óan de partijlijn voorschreef.
Hij was echter dankzij zijn steun binnen de partij snel terug aan de macht. en in 1960 werd hij gekozen als voorzitter van de Nationale Assemblée.
Zijn positie werd sterker naarmate de Amerikaanse aanwezigheid in Zuid-Vietnam groeide, en er kwamen berichten over bittere botsingen met Le Doean. die verantwoordelijk was voor de dagelijkse partijzaken. Daarbij riep Chinh op tot terugkeer naar de guerrillaoorlog en een grotere nadruk op politieke strijd en een grotere ideologische orthodoxie.
Hoewel hij in zijn jonge jaren bekend stond als aanhanger van Peking tegen Moskou - hij veranderde zijn naam Dang Xuan Khu in Truong Chinh, wat Lange mars betekent. wegens zijn bewondering voor Mao Zedong - keerde hij zich in latere jaren tegen China. Hij zou ook een belangrijke rol hebben gespeeld bij de Vietnamese invasie van het pro-Chinese Cambodja in 1979.
In 1981 consolideerde hij zijn machtspositie toen hij werd benoemd als president nadat die functie krachtens een nieuwe grondwet veel meer inhoud had gekregen.
Na het overlijden van partijleider Le Doean in juli 1986 werd de inmiddels 79-jarige Truong Chinh tot diens opvolger benoemd. Enkele maanden later (december 1986) moest hij wijken voor de hervormingsgezinde Nguyen Van Linh en kreeg hij een adviserende functie.

Truong Chinh

URQUHART, ROBERT ELLIOTT (28-11-1901 Schotland - 13-12-1988 Port of Mentieth, Schotland) Brits generaal.

Urquhart begon zijn militaire loopbaan in 1920 in het voormalige Brits-Indië. In de Tweede Wereldoorlog stond hij aan het hoofd van bataljons en divisies en een brigade in onder meer Sicilie en Noord-Afrika.
Generaal Urquhart voerde het bevel over de Eerste luchtlandingsdivisie van de geallieerde troepen op 17 september 1944 tijdens de slag om Arnhem, die negen dagen duurde. De slag van Arnhem was onderdeel van een geallieerde operatie die was bedoeld nog voor de winter de Noordduitse laagvlakte te veroveren en zo de oorlog te beeindigen. Daartoe moesten luchtlandingstroepen vijf bruggen in Nederland veroveren, waaronder de brug over de Rijn in Arnhem. De Britten dropten 10.000 man bij Arnhem, maar slaagden er niet in de brug te nemen. Aan de kant van de geallieerden vielen daarbij 1.350 doden.
Na de oorlog was Urquhart directeur-generaal van de Britse landstrijdkrachten en commandant van de Britse troepen in Maleisië (1950-1952) en in Oostenrijk (1952-1955)
In 1955 verruilde hij de militaire dienst voor een loopbaan in de burgermaatschappij tot aan zijn pensioen in 1970.
De slag om Arnhem lag ten grondslag aan de film A bridge too far van Richard Attenborough, waarin Sean Connery de rol speelde van de Schotse generaal.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing. B 2100. Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

definitieve index op deel XLII

januari / december 1988

Redactie: J. Goedvolk (hoofdredacteur), P. van Eck, T. Jonkman, E. Brouwers, (voor België) A. Wouters, Index: R. Kwaspen.

Adres redactie: Hogehilweg 13. 1101 CA Amsterdam, telefoon (020) 5641111.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Amsterdam.

Administratie Nederland: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, telefoon (020) 5641222.

Administratie België: N.V. Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B2100 Deurne-Antwerpen, telefoon 031324.38.90 (10 lijnen), postrekening 000.0012775-68, bankrekening 408-0004545-51.

Vriendelijk verzoeken wij u adreswijziging 4 weken tevoren op te geven, met vermelding van uw abonnee-nummer.

belangrijk

Deze index vervangt alle in 1988 verschenen indexen, welke derhalve vernietigd kunnen worden.
Men zij erop bedacht, dat een aantal gebeurtenissen, die in 1988 plaatshadden, niet meer konden worden verwerkt. Zie daarvoor deel XLIII.

het gebruik van de index

Keesings Historisch Archief (KHA) legt wekelijks het belangrijkste vast van hetgeen er in de wereld geschiedt. De onmisbare sleutel tot het verzamelde berichtenmateriaal is de index. Deze bestaat uit een periodiek verschijnend, cumulatief – **alfabetisch-systematisch** gedeelte **(I),** een jaarkalender (II), een lijst met veel voorkomende afkortingen (III) en een naamregister (IV).
Aan het begin van ieder kalenderjaar worden de indexen van het voorafgaande jaar samengevat in een permanente index.
Enkele aanwijzingen betreffende deze alfabetisch-systematische index zijn vermeld aan de ommezijde.

de alfabetisch-systematische index

Met ingang van de index over 1963 zijn ook de op resp. Europa en Amerika betrekking hebbende regionale kwesties en organisaties ondergebracht in de speciale afdelingen: Europa (Oost), Europa (West) en Amerika (Noord- en Latijns.). In de oudere jaargangen zoeke men hiervoor onder de afdeling Internationaal.

AFDELINGEN – De gepubliceerde berichten zijn in dit gedeelte van de index in een groot aantal **AFDELINGEN** gerangschikt. Deze afdelingen omvatten – in alfabetische volgorde – de **LANDEN** en verder de volgende begrippen: **AFBEELDINGEN (Foto's en Tekeningen, ..Grafieken, Landkaarten), AFRIKA, AMERIKA, AZIE, BIOGRAFIEËN, EUROPA (Oost- en West-), GEESTELIJK LEVEN, INTERNATIONAAL, KUNST,,,MIDDEN-OOSTEN, NECROLOGIEEN, SCANDINAVIE, SPORT, TEKSTEN, WETENSCHAP EN TECHNIEK.**

RUBRIEKEN – De in bovengenoemde afdelingen geïndiceerde berichten zijn voorts dikwijls gerangschikt in enige **RUBRIEKEN,** t.w. **ALGEMEEN - ECONOMIE - FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN - OVERZEESE GEBIEDEN - POLITIEK (Binnenlandse) - POLITIEK (Buitenlandse).** In de afdeling **INTERNATIONAAL** zijn verder ondergebracht de berichten over internationale vraagstukken, conferenties, organisaties e.d. Deze afdeling omvat de volgende rubrieken:
ALGEMEEN, CONFERENTIES, ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN, ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING, ORGANISATIES EN VERDRAGEN.

WIJZE VAN INDICEREN – De in KHA opgenomen berichten zijn – zeer kort omschreven – ondergebracht in de desbetreffende, bovengenoemde afdeling(en) en rubriek(en). Bij ieder geïndiceerd bericht is vermeld: a) paginacijfer en b) kolom (b.v. 16011 = pagina 160, 1ste kolom).

BIJZONDERHEDEN – Duitsland is gesplitst in twee afdelingen, t.w. **DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)** en **DUITSE DEMOCRATISCHE REPUBLIEK.** Berichten inzake de kwestie-Berlijn zullen i.h.a. worden aangetroffen onder berichten over de betrekkingen tussen de twee Duitse staten.

BELANGRIJKE TEKSTEN – Van de vele sinds 1945 in KHA opgenomen teksten van belangrijke documenten, verdragen enz. zijn hieronder enige van de meest geraadpleegde vermeld (met aanduiding van paginacijfer en jaar).

Handvest der Verenigde Naties 6335 (1945).

Verdrag van Brussel 7524 (1948)

Universele Verklaring der Rechten van de Mens 7931 (1948)

Noordatlantisch Verdrag (NAVO) 8027, 8038 A (1949)

Statuut van de Raad van Europa 8207 (1949)

RTC-overeenkomsten Indonesië 8403 (1949)

Plan-Schuman 8826 (1950)

Verdrag van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal 929112, 9373 (1951)

Beginselverklaring der Socialistische Internationale 9515 (1951)

Vredesverdrag met Japan 9631 (1951)

Vredesverdrag met W.-Duitsland 10029 (1952)

Akkoorden van Genève i.z. Indo-China 11381 (1954)

Europees Verdrag i.z. de Rechten van de Mens 11425 (1954)

Parijse Akkoorden 11559 (1954)

Statuut Koninkrijk der Nederlanden 11662 (1954)

Verdrag van Warschau 11906 (1955)

Oostenrijks Staatsverdrag 11931 (1955)

Belgisch schoolpact 14451 (1958)

Europees Sociaal Handvest 677 (1961)

Statuut Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling 30 (1961)

Kernstopverdrag tussen de Verenigde Staten, Engeland en de Sowjet-Unie 480 (1963)

Verdrag tegen de verspreiding van kernwapens 402 (1968)

Communautair Akkoord België 130 e.v. (1970)

Viermogendhedenakkoord i.z. Berlijn 58213 e.v. (1971)

Basisverdrag D.D.R.–Bondsrep. Duitsland 740/2 e.v. (1972)

Verklaring i.z. vestiging nieuwe internationale economische orde 29212 e.v. (1974)

VN-Handvest van de economische rechten en plichten van staten 40413 e.v. (1975)

Gemeenschapspact België 37413 e.v. (1977).

Vredesverdrag Egypte–Israël 19313 e.v. + annexen 84613 e.v. (1979)

Besluiten Ronde Tafel Conferentie Nederland–Nederlandse Antillen (1983) 28313 e.v. (1984)

OUDE JAARGANGEN – Om het opzoeken in oude jaargangen te vergemakkelijken is hieronder aangegeven welke pagina's in de eerste veertien delen (1931 tim 1960) voorkomen. Verder is vermeld welke jaargangen nog leverbaar zijn.

Deel	I	(1931-'34) pag.	1– 1412	uitverkocht
Deel	II	(1934-'37) pag.	1413– 2842	idem
Deel	III	(1937-'40) pag.	2843– 4278	idem
Deel	IV	(1940-'43) pag.	4279- 5582	idem
Deel	V	(1943-'46) pag.	5583– 6788	idem
Deel	VI	(1946-'48) pag.	6789- 7886	idem
Deel	VII	(1949-'50) pag.	7887– 9156	idem
Deel	VIII	(1951-'52) pag.	9157–10406	idem
Deel	IX	(1953-'54) pag.	10407–11670	idem
Deel	X	(1955-'56) pag.	11671–12918	idem
Deel	XI	(1957) pag.	12919–13750	idem
Deel	XII	(1958) pag.	13751–14566	idem
Deel	XIII	(1959) pag.	14567–15389	idem
Deel	XIV	(1960) pag.	15399–16230	idem

De delen XV t/m XL (1961 t/m 1986) zijn alle afzonderlijk gepagineerd (steeds vanaf pag. 1). Zij zijn vanaf 1977 leverbaar.

I de alfabetisch-systematische index

AFBEELDINGEN

Abbas, M., PLO-vertegenwoordiger, na bijeenkomst van een Israëlische delegatie met een PLO-vertegenwoordiging, met Biton 749
Ahdelaziz, M., secretaris-generaal van het Polisario en ,.president van de RASD'', tijdens de 20ste topconferentie van de OAE (1-11-'84) 414
Acevedo Peralta, R , minister El Salvador 492
Adenauer. K., oud-Bondskanselier West-Duitsland, met oud-Bondskanselier Erhard en Kiesinger 464
Afghanistan: overzicht van de ondertekeningsceremonie inzake het Afghanistan-akkoord op 14-4-'88 (delegaties: Afghanistan, Sowjet-Unie, Verenigde Naties, Pakistan en de Verenigde Staten) 257
Ajrikjan, P., Armeens dissident 212 (portr.)
Alebua, E., premier Solomon-eilanden 606 (port.)
Aiexander-Vanenburg, E., minister van binnenlandse zaken, districtsbest ϵ volksmobiliteit in het nieuwe Surinaamse kabinet, wordt gefeliciteerd met haar benoeming door De Gaay Fortman (26-1-'88) 67
Alfonsin Foulkes, R., tijdens beëdiging als president van Argentinië op 10-12-'83, met Martinez, de nieuwe vice-president 187; met zijn kabinet op 16-9-'87 189; feliciteert Julio Fernandez Torres met zijn benoeming tot voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven (19-12-'83) 190; feliciteert Waldner na diens beëdiging tot voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven op 8-3-'85 191; met oud-president Isabel Martinez de Peron op 21-5-'84 204
Alfrink, B.J., Nederlands kerkvorst, ontvangt de versierselen behorende bij de Franklin Delano Roosevelt Freedom of Worship Award, met bisschop Ernst van Breda 15
Algerije: wrakken na onlusten 673; gebed op straat 674
Allais, M., Frans econoom. winnaar Nobelprijs voor economie, met de Nobelprijswinnaars van 1988 en de docht van Naguib fc in Stockholm 826
Almirante, G., Italiaans politicus 460 (portr.)
Almunia, J., Spaans minister 781 (portr.)
Annemans, G., kamerlid Vlaams Blok België (provincie Antwerpen), met Dillen 676
Antipow, J., leider van de consulaire Sowjetdelegatie, ontmoet Harel in Jeruzalem 805
Aoun, M., premier van een overgangsregering Libanon, tijdens een persconferentie te Baabda (22-9-1988) 625
Arafat, Y., PLO-leider, met Mubarak 141, tijdens de zitting van de PNC, met sjeik Sayeh 737
Argentinië: president Alfonsin en zijn kabinet op 16-9-'87 189
Aristide, J.-B., Haïtiaans r.-k. priester, tijdens een bijeenkomst in Port-au-Prince 10
Arron, H., nieuwe vice-president Suriname, na beëdiging op 25-1-'88, met president Shankar en bevelhebber Bouterse 65
Ashton, F.W. M-D, Sir, Brits choreograaf en oprichter Royal Ballet 827 (portr.)
Aubuisson Arrieta, R. d', leider ARENA (El Salvador) 490 (portr.)
August, B., Deens regisseur, met de Gouden Palm 823
Auguste, G.Ph., presidentskandidaat Haïti, na uitbrengen stem bij de verkiezingen van 17-1-'88 81
Auken, S., opvolger Deense Sociaal-Democratische leider Jergensen, met Jergensen 25, bij de stembus (10 mei 1988), met zijn echtgenote Bettina Heltberg 604
Auque, R. Franse gijzelaar, arriveert na vrijlating in Parijs, met Normandin 383
Avril, P., gen. nieuwe machthebber Haïti, maakt samenstelling van zijn regering bekend (19-10-1988), met kol. Paul en sgt Heubreux 612
Babbitt, B., Democratisch kandidaat voor het Amerikaans presidentschap 175 (portr.)
Baca Carbo, R.. Ecuadoriaanse parlementsvoorzitter, bij beëdiging van Febres als president Ecuador 134
Baker, C., Amerikaans jazz-trompettist 460
Baker, H., voormalig stafchef Witte Huis VS 699
Baker, J., minister van financiën VS op 5 augustus 1988, met zijn opvolger Brady en president Reagan 700
Baldrige, M , op 25-7-'87 overleden Amerikaanse minister van handel 40
Banana, C., president Zimbabwe tot 31 december 1987, tijdens beëdiging van zijn opvolger Mugabe 802
Banda, H.K., president Maiawi 622 (port.)
Bangladesh: president Ershad ondertekent de proclamatie inzake de opheffing van de staat van beleg 162; twee voornaamste leiders van de oppositie, sjeik Hasina Wazed en Begum Khaleda Zia, bijeen om de plannen voor een symbolisch ,,beleg van Dhaka'' te bespreken 165
Barco Vargas, V., president Columbia, na zijn beëdiging op 7-8-'86, met parlementsvoorzitter Pelaez 411
Barre, R., kandidaat UDF voor het Franse presidentschau 371 (portr.)
Barrow, D., minister van justitie, buitenlandse zaken en economische ontwikkeling Belize 560 (portr.)
Barschel, U., minister-president (CDU) Sleeswijk-Holstein (Bondsrep. Duitsland), brengt stem uit bij de verkiezingen voor de Landdag van Sleeswijk-Holstein 104
Bazin, M., leider van de Beweging voor het herstel van de democratie op Haïti, tijdens een toespraak 11; 73 (portr.)
Beatrix, koningin Nederland, met prins Claus, prinses Margriet en prinsen Constantijn en Johan Friso (troonrede 20-9-1988) 614
België: cartoon PS-voorzitter Guy Spitaels 120; de Vlaamse regering 121; cartoon Wilfried Martens 306; cartoon tweelingbroers José en Jean-Marie Happart 307; cartoon Jean-Maurice Dehousse 307
Belize: een beeld van Belize-stad op 21-9-'81, de dag dat Belize onafhankelijk werd 558
Benedetti, C. de, Italiaans ondernemer, met Leysen, kreeg onvoldoende stemmen om te worden gekozen tot één van de twaalf nieuwe bestuurders van de Generale Maatschappij van België 277
Bentsen, L., ,,running mate'' van Democratische presidentskandidaat VS Dukakis, met Dukakis en Jackson. tijdens eerste dag van de partijconventie in Atlanta 682
Berger, S., Westduits actrice, reikt met Rolf Hoppe de Europese filmprijs uit aan Johanna ter Steege 822
Bertolucci, B., Italiaans regisseur, winnaar van de Oscar, met Robin Williams 824
Bhoetto, B., leider P P P Pakistan, met Hussain, wisselt Korans uit 753; in Karachi 756
Bin-Nun, A., commandant van de Israëlische luchtmacht, tijdens een bijeenkomst in Jeruzalem, met zijn voorganger generaal Lapidot 808
Birjoekowa, A., lid Politburo CPSU 657 (port.)
Birma: confrontatie tussen militairen en betogers 545; betoging van studenten en opposanten bij het Algemene Ziekenhuis 550
Biton, C., lid Israëlische delegatie, na een bijeenkomst van een Israëlische delegatie met een PLO-vertegenwoordiging, met Mahmoud Abbas 749
Biya, P., president Kameroen, begroet Peres, bij diens aankomst in Kameroen 807
Black, J. Sir, Brits hoogleraar, winnaar Nobelprijs voor geneeskunde, met de Nobelprijswinnaars van 1988 en de dochter van Naguib Mahfouz in Stockholm 826
Boeynants, P., vanden, oud-premier België 677
Bolivia: militairen omsingelen mi'nwerkers die een demonstratieve mars houden tegen een dreigende sluiting van hun tinmijnen 480
Bolkestein, F., minister van defensie Nederland, neemt portefeuille over van minister Bukman 637
Borja Cevallos, R., winnaar Jan de presidentsverkiezingen in Ecuador 332 (portr.); met Nicaraguaanse collega Ortega tijdens de ondertekening van een akkoord over het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen (11-8-'88) 529
Bork, R., de op 23-10 '87 door de Senaat afgewezen kandidaat voor het Amerikaanse Hooggerechtshof 44
Borras, R.. minister van defensie Argentinië, met generaal Pianta op 5-7-'84 190
Bossano, J., nieuwe premier Gibraltar 539
Botha, fi.F., minister van buitenlandse zaken Zuid-Afrika, in gesprek met Crocker, Amerikaans onderminister voor Afrikaanse aangelegenheden 267
Bouterse, D., bevelhebber Suriname, met president Shankar en vice-president Arron 65
Brady, N., nieuwe minister van financiën VS, op 5 augustus 1988, met voorganger James Baker en president Reagan 700
Brahimi, A., premier Algerije 656 (portr.)
Brandt Corstius, H., Nederlands columnist, winnaar van de P.C. Hooftprijs 'nieuwe stijl' 819 (portr.)
Briceno, E., voormalig minister Belize, na zijn arrestatie (8-4-'85) 560
Broek, H. van den, Nederlands minister van buitenlandse zaken, in gesprek met vertegenwoordigers van Solidariteit o.w. Lech Walesa 123; op de NAVO-top in Brussel (2-3-'88) 147; in gesprek met de Tsjechoslowaakse premier Strougal 330
Brokx, G.P.H., Nederlands ex-staatssecretaris van VROM, in de gastenloge van de Tweede Kamer tijdens het debat in de Kamer over zijn aftreden 168
Brunhart, H., premier en minister van buitenlandse zaken Liechtenstein, met Waldheim (3-12-'87) 540
Bucararn, A., kandidaat voor de presidentsverkiezingen in Ecuador 332 (portr.)
Bukman, P., als waarnemend minister van defensie Nederland, draagt portefeuille over aan minister Bolkestein 637
Burns, W., nieuw hoofd van het Amerikaans Bureau van Wapenbeheersing en Ontwapening 41 (portr.)
Bush, B., echtgenote van George Bush, vicepresident VS, met Bush, ,,running mate'' Quayle en diens echtgenote 721
Bush, G.H.W., vice-president VS, tijdens nationale conventie van de Republikeinse partij in New Orleans, met ,,running mate" Quayle 683; na zijn verkiezing tot president van de VS, met echtgenote Barbara, ,,running mate'' Quayle en diens echtgenote Marilyn 721; legt in het bijzijn van Solidariteitsleider Walesa een krans op het graf van de vermoorde priester Jerzy Popieluszko 766; op Governors Island met zicht op het Vrijheidsbeeld, met Gorbatsjow en Reagan 787
Bustos Huerto, M., vakbondsleider Chili (archieffoto uit 1983), met Seguel Molina 664
Buyoya, P., president van Boeroendi 562 (portr.)

Cabrero Hidalgo, A., voorzitter parlement Guatemala, met president Cerezo Arevalo en diens echtgenote 503
Cafiero, A.F., op 6-9-87, de dag dat hij tot gouverneur van de provincie Buenos Aires (Argentinië) werd gekozen 205
Calderon Sol, A., burgemeester van San Salvador (El Salvador) 493
Camdessus, M., directeur van het IMF, in gesprek met Diepgen 641
Canepa, A., voormalig premier Gibraltar 538
Cardenas Solorzano, C., kandidaat van het Nationale Democratische Front voor het presidentschap van Mexico, met Clouthier en Ibarra de Piedra 450

Carlsson, I., premier Zweden, tijdens persconferentie op 1 maart 1986, een dag nadat premier Palme werd vermoord 593; deelt op 7 juni 1988 mee dat minister van justitie Leijon aftreedt en dat minister Peterson voorlopig voor haar waarneemt 597
Carlucci, F., nieuwe minister van defensie Verenigde Staten, met voorganger Weinberger, president Reagan en nieuw hoofd NSC Powell 43
Carton, M., Franse gijzelaar, arriveert na vrijlating in Frankrijk, met Kauffman en Fontaine 384
Castillo Claramount, R.A., vice-president El Salvador, met Duarte 493
Cauwenberghe, J-C. van, burgemeester van Charleroi België, met Spitaels 678
Cavaco e Silva, A., premier Portugal, met kabinetsleden De Melo en Nogueira 649
Celestin, M., premier Haïti, op 9 febmari, tijdens de Senaatszitting waarop zijn benoeming tot premier werd goedgekeurd 609
Cerezo Arevalo, M.V., winnaar presidentsverkiezingen Guatemala 502 (portr.); tijdens zijn beëdiging op 14-1-'86 1986, met echtgenote Raquel en parlementsvoorzitter Cabrero Hidalgo 503
Cerezo Arevalo, R., echtgenote van Cerezo Arevalo, president Guatemala, tijdens diens beëdiging op 14-1-'86, met Cabrero Hidalgo 503
Chaban-Delmas, J., voorzitter Assemblée Nationale Frankrijk 343 (portr.)
Chadli, B., president Algerije, tijdens een ontmoeting met koning Hassan II en koning Fahd 387; tijdens televisietoespraak 675
Chamoun, C., voormalig president Libanon, met Frangié en Helou tijdens een bijeenkomst (28-8-1985) 627
Chareh, F. el-, minister van buitenlandse zaken Syrië 367
Charles, M.E., premier Dominica 544 (portr.)
Chaves, M., Spaans minister 780 (portr.)
Chi Haotian, nieuwe stafchef van het Volksbevrijdingsleger in Tibet 78 (portr.)
Chiam See Tong, secretaris-generaal van de Singapore Democratic Party, in zijn kiesdistrict 578
Chiang Kai-shek, weduwe van de vroegere president van Taiwan, met partijvoorzitter Lee Teng-hui 466
Chili: beeld anti-regeringsdemonstratie in Santiago (25-3-1987) 664
China: smeulende resten van politiebureau in Lhasa na anti-Chinese betogingen 58
Chirac, J., premier Frankrijk, tijdens zijn bezoek aan Nieuw-Caledonië 291; met Mitterrand 374; tijdens aankomst twee Franse gijzelaars Auque en Normandin (28-11-'g?) 383; met de Iraanse tolk Gordji 396
Cho Sang Ho, nieuwe minister van sport Zuid-Korea 61 (portr.)
Chon Doo Hwan, president Zuid-Korea, reikt benoemingsdocument uit aan Kim Chung Yul, nieuwe Zuidkoreaanse premier 60
Chowdhury, H.R., voormalig voorzitter van de 42ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. met Florin, Reed en Teymour 726
Chowdhury, M.R., premier van Bangladesh 164 (portr. j
Chung Ho Yong, nieuwe minister van defensie Zuid-Korea 61 (portr.)
Chung Kwan Yong, nieuwe minister van buitenlandse zaken Zuid-Korea 61 (portr.)
Chung Sung Hwa, voormalige stafchef RDP Zuid-Korea, wordt door partijleider Kim Youn Sam voorgesteld als adviseur van ziin partij 63
Claus, prins Nederland, met koningin Beatrix, prinses Margriet en de prinsen Constantijn en Johan Friso (troonrede 20-9-1988) 614
Clouthier, M., kandidaat van de Partij van Nationale Actie voor het presidentschap van Mexico, met Ibarra de Piedra en Cardenas Solorzano 450
Coëme, G., minister-president Waalse Gewestregering België 121 (portr.)
Columbia: kathedraal van Popayan, getroffen door een aardbeving (31-3-83) 447; stad Armero, dag na uitbarsting van de vulkaan Nevado del Ruiz 448
Comecon: ondertekening gemeenschappelijke verklaring Comecon en EG 555
Constantijn, prins Nederland, met koningin Beatrix, prins Claus, prins Johan Friso en prinses Margriet (troonrede 20-9-1988) 614
Cotti, F., minister van binnenlanse zaken Zwitserland, tijdens beëdiging, met Arnold Koller 747
Crawford, M., Brits acteur, met zijn Tony Award 824
Cristiani, A., nieuwe secretaris-generaal van de extreem-rechtse ARENA (El Salvador) 491 (portr.)
Crocker, C., Amerikaans onderminister voor Afrikaanse aangelegenheden, in gesprek met R.F. Botha, minister van buitenlandse zaken in Zuid-Afrika 267
Croissier, L.C., Spaans minister 780 (portr.)

Dalai Lama, geestelijk leider van Tibet 77
Dan Zhen, Tibetaans afgevaardigde naar zitting Nationale Volkscongresin Peking, met Duo Gji Cai Rang 59
Dehaene, J.-L., formateur regering-Martens VIII België 305
Deisenhofer, J., Westduits biochemicus, winnaar Nobelprijs voor scheikunde, met de Nobelprijswinnaars van 1988 en de dochter van Naguib Mahfouz in Stockholm 826
Dejoie, L., presidentskandidaat van de Haïtiaanse Agrarische en Industriële Partij, samen met de presidentskandidaten Desulme en Manigat i41
Delors, J., voorzitter EG-Commissie, met de voornaamste deelnemers aan de top in Toronto 401
Demirtsjan, K., partijleider van de Sowjet-Republiek Armenië 210 (portr.)
Denemarken: premier P. Schlüter met zes nieuwe ministers op 12-3-'86 23; met zes nieuwe ministers op 10-9-'87 25
Depestre, R., Haïtiaans schrijver, winnaar van de Prix Renaudot, met Orsenna 820
Desulme, T., presidentskandidaat van de Haïtiaanse Partij van de Arbeid, tijdens een persconferentie 13; samen met de presidentskandidaten Dejoie en Manigat 14
Diepgen, E., burgemeester van West-Berlijn, in gesprek met Camdessus 641
Dillen, K., Senaat Vlaams Blok België (provincie Antwerpen), met Annemans 676
Diouf, A., president Senegal, brengt zijn stem uit 160
Dizdarevic, R., president Joego-Slavië (1988–1989)322 (portr.)
Do Muoi, nieuwe premier Vietnam 575
Doe, S.K., president Liberia 569 (portr.)
Donovan, R., oud-minister van arbeid Verenigde Staten 42
Drees, W., Nederlands staatsman 461 (portr.)
Dros, I., Nederlands schrijfster, met de oorkonde van de eerste Woutertje Pieterseprijs 820
Duarte, J.N., president El Salvador, met vicepresident Castillo Claramount op 14-7-'88 493
Dubcek, A., voormalig Tsjechoslowaaks partijleider, ontmoet Renzo Foa, verslaggever van „l'Unità" in Praag 186
Duitse Democratische Republiek: beeld van de demonstratie op 17-1-'88 ter herdenking van de moord op de revolutionairen Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg 377
Dukakis, K., echtgenote Dukakis, Democratisch presidentskandidaat VS, met Dukakis, een dag voor de Amerikaanse presidentsverkiezingen 723
Dukakis, M.S., Democratische kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap 175 (portr.); Democratische presidentskandidaat VS, met zijn „running mate" Bentsen en Jesse Jackson, op de eerste dag van de partijconventie in Atlanta 682; een dag voor de Amerikaanse presidentsverkiezingen, met zijn vrouw Kitty 723
Dunaway, F., Amerikaans actrice, feliciteert Louis Malle met de zeven Césars, met Yves Montand 822
Duo Gji Cai Rang, Tibetaans afgevaardigde naar zitting Nationale Volkscongres in Peking, met Dan Zhen 59
Duran Ballen, S., kandidaat voor de presidentsverkiezingen in Ecuador 332 (portr.)

Ecuador: twee parlementsleden die met elkaar slaags raken (22-8-'85) 136
Eekelen. W.F. van. minister van defensie Nederland 584
Elion, G., Amerikaans medicus, winnaar Nobelprijs voor geneeskunde, met de Nobel prijswinnaars 1988 en de dochter van Naguib Mahfouz in Stockholm 826
Engholm, Barbara, echtgenote van Björn Engholm, SPD-lijstaanvoerder in Sleeswijk-Holstein (Bondsrep. Duitsland), met echtgenoot 105
Engholm, Björn, SPD-lijstaanvoerder in Sleeswiik-Holstein (Bondsrep. Duitsland). met echtgenote 105; met Hoffman, na het bekend worden van de uitslag van de verkiezingen voor de Landdag van Sleeswijk-Holstein op 8-5-'88 393
Erhard, L., oud-Bondskanselier West-Duitsland, met oud-Bondskanselier Adenauer en Kiesinger 464
Ernst, bisschop van Breda (Nederland), overhandigt kardinaal Alfrink de versierselen behorende bij de Franklin Delano Roosevelt Freedom of Worship Award 15
Ershad, H.M., president Bangladesh, brengt stem uit 161
Esquivel, K., echtgenote van Manuel Esquivel, winnaar van de parlementsverkiezingen van 14-12-'84 in Belize, met haar echtgenoot 559
Esquivel, M., winnaar van de parlementsverkiezingen van 14-12-'84 in Belize, met echtgenote Kathy 559
Esquivel, R., afgezette vice-president Panama 236 (portr.)
Europa (Oost): ondertekening gemeenschappelijke verklaring van Comecon en EG 555
Europa (West): deelnemers aan de EG-top van 11/12-2-'88 in Brussel 113; ondertekening gemeenschappelijke verklaring van Comecon en EG 555
Europese Gemeenschap: ondertekening gemeenschappelijke verklaring van Comecon en EG 555
Europese Raad: deelnemers aan de Europese Raad in Hannover 417

Fabius, L., Franse socialist, aan het slot van het partijcongres in Lille (5-4-'87), met Mauroy, Jospin en Rocard 347
Fadlallah, sjeik M.H., geestelijk leider van de Hezbollah in Libanon, ontmoet Terry Waite 381
Fahd, A.A. ibn, koning van Saoedi-Arabië 352 (portr.); ontmoeting met koning Hassan II en president Chadli 387
Falwell, J., Amerikaans dominee 45 (portr.)
Farrakhan, L., zwarte moslimleider in de VS (archieffoto uit 1985) 680
Faure, E., Frans politicus 462 (portr.)
Febres Cordero Rivadeneira, L., bij beëdiging als president Ecuador door Baca Carbo 134; met Spaanse premier Gonzalez, tijdens diens bezoek aan Ecuador 157; 332 (portr.)
Fernandez Torres, J., Argentijns generaal, wordt op 16-12-'83 gefeliciteerd door president Alfonsin met zijn benoeming tot voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven 190
Ferrari, E., Italiaans auto-ontwerper 828 (portr.)
Fini, G., partijsecretaris van de neo-fascistische partij in Italië, na zijn verkiezing tot secretaris van de MSI 759
Florakis, H., secretaris van de Griekse Communistische Partij, tijdens zijn toespraak in Athene (23-9-87) 719
Florin, P., vice-minister van buitenlandse zaken DDR en voorzitter van de 42ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, met Reed, Teymour en Chowdhury 726
Foa, R., verslaggevervan het Italiaanse dagblad „l'Unità", ontmoet voormalige Tsjechoslowaakse partijleider Dubcek 186
Fontaine, M., Franse gijzelaar, arriveert na vrij-

lating in Frankrijk, met Kauffman en Carton 384
Frangié, S. oud-president Libanon, tijdens een bijeenkomst (28-9-1985). met Helou en Chamoun 627
Frankrijk: beeld van de openingszitting van de Assemblée Nationale op 2-4-'88 343; president Mitterrand met deel van het kabinet-Rocard op 13-5-'88 369
Franssen, J., Tweede Kamer-lid VVD-woordvoerder paspoortenenquête Neder ıc in ge sprek met Hermans en Van der Sanden 634
Franz Josef II, vorst van Liechtenstein, met zijn echtgenote Gina op 13-8-'88 in Vaduz 542
Freitas do Amaral, D., Portugees politicus 650 (portr.)
Frenkel Frank, D., Nederlands schrijver en regisseur 829 (portr.)

Gaay Fortman, W.F. de, Nederlands oud-minister, feliciteert mw. Alexander-Vanenburg met haar benoeming tot minister van binnenlandse zaken. districtsbestuur en volksmobilisatie in het nieuwe Surinaamse kabinet 67
Gandhi, R., premier India, bij aankomst van Zia ul-Haq in New Delhi, met echtgenote Sonia en Zia ul-Haq met echtgenote 813
Gandhi, S., echtgenote van Rajiv Gandhi, premier India, bij aankomst van Zia ul-Haq in New Delhi, met Gandhi en Zia ul-Haq met echtgenote 813
Ganilau, Ratu Sir Penaia, president van Fiji, met de Fijische vremier Mara 335
Garcia Perez, A., president Peru, met de op 30-6-'86 afgetreden minister van justitie Gonzalez 252
Garcia Vargas, J., Spaans minister 780 (portr.)
Garret Ayllon, J., vice-president Bolivia, met president Paz Estenssoro en opperbevelhebber Sejas Tordoya 478
Gayoom, M.A., president Malediven 799 (portr.)
Gemayel, A., president Libanon, begroet de nieuw gekozen maronitische patriarch Sfeir 431
Genscher, H-D., minister van buitenlandse zaken Duitsland (Bondsrepubliek),tijdens een ontmoeting met koning Hoessein 733; tijdens ondertekenen van een groot aantal bewindslieden uit de Bondsrepubliek en de Sowjet-Unie, met Scholz, Sjewardnadze, Jazow, Kohl, Ryzjkow en Gorbatsjow 778
Gephardt, R., Democratische kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap 175 (portr.)
Gilbert, J., voorzitter Voorlopige Kiesraad op Haïti, tijdens zi'n beëdiging op 12-12-'87 met Laroche, ander lid Kiesraad 72
Gina, echtgenote van vorst Franz Josef II van Liechtenstein, met echtgenoot op 13-8-'88 in Vaduz 543
Glass, Ch., Amerikaans journalist, tijdens persconferentie op het Londense vliegveld Gatwick, na te zijn ontsnapt aan zijn ontvoerders in Beiroet 382 (portr.)
Glistrup, M., leider Deense Vooruitgangspartij, op 8-9-'87 bij de stembus 24
Goh Chok Tong, eerste vice-president van Singapore, viert zijn verkiezingsoverwinning 580
Golfoorlog: Iraanse airbus door VS neergeschoten 433; overzichtskaartje Iraanse airbus 434; mijnen op het dek van de „Iran Ajr" 435; beeld van de tanker „Sea Isle City" na getroffen te zijn door een raket 435; twee boorplatforms in olieveld Rostam na beschieting door Amerikaanse oorlogsschepen 435; Amerikaanse mariniers op het Iraanse olieplatform Sassan, nadat het was beschoten 436
Gomez Hurtado, A., kandidaat van de Conservatieve Partij van Columbia voor het presidentschap 410 (portr.)
Gonzalez Marquez, F., premier Spanje, tijdens bezoek aan Ecuador, met Ecuadoriaanse president Febres 157; bij de stembus (10-6-1987) 793
Gonzalez Posada Izaguirre, L., op 30-6-'86 afgetreden minister van justitie Peru, met president Garcia 252
Gorbatsjow, M., Sowjet-leider, in Praag, geflankeerd door echtgenote Raisa en Gustav Husak 181; met Mojsow, tijdens bezoek Gorbatsjow aan Joego-Slavië 323; met echtgenote en echtpaar Reagan na aankomst van de Reagans in het Kremlin 353; tijdens de 19de partijconferentie in Moskou 513; onderhoudt zich tijdens de 19de partijconferentie met enkele afgevaardigden 514; op de tweede dag van zijn bezoek aan Polen (12 juli 1988) 767; tijdens ondertekenen van een groot aantal overeenkomsten en contracten tussen bewindslieden uit de Bondsrepubliek en de Sowjet-Unie, met Scholz, Sjewardnadze, Jazow, Kohl, Genscher en Ryzjkow 778; achter het spreekgestoelte in de Algemene Vergadering van de VN 785; op Governors Island met zicht op het Vrijheidsbeeld, met Bush en Reagan 787
Gorbatsjow, R., echtgenote van M. Gorbatsjow. Sowjet-leider, in Praag met Gustav Husak en echtgenoot 181; met echtgenoot en echtpaar Reagan na aankomst van de Reagans in het Kremlin 353
Gorboenow, A., president van Letland, tijdens een manifestatie in Riga (8-10-1988) 772
Gordji, W., Iraanse tolk, met Chirac 396
Gordon Rubio, H., lt-gen., lid van de militaire junta Chili (17-11-1986), 663 (portr.)
Gore, A., Democratische presidentskandidaat voor het Amerikaanse vresidentschau 175 (portr.)
Goria, G., voormalig premier Italië, karikatuur 758
Gorsjkow, S., Sowjet-admiraal462 (portr.)
Graff, M., secretaris-generaal Oostenrijkse ÖVP, bij zijn aftreden op 18-11-'87 98
Gromyko, A., president Sowjet-Unie, tijdens de 19de partijconferentie in Moskou 513; (archieffoto) 659
Grosz, K., nieuwe premier Hongarije, tijdens parlementszitting van 25-6-'87 waarop hij benoemd werd, met het nieuwe staatshoofd K. Nemeth en met partijleider J. Kadar 259; met de vertrekkende partijleider J. Kadar 337
Guinness, A., Sir, Brits filmacteur, met een speciale Gouden Beer 823

Habache, G., lid Volksfront voor de bevrijding van Palestina, tijdens openingszitting van de Palestijnse Nationale Raad, met Abu Iyad 739
Hagglund, G., Finse generaal-majoor in dienst als commandant van UNIFIL 454 (portr.)
Haitink, B., Nederlandse dirigent, met de zilveren Fonograaf 821
Hamengku Buwono IX, Indonesisch vorst en staatsman 829 (portr.)
Hamiye, A., Amal-commandant Libanon, met militieleden 431
Harel, V., leider van het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken, ontmoet Antipow in Jeruzalem 805
Hasina Wazed, sjeik en voorzitter van de Awami Liga Bangladesh 797 (portr.)
Hassan II, koning van Marokko, tijdens ontmoeting met koning Fahd en president Chadli 387
Hawke, B., premier Australië, met echtgenote na het bekend worden van de verkiezingszege 75
Hawke, H., echtgenote van Bob Hawke (premier Australië), met echtgenoot na het bekend worden van de verkiezingszege 75
Helou, Ch., voormalig president Libanon, met Frangik en Chamoun tijdens een bijeenkomst (28-9-1985)627
Heltberg, B., echtgenote van Svend Auken, leider van de Sociaal-Democraten in Denemarken, bij de stembus met echtgenoot (10 mei 1988) 604
Hermans, L.M.L.A.A. Tweede Kamer-lid VVD-voorzitter van de paspoort enquêtecommissie Nederland, in gesprek met Franssen en Van der Sanden 634
Hernandez Mancha, A., leider van de Volksalliantie Spanje, met zijn voorganger Herrero y Rodriguez de Minon (7-2-1987) 783
Herrero y Rodriguez de Minon, M., ex-leider van de Volksalliantie, met zijn opvolger Hernandez Mancha (7-2-198'7) 783
Heubreux, J., sergeant Haïti, tijdens bekendmaking van de nieuwe regering van gen. Avrii. met gen. Avril en sgt Paul (19-10-1988) 612
Hitchings, G., winnaar Nobelprijs voor geneeskunde, met Nobelprijswinnaars van 1988 en de dochter van Naguib Mahfouz in Stockholm 826
Hoessein, koning Jordanië, tijdens een ontmoeting met 1 Westduitse ri i t Genscher 733
Hoffmann, H., lijstaanvoerder CDU (Bondsrep. Duitsland). met Engholm. na het bekend worden van de uitslag van de verkiezingen voor de Landdag van Sleeswijk-Holstein op 8-5-'88 393
Holkeri, H., Fins politicus 553 (portr.)
Holomisa, B., generaal-niajoor Transkei. tijdens persconferentie 5
Holtrop, M.W., Nederlands econoom 463 (portr.)
Honecker, E., partijleider DDR, met Bondskanselier 132; met CSU-voorzitter Strauss 135
Hoos, J., voorzitter van het Nationale Planbureau Hongarije 260 (portr.)
Hoppe, R., Oostduits acteur, reikt met Senta Berger de Europese filmprijs uit aan Johanna ter Steege 822
Hoss, S., waarnemend premier Libanon 628 (portr.)
Howard, Janette, echtgenote van John Howard, leider van de Liberal Party (Australië), op weg naar de stembus 75
Howard, John, leider van de Liberal Party (Australië), samen met echtgenote op weg naar de stembus 75
Howard, T., Brits filmacteur, tijdens de opnamen voor de film „Mutiny on the Bounty" in 1961 494
Howe, Sir Geoffrey, minister van buitenlandse zaken Engeland, met deelnemers aan de Veiligheidsraad (Raimond, Sjewardnadze, Shultz, Wu Xueqian) en secretaris-generaal Perez de Cuellar 728
Hu Yaobang, ontslagen partijleider China, tijdens de eerste zittingsdag van het Nationale Volkscongres 55
Huber, R., winnaar Nobelprijs voor scheikunde, met Nobelprijswinnaars 1988 en de dochter van Naguib Mahfouz in Stockholm 826
Hun Sen, premier Cambodja, met Son Sann, Khieu Samphan, prins Norodom Sihanoek en zoon 481; met prins Norodom Sihanoek in Noord-Frankrijk 573
Husak, G., president Tsjechoslowaki'e, met Gorbatsjow en diens echtgenote, tijdens bezoek Gorbatsjow aan Praag 181
Hussain, A., leider Mojahin Qami Movement Pakistan, met Benazir Bhoetto, wisselt Korans uit 753
Husseini, H., parlementsvoorzitter Libanon, verlaat parlementsgebouw in West-Beiroet 630

Ibarra de Piedra, R., kandidaat van de Revolutionaire Arbeiderspartij voor het presidentschap van Mexico. met Clouthier en Cardenas Solorzano 450
Indonesië: beëdiging van Sudharmono als vicepresident van Indonesië (11-3-'88) en de aftredende vice-president Umar Wirahadikusumah 177
Internationaal: ondertekening akkoorden SU-VS 358
Irak: siachtoffers chemisch bombardement (maart 1988) 193; de krachtsverhoudingen tussen Irak en Iran 668; zoeken naar slachtoffers na Iraakse raketaanval in woonwijk Teheran 669; soldaten schoppen naar afbeelding Ayatollah Khomeiny 670
Iran: de krachtsverhoudingen tussen Irak en Iran 668; zoeken naar slachtoffers na Iraakse raketaanval in woonwijk Teheran 669; soldaten schoppen naar afbeelding Ayatollah Khomeiny 670

Israël: gewapende student van de Bir Zeit-universiteit 17; Israëlische oproerpolitie gebruikt traangas bij confrontatie met Palestijnse betogers 18; een Israëlische burger schiet met een Uzi-pistoolmitrailleur in de richting van Palestijnse demonstranten 20; een Palestijnse moeder neemt haar zoon over van een Israëlische soldaat 33; Israëlische gepantserde voertuigen en militaire patrouilles in de verlaten straten van Khan Yunis in de Gazastrook 38; Israëlische militair trapt naar een Palestijn 39; wrakstukken na aanslag autobom 709

Iyad, A., lid Al Fatah, tijdens de opening van de Palestijnse Nationale Raad, met Habache 739

Jackson, J., Democratische presidentskandidaat VS, tijdens de eerste dag van de partijconventie in Atlanta, met Dukakis en Bentsen 682

Jakes, M., nieuwe Tsjechoslowaakse partijleider, tijdens zijn eerste toespraak tot het Centraal Comité 154

Jakowlew, A., kandidaat-lid Politburo Sowjet-Unie, tijdens de 19de partijconferentie in Moskou 513

Jardin, A., Frans auteur, winnaar van de Prix Fémina, met Christian Rochefort 820

Jazow, D., minister van defensie SU, tijdens ondertekenen van een groot aantal overeenkomsten en contracten tussen bewindslieden van de Bondsrepubliek en de Sowjet-Unie, met Scholz, Sjewardnadze, Genscher, Kohl, Ryzjkow en Gorbatsjow 778

Jeltsin, B., oud-partijleider van Moskou 516 (portr.)

Ji Pengfei, voor Hongkong-Macao verantwoordelijke Chinese functionaris, met Wu Xueqian en Ke Zaishuo, op 15 januari 1988, tijdens de ratificatie van de verklaring van Portueal-China over de toekomst van Macao 652

Joego-Slavië: de vestiging van het door een financieel schandaal in opspraak gebrachte bedrijf „Agrokomerc" in Velika Kladusa 299

Johan Friso, prins Nederland, met koningin Beatrix, prinses Margriet, prins Claus en prins Constantijn (troonrede 20-9-1988) 614

Johannes Paulus II, paus, met Oostenrijkse president Waldheim en diens echtgenote Elisabeth 102

Johanssen, O., nieuwe voorzitter Zweedse Centrumpartij, met oud-voorzitter Söder 595

Jørgensen, A., Sociaal-Democratisch leider (Denemarken), met opvolger Auken 25

Jospin, L., Franse socialist, aan het slot van het partijcongres in Lille (5-4-'87), met Mauroy, Fabius en Rocard 347

Jugnauth, A., premier Mauritius, ontvangt van de Japanse premier Takeshita de versierselen behorend bij de Orde van de Rijzende Zon 90

Junejo, M.K., oud premier Pakistan, bij de start van zijn verkiezingscampagne 757

Juquin, P., dissidente Franse communist 344

Kadar, J., partijleider Hongarije, tijdens parlementszitting van 25-6-'87, waarin K. Grosz werd benoemd tot minister-president en K. Nemeth tot nieuw staatshoofd 259; met de nieuwe partijleider K. Grosz 337; (archieffoto 1980) 339

Kadt, J. de, Nederlands politicus en publicist 464 (portr.)

Kahane, M., Kach-partijleider Israël, wordt gedragen op schouders aanhangers 706

Kan, W., Nederlands cabaretier, met echtgenote Corry Vonk, tijdens een optreden in 1981 544

Kanaan, G., chef van de Syrische militaire inlichtingendienst in Libanon, tijdens een persconferentie 509

Kaoenda, K., president Zambia 689 (portr.)

Kasm, A.R. al-, premier Syrië (9-1-'80/31-10-'87) 367 (portr.)

Kauffmann, J.-P., Franse gijzelaar, arriveert na vrijlating in Frankrijk, met Carton en Fontaine 384

Ke Zaishuo, Chinees onderhandelaar, met Wu Xueqian en Ji Pengfei, op 15 januari 1988, tijdens de ratificatie van de verklaring van Portugal-China over de toekomst van Macao 652

Khaddam, A.H., vice-president Syrië, woont staatsbegrafenis premier Karame bij 512

Khan, G.I., waarnemend president Pakistan 754 (portr.)

Khediri, E.H., minister van binnenlandse zaken Algerije 653 (portr.)

Khieu Samphan, leider van de Rode Khmers (Cambodja), met Son Sann, Hun Sen, prins Norodom Sihanoek en zoon 481; 482 (portr.)

Kiesinger, K., oud-Bondskanselier West-Duitsland, met oud-Bondskanseliers Adenauer en Erhard 464

Kim Chung Yul, nieuwe Zuidkoreaanse premier, ontvangt het benoemingsdocument uit handen van Chon Doo Hwan, president van Zuid-Korea 60

Kim Dae Jung, presidentskandidaat Zuid-Korea, tijdens bezoek aan Kwangju 62

Kim Young Sam, partijleider van de Zuidkoreaanse Democratische Herenigingspartij, met de voormalige stafchef Chung Sung Hwa 63

Kivisto, K., Fins politicus 553 (portr.)

Klerides, G., presidentskandidaat Cyprus 129 (portr.)

Kohl, H., Bondskanselier West-Duitsland, met DDR-president Honecker 132; met de nieuwe minister van defensie Scholz 395; met de voornaamste deelnemers aan de top in Toronto 401; tijdens ondertekenen van een groot aantal overeenkomsten en contracten tussen bewindslieden van de Bondsrepubliek en de Sowjet-Unie, met Scholz, Sjewardnadze, Jazow, Genscher, Ryzjkow en Gorbatsjow 778

Koivisto, M.H., president Finland, na zijn herverkiezing op 15-2-'88, met echtgenote 554

Koivisto, T.T., echtgenote Finse president, met echtgenoot na diens herverkiezing op 15-2-'88 554

Kok, W., leider oppositie Nederland (PvdA), in overleg met Bert de Vries gedurende het debat over de kabinetsplannen m.b.t. het sociaal-economische en financiële beleid tot 1990 232

Koller, A., minister van defensie Zwitserland, bij zijn beëdiging als minister (10-12-1987) met Cotti 747

Kopland, R., Nederlandse dichter, winnaar van de P.C. Hooftprijs 819 (portr.)

Kouril, V., secretaris van de Jazz Sectie (Tsjechoslowakije), tijdens zijn proces 185

Krjoetsjkow, W., nieuw hoofd van de KGB 658 (portr.)

Krunic, B., nieuwe partijvoorzitter Joego-Slavië 300 (portr.)

Kyaw Htin, ex-vice-premier en minister van defensie Birma 548 (portr.)

Kyprianou, S., presidentskandidaat Cyprus 129 (portr.)

Lafontaine, O., minister-president Saarland (Bondsrep. Duitsland) en plv. partijvoorzitter van de SPD, samen mei Rau en H.-J. Vogel 149; tijdens redevoering 743

Lagos, R., Chileens politicus 665 (portr.)

Lajoinie, A., vooraanstaand lid Franse Communistische Partij, kort voor de opening van het 26ste partijcongres, met Marchais 345

Lambsdorff, O., graaf, voorzitter FDP Duitsland (Bondsrepubliek) 745

Lapidot, A., commandant van de Israëlische luchtmacht tot 22 september 1987, tijdens een bijeenkomst in Jeruzalem, met zijn opvolger generaal Bin-Nun 808

Lara Bonilla, R., de op 30-4-'88 doodgeschoten minister van justitie van Columbia 409

Larco Cox, G., premier Peru sinds 29-6-'87 253 (portr.)

Lauristin, M., leider van het Volksfront van Estland, tijdens een persconferentie in Tallinn (16-11-1988), met Savisaar 771

Le Pen, J.-M., leider van het extreem-rechtse Front National (Frankrijk) 371 (portr.); met zijn Spaanse collega Blas Pinar 782

Lederman, L., winnaar Nobelprijs voor natuurkunde, met Nobelprijswinnaars 1988 en de dochter van Naguib Mahfouz in Stockholm 826

Lee Kuan Yew, premier Singapore, tijdens bezoek aan zijn kiesdistrict 577

Lee Teng-hui, nieuwe partijvoorzitter Taiwan 465 (portr.); met mw. Chiang Kai-shek 466

Lemnitzer, L., Amerikaans opperbevelhebber van de NAVO in Europa, met zijn voorganger generaal Norstad 831

Levi, M., gaande stafchef van de Israëlische strijdkrachten, met opvolger Shomron en Rabin 808

Leijon, A-G., minister van justitie Zweden, tijdens bekendmaking van haar aftreden, met premier Carlsson en haar opvolger Peterson 597 (7-6-1988)

Leysen, A., Belgisch ondernemer, met de Benedetti, die onvoldoende stemmen kreeg om te worden gekozen tot één van de twaalf nieuwe bestuurders van de Generale Maatschappij van België 277

Li Peng, waarnemend premier China, tijdens zijn openingsrede tot het 7de Nationale Partijcongres 241; brengt met president Yang Shangkun stem uit 243

Libanon: drie Libanese militieleiders en de Syrische vice-president Khaddam ondertekenen in Damascus een vredespact 427; voormalige residentie van de Franse ambassadeur in Libanon wordt overgedragen aan Libanese gendarmes 430; de wijk Ain Roummaneh na explosie van een autobom 432; Sjiitische militieleden bovenop een pantservoertuig, veroverd op het pro-Israëlische Zuidlibanese leger 456, beeld van de schade aangericht bij een Israëlische luchtaanval op het kamp Mieh Mieh 457; een lid van de Amal-militie kijkt vanuit Maghdouché uit op het Palestijnse vluchtelingenkamp Bour el-Barajneh 459; militieleden van de Amal voor de „Virgo Piton" in Maghdouché, nadat zij de controle op dit dorp hadden overgenomen 459; premier Karame met christelijke ministers bijeen 505; beeld van de wijk Roueiss (zuid-Beiroet) na de explosie van een autobom 508; bijeenkomst van Libanese en Syrische functionarissen in Damascus 510; Palestijnse vrouwen in het vluchtelingenkamp Bou j el-Barajneh 511; ambulances in het Palestijnse vluchtelingenkamp Chatila 511; staatsbegrafenis van premier Karame, bijgewoond door Libanese politieke en religieuze leiders en Syrische vice-president Khaddam 512; invloedssferen 631

Ligatsjow, J., lid Politburo CPSU (Sowjet-Unie) 516 (portr.)

Linden, P.R.H.M. van der, staatssecretaris van buitenlandse zaken 585 (portr.)

Lindgren, A., Zweeds auteur, reikt de Hans Christian Andersenprijs uit aan Annie M.G. Schmidt 818

Lu Jiaxi, ontslagen voorzitter van de Chinese Academie van Wetenschappen 48 (portr.)

Lubbers, R.F.M., premier Nederland, op de NAVO-top in Brussel (2-3-'88) 47; met premier Shamir, plantten op 18-7-'88 gezamenlijk een olijfboompje als teken van vrede tussen Nederland en Israël 497; bij de algemene beschouwingen 714; reikt de World Press Photo uit aan Anthony Suau 817

Lufhfee, A., vermeende coup-leider Malediven, in de boeien 800

Lugo Gil, H., secretaris-generaal van de Mexicaanse Partido Revolucionario Institucional, met Salinas en De la Vega Dominguez 450

Lukman, R., minister van oliezaken Nigeria en voorzitter van de OPEC 275 (portr.)

Lyssarides, V., presidentskandidaat Cyprus 129 (portr.)

MacBride, S., Iers staatsman en ijveraar voor de mensenrechten 495 (portr.)

Madrid Hurtado, M. de la, president Mexico op 7-7-'85 in Mexico City bij de stembus 222

Magaña Negrete, G., kandidaat van de rechtse Partido Democrata Mexicano voor de presi-

dentsverkiezingen 451 (portr.)
Maghreb-staten: bijeenkomst leiders van de vijf Maghreb-staten 385
Magnago, S., leider van de SVP Italië, in gesprek met Ciriaco de Mita 762
Mahatir bin Mohamed, premier Maleisië, voor de opening van het UMNO-congres 143
Mahfouz, N., Egyptisch auteur, winnaar Nobelprijs voor letterkunde 818 (portr.)
Mahfouz, O-K., dochter van Naguib Mahfouz, winnaar Nobelprijs voor letterkunde, met Nobelprijswinnaars 1988 in Stockholm 826
Mahuad Witt, J., kandidaat voor de presidentsverkiezingen in Ecuador 332 (portr.)
Malenkow, G., Russisch staatsman 495 (portr.)
Malle, L., Frans filmregisseur, winnaar van zeven Césars, wordt gefeliciteerd door Yves Montand en Faye Bunaway 822
Manigat, L., presidentskandidaat van de Haïtiaanse Rassemblement des démocrates nationaux et progressistes, samen met de presidentskandidaten Desulme en Dejoie 14; na uitbrengen stem bij de verkiezingen van 17-1-'88 81
Manigat, M., echtgenote van Leslie Manigat, president van Haïti. zweert bii haar beëdiging als Senator trouw aan de grondwet (2-2-1988) 610
Mara, Ratu Sir Kamisese, eerste premier Republiek Fiji, tijdens eedsaflegging, met president Ganilau 335
Marchais, G., secretaris-generaal Franse Communistische Partij, kort voor de opening van het 26ste partijcongres (2-12-'87); met Lajoinie 345
Margriet, prinses Nederland, met koningin Beatrix, prins Claus en prinsen Constantijn en Johan Friso (troonrede 20-9-1988) 614
Martinez, V., tijdens beëdiging als vice-president Argentinië, op 10-12-'85, met Alfonsin, de nieuwe president 187
Martinez de Peron, Isabel, voormalig president Argentinië, na haar aankomst in Argentinië op 9-12-'83 187; met president Alfonsin op 2'1-5-'84 204
Marvin, L., Amerikaans acteur 16 (portr.)
Matanzima, G., oud-president Transkei 6 (portr.)
Maynard, C., vice-premier Bahama-eilanden, tijdens persconferentie op de dag van de parlementsverkiezingen (16-6-'87) 89
Mauroy, P., Franse socialist, aan het slot van het partijcongres in Lille (5-4-37), met Fabius, Jospin en Rocard 347
Mayor Zaragoza, F., nieuwe directeur-generaal UNESCO 325
McLaughlin, A., nieuwe minister van arbeid Verenigde Staten, tijdens haar beëdiging op 17-12-'87, samen met president Reagan, haar echtgenoot John en rechter Riley 43
Medwedew, W., lid-politburo CPSU 657 (portr.)
Meese, E., minister van justitie Verenigde Staten, samen met het nieuwe hoofd FBI Sessions en president Reagan 40
Melo, E. de, minister Portugal, met premier Cavaco e Silva en minister Nogueira 649
Messner, Z., premier Polen 590; spreekt op 19 september 1988 het parlement toe 763
Michel, H., winnaar Nobelprijs scheikunde, met de Nobelprijswinnaars 1988 en de dochter van Naguib Mahfouz in Stockholm 826
Midden-Oosten: Egyptische minister van buitenlandse zaken Esmat Abdel Meguid ontvangt een aantal Palestijnse leiders uit de bezette gebieden 109
Mierlo, H.A.F.M.O. van, Tweede Kamer-lid en fractievoorzitter D'66 Nederland, bii de algemene beschouwingen 711
Miki, T., Japans politicus en oud-premier 830 (portr.)
Mikulic, B., premier Joego-Slavië, tijdens de parlementsverkiezingen (14-5-'88) 321
Mita, C. de, premier Italië, met de voornaamste deelnemers aan de top in Toronto 401; in gesprek met Silviua Magnago 762
Mitterrand, F., president Frankrijk, ontvangt de Angolese president Dos Santos op 15-10-'81 in het Elysée te Parijs 271; in gesprek met Ukeiwé, voorzitter van het territoriale congres van Nieuw-Caledonië 291: met deel van het kabinet-Rocardop 13-5-'88 (369); met Chirac 374; met de voornaamste deelnemers aan de top in Toronto 401
Moi, D.A., president Kenia 701 (portr.)
Mojsov, L., president Joego-Slavië, met Gorbatsjow tijdens diens bezoek aan Joego-Slavië (14-3-'88) 323
Montand, Y., Frans acteur, feliciteert Louis Malle met zeven Césars, met Faye Dunaway 822
Montoro, F., oud-gouverneur van Sao Paulo (Brazilië) (archieffoto 1982) 446
Moureaux, P., minister-president Franse gemeenschapsregering België 122
Moussavi, M.H., premier Iran 688 (portr.)
Mubarak, H., president Egypte, met Arafat 141
Mugabe, R., president Zimbabwe, wordt tijdens beëdiging als eerste uitvoerende president van Zimbabwe, gefeliciteerd door de aftredende president Banana 802
Mulroney, B., premier Canada, met de belangrijkste deelnemers aan de top in Toronto 401
Musa, S.; minister van onderwijs en ontwikkeling Belize, met premier Price 559
Musokotwane, K., premier Zambia, in Nederland voor werkbezoek 690

Nabi, B., Algerijns minister van energie en petrochemische industrie, met sjeik Yamani tijdens een OPEC-vergadering 364
Naccache, A., leider van het commando dat in 1980 aanslag pleegde op de voormalige premier Bakhtiar 398 (portr.)
Nachmann, W., overleden voorzitter van de Centrale Raad van Joden in Duitsland (Bondsrepubliek) 536 (portr.)
Namphy, H., lt.-gen., zweert op 17-7-'87 samen met brigade-gen. Regala en andere Haïti officieren trouw aan de grondwet H; h Iaïti Nationale R ; i 71; na staatsgreep (juni 1988) 611
NAVO: militaire krachtsverhoudingen NAVO-Warschaupact 786
Nazer, H., minister van olie en minerale rijkdommen Saoedi-Arabië (opvolger van sieik Yamani) 365 (portr.)
Ne Win, afgetreden partijvoorzitter Birma 547 (portr.) (foto uit 1981)
Nederland: een beeld van de herdenkingsbijeenkomst in de Nieuwe Kerk in Amsterdam 30-12-'87, ter nagedachtenis aan Joop den Uyl 31; herdenking Joop den Uyl in de Tweede Kamer 86; minister Van den Broek in gesprek met vertegenwoordigers van li d rit it o.w. I :l Walesa 123; leden a le p rlem taire nqu ête ni is fraude t idies, na hu n o i i de commissie 170; de parlementaire enquête-commissie paspoortproject 566
Negri, P., Amerikaans filmster, samen met haar verloofde Rudolph Valentino (foto uit 1926) 16
Nemeth, K., nieuw staatshoofd Hongarije, tijdens de parlementszitting van 25-6-'87, waarin hijzelf benoemd werd tot het nieuwe staatshoofd en K. Grosz tot minister-president, met partijleider Kadar 259
Nguyen Van Linh, partijleider Vietnam, draagt de kist van de overleden premier Pham Hung 576
Nicolazzi, F.. voormalie minister Italië 761 (portr.)
Nieuw-Caledonië: Yeweiné Yeweiné tijdens vreedzame mars door de straten van Nouméa op 26-8-'87 ten gunste van onafhankelijkheid voor Nieuw-Caledonië 293
Nkala, E., minister van binnenlandse zaken Zimbabwe, met ZAPU-leider Nkomo, roepen op tot samenwerking 804
Nkomo, J., ZAPU-leider Zimbabwe, met Nkala, roepen op tot samenwerking 804
Nogueira, F., minister Portugal, met premier Cavaco e Silva en minister De Melo 649
Noriega de Jurado, J., burgemeester Panamastad, met Solis Palma, na diens beëdiging tot waarnemend president van Panama op 26-2-'88 236
Noriega Moreno, M.A., de ,,sterke man'' van Panama 235 (portr.)
Norodom Ranariddh, prins en zoon van prins Norodom Sihanoek (Cambodja), met Khieu Samphan, Son Sann, Hun Sen en prins Norodom Sihanoek 481
Norodom Sihanoek, prins, voormalig staatshoofd Cambodja, met Khieu Samphan, Son Sann, Hun Sen en prins Norodoni Ranariddh, zoon van Norodom Sihanoek 481; met Cambodjaanse premier Hun Sen in Noord-Frankrijk 573
Norstad, L., Amerikaans luchtmachtgeneraal en opperbevelhebber van de NAVO in Europa tot 1963, met zijn opvolger generaal Lemnitzer 831

Obeid, J., christelijk zakenman en voormalig directeur van president Gemayel in Libanon, na zijn vrijlating 508 (portr.)
Ochuka, H., leider couppoging Kenia 1982, tijdens zijn detentie 702
Olechowski, S., Poolse minister van buitenlandse zaken, wordt begroet door zijn Amerikaanse collega Shultz in Washington (28-7-1988) 766
Olie: overvloed (cartoon) 276
Olmi, E., Italiaans regisseur, winnaar van de Gouden Leeuw 823 (portr.)
Oostenrijk: vier leden van de internationale commissie van historici die een onderzoek instelden naar het oorlogsverleden van president Waldheim 97
Oost-Europa: ministers van buitenlandse zaken van de Balkan-landen 405
Orbison, R., Amerikaans popzanger 831
Orsenne, E., Frans auteur, winnaar van de Prix Goncourt, met Ren6 Depestre 820
Ortega Saavedra, D., president Nicaragua, met Ecuadoriaanse collega Borja tijdens de ondertekening van een akkoord over het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen (11-8-'88) 529

Panday, B., voormalig minister Trinidad & Tobago 254 (portr.)
Paul, J-C., kolonel Haïti, tijdens bekendmaking van de nieuwe regering van gen. Avril, met gen. Avril en sgt Heubreux (19-9-1988) 612
Paz Estenssoro, V., president Bolivia, met vicepresident Garret Ayllon en opperbevelhebber Sejas Tordoya 478
Peacock, A., oppositieleider van de Liberal Party (Australië), met echtgenote 76
Pelaez, H., voorzitter Columbiaanse parlement, met Barco Vargas, op 7-8-'86 411
Pereira, L.C. Bresser, voormalig minister van financiën Brazilië 426
Peres, S., Israëlisch politicus, leider van de Arbeiderspartij, ontmoet Peretz 709; wordt begroet door Paul Biya, president van Kameroen 807
Peretz, Y., leider religieuze Shas-partij Israël, ontmoet Shimon Peres 709
Perez de Cuellar, X., secretaris-generaal van de Verenigde Naties, met deelnemers aan de Veiligheidsraad (Raimond, Shultz, Howe, Sjewardnadze, Wu Xueqian) 728
Peron, Isabel Martinez de, voormalig president Argentinië, kort na haar aankomst in Argentinië op 9-12-'83 187; met president Alfonsin op 21-5-'84 204
Peterson, Th., minister van industrie Zweden, met premier Carlsson en aftredend minister van justitie Leijon, voor wie hij zal waarnemen (7-6-1988) 597
Pfeiffer, R., persmedewerker van Barschel, minister-president (CDU) Sleeswijk-Holstein (Bondsrep. Duitsland), toont het exemplaar van ,,Der Spiegel'' dat onthullingen bevatte over het optreden van Barschel tegen de oppositiepartijen in Sleeswijk-Holstein 107
Philby, H.A.R. ,,Kim'', Brits meesterspion 496 (portr.)
Pianta, R., Argentijns generaal, tijdens zijn beëdiging als stafchef van de landmacht op 5-7-'84, met minister van defensie Borras 190
Pickering, Th., Amerikaans ambassadeur in El Salvador 488 (portr.)
Pieck, A., Nederlands tekenaar en illustrator 28 (portr.)

Pinar, B., leider van het extreem-rechtse Nationaal Front Spanje, met zijn Franse collega Le Pen 782
Pindling, L.O., premier Bahama-eilanden, dag voor parlementsverkiezingen 88
Plumb, Lord, voorzitter van het Europese Parlement, ondertekent de EG-begroting voor 1988 440
Polen: gesprek in de Nederl ambassade in Warschau tus Ned r minister van buitenlandse zaken Van den Broek en vertegenwoordigers van Solidariteit, o.w. Lech Walesa 123; stakende mijnwerkers 729
Polhill, R., Amerikaans gijzelaar 382 (portr.)
Poljakow, W., Sowjet-afgezant, in gesprek met de Jordaanse premier Zeid Rifai 366
Pont, H., vertrekkende voorzitter FNV (Nederland), met opvolger Stekelenburg 399
Powell, C., nieuwe hoofd Amerikaanse Nationale Veiligheidsraad, met president Reagan, met minister van defensie Weinberger en diens opvolger Carlucci 43
Pozderac, H., afgetreden vice-president van Joego-Slavië 299 (portr.)
Pozsgay, I., secretaris-generaal van het Patriottisch Volksfront Hongarije 338 (portr.)
Price, G., premier Belize, met minister Musa 559

Qian Qichen, minister van buitenlandse zaken China 244 (portr.)
Quayle, D., ,,running mate" Republikeinse presidentskandidaat VS Georve Bush, tijdens de nationale conventie van de partij in New Orleans, met Bush (17-9-1988) 683; met echtgenote Marilyn en echtpaar Bush, na verkiezing van Bush tot president VS 721
Quayle, M., echtgenote van Quayle, ,,running mate" van George Bush, Republikeinse presidentskandidaat VS, met echtgenoot en echtpaar Bush, na verkiezing van Bush tot president VS 721

Rabin, Y., minister van defensie Israël, brengt toast uit op gaande stafchef Levi en komende stafchef Shomron 808
Raftopoulos, G., president van de Algemene Federatie van Griekse Arbeiders 717
Raimond, J-B., minister van buitenlandse zaken Frankrijk, met deelnemers aan de Veiligheidsraad (Shultz, Sjewardnadze, Howe, Wu Xueqian) en secr.-gen. Perez de Cuellar 728
Rakowski, M., de nieuwe Poolse premier 764 (portr.)
Ramsey, Lord A.M., aartsbisschop van Canterbury 527
Rau, J., minister-president Noordrijnland-Westfalen (Bondsrep. Duitsland) en plv. voorzitter SPD, samen met H.-J. Vogel en Lafontaine 149
Razaleigh Hamza, T., medestrijder om het voorzitterschap van de UMNO (Maleisië) 143
Reagan, N., met echtgenoot en echtpaar Gorbatsjow, na aankomst in het Kremlin 353
Reagan, R., president Verenigde Staten, met nieuwe hoofd FBI Sessions en minister van justitie Meese 40; samen met de nieuwe minister van handel Verity 41; met nieuwe minister van arbeid Ann McLaughlin, haar echtgenoot John en rechter Riley 42; met minister van defensie Weinberger en diens opvolger Carlucci en nieuw hoofd NSC Powell 43; hij de aanvang van de NAVO-topconferentie in Brussel (2-3-'88) 145; met echtgenote en echtpaar Gorbats'ow, na aankomst in het Kremlin 353; houdt toespraak tot Sowjet-studenten aan de voet van een buste van Lenin 359; met Thatcher voor Downing Street 10 361; met de voornaamste deelnemers aan de top in Toronto 401; deelt op 12 juli 1988 mee dat hij Thomburgh heeft voorgedragen als minister van justitie, met Thornburgh 699; met James Baker en Nicholas Brady 700; op Governors Island met zicht op het Vrijheidsbeeld, met Bush en Gorbatsjow 787
Reed, J., vice-secr.-gen. van de 42ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, met Chowdhury, Florin en Teymour 726
Regala, W., brigade-generaal Haïti, zweert op 17-7-'87 samen met lt.-gen. Namphy en andere Haïtiaanse officieren trouw aan de grondwet 8
Remmelts, J., Nederlands acteur en regisseur 29 (portr.)
Rey Prendes, J.A., lid Christen-Democratische Partij El Salvador 494
Rifai, Z., premier Jordanië, in gesprek met Sowjet-afgezant Poljakow 366
Robinson, A., premier Trinidad & Tobago 255 (portr.)
Rocard, M., Franse socialist, aan het slot van het partijcongres in Lille (5-4-'87), met Fabius, Jospin en Mauroy 347
Rochefort, C., Frans auteur, winnaar van de Prix Médicis, met Alexander Jardin 820
Roh Tae Woo, presidentskandidaat van de regeringspartij Zuid-Korea, tijdens bezoek aan Kimhae 64
Rooy, Y.M.C.T., Nederlands staatssecretaris van economische zaken 167 (portr.)
Ruding, O., minister van financiën Nederland, met begrotingskoffer 616
Ruperez, J., partijpresident PDP Spanje, maakt naamsverandering partij bekend (6-3-1988) 795
Rüütel, A., president van Estland, in gesprek met Toome, tijdens de zitting van de Opperste Sowjet (16-11-1988) 770
Ryzjkow, N., Sowjet-premier, tijdens de 19de partijconferentie in Moskou 513; tijdens ondertekenen van een aantal overeenkomsten en contracten tussen bewindslieden van de Bondsrepubliek en de Sowjet Unie, met Scholz, Sjewardnadze, Jazow, Genscher, Kohl en Gorbatsjow 778

Sadowski, Z., vice-premier Polen 588 (portr.)
Salii, L,, president Palau-eilanden (eind oktober-20 augustus 1988) 606 (portr.)
Salinas de Gortari, Carlos, kandidaat van de regerende Institutionele Revolutionaire Partij (Mexico), voor de in juli 1988 te houden presidentsverkiezingen 223 (portr.); met zijn echtgenote bij de stembus (6-6-'88) 449; met De la Vega Dominguez en Lugo Gil 450
Salinas de Gortari, Cecilia, echtgenote van Salinas de Gortari, kandidaat van de Partido Revolucionano Institutional voor het presidentschap van Mexico, met haar echtgenoot bij de stembus (6-6-'88) 449
San Yu, ex-president Birma. met Von Weizsäkker 546
Sanden, P.J.A. van der, Tweede Kamer-lid, CDA-woordvoerder paspoortenenquête Nederland, in gesprek met Hermans en Fransen 634
Sansaricq, B., Haïtiaans huurlingenleider (archieffoto uit 1982) 9
Santos, J.E. dos, president Angola, met Mitterrand tijdens zijn bezoek in het Elysée te Parijs (15-10-'81) 271
Saoedi-Arabië: confrontatie in Mekka: Iraanse pelgrims tegen Saoedische politie 349
Saragat, G., Italiaans staatsman 527 (portr.)
Sarney, J., president Brazilië, tijdens zijn beëdiging ais interim-president (15-3-'85) 422
Savimbi, J., UNITA-leider Angola, met andere commandanten 227
Savisaar, E., leider van het Volksfront van Estland, tijdens een persconferentie in Tallinn (16-11-1988), met Lauristin 771
Sayeh, A.H. sjeik, voorzitter Palestijnse Nationale Raad, met Arafat 737
Schlüter, P., premier Denemarken, met zes nieuwe ministers op 12-3-'86 23; met zes nieuwe ministers op 10-9-'87 25
Schmidt, A.M.G., Nederlands auteur, winnaar van de Hans Christian-Andersenprijs, met Astrid Lindgren 818
Scholz, R., nieuwe minister van defensie Bondsrep. Duitsland, met Helmut Kohl 395; tijdens ondertekenen van een groot aantal overeenkomsten en contracten tussen bewindslieden uit de Bondsrepubliek en de Sowjet-Unie, met Genscher, Jazow, Sjewardnadze, Kohl, Ryzjkow en Gorbatsjow 778
Schwarz, M., winnaar van de Nobelprijs voor natuurkunde, met de Nobelprijswinnaars 1988 en de dochter van Naguib Mahfouz in Stockholm 826
Seguel Molina, R., vakbondsleider Chili (archieffoto uit 1983), met Bustos Huerto 664
Sein Lwin, BSPP-voorzitter (26-7/12-8-'88) en president van Birma (27-7/12-8-'88) 548 (portr.)
Sejas Tordoya, S., opperbevelhebber van de Boliviaanse strijdkrachten, met president Paz Estenssoro en vice-presidenk Garret Ayiion 472
Sessions, W., nieuw hoofd FBI (Verenigde Staten) op 24-7-'87, de dag dat president Reagan hem in die functie benoemde 40
Sfeir, N., nieuwe maronitische patriarch, met president Gemayel 431
Shah, S.G.A., premier van de provincie Sind (Pakistan), in gesprek met een delegatie weduwen 808
Shahbazi, A., stafchef van de Iraanse strijdkrachten 671
Shamir, Y., premier Israël, met premier Lubbers, plantten op 18-7-'88 gezamenlijk een olijfboompje als teken van vrede tussen Nederland en Israël 497; brengt stem uit voor de parlementsverkiezingen 705; in gesprek met Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz 734
Shankar, R., nieuwe president Suriname, na beëdiging op 25-1-'88, met vice-president Arron en bevelhebber Bouterse 65; beeld van de inauguratie 66
Sharif, N., premier provincie Punjab (Pakistan) en leider van de IDA, brengt zijn stem uit bij de parlementsverkiezingen 754
Shomron, D., komende stafchef van de Israëlische strijdkrachten, met Rabin en gaande stafchef Levi 808
Shultz, G,, Amerikaans minister van buitenlandse zaken, bij de aanvang van de NAVO-topconferentie in Brussel (2-3-'88) 145; in gesprek met Israëlische premier Shamir 734; met deelnemers aan de Veiligheidsraad (Sjewardnadze, Howe, Raimond, Wu Xueqian) en secr.-gen. Perez de Cuellar 728; begroet zijn Poolse collega Olechowski op 28 juli 1988 in Washington 766
Sigcau, S., premier Transkei 7 (portr.)
Silva Herzog Flores, J., voormalig minister Mexico 221
Simon, P., Democratische kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap 175 (portr.)
Sjewardnadze, E., minister van buitenlandse zaken Sowjet-Unie, met deelnemers aan de Veiligheidsraad (Shultz, Howe, Raimond, Wu Xueqian) en secr.-gen. Perez de Cuellar 728; tijdens ondertekenen van een groot aantal overeenkomsten en contracten tussen bewindslieden uit de Bondsrepubliek en de Sowjet-Unie, met Scholz, Genscher, Jazow, Kohl, Ryzjkow en Gorbatsjow 778
Smeets, H., redacteur van het NRC/H'blad, winnaar van de Anne Vondelingprijs, ontvangt de prijs van minister van staat Toxopeus 816
Smith, I., premier voormalig Rhodesië, verlaat parlementsgebouw in Harare na zijn schorsing (2-4-1987) 804
Söder, K., ex-voorzitter van de Zweedse Centrumpartij, met nieuwe leider Johansson 595
Solana, J., regeringswoordvoerder Spanje 781
Solis Palma, M., na zijn beëdiging als waarnemend president van Panama op 26-2-'88, met Jilma Noriega de Jurado, burgemeester Panama-stad 237
Son Sann, Cambodjaans politicus, met Hun Sen, Khieu Samphan, prins Norodom Sihanoek en diens zoon 481
Sowjet-Unie: beeld van een demonstratie in de Armeense hoofdstad 209; Litouwen: beeld van het oprichtingscongres van de hervormingsbeweging Sajudis (22-10-1988) 773
Spaak, A., voorzitster Franse Gemeenschapsraad in België 122 (portr.)
Spath, L., minister-president Baden-Württemberg (West-Duitsland) 220 (portr.)
Spitaels, G., PS-voorzitter (België) 120; met

Van Cauwenberghe 678
Steege, J. ter, Nederlands actrice, winnaar van de Europese filmprijs, krijgt de prijs uitgereikt door Rolf Hoppe en Senta Berger 822
Steinberger, J., winnaar van de Nobelprijs voor natuurkunde, met de Nobelprijswinnaars 1988 en de dochter van Naguib Mahfouz in Stockholm 826
Stekelenburg, J., nieuwe voorzitter FNV (Nederland}. met voormalige voorzitter Pont 399
Strauss, F,-J.. minister-president Beieren. met Honecker 133; 741
Streibl, M., minister-president Beieren, opvolger van Franz-Josef Strauss 742
Strougal, L., premier 'l'sjechoslowakije, in gesprek met minister Van den Broek 330
Suarez Qonzalez, A.. president van het Democratisch en Sociaal Centrum Spanje (8-6-1987) 794
Suau, A., Amerikaans fotograaf. winnaar van de World Press Photo, krijgt zijn prijs uitgereikt door premier Lubbers 817
Suh Myung Wan, nieuwe Zuidkoreaanse minister van onderwijs 61 (portr.)
Suriname: een aantal leden van het nieuwe kabinet na hun beëdiging op 26-1-'S8 (Grep, Alimahomed, Adjodja, Jankipersadsing en Radhakishun) 67

Taiwan: militaire oefening bijgewoond door president Chiang Ching-kuo, Liu Ho-chien, Chen Hsin-ling en Hau Pei-tsun 49
Takeshita, N., premier Japan, overhandigt premier Jugnauth van Mauritius de versierselen behorend bij de Orde van de Rijzende Zon 90; met de voornaamste deelnemers aan de top in Toronto 401
Tenorio, J.E., minister El Salvador 488 (portr.)
Teran Teran, E., voormalig minister van buitenlandse zaken Ecuador 138 (portr.)
Teymour, A., chef-protocol van de 42ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, met Chowdhury, Reed en Florin 726
Thatcher, M., premier Engeland, bij de aanvang van de NAVO-topconferentie in Brussel (2-3-'88) 145; met Reagan voor Downing Street 10 361; met de voornaamste deelnemers aan de top in Toronto 401
Theodore R., secretaris-generaal van de Verenigde Partij van Haïtiaanse Communisten, tijdens een toespraak in Port-au-Prince 12
Thornburgh, R., minister van justitie VS, tijdens bekendmaking benoeming door president Reagan 699
Tjibaou, J.-M., leider van de FLNKS (Nieuw-Caledonië) 290 (portr.)
Traore, M., president Mali 624
Truong Chinh, Vietnamees partijleider en president 832 (portr.)
Tunesië: inwijding dieselmotorenfabriek, in aanwezigheid van de Libische leider Kadhafi, president Ben Ali (Tunesië), president Chadii (Algerije)en minister Ruggiero (Italië) 389

Ukeiwé, D., voorzitter van het territoriale congres van Nieuw-Caledonië, in gesprek met, Mitterrand 291
Urquhart, B. Sir, onder-secretaris van de VN, winnaar van de Wateler Vredesprijs, tijdens zijn dankwoord 816
Uyl, J.M. den, Nederlands staatsman 30 (portr.)

Valdes Subercaseaux, G., Chileens politicus 662 (portr.)
Valentino, R., Amerikaans filmster, samen met zijn verloofde Pola Negri 16
Valle Alliende, J. del, voormalig minister van buitenlandse zaken Chili 665
Vargas Pazos, F., Ecuadoriaans generaal, tijdens toespraak op luchtmachtbasis Mariscal Sucre bij Quito 137; kandidaat voor de presidentsverkiezingen in Ecuador 332 (portr.)
Vassiliou, Y., presidentskandidaat Cyprus 129 (portr.); bij de stembus 130
Vega Dominguez, J. de la, president van de Mexicaanse Partido Revolucionario Institucional, met Salinas en Lugo Gil 450
Verenigde Staten: zes Republikeinse presidentskandidaten na een debat in Houston op 29-10-'87 (Haig, Bush, Du Pont, Kemp, Dole en Robertson) 174; goedkeuring door Senaat INF-verdrag 356
Verity, W., nieuwe Amerikaanse minister van handel, met president Reagan 41
Vietnam: staatsbegrafenis van premier Pham Hung 576
Vilianyi, M., minister van financiën Hongarije 260 (portr.)
Vo Chi Cong, staatshoofd Vietnam, draagt de kist van de overleden premier Pham Hung 576
Vogel, H.-J., nieuw verkozen voorzitter van de SPD (Bondsrep. Duitsland), met Rau en Lafontaine 149
Volel, Y., de op 13-10-'87 doodgeschoten presidentskandidaat van de Haïtiaanse Rassemblement Démocrate Chrétien 11
Vonk; C., Nederlan cabaretière, echtgenote van Wim Kan, tijdens een gezamenlijk optreden in 1981 544
Voorst tot Voorst, B.J.M. baron van, staatssecretaris van buitenlandse zaken Nederland 637
Vries, B. de, TK-fractievoorzitter CDA (Nederland), in overleg met Kok gedurende het debat over de kabinetsplannen m.b.t. het sociaal-economische en financiële beleid tot 1990 233

Waechter, A., presidentskandidaat van de Franse Groenen 372 (portr.)
Waigel, T., voorzitter CSU (Beieren), opvolger van Franz Josef Strauss 742 (portr.)
Waite, T., speciaal afgezant van de Anglicaanse aartsbisschop Runcie, wordt begroet door de geestelijkeleider van de Hezbollah, sjeik Fadiallah 381
Wakil, A., minister van buitenlandse zaken Afghanistan, ondertekent het Afghanistanakkoord op 14-4-'88 in Genève 258
Waldheim, E., echtgenote Oostenrijkse president, met echtgenoot en paus Johannes Paulus II 102
Waldheim, K., president Oostenrijk, tijdens bezoek aan het Vaticaan (25-1-'W), samen met echtgenote Elisabeth en paus Johannes Paulus II 102; tijdens ontvangst van de premier van Liechtenstein, Brunhart (3-12-'87) 540
Waidner, T.G., Argentijns luchtmachtgeneraal, wordt op 8-3-'85 door president Alfonsin gefeliciteerd na zijn beëdiging tot voorzitter van de gezamenlijkechefs van staven 191
Walesa, L., leider van de Poolse ondergrondse vakbond Solidariteit, in gesprek met minister Van den Broek en vertegenwoordigers van Solidariteit 123; spreekt stakers toe op de Lenin-scheepswerf 692; met Bush, wanneer deze een krans legt op het graf van de vermoorde priester Jerzy Popieluszko 766
Warhol, A., Amerikaans kunstenaar 32 (portr.)
Warschau-pact: militaire krachtsverhoudingen Warschau-pact/NAVO 786
Webb, J., voormalig onderminister marine VS 697 (portr.)
Weinberger, C., minister van defensie Verenigde Staten, met opvolger Carlucci, president Reagan en nieuw hoofd NSC Powell 43
Weizsäcker, R. von, Westduitse Bondspresident, met San Yu van Birma 546
Werner, L., communistisch leider Zweden 595 (portr.)
Westerberg, B., leider van de Zweedse liberalen (archieffoto 1985) 594
Wickbom, S., voormalig minister van justitie Zweden 596 (portr.)
Williams, R., Amerikaans acteur, met de Oscar van Bernardo Bertolucci, met Bertolucci 824
Wlasow, A., lid-Politburo CPSU 657 (portr.)
Wolf, M., voormalig hoofd Oostduitse inlichtingendienst 376 (portr.)
Wone, I., minister van buitenlandse zaken Senegal 159
Wu Xueqian, minister van buitenlandse zaken China, met Ji Pengfei en Ke Zaishuo, op 15 januari 1988, tijdens de ratificatie van de verklaring van Portugal en China over de toekomst. van Macao 652; met deelnemers aan de Veiligheidsraad (Shultz, Sjewardnadze, Howe, Raimond) en secr.-gen. Perez de Cuellar 728

Yamani, sjeik Ahmed, ontslagen minister van olie en minerale rijkdommen Saoedi-Arabië, met de Algerijnse minister Nabi tijdens een OPEC-vergadering 364
Yang Shangkun, president China, brengt met Li Peng stem uit 243
Yourcenar. M., Frans-Amerikaans schrijfster 32 (portr.)
Yu Kuo-hwa, premier Taiwan, tijdens toespraak 467

Zapatero, V., Spaans minister 780 (portr.)
Zhao Ziyang, premier China, tijdens eerste zittingsdag van het Nationale Volkscongres 55
Zia ul-Haq, M.; president Pakistan. hij zijn aankomst in New-Delhi, met zijn echtgenote, premier Gandhi en diens echtgenote Sonia 813

GRAFIEKEN

Aardolie: wereldproduktie 1987 (2907 mln ton) 84; olielevering aan de niet-communistische wereld 275
België: de Benedetti's groep 279; evolutie van de prijs van het reserveaandeel van de Generale Maatschappij op de beurs van Brussel 281
Duitsland (Bondsrepubliek): overheidsobligaties en geldgroei 296
IMF: uitstaande leningen en terugbetalingen (april 1977 tot april 1988) 645
Japan: overheidsobligaties en geldgroei 296
Nederland: werkloosheid januari–december 1987 108; financieringstekort overheid 341
Saoedi-Arabië: olieproduktie 364
Verenigde Staten: overheidsobligaties en geldgroei 296
Wereldbank: koopkracht van export opbrengsten tussen delen van de Derde Wereld 646

LANDKAARTEN

Afrika:
— Algerije: 655
— Angola: 225; provincies Angola: Moxico, Cuando en Cubango 228; overzicht strijdtoneel Cuito Cuanavale 285
— Boeroendi: 56
— Maghreb-staten: 386
— Seychellen: 192
— Transkei: 6
— Westelijke Sahara: de zesde Marokkaanse verdedigingsmuur in de Westelijke Sahara 412

Amerika:
— Argentinië: 188 en 191
— Bahama-eilanden: 88
— Belize: 559
— Bolivia: 477
— Brazilië: 423
— Chili: 663
— Columbia: 408
— Dominica: 543
— Ecuador: 156 en 331
— El Salvador: 489
— Galapagos-eilanden: 156
— Groenland: 26
— Haïti: 13
— Kaaiman eilanden: 768
— Mexico: 224
— Peru: 156 en 253
— Venezuela: 206
— Verenigde Staten: Republikeinse en Democratische stemverdeling bij presidentsverkiezingen per staat in 1984 en 1988 722

Azië:
— Birma: 547
— China: bosbrand in Noord-China 57; Tibet 78
— Golfoorlog: overzichtskaartje neerschieten Iraanse airbus 434
— Irak: oliepijpleiding naar Turkije 194; che-

mische aanvallen op Koerdische plaatsen 197; door Irak op Iran veroverde gebieden 672
— Iran: door Irak op Iran veroverde gebieden 672
— Israël: bezette Gazastrook 34; grenzen sinds 1947; sinds 1982: 738
— [illegible] rond strijdtoneel West [illegible] eiroet 430; [illegible] bied Libanon-Israël-Syrië, met inbegrip van de Golan-hoogte 455
- Malediven: 779
— Pakistan: 810

Europa:
— Balkan-staten: 405
— Baltische staten (Sowjet-Unie) 769
— Cyprus: 130
— Denemarken: 602
— Gibraltar: 539
— Griekenland: 720
— Groenland: 26
— Hongarije: het Nagymaros-Gabcikovo-project 262
— Italië: 760
— Liechtenstein: 541
— Nederland: ruimtelijke ordening, vierde nota 245
— Portugal: 653
— Transkaukasus (Sowjet-Unie): 211
— IJsland: 28
— Zweden: 596

Internationaal:
— OPEC-lidstaten: 273

Oceanië:
— Melanesië: 608
— Micronesië: 605
— Nieuw-Caledonië: 289
— Polynesië: 96
— Vanuatu: 801

Zuidpoolgebied:
— overzichtskaartje: 598

AFGHANISTAN

Pakistan: akkoord inzake Afghanistan ondertekend 257/1
Sow'et Unie: akkoord inzake Afghanistan ondertekend 257/1
Verenigde Staten: akkoord inzake Afghanistan ondertekend 257/1

AFRIKA

Centraal-Afrika: overleg presidenten Boeroendi, Rwanda en Zaïre in Gbadolite (Zaïre) 563/1
Israël: betrekkingen met Afrikaanse staten 807/3; rondreis Shamir 808/1
Noord-Afrika: eerste top Maghreb-staten 385/1; voorafgaande ontwikkelingen 385/1 e.v.; plannen voor Maghreb-unie 386/2; top van drie (Algerije, Marokko, Libië) 389/1 e.v.
OAE: referendum-plan Westelijke Sahara geblokkeerd 414/1; breuk Marokko met OAE 414/1/2; indirecte besprekingen Marokko-Polisario 415/1/2

ALGERIJE

Bevolking: bevolkingsexplosie en positie jongeren 674/2
Economie: olie, gas en schulden 674/3
Grondwet: aankondiging twee referendums 675/1
Justitie: arrestaties en veroordelingen 675/2
Libië: ontmoeting Kadhafi-Chadli (jan. 1986) 385/3; intensivering Algerijns-Libische contacten 386/1; Chadii in Libië 386/3; Kadhafi in Algiers 388/1; Chadli in Tripoli 389/1; Kadhafi in Anaba 389/2
Marokko: premier Mzali in Algiers 386/1; ontmoeting Chadii-Hassan II 387/2; uitwisseling krijgsgevangenen Marokko-Algerije 387/3; ontwikkelingen tot herstel diplomatieke betrekkingen Marokko-Algerije 389/3 e.v.; heropening Algerijns-Marokkaanse grens 390/2; koning Hassan in Algiers 390/2; verzoening Algerije-Marokko 416/2; reactie Polisario 416/2/3
Mensenrechten: oprichting Algerijnse Liga onder Ali Yahia Abdennour 654/3; oprichting tweede Liga onder Omar Menouer 656/1; oprichting derde Liga onder Miloud Brahimi 656/2; op 11 april 1987 (als enige) door regering erkend 656/2
Militaire zaken: nieuwe stafchef 654/1; andere mutaties 654/1/2
Politieke partijen:
— FLN: Yala en Benloucif uit politieke bureau 654/1
Politiek-sociale onrust: veroordeling moslemfundamentalisten (1984-1985) 654/2; onlusten in Algiers (april 1985) en Ghardaia (juni 1985) 654/3; oprichting Algerijnse Liga van de Mensenrechten 654/3; arrestaties (juni-augustus 1985) 654/3 e.v.; wapendiefstal in Soumaa 655/1; gewapend treffen in Larba 655/1; onrust in Tizi Ouzou 655/2; arrestaties en processen (augustus-december 1985) 655/2/3; vrijlating Ait Menguelleten Ali Yahia 655/3; onlusten in Constantine en Sétif (november 1986) 655/3 e.v.; tweede Liga voor mensenrechten 656/1; Ali Yahia opnieuw gearresteerd 656/1; Bouiali doodgeschoten 656/1; derde Liga voor mensenrechten 656/2; administratieve verbanning opgeheven (maart 1987) 656/2; vrijlating 186 veroordeelden (april 1987) 656/3
Regering: wijzigingen kabinet 653/3 e.v.; president Chadli belooft politieke hervormingen 674/3
Staat van beleg: op 6 oktober uitgeroepen na ernstige onlusten in Algiers 673/1; aanleiding en achtergronden geweld 673/2 e.v.; gebeurtenissen 10 oktober 67413; op 12 oktober opgeheven 675/1
Tunesië: Sfar in Algiers 386/3; Chadii in Tunesië 38613; Chadii in Tunis 38911: Ben Ali in Algiers 389/2

AMERIKA (LATIJNS)

Caribisch gebied: vorming van groep Caribische leiders die bezorgd zijn over de situatie op Haïti (1-12-'87) 71/1; vijf bezorgde Caribische premiers naar Haïti (10-12-'87) 71/2
Caricom: houding Caricom t.o.v. Haïti 73/1/2; conferentie Caricom over Haïti 73/2
OAS: vergadering OAS over Haïti (7-12-'87) 71/3; OAS uitgenodigd verkiezingen op Haïti bij te wonen 82/1; delegatie OAS onderzoekt situatie van de mensenrechten op Haïti (29-8-1988) 612/2

ANGOLA

Algemeen: internationale positie Angola 225/1; diplomatieke ontwikkelingen (maart 1984-mei 1987) 265/2; militaire en diplomatieke ontwikkelingen (vanaf mei 1987) 269/1/2; militaire en diplomatieke ontwikkelingen (vanaf nov. 1987) 283/3; kosten oorlog 287/3
België: bezoek Dos Santos 270/3
Cuba: president Dos Santos op Cuba 265/2; voorwaarden Cubaanse terugtrekking 265/2; tripartite beraadslagingen in Moskou 266/3; Dos Santos opnieuw naar Cuba 266/3; Castro in Angola (sept. 1986) 268/2; Dos Santos op Cuba (aug. 1987) 270/1; nieuwe voorstellen 270/1
Frankrijk: bezoek Dos Santos 270/3
Italië: bezoek Dos Santos 270/3
Kaapverdië: bezoek Dos Santos 268/2/3
Politieke partijen:
— MPLA-PT: tweede congres 287/3; samenstelling Politburo en secretariaat CC 287/3 e.v.
Portugal: bezoek Dos Santos 270/2
Provincies: nieuwe provinciecommissarissen 288/2
Regering: wijzigingen in kabinet 288/1/2; verdere wijzigingen in kabinet 288/3
Sowjet-Unie: tripartite beraadslagingen in Moskou 266/3; overleg Crocker-Wasew over Zuidelijk Afrika 266/3; overleg Crocker-Wasew (maart 1986) 268/1; Dos Santos in Moskou 268/1; Zuid-Afrika stelt directe dialoog met Sowjet-Unie voor 286/1; door Moskou verworpen 286/1/2
UNITA: vorming „voorlopige regering" 225/1; activiteiten febr. 1984-mei 1985 226/1/2; opheffing Clark-amendement door Amerikaans Congres 227/2; Angolees regeringsoffensief tegen UNITA (aug.-sept. 1985) 228/1 e.v.; militaire operaties (febr.-mei 1986) 229/2/3; Angolees regeringsoffensief tegen UNITA (mei-aug. 1986) 229/3; Amerikaanse hulp aan UNITA 230/1; Savimbi door Reagan ontvangen 230/2; dood stafchef UNITA 230/2; Savimbi wil besprekingen over instelling coalitieregering van nationale eenheid 265/2; overleg Savimbi, R.F. Botha en Crocker 265/2; Amerikaanse steun 267/2; Savimbi in Kaapstad 268/2; Savimbi in Straatsburg en Parijs 268/3; Dos Santos verwerpt dialoog 268/3; militaire operaties 270/1/2; Angolees regeringsoffensief (sept.-okt. 1987) 271/1; rol Zuid-Afrika 271/1/2
Verenigde Staten: opheffing Clark-amendement door Amerikaans Congres 272/2; Amerikaanse hulp aan UNITA 230/1; Savimbi in VS door Reagan ontvangen 230/2; Amerikaanse bemiddeling tussen Angola en Zuid-Afrika via Crocker en Wisner (mei-nov. 1984) 265/3; overleg over plan-Crocker (maart 1985) 266/2; Angola breekt overleg af 266/3; bilateraal overleg Angola-Verenigde Staten (nov. 1985 en jan. 1986) 267/1/2; Amerikaanse steun aan UNITA 267/2; overleg Wisner en Crocker met R.F. Botha 268/1; Angolese voorwaarden voor dialoog 268/3; ontmoeting Crocker-Rodrigues 269/1; nieuw overleg Crocker 269/3; Crocker in Luanda (sept. 1987) 270/2; berichten over Amerikaanse hulp aan UNITA via Zaïre 283/3 e.v.; Crocker opnieuw in Luanda 284/3; Cubaans-Angolees tijdschema aan VS overhandigd 286/2
Verkeer: heropening Benguela-spoorweg voorgesteld 230/3 [illegible]
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 288/3
Zaïre: akkoord over heropening Benguela-lijn 269/1; nieuwe eis Savimbi 269/1
Zambia: akkoord over heropening Benguela-lijn 269/1; nieuwe eis Savimbi 269/1
Zuid-Afrika: uitvoering akkoord van Lusaka 225/3; terugtrekking Zuidafrikaanse troepen uit Zuid-Angola pas in april 1985 voltooid 22513 e.v.; Zuidafrikaanse operaties in enclave Cabinda 226/3; veroordeling door Veiligheidsraad 227/1; nieuwe Zuidafrikaanse invallen in Zuid-Angola 227/3; Zuid-Afrika erkent steun aan UNITA 227/3 e.v.; Veiligheidsraad veroordeelt Zuid-Afrika wegens luchtaanvallen op Angola 228/3; VN-onderzoek 229/1; Zuidafrikaanse „preventieve invallen" (nov. 1985-aug. 1986) 229/1 e.v.; nieuwe militaire acties (nov. 1986-febr. 1987) 230/2/3; overleg R.F. Botha met Rodrigues in Lusaka 265/3; Amerikaanse bemiddeling tussen Angola en Zuid-Afrika via Crocker en Wisner (mei-nov. 1984) 265/3; voorstellen Angula 265/3; tegenvoorstellen Zuid-Afrika 265/3 e.v.; Angola schort indirecte besprekingen op (mei 1985) 266/3; Zuidafrikaans voorstel inzake uitvoering onafhankelijkheidsprocedure Namibië door Angola verworpen 267/3; Angolese voorwaarden voor dialoog 268/3; Zuidafrikaanse acties in Angola 270/1/2; militaire rol Zuid-Afrika tijdens Angolees regeringsoffensief 271/1/2/3; verdere Zuidafrikaanse operaties in Angola 272/1 e.v.; Veiligheidsraad eist terugtrekking uit Angola 272/3; Zuid-Afrika verwerpt eis Veiligheidsraad 283/3; slag om Cuito Cuanavale 284/2/3; voortzetting Zuidafrikaanse militaire interventie 285/2 e.v.; geheim overleg gemeld 286/2; ontmoeting Crocker-Botha 286/3; nieuwe strijd om Cuito Cuanavale 287/1; mededelingen Geldenhuys 287/1/2

ANTIGUA & BARBUDA

Begroting: begroting-1987/'88 543/1
Economie: begroting-1987/'88 543/1
GATT: Antigua & Barbuda 93ste lid GAST (30-3-'87) 543/1/2
Politieke partijen:
— ACLM: eeen electoraal oact met de UNDP 542/3
— NDP: UPM en NDP vormen UNDP (april 1986) 542/3
— UNDP: vorming door UPM en NDP (april 1986) 542/3; UNDP weigert electoraal pact met de ACLM (1987) 542/3
— UPM: UPM en NDP vormen UNDP (april 1986) 542/3
Regering: samenstelling kabinet-Bird na reorganisatie (1-1-'87) 542/3 e.v.

ARGENTINIË

Junta: militaire junta heft zichzelf op 186/3
Mensenrechten: door militair regime aangenomen amnestiewet ongedaan gemaakt (27-12-'83) 189/2
Militaire zaken: herstructurering militaire top na aantreden president Alfonsin in december 1983 189/3; president Alfonsin ontsnapt aan bomaanslag in hoofdkwartier derde legerkorps (19-5-'86) 190/3; aftreden commandant van dat korps 190/3; mutaties binnen de landmacht 190/3; militaire opstanden (1987) 190/3 e.v.
Parlement: samenstelling na algemene verkiezingen van 30-10-'83 186/3; zetelverdeling Huis van Afgevaardigden na tussentijdse verkiezingen van 3-11-'85 188/2/3; zetelverdeling Huis van Afgevaardigden na tussentijdse verkiezingen van 6-9-'87 189/1
Politieke partijen:
— Algemeen: pact tussen regering en oppositiepartijen (7-6-'84) 204/1
— Agrarische Beweging: oprichting (7-12-'86) 205/3
— Breed Bevrijdingsfront: 12 partijen vormen Breed Bevrijdingsfront (9-6-'87) 205/3
— MNJ: scheuring in de Peronistische partij 204/3
— PCA: vier communistische leiders uit de partij gezet 205/2; 16de congres (nov. 1986) 205/2
President: beëdiging van Alfonsin als president Argentinië (30-11-'83) 186/3; biografie Alfonsin 187/1
Regering: samenstelling (10-12-'83) 187/1; kabinetswijzigingen (1984–1985) 188/1; reorganisatie ministerie van economische zaken (eind dec. 1985) 188/3; kabinetswijzigingen (1986–1987) 188/3; reorganisatie kabinet (16-12-'87) 189/2
Verkiezingen: definitieve uitslag algemene verkiezingen van 30-10-'83 186/3; tussentijdse verkiezingen (3-11-'85) 188/2/3; tussentijdse verkiezingen (6-9-'87) 189/1

AUSTRALIË

Deelstaten:
— Queensland: winst voor National Party bij parlementsverkiezingen 76/1; aftreden Sir Joh na nederlaag in eigen partij 77/1/2
Fiji: normalisering betrekkingen 335/3
Frankrijk: kritiek Chirac 291/1/2; verslechtering relatie 292/2; nieuwe consul in Nieuw-Caledonië 319/3
Libië: Australië sluit Libisch Volksbureau in Canberra 608/3
Politieke partijen:
— Liberal Party: Howard partijleider 75/3; coalitie met NP formeel geannuleerd en hersteld 76/3 e.v.; Howard als partijleider herkozen 77/1
— National Party: winst voor National Party bij verkiezingen in Queensland 76/1; nationale campagne Bjelke-Petersen 76/1; coalitie met LP formeel geannuleerd en hersteld 76/3 e.v.; Sinclair als partijleider herkozen 77/1
— NDP: scheuring tijdens eerste nationale conferentie 77/2
Regering: samenstelling nieuwe regering 74/2 e.v.
Vanuatu: interventie Australië na rellen in Port Vila 607/2; geschil met Australië over positie Libië in de Pacific (april–mei 1987) 607/3 e.v.
Verkiezingen: vervroegde parlementsverkiezingen 73/1; Labour wint voor derde achtereenvolgende maal 73/3; verkiezingscampagne 73/3 e.v.; uitslagen parlementsverkiezingen 74/1/2; deelstaatsverkiezingen in Queensland 76/1/2

BAHAMA-EILANDEN

Politieke partijen:
— FNM: Wallace-Whitfield nieuwe leider (23-6-'87) 88/2
Regering: samenstelling nieuw kabinet-Pindling (29-6-'87) 88/3
Verkiezingen: algemene verkiezingen (29-6-'87) 88/1/2

BANGLADESH

Algemeen: politieke ontwikkelingen sinds maart 1988 796/2
Amnestie: vrijlating gevangenen 162/2; vrijlating 1000 politieke gevangenen 796/3
Grondwet: vrijwaringswet door parlement goedgekeurd 161/3
India: overleg Ershad-Gandhi 798/2
Justitie: doodstraf voor drugsdealers 797/3
Natuurrampen: zware overstromingen 163/1/2; zware overstromingen, stormen en vloedgolven 797/3 e.v.
Nepal: overleg Ershad met koning Birendra 798/3
Noodtoestand: noodtoestand afgekondigd op 27-11-'87 165/1; opgeheven op 12-4-'88 796/3
Oppositie: protestacties oppositie 162/3; wetsontwerp inzake plaatselijk bestuur omstreden 162/3 e.v.; „beleg van Dhaka" 164/1 e.v.; boycotcampagne tegen president Ershad 166/2; slachtoffers 166/2; algemene staking 796/3 e.v.; protesten 797/1
Parlement: ontbinding op 6-12-'87 165/2; beëdiging parlement 796/2; afwezigheid COP 796/2
Politieke partijen:
— Freedom Party: opgericht op 3-8-'87 163/3
— Jatiya Party: Ershad voorzitter 161/1/2
President: Ershad beëdigd voor ambtstermijn van vijf jaar 161/3; benoeming vice-president 162/1
Regering: wijzigingen kabinet 162/1/2; reorganisatie kabinet (10-8-'87) 163/3; nieuw kabinet met premier Moudud Ahmed 796/2; nieuwe minister van financiën 797/3
Religie: Islam staatsgodsdienst 797/1
Staat van beleg: staat van beleg opgeheven op 10-li-'86 162/1
Verkiezingen: parlementsverkiezingen geboycot door Awama Liga en BNP 161/1; voorlopige uitslag verkiezingen (3-3-'88) 161/1; presidentsverkiezingen (okt. 1986) gewonnen door Ershad 161/2; uitstel parlementsverkiezingen tot 3-3-'88 166/1; lokale verkiezingen (10-2-'88) 166/1

BARBADOS

Begroting: begroting voor 1987/'88 592/1/2
Economie: begroting voor 1987/'88 592/1/2; Caribbean Airways gaat diensten staken (1-4-'87) 592/1; King benoemd tot gouverneur centrale bank 592/3
Haïti: Barbados bevriest diplomatieke betrekkingen met Haïti (medio februari 1988) 609/2
Politieke partijen:
— BLP: Forde nieuwe voorzitter (okt. 1986) 592/1
— DLP: Sandiford herkozen als partijpresident (nov. 1987) 592/3
Regering: samenstelling kabinet-Barrow (3-6-'86) 592/1; overlijden premier Barrow (1-6-'87) 592/2; vice-premier Sandiford opvolger (2-6-'87) 592/2; reorganisatie kabinet (11-6-'87) 592/2; aftreden minister van financiën Haynes (31-8-'87) 592/3

BELGIË

ALGEMEEN

Justitie. leiding van Strijdende Communistische Cellen (CCC) veroordeeld 774/2/3; zaak Westland New Post (WNP) 776/2/3
Koninklijk Huis:
— Koning: rede 21-7-'88 526/2/3
Milieu: SCK betrokken bij zwendel met radioactief afval door Westduits transportbedrijf Transnuklear 470/2 e.v.; SCK erkent fouten 472/1; rapport deskundigen 473/2/3; Europees onderzoek 473/3 e.v.; verslag Belgische parlementaire onderzoekscommissie 474/2 e.v.; stand gerechtelijk onderzoek 476/2/3

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: collectieve arbeidsovereenkomst voor ambtenaren 21/2/3
Energie:
— Kernenergie: nieuwe directie SCK 476/2
Generale Maatschappij van België (Société Générale de Belgique): geheimzinnige handel in reserveaandelen (vanaf juni 1987) 277/1 e.v.; De Benedetti poogt belangrijkste aandeelhouder te worden 277/1 e.v.; Leysen mengt zich in overnamedebat 277/1 e.v.; strijd om de macht voorlopig in nadeel van De Benedetti en Leysen beslist 277/1 e.v.; Suez en Cerus akkoord over beheer van de Generale Maatschappij van België 438/2 e.v.
Vakbeweging: vernieuwing ACV-top 21/2

POLITIEK (Binnenlandse)

Binnenlandse Veiligheid: wet op de veiligheid 775/1; aanvullende maatregelen 775/1 e.v.
Deelregering: wijzigingen in Vlaamse regering 21/2; regeerakkoord CVP–PVV inzake Vlaamse regering 121/2; samenstelling 121/2; regeerakkoord PS/PSC en FDF inzake Waalse gewestregering en Franse gemeenschapsregering 121/3; samenstelling 121/3; biografieën nieuwe leden 122/1/2
Gemeenten:
— Brussel: wijziging grondwetsartikel 108ter (Statuut van Brussel) 520/3 e.v.
— [illegible] brief Overlegcentrum e Verenigingen 521/2/3; tekst regering i.z. wetsontwerp over faciliteitsgemeenten 522/1; verdeeld advies Raad van State 522/1; antwoord premier Martens in Senaatscommissie 523/1; stemming Senaat 526/1
Grondwet: herziening grondwet in uitvoering 519/1; federalisering van het onderwijs met grondwettelijke waarborgen 519/1; wijziging artikelen 17, 59bis en 107ter 519/1 e.v.; oproep cultuurfondsen 522/1; stemmingen in parlement 526/1
Kieswet: wijziging grondwetsartikelen 47 en 48 521/2
Parlement: definitieve samenstelling Senaat 52; samenstelling Kamer en Senaat 179/1 e.v.
Politieke partijen:
— PS: Dehousse als onderhandelaar bij informatie vervangen door Cools 306/3; Spitaels treedt af als delegatieleider 307/1; vervangen door Moureaux 307/1
Raden: samenstelling van de Raden van Gewesten en Gemeenschappen en van de Provincieraden 51/1 e.v.
Regering: stroef formatieberaad 119/3; Spitaels informateur 119/3 e.v.; onderhandelingsopdracht voor Willy Claes 120/1 e.v.; eedaflegging regering-Martens VIII 305/1; centrum-linkse coalitie van CVP, SP, W, PS en PSC 305/1; informatie Dehaene (22-1/24-3-'88) 305/1 e.v.; formatieberaad 306/2; regeling kwestie-Voeren 306/2 e.v.; regeerakkoord door CVP, SP, VU, PS en PSC goedgekeurd (5-5-'88) 308/1; samenstelling Martens VIII 308/2; zetelverdeling per partij 308/3; regeerakkoord (samenvat-

ting) 308/3 e.v.; investituurdebat voor regering-Martens VIII 518/1 e.v.; vertrouwen Senaat en Kamer 518/3; 11-juli-incident met Schiltz 526/2
Staatshervorming: VBO ongerust over staatshervorming 521/3; 21-julirede van de koning 526/1213
Verkiezingen: uitslagen parlementsverkiezingen van 13-12-'87 per arrondissement 150/1 e.v.; gemeenteraadsverkiezingen 675/3; uitslagen 675/3 e.v.; coalities 675/3 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

Angola: bezoek Dos Santos 270/3
Duitsland (Bondsrepubliek): voorlopig akkoord België met nieuwe directie van Transnuklear 471/1 e.v.; Belgisch-Westduits akkoord over de inventaris van het probleemafval 473/2
Pakistan: Tindemans ontkent schending van non-proliferatieverdrag 472/2 e.v.
Panama: Panamese ambassadeur in Brussel van functie ontheven 239/3

BELIZE

Binnenlandse veiligheid: oprichting Speciale Inlichtingendienst (dec. 1987) 560/1
Drugs: toenemende handel in drugs 560/1/2; arrestatie voormalig minister (8-4-'85) 560/2; veroordeling (9-9-'85) 560/2
Parlement: parlementsverkiezingen gewonnen door oppositionele UDP (14-12-'84) 558/3
Politieke partijen:
— BPP: vorming door twee leden rechtervleugel PUP (6-7-'85) 560/1
— PUP: nationaal congres (mei 1983) 558/2; twee leden rechtervleugel stappen op en vormen nieuwe partij, de Belize Popular Party 559/1; spanningen tussen de UDP en de PUP 560/3
— UDP: Esquivel nieuwe leider UDP (jan. 1983) 558/1; voormalig leider Aranda vormt Christen-Democratische Partij en sluit zich aan bij de PUP 558/1/2; spanningen tussen de UDP en de PUP 560/3
Regering: samenstelling na kabinetswijziging (10-1-'84) 558/3; UDP-leider Esquivel premier (17-12-'84) 559/2; samenstelling kabinet 559/2/3; samenstelling na kabinetswijziging (5-6-'86) 560/3
Verenigde Staten: arrestatie in Miami van voormalige minister Belize wegens handel in drugs (8-4-'85) 560/2; veroordeling (19-9-'85) 560/2
Verkiezingen: parlementsverkiezingen gewonnen door oppositionele UDP (14-12-'84) 558/3; lokale verkiezingen (27-3-'85 en 10-12-'86) 560/1

BHOETAN

China: grensbesprekingen 799/1
Economie: zesde vijfjarenplan 799/1
Koning: troonopvolger aangewezen 799/1/2

BIOGRAFIEËN

Alfonsin Foulkes, R., president Argentinië 186
Barco Vargas, V., president Columbia 410/1
Bentsen, L., „running mate" van Democratische presidentskandidaat Dukakis VS 681/3
Bolkestein, F., minister van defensie Nederland 637/1 e.v.
Bossano, J., nieuwe premier Gibraltar 538/3 e.v.
Bush, G.H.W., vice-president Verenigde Staten 693/1
Carmoy, H. de, bestuurder van de Generale Maatschappij (België) 439/1
Cerezo Arevelo, M.V., president Guatemala 503/2/3
Deng Jiaxian, „vader van de Chinese atoombom" 78/2/3
Dizdarevic, R., president Joego-Slavië 322/1/2
Do Muoi, nieuwe premier Vietnam 575
Duarte, J.N., president El Salvador 488/3 e.v.
Florin, P., vice-minister van buitenlandse zaken van de DDR en voorzitter van de 42ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties 725/1
Grosz, K., premier Hongarije 259/2/3
Hu Yaobang, afgetreden Chinese partijleider 47/9
Husak, G., ex-partijleider Tsjechoslowakije 154/2
Jakes, M., nieuwe Tsjechoslowaakse partijleider 154
Kadar, J., ex-partijleider Hongarije 339/1 e.v.
Koivisto, M.V., president Finland 554/1/2
Lee Teng-hui, nieuwe partijvoorzitter Taiwan 465.
Liu Binyan, Chinees schrijver en journalist 48/2/3
Maung Maung, president Birma 550/1
Mayor Zaragoza, F., directeur-generaal UNESCO 325/2
Quayle, D., „runnin mate" van Republikeinse presidentskandicfaat Bush VS 684/1/2
Rocard, M., nieuwe premier Frankrijk 370/2 e.v.
Voorst tot Voorst. baron B.J.M. van, staatssecretaris van buitenlandse zaken Nederland 638/1
Wang Ruowang, Chinees schrijver 48/3
Ye Jianying, Chinees maarschalk 55/3 e.v.

BIRMA

Economie: situatie 545/3
Oppositie: monetaire hervormingen 545/3; studentenprotest 546/1/2; sluiting universiteiten (sept. 1987) 546/2; studentenonlusten (maart 1988) 546/2/3; studentenprotest (juni 1988) 546/3; onlusten in Taunggui en Prome 546/3 e.v.; verzet tegen bewind Sein Lwin 548/2; protesten mondden uit in volksopstand 548/2 e.v.; 8 augustus 1988 dag van nationaal protest 549/1; 8/11-8-'88 honderden doden door optreden leger 549/2; protesten tegen benoeming Maung Maung 550/1/2
Politieke partijen:
— BSPP: vijfde congres 545/1; Ne Win herkozen als voorzitter 545/1; San Yu vice-voorzitter 545/1; schuldbekentenis Ne Win 545/2/3; buitengewoon congres 547/3; aftreden Ne Win 547/3; Sein Lwin partijvoorzitter 548/1; congresbesluiten en andere mutaties 548/1; aftreden Sein Lwin 549/3; Maung Maung nieuwe leider 549/3
President: aftreden San Yu 548/1; Sein Lwin opvolger 548/1; aftreden Sein Lwin 549/3; Maung Maung nieuwe leider 549/3
Regering: aftreden minister van binnenlandse zaken i.v.m. dood arrestanten 547/2
Staat van beleg: staat van beleg afgekondigd in Rangoon (3-8-'88) 548/1 e.v.
Verkiezingen: Volksassemblée, stads-, dorps- en wijkraden (okt. 1985) 545/1/2

BOEROENDI

Etnisch geweld: honderden Toetsi's in Ntega vermoord door Hoetoes 561/1; gevechten Hoetoes tegen Toetsi-soldaten 561/1; pacificatie en wraakacties leger 561/1; dodental officieel 5000 561/1; officieus 15.000 à 20.000 561/1; achtergronden en aanleiding massamoorden 561/1 e.v.; verklaringen autoriteiten Boeroendi 562/2/3; verdere berichten 562/3 e.v.
Rwanda: bijna 50.000 Boeroendiërs, meest Hoetoes, naar Rwanda uitgeweken 561/1; overleg Buyoya–Habyarimana in Gbadolite (Zaïre) 563/1
Zaïre: overleg Buyoya–Habyarimana in Gbadolite (Zaïre) 563/1

BOLIVIA

Arbeid: algemene staking (sept. 1985) 478/3 e.v.; arbeidsonrust 479/2 e.v.
Binnenlanàse veiligheid: staat van beleg afgekondigd (19-9-'85) 479/1; opheffing staat van beleg (19-12-'85) 479/2; afkondiging staat van beleg (28-8-'86) 480/2
Drugs: Amerikaanse [illegible] inzet bij drugsbestrijding 479/3 e.v.
Economie: bezuinigingsprogramma (29-8-'85) 478/2; afkondiging staat van beleg (19-9-'85) 479/1; opheffing staat van beleg (19-12-'85) 479/2; verdere protesten 479/2/3; regering besluit tinmijnen ingrijpend te reorganiseren 480/2; demonstratieve mars van mijnwerkers naar La Paz 480/1; afkondiging staat van beleg (28-8-'86) 480/2; voorlopig akkoord over de reorganisatie van de tinmijnen (14-9-'86) 480/3
Militaire zaken: militaire benoemingen (eind 1985 en eind 1987) 478/1/2
Politieke partijen.
— ADN: ADN en MNR tekenen „pact voor de democratie" 477/3
— MNR: MNR en ADN tekenen „pact voor de democratie" 477/3
Regering: wijzigingen binnen het kabinet (aug. 1985 en jan. 1986) 477/2; reorganisatie kabinet (febr. 1988) 477/3; kabinetscrisis (maart 1988) 477/3; nieuwe ministers van defensie en energie 478/1
Verenigde Staten: Amerikaanse soldaten en helikopters worden ingezet bij drugsbestrijding 479/3 e.v.
Verkiezingen: lokale verkiezingen (6-12-'87) 478/1

BRAZILIË

Binnenlandse veiligheid: opheffing nationale veiligheidszones (19-12-'84 en eind maart 1985) 424/1
Constituerende Vergadering: besluit over aantreden Constituerende Vergadering (23-10-'85) 423/1; installatie (1-2-'87) 425/1; ontwerp voor nieuwe grondwet openbaar gemaakt (21-9-87) 444/2/3; commissie besluit tot parlementair systeem en vierjarige ambtsperiode voor de president 445/2; Constituerende Vergadering besluit tot een presidentieel systeem en een vijfjarige ambtsperiode voor de president (22-3-'88) 446/2
Economie: nieuwe minister van financiën en gouverneur Centrale Bank na onenigheid over economisch beleid (aug. 1985) 423/2; Cruzado-plan (28-2-'86) 425/2; aftreden gouverneur Centrale Bank Bracher (10-2-'87) 425/3; economische situatie (eind april 1987) 426/1 e.v.; aftreden minister van financiën (18-12-'87) 445/2; nieuwe gouverneur centrale bank (maart 1988) 445/3; nieuwe minister van financiën haalt banden met het IMF aan 445/3
Grondwet: ontwerp voor nieuwe grondwet openbaar gemaakt 444/2/3; commissie besluit tot parlementair systeem en vierjarige ambtsperiode voor de president 445/2; Constituerende Vergadering besluit tot een presidentieel systeem en een vijfjarige ambtsperiode voor de president (22-3-88) 446/2
Landhervorming: eerste ontwerp van het Plan voor Nationale Agrarische Hervorming in het parlement gepresenteerd (28-5-'85) 424/3; verdere ontwikkelingen 424/3
Militaire zaken: ontwikkelingen m.b.t. de strijdkrachten 446/3 e.v.
Parlement: parlementsverkiezingen (15-11-36) 425/1
Politieke partijen:
— Algemeen: wettige status voor 15 politieke partijen 423/1/2
— PCB: nieuwe secretaris-generaal voor de Braziliaanse Communistische Partij (19-7-'87) 444/2
— PDP: oprichting door linkervleugel PMDB (25-6-'88) 446/2
— PFL. PFL wil niet langer samenwerken met de PMDB (24-9-'87) 444/3 e.v.
— PMDB: congres PMDB (18/19-7-'87) 444/1/2; linkervleugel PMDB vormt Democratische Volkspartij (25-6-'88) 446/2
President: Samey belooft directe presidentsverkiezingen (7-5-'85) 423/1; president Sarney wijst spoedig aftreden af en beknot mandaat met één jaar 444/1; Sarney zal in maart 1990 worden opgevolgd door een in november 1989 gekozen president, die vi'f jaar zal aanblijven en grote bevoegdheden heeft 446/2

Regering: vorming ministerie voor landhervorming en ontwikkeling (30-4-'85) 422/3; nieuwe minister van cultuur 423/1; nieuwe minister van financiën (26-8-'85) 423/2; samenstelling kabinet (14-2-'86) 424/3; aftreden minister van landhervorming en ontwikkeling Ribeiro (28-5-'86) 424/3; vertrek minister van planning Sayad (17-3-'87) 425/3; minister van financiën Funaro neemt ontslag (26-4-37) 426/1; wijzigingen binnen het kabinet (april–mei 1987) 444/1; kabinetswijzigingen (aug.–sept. 1987) 444/2; mutaties binnen het kabinet (dec. 1987–maart 1988) 445/2 e.v.
Suriname: meer hulp voor Suriname 68/3
Verkiezingen: Sarney belooft directe parlementsverkiezingen (7-5-'85) 423/1; electorale hervormingen (mei 1985) 423/1; burgemeestersverkiezingen (15-11-'85) 423/3; parlements- en gouverneursverkiezingen (15-11-'86) 425/1

BULGARIJE

Israël: onderlinge contacten 806/3
Nederland: bezoek minister Van den Broek aan Bulgarije 329/2/3

CAMBODJA

Burgeroorlog: gesprek strijdende partijen in Bogor (cocktail-party) 481/1; eerste uitwisseling van denkbeelden 481/2/3; vredesplan prins Sihanoek 481/3; overleg zonder resultaat uiteen 482/1; commentaar 482/2/3; verzetscoalitie o.l.v. prins Sihanoek 572/1; vorming van de verzetscoalitie 572/1; coalitieregering van democratisch Cambodja 572/1/2; terugtrekking Pol Pot aangekondigd 572/3; besprekingen tussen prins Sihanoek en Cambodjaanse premier Hun Sen 572/3 e.v.; prins Sihanoek treedt opnieuw terug 574/2; vredesplan Rode Khmer met garanties tegen zichzelf 575/1/2
China: China wil geen terugkeer van „dominante" Rode Khmer 575/1
Oppositie: verzetscoalitie o.l.v. prins Sihanoek 572/1; vorming van de verzetscoalitie 572/1; coalitieregering van democratisch Cambodja 572/1/2; terugtrekking Pol Pot aangekondigd 572/3; besprekingen tussen prins Sihanoek en Cambodjaanse premier Hun Sen 572/3 e.v.; prins Sihanoek treedt opnieuw terug 574/2; vredesplan Rode Khmer met garanties tegen zichzelf 575/1/2; China wil geen terugkeer van „dominante" Rode Khmer 575/1
Vietnam: terugtrekking Vietnamese troepen aangekondigd 574/2/3; 55.000 Vietnamezen gedood in Cambodja 574/3

CANADA

Haïti: Canada gaat betrekkingen met Haïti „herzien" na onregelmatigheden bij de verkiezingen van 17-1-'88 82/2/3; Canadese priester uitgewezen (6-8-1988) 612/1/2
Oostenrijk: president Waldheim „niet welkom" in Canada 101/2
Trinidad & Tobago: overeenkomst getekend (4-9-'86) 255/3

CHILI

Arbeid: algemene 24-uursstaking (7-10-1987) 666/2
Binnenlandse veiligheid: brig.-gen. Salas Wenzel benoemd tot hoofd van de geheime dienst (CNI) (oktober 1986) 662/3
Economie: economische situatie (medio 1988) 667/2
Junta: juntalid Matthei voor dialoog met de oppositie (7-10-1986) 663/2/3; contacten met de Democratische Alliantie en de Nationale Partij (november 1986) 662/3; juntalid Canessa vervangen door lt-gen. Gordon Rubio (17-11-1986) 662/3; drie van de vier juntaleden zijn voor burgerpresident 665/1; junta kiest Pinochet tot presidentskandidaat voor het referendum (30-8-1988) 667/2
Justitie: veroordeling linkse oppositieleider Almeyda 665/2
Mensenrechten: geleidelijke opheffing beloofd van het verbod op terugkeer voor in het buitenland verblijvende Chileense ballingen (31-12-1986) 663/2; vorming van een regeringscommissie voor de mensenrechten (25-6-1986) 663/2
Militaire zaken: aantal generaals m.i.v. 31 december 1986 met pensioen gestuurd 662/3
Oppositie: Democratische Alliantie wijst Pinochets voorstel tot dialoog af 662/3; door MDP georganiseerde protestdag (16-10-1986) 663/2; geleidelijke opheffing beloofd van het verbod op terugkeer voor in het buitenland verblijvende Chileense ballingen (31-12-1986) 663/2; protestacties (maart tot augustus 1987) 664/1/2/3; prominente Chilenen beginnen campagne voor vrije verkiezingen (13-3-1987) 664/3; veroordeling linkse oppositieleider Almeyda 665/2; manifestatie voor vrije verkiezingen (19-11-1987) 666/2/3; vorming „Comando Por el no" (2-2-1988) 666/3; communisten roepen op bij referendum „nee" te stemmen (15-6-1988) 666/3
Politieke partijen:
— Algemeen: minister van binnenlandse zaken krijgt opdracht besprekingen te beginnen over de legalisering van niet Marxistische politieke partijen (oktober 1986) 662/3; wet op de politieke partijen (11-3-1987) 663/2 registratie politieke partijen 664/3; wet tegen marxistische groeperingen (29-10-1987) 666/2; gematigde politieke partijen komen met politiek programma (27-1-1988) 666/3
— Avanzado Nacional: oprichting (april 1987) 664/3
— Christen-Democratische Partij: Christendemocraten willen onderhandelingen met de militairen 662/2; Aylwin opvolger Valdes als leider christen-democraten 666/1
— Groene Partij: oprichting (december 1987) 665/1
— Humanistische Partij: oprichting 665/1
— IU: zeven linkse partijen vormen Verenigd Links (26 juni 1987) 665/2
— Nationale Partij: contact met twee juntaleden 662/3; besprekingen met minister van buitenlandse zaken over legalisering politieke partijen 663/1; officiële registratie (23-4-1987) 664/3
— Partij voor de Democratie: oprichting (begin december 1987) 664/3 e.v.
— PRN: oprichting van de Partido de Renovacion Nacional (6-2-1987) 663/3
— Republikeins-Liberale Unie: oprichting (december 1987) 666/3
President: drie van de vier juntaleden zijn voor burgerpresident 665/1; president Pinochet wijst vrije presidentsverkiezingen van de hand (11-9-1987) 666/1/2; junta kiest Pinochet tot presidentskandidaat voor het referendum (30-8-1988) 667/2
Referendum: vorming „Comando por el no" (2-2-1988) 666/1; communisten roepen op hij referendum „nee" te stemmen (15-6-1988) 667/1; volksstemming vervroegd 667/1; junta kiest Pinochet tot presidentakandidaat voor het referendum (30-8-1988) 667/2
Regering: kabinetswijziging (7-7-1987) 665/3 e.v.
Staat van beleg: opheffing (7-1-1987) 663/1
Vakbeweging: Seguel treedt af als leider CTC (2-10-1986) en als leider CNT (2-7-1987) 664/1/2; Bustos nieuwe CNT-voorzitter 664/2; arrestatie en veroordeling Bustos en Martinez wegens hun aandeel in het organiseren van de staking van 7 oktober 1987
Verkiezingen: minister van binnenlandse zaken krijgt opdracht besprekingen te beginnen over de legalisering van niet-marxistische politieke partijen en het opstellen van kiesregisters (oktober 1986) 662/1; begin van registratie kiezen (25-2-1987) 663/3; prominente Chilenen beginnen campagne voor vrije verkiezingen (13-3-1987) 665/3; drie van de vier juntaleden zijn voor burgerpresident 665/1; president Pinochet wijst vrije presidentsverkiezingen van de hand (11-9-1987) 666/1/2

CHINA

ALGEMEEN

Algemeen: Deng Jiaxian, .,vader van de Chinese atoombom" overleden 78/2/3
Bevolkingspolitiek: bevolking groeit ondanks één-kindbeleid 78/3; commentaar 78/3 e.v.
Militaire zaken: maarschalken Ye Jianying en Liu Bocheng overleden 55/3 e.v.; wisselingen in top Volksbevrijdingsleger 78/3
Rampen: hevige bosbranden in noordoosten van China 57/2

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Algemeen: versoepeling investeringsbeleid 94/3; wetsvoorstellen ter stimulering buitenlandse investeringen 242/3
Arbeid invoering nieuw arbeidssysteem 80/3
Bankwezen: eerste particuliere bank geopend 94/2
Begroting: begroting-1987 55/1; begroting-1988 242/1
Beurs: opening aandelenbeurs 79/3 e.v.
Buitenlandse schuld: China krijgt leningen van IMF, Wereldbank, IDA en ADB 95/3; cijfers begin 1987 95/3 e.v.
Economische ontwikkelingen: illegale prijsverhogingen 94/1; verhoging voedselprijzen 94/1; handelstekorten geslonken 94/2; versoepeling investeringsbeleid 94/3

POLITIEK (Binnenlandse)

Campagne: campagne tegen bourgeois-liberalisering 46/3 e.v.; leiding Academie van Wetenschappen ontslagen 47/3; redacteuren ontslagen 48/3
Justitie: miljoenen illegale boeken in beslag genomen 56/2
Media: redacteuren ontslagen 48/3; buitenlandse journalist uitgewezen 53/3
Mensenrechten: rapport „Amnesty International" veroordeelt martelingen in China 57/3 e.v.
Onderwijs: leiding Academie van Wetenschappen ontslagen 47/3; verplichte arbeid voor studenten en afgestudeerden 56/2
[illegible] van de kieswet 54/ vijfde zitting van het Nationale Volkscongres (25-3-'87) 54/1; rede Zhao Ziyang 54/1 e.v.; commentaar 54/2/3; begroting-1987 55/1; voortzetting hervormingen goedgekeurd 55/2; eerste zitting van het 7de Volkscongres 241/1 e.v.; begroting-1988 242/1
Partij: campagne tegen bourgeois-liberalisering 46/3 e.v.; partijleider Hu Yaobang afgetreden 47/1; hoofd propaganda-afdeling vervangen 48/1; schrijvers uit partij gezet 48/2; omvang campagne tegen bourgeois-liberalisering beperkt 53/1; commentaar 53/1 e.v.; zuivering Chinese partij voltooid 56/3; druk op intellectuelen de partij te verlaten 56/3; bijeenkomst Centrale Comité 241/1; Zhao Ziyang dringt aan op snellere hervormingen 241/1 e.v.
President: Yang Shangkun nieuwe president 243/1
Protestdemonstraties: studenten demonstreren voor democratische hervormingen 45/3 e.v.; Afrikaanse studenten demonstreren tegen discriminatie 46/3; berechtingen van aantal studenten 53/3; fabriek verdwijnt van instituut na studentenprotest 56/2
Regering: nieuwe ministers van openbare veiligheid, gezondheid en lichte industrie 55/3; nieuw departement voor ideologie 56/1; minister van geboortenbeperking ontslagen 78/3; reorganisatie ministeries en staatsraadscommissies 242/1; Li Peng definitief premier 244/1; nieuwe, verjongde staatsraad 244/1; nieuwe ministers van buitenlandse zaken en defensie 244/1
Tibet: bloedige anti-Chinese onlusten in Tibet 58/1 e.v.; roep om onafhankelijkheid 58/1

e.v.; achtergronden 58/3 e.v.; ontwikkelingen in Tibet vanaf medio 1983 77/2/3; restauratie en heropening van kloosters 78/1; nieuwe partijsecretaris 78/1/2; Tibetaans wordt weer officiële voertaal 78/2; buitenlandse journalisten uitgewezen 59/3; Tibet gesloten voor toeristen 59/3

POLITIEK (Buitenlandse)

Bhoetan: grensbesprekingen 799/1
Israël: onderhoud tussen Peres en Wu Xueqian in New York 110/3; contacten en akkoorden 807/1/2
Macao: uitwisseling tussen Portugal en China van documenten ter ratificatie van de gezamenlijke verklaring over Macao van 13 april 1987 (15-1-1988) 652/2/3
Madagascar: bezoek Ratsiraka 704/3
Portugal: uitwisseling tussen Portugal en China van documenten ter ratificatie van de gezamenlijke verklaring over Macao van 13 april 1987 (15-1-1988) 652/2/3
Taiwan: reactie op Kwomintang-congres 467/3

CISKEI

Transkei: geschil Transkei–Ciskei 5/3 e.v.; ondertekening veiligheidspact 6/3
Zuid-Afrika: ondertekening veiligheidspact 6/3

COLUMBIA

Binnenlandse veiligheid: afkondiging staat van beleg in het gehele land (1-5-'84) na moord op minister van justitie 408/3; linkse guerrillagroep FARC kondigt wapenstilstand af (2%-5-'84) 409/3
Ecuador: guerrillastrijders ontvoeren Ecuadoriaanse bankier 136/1
Hongarije: aanslag op Columbiaanse ambassadeur in Boedapest (13-1-'87) 408/1
Militaire zaken: aftreden minister van defensie gen. Landazabal en drie andere generaals na conflict met president Betancur over de rol van de strijdkrachten (jan. 1984) 408/2; nieuwe benoemingen 408/3; wijzigingen binnen de militaire top 409/2
Parlement: parlementsverkiezingen (9-3-'86) 409/3
Politieke partijen:
— PCC: conservatieven gaan in de oppositie 411/2
— UP: oprichting Patriottische Unie door linkse guerrillagroep FARC (28-5-'85) 409/3; UP-president Pardo doodgeschoten (11-10-'87) 411/3; Jaramillo opvolger 412/1
President: presidentsverkiezingen gewonnen door liberaal Barco (25-5-'86) 410/1; inauguratie Barco (7-8-'86) 410/3; Mosquera eerste plaatsvervanger president Barco 411/2
Rampen: aardbeving in Popayan (31-3-'83) 447/3; uitbarsting van de vulkaan Nevado Del Ruiz 448/2; aardverschuiving (27-9-'87) 448/3
Regering: reorganisatie kabinet (3-8-'83) 408/1/2; aftreden van minister van defensie generaal Landazabal na conflict met president Betancur over de rol van de strijdkrachten íjan. 1984) 408/2; minister van justitie Lara doodgeschoten (30-4-'84) 408/3; Parejo opvolger (8-5-'84) 408/3; wijzigingen binnen het kabinet (juni 1984) 409/1/2; nieuwe minister van defensie (11-l-'85) 409/2; verdere kabinetswijzigingen in 1985 409/2/3; nieuw kabinet gevormd door president Barco (7-8-'86) 411/1/2; wijzigingen binnen het kabinet in 1987 411/3; samenstelling kabinet eind januari 1988 411/3
Verkiezingen: verkiezingen voor departementale en gemeenteraden (11-3-'84) 409/1; parlementsverkiezingen (9-3-'86) 409/3; presidentsverkiezingen gewonnen door de liberaal Barco (25-5-'86) 410/1; directe burgemeestersverkiezingen (13-3-'88) 412/1

CUBA

Angola: president Dos Santos op Cuba 265/2; voorwaarden Cubaanse temgtrekking 266/3; tripartite beraadslagingen in Moskou 266/3; Dos Santos opnieuw naar Cuba 267/3; Castro in Angola (sept. 1986) 268/2; Dos Santos op Cuba (aug.1987) 270/1; nieuwe voorstellen 270/1
Ecuador: president Febres naar Cuba (medio april 1985) 157/1; herstel diplomatieke betrekkingen (27-l-'85) 157/1; Cubaanse leider Castro woont beëdiging Ecuadoriaanse president Borja bij (10-8-'88) 529/1
Panama: reactie Cuba op afzetten president Delvalle 238/1/2

CYPRUS

President: Vassiliou gekozen tot president Cyprus (21-2-'88) 129/1; portret Vassiliou 130/1/2; Vassiliou beëdigd als president (28-2-'88) 130/3
TRNC: Turks-Cypriotische leider Denktash wil nieuwe Cypriotische president Vassiliou spreken als „gelijke" 130/3
Verkiezingen: Vassiliou gekozen tot president Cyprus (21-2-'88) 129/1

DENEMARKEN

Economie: economische situatie 24/2/3
Faerør-eilanden: algemene verkiezingen (8-11-'84) 25/3 e.v.; samenstelling van het na de verkiezingen gevormde kabinet 26/1
Groenland: Steenholt volgt Chemnitz op als partijleider Atassut-partij (maart 1984) 27/1; parlementsverkiezingen (6-6-'84) 27/2; samenstelling kabinet na de parlementsverkiezingen van 6-6-'84 27/2; val regering Motzfeldt 27/2; vervroegde parlementsverkiezingen (26-5-'87) 27/3; Motzfeldt vormt nieuwe regering 27/3 e.v.: samenstelling 28/1
Militaire zaken: regering-Schluter struikelt over kernwapenbeleid (14-4-1988) 601/3
NAVO: bijeenkomst Nucleaire Planninggroep verplaatst van Denemarken naar Brussel i.v.m. regeringscrisis over kernwapens 599/1
Parlement: vervroegde parlementsverkiezingen (8-9-'87) 24/1; parlementsverkiezingen (10-5-1988) 603/2; zetelverdeling na de verkiezingen 603/3
Politieke Partijen:
— Communistische Partij: partijvoorzitter Jensen overleden (13-4-'87) 23/3; Sohn opvolger (20-4-'87) 24/1; vice-voorzitter Andersen overleden 25/1
— Gemeenschappelijke Koers: oprichting (medio 1986) 23/2/3; Kjaersgaard nieuwe partijleider 23/2
— Liberale Partij: Ellemann-Jensen nieuwe voorzitter (22-9-'84) 23/1
— Sociaal-Democratische Partij: Jørgensen geeft voorzitterschap op (10-9-'87); Auken opvolger (3-10-'87) 25/1
— Voomitgangspartij: partijleider Glistrup vrijgelaten (11-3-'85) 23/1
Regering: kabinetswijzigingen (23-7-'84) 23/1; samenstelling kabinet na reorganisatie (maart 1986) 23/2; nieuwe minister van transport en openbare werken (14-8-'86) 23/3; samenstelling na parlementsverkiezingen van 8-9-'87 25/1/2; regering-Schlüter struikelt over kernwapenbeleid (4-4-1988) 601/3; Schlüter vormt na de verkiezingen van 10 mei 1988 opnieuw minderheidsregering 604/1; samenstelling 604/1/2
Verenigde Staten: overeenkomst tussen Denemarken en de VS over twee Amerikaanse militaire bases op Groenland (1-10-'86) 27/3
Verkiezingen: vervroegde parlementsverkiezingen (8-9-'87) 24/1; premier Schlüter kondigt vervroegde algemene verkiezingen aan (19-4-1988) 601/3

DOMINICA

Justitie: oud-premier John veroordeeld wegens samenzwering tot omverwerping regering-Charles in maart 1981 (23-10-'85) 543/3; andere veroordelingen 543/3; voormalig bevelhebber Newton opgeborgen (8-8-'86) 543/3
Parlement: DFP krijgt er twee parlementszetels bij 544/1
Politieke partijen!.
— DFP: DFP krijgt er twee parlementszetels hij 544/1
— DLP: oud-premier John verlaat DLP (sept. 1987) 543/3
— LDP: conventie LDP (eind augustus 1986) 544/1; Douglas herkozen als leider (31-8-'86) 544/1
Regering: samenstelling kabinet (4-7-'85) 543/2/3

DUITSE DEMOCRATISCHE REPUBLIEK

Duitsland (Bondsrepubliek): bezoek DDR-leider Erich Honecker aan Bondsrepubliek Duitsland 131/1; spionnenmil vóór Honekkers bezoek 131/1/2; verloop van Honeckers bezoek 131/2/3; Kohl en Honecker bevestigen eigen standpunten m.b.t. Duitse vraagstuk in tafelredes 132/1/2; akkoorden ondertekend over technologie, milieu en stralingsbescherming 132/3; reis van Honecker door de Bondsrepubliek 132/3 e.v.
Economie: economische resultaten 1986 en 1987 375/3; geen economische hervormingen 375/3 e.v.
Frankrijk: Honecker bezoekt Frankrijk 379/3 e.v.
Justitie: algemene amnestie 376/3 e.v.; afschaffing van de doodstraf 377/1
Kerk en staat: Honecker spreekt met Bond Evangelische Kerken 379/2; politie treedt op tegen kerkgangers 379/2; rabbijn geeft functie op 379/3
Militaire zaken: beperking schietbevel grenswachten 377/1/2
Oppositie: oproep van Boedapest 263/2; gezamenlijke acties Oosteuropese dissidenten 263/2 e.v.; popconcerten in W.-Berlijn leiden tot rellen in O.-Berlijn 377/2; dissidenten veroordeeld en over grens met W.-Duitsland gezet 377/3 e.v.; kerken steunen dissidenten 377/3 e.v.; Oosteuropese dissidenten eisen vrijlating arrestanten 379/1; protestbetoging in Dresden 379/1; nieuwe arrestatiegolf 379/1
Parlement: zitting (juni 1986) 375/2
Partij: gemeenschappelijke verklaring SPD en SED 150/3 e.v.
Regering: samenstelling ministerraad 375/2; hoofd inlichtingendienst Wolf vertrekt 376/3
Staat: hoofd inlichtingendienst Wolf vertrekt 976/3
Trinidad & Tobago: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt (16-10-'87) 255/3

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

ALGEMEEN

Justitie: Harm Dost vrij na vonnis Westduitse rechtbank 217/1/2/3
Militaire zaken: financiële problemen Westduitse defensie 394/3 e.v.
Rooms-katholieke kerk: Karl Lehmann, bisschop van Mainz, nieuwe voorzitter Westduitse bisschoppenconferentie 217/1
Spionage: acht jaar voor spionne Margarethe Höke 216/3
Terrorisme: mislukte aanslag op staatssecretaris van financiën 644/1/2
Tweede Wereldoorlog: miljoenen aan „Wiedergutmachung" verduisterd 535/2; Daimler-Benz betaalt DM 20.000.000 smartegeld aan vroegere dwangarbeiders 536/3 e.v.; mededelingen namens Daimler-Benz 537/1/2/3; historische gegevens 537/3 e.v.

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: stand werkloosheid december 1987 251/1
Begroting: kabinet akkoord over begroting-1988 248/1; belastinghervorming en -verlaging 248/2/3; goedkeuring d d ƒ 249/1; begrotingstekort loopt op

tot DM 40 mrd door vai dollar 249/1; persconferentie minister van financiën Stoltenberg 249/3
Belastingen: hervorming en verlaging voorgesteld 248/2/3
Buitenlandse handel: handelsbalans 1987: record-overschot 251/1/2
Rundesbank: Karl-Otto Pöhl herbenoemd als president Bundesbank 538/1
Economische ontwikkeling: prognoses en verwachtingen m.b.t. economische ontwikkeling in 1988 250/1 e.v.; OESO-rapport over Westduitse economie 745/3 e.v.
Energie:
-- Kernenergie: Transnuklear opgeheven 476/3; NUKEM stopt aanmaak kernmateriaal 476/3
Handelsbalans: handelsbalans 1987: record-overschot 251/1/2
OESO: Westduitse reactie op kritiek OESO 297/2/3
Prijzen: prijsontwikkeling in 1987 251/2

POLITIEK (Binnenlandse)

Deelstaten:
— Baden-Wiirttemberg: verkiezingen in Baden-Wtirttemberg 219/3; CDU behoudt absolute meerderheid 219/3 e.v.; analyse 220/1; commentaar 220/1/2/3
— Beieren: Beierse minister-president Franz-Josef Strauss bezoekt Moskou 218/2; onderhoud met Gorbatsjow 218/2/3; de Beierse minister-president en voorzitter van de CSU Franz-Josef Strauss overleden 741/1; portret Franz-Josef Strauss 741/1 e.v.; Max Streibl minister-president van Beieren 742/2
— Bremen: deelstaatverkiezingen 103/1/2
— Hamburg: SPD-FDP-coalitie in Hamburg 218/1: burgemeester van Hamburg Dohnanyi'treedt af 396/1
— Sleeswijk-Holstein: deelstaatverkiezingen 103/1/2; oorzaken nederlaag CDU 103/3; Affaire Barschel in Sleeswijk-Holstein 103/3 e.v.: Uwe Barschel treedt af als minister-president 105/2; eerste aanwijzingen dat Barschel onwaarheden sprak 105/2/3; Justitie vraagt opheffing Barschels parlementaire onschendbaarheid 105/3; Barschel dood aangetroffen 106/1; doodsoorzaak Barschel: medicijnen 106/3; contacten van Pfeiffer met SPD 107/1; nieuwe verkiezingen in Sleeswijk-Holstein 107/1/2; Pfeiffer voor enquétecommissie 107/1; Barschel wilde Engholm met AIDS compromitteren 107/2/3; tussenbericht CDU-fractie kritisch jegens Barschel 107/3; eerste CDU-man in enquêtecommissie treedt af 107/3; leugens Barschel aangetoond 107/3 e.v.; eindverslag enquêtecommissie 108/2; vervroegde verkiezingen in Sleeswijk-Holstein 393/1/2; analyse verkiezingsuitslag 393/2 e.v.
Politieke partijen:
— CDU: partijcongres CDU 740/1 e.v.
— CSU: de Beierse minister-president en voorzitter van de CSU Franz Josef Strauss overleden 741/1; portret Franz Josef Strauss 741/1 e.v.; Theo Waigel partijvoorzitter 742/2/3
— FDP: partijcongres FDP 745/1; graaf Lambsdorff voorzitter 745/1 e.v.
— SPD: SPD-congres bekrachtigt aftreden Willy Brandt als partijvoorzitter 149/2/3; verkiest Hans-Jochen Vogel tot opvolger 149/2/3; Rainer Burchhardt korte tijd SPD-woordvoerder 150/3; gemeenschappelijke verklaring SPD en SED 150/3 e.v.; partijcongres SPD 743/1; quotumregeling vrouwen in vertegenwoordigende functies 743/1; discussie over denkbeelden m.b.t. arbeidstijdverkorting van Oskar Lafontaine 743/2 e.v.; bestuursverkiezing 744/2; resolutie over vrede en veiligheid 744/3; financieel woordvoerder Hans Apel treedt af 745/1
Regering: Rupert Scholz nieuwe minister van defensie 394/3
Verkiezingen: deelstaatverkiezingen in Bremen en Sleeswijk-Holstein 103/2/3; verkiezingen in Baden-Wiirttemberg 219/3; CDU behoudt absolute meerderheid 219/3 e.v.; analyse 220/1; commentaar 220/1/2/3; vervroegde verkiezingen in Sleeswijk-Holstein 393/1/2; analyse verkiezingsuitslag 393/2 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

België: voorlopig akkoord België met nieuwe directie van Transnuklear 471/1 e.v.; Belgisch-Westduits akkoord over de inventaris van het probleemafval 473/2
Duitse Democratische Republiek: bezoek DDR-leider Ericb Honecker aan Bondsrepubliek Duitsland 131/1; spionnenruil vóór Honeckers bezoek 131/1/2; verloop van Honeckers bezoek 131/2/3; Kohl en Honecker bevestigen eigen standpunten m.b.t. Duitse vraagstuk in tafelredes 132/1/2; akkoorden ondertekend over technologie, milieu- en stralingsbescherming 132/3; reis van Honecker door de Bondsrepubliek 132/3 e.v.
Egypte: bezoek Mubarak 733/1
Golf: drie marineschepen naar Middellandse Zee 217/3; vervangen VS-schepen naar de Golf 217/3 e.v.
Haïti: Westduitsland schort militaire en ontwikkelingshulp op (2-12-'87) 71/2/3; West-Duitsland annuleert hulp aan Haïti (30-6-1988) 612/1
Irak: drie marineschepen naar Middellandse Zee 217/3; vervangen VS-schepen naar de Golf 217/3 e.v.
Iran: drie marineschepen naar Middellandse Zee 217/3; vervangen VS-schepen naar de Golf 217/3 e.v.
Israël: Peres in Bonn 109/2
Jordanië: bezoek koning Hoessein 733/2
Libanon: ontvoering Cordes en Schmidt 381/1; affaire-Hamadei 381/1/2; verklaring Schmidt 383/2; verdere ontwikkelingen in affaire-Hamadei 383/2/3
Nederland: Harm Dost vrij na vonnis Westduitse rechtbank 217/1/2/3
Oostenrijk: Waidheim uitgenodigd door Westduitse vresident Von Weizsacker 103/2
Sowjet-Unie: Beierse minister-president Franz-Josef Strauss bezoekt Moskou 218/2; onderhoud met Gorbatsjow 218/2/3; Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze in Bonn 218/3 e.v.; Kohl eerst naar Moskou 219/3; bezoek bondskanselier Helmut Kohl aan Moskou 777/1; voorbereidend bezoek minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher 777/1; eerste onderhoud Kohl-Gorbatsjow 777/1/2; Duitse vraagstuk 777/2; kwestie-Berlijn 777/2/3; minister Scholz in militaire academie 778/1; onderhoud Kohl met Sacharow 778/1; overeenkomsten en contracten 778/1 e.v.; Kohl: SU laat politieke gevangenen vrij 779/1/2; commentaar 779/2/3
Syrië: veroordeling Hasi en Salameh 368/1; Westduitse sancties tegen Syrië 368/2; Syrische tegenmaatregelen 368/2
Verenigde Staten: Bondskanselier Kohl in Washington 146/2; meningsverschil modernisering korte-afstandsraketten toegedekt 146/2/3

ECUADOR

Arbeid: algemene staking (31-10-'84) 135/3
Binnenlandse veiligheid: president Febres roept noodtoestand uit wegens „illegale" algemene staking (okt. 1987) 331/2
Cuba: president Febres naar Cuba (medio april 1985) 157/1; herstel diplomatieke betrekkingen (27-1-'85) 157/1; Cubaanse leider Castro woont beëdiging Ecuadoriaanse president Boj a bij (10-8-'88) 529/1
Columbia: guerrillastrijders ontvoeren Ecuadoriaans bankier (17-8-'85) 136/1
Economie: Huerta nieuwe president Nationale Monetaire Raad 134/1; Emanuel benoemd tot algemeen manager Centrale Bank 134/1
Gaiapagos-eilanden: regering kondigt noodtoestand af i.v.m. op 28-2-'85 uitgebroken brand (14-3-'85) 155/2/3
Justitie: confrontatie tussen parlement en president over verkiezing van rechters voor het Hooggerechtshof 135/2
Militaire zaken:
— Algemeen: rebellie van gen. Vargas 136/3; mutaties maart 1986 13711: veto van president Febres over door het parlement aan Vargas verleende amnestie (23-4-'86) 137/1; president Febres vrijgelaten na gijzeling op luchtmachtbasis 138/1; berechting van de bij de gijzeling van president Febres betrokken luchtmachteenheden 139/3
— Luchtmacht: rebellie van gen. Vargas 136/3; gen. Andrade luchtmachtcommandant als opvolger Vargas (7-3-'86) 137/1/2; gen. Floreu nieuwe luchtmachtcommandant (29-1-'87) 139/1
-- Marine: vice-adm. Coral algemeen commandant van de marine (18-8-'84) 134/3
Nicaragua: Nicaraguaanse president Ortega op bezoek in Ecuador 529/1; herstel van de diplomatieke betrekkingen trissen Ecuador en Nicaragua (11-8-'88) 53/1
Parlement: Baca gekozen tot parlementsvoorzitter (9-8-'84) 134/3; zetelverdeling na de parlementsverkiezingen (29-1-'84) 135/1; confrontatie tussen regeringsgezinde minderheid en oppositionele meerderheid 135/1; zeven parlementariërs verlaten de oppositie (begin juni 1985) 135/3 e.v.; Bucaram gekozen tot nieuwe voorzitter 136/1; tussentijdse verkiezingen 137/1/2
Peru: betrekkingen met Peru 156/3
Politieke partijen:
— APRE: APRE vormt verkiezingsalliantie met PSE 139/1
— Ecuadoriaanse Roldosistische Partij: plaatsvervangend leider vermoord (10-4-'85) 136/1
— Nationaal Republikeinse Partij: vorming (eind juli 1984) 135/1
— PSE: PSE vormt verkiezingsalliantie met APRE 139/1
President: Febres beëdigd als president (10-8-'84) 134/1; president Febres vrijgelaten na gijzeling op luchtmachtbasis (16-17-i-'87) 138/1; parlement vraagt president Febres af te treden (23-1-'87) 138/2/3; Febres noemt resolutie „irrelevant en ondemocratisch" (23-1-'87) 138/3; Borja gekozen tot president (8-5-'88) 331/2 e.v.; beëdiging Boj a (10-8-'88) 529/1/2
Referendum: referendum over voorstel dat het onafhankelijke kandidaten mogelijk maakt zich bij verkiezingen kandidaat te stellen (1-6-'86) 137/3
Regering: samenstelling kabinet (10-8-'84) 134/3; kabinetswijziging (5-8-'85) 136/1; minister van defensie Pineiros neemt ontslag (11-3-'86) 136/3; Salazar opvolger (20-3-'86); kabinetswijzigingen (juni 1986–januari 1987) 137/3; verdere wijzigingen binnen het kabinet 139/1; wijzigingen binnen het kabinet (jan. 1988) 331/2 e.v.; samenstelling kabinet (10-8-'88) 529/3 e.v.
Spanje: Spaanse premier Gonzalez in Ecuador (9-10-11-'86) 157/2
Terrorisme: guerrillastrijders ontvoeren bankier (17-8-'85) 136/1; acties van de guerrillabeweging „Alfaro Vive Carajo" (1984 en 1985) 136/2; enkele guerrillastrijders gedood (1986) 136/3; nieuwe guerrillagroepering: „Montonero Patria Libre" (MPL) 136/3; MPL ontvoert lid Tribunaal van Grondwettelijke Garanties (20-5-'86) 136/3
Venezuela: handelsovereenkomst met Venezuela (18-11-'85) 157/2
Verkiezingen: tussentijdse verkiezingen (1-6-'86) 137/1/2; presidents- en parlementsverkiezingen (31-1-'88) 331/2; Boja gekozen tot president 331/2 e.v.

EGYPTE

Duitsland (Bondsrepubliek): bezoek Mubarak 733/1
Engeland: bezoek Mubarak 733/1
Frankrijk: bezoek Mubarak 733/1
Israël: ontmoeting Peres–Mubarak in Genève 109/2; bezoek minister Meguid aan Israël 110/1; plan Mubarak inzake „afkoelingspe-

riode" van zes maanden tussen Israël en de Palestijnen 732/3
Italië: bezoek Mubarak 733/1
Jordanië: bezoek premier Rifai 734/1
Marokko: bezoek Mubarak 733/1
PLO: Egypte sluit PLO-kantoren 140/1/2; ontmoeting Arafat–Mubarak in Addis Abeda 141/2; herowening PLO-kantoor in Caïro 141/2
Sowjet-Unie: bezoek Worontsow 111/3
Turkije: bezoek Mubarak 733/1
Verenigde Staten: bezoek Shultz 111/1: bezoek Mubarak 733/1; bezoek Murphy 733/3; bezoeken Shultz (februari/maart) 734/1; (april) 735/2/3; (juni) 736/3

EL SALVADOR

Justitie: benoemingen op justitieel gebied (juni 1984) 490/2; nieuwe procureur-generaal (21-5-'85) 491/3
Panama: reactie op afzetten president Delvalle 238/2
Parlement: verkiezingen directoraat Wetgevende Vergadering (1-5-'85) 491/2
Politieke partijen:
— Algemeen: vorming drie nieuwe politieke partijen (1985) 490/1
— AD: AD verlaat de regering (dec. 1987) 492/1/2
— ARENA: ARENA en PCN vormen electorale coalitie 490/3; Cristiani gekozen tot nieuwe partijleider en tot kandidaat voor de presidentsverkiezingen van 1989 491/3
— CD: vorming Democratische Conventie (eind nov. 1987) 492/2/3
— PCN: ARENA en PCN vormen electorale coalitie 490/3
— PDC: verdeeldheid binnen de PDC (1988) 493/3
President: tweede ronde presidentsverkiezingen gewonnen door de christen-democraat Duarte (6-5-'84) 487/1 e.v., installatie Duarte (1-6-'84) 488/2; biografie Duarte 488/3 e.v.; Duarte ziek 494/1
Regering: samenstelling kabinet (1-6-'84) 488/2/3; wijzigingen binnen het kabinet (1-6-'85) 491/3; kabinetswijzigingen (1986) 491/3 e.v.; wijzigingen binnen het kabinet (1987 en jan. 1988) 492/1; AD verlaat de regering (dec. 1987) 492/1/2
Verkiezingen: tweede ronde presidentsverkiezingen gewonnen door de christen-democraat Duarte (6-5-'84) 487/1 e.v.; controverse over kieswet (dec. 1984) 490/3; verkiezingen uitgesteld van 17 maart tot 31 maart 1985 490/3; parlements- en gemeenteraadsverkiezingen (31-3-'85) 490/3 e.v.; parlements- en gemeenteraadsverkiezingen (20-3-'88) 492/3 e.v.

ENGELAND

OVERZEESE GEBIEDEN

Gibraltar: akkoord Spanje–Groot-Brittannië over luchthaven Gibraltar maakt weg vrij voor liberalisatie luchtvaart in EG 171/3; Sir Joshua Hassan als premier opgevolgd door Canepa (11-12-'87) 538/2; vorming Independent Democratic Party 538/3; parlementsverkiezingen gewonnen door de GSLP van Joe Bossano (24-3-'88) 538/3; biografie Bossano 538/3 e.v.; nieuwe regering (maart 1988) 749/1
Kaaiman eilanden: nieuwe gouverneur (10-6-1987) 768/1; verdrag met Engeland en de VS over het verlenen van wederzijdse wettelijke biistand (3-7-1986) 768/1
Maagden eilanden: gouverneur ontbindt wetgevende raad wegens motie van wantrouwen tegen premier Romney (21-8-1986) 768/1; verkiezingen (30-9-1986) 768/2; nieuwe regering o.l.v. Stoutt 768/2
Monserrat: algemene verkiezingen gewonnen door de PLM o.l.v. Osborne (25-8-'87) 89/3; Osbome voor de derde keer regeringsleider 89/3; kabinetswijziging (3-9-'87) 89/3; economische situatie 89/3
Turks en Caicos eilanden: gouverneur ontbindt uitvoerende raad van Francis na wangedrag ministers (juli 1986) 768/2/3; algemene verkiezingen volgens nieuw kiessysteem (3-3-1988) 768/3; nieuwe regering o.l.v. Skippings 768/3

POLITIEK (Buitenlandse)

Egypte: bezoek Mubarak 733/1
Fiji: Nailatikau ambassadeur 335/3; bezoek premier Mara 335/3
Frankrijk: kritiek Engeland op de Franse houding t.a.v. het terrorisme 398/2; reactie Frankrijk 398/2/3
Israël: Peres in Londen 109/2
Jordanië: koning Hoessein in Londen (13-7-'87) 109/3; koning Hoessein in Londen (1l-9-'87) 110/2
Libanon: Terry Waite ontvoerd 380/3
Marokko: koning Hassan II in Londen 109/3
Panama: poging van Panamese ambassadeur in Londen de Panamese consul aldaar te verwijderen (7-3-'88) 239/3
Saoedi-Arabië: Tornado-order en andere wapenleveranties 352/1/2; staatsbezoek koning Fahd 352/2
Spanje: akkoord Spanje–Groot-Brittannië over luchthaven Gibraltar maakt weg vrij voor liberalisatie luchtvaart in EG 171/3
Syrië: opwaardering diplomatieke vertegenwoordiging 368/2
UNESCO: vertrek uit UNESCO 324/3
Verenigde Staten: verdrag met Engeland en de Kaaiman eilanden over het verlenen van wederzijdse wettelijke bijstand (3-7-1986) 768/1

EUROPA (OOST)

Algemeen: Balkanconferentie in Belgrado (febr. 1988) 404/1 e.v.
Comecon: samenwerkingsprogramma op technologisch gebied tot het jaar 2000 406/1 e.v.; 42ste zitting 406/3; topconferentie in Moskou (nov. 1988) 407/1; 43ste zitting 407/1/2; schuld aan het Westen gestegen 407/3; Comecon en Europese Gemeenschap normaliseren hun betrekkingen 555/1 e.v.; diplomatieke en handelsbetrekkingen tussen EG en Comecon-landen 556/2; 44ste zitting in Praag 556/2
NAVO: rapport krachtsverhoudingen NAVO-Warschaupact 790/3 e.v.
Warschaupact: topconferentie in Oost-Berlijn (mei 1987) 557/1; topconferentie in Warschau (juli 1988) 557/2

EUROPA (WEST)

ORGANISATIES EN VERDRAGEN

EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (EG)

Bedrijfsleven: Europese regels voor fusies in bedrijfsleven opkomst 534/2
Begroting: Europese Raad van febmari 1988 in Brussel neemt besluiten m.b.t. veiligstelling financiering EG en sanering landbouwbeleid 113/1; voorstellen commissievoorzitter 113/1 e.v.; begroting-1988 439/3; procedure doorlopen 439/3; interinstitutioneel akkoord over begrotingsdiscipline 441/1 e.v.; commissievoorstellen begroting-1989 442/1; akkoorden van Brussel omgezet in EG-besluiten 442/3 e.v.
Belastingen: Europees Hof van Justitie: BTW-heffing op drugshandel niet mogelijk 534/3
Bouwnijverheid: liberalisatie prijzen bouwmaterialen 534/1/2
Comecon: Comecon en Europese Gemeenschap normaliseren hun betrekkingen 555/1 e.v.; diplomatieke en handelsbetrekkingen tussen EG en Comecon-landen 556/2
Criminaliteit: samenwerking bij misdaadbestrijding 422/1; deelnemen akkoord van Schengen werken nauwer samen bij drugsbestrijding (Benelux-landen, Frankrijk en W,-Duitsland) 422/2
Drugs: Europees Hof van Justitie: BTW-heffing op drugshandel niet mogelijk 534/3
Energie:
— Kernenergie: stralingsnormen voor voedsel 199/1/2
Engeland: akkoord Spanje–Groot-Brittannië over luchthaven Gibraltar maakt weg vrij voor liberalisatie luchtvaart in EG 171/3
Europees Parlement: verslag in Europees Parlement door voorzitter Delors en Bondskanselier Kohl over Europese Raad in Hannover 469/1 e.v.; verslag onderzoekscommissie inzake rapport nucleair afval 473/3 e.v.; verkiezingen in Spanje (10-6-1987) 793/1 e.v.
Europese Commissie: Jacques Delors herbenoemd tot voorzitter 418/2
Europese Raad: bijeenkomsten op 4 en 5-12-'87 in Kopenhagen en op 11 en 12-2-'88 in Brussel 113/1; besluiten over sanering landbouwbeleid en verzekering financiering 113/1; voorstellen commissievoorzitter 113/1 e.v.; commissievoorstellen en standpunten lidstaten 114/1 e.v.; top in Kopenhagen zonder conclusies 115/1; verdaagd tot februari 1988 115/1/2; wel politieke verklaringen 115/2/3; inhoutipolitieke verklaringen van Kopenhagen 115/3 e.v.; bilateraal overleg voor top in Brussel 116/1; Mitterrand en Chirac in Londen, gevolgd door Helmut Kohl 116/1/2/3; EG-top in Brussel levert resultaat op 116/3 e.v.; consequenties van de besluiten van Brussel 118/3; interne markt per 31-12-1992 118/3 e.v.; bijeenkomst in Hannover (27/28-6-'88) 417/1 e.v.; uitkomsten van het beraad 418/2; monetaire unie 418/2; Jacques Delors benoemd tot voorzitter EG-commissie 418/2; interne markt 419/1; sociale dimensie 419/2; milieu 419/2; Z.-Afrika 419/2/3; Oost–West 420/1; Afghanistan 420/1; Midden-Oosten (Israël, Iran–Irak) 420/2; parlement 420/2; verslag in Europees Parlement door voorzitter Delors en Bondskanselier Kohl over Europese Raad in Hannover 469/1 e.v.
Gezondheidszorg: liberalisatie prijzen van geneesmiddelen 534/1
Golf: ministeriële vergadering 392/1; verklaring over Golfoorlog 392/1 e.v.
Haïti: EG uitgenodigd om verkiezingen op Haïti bij te wonen 82/1
Instellingen: interinstitutioneel akkoord over begrotingsdiscipline 441/1 e.v.
Interne markt: coördinatie visumverlenging 199/1
Irak: ministeriële vergadering 392/1; verklaring over Golfoorlog 392/1 e.v.
Iran: ministeriële vergadering 392/1; verklaring over Golfoorlog 392/1 e.v.
Justitie: Europees Hof van Justitie: BTW-heffing op drugshandel niet mogelijk 534/3
Kapitaalverkeer: liberalisatie kortlopend kapitaalverkeer 530/1 e.v.
Landbouw: Europese Raad van febmari 1988 in Brussel neemt besluiten m.b.t. veiligstelling fi iering EG en sanering landbouwbeleid 113/1; voorstellen commissievoorzitter 115/1 e.v.; akkoorden van Brussel omgezet in EG-besluiten 442/3 e.v.; landbouwprijzen 19881–1989 531/2; elf ministers akkoord 531/2; Grieks veto 531/2; oplossing leek bereikt 531/3; toch weer Griekse blokkade 531/3; maatregelen Commissie m.b.t. landbouwbeleid 532/1; Grieken trekken veto in 532/1
Luchtvaart: akkoord Spanje–Groot-Brittannië over luchthaven Gibraltar maakt weg vrij voor liberalisatie luchtvaart in EG 171/3; akkoord EG-ministers over vriimaking luchtverkeer 198/2/3
Midden-Oosten: verklaring EG-ministers 733/2; toespraak koning Hoessein 733/2
Onderwijs: wederzijdse erkenning diploma's 533/2 e.v.
São Tomé en Principe: visserij-akkoord 92/1
Spanje: akkoord Spanje–Groot-Brittannië over luchthaven Gibraltar maakt weg vrij voor liberalisatie luchtvaart in EG 171/3; verkiezingen voor het Europese Parlement (10-6-1987) 793/1 e.v.
Syrië: nasleep Hindawi-affaire 367/2; EG-sancties 367/2; herstel contacten op hoog niveau (13-7-'87) 368/3

Staal: staalmarkt vrij 420/3; quotaregeling opgeheven per 1-1-'88 420/3 e.v.
Verkeer: bijeenkomst ministers van verkeer 532/3; keuring kleine vrachtwagens 532/3; concurrentiepositie handelsvloot 532/3 e.v.; sanering binnenvaart 533/1; veiligheid burgerluchtvaart 533/1/2
Visserijbeleid: quota visvangst 1988 vastgesteld 199/2/3
Visumbeleid: coördinatie visumverlenging 199/1
Wegvervoer: liberalisatie wegvervoer 443/2/3

EUROPEES VERBOND VAN VAKVERENIGINGEN (EVV)

Congres: bijeenkomst 9/13-5-'88 in Stockholm 468/1 e.v.

FIJI

Algemeen: ontwikkelingen sinds proclamatie republiek 333/1
Amnestie: februari 1988 335/3
Australië: normalisering betrekkingen 335/3
Economie: begroting-1988 ingediend 335/2
Engeland: Nailatikau ambassadeur 335/3; bezoek premier Mara 335/3
Frankrijk: bezoek premier Mara 335/3
Gemenebest: Fiji's lidmaatschap vervallen 334/1
Justitie: ontslag en benoeming rechters Opperste Gerechtshof 334/2
Militaire zaken: bevordering Rabuka 334/2
Nieuw-Zeeland: sancties tegen Fiji afgekondigd 334/1
Regering: benoeming uitvoerende raad 333/2; vorming burgerregering-Mara 334/3 e.v.
Staatshoofd: gouverneur-generaal Ganilau dient ontslag in 333/3; koningin Elizabeth treedt af als staatshoofd 333/3 e.v.; aftreden Rabuka na benoeming van Ganilau tot president 334/3
Verkiezingen: Rabuka belooft verkiezingen 333/3

FINLAND

Politieke partijen:
— Communistische Arbeiderspartij: vorming door uiterst orthodoxe stalinisten (mei 1988) 553/2
— SKP: ontwikkelingen binnen de Communistische Partij 554/3
— SSDP: congres (4/7-6-'87) 553/1; Paasio partijleider 553/1; nieuw partijprogramma 553/2
President: presidentsverkiezingen (31-1/1-2-'88 en 15-2-'88) 553/2 e.v.; Koivisto begint aan tweede ambtstermijn (1-3-'88) 554/1; biografie Koivisto 554/1/2
Verkiezingen: presidentsverkiezingen (31-1/1-2-'88 en 15-2-'88) 553/2 e.v.

FRANKRIJK

OVERZEESE GEBIEDEN

— Nieuw-Caledonië: zie onder NIEUW-CALEDONIE

POLITIEK (Binnenlandse)

Onderwijs: gedelegeerd minister voor onderzoek en hoger onderwijs Devaquet stapt op na verzet tegen zijn wetsontwerp inzake het hoger onderwijs (6-12-'86) 344/1
Parlement:
— Assemblée Nationale: Chaban-Delmas gekozen tot voorzitter (2-4-'86) 343/1/2; uitslag van de op 5 en 12-6-'88 gehouden verkiezingen voor de Assemblée Nationale 37112
Politieke partijen:
— CDS: zesde congres (7/9-11-'86) 345/3
— De Groenen: jaarlijkse bijeenkomst 8/10 nov. '86 en 21/22-11-'87 372/2/3
— FN: partijleider Le Pen kandidaat voor het Franse presidentschap (26-4-'87) 372/1; uitlatingen Le Pen over AIDS-patiënten 372/1; Le Pen noemt „gaskamers detailpunt in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog" (13-9-'87) 373/1/2; FN boycot opening najaarszitting Assemblée Nationale (2-10-'87) 373/2; FN verstoort zitting Assemblée Nationale (9/10-10-'87) 373/3; vliegreis Le Pen naar Franse Antillen gestrand op protesten (6-12-'87) 373/3
— Lutte Ouvrière: Laguiller kandidaat voor de presidentsverkiezingen (7-6-'87) 372/2
— MRG: buitengewoon congres (25/26-10-'86) 345/3; congres (10/11-1-'87) 345/3; minderheidsfractie vormt nieuwe organisatie onder de naam „Libertés pour demain" 345/3
— PCF: communisten maken balans op van de verkiezingen van 16-3-'86 (24/25-3-'86) 344/1/2; secretaris-generaal Marchais geen kandidaat voor de presidentsverkiezingen van 1988 (12-5-'86) 344/3; aftreden CC-leden Poperen en Rigout (jan. 1987) wegens uitlatingen Marchais 345/1; Lajoinie kandidaat voor de presidentsverkiezingen van 1988 (13-6-'87) 345/2; Juquin verlaat CS (24-6-'87) 345/2; Juquin stelt zich kandidaat voor de presidentsverkiezingen (12-10-'87) 345/2; Juquin uit de partij gezet (14-10-'87) 345/2; 26ste congres PCF (2/6-12-'87) 345/2
— PS: nationale conventie (28/29-6-'86) 346/1/2; congres (3/5-4-'87) 346/2/3; kandidatuur Mitterrand voor de presidentsverkiezingen (22-3-'88) 346/3 e.v.; buitengewone zitting nationale conventie (27-3-'88) 347/2; Mitterrand komt met een „Brief aan alle Fransen" 34713
— Radicale Partij: 86ste congres (28/30-11-'86) 345/3 e.v.
— RPR: RPR en UDF vormen verkiezingsalliantie onder de naam Union du Rassemblement et du Centre (17-5-'87) 371/1/2; „assises nationales" (23/24-5-'87) 375/1; Chirac stelt zich kandidaat voor de presidentsverkiezingen (16-1-'88) 375/1
— UDF: RPR en UDF vormen verkiezingsalliantie onder de naam Union du Rassemblement et du Centre (17-5-'88) 371/1/2; Barre presidentskandidaat (8-2-'88) 374/1 e.v.
— URC: vorming door RPR en UDF (17-5-'88) 371/1/2
Regering: aanvulling kabinet-Chirac (25-3-'86) 343/1; kabinetswijziging (19-8-'86) 343/3 e.v.; gedelegeerd minister voor onderzoek en hoger onderwijs Devaquet stapt op na verzet tegen zijn wetsontwerp inzake het hoger onderwijs (6-12-'86) 344/1; kabinetswijziging 344 (20-1-'87) 344/1; kleine reorganisatie kabinet (23-6-'87) 344/2; kabinet-Chirac treedt af (10-5-'88) 370/1; Rocard benoemd tot nieuwe premier (10-5-'88) 370/1; samenstelling regering-Rocard 370/1/2; portret Rocard 370/2/3
Verkiezingen: Lajoinie officiële kandidaat communisten voor presidentsverkiezingen (13-6-'87) 345/2; kandidatuur presidentschap „communistische vernieuwer" Juquin (12-10-'87) 345/2; president Mitterrand stelt zich beschikbaar 346/2/3; presidentsverkiezingen (24-4 en 8-5-'88) 369/1; tweede ambtstermijn voor Mitterrand 369/2; president Mitterrand herkozen als president (8-5-'88) 369/3 e.v.; Mitterrand kondigt vervroegde verkiezingen aan voor de Nationale Assemblée (14-5-'88) 371/1; uitslag van de op 5 en 12-6-'88 gehouden verkiezingen voor de Assemblée Nationale 317/2; Laguiller kandidaat Lutte Ouvrière voor het presidentschap (7-6-'87) 372/2; Waechter presidentskandidaat Groenen 372/2/3; Le Pen kandidaat Front National voor het presidentschap (26-4-'87) 372/3 e.v.; Barre presidentskandidaat UDF (8-2-'88) 374/2/3; Chirac kandidaat RPR voor het presidentschap (16-1-'88) 375/1

POLITIEK (Buitenlandse)

Australië: kritiek Chirac 291/1/2; verslechtering relatie 292/2; nieuwe consul-generaal in Nieuw-Caledonië 319/3
Duitse Democratische Republiek: Honecker bezoekt Frankrijk 379/3 e.v.
Egypte: bezoek Mubarak 733/1
Engeland: kritiek Engeland op Franse houding t.a.v. het terrorisme 398/2; reactie Frankrijk 398/2/3
Fiji: bezoek premier Mara 335/3
Haïti: Frankrijk gaat hulp aan Haïti verminderen 72/2; Frankrijk schort financiële steun aan Haïti op (7-7-1988) 612/1
Iran: herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen Frankrijk en Iran (16-6-'88) 396/1; „ambassade-oorlog" leidt tot verbreken diplomatieke betrekkingen op 17-6-'87 396/3 e.v.; Iraanse eisen voor een normalisering van de betrekkingen 398/1; Frankrijk wijst vermoedelijke tegenstanders van het Iraanse regime uit (8-12-'37) 398/3
Israël: Peres in Parijs 109/2
Jordanië: bezoek koning Hoessein 733/2
Libanon: vrijlating Fransman Cornéa 380/2/3; vrijlating Normandin en Auque 384/1; drie Franse gijzelaars vrij 384/2/3; vertrek Franse bestandswaarnemers 430/3
Madagascar: bezoek Ratsiraka 704/3
Saoedi-Arabië: staatsbezoek koning Fahd 352/3; geen marine-order 352/3
Vanuatu: Franse ambassadeur uitgewezen 608/3; gevolgen 608/3
Verenigde Staten: kritiek VS op Franse houding t.a.v. het terrorisme 398/2; reactie Frankrijk 398/2/3; bezoek Murphy 733/3

GEESTELIJK LEVEN

Duitsland (Bondsrepubliek): Karl Lehmann, bisschop van Mainz, nieuwe voorzitter Westduitse bisschoppenconferentie 217/1

GRIEKENLAND

Binnenlandse veiligheid: instelling Nationale Veiligheidsraad (26-9-1985) 716/3; benoemingen binnen de Centrale Inlichtingendienst (1986 en 1987) 717/1
Media: zes medewerkers van twee kranten veroordeeld wegens belediging van president Sartzetakis (7-2-1986) 718/1
Nederland: minister Van den Broek in Athene 379/3 e.v.
Parlement: Theodorakis geeft parlementszetel op (mei 1986) 718/2/3; oud-premier Rallis verlaat Nieuwe Democratie en neemt als onafhankelijke zitting in het parlement (19-5-1987)
Politieke partijen:
— Democratisch Initiatief: vorming door voormalig PASOK-lid Arsenis (12 april 1987) 719/3
— Democratische Vernieuwing: vorming door voormalig ND-lid Stefanopoulos (6-9-1985) 716/1
— Grieks Links: vorming door KKEes en verscheidene radicale groepen (26-4-1987) 719/3
— KKE: Theodorakis geeft parlementszetel op (mei 1986) 718/2/3; twaalfde partijcongres KKE (12–17 mei 1987) 719/1/2
— KKEes: vierde nationale conferentie: wil brede beweging van links worden (mei 1986) 718/2; KKEes vormt met verscheidene radicale groepen Grieks Links (26-4-1987) 719/3
— ND: Mitsotakis stapt op als nieuwe leider Nieuwe Democratie (24-8-1985) 716/1; Mitsotakis opnieuw partijvoorzitter (29-8-1985) 716/2; rivaal Stefanopoulos vormt nieuwe partij onder de naam Democratische Vernieuwing (6-9-1985) 716; tweede congres (14–16 februari 1986) 716/3; oud-premier Rallis verlaat de Nieuwe Democratie (19-5-1987) 720/2; demonstratie voor vervroegde verkiezingen (2-6-1987) 720/3
— PASOK: ontwikkelingen binnen de PASOK 717/1; verwijdering GSEE-leden uit de partij 717/1/2; oud-minister Arsenis uit de partij gezet (2-3-1986) 717/3; Lady Fleming overleden (26-2-1986)
President: parlement akkoord met constitutionele amendementen ter beperking van de macht van de president (7-3-1986) 717/3
Regering: nieuw kabinet (26-7-1985) 715/3 e.v.; opening van het departement voor het Egeïsch gebied (16-2-1986) 715/3 e.v.; vor-

ming vier permanente inter-ministeriële raden (juli 1985) 715/3 e.v.; kabinetswijziging (24-4-1986) 718/2; kabinetswijzigingen (30-10-1986, 5-2-1987 en 9-3-1987) 718/3 e.v.; Papandreou haalt drie leden linkervleugel terug in zijn kabinet (22-9-1987) 720/3

Vakbeweging: vorming nieuwe vakbond SSEK (9-2-1986) 717/2; 23ste congres GSEE (4-6 april 1986) 717/3

Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen (12 en 19 oktober 1986) 718/3

GUATEMALA

Grondwet: Grondwetgevende Vergadering begint met haar werkzaamheden (1-8-'84) 501/2; samenwerking tussen partijen 501/2; nieuwe grondwet m.i.v. 14-1-'86 van kracht 501/2

Media: sluiting TV-station Kanaal Drie (19-5-'88) 505/1

Militaire zaken: benoemingen binnen de strijdkrachten (1987) 50411: ontslagen wegens komplot tegen de regering (22-6-'87) 504/1; couppoging militairen verijdeld (11-5-'88) 504/3 e.v.; arrestaties (mei 1988) 50511; manifest van „de commandanten van de bergen" 505/1

Oppositie: samenzweringen tegen de regering (1987) 505/1

Parlement: verkiezingen voor een Wetgevende Vergadering (3-11-'85) 501/3 e.v.; nieuwe samenstelling parlementsvoorzitter (eind 1986) 503 e.v.

Politieke partijen:

— Algemeen: partijcongressen (1986) 503/3

— Volksfront: vorming (26-9-'84) 501/2

President: presidentsverkiezingen (3-11-'85) 501/3 e.v.: tweede ronde presidentsverkiezingen gewonnen door christen-democraat Cerezo (8-12-'85) 502/3; Cerezo beëdigd als president (14-1-'86) 503/1; biografische gegevens Cerezo 503/2

Regering: samenstelling regering-Cerezo (14-1-'86) 503/1/2; ministerie van speciale zaken gecreëerd (eind 1986) 503/3 e.v.; nieuwe minister van defensie (2-2-'87) 504/1; wijzigingen binnen het kabinet (juli en sept. 1987) 504/1

Verkiezingen: verkiezingen voor een president, een Wetgevende Vergadering en burgemeesters (3-11-'85) 501/3 e.v.; lokale verkiezingen (24-4-'88) 504/2/3

GUINEE

Liberia: non-agressiepact 571/3

Sierra Leone: non-agressiepact 571/3

HAÏTI

Barbados: Barbados bevriest diplomatieke betrekkingen met Haïti (media februari 1988) 609/2

Binnenlandse veiligheid: aanslagen na afwijzing van 12 kandidaten voor bet presidentschap 11/2/3; toenemend geweld 612/2; aanval op kerk 612/2/3

Canada: Canada gaat betrekkingen met Haïti „herzien" na onregelmatigheden bij de verkiezingen van 17-1-'88 82/2/3; Canadese priester uitgewezen (6-8-1988) 612/2/3

Caribisch gebied: vorming van groep Caribische leiders die bezorgd zijn over de situatie op Haïti (1-12-'87) 71/1; vijf bezorgde Caribische premiers naar Haïti (10-12-'87) 71/2

Caricom: houding Caricom t.o.v. Haïti 73/1/2; conferentie Caricom over Haïti 73/2

Drugs: kolonel Paul in Miami beschuldigd van betrokkenheid bij drugshandel naar de VS (9-3-1988) 609/3

Duitsland (Bondsrepubliek): West-Duitsland schort militaire- en ontwikkelingshulp op (2-12-'87) 71/2/3; West-Duitsland annuleert hulp aan Haïti (30-6-1988) 612/1

EG: EG uitgenodigd verkiezingen op Haïti bij te wonen 82/1

Frankrijk: Frankrijk gaat hulp aan Haïti verminderen 72/2; Frankrijk schort financiële steun aan Haïti op (7-7-1988) 612/1

Grondwet: Namphy wil nieuwe grondwet 612/1

Justitie: kolonel Paul in Miami beschuldigd van betrokkenheid bij drugshandel naar de VS (9-3-1988) 609/3; Haïti kan proces tegen oud-president Duvalier beginnen 610/2

Kerk en Staat: r.-k. kerk wil priester overplaatsen (aug. 1987) 9/3; vier priesters aangevallen (24-8-'87) 10/1; bisschoppenconferentie waarschuwt progressistische vleugel binnen de r.-k. kerk (2-9-'87) 10/1 e.v.; bisschoppenconferentie veroordeelt „escalatie van het geweld" en weigert medewerking aan nieuwe verkiezingen 71/3; kritiek van de kerken op de verkiezingen van 17-1-'88 82/3; aanval op kerk in Port-au-Prince (11-9-1988) 612/2/3

Mensenrechten: bloedbad in Jean-Rabel (23/24-7-'87) 8/1; rapport onderzoekscommissie over bloedbad (29-8-'87) 9/3; mensenrechtenactivist Lafontant doodgeschoten (juli 1988) 612/1; delegatie OAS onderzoektsituatie van de mensenrechten op Haïti (29-8 tot 2-9-1988) 612/2

Militaire zaken: herstructurering strijdkrachten (18-7-'87) 7/3: lt.-gen. Namphy in naam opperbevelhebber van de strijdkrachten (6-11-'87) 11/1/2; kolonel Paul in Miami beschuldigd van betrokkenheid bij drugshandel naar de VS (9-3-1988) 609/3; generaal Namphy neemt macht van president Manigat over (19/20-6-1988) 610/2/3; brig.-gen. Avril zet lt-gen. Namphy af (17-9-1988) 613/1

OAS: vergadering OAS over Haïti (7-12-'87) 71/3; OAS uitgenodigd verkiezingen op Haïti bij te wonen 82/1; delegatie OAS onderzoekt situatie van de mensenrechten op Haïti (29-8 tot 2-9-1988) 612/2

Oppositie: voortdurende protesten (juli 1987) 7/3 e.v.; algemene staking (30-31-7-'87) 8/2; oppositieleider Athis vermoord (2-8-'87) 8/3; Sansaricq gevaarlijke actie (3-8-'87) 8/3 e.v.; oproep tot kalmte (3-8-'87) 9/1; opnieuw algemene staking 9/2; boycott eindexamens 9/2; reactie van het Nationale front voor overleg en de Beweging voor het herstel van de democratie op Haïti op het afbreken van de verkiezingen van 29-11-'87 70/3 e.v.; Christen-democraat Sylvio Claude dreigt met „totale burgerlijke ongehoorzaamheid" (2-12-'87) 71/2; algemene staking (7-12-'87) 71/3; oppositie kondigt vorming alternatieve CNG aan (16-12-'87) 72/3; oppositie vraagt buitenland druk uit te oefenen 73/1; VS vragen Haïtiaanse oppositie zich met het oog op de nieuwe verkiezingen te verenigen rond één kandidaat 73/2; arrestatie oppositieleider Déjoie (20-1-'88) 82/3; Sansarica verlaat Haïti (20-2-1988) 609/3

Parlement: parlementsverkiezingen (17-1-1988) 81/1; beëdiging van het op 17 januari 1988 gekozen parlement (2-2-1988) 609/2; lt-gen. Namphy ontbindt parlement 610/3

President: beëdiging Manigat (7-2-'88) 81/1; onregelmatigheden bij presidentsverkiezingen (17-1-'88) 82/1; uitslag presidentsverkiezingen 83/1; reactie VS op verkiezing Manigat 83/2; gen. Namphy neemt macht van president Manigat over (19/20-6-1988) 610/2/3; reacties op bet afzetten van Manigat 611/3

Regering: samenstelling kabinet (12-2-1988) 609/1; samenstelling kabinet (21-6-1988)

Staatsgreep: gen. Namphy neemt macht van president Manigat over 610/2/3; brig.-gen. Avril zet lt-gen. Namphy af (17-9-1988) 613/1

Venezuela: Venezuela schort hulp aan Haïti op (juni 1988) 612/1

Verenigde Naties: toespraak Namphy tot Algemene Vergadering van de Verenigde Naties 11/1; VN uitgenodigd om verkiezingen op Haïti bij te wonen 82/1

Verenigde Staten: gen. Regala naar Washington (13-8-'87) 9/2; VS schorten militaire en economische hulp op 14/1/2; VS vragen Haïtiaanse oppositie zich met het oog op de verkiezingen van 17-1-'88 te verenigen rond één kandidaat 73/2; reactie VS op verkiezingen Manigat 83/2; kolonel Paul in Miami beschuldigd van betrokkenheid bij drugshandel naar de VS (9-3-1988) 609/3

Verkiezingen: kieswet (aug. 1987) 9/2; presidentskandidaat Volel doodgeschoten (13-10-'87) 11/1; voorlopige kiesraad wijst 12 kandidaten voor het presidentschap af 11/2; kandidaten voor de presidentsverkiezingen van 29-11-'87 12/3; geweld leidt tot uitstel verkiezingen 13/3 e.v.; voorlopige kiesraad ontbonden 13/3 e.v.; regeringscommissie gaat onderzoek instellen naar de redenen van het staken van de verkiezingen van 29-11-'u7 71/3; SNG stelt nieuwe verkiezingsdatum vast en vormt nieuwe kiesraad 72/1; nieuwe kieswet (18-12-'87) 72/3 e.v.; kandidaten voor de presidentsverkiezingen van 17-1-'88 81/2/3; voorlopige kiesraad wijst 11 kandidaten af 81/2/3; onregelmatigheden bij de verkiezingen van 17-1-'88 82/1/2; reacties 82/2; uitslag presidentsverkiezingen 83/1; reactie VS op verkiezing Manigat 83/2; rapport onderzoekscommissie over bloedbad bij de verkiezingen van 29 november 1987 610/1

Werkgevers: werkgevers „verontwaardigd" over het geweld rond de verkiezingen van 29-11-'87 71/3

HONGARIJE

Algemeen: verjaardag Hongaarse opstand 1956 263/1/2

Censuur: censurerende maatregelen tegen schrijvers 262/1

Columbia: aanslag op Columbiaanse ambassadeur in Boedapest (13-1-'87) 408/1

Cultuur: censurerende maatregelen tegen schrijvers 262/1; onenigheid binnen Schrijversbond 263/2 e.v.

Economie: maatregelen ter herstructurering economie 260/2/3; commentaar 260/3 e.v.; prijsverhogingen 261/2/3

Israël: belangensecties geopend 806/2; bezoeken Peres en Shamir 806/2

Milieu: omstreden Donau-project aangepast 261/3 e.v.

Nederland: bezoek minister Van den Broek 123/2

Oostenrijk: milieu-activisten opgepakt in Boedapest 262/1

Oppositie: oproep van Boedapest 263/2; gezamenlijke acties Oosteuropese dissidenten 263/3 e.v.; oprichting Democratisch Forum 264/1/2; Hongaren uiten onvrede 264/3; nieuwe jeugdbeweging opgericht 340/2; oprichting Netwerk voor vrije initiatieven 34012: dissidenten eisen vrijlating Oostduitse arrestanten 379/1

Partij: wijzigingen in top 259/1 e.v.; nieuwe leden Politburo 260/1; nieuwe secretarissen CC 260/1; nationale conferentie (mei 1988) 337/1; ingrijpende personele wijzigingen in partijtop 337/1; Grosz volgt Kadar op als partijleider 337/2; samenstelling leidende partijorganen 337/2; achtergronden 338/1 e.v.; levensloop Kadar 339/1 e.v.

Regering: wijzigingen in ministerraad 259/1; Grosz nieuwe premier 259/2/3; reorganisatie ministerraad 260/1; samenstelling kabinet (dec. 1987) 260/2

Sowjet-Unie: Gorbatsjow feliciteert nieuwe partijleider Grosz 340/1

Staat: Karoly Nemeth nieuw staatshoofd 259/1/2

Tsjechoslowskije: omstreden Donau-project wordt aangepast 261/3 e.v.

INDIA

Bangladesh: overleg Ershad met premier Rajiv Gandhi 798/3

Malediven: militaire interventie India verijdelt couppoging 799/2/3

INDONESIË

Militaire zaken: wijzigingen in militaire top 177/3; snelle promotie Try Sutrisno 177/3;

dubbelrol strijdkrachten in wet vastgelegd 178/1
President: Soeharto herkozen voor vijfde ambtstermijn 177/1; Sudharmo vice-president als opvolger van Umar Wirahadikusumah 177/1; discussie over vice-president 177/1/2
Regering. nieuw kabinet 178/3; beëdiging nieuwe kabinet 814/1
Verkiezingen: officiële uitslag algemene verkiezingen (23-4-'87) 80/3

INTERNATIONAAL

CONFERENTIES

Volksgezondheid: vierde internationale wetenschappelijk congres over AIDS 660/1 e.v.; stand van zaken bij onderzoek 661/1 e.v.
Wereldeconomie: 14de economische top 40111: agenda en deelnemers 401/1/2; overzicht onderwerpen 401/3 e.v.; drugsbestrijding 402/2/3; politieke verklaring 402/3 e.v.; slotverklaring 403/1/2/3; Japanse initiatieven t.a.v. schuldenlanden 403/3; laatste top Reagan 404/1; commentaar 404/2

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Energie:
— Aardolie: Wereldwijde produktie van aardolie in 1986 en 1987 83/3 e.v.; overleg OPEC-onafhankelijken over produktiebeperking om prijs aardolie te stabiliseren 273/1 e.v.; aanbod niet-OPEC-landen 274/1 e.v.; concrete resultaten afhankelijk van OPEC-overleg 275/1 e.v.; samenwerking OPEC-onafhankelijken komt niet tot stand 276/1; OPEC bereikt geen akkoord over produktiebeperking 276/1; Golfstaten liggen dwars 276/1/2
Verkeer: vergelijking Iraanse Airbus met Koreaanse Boeing 422/1
Wereldeconomie: 14de economische top 401/1; agenda en deelnemers 401/1/2; overzicht onderwerpen 401/3 e.v.; drugsbestrijding 402/2/3; poiitieke verklaring 402/3 e.v.; slotverklaring 403/1/2/3; Japanse initiatieven t.a.v. schuldenlanden 403/3; laatste top Reagan 404/1; commentaar 404/2

ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING

Commissie-Palme: Zweedse premier Carlsson geen voorzitter van de Onafhankelijke Commissie voor Ontwapenings- en Veiligheidsvraagstukken 595/1
Strategisch evenwicht: Ronald Reagan in Moskou 353/1 e.v.; problemen over interpretatie INF-bepalingen 354/2/3; plenair debat in Senaat VS over goedkeuring INF-verdrag uitgesteld 354/3 e.v.; minister Shultz en Sjewardnadze bereiken oplossing voor gerezen problemen 355/3 e.v.; positieve reacties in Senaat 356/1/2; goedkeuring Senaat voor INF-verdrag 356/3; goedkeuring door Opperste Sowjet 357/1; president Reagan bezoekt Helsinki 357/1; toespraak over mensenrechten in de SU 357/1/2; verloop bezoek Reagan aan Moskou 357/2 e.v.; eerste gesprek met Gorbatsjow „tumultueus" 357/2; gesprek Reagan met dissidenten 358/1/2; lichte voomitgang bij wapenoverleg 358/2/3; ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenen akkoorden 358/3; toespraak Reagan aan universiteit van Moskou 358/3 e.v.; lunch met vertegenwoordigers cultureel leven SU 359/2; contra-diner in ambassade VS 359/2; uitwisseling ratificatiedocumenten INF-verdrag 359/2; persconferentie Gorbatsjow en Reagan 359/2 e.v.; slotverklaring 360/2 e.v.; vertrek delegatie VS uit Moskou 361/1; president Reagan naar Londen 361/1/2; minister Shultz naar Brussel 361/1/2; Gorbatsjow over mensenrechten in Sowjet-Unie 361/3

ORGANISATIES EN VERDRAGEN

ALGEMENE OVEREENKOMST INZAKE TARIEVEN EN HANDEL (GATT)

Antigua & Barbuda: Antigua & Barbuda 93ste lid GATT (30-3-'87) 543/1/2

ANTARCTICA

Mijnbouw: verdrag over ontginning delfstoffen in Antarctica ondertekend 597/3

BANK VOOR INTERNATIONALE BETALINGEN (BIB)

Jaarverslag: jaarverslag 1987 662/1; bezorgdheid over ontwikkeling economie 662/1

GEMENEBEST

Fiji: lidmaatschap vervallen 334/1
Topconferentie: bijeenkomst oktober 1987 293/3 e.v.

INTERNATIONAAL MONETAIR FONDS (IMF)

Economische ontwikkeling: situatie wereldeconomie verbeterd 647/2; analyse van de wereldeconomie 647/2/3
Jaarvergadering: jaarvergadering IMF en Wereldbank 641/1; analyse schuldenvraagstuk Derde Wereld 641/3 e.v.; financiële technieken voor schuldverlichting 642/1/2; preliminair overleg 642/2 e.v.; opening jaarvergadering 643/2; waarschuwing tegen protectionisme 643/3; aanslag op Westduitse bewindsman 644/1; alternatief tribunaal veroordeelt IMF en Wereldbank 644/2; jaarverslag over 1987 en 1988 644/3 e.v.; belangrijke IMF-fondsen 645/3

NON-PROLIFERATIEVERDRAG (NPV)

België: Tindemans ontkent schending NPV 472/2 e.v.

NOORDATLANTISCHE VERDRAGSORGANISATIE (NAVO)

Comité voor Verdedigingsplannen: bijeenkomst 26–27 mei in Brussel 599/3; instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3; protesten in Italië tegen komst F-16's 600/1; Italiaanse regering wijst Crotone aan als F-16-basis 600/2; bijeenkomst 1 en 2 december 791/1 e.v.
Denemarken: bijeenkomst Nucleaire Planninggroep verplaatst van Denemarken naar Brussel i.v.m. regeringscrisis over kernwapens 599/1
Eurogroep: bijeenkomst op 25 mei in Brussel 599/2; bijeenkomst 30 november 791/1
IEPG: Europees bureau voor defensie-aankopen ingesteld 790/2/3
Italië: instemming met verhuizing van Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3
Ministerraad: bijeenkomst 9–10 juni in Madrid 600/2 e.v.; bijeenkomst 8 en 9 december 792/1 e.v.
Nucleaire Planninggroep: bijeenkomst in Brussel (27–28 april 1988) 599/1; bijeenkomst 28 oktober 789/2/3; afwijkend Belgisch standpunt modernisering SNF 789/3 e.v.
Spanje: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3
Topconferentie: op 2 en 3 maart 1988 in Brussel 145/1; conflict VS-Bondsrepubliek over modernisering kernwapens voor korte afstand 145/2/3; Franse president Mitterrand annonceert deelname aan NAVO-top 146/1; Britse premier Thatcher bepleit modernisering korte afstandsraketten 146/1/2; Bondskanselier Kohl in Washington 146/2; meningsverschil modernisering toegedekt 146/2; president Mitterrand tegen modernisering 147/1/2; verklaring van de NAVO-top 147/3 e.v.; commentaar 149/1
Verenigde Staten: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië
Warschaupact: rapport krachtsverhoudingen NAVO-Warschaupact 790/3 e.v.

ORGANISATIE VAN OLIE-EXPORTERENDE LANDEN (OPEC)

Prijs- en produktiebeleid: overleg OPEC–onafhankelijken over produktiebeperking om prijs aardolie te stabiliseren 273/1 e.v.; aanbod niet-OPEC-landen 274/1 e.v.; concrete resultaten afhankelijk van OPEC-overleg 275/1 e.v.; samenwerking OPEC–onafhankelijken komt niet tot stand 276/1; OPEC bereikt geen akkoord over produktiebeperking 276/1; Golfstaten liggen dwars 276/1/2

ORGANISATIE VOOR ECONOMISCHE SAMENWERKING EN ONTWIKKELING (OESO)

Belastingen: Europees belastingverdrag over eengekomen 295/3 e.v.
Economische ontwikkeling: economische vooruitzichten voor 1988 en 1989 295/2 e.v.; analyse oorzaken beurskrach 297/1; monetair beleid 297/1/2; Westduitse reactie op kritiek OESO 297/2/3; economische voomitzichten beter dan eerder verwacht 362/1; hervorming micro-economisch beleid bepleit 362/1 e.v.; halfjaarlijks rapport economische vooruitzichten 648/1; rapport over werkgelegenheid 648/2
Ministerraad: bijeenkomst 18/19-5-'88 391/1; afspraak landbouwsubsidies bepleit 391/2/3; slotverklaring 391/3 e.v.
Werkgelegenheid: halfjaarlijks rapport economische voomitzichten 648/1; rapport over werkgelegenheid 648/2

ORGANISATIE VOOR ONDERWIJS, WETENSCHAP EN CULTUUR (UNESCO)

Directeur-generaal: Frederico Mayor nieuwe directeur-generaal 324/2; voorgeschiedenis 324/2/3; vertrek VS, Groot-Brittannië en Singapore uit UNESCO 324/3; stemmingen in Uitvoerende Raad 325/1; Algemene Vergadering verkoos Mayor Zaragoza tot directeur-generaal 325/2

VERENIGDE NATIES (VN)

Algemene Vergadering: 42ste Algemene Vergadering 725/3; Peter Florin, vice-minister van buitenlandse zaken van de DDR voorzitter 725/3; resoluties over Veiligheidsraad 725/3; ontwapening 725/3 e.v.; Zuid-Afrika en Zuidelijk Afrika 726/2; Sowjet-voorstel over „omvattend systeem van internationale vrede en veiligheid" 726/3; Afghanistan 726/3; Centraal Afrika 726/3; Israël en de bezette gebieden 726/3; bijzondere vertegenwoordiger in Libanon 727/1; internationale conferentie over Midden-Oosten 727/1; conferentie over terrorisme 727/1; veroordeling huurlingen 727/1; zeerecht 727/1; conferentie minst ontwikkelde landen 727/2; waarnemerstatus bij de AV 727/2; internationale beurskrach 727/2; commissie inzake vredebewarende operaties 727/2; milieubescherming 727/2/3; schuldencrisis in Afrika 727/3; natuurrampen 727/3; jaar van alfabetisme 727/3; rechten van kinderen 727/3; racisme 728/1; behuizing van daklozen 728/1; Hoge Commissaris voor vluchtelingen 728/1; UNEP 728/1; ECOSOC 728/1; Internationale Hooggerechtshof en begroting 1988–1989 728/3 e.v.; Gorbatsjow voor Algemene Vergadering VN: reductie Sowjet-strijdkrachten 785/1/2; eerste reacties 785/2 e.v.; analyse van Gorbatsjows besluit 786/3 e.v.; informele top van Gorbatsjow met Reagan en Bush 787/1 e.v.; enkele andere onderwerpen uit Gorbatsjows rede 788/1/2
Archief: archief commissie-oorlogsmisdaden opengesteld 326/2/3
Haïti: toespraak Namphy tot Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (25-9-'87) 11/1; VN uitgenodigd verkiezingen op Haïti bij te wonen 82/1

Liechtenstein: kroonprins Hans Adam dringt aan op toetreding tot de VN 542/2
Marokko: missie VN-secretaris-generaal (juli 1985) 414/3; Marokkaans bestandsaanbod, resolutie dekolonisatiecommissie VN 415/1; indirecte besprekingen Marokko–Polisario 415/1/2; VN-missie naar Westelijke Sahara 415/3 e.v.; Perez de Cuellar in Marokko 416/2; missie afgebroken 416/2
Oorlogsmisdaden: archief commissie oorlogsmisdaden opengesteld 326/2/3
Roemenië: VN-functionaris Bota vrijgelaten 153/1; andere „verdwijningen" van VN-diplomaten 153/1/2
Veiligheidsraad: samenstelling in 1988 725/3 e.v.

WERELDBANK

Jaarvergadering: jaarvergadering IMF en Wereldbank 641/1; analyse schuldenvraagstuk Derde Wereld 641/3 e.v.; financiële technieken voor schuldverlichting 642/1/2; preliminair overleg 642/2 e.v.; opening jaarvergadering 643/2; waarschuwing tegen protectionisme 643/3; aanslag op Westduitse bewindsman 644/1; alternatief tribunaal veroordeelt IMF en Wereldbank 644/2; jaarverslag over 1987 en 1988 644/3 e.v.; samenwerking met particuliere organisaties 646/3 e.v.

WERELDGEZONDHEIDS-ORGANISATIE (WHO)

AIDS: ministeriële conferentie over AIDS 327/1/2

IRAK

Duitsland (Bondsrepubliek): drie marineschepen naar Middellandse Zee 217/3; vervangen VS-schepen naar de Golf 217/3 e.v.
Iran: Iraans offensief Fajr-10 i.s.m. PUK 193/1; verovering Halabja 193/1; chemisch bombardement door Irak 193/1/2; Iraanse offensieven in Iraaks Koerdistan 195/3; nieuwe Iraanse offensieven in het noorden 198/1; Iran aanvaardt resolutie 598 Veiligheidsraad op 18 juli 668/1; bestand in Golfoorlog op 20 augustus 668/1; militaire ontwikkelingen Golfoorlog 668/1; tankeroorlog (1987) 668/1/2; aanvallen op steden en economische doelen 668/2/3; nieuwe mobilisatie Iran 668/3; nieuwe fase in „stedenoorlog" (28 februari–20 april) 668/3; de strijd aan het noordelijke front (maart/april) 670/1/2/3; Irak herovert schiereiland van Fao 671/1; Veiligheidsraad veroordeelt gebruik chemische wapens 671/2; Iraakse luchtaanval op Larak 671/3; tankeroorlog 1988 671/3; Irak meldt successen ten oosten van Basra 671/3; verdere Iraanse nederlagen (juni/juli) 672/1 e.v.
Jordanië: Tariq Aziz in Amman 110/1/2
Justitie: nieuwe executies 198/1; executies en doodvonnissen voormalige functionarissen 256/2/3
Koerden: bundeling Koerdisch verzet in Irak 193/2/3; Idris Barzani overleden 194/3; militaire acties Iraakse Koerden 194/3; PUK beschuldigt Irak van gebmik chemische wapens tegen Koerden (april–okt. 1987) 195/2; deportaties en executies 195/2 e.v.; berichten over Iraakse „politiek van verschroeide aarde" 196/3 e.v.; ontvoering buitenlanders 198/1
Politieke partijen:
— Baath: uitbreiding regionaal Baath-commando 256/2
President: bericht over mislukte aanslag op president 256/3
Regering: ontslag ui 1 ers 256/1
Turkije: Iraaks-Turkse militaire samenwerking 194/1; Turkse luchtaanvallen op Koerdische doelen in Noord-Irak 194/1/2; protest Iran 194/2/3; nieuwe Turkse luchtaanval op Noord-Irak 195/1
Westeuropese Unie (WEU): ministeriële vergadering 392/1; verklaring over Golfoorlog 392/1 e.v.

IRAN

Algemeen: binnenlandse politieke ontwikkelingen (1987–1988) 685/3
Arbitrageraad: instelling 687/2
Duitsland (Bondsrepubliek): drie marineschepen naar Middellandse Zee 217/3; vervangen VS-schepen naar de Golf 217/3 e.v.
Frankrijk: herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen Frankrijk en Iran (16-6-'88) 396/1: ..ambassade-oorlog" leidt tot verbreken diplomatieke betrekkingen op 17-6-'8': 396/3 e.v.; Iraanse eisen voor een normalisering van de betrekkingen 398/1; Frankrijk wijst vermoedelijke tegenstanders van het Iraanse regime uit (8-12-'87) 398/3
Irak: Iraans offensief Fajr-10 i.s.m. PUK 193/1; verovering Halabja 193/1; chemisch bombardement door Irak 193/1/2; Iraanse offensieven in Iraaks Koerdistan 195/3; nieuwe Iraanse offensieven in het noorden 198/1; Iran aanvaardt resolutie 598 Veiligheidsraad op 18 juli 668/1; bestand in Golfoorlog op 20 augustus 668/1; militaire ontwikkelingen Golfoorlog 668/1; tankeroorlog (1987) 668/1/2; aanvallen op steden en economische doelen 668/2/3; nieuwe mobilisatie Iran 668/3; nieuwe fase in „stedenoorlog" (28 februari–20 april) 668/3; de strijd aan het noordelijke front (maart/april) 670/1/2/3; Irak herovert schiereiland van Fao 671/1; Veiligheidsraad veroordeelt gebruik chemische wapens 671/2; Iraakse luchtaanval op Larak 671/3; tankeroorlog 1988 671/3; Irak meldt successen ten oosten van Basra 671/3; verdere Iraanse nederlagen (juni/juli) 672/1 e.v.
Justitie: terechtstelling Mehdi Hashemi 685/3
Khomeiny: nieuw politiek testament 686/2; versterkt macht regering 686/2
Koeweit: aanval op Koeweitse ambassade in Teheran 349/2
Libanon: bemiddeling Besharati 431/2
Machtsstrijd: positie Montazeri 686/1
Militaire zaken: Iraanse raketbasis bij Straat van Hormoez bijna gereed? 437/1; nieuwe stafchef Ali Shahbazi 671/2; Rafsanjani waarnemend opperbevelhebber Iraanse strijdkrachten 671/3
Oppositie: open brief Bazargan 688/1; arrestatie geestverwanten 688/2
Parlement: Rafsanjani als parlementsvoorzitter herkozen 688/1; bezwaar Montazeri 688/1
Politieke partijen: ontbinding regeringspartij IRP 685/3
Raad van Hoeders: Yazdi voorzitter 688/2
Regering Khomeiny versterkt macht regering 68812; Moussavi als premier herkozen 688/2/3; moeizame kabinetsformatie 688/3
Saoedi-Arabië: Saoedi-Arabië verbreekt diplomatieke betrekkingen met Iran na conflict over Haj 348/1/2; aanval op Saoedi-Arabische ambassade in Teheran 350/1/2; Iraans-Saoedische confrontatie (aug. 1987) 350/1; ontwikkelingen sinds de breuk 350/3
Syrië: minister Chareh in Teheran 109/3
Verenigde Staten: Iraanse airbus door Amerikaanse kruiser „Vincennes" neergeschoten 433/1; verklaringen president Reagan en admiraal Crowe 433/1/2; nadere bijzonderheden 433/3 e.v.; Amerikaans-Iraanse confrontatie in de Golf (sept. 1987 tot mei 1988) 434/3 e.v.; uitbreiding taak Amerikaanse marine in de Golf 436/2; reactie Rafsanjani 436/3; stationering „Vincennes" 437/1; gevechten 2/3-7-'88 437/2
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 687/2/3
Westeuropese Unie (WEU): ministeriële vergadering 392/1; verklaring over Golfoorlog 392/1 e.v.

ISRAËL

Afrika: betrekkingen met Afrikaanse staten 807/3; rondreis Shamir 808/1
Bezette gebieden: aanhoudend Palestijns verzet tegen Israëlische bezetting (sinds 9-12-'87) 17/1; achtergronden 17/1 e.v.; aantal slachtoffers geweld 18/2; overzicht oktober 1985 t/m januari 1987 18/3 e.v.; verdere protestacties (1985-'86) 19/3 e.v.; selectieve deportatie 1985-'86 20/3 e.v.; verzet tegen Israëlische bezetting (vervolg) 33/1 e.v.; ontwikkelingen februari–juli 1987 34/1 e.v.: stemmen in Israël vóór evacuatie Palestijnen 35/3 e.v.; de Tekya partij en het nederzettingenbeleid 36/1/2; ontwikkelingen juli–augustus 1987 36/2/3; aftreden generaal Sneh (sept. 1987) 36/3; toenemend geweld in Gazastrook 37/1; ontwikkelingen 1-10/8-12-'87 37/1 e.v.; chronologie Palestijns-Israëlische confrontatie (9-12-'87–15-1-'88) 38/2 e.v.; Palestijnse opstand duurt voort 708/3; slachtoffers 708/3 e.v.; plan Mubarak 732/3 e.v.; Israëlisch-Palestijnse contacten (november 1986 juni 1988) 749/3
Binnenlandse veiligheid: aanslagen 708/3 e.v.
Bulgarije: onderlinge contacten 806/3
China: onderhoud tussen Peres en Wu Xueqian in New York 110/3; contacten en akkoorden 807/1/2
Duitsland (Bondsrepubliek): Peres in Bonn 109/2
Egypte: ontmoeting Peres-Mubarak in Genève 109/2; bezoek minister Meguid aan Israël 110/1; plan Mubarak inzake „afkoelingsperiode" van zes maanden tussen Israël en de Palestijnen 732/3
Engeland: Peres in Londen 109/2
Frankrijk: Peres in Parijs 109/2
Hongarije: belangensecties geopend 806/2; bezoeken Peres en Shamir 806/2
Ivoorkust: herstel diplomatieke betrekkingen 807/3 e.v.
Joego-Slavië: ontmoeting Peres-Mojsov 806/3
Kameroen: herstel diplomatieke betrekkingen
Kenia: ontmoeting Shamir-Moi 808/1
Libanon: militaire acties Israël (juli–augustus 1986) 454/1/2; aanvallen op Israël 455/3; tegenmaatregelen 455/3 e.v.; verdere Israëlische aanvallen (tot medio febr. 1987) 457/1 e.v.; aanslag op Israëlische militairen in Zuid-Libanon (19 oktober) 709/1; Israëlische luchtaanvallen 709/1; slachtoffers 709/1/2
Militaire zaken: nieuwe stafchef strijdkrachten 808/1; nieuwe commandanten luchtmacht en marine 808/2
Nederland: minister Van den Broek over door Israël bezette gebieden 328/1/2; voorgenomen bezoek premier Lubbers en minister Van den Broek aan Israël uitgesteld 328/2/3; bezoek premier Lubbers en minister Van den Broek vindt alsnog plaats 497/1; verwachtingen premier Shamir en minister Peres 49 /1 e.v.; standpunt vertegenwoordiger Palest nse bevrijdingsorganisatie PLO in Den Haag 497/3 e.v.; kritiek Lubbers op Israëlische politiek 498/2/3; onderhoud Van den Broek–Palestijnse vertegenwoordigers 499/1; onderhoud Lubbers met vertegenwoordigers Vrede Nu-beweging 499/2; Van den Broek bezoekt Palestijns vluchtelingenkamp 499/2; Lubbers vraagt Israël om vredesoplossing met Palestijnse volk 500/1; meningsverschil uitreisvisa Russische joden niet opgelost 500/1/2; afsluiting bezoek 500/2/3; commentaar 500/3 e.v.
Nigeria: belangenvertegenwoordigingen 808/1
Oostenrijk: vertrek Israëlische ambassadeur (10-10-'86) 101/1; Oostenrijkse ambassadeur voor overleg teruggeroepen 101/2; Oostenrijk stuurt ambassadeur terug 101/2
Polen: „belangenmissies" in Warschau en Tel Aviv 806/1
Politieke partijen:
— Algemeen: nieuwe partijen 706/2 e.v.; versplintering religieus-politiek front 707/1 e.v.
President: tweede ambtstermiin van president Herzog 752/3
Roemenië: officiële bezoeken Shamir en Totu 806/3 e.v.
Sowjet-Unie: onderhoud Peres-Sjewardnadze in New York 110/2; onderlinge contacten na augustus 1986 804/3 e.v.; consulaire delegatie SU in Israël (juli 1987) 805/2/3; Israëlische consulaire delegatie in Moskou (juli 1988) 806/1

Togo: herstel diplomatieke betrekkingen 808/1
Tsjechoslowakije: onderlinge contacten 806/2
Verenigde Staten: missie Hill 110/1; verdeelde reacties joodse Amerikanen op oproep Peres 111/1; bezoek Shultz 111/1; uitlevering van de van oorlogsmisdaden beschuldigde Demjanjuk (28-2-1986) 694/2; proces en veroordeling Demjanjuk (16-2-1987 tot 25-4-1988) 694/2; veroordeling (25-4-1988) 694/2; bezoek Murphy 733/3; bezoeken Shultz (februari/maart) 734/1/2; (april) 735/2; (juni) 736/3; Shamir in Washington 735/2; Peres in Washington 736/2
Verkiezingen: uitsluiting Kach 705/2; winst religieuze partijen bij parlementsverkiezingen 705/2/3; PLP toegelaten 705/3; lijsttrekkers oude partijen 705/3; de kiezers 707/3 e.v.; verkiezingscampagne 708/1 e.v.; commentaar Het Parool 709/3 e.v.
Zwitserland: Peres in Bern en Genève 109/2

ITALIË

ECONOMIE, FINANCIËN *EN SOCIALE ZAKEN*

Begroting: begroting voor 1988 758/2
Energie:
— kernenergie: conflict binnen kabinet over hervatting bouw kerncentrale in Montalto di Castro (10-3-1988) 761/3; regering-De Mita ziet af van nieuwe kerncentrales 762/2; kerncentrale in Montalto di Castro wordt omgebouwd tot conventionele centrale 762/2

POLITIEK (Binnenlandse)

Corruptie: schandaal van de ,,gouden gevangenissen" 760/2 e.v.; parlementaire enquêtecommissie begint onderzoek (2-3-1988) 761/1
Politieke partijen:
— MSI: Almirante als secretaris MSI opgevolgd door Fini (14-12-1987) 759/2; overlijden Almirante (22-5-1988) en Pino Romualdi (21-5-1988) 760/1
— PCI: Occhetto volgt Natta op als secretarisgeneraal van de communisten (21-6-1988) 762/3 e.v.; bezoek van Natta aan de Sowjet-Unie (eind maart 1988) 762/3
— PLI: president Liberalen Bozzi overleden (1-11-1987) 758/3
— PR: nieuwe partijleiding gekozen tijdens congres Radicale Partij (2–6 januari 1988) 760/1; voormalig president Tortora overleden (18-5-1988) 760/2
— PRI: La Malfa volgt Spadolini op als leider Republikeinen (12-9-1987) 758/1
— PSDI: Cariglia nieuwe leider Sociaal-Democraten als opvolger van Nicolazzi (9-3-1988) 760/2
— SVP: Magnago opnieuw leider Südtiroler Volkspartei (eind november 1987) 759/2
Regering: kabinetscrisis (november 1987) 758/1/2; voortzetting regering-Goria (20-11-1987) 758/3; vertrek regering-Goria (11-3-1988) 761/2/3; vorming en samenstelling kabinet-De Mita (13-4-1988) 761/3 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

Angola: bezoek Dos Santos 270/3
Egypte: bezoek Mubarak 733/1
Jordanië: bezoek koning Hoessein 733/2
NAVO: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3
Spanje: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3
Verenigde Staten: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3

IVOORKUST

Israël: herstel diplomatieke betrekkingen 807/3 e.v.

JOEGO-SLAVIË

Arbeidsonlust: nieuwe loonmaatregelen veroorzaken golf van stakingen 300/3 e.v.
Corruptie: het Agrokomerc-schandaal 298/3 e.v.
Economie: het Agrokomerc-schandaal 298/3 e.v.; nieuwe loonmaatregelen veroorzaken golf van stakingen 300/3 e.v.; nieuwe faillissementswet 300/2; maatregelen tegen de inflatie 301/3; nieuwe maatregelen ter verlaging inflatie en verhoging produktiviteit 321/1/2; commentaar 321/1 e.v.
Israël: ontmoeting Peres–Mojsov 806/3
Justitie: oorlogsmisdadiger Artukovic overleden 323/1
Militaire zaken: nieuwe stafchef Volksleger 300/3; waarschuwingen van militaire leiders 303/2
Minderheden: spanningen in Kosovo 302/1/2; achtergronden 302/2 e.v.; veroordeling etnisch-Albanezen 303/3; vrouwen demonstreren 304/1; oproerpolitie naar Kosovo 304/1; Hoxha uit de gratie 304/1/2
Oostenrijk: Joegoslavische regering beschouwt de affaire-Waldheim niet langer als een zuiver binnenlandse aangelegenheid van Oostenrijk 103/1
Oppositie: journalisten aangeklaagd wegens kritiek op het leger 323/3; dissidenten eisen vrijlating Oostduitse arrestanten 379/1
Partij: Krunic nieuwe partijvoorzitter 300/2; partijchef Belgrado ontslagen 303/3 e.v.
Regering: motie van wantrouwen ingediend 321/1; regeringsprogramma goedgekeurd 321/1; nieuwe minister van defensie 322/1
Republieken:
— Servië: partijchef Belgrado ontslagen 303/3 e.v.; machtsstrijd aan Servische top 304/2/3; president Servië vervangen 304/2/3
— Slovenië: partijconferentie te Ljubljana 322/2/3; kritiek uit Belgrado van de hand gewezen 322/2/3
Schulden: onderhandelingen over aflossing van buitenlandse schulden 301/2/3
Sowjet-Unie: Sowjet-leider Michail Gorbatsjow bezoekt Joego-Slavië 323/1 e.v.
Staat: ontslag vice-president i.v.m. Agrokomerc-schandaal 299/3; Lazar Mojsov president van Joego-Slavië 300/2; Raif Dizdarevic nieuwe vice-president 300/3; Dizdarevic nieuwe president (1988) 322/1

JORDANIË

Duitsland (Bondsrepubliek): bezoek koning Hoessein 733/2
EG: toespraak koning Hoessein tot EG-ministers 733/2
Egypte: bezoek premier Rifai 734/1
Engeland: koning Hoessein in Londen (13-7-'87) 109/3; koning Hoessein in Londen (11-9-'87) 110/2
Frankrijk: bezoek koning Hoesaein 733/2
Irak: Tariq Aziz in Amman 110/1/2
Italië: bezoek koning Hoessein 733/2
Libië: herstel diplomatieke betrekkingen 110/1/2
Oostenrijk: officieel bezoek president Waldheim (begin juli 1987) 103/1; koning Hoessein in Oostenrijk (februari 1988) 103/1
Sowjet-Unie: bezoek Worontsow 111/3
Spanje: bezoek koning Hoessein 733/2
Syrië: koning Hoesaein in Damascus 109/3; minister Rifai en koning Hoessein in Damascus 110/2; overleg Hoessein–Assad in Latakia 110/2; bezoek premier Rifai 734/1
Verenigde Staten: onderhoud Shultz en koning Hoessein in Londen 111/2; bezoeken Shultz (februari/maart) 734/1; (april) 735/2/3; (juni) 736/3; overleg Shultz met koning Hoessein in Londen 734/1/2

KAAPVERDIË

Angola: bezoek Dos Santos 268/2/3

KAMEROEN

Israël: herstel diplomatieke betrekkingen 808/1
Nigeria: grensincidenten 569/1/2
Parlement: Lawrence Shang Fonha voorzitter Nationale Assemblée 568/3
President: Biya herkozen voor 5 jaar 568/3
Regering: nieuw kabinet 569/1
Verkiezingen: presidents- en parlementsverkiezingen 568/3

KENIA

Algemeen: binnenlandse ontwikkelingen 1984–1987 701/3
Amnestie: vrijlating van bijna 5.000 gevangenen 702/1; ruim 5.000 gevangenen in vrijheid gesteld 704/1
Grondwet: grondwetsherziening 703/2; kritiek LSK en NCCK 703/2; wijziging kiesstelsel 703/2/3
Israël: ontmoeting Shamir–Moi 808/1
Justitie: onderzoek Njonjo beëindigd 701/3 e.v.; terechtstelling leiders mislukte staatsgreep 1982 702/2; doodvonnissen 702/2
Mensenrechten: Amerikaanse kritiek 704/1; rapport Amnesty International 704/2
Onderwijs: studentenonrust (februari 1985) 702/1; studentenonrust (maart 1986) 702/3
Oppositie: arrestaties vermeende leden Mwakenya (maart–december 1986) 703/1; verdere actie tegen Mwakenya 704/1/2
Pers: tijdschrift verboden 701/1
Politieke partijen:
— KANU: zuivering 702/2; nieuwe secretarisgeneraal 702/2
President: nieuwe ambtstermijn president Moi 700/3; Karanja vice-president 701/1
Regering: reorganisatie kabinet 701/1/2; nieuwevice-president 701/1
Verenigde Staten: Amerikaanse kritiek inzake mensenrechten Kenia 704/1
Verkiezingen: nieuw volgnieuw ,,vote-by-queuing" systeem 700/3

KIRIBATI

Bevolking: volksverhuizing 814/3
Politieke partijen:
— CDP: eerste politieke partij 814/2
President: Tabai herkozen 814/2
Regering: nieuw kabinet 814/3
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 814/1/2; presidentsverkiezing 814/2

KOEWEIT

Iran: aanval op Koeweitse ambassade in Teheran 349/2

KOREA (NOORD)

Madagascar: bezoek Ratsiraka 704/3
Trinidad & Tobago: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 255/3

KOREA (ZUID)

Algemeen: interne politieke ontwikkelingen (juni–december 1987) 59/3 e.v.
Grondwet: akkoord DJP-RDP over nieuwe grondwet 61/1; ontwerp door parlement goedgekeurd 61/1/2/3; nieuwe grondwet bij referendum goedgekeurd 62/2
Politieke partijen:
— DJP: Chon Doo Hwan treedt af als partijleider 60/2; wijziging DJP-leiding 60/3
— PPD: oprichting nieuwe partij door Kim Dae Jung 62/2/3
— RDP: interne verdeeldheid 61/3
Regering: reorganisatie kabinet 60/3 e.v.
Trinidad & Tobago: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 255/3
Verenigde Staten: bezoek onderminister Sigur 59/3
Verkiezingen: Kim Young Sam kandidaat voor presidentschap 61/3; ook Kim Dae Jung kandidaat presidentschap 62/2/3; verdere kandidaten 62/3; campagne 62/3 e.v.; presidentsverkiezingen door Roh Tae Woo gewonnen 64/1 e.v.

KUNST

ALGEMEEN

Prijzen:
- Adolphe Bentinckprijs 1988 815/1
- Atlantic Award 1988 815/1
- Carl von Ossietzky Medaille 815/1
- Driejaarlijkse Staatsprijs ter bekroning van een kunstenaarsloopbaan (België) 32/1 (1989)
- Erasmusprijs 1988 815/1
- Europese Museumprijs 1988 815/1
- Europese Museumprijs 1989 815/1
- Harriet Freezerring 1988 815/1
- Hein Roethofprijs 1988 815/1
- Joke Smit prijs 1988 815/2
- Karel de Groteprijs 1988 815/2
- Koning Willem I prijs 1988 815/3
- Milieuprijs 1988 815/3
- Nansen Medaille 1988 815/3
- Nobelprijs voor de Vrede 1988 815/3
- Onassisprijs 1988 815/3
- Orde van de Vlaamse Leeuw 32/1 (1989)
- Prijs van de Vlaamse Gemeenschap 32/1 (1989)
- Robert F. Kennedy Human Rights Award 1988 815/3
- Robert Schumanprijs 1988 815/3
- Roosevelt Four Freedoms Award 1988 815/3
- Sacharowprijs 1988 815/3
- Simon Bolivarprijs 1988 815/3
- Theodor Heussprijs 1988 815/3
- Unescoprijs voor Opvoeding tot Vrede 1988 815/3
- Vredesprijs van de Duitse Boekhandel 1988 815/3
- Wateler Vredesprijs 1988 815/3

ARCHITECTUUR

Prijzen:
- Europese Architectuurprijs 1988 815/3 e.v.
- Gouden Medaille van het Royal Institute of British Architects 1988 816/1
- Maaskantprijs 1988 816/1
- Merkelbachprijs 1988 816/1
- Mies van der Roheprijs 1988 816/1
- Pritzkerprijs 1988 816/1/2
- Wolfprijs 1988 816/2

BEELDENDE KUNST

Prijzen:
- Aanmoedigingsprijzen van het Amsterdams Fonds voor de Kunst 1988 816/2
- Aanmoedigingsprijs van het Amsterdams Fonds voor de Kunst voor Industriële Vormgeving 1988 816/2
- Ary Schefferprijs 1988 816/2
- Carnegieprijs 1988 816/2
- Charlotte Köhlerprijzen 1988 816/2
- David Roëll prijs 1988 816/2
- H.N. Werkmanprijs 1988 816/2
- Hasselbladprijs 1988 816/3
- Kho Liang Ie prijs 1988 816/3
- Laurens Jansz Costerprijs 1988 816/3
- Nederlandse Grafiekprijs 1988 816/3
- Prix de Rome voor Grafiek en Grafische Vormgeving 1988 816/3
- Professor Pi prijs 1988 816/3
- Sandbergprijs 1988 816/3
- Singerprijs 1988 816/3
- Staatsprijzen 1988 van de Vlaamse Gemeenschap voor de Beeldende Kunsten 32/1 (1989)
- Subsidies voor de Vrije Schilderkunst 1988 816/3
- Unionprijs 32/1 (1989)

JOURNALISTIEK

Prijzen:
- Anne Vondelingprijs 1987 816/3
- Cinemagiaprijs 1987 816/3
- Gouden Pennetje 1988 817/1
- Persprijs van de Vlaamse Regering, Reinaert de Vos-prijs 32/1 (1989)
- Prijs van de Vlaamse Regering, Geschreven Pers 32/1 (1989)
- Prijs van de Vlaamse Regering, Televisie 32/1 (1989)
- Prijs voor de Nederlandse Dagbladjournalistiek 1988 817/1
- Pulitzerprijzen 1988 817/1
- World Press Photo 1988 817/1/2
- Zilveren Camera 1988 817/2

LETTERKUNDE

Prijzen:
- Adriaan Roland Holst Penning 1988 817/2
- Ako Literatuurprijs 1988 817/2
- Anna Blamanprijs 1988 817/2
- Bookerprijs 1988 817/2
- C. Budding' prijs 817/2
- Constantijn Huygensprijs 1988 817/2
- Dagen van de Vlaamse Gids 32/1 (1989)
- Dirk Hartogprijs 1988 817/3
- Driejaarlijkse Hugues Pernath-prijs 32/1 (1989)
- Driejaarlijkse Staatsprijs ter Bekroning van een Schrijversloopbaan (België) 32/1 (1989)
- Driejaarlijkse Staatsprijs voor De Roman (België) 32/1 (1989)
- Ernst Robert Curtiusprijs 1988 817/3
- F. Bordewijkprijs 1988 817/3
- Geertjan Lubberhuizenprijs 1988 817/3
- Georg Buchnerprijs 1988 817/3
- Gouden Ezelsoor 1988 817/3
- Gouden Ganzeveer 1988 817/3
- Gouden Griffel 1988 817/3
- Grand Prix de la Francophonie de l'Académie Française 1988 817/3
- Gustav Heinemannprijs 1988 817/3
- Hans Christian Andersenprijs 1988 817/3
- Herman Gorterprijs 1988 817/3
- Jacob van Maerlandtprijs voor het beste Jeugdboek 32/1 (1989)
- Jan Campertprijs 1988 817/3
- Jan Greshoffprijs 1988 817/3
- G.H. 's Gravesandeprijs 1988 817/3
- Kleistprijs 1988 817/3
- Literaire Debuutprijs 32/1 (1989)
- Lucy B. en C.W. van der Hoogtprijs 1988 817/3 e.v.
- Martinus Nijhoffprijs 1988 818/1
- Martinus Nijhoffprijs 1989 818/1
- Montignyprijs 1988 818/1
- Multatuliprijs 1988 818/1
- National Book Award (VS) 1988 818/1
- Nobelprijs voor Letterkunde 1988 818/2 e.v.
- P.C. Hooftprijs 1987 819/2
- P.C. Hooftprijs 1988 819/2/3
- P.C. Hooftprijs 1989 819/3
- Pessoaprijs 1988 819/3
- Petrarcaprijs 1988 819/3
- Premio Cervantes 1988 819/3 e.v.
- Premio Nadal 1988 820/2
- Premio Planeta 1988 820/2
- Prix Chateaubriand 1988 820/2
- Prix de l'Académie Française 1988 820/2
- Prix Fémina 1988 820/2
- Prix Fémina Étranger 1988 820/2
- Prix Goncourt 1988 820/2
- Prix Interallié 1988 82012
- Prix Médicis 1988 820/2
- Prix Médicis Essai 1988 820/2
- Prix Médicis Étranger 1988 820/2
- Prix Paul Léautaud 1988 820/2
- Prix Paul Morand 1988 820/2
- Prix Renaudot 1988 820/3
- Prijs de Standaard 32/2 (1989)
- Prijs Dietse Warande en Belfort 32/2 (1989)
- Prijs van de Vlaamse Lezer 32/2 (1989)
- Prijzen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letterkunde (België) 32/2 (1989)
- Publieksprijs 1988 820/3
- Pulitzerprijzen 1988 820/3
- Ritz Paris Hemingwayprijs 1988 820/3
- Schollprijs 1988 820/3
- Theo Thijssenprijs 1988 820/3
- Whitbreadprijs 1988 820/3
- Whitbreadprijs 1989 820/3
- Woutertje Pieterseprijs 1988 820/3
- Wijnaendts Franckenprijs 1988 820/3

MUZIEK

Prijzen:
- Birdprijs 1988 820/3
- 3m Muzieklaureaat 1988 821/1
- Edisons 1988 821/1/2
- Elly Ameling Liedconcours 1988
- Eurovisie Concours voor jonge Musici 1988 821/2
- Eurovisie Songfestival 1988 821/2
- Gaudeamusprijs 1988 821/2
- Grammy Awards 1988 821/2/3
- Grote prijs van Nederland 1988 821/3
- Henri de Wolf Jazzprijs 1988 821/3
- Koningin Elisabethconcours voor Vocalisten 1988 821/3
- Matthijs Vermeulenprijs 1988 821/3
- Nederlandse Muziekprijs 1988 821/3
- Prijs Arthur Honegger 1987 32/2 (1989)
- Vocalistenconcours van Den Bosch 1988 821/3
- Wessel Ilckenprijs 1988 821/3
- Zilveren Cultureel Jongerenpaspoort (België) 32/2 (1989)
- Zilveren Fonograaf 1988 821/3

THEATER, FILM, RADIO EN TV

Prijzen:
- Aanmoedigingsprijs Choreografie 1988 821/3
- Aanmoedigingsprijs van de Stichting Dansersfonds 1988 821/3
- Albert van Dalsumprijs 1988 821/3
- American Directors Guild Award 1988 821/3
- Arlecchino 1988 821/3
- Bob Scholte Ring 1988 821/3
- Cabaretprijs 1988 821/3
- Césars 1988 821/3
- Charlotte Köhlerprijs 1988 822/1
- Choreografieprijs 1988 822/1
- Colombina 1988 822/1
- Dagen van de Vlaamse Gids 32/2 (1989)
- Emmy Awards 1988 822/1
- Europaprijs voor Theater 1988 822/1
- Europese Filmprijzen 1988 822/2/3
- Filmfestival van Cannes 1988 822/3 e.v.
- Filmfestival van Locarno 1988 823/1
- Filmfestival van Venetië 1988 823/1/2
- Filmfestival van West-Berlijn 1988 823/2
- Golden Globes 1988 823/2/3
- Grand Prix Florence Gould 1988 823/3
- Grote prijs van de Nederlandse Film 823/3
- Gouden Roos van Montreux 1988 823/3
- Gouden Theaterdansprijs 1988 823/3 e.v.
- Hans Christian Andersenprijs 1988 824/1
- Hans Snoekprijs 1988 824/1
- Jan Nelissenprijs voor Poppenspel 1988 824/1
- Johan Kaartprijs 1988 824/1
- Laurence Olivier Awards 1988 824/1/2
- Louis Dellucprijs 1988 824/2
- Louis d'Or 1988 824/2
- Luchino Visconti Award 1988 824/2
- Mimeprijs 1988 824/2
- Mr. H.G. van der Viesprijs 1988 824/2
- Musicalprijs 1988 824/2
- Nipkowschijf 1988 824/2
- Oeuvreprijs 1988 824/2
- Oscars 1988 824/2
- Perspektiefprijs 1988 824/3
- Pisuisseprijs 1988 824/3
- Prosceniumprijs 1988 824/3
- Publieksprijs van het Theaterfestival in Rotterdam 824/3
- Pulitzerprijs 1988 824/3
- Scheveningen Cabaretprijs 1988 824/3
- Theo d'Or 1988 824/3
- Tony Awards 1988 824/3 e.v.
- Vlaams-Nederlandse Toneelschrijfprijs 1988 825/1
- VTB-VAB/Oscar de Gruyterprijzen 1988 32/2 (1989)
- Zilveren Reismicrofoon 1988 825/1

LIBANON

Algemeen: politieke ontwikkelingen sinds 1985 427/1; gevechten tussen milities en ander geweld 427/1

Armeniërs: aanvallen op Armeniërs in West-Beiroet 429/3 e.v.
Binnenlandse veiligheid: ontvoering en gijzeling buitenlanders 380/2; bomaanslagen in Oost-Beiroet 428/3; voortdurend geweld (tot 8-6-'88) 429/2; evacuatie buitenlanders 430/3 e.v.; Syrische troepen in West-Beiroet 431/3; bomaanslagen in Beiroet 432/1/2; bomaanslagen op buitenlandse banken 50611; vrijlating Matar 506/3 e.v.; moordaanslagen in West-Beiroet en Bekaa-vallei 507/1; toenemend geweld in Beiroet en omgeving (tot medio febr. 1987) 507/2/3; aanslag op Chamoun 507/3; verdere aanslagen 507/3 e.v.; ontvoering Obeid 508/2; straatgevechten in West-Beiroet 508/2/3; Libanese leger langs kustweg 509/3
Duitsland (Bondsrepubliek): ontvoering Cordes en Schmidt 381/1; affaire-Hamadei 381/1/2; vrijlating Schmidt 383/2; verdere ontwikkelingen in affaire-Hamadei 383/2/3
Economie: speciale kabinetszitting 511/3; algemene staking 511/3
Engeland: Terry Waite ontvoerd 380/3 e.v.
Frankrijk: vrijlating Fransman Cornéa 380/2/3; vrijlating Normandin en Auque 384/1; drie laatste Franse gijzelaars vrij 384/2/3; vertrek Franse bestandswaarnemers 430/3
Iran: bemiddeling Besharati 431/2
Israël: militaire acties Israël (juli–augustus 1986) 454/1/2; aanvallen op Israël 455/3; tegenmaatregelen 455/3 e.v.; verdere Israëlische aanvallen (tot medio febr. 1987) 457/1 e.v.; aanslag op Israëlische militairen in Zuid-Libanon (19 oktober) 709/1; Israëlische luchtaanvallen 709/1; slachtoffers 709/1/2
Joden: terechtstelling joodse gijzelaars 429/2; verdere terechtstellingen 507/3
Maronieten: nieuwe maronitische patriarch 431/1/2
Militaire zaken: oproep stafchef Libanese leger 429/2
Milities:
— Algemeen: tripartite vredesakkoord 427/1/2; reacties: verdeeldheid binnen christelijk kamp 427/3
— Amal: gevechten met PLO 429/3; Amal tegen PLO en Soennieten 430/1; nieuwe ronde kampoorlog 430/1; bemiddeling Besharati 431/2; bestandsakkoord (13-6-'86) 431/2; gevechten Amal–PLO bij Tyrus en Sidon 458/1; PLO verovert Maghdouché 458/1 e.v.; nieuwe fase kampoorlog 458/1 e.v.; Amal terug in Maghdouché 459/3; gevechten met LCP die steun krijgt van PSP, SSNP en Mourabitoun 508/3; Amal verliest terrein aan PSP en LCP 508/3 e.v.; Syrië dwingt bestand af (19-2-'87) 509/1; voortzetting belegering Palestijnse kampen 510/2; akkoord Amal–PNSF 510/3 e.v.
— Libanese Strijdkrachten: strijd christelijke milities ten nadele van Hobeika beslist 428/1; nieuwe machtsstrijd binnen FL 432/2; aanval Hobeika op Oost-Beiroet afgeslagen 506/1/2; kolonel Kanaan vermoord 506/3; executies 506/3
— PSP: gevechten met SSNP 507/3; terreinwinst in gevechten met Amal 508/3 e.v.; Syrië dwingt bestand af (19-2-'87) 509/1
Palestijnen: gevechten Amal–PLO 429/3; nieuwe ronde kampoorlog 430/1; gevechten Amal–PLO bij Tyrus en Sidon 458/1; PLO verovert Maghdouché 458/1 e.v.; nieuwe fase kampoorlog 458/1 e.v.; Amal terug in Maghdouché 459/3; beleg Palestijnse kampen 510/2; UNRWA-leveranties 510/3; akkoord Amal–PNSF 510/3; Syrische troepen bij Palestijnse kampen in Zuid-Beiroet en ten noorden van Sidon 511/2
Parlement: Husseini herkozen als parlementsvoorzitter 625/3; parlement verlengt eigen mandaat 625/3; nog 76 leden over 626/1
PLO: parlement zegt akkoord van Caïro op 512/2
Politieke partijen:
— Kataeb: nieuwe partijvoorzitter 432/1; machtsstrijd 625/1; aftreden secretaris-generaal Daddah 625/2
President: pogingen tot verdrijving van Gemayel mislukt 428/2; einde mandaat Amin Gemayel 625/1; geen opvolger door parlement gekozen 625/1; eerste presidentskandidaten 626/1; ontwikkelingen in juli 1988 626/1/2/3; VS vóór compromis-kandidaat 626/3; Murphy in Beiroet en Damascus 626/3; aankondiging parlementszitting 626/3; kandidatuur Frangié (16 augustus) 627/2/3; Murphy opnieuw in Damascus en Beiroet 629/1; Syrisch-Amerikaanse compromis-kandidaat door Libanese christenen verworpen 629/1/2; verder beraad in Damascus en Libanon 629/2/3
Regering: aanzet tot dialoog 505/1; twee kabinetszittingen 505/1 e.v.; premier Karame kondigt aftreden aan 511/3; premier Karame vermoord 512/2; Hoss tijdelijk premier 512/2/3; vacatures in kabinet 626/1; Gemayel verwerpt aanblijven Hoss 628/3; Gemayel benoemt overgangsregering met generaal Aoun als premier 630/2; benoeming veroordeeid door moslimleiders 630/3; regering-Hoss blijft aan na aftreden twee christelijke ministers 630/3
Syrië: president Gemayel in Damascus (2x) 427/3 e.v.; geen formele goedkeuring vredesakkoord 427/3 e.v.; Syrische troepen in West-Beiroet 431/3; Libanese moslem-leiders vragen interventie Syrië 509/1; Syrische troepen in West-Beiroet (22-2-'87) 509/2; optreden tegen Hezbollah 509/3; sluiting alle militiekantoren 509/2; Libanees-Syrisch overleg over politieke hervormingen 510/1; hervatting politiek overleg 512/2; bezoeken Murphy aan Damascus 626/3; nieuw bezoek Murphy 629/1; Syrische-Amerikaanse compromis-kandidaat voor presidentschap Libanon 629/1
Tripoli: nieuwe strijd in Tripoli 507/1; nederlaag voor Al Towhid 507/1/2
UNIFIL: nieuwe commandant UNIFIL 453/3; verlenging UNIFIL-mandaat (april–juni 1986) 454/3 e.v.; aanvallen op Frans UNIFIL-contingent (aug./sept. 1986) 454/2/3 e.v.; hergroepering Fransen 455/1; resolutie Veiligheidsraad (23-9-'86) 456/2; nieuwe aanvallen op UNIFIL 456/3; vertrek Fransen 456/3; verlenging mandaat tot 31 juli 1987 457/1
Verenigde Staten: ontvoering Amerikanen 381/3; Amerikaanse vlootoperaties 381/3; waarschuwingen IJLP en OJR 381/3 e.v.; ontvoering Charles Glass 382/3 e.v.; na twee maanden vrij 383/1; ontvoering Amerikaanse kolonel 384/2; bezoek Murphy (4 augustus) 626/3; nieuw bezoek Murphy 629/1; Syrische-Amerikaanse compromiskandidaat door Libanese christenen verworpen 629/1/2
Verkeer:
— Luchtvaart: sluiting vliegveld Beiroet 508/1; heropening vliegveld Beiroet 512/1
Verkiezingen: presidentsverkiezing 628/1; geen quorum op 18 augustus 628/1; reacties 628/1/2; aankondiging nieuwe parlementszitting 628/3 e.v.; opnieuw uitstel parlementszitting 629/3
Zuid-Libanon: ontwikkelingen in Zuid-Libanon (tot medio febr. 1987) 453/3; aanvallen op SLA en Israël 455/2; tegenmaatregelen (sept. 1986) 455/3 e.v.

LIBERIA

Algemeen: binnenlandse ontwikkelingen 19861–1988 569/2
Economie: ook Wereldbank stopt kredietverlening 571/2; Amerikaanse economische hulp 571/2/3; begroting-1988 571/3
Guinee: non-agressiepact 511/2
Justitie: ontslag rechters 570/3 e.v.; impeachment opperrechter 571/1
Onderwijs: verbod LINSU 571/2
Oppositie: bundeling drie legale oppositiepartijen 570/1; detentie oppositieleiders 570/2
Politieke partijen:
— LVP: intrekking registratie LUP 570/3
— NDLP: nieuwe voorzitter 57011
Regering: wijzigingen kabinet (april 1986–maart 1988) 569/2/3; couppoging verijdeld (sept. 1986) 570/3; komplotten (maart en juli 1988) 571/1
Sierra Leone: non-agressiepact 571/3
Sowjet-Unie: herstel betrekkingen 571/3

LIBIË

Algerije: ontmoeting Kadhafi–Chadli (jan. 1986) 385/3; intensivering Algerijns-Libische contacten 386/1; Chadli in Libië 386/3; Kadhafi in Algiers 388/1; Chadli in Tripoli 389/1; Kadhafi in Anaba 389/2
Australië: Australië sluit Libisch Volksbureau in Canberra 608/3
Jordanië: herstel diplomatieke betrekkingen 110/1/2
Marokko: Marokko zegt unie-verdrag met Libië op 386/2
Tunesïe: breuk Tunesië–Libid 385/1/2; Algerije steunt Tunesië (sept. 1985) 385/2; ontwikkelingen tot herstel diplomatieke betrekkingen van Tunesië met Libië 388/2/3; Kadhafi in Tunis 389/1; Baccouche in Tripoli 389/3; Kadhafi in Tunesië 390/1/2

LIECHTENSTEIN

Doodstraf: doodstraf afgeschaft (mei 1987) 540/2
Justitie: nieuw wetboek van strafrecht goedgekeurd (24-6-'87) 540/2
Milieu: maatregelen tegen luchtvervuiling 539/3; autovrije zondag (21-4-'85) 539/3; gratis openbaar vervoer 539/3
Parlement: uitbreiding aantal parlementszetels bij referendum afgewezen (2-6-'85) 539/3; parlementsverkiezingen (2-2-'86) 540/1; aantal parlementszetels uitgebreid van 15 tot 25 (23/24-1-'88) 540/2
Referendums: uitbreiding aantal parlementszetels afgewezen (2-6-'85) 539/3; gelijke rechten voor mannen en vrouwen afgewezen (1-12-'85) 539/3 e.v.; laatste drie gemeenten geven stemrecht aan vrouwen inzake lokale kwesties 540/1; aantal parlementszetels uitgebreid van 15 tot 25 (23/24-1-'88) 540/2
Regering: voortzetting coalitie tussen VU en FBP na de verkiezingen van februari 1986 540/1; beëdiging regering o.l.v. Hans Brunhart (2-5-'86) 540/1
Staatshoofd: Frans Jozef II 50 jaar staatshoofd (26-7-'88) 542/2
Vaticaan: bezoek paus Johannes Paulus II (8-9-'85) 542/2; herstel diplomatieke betrekkingen aangekondigd 542/2
Verenigde Naties: kroonprins Hans Adam dringt aan op toetreding tot de VN 542/2
Verkiezingen: parlementsverkiezingen (2-2-'86) 540/1; laatste drie gemeenten geven stemrecht aan vrouwen inzake lokale kwesties 540/1

MADAGASCAR

Algemeen: politieke en sociale ontwikkelingen 1984–1988 638/2
Anti-Aziatische rellen: plundering en verwoesting winkels en huizen Aziaten 639/2/3; arrestaties 639/3; vonnissen 639/3
China: bezoek Ratsiraka 704/3
Economie: aanpassingsprogramma IMF 640/1; devaluatie Madagascar-franc 640/1; herschikking schulden 640/1/2; nieuwe kredieten 640/1/2/3
Frankrijk: bezoeken Ratsiraka 704/3
Jeugdbeweging: verbod kung fu 638/3; kung fu tegen TTS 638/3; leger bestormt kung fu hoofdkwartier 639/1; vonnissen 639/1
Korea (Noord): bezoeken Ratsiraka 704/3
Militaire zaken: dood stafchef 638/2; mutaties leiding strijdkrachten 638/2/3
Natuurrampen: schade door cyclonen 640/3
Onderwijs: studentenprotesten 639/1/2
Oppositie: vorming oppositiebeweging van ballingen (UOME) 638/3
Regering: premier Rakotoarijaona afgetreden 638/2; wijzigingen kabinet 638/2; minister vervangen 639/1
Sowjet-Unie: bezoeken Ratsiraka 704/3
Verkiezingen: uitstel verkiezingen 638/3

Voedselsituatie: berichten over grote hongersnood door president Ratsiraka ontkend 639/3; bevestigd door vluchtelingen 640/1

MALAWI

Economie: IMF-krediet 622/2; herschikking schulden 622/2; verdere leningen 622/3 e.v.; voedseltekort 623/1
Mozambique: vluchtelingen uit Mozambique 623/1
Regering: nieuw kabinet 622/1
Zuid-Afrika: milhandelakkoord met Zuid-Afrika 623/1

MALEDIVEN

India: militaire interventie India veriidelt couppoging 799/2/3
President: Gayoom herkozen 799/2
Regering: couppoging verijdeld door militaire interventie India 799/2/3
Verkiezingen: president Gayoom herkozen 799/2

MALEISIË

Algemeen: politieke ontwikkelingen sinds –augustus i986 141/1
Binnenlandse veiligheid: brandstichting in moskeeën 143/1; drie arrestaties 134/1 e.v.
Onderwijs: conflict over benoemingen op Chinese lagere scholen 144/1
Pers: verschijningsverbod kranten 144/2
Politieke partijen:
— MCA: veroordeling MCA-leider door hooggerechtshof in Singapore 141/3; nieuwe MCA-leider 141/3
— UMNO: herverkiezingen Mahathir als UMNO-voorzitter 142/3; klacht bij Hooggerechtshof ingediend 143/2; resultaten bestuursverkiezingen betwist 143/2; UMNO tot „illegale" organisatie verklaard 144/3; oprichting nieuwe partij 144/3
Regering: aftreden en ontslag anti-Mahathir-ministers 142/3 e.v.; reorganisatie kabinet 143/1/2
Sabah: positie USNO 142/1
Serawak: vervroegde verkiezingen 14212
Verkiezingen: vervroegde verkiezingen in Serawak 142/2

MALI

Economie: privatiseringsprogramma 623/3; akkoord met IMF 623/3
Politieke partijen:
— UDPM: 3de congres 623/3; anti-corruptiecampagne 623/2
Regering: wijzigingen kabinet 623/1/2; afschaffing post premier 624/1; reorganisatie kabinet 623/3 e.v.
Sowjet-Unie: Traore in de Sowjet-Unie 624/1
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 624/1

MAROKKO

Algerije: premier Mzali in Algiers 386/1; ontmoeting Chadli–Hassan II 387/2; uitwisseling krijgsgevangenen Marokko–Algerije 387/2; ontwikkelingen tot herstel diplomatieke betrekkingen Marokko–Algerije 389/3 e.v.; heropening Algerijns-Marokkaanse grens 390/2; koning Hassan in Algiers 390/2; verzoening Algerije–Marokko 416/2; reactie Polisario 416/2/3
Egypte: bezoek Mubarak 733/1
Engeland: koning Hassan II in Londen 109/3
Libië: Marokko zegt unie-verdrag met Libië op 38612
Mauretanië: Mauretaanse president in Tunis en Marokko 390/2
OAE: referendumplan Westelijke Sahara geblokkeerd 414/1; breuk Marokko–OAE 414/1/2; indirecte besprekingen Marokko–Polisario 415/1 e.v.
Sahara: Polisario-offensief (febr.–maart 1987) 412/2/3; zesde Marokkaanse muur 412/3; verdere Polisario-aanvallen (april–dec. 1987) 413/1/2; indirecte besprekingen Marokko–Polisario 415/1/2
Tunesië: Laraki in Tunis 389/1; Baccouche in Rabat 389/3; Mauretaanse president in Tunis en Marokko 390/2
Verenigde Naties. missie VN-secretaris-generaal (juli 1985) 414/3; Marokkaans bestandsaanbod resolutie dekolonisatiecommissie VN 415/1; indirecte besprekingen Marokko–Polisario 415/1/2; VN-missie naar Westelijke Sahara 415/3 e.v.; Perez de Cuellar in Marokko 416/2; missie afgebroken 416/2

MAURETANIË

Marokko: Mauretaanse president in Rabat 390/2
Tunesië: Mauretaanse president in Tunis 390/2

MAURITIUS

Drugsaffaire: rapport onderzoekscommissie 90/1; zes pariementsieden beschuldigd 90/1; veroordeling Pelladoah 90/1
Economie: economische successen 91/1/2
Regering: nieuwe kabinet Jugnauth 90/3 e.v.; aftreden vice- re mier Duval 62412: opvolging 624/2
Verkiezingen: vervroegde parlementsverkiezingen 90/1/2/3; verkiezingsuitslag 90/3

MEXICO

Economie: economische situatie (juni 1988) 452/3 e.v.
Oppositie: oppositie begint campagne van „actief en vreedzaam burgerlijk verzet" tegen verkiezingsfraude 451/1; officiële verkiezingsuitslag 451/2; protesten tegen de officiële verkiezingsuitslag 451/3
Panama: Panamese ambassadeur stapt op 2.7913
Parlement: samenstelling parlement na de algemene verkiezingen van 4-7-'82 221/1; samenstelling na de tussentijdse verkiezingen van 7-7-'85 222/1; parlementsverkiezingen (6-7-'88) 449/1
Politieke partijen:
— FDN: vorming 449/1; twee medewerkers Cardenas vermoord 452/2
— Liga van Marxistische Arbeiders: fusie met PRT 223/2
— PAN: nieuwe president van de Partido Accion Nacional (febr. 1987) 223/1; Clouthier kandidaat van de PAN voor het presidentschap (23-11-'87) 223/1
— PARM: Cardenas kandidaat PARM voor de presidentsverkiezingen (okt. 1987) 224/3
— PMS: vijf linkse partijen vormen Mexicaanse Socialistische Partij 223/1; presidentskandidaat Castillo trekt zich terug ten gunste van Cardenas (7-6-'88) 452/1
— PMT: Mexicaanse Arbeiderspartij officieel erkend als politieke partij (juli 1984) 221/3
— PRI: meer inspraak voor leden PRI bij de selectie van kandidaten voor lokale verkiezingen 221/3; congres PRI (24/26-8-'84) 221/3; nieuwe partijpresident (begin okt. 1986) 221/3; vorming Democratische Stroming (CD) binnen de PRI leidt tot problemen 223/2; CD-leider Cardenas afgewezen als presidentskandidaat PRI 223/2/3; nieuwe secretaris-generaal Salinas kandidaat voor het presidentschap 223/3; bijeenkomst PRI (22-4-'88) 451/2
— PRT: fusie met de Liga van Marxistische Arbeiders 223/2
President: De la Madrid Hurtado beëdigd als president van Mexico (1-12-'87) 221/1; presidentsverkiezingen (6-7-'88) 449/1; oppositie klaagt over fraude 450/1; PRI eist overwinning op 450/3
Regering: samenstelling kabinet (1-12-'82) 221/1/2; diverse portefeuilles gewijzigd 221/2; kabinetswijzigingen (1986) 222/3
Verkiezingen: tussentijdse verkiezingen (7-7-'85) 221/3 e.v.; verdere verkiezingen 222/1/2; algemene verkiezingen (6-7-'88) 449/1; oppositie klaagt over fraude 450/1; PRI eist overwinning op 450/3; oppositie begint campagne van „actief en vreedzaam burgerlijk verzet" tegen verkiezingsfraude 451/1; officiële verkiezingsuitslag 451/2; protesten tegen de officiële verkiezingsuitslag 451/3

MIDDEN-OOSTEN

Algemeen: diplomatieke activiteiten (mei–november 1987) 109/1; verder beraad inzake internationale vredesconferentie 10911; diplomatieke initiatieven n.a.v. Palestijnse opstand 732/3; plan-Shultz 732/3; ontwikkelingen tot begin juni 1988 732/3 e.v.; Israëlisch-Palestijnse contacten (november 1986–juni 1988) 749/2/3
Arabische Liga: buitengewone Arabische topconferentie in Amman 111/3; slotcommuniqué Arabische top 112/1 e.v.; buitengewone Arabische top in Algiers (juni 1988) 751/3; rede koning Hoessein 751/3 e.v.; resoluties 752/1/2; financiële hulp aan het Palestijnse volk en de confrontatiestaten 752/3
Palestijnse organisaties: 18de zitting PNC 139/2; politieke resolutie 139/2/3; verkiezing uitvoerend comité 139/2/3; relatie met Arabische Staten 139/3 e.v.; Egypte sluit PLO-kantoren 140/1/2; hereniging PLF 140/2/3; ontmoeting Arafat–Mubarak in Addis Abeba 141/2; heropening PLO-kantoor in Caïro 141/2; overleg Shultz met PNC-leden 735/3; Arafat in Moskou 736/1; Gorbatsjow voor wederzijdse erkenning van Israël en PLO 736/2; 19de zitting PNC 737/1; PNC proclameert staat Palestina 737/1; onafhankelijkheidsverklaring 737/1 e.v.; politieke verklaring PNC 738/1/2; tekst resolutie 738/3; analyse en commentaren 738/3 e.v.; vredesvoorstel Abu Sharif 751/3 e.v.
Verenigde Naties: gedeeltelijke tekst AV-resolutie 181 (1947) 737/3
Verenigde Staten: overleg Shultz met PNC-leden 735/1
Vluchtelingen: geografische spreiding Palestijnse vluchtelingen 19/1

MONACO

Parlement: verkiezingen voor de Nationale Raad (9-1-1983 en 24-1-1988) 746/1/2
Regering: nieuwe regeringsleider (16-9-1985) 746/1

MOZAMBIQUE

Malawi: vluchtelingen uit Mozambique 623/1

NAURU

President: aftreden en herverkiezing Hammer DeRoburt 80/3
Verkiezingen: algemene verkiezingen (december 1986 en januari 1987) 80/3

NECROLOGIEËN

Adler, H.G., Tsjechisch-Engels geleerde en dichter 826/3
Alfrink, B.J. Nederlands kerkvorst 14/3 e.v.
Almirante, G. Italiaans politicus 460/1
Alvarez, L.W., Amerikaans fysicus 826/3
Arup, O.N., Deens-Brits technisch ontwemer en architect 460/1
Aschwin, prins E.A. zur Lippe-Biesterfeld, broer van prins Bernhard 460/1/2
Ashby, H., Amerikaans cineast 14/3 (1989)
Ashton, F.W.M. Sir, Brits choreograaf en oprichter Royal Ballet 827/1
Avermaete, R. baron, Belgisch letterkundige 14/3 (1989)
Baker, C., Amerikaans jazztrompettist 460/2
Bals. H.. Nederlands oefiel en oprichter Filr festival Rotterdam 827/1/2
Blaaser, J.D., Nederlands acteur en cabaretier 460/3
Carver, R., Amerikaans dichter en prozaschrijver 827/2/3
Char, R., Frans dichter 460/3

Chiang Chin-Kuo, president Taiwan 49/1 e.v.
Colbert, C., Frans-Amerikaans filmster 827/3
Courmand, A., Frans-Amerikaans medisch wetenschapper 460/3
Daniel, J.M., Russisch dichter, schrijver en satiricus 14/3 e.v. (1989)
Delden, L. van, Nederlands componist en journalist 827/3 e.v.
Donner, J.H., Nederlands schaakgrootmeester en publicist 828/1/2
Dorati, A., Hongaars-Amerikaans dirigent 828/2
Drees, W., Nederlands staatsman 460/3 e.v.
Eesteren, C. van, Nederlands architect en stedebouwkundige 461/3 e.v.
Engelschman, N., Nederlands oprichter COC 828/2/3
Essed, F.E., Surinaams politicus 15/1 (1989)
Eyskens, G., Belgisch politicus 15/2/3 (1989)
Faure, E., Frans politicus 462/1/2
Ferrari, E., Italiaans auto-ontwerper 828/3 e.v.
Feynman, R.Ph., Amerikaans natuurkundige 462/2
Frenkel Frank, D., Nederlands schrijver en regisseur 829/1/2
Fried, E., Oostenrijks-Engels dichter 829/2
Fröbe, G., Duits acteur 829/2
Fuchs, E.K.J., Duits-Engels natuurkundige en spion 462/2/3
Furstenberg, M. de, Belgisch kardinaal 15/3 (1989)
Gorsjkow, S.G., Sowjet-admiraal 462/3
Grandi, D., graaf van Mordano, Italiaans politicus 462/3 e.v.
Gregor-Dellin, M., Duits schrijver 463/1
Hamengku Buwono IX, Indonesisch vorst en staatsman 829/2/3
Heinlein, R.A., Amerikaans science-fiction-schrijver 463/1
Hoekstra, H.G., Nederlands dichter-schrijver en journalist 463/1/2
Holt, G.H.M., Nederlands architect 463/2
Holtrop, M.W., Nederlands econoom 463/3 e.v.
Howard, T., Brits filmacteur 494/2
Jegorow, J., Russisch-Nederlands pianist 464/1
Kadt, J. de, Nederlands politicus en publicist 464/1/2/3
Kiesinger, K., Duits politicus 464/3
Klaasman, R., Nederlands TV-programmamaker 829/3
Kogon, E., Duits publicist en politicoloog 15/1/2
Kweksilber, W., Duits-Nederlands criticus, schrijver en strijder tegen het fascisme 829/3 e.v.
Landshoff, F.H., Duits-Nederlands uitgever 494/2/3
Leiker, S., Nederlands schrijver 15/3 e.v. (1989)
Lemnitzer, L.L., Amerikaans opperbevelhebber van de NAVO in Europa 830/1/2
Levine, J.E., Amerikaans filmproducent 15/2/3
Loewe, F., Oostenrijks-Amerikaans componist 494/3
MacBride, S., Iers staatsman en ijveraar voor de mensenrechten 494/3 e.v.
Malenkow, G.M., Russisch staatsman 495/1/2
Mamoulian, R., Amerikaans toneel- en filmregisseur 15/3
Marvin, L., Amerikaans acteur 15/3 e.v.
Massart, L., Belgisch hoogleraar 16/1 (1989)
Masson, A., Frans schilder 16/1
Mast, A., Belgisch rechtsgeleerde 16/1 (1989)
May, L.S., Nederlands schrijfster en dichteres 830/2
Medawar, P.B., Brits immunoloog 16/1/2
Meester, L. de, Belgisch toondichter 16/1 (1989)
Menten, P.N., Nederlands oorlogsmisdadiger 16/2
Miki, T., Japans politicus en oud-premier 830/2/3
Mitchell, J., Amerikaans minister van justitie 830/3 e.v.
Moerman, C., Nederlands arts en oncoloog 831/1/2
Mrawinski, J.A., Russisch orkestleider 495/2/3
Nederpelt, C.L., Nederlands orkestleider en arrangeur 16/2
Negri, P., Amerikaans filmster 16/2/3
Nekrasow, W.P., Russisch schrijver 28/2
Nelson, H., cabaretier 495/3
Nigg, W., Zwitsers kerkhistoricus 495/3
Noguchi, I., Japans-Amerikaans beeldhouwer 16/1/2 (1989)
Norstad, L., Amerikaans luchtmachtgeneraal en opperbevelhebber van de NAVO in Europa 831/2
Northrop, J.H., Amerikaans biochemicus 28/2
Oliver, M.G., Amerikaans componist voor big-band-orkesten 495/3
Oorschot, G.A. van, Nederlands uitgever 28/2/3
Opsomer, W., Belgisch advocaat en hoogleraar 28/3
Orbison, R.K., Amerikaans popzanger 831/3 e.v.
Otterloo, W.R. van, Nederlands componist en dirigent 496/1
Pellenaars, K., Nederlands wielrenner en wielerploegleider 496/1
Philby, H.A.R. „Kim", Brits meesterspion 496/1/2
Pieck, A., Nederlands tekenaar en illustrator 28/3 e.v.
Pluym, J.M.M. van der, Nederlands journalist 496/2/3
Poel, F. van der, Nederlands journalist 29/1
Ponge, F., Frans dichter en essayist 832/1
Ponnelle, J-P., Frans theater- en operaregisseur 832/1
Portier, V., oud-secretaris van het Vlaams Economisch Verbond (VEV) 16/2 (1989)
Praag, H. van, Nederlands publicist en parapsycholoog 832/1/2
Praag, J. van, Nederlands voetbalbestuurder 29/1
Pré, J. du, Brits celliste 29/1/2
Rabi, I.I., Amerikaans atoomgeleerde 527/1
Ramsey, Lord A.M., aartsbisschop van Canterbury 527/1/2
Ranki, G., Hongaars politicus 496/3
Remmelts, J., Nederlands acteur en regisseur 29/2
Rossel, M.T., Belgisch krantenuitgeefster 16/3
Ruska, E., Duits uitvinder van de elektronenmicroscoop 527/2
Saragat, G., Italiaans staatsman 527/2
Scheffer, J., Nederlands arrangeur, trombonist en orkestleider 527/3
Scheyven, R., Belgisch politicus 16/3
Schidlof, P., Brits altviolist 29/3
Schramme, J., Belgisch huurlingenleider 16/2 (1989)
Seefried, I., Duits-Oostenrijks sopraan 16/2 (1989)
Solomon Cutler, musicus 527/3
Stempels, A., Nederlands journalist 29/3 e.v.
Stevens, S.P., oud-president van Sierra Leone 527/3 e.v.
Strategier, J.H., Nederlands componist 832/2
Strauss, F.J., Beierse minister-president en voorzitter van de CSU (Duitsland Bondsrepubliek) 741/1 e.v.
Sutter, I. de, Belgisch toondichter 16/2 (1989)
Szeryng, H., Pools-Mexicaans violist 528/1
Tinbergen, N., Nederlands-Brits etholoog 16/2/3 (1989)
Tosh, P., Jamaïcaans reggaezanger 30/1/2
Trimbos, K., Nederlands psychiater 528/2
Truong Chinch, Vietnamees partijleider en president 832/2/3
Urquhart, R.E., Brits generaal 832/3
Uyl, J.M. den, Nederlands staatsman 30/2 e.v.; Joop den Uyl herdacht 85/1 e.v.
Ventura, L., Italiaans-Frans filmacteur 31/2/3
Verheezen, R., Belgisch auteur 31/3
Vermeire, S., voorvechter in de Vlaamse Beweging 31/3
Vonk, C.D., Nederlands cabaretière 544/2/3
Vreeswijk, C., Nederlands-Zweeds dichter en artiest 31/3
Weinreb, F., Nederlands econoom met een omstreden oorlogsverleden 16/3 (1989)
Werkman, E., Nederlands journalist 528/2/3
Westerling, R.P.P., Nederlands oud-legerkapitein 31/3 e.v.
Wittfogel, K.A., Duits-Amerikaans oriëntalist 544/3
Wittig, G., Duits chemicus 32/2
Wouters, L., Belgisch politicus 32/2
Yourcenar, M., Frans-Amerikaans schrijfster 32/2/3
Zaaijer, J., Nederlands procureur-fiscaal (1989)
Zia ul-Haq, M., president Pakistan 813/1
Zwolsman, R., Nederlands vastgoedmagnaat 528/3

NEDERLAND

ALGEMEEN

Algemeen: Joop den Uyl herdacht 85/1 e.v.
Criminaliteit: ontvoering G.-J. Heijn in 1987 652/2 1987; eerdere ontvoeringen 1987 652/2 1987 e.v.
Emancipatie: voorlichtingscampagne: vrouwen gezocht voor „mannenwerk" 568/2
Justitie: rechter verbiedt deel harmonisatiewet 550/3; inhoud van de wet 550/3 e.v.; collegegelden 551/1; stemmingen in Tweede en Eerste Kamer 551/2; uitspraak kort geding 551/2; toetsing aan Statuut 551/2/3; consequenties voor Nederlands staatsrecht 551/3; voorgeschiedenis 552/1; totstandkoming en betekenis Koninkrijksstatuut 552/1/2; Staat in beroep tegen Haags vonnis 552/3; sprongprocedure 552/3
Milieu: akkoord minister Nijpels–fabrikanten over gif in spuitbussen 123/3; hoorzitting fosfaatnota 298/1; inhoud nota 298/1/2; kritiek industrie 298/2
Militaire zaken: instemming Tweede Kamer met INF-controleverdragen 329/3 e.v.
Onderwijs: rechter verbiedt deel harmonisatiewet 550/3; inhoud van de wet 550/3 e.v.; collegegelden 551/1; stemmingen in Tweede en Eerste Kamer 551/2; uitspraak kort geding 551/2; toetsing aan Statuut 551/2/3; consequenties voor Nederlands staatsrecht 551/3; voorgeschiedenis 552/1; totstandkoming en betekenis Koninkrijksstatuut 552/1/2; Staat in beroep tegen Haags vonnis 552/3; sprongprocedure 552/3
Paspoort: parlementaire enquête paspoortproject 563/1; samenstelling commissie 563/2; onderwerpen van onderzoek 563/3 e.v.; invoering nieuw paspoort 564/1; motieven besluit 564/1; verwikkelingen bij uitvoering besluit 564/1 e.v.; conclusies van de commissie 565/1 e.v.; eerste reactie vanuit de Tweede Kamer 567/1/2; eerste reactie premier Lubbers 567/3; meningsverschil minister Van den Broek–CDA-Tweede-Kamerfractievoorzitter De Vries m.b.t. positie staatssecretaris Van der Linden 567/3 e.v.; verdere ontwikkelingen enquête paspoortproject 581/1; verweerschrift bewindslieden van buitenlandse zaken 581/1 e.v.; minister Van Eekelen vraagt ontslag 584/1; verklaring in Tweede Kamer 584/1 e.v.; staatssecretaris Van der Linden treedt eveneens af 585/2; voorafgaande manoeuvres 586/1/2/3; enkele reacties 586/3 e.v.; streefdatum nieuw paspoort in gevaar 587/1; brief enquêtecommissie aan Tweede Kamer 631/1; verweerschrift bewindslieden aan buitenlandse zaken verworpen 631/2; onjuiste voorlichting aan parlement 631/2/3; Tweede-Kamer debat over brief aan Lubbers n.a.v. ontslag staatssecretaris Van der Linden 631/3; debat Tweede Kamer-enquêtecommissie 632/1/2/3; Tweede Kamer aanvaardt unaniem bevindingen commissie 632/3 e.v.; debat tussen Tweede Kamer en kabinet 633/1 e.v.; antwoord minister Van den Broek 634/1 e.v.; slot debatten 635/1; CDA en VVD wijken voor crisisdreigement premier Lubbers 635/1 e.v.; moties 635/3 e.v.; verklaringen Lubbers en Voorhoeve 636/1/2; premier Lubbers wilde „schoon schip" maken 636/3; Voorhoeve valt uit tegen Lubbers 636/3 e.v.; Bolkestein (VVD) minister van defensie 637/1; baron van Voorst tot Voorst staatssecretaris van buitenlandse zaken 637/3
Ruimtelijke ordening: vierde nota ruimtelijke ordening 244/3 e.v.
Tweede Wereldoorlog: Tweede Kamer verwerpt intrekking pensioenrechten weduwe Rost van Tonningen 579/1

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: wettelijk minimum (jeugd)loon per 1-1-'88 69/2; in 1987 daling werkloosheid met 25.200 108/2/3; tijdelijke voorziening gemeentelijke **werkgelegenheidsinitiatieven** voor jongeren met half jaar verlengd 234/3; wetsvoorstel ondersteunt plannen voortzetten pensioenopbouw werklozen 283/1

Bedrijfsleven: investeringssubsidie voor bedrijfsleven (WIR} onverhoeds afgeschaft 200/1/2; reacties 200/3; overleg kabinet met werkgevers en werknemers over besteding WIR-geld 201/1; spoedclaims op WIR op laatste moment 201/2; afschaffing WIR-premie uitgelekt? 201/2/3; na aanvankelijk verzet van minister De Korte onderzoek naar mogelijk lek 202/1; justitieel onderzoek naar mogelijk lek 202/2; conclusie na justitieel onderzoek: afschaffing WIR niet voortijdig [illegible] 678/1 e.v.

Begroting: begroting 1989 en miljoenennota bij Tweede K[illegible] ir gedi nd 615/2; hoofdpunten in de voorgestelde begroting 615/3 e.v.; totaalbeeld rijksfinanciën 1987–1989 616/2/3; beheersing overheidsuitgaven 617/2/3; inkomstenbelasting 1989 618/1; inkomsten-notitie ministerie van sociale zaken 618/2/3; macro-economische verkenning 619/1; kritiek Raad van State 620/1; reacties maatschappelijke organisaties 620/2/3; reacties politieke partijen 620/3 e.v.; perscommentaren 621/1 e.v.

Belastingen: sociaal-economisch en financieel beleid tot 1990 213/2 e.v.; reactie CDA negatief 214/3; debat Tweede Kamer over voorgenomen sociaal-economisch en financieel kabinetsbeleid tot 1990 231/1/2; alternatieven door oppositie voorgesteld 231/1; regeringspartijen CDA en VVD opereren eensgezind 231/1/2/3; standpunten van de fracties tijdens het debat 232/1/2/3; antwoord regering 233/1; enkele tegemoetkomingen aan kritiek Tweede Kamer 233/1/2; resultaten debat 233/3; moties 233/3 e.v.; wetsontwerpen vereenvoudiging belastingstelsel 483/1; Oort-I 483/1 e.v.; Oort-II 484/3 e.v.; kritiek werkgeversorganisaties 486/3; perscommentaar 487/1

Bijstand: uitkeringen per 1-1-'88 70/1; wijziging woningdelersregeling in de bijstand 283/1/2

Economische ontwikkeling: sociaal-economisch en financieel beleid tot 1990 213/2 e.v.: reactie CDA negatief 214/3; centraal economisch plan voor 1989–1990 215/1; debat Tweede Kamer over voorgenomen sociaal-economisch en financieel kabinetsbeleid tot 1990 231/1/2; alternatieven door oppositie voorgesteld 231/1; regeringspartijen CDA en VVD opereren eensgezind 231/1/2/3; standpunten van de fracties tijdens het debat 232/1/2/3; antwoord regering 233/1; enkele tegemoetkomingen aan kritiek Tweede Kamer 233/1/2; resultaten debat 233/3; moties 233/3 e.v.; macro-economischeverkenningvoor 1989 619/1

Havens: overslag in haven Rotterdam in 1987 met 2,86 gedaald 108/3

Investeringen: investeringssubsidies voor bedrijfsleven (WIR) onverhoeds afgeschaft 200/1/2; reacties 200/3; overleg kabinet met werkgevers en werknemers over besteding WIR-geld 201/1; spoedclaims op WIR op laatste moment 201/2; afschaffing WIR-premie uitgelekt? 201/2/3; na aanvankelijk verzet van minister De Korte onderzoek naar mogelijk lek 202/1; justitieel onderzoek naar mogelijk lek 202/2; conclusie na justitieel onderzoek: afschaffing WIR niet voortijdig uitgelekt 678/2 e.v.

Nederlandsche Bank (De): jaarverslag DNB over 1987 340/2; winstherstel bedrijfsleven ten einde 341/1; steun aan koers dollar kostbare zaak 341/2/3; spaargeld verdwijnt naar het buitenland 341/3

Pensioenen: wetsvoorstel ondersteunt plannen voortzetten pensioenopbouw werklozen 283/1

Prijzen: prijsindexcijfer gezinsconsumptie in 1987 gedaald 70/3

Sociale verzekeringen:
- Algemeen: uitkeringen bevroren per 1-1-'88 68/1
- Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW): uitkeringen per 1-1-'88 68/1/2; verhoging daglonen per 1-1-'88 68/3; minimum- en maximumdaglonen per 1-1-'88 69/1; kopjes op de uitkeringen 69/1; vereveningsbijdrage en premieheffing over uitkeringen per 1-1-'88 69/1; premiepercentages per 1-1-'88 6912
- Algemene Kinderbijslag (AKW): uitkeringen per 1-1-'88 68/2/3; premiepercentages per 1-1-'88 69/2
- Algemene Ouderdomswet (AOW): uitkeringen per 1-1-'88 68/2; premiepercentages per 1-1-'88 69/2
- Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW): uitkeringen per 1-1-'88 68/2; premiepercentages per 1-1-'88 68/1/2
- Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ): premiepercentages per 1-1-'88 69/2; eigenbijdrageregeling per 1-1-'88 69/2
- Inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW): uitkeringen per l-l-'88 70/1
- Inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ): uitkeringen per 1-1-'88 70/1
- Vervroegde Uitdiensttreding (VUT): premiepercentages per 1-1-'88 69/2
- Wachtgeldverzekering: premiepercentages per 1-1-'88 69/2
- Werkloosheidsverzekering: premiepercentages per 1-1-'88 69/2
- Werkloosheidswet (WW): verhoging daglonen per 1-1-'88 68/3; minimum- en maximumdaglonen per 1-1-'88 69/1; kopjes op de uitkeringen 69/1; vereveningsbijdrage en premieheffing over uitkeringen per 1-1-'88 69/1
- Wet Arbeidsongeschiktheid (WAO): verhoging daglonen per 1-1-'88 68/3; minimum- en maximumdaglonen per 1-1-'88 69/1; kopjes op de uitkeringen per 1-1-'88 69/1; vereveningsbijdrage en premieheffing over uitkeringen per 1-1-'88 69/1; premiepercentages per 1-1-'88 69/2
- Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV): verhoging daglonen per 1-1-'88 68/3; minimum- en maximumdaglonen per 1-1-'88 69/1; kopjes op de uitkeringen 69/1; vereveningsbijdrage en premieheffing over uitkeringen per 1-1-'88 69/1
- Ziekenfondsverzekering: premiepercentages per 1-1-'88 69/2
- Ziektewet (ZW): verhoging daglonen per 1-1-'88 68/3; minimum- en maximumdaglonen per 1-1-'88 69/1; kopjes op de uitkeringen 69/1; vereveningsbijdrageen premieheffing over uitkeringen per 1-1-'88 69/1; premiepercentages per 1-1-'88 69/2

Vakbeweging:
- FNV: FNV-voorzitter Hans Pont naar binnenlandse zaken 399/1; Federatieraad FNV: gezichtsbepalende beleidsonderdelen naar vice-voorzitter Stekelenburg 399/3 e.v.; FNV-congres verkiest Johan Stekelenburg tot voorzitter 400/2; Karin Adelmund vicevoorzitter 400/2

Volkshuisvesting: parlementaire enquête bouwsubsidies 166/3; voorgeschiedenis 166/3 e.v.; staatssecretaris Brokx tot aftreden gedwongen 167/3; Heerma van economische zaken naar volkshuisvesting 167/3; op economische zaken opgevolgd door mw. Van Rooy 167/3; instelling enquêtecommissie 168/1; leden 168/2; opdracht 168/3; werkwijze 168/3; eindrapport 169/1 e.v.; enkele reacties 171/1/2/3

POLITIEK (Binnenlandse)

Gemeenten: tijdelijke voorziening gemeentelijke werkgelegenheidsinitiatieven voor jongeren met half jaar verlengd 234/3

Politieke partijen:
- PvdA: Joop den Uyl herdacht 85/1 e.v.

Regering: staatssecretaris Brokx tot aftreden gedwongen 167/3; Heerma van economische zaken naar volkshuisvesting 167/3; op economische zaken opgevolgd door mw. Van Rooy 167/3; sociaal-economisch en Financieel beleid tot 1990 213/2 e.v.; reactie CDA negatief 214/3; minister Van Eekelen vraagt ontslag 584/1; verklaring in Tweede Kamer 584/1 e.v.; staatssecretaris Van der Linden treedt eveneens af 585/2; voorafgaande manoeuvres 586/1/2/3; enkele reacties 586/3 e.v.

Staten-Generaal:
- Algemeen: troonrede 613/1 e.v.
- Tweede Kamer: parlementaire enquête bouwsubsidies 166/3; voorgeschiedenis 166/3 e.v.; staatssecretaris Brokx tot aftreden gedwongen 167/3; Heerma van economische zaken naar volkshuisvesting 167/3; op economische zaken opgevolgd door mw. Van Rooy 167/3; instelling enquêtecommissie 168/1; leden 168/2; opdracht 168/3; werkwijze 168/3; eindrapport 169/1 e.v.; enkele reacties 171/1/2/3; debat Tweede Kamer over voorgenomen sociaal-economisch en financieel kabinetsbeleid tot 1990 231/1/2; alternatieven door oppositie voorgesteld 231/1; regeringspartijen CDA en VVD opereren eensgezind 231/1/2/3; standpunten van de fracties tijdens het debat 232/1/2/3; antwoord regering 233/1; enkele tegemoetkomingen aan kritiek Tweede Kamer 233/1/2; resultaten debat 233/3; moties 233/3 e.v.; parlementaire enquête paspoortproject 563/1; samenstelling commissie 563/2; onderwerpen van onderzoek 563/3 e.v.; invoering nieuw paspoort 564/1; motieven besluit 564/1; verwikkelingen bij uitvoering besluit 564/1 e.v.; conclusies van de commissie 565/1 e.v.; eerste reactie vanuit de Tweede Kamer 567/1/2; eerste reactie premier Lubbers 567/3; meningsverschil minister Van den Broek-CDA-Tweede-Kamerfractievoorzitter De Vries m.b.t. positie staatssecretaris Van der Linden 567/3 e.v.; verdere ontwikkelingen enquête paspoortproject 581/1; verweerschrift bewindslieden van buitenlandse zaken 581/1 e.v.; minister Van Eekelen vraagt ontslag 584/1; verklaring in Tweede Kamer 584/3 e.v.; staatssecretaris Van der Linden treedt eveneens af 585/2; voorafgaande manoeuvres 586/1/2/3; enkele reacties 586/3 e.v.; streefdatum nieuw paspoort in gevaar 587/1; begroting 1989 en miljoenennota bij Tweede Kamer ingediend 615/2; hoofdpunten totaalbeeld rijksfinanciën 1987–1989 616/2/3; beheersing overheidsuitgaven 617/2/3; inkomstenbelasting 1989 618/1; inkomsten-notitie ministerie van sociale zaken 618/2/3; macroeconomische verkenning 619/1; kritiek Raad van State 620/1; reacties maatschappelijke organisaties 620/2/3; reacties politieke partijen 620/3 e.v.; perscommentaren 621/1 e.v.; algemene en politieke financiële beschouwingen 710/2; bijdragen fractievoorzitters 710/2 e.v.; de standpunten van de partijen 712; financiële specialisten 713/2/3; antwoord kabinet 713/3 e.v.; slot debatten 715/2; moties 715/2/3

Veiligheid: wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in werking getreden 180/3

Volksgezondheid: kabinetsstandpunt inzake rapport commissie-Dekker m.b.t. structuur en financiering gezondheidszorg 202/2 e.v.; reacties 203/3

POLITIEK (Buitenlandse)

Bulgarije: bezoek minister Van den Broek aan Bulgarije 329/2/3

Duitsland (Bondsrepubliek): Harm Dost vrij na vonnis Westduitse rechtbank 217/1/2/3

Griekenland: minister Van den Broek in Athene 329/3

Hongarije: bezoek minister Van den Broek aan Hongarije 123/2/3

Israël: minister Van den Broek over door Israël

bezette gebieden 328/1/2; voorgenomen bezoek premier Lubbers en minister Van den Broek aan Israël uitgesteld 328/2/3; ; bezoek premier Lubbers en minister Van den Broek vindt alsnog plaats 497/1; verwachtingen premier Shamir en minister Peres 497/1 e.v.; standpunt vertegenwoordiger Palestijnse bevrijdingsorganisatie PLO in Den Haag 497/3 e.v.; kritiek Lubbers op Israëiische politiek 498/2/3; onderhoud Van den Broek-Palestijnse vertegenwoordigers 499/1; onderhoud Lubbers met vertegenwoordigers Vrede Nu-beweging 499/2; Van den Broek bezoekt Palestijns vluchtelingenkamp 499/2; Lubbers vraagt Israël om vredesoplossing met Palestijnse volk 500/1; meningsverschil uitreisvisa Russische joden niet opgelost 500/1/2; afsluiting bezoek 500/2/3; commentaar 500/3 e.v.

Oostenrijk: bondskanselier Vranitzky in Nederland (2/4-5-'87) 101/3; speciale afgezant Oostenrijkse regering Molden licht in Den Haag het Oostenrijkse standpunt in de kwestie Waldheim toe (11-6-'87) 102/1/2

Polen: bezoek minister Van den Broek aan Polen 122/2; onderhoud met kardinaal Glemp 122/3; gesprek tussen minister Van den Broek en vertegenwoordigers van Solidariteit onder wie Lech Walesa 122/3 e.v.

Tsjechoslowakije: minister Van den Broek in Tsjechoslowakije 330/2 e.v.

UNESCO, debat Tweede Kamer over UNESCO 327/3; Lubbers geeft UNESCO twee jaar voor hervorming 327/3

NEPAL

Bangladesh: overleg Ershad met koning Birendra 798/3

Natuurrampen: aardbeving 808/3

Regering: reorganisatie kabinet 800/2/3

NICARAGUA

Ecuador: Nicaraguaanse president Ortega op bezoek in Ecuador 529/1; herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen Ecuador en Nicaragua (11-8-'88) 53/1

Panama: reactie op afzetten president Delvalle 238/2

NIEUW-CALEDONIË

Algemeen: ontwikkelingen november 1985–april 1988 289/2 e.v.

Autonomie: premier Chirac in Nouméa 319/3; kondigt nieuw autonomiestatuut aan 319/3; verklaring Mitterrand 320/1; reactie Tjibaou 320/1; bezoek Pons 320/1; nieuw autonomiestatuut 320/2

Hoge Commissaris: benoeming Montpezat 290/2; vertrek Montpezat 320/3

Interne veiligheid: ontvoeren en bevrijding Franse gendarmes 289/2; twee gendarmes gedood 320/1; Melanesiër doodgeschoten 320/2

Justitie: vrijlating Caldoches 291/3; vrijspraak voor beklaagden in Hienghène-proces 320/2; arrestatie en vrijlating Yeweiné 320/3

Onafhankelijkheid: regering-Chirac kondigt referendum over onafhankelijkheid aan 290/1; plan-Pons 290/1; wetsontwerp inzake Nieuw-Caledonië door Frans parlement goedgekeurd 290/2; bezoek Chirac aan Nieuw-Caledonië 291/1; pleidooi voor verzoening 291/1/2

Politieke partijen:

— FLNKS: 4de congres 289/3; schorsing Uregei 289/3; 5de congres 290/3; herbenoeming Uregei 290/3; Uregei opnieuw ontslagen 319/3

— UC: 17de congres 292/1; Tjibaou in Parijs 292/1

Referendum: aankondiging referendum 292/2; Pons in Nieuw-Caledonië 292; wetsontwerp Franse regering 292/2/3; goedkeuring referendum-wetsontwerp door Frans parlement 293/1; FLNKS besluit tot boycot 293/1/2; uitslag referendum 293/2; South Pacific Forum over referendum 319/2/3

Status: resolutie South Pacific Forum: Nieuw-Caledonië op VN-lijst voor niet-zelfbesturende gebieden 290/2; resolutie Algemene Vergadering VN: Nieuw-Caledonië op de lijst niet-zelfbesturende gebieden 292/1/2

Verkiezingen: uitslag parlementsverkiezingen 16-3-'86 290/1

NIEUW-ZEELAND

Cook-eilanden: aftreden premier 96/2/3

Fiji: sancties tegen Fiji aangekondigd 334/1

NIGER

Grondwet: instelling CND 624/3

Politieke partijen: oprichting eenheidspartij MNSD 624/3

Regering: nieuwe premier en minister van buitenlandse zaken 624/3

NIGERIA

Israël: belangenvertegenwoordigingen 808/1

Kameroen: grensincidenten 569/1/2

OOSTENRIJK

Canada: president Waldheim .„niet welkom" in Canada 101/2

Duitsland (Bondsrepubliek); Waldheim uitgenodigd door Westduitse president Von Weizsäcker (13-8-'87) 103/1

Hongarije: milieu-activisten opgepakt in Boedapest 262/1

Israël: vertrek Israëlische ambassadeur (10-10-'86) 101/1; Oostenrijkse ambassadeur voor overleg teruggeroepen 101/2; Oostenrijk stuurt ambassadeur terug 101/2

Joego-Slavië: Joegoslavische regering beschouwt de affaire-Waldheim niet langer als een zuiver binnenlandse aangelegenheid van Oostenrijk 103/1

Jordanië: officieel bezoek president Waldheim (begin juli 1987) 103/1; koning Hoessein in Oostenrijk (febr. 1988) 103/1: bezoek koning Hoessein 733/2

Nederland: bondskanselier Vranitzky in Nederland (2/4-5-'87) 101/3; speciale afgezant Oostenrijkse regering Molden licht in Den Haag het Oostenrijkse standpunt in de kwestie-Waldheim toe (11-6-'87) 102/1/2

Politieke partijen:

— ÖVP: secr.-gen. Graff moet aftreden wegens anti-semitische uitlating (18-11-'87) 98/3; aftreden loco-burgemeester van Linz, Hödl (18-11-'87) 98/3

President: rapport van internationale commissie van historici over oorlogsverleden Waldheim (8-2-'88) 97/1; eerste reactie Waldheim 97/2; belangrijkste passages uit het rapport 97/3 e.v.; reacties van bondskanselier Vranitzky en vice-kanselier Mock 98/2/3; persconferentie van de commissie van historici 98/3 e.v.; kritiek van oud-minister van buitenlandse zaken Gruber op samenstelling commissie 98/3 e.v.; „Spiegel-telegram" blijkt een vervalsing te zijn 100/1; reactie nazi-jager Wiesenthal op affaire-Waldheim 100/1; bondskanselier Vranitzky overweegt aftreden i.v.m. de affaire-Waldheim 100/2; toespraak van Waldheim voor radio en TV 100/3; Waldheim dient aanklacht wegens smaad in tegen president Joods Wereldcongres Bronfman (7-5-'87) 101/3; witboek over Waldheim (13-8-'87) 103/1

Regering: bondskanselier Vranitzky overweegt aftreden i.v.m. affaire-Waldheim 100/2

Sowjet-Unie: Sowjet-premier Ryzjkow in Wenen 103/1

Vaticaan: officieel bezoek Waldheim aan het Vaticaan (25-6-'87) 102/2/3

Verenigde Staten: VS plaatsen de persoon Waldheim op watchlist (27-4-'87) 101/2; bondskanselier Vranitzky in de VS (vanaf 19-5-'87) 102/1; Oostenrijkse diplomaten eisen in Washington dat de VS Waldheim van de watchlist halen (16-6-'87) 102/2

PAKISTAN

Afehanistan: akkoord inzake Afehanistan ondertekend 257/1

Algemeen: ontwikkelingen binnen MRD (Beweging voor herstel Democratie) 756/1/2/3; binnenlandse ontwikkelingen 1987-1988 808/3 e.v.

België: Tindemans ontkent schending van non-proliferatieverdrag 472/2 e.v.

Binnenlandse veiligheid: bomaanslagen en ander geweld (januari–juli 1987) 809/3; activiteiten Iraniërs in Karachi 809/3

Economie: begroting 1988/89 812/3; zevende vijfjarenplan 812/3 e.v.

Etnisch geweld: botsingen in Karachi en Hyderabad 757/2; rellen (januari–juli 1987) 809/1/2; voortdurend etnisch geweld in Karachi en Hyderabad 810/2

Justitie: Shari'a tot hoogste wet verklaard door president Zia 753/3; protesten 753/3 e.v.

Militaire zaken: militaire benoemingen (maart 1987) 757/3; ontploffing munitiedepot 812/2

Parlement: Nationale Assemblée en 4 provinciale parlementen ontbonden 753/2; afzetting parlementsvoorzitter 755/3 e.v.

Politieke partijen:

— Algemeen: vorming Pakistan Awami Ittehad (Volksalliantie van Pakistan) en Islamitische Democratische Alliantie 755/3 e.v.; legalisering politieke partijen 755/2; vorming sjiitische partij 809/3 e.v.; oppositieconferentie in Lahore 810/3

— PML: twee facties 754/3

— PPP: terugkeer Benazir Bhoetto 755/2; campagne voor nieuwe verkiezingen 755/2/3; Benazir Bhoetto hervat campagne 756/1; arrestatie en vrijlating Benazir Bhoetto 756/3; politieke impasse 757/1; Sindhi-separatisme 757/1; rondreis Benazir Bhoetto 811/1; aftreden PPP-leiders in Sind en Punjab 811/2

President: Zia ul-Haq bij vliegtuigongeluk omgekomen (17-8-1988) 754/1/2; Ghuiam Ishaq Khan waarnemend president 754/2/3; onderzoeken naar oorzaken vliegtuigongeluk president Zia, officiële commissie concludeert „criminele sabotagedaad" 813/3

Provincies:

— Punjab: waarnemend premier benoemd 812/3

— NWFP: waarnemend premier benoemd 812/3

— Sind: MQM-burgemeester in Karachi 811/3; vervanging premier en gouverneur 811/3 e.v.

Regering: kabinet Junejo ontslagen (29-5-1988) 753/2; benoeming overgangsregering 753/2/3; benoeming kabinet Junejo (januari 1986) 755/1; verdere mutaties 755/1/2; aftreden regering Junejo 757/2; beperkt kabinet (december 1986) 757/2/3; mutaties begin 1987 757/3; aftreden minister plaatselijk bestuur (juni 1987) 757/3; ministersbenoemingen (28 juli 1987) 810/3; aftreden minister van buitenlandse zaken 811/1

Religie: gevechten tussen sjieten en soennieten 812/1; sjiitische leider vermoord 812/1

Saoedi-Arabië: vertrek Pakistaanse troepen 365/2/3

Verkiezingen: voor 205 zetels in Nationale Assemblée 753/1; partijen toegelaten 753/1; PPP 92 zetels (16-11-1988) 753/1; voorgeschiedenis 753/2; tussentijdse verkiezing (eind september 1987) 811/1; lokale verkiezingen (30-11-1987) 811/1/2

PALAU

Grondwet: problemen i.z. associatie-akkoord met VS 605/1; vier referendums 605/1 e.v.

Hooggerechtshof: verklaart goedkeuringsprocedure associatie-akkoord ongeldig 605/3; handhaaft uitspraak 606/2

President: Salii dood aangetroffen 606/1; Remengesau waarnemend president 606/1

PANAMA

Bankwezen: toenemende Amerikaanse druk leidt tot liquiditeitscrisis bij Panamese banken 23813; alle banken krijgen opdracht te sluiten 238/3; demonstratie na sluiting banken 239/2
België: Panamese ambassadeur in Brussel van functie ontheven 239/3
Binnenlandse veiligheid: noodtoestand afgekondigd 240/2
Cuba: reactie op afzetten president Delvalle 238/1/2
Economie: toenemende Amerikaanse druk leidt tot liquiditeitscrisis bij Panamese banken 238/3; alle banken krijgen opdracht te sluiten (4-3-'88) 238/3; financiële situatie Panama 239/1
El Salvador: reactie op afzetten president Delvalle 238/2
Engeland: poging van Panamese ambassadeur in Londen de Panamese consul daar te verwijderen (7-3-'88) 239/3
IAD: sluiting kantoren Internationale Agentschap voor Ontwikkeling in Panama-stad 236/3
Justitie: algemene kwijtschelding van straf per 23-12-87 236/3
Media: zeven persorganen mogen weer functioneren 236/3; drie leden Amerikaanse televisieploeg Panama uitgezet 237/2
Mexico: Panamese ambassadeur stapt op 239/3
Militaire zaken: oppositie eist via acties vertrek generaal Noriega (aug./sept. 1987) 235/1/2; voormalig kolonel Diaz veroordeeld en uitgewezen 236/3; privé-bezoek van gen Noriega aan Dominicaanse Republiek leidt tot speculaties over aftreden van de generaal 236/3 e.v.; aanklachten tegen Noriega in de VS 237/1; reactie Panama 237/1; militaire couppoging mislukt 240/1/2; onderhandelingen met de VS over vertrek Noriega mislukt 240/3; Noriega zou bereid zijn als opperbevelhebber te vertrekken 240/3
Nicaragua: reactie op afzetten president Delvalle 238/2
Oppositie: oppositie eist via acties vertrek van generaal Noriega (aug./sept. 1987) 235/1/2; twintig leden van de oppositie gearresteerd (20-10-'87) 236/1/2; rechtse oppositie roept op tot algemene staking (26-2-'88) 238/2; oppositieleider Arias op vliegtuig naar Costa Rica gezet (27-2-'88) 238/2; Arias terug in Panama (24-3-'88) 238/3; oppositie en Delvalle willen „regering van nationale verzoening" 239/2
Politieke partijen:
— PLN: Liberalen verlaten regeringscoalitie (28-10-'87) 236/2
President: president Delvalle en vice-president Esquivel afgezet (26-2-'88) 237/2; minister van onderwijs Solis waarnemend president 237/3; Delvalle duikt onder 238/1; reacties VS en Latijns-Amerika op afzetten van Delvalle 238/1/2
Regering: Liberalen verlaten regeringscoalitie (28-10-'87) 236/2
Venezuela: reactie op afzetten president Delvalle 238/1/2
Verenigde Staten: Panamese parlement wil dat VS militaire steunpunten bij Panama Kanaal opgeven 236/3; bezoek functionaris Pentagon Armitage aan Panama (eind dec. 1987) 237/1; aanklachten tegen Noriega in de VS 23711; reactie Panama 23711; drie leden Amerikaanse televisieploeg Panama uitgezet 237/2; ontmoeting tussen Amerikaanse onderminister Abrams en president Delvalle (17-2-'88) 237/2; reactie VS op afzetten president Delvalle 238/1/2; toenemende Amerikaanse druk leidt tot liquiditeitscrisis bij Panamese banken 238/3; Panama beschuldigt VS van voorbereiden militaire interventie (8-3-'88) 239/3; Panamese ambassadeur in Washington Sosa weigert plaats te maken voor nieuwe ambassadeur 239/3; Panamese consul-generaal in Los Angeles steunt Delvalle en stapt op 239/3; sancties VS 240/1; Panama gelast lid Amerikaanse ambassade het land te verlaten 240/1; onderhandelingen met de VS over vertrek Noriega mislukt 240/3

PAPOEA NIEUW-GUINEA

Regering: ministerswisselingen 335/3 e.v.; Wingti opnieuw premier 336/2; regeringsmeerderheid bedreigd 336/2; vorming regering van nationale eenheid mislukt 336/3
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 336/1/2

PERU

Ecuador: betrekkingen met Peru 156/3
Militaire zaken: reorganisatie strijdkrachten leidt tot vorming ministerie van defensie 252/1; mutaties binnen de luchtmacht na verzet tegen de reorganisatie 252/1
Politieke partijen:
— AP: Volksactie (AP), PPC en Vrijheid verenigen zich in Democratisch Front 253/3
— APRA: Garcia gekozen tot partijpresident (medio juli 1985) 251/3
— Frente Democratico: PPC, AP en Vrijheid verenigen zich in Democratisch Front 253/3
— IU: Barrantes vertrekt als leider van Verenigd Links (31-5-'87) 253/3
— PPC: reorganisatie Christelijke Volkspartij na gemeenteraadsverkiezingen van 9-11-'86 253/2; PPC, AP en Vrijheid verenigen zich in Democratisch Front 253/3
— Vrijheid: ontstaan van de beweging 253/3; Volksactie, PPC en Vrijheid verenigen zich in Democratisch Front 253/3
Regering: wijzigingen binnen het kabinet (vanaf dec. 1985) 251/3 e.v.; premier Alva afgetreden (22-6-'87) 252/3; Larco opvolger (29-6-'87) 252/3; samenstelling kabinet (eind juni 1987) 252/3 e.v.; kabinetswijzigingen 253/1; minister van defensie beëdigd (14-10-'87) 253/1
Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen (9-11-'86) 253/2

POLEN

Arbeid: prijsstijgingen veroorzaken golf van stakingen (januari–mei 1988) 690/1/2; nieuwe stakingsgolf 729/1 e.v.; stakingen continueren 730/3; Lech Walesa roept op tot beëindiging stakingsacties 731/1/2; Walesa dreigt met nieuwe acties 732/1; Lenin-scheepswerf moet sluiten 765/1/2
Economie: CC van PVAP stelt economische hervormingen voor 587/2; organiseert referendum hierover 587/3; achtergronden referendum 588/2 e.v.; uitslag referendum: géén radicale veranderingen 589/3; tempo hervormingen gematigd 589/3 e.v.; prijsstijgingen veroorzaken golf van stakingen (januari–mei 1988) 690/1/2; forse devaluatie zloty 690/3; inflatie gestegen 691/1; nieuwe stakingsgolf 729/1 e.v.; stakingen continueren 730/3
Israël: „belangenmissies" in Warschau en Tel Aviv 806/1
Justitie: benoeming ombudsman 588/1/2; opnieuw strafvermindering voor moordenaars Popieluszko 591/3
Nederland: bezoek minister Van den Broek 122/2; onderhoud met kardinaal Glemp 122/3; gesprek tussen minister Van den Broek en vertegenwoordigers van Solidariteit onder wie Lech Walesa 122/3
Ombudsman: benoeming ombudsman 588/1/2
Oppositie: oproep van Boedapest 263/2; gezamenlijke acties Oosteuropese dissidenten 263/2 e.v.; dissidenten eisen vrijlating Oostduitse arrestanten 379/1; ontwikkelingen betreffende de oppositie 591/1; reorganisatie leiding Solidariteit 591/1; heroprichting Poolse Socialistische Partij (PPS) 591/1; Solidariteit beziet toekomst van de vakbond 591/1/2; leiden Stritden Solidariteit gearresteerd 591/2; Walesa praat met regering 731/1; Walesa roept op tot beëindiging stakingsacties 731/1/2; commentaar 731/2 e.v.; Walesa dreigt met nieuwe acties 732/1; voortzetting overleg Walesa-Kiszczak 732/2; Lenin-scheepswerf moet sluiten 765/1/2; overleg Walesa-Kiszczak zonder resultaat 765/3
Parlement: noodwet vergroot bevoegdheden regering 692/3
Politieke partijen:
— PSP: Poolse Socialistische Partij heropgericht 591/1
— PVAP: rapport over functioneren partij 587/1; meer mimte voor politieke discussie en invloed buiten de partij 587/2; wijzigingen in Politburo en secretariaat van de PVAP 590/3; wijzigingen in de partijtop 692/3 e.v.; zitting Centraal Comité 730/2
Referendum: achtergronden referendum 583/3 e.v.; uitslag referendum: géén radicale hervormingen 589/3; tempo hervormingen wordt gematigd 589/3 e.v.
Regering:-plan tot vermindering bureaucratie en aantal ministeries 587/3; ingrijpende wijziging doorgevoerd 587/3; samenstelling kabinet per 24-10-'87 588/1; Sekula minister van arbeid 691/1; voorstel tot vorming Raad van Nationale Verzoening 730/2/3; Walesa praat met regering 731/1; commentaar 731/2 e.v.; OPZZ eist aftreden regering-Messner 732/1; voortzetting overleg Walesa-Kiszczak 732/2; regering Messner treedt af 763/2; Fiakowski nieuwe premier 763/3; presentatie en samenstelling nieuw kabinet 763/3 e.v.; overleg Walesa-Kiszczak zonder resultaat 765/3
Sowjet-Unie: Sowjet-leider Gorbatsjow bezoekt Polen 766/3 e.v.; Russisch herdenkingsmonument in Katyn 767/3
Vakbonden: OPZZ eist aftreden regering-Messner 732/1
Verenigde Staten: vice-president Bush in Polen 765/3 e.v.; minister Olechowski in Verenigde Staten 766/2
Verkiezingen: voorstellen ter hervorming van de kieswet 590/3; lage opkomst bij gemeentelijke en provinciale verkiezingen 693/1

PORTUGAL

Algemeen: regeringsprogramma van het kabinet van premier Cavaco e Silva (26-8-1987) 648/3 e.v.
Angola: bezoek Dos Santos 270/2
Arbeid: parlement akkoord met tweede versie van een wetsontwerp inzake het arbeidsrecht nadat het Constitutionele Hof een eerste versie had verworpen 650/2
China: uitwisseling tussen Portugal en China van documenten ter ratificatie van de gezamenlijke verklaring over Macao van 13 april 1987 (15-1-1988) 652/2/3
Economie: regeringsprogramma Cavaco e Silva (26-8-1987) 648/3 e.v.; parlement akkoord met gedeeltelijke privatisering staatsbedrijven 650/1
Grondwet: regering stuit bij wetsontwerpen op grondwet 649/3 e.v.; Cavaco e Silva wil hervorming grondwet 650/2
Landbouw: agrarische hervorming door parlement aangenomen 650/2
Macao: uitwisseling tussen Portugal en China van documenten ter ratificatie van de gezamenlijke verklaring over Macao van 13 april 1987 (15-1-1988) 652/2/3
Media: regering kan overheidsbladen verkopen 649/3
Politieke partijen:
— CDS: Freitas do Amaral nieuwe leider CDS (31-1-1988)
— PRD: oud president Eanes treedt af als leider PRD (5-8-1987) 649/2; Martinho voorlopig opvolger 649/2
— PSD: 24ste congres (juni 1988) 650/2; Cavaco e Silva wil hervorming grondwet 650/2
— PSP: ontwikkelingen binnen de PSP 649/3; zevende partijcongres (februari 1988) 649/3
Regering: Cavaco e Silva vormt na de parlementsverkiezingen van 19-7-1987 nieuw kabinet 648/3; samenstelling (17-8-1987) 648/3
Sowjet Unie: Portugese president Soares naar de SU (22–25 november 1987) 653/2
Verenigde Staten: Portugal ontevreden over Amerikaanse vergoedingvoor gebruik lucht-

machtbasis op de Azoren 652/3 e.v.; minister van defensie Carlucci in Lissabon (februari 1988) 652/3; Portugese premier naar Washington (24-2-1988) 653/2; akkoord inzake gebruik van de luchtmachtbasis (11-5-1988) 653/2

ROEMENIË

Algemeen: verjaardag Roemeense leider Ceausescu 128/2; pers vervalst gelukwensen buitenlandse staatshoofden 128/2/3
Cultuur: historisch stadsdeel Boekarest door sloop verwoest 128/3
Economie: Ceausescu levert kritiek op bedrijfsleven 125/1; nieuwe beperkingen op energieverbruik 125/2; werknemers krijgen bonus 126/3; partijtop belooft uitbreiding voedselaanbod 127/1; geen nieuwe kredieten in 1988 127/1/2
Hongarije: kwestie Hongaarse minderheid leidt tot verslechtering Roemeens-Hongaarse betrekkingen 151/2 e.v.
Israël: officiële bezoeken Shamir en Totu 806/3 e.v.
Justitie: omvangrijke amnestie 128/1/2
Mensenrechten: rapport Amnesty International 128/1
Minderheden: kwestie Hongaarse minderheid leidt tot verslechtering Roemeens-Hongaarse betrekkingen 151/2 e.v.
Oppositie: onlusten in Brasov 125/2; felle protesten tegen regeringsbeleid 125/2; commentaar 125/2 e.v.; nieuwe protestacties 126/2; oppositiegroep RDA opgericht 127/2; prominent partijlid waarschuwt voor politieke crisis 127/2; vlugschriften tegen regime 127/3; arrestatie van opposanten 12713; meer kritiek op Ceausescu 128/1; t P i i o g oal:t 152/3; oproep van e t 263/2; gezamenlijke acties Oosteuropese dissidente–n 263/2 e.v.
Partij: hoge partijfunctionarissen ontslagen 124/3 e.v.; promotie voor Nicu Ceausescu 125/1; nationale partijconferentie 126/3 e.v.
Regering: opeenvolging van regeringswijzigingen 124/2/3; minister van financiën ontslagen 125/1
Sowjet-Unie: Sowjet-leider Michail Gorbatsjow bezoekt Roemenië 152/2/3
Verenigde Naties: VN-functionaris Bota vrijgelaten 153/1; andere „verdwijningen" van VN-diplomaten 153/1/2
Verenigde Staten: Roemenië verliest handelsconcessies Verenigde Staten 153/2/3

RWANDA

Amnestie: gratie voor een derde deel van alle gevangenen 91/3
Boeroendi: bijna 50.000 Boeroendiërs, meest Hoetoes, naar Rwanda uitgeweken 561/1; overleg Buyoya–Habyarimana in Gbadolite (Zaïre) 563/1
Justitie: veroordeling sekteleden 91/3
Regering: reorganisatie kabinet 91/2
Zaïre: overleg–Buyoya–Habyarimana in Gbadolite (Zaïre) 563/1

SÃO TOMÉ EN PRINCIPE

Economie: economisch herstelprogramma in uitvoering genomen 92/1
Europese Gemeenschappen: visserijakkoord 92/1
Regering: reorganisatie kabinet 91/3; benoeming premier 685/1; reorganisatie kabinet 685/1/2; mislukte coup 685/2
Verkiezingen: wijziging kiesstelsel 685/1

SAOEDI-ARABIË

Binnenlandse veiligheid: aanslagen op Saoedische doelen (maart/april 1988) 350/2/3; Wegener belast met leiding anti-terreureenheid 365/3
China: aankoop Chinese raketten 351/2; reacties Israël en Verenigde Staten 351/3
Economie: economische ontwikkeling 1985–1988 363/1; vierde ontwikkelingsplan 363/1; begrotingen 363/2; devaluaties 363/2; belastingplan ingetrokken 363/3 e.v.
Engeland: Tornado-order en andere wapenleveranties 352/1/2; staatsbezoek koning Fahd 352/3
Frankrijk: staatsbezoek koning Fahd 352/3; geen marine-order 352/3
Iran: Saoedi-Arabië verbreekt diplomatieke betrekkingen met Iran na conflict over Haj 348/1/2; aanval op Saoedi-Arabische ambassade in Teheran 350/1/2; Iraans-Saoedische confrontatie (aug. 1987) 350/1; ontwikkelingen sinds de breuk 350/3
Onlusten: bloedbad in Mekka (31-7-'87) 348/2/3; reacties Arabische staten 349/3
Pakistan: vertrek Pakistaanse troepen 365/2/3
Regering: olieminister Yamani ontslagen 364/1; verdere mutaties 364/1/2
Sowjet-Unie: bezoeken minister Nazer en prins Saoed 365/3; Poljakow in Riad 366/2
Staatshoofd: nieuwe titel koning Fahd 348/2
Verenigde Staten: bezoek Shultz 111/1; bilaterale betrekkingen 350/3; problemen over Amerikaanse wapenleveranties 350/3 e.v.; geschil over Chinese raketten 351/2; terugroeping Amerikaanse ambassadeur uit Saoedi-Arabië 351/3; bezoek Murphy 733/3; bezoek Shultz (april) 735/2/3

SENEGAL

Economie: herschikking schulden 159/1; IMF-kredieten 159/1/2
Justitie: proces Casamance-separatisten 158/1
Noodtoestand: uitgeroepen na onlusten 1601213
Onderwijs: staking aan universiteit van Dakar 158/3
Parlement: nieuwe parlementsvoorzitter 157/3
Politie: politiekorps ontbonden 159/1
Politieke partijen:
— PDS: congres PDS 158/1; aanklacht tegen partijleider Wade 158/1/2
Regering: nieuwe staatssecretarissen 157/3 e.v.; minister van binnenlandse zaken ontslagen 159/1
Verkiezingen: presidents- en parlementsverkiezingen 157/3; verkiezingscampagne 159/3 e.v.; incidenten 160/2/3; verkiezingsuitslagen 160/3

SEYCHELLEN

Politieke partijen:
— SPPF: congres (dec. 1987), nieuw Centraal Comité 192/1
Regering: berichten over verijdeld komplot 192/1/2; reorganisatie kabinet 192/3
Sowjet-Unie: berichten over militaire aanwezigheid SU 192/3
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 192/1

SIERRA LEONE

Economie: economische noodtoestand afgekondigd 93/1; voorafgaande ontwikkeling 93/1; instelling en reorganisatie GGDO 93/2; nieuwe IMF-kredieten 93/2; herschikking schuld 93/2/3; begroting 1986-'87 93/3
Guinee: non-agressiepact 571/3
Justitie: zestien doodvonnissen 93/1
Liberia: non-agressiepact 571/3
Oppositie: studentenprotesten 93/3
Regering: nieuwe ministers 92/2; couppoging verijdeld 92/3; vice-premier Minah ontslagen 92/3; wijzigingen in kabinet 92/3 e.v.
Verkiezingen: vervroegde parlementsverkiezingen (mei 1986) 92/1/2; onlusten 92/2/3

SINGAPORE

Justitie: veroordeling Jeyaretnam 577/3
Oppositie: arrestaties wegens „marxistische samenzwering" 579/1; Vincent Cheng in detentie 579/2; overigen vrijgelaten 579/2/3; verklaring negen ex-gedetineerden 580/1; acht opnieuw gearresteerd 580/1; arrestatie en vrijlating Seow 580/1/2; verdere ontwikkelingen 580/2
Parlement: diskwalificatie Jeyaretnam 577/3 e.v
ers: maatregelen tegen buitenlandse pers (dec. 19851–juni 1987) 578/1 e.v.; verdere maatregelen tegen de pers 579/3 e.v.
Regering: zelfdoding minister 578/3; reorganisatie kabinet 578/3 e.v.
Rooms-katholieke kerk: relatie met „marxistische samenzweerders" 579/2; verklaringen aartsbisschop Gregory Yong Soon Nghean 579/2/3
UNESCO: vertrek uit UNESCO 342/3
Verenigde Staten: uitwijzing Amerikaanse diplomaat Hendrickson wegens beweerde „inmenging" inzake Singapore 580/2; tegenmaatregelen VS 580/2
Verkiezingen: één zetel voor oppositie bij parlementsverkiezingen 577/1 e.v.; verkiezingscampagne 580/3

SQLOMQN EILANDEN

Regering: Alebua premier 606/2; nieuw kabinet 606/2/3

SOWJET-UNIE

ALGEMEEN

Militaire zaken: Opperste Sowjet keurt INF-verdrag goed 357/1; Gorbatsjow voor AV van de VN: reductie Sowjet-strijdkrachten 785/1; eerste reacties 785/2 e.v.; Sowjet-stafchef Achromejew afgetreden 786/2/3

POLITIEK (Binnenlandse)

Baltische Staten: zie onder Republieken: Estland, Letland en Litouwen.
KGB: Kroetsjkow nieuwe KGB-chef 658/1.
Media: rede Gorbatsjow tot vertegenwoordigers massamedia 660/1 e.v.
iti etnische onlusten in u 209/1 e.v.: dissident i: vrijlating i duitse arrestanten 379/1
Parlement: presidium Opperste Sowjet wijst verzoek om hereniging Nagorno-Karabach met Armenië af 212/1/2; Opperste Sowjet kiest Gorbatsjow tot president 658/1
Partij: partijtop beraadt zich over situatie in Transkaukasus 211/3; Politburo wil versnelde economische ontwikkeling in Karabach 212/2; 19de partijconferentie (28-6/17-7-'88) gewijd aan politieke hervormingen 513/1 e.v.; achtergronden 513/1/2; Jeltsin vraagt politieke rehabilitatie 513/3; conferentie akkoord met hervormingsplannen 516/1; slotrede Gorbatsjow 516/1/2; resoluties vertraagd gepubliceerd 516/1/2; Centraal Comité stelt tijdschema op voor politieke hervormingen 518/1 e.v.; spoedzitting Centraal Comité (30-9-1988) 657/1; wijzigingen in partijtop 657/1/2; reorganisatie uitvoerend apparaat 657/3 e.v.; samenstelling Politburo en secretariaat van de partij 658/3
President: Opperste Sowjet kiest Gorbatsjow tot president 658/1; terugblik op carrière Gromyko 658/3 e.v.
Republieken:
— Armenië: zie onder Transkaukasus
— Azerbajdzjan: zie onder Transkaukasus
— Estland: Estland streeft naar grotere zelfstandigheid 769/1 e.v.; oprichting Volksfront 771/1; Esten uiten bezwaren tegen nieuwe Sowjet-grondwet 771/2; Estland stemt voor grotere soevereiniteit 771/3; Toome nieuwe premier 772/1; concessies aan Baltische republieken 773/2/3; kritiek Gorbatsjow op Estland 773/3 e.v.; Balten stemmen tegen wijziging grondwet 774/1
— Letland: president en partijleider vervangen 772/1; oprichting Volksfront 772/1/2; Letland wijst grondwetswijzigingen af 773/2; concessies aan Baltische republieken 773/2/3; Balten stemmen tegen wijziging grondwet 774/1
— Litouwen: nieuwe partijleider 772/2; oprichting hervormingsbeweging Sajudis 772/2 e.v.; Litouwen tegen wijzigingen Sowjet-

grondwet 773/1; Litouws officiële taal 773/2; concessies aan Baltische republieken 773/2/3; Balten stemmen tegen wijziging grondwet 774/1
— RSFSR: Wlasow benoemd tot premier Russische Republiek 658/2; rondreis Gorbatsjow door Krasnojarsk 659/3 e.v.
Staat: voorstellen tot ingrijpende wijzigingen staatsstructuur 514/1 e.v.; Krjoetsjkow nieuwe KGB-chef 65811
Transkaukasus: etnische'onlusten in Armenië en Azerbajdzjan 209/1; partijleider Nagorno-Karabach ontslagen 209/1; achtergronden van het conflict 209/2 e.v.; Gorbatsjow vraagt kalmte 210/2; Armeniërs schorten acties op 210/3; twee doden in Azerbajdzjan 210/3; doden bij pogroms tegen Armeniërs in Soemgait 210/3; Armeniërs demonstreren in Moskou 211/2; partijtop beraadt zich over situatie in Transkaukasus 211/3; burgemeester en partijleider Soemgait ontslagen 211/3; Sowjet-berichtgeving veroorzaakt nieuwe demonstraties in Armenië 212/1; presidium Opperste Sowjet wijst verzoek om hereniging af 212/1/2; Politburo wil versnelde economische ontwikkeling in Karabach 212/2; comité Karabach verboden 212/2/3; legerversterkingen naar Jerewan 212; arrestaties van activisten 212/3; „stil" protest in Jerewan 213/1; stakingen in Karabach 213/1; uitgaansverbod in Soemgait opgeheven 213/1

POLITIEK (Buitenlandse)

Afghanistan: akkoord inzake Afghanistan ondertekend 257/1
Angola: tripartite beraadslagingen in Moskou 266/3; overleg Crocker–Wasew over Zuidelijk Afrika 266/3; overleg Crocker–Wasew (maart 1986) 268/1; Dos Santos in Moskou 268/1; Zuid-Afrika stelt directe dialoog met Sowjet-Unie voor 28611; door Moskou verworpen 286/1/2
Duitsland (Bondsrepubliek): Beierse minister-president Franz-Josef Strauss bezoekt Moskou 218/2; onderhoud met Gorbatsjow 218/2/3; Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze in Bonn 218/3 e.v.; Kohl eerst naar Moskou 219/3; bezoek bondskanselier Helmut Kohl aan Moskou 777/1; voorbereidend bezoek minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher 777/1; eerste onderhoud Kohl–Gorbatsjow 777/1/2; Duitse vraagstuk 777/2; kwestie-Berlijn 777/2/3; minister Scholz in militaire academie 778/1; onderhoud Kohl met Sacharow 778/1; overeenkomsten en contracten 778/1 e.v.; Kohl: SU laat politieke gevangenen vrij 779/1/2; commentaar 779/2/3
Egypte: bezoek Worontsow 111/3
Hongarije: Gorbatsjow feliciteert nieuwe partijleider Grosz 340/1
Israël: onderhoud Peres–Sjewardnadze in New York 110/2; onderlinge contacten na augustus 1986 804/3 e.v.; consulaire delegatie SU in Israël (juli 1987) 805/2/3; Israëlische consulaire delegatie in Moskou (juli 1988) 806/1
Joego-Slavië: Sowjet-leider Michail Gorbatsjow bezoekt Joego-Slavië 323/1 e.v.
Jordanië: bezoek Worontsow 111/3
Liberia: herstel betrekkingen 571/3
Madagascar: bezoeken Ratsiraka 704/3
Mali: Traore in de Sowjet-Unie 624/1
Oostenrijk: Sowjet-premier Ryzjkow in Wenen 103/1
PLO: Arafat in Moskou 736/1; Gorbatsjow voor wederzijdse erkenning van Israël en PLO 736/2
Polen: Sowjet-leider Gorbatsjow bezoekt Polen 766/3 e.v.; Russisch herdenkingsmonument in Katyn 767/3
Portugal: Portugese president Soares naar de Sowjet-Unie (22–25 november 1987) 653/2
Roemenië: Sowjet-leider Michail Gorbatsiow bezoekt Roemenië
Saoedi-Arabië: bezoeken minister Nazer en prins Saoed 365/3; Poljakow in Riad 366/2
Seychellen: berichten over militaire aanwezigheid SU 192/3
Syrië: bezoek Worontsow 111/3
Tsjechoslowakije: Michail Gorbatsjow bezoekt Tsjechoslowakije 181/1/2; politieke leiders van 1968 schrijven Gorbatsjow 181/2/3; open brief van Charta '77 aan Gorbatsjow 181/3
Verenigde Naties: Gorbatsjow voor Algemene Vergadering VN: reductie Sowjet-strijdkrachten 785/1/2; eerste reacties 785/2 e.v.; analyse van Gorbatsjows besluit 786/3 e.v.; informele top van Gorbatsjow t F ı en Bush 787/1 e.v.; enkele andere onderwerpen uit Gorbatsjows rede 788/1/2
Verenigde Staten: overleg Crocker–Wasewover Zuidelijk Afrika (mei 1985) 266/3; overleg Crocker–Wasew (maart 1986) 288/1; overleg Crocker–Adamisjin 269/3; ontmoeting Crocker–Adamisjin 287/1: Ronald Reagan in Moskou 353/1 e.v.; problemen over interpretatie INF-verdragen 354/2/3; plenair debat in Senaat VS over goedkeuring INF-verdrag uitgesteld 354/3 e.v.; ministers Shultz en Sjewardnadze bereiken oplossing voor gerezen problemen 355/3 e.v.; positieve reacties in Senaat 356/1/2; goedkeuring Senaat voor INF-verdrag 356/3; goedkeuring door Opperste Sowjet 357/1; president Reagan bezoekt Helsinki 357/1; toespraak over mensenrechten in de SU 357/1/2; verloop bezoek Reagan aan Moskou 357/2 e.v.; eerste gesprek met Gorbatsjow „tumultueus" 357/2; gesprek Reagan met dissidenten 358/1/2; lichte vooruitgang bij wapenoverleg 358/2/3; ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenen akkoorden 358/3; toespraak Reagan aan universiteit van Moskou 358/3 e.v.; lunch met vertegenwoordigers cultureel leven J 359/: t i in ambassade VS 359/2; uitwisseling ratificatiedocumenten INF-verdrag 359/2; persconferentie Gorbatsjow en Reagan 359/2 e.v.; slotverklaring 360/2 e.v.; vertrek delegatie VS uit Moskou 361/1; president Reagan naar Londen 361/1/2; minister Shultz naar Brussel 361/1/2; Gorbatsjow over mensenrechten in Sowjet-Unie 361/3; informele top van Gorbatsjow met Reagan en Bush 787/1 e.v.; Gorbatsjow voortijdig naar huis i.v.m. aardbeving in Armenië 788/2; persconferentie president Reagan 788/2/3; commentaar 788/3 e.v.
Zuid-Afrika: Zuid-Afrika stelt directe dialoog met Sowjet-Unie voor 286/1; door Moskou verworpen 286/1/2

SPANJE

Algemeen: parlementsverkiezingen (10-6-1987) 793/1 e.v.
Andalusië: volledige uitslag van de verkiezingen voor het parlement van Andalusië (22-6-1986) 780/1; aftreden secretaris-generaal PA (28-6-1986) 780/1
Baskenland: verkiezingen voor het Baskische parlement (30-11-1986) 784/1/2; Ardanza opnieuw premier 784/2
Castilië–Leon: nieuwe premier 782/1
Catalonië: verkiezingen voor het Catalaanse parlement (29-5-1988) 795/1
Ecuador: Spaanse premier Gonzalez in Ecuador (9/10-11-'86) 157/2
Engeland: akkoord Spanje–Groot-Brittannië over luchthaven Gibraltar maakt weg vrij voor liberalisatie luchtvaart in EG 171/3 e.v.
Europese Parlement: verkiezingen (10-6-1987) 793/3 e.v.
Galicië: parti politieke ontwikkelingen in Galicië (tweede helft 1986) 781/2; val en herstel van de regering in Galicië (okt/nov. 1986) 781/3: verkiezingen voor het Galicische parlement (24 november 1985) 782/1; nieuwe regering onder Gonzalez Laxe (23-9-1987) 794/3
Italië: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3
Jordanië: bezoek koning Hoessein 733/2
NAVO: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3
Parlement:
— Congres van Afgevaardigden: zetelverdeling na de parlementsverkiezingen van 22-6-1986 779/3; Pons nieuwe voorzitter (15-7-1986) 780/1
— Senaat: De Carvajal als voorzitter herkozen (15-7-1986) 780/2
Politieke partijen:
— AP: ontwikkelingen binnen de Volksalliantie 782/2; Fraga treedt af als partij-president (2-12-1986) 783/1; Hernandez opvolger (7-2-1987) 783/1/2
- CDS: tweede congres (september 1986) 781/2
— CP: uiteenvallen Volkscoalitie 781/1
— EA: oprichting Eusko Alkartasuna (september 1986) 783/3
— FN: oprichting Nationaal Front door Blas Pinar (25-10-1986) 782/1; eerste partijcongres (voorjaar 1987) 782/1
— GU: oprichting Galicia Unida (november 1986) 781/3
— PA: vertrek secretaris-generaal van de Andalusische Partij Urunuela 780/1
— PCE: 12de congres PCE (19/21 februari 1988) 795/2; Anguita volgt Iglesias op als partijleider 795/2
— PDP: Democratische Volkspartij trekt zich terug uit de CP (juli 1986) 781/1; vertrek Alzaga als partijpresident (21-5-1987) 784/3; Javier Ruperez opvolger 784/3; PDP verandert naam in Christen-Democratische Partij 795/3
— PL: nieuwe secretaris-generaal (26-11-1986) 781/2; Liberalen vormen eigen groepering in het Congres van Afgevaardigden (19-1-1987) 781/2
— PNG: oprichting Partido Nacionalista Galego 781/3
— PNV: crisis binnen de Nationalistische Baskische Partij 783/2 e.v.
— PSOE: 31ste congres Socialistische Arbeiderspartij (22/24 januari 1988) 795/1/2
— PTE-UC: oprichting Partido de los Trabajadores de España-Unidad Comunista 784/2; Carrillo gekozen tot president (8-2-1987) 7841.1
Regering: vorming en samenstelling nieuwe regering-Gonzalez (juli 1986) 780/2/3; kabinetswijziging (8-7-1988) 795/3 e.v.
Verenigde Staten: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3
Verkiezingen: verkiezingen voor het Europese Parlement, regionale pa t en gemeenteraden (10-6-1987) 794/1 e.v.

SURINAME

Brazilië: meer hulp voor Suriname 68/3
Militaire zaken: decreten die de regeringsmacht van het Militaire Gezag regelden, ongedaan gemaakt (19-1-'88) 65/1; Nationale Leger kiest nieuw Militair Gezag (4-12-'87) 65/2
President: Shankar beëdigd als president (25-1-'88) 65/1
Regering: samenstelling nieuw kabinet o.l.v. Arron (26-1-'88) 67/1
Venezuela: meer hulp voor Suriname 68/3
Verenigde Staten: VS hervatten hulp aan Suriname 68/2
Verkiezingen: uitslag parlementsverkiezingen van 25-11-'87 65/1; Nationale Leger kiest nieuw Militair Gezag (4-12-'87) 65/2

SYRIË

Duitsland (Bondsrepubliek): veroordeling Hasi en Salameh 368/1; Westduitse sancties tegen Syrië 368/2; Syrische tegenmaatregelen 36812
Economie: sanering anti-corruptiecampagne 366/3; problemen 366/3
Engeland: opwaardering diplomatieke vertegenwoordiging 368/2
Europese Gemeenschap: nasleep Hindawi-affaire 367/2; EG-sancties 367/3; herstel contacten op hoog niveau (13-7-'87) 368/3
Iran: minister Chareh in Teheran 109/3
Jordanië: koning Hoessein in Damascus 109/3;

minister Rifai en koning Hoessein in Damascus 110/2; overleg Hoessein–Assad in Latakia 110/2; bezoek premier Rifai 734/1
Libanon: president Gemayel in Damascus (2x) 427/3 e.v.; geen formele goedkeuring vredesakkoord 42713 e.v.; Syrische troepen in kVest-Beiroet 431/3; Libanese moslem-leiders vragen interventie Syrië 509/1; Syrische troepen in West-Beiroet (22-2-37) 509/2; optreden tegen Hezbollah 509/3; sluiting alle militiekantoren 509/2; Libanees-Syrisch overleg over politieke hervormingen 510/1; hervatting politiek overleg 512/1
Regering: nieuwe regering onder Al-Zohbi 367/1/2
Sowjet-Linie: bezoek Worontsow 111/3
Turkije: betrokkenheid Syrië bij Koerdische infiltratie in Turkije 195/2
Verenigde Staten: nasleep Hindawi-affaire 367/2; sancties Reagan (14-11-'86) 367/3 e.v.; herstel contacten VS–Syrië 368/3; Walters in Damascus 368/3; terugkeer ambassadeur Eagleton in Damascus 368/3; bezoeken Murphy aan Damascus 626/3; nieuw bezoek Murphy 629/1; Syrische-Amerikaanse compromis-kandidaat voor presidentschap Libanon 629/1; bezoek Murphy 733/3; bezoeken Shultz (februari/maart) 734/1; (april) 735/2/3; (juni) 736/3

TAIWAN

China: reactie op congres Kwomintang 467/3
Politieke partijen:
— Kwomintang: 13de congres 465/1; openingsrede Lee Teng-bui 465/2/3; Lee Teng-hui gekozen tot partijvoorzitter 466/1; optreden mw. Chiang 466/2; verkiezing Centrale Comité 466/2; beleidsbeslissingen 466/3 e.v.; benoeming Centrale Staande Comité 467/1
President: Chiang Ching-Kuo overleden 49/1/2/3; Lee Teng-Hui als president beëdigd 49/1
Regering: wijziging kabinet 467/2/3

TEKSTEN

België: samenvatting regeerakkoord Martens VIII 308/3 e.v.

TOGO

Israël: herstel diplomatieke betrekkingen 808/1

TONGA

Regering: samenstelling kabinet 814/3
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 814/1

TRANSKEI

Algemeen: politieke ontwikkelingen 1976-'86 5/1/2
Ciskei: geschil Transkei–Ciskei 5/3 e.v.; ondertekening veiligheidspact 6/3
Grondwet: amendement tegen Kaiser Matanzima 6/3 e.v.
President: Kaiser Matanzima opvolger Sigcau (febr. 1979) 5/2; Ndamase opvolger Kaiser Matanzima 5/1 (febr. 1986) 5/3
Regering: staatsgreep leger o.l.v. generaal Bantu Holomisa (30-12-'87) 5/1; kabinet van mevr. Sigcau afgezet George Matanzima president (febr. 1979) 5/2; eerste staatsgreep Holomisa (24-9-'87) 7/1; George Matanzima als premier vervangen door Stella Sigcau 7/1/2
Strijdkrachten: muiterij in leger Transkei 6/2; uitwijzing blanke militaire adviseurs 6/2/3
Verkiezingen: parlementsverkiezingen (september 1981 en september 1986) 5/3
Zuid-Afrika: ondertekening veiligheidspact 6/3

TRINIDAD & TOBAGO

Canada: overeenkomst getekend (4-9-'86) 255/3
Corruptie: anti-corruptiewet getekend (maart 1987) 255/1
Drugs: rapport over drugsmisbruik vrijgegeven (3-2-37) 254/1; maatregelen regering 255/1
Duitse Democratische Republiek: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt (16-10-'87) 255/3
Economie: economische situatie 254/1/2
Grondwet: benoeming van commissie tot herziening van de grondwet (mei 1987) 254/1
Korea (Noord): diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 255/3
Korea (Zuid): diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 255/3
Politieke Partijen:
-- PNM benoeming nieuwe leider People's National Movement (8-2-'87) 254/1
President: Hassanali beëdigd als nieuwe president (19-3-'87) 254/1
Regering: samenstelling kabinet-Robinson (eind 1986) 253/3 e.v.; wijzigingen binnen het kabinet 254/1/2; samenstelling kabinet (febr. 1988) 254/3
Venezuela: akkoorden ondertekend tijdens bezoek Venezolaanse president Lusinchi (12/14-9-'86) 255/3

TSJECHOSLOWAKIJE

Algemeen: herdenking Tomas Masaryk 184/1; herdenking Praagse lente 185/3; Alexander Dubcek in het nieuws 185/3; voormalige leiders roepen op tot hervormingen 186/1; Dubcek betuigt steun aan beleid Gorbatsjow 186/1/2
Corruptie: omvangrijk corruptieschandaal 183/2/3
Economie: hervormingen komen moeizaam op gang 182/1/2
Hongarije: omstreden Donau-project wordt aangepast 261/3 e.v.
Israël: onderlinge contacten 806/2
Nederland: bezoek minister Van den Broek aan Tsjechoslowakije 330/2 e.v.
Oppositie: open brief van Charta '77 aan Gorbatsjow 181/3 e.v.; ontwikkelingen rondom Charta '77 183/3; Charta publiceert rapport over toestand in gevangenissen 183/3; herdenking Tomas Masaryk 184/1; manifestatie t.g.v. Dag van de Rechten van de Mens 184/1/2; woordvoerders Charta voor 1988 184/2/3; politie verhindert forumdiscussie 184/2/3; leiders Jazz-Sectie veroordeeld 184/3; Jazz-Sectie wil legale status 185/2; petitie voor meer vrijheid in de kunst 185/3; oproep van Boedapest 263/2; gezamenlijke acties Oosteuropese dissidenten 263/2 e.v.; dissidenten eisen vrijlating Oostduitse arrestanten 379/1
Partij: Milos Jakes volgt Husak op als partijleider 153/3 e.v.; mutaties binnen de partij 155/1
Sowjet-Unie: Michail Gorbatsjow bezoekt Tsjechoslowakije 181/1; politieke leiders van 1968 schrijven Gorbatsjow 181/2/3; open brief van Charta '77 aan Gorbatsjow 181/3; Gorbatsjow bedankt Tsiechoslowaken 182/1
Staat: Jakes voorzitter Nationale Front 181/1

TUNESIË

Algerije: Sfar in Algiers 386/3; Chadli in Tunesië 389/1; Ben Ali in Algiers 389/2
Libië: breuk Tunesië–Libië 385/1/2; Algerije steunt Tunesië (sept. 1985) 385/2; ontwikkelingen tot herstel diplomatieke betrekkingen van Tunesië met Libië 388/2/3; Kadhafi in Tunis 389/1; Baccouche in Tripoli 389/3; Kadhafi in Tunesië 390/1/2
Marokko: Laraki in Tunis 389/1; Baccouche in Rabat 389/3
Mauretanië: Mauretaanse president in Tunis en Marokko 390/2

TURKIJE

Egypte: bezoek Mubarak 733/1
Irak: Iraaks-Turkse militaire samenwerking 194/1; Turkse luchtaanvallen op Koerdische doelen in Noord-Irak 194/1/2; protest Iran 194/2/3; nieuwe Turkse luchtaanval op Noord-Irak 195/1

VANUATU

Australië: interventie Australië na rellen in Port Vila 607/2; geschil met Australië over positie Libië in Pacific (april–mei 1987) 607/3 e.v.
Frankrijk: Franse ambassadeur uitgewezen 608/3; gevolgen 608/3
Grondbezit,: conflict over grondrechten 607/2; rellen in Port Vila 607/2; interventie Australië 607/2
Parlement: premier Lini ontslaat parlementslei 607/3; uitstoting vijf parlementsleder door hof van beroep ongrondwettig verklaard 801/2; parlement door president Sokomanu ontbonden 801/3
Politieke partijen:
— MPP: opgericht door Sope 801/1
— VP: speciaal congres 607/1; Walter Lini als partijleider herkozen 607/1; kandidatuur Barak Sope verworpen 607/1
President: Sokomanu ontbindt parlement en beëdigt interumregering 801/3; president onder huisarrest 801/3; hooggerechtshof noemt optreden president illegaal 801/3
Regering: nieuw kabinet 607/1/2; ontslag minister Sope 607/3; president Sokomanu beëdigt interimregering met Sopa als premier 801/3; regering–Lini blijft aan 801/3
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 606/3; VP behoudt meerderheid 606/3; tussentijdse verkiezing voor 18 vacante parlementszetels door oppositie geboycot 801/2

VATICAAN

Liechtenstein: bezoek paus Johannes Paulus II (8-9-'85) 542/2; herstel diplomatieke betrekkingen aangekondigd 542/2
Oostenrijk: officieel bezoek Waldheim aan het Vaticaan (25-6-'87) 102/2/3

VENEZUELA

Ecuador: handelsovereenkomst met Venezuela (18-11-'85) 157/2
Haïti: Venezuela schort hulp aan Haïti op (juni 1988) 612/1
Panama: reactie op afzetten president Delvalle 238/1/2
Politieke partijen:
— AD: Accion Democratica kiest Carlos Andres Perez Rodriguez tot kandidaat voor de in 1988 te houden presidentsverkiezingen 206/3
— Copei: Sociaal-Christelijke Partij wijst Eduardo Femandez aan als presidentskandidaat 207/1/2
Regering: samenstelling regering-Lusinchi (2-2-'84) 205/3; wijzigingen (1984–1988) 205/3
Suriname: meer hulp voor Suriname 68/3
Trinidad & Tobago: akkoorden ondertekend tijdens bezoek Venezolaanse president Lusinchi (12/14-9-'86) 255/3
Verkiezingen: kandidaten voor de presidentsverkiezingen van eind 1988 206/3 e.v.

VERENIGDE STATEN

ALGEMEEN

Algemeen: volksstemmingen over allerhande kwesties (8-11-1988) 724/1 e.v.
Justitie: speciale raadsman gaat activiteiten minister van justitie Meese onderzoeken 39/3; Reagans vroegere plaatsvervangende stafchef Deaver schuldig bevonden aan meineed (16-12-'87) 40/1; vrijspraak voor oud-minister van arbeid Donovan (25-5-'87) 42/2/3; rechter Powell verlaat Hooggerechtshof 44/1; president Reagan benoemt conservatieve rechter Bork tot opvolger (1-7-'87) 44/2; benoeming Bork door Senaat afgewezen (23-10-'87) 44/2/3; Reagan draagt Ginsburg voor als nieuwe kandidaat (29-10-'87) 44/2; Ginsburg trekt kandidatuur voor Hooggerechtshof in (7-11-1907) 45/1; benoeming Kennedy (11-11-'87) 45/1; uitlevering van de van oorlogsmisdaden be-

schuldigde Demjanjuk aan Israël (28-2-1986) 694/2; Senaat akkoord met Kennedy als opperrechter (3-2-1988) 697/2
Militaire zaken: directeur Bureau voor Wapenbeheersing en Ontwapening (ACDA) Adelman opgevolgd door Burns 41/3; plenair debat in Senaat over INF-verdrag uitgesteld i.v.m. interpretatieproblemen met SU 354/3 e.v.; Amerikaanse senaat keurt INF-verdrag goed na onderhoud Shultz Sjewardnadze 356/1/2; vergelijking Stark-Vincennes 437/2/3; gen. Abrahamson kondigt vertrek als directeur SDI aan (27-9-1988) 700/2; gen. Monahan zal hem opvolgen 700/2

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Bankwezen: beëdigin Greenspan tot voorzitter Fed (11-8-'87) 4183 e.v.
Economie: Ruder voorzitter Securities and Exchange Commission (SEC) 40/1/2; Beryl Sprinkel trekt zijn ontslag als voorzitter van de Raad van Economische Adviseurs in 42/1

OVERZEESE GEBIEDEN

Micronesië: akkoorden i.z. vrije associatie voor Marshall-eilanden en FSM van kracht 604/3; Hooggerechtshof Palau blokkeert akkoord met VS 605/3; zie verder onder PALAU 605/1 e.v.

POLITIEK (Binnenlandse)

Congres:
— Huis van Afgevaardigden: voorlopige zetelverdeling na de verkiezingen van 8 november 1988 723/2/3
— Senaat: zetelverdeling na de verkiezingen voor 33 Senaatsleden (november 1988) 722/3 e.v.
Gouverneurs: verkiezingen voor 12 gouverneursposten (8-11-1988) 723/3 e.v.
Kerk en staat: dominee Falwell trekt zich terug uit de politiek (3-11-'87) 45/2
Politieke partijen:
— Democraten: gouverneur Dukakis kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap 172/1; Senator Simon in de race voor het presidentschap 172/2; president s laat Gary Hart opspraak 172/2/3; Senator Biden trekt zich terug als presidentskandidaat na in opspraak te zi'n geraakt 173/3 e.v.; Senator Gore kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap 174/2; Senator Nunn doet geen gooi naar het presidentschap 174/3; geen presidentskandidatuur voor Afgevaardigde Pat Schroeder 175/2/3; Babbitt zet punt achter zijn verkiezingscampagne 176/3; Hart trekt zich voor de tweede keer terug uit de strijd om het Amerikaanse presidentschap (11-3-1988) 679/2; Gephardt zet streep onder zijn kandidatuur voor het Witte Huis 679/3; Democraat Simon schort campagne voor de presidentsverkiezingen op (7-4-1988) 679/3 e.v.; Gore zet punt achter verkiezingscampagne 680/1; Burgmeester Koch van New York vóór Gore en tegen Jackson 680/2; toespraak Dukakis voor de Atlantic Council over het buitenlandse beleid (14-6-1988) 681/1; Dukakis kiest Senator Bentsen als ,,running mate'' (12-7-1988) 681/2; biografie Bentsen 681/3; reactie Jackson 681/2/3; Democratische conventie in Atlanta (18–21 juli 1988) 682/1; geruchten over de gezondheidstoestand van Dukakis 683/1; campagne Dukakis 694/3 e.v.; aanvallen Republikeinen op Dukakis 695/1 e.v.
— Partij van de Consument: Eugene McCarthy onafhankelijke kandidaat voor het Witte Huis 680/3
— Republikeinen: kandidatuur van Afgevaardigde Kemp voor het Amerikaanse presidentschap 172/2; oud-Senator Laxalt staakt de strijd 172/2/3; kandidaat Robertson in opspraak 174/3; vice-president Bush kandidaat voor het Witte Huis 175/3; kandidatuur leider Senaat Dole 176/1/2; Haig geeft strijd om presidentschap op 176/3; Du Pont beëindigt verkiezingscampagne 176/3; Kemp trekt zich terug uit race om Witte Huis 176/3; Dole ziet af van kandidatuur (29-3-1988) 679/3; Robertson staakt strijd om presidentschap (11-5-1986) 680/1; Reagan steunt Bush 680/3; Republikeinse Conventie in New Orleans 683/2 e.v.; Bush kiest Quayle als ,,running mate'' (16-8-1988) 684/1; biografie Quayle 684/1; Quayle in opspraak wegens militair verleden 693/2; uitspraken van de senator over de ,,perestrojka'' van Gorbatsjow 693/3; Quayle dankzij programma minderheden op universiteit 693/3 e.v.; vertrek van acht medewerkers van Bush (september 1988) 694/2
President: vice-president Bush gekozen tot president VS (8-11-1988) 721/1 e.v.; biografie Bush 721/1; reacties op de verkiezing van Bush 724/3 e.v.
Regering: speciale raadsman gaat activiteiten minister van justitie Meese onderzoeken (mei 1987) 39/3; Witte Huis krijgt nieuwe man voor communicatie 39/3; Sessions hoofd FBI 40/2; minister van handel Baldrige overleden (25-7-'87) 40/3; Verity opvolger (19-10-'87) 41/1/2; directeur Bureau voor Wapenbeheersing en Ontwapening (ACDA) Adelman opgevolgd door Burns 41/3; vertrek minister van verkeer Dole (1-10-'87) 42/1; minister van arbeid Brock opgevolgd door Ann McLaughlin (17-12-'87) 42/2/3; Weinberger stapt op als minister van defensie 42/3; Carlucci opvolger 42/3; Powell hoofd Nationale Veiligheidsraad (NSC) 42/3; Negroponte plaatsvervangend hoofd 43/3; derde man Pentagon, Ikle, kondigt ontslag aan (16-1-1988) 697/2/3; onderminister voor de marine Webb vertrekt uit protest tegen bezuinigingen (22-2-1988) 697/3; Ball benoemd tot opvolger (23-2-1988) 698/1; NSA-directeur Odom kondigt aftreden aan per 1 augustus 1988 698/1; verwikkelingen rond minister van justitie Meese 698/1; Meese treedt af 699/1; Thornburgh opvolger 699/1/2; rapport McKay over functioneren Meese 699/1 e.v.; stafchef van het Witte Huis Howard Baker opgevolgd door Duberstein (1-7-1988) 699/3; vertrek staflid Griscom (14-6-1988) 699/3; minister van financiën James Baker vervangen door Nicholas Brady (5-8-1988) 699/3 e.v.; Cavazos nieuwe minister van onderwijs (20-9-1988) 700/1; Wright volgt Miller op als directeur van het Bureau voor Management en Begroting (15-10-1988) 700/2; Reagan vraagt leden kabinet af te treden (10-11-1988) 721/2; toekomstig president Bush draagt James Baker voor als minister van buitenlandse zaken (9-11-1988) 725/1
Vakbeweging: AFL-CIO steunt Democratische presidentskandidaat Dukakis (24-8-1988) 694/1
Verkiezingen: Democratische gouverneur Dukakis kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap 172/1; Democratische Senator Simon in de race voor het presidentschap 172/2; Democratische presidentskandidaat Gary Hart in opspraak 172/2/3; Democratische Senator Biden trekt zich terug als presidentskandidaat na in opspraak te zijn geraakt 173/3 e.v.; Democratische Senator Gore kandidaat voor het Amerikaanse presidentschap 174/2; Democratische Senator Nunn doet geen gooi naar het presidentschap 174/3; geen presidentskandidatuur voor Democratische Afgevaardigde Pat Schroeder 175/2/3; Democraat Babbitt zet punt achter zijn verkiezingscampagne 176/3; kandidatuur van de Republikeinse Afgevaardigde Kemp voor het Amerikaanse presidentschap 172/2; Republikeins oud-Senator Laxalt staakt de strijd 172/2/3; Republikeinse kandidaat Robertson in opspraak 174/3; Republikeinse vice-president Bush kandidaat voor het Witte Huis 175/3; kandidatuur Republikeinse leider Senaat Dole 176/1/2; Haig geeft strijd om presidentschap op 176/3; Du Pont beëindigt verkiezingscampagne 176/3; Republikein Kemp trekt zich terug uit race om Witte Huis 176/3; Hart trekt zich voor de tweede keer terug uit de strijd om het Amerikaanse presidentschap (11-3-1988) 679/1; Democraat Gephardt zet streep onder zijn kandidatuur voor het Witte Huis (28-3-1988) 679/3; Republikein Dole ziet af van kandidatuur (29-3-1988) 679/3; Democraat Simon schort campagne voor de presidentsverkiezingen op (7-4-1988) 679/3 e.v.; Robertson staakt strijd om presidentschap (11-5-1988) 680/1; Gore zet punt achter verkiezingscampagne 680/1; burgemeester Koch van New York vóór Gore en tegen Jackson 680/2; Eugene McCarthy onafhankelijke kandidaat voor het Witte Huis 680/3; Reagan steunt Bush 680/3; toespraak Dukakis voor de Atlantic Council over het buitenlandse beleid (14-6-1988) 681/1; Dukakis kiest Senator Bentsen als ,,running mate'' (12-7-1988) 681/2; biografie Bentsen 681/2; reactie Jackson 681/2/3; Democratische conventie in Atlanta (18–21 juli 1988) 682/1 e.v.; geruchten over de gezondheidstoestand van Dukakis 683/1; Republikeinse conventie in New Orleans (15–18 augustus 1988) 683/2 e.v.; Bush kiest Quayle als ,,running mate'' (16-8-1988) 684/1; biografie Quayle 684/1; verschillen in de verkiezingsprogramma's van Democraten en Republikeinen 684/2/3; Quayle in opspraak wegens militair verleden 693/2; uitspraken van de Senator over de ,,perestrojka'' van Gorbatsjow 693/3; Quayle dankzij programma minderheden op universiteit 694/3 e.v.; officieel begin van de verkiezingsstrijd tussen Bush en Dukakis (5-9-1988) 694/1; AFL-CIO steunt Democratische presidentskandidaat Dukakis (24-8-1988) 694/1; Bush vergist zich in datum Japanse aanval bij Pearl Harbor (7-9-1988) 694/1/2; campagne Dukakis 694/3 e.v.; aanvallen Republikeinen op Dukakis 695/1/2; eerste televisiedebat tussen Bush en Dukakis (25-9-1988) 695/1 e.v.; debat tussen Quayle en Bentsen (5-10-1988) 696/1/2; tweede debat tussen Bush en Dukakis (13-10-1988) 696/2 e.v.; verkiezingen voor het presidentschap, het Congres en 12 gouverneursposten (8-11-1988) 721/1 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

Afghanistan: akkoord inzake Afghanistan ondertekend 257/1
Angola: opheffing Clark-amendement door Amerikaans Congres 272/2; Amerikaanse hulp aan UNITA 230/1; Savimbi in VS door Reagan ontvangen 230/2; Amerikaanse bemiddeling tussen Angola en Zuid-Afrika via Crocker en Wisner (mei–nov. 1984) 265/3; overleg over plan-Crocker (maart 1985) 266/2; Angola breekt overleg af 266/3; bilateraal overleg Angola–Verenigde Staten (nov. 1985 en jan. 1986) 267/1/2; Amerikaanse steun aan UNITA 267/2; overleg Wisner en Crocker met R.F. Botha 268/1; Angolese voorwaarden voor dialoog 268/3; ontmoeting Crocker-Rodrigues 269/1; nieuw overleg Crocker 269/3; Crocker in Luanda (sept. 1987) 270/2; berichten over Amerikaanse hulp aan UNITA via Zaïre 283/3 e.v.; Crocker opnieuw in Luanda 284/3; Cubaans-Angolees tijdschema aan VS overhandigd 286/2
Belize: arrestatie in Miami van voormalig minister Belize wegens handel in drugs (8-4-'85) 560/2; veroordeling (19-9-'85) 560/2
Bolivia: Amerikaanse soldaten en helikopters ingezet bij drugsbestrijding 479/3 e.v.
Denemarken: overeenkomst tussen Denemarken en de VS over twee Amerikaanse militaire bases op Groenland (1-10-'86) 27/3
Duitsland (Bondsrepubliek): Bondskanselier Kohl in Washington 146/2; meningsverschil modernisering korte-afstandsraketten toegedekt 146/2/3
Egypte: bezoek Shultz 111/1; bezoek Mubarak 733/1; bezoek Murphy 733/3; bezoeken

Shultz (februari/maart) 734/1; (april) 735/2/3; (juni) 736/3
Engeland: verdrag met Engeland en de Kaaiman eilanden Over het verlenen van wederzijdse wettelijke bijstand (3-7-1986) 768/1
Franknjk: kritiek VS op de Franse houding t.a.v. het terrorisme 398/2; reactie Frankrijk 398/2/3; bezoek Murphy 733/3
Haïti: gen. Regala naar Washington (13-8-'87) 9/2; VS schorten militaire en economische hulp op 14/1/2; VS vragen Haïtiaanse oppositie zich met het oog op de verkiezingen van 17-1-'88 te verenigen rond één kandidaat 73/2; reactie VS op verkiezing Manigat 83/2; kolonel Paul in Miami beschuldigd van betrokkenheid bij drugshandel in de VS 609/3
Iran: Iraanse airbus door Amerikaanse kniiser „Vincennes" neergeschoten 433/1; verklaringen president Reagan en admiraal Crowe 433/1/2; 1 biizonderheden 433/3 e.v.: Amerikaans-Iraanse confrontatie in de Golf (sept. 1987 tot mei 1988) 434/3 e.v.; uitbreiding taak Amerikaanse marine in de Golf 436/2; reactie Rafsanjani 436/3; stationering „Vincennes" 437/1; gevechten 2/3-7-'88 437/2
Israël: missie Hili 110/1; verdeelde reacties Joodse Amerikanen op oproep Peres 111/1; bezoek Shultz 111/1; uitlevering van de van oorlogsmisdaden beschuldigde Demjanjuk aan Israël (28-2-1986) 694/2; proces en veroordeling (16-2-1987 tot 18-2-1988) 694/2; veroordeling (25-4-1988) 694/2; bezoek Murphy 733/3; bezoeken Shultz (februari/maart) 734/1/2; (april) 735/2/3; (juni) 736/3; Shamir in Washington 735/2; Peres in Washington 735/2
Italië: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3
Jordanië: onderhoud Shultz en koning Hoessein in Londen 111/2; bezoek Shultz (februari/maart) 734/1; overleg Shultz en koning Hoessein in Londen 734/1/2
Kenia: Amerikaanse kritiek inzake mensenrechten 704/1
Korea (Zuid): bezoek onderminister Sigur 59/3
Libanon: bezoek Murphy 626/3; nieuw bezoek Murphy 629/1; Syrisch-Amerikaans compromis-kandidaat voor presidentschap Libanon 629/1
NAVO: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3
Oostenrijk: VS plaatsen de persoon Waldheim op watchlist (27-4-'87) 101/2; bondskanselier Vranitzky in de VS (vanaf 19-5-'87) 102/1; Oostenrijkse diplomaten eisen in Washington dat de VS Waldheim van de watchlist halen (16-6-'87) 102/2
Palestijnen: overleg Shultz met PNC-leden 735/3
Panama: Panamese parlement wil dat VS militaire steunpunten bij Panama Kanaal opgeven 236/3; bezoek functionaris Pentagon Armitage aan Panama (eind dec. 1987) 237/1; aanklachten tegen Noriega in de VS 237/1; drie leden Amerikaanse televisieploeg Panama uitgezet 237/2; ontmoeting tussen Amerikaanse onderminister Abrams en president Delvalle (17-2-'88) 237/2; reactie VS op afzetten president Delvalle 238/1/2; toenemende Amerikaanse druk leidt tot liquiditeitscrisis bij Panamese banken 238/3; Panama beschuldigt VS van voorbereiden militaire interventie (8-3-'88) 239/3; Panamese ambassadeur in Washington Sosa weigert plaats te maken voor nieuwe ambassadeur 239/3; Panamese consul-generaal in Los Angeles steunt Delvalle en stapt op 239/3; sancties VS 240/1; Panama gelast lid Amerikaanse ambassade het land te verlaten 240/1; onderhandelingen met de VS over vertrek Noriega mislukt 240/3
Polen: vice-president Bush in Polen 765/3 e.v.; minister Olechowski in VS 766/2
Portugal: Portugal ontevreden over Amerikaane vergoeding voor gebruik luchtmachtbasis op de Azoren 652/3 e.v.; minister van defensie Carlucci in Lissabon (febmari 1988) 65213; Portugese premier naar Washington (24-2-1988) 653/2; akkoord inzake gebruik van de luchtmachtbasis (11-5-1988) 653/2
Roemenië: Roemenië verliest handelsconcessies Verenigde Staten 153/2/3
Saoedi-Arabië: bezoek Shultz 111/1; bilaterale betrekkingen 350/3; problemen over Amerikaanse wapenleveranties 350/3; geschil over Chinese raketten 351/2; terugroeping Amerikaanse ambassadeur uit Saoedi-Arabië 351/3; bezoek Murphy 733/3
Singapore: uitwijzing Amerikaanse diplomaat Hendrickson wegens beweerde „inmenging" inzake Singapore 580/2; tegenmaatregelen VS 580/2
Sowjet-Unie: overleg Crocker-Wasew over Zuidelijk Afrika (mei 1985) 266/3; overleg Crocker-Wasew (maart 1986) 288/1; overleg Crocker-Adamisjin 269/3; ontmoeting Crocker-Adamisjin 287/1; Ronald Reagan in Moskou 353/1 e.v.; problemen over interpretatie INF-verdragen 354/2/3; plenair debat in Senaat VS over goedkeuring INF-verdrag uitgesteld 354/3 e.v.; ministers Shultz en Sjewardnadze bereiken oplossing voor gerezen problemen 355/3 e.v.; positieve reacties in Senaat 356/1/2; goedkeuring Senaat voor INF-verdrag 356/3; goedkeuring door Opperste Sowjet 357/1; president Reagan bezoekt Helsinki 357/1; toespraak over mensenrechten in de SU 357/1/2; verloop bezoek Reagan aan Moskou 357/2 e.v.; eerste gesprek met Gorbatsjow „tumultueus" 357/2; gesprek Reagan met dissidenten 358/1/2; lichte voomitgang bij wapenoverleg 358/2/3; ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenen akkoorden 358/3; toespraak Reagan aan universiteit van Moskou 358/3 e.v.; lunch met vertegenwoordigers cultureel l SU 359/2 t i i ambassade VS 359/2; uitwisseling ratificatiedocumenten INF-verdrag 359/2; persconferentie Gorbatsjowen Reagan 359/2 e.v.; slotverklaring 360/2 e.v.; vertrek delegatie VS uit Moskou 361/1; president Reagan naar Londen 361/1/2; minister Shultz naar Brussel 361/1/2; Gorbatsjow over mensenrechten in Sowjet-Unie 361/3; informele top van Gorbatsjow met Reagan en Bush 787/1 e.v.; Gorbatsjow voortijdig naar huis i.v.m. aardbeving in Armenië 788/2; persconferentie president Reagan 788/2/3; commentaar 788/3 e.v.
Spanje: instemming met verhuizing Amerikaanse F-16 vliegtuigen van Spanje naar Italië 599/3
Suriname: VS hervatten hulp aan Suriname 68/2
Syrië: nasleep Hindawi-affaire 367/2; sancties Reagan (14-11-'86) 367/3 e.v.; herstel contacten VS-Syrië 368/3; Walters in Damascus 368/3; terugkeer ambassadeur Eagleton in Damascus 368/3; bezoek Murphy aan Damascus 626/3; nieuw bezoek Murphy 629/1; Syrische-Amerikaanse compromis-kandidaat door Libanese Christenen verworpen 629/1/2; bezoek Murphy 733/1; bezoek Shultz (februari/maart) 734/1
UNESCO: vertrek uit UNESCO 342/3
Vietnam: akkoord met VS over emigratie ex-gevangenen naar VS 576/1/2; toestemming voor zoekacties naar vermiste Amerikaanse militairen 576/3
Zuid-Afrika: Amerikaanse bemiddeling tussen Angola en Zuid-Afrika via Crocker en Wisner (mei-nov. 1984) 265/3; overleg over plan Crocker (maart 1985) 266/2/3; overleg Wisner en Crocker met R.F. Botha 268/2; Angolese voorwaarden voor dialoog 269/3; ontmoeting Crocker-Botha 286/3

VIETNAM

Cambodja: temgtrekking Vietnamese troepen aangekondigd 574/2/3; 55.000 Vietnamezen gedood in Cambodja 574/3
Regering: premier Pham Hungoverleden 575/2; Do Muoi tot opvolger gekozen 575/2/3
Verenigde Staten: akkoord met VS over emigratie ex-gevangenen naar VS 576/1/2; toestemming voor zoekacties naar vermiste Amerikaanse militairen 576/3

WESTELIJKE SAHARA

Algemeen: militaire ontwikkelingen (aug. 1985–dec. 1987) 412/2; diplomatieke ontwikkelingen 413/3 e.v.
Polisario: offensief (febr.–maart 1987) 412/2/3; aanvallen op buitenlandse schepen en vliegtuigen (1985–1987) 413/2/3; RASD door 70 landen erkend 416/2; zesde Polisario-congres 416/3; nieuwe regering RASD 416/3

WETENSCHAP EN TECHNIEK

Prijzen:
— Albert Einsteinprijs 1988 825/1
— Alex de Tocquevilleprijs 1988 825/1
— Alexander von Humboldtprijs 1988 825/1
— Balzanprijs 1988 825/1
— Brouwermedaille 1987 825/1/2
— Cino del Ducaprijs 1988 825/2
— D.A. Thiemeprijs 1988 825/2
— Europese Researchprijs 1988 825/2
— Farmacologieprijs 1988 825/2
— Fernand Collinprijs 32/2 (1989)
— Francquiprijs 32/2 (1989)
— Goetheprijs 1988 825/2
— H.P. Heinekenprijs 1988 825/2
— Humanitasprijs 1988 32/2 (1989)
— IBM-prijs 32/3 (1989)
— Johan de la Courtprijs 1988 825/2
— Kyotoprijs 1988 825/2
— Laskerprijs 1988 825/2
— Lomonossow medaille 1988 825/2
— Merck Sharp en Dohme-prijs 32/3 (1989)
— Merck Sharp en Dohme-prijs 1988 825/2
— Nobelprijs voor economie 1988 825/2/3
— Nobelprijs voor geneeskunde 1988 825/3 e.v.
— Nobelprijs voor natuurkunde 1988 826/1/2
— Nobelprijs voor scheikunde 1988 826/2
— Robert Kochprijs 1988 826/2
— Sigmund Freudprijs 1988 826/3
— Speurwerkprijs 1987 826/3
— Wolf prijs 1988 826/3
— Zilveren Academieprijs 1987 826/3

IJSLAND

Regering: vorming regering-Palsson na de parlementsverkiezingen van 25-4-'87 28/1; samenstelling (8-7-'87) 28/1

ZAÏRE

Angola: akkoord over heropening Benguela-lijn 269/1; nieuwe eis Savimbi 269/1
Boeroendi: overleg Buyoya–Habyarimana in Gbadolite (Zaïre) 563/1
Economie: akkoord met IMF 208/3; herschikking schulden 208/3
Oppositie: deel oppositie vormt regering-in-ballingschap 207/3; akkoord van Gbadolite met UDPS 207/3; terugkeer Tshisekedi 208/1; arrestatie en vrijlating 208/1/2
Regering: reorganisatie kabinet 208/2; nieuwe premier, Karl-I-Bond terug op buitenlandse zaken 208/2
Rwanda: overleg Buyoya–Habyarimana in Gbadolite (Zaïre) 563/1
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 207/3

ZAMBIA

Angola: akkoord over heropening Benguela-lijn 269/1; nieuwe eis Savimbi 269/1
Economie: voedselsituatie 690/1
Politieke partijen:
— UNIP: CC uitgebreid tot 68 leden 689/3
President: Kaoenda beëdigd voor zesde ambtstermijn 689/2
Regering: ontdekking complot 689/3
Verkiezingen: presidentsverkiezingen 689/1; Kaoenda herkozen 689/1; parlementsverkiezingen 689/2

ZIMBABWE

Algemeen: politieke ontwikkelingen sinds juli 1985 803/2/3
Grondwet: afschaffing voor blanken gereserveerde parlementszetels 804/2/3
Militaire zaken: nieuwe opperbevelhebber luchtmacht 804/1
Parlement: Ian Smith uit parlement 804/1
Politieke partijen:
— Algemeen: fusie ZANU (PF) en ZAPT: 802/1/2; fusie-akkoord bekrachtigd door 803/2
— ZAPU: arrestatie en vrijlating ZAPU-functionarissen (1985–1987) 803/2/3
President: Mugabe door parlement tot eerste uitvoerende president van Zimbabwe gekozen 802/3; Muzenda vice-president 802/3; aftreden president Banana 802/3
Regering: nieuw kabinet met Joshua Nkomo 803/1/2

ZUID-AFRIKA

Angola: uitvoering akkoord van Lusaka 225/3; terugtrekking Zuidafrikaanse troepen uit Zuid-Angola pas in april 1985 voltooid 225/3 e.v.; Zuidafrikaanse operaties in enclave Cabinda 226/3; veroordeling door Veiligheidsraad 227/1; nieuwe Zuidafrikaanse invallen in Zuid-Angola 227/3; Zuid-Afrika erkent steun aan UNITA 227/3 e.v.; Veiligheidsraad veroordeelt Zuid-Afrika wegens luchtaanvallen op Angola 228/3; VN-onderzoek 229/1; Zuidafrikaanse „preventieve invallen" (nov. 1985–aug. 1986) 229/1 e.v.; nieuwe militaire acties (nov. 1986–febr. 1987) 230/2/3; overleg R.F. Botha met Rodrigues in Lusaka 265/3; Amerikaanse bemiddeling tussen Angola en Zuid-Afrika via Crocker en Wisner (mei–nov. 1984) 265/3; voorstellen Angola 265/3; tegenvoorstellen Zuid-Afrika 265/3 e.v.; Angola schort indirecte besprekingen op (mei 1985) 266/3; Zuiàafrikaans voorstel inzake uitvoering onafhankelijkheidsprocedure Namibië door Angola verworpen 267/3; Angolese voorwaarden voor dialoog 268/3; Zuidafrikaanse acties in Angola 270/1/2; militaire rol Zuid-Afrika tijdens Angolees regeringsoffensief 271/1/2/3; verdere Zuidafrikaanse operaties in Angola 272/1 e.v.; Veiligheidsraad eist terugtrekking uit Angola 272/3; Zuid-Afrika verwerpt eis Veiligheidsraad 283/3; slag om Cuito Cuanavale 284/2/3; voortzetting Zuidafrikaanse militaire interventie 285/2 i.v.; geheim overleg gemeld 286/2; ontmoeting Crocker–Botha 286/3; nieuwe strijd om Cuito Cuanavale 287/1; mededelingen Geldenhuys 287/1/2
Ciskei: ondertekening veiligheidspact 6/3
Malawi: ruilhandelakkoord met Zuid-Afrika 623/1; voedseltekort 623/1
Sowjet-Unie: Zuid-Afrika stelt directe dialoog met Sowjet-Unie voor 286/1; door Moskou verworpen 286/1/2
Transkei: ondertekening veiligheidspact 6/3
Verenigde Staten: Amerikaanse bemiddelin tussen Angola en Zuid-Afrika via Crockeren Wisner (mei–nov. 1984) 265/3; overleg over plan Crocker (maart 1985) 266/2/3; overleg Wisner en Crocker met R.F. Botha 268/2; Angolese voorwaarden voor dialoog 269/3; ontmoeting Crocker–Botha 286/3

ZWEDEN

Justitie: vorming gerechtelijke commissie voor een onderzoek naar het optreden van de politie na de moord op Palme (22-5-1986) 596/1
Parlement: parlementsverkiezingen (18-9-1988) 593/1; verkiezingsuitslag 594/1/2
Politieke partijen:
— Centrumpartij: Söder volgt Falldin op als partijvoorzitter (17-6-1986) 595/2; Johansson opvolger Söder (21-2-1987) 595/2
— Conservatieve Partij: Bildt opvolger Adelsobn als leider conservatieven (23-8-1986) 595/1
— Groenen: Congres (begin april 1988) 597
— SAP: 30ste congres sociaal-democraten (19–26 september 1987) 596/1
— VPK: 28ste congres communisten (mei 1987) 595/3
Regering: premier Carlsson geen voorzitter van de Onafhankelijke Commissie voor Ontwapenings- en Veiligheidsvraagstukken 595/1; kabinetswijzigingen (10-10-1986) 595/2/3; Nilsson neemt ontslag als parlementair ombudsman na in opspraak te zijn gekomen (24-6-1987) 596/1; minister van justitie Wickbom stapt op na ontsnapping spion (19 10-1987) 596/2; vertrek van zijn opvolgster Leijon wegens geheim onderzoek naar moord op premier Palme (7-6-1988) 596/3 e.v.
Verkiezingen: algemene verkiezingen (18-9-1988) 593/1; verkiezingsuitslag 594/1/2

ZWITSERLAND

Israël: Peres in Bern en Genève 109/2
Parlement:
— Nationalrat: verkiezingen (18-10-1987) 746/2; zetelverdeling na de verkiezingen 746/3
— Ständerat: verkiezingen (18-10-1987) 747/1; zetelverdeling na de verkiezingen 747/1
Politieke partijen:
— SVP: Uhlmann nieuwe president Schweizerische Volkspartei (23-1-1988) 747/2
President: Stich en Delamuraz resp. president en vice-president voor 1988 747/1
Referendums: referendum over „Bahn 2000" (6-12-1987) 747/2 e.v.; referendum over bescherming van moerasgebied (6-12-1987) 749/1; referendum over een ziekte- en moederschapverzekering (6-12-1987) 749/1
Regering: samenstelling kabinet (december 1987) 747/2

ll kalender 1988

	JANUARI	FEBRUARI	MAART	APRIL
ZONDAG	3 10 17 24 31	7 14 21 28	6 13 20 27	3 10 17 24
MAANDAG	4 11 18 25	1 8 15 22 29	7 14 21 28	4 11 18 25
DINSDAG	5 12 19 26	2 9 16 23	1 8 15 22 29	5 12 19 26
WOENSDAG	6 13 20 27	3 10 17 24	2 9 16 23 30	6 13 20 27
DONDERDAG	7 14 21 28	4 11 18 25	3 10 17 24 31	7 14 21 28
VRIJDAG	1 8 15 22 29	5 12 19 26	4 11 18 25	1 8 15 22 29
ZATERDAG	2 9 16 23 30	6 13 20 27	5 12 19 26	2 9 16 23 30

	MEI	JUNI	JULI	AUGUSTUS
ZONDAG	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
MAANDAG	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
DINSDAG	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
WOENSDAG	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24 31
DONDERDAG	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
VRIJDAG	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
ZATERDAG	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27

	SEPTEMBER	OKTOBER	NOVEMBER	DECEMBER
ZONDAG	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
MAANDAG	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
DINSDAG	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
WOENSDAG	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
DONDERDAG	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29
VRIJDAG	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
ZATERDAG	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31

III afkortingen

AAPSO – Afro-Asian People's Solidarity Organisation
A B W – Algemeen Belgisch Vakverbond
ACLVB – Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België
ACV – Algemeen Christelijk Vakverbond
ACW – Algemeen Christelijk Werknemersverbond
ADELA – Atlantic Community Development Group for Latin America
AFP – Agence France Presse
AID – Agency for International Development (VS)
ALALC – Latijns-Amerikaanse Vrijhandels Associatie (= LAFTA)
ANP – Algemeen Nederlands Persbureau
ANZUS – Australia-New Zealand-USA Security Treaty
AP – Associated Press
ASEAN – Association of Southeast Asian Nations
ASPAC – Asian and Pacific Cooperation
AWV – Algemene Werkgevers Vereniging
BB – Belgische Boerenbond
BENELUX – Belgisch-Nederlands-Luxemburgse Economische Unie
BIB – Bank voor Internationale Betalingen
BIS – Bank for International Settlements
BLEU – Belgisch-Luxemburgse Economische Unie
BRT – Belgische Radio en Televisie
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CDA – Christen Democratisch Appel
CENVO – Centrale Verdragsorganisatie
CERN – Conseil européen pour la recherche nucléaire (men spreekt nog van CERN hoewel het thans de 'Organisation européenne etc.' geldt)
CERW – Conseil Economique Régional Wallon
CNV – Christelijk Nationaal Vakverbond
COMECON – Council for Mutual Economic Assistance
CPB – Centraal Planbureau
CPC – Centrale Plancommissie
CPN – Communistische Partij van Nederland
CVP – Christelijke Volkspartij
CVSE – Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
D'66 – Democraten '66
DAC – Development Assistance Commission (OESO)
DPA – Deutsche Presse Agentur
DS'70 – Democratisch Socialisten '70
EACSO – East African Common Services Organization
EBU – Europese Betalings Unie
ECA* – Economische Commissie voor Afrika
ECAFE* – Economische Commissie voor Azië en het Verre Oosten
ECE* – Economische Commissie voor Europa
ECLA* – Economische Commissie voor Latijns-Amerika
ECOSOC* – Economische en Sociale Raad
EFTA – European Free Trade Association (zie ook EVA)
EG – Europese Gemeenschappen
ELDO – European Launchers Development Organization
EMU – Europese Monetaire Unie
ENEA – European Nuclear Energy Agency (OESO)
EPTA* – Expanded Program of Technical Assistance
ESRO – European Space Research Organization
EVA – Europese Vrijhandelsassociatie
EXIMBANK – Export-Import Bank of Washington
FAO* – Food and Agriculture Organization
FAZ – Frankfurter Allgemeine Zeitung
FDF – Front Démocratiaue des Bruxellois Francophones
FIJ – Fédération Internationales des Journalistes
FNV – Federatie Nederlandse Vakbeweging
GATT* – General Agreement on Tariffs and Trade (Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel)
GERV – Gewestelijke Economische Raad voor Vlaanderen
GPV – Gereformeerd Politiek Verbond
IADB – Inter-American Development Bank
IAEA* – International Atomic Energy Agency
IAF – Internationales Afrika Forum
IATA – International Air Transport Association
IBRD* – International Bank for Reconstruction and Development
ICAO* – International Civil Aviation Organization (Internationale Organisatie voor Burgerluchtvaart)
ICAP – Inter-American Committee for the Alliance for Progress
ICC – International Chamber of Commerce
ICEM – Inter-Government Committee for European Migration
ICFTU – International Confederaiion of Free Trade Unions (zie IVVV)
ICJ – International Court of Justice
ICJ – Internationale Commissie van Juristen
ICPO (Interpol) – International Criminal Police Organization
ICRC (Rode Kruis) – International Committee of the Red Cross
ICSU – International Council of Scientific Unions
ICV – Internationaal Christelijk Vakverbond
IDA* – International Development Association (IBRD)
IFC* – International Finance Corporation (IBRD)
IFCTU – International Federation of Christian Trade Unions
IHT – International Herald Tribune
ILO* – International Labour Organization (Internationale Arbeidersorganisatie)
IMCO* – Inter-Governmental Maritime Consultative Organization
IMF* – Internationaal Monetair Fonds
INTERPOL – Zie ICPO
IOC – Internationaal Olympisch Comité
IPI – Internationaal Pers Instituut
IPU – Inter-Parlementaire Unie
ITO – International Trade Organization
ITU* – International Telecommunication Union
IUS – International Union of Students
I W V – Internationaal Verbond van Vriie Vakverenigingen
KPB – Kommunistische Partij van België
LAFTA – Latin American Free Trade Association
L W – Liberaal Vlaams Verbond
MBFR – Mutual and Balanced Force Reductions
MPW – Mouvement Populaire Wallon
NCMV – Nationaal Christelijk Middenstandsverbond
NAVO – Noortatlantische Verdragsorganisatie
NCW – Nederlands Christelijk Werkgeversverbond
NEI – Nouvelles Equipes Internationales (Internationale Unie van Christen-Democraten)
NIS – Nationaal Instituut voor de Statistiek
NKV – Nederlands Katholiek Vakverbond
NOS – Nederlandse Omroep Stichting
NOVIB – Nederlandse Organisatie voor Internationale Bijstand
N W – Nederlands Verbond van Vakverenigingen
NZZ – Neue Zurcher Zeitung
OAE – Organisatie van Afrikaanse Eenheid
OAS – Organisatie van Amerikaanse Staten
OCAM – Organisation Commune Africaine et Malgache
ODECA – Organización de Estados Centroamericanos
OECD – Organization for Economic Co-operation and Development (zie OESO)
OESO – Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OPEC – Organization of Petroleum Exporting Countries
PBO – Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie
PEN – International Pen
PPR – Politieke Partij Radicalen
PRL – Parti Réformateur Libéral
PS – Parti socialiste
PSC – Parti Social Chrétien
PSP – Pacifistisch-Socialistische Partij
PVAP – Poolse Verenigde Arbeiderspartij
PvdA – Partij van de Arbeid
PVV – Partij voor Vrijheid en Vooruitgang
RCN – Reactor Centrum Nederland
RIZIV – Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
RKPN – Rooms Katholieke Partij Nederland
RND – Rijksnijverheidsdienst
RSZ – Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
RVD – Rijksvoorlichtingsdienst
RW – Rassemblement Wallon
SACEUR – Supreme Allied Commander Europe
SACLANT – Supreme Allied Commander Atlantic
SER – Sociaal-Economische Raad
SGP – Staatkundig Gereformeerde Partij
SHAPE – Supreme Headquarters of Allied Powers, Europe
S P – Socialistische Partij
STICUSA – Nederlandse Stichting voor culturele samenwerking met Suriname en de Nederlandse Antillen
TAB* – Technical Assistance Board
TNO – Nijverheidsonderzoek voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UN – United Nations (zie VN)
UNCTAD* – UN Conference on Trade and Development
UNCURK – UN Commission for the Unification and Rehabilitation of Korea
UNDOF* – UN Disengagement Observer Force
UNEF* – UN Emergency Force
UNESCO* – UN Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFICYP – UN Peace-Keeping Force in Cyprus
UNHCR – UN High Commissioner for Refugees
UNICEF* – UN Children's Fund
UNIDO* – UN Industrial Development Organization
UNRWA* – UN Relief and Works Agency (for Palestine Refugees in the Near East)
UNTSO* – UN Truce Supervision Organization
UPI – United Press International
UPU* – Universa1 Postal Union
VBO – Verbond van Belgische Ondernemingen
VEV – Vlaams Economisch Verbond
VIRO – Vereniging voor Internationale Rechtsorde
VN – Verenigde Naties
VNG – Verbond van de Nederlandse Groothandel
VNO – Verbond van Nederlandse Ondernemingen
VU – Volksunie
WD – Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
W O – Verbond van Vlaams Overheidspersoneel
WCC – World Council of Churches
WERELDBANK* – zie IBRD
WEU – Westeuropese Unie
WFTU – World Federation of Trade Unions
WHO* – World Health Organization

IV naamregister

behorende bij index op Keesings Historisch Archief, deel XLII, januari-december 1988

De persoonsnamen die in dit deel van Keesings Historisch Archief voorkomen, zijn opgenomen in het hiernavolgende naamregister.

Bij de namen zijn vermeld paginacijfer en kolom (b.v. 600/1 = pag. 600, 1e kolom).
Wanneer achter het paginacijfer /foto staat aangegeven, betekent dit dat de desbetreffende naam in het bij deze afbeelding behorende onderschrift voorkomt.

Bij eventuele verschillen in schrijfwijze tussen tekst en naamregister dient de in het register opgenomen schrijfwijze als de meest juiste en volledige beschouwd te worden. Verder zijn bij de indicering de volgende richtlijnen in acht genomen.

1. Bij Slavische (b.v. Russische), namen is, indien mogelijk, de Nederlandse transcriptie gevolgd.
2. De voorvoegsels „Mac" („Mc") en „O" worden tot de naam gerekend. Zo is b.v. McElroy opgenomen onder de letter M en O'Neil onder de O. Voorvoegsels als „de[v], „van[n] en „el[w] worden echter niet tot de naam gerekend. Derhalve staat De Vleeschauer onder de letter V, Van Acker onder de A en el-Kassem onder de K.
3. Personen van regerende vorstenhuizen zijn onder hun voornamen opgenomen.

Ondanks ons streven naar de grootst mogelijke nauwkeurigheid kunnen in het naamregister onjuistheden zijn geslopen. De redactie houdt zich daarom aanbevolen voor eventuele opmerkingen ten einde in volgende naamregisters onjuistheden te vermijden.

A

Aafjes, B. 8613
Aalto, A. 554/3
Aantjes, W. 40013
Aardenne, G.M.V. van 17113,56812,63512,63611
Abache, S. 56912
Abadia Arias, J. 236/1, 239/3
Abalkin, L. 514/1/3, 515/1
Abanda, J.T. 56911
Abbas, Mahmoud A. (Abul Abbas) 140/3, 149/3/foto
Abbas, Mahmud 14013
Abbasi, M.K. 75511,81211
Abdaliah, G.i. 3841
Abdaliah, T-H. al- 25612
Abdallah Ibn Abdel Aziz, kroonprins 11113, 36511,36612
Abdel-Rashid, H. 25612
Abdelaziz, M. 14112, 389/2, 413/1, 414/2/3/foto, 415/2, 416/3
Abdelghani, M.B.A. 65313
Abdeilaoui, A. 65313
Abdennour, A.Y. 654/3, 655/1/2/3, 656/1/2
Abdic, F. 299/1/2/3, 322/2
Abdorrahman, S. 195/3
Abdul Ajib Ahmad, Datuk 14311
Abdul Ghafar Baba, Encik 142/3, 143/1
Abdul Hamid Tun, Datuk 14211
Abdul Rahman, Tungku 1421213
Abdul Rahman Yakub, Tun 144/2
Abdul Taib Mahmud, Datuk 142/2, 144/2
Abdulai, M. 9311
Abdullah bin Haji Ahmad Badawi, Datuk 142/3, 14311
Abid, Q.A.M. 15511,75713
Abil, L. 6071112
Abiliama, F. 62611
Abraham, G. 71/3
Abraham, H. 611/3
Abraham, M. 11111
Abrahamson, J. 700/2
Abram Cavalierino, L. 2521112
Abramotsjkin, J.V. 817/1
Abrams, E. 912, 237/2
Abreu, J.B. de 44513
Abu Hassan Omar, Datuk 14312
Acevedo Peralta, R. 492/1/foto
Achkar, A. 62611, 62811
Achromejew, S. 7861213,78711,78911
Acker, L. van 774/2/3
Adam, R. 19213
Adamec, L. 15511
Adamisjin, A. 26913, 287/1/2/3
Adams, T. 592/3
Adata de Ibarra, V. 22112
Adderley, P.L. 8813
Adeang, K. 8013
Adelman, K. 4113
Adelmund, K. 4001112
Adelsohn, U. 59511
Adenauer, K. 464/foto, 59511, 74011,74113
Adhyatma, M. 814/1
Adjodja, J. 67/3/foto
Adjoudi, H. 56911
Adler, H.G. 62613
Adriaensens, H. 179/3
Aelvoet, M. 18012
Aerts, F. 18011,4711112, 472/1
Aerts, W. 81612
Afanasjew, W. 51512
Afiff, S. 814/1
Aghazarian, A. 49911
Agneiii, G. 28011, 75813
Ago, R. 728/1
Agresti, A. 823/3
Agt, A.A.M. van 8513
Aguera, M. de, 45312
Aguirre Veazquez, R. 22112
Aharon, Y.B. 35113
Aheer, M.N.A. 753/3, 755/1, 757/3, 81013, 812/1
Ahern, M. 7711
Ahlberg, A. 81713
Ahlberg, J. 817/3
Ahmad Rithaudeen, Tengku 14311
Ahmed, Hashmuddin 16212
Ahmed, Hocine A. 65513
Ahmed, K.Z. 16211,16313,1641, 796/2/3
Ahmed, Mominuddin 16212
Ahmed, Moudud 16313,79612,79712
Ahmed, S.I. 16511
Ahrendsen, H. 10713,10811
Aikman, D. 5591113,56013
Aimé, F. 63912
Aissatou, B.Y. 56911
Ajrikjan, P. 212/3/foto
Akau'ola, 814/3
Akbulut, Y. 194/1
Akinyemi, B. 80811
Akkawi, K. 429/2, 512/3
Akkermans, P. 2112, 18012
Akrami, S.A. 68813
Akritidis, N. 71611, 718/2
Alais, E. 19013
Alami, E.E. al- 1913
Alarcom, L.F. 41113
Alatas, A. 178/3, 481/1/3, 482/1, 814/1
Aibeba, W. 40013
Albornoz, M. 33211
Albuja, M. 13613, 13711
Alcalde Alvarez, H. 20513
Alconada Aramburu, C. 18711,18911
Aiderete, C. 18911
Alders, H. 817/3
Aiders, J.G.M. 167/1, 16812
Alebua, E. 606/2/foto
Alegre, M. 64913
Aleksi-Mesjisjivili, G. 82213
Alessandri, S. 664/3
Alessandri Rodriguez, J. 664/3
Alevras, I. 71711
Alexander, H. 54313
Alexander-Vanenburg E. 67/3/foto
Alexandris, E. 716/1, 71911, 72013
Alfaro, E. 13611
Alfonsin Foulkes, R. 18613, 187/1/2/3/foto, 188111213, 189/2/3/foto, 190/1/3/foto, 192/1/2/foto, 204/1/2/foto, 52911
Alfrink, B.J. 14/3, 15/1/foto
Algabid, H. 624/3
Algoet, 67713
Ali, A. 33313
Ali, Kamal H. 11011
Aii, Korban 79612, 79713

Ali, S.S. 756/3
Alimahomed, H. 67/3/foto
Allais, M. 8251213, 826/foto
Ailamand, A. 66313
Ailard, C. 824/1
Allende, A.P. 665/3
Allende Gossens, S. 52911, 66312,66512
Alleyne, B. 54313
Allison, G.D. 56912
Almeida, A.V. de 68512
Almeida, R.A. de 288/1
Almeyda Medina, C. 66512
Almirante, G. 460/1/foto, 7591213, 76011
Almog, Z. 80812
Almunia, J. 780/3, 781/foto, 79611
Alofs, B. 51111
Aloni, S. 70612
Alpuche, I. 55913, 56013
Altenburg, W. 60112
Alter 473/2
Altissimo, R. 758/2
Alva Castro, L. 251/3, 252/3
Alva Torres, T. d' 68512
Alvarez, Luis H. 22213,2241
Alvarez, Luis W. 82613
Alvarez, W. 82711
Aives, A. 424/3
Alves, J. 444/2
Alwan, A.M.H. 25612
Alzaga, O. 781/1, 784/3
Amado, Q.L. 68512
Amaiu, T. 336/3
Amamra, M. 65613
Amar Stephen Yong, Datuk 14312
Amara-Bangali, J. 921213
Amaral, J.F. do 648/3, 653/2
Amaral, L.M. 64813
Amato, A.'d 4111
Amato, G. 76113
Ambroise, E. 1112
Ameche, D. 82312
Amelinckx, S. 47111,47613
Amelsvoort, M.J.J. van 20211, 5643,56513, 567/2, 6321213, 713/2
Amerongen, M. van 81913
Amin, A.F.M. 25612
Amin, M.R. 16212, 16313, 796/3
Aminzadeh, M. 397/1/2
Amirav, M. 70612, 750/1/2/3
Amital, J. 7071113
Amps, K.M. 82112
Amza, N. 124/2
An Moo Hyuk 6111
Anas, A. 814/1
Anaya Vasquez, J.F. 477/2
Anciaux, V. 17911
Ancona, H. d' 470/1
Ancuta, D. 1242
Andersen, A. 2312
Andersen, J. 2411
Andersen, R. 52311
Anderson, C. 803/1/2, 804/3
Anderson, T. 38012
Andersson. G. 59513
Andrade Zevallos, J. 1371113, 13811, 13911
Andrei, S. 124213
Andreotti, G. 113/foto, 417/foto, 75911, 761/3
Andrianarijaona, P.M. 63911
Andrianoélison, J.M. 63812
Andriesse, E. 81613
Andriessen, F. 41812, 44211, 47011, 63811
Andropow, J. 21913, 33913, 65813, 65912
Anemone 821/3
Angaine, J. 7011113
Angari, I. ibn A. al- 36511
Angeli, P. 32013
Angelopoulos, T. 82312
Anger, D. 372/2
Anguita Gonzalez, J. 795/2/3
Ann, prinses 327/1
Annemans, G. 179/1, 676/foto
Anselme, B. 17913
Ansquer, V. 34412
Ansoms, J. 179/1
Antelo Laughlin, H. 47712
Antheunis, G. 18012
Antipow, J. 805/2/3/foto
Antoine, A. 179/2
Antoine, Fernand 18011
Antoine, Fritz 611/3
Antoni Pavan, S. 20513, 2061113
Anwar Ibrahim, Encik 14213, 1431213, 144/1
Anyone, G. 70211
Aoun, M. 42912, 625/1/foto, 62613, 62712, 628111213, 629111213, 6301213
Apel, H. 249/2, 745/1
Aperen, A. van 17913
Appettans, L. 18012
Arafat, Y. 17/3, 331113, 112/1, 13912, 140/2/3, 141/1/2/foto, 34913,38013,385/2, 430/3, 458111213, 45912,49812,49911, 50712, 51013, 62613, 63111,6801213, 73311, 734/3, 735/3, 7361112, 737/1/foto, 739111213, 749/3, 7501112, 7511113, 788/2, 80613
Aragon, E. 55912, 56013
Arakeljan, J. 21211
Aranda, T. 558111213
Arango, E. 23913
Aranzadi, J.C. 79611
Arbatow, G. 51512
Arbenz Guzman, J. 50311
Archer, R. 42413
Ardabili, M. 687/1/2
Ardalan, A. 68812
Ardanza, J.A. 783/3, 784/1/2, 794/3
Ardito Barletta, N. 23511
Areanas, J. 410/2
Arends, J. 206/2/3
Arens, M. 45613, 705/3, 70611
Arevalo, O. 20512
Arguindeguy, J.H. 18913, 19011
Arian, A. 708/3
Arias Caideron, A. 2381213
Arias Carrizasa, J. 41113
Arias Ramirez, J. 40811
Arias Sanchez, 0.52911
Arias Stella, J. 15711
Arif, K.M. 75713
Arifin, B. 8141
Aringo, P.O. 701/2/3
Aristide, J-B. 913, 10/1/2/3/foto, 1111, 61213
Aristides Alvarenga, J.A. 49112
Arlman, P. 64313
Armando Soto, C. 50311
Armitage, R. 237/1
Arnaud, C. 82012
Arndt, 0 . 37512
Arnold, D.J. 8113
Arobati, T. 814/2
Arosa, R.A. 18913
Arosemena Valiarino, E. 23913
Arpaillange, P. 37011
Arredonda, M.A. 780/1
Arrevalo Gardoqui, J.J. 22112
Arron, H. 65/1/foto, 661112, 67111213, 6811
Arsenis, G. 717/3, 719/2
Artela, F. 13713
Arthuis, J. 3441
Arthur, B. 82211
Arts, A. 18012
Artukovic, A. 32311
Arup, O.N. 46011
Arzailus, X. 783/2
Aschwin, prins Ernst Aschwin zur Lippe-Biesterfeld 4601112
Asfi, M. al 25613
Asgaraoualdi, H. 687/3
Asgrimsson, H. 2811
A'Shawwa, R. 109/foto
Ashcroft, J. 7241
Ashton, F.W.M.D. Sir 824/1, 827/1/foto
Askoldow, A. 82312
Asmussen, R. Aspe Armeilo, P. 223/3, 453/1
Aspin, L. 434/1
Assad, A. el- 750/3
Assad, H. 10913, 11012, 11113, 11211, 14111, 34913, 36613, 36813,3831112,3843, 38612, 427/3, 428/1/2, 431/2, 456/1, 458/2, 45911, 50513, 50711, 50911, 626111213, 62711,62812, 629111213, 63011, 631/1, 68012, 73313,7351213, 736/1/3
Assadi, A.J.A.R. al- 25612
Ataia, R. 81413
Atala Nazzal, C. 25113
Athanasopoulos, N. 71611,71911
Athis, L.E. 8/3
Atshe, Z. 17/1
Attas, A. 38813,39011
Attenborough, R. Sir 82213
Atweil, H. 254/1/3
Atwood, B. 71/1
Aubecq, C 180/1
Aubert, P. 109/2, 747/1/2
Aubuisson Arrieta, R. d' 4871112,48811, 490/1/2/3/foto, 491/1/2/3
Audran, S. 347/2
Augér, A. 82111
August, B. 823/1/foto
Auguste, G.P. 81/3/foto, 8212,8311,6091112,61111
Auguste, Y. 60911
Augustin, R. 60911
Auken. S. 25/3/foto, 602/2/3. 603/2/3. 604/foto
Aung Gyi 546/3, 548/3
Auque, R. 380/3, 381/1, 383/foto, 384/1, 397/3, 39812
Ausseil, J. 74611
Averoff-Tossizza, E. 7161112
Aviad, J. 49912
Avice, E. 370/2
Avneri, U. 75013
Avram, I. 12412, 12511
Avril, P. 60911, 6111213, 612/foto, 613111213
Awad, M. 3713,3811
Awira, T. 814/3
Axel, G. 8243
Ayah, W.N. 7011213
Ayala, E. 13911
Ayar, V. 70711
Ayash, R.A. 3812
Aye Ko 54512,54811
Aye Kyaw 547/2
Aylwin Azocar, P. 66611,66711
Ayyash, R.A. 49612,49911
Azanza, J. 137/1
Azcona del Hoyo, J.S. 50311
Aziz, T. 11011, 62613
Aznar, J.M. 794/3
Azpurua Arreaza, M. 20513,2061113
Azzawi. H.I. al- 25611

B

Ba, O.I. 62411
Baard, W. 63113,63212, 633/2, 634/3
Babale, A. 56911
Babangida. I. 5691112
Babbitt, B. 45/1, 172/1, 175/foto, 176/3
Babe, A. 125/1
Babinski, S. 183/2/3
Baca Carbo, R. 134/3, 135/1/3, 52913,53011
Baccouche. H. 38811. 3891112
Bacharach, B. 3542
Backer, A. de 18012
Badar, J. 81113
Badola, P.M.A. 81111
Badr, F. 36511
Baert, F. 18013
Bagaza, J.B. 561/3
Baghdadi, R. 36613
Bai Hua 4713
Bajeux, J-C. 813
Bajpai, I. 33511
Baka, W. 69213
Baker, C. 460/2/foto
Baker, H. 3913, 35512, 35712, 699/3/foto
Baker, J. 391/1, 402/1, 641/3, 642/1, 684/1/2, 693/2, 69512, 69913, 700/1/2/foto, 725/1/2
Bakhtiar, C. 39811
Baki, B. 653/3
Bakker, J. 817/1
Baklanow, G. 51411
Baklanow, 0 . 65813

Balajan, Z. 21013
Balan, R. 12511
Balbin, R. 18711
Balcer, L. 764/1
Baldachino, P. 749/1
Baldewijns, E. 179/1
Baldrige, M. 40/3/foto, 4111
Balkt, H.H. ter 81713
Ball, W. 69811
Ballai, L. 25911, 26012
Ballhaus, K.J. 104/3, 10812
Bals, H. 6271112
Baluch, Mohammed I. 757/3
Baluch, Mohyuddin 7551112
Batnbuck, R. 370/2
Banana, C. 802/1/3/foto, 80413
Banc, I. 1241113
Banda, H.K. 622/1/foto
Banda, R.M. 62211
Bandolo, H. 56911
Bandouvas, K. 719/1
Bangemann, M. 24812, 250/1/2, 362/2, 394/2, 745/3
Bangerter, N. 724/1
Bani-Sadr, A. 597/1
Bania, I. 82311
Banki, M.T. 68813
Banyasz, R. 26113
Banzer Suarez, H. 477/3, 47811
Bappoo, S. 9013
Baquet, D. 81711
Baquix Gomez, R. 50313
Barak, E. 2111, 3511
Baramuli, A. 17811
Barbalho, J.F. 444/2
Barbarella, C. 44012
Barbier, M. 77613
Barcikowski, K. 59111
Barco Vargas, V. 410111213, 414/1/2/3/foto, 52911
Bardeen, J. 82512
Barendrecht, J.M. 55112, 55212
Barghouti, M. 3511
Barias, Y. 718/2
Barja, I. 30212,30311
Barnard, B. 817/3
Barrantes Lingan, A. 253/2/3, 641/1
Barre, R. 34612. 3471213. 36913. 371/foto, 37211, 373/1, 37411213
Barreiro, E.G. 19013, 19111
Barreiro, J.L. 78113, 782/1
Barrera, B. 24012
Barrera, H. 488/1, 490/2/3
Barreto, A. 64813
Barria, A. 23812
Barrias Arechea, R. 189/2/foto
Barrionuevo, H. 18811, 18911
Barrionuevo, J. 78013,79611
Barrot, J. 34513
Barrow, D. 559/3, 560/3/foto
Barrow, E.W. 592111213
Barsalio Burga, J. 252/3
Barschel, E. 10613,10711
Barschel, F. geb. Von Bismarck 1061112, 107/1
Barschel, U. 10313, 104/2/3/foto, 105111213, 106111213, 107/1/2/3, 1081112,22012, 39311
Barthelemy Martinez, F. 4771213,47911,48011
Bartlett, A. 60612
Bartlett Diaz, M. 221/1, 224/1/2, 450/1/2, 451/2
Barturen Dueñas, M. 25113
Barua, J. 82311
Barwick, D. 768/1
Baryla, J. 69311
Barzach, M. 372/3
Barzani, I. 19312, 194/1/3
Barzani, Massoud 194/3, 196/2/3
Barzani, Mustafa 19413
Barzey, J. 54313
Barzin, J. 18012
Basantes Borja, F. 13613
Bascour, J. 179/3
Basdeo, S. 25413
Basnyat, H.B. 80013
Basri, D. 39011,41611
Bassene, C. 15811
Basset. J-M. 82511
Bassiouni, M. 109/foto
Basso, L. 644/2
Bastet, F. 81713
Bastin, R. 1791213
Bata, I. 26311
Bathily, A. 15812,16013
Batselier, N. de 17912, 308/3
Battaglia, A. 761/3
Battek, R. 184/2
Batubara, C. 814/1
Baudelaire, C. 82012
Baudson, A. 17913
Baumann, W. 13112
Bayh, B. 723/3
Bayh, E. 723/3, 724/1
Bayonet, M. 18013
Baz. O. al- 14111
Bazargan, M. 68713,68811
Bazin, M. 11/3/foto, 12/3, 131112, 71/1, 73/1, 8112, 82/1/2/3, 611/1
Beatrix, koningin 86/3, 584/3, 613/1, 614/foto, 63711
Beaucé, T. de 370/2
Beaufays, P. 179/3
Beauthier 677/2
Beazley, K. 74/3
Becerra, C. 18813, 18912
Becker, M. 3781112
Becker, W. 82311
Beckers, W. 17911
Beckers- de Bruin, M.B.C. 168/2, 563/2, 621/1, 71312
Bedjaoui, M. 72811
Bednarski, H. 58811, 59013
Bednarz, K. 81511
Bedo, J. 63812
Bedoya Reyes, L. 25312
Bedoya Velez, L. 25211,25311
Bedregal Guteirrez, G. 47712,4801213
Beeke, A. 81613
Beer, L.M. de 16811
Beerden, G. 17911
Beg, M.A. 754/3, 757/3
Begin, B. 705/3
Begin, M. 70513
Beh, J.P. 56912
Beiba, M.A. 41512, 41613
Beil, G. 37512
Beilin, Y. 8051213
Bein, J. 45711
Beireuther, W. 37512
Bejger, S. 69311
Bekaert, G. 81611
Bekker, J-A. 27112
Beld, C.A. van den 826/3
Belder, H. de 18012
Beleza, M.L. 64813
Belhouchet, A. 6541112
Belkaid, A. 653/3
Belkheir, L. 39011
Belleh, M.S. 56912
Bellisario, M. 75911
Beiloso Funes, E.E. 49113
Belmont, J. 19213
Belonogow, A. 66911
Belot, R. 18012
Belts Peralta, H. 40812,40912
Ben Aii, Z.E.A. 11113, 385/1/foto, 3881213, 389/1/2/3/foto, 3901213
Ben Bella, A. 65513, 65613
Ben Goerion, D. 50013
Ben Seti, B. 42912, 507/3
Ben Seti, Yehuda 507/3
Ben Seti, Youssef 507/3
Ben-Shusa, A. 80812
Benarnar, M. 65313
Benchemouf, A. 65513
Benda, V. 184/2/3, 26313
Bender, R. 76312
Benedetti, C. de 277/1/3/foto, 2791213, 280/1/2/3, 281/1/2/3, 282111213, 28311, 347/3, 43812, 43911, 758/3
Benegas, J.M. „Txiki" 784/1, 795/1
Benfreha, A. 65313
Benhamouda. B. 654/1
Benloucif, M. 654/1/2
Bennani, A. 41211
Bennett, M. 82511
Bennett, W. 70011
Benoit, V. 813
Bentsen, L. 6811213, 682/foto, 683/1, 696/1/2, 72111, 72312
Benyelles, R. 653/3, 654/1
Benzaza, M. 65313
Bera, R. 60613
Berard, M. 44513
Berben, P. 179/1
Berbiche, A. 39011
Berecz, F. 25911,2601112
Berecz, J. 26011,26213,26511,33712,3381113
Berégovoy, P. 346/3, 369/foto, 37011
Bérenger, P. 901213
Berg, A. van den 819/2
Berg, J.T. van den 16812, 170/foto
Bergé, P. 347/3
Berger, S. 822/foto
Berghuser, H. 33613
Bergling, S. 59313, 5951213
Bergman, I. 82213
Berjawi, C. 4301112
Berkouni, D. 65613
Berlinguer, E. 76311
Berlouis, O. 1921112
Berlouis, P. 19211
Berlusconi, S. 76212
Bermudez, R.G. 4771213
Bernal Lizama, L.T. 49212
Berne, G. 32011
Bernhard, T. 82012
Berri, N. 382/1/2/3, 384/1, 427/1/foto, 42812,42911, 43112, 432/2, 458/3, 459/2/3, 50513, 508/3, 50911, 510/1/2/foto, 512/3, 626/1, 627/1, 628/2, 62913, 63013
Bertens, J.W. 49311
Berthoud, F. 37213
Bertolucci, B. 82113, 82213, 82312, 824/2/foto
Bertouille, A. 179/3
Besena, P. 33611
Besharati, M.A. 43112
Bessaieh, B. 653/3
Besten, A. den 81811
Bestman, J. 56913, 570/1
Betancourt de Liska, R. 41011
Betancur Aivarez, D. 40911,44812
Betancur Cuartas, B. 408111213, 409111213, 4101213, 50311
Bethel, Peter 8813
Bethel, Philip M. 8813
Beumer, B. 47011
Beunders, H. 6312,57311
Beynon, H. 64/1, 163/2
Beysen, W. 121/2/foto, 122/1, 179/1
Bhoetto, Begum 75311,75513
Bhoetto, Benazir, 753/1/3/foto, 7541113,7551213, 756/1/2/3/foto, 75711,8111112
Bhoetto, M. 75711
Bhoetto, S. 755/2
Bhoetto, Z.A. 75512,75711,8131112
Bhuiyan, R. 16313
Biamby, R. 61113
Biasini, E. 37012
Biden, J. 4512, 17211, 173/3, 1741112
Biefnot, Y. 179/2
Biegel, P. 81713
Biermann, W. 378/3
Biesheuvel, P.J. 16812, 170/foto
Biest, A. van der 179/3, 308/2/3
Bigarow, K. 21113
Bignone, R.B.A. 18613
Biiak, V. 154/1/3, 18111, 182/1/2, 18312
Bildt, C. 594/2, 59511
Bilgraw-Nielsen, J. 604/2
Bilip, J. 58811
Bin-Nun, A. 808/2/foto
Bingaman, J. 72312
Biraghi, G. 82312
Bird, L. 54311
Bird, V. jr 54311
Bird, V. sr 54213
Birendra Bir Bikram Shah, koning 79813,80012

Birjoekowa, A. 657/3/foto, 658/2/3
Birza, R. 816/2
Bista, K.B. 80013
Biton, C. 749/3/foto, 750/1/2
Biwott. K.N.K. 70013. 70112
Biya, P 56813, 569/1, 807/foto, 80811
Bizenjo, M.G.A.B. 75613
Bizimungu, C. 9112
Bjarnason, G. 2811
Bjelke-Petersen, J. 74/1, 76/2/3, 771112
Blaaser, J.D. 46013
Black, J.W. Sir 825/3, 826/foto
Blackman, H. 592/1/2
Blamo, J.B. 570/1/3
Blanc, J-M. 713
Blancas Bustamanta, C. 25113,25213,25311
Blandon, J. 237/1
Blanpain, R. 18011
Blazevic, I. 30012
Bleach, R. 354/1
Blecha, K. 9813, 102/3
Blewett, N. 74/3
Bloch, J-P.P. 372/1
Bloed, A. 407/2
Bloemendaal, A. 1711
Blom-Cooper, L. 76812
Blomme, J. 180/3
Bloom, F.E. 82511
Blum, N. 24811
Boanareke, B. 814/2
Bobb, E. 25512
Bobu, M. 1243
Bochmann, M. 375/2
Bock, J. 18012
Bockstal, E. 18011
Bodson, P. 28311
Boël, P. 18011
Boelganin, N. 32312
Boeynants, P. van den 677/1/foto
Boff, L. 1011
Bogdanovic, B. 304/2/3
Bohara, D. 80013
Bohley, B. 26313, 378111213
Bohman, G. 59511
Böhme, H-J. 375/2
Bohringer, R. 82113
Bois, C. 822/3
Bokam, J-B. 56911
Bokros, P. 264/3
Bole, F. 33312,33511
Bolivar, S. 20611
Bolkestein, F. 327/3, 637/1/2/3/foto, 789/2/3, 791111213
Bond, A. 66713
Bondt, F. de 18012,52611
Bondy, F. 817/3
Bongers, B. 48613
Bonnelame, J. 19213
Bono Martinez, J. 794/3
Bonte, R. 192/2
Booh-Booh, J.R. 56911
Boolell, S. 90/2/3, 91/1, 624/2
Boorman, J. 82312
Boom, P.H.J. van den 747/2
Boost, C. 81613
Boren, D.L. 3551112, 356/foto
Borgers, M. 82512
Borin, A. 18012
Borja Cevallos, R. 13612, 331/2/3, 332/1/2/3/foto, 33311, 529/1/2/3/foto, 53011
Bork, R. 44/2/3/foto, 174/2, 697/2
Bornhausen, J. 424/3, 444/3, 445/1
Borras, R. 187/1, 18812, 190/1/foto
Borremans, R. 18011
Borteh, L. 57111
Bos, A. 598/2/3
Bose, I. 33312, 33512
Bosmans, F. 179/1
Bosmans, Jos 179/3
Bosmans, Jozef 179/1
Bossano, J. 538/3, 539/1/2/foto, 74911
Bosschart, R. 270/3, 53911, 79311
Bossche, L. van den 179/2, 308/2/3
Bosson, B. 344/1
Bossuyt, G. 17912
Bota, L. 15311
Botero Ochoa, J.F. 41112
Botha, P.W. 613,22511,26612, 2671213,26812, 27212.28612,28711
Botha, R.F. 6/2, 225/3, 22611, 265/2/3, 266/2/3, 267/3/foto, 268/1, 272/2, 283/3, 285/3, 286/3, 41913, 72511
Botje, H. 50612
Böttcher, T. 37713, 378/2/3
Bouabid, A. 41311
Boubat. E. 816/3
Bouchat, A. 18012
Boucheren, J-M. 37012
Boudewijn, koning 119/3, 518/1, 521/1, 525/1, 52612
Boudraa, F. 65313
Bouhara, A. 38611
Bouhii, C. 32013
Bouhuys, M. 823/3
Bouiali, M. 654/3, 656/1/2/3
Boulekone, V. 60613,80111
Boulez, P. 82111
Boulouque, G. 39613,39713
Bouman, S. 1712, 33/2/3, 110/3, 706/2, 708/2, 75012,80711
Boumedienne, H. 654/1, 674/1, 675/2
Bourgeois, A. 179/2
Bourgeois, M. 18012
Bourguiba, H. 38512, 386/3, 38713,388111213, 39013
Bourne, N. 33611
Boussel, P. 36913
Bouterse, D. 65/1/2/foto, 66111213, 6812
Bouvier, P. 52311
Bouzbid, A. 654/1
Bove, A. 594/1
Bowen, L. 74/3
Bowie, D. 37712
Bowier, E. 56912
Boyer, H. 8113
Boyer, M. 41812
Boyon, J. 344/1
Bozzi, A. 758/3
Bracher, F. 423/2, 425/3, 44512
Bradlee, B. 17311
Brady, N. 643/3, 700/1/foto
Braga, R.S. 42412
Brahimi, A. 3861113, 38711, 3881113, 653/3, 656/foto
Brahirni, M. 65612, 67512
Braithwaite, R. 7711
Braks, G. 20011, 531/3, 532/2/3, 55112, 63611
Branco, J.H.C. 424/3, 445/1
Brande, L. van den 179/1, 3081213
Brandenburg, J. 81711
Brands, C. 81612
Brandt, A. 81611
Brandt, B. 14913
Brandt, W. 31/foto, 861113, 1331113,1491213, 1501113, 37613, 744/2/3
Brandt Corstius, H. 819/2/foto
Bravo de Laguna, J.M. 781/2
Brazauskas, A. 772/2/3, 773/1
Breda, E. van 15/foto
Brehri, R-A. 65313
Breir, N.S. 50711
Breit, E. 46811,46911
Breloer, B. 47613
Bremaeker, J. de 179/3
Brenneker, J. 81613
Brentar, J. 694/2
Brepoels, F. 179/1
Bresson, L. 82313
Breuker, W. 820/3
Breuls, R. 821/3
Breyne, P. 121/2/foto, 12212, 179/2
Breytenbach, B. 81913
Brezjnew, L. 13113, 1541213, 18611, 513/1, 516/2, 657/2, 65912,66013, 69313
Briceno, E. 55813, 560/1/foto
Brière, J. 372/2
Briksa, G. 37512
Bril, L. 17912
Brill, P. 4511, 17611,68113, 73311
Brillakis, A. 720/1
Brindel, G. 437/2/3
Brink, H.M. van den 172/3
Brinkman, L.C. 327/3, 615/3
Bristol, G. 21/2
Brito Martinez, A.E. 20513, 206/1/2/3
Britos, R. 204/3
Brizola, L. da M. 424/2, 425/2, 641/1
Brock, P. 822/1
Brock, W. 42/2, 176/2
Broderick, N. 57013
Broeck, Ü van den 180/1
Broek, H. van den 65/2/3, 101/3, 109/1/2, 115/3, 116/3, 11711, 122/2/3, 123/1/2/3/foto, 147/foto, 148/1/2, 324/3, 327/3, 328/1/3, 3291113, 330/1/2/3/foto, 33111,36113, 392/3, 417/foto, 419/3, 497/1/2/3, 498/1/2/3, 499/1/2/3, 500/1/2/3, 501/1, 564/3, 565/1, 567/2/3, 568/1, 581/1, 584/1, 585111213, 5861213, 600/3, 6011112, 63112, 632/1/3, 633111213, 634/1/2/3, 635/1/2/3, 636/3, 638/1, 786/1, 792/3
Broers, H. 67713
Brokken, J. 81811
Brokx, G. Ph. 16613,16713, 168/foto, 1711112, 63512, 63611
Bronfman, E. 98/3, 101/3
Brooke, J. 28411
Brossard, P. 424/3
Brouhon, E. 67711
Brouwer, H.J. 40011
Brown, J. 74/3
Brown, N. 75/3
Brown, T. 824/1
Brownell, S.D. 56912
Brownlow, K. 81511
Bmcan, S. 127/2/3
Brüggen, F. 82111
Brugman, R. 82113
Brunet, J.B. 66111
Brunhart, H. 540/1/foto
Bruno, M. 453/2
Bmnswijk, R. 6511,6612,681112
Brutens, K. 80511
Bryan, R. 72312
Bryn-Julson, P. 82111
Brzezinski, Z. 69511
Bucaram Ortiz, A. 331/2/3, 332/1/2/3/foto, 33311, 529/1
Bucaram Saxida, A. 13611
Buchanan, P. 4011
Büchi Buc, H. 66611
Buchmann, A. 372/2/3
Buchmann, J. 17913
Buddingh, H. 66B
Budtz, L. 60311
Bugti, A-N. 753/2
Buhari, A. 41313
Buivakalollma, A. 33312, 33511
Bujak, Z. 122/3, 123/foto, 59112,69112
Bukman, P. 214/2, 48911, 584/3, 615/2, 637/foto
Bulewa, K. 33312
Bulthuis, S. 824/3
Bunshaft, G. 916/1
Buñuel, L. 81511
Burchhardt, R. 15013
Burdick, Q. 723/2
Burege, E. 33613
Burg, A. 70611
Burg, J. 706/1
Burgeon, C. 17912
Burgeon, W. 179/3
Burneo Burneo, A. 134/3, 137/3
Burnham, L.F.S. 59213
Burns, A. 698/2/3
Burns, C. 723/1/2
Burns, W. 41/3/foto
Burt, R. 145/3
Bumdi Nabwera, H.M.M. 70111,70212
Buschmann, W. 375/2
Bush, B. 721/foto, 787/3
Bush, G.H.W. 152/3, 172/3, 174/foto, 175/3, 176/1/2/3, 18713, 35111,35313, 354/1, 50311, 62912, 679/2/3, 680/1/3, 6821112, 683/2/3/foto, 684/1/2/3, 6931213, 694111213, 695/1/2/3, 696111213, 6971112, 7001112, 721/1/foto, 724/3, 725/1/2, 765/3, 766/1/2/foto, 78512, 787/1/2/3/foto, 78813

Busoni, F. 82111
Busquin, P. 12113, 122/2, 179/3, 30713, 3081213
Bustos Huerto, M. 664/2/foto, 66612
Butadroka. S. 33312.33511
Butler, M. Sir 81511
Button, J. 7413
Buwalda, D. 81712
Buyoya, P. 56113, 562/2/3/foto, 56311
Buyse, A. 69011
Bwebwenibure, A. 814/3
Bijrani, M.H.K. 75312, 81112
Byrd, R. 35413, 35512, 356/1/3/foto, 69812, 72312

C

Cabane, C. 34313,34412
Cabanillas, M. 25311
Cabellero Alvarez, A.R. 78013,79611
Cabeiio Poleo, P. 2061213
Cabezas, E. 33112
Cabral, B. 44412
Cabrera Hildaigo, A. 50212, 503/3/foto, 5041
Caceres, F. 477/2
Caceres, I.B. 19013
Caceres Roja, C.A. 50411
Cadilhe, M.R. 64813
Café, M.M. 2881113
Cafiero, A.F. 189/1, 205/1/foto
Cahen, A. 39213
Cakobau, A.L. 33312
Caiazans, C. 44513
Caidera Rodriguez, R. 2071112
Calderon Rivera, M. 41112
Caideron Sol, A. 493/1/2/foto
Calero Portocarrero, A. 725/1
Caüaghan, W. 45313
Callas, M. 82111
Caüejas, M.A. 5041
Camarinha, P.R.C. 447/3
Camdessus, M. 641/foto, 64312, 64513
Cameron, F. 82112
Camissa, M. 19011
Cammelbeeck, J. 25813,46713, 81311
Camoes, E. de A. 44513
Campbell, W. 7711
Campero Paz, J. 47713
Campert, R. 8711
Camre, M. 2413
Canadi, Z. 30013
Cances, A. 81511
Candries, H. 179/1
Caneilas Fons, G. 794/3
Canepa, A. 538/2/foto
Canessa Robert, J. 6621213
Capañegra, J. 19011
Caperton, G. 72411
Capoen, M. 18011
Capucho, A. 64813
Caputo, D. 187/1, 18811, 18912
Carandino, N. 26313
Carbon, A. 54313
Carbone, G. 76112
Carbonell, L.M. 20513,2061112
Cardenas Solorzano, C. 223/2/3, 224/3, 449/1/2/3, 450/1/foto, 451111213,452111213
Cardenas Solorzano, L. 22312,45211,64111
Cardoen, G. 179/3
Cardona Herrera, M.F. 48813,49113
Cardoso, F.H. 424/1, 446/2
Cardozo Grimaldi, J.R. 20612
Carette. P. 774/2/3
Carey, P. 81712
Cariaga Osorio, J.L. 47712,47811
Caridi, J.D. 1911213
Cariglia, A. 76012
Carl XVI Gustaf, koning 12813
Carlo, G. de 81612
Carlot, M. 8011113
Carlsson, E. 59313,59411, 59613, 597/1/2
Carlsson, I. 593/1/foto, 594111213, 5951112, 5961112, 597/1/2/foto
Carlton, J. 75/3
Carlucci, F. 42/3, 43/3/foto, 44/1, 14512, 35211, 39511,4361213, 5991113, 60011, 60311, 65213, 653/1, 697/2/3, 698/1, 70012, 79112
Carmoy, H. de 438/2/3, 439/1
Carneiro, R. 64813
Carnevaili, L. 2061112
Carpio Nicolle, J. 501/3, 5021213, 50313
Carpio Nicolle, R. 50213
Carranza, N. 49011
Carranza, R. 18711, 1881213
Carraro, F. 762/1
Carreira, H.T. „Iko" 22911,28713
Carrenard, H. 60911
Carrillo, S. 7841213
Carrillo Rojas, J. 40913
Carrington, Lord 14511, 14713, 14812,3611213~ 394/3, 58512,60013, 6011112, 60211, 60311, 63713
Carsten, M. 24912
Carter, J. 4311, 237/2, 353/2, 681/3, 683/2/3, 6951112
Carton, M. 384/2/foto, 396/2
Carvajai, J.F. de 78012
Carvajal Prado, P. 66611
Carvalho, L. de 65013
Carvalho Santos, H. 28811
Carver, R. 6271213
Casella, J.M. 18811, 18911
Casey, W. 4311
Cash, G. 8811
Caso, J.R. 78112
Castejon, O.J. 20513
Castiiio, J. del 25312
Castiiio Claremount, R.A. 48812,48912,49113. 492/1, 493/3/foto, 494/1
Castiiio Contoux, R. 50311
Castillo Martinez, H. 22113, 2231112, 224/3, 449/1, 4521112
Castle, M. 7241
Castro, F. 157/1, 23812, 26512, 26613, 26812, 2701113, 5291112
Castro, I. 13611
Castro, J. 40911
Castro Guerrero, G. 4081112,40912
Caudron, J. 17912
Cautin, M. de 449/1
Cauwenberghe, J-C. van 28111,30713,30811, 678/1/foto
Cauwenberghs, F. 179/1
Cavaco e Silva, A. 417/foto, 64813, 649/1/2/foto, 650111213, 651111213, 65211, 65312
Cavaicanti, J.F. de F. 4441112
Cavalevu, J. Ratu 33312
Cavazos, L. 700/1
Cazan, G. 1243
Cazon, H.J. 794/3
Ceausescu, E. 12812
Ceausescu, Nicolae 124/1/2/3, 125111213, 126111213, 12711, 128111213, 152111213, 15313, 26313, 557/2, 80613
Ceausescu, Nicu 12511,12711
Cech, T.R. 82512
Celestin, M. 609/1/foto
Céline, L.F. 81811
Celli, V.O. de 2061213
Cepeda Ulloa, F. 4111213
Cerexhe, E. 18013
Cerezo Arevaio, M.V. 501/3, 502/1/2/3/foto, 503/1/2/3/foto, 504/1/2/3, 50511
Cerezo Arevaio, R. 503/3/foto
Cevada Hurtado, J. 477/3
Cha Kyo Hon 6111
Chaban-Delmas, J. 26813, 343/1/2/foto, 373/2
Chabert, J. 179/3
Chabrol, C. 82312
Chadli, B. 385/1/2/3/foto, 386111213, 387/1/2/3/foto. 388111213. 389/1/2/foto. 390111213. 654/1/2, 6561213, 67311, 674/1/3, 675/1/foto, 75113
Chae Sung Do 38411
Chafee, J. 72312
Cahfoya, T. 49012
Cahffari, A. 42713
Chambers, G. 25313, 2541113
Chamfort, S.R.N. 82012
Chamoun, C. 43113, 505/3/foto, 507/3, 62611, 627/foto, 630/3
Chamoun, D. 42811
Chan. J. 3361113
Chan Kit Chee 144/2
Chan Siang Sun, Datuk 14312
Chandler, C. 35212
Chandler, R. 60911
Chandradev, A. 797/2
Chaney, F. 77/1
Chang Hsiao-tse, W. 46613
Chang Hsiao-yen, J. 46613
Chang Ki Oh 6111
Chanin, J. 82213
Channon, P. 352/3
Chapuis, R. 370/2
Cbar, R. 46013
Char Abdaia, F. 411/3
Charalambopoulos, I. 417/foto, 716/1, 718/2, 719/1
Chareh, F. el- 109/3, 367/1/foto, 38311, 510/2/foto, 734/1, 735/2
Charette, H. de 34411
Charles, Carson 2541113
Charles, Clement 8113
Charles. M.E. 543/2, 544/foto
Charlier, G. 17913
Charlier, P. 17913
Chatha, H.N. 7551112,75611
Chaucher, G. 4111
Chaudhary, P.N. 80013
Chaudhury, A.A. 755/2, 757/3. 81013
Chavanes, G. 34311
Chavannes, M. 817/1
Chaves, M. 780/3/foto, 781/1, 79611
Chavez Mena, F.A. 488/2/3, 489/2, 492/2, 493/3, 494/1
Cheapoo, C. 57013, 571/1
Chebouti, A. 656/3
Cheikhholeslam, H. 45912
Chelloufi, M. 6541
Chemnitz, L. 2711
Chen Chang huan 46613
Chen Hsin-iing 49/foto
Chen Junsheng 244/1
Chen Li 46712
Chen Minzhang 5513
Chen Muhua 24412
Chen Xitong 9512,24411
Chen Yun 4712, 5611, 24112
Chendovava, J. 23012
Cheng, V. 579111213
Cheng Wei-yuan 46713
Cher 823/2
Chéreque, J. 370/2
Cherifi, M. 65313
Chery, L. 8113
Chevalier, P. 17912
Chevenement, J-P. 34613, 3701113, 785/3
Chevolet, D. 774/2/3
Cheysson, C. 36813,42011
Chi Haotian 78/3/foto
Chiam See Tong 577/1, 578/foto
Chiang Ching-kuo 49/1/2/3/foto, 24312, 4651112, 4661213
Chiang Hsiao-wu 46612
Chiang Hsiao-yung 46613
Chiang Kai-shek 491112, 5611, 46512, 466/1/2/3/foto
Chiang Wego 46612
Chaing Wei-kuo 46613
Chidzero, B. 80311
Chien, F. 46613,46712
Chien-chun, R. 46712
Chikowore, E. 80212,80311
Chilingutila, D-A. 23012
Ching, J. 579/2
Chingunji, P.N. 22511
Chingunji, T. 26812
Chirac, J. 10912, 11112, 1161112, 1171112, 14511, 14611, 14911, 270/3, 28911, 2901113, 291/1/2/foto, 2921113, 31913, 32011, 33513, 343111213, 34411, 3461112, 34711, 36812, 369111213, 3701113, 37311, 374/1/2/foto, 37511,3801113, 38212, 383/foto, 3841113, 396/3/foto, 397111213,43313

Chirwa, R. 62211
Chitepo, V. 80311
Chitunda, J. 22511
Chivulescu, G. 124/3
Chmielewski, W. 59113
Chnoupek, B. 18312, 3301213, 80612
Cho Sang Ho 61/1/foto
Choi Chang Nak 61/1
Choi Kwang Soo 6111
Chomsky, N. 82512
Chon Doo Hwan 59/3, 60/1/2/3/foto, 62/2/3, 63/2
Chow. P. 19211
Chowdhury, B.S. 16612
Chowdhury, H.R. 16313, 726/foto, 79612, 79813
Chowdhury, Mizanur, R. 16313, 164/foto, 796/2/3
Chowdhury, Mohabbat J. 16212
Chowdhury, Mohammed R.H. 79612
Chowdhury, Salahuddin K. 16313,79613
Chowdhury, Shamsul H. 79712
Christensen, C. 2312,2511
Christensen, F. 19813
Christensen, H. 69911
Christian, D. 54311
Christie, P. 8811
Christophersen, H. 2311, 440111213,4411113, 44211
Chroesjtsjow, N. 32312, 34012, 65912, 78613,78812, 78911
Chua, R. 58012
Chu Baotai 9513
Chung, F. 80311
Chung Hae Chang 6111
Chung Ho Yong 61/1/foto
Chung In Yong 6111
Chung Kwan Yong 61/1/foto
Chung Suk Mo 6013
Chung Sung Hwa 6213, 63/foto
Cicciolina (artiesten-nm van Staiier, I) 7601112
Cicippio, J. 38012,38211
Ciliberto, J.A. 2061213
Cills, O. 76812
Ciobanu, L. 1241112
Cioran, E-M. 82012
Ciosek, S. 69311,73111,732/2, 765/3
Cisar, C. 18611
Cisse, S.A. 62411
Citroen, K. 82512
Claes, W. 120111213, 121/1, 17911, 3081213
Claessens, H. 82113
Claeys, W. 18012
Clair, L.S. 9111
Clark, D. 22712
Clark, J. 8212,29411
Clarke, E. 254/1, 255/1
Clary, T. 81711
Claude, S. 1113, 121113, 1311, 1411, 7112, 72111213, 7311, 8112, 82111213
Claus, H. 81811
Claus, prins 8613, 614/foto
Clausen, H.P. 23/2/foto, 2512, 60412
Cleef, A. van 640/1
Clercq, W. de 39113, 40312, 555/1/2/foto, 55611
Clerdent, P. 18013
Clerfayt, G. 17911
Clippele, J-P. de 18012
Clodumar, K. 8013
Close, E. 67513, 67811
Clouthier, M. 22212, 22311, 4491113, 450/1/foto, 451/1/2/3
Cluverius, W. 73611
Coakley, L. 8813
Cochet, Y. 37212
Cochrane, E. 54311
Cock, R. de 47612
Cocker, C. 8143
Cockfield, Lord 11911,41711,41911,46812
Coeme, G. 121/3/foto, 12212, 17913,3081213, 7891213, 7901112
Coens, D. 17912
Cohen, B. 7511
Cohen, W.S. 355/2, 356/foto
Colas, P.A. 8113
Colbert, C. 62713
Coila, M. 17911, 3081213
Coilado Mena, C. 794/3
Coilart, J. 17913
Collet, B.J. 25/2/foto, 59912,60211
Collignon, R. 18011
Coilin, J. 15713,15911
Collins, J. 9712
Colmenares Finol, G. 2061213
Colombo, E. 76113
Colombo, V. 76013, 76111
Colotka, P. 18313
Compton, J. 7112, 73/1/2
Conable, B. 64411
Concepcion, A. 188/1
Concha Martinez, M. 66611
Connery, S. 82312,82413
Consalvi, S.A. 20513,20611
Constancio, V.M.R. 64913
Constantin, N. 124/1/2/3
Constantinescu, G. 124/2
Constantinescu, I. 12412
Constantijn, prins 614/foto
Conteh, A. 9311
Conteh, B.M. 9212,9311
Content, W. 18011
Contreras Laguada, M.A. 20612
Coolidge, C. 72112
Cools, A. 12113, 12212, 17913, 30613,30713, 30811
Cooman, C. de 18013
Cooreman, E. 18011
Coorens, C. 18012
Coposu, C. 26312
Coppens, E. 17911
Corbisier-Hagon, A-M. 17913
Corbusier, le (pseud. Charles Edouard Jeanneret) 81611
Corcuera, J.L. 79611
Cordes, R. 36812, 38012,3811112, 38313, 38411
Cordova, G. 13513
Cordovez, Diego 25711, 52913
Cordovez, Domingo 13713,13911
Cornéa, A. 38013
Cornea, D. 127/3
Cornelissen, P. 44013
Corner d'Elzius, C. 17913
Cortebeeck, L. 2112
Cortois, W. 17911
Cossiga, F. 7581213, 7611213
Costa, C.R. da 91/3, 685/1
Costa, G.P. da 68511
Costa, L. do E.S. 68512
Costa, M. Pinto da 9111,6851112
Costa, M.Q. 68512
Costa, T.D. 9113
Costa de Abreu Sodre, R. 6813
Cot, J.P. 441/3
Cottens, E. 47312
Cotti, F. 747/2/foto
Cotton, R. 33513
Coudari, M. 38012, 39812
Coulibaly, T. 6241
Couperus, L. 81713
Cournand, A. 46013
Courtenay, V. 55613,55911
Coutinho, R.A. 66112
Couto, R.C. 424/3, 444/1
Covas, M. 44612
Coveliers, H. 17911
Cox, G. 82113
Cranston, A. 356/foto
Crawford, M. 824/foto, 825/1
Craxi, B. 758/3, 7591113, 76211
Crean, S. 7512
Crépeau, M. 34513
Crépin-Leblond, H. 60813
Crespin, R. 82111
Crespo, E. 19013
Cresson, E. 37012
Crist, G. 43711
Cristiani, A. 491/3/foto, 49213
Crocker, C. 23012, 2651213, 2661213, 267/1/2/foto, 2681113, 2691113,2701213, 28413, 285/1, 286/3, 287111213, 57112
Croes, C. 20613
Croissier, L.C. 780/3/foto, 79611
Croo, H. de 17912
Croux, B. 470/1
Crowe, W. 433/1/2/3, 438/1
Crucke, O. 18012
Crugten, A. van 81811
Csehak, J. 2601112, 33712
Csoori, S. 26212
Csurka, I. 2621112
Cuadra Linaza, J. 66611
Cue de Duarte, I. 22113,22312
Cui Yueli 5513
Culverwell, J. 80311
Cunha, C.D.F. da 28812
Cuomo, M. 172/1
Curien, H. 37012
Cutler, W. 35211
Cuyper, H. de 2112
Cuyvers, J. 17912
Cuza, A.I. 12513
Czyrek, J. 12312,73013

D

Dabengwa, D. 80313
Dabrowski, B. 731/1/3, 76513
Daddah, C. 62512
Daemen, A. 2112
Daems, R. 17911
Daerden, M. 17913
Daghastani, A.S. 51112
Dagher, I. 51213
Daher, M. 629111213
Dahik Garzozi, A.W. 13713
Dahl, B. 583/1, 595/2
Dahlan, M.Y. 2111,341
Daim Zainuddin, Encik 14312
Dakkak, I. 49912
Dalai Lama 58/2/3, 591112, 77/2/3/foto, 7812
Dalem, A. 12113,18012
Daiindyebo, S. 513
Dallinga, S. 81613
Daisager, P. 2311
Daly, T. 822/1
Dam, A. 2611
Damette, F. 3451112
Damme, M. van 52311
Damseaux, A. 17913
Dan Zhen 59/foto
Danforth, J. 723/2
Daniëls, R. 82613
Danielsen, B. 2612
Danielsen, N.P. 2611
Dankert, P. 44112
Dansokho, A 16013
Dantzig, R. van 82211
Danus, L. 66213
Daoud, D. 454/3, 455/1
Daras, J. 179/3
Daraushe, A.W. 70511, 70613
Dargham, M.T.A. 42912.63012
Darida, C. 76013, 76111
Darpoh, M. 56912
Darwin, C. 15512
Darwish, M. 14013
Dascalescu, C. 80711
Dastguerdi, V. 34813
Dastmalchian, A. 51011
Daubler-Gmelin, H. 744/2
Daudpota, A. 804/1
Dauth, J. 29112, 29212, 31913
Davey, R.L. 814/3
David, J. 54313
David, R. 54313
Davidsen, A. 2712
Davies, T. 82311
Davignon, E. 11912,2821213,42013,43812
Davis, A. 23811
Davis, C. 19813
Davis, J. 72112,76612
Davis, T. 9613
Dawkins, J. 74/3
Dayan, E. 70611
Deaver, M. 4011
Debouzy, 0.39513

Decamps, F. **473/2**
Decker, A. de 17911
Declerck, W. 18012
Decléty, A. 18011
DeConcini, D. **723/1**
Decoster, M. 17912
Deeb, K. 38213
Deelder, J. **817/2**
Dees, D.J.D. **327/2**
Deetman, **W.J. 214/2**, 5511213, 5521113, 6361112, **713/2**
Defferre, G. 37013
Defosset, L. 17911, **677/1**
Defraigne, J. **179/3**
Degazon, F. 54312
Degroeve, **A. 179/2**
Dehaene, J-L. 12111, **179/1, 305/1/3/foto, 306/1/2/3, 307/cartoon, 308/2/3, 417/foto**, 51812
Dehousse, J-M. 180/1, 306/3, 307/cartoon, 30811, 52611
Deisenhofer, J. **826/2/foto**
Dejoie, L. **12/3**, 13111213, **14/1/foto**, 72111213, 731112, 8112, 821113
Dejonghe, P. **470/3**
Dekel, M. 3611
Dekker, W. 48713
Delamuraz, J-P. 7461112
Delano **Ortuzar**, J.C. 66611
Delden, L. van **827/3**, 82811
Delebarre, M. 37012
Delfyt, P. van **817/3**
Delgado, E. 52913
Delizée, R. **179/3**, 3081213
Deiloye, D. 18012
Delore, M. 37213
Delors, J. 113/1/foto, 11512, 1171112, 34611, 39111, **401/2/foto, 403/3, 417/1/foto**, 4181112,4191112, 42012, 4681113,4691113,47011, 53013, 53111 5561112, **725/1**
Delruelle-Ghobert, J. 18011
Delvalle **Henriques**, E.A. **235/1/2/3**, 2361113, **237/2/3**, 238111213, 239111213, 24011, 50311
Dembele, M. 62313, 62411
Demeester-De Meyer, W. 17911
Demirtsjan, K. 20911, **210/foto**, 21113
Demitsjew, P. 21012, **657/2**
Demjanjuk, J. 694/2
Demszky, G. **264/3**
Demuyter, **A.** 67712
Dench, J. **824/1**
Dende, M. 68512
Deng Jiaxian **78/2/3**
Deng Liqun **47/3, 48/1, 57/1**
Deng **Xiaoping** 461213, 47111213,4813, 4911, **53/2/3**, 561113, **57/1/2**, 5913, 8012, 9613, **243/1/2/3, 244/2**, 48213
Deng Yichao 2441
Denier, A. 18011
Denison, R. **179/3**
Denktash, R. 13013
Dennis, E. 69911
Denys, A. 17912
Denys, **R.B.** 42413
Depardieu, G. **347/3**
Depestre, R. **820/3/foto**
Deprez, G. **119/3, 179/1/2**
Deprez, P. 18011
Dept **677/2**
DeRoburt, H. 8013
Deroover, W. 52311
Derycke, E. 17912
Descamps, J.J. 34311
Deschamps, C. 52311
Desinor, C. 1113, 1212, 8113, 61111
Désir, G. **179/3, 677/2**
Desir, P. 61113
Desmedt, C. 18012
Dessalines 61111
Desseyn, J. 17912
Desulme, T. **12/3, 13/foto, 14/foto**, 61113
Desutter, M. 17912
Deswaene, R. **179/2**
Deteix, J-P. 29113
Detiège, L. 17911.3081213
Detremmerie, J-P. **179/3**, 51813,52611,67811
Detundamo, R.B. 8013
Devaquet 34411
Devaty, S. 1841213
Deville, M. 82412
Devolder, J. 17912
Dewael, P. **121/2/foto, 122/2, 179/1**
Dewinter, F. **179/1**
Deworme, E. 18012, 3081213
Dexter, J. 82511
Dexter, P. 81811
Dhanabalan, S. 57813
D'Hondt, D. 17913
D'Hondt, G. 2112
D'Hondt, R. 2112
D'Hondt-van Opdenbasch, P. 18011,3081213
D'Hoogh, C. 307/1
Dhoore, L. 17911
Diab, **A. 367/2**
Diallo, B. 62312
Diallo, M.S. 15811
Diarra, A.A. 62312
Dias, G. 44412
Dias dos **Santos**, F. da P. 28812
Diaz Fuentes, A. **781/2**
Diaz Garaycoa, F. **134/3**, 13611
Diaz **Herrera**, R. 2351113, 23613
Diaz Lopez, G.A. 50411, 50511
Dickel, F. **375/2**
Didden, M. 18011
Diegenant, A. 18012
Diego, M. de 23611,23911
Dienderen, H. van 17911
Dienstbier, J. 1842,26313
Diepgen, E. 39413, **641/foto**
Dierickx, L. 17913
Dillen, K. **179/3, 676/foto**
Din, A.Q.I. ad- 25612
Dinesen, I. 824/3
Ding Mou-shih **467/2**
Dinu, G. **124/2**
Dion, C. 82112
Diop, C.A. 15813
Diop, M. 16012
Diop, S. 1581213
Diouf, **A. 157/3**, 1581112, 1591113, **160/1/2/3/foto**, 41512
Diouf, M. 15713
DiPrete, E. **724/1**
Diro, T. 336111213
Dis, **C.N.** van 63311
Dizdarevic, R. 30013, **322/1/2/foto**
Djavadi, A.S. 68812
Djeghaba, M. 65313
Do Muoi **575/2/3/foto, 576/1**
Dobrescu, M. 1241
Dobrich, F. 30112
Dobrynin, **A. 358/foto, 657/3**
Doe, J. 5701112
Doe, S.K. **569/2/3/foto, 570/1/2/3, 571/1/2/3**
Doebele, T. 8242
Doebinin, **J.** 35511
Dohnanyi, K. von 21811,3961112
Dole, E. **42/1, 176/2**
Dole, R. 421112, **174/foto**, 176111213, 35112, **356/1/3/foto, 679/2/3, 684/2**
Dole, V. 82512
Dolgich, W. 21012,65712
Dolman, D. **86/foto, 87/2**
Domeracki, L. 58811
Domingos, E. „**Quimba**" 28811
Dominguez, **R.F.** 19013
Donald, D.H. 82013
Donat-Cattin, C. 76211
Donnay, F. 18011
Donnea, F-X. de 17911
Donner, J.H. 8281112
Donovan, R. **42/2/foto**
Dookeran, W. 2541113
Dorati, A. 62812
Dorce, C. 61113
Dori, L. **749/2/3**
Döring, W. 22013
Dorjee, T. **77/2**
Dornelles, F.N. 423/2
Dornier 41312
Dorovolomo, J. 60612
Dortland, J.A. 40011
Dost, H. **217/2/3, 422/2**
Dostojewski, F.D. 81512
Doubin, F. 34513,37012
Douglas, Michael (Dominica) 54411
Douglas, Michael (Engeland) 82311,82413
Doumane, S. 65511
Doumbia, C-O. 62311,6241
Dowiyogo, B. 8013
Dracht, **A. 817/3**
Draps, W. **179/1**
Draijer, J. 40013
Drda, M. **184/3**
Drda, V. **184/3**
Drees, W. jr 46113
Drees, W. sr 8513, **460/3, 461/1/2/3/foto**, 55212
Dregger, A. 13111, 21911, 24912
Dresden, S. 81713,81912
Dreyfus, T. 37012
Drieman, G. 59713,5981213
Drori, A. 80811
Dros, I. **820/3/foto**
Drosoiannis, **A.** 71611, 71812,71911
Druetta, R. 20513
Du Runsheng **94/1**
Duabane, G. 3361113
Duarte, **A.** 33113
Duarte, Jose, A. 49013, 4931112,4941
Duarte, Jose, N. 23812,4871112,488111213, 489111213, **490/1/2/3, 491/1/3**, 49212, **493/1/2/3/foto**. 49411. 50311
Duarte **Funes**, C.A. 48813,4921112
Dubcek, A. 15413, 15511, **181/2/3**, 18513, **186/2/foto**
Dube, N. 80313
Duberstein, K. 69913, 72112
Dubinin, J. 10911,80511
Dubois, E. 17912
Ducarme, D. 179/3
Duco, D. **825/2**
Ducoloné, G. 34312
Dudasek, S. 18313
Du'ek, M. 70711
Dufax, G. 37012
Duffy, M. 743
Dufour, F. **179/2**
Duisenberg, **W.F.** 34013, 3411213, 342111213, 64313, 66211
Dukakis, K. **696/2, 697/2, 723/foto**
Dukakis, M.S. **172/1/2, 174/2, 175/foto, 176/3, 679/3, 680/2, 681/1/2/3, 682/1/2/3/foto**, 6831112, **684/1/2/3, 694/1/3, 695/1/2/3, 696/1/2/3, 697/1/2, 700/2, 721/1, 723/foto, 724/2, 725/1**
Dukakis, **O. 823/2, 824/2**
Dukakis, S. 68311
Duke, C. **804/3**
Dukuly, M. 56912
Dulloo, M.M. 9013
Dumas, R. **370/1, 417/foto, 724/3**
Dunaway, F. **822/foto**
Duncan, P. **74/3**
Dunem, **A.** van (**Mbinda**) 26812,26913,27013, 2881112
Dunem, F.J.F. 28613,28811
Dunem, P. de **Castro** dos **Santos** van „Loi" 26913, 28612, 28811
Dunnen, R. den 10813
Duo Gji Rang **59/foto**
Duplat, J-L. **280/2/3, 281/3**
Dupré, **J.** 2112, **121/2/foto**, 12211,17911
Dupre, R. 56212
Duque **Escobar**, I. 40912
Duquesne, T. 18013
Durafour, M. 37012
Duran, **A.** 20513,20611
Duran Ballen, S. **331/2, 332/1/foto**
Duran Saucedo, J.C. **477/2/3**
Durand, E. 54411
Durant Aspillaga, G. 25311
Duras, M. 34712
Durenberger, D. **723/2**
Durham, A. 768/3
Durhuus, J. 2611
Durme, W. van **179/2**

Duroi-Vanhelmont, A. 17911
Dutoit, C. 82111
Duval, G. **90/3, 624/2**
Duval, J.H. **90/3, 624/2**
Duvalier, F. 1113, 131213, **82/2, 83/2, 609/1, 613/2/3**
Duvalier, J-C. 8111213,912, 1013,1112, 1212, **13/3,** 7211, **81/1/3, 82/1,** 831112, 60911,6101112, 61111, 613111213
Duyns, C. 82313
Dybkjaer, L. 60412
Dyer-Howe, A. 89/3
Dijk, C.P. van 16712, 17111,39912
Dijk, J.E.A.M. van 53512
Dijk, L. van 82112
Dijk, N. van 44013
Dijk, P. van 28911,34511,34612,34712,37012
Dyremose, H. **23/2/foto, 25/2, 604/2**

Eagleton, W. 36813
Eanes, A. dos **Santos Ramalho** 64912,65113
Eastland, T. 69813
Eastwood, C. 82313
Eban, A. 70611,75013
Ebbelaar, H. 82313
Ebu, A. 33613
Echeverria, E. 13613
Eddé, R. 62613, 62813, 62913
Eder de Zarnbrano, B. 40912
Edwards. R. 82112
Edzoa. T.' 56911
Eekelen, W.F. van 3291112, **564/1/2/3, 565/1/2/3,** 567111213, 5681112, 58111, **584/1/3/foto,** 5851112, 58612, 5991112, 60011, **632/1/3,** 63312, 63611
Eerdekens, C. 17913
Eesteren, C. van 46113,46211
Eetvelt, J. van **179/3**
Efthymiou, P. **717/3**
Egas Peña, J. **134/3, 136/1**
Egede, K. 2811
Egelmeers, I. 18012
Eggermont, G. **476/2**
Egloff, B. 28213
Egoyan, A. 82311
Ehmke, H. **744/3**
Eichberg, J.W. 66112
Eicher, B. 18013
Eichier, B. 10713, 10811
Eigenmann, E. 54011
Eilon, M. 70512
Eimbeck **270/1**
Eisenhower, D. **174/2**
Eisenstadt, **S.N.** 82511
Eitan, R. 70511,70612,**708/1**
Ekila Lyonda 20813
Ekkelboom, J. 54013
Elewijck, **J.** van **179/1**
Eliav, A. 70611
Eliezer, B. 3811
Elion, G.B. 82513, **826/foto**
Elizabeth **II,** koningin 12812, **333/3,** 33411, 33513, **377/1,** 53912
Elizur, M. 10111
Elkerbout, R. 16813, **170/foto**
Ellemann-Jensen. U. 231112.2511. **113/foto. 417/foto, 604/2**
Elrington, H. **559/3,** 56013
Elsken. E. van der 81612
Eman, H. 7112
Emanuel, **C.J. 134/3, 332/1**
Eminbeili, E. 21211
Enache, P. **124/3**
Engeleiter, S. **723/1**
Engelen. T. **321/2. 322/1. 404/3**
Engell, H. 2312
Engels, F. 13213,33911
Engelschman, N. **828/2/3**
Enggaard, K. 2312,2511,6042
Engholm, Barbara 10513
Engholm, Björn **103/3, 104/2/3, 105/3/foto,** 1061213, **107/1/2/3,** 1081112, **393/1/foto, 394/2/3**
Engwirda, **M.B.** 56312, **655/foto,** 71313
Enrique Mercado, L. 45311
Enriques Savignac, A. 22112
Eörsi, **I.** 26213
Eppink, **J.** 56112
Erb, R. 64311
Erdman, F. 18013
Erhard, L. **464/foto**
Ernsting, T. 817/2
Erobreren, P. **822/3**
Ershad, H.M. **161/1/2/3/foto, 162/1/2/3/foto,** 1631113, 16411213, 165111213, 1661112, **796/2/3,** 797111213, **798/1/2/3**
Erskine, E. 45313
Es, A.C. van 17112, 62111, 63113,63211, 6331113, 7131112
Escobar Navia, R. 40812
Escobar Rodriguez, **E.666/1**
Escobar Urhi, **G.** 47812
Esmeral Barros, C. **411/2/3**
Espinosa, R. 13911, 33112
Espinosa, X. **134/3**
Esquivel, K. **559/foto**
Esquivel, M. 55811, **559/1/2/3/foto,** 5601213
Esquivel, R. **236/2/foto,** 23713
Essig, P. 37012
Estime, H. 8113
Estrada, R. 50311
Estrada **Portillo,** E.G. 50511
Estremadoiro, D. 47812
Etchegaray, P. 20512
Etiemble, R. 82511
Etienne, F. **609/1**
Eugène, G. 1113,8113,8212,8311
Evans, G. **74/3**
Evenari, M. 82511
Evers, A. 18012
Evert, M. **718/3**
Every, E. 28513
Evin, C. 37012
Evrard, J-M. 18012
Eyskens, M. 17911, 27913

F

Faber, G. 28311
Fabius, L. 28911, 29013, 34612, **347/foto,** 37913
Fadlallah., M.H. **380/3, 381/foto.** 38212.38311
Fadul **Vergara,** W. **411/2**
Fahd, koning ibn Abdel **Aziz** 1111113,34812, 34913, 350/1/3, 351/1/3, 352/3/foto, 3631213, 3641, 365111213, **366/2, 387/1/2/3/foto,** 73311, 73513
Fahrat, D. 5691213
Fahrenkopf, F. 68312
Fakafanua **814/1**
Fakih, K.H. 50711
Falachi, **O. 364/2**
Falise, P. 18012, 51911, 52611
Fail, M. 15812,41511
Failahyan, H. 68611
Fäildin, T. 59512
Faluvegi, L. 25911
Falwell, J. **45/2/foto**
Fanfani, A. 76113
Fang Lizhi 4513,4711,5712
Farah, A. 41611
Farell Cubillas, **A.** 22112
Farrakhan, L. **680/2/foto**
Fasyniuk, W. 73212
Fatafehi **Tu'ipelehake,** prins **814/3**
Fauntroy, W. 1212
F'aure, E. **462/1/2/foto**
Faure, M. 37011
Faurisson, R. 37311
Fauroux, R. **370/1**
Fava, A. 2051213
Fayiz, M. **al-A.** al- 36511
Féaux, V. 12113, **122/2,** 17911, 67812
Febres Cordero Rivadeñeira, L. **134/2/3/foto, 135/1/2/3, 136/1/2/3, 137/1/3,** 138111213, 13911, **156/2/3, 157/1/2/foto, 331/2/3, 332/2/3/foto,** 33311, 52911, 53011
Feenstra, M. 82111
Fejti, G. 26011, 33712
Fekete, G. 2642
Fekete, S. 26311
Felber, R. 7471112
Feldman, M. **706/2**
Feldt, K O. 391/1, 593/2, **594/1**
Felix, J. 52913
Feraud Blum, C. 13511
Ferensztajn, B. **588/1, 590/3, 764/1**
Fernandes, C.A. 28813
Fernandes, **M.V.A.** 68512
Fernandez, E. 2071112
Fernandez, M. 79611
Fernandez, S.F. 66513,66611
Fernandez Albor, G. 78113, 78211, **783/1, 794/3**
Fernandez Maguer, D. 19113
Fernandez **Martin,** F. **794/3**
Fernandez Ordonez, F. **410/3, 780/3, 796/1**
Fernandez Torres, J. 18913, **190/2/foto**
Ferrari, E. **828/3/foto,** 82911
Ferraro, G. **176/1**
Ferreira, C. 68512
Ferreira, E. 22613
Ferreira do Nascimento, **L.F.** 28812
Ferri, E. 76113
Feynman, R.P. **462/2**
Ffrench-Davis, R. 66713
Fialho, V. **424/3**
Fieuw **473/2**
Figueiredo, J.B. de O. 426/2, 444/3, 445/1, 446/3, 44711
Filali, A. 38713, 38812, 39011, 4151112
Filipescu, R. 12713
Fiippopoulos, A. 71911
Fils-Aimé, E. 60911
Finette, R. **624/3**
Fini, G. **759/2/3/foto**
Finnbogadottir, V. 2811
Fischer, E.W. 82511
Fischer, I. 82111
Fischer, 0 . 13113,37512
Fischer, W. **378/2/3**
Fisiak, J. **764/1**
Fistioc, I. 12713
Fitzwater, M. 4311,35413,43612,**736/2/3**
Flagothier, G. **179/2/3,** 18012
Flaherty, R. 81511
Flamant, E. 17912
Flaubert, G. 81512
Flegel, M. 37512
Fleischer, H. 9712
Fleming, Alexander 71713
Fleming, **Amalia** 7**17/3**
Fleming, G. **97/1/foto**
Flettham, M. 74911
Florakis, H. **715/3, 719/1/2/foto**
Flores, Angel (Ecuador) 13911
Flores, Angel (Guatemala) 50112
Flores, J.L. 13613
Flores, L.H. 19013
Flores, Y. **720/3**
Flores Lima, R. 48912
Flores Torres, J. 25113,25213
Florez, A.B. 48813
Florin, P. **725/3, 726/foto**
Flucsa, M. **124/2**
Fluture, P. **124/3**
Foa, R. **186/foto**
Fofe, **J.** 56911
Foighel, I. 2312
Folea, I. 12412
Fonda, J. 17313, 69512
Fonha, L.S. 56813
Fontaine, M. **384/2/foto.** 39612
Fontenelle, M.L. **424/2**
Foran, R. 32613
Forck, G. 37812
Ford, G. 4012, 17612,68411,69511,72111
Ford, K. 54311
Forde, H. 59211

Forero Moreno, R.O. 40813,40912
Formica, S.R. 76113
Formigo, B. 228/3, 229/1
Foukouna, B. 60612
Fox, M.J. 82211
Fracanzani, C. 76211
Fraga Iribarne, M. 77913, 78111, 7821213, 78311, 79411
Francis, N. 76813
Francisque, N. 8113
Francken, S. 82313
Franco, R.0.18613
Franco, W.M. 42512
Franco Bahamonde, F. 78213, 79313
Franco Guanchalla, A. 477/3
Frangi, A. 75013
Frangié, R. 626/2, 62913
Frangié, S. 428111213, 429/1, 43211, 51211, 6261213, 627/1/2/3/foto, 628111213, 629/1/2/3
Frangié, T. 62712
Frank, A. 50111, 82211
Franklin, W. 5921112
Franssen, J. 632/2/3, 633/1/2/3, 634/1/foto
Frantz, K. 9913
Franz Ferdinand 4043
Franz Josef II, vorst 53913, 542/1/2/foto
Fraser, M. 7513, 7613
Freeland, A. 543/1
Freeman, W. 56912
Freire, M. 444/1/2
Freitas, M. 2061213
Freitas do Amaral, D. 64913, 650/foto
Frenkel Frank, D. 829/1/2/foto
Freriks, P. 29011, 34412, 34611, 34713, 37311, 374/1, 64712
Freij, E. 109/foto, 806/3
Fried, E. 82912
Friedman, T. 81711
Frik, H. 81612
Frinking, A.B.M. 32911
Fröbe, G. 82912
Früh, I. 44013
Fu Chiao San, J. 57813
Fuchs, E.K.J. 4621213
Fuente, F. de la 60911
Fuente Ferro, R. 28613
Fuentes Pieruccini, M. 50313
Fuller, C. 72512
Funaro, D.D. 423/2/3, 4241213, 42513, 426111213, 4461112
Funseth, R. 57611
Furtado, C. 42413
Furuzesh, G. 68813

G

Gaay Fortman, W.F. de 6512, 67/foto, 85/2, 86/2
Gabor, Z.Z. 35412
Gabreljan, M. 21213
Gabriels, J. 17911, 52611, 676/2
Gado, G. 264/3
Gadzjijew, S. 21113
Gaete Rojas, S. 66611
Gaffney, F.J. 4313,4411
Gage, I. 82111
Gaines, W. 81711
Gainuse, A. 12411
Gajdusek, D.C. 66113
Galan Sarmiento, L.C. 41011
Galand, P. 77412
Galema, B. 82113
Galgoczi, E. 26311
Galinski, H. 5351213, 536111213
Galland, Y. 34411
Gallardo, J. 52913
Galle, M. 17912
Gallego, I. 78413
Gallegos, M.A. 49113, 49212
Gallegos Dominiguez, C. 13413,13713
Gailegos Dominiguez, I. 137/3
Galloni, G. 76113
Gambon, J. 824/1
Gammelgaard, L.P. 23/2/foto, 2512, 60412
Gamus, P. 20612
Gandhi, M. 3713, 76011
Gandhi, R. 293/3, 294/1/2/3, 798/2, 79913. 813/foto
Gandhi, S. 813/foto
Ganilau, Ratu Sir Penaia 333/3, 334/1, 335/foto
Garaikoetxea, C. 783/2/3, 78411,794/1
Garcia, A. 40912
Garcia., J.H. 28813
Garcia, M.D. 501/3, 505/1
Garcia, R. 17913
Garcia Agudin, F. 781/2
Garcia Aguilar, H. 22112
Garcia Lucas, R. 50112, 5031213
Garcia Motta, T. 40912
Garcia Perez, A. 25113, 252/1/2/3/foto, 255111213
Garcia Puku, M. 28812
Garcia Ramirez, S. 22112
Garcia Rodriguez, R. 66213, 66311, 66611
Garcia Tion, A. 78312
Garcia Vargas, J. 780/3/foto, 78111, 79611
Garcia Vazquez, E. 18711, 18811
Garcia Velasco, R. 137/3, 13811
Gardiner, J.E. 82111
Gardner, B. 724/1
Garret Ayllon, J. 477/1, 478/foto
Gaspar, S. 337/3, 338/3
Gaspari, R. 76211
Gasperi, A. de 75913
Gasset, O.Y. 81913
Gaudin, J-C. 34312,37113
Gaulle, Ch. A.J.M. de 14712, 14911,3471112
Gava, A. 76113
Gaviria Trujillo, C. 4111213
Gavre, J. de 52311
Gay, N. 8813
Gaye, J. 56913
Gayoom, M.A. 799/2/3/foto
Gbalazeh, E. 57111
Gborie 9212
Gcagea, S. 42713, 4281112, 432111213, 5061112, 50713, 51011, 6251112, 62612, 62712, 628111213, 6291113. 63012
Gebala, S. 58811
Geel, R. 81912
Geens, A. 180/2, 308/2/3
Geens, G. 121/2/foto, 12212, 17913
Geertsom- De Meyer, M. van 17912
Geffeh, A. 70711
Gehlen, A. 17913
Geiger, H. 25012
Geissler, H. 7401113
Geldenhuys, J. 272/1, 28411, 28513, 2871112
Gemayel, A. 11211,42713, 428111213, 4291112, 43013, 431/3/foto, 4321213, 45812, 505/2, 50713, 50813, 5091112, 510/1, 51113, 512111213. 625111213. 626/2/3, 62711, 6281213, 629111213, 630/1/2/3, 63111, 735/3
Gemayel, B. 50713
Gemayel, P. 43211
Gendebien, P-H. 17912, 18012, 51813, 51911, 52611
Genière, R. de la 28213,43812,4391112
Gennimatas, G. 716/1. 71711, 72013
Genscher, H-D. 1041, 113/foto, 11513, 13113, 2191112,36112, 3831213, 394111213, 39513, 417/foto, 41911, 53513, 555/1/foto, 60013, 72413, 733/foto, 74013, 745/2/3, 777/1/3, 778/1/foto, 792111213
Gentz, M. 537/1/2
George, H. 54313
Georgi, R. 37512
Gephardt, R. 172/1, 175/foto, 17613, 6791213
Gerasimow, G. 11012, 21013, 21111, 28612, 357/2/3, 35811, 36513, 65711, 76713, 77713, 77912, 786/2/3, 787/1, 8051213, 80611
Geremek, B. 122/3, 123/foto, 69112,73113
Gerlach, E. 817/2
Gerlo, A. 52211
Gero, E. 33913
Gershwin, G. 82111
Gertych, Z. 58811
Gesquiere, M. 17912
Getaweh, M. 56913
Getty, E. 82211
Geus, J-C. 52311
Gevenois, J. 18011
Geysels, J. 17911
Ghabbash, M. 36712
Ghahremani, M. 66911
Ghali, 1. 41613
Ghamdi, M. al- 35012
Ghartimagar, B.R. 80013
Ghassemlou, A.R. 19313
Ghesqyiere, F. 18012
Gheziel, B. 65412
Ghossein, J. al- 14013
Ghurburrun, B. 901213
Giaconi, J. 66611
Giannou, C. 51111
Giansanti, G. 81711
Gibbons, I. 605/1
Gibbs, C. 6611213
Gil Heraldez, R. 45213
Gilani, S.Y.R. 75511
Gilbert, J. 72/2/foto
Gilles, A. 17912
Gina, echtgenote vorst Franz Josef II 54211
Ginjaar, L. 56812
Ginsburg, D. 44/3, 45/1, 697/2
Ginsburg, mw 4511
Girardot, A. 34713
Giraud, A. 14513,34311
Giscard d'Estaing, V. 343/2, 372/1, 374/1
Gisler, M. 82311
Glass, C. 368/3, 382/3/foto, 38311
Glastra, R. 15512
Glemp, J. 12213, 1231112, 73012, 76713
Glenn, J. 68113
Glibert, L. 18011
Glistrup, M 23/1, 24/foto, 60313
Glitman, M. 35513,35611
Glotz, P. 745/1
Glover, M.J.K. 9013
Glowczyk, J. 58911
Gobbi, H. 187/1, 18811
Goclowski, T. 73113, 76513
Godinho, J.S. 64813
Godwin, R. 44/1
Goebbels, J. 21912, 77712
Goedew, W. 66911
Gogolasjvili, S. 82213
Goh Chok Tong 577/2, 580/foto
Gol, J. 17913, 774/3, 77613
Gola, R. 372/1
Goldson, P. 55811,55912,56013
Gomes, B.C. 9113
Gomez, J. 41211
Gomez, L. 41011
Gomez, R. 15512
Gomez Alvarez, F. 20513,20611
Gomez Alvarez, P. 22311
Gomez Centurion, C. 18911
Gomez Galvez, J.R. 50313
Gomez Gomez, A. 4081112
Gomez Hurtado, A. 410/1/foto
Gomez Jauregui, A. 40813
Gomez Ortega, M.A. 22112
Gomez de las Roces, H. 7943
Gonçalves, L.P. 42413, 44712
Gonçalves Lourenco, J.M. 28812
Gonelevu, V. 33312,33511
Gonga, O. 569/2
Gonzalez, C. 23611
Gonzalez, F.M. 1911213
Gonzalez, H. 22112
Gonzalez, J.L. 66613
Gonzalez Camacho, R. 48813,4921112
Gonzalez Laxe, F. 794/3
Gonzalez Marinas, P. 78113
Gonzalez Marquez, F. 157/2/foto, 33311,39213, 417/foto, 41912, 664/3, 77913, 7801213, 782/2, 793/1/foto, 795111213, 79611
Gonzalez Mosquera, A. 4081112
Gonzaiez Sas, G. 19113
Goor, C. 77613
Gopalachari, S.V. 80011
Gorbatsjow, M.S. 4113,4312, 11512, 11611, 12213, 12613. 14111, 14511, 1461213, 14911, 1521213, 15313, 1541, 15511, 181/1/2/3/foto, 18211, 18312,

185/2/3, 186/2, 210/2/3, 211/3, 212/2, 218/2/3, 219/1/2/3, 258/2, 268/1, 286/1, 323/1/2/3/foto, 338/1, 340/1, 353/1/foto, 354/1/2/3, 355/3, 356/1/2, 357/1/2/3, 358/2/foto, 359/2/3, 360/1/2/3, 361/1/2/3, 376/2/3, 378/1/2, 401/2, 402/3, 482/2, 513/1/2/foto, 514/1/2/3/foto, 515/2/3, 516/1/2/3, 517/1/3, 518/1/2/3. 555/2/3, 557/3. 574/3. 600/2, 65312, 657/3, 658111213, 659/3, 660111213; 683/3, 69313, 694/3, 69512, 69913, 704/3, 719/2, 724/3, 725/2/3, 73612, 74413, 762/3, 7643, 766/3. 767/1/2/3/foto, 769/2, 772/1/3, 773/3, 774/1, 777111213, 778/1/foto, 7791213, 785/1/2/3/foto, 786111213, 787/1/2/3/foto, 788111213, 789/1, 7921113, 81512
Gorbatsjow, R. 15212, 181/1/foto, 323/1, 353/foto, 787/3
Gorboenow, A. 772/1/2/foto
Gorburdhun, J. 90/3
Gordimer, N. 820/3
Gordisjan, M. 21213
Gordji, W. 11611, 384/2, 396/3/foto, 397111213
Gordon, K. 2541113
Gordon, M. 80611
Gordon Rubio, H. 662/3, 663/foto
Gore, A. 4511, 174/2, 175/foto, 17613,67912, 6801112, 68113
Goren, S. 17/1, 36/3
Goria, G. 113/foto, 758/1/2/3/karikatuur, 761/2/3
Gorleri, J. 19013
Gorsjkow. S.G. 462/3/foto
Gorton, S. 723/2
Gorywoda, M. 58811, 59013
Gottwaid, K. 15511
Gouhier, H. 82512
Goulding, M. 45612
Gourgue, G. 1213, 1311, 7111, 72111213, 7311, 8112, 821113, 61111
Gousse, M. 61013
Goutierre, C. 45511
Gowers, A. 36411
Goyzueta, E. 50312,50411
Graaf, H. de 817/3, 81913
Graaf, L. de 2831112, 40013, 55212
Graaff-Nauta, D.Y.W. de 63311
Graanoogst, I. 6512
Grabowski, Z. 76412
Graça, C. da 68511
Gracanin, P. 304/2
Gradin, A. 39111
Gradin, M. 59512
Grafé, J-P. 12113, 12212, 179/3
Graff, M. 98/3/foto
Gramajo Morales, H-A. 504/1/3, 505/1
Granada Rodriguez, J. 41113
Grandi, D. graaf 462/3, 463/1, 760/1
Grave, F.H.G. de 71313,71511
Graves, D. 817/1
Grawatch, P. 264/3
Gray, W. 72311
Gray, Y. 56912
Greaves, E. 5921112
Greaves, P. 5921112
Greco, J. 347/3
Greenaway, P. 82311
Greenspan, A. 4113,4211
Greenwood, T. 56013
Greg, J. 7241
Gregor-Dellin, M. 46311
Greif, B. 364/2
Grembergen, P. van 17912
Gremitsjkich, J. 27212
Grep, W. 67/3/foto
Gress, W. 37512
Grey, C. 80313
Grigorjants, S. 20911
Grigsby, H. 56912
Grimes, D. 7511
Grinspun, B. 18711, 1881112
Griscom, T. 39/3, 40/1, 699/3
Grjazin, I. 771/3
Groen, H.A. 55212
Groen, J. 23011
Groenestege, T.T. 82113
Groenevelt, A 40011
Gromyko, A.A. 21113, 21212, 35713, 358/foto, 36513, 513/foto, 515/2/3, 624/1, 653/2, 6571112, 65813, 659/1/2/3/foto, 66013, 70413
Groot, E. de 179/3
Gros, F.R.A. 42513
Grosjean, A. 18011
Gross, J. 70711
Grossmann, W. 37613
Grosso, C. 20511
Grosz, K. 259/2/3/foto, 2601213, 26511. 337/2/3/foto, 338/1/3, 339/1, 340/1/2, 80612
Grosz, P. 10311
Gruber, K. 99/3, 10011
Grumman, L.R. 434/1
Gnïnheid, K. 37512
Gruijters, G.J. 1711112
Gruijters, H. 171/2
Gryp, E. 18011
Gstohl, E. 54113
Gualthérie van Weezel, J.S.L. 49812
Guan Weiyan 4711
Guayasamin, 0.52912
Gudmundsson, R. 727/1
Guedez, R.M. 20513, 2061112
Guédira, A.R. 39011
Guenaizia, A. 65411
Guern, J. 82511
Guerra, A. 78013, 783/3, 79411, 79511, 79611
Guerra, E.J. 28812
Guerra Lorenzetti, J. 2521113
Guerrero, F.J. 4871112,49012
Guerrero, J.F. 48712,49012,49113
Guerrero-Gomez, E. 20613
Guevara, G.A. 49112
Gueyras, J. 197/1
Guiilaume, D. 82512
Guillaume, Francois (België) 17913, 677/2
Guillaume, Francois (Frankrijk) 34311
Guillaume, G. 37613
Guillem, S. 82411
Guimaraes, U. 4251213, 4261113,44412
Guinness, A. 823/foto
Guilit, R. 817/2
Gungah, D. 9013
Gunn, B. 771112
Gunnarsson, B.I. 2811
Gupta, S. 16212, 16313, 165/3, 796/2
Gur, E. 70612
Gusmao, R. 4242
Gutierrez del Alamo, R.C. 796/1
Gutierrez Castro, E. 40811
Guzana, K. 513
Guzel, H.C. 19511
Guzman, J. 66313
Guzman Molinare, J.A. 66611
Gwadiso, D. 7/1
Gwiazda, W. 58811
Gyoten, T. 64313
Gijs, B. 18013
Gijssels, J. 52311
Gyurkó, L. 26311
Gzinege, L. 25912

H

Haan, F. de 41012
Haanstra, B. 82311
Haar, J.G.J. ter 686/2
Haarder, B. 23/2, 25/1, 604/2
Habache, G. 35/2, 139/2, 140/2, 141/2, 739/1/3/foto, 751/1
Habanabakize, T. 9112
Habib, A. 36712
Habib, H. 17812
Habib, P. 7331112, 735/2
Habibie, B.J. 814/1
Habibou, A.A. 62413
Habiyakare, F. 9112
Habyarimana, J. 911213, 56311
Hachichi, Z. el-A. 6541112
Haddad. N. 25612
Haddadi, G.R. 39613
Hadjeres, E.H. 65412
Haenen, M. 817/1
Hafiz, M.G. 1651112
Hagglund, G. 453/3, 454/1/foto, 45511,45711
Haidara, M.M. 62312,6241
Haider, M.J. 796/2/3
Haig, A. 17212, 174/foto, 17613, 68312
Haitink, B. 821/3/foto
Haj, S. 711
Hajek, J. 181/3, 184/2, 186/1, 263/3, 331/1
Hajek, M. 184/2/3
Haji Sabbaruddin Chik, Datuk 14312
Hajj, M. 62512
Hakim, I. 41613
Halala, H.C. 42912
Halbritter, W. 37512
Halim, A. 1911
Hall, Robert (Antigua & Barbuda) 54213
Hall, Robert (Turks en Caicos eilanden) 76813
Hall, W. 5921112
Hallak, E. 42912
Haiiett, C. 8912
Haiioran, R. 437/2
Hamadei, Abdel H. 38112
Hamadei, Ali A. 38112,38313,3841
Hamadei, M.A. 381/1/2, 383/3, 384/1
Hamdane, H. 512/1/2
Hamelink, J. 81712
Hamengku Buwono IX 829/2/3/foto
Hamid Mustapha, Datuk 14211
Hamiiton, L. 68113,69511
Hamiye, A. 382/3, 431/foto
Hamm-Brücher, H. 745/2
Hammer, A. 9612, 81513
Hammer, Z. 707/3
Hammoud, ,,kapitein" 51213
Hamori, C. 33712
Hance, K. 273/2/3, 275/1
Hancké, L. 179/1
Hand, G. 75/1
Handfield, L. 768/3
Haniyeh, A. 2111
Hanna, A. 8912
Hannibalsson, J.B. 2811
Hanquet, H. 18013
Hans Adam, kroonprins 53913, 5421112
Hansen, G. 38012
Hansen, T. 56913
Hansenne, M. 18011, 30812
Hanson, J. 277/3
Haoui, G. 50911
Happart, Jean-M. 179/3, 306/3, 307/cartoon, 51813, 51911, 52411, 52611
Happart, José, 11913, 30511, 3061213, 308/1, 51813, 67612, 67713
Haq, F. 81213
Haq, M. 75313, 75512, 757/3, 81213, 81311
Harahap, H. 814/1
Haraszti, M. 2631213, 264/1/3
Harba, M. 367/2
Harden, B. 56212
Harel, V. 805/foto
Haren, E. van 817/2
Hariri, R. 382/3, 384/1
Harm Esperanza, W. 25113,25213
Harmegnies, M. 178/3
Harmegnies, Y. 179/2
Harmoko, 17713,8141
Harris, E. 82112
Harris, R. 54311
Hart, A. 172/2, 173/2
Hart, G. 172/2/3, 173/1/2/3, 176/3, 6791213
Hart, J. 173/2
Hart, L. 1721213. 17312
Hartarto 814/1 ·
Hartog, D. 817/3
Hamshingoro, R. 56211
Harvey, S. 768/3
Hasan, M. 16212, 16313, 796/2/3
Hasdai, J. 70711
Hashem, J. d - 50513, 50611,63013
Hashemi, H. 68611
Hashemi, M. 685/3, 686/1
Hashemian, H. 68811

Hashimi, A.R.Q. al- 25612
Hasi, A. 36811
Hasina Wazed, sjeik 161111213, 1621113, 1631113, 16411213, **165/2/3/foto**, 16612, **797/1/foto**
Hasler, O. 54111
Hasquin, H. 18012
Hassan, F. 81411
Hassan, J. 5381213
Hassan, Kamil **670/1**
Hassan, Khaled el- 14112
Hassan II, koning 2011, 10913, 11113, 14112, **385/1/3/foto**, **386/1/2**, **387/2/3/foto**, **388/3**, 38913, 390111213, **414/1/2/3**, **415/1/2/3**, 4161112
Hassanali, N. 25411
Hassel, W.G. van 58112
Hasslet, F. van 13011, **716/2**, 71811. **719/3**
Hatch, 0 . 72312
Hategekimana, J.D. 9112
Hatry, P. **179/3**
Hau Pei-tsun **49/foto**
Hauer, R. 82313
Haughey, *C.* **417/foto**
Hausser, A. 53711
Haussmann, H. 3941
Havaldar, R.A. **796/3**
Havasi, F. 26011, **337/3**, 3381113
Havel, V. **184/2/3**, 26313, 33013, 33111
Hawatmeh, N. 13912, 14012, 14111
Hawke, B. **73/3**, **74/1/2/3**, **75/1/2/3/foto**, 761213, **77/1**, **290/3**, 29112, 31913, **607/3**, 6081113
Hawke, H. **75/foto**
Hawking, S. 82613
Hayatou, S. 56911
Hayden, W. **74/3**, 7511, 29212, 6081112
Hayder, S.S. 81013
Haynes, R. **592/1/2/3**
Haytham, A. 50811
Hazette, P. **179/3**
He Dongchang 5313,5411
Heath, I. 54213
Hecht, *C.* 72311
Hecke, J. van 17912
Hector, T. 54213
Hedayatzadeh, M. 68813
Heel, H.P. van 29812
Heerma, E. 16713
Heilmann, S. 2712
Heinlein, R.A. 46311
Heinrich, N. 2713
Heinz, J. 72312
Hejdanek, L. 18411
Hek, Y. van het **824/3**
Helgason, J. 2811
Helle, V. 55411
Heller, L. 20512
Heilinga, G. 82412
Heilström, M. 59512
Helms, J. 4111,4313, 35613,48811, 69511
Hélou, C. **627/foto**, 63012
Helou, I. 42713
Heltberg, B. **604/foto**
Henderson, G. **75/3**
Hendrick, R. 17911
Hendrickson, M. 58012
Heng Samrin 57313
Henneuse, R. 18012
Henrion, R. **180/3**
Henrotin, P. 17913
Henry, Geoffrey 9613
Henry, Gloria **254/2/3**
Henry, J-P. **179/3**
Hentschel, V. 53811
Herfkens, E.L. 16812, **170/foto**
Herly, J. 74611
Herman-Michielsens, L. 18013
Hermann, L. 2413
Hermannsson, S. 2811
Hermans, L.M.L.H.A. 56312, **565/2**, **566/foto**, 63213, **634/foto**
Hermans, P. 17911
Hermus, G. 8242
Hernandez Cervantes, H. 22112
Hernandez Grisanti, A. 20513, 2061113, **274/3**, 27511
Hernandez Mancha, A. **783/1/2/foto**
Hernandez Pieretti, 0.2061113
Hernie, C. 18013
Herrero y Rodriguez de Minon, M. **783/1/2/foto**
Herrington, J.S. 27312, **274/3.** 27511
Hershey, B. 82311
Hertmans, S. 81811
Herwijnen, C. van **824/2**
Herzberg, J. 82211
Herzberger, H. 81611
Herzog, *C.* **752/3**
Heseltine, W. 33313, 33513, 35211
Hetenyi, I. 25911
Heubreux, J. **612/foto**, **613/2**
Heusinger, H.J. 37512
Heuvel, I. van den 81613
Heijden, F.J. van der 56312, **566/foto**
Heymans, M. 81713
Hiatt, J. 82112
Higgins, R. 38012
Higgins, W. 38412
Hikmatyar, G. 25813
Hilal, A.A. 2013
Hill, C. **110/1**
Hiilel, S. 11011
Hiilemeier, K. 13312
Himmler, H. 32613
Hindawi, N. **367/2**, **368/1**
Hint, M. 77011
Hiriart Balderrama, F. **274/3**
Hirsch, R. **263/3**, **378/2**
Hismans, E. 18011
Hitchcock, A. 81511, **821/3**, 82211, 82511
Hitchings, G.H. **825/3**, **826/foto**
Hitler, A. 10111, 15111, **219/2**, **331/3**, 33213, 4043, 48213, **537/1/3**, **538/1**, 68012, **777/2**
Hoareau, G. 19212
Hobeika, E. **427/1/3/foto**, 428111213,42911,43211, 506111213, 50713,62612
Hoch, H. 5411112
Hocké, J-P. **563/1**, **728/1**
Hodel, J. **42/3**
Hodge, O. **768/2**
Hödl, C. 9813
Hodoul, J. 19213
Hoeffner, J. **217/1**
Hoekstra, H. 4631112
Hoessein, koning 2111, 10311, 1091113, 11013, 1111213, 1121113, 13912, 14112, 67111, 67213, 70813, **733/1/2/3/foto**, **734/1**, **735/2/3**, **736/1/3**, **750/2**, 75113, **752/1**
Hoessein, S. 11012,1111112, **112/1**, 19313,1941, 1971112, 256111213, 62613
Hoeyem, T. 2312
Hofman, G. 18011
Hofman, K. 15511
Hoffmann, Hans-J. **375/2**
Hoffmann, Heiko **393/foto**
Höfner, E. **375/2**
Hogefeld, B. **644/2**
Höke, M. 21613, 21711
Holcer, J. 59213
Hölder, E. 25112
Holding, C. **74/3**
Holkeri, H. **553/1/3/foto**, **554/1/2**
Holmer, H. 59313
Holomisa, B. **5/1/foto**, 61213, **7/1**
Holsbeke, A. 18013
Holt, G.H.M. 46312
Holtrop, M.W. **463/2/3/foto**, **464/1**
Homostean, G. 12413
Honecker, E. 131111213, 132111213, **133/1/2/3/foto**, 1341, 3751213,3761213, **377/1/2**, **378/2**, 379111213, 38011
Honecker, M. 37512
Hong Sook Ja 6213,6311
Hong Yuezhi **78/3**
Honorat, L. 8113
Hooland, R. van 18011
Hoos, J. **260/2/foto**
Hopa, J. 6071112
Hopkins, B. 50011
Hoppe, R. **822/foto**
Hoppstatter, G. 13311
Horan, H. 35113, 35211
Horik, T. 33613
Hormazabal, R. 66611
Horn, R. 81612
Horowitz, V. 82112
Horstmann, U. 81713
Horthy, M. 33911
Horvath, I. 25912, 2601112
Hosein, E. **254/1/2/3**
Hoss, S. 4281213, 50313, 50611, 50911, **510/1/foto**, 51213, 62511, 62613, **628/2/3/foto**, 629111213, 6301113, 63111
Hossain, S.A. **796/2**
Hotyat, R. 18012
Houbein, L. **817/3**
Houphouët-Boigny, F. **807/3**
Hourani, A. 14013
Houssa, J. 18011
Houthuys, J. **21/2**
Houtte, M. van 17912
Houwelingen, J. van 58413, 79012
Hove, R. 80311
Hovmand, S.E. **23/2/foto**, 2512
Howard, Janette **75/foto**
Howard, John W. **74/1/foto**, **75/3**, 76111213, **77/1**
Howard, T. **494/2/foto**
Howe, B. **74/3**
Howe, G. 11112, **113/foto**, 17113, 19812,33513, **367/3**, **392/2**, **402/3**, **417/foto**, 41913, **728/foto**
Hoydal, K. 2612
Hoxha, F. 30212,30311,3041112
Hu, R. **579/1**
Hu Jiwei 4813
Hu Qiaomu 4713, 5711
Hu Yaobang 47111213, 4811, 53111213, 542, **55/3/foto**, 5611, **57/2**, 5813, 5911, 9512, 24311
Hua Guofeng **47/2**
Huaita Nuñez, W. 25211
Hu'akavameiliku 8143
Huang Xunxing 24212
Huber, R. **826/2/foto**
Hubl, M. 1811213
Huerta Rendon, R.C. **134/3**
Hughes, A.J. 18613
Hughes, J. 26513
Huh Moon Do 6111
Huibers, J. 81612
Huizing, J. 82113
Hujaylan, F. ibn A.A. ai 36511
Humberto, C. **817/1**
Hummel, R.P. 16613, 16711, 16812, **170/foto**
Humphrey, H. **174/1**
Humphrey, J. **254/1/2**
Humphreys, B. **74/3**
Humphries, H. 54311
Hun Sen **481/1/2/foto**, 4821112, **572/3**, **573/1/3/foto**, **574/1/2**, 5751112
Hunat, *C.* 1843,18511
Hunt, R. **77/1**
Hunter, H. 82312
Hunter, F.H. 55813, 55913, 56011
Hupalowski, T. **588/1**, **764/2**
Huppert, I. **822/2**, **823/2**
Huq, S. 16313,79713
Hurfurd, *C.* 7511
Hurtado, J. 33211
Hurtado Larrea, O. **134/2**
Hurtado Navarro, H. **205/3**, **206/1/2/3**
Hus. J. 18411
Husain, S.M. 81513
Husak, G. 15313, **154/1/2/3**, 15511, **181/1/foto**, 18211, 18311, 1851213,33013
Husayn, S.M. 16313, **164/1**, **796/2**, **797/3**
Husodo, S.Y. 8141
Hussain, Altaf **753/1/foto**, 80911,81012
Hussain, Anwar 16313
Hussain, C.S. 75313,75511,75713
Hussaini, A.S.A.H. al- 8121112
Hussein, A. 81011
Hussein, F. 19312, 1943
Hussein Onn, Tun 14413
Husseini, F. 3413, 3613,49912, **750/1/2/3**
Husseini, H. 42812,42911, **505/foto**, 50911, **510/1/foto**, **625/1/3**, 62613. 6271112. 62813. **629/1/2/3**, **630/3/foto**
Huylebroeck, J. 47312
Huzur, M.M.H. 1611213

Hvenegaard, P. 82213
Hyatali, I. 25511
Hijmans, J.M. 73513

I

Iangalio, M. 33613
Ibanescu. N. 124/1. 125/1
Ibanez, B. 20712
Ibarra Muñoz, D. 22111
Ibarra de Piedra, R. 44911, 450/1/foto, 45112, 45212
Ibarrondo, M. 78313
Ibarruri Gomez, D. 79513
Ibrahim, I. 19711
Ibrahimi, A.T. 41611,65313
Ibrahirni, M. 387/3, 3881113, 39011
Ibrahimi, T. 11211
Iersel, J.P. van 21013
Iglesias, G. 78412, 7951213
Iglesias, H. 2043,20511
Iivari, U. 55311
Ikle, F. 697/2/3
Ikonowicz, P. 59111
Illanes, F. 47811
Imadie, M. 36712
Imam, S.F. 75513, 75611
Imam, Z. 16212, 16313, 79612
Inacio, A. 28813
Indra, A. 154/3
Ingraham, H. 8811
Ionescu, E. 81512
Ipiña Melgar, E. 47712
Iribarren Borges, I. 20513, 2061112
Irvine, W. 8043
Isaacs, K. 8812
Isaias Barquet, N. 1361112
Iscandri, A. 9311
Iscaro, R. 20512
Ish-Shalom, D. 75011
Islam, A.K.M. Mayeedul 16212, 16313,79612, 79713
Islam, A.K.M. Nurul 16211, 79613
Islam, K.M.A. 16212
Islam, S.S. 79612
Isokoski, S. 82112
Itoe, B. 56911
Iuhas, L. 12713
Iuta, T. 81413
Ivans, D. 77211
Ivanyi, P. 33712
Ivarato, A. 33613
Ivens, J. 82312
Iyad, A. 43013, 739/foto

J

Jaber, L 63012
Jaccottet, P. 81913
Jackson, A.F.J. 9212
Jackson, G. 78313
Jackson, J. 175/3, 17613, 67912, 6801213, 6811213, 682/1/2/3/foto, 68311, 7221213
Jackson, M. 82112
Jacobs, E. 63212, 63312
Jacobs, R. 47312
Jacobsen, S. 60411
Jaddoo, R. 9111
Jafari, H.A. 68813
Jager, K. 10411
Jaguaribe, H. 44612
Jakes, M. 15313, 154/1/2/foto, 15511, 18111
Jakobsen, E. 25/1/2/foto
Jakoenin, G. 35811
Jakowlew, A. 513/foto, 65713,6581113
Jakowlew, J. 51411
Jalabi, I.A.R. al- 25612
Jalloud, A.S. 11113, 3861113, 38713,4591112
Jamali, M.Z.K. 81213
Jameel, F. 80011
James, L. 62313
Jamet, d. 347/2/3
Jammous, S. 50713
Jamra, I.A. 63012
Janayt, B. 18412
Janiczewski, M. 58811
Janiszewski, M. 764/2
Jankipersadsing, E. 67/3/foto
Jankovcova, L. 181/3, 18611
Jansen, G. 10711
Janssen, R. 445/3
Janssens, C. 179/3
Janzegers, G. 18011
Jaramillo Berrio, G. 40813
Jaramillo Correa, L.F. 4111213
Jaramillo Ossa, B. 41211
Jardin, A. 820/2/foto
Jarpa Reyes, S.O. 66313
Jarram, N-E. 81613
Jarrell, M. 82112
Jarrin, R.A. 13613
Jaruzelski, W. 12311, 55712, 58712, 58812, 5891112, 59012, 59113, 6911113, 69213, 7301213, 7311213, 7631213, 764/2/3, 76513, 7671113
Jasim, L.N. 25612
Jastrzebski, D. 7641
Jatoi, G.M. 75513, 75612
Jaunarena, J.H. 18813, 18912
Jauss, H.R. 82511
Javelly Girard, M. 2211213
Jaw Shao-kong 4661112
Jawa, J. 36412
Jazow, D. 778/1/foto
Jean-Perrier, A. 61113
Jeancourt-Galignani, A. 28213
Jeanty, R.W. 8113
Jebouri, H.A. al- 25611
Jeewoolall, R. 9111
Jeffers, V. 8913
Jeffords, J. 72312
Jeffy, P. 56313
Jegorow, J. 4641
Jeltsin, B. 51513, 516/1/foto
Jensen, J. 2313
Jensen, O.V. 6042
Jensma. F. 81711
Jereissati, T. 42611
Jerôme, R. 17912
Jervolino, R.R. 76211
Jesus, D.J. de 28811
Jewison, N. 82312,82412
Jeyaretnam, J.B. 577111213, 5781113
Ji Pengfei 652/foto
Jiang Ze Min 9512
Jigme Gesar Namyal Wangchuk, prins 79912
Jigme Singye Wangchuk, koning 79911
Jimenez, H.A. 20612
Jimenez Blanco, A. 78112
Joana, M. 6391213, 64011
Johan Friso, prins 614/foto
Johannes Paulus II, paus 1013, 102/2/3/foto, 103121, 20713, 5421112, 81711
Johannesen, V. 2611
Johansen, L.E. 271213
Johansson, O. 595/2/foto
John, P.R. 543/2, 544/1
Johnson, Jennifer 254/1/3
Johnson, J.R. 56912,57011
Johnson, L.B. 4311,68112
Johnson, P. 9311
Johnson, W. 9212, 9311
Johnson-Sirleaf, E. 57012
Jones, B. 74/3
Jones, G.A. 5691213
Jones, P. 16513
Jong, A. de 39912
Jong, L. de 81713,82512
Jonge, C. de 81711
Jonge, K. de 81613
Jordan, P. 81711
Jorédie, L. 29112
Jorge, P.T. 287/3, 28812
Jørgensen, A. 2413, 25/3/foto, 60213
Jorritsma-Lebbink, A. 63211
Joseef, O. 70712
Joseph, D. 81W
Joseph, F. 81/3
Joseph, M. 54311
Josephus Jitta, A.N.A. 5351112
Jospin, L. 346/1/2/3, 347/foto, 369/foto, 370/1, 39813
Joumani, K.O.S. 41611
Joumblatt, W. 139/3, 380/3, 382/2, 427/1/foto, 42812, 42911, 430/2/3, 4581113, 459/1/3, 5051213, 50711, 50911, 510/1/2/foto, 51113, 5121113, 62611, 627/1/2, 6281112,63013
Jounes Moreno, D. 41113
Joustra, W. 7511
Joxe, P. 34312, 3701113
Joyce, J. 81911
Jozefzoon, E. 6812
Jozwiak, J. 58811
Juan, E. 55912,56013
Juan Carlos, koning 60013, 7801213
Judge, T. 72313
Jugnauth, A. 90/1/2/3/foto, 62412
Juhász, F. 26311
Julme, J. 81/3
Jumeau, E. 19213
Junejo, M.K. 36512, 7531112, 75413, 755111213, 7561112, 757/2/3/foto, 81013, 8111112, 8121213
Junguito, R. 4091213
Junior, P.M. 28811
Junker, W. 37512
Juquin, P. 344/3/foto, 3451112, 34611, 36913
Justines, M. 23712
Justiniano Pastor, G. 47713
Jusu-Sheriff, S. 9213

K

Ka, D. 16011
Kabia, M. 9311
Kabui, F. 60612
Kacisolomone, I. 333/2, 335/1
Kadar, J. 123/2/3. 259/2/foto. 26013. 26113. 26311. 265/1, 337/1/2/3/foto, 338/1/2/3, 339/1/2/3/foto, 340/1
Kaddoumi, F. 14013, 73612, 73911
Kaddour, N. 36712
Kadhafi, M. 111/3, 15812, 19312, 34912, 385/1/3/foto, 3861113, 387/3, 388111212, 389/1/2/3/foto, 390111213, 45912, 60811
Kadijevic, V. 32211
Kadlec, V. 18113, 18611
Kadt, J. de 464/1/2/3/foto
Kadungere, E. 80312
Kafka, F. 81512
Kahane, M. 7051213, 706/3/foto
Kai Kai, A.K. 9213
Kai Kai, J. 9213
Kainulainen, M. 55312
Kaisi, A. 41511
Kajanoja, J. 55313
Kaklamanis, A. 71611, 71812, 71911
Kalenge, G. 68913
Kalk, A. 37713,3781213
Kalpokas, D. 6071112
Kamara, A.B. 9213
Kamara, E.T. 9311
Kamara, J. 26012
Kamau, J. 70312
Kamikamica, J. 3351112
Kaminski, J. 58811, 76411
Kaminsky, H. 37512
Kamitatu Masamba 20812
Kampelman, M. 35313, 35513
Kamsteeg, A. 81711
Kan, W. 544/2/3/foto
Kanaan, G. 3821213, 38311, 43113, 50612, 50712, 50813, 509/2/3/foto, 62811
Kanaan, K. 50613
Kandborg, 0.60312

Kangai, K. 80311
Kanja, W. 70112
Kantari, I. 68813
Kanu, H.G. 9213
Kanu, S. 921213, 931213
Kaoenda, K. 26513, 267/2, 41612, 689/1/2/3/foto, 69011
Kaoenda, W. 68913
Kapoetikjan, S. 210W
Kapsis, I. 71911
Kapteyn, P.J.G. 55113, 55211
Kaputin, J. 3361113
Karamanlis, K. 71811, 72013
Karame, E. 42811, 43211
Karame, R. 42812,429/1, 431/2, 505/2/3/foto, 50811. 50911, 510/1/foto, 51113, 512111213, 62513, 62813, 63013
Karanja, J. 70013, 70111
Karemera, E. 9112
Kargbo, S. 93/1
Karimanzira. D. 80311
Kariuki, G.G. 702/1
Kariuki, P.M. 70411
Karl, S. 173/3
Karnes, D. 72311
Karpati, F. 26012
Karpeh, C. 56913
Karpow, V. 35513
Karpow, W. 51512
Karroubi, M.M. 34813, 3501112
Kartasasmito, G. 17813,81411
Karubi, M. 68811
Kasander, K. 82313
Kasilah Gadam 14312
Kasm, A.R. al- 11012, 195/2, 366/3, 367/1/foto
Kasselbaum, N. 72911
Kassir, V. 505/foto, 63013
Kassis, S. 51012
Katilungu, D. 68913
Katoesew, A. 2101213,21111
Katsifaras, G. 718/2/3
Katz, E. 70811
Katzav, M. 70513
Kauffmann, J-P. 384/3/foto, 39612
Kaune Arteaga, F. 47712
Kawusu-Konteh, S.B. 9212
Kay, J. 80413
Kaye, J. 82511
Kayyal, A-D. 36511
Kazemzadeh, F.M. 68611
Ke Zaishuo 652/foto
Kean, T. 6841
Keating, F. 69813
Keating, P.J. 74/1/3
Keenan, B. 38012
Keersmaecker, P. de 11911, 17911, 3081213
Keita, D. 6241
Keita, M. 624/1
Kejoa, G. 60612
Kekkonen, U. 554111213
Kelberer, J. 36512
Kelchtermans, L. 18011
Kelchtermans, T. 121/2/foto, 12212, 17911
Keldermans, B. 60513
Kelly, R. 7511
Kelmendi, A. 3031213
Kelty, B. 751213
Kemal, M. 21011
Kemenade, W. van 4712, 4812, 491113, 5311, 54/2. 5613, 5813, 8011, 9413, 24112, 24311, 466111213
Kemp, J. 17212, 174/foto, 17613
Kempeneer, F. de 52311
Kempinaire, A. 179/2
Kenilorea, P. 60612
Kennedy, A. 451112,69712
Kennedy, E. 4413,68212, 72312
Kennedy, J.F. jr 68212
Kennedy, J.F. sr 1741112, 38113,68112,68212, 684/3, 69612, 697/2, 72112
Kennedy, R. 17411
Kennett, J. 76/1
Kenzeler, A. 18012
Kepa, S. 3351113
Kerin, J. 7413
Kernkamp, W.J.A. 55212
Kerry, B. 72312
Kerssenbrock, T. graaf 107/3
Kersten, R. 375/2
Kesselly, E. 570/1/2
Kessler, H. 37512
Kestelyn-Sierens. M-P. 17912
Keswa, R.E.G. 5/2
Keulen, J. 239/1, 444/3, 452/1, 458/3, 50412, 50511, 61013
Keworkow, B. 20911
Khaddam, A.H. 427/1/foto, 42811,42911,43112, 43211, 45813, 45911, 50513, 50911, 510/1/foto, 512/foto, 62612,6271112,6291113
Khail, M.A.A. 36511
Khairallah, A. 67111
Khairuddin, K. 7561213
Khaled, H. 43111
Khaleda, B. 16113
Khalil, H. 454/3
Khalil, J.A. 52512
Khalil, R.H. 36613
Khalkhali, S. 34911
Kharnenei, A. 10913, 68513, 6861213, 6871112, 688111213
Kharnoushi, A. 68813
Khan, Abbas A. 16412,79711
Khan, Akhtar A.R. 754/2, 757/3, 812/3
Khan, Asghar 754/3
Khan, B.N.W. 76513
Khan, F.M. 754/3
Khan, G.I. 753/1, 754/2/3/foto
Khan, H.M.S.K. 75713
Khan, I.A. 755/1/2. 75713, 81013. 81112
Khan, J.D. 80912
Khan, K.A.W. 75613
Khan, Mohammed A. 75312,75711
Khan, Mohammed B. 81013
Khan. Nasrullah 1643
Khan: Nisar 75713, 81013
Khan, R. 75713,81211
Khan. Sahabzada Y. 753/3, 75511, 75712. 81111
Khan, Sirajul H. 16313, 79612, 797/3
Khan, Y. 324/3, 352/1
Khandker, A.K. 16211, 16313, 79612
Khar, G.M. 756/2
Kharrazi, K. 43512, 66913, 67013
Kharroubi. M.C. 653/3, 675/2
Khattak, M.A.K. 753/2, 755/1, 75713, 81013
Khediri, E.H. 388/2, 390/1/2, 653/3/foto, 654/1, 67311
Khellef, A. 65313
Khieu Samphan 481/1/3/foto, 482/1/3/foto, 5721112, 575/1
Khodeir, S.Y. 25612
Khoeniha. M.M. 687/2
Khomeiny, Ahmad 686/1, 687111213, 68811
Khomeiny Ayatollah R. 348111213, 3491113,35011, 59711, 6711213, 68513, 686111213, 687111213, 688111213, 81011
Khoo, M. 57713
Khoraiche, A-P. 43112
Khouildi, H. 38711, 3881213
Khoury, J. 38312
Khuri, I. 14013
Khuro, S.M.P. 75511, 75713, 81013
Khuwaiter, A.A. al-A. al- 36511
Kibaki, M. 70013.7011112
Kibangula Kia Makongo 20813
Kibassa Maliba 20811
Kiechie, I. 778/3
Kiesinger, K. 464/3/foto
Kieslowski, K. 82213,82311
Kiguel, M. 18813
Kiley, R. 82211
Kim Chong Keon 6111
Kim Chu Ho 6111
Kim Chung Yul 60/3/foto
Kim Dae Jung 5913, 601112, 6113, 62/1/2/3/foto, 63111213, 64/1/2/3
Kim Il Soeng 70413
Kim Jong Pil 6213, 6313, 6413
Kim Keun Soo 6111
Kim Sun Chuk 6213
Kim Young Sam 5913, 6011, 6113, 62111213, 63/1/3/foto, 64/1/3
Kimball, F. 57011
Kinast, J. 766/2
King, K. 59213
King, Martin L. 37/3, 68212
King, Maurice 5921112
Kinnock, N. 17211, 17411
Kinzonzi Mvutukidi Ngindu 20812
Kipalan, A. 3361113
Kiraly, K. 12811
Kiraly, Z. 3381112
Kirkland, L. 69411
Kirkland, S. 82312
Kirkpatrick, J. 43/1, 684/1
Kirov, S.M. 210/1
Kiss, C. 34012
Kiss, J. 264/2
Kissassunda, L. 2881112
Kissinger, H. 69511, 78711
Kiszczak, C. 58811, 7301112, 731/1/3, 73212, 764/1/2/3, 765/3
Kitele, L. 701/1/3
Kivisto, K. 553/3/foto
Kjaersgaard, P. 2312,60313
Klaasman, R. 82913
Klaauw, C.A. van der 49812
Klarsfeld, B. 10213
Kiautzsch, W. 13112
Kieiber, G. 37512
Kiein, E. 17911
Klein, L. 2611
Klein, N. 4311
Klepsch, E. 46913
Klerides, G. 129/1/3/foto, 13011
Klibi, C. 72511
Klier, F. 378111213
Klimow, E. 5141
Kiopfer, H. 375/2
Knapen, B. 44/2, 175/1, 682/3, 684/1, 69511, 724/2
Knauer, S. 1061213
Kneebone, T. 240/1
Knock, H.D. 33013
Knoops, E. 17913
Knowles, E. 8813
Knuts, H. 18011
Koch, E. 68012
Kock-Petersen, E. 23/1, 604/2
Kocsis, Z. 82111
Kodra, Z. 14112
Koech, J. 701/2
Koetse, S. 82413
Kofod-Svendsen, F. 25/2/foto
Kogon, E. 151112
Koh Beng Seng 578/3
Kohi, Helmut 10313, 10411,10912, 113/foto, 1151112, 1161113, 11711, 11811, 131/1/2/3, 132/1/2/3/foto, 1331213, 1341, 1451213, 146111213, 148/1/2/3, 14911, 218/3, 2191213, 2201112, 2481213, 24911, 25112, 297/3, 36112, 393111213, 394111213, 395/2/3/foto, 401/1/2/3/foto, 40311, 417/3/foto, 4181213, 4191112,4691112,47011, 53513, 64312, 69611, 740/1/2/3, 741/1, 742111213, 743/1, 74512, 777111213, 778/1/2/3/foto, 779111213, 78513, 78913, 79213, 81512
Kohl, Herbert 723/2
Kohnstamm, J. 56312, 58211
Koivisto, M.H. 55312, 554/1/2/3/foto
Koivisto, T.T. 554/foto
Kok, W. 31/foto, 85/1/2, 8613, 87/1, 2021112, 2143, 231/1/2, 233/1/foto, 2341213,4001213,58413, 58512, 58613, 63711, 7101213, 712/1, 71411, 7151112, 81712
Kok Wee Kiat, Datuk 14113
Koliek, T. 50013,81513
Koller, A. 747/2/foto
Kolodziej, A. 59112
Kombrink, H. 20113
Komender, J. 58811
Kona, W. 80211, 80313
Kone, M. 62411
Koning, D. de 81712
Koning, H.E. 20113, 20211,48311
Koning, J. de 202/1, 234/3, 400/2, 586/2, 61813, 61911, 62113, 62211, 71411
Konofilia, S. 60612
Konrad, G. 262/2/3, 263/3, 264/1

Kool, H. 2611
Kooren, M. 81712
Kopeczi, B. 15113, 15211, 20612, 26213, 26311
Kopland, R. (pseud. van R.H. van den Hoofdakker) 819/2/3/foto
Kopp, E. 74712
Korzac, J. 15511
Kordes, F.G. 17112
Koren, B-Z. 70711
Koroma, A-K. 9213
Korte, R.W. 201/2/3, 202/1/2, 391/1/2, 4200, 421/3, 71211
Korthals Altes, F. 16712, 20212, 42211, 5351112, 63113
Koryzma, A.R. 66511
Kosgey, H. 700/3
Kosjarowski, J. 35811
Koster, H. 817/2
Kosto, A. 56312, 566/foto
Kouchner, B. 37012
Kouloumbis, E. 71611, 71911
Kountché, S. 62413
Kourdi, M. al- 36613
Kouril, V. 184/3, 185/1/foto
Kourtis, A. 71911
Koutsogiorgas, A. 71611,72013
Kovac, J. 18313
Kowaljew, S. 35811
Koyana, D. 512
Koza, P. 30311
Kozakiewicz, M. 73111
Koziol, J. 58811,76411
Kpolleh, W.G. 5701112, 57111
Kpoto, K.B. 57011
Kraayeveld, T. 81613
Krabbé, T. 82313
Krack, E. 375/2
Krajenbrink, J.H.G. 56312
Krasso, G. 26313
Krasucki, H. 37012
Krawczuk, A. 58811,76411
Krawczyk, S. 37713, 378111213
Kreisky, B. 9913
Kreitem, N. 63012
Kreuk, J.F. de 29811
Kribben, K. 10613
Krivanek, T. 18413, 18511
Krjoetsjkow, W. 658/1/foto
Krol, M. 731/1
Krolikowski, H. 557/1/2
Krolikowski, W. 37512
Krsulj, V. 3001112
Krunic, B. 300/2/foto, 32311
Kubla, S. 17911
Kubrick, S. 82412
Kubuabola, I. 33312
Kucan, M. 32213
Kuleilat, N. 75013
Kumalo, L. 80313
Kun, B. 33911
Kun, R. 8013
Kunin, M. 724/1
Kuo, S. 467/1/2
Kuo Nan-Hung 467/3
Kuria, G.K. 704/2, 81513
Kuron, J. 26313, 69112, 764/3, 766/1
Kurusaqila, A. 33312,33511
Kurz, H-R. 97/1/foto, 991112
Kusumaatmadja, M. 178/3
Kusumaatmadja, S. 81411
Kuijer, G. 817/3
Kwarara, G. 3361113
Kwedini, 80311
Kweksilber, W. 82913,83011
Kwiatkowski, S. 58911, 59011
Kij, Di M. 473/2
Kyaw Htin 548/1/2/foto
Kyiian, J. 82411
Kyprianou, S. 129/1/2/foto, 13011
Kyrkos, L. 71513, 71913, 7201112

L

Laage de Meux, F. de 28311
Labarrere, A. 34312
Labarthe, J. 25113, 25211, 25311
Labastida Ochoa. F. 221/2. 2221213
Lachmon. J. 6511. 6611213
Lacouture, J. 34712
Lafleur, J. 29011, 29112, 29211, 29312,32012
LaFollette, R. 721/2
Lafontaine, O. 13213, 149/foto, 15011,22013, 394/2, 743/2/3/foto, 744/1/2/3
Lafontant, J. 82/3, 61211
Lafontant, R. 61313
Lafosse, M. 18012, 67811
Lafrance, P. 39711
Lagasse, A. 179/1
Laghari, S.M.A. 755/1
Lagos, R. 66413, 665/1/foto
Laguiller, A. 36913, 372/2
Lahdenmaki, T. 55312
Lahens, A. 8113,8211
Lahiouh, A. 35R
Lahnstein, M. 24912
Lai Kew Chai 14113
Laignel, A. 37012
Lajoinie, A. 34313, 345/2/foto, 36913
Laliotis, K. 716/1, 7171113, 71911, 720/3
Lallemand, R. 17913
Lalonde, B. 37012
Lamanhouri, B. 38213
Lambsdorff, O. 39412, 744/3, 745/1/2/3/foto
Lameira, S.F. 28313
Lamfalussy, A. 41812
Lamine, M. 41613
Lammers 77613
Lammers, J. 817/2
Lamrani, K. 415/1
Lamy, R. 277/1/3, 279/1/3, 280/1/2/3, 281/2, 438/2/3
Landau, J. 80413
Landazabal Reyes, F. 408/1/2/3
Landshoff, F.H. 494/2/3
Lang, J. 370/2
Lange, D. 60811
Lange, O.L. 82511
Langendries, R. 18012
Langes, H. 44113
Laniado de Wind, M. 13413
Lankhorst, P. 63311,67911
Lannoye, P. 18013
Lanour, E.B. 61113
Lanting, J. 824/1
Lapidot, A. 808/2/foto
Laquian 79/1
Lara, L. 28811
Lara, M. 137/3
Lara Bonilla, R. 4081113,409/foto
Laraki, A. 38711,38811
Larbi, M.A. 6551112, 6561112
Larcier, G. 18012
Larco Cox, G. 25213, 253/foto
Laridon, A. 179/2
Laroche, E. 72/foto
Laroche, R. 60911
Larouche, L. 68311
Larroquette, J. 82211
Latinus, P. 766/2/3
Latortue, F. 813, 1213, 8112, 60911
Lattanzio, V. 762/1
Lauck, H-J. 375/2
Laurent, P. 17913
Lauria Lesseur, C. 20513, 2061113
Laurie, J. 80413
Lauristin, M. 771/foto
Laustsen, A. 25/2/foto, 604/2
Lautenberg, F. 723/2
Lauwers, H. 17911
Lauxtermann, H.T.M. 56312
Lavagna, R. 18813
Laverge, J. 18011
Lawrence, D.H. 5612
Lawson, N. 40211, 64313
Laxalt, P. 172/2
Lazar, G. 259/2/foto, 3371113, 33813
Le Kha Phieu 574/3, 575/1
Le Pen, J-M. 29011,34312, 369/3, 370/1, 371/2/3/foto, 372/1/3, 373111213,782/1/foto
Le Pensec, L. 370/2
Le Pors, A. 34511
Lea, D. 4681213
Leakey, P. 70111
Leal Barrera, J. 40813
Lebrun, M. 179/3
Lechin Oquendo, J. 479/3
Lechner, R. 10611
Leclerq, J. 18012
Lede, C.J.A. 40013
Lederman, L. 826/1/foto
Ledesma, F. 78013,79611
Ledoux, J. 81511
Lee Choon Koo 6013
Lee Han Key 6013
Lee Hsien Loong 579/1
Lee Huan 46511, 4661112,46712
Lee Hun Kee 6111
Lee Jong Ryool 61/1
Lee Kim Sai, Datuk 14312,1441
Lee Kuan Yew 577/1/2/3/foto, 578/3, 579111213, 58013
Lee Kyu Hyo 6111
Lee Lam Thye 14413
Lee Sang Hee 6111
Lee Ta-hei 46712
Lee Teng hui 49/1, 465/1/2/3/foto, 466/1/2/3/foto, 4671113
Lee Woong Hee 6111
Lee Yock Suan 579/1
Leemans, W. 18013
Leerling, M. 58511, 633/1, 71311
Lefeber, O. 17911
Legorjus, P. 28912
Lequina Herran, J. 794/3
Lehman, R. 4411
Lehmann, K. 217/1
Lehrer, J. 69512
Leich, W. 37912
Lek, B. van der 44012
Lema Henao, B. 40813
Lemaître, J. 82511
Lemeki, J. 33613
Lemgmber, A.C. 42312
Lemnitzer, L.L. 830/1/2, 831/foto
Lenfant, P. 18011, 51911,52611
Lenihan, P. 417/foto
Lenin, W. 126/2, 210/2, 574/1, 767/1, 773/1
Lenssens, J. 121/2/foto, 12212, 179/2
Lenz, S. 8151213
Leo Moggie Inok, Datuk 14212, 14311
Leon Schlotter, R.A. de 50311
Léonard, A. 17913
Leone, G. 758/2
Léotard, F. 268/3, 373/1, 374/1/2
Lepage Barreto, O. 205/3, 206/1/2/3, 2071112
Leques, J. 29112
Lerma, J. 794/3
Lerner de Almea, R. 20513
Leroy, J. 179/2
Letertre, J. 279/3
Letona Linares, E. 50411
Letowska, E. 5881112
Levi, D. 705/3, 70611, 734/2
Levi, M. 808/1/foto
Levin, A. 80611
Levine, J.E. 151213
Levy, B-H. 82012
Lew Yen Tai, R. 6512
Lewis, A. 2671112, 75112
Lewis, H. 5921112
Lewkowicz, S. 81613
Leijendekker, M. 763/1, 78212, 783/3
Leijon, A-G. 593/3, 596/3, 597/1/foto
Leysen, A. 179/1, 277/1/foto, 28013, 281111213, 2821113, 28311
Leyton, R. 23712
Leyva, A. 40912
Li Chengmi 79/2
Li Guixian 2441112
Li Honggui 79/2/3

Li Huan 46713
Li Luye 807/1
Li Ming 4813
Li Peng 7812, 241/2/3/foto, 24211, 243/foto, 2441112
Li Tieying 5513,2441112
Li Xiangrui 7913
Li Xiannian 4712,5611, 24311,24411,70413
Li Zhaoxing 78611
Liang Xiang 24213
Liberatrice, zuster 56212
Liceaga Ruibal, V.M. 22213
Lichtenstein, rabbijn 70713
Lieberman, J. 72311
Liebig, W. 40612
Liebknecht, K. 37713
Lien Chan 4671213
Lienard, A. 12113, 12212, 17912
Lieten-Croes, L. 18013
Lietz, B 375/2
Ligatsjow, J. 21113, 51513, 516/1/foto, 65712, 6581113, 66013
Ligondé, F.W. 1011
Liikanen, E. 55311
Lim Keng Yaik, Dato 143/1
Lim Kit Siang 144/1/2
Lima, O.M. 42413
Lin Biao 47/2
Lin Jie 5313
Linarez, F. 50312
Lincoln, A. 69712
Linden, P.R.H.M. van der 42212,53312,5342, 56411213,5651113, 56711213,56811, 58111, 58411, 585/2/3/foto, 586111213,587/1, 63113, 632111213, 6331112, 63411, 63513, 63811
Linden, S. van der 82111
Linders-Nouwens, J. 817/3
Lindgren, A. 818/foto
Lindo, D. 55912,56013
Lindwer, W. 82211
Lindijer, K. 6891113, 70212, 70311
Ling Liong Sik, Datuk 14113, 14311
Lini, W. 60613, 607/1/2/3, 60812, 801/1/2/3
Lipinski, A.M. 817/1
Lippens, M. 2821112, 28311, 43812, 43911
Lipski, J.J. 59111
Lira Ovalle, S. 66611
Lis, B. 69212
Lis, L. 184213
Litani, Y. 1812
Litomisky, J. 18412
Litvajova, E. 18313
Litynski, J. 59112
Liu Binyan 481213, 5312, 5712
Liu Bocheng 5611
Liu De 4813
Liu Ho-chien 49/foto
Liu Shaoqi 4712
Liu Xinwu 4813
Liwak, W. 73212
Lizin, A-M. 3081213
Llabres, C. 34511
Lloreda Caicedo, R. 40811
Lloyd, B. 7711
Lloyd, G.P. 76811
Loekjanow, A. 65713,6581113
Loevendie, T. 82111
Loewe, F. 494/3
Lohani, P.C. 80013
Löhnqvist, U. 59513
Lon Nol 57313
Loncar, B. 30013. 405/foto
Londoño Paredes, J. 4111213
Longo, J. 26912
Longquet, G. 34411
Lonsdale 58211
Loor, H. de 18011
Looy, J. van 179/1
Lopes Texeira, A. ,,Tutu" 28811
Lopez, G.O. 18711, 18813
Lopez, R. 48813
Lopez Abujar, E. 25311
Lopez Ceron, L. 49113
Lopez Estrada, M. 504/1
Lopez Gomez, E. 4111213
Lopez Leyton, R. 47812
Lopez Michelsen, A. 408/2, 410/1/2
Lopez Nuila, R. 48912,49212
Lopez-Portillo y Pacheco, J. 22111
Loranc, W. 58811,76412
Lorge, E. 37912
Los, K. 59311
Losonczi, P. 25912, 26011
Lotan, Y. 74912
Lotodo, F 70211
Lott, T. 723/2
Loufti, A. 38712
Louis, A.S. 61113
Low Murtra, E. 41113
Lowry, M. $2311
Lu Jiaxi 47/3, 48/foto
Lubbers, R.F.M 6811, 8511, 8613, 8712, 10113, 10812, 113/foto, 115/2/3, 11613, 1171113, 118/1/2/3, 147/foto, 148111213,20012,2011112, 202/1, 2131213,214/1/2/3, 215/1, 23111, 233111213, 234/1/2/3, 32713,3281113,342/3, 40013, 40212, 417/foto, 418/3, 419/1/2/3, 497/1/2/3/foto, 498/2/3, 499/1/2, 500/1/2/3, 501/1, 552/3, 564/2/3, 5651113, 5671213, 56811, 58111, 584/3, 585111213, 586111213, 62013, 62113, 622111213, 63113, 63211, 6331113, 63511213, 636111213, 63713, 63811, 67813, 71211, 71313, 714/1/2/3/foto, 71512, 817/foto
Lubrani, U. 62713
Lucas, P. 19212
Lucebert 82111
Luengo, L.F. 66512
Luthfee, A. 799/3, 800/1/2/foto
Lugar, R.G. 356/foto, 72312
Lughod, I.A. 73513
Lugo Gil, H. 22312, 450/foto
Lugo Verduzco, A. 22113
Lugongolo, R.H.M. 512
Luimstra 4841213
Lukacs, J. 26011,33712
Lukman, R. 27312, 274/2/foto
Lundkvist, S. 59512
Lusinchi, J. 20513, 206111213, 2071112, 255/3, 52911
Lutchmeenaraidoo, S. 9013, 9111
Lutgen, G. 12113, 12212, 18012
Luvualu, P. 28811
Luxemburg, R. 26213,37713,37911
Luyten, W. 17913
Luz, S. da 26513
Lvna 776/3
Ly, S. 62313,62411
Lyberth, J. 2811
Lyng, R.E. 3911213
Lynge, A. 2712,2811
Lyssarides, V. 129/1/2/foto

M

Ma'afu Tupou 814/3
Ma Jian 4813
Ma Soo-lay 46712
Ma Ying-jeou 46613
Maalouf, E. 63012
Maalouf, S. 62611
Maar, T. 81612
Mabadoko, N. 80313
Mabhena, W. 80213,80313
Mabi Mulumba 20812
MacBride, S. 494/3, 495/1/foto
Maccanico, A. 76211
MacCarthy, J. 38012,43111
Macchia, G. 82012
MacDonald, L. 5313
MacDonald, S. 41311
MacGregor, F. 19211
Machaalani, M. 50611
Machado, I.R. 42413
Macias, L. 24012
Macias, V. 13413
Maciel, M.A. de O. 424/3, 42512, 4441113, 44512
Maciszewski, J. 76713
Mack, C. 72312
MacKay, K. 723/1
Mackey, G. 8813
MacLaine, S. 82312
Madero, P.E. 22311
Madge, G. 82111
Madrid, D. 782/1
Madrid Hurtado, M. de la 221/1/2/3, 222/foto, 22313, 224/1/2/3, 449/2, 451/2, 452/2/3, 453/1/2
Madsen, M. 231112,2512
Maes, N. 17912
Maetia, A. 60612
Maetia, J. 60612
Magalhaes, A.C. 424/3, 425/2, 445/2
Magalhaes, R. de A. 42413,44511
Magalhaes Paiva, F. „Nvunda" 28811
Magaña Negrete, G. 449/1, 451/2/foto
Magen, D. 70513
Magnago, S. 75912, 762/foto
Magugu, A.K. 70112
Mahachi, M. 803/1
Mahathir Bin Mohamed, Datuk Seri 1421113, 143/1/2/foto, 1441213
Mahbubuzzaman, M. 16313
Maheswaran, U. 80011
Mahfouz, N. 818/2/3/foto, 8191112
Mahfouz, O-K. 826/foto
Mahieu, M. 17912
Mahit, W. 6071112
Mahler, H. 81513
Mahmood Iskandar, sultan 144/3
Mahmud, A.I. 16313, 796/2
Mahuad Witt, J. 33112, 332/1/foto
Maiga, A. 62411
Mainil, P. 18011, 30812
Maire, E. 46813,46911
Majid, A.H. 1971112,25612
Makarios, aartsbisschop 12911
Makedos, F. 71711
Mako, F. 81612
Makokha, B. 70312
Mak'Onyango, O. 70213, 704/1
Malan, M. 612,22511, 22611, 22711, 22811, 26612, 26812, 27113, 272/1/3, 2861112
Malanowski, A. 59111
Malbrain, C. 476/2
Maldonado Aguirre, A. 50211
Malek, F. 694/2/3
Malenkow, G. 495/1/2/foto
Malfa, G. ia 75811
Malfa, U. la 75811
Malherbe, J.C.D. 9111, 624/2
Malhuret, C. 34311, 37312
Malile, R. 405/3/foto, 40611
Malina, S. 444/2
Malinowski, R. 59011
Malla, H.B. 80012
Malle, L. 82113, 822/3/foto, 82413
Malm, S. 59313
Malmierca Peoli, I. 26911
Maluf, P.S. 42512
Malumba Lukoji 20812
Malunga, S. 80313
Maly, V. 26313
Mamane, O. 624/3
Mambu, V.J.V. 9311
Mamedow, O. 212/1
Mamet, D. 82312
Mammi, 0.76113
Mamoulian, R. 1513
Mamula, B. 303/2/3, 304/3, 322/1/3
Mancera Aguayo, M. 22112
Mancham, J. 192/2
Mandal, B.P. 80013
Mandela, N. 513, 712, 81513
Mandersloot, F. 81612
Mandungu Bula Nyati 20813
Mangakis, G-A. 71611,71812, 71911,72013
Mangwende, W. 80311
Manigat, L. 911, 1113, 1213, 14/foto, 81/1/3/foto, 82/2, 831112, 6091112, 6101213, 611111213, 6131213
Manigat, M. 60912, 610/foto
Manika, G.M.K. 75511
Manley, M.N. 59213
Mann, Joeri I. 82512
Mann, Jonathan 6601213

Mann, T. 81813
Mannan, M.M.A. 163/3, 796/2
Manning, P. 25411
Mannino, C 76113
Mansell, M. 60811
Mansilia, P. 19011
Mansoera, S. 707/1
Mansouri, H.I. al- 36511
Mansouri, M. 65613
Mantegna, J. 82312
Mantilla, W. 20613
Manzanilla, L.M. 20513
Manzo Gonzalez, J. 20513, 2061113
Manzur, A.H. 796/2
Mao Kao-wen 46713
Mao Zedong 471112,4812, 561113, 57/1, 24312, 244/1
Maoate, T. 9613
Mara, Sir Kamisese 33313, 334/3, 335/3/foto
Maravall, J.M. 780/3, 79611
Marchais, G. 344/3, 345/1/2/3/foto
Marchal, J. 18011
Marchand, C. 17912
Marchant et d'Ansembourg, M.V.E.H.J.M. de 67912
Marchiani, J-C. 38413
Marcke, J. van 28311
Maréchal, R. 32011
Margrethe, koningin 25/1, 604/1
Margriet, prinses 614/foto
Mariategui, S. 156/3
Marie, A. 54312
Marie, R. 19212
Marimot, G. 37212
Marín, F. 55813
Marin Bernal, R. 40811
Marinescu, T. 15311
Marjai, J. 2601112,55612
Markoja, I. 26012
Marothy, L. 25911, 2601112, 33813
Marquez de la Plata, A. 66611
Marshall, H. 54311
Martens, P. 817/2
Martens, W. 113/foto, 17912, 306/2/cartoon, 307/1/3/cartoon, 308/2/3, 417/foto, 5181112, 52113, 52612, 67612, 6771113, 79011
Marthold, F. 60911
Martin, J. 724/1
Martina, D. 7112
Martinez, A. 66612
Martinez, C. 40811
Martinez, V. 18613, 187/foto, 489/2
Martinez de Peron, I. 187/foto, 18811, 189/2, 204/1/2/3/foto
Martinez Villacaña, L. 22112
Martinho, H. 64912
Martins, A.J. do Amaral 288/1
Martins, *I.G.* 2881113
Martins. J-0. 64813
Martins, P. 82411
Martins, W.E. 447/3
Martirosow, G. 80513
Martsjenko, A. 81513
Marvin, L. 1513, 16/foto
Marx, K. 57/1, 13213, 574/1
Masaryk, T. 184/1
Masljoekow, J. 65813
Masoud, M.I. 36511
Masri, H. al- 109/foto
Masri, Z. al- 34/2, 35/2
Massa Armijo, J. 666/1
Masse, M. 37211
Masson, A. 1611
Massoud, G. 50711
Mastroianni, M. 82213
Masuku, L. 80313
Mataga, P. 56911
Matamoros d'Acosta, G. 40811,40912
Matano, R.S. 7021112
Matanzima, G. 51112, 6/3/foto, 7/1
Matanzima, K. 51213, 613, 71112
Matar, N. 42913, 43011, 507/1
Mathiesen, M. 2811
Mathiopoulos, M. 15013
Mathot, G. 18012
Matiabe, A. 33613
Matiba, K. 70112
Matin, M.A. 16111, 16211, 16313, 164/2, 16512, 7961213, 797/3
Matos Azocar, L.R. 20513,20611
Matsunaga, S. 72312
Mattarella, S. 76211
Matte, B. 664/3
Matthei Aubel, F. 66211,66511
Matthews, C 695/2
Matthews, *G.B.* 570/1
Matthys, *P.* 180/1
Mattijs, M. 47312
Matutes, A. 78312
Maung Maung 54511, 54913, 5501112
Maung Maung Kha 5481112
Maung Maung Win 54512
Maura, C. 82213
Maurer, *I.* 12811
Mauroy, *P.* 346/3, 347/foto, 370/3
Mawrinski, J. 82111
Maxwell, R. 43912
May, A. 6613
May, J. 82311
May, L.S. 83012
Maycock, A.T. 8813
Mayence-Goossens. J. 18011
Maynard, Charles 54312
Maynard, Clement T. 88/3, 89/1/foto
Mayo, A. 80313
Mayor Oreja, J. 7843
Mayor Zaragoza, F. 324213, 325/1/2/foto, 3261112, 32713
Mayora Dawe, H. 50313
Maystadt, P. 11912, 179/3, 28212, 3081213
Mazilu I531112
Mézo Gonzalez, A. del 222/3, 224/1/2
Mazowiecki, T. 73113, 76513
Mbacké, E.H.L. 15913
Mbayo, E. 9212,9311
Mbede, J. 56911
Mbeki, G. 712
Mbela, D. 701/2
Mbonimpa, C. 56111, 56311
M'Bow, A.M. 3241213, 325111213, 3261112, 32713, 32811
McCarthy, E. 17413,68013
McCarthy, J. 82512
McCarthy, T. 174/3
McClain, J.W. 56912
McCoy, D. 55813
McFarlane, R. 26613, 68513
McKay, J. 3913, 6981113, 6991112
McKellen, I. 8241112
McKinley, B. 8111
McLaughlin, A.D. 42/3/foto
McLaughlin, J. 42/foto
McNamara, R. 81513
Mc Pherson, P. 57112
Mda, C. 513
Mdlongwa, E. 80313
M'Eboutou, M.N. 56911
Mechelen, D. van 17911
Mecklinger, L. 375/2
Medawar, P.B. 161112
Medwedew, W. 15212, 657/1/2/3/foto, 6581113, 66013
Medgyessy, P. 25911, 260111213
Medrano Caro, J.C. 19013
Meel, N. van der 82112
Meese, E. 3913, 40/foto, 44/3, 10112, 383/3, 422/1, 698111213, 699111213
Meguid, E.A. 109/2/3/foto, 11011, 14012, 14112, 81911
Méhaignerie, P. 34513
Mehenni, F. 6551112
Mehr, S.G.M. 75713
Mehri, A. 39011
Meier, F. 375/2
Meier, R. 81611
Meines, R. 53513
Meir, G. 70611
Meiring, G. 22713, 22811, 23012
Mejia Caicedo, R. 40912
Mejia Miranda, L. 49312
Mejia Victores, O.H. 48912, 5011213, 50212, 50311
Mel, M. 33611
Melcher, J. 723/1
Melchior, A. 231213
Melkert, A.P.W. 16812, 170/foto, 32713
Mellencamp, J.C. 82112
Mellick, J. 370/2
Melnikow, W. 51512
Melo, E. de 648/3, 649/foto, 653/1
Melo Dias, J.H.V. de 'Flora' 2881213
Men, H. 507/3
Mendes, I. de S. 424/3, 447/1
Mendès-France, P. 370/3
Mendez, Jaime H. 50312, 50411
Mendez, Julio 18811
Mendez Montenegro, J.C. 50213
Mendoça, A.A.C. de 4243
Mendoza Aguilar, S. 49113
Mendoza Barrueto, E. 22213
Menem, C.S. 20511,64111
Meneses, H. 2061213
Menezes, F. de 9113
Meng Tie 8011
Menges, C. 82311
Menguellet, A. 6551213
Menten, P.N. 1612
Menouer, O. 656/1
Menzies, R. 76/3
Merbah, K. 65313
Mercenier, A. 52311
Merckx-van Goey, T. 17911
Mercouri, M. 716/1, 71911
Merhav, R. 80712
Meridor, D. 75011
Merino Castro, J.T. 6621213,66511,66711
Merino Gordilio, M.A. 411/2
Merkel, J. 73212
Mermaz, L. 3701213
Merz 47312
Mesihovic, M. 30012
Mesmer, P. 34312
Messaadia, M.C. 1401213, 386/1/3, 387/3, 388/1/2, 39011
Messaoudi, Z. 65313
Messerschmidt, M. 97/1/foto, 9813
Messner, Z. 58713,5881112, 58912, 590/1/2/foto, 69213, 730/3, 763/2/foto
Mesteri, M. 38813
Metcalf, D. 82612
Metz, R. 1041
Metzenbaum, H. 72312
Meijer, E. 54013
Meyer, K-O. 394/2
Meijer, L. 81711
Meijer, M. 824/1
Meyer, W i e 26912
Meijer, Wim 56712, 632/2, 633/1/3, 634/1, 635/1/3, 636/1
Meyer Maldonado, E. 50311
Meijers, B. 81613
Meyers, L. 254/1/3
Meyntjens, O. 17913, 18012
Meijsing, G. 81712
Meza, R. 491/3, 492/1
Mezquita, R. 236/1
Mghanga, J.M. 7021213, 70311
Mian, J S. 75511
Miari, M. 70513, 706/2, 75011
Miazawa, K. 64113
Michaelis, H. 81913
Michel, H. 826/foto
Michel, James 192/1/3
Michel, Joseph 17913,30811
Michel, L. 17911
Michelet, E. 37013
Michelis. *G.* de 76113
Michiels, J. 47312
Michielsen, *P.* 2412, 15313, 18212, 26013, 29813, 30212, 30412, 33811, 37513, 55412, 58812, 60211, 73112, 766/2
Michna, W. 58811
Michnik, A. 26312, 69212, 73011, 73113, 76413, 76611
Mico, B. de 76111
Micovic, V. 30312

Mielke, E. 37512
Mierlo, H.A.F.M.O. van 8512, 23112, 23412,40013, 564/2, 5851112, 62111, 63211, 637/1, 711/1/2/foto
Miert, K. van 1211112, 17911, 52611
Miguel, L. 20413
Mihyani, K. al- 36712
Miki, T. 830/2/3/foto
Miklos, I. 80612
Mikulic, B. 30013, 301/1/2/3, 30211, 321/1/2/foto, 32211
Milham, M.A.L. 36511
Milhem, M. 14013, 14111, 749/2
Miller, C. 701/3
Miller, J. 70012
Milosevic, S. 302/3, 303/3, 304/1/2/3
Minah, F. 9213,9311
Minc, A. 34713
Minet, C. 18013
Minikon, P. 56912
Minkara, A. 5071112
Miodowicz, A. 69112, 731/3, 73211
Mirabel Bustillos, A. 20612
Mirkovic, S. 30013
Mirville, E. 1313
Mirza, A. 81313
Mirzojan, G. 21213
Misslitz, H. 37713, 37811
Mita, C. de 401/2/3/foto, 417/foto, 41813, 60012, 761/3, 762/1/2/foto, 76311
Mitcheil, G. 72312
Mitchell, James 7112
Mitchell, John 83013,83111
Mitea, C. 12511
Miteb ibn Abdel Aziz, prins 36511
Mitkin. N. 77212
Mitsotakis, K 71513,716111213,71811,720111213
Mitterrand, F 1091213, 113/foto. 115/1/2/3. 116/1/2/3, 14511, 147/1/2, 1481112, 14911, 27013, 271/foto, 29012, 291/foto, 2921113, 29312, 3201112, 34311, 3461213, 347111213, 36112, 369/2/3/foto, 3701113, 371/1, 374/1/foto, 37511, 37711, 38011, 38212,3971112, 39811, 39911, 401/2/3/foto, 40211, 40312, 417/foto, 41813, 41913, 46912, 529/2, 704/3, 81512
Mitzinger, W. 37512
Mitzna, A. 3512
Mladenow, P. 329/2/3, 405/foto
Mlambala, M. 62211
Mlynar, Z. 30413
Mobuto Seso Seko 20713, 208111213, 284/1, 56311
Mochtar, R. 814/1
Mock, A. 9711, 98/2/3, 99/2, 10112, 10211, 10311
Mock, M. 70711
Moço, M. 28812
Moctezuma Cid, J. 22112
Modai, Y. 35113
Moeck, M. 82312
Moens, G. 18011
Moerdiono 17813,8141
Moerkerk, H. 32711
Moerman, C. 8311112
Moerpratomo, A.S. 814/1
Moessorgski, M. 82111
Mohadi, M. 80313
Mohamad Yusof Noor, Datuk 14312
Mohammed, J.S. 9312
Mohammed V, koning 1912
Mohammed Rahmat, Datuk 14312
Mohashin, M. 80013
Mohtashemi, A.A. 68713, 68811
Moi, D.A. 414/1, 700/3, 701/1/3/foto, 7021112, 703111213, 7041112, 80811
Mojsov, L. 3001213, 32211, 323/1/foto, 80613
Mokrzyszczak, W. 69311
Molden, F. 10211
Moldova, G. 26311
Molina, A.A. 48911
Molina, S. 664/3
Molina Martinez, R. 49112
Molinari, A. 38012
Molisa, S. 6071112
Möller, H. 33112
Møller Hansen, P. 2313
Molnar, T. 26413
Mommerency, G. 18011
Momoh, J.S. 92/1/2/3, 931112
Monahan, G. 70012
Monakapui, lt.-kol. 28812
Mondde, W. 17213, 72112, 72211
Monfils, P. 18011
Monge Alvarez, L.A. 48913
Monory, R. 34411
Montand, Y. 822/foto
Montazeri, Ayatollah H.A. 68513, 6861112, 68811
Montbrun, F. 206/3
Montegriffo, M. 74911
Monteverdi, C.Z. 82111
Montferrand, B. de 72/2
Montoro, F. 446/2/foto
Montpezat, J. 29012,32013
Moor, F. 714/2
Moore, A. 724/1
Moore, J. 7513
Moore, T. 4212
Moors, C- 17911
Mooij, J.J.A. 81913
Mor, R. 749/1
Moradi, R. 68611
Moraes, A.E. de 42512
Moraitis, G. 71611, 71911
Moral, J.P. de 20513, 2061113
Morales Bermudez, F. 25113
Morales Bermudez, R. 25113. 25211. 25311
Morales Ehrlich, M. 48813.48911,4911113.49211
Morales Landivar, C.E. 477/2, 478/1
Morales Paul, I. 20513
Moran, F. 793/3
Moran Morbioni, G. 13813
Moraru, M. 124/2
Morawiecki, K. 59112
Moreira, A. 64913
Moreno, B. 40911
Moro, A. 758/3
Moron, S. 47713
Morriën, A. 81713
Morris, P. 7413
Morrison, T. 82013
Moscoso Salman, F. 47713
Moses, S. 57011
Mosquera Chaux, V. 4111213
Moss, J. 74911
Mottard, J. 17913, 52611
Motzfeldt, Jonathan 27111213, 2811
Motzfeldt, Josef 2712,2811
Moudiki, A. 56911
Mouiali, M. 65511
Moura, V. de 26713, 26913, 270/3
Moureaux, P. 121/3, 122/2/foto, 17911, 3071113, 3081213
Moureaux, S. 17913
Mousa, A. 430/2, 454/2, 457/2/3
Moussavi, M.H. 194/3, 348/2, 381/2, 396/2/3, 68613, 687/1/2, 688/2/3/foto
Moussawi, A. 51011
Mouton, H. 18012
Moynihan, D. 723/2
Moyo, V. 80313
Mozart, W.A. 82111
Mrawinski, J.A. 4951213
Mroue, A. 38013
Mroué, H. 50813
Msika, J. 80211,80311
Msipa, C. 8031213
Mtirara, Z. 613
Mubako, S. 80311
Mubarak, H. 109111213, 1101112, 1111213, 1401112, 141/1/2/foto, 32812, 725/1, 73213, 73311, 73411, 7351213, 736/1/3, 81911
Mucci, A. 18711, 18811
Muchemwa, F. 80311
Mudawadi, M. 70013, 70112
Mufti, A.W.L. al- 25613
Mugabe, R. 802/1/2/3/foto, 803111213, 80411
Muganza, F. 9112
Mugemana, J-M.V. 9112
Mujica, E. 79611
Muhoho, G.K. 7011213
Muiden, G. van 16812, 170/foto
Mujuthaba, A. 80011
Mukhailaf, H.O. 25611
Mukhamedow. I. 8241
Mukombwe. F. 80212
Mulder, F. 48711
Mulder, H. 40011
Mulder, R. 29812
Mulemba, H. 68913
Muliap, T. 33611
Mulindangabo, A. 9112
Mulinge, J. 70013
Mulla, A.T.A. al- 25611
Muller, H. 12512, 15112
Mulopo, L. 207/3
Mulroney, B. 294/1/2, 401/2/3/foto, 40411
Mumbengegwi, S. 80311
Mumme, G. 10713
Muna, S.T. 56813
Munangagwa, E. 80211,80311
Munch, I. von 21811
Mundeleer, G. 17911
Mungra, S. 6713
Mungroosingh, H. 90/1
Munim, M.A. 16212, 16313, 7961213, 79713
Muñoz Ledo, P. 22312,44911
Munyaradzi, 0 . 8031112
Murdani, B. 17713, 1781113, 814/1
Murgia Zannier, J. 25211
Muriithi, S. 70213
Murphy, R. 11112,62613,62811,6291112, 733/2/3, 73911
Murr, M. 42812
Murulanda Velez, M. 40913
Musa, S. 5581213, 559/1/foto
Musa Hitam, Datuk 14213, 14311
Musokotwane, K. 690/foto
Mussolini, B. 7591213,76011
Mussa, M. 4212
Mustafa, A.B.M.G. 79612
Mustaffa Mohammed, Datuk 14312
Mustapha Daruk Harun, Tun 14211
Mutasa, D. 802/3, 804/3
Mutumbuka, D. 80311
Mutz, J. 72313
Muzaffar, C. 144/2
Muzenda, S. 80213
Mvusi, L. 82311
Mwakikunga, M. 622/1
Mwamunga, E.T. 70113
Mwangele, E.W. 70111
Myint Lwin 54512
Myint Maung 54811
Mijnals, C. 6512
Myo Myunt 549/2
Mzali, M. 38512, 38611

N

Nabi, B. 364/foto, 65313
Nabi, M. 65313
Naccache, A. 398/1/foto
Nachmann, A. 53612
Nachmann, W. 5351213, 536/1/2/3/foto
Nader, F.A. 4321213
Nadra, F. 20512
Naftaniel, R. 70812
Nagbah, J.N. 570/3, 57111
Nagy, G. 26212
Nagy, I. 33913
Nagy, J. 2643
Nahimana, T. 56111
Naigow, P. 56912
Nailatikau, E. 33513
Naim, R. 70711
Nair, M. 82311
Naisseline, N. 32011
Najab, S. 14013
Najafi, H. al- 25611
Najafi, Mohammed A. 68813
Najafi, Mohsin A. 81211
Najera Avendaño, C.F.N. 5041
Naji, K. 50711
Najib Abdul Razak, Datuk 14213,14312

Najibullah, M. 25813
Nakajima, T. 82311
Naldo Garcia, J.C. 78211
Nallet, H. 37012
Name Teran, J. 4111213
Namphy, H. 7/3, 8/foto, 1013, 11/1, 141112, 71/1/2/foto, 72/2, 7312, 8111,831112, 609111213, 610/1/2/3, 611/1/2/3/foto, 612111213, 613111213
Naouss, K. 42913
Napoaréa, P. 32011
Napper, L. 286/3
Napsiah Omar, Datin 143/2
Naranjo, P. 52911
Narayan, I.G. 333/2/3, 335/1
Narcisse. D. 813
Nardin, C-N. 10613
Narirnanov, N. 20913, 21011
Narjes, K-H. 4201112
Naro, J. 177111213
Nasilivatha, L. 33312
Nasir, I. 8001112
Nasir, S. 8001112
Nasr, E. 42713
Nasser, A.A.F. 3511
Nasser, H.A. 25611
Nasturel, P. 12813
Natapei, E. 6071112
Natshe, M. 1913,10912
Natta, A. 758/3, 76213, 76311
Naupa, J. 60613
Nava Carrillo, G. 20613
Navon, Y. 70612,80612
Navunisaravi, V. 33511
Nawoor, I. 9011
Nayef ibn Abdel Aziz, prins 35012,36511
Nazer, H. 276/2, 364/1, 365/1/3/foto
Ncube, J. 80313
Ndamase, N.V. 513, 711
N'Diaye, A. 62311, 62411
N'Diaye, F. 15813
N'Diaye, S. 15911
Ndindiliyimana, A. 9112
Ndlovu, C. 80311
Ndlovu, E. 80313
Ndlovu, K. 80313
Ndlovu, N. 80211
Ndonje, J.B. 28812
Ndoto, G. 701/2
Ndremanjary, J.A. 63812
Ne Win 545111213, 54613, 547/1/2/3/foto, 54811, 54913, 5501112
Necula, A. 124/3
Nedelcu, M. 12412
Nederpelt, C.L. 1612
Neeman, Y. 3612,70612, 708/1
Neeti, B. 8142
Negreiros Criado, L. 25113
Negri, G. 76011
Negri, P. 16/2/3/foto
Negroponte, J. 4313
Negrijn, B. 81613
Neiertz, V. 370/2
Neira, J. 52913
Neira Menendez, X. 13413, 13911
Nekkache, M.S. 65513,65612
Nekrasow, W.P. 2812
Nelis, D. 18011
Nelis-van Liedekerke, L. 179/2
Nelissen, S. 82411
Nelson, H. 49513
Nemeskurthy, I. 26311
Nemeth, K. 259/1/foto, 33813
Nemeth, M. 25911,26011,33712
Nenou-Pwataho, M. 28911,29112
Neri, A. 18711, 18813
Netanyahu, B. 705/3
Neto, Antonio J.F. 28811
Neto, B.R. 9113,68512
Neto, D. 44611
Neto, Joao F.B. 9113
Neto, Joao L. "Xieto" 28811
Neumann, A. 37512
Neumann, I. 37913
Neumann 10511
Nevel. A. van 18011
Neven, M. 179/3
Neves, T. de A. 42213,42412,42613,44411,44511
Newton, F. 543/3, 544/1
Neyman, B. 82113
Neyts-Uyttebroeck. A. 121/1. 179/1
Nezzar, K. 65411
Ng Cheng Kiat 14312
Ngala, N.K. 70013, 7011213
Ngalula 20811
Ngango, G. 56911
Ngarukiyintwali, P. 91/2
Ngceba, M. 5/2
Ngei, P.J. 70013, 70111
Ngeno, J.K. 70111, 70213
Ngimbi, N.M. 20812
Ngirira, M. 9112
Ngom, 0.16013
Nhongo, T.R. 80311
Ngu, J.N. 56911
Ngumba, A.K. 70412
Ngumi, G. 60613
Nguyen Co Thach 4811113, 48212, 57412, 576/3
Nguyen Van Linh 576/1/foto
Nguza Karl-I-Bond 20812
Ngwanya, Z. 61112
Niang, B. 15813, 15913, 1601213
Niasse, A.K. 16012
Nicholson, J. 82112
Nicholson, P. 254113
Nickel, H. 22711,26613
Nicolae, I. 1242
Nicolaides, C. 18613
Nicolazzi, F. 760/2/3, 761/1/foto
Nicoleau, E. 60911
Nidal, A. 1912, 368/3, 457/3
Nie Rongzhen 5611
Nieh Wen-ya 46711
Niekerk, P. van 712,22511
Nielsen, H. 2712
Niemeyer, 0.81611
Niet, M. de 8611
Nigg, W. 49513
Nikonow, W. 65813
Nilius, K. 10711
Nilsson, P-E. 59313, 59611
Nimmegeers, J. 52311
Nimy Mayidika Ngimbi 20812
Ninn-Hansen, E. 2312, 2511, 19911, 60412
Nitze, P. 35313, 36013, 815/1
Nixon, R. 4311, 4411, 17612, 69412, 7211112
Niyonkuru, S. 56113
Njiru, J. 701/2
Njonjo, C. 70211
Njoya, I.M. 56911
Nkala, E. 8021112, 803/1/2/3, 804/foto
Nkem, F. 56911
Nkomo, John 80211, 8031112
Nkomo, Joshua 802/1, 803/1/2/3, 804/foto
Nkomo. S. 80313
Nkurunziza, C. 9112
Nleya, T. 80313
Noaio, A. 33613
Noboa Bejarano, R. 13911
Nobrega, M.F. da 4451213, 4461112
Noël, G. 913
Noel, H. 8113
Noerens, R. 18013
Nogueira, F. 64813, 649/foto
Noir, M. 3721113, 37311
Nolan, C. 82013
Nols, R. 179/1, 676/2, 677/2
Noon, M.N.H.K. 75511
Noorani, Z. 25711, 75713, 81013, 81111
Noordegraaf, W. 6611
Noorman-den Uyl, S. 8711
Nor Christensen, F. 2313,2512
Nori, A. 60612
Noriega de Jurado, J. 237/foto
Noriega Moreno, M.A. 235/1/2/3/foto, 23613, 237111213, 238111213, 239111213, 240111213, 69513, 69611
Norman, D. 80413
Normandin, J.L. 380/3, 382/1/2, 383/foto, 38411, 397/3, 39812
Norodom Ranariddh, prins 481/1/foto, 57213
Norodom Sihanoek, prins 481/1/2/3/foto, 482111213, 572111213, 573/1/2/3/foto, 574/1/2, 57512
Norstad, L. 831/2/foto
Northrop, J.H. 2812
Nosiglia, E. 189/2/foto
Nothomb, C-F. 17913
Nourani, A. 65313
Nouri, N. 68713
Novak, A. 32213,32311
Novotny, A. 185/3
Nowak, J. 55713
Nsekalije, A. 9112
Ntagerura, A. 9112
Ntezilyayo, S. 9112
Nteziryayo, A. 9112
Ntimana, W.O. 70112
Ntui, O.E. 56911
Nuis, A. 6331113, 63411, 63513, 63611
Nujoma, S. 22811
Numan, A.S.H. al- 25612
Nunez, R. 66513
Nunn, S. 174/3, 354/2/3, 356/foto, 69511
Nurowski, M. 76411
Nusseibeh, S. 3513, 10912, 49912, 750/1/2/3
Nutting, W. 23511
Nyachae, S. 703/2
Nyageh, J.J. 701/2
Nyagumbo, M. 802/1/2, 803/1
Nyandwi, C. 9112
Nyembo Shabani 20812
Nyerere, J. 68911
Nyers, R. 337/2/3, 33813
Nijpels, E.H.T.M. 12313, 24513, 2981113
Nzirorera, J. 9112
Nzisabira, A. 56213

O

Oakley, P. 61112
Oatt, T. 8043
Obeid, J. 508/2/foto
Obocki, J. 30111
O'Boyle, T.F. 13313
Ocalan, A. 19511
Occhette, A. 76213,76311
Ochoa Sanchez, A. 284/1
Ochuka, H. 702/2/foto
Odchimar, M. 578/1
Odeh, Ahmed A.A. 3713
Odeh, Aziz A. 3313
Odhiambo, R. 70212
Odinga, J.O. 70213, 70412
Odinga, R. 70213
Odom, W. 69811
Oehen, V. 74613
Oeljanow, M. 51512
Ogarkow, N. 786/3
Ogi, A. 747/2
Ogwen, G.F.O. 703/1
Oh Myung 6111
Ojeda Paullada, P. 22112
Okonde. P.H. 7011213
Okuk, 1.33611
Okumu, P. 70212
Okwanyo, J. 70112
Olarra, L. 782/2, 783/1
O'Leary, D. 31913
Olechowski, T. 764/1/2, 766/2/3/foto
Olel, O. 70412
Olesen, A. 6042
Olesiak, K. 76411
Olikong, S. 60513
Oliver, M.J. 49513
Oliveira, D.M. de 4243,44411
Oliveira, F.M. de 42611,44513
Oliveira, Jose A. de 42311,42511
Oliveira, Jose M. do Amaral 42413,44712
Oliveira, L.V. de 64813
Olivier, L. 17913
Olivier, M. 17912

Olmert, E. 750/1
Olmi, E. 823/2/foto
Oloitiptip, S. 70211
Olsen, M. 2712, 2811
Omair, S. al- 36313
Oniar, H. 144/1
Omar, M 41613
Omar, T. 41613
O'Mard, C. 54311
Omran, A.M. al- 36511
Ona Costas, J.A. 47812
Ondaatje, M. 82013
Ondarza, H. von 39511
O'Neill, T. 69512
Ong Tin Kim 14412
Ongeri, S.K. 701/2
Ongoiba, I. 62312, 62411
Onkelinkx, L. 179/3
Onyonka, Z. 7011213
Onyszkiewicz, J. 12213, 123/foto, 59112, 69112, 69212, 766/1
Oorebeek, W. 81613
Oorschot, G.A. van 281213
Oort, C.J. 4831112, 4841213, 4851113, 486111213, 4871213
Oostrom, F.P. 82013
Opland (pseud. van Rob Wout) 81612
Opsomer, W. 2813
Op 't Eynde, A. 18011
Oranje, J. 17811
Orbach, T. 70711
Orbison, R. 831/3/foto
Ordonez, F. 171/3, 19812
Ordzjonikidze, G.K. 21011
Orff, C. 82111
Orlow, W. 65812
Orr, 0.80811
Orsenna, E. 820/2/foto
Orszulik, A. 73212, 76513
Ortega Saavedra, D. 23812, 50311, 529/2/foto, 53011, 725/1
Orzechowski, M. 12212, 58811, 69213, 764/2
Osborne, J. 8913
Osewe, E. 70311
Osman, S.A.T. 14113
Ospelt, H. 54011
Ossa Escobar, C. 41013
Osseiran, Adel 383/1, 505/foto, 62911,63013
Osseiran, Ali 38213,38311
Ost, F. 39513, 777/3, 779/1
Otaola, J.F. 20611
Otieno, D. 70112
Otsason, R. 76913,77011
Ottenbourgh, Y. 18012
Otterloo, W.R. van 49611,81212
Ouko, R.J. 70112
Ouologuem, A. 6241
Oussekine, M. 344/1
Ovando Hernandez, F.J. 45213
Ovari, M. 33813
Overstraeten, T. van 5111
Owona, J. 56911
Oyono, F.L. 56911
Oyugi, E.A. 70211
Oz, A. 82012
Özal, T. 13013, 19412, 19512, 40511,6691113

P

Paardt, R. van der 81912
Paasio, P. 55311
Paasio, R. 553/1, 554/1
Pachano, A. 53011
Pacheco, J.E. 45213
Pacheco Concha, J. 25113
Packwood, B. 69813
Paduka Rafidah Aziz, Datin 14311
Paek Ki Wan 631113, 64/1
Paihama, K. 2881112
Pair, C. le 82613
Paiva, P.C. 447/2/3
Paiz Andrada, R. 503/1
Pakradouni, K. 62613
Pal, L. 26213, 33712
Paiach, J. 18413
Paleejo, R.B. 75613
Palinkas, R. 264/3
Palma, G. di 76013,76111
Palme, S.O.J. 593111213, 59411213, 5961113, 597/2/3
Palomino Roedel, J. 25113
Palsson, T. 2811
Pamplon, F.V. 4471213
Panchen Lama 59/1/2/3, 7812
Panchyat, P.S.L. 80013
Panday, B. 254/1/2/3/foto
Pandey, R.N. 80013
Pangalos, T. 36712, 71611, 719/1
Pango Voidoso, G. 25211
Panneels-van Baelen, M. 179/3
Pannella, M. 76011
Pant, Y.P. 80013
Pantin, C. 2541113
Papadimitriou, G. 716/1, 719/1
Papadopoulos, I. 716/1
Papaioannou, M. 71611,71911
Papaligouras, A. 72012
Papanayotou. K. 71813, 71911, 720/3
Papandreou, A. 329/3, 330/1, 405/1, 417/foto, 715/3, 716/1/2/3, 717/1, 718/1/2/3, 719/1, 720111213
Papastefanakis, E. 719/1, 72013
Papathemelis, S. 719/1
Papoulias, K. 32913, 33011, 405/foto, 71611, 719/1
Paque, G. 18011
Paraschiv, G. 12511
Pardi, R. 49212
Pardo Leal, J. 4101112, 41113, 41211
Parejo Gonzalez, E. 408/3, 409/1/2
Park Hyong Kyu 6311
Park Keung Shik 6111
Park Soo Gil 384/1
Parker, C. 82111, 82311
Parkinson, P. 68411
Parodi, L. 52911
Parra Dura, L.G. 41113
Parra Herrera, G. 25311
Parrino, V.B. 762/1
Parsooraman, A. 9013
Parton, D. 82112
Partridge, M. 80412
Parys, T. van 17912
Pashane, M. 62211
Pasqua, C. 29212,36913, 37313, 398/2/3
Pastrana Arango, A. 41211
Pastrana Borrere, M. 41211
Pasty, J-C. 44113
Pataer, P. 18012
Patan, I. 124/2
Paternostre, C. 774/2/3
Patorski, J. 764/1
Paul, J.-C. 60913, 610111213, 61111, 612/foto, 61312
Paulis, A.W. 16613, 167/1, 16812, 170/foto
Paulo, J.M. "Dino Matross" 2881112
Pavlovic, D. 303/3, 304/1/3
Pawlowski, J. 58811, 69111
Paz Estenssoro, V. 477/1/2/3, 478/2/foto, 479/3, 48011
Paz Zamora, J. 47811
Peacock, A. 7513, 76/1/2/3/foto, 7711
Peces Barba, G. 78012
Pech, G. 55813
Pécriaux, N. 18011
Pede, J. 12113, 12212, 18011
Pedersen, T. 23/2/foto, 2512, 604/2
Peel, M. van 17911
Peetermans, E. 18012
Peeters, F. 43411,43711
Peeters, W. 18011
Peirens, W. 2111
Pekala, L. 59113
Pelaez, H. 411/foto
Peled, M. 750/1
Pelgrom, E. 81713
Pelivan, J. 30011
Peil, C. 356/1/foto
Pelladoah, S. 90/1
Pellenaars, K. 49611
Peiletier, J. 370/2, 612/1
Peñaherrera Padilla, B. 1342, 1381113
Peneda J.S. 64813
Peng Peiyun 79/1
Peng Zhen 4712, 24313
Pengel, J. 6613
Penrose, R. 82613
Peploe, M. 82412
Peponis, A. 71813, 719/1
Pepper, C. 23011
Perdieu, J-P. 179/2, 518/3, 526/1
Perdoma, J.R. 49211
Pereira, A 26813
Pereira, L.C.B. 426/1/foto, 44512,4461112
Peres, S. 1713, 181112, 191112, 3611, 3812, 10112, 10911213, 110111213, 1111112, 32813, 38211, 38612, 45613, 497111213, 50012, 6981112, 70612, 709/foto, 71011, 72511, 73313, 734/1/2, 73513, 736/2/3, 7501112, 804/3, 8051113, 8061213, 807/1/3/foto, 80811
Peretz, A. 706/1
Peretz, Y. 70612, 709/foto
Perez, J.C. 74911
Perez-Caballero, J.E. 794/3
Perez de Cuellar, J. 10913, 11513, 116/1, 15311, 257/1, 26713. 28313, 284/2, 28512, 32613, 4143. 415111213, 4161112, 453/3, 454/3, 456/2/3, 45711, 56311, 66912, 727/2, 728/2/foto, 787/3
Perez Guerrero, M. 20513,20612
Perez Guzman, C. 477/2
Perez Rodriguez, C.A. 20613, 207/1/2
Perez Royo, F. 784/2
Pergola, A. la 76211
Peri Farstrong, R. 66611
Perle, R. 4311, 4411, 14513
Peron, J.D. 18811, 18911,2041, 20511
Pertini, S. 758/2
Perry Rubio, G.E. 4111213
Pervaiz, R.N. 80913
Petersen, G. 60311
Petersen, N.H. 604112
Peterson, T. 597/1/foto
Petitjean, C. 18012
Petkoff, T. 20712
Petöfi, S. 2643
Petre, I. 1241213
Petrescu, B. 124/3
Petrescu, D. 12713
Petrescu, G. 124/2/3, 12511
Petricevich Raznatovic, A. 477/2
Petricioli Iturbide, G. 22213
Petrowski, W. 72912,80511
Peu, J. 28913
Peuskens, V. 179/1
Pfeiffer, R. 104/2/3, 105/1/2/3, 1061112, 107/1/2/3/foto, 1081112
Pham Hung 575/2, 57611
Philby, H.A.R. "Kim" 496/1/2/foto
Philip, D. 606/2
Phillipi, W. 69312
Pianta, R. 190/1/2/3/foto
Piat, Y. 34312,37211
Piccart 67711
Piccoli, M. 34712
Pickering, D. 33312, 33511
Pickering, T. 109/1, 488/1/foto
Pickett, P. 82111
Pieck, A. 28/3/foto, 2911
Pieckzonka, A. 82113
Piel, H. 1043
Pierce, B. 817/1
Pierre, G. 60911
Pierre, S. 63812
Pietaluga, J. 53813
Pietruska, A. 59113
Pietrzyk, A. 732/2
Piicher, J. 74911
Pillaert, J-P. 179/2
Pimen, S.M.I. 78812
Pimienta, A. 42311
Pinar, B. 782/1/foto, 793/2
Pindling, L.O. 88/1/2/foto, 891112
Pinedo, A. 7843

Piñeiros Rivera, L. 134/3, 136/3, 137/1
Pinheiro, J. de 64813,65312
Pinho, J. de Sa Freire 44712
Pino Diaz, R. del 26912
Pinochet Ugarte, A. 662/3, 663/1/2/3, 664/3, 665/1/3, 66611, 6671112
Pinoie, E. 18011
Piotrowski, G. 59113
Piqué, C. 17911, 6761112, 67712
Pires, F.F. 9113, 68512
Pirouette, F. 817/1
Pisani, E. 289/1
Pitra, S.A. "Petroff" 28811
Pius, paus 75913
Pivin, J. 17911,67712
Planeta-Melecka, I. 76411
Pleinert, O. 101/2
Plenca, D. 10011
Ploeg, A. 329/1/2, 679/1
Plumb, Lord 417/foto, 420/2, 439/3, 440/foto, 44111, 44211
Pluijm, J.M.M. van der 4961213
Poblete Iturrate, 0.66611
Podier, J.N. 571/1
Poduje, M.A. 66611
Poel, F. van der 2911
Pogosjan, G. 20911
Poher, A. 32013
Pohi, K.O. 24911,41812,53811,64311
Pohl, O. 53711
Poindexter, J. 23711
Poirier, R. 61211
Pokasui, J. 33613
Pol Pot 48213, 572/3, 573/3, 57512
Pohill, R. 380/2, 38113, 382/foto
Politis, G. 71711
Poljakow, J. 20913
Poljakow, W. 11113,36612
Pimicino, P.C. 76211
Ponge, F. 83211
Poniman, generaal 1781113
Ponnelle, J-P. 83211
Pons, B. 28911, 29013, 292111213, 29311, 32011
Pons, F. 780/2
Pons, J.J. 52913
Ponsolle, P. 28213
Pont, H. 399/1/2/3/foto, 400/1/2/3
Pont IV, PS. du 172/2, 174/foto, 17613
Poperen, C. 3451112
Poperen, J. 34512,34613, 37012
Popow, G. 514/1
Popieluszko, J. 59113,76611
Poppe, G. 26313
Porebski, T. 69311
Porter, C. 82511
Portos, A.A. 63912
Posada Izaquirre, L.G. 25113, 252/foto
Pose, J. 82312
Pospichal, P. 18313
Posser da Costa, G. 9113
Postelnicu. T. 124/3
Poswick, C. 179/3
Pottakis, I. 53112, 53211, 716/1, 719/1
Poulain, J. 180/2
Poullet, E. 179/3, 52611
Poupard, P. 81513
Powell, C. 42/3, 43/3/foto, 3551113
Powell, L.F. 44/1, 697/2
Pozderac, Hakija 299/3, 300/1/2
Pozderac, Hamdija 299/3/foto, 300/1/2/3, 322/2
Pozderac. R. 30012
Pozo, C. 13512
Pozsgay, I. 26411, 26511, 337/2, 338/3/foto
Praag, H. van 8321112
Praag, J. van 2911
Pradhan, B.B. 800/3
Prado Aranguiz, J. 66611
Praeli, C.E. 252/2
Prandini, G. 76211
Prawiro, R. 17813, 81411
Pré, J. du 291112
Prem Nababsing 9012
Preoteasa, P. 12413
Preyra, J. 20512
Price, G. 558111213, 559/1/2/foto, 56013
Prieels, C. 18012
Prigent, P. 82511
Prince, H. 82511
Proano, L. 33311
Pronk, J.P. 31/foto, 8611, 202/2, 328/1
Proost, J. 476/2
Prout, C. 46913
Puente Ferro, R. 286/3
Pugo, B. 772/1
Puiu, I. 12713, 15213, 26313
Pujol, J. 794/3, 795/1
Puku, M.G. 28812
Pulliam, E.C. 684/1
Purkhus, J. 2611
Putten, J. van der 47913, 48912, 55911, 76013

Q

Qader Faqgih O.A. 36511
Qazi, A. 812/3
Qian Qichen 244/1/foto, 57511,80713
Qin Jiwei 244/1
Qizilbash, B.A.R. 75713
Quadros, J. 424/1
Qualoa, H. 6071112
Quayle, D. 683/foto, 684/1/2, 693/2/3, 694/1/3, 696111213, 721/1/foto, 725/2
Quayle, M. 721/foto
Quercia, 0.42512
Quevedo Teran, P. 13713
Quiies, P. 370/2
Quinomez Amezquita, M.R. 503/1, 504/1
Quiñomez Sagastume, R. 50313
Quintana Romero, C. 2061213
Quintana Salvador, A. 25312

R

Raath, J. 28611
Rab, A. 16111
Rabamananjara, J. 81713
Rabaua, U. 814/3
Rabbo, Y.A. 14013
Rabi, I.I. 52711
Rabin, Y. 181112,361213,3813,391111111, 45713, 70612, 70813,7091113,73613, 75013, 807/2, 808/1/foto
Rabuka S. 29313, 2941113, 3331213, 334/1/2/3, 33511
Rachlin, J. 82112
Racs, S. 26413
Radek, K. 49/1
Radhakishun, P. 67/3/foto, 6811
Radu, C. 12413
Radu, I. 12413, 12511
Radziewics, E. 73212
Raet, S. 17911
Rafael, E. 8113
Rafidirnanana, J-L. 63812
Rafiq-Dost, M. 68813
Rafsanjani, A.A.H. 349/1/3, 383/1/3, 39613, 43613, 43711, 671/3, 672/1/3, 68513, 6871112, 68811
Raftopoulos, G. 717/2/foto
Rahji, S. al- 66713
Rahman, M.A. 16111
Rahman, Mahbubur 16211, 16313.79612
Rahman, Matiur 16212, 16313
Rahman, Maulana F. 811/1
Rahman, Mujibur 1611213, 16313, 16612
Rahman, Sayed F. 16112,16313
Rahman, Shamsur 16512
Rahman, Z. 16612
Rahme, F.A. 733/1
Rahmeh, F.U. 10912
Rahim Ahmad, A. 14013
Rahu, F. 75613,80911
Raikivi, T. 33312,33511
Raimond, J-B. 10911,34311,39613,39713,4543, 728/foto
Rainier, prins 74611
Rais bin Yatim, Dato 14311
Rajaguguk, generaal 17813
Rajauria, H.N. 80012
Rajavi, M. 672/2
Rajjouh, Y. 36712
Rajk, L. 263/3, 339/2/3
Rajneri, J.R. 18813
Rakosi, M. 339/2/3
Rakotoarijaona, D. 638/2
Rakotomavo, J. 638/2
Rakotomavo, P. 64012
Rakotonirainy, L. 638/2/3
Rakowski, M. 590/3, 692/3, 76313, 764/1/3/foto, 76511. 80612
&I, G. 71612,7201213
Ralogaivau, F. 33312
Ramahatra, V. 63912
Ramanitra, G.J. 63813
Ramdat Misier, F. 6911
Ramemanantsoa, R. 63813
Raminez Ocampo, A. 40912
Ramirez, B., 40812,4091112
Ramirez Palacios, N.A. 492/3
Ramjuttun, D. 9111
Ramnath, K. 254/1/2/3
Ramoi, G. 33613
Ramon Beteta, M. 22112,22213
Ramphal, S. 29312
Ramsey, A.M. 527/1/2/foto
Rana, P.S. 80013
Randriansoavina, kolonel 63813
Ranki, G. 49613
Raphel, A. 754/2
Rappe, H. 74313
Rasamoelina, C.J. 6381213
Rashid, A. 16211,16313
Rashid, K.A. 16313
Rasmussen, A.F. 25/2/foto, 604/2
Rassi, A. 51212, 626/2/3, 62811, 63013
Rather, D. 17611
Ratiu, I. 263/3
Ratsiraka, D. 638/2/3, 6391113, 70413
Rau, J. 13213, 149/foto, 150/1, 744/2/3
Rauchfuss, W. 37512
Rauti, P. 75911
Raveloson-Mahasampo, C.B. 63812
Ravicini, A. 20711
Ravitz, A. 70613
Ray, R. 743
Raymond, C. 1212,8113
Rayner, D. 82511
Razafindramisa, A. 63812
Razaleigh Hamzah, Tengku 142/3, 143/1/foto
Razoemowski, G. 21012, 6581113
Reagan, N. 4511, 353/foto, 35713, 3581112, 68312, 787/3
Reagan, R.W. 1212, 14/2, 1713, 39/3, 40/1/2/3/foto, 41/1/2/3/foto, 42/1/3/foto, 43/1/2/3/foto, 44111213, 451112, 11512, 11611, 145/1/3/foto, 1461113, 14812, 14911, 17212, 174112, 175/3, 1761112, 218/3, 2301112, 23812, 25812, 26812, 26912, 274/3, 324/3, 350/3, 351/1/2/3, 352/1/2, 353/1/2/3/foto, 354/1/2/3, 3551213, 356111213, 357111213, 358/1/2/3/foto, 359/1/2/3/foto, 360/1/2/3/foto, 361/1/2/3/foto, 367/3, 36813, 377/1, 38311, 401/1/2/3/foto, 40211, 403/1/2, 404/1/2, 433/1, 4351213, 43612,43811, 480/1, 48811, 48913, 4901112, 57613, 59213, 60012, 60112, 60413, 60613, 65312, 65913, 68013, 6821113, 68311213, 6841112, 68513, 6961213, 6971213, 6981113, 699/1/3/foto, 700/1/2/foto, 70411, 7211112, 7221112, 725111213, 72813, 72911, 733/1, 734/1, 73512, 73612, 774/3, 77912, 78612, 787/1/2/3/foto, 788/2/3, 81511
Rechendorff, T. 604/2
Redford, R. 684/1
Redjosentono, S. 6713
Redman, C. 8213,23711, 24011, 28511, 35113, 354/3, 36811, 39812, 48212, 61113, 704/1, 7351213, 80913
Redondo Urbieta, N. 7951112,79611
Reed, F. 38012
Reed, J. 726/foto
Reed, T. 804/3

Regala, W. 8/foto, 912, 60911, 611/2/3
Regenwanu, S. 6071112
Reichelt, H. 37512
Reid, M. 54313
Reid-Daly, R. 512,61112
Reiziger, H. 82111
Remeliik, H. 60611
Remengesau, T. 60611
Remmelts, J. 29/2/foto
Renard, R. 52513, 52611
René, F-A. 192/1/2/3
Renovica, M. 30012
Rensen, R. 75813,75912
Renterghem, W. van 179/2
Reuter, E. 5371112, 53811
Revel, J-F. 82012
Revollo Thenier, A.W. 47811
Rey, J.F.B. van 16613, 16711, 1681213, 170/foto
Rey Prendes, J.A. 4881213, 491/3, 49212, 4931213, 494/1/foto
Reyes Heroles, J. 22112
Reijnders, L. 29812
Reynolds, M. 743
Reys, R. 82112
Reyshari, M.M. 6861112
Reza, I. 68612
Rha Woong Bae 6111
Rhee Hai Won 6111
Rhodos, R. 82013
Ribeiro, D. 42512
Ribeiro, N.F. 42413
Rice, D. 17213, 173/2
Richa, J. 44612
Richardo Pagaza, I. 22213
Richards, A. 254/1/3, 68211
Richardson, G. 7413
Richardson, S. 2541113
Rico, A. 191/1/3
Ridder, C. de 52211
Ridder, P.B. de 2151113, 21611
Ridgway, R. 360/3, 361/1
Riegle, D. 723/2
Riesig, R. 15111
Rietkerk, J.G. 6321213
Rifai, Z. 110/2, 366/foto, 734/1
Rigout, M. 34511
Rikanovic, S. 30011,3011112
Rikken, C. 817/2
Riley, G. 42/foto
Rios Ereñu, H. 190/1/2/3
Rios Gamboa, W. 477/2/3
Rios Montt, J.E. 50112,50212
Risquet Valdes-Saldaña, J. 266/3, 284213, 28511, 28711
Risseeuw, A.H.J. 20112
Rita, P. 9113, 68512
Ritter, J. 23711
Rivadeneira, R. 664/1
Rivas Gallont, J. 49113,49211
Rivas Garcia, O.H. 50313
Robati, P. 9613
Robb, C. 72312
Robbins, J. 824/1
Robert, A. 32011
Robertson, A. 17512,17613
Robertson, P. 174/3/foto, 175/1/2, 679/2, 68011
Robertson, T. 68011
Robinson, A.R.N. 253/3, 254/1/2/3, 255/1/2/3/foto
Robinson, J. 36511
Robles Plaza, L. 13413, 13613,33112
Rocard, M. 346/2/3, 347/foto, 369/2/foto, 370111213, 37111
Rochefort, C. 820/2/foto
Rocheteau, D. 34712
Rochot, P. 38013
Rockefeller, D. 43911
Rocourt, A. 11/3
Rodil Peralta, J.J. 50312
Rodrigues, M.A. "Kito" 22611,26513,26613, 267/1, 26812, 269/1, 288/1/2
Rodrigues Campos, O. 25113,25211,25311
Rodriguez, Abraham 493/3
Rodriguez, Alberto 204/3, 205/1
Rodriguez, E. 48813, 491/3
Rodriguez, I. 20512
Rodriguez de la Barbolla, J. 794/3
Rodriguez Equizabal, A. 48811
Rodriguez Ibarra, J.D. 794/3
Rodriguez Baquerizo, C. 13713
Rodriquez Bravo, J. 47812
Roelandt, A. 81612
Roelants, C. 34813, 67111, 687/1/2
Roelofs, A. 51311, 5161112, 66012, 772/3
Rogatsjow, I. 54713
Roger, frater 81513
Rogers, C. 5581213
Rogers III, W.C. 43311, 434/2/3, 437/2/3
Roh Tae Woo 5913, 60111213, 6113, 621113, 63/1/2/3, 64/1/2/3/foto
Rohlicek, R. 18311, 555/1/foto
Rohloff, R. 10612,10711
Rojas, E.R. 50311
Rojas Gutierrez, F. 22112, 22213
Roker, L. 88/3
Rolandis, N. 12912, 13012
Roldan, M.R. 49212
Rolle, D. 8813
Romain, F. 1212,8312, 61311
Romélus, W. 101213, 1111
Romero, Carlos H. (El Salvador) 48911
Romero, Carlos (Spanje) 780/3
Romero, L. 79611
Romero Caro, M. 25113,25211,25311
Romero y Galdames, O.A. 48911,49012
Romeyn, M. 82313
Romi, M.B. al 35012
Romney, C. 7681112
Rompaey, H. van 179/1
Rompaey, R. van 17913
Rompuy, E. van 17911
Rompuy, H. van 18013, 30813
Romualdi, P. 760/1
Ronceray, H. de 8113, 8212, 8311
Ronstad, L. 82112
Roo, J. de 17912
Rooney, N. 33611
Roosevelt, F.D. 14613, 65911
Rooy, Y.M.C.T. 167/3/foto, 16811
Roques, H. 37311
Ros, G. 40013
Rosa, A.R. 81913
Rosa Chavez, G. 48912
Rose, A. 60612
Rosenbaum 47312
Rosenberg, L.P. 42312
Rosende, H. 66611
Rosenne, M. 80511
Rosenthal, E. 1811, 50013, 70811, 750/2
Rosing, H-P. 2811
Rossel, M-T. 16B
Rossinot, A. 34513
Rost van Tonningen, M. 67912
Rotar, M. 30011
Roth, William 72312
Roth, Wolfgang 2501112
Rotsch, M. 13112
Rottenberg, H. 264/3, 692/3, 764/2
Rouch, J. 82313
Rouighi, M. 65313
Rouis, B. 65313
Roumbatis, I. 71911
Roumeliotis, P. 719/1
Roummaneh, A. 432/1
Rousseau, F-O 82012
Rousseaux, C. 52311
Roussety, F. 624/3
Rover, F.C. de 81913
Roweil, E. 65312
Rozenburg, R. 81712
Ruan Chongwu 55/3
Rubaishi, A.I. 36411
Ruberti, A. 762/1
Rubia, C.W. 70013, 70111, 70312
Rubial, R. 79511
Rubinstein, A. 70612, 73312
Rubinstein, R. 81811
Ruder, D. 401112
Ruding, H.O.C.R. 2141,21511,2341,41811, 46813, 48311, 5301213, 53111, 61512, 616/1/foto, 6171112, 61811, 62213, 64213, 643111213, 7131213, 715/1/2
Rudini, generaal 177/3, 178/3, 814/1
Ruffolo, G. 762/1
Ruggiero, R. 389/foto, 76211
Ruhamanya, V. 9112
Rühl, L. 59912
Ruiz Gailardon, A. 78212
Ruiz Mateos, J.M. 79312
Ruiz Soto, C. 78212
Rummel, F. 82613
Rumpff, F.S. 6/2
Rumsfeld, D. 69511
Runcie, R. 38013, 38212
Ruperez, J. 78413, 795/3/foto
Rupo, E. de 17912, 67811
Rusdie, T. 17813
Rushdie, S. 82013
Ruska, E. 52712
Russel, R. 67/3, 6811
Rust, M. 81711
Rustam, S 178/3, 814/1
Rusu, F. 12713
Ruutel, A. 76912, 770/foto, 77112, 77411
Ruygers, G.J.N.M. 8611
Ruys, M. 20811
Ryan, S. 74/3
Rijnders, G-J. 821/3, 824/3
Ryzjkow, N. 10311, 21113, 324/1, 36513,40613, 407/1, 513/foto, 515/1, 557/1, 658/3, 77713, 778/foto, 77911

S

Sa Kong I1 6111
Saad, M. 459/2, 507/3, 512/3
Saadeh, G. 43113,43211,6251112,62711,62912
Saadi, V.L. 204/3, 205/1
Saarinen, A. 55411
Sabata, J. 18113, 184/3
Sabato, J. 18811, 189/2/foto
Sabatova, A. 184/2
Sabbaghian, H. 68812
Saberbein, Chevalier, G. 25213
Sabin, Posada, N. 40911
Saboya, H. 424/3
Sacharow, A. 65312,77811
Sacko, S. 6231112
Sackor, E.K. 56912
Sacramento e Sousa. O.A. 9113,68512
Sadowski, Z. 58713, 588/1/2/3/foto, 589111213, 59012, 69113
Saenz, J.T. 66511
Saenz de Cosculluela, J. 78013, 796/1
Saer, J.J. 82012
Safieh, A. 49713,4981112
Safieh, D. 49911
Sagan, F. 34712
Said, E. 73513
Said, H. "Abu Ahmed" 36811
Saifuilah, S. 75511
Saint-Mleux, A. 746/1
Saitoti, G. 700/3, 701/1
Sajadah, V. 91/1
Sajjad, W. 75313,7541, 75512, 75713
Salabi, E. 51213
Salah, M. 2111
Salam, A. 79613
Salam, H. 51011
Salam, S. 50812
Saiameh, F. 36811
Salas Wenzel, H. 66213
Salazar Chavez, O. 409/2/3
Salazar Navas, M. 13711, 138/1/3
Saleh, I. 177/2/3, 814/1
Saleh, S. 50711
Salem, E. 51011
Salii, L. 605111213, 606/1/2/foto
Salim, E. 814/1
Salinas de Gortari, Carlos 221/2, 223/2/3/foto, 224/1/2/3, 449/1/2/foto, 450/3/foto, 451111213, 45212131. 4531112
Salinas de Gortari, Cecilia 449/foto

Salinas Izaquirre, A. 25113,25311
Salisch, H. 46913
Salk, J. 66113
Salman, M. 367/2
Samad, A. 16512
Samad, M. 3512
Samaha, M. 42812
Samaroo, B. 2541213
Samayoa, J.A. 48813,49113
Sambwa Pida Nbagui 208/2/3
Samojlik, B. 588/1/3, 589/1/2
Samson, E. 10611
Samudio Moiina, R. 4091213,41112
Samy Vellu, Datuk 14311
San Yu 5451112, 546/foto, 5481112
Sanchez Avalos, B. 19011
Sanchez de Lozada Bustamente, G. 47712
Sanda, 0. 56911
Sande, D. 60612
Sande, J. van der 17911
Sanden, P.J.A. van der 632/2/3, 633/1/2/3, 634/1/foto, 63513, 636/1/2
Sandiford, E. 592111213,60912
Sandoekeli, N. 82213
Sandor, A. 40611
Sandoval Alcaron, M. 50113, 50213, 50313
Sandoval Moron, E. 477/2
Sanei, Y. 687/2
Sanguinetti Cairolo, M. 52911
Sansaricq, B. 8/3, 9/1/foto, 60913
Santer, J. 117/foto
Santini, A. 34412
Santkin, J. 17913
Santos, A.C. dos 64813
Santos, J.E. dos 22511, 22912, 23013, 2651213, 2661113, 267/2/3, 268111213, 26911, 270/1/2/3, 271/1/foto, 27212, 2842, 2871113, 288/1/2/3, 22912, 23013, 272/1/3, 28411, 28811
Santos, M.A.R. dos 685/2
Santos Franca "Ndalu", A. dos 22912,23013, 272/1/3, 284/1, 28811
Santos Junior, P. dos 2881113
Santos Lago, J.L. 78113
Santor, R. 42413,44511
Santuz, G. 761/3
Sanusi bin Junid, Datuk 14312
Saoed al-Faisal, prins 3651113,36611
Saragat, G. 527/2/foto, 75812
Sarantitis, V. 719/1
Sarbanes, P.S. 356/foto, 723/2
Sarens, F. 179/1
Sarid, J. 705/1
Sarlos, I. 26011
Sarney, J. 422/3/foto, 423/1/2, 424111213, 425/2/3, 426111213, 444111213, 445111213, 446111213, 4471112
Sarre, G. 370/2
Sartzetakis, C. 718/1
Sassen, E. 63811
Sasser, J. 72312
Sasso, J. 1721112, 17412
Sasson, M. 39213
Sassoon, I. 50713
Sassou-Nguesso, D. 26911,41512
Sassoye, B. 774/2/3
Sattar, M.A. 16212, 79612, 81113
Sattler, H. 37512
Satungia, K. 60613
Saud, A.A. 3512
Saul, B. 772/1
Saulmont, G. 18012
Sauvy, A. 82512
Sauwens, J. 179/1
Savain, R. 60911
Savane, L. 15913, 16013
Savimbi, J. 22511, 22611, 227/foto, 2281213, 229/1/2, 230111213, 26512, 26612, 26712, 268111213, 2691112, 27012, 271111213, 27212, 28512, 28612
Savisaar, E. 7691213, 77012, 771/foto
Saw Maung 54811
Sayad, J. 4231213,4241213,42513
Sayed, B.M. 41513
Sayeed, M. 34/3
Sayeh, A.H. 737/foto, 739/1
Schach, E. 706/3, 707/2/3
Schaefer, J.L.N. 679/1
Schaiing, F. 100/2, 60311
Schail-Holberg, B. 2312
Schambra, W. 69813
Scharnagl, W. 21812
Schauble, W. 1311112, 53513
Scheel, W. 13311
Scheffer, J. 52713
Schellens, A. 18011
Scherpenhuizen, J. 16812
Scheur, J. van de 399111213
Scheyven, R. 16/3
Schidlof, P. 2913
Schiltz, H. 179/1, 3081213,52612
Schindler, A. 11111
Schirmer, R.F. 19011
Schlaug, B. 5943
Schlegel, B. 377/3, 378/2
Schlesinger, J. 82312
Schlumpf, L. 74712
Schluter, P. 23/1/2/3/foto, 24/1/2/3, 25/1/foto, 113/foto, 11512, 117/foto, 60113, 602111213, 6041112
Schmid, G. 47313,4741112
Schmidt, Alfred 36812, 3811112, 3831213,3841
Schmidt, Annie M.G. 817/3, 818/foto, 82013
Schmidt, H. 15012, 25011, 53811, 74011, 741/1, 74511, 81513
Schmidt, K. 13112
Schmidt, M. 82412
Schneider, 0.24811
Schnur, W. 37812
Schoenmakers, J. 81613
Schoeters, M. 17913
Scholte, B. 82113
Scholz, R. 394/3, 395/2/3/foto, 60011, 74112, 77713, 778/1/foto, 78913, 79011, 79113, 79211
Schönherr, A. 37912
Schonken, P. 47312
Schreckenberger, W. 42212
Schröder, J. 10511
Schroeder, P. 17512, 3951113
Schulze, R. 37512
Schumann, C-K. 13112
Schurer, G. 37512
Schutte, G.J. 17111,32911,58511,63311,71311
Schwartz, D. 424/3, 445/2
Schwartzenberg, R-G. 34513
Schwarz. H. 10512
Schwarz, M. 826/1/foto
Schweber, S. 72811
Schwermer, J. 82511
Scohier, P. 28213, 28311
Scott, A.J. 768/1
Scott, J. 56912
Scowcroft, B. 69511
Scrivener, C. 44113
Scruton, R. 19213
Scygullon, I. 37812
Seaga, E. 711112, 7312
Sebe, Charles 61112
Sebe, Colin 61112
Sebe, Kwambashe 61112
Sebe, Kwane 61112
Sebe, L. 6111213
Sebe, N. 61112
Sebe, T. 61112
Sedoc, E. 6713, 6811
Seeky, R. 56913, 57011
Seeuws, W. 18011
Sego, K.K.A. 70112
Segovia Salas, R. 40912
Seguel Molina, R. 664/1/foto
Seibou, A. 624/3
Seignoret, C. 54312
Sein Lwin 54511, 548/1/2/3/foto, 5491113, 550/2
Sejas Tordoya, S. 478/1/foto
Sekeremayi, S. 80311
Sekula, I. 69111, 72913, 730/3, 764/1
Seleman, A-D. 25612
Selle, M.S. de 20513, 2061112
Sembene, O. 823/2
Sembu-Forna, A.G. 9212
Sempora, J.V. 28811
Semprun, J. 79611
Semur, F. 29113
Senderow, W. 21111
Senghor, D. 15811, 15913
Seny, Y. de 18011
Seong, P. 5801112
Seow, F. 577/1, 57812, 580111213
Sepulveda Amor, B. 22111
Sequeira, F.J.H. 9113
Seranno, J. de 17913
Serhal, F. 629/1
Serra, N. 780/3, 79611
Serrano Elias, J. 501/3, 502/2, 503/3
Servant, H. 36812
Sesay, S. 9212. 93/1
Sessions, W. 40/2/foto
Setiana, generaal 178/3
Sette-Camara, J. 72811
Seurat, M. 38413
Sfar, R. 38613, 387/1, 3881112
Sfeir, N. 431/2/foto, 51012, 629111213
Shaaban, S. 42913, 5071112
Shaabi, A. 2013
Shad, J. 4011
Shaer, A. bin H. al- 34811,36511
Shah, G.A. 755/3
Shah, Syed G. 809/2/foto, 81113
Shah, Syed Q. 755/1, 757/3
Shah, Syed Z.A. 755/1
Shah-Husaini, H. 68812
Shahabuddeen, M. 728/1
Shahbazi, A. 671/2/foto
Shahid, A. 80911
Shahir, N.F. 25612
Shahrir bin Abdul Samad, Datuk 14311
Shaikh, A.R. ibn A.A. ibn H. al 36511
Shaikh, H. ibn A. 36511
Shaikh, I. ibn M. ibn al 36511
Shaker, S. 25611
Shakespeare, F. 10213
Shaki, A. 70612,70713
Shakour, A. 74913
Shamir, Y. 171113, 181112, 3312, 3612, 10911, 110111213, 1111112, 32813, 35113, 38312, 420/2, 497/1/2/3/foto, 4981213, 5001112, 50111, 705/3/foto, 706/1, 70812, 709/1, 71011, 733111213, 734/1/2/3/foto, 735111213,736111213,7501112, 8051113, 8061213, 80811
Shamkhani, A. 68813
Shamlaye, C. 19211
Shamuyarira, N. 80311,8041
Shankar, R. 65/1/2/3/foto, 66/1/2/3/foto, 67111213, 681112
Shapi, A. 68911
Sharif, A.B. 4991112, 735/3, 751/1/2/3
Sharif, N. 75311, 754/3/foto, 81213
Sharir, A. 80612
Sharon, A. 3612, 3813, 705/3, 709/3, 75012, 80613
Sharp, P. 82512
Shashuki, F. 27612
Shava, F. 80311
Shaw, B. 69612
She Diquing 5411
Sheehan, N. 81811
Sheikh, A. 811/3, 812/1
Sheikhly, S.M.A.W. el- 25611
Sheikholeslam, H. 39812
Sheikkariem, A. 67/3
Shepherd, J. 69813
Sherman, M. 57011
Shervan, N. 19512
Shih Chi-Yang 46712
Shikuhu, M. 70111
Shillingford, W. 544/1
Shin Chong Il 6213,643
Shlomo, S.B. 70711
Shoman, A. 55813,55911
Shomron, D. 808/1/foto
Shrestha, D.B. 80013
Shrestha, K.C. 80013
Shrestha, M.M.S. 8001213
Shultz, G.P. 431213, 10911, 1101113, 111111213, 145/foto, 14813, 152/3, 230/1, 24013, 25711, 258/2/3, 28511, 35211, 35313, 35412, 3551113, 3561112, 358/3/foto, 36013, 3611112, 36613, 38212. 403/1, 410/3, 489/2, 498/3, 499/2, 529/2, 571/2, 575/1, 600/3, 601/2/3, 626/3, 627/1, 732/3,

7331112, 734/1/2/3/foto, 735111213, 736/1/2/3, 75113, 75211, 766/3/foto, 78512, 78811
Shusa, A.B. 80812
Sibon, G. 63812
Sidi Mohammed, kroonprins 38812
Sidique, M.L. 9311
Sidneus, D. 61113
Sienkiewicz, H. 73111
Sievert, B. 66611
Sigcau, B. 512,711
Sigcau, S. 511, 7/1/2/foto
Sigoke, E. 80313
Sigur, G. 5913
Sigurdardottir, J. 2811
Sigurdsson, J. 28/1
Sikorski, R. 81711
Silhan, V. 18611
Silhanova, L. 18412
Siijander, M. 23011
Silva, A.H. 28811
Silva, C.R. 20513, 20612
Silva y Cienfuegos Joveilanos, P. de 7943
Silva Herzog Flores, J. 221/1/foto, 222/3, 224/2
Silveira, C.B. da 44512
Silveira, L.H. da 44511
Siiveira Rita, A. 9211
Simitis, K. 71611, 71911
Simmons, K. 5921112
Simon, H. 54311
Simon, P. 17212, 175/foto, 17613,6791213,68011
Simonet, H. 17913
Simons, H. 17911
Simons, M. 44613
Simonsen, P. 231112, 2413, 2511, 60412
Simpson, A.K. 356/foto
Sinclair, I. 7411, 761213, 7711
Sindermann, H. 37512
Sing, M. 38012,38113
Singer, J. 80711
Singh, Gagan B. 80013
Singh, Gunjeshwari P. 80012
Singh, K. 14412
Singh, P.B. 80013
Singhuber, K. 37312
Siniora, H. 1913, 2111, 3513, 391112, 73311, 75013
Sinner, G. 724/1
Sinon, R. 19213
Sint, M. 8511, 8613
Sipek, B. 81613
Siregar, A. 81411
Sirleaf, E.J. 81513
Sisniega Otero, L. 50211
Sissoko, D. 62312
Sisulu, W. 712
Sital, B. 6512
Sivak, O. 18813
Siwatibau, S. 33512
Siwicki, F. 58811, 76411
Sixma, T. 81612
Sjadzali, M. 81411
Sjagnowitsj, K. 27112
Sjatrow, M. 514/1
Sjewardnadze, E. 1101213,2191112,25711,25812, 35313, 35412, 35513, 35612, 358/3/foto, 36513, 36611, 60111, 65711, 65813, 66013, 72512, 728/foto, 77713, 778/1/foto, 80413, 80513
Sjostakowitsj, D. 824/1
Sjtsjerbitski, W. 65813
Skaff, J. 62611, 62912, 63013
Skalnik, J. 184/3, 18511
Skippings, 0.0.76813
Sladkevicius, V. 7713
Slagmolen, L. 81613
Slagter, J. 82113
Sleeckx, J. 17911
Slinger, H. 82113
Sljoenkow, N. 6581113
Slovo, S. 82311
Sluizer, G. 82212, 82313
Smalley, R. 22712
Smeers, M. 18013
Smeets, H. 816/3/foto
Smet, C. 47612
Smet, M. 17912, 308/2/3, 47111, 4721112,47311
Smilansky. J. 3912
Smit, J. 81512
Smit-Kroes, N. 19813, 28311, 29811,44312, 53311. 62013
Smith, I. 804/1/2/foto
Smits. E.I. 82211
Sneh. E. 3613,3711
Sneini, A.R.A. 1911
Soare, S. 12813
Soares, M.A. Nobre Lopes 52911,64813,64913, 65011, 651111213, 65312
Soberanis, C. 50311
Soberon Acevedo, G. 22112
Söder, K. 595/1/2/foto
Sodre, R.C. doAbreu 42413
Soebadio, H. 814/1
Soedarman, S. 81411
Soedjatmoko 32511
Soegiarto, lt.-gen. 814/1
Soeharto 177/1/2/3, 178111213, 81411
Soekarno 17712
Soemita, W. 6511,671213
Soemitro, generaal 17812
Sohn, O. 24'1
Sohrabi, E. 67112
Sokomanu, A.G. 8011213
Solanas, F.E. 82313
Solane, J. 780/3, 781/foto, 794/1, 79611
Solchaga, C. 780/3, 79611
Solis Palma, M. 237/3/foto, 23811, 23911, 24013
Sölle, H. 37512
Solomentsew, M. 51512, 65712
Solomon, A. 64211
Solomon, G. 3711
Solomon, S. 32511
Solomon 52713
Solorzano Martinez, M. 50113, 5021112, 50313
Solowjow, J. 65813
Solti, G. 82112
Solzjenitsyn, A. 35912
Somare, M. 33513,336111213
Somogyui, L. 26012
Son Sann 481/1/foto, 48213, 5721112, 57312
Sondheim, S. 8241
Song Jian 244/1
Song Ping 551112, 2421112
Songaila, R-B. 77212
Sontag, C. 38012, 39812
Soomro, E.B. 75313
Soong, J. 46613,46712
Soong May-ling 46512,46612
Sope, B. 607/1/2/3, 6081213,801111213
Sophusson, F. 2811
Sorsa, K. 55311
Sosa, J. 23711, 23811, 2391113
Sosa Lopez, L.A. 50312
Sotornayor, G. 33211
Soucup, V. 55613
Sourrouille, J.V. 188111213,189/2/foto
Sousa, M.B. de 2881113
Souza, E. d' 5791213
Sow, D. 15713
Spaak, A. 121/3, 122/2/foto, 17911
Spacek, J. 18113
Spadafora, H. 23511
Spadolini, G. 75811
Spaepen, S. 47612
Sparks, A. 513, 611, 22813, 22911
Sparks, R. 68212
Spasowski, R. 76612
Spath, L. 21913, 220/1/2/foto, 24911
Spencer, B. 54213
Spiriou, K. 71611, 71911
Spitaels, G. 11913, 120/1/2/cartoon, 18011, 30511, 306/2/3, 30711,30811,678/1/foto
Spöri, D. 22011, 24913
Spornic, A. 12412
Sprinkel, B.W. 4211
Sprockeels, G. 18012
Srahat, H. 14412
Srour, E. 507/3
Srp. K. 184/3, 1851113
St. Germain, F. 72312
St. John, H.B. 59211
St. Luce, J. 54311
Staels-Dompas, N. 18013, 51911, 52611
Stalin, J. 155/1, 209/1, 210/1/2, 323/2/3, 339/1/2, 404/3, 482/3, 513/1, 514/2, 516/2, 659/1, 767/2, 771/1, 772/3
Stallaert 47312
Staller, I. (bijgen. ("Cicciolina") 7601112
Stambolic, I. 30411213
Stanca, C. 124/3
Stancescu, N. 12713
Stange Oelckers, R. 662/2/3, 66512
Stanzani, S. 76011
Staples, P. 7413
Stardust, L. 82111
Starink, L. 20912, 51313, 76911
Steege, J. ter 822/2/foto
Steen, A. 38012, 38113
Steenholt, 0.2711
Steenkamp, P.A.J.M. 8711
Steenkiste, R. van 179/2
Stefanache, M. 124/2
Stefanopoulos, K 7161112
Stein, M. 14012,43012,62912,6301113,67312,674/2, 73813, 73912, 7511112
Steinberger, J. 826/1/foto
Steinkuhler, F. 7431213
Stekelenburg, Johan 399/3/foto, 400111213
Stekelenburg, Jan 40012
Stelmachowski, A. 73012, 7311112, 73212, 764/3
Stempels, A. 2913, 3011
Stephan, T. 81712
Stephany, M. 47613
Stephens, S. 72313,72411
Stevens, L. 54311
Stevens, S.P. 9213, 52713, 52811
Steverlynck, A. 17912
Stich, O. 7471112
Stief, A. 37512
Stiennon, G. 47312
Stilling Jakobsen, M. 2312, 2512
Stirn, O. 37012
Stockman, D. 4111
Stoffelen, P.R. 67911
Stoian, I. 55711
Stoiber, E. 21812
Stoica, C. 40513
Stolbach, C. 57913
Stoléru, L. 37012
Stolk, P. 81712
Stoltenberg, G. 10313, 10613, 10711, 22012, 248111213, 249111213,250/1/2/3, 297/3, 39313, 39511, 40313, 53013, 644/1, 74013
Stoph, W. 37512
Storani, C. 18813
Storck, H. 81511
Stoutt, L. 76812
Straat, R. van de 82512
Straaten, F. van 72211
Straathof, C. 7911,24213
Strabbing, H. 9911
Straesser, J. 82113
Strategier, J.H. 83212
Strauss, F-J. 104/1, 133/1/2/3/foto, 15012, 218/2/3, 2191112, 22012, 39413, 741/1/2/3/foto, 742111213, 74311
Strauss, R. 82111
Streibl, M. 742/2/foto
Streisand, B. 82112
Stringham, J. 49011
Stroobant, M. 18012
Strougai, L. 154/1/2, 18111, 18211, 18312, 330/2/foto
Strijards, F. 82113, 82211, 82511
Stryckmans, J-J. 52311
Stuhrenberg, M. 28712
Sturzo, D.L. 75913
Su Shaozhi 5711
Suarez Gonzaiez, A. 32512, 77913, 78112, 79311, 794/foto
Suau, A. 817/1/foto
Subroto 17813, 276/3
Sucre Figarella, L. 2061213
Sudama, T. 254/2
Sudharmono 177/1/3/foto, 17813
Sudomo, admiraal 178/2, 814/1
Sudradjat, E. 178/1
Suescun Monroy, E. 4111213

Suh Muyung Won 61/1/foto
Suhud, K. 177/2
Suissa, R. 2011,70711
Sulaim, S.A.A. al 36511
Sulaiman bin Haji Daud, Datuk 1431112
Sultan ibn Abdel Aziz, prins 352/1/2/3, 365/1
Sumarlin, J.B. 178/3, 814/1
Sumita, S. 64113
Sun Yat-Sen 55/3, 46512
Sun Yun-suan 46613
Surani, J. al- 140/3
Suruagy, D. 444/3
Suryohadiprojo, S. 178/2
Sutherland, P. 19813,42113,534/2
Sutherland, T. 38012
Sutrismo, T. 177/1/2/3, 17811
Suykerbuyk, H. 179/3
Swaelen, F. 11913, 12111, 179/3, 526/1
Swann, W. 76813
Swapan, S.G. 16212, 16313
Swett Morales, F. 13413, 13713
Swinnen, R, 180/3
Swokim, K. 33613
Sy, D.L. 624/1
Sydow, M. von 822/3
Syed Jaafar Alsagoff 14313
Syeduzzaman, M. 16211,1631213,796/3
Sylvester, L. 5581213,5591113,56011
Syngman Rhee 6112
Sytsjow, W. 40612,55511
Szablewski, A. 69113,72913
Szabo, Istvan (lid Politburo) 337/2
Szabo, Istvan (regisseur) 82213
Szabó, M. 26311
Szakali, J. 25911
Szalajda, Z. 58811, 69112
Szeryng, H. 52811
Szurös, M. 15212, 15311, 337/2

T

Tabai, I. 8141213
Tabakaucoro, F. 33511
Tabani, A.W.M. 80912, 81211
Taelman, W. 179/1
Taft, W. 697/2
Taghvai, N. 82311
Tago, S. 33611
Taher, A.H. 364112,36511
Tahi, 0.60712
Taitt, B. 5921112
Takabwebwe, M. 8143
Takeshita, N. 90/foto, 401/2/3/foto, 725/1
Tal, R. 3612
Talabani. J. 19313, 1941. 1961112. 670/2
Talyzin, N. 658/2/3
Tamang, B.M. 80013
Tamariz, P. 52913
Tamas, G. 264/3
Tambo, 0 . 7/2
Tambroni, F. 759/3
Tambwe Mwamba 20812
Taminiaux, W. 18011
Tamir, A. 807/1/3
Tamm, B. 769/2
Tammisola, H. 55413
Tan Koon Swan, Dato 14113, 14211
Tan Wah Piow 57911
Tanao, A. 33611
Tanase, G. 12511
Tandler, G. 21812,74311
Tanghe, D. 82413
Taniera, M. 81412
Tanjung, A. 8141
Tankeu, E. 56911
Tapa, S. 8143
Tapie, B. 27713
Tarassow, M. 72811
Taratoesja, W. 14012
Tarawali, M.S. 9311
Tarin. M.K. 755/1/2
Tarrab, I. 429/2
Tas, P. 58711
Tasca, C. 37012
Tashi Wongdi 77/3
Tasset, P. 179/3
Tasso, J. 60613
Tatai, I. 33712
Tate, M. 743
Tate, S. 72512
Taufa'ahau Tupou IV, koning 814/3
Tavaiqia, J. 333/2, 335/1
Tavares, J.R.C. 424/3
Tavassoli, M. 68712,68812
Tawfiq, H.H. 25611
Tawilé, S. 42913
Tay Eng Soon 57711
Taya, M.O.S.'A. 11113, 38511, 38711, 38811,39012
Taylor, D. 76813
Taylor, Elizabeth 3542, 81513
Taylor, Elijah 56912, 570/1
Tayyeb, H.M.H. 75511,75713
Tchepanoii, G. 56911
Teannaki, T. 814/2/3
Teeter, R. 725/2
Tegelaar-Boonacker, H. 16812
Teh Cheang Wan 57813
Teixeira, A. 42513,44513
Tejada de Rivero, D. 25211
Telem, B. 80712
Tellegen, T. 817/3
Tello Macias, C. 22111
Teltschik, H. 39513
Tembo, C.S. 68913
Temmerman, G. 179/2
Templin, R. 378/1/2/3
Templin, W. 378111213
Teng Teng 4713,4811
Tenoria, J.E. 488/3/foto, 48912,49113
Teodorescu, S. 124/2
Tepaika, J. 60612
Teran, S.C. 134/3
Teran Teran. E. 13413. 137/3. 138/foto. 15711
Terpstra, E.G. 63211
Terpstra, G.H. 16812, 170/foto
Terra, T. 824/1
Terragno, R. 189/2/foto
Terrasow, W. 80513
Tessa, P. 56911
Tesson, P. 347/3
Testa, S. 19211
Tetaeka, B. 81412
Tetenyi, P. 26012
Tewari, B. 25413
Texeira de Matos, A. 2881113
Teymour, A. 726/foto
Thalen, I. 59613
Than Nyunt 54512
Thapa, N. 80013
Thatcher, M. 242, 7511, 109/2/3, 11012, 113/foto, 1151112, 116/1/2/3, 1171112, 11813, 145/1/foto, 1461112, 14812, 14911, 274/3, 29313, 294111213, 33513, 360/1/foto, 398/2/3, 401/2/3/foto, 40211, 40312, 4041, 417/foto, 4181213, 4191113,47011, 53912, 65211, 69611, 71311, 724/3, 78513
The Tjongh Khing 81613
Théagene, J. 8113
Thebe, V.P. 80012
Thein Aung 54713
Theodorakis, M. 718/2/3
Théodore, R. 12/3/foto
Thiam, H. 157/3
Thiam, I. der 15813
Thieme, P. 82512
Thillo, H. van 18013
Thiong'O, N.W. 703/1
Thoden van Velzen, S.K. 81811
Tholen, T. 82313
Thomas, H. 16612
Thomas, S. 9011
Thompson, C. 55812, 55912, 5601213
Thompson, J. 82113
Thornburgh. R. 699/1/2/foto
Thurn und Taxis, J. Fürst von 741/2
Thygesen, N. 41812
Thijn, E. van 87/1
Thys, J-L. 17911, 3081213
Thys, W. 2112
Tian Jiyun 9513,9611,2441
Tiandraza, R. 63911
Tiedge, H-J. 37613
Tietmeyer, H. 440/1/2, 441/1, 644/1/2
Timakata, F. 60712
Timmer, M. 824/3
Timmermans, L. 179/2
Timofejew, L. 212/3
Tin Aung Hein 550/1
Tin Sein 54713
Tinbergen, J. 82513
Tinbergen, W. 8611
Tindemans, L. 113/foto, 179/1, 308/2/3, 417/foto, 472/2, 474/1, 563/1, 790/1
Tinnemans, W. 65012, 65111
Tipis, J.O. 701/1/3, 70312
Tito, J.B. 299/3, 322/2, 323/3, 339/2
Tito, T. 8142
Tjibaou, J-M. 289/3, 290/2/3/foto, 291/2, 292/1/3, 293/2, 319/2, 320/3
Tlass, M. 367/1
Tmetuchal. R 60611
Tobback, L. 179/1, 3081213, 677/1, 790/1
Todorow, N. 32511
Toernaes, L. 604/2
Tognoli, C. 762/1
Toit, W. du 22711
Tolwinski, C. 765/1/2
Toma, I. 127/1
Tomas, S. 179/1
Tomasek, kardinaal 33111
Tomasini, R. 18812,18911
Tommel, D.J.K. 168/2, 170/foto
Tonelli, I. 189/2/foto
Tong, H. 814/2
Tonganivalu, W. 33511
Tonha, P.M. "Pedale" 268/1, 28811
Toome, I. 770/foto, 771/2, 772/1
Töpfer, K. 4721112,47311
Tora, A. 333/2, 335/1
Torato, P. 336/1
Torbay, J. 134/3, 13713
Tørnaes, L. 25/2/foto
Torrente Bailester, G. 82013
Torres, L.A. 49211
Torri, E. 39713
Torri, P. 38412, 397/1/3
Torrijos, S. 23913
Torrijos Herrera, O. 23511, 237/2, 23913
Tortora, E. 760/2
Tosh, P. 301112
Tott, K. 58811
Totu, I. 405/foto, 807/1
Toubon, J. 26813
Toum, B. 814/3
Touraine 8611
Touré, Mamadou S. 15811,15913
Touré, Mohammed A. 62311,62411
Tournier, M. 347/2
Toussaint, T. 180/1
Tovar Pierula, A. 477/2/3
Tovua, P. 60612
Toweh, S.G. 56912
Towhid, A. 507/2
Toxopeus, E.H. 816/foto
Traa, M. van 32911
Trabulsie, A. 36613
Tracy, E. 38012,38211
Tran Quang Co 576/2
Tran Van Quang 575/1
Traore, B. 624/1
Traore, M. 623/2/3, 624/1/foto
Trautenhahn, G. 37512
Trautman, C. 37012
Trenet, C. 34712
Treviño, J. 22212
Triaca, J. 204/3, 20511
Triffin, R. 644/2
Triki, A.A. al- 38611
Trimbos, K. 52812
Tritsis, A. 718/2, 719/1
Troccoli, A. 187/1, 18813
Trossel, P. 82413

Trott, S. 69813
Trottenberg, U. 82511
Trucco, P.A. 18911
Truffaut, E. 180/2, 815/1
Truman, H. 72112
Truong Chinh 832/2/3/foto
Tsaban, Y. 70612,70711
Tsaranasy, J.E. 63812
Tshisekedi Wa Mulumba, E. 2081112
Tsjaikowski, P.I. 82112
Tsjerbow, N. 35513
Tsering Dorjee 7712
Tsjebrikow, W. 657/3, 658111213
Tsjernenko, K. 21913,65912, 77711
Tsjiang Kai-shek 4712
Tsjitsjerin, G.W. 21012
Tsochatsopoulos, A. 71611. 71711
Tsouras, A. 71611,71812
Tsovolas, D. 716/1, 71911
Tsur, Y. 50012,80611
Tubman, R. 56913
Tubman, W. 56913
Tudor, C. 592/1/2
Tuita, baron 814/3
Tuivaga, T. 33412, 33512
Tully, P. 172/2
Tun Tin 5481112, 549/2/3
Tungamirai, J. 8041
Tupouto'a, kroonprins 81413
Turbakiewicz, M. 73112
Turbay Ayala, J.C. 41113
Turner, C. 76813
Turner, J. 38012, 38113
Turnier, A. 60911
Tutua, J. 60612
Tynan, K. 8241
Tzemel, L. 2011
Tzimas, K. 71711

U

U Chit Hlaing 54512
U Hla Tun 54512
U Ming Gaung 54712
U Sein Tun 54512
U Than Hlaing 54512
U Ye Gaung 54512
Ubaydi, A.A. al- 38813
Uhl, P. 18413, 26313
Uhlmann, H. 74712
Uhrey, A. 82413
Uiterlinden, P. 56512, 58211, 63113
Ukeiwé, D. 291/2/foto
Ulanhu 24311
Ullman, T. 82313
Ungo, G.M. 489/3, 492/2/3
Upadhya, S.K. 80013
Uraibi, K.A.T. al- 2561112
Urbain, R. 12113, 12212, 179/2, 3081213
Urban, A.P.P. 42413
Urban, J. 58813, 58913, 5911213, 69113, 731/2/3, 7321112, 764/3, 76612
Urban, L. 26012
Urdea, D. 12412
Uregei, Y.C. 28913, 29013, 31913
Uribe de Eusse, M. 411/2
Urizar, I. 25213
Urquhart, B. 81513, 816/foto
Urquhart, R.E. 83213
Urralburu Tainta, G. 79413
Urunuela, L. 780/1
Usher, J. 55911
Ushewokunze, H. 80312
Utchanah, M. 9013
Utkin, I. 81711
Uwilingiyimana, J. 9112
Uyl, J.M. den 30/2/3/foto, 311112, 66/2, 85111213, 86111213, 87111213
Uyl, L. den 86/3/foto, 87/3
Uyl, X. den 40013
Uyttendaele, R. 17912

V

Vaea, baron 8143
Vaerenbergh, I. van 4711213,47211,47612
Vaes, J.F. 179/3
Vagi, L. 3361113
Vagris, J. 772/1
Vaidescu, N. 1243
Vainionpaa, E. 55413
Vaino, K. 7691112
Vajda, G. 2621113
Vakatora, T. 33511
Valade, J. 344/1
Valdes Subercaseaux, G. 662/2/foto, 666/1
Valdez, B. 48813
Valdez, R.F. 2211213
Valencia, E. 53011
Vaientino, R. 16/foto
Valenzuela, S. 666/1
Valgeirsson, S. 2811
Väljas, V. 7691112, 770/2/3
Valkeniers, J. 17913, 3081213
Valle Ailiende, J. del 665/foto, 66611
Valle Quevedo, L.F. 47712,47811
Vallejo, A. 138/3, 529/3
Vallejo Mejia, H. 4091213
Vallentine, J. 7712
Valli, E. 81712
Valvis, P. 71911
Vancrombruggen, J-P. 179/2
Vancsa, J. 260/2
Vandebosch, E. 17911
Vandegeerde, P. 774/2/3
Vandekerckhove, R. 18011
Vandemeulenbroucke, J. 44013
Vandenbroucke, F. 179/1
Vandenbussche-Tyberghien, M. 18011
Vandendriessche, A. 52311
Vandenhaute, J. 179/3
Vanderborght, F. 18012
Vanderheyden, V. 179/1
Vandermarliere, J. 18011
Vandermeulen, P. 17911
Vandersmissen, E. 18011
Vangansbeke, P. 17912
Vanhaverbeke, A. 18012
Vanhorenbeek, L. 179/1
Vankeirsbilck, R. 17912
Vanlerberghe, R. 18011
Vannieuwenhuyze, R. 18011
Vanroy, J. 18012, 52611
Vanvelthoven, L. 17911
Vanwelkenhuyzen, J. 97/1/foto
Varela Novella, P. 25212
Vargas Llosa, M. 25313
Vargas Pazos, F. 13613, 137/1/foto, 138/1/2/3, 13911,3311213, 332/1/foto
Varkonyi, P. 26012,80612
Vasek, K. 34213
Vasovic, D. 10011
Vassalli, G. 761/3
Vassiliou, A. 130/2/foto
Vassiliou, Y. 129/1/2/3/foto, 130/1/3/foto
Vautmans, V. 18013
Väyrynen, P. 553/3, 554/2/3
Veen, F. van 39013
Veen, H. van 82112
Vega, G. 23913
Vega Dominguez, J. de la 22113,22312, 450/3/foto
Vega Uribe, M. 40813, 40912
Végh, A. 26311
Veidemans, R. 770/1
Veil, S. 37211, 47011
Veitata, T. 33312,33511
Velar, P. 25212
Velasquez, E. 13611
Velayati, A.A. 19311
Veldhuis, A.J. te 168/2, 170/foto
Velez Escobar, I. 41112
Velez Salmon, G. 478/2
Veloso Bastias, J.H. 66611
Velzen, W. van 58613
Ven, A. van der 82111
Venetiaan, R. 6713
Ventura, L. 311213
Venturini, D. 42213
Vera, A. 52913
Vera La Rosa, A. 25311
Verberckmoes, F. 179/2
Verdaasdonk, H. 81912
Verduga, C. 52913
Verdura, A.I. 19013
Vergeer, H. 81712
Verhaegen, G. 17913
Verheezen, R. 3113
Verheugen, G. 15013
Verheyden, J. 17911
Verhoeff, P. 82313
Verhoeven, P. 824/3
Verhofstadt, G. 17912
Verhulst, A. 52211
Verity, C.W. 41/1/2/foto, 76613
Verlinden, G. 821/2
Verly, J. 61113
Vermeend, W.A.F.G. 168/2, 201/3, 202/1, 714/2
Vermeersch-Thorez, J. 34511
Vermeesen 47312
Vermeire, S. 31/foto
Vermeiren, F. 17911
Vermeulen, P. 52311
Vernet, J.M. 20413
Verschueren, K. 18012
Versloot, K. 81612
Versteeg, F. 12/3, 88/3, 224/1, 235/3, 332/1, 452/3, 49312, 502/1, 664/3, 667/2
Verstrynge, J. 78212,78311
Vervaet, D. 17911, 52611
Verwey, T. 72112
Veryvakis, E. 71611, 71812, 71911, 720/3
Vesikula, M. 3312,33511
Vessey, J. 57613
Veugelaars, M. 82313
Viana, J.M. 781/2
Vianna, L.H.P. 44512
Vides Casanova, C.E. 48813,48912,49011,49111
Viera, A.S. 81513
Viera, R.E. 492/2
Viljoen, C. 227/1/3
Villa, P. 45211
Viilalobos Chavez, J. 47712
Viilanueva del Campo, A. 25113
Villanyi, M. 260/2/foto
Viilevoy, R. 81612
Viiliers, P. de 34412
Virshubski, M. 70511
Visser, D. 399/3, 400/1
Visser, M.J. de 58211
Vital, S.M. 42312
Vlad, I. 12413
Vlasi, A. 30311
Vlatkovic, D. 30112
Vlieghere, W. de 179/1
Vlies, B.J. van der 71311
Vo Chi Cong 576/foto
Vo Van Kiet 575/2/3, 576/1
Vogel, B. 13213
Vogel, H-J. 13111, 149/2/3/foto, 150111213, 743/1/3, 744/1/2
Vogel, W. 37812
Vogels, Marieke 81612
Vogels, Mieke 17911
Vogelzang, L. 81712
Vogt, E. 54113
Vohryzek, J. 18412
Volcker, P. 4211 53811
Volel, Y. llllfoto, 12/1
Vonk, C.D. 544/2/3/foto
Vonk, M. 81613
Voorde, N. van de 4701213, 47111, 4761213
Voorhoeve, J.J.C. 8512, 21511, 23113, 2331112, 2341112, 567/2/3, 56812, 58512, 632/1, 63513, 6361113, 63713, 7111213
Voorst tot Voorst, B-J.M. baron van 637/3/foto, 63811
Vos-van Gortel, M.W.M. 81811
Voscherau, H. 39611
Vranitzky, F. 9711, 981213, 99111213, 100111213, 1011213, 10211

Vreeswijk, C. 3113
Vreven, F. 17911
Vries, B. de 8512, 16712, 1711112,20013, 214/3, 231/2/3, 233/1/foto, 234/1/2, 56713, 568/1, 5861113. 62013, 63511, 63613. 63811, 7101213, 71111, 714/3, 7151112
Vries, K.G. de 168/2/3, 170/foto, 171/3
Vundhla, A. 80313
Vunibobo, B. 33511
Vijn, M. 821/3
Vijselaard, M 81612

W

Wachira, K. 70211
Wachuni, J. 80311
Wade, A. 1581112, 15913, 1601113
Waechter, A. 36913, 372/3/foto
Waeyenberge, P. van 28311
Wagner, C. 55912, 56013
Wagner, G.A. 81811
Wagner Tizon, A. 25113,25213
Wagter, W. 824/3
Wahab, M. 162/2
Wahlström, J. 554/3
Waigel, T. 21812, 742/2/3/foto, 74311
Waite, T. 36812, 380/2/3, 381/1/foto, 3821112
Waits, T. 82112
Wakil, A. 257/1, 258/foto
Walch, D. 54013,54113
Waldheim, E. 102/foto
Waldheim, G. 10311
Waldheim, K. 97111213, 98111213, 99111213, 100/1/2/3, 101111213, 102/1/2/3/foto, 10311, 326/3, 540/foto
Waldman, E. 2011,3811
Waldner, T.G. 18913, 19013, 191/foto
Walesa, L. 12213, 123/1/foto, 5911113, 69013, 691/2/3, 692/1/foto, 693/1, 729/3, 7301112, 73111213. 732/1/2. 763/2/3. 764/2/3. 765111213. 766/1/foto
Walker, C. 59212
Walker, W. 24013
Wallace-Whitfield, C. 8812
Wailach, J. 9711,9911
Waliach, R. 69811
Waliop, M. 23012,72312
Walry, L. 17911
Walsh, P. 74/3
Walter, C. 33511
Walters, L. 76812
Walters, V. 36813,48811,72813
Waltniet, L. 121/2/foto, 12212, 18011
Wambeke, H. van 179/2
Wamwere, K.W. 70211
Wan Li 24313
Wan Mochtar Ahmed 14213
Wang Bingqian 55/1/2, 24211, 2441
Wang Fang 55/3, 244/1
Wang Renzhi 4811
Wang Ruoshui 5711
Wang Ruowang 481213, 5312, 5712
Wang Tao -yuan 46713
Wang Wei 7813, 7911
Wang Zhen 24311
Wange, U-D. 37512
Wanjau, G. 70311
Wanjigi, M. 70112
Ward, G. 60713
Ward, T. 33613
Wardhana, A. 17813
Wardojo 8141
Wareh, F. 38012
Warhol, A. 32/foto
Warner, J.K. 356/2/foto
Warnke. J. 53312
Wasew, W. 26613, 26811
Washington, F. 570/1
Wasi, A.W.A.A. 34913, 36511
Wasseige, Y. de 18013,51911,52611
Wathelet, M. 17913, 308/2, 52611
Wattèl, W.P. 53511
Wattoo, M.M.Y.K. 75512, 75713, 81013
Webb, J. 697/3/foto, 69811
Webber, A.L. 821/2, 824/3
Webster, W. 4012
Weckx, H. 121/2/foto, 12211, 17911
Wedemeier, K. 104/1
Wee Chong Jin 57713
Weenink, W. 55511
Wegener, U. 36513
Weicker, L. 723/1, 825/2
Weil, G. 82013
Weinberger, C.W. 42/3, 43/1/2/3/foto, 4411,43512, 697/3
Weiner, L. 816/3
Weiner, T. 817/1
Weisglas, W.F. 49812,67911
Weiz, H. 37512
Weizman, E. 705/1
Weizsacker, C-F. von 81513,82613
Weizsacker, R. von 10311, 10912, 13113, 21813, 21912, 53811. 546/foto, 81512
Weld, W. 69812
Wenceslao Abatte, M. 19113
Wenders, W. 82213
Werkman, E. 5281213
Werner, L. 595/3/foto, 59611
Werner, P. 41811
Wes, M. 33611
West, S. 74/3
Westerband, A. 60911
Westerberg, B. 594/2/foto
Westerling, R.P.P. 3113,3211
Wetter, F. 21711
Wettig, P. 82211
Weijers, S.C. 1681213
Weyts, J. 18011
Wheatley, W. 76812
Whitaker, F. 82311
White, R. 14/1/2, 490/2
Whitehead, J. 15313
Whitlam, G. 7512, 7613
Wibaux, F. 2901112
Wichmann, C. 81512
Wick, C. 76613
Wickbom, S. 59313, 596/2/3/foto
Wiebenga, J.G.C. 67912
Wied, D. de 82511
Wiesenthal, S. 9711, 9913, 1001112
Wigman, D. 8231113
Wiczek, M. 764/1, 765/1
Wilder, B. 82413
Wilhjelm, N. 23/foto. 25/2. 604/2
Wille, H. 53913,54011
Willem, koning 27711
Williams, E.E. 59213
Williams, H.T. 9311
Williams, J. 334/3
Williams, R. 823/2, 824/foto
Willis, R. 7413
Willocks, F. 179/2, 308/2/3
Wilmink, W. 820/3
Wilms, D. 13113, 13312
Wilms, W. 13112
Wilner, M. 70612, 80711
Wilson, C. 444/3
Wilson, P. 72311
Wina, S. 68911
Windt, D. B. van der 566/foto
Wingti, P. 334/1, 33512,336111213
Winkel, X. 17911
Winska, A. 82113
Winter, R. 12412
Wintgens, P. 18011
Wirahadikusumah, U. 1771112
Wisner, F. 26513, 26713, 26811
Wit, J. de 81912
Withers, I. 19212
Wittfogel, K.A. 544/3
Wittig, G. 32/2
Wladmiroff, M. 53512
Wlasow, A. 657/2/foto, 658/2/3
Woerden, F. van 81811
Wolf, C. 81512
Wolf, H. 82111
Wolf, M. 376/3/foto
Wolf-Ferdinandusse, M. de 81511
Woikers, J. 81913
Woilenberger, V. 37713, 378/2/3
Wolpe, H. 704/1
Woltgens, T. 713/2/3
Wone, I. 159/1/foto
Wong Hanbin 54/1
Wong Hong Toy 57713
Wong Kan Seng 5781213, 57911
Wood, J. 40/2
Worms, G. 28213
Worner, M. 394/3, 395/2, 7851213, 79012
Worontsow, J. 11113
Worotnikow, W. 6581213
Wouters, L. 32/2
Wozniak, M. 69311
Wright, J. 70012
Wroblewski, A. 764/1
Wu Jinghua 7811
Wu Pohhsiung 46712
Wu Xueqian 110/3, 244/1, 652/foto, 728/foto, 807/1
Wu Zugung 56/3, 57/1
Wujec, H. 591/2
Wulf, R. de 179/3
Wulf-Mathies, M. 743/3
Wurtinger 47312
Wijdenbosch, J. 6713
Wijnholt, M.R. 55013, 5511213, 552111213
Wijninckx, J. 179/3
Wyschofsky, G. 37512

X

Xu Xiangqian 5611

Y

Yacoub, T. 14013
Yahya, A.R. al- 14013, 14112,7491213
Yala, M.H. 6541
Yamani, A.Z. 364/1/2/3/foto, 36511
Yan Dongsheng 4713
Yan Jiagi 5711
Yang Bo 5513
Yang Dezhi 78/3
Yang Peixin 8011
Yang Shangkun 243/1/2/foto, 2441
Yannopoulos, E. 71611,71713,71813,72013
Yao Yilin 244/1/2
Yarden, G. 10111
Yassin, A. 33/3
Yassin, K. 25612
Yassin, S. 36711
Yazdi, M. 68713, 68812
Ye Jianuing 5513,5611
Yearwood, R. 54311
Yen Chia-Kan 4912
Yeo Cheow Tong 579/1
Yepes, A. 41113
Yeweiné, Y. 291/2, 292/3, 293/foto, 32013
Yeutter, VC. 39112
Yff, J. 29812
Yilmaz, M. 405/foto
Yin Fatang 7811
Ylieff, Y. 17913,3081213
Yoldi, J.C. 784/2
Yong Sooi Nghean, G. 5791213
Young, D. 33613
Young, M. 74/3, 75/1
Younger, G. 352/2/3
Yourcenar, M. 32/2/3/foto
Yu Chien-min 46713
Yu Guangyuan 5711
Yu Kuo-hwa 465/1/3, 466/2/3, 467/1/2/foto
Yu Qiuli 7813
Yunis, S.A.L. 25612

Z

Zach, N. 750/3
Zade, M. 21113
Zagury, D. 66113
Zaheer, M.A. 80913
Zahid, A. 16313, 164/3, 796/3
Zahir Sjah, ex-koning 25813
Zajkow, L. 65813
Zaidivar Larrain, A. 66413, 66611
Zaii, A.A. 68813
Zaiygin, S. 35912
Zaman, M.K. uz- 57511
Zambrano, M. 81913. 82011
Zambrano Santana, G. 13611
Zamil, A.A. ai- 36511
Zamora Rivas, R. 48911,4921213
Zanganeh, B.N. 68813
Zanger, J. de 81713
Zanone, V. 60012,75812, 76113
Zaorski, J. 82312
Zapata, E. 45211
Zapatero, V. 780/3/foto, 78111,79611
Zardari, A.A. 81111
Zaslawskaja, T. 514/1
Zavadil, M. 15511
Zavala, M. 207/2
Zavrl, R. 32213, 32311
Zawodzinski, S. 55611
Zayyad, T. 75011
Zbiri, T. 65411
Zeder, F. 60512
Zee, S. van der 23011
Zeeuw, A. de 39112
Zeeuw, M. de 81612
Zeevi, R. 3513, 706/2, 70811
Zeipi, P. 33613
Zemljaric, J, 30113
Zeng Xianlin 5513
Zevi, B. 76011
Zhang Xianyong 5711
Zhang Yimou 82312
Zhao Nanqi 78/3
Zhao Ziyang 47111213, 5312, 54/1/2/3, 55/1/2/3/foto, 5611, 5711, 9413, 9512, 24111,24212, 24311, 2441112, 467/3, 57512, 704/3
Zheng Toebin 9511
Zhou Enlai 47/2, 5513,24411
Zhou Guangzhao 47/3
Zhou Keren 9513
Zhu Houze 4713, 4811
Zia, Begum K. 161111213, 16213, 164/1/2/3, 165/2/3/foto, 16612
Zia ul-Haq, M. 7531213, 754/1/2/3, 7551213, 7561112, 757111213, 80913, 81013, 8111113, 812111213, 813/1/2/3/foto
Ziadé, M. 60613
Zibri, A.A.M. al- 140/3
Zieba, S. 58811
Ziesak, R. 82113
Zirnmermann, F. 422/1, 743/1
Zimmermann, M. 2171213
Zimmerman-Smith, M. 53613
Zobhi, M. al- 367/1
Zonneveld, P. van 81912
Zoon, C. 48813
Zotow, A. 80511
Zubaidi, M.H. ai- 25612
Zubiria, R. de 40912
Zuhaika, S. 75011
Zuleta Roncal, W. 477/3
Zvobgo, E. 80211,8031112
Zwolsman, R. 52813
Zijl. J.H.W. van 55011